göstermek zorundadırlar. Bu noktaların başında "kardeşlik" kavramına ters düşecek duygulara kapılmamak, öylesi davranışlarda bulunmamak gelir.

"Müslümanların dokunulmaz haklarına saygı göstermek konusunda 237 numaralı hadis içinde kısmen de olsa geçmiş olan hadisimiz, bu çok önemli noktalardan bir kaç tanesine dikkat çekmektedir. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım;

Buğz: Sevgisizlik, birilerine karşı içinden kin ve nefret duymak, düşmanlık beslemek demektir. Bu sebeple de bir müslümanın bir başka müslümana buğzetmesi, herşeyden önce kardeşlik kavramına ve duygusuna ters düşer. Ancak buğz, tamamen dini kaygılar sebebiyle ve Allah rızâsı için olursa, o zaman sakıncalı olmaktan çıkar ve olumlu bir anlam kazanır. Nitekim Efendimiz, "*Amellerin en üstünü Allah için sevmek, Allah için buğzetmek, kin tutmaktır*" buyurmuştur (bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 2).

Bu demektir ki müslümanın sevdikleri, saygı duydukları olabileceği gibi, sevmedikleri, buğzettikleri, kin besledikleri de olacaktır. Bu da pek tabiîdir. Zira sevgi ne kadar tatlı ve sıcak; buğz ve kin ne kadar sert ve soğuk görülürse görülsün, "Allah için" oldukları zaman, aralarında fark kalmaz, her ikisi de aynı hükümde birleşirler. Her ikisi de "en üstün amel" derecesine yükselirler. Duygu ve davranışlara anlam kazandıran, onların temelinde yatan niyetler ve yöneldikleri hedeflerdir. Müslümanların sevgisi de kin ve nefreti de İslâm ile sınırlıdır, öyle olmak zorundadır. Bu çerçevenin dışında kalan kişisel birtakım gerekçelerle müslümanların birbirlerine buğzetmeleri, kin ve nefret duymaları nehyedilmiş, yasaklanmıştır.

Haset: Başkasının sahip bulunduğu maddî mânevî bir değerin onun elinden çıkmasını istemek demek olan haset, dilimizde kıskançlık kelimesiyle karşılanmaktadır. Bu mânada müslümanların birbirlerini kıskanmaları, çekememeleri, her birinin yekdiğerinin imkânlarında, malında, mülkünde, mevki ve makamında gözü olması, önce kardeşlik hukukuna sığmaz, sonra da toplumda emniyet ve güven bırakmaz. Aslında iyice tetkik edilecek olursa, hasedin temelinde ilâhî takdir ve taksime itiraz etmek niyet ve anlamının bulunduğu görülecektir. Hasedin yasaklanmasının belki asıl sebebi de budur.

Kıskançlık ve çekememezliğin ilk ve asıl zararı, bu duyguya sahip olanlaradır. Başkalarında bulunan nimetlerin onlarda kalmakla beraber, bir benzerinin de kendisine verilmesini istemek, arzu etmek yasak değildir. Bu tür duyguya *gıpta* ve *imrenme* denir. Gıpta, güzelliklerin artmasını temenni etmek anlamı taşır.

Sırt çevirme: Buğz ve haset birer duygu idi. Sırt çevirmek ise, bu duygulara dayalı olarak, düşmanlık olsun diye müslümanlara arkasını dönme, görüşüp konuşmama, onlardan kopma demektir ve bu bir davranıştır. Müslümanların birbirlerine arka vermeleri, destek çıkmaları gerekirken, birbirlerine sırt dönmeye kalkışmaları, elbette "kardeşlik"le bağdaşmaz. O yüzden de yasaklanmıştır.

İlişki kesme: Maddî mânevî bütün ilişkileri koparma, müslümanlarla ilgilenmeme demektir. Eskiler buna *kat-ı alâka* derler. Kardeşler arasında, ciddî ve meşrû bir sebebe dayanmayan bir ilişki kesme, çok ciddî mânada bir bozgun alâmetidir.

Küsme, konuşmama: Çok farklı sebeplere dayalı olarak insanlar birbirlerine kızabilir, küsebilirler. Ancak bunun makul ve meşrû bir sürede sona erdirilmesi gerekir. Bu süre hadîs-i şerîfte en fazla üç gün olarak belirlenmiştir. Üç güne kadar küs durmanın hiç bir sakıncası yoktur, sanılmamalıdır. Onun da sakıncası vardır ama küsme olayı üç günü taşarsa, işte o zaman açıkca "haram" sınırına girmiş olur. Kişisel değil de tamamen dinî sebeplerle üç günden fazla küs durulabilir. Buna delil olarak, Tebük Seferi'ne mazeretsiz katılmayan Ka'b İbni Mâlik ve arkadaşlarıyla, haklarında âyet gelinceye kadar, Hz. Peygamber ve ashâbının elli gün küs durdukları gösterilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimiz müslümanları kardeş ilân etmiştir.
2. İslâm toplumu kardeşler toplumudur.
3. Kardeşlik hukukuna ve kavramına ters düşen buğz, haset, sırt çevirme, ilişki kesme ve küsme gibi bütün duygu ve davranışlar yasaklanmıştır.

1572- ???? ??? ????????? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???????? ? ????????? ??????? ????? ?? ???????? ????????? ?????? ? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ???????? ?????? : ????????? ?????? ????? ???????? ? ????????? ??????? ????? ????????? ? » ???? ???? .

??? ?????? ?? : « ???????? ????????? ?? ????? ???? ?????? ????????? » ?????? ??????? .

1572. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Pazartesi ve perşembe günleri cennet kapıları açılır. Din kardeşi ile aralarında düşmanlık bulunan kişi dışında Allah'a şirk koşmayan her kulun günahları bağışlanır. (Meleklere) siz şu iki kişiyi birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin, evet siz bunları birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin! buyurulur.**"

Müslim, Birr 34-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47

Müslim'in bir rivayetinde (Birr 36), "**Her perşembe ve pazartesi günleri ameller (Allah'a) arzolunur**" buyurulur. Gerisi yukarıdaki rivayetin aynıdır.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, müslümanlar arasındaki düşmanlık ve küskünlüğün, müşriklerle beraber Allah'ın mağfiretinden uzak kalmaya vesile olduğunu bildiren cümlesi dolayısıyla burada zikredilmiştir. Böyle ağır bir sonuca vesile olan düşmanlık ve küskünlüğün nehyedilmiş olması kadar tabiî bir şey olamaz.

Allah Teâlâ, kendisine şirk koşulmasını affetmeyeceğini Kur'ân-ı Kerîmde bildirmiştir. Onun için her pazartesi ve perşembe günleri açılan cennet kapıları yani ilâhî bağış imkânları müşrikler dışındaki insanlar içindir. Ancak bu işin geçiçi de olsa bir istisnası daha bulunmaktadır. O da aralarında düşmanlık bulunan müslümanlardır.

Bunlar, düşmanlıktan vazgeçip aralarını düzeltinceye kadar af ve mağfiret dışı bırakılmaktadırlar. Sevgili Peygamberimiz'in buradaki rivayete göre iki defa, Müslim'in *Sahih*'indeki rivayete göre ise, üç kere bu durumu bildiren cümleyi tekrar etmiş olması, durumun ciddiyetini ve mahrumiyetin büyüklüğünü gösterir.

Hele aralarını düzeltmeden ölen kimselerin mahrumiyeti elbette çok daha büyüktür. Her hafta iki kez karşılaşılan bağışlanma fırsatını, sırf din kardeşiyle arasındaki anlamsız bir düşmanlık yüzünden kaçırmış olmaktan daha büyük bir felâket ve mahrumiyet mi olur?

Buradan hareketle müslümanı ilâhî rahmet ve bağıştan mahrum bırakan veya ona kavuşmasını engelleyen, tecil ve tehirine sebep olan her duygu ve davranışı dinimiz nehyetmiştir diyebiliriz. İslâm, müslüman ile ilâhî mağfiret arasında herhangi bir engel bırakmak istememektedir. Eğer biz müslümanlar, zorla bir engel icad etmek istemezsek tabiî...

Hadisin ikinci rivayetinde *"Perşembe ve pazartesi günleri kulların amelleri Allah'a arzolunur"* buyurulmaktadır. Müşrikler dışındaki insanların amelleri kabul edilir. Bir de aralarında düşmanlık bulunan kimselerin amellerinin kabulü, barışıp aralarını düzelttikleri ana kadar tehir edilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her pazartesi ve perşembe günü cennet kapıları açılır, kulların amelleri Allah'a arzolunur.
2. Allah'a şirk koşanlar ne affedilirler ne de amelleri kabul olunur.
3. Aralarında düşmanlık bulunan müslümanlar da barışıp aralarını düzelttikleri zamana kadar af ve kabulden uzak tutulup bekletilirler.
4. Müslüman, kendisini af ve mağfiretten, dolayısıyla da cennetten mahrum bırakan düşmanlıktan uzak durmalıdır.
5. Müslümanlar kardeştir, kardeşce yaşamalıdırlar.

270- ??? ????? ?????
?? ???? ???? ???? ?? ?????? ???? ???? ???? ??? ?? ????

HASET YASAĞI

İSTER DİN İSTER DÜNYA NİMETİ OLSUN BİR KİMSENİN SAHİP
OLDUĞU NİMETİN ELİNDEN ÇIKMASINI İSTEMEK ANLAMINDAKİ
HASEDİN HARAM KILINDIĞI

Âyet

???? ??????????? ???????? ????? ??? ???????? ?????? ??? ???????? ?????? ???????? ??? ???????????? ?????????? ????????????? ????????????? ???????? ???????? [54]

"**Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanları kıskanıyorlar mı?** "

Nisâ sûresi (4), 54

Hz. Peygamber zamanında yaşayan yahudiler, bugünkiler gibi bütün güzelliklere ve iyiliklere sadece kendilerini lâyık görüyorlardı. Bir son peygamber geleceğini biliyorlar, ama onu kendi içlerinden bekliyorlardı. Öyle olmadığını görünce, Hz. Peygamber'e peygamberliği, müslümanlara da iman ve İslâm'ı yakıştıramadılar. Hem Kureyş kabilesini hem de Arapları peygamberlik onlara geçti diye çekemediler, kıskandılar.
Âyet-i kerîme, hasedin aslında Allah'ın takdir ve ihsanına rızâ göstermemek ve itiraz etmek demek olduğunu, buna da kimsenin hakkının bulunmadığını bildirmektedir. Kıskançlıklarıyla Kur'ân-ı Kerîm'e geçmiş olan yahudilerle aynı çizgide birleşmek istemeyenlerin, kendilerini haset ve kıskançlıktan arındırmaları gerekmektedir.

???? ???? ??? ?????? ?? ????? ???? (???? ?????? ??? 1564) .

Hadis

1573- ????? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : «

????????? ??????? ? ????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ? ??? ??? ???????? » ???? ??? ???? .

1573. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Haset etmekten sakının. Zira, ateşin odunu** (veya otları) **yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 44. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Bir önceki konuda geçen Enes İbni Mâlik'ten rivayet edilmiş olan hadiste de kısmen değinildiği gibi haset, başkalarına verilmiş olan maddî mânevî nimetleri çekemeyip onların sahiplerinin elinden çıkmasını istemek demektir. Bu, duygusal bir rahatsızlıktır. Temelinde de ilâhî taksime rızâ göstermemek yatmaktadır. Allah'a inanan bir mü'minin, O'nun takdir ve ihsanına razı olmaması son derece yanlış bir duygu ve tavır olup iman ve teslimiyet gerçeğiyle bağdaşmaz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu karmaşık ve anlaşılmaz duruma hiç bir müslümanın düşmemesi için açık bir uyarıda bulunarak *"Haset etmekten sakının"* buyurmuştur. Gerekçesini de *"Zira, ateşin odunu (veya otları) yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir"* diye açıklamıştır.

Ateş için odun veya otları yakıp kül etmek ne kadar tabiî ve kolay ise, çekememezlik duygusu da kişinin yaptığı iyilikleri öylece tüketir. Çünkü kıskanan kişi kıskandıklarının gıybetini, dedi-kodusunu yapar, aleyhinde bulunur. Bunlar hasetçinin kaybını ve zararını, kendisine haset edilen kimsenin de nimet ve sevabını artırır. Böylece haset eden kimsenin hem dünyası hem de âhireti mahrûmiyetle dolar.

Haset tedâvi edilmezse, neticede kişinin imanını da ifsat edebilir. İyiliklerin, hayır ve hasenâtın desteğinden uzak kalan imanın önce kemalini sonra da aslını kaybetmesinden korkulur. Bu sebeple haset şiddetle yasaklanmıştır.

Ateş, odunların cismini yok edip küllerini bıraktığı gibi, haset de iyilikleri yer, onların etkisini ortadan kaldırır. Bu durumda bu hadis ile "**Gerçekten iyilikler kötülükleri ortadan kaldırır**" âyeti [Hud sûresi (11), 114] arasında herhangi bir çelişki olmaz. Çünkü hasetçinin iyilikleri, özü yokedilmiş, yenmiş tüketilmiş iyiliklerdir. Nerde kaldı ki kötülükleri silip süpürsün.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haset haramdır.
2. Haset, sahibinin iyilik ve sevaplarını yer bitirir.
3. Allah'ın takdir ve ikramına razı olmamak demek olan hasetten sakınmak gerekir.
4. Müslümana nimetin takdirkârı olmak yaraşır.
5. Başkalarının sahip olduğu nimetlerin bir benzerinin de kendisine verilmesini istemekte (gıbta) herhangi bir sakınca yoktur.

271- ??? ????? ?? ???????

???????? ?????? ??? ???? ?????????

TECESSÜS YASAĞI

GİZLİLİKLERİ ARAŞTIRMANIN VE KİŞİNİN DUYULMASINI İSTEMEDİĞİ SÖZÜ DUYMAYA ÇALIŞMANIN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Âyetler

??? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? [12]

1. "Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın."

Hucurât sûresi (49), 12

Mü'minler arası ilişkilerde dikkate alınması gerekli kurallar arasında, insanların ayıp ve kusurlarının araştırılmaması, gizli kalmış şeylerin peşine düşülmemesi, gereksiz bir dedektif merakı ve eğilimi gösterilmemesi, röntgencilik ve casusluk yapılmaması da yer almaktadır. İnsanların gizli kusur ve ayıplarının araştırılmasına, aşırı ve hatta gereksiz merak anlamında **tecessüs** denilmektedir. Her ne kadar hadis metinlerinde, önemine işâret için ayrıca **tehassüs** kelimesiyle ifâde edilmişse de gizli konuşmaların dinlenmesi, tecessüse dâhildir. Her ikisi de haramdır.

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? [58]

2. "Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

Kabul etmek gerekir ki hiç kimse gizli hallerinin izlenmesinden, gizli konuşmalarının dinlenmesinden hoşnut olmaz. Aksine sıkılır, üzüntü duyar. Böyle bir durumla karşılaşmak herkes gibi mü'min erkek ve kadınları da son derece rahatsız eder. Yani kendileri açığa vurmadıkça müslümanların gizli hallerini ve gizli konuşmalarını izlemeye kalkmak (tecessüs ve tehassüs), yapmadıkları bir şeyden dolayı onlara eziyet etmek, onları incitmek demektir. Bunun anlamı da bu âyet-i kerîmede "**iftirâ ve açık bir günah yüklenmek**" olarak belirtilmiş bulunmaktadır.

Hadisler

1574- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : «

???????? ????????? ? ??? ???????? ????? ???????? ? ??? ?????????? ? ??? ?????????? ??? ????????? ??? ?????????? ? ??? ??????????? ??? ?????????? ? ???????? ????? ??????? ???????? ???? ??????? . ?????????? ???? ?????????? ? ?? ???????? ? ??? ???????? ??? ???????? ? ???????? ????? ? ????????? ????? » ?????? ??? ??????? « ??????? ?????? ??? ???????? ?? ?????? ????? ??????? ? ????? ???????? ??? ?????????? ?????? : ????? ? ????????? ? ???????? ???? ?????? ?? ???????? ??? ??????????? ???? ??? ?????????? ? ???????? ????? ???????? ??? ??????????».

??? ????? : « ?? ?????????? ? ???? ??????????? ? ???? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???????? ??????? ??????? ????????? » .

??? ?????? : « ?? ??????????? ? ???? ??????????? ? ???? ??????????? ??? ????????? ? ????????? ??????? ??????? ????????? » .

??? ????? : « ?? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??? ??? ?????? » .

???? ???? : ????? ??? ???????? ? ???? ??????? ???????? .

1574. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zandan sakınınız. Çünkü zan (yersiz itham), sözlerin en yalan olanıdır. Başkalarının konuştuklarını dinlemeyin, ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı öğünüp böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun.

Müslüman müslümanın kardeşidir: Ona haksızlık etmez, onu yardımsız bırakmaz, küçük görmez. (Göğsüne işâret ederek) Takvâ buradadır, takvâ buradadır!"

"Kişiye, müslüman kardeşini hor görmesi kötülük olarak yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, namusu ve malı müslümana haramdır."

"Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize, görünüşünüze ve mallarınıza değil, kalblerinize kıymet verir."

Bir rivâyette (Müslim, Birr 30), şöyle buyurulur**: "Birbirinize haset etmeyin, kin tutmayın. Başkalarının ayıplarını araştırmayın, konuştuklarını dinlemeyin, müşteri kızıştırmayın. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun."**

Bir rivayette (Müslim, Birr 30' un ikinci rivayetinde), şöyle buyurulur**:**

"Birbirinizle alâkayı kesmeyin! Birbirinize sırt dönmeyin! Birbirinize kin tutmayın! Haset etmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun!"

Bir rivayette de (Müslim, Birr 32) şöyle buyurulur**: "Birbirinizle alâkayı kesmeyin! Biriniz bir başkasının satış pazarlığı üzerine satış yapmasın!"**

Müslim, bu rivâyetlerin tamamını (Birr 28-34), (Buhârî de büyük bir kısmını) rivayet etmiştir.

Açıklamalar

Nevevî merhum, burada da zaman zaman başvurduğu farklı bir uygulama yapmıştır. Aynı sahâbîden ayrı ayrı rivayet edilmiş olan hadisleri sanki bir rivâyetmiş gibi bir araya toplayıp sunmuştur. Tercümedeki paragraflar bu farklı rivâyetleri göstermektedir.

Şuna da hemen işâret edelim ki, müellif bunların tamamının Müslim tarafından, büyük bir kısmının da Buhârî tarafından rivayet edildiğine işaretle yetinmiştir. Biz de onun üslubuna müdâhale etmemiş olmak için onun bu sözlerini nakletmekle yetindik. Zira burada topluca verilmiş olan rivayetler bu kitapta değişik bahislerde geçmektedir. Oralarda ayrıca diğer kaynakları da gösterilmiştir.

Z a n, kesin bilgi olmadan öyle veya böyle tahminde bulunmak ve buna dayanarak hüküm vermek demektir. İyi tahmine *hüsnüzan*, kötü tahmin ve düşünmeye de *sûizan* denilmektedir. Burada kendisinden uzak durulması istenilen, kötü zandır. Zannın insanın içinden geçmesi, söz veya davranış olarak ortaya konulmaması bir sakınca doğurmaz. Zanla konuşulduğu veya zan herhangi bir şekilde açıklandığı zaman sorumluluk sebebi olur. Zanna dayalı sözün en yalan söz olması, öncelikle söyleyenin onun öyle olduğundan emin olmaması dolayısiyledir. Bu belirsizliğe rağmen bir de kesin bir gerçekmiş gibi ifade edilmesi, zannın, hem düşünce ve değerlendirme hem de ifade olarak yalan olması demektir.

Hüsnüzan etmek kişiye herhangi bir vebal yüklemez. Bu sebeple gerçeğin öğrenilemediği yerlerde müslümanların özellikle birbirlerine karşı hüsnüzanda bulunmaları, birbirleri hakkında güzel düşünmeleri esastır. Bir hadîs-i şerîfe göre (Ebû Dâvûd, Cenâiz 13, Edeb 81) "*Hüsnüzan, iman gereğidir.*"

Ayıp ve kusur araştırmak demek olan t e c e s s ü s ve milletin gizli konuşmalarını dinlemek anlamına gelen t e h a s s ü s esasen kötü bir zanna dayanan davranışlardır. Bu davranışta ağırlıklı olarak, herhangi bir müslümanın bir ayıbını ve eksiğini, bir sırrını şöyle veya böyle öğrenip açıklama kötü niyeti vardır. Bu ise, hem âyet hem de hadislerle yasaklanmış bir tavırdır. Kardeşlik hukuku ile bağdaşması asla mümkün değildir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, sık sık *"Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz!"* yani birbirinize karşı kardeşce davranın, kardeşlerin duygu ve davranış sıcaklığı ve dürüstlüğü içinde bulunun, uyarı ve çağrısı son derece önemli ve anlamlıdır.

Bize göre, hadislerde zikredilen öteki davranışların tamamı, sûizan, tecessüs ve tehassüs gibi ahlâkî seviyesizliklere dayalı, şu veya bu ölçüde bunların eseri olan davranışlardır. Müslümanlar birbirlerine karşı hüsnüzan beslemeyi başarırlarsa, öteki hatalara düşmemek için en ciddi önlemi almış olurlar. Efendimiz'in mübârek göğsünü işâret ederek *"Takvâ işte buradadır"* buyurması, yine *"Allah sizin kalblerinize kıymet verir"* açıklaması, kardeşlik hukukuna aykırı düşen tüm davranışların Allah saygısı eksikliğinden kaynaklandığını, Allah saygısının yerinin de insanın kalbi olduğunu, kalbinde güzellikler besleyenlerin kötü hareketler yapmayacağını anlatmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ayıp ve kusur araştırmak ayıp, günah ve haramdır.
2. Duyulması istenilmeyen sözleri gizlice dinlemek yasaklanmıştır.
3. Müslümanlara karşı hüsnüzan beslemek, sûizanda bulunmamak gerekir.
4. Kardeşliğe ve kardeşlik hukukuna ters düşen söz ve davranışlardan özenle kaçınılmalıdır.
5. Hz. Peygamber'in, "*Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz*!" çağrı ve uyarısı, mü'minler arası ilişkileri düzeltmeye çağrıdır.
6. İslâmiyet, beşerî ilişkileri son derece gelişmiş dost bir müslüman toplum oluşturmayı istemektedir.
7. İnsan, kalbini değişik düşüncelerden alıkoyamazsa da dilini kesin ve doğru olmayan sözden, bedenini de birtakım zanlara dayalı davranışlardan koruyabilir.

1571- ????? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ?? ????????? ???????? ??????????? ???????????? ? ??? ?????? ??? ??????????? » ????? ????. ????? ??? ???? ?????? ????.

1575. Muâviye *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Müslümanların ayıplarının, gizli durumlarının peşine düşer, araştırmaya kalkışırsan, onların ahlâkını bozarsın veya onları buna zorlamış olursun."

Ebû Dâvûd, Edeb 37

Açıklamalar

Ebû Dâvûd'un sahih bir senedle rivayet etmiş olduğu bu hadîs-i şerîf, özellikle yöneticiler tarafından halkın ayıplarının ve gizli hallerinin takip ve tesbite kalkışılmasının, halkın ahlâkını iyiden iyiye bozacağını bildirmektedir. Hadisin hem ilk ve özel muhâtabı hem de râvisi ileride halifeliğini ilan edecek olan Hz. Muâviye'dir. Bu durum, hadisin asıl muhataplarının yönetimler ve yöneticiler olduğunu göstermektedir.

Yönetimler ve yöneticiler birileri veya özel örgütler aracılığıyla kendi halkının gizli hallerini tesbite kalkışırsa, alabildiğine bir huzursuzluk, güvensizlik ve sahtekârlık ortalığı kaplar. Hem bu işle görevlendirilmiş olanlarda hem de sade vatandaşlarda bu ahlâkî fesat gözle görülür hale gelir. Kendi öz yurdunda, kendi yönetimi tarafından potansiyel tehlike gibi görülerek takib edilmek, önce yönetime karşı sonra da öteki insanlara karşı halktaki güveni sarsar. Herkesten şüphelenir hale gelen bir insanın huzursuzluğunun ne kadar derin olacağını hesabetmek gerekir. Böylesi bir kimsenin ne zaman doğru konuştuğu, ne zaman yalan söylediği bile kestirilemez. Bu ise, toplumda bulunması gereken kardeşlik havasının iyice ortadan kalkmasına sebep olur.

Yönetimlerin istihbârât teşkilâtları, ülke insanlarını dış düşmanlara karşı korumak maksadıyla çalıştırılmalıdır. Vatandaşından şüphelenen bir yönetim, aslında kendisinden şüpheleniyor demektir. Bu da halkla beraber yönetimin, bizzat yöneticiler tarafından ifsad edilmesi anlamına gelir.

Üç müslümanın bir araya gelmesinden kuşkulanan yönetim ve yöneticilerin ne tür sıkıntılara sebebiyet verdikleri henüz unutulmuş değildir. Hâlâ sakıncalı olabileceği düşünülen kesim veya kesimlerin başında müslümanların bulunduğu yanılgısıyla uykuları kaçan bir çok insan vardır.

İslâmî ve insânî ölçülerle eğitilip yetiştirilmeyen insanları fişleme tehdidiyle düzeltmek mümkün değildir. Böylesi ortamlarda yöneticiler, aslında kendi esaretlerini elleriyle hazırlamış olurlar.

Yöneticilerin yönettiklerine, yönetilenlerin de yöneticilerine güven duymalarının ilk ve en önde gelen şartı, gizliliklerin araştırılmaması, o noktada olsun karşılıklı bir güven duygusunun bulunmasıdır. İşte Efendimiz'in uyarısı, bunu temine yöneliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ayıp ve kusur araştırmak, milletin ahlâkını ifsad eder.
2. Yöneticiler ve yönetimler, halkın kusurunu araştırmakla değil, huzurunu temin etmekle meşgul olmalıdırlar.
3. Halkından kuşkulu yöneticiler, ne kendileri huzur bulur ne de halka huzur verirler.

1576- ???? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? : ???? ?????? ???????? ????????? ?????? ? ????? : ????? ???? ??????? ??? ??????????? ? ?????? ?? ?????? ????? ????? ? ??????? ???? ? ?????? ?????? ????? .

???? ??? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? .

1576. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*, bir gün kendisine bir adam getirilerek, "Bu, sakalından şarap damlayan falanca kişidir" denildiğini bunun üzerine kendisinin de şu cevabı verdiğini bildirmektedir:

"Biz ayıp ve kusur araştırmaktan menedildik. Kendiliğinden bir kusur veya ayıp ortaya çıkarsa biz onun gereğini yaparız."

Ebû Dâvûd, Edeb 37

Açıklamalar

Nevevî'nin, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun bir senedle rivayet edildiğini söylediği ve ilk islâm toplumundaki durumu yansıtan bu haber, yukarıdaki hadislerde yer alan tavsiyelerin, ilk müslümanlar arasında nasıl uygulandığını göstermesi bakımından çok önemlidir.

Büyük sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd, yanına getirilen ve "sakalından şarap damlayan adam" diye tanıtılan kişiyi kontrol etme gereği hissetmemiş, adamın sakalını yoklamamıştır. Bunu gereksiz bir tecessüs olarak değerlendirmiş, müslümanların Kitap ve Sünnet'le tecessüsten nehyedildiklerini hatırlatmıştır.

Tecessüsten kaçınmanın, suça ve suçluya müsamaha anlamına gelmediği açıktır. Nitekim Abdullah İbni Mes'ûd kendiğilinden ortaya çıkmış bir kusur, ayıp veya günah olursa onun gereğini yerine getirmekten geri durmayacaklarını bildirmiştir. Daha ileri giderek, "Bu daha başka şeyler de yapmış olabilir"

diye kusur ve ayıp aramanın doğru olmadığına işaret etmiştir.

Sahâbe neslinin bu tutumu, onların İslâm'ın koyduğu ölçü ve sınırlara bağlılıklarının ve birbirlerine duydukları güvenin göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günah ve kusur casusluğu yapmak yasaklanmıştır.
2. Açığa çıkmış hata ve günahların cezasını vermek yeterlidir.
3. Açıktaki hatalara ses çıkarmayıp da gizli kusur aramayı marifet sayanlar, toplumun bozulmasını hızlandırmaktan başka bir şey yapmazlar.

272- ??? ????? ?? ??? ????? ????????? ?? ??? ?????

MÜSLÜMANLARA GEREKSİZ YERE SÛİZANDA BULUNMA YASAĞI

Âyet

??? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? [12]

"Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Zira zannın bir kısmı günahtır."

Hucurât sûresi (49), 12

İsm, cezalandırılması gereken günah demektir. **Zan** ise, ihtimal üzerine hüküm vermektir. Binaenaleyh zanna dayalı hükümlerin doğruluğu da zannîdir, asla kesin değildir. Başkasının hakkının söz konusu olduğu yerlerde verilmiş yanlış hükümler neticede iftira ve bühtan olarak büyük bir vebal sebebidir. Zannın kaynağı özellikle eğer kişinin nefsi ise, hata ve vebal daha da büyür. Bu sebeple ihtiyat ve tedbir, zannın çoğundan ya da çoğu zandan kaçınmayı gerektirir.

Zannın bir kısmının günah olduğunun belirtilmesi, herşeye rağmen her zannın mutlaka vebali gerektirmediğini gösterir. Hatta, Allah ve mü'minler hakkında güzel zanda bulunmak vâciptir. Durumu bilinmeyen bir kişi hakkında güzel zanda bulunmak vâcip olmasa bile kötü zanda bulunmak da câiz değildir. Ancak haksızlığı ve günahkârlığı bilinen kişiler hakkında kötü zanda bulunmak haram değildir.

"Zannın çoğundan kaçının" buyurulması, genel bir üslûp içinde kaçınılması vâcip olan zanlar bulunduğunu gösterir. Durum iyice belirli hale gelmeden birileri hakkında kötü zanda bulunmaya cür'et edilmemesini tenbih anlamı taşır. Çünkü bilmeden ağır veya büyük günah olan zanna düşme tehlikesi dâima vardır.

Hadis

1573- ???? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ?????????? ? ????? ???????? ?????? ????????? » ????? ???? .

1577. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Zandan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalan olanıdır."

Buhârî, Vasâyâ 8, Nikâh 45, Ferâiz 2, Edeb 57, 58; Müslim, Birr 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 56

Açıklamalar

Asıl dayanağı kesin bilgi (yakîn) olması gereken dinî konularda zan ile hareket etmek, zanna dayanarak haber vermek aslâ doğru değildir. Nitekim yüce Rabbimiz, İslâm gerçeği karşısında birtakım zan ve tahminlerle ileri geri konuşan, iddialarda bulunan putperestler hakkında **"Onların çoğu, zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan hiçbir şeyin yerini tutamaz"** [Yunus sûresi(10), 36] buyurmuştur. **"Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar"** [Necm sûresi (53), 23] âyeti de hem müşriklerin hem de dinî konularda his ve heveslere dayanarak zan ve tahminle görüş beyan edenlerin asıl yanlışlarını ortaya koymaktadır. Burada reddedilen zan, tam anlamıyla sûizandır.

Dinin iki temelinden biri olan sünnetin asıl dayanağı olan hadis rivâyeti konusunda zan ve tahminle hareket edilmesi, hadis nakledilmesi öncelikle bu yasağın içinde ve hatta başındadır. Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Zaten Peygamber Efendimiz, *"Kişiye yalan (veya günah) olarak her duyduğunu nakletmesi yeter"* (bk. 1551 numaralı hadis) buyurmuştur.

Zan, bir mânada, nefsin telkinlerinin en yalan olanıdır. Zira zan, şeytan tarafından insanın içine atılmış bir düşüncedir. Bu noktadan hareketle hadisimizi *"Müslümanlara yönelik olarak sûizanda bulunmaktan sakının! Çünkü bu tür bir beyân, sözlerin en yalanı olur"* diye mânalandırmak da mümkündür. Nevevî merhum, büyük bir ihtimalle bu mânayı tercih ettiği için hadisimizi burada bir kez daha tekrar etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kötü zan, sözlerin en yalanıdır.
2. Müslümanlar hakkında sûizanda bulunmak haramdır.

273- ??? ????? ?????? ????????

MÜSLÜMANI KÜÇÜK GÖRME, AŞAĞILAMA YASAĞI

Âyetler

??? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ????? ???? ?????? ????? ??? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ??????? ????? ??? ??????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ?????????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ????? ????? ?????? ???????????? ???? ????????????? [11]

1. "Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın; belki de onlar, kendilerinden daha iyidir. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar; belki de alay ettikleri kendilerinden daha iyidir. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İman ettikten sonra, doğrudan ayrılıp günaha girmek (fısk) ne kötü bir isimdir. Tövbe etmeyenler zâlimlerin tâ kendileridir."

Hucurât sûresi (49), 11

Mü'minler arası ilişkilerde dikkat edilmesi gerekli nezâket noktaları bulunmaktadır. Bunların başında müslümanlarla alay etmemek gelmektedir. Alay etmek, hakâret ve horlamak, gülünecek şekilde ayıplamak, eğlenmek demektir. Bu, sözle olabileceği gibi, hareketlerle, kaş-göz işaretleriyle de olur. Erkek ve kadın topluluklarına ayrı ayrı hitâbeden âyet-i kerîmede alay etme yasağının gerekçesi her iki defasında da **"Belki alay ettikleri, kendilerinden daha iyidir"** diye ortaya konulmuştur. Allah katında kimin ne durumda olduğunu ancak Allah bilir. O halde kimse dış görünüşe bakıp da gözüne kestirdiği insanları horlamaya, onlarla eğlenmeye teşebbüs ve cür'et etmemelidir.

Âyette geçen erkekler topluluğu ve kadınlar (kavim ve nisâ) kelimelerinin belirsiz (nekre) olarak gelmiş olması, yasaklamanın genel olduğunu gösterir. Ayrıca bu ifâde tarzı, İslâm'ın değişik kavim ve milletlere yayılacağına, başkalarını alaya almanın onlarla eğlenmeye kalkmanın zararının büyük olduğuna, kadınlı erkekli kalabalıklarla bu işin yapılacağına ve alay eden, maskaralık yapan kişilerin veya kadınların çevresinde gülüp eğlenecek kalabalıkların toplanacağına yani işin hiç bir zaman ferdî olarak kalmayacağına işaret etmektedir.

Âyette, müminleri ayıplamaya kalkan müslümanların aslında kendilerini ayıplamış olacaklarına **"Kendi kendinizi ayıplamayın"** buyurularak dikkat çekilmiştir. Çünkü aynı imanı paylaşan müslümanlar, aslında bir tek nefis gibidirler. Nitekim "Müslüman müslümanın aynasıdır" buyurulmuştur.

Ayrıca yergi ve kötülük anlamına gelen lakaplar takılması da müslümanları küçük görme eğiliminin bir belirtisi sayılarak yasaklanmıştır. O halde müslümanı gücendirecek ve ayıplayacak lakaplarla çağırmak, müslümanın yapacağı bir iş olmamalıdır.

Yasaklanmış olan şeyleri işleyip de tövbe etmeyenler kendilerine zulmeden gerçek zâlimlerdir.

?????? ???????? ???????? ????????? [1]

2. "İnsanları arkadan çekiştirip kaş-göz işâretiyle eğlenmeyi âdet haline getirenlerin vay haline!"

Hümeze sûresi (104), 1

Gerek el, gerek dil ile maddî ve mânevî olarak insanları itip kakmayı, kırıp incitmeyi, kötülemeyi, maskaraya almayı, eğlenmeyi, küçük görmeyi kaş-göz işaretleriyle alaya almayı âdet edinmiş dedikoducuların asıl acınacak kimseler olduğu, asıl felâkete onların uğrayacakları vay hallerine (**veyl**) ifâdesiyle ortaya konulmuştur.

Âyette geçen **hümeze** ve **lümeze** kelimelerine bir çok mâna verilmiştir. Topluca ifade edecek olursak **hümeze**, ayıplayıcı, gıybetçi, yüze karşı, açıkça ve el ile; **lümeze** ise, ayıpçı, dil ile, arkadan, gizli, kaş-göz işâretiyle insanları alaya alan, küçümseyen ve bunu âdet haline getirmiş olan kimseler demektir. Bu ve daha başka bazı mânaları da ihtiva eden bu iki kelimenin ortaya koyduğu tavırlar, âyetin nüzûl sebebi dikkate alınınca müslümanın değil, müşrik ve kâfirlerin tavırları olduğu anlaşılmaktadır. O halde müslüman, kendine yakışan tavırların adamı olmaya bakmalı, bunun için de hiç bir müslümanı asla hor-hakir görmemelidir.

Hadisler

1578- ???? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? « ???????? ???????? ???? ???????? ?? ??????? ?????? ????????? » ???? ???? ? ??? ??? ??????? ????? .

1578. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müslüman kardeşini hor görmesi kişiye kötülük olarak yeter.**"

Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 18; İbni Mâce, Zühd 23

1580 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1579- ???? ????? ??????? ??? ?????? ???? ? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ???????? ????????? ??? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ? » ??????? ?????? : ???? ????????? ??????? ??? ??????? ???????? ?????? ? ????????? ???????? ? ???? : « ???? ?????? ??????? ??????? ???????? ? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ???????? » ???? ???? .

????????? « ??? ??????? » : ?????? ? « ????????? » : ????????????? ? ????? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ?? ??? ??????? .

1579. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez.**"

Bunun üzerine bir sahâbî:

- İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, dedi. Resûl-i Ekrem de şöyle buyurdu:

- "**Allah güzeldir güzeli sever. Kibir ise, hakkı kabul etmemek ve insanları hor görmektir.**"

Müslim, Îmân 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1580- ??? ???????? ?? ???? ?????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? : ???????? ?? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ?????? ????? ??????? : ???? ?? ??????? ?????????? ????? ??? ?? ?????? ??????? ????? ??? ???????? ???? ? ???????????? ??????? » ???? ???? .

1580. Cündeb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Bir kişi:

- Vallahi, Allah falan adamı bağışlamaz, diye yemin etti. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah da:

- "**Falanı bağışlamayacağım hakkında benim adıma kim (yemin edip) hüküm verebilir? Ben onu bağışladım, senin amelini de boşa çıkardım**" buyurdu.

Müslim, Birr 137

Açıklamalar

Burada zikredilmiş bulunan üç hadis, *takvâ, tahkîr* ve *kibir* arasında çok ciddî bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Müslümanı hor görmenin, takvâsızlık ve kibir gibi iki büyük kusura dayandığı anlaşılmaktadır. Şimdi sırasıyla hadisleri bu genel ilişki çerçevesinde açıklayalım.

1574 numara ile yakında geçmiş olan **birinci hadis**, orada da görüleceği gibi Peygamber Efendimiz, müminler arası ilişkileri anlatırken, "*Müslüman müslümanı küçük görmez, aşağılamaz. Takvâ buradadır*" diye mübârek eliyle kalbine işaret etmiş, sonra da *"Müslüman kardeşini hor görmesi, kişiye kötülük olarak yeter"* buyurmuştur.

Efendimiz'in *"Takvâ buradadır"* diye kalbine işâret buyurması, kendi zâtına yönelik bir değerlendirme olmanın ötesinde, müslümanların işledikleri birtakım günahlar sebebiyle küçümsenmemeleri, hor görülmemeleri, takvâsızlıkla suçlanmamaları gerektiğini gösterir. Çünkü Allah saygısı demek olan takvânın yeri kalbtir. Yeri kalb olan şeyi insanların görmesi mümkün değildir. Böyle olunca da hiç bir kimsenin herhangi bir müslümanı takvâsızlıkla itham edip küçümsemesi câiz olmaz.

Efendimiz'in bu beyân ve hareketinin bir anlamı da şu olabilir: Takvânın yeri kalptir. Öyleyse kalbinde Allah saygısı olan kimse hiç bir müslümanı küçük göremez, tahkir edemez. Çünkü müttakî kimseler müslümanları küçümsemez, küçümseyemezler.

Her iki mânaya göre de müslümanı küçük görmek, horlamak, aşağılamak insan için şer ve kötülük olarak yeter. Çünkü müslümanı tahkir etmek, takvâsızlığın, yani Allah'a karşı saygısızlığın bir sonucudur. Takvâdan yoksun olmak ise, büyük bir mahrûmiyettir.

Bir de müslümanı, imanından dolayı, müslüman olduğu için küçümseyenler vardır ki bunlar, -kendilerine ister çağdaş, ister demokrat, ister laik, ne derlerse desinler- daha ziyâde müslümanlarla aynı imanı paylaşmayanlardır. Yani asıl kendileri küçük adamlardır. Kur'ân-ı Kerîm'in beyânına göre, hemen bütün peygamberlere inanmış olan sade insanlar, kendi devirlerindeki kendilerini bir şey sanan yöneticiler (mele') tarafından küçümsenmişlerdir. Peygamberler de hep mü'minleri kollamış, onlara kol kanat germiş ve "**Hor gördüğünüz mü'minlere Allah hayır vermeyecektir diyemem"** [bk. Hûd sûresi (11), 31] diye onları savunagelmişlerdir.

Şuna da işâret edelim ki, müslüman olmayanların müslümanları hor görmesini anlamak daha kolaydır. Asıl zor ve anlaşılamaz olan, müslümanın müslümanı herhangi bir sebeple küçümsemesidir. Hadisimiz de öncelikle müslümanları uyarmakta ve *"Müslümana, müslüman kardeşini küçük görmesi şer olarak yeter, başka kötülük aramasına gerek yoktur"* diye ifade edilebilecek çok ciddî bir tehdid anlamı taşımaktadır.

İkinci hadis, zerresi bile müslümanı ya geçici veya temelli olarak cennetten mahrum bırakmaya yeten kibri, büyüklenmeyi, "hakkı tanımamak ve insanları küçük görmek" olarak tarif etmektedir. Bu tarif, merhum Âkif'in "Nazarlardan taşan mâna ibâdullahı istihkâr" diye tesbit ettiği Allah kullarını hor görme hastalığının asıl kaynağının, hak tanımazlık, nefsî ve şeytânî bir kibir olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Böylesine bir kibir ve büyüklenme duygusu ve hak tanımazlık ise, tek kelime ile takvâsızlık, Allah saygısından mahrûmiyet demektir. İşte bu noktada takvâsızlık, kibir ve müslümanı hor görme küçüklüğü, sebep ve sonuç ilişkisi içinde bir araya gelivermektedir.

613 numara ile de geçmiş olan hadiste, sorulan bir soru üzerine, temiz ve güzel giyinmeyi sevmenin kibir sayılmayacağı ayrıca bildirilmiştir.

Üçüncü hadiste Peygamber Efendimiz, büyük bir ihtimalle geçmiş ümmetler içinde bir adamdan söz ederek, her devirde bulunması mümkün olan bir insan tipini gözlerimiz önüne sermektedir. Bu tipler, birilerinin günahlarını çoğunsayarak veya büyüterek ya da kendi amellerini gözünün önüne getirip nefsini saygın bir konumda zannederek *"Allah falan kişiyi asla affetmez"* diye yemin ederler. Halbuki dinimizin telkin ettiği inanç esaslarına göre, hiçbir kimse ve varlık, Allah Teâlâ'ya tahakküm edemez. O'nu yönlendirmeye kalkışamaz. Bu gerçeği Peygamber Efendimiz, *"Allah Teâlâ, falanı bağışlamayacağım hakkında benim adıma kim (yemin edip) hüküm verebilir? Ben onu bağışladım, senin amelini de boşa çıkardım buyurdu"* sözleriyle çok kesin bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu açıklama, hiçbir insanın, hiçbir kimseyi mevcut durumuna bakarak Allah'ın rahmet ve mağfiretinden uzak görmeye ve göstermeye, Allah adına hüküm vermeye hakkı ve haddi olmadığını ortaya koymaktadır. Hele böyle bir şeyi, kendisini belli bir mertebede görerek yani bir tür büyüklük taslayarak yapması büsbütün hatadır. Allah Teâlâ'nın veya Hz. Peygamber'in bir beyanda bulunmadığı halde, bazı insanların cennetlik veya cehennemlik olduklarını kesin bir dille iddia etmek aslâ câiz değildir.

Halk arasında bu tür değerlendirme ve iddialar maalesef öteden beri görülegelmektedir. İnsanlar kendi ayıp ve günahlarıyla meşgul olacakları, onu çok görüp bağışlatmak için çalışacakları yerde, başkalarının hatalarını büyüterek onların cehennemlik olduklarını söyleyebilmektedirler. Bu hadis, işte bu tür davranış sahiplerini bekleyen büyük tehlikeyi haber vermekte, Allah'ın işine karışmaya kalkışmanın çok ağır olan bedelini hatırlatmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, Allah Teâlâ, şirkten başka her türlü günahı dilediği insanlara bağışlayacağını bizzat kendisi bildirmiştir. O halde şirk dışında, birilerinin günahını çok görerek veya bazı insanları küçük, hor hakir görerek, Allah adına şunu bağışlar, bunu bağışlamaz diye kesin bir ifade kullanmak, hele hele yemin etmek asla doğru değildir. Bu davranış -Allah saklasın- gazab-ı ilâhîyi celbedecek bir büyük kusurdur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanı hor hakir görmek, küçümsemek, aşağılamak büyük günahtır.
2. Allah saygısının yeri kalptir. Kalbinde takvâ bulunan kişi hiç bir müslümanı küçük görmez.
3. Asıl kibir, hakkı tanımamak ve insanları küçümsemektir.
4. Müslümanı küçük görme, takvâsızlık ve kibirden ileri gelir ki, bunların üçü de kişiye şer ve kötülük olarak yeter.
5. Allah'a tahakküm anlamına gelecek "Allah şunu bağışlar bunu bağışlamaz" gibi sözler sarfetmek, yemin etmek kimsenin haddi ve hakkı değildir.
6. Müslümanı imanından dolayı küçümsemek ise, ancak kâfir işidir.
7. Müslümanı hor gören kendisini horluğa mahkum eder.

274- ??? ????? ?? ????? ??????? ???????

MÜSLÜMANIN FELÂKETİNİ
SEVİNÇLE KARŞILAMA YASAĞI

MÜSLÜMANIN BAŞINA GELEN BİR FELÂKETTEN DOLAYI SEVİNÇ
GÖSTERİSİNDE BULUNMANIN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Âyetler

???????? ?????????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? [10]

1. "Mü'minler ancak kardeştir."

Hucurât sûresi (49), 10

Bir başkasının uğradığı felâket ya da belâya sevinme, sevinç gösterisinde bulunma sağlıklı bir müslümanın tavrı olamaz. Zira müslümanlar arasındaki temel bağ din kardeşliğidir. Kardeşlik hukuku ve duyguları, birbirinin felâketine sevinmeye müsaade etmez.

Felâketi bayram ilân eden hiç bir millet yoktur. Bunu kişiler de yapmamalıdır. Hele müslüman kardeşinin felâketine sevinmek şöyle dursun, düşmanının uğradığı felâketten dolayı elem duymalıdır. "Allah düşmanımın başına vermesin" cümlesi, herhalde bu düşünce ve duygunun ifadesidir.

Âyet-i kerîme, sosyal içerikli yasakları işleyen bütün konuların başında yer alabilecek bir mâna enginliği içindedir. Çünkü İslâm toplum yapısının ana özelliği olan müslümanların kardeşliğini belirlemektedir.

????? ????????? ?????????? ??? ??????? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ????????? ??? ??????????? [19]

2. "Kötü sözlerin, hayasızlığın mü'minler arasında yayılmasından sevinç duyanlar için, dünyada da âhirette de acıklı bir azâb vardır.."

Nûr sûresi (24), 19

Hz. Âişe vâlidemizin uğradığı iftira olayı (ifk hadisesi) dolayısıyla o günün toplumunda yapılan yorumlar, görülen tavırlar ve oluşan gruplar hakkında inen âyetlerden biri olan bu âyet-i kerîme, herhangi bir müslümanın başına gelen bir sıkıntıdan dolayı sevinenlerin ve müslümanlar arasında felâketlerin yayılmasını temenni ve arzu edenlerin ve bunun için gayret sarfedenlerin her iki dünyada da acıklı bir azâba çarptırılacaklarını bildirmektedir. Buradan, "Müslümanın felâketine sevinmenin bedeli felâkete uğramaktır" sonucu çıkmaktadır.

Müslüman toplumda kötülüklerin yayılmasını arzu edenlere dünya ve âhirette acıklı bir azâb olduğu bildirildiğine göre, müslümanların uğradığı herhangi bir felaketi sevinç gösterileriyle karşılayanlara böyle bir cezanın verileceği öncelikle ifâde buyurulmuş olur. Nevevî, bu münâsebetle bu âyeti burada zikretmiştir.

Hadis

1581- ???? ???????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ?????????? ????? ????????? ??????? ?????????? » ???? ??????? ???? : ???? ???? .

??? ????? ????? ??? ?????? ??????? ?? ??? ??????????? : « ????? ????????? ??? ????????? ?????? » ?????? .

1581. Vâsile İbni'l-Eskâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kardeşinin uğradığı felâketi sevinçle karşılama! Allah onu rahmetiyle o felâketten kurtarır da seni derde uğratır."

Tirmizî, Kıyâmet 54

Açıklamalar

Düşmanın uğradığı felâkete sevinmeye *şemâtet* denir. Kişinin içinde duyduğu sevinci dışa vurması ise, şemâtetin zhârıdır. İnsan tabiî olarak, kendisine

düşmanlık eden veya kendisinin düşmanlık ettiği bir kimsenin herhangi bir sıkıntıya düşmesine içinden sevinebilir. Esasen böylesi bir sevinç duymamak gerekir. Ama bunu ancak olgun kişiler başarabilirler. Burada yasaklanan ise, sevinç gösterisinde bulunmak, yani şamata yapmaktır.

Tasada ve kıvançta gerçekten ortak olmaları gereken müslümanların, kardeşlerinden birinin uğradığı musibetten dolayı sevinmeleri anlaşılabilir bir tutum değildir. Hadîs-i şerîf işte böylesi bir anlaşılmaz durumu önlemek istemektedir. Bunu da *"Allah onu bu felâketten kurtarır da seni derde uğratır"* tesbit ve tehdidiyle sağlamaya çalışmaktadır. Atalarımızın *"Gülme komşuna gelir başına!"* sözü, sanki hadisimizin bu son cümlesinden alınmış gibidir.

Bir müslümanın uğradığı felâkete sevinerek âdeta bayram etmek, herhalde daha büyük bir felâkettir. Onun için böylesi bir acıklı duruma kimse düşmemeli, sevincini hiç değilse içinde saklamalıdır. Bir başka ifade ile ağlayamayanların bari gülmekten utanmaları gerekir.

Hadisin sıhhati konusunda bazı farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak Nevevî onu delil getirmekten çekinmemiştir. Yine kendisinin belirttiği gibi Hz. Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği, tecessüs bahsinde geçen *"Müslümanın müslümana kanı, ırzı ve malı haramdır..."* hadisi de bu konunun delillerindendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar kardeştirler. Bunun için tasa ve kıvançları da ortaktır.
2. Müslüman müslümanın uğradığı felâketi sevinç gösterisiyle karşılamamalıdır.
3. Atalarımızın "Gülme komşuna gelir başına" sözü unutulmamalıdır.
4. Allah dilerse felâkete uğramış müslümanı kurtarır, ona sevinen müslümanı felâkete uğratır.

275- ??? ????? ???????? ?? ??????? ??????? ?? ???? ?????

NESEBE DİL UZATMA YASAĞI

AÇIK DİNÎ HÜKÜMLERE GÖRE SABİT OLAN NESEPLERE DİL UZATMANIN HARAM OLDUĞU

Âyet

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? [58]

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

Kabul etmek gerekir ki insanlar, kimlik ve kişilik haklarına, soy-soplarına, ırz, namus ve nesep gibi değerlerine saygı gösterilmesini bekler, onlara dil uzatılmamasını isterler. Aksi bir durumla karşılaşmaktan son derece rahatsız olurlar.

Dinin açık hükümlerine göre sahih ve meşrû olan neseplere, birilerinin kalkıp şu veya bu sebeple şu veya bu şekilde dil uzatması, müslümanlara, "**işlemedikleri bir şeyden dolayı eziyet etmek**"tir. Bu sebeple de haramdır.

Âyet-i kerîme, müslümanlara eziyet sayılabilecek her konuyu genel bir ifade ile yasaklamış ve böyle bir cinâyetin acı sonucunu açıkça ortaya koymuş olduğu için kitabımızın yasaklar bölümünün pek çok bahsinde delil olarak tekrar edilmektedir.

Hadis

1582- ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ???? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?? ???????? ????? ????? ?????? : ????????? ?? ????????? ? ??????????? ??? ??????? » ???? ???? .

1582. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallalllahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Nesebe dil uzatmak ve yüksek sesle ölüye ağlamak, halk arasında yerleşmiş küfür niteliği taşıyan iki huydur."

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 23; Müslim, Îmân 121, Cenâiz 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23

Açıklamalar

Sahih bir nesebe sahip olmayı herkes arzu eder. Toplum içinde saygınlığın başlangıç noktası budur. Dinin koyduğu açık kurallar gereği, meşrû ve sâbit bir nesebe herkesin saygı gösterme zorunluğu vardır. Hiç kimse bir başkasının sahih nesebine dil uzatma, laf söyleme, onun meşrûluğunu tartışma konusu yapma hakkına sahip değildir. Böyle bir iddia, bir çok hukukî meseleyi peşinden sürüklemesinin yanında, müslümana yapılabilecek en büyük eziyet ve kötülüktür.

Nesebe, soya sülâleye dil uzatmak iki şekilde olur. Biri, bir insanın kendi öz babasını bırakıp, babasının başka biri olduğunu söylemesi veya nesebinin gayr-i sahih olduğu izlenimini verecek şekilde konuşmasıdır. İkincisi ise, birilerinin kalkıp bir başkasının nesebi hakkında ileri-geri söz söylemesidir. Her iki hal de yasaklanmıştır. Bir insan bunun haram olduğunu bile bile ve helâl sayarak böyle bir iddiada bulunursa açıkça küfre girmiş olur. Helâl kabul etmemesine rağmen böyle davranırsa, Câhiliye insanlarında ve kâfirlerde yaygın olarak görülen bir işi yapmış olur. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, sahih bir nesebe dil uzatmak, sonuçta insanı küfre götürecek bir büyük cinâyettir. Hadisimiz bu büyük tehdidi dile getirmektedir.

Bir kimsenin ğayr-i meşrû bir şekilde dünyaya geldiğini ifade eden ve halk arasında çok kullanılan -burada söylemek istemediğimiz- sözlerin her biri, "nesebe dil uzatma" yasağı içine girer. Bir insanın soyuna sülâlesine küfretmek de söz etmek de böyledir. "Kanı bozuk", "sütü bozuk" gibi hakaret cümleleri de eğer "nesebi gayr-i sahih" anlamında kullanılırsa, nesebe dil uzatma yasağına dahil olur.

Dinimiz, grybet, istihza, iftira, bühtan gibi müslümanlara eziyet veren her şeyi yasaklamakla kalmamış, insanların neseplerine dil uzatmayı da aynı şekilde

menetmiştir.

1671 numara ile tekrar gelecek olan hadisimizde neseplere dil uzatmak gibi halk arasında yaygın olan yasaklanmış bir başka âdetin de ölüye bağıra-çağıra, yaka-paça yırtarak ağlamak (**niyâha**) olduğu açıklanmaktadır. Bu konu 1661-1671 numaralı hadislerde ayrıca ve etraflıca ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahih neseblere dil uzatmak Câhiliye âdeti ve daha çok kâfirlerin yaptığı bir iştir.
2. Dinimiz nesebe dil uzatmayı haram kılmıştır.
3. Ölüye feryat ederek ağlamak da aynı şekilde haram kılınmıştır.
4. Bu iki hal, halk arasında yaygın kötü âdetlerdendir.
5. Başkasının nesebine rastgele dil uzatan, kendi nesebine söz edilmesi yolunu açmış olur.
6. Müslümanların her iki konuya da son derece dikkat etmeleri gerekir.

276- ??? ????? ?? ???? ????????

HİLE YAPMA VE ALDATMA YASAĞI

Âyet

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ????????? [58]

"**Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.**"

Ahzâb sûresi (33), 58

Aldatılmaktan ve kendisine hile yapılmasından hoşlanacak normal bir insan tasavvur etmek mümkün değildir. Aldatıldığının farkına varmak, herkesi üzer.

Alış-verişte ve öteki beşerî münâsebetlerde birileri tarafından aldatılmak, işlemedikleri bir şeyle insanlara eziyet etmek demektir. Dolayısıyla da yasaktır. Hile ve hud'a ile elde edilecek kazanç ise, içinde başkasının hakkı bulunduğu için haramdır.

Kardeşler ve güven toplumu olması gereken İslâm toplumunda üç-beş kuruşluk çıkar uğruna hile hud'a yoluna sapmak, herşeyden önce İslâm imanının gerektirdiği dürüstlük ilkesine aykırıdır. Bu durum müslümanın kendi kendisiyle çelişkiye düşmesi demektir.

Bir müslümanı, herhangi bir şekilde aldatmak suretiyle üzen kimse, büyük bir günah yüklenmiş olmaktadır. Âyet-i kerîmenin ortaya koyduğu gerçek budur.

Hadisler

1583- ?????? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ????? ????????? ???????? ? ???????? ?????? ? ????? ???????? ? ???????? ?????? » ???? ???? .

??? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ? ????????? ???? ???? ? ???????? ????????? ??????? ? ??????? : ??? ????? ?? ??????? ????????? ? » ????? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????: « ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ? ???? ???????? ???????? ?????? » .

1583. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bize silah çeken bizden değildir. Bize hile yapıp aldatan da bizden değildir.**"

Müslim, Îmân 164, Fiten 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 50; Tirmizî, Büyû 72; İbni Mâce, Ticârât 36

Müslim'in bir başka rivâyetinde şöyle denilmektedir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazarda bir buğday sergisine uğradı. Elini buğday yığınının içine daldırdı, parmakları ıslandı. Bunun üzerine satıcıya:

- "**Ey zâhîreci! Bu ıslaklık nedir?**" buyurdu. Adam:

- Ey Allah'ın Resûlü! Yağmur ıslattı, dedi. Resûl-i Ekrem:

- "**İnsanların görüp aldanmaması için o ıslak kısmı ekinin üstüne çıkarsaydın ya! Kim bizi aldatırsa, bizden değildir**" buyurdu.

Müslim, Îmân 164

Açıklamalar

Her ne suretle olursa olsun hile yapmak ve insanları aldatmak kesinlikle yasaklanmıştır. Hadisimiz durumu hem prensip olarak ortaya koymakta hem de çokça rastlanan bir misal vermektedir.

Efendimiz'in "*Bize silah çeken bizden değildir*" yani bizim yolumuz, tavrımız ve inancımız üzere değildir buyurduktan sonra aynı üslub ile *"Bizi aldatan da bizden değildir"* buyurmuş olması son derece dikkat çekicidir. Müslümana silah çeken neticede onun canına kasdediyor ise, hile ve hud'a ile bir müslümanı aldatan da müslümanın malına kasdediyor demektir. Binaenaleyh bu iki fiil ancak müslüman olmayanların yapabileceği bir davranıştır. Çünkü müslümanın canı da malı da bir başka müslümana haramdır.

Ayıbı gizleyip göstermemek ve söylememek demek olan hilekârlığın bir şekli hadisin ikinci rivayetinde dikkatlerimize sunulmuştur.Toptan veya halkımızın ifadesiyle kabala yani göz kararı satılan, tartılmayan mallarda daha çok tesâdüf edilen bir hile ile bizzat Hz. Peygamber karşılaşmış bulunmaktadır. Çuval veya ölçek işi buğday satan bir zahîreciye satın almak veya teftiş için uğramış olan Resûl-i Ekrem Efendimiz, mübârek elini şöyle bir buğdayın içine daldırıveriyor. Bir de ne görsün, buğdayın iç kısmı ıslak. Bunun üzerine, satıcıyı sorguluyor ve aldığı "yağmur ıslatmıştı" cevabı karşısında da *"İnsanların görüp aldanmaması için o ıslak kısmı ekinin üstüne çıkarsaydın ya!"* diye yapılması gerekeni hatırlatıyor. Daha sonra işin kâidesini, *"Kim bizi aldatırsa, bizden değildir"* buyurmak suretiyle ortaya koyuyor.

Peygamber Efendimiz'in bu sahteci buğday tüccârını cezalandırdığına dair herhangi bir bilgi bize ulaşmış değildir. Efendimiz'in böyle davranması, muhtemelen ilk kez böyle bir durumla karşılaşmış olduğu için o kişiyi uyarmayı ve konuya ait genel kâideyi hatırlatmayı yeterli görmesindendir.

Malın kötüsünü altına veya tezgahın arka kısmına koymak, süte su katmak, yüksek kaliteli mala düşük kalitelisini karıştırmak, para veya kıymetli kağıtların sahtesini yapmak ve müşteriyi aldatacak her türlü sahtecilik, *"Bizi aldatan bizden değildir"* hadîs-i şerîfinin tehdidine muhataptır. Şimdilerde milletler arası sahtekârlıklar, büyük ihâle yolsuzlukları göz önüne getirilirse, Efendimiz'in konuya gösterdiği hassâsiyet ve getirdiği ağır tehdidin ne kadar yerinde ve haklı olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanı hile yaparak aldatmak, müslümanın yapacağı bir iş değildir.
2. Müslümana silah çekmekle onu aldatmak arasında "tecâvüz" nokta-i nazarından herhangi bir fark yoktur.
3. Devlet başkanı zaman zaman çarşı pazarı denetlemeli ve denetletmelidir.

1584- ???????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ????????? » ????? ???? .

1584. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Müşteri kızıştırmayın**!"

Buhârî, Büyû 58, 64, 70, Şurût 8; Müslim, Nikâh 52, Büyû 11, Birr 30, 32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 44; Tirmizî, Büyû 65; Nesâî, Nikâh 70, Büyû 17, 19, 21; İbni Mâce, Ticârât 14

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1585- ?????? ???? ???? ??? ?????? ????????? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ????????? . ????? ????.

1585. İbni Ömer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* müşteri kızıştırmayı nehyetmiştir.

Buhârî, Büyû 60, Şurût 11, Hiyel 6; Müslim, Büyû 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 44; Tirmizî, Büyû 65; Nesâî, Büyû 16, 17, 21; İbni Mâce Ticârât 14

Açıklamalar

Hile yaparak müslümanı aldatmanın çarşı pazarda çokça görülen bir türünü de bu iki hadîs-i şerîf tescil ve teşhir etmektedir. **Birinci hadis**te Hz. Peygamber, alıcı olmadığı halde sırf müşteri kızıştırmak için müşteri gibi davranıp yüksek fiat vermek suretiyle malın fazla fiyatla satılmasına ve böylece gerçek alıcıların zarara uğramasına vesile olmayı, *"müşteri kızıştırmayın"* buyurarak yasaklamaktadır.

1574 numaralı hadisin içinde de yer alan bu hadisin muhatapları aslında iki sahteciliği birden yapmaktadırlar. Önce alıcı olmadıkları halde alıcı gibi davranmaktadırlar. Sonra da almayacakları mala alacakmış gibi fiyat vermek suretiyle boştan yere malın değerini yükseltmektedirler. Tabîî neticede de gerçek alıcının aldatılmasına aracılık etmiş olmaktadırlar. İşte bu tutum çok çirkin bir aldatmacadır.

Hele bazı kişilerin bu sahteciliği bir meslek haline getirip kazanç yolu olarak benimsemeleri, alacakları komisyon karşılığında bu işi yapmaları çok daha ağır bir suçtur. O yüzden de konunun yasaklanmış olması, müslümanlar arası ticârî faaliyetlerin tabîî seyri içinde yürütülmesi ve kimsenin kasdî olarak aldatılmasına meydan verilmemesi bakımından son derece önemlidir.

Günümüzde medya reklamlarında, toplum tarafından tanınan kişilerin çıkıp "ben de aldım" diye almadıkları bir malın satışına yardımcı olmaya kalkmaları da bir çeşit müşteri kızıştırmaktır.

İkinci hadiste Peygamber Efendimiz'in, sonuçta gerçek alıcının aldatılmasına yol açacak tavır, reklam ve müşteri kızıştırma hareketlerinin her türlüsünden müslümanları nehyettiği bildirilmektedir. Birinci hadisteki açık nehiy, ikinci hadiste dolaylı olarak haber şeklinde verilmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz müslümanların aldatılmasını ve aldatılmalarına aracı olunmasını istememektedir.
2. Hangi yolla olursa olsun müşteri kızıştırmak nehyedilmiştir.
3. Müşteri kızıştırmak sahteciliktir.

1586- ??????? ????? : ?????? ?????? ????????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?? ????????? ? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????? ? ?????? ??

???????? » ????? ???? .

« ????????? » ????? ?????? ?????? ? ????? ????? : ??? ????????? .

1586. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek alış-veriş yaparken kendisinin sürekli aldatıldığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Kimden alış-veriş yaparsan ona 'İslâm'da aldatma yoktur' de!**" buyurdu.

Buhârî, Büyû 48, İstikrâz 19, Husûmât 3, Hiyel 7; Müslim, Büyû 48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 66; Tirmizî, Büyû 28; Nesâî, Büyû 51

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1587- ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ????? ???? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ???????? ? ??? ????????? ? ???????? ?????? » ????? ??? ???? .

« ??? » ????? ????? ? ?? ???? ????? ????? : ??? : ??????? ??????? .

1587. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, bir adamın karısını veya kölesini ayartıp aldatırsa bizden değildir.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 126

Açıklamalar

Bu iki hadiste biri *iktisâdî* biri *ahlâkî* nitelikli iki ayrı aldatmadan söz edilmektedir.

Birinci hadiste, adının büyük bir ihtimalle Habbân İbni Münkız olduğu sanılan zâtın, Efendimiz'e gelerek yaptığı alış-verişlerde hep aldatıldığından yakındığını, Efendimiz'in de kendisine bundan böyle alış-veriş yaptığı kişilere *"İslâmda aldatma yoktur"* yani yasaklanmıştır ikazında bulunmasını tavsiye ettiğini görüyoruz.

Peygamber Efendimiz'in *"İslâmda aldatma yoktur" sözü kesin bir yasaklamadır*. Böyle bir kâidenin alış-veriş esnasında hatırlatılması, doğacak sorumluluğun tamamen bu kaideye uymayan kimseye ait olacağının dile getirilmesi demektir.

Kabul etmek gerekir ki herkesin, her alacağı mal veya eşya hakkında yeterli teknik bilgiye sahip olması mümkün değildir. Satıcının, alıcının bu durumundan yararlanmaya kalkması asla doğru olmaz. O kendi inançları doğrultusunda dürüst davranmaya, helal kazanmaya ve kimseyi aldatmamaya memurdur. Ona bu görevini hatırlatmak, en azından aldatıldığı endişesini taşıyan müşterinin psikolojik olarak rahatlamasını sağlar. Satıcıya da bir telkin ve tebliğ yapılmış olur.

Bu tür hatırlatmaların, gözünü kazanma hırsı bürümüş, "kazan da nasıl kazanırsan kazan" anlayışıyla hareket edenlere tesiri olmasa da, Allah saygısı ve hak duygusunu henüz tamamen kaybetmemiş olanlara mutlaka etkisi olur.

Burada yer almayan başka rivâyetlerde olayın kahramanı olan Habbân'a, Hz. Peygamber'in, '*Sen üç gün muhayyersin. Aldığın şeyi beğenirsen ne âla, değilse geri verirsin*!" diye bir başka yol daha gösterdiği bildirilmektedir. Hz. Osman zamanına kadar yaşayan bu zât, herhangi bir alış-verişte aldatılırsa, hemen bir sahâbî, ona Hz. Peygamber'in üç gün muhayyerlik tanıdığına şâhitlik yapar ve beğenmediği malın parasını geri almasını sağlardı. Hz. Peygamber'in Habbân'ın şahsına tanıdığı bu muhayyerlik hakkı, aldatıldığından şikâyetçi olan her tüketici için geçerlidir. Bugün yeni yeni gündeme gelen tüketiciyi koruma teşebbüsleri de ticârî hayatta aldatılmayı önlemek için birtakım tedbirlere duyulan ihtiyacın geç kalmış itirafıdır.

İkinci hadis, ahlâkî sahada bir kandırma ve aldatmadan bahsetmekte, onun da aynı yasak içinde olduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz, herhangi bir kişinin karısını veya erkek olsun kadın olsun kölesini ayartıp aldatarak, eşinden ayrılmasını veya efendisinden uzaklaşmasını sağlamaya çalışanları da *"Bizden değildir!"* diye tehdid etmiş ve onları müslüman toplumun yaşayış ve gidişâtından dışlamıştır. Yine günümüzde yaşanan bu tür aldatmalara dayalı âile fâcialarını dikkate alınınca, Efendimiz'in bu kesin tehdid ve tavrının toplumun huzuru için ne kadar gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Bir başkasının memurunu, işçisini, ustasını, elemanını ayartmak da hiç kuşkusuz bu yasak çerçevesindedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hile ve aldatma hangi sahada olursa olsun, bütün çeşitleri nehyedilmiştir. Harp gibi meşrû bir sebebe dayalı olan hile ve aldatmalar bu yasağın dışındadır.
2. Alış-verişte aldatıldığından şikayetçi olan kişiler, önce alış-veriş yaptıkları insanlara *"İslâm'da aldatma yoktur"* ihtarında bulunabilirler.
3. Aldatmak ihânettir.
4. Müslümanı aldatmak, iyi müslüman olmayanların işidir.

277- ??? ????? ??????

SÖZDEN CAYMA, AHDİ BOZMA YASAĞI

Âyetler

??? ???????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????? ????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? [1]

1. "Ey iman edenler! Akitlerin gereğini yerine getirin!"

Mâide sûresi (5), 1

Ahd veya **akid** belgeye bağlanmış sözlü veya yazılı taahhüd ve anlaşma demektir. Dikkate alınması ve uyulması gereken sözlere ve belgelere de ahid denir. Her iki terim hemen hemen aynı anlamda olmakla beraber akid, mîsak gibi daha fazla sağlamlaştırma ifade eder. Bir insanın yaptığı ve sonuçta ya kendisini veya başkalarını bağlayan sözleşmelere akid denilir. Bu sebeple verilen söz, atılan imza, ikrar edilen inanç, adanan adak ve Allah'a, insanlara karşı girilen her türlü taahhüd akiddir ve yerine getirilmesi gerekir.

Ukûd kelimesi, Allah Teâlâ'nın kullarına olan teklifleri, dini emirleri, hükümleri, tayin ettiği sınırları, kulların kendiliklerinden Allah'a karşı bağlandıkları adakları, yeminleri ve nihayet insanların kendi aralarında sahih olarak gerçekleştirdikleri sözleşmeleri, emânetleri, muameleleri ve her çeşit akidleri içine alır. Beynelmilel çapta yapılan anlaşmalar da pek tabiî ki buna dahildir.

Âyet-i kerîme müslümanlardan bu çerçevedeki akidlerini yerine getirmelerini, Allah'a ve insanlara verdikleri sözü, ahdi bozan, vefasızlık yapan, sözlerinden cayıp gadreden diğer ümmetler gibi olmamalarını, sözlerinin eri olmalarını istemektedir.

????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ????? ?????????? [34]

2. "Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluğu gerektirir."

İsrâ sûresi (17), 34

İslâm ahlâkının temeli sayılan on iki esası tek tek ilân eden âyetlerden biri olan bu âyet-i kerîme, kişinin dürüstlüğü, güvenilirliği ve toplumun güven ve huzuru için son derece lüzumlu olan ahde vefâ ilkesini hatırlatmakta ve verilen sözlere sahip çıkılmasını istemektedir. Çünkü her taahhüd ve verilen söz, insana belli bir sorumluluk yükler. Yerine getirilmeyen akdin mutlaka bir bedeli olur.

Münâfıkların alâmetlerinden olduğu bildirilen akdi bozma, ahde vefâ göstermeme ve verilen sözden cayma demek olan **gadr**in bedelini, aşağıdaki hadisler açıklamaktadır.

Hadisler

1588- ????? ????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ??? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ???? ????? ???? ? ???? ?????????? ?????? ? ?????? ????? ??? ???????? ????????? ? ???? ????? ???????? ???? ????????? ????? ????? : ??? ??????? ???? ? ???? ?????? ????? ? ???? ?????? ????? ? ???? ?????? ???? » . ????? ???? .

1588. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:

Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihânet eder.

Konuştuğunda yalan söyler.

Söz verince sözünden döner.

Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."

Buhârî, Îmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, îmân 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20

1591 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1589- ??? ??? ???????? ? ????? ????? ? ????? ??? ?????? ?????? ??????? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ???????: « ??????? ??????? ??????? ????? ????????? ? ??????? : ????? ???????? ?????? » ????? ???? .

1589. İbni Mes'ûd, İbni Ömer ve Enes *radıyallahu anhüm*'den rivayet olunduğuna göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ahdini bozan herkes için kıyamet günü bir bayrak dikilip bu falanın vefâsızlık alâmetidir diye ilân olunacaktır.**"

Buhârî, Cizye 22, Edeb 99, Hiyel 99; Müslim, Cihâd 11-17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 150; Tirmizî, Siyer 28; İbni Mâce, Cihâd 42

1591 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1590- ?????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ??????? ? ??? ??? ????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? » ???? ???? .

1590. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü her vefâsız kişinin arkasında bir bayrak bulunacak ve vefâsızlığı ölçüsünde o bayrak yükseltilecektir. Bilin ki, vefâsızlık açısından kamu yöneticisinden daha büyük vefâsız yoktur."

Müslim, Cihâd 15-16. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1591- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ?? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : ????? ?????? ????? ???????? ??? ?????????? ????? ??????????? : ?????? ????? ?? ???? ?????? ? ??????? ??? ????? ????? ?????? ? ?????? ???????? ??????? ? ??????????? ????? ? ????? ???????? ??????? » ???? ??????

.

1591. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu" demiştir:

"Ben kıyamet günü şu üç (grup) insanın düşmanıyım:

Benim adıma and içtikten sonra sözünden cayan kişi.

Hür bir insanı köle diye satıp parasını yiyen kişi.

Ücretle bir işçi tutup işini gördüren ve işçinin ücretini vermeyen kişi."

Buhârî, Büyû 106, İcâre 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ruhûn 4

Açıklamalar

691 ve 1546 numaralarda da geçen **birinci hadis**, söz verip anlaşma yaptığında sözünden cayıp gereğini yerine getirmemeyi nifak alâmeti ve münâfıkların en belirgin ve belirleyici vasıflarından biri olarak tesbit ve teşhir etmektedir.

Nifâkın inançta iki yüzlülük demek olduğu ve münâfıkların cehennemde kâfirlerden daha aşağı derekelerde bulunacağı hatırlanacak olursa, sözünde durmamanın, ahde vefâ göstermemenin ne ölçüde ağır bir suç olduğu kolaylıkla anlaşılır.

İkinci ve üçüncü hadisler birbirine çok benzer ifâdelerle, sözüne sadâkat göstermeyen ondan caymak suretiyle haksızlık yapan kimselerin kıyamet günü nasıl teşhir edileceklerini bildirmektedir. Böylesi kişilerin arkasına bir bayrak dikileceği ve bu bayrağın boyunun da o kişinin vefâsızlık derecesine göre ayarlanacağı ve "*Bu falanın vefâsızlığının alâmetidir"* diye herkese ilan edileceği anlatılmaktadır. O dehşetli günde böyle bayraklı bir teşhir cezasına ve muamelesine tâbi tutulmak herhalde kimsenin arzu etmeyeceği bir haldir.

Bu bayraklı anlatım, Araplar arasında var olan bir âdete göredir. Eskiden onlar, bir kimse verdiği sözü yerine getirmezse, pazar yerlerine sancaklar dikerek o kişinin vefâsızlığını ilan ederlermiş. Hadisimiz de aynı teşhir işinin kıyamette yapılacağını bildirmek suretiyle insanları vefâsızlıktan sakındırmaktadır.

Üçüncü hadisin ikinci cümlesinde Peygamber Efendimiz'in dikkat çektiği husus, çok daha büyük önem arzetmektedir. Toplumun yönetimini üstlenmiş, müslümanlara idâreci olmuş kişilerin verdikleri söze, girdikleri taahhütlere ve yönettikleri insanlara yaptıkları vaadlere uymamaları halinde onların vefâsızlığı bir anda o toplumun fertleri adedince büyüyecektir. Bu sebeple bir toplumu yönetenler vefâsızlık bakımından herkesten daha büyük bir vebâli yüklenmiş olacaklardır. Yani kıyamet günü onların ihânetlerini teşhir eden bayrakları herkesten yüksek olacaktır. Bu da hiç kuşkusuz, müslüman milletlerin idaresine tâlip olup bir çok vaadlerle başa geçen sonra da verdiği sözlerin hiç biriyle kendisini bağlı hissetmeyen politikacılara ve her kademedeki yöneticilere dönük çok ciddî bir uyarıdır.

Dördüncü hadis, kudsî bir hadistir. Allah Teâlâ, kıyamette üç sınıf insanın hasmı olacağını bildirmektedir. Allah adına and içerek söz veren, yemin eden sonra da sözünden cayanlar bu üç sınıf insanın ilk grubunu teşkil etmektedir. Allah Teâlâ'nın kıyamette bir kulun hasmı olmasından daha büyük bir felâket tasavvur edilebilir mi? Bu ne büyük ve çâresiz bir felâkettir. Böyle bir âkıbetten sen bizleri koru ya Rab!

Hadîs-i kudsîde yer alan diğer iki grup insan ise, insanın hürriyetine ve emeğine saygı göstermeyen, hür bir kişiyi köle diye satıp parasını yiyen ve belli bir ücret karşılığında anlaşıp çalıştırdığı işçinin ücretini vermeyenlerdir. Aslında bu üçüncü grup, hem yaptığı anlaşmaya sadık kalmıyor hem de işçinin alın terinin karşılığını vermiyor. Yani iki haksızlığı birden yapmış oluyor.

İnsanları veya milletleri zorla veya kültürel olarak köleleştirip sahip oldukları doğal zenginlikleri, yine o insanları karın tokluğuna çalıştırarak hem emeklerini hem de ekonomik değerlerini sömürenler hadîs-i kudsî'de bildirilen son iki cinâyeti birden işleyen zâlimlerdir. İnşallah cezâları da ona göre olacaktır. Tüm sömürgecilerin kulakları çınlasın...

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ahde vefâsızlık nifâk alâmetidir, şiddetle haram kılınmıştır.
2. Verdikleri sözden cayanlar, akidlerini bozanlar kıyamette arkalarına birer bayrak dikilmek suretiyle teşhir edileceklerdir.
3. Devlet yöneticilerinin vefâsızlığı en ağır vefâsızlıktır.
4. Allah adına söz verip yemin eden sonra da sözüne ve yeminine sâdık kalmayan kimseleri Allah kendisinin hasmı olarak ilân etmiştir.
5. Müslümana sözünün eri olmak yaraşır. O, ağzından çıkan söze, inançlarına ve attığı imzaya sahip çıkar.
6. Vaad ve taahhütlerini yerine getirmemek haramdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SÂLİHÎN
[PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. *".....bir sadakadır. Bir kimseye ..... veya yükünü hayvanına yüklemesine yardım etmen bir sadakadır. Güzel bir ..... sadakadır. Gelip geçenleri rahatsız eden bir şeyi ..... bir sadakadır."*

I. söz söylemek
II. yoldan alıp atman
III. bineğine binerken yardımcı olman
IV. İki kişinin arasını bulman

Hadiste boş bırakılan yerler, numaralı olarak verilen kelimelerle doldurulmak istendiğinde, sıralama nasıl olur?

a) I, II, III, IV.
b) IV, III, II, I.
c) IV, III, I, II.
d) IV, II, III, I.

2. Aşağıdaki durumlardan hangisinde yalan söylemeye izin <u>verilmemiştir</u>?

a) Savaşta düşman aldatmak için
b) Güzel söz söylemek amacıyla
c) İki kişinin arasını bulmak amacıyla
d) Aile düzenini korumak amacıyla

3. *"Size cennetlikleri bildireyim mi?"* sözleriyle başlayan ve *"Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi?"* şeklinde devam eden hadise göre, aşağıdakilerden hangisi cehennemliklerin özelliklerinden biri <u>değildir</u>?

a) Katı kalpli
b) Kaba
c) Cimri
d) Yalancı

4. Namazda bir durumla karşılaşan kimse ne yapmalıdır?

a) "Elhamdülillah" demelidir.
b) El çırpmalıdır.
c) "Sübhânallah" demelidir.
d) "Allâhu Ekber" demelidir.

5. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamberin Veda Haccında yaptığı konuşmada değindiği konulardan biri <u>değildir?</u>

a) Kocasının malını korumak ve tutumlu sarfetmek kadının kocasına karşı görevidir.
b) Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır.
c) Kocasının istemediği kişiyi eve almamak kadının kocasına karşı görevidir.
d) Giyim kuşam ve yeme-içme konusunda iyi imkan sağlamak kadının kocası üzerindeki hakkıdır.

6. Hadislerde çerçevesi çizilen "yoksul"a <u>en yakın</u> tarif aşağıdakilerden hangisidir?

a) Gerçek yoksul, kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.
b) Gerçek yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.
c) Gerçek yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve muhtaç olduğu halde kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.
d) Gerçek yoksul kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve muhtaç olduğu halde kimseden bir şey dilenmeyen, Allah'a imanı halis kimsedir.

7. Hz. Peygamber'in iki parmağını paralel uzatarak kıyamet gününde ya da cennette "*şöyle yanyana bulunacağız*" dediği kişiler kimlerdir?

a) Yetimi himaye eden kimseler
b) İki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye eden kimseler
c) Kendi yetimini ve başkasına ait yetimi himaye eden kimseler
d) Hepsi

8) I. Yediğiniz ölçüde yedirmek
II. Giydiğiniz seviyede giydirmek
III. Dayak atmamak
IV. Yaptıkları işin çirkin olduğunu söylememek
V. Kendilerine güzel olduklarını sıklıkla ifade etmek
VI. Onları yataklarında yalnız bırakmamak

Yukarıda numaralı olarak verilmiş cümlelerde ifade edilenlerden hangileri hadiste kadınların erkekler üzerindeki haklarından biri olarak <u>zikredilmemiştir?</u>

a) I, II, IV.
b) Yalnızca V.
c) Yalnızca II.
d) III, V, VI.

9) Hz. Aişe'nin verdiği üç hurmayı iki çocuğuna birer tane verip birisini de kendisine alarak paylaşan kadın, kendi payına düşen hurmayı da çocukları isteyince onlara paylaştırmış, bu da Hz. Aişe'yi hayran bırakmıştı. Bu olayı aktardığı Hz. Peygamber'in karşılığı ne olmuştu?

a) Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına dünya saadeti nasip etmiştir.
b) Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş veya cehennemden azad etmiştir.
c) Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cehennem ateşini haram kılmıştır.

d) Hiçbiri

10. Herkesin kendi idaresindekilere karşı konumunu ifade etmek üzere Hz. Peygamber'in kullandığı sembol, aşağıdakilerden hangisinde doğru özetlenmiştir?

a) Sürü – Çoban
b) Kurt – Kuzu
c) Koyun – Sürü
d) Deve – Kervan

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. "Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"

(D / Y) 12. Arkadaşın hayırlısı, komşularına hayrı dokunan arkadaştır.

(D / Y) 13. İki komşudan birine hediye verecekseniz daha önce size hediye vermiş olanı tercih ediniz.

(D / Y) 14. Çocuk yedi yaşına girince, namaz kılması söylenmelidir.

(D / Y) 15. İnsanların arasını bulmak için yalan söz ya da haber götüren kimse yalancı sayılmaz.

(D / Y) 16. Duvarınıza ağaç çakmak isteyen komşunuza, yapmak istediğinin makul olmadığını izah ederek hoşlukla uzaklaştırın.

(D / Y) 17. Hz. Peygamber ve ailesi dahil, sadaka olarak verilen şeylerden yemek helaldir.

(D / Y) 18. Allah'ın rızasını düşünerek yapılan harcamaların hepsinin mükâfaatı verilecektir.

(D / Y) 19. Bir kadın kocası yanındayken ondan izin almadıkça oruç tutamaz.

(D / Y) 20. Allah, bizlere yardım edip rızık veriyorsa, bu, aramızdaki cömert ve muttaki zenginler sâyesindedir.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR: 1. c w 2. b w 3. d w 4. c w 5. a w 6. c w 7. d w 8. d w 9. b w 10. a w 11. D w 12. Y w 13. Y w 14. D w 15. D w 16. Y w 17. Y w 18. D w 19. D w 20. Y w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

171) Yolculukta Tekbir Ve Tesbih
(Yolcunun Tepelere Ve Benzeri Yüksek Yerlere Çıktıkca Allahüekber, Vadilere Ve Benzeri Düz Yerlere İndikce Sübhânellah Demesi, Tekbir Ve Tesbih Getirirken Yüksek Sesle Bağırmaktan Kaçınması)

977. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz (sahâbîler yolculukta) yokuş çıktığımızda Allahüekber; inişindiğimizde de sübhânellah derdik.[1]

978. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile askerleri tepelere çıktıklarında Allahüekber derler, düzlüklere indiklerinde de sübhânellah diye tesbih ederlerdi.[2]

979. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
"Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* hac veya umreden dönerken her yokuş veya yüksek yere çıktığında üç kere *"Allahüekber"* der sonra:
– *'Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na hastır. O, her şeye gücü yetendir. Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti'* buyururdu."[3]

980. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e:
– Ey Allah'ın elçisi! Sefere çıkmak istiyorum, bana öğüt ver, dedi. Hz. Peygamber ona:
– *"Allah'a karşı saygılı ol ve her tepeye çıktığında Allahü ekber de!* buyurdu.
Adam gittikten sonra arkasından:
– *"Allahım, ona uzakları yakın et ve bu seferi ona kolay kıl"* diye dua etti.[4]

981. Ebû Musâ el–Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Biz bir yolculukta Hz. Peygamber ile birlikte idik. Tepelere çıktıkça Allahüekber, lâ ilâhe illallah diye yüksek sesle tekbir ve tehlil getirdik. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Ey müslümanlar! Kendinizi zorlamayınız. Zira siz sağıra veya burada olmayan birine seslenmiyorsunuz. Allah daima sizinle beraberdir, işitir ve size sizden daha yakındır"* buyurdu.[5]

* Yolculuklarda da **tesbih** = Subhanellah ve **tekbir** = Allahüekber demek bize belletilmiştir. Kişi her zaman ve her zeminde Allah hatırlanmalı ve fazla bağırıp çağırmamalıdır. Çünkü Allah bize şah damarımızdan daha yakındır. Bkz. Kaf: 50/16, Vakıa: 56/85. [6]

---

[1] Buhârî, Cihâd 132, 133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 72.
[2] Ebû Dâvûd, Cihâd 72.
[3] Buhârî, Cihâd 158; Müslim, Hac 428.
[4] Tirmizî, Daavât 45; İbni Mâce, Cihâd 8
[5] Buhârî, Cihâd 131, Meğazî 38, Daavât 51, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 26.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

181) Kur'an'ı Sık Sık Tekrarlamak Ve Unutulmaya Terketmekten Sakınmak

1004. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şu Kur'an'ı hâfizanızda korumaya özen gösteriniz. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın hâfizadan çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır."[1]

* (Müslim, Müsafirin 230)'da geçen bir hadiste şöyle buyurulur: *"Filan veya falan sureyi unuttum demek ne kadar çirkindir. Belki de bana unutturulmuştur",* demesinin uygun olacağı hatırlatılır. Bilerek ve ihmalkar davranıp Kur'an'ı unutmanın çok çirkin davranış olduğu hatırlatılmıştır. Kaçan deveyi yakalayıp tekrar zaptetmek ne kadar zor ise Kur'an'ı hafizada tutmak da o kadar zordur. Bu yüzden hafiz olanlar ve ezberinde ayetler ve sureler bulunan kimseler her zaman tekrarlamalı ve unutmamaya gayret etmelidirler.[2]

1005. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kur'an hâfizı, bağlı devenin sâhibine benzer. Deve sahibi devesini sürekli gözetirse elinde tutar. Eğer onunla ilgilenmezse kaçıp gider."[3]

---

[1] Buhârî, Fazâilü'l–Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn 231.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 303.
[3] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn 226. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 37.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

239) Kargaşa Ve Fitne Zamanında İbadetin Fazileti

1369. Ma'kil İbni Yesâr *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ortalık kargaşa içindeyken ibadet etmek, bana hicret etmek gibidir."[1]

* Fitne ve kargaşalıkların çoğaldığı dönemlerde müslümanın yine Allah'a kulluk ve ibadetini aynı tempoda devam ettirmesi çok zordur, böyle dönemlerde insanlar, ibadet ve kulluk görevlerini yerine getirmekten gafil olurlar, bundan dolayı peygamberimiz (s.a.v.) böyle zamanlarda ibadet ve taate aynı şekilde devamı becerebilen kimseler adeta bana hicret etmiş gibi sevap kazanırlar buyurmaktadır.
Yine başka bir hadiste de böyle fitne zamanlarında sünnete uyan kimselerin yüz şehid sevabı kazanacaklarını öğreniyoruz. Fitne zamanında meydana gelecek hadiseleri yine hadislerden öğrenmek gerekirse şöylece özetleyebiliriz:
Fitne zamanında din lafta kalır. Fitne zamanında eve ve dağa çekilmek gerekir. Fitne zamanında herkes kendi görüşünü beğenir, cehalet artar ve şaşkınlık meydana gelir. Fitne zamanında irtidat = dinden dönmeler çoğalır. Fitne zamanında öldürme hadiseleri artar. Fitne zamanında kişi kendisiyle ilgilenmeli, başkasının sapıklığının ona zarar vermemesi gerçeğini bilmelidir.[2] Fitne zamanı öldürmektense ölmeyi tercih etmenin gerektiği de bilinmelidir. Fitne zamanında ölüm istenir, ganimet helal sayılır. Fitne zamanı yalan ve zenginlik artar, ümmeti helak edecek belanın fitne olduğu hadis kitaplarımızda yazılıdır.[3]

---

[1] Müslim, Fiten 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 31; İbni Mâce, Fiten 14.
[2] Bkz. Maide: 5/105.
[3] Kütüb-ü Sitte Terc. 18/71.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 393.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

249) Yatağa Girince Okunacak Dualar

Bu bölümdeki bir ayet ve 7 hadisten, müslümanların otururken, ayaktayken ve yanları üstüne yatmış oldukları vaziyetlerinde, Allah'ı anabileceklerini, yatağa abdestli girmenin uygun olacağını ve yatakta hangi dua ve surelerin okunacağını öğreneceğiz. [1]

"Şüphesiz yerlerin ve göklerin yaratılışında gece ve gündüzün birbirini izlemesinde derin kavrayış sahipleri için alınacak dersler vardır. Onlar ki, ayakta, oturarak ve yanları üzerinde iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar. Göklerin ve yerin yaradılışı üzerinde inceden inceye düşünürler ve şöyle derler: Ey Rabbimiz, sen bunların hiçbirini anlamsız ve amaçsız yaratmadın. Sen yücelikte sınırsızsın, bizi ateş azabından koru." (Al-i İmran: 3/190-191)

1461. Huzeyfe ve Ebû Zer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yattığı zaman şöyle dua ederdi: *"Bismike'llâhümme ahyâ ve emût: Allahım! Senin ismini anarak ölür, dirilirim (uyur, uyanırım)"*[2]

1462. Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona ve Fâtıma *radıyallahu anhâ*'ya:
"Yatağınıza girdiğiniz zaman –veya istirahate çekildiğiniz zaman– otuz üç defa Allahü ekber, otuz üç defa sübhânallah, otuz üç defa da elhamdülillâh deyiniz" buyurdu.[3]

Diğer bir rivayete göre *"Otuz dört defa sübhânallah deyiniz"* buyurmuştur.[4]

Başka bir rivayete göre ise *"Otuz dört defa Allahü ekber deyiniz"* buyurmuştur.[5]

1463. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Biriniz yatağına yatacağı zaman elbisesinin bir ucuyla yatağını silksin. Çünkü yatağından ayrıldıktan sonra oraya hangi zararlının girdiğini bilemez. Sonra da şöyle desin: Bismike Rabbî, vaza'tü cenbî ve bike erfauhû, in–emsekte nefsî ferhamhâ ve in erseltehâ fahfazhâ bimâ tahfazu bihî ibâdeke's–sâlihîn: Rabbim senin isminle yatağıma yattım, yine senin isminle yatağımdan kalkarım. Eğer uykuda canımı alacaksan, bana merhamet edip bağışla! Şayet hayatta bırakacaksan, iyi kullarını muhafaza ettiğin gibi beni de fenalıklardan koru!"[6]

1464. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına yatacağı zaman, Kul hüvallâhü ahad, Kul eûzü bi–rabbi'l–felak ve Kul eûzü bi–rabbi'n–nâs'ı (Muavvizât'ı) okuyarak ellerine üfler, onları vücuduna sürerdi.[7]

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre:
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* her gece yatağına yattığı zaman avuçlarını birleştirerek onlara Kul hüvallâhü ahad, Kul eûzü bi–rabbi'l–felak ve Kul eûzü bi–rabbi'n–nâs'ı okuyup üfler, başından, yüzünden ve vücudunun ön tarafından başlayarak ulaşabildiği yerlere kadar ellerini sürer ve bunu üç defa yapardı.[8]

1465. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Yatağına yatmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ yanına yat ve: Allâhümme eslemtü nefsî ileyke ve veccehtü vechî ileyke ve fevvaztü emrî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentü bi–kitâbikellezî enzelte ve bi–nebiyyikellezî erselte: Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Sırtımı sana dayadım. Ümit bağladığım sen, korktuğum yine sensin. Senden kaçıp sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin. İndirdiğin kitabına ve gönderdiğin peygamberine iman ettim, de! Eğer ölürsen iman üzere ölürsün. Bu dua senin o geceki son sözlerin olsun."[9]

1466. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağa yattığı zaman şöyle dua ederdi:
"el–Hamdü lillâhillezî et'amenâ ve sekânâ ve kefânâ ve âvânâ, fe–kem mimmen lâ kâfiye lehû velâ mu'vî: Bize yedirip içiren, koruyup barındıran Allah'a hamd olsun. Koruyup barındıranı bulunmayan nice kimseler var."[10]

1467. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyumak istediği zaman sağ elini yanağının altına koyarak şöyle derdi:
"Allâhümme kınî azâbeke yevme teb'asü ibâdek: Allahım! Kullarını yeniden dirilttiğin gün beni azâbından koru!"[11]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 419.
[2] Buhârî, Daavât 7, 8, 16, Tevhîd 13. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 28; İbni Mâce, Duâ 17.
817 ve 1447 'de geçmişti.
[3] Buhârî, Farzu'l–humüs 6, Fezâilü ashâbi'n–nebî 9, Nefekât 6, 7, Daavât 11; Müslim, Zikr 80. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 100.
[4] Buhârî, Daavât 11.
[5] Buhârî, Farzu'l–humüs 6, Fezâilü ashâbi'n–nebî 9; Müslim, Zikir 80.
[6] Buhârî, Daavât 13, Tevhîd 13; Müslim, Zikir 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 20.
[7] Buhârî, Daavât 12; Müslim (bu şekliyle yoktur). Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 15.
[8] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 14, Tıb 39; Müslim, (bu şekliyle yoktur). Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 21.
[9] Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikir 56. Ayrıca bk. Buhârî, Daavât 7, 9, Tevhîd 34; Müslim, Zikir 57–58; Ebû Dâvûd, Edeb 98.
80'de geçmişti. 814 ve 815'de benzerleri geçmişti.
[10] Müslim, Zikir 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 16.
Bu hadis 80 numarada geçmiş olup, bir benzeri 814'de geçmişti.
[11] Tirmizî, Daavât 18; Ebû Dâvûd, Edeb 98. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 62; İbni Mâce, Duâ 15

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EYYUB ALEYHİSSELAM

"Kulunuz Eyyub'u da An. O, Rabbine: Şüphesiz Şeytan Bana Bir Yorgunluk ve Eziyet Verdi" Diye Seslenmişti. "Ayağını Yere Vur! İşte Yıkanacak ve İçilecek Soğuk Bir Su." âyetleri[1]

73) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Eyüp (a.s) çıplak olarak guslediyordu. Bu sırada altın bir çekirge üzerine konuverdi. Eyüp (a.s.) hemen (onu almak için) elbisesine büründü. Rabbi Teâlâ da ona:
"Ya Eyüp! Seni görmüş olduğun her şeyden müstağni kılmamış mıydım?" diye nida etti. Eyüp te:
"Elbetteki, izzetin hakkı için öyledir ama Senin verdiğin bereketten de müstağni olamam" diye buyurdu.[2]
v Yine Buhârî'de (3391) geçen başka bir rivayette şöyledir:
"Eyüp (a.s.) çıplak olarak yıkandığı bir vakit, üzerine altından bir çekirge sürüsü kondu. Bunun üzerine Eyüp (a.s.) elbisesine büründü. Yüce Rabbi de ona:
"Ey Eyüp! Ben seni gördüğün her şeyden müstağni kılmamış mıydım?" diye nida etti. Eyüp (a.s.) da:
"Elbetteki Ey Rabbim! Ancak Senin bereketinden de müstağni olamam (bu nimeti tepemem)" diye cevap verdi."
v Buhârî'de (7493) geçen başka bir rivayette şöyle gelmiştir:
"Eyüp (a.s.) çıplak olarak yıkanıp gusül ettiği bir vakit, üzerine altından bir çekirge sürüsü kondu. Bu olay üzerine Eyüp (a.s.) elbisesine büründü. Yüce Rabbi de:
"Ey Eyüp! Ben seni gördüğün her şeyden müstağni kılmamış mıydım?" diye nida etti o da:
"Elbetteki, Ey Rabbim! Ancak senin vermiş olduğun bereketten de müstağni kalamam" diye cevap verdi."
"El-Feth" kitabında, hadis hakkında şöyle denilmiştir: "Allah'a şükrünü eda etmeyi kendi nefsinde devamlı pekiştiren bir kimse hakkında, helal olan şeylere bu (malın) mubah olarak çoğalmasını istemek ve bunda hırslı olmak caizdir." Allahu Teâlâ en iyisini bilir.

***

---

[1] Sâd: 38/41-42
[2] Buhârî (279).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE
HADİS ESERLERİ
ESERLER

1. Ei-Müsned, et-Tayâlisî
2. el-Müsned, el-Humeydî
3. el-Müsned, Ahmed b. Hanbel
4. el-Meâcim'üs-selâse, et-Taberânî
a. el-Mu'cemVl-Kebîr
b. el-Mu 'cem 'ul-evsat
c. el-Mu ‘cem 'us-sağîr
5. el-Muvatta, İmam Mâük
6. el-Musannef, Abdurezzâk b. Hemmâm
7. Sahih, el-Buhâri
8. Sahih, İmam Müslim
9. Sünen'ut-Tirmizî, et-Tirmizî
10. Sünen, Ebu Dâvud
11. Sünen, en-Neseî
12. Sünen, İbn Mâce
13. Sünen ed-Dârîmî
14. Sünen, ed-Dârekuinî
15. es-Sünen'ül-Kübrâ, el-Beyhakî
16. el-Müstedrek, el-Hâkim
17. Mesâbîh'us-SLnne, el-Beğa î
18. Mişkâfut-Mesâbih, et-Tebrizî
19. Câmi'ul-Usûl li Ehâdis'ir-Rasül, Mecdü'd-dîn Eb'us-Saadât Mübarek b. Muhammed tbn'ul-Esîr el-Cezerî
20. Kenz'ul-Ummâl, Ali el-Muttekî
21. et-Tâc'ul-Camİ", M. Ali Nâsif
22. Mecme'uz-Zevâid, el-Heysemî
23. el-Metâlib'ul-Âliye, İbn Hâcer
24. Edeb'ul-Müfred, el-Buhârî
25. et-Terğib ve'(-Terhîb, el-Münzirî
26. el-Ezkâr, en-Nevevî
27. el-Câmi'us-Sagîr, es-Suyûtî

RİYÂZÜS-SÂLİHÎN'DE
İSİMLERİ GEÇEN HAVİLERİN
ALFABETİK SIRAYA GÖRE
KISACA HAYATI

- A -

Abbas b. Abdulmuttalib
Abdullah b. Abbas
Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Sa'saa
Abdullah b. Amr b. As
Abdullah b. Büsr
Abdullah b. Cafer
Abdullah b. Ebu Evfa
Abdullah b. Hubeyb
Abdullah b. Kâ’b b. Mâlik
Abdullah b. Mes'ûd
Abdullah b. Muğaffel
Abdullah b. Ömer
Abdullah b. Saib
Abdullah b. Selâm
Abdullah b. Sercis
Abdullah b. Şihhîr
Abdullah b. U'kbc b. Mes'ûd
Abdullah b. Yezid el-Haimi
Abdullah b. Zem'a
Abdullah b. Zeyd
Abdullah b. Zübeyr
Abdurrahman b. Sa'ad b. es-Sâidî
Abdullah İbni Ümm-i Mektum
Abdurrahman b. Semure
Abis b. Rabîa
Adiy Âmire
Adîy b. Hâlim et-Tâî
Ağarr İbn Yesâr'ul-Müzenî
Hazreti Âişe
Âîz b. Amr el-Müzenî
Hz. Ali
Ali b. Rabîa
Ammar b. Yâsir
Amr b. Abese
Amr b. Avf el-Ensarî
Amr b. el-Ahvas el-Cuşemî
Amr b. el-Âs
Amr b. el-Hâris
Amr b. Hu rey s
Amr b. Şuayb

Amr b. Taglibe
Âsim el-Ahvel
Ata b. Ebî Rabah
Atıyye b. Urve es-Sa'di
Avf b. Mâlik el-Eşcaî
Avf b. Mâlik b. Tufeyi
— B —
Berâ b. Âzîb
Bilâl b. Rabah
Bü reyde
— C —
Câbir b. Abdullah el-Ensari
Câbir b. Semure
Cebele b. Suheym
Cerir b. Abdullah
Cübeyr b. Mut'im
Cündüb b. Abdullah
Cüveyriye binti el-Hâris
-E-
Ebu Abdullah Osman b. Ebu'l-Âs
Ebu Abdullah Târik b. Eşyem
Ebu Abdullah Târik b. Şihâb el-Becelî el-Ahmesî
Ebu Abdullah Ziibeyr b. Awâm
Ebu Abdurrahman Bilâl b. Hârİs
Ebu Abs Abdurra'iman b. Cebr
Ebu Ali Siiveyd b. Mukarnn
Ebu Ali Talk b. Ali
Ebu Amr Numân b. Mukarrin
Ebu Alıyye
Ebu Bekir b. Ebu Musa el-Eş'ari
Ebu Bekir es-Sıddîk
Ebu Berze b. tîbeyd el-Eslemî
Ebu Bürde
Ebu Cüheym Abdullah b. Haris b. es-Sımme el-Ensârî
Ebu Cürcyy el-Hüceymî
Ebu Derdâ Uveymir
Ebu Firâs Rabîa b. Kâ'b el-Eslemî
Ebu'l-Hattab Katâde
Ebu Hirâş Hadrad b. Ebî Hadrad el-Eslemî
Ebu Hüneyde Vâil b. Hucr
Ebu Hüreyre
Ebu Katâde el-Hâris b. Rib'î
Ebu Kebşe Ömer b. Sa'd el-Enmarî
Ebu'l-Esved
Ebu'l-Melih
Ebu Lübâbe Beşîr b. Abdii'l-Münzir
Ebu Mâlik el-Hâris b. Âsim el-Eş'ari
Ebu Mersed Kennâz b. Husayn
Ebu Meryem el-Ezdî
Ebu Mes'ûd el-Bedri
Ebu Muhammed Kâ'b b. Ucre
Ebu Muhammed Sehl b. Ebi Hasme el-Ensâri
Ebu Ma'bed Mikdfid b. el-Esved
Ebu Musa Abdullah b. Kays el-Eş'arî
Ebu Râfî Eşlem
Ebu Rifaa Temim b. Üseyd
Ebu Rimse Rifa'a el-Teymî
Ebu Rukayye Temim b. Evs ed-Dârî
Ebu Said el-Hudrî
Ebu Saîd el-Makburî
Ebu Said Râfi' b. Mualla
Ebu Safvan Süveyd b. Kays
Ebu Sa'lebe el-Huşenî
Ebu Sirvea Ukbe b. Haris
Ebu Süfyan Sahr b. Harb
Ebu Süleyman Mâlik b. Huveyris
Ebu Süreyye Sebre b. Mâ'bede'l-Cühenî
Ebu'ş-Şâ'sâ1
Ebu Şureyh el-Huzâî
Ebu Talha Zeyd b. Sefil
Ebu't-Teyyâh Hayvan b. Husayii
Ebu Umâme Sudayy İbn Aclân el-Bâhili
Ebu Useyd Mâlik b. Rabîa es-Sâidî
Ebu Ümame tyas b. Sâ'lebe el-Hârisî
Ebu Vâü Şekîk b. Seleme
Ebu Vâkid Haris b. Avf
Ebu Yahya Hureym b. Fâtik
Ebu Yahya Useyd b. Hudayr
Ebu Yezîd Ma'n b. Yezîd b. el-Ahnes
Ebu Ya'la Şeddâd b. Evs
Ebu Zerr
Ebu Zeyd Amr b, Ahtab ei-Ensâri
Ebu Züheyr Umâre b. Ru-eybe
Esma binti Ebî Bekir
Esma binti Yezîd

Enes b. Mâlik
Enes b. Şîrîn
Evs b. Evs
— F —
Falıma binti Kays
Fedâle b. Lbeyd el-Ensârî
— H —
Habbâb b. Eret
Hafsa (Ümmü'Mü'minîn)
Hakim b. Hizam
Hâlid b. Velid (Ebu Süleyman Hâlid b. Velid)
Hâlid b. Zeyd el-Ensârî
Hâlid b. Ömer el-Adevî
Hanzala b. er-Rabi el-Üseydî
Harise b. Vehb
Hz. Hasan b. Ali (Ebu Muhammed el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib)
Hasan-ı Basri
Havle binti Hakim
Havle binli Sâmir el-Ensârîye
Hemmâm b. Haris
Hişâm b. Hakim b. Hizam
Humeyd b. Abdurrahmân
Husayn b. Vahvah
Huzeyfe b. Yemân
— i —
İbn Şemmâst:
İbrahim b. Abdurrahmân b. Avf
İmran b. Husayn
İrbâd b. Sâriye
İtban b. Mâlik
İyas b. Abdullah b. Ebu Zühâb
İyâz b. Himâr
-K-
Kâ'b b. İyâz
Kâ'b b. Mâlik
Kâ'b b. Ucre
Kabîsa b. el-Muharik
Kasım b. Muhammed
Katâde b. Milhan
Kayle binti Mahreme
Kays b. Ebî Hazım
Kilde b. Hanbel
Lakit b. Sabire
— M —
Mâ'kil b. Yesâr
Ma'rur b. Süveyd
Muâviye b. Hayde
Muâz b. Enes
Muâz b. Cebel
Muâzet'ül-Adevİyle
Mucîbel'ül-Bâhilîwe
Muhammed b. Abbâd
Muhammed b. Şîrîn
Muhammed b. Zeyd
Mugîre b. Şu'be
Mus'ab b. Sâ'd b. Ebî Vakkâs
Mersed b. Abdullah el-Yezenî
Müstevrid b. Şeddad
-N-
Nâfi
Newâs b. Sem'ân
Nezzâl b. Sebre
Nu'mân b. Beşir
Nüfey* b. Haris es-Sakafî
— O —
Hz. Osman b. Affan
— Ö —
Ömer b. Ebu Seleme
Hz. Ömer b. Hatlab
— R —
Rib'î İbn Hirâş
Rifâ'a b. RafV ez-Zürakî
-S-
Sa'd b. Ebi Vakkas
Safvân b. Assâl
Safiy\e binti Huyey Ümm'ül-Mü'minîn
Safi\ ye binti Ebî Ubeyd
Sahr b. Vedâa el-Gamîdî es-Sahabî
Sâib b. Yezid
Saîd b. Abd'ul-Azîz
Sehl b. Huneyf
Sehl b. Sâ'd Sâidî
Seleme b. Amr b. el-Ekvâ'
Selmân b. Âmir-ed-Dabbîyy
Selmân-ı Ferisi

Semure b. Cündüb
Sevbân b. Bücdüd
Suheyb b. Sinan
Süfyan b. Abdullah
Süleyman b. Sured
-Ş-
Şedîd b. Süveyd
Şekîk b. Abdullah
-T-
Tanla b. Ubeydullah
Tufeyl b. Ubeyy İbn Kâ'b
— U —
Ubâde b. es-Sâmit
Ubeydullah b. Mıhsan el-En sâri el-Hatmî
Ukbe b. Amir
— Ü —
Übeyy b. Kâ'b
Ümeyye b. Mahşî es-Sahabî
Ümmü Atıyye
Ümm'ül-Hâkem Zeyneb binli Cahş
Ümmü Hân! Ffihite binti Ebu Tâlib
Ümmü Sabit Kebşe binti Sabit
Ümmü Seleme HİInd bintî Ebu Ümeyye
Ümmü Şerik
Ümmü Umâre
Üsâme b. Zeyd
Üsîd ve b. Ebî Üsîd el-Tâbiî
-V-
Vâbisa b. Mâ'bed
Vahşî b. Harb
Vâsüe b. Eska
Vehb b. Abdullah
-Y -
Vaîş b. Tıhfe el-Gnârî
-Z-
Zeyd Erkam
Zeyd b. Sabit
Zeyneb binti Ebu Seleme
Zübeyr b. Adlyy

BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE

HADİS ESERLERİ

İslâm dininin ikinci kaynağı durumunda olan hadis ilmiyle ilgili başlangıçtan günümüze birçok eser yazılmıştır. Bu eserler, tasnifi ve muhtevasıyla oldukça çeşitlilik göstermektedir. Müslüman İlim adamlarının bu sahaya verdikleri değer, telif enikleri eserlerin zenginliğiyle ortaya çıkmıştır.
Biz bu eserlerden tasnif veya muhteva özelliklerini dikkate almadan "Başlangıçtan Günümüze Hadis Eserleri" başlıklı bu bölümümüzde önemli yazar ve İsimlerini belirterek, bazı kısa açıklamalarda bulunacağız. Bu konuda daha geniş bilgi almak isteyenlere Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakan Bey'in "Hadisüdebiyân " adlı eserine müracaat etmesini tavsiye ederiz. Biz de bu bölümün hazırlanmasında adı geçen eserden oldukça istifade ettik.[1]

ESERLER

1. Ei-Müsned, et-Tayâlisî

et-Tayâlisî'nin Haydarâbâd'da 1321 yılında Dâirei'ul-Maarif tarafından 33x24 cm. ebadında, büyük boy olarak basılmış bulunan 362 sahifelik nüshası yazma aslına uygun olarak 11 cüz halinde ve 6 ana bölüm İçinde 281 sahabi tarafından rivayet edilmiş, toplam 2767 hadisi ihtiva etmektedir.[2]

2. el-Müsned, el-Humeydî

Hadis edebiyatında genel ifadesiyle "al'er-ricâl", özel anlamıyla alâ esmâ'is-sahabe tasnife tâbi tutulan müsnedlenn ilk örneklerinden olan el-Müsned, el-Humeydi'nin en meşhur ve günümüze ulaşan yegâne eseridir. Hz. Ebu Bekir'in rivayetleriyle başlayan ve 11 cüzden teşekkül eden el-Müsned, diğer halifeler, Hz.Talha hariç aşere-i mü-beşşereye dahil ashâb, Ebu Zerr, Sçlman, Bilal, Hz. Âişe ve diğer hanımlar, ensârın erkeklerinin rivayeteri... şeklinde 1-249 rakamları arasında değişen hadisleri ihtiva etmektedir. En son kısımda Ebu Hurey-re, Enes b. Mâlik ve Câbir b. Abdillah'in rivayetleri yer almaktadır. Toplam 179 sahabîye ait olan rivayetlerin büyük bir bölümü merfu, çok az kısmı sahabî veya tabiî sözüdür. 1300 hadisin 1390 rivayeti Ehâ-disu Fülan ara başlıkları altında yer almış bulunmaktadır.
el-Müsned, bize Ebu Ali Bişr b. Musa'nın (288/901) rivayeti olarak ulaşmıştır. Diğer ravilerîn rivayet ettiği nüshalar günümüze gelmemiştir. Yani el-Müsned'de "Haddesenâ" diyen Bişr b. Musa'dır.
el-Müsned, HabİIburrahman el-A'zamî'nin tahkik ve ta'likiyla ilk kez 1382'de Hindistan'da İki cild olarak basılmıştır. el-A'zamî, eserden kolay ve süratle istifade edilebilmesi için, hadisleri konularına göre listelemiş, hadislerde geçen şahıs, yer ve kabile isimlerinin de indeksini vermiştir. el-Müsned'de rivayetleri bulunan 1790 şahabının isimlerinin alfabetik bir listesinin esere konulmamış olması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.
el-Humeydî'nin el-Müsned'inin kütüb-i sitte'ye zevâid'i, İbn Hacer el-Askaîânî'nin el-Metâlîb'ul-âlİyye'sinde yer almaktadır. eî-Müsned üzerinde yapılmış başkaca bir çalışma şimdilik tesbit edilebilmiş değildir.
Yusuf Abdurrahman el-Maraşî tarafından Müsned'in hadisleriy-le ilgili bir fihrist hazırlanmış ve Beyrut'ta 1987 yılında neşredilmiştir.[3]

3. el-Müsned, Ahmed b. Hanbel

700'den fazla (el-Albânî'nîn fihristine göre 904) sahabîden nakledilen 30.000'i aşkın 40.000'e yakın hadisleri ihtiva eden Müsrted, Ahmed b. Hanbel'in baş eseri olduğu kadar Müsned türünün de en meşhurudur. Muvattalardan nasıl İmam Mâlik'in Muvatta'i meşhur olmuş ve bize kadar gelmişse, müsnedlerden de en yaygın ve en meşhur olarak bize kadar intikal etmiş olanı Ahmed b. Hanbel'inki olmuştur. Bu konuda Allah Teâlâ'nm bu iki büyük imama olan nimeti ve lütfu açıkça görülmektedir. Müsned'de yer alan sahabîler, Önce İslâm olmaktaki

önceliklerine, sonra aşiret durumlarına göre, daha sonra yer-eştikleri şehirlere göre sıralanmışlardır, tik müsnedter aşere-i mübeş-şere'ye ve onlara yakın ashaba aittir. Sonra ehl-i beyt ve Benû Hâşim müsnedleri gelir. Bunları Mekkeliler'in, Medineliler'in, Şamlilar'ın Bas-rahlar'ın, ümmehât-ı mü'minîn ve öteki kadın sahabîlerin, müsnedleri takip eder, en sonunda da "ismi müphem bazı sahabîler'"m müsnedleri yer alır.
Müsned, ilk hadis sahifelerini de ihtiva eder. Hemmâm b. Mü-nebbî'nin sahifesi (II, 312-319), Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın sahife-i sâdıka'sının yarıya yakın kısmı, (II, 158-227), Semura b. Cündüb sa-hifesinin çoğu hadisleri (V, 7-32) ve Ebu Seleme sahifesi (IV, 305-306) Müsned'in ihtiva ettiği sahifelerdendir.
Ahmed b. Hanbel'in MüsnecT'ında 337 sülâsi rivayet vardır.
Ahmed b. Hanbel, Müsned'i, 200-228 yıllan arasında telif etmiştir. Bizzat kendisi oğulları Abdullah ve Salih'e ve amcası oğlu Hanbel b. İshak'la kıraat etmiştir. O, Müsned'i, 750.000 hadisten seçerek meydana getirmiştir.
Sıddıkî'ye göre İbn Hanbel'in bu büyük eseri telif gayesi; ne tümüyle sahih hadisleri toplamak, ne de özel bir konuyla ilgili hadisleri bir araya toplamak ve ne de belli bir İslâm mezhebini destekleyen hadislerden bir mecmua oluşturmaktır. Onun gayesi, sahih olduğu kendisince ispat edilebilecek olan ve kendi devri için, münakaşalarda esas vazifesini görebilecek bütün hadisleri bir araya getirmektir. Nitekim O, "Bu kitabı bir rehber olarak hazırladım, Hz. Peygamber'in sünnetinde' ihtilaf edenlar ona müracaat ederler" demiştir (Talâi'ul-Müsned, s. 22).[4]

4. el-Meâcim'üs-selâse, et-Taberânî

Mu'cemlerin en meşhuru Ebu'I-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Ey-yüp et-Taberânî'ye ait olan üç (kebir, evsat ve sağir) mu'cemdir.[5]

a. el-Mu'cemVl-Kebîr

et-Taberânî'ye (360/971) ait eserlerin en büyüğü olan el-Mu' cem'ul-Kebîr, aşere-i mübeşşereden başlamak üzere, kadın olsun erkek olsun, Hz. Peygamber'der hadis rivayet ettiği müellife ulaşan sahabîlerin alfabetik olarak sıraknması suretiyle meydana getirilmiştir. Sadece Ebu Hüreyre'nin hadislerini müstakil bir kitap olarak telif ettiği için el-Mu'cem'ul-Ktîbîr'e a!mamıştır.
Eserin hacmi 12 cilt, 200 cüz değişik ifade ve rakamlarla, ihtiva ettiği hadis sayısı da 24.000, 50.000 gibi oldukça farklı sayılarla belirtilmektedir.
Mutlak olarak Taberânî'nmbu eseri kastedilmiş sayılır. Eğer diğer rnu'cem^er kasdedilirse, bu durum açıkça söylenir.
Müellif bizzat kendisi, her sahabîden, 1, 2 veya duruma göre 3 veya daha fazla hadis aldığını, mukillûn'dan olanların ise, bütün rivayetlerinin verdiğini; ashabın mensup oidukiarı kabileleri esas alan bir mu'cem daha telif edeceğini önsözünde belirtmektedir.[6]

b. el-Mu 'cem 'ul-evsat

Allı ciltlik büyük bir hacme sahip olan bu ikinci orta mu'cem. Taberânî'nin, şeyhlerini alfabetik olarak sıralamasiyla meydana getirdiği eseridir. 2.000"e yakın olduğu belirtilen hocalarının nadir ri\a-yetlerinden 30.000 hadisi ihtiva etmektedir.
Taberânî bu eseri için "O benim ruhumdur" der. Ancak hadislerin bir kısmının zayıf olduğu da bir gerçektir.
Kitabın kısa bir tanıtımını yapan Sıddıkî, hocaları ve ihtiva etliği hadis sayısı İle ilgili rakamlara iltifat etmemiştir. Eser Mahmut et-Tahhan'ın tahkiki ile neşrolunmaktadır.[7]

c. el-Mu 'cem 'us-sağîr

Hocalarından bin tanesinin genellikle birer hadisini ihtiva eden bu küçük mu'ceminde müellif, kendilerinden hadis naklettiği hocalarının isimlerini alfabetik sıra içinde vermektedir. Eserin sonuna doğ-
ru bazen bir hocadan iki veya daha fazla hadis naklettiği de görülmektedir.
Eserin iki cüz halinde ikinci baskısı Medine'de, 1968'de gerçekleştirilmiştir. (Yazma nüshaları için GAS, I, 196, Tarih'ut-türâs'il-Arabî, I, 318).
et-Taberânî'nin eserleri, hadis kitaplarının üçüncü tabakasına dahildir.[8]

5. el-Muvatta, İmam Mâük

Ömer b. Abdilaziz (101/719) tarafından başlatılan tedvin faaliyeti; islâm ülkesinin hemen her yöresinde büyük bir ilgi görmüştür. Mekke'de İbn Cüreyc (150/767), Mezopotamya'da Said b. Ebî Arû-be (157/773), Suriye'de el-Evzâî (159/775), Medine'de Muhammed b. Abdirrahman (159/775) Kûfe'de Zaide b. Kudâme (160/776) ve Sûf-yân es-Sevrî (161/777) ve Basra'da Hammâd b. Seleme (165/781) bu faaliyeti sürdürenlerin en meşhurlarıdır.
Ünlü bibliyograf İbn'un-Nedîm (395/995)'in,/(A://ı kitapları gibi ihtiva eden "sünnet hakkında eserler" diye tanımlamaya çalıştığı, adı geçen ulemaya ait eserler maalesef bize kadar ulaşabilmiş değildir. Îbn'un-Nadir'in verdiği bu bilgiler, İmam Mâlik'in Muvaita'\ ile belli bir şekil kazanmaktadır. Muvatta, kendisinden önceki hadis edebiyatının tertip ve muhtevasını bize —tam olmasa bile yaklaşık olarak— yansıtan kitap olma özelliğini taşımaktadır.
İmam Mâlik, hadise olan saygısı dolayısıyla, hadisleri kabulde ihtiyatı elden bırakmamış, olabildiğince titiz davranmıştır. Hatta onun Peyamber Mescidinin direklerini işaret ederek şöyle dediği bilinmektedir: "Şu sütunlar dibinde, 'Peygamber (s. a. v) şöyle buyurdu' diyen yetmiş kişiye rastladım. Bunların hiçbirinden hiçbir şey almadım. Bunlar belki, bey t 'ul-mâl kendilerine emanet edilecek kadar emin kişilerdi. Fakat onların hiçbiri buna (hadis olmaya) ehil değildi".
İmam Mâlik, Muvatta'ı önceleri 10 bin hadisten meydana getirmişti. Eserini her sene yeniden gözden geçiriyor ve bazı hadisleri çıkarıyordu. Sonunda da elimizdeki 1720 rivayeti ihtiva eden Muvatta kalmıştır. Muvatta şârihi Zürkâni (1122/1710) bu rakamı şöyle sınıflandırır:
600'ü müsned (merfu), 222'si mürsel, 613'ü mevkuf, 285i maktu'dur.
Bu taksimde de görüldüğü gibi İmam Mâlik, önce Hz. Peygam-ber'den gelen hadisleri, sonra ashab'dan gelenleri, daha sonra da tâ-biûn'dan gelen âsâr'ı zikretmektedir. En sonunda da kendi reyini belirtmektedir. [9]

6. el-Musannef, Abdurezzâk b. Hemmâm

"Sünen "lerdçn, mevkuf ve maktu haberleri ihtiva etmesiyle ayrılan Musannef türünün bize kadar ulaşabilmiş bir-İkİ Örneğinden birini teşkil eden Abdurrezzâk'm Musannef'i, ilk kez 1390/1970 yılında el-Meclis'ul-ilmî tarafından 11 cilt halinde, Habîburrahman el-A'zamî'nin tahkik ve tahrici ile neşredilmiştir. Abdurrezzâk'm Mu-sannef'İnin neşri ile elde mevcut hadis musannefâtının en eski örneğini teşkil eden Ma'mer b. Râşid'in el-Cami'İ de ilim dünyasına kazandırılmıştır. Çünkü el-Musannef in X. cildinin 379 sahifesinden XI. cildin sonuna kadar Ma'mer'in Câmi'İne aittir.
el-Musannef'in en kâmil yazma nüshası olan Murad Moila 596'daki nüsha esas olarak yapılan neşr, Kitab'ut-tahare ile başlamakta, Kitab'ul-ferâiz ve Kitabu EhFil-Kitabeyn ile son bulmaktadır. Bundan sonra da Kitab'ul-Câmi başlamaktadır.
Toplam 21.033 adet hadis ihtiva eden Musannef'te (el-Cami' hariç, 19.418 hadis) hemen hemen aynı muhtevaya sahip olan Kİtabu ehPil-kitâb iki kez yer almaktadır. [10]

7. Sahih, el-Buhâri

Tam adı "et-Câmi'ul~müsned'us-sahih 'ul-muhtasar min umûri Ra-sûluîlah (s.a) vesünenihi ve eyyâmih"olan eserini Buhârî, hocası Is-hâk b. Râhûye'nin (238/852) Rasülullah'ın sahih hadisleri muhtasar bir kitapta toplasanız diye temennide bulunması üzerine tasnif etmiştir.
Buhârî, Sahih'ini 600 bin hadis arasından seçmiştir. Mescid-i Ha-ram'da telif etmiştir. Concordance'a göre 97 kitap ve 3 bin 730 bâb-tan oluşmaktadır. Mükererler dahil 7 bin 275 hadis ihtiva etmektedir, tbn Hacer bu sayıyı 9.082 olarak vermektedir. Mükerrerler dışında 4 bine yakın hadis vardır, tbn Hacer bu sayıyı da 2 bin 791 olarak vermektedir.

Telif sebebi de göstermektedir ki Buhârî'nİn Sahih'inde zayıf hadis yoktur. O, sahih hadisleri toplamak üzere telif edilmiştir. Ancak Buhârî'nİn bazen isidlöl kabilinden ve bâb başltğı'ndsi "terceme" olmak kaydıyla zayıf hadis zikreder. Yalnız bunları, öteki hadisleri zikrettiği gibi takdis sigasıyla vermez. Senedsiz olarak verir. Aslında bu hadislerdeki za'fiyet de hafif bir zayıflıktır.
Buhârî, bâb başlıklarını çoğu zaman ayet-i kerimelerden, bazen hadislerden iktibaslarla ve bazen de serbest şekilde ve fakat fıkhı bir anlam taşıyacak tarzda seçtiği ibarelerle tanzim etmiştir. Bu yüzden pek haklı olarak:
"Buhârî'nİn fıkhı görüşleri bâb başlıklarındandır" sözü meşhur olmuştur. Bâblar ve bâblar içindeki hadislerin sıralanışı da fıkhîbİT sonuca ulaşma genel eğilim halindedir. Meselâ; ezan hakkındaki rivayetler bu hususu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. (Müslim ve Tirmizî'de böyle bir özellik gözükmez. Çünkü onlar ha-disçiliği esas tutmuşlardır).
Buhârî, bazen de bir hadisi ilgisi dolayısıyla ve ondan ahkâm is-tinbât etmek düşüncesiyle muhtelif kitapların çeşitli bâblarmda hadisi bölerek "takti" tekrarlar. Ancak çoğu kere böyle hadîsi değişik yerlerde verirken ayrı ayrı senedle zikretmeye dikkat eder. Bununla da hadisin değişik senedlerle rivayet edilmiş olduğunu ispatlamış olur.
Bu vesile ile hadis kitaplarında görülen tekrarların sebepleri üzerinde bir-iki noktayı belirtmek yerinde olacaktır. "Müellifler hadisleri boş yere tekrar edip durmamışlardır. Bunun birçok büyük hikmetleri vardır: Söz gelimi, senedin teaddüdü metne ait lafızların muhtelif oluşu v.s. Bazen bir hadisin bir tek sahabîden, değişik senedlerle ve farklı lafızlarla rivayet edildiği olur. Müelliflerin bütün rivayetleri toplama arzu ve hırsları dolayısıyla kitaplarında tekrarlar görülür".
Buhârî'nin, bir hadisi, Sahih'in 13 yerinde tekrarladığı olmuştur. Her defasında da başka başka hocalarından rivayet ettiği, farklı se-ned ve metinleri verir. Böylece hem hadisi kuvvetlendirir, hem de lafız farklılıkları dolayısıla başka başka hükümlerin elde edilmesini temin eder.
Ayrıca Buhâri, hadislerde geçen garib kelimeleri de yer yer açıklar. Aynı şekilde onun müşkilü'l-hadis konusunda da açıklama yaptığı görülür. Bunları o, hiç kuşkusuz fikıhçılığı sebebiyle yapmaktadır.
Buhârî'nin "Sahih"inde 22 adet "sülâsî"(üç ravi ile Rasülullah'a (s.a) ulaşılan) hadis bulunmaktadır. [Mubârekfûri, Mukaddimem Tuhfetİ'l-ahvezi, I, 249; îtr, eİ-lmam et-Tirmizî, s. 16 dn. Abdüiham-mid Şânûha, Tahrîcu sülâsîyyât, s. 16-38, Beyrut, 1985]. Buhârî'nin en nazil inadı 9'ludur.
Buhârî, hadis kitaplarının birinci tabakasına dâhildir. [11]

8. Sahih, İmam Müslim

İmam Müslim'in en meşhur eseri hiç şüphesiz el-Müsned'us-SahİH adını verdiği Sahih'iir Sahih'in özelliklerini şöylece sıralamak mümkündür:
1) "Sahih-i Müslim"diye şöhret bulmuş olan el-Müsnedu's-sahih Kütüb-i sinenin ikinci kitabıdır. İmam Müslim onu, 300 bin hadis içinden seçerek meydana getirmiştir.
2) İmam Müslim, bu kitabında öteki hadisçilerin pek riayet ei-medikleri bir hususa dikkat etmiştir. O, hocalarından semâ" yoluyla aldığı hadisleri naklederken özellikle "haddesenâ" tabirini; kendisinin hocalarına okumak suretiyle hocalarının tasvibine arz ettiği hadisleri naklederken de "ahberenâ" tabirini kullanmışır.
3) İmam Müslim, ya ihtisar düşüncesiyle veya daha başka sebeplerle kitabını bâblara ayırmamıştır. Daha doğrusu bâb başlıkları tanzim etmemiştir. Onun kitabında görülen bâb başlıkları Nevevî tarafından konulmuştur. Aslında daha önce de bâb başlıkları koyanlar olmuşsa da Nevevî onları, ıek isabetli bulman.iş ve kendisi yeniden tanzim etmiştir.
4) İmam Müslim'ii. kitabına aidiği hadisler, genellikle BuhârF-deki merfu hadislerdir. J, Buhârî'de bulunmayan 820 merfu hadisi de kitabına almıştır.
5) Sanki bir sünennuş gibi Müslim'in Sa nh'İnde mevkuf \t maktu hadis yoktur.
Hâkim'in Şeyhi Ebı. Ali en-Neysabûrî' "Gök kubbenin altında Müslim 'in kitabından deha sahih hiçbir kitaf. yoktur" demiştir. Onun bu sözünün gerekçesi, endakî merfu hadislere hiçbir kimsenin sözünün karışmamış olmasıdır
'Müslim kitabını ikâmet e t iği yerde kaynaklarının yanıbaşında ve şeyh/erinin hayatta bulunduğ ı bir sı 'ada / teydana getirmiştir. Hadislerinin arasında busKa söz serdeımekten k ıçtnmıştır. Kitabın üslûbuna, siyakına özen gösteriyor, Buhârî gibi, muhtelif bâblarda hadisleri parçalamaya mecbur kalcak şekilde ahkâm isîinbatına çalışmıyor, muhtelif hadis zincirlerini bir yerde /o/ layabiliyor, 'mevkuf hadislere ehemmiyet vermeyip sadece'müsntd'ler/e ilgiieniyodu".
6) İmam Müslim, Sahih'ine yazdığı mukaddimede ne yaptığını açıklamıştır. Kütüb-i sitte içinde sadece Müslim'de görülen bu mukaddime, Müslim'in bir özelliğidir.
7) A. Naim, Tecnd Tercemesinde şu özelliği de bildirmektedir: "Müslim, bir hadisin bütün tarîklerini, müteaddid isnadlarla ve elfâz-ı muhtelifesi ile hep bir araya cem' ve kendince o hadis, fıkhın hangi babına ait ise toptan oraya dercettiği gibi, bu top/ama esnasında da en evvel mülkin olan huffazın rivayetlerini dercedip mestur, hıfz ve ıikânda mulevâssu olan râvilerin naklini sonraya zuafâ ve melrûkînin mütâbeaten ve istişhâden rivayetlerini de daha sonraya bırakır ki, aranan hadis hem daha kolay bulunur, hem de gerek senedler ve gerekse metinler hep birden gözönünde tutulup istinbât edilecek hüküm kolayca istinbât edilir".
8) Yine bazı hadisleri birden fazla yerde tekrarladığı da olmuştur. Tekrar ettiği hadislerin sayısı 137'dir.
9) Müteaddid isnadla gelen tek metin için senedlerin değiştiği noktalara bir (c) harfi koymak suretiyle bu durumu belirtir.
10) Bir hadisin metninin benzeri, yukarıdaki sıraJanaya göre daha dün derecedeki ravilerden oluşan senedlerle de gelmişse, o senedleri verdikten sonra metin yerine 'mislehu'veya "nahvehu"demekle iktifa eder. "Bu meseleyi bilmek Sahihi Müslim ile meşgul olacaklara çok lazımdır". Bu kitabda metnin makamına kâim olmak üzere ' mislehu ' ile 'nahvehu' lafızlarına pek çok tesadüf edilir.
11) Rivayet edilen lâfzı aynen edaya büyük itina gösterir. Ravi-lerin bir harfte de olsa ihtilaflarını kaydeder. (Buhârî, mânâ ile rivayeti tecviz ettiği için buna o kadar riayet etmez).
12) Müslim'in Sahih'i "kitab" adım taşıyan 54 bölümden oluşmaktadır. Bâblannın sayısı ise 1.322'dir. Mükerrerler dışında 3.033 hadisi ihtiva etmektedir. Kitab isimlen, Buhârî'deki kitab isimleriyle büyük ölçüde paralellik arzeder. Bâb başlıkları ise, daha sonra en-Nevevî (676/1277) tarafından konulmuştur.
13) Tefsir bölümü tam bir sistematiğe sahip olmadığı İçin Müslim'in Sahih'ini "Cami1" saymak istemeyen bir eğilim de bulunmaktadır. Ayrıca Müslim'de sadece merfu hadislerin bulunması da onu cami' saymamak eğilimini kuvvetlendiren bir başka sebep olarak telakki edilir.
14) Müslim'de sadece 17 ta'Hk vardır. "Sulâsi" nitelikli hiçbir hadis yoktur (Mubârekfûrî, I, 3455).
15) Müslim, Buhârî'den hiç hadis rivayet etmemiştir.
16) Müslim'in Sülâsiyâtı varsa da Sahih'ine koymamıştır.
17) Müslim, Sahih'ini yazdıktan sonra, devrinin büyük hadis münekkidi Ebu Zür'a'ya takdim etmiş ve onun tashihlerini aynen uygulamıştır.
18) Müslim, birinci tabakaya dahil hadi kitaplarındandı. (Bk. el-Dihlevî, Hüccetullah'il-bâliğa I, 281). [12]

9. Sünen'ut-Tirmizî, et-Tirmizî

Hadis ilminin muhtelif şubelerine dair eserleri bulunan Tirmizî'-nin en meşhur eseri Sünen'ut-Tirmiüdiye bilinen el-Câmi*us-Sahîh'idir. Biz onu, asıl ismine ve muhtevasına en uygun olan yerde, Câmi'ler arasında incelemeyi tercih ettik. Ayrıca, Tirmizî*nin Câmii'nin kütüb-i sitte'nin üçüncü kitabı olduğuna dair ileri sürülen görüşü de benimsemiş bulunmaktayız. Bu benimsemede kitabın Cami' niteliği önemli bir faktördür.
Tirmizî, eserini Hicaz, Irk ve Horasan alimlerine sunmuş, hepsi de beğenmişlerdir. O, kitabı hakkında "Kimin evinde bu kitap bulunursa orada konuşmakta olan Peyamber var demektir" şeklinde konuşmaktadır. Yine O; "iki hadis dışında" kitabındaki bütün hadislerin ma'mûlun bin olduklarını da söylemektedir
Cami', ale'l-ebvâb bir teritebe sahihtir. Tahâret'ten //e/'e kadar uzanan 46 kitabı ihtiva etmektedir. Corordance'a göre cami; 46 kitab içinde 2 bin 496 bâb ve A.M. Şakir'in (1958) tahkiki ile başlayan baskıya göre de 3 bin 956 hadisten meydana gelmektedir. (Tuhfet'ul-ahvezî şerhi ile birlikte olan baskıda hadis sayısı 4 bin 51'dir).
Tirmizî, bâb başlığı altında bir veya birkaç hadisi verdikten sonra sırastyla şu işlemleri yapar:
a. Hadisin sıhhat durumu (Hasen, sahih, zayıf, garib olduğunu) mutlaka açıklar.
b. Ravilerin durumunu, varsa seneddeki illiyeti beyân eder.
c. Haddisin varsa diğer tariklerini verir,
d. Konuyla ilgili diğer sahabîlerden yapılmış rivayetler varsa, onlara da "vefi'l-bâbian fülânin vefülân".., diyerek, sahabî isimlerini vermek

suretiyle işaret eder.
e. O konuda fukahanın görüşlerini, hadisle nasıl ihticac ettiklerini, ulemâ arasında ittifak mı, ihtilâf mı bulunduğunu anlatır, tema varsa, mutlaka işaret eder. Bazen de uygulamanın hangi yönde olduğunu gösterir.
Tirmizî'nin Cami'i, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir. [13]

10. Sünen, Ebu Dâvud

Mısır, Mezopotamya, Mağrib ve dünyanın birçok bölgesindeki muhtelif mezheb a.iimlerince standart bir hadis kitabı olarak hüsn-ü kabul görmüş ve çokça okunmuş olan Ebu Davud'un Sünen'i, Con-cordance'a göre 40 kitab ve bin 889 bâbtan meydana gelmektedir. Top-îam olarak, müellifin kendi ifadesiyle 4.800 hadis ihtiva etmekedir. Sünen'dekİ bazı kitablarm bâbları bulunmamaktadır.
Genellikle, bâb başlıkları altında oldukça az hadise yer verir. Nadiren de olsa, bu genel durumun dışına taşıldığı birkaç sayfalık hadislerin yer aldığı bâblar görülebilmektedir. Mesela "bâbıı sıfatı haec'in-Sebî" yedi sayfadır.
Sünen'de bâb başlıkları 'terceme' kısadır. Fakat herhangi bir görüş ortaya koyacak şekilde değildir. Ancak aşağıdaki hadis okununca bâb başlığındaki ifadeden ne kastedildiği anlaşılabilmektedir. Mesela "Bâbu men edreke min'el-cumuaıi rek'aten" başlığı altındaki hadis okununca."bir rek'aieyetişen kişinin cuma'nın tamamına yetişmiş" sayıldığı anlaşılmaktadır. Bazen de bâb kelimesi "terceffie"s\zd\r.
Pek sık olmamakla beraber, hadisleri, Ugîîeri dolayısıyla birkaç bâbta zikrettiği olur. Fakat bu halde asla takti' yoluna gitmez. Sadece hadis uzun ise, o takdirde ilgili kısmını vermekle yetinir.
Gerekli gördüğü yerde şahıs tanıtması yapar (I, 31, 38, 251, 303, 384, III, 12, 25). Bazen bir râvi hakkında ileri sürülen iki ayrı isimle İlgili tercihli-tercihsiz açıklama yapar (I, 34, 325). Ya başkalarından naklen veya bizzat kendi görüşü olarak cerh ve ta'dilde bulunur (I, 32. 2SÜ, 281).Zaui hadisleri belirtirken gerekçe zikreder (I, 34, 68, 237, 263) . Mekânlar hakkında bilgi verir (I, 49-50, tahâre 34).
Tashih ve taz'if dışında bazı değerlendirmeler de yapar. Meselâ hadisi belli bir yöre alimleri rivayet etmiş İse, bunu belirtir (I, 65, 79, 319).
Hadis ıstılahlarım yer yer kullanır. Bir yerde mevkuf yerine mak-sûr (I, 278), bir yerde de ceyyid yerine nebil (Cihad 93, 2633. hadis) kelimesini kullanmıştır.
Sünen'de hiç "sülâsi" rivayet yoktur.
Ebu Davud'un Sünen'i hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir. [14]

11. Sünen, en-Neseî

Nesaî veya Neseî veya Nesevî diye de anılan Ebu AbdİrrahmaN, zamanının en meşhur hadis otoritelerinden biriydi. Daha ziyade fıkhı hadisleri derlediği es-Sünnen'ül-Kübrâ*sı sahih ve illetli hadisleri de ihtiva etmekteydi. Sonra istek üzerine Neseî bu kitabını sadece sahih hadisleri almak üzere ihtisar etti ve bu yeni eserine el-Müctenâ veya meşhur olduğu şekliyle el-Müctebâ adını verdi. [el-Muctebâ'nm İbn'us-sünnî (364/974) tarafından meydana getirildiğine dair bilgi için bak. Ez-Zehebî, Tezkire, III, 940, Tezhîb'ul-Kemâl, I, 328].
el-Müctebâ, sünenler içinde en zayıf hadis ve cerhedilrniş râvisi bulunhan bir kitab olarak bilinir. Bunun için de Sahihayn'dan sonra üçüncü sırada sayılması gerektiğini savunanlar olmuştur. Hatta Nese-î'ni rica! tenkidinde Müslim'den daha sıkı davrandığı bildirilmektedir.
Neseî, Sünen'ine hadisleri dercederken gerçekten oldukça titiz davranmıştır. Aralarındaki bir soğukluk sebebiyle hadislerini dinlemeye resmen me'zun olmadığı hocası, el-Hâris b. MİskiN'in hadislerini, hocasından gizli olarak dinlediğini, ondan yaptığı rivayetlerde ahberanâ el-Hâris b. Miskin, kıraatten 'aleyhi ve ene esme'u diyerek belirtir. Bu, NeeİN'nin vera'ya takvası kadar, ilmî hassasiyetini de gösterir.
Nesei, hadisler arasındaki çok küçük rivayet farklarını bile, hadisi baştan aşağı tekrar eımek suremle göstermiştir. Gariptir ki, onun bu hassasiyeti, Musevî asıllı müsteşrik GoldzİHer tarafından "küçük işlerle uğraşma" olarak tenkid edilmiştir.
Neseî, Tirmizî'de olduğu gibi, her hadis için ayrı bir değerlendirme yapmaz. Oîî ;n değerlendirmesi, kitabına almış olmasıdır. Ancak yine de yer yer senedierin durumlarını açıkladığı, birkaç hocasından birden aldığı hadisin lafzını hocalarından hangisine ait olduğunu bildirdiği görülmektedir.
Neseî, çoğunlukla hadisleri ahberanâ lafzı ile rivayet eder. Rivayet lafızlarından önce bazı kitablarda görülenin tersine "Kale" lafızları mutlaka açıkça yer almaktadır.
Sünen, 51 kitab ve 2.400'e yakın bâb içinde yer yer "nev'" kelimeleriyle açılmış alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu tür başlıkları daha çok ihtilaf edilen konularda kullanmaktadır.
el-Müctebâ'da "sülâsî" hadis bulunmamaktadır.
Sünen'in bize ibn'us~Sünm diye meşhur olan Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. İshak rivayet etmiştir. "Sünen-i Neseî" denilince el-Müctebâ anlaşılır. eİ-Müctebâ hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir. [15]

12. Sünen, İbn Mâce

İbn Mâce'nin Sünen'i mukaddime hariç 37 kitab, 1515 bâb ve 4341 hadisten oluşmaktadır. Bu hadislerden, 3OO2'si Öteki beş kitabın müelliflerinin ya beşi birden veya bir kısmı tarafından rivayet edilmiştir. Geriye kalan;
1.339 hadis ise, sadece İbn Mâce'de bulunan hadisler ("zevâ-id'ydır. Bunların da;
428'inin ricali güvenilir, isnadları sahihtir. 199'unun İsnadı hasen'dir. 613'ünün isnadı zayıftır.
99'unun ise isnadı yok hükmünde "vâhî", veya münker ya da ya-lanlanmıştir.
Sünen'in kütüb-i sitte'ye dahil edilişi, Eb'ul-Fadl b.Tahir el-Makdisî'nin (507/1113) "Etraf'ul-kütüb'is-sitte" ve "Şurût'ul-eimmeti'S'Sİtte"sınâc 6 kitab olarak İbn Mâce'nin kitabını almasıyla başlamıştır. Sonraki yazarlar da aynı yolu takip edince 7. asırdan itibaren Sünen, kütüb-i sitte'nin 6. kitabı olarak hadis edebiyatı içindeki mümtaz yerini almıştır.
Sünen'in elde mevcut baskısında bazı hadis metinlerinin hemen altında küçük puntolarla dizilmiş siyah satırlardaki "vefi'z-zevâid" diye başlayıp devam eden bilgiler, kütüb-i sitte içinde sadece İbn Mâce'de bulunan hadislerin sıhhad derecelerini gösterirler. Bu notlar, Hafız Ahmed b. Ebî Bekir el-Bûsırî'nin (840/1436) Kitabu Zevâid'i İbn Mâce'den alınmıştır. Bu eserde (1553) hadis yer almaktadır.
Sünen'in râvisi, İbn Mâce'nin Önde gelen talebelerinden olan Eb'ul-Hasen el-Kettân'dır. Ş.V. ed-Dilevî, İbn Mâce'nin Sünen'ine hadis kitaplarına ait yaptığı tabakalamada yer vermemiştir. Ancak onu ikinci tabakaya dahil etmek mümkündür. [16]

13. Sünen ed-Dârîmî

Dârimî'nin bize kadar ulaşabilmiş olan en meşhur eseri, bazı ha-disçilerin müsned ismini verdikleri Sünen rıdır.
Sünen, Arapların İslâm öncesi bazı tatbikatları, Hz. Peygamber'in (s.a) sireti, hadislerin yazıya geçirilmesi ve ümin fazileti ile İlgili hadislerden oluşan 163 sayfalık uzun bir giriş "mukadddime" ve 23 ki-tabtan meydana gelmektedir. İki cilt halinde matbu olan Sünen'de 1.403 bâb bulunmaktadır. (Bustan, s. 92)
Sünen, kendine özgü ve gerçekten kıymetli mukaddimesi dışında taharetten vasiyyete kadar uzanan fıkhı bölümleri, fıkıh kitaplarındaki sıralanışlarına uygun biçimde ihtiva etmektedir. En sonunda da Fedâü'ul-Kur'an'a ait bir bölüm yer almaktadır. Kitab bu muhtevası ile ale'r-rical sistem anlamında bir müsned değil, Sünen 'dir. Ancak Dârimî'nin Sünen'i, "ahâdîs-i mursele ve mevkûfeyi de muhtevi olmakla", sünenlerin genel muhtevası dışına da taşmış bulunmaktadır. "Sülâsiyattnin çokluğ'u' (15 adet) bir başka özelliğidir. [Mubârekfû-rî. I, 349; Afif Muhammed b. Nuredin Sülâsiyyât'ud-Dârimî, Nuru-osmaniye Ktb. 576/3; Abdulhamid Şânûa, Tahrîcu Sülâsiyyât, s. 52-74, Beyrut 1985].
Dârimî"nin Sünen'i mevsuk bir hadis kitabı kabul edilmek ve hatta bazı hadisçilerce kütüb-ü sitte'nm 6. kitabı olmaya layık görülmekle birlikte, bütün hadisleri, "sahih hadis" şartlarını —tam olarak— taşımaktadır. Bununla beraber, "rical-i zuafâsı az, ehadis-i münkere'si nâdirdir".[17]

14. Sünen, ed-Dârekuinî

Dârekutnî, Sünen'inde mevsükiyeıine inandığı hadisleri bir araya getirmeye ve hadislerin çeşitli isnad ve rivayetlerini vermeye gayret etmiştir.

Meselâ kitabının ilk hadisi olan "Su iki külle miktarına ulaşınca onu hiçbir şey kirletmez veya pislik tutmaz" hadisinin 5 değişik rivayetine ait 40 farklı isnad zikretmiştir.
Dârekutnî ricâie ait değerlendirmelerini Sünen'inde yapmaktadır. Onun bu sahadaki bilgi ve dikkatinin en açık delili, fazlaca görülen bu değerlendirmeleridir.
Ancak hatırlatılması gerkir ki, rical konusundaki müsellem otoritesine rağmen, Dârekutnî'nin Sünen'i, öteki sünenlere oranla daha fazla, zayıf (münker, hatta mevzu) hadis ihtiva etmektedir. Bu yüzden de onun Sünen'i kütüb-i sitte dışında bırakılmıştır. [18]

15. es-Sünen'ül-Kübrâ, el-Beyhakî

Beyhaki'nin "umûmîplânı ve metodu açısından"orijinal bulunan en meşhur eseri es-Sünen'ul^Kübrâ'dır. Bu eser, ilk kez. Hayda-râbad'da 1344 senesinde 10 büyük cilt halinde basılmıştır. Bu baskının sayfa altlarında Îbn'ut-Türkmâm diye meşhur Hanefî alimi Ala-eddin b. Ali b. Osman el-Mardinî'nin (745/1344) Beyhakî'ye itirazlarını ve münakaşalarını dile getirdiği "el-Cevher'un-nakryy fi'r-reddi ale'l'Beyhakt" adîı eseri de bulunmaktadır.
es-Sünen'ül-Kübrâ'nın neşrini gerçekleştirenlere göre, Sünen'İn Özellikleri "Mezâyâ" şöylece özetlenebilir:
Bilinen hadis kitaplarının hiçbirinde bulunmayan sayıda çok hadis ihtiva etmektedir.
Diğer hadis kaynaklarında bulunan hadisleri verirse, senet ve metin itibarıyla değişik ve üstünlüklerle yer verir.
Buhârî ve Müslim'in birlikte veya ikisinin birinin eserine aldığı hadisi verecek olursa, bu durumu açıklar. Böylece es-Sünen'uI-Kübra, bir çeşît Sahihayn üzerine yazılmış müstahrac niteliği taşır.
Hadis ve rical değerlendirmesine ait (tashih, tercih, taz'if v.s.) nakiller de oldukça çoktur.
Fıkhî meseleleri açıklar. Mesele ile ilgili ayet ve hadisleri delil olarak zikreder.
Şafiî mezhebine bağlı olmasına rağmen, bazen mezhebine muhalif görüşü, bazen de İmam Şafiî'nin meşhur görüşüne muhalif olan görüşünü tercih eder (Meselâ, başı birkaç kez mesetmek I, 62; deve eti yemekten ötürü abdest almak, I, 158; ölmüş kişi adına oruç tutmak, IV, 657 gibi konularda bu tutum görülür). Sünen, tabiî olarak, fıkıh bâblarına göre tertib edilmiş olmasına rağmen, münasebet düşünce konu dışına taşarak, zihni çağrışım yaptığı konuya ait hadisleri verir. Meselâ; Hıdâne babında birr ve sıla ile ilgili hadisleri; hudûa'da İsti'zân ile ilgili hadisleri; edeb'ul-kâdî'de de emir-i bi'1-ma'ruf ve ne-hiy'i arti'l-münker ile ilgili hadislere yer vermiştir.
Kitap ve bâblar arasında oldukça ince irtibat noktalarını gözetir. Öyle ki, Sünen, kitap ve bâbları birbirini içeren muttasıl ve müteselsil halkalar gibidir.
Bâb başlıkları "lerceme" ile hadisler arasındaki ilgiye dikkat yanında, önceki babın son hadisinin, sonraki bâb başlığına münasip düşmesine de Özel bir titizlik göstermiştir. Meselâ, "bâbu kaili'r-racüli bi'l-mer'eti", babının son hadisi, Müslüman bir kız çocuğunu öldürdüğü için katledilen yahudi ile ilgilidir. Arkasından gelen bâb ise "bâbu fi men lâ kısâse beynehu bi'h-tilâf'id-âineyn", başlığını taşımaktadır.
Sunen'deki hadislerin ekserisi, el-L'mm, Sünen'i Ebu Dâ\ ud ve Stıncn-İ Dârekutnî gibi musannef eserlerden nakledilmiştir.
Ayrıca Beyhakî, Sünen'de Eb'ul-Huseyn Ahmed b. Ubeyd'in Sü-nen'inden de pek çok hadis tahrîc etmiştir,
Beyhakî'nin Sünen'inde, sahabe, tabiîn ve sonralci diğer imamlarından yapılmış nakiller "el-âsâr", başka eserlerde görülmeyen ölçüde bol bulunmaktadır. Aslında Sünen'ler merfu hadisleri ihtiva etmek özelliği ile bilinirler. Burada "Sünen" çerçevesinin dışına taşıl-mış olduğu görülmektedir.
Mevcut baskının her cildinin sonunda o ciltte geçen sahabî ve tabiîn isimlerine göre tanzim edilmiş alfabetik fihrist de bulunmaktadır. Künyeleri müphem isimlere de ayrıca bu fihristte yer verilmiştir.
Beyhakî'nin eseri de hadis kitaplarının üçüncü tabakasında yer almaktadır. [19]

16. el-Müstedrek, el-Hâkim

Birçok eser sahibi olan ve kadı olduğu için Hâkim lakabı ile tanınan Ebu Abddilah Muhammed b. Abdillah; el-Müstedrek'i birtakım türedi kişilerin "mübtedia"; on bin kadar sahih hadis söz konusu İken, bin cüz kadar bir hacme sahip senedlerin tümünün zayıf olduğunu iddia etmeye başlamaları ve ilim ehlinin ileri gelenlerinden bir gurubun kendisinden, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun senedlere sahip hadisleri bir kitapta toplamasını istemeleri üzerine yazdığını bildirmektedir.
Buhârî ve Müslim'in birlikte veya ikisinden birinin şartlarına uygun hadisleri ki bu şartlar tüm. İslâm hukukçularına göre sahih hadisin şartıdır toplamaya çalıştığını, sika râvilerden meydana gelen veya nakledilen metinlerin ortaya konulmasının makbul bir İş olduğunu belirtmektedir. Hadislerin sonunda Seyhan'ın veya onlardan hangisinin şartına uygun olduğu halde kitaplarında bulunmadığını açıklayan el-Hâkim, kendisine göre "sahih " kabul ettiklerine de ayrıca işaret etmektedir.
el-Müstedrek, asıl olarak kabul ettiği Sahihân gibi cami' bir eserdir. Müellifin, Buhârî ve Müslim'in şanların esas almış olmasına rağmen onun tashih'ât mütesâhilolduğu konusunda ulemâ görüş birliği içindedir. Ancak el-Müstedrek'te Seyhan'ın şartına uygun hiçbir hadis bulunmadığı şeklindeki iddia da oldukça ifrattır. el-Müstedrek'i telhis eden ez-Zehebî (748/1247), Müstedrek'teki hadislerin yarıya yakınının sahih, dörtte birinin metni illetli olsa da senedi sağlam, son dörtte birinin de sahih olmaktan çok uzak münker ve vâhiyât'tan ibaret olduğunu açıklamaktadır. Bu sebeple Zeheoî'nin telhisi ışığında Müs-tedrek'tcn yararlanmak gerekmektedir. Ztîtn el-Müstedrek, Zehebî'-ye ait bu hadis konusu telhis ile bnükte basılmış bulunmaktadır. [20]

17. Mesâbîh'us-SLnne, el-Beğa î

el-Beğavî, âbidlerii elinde Allah'ın kit ıbındân sonra sünenlerden oluşan bir nasip kaynacının bulunması ve Dnlara taatlarında böylece yardımcı olmak maksaniyla, uîemân;n kit; plarına dercettği hadislerden derlemek suretiyle I u kitabı meydana getirdiğini belirttikten sonra kitabının özellikleri.;i şöyle anlaunaktairr:
"Hadis imamlarır. n nakline irin ad ed rek ve uzatmaktan sakınmak maksadıyla hadislcnn sensdlerin; (tam !men) terkettim. Bazen herhangi bir mucip sebe be mebnî sc dece i adisi Hz. Peygamber 'den (s.a) nakleden sahabini.r ismini verdim.
Her babın hadîsler nde sihah ve h ısan c iye iki kısma ayrılmış bulacaksın. Sthah ile Buhîri ve Nfüslim in Canilerinde ya ikisinin birlikte ya da sadece herhangi bir, nin tahrfc ea !ği hadisleri kastetmekteyim. Hısan ile de Ebu Dâvud, Tirmiz; ve öt^ki hadis imamlarının kitaplarındaki hadisleri bakımından sahihtirler. Ne var ki, bunlar, is-nadlannınh ulviyeti açısından Reyhan in şar larına tam uygunluk derecesine ulaşamamışlardır. Zatin ahkâmın e ıseriyeti de hasen tariklere sahip hadis/erle sabit olmuştur. Zayıf veya garib olanlara mutlaka işaret ettim. Münker ve mevzu hadis.eri ise, hiç almadım... "
Hemen işaret edelim ki, el-Beğavî tarafından yapılan bu sıhah ve hısan ayrımı kaynaklan açısından pek hoş karşılanmamış ve tenkid edilmiştir.
Mesâbîh'us-Sünne, sünen tertibmdedir. 4.931 hadis İhtiva etmektedir. (Bu,rakam tahkikli 1987 Beyrut baskısı rakamıdır.)
Mesâbîh, kütüb-ü sitte ve Dârimî'nİn Sünen'ine dayanmaktadır. [21]

18. Mişkâfut-Mesâbih, et-Tebrizî

Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah el-Hatîb et-Tebrizî (737/1336) Mesâbih'e toplam 1.511 hadis ziyade etmek suretiyle
Mişkât'ul-Mesâbih adh eserini meydana getirmiştir.
Hatib Tebrizî, Beğavî'nin senedsiz zikrettiği hadislerin râvi ve kaynağını göstermek ve hemen hemen her babı üç fasla çıkarmak suretiyle Mişkât'ı telif etmiştir.
1. Fasıl: Beğavi'ninsj/ifl/7 dedikleri. Bunlar, Buhârî ve Müslim'in ya birlikte ya da ayt ayrı kitaplarına aldıkları hadislerdir. Aynı hadisi tahric eden öteki hadisçilere işaret etmeye gerek duyulmamıştır.
2. Fasıl: Beğavî'nin hısan dediği hadîslerden meydana gelmektedir.
3. Fasıl; Bu da ait olduğu baba uygun düşmesine rağmen Beğa-vı'nin Mesâbîh'e almadığı hadislerden oluşmaktadır. Hatîb Tebrizî'-nin yaptığı ilavedir. Hatîb, her ne kadar Beğavi gibi merfu' hadisleri seçmek üzere bir eğilim götermemİşse de usulde Beğavî'ye lam tamına bağlı kalmıştır. Ayrıca Halib Tebrizî, birinci ve ikinci fasıllarda, diğerinde olması gerekirken sehven bir başkasına alınmış olan hadisleri de bulunmaları gerekli

yerlere koymuştur. Ancak Mesâbîh'in genel bâb yapısında takdim-te'hir gibi bir yola girmemiştir.
Mişkât, aslı olan Mesâbîh'ten daha fazla rağbet görmüştür. Alimler okumak, okutmak ve şerh yazmakla Mişkât'a olan güvenlerini göstermişlerdir. Mişkât'u-MesâbîtV in en meşhur şerhi Aliyyulkârî (1014/1605) tarafından kaleme alınmış olan "Mirkât'ul-mefâtih şer-hu Mişkâti'l-esâbîh"i\r. 5 cild halinde matbudur. Muteber bir şerhtir. Mişkât'ul-Mesâbih, Hindistan'da. Rusya'da ve Dimaşk'ta birçok kereler müstakil olarak ve Mirkât'ul-mefâtih ile birlikte basılmıştır. İngilizceye tercüme edilmiş ve Kalküıa'da- 1809'de neşredilmiştir.
En son Muhammed NâsiruddİN el-Albârv'nin tahiki ile 1961'de Dimaşk'ta, 1979'da da Beyrut'ta ikinci kez basılmış bulunmaktadır. el-Albânî neşrinin sonunda hadislerin alfabetik fihristinin verilmiş olması, Mişkât'ta mevcut (ilk kelimesi bilinen) herhangi bir hadisi bulmak açısından oldukça kolaylık sağlamaktadır. [22]

19. Câmi'ul-Usûl li Ehâdis'ir-Rasül, Mecdü'd-dîn Eb'us-Saadât Mübarek b. Muhammed tbn'ul-Esîr el-Cezerî

Mecdüddin Eb'us-Saadât Mübarek b. Muhammed tbn'ul-Esîr el-Cezerî (606/1209), Rezîn b. Muâviye'nin yukarıda kısaca niteliğine değindiğimiz eserini esas alarak bu kitabı yazmıştır.
Müellifin eserini mebâdî, mekâşıd ve havâtîm diye isimlendirdiği üç ana bölüme ayırmıştır.
Mebâdî kısmı 25-205. sayfalar arasında yeralan mufassal ve mükemmel bir mukaddime ve hadis usûlü özetinden oluşmaktadır. Bu bölümden öğrendiğimize göre; asıl amaçları hadisleri hıfz ve isbat etmek, yalan ve uydurmaları ayıklamak, sened ve ricale dikkat etmek olan mutekaddimünun eserleri üzerinde daha sonraki alimler, tertip değişikliği ihtisar-takrib, cem1 ve şerh gibi birtakım yeni ilmî faaliyetlerle hadis ilminin intişar ve inkişâfına hizmet etmişlerdir. Bunlardan Rezîn b. Muâviye (535/1440), Muvatta, SahİhÂn, Tirmizî, Ebu Dâ-vud ve Neseî'nin Sünen'lerindeki hadis metinlerini şerh ve tefsirden uzak olarak bir araya getirmiştir. Rezin'in, birçok hadisi, asıl bulunması gerekli bâbların dışındaki bâblara yerleştirdiğini, birçok hadisi mükerreren verdiğini, birçoğunu da terkettiğini gören müellif, onu yeniden tertib ve düzene koymayı, terkettiklerini ilave etmeyi, mükerrerleri bire indirmeyi ve garib kelimeleri de açıklamayı uygun bularak çalışmaya başlamıştır.
Senedlerini sahabî râvi dışında tümüyle hazfeden müellif, hadis metinlerinin başına, sahihayn, Muvatta', Tirmizî, Ebu Dâvud ve Ne-seî sırasıyla bu müelliflerin isim ve eserlerine en çok delâlet edecek harflerden seçtiği kısaltmalar "remz" koymuştur. Hadis metinlerinin sonuna da o hadisi kitabında zikir "lahric" eımiş olan müellifin ismini "ahraceh'ul-Buhâri" gibi açıkça kayetmiştir. Fazla gibi görünen bu işlemin gerekçesini de zaman içinde, yıpranmadan dolayı remizlerin kaybolması halinde müstensİh (veya nâşir)lerin o kısaltmaları yenileyebilmelerine "teedîd" imkân vermek olarak açıklamıştır. Bu, fevkalâde takdire değer bîr ilmî hassasiyettir.
Ayrıca Rezîn'in kitabında bulunduğu halde, İbn'ul-Esîr' kütüb-isitte'de bulamadığı hadisleri de kısaltma yeri boş olarak kaydetmiştir. Nüsha farklarından doğmuş olma ihtimali bulunan bu farklılığın zamanla ele geçecek başka nüshalarda görülerek tamamlanabileceği ümidi ile bu yolu tercih etmiş, tam bir ilmî anlayış ve uygulama sergilemiştir.
Câmi'ul-usûl, merfu ve mevfcu/hadisleren oluşturulmuş, Tâbiûn ve daha sonrakilerin görüşleri ise, çok nadir olarak zikredilmiştir.
Hadisleri, ağırlıklı şekilde temas ettikleri bâblarda vermiş, tekrar etmemeye, konulan mümkün mertebe bütün detaylarıyla bir araya toplamak suretiyle tam bir bütünlük sağlamaya çalışmıştır.
Câmi'ul-usûl, alfabetik bir sisteme sahiptir. Ancak alfabetik sistem, hadis metinlerinde değil, kitap (bölüm) isimlerinde uygulanmıştır. Kitap isimleri de kelimenin aslî harferine göre değil, aslî ve zâid olsun görünen ilk harfine göre tanzim edilmek suretiyle iyice pratik hale getirilmiştir. Sadece lâm'ı tarifleri hiç nazarı itibara almamış, onları yok kabul etmiş ondan sonraki harflere göre sıralama yapmıştır. Meselâ; İslâm, İmân, ilâ, Aniye kitaplarının yanında aslî harfi İtibarıyla .(" -)'da olması gereken İhya 'da olması gereken i'-tisâmın da hemze'de vermiştir. [23]

20. Kenz'ul-Ummâl, Ali el-Muttekî

Alaeddin Ali el-Muttakî (975/1567), Suyûtî'nin Cem'ul-cevâmî ve el-Cami'us-Sağir'İni ale'l-ebvâb sisteme
aktarmak ve (Câmi'ul-usûl'de olduğu gibi) kitap isimlerini alfabetik sıra içine koymak suretiyle Kenz'ul-ummâl'i meydana getirmiştir.
Kenz'ul-ummâl, el-Muttakî'nin daha önce ayrı ayrı yaptığı çalışmaların bilahare birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Eser bu haliyle, üst kapakta belirtildiğine göre 40.000'e yakın hadis ihtiva etmektedir.
Ali el-Muttakî eserini bizzat kendisi seçmiş ve bu seçme, Münte-hab ı Kenz'il-ummâl adıyla Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i kenarında '3S"rmştır. Müellif bu intihab ve ihtisarında yaklaşık olarak Kenz'ul-ummâl'in üçte birini (15.000) hazfetmiştir. Bunlar mükerrer hadislerdir. [24]

21. et-Tâc'ul-CamİV, M. Ali Nâsif

Ezher Üniversitesi alimlerinden Mansûr Ali Nâsıf tarafından 6 yılda (1341-1347/1922-1928) meydana getirilen et-Tac'ul-câmi'i, fıkıh bâblarına göre Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Neseî'nin ki-tablarından seçilmiş hadisleri ihtiva etmektedir.
Müellif, bu beş kitapta hadis bulamadığı konulara dair rivayetleri Şafiî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in MüsnedMerinden, tmam Mâlik'in Muvatta'ndan, İbn Mâce'nin Sünen'inden ve Hâkim'in Müstedrek'-inden tamamlamıştır. Bu durumu da yerinde açıklamıştır.
et-Tâc dört ana bölümden oluşturulmuştur:
1. îman, İlim ve ibâdât
2. Muamelât akam ve adat (buy'u, nikâh, taam, libas, tıb... v.s.)
3. FedaİI, tefsir ve cihad
4. Ahlâk ve sem'iyyat (edeb, zühd, ezkar, fiten, kıyamet vs.) [25]

22. Mecme'uz-Zevâid, el-Heysemî

Hafız Nureddin Eb'ul-Hasen Ali el-Heysemî (807/1404) tarafından önce ayrı ayrı Bezzâr, Ebu Yâ'lâ ve Ahmed b. Hanbel'in müs-nedleri iie, Taberâni'nin üç m'uceminin kütüb-i sineye zevâidi tesbît edilmiş, sonra hocası Zeynuddin el-Irâkî'nin teklif ve işareti ile, se-nedleri hazfederek bu altı kitabın zevâidi Mecme'uz-zevâid ve menbe'ul-fevâid adıyla bir araya getirilmiştir.
Mecme'uz-zevâid 10 cilt halinde basılmış bulunmaktadır.
Heysemî, şenedleri hazfetmiş, fakat her hadisin sıhhat durumuna dair hadis metinlerinden sonra açıklamada bulunmuştur.
Müellifin, bundan başka Ebu Nuaym'ın Hilye'si, Temam b. Ne-cih'in Fevâid'i, îbn Hıbbân'ın Sahih'i, Haris b. Ebî Üsame'nİn Müsned'i için yazdığı 4 zevâidi daha bulunmaktadır.
Kettânî ve ondan naklen Ebu Zehv Mecme'uz-zevâid'i, "hadis edebiyatının en faydalı, benzeri az bulunur ve bir eşi şimdiye dek tasnif edilmemiş" bir örneği olarak takdir ve tavsif etmektedir. [26]

23. el-Metâlib'ul-Âliye, İbn Hâcer

el-Hafız İbn Hâcer eî-Askalânî (852/1448) tarafından kaleme alınmış olan el-Metâlib'ul-Âliye bi zevâid'il-mesânid'is-semâniyye, Habi-burrahman el-Â'zamî'nin tahkiki ile 4 cilt halinde basılmış bulunmaktadır.
et-Tayâlîsi (204/819), el-Humeydî (219/834), İbn Ebî Ömer el-Adenî (243/858), Müsedded b. Müserhed (228/843), İbn Meni' (244/858), İbn Ebi Şeybe (235/849), Abd İbn Humevd (249/863), İbn Ebî Usâme'den (282/895) oluşan sekiz musannıfa ait müsnedlerin kütüb-i sitteye zevâidini ihtiva eden eserde muhakkikin tesbitine öre 4.702 hadis yer almaktadır.
Hadis ilmi ve edebiyatında müstesna bir yere sahip bulunan müellif ibn Hacer, hadislerin sıhhat durumu ve senedler hakkında bilgiler de vermektedir. Ayrıca tahkikli bir baskısının yapılmış olması da eserden güvenle faydalanmayı mümkün kılmıştır,
Kütüb-i sitteye bu iki zevâidi de eklersek toplam olarak 20 hadis kitabından faydalanma imkânı doğmuş olmaktadır. Bu 20 eserin her birini ayrı ayrı elde etmenin, günümüz şartlarında ne kadar fedâkârlık istediği ise açıktır. Üsrelik el-Heysemî ve tbn Hacer'in zevâidlerini topladıkları eserlerden bir kısmı basılmış da değildir.
Eseri tahkik eden Habiburrahma ei-A'zamî, hadisin sahih, hasen veya râvilerinin sika olduğunu ilk bakışta anlamak için hadis rakamlarının başına yuvarlak bir yıldız işareti koymuştur. [27]

24. Edeb'ul-Müfred, el-Buhârî

İmam Buhârî, ahlâk ve âdâb'a ait hadisleri daha geniş olarak müstakil bir eserde toplamak istemiş ve el-Edeb'uI-müfred'ini telif etmiştir. Onun bu eseri değişik tarihlerde Hindistan, İstanbul ve Mısır'da basılmıştır.
Muhammed Fuad Abdülbâki, el-Edeb'ul-müfred'in bâb ve hadislerini numaralamış, hadislerin öteki kaynaklardaki yerlerini göstermiştir. Ayrıca merf'u olmayan hadisler için hadis rakamından sonra parantez içme "Eser" anlamına gelmek üzere (^) harfi koymuş ve bunları da ayrıca numaralamışım Bu rakamlamalara göre el-Edeb'ul-müfed'de 644 bâb, 383*ü eser olmak üzere toplam 1.322 hadis yer almaktadır. Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi her bâbta aşağı yukarı 2 hadis bulunmaktadır.
Anne-babaya iyilik etmeyi emreden el-Ankebût suresi (29), 8. aye-tiyle ilgili bâb ile başlayan kiîab, "Kin duyman, düşmanının ölümünü temenni edecek derecede olmasın" anlamındaki Hz. Ömer'e ait bir tavsı\tden oluşan 644. bâb ile sona ermektedir.
el-Edeb'ul-müfred'e Hintli Fazlullah el-Gılân iki ciltlik bir şerh yazmış ve fihristler hazırlamıştır.
Eseri türkçeye tercüme eden Fikri Yavuz, tercümede bu şerhten istifade etmiştir. Eser "Ahlâki Hadisler" adıyla iki cilt halinde İstanbul'da 1974'ie basılmıştır. [28]

25. et-Terğib ve'(-Terhîb, el-Münzirî

Kısaca el-Münziri (656/1258) diye tanınan Abdülazîm b. Abdil-ganiy b. Abdillah, Ebu Muhammed Zekiyyuddin el-Münziri, 581'de doğdu.
Mekke, Dimeşk, Harran, Ruha ve İskenderiye'de ilim tahsil etti.
Kendisinden ed-Dimyâtî, Eb'uİ-Hüseyn el-Yûnînı, Takiyyuddin İbn Dakikf 1-îd gibi zatlar rivayette bulundular. [ez-Zehebî, Tezkira, IV, 1437].
"Şerh'ut-Tenbih" Müslim ve Ebu Davud'un eserlerin yaptığı ihtisarları vardır. Zehebî, "Devrinde ondan daha üstün hafız yoktu "der.
Tacûddin es-Sübkî, el-Münzirî'yi tanıtırken şunları söyler: Hocalık yaptığı Kamiliyye Dar'ul-hadis'inde ilim ve ibadetle meşgul olur, cuma namazları dışında hiç dışarı çıkmazdı. Hatta, alim ve hadisçi olan oğlu vefat ettiği zaman, oğlunun cenaze namazını medresenin içinde kıldırmış, kapıya kadar cenazeyi teşyi' etmiş, göz yaşlan arasında "Oğlum, sem Allah'a havale ediyorum" demiş, tekrar İlim ve ibadetine dönmüştür. Teşyi' için mezarına kadar bile gitmemiştir.
Bu ölçüde ilim ve ibadete düşkün olan ei-Münzirî'nin en meşhur eseri hiç kuşkusuz, et-Tergîb ve't-Terhît mine'l-hadisi'ş-şeriridir.
Ebu Zehv'in belirttiği gibi et-Tergîb, derleme "cem" ve hadislerin sıhhat derecelerini açıklama açısından en iyi teliflerden biridir. Bu yüzden de günümüze kadar va z ve mürşidlerİn büyük bir çoğunluğu ona itimat etmiş ve kullanmriardır. Bugün de irşad hizmetlerinin temel kitaplanndandır. [29]

26. el-Ezkâr, en-Nevevî

Belli konulara tahsis edilmiş hadis eserleri içinde tanıtılması gerekli biri de en-Nevevî'nin (656/1277) asıl adı, Hilyet'ul-ebrâr ve şiâr'ul-ahbâr fi telhîsi'd-deavân ve'I-ezkâr'ıl-müstahabbe fi'I-leyli ve'nehâr olan kitabıdır. Eser, Ezkâr-ı Nevevî diye meşhur olmuştur.
Şam'a bağlı Neva nahiyesinde dünyaya gelmiş, hadis ve fıkıhla sözü sened kabul edilecek derecede ilmî otorite sahibi olmuş olan en-Nevevî, eserinde, günlük yaşayış içinde yapılacak dua ve zikirlerle ilgili rivayetleri toplamıştır. Aynı işi daha önce yapmış olan müelliflerden en-Nesei ve Ebu Bekir b. es-Sünnî'nin (364/974) Amel'ul-yevm ve'l-leyle'leri de daha dar çeçevede ve aynı mahiyetle matbu eserlerdir.
Nevevî, daha Önce alimlerce tasnif edilmiş olan eserlerin senedler ve tekrarlar dolayısıyla uzamış olduklarını, halbuki zamanındaki insanların himmetlerinin azaldığını ve dolayısıyla bu işe ilgi duyacaklar için kolaylık göstermek maksadıyla senedlerİ hazfettiğini, zaten aslo-İanın da zikir ve duaların biiinip uygulanması olduğunu belirtmektedir, Senedler yerine hadislerin sıhhat dereceleri ile ilgili bilgi vermeyi daha uygun bulduğunu ve böyle bîr girişimin faydasının daha umîmi olduğunu da vurgulamaktadır.
Hadis, fıkıh, önemli kaideler ve tasavvuf! bahislerle ilgili olarak açtığı bâblarla okuyucuyu tatmin etmeye çalışan müellif, senedler \e tekrarlar yüzünden kabarmış olduğunu söylediği önceki eserlerden daha hacimli bir kitap meydana getirmiştir. Ancak verdiği bilgilerin ve tuttuğu yolun isabeti sonucu olacaktır ki, el-Ezkâr daima büyük bir rağbete mazhar olmuştur. Müellif Nevevî, dua ve zikirlerle ilgli rivayetleri Buharı, Müslim, Ebu Dâvud, Tirrnizî ve Neseî'nin eserlerinden seçmiş çok az bir kısmına da "kütüb-imeşhûre"den nakletmiştİr. Bu arada zayıf olduğunu beyan ederek zayıf hadisler de kaydetmiştir. Kitabın son kısmında da belli hal ve vakitlerde okunacak genel dualar, dua âdabı ve istiğfar iie ilgili bir bölüme yer vermiştir. [30]

27. el-Câmi'us-Sagîr, es-Suyûtî

Yüzlerce eserin müellifi olan Abdurrahman b. Ebi Bekir b. Mu-hammed, Celâleddİn es-Suyûtî'nin (911/1505) hadis alanındaki eserlerinden olan ei-Cami'us-Sağîr min Ehâdis'il-beşîr ve'n-nezir'i yine müellife ait Cem'ul-cevâmİ' adlı bütün hadisleri bir araya toplamak maksadıyla telife başlanmış ve fakat yarım kalmış olan eserin telhisidir ve 10.031 hadis ihtiva etmektedir.
Kısa ve özlü "veciz" hadislere tahsis edilen el-Câmi'us-sağîr'de ahkâm hadis/eri hemen hemen hiç bulunmamaktadır. Osmanlı ulemasının büyük rağbetine mazhar olmuş bulunan esere, uydurmacı ve yalancı kişilerin yalnız başlarına rivayet ettikleri hiçbir hadis alınmamıştır. [31]

RİYÂZ'ÜS-SÂLİHÎN'DE İSİMLERİ GEÇEN HAVİLERİN ALFABETİK SIRAYA GÖRE KISACA HAYATI

- A -

Abbas b. Abdulmuttalib

Peygamber Efendimiz'in amcasıdır. islâm dinine büyük hizmetlerde bulunmuştur. Peygamber Efendimiz kendisine babası kadar hürmet gösterirdi.
Köle azat etmek çok sevdiği işlerdendi. Peygamber EfendİmiZ'-den 35 hadîs rivayet etmiştir. [32]

Abdullah b. Abbas

Rasulullah Efendimiz'in amcasının oğlu ashabın alimlerindendİr. Peygamber Efendimiz dua etmiş olduğu için hadis, fıkıh feraiz ilimlerinde ileri derecede mesafeler katetmiştir. Müstakil bir tefsiri de vardır. 164 hadis rivayet etmiştir. [33]

Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Sa'saa

Tabiînden ve Medine'nin yerlilerindendir. [34]

Abdullah b. Amr b. As

Kureyş kabilesinden olup; zahit, ibadet yapmaya ve Kur'an okumaya düşkün bir kişi idi. İslâmiyet uğrunda Mekke fethinden bir yıl önce-Medine'ye hicret etti. 65 tarihinde, 72 yaşında iken ebedî âleme göçtü. [35]

Abdullah b. Büsr

Ashabtan, uzun zaman hayat sürdükten sonra, Hicrî 88 senesinde, 94 yaşında iken Humus'ta vefat etmiştir. 50 civarında hadis rivayet etmiştir. [36]

Abdullah b. Cafer

Hz. Ali'nin kardeşi, Cafer'in oğlu olup cömert bir kişi idi. Babası ve annesi HebeşİStan'a göç etmişlerdi. Abdullah orada doğdu. Hicri 80 senesinde ve 80 yaşındayken vefat etti. [37]

Abdullah b. Ebu Evfa

Hem kendi, hem de babası ashab-ı kiramdandır. Bey'at'ur-Rıdvan'da, Hayber ve onu takip eden savaşlarda bulunmuştur. 95 hadis rivayet etmiş, Hicrî 87 tarihinde ve 86 yaşında olduğu halde Kûfe'de vefat etmiştir. En sonra vefat eden sahabî bu zattır. [38]

Abdullah b. Hubeyb

Hem kendisi, hem de babası sahabîdir. Peygamber Efendimiz'-den üç hadîs rivayet etmiştir. [39]

Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik

Ensardan ve Selemeoğullan'ndandır. Akabe Bey'atı'nda bulundu. Uhud harbinde büyük yararlık göstermiştir. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 80'dir. [40]

Abdullah b. Mes'ûd

İsİâmiyeti ilk kabuî eden zatların altıncısıdır. Harplerin hepsine iştirak etmiştir. Ashabın fakih ve müctehidi ve Kur'an-i Kerim'i en güzel okuyanlardandı. Rasûlullah'tan (s.a) 840 hadis rivayet etmiş. Hicri 32 senesinde, 60 yaşındayken vefat etti. [41]

Abdullah b. Muğaffel

Bey'at'ur-R.ıdvan'da bulundu. Basra'ya hicret etti ve orada Hicrî 60 senesinde vefat etti. 43 hadis rivayet etti. [42]

Abdullah b. Ömer

Hz. Ömer'in oğlu, Ümm'ül-Mü'minîn Hz. Hafsa'nın kardeşidir. Ashabın alim ve fakihlerindendir. Sünnet-i Nebeviyye'ye son derece bağlı, zahit bir kimse idi. Hendek harbine, on beş yaşındayken gönüllü olarak katıldı. Daha sonraki harplere de katıldı. Altmış sene Isîâ-miyeti tebliğ ve öğretme görevini yerine getirdi. Rasûlullah'tan (s.a) rivayette bulunduğu hadislerin sayısı 2630'dur. 84 yaşında Mekke'de vefat etti. [43]

Abdullah b. Saib

Sahabî olduğu rivayet edilmiştir. Ashabın kurrâlanndan birisi de bu zattır. Übeyy b. Kâ'b'dan Kur'an öğrenmiş ve Rasûlullah'tan 7 hadis rivayet etmiştir. [44]

Abdullah b. Selâm

İsrailoğuiları'ndan olup, İbrahim (a.s) Aieyhisselâm'ın oğlu İs-hak'ın (a.s) neslindendir. Rasûlullah'tan (s.a) 25 hadis rivayet etmiştir. [45]

Abdullah b. Sercis

Müzeyne kabilesine mensuptur. Ashabın yaşça küçüklerindendir. 17 hadis rivayet etmiştir. [46]

Abdullah b. Şihhîr

Mekke fethi gününde îslâmiyeti kabul etmiştir. Peygamber Efen-dimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur. [47]

Abdullah b. U'kbc b. Mes'ûd

Tabiinden Abdullah b. Mes'üd'un erkek kardeşinin oğludur. Fu-kahâdan ve hadis alimlerindendir. Hicrî 74 tarihinde vefat etmiş olup Kûfe'de medfundur. [48]

Abdullah b. Yezid el-Haimi

Ashabın yaşça küçüklerinden olup Küfe valiliği yapmış ve Rasû-lullah'tan (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [49]

Abdullah b. Zem'a

Kureyş kabilesinden ve Rasûlullah'ın (s.a) müezzinlerindendir. Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur. [50]

Abdullah b. Zeyd

Ashaptan olup, Bedir ve diğer savaşlarda bulunmuştu. Peygamber Efendimiz'den birkaç hadis rivayet etmiştir. [51]

Abdullah b. Zübeyr

Cennetle müjdelenen on sahabinden birisidir. Hz. Zübeyr'in oğludur. Validesi Hz. Ebu Bekir'in kızı Esmâ'dır (r.a). Kahraman, cesur ve müttakî birisiydi. Hicri 64 yılında haüfe seçilmiş, 9 yıl halifelik yapmış, Haccac tarafından şehit edilmiştir. Rivayet ettiği hadis sayısı 33'tür. [52]

Abdurrahman b. Sa'ad b. es-Sâidî

Sahabîdir. Uhud ve daha sonraki harplere katıldı. Rasûlullah'-tan (s.a) 26 hadis rivayet etmiştir. [53]

Abdullah İbni Ümm-i Mektum

İsmi Abdullah veya Amr'dır. Hazreti Hatice'nin (r.a) dayısıdır. Peygamber Efendimiz'İn (s.a) müezzinlerinden biridir. 3 hadis rivayet etmiş. Medine'ye Rasûlullah'tan (s.a) önce hicret etmiştir. Rasûlullah (s.a) harplere giderken, kendi yerine 13 defa Medine'de vekil olarak bu zatı bırakmıştır. [54]

Abdurrahman b. Semure

Kureyş kabilesinden ve Mekke halkmdandır. Mekke'nin fethi zamanında müslüman oldu. İsmi Abd'ul-Kâ'be iken Nebî (s.a) ona Abdullah ismini verdi. Ashabın savaşlarda komutanlık yapanlarından-dır. Hicrî 33 yılında Sicistan'ı alarak İslâm diyarına katmıştır.
14 hadis rivayet etmiş ve bir görüşe göre Hicrî 51 senesinde Basra'da vefat etmiştir. [55]

Abis b. Rabîa

Muhacirarnu'ndan ve tabiînin büvüklerindendir, Kütüb-ü sitîe sahipleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. [56]

Adiy Âmire

Ashabtandır. 3 hadîs rivayet etmiştir. Ebu Züra künyesiyle meşhur olmuştur. [57]

Adîy b. Hâlim et-Tâî

Tay kabilesinden olup son derece cömerttir. Hicretin dokuzuncu yılında İslâm diniyle müşerref olmuştur. 66 hadis rivayet etmiş, Irak'ın fethinde bulunmuş, 120 yaşında Kûfe'de vefat etmiştir. [58]

Ağarr İbn Yesâr'ul-Müzenî

Rasûlullah'tan (s.a.) rivayet ettiği hadis sayısı fazla değildir. Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Neseî kendisinden hadis nakletmişlerdir. [59]

Hazreti Âişe

Hz. Ebu Bekir'in kızı, Rasûlullah'ın (s.a) zevcelerindendir.
Tefsir, fıkıh, hadîs ilimlerine ve Arap dilinin edebiyatı hakkında geniş bir malûmata sahipti. İslâmî meselelerin hallinde büyük bir bilgiye sahipti ve ashabın arasında fetva vermeye muktedirdi.
Rasûlullah'tan (s.a) 2210 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 52 tarihinde, 63 yaşında olduğu halde Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. [60]

Âîz b. Amr el-Müzenî

Ashabtan ve Müzeyne kabilesindendir. Hudeybiye musalâhasında bulunan ashabtandır. Peygamber Efendimiz'den 8 hadis rivayet etmiştir. [61]

Hz. Ali

Peygamber Efendimiz'in dam idi ve amcasının oğludur. Mekke'de doğmuş ve putlara tapmadan htâm olmuştur. Babası Ebu Tâlib, annesi Fâtima binti Esed'tir.
586 hadis rivayet etmiştir, tüm şehrinin kapısı diye methedilmiş olan Hz. Ali, Hicri 40 tarihinde Kûfe'de şehit edildi ve Necef kabristanına defnolundu. [62]

Ali b. Rabîa

Tabiînin büyüklerinden, güvenilir bir hadis alimidir. [63]

Ammar b. Yâsir

Sahabeden ve Huzâa kabilesindendir. Künyesi Ebu'l-Yakzân'dir. Babası Yâsir, İslâm'ın ilk şehitlerindendir.
Efendimiz'den (s.a) 62 hadis rivayet etmiş bulunmaktadır. [64]

Amr b. Abese

Ashabtan ve İslâmiyeti ilk kabul edenlerdendir. Hendek harbinden sonra Medine'ye hicret etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 38 hadis rivayet etmiştir. Şam'da defnedilmiştir. [65]

Amr b. Avf el-Ensarî

Kütüb-ü Sitte'de 457 no'yla kaydedilmiş olan hadisten başka rivayeti olmayan Amr b. Avf el-Ensârî; Muhacirler'den ve Bedir harbine iştirak eden sahabelerdendir. [66]

Amr b. el-Ahvas el-Cuşemî

Sahabî ve Kureyş kabilesinden. "el-Kılâbî" lakabı da verilen Amr b. el-Ahvas el-Cuşemî İbn Hazm'e göre Rasûiullah'tan (s.a) iki hadis rivayet etmiştir. Horasan'da medfundur. [67]

Amr b. el-Âs

Ashabtan, Hudeybiye senesinde islâmiyeti kabul edenlerdendir. Mısır'ın fatihi olup oranın valiliğini yapmıştır.
Son derece zeki ve fakih bir kimse idi. 37 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 43 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. [68]

Amr b. el-Hâris

Sahabeden müzminlerin annesi Hz. Cüveyriye'nin kardeşidir. Rivayet ettiği hadis fazla değildir.
Hicretin 50'nci yılında vefat etmiştir. [69]

Amr b. Hu rey s

Ashabın yaşı küçük olanlanndandır. Hicrî 85 senesinde vefat etmiştir. Rasûlullah'tan (s.a) 18 hadis rivayet etmiştir. [70]

Amr b. Şuayb

Kureyş kabilesinden ve tâbiîndendir. Babası güvenilir olan Amr b. Şuayb da itimada lâyık bir kimse olup tabiînin büyüklerindendir. Hicri 128 senesinde vefat etmiştir. [71]

Amr b. Taglibe

Ashabtan otup ancak iki hadis rivayet etmiştir ki ikisi de Buhâ-rî'dedîr. Sonraları Basra'ya yerleşmiştir. [72]

Âsim el-Ahvel

Tabiînin orta tabakasındandır. Hicrî 104 tarihinden sonra ahire-te İrtihal etmiş ve itimada şayan, sika bir muhaddistir. [73]

Ata b. Ebî Rabah

Tabiînden ve Kureyş kabilesindendir. Kendisi Mekke'nin ileri gelen fakihlerinden ve muhaddislerindendir. Hicrî 114 tarihinde, 80 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. [74]

Atıyye b. Urve es-Sa'di

Ashabtan ve Hevâzin kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den üç hadis rivayet etmiştir. [75]

Avf b. Mâlik el-Eşcaî

Tabiînden ve itimada şayan bir muhaddistir. [76]

Avf b. Mâlik b. Tufeyi

Avf b. Mâlik el-Eşcaî'ye bakınız. [77]

— B —

Berâ b. Âzîb

Ashabtan ve Ensardandır. Evs kabilesine mensuptur. Bey'at'ur-Rıdvân'da, Uhud ve onu takip eden muharebelerde bulunmuştur. Rivayet ettiği hadislerin sayası 305 olup, Kûfe'de medfundur. [78]

Bilâl b. Rabah

Köle İken İslâmiyeti kabul etmiş olup îmanını muhafaza uğrunda büyük sabır göstermiştir. Kendisinin rivayeti azdır. Peygamber Efen-dimiz'in (s.a) dört müezzininden biridir. Hicrî 20 tarihinde, 64 yaşında olduğu halde Şam'da vefat etmiştir. [79]

Bü reyde

Medine'ye hicret ederken İslâmiyeti kabul eden ve Peygamber Efendimiz'in ilk alemdarı olan bir sahabîdir.
Peygamber Efendimiz'den rivayet ettiği hadislerin sayısı 177*dir. [80]

— C —

Câbir b. Abdullah el-Ensari

Ashabtan ve Rasûlullah'tan (s.a) feyz alan bir zâttır. En çok hadis rivayet eden ashab arasında yer almaktadır. Peygamberimîz'in (s.a) 1540 hadisini rivayet etmiştir.
Hicrî 73 tarihinde ve 94 yaşında iken Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. [81]

Câbir b. Semure

Sahabî, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın kız kardeşinin oğludur. 146 hadis
rivayet etmiştir. Kûfe'de medfundur. [82]

Cebele b. Suheym

Tabiînin orta tabakasından ve Kûfeli'dir. Hicrî 125 yılında vefat etmiştir. [83]

Cerir b. Abdullah

Ashabtan olup Hicretin onuncu senesi İslâm'ın şerefiyle müşerref olan zatlardandır.
Irak ve Kadisiye muharebelerinde büyük yararlıklar göstermiştir. Hicrî 54 senesinde Afrika'da vefat etmiştir. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 100 adettir. [84]

Cübeyr b. Mut'im

Ashabtan ve Kureyş kabilesindendir. Okur yazar ve neseb ilmini bilen bir kişi idi.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 60 hadis rivayet etmiştir. Medine'de medfundur. [85]

Cündüb b. Abdullah

Ashabtan, müttakî ve Allah yolunda cihada rağbet etmiş bir zat idi ve bu maksatla bir müddet Kûfe'de bulundu.
Peygamber Efendimiz'in (s.a) 43 hadisini\rivayet etmiştir. [86]

Cüveyriye binti el-Hâris
Rasüluliah'ın (s.a) zevcesi ve mü'minlerin annesidir. Kendileri edep ve fesahata sahip olup, Rasûlullah'tan (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur.
Hicri 56 senesinde, Medine'de ahirete irtihal etmiştir. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 7'dİr. [87]

-E-

Ebu Abdullah Osman b. Ebu'l-Âs

Sahabî ve Sekifoğulları kabilesindedir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) rivayet ettiği hadislerin sayısı 9'dur. Basra'da vefat etmiştir. [88]

Ebu Abdullah Târik b. Eşyem

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den 14 hadis rivayet etmiştir. Kûfe'ye yerleşmiştir. [89]

Ebu Abdullah Târik b. Şihâb el-Becelî el-Ahmesî

Ashabtan ve Becel kabilesinden olup, cahiliyye döneminde de yaşamıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer'in (r.a.) dönemlerinde de savaşlara katılmıştır.
Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Kûfe'de ikamet etmiştir. Hicri 82 senesinde vefat etmiştir. [90]

Ebu Abdullah Ziibeyr b. Avvâm

Cennetle müjdelenen on sahabeden biri ve Peygamber Efendimiz'in halasının oğludur.
İsla m İye ti ilk kabul edenlerden olup, Peygamber Efendimiz'den 38 hadis rivayet etmiştir. Hicri 36 tarihinde şehit olarak vefat etmiştir. [91]

Ebu Abdurrahman Bilâl b. HârİS

Şahabıdır. Hieretir beşinci senesi İslâîniyeti kabul etti ve Mekke fethinde bulundu.
Peygamber Efendir.ıiz'den (s.a) 8 hadi-, rivayet etmiştir. Hicrî60 senesinde, 80 yaşında Basra'da vefat etmiuir. [92]

Ebu Abs Abdurra'iman b. Cebr

Ashaptandır. Bedi.- de dahil olmak üze^e bütün savaşlara iştirak etmiştir.
Rasûlullah Efendinjz'den (s.a) hadis :ivayetinde bulunmuştur. Hicrî 34 yılında,70 yaşındayken vefa: etmitir. [93]

Ebu Ali Siiveyd b. Mukarnn

Ashâb-ı kiramdan ve Mukarrinogullamdan 7 çocuklu bir ailenin 7, çocuğudur. 13 hadis rivayet etmiştir. [94]
Ebu Ali Talk b. Ali

Yemame'den gelen heyetin dr İçinie bulunmuş ve Islâmiyeti kabul etmiştir.
Peygamber EfendİmiZ'le (s.a) sohbet şerefine ermiştir. Rasûlullah'tan (s.a) 14 hadis rivayet etmiştir. [95]

Ebu Amr Numân b. Mukarrin

Sahabenin meşhurlarından ve Müzeyne kabilesindendir. Ebu Hâkim en-Nu'man b. Mukarrin diye de tanınır. Hicretin 21. senesinde şehit olarak ahiret âlemine göçmüştür. [96]

Ebu Alıyye

Tabiînden olup, Hemedanlı'dır Güvenilir bîr alimdir. [97]

Ebu Bekir b. Ebu Musa el-Eş'ari

Tabiînden, adı Amr veya Âmir'dir. Güvenilir bir muhaddistir. Hicrî 106 senesinde vefat etti. [98]

Ebu Bekir es-Sıddîk

Büyük sahabî, erkekler arasında ilk Müslüman, Peygamber Efen-dimiz'in (s.a) kayınpederi, ilk İslâm halifesi, hicrette Rasûlullah'ın (s.a) yol ve kader arkadaşı olup kendilerinden 142 hadis rivayet etti.
63 yaşında ahirete irtihal ederek, Ravza-i Mutahhara'ya def-nolundu.
Son derece müttakî alim ve ashabın fazilette en ileri olanıydı. [99]

Ebu Berze b. tîbeyd el-Eslemî

İlk Müslüman olan sahabelerdendir. Bu künye ile tanınan tek sa-habîdir. Hayber'in ve Mekke'nin fethinde bulundu. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 46'dır.
Basra'da yaşamış ve Basra'da vefat etmiştir. Muâvîye'nin hilâfeti zamanında Horasan'da öldüğü de söylenir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. Hicri 64 veya 66 yılında vefat etmiştir. [100]

Ebu Bürde

Ebu Musa el-Eş'arî'nîn oğludur. Tâbiîndendir.
Adı Amr olup, güvenilir bir zattır.
Küfe valiliği yapmış ve Haccâc döneminde azledilmiştir. Kelâm ilminde otorite olan Ebu'l Hasan el-Eş'arî'nin dedesidir. Hicrî 103 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. [101]

Ebu Cüheym Abdullah b. Haris b. es-Sımme el-Ensârî

Sahabeden ve Ensardan olup iki hadis-i şerif rivayet etmiştir.
Übeyy İbn Kâ'b'ın (r.a) kız kardeşinin oğludur. [102]

Ebu Cürcyy el-Hüceymî

Ashabtan ve Temim kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [103]

Ebu Derdâ Uveymir

Adı Umeymir olup, ashab-ı kiramın alim ve fakîhlerindendir. Uhud harbinden itibaren bütün harplere katılmıştır.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 179 hadis rivayet etmiştir. Şam'da medfundur. [104]

Ebu Firâs Rabîa b. Kâ'b el-Eslemî

Ashab-ı Suffe'dendir. Savaşta ve barışta Rasûlullah'a (s.a) hizmet ederdi.
Peygamber Efendimiz'den 12 hadis rivayet etmiş ve Hicrî 63 yılında ebedî hayata göç etmiştir. [105]

Ebu'l-Hattab Katâde

Tâbiîndendir. İbn Dûme künyesiyle meşhur olmuştur. Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis naklinde bulunmuştur. [106]

Ebu Hirâş Hadrad b. Ebî Hadrad el-Eslemî

Adı; Selâme b- Ümeyr b. Ebî Selâme'dir. Süleym kabilesine mensuptur.
Ashabtandır. Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [107]

Ebu Hüneyde Vâil b. Hucr

Ashabtan ve Himyer meliklerindendir. Peygamber Efendimiz (s.a) tarafından kendi memleketine vali tayin edilmiş olup, 71 hadis rivayet etmiştir.
Kûfe'ye yerleşti, Muâviye (r.a) zamanına kadar yaşadı. Sıffîn muharebesine Muâviye'nin safında katıldı. [108]

Ebu Hüreyre

Ashabtandır. Hayber'in fethi yılında İslâm'la şereflendi ve adı Ab-durrahman'dır. Ashab-ı Suffe'dendir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hiç ayrılmadığı için çok hadis rivayet etmiştir. En çok hadis rivayet eden yedi kişinin içinde, 5374 hadis nakliyle başta gelmektedir.
Mekke kadılığı ve Medine valiliklerinde bulunmuştur. 78 yaşında iken, Hicret'in 58. yılında Medine'de vefat etmiştir. [109]

Ebu Katâde el-Hâris b. Rib'î

Ashabtan ve Ensardan olup 170 hadis rivayet etmeştir. Hicrî 54 yılında ve 70 yaşında olduğu halde Medine'de vefat etmiştir. [110]

Ebu Kebşe Ömer b. Sa'd el-Enmarî

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den (s.a)hadis rivayetinde bulunmuş ve Şam'da ikamet etmiştir. [111]

Ebu'l-Esved

Tabiînden olup, fakih ve güvenilir bir zattır. Muhadramundan-dır. Hicri 69 senesinde Basra'da vefat etmiştir. [112]

Ebu'l-Melih

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [113]

Ebu Lübâbe Beşîr b. Abdii'l-Münzir

Ashabtan ve Evs kabilesinden olup. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 15 hadis rivayet etmiştir. [114]

Ebu Mâlik el-Hâris b. Âsim el-Eş'ari

Ashabtan ve Eş'ar kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 27 hadis rivayet etmiş ve Hz. Ömer'in (r.a) halifeliği döneminde, taun hastalığına yakalanarak vefat etmiştir. [115]

Ebu Mersed Kennâz b. Husayn

Ashabtan ve Bedir harbinde bulunan mücahidlerdendir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) iki hadis rivayet etmiştir. Hicretin 12'nci senesinde ve Şam'da vefat etmiştir. [116]

Ebu Meryem el-Ezdî

Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayet etmiştir, Ibn Esîr buna Kindî demiştir. İsminin Amr b. Mürre el-Cühenî de olduğu söylenir. [117]

Ebu Mes'ûd el-Bedri

Ashabtan olup II. Akabe Bey'atı'na ve Bedir harbine iştirak edenlerdendir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 102 hadis rivayet etmiştir. [118]

Ebu Muhammed Kâ'b b. Ucre

Ashabtan olup, 47 hadis rivayet etmiştir. Bey'at'ur-Rıdvan'a iştirak etmiştir. Kûfe'de yerleşmiştir.

70 yaşından fazla yaşamış, Hicri 50'li yıllarda Küfe veya Medine'de vefat ettiği rivayet edilir. [119]

Ebu Muhammed Sehl b. Ebi Hasme el-Ensâri

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'in vefatında 8 yaşında idi. 15 hadis rivayet etti. [120]

Ebu Ma'bed Mikdfid b. el-Esved

Ashabtan, tslâmiyeti ilk kabu! eden ve ilk önce Habeşistan'a, sonra
Medine'ye hicret eden zatlardandır.
42 hadis rivayet etmiş ve Hicrî 43 senesinde ve 70 yaşındayken Hz. Osman'ın (r.a) hilâfeti zamanında Medine yakınındaki Cürf denilen vefat etmiştir. Cenazesi Medine'ye getirilmiştir. [121]

Ebu Musa Abdullah b. Kays el-Eş'arî

Ashabtan ve zahit olup, fıkıh ilmine vâkıftı. Hicretten önce îslâ-miyetle müşerref oldu. Bizzat Peygamber Efendimiz (s.a) tarafından vali olarak tayin edildi. Zebid ve Aden'de vazife gördü.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 360 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 44 yılında ve 60 yaşında olduğu halde Kudüs'te vefat etmiştir. [122]

Ebu Râfî Eşlem

Adı; ibrahim veya Ebu Hürmüz'dür. Ashabtan, Uhud harbinden itibaren bütün harplerde bulundu. Nebî (s.a) onu azatlı cariyesi Sel-ma ile evlendirdi. Bu evlilikten Ubeydullah b. Ebî Râfî doğdu.
Peygamber Efendimiz'den 68 hadis rivayet etmiştir. Medine'de Hz. Osman'ın (r.a) katlinden önce vefat etmiştir. [123]

Ebu Rifaa Temim b. Üseyd

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den 18 hadis rivayet etmiştir. [124]

Ebu Rimse Rifa'a el-Teymî

Ashabtan olup, Teymu'r-Ribab kabilesindendir. İsmi konusunda değişik rivayetler vardır. Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur.
Hakkında fazla bilgi mevcut değildir. İbn Sa'd; "Afrika'da vefat etmiştir" der. [125]

Ebu Rukayye Temim b. Evs ed-Dârî

Künyesi kızı Rukayye sebebiyle Ebu Rukayye olmuştur. Çünkü başka çocuğu olmamıştır.
Ashabtan olup, Hicret'in 9. yılında İslâmiyeti kabul etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den 18 hadis rivayet etmiştir. Medine, Şam ve Hz. Osman'ın (r.a) şehâdetinden sonra Kudüs'te ikamet etmiştir. [126]

Ebu Said el-Hudrî

Ashabtan ve Ensardandır. Babası da şahabıdır ve Uhud savaşında şehit olmuştur.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 1170 hadis rivayet etmiştir. Hicri 72 senesindinde, 86 yaşında iken, Medine'de vefat eimiştir. [127]

Ebu Saîd el-Makburî

Tabiînden ve Medine halkındandır.
Hadis naklinde bulunmuştur. Hz. Âişe ile Ümmü Seleme'den (r.a) yaptığı rivayetler mürseldir. Güvenilir bir muhaddîstir. Kendisinden 6 hadis rivayet edilmiştir. [128]

Ebu Said Râfi' b. Mualla

Ashabtan ve Ensardan olup, Rasûlullah Efendimiz'den (s.a) 2 hadis rivayet etmiştir. [129]

Ebu Safvan Süveyd b. Kays

Ashabtan olup, Kûfe'de yaşamış ve Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [130]

Ebu Sa'Iebe el-Huşenî

Ashabtan ve Hudeybiye musalahasinda bulunanlardandır! Peygamber Efendim iz'den (s.a) 40 hadis rivayet etmiştir. [131]

Ebu Sirvea Ukbe b. Haris

Ashabtan olup, Mekke fethi gününde tsiâmiyeti kabul etmiştir. Peygamber Efendimiz'den {s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. Hicrî 50 tarihine kadar yaşamıştır. [132]

Ebu Süfyan Sahr b. Harb

Ashabtan ve Kureyş kabilesinden olup, mü'minlerin annesi Üm-mü Habibe'nin (r.a) pederidir. Hicrî 31 tarihinde ve 88 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. [133]

Ebu Süleyman Mâlik b. Huveyris

Ashabtan olup, Basra'hdır. Peygamber Efendimiz'den 15 hadis rivayet etmiştir.
Hicrî 94 senesinde Basra'da vefat etmiştir. [134]

Ebu Süreyye Sebre b. Mâ'bede'l-Cühenî

Ashabtan olup, Hendek savaşına iştirak etmiştir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 19 hadis rivayet etmiştir. Hz. Mu-âviye'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. [135]

Ebu'ş-Şâ'sâ1

Tabiînden olup, güvenilir bir muhaddistir. Vefatı Hicrî 83 tarihindedir. [136]

Ebu Şureyh el-Huzâî

Ashabtan olup, Mekke fethinde bulunmuştur. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 20 hadis rivayet etmiştir.
Hicrî 68 senesinde Medine'de vefat etmiştir. [137]

Ebu Talha Zeyd b. Sefil

Ashabtan oiup, bütün harplere katılmış ve Peygamber Efendimiz'den 20 hadîs rivayet etmiştir.
Hicrî 34 senesinde ebedî âleme irtihal etmiştir. [138]

Ebu't-Teyyâh Hayvan b. Husayii

Tabiînin orta tabakasından olup, güvenilir bir kimsedir. Küfe'lidir. [139]

Ebu Umâme Sudayy İbn Aclân el-Bâhili

Ashabtan olup, 150 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 86 tarihinde Hu-mus'ta vefat etmiştir. [140]

Ebu Useyd Mâlik b. Rabîa es-Sâidî

Ashabtan ve Ensardandır. Bedir dahi! bütün savaşlara iştirak etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a)28 hadis rivayet etmiştir. 75 yaşında vefat etmiş olup, Medine'de medfundur. [141]

Ebu Ümame tyas b. Sâ'lebe el-Hârisî

Ashabtan ve Ensardan olup. Peygamber Efendimiz'den 3 hadis rivayet etmiştir. [142]

Ebu Vâü Şekîk b. Seleme

Peygamber Efendimizin (s.a) hayatında Müslüman olmuş, fakat yüzünü görememiş bir muhadramdir.
Güvenilir bir muhaddis olup, Hicrî 64 senesinde ve 100 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. [143]

Ebu Vâkid Haris b. Avf

Ashabtan olup, Mekke fethinde bulunmuş ve 24 hadis rivayet etmiştir.
Hicrî 68 senesinde ve 75 yaşında iken, Mekke'de vefat etmiştir. [144]

Ebu Yahya Hureym b. Fâtik

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den (s.a) 10 hadis rivayet etmiş, Rakka'da vefat etmiştir. [145]

Ebu Yahya Useyd b. Hudayr

Ashabtan ve Ensar'dan olup, Birinci Akabe Bey'atından sonra Müslüman olmuştur.
Uhud harbinden itibaren savaşlara .katılmıştır. Kur'an'i çok güzel okuyan akıllı bir zattı.
Peygamber Efendimiz'den 18 hadis rivayet etmiştir. Hicret'in 20. yılında vefat etmiştir. [146]

Ebu Yezîd Ma'n b. Yezîd b. el-Ahnes

Ashabtan olup, Bedir savaşına iştirak etmiştir. Peygamber Efendimiz'den 5 hadis rivayette bulunmuş olup, Hicrî 64 tarihinde şehit olarak vefat etmiştir. [147]

Ebu Ya'la Şeddâd b. Evs

Ashabtan olup, müttakî bir zat idi. Hasan b. Sabit'in (r.a) kardeşinin oğludur.
Peygamber Efendimiz'den 50 hadis rivayet etmiştir. 75 yaşında iken, Hicrî 58 yılında Filistin'de vefat etti. [148]

Ebu Zerr

îslâmiyeti ilk kabu eden ashabtan olup, müttakî bir zat idî. Ashabın içinde ilmiyle şöhret bulmuş ve Peygî.mber Efendimiz'den (s.a) 281 hadis rivayet etmiş .ir.
Hicri 31 senesinde Rebze'de vefat etmiştir. [149]

Ebu Zeyd Amr b, Ahtab ei-Ensâri

Ashabtan ve Ensar ian olup, Peygamber Efendimiz'den (s.a) 4 hadis rivayet etmiştir. 13 hurbe iştirak emiş ve yararlıklar göstermiştir.
Rasûlullah (s.a) Eb ı Zeyd'in başını mehederek, ona dua etmiştir. Bu duanın bereketimle olsa gerek 120 s* ne yaşamıştır. [150]

Ebu Züheyr Umâre b. Ru-eybe

Ashabtan ve Sakîf kabilesinden olup, Peygamber Efendimiz'den 9 hadis rivayet etmiştir. [151]

Esma binti Ebî Bekir

Hazreti Ebu Bekir'in (r.a) kızı oh p, ilk Müslüman olanlardandır. Peygamber Efendimiz'den 58 had,s rivayet etmiştir. [152]

Esma binti Yezîd

Künyesi Ümmü seleme'dir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 81 hadis rivayet etmiştir. [153]

Enes b. Mâlik

Ashabtan ve Ensardan olup, Peygamber Efendimiz'in (s.a) terbiyesi altında büyümüş ve Medine'ye hicretinden itibaren 10 sene Ra-sûlulîah'a (s.a) hizmet etmiştir.
Çok hadis rivayet eden 7 sahabeden biri olup, 2630 hadis rivayet etmiştir. Bir asır yaşamış, Basra'da vefat etmiştir. [154]

Enes b. Şîrîn

Tabiînden olup, güvenilir bir muhaddistir. [155]

Evs b. Evs

Ashabtan olup 24 hadis rivayet etmiştir. Şam'da medfundür. [156]

— F —

Falıma binti Kays

Ashabtan ve Muhacirlerden olup, Peygamber Efendimiz'den (s.a) 34 hadis rivayet etmiştir. [157]

Fedâle b. Lbeyd el-Ensârî

Ashabtan ve Ensardan olup, Uhm harbinden itibaren bütün savaşlara katılmıştır.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 50 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 53 senesinde vefat etmiştir. [158]

— H —

Habbâb b. Eret

Ashabtan ve Temim kabilesinden olup Islâmiyeti ilk kabul edenlerdendir. Bedir harbinden itibaren bütün harplere kanlmışnr.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 32 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 37 tarihinde ve 73 yaşında olduğu halde Kûfe'de vefat etmiştir. [159]

Hafsa (Ümmü'Mü'minîn)

Peygamber Efendimiz'in (s.a) zevcelerinden ve Hazreti Ömer'in (r.a) kızıdır. Huneys b. Huzâfe es-Sehmî (r.a) onu boşadıktan sonra, Rasûlullah (s.a) ile Hicrî 2 senesinde evlenmiştir.
Son derece ibadete düşkün ve muttaki idi. peygamber Efendimiz'den 60 hadis rivayet etmiştir.
Rasûlullah Efendimiz'in (s.a) torunu Hz. Hasan (r.a) Muâviye*-ye (r.a) biat ettiği sırada, Hicri 41 senesinde vefat etmiştir. [160]

Hakim b. Hizam

Ashabtan olup Hazreti Hatice'nin biraderinin oğludur. Mekke fethi günü müslüman olmuş ve Peygamber Efendimiz'den (s.a) 40 hadis rivayet etmiştir. [161]

Hâlid b. Velid (Ebu Süleyman Hâlid b. Velid)

Ashabtan ve Kureyş kabilesinden olup, Mekke'nin fethi gününde hazır bulunmuştur. Çok cesur bir asker ve kumandan idi. Mûte harbinde elinde 9 kılıç kırıldı.
Rasûl-ü Ekrem'den 18 hadîs rivayet etmiştir. Hicrî 21 senesinde Humus'ta vefat etmiştir. [162]

Hâlid b. Zeyd el-Ensârî

Ashabtan ve Ensardandır. Peygamber Efendimiz (s.a) Medine'ye hicret ettiği zaman bu sahabînin evinde ikâmet etmiştir. 150 hadis rivayetinde bulunmuştur.
Hicrî 50 senesinde İstanbul'un fethi için geldiğinde, bugünkü Eyüp semtinde vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. [163]
Hâlid b. Ömer el-Adevî

Tabiînin büyüklerinden olduğunu Askalânî Takrib'İnde rivayet etmektedir. Muhadramundan olduğunu söyleyenler de vardır.
Kastalânî'ye göre sahabeden olduğunu iddia etmek büyük bir hatadır. [164]

Hanzala b. er-Rabi el-Üseydî

Ashabtan ve vahiy kâtiplerindendir. Bir ara irlidat edip, tekrar İslâm'a dönmüştür.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 3 hadis rivayetinde bulunmuş bir zattır. Secde halinde vefat etmiştir. [165]

Harise b. Vehb

Ashabtan olup Abdullah b. Ömer'in (r.a) ana bir kardeşidir. Annelerinin adı, Ümmü Külsüm binti Cervel'dir.
Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) 6 hadis rivayet etmiştir. [166]

Hz. Hasan b. Ali (Ebu Muhammed el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib)

Rasûlullah'ın (s.a) kızı Hz. Fatıma'dan olan torunudur. Hicret'in 3. yılında, Ramazan ayının ortasında dünyaya gelmiştir. Hulefâ-İ Raşidîn'in beşincisidir.
Peygamber EfendİmiZ'den 13 hadis rivayet etmiş olup, Yezîd b. Muâviye'nİn teşvikiyle hanımına zehirletilerek şehit edilmiştir. [167]

Hasan-ı Basri

Tabiînin büyüklerindendir. Alim ve velîdir.

Annesi Hayre, Ümm'ül-Mü'minîn Hz. Ümmü Seleme'nİn (r.a) cariyesi idi. Babası da Zeyd b. Sâbit'İn (r.a) azadhsı İdi.
Ashabtan 130 zatla görüşmüş, SıffİN Vakası'nda tarafsız kalmıştır. [168]

Havle binti Hakim

Osman b. Maz'un'un zevcesi olup, nefsini Rasûlullah'a (s.a) hibe eden kadındır.
Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) 15 hadis rivayet etmiştir. [169]

Havle binli Sâmir el-Ensârîye

Havle binli Kays'la Havle binti Samîr aynı kadındır. Çünkü Sa-mîr'ın lakabı Kays'tır.
Hz. Hamza'nm (r.a) zevcesi ve sahabiyattandır. Peygamber EfendİmiZ'den 8 hadis rivayet etmiştir. [170]

Hemmâm b. Haris

Tabiînden ve Kûfeli olup sika (güvenilir) bir kimsedir. Hicri 65 senesinde vefat etmiştir. [171]

Hişâm b. Hakim b. Hizam

Ashabtan olup, KureyşÜ'dir. Mekke'nin fethi gününde Müslüman olmuştur.
Peygamber EfendİmiZ'den 6 hadis rivayet etmiştir. Babasından önce vefat etmiştir. [172]

Humeyd b. Abdurrahmân

el-Müzenî tabiînin ileri gelenlerinden olup, Medineli'dir. Güvenilir bir muhaddistir. Sahih olan görüşe göre; Hicri 105 yılında vefat etmiştir. [173]

Husayn b. Vahvah

Asnab-ı Kiram'dan ve Ensardan olup, Kadisiye muharebesinde şehit olmuştur.
Peygamber EfendİmiZ'den hadis rivayetinde bulunmuştur. [174]

Huzeyfe b. Yemân

Sahabeden olup, Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) sırlarını söylediği emmiyetlİ bir kişiydi. Uhud harbine İştirak etmiş ve Hemedan'ı fethet mistir.
Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) 100'ü aşkın hadis rivayet etmiştir. [175]

— i —

İbn Şemmâst:

îsmi Abdurrahmân İbn Şemmâse b. Zi'b Ebu Amr'dır. Hadis rivayetinde bulunmuştur. [176]

İbrahim b. Abdurrahmân b. Avf

ilk yıllarda müslüman olanlardandır.
Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) rivayette bulunmuştur. Hicrî 32 yılında 95 yaşlarında vefat etmiştir. [177]

İmran b. Husayn

Ashabtan olup, fakih bir zattır. Hz. Ömer'in (r.a) hilâfeti devrinde Basra'da kadılık yapmıştır.
180 hadis rivayet etmiş ve Hicrî 52 senesiinde Basra'da vefat etmiştir. [178]

İrbâd b. Sâriye

İlk Müslüman olan ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den 31 hadis rivayet etmiştir. Humus'ta yerleşmiştir. [179]

İtban b. Mâlik

Ashabtan olup, onu Nevevî ve İbni Esîr, Bedir harbine iştirak eden zatlardan saymıştır. Muâviye'nin (r.a) hilâfeti devrinde vefat etmiştir. [180]

İyas b. Abdullah b. Ebu Zühâb

Mekke'de ikamet etmiştir. Ashabtan olduğunu söyleyenler vardır. Evs kabilesinden olup, kendisinden hadis naklolunmuştur.
Rasülullah'tan (s.a) sadece 279 numara ile kayıtlı hadisi naklet-miştir. [181]

İyâz b. Himâr

Ashabtan ve Temim kabilesindendir. Basra'ya yerleşmiş ve Bas-ralılar'dan sayılmıştır.
Peygamber Efendimiz'den {s.a) (s.a) 30 hadis rivayet etmiştir. [182]

-K-

Kâ'b b. İyâz

Ashabtan ve Eş'ar kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [183]

Kâ'b b. Mâlik

Ashabtan ve Isîâm şairlerindendir. Bedir ve Tebük haplerinden başka bütün savaşlara katılmıştır.

Peygamber Efendimiz'den 80 hadis rivayet etmiş olup, vefatı Hicrî 53 yılına rasîhmaktadır. [184]

Kâ'b b. Ucre

Ashabtan ve Bey'at'ur-Rıdvan'a iştirak eden zatlardandır. Peygamber Efendimiz'den 47 hadis rivayet etmiştir. [185]

Kabîsa b. el-Muharik

Ashab-ı Kiram'dan olup, 6 hadis rivayet etmiştir. Ebu Dâvud, Tirmizî ve Neseî kendisinden hadis nakletmişlerdir. [186]

Kasım b. Muhammed

Hz. Ebu Bekir'in (r.a) oğlu Muhammed'in oğludur. Kureyş kabilesinden, güvenilir bir fakihtir. Medine'deki fukahadandır. [187]

Katâde b. Milhan

Ashabtan olup, Rasûlullah Efendimiz (s.a) kendisinin başını ve yüzünü meshetmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 2 hadis rivayet etmiştir. [188]

Kayle binti Mahreme

Kavle binti Mahreme el-Anberiyye, Temim kabilesinden bir kola mensuptur.
Sahabiyattandır. Habib b. Ezher ile e\lendİ, onun zewesi iken vefat etti.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [189]

Kays b. Ebî Hazım

Tabiînden ve Muhadramundandır. Güvenilir bir zat olup, aşeri-i mübeşşereden hadis naklinde bulunmuştur.
Bir asırdan fazla yaşamış ve Hicrî 84 senesinde vefat etmiştir. [190]

Kilde b. Hanbel

Ashabtan ve Mekke eşrafındandır. Safvan b. Ümeyye'njn kardeşidir.
Peygamber Efendimiz'den (s a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [191]

Lakit b. Sabire

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuş ve Ebu Dâvud, Tirmizî, Neseî ve İbn Mâce kendisinden hadis nakletmişlerdir. [192]

— M —

Mâ'kil b. Yesâr

Esas adı; Hasan b. Lüey b. Kâ'b b. Nûr b. Adnan el-Müzenî el-Basrî'dir.
Ashabtan ve Müzeyne kabilesindendir. Bey'at'ur-Rıdvan'da bulunmuştur.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 34 hadis rivayet etmiştir. Künyesi Ebu Ali'dir.
Hz. Muâviye'nin hilâfeti sonunda veya Yezîd zamanında vefat etmiştir. [193]

Ma'rur b. Süveyd

Tabiînden ve Küfe haikındandir. Güvenilir bir zattır. 120 yaşında vefat etmiştir. [194]

Mesrûk

Tâibînden ve sözüne güvenilir fakîhlerdendir. Küçük yaşta iken birisi tarafından çalınmış olduğu için kendisine mesruk denilmiştir. [195]

Mey m un b. Eb! Şebib

Güvenilir bir zattır, Müslim ve Ebu Dâvud kendisinden hadis naklinde bulunmuşlardır. [196]

Meymune bint'U-Hâris

Peygamber Efendimiz'in zevcelerinden ve mü'minlerin annelerin-dendir.
76 hadis-i şerif rivayet etmiş ve Hicrî 51 senesinde vefat etmiştir. [197]

Mikdâd b. Madîkerîbe

Ashabtan olup, Şam'adır. 47 hadis rivayet etmiştir.
Hicrî 87 senesinde, 91 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. [198]

Mirdâs el-Eslemî

Ashabtan ve Beyat'ur-Rıdvan'da bulunan zatlardandır. Peygamber Efendimiz'den (s.a) I hadis rivayet etmiş, onu da Buhârî naklet-miştir. [199]

Muâviye b. Ebî Süf\an

Ashabtan ve Emevî sülâlesinden olup, Peygamber Efendimiz'in kayınbiraderidir.
163 hadis rivayet etmiş, Hicrî 60 senesinde, 82 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. [200]

Muâviye b. Hakem es-Sülemî

Ashabtan olup, Süleym kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den {s.a) 13 hadis rivayet etmiştir. [201]

Muâviye b. Hayde

Ashabtan olup. Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. Horasan'da vefat etmiştir. [202]

Muâz b. Enes

Ashabtan ve Ensardan olup Peygamber Efendimiz'den (r.a) 30 hadis rivayet etmişıir. [203]

Muâz b. Cebel

Ashabtan olup, 18 yaşında Müslüman olmuş fakih bir zat idi. Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilirdi.
Peygamber Efendimiz (s.a) tarafından Yemen'e vali teyin edildi. 150 hadis rivayet etmiş ve 30 yaşında, Ürdün'de vefat etmiştir. [204]

Muâzet'ül-AdevİYle

Tabiînden olup, Basra'lıdır. Ashabtan Abdullah Adevî'nin kızıdır. [205]

Mucîbel'ül-Bâhilîvve

Sahabiyattan bîr kadının adıdır. Babası Abdullah b. Haris el-Bâhilî'dir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [206]

Muhammed b. Abbâd

Tabiînden olup, Mekke'lidir. Güvenilir bir zattır. Kütüb-ü sine sahipleri kendisinden hadis nakletmişlerdir. [207]

Muhammed b. Şîrîn

Tabiînden olup, Basra'lıdır. Annesi Hz. Ebu Bekir'in (r.a) azad-lısı idi. Doğumu Hz. Osman'ın (r.a) şehâdetinden iki sene öncesine; ahirete irtihali de Hicri 110 yılına rastlamaktadır. [208]

Muhammed b. Zeyd

Tabiînden olup, Abdullah tbn Ömer'in (r.a) torunudur. Güvenilir muhaddislerdendir. [209]

Mugîre b. Şu'be

Ashabtan olup, Tâif'te doğmuştur. Peygamber Efendimiz'e (s.a) risaletin gelişinin beşinci senesinde İslâmiyeti kabul etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 136 hadis rivayet etmiş ve Kûfe'-de vefat etmiştir. [210]

Mus'ab b. Sâ'd b. Ebî Vakkâs

Tabiînden ve Kûreyş kabilesindendir.
Babasından, Ali b. Ebî Tâlib'den ve Abdullah b. Ömer'den hadis tahsil etmiştir. Güvenilir bir muhaddistir. Medine'de yaşamıştır. Hicri 103 senesinde vefat etmiştir. [211]

Mersed b. Abdullah el-Yezenî

Künyesi Ebu'l-Hayr"dır. Mısırlı*dır.
Tabiînden ve itimada lâyık bir fakîhtir. Hicri 90 senesünde vefat etmiştir. [212]

Müstevrid b. Şeddad

Ashabtan ve Kureyş kabilesindendir. Peygamber Efendimiz'den 7 hadis rivayet etmiştir. [213]

-N-

Nâfi

Tabiînden ve Medine halkındandır. Güvenilir bir fakîh ve muhaddistir.
Hicrî 99 senesinde vefat etmiştir. [214]

Nevvâs b. Sem'ân

Ashab-ı Suffe'den ve Ensar'dan olup, sonraları Şam'a yerleşmiştir. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 17 hadis rivayet etmiştir. [215]

Nezzâl b. Sebre

Nezzâl b. Sebre el-Hilâlî Küfeli'dir. Ashabtan olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Tâbiîndendir diyen bulunmuştur.
Ebu Dâvud, Tİrmİzî ve Neseî kendisinden hadis nakletmişlerdir. [216]

Nu'mân b. Beşir

Ashabtan ve Ensar'dandır. Hicret'ten sonra Enşar'ın ilk doğan çocuğudur.
Hicret'in ilk yılında doğmuş ve 114 hadis rivayet etmiştir. Hicret'in 64. yılında Şam'da şehit edilmiştir. Humus'ta medfundur. [217]

Nüfey* b. Haris es-Sakafî

Ashabtan ve Sakif kabilesindendir. Tâif'in fethinde tslâm dinine girmiştir. Basra'da ikamet etmiştir.
Ceme! vak'asında bulunmuştur. Ancak sahabîler ile savaşmaktan kaçınmıştır.
Peygamber Efendimiz'den 132 hadis rivayet etmiş ve Hicret'in 51 veya 52. yılında Basra'da vefat etmiştir. [218]

— O —

Hz. Osman b. Affan

Cennete müjdelenen ashabtan ve Kureyş kabilesinden olup üçüncü olarak İslâm halifesi olmuştur.
Peygamber Efendimiz'in (s.a) iki kızı ile evlenmiş, yüksek takva
sahibi, hayâıı ve cömert bir kimse İdi.
Peygamber Efendimiz'den {s.a) 146 hadis rivayet etmiş, on iki seneyi aşkın bir zaman halifelik yapmış ve Hicri 35 yılında şehit olarak, Medine'de vefat etmiştir. [219]

— Ö —

Ömer b. Ebu Seleme

Ashabıan ve Kurey$ kabilesinden olup Ümmü Seleme validemiz yoluyla Peygamber Efendimiz'in (s.a) üvey oğludur. Peygamber Efendimiz'den 12 hadis rivayet etmiştir. [220]

Hz. Ömer b. Hatlab

Cennetle müjdelenen on sahabeden biri, Hulefâ-i Raşidîn'in ikincisi ve kırkıncı Müslümandır. Peygamber Efendimiz'in (s.a) kayınpederi olup, takva ve adaletiyle mümtaz biz zattır.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 539 hadis rivayet etmiş olup, 63 yaşında iken, şehit olarak vefat etmiş ve Ravza-i Mutahhara'da def-nolunmuştur. [221]

— R —

Rib'î İbn Hirâş

Tabiînin büyüklerinden ve güvenilir muhaddislerden olup, Zehe-bî onun hakkında; "Allah'a (c.c) ibadette kusur etmezdi ve hiç yalan söylememiştir" diyerek şehâdette bulunmuştur. Hicrî 100 senesinde vefat etmiştir. [222]

Rifâ'a b. RafV ez-Zürakî

Ashabtan ve Ensardan olup, Bey'at'ur-Rıdvan'da, Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında ve daha sonraki harplerde bulunmuştur. Babası da kendisi gibi sahabîdir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 24 hadis rivayet etmiştir. Hz. Mu-âviye'nin (r.a) hilâfeti zamanında vefat etmiştir. [223]

-S-

Sa'b b. Cessâme

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den 16 hadis rivayet etmiştir.
Hz. Ebu Bekir'in (r.a) halifeliği döneminde vefat etmiştir. [224]

Sa'd b. Ebi Vakkas

Cennetle müjdelenen on sahabeden biri olup, bütün savaşlara iştirak etmiş ve Uhud harbinde büyük yararlılık göstermiştir.
Peygamber Efendimiz'den 270 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 55 senesinde vefat etmiştir. [225]

Safvân b. Assâl

Ashabtan olup, Kûfe'de yerleşmiştir.
Peygamber EfendİmİZ'in beraberinde 12 harbe katılmış ve 21 hadis rivayet etmiştir. [226]

Safiy\e binti Huyey Ümm'ül-Mü'minîn

Hayber fethi esirlerinden olarak azâd olunmuş ve Peygamber Efen^ dİmiz'in (s.a) zevcesi olmak şerefine ulaşmıştır.
Resûlullah Efendimiz'den (s.a) 10 hadis rivayet etmiştir. [227]

Safi\ ye binti Ebî Ubeyd

Sahabeden olup olmadığı-ihtilâflidır. Tabiînin büyüklerinden olduğu görüşü kuvvetlidir.
Abdullah b. Ömer'in (r.a) zevcesi, İbn Mes'ûd'un kızıdır. [228]

Sahr b. Vedâa el-Gamîdî es-Sahabî

Ashab-ı Kiramdan olup, Hicaz bölgesinden olup. Taife yerleşmiştir. Sahabî olduğu görü$ü ittifakla sabittir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 2 hadis rivayet etmiştir. Vefat tarihi bilinmemektedir. [229]

Sâib b. Yezid

Ashab-ı kiramın yaşça küçüklerinden olup, Hicrî 3 tarihinde doğmuştur.
Peygamber Efendimiz'den 5 hadis rivayet etmiş olup, Hicrî 94 tarihinde ve 91 yaşındayken vefat etmiştir. [230]

Saîd b. Abd'ul-Azîz

Künyesi Ebu Şuayb'dır. Şam diyarının yetiştirdiği büyük alimlerden ve müftülerdendir. Dimeşk'îe müftülük yapmıştır. Aynı zamanda müfessirdir. Kütüb-i sitte sahipleri kendisinden hadis nakletmişlerdir. 167 tarihinde ve 80 yaşındayken, vefat etmiştir. [231]

Saîd b. Zeyd

Cennetle müjedelenen on sahabeden biri, Hz. Ömer'in (r.a) amcasının oğlu ve aynı zamanda damadıdır.
Peygamber Efendimiz'den 48 hadis m ayet etmiş olup, Hicri 51 tarihinde ve 80 yaşını aşmış olduğu sıralarda vefat etmiştir. [232]

Salim b. Abdullah b. Ömer

Tabiînden ve Medine fukahasından olup, Abdullah b. Ömer'in oğludur. Takva ve zühd sahibi bir kimsedir.
Hicrî İ06 senesinde, Medine'de vefat eimişür. [233]

Sehl b. Amr

Ashabtan olup, Bey'at'ur-Rıdvan'da bulunmuş. Bedir harbi hariç bütün savaşlara iştirak etmiştir.
İbn Hanzaliyye lakabıyla tanınırdı. Peveamber Efendimiz'den 5 hadis rivayet etmiştir.
Dımeşk'te yaşamış ve Hz. Muâviye devrinin başlarında yine aynı yerde vefat etmiştir. [234]

Sehl b. Huneyf

Ashabtan ve Ensar'dandır. Bedir savaşına iştirak etmiş ve Uhud harbinde Peygamber Efendimiz'in yanından hiç ayrılmamıştır.
Peygamber E fendimiz'den 40 hadis rivayet etti. Hicrî 38 tarihinde Kûfe'de vefat etmiş ve Hz. AH namazını kıldırmışiir. [235]

Sehl b. Sâ'd Sâidî

Ashabtan ve Ensar'dandır. İsmi Hazen iken Peygamber Efendimiz kendisine Sehl adını vermiştir.
Peygamber Efendimiz'den 100 hadis rivayet etmiştir. Medine'de medfundur. [236]

Seleme b. Amr b. el-Ekvâ'

Ashabtan olup, Bey'at'ur-Rıdvan'da bulunmuştur.
77 hadis rivayet etmiş, Hicri 74 yılında, 80 yaşında vefat etmiştir. [237]

Selmân b. Âmir-ed-Dabbîyy

Ashabtan ve Mudar kabilesinden olup, Basra'da yaşamıştır. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 13 hadis rivayet etmiştir. [238]

Selmân-ı Ferisi

Ashabtan olup, aslen İran'Iıdır. İlk defa Hendek savaşına katılmış. Onun teklifi ile Medine civarına hendek kazılmak suretiyle müdafaa yolu tutulmuştur.
Zahii ve Peygamber Efendimiz'in (s.a) sevgilisi idi. 60 hadis rivayet etmiş ve Hicri 34 senesinde vefat etmiştir. [239]

Semure b. Cündüb

Ashabian ve Ensardandır. Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur.
Hicri 58 senesinde ebedî hayata kavuşmuştur. [240]

Sevbân b. Bücdüd

Ashabtan ve Yemen halkındandır. Peygamber Efendimiz'in hayatının sonuna kadar yanından ayrılmamış, daha sonra Humus'a yerleşmiştir. 127 hadis rivayet etmiş, Hicrî 54 yılında vefat etmiştir. [241]

Suheyb b. Sinan

Ashabtan olup, esas adı Abd'ül-Melik'dir. İlk Müslümanlardan olma şerefine nail olanlardandı;.
Hz. Ömer (r^a) suikaste uğradıktan sonra, yeni halife seçilinceye kadar onun yerine bir müddet vekâlet etmiştir.
Hz. Peygamber Efendimiz'den (s.a) 30 hadis rivayet etli. Medine'de medfundur. [242]

Süfyan b. Abdullah

Ashabtan olup, Peygamber Efendimiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur.
Hz, Ömer (r.a) kendisini Taife vâü tayin etmiştir. [243]

Süleyman b. Sured

Cahiliyye devrinde ismi "Yesar" idi. Rasûlullah (s.a) kendisine "Süleyman" ismini verdi.
Ashabtan olup, müttakî ve zahit bir kimse idi. Kûfe'de yaşadı ve 93 yaşında şehit edildi.
Peygamber Efendimiz'den 15 hadis rivayet etmiştir. [244]

-Ş-

Şedîd b. Süveyd

Lakabı es-Sakafî el-HİcazÎ'dir. Sakif kasilesinden sayılır. Çünkü Sakif kabilesi onun dayılarıdır. Kavminden birini öldürmesi sebebiyle Mekke'ye geldi. Daha sonra onlarla anlaşma yaptı.
Ashabtan ve Bey'at'ur-Rıdvan'da bulunan zatlardandır. 2 hadis rivayet etmiştir. [245]

Şekîk b. Abdullah

Tabiînin büyüklerinden olup, güvenilir bir alimdir. [246]

Seke! b. Humeyd

Ashab-ı kiramdan olup, Peygımber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. [247]

Şureyh b. Hâni

Muhadrumdan olup, güvenilir bir zattır. Sicistan'da vefat etmiştir. [248]

-T-

Tanla b. Ubeydullah

Ashabtan ve Kureyş kabilesinden olup, Hz. Ebu Bekir (r.a) vasıtasıyla İslâm'a girenlerdendir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 38 hadis rivayet etmiştir. İlk muhacirlerden olup, Şûra Cemiyeti diye bilinen 6 kişiden birisi de budur. [249]

Tufeyl b. Ubeyy İbn Kâ'b

Tabiînden olup, hadis naklinde bulunmuştur. Babası ashabtandır. [250]

— U —

Ubâde b. es-Sâmit

Ashabtan ve Ensar'dan olup, ilk Müslüman olanlardan ve her iki Akabe Bey'atında bulunan zatlardandır.
Bedir harbi de dahil olmak üzere bütün harplere iştirak etmiştir.
İlim sahibidir. 181 hadis rivayet etti ve Hicrî 34 tarihinde, 12 yaşında olduğu halde vefat etti. [251]

Ubeydullah b. Mıhsan el-En sâri el-Hatmî

Ekseri alimler sahabe olduğunu söylemiştir. Hadis naklinde bulunmuştur. [252]

Ukbe b. Amir

Sahabi, okur-yazar ve fakih bir zattır. 55 hadis rivayet etti. Hicrî 58 senesinde Mısır'da vefat etti. [253]

Urve b. Âmir

Ashabtan olduğunda ihtilaf olunmuş bir zattır. Jbn Hibban onu tabiînden saymıştır.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis naklinde bulunmuştur. [254]

Urve b. Zübeyr

Tabiînden olup, Medine'nin yedi fakih ve müctehidinden biridir. Cennetle müjdelenen Zübeyr Îbn'ül-Avvam'ın oğludur. Hicri 94 senesinde Medine'de vefat etmiştir. [255]

Urve el-Bârikî

Ashabtan, fakih bir zattır. Küfe'nin ilk tayin olunan kadısıdır. Pe\gamber Efendimizden 13 hadis rivayet etmiştir. [256]

Useyr b. Amr

Muhadramundan olup, Peygamber Efendimiz'in (s.a) hadislerini nakletmiştİr. [257]

— Ü —

Übeyy b. Kâ'b

Ashabtan ve Ensardan olup, fakîh bir zattır. Akabe Bey'atında bulundu.
Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişti. Peygamber Efendimiz'den 164 hadis rivayet etmiş ve Medine'de vefat etmiştir. [258]

Ümeyye b. Mahşî es-Sahabî

Ashabtan, Basrah ve Huzâa kabilesindendir. Künyesi Ebu Abdullah'tır.
Peygamber Efendİmiz'den hadis rivayetinde bulunmuştur. 732 numara ile kayıtlı hadisten başka rivayet ettiği herhangi bir hadis bilinmemektedir. [259]

Ümmü Atıyye

İsmi Nüseybe binti Kâ'b veya binli Hâris'tir. Medineli'dir. Sahabiyattan tjir hanımdır. Harplere katılır ve yaralılara bakardı. Peygamber Efendİmiz'den 40 hadis rivayet etmiştir. [260]

Ümmü Gülsüm (Külsüm) binti Ukbe b. Ebî Muayt

Sahabiyattan ve Kureyş kabilesinden olup, Hz. Osman'ın (r.a) ana bir kız kardeşidir.
Mekke'de Müslüman olmuştur. Kadınlardan ilk hicret eden olduğu söylenir. Hicreti esnasında Mekke'den Medine'ye kadar yürümüştür.
Peygamber Efendİmiz'den 10 hadis rivayet etmiştir. Son eşi Amr b. Âs ile evlendikten bir ay sonra vefat etmiştir. [261]

Ümmü Habibe Remle binti Ebî Süfyan

İlk Müslümanlardandır. İlk kocası Ubeydullah b. Cahş ile beraber Habeşistan'a hicret etmiştir. Kocası irtidat edince Peygamber Efen-dimiz'le (s.a) evlenmiştir. Ebu Süfyan'ın {r.a) kızıdır.
İlk Müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Peygamber Efendİmiz'den (s.a) 65 hadis rivayet etmiştir. Hicrî 4O'lı yıllarda Medine'de vefat etti. [262]

Ümm'ül-Hâkem Zeyneb binli Cahş

Peygamber Efendimizin (s.a) zevcesi ve halasının kızıdır. AbduU lah b. Cahş'ın kız kardeşidir. Cömertliğiyle meşhurdur.
Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) 11 hadis rivayet etmiştir. Hicret'in 20. yılında vefat etmiştir. [263]

Ümmü Hân! Ffihite binti Ebu Tâlib

Ebu Tâlib'in km, yani Peygamber Efendimiz'in amcasının kızıdır. Mekke fethi gününde Islâmiyeti kabul etmiş ve Peygamber EfendİmiZ'den 46 hadis rivayet etmiştir. [264]

Ümmü Sabit Kebşe binti Sabit

Sahabîyattan ve Hassan b. Sâbit'in (r.a) kız kardeşidir. Peygamber EfendİmiZ'den (s.a) 1 hadis rivayet etmiştir. [265]

Ümmü Seleme HİnD bintî Ebu Ümeyye

Kureyş kabilesinden olup, Peygamber Efendimiz'in (s.a) zevce-lerindendir. İlk kocasının ölümünden sonra, Hicri 4 yılında Peygamber Efendimiz'le (s.a) evlenmiştir.
Müslüman olan ilk zevciyle birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Fesahat sahibi ve bilgili idi. 378 hadis rivayet etti. Mü'minlerin anneleri arasında en son vefat edendir. [266]

Ümmü Şerik

Sahabiyattan olup, isminde ihtilâf edilmiştir. Gaziyye, Gazile, Ve-hibe diyenler olmuştur.
Peygamber EfendİmiZ'den hadis rivayetinde bulunmuştur. [267]

Ümmü Umâre

isminin Nesibe binti Kâ'b b. Amr olduğu söylenmektedir. Sahabelerden olup, Bey'at'ur-Rıdvan'da bulunmuştur. Yemâme harbine katılmış ve on bir yara almıştır.
Peygamber EfendİmiZ'den hadis rivayetinde bulunmuştur. [268]

Üsâme b. Zeyd

Peygamber Efendimiz'in sevgili ve azatlısı bulunan Zeyd b. Hâ-rîse*nin oğludur.
Peygamber EfendİmiZ'den 128 hadis rivayet etmiş, Hicrî 54 senesinde, 75 yaşındayken vefat etmiştir. [269]

Üsîd ve b. Ebî Üsîd el-Tâbiî

Tabiînin orta tabakasındandır. Künyesi Ebu Said'dir. Hadîs rivayetinde bulunmuştur. Güvenilirdir.
Ömer b. Abdülaziz'in valisi idi. Mansur'un hilâfeti zamanında vefat etmiştir. [270]

-V-

Vâbisa b. Mâ'bed

Ashabtan ve Huzeyme kabilesinden olup, Hicrî 9 yılında, kabilesinden 10 kişiyle gelerek İslâmiyeti kabul etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 11 hadis rivayet etmiştir. Cezî-re'ye yerleşmiştir. Rikka'da vefat etmiş ve caminin minaresinin yanına defnedilmiştir. [271]

Vahşî b. Harb

Azâd edilmiş bir köledir. Tâif halkından bir heyetle gelip İslâmiyeti kabul etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuştur. Bir rivayete göre 4, diğer bîr rivayete göre de 8 hadis rivayet etmiştir.
Müslüman olmadan önce Hz. Hamza'yı (r.a) şehit eden; müslü-man olduktan sonra da Müseyiimet'ül-Kezzâb isimli yalancı peygamberi öldüren budur. Humus'ta yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. [272]

Vâsüe b. Eska

Mekteb-i Nûr-i Nübüvvet olan, suffe-i şerif ashabmdandır, Te-bük harbine yakın İslâmiyeti kabul ve harbe iştirak etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den {s.a) 56 hadis rivayet etmiş ve Dımeşk1-te, 78 yaşında, Hicrî 85 yılında vefat etmiştir. [273]

Vehb b. Abdullah
Künyesi Ebu Cuha/fe'dir. Yaşça küçük, şan itibarıyla büyük as-habtandır. Peygamber l;fendimiz'in (s.a) vefatında bulûğ çağına gelmemişti.
Hz. Ali (r.a.) ona ikram eder, onu sever ve ona güvenirdi. Küfe'-de Beyt'ül-Maî'ı ona tenlim ederdi.
45 hadis rivayej etti. Hicrî 72 yılında, Küfe'de vefat etti. Kûfe'de medfundur. [274]

-Y -

Vaîş b. Tıhfe el-Gnârî

Tabiînden ve Gıfar kabilesinden olup, P ^ygamber Efendimiz'den hadis naklinde bulunmuştur. [275]

Yezîd b. Havyan

Tabiînin orta tabakasından -e Temim kabilesindendir. îtimad edilen bir zattır. Müslim, Ebu Dâvjd ve Neseî ondan hadis almışlardır. [276]

Yezid b. Şerik b. Târik
Tabiînin ileri gelenlerinden olup, i;imada lâyık bir alimdir. Sika bir ravidir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis naklinde bulunmuş ve Kütüb-i Sine sahipleri de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Kûfeli'dir. Abd'ul-Melik'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir. [277]

-Z-

Zeyd Erkam

Ashabtan ve Ensardandir.
Peygamber Efendimiz'in maiyyetinde 17 harbe katılmış ve 70 hadis rivayet etmiştir. [278]

Zeyd b. Halid el-Cühenî

Ashabtan ve Cüheyne kabilesindendir. Hudeybiye müşahhasında ve Mekke fethinde bulunmuştur.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) 81 hadis rivayet etmiştir. Medine'de medfundur. [279]

Zeyd b. Sabit

Rasûlullah'ın (s.a) hicretinde 11 yaşında bir çocuktu. Babası, kendisi 6 yaşındayken vefat etti.
Ashabtan, vahiy ve özel kâtiplerinden, Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen ve toplayan bir zattır. Yüce bir kadre, büyük bir ilme sahiptir.
Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.a) hacca giderken onu Medine'de vekil bırakmışlardır. 92 hadis rivayet etmiştir.
Medine'de, Hicrî 50 yılında Hakk'in rahmetine kavuşmuştur. [280]

Zeyneb binti Ebu Seleme

Peygamber Efendimiz'in (s.a) Üvey kızı ve sahabîyattandır. Annesi Ümmü Seleme'dir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis naklinde bulunmuştur. Hicrî
83 senesinde vefat etmiştir. [281]

Zeyneb es-Sekafiye

Ashab'tan olup, Abdullah b. Mes'ûd'un zevcesidir. Peygamber Efendimiz'den 8 hadis rivayet etmiştir. [282]

Zirr b. Hubeyş
Tabiînin büyüklerinden ve güvenilir bîr muhaddistir. Hz. Ali'den (r.a) ve Hz. Ömer'den (r.a.) hadis rivayet etmiştir.
Peygamber Efendimiz'den (s.a) hadis rivayetinde bulunmuş ve 82 tarihinde vefat etmiştir. 120 yıl ömür sürmüştür. [283]

Ziyad b. Maka

Tabiînden ve güvenilir ilim adamlanndandır.
Bir asırdan fazla yaşamış ve Hicrî 135 yılında vefat etmiştir. [284]

Zübeyr b. Adlyy

Tam ismi Zübeyr b. Adiyy el-Hemedflnî el-Yâmî'dir. Rey'de kadılık yapmıştır.
Tabiînden olup, güvenilir bir muhaddistir. Kütüb-i Sitte sahipleri kendisinden hadis nakletmişlerdir.
131. Hicret yılında vefat etmiştir. [285]

---

[1] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/303.
[2] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/303.
[3] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/303-304.
[4] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/304-305.
[5] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/305.
[6] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/306.
[7] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/306.
[8] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/306-307.
[9] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/307-308.
[10] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/308.
[11] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/308-310.
[12] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/310-312.
[13] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/313-314.
[14] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/314-315.
[15] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/315-316.
[16] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/316-317.
[17] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/317-318.
[18] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/318.
[19] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/318-320.
[20] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/320-321.
[21] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/321.
[22] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/321-322.
[23] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/323-324.
[24] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/324.
[25] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/325.
[26] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/325
[27] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/326.
[28] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/326-327.
[29] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/327-328.
[30] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/328-329.

[31] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/329.
[32] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/333.
[33] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/333.
[34] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/333.
[35] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/333.
[36] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/333-334.
[37] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[38] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[39] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[40] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[41] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[42] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/334.
[43] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[44] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[45] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[46] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[47] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[48] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335.
[49] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/335-336.
[50] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336.
[51] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336.
[52] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336.
[53] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336.
[54] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336.
[55] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/336-337.
[56] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337.
[57] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337.
[58] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337.
[59] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337.
[60] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337.
[61] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/337-338.
[62] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338.
[63] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338.
[64] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338.
[65] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338.
[66] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338.
[67] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/338-339.
[68] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[69] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[70] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[71] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[72] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[73] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339.
[74] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/339-340.
[75] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340.
[76] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340.
[77] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340.
[78] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340
[79] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340.
[80] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/340.
[81] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341.
[82] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341.
[83] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341.
[84] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341.
[85] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341.
[86] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/341-342.
[87] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/342.
[88] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/342.
[89] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/342.
[90] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/342.
[91] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/342-343.
[92] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/343.
[93] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/343.
[94] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/343.
[95] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/343.
[96] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/343.
[97] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344.
[98] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344.
[99] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344.
[100] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344.
[101] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344.
[102] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/344-345.
[103] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345.
[104] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345.
[105] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345.
[106] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345.
[107] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345
[108] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/345-246.
[109] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346.
[110] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346.
[111] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346.
[112] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346.
[113] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346.
[114] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/346-347.
[115] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.

[116] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.
[117] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.
[118] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.
[119] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.
[120] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/347.
[121] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/348.
[122] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/348.
[123] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/348.
[124] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/348.
[125] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/348-349.
[126] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/349.
[127] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/349.
[128] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/349.
[129] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/349.
[130] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/349.
[131] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[132] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[133] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[134] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[135] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[136] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/350.
[137] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[138] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[139] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[140] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[141] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[142] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351.
[143] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/351-352.
[144] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/352.
[145] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/352.
[146] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/352.
[147] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/352.
[148] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/352.
[149] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[150] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[151] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[152] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[153] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[154] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/353.
[155] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354.
[156] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354.
[157] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354.
[158] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354.
[159] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354
[160] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/354-355.
[161] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/355
[162] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/355
[163] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/355.
[164] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/355.
[165] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356.
[166] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356.
[167] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356.
[168] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356.
[169] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356.
[170] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/356-357.
[171] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357.
[172] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357.
[173] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357.
[174] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357.
[175] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357.
[176] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/357-358.
[177] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[178] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[179] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[180] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[181] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[182] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/358.
[183] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[184] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[185] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[186] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[187] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[188] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[189] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359.
[190] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/359-360.
[191] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/360.
[192] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/360.
[193] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/360.
[194] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/360.
[195] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/360-361.
[196] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.
[197] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.
[198] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.
[199] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.
[200] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.

[201] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361.
[202] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/361-362.
[203] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[204] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[205] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[206] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[207] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[208] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362.
[209] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/362-363.
[210] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[211] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[212] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[213] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[214] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[215] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/363.
[216] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/364.
[217] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/364.
[218] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/364.
[219] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/364.
[220] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/364-365.
[221] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/365.
[222] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/365.
[223] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/365.
[224] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/365-366.
[225] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366.
[226] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366.
[227] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366.
[228] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366.
[229] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366.
[230] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/366-367.
[231] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/367.
[232] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/367.
[233] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/367.
[234] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/367.
[235] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/367-368.
[236] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368.
[237] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368.
[238] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368.
[239] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368.
[240] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368.
[241] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/368-369.
[242] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/369.
[243] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/369.
[244] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/369.
[245] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/369.
[246] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/369.
[247] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[248] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[249] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[250] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[251] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[252] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/370.
[253] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/371.
[254] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/371.
[255] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/371.
[256] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/371.
[257] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/371.
[258] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372.
[259] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372-373.
[260] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372.
[261] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372.
[262] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372.
[263] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/372.
[264] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/373.
[265] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/373
[266] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/373.
[267] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/373.
[268] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/373-374.
[269] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/374.
[270] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/374.
[271] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/374.
[272] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/374.
[273] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/374-375.
[274] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375.
[275] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375.
[276] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375.
[277] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375.
[278] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375.
[279] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/375-376.
[280] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/376.
[281] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/376.
[282] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/376.
[283] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/376.
[284] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/376.
[285] İhsan Özkes, İmam Nevevi, Riyaz'üs-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İslamoğlu Yayıncılık: 6/377.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Istılahları

Her ilim dalının bir terminolojisi olduğu gibi hadîs ilimlerinin de ıstılahları vardır. Hadîs ıstılahları anlaşılmadıkça hadîs usûlü de anlaşılamaz. Hadîs ıstılahları çok sayıda olduğu için aşağıda sadece bir kısmına temas edilecektir:
ADL: Râvînin hadîsi bozmadan rivâyet eden dürüst bir müslüman olması...
AHZ: Bir şeyhden hadîs almak.
ÂLÎ İSNÂD: Herhangi bir hadîsin râvîsi ile kaynağı olan Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* veya o hadîsi rivâyet etmiş bulunan meşhur hadîs imamlarından birisi arasında en az sayıda râvînin bulunduğu veyahut da tanınmış hadîs kitaplarından birinin musannefine arada en az râvî ile ulaşabilen isnaddır.
CÂMİ: Akâid, ahkâm, zühd, edeb, tefsîr, siyer, fitneler, menâkib konularındaki hadîsleri toplayan eserlere verilen ad. Örneğin Buhârî'nin Sahîhi bir "câmi" dir.
CERH VE TA'DÎL İLMİ: Hadis ilminin bir dalı olup hadîs ilimleri içinde aşağı yukarı en gelişmiş branştır. Bu ilim dalında hadîs râvîlerinin kusurları ve meziyetleri özel terimlerle incelenir. Yani râvîlerin doğruluk ve güvenirlik yönlerinden durumları ortaya konur.
EDÂ: Bir hadîsi başkasına rivâyet etmek.
ĞARÎBU'L-HADÎS İLMİ: Hadîs metinlerinde geçen, az kullanıldığından dolayı anlaşılması zor kelimelerin açıklanmasıyla uğraşan hadîs ilmi branşı.
HABER-İ VAHİD: Bir nesilde bir tek râvî tarafından rivâyet edilen habere denir.
HADÎS CÜZ'Ü: Daha ziyade belli bir kişiden gelen hadîsleri toplamak maksadıyla tertip edilen çoğu küçük çapta hadîs kitaplarına verilen ad.
HADÎS RÂVÎLERİ İLMİ: Bir anlamda *râvîler tarihi* demek olan bu hadis ilmi branşı râvîlerin hadîs rivâyeti bakımından tanıtımını yapar.
HADÎSLERİN VÜRÛD SEBEPLERİ İLMİ: Hadîs ilminin kapsadığı branşlardan biri olan bu ilim, hadîslerin vürûd sebeplerini, yani niçin ve neden dolayı söylenmiş olduklarını tespit etmeye çalışır. Nüzûl sebeplerini bilmek Kur'ân ayetlerini anlamak bakımından ne kadar gerekli ise, vürûd sebeplerini bilmek de hadîsleri doğru anlamak ve değerlendirmek bakımından o kadar lüzumlu ve önemlidir.
HASEN: Adalet cihetiyle sağlam olmakla beraber zabt yönünden bazı zaafları bulunan râvî ya da râvîlerin bulunduğu senede sahip olan hadîstir. Hasen hadîs sahihden aşağı fakat ona yakın, zayıf hadîsden yukarda bir yerdedir.
HIFZ: Genellikle râvînin şeyhinden rivâyet ettiği hadîsleri güzelce ezberleyip muhafaza ederek yeri geldiğinde eksiksiz ve fazlasız olarak kendi talebelerine rivâyet edebilme yeteneğine denir.
İHTİCÂC: Hadîsten hüküm çıkarmaya denir.
İLELU'L-HADÎS İLMİ: Dış görünüş itibariyle sahih denebilecek bir hadîsin, sıhhatini zedeleyen ve ancak konunun uzmanları tarafından anlaşılabilecek gizli kusurlardan bahseden hadîs ilmi dalıdır. Bu gizli kusur hadîsin senedinde, metninde veya her ikisinde birden olabilir.
İLLET: Bir hadîste dışarıdan farkedilemeyen ve bu hadîsin sıhhatini yok edecek nitelikteki kusuruna denir.
İRSAL: Tabiinin büyüklerinden birinin isnadında sahabiyi atlayıp "Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki" veya "Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şunu yaptı" ve benzeri ifadelerle isnadını Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*e ulaştırarak O'ndan *-sallallahu aleyhi ve sellem-* rivâyette bulunmasına denir {bkz. mürsel hadis kelimesi}.
İSNÂD: Senedi, yani râvîler zincirini zikretmek.
KÜTÜB-İ SİTTE: Altı kitap anlamındadır. Bu altı kitap; İmam Buhârî'nin ve Müslim'in Sahihleri, İmam Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî ve İbnu Mâce'nin Sünen'leridir.
MAKLÛB HADÎS: Râvîlerden birinin metindeki bir lafzı veya isnaddaki bir şahsın ismini yahut nesebini alt-üst etmesiyle; tehir edilmesi (geriye bırakılması) gerekeni takdim (öne almasıyla) veya takdim edilmesi gerekeni tehir etmesiyle veyahut bir şeyin diğerinin yerine konması suretiyle rivâyet edilen hadîse denir.
MAKTU' HADÎS: Tabiinden rivâyet edilen söz, fiil ve takrirlerdir.
MERFÛ HADÎS: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*e ait olan hadîsdir {bkz. ref' kelimesi}.
MERVİYY: Bir râvînin rivâyeti; hadîs.
MEVKUF HADÎS: Söz veya fiilin sahabiye ait olduğu hadîsdir.
MEVZU HADÎS: Uydurulmuş ve hadîs diye ortaya atılmış sözdür. Kimi alimlere göre mevzu hadîs, zayıf hadîslerin en düşük derecesidir. Bir başka görüşe göre de mütevâtir ve mevzu hadîsler, ilki kesin olduğundan, ikincisi de uydurma olduğundan hadîs araştırmalarına dahil edilmezler
MU'CEM: Hocaların veya şehirlerin yahut kabilelerin adlarına göre hadîslerin alfabetik olarak sıralandığı kitaplardır. En meşhur mu'cemler, et-Taberânî'nin el-Kebîr, el-Evsât ve es-Sağîr adlı mu'cemleridir.
MUHADDİS: Senedleri, illetleri, senedde adı geçen râvîleri, isnâdın âlî ve nâzil olanını bilen, çok sayıda hadîs ezberleyen, Kütüb-i Sitte'yi, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini, Beyhakî'nin Sünen'ini, Taberânî'nin Mu'cem'ini ve ayrıca bin tane hadîs cüz'ünü dinlemiş olan kimseye denir.
MUHTELİFU'L-HADÎS İLMİ: Hadîs ilimlerinin en çetrefili olduğu kabul edilen bu branş, hadîsler arasında görülen anlam çatışma ve çelişmelerini inceler –ki ihtilafların bir kısmı bağdaştırılabilir cinsten bir kısmı da bağdaştırılamaz cinstendir–.
MUSANNEF: Çeşitli konulardaki hadîsleri bir araya toplayan hadîs kitaplarına verilen ad.
MÜNKER HADÎS: Zayıf bir râvînin, sika râvîye muhâlif olarak rivâyet ettiği hadîstir.
MÜRSEL HADÎS: Senedinden bir sahabi düşen hadîstir.
MÜSNED: Hadîslerin onları rivâyet eden sahabe adları altında gruplandığı kitaplardır. Mesela önce Ebu Bekir *radıyallahu anh*ın rivâyet ettiği hadîsler, sonra Ömer *radıyallahu anh*ın rivâyet ettiği hadîsler... şeklinde devam eder. Müsnedlerin en meşhuru Ahmed b. Hanbel'in müsnedidir.
MÜSNED HADÎS: İlk râvîden sonuncu râvîye kadar, senedi muttasıl olarak Rasulüllah *sallallahu aleyhi ve sellem*e ref ' edilen hadîstir.
MÜTEVATİR: Yalan üzerine birleşmesi aklen imkansız olan bir grup insanın rivâyet ettiği hadîsdir. Bu şart her tabakada tahakkuk etmelidir. Bu nedenle de mütevatirlerin sayıları pek azdır. Mütevatir hadîse "kesin" gözü ile bakıldığından inkârı tehlikeli görülmüştür.
NAZİL İSNAD: Âlî İsnad'ın zıddıdır ve hadîsi rivâyet eden son râvî ile ilk kaynağı olan Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* veya bir hadîs alimi arasında normalin üstünde bir sayıda râvî bulunan isnaddır.
RÂVÎ: Hadîsi rivâyet eden kişidir.
REF': Hadîsi, isnadını Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*e kadar ulaştırıp merfu' olarak rivâyet etmeye denir {bkz. merfu hadis maddesi}.
RİVÂYET: Râvîlerin hadîsleri nakletmesi.
SAHÂBÎ: Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*i peygamberliği sırasında mü'min olarak gören, mü'min olarak ölen kişilere denir (çoğulu: ashâb veya sahâbe). Ashâb-ı kiram hadîs rivâyeti bakımından iki kısma ayrılmaktadır. Binden fazla hadîs rivâyet etmiş olanlar muksirûn, binden az rivâyet etmiş olanlar mukillûn diye tanımlanır. Muksirun 7 sahabeden oluşmaktadır. Ehli sünnet bilginlerince Rasûlüllahı görme mutluluğuna ermiş olan ashab, hadîs rivâyeti bakımından güven ve itimada layık kabul edilmiştir. Bunun için onlar tenkid (cerh ve tadil) dışı bırakılmıştır.
SAHİH HADÎS: Senedinde kopukluk olmayan, bütün râvîleri sika olan, illet ve şazlık bulunmayan hadîslerdir. Başka bir ifadeyle Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*e ait olduğuna teknik açıdan herhangi bir şüphe ve tereddüt bulunmayan hadîs demektir.
SAHİHAYN: "İki sahih" mânâsına gelen bu tabir İmam Buhârî ve İmam Müslim'in sahihleri için kullanılır. Sahih, terimi ise sahih hadîsleri ihtiva eden kitaplar için kullanılır.
SEMA': Hadîs rivâyet metodlarından biri, birincisi ve en önemlisidir. Hadîsi, bizzat şeyh denilen muhaddisle bir araya gelerek, ondan işitmek suretiyle almak şeklinde gerçekleşir.
SENED: Hadîsi rivâyet eden râvîler zinciri.
SİKA: Adalet ve zabt vasfı taşıyan râvîlere denir.
SÜNEN: Yalnızca namaz, oruç, taharet vb. ahkâm hadîslerini içeren kitaplardır. Sünen-i Ebû Dâvûd, Sünen-i Neseî gibi. Sünen kitaplarında genellikle merfu' yani Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*e ait hadîsler bulunur.
ŞEYH: Bir râvînin hadîsi aldığı kişi.
TABİİ: Hz.Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in ashabından herhangi birisi ile görüşüp ondan hadîs rivâyet edene verilen isim.
TAHDİS: Hadîs rivâyeti...
TÂLİB: Bir şeyhden hadîsi alan râvîye verilen ad.
TARÎK: Hadisin senedi {ayr. bkz. sened ve vecih kelimeleri}.
TARÎK: Bir hadîsin senedine verilen bir diğer isimdir

TEBE-İ TABİİN: Tabiilerden sonra gelenler, tabiine tabii olanlar, tabiini takip edenler; kısaca tabiilerle görüşüp onlardan hadîs rivâyet edenlerdir.
VECİH: Hadisin senedi {ayr. bkz. sened ve tarîk kelimeleri}.
ZABT: Hafizanın kuvvetli olması özelliğidir
ZAYIF HADÎS: Râvîleri, sahih ve hasen hadîs râvîlerinin vasıflarını taşımayan hadîslerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- "Ebû Hanîfe Hadîste Nâkiddir, Cerh Ve Ta'dîl Sahibidir"

Tirmizî, İlel'inde[1] Yahyâ'l-Himmânî'den şunu rivâyet eder: "Ebû Hanîfe'yi işittim şöyle diyordu: "Câbiru'l-Cûfî'den daha yalancısını, Atâ'dan daha efdalini görmedim."
Beyhâkî "el-Medhâl"inde senedli olarak Abdülhâmid el-Himmânî'den şunu nakleder: "Ebû Sa'd es-San'ânî'yi dinledim, Ebû Hanîfe'ye doğrularak dedi ki:
"Ey Ebû Hanîfe, Sevrî'den hadîs alma husûsunda ne dersin? dedim" Cevâben:
"Ondan hadîs yaz çünkü O, Ebû İshâk'ın Hâris'ten naklen rivâyet ettiği hadîslerle, Câbiru'l-Cûfî'nin hadîsleri hâriç diğer bütün rivâyetlerinde sikadır."
Bu rivayet Süfyân ve benzerlerinden suâl edecek kadar çağdaşları nazarında hadîste tekaddüm ettiğine, onların rivâyetlerini intikâd ettiğine delîl olmaktadır. Süfyân'ın şu sözünü daha önce zikretmiştik: "Beni hadîs için oturtan Ebû Hanîfe olmuştur." Bu rivâyet de onun cerh ve tâdîl husûsundaki sözünün makbûliyetine bir delîl olmaktadır. Eğer bir kimseyi tâdil ederse nâs ona doğru akın eder ve başına üşüşürdü.
Ebû Hanîfe, Zeyd İbnu Ayyaş hakkında şunu söyler: "Bu zât meçhuldür." (Bu sözü Hâfiz İbnu Hacer Tehzîb'de nakleder). Ebû Hanîfe der ki: "Talk İbnu Habîb Kaderî idi"
Yâkub İbnu Şeybe der ki: "Aliyyü'bnu'l-Medînî'ye Rakbetu'bnu Maskala'nın Süfyân İbnu Uyeyne tarafından Ebû Hanîfe'den rivâyet edilen sözü hakkında ne dersin? Aliyyü'bnu'l-Medînî onu tanıdı ve: "Ben o sözü bilmiyorum" dedi.
Ebû Süleymân el -Cüzecânî dedi ki: "Hammâd İbnu Zeyd'in şöyle dediğini işittim: "Amr İbnu Dinâr'ın künyesini ancak Ebû Hanîfe sâyesinde biliyoruz. Mescîd-i Haram'da bulunuyorduk. Ebû Hanîfe de Amr İbnu Dinâr ile birlikte idi. Kendisine dedik ki: Ey Ebû Hanîfe ona söyle bize hadîs rivâyet etsin. Bunun üzerine: "Ey Ebû Muhammed onlara rivâyet et" dedi. Kendisine ismiyle "Ey Amr" diye hitâbetmedi" (el-Cevâhiru'l-Muziyye'den). Burada da Ebû Hanîfe'nin ricâl bilgisine ve şüyûh nezdindeki tekaddümüne delîl mevcuttur.
Hâfiz, et-Tehzîb de şu rivâyeti zikreder: "Muhammed Semâ'a'nın Ebû Yusuf'tan rivâyetine göre Ebû Hanîfe şöyle demiştir: "Cehm, nefiyde ifrât ederek "Allah hiçbir şey değildir" demiştir. Muhatîl de isbatta ifrât ederek Allah'ı mahlûkatın bir misli şeklinde düşünecek dereceye varmıştır." Zehebî, Tezkîretü'l-Huffâz'da Ebû Hanîfe'nin "Câfer İbnu Muhammed'den (es-Sadûk) daha fakîh birisini görmedim" dediğini zikreder.
Tahavî der ki: "Süleymân İbnu Şuayb bize rivâyeten dedi ki: Babam şöyle dedi: "Ebu Yusuf bize imlâ ettirdi ve dedi ki: "Ebû Hanîfe şunu söyledi: "Bir kimse dinlediği gündeki ezberlediği şekliyle hıfzında tutamadığı bir hadîsi rivâyet etmemelidir." Ebû Katan da şunu söyler: "Ebû Hanîfe bana dedi ki: Bana oku ve (Haddesena) de. Zirâ Mâlik bana: "Bana oku ve (Haddesena) de dedi". Bunu Tahâvî rivâyet etmiştir. ("el-Cevâhiru'l-Muziyye"den).
Tedrîbu'r-Râvî'de geldiğine göre Beyhakî el-Medhal'de Mekkî İbnu İbrâhim'den şöyle dediğini rivâyet eder: İbnu Cüreye, Osman İbnu'l-Esved, Hanzala İbnu Ebî Süfyân, Mâlik, Süfyânu's-Sevrî, Ebû Hanîfe, Hişâm ve başkaları şunu söylemişlerdir. Âlim üzerine yaptığın kıraat, âlimin sana olan kıraatından daha hayırlıdır."
Yine Tedrîb'de şu rivâyet mevcûttur: "Abdullâh İbnu'l-Mubârek, Ahmed en-Nesâî ve başkaları burada (yâni âlim üzerine yapılan kırâatte) "Haddesena" ve "Ahberena" tâbirlerini kullanmayı menettiler. Muhaddislerden bir kısmıyla Kûfelilerin ve Hicâzlıların büyük ekseriyeti mezkûr durumda o iki tâbirin kullanılmasını câiz görmüşlerdir, Sevrî ve Ebû Hanîfe bunlardandır."
Yine Tedrib'te münâvele anlatırken denir ki: Bu münâvele tarzı, Zührî, Şâbî, İbrâhim, Rebî'a, Alkame ve Mâlik nazarında kuvvette semâ gibidir. Sahîh olan ise, bu tarzın semâ ve kırâatten daha dûn olduğudur. Bu görüş Sevrî, Ebû Hanîfe ve Şâfi'î'nin kavlidir.
Yine aynı kaynakta denir ki: "Mürsel'e gelince, böyle hadîsler zayıftır. Mürselle muhaddîslerin cumhûrları ve Şâfi'îce ihticâc câiz değildir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve içerisinde Ahmed'in de bulunduğu bir tâife de sahîhtir demişlerdir. "Daha önce Kârî ve başkalarından naklen zikrettiğimiz üzere Ebû Hanîfe mestûrun rivâyetini kabûl etmiştir. Ona bu görüşünde İbnu Hibbân tâbi olmuştur."
Yine aynı eserde denir ki: "Beyhakî, "el-Medhâl"de, Ebû İsmet Sa'd İbnu Mu'âz'dan şöyle dediğini rivâyet eder: Ebû Süleymân el-Cüzecânî'nin meclisinde idim. Söz "Haddesena" ve "Ahberena" tâbirlerine gelmişti. Ben: "Bunların her ikisi de aynı mânâya gelir aralarında fark yoktur" dedim. Birisi: Aralarında fark vardır, görmüyor musun Muhammed İbnu'l-Hasan ne söyledi? O, diyor ki: "Bir kimse kölesine: "Eğer sen bana şu haberi verirsen (Ahberteni bikeza) hürsün dese, o da bunu kendisine yapsa o, hür olur. Şâyet o zât: Şâyet sen bana şunu söylersen (Haddeseni bikeza) dese ve oda bunu yapsa hür olmaz".
Derim ki: Bu mesele el-Hindiyye'de mezkûrdur. Orada buna muhâlif bir söz zikredilmez. Bu görüş kezâ Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
Yine aynı eserde şöyle denir: "Eğer dinlediği hadîsi kitâbında bulduğu halde dinlemiş olduğunu hatırlayamazsa, Ebû Hanîfe ve bir kısım Şâfi'îlere göre onu hatırlayıncaya kadar rivâyeti câiz değildir. Şâfi'î ve ashâbının büyük ekseriyetinin, Ebû Yûsuf ve Muhammed İbnu'l-Hasan'ın görüşlerine göre câizdir. Sahîh olan da bu görüştür. Ancak semâının kendi hattıyla veya güvenilen birinin hattıyla zabtedilmiş olması şarttır. Zann-ı gâlible yazının tağyîrden selâmetine hükmedilmesi sebebiyle kitâbın mâsûn (korunmuş) olduğu mâlûmdur. Bunda şekke düşecek olursa onu îtimâd câiz olmaz."
Derim ki: Ebû Hanîfe'nin sözünden, rivâyet husûsunda onun ne kadar ihtiyâtlı olduğu anlaşılmaktadır.
Hülâsa bu İmâm'ın cerh ve ta'dîl, rivâyet ve tahsîs usûlüne müteallik sözleri sayılamayacak kadar çoktur[2] Gerek eski ve gerek yeni muhaddisler onları nakletmektedirler. Ayrıca onlarla amel etmekten de geri durmamaktadırlar. Bütün bunlar onun fıkıhta olduğu gibi hadîs ilminde de büyük bir imâm ve müçtehid olduğuna delâlet eder. Zâten bu husûsu kalb-i selîm sâhibi her insâflı kişi kabûl etmiştir. Zehebî[3] ve başkaları gibi[4]
Hâsidlik, haddi tecâvüz, veya sübûtsuz sözler (mücâzefe) ve gelişigüzel hükümler yürütme (tesâhül) yüzünden bu hakîkatlara göz yuman zavallılara Allah acısın. Bütün bu kaydettiklerimiz, Ebû Hanîfe'yi cerhedenlerin sözlerinin butlânını ortaya kor. Sanki hiç bir şey söylenmemiş gibi hiç bir değer taşımadıkları anlaşılmıştır. Nitekim daha önceki bölümlerde de beyân ettik ve dedik ki: "Adâleti sübût bulan ve ümmetçe imâmetine hükmedilen bir kimse hakkında cerhedici sözler kabûl edilmez." Yine usulde mukarrer bir kaideye göre adâlet, istifâza (her tarafa yayılma) ve şöhret sûretiyle de sâbit olmaktadır. İmâmımız Ebû Hanîfe'nin adâleti her tarafa yayılmış, imâmeti ise bütün müslümanlar arasında iştihâr etmiştir:
Gökyüzündeki güneş gibi ziyâsıyla
Şark ve Garb diyârlarını sarmıştır.
Kezâ daha önce zikrettiğimiz gibi eğer cerh sebebinin mezhep taassubu veya dünyevî bir menfaate müteallik rekâbetten ileri geldiğine delalet eden bir karîneye rastlandığı takdirde onun cerhine iltifât edilmez. Bu çeşit cerhlere aynı seviyede olanlar, muasırlar vs. kimseler arasında sıkça rastlanır. Nitekim İbnu Ma'în, Abdullah İbnu Dâvud el-Hureybî İbnu Ebî Âişe, İbnu Abdilberr vs. gibi birçok imâmların ifâdesiyle Ebû Hanîfe'nin mahsûd (kıskanılmış) olduğu cerhedenlerin de müfrîd ve haddi aşan kimseler bulunduğu tahakkuk etmiş bir keyfiyettir. Binnetice bu gibilerin cerhleri makbûl olamaz.
Hâsidlerin rûhları ona fedâ olsun, çünki o rûhlar
Muazzebdirler, huzûrunda da, gıyâbında da,
Güneşin ışığını ondan kıskanan kendini yorar
Boş yere ona bir misil bulmaya çalışır.
Subkî'nin sözünü hatırla: "Eğer cerhin takdîmini mutlak manada alacak olursak bize dörtbaşı mâmur tek imam kalmaz. Zirâ ta'na uğramamış, cerhedilmemiş hiçbir imam yoktur."
Cerhedicilerin ileri sürdüklerine verilen cevaplar hakkında tafsîlat istediğin takdirde "İncâu'l-Vatan" adlı risâlemize mürâcaat et. Orada sadra şâfi yeterli mâlumâtı bulursun. İnşaallah, içinde serinler[5]

---

[1] Şeyhimiz müellif bu bölüm için "İncâu'l-Vatan"da (l, 30) şunu söyler: "Bil ki İmâm-ı Ebû Hanîfe'nin sözü cerh ve tâdil'de ve usûlü hadiste hüccet olarak kabûl edilmiştir. Onun sözlerini bu fennin âlimleri benimseyip, ihticâc ve i'tikâd (fikirlerini destekleme) için kitaplarında zikretmişlerdir. Tıpkı bu fennin otoriteleri olan İmâmı Ahmed, Buhârî, İbnu Main İbnu'l-Medînî vesâireyi kabûl ettikleri gibi. Bu da onun hadisteki durumunun büyüklüğüne, ilminin vüsatine ve siyâdetine delâlet eder." (İbrahim Canan)
[2] Şeyhimiz İmâmu Kevserî merhûm bunlardan çok hoş bir kısmına "Te'nîbü'l-Hâtib'de "Fıkhu Ehli'l-Irâk ve Hadîsihim"de ve buna yaptığını tâlikte işâret etmiştir. Bu iki kaynağa bak. Zikrettiklerinden burada konumuza temâs edenlerden biri 153. sayfadaki şu ibâredir: "Ebû Hanîfe'nin usûlünden olmak üzere kezâ, metin veya senetteki zâidi, Allâh'ın dininde bir ihtiyât olarak, nâkısa ircâ etmektir. (İbnu Receb, Şerhu'İleli't-Tirmizî'de kaydeder.)
Kezâ Şeyhimiz, Fıkhu Ehli'l-Irâk ve Hadîsihim'de Ebû Hanîfe'nin kullandığı kavâidin bâzılarını sayarken der ki: "Kezâ rivâyet-i bil-mânâyı sadece fakîhlere câiz görmesi de Ebû Hanîfe'nin kesinlikle kabûl ettiği hususlardan biridir."
Bu ifâde sayesinde Suyûtî'nin et-Tedrîb'deki "rivâyet-i bi'l-mânâyı halef ve selefin cumhûru ve bu meyânda dört imâm câiz görmüştür" sözü ile Aliyyü'l-Kâarî'nin Ebû Hanîfe'nin Müsnedi'nin şerhi Senedü'l-Enâm"da söylediği: "Ebû Hanîfe rivâyet-i bi'l-Mânâyı câiz görmez" sözü arası te'lîf edilir. (İbrahim Canan)
Hatîb, el-Kifâye'de İbnu Mubârek'e kadar dayanan senediyle şu rivâyeti nakleder: "Ebû İsmet, Ebû Hanîfe'ye: "Âsârı kimden dinlememi emredersin" diye sordu. O da cevâben: Hevâsına uymada adl olan herkesten, yalnız şi'adan olanlar hâriç, zira bunların düşüncelerinin aslı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbı'nın tâdlilidir. Bir de Sultâna kendi rızâlarıyla gelenlerden âsâr dinleme. Gerçi ben, onlar sultâna yalan söylerler veyâ sultân onlara yakışıksız şeyler emreder demiyorum fakat umûr-ı dinîyyeyi onlara fazlasıyla teshîl ederler, halk da bunlara uyar. Binnetîce gerek şi'aya mensûb olanlar,

gerekse kendi rızâlarıyla sultanla temâsta olanların müslümanlara imâm olması câiz değildir". (İbrahim Canan)

[3] Ebû Hanîfe, Tezkiretu'l-Huffâz'da Hadis-i Nebevi'nin ta'dil edilmiş (mu'addel) hamelesi arasında zikredilmiştir. Tevsîk ve ta'dîl, tashîh ve tezyîfde bu mu'addel hamelenin ictihâdlarına müracaat edilir ("İncau'l-Vatan"dan). (İbrahim Canan)

[4] İbnu Haldûn gibi. O, şöyle der: "Ebû Hanîfe'nin İlmu'l-Hadis'de büyük müçtehidlerden biri olduğuna, mezhebinin, diğerleri arasında mazhar olduğu itimâd delâlet eder". (İbrahim Canan)

[5] Şeyhimiz müellîf "İncâu'l-Vatan" da (1, 21-22), Mizânu'l-İtîdâl'a Zehebî kalemiyle olmaksızın sokulmuş olan şu cümleyi zikreder. "Ebû Hanîfe ehl-i rey'in imâmıdır. Kendisini Nesâi, İbnu Adiyy ve başkaları hıfzı cihetinden taz'if etmişlerdir" sonra bu hükmü şu şekilde tenkid eder: "Derim ki Nesâi ve İbnu Adiy'in taz'ifine İbnu Ma'în, Şûbe, Ali İbnu'l-Medini, İsrâil İbnu Yünus, Yahyâ İbnu Adem, İbnu Dâvud el-Hureybî, Hasan İbnu Sâlih ve diğerlerinin tevsîki yanında itibâr edilmez." Bu zevâtın sözleri daha önce zikredildi.

Bunların hepsi Ebû Hanîfe'nin ya muasırıdırlar, yâhut da ona yakın bir devirde yaşamışlardır. Bunlar Ebû Hanîfe'yi Nesâî ve İbnu Adiy gibi kendisinden çok sonra gelmiş olan müteahhirînden çok daha iyi tanırlar. Meselâ Darâkutnî Ebû Hanîfe'nin vefatından ikiyüz yıl sonra dünyaya gelmiştir. Binnetice Ebû Hanîfe'ye daha yakın ve daha âlim olan bu imâmların sözü kabûle her bakımdan daha lâyıktır. Zaman itibariyle müteahhir olanların sözü de atılıp ihmâl edilmeye lâyıktır (özetle). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/484-488.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sahabenin Adaleti:

İddialar:

a. Cerh ve tadil alimleri, diğer ravilerde uyguladıkları cerh ve tadil kaidelerini sahabelere uygulamamış ve onların tümünü adil kabul edilmiştir. Halbuki bir çok muhakkik alim, onlar hakkındaki bu adalet sıfatını kabul etmemiştir. Örneğin el-Mukbili gibi.
b. Onlarda birer beşerdir. Başkasına arz olunan hata unutkanlık, yanılma ve hevaya uyma, beşeri tabiatları sebebiyle onlara da arz olunur.
c. Bunların içerisinde, dinlerinden irtidat eden kimseler olmuş, aralarında bir çok harp ve fitne vuku bulmuştur. Havz hadisinin buna işaret ettiği gibi.
d. Sahabeler birbirlerini tenkit edip aşağılıyorlardı. Onlar için caiz olan şey, bizler için niye caiz olmasın?

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Hadîsin Yazılmasına Karşı Olanlar

Hadîs yazılmalı mı yazılmamalı mı münâkaşası belli bir ölçüde devam etmiştir. Bir kısmı yazılmasının gereğine kesinlikle inanırken, diğer bir kısmı ezberlenmesinin esas olduğunu kabul etmiş, yazdıklarını ezberledikten sonra yakmış veya -kendisinden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hatânın ibka edilmemesi için- ölürken yakılmasını vasiyet etmiştir. Bunlardan her iki görüşün de delili, sahâbeler arasında câri olan delildir. Ebu Ömer İbnu Abdilberr, Câmiu Beyani'l-İlm adlı eserinde bu mevzuyu aydınlatan rivâyetler sunar. Bazılarını aynen kaydediyoruz:
"Ebu Sâdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) kendisinden dinlediği hadîsleri yaymak isteyenlere müsâade etmez ve: "Hadîslerden "mushaflar" mı yapmak istiyorsunuz? Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bize söylüyordu biz de ezberliyorduk. Öyleyse siz de bizim gibi ezberleyin" der.
İmam Malik der ki: "İbnu Şihâbi'z-Zührî'de sâdece kavminin nesebini ihtiva eden bir kitap vardı. O zaman halk yazmıyordu, ezberliyorlardı. Bir şeyler yazanlar da vardı. Ancak onlar ezberlemek için yazıyordu. Ezberleyince imha ediyorlardı."
İbnu Abbas şöyle demiştir: "Biz ilmi ne yazarız, ne de yazdırırız."
İbnu Mes'ud ilmin yazılmasını hoş bulmazdı.
Ebu Bürde demiştir ki: "Babamdan bir çok kitap yazdım. Bana: Şu kitaplarını getir dedi. Ben de getirip kendisine verdim. Alıp hepsini yakdı".
İbnu Sirin der ki: "Benî İsrâil atalarından tevârüs ettikleri kitaplar sebebiyle delâlete düştüler."
İbnu Cübeyr der ki: "Biz bazı meselelerde ihtilaf ederdik. Ben bunları bir kitapta topladım. Sonra kitabı alarak İbnu Ömer'e gittim. Maksadım o meseleleri gizlice kendisinden sormaktı. Yanımda kitabın varlığını bilseydi, bu ayrılmamıza sebep olurdu."
Ebu Bürde der ki: "Ebu Musa bize bir kısım hadîsler rivâyet etti. Biz bunları yazmaya kalktık. Bize: "Yoksa benden işittiklerinizi yazıyor musunuz?" dedi". "Evet" cevabımız üzerine: "Bana onları getirin" dedi. Su da getirtip hepsini yıkadı ve: "Biz nasıl ezberledi isek, siz de ezberleyin" dedi."
İbrahim Neha'î anlatıyor: "Mesrûk, Alkame'ye: "Bana nezâir'i yazdır" demişti de şu itirazla karşılaşmıştı:
"- Bilmiyor musun, yazmak mekruktur?"
Mesruk da şu cevabı verdi:
"- Elbette, ancak, ezberlemek için yazmak istiyorum, sonra imha edeceğim".
Tabiîn'in iki büyük âlimi Esved ve Alkame'den gelen bir rivâyet: Esved diyor ki: "Ben ve Alkame bir "sahife" ele geçirdik, berâberce onu İbnu Mes'ûd'a götürdük. Öğle vaktiydi veya güneş zevâle (öğle noktasından kaymaya) yüz tutmuştu. Kapıya oturup beklemeye başladık. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) hizmetçisine: "Kapıda kim var hele bir bak!" dedi. Hizmetçi kız: "Alkame ve Esved!" deyince: "Al içeri!" emretti. Girdik. Bize: "Galiba fazla beklediniz?... dedi. "Evet" deyince, niye gelir gelmez kapıyı çalmadığımızı sordu. "Uykuda olmandan korktuk, rahatsız etmeyelim" dedik" diye cevap verdik. "Hayır, bu vakti gece namazıyla mukayese ederek uyumuyoruz" dedi. Biz geliş maksadımızı açıkladık:"- Bu, dedik, içinde güzel hadîsler bulunan bir sahife'dir! İbnu Mes'ud, derhal câriyesine su dolu bir leğen getirmesini emretti. Gelince kendi elleriyle sahife'yi imha etmeye başladı. Bir taraftan da: *"Biz sana en güzel kıssaları anlatıyoruz..."* (Yusuf: 12/3) ayetini tilavet buyuruyordu. Biz: "Hele içine bir bakın, içinde acaib bir hadîs var" dediysek de, yıkamaya devam ediyor ve şöyle diyordu:
"- Bu kâlpler birer kaptırlar. Onları Kur'ân'la doldurun, başkasıyla meşgul etmeyin" Ebu Ubeyd: "Görülüyor ki, bu sahife ehl-i kitaptan alınmadır ve Abdullah ona bakmayı bu sebeple istemiştir" dedi."
Muhammed İbnu Sîrîn der ki: "Abîde'ye: "Senden dinlediklerimi yazayım mı?" diye sordum. "Hayır!" dedi ve bana sordu: "Ben sana kitaptan mı okuyorum?" Ben de: "Hayır!" dedim."
İbrahim Nehâî de Abîde ile ilgili olarak şunu anlatır: "Abîde'nin yanında dinlediklerimi yazıyordum, müdâhele etti: "Benden herhangi bir kitap ebedîleştirmeyin".
Ebu Yezîd el-Murâdî der ki "Abîde öleceği vakit kitaplarını getirtip imha etti".
İbnu Şübrime, Şa'bî'nin şu sözünü nakleder: "Ben beyaz üzerine siyah hiç yazmadım. Bir kimseden dinlediğim hadîsi bana bir kere daha tekrar etmesini de arzulamadım. O kadar çok hadîs unuttum ki, bir kimse onları ezberlemiş olsa âlim olurdu".
Evzâî şöyle demiştir: "Bu ilim, insanların ağzından alındığı ve müzâkere edildiği zaman bu ilim şerefli idi. Ne zaman ki, kitaplara girdi nuru gitti ve ehil olmayanların eline düştü".
İbrahim Nehâ'î: "İlmi yazmayın, yazıya güvenir. (öğrenme işinde tenbelleşir)siniz" demiştir.
El-Fudayl İbnu Amr anlatıyor: "İbrâhim'e: "Sana gelip gidiyorum, bu esnada çok mesele derledim. Ancak sizi gördüm mü, sanki benden kaçışıveriyorlar. Siz de yazmayı uygun görmüyorsunuz" dedim. Bana şu cevabı verdi:
"Hayır, sakın yazma. Zira, taleb edene Allah mutlaka yeterince ilim vermiştir. İlmi yazıya döken de mutlaka ona güvenmiş (tenbellik etmiştir). [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/93-96.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- "Ebû Hanîfe Hadîste Nâkiddir, Cerh Ve Ta'dîl Sahibidir"

Tirmizî, İlel'inde[1] Yahyâ'l-Hımmânî'den şunu rivâyet eder: "Ebû Hanîfe'yi işittim şöyle diyordu: "Câbiru'l-Cûfi'den daha yalancısını, Atâ'dan daha efdalini görmedim."
Beyhâkî "el-Medhâl"inde senedli olarak Abdülhâmid el-Hımmânî'den şunu nakleder: "Ebû Sa'd es-San'ânî'yi dinledim, Ebû Hanîfe'ye doğrularak dedi ki:
"Ey Ebû Hanîfe, Sevrî'den hadîs alma husûsunda ne dersin? dedim" Cevâben:
"Ondan hadîs yaz çünkü O, Ebû İshâk'ın Hâris'ten naklen rivâyet ettiği hadîslerle, Câbiru'l-Cûfi'nin hadîsleri hâriç diğer bütün rivâyetlerinde sikadır."
Bu rivayet Süfyân ve benzerlerinden suâl edecek kadar çağdaşları nazarında hadîste tekaddüm ettiğine, onların rivâyetlerini intikâd ettiğine delîl olmaktadır. Süfyân'ın şu sözünü daha önce zikretmiştik: "Beni hadîs için oturtan Ebû Hanîfe olmuştur." Bu rivâyet de onun cerh ve tâdîl husûsundaki sözünün makbûliyetine bir delîl olmaktadır. Eğer bir kimseyi tâdil ederse nâs ona doğru akın eder ve başına üşüşürdü.
Ebû Hanîfe, Zeyd İbnu Ayyaş hakkında şunu söyler: "Bu zât meçhuldür." (Bu sözü Hâfiz İbnu Hacer Tehzîb'de nakleder). Ebû Hanîfe der ki: "Talk İbnu Habîb Kaderî idi"
Yâkub İbnu Şeybe der ki: "Aliyyü'bnu'l-Medînî'ye Rakbetu'bnu Maskala'nın Süfyân İbnu Uyeyne tarafından Ebû Hanîfe'den rivâyet edilen sözü hakkında ne dersin? Aliyyü'bnu'l-Medînî onu tanıdı ve: "Ben o sözü bilmiyorum" dedi.
Ebû Süleymân el -Cüzecânî dedi ki: "Hammâd İbnu Zeyd'in şöyle dediğini işittim: "Amr İbnu Dinâr'ın künyesini ancak Ebû Hanîfe sâyesinde biliyoruz. Mescîd-i Haram'da bulunuyorduk. Ebû Hanîfe de Amr İbnu Dinâr ile birlikte idi. Kendisine dedik ki: Ey Ebû Hanîfe ona söyle bize hadîs rivâyet etsin. Bunun üzerine: "Ey Ebû Muhammed onlara rivâyet et" dedi. Kendisine ismiyle "Ey Amr" diye hitâbetmedi" (el-Cevâhiru'l-Muziyye'den). Burada da Ebû Hanîfe'nin ricâl bilgisine ve şüyûh nezdindeki tekaddümüne delîl mevcuttur.
Hâfiz, et-Tehzîb de şu rivâyeti zikreder: "Muhammed Semâ'a'nın Ebû Yusuf'tan rivâyetine göre Ebû Hanîfe şöyle demiştir: "Cehm, nefiyde ifrât ederek "Allah hiçbir şey değildir" demiştir. Muhatîl de isbatta ifrât ederek Allah'ı mahlûkatın bir misli şeklinde düşünecek dereceye varmıştır." Zehebî, Tezkîretü'l-Huffâz'da Ebû Hanîfe'nin "Câfer İbnu Muhammed'den (es-Sadûk) daha fakîh birisini görmedim" dediğini zikreder.
Tahavî der ki: "Süleymân İbnu Şuayb bize rivâyeten dedi ki: Babam şöyle dedi: "Ebu Yusuf bize imlâ ettirdi ve dedi ki: "Ebû Hanîfe şunu söyledi: "Bir kimse dinlediği gündeki ezberlediği şekliyle hıfzında tutamadığı bir hadîsi rivâyet etmemelidir." Ebû Katan da şunu söyler: "Ebû Hanîfe bana dedi ki: Bana oku ve (Haddesena) de. Zirâ Mâlik bana: "Bana oku ve (Haddesena) de dedi". Bunu Tahâvî rivâyet etmiştir. ("el-Cevâhiru'l-Muziyye"den).
Tedrîbu'r-Râvi'de geldiğine göre Beyhakî el-Medhal'de Mekkî İbnu İbrâhim'den şöyle dediğini rivâyet eder: İbnu Cüreye, Osman İbnu'l-Esved, Hanzala İbnu Ebî Süfyân, Mâlik, Süfyânu's-Sevrî, Ebû Hanîfe, Hişâm ve başkaları şunu söylemişlerdir. Âlim üzerine yaptığın kıraat, âlimin sana olan kıraatından daha hayırlıdır."
Yine Tedrîb'de şu rivâyet mevcûttur: "Abdullâh İbnu'l-Mubârek, Ahmed en-Nesâî ve başkaları burada (yâni âlim üzerine yapılan kırâatte) "Haddesena" ve "Ahberena" tâbirlerini kullanmayı menettiler. Muhaddislerden bir kısmıyla Kûfelilerin ve Hicâzlıların büyük ekseriyeti mezkûr durumda o iki tâbirin kullanılmasını câiz görmüşlerdir, Sevrî ve Ebû Hanîfe bunlardandır."
Yine Tedrib'te münâvele anlatırken denir ki: Bu münâvele tarzı, Zührî, Şâbî, İbrâhim, Rebî'a, Alkame ve Mâlik nazarında kuvvette semâ gibidir. Sahîh olan ise, bu tarzın semâ ve kırâatten daha dûn olduğudur. Bu görüş Sevrî, Ebû Hanîfe ve Şâfi'î'nin kavlidir.
Yine aynı kaynakta denir ki: "Mürsel'e gelince, böyle hadîsler zayıftır. Mürselle muhaddîslerin cumhûrları ve Şâfi'îce ihticâc câiz değildir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve içerisinde Ahmed'in de bulunduğu bir tâife de sahîhtir demişlerdir. "Daha önce Kârî ve başkalarından naklen zikrettiğimiz üzere Ebû Hanîfe mestûrun rivâyetini kabûl etmiştir. Ona bu görüşünde İbnu Hibbân tâbi olmuştur."
Yine aynı eserde denir ki: "Beyhakî, "el-Medhâl"de, Ebû İsmet Sa'd İbnu Mu'âz'dan şöyle dediğini rivâyet eder: Ebû Süleymân el-Cüzecânî'nin meclisinde idim. Söz "Haddesena" ve "Ahberena" tâbirlerine gelmişti. Ben: "Bunların her ikisi de aynı mânâya gelir aralarında fark yoktur" dedim. Birisi: Aralarında fark vardır, görmüyor musun Muhammed İbnu'l-Hasan ne söyledi? O, diyor ki: "Bir kimse kölesine: "Eğer sen bana şu haberi verirsen (Ahberteni bikeza) hürsün dese, o da bunu kendisine yapsa o, hür olur. Şâyet o zât: Şâyet sen bana şunu söylersen (Haddeseni bikeza) dese ve oda bunu yapsa hür olmaz".
Derim ki: Bu mesele el-Hindiyye'de mezkûrdur. Orada buna muhâlif bir söz zikredilmez. Bu görüş kezâ Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
Yine aynı eserde şöyle denir: "Eğer dinlediği hadîsi kitâbında bulduğu halde dinlemiş olduğunu hatırlayamazsa, Ebû Hanîfe ve bir kısım Şâfi'îlere göre onu hatırlayıncaya kadar rivâyeti câiz değildir. Şâfi'î ve ashâbının büyük ekseriyetinin, Ebû Yûsuf ve Muhammed İbnu'l-Hasan'ın görüşlerine göre câizdir. Sahîh olan da bu görüştür. Ancak semâının kendi hattıyla veya güvenilen birinin hattıyla zabtedilmiş olması şarttır. Zann-ı gâlible yazının tağyîrden selâmetine hükmedilmesi sebebiyle kitâbın mâsûn (korunmuş) olduğu mâlûmdur. Bunda şekke düşecek olursa onu îtimâd câiz olmaz."
Derim ki: Ebû Hanîfe'nin sözünden, rivâyet husûsunda onun ne kadar ihtiyâtlı olduğu anlaşılmaktadır.
Hülâsa bu İmâm'ın cerh ve ta'dîl, rivâyet ve tahsîs usûlüne müteallik sözleri sayılamayacak kadar çoktur[2] Gerek eski ve gerek yeni muhaddisler onları nakletmektedirler. Ayrıca onlarla amel etmekten de geri durmamaktadırlar. Bütün bunlar onun fıkıhta olduğu gibi hadîs ilminde de büyük bir imâm ve müçtehid olduğuna delâlet eder. Zâten bu husûsu kalb-i selîm sâhibi her insâflı kişi kabûl etmiştir. Zehebî[3] ve başkaları gibi[4]
Hâsidlik, haddi tecâvüz, veya sübûtsuz sözler (mücâzefe) ve gelişigüzel hükümler yürütme (tesâhül) yüzünden bu hakîkatlara göz yuman zavallılara Allah acısın. Bütün bu kaydettiklerimiz, Ebû Hanîfe'yi cerhedenlerin sözlerinin butlânını ortaya kor. Sanki hiç bir şey söylenmemiş gibi hiç bir değer taşımadıkları anlaşılmıştır. Nitekim daha önceki bölümlerde de beyân ettik ve dedik ki: "Adâleti sübût bulan ve ümmetçe imâmetine hükmedilen bir kimse hakkında cerhedici sözler kabûl edilmez." Yine usulde mukarrer bir kaideye göre adâlet, istifâza (her tarafa yayılma) ve şöhret sûretiyle de sâbit olmaktadır. İmâmımız Ebû Hanîfe'nin adâleti her tarafa yayılmış, imâmeti ise bütün müslümanlar arasında iştihâr etmiştir:
Gökyüzündeki güneş gibi ziyâsıyla
Şark ve Garb diyârlarını sarmıştır.
Kezâ daha önce zikrettiğimiz gibi eğer cerh sebebinin mezhep taassubu veya dünyevî bir menfaate müteallik rekâbetten ileri geldiğine delalet eden bir karîneye rastlandığı takdirde onun cerhine iltifât edilmez. Bu çeşit cerhlere aynı seviyede olanlar, muasırlar vs. kimseler arasında sıkça rastlanır. Nitekim İbnu Ma'în, Abdullah İbnu Dâvud el-Hureybî İbnu Ebî Âişe, İbnu Abdilberr vs. gibi birçok imâmların ifâdesiyle Ebû Hanîfe'nin mahsûd (kıskanılmış) olduğu cerhedenlerin de müfrîd ve haddi aşan kimseler bulunduğu tahakkuk etmiş bir keyfiyettir. Binnetice bu gibilerin cerhleri makbûl olamaz.
Hâsidlerin rûhları ona fedâ olsun, çünki o rûhlar
Muazzebdirler, huzûrunda da, gıyâbında da,
Güneşin ışığını ondan kıskanan kendini yorar
Boş yere ona bir misil bulmaya çalışır.
Subkî'nin sözünü hatırla: "Eğer cerhin takdîmini mutlak manada alacak olursak bize dörtbaşı mâmur tek imam kalmaz. Zirâ ta'na uğramamış, cerhedilmemiş hiçbir imam yoktur."
Cerhedicilerin ileri sürdüklerine verilen cevaplar hakkında tafsîlat istediğin takdirde "İncâu'l-Vatan" adlı risâlemize mürâcaat et. Orada sadra şâfi yeterli mâlumâtı bulursun. İnşaallah, içinde serinler[5]

---

[1] Şeyhimiz müellif bu bölüm için "İncâu'l-Vatan"da (l, 30) şunu söyler: "Bil ki İmâm-ı Ebû Hanîfe'nin sözü cerh ve tâdil'de ve usûlü hadiste hüccet olarak kabûl edilmiştir. Onun sözlerini bu fennin âlimleri benimseyip, ihticâc ve i'tikâd (fikirlerini destekleme) için kitaplarında zikretmişlerdir. Tıpkı bu fennin otoriteleri olan İmâmı Ahmed, Buhârî, İbnu Main İbnu'l-Medînî vesâireyi kabûl ettikleri gibi. Bu da onun hadisteki durumunun büyüklüğüne, ilminin vüsatine ve siyâdetine delâlet eder." (İbrahim Canan)
[2] Şeyhimiz İmâmu Kevserî merhûm bunlardan çok hoş bir kısmına "Te'nîbü'l-Hâtib'de "Fıkhu Ehli'l-Irâk ve Hadîsihim"de ve buna yaptığını tâlikte işâret etmiştir. Bu iki kaynağa bak. Zikrettiklerinden burada konumuza temâs edenlerden biri 153. sayfadaki şu ibâredir: "Ebû Hanîfe'nin usûlünden olmak üzere kezâ, metin veya senetteki zâidi, Allâh'ın dininde bir ihtiyât olarak, nâkısa ircâ etmektir. (İbnu Receb, Şerhu'İleli't-Tirmizî'de kaydeder.)
Kezâ Şeyhimiz, Fıkhu Ehli'l-Irâk ve Hadîsihim'de Ebû Hanîfe'nin kullandığı kavâidin bâzılarını sayarken der ki: "Kezâ rivâyet-i bil-mânâyı sadece fakîhlere câiz görmesi de Ebû Hanîfe'nin kesinlikle kabûl ettiği hususlardan biridir."
Bu ifâde sayesinde Suyûtî'nin et-Tedrîb'deki "rivâyet-i bi'l-mânâyı halef ve selefin cumhûru ve bu meyânda dört imâm câiz görmüştür" sözü ile Aliyyü'l-Kâarî'nin Ebû Hanîfe'nin Müsnedi'nin şerhi Senedü'l-Enâm"da söylediği: "Ebû Hanîfe rivâyet-i bi'l-Mânâyı câiz görmez" sözü arası te'lîf edilir. (İbrahim Canan)
Hatîb, el-Kifâye'de İbnu Mubârek'e kadar dayanan senediyle şu rivâyeti nakleder: "Ebû İsmet, Ebû Hanîfe'ye: "Âsârı kimden dinlememi emredersin" diye sordu. O da cevâben: Hevâsına uymada adl olan herkesten, yalnız şi'adan olanlar hâriç, zira bunların düşüncelerinin aslı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbı'nın tâdlilidir. Bir de Sultâna kendi rızâlarıyla gelenlerden âsâr dinleme. Gerçi ben, onlar sultâna yalan söylerler veyâ sultân onlara yakışıksız şeyler emreder demiyorum fakat umûr-ı dinîyyeyi onlara fazlasıyla teshîl ederler, halk da bunlara uyar. Binnetîce gerek şi'aya mensûb olanlar,

gerekse kendi rızâlarıyla sultanla temâsta olanların müslümanlara imâm olması câiz değildir". (İbrahim Canan)

[3] Ebû Hanîfe, Tezkiretu'l-Huffâz'da Hadis-i Nebevi'nin ta'dil edilmiş (mu'addel) hamelesi arasında zikredilmiştir. Tevsîk ve ta'dîl, tashîh ve tezyîfde bu mu'addel hamelenin ictihâdlarına müracaat edilir ("İncau'l-Vatan"dan). (İbrahim Canan)

[4] İbnu Haldûn gibi. O, şöyle der: "Ebû Hanîfe'nin İlmu'l-Hadis'de büyük müçtehidlerden biri olduğuna, mezhebinin, diğerleri arasında mazhar olduğu itimâd delâlet eder". (İbrahim Canan)

[5] Şeyhimiz müellîf "İncâu'l-Vatan" da (1, 21-22), Mizânu'l-İtîdâl'a Zehebî kalemiyle olmaksızın sokulmuş olan şu cümleyi zikreder. "Ebû Hanîfe ehl-i rey'in imâmıdır. Kendisini Nesâi, İbnu Adiyy ve başkaları hıfzı cihetinden taz'if etmişlerdir" sonra bu hükmü şu şekilde tenkid eder: "Derim ki Nesâi ve İbnu Adiy'in taz'ifine İbnu Ma'în, Şûbe, Ali İbnu'l-Medini, İsrâil İbnu Yünus, Yahyâ İbnu Adem, İbnu Dâvud el-Hureybî, Hasan İbnu Sâlih ve diğerlerinin tevsîki yanında itibâr edilmez." Bu zevâtın sözleri daha önce zikredildi.

Bunların hepsi Ebû Hanîfe'nin ya muasırıdırlar, yâhut da ona yakın bir devirde yaşamışlardır. Bunlar Ebû Hanîfe'yi Nesâî ve İbnu Adiy gibi kendisinden çok sonra gelmiş olan müteahhirînden çok daha iyi tanırlar. Meselâ Darâkutnî Ebû Hanîfe'nin vefatından ikiyüz yıl sonra dünyaya gelmiştir. Binnetice Ebû Hanîfe'ye daha yakın ve daha âlim olan bu imâmların sözü kabûle her bakımdan daha lâyıktır. Zaman itibariyle müteahhir olanların sözü de atılıp ihmâl edilmeye lâyıktır (özetle). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/484-488.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

259) İki Yüzlülüğün Kötülenmesi

Bu bölümdeki bir ayet ve iki hadis-i şeriften insanların iki yüzlülüklerini herkesten gizleyebileceklerini, fakat Allah'tan gizlemelerinin mümkün olmadığını, insanların da madenler gibi cins cins değişik karakterlerde olduklarını, en kötü insanların iki yüzlü kimseler olduğunu, idarecilere yanlarında başka türlü, yanlarından çıkınca başka türlü konuşmanın Rasûlullah (s.a.v.) zamanında nifak alameti sayıldığını öğreneceğiz. [1]

"Onlar yaptıklarını insanlardan gizleyebildiler ama Allah'tan gizleyemezler. Çünkü gecenin karanlığında Allah (c.c.)'ın razı olmadığı düşünce ve inançları her ne zaman tasarlasalar, Allah onların yanı başındadır ve Allah onların tüm yaptıklarını ilmiyle kuşatır. Sizler belki bu dünya hayatında onları savunabilirsiniz, ya kıyamet günü kim onları Allah'a karşı savunacak, kim onların vekili olacaktır." (Nisa: 4/108-109)

1543. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz insanları madenler (gibi cins cins) bulursunuz. Onların Câhiliye döneminde hayırlı ve değerli olanları, şayet dini hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar. Siz yine en hayırlı kişileri, yöneticilik işinden hiç hoşlanmayanlar olarak bulursunuz. Siz, en kötü kişileri de iki yüzlüler olarak bulursunuz ki onlar, birilerine bir yüzle diğerlerine bir başka yüzle gider gelirler."[2]

1544. Muhammed İbni Zeyd'den nakledildiğine göre bazı kişiler, dedesi Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'ya gelip:
– Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı, oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam tersi sözler söyleriz, dediler. Bunun üzerine Abdullah İbni Ömer:
– Bu sizin yaptığınızı biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki yüzlülük sayardık, cevabını verdi.[3]

* İki yüzlü davrananlar insanların en kötüleridir. (4/143) Cehennemde en derinde yanacaklardır. İkiyüzlülük ashab tarafından münafıklık olarak değerlendirilmiştir. Müslüman her zaman ve her yerde mert, doğru sözlü ve dürüst davranışlı olmalıdır. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 444.
[2] Buhârî, Menâkıb 1; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 199.
69'da bir kısmı geçmişti.
[3] Buhârî, Ahkâm 27.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 445.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

315) Bilerek Yalan Yere Yemin Etmenin Büyük Günah Oluşu

1716. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Müslüman bir kimsenin malını elinden almak için yalan yere yemin eden kimse, Cenâb–ı Hakk'ın gazabına uğramış olarak O'nun karşısına çıkar." İbni Mes'ûd der ki:
Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabı'ndan kendisinin bu sözünü tasdik eden şu âyeti okudu:
"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azâb vardır" (Âl–i İmrân: 3/77)[1]

1717. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el–Hârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yalan yere yemin ederek bir müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah cehennemi vâcip, cenneti de haram kılar." Bunun üzerine bir kişi:
Eğer o hak önemsiz bir şey ise yine böyle midir, yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamberimiz:
"Misvak ağacından bir dal parçası olsa bile böyledir" buyurdu.[2]

* Yalan yere yani helal olmayan yollarla yemin ederek bir müslümanın malını almak, gasbetmek, ele geçirmek haramdır. Bir kimse bu hareketin helal olduğuna inanarak yaparsa dinden çıkar, kafir olur ve cehennemi hak eder. Bu hak sadece gözle görülen mal ile olmaz, müslümana iftira, gıybet ve benzeri hukuka da şamildir. Hepsinin ayrı ayrı cezası vardır. Hakkın azı da çoğu da haramdır. [3]

1718. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere bir kimseyi öldürmek ve yalan yere yemin etmek."
Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Bir bedevî, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Yâ Resûlallah! Büyük günahlar nelerdir? diye sordu. Peygamberimiz:
– *"Allah'a şirk koşmaktır"* buyurdu.
Sonra hangisidir, dedi?
– *"Yemîn–i gamûs"* buyurdu. Hadisin ravisi Abdullah İbni Amr der ki:
– Ben, yemîn–i gamûs nedir, diye sordum? Resûl–i Ekrem:
"Bir müslümanın malından bir parça almak için yalan yere yapılan yemindir" buyurdular.[4]

* Pekçok hadislerde büyük günahların çeşitleri sayılır, burada da bir soru üzerine dört şekli sayılmıştır: Müslümana düşen Allah'ın huzuruna maddi ve manevi kul hakkı olduğu halde çıkmamaktır. peygamberimiz de bu hususu pek çok hadislerinde ısrarla tavsiye buyurmuşlardır. Çünkü Allah'a aid olan hakkı ve hakları Allah dilerse affeder, kul hakkı ise arada bizzat karşılıklı helalleşilmek şartıyla yani sevap günah değişimi şekliyle takas yapılarak halledilir. Şehidlik Allah'a aid olan tüm günahları affettirdiği halde kul borçlarını affetiremez. Şehid bile olsa orada kul haklarıyla helalleşileceğine göre kişi maddi ve manevi kul borcu olmaksızın Allah'ın huzuruna varmalıdır. Gıybet, iftira gibi günahlar manevi para, mal, mülk gibi geçen haklar ise maddi haklardır. [5]

---

[1] Buhârî, Eymân 11, 17; Müslim, Îmân 220, 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 2; Tirmizî, Büyû' 42; Nesâî, Âdâbü'l–kudât 36; İbni Mâce, Ahkâm 7.
[2] Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l–kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 9.
216'da geçmişti.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 501.
[4] Buhârî, Eymân 16, Diyât 2, İstitâbetü'l–mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 501.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6) Takva (Yolunu Allah ve Kitabıyla Bulma)

Bu bölümdeki beş ayet ve beş hadîs-i şerîften kişinin gücü yettiğince yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışması gerektiğini, Allah'ın tüm hükümlerine karşı bilinçli ve saygılı olunması gerektiğini, bir kimse ki; yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışır, ona her türlü yolların açılabileceğini ve beklenmedik yerlerden rızıklar verileceğini, ayrıca iyiyi kötülükten ayırt eden anlayış verileceğini ve kötülüklerinin örtüleceğini, müslüman olmazdan önce hayırlı ve şerefli olanların dini iyice anladıkları takdirde İslâm'da da hayırlı ve şerefli olacaklarını, dünyaya ve kadınlara kapılmamanın gerektiğini, Allah'tan takvâ, hidayet, iffet ve gönül zenginliği istenmesi gerektiğini, bir şey hakkında yemin edip o işin yapılmamasının takvâya daha uygun olduğunu anlayan kimsenin yemininden vazgeçip takvâya yönelmesi gerektiğini, doğruca cennete girebilmenin yolunun namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek ve müslüman yöneticilere itaat etmekten geçtiğini öğreneceğiz. [1]

"Siz ey iman edenler! Gerektiği şekilde yolunuzu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışın ve ancak müslüman olarak can verin." (Âl-i İmrân: 3/102)
"O halde elinizden geldiği kadar gücünüz yettiğince yolunuzu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışın. O'nu dinleyin ve itaat edin ve kendi iyiliğiniz için Allah rızasını kazanma yolunda karşılıksız harcamada bulunun. Kim nefsinin aç gözlülüğünden, hırsından ve cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erip umduğuna nail olanlardır." (Teğâbün: 64/16)
"Kim yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışırsa, her işinde ona bir çıkış imkanı sağlar ve ummadığı, hesaplayamadığı bir yönde onu rızıklandırır." (Talâk:65/ 2-3)
"Ey iman edenler! Sizler yolunuzu dâima, Allah'ın kitabıyla bulun ve her zaman hakkı ve doğruyu konuşun." (Ahzâb: 33/70)
"Ey iman edenler! Yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışırsanız, O size hakkı batıldan ayırmaya yarayan, bir ölçü yâni ahlâkî ve mânevi planda değerlendirme yeteneği verecek ve kötülüklerinizi silip örtecek, sizi bağışlayacaktır. Çünkü Allah bağış ve cömertliğinde sınırı olmayandır." (Enfâl: 8/29)

70. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bazı insanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en hayırlısı, şereflisi kimdir? dediler.
Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah'tan en çok korkanlarıdır"* buyurdu.
– Ey Allah'ın Resûlü! Biz bunu sormuyoruz, dediler.
– *"O halde, Allah'ın halîli (İbrâhim)'in oğlu, Allah'ın nebîsi (İshak)'ın oğlu, Allah'ın nebîsi (Yakub)'un oğlu, Allah'ın nebîsi Yusuf'tur"* buyurdu.
– Ey Allah'ın Resûlü, biz bunu da sormuyoruz, dediler.
– *"O halde siz benden Arap kabilelerini soruyorsunuz. (Bilin ki) Câhiliye döneminde hayırlı (şerefli) olanlar, şayet dînî hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar"* buyurdu.[2]

71. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının. Kadınlara kapılmaktan korunun. Çünkü İsrailoğullarında ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır."[3]

72. İbni Mes'ud *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:
"Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim."[4]

* Bu hadiste istenecek şeylerin sırası bize bildirilmektedir. İlk sırada hidayet: Yani Müslüman olmak. İkinci olarak: Sıradan bir müslüman olmak değil yolunu Allah'ın kitabıyla bularak istenen vasıfta müslüman olmak. Sonra da: Her türlü kötülüğe karşı uzak olma hususiyeti olan iffetli olmak, sonuncu olarak da: Mal ve mülk zenginliği değil, iç huzuru ve gönül zenginliği istenmesi bildirilmektedir. [5]

73. Ebû Tarîf Adî İbni Hâtim et–Tâî *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim demiştir:
"Bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin eden, sonra da (yemininin) zıddını takvâya daha uygun bulan kimse, (yemininden vazgeçip) takvâya yönelsin!"[6]

74. Ebû Ümâme Sudayy İbni Aclân el–Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Vedâ hutbesi'nde şöyle buyururken dinledim demiştir:
"Allah'tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan orucunuzu tutunuz. Mallarınızın zekâtını veriniz. Yöneticilerinize itaat ediniz! (Bu takdirde doğruca) Rabbinizin cennetine girersiniz."[7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 33.
[2] Buhârî, Enbiyâ 8, 14, 19, Menâkıb 1, Tefsîru sûre (12), 2; Müslim, Fezâil 168.
Bu hadisin bir benzeri 372 numarada gelecektir.
[3] Müslim, Zikir 99. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26; İbni Mâce, Fiten 19.
Bir benzeri 290 numarada gelecek olan bu hadis 459 numarada aynen geçecektir.
[4] Müslim, Zikir 72. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Dua 2
Bu hadis 1469'da tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 34.
[6] Müslim, Eymân 15.
Bu hadis 1717'de tekrar gelecektir.
[7] Tirmizî, Cum'a 80.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

62) Başkalarını Kendine Tercih Etmek

"... ve kendilerini yoksulluk içinde bulunsalar bile, diğerlerini kendilerine tercih ederler." (Haşr: 59/9)
"Allah'a olan sevgileri için veya mala olan sevgilerine rağmen yemeklerini, yoksula, yetime ve tutsağa verirler, onları doyururlar." (İnsan: 76/8)

565. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Ben açım, dedi.
Allah'ın Resûlü hanımlarından birine haber salarak yiyecek bir şey göndermesini istedi. O da:
– Seni peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, dedi.
Hz. Peygamber bir başka hanımından yiyecek bir şeyler istedi. O da aynı cevabı verdi. Daha sonra Resûl–i Ekrem'in öteki hanımları da: Seni peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, diye haber gönderince, Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına dönerek:
– *"Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?"* diye sordu.
Ensardan biri:
– Ben misafir ederim, yâ Resûlallah, diyerek o yoksulu alıp evine götürdü. Eve varınca karısına: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in misafirini ağırla, dedi.
Bir başka rivayete göre karısına:
– Evde yiyecek bir şey var mı? diye sordu.
Hanımı:
– Hayır, sadece çocuklarımın yiyeceği kadar bir şey var, dedi.
Sahâbî:
– Öyleyse çocukları oyala. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince de lambayı söndür. Sofrada biz de yiyormuş gibi yapalım, dedi.
Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu; onlar da aç yattılar.
Sabahleyin o sahâbî Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti. Onu gören Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ memnun oldu."*[1]

* Her müslüman yoksul ve fakire sahip çıkmalı, imkanı elvermiyorsa başkalarından yardım istemelidir. Misafiri kendilerine tercih etmek büyük bir olgunluktur. [2]

566. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter."[3]

Müslim'in Câbir İbni Abdullah'tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter."[4]

* Yiyenlerin sayısı arttıkça yemeğin de bereketi artar. Ayrı ayrı kaplardan yiyince insanlar doymuyorlar. Kaplarını birleştirince hem doyuyorlar hem de bereket görüyorlar. [5]

567. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde bulunuyorduk. Bu sırada devesine binmiş bir adam çıkageldi. Bir şeyler umarak sağa sola bakınmaya başladı.
Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanlar, olmayanlara versinler. Fazla azığı olanlar, azığı olmayanlara versinler" buyurdu.
Hz. Peygamber daha birçok mal çeşidi saydı. İşte o zaman kimsenin ihtiyacından fazla bir şey bulundurmaya hakkı olmadığını anladık.[6]

* Yolculukta yol arkadaşları birbirlerine yardım edip kollamalıdır. Bu kimse kendisi veya devesinin açlıktan halsiz düştüğü anlaşılan veya tüm eşyasını tek deveye yüklediği için binit bulamadığından yorulmuş olan bir kimse de olabilir. Bu durumunu anlıyan peygamberimiz şefkat ve merhametinden dolayı müslümanlardan yardım etmeleri istenmiş ve islam kardeşliği böylesine cömertlik istediği için o bedevinin de işi görülmüş oldu. [7]

568. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir kadın dokuduğu kumaşı (bürdeyi) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirip verdi ve:
– Bunu giyesin diye kendi ellerimle dokudum, dedi.
Böyle bir kumaşa ihtiyacı olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu aldı, izâr olarak (belden aşağısına) giyinip yanımıza geldi.
Bunu gören falanca, Hz. Peygamber'e:
– Ne kadar da güzelmiş! Bunu ver de ben giyineyim, dedi.
Resûl–i Ekrem:
– *Peki,* dedi. Orada biraz oturduktan sonra evine döndü. Kumaşı katlayıp o adama gönderdi.
Ashâb–ı kirâm o sahâbîye:
– Hiç de iyi yapmadın. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öyle bir kumaşa ihtiyacı olduğu için onu giyinmişti. Üstelik sen, Hz. Peygamber'in, kendisinden bir şey isteyeni geri çevirmediğini bile bile o kumaşı istedin, dediler.
O şahıs şunları söyledi:
– Vallahi ben o kumaşı giyinmek için değil, kendime kefen yapmak için istedim.
Hadisin râvisi Sehl İbni Sa'd'ın dediğine göre o kumaş bu zâtın kefeni oldu.[8]

* Hediye, hediye edilebilir. Bunu bu hadisten öğreniyoruz. [9]

569. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Eş'arîler, gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. İşte bu sebeple Eş'arîler bendendir, ben de onlardanım."[10]

---

[1] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 10, Tefsîru sûre (59), 6; Müslim, Eşribe 172.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 194.
[3] Buhârî, Et'ıme 11; Müslim, Eşribe 178. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ıme 21.
[4] Müslim, Eşribe 179–181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ıme 21; İbni Mâce, Et'ıme 2.
756'da tekrar gelecektir.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 194.
[6] Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32.
969'da tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 194.

[8] Buhârî, Cenâiz 28, Büyû' 31, Libâs 18, Edeb 39. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 97; İbni Mâce, Libâs 1.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 194.
[10] Buhârî, Şirket 1; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 167.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

89) Anlaşılır Şekilde Konuşmak Dinleyenin Anlıyabilmesi İçin Açık Konuşmak (Karşısındakine Sözü Açık Seçik Söylemek Ve İyi Anlaması İçin Gerektiğinde Tekrarlamak)

697. Enes *radıyallahu anh*'in belirttiğine göre:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünün iyi anlaşılması için konuşmasını üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına varıp onları selâmlayacağı zaman üç defa selâm verirdi.[1]

698. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in konuşması, herkesin anlayacağı şekilde açık seçikti.[2]

* Toplumda her zeka seviyesindeki insanlara hitap eden onlarla konuşan peygamberimiz her eğitim seviyesindeki insanların anlayabilmeleri için konuştuklarını tekrar ederdi. Bir eve gireceğinde de selamı tekrarlardı. [3]

---

[1] Buhârî, İlim 30, İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 18.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 230.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

105) Hurma Gibi Birer Birer Yenecek Meyveleri Sofradakilerin İzni Olmadan İkişer İkişer Yememek

743. Cebele İbni Sühaym şöyle dedi:
İbni Zübeyr ile birlikte savaştığımız sene kıtlık oldu. Bize erzak olarak hurma dağıtıldı. Hurmayı yerken Abdullah İbni Ömer yanımızdan geçer ve bize şöyle derdi:
Hurmayı çifter çifter yemeyiniz. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bize hurmayı çifter çifter yemeyi yasakladı. Sonra İbni Ömer sözlerine devamla: Fakat arkadaşı izin verirse, çifter çifter yiyebilir, derdi.[1]

* Başkalarıyla birlikte yemek yiyen kimseler onların hakkına da riayet etmelidir. Oburluk ve açgözlülük müslümanın üstün şahsiyetiyle bağdaşmayan kötü bir huydur. [2]

---

[1] Buhârî, Et`ime 44, Şirket 4, Mezâlim 14; Müslim, Eşribe 150. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 43; Tirmizî, Et`ime 16; İbni Mâce, Et`ime 41.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 242.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

122) İpek Giymenin Erkeklere Haram Olduğu (İpeğe Oturma Ve Dayanmalarının Erkeklere Haram, Kadınlara Helâl Olduğu)

805. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İpek elbise giymeyiniz. Çünkü ipeği dünyada giyen âhirette giyemez."[1]

806. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i :
"İpek elbiseyi sadece ondan nasibi olmayanlar giyer" buyururken işittim.
Buhârî'nin bir rivayetinde: *"Âhirette ondan nasibi olmayan"* şeklindedir.[2]

807. Enes *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünyada ipek giyen kimse âhirette onu giyemez."[3]

808. Ali *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördüm; sağ eline ipeği sol eline altını almıştı; sonra da:
"Şüphesiz bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır" buyurdular.[4]

809. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İpek giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helâl kılındı."[5]

810. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* altın ve gümüş kaplardan içmemizi ve onların içinde yemek yememizi, ipek ve atlas giymemizi ve üzerinde oturmamızı bize yasakladı.[6]

---

[1] Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11. Ayr. bk. Tirmizî, Edeb 1; İbni Mâce, Libâs 16.
[2] Buhârî, Edeb 66; Müslim, Libâs 7, 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 16.
[3] Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11. Ayr. bk. Tirmizî, Edeb 1; İbni Mâce, Libâs 16.
[4] Ebû Dâvûd, Libâs 11. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 40; İbni Mâce, Libâs 19.
[5] Tirmizî, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 19.
[6] Buhârî, Libâs 27. Pek çok rivayetten bir kısmı için ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 29, 32, Eşribe 27, 28; Müslim, Libâs 4, 5; Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YUNUS ALEYHİSSELAM

Yunus (a.s.)'ın Fazileti

74) İbn Abbas (r.huma)'dan gelen rivayette, Nebî (s.a.s.)'in Rabbi Allahu Teâlâ'dan yaptığı rivayete göre:
"Hiçbir kimse için: Ben şüphesiz Yunus bin Mettâ'dan hayırlıyım, demek ona uygun düşmez..." diye buyurmuş ve Yunus'u babası Metta'ya nispet etmiştir.[1]
v Müslim'de geçen (2376) bir rivayet lafzı şöyledir:
"Hiçbir kimse için: "Ben şüphesiz Yunus bin Metta'dan daha hayırlıyım" demek, ona uygun düşmez." (Resûlullah (s.a.s.) bunu söyledikten sonra): Yunus'u (a.s.) babası Metta'ya nispet etmiştir.

***

75) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayette Nebî (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Hiçbir kuluma: "Şüphesiz ben Metta oğlu Yunus (a.s.)'dan hayırlıyım" demesi uygun düşmez."[2]
v Müslim'de gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Kuluma: "Şüphesiz ben: "Mettâ oğlu Yunus (a.s.)'dan hayırlıyım" demesi uygun düşmez."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir. (7539)
[2] Müttefekun aleyh. Buhârî (3416); Müslim (2376). Hadisin lafzı Müslim'e aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

316) Yemini Bozup Kefâretini Vermek (Bir Konuda Yemin Eden Kişinin Ondan Başkasını Daha Hayırlı Görürse, Hayırlı Gördüğünü Yapıp, Sonra Yemininin Kefâretini Vermesinin Mendup Oluşu)

1719. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle buyurdu:
"Herhangi bir konuda yemin ettiğinde ondan başkasını daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işle ve yeminine kefâret öde."[1]

1720. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Her kim bir hususta yemin eder de ondan başkasını daha hayırlı görürse, yemininden dolayı kefâret versin ve hayırlı olanı yapsın."[2]

1721. Ebû Mûsa *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben, Allah diler de, vallahi diye bir hususta yemin ederim, sonra ondan daha hayırlısını görür, yeminimin kefâretini verip daha hayırlı olanı yaparım."[3]

1722. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden birinizin ailesi hakkındaki yeminini ısrarla sürdürmesi, onu Allah katında, Allah'ın farz kıldığı kefâreti vermesinden daha günahkâr kılar."[4]

* Rasûlullah yukarıdaki hadislerde ümmetine ikazını tekrarlamış ve bizzat uygulamalı olarak da göstermiştir. Yemin keffaretinin nasıl olacağı Maide: 5/89'da açıklanmıştır. Son hadiste ise kişinin ettiği yemin kendi dışındaki kimselere zarar verecek bir yuvanın yıkılmasına bazı kimselerin zarar görmesine sebebiyet verecekse o kimse "O ısrarlı tutumundan vazgeçmeli ve yanlışta ısrar etmemelidir. Çünkü böyle bir ısrar yemini bozup keffâret vermekten daha günahtır." (Bakara: 2/224)'de belirtildiği gibi.[5]

---

[1] Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbu'l–kudât 15, 16.
Bu hadisin bir benzeri 72 numarada geçmişti.
[2] Müslim, Eymân 11–13. Ayrıca değişik sahâbî ravilerden rivayeti için 1719 no'lu hadisin kaynaklarına bk.
[3] Buhârî, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 12, 14; Nesâî, Eymân 15.
[4] Buhârî, Eymân 1; Müslim, Eymân 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 11.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 502.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

63) Ahirete Yarışırcasına Hazırlanmak

"... Öyleyse değerli şeylere ulaşmak için can atanlar, yarışanlar bunca nimetlerin bulunduğu cennete girmek için yarışsınlar." (Mutaffifin: 83/26)
(Bu konuda Hadid: 57/21, Bakara: 2/148, Maide: 5/48, Fatır: 35/32, Mü'minûn: 23/61, Vakıa: 56/10 ayetlerine ve tefsirlerine bakılabilir.) [1]

570. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğa dönerek:
– *"Bunu yaşlılara verebilir miyim?"* diye sordu.
Çocuk:
– Hayır, vallahi olmaz yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı çocuğun eline verdi.[2]

571. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir gün Eyyûb peygamber çıplak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb da onları toplayıp elbisesine doldurdu.
Bunun üzerine Cenâb–ı Mevlâ:
– Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? diye seslendi.
Eyyûb da:
– Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lutfettiğin berekete doyamam, dedi."[3]

* Uzun yıllar boyu hem malıyla hem bedeniyle imtihan olunan ve her ikisi de elinden alınan Eyyub peygambere bu uzun süren sabrından sonra Allah hem sağlığını hem de servetini fazlasıyla geri verdi. İşte bu çekirgeler bu imtihanı başarı ile bitirdikten sonra meydana gelmiştir. 538 numaralı hadiste açıklandığına göre kendiliğinden gelen mal konusunda kişi teşekkür edip o malı almalı ve kendisi kullanmak istemezse istediği şekilde başkalarına verebilmelidir. Almam diye kendini beğenmişlik etmemelidir. [4]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 195.
[2] Buhârî, Şirb ve'l–müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127.
761'de tekrar gelecek ve gerekli açıklama orada verilecek.
[3] Buhârî, Gusül 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35. Ayrıca bk. Nesâî, Gusül 7.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 195.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Adaletten maksat onların sahip oldukları mürüvvet, ahlak, bağlı oldukları takva ve doğruluk sebebiyle, sahip oldukları iman nedeniyle bilerek yalan söylememeleridir. Yoksa günahlardan, unutkanlık yanılma ve hatadan beri olduklarından değildir. Çünkü masumiyet ancak peygamberlere hastır. Dolayısıyla ilim ehlinden hiçbirisi, onların masum olduklarını iddia etmemiştir. Masum olamamaları da adaletli olmalarına ters değildir.
Yazar konuyla ilgili İbni Teymiye, el-Muallimi ve İbni Hibban gibi alimlerin sözlerini nakleder
b. El-Mukbili'nin sözünde delil yoktur. Sözüne de değer verilmez. Kendisi Mutezile çevresinde yetişmiş, kendini Şi'i fikhına vermiş ve onun metoduyla etkilenmiş birisidir. Dolayısıyla sahabe hakkındaki hükmü, Mutezile sapıklığı ile Şi'i inhirafi karışmıştır.
c. Hiç şüphesiz onlarda birer beşerdir. Yanılma unutkanlık hata başkalarına arz olunduğu gibi onlara da arz olunur. Bu durum onların adaletli oluşunu etkilemez. Ancak başkalarından ayrıldıkları noktalar vardır; Hz. Peygamber'e çağdaş idiler, olaylara tanık oldular. Bunları hafızalarına yerleştirip ameli olarak uyguladılar. Ayrıca Hz. Peygamberden işittiklerini beraberce müzakere ettiler. Buna da ihtiyat ve dikkat ederek yaptılar. Şüphe edilen hadisin de rivayetinden kaçındılar. Bununla beraber hadis tenkitçileri, sahabenin her dediğini ve her rivayet ettiğini almamıştır. Şayet onlarda bir hata veya yanılma olduysa bunu tenkit etmişlerdir. Kaldı ki, sahabeler bile, birbirlerinin hata ve yanılmasına susmayıp ikaz etmişlerdir.
d. Hiç şüphesiz ki, sahabelerden İslâm'dan irtidat eden veya mürtet olarak ölen kimse sahabe sayılmaz. Çünkü sahabe, Hz. Peygambere iman ederek onu görmüş ve İslâm üzere ölmüş kimsedir. Hiç şüphesiz bazı sahabeler arasında savaş ve fitneler olmuştur. Ama bu adaletli oluşlarını etkilemez. Yazar daha sonra sahabenin adaletiyle ilgili olarak, İbn Salah ve İbn Teymiye'nin sözlerini nakleder. İbni Teymiye şöyle der: "Sahabe hakkında nakledilen menfi sözler iki türlüdür. **1.** Onlar hakkında nakledilmiş sözler ya yalan, ya da ekserisi tahrif edilmiş sözlerdir. **2.** Doğru olanlarına gelince, bunların çoğu mazur görülebilen türden olup, onları günah olmaktan çıkarır, içtihat türüne sokar ki, içtihatta isabet edilirse iki ecir, hata edilirse bir ecir vardır. Hulefa-i Raşidin hakkında nakledilenler de bu baptandır. İşledikleri bazı günahlar varsa, bu onların faziletli ve sabikundan olmasına mani değildir.
e. Havuz hadisi mütevatirdir. Burada, Hz. Peygamber vefatından sonra irtidat edenleri kastetmiştir. Bunlar da sahabeden sayılmazlar ki, başka bir hadiste kastedilenin bunlar olduğu teyid edilmiştir. Sonra yazar, konuyla ilgili olarak el-Hattabi'nin sözlerini nakleder. Netice olarak yazar havuz hadisinin sahabe ile ilgisi olmadığını vurgular.
f. Sahabeler, birbirlerini yalanlamadılar. Ve ithamda da bulunmadılar. Enes b. Malik'in hadisinde bu, açıkça ifade edilmiştir. Kaldı ki, aralarında güven de vardı. Şayet aralarında hata, unutkanlık ve yanılma olursa, birbirlerine müracaatta bulunurlardı. Onlar da beşer idi, beşer olmalarından çıkmamışlardır. Yazar daha sonra İbni Şeybe gibi çağdaş müelliflerden konuyla ilgili sözler nakleder.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbnu Abdilberr'in Değerlendirmesi:

Yazıya taraftar olmayanları aksettiren -bir kısmını yukarıda kaydettiğimiz- rivâyetleri kaydettikten sonra İbnu Abdilberr şu yoruma yer verir:
"Ebu Ömer (İbnu Abdilberr) der ki: "İlmin yazılmasını mekruh addedenler, iki sebeple bu görüşü benimsediler: Birinci sebep: "Kur'ân'la birlikte, onunla baş ölçüşecek bir başka kitaba yer vermemek. İkinci sebep: İlim tâlibinin yazdığına güvenerek ezberleme işinde tenbelleşmemesi, ezberi azaltmaması için. Nitekim el-Halil: "İlim, dolaba değil akla yerleştirilendir" demiştir."
İbnu Abdilberr, gerçek ilmi, dolaplarda muhafaza edilen defterler değil, ezberlenerek hâfizaya alınan şeylerin teşkil ettiğini belirten epeyce bir şiir ve vecîze kaydettikten sonra şu değerli açıklamayı yapar:
"Bu babta (yani yazıya muhâlefet mevzuunda) sözlerini kaydettiğimiz kimseler, bu hususta Arab ırkına has bir yolda gidenlerdir. Zira onlar, fıtraten hafıza yönüyle güçlüdürler. (Kültürel mahsulâtlarını) hafıza yoluyla nakletmek onlara has bir vasıf olmuştur. İbnu Abbas (radıyallahu anh), Şâ'bî, İbu Şihâbi'z-Zuhrî, Nehâ'î, Katâde ve bunların yolu üzerine giderek yazıyı hoş görmeyenler, onların fıtratlarıyla mecbûl olanlar, hep hafızası kuvvetli olan kimselerdi. Onlardan her birine dinlemek kâfi geliyordu. İbnu Şihâb'tan rivâyet edileni görmüyor musun: Demiştir ki: "Ben Bakî'den geçerken, kaba bir söz gelmesin diye kulaklarımı tıkarım. Vallahi kulağıma girip de unutmuş olduğum hiçbir şey yok". Şâbî'den de buna benzer rivâyet gelmiştir. Bunların hepsi (aynı vasıfları taşıyan) Araptır. Hz. Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şöyle buyurmuştur: *"Biz, ümmî bir ümmetiz yazı ve hesap bilmeyiz"*. Ezberciliğin Araplara has bir vasıf oluşu meşhurdur. Birçokları, bir kısım şiirleri bir işitmede ezberleyi vermiştir. Sözgelimi, İbnu Abbas (radıyallahu anh) Ömer İbnu Ebî Rebî'a'ya ait bir kasideyi tek dinlemede ezberlemiştir.
Bugün, böylesini bulmak mümkün değildir. Şâyet hadîsler yazılmasaydı pek çoğu kaybolurdu. Nitekim Resûlullah (aleyhîssalâtu vesselâm)'da ilmin yazılmasına ruhsat vermiştir. Âlimlerden birçok cemaat de sâdece ruhsat vermekte kalmayıp, yazıyı övdüler de..." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/96-97.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Ebû Hanîfe'nin Hadîs Kabûlündeki Şartları

Yukarıda Ebû Hanîfe'nin (radıyallahu anh) muhaddis yönünü tamamlayan bir hususun, onun hadîs kabulünde koyduğu şartlar olduğunu söylemiştik. Usûl-i Serâhsî'den çıkararak aşağıda kaydedeceğimiz kaideler, onun bu yönünü ve hadîs hususundaki titizliğini belirtmekle kalmayıp, usûl-i hadîs'in onun zamanında fiilen mevcudiyetini de gösterecektir. Ebû Hanîfe'nin koyduğu şartlardaki "sıkılık", o devirde yaygınlık kazanan hadîs uydurma faaliyetlerine karşı İmamın din-i mübîni koruma endişesiyle izah edilmektedir:

1- Haber-i vâhid, yanında toplanmış olan usûle muhalefet etmemelidir. Zira bu usûl, şer'î kaynaklardan araştırmalar sonunda elde edilmiştir. Muhâlif olma durumunda iki delilden kuvvetlisi ile amel prensibine uyarak, haber-i vâhidi terketmiş ve bu haberi şâz addetmiştir.

2- Haber-i vâhid, Kitab'ın umûmi prensiplerine ve zâhirlerine muhalefet etmemelidir. Muhalefet halinde kitâbın zâhirini almış, rivâyeti terketmiştir. Burada da prensip "iki delilden kuvvetlisiyle amel"dir. Ama bu rivayet, mücmel âyeti beyan zımnında veya yeni bir hüküm koyan nass ise o zaman hadîsi almıştır.

3- Haber-i vâhid meşhur sünnete muhâlefet etmemelidir. Meşhûr sünnet kavli veya fiili olsa farketmez, hüküm aynıdır. Burada da "iki delilden kuvvetlisiyle amel" prensibi câridir.

4- Haber-i vâhid, kendisine eşit olan bir başka habere de muhâlefet etmemelidir. Bu çeşit iki haberden biri, tercih sebeplerinden biriyle diğerine üstün kılınır. Meselâ: İki sahâbeden biri daha fakîhtir, veya biri fakîhtir, öbürü değildir, veya biri gençtir, diğeri ihtiyardır. Böylece hata ihtimalinden uzaklaşılmış olur.

5- Râvi, rivâyet ettiği hadîse muhalif amel etmemelidir. Köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanması gerektiğini beyan eden Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hadîsi gibi. Çünkü Ebu Hüreyre hazretleri bu hadîsin gereğine göre amel etmemiştir.

6- Haber-i vâhid, ihtiva ettiği ziyadede münferid kalmamalıdır. Bu teferrüd metinde olsa da, senette olsa da birdir. Bu durumda, Allah'ın dininde ihtiyat maksadıyla nâkıs olanla amel eder.

7- Haber-i vâhid, belva-yı âmme üzerine olmamalıdır. Çünkü umumî belvâya müteallik bir haberin meşhûr veya mütevâtir olması gerekir.

8- Hükümde ihtilaf eden sahabelerden biri, onlardan birinin rivayet ettiği haberle ihticâcı terketmemiş olmalı. Çünkü, haber sâbit olsaydı onlardan biri mutlaka onunla ihticâc ederdi.

9- Seleften birinin, hadîs hakkında ta'nı sebkat etmemeli.

10- Rivâyetlerin ihtilaf hâlinde, hudud ve ukûbatla ilgili meselelerde daha hafif olanını almak esastır.

11- Râvinin rivâyet ettiği hadîsi zabt durumu, hadîsi tahammül ettiği (öğrendiği, aldığı) andan edâ ettiği ana kadar değişmemiş olmalı, unutma, karışma vukûa gelmemiş olmalıdır.

12- Haber-i vâhid Sahâbe ve Tâbiîn arasında mütevâris olan amele, aynı beldede kaldıkça muhalefet etmemelidir.

13- Râvî, rivâyet ettiği şeyi iyice hatırlamadıkça sırf yazının kendi yazısı olduğuna dayanarak, yazıya itimad ederek rivayeti kabul etmesi caiz değildir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/488-490.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

135) Evine Giren Kimsenin Selâm Vermesi

"... evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından bolluk, bereket ve esenlik dileyerek, birbirinize mutlaka selam veriniz..." (Nur: 24/61)

863. Enes *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Yavrucuğum! Kendi ailenin yanına girdiğinde onlara selâm ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun" buyurdu.[1]

---

[1] Tirmizî, İsti'zân 10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

149) Hastanın Hâlini Anlatması (Hastanın, "Hastayım, Ağrım Şiddetli, Yanıyorum, Vay Başım" Gibi Sözler Söylemesinin Câiz Olduğu, Şikâyet Etmediği Sürece Böyle Dertlenmesinde Kerahet Bulunmadığı)

916. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bir keresinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdim, kendisi sıtmaya yakalanmıştı, elimi vücuduna dokundurdum ve:
– Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.
– *"Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ıstırap çekiyorum"* buyurdu.[1]

917. Sa'd ibni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyaretime geldi. Ona:
– "Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir tek kızımdan başka mirasçım da yok…" dedim.
[Râvi, hadisin tamamını nakletmiştir.][2]

918. Kâsım İbni Muhammed'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Âişe *radıyallahu anhâ*, bir keresinde şiddetli baş ağrısına tutulduğundan dolayı, "vay başım, ölüyorum" dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Asıl ben, 'vay başım' demeliyim"* buyurdu.
(Râvi hadisin tamamını nakletti)[3]

---

[1] Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45.
Bu hadis 38 numarada geçmişti.
[2] Buhârî, Cenâiz 36, Vasâyâ 2, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasâyâ 5. Ayr. bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vasâyâ 1; Nesâî, Vasâyâ 3; İbni Mâce, Vasâyâ 5.
Bu hadis geniş şekliyle 6 numarada geçmiş ve gerekli açıklama da orada verilmişti.
[3] Buhârî, Merdâ 16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VİTR BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 332

Ø VITR NAMAZININ DEĞER VE KIYMETI

452- Hârice b. Huzâfe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir, Rasûlullah (s.a.v.) yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu: **"Allah size beş vakit dışında bir namaz daha kılınmasını emir buyurdu ki o namaz sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır. Bu namaz vitr namazıdır kılınma zamanı ise, yatsıdan sonra başlayıp sabah namazının vakti girinceye kadardır."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 1; İbn Mâce, İkame: 114)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Büreyde, Ebû Basra el Gıfârî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Hârice b. Huzâfe hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Yezîd b. ebî Habib'in rivâyetiyle bilmekteyiz.

Bazı Muhaddisler bu hadisteki râvîyi şüphe ve tereddüde kapılarak Abdullah b. Râşid ez-Zürekî demişlerdir ki, bu doğru değildir. Ebû Basra el Gıfârî'nin ismi Humeyl b. Basra'dır. Bazı kimseler Cemil b. Basra demektedirler ki bu doğru değildir. Ebû Basra el Gıfârî başka bir kimse olup Ebû Zerr'dı rivâyetle bulunan Ebû Zerr'in kardeşinin oğludur.

BÖLÜM: 333

Ø VITR NAMAZI FARZ VE VÂCIB DEĞILDIR

453- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Vitr namazı farz namazlar gibi kılınması gerekli bir namaz değildir. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) bu namazı kılmış ve şöyle buyurmuştur: **"Allah tektir tek olanı sever, Ey Kur'ân'a inanıp ona bağlananlar siz de tek rek'atlı olan vitiri kılın."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 1; Dârimî, Salat: 209)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, İbn Mes'ûd ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilimiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

454- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Vitr namazı farz namazlar gibi devamlı kılınması gereken bir namaz değildir. Fakat Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı bir sünnet (nafile) namazdır."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 1;İbn Mâce, İkame: 115)

Bu hadisi bu şekilde bize Ebû İshâk'tan, Sûfyân'dan, Abdurrahman b. Mehdî'den, Muhammed b. Beşşâr aktarmıştır. Bu rivâyet Ebû Bekir b Ayyaş'ın rivâyetinden daha sahihtir.

Mansur b. Mu'temir'de, Ebû İshâk'tan, Ebû Bekir b. Ayyaş'ın rivâyetine benzer bir hadis bize aktarmıştır.

BÖLÜM: 334

Ø VITR KILMADAN ÖNCE UYUMAK HOŞ DEĞILDIR

455- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bana uyumadan önce vitiri kılmamı emretti."** (İbn Mâce, İkame: 122; Ebû Dâvûd, Vitr: 7)

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi bu şekliyle hasen garibtir.

Ebû Sevr el Ezdî'nin ismi Habib b. ebî Müleyke'dir. Sahabe ve tabiin dönemi ilim adamları vitr kılınmadan uyunmaması gerektiğini söylemişlerdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir. "Sizden biriniz gecenin sonunda uyanamayacağından endişe ederse gecenin ilk saatlerinde yatmadan önce vitiri kılsın." Gecenin son anında kalkmayı becerebilen kimse ise gecenin sonunda kılsın çünkü gecenin sonunda okunan Kur'ân'ı dinlemek üzere melekler hazır bulunurlar ki bu daha değerlidir. Bu hadisi bu şekilde bize Hennâd; Ebû Muaviye, A'meş, Ebû Sûfyân ve Câbir'den nakletmiştir.

BÖLÜM: 335

Ø VITR NAMAZININ GECENIN HER BÖLÜMÜNDE KILINABILECEĞI

456- Mesrûk (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Mesrûk, Âişe (r.anha)'ya Rasûlullah (s.a.v.)'in vitirinden sordu da; Âişe şu şekilde cevap verdi: **"Gecenin her vaktinde vitr kılmıştır, yani gecenin başında, ortasında ve sonunda. Ömrünün sonlarına doğru ise seher vaktinde kılardı."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 8; İbn Mâce: İkame: 121)

Tirmîzî: Ebû Husayn'ın ismi "Osman b. Âsım el Esedî'dir.

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Câbir, Ebû Mes'ûd el Ensarî ve Ebû Katâde'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Bazı ilim adamları vitiri gecenin sonunda kılmayı tercih etmişlerdir.

BÖLÜM: 336

Ø VITR NAMAZI YEDI REK'AT OLARAKTA KILINABILIR

457- Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) on üç rek'at kılarak vitr yapardı, yaşlanıp zayıf düşünce yedi rek'atla vitr yapardı."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 3; Buhârî, Vitr: 2)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe (r.anha)'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Seleme hadisi hasendir.

Peygamber (s.a.v.)'den on üç, on bir, dokuz, yedi, beş, üç, bir rek'at olduğu hakkında da rivâyet edilmiştir.

İshâk b. İbrahim: "Rasûlullah (s.a.v.) on üç rek'at vitr kılardı" hadisinin manası: Vitirle birlikte gece namazı toplam on üç rek'at olurdu demektedir. Bu yüzden gece namazı vitire ilave edilerek söylenmiş oldu, diyerek, Aişe (r.anha)'dan da bir hadis rivâyet etmiştir, ayrıca şu hadisi de delil getirmektedir. **"Ey Kur'ân'a mensup kimseler vitr kılın."** Burada gece namazı kastedilmiş olup, gece namazının Kur'ân'ı iyi bilenlerin vazifesi olduğu kastedilmiştir.

458- (Arapça orjinalinde 458. hadis atlanmış olup 457. hadisin içerisinde açıklama bölümünde verilen bu hadis; 458 numaralı hadis olabilir.)

BÖLÜM: 337

Ø VITR NAMAZI BEŞ REK'AT DA KILINABILIR

459- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in gece namazı on üç rek'attır. Bunlardan beşini vitr olarak kılar ve beşinci rek'atta otururdu. Müezzin sabah ezanını okuyuncaya kalkar iki rek'at hafif sünnet kılardı."** (İbn Mâce, İkame: 123; Ebu Dâvûd, Vitr: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Eyyûb'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Âişe hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönem ilim adamlarından bir kısmı Vitirin beş rek'at olduğu ve beşinci rek'atta oturulacağı görüşündedirler.

Tirmîzî: Ebû Mus'ab el Medinî'ye **"Rasûlullah (s.a.v.)'in dokuz ve yedi rek'at vitr kılardı…"** hadisinin ne demek olduğunu sordum, şöyle dedi: **"İki iki kılar selam verir tek bir rek'atta tüm kıldığını teklemiş olurdu."**

BÖLÜM: 338

Ø VITR NAMAZI ÜÇ REK'AT OLARAKTA KILINABILIR

460- Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), vitiri üç rek'at olarak kılar bu rek'atlarda dokuz kısa sûre okur, her rek'atta üç sûre okurdu ki son okuduğu sûre "İhlas" sûresi olurdu."** (Müsned: 640)

Tirmîzî: Bu konuda Imrân b. Husayn, Âişe, İbn Abbâs, Ebû Eyyûb'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Ebza yoluyla Übey b. Ka'b'den hadis rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Abdurrahman b. Ebza'nın kendisinden de hadis rivâyet edilmiştir. Bazı hadisçiler Abdurrahman'ın kendisinden rivâyet etmekte Übey b. Ka'b'ı zikretmemektedirler. Kimisi de Abdurrahman b. Ebza ve Übey b. Ka'b diyerek rivâyet etmektedirler.

Tirmîzî: Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bir kısım ilim adamları vitr namazının üç rek'at kılınması görüşündedirler.

Sûfyân es Sevrî diyor ki: Dilersen beş, dilersen üç, istersen bir rek'at kılabilirsin, ben üç rek'at kılmayı seviyorum. İbn'ül Mübarek ve Küfelilerin görüşleri de böyledir.

Saîd b. Yakup et Talekanî, Hammad b. Zeyd'den, Hişâm'dan, Muhammed b. Sirin'den naklederek demişlerdir ki: Yani sahabe ve tabiin ileri gelenleri beş, üç ve tek rek'at olarak kılarlar, hepsini de iyi görürlerdi.

BÖLÜM: 339

Ø VITR NAMAZı TEK REK'AT OLARAK TA KıLıNABILIR

461- Enes b. Sirin (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"İbn Ömer'e şöyle sormuştum sabah namazının iki rek'at sünnetin de uzun okuyayım mı?** Bunun üzerine dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) gece namazını ikişer rek'at olarak kılar, tek bir rek'atta kıldığı namazı teklemiş (vitr yapmış) olurdu. Sabah ezanı okunur okunmaz hemencecik, hafifce iki rek'at sabah namazının sünnetini kılardı."** (İbn Mâce,İkame: 123; Ebû Dâvûd, Vitr: 3)

Bu konuda Âişe, Câbir, Fadl b. Abbâs, Ebû Eyyûb ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Sahabe ve tabiin alimlerinden bir kısmı bu görüşte olup, kişinin ikişer rek'atlar ile üçüncü tek rek'atın arasını bir selamla ayırması görüşündedirler. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır.

BÖLÜM: 340

Ø VITR NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER

462- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) vitirde "A'la, Kafirûn ve İhlas" sûrelerini, her birini bir rek'atta okurdu."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 4; İbn Mâce, İkame: 115)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Âişe, Abdurrahman b. Ebza ve Übey b. Ka'b'dan da hadis rivâyet edilmiştir. Ayrıca; Abdurrahman b. Ebza'dan da yine rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Yine Rasûlullah (s.a.v.)'in vitirin üçüncü rek'atında; Nas, Felak ve İhlas sûrelerini okuduğu da rivâyet edilmiştir.

Sahabe ve tabiin dönemi ilim adamlarının çoğunluğu üç rek'atın her birinde; A'la, Kafirun ve İhlas sûrelerini okumayı tercih etmişlerdir.

463- Abdulaziz b. Cüreyc'den aktardığına göre, şöyle demiştir: **"Âişe (r.anha)'dan, Rasûlullah (s.a.v.) vitr namazında ne okurdu diye sordum.** Dedi ki: **"Birinci rek'atta A'la sûresi, ikinci rek'atta Kafirûn süresi, üçüncü rek'atta İhlas ve Muavvizeteyn yani Felak ve Nas sûrelerini okurdu."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 4; İbn Mâce, İkame: 117)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Tirmîzî: Abdulaziz, A'ta'nın arkadaşı olan İbn Cüreyc'in babasıdır. İbn Cüreyc'in ismi ise; Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc'tir.

Yahya b. Saîd el Ensarî bu hadisi Amre ve Âişe'den rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 341

Ø VITR NAMAZıNDA KUNUT DUASı

464- Hasan b. Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) vitirde okuyacağım duayı bana öğretti, "Allah'ım sıhhat ve afiyetle kıldıklarında beraber beni de afiyette kıl, işlerini güzelce ayarladığın kimseler gibi benimde vekilim ol, hidayete erdirdiklerinle beni de hidayette kıl. Kaderin şerrinden beni koru, bana verdiğin nimetleri bereketlendir. Sen herkese hükmedersin sana hükmedilemez velisi olduğun kimse asla zelil olmaz, eksiklikler sana yakışmaz. Ey Rabbimiz! Yücesin ve kutlusun."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 5; İbn Mâce, İkame: 117)

Tirmîzî: Bu konuda Ali (r.a.)'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen olup; bu şekliyle Rabia b. Şeyban denilen Ebûl Havra es Sadî'nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Vitirde kunut hakkında rivâyet edilen bundan daha iyi bir hadis bilmiyoruz. İlim adamları vitirde kunut hakkında değişik görüşler ortaya koymuşlar olup; Abdullah b. Mes'ûd, bütün sene vitirde kunutun rükû' dan önce yapılmasını öngörürdü. Bir kısım ilim adamları da bu görüşte olup Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, İshâk ve Küfeliler bunlardandır. Ali b. ebî Talip'den, Ramazan'ın ikinci yarısında rükû' dan sonra kunut yaptığı da rivâyet edilmiştir. Şâfii ve Ahmed gibi bazı ilim adamları da bunlardandır.

BÖLÜM: 342

Ø UYKU VE UNUTKANLıK SEBEBIYLE VITR NAMAZıNı GEÇIREN NE YAPMALı?

465- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim vitr namazını uykuda veya unutarak geçirirse hatırladığı ve uyandığı zaman hemen kılsın."** (İbn Mâce, İkame: 122)

Tirmîzî: Bu hadis bir önceki hadisten daha sahihtir.

Tirmîzî: Süleyman b. Eş'as da denilen Ebû Dâvûd es Siczî'den işittiğime göre, şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel'e, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum, kardeşi Abdullah'ın zararsız olduğunu söyledi.

Tirmîzî: Buhârî'den işittiğime göre, Ali b. Abdullah, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, zayıftır. Abdullah b. Zeyd b. Eslem ise güvenilir bir kimsedir. Küfelilerden bazıları bu hadisle amel etmişler olup, kişi güneş doğduktan sonra bile olsa hatırladığı zaman vitiri kılar, demektedirler. Sûfyân es Sevrî, gibi.

466- Zeyd b. Eslem (r.a.)'ın babasından rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim vitr namazını uykudan dolayı geçirmişse sabahladığında hemen kılsın."** (İbn Mâce, İkame: 122)

BÖLÜM: 343

Ø VITR NAMAZıNı GECELEYIN, SABAH OLMADAN KıLıNMASı

467- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabah olmadan önce, vitr namazını kılmakta acele edin."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 7)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

468- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabah girmeden önce vitr namazını kılın."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 7)

469- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sabah namazı vakti girince gece namazı ve vitr namazı kılınmaz öyleyse sabah namazı vakti girmeden vitr namazını kılın."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 9)

Tirmîzî: Hadis bu sözlerle sadece Süleyman b. Musa, tarafından rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu da rivâyet edilmektedir: **"Sabah namazından sonra vitr kılınmaz."** Pek çok ilim adamı bu görüştedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk; sabah namazından sonra vitr kılınmaz, görüşündedirler.

BÖLÜM: 344

Ø BIR GECEDE IKI VITR NAMAZı KıLıNMAZ

470- Talk b. Ali (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim buyurdular ki: **"Bir gecede iki kere, vitr namazı kılınmaz yani vitiri kıldıktan sonra gece namazı kılarsa tekrar vitr kılmasına gerek yoktur."** (Ebû Dâvûd, Vitr: 9)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

İlim adamaları, gecenin öncesinde vitiri kılıp sonra gece namazı için kalkan kimsenin durumunda değişik görüşler ortaya koydular.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve daha sonrakilerden bir kısmı: Bu durumdaki kimsenin vitr namazı bozulmuş olur gecenin öncesinde kıldığı vitr namazına bir rek'at ilave eder, sonra dilediği kadar gece namazı kılar daha sonra gece namazının sonunda vitr namazını kılar, böyle yapmakla bir gecede iki vitr kılınmaz hadisine de uyulmuş olur.

İshâk bunlardandır. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabı ve diğer bazı ilim adamları ise gecenin öncesinde vitr namazı kılan kimse, uyur sonra gece namazı için kalkar ve dilediği kadar namaz kılar, önceki kıldığı vitr namazını kıldığı şekilde bırakır. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Küfeliler ve Ahmed, bunlardandır. Bu görüş daha sahihtir, çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in vitr namazından sonra namaz kıldığı değişik rivâyetlerle bize ulaşmıştır.

471- Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) vitr namazından sonra iki rek'at namaz kılardı."** (Dârimî, Salat: 215)

Tirmîzî: Bu hadis benzeri şekillerde Ebû Ümâme, Âişe ve başkaları tarafından da rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 345

Ø BINIT ÜZERINDE VITR NAMAZı KıLıNABILIR

472- Saîd b. Yesâr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir yolculukta İbn Ömer'le beraberdim, biraz geri kalmıştım. Nerede idin? Diye sordu, vitr namazını kıldım dedim. Dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.) senin için en güzel örnek değil mi? Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i biniti üzerinde vitr namazı kılarken gördüm."** (İbn Mâce, İkame: 127)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bir kısım ilim adamları binit üzerinde vitr kılınabileceği görüşündedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bir kısım ilim adamları ise: **"Binit üzerinde vitr namazı kılınmaz, binitten iner ve yerde kılar"** demektedirler. Küfeli bazı alimler böyle düşünürler.

BÖLÜM: 346

Ø KUŞLUK NAMAZı

473- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim on iki rek'at kuşluk namazı kılarsa Allah o kimseye Cennet'te altından bir köşk yapar."** (Müslim, Müsafirîn: 13; Ebû Dâvûd, Tatavvu: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Ümmü Hanî, Ebû Hüreyre, Nuaym b. Hemmar, Ebû Zerr, Âişe, Ebû Ümâme, Utbe b. Abdis Sülemî, İbn ebî Evfâ, Ebû Saîd, Zeyd b. Erkâm ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi garibtir, sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

474- Abdurrahman b. ebî Leylâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in, Kuşluk namazı kıldığını bana Ümmü Hanî anlattı. Mekke fethi günü Rasûlullah (s.a.v.)'in kendi evine girdiğini guslederek sekiz rek'at kıldığını aktardı ve dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'in bu sekiz rek'attan daha hafif namaz kıldığını hiç görmedim rükû' ve secdelerini tam yapmıştı."** (Müslim, Müsafirîn: 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ahmed: Bu konuda en sahih hadis Ümmü Hanî'nin hadisidir. Hadisçiler Nuaym'ın kim olduğu hakkında ihtilaf ettiler; bir kısmı Nuaym b. HAmmâr'dır derken bir kısmı da İbn Hemmar, İbn Hebbar ve İbn Hemam demişlerdir. Doğrusu İbn Hemmar'dır.

Buhârî'nin hocası Ebû Nuaym bu kimse hakkında şüphe ederek **"İbn Himaz"** demekte ve yanılmaktadır. Sonra bu kanaatinden vazgeçerek **"Nuaym Rasûlullah (s.a.v.)'den …)** demektedir.

Tirmîzî: Abd b. Humeyd bunu bana Buhârî'nin hocası Ebû Nuaym'den haber vermiştir.

475- Ebû'd Derdâ ve Ebû Zerr (r.anhüma)'dan rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi:**"Ey Ademoğlu, gündüzün başlangıcında dört rekat namaz kıl ki, gündüzün sonuna kadar senin her türlü ihtiyaçlarını karşılayım."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 12)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

476- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim çift çift kılınan Duha namazına devam ederse, denizin köpüğü kadar bile olsa günahları affedilir."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 12)

Tirmîzî: Vekî', Nadr b. Şümeyl ve pek çok hadisçiler bu hadisi Nehhas b. Kahm'den rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi sadece onun rivâyetinden bilmekteyiz.

477- Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) Kuşluk namazını devamlı kılardı ki, asla bırakmayacak derdik ve yine Kuşluk namazını günlerce bırakırdı ki artık onu hiç kılmayacak derdik."** (Müslim, Müsafirîn: 13)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 347

Ø ÖĞLEDEN ÖNCE ZEVAL VAKTI KıLıNAN SÜNNET NAMAZ

478- Abdullah b. Sâib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a.v.), güneş batıya kayınca öğleden önce dört rek'at namaz kılar ve şöyle buyururdu: **"O vakit gök kapılarının açıldığı bir saattir. Ben de amelimin o saatte Allah'a yükselmesini severim."** (Müsned: 14849)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Sâib hadisi hasen garibtir.

Peygamber (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"O güneş batıya kayınca dört rek'at namaz kılar ve sonuncu rek'atta selam verirdi."**

BÖLÜM: 348

Ø HACET (IHTIYAÇ-İSTEK) VE DILEK NAMAZı

479- Abdullah b. ebî Evfâ (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kimin Allah'tan ve insanlardan bir istek ve ihtiyacı varsa güzelce abdest alsın, iki rek'at namaz kılsın sonra Allah'a hamdü sena ve Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirdikten sonra şöyle desin; cezaları vermekte acele etmeyen ikram sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük arşın sahibi olan Allah'ı her türlü noksanlıklardan uzak bilir her türlü kemal sıfatlarıyla beraber olduğunu kabul ederim. Tüm eksiksiz övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah'ım rahmetine sebep olan her şeyi ve bağışlamanı gerektirecek sebepleri ve her türlü günahtan uzak olmayı senden isterim. Allah'ım her günahımı bağışlamanı ve her üzüntümü gidermeni senin rızana uygun her ihtiyacımı karşılamanı senden isterim, Ey merhametlilerin en merhametlisi."** (İbn Mâce, İkame: 189)

Tirmîzî: Bu hadis garib olup senedinde söz edilmiştir.

Faid b. Abdurrahman'ın hadis konusunda zayıf olduğu söylenmiştir. Faid Ebûl Verka'dır.

BÖLÜM: 349

Ø ISTIHARE NAMAZı VE DUASı

480- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v.) her işimizde bize Kur'ân'dan sûre öğretir gibi istihareyi öğretirdi ve şöyle derdi; **"Sizden biriniz bir işi yapmak istediğinde farz namazdan başka iki rek'at namaz kılsın ve şöyle desin "Ey Allah'ım hakkımda hayırlısını bildiğin için ben de senden hakkımda hayırlısı ne ise onu bildirmeni isterim. Senin güç ve kuvvetinle beni güçlendirmeni isterim ve her şeyi senin büyük lûtfundan isterim. Çünkü senin her şeye gücün yeter benim ise hiçbir şeye gücüm yetmez, sen her şeyi bilirsin ben ise bilemem akıl ve düşünmeyle bilinmeyecek her şeyi bilen sadece sensin. Ey Allah'ım şu yapacağım işin benim için dinim, yaşayışım ve işimin sonu hakkında hayırlı olduğunu biliyorsan -ki mutlaka bilmektesin- onu yapmayı bana kolay getir. Eğer bu iş benim için dinim, yaşantım ve işimin sonucu hakkında kötü olduğunu biliyorsan -ki mutlaka bilmektesin- onu benden uzaklaştır (veya bu günüm ve geleceğim şeklinde dedi) beni de ondan uzak eyle hayır nerede ise onu benim için takdir et ve ona razı et, beni diyerek, işi ne ise onu söyler."** (Nesâî, Nikah: 27; Ebû Dâvûd, Vitr: 31)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir hadisi hasen sahih garibtir ve sadece Abdurrahman b. ebil Mevalî yoluyla bilmekteyiz.

Bu kimse Medîneli bir ihtiyar olup güvenilir bir kimsedir. Sûfyân ondan hadis rivâyet etmiştir. Pek çok hadis imâmı da yine ondan hadis rivâyet etmişlerdir.

İsmi: Abdurrahman b. Zeyd b. ebil Mevalî'dir.

BÖLÜM: 350

Ø TESBIH NAMAZı

(Bu hadis ile 482 numaralı hadis yer değiştirmiş gibi gözüküyor, 482 numaralı hadis önce okunsa daha iyi anlaşılır.)

481- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, annesi Ümmü Süleym, Peygamber (s.a.v.)'e giderek:**"Namazımda okuyacağım şeyleri bana öğret"** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:**"On kere Allahüekber, on kere Sübhanallah, on kere Elhamdülillah de sonra dileğin ne ise onu iste. Bu isteklerine Allah evet evet diye buyurur."** (Ebû Dâvûd, Tatavvu: 14)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Abdullah b. Amr, Fadl b. Abbâs ve Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen garibtir. Peygamber (s.a.v.)'den tesbih namazıyla alakalı pek çok hadis rivâyet edilmiş çoğunluğu sahih değildir.

İbn'ül Mübarek ve pek çok ilim adamı tesbih namazıyla alakalı rivâyetleri ortaya koyarak bu namazın değer ve kıymetini dile getirmektedirler.

Ahmed b. Abde ed Dabbî'nin, Ebû Vehb'den bize aktardığına göre Abdullah b. Mübarek'e tesbih namazı hakkında sordum dedi ki: "tekbîr aldıktan sonra "Subhaneke" duasını okursun sonra on beş kere **"Sübhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahû vallahü ekber"** der, euzu besmele çeker Fatiha süresiyle birlikte bir süre okur ve sonra on kere **"Subhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahû vallahü ekber"** dersin sonra rükû' a gider aynı şekilde on kere söylersin rükû'dan kalkınca tekrar on kere söylersin. Secdeye varınca on sefer söyler secdeden kalkınca yine on sefer söyler sonra ikinci secdeye giderek tekrar on sefer söyle, bu şekilde dört rek'atı tamamlarsın. İşte böylece her rek'atta yetmiş beş tesbih okursun, her rek'ata on beş tesbihle başlar, fatiha ve sûre okuduktan sonra on tesbih getirerek namaz devam eder. Bu namazın gece kılınması ve iki rek'atta bir selam verilmesi bana göre daha iyidir. Gündüz kılarsa dilerse iki rek'at dilerse dört rek'atta bir selam verebilir.

Ebû Vehb diyor ki: Abdulaziz b. ebû Rizme, Abdullah b. Mübarek'den naklederek şu ilaveyi yaptı: **"Rükû' da üç sefer Sübhane Rabbiyel azım, secdede üç sefer Sübhane Rabbiyel A'la der ve söylenen tesbihatlara devam eder."**

Ahmed b. Abde, Vehb b. Zem'a yoluyla Abdulaziz'den ki; O, Ebû Rizme'nin oğludur, naklederek şöyle dedi: Abdullah b. Mübarek'e sordum tesbih namazında bir kimse yanılırsa sehv secdelerinde onar kere mi tesbih getirmesi gerekir? Hayır dedi. Onların sayısı üç yüz tesbihtir.

482- Ebû Rafi' (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), amcası Abbâs'a: **"Ey Amca sana akrabalık bağı dolayısıyla bir iyilikte bulunayım mı? Bir iyilik yaparak seni faydalandırayım mı?"** Abbâs: **"Evet, ey Allah'ın elçisi"** dedi. Bunun üzerine buyurdular ki:**"Ey amca dört rek'atlık bir namaz kıl her rek'atta Fatiha ile beraber bir sûre okursun sonra on beş kere: "Allahüekber velhamdülillahi ve subhanallahi vela ilahe illallah" de sonra rükû'da on sefer söyle, secdede on sefer söyle, sonra başını secdeden kaldır on sefer söyle, ikinci secdeye vardığında yine on sefer söyle ikinci secdeden kalkınca ayağa kalkmadan yine on sefer söyle böylece bu tesbihlerin sayısı her rek'atta yetmiş beş eder, dört rek'atta üç yüz tesbih eder. Artık senin günahların çöllerin kumları sayısı kadar olsa bile Allah onları bağışlar. Abbâs: Ey Allah'ın Rasûlü! Dedi. Bu şekilde her gün kim yapabilir? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), buyurdular ki: Her gün yapmaya gücün yetmezse cumadan cumaya yani haftada bir yap, haftada bir yapmaya da gücün yetmezse, ayda bir de olsa bu namazı kıl onu da yapmaya güç yetiremez isen senede bir sefer de olsa bu namazı kıl."** (İbn Abbâs rivâyetinde şu fazlalık vardır: Bunu da yapamazsan ömründe bir defa kıl.) (İbn Mâce, İkame, 190)

Tirmîzî: Bu hadis Ebû Rafi', rivâyetinden dolayı garibtir.

BÖLÜM: 351

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'E SALAVAT GETIRMENIN ŞEKLI

483- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana selamın nasıl olduğunu öğrendik, şimdi nasıl salavat getireceğimizi öğrenebilir miyiz? Buyurdular ki; şöyle deyin:**"Allahummesalli ala Muhammedin ve ala ali Muhammed, kema salleyte ala İbrahime inneke hamidün mecid ve barik ala Muhammedin ve ala ali Muhammed kema barekte ala İbrahim inneke hamidün mecid."** "Ey Allah'ım Muhammed (s.a.v.)'e, onun soyuna sopuna ve inanan yakınlarına İbrahim ve O'nun soy sopuna hoş muamele ettiğin gibi muamele et, gerçekten sen övülmeye layık şan ve şerefi yüce olansın. Muhammed (s.a.v.)'e onun soy sop ve inanan yakınlarına İbrahim (a.s)'ın soy sopu ve inanan yakınlarını mübarek kılıp bereketli hayatlar nasib ettiğin gibi mübarek kıl. Gerçekten sen övülmeye layık şanı şerefi yüce olansın." (Nesâî, Sehv: 46)

Mahmûd, Ebû Üsâme'den naklen şöyle demiştir: Zaide, A'meş'den, Hakem'den, Abdurrahman b. ebî Leylâ'dan şu ilaveyi yapmıştır: "Bizde diyoruz ki **"ve aleyna meahüm"** (onlarla birlikte bizim üzerimize de…)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Ebû Humeyd, Ebû Mes'ûd, Talha, Ebû Saîd, Büreyde, Zeyd b. Hârice ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ka'b b. Ucre hadisi hasen sahihtir. Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın künyesi Ebû İsa'dır. Ebû Leylâ'nın ismi ise Yesâr'dır.

BÖLÜM: 352

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'E SALAVAT GETIRMENIN DEĞER VE KıYMETI

484- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet günü insanların bana en yakın olacak olanı, bana en çok salavat getirenidir."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Peygamber (s.a.v.)'den şöyle de rivâyet edilmiştir: **"Bana kim bir salavat getirirse Allah ona on kere rahmet eder."**

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, Âmir b. Rabia, Ammâr, Ebû Talha, Enes ve Ubey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî ve pek çok ilim adamlarından rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Allah'ın salat etmesi onun rahmetidir, meleklerin salatı ise bağışlanma isteğinde bulunmaktır.

485- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:**"Kim bana bir salavat getirirse, Allah'ta o kimseye on salavat getirmiş sevâbı yazar."** (Nesâî, Sehv: 47)

Tirmîzî: Bu konuda Abdurrahman b. Avf, Âmir b. Rabia, Ammâr, Ebû Talha, Enes ve Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî ve pek çok ilim adamından rivâyet edildiğine göre; Allah'ın salat etmesi onun rahmet etmesi, meleklerin salat etmesi ise insanlara istiğfar (bağışlanmalarını istemek), demektir.

486- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Dua gök ile yer arasında durur, Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirinceye kadar o duadan hiçbir şey Allah katına yükselmez."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

487- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Bizim pazarımızda, dinde fakîh olanlar yani alışverişin dini hükümlerini bilenler satış yapsın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

Abbâs'ın adı; İbn Abdulazim'dir.

Tirmîzî: Alâ b. Abdurrahman, Ebûl Hureka'nın azatlısı Yakub'un oğludur. Alâ tabiindendir. Enes ve başka sahabîlerden de hadis işitmiştir. Alâ'nın babası Abdurrahman b. Yakub'ta aynı şekilde tabiindendir. Ebû Hüreyre, Ebû Saîd el Hudrî ve İbn Ömer'den hadis işitmiştir.

Alâ'nın dedesi Yakub ise tabiinin büyüklerindendir. Ömer b. Hattâb'a yetişmiş ve ondan hadis rivâyet etmiş kimselerdendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir:

Adeten yalan söylemek üzere birbirleriyle anlaşmaları imkânsız bir topluluğun rivayet ettiği ve maddi bir şeye isnad ettikleri rivayettir.
Mütevatir, hem lafiz, hem mana itibariyle mütevatir sadece manasıyla mütevatir olmak üzere iki kısma ayrılır.
Hem lafız, hem mana itibariyle mütevatir: Ravilerin hem lafzı, hem de manası üzerinde ittifak ettikleri mütevâtir rivayettir.
Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Kim benim aleyhime kasten yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın"* buyruğu buna örnektir. Bu hadisi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den altmışdan fazla sahabi rivayet etmiş bulunmaktadır. Cennetle müjdelenen on sahabi de bunlar arasındadır. Bunlardan da pekçok sayıda kimse rivayet etmiştir.
Mana itibariyle mütevatire gelince: Ravilerin genel anlamı itibariyle ittifak ettikleri, fakat her hadisin özel manası ile münferid kaldığı rivayetlerdir.
Şefaate dair hadisler ile mestler üzerine meshetmeye dair hadisler buna örnektir. Hadis usulü ilmine dair nazım bir metin hazırlayanlardan birisi bu hususta şöyle demektedir:
"Tevatüren gelenler arasında: Kim aleyhine yalan uydurursa...
"Ve kim Allah'tan mükâfat bekleyerek, Allah için bir ev (mescid) bina ederse hadisleri ile
Ru'yet (Allah'ın görülmesi), şefaat ve Havz hadisleri
Bir de mestler üzerine mesh hadisleri vardır. Bunlar bu hadislerin bir kısmıdır."
Her iki kısmıyla mütevatir:
1- İlim ifade eder. Bu da kendisinden nakledildiği zata nisbetinin sahih olduğunun kat'i (kesin) olması demektir.
2- Eğer haber anlamını ihtiva ediyorsa, tasdik edilmesi, eğer istek (emir ve yasak) ihtiva ederse uygulanması suretiyle neye delâlet ediyorsa gereğince amel etmeyi de ifade eder.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Ebû Hanîfe'nin Hadîs Kabûlündeki Şartları

Yukarıda Ebû Hanîfe'nin (radıyallahu anh) muhaddis yönünü tamamlayan bir hususun, onun hadîs kabulünde koyduğu şartlar olduğunu söylemiştik. Usûl-i Serâhsî'den çıkararak aşağıda kaydedeceğimiz kaideler, onun bu yönünü ve hadîs hususundaki titizliğini belirtmekle kalmayıp, usûl-i hadîs'in onun zamanında fiilen mevcudiyetini de gösterecektir. Ebû Hanîfe'nin koyduğu şartlardaki "sıkılık", o devirde yaygınlık kazanan hadîs uydurma faaliyetlerine karşı İmamın din-i mübîni koruma endişesiyle izah edilmektedir:

1- Haber-i vâhid, yanında toplanmış olan usûle muhalefet etmemelidir. Zira bu usûl, şer'î kaynaklardan araştırmalar sonunda elde edilmiştir. Muhâlif olma durumunda iki delilden kuvvetlisi ile amel prensibine uyarak, haber-i vâhidi terketmiş ve bu haberi şâz addetmiştir.

2- Haber-i vâhid, Kitab'ın umûmi prensiplerine ve zâhirlerine muhalefet etmemelidir. Muhalefet halinde kitâbın zâhirini almış, rivâyeti terketmiştir. Burada da prensip "iki delilden kuvvetlisiyle amel"dir. Ama bu rivayet, mücmel âyeti beyan zımnında veya yeni bir hüküm koyan nass ise o zaman hadîsi almıştır.

3- Haber-i vâhid meşhur sünnete muhâlefet etmemelidir. Meşhûr sünnet kavli veya fiili olsa farketmez, hüküm aynıdır. Burada da "iki delilden kuvvetlisiyle amel" prensibi câridir.

4- Haber-i vâhid, kendisine eşit olan bir başka habere de muhâlefet etmemelidir. Bu çeşit iki haberden biri, tercih sebeplerinden biriyle diğerine üstün kılınır. Meselâ: İki sahâbeden biri daha fakîhtir, veya biri fakîhtir, öbürü değildir, veya biri gençtir, diğeri ihtiyardır. Böylece hata ihtimalinden uzaklaşılmış olur.

5- Râvi, rivâyet ettiği hadîse muhalif amel etmemelidir. Köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanması gerektiğini beyan eden Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hadîsi gibi. Çünkü Ebu Hüreyre hazretleri bu hadîsin gereğine göre amel etmemiştir.

6- Haber-i vâhid, ihtiva ettiği ziyadede münferid kalmamalıdır. Bu teferrüd metinde olsa da, senette olsa da birdir. Bu durumda, Allah'ın dininde ihtiyat maksadıyla nâkıs olanla amel eder.

7- Haber-i vâhid, belva-yı âmme üzerine olmamalıdır. Çünkü umumî belvâya müteallik bir haberin meşhûr veya mütevâtir olması gerekir.

8- Hükümde ihtilaf eden sahabelerden biri, onlardan birinin rivayet ettiği haberle ihticâcı terketmemiş olmalı. Çünkü, haber sâbit olsaydı onlardan biri mutlaka onunla ihticâc ederdi.

9- Seleften birinin, hadîs hakkında ta'nı sebkat etmemeli.

10- Rivâyetlerin ihtilaf hâlinde, hudud ve ukûbatla ilgili meselelerde daha hafif olanını almak esastır.

11- Râvinin rivâyet ettiği hadîsi zabt durumu, hadîsi tahammül ettiği (öğrendiği, aldığı) andan edâ ettiği ana kadar değişmemiş olmalı, unutma, karışma vukûa gelmemiş olmalıdır.

12- Haber-i vâhid Sahâbe ve Tâbiîn arasında mütevâris olan amele, aynı beldede kaldıkça muhalefet etmemelidir.

13- Râvî, rivâyet ettiği şeyi iyice hatırlamadıkça sırf yazının kendi yazısı olduğuna dayanarak, yazıya itimad ederek rivayeti kabul etmesi caiz değildir.[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/488-490.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İlmi Eserleri

İbni Recep çeşitli islami ilimlerde çok sayıda eserler bıraktı, tefsir akide hadis, fıkıh, tarih, ahlak ve fezail dalında eserleri vardır.
Tefsirde: O'nun bazı sürelerde tefsiri vardır. Nasr ve İhlas, ve fatiha suresilerini tefsiri var, besmele ve fatihanın irabı var. Birde el-istiğna bil kuran eseri var fakat kayıptır.
Akide: O'nun el yazma 'et Tevhid) isimli bir kitabı var, birde "Muhtasaru Şuabil İman" kitabı var, bu kayıptır.
Hadiste: Fethu'l Bari Şerhi sahib'il Buhari'si var el yazması fakat tamamlamamıştır, şerhu Cami'it Tirmizi'si var, ilelis sağırla alakalı el-Mektebetüz Zahiriyyede, kitabın geri kalanı kayıptır, Şerhu ilelit Tirmizi Irak ve Dimeşk'te basıldı.
Bu kitabı "Camiul ulum vel-Hikem" Mısır ve Lübnan'da basıldı.
Nuril iktibas min mişkati vasiyyetin Nebi (s.a.v)'li İbni Abbas Mısır'da basıldı.
"İslam garib olarak başladı" hadisini şerheden bir risale, el yazması. O'nun bir çok hadis şerhlerinde risalelere var. Bazıları: "el-Hikemül Cedire bil izaati min kavlin nebi (s.a.v): **"Kıyamete yakın kılıçla gönderildim"** Enes (r.a)'in ihlas hadisinin şerhi, (eksik tercüme)
Fıkıhta: O'nun bir çok kitabı var. Bazıları "el-Kavaidül fikhiyye" (160) kaide içeriyor. Fıkıhta çok önemli bir kitapdır. Bu kitap basılmıştır. piyasadadır.
(eksik)
"Buğyetül insan fi vezaifi ramazan" risaledir. Orucun ve ramazanın son ongününü faziletlerinden bahseder, matbudur.
"El İstihrac fi ahkamil haraç" matbudir, "Ahkamul havatim ve ma yetealleku biha" buda matbudur, İbni Ebi Ya'la'nın "Tabakatül Hanabile"sine zeyl yapmış, buda matbudir, iki cüzdür.
O'nun sekiz fikhi risalesi var fakat matbu değildir. Cuma günü namaza çağrıldığı zaman, namaz, sinirlinin boşaması, bir kelimede üç boşama, dört mezhebten başkasına tabi olmak, gaib olan ümmü veledlerin evlendirilmesi, nezir ve yeminlerin hakikatı, boşamayı doğuma bağlama, şarkıları dinleme meselesi konularıdır. (bahsedilen sekiz risale)
Fezailde: O'nun yirmiden fazla eseri vardır, onlardan bazılı olanlar:
"Letaifil mearif fil Mevasimil am minel-vezaif", Fadlu ilmiş slef ala ilmil halef", et-Tahvif minennar ve't-tarif bi hali daril bevar Kabrin şiddetleri "el fark beynen nasihati vet ta'yiir, İstinbaşaku neslimil ünmin nefehati riyadul kuds" "Zemmül harm ve şaribinha" zemmül mal vel-cah "Abdülmelik bin Ömer bin Abdül Aziz'in siyreti" Matbu olmayan" Kıyamet gününü afetleri" Şamın faziletleri" el-ilmam fi fadli beytillahil haram, el-istiytan fika ya'tesimbihil abd mineş şeytan " ihtiyaru ebrar" el-Başaretül uzma fi enne hazzal mü'minminen humma", Kalp katılığının kınanması" risale fi halii zil hicce" tesliyetü nüfusun nisa ve ricalinde fakdıl etfal," "Risale fi manal ilm" "sadakatüssirri ve beyanu fadliha"
Hulasa: İbni Recep Hanbeli altı ilimde tasnif yaptı: Tevhid, hadis, tefsir, fıkıh, vaz'z ve irşad ve tercümeler hakkında.
Allah İbni Receb'e kabrine serinlik verecek şekilde rahmet etin, ilmiyle ümmeti faydalandırsın. O gerçekten ilmiyle amel eden, takvalı, yüksek ahlak sahibi seçkin alimlerdendir.
(1)
Doktor Vehbe Zühayli

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İmam Suyuti'nin Vefatı

Pekçok eserine baktığımızda, gerçekten kendimizi, yaptığı işi ciddi ve iyiyapan çeşitli ilim dallarına sahip olan, hıfz ve ilim yönüyle yükse tepelerden bir zirvenin önünde buluruz.
911/1505, Cumadul ula ayının ondokuzu, cuma gecesi temiz ruhunu sahibine teslim etti. Kursun kalesine defnedildi. Burası Kahire dışında Babu'l Kırafe'dedir. Her an kendilerinden ilim içmete olduğumuz bizlere bırakmış olduğu mirasıyla, aramızda yaşamaya devam etmektedir.
Allah Teala (c.c.) Suyuti'ye rahmet eylesin. Kıyamette amellerini defterinekoysunve bizi de onun vesilesiyle mükafatlandırsın. son sözümüz, alemlerin rabbı olan Allah'a (c.c.) hamdetmek ve peygamberlerin en şereflisine salut-u selam getirmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnet'in Allah Tarafından Korunması

İbni Hazm der ki; "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in din konusunda konuştuğu her söz, Allah'tan bir vahiydir. Bunda şüphe yoktur. Allah'tan inen vahyin hepsinin "indirilmiş bir zikir"[1] olduğu konusunda şeriat ve lugat alimleri ittifak etmişlerdir. Vahyin hepsi korunmuştur. Allah'ın korumasını üstlendiği her şeyin, zayi edilmeyeceği garantilenmiştir. Aksi halde Allah'ın kelamı, yalan olurdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in din konusunda konuştuğu şeylerin zayi edileceğine ve aralarına batılın karışacağına dair hiçbir yol yoktur. Buraya bir yol bulunsaydı, Allah Tealanın; "O zikri biz indirdik, Onun koruyucusu da elbette biziz." Kavlinin yalan olması gerekirdi ki, bunu Müslüman söylemez…
Korunması vaad edilen zikr'i, Kur'an'a hamledenlerin delili yoktur. Zikr, Allah'ın Kur'an'dan, Kur'an'ı açıklayan ve vahiy olan sünnetten, peygamberine inen her şeye verilen bir isimdir. Zira Allah Teala; "Onları açık delillerle ve kitaplarla (gönderdik, sana da zikri indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın, ta ki düşünüp öğüt alsınlar. " [2] ayetiyle Rasulullah'ı Kur'an'ı açıklamaya da memur kılmıştır." [3]
İbni Hazm haklıdır, zira Allah Teala, namaz, hac ve zekatla ilgili emirlerini hep mücmel olarak vermiştir. Mesela; Kur'an'da; "namazı kılın" emri vardır. Fakat namazla ilgili hiçbir malumat yoktur. Biliyoruz ki, Cibril gelmiş ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e beş vakit namazı ayrı ayrı, kıyam, kıraat, ruku, sücud ve rekat sayılarını da belirleyerek kıldırmıştır.[4] Şimdi namaz için getirilen bu tafsilatı vahyin dışında bir şey kabul etmemiz mümkün müdür? Öyleyse bunlar da vahiydir, korunmuştur.[5]
İbni Kayyım da şunları söyler; "Cenabı Hak size gücünüzün yetmediği bir şey yüklemez" ayetine binaen Allah'ın kullara bilmedikleri mechul bir şey veya imkansız bir şeyi farz kılması mümkün değildir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ittiba ve itaatin mükemmel manasının gerçekleşmesi için sünneti seniyye kıyamete kadar mahfuz, korunmuş olarak kalacaktır ve kıyamete kadar devam edecektir demektir bunun manası. Allah Azze ve Celle kevni emriyle Kur'an-ı Kerim'i koruma noktasını garanti altına, kefaleti altına aldığı gibi insanlardan hiç kimse bunu korumasa bile Allah'ın Kur'an'ı koruduğu gibi, aynı şekilde Kur'an'ın şerhi hüviyetindeki sünneti seniyyeyi de, Kur'an'ı , Sünneti himaye eden sünneti seniyye için gayret sarfeden alimleri vasıtasıyla koruma altına almıştır.
İbnu Kuteybe de, sünneti muhafaza yolundaki gayretlerden şöyle bahseder; "Ehl-i hadis hakikati bulabilecekleri yerlerde araştırdılar. Şarkta ve garbda, karada ve denizde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini, eserlerini aramaları ve Onun sünnetine uymaları sebebiyle Allah'a yakınlık sağladılar. Onlardan biri bir tek hadis için yaya yola çıkar, ıssız çöllerde konaklar ve bunu sadece o hadisi nakledenin ağzından işitebilmek için yaparlardı. Sonra hadis alimleri, sahihini ve sakimini, nasihini ve mensuhunu, fakihlerden kimlerin hadislere muhalif görüş ileri sürdüğünü anlayasıya kadar hadisleri araştırmaya ve incelemeye devam ettiler…"[6]
İmam Şafii, El-Ümm adlı eserinin, "Cimaul İlm" bölümünde, sünnetin fonksiyonunu iyi bilmeyen, onu zanni delil kabul eden, hatta inkar eden bir sözcü ile yaptığı münakaşayı nakleder. Oldukça uzun süren bu tartışmanın özeti şöyledir;
Muarız; "Biz sana bu kitabı her şeyin açıklaması olarak indirdik" ayeti her şeyin Kur'anda açıklandığını bildiriyor. Kur'anın bir kelimesini bile inkar eden kafir olur. Öyleyse neye dayanarak, herhangi bir emir hakkında; "burada bu farz manasınadır", "burada hassdır", "burada falan şeye delalet verdir" diye farklı hükümler ortaya çıkarılıyor? Sonra hadis ravileri hakkında zaman zaman "falanca hata etti" dersiniz. Şu halde biz de hadislerden bazısını kabul etmesek ne lazım gelir?"
İmam Şafii, önce Hikmet'in sünnet manasına geldiğini ispatlar ve der ki; "Allah'ın Kitabının ve ahkamının dili olan Arapçayı bilen kimseyi, bu ilmi, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen haberleri de kabule sevk eder. Öyleyse bu bilgi de, ümmete nakledilen haberlerle ulaşacaktır. Dolayısıyla o haberleri kabul etmek gerekir.
Allah Teala Nisa suresi 65. ayetinde Rasulüne ittiba ve onun hükmüne teslimiyet gösterilmesini emretmiş, Nisa suresi 80. ayetinde Rasul'e itaat edenin Allah'a itaat etmiş olduğunu bildirmiştir. Demek ki Allah'ın hükmünü bildiren Kitap'tan ayrı olarak, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e vahyedilen hüküm de vardır.
Haşr suresi 7. ayeti, Rasul'ün emir ve nehyine sarılmamızı istiyor. Peki bu farz bize olduğu gibi bizden önce yaşamış olanlara ve bizden sonra yaşayacaklara da şamil değil midir? Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i görmeyenlerin bu farzlara ulaşmalarının, ondan nakledilecek haberlerden başka yolu var mıdır?"
Daha sonra İmam Şafii, Kur'an'da bulunan bazı umumi hükümlerden, husus kasdedildiğini, bunun ise ancak sünnetin tahsisi ile olduğunu anlatır. (namaz umumi emrinden hayızlı kadınların hariç tutulması, zekat hükmüne sadece bazı malların tabi tutulması, vasiyet hükmünün feraiz ayetleriyle nesh edilmesi, miras ayetlerinin bütün anne, baba ve çocuklara şamil olduğu halde, kafir olanların miras harici bırakılması gibi istisnaların sünnet ile yapılmasını buna misal verir.)
Muarız; "Haklısın şimdiye kadar ki iddialarımın hatalı olduğunu kabul ediyorum. Bazıları da Kitab'da beyan olması halinde hadisi kabul etmiyorlar. Namz emrini sadece bir rekat kılmakla yerine getireceğini düşünüyor. Ne namaz vakitleri, ne de rekat sayıları söz konusu değil. Fakat neyse, bunlardaki tutarsızlığı anladım. Peki zanni delil (sünnet) ile kat'i bir haramın nasıl olup da mübah kılındığını bana izah edebilir misin?"
İmam Şafii; "Elbette. Bak şu yanında duran adamın kanı ve malı dokunulmaz değil mi? İki şahit dese ki; "Bu kişi falancayı öldürdü ve elindeki malını aldı ve işte yanındaki mal da gaspettiği maldır." Bu durumda ne yaparsın?"
Muarız; "Kısas olarak onun öldürülmesine hükmeder, malı da asıl sahibinin varislerine dağıtırım."
İmam Şafii; "Peki bu şahitlerin yalan söyleme veya yanılma ihtimali var mıdır?"
Muarız; "Tabii."
İmam Şafii; "Peki, kesinlikle dokunulmaz olan can ve malı nasıl oldu da kesin olmayan, iki şahidin şehadeti ile mübah kıldın?"
Muarız; "Mübah kıldım, çünkü şahitliği kabul etme emri var."
İmam Şafii; "Peki Kur'an'da Katl işi hakkında şahitliğin kabulünü nass olarak bulyor musun?"
Muarız; "Hayır, lakin Allah'ın ancak mefhum ile emretmesinden istidlal ederek bunu çıkarıyorum."
İmam Şafii; "Şahitlerin hakiki hallerine yalnız Allah Teala vakıf olduğu halde, zahire göre onları kabul durumunda isen, bil ki, biz muhaddisten ondan daha fazlasını(Zabt, hıfz, adalet, tek kalmama gibi şartları) istiyoruz."
Böylece İmam Şafii radıyallahu anh, kuvvetli bir istidlal ile muarızını ikna eder.[7]

---

[1] Hicr 9; "O zikri biz indirdik ve onun koruyucusu da elbette biziz."
[2] Nahl,44
[3] İbni Hazm İhkam(1/117-118) Sıbai Sünnet(s.157)
[4] Bkz.: Buhari(bedulhalk, 6) Müslim(mesacid,116) Ebu Davud(salat,6) Tirmizi(salat,1) İbni Mace(salat 1) Ahmed(1/333,354,3/30)
[5] Necati Kara Kur'an Sünnet Bütünlüğü (s.219) bkz.: Hamedani Teysir(3/204) Kasımi Kavaid(s58) Sıbai Sünnet(s157) Şafii Risale(s53) HucciyetusSünne(s334) Ebu Zehv Hadis(s11)
[6] İbni Kuteybe Te'vilu Muhtelefil Hadis(s.155)
[7] İmam Şafii elÜmm(7/250-252) Bkz.:Ebu Zehra, İmam Şafii(tercemesi, s.206 v.d.)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUSA ALEYHİSSELAM

Musa (a.s.) İle Hızır (a.s.)'ın Kıssası

76) Ubey bin Ka'b (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Musa (a.s.) bir gün İsrail oğullarından bir topluluğun içinde bulunurken bir adam geldi ve:
"Senden daha bilgili var mıdır?" diye sordu. Musa da:
"Hayır" diye buyurdu. Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.):
"Elbetteki var. kulumuz Hızır!" diye vahyetti. Musa da bunun üzerine, Hızır'a nasıl ulaşılacağını sordu.
Allahu Teâlâ da ona ulaşmak için balığı bir işaret kıldı ve ona:
"Balığı nerede kaybedecek olursan bil ki orası Hızır'ın yeridir." buyurdu.
Musa (a.s.) da (Denize çıkıp), denizdeki balığın izini takip etmeye, Hızır'ı aramaya koyuldu. (Genç adam): Musa'ya:
"Gördün mü! dedi. Kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir hâlde denizde yolunu tutup gitmişti. Musa:
"İşte aradığımız o idi." dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler." (Kehf: 18/63-64)
Bunun üzerine Hızır'ı buldular ve Allah'ın kitabında haklarında kıssayı buyurduğu (gibi) olaylar gelişmeye devam etti."[1]
v Buhârî'de (78) gelen yine bir rivayet lafzı şöyledir:
"Musa (a.s.) bir gün İsrail oğullarından bir topluluğun içinde bulunduğu bu sırada bir adam gelip:
"Senden daha bilgisi var mıdır, biliyor musun?" diye sordu. Musa da (a.s.):
"Hayır" dedi. Bunun üzerine: Allah-u Azze ve Celle:
"Elbetteki var. Kulumuz Hızır!" diye vahyetti. Musa da (a.s.) bunun üzerine, Hızır'a nasıl ulaşacağını sordu. Allahu Teâlâ da: "Ona ulaşmak için (Denizdeki) balığı bir işaret kıldı ve Ona:
"Balığı nerede kaybedecek olursan bil ki oradan geri dön, çünkü orası Hızır'ın yeridir." diye buyurdu. Musa da, denizdeki balığın izini takip etmeye, Hızır'ı bulmaya koyuldu.
"(Genç adam): Musa'ya: "Gördün mü!" dedi. Kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeydandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti." (Kehf: 18/63).
"Musa: "İşte aradığımız o idi" dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler." (Kehf: 18/64). Bunun üzerine Hızır'ı buldular ve durum Allah'ın kitabında, haklarında kıssası buyurulduğu üzere devam etti."
v Buhârî'de (122) geçen başka bir lafiz şöyledir:
"Musa (a.s.), İsrail oğulları arasında hutbeye kalkmıştı. Kendisine:
"En bilgili insan kimdir?" diye soruldu.
"En bilgili Benim" diye cevap verdi. (Bu konudaki) ilmi (Allah daha iyi bilir, diyerek) Allah'a (c.c.) havale etmediği için Allah (c.c.) onu azarladı. Allahu Teâlâ:
"İki denizin birleştiği yerde kullarımdan biri var. O senden de bilgilidir" dedi.
"Ya Rabbi! Ona nasıl ulaşabilirim?" diye sordu. Ona:
"Bir zembil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedecek olursan (Hızır) oradadır." denildi. (Musa (a.s.) gitti. Yardımcısı Yuşa bin Nûn'u (a.s.)'da beraberinde götürdü. Bir zembil içinde bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin birleştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular." Derken balık zembilden sıyrıldı ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı." (Kehf: 18/63).
Musa ile yardımcısı (bu olay üzerine) çok hayrette kaldılar. (Uyandıktan sonra) o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Musa (a.s.) yardımcısına:
"Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda epey yorgunluk çektik" dedi. (Kehf: 18/62). (Halbuki) Musa (a.s.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk hissetmemişti. Yardımcısı:
"Bak bir, taşın dibinde konakladığımız zaman balığın (kaçıp denize düştüğünü haber vermeyi) unutmuşum." dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geri döndüler." (Kehf: 18/64).
Taşın (kayanın) yanına varınca bir de baktılar ki, elbisesine bürünmüş bir zât (duruyor). Musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.):
"Acayip! Bu senin ülkende selam var mıdır?" dedi. "
Ben Musa'yım" dedi. O:
"İsrailoğlu Musa'sı mı?" diye sordu.
"Evet" dedi. Musa (sonra yine sözüne başlayıp):
"Sana öğretilenlerden Bana hayra ve (hidayete) götüren bilgi öğretmen için geldim." dedi. Hızır (a.s.):
"Sen benimle hiç mi hiç edemezsin." (Kehf: 18/66-67)
"Ey Musa! Bende Allah'ın (c.c.) kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim bulunuyor ki, sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim var ki, ben de onu bilemem" dedi. Musa (a.s.):
"Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı çıkmayacağım..." dedi. (Kehf: 18/69).
Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Kendilerini gemiye aldılar. Bu sırada bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (a.s.):
"Ey Musa! Benim ve Senin ilmin Allah'ın ilminden, su kuşun denizden eksilttiği kadar bir şey eksiltmiş değildir." dedi. Sonra da geminin tahtalarından birine el atıp söktü. Musa (a.s.):
"Bu adamlar bizi (gemilerine) ücretsiz almışlardı ve sen gemilerine kastedip içinde bulunanları batırmak için mi deliyorsun" dedi. Hızır da: "Ben sana dememiş miydim ki sen bana karşı sabredemezsin diye." Musa da:
"Unuttuğumdan dolayı benim kusuruma bakma" dedi." (Kehf: 18/72-73). Bu olayda, Musa'nın (a.s.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. "Yine gittiler." (Kehf: 18/74)
Bir de baktılar ki bir çocuk bazı çocuklarla oynuyor. Hızır (a.s.) çocuğun kafasını üstünden tutup gövdesinden ayırıp kopardı. Musa (a.s.):
"Aman! Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın katlettin ha!" dedi." (Kehf: 18/74)
Hadisin ravilerinden olan İbn Uyeyne bu hadis rivayetinin daha tekitli olduğunu söyler.
"Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp, onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir olarak kabul etmediler. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvarla karşılaştılar. Hızır hemen onu doğrulttu. (Kehf: 18/77) Musa (a.s.):
"İsteseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın" dedi. (Hızır) şöyle dedi:
"İşte bu benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabır gösteremediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim." (Kehf: 18/77-78).
Nebî (a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ Musa'ya rahmet etsin! Ne olurdu sabır etseydi de aralarında geçen olaylar (Hak tarafından) bize hikaye olunsaydı."
v Buhârî'de (3401) gelen başka bir rivayet lafzı şöyledir:
"Musa (a.s.) İsrail oğulları arasında hutbeye kalkmıştı. Kendisine:
"En bilgili insan kimdir?" diye sordu.
"En bilgili Benim" diye cevap verdi. Bu şekilde cevabı üzere, Allahu Teâlâ'ya ilmi havale etmediği için Allahu Teâlâ onu azardı. Allahu Teâlâ da:
"İki denizin birleştiği yerde kullarımdan biri var. o senden daha bilgilidir" diye buyurdu. Musa da (a.s.):
"Ey Rabbim! Kim beni ona ulaştıracak?" dedi.
Hadisin ravilerinden olan Süfyan (rh) dedi ki: "Belki de şöyle söyledi:
"Ey Rabbim! Ona nasıl ulaşabilirim?" diye sordu. Allah-u Azze ve Celle de:
"Bir zembil içinde bir balık taşı, onu nerede kaybedecek olursan (Hızır) oradadır. "Ya da "orada bulunur" diye buyurdu. Bir zembil içine de balık koyup yüklendiler. Sonra Musa (a.s.) ve yardımcı (genç) Yuşa bin Nûn (a.s.)'da beraber, yola koyuldular. (İki denizin birleştiği yerdeki) kayaya geldiklerinde başlarını yer koyup

(uzandılar). Musa yatıp uyudu. Derken balık (suda) çalkalanıp suyundan çıktı ve denize düştü ve denizde bir yol tutup gitmişti. Yüce Allah da (c.c.) o balığı suyun akışına gitmesinden (uzaklara kaçmasından) onu engelleyip tuttu ve tıpkı bir kavis çizer vaziyette denizde kaldı. (Uyandıktan sonra) o gecenin ve günün bakiyesi ile bütün gün gittiler. Öbür günün (sabahı) olunca gence:
"Haydi kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda epey yorulduk" dedi. (Halbuki) Musa Allah'ın (c.c.) emir buyurduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk hissetmemişti. Yardımcısı:
"Bak bir taşın (kayanın) dibinde konakladığımız zaman balığın (kaçıp denize düştüğünü haber vermeyi) unutmuşum. Onu hatırlamanı bana şeydandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti." Onlar da bu olay üzere hayrette kalmışlardı. Musa gence:
"İşte aradığımız o idi," dedi. Hemen izlerinin üzere geri döndüler. ta ki kayaya varmışlardı. Bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş bir kimse duruyor. Musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.):
"Acayip! Bu senin ülkende selam var mıdır?" dedi. "
Ben Musa'yım" dedi. O da:
"İsrailoğlu Musa'sı mı?" diye sordu. Musa da:
"Evet" diye cevap verdi ve (devamla): "Sana öğretilenlerden Bana hayra ve (hidayete) götüren bilgi öğretmen için geldim" dedi. Hızır (a.s.) da:
"Bende Allah'ın (c.c.) kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim var ki, sen onu bilemezsin. Sen de Allah'ın (c.c.) verdiği öyle bir ilim var ki, onu da ben bilemem" dedi. Musa:
"Sana tabi olabilir miyim?" dedi. Hızır da:
"Sen bana sabır etmeye güç yetiremezsin. (iç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?" dedi. – Râvî der ki: Bu ayetten = şüphesiz ki sen büyük bir iş yaptın" ayetine kadar buyurdu." *(Gemileri olmadığı için) denizin kıyısından yürüyerek gittiler. Bu gemi geçti, kendilerini gemiye almaları için söyleştiler. Hızır'ı tanıdıkları için onları ücretsiz gemilerine aldılar. Bu sırada bir serçe geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (a.s.):*
"Ey Musa! Benim ve senin ilmin, Allah'ın (c.c.) ilminden, şu serçenin denizden eksilttiği kadar bir şey eksiltmiş değildir." dedi ve sonra da bir balta ile geminin tahtalarından birisini söktü aldı. Musa da (a.s.) işin şaşkınlığını üzerinden atana kadar Hızır (a.s.) tahtayı ayağı ile attı. Musa (a.s.):
"Sen ne yaptın? Bu kimseler bizi (gemilerine) ücretsiz aldılar ve sen gemilerine kastedip içinde bulunanları batırmak için mi deliyorsun?" dedi.
"Sen gerçekten (ziyanı) büyük bir iş yaptın." dedi. (Hızır):
"Ben sana, bana sabretmeye gücün yetmez demedim mi?" dedi. Musa:
"Unuttuğum şeyden dolayı kusura bakma, bana işimde zorluk çıkarma" dedi. (Kehf: 18/71-73). Bu hadise de, Musa'nın bu ilk muhalefeti, dalgınlığıydı. Denizden çıkıp şehre vardıklarında bir baktılar ki, etrafında başka çocuklarla oyun oynayan bir çocuk. Hızır (a.s.), çocuğun başını tutup kopardı. – Hadisi anlatan Süfyan (rh.a.) sanki bir şeyi kapatırcasına olayı eliyle göstererek işaretle canlandırıyordu.- *Musa (a.s.) dedi ki:*
"Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın katlettin ha! Çok fena bir iş yaptın. (Hızır):
"Ben sana, benimle beraber sabredemezsin, demedim mi?" dedi. Musa:
"Eğer, dedi, bundan böyle sana bir şey sorarsam artık Bana arkadaşlık etme, gerçekten benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın." (Kehf: 18/74-76).
"Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına vardılar ve onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmek istemediler. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvarla karşılaştılar." (Kehf: 18/77) – Ravilerden olan Süfyan (r.a.), bir şeyi yukarı doğru düzeltir gibi eliyle işaret etti.- *Musa:*
"Bu köy halkına geldik bize yiyecek vermediler, misafir etmediler, üstelik sen de (Ey Hızır) onların duvarlarını düzeltiyorsun. Dileseydin, bunu yaptığına dair bir ücret alırdın." dedi. "(Hızır) şöyle dedi:
"İşte bu seninle benim aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabır gösteremediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim" dedi. (Kehf: 77-78)
Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu: "*Ne olurdu! Musa (a.s.) sabır etseydi de Yüce Allah bizlere aralarında geçen olaylar (Hak tarafından) bize hikaye olunsaydı."* Süfyan dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah Musa'ya rahmet etsin. Eğer sabır etseydi aralarında geçen olaylar bize kıssa olarak anlatılırdı."
v Buhârî'de gelen başka bir rivayet lafzı (4725) şöyledir:
"Musa (a.s.) İsrail oğulları arasında hutbeye kalkmıştı. Kendisine:
"En bilgili insan kimdir?" diye soruldu. O da:
"Benim" dedi. Bu şekilde cevap verdiği ve Allahu Teâlâ'ya ilmi havale etmediği için Allah (c.c.), onu azarladı. Allahu Teâlâ da:
"İki denizin birleştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha bilgilidir." diye buyurdu. Musa (a.s.)'da:
"Ya Rabbi! Ona nasıl ulaşabilirim?" diye sordu. Allah (c.c.):
"Bir zembil içinde bir balık taşı, onu nerede kaybedecek olursan (denizde) işte o zâtı (Hızır'ı) orada bulursun" diye buyurdu.
Bir zembilin içine bir balık koyup yüklendiler. Yola koyuldular, yanına da genç arkadaşı Yuşa bin Nûn (a.s.)'ı aldı. (İki denizin birleştiği) yerdeki kayaya geldikleri zaman başlarını üzerine koydular ve uyudular. Bu sırada suyun içindeki balık çalkalanıp suyundan dışarı çıktı ve denize düştü. Denizde ise bir yol tutup gitmişti. Allahu Teâlâ da suyun akışından balığı engelledi ve bir kavis çizer gibi denizde kaldı. Uyandıktan sonra genç Musa (a.s.) balığın denize düşüp kayıp olduğunu haber vermeyi unuttu. Gece ve günün bakiyesi boyunca bütün gün gittiler. Öbür günün (sabahı) olunca Musa (a.s.) gence:
"Haydi! Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda epey yorulduk" dedi. (Kehf: 18/62) (Halbuki) Musa (a.s.), Allah'ın emir buyurduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk hissetmemişti. Genç:
"Bak bir, dedi, kayaya sığınıp konakladığımız vakit balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir hâlde denizde yolunu tutup gitmişti." (Kehf: 18/63)
Balık denizde yolunu tutmuştu. Onlar da bu olay üzere hayrette kalmışlardı. Musa (a.s.) gence:
"İşte aradığımız o idi" dedi. Hemen izlerinin üzere geri döndüler." (Kehf: 18/64) ta ki kayaya varmışlardı. Bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş bir kimse duruyor. Musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.) da:
"Acayip! Bu senin ülkende selam var mıdır?" dedi.
"Ben Musa'yım" dedi. O da:
"İsrailoğlu Musa mı?" diye sordu. Musa da:
"Evet" dedi ve devamla: "Sana öğretilenlerden bana hayra ve (hidayete) götüren bilgi öğretmen için geldim." dedi. Hızır da:
"Senin benimle birlikte sabır göstermeye gücün yetmez" dedi. (Kehf: 18/66). (Ve devamla): "Bende Allah'ın (c.c.) kendi ilminden bana verdiği ilim var ki sen onu bilemezsin, sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim var ki, onu da ben bilemem" dedi. Bunun üzerine Musa:
"Sen beni inşallah sabırlı göreceksin ve senin işlerine karışmayacağım" dedi. Hızır da ona:
"Eğer bana tabi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında soru sorma!" dedi. (Kehf: 18/70)
(Gemileri olmadığı için) denizin kıyısından yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti, kendilerini gemiye almaları için söyleştiler. Hızır'ı (a.s.) tanıdıkları için ücret almadan onları gemiye aldılar. Derken Hızır geminin tahtalarından bir tahtayı baltayla söküp aldı. Musa da (a.s.):
"Bunlar ücretsiz bizi gemilerine almış kimselerdir ve sen de batırmaya çalışıyor, halkını boğmak için mi onu (gemiyi) deldin? Gerçekten sen (ziyanı, zararı) büyük bir iş yaptın" dedi. Hızır:
"Ben sana, benimle beraberliğe sabredemezsin, dememiş miydim?" dedi. Musa (a.s.) da:
"Unuttuğum için benim kusuruma bakma ve işim de bana güçlük çıkarma" dedi. (Kehf: 71-73)
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Bu ilki, Musa (a.s.)'ın unutmak sûretiyle duçar olduğu idi." (Devamla) şöyle buyurdu:
"Bu sırada geminin kenarına bir serçe kondu ve gagasıyla denizin suyuna bir defa daldırdı çıkardı. Bunun üzerine Hızır (a.s.):
"Şüphesiz benim ve senin ilmin, Allah'ın (c.c.) ilminden, şu serçenin denizden eksilttiği kadar bir şey eksiltmiş değildir." dedi. Sonra da gemiden (karaya) indiler. Yine denizin sahilinde yürürlerken Hızır (a.s.), çocuklarla beraber oyun oynayan bir küçük çocuğu gördü ve çocuğun kafasından tutup kafasını kopardı ve onu öldürdü. Bu olay karşısında Musa (a.s.): dedi ki:
"Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın katlettin ha! Hakikatten sen fena bir şey yaptın." (Hızır):
"Ben sana, benimle beraber sabır gösteremezsin, dememiş miydim?" der. (Kehf: 18/74-75)
Nitekim bu olay ilkinden daha şiddetliydi. "Musa:
"Eğer bundan sonra bir şey soracak olursan artık benimle arkadaşlık etme. O taktirde tarafımdan özür (mazûr) sayılırsın" dedi. Yine gittiler. Nihayet bir köy halkına vardılar. Onlardan yiyecek istediler. Ancak onları misafir olarak kabul etmediler. Orada yıkılmak üzere olan bir duvarı gördüler ve Hızır (a.s.) bu duvarı doğrultup düzeltti. (Kehf: 18/76-77) Hızır o duvarı eliyle doğrulttu ve bunun üzerine Musa:
"Bu köy ahalisinden yiyecek istedik vermediler ve misafir olarak bizi kabul etmediler." İstiyorsan bu (duvarı onarmana karşılık) bir ücret alabilirdin?" dedi. Hızır da (a.s.):
"İşte bu, senin ile benim aramızın ayrılmasıdır." dedi. (Ve hadis) Yüce Allah'ın (c.c.): *"İşte bunlar, hakkında sabır gösteremediğin şeylerin iç yüzüdür."* (Kehf: 18/82)

ayetine kadar devam ediyor.
Bunun (sonunda) Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Eğer sabır etseydi de, aralarında geçen olaylar bize (Hak tarafından) kıssa olarak anlatılırdı."*
v Buhârî'nin (4726) yine İbrahim bin Musa yoluyla gelen rivayetinde, dedi ki:
"Bize Hişam bin Yusuf'un haber verdiğine göre; İbn Cüreyc kendilerine şöyle haber verdi: Bize Ya'la bin Müslim ve Amr bin Dînar'ın haber vermelerine göre, onlara da, Said bin Cübeyr'den gelen rivayette ki az önceki ravilerden ikisi birbirlerine atıfta bulunarak: "Ben işittim, ben rivayet ettim" demişlerdi. Said dedi ki:
"Bizler İbn Abbas'ın evinde oturuyorduk. Kendisi bize:
"Bana sorun?" demesi üzerine Ben:
"Ey Ebû Abbas! Allah, beni Kufe'de senin fedain kılsın. Adı Nevf olan kısa boylu bir adam (Hızır kıssasında) geçen Musa'nın (başka bir Musa olduğunu) İsrail oğlu Musa olmadığını söylüyor?" dedim. Amr'ın bana dediği şu idi: İbn Abbas dedi ki:
"Allah'ın düşmanı yalan söylüyor." Başka bir ravi olan Ya'la da bana şöyle dedi: İbn Abbas (r.huma), kendisine Ubey bin Ka'b'ın (r.a.) şöyle dediğini söylemiştir, dedi ki:
"Resûlullah (s.a.s.) buyurdular ki:
"Allah'ın Peygamberi Musa (a.s.) insanlara bir gün gözlerinin dolduğu ve kalplerin huşuyla titrediği bir vaaz verdiği sıra bir adam çıka geldi ve:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Yeryüzünde senden daha bilgilisi var mıdır?" diye sordu. Musa da:
"Hayır" dedi. Bunun üzerine (ilmi) Allahu Teâlâ'ya havale etmediği için Allah-u Azze ve Celle kendisini azarladı.
"Elbetteki daha bilgili var" diye buyurdu. Musa:
"Ey Rabbim! Nerededir?" dedi. Allahu Teâlâ da:
"İki denizin birleştiği yerdedir." diye buyurdu. Musa:
"Ey Rabbim! Onu tanımam için bir işaret kıl bana" dedi.
Ravilerden Amr bana dedi ki: Hadis lafzı şöyle geliyor:
"Balığı nerede kaybedecek olursan "oradadır" diye buyurdu."
Yine hadis ravilerinden birisi olan Yala bana dedi ki: "Hadis şöyle'dir:
"Ölü bir balık al ve öyle ki kendisine ruh üflenecek" diye buyurdu. Bunun üzerine bir balık aldı ve onu bir zembile koydu ve yardımcısı olan gence:
"Senden istediğin yardımlardan birisi, balığı kaybedene dek bana haber vermendir." diye buyurdu. Genç de:
"Bana çok bir iş (görev) vermedin ki?" dedi. Bundan dolayı Allahu Teâlâ'nın: "Musa (yardımcısı olan Yuşa bin Nûn'a(as)) dediği zaman..." ayeti buyurulmuştur.
Gelen rivayet Said (r.a.)'dan gelmemekte (başkasından gelmektedir) dedi ki:
"Musa (a.s.) nemli bir yerde o kayanın gölgesinde uyurken o balık da hareketlenip çırpınmaktaydı. Genç olan:
"Kendisi uykusundan kalkana kadar ben onu kaldırmayayım" dedi ve Musa'ya haber vermeyi unuttu. O esnada balık çırpınıp denize düştü ve Yüce Allah denizin akışına doğru gitmesini engelleyip denizde tuttu. Tâ ki balığın izi bir taş görünümündeydi."
Ravi olan Amr (r.a.) bana dedi ki: *"Sanki o balığın izi bir taş görünümündeydi."* kavlini söylerken parmakları ile yuvarlak yapıp halka şekli yaptı ve işarette bulundu.
Musa:
"Bu yolculuğumuzda epey yorulduk" dedi. (Kehf: 18/62)
Musa'nın (a.s.) bu sözüne karşılık Allahu Teâlâ:
"Muhakkak ki Allah senden yorgunluğu kopartsın, kaldırsın" diye buyurdu.
"Bu rivayet de Said'in (r.a.) haber verdiği rivayeti değildir. Başka yolla gelen bir rivayettir.
"Sonra onlar geri döndüler bir de baktılar ki Hızır (a.s) orada duruyordu." (İbn Cüreyc) dedi ki: Bana Osman bin Ebû Süleyman: "Denizinin ortasında yeşil bir kadife yaygı üzerinde" şeklinde söyledi.
Said bin Cübeyr (devamla) şöyle dedi:
"Hızır'ı (a.s.) örtüsüne bürünmüş, elbisesinin bir tarafını ayaklarının altına, diğer tarafını da başının altına koymuş olarak buldu. Musa (a.s.) ona selam verdi. O da hemen yüzünden örtüyü açtı ve:
"Benim ülkemde selam mı? Sen kimsin?" dedi. Musa da:
"Ben Musa'yım" dedi. Hızır:
"İsrailoğlu Musa'sı mı?" diye sordu. Musa:
"Evet" dedi. Hızır:
"Ne oldu, ne istiyorsun?" diye sordu. Musa da:
"Sana öğretilen hikmetten bana da öğretmen için geldim" dedi. Hızır:
"Tevrat senin elinde olduğu hâlde ve Allah (c.c.) sana vahyettiği hâlde bu sana yetmez mi? Ey Musa! Bende öyle bir ilim var ki onu senin bilmen yaraşmaz, sende de öyle bir ilim var ki, onu da benim bilmem layık olmaz." dedi. O esnada bir kuş gagasıyla denize daldırıp su aldı. Hızır devamla:
"Vallahi! Benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın (c.c.) ilmi yanında ancak şu kuşun denizden aldığı su gibi (bile) değildir." dedi.
Nihayet bir gemiye binmeye koyuldukları vakit, bu sâhilin halkını diğer sahile taşımakta olan birçok gemiler buldular. Gemi sahipleri Hızır'ı (a.s.) tanıdılar ve: "O, Allah'ın iyi bir kuludur" dediler.
(Belki Ya'la bin Müslim) dedi ki: "Biz Said bin Cübeyr'e:
"O Hızır mıdır?" dedik. O:
!Evet o Hızır'dır, biz onu ücretle taşımayız" diye söyledi.
"Geminin tahtalarından birini baltayla sökmek sûretiyle gemiyi deldi ve söktüğü tahtanın yerine bir kazık soktu. Musa ona:
"Sen onun insanlarını (gemicileri) boğmak için mi gemiyi deldin? Allah'a yemin olsun ki sen büyük bir iş yaptın." dedi.
Mücahid "İmrân" sözü hakkında: "Büyük, çirkin" manasınadır, dedi.
Hızır da Musa'ya:
"Ben sana, benimle beraber sabır gösteremezsin, demedim mi?" dedi.
Birincisi (Musa tarafından) bir unutkanlık oldu. Ortası ise (eğer bundan sonra sana sorarsam... demesinden mütevellid) bir şart, üçüncüsü de (isteseydin elbette bir ücret alırdın demiş olduğundan) bir kasıt olmuştur. "Musa:
"Unuttuğum şeyden dolayı kusuruma bakma ve bana işimde zorluk çıkarma" dedi. Sonra bir çocuk ile karşılaştılar. Hızır aniden onu öldürdü."
Ya'la bin Müslim, geçen senetle dedi ki: Said bin Cübeyr dedi ki:
"Hızır oyun oynamakta olan birçok çocuk gördü ve onlar arasında kâfir ve zeki birini yakaladı, onu yere yatırdı sonra bıçakla kesti. Musa (öncesine nazaran daha şiddetle):
"Sen tertemiz ve bir can mukabili de olmayan bir cana kıydın ha?" dedi.
İbn Abbas bu kelimeyi "Zekiyyeten, zâkiyeten müslimeten" şeklinde okur idi. Bu senin "Gulâmen zâkiyen" sözün gibidir.
"Sonra yine yollarına koyulup gittiler ve yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır o duvarı doğrulttu."
Said bin Cübeyr, Amr bin Dinar'dan olmak üzere: *"Hızır o duvarı eliyle doğrulttu."* dedi de, kendi elini şöyle yukarıya kaldırdı ve duvarın dümdüz olduğunu gösterdi.
Ya'la bin Müslim ise: "Ben Said bin Cübeyr'in *"Hızır o duvara eliyle dokundu da duvar dümdüz oldu."* dediğini sanıyorum" dedi.
Musa (a.s.) Hızır'a:
"İsteseydin, bu duvarı doğrulttuğun için mutlaka bir ücret alırdın" dedi.
Said: *"Kendisiyle yemek yiyebileceğimiz bir ücret alırdın"* dedi. "Onların arkalarında", "onların önlerinde" demektir. İbn Abbas (r.huma) böyle: *"Onların önlerinde bir kral vardı"* şeklinde okudu. İbn Cüreyc dedi ki: Said bin Cübeyr'den başkaları, o gemileri zorla alan kralın isminin Huded bin Buded olduğunu, öldürülen o çocuğun isminin de Ceysûr olduğunu iddia ediyorlar.
"Her sağlam gemiyi gasp eden bir kral vardı. İşte Ben, gemi o krala uğradığı zaman ayıplı olmasından dolayı onu terk etmesini istedim. Gemiciler o kralı geçtikleri zaman, bu delik gemiyi iyileştirdiler ve onunla faydalandılar."
Ravilerden kimi *"O deliği câm ile kapattılar"* dedi, kimi de *"zift ile kapattılar"* dedi.
O öldürülen çocuğun ana-babası iki Mü'min idiler, çocuk ise kâfir idi. Biz o mü'min olan ana-babayı bir azgınlık ve kâfirlik gelmesinden, çocuk sevgisinin onları, o çocuğun dini üzere ona uymalarından endişe ettik. İstedik ki, onların Rabbi bunun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlısını, merhametçe daha yakınını versin. Hızır (a.s.) bunu Musa'nın: "Sen tertemiz bir cana mı kıydın?" sözüne münasip olarak söyledi."
"Merhametçe daha yakını" yani ana-baba, Allah'ın (c.c.) ihsan edeceği çocukla, Hızır (a.s.) öldürdüğü evvelki çocuktan daha çok merhamete nail olacaklar manasınadır.
Said bin Cübeyr'den başkası: O ana-babaya, öldürülenin yerine bir kız çocuğu verirdi." dedi. Davud bin Ebû Âsım ise birden fazla ravi'den: O bir kız çocuğudur, diye söyledi."
v Müslim'de (2380) gelen bir lafiz şöyledir:
"Musa İsrail oğulları arasında bulunduğu bir sıra hutbe vermek için ayağa kalktı. Kendisine,
"Hangi insan daha alimdir?" diye soruldu. Musa da:

"Ben en iyi bilenim" diye cevap verdi. Allah'a ilmi havale etmediği için Allahu Teâlâ Musa'yı azarlardı ve ona:
"İki denizin birleştiği yerde kullarımdan biri var, o senden daha âlimdir." diye vahyetti. Musa:
"Ey Rabbim! Ben ona nasıl bir yol bulayım?" dedi. Ona:
"Bir zembil içerisinde bir balık taşı. Balığı nerede kaybedecek olursan işte o kul (Hızır) oradadır" denildi. Musa (a.s.) gitti ve yanında kendisine hizmet eden genci Yuşa bin Nûn da gitti. Musa (a.s.) zembilin içine bir balık koyup yüklendi. Musa ve yardımcı genci yürüyerek gittiler. (Nihayet iki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına vardıklarında Musa ve yardımcı genci uyumaya başladılar. Bu esnada balık zembilde kıpırdamaya başladı ve zembilden dışarı firladı. Sonra denize düştü. Allahu Teâlâ suyun akışını tuttu da nihayet denizin içinde bir su küngü gibi boşluk oluştu, böylece de Balık için bir yol oluştu. Bu olay üzerine Musa ve genci çok hayrette kaldılar. (Uyandıktan sonra) o günlerinin bakiyesi ile bütün gece yürüdüler. Musa'nın yardımcı arkadaşı olan genç, Musa'ya (a.s.) haber vermeyi unuttu. Sabah olunca Musa, yardımcısına:
"Haydi, kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda epey yorulduk" dedi. (Halbuki) Musa (a.s.) emrolunduğu yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hizmetçisi:
"Gördün mü, kayada konakladığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitti" dedi. Musa da:
"Zaten bizim istediğimiz de buydu" dedi. Ve izleri üzerinde, kendi izlerine baka dura geriye döndüler.
Nihayet kayanın yanına vardıklarında örtüsüne bürünmüş bir kişi gördüler. Musa (a.s.) ona selam verdi. O da:
"Bu senin ülkende selam nereden?" dedi. O da:
"Ben Musa'yım" dedi. Hızır da:
"İsrailoğlu Musa'sı mı?" diye sordu. Musa'da:
"Evet o" dedi. Hızır:
"Sen Allah'ın sana vermiş olduğu bir ilim üzeresin ki onu ben bilmem. Ben de Allah'ın bana bahşetmiş olduğu bir ilim üzereyim ki, onu da sen bilmezsin." dedi. Musa (a.s.) da:
"Sana öğretilen rüşd (hikmetten) bana bir şey öğretmek için geldim, sana tâbi olayım" dedi. Hızır da:
"Gerçekten sen benimle beraber sabredemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin" dedi. O da:
"Sen beni inşallah sabırlı bulacaksın ve sana hiçbir işte karşı da gelmeyeceğim" dedi. Hızır da:
"Eğer bu hâl üzere bana tabii olacaksan ben, sana anıp söyleyinceye kadar bana hiçbir şey sorma" dedi. Musa:
"Evet" diye cevap verdi. Bir vakit sonra Hızır ve Musa (gemileri olmadığı için) deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarından bir gemi geçti. Kendilerine gemiye almaları için söyleştiler. Gemiciler Hızır'ı tanıdıkları için ücretsiz gemiye aldılar. Derken Hızır (a.s.) geminin tahtalarından birine el atıp yerinden söktü. "Musa da:
"Adamlar bizi gemilerine ücretsiz aldılar ve sende gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun? Gerçekten bu yaptığın büyük bir şey" dedi. Hızır (a.s.):
"Ben, sana benimle beraber sabır edemezsin demedim mi?" dedi. Musa:
"Unuttuğumdan dolayı benim kusuruma bakma ve bana bu işte zorluk çıkarma" dedi. Sonra gemiden indiler, sahil kıyısında yürürlerken bir de baktılar ki bir çocuk diğer çocuklarla oyun oynuyor. Hızır, çocuğun başını tuttu ve eliyle başını kopartıp çocuğu öldürdü. Musa (a.s.):
"Tertemiz bir cana, diğer bir can karşılığı da olmaksızın kıydın ha! Gerçekten sen çok kötü bir şey yaptın" dedi. Hızır da:
"Ben, sana benimle beraber sabır edemezsin demedim mi?" dedi. Bu birinciden daha şiddetlidir dedi. Musa:
"Eğer bundan sonra sana bir şeyler sorarsam benimle bir daha arkadaşlık etme: Tarafından da şüphesiz bir özre (mazur görülmeye) ulaşmışsındır." dedi. Yine gittiler. Nihayet bir köy halkına vardılar, onlardan yiyecek istediler, ama onları misafir kabul etmediler. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır da duvara eliyle işaret ederek doğrultuverdi. Bunun üzerine Musa:
"Bu köy halkı öyle insanlar ki, kendilerinden yiyecek istediler ama vermediler, isteseydin, elbetteki buna (duvarı düzeltmene) karşı bir ücret alırdın" dedi. Hızır da Musa'nın bu sözü üzerine:
"İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır. Sana sabır edemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim" dedi.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Allah Musa'ya rahmet etsin. İsterdim ki; Musa sabır gösterseydi de aralarında geçen olaylar (Hak tarafından) bize kıssa olarak anlatılsaydı."*
Yine şöyle buyurdu: *"Olayda Musa (a.s.)'ın bu ilk muhalefeti dalgınlığından ötürüydü."* Bir rivayet de şöyle buyurdu: *"O sırada bir serçe kuşu uçup geminin kenarına kondu. Sonra denizden bir yudum su aldı. Bunun üzerine Hızır (a.s.): "Şüphesiz ki, benim ve senin ilmin, Allah'ın ilminden şu serçenin denizden eksilttiği bir yudum su kadar (bile) eksiltmez" dedi."*
v Yine Müslim'de (172/2378) geçen bir rivayet lafzı şöyledir: "Ubey bin Ka'b'tan, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Musa (a.s.), kavmi içerisinde onlara Allah'ın günlerini hatırlatırken – ki Allah'ın günleri Onun nimet ve imtihanlarıdır – bir ara:
"Yerde benden daha hayırlı ve daha bilgili bir kimse bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.) Musa'ya:
"Ben hayırı ya da hayrın kimde olduğunu en iyi bilenimdir. Yerde öyle bir kimse vardır ki o senden daha alimdir" diye vahyetti. Musa da:
"Beni onun yoluna ulaştır" dedi. Kendisine:
"Yanına bir tuzlu balık al. O kul, balığı kaybedeceğin yerdedir" denildi. Bunun üzerine Musa (a.s.) ve yardımcı genci yola çıktılar. Nihayet kayaya geldiler. Müteakiben genç körleştirildi. Musa (a.s.) gencini bırakıp gitti. Balık da suyun içinde kıpırdayıp debelenmekteydi. Su da onun üzerine kapanmaya başlayarak gitgide su küngü gibi bir boşluk meydana getirdi. Bundan sonra Musa'nın genci: Ben Allah'ın peygamberine yetişip bu olayı ona haber vermeyecek miyim?" dedi. (Gitti ona yetişti). Ancak bu hadise ona unutturuldu. Oradan geçip gittikleri vakit Musa (a.s.) gencine:
"Haydi, kuşluk yemeğimizi getir, seferimizde epey yorulduk" dedi. Halbuki onlara, emrolundukları o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk hissi gelmemişti. Genç, Musa'nın bu sözü ile o balık hâdisesini hatırladı ve:
"Gördün mü, kayaya konaklayıp sığındığımız vakit ben o balığın kaçtığını sana haber vermeyi unutmuşum. Onu söylememi bana şeytandan başkası unutturmadı. Balık şaşılacak bir hâlde deniz içinde yolunu tutup gitmiş idi." dedi. Musa:
"Zaten istediğimiz de buydu." dedi ve izlerinin üzerinde gerisin geriye baka baka geri döndüler.
Nihayet genç, balığın kaybolduğu mekanı Musa'ya gösterdi. Musa da:
"Bana vasfedilen yer işte burasıdır" deyip o adamı aramaya başladı. O esnada elbisesine bürünmüş ve arkası üstü dümdüz yatmış bir vaziyette Hızır ile karşılaştı.
"Esselâmü aleyküm" dedi. Musa, Hızır da:
"Ve aleyküm selâm, sen kimsin?" diye sordu. Musa da:
"Ben Musa'yım" dedi. Hızır yine:
"Kim Musa?" dedi. Musa da:
"İsrailoğullarının Musa'sı" dedi. Hızır da:
"Seni buraya götüren büyük iş nedir? diye sordu. Musa da:
"Sana öğretilen hikmetten bana da öğretmen için (sana tabi olmaya) geldim" dedi. Hızır da (a.s.):
"Doğrusu, sen benimle beraber sabır edemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir ilme nasıl sabır gösterebilirsin ki? yapmam bana emrolunan bir iş ki sen onu gördüğünde sabır gösteremezsin" dedi. Musa da:
"Beni inşallah sabır edenlerden bulacaksın ve sana hiçbir işte de karşı gelmeyeceğim" dedi. Hızır da:
"Eğer bana bu hususta tabi olacaksan, ben sana anıp söyleyinceye kadar, bana hiçbir şey sorma" dedi. Bunun üzerine kalkıp gittiler.
Derken bir gemiye bindiler, Hızır hemen bu gemiyi deliverdi. Gemiyi deliverdiği hâlde onun üzerine dayandı. Musa (a.s.) ona:
"İçindeki topluluğu boğasın diye mi gemiyi deldin? Gerçekten büyük bir iş yaptın sen" dedi. Hızır da:
"Ben sana, benimle beraber sabır edemezsin demedim mi?" dedi. Musa:
"Unuttuğum şeyden ötürü kusuruma bakma ve bu işte de bana zorluk çıkartma" dedi. Ve yine gittiler. Nihayet oyun oynamakta olan bazı çocuklara rast geldiler. Hızır onlardan birinin yanına doğru gitti ve hiç düşünmeden çabucak o çocuğu öldürdü. Musa bu olay karşısında daha çok dehşete kapılıp: adam öldürdün ha! Gerçekten sen çok kötü bir şey yaptın" dedi.
Resûlullah (s.a.s.) işte burada: *"Allah'ın rahmeti bizim ve Musa'nın üzerine olsun! Eğer o acele etmemiş olsaydı, elbetteki bazı tuhaf olaylar görecekti. Ama onu arkadaşı yanından bir kınama ve kötüleme yakalamıştır. Bundan dolayı Musa: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık etme. O hâlde tarafımdan muhakkak özre (maruz olmaya) ulaşmışsındır." dedi. Şayet Musa (a.s.) sabır göstermiş olsaydı. Muhakkak ki hayret verici şeyler görecekti."* diye buyurdu.
Ravi der ki: Resûlullah (s.a.s.) peygamberlerden birisini andığı zaman duaya kendisinden başlar. *"Allah'ın rahmeti bize ve kardeşim filan üzerine olsun, Allah'ın rahmeti bizim üzerimize..."* derdi.
Yine gittiler. Nihayet halkı alçak olan bir köye geldiler. Meclislerde dolaşıp onlardan yiyecek istediler ancak kendilerini misafir etmekten çekinmişlerdi. Oradan geçerken yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır, bunu derhal doğrultuverdi. Bunun üzerine Musa da:
"İsteseydin elbetteki buna karşı bir ücret alırdın" dedi. Hızır da:

"İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır" dedi ve elbisesini alıp şöyle dedi:
"Sana üzerinde sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim. Gemiye gelince; O, denizde iş yapıp çalışan yoksullarındı. Onun için ben gemiyi kusurlu yapmak istedim ki arkalarında her sağlam gemiyi zorla gasp eden bir kral vardı." (el-Kehf: 18/79). O gemiyi bedelsizce zaptedecek olan kral geldiği zaman gemiyi delik hâlde buldu ve o gemiyi zapt edip gasp etmekten vazgeçti. Sonra gemi sahipleri bu delik gemiyi bir tahta ile onarıp düzelttiler.
Oğlana gelince: o tabiatlandırıldığı vakit kâfir olarak tabiatlandırılmış idi. Onun ana-babası ona çok meylediyorlardı. Şayet o çocuk olgunluk çağına erişmiş olsaydı ana-babasını da azıtacak, onları da küfre sokacaktı." İstedik ki onların Rabbi bunun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınını versin. Duvara gelince; Bu o köydeki iki yetim oğlancığındı. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları iyi bir adamdı. Yani Rabbin diledi ki ikisi de buluğa ersinler, definelerini çıkarsınlar. Bu Rabbinden bir merhamet idi. Ben bunları kendi görüşümle yapmadım. İşte senin üzerinde sabır edemediğin şeylerin iç yüzü budur." (el-Kehf: 18/81-82)
v Yine kısaltılmış olarak Müslim (174/2378) lafzında şöyle buyurulmuştur:
"Musa (a.s.) İsrail oğulları içinde bulunan bir toplulukla beraber bulunduğu bir zaman bir adam çıka geldi ve:
"Senden daha bilgili var mıdır, biliyor musun?" diye sordu. Musa da:
"Yoktur" dedi. Allahu Teâlâ da:
"Elbetteki var, kulumuz Hızır" diye Musa'ya vahyetti. Musa (a.s.) da ona ulaşmak için yolu sordu. Allahu Teâlâ da bu isteği üzere ona balığı bir işaret kıldı ve:
"Balığı nerede kaybedersen oradan geriye dön artık çünkü Hızır'la orada karşılaşacaksın" denildi.
Sonra gittikçe gitti Musa, Allah'ın dilediği kadar. Sonra gencine (Yuşa bin Nûn'a):
"Haydi! Kuşluk yemeğimizi getir" dedi. Genç de Musa'nın yemeği istemesinden hemen sonra:
"Gördün mü! Biz kayaya konaklamak için sığındığımız vakit balığı unuttum. Bunu bana şeytandan başkası unutturamaz" dedi. Bu cevabı üzerine Musa gence:
"İşte istediğimiz buydu" dedi ve izlerini gerisin geriye takip ederek döndüler." Sonra da Hızır'ı buldular. Haklarında olanlar daha sonra Allah'ın kitabında buyurduğu gibi gelişti."[2]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir (74).
[2] Hadis hakkında İmamı Nevevi (r.h) der ki: "Şüphesiz ki Musa-Hızır (aleyhisselâm) kıssasında, birçok kaideyi, usûlü, fürûyu, âdâbı ve önemli nefsi konuları barındıran konular mevcuttur. Mesela: İslâm'ın ana prensiplerinden olan: "Şeriatın getirdiği her şeye teslim olmanın zorunluluğu konusu." İsterse İslam'da gelen bu kanunun hikmeti bazılarca bilinsin ya da bilinmesin ya da çoğunluk ister idrak etsin veyahut insanların çoğu anlamasın hiç fark etmez. İman edilmesi gerekiyor. Kader konusunda olduğu gibi. Aynı şekilde hadiste geçen çocuğun öldürülmesi, geminin delinmesi zahiri anlamda. Kötü işlerdendir. Ancak bunların açıklamasını: Allah bildirmeseydi: Mahlukat bilmezdi. Allah-u Teâlâ bunu bildirdiği vakit bildiler. Bundan dolayı da Hızır (as): "Ben bunları kendi kafama göre yapmadım" dedi. Yani Allah (c.c.) emir buyurdu."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

317) Söz Arasında Yemin Maksadı Olmaksızın Söylenen Sözlerin Yemin Sayılmayacağı

"Allah düşünmeden ağzınızdan kaçırıverdiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz, ama bilerek ve isteyerek yaptığınız yeminlerden sorumlu tutacaktır." (Maide: 5/89)

1723. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
"Allah kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi hesaba çekmez" (Mâide: 5/89) âyeti, bir kimsenin yalanı kasdetmeksizin söylediği "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi sözler söylemesi hakkında nâzil oldu.[1]

* Bugün memleketimizde olan ve sıkça kullanılan "vallahi o iş şöyledir, bu iş böyledir" gibi yeminler muhtemelen o günün Medine'sinde de kullanılıyor ve soruluyordu. Bu sorulara cevap olsun için bu hadis söylendi ve tereddütler ortadan kalkmış oldu. [2]

---

[1] Buhârî, Eymân 1, Tefsîru sûre (5) 8, Keffârât 1, 6.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 502.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

64) Şükreden Zenginin Fazileti

"Sizden her kim başkaları için harcar ve yolunu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışırsa ve o en güzel kelimeyi yani kelime-i tevhidi tasdik eder ve doğrularsa artık ona en kolay yolu kolaylaştırıp o yolda başarılı kılacağız." (Leyl: 92/5-7)
"Yolunu gerektiği biçimde Allah ve kitabıyla bulmaya çalışanlar o cehennem ateşinden uzak kalacaklardır. Onlar ki, mallarını ve öz benliklerini arındırmak için başkalarına harcarlar. Böyleleri iyiliğine karşı hiçbir kimseden karşılık beklemez. Verdiğini sadece yüce Rabbinin rızasına ermek için verir. İşte böyleleri de zamanı geldiğinde, Allah'ın vereceği nimet ve ikramlara razı olacaklardır veya Rabbi de onlardan razı olacaktır." (Leyl: 92/18-21)
"Yardımları açıktan yapmanız iyidir, güzeldir. Ama muhtaç kimseye gizlice vermeniz sizin için daha hayırlı olur. Böylelikle Allah o sadaka ile günahlarınızdan bir kısmını örter. Allah yapmakta olduklarınızdan haberi olandır." (Bakara: 2/271)
"Size gelince ey mü'minler! sevdiğiniz şeylerden Allah rızası için başkalarına harcamadıkça, gerçek erdemliliğe ve hayra ulaşamazsınız. Ve her ne harcamışsanız Allah mutlaka onu bilir." (Al-i İmran: 3/92)

572. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yalnız şu iki kimseye gıpta edilmelidir:
Biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse."[1]

573. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir:
Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân ile gece gündüz meşgul olan kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz harcayan kimse."[2]

* Gıbta: Hayır işleyen, iyilikler yapan bir kimsenin elindeki nimetin yok olmasını düşünmeden öyle bir imkana sahip olmayı arzu etmek demektir. Allah bunu yasaklamamış ve hele hele böyle hayırlı işlerde teşvik bile etmiştir. Bkz. 83 Mutaffifîn 26. Sahip olduğu nimetleri yerli yerince kullanıp sevap kazanan kimseler gibi olmak istenebilir. İlmin şükrü bildiğini yaşayıp başkalarına öğretmektir. [3]

574. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:
– Varlıklı müslümanlar cennetin yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler, dediler.
O zaman Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Hayrola! Onlar ne yaptılar ki?"* diye sordu.
Fakir muhâcirler:
– Bizim kıldığımız namazı onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz. Köle âzâd ediyorlar, biz edemiyoruz, dediler.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara:
– *"Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?"* diye sordu.
– Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Her farz namazın peşinden otuz üçer defa sübhânallah, Allâhü ekber, elhamdülillah dersiniz."*
Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tekrar gelerek:
– Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız tesbihleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar, dediler.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir."*[4]

* Her müslüman yapabildiği ibadetlerle yetinmemeli daha fazla ibadet ve taat etmek için gayret etmeli ve bu uğurda her yola başvurmalıdır. [5]

---

[1] Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisâm 13; Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22.
544'de geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti, 997 ve 1378'de tekrar gelecektir.
[2] Buhârî, Temennî 5, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266, 267. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 196.
[4] Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 197.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Hadisin Yazılmasına Taraftar Olanlar

Hâdisle ilgili olarak sahabeler arasında ne gibi mesele varsa, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn arasında da benzerlerinin olduğunu yukarıda söylemiştik. İşte bu meselelerden biri de hadîslerin yazılması gereğine inançtır. Yazmayı reddedenlere bedel taraftar olanlar da mevcuttur. Burada da İbnu Abdilberr'in kaydettiği rivâyetlerden bazılarını aktaracağız. Hemen belirtelim ki İbnu Abdilberr, önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hâdis yazmaya verdiği ruhsatla ilgili rivâyetlerini kaydeder. Biz bunları daha önce belirttiğimiz için, onlar üzerinde fazla durmayıp, daha çok sonradan gelen büyüklerin rivâyetlerinden örnekler kaydedeceğiz.
İbrahim Neha'î: "Hâdisler'i kısmî olarak (etrâf) yazmada bir beis yoktur" demiştir.
Dahhâk der ki: "Ben birşey istesem duvar üzerine bile olsa yazarım".
Beşîr İbnu Nehîk der ki: "Ben Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den işittiğimi yazmıştım. Ondan ayrılacağım zaman, yazdıklarımı alarak yanına geldim: "Bunlar senden yazdıklarım değil mi?" diye arzettim. "Evet" diye te'yid etti."
Hüseyin İbnu Akîl der ki: "Dehhâk bana menâsiku'l-hacc'ı imla ettirdi."
İbnu Sîrîn der ki: "Ben Ubeyde'ye etrafi arzeder, onu sorardım."
Sâd İbnu Cübeyr: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'la beraber olur. Ondan işittiklerini yazardı. Bineğinin semerine de yazdığı olurdu. İnince temize çekerdî."
Ebu Kılâbe: "Yazmak, nazarımda, unutmaktan daha iyidir" demiştir.
Ebu'l-Müleyh der ki: "Yazdığımız için bizi ayıplarlar. Halbuki Cenâb-ı Hakk şöyle buyuruyor: *"Onların bilgisi Rabbimin katında yazılıdır."* (Taha: 20/52).
Enes çocuklarına: "İlmi yazı ile bağlayın" diye tavsiye ediyordu.
Hârun İbnu Antere babasından İbnu Abbâs'ın kendisine yazı ruhsatı vermiş olduğunu nakleder.
Abdurrahman İbnu Harmele der ki: "Ben hâfizası zayıf birisiydim. Sâd İbnu'l-Müseyyib, bana yazmam için müsaade etti".
Muâviye İbnu Kurre demiştir: "Kim ilmi yazmamışsa onu ilim saymayın".
İmam Mâlik bazı talebelerine şu nasihatta bulunmuştur: "Gizli ve açık olarak Allah'a takvâda bulunun her müslümana hayırhah olun, ehlinden ilim yazın".
Yahya İbnu Sâd der ki: "Her işittiğini yazmış olmam malımın bir misline daha sahip olmamdan iyidir".
Hasan-ı Basrî demiştir ki: "Bir kısmı kitaplarımız vardı, onları aramızda karşılıklı olarak tedâvül ettirirdik (birbirimize gönderdik)".
Âmîru'ş-Şâ'bî: "Yazı ilmi bağlamaktır" buyurmuştur.
İshak İbnu Mansûr anlatıyor: "Ahmed İbnu Hanbel'e sordum: "İlmin yazılmasından kimler hoşlanmaz?" Dedi ki: "Bu hususta bazıları ruhsat verirken bazıları vermedi" Ben tekrar: "İyi ama ilim yazılmazsa kaybolur!" dedim. O: "Evet, dedi, ilmi yazmasaydık, biz ne olurduk?"
İshak İbnu Mansûr: "Aynı şeyi İshâk İbnu Râhüye ile konuştum. O da tıpkı Ahmed İbnu Hanbel gibi konuştu" der.
Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Main şunu söylemişlerdir: "İlmi yazmayanların hata etmelerinden emin olunamaz".
Süfyan-ı Sevrî demiştir "Ben üç çeşit hadîs yazarım: "Bir kısım hadîsleri kendime din edinmek için yazarım. Bir kısmı var, onun üzerinde durmak için yazarım, bunları ne atarım, ne de din edinirim. Bir de zayıf ravinin hadîsi var, bilmek arzusuyla bunu da yazarım, fakat beş para değer vermem".
İmam Malik der ki: "İlmi ilk tedvin eden (yazan) İbnu Şihâb ez-Zührî'dir." İbnu Şihâb der ki: "Ömer İbnu Abdilaziz Sünen'i cem etmemizi emretti. Biz de onları defter defter yazdık. Üzerinde hâkimiyeti bulunan her yere bunlardan bir defter yolladı".
Yine Zührî anlatıyor: "Bu ümerâ bize emredinceye kadar hadîs yazmayı hoş karşılamıyordum. Sonra, müslümanlardan kimseye mâni olmamak gerektiğine inandık".
Görüldüğü gibi, sahâbeden sonra, onlardaki aynı mülâhazalarla, Tâbiîn tarafından da hadîs yazma işi münâkaşa edilir olmuş, bir kısmı yazarken bir kısmı yazmamıştır.
En dikkate şâyan husus da önceleri yazıya karşı olanların sonra, şiddetli bir yazı taraftarı olmasıdır. Bu sebeple aynı isimlere hem "taraftarlar" hem de "aleyhtarlar" arasında rastlamak mümkündür, bu bir tezât değildir. Hadîslerde, zâten kayıt ve şarta bağlı olarak konduğu için münâkaşa edilmiş bir konuda, âlimler tâbi oldukları şartlara muvafik tavır almışlar, şartlar değiştikçe tavırlarını değiştirmişlerdir. Şu halde sünnette kesin bir yazı yasağı söz konusu değildir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/97-99.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Hadis İlminin Dalları:

Hadisin dindeki önemli yeri zamanla müstakil bir ilim hâline dönüşmesine sebep olmuştur. Hadis âlimleri, İslâm'da Kur'ân'dan sonra en önemli yeri işgal eden bu ilim dalını, sahih olanlarını sahih olmayanlardan ayırmak için, hadîsin sened ve metninin araştırılmasını konu edinen bir ilim olarak tanımlamışlardır.
Hadis ilmi üzerinde devamlı gelişen çalışmalar, bazı konularının bağımsız araştırma alanına dönüşmesine yol açmıştır. Bu ilim dalları şunlardır[1]:

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Hadis İlminin Dalları:

Hadisin dindeki önemli yeri zamanla müstakil bir ilim hâline dönüşmesine sebep olmuştur. Hadis âlimleri, İslâm'da Kur'ân'dan sonra en önemli yeri işgal eden bu ilim dalını, sahih olanlarını sahih olmayanlardan ayırmak için, hadîsin sened ve metninin araştırılmasını konu edinen bir ilim olarak tanımlamışlardır.
Hadis ilmi üzerinde devamlı gelişen çalışmalar, bazı konularının bağımsız araştırma alanına dönüşmesine yol açmıştır. Bu ilim dalları şunlardır[1]:

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Mertebesi ve Görevi:

a: Mertebesi Kur'andan sonra gelir.
b: Kur'anı açıklamada sünnetin geliş yolları şunlardır:
1.Kur'an hükümlerinin tekid ve takrir şekliyle gelmesi.
2. Ayetlerin mücmel olanı açıklama, geneline tahsis etme, mutlakını kayıtlandırma, müşkilini izah etme, muhtasar olanını tafsilat verme, sabit olan bir hükmü neshetme ve Kur'andaki bir prensibin detayına inmesi.
3. Kur'anda olmayan bazı hükümler hakkında yeni hükümler getirmesi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Hureyre Hakkındaki İddialar:

a. Ebu Hureyre geç Müslüman olduğundan dolayı bir çok hadislerini Hz. Peygamberden işitmemiştir. Bilakis sahabe ve tabiinden almıştır. Sahabenin mürselleri ise hüccet değildir.
b. Karın tokluğuna Hz. Peygamberin yanında bulunduğunu bilakis kendisi itiraf etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamberle sohbetinde ihlaslı olmamıştır. Büyük sahabeler onu cerh etmiş, rivayetlerinden de şikayetçi olmuşlardır. Hatta Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali onu yalancılıkla itham etmişlerdir.
c. Hz. Ömer onu kamçılamış, şayet hadis rivayetini terk etmezse sürgün edeceğini bildirmiştir. Ancak, Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra yeniden hadis rivayetine başlamıştır.
d. Çok unutkan birisi olup hafıza zayıflığından dolayı hadislerini kabul ettirmek için veya sahih olduğunu ispat ettirmek için meşhur kıssayı uydurmuştur.
e. Hz. Muaviye, Hz. Ali hakkında hadis uydurmak için Ebu Hureyre'yi yönlendirmiştir.
f. İlmi ve fikhi görüşü olmayan birisidir. Dolayısıyla Hz. Ömer, onu şura ehline dahil etmemiştir.
g. Sahabenin avam tabakasındandır. Onun fazileti hakkında her hangi bir hadis varit olmamıştır.
h. Gafil olduğundan dolayı, İslâm dinine hurafeleri ve evhamları sokmak için İslâm düşmanları onu kullanmışlardır.
i. Hadis uyduran birisidir. Çok hadis rivayet etmesini fırsat bilerek hadislerini tezvir etmişlerdir.
j. Garabet ve hoş görünmeyen hadislerde teferrüt ettiği halde müslümanlar onun hadislerini kabul etmişler, getirdiği sorunlara rağmen onun hadislerini dinlerinin tamamından saymışlardır. Dolayısıyla öyle hurafe, İsrailiyat ve Mesihhiyat'tan olan şeyler nakletmiştir ki, bundan dolayı bir çok itham almıştır.
Daha sonra yazar Ebu Hureyre'nin reddedilen hadislerini örneklendirmiştir. Bunlar, sırasıyla şu hadislerdir: **1.** Türbe hadisi, **2.** Musarra hadisi, **3.** Cünüplü iken oruç yoktur. hadisi, **4.** Unutkanlık ve zekasının geriliği ile ilgili hadis.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ehl-i Kur'an Hareketine Karşı Yazılan Eserler:

1. Iftihar Ahmet Belhi: *Fitne-i Inkar-i Hadis Ke Manzar ve Pes Manzar* (Karaçi, 1954)
2. Muhamnmed Idris Kandehlevi: *Hücciyet-i Hadis*
3. Muhammed Davud Razi: *Islâm*
4. Muhtemim Muhammed Tayyib: *Ek Kur'an*
5. Musa Carullah Bigiyef (1874-1949): *Kitabü's-Sünne* (Ankara, 1999)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Beraat Kandilinde Kılınan Namaz

Aileme Ali ibn ibrahim bu namaz hakkında şöyle der:
•Şaban ayının ortasında geceleyin kılmak üzere ihdas edilen (Uydurulan) onar defa ihlas suresi okumak suretiyle cemaatle kılınan Cuma ve Bayramlardan daha fazla önem verilen yüz rek'atlık elfiye namazına gelince, hakkında ancak ya zayıf ya da uydurma haber ve eser gelmiştir. Kut'ul-Kulub ve Ihyau Ulumu'd-Din sahihlerini zikretmesine veya Salebi tefsirin kadir gecesi olduğunu söylemesine aldanma.'[1]
Hafiz İrakı Şöyle der:
"Beraat namazı hakkındaki hadis batıldır"[2]
İbnu'l-Cevzi'de: 'Şüphesiz bu hatife uydurma" demektedir '[3]
Şeyhu'l-İslam ibnu Teymiyye de buna benzer söz söylemiştir.[4]

---

[1] MuhanmedTahirBinAliel-Hindi, Tezk i rai u'l-Mevduat s.45
[2] Şukayri, Es-Sunenu ve'l-Mubtede'at s. 144.
[3] İbnu'l-Cevzi, el-Mevdu'at c.2 s. 127
[4] İktidau's-Sitatu'l-Mustakim c. 2 s. 632,639

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİBLİYOGRAFYA

Goldziher, I.	Etüdes sur la Tradition Islamique (terc.: Leon Bercher), Paris 1952.
Hatib, M.A.	El-Muhtasaru'l-Veciz fi Ulumi'l-Hadis, Beyrut 1407/1987.
Malik b. Enes	el-Muvatta', (thk.: M. F. Abdülbaki), Kahire ts.
Robson, J.	"Hadis" mad. E.İ. Leyde, E. J. Brill, Paris 1965-71.
Robson, J.	The Isnad in Müslim Tradition, Glaskow Üniv. or. Soctrans, 1956.
Sibai, M.	es-Sünne ve Mekanetuha fi't-Teşrii'l-İslami, Beyrut 1405/1985.
Umeri, E. Z.	Buhus fi's-Sünneti'l-Müşerrefe, Beyrut 1405/1985.
Watt, W. M.	Islamic Values in the Modern World, New Delhi 1968 (Dr. Zakir Hüseyin'in takdimi ile)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Müstekillen Getirdiği Hükümlere Örnekler:

1. Ninenin mirası ve altıda bir olduğu. (Bu konuda alimlerin icma-ı söz konusudur, delil ise, sünnetin getirdiği müstekil hüküm)
2. Zina eden evli erkek veye kadının recmedilmesi.
3. Zina eden bekarın bir yıllığına nefyedilmesi.
4. Evlilikte bir kadını, hala ve teyzesiyle birleştirmenin yasaklığı.
5. Şuf'a ile ilgili hükümler.
6. Evcil eşek etinin haramlığı.
7. Mut'a nikahın haramlığı.
8. Musakatla ilgili hükümler.
9. Şahid ve yeminle ilgili hüküm.
10. Ramazanda orucunu kasden bozana keffaret.[1][25]
Buna benzer bir çok örnekler vermek mümkündür.

---

[1][25]

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hayat Düzeni:

Sünnetin yaygın ve sıhhatli bir tesbîte mazhar olmasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayat düzeni nebevî âmillerin birincisi olarak kayda değer. Zira öncelikle meskeninin yeri bu maksada uygun olacak şekilde seçilmiştir. O devir müslümanlarının günde en az beş kere olmak üzere, en ziyade uğrak yeri olan Mescid'in avlusunda bir köşeye inşa edilen hücrelerde ikâmet etmektedir. Bu durum mü'min cemaatin her an kolayca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmesine, dinlemesine imkân tanımıştır. Üstelik, Mescid'e öylesine değişik hizmetler yüklenmiştir ki, netice itibâriyle Medine İslâm cemaatinde cereyân eden her çeşit içtimâî tezâhürlerin âdeta merkezi olmuştur: Ma'bettir, beş vakit farz ibadetler cemaatle orada eda edilmektedir. Yerine göre hapishânedir, suçlular mescidin bir direğine bağlanabilmektedir. Misafirhânedir, taşradan gelen siyasî heyetler birçok durumlarda Mescid'de ağırlanmaktadır. Hastahânedir, savaşta yaralananlar orada tedâvi edilmektedir. İstirahat yeridir, dileyen sırt üstü uzanıp yorgunluğunu giderebilmekte, kaylûle denen gündüz uykusunu alabilmektedir. Bazı şikâyetlerin dinlendiği, dâvaların görüldüğü mahkeme hizmetleri de orada verilmektedir, vs...

Suffâ denen bir nevi yatılı mektebin Mescid'de açıldığını, hususî muallimlerden, bilmeyenlerin orada okuma yazma ve Kur'ân öğrendiklerini de belirtmek gerek. Hatta Mescid'in mufâhara denen şiir ve hitâbet yarışmalarına sahne olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın husûsî şâiri Hassân İbnu Sâbit için -müşrikleri tezlîl, mü'minleri teşcî edici şiirlerini okuması maksadıyla müstakil bir minber konduğunu, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Mescid'de zaman zaman eyyâmu'l-Arap, isrâiliyât anlatıp, anlattırdığını da göz önüne alacak olursak Mescid'in canlı ve her an îmanların kaynaştığı bir kültür merkezi de olduğunu anlarız.

Mescid'e böyle çok çeşitli hizmetler gören bir merkez hüviyeti kazandırılması tesâdüfi veya yer darlığı gibi durumlardan ileri gelmiyordu. Bütün bunlar maksadlı ve şuurlu idi. Bu kesin iddiada bizi teyid edip, yardımcı olan rivâyetler var. Nitekim Tâif heyetinin Mescid-i Nebevî'de ağırlanmasıyla ilgili rivayetler, orada ağırlanışlarını: "Onların kalplerini yumuşatmak için" diye sebebe bağlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu heyetleri -durumlarına göre- bazı hususî evlerde veya Medîne'de oturan hemşehrilerinin, dostlarının yanında ağırlaması da bir prensibi olduğu halde[1] henüz müşrik olan ve müslüman olmak için, -kabul edilmesi imkânsız- "namaz kılmamak", "zinaya devam etmek", "putlarına dokunulmaması" gibi şartlar koşan Taiflileri "kalplerini yumuşatmak için" Mescid de ağırlaması, Mescid'in çok yönlü kullanılmasındaki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hususî alâkasını gösterir. Orada okunan Kur'ân, yapılan dinî konuşmalardan başka İslâm'ın fiili yaşanışını müslümanların hayatında müşahhas olarak görme imkânı da var. Bütün bunlar kalbleri yumuşatıcı unsurlardır.

Şu halde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müslümanların, farz namaz vakitleri dışında da boş vakitlerinde, imkân nisbetinde Mescid'e uğramalarını, orada kaynaşmalarını istemektedir. Kendisi evini de hemen onun avlusunda inşa ettirmiştir. Bu durum mü'minler cemaatinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i azamî miktarda görmeleri ve dinlemeleri ve sünnetini sıhhatli şekilde öğrenmeleri için alınmış fevkâlâde müessir bir tedbirdi.

Öte yandan ihtiyaç duyanların kendisine uğrayıp problemlerini arzedebilmek için riâyet edecekleri aşırı bir teşrifat, aşmaları gereken protokol çemberleri yoktu. Arapların, komşuları olan İran ve Bizans saraylarında gördükleri debdebe ve saltanatın burada gölgesi bile mevcut değildi. Halkla onun arasında askerler, muhâfizlar, teşrifat ve izin daireleri yer almıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı durumlarda bir muhafiz veya kapıcı bulundurmuş ise de *"Allah seni halktan korur."* (Mâide: 5/67) ayeti nâzil olduktan sonra onu da kaldırmıştır.[2]

Her an insanlarla haşır neşir olan, huzuruna kadın, erkek, hür, köle, yerli, yabancı herkesin kolayca girebildiği Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta onlarla konuşuyor, ferdî olarak, toplu olarak onlara hitab ediyor, irşâd ediyor, hatalarını düzeltiyordu.

Böylesi bir hayat tarzı sünnetinin azamî ölçüde öğrenilmesi için en iyi zemin teşkîl ediyordu. [3]

---

[1] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zaman zaman misafirhane olarak kullandığı hususi evler vs. hususlarda geniş bilgiyi bu cildin "İlmin yaygınlaştırılmasıyla ilgili Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in aldığı tedbirler" bölümünde bulabilirsiniz.

[2] 591. hadise bak. (İbrahim Canan)

[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/9-11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hızır (a.s.)'a Bu İsmin Verilme Sebebi

v Buhârî'de (3402) gelen Ebû Hüreyre (r.a.) hadisinde Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Hızır'a "Hızır" denilmesinin sebebi ancak şudur:
"Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu vakit ansızın oradan kalktığında o otsuz yer yeşillenerek dalgalanıverirdi."

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

318) Doğru Bile Olsa Alış Verişte Yemin Mekruhtur

1724. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:
"Yemin, malın sürümünü artırır; fakat kazancın bereketini giderir."[1]

1725. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Alış verişte çok yemin etmekten sakınınız. Yemin mala sürüm kazandırır; fakat sonra mahveder."[2]

* Alıcıyı aldatmak ve mal hakkında söylediğinin doğruluğunu ispat için yemin etmekle belki o tüccarın malı çoğalır, sürümü artar, fakat bereketini yok eder veya komple yok ediverir. Bu malın ne bu dünyada ne de öteki dünyada hayır ve bereketi olmaz. Dünyada hırsızlık, yangın, sel, iflas, hastalıklarla telef olabilir veya hayırlı işlere nasib olmaz. Ahirette de sevaba nail olamaz. [3]

---

[1] Buhârî, Büyû' 26; Müslim, Müsâkât 131. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 6; Nesâî, Büyû' 5.
[2] Müslim, Müsâkât 132. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 5; İbni Mâce, Ticârât 30.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 503.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

65) Ölümü Devamlı Hatırlamak Ve Nefsin Arzularını Dizginlemek

Bu bölümdeki 6 ayet ve yedi hadisten; her canın ölümü tadacağını, bu dünya hayatının aldatıcı olduğunu, hiçbir kimsenin yarın ne kazanacağını ve nerede öleceğini bilmediğini, ecel gelince ne bir saat ileri ne de bir saat geri kalacağını, mallar ve çocukların bizi Allah'ın yolundan alıkoymaması için çalışmamız gerektiğini, ölüm gelmezden önce Allah'ın verdiği rızıktan harcamamız gerektiğini, kafir ve müşriklerin ahirette ne durumlara düşeceklerini, müminlerin Allah'ı hatırlayarak kalblerinin yumuşaması gerektiğini, dünyada garib gibi veya yolcu gibi olunacağını, vasiyete değer bir şeyi bulunanın mutlaka vasiyet etmesi gerektiğini, insanların arzu ve isteklerini ecelin daima kestiğini, yedi şey gelip çatmadan hayırlı işler yapılması gerektiğini, lezzetleri kesen ölümü hatırlamak gerektiğini, ölüm gelmezden evvel hayırlı amellere ağırlık vermek gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"Her canlı ölümü tadacaktır. Böylece kıyamet günü yapıp ettiklerinizin karşılığı size tam olarak ödenecektir. Orada ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulacak olanlar, gerçek kurtuluşa ermişlerdir. Zira bu dünya hayatına düşkünlük, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir." (Al-i İmran: 3/185)
"... Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını sevgi mi, nefret mi, günah mı, sevap mı, kâr mı, zarar mı bilemez yine hiçbir kimse hangi toprak parçasında ve nasıl öleceğini de asla bilemez." (Lokman: 31/34)
"... O insanların dünyadaki yaşama süreleri dolduğu zaman bu sonlarını bir an olsun ne geciktirebilirler ve ne de öne alabilirler." (Nahl: 16/61)
"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa yani dünya ve şeytan kimi Allah'a ibadet ve itaatten alıkorsa ziyana uğrayanlar onlardır.
Birinize ölüm gelip de "Rabbim ne olur beni yakın bir süreye kadar erteleseydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!" Demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan hemen şimdi O'nun yolunda harcayın. Ama ölüm vakti geldiği zaman hiçbir kimseye mühlet tanımaz. Allah tüm yaptıklarınızı tam olarak bilir." (Münafikûn: 63/9-11)
"Ölümden sonraki hayata inanmamakta diretip, kendi kendilerini aldatanlardan herhangi birisine, ölüm gelip çatınca: "Ey Rabbim beni hayata geri döndür ki, terkettiğim dünyada belki yararlı bir iş yaparım." Hayır, bu onun söylediği boş ve anlamsız bir sözden ibarettir. Çünkü dünyayı terketmiş olanların ardında, yeniden diriltilecekleri güne kadar aşılması imkansız bir engel vardır. Ve kıyamet günü sûra üfürüldüğü zaman, ne aralarındaki kan bağları işe yarayacaktır, ne de birbirlerine olup biten hakkında soru sorabileceklerdir. Ve o gün iyi eylem ve davranışları tartıda ağır gelen kimseler, işte kurtuluşa erişecek olanlar bunlardır. Ve kimin de iyilikleri hafif gelirse, işte cehennemde ebedi kalmak üzere, kendi kendilerine yazık edenler de bunlardır. Ateş onların yüzlerini yalayarak yakar da, ateşin içinde yüz etleri sıyrılmış olarak sırıtan dişleriyle kalıverirler. Ve Allah onlara: siz değil miydiniz size ayetlerim okunurken onları yalanlayanlar..." (Mü'minûn: 23/99-105)
"Allah inkarcılara, yeryüzünde kaç yıl kaldınız ? diye sorar. Onlar da orada bir gün veya bir günden daha az. Bunu zamanı sayanlara ve bilenlere sor diyecekler. Bunun üzerine Allah: orada sadece az bir süre kaldınız. Keşke bunu bir bilseydiniz, dünyaya sarılıp kalmazdınız. Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülemeyeceğinizi mi sandınız?" (Mü'minûn: 23/112-115)
"İnananlar için hala vakit gelmedi mi ki, Allah'ın zikrine ve inen Kur'ân'a karşı saygı duyup yumuşasın ve bundan önce kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle, kalpleri katılaşmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar." (Hadid: 57/16)

575. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* omuzumu tutarak şöyle buyurdu:
"Dünyada tıpkı bir garip hatta bir yolcu gibi davran!"
İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:
Akşamı ettiğinde, sabahı bekleme!
Sabaha çıktığında, akşamı bekleme!
Sağlıklı günlerinde, hastalanacağın vakit için; hayatın boyunca da öleceğin zaman için tedbir al![2]

576. Yine İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir."[3]

Müslim'in bir rivayetinde: *"üç gece geçirmesi"* şeklindedir.
İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* dedi ki:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünü duyduğumdan beri, yanımda vasiyetim olmadan bir gece bile geçirmedim.[4]

* Herkesin sıkıntı ve problemi değişik olduğu için vasiyetnamede değişik olabilir. Önemlileri Allah'a ait borçlardan namaz, oruç, zekat, hac gibi borçlar varsa onları kaydetmek. İnsanlara olan borç alacak emanet vs. varsa onları zikretmek ve malının üçte birini aşmamak üzere nereye sarfedileceğini de kaydetmek ve ölüme hazırlıklı şekilde yaşamaktır. [5]

577. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yere birtakım çizgiler çizdi. Sonra da çizgileri göstererek şöyle buyurdu:
"Bunlar insanın istek ve arzuları, şu da onun ecelidir. İnsan hayal içinde yaşayıp giderken bir de bakar ki, en yakın ölüm çizgisi karşısına gelivermiş."[6]

578. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına, onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti. Ortadaki bu çizginin iki yanından ona doğru birtakım küçük çizgiler daha çizdi. Sonra çizgileri göstererek şöyle buyurdu:
"Şu insan, şu da onu kuşatan (veya "kuşatmış olan") ecelidir. Dörtgeni keserek dışarı çıkan, insanın arzularıdır. Ortadaki çizgiye yönelik küçük çizgiler, dert ve ıstıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa, öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa, beriki gelip yakalar."[7]

* Rüya gibi gelip geçecek olan bu dünyada kader çizgimizin önüne geçemeyecek her can gibi biz de ölümü tadacaksak vücudumuz ve tüm imkanlarımızı ahireti kazanacak işlerde harcamalıyız. Gerisi boş ve yaldızlı bir eğlenceden ibarettir. [8]

579. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevlerini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası deccâlden, belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?"[9]

* Dünya imtihan yeridir. Daima imtihan oluyoruz. Bu sebeble inandık demekle iş bitmiyor. Ankebût: 29/2, Bakara: 2/155, Enfal: 8/28 ayetlerinde olduğu gibi bu sıkıntılardan yedisine bu hadis-i şerifle işaret edilmektedir. Bunlar insanı her türlü gaflete düşürebilecek fakirlik ve azdırma hususiyeti olan zenginlik olabilir. Ümidsiz ve halsiz bırakan hastalıkla bunaklaştıran ihtiyarlık ta dengeyi bozan iki imtihan sebebidir. Ölüm Deccal ve kıyametin de ne kadar dehşetli olduğu açıktır. Bu sebeble bu dünyanın geçici şeyleriyle oyalanıp gaflete düşmekten uzak kalmalıdır. Bunun için sıhhat ve tüm imkanlarımızı ahirette bize cenneti kazandıracak işlerde harcamalıyız. Değilse ömür çok çabuk geçip gidiyor. [10]

580. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zevkleri bıçak gibi keseni –ölümü– çok hatırlayın!"[11]

* Geleceğe ait hayatında nice planlar kuranlar fakat beceremeden ölüp gidenler pek çoktur. Bu sebeble ölümü hatırlayıp ölümden sonrası için hazırlık yapan zeki insanlardan olmalıyız. [12]

581. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu* şöyle dedi:

Gecenin üçte biri geçince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanıp kalktı ve şöyle buyurdu:
"İnsanlar! Allah'ı zikredin! Yeri yerinden oynatan birinci sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak."
Übey diyor ki, Hz. Peygamber'e:
– Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât–i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir? diye sordum.
– *"Dilediğin kadar",* buyurdu.
– Dualarımın dörtte birini salavât–i şerîfeye ayırsam uygun olur mu? diye sordum.
– *"Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için iyi olur",* buyurdu.
– Öyleyse duamın yarısını salavât–i şerîfeye ayırayım, dedim.
– *"Dilediğin kadar yap. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için hayırlı olur",* buyurdu.
Ben yine:
– Şu halde üçte ikisi yeter mi? diye sordum.
– *"İstediğin kadar. Ama artırırsan senin için hayırlı olur",* buyurdu.
– Öyleyse duaya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât–ı şerîfe getirsem nasıl olur? deyince:
– *"O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar"* buyurdu. [13]

582. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz."[14]

Başka bir rivayete göre şöyle buyurdu:
"Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize âhireti hatırlatır"[15]

583. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Bakî mezarlığına giderek şöyle derdi:
"Selâm size, ey mü'minler diyârı! Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız. Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız. İnşallah yakında biz de aranıza katılacağız.
Allahım! Bakîü'l–garkad mezarlığında yatanları bağışla!"[16]

* 1398-1408 numaralarda salevat bölümü gelecektir. Allah bize peygamberimize salevat getirmemizi emrediyor. Bu salevatlar bize kıyamet günü Rasulullaha yakın olmamızı sağlayacaktır. [17]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 197.
[2] Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3.
471'de geçmiş ve açıklama orada verilmişti.
[3] Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasiyyet 1, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 1; Tirmizî, Vesâyâ 3; Nesâî, Vesâyâ 1; İbni Mâce, Vesâyâ 2.
[4] Müslim, Vasiyyet 4.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 198.
[6] Buhârî, Rikak 4.
[7] Buhârî, Rikak 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 22; İbni Mâce, Zühd 27.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 199.
[9] Tirmizî, Zühd 3.
Bu Hadis 93 numarada geçmişti.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 199.
[11] Tirmizî, Zühd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Zühd 31.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 199.
[13] Tirmizî, Kıyamet 23.
[14] Müslim, Cenâiz 106, Edâhî 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 77; Tirmizî, Cenâiz 60; Nesâî, Cenâiz 100.
[15] Tirmizî, Cenâiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77.
[16] Müslim, Cenâiz 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 79; Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36, Zühd 36.
Benzeri 584'de gelecek, genişçe 1029'da tekrar gelecektir.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Rivâyetü'l-Hadis İlmi:

Hz. Peygamber'in sünnetini (hadisler) toplayan, nakleden ilim. Hadislerin yazılı şekillerini ihtivâ eden bütün hadis kitapları (Sahihler, Câmiler, Sünenler, Müsnedler...)'bu ilme âit malzemeyi oluştururlar. [1]
İlmu'l-Hadis Rivayeten de denir. Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz, fiil, takrir ve vasıfların sağlam esaslarla nakline ait bir ilimdir. Hadislerin lafizlarını tesbite yarayan terimler de Rivayetü'l-hadis ilminin konusuna girer.
Buradan anlaşılıyor ki, Rivayetü'l-Hadis ilminin konusu doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatları; yani ona ait özelliklerdir.
Bu ilmin tesbit ettiği sağlam hadisleri tesbit ve nakil esasları, Hz. Peygamber'e ait hadisleri naklederken yanlışlık yapmamak yollarını göstermesi bakımından çok önemlidir. Bunun içindir ki, Rivayetü'l-hadis ilmine gösterilen itina, Sünnetin tesbit ve nakledilmesi sırasında hata yapmaya engel kabul edilmiştir.
Bu konuda yazılan eserler: Hadislerin ilk tedvininden itibaren yazılan eserler Rivayetü'l-Hadis ilmine ait eserler kabul edilir. İbnu Şihab'dan sonra İbnu Cureyc (Mekke'de), el-Evzai (Şam'da), Süfyanu's-Sevri (Kufe'de), Hammad b. Seleme (Basra'da) hadisleri ilk tedvin edenler sayılır. Sonraları bunların eserlerine el-Kutub-i Sitte ashabının eserleri de eklenmiştir. [2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 82-83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Bir çok hadisi, Hz. Peygamberden işitmediği, onları sahabe ve tabiinden işittiği iddiası delili olmayan bir iddiadır. Bilakis, deliller bunun tersinedir. Ayrıca rivayet edipte Hz. Peygamberden rivayetini tasrih etmediği hadislerin metninde ona yetiştiği dönemde ondan işittiği anlaşılmaktadır. Birçok sahabe, Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber ile birlikte kalmasından dolayı, çok hadis rivayet etmesi konusunda şahitlik etmişlerdir. Ebu Hureyre'nin tabiinden rivayet ettiği herhangi bir hadis bilinmiyor. Sahabenin, tabiinden rivayet ettikleri hadislerin sayısı yirmiyi geçmemektedir. Kaldı ki, bunlar içerisinde sahih olmayanlarda vardır. Diğerleri ise, küçük sahabelerin onlardan rivayet ettikleridir. Ayrıca mürsel hadisle ihticac edilmediği malumdur.
b. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Ebu Hureyre'yi tekzip ettiğini İbn Kuteybe Nazzam'dan nakleder. Sonra Nazzam'ın, dinde istikametli birisi olmadığını bir çok muhalif görüşleri bulunduğunu ve bir çok sahabeyi de itham ettiğini söyler. Ne yazık ki, Ebu Reyye okuyucuyu şaşırtmak için Nazzam'ın sözünü İbn Kuteybe'nin sözü olarak gösterir.
c. Hz. Ömer'in Ebu Hureyre'yi kamçıladığı ve hadis rivayetini terk etmezse onu sürgün edeceği dolayısıyla da, Hz. Ömer'in ancak şehit edilmesinden sonra yeniden hadis rivayetine başladığı iddiasına şöyle cevap verilir: Evvela bu rivayet zayıftır. Çünkü Ebu Cafer el-İskafi yoluyla gelmiştir ki, bu zayıf bir ravidir. Hz. Ömer'in yasaklamasına gelince, çok hadis rivayetini yasaklamak istemiştir. Çünkü çok hadis rivayet eden kimsede hata, yanılma ve muğalata olur. İnsanlar da bu rivayetlere göre hareket ederler korkusuyla o sözünü, Ebu Hureyre'ye söylemiştir. Nitekim Hz. Ömer, daha sonra, Ebu Hureyre'nin hadis rivayetine izin vermiştir. Kaldı ki, mezkur rivayet münkerdir.
d. Muaviye'nin Ebu Hureyre'yi Hz. Ali hakkında hadis uydurmaya yönlendirmesi, Ebu Cafer el-İskafi'nin uydurduğu bir olaydır. Zaten bu adam, hem Mutezili hem de koyu bir Şii'dir. Zikrettiği hikaye için herhangi bir senet zikredilmemekte ve sağlam bir kaynaktan da gelmemektedir. Kaldı ki, Hz. Muaviye böyle bir şeye tenezzül edecek kadar onursuz değildir.
e. Ayrıca, Ebu Hureyre'nin Hz. Ali'nin zemmi hakkında rivayet ettiği hadisler nerede? Hadis alimleri, bu hadisler hakkında ne demiş? Acaba, Ebu Hureyre için bunu bir cerh mi saymışlardır? İskafi'nin zikrettiği şey, Şi'i bir desisedir. Bunun arkasında Muaviye ve Ebu Hureyre'yi kötülemek maksadını taşır.
f. Ebu Hureyre'nin avam kimselerden olduğu, hiçbir tabakada zikredilmediği ve fazileti hakkında da hiçbir rivayetin bulunmadığı iddiası doğru değildir. Çünkü o, hafiz sahabelerin büyüklerinden ve fetva ehlinden birisidir. Nitekim Hz. Ömer onu Bahreyn'e vali yapmıştır. Hz. Muaviye'de onu birkaç defa Medine'ye vali olarak tayin etmiştir. Hiçbir tabakada zikredilmemiş olduğu sözü de doğru değildir. Çünkü Ebu Hureyre, Hudeybiye ile Mekke fethi arasında hicretin yedinci yılında hicret edenlerdendir. Fazileti hakkında bir rivayet yok demek te yanlıştır. Hz. Peygamber ile üç yıl beraber kalması ona fazilet ve şeref olarak da yeter. Kaldı ki, Hz. Peygamber, ona ve annesine dua etmiştir. Aynı zamanda Ebu Hureyre, Suffe ehlindendir. İmam Müslim onu, faziletli olan sahabelerden saymıştır.
Ondan sonra yazar Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği ve tenkit edilen mezkur rivayetleri tek tek cevaplandırır
g. Ebu Hureyre'nin alim ve fakih olmadığı iddiası da yanlıştır. Bilakis o, sahabenin alimlerinden olup, fetvada kaynak olan birisiydi. Nitekim bu konuda İbnu'l-Humam, Zehebi ve İbn Emir el-Hac onun fakih olduğuna dair sözleri mevcuttur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîslerin Kontrolü (Mu'âraza)

Daha önce Hz. Enes'ten gelen bir rivâyeti kaydetmiştik. Hz. Enes (radıyallahu anh) Bağdâdî'nin Takyîdu'l-İlm'de kaydettiği bir rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yazdığı hadîsleri sonra gidip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a okuyarak arz ettiğini belirtiyordu. Bu arz usulü, böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında başlatılan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonradan hadîsçiler bunu, hadîs ilminin vazgeçilmez, mühim prensiplerinden biri yapmışlardır.
Talebenin hocadan (yazı veya ezber yoluyle) tekammül ettiği hadîsleri, doğru mu, bir yanlışlık var mı yok mu`? diye kontrol ettirmek için okuması işine, daha teknik bir tâbirle: "Muarazatu'l-hadîs" denir. Hişâm İbnu Urve, babasının kendisine: "Hadîs yazdın mı?" diye sorunca "Evet" dediğini, babasının tekrar: "Pekiyi arzedip kontrol ettin mi?" sorusuna "Hayır" deyince babasının: "Öyle ise yazmadın!" diye çıkıştığını belirtir.
Başta Evzâî, Yahya İbnu Ebî Kesir gibi bâzı âlimler, muâraza'nın ehemmiyetini belirtmek için: "Hadîsi yazıp sonra arz ve kontrol etmeyen, helâya girip istincâ etmeden çıkan kimse gibidir" demiştir. Keza Abdurrezzâk, Ma'mer'in: "Yazılan bir kitap, yüz kere arz edilse yine de bir kısım kelime düşmeleri ve hatalardan emin olunamaz" dediğini anlatır.
Kontrol, şeyhin ezberiyle yapılabileceği gibi elindeki "asıl"la veya bununla mukâbele edilmiş bir fer' ile de yapılabilir. Mukabele edilmemiş nüshadan rivâyette bulunmak câiz değildir. Ancak Ebu İshâk İsferâînî, Ebu Bekr İsmâilî, Ebu Bekr el-Berkânî ve Ebu Bekr el-Hatîb üç şart tahtında bunu câiz görmüşlerdir:
1- Nüsha sâhibi, sahîh hadîs rivâyet eden, zabt yönüyle hataları az olan biri olmalı.
2- Nüsha bir fer'den değil, bir asıl'dan menkul olmalı
3- Râvi, rivâyet sırasında, nüshasının mukabele edilmediğini beyan etmiş olmalı. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/99-100.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mütevatir:

Adeten yalan söylemek üzere birbirleriyle anlaşmaları imkânsız bir topluluğun rivayet ettiği ve maddi bir şeye isnad ettikleri rivayettir.
Mütevatir, hem lafiz, hem mana itibariyle mütevatir sadece manasıyla mütevatir olmak üzere iki kısma ayrılır.
Hem lafız, hem mana itibariyle mütevatir: Ravilerin hem lafzı, hem de manası üzerinde ittifak ettikleri mütevâtir rivayettir.
Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in: *"Kim benim aleyhime kasten yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın"* buyruğu buna örnektir. Bu hadisi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den altmışdan fazla sahabi rivayet etmiş bulunmaktadır. Cennetle müjdelenen on sahabi de bunlar arasındadır. Bunlardan da pekçok sayıda kimse rivayet etmiştir.
Mana itibariyle mütevatire gelince: Ravilerin genel anlamı itibariyle ittifak ettikleri, fakat her hadisin özel manası ile münferid kaldığı rivayetlerdir.
Şefaate dair hadisler ile mestler üzerine meshetmeye dair hadisler buna örnektir. Hadis usulü ilmine dair nazım bir metin hazırlayanlardan birisi bu hususta şöyle demektedir:
"Tevatüren gelenler arasında: Kim aleyhine yalan uydurursa...
"Ve kim Allah'tan mükâfat bekleyerek, Allah için bir ev (mescid) bina ederse hadisleri ile
Ru'yet (Allah'ın görülmesi), şefaat ve Havz hadisleri
Bir de mestler üzerine mesh hadisleri vardır. Bunlar bu hadislerin bir kısmıdır."
Her iki kısmıyla mütevatir:
1- İlim ifade eder. Bu da kendisinden nakledildiği zata nisbetinin sahih olduğunun kat'i (kesin) olması demektir.
2- Eğer haber anlamını ihtiva ediyorsa, tasdik edilmesi, eğer istek (emir ve yasak) ihtiva ederse uygulanması suretiyle neye delâlet ediyorsa gereğince amel etmeyi de ifade eder.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Rivâyetü'l-Hadis İlmi:

Hz. Peygamber'in sünnetini (hadisler) toplayan, nakleden ilim. Hadislerin yazılı şekillerini ihtivâ eden bütün hadis kitapları (Sahihler, Câmiler, Sünenler, Müsnedler...)'bu ilme âit malzemeyi oluştururlar. [1]
İlmu'l-Hadis Rivayeten de denir. Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz, fiil, takrir ve vasıfların sağlam esaslarla nakline ait bir ilimdir. Hadislerin lafizlarını tesbite yarayan terimler de Rivayetü'l-hadis ilminin konusuna girer.
Buradan anlaşılıyor ki, Rivayetü'l-Hadis ilminin konusu doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatları; yani ona ait özelliklerdir.
Bu ilmin tesbit ettiği sağlam hadisleri tesbit ve nakil esasları, Hz. Peygamber'e ait hadisleri naklederken yanlışlık yapmamak yollarını göstermesi bakımından çok önemlidir. Bunun içindir ki, Rivayetü'l-hadis ilmine gösterilen itina, Sünnetin tesbit ve nakledilmesi sırasında hata yapmaya engel kabul edilmiştir.
Bu konuda yazılan eserler: Hadislerin ilk tedvininden itibaren yazılan eserler Rivayetü'l-Hadis ilmine ait eserler kabul edilir. İbnu Şihab'dan sonra İbnu Cureyc (Mekke'de), el-Evzai (Şam'da), Süfyanu's-Sevri (Kufe'de), Hammad b. Seleme (Basra'da) hadisleri ilk tedvin edenler sayılır. Sonraları bunların eserlerine el-Kutub-i Sitte ashabının eserleri de eklenmiştir. [2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 82-83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Musa (a.s.)'ın Vefatı

77) Ebû Hüreyre (r.a.) dan gelen rivayette, dedi ki, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ölüm meleği Musa (a.s.)'a geldi ve ona:
"Rabbine icabet et" dedi. Musa (a.s.) da ölüm meleğinin gözüne vurdu ve yerinden çıkardı. Bunun üzerine ölüm meleği Allahu Teâlâ'ya geri dönüp:
"Sen beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin, o da benim gözümü çıkardı" dedi. Allah-u Azze ve Celle ona yeniden göz verdi ve:
"Kuluma yine git ve ona yaşamak mı istiyorsun" diye sor ve ona söyle: "Eğer yaşamak istiyorsan elini bir öküzün sırtına koy, elinin altına ne kadar kıl gelecek olursa bu kılların her biri karşılığında bir sene yaşayacaksın de" diye buyurdu. Musa (a.s.):
"Sonra ne olacak?" diye sordu. Allahu Teâlâ da:
"Sonra da sen öleceksin" diye buyurdu. Bunun üzerine Musa (a.s.):
"Öyleyse şimdi hemen öleyim daha iyi. Ey Rabbim! Kutsal beldeye bir taş atımlık yakınlıkta canımı al" dedi.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Allah'a yemin olsun ki; eğer ben orada olsaydım yolun yanındaki kırmızı kum yığınının altında bulunan kabrini size gösterirdim."[1]
v Yine Müslim'in (2372) rivayet ettiği Ebû Hüreyre (r.a.)'dan mevkuf olarak gelen rivayette şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Ölüm meleği Musa (a.s.)'a gönderildi. Kendisine geldiği vakit Musa, ölüm meleğini geri itti ve gözünü yerinden çıkardı. Bunun üzerine ölüm meleği:
"Beni, ölümü istemeyen kuluna gönderdin!" dedi. Allahu Teâlâ da ona bir göz verdi ve:
"Ona geri git ve ona elini öküzün sırtına koysun, elinin altına ne kadar kıl gelecek olursa bu kılların her biri karşılığında bir sene yaşayacaksın" de" diye buyurdu. Musa da:
"Ey Rabbim! Bundan sonra ne var?" dedi. Allah-u Azze ve Celle de:
"Sonra ölüm var" diye buyurdu. Musa da:
"Öyleyse şimdi öleyim" dedi ve Kutsal beldeye bir taş atımlık yakınlıkta canını almasını istedi."
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Şayet ben orada olsaydım yolun yanındaki kırmızı kum yığınının altında bulunan kabrini size gösterirdim."
v Yine Buhârî de (3407) geçen Ebû Hüreyre (r.a.) hadisin de Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Allah'ın selamı üzerine olsun ölüm meleği Musa'ya gönderildi. Kendisine geldiği zaman onu geriye itti melek de Rabbine geri dönüp:
"Beni ölümü istemeyen bir kuluna gönderdin." dedi. Allahu Teâlâ:
"Git ona geri dön. Ve ona: Elini öküzün sırtına koysun, elinin altına ne kadar kıl gelecek olursa bu (kopardığı) kılların her biri karşılığında bir sene yaşayacaksın" de" diye buyurdu. Musa da:
"Ey Rabbim! Bundan sonra ne var?" diye sordu. Allahu Teâlâ:
"Sonra da ölüm var" diye buyurdu. Musa da:
"Öyleyse şimdi öleyim" dedi. Ve kutsal beldeye bir taş atımlık mesafede canının alınmasını arzuladı."
Ebû Hüreyre (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Şayet ben orada olsaydım, yolun yanındaki kırmızı kum yığınının altında bulunan kabrini size gösterirdim."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (158/2372).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

319) Allah Rızası İçin İstemek (Allah Rızâsı İçin Cennetten Başka Bir Şey İstemenin Mekruhluğu, İstemesine Allah'ı Vesile Kılarak Allah Adı İle İsteyen Kimseyi Geri Çevirmenin Hoş Görülmeyişi)

1726. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'ın rızâsı adına sadece cennet istenilebilir."[1]

* Cennet bir mü'minin Allah'tan isteyeceği şeylerin en üstünüdür. Cenneti isteyen kisi esasen Allah'ın bu dünyada kendisine iyi işler ve rızasına uygun ameller nasip etmesini istemiş olur. Çünkü cennete girmenin yolu dünyada iyi ve güzel ameller yapmak, haramlardan ve günahlardan uzak bir hayat sürmektir. Hiçbir çaresi kalmayan kimse başka türlü isterse kimsenin vermeyeceğini, ancak Allah rızası için isterse vereceklerini bilmesi durumunda böyle de isteyebilir. Dünyalık birşeylere sahip olmak için Allah'ın adını ve rızasını anmak caiz görülmemiştir. Allah'ın adı ve rızası anılarak ancak ahiret saadeti ve cennet istenebilir. [2]

1727. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah'a sığınan kimseyi koruyup himaye ediniz. Allah için isteyene veriniz. Sizi dâvet edenin dâvetine uyunuz. Size iyilik yapana siz de iyilik yapınız. Şayet verecek bir şey bulamazsanız karşılık vermek istediğinizi göstermek üzere kendisine dua ediniz."[3]

* Önemli insani prensiplere yer verilen bu hadiste; bir kimsenin başkalarından gelebilecek şeylere, kötülüklere karşı Allah'a sığınır ve bu yönde kendisine yardım edilmesini isterse o kişiye yardım edip davetine gitmek gerekir. Sahipsiz düşkün, çaresiz durumda kalan böyle bir kimseye yardım dinin gereklerindendir.
Allah adını ve rızasını anarak bir şey isteyene de az çok birşeyler vermelidir, sahtekarlık yapıyor olduğu bilinse bile bunun günahı kendisine aittir.
Şer'i yönden mahzurlu ve caiz olmayanlar dışında tüm davetlere katılmak gerekir. (Bkz. 240-241 ve 268 numaralı hadisler)
İyiliğe iyilikle veya daha fazlasıyla karşılık vermek te dinimizin önemli prensiplerindendir. Kötülüğe kötülükle karşılık verilmesi asla tasvip edilmez. Kötülüğe karşı bile iyilikle mukabele edilmesi İslamın önerdiği düsturlardandır. Kur'an'da bu hususta Rahman: 55/60, Kasas: 28/77, Yunus: 10/26 ayetlerine bakmak gerekir. Bir iyilik yapana "Allah sana daha hayırlısını versin" demek te sünnettendir. [4]

---

[1] Ebû Dâvûd, Zekât 37.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 503.
[3] Ebû Dâvûd, Zekât 38; Nesâî, Zekât 72.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 503.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

66) Kabir Ziyareti Ve Bu Ziyarette Ne Denileceği

584. Büreyde *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Hz. Peygamber ashâb–ı kirâma, kabristana gittikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi:
"Selâm size, ey bu diyârın mü'min ve müslim halkı! İnşallah yakında biz de aranıza katılacağız. Allah'ın bizi de sizi de bağışlamasını dilerim."[1]

585. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'de bazı kabirlere uğradı. Yüzünü onlara dönerek şöyle buyurdu:
"Selâm size, ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizi de sizi de bağışlasın. Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz."[2]

* İslamın ilk yıllarında kabir ziyareti cahiliye dönemi adetlerinden dolayı yasaklanmıştı. Sonradan bu durum ortadan kalkınca serbest bırakıldı. Kabir ziyaretinden maksat ölümü hatırlamaktır. Başka bir maksadı yoktur. dünyaya bağlanıp kalan ve katılaşan kalblerimiz belki yumuşar diye kabirler ziyaret edilir ve oraya kadar gidilmişken onlara da selam verilip tavsiye edilen dualar yapılır. Başka dualar ve merasimlerin sonradan çıktığı peygamber ve ashabı ve ondan sonraki asırların insanlarının bu dualardan başka dua ve merasim yaptıkları bizlere nakledilmemiştir. Kendi kafamızdan bazı şeyler yapmak yerine veya atalarımızın yapageldiklerini yapmak yerine sünnette tarif edilen modeli yapıp hem sevap kazanmalıyız hem de peygamberimizi memnun etmeliyiz. Bir sürü bidat ve hurafelerle dinimizi bozmamalıyız. [3]

---

[1] Müslim, Cenâiz 104. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36.
[2] Tirmizî, Cenâiz 59.
582'de benzeri geçti, 1029'da daha genişçe gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 201.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Dirâyetü'l-Hadis İlmi:

Hadislerin sıhhat durumlarını tesbit için, sened ve metnin durumlarını anlamaya imkân veren ilim dalıdır. [1]
Rivayet, rivayet esasları ve çeşitleri, rivayete ait hükümler, ravilerin özellikleri, bir ravide bulunması gerekli şartlar, nakledilen hadislerin çeşitleri gibi konulara ait bir ilimdir. İlmu'l-Hadis Dirayeten de denir. Sünnetin nakli ile nakilde isnad silsilesi kurmak esasına dayanır.
Tarifde geçen rivayet esaslarından maksat, sema, arz, kıraat, icazet gibi hadis rivayet metodlarıdır. Rivayete ait hükümlerden maksat ise kabul veya reddir.
Nakledilen hadis çeşitleri, cami, sünen, müsned, mu'cem, cüz, müstahrec, müstedrek gibi eserlerde nakledilenlerdir. Demek oluyor ki, Dirayetü'l-Hadis ilmi, çeşitli eserlerde tasnif edilerek yazılmış hadisler hakkında kabul veya red hükmünü verebilmek için, onları değişik yönleriyle ele almaktadır. Bu ilmin konusu kısaca, kabul veya red yönünden hadisler ve ravileridir. [2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Buhari Müslim Hakkındaki İddialar:

a. Alimler, Buhari ve Müslim'in birçok hadislerini tenkit etmiş ve her rivayetine itimat edilmeyeceğini, ayrıca zayıf hadislerin de bulunduğunu söylemişlerdir.
b. İbn Hacer ve Nevevi şerhlerinde birçok sorunlar yatmaktadır.
c. Bu iki esere bir çok İrailiyyat girmiştir.
d. Buhari ve Müslim'in sıhhatli oluşu isnat yönüyledir. Yoksa dirayet yönüyle değildir. Dolayısıyla hadislerinin metin yönünden tasfiye edilmesine ihtiyaç vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadîs Rivayetiyle İlgili Bazı Âdab

Hadîs rivayetinde bir kısım âdab mevcuttur. Âlimler bu âdabı tesbit ederken, rivâyetlerin asla uygun olmasını sağlamayı düşünmüşlerdir. Aşağıda belirtilen hususlara riâyet ve hatta teşeddüt nisbetinde asla uygunluk nisbeti artar ve rivayetin sıhhati hususunda güven meydana gelir.
Günümüzde, hadîs ta'lim ve taallümünde bu âdab ve şartlara uymak diye bir mesele söz konusu olmamakla beraber, selef dediğimiz ilk üç asır mensuplarının hadîs konusunda gösterdikleri titizlik ve gayreti, haşyet ve saygıyı bilmekte, anlamakta fayda var. Böylece dinimizin ikinci mühim kaynağı olan Sünnet hakkında, kalplere sokulmaya çalışılan şüphe ve teşvîşe karşı hazırlıklı olur, onların yersizliğini daha kolay anlarız. Bu sebeple hadîs ulemasının, usûl kitaplarında yer verdikleri âdablardan mühim olanlarını burada açıklamaya çalışacağız. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/100-101.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2. Dirâyetü'l-Hadis İlmi:

Hadislerin sıhhat durumlarını tesbit için, sened ve metnin durumlarını anlamaya imkân veren ilim dalıdır. [1]
Rivayet, rivayet esasları ve çeşitleri, rivayete ait hükümler, ravilerin özellikleri, bir ravide bulunması gerekli şartlar, nakledilen hadislerin çeşitleri gibi konulara ait bir ilimdir. İlmu'l-Hadis Dirayeten de denir. Sünnetin nakli ile nakilde isnad silsilesi kurmak esasına dayanır.
Tarifde geçen rivayet esaslarından maksat, sema, arz, kıraat, icazet gibi hadis rivayet metodlarıdır. Rivayete ait hükümlerden maksat ise kabul veya reddir.
Nakledilen hadis çeşitleri, cami, sünen, müsned, mu'cem, cüz, müstahrec, müstedrek gibi eserlerde nakledilenlerdir. Demek oluyor ki, Dirayetü'l-Hadis ilmi, çeşitli eserlerde tasnif edilerek yazılmış hadisler hakkında kabul veya red hükmünü verebilmek için, onları değişik yönleriyle ele almaktadır. Bu ilmin konusu kısaca, kabul veya red yönünden hadisler ve ravileridir. [2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Bir Açıklama:

İlim adamları Musa (a.s.)'ın ölüm meleğine vurması konusunda ihtilafa girmişlerdir. Bu konuda görüşlerin en salih olanı İbn Huzeyme (rh)'nin söylediği görüştür. Kendisi şöyle dedi: "Musa (a.s.) ölüm meleğine vurmuş (gözünü çıkarmıştı). Çünkü Musa (a.s.)'a görünen ölüm meleği insanoğlu sûretinde gelmiş ve Musa'nın (a.s.) izni olmadan evine girmişti. Musa (a.s.) da onun ölüm meleği olduğunu bilmiyordu. İslam Dini'nde bilinen bir husus vardır ki; Kanun koyucu olan Allah (c.c.) ve Peygamberi (s.a.s.), izinsiz olarak müslümanın evini gözetleyen kimsenin gözünün çıkartılmasına cevaz vermişlerdir." (Kısaltmış olarak İbn Huzeyme'den) Doğrusunu Allah en iyi bilendir.

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

320) Sultana Ve Başkalarına Şehinşah Demenin Haram Oluşu (Sultana Ve Diğer Yöneticilere Şehinşah Demenin Haram Kılındığı, Çünkü Bunun Anlamının Melikler Meliki Demek Olduğu Ve Bununla Yüce Allah'tan Başkasının Nitelendirilemeyeceği)

1728. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Azîz ve Celîl olan Allah katında en kötü isim, Melikü'l–emlâk (melikler meliki) diye isimlendirilen kimsenin adıdır."[1]

* Peygamberimiz isim koyma konusunda ashabını uyarır. Makbul olmayan isimleri değiştirirdi. Bu hadiste de Meliku'l-emlak = Bütün mülklerin sahibi isminin verilmesini yasaklamış oluyor. Çünkü mülkün tamamı Allah'a aid olduğu için insanlara böyle ad verilmesi caiz görülmemiştir. Başka hadislerden (Müslim, Adab, 21) sadece bu ismin değil, Rahman, Kuddüs, Halık, Cebbar, Müheymin gibi Allah'a mahsus isimlerin konulması da yasaklanmıştır, başına Abd getirilmek suretiyle bu isimler de konulabilir. Abdurrahman, Abdulhalık gibi. Peygamberimiz, Abdullah ve Abdurrahman isimlerini teşvik etmiştir.[2]

---

[1] Buhârî, Edeb 114; Müslim, Âdâb 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 62; Tirmizî, Edeb 66.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 504.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

67) Başa Gelenlerden Dolayı Ölümü İstemenin Doğru Olmadığı

586. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Zira ölmeyi isteyen kimse eğer iyi biriyse, belki daha çok hayır ve iyilik yapar. Şayet kötü biriyse, olabilir ki, tövbe edip Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışır."[1]

Müslim'in Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den bir başka rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır."[2]

587. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin:
Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için daha hayırlı olduğu zaman canımı al!"[3]

588. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:
Habbâb İbnü'l–Eret'i hastalığından dolayı ziyaret etmek için yanına gittik. Vücudunu yedi yerden dağlamıştı.
Habbâb dedi ki:
Eski dostlarımız dünyaya kapılmadan göçüp gittiler. Biz ise o kadar çok mala sahip olduk ki, koyacak yer bulamayıp toprağa gömdük. Şayet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim.
(Râvi Kays İbni Ebû Hâzim diyor ki:)
Bir başka zaman Habbâb'ın yanına gittiğimizde duvar örüyordu. Bize şunları söyledi:
Müslüman, Allah için harcadığı her şeyden sevap kazanır. Yalnız şu çamura verdiklerinden eline bir şey geçmez.[4]

* Pek çok hadis kitaplarında geçen bu ve buna benzer hadislerden infak edilen yani her türlü harcamadan dolayı kişi sevap kazanır. Ama bina yapmak toprağa parayı gömmek böyle değildir denmektedir. Ama zaruri olan müstesna, onun dışındakiler kişiye günah kazandırır.[5] buyurulmaktadır.
Peygamberimiz, dağlanma insana fazla ızdırap verdiği için bu can yakıcı tedaviyi sevmediğini belirterek yasaklamıştır ve mecbur kalınmadıkça bu yöntemle tedaviye başvurulmamasını istemişti.[6]

---

[1] Buhârî, Temennî 6; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 31.
[2] Müslim, Zikir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1.
[3] Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1, 2; İbni Mâce, Zühd 31.
Bu hadis 40 numarada geçmişti.
[4] Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30, Rikâk 7, Temennî 6; Müslim, Zikir 12. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 40, Nesâî, Cenâiz 2.
Benzeri bir rivayet için 1522'ye bakınız.
[5] Ebu Davud, Edeb 157.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 201.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Cerh ve Ta'dil İlmi (İlmu'l-Cerh ve't-Ta'dil):

Sahâbeden itibaren bütün hadis râvîlerinin doğruluk ve güvenirlik durumlarının incelendiği bir ilim dalıdır. Genellikle râvîler isimlerine ve künyelerine göre alfabetik bir tarzda sıralanır ve her birinin hayatı, kimlerden hadis rivâyet ettiği, kimlere hadis naklettiği, râvîler arasındaki yeri, adâlet ve zabt yönünden durumu, kendisi hakkında hadis münekkidlerinin görüşü... teknik tâbirlerle ifade edilir. İlk asırlardan itibaren pek çok kıymetli eserin kaleme alındığı bu ilim dalında, İbn Ebi Hâtim er-Razi'nin "el-Cerh ve't-Ta'dil" adlı kıymetli bir kitabı vardır. [1]
Cerh, sözlükte silahla yaralamak, dürtmek, bir yarayı deşmek manalarına gelir. Ta'dil ise düzeltmek, hakkını vermek, temizlemek demektir. Cerh ve ta'dil hadis ravilerini eleştirerek onların özel hayatlarında ve hadis rivayetinde kusur ve ayıp sayılan hallerini ya da güvenilir olduklarını açığa çıkarmak demektir. Cerh ve ta'dil ilmi ravilerde hadis rivayetinde kusur sayılan bazı hallerin bulunup bulunmadığını araştıran ilimdir.
Cerh ve Ta'dil, Tarihu'r-Ruvat gibi Hadis Ricali İlminin bir bölümüdür. Hadis ilminde ileri dereceyi almış bir alimin, bir raviyi İslam Dini'nin emir ve yasaklarına aykırı hareket, yalancılık ve hadis rivayet kaidelerine uymamak gibi bir sebeple tenkit edip rivayetini çürüğe çıkarmasına cerh denir. Ta'dil ise araştırma sonucu ravinin kötülüklerden uzak, dürüst, İslamiyet'in emir ve yasaklarına bağlı hafıza bakımından kusursuz olduğunun tesbit edilmesidir. İşte Cerh ve Ta'dil İlmi, yukarıda gördüğümüz cerh ve ta'dil konusundaki ilimdir. Bir başka deyişle hadis ravilerinin güvenilir olup olmadığını ortaya koyma ilmidir.
Cerh ve Ta'dil İlminin önemli kaynak eserleri:
a) Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil, İbnu Ebi Hatim er-Razi (240-327 h./854-938m.)
b) el-Kâmil, İbnu Adiyy (277-327h./690-938m.)
c) Mizanu'l-İ'tidal, ez-Zehebi (673-748h./1274-1337m.)
d) Lisanu'l-Mizan, İbn Hacer el-Askalani. [2]
e) Cerh ve't-ta'dil, İbn Ebi Hatim er-Razi. [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83-84.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Hiç Şüphesiz ki, Buhari ve Müslim Allah'ın kitabından sonra en sahih kitaplardır. Hadislerinin sıhhatinde herhangi bir itham yoktur. İslâm Ümmeti bu iki kitabı ilim ve amel yönüyle kabul etmiş, bir çok alim de bunu ifade etmiştir. Yazar, bu ifadelerinden sonra Nevevi, İbn Hacer, İbn Teymiye, Ahmet Şakir ve Dehlevi gibi çeşitli İslâm alimlerinin konuyla ilgili sözlerini nakleder.
b. Bazı sahih hadislerin müşkil olması onların batıl oluşunu göstermez. Çünkü, insanların idrak ve anlayışı değişiktir. Bilhassa söz konusu konular, gaybla ilgili olursa bu böyledir. Binaenaleyh Nevevi ve İbn Hacer müşkil görülen hadisleri ne zaman zayıf ve sahih olmadığı hükmünü vermiş ki bu, itham konusu olsun?
c. Buhari ve Müslim üzerine müstahreçler yapılması, hakklarında her hangi bir töhmeti veya cerhi gerektirmez. Çünkü müstahreç yazanların maksadı, müstahreç yaptığı kitaba hizmet maksadıyladır. Dolayısıyla Buhari ve Müslim'e yapılan müstahreçler bu kabildendir. Kaldı ki, müstahreçlerin birçok faydaları vardır. Bunlar, isnadın yükselmesi, hadisin sıhhatinin ziyadeliği, hadisin tarik ve tercih çokluğuyla takviye edilmesi gibi faydaları bulunmaktadır.
d. Ayrıca İsrailiyyata dair rivayetlerinin tahdis edilmesine izin verilmiştir. Bununla ilgili rivayetler mevcuttur. Kaldı ki rivayet edilmesinin cevazı, illaki itikat edilmesini gerektirmez. Doğruya uygun olan alınır, uymayan ise, terk edilir. İsrailiyyat şer'i ölçülerle tartıldığı zaman bir tehlikesi yoktur. Nitekim hadisçiler bunların zayıf ve
e. İmam Buhari sadece muhaddis değildir. Aynı zamanda müctehid imamlardandır. Müctehid olduğuna en büyük delil, babların tercemelerinde fikhi istinbatların bulunmasıdır. Ayrıca bu bablarda birçok ayet ve hadis, sahabe ve tabiin fetvalarını zikretmektedir. Böylelikle o babın fikhını ve istidlalini ortaya koyar. Dolayısıyla birçok ilim adamı onun kitabını şerh etmiş ve hakkında çeşitli telifler yazmışlardır ki, bunların sayısı 500'ü aşkındır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- İcâzet:

Bir râvi, şeyhinden hâfiza veya kitâbet (yazı) yoluyla almış olduğu hadîsleri rivâyet edebilmek için şeyhinin iznine muhtaçtır. Böyle bir rivâyet izni olmadan hadîs rivâyet edemez. Rivâyetin azami nisbette asla uygunluğunu sağlayan âdab ve tedbirlerden biri ve belki de birincisi olarak zikretmede gerek var. Bu icâzet, şeyhten tahammül edilmiş (öğrenilmiş, alınmış) olan rivâyetlerin aynı şeyhe arz edilerek, aslına uygun mu değil mi, bir hata var mı yok mu kontrol etmesinden sonra şeyh tarafından verilir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Cerh ve Ta'dil İlmi (İlmu'l-Cerh ve't-Ta'dil):

Sahâbeden itibaren bütün hadis râvîlerinin doğruluk ve güvenirlik durumlarının incelendiği bir ilim dalıdır. Genellikle râvîler isimlerine ve künyelerine göre alfabetik bir tarzda sıralanır ve her birinin hayatı, kimlerden hadis rivâyet ettiği, kimlere hadis naklettiği, râvîler arasındaki yeri, adâlet ve zabt yönünden durumu, kendisi hakkında hadis münekkidlerinin görüşü... teknik tâbirlerle ifade edilir. İlk asırlardan itibaren pek çok kıymetli eserin kaleme alındığı bu ilim dalında, İbn Ebi Hâtim er-Razi'nin "el-Cerh ve't-Ta'dil" adlı kıymetli bir kitabı vardır. [1]
Cerh, sözlükte silahla yaralamak, dürtmek, bir yarayı deşmek manalarına gelir. Ta'dil ise düzeltmek, hakkını vermek, temizlemek demektir. Cerh ve ta'dil hadis ravilerini eleştirerek onların özel hayatlarında ve hadis rivayetinde kusur ve ayıp sayılan hallerini ya da güvenilir olduklarını açığa çıkarmak demektir. Cerh ve ta'dil ilmi ravilerde hadis rivayetinde kusur sayılan bazı hallerin bulunup bulunmadığını araştıran ilimdir.
Cerh ve Ta'dil, Tarihu'r-Ruvat gibi Hadis Ricali İlminin bir bölümüdür. Hadis ilminde ileri dereceyi almış bir alimin, bir raviyi İslam Dini'nin emir ve yasaklarına aykırı hareket, yalancılık ve hadis rivayet kaidelerine uymamak gibi bir sebeple tenkit edip rivayetini çürüğe çıkarmasına cerh denir. Ta'dil ise araştırma sonucu ravinin kötülüklerden uzak, dürüst, İslamiyet'in emir ve yasaklarına bağlı hafıza bakımından kusursuz olduğunun tesbit edilmesidir. İşte Cerh ve Ta'dil İlmi, yukarıda gördüğümüz cerh ve ta'dil konusundaki ilimdir. Bir başka deyişle hadis ravilerinin güvenilir olup olmadığını ortaya koyma ilmidir.
Cerh ve Ta'dil İlminin önemli kaynak eserleri:
a) Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil, İbnu Ebi Hatim er-Razi (240-327 h./854-938m.)
b) el-Kâmil, İbnu Adiyy (277-327h./690-938m.)
c) Mizanu'l-İ'tidal, ez-Zehebi (673-748h./1274-1337m.)
d) Lisanu'l-Mizan, İbn Hacer el-Askalani. [2]
e) Cerh ve't-ta'dil, İbn Ebi Hatim er-Razi. [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83-84.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamber (s.a.s.)'in Tevrat'taki Özellikleri

78) Ata bin Yesar dedi ki: "Abdullah bin Amr İbn Âs ile karşılaştım. Ona:
"Bana Resûlullah (s.a.s.)'in Tevrat'ta geçen sıfatını haber ver?" dedim. O da şöyle dedi:
"Evet, Allah'a yemin olsun ki; o, Tevrat'ta Kur'ân'da geçen bazı sıfatlarıyla vasfedilmiştir:
"Ey Nebî! Biz seni şahit, müjdeleyici ve korkutucu olarak ve ümmileri koruyucu olarak gönderdik. Sen kulum ve Resûlümsün. Seni mütevekkil olarak isimlendirdim. Katı ve şiddetli biri değilsin. Çarşı pazarlarda gürültü çıkaran değilsin, kötülüğe kötülükle mukabelede bulunmayansın. Sen ancak af edici ve müsamahakarsın. Allah Onunla, doğruluktan ayrılmış bir milleti "La ilâhe illallah" diyerek düzelmelerini sağlamasına dek. Onun ruhunu kabzetmez. Onunla görmeyen gözleri, duymayan kulakları ve kilitli kalpleri açar."[1]
Hadiste geçen: "Onunla, doğruluktan ayrılmış bir milleti... düzelmelerini sağlaması." kavlinin manası şudur: "Kast edilen; Peygamber (s.a.s.)'in ilk tebliğe çıktığı vakit içinde bulunduğu Arap milletiydi. Kendileri İslam'dan önce putlara tapanlar olduklarından doğruluktan ayrılmış bir topluluk idiler.
Yine hadisteki: "Düzelmelerini sağlaması, ikâme etmesi" de: "Bu (ve diğer şirk bataklığında olan bütün toplulukları) küfürden imana çıkarmaya vesile olmasıdır. Allah en iyisini bilir.

***

---

[1] Buhârî (2125) ve (4838).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

321) Fâsık, Bid'atçı Ve Bunlar Gibilerine Seyyid Ve Benzeri Adlarla Hitap Edilmesinin Yasaklanması

1729. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Münafika, 'efendi' demeyiniz. Eğer onu efendi sayacak olursanız, Azîz ve Celîl olan Rabbinizin kızgınlığını çekmiş olursunuz."[1]

* Müslüman her halinde izzet ve şeref sahibidir. Müslüman olmayan kafirlik yani münafıklık İslam nazarında bir üstünlük değil, bir aşağılıktır. Efendilik ise üstünlük ifade eden bir vasıftır. İnsanı üstün kılan onun imanı, müslüman oluşu ve takvasıyla ölçülür. Allah katında değersiz olan birine üstünlük verilmesi Cenab-ı Hakk'ın gazabına ve kızgınlığına sebep olur, dolayısıyla müslüman Allah'ın sevmediği kafir, münafik, fasık, bid'atçı kimselere (efendi, bey, beyefendi, sayın) gibi sözlerle hitab edilmesi yasaklanmıştır. Bütün ifadeler müslümanlara layıktır, saygı ve itaat da yine onlara aittir. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Edeb 83. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 346.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 504.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

68) Günahtan Sakınıp Şüpheli Şeylerden Uzak Durmak

"Siz iftirayı günahsız ve kolay bir iş sanıyorsunuz. Halbuki o Allah katında büyük bir günahtır." (Nur: 24/15)
"Çünkü Rabbin her an ve zamanda herkesi ve her şeyi gözetleyip durmaktadır." (Fecr: 89/14)

589. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.
Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır.
Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arâzisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir.
Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdir."[1]

* Şüpheli işlerle birlikte olanlar kısa bir zaman sonra kendilerini haramın içinde bulabilirler. Kalbin sıhhati ise Ra'd: 13/28'de buyurulduğu üzere ancak Allah'ı hatırlamakla huzura kavuşur. Kitap ve sünnette hükmü olmayan ve kalbe kıcık veren her şüpheliden uzak durulmalı ki harama girilmesin. [2]

590. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber *aleyhisselâm* yolda bir hurma buldu ve:
"Bu hurmanın sadaka olması ihtimâlinden korkmasaydım, onu yerdim" buyurdu.[3]

591. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"İyilik güzel ahlâktan ibarettir. Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir."[4]

592. Vâbisa İbni Ma'bed *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzûruna varmıştım. Bana:
– *"İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?"* buyurdu.
– Evet, dedim.
O zaman şunları söyledi:
– *"Kalbine danış.*
İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir.
Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir."[5]

* İyilik ve günahı ne güzel tarif etmiş Allah Rasulü. [6]

593. Ebû Sirva'a Ukbe İbni Hâris *radıyallallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû İhâb İbni Azîz'in kızı ile evlenmişti. Bu olay üzerine bir kadın çıka geldi ve:
– Ben Ukbe'yi de, evlendiği kadını da emzirmiştim, dedi.
Ukbe o kadına:
– Beni emzirdiğini bilmiyorum. Üstelik bunu bana hiç söylemedin, dedi. Sonra da bineğine atlayıp Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e danışmak üzere Medine'ye gitti. Oraya varır varmaz meseleyi Peygamber *aleyhisselâm*'a açtı.
Allah'ın Resûlü:
– *"Mâdemki böyle deniyor; o kadınla nasıl evli kalabilirsin?"* buyurunca, Ukbe ile karısı ayrıldı ve kadın bir başkasıyla evlendi.[7]

* Günaha girme ve devamlı günah işleme korkusu varsa kişi hemen o işten uzaklaşmalı. İşte sahabe böyle bir şeyin fetvasını alır almaz hemen o işi bitiriveriyor, şüphe ve tereddüd göstermeden. [8]

594. Hasan İbni Ali *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu kendisinden duyup ezberledim:
"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!"[9]

* Helal mi haram mı belli olmayan ve şüpheli gözüken şeylerden uzak durmalı ve harama götüren bu yolu terketmelidir. [10]

595. Âişe *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Ebû Bekir es–Sıddîk *radıyallahu anh*'ın bir kölesi vardı. Bu köle kazancının belli bir kısmını Ebû Bekir'e verir, o da bundan yerdi.
Yine bir gün köle kazandığı bir şeyi getirdi, Ebû Bekir de onu yemeğe başladı. Köle Ebû Bekir'e:
– Yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun? diye sordu. Ebû Bekir de:
– Söyle bakalım, neymiş? diye açıklamasını istedi. Köle şunları söyledi:
– Falcılıktan anlamadığım halde, Câhiliye devrinde birine falcılık yaparak adamı aldatmıştım. Bugün onunla karşılaştık. Adam o yaptığım işe karşılık, işte bu yediğin şeyi çıkarıp verdi.
Bunun üzerine Ebû Bekir parmağını ağzına sokarak yediklerinin hepsini kustu.[11]

* Haram ve haram ihtimali bulunan şeylerden daima uzak durmalı gerekirse ve mümkün olursa Ebu Bekir gibi o işe hemen son vermelidir. [12]

596. Nâfi'den rivayet edildiğine göre:
Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyallahu anh* ilk hicret eden sahâbîlere dörder bin, oğlu Abdullah'a da üç bin beş yüz dirhem maaş bağlamıştı.
Hz. Ömer'e:
– Oğlun da ilk hicret edenlerden biridir. Onun hakkını niçin kıstın? diye sordular.
Hz. Ömer şunları söyledi:
– Oğlum babasıyla birlikte hicret etti. Bu sebeple yalnız başına hicret edenlerle bir tutulamaz. [13]

* Sorumluluk mevkiine gelenler yakınlarını kayırma yoluna gitmemelidir. [14]

597. Atıyye İbni Urve es–Sa'dî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kul günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça, müttakîler derecesine çıkamaz."[15]

* Al-i İmran: 3/102'de belirtildiği gibi müslüman sadece günahlardan değil günah ihtimali olan davranışlardan uzak durmalıdır. [16]

[1] Buhari, iman 39, Müslim Müsakat 109.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 202.
[3] Buhârî, Büyû' 4, Lukata 6; Müslim, Zekât 164–166. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 29.
Bir benzeri 300'de geçmiş gereken açıklama orada verilmişti. Ehli beyte sadakanın haramlığı hk. 347'ye bkz.
[4] Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52.
624'de tekrar gelecektir. Açıklama orada verilecektir.
[5] Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 227–228; Dârimî, Büyû' 2.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 203.
[7] Buhârî, İlim 26, Büyû' 3, Şehâdât 4, 13, 14, Nikâh 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 18; Tirmizî, Radâ' 4.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 203.
[9] Tirmizî, Kıyâmet 60. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 3; Nesâî, Kazâ 11.
Bu hadisin tamamı 55 numarada geçmişti.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 203.
[11] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 26.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 203.
[13] Buhârî, Menâkıbü'l–ensâr 45.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 203.
[15] Tirmizî, Kıyâmet 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 24.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 204.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Râvîler Tarihi İlmi (İlmu Tarihu'r-Ruvât):

Hadis rivâyeti açısından ravilerin biyoğrafilerini, tabakalarını... veren ilimdir.[1]
Hadis ravilerini inceleyen İlmu'r-Rical'in bir bölümüdür. Ravilerin hallerini, doğum-ölüm tarihlerini, kimlerden hadis aldıklarını, hadis alış yer ve tarihlerini, kendilerinden rivayette bulunanları, seferlerini konu olarak alır.
Bu ilim de hadis rivayetiyle birlikte doğmuştur. İsnadları teşkil eden ravilerin hallerini bilmek hadisleri tanımada ilk adımı teşkil ettiğinden Tarihu'r-Ruvat İlmi, Hadis İlminin en önemli kollarından birisidir.
Bu konuda en tanınmış eserlerden birkaçı:
a) ek-Tabakatu'l-Kübra, İbn Sa'd (168/230h./784-844m.)
b) Et-Tarihu'l-Kebir, el-Buhari.
c) Tehzibu't-Tehzib, İbnu Haceri'l-Askalani. [2]
d) İsabe, İbn Hacer. [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tenkit Edilen İki Hadis:

1. "Yüz senenin başında şu an yer yüzünde bulunan hiçbir kimse hayatta kalmayacaktır" hadisidir. Bunu, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed ve diğerleri tahriç etmişlerdir. Bu hadisten maksat, o asrın biteceği, o mecliste bulunan sahabenin kalmayacağıdır.
Sonra yazar, konuyla ilgili olarak alimlerin açıklamalarını getirir.
2. "Yedi tane acve hurmasını sabahleyin yiyeni o gün zehir ve sihir tutmaz" hadisidir. Bunu, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, İmam Ahmed ve Darimi tahriç etmişlerdir. Ekseri alimlere göre, bu Medine hurmasıdır.
Yazar konuyla ilgili alimlerin sözlerini nakleder ve bu hadisin Nevevi bir mucizesi olduğunu söyler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- Başkasının Nüshasından Rivâyet Meselesi

Râvi, mesmuatından olan bir şeyi rivâyet etmek isteyince, semâi hangi nüshadan vâki olmuş ise, o nüshadan, yahud güvenilen (sika) biri tarafından o nüsha ile mukabele edilmiş diğer bir nüshadan rivâyet etmelidir. Kendi nüshasını bırakıp da şeyhinin aslından, yâhud şeyhinin nüshasından yazılıp sıhhatine kalben mutmain olduğu başka nüshadan rivayet etmek isterse bu, -Hatîb'in dediğine göre- muhaddislerin kâhir ekseriyetine göre câiz değildir. Bununla beraber Hatîbu'l-Bağdadî, Eyyub Sahtiyânî (V . 131 /748) ile Muhammed İbnu Bekr-i Bürsânî'den (V . 203/818) rivâyete ruhsatı da nakleder. Ebu Nasr İbnu's-Sabbâğ'ın (477/1084) da: "Kendi işitmiş olduğu hadîsleri ihtiva etmemekle berâber şeyhinin huzurunda okunmuş bir kitaptan yahut kendi işittiği hadîsleri ihtiva eden nüsha ile mukabele edilmemiş bir nüshadan rivayet etmek katiyen câiz değildir" dediği kaydedilir. Çünkü bu durumlarda, bu nüshalarda, kendi işitmiş bulunduğu nüshada yer almayan bâzı ziyade rivâyetler bulunabilir ki bunları şeyhine nisbet ederek rivâyet etmesi câiz değildir. İbnu's-Salâh (643/ 1245) böyle bir rivayetin bir şartla câiz olabileceğini söylemiştir: "Şayet, şeyhi, kendisine bütün rivayetlerini rivâyet edebileceğine dair icâzet-i âmme vermişse." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4. Râvîler Tarihi İlmi (İlmu Tarihu'r-Ruvât):

Hadis rivâyeti açısından ravilerin biyoğrafilerini, tabakalarını... veren ilimdir.[1]
Hadis ravilerini inceleyen İlmu'r-Rical'in bir bölümüdür. Ravilerin hallerini, doğum-ölüm tarihlerini, kimlerden hadis aldıklarını, hadis alış yer ve tarihlerini, kendilerinden rivayette bulunanları, seferlerini konu olarak alır.
Bu ilim de hadis rivayetiyle birlikte doğmuştur. İsnadları teşkil eden ravilerin hallerini bilmek hadisleri tanımada ilk adımı teşkil ettiğinden Tarihu'r-Ruvat İlmi, Hadis İlminin en önemli kollarından birisidir.
Bu konuda en tanınmış eserlerden birkaçı:
a) ek-Tabakatu'l-Kübra, İbn Sa'd (168/230h./784-844m.)
b) Et-Tarihu'l-Kebir, el-Buhari.
c) Tehzibu't-Tehzib, İbnu Haceri'l-Askalani. [2]
d) İsabe, İbn Hacer. [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİKÂK[1]

Muhammed (s.a.s.) Ümmetinin Diğer Ümmetlere Olan Üstünlüğü

79) Abdullah bin Ömer (r.huma)dan rivayetle, kendisi Resûlullah (s.a.s.)'den şöyle buyururken işitmiştir:
"Şüphesiz sizin, sizden önceki yaşayan ümmetlere olan bekanız, güneşin batımına dek ikindi namazı arası gibi (olma) hâlidir. (Şöyle ki): Tevrat ehli Tevrat'ı getirirler ve gün ortasına kadar çalışırlar. Sonra da çalışmayı bırakıp bir kırat onlara ancak verilir. Sonra İncil ehli İncil'i getirirler ve ikindi namazına kadar çalışırlar. Sonra çalışmayı bırakıp birer birer kırat onlara ancak verilir. Sonra da Kur'ân verdiklerimiz (Muhammed (s.a.s.) ümmeti) güneşin batışına kadar çalışırlar. Onlara da ikişer ikişer kırat verilir. Yahudi ve hıristiyanlar bunun üzerine:
"Ey Rabbimiz! Sen onlara ikişer ikişer kırat verdin ve bize de birer kırat verdin, halbuki biz daha çok çalışmıştık!" dediler. Allah-u Azze ve Celle de:
"Sizin hakkınızı vermede bir haksızlık ettim mi?" diye sorar. Onlar da:
"Hayır" derler. O da:
"Öyleyse bu benim ihsanımdır, onu dilediğime veririm." diye buyurdu."[2]
v Buhârî'de (2268) geçen başka bir rivayet şöyledir:
"Sizin ve kitap ehlinin durumu, işçileri çalıştıran bir adamın durumu gibidir. Adam:
"Kim bana yarım gün bir kırat ücretle çalışır?" diye sorar. Bunun üzerine yahudiler çalışırlar. Sonra adam:
"Kim bana gün ortasından ikindi namazına kadar bir kırat ücretle çalışır?" diye sorar. Bunun üzerine de hıristiyanlar çalışırlar. Yine adam:
"Kim bana ikindi namazından güneşin batımına kadar iki kırat ücretle çalışır?" diye sorar. Ve sizler de (Ey Muhammed (s.a.s.) ümmeti) onlarsınız. Bu olay üzerine yahudi ve hıristiyanlar öfkelenip:
"Biz daha çok çalıştık daha az alıyoruz" dediler. Yüce Allah (c.c.):
"Sizin hakkınızdan bir şeyler eksilttim mi?" diye sorar. Onlar:
"Hayır" derler. O da:
"İşte bu benim fazlımdır, onu dilediğime veririm" diye buyurur.
v Yine Buhârî'de (2269) geçen bir lafız şöyledir:
"Sizlerle, yahudi ve hıristiyanların misali, işçiler çalıştıran bir adamın durumuna benzer. Adam:
"Kim bana yarım gün bir kırat ücretle çalışır?" diye sordu. Bu sorusu üzerine yahudiler (teklifini kabul edip) bir kırat ücret almak için çalıştılar. Sonra da hıristiyanlar bir kırat ücret almak için çalıştılar. Sonra da sizler (Muhammed Ümmeti) ikindi namazından güneşin batımına kadar ikişer ikişer kırat ücretle çalıştınız (ve o kadar aldınız). Bunu gören yahudi ve hıristiyanlar öfkelenip:
"Bizler daha çok çalıştık daha az aldık" dediler. Allahu Teâlâ da:
"Ben sizin hakkınızdan bir şey eksilttim mi?" dedi. Onlar da:
"Hayır" dediler. Allahu Teâlâ da:
"İşte bu benim fazlımdır, dilediğime onu veririm" diye buyurdu.
v Buhârî'de (3459) yine geçen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Sizinle, sizden önceki ümmetlerin eceli, güneş batıma dek ikindi namazı arası (gibi) olma hâlidir. Sizlerle, yahudi ve hıristiyanların arasındaki misal, işçiler çalıştıran bir adamın durumuna benzer. Adam:
"Kim bana yarım gün bir kırat ücretle çalışır?" diye sordu. Yahudiler de (bu teklifi üzerine) bir kırat almak için çalıştılar. Adam:
"Kim bana günün yarısından ikindi namazına kadar bir kırat ücretle çalışır?" dedi. hıristiyanlar da (bu teklif üzerine) bir kırat için çalıştılar. Sonra adam:
"Kim bana ikindi namazından güneşin batımına kadar ikişer ikişer kırat ücretle çalışır?" diye sordu. Ve sizler de (Muhammed ümmeti) bunda çalışanlar oldunuz ve ikişer ikişer kırat için çalıştınız. Dikkat; edin! Sizler için çalıştığınızın iki kat ecri vardır. Sonra yahudi ve hıristiyanlar bu olay karşısında öfkelenip:
"Biz daha çok çalıştık ama daha az aldık" dediler. Allahu Teâlâ da:
"Ben sizin hakkınızdan bir şey kısıp eksilttim mi?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır" dediler. Allah (c.c.) da:
"İşte bu benim lütufumdur, onu istediğime veririm" diye buyurdu.
v Yine Buhârî (5021)'de gelen rivayet şöyledir:
"Sizlerle, sizden önceki ümmetlerin eceli, ikindi namazı ile güneş batımı (vakitleri) arası olma hâli gibidir. Sizlerle, yahudi ve hıristiyanların misali, işçiler çalıştıran bir adamın hâline benzer. Adam:
"Kim bana yarım gün bir kırat ücretle çalışır?" diye sordu. Yahudiler (bu teklif karşısında) bir kırat için çalıştılar. Sonra adam:
"Kim bana günün yarısından ikindi namazına kadar bir kırat ücretle çalışır?" diye sordu. hıristiyanlar da (bu teklifi karşısında) bir kırat için çalıştılar. Sonra adam:
"Kim bana günün yarısından ikindi namazına kadar bir kırat ücretle çalışır?" diye sordu. hıristiyanlar da (bu teklifi üzerine) bir kırat için çalıştılar. Adam sonra yine:
"Kim bana ikindi namazından güneşin batımına kadar ikişer ikişer kırat ücretle çalışır?" dedi. Ve sizler de (Muhammed (s.a.s.) ümmeti) bunda çalışanlar oldunuz ve ikişer ikişer kırat için çalıştınız. Bu olayı gören yahudiler ve hıristiyanlar öfkelenip:
"Bizler daha çok çalıştık ancak daha az aldık." dediler. Allahu Teâlâ da:
"Ben sizin hakkınızda zulüm ettim mi?" diye sordu. Onlar da.
"Hayır" dediler. Yüce Allah (c.c.) da:
"Bu benim ihsanımdır. Onu dilediğime veririm" diye buyurdu.
v Buhârî'de gelen (7467) yine başka bir rivayet lafzı şöyledir:
"Sizinle, sizden önceki ümmetler olan bekânız, güneşin batımına dek ikindi namazı arası gibi (olma) hâlidir. (Şöyle ki): Tevrat ehli Tevrat'ı getirir ve gün ortasına kadar çalışırlar. Sonra da çalışmayı bırakıp bir kırat onlara ancak verilir. Sonra İncil ehli İncil'i getirirler ve ikindi namazına kadar çalışırlar. Sonra çalışmayı bırakıp birer birer kırat onlara ancak verilir. Sonra da Kur'ân verdiklerimiz (Muhammed (s.a.s.) ümmeti) güneşin batımına kadar çalışırlar. Onlar da ikişer ikişer kırat verilir. Bu olay üzerine Tevrat ehli:
"Rabbimiz! Bunlar daha az çalıştılar ancak daha çok aldılar" dediler. Allahu Teâlâ:
"Sizin hakkınızdan hiçbir şeyi ben eksilttim mi?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır" dediler. Allahu Teâlâ da:
"Bu benim ihsanımdır. Onu istediğime veririm." diye buyurdu.
v Başka bir rivayeti Buhârî'de (7533) şu lafızla gelmiştir:
"Şüphesiz sizin, sizden önce yaşamış ümmetlere olan bekanız ancak güneşin batımına kadar ikindi namazı arası gibi (olma) hâlidir. (Şöyle ki): "Tevrat ehli Tevrat'ı getirirler ve gün ortasına kadar çalışırlar. Sonra da çalışmayıp bırakırlar ve bir kırat onlara ancak (karşılık olarak) verilir. Sonra da İncil ehli İncil'i getirirler ve ikindi namazı kılınana kadar çalışırlar. Sonra da çalışmayı bırakırlar ve onlara birer birer kırat ancak verilir. Sonra da Kur'ân ehli olan sizler getirilirsiniz. Sizler de gün batımına kadar çalışırsınız. Sizlere de ikişer ikişer kırat verilir. Bunun üzerine kitap ehli: "Bunlar bizden daha az çalıştılar ama daha fazla aldılar." dediler. Allahu Teâlâ da:
"Sizin hakkınızda Ben hiç zulüm ettim mi?" diye sordu. Onlar da:
"Hayır" dediler. O da:
"Bu benim fazlımdır. Onu istediğime veririm." diye buyurdu.

***

[1] Rikâk: Takvalı ve Huşûlu olmanın kalpteki incelikleri demektir. (Mütercim)
[2] Buhârî 557.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

322) Ateşli Hastalıklara Sövmenin Mekruhluğu

1730. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb'in yanına geldi ve:
–"Ey Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb! Sana ne oldu, titriyorsun?" diye sordu. Ümmü Sâib:
–Sıtmaya yakalandım! Allah hayrını vermesin! dedi. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
–*"Sıtmaya sövme; çünkü o, körüğün demirin kirini ve pasını giderdiği gibi insanoğlunun hata ve günahlarını giderir"* buyurdu.[1]

---

[1] Müslim, Birr 53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

69) İnsanlar Bozulup Bozukluk Artınca Bir Kenara Çekilmenin İyi Olacağı (Zaman Bozulduğunda Veya Dindarca Yaşayamamaktan Ve Haramlara Düşmekten Korkulduğunda Bir Köşeye Çekilmenin İyi Olacağı)

"Ey insanlar, boş, anlamsız, sahte ve kötü olan her şeyden kaçıp Allah'a sığının. Gerçekten ben, onun tarafından gönderilmiş bir uyarıcıyım." (Zariyat: 51/50)

598. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Allah Teâlâ müttakî, gönlü zengin, kendi halinde işiyle ve ibadetiyle uğraşan kulunu sever."[1]

* Nasıl bir kul olacağımızı en özlü bildiren bir hadis-i şerif. [2]

599. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir sahâbî:
– Yâ Resûlallah! Hangi insan daha değerlidir? diye sordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşan mü'min"* buyurdu. O sahâbî:
– Sonra kimdir? diye sordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse"* buyurdu.
Bir başka rivayete göre ise:
"Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam" buyurdu.[3]

600. Yine Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Pek yakında müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için yanına alıp dağ başlarına ve otlak yerlere gideceği koyun olacaktır."[4]

* Cihadın önemi 1286 ile 1353 numaralı hadisler arasında genişçe açıklanmıştır. Dini yaşamanın zorlaştığı, helal lokma bulmanın imkansız olduğu zamanlarda bir köşeye çekilip dinini yaşamaya çalışması kişi için en doğru yoldur. [5]

601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür"* buyurdu. Bunun üzerine sahâbîleri:
– Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît mevkiinde güderdim"* buyurdu.[6]

* Her peygamber çobanlık yaparak insanların nasıl güdüleceğini yani idarecilik sanatını öğrenmişlerdir. [7]

602. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"En hayırlı geçim yolunu tutanlardan biri, Allah için savaşmak üzere atının dizginlerine yapışan kimsedir. O kimse savaşa çağıran veya yardım isteyen bir ses duyunca, ölümü göze alıp atının sırtında o yana doğru uçar veya ölümün kol gezdiği yerlere dalar.
Yahut bir tepenin başında veya bir vâdinin içinde koyunlarını otlatan kimsedir. Bu zât namazını kılar, zekâtını verir, ölünceye kadar Rabbine ibadet eder ve insanlara hep iyilik yapar."[8]

---

[1] Müslim, Zühd 11.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 204.
[3] Buhârî, Cihâd 2, Rikak 34; Müslim, İmâre 122, 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilü'l–cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13.
1290'da tekrar gelecektir.
[4] Buhârî, Îmân 12, Bed'ü'l–halk 15, Menâkıb 25, Rikak 34, Fiten 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 4, Nesâî, Îmân 30, İbni Mâce, Fiten 13.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 204.
[6] Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et'ıme 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5.
609'da tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 204.
[8] Müslim, İmâret 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13.
1300'de tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. Hadislerin Vürûd Sebepleri İlmi (İlmu Esbabi Vurudi'l-Hadis:

Hadislerin söyleniş veya bir fiil bildiriyorsa işleniş sebeplerini konu olarak alan ilme denir. Kur'an-ı Kerim için Esbabu'n-Nüzul İlmi ne ise, hadisler için Esbabu Vurudu'l-Hadis ilmi odur.
Bu ilim daha çok hadislerin nasih ve mensuhunu anlamada yardımcı olur. Ayrıca hadislerin taşıdığı hükmü anlamaya da yardım eder.
Esbabu Vurudi'l-Hadis konusunda yazılan en önemli eser, İbnu Hamze ed-Dimeşki'nin (1054-1120h./1644-1708m.) el-Beyan ve't-Ta'rif fi Esbabi Vurudi'l-Hadisi'ş-Şerif adlı kitabıdır. [1]
Hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bu dalda, Suyûtî'nin "el-Lüma" isimli bir eseri vardır. [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83-84.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisçilerin Metodu Hakkındaki İddialar:

a. Hadisçiler, hadisin metnine değil isnadına önem vermişlerdir. Eğer tenkitlerini metne yöneltmiş olsalardı isnat yönüyle sahih olan birçok hadis metin yönüyle zayıf sayılırdı.
b. Hadis ulemasının, rivayetler konusunda fikhi bilgileri azdır. Kur'an'ın fikhına az müracaat ederler. Hüküm ve fetvalarını genelde hadislerden çıkarırlar. Örneğin, "namazı üç şey keser, bunlar; kadın, merkep ve siyah köpektir" hadisiyle amel ettikleri halde fıkıhçılar başka hadislere dayanarak bu hadisi reddetmişlerdir.
c. Hadisçiler raviler hakkında farklı cerh ve tadil değerlendirmeleri uyguladıklarından dolayı, hadislere verdikleri hükümlerde ihtilaf ederler. Bu sadece bir zevk işi olup herhangi bir ölçüye dayanmamaktadır. Binaenaleyh bu ilme ait kaidelerin tamamının doğru olması mümkün değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3- Ezber Ve Kitaptan Rivayet Meselesi

Selef ulemâsından bâzıları, her ne kadar, hadîslerin yazılmasını câiz görmüşse de, râvinin sâdece yazıyla yetinmesini uygun bulmamıştır. Bunlara göre yazılsın yazılmasın hadîsin ezberlenmesi esas prensiptir. Çünkü muhaddisin kitabına gıyâbında hile karıştırılabilir, bir şeyler sokuşturulabilir. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe Hazretleriyle İmam-Mâlik hazretlerine (rahime hümullah) göre, râvinin ezberden rivâyet ettiği ve tezekkürde bulunduğu hadîsten başkasıyla ihticâc edilmez. Şafiiyye'den Ebu Bekr es-Saydalânî el-Mervezî de bu görüştedir. Hâkim'in kaydına göre İmam Mâlik'e:
"- Sika olduğu halde hadîsini ezberlememiş kimseden ilim alınır mı?" diye sorulunca:
"- Hayır!" cevabını vermiştir. Tekrar:
"- Ya sika olduğu halde, "bu hadîsleri dinlemiştim" diyerek bir kitap gösterse?" diye sorulmuş:
"- Böylesinden de alınmaz. Gece kendisinden habersizce bâzı şeyler ziyâde edilmesinden korkarım" diye açıklamada bulunmuştur.
Râvi hakkında bilgi verirken görüleceği üzere, hadîs almada böylesine sıkı bir şart konulmuş olsaydı bize çok az sayıda hadîs intikal ederdi. Bu sebeple cumhur, âdabına uygun şekilde hadîs rivâyet eden râviden hadîs almayı prensip kabul etmiştir. Râvi, rivâyetini iyice zabtedmiş, kitabını şeyhindeki asıl'la veya bu asılla mukâbele edilmiş (karşılaştırılmış) bir fer' ile mukâbele etmiş ise, ondan rivâyet etmesi câizdir.
Kitaptan rivayeti câiz addeden bazıları, teşeddüd göstererek, bu cevaz, kitabın sahibinin elinden herhangi bir sebeple çıkmaması şartını koşmuştur. Yitirir, bir başkasına iâreten verirse... artık ondan rivâyeti câiz olmaz. Zira kitaba bir şeyler sokuşturulmuş olma ihtimali vardır.
Dediğimiz gibi cumhur bunu da ifratkâr bularak mukabele edilmiş bulunan bir kitap, bir müddet sâhibinin elinden çıkmış bile bulunsa, kitabın herhangi bir tahrîfe uğramadığı kanaatine varırsa ondan rivâyeti câizdir. Ve hele kitabın mâruz kalması muhtemel tahrifât ve tegayyûratı farkedecek ilim ve kudrette olursa o kitaptan rivayet etmesinde bir beis yoktur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101-102.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5. Hadislerin Vürûd Sebepleri İlmi (İlmu Esbabi Vurudi'l-Hadis:

Hadislerin söyleniş veya bir fiil bildiriyorsa işleniş sebeplerini konu olarak alan ilme denir. Kur'an-ı Kerim için Esbabu'n-Nüzul İlmi ne ise, hadisler için Esbabu Vurudu'l-Hadis ilmi odur.
Bu ilim daha çok hadislerin nasih ve mensuhunu anlamada yardımcı olur. Ayrıca hadislerin taşıdığı hükmü anlamaya da yardım eder.
Esbabu Vurudi'l-Hadis konusunda yazılan en önemli eser, İbnu Hamze ed-Dimeşki'nin (1054-1120h./1644-1708m.) el-Beyan ve't-Ta'rif fi Esbabi Vurudi'l-Hadisi'ş-Şerif adlı kitabıdır. [1]
Hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bu dalda, Suyûtî'nin "el-Lüma" isimli bir eseri vardır. [2]

---

[1] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 83-84.
[2] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- İSNAD
İsnadın Başlangıcı
Hadîs Kitablarında İsnadın Kullanılmaya Başlaması
İsnâd Hakkında İlk Mühim Beyanat
Şarkiyatçılar ve İsnâd
Profesör Schacht [Şaht] ve îsnâd
İsnadın Tedkîk Edilen Kaynakları
Schacht ve İsnadın Hukuk Müdewenâtı Arasında Tedkîki
Erken Devir Fakîhlerinin Hadîsleri İktibas Usûlleri*
Yukarıdaki Deliller ve Çıkarılan Hükümler
Netice
İsnadın Sonraki Devirde İnkişâfı.
3. Numaralı Hadîs.
4. Numaralı Hadîs
7 Numaralı Hadîs
8. Numaralı Hadis
10 Numaralı Hadîs
11 Numaralı Hadîs
27 Numaralı Hadîs
Schacht'ın "İsnâdların Gelişme Nazariyesi nin Cerhi
Süheyl'in Eserine Hususî Bir Nazar Ve İsnadın İnkişâfı Hakkında Umumî Hükümler
Schacht ve İsnâdların Mevsûkıyeti
İsnadın Keyfî Olduğuna Dâir Schacht'in Verdiği Misâller Hakkında Münâkaşa
2. Bir Başka Misâl
3. Misâl
4. Misal
5. Misâl
6. Misâl
Schacht'ın "Geriye Bakış" Nazariyesindeki Zorluklar
Schacht ve Mâlik ile Nâfi'nin İsnadı
Netice:

6- İSNAD

İsnadın Başlangıcı

İsnadın İslâm'dan evvelki devirde bazı eserlerde tesadüfi olarak, müphem bir şekilde ve hiçbir önem verilmeksizin kullanıldığı anlaşılmaktadır,[1] îsnâd usûlü belli bir ölçüde, yine İslâmdan evvelki şiirin naklinde de kullanılmıştır. [2]Fakat isnâd, ancak Hadîs kitablarında kullanıldıktan sonradır ki, onun ehemmiyeti anlaşılmış ve o, dînin bir cüz'ü sayılmaya kadar varmıştır. [3] Sünnet'in hazînesi olan Hadîs kitaplarındaki bilgi ve rivayetlerin tevsiki için, isnadın faydalarından sonuna kadar istifade edilmiş ve ba'zı hallerde en son haddine kadar kullanılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti, hukukun esas kaynaklarından biri olduğu için, bu bilgi ve rivayetler üzerinde hassasiyetle durulması tabfî idi. IsnâcFm böylece kullanılmaya başlamasıyla isnâd ve Hadîs-leri değerlendirmek üzere, "onları hükümsüz kılma ve güvenilirliğini bildirme ilmi" ma'nâsma gelen 'İlmü'l-Cerh ve't-Ta'dîl isimli müstesna bir ilim ortaya çıktı.[4]

Hadîs Kitablarında İsnadın Kullanılmaya Başlaması

Yukarıda dördüncü bölümde, Sahabe-i Kiramın Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında bile birbirlerini gördükleri zaman, birbirlerine Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in Hadîslerini nakletmenin umumî bir 'âdet olduğunu zikretmiştik. Bundan başka onlardan ba'zıları, Resûlullah (s.a.v.)'ın meclisinde ve beraberinde nöbetleşe hazır bulunabilmek ve orada duyup gördüklerini birbirlerine haber verebilmek için, kendi aralarında anlaşmışlardı. [5]
Tabiatiyle onlar arkadaşlarına bilgi verirlerken "Hazret-i Peygamber şöyle şöyle yaptı" ve "Resûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle şöyle söyledi" gibi cümleler kullanmışlardır. Yine, ikinci elden bilgi edinen onlardan birinin, vak'ayı üçüncü bir kimseye anlatırken kendi rivayet kaynaklarını belirtmiş ve vak'ayı bütün teferru'âtıyla nakletmiş olması da tabi'îdİr. Hadîsle ilgili eserlerde bu hususta kâfî derecede misâller vardır.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti'nin yayılması için ilk zamanlarda bu usûller İsnâd'ı doğurmuştur. Ve bu doğuş, bu usûlün ilk başlangıcı olmuştur.[6]

İsnâd Hakkında İlk Mühim Beyanat

İbn Şîrîn (v. 110) şöyle demiştir: "Onlar isnâd hakkında herhangi bir su'âl sormamışlardır. Fakat iç harp denilen Fitne çıktığı zaman bize, adamlarınızın adını söyleyiniz demişlerdir. Ehl-i Sünnet'e mensup olanların Hadîsler'i kabul edilmiş, Ehl-i Bid'atınkiler ise terk edilmişlerdir.[7]
Bu ifade, Fitne'den önce dahî isnâd'm kullanıldığı intibaını vermektedir. Fakat râvîler onu tatbîk bakımından o kadar dakîk değillerdi. İsnadı ba'zan uyguluyor ba'zan da ihmâl ediyorlardı. Fakat Fitne'den sonra daha müteyakkız olmaya, bilgi kaynaklarını araştırıp tedkîk etmeye başladılar. Birinci asrın sonunda isnâd ilmi iyice tekâmül etmişti. Katâde'nin derslerde verdiği bilgilerin, ana kaynağından olanlarıyla ikinci elden olanlarını birbirinden ayırd edebilmek için Şu'be, Katâde'nin dudaklarını seyrederdi. [8] Hicrî birinci asırda isnâd'm tedkîk ve tahkik edildiğine dair kâfî mikdârda kaynak vardır. [9]

Şarkiyatçılar ve İsnâd

Oryantalist denen şarkiyatçılar arasında isnâd'm ne zaman başladığına dâir görüş ayrılıkları vardır. Taberî tarafından iktibas edildiği üzere, en eski Hadîs toplayıcısı olan Urve (v.94), Kaytana (Caetani)'ya göre ne bir isnâd kullanmış ve ne de Kur'ân-ı Kerîm'den başka bir kaynağa müracaat etmiştir. O bundan dolayı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatı üzerinden altmış seneden fazla bir zaman geçmiş olan 'Abdülmelik zamanında (c.70-80), isnâd'm kullanıldığını gösteren herhangi bir tatbikatın mevcut olmadığı inancındadır. Bu yüzden isnâd usûlü'nün başlangıcının ile İbn İshâk (v.151) arasındaki bir devrede olabileceği hükmüne varmaktadır. Onun inancına göre, isnâd'm. büyük bir kısmı, ikinci asrın sonunda ve belki de üçüncü asırda bir araya getirilmiş ve Muhaddisler tarafından ihdas edilmişlerdir. [10]
Keza Sprenger de, 'Urve'nin 'Abdülmelik'e yazdığı yazıların isnâd •htivâ etmediğini, ancak sâdece sonradan onun isnadı kullandığına inanıldığım belirtmiştir.[11]
Urve'nin 'Abdülmelik'e yazdıklarından yapılan iktibaslar sâdece Taberî'de değil, Taberf den daha eski olan öteki ana Hadîs kitablannda da mahfuzdur. [12] Taberî'nin kullandığı aynı İsnâdla yapılan iktibaslardan birinde TJrve'yi kaynağının Hz. 'Âişe (r.a.h.) olduğunu zikrederken görüyoruz. [13] 'Urve'nin kaynaklarını araştırırken ortaya çıkan esas zorluk, müstakillen mevcut ana kaynağın yokluğudur. Mevcut olan tek kaynak iktibaslar şeklindedir. Eserden istedikleri muayyen satırları iktibas etmek muahhar ulemânın kendisine bırakılmıştır. 'Urve'nin birçok Sahabe ile şahsî teması olduğu için, onun kaynağı, tek bir isim veya vak'aya şâhid olmuş tek bir şahıs idi; binâenaleyh onun, isnâd'ı sadece bir râvîden ibaret olmuştur. Hal böyle olunca iktibas ederken tek bir râvînin adını terk veya gözden kaçırmak gayet kolaydır. 'Urve'nin eserinin Öteki nüshalarında, bilhassa Zühri'nin rivayet ettiğinde, isnâd vardır. Hattâ 'Urve yazıda hem tek, hem de muhtelif isnâdlar kullanmıştır. [14]
İsnâd mevzuunda araştırma yapan Horovitz, "Alter und Ursprung des Isnâd" isimli makalesinde, Caetani ve öteki şarkiyatçıların id-di'âlarına efradını cami' cevâplar

vermektedir. [15] Onun belirttiğine göre, 'Urve'nin isnâd kullandığım inkâr edenler, onun bütün isnâdları'm görememişlerdir. Horovitz bundan başka şöyle diyor: "İnsanın sorulan suallere cevap olarak yazdıkları ile tedris halkasında yaptıkları arasında fark vardır." Ve şu hükme varıyor: İsnadın Hadîsle ilgili eserlere ilk girişi birinci asrın son üçüncü çeyreğinde olmuştur . [16]
Fakat 'Urve muhtelit isnâdlar da kullandığı için yazıda tek bir isnâd'm kullanılmasının bu devirden daha evvel meydana gelmiş olması, şifahî rivayetlerde tek bir isnadın kullanılmasının ise bundan çok daha evvel başlamış olması lâzım gelir.
Bu mevzu üzerinde biraz çalışmış olanlardan biri de İskoçyalı şarkiyatçı J. Robson'dır. O diyor ki: "İnsan, İslâmm birinci asrının ortalarında isnâd gibi birşeyle karşılaşacağını zanneder. Halbuki o zaman Ashabın çoğu vefat etmiş bulunuyor ve Peygamber'i görmeyen kimseler O'nun hakkında hikâyeler anlatıyorlardı. Bu yüzden tabiî olark bazı insanların aklına, o kimselerin kaynağının ne olduğunu sormak gelir. Zor ve sür'atli bir sistemin gelişmesi gayet tedrici bir şekilde olmuştur.[17] J. Robson şu hükme varıyor: "İbn İshâk'ın ikinci asrın ilk yarısında, naklettiği bilgilerin çoğunu isnâd'sız olarak verebildiğini, geriye kalanların çoğunun da sahîh olmadığını biliyoruz. Verdikleri bilgileri tevsik ederken, onun halefleri muhakkak ki ondan daha da az titiz olmuşlardır. Fakat biz, isnâd'm 'Urve tarafından bilinmediğini ve onun Zührî'nin devrine 'âit bir gelişme olduğunu kabul etmekle yanılıyoruz. Gelişmiş sistem yavaş bir büyüme gösterirken, isnâd'm ba'zı unsurları da insanların ona ihtiyaç duyduğu en eski bir devirlerden beri vâr olmuşlardı. [18]

Profesör Schacht [Şaht] ve îsnâd

Schacht son zamanlarda hukukla ilgili Hadîsler ve onların inkişâfi ile meşgul olmuştur. Onun görüşüne göre isnâd, Hadîslerin en keyfî tarafıdır. İsnâdlar, kendi nazariyelerini ilk kaynaklara kadar dayandırmak isteyen mu'ayyen ba'zı gruplar arasında geliştirilmiştir. [19]Schacht'-ın tenkîdleri üzerine mütâla'a serdeden Profesör Robson şöyle diyor: "İsnada tevcih edilen tenkîd çok etraflı olmuş ve isnadın muahhar bir gelişme olduğuna dâir sağlam ba'zı münakaşalar yapılmıştır. Fakat insan, onların hepsini kabulde tereddüt eder.... Schacht esas olarak hukukî Hadîslerle uğraşmaktadır. Değişen şartlar ve hukuk tefekkürünün tekâmülü yeni mevzû'âtı gerektirdiğinden, bu saha onun iddi'âsına diğerlerinden daha çok uygun gelecek bir yerdir. Lâkin insan, iddi'ânın o kadar silip süpürücü olup olmadığını merak etmektedir. [20]
Schacht'ın meseleye yaklaşımı ve bunun çürüklüğü, daha sonra ele alınacaktır. Şimdi hemen dikkat edilmesi icâb eden onun bir ifadesidir. Schacht şöyle yazıyor:
"Tâbi'in'den olan İbn Sîrîn'e dayanarak ifade edildiğine göre, isnada olan taleb ve alâka iç harbten yani Fitne'den doğmuştur. Zîrâ o zaman halka, artık bir daha tahkik etmeden güvenilemeyeceği zanno-lunmuştur. Emevî devrinin sonuna doğru, Emevî halifesi Velîd b. Yezîd (v.l26)'in öldürülmesiyle başlayan iç harbin, Peygamberin Sünneti'nin henüz carî olduğu altın devrin sonunu gösteren i'tibârî bir târîh olduğunu daha sonra göreceğiz. İbn Sîrîn'in vefatı için bilinen tarih Hicri 110 olduğundan, bu ifâdenin ona hamlinin sahîh olmadığına hükmetmemiz lâzımdır. Her halükârda, İsnadı devamlı kullanmanın, Hicrî ikinci asn başlangıcından daha eski olduğunu farzetmek için hiçbir sebep yoktur.[21]
Fakat Schacht [Şaht]'ın bütün iddi'âsı, fitne kelimesinin kendi keyfî
yorumuna dayanmaktadır. İslâm târihinde Velîd b. Yezîd'in katli târihi jüçbir zaman i'tibârî bir târîh olarak kabul edilmemiş ve hiçbir vakit "altın devrin" sonu sayılmamıştır. Bu ta'bir sâdece Hulefâ-yı Râşidîn devrine izafe edilmiştir.
Bundan başka bu târihten evvel birçok Fitneler, zuhur etmiştir. Takriben Hicrî 70 târihinde İbn Zübeyr ile 'Abdülmelik b. Mervân arasında bir iç harp vardı. Fakat hepsinin büyüğü 'Alî ile Mu'âviye arasında vuku bulmuş ve bu yüzden Müslümanlar arasında bugüne kadar devam eden kırgınlıklar meydana gelmiştir. Tâhâ Hüseyin haklı olarak bunu İslâm târihinin en merhametsiz kavgası olarak tavsif etmiştir. [22]
O halde Fitne kelimesi, neye istinaden Velîd b. Yezîd'in öldürülmesinden sonraki iç savaş olarak yorumlanmıştır? Bu hususda keyfîlik kelimesini kullanmak, onu Hülâgû ve Tatar Fitnesi diye yorumlamaya eşittir. Schacht, bu kelimeyi hiçbir târihî sebebe dayanmaksızın, kendisine uyduğu için ve nazariyesini isbat etmek maksadıyla kullanmaktadır ki, saçmadır.
Profesör Robson, kelimeyi İbn Zübeyr'in Fitnesi mânâsında almaya mütemayildir. Ayrıca, İbn Sîrîn'in doğum târihini ve bu devre işaret eden İmam Mâlik'in Muvatta'mdaki dünya Fitne'sinin zuhurunu da dikkate almaktadır. [23] Bu araştırmamız göstermiştir ki, bunu, İslâm târihinin ilk ve en tehlikeli iç harbine kadar geri götürmek lâzımdır. Bu görüşümüz için şu deliller vardır:
1) Profesör Robson, [Hicrî] birinci asrın ortasında, birçok Sahâbe'-nin vefat etmiş ve Peygamber (s.a.v.)'i görmeyen kimselerin de O'nun hakkında haberler nakletmiş olduğu bir sırada, birinin ortaya çıkıp da onlara tabiî olarak haber merci'lerinin adını sormuş olabileceğini ortaya atmıştır. Eğer biz Hz. Peygamber (s.a.v.)'in durumunu, Robson'un sözlerinde ki gayet insafsızdır belirtildiği gibi kabul edersek vuku' bulması muhtemel olan vaziyet işte budur.
Ancak bu merhaleye gelmeden evvel dördüncü on senede büyük bir hengâme meydana gelmişti. Mevzu' Hadîsler, büyük ihtimalle ilk defa siyâsî alanda ve tarafların birbirlerini Övmeleri ve yermeleri suretiyle ortaya çıkmıştı. eş-Şevkânf nin meşhur eserinde mevzu' ve benzer Hadîsler hakkında şunları görmekteyiz:
42 mevzu' Hadîs Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında;
38 mevzu' Hadîs İlk üç Halîfe hakkında;
96 mevzu* Hadîs Hz. 'Ali ve zevcesi hakkında;
14 mevzu' Hadîs Hz. Mu'âviye hakkında vaz' edilmişdir.[24]
Binâenaleyh mevzu' Hadîsler sanki Hz. 'Alî ile Mu'âvİye arasındaki harp sırasında ve bu devir hakkında vaz' edilmiş gibi görünmekte ve daha sonra Emevî devletine karşı mukabil bir taarruz olarak devam etmiş bulunmaktadır. Muhaddisler ve diğer ulemâ o târihten itibaren, kendi melıazlarını seçmekte çok müteyakkız olmak lüzumunu hissetmişlerdir.
2) Görüşümüzün ikinci sebebi, îbn Sîrîn'in bizzat o ifadesidir. Onu dikkate almamak ve mevsûkiyetine itiraz etmek için hiçbir sebep yoktur. İbn Sîrîn'in sözü, onun kendi devrinden daha önceye 'âit bir uygulamayı anlattığını göstermektedir. İbn Şîrîn, "Onlar sormadı onların, bize adamlarımızın adını veriniz' sözü kabul edildi" gibi ifadeler kullanmaktadır.
İbn Şîrîn, şahıs zamirinin müfredini, o devirde yaygın olarak istimal edilmesine rağmen kullanmamaktadır. Bu yüzden o çok eski bir devirde vâki olan bir uygulamayı işaret etmiş olmaktadır. Ayrıca o, onlar sormadı demektedir ki, bu da İsnâd kullanmanın carî olduğuna delâlet etmektedir. Fakat halk umumiyetle tahkik etmiyor ve kaynaklarını belirtip belirtmemek râvîye bırakılıyordu.[25]

İsnadın Tedkîk Edilen Kaynakları

İsnadı tedkîk ederken belki de birçok ihtilâf, bu çeşit araştırma için seçilen kaynak yüzünden çıkmaktadır. Profesör Robson şöyle diyor: "Peygamber [s.a.vj'in söz ve fiilleri hakkında üç kaynak bulunduğunu Horovitz bize hatırlatmaktadır. Bunlar Hadîs, Sîre (Peygamber [s.a.v.]'in hal tercemesi) ve Tefsir (Kur'ân'ın yorumlanması)'dir. Hepsinin de temel taşı, bir râvî zinciri tarafından yapılan tebliğdir. Lammens, Sîret ile Hadîs'ia. Horovitz'in ayırdığı gibi, ayrılamayacakları üzerinde haklı olarak ısrar etmiştir.[26]
Onun için Profesör Robson, Lammens'in görüşünü kabule yönelirken, Horovitz de Sîret ile Hadîs arasında bir hat çizmek istemektedir. Bu noktada Horovitz'in yaklaşımı daha ziyâde tabi'î görünmektedir. Aslında Sîret'in mâhiyeti ile Hadîs'ia tevsiki arasında fark vardır.
Hadîs'de herhangi bir ifâde hiçbir karışıklığa meydan vermeden tamamen ayrı bir mevzua 'âit bir ifâde ile yan yana konabilir. Fakat Sîret, bir hal tercemesi olması dolayısıyla vak'anın akıcılığını ve devamlılığını gerektirir. Onun içindir ki, hal tercemesi te'lif edenler, bütün bir vak'anın tahrîrini tamamlayabilmek için birbirinden farklı olan melıaz-larını birbirine kattıkları halde,[27] aynı müellif ve merciler, hal tercemesi hususiyeti taşımayan Hadîslerin rivayetine gelince, hal tercemesi usûlünü tatbik safhasına koymazlardı. Binâenaleyh bu zaviyeden, Hadîs ile Sîret eserleri arasında bir fark vardır. Bu yüzden Sîret, tam ma'nâsıyla İsnâd usûlünün tedkîk sahasına girmez. Şimdiye kadar İsnâd üzerine yapılan birçok araştırma hal tercemesi eserleri arasında ortaya çıkmıştır.[28]

Schacht ve İsnadın Hukuk Müdevvenâtı Arasında Tedkîki

Schacht hukuk ilmine dâir olan eserlerden İmam Mâlik'in Muvatta ile İmam Şâfî'î'nin el-Ümm ve İmam eş-Şeybânî'nin Muvatta'mı tedkîk etmiştir. Elde ettiği neticeleri, sanki müstakil bir Hadîs literatürü (müdevvenâtı) yokmuş ve olamazmış gibi, hepsini bütün bir Hadîs müdevvenâtına yüklemiştir.
Açıkça ortadır ki, Schacht hukukî bir eserin mâhiyetine kâfi derecede dikkat etmemiştir. Çünkü o vakit bir hukukçu, bir hâkim veya bir müftü hüküm verdiği zaman, hükmünü te'yîd eden bütün vesikaları zikretmeye mecbur değildi. Bir âlim herhangi bir âlime hitaben yazdığı zaman, kendi kaynaklarına sâdece kısaca temas eder ve bu suretle mes-lekdaşlarının lüzumlu bilgileri hatırlamaları mümkün olurdu.
îslâmın ilk asırlarında meşhur fakîhlerce kullanılan usûller bunlardı. O devirde yazılanlar müstakil bir şekilde mevcut olmamakla beraber, yine de Hicrî ikinci asra 'âit bir kısım hukukî eserlere sahip bulunmaktayız. Onların Hadîsler'i iktibas usullerine bir nazar atfetmek, bu hakikati bütün çıplaklığıyla ortaya kovmak için kâfidir. İmam Şâfî'î İmam Mâlik'in Mwuarta'ındaki rivayetleri, İmam Ebû Yûsuf da îbn İshak ve diğerlerinin eserlerini kullanmıştır. Onların, Hadîsleri iktibas ediş tarzını gösteren birkaç misâl şöyledir: [29]

Erken Devir Fakîhlerinin Hadîsleri İktibas Usûlleri*

1) A.Y. 1.1.....U.S. [30]
1.1.....A.H.....S.M....M.....A.U.....U.S. [31]
2) A.Y. 1.1.....Hz. Peygamber.[32]
1.1.....S.Y.....A.J.....Hz. Peygamber. [33]
3) A.Y..... Hz. Peygamber. [34]
A.Y.....O.R.....M.A...I.A.....A.H...A.D. Hz. Peygamber. [35]
4) A.Y.....M.....S+Z.....U.....S.A.W. [36]
A.Y.....M.....S.....U.....SA/NV. [37]
5) A.Y.....1.1.....Z.... Y.....H.....N. İbn 'Abbas'a yazmıştır. [38]
A.Y.....1.1+l.b.U.....Y.b.H....N. İbn 'Abbas'a yazmıştır. [39]
A.Y.....1.1+İ.b.U.....İsimsiz.....İbn'Abbas yazmıştır. [40]
A.Y.....1.1.....Z.....N İbn'Abbas'a yazmıştır. [41]
A.Y.....H.....:...A.D.....N İbn 'Abbas'a yazmıştır. [42]
6) Evzâ'î ile mübâhaseye girişen Ebû Yûsuf, eğer kitabın hacminin büyüyeceğinden korkmasaydım Hadîsi isnâdıile beraber verirdim demektedir. [43]
7) Şâfi'î şöyle diyor: "Peygamber (s.a.v.) kelâmını rivayet eden Enes'in: 'Eğer İmam oturarak namaz kılıyorsa, sizde oturarak kılınız Hadîs'i, 'Âişe Hadîsi ile nesh edilmiştir. [44] Fakat Şâfi'î bu Hadîste hiçbir isnâd vermemektedir; başka bir yerde o sadece isnâd'ıa bir kısmını verirken: İbrâhîm en-Naha'î el-Esved b. Yezîd 'Âişe[45] ve bir başka yerde de, başka bir silsile ile isnâd'ın tamâmını vermektedir:
Yahya Hammad Hişâm TJrve 'Âişe. [46]
8) Şafii Risâle'sinin 67. sayfasında şöyle diyor:
O burada isnâddan bahs etmeksizin hukukî bir kâide-i külliyye varmekte; başka bir yerde ise bütün isnadı zikretmektedir:
Mâlik Yahya Muhammed Rafi' b. Hadîc Hz. Peygamber (s.a.v.).[47] Muvatta'da ise şöyledir: Mâlik-Yahya-Muhammed-Râfi' b. Hadîc ki buna, Mervân'la ilgili bir hâdisenin bütün teferru'âtı dahildir. [48]
9) Yine Şâfi'î, Risâle'de Peygamber (s.a.v.)'in bir fiili ile nasıl istidlal ettiğini göstermekte, fakat Hadîs'e işaret ettiği halde tafsilât vermemektedir.
Şâfitnin o ifadesi şöyledir: [49]
Fakat onun el-Umm isimli eserinde ve ilk kaynağı olan İmam Mâ-lik'in Muvatta'mda isnadın tamâmını şu şekilde bulmaktayız:
Mâlik-Yahya- 'Ömer b. Kesîr-Ebû Muhammed-Ebû Katâde- Hz. Peygamber[50].Mâlik-Yahya-*Amr-Ebû Muhammed-Ebû Katâde Hz. Peygamber (s-a-v.). [51]
10) Şâfi'î der ki: "Ve İbn Ömer, Peygamber (s.a.v.)'den Satâtu'l-Havfı rivayet etmiştir; fakat hiçbir isnâd zikre tmemiştu. [52]Ancak biz, el-Umm'de ve ilk kaynağı olan Muvatta'da bütün bir isnadı görmekteyiz:
Mâlik-Nâfi'-İbn Ömer-Hz. Peygamber (s.a.v.). [53] Mâlik-Nâfi'-İbn Ömer-Hz. Peygamber (s.a.v.) [54].
11) Şâfi'î, Hz. Ömer (r.a.)'in sabah namazından sonra tavafı îfâ ettiğini ve ibâdetle ilgili diğer ba'zı fa'âliyetlerini hiçbir isnâd belirtmeden zikretmekte ve sâdece şunu söyle mektedir: [55]
Fakat onun ilk kaynağı olan Mâlik'de bütün bir isnâd mevcuttur: Mâlik-İbn Şihâb-Humeyd-'Abdurrahmân, ki Hz. Ömer'in ma'iyetin-de olarak o da tavaf etmiştir. [56]
12) Şâfi'î diğer bir yerde daha sarih bir şekilde şöyle demektedir: "İstinsah ettiğim her Hadîs (kendi kitabında olanları demek istiyor) münkatı' isnâd yoluyladır. Onu ya bütün bir isnâdla duymuşumdur veya o meşhur merc'ilerden alınarak meşhur râvîlerce rivayet edilmiştir. İyi ezberleyemediğim bir Hadîs'i iktibas etmeyi sevmem. Kitablan'mın ba'zısını kaybettim. Fakat ulemâca bilinenlerden hatırladıklarımın doğruluğunu isbât ettim. Eseri, cildinden çekindiğim için ihtisar ettim. Mevzuun bilinen bütün yönlerini etraflıca anlatmaksızın sadece kâfi olanını verdim.[57]

Yukarıdaki Deliller ve Çıkarılan Hükümler

Erken devîr âlimlerinin yazılarında, bilhassa Hadîs hâricinde kalan eserlerde çok yaygın olan hususiyetler şunlardır:
1. İsnâd'ın tamâmını ve kâfî miktarda kaynağı zikretmek eseri hacimli yapacağı için Isnâdlar'ın kesilmesi ve onların gayeye hizmet maksadıyla mümkün olan en az iktibasa irca edilmesi. [58]
2. Bütün isnâd'ın terki ve en yüksek merciden doğrudan doğruya iktibas yapılması. [59]
3. Ebû Yusûfun isnâd'ı isti'mal tarzı; onun bütün isnadı kullandığını, kestiğini, adı belli olmayan kimse için (racül) kelimesini koyduğunu; halbuki birkaç sayfa yukarıda bizzat kendisinin tam ismi zikrettiğini ortaya koymaktadır. [60]
4. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tatbîkatını göstermek için, 'âlimlerce çok iyi bilinen bahis mevzu'u Hadîs'in İsnâd ve metnini vermeden evvel el-Sünne kelimesinin ve ondan meydana getirilen diğer kelimelerin kullanılması. [61]

Netice

Mübâhaseyi hülâsa edersek görülür ki: İsnâd ve Hadîslerin tedkîki ve onların "tekâmülü" için sâdece hukukî eserler veya Sîret ki-tablan kâfî değildir.
Sağlam birçok şubeleriyle beraber Hadîsin bizzat kendisi başlı başına bir ilimdir. Hadîsi hukuk kitablanndan çalışmak tamamen hatâdır, hattâ gayriilmîdir. Bundan dolayı Hadîsler, onların rivayeti, isnâd tarzı ve rivayet tafsilâtı hakkında varılan herhangi bir netice, hukukî eserler tedkîk edilerek elde edilmişse, hatalıdır ve itimâda şâyân değildir.[62]

İsnadın Sonraki Devirde İnkişâfı.

îsnâd usûlünün bariz bir alâmetidir ki, biz ileri doğru gittikçe râvîlerin sayısı artar. Ba'zan bir Sahabe tarafından rivayet edilen
Hadîsin, müteâkib nesil olan Tabitn sınıfında on talebesi bulunmakta ve bu on talebenin herbiri de, muhtelif asır ve şehirlerde ba'zı hallerde 20-30 talebeye sahip olmaktadır.
Bunlara dâir birkaç misâl şöyledir:[63]

3. Numaralı Hadîs.[64]

Bu Hadîs en az on Sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Hâlen mevcut olan kaynaklar, bu on sahabeden yedisinin rivayetlerinin seyri hakkında tafsîlât vermektedirler. Yedi sahabe üç ayrı memlekettendir:
Bu Hadîsi rivayet eden 7 sahabeden 4'ü Medîneli, l'i Suriyeli, 2'si de Iraklı'dır.
Sahabeden Ebû Hureyre'nin, bu Hadîsi rivayet eden en az 7 talebesi vardı.
7 talebeden 4'ü Medîneliydi.
2'si Mısırlı,
1'i de Yemenli'ydi.
Ebû Hureyre'nin bu talebelerinden rivayet eden talebe sayısı ise en az yirmidir.
Onların dağılımı da şöyledir:
12 talebeden l'i Sûriyeli'dir;
5'i Medîneli,
1'iKûfe'li,
2'si Mekke'li,
l'i Tâif li,
l'i Mısır'h
l'i de Yemenlidir.
Eğer bu Hadîs'i rivayet eden öteki Sahabeleri ve onların talebelerini de hesaba katarsak o zaman ikinci nesildeki sayı en az onaltıya, üçüncü nesilde de asgarî yirmi altıya

yükselir. Bunların memleketlere göre dağılımı şöyledir:
Ashabın râvîleri;
16 râvîden 9'u Medîneli,
l'i Mekke'n,
2'si Mısırlı,
2'si Basra'h,
l'i Humuslu,
l'i de Yemen'liuir.
Bu kaynaklardan sıra ile rivayet edenlere gelince onlar da yirmi altıdır:
26 râvîden 9'u Medînelidir;
4'ü Mekke'li, 2'si Mısır'h, l'i Basra'h, l'i Humuslu, l'ÜYemen'li, 2'si Küfe, 3'ü Suriye, l'i Vâsıt, l'i Tâ'if,
l'i memleketi bizce bilinmeyendir.
26 'âlimden 3'ü birden fazla kaynakdan rivayet etmiştir. Bu Hadîs, İbn Hanbel tarafından Ebû Hureyre'ye istinaden dokuz defa ve öteki altı sahabeye istinaden de onüç defa iktibas edilmiştir.[65]

4. Numaralı Hadîs

Bu Hadîs, başka yedi Sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Bu Hadîsler, Ebû Hureyre'nin Hadîsi'yle umumiyetle muvafakat halindedirler.
Bu Hadîsi Ebû Hureyre'den 9 talebe rivayet etmiştir.
9'dan 5 i Medîneli,
2'si Mısır,
l'i Yemen 'li,
l'i de tarafımızdan tahkik edilememiş olan bir râvîdir.
Bu Hadîs'i Ebû Hureyre'nin talebelerinden rivayet eden on talebe vardır.
10 talebenin 4'ü Medîne,
l'i Mısır,
l'i Yemen,
2'si Küfe,
l'i Mekke
l'i de Tâ'ifli'dir.
Benzer bir Hadîs'in muhtelif Sahâbeler'den rivayet edenlerin sayısı, ondörde ve bunların talebelerinin sayısı da onbeşe yükselmektedir.
'Aişe ve Ebû Hureyre'den olmak üzere iki Sahabe'den rivayet eden sadece bir râvî vardır. O da Ebû Sâlih'dir. Hz. 'Âişe'nin bu Hadîsi'ni kendisinden rivayet etmiş bizce bilinen başka hiçbir talebesi yoktur.
Bu iki Sahabeden rivayet etmiş olan on kişi içinden sâdece bir râvî vardır. O da, ez-Zührî'dir.
İbn Hanbel, Ebû Hüreyre'ye istinaden bu Hadîsi sekiz defa iktibas etmiştir.[66]

7 Numaralı Hadîs

Ebû Hureyre'nin asgarî onüç talebesi, bu Hadîsi kendisinden rivayet etmiştir.
13'den 8'i Medîne,
l'i Küfe,
2'si Basra,
l'i Yemen,
l'i de Suriyelidir.
Bu Hadîsi Ebû Hureyre'nin talebelerinden rivayet eden onaltı 'âlim
vardır.
16'dan 6'sı Medîne,
4'ü Basra,
2'si Küfe,
l'i Mekke,
l'i Yemen,
l'i Horasan,
l'i de Humusludur.
Bu râvîlerden ikisi bu Hadîsi birden fazla kaynaktan nakletmektedir. Bunlar ez-Zührî ve el-A'meş'dir. Aynı Hadîs diğer dört Sahabe yani İbn Ömer, Câbir, 'Âişe ve 'Alî tarafından da rivayet edilmiş ve bunların talebeleri hesaba katılınca, birinci nesilden olan râvîlerin sayısı onüçten onaltıya, ikinci nesilde de onaltıdan onsekize yükselmiştir. Keza Ebû Hureyre'nin bazı talebeleri aynı Hadîsi, Ebû Hureyre'den başka diğer kaynaklardan da rivayet etmişlerdir.
Şî'î kaynaklarda bu Hadîs için bambaşka bir râvî silsilesi vardır.
İbn Hanbel bu Hadîsi Ebû Hureyre'ye istinaden en az onbeş defa tasdîk etmiştir.[67]

8. Numaralı Hadîs

Bu Hadîs uzuncadır. Çok sayıda Muhadîs onu kısım kısım rivayet etmiştir. İbn Hanbel bu Hadîsi asgarî yirmi dört defa tasdîk etmiştir. Rivayetin bütün isnâdlarını ve bunların eski müellifler devrinde aldığı nihâî şekilleri tedkîk etmek oldukça sıkıcıdır. Bu Hadîsin müzâkeresi, çoğu Hicrî ikinci asrın birinci yarısına mensup sadece üçüncü nesilden râvîlere bırakılırsa o zaman aşağıdaki tablo ortaya çıkar:
Ebû Hureyre'nin bu Hadîsin bir kısmını veya diğer kısımlarını rivayet eden en az on bir talebesi vardır.
Bunların memleketi olan yerler aşağıdaki gibidir:
11 talebeden 9'u Medîneli,
l'i Basra.
l'de Kûfe'lidir.
Bunların da yirmi iki talebesi vardır.
22 talebeden 9'u Medîneli, l'i Mekke, 4'ü Küfe, 5'i Basra, l'i Vâsıt, l'i Hicaz, l'i Horasanlıdır.
Diğer bir bariz nokta, bütün Medîne, Basra veya Kûfeli-ler'in tek bir kişinin talebesi olmadıklarıdır.
Dokuz Medîneli, yedi ayrı Medîneliden ilim tahsil etmiştir.
5 Basra'hdan 3'ü bir Basra'ndan, geri kalan l'i bir Medîneliden , l'i de başka bir Medîneliden rivayet etmiştir.
Ebû Hureyre'nin beş talebesinin birden fazla talebesi vardı. Onların talebelerinin memleketleri ise şöyleydi:
1) Ebû Salih el-Medenî'nin beş talebesi vardı.
Bu 5 talebeden 2'si Medîneli, l'i Mekke'n, 2'si de Kûfeliydi.
2) İbnul-Müseyyeb el-Medenî'nin dört talebesi vardı. Bu 4 talebeden 2'si Medîneli,
l'i Kûfeli, l'i de Basralıydı.
3) el-Makbûrî'nin iki talebesi vardı.
Biri Medîneli, öteki de Hicazlıydı. Bunun esas şehrinin hangisi olduğu bizce bilinmemektedir.
4) Muhammed b. Ziyâd el-Medenî'nin üç talebesi vardı.
Bu üç talebeden l'i Basralı, l'i Vâsıtlı, l'i de Horasanlıydı.
5) İbn Şîrîn el-Basrî'nin üç talebesi vardı. Hepsi Basralıydı. İsnadın daha sonraki kısımlarında râvîlerin memleketleri, değişik
vilayetlerle daha da karışmış olarak tezahür etmektedir.

Bu Hadîs'i Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet eden başka yedi Sahabe daha vardır. Eğer bunların râvîleri, Ebû Hureyre'nin râvîlerine ilave edilmişlerse, bu sefer sayı daha da yükselmiş olacaktır.
Ebû Hureyre'nin bu tek Hadîs'i, İbn Hanbel tarafından yirmi dört defa tasdik edilmiştir.
Bundan başka, aynı Hadîs, A'meş (v.148), İbn Cüreyc (v.150) ve İbrahim b. Tahmân (v.l68)*in Hadîs külliyatlarında da muhafaza edilmektedir ki, bunu kendileri Ebû Hureyre'nin talebelerinden rivayet etmişlerdir.
Bu Hadîs, Şi'î, Zeydî ve İbâdî (Abâdî) kaynaklarında da bulunmaktadır. [68]

10 Numaralı Hadîs

Bu Hadîs Ebû Hureyre'nin sâdece iki talebesi tarafından rivayet edilmiş ve onlardan her biri de yalnız bir talebeye sahip olmuştur. Bu Hadîs'i Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet eden başka sekiz Sahabe daha vardır. Bütün bu Sahâbeler'in talebe sayısı yirmiye yükselmekte ve bunlar da, muhtelif vilâyetlerden yirmi beş talebeye sahip bulunmaktadırlar.[69]

11 Numaralı Hadîs

Bu Hadîs, Ebû Hureyre'nin sadece bir talebesi tarafından rivayet edilmiştir. O da Ebû Sâlih'dir, Onun da talebesi, oğlu Süheyl'den ibaretti. Süheyl'in dört talebesi vardı. Bu Hadîs, İbn Hanbel tarafından, Ebû Hu-reyre'ye istinaden üç defa tasdik edilmiştir.
Bu Hadîs'in başka hiçbir râvîsi bulunamamıştır. Belki de Ebû Hu-reyre, bu Hadîs'i Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet eden tek râvî idi.[70]

27 Numaralı Hadîs

Bu Hadîs'i, Ebû Hureyre'den rivayet eden dokuz talebe vardır.
9 talebeden 6'sı Medîne,
l'i Basra,
l'i Mekke,
l'i de Suriyelidir.
Bunların da talebe sayısı on ikiye varmaktadır.
12 talebeden 6'sı Medîneli, l'i Yemâmeli
11 Tustar'h,
l'i Basralı ve
l'i Suriyeli,
l'i de adı belli olmayan bir râvîdir.
Bu Hadîs İbn Hanbel tarafından Ebû Hureyre'ye dayanarak sekiz defa tasdik edilmiştir.
Aynı Hadîs yirmibir Sahabe tarafından rivayet edilmiştir:
21. Sahâbîden 10'u Medîne'li;
6'sı Basra,
2'si Küfe,
l'i Horasan ve,
l'i Humuslu;
l'i de Abdulkay kabîlesindendir.
Bunların talebe sayısı elli sekize yükselmiştir. 58 talebeden ll'i Medîneli;
13'ü Basra,
l'i Mısır,
2'si Merv,
li Bahrân ve
l'i Yemenli;
12'i de bizce bilinmeyendir.
Eğer bu âlimlerden talebelerine doğru bir adım daha ileri gidersek, sayının yetmiş dörde çıktığını görürüz.
Bu 74 kişiden 12'si Medîneli;
l'i Yemâme,
5'i Mekke,
18'i Basra,
l'i Tustar,
l'i Suriye,
15'i Vâsıt,
2'i Yemen,
l'i Tâ'if,
l'i Mısır,
l'i Cezîre,
l'i Horasanlı,
14'ü de bizce bilinmeyendir.
Onlardan biri olan Şube, yedi râvîden rivayet etmiştir. Zuheyr, Selem, Hammâd ve Katâde'den herbiri üç râvîden; Kurre ise iki râvîden rivayet etmiştir.
Şi'î, Zeydî ve İbâdî kaynaklar, bu Hadîs'i kendi rivayet kanallarından naklederler.
Hicrî ikinci asrın ilk yıllarında birçok Hadîs'de görülen müşterek taraf, çeşitli ülke ve vilayetlere mensup râvîlerinin mua'zzam sayısıdır. Meselâ 27 numaralı Hadîs'de, bir düzine yere mensup yetmiş beş talebe görmekteyiz. Bu râvîlerin hemen hepsinin, muayyen bir Hadîsi aynı şekil ve ma'nâda rivayet etmek için birbirleriyle istişare etmiş olmaları pek mümkün değildir. Bu itibarla kişilerin sika râvî oluşları mu'âsırlan tarafından yeminle te'min edildiği bir devirde eğer mu'ayyen bir Hadîs, birçok râvî tarafından aynı şekil ve ma'nâda rivayet edilmişse bu takdirde onun sıhhatinden şüphe edilemez. Bir kimesenin dürüstlüğü insanlarla olan münasebetlerine bakılarak isbât edilmişse, o zaman onun sözlerinin, vak'alarla aksi isbât edilmedikçe doğru olarak kabul edilmesi umûmî bir âdettir. Kendileriyle şahsî temas kurulması mümkün olmayan geçmiş nesle gelince, insan daha ziyâde o devrin kaynaklarının şehâdetine güvenmek mecburiyetindedir. İlk günlerden itibaren Muhaddisler tarafından tesbit edilen kaide şu idi: Eğer bir kimse, husûsî hayatında yalan söylüyorsa, o Hadîsler'i rivayet ederken dürüst bile olsa, onun Hadîsler'i alınmaz, reddedilir.[71] Muhaddisler, öylelerinin, babalarını, kardeşlerini, arkadaş ve yakın akrabalarını tenkîd etmişlerdir. [72]Belki de bu herhangi bir kaynağın tevsik edilebilmesi için ortaya konulan en yüksek ölçü idi. Binâenaleyh, o devirde yaşayanların şehâdetini reddetmek için hiçbir ciddî sebep yoktur.
Hadîs Edebiyâtı'nın, insanı tatmin için arz ettiği fırsatlar hâlâ bitmiş değildir. Râvîlerin sika ve dürüst olup olmadığını ölçen bir başka nsûl, ulemânın beyanlarına yapılan müracaatlardı. Bu usûl, Muhaddisle-fj tarafrndan ilk günlerde kullanılmıştı. Eyyûb (v.131) der ki, "bir kimse kendi üstadının hatâsını öğrenmek istediği zaman o diğer hocalara da giderdi. [73]İbnül-Mübarek (v.181) de şöyle diyor: "Bir kimse mevsuk bir ifâde elde etmek istiyorsa, ulemânın sözlerini birbirleriyle mukayese etsin. [74]İbn 'Uyeyne Hadîs dersi verdiği zamanlar meslekdaşı İmam Mâ-lik'den ayrıldığı noktalarda talebeler tarafından sual yağmuruna tutulurdu. [75] Hammâd b. Seleme ba'zı hatâlar yapmıştı. Onun kitablarını rivayet eden talebeleri ise, daha fazla hatâda bulunmuşlardır. Ham-mâd'ın ve talebelerinin hatâlarını birbirinden tefrik etmek maksadıyle Yahya b. Ma'în, Hammâd'in onsekiz talebesine âit yazıları kendilerinden alıp bir araya toplamıştı. [76]
Aynı usûl, muahhar ulemânın sözlerini mukayese etmek için de kullanılabilir. Bu takdirde birer adım geri gitmek suretiyle, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e varıncaya kadar, onların üstadlannın sözleri mukayese edilmiş olur. Eğer bu usûl, birçok vak'aya tatbîk edilir ve tatminkâr neticeler elde edilirse, o zaman bu, Muhaddisler'in bütün kitâbiyâtına mutlaka bir i'timâd kazandıracaktır. Elinizdeki bu araştırma, Hadîs Edebiyâtı'nı bir bütün hâlinde kabul edebilmek için sağlam bir temel te'min etmektedir. Yine bu çalışma, isnâd usûlünün Hadîs'de ilk defa ne zaman başladığını da meydana çıkarmış bulunmaktadır. Ebû Hureyre 58 yılında veya o târihlerde vefat etmiştir. Fakat Ebû Hureyre'den önce vefat eden diğer Sahabeler vardır ve bunların Hadîsleri de isnâd vasıtasıyla rivayet edilmişlerdir. Muhtelif memleketlerden 5, 6,10 veya daha fazla talebenin, bir Hadîs'i bir Sahâbe'den rivayet etmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar varan bir de isnâd zinciri temin etmiş olmaları gibi bir çok hallerde görüldüğü üzere, onların sözlerini sahih olarak kabul etmek

şarttır. Hattâ rivayet ettikleri Hadîsleri doğrudan doğruya Hz. Peygamber (s.a.v.)'den değil de diğer Sahâbeler'den nakleden, meselâ Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.hüm) gibi ilk Sahabeler vardır. Eğer isnâd usûlü mevcut olmasaydı, onların bu yolla Hadîs rivayet etmeleri de mümkün olmazdı.[77]

Schacht'ın "İsnâdların Gelişme Nazariyesi nin Cerhi

Profesör Schacht, mevzu' Hadîs târihini tesbit etmek için ortaya bir nazariye atmıştır. Profesör Robson da, muvaffakıyetlerlerinden dolayı Schacht'ı takdir ettikten sonra, verdiği hükümler ve kullandığı usûl üzerinde mütâlâa serdetmiştir. Meselâ şöyle yazıyor: "Bu, Hadîsin inkişâfı hakkındaki çalışmaya yapılan çok kıymetli bir yardımdır. Zîra o, Peygamber'e isnâd edilen muayyen bazı Hadîslerin sâdece târihîni tesbit etmemekte, aynı zamanda râvîler zincirine de belli bir değer vermekte ve böylece zincirin son kısmının sahîh, Peygamber'e kadar varan ilk kısmının da uydurma olduğunu ifâde etmektedir.[78]
Schacht kendi metodunu şöyle tasvir ediyor: "İsnadın tekâmülü hakkındaki bu neticeler, bizim, bir Hadîsin, N.N. diyebileceğimiz bir mu-haddis veya belli bir târihte adını kullanan bir şahıs tarafından ortaya sürülmüş olacağı hâdisesini tasavvur etmemize imkân vermektedir. Hadîs normal olarak bir veya birçok râvî tarafından teslim alınır, isnâd'm. esas kısmı olan en aşağısı, muhtelif istikâmetlere doğru dal budak salar. Fakat N.N. isnâd'm. muhtelif kolları arasında (en aşağıda) müşterek bir bağ olarak kalır (yahut, daha sonra ortaya çıkacak ilâve isnâd dalları ile bertaraf edilmesini ve atlanıp geçilmesini düşünerek, en azından o isnâd şubelerinin çoğunda bağlayıcı bir unsur olarak devam eder)..."
Yukarıdaki paragrafta incelenen durum nazarî değil, olağan bir hâdisedir. Onun delâlet ettiği neticeyi şüphesiz kabul etmemekle beraber, bizzat Müslüman 'âlimler de aynı hâli, müşahede etmişlerdir...
Müşterek râvî hâdisesinin tipik bir misâli Şâfi'î, Kitâbu thtilafVl-Hadîs, 294'de geçer; burada bir Hadîs şu isnâdla rivayet edilir:
Bu tsnadlarda, 'Amr b. Ebî 'Amr müşterek bir bağdır. 'Amr b. Ebî efendisi ile bilinmeyen bir râvî arasında, kendinin birinci derecede ci oluşu hakkında hemen hemen hiç ismi tereddüt etmemiştir. [79]Schacht kendi görüşünü isbât etmek için sadece bir misâl zikretmiş-t- O da yanlıştır. Schacht'ın yukarıda gördüğümüz şeması, herşeyden el 'Amr'ın, bu Hadîsi kendilerinden rivayet ettiği üç merci varmış bir intiba uyandırmaya çalışmaktadır. Gerçekten onun üstadı olan Muttalib'in ismi, şemada iki defa yazılmıştır. Bu yüzden onun şöyle çizilmesi lâzım gelirdi:
Bundan başka, öyle anlaşılıyor ki, Profesör Schacht ŞâfîTnin İhtilâfü'l Hadîs, nu. 294'ün metnini ya görmemezlikten gelmiş veya onu anlamamıştır. Şâfi% 'Amr'ın üç talebesi arasında mukayese yaparak bunu şöyle izah etmektedir: 'Abdülazîz, 'Amr'ın merci'ini, Benû Seleme'den bir kimse olarak vermekle hatâ etmiştir. îbrâhîm b. Ebî Yahya, 'Abdül'Azîz'den daha kuvvetli bir râvîdir ve onun sözü Süleyman tarafından da teyid edilmiştir". Böylece 'Amr'ın bilgi edinebileceği sâdece bir kanal kalmış bulunmaktadır. Bu yüzden şemanın, aşağıdaki gibi olması iktizâ etmektedir:
Bu suretle Schacht'm ve Robson'un verdiği bütün hükümler yersiz ve temelsizdir.
Bundan başka eğer biz 'Amr'ın edindiği bilgileri çeşitli kanallardan aldığı yolundaki iddiası hakkında Schacht'ın yaptığı îzâhı doğru kabul etmiş olsak bile, bu sâdece tek bir vakıadır. Profesör Schacht'm böyle bir nazariyeyi ortaya sürebilmek için lâzım gelen hukukî Hadîsler'den değil hepsinin veya çoğunun, mühim bir kısmının bile isnâdlanm, tamamen tedkîk etmiş değildir. Bu takdirde, böyle zayıf bir delile dayanan "mu'tâd vâki1 oluş" nazariyesinin kabul edilmesi mümkün değildir. Anlaşıldığına göre Schacht, araştırma için iki çeşit ölçüye sahip bulunmaktadır. Bir nazariyeyi şekillendirirken o, "mu'tâd vâki oluş" tabirini kullanmakta[80] ve araştırmasını, nazariyesine uygun düşen birkaç misâle istinad ettirmektedir. Eğer onun nazariyesini cerh edecek ve mevzu'un % 99'unu ihata edecek olan vak'alar varsa, bu sefer bunların te'sîrini azaltmak için "bazan" kelimesini kullanmaktadır. [81] Mübâhasenin böyle bir düello tarzı ile yapılması ise, onun peşin hüküm sahibi ve tarafgir oluşunu göstermekte, netice itibariyle de bütün bir araştırmayı tehlikeye düşürmektedir.
Diğer taraftan bir Hadîsin, muhtelif râvî zincirleri vasıtasıyla rivayet edilmiş olması ve mu'ayyen bir devirde müşterek râvîlerinin bulunması gibi halleri bile olsa, Schacht'ın elde ettiği netîce hükümsüzdür. Zîra Süheyl'in, tenkidli metni verilen eseri, muhtelif ülkelere mensup çok sayıdaki 'âlimin bir Hadîsi tek kaynaktan rivayet ederken, ez-Zührî ve Şube v.b. gibi zevatın da, aynı Hadîs'i birden fazla menbadan rivayet ettiklerini göstermektedir. Eğer biz bir veya daha çok hallerde birden fazla kaynaktan rivayet etmiş tek râvî olan ez-Zührî gibi bir âlimi bulmuş isek ve onun da sika bir râvî olduğunda ittifak edilmiş ise, artık müsbet bir mesnedi olmadıkça, ondan şüphe etmenin imkânı yoktur. Tek başına Hadîs rivayet etti ve bu Hadîsin başka da kaynağı yoktur diyerek bir kimseden şüphelenmek ve onu, Schacht'ın yaptığı gibi uydurmacılıkla suçlamak kelimenin tam ma'nâsıyle saçmalıkdır. Bu türlü ithamlar için insanın sağlam ba'zı müsbet dayanakları olması lâzımdır. Eğer aynı kaideyi dünyanın diğer başka bir literatürüne tatbik etsek onun mevsûkiyetini bu şekilde isbât etmiş olacağımız şüphelidir. Maâmafih Muhaddisler bu nev'i meselelerden ve bunların neticelerinden haberdardılar ve her şeye hak ettikleri değeri hakkıyla veriyorlardı. İşte bir misâl; Zehebî şöyle diyor:[82]
Bir nokta daha vardır. O da şudur: Bir 'âlim bir mevzu hakkında çeşitli kaynaklardan malzeme toplar ve bu maksatla da birçok Hadîsi bir araya getirir. Bilâhare 'ulemâ, aynı malzemeyi öyle değerlendirirler ki, o zaman bu 'âlim, bütün isnâdlar'da bağ vazifesi gören biri olarak tezahür eder. Bu ise, bu 'âlimin o malzemeyi uydurduğuna dâir bir delîl teşkil etmez. Büyük bir ihtimalle bunun ma'nâsı; muahhar kaynaklar, zamanın 'âdeti veçhile eserden ziyade müellife atıfda bulunarak onun kitabından iktibasda bulunmuşdur demek olur.[83]

Süheyl'in Eserine Hususî Bir Nazar Ve İsnadın İnkişâfı Hakkında Umumî Hükümler

Hadîsler'i, Isnâdları'mn inkişâfı bakımından tahlîl ettikten sonra Süheyl'in eserine husûsî bir nazar atfederek onları üç kategoride toplayabiliriz.
1) Sâdece bir talebesi olan tek bir Sahâbe'nin rivayet ettiği Hadîsler. O talebeden de yalnız bir râvî rivayet etmektedir. Süheyl'in aşağıdaki [İkinci Kısım'da yer alanl Hadîsleri bu kategoriye girmektedir: 11, 28, 43, 44=5 Hadîs.
2) Yalnız bir talebesi bulunan mu'ayyen bir Sahâbe'nin rivayet ettiği Hadîsler. Fakat Hadîsler öteki Sahâbe-i Kiram tarafından te'yîd edilmişlerdir. Süheyl'in aşağıdaki Hadîsleri bu kategoridendir: 1, 2,13,14, 29, 31, 34, 37, 38, 39, 42=11 Hadîs.
3) Birden fazla talebesi olan mu'ayyen bir Sahâbe'nin rivayet ettiği Hadîsler. Bu arada aynı mâhiyetteki Hadîsler, çok sayıdaki talebe ile beraber diğer Sahâbe-i Kiram tarafından da rivayet edilmişlerdir. Süheyl'in aşağıdaki Hadîsleri bu grubtandır: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,10, 12,15,16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 36, 40, 41, 45, 46, 47, 48 =32 Hadîs.
4) Bunlardan başka, belki birden fazla Sahabe tarafından da rivayet edilmiş olan Hadîsler vardır. Fakat bu sonuncusunda tek bir râvî, bütün büyük Muhaddisler'in yegâne râvîsi olmaktadır. Bu durum nâdirdir ve Süheyl'in eserinde buna dâir hiç bir misâl yoktur.[84]

Schacht ve İsnâdların Mevsûkıyeti

"....İsnâdlar Hadîslerin en keyfî tarafını meydana getirmektedir... [Ve] isnâd'm bidayette gelişigüzel başlayıp Hicrî üçüncü asrın ikinci yarısındaki kadîm Hadîs külliyatları ile mükemmel hale geldiği malûmdur... İsnâdlar, umumiyetle çok dikkatsizce bir araya getirilmişlerdir. Naza-riyâtını eski bir kaynağa dayandırmak isteyen bir grubun herhangi tipik bir temsilcisi, hedef gözetmeksizin seçilir ve isnada dâhil edilirdi. Aşağıdakiler, isnadın keyfî tarafının ve hakkındaki umûmî tereddütlerin diğer misâlleridir.[85]
Elinizdeki bu eser, isnadın tamamen ayrı bir vakıa olduğunu ortaya koymaktadır. Artık, isnâd'va Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında başlamış bir usûl olduğunda hiçbir şüphe kalmamıştır. 'Alimlerin onu kullanması birbirinden farklı olmuştur. Asrın sonunda değerinin zirvesine ulaşmıştır. Bir Hadîsin râvî sayısı ve bu râvîlerin muhtelif memleketlerde yaşamış olmaları, "film şeridi gibi gözler önüne serme" nazariyesini tahayyül etmeyi bile zorlaştırmıştır. Schacht'm iddi'a ettiği gibi, [86] isnadın sağlamlığı, ilk Hadîs külliyatının zamanı ile sınırlanmış değildi. Ancak, bu hususda Buhârî ile alâkalı araştırma yapan Fuad Sezgin'in dediği üzere, "Buhârî, gerçekten İsnadın otoritesini sarsan ilk müellif olarak kabul edilebilir olmuştur. [87]
İmâm Mâlik ve diğer ulemânın rivayet ettiği binlerce Hadîs arasından Prof. Schacht sâdece mu'allel durumda olanları seçip bir nazariye vaz etmektedir. Bu, onun tetkîkâtının bariz vasfıdır. Meselâ o, Zürkânî'-ye atıfta bulunarak İmâm Mâlik'in hatâlarına işaret ettiği zaman, bütün bir paragrafı iktibas etmez. [88]Zîra Zürkânî, Mâlik'in talebesi Şafii'nin de hocasının hatâlarını kontrol ettiğine işaret etmiştir. [89] Mâlik'in Hadîslerini meslekdaşlarmdan bir çoğununki ile mukayese eden ulemâ, onu kusurlu bulmuştur. Sekiz 'âlimden yedisi, kendi Hadîsleri'nin Mâlik'inkine muhalif olduğunda müttefik ve hemfikirdirler; böylece hatâ kontrol edilmiştir. [90]
Eğer isnâdlan mevzu' Hadîslere ilâve etmek umûmî bir âdet olsaydı, o zaman tenakuzları kontrol ve bertaraf etmek mümkün olmazdı. Gerçekten, kontrolün varlığı ve yapılışı, uydurma bir isnadın çok nâdir vuku bulduğunu ve gözden kaçmasının hemen hemen mümkün olmadığını gösterir. Ayrıca her 'âlimin, istinsah yaparken zaman zaman hataya düştüğü inkâr edilemez; [91]ancak bütün bu nevi vak'alarm, araştırma yapmak için yegâne vesika olarak kabul edilmeleri de doğru değildir.[92]

İsnadın Keyfî Olduğuna Dâir Schacht'in Verdiği Misâller Hakkında Münâkaşa

1. Schacht, "münkati' isnâd"ı bulunun ve 'Urve tarafından rivayet edilen, Hz. Ömer'in Kur'ân tilâvetinden sonra secde edişi hakkındaki bir vak'aya işaret eder. Der ki; "Buhârî, değişik bir inkıtâsız isnada sahiptir. Halbuki Muvatta'm eski nüshalarında "ve biz onu onunla beraber yaptık" ifadesi vardır; bunu 'Urve'nin söylemesi mümkün değildir. Şüphesiz bu, Muvatta'nm asıl nüshasıdır... Bu da göstermektedir ki, Hadîs metninin teşkîli önce gelmiştir. îsnâd ise keyfî olarak sonradan ilâve edilmiş, geliştirilmiş ve gerilere doğru teşmil edilmiştir. [93]
Profesör Schacht'ın kime istinaden, "Muvatta'm bu şüphesiz asıl metnidir" dediği, açıklık kazanmış değildir. Muvatta'nm en meşhur sarihlerinden olan İbn 'Abd i'l-Berr (v.463

H.) böyle hiçbir şey görmemiştir. İşte metin:
Zürkânî, bunun sahîh bir metin olduğunu söylüyor. Ba'zı nüshalarda "ve secednâ ma'ahû" kaydı vardır. Fakat eski nüshalara hiç atıf york-tur. Netice itibarıyla Arabiyatla uğraşanların hepsi bu mevzuda o hükme varmışlardır, ki bu farklılık, müstensihin hatâsı yüzünden meydana gelmiştir. Çünkü daki sin harfini atlamıştır: O da bütün bu değişik metinlerin ortaya çıkması için Kâfi gelmiştir. Ayrıca, Schacht'ın iddi'a ettiği gibi eğer o asıl nüsha olsaydı ve 'Urve birinci şahıs cemîr zamirini kullansaydı, büyük bir ihtimalle müteakip cümleyi tamamen değiştirir ve o şöyle yapardı:
Bundan başka, eğer ortada bir uydurma vak'ası vâr olsaydı, Mâlik bu Hâdîs'i, Hişâm'dan rivayet ettiği zaman, kendileri böyle bir hatâ yapacak kadar ahmaklık etmezlerdi, zîra, her ikisi de zeki âlimdi. Onun için sonraki asırlarda ortaya çıkan metin farklılıkları yüzünden Buhârî'nin isnadına gölge düşürmek yanlış ve merduttur.[94]

2. Bir Başka Misâl

"İsnadlar'ın. keyfî olarak ortaya çıktığını gösteren dikkate değer bir misâl de: Risale II (a) ve (b)'de mevcuttur [Risale II, = İhtilâfu 'Alî ve 'Abdullah b. Mes'ûd, eser: Şâfi'î, el-Ümm, c. VII, s. 151-177 (J.Schacht, The Origins of Muhammadan Jurisprudence, s. 338)]. Burada Irak men-şe'li bir Hadîs'in üç ayrı metnine sahibiz ki, buna göre 'Alî, Selh b. Hu-neyfin türbesinde ibâdet için emir veya beyanat vermiştir. [Schacht burada yanılıyor; [95]bu hususta sadece bir metin vardır]. Mezara karşı ibâdet, bir Irak'lı icadıydı: fakat Irak'da yaygmlaşmadı... Hattâ [Hz.] Peygamber [s.a.v.J'in onu tecviz eden bir Hadîsinin mevcudiyetine rağmen o, Medine'de bile âdet olmadı. Bu Hadîsin isnadı, Sehl'in oğlunu kullanır... Hadîs mürseVdir; isnadı, Sehl'in ilaveler yapması ve öteki Sahabeler sayesinde yeni isnâdlar icâd etmesiyle tamamlanmıştır [96]Eğer Schacht'ın zannettiği gibi, mezara karşı ibâdet bir Irak'lı tarafından icâd edilmiş ve Hadîsler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zamanından beri Medine ve Irak muhîdlerinde uydurulmuşsa, o halde niçin bu Irak'da veya Medine'de 'âdet olmamıştır? Irak'lılar kendi muhalifleri olan Medîne'-lileri, hoşlarına gidecek bir Hadîsi uydurmakta nasıl ikna edebilmişlerdir? Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatında bir-iki defa bir mezar üzerinde namaz kılsaydı ve bu Hz. Ali tarafından rivayet edilseydi, o zaman buna kim ne diyebilirdi?
Dahası var: Schacht, Zürkânî'nin rivayetinin hepsini iktibas etmemektedir. Zürkânî, bunun bir Mürsel Hadîs olduğunda Muvatta'nm bütün râvîlerinin müttefik olduklarını, fakat Mûsâ b. Muhammed'in onu Mâlik'den tam bir isnadla rivayet ettiğini söylemektedir. Mûsâ jrfetrûk'dür. Bu Hadîsi ez-Zührî vasıtasıyla rivayet eden Süfyan b. Hüseyin, tam bir isnâd ortaya koyar. 'Ulemâ Süfyân'ı, ez-Zührî'nin zayıf râvisi olarak kabul etmekte müttefiktir. Bu suretle hâsıl olan doğru hüküm, bunun Mürsel bir Hadîs olduğudur. [97] Bu, ulemâ hatâyı kabul etmedi demektir. Ancak Zürkânî, Hadîsin sahîh olduğunu ve biçok Sahabe tarafından sahîh isnadlar'la rivayet edildiğini ilâve etmektedir. Bu durum, onların herşeyi Hadîsi kendi ölçülerine göre değerlendirdiklerini isbât eder; eğer metin doğru bile olsa, bunun yanlış bir isnadla kabul edilmesi mümkün değildir.[98]

3. Misâl

Schacht diyor ki: Âsâr isimli eseri tedvin eden Ebû Yûsuf, "eserin şerh kısmında, kadîm ana kaynaklarda ve diğer müdevvenatda bulunan benzer malzemeyi bir araya getirmiştir; yapılacak herhangi bir mukayese, isnadlar'ın ibtidâî gelişmesinin, inkişâf ve tedricî tekâmülünün hangi raddeye geldiğim gösterir. [99]
İmam Şâfi'î ve Ebû Yûsuf un yazdıklarından hâlen seçilmiş olan birkaç misâl, onların ellerindeki malzemeyi nasıl kullandıklarını göstermeye kâfidir.
Onlar, mevzu ile iktifa ediyor ve ona en kolay bir usûlle atıfta bulunuyorlardı; [100] fakat mevzuun mütehassısı olan Muhaddislerin, onu her çareye başvurup koruması vazifeleriydi. Onun için Ebû Yûsufun kendi yazdıklarından anlaşıldığı üzere, isnâd'ı fıkıh kitaplarına bakarak tedkîk etmek tamamen gayri ilmîdir. [101]

4. Misal

Schacht, Mürsel Hadîs'in tam bir isnadla teçhiz edildiğini düşündüğü başka bir misâl verir ve şunu iktibas eder: "Fakat Tahavî, Mâlik'in, Ka'nebî ve İbn Vehb dâhil en güvenilir rüfekâsının onu zayıf bir i ya'ni mürsel olarak rivayet ettiğini belirtir. [102]Prof. Schacht burada Tahavî'nin metnini yanlış anlamakta ve sâdece Mâlik'in talebeleri tarafından rivayet edilen Hadîs'den bahsetmektedir. Mâlik'in ba'zı talebeleri onu tam bir isnadla rivayet ederken meşhur talebeleri de mürsel olarak rivayet etmişlerdir. [103] Schacht, Mâlik'den başkası vasıtasıyla intikâl eden Hadîsler hakkında birşey dememektedir.[104]

5. Misâl

"Medîneliler'in iddi'alarını destekleyen ve bu hususta [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)]'den rivayet edilen ilk, aynı zamanda Mâlik'in yegâne bildiği Hadîs, Mürseldir... Hadîs'in Mekke'de Mekke'n' otoritelerin te'min ettiği inkıtâsız bir isnadı vardır... Şâfi'î, Risale, III, 15, [Şâfi'î, Risale, Ilî=Kitâbu İhtilâfi Malik ve'ş-Şâfi% kendi eseri el-Umm, s. 177-249'da (J.Schacht, The Origins ofMuhammadan Jurisprudence, s. 338)] yazdığı zaman, onun sadece ilaveli metnini biliyordu [aynı paragrafdaki Sa'd (v.l5)'a 'âit vesikada zikredilmiştir, bk. Ümm, VII/112, ve bunu Schacht görmemezlikten gelmiştirl. Şâfi'î, İhtilâfu'l-Hadîs'deki 346'yı yazdığı zaman ise onun Peygamberden iki Sahabe tararından rivayet edilen ve Medîneliler'in isnad müstenid olan bir başka nüshasına da vâkıf oldu. Umm VI, s.273 vdd'da Şâfi'î aşağıdaki ilaveli metni iktibas etmektedir. [105] Profesör Schacht bundan sonra öteki ilaveli metinleri vermektedir. [106] Bunlardan ikisi Darâverdî tarafindan nakledilmiştir. Bunun için Schacht zannediyor ki, onun adını kullanan Darâverdî veya başkası bundan mes'uldü.
Mâlik'in bu hâdiseye dâir ne bildiği hususunda biz hiçbir şey söyleyemeyiz. Mes'ele enine boyuna müzâkere edilmese bile, Şâfi'î hâdisesi gayet açıktır. Şâfi'î, Umm, c.VI, s.273'de dört metin vermekte, iki tane de c. VII (Risale, III, 15)'de zikretmekte ve Schacht'ın belirttiği üzere diğer ikisini de Kitabu İhtilâfi'l-Hadîs'de kaydetmektedir. Bundan dolayı Şâfi'î, Risale III, 15'i yazarken sadece ilaveli bir nüsha biliyordu demek yanlıştır. Çünkü Risale III, 15'in iki ayrı metni vardır. Biri c. VIL'deki-nin bir kısmını teşkil ederken, c. Vl'da da, İmam Şâfi'î bunun dört ayrı metnini vermektedir. Tabit olarak o, VI. cildi VII. cildden daha evvel hazırlamıştır. Ayrıca Şâfi'î, kitablarının bir kısmım kaybettiğini söylemiş ve muhtasar yazmayı gaye edinmiştir.
Onun için Şâfi'î, sâdece kâfi olanı vermiş ve mevzu hakkında bilinenlerin hepsini söylememiştir.[107]
Netice olarak isnadlar'va. "keyfî taran" hakkındaki mübâhesede bir mes'ele daha tedkîk edilmiş oldu.[108]

6. Misâl

Schact diyor ki: "Bazan biz, bir amelî mezhebin mümessillerinin resmî ve sağlam zincirinden müteşekkil olan ve mezhebin görüşlerini en eski mercilere kadar aksettiren isnadlar1!, başka yolla aym merciye varan öteki temsilciler tarafından çoğaltılmış vaziyette buluruz. Zahire bakılırsa, buna mezhebin görüşünü güya tarafsız bir delille teyid etmek için niyet edilmiştir. Medine'ye 'âit bir misâl ise şöyledir:
I. U-A.K-babası-Osman'ın görüşü, Zeyd ve Mervân [Risale, III, 89(a)].
Yukarıda inkıtâya uğrayan isnad'da Kasım düzeltilmiş, A.K da şu
şekilde bertaraf edilmiştir: Mâlik-Yahya-Kasım-Furâfisa-Osman [Muv. II, s.151 (bk. s. 152)]; nihayet ortaya çıkan netîce şudur: Mâlik-İbn Ebî Bekir-b. 'Âmir-Osman, ve bunlarla beraber muhtelit bir kıssa (Muv., II, 192). [109]Prof. Schacht mes'eleyi tersine çevirmiştir. Diyor ki: Yukarıda zikredilen isnad'm kopukluğu düzeltilmiş ve Mâlik'in rivayetinde A.K bertaraf edilmiştir. Fakat Şafi'î'nin eseri el-Ümm, VII, 224'de Mürsel isnâd mevcuttur. Mâlik eserini, ŞâfVî'ninkinden kırk-elli sene evvel tedvîn etmiştir. Eğer Schacht'ın ifadesini kabul edersek, o takdirde Muvatta'nın yazılması için Şafi'î'nin vefatına kadar beklememiz lazım gelecektir !!! Halbuki Muvatta\ Şafi'î'nin eserinden takriben elli sene evvel zâten mevcuttu. Binaenaleyh, Prof. Schacht'a göre hata hiç vuku bulmadığı halde düzeltilmiştir. Bu iki Hadîsde bahis mevzuu edilen bütün mesele, bu Hadîsler'de halîfe Osman'ın bir hareketinin rivayet edilmesidir: Hz. Osman, hac sırasında kendini kavurucu sıcaktan koruyabilmek için yüzünü kapatmıştır. Eğer iki kişi haccederken onun böyle yaptığını görmüşse, bizim ma'rûz kalabileceğimiz imkânsızlık nedir?![110]

Schacht'ın "Geriye Bakış" Nazariyesindeki Zorluklar

1. Bütün 'âlimler, hattâ bir şehirdekiler bile ayrı ayrı şöhrete sâhibdirler. Her talebe, devrin en büyük âlimine bağlanmak ister. İkinci asırda el-Cerh ve't-Ta'dîl hakkında bir hayli eser vardı. Ekser ulemânın üstadlığı sâbitleşirken diğerleri de tevbîh ediliyordu. O halde niçin bütün talebe-i ulûm, en hürmete lâyık şahısları seçerek, Hadîsleri onların ağzına verip bu Hadîsleri en i'timâda şâyân isnâdlarla irtibatlandırma-mışlardır? Niçin, sık sık zayıf ve Metruk kimseleri seçmişlerdir?
Yüzyüze geldiğimiz bir başka zor mesele de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'-in vefatından sâdece otuz sene gibi kısa bir zaman sonra ortaya çıkan Sünnî, Zeydî, Şi'î ve Haricî gibi muhtelif İslâm mezheblerinin Hadîs külliyâtlarında şekil ve ma'nâ bakımdan beraberlik arz eden birçok Hadîsin mevcud oluşudur.[111] Eğer bütün hukukî Hadîsler Hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda uydurulmuş olsaydı o takdirde bu mezheblerin kaynaklarına uygun düşen tek Hadîs'in bile bulunmaması lâzım gelirdi. Schacht'ın îzâhını târihî bakımdan kabul etmek mümkün değildir. Schacht, "uzun zaman, bilhassa Hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda, eski mezhebler, Sünnî Müslüman cemâ'at ile, onlara İslâm Hukûku'nun, Ehl-i Sünnet fıkhî mezheblerince tekâmül ettirilen şeklini, bu arada sâdece kendi siyâsî ve i'tiâdî mezheblerinin zarurî gördüğü ba'zı sathî ta'dilâtı da dâhil ederek, kabul ettirmek için oldukça yakın bir temas hâlinde bulundular" diyor. [112] İnsan bu nazariyeyi, târih sahîfeleri harplerle dolu olduğu halde nasıl kabul edebilir? Onlar kendi muhalifleri hakkında İslâm dîninden çıktı diye, birbirlerini mütemadiyen takbih etmişler; fikir ve 'akidelerini reddetmiş ve cami' kürsülerinden hakaretler yağdırarak birbirlerine karşı devamlı kılıç

çekmişlerdir. Bu hâl ise, "Sünnî müslüman-larla sâdece hukukî fikirlerinden istifade etmek üzere yakın temas halindeydiler" demeyi bile imkansız kılmaktadır.
Schacht'ın isnâdlar; bir nazariyeyi teyid etmek için lâzım olan delili bulmak üzere, başka bir yolla aynı üstada kadar geri gidip bağlandıktan sonra diğerleri tarafından çoğaltılmışlardır şeklindeki iddiası gülünç ve manasızdır. Daha evvel belirtildiği gibi, müteaddit hallerde tek bir Hadîsin râvîleri dahi muhtelif birçok ülkeye 'âit olmuş ve böylece onların birleşip bu çeşit bir Hadîs uydurmacılığı üzerinde anlaşmaları hemen hemen imkânsız bir hâle getirilmiştir.
Schacht'ın isnâd'm tekâmülü hakkındaki nazariyesine dâir mütalaa serdeden Prof. Robson şöyle diyor: "Mu'ayyen zevata dikkati çeken bizzat muhaddislerdi. Bu zevat sâdece Tâbi'în veya Sahabelere kadar çıkan Hadîsler'i almak ve onlara, [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)]'e kadar uzanan tam bir isnâd vermekle meşhurdular... Fakat aynı şeyin, her tarafda kabul edilmiş olan Hadîsler'le yapılmış olduğuna inanmak için sebeb bulunduğunu gördük. Ba'zı kimseler, şerefsizce hareket etmekten dolayı mu'âhaze edilirken, diğerleri, hakikate aldırış etmeksizin, aynı işi yapmaya niçin müsâ'de ediliyorlardı? Emînim ki bu, onların çok zeki ve kendi el işlerini gizlemekte çok mahir olmalarından dolayı değildi. Bu daha ziyâde, onların, mezheblerinin [ta'limâtlarıj dâhilinde çalışmalarından dolayı idi ki, bu mezheblerin te'sîse çalıştıkları mu'ayyen esasları bulunuyordu.[113]
Prof. Robson emin olabilir. Fakat bu faraziye için hiçbir esâs ortaya koymamaktadır. Eğer o, bu tarz bir tatbikattan dolayı itham edilen birkaç isimi ele aldı ve, onların bu yolla tekâmül ettirdikleri zannedilen Hadîslerini tedkîk edip ilmî münakaşayı mu'cib müşterek bir doğru bula-bildiyse, o zaman bu müdafaası mümkün olan bir nazariye demektir.
Aksi halde herhangi bir esâsa dayanmayan bir nazariyeyi müdâfaa etmenin hiçbir değeri olmaz. Çok bilinen bir Hadîs-i Şerif vardır: Bu, tam birisnâdla ve birçok Sahabe tarafından rivayet edilmiştir. İbn 'Uyeyne bunu mürsel bir Hadîs olarak rivayet ederdi. Bütün talebeleri de aynı Hadîsi mürsel olarak rivayet ederken, İbrahim b. Beşşâr tam bir isnâdla rivayet etmiştir. Bu yüzden Hadîs ulemâsı İbrâhîm b. Beşşâr'ı diyerek "zayıf" bulmuştur. [114] Mezkûr Hadîsin hiçbir siyasî veya dînî tarafı yoktur, sâdece ahlâkî bir ciheti vardır. İnsan bununla nasıl bir skolâstik hisse kapılır?
Başka bir Hadîs daha vardır. Bu da zekâtla ilgilidir. Buna göre zekât yıl bitmeden verilmez. Hadîs, İbn Ömer'in esefi[115] olarak rivayet edilmiş ve bütün hukukçular tarafından kabul edilmiştir. Bazıları onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar geri giderek rivayet etmiş, fakat reddedilmiştir. Ancak İbn Ömer'in sözleri olarak ve bu arada zekât vergisinin esası olarak da kabul edilmiştir. 'Ulemâ, bir mu'allimin muhtelif talebelerine 'âit notlar arasında mukayeseler yaptıktan ve Hadîsi tahkik edip onların malzemelerini karşılaştırdıktan sonradır ki bir kimseyi ancak böyle bir tatbikat ile itham edebilmişlerdir. Tenakuz ve hatâları karşılaştırabilmek için bir eserin bâzan onbeş-yirmi suretini bir araya getirmişlerdir. [116]

Schacht ve Mâlik ile Nâfi'nin İsnadı

Profesör Schacht, Mâlik, Nâfi', ve İbn Ömer'in isnadlar'ı üzerine şüphe düşürmüş ve bu isnadlar'm mevsûkiyetini iki bakımdan tenkîd etmiştir:
1) Mâlik'in yaşı.
2) Nâfi'nin, mevâlîsi-himâyesine sığındığı biri- olan İbn 'Ömer ile münâsebeti. Schacht'm ifadesi şöyledir: "Fakat Nâfi'nin vefatı Hicrî 117 veya o tarihlerde, Mâlik'in vefatı da Hicrî 179 yılında vuku bulduğu için onların birbirleriyle karşılaşmaları mümkün olmuş olabilir. Hattâ daha cömert bir tahmine göre, o zaman Mâlik henüz buluğ çağına ermemiş bir çocuktu. Binâenaleyh Şafi'inin isnâdlar'daki kusurlarını örtbas ediyor diye suçladığı Mâlik'in Nafi'den mervî olduğu iddia edilen Hadîsleri yazılı olarak alıp almadığı da sorulabilir.[117] Dipnotunda da şunu yazıyor: "Mâlik'in doğum târihi hakkında sahîh hiçbir şey bilinmiyor. [118]
Profesör Schacht meseleyi tersinden ele almaktadır. Nâfi' vefat ettiği zaman Mâlik'in doğum târihi yerine vefat târihini veriyor. Bu suretle onun doğum târihi hakkında sahîh hiçbir şey bilinmediğini iddia ederek Mâlik'in bulûğ çağına ermemiş bir çocuk olduğu intibaını kağıda dökmek suretiyle vermek istemektedir. Eğer Schacht, herhangi bir tabakât kitabına baksaydı, birçok ulemânın, hatta Mâlik'den biraz önce doğanların bile, onun Hicrî 93 târihinde doğduğunu söylediklerini görürdü. Bir kısmı bunu Hicrî 94 senesinin ilk ayları olarak göstermektedir. Bir kısmı Hicrî 90, diğer bir kısmı da Hicrî 97 senesini vermektedir. [119] Bundan sonraki herhangi bir târîhi kabul eden hiçbir kimse yoktur. Şu halde Nâfi' vefat ettiği zaman Mâlik yirmi dört veya yirmi yedi yaşında olmasa bile en az yirmi yaşında olmuş bulunmaktadır. Mâlik Muvatta'da. Nâfi'den Hz. Peygamber (s.a.v.)'in seksen Hadîsini rivayet etmektedir. Bu Hadîsler İbn 'Abdi'l-Berr'in matbu eserinde takriben onbeş sayfa tutmaktadır. [120] Mâlik'in Nâfi'ye istinaden rivayet ettiği öteki âsâr dikkate alınmamıştır. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilenlerin hepsi dâhil edilmiş olsaydı bunlar o zaman otuz sayfa tutardı. Mu'allim Nâfi' ile talebe Mâlik'in her ikisi de, Mâlik yirmi yaşma basıncaya kadar aynı şekilde yaşadılar. Hal böyle olunca onun bu otuz sayfayı hocası Nafi'den öğrenmemiş olabileceğini söylemek çok zordur. Schacht'ın bu tartışmada Mâlik'in doğum târihini ihmâl etmiş olması, insanı hatalı kanâatlere vardırmaktan başka birşey yapmamıştır.
Schacht'm ileri sürdüğü bir başka nokta da Nâfi'nin İbn Ömer'in mevâlîsi olmasıdır. Fakat mademki bir kimse kendi mu'âsırlan ve sonraki merciler tarafından en sika râvîlerden biri olarak kabul ediliyor, o zaman o niçin sahtekâr olsun? Bir babanın kendi oğlu, veya oğlun babası; yahut bir kadının kocası; yahut da bir kimsenin arkadaşı ve bir meslekdasın kendi meslekdaşı hakkındaki beyanı eğer dâima reddedilecekse, o zaman bir hal tercümesi yazmak hangi kaynaklara göre mümkün olacaktır? Nâfi', îbn Ömer'den rivayet eden tek râvî değildir; birbirlerinin rivayetlerini dâima tedkîk eden daha başka birçok 'âlim ve talebe de vardır.[121] Eğer bu çeşit bir sahtekârlık yapılsaydı o takdirde diğer bütün 'âlimlerin onun hakkında susması imkânsız olurdu. Yüzbinlerce 'âlimin, bir hîle peşinde hayatlarını sahtekârlık yaparak geçirdiklerini iddi'a etmek ve böylece tabakât kitabi arındaki tafsilât meyânmda bu muazzam külliyâtı da meydana getirdiklerini iddi'a etmek, insan tabiatına karşı tam bir saygısızlıkta bulunmak demektir.
Bu noktada Profesör Robson şunları söylüyor: "İsnâd 'ailesi, mevzu Hadîsler için müşahhas bir delîl temin etmek üzere mi i'câd edilmiştir? Yahut sonradan örneklik hizmeti gören hakikî bir isnadlar 'ailesi daha evvel mevcut muydu? İsnadlar'ı vesikanın kusursuz bir vasfı olarak kabul etmek daha doğrudur. Ancak halkın, mevzu' Hadîsleri sahîhmiş gibi göstermek maksadıyla bu çeşit isnadı sık sık kopya ettiğim de belirtmek lâzımdır. Binaenaleyh, isnâd 'ailesinin hakîkaten mevcut bulunduğuna kani olan bir kimsenin, isnadlar'm hepsini zahirî değerlerine bakarak ele alması gerekir. [122]
Her zaman herşeyin evvelâ hakîkîsi mevcut olur, sonra bunu sahtesini yapanlar taklid ederler. Bütün bir isnadlar 'ailesinin hepsini doğru olarak kabul etmemek yerinde bir harekettir. Kendi hal tercümelerinden anlaşıldığı üzere Muhaddisler, bu gerçeğin farkındaydılar ve bu türlü bir isnadı Muhaddislerin ele vermeyeceği hiçbir kaynak kıtlığı da yoktu; meselâ: 1) Ma'mer b. Muhammed ve onun kendi babasından rivayeti[123] 2) 'îsa b. 'Abdillâh'ın kendi babasından; 3) Kesîr b. Abdillâh'ın kendi babasından; 4) Mûsâ b. Matîr'ın kendi babasından; 5) Yahya b. 'Abdillâh'ın da kendi babasından rivayetinde olduğu gibi [eğer bulunsaydı böyle yanlış isnadları tekzîb ederdi].[124]

Netice:

Yukarıda cereyan eden mübâhaseleri hülâsa edince şu neticeleri elde ediyoruz:
1. İsnad usûlü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zamân-ı saadetlerinde başlamış ve Sahâbe-i Kiram tarafından onun Hadîsleri'ni rivayet etmek için kullanılmıştır.
2. Resûlullah (s.a.v.)'ın vefatından kırk sene sonra meydana gelen siyasî karışıklıklar, mu'ayyen partileri gözden düşürmek veya onlara i'tibâr kazandırmak maksadıyla siyasî sahadaki mevzu' Hadîslerin doğmasına sebep olmuştur. Onun için ulemâ daha çok müteyakkız olmuş ve haber kaynaklarını araştırmaya, tedkîk ve tenkîd etmeye başlamıştır. Bu sebepten dolayı isnâd'ın kullanılması bir zaruret haline gelmiştir.
3. Bugüne kadar münhasıran isnad'm tedkîk edildiği bir saha seçilmiş değildir. Ebû Yûsuf ve İmâm Şâfi'inin eserleri, hukuk kitablannın isnadlar'ın tedkîki bakımından kifayetsiz kaynaklar olduklarını açıkça
göstermişdir.
Sîret kitablannın mâhiyeti, tamamen vesâika müstenid olmakdan uzakdır; bu sebebden dolayı, isnâd ve Hadîs çalışmaları, mutlaka kendi kaynaklarına (literatürüne) göre yapılmalıdır.
4. Schacht'ın verdiği misâller onun kendi nazariyesini çürütmek temâyülündedir. İsnâd vâkı'ası ve muhtelif ülkelerden olan râvîlerin sayısı, "geriye doğru bakıp sayma" nazariyesini meydana getirmiş ve sunî îcâdları ve benzeri beyânları kabul etmek hemen hemen tamamen imkânsız bir hâle gelmiştir.
5."İsnad'da herhangi bir inkişaf olduğu görülmemektedir. Bu çeşit bir kusur olup olmadığını bizzat Muhaddislerin kendileri tedkîk etmişlerdir. Muhaddislerin, muhaliflerin skolastik emellerine hizmet ettikleri gerekçesiyle tenkîd edildiklerini ileri sürmek, târihî temeli olmayan bir faraziyeden başka birşey değildir. Vesîkalar bu faraziyeyi tamamen reddetmektedir.
6. Mâlik-Nâfi'-İbn Ömer isnadını ihmâl etmek için hiçbir sebep
yoktur.
Bütün "aile isnâdları hakikî değildir, aynı şekilde "aile isnâdları" uydurma da değildir.
7. Muhaddislere göre, bir Hadîs hakîkî mecrasından gelmedikçe, doğru da olsa, yanlış ve merdud sayılır.
8. İsnâd müessesesini reddetmek için hiçbir sebep yoktur. İsnâd müessesesinin kendisini bir bütün hâlinde kabul ettirecek her vasfa sahip olduğu isbât edilmiştir.
9. Muhaddisler, hatâ ve ihtilâfları samimiyetle tedkîk etmek üzere a'zamî dikkati sarfetmişlerdir.
10. Hadîs'le ilgili ana kaynaklar, araştırma için hâlen kâfi derecede me'haz vazifesi görmektedirler ve bunların doğruluklarını anlamak için ma'kul olan her usûl tatbik edilebilir.[125]

---

[1] Mishna, the fathers [pederler], 446.
[2] Nâsırul-Esed, Meşâhîru'ş-Şi'ri'l-Câhill, 255-267.
[3] Müslim, "Mukaddime", s. 14-16.
[4] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 191.

[5] Yukarıda s. 223 vd.
[6] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 191-192.
[7] Müslim, "Mukaddime", 15; Râmahürmüzî, 10a.
[8] Yukarıda III. bolümde Şu'be ve Katâde'ye bakınız, (s. 125-6; 202-5).
[9] Pasavî, III, 182 b.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 192.
[10] J. Robson, "The isnâd in Müslim Traditions", Glasgoıv Univ. Oriental Society Transanction, cild. XV, 1955, s.18; Annali deli İslâm'dan iktibas ediyor.
[11] Robson, age, s.19.
[12] Meselâ bk. Hanbel, IV, 323-6; 328-331.
[13] Hanbel, VI, 212.
[14] Annahs, 1,1529,1534,1549; Hanbel, IV, 323-6
[15] Der islâm, c.VIII, 1918,8.39-47.
[16] Der islâm, c.VIII, 1918,8.39-47.
[17] Robson, age, s.21.
[18] Robson, age, s.21.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 192-194.
[19] Bu, Schacht'ın Robson tarafından gayet güzel hülâsa edilen nazari-yesidir. bk. Robson, "The Isnâd in Muslini Traditions", s.20
[20] Robson, age, s.20
[21] Joseph Schacht, The Origins of Muhammadan Juriprudence [İslâm Hukuk İlminin Kaynakları, aşağı kısaca Origin olarak gösterilmiştir], Oxford 1950, 4. baskı 1967, s. 36-37.
[22] Tâhâ Hüseyin, Osman, 5; keza bk. Nicholson, Lit. His., s.193.
[23] Robson, "Isnâd in Müslim Tradition," Glas. Univ. Or. Soc. XV, 22.
[24] el-Fevâ'idu1-Mecmû'a, 8.320-408.
[25] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 194-196.
[26] Robson, "ibn Ishaq's Use of Isnâd", Bull. John Ryland Library, XXXVIII: 2 (Mart 1956), s.451.
[27] Bunun ilk misali için bk. IJrve ve onun muhtelif İsnadı: Hanbel, IV, 323-26. * İsnâdlarm bu iktibaslarında kısaltmalar kullanılmıştır.
[28] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 196-197.
[29] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 197.
[30] Ebû Yûsuf, 7.
[31] îbn İshâk, Sîre, 456.
[32] Ebû Yûsuf, 90.
[33] Ebûl-Vefa el-Afgânî, dipnot, er-Reddü 'ala'1-Euzâl, s.90. İbn İshâk'ın Sîre'sini iktibas ediyor.
[34] Ebû Yûsuf, 21.
[35] Harâc, 22.
[36] Ebû Yusuf, 35.
[37] Ebû Yusuf, 5-6.
[38] Harâc, 235.
[39] Ebû Yûsuf, 38.
[40] Ebû Yûsuf, 43.
[41] Harâc, 24.
[42] Harâc, 208.
[43] Ebû Yûsuf, 31.
[44] Şâfı'î, Umm, I, 151.
[45] Şâfı'î, Risale, 253,
[46] Şâü% İhtilâf, s.100.
[47] Şâfı'î, Umm, VI, 118.
[48] Mâlik, Muvatta', "Hudûd", 32.
[49] Şâfi'î, Risale 70-71
[50] Şâfı'î, Umm, IV, 66.
[51] Mâlik, Muvatta', "Cihâd", 18.
[52] Şâfi'î, Risale, 126.
[53] Şâfi'î, Umm, I, 197.
[54] Mâlik, Muvatta', "Salâtul-Havf, 3.
[55] Şâfı'î, Risale, 326-7.
[56] Mâlik, Muvatta', "Hacc", 17.
[57] Şafı'î, Risale, 431.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 197-200.
[58] Misâl, no.6; 8-12.
[59] Misâl, 1-3.
[60] Misâl, 5.
[61] Misâl, 8-9.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 200.
[62] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 200.
[63] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 200-201.
[64] Bütün Hadîs ve râvî numaraları, bu eserin ikinci kısmını teşkil eden Süheyl'e 'âit tenkidli metne râcidir.
[65] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 201-202.
[66] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 202.
[67] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 203.
[68] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 203-204.
[69] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 204.
[70] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 205.
[71] Râzî, I, I, 289-90. Keza bk. Suyûtî, Tedrîb, 220-21
[72] Mîzân, IV, 364.
[73] Dârimî, 1,153.
[74] CâmV, 193a.
[75] Meselâ bk. Humeydî, 226, 238, 281, 934.
[76] Yukarıya bk. s.161.
[77] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 205-207.
[78] Robonson, "Müslim Tradition...," Manchester Lit. Pkilosophicaî Society, vol. XCIII: 7 (1951-2), s. 98-9.
[79] OriginsYll - 2- Isnâdda isimlerin bilinmemezlik halleri için yukarıya bk. s. 274
[80] Origin, 172.
[81] Origin, s. 28.
[82] Mîzân, III, 140 - 1
[83] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 207-211.
[84] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 211-212.
[85] Origin, 163-4.

[86] Origin, 63.
[87] F. Sezgin, Buhâti'nin Kaynaklan, mukaddime, XIV.
[88] O der ki: "İsnâdlar umumiyetle dikkat edilmeksizin bir araya getirilmişlerdir." (Origin, 163). Schacht, dipnotta da eserinin 53 ve 253'cü sahîfelerinde mühim misâller bulunduğunu kaydeder; bu misal Schacht tarafından Origin, s. 263'de verilmiştir.
[89] Zürkânî, I, 70.
[90] Suyûti, Tenvîrul-Havâlik, I, 44, Dârakutnfden nakil.
[91] Schacht'ın bizzat kendisi de kitabında hata yapmaktadır. Meselâ, İbrahim'in muayyen meseleleri, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den aynı mevzuda herhangi bir haber bulunmadığını belirterek te'yîd ettiğini zikreder (Origin, 60) ve Ebû Yûsuf, Asar, s. 349-52'ye atıfta bulunur. Fakat Ebû Yûsuf, s. 349-50, bu iddiaya zıd kat'i beyânlara sahiptir.
[92] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 212-213.
[93] Origin, 164.
[94] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 213-214.
[95] Köşeli parantez içindeki ifadeler müellife 'aittir.
[96] Origin, 165.
[97] Zürkânî, ii, 11.
[98] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 214-215.
[99] Origin, 165.
[100] Yukarıda, s.270-73.
[101] Yukarıda, s.270-74.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 215.
[102] Origin, s. 166.
[103] Tah&vî, Me'âni'l-Âsâr, 11,265.
[104] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 215-216.
[105] Origin, 168.
[106] Origin, 168.
[107] Şafii, Risale, 431. Bu, Schacht'ın malûmudur, bk. Origin, önsöz, VII.
[108] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 216-217.
[109] Origin, 169 (bu kısımdaki isimleri naklederken bazı kısaltmalar kullanılmıştır).
[110] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 217.
[111] Bu hususa Nallino tarafından da işaret edilmiştir.
[112] Origin, 260; keza bk. Schacht, "Foreign Elements in Ancient Islamic Law", Journal of Comparative Legislation and International Law, XXXII, 1950, 13; keza Laıv.lG.
[113] Robson, "Müslim Traditions, the Question of Authenticity", Manchester Lit. Philo-sophical Society, XCIII: 7 (1951-52), 100.
[114] Mîzân, I, 23.
[115] Dârakutnî, 198, dipnot.
[116] Yukarıda Hammâd b. Selem ve Yahya b. Ma'in, s. 160-61.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 217-219.
[117] Origin, 176-7.
[118] Origin, 176 dipnot.
[119] İbn 'Abdil-Berr, İntikâ, 10; Meşâhîr, 140; Zurkânî, Commantary on Muuatta', 1,5.
[120] İbn 'Abdil-Berr, Tecrîdü'l-Temhîd, s.170-184.
[121] Yukarıya bk. s.231.
[122] Robson, "Isnâd in Müslim Tradition", Glas, Univ. Orient. Society Tran, XV, 1955, s.23.
[123] Mecrûhîn, 228 b; diğer zevat için bk. Mecrûhîn'de kendi isimleri altındadır veya Zehebî,Mîzânü'l-İ'tidâî, bu nevi malûmat verir.
[124] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 219-221.
[125] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 221-222.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Adara karısının yanında (yabancı) bir erkek bulur, babı 237-240
Ağacı üzerinde iken meyveyi çalma suçu el kestirmeyi gerektirebilir mi? 222
Ağacı üzerindeki meyve ve hurma göbeği (nin çalınması halünde hırsızın eli kesilmez, babı..... 220-222
Ağaçların harîmHnin beyânı) babı 37-40
Alınacak cizye miktarı hakkındaki görüşler 600
Alimlerin cenin diyeti hakkındaki görüşleri 301
Alimlerin kâfirin diyeti hakkındaki görüşleri 306
Allah (Azze ve Celle) yolunda sabahleyin veya akşamleyin (cihad için) yürüyüş yapma (faziletinin beyânı) babı..... 406-467
Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) yolunda savaşma (nın faziletinin beyânı) babı..... 512-519
Allah Teâlâ yolunda mal harcamanın faziletinin beyânı babı..... 470-471
Allah yolunda Cihâda gidenleri uğurlamak ve onlarla vedalaşmak, babı 550-552
Allah yolunda cihad etmenin fazileti babı..... 463-465
Allah yolunda nöbet beklemenin ve tekbir getirmenin fazileti babı 482-483
Allah yolunda ok atmak babı..... 538-543
Allah yolunda rıbât (sınır ve Önemli mevkilerde düşmana karşı bekleme) faziletinin beyânı babı 476-481
Allah yolunda (savaşıp) şehi^_ otocun fazileti babı 519-527.
Allah yolunda savaş için at bağlayıp hazırlamak babı..... 505-512
Asâbe (ismi verilen kimselerin) mirasçılığı babı ... 443-443

— B —

Baba oğlunu öldürmesi sebebiyle kısas edilmez babı 326 - 327
Babasından başkasına neseb iddia eden kişi ve kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söyleyen kimse (hakkında gelen hadisler) babı 245-247
Babasının ölümünden sonra karısıyla evlenen kimse (hakkında gelen hadîsler) babı..... 242-243
Baba ve anası hayatta olduğu halde savaşa giden adam (hakkında gelen hadîsler) babı 498-500
Başkasını Yaralayan kişi kısas (misilleme) olması cezası yerine fidye (tazminat) verir, babı 295-297
Bebek (doğduğunda) istihsal edince (bağırınca) mirasçı olur, babı..... 457-458
Benî Nadir Yahudileri hakkında özlü bilgi..... 576
Bir adama can teminâtı verip sonra onu öldüren kimse (hakkında gelen hadîsler) babı 355-356
Bir adamı kabilesinden nefiy eden (yâni onlardan değildir diyen) kimse (hakkında gelen hadis) babı 249-250
Bir erkeği ve karısını âzadlamak isteyen kişi önce erkeği âzadlasın, babı..... 123-124
Bir gaziyi teçhizatlandırmanın sevabının beyânı babı..... 468-469
Bir kimse akar ortağının izniyle kendi hissesini başka bir kimseye sattıktan sonra o ortak şuf'a hakkı ile o hisseyi alabilir mi?.....48
Bir kimse bir adam (in elini) ısırır, adam da elini (onun ağzından hızla) çeker ve (bu yüzden) ısırır ön dişleri düşer, babı.....318-32Ö
Bir kölede bulunan hissesini âzadlayan kimseye âit gelen hadîsler babı..... 115-116
Bir köleyi âzadlayıp bir hizmette bulunmasını şart koşanın babı..... 114-114
Bir malı Muhafaza edildiği yerden çalan kimse (nin hükmünün beyânı) babı..... 222-225
Bir muâhed (kendisine teminat verilen zimmîy)'i öldüren kimse (hakkmda gelen hadîsler) babı ... 353-354
Bir mü'mini hatâen (yanlışlıkla) öldürme diyeti, babı..... 280-284
Bir mü'min'i (kasden ve bile bile) öldüren kimse için tevbe (kabulü) var mı? babı..... 261-266
Bir müslümam teammüden, kasden Öldüren kişiyi bağışlamak (kısas olarak öldürmekten vazgeçmek) babı.....358-360
Bir müslümam zulmen öldürmenin ağır vebal olduğunu beyân eden hadisler, babı 255-260
Bir rikaz'a (defineye) rastlayan kimseye âit, bâb ... 83-90 24
Bir taşınmaz malı satıp da bedelini o malın misline (yâni bir taşınmaz mala) koymayan (yâni satın alınmasında kullanmayan kimsenin durumunun beyânı) babı 40-42
Bir yakını öldürülen (mirasçı durumundaki) kimse üç şeyden birisini seçmekte serbesttir, babı 267-268
Biz mü'minlere silâh çeken (hakkmda gelen hadisler) babı 196-197
Büyük bayraklar ve küçük bayraklar babı..... 543-544

— C - Ç — Başa Dön

Cariyelerle (zina suçundan dolayı) hâd (cezaHanmn tatbiki babı..... 173-174
Ced (babasının babasın)'in miras hisseleri babı ... 413-414
Cedde (yâni, baba anne ve anne anne)'nin mirası babı..... 415-418
Ceninin diyeti babı..... 298-301
Cihadda niyet babı..... 502-503
Cihâdı bırakmak hakkındaki tehdid babı 472-473

Cübâr (yâni kimseye ödettirilemeyen) zarar, babı... 336-339

Çalman mal ne değerde olursa hırsızın eli kesilir? 209
Çocuğun (kendisine âit olduğunu) iddia etmek babı 451 - 453 13
Çocuğunun kendisinden olmadığını iddia edenin babı..... 448-451

— D — Başa Dön
Defalarca şarab içen kimse (hakkında gelen hadîsler) babı..... 192-193
Deniz savaşı fazileti (nin beyânı) babı 488-493
Derelerde (akan sulardan) şirb (yâni ziraatı sulamak için sudan yararlanma nöbeti) ve suyu (ekinde bahçede) tutma mikdarı babı..... 25-31
Develer, sığırlar ve koyunlar ile keçiler dâllesi (yitiği) babı..... 62-69
Devlet başkanının (savaşa giden mücâhidlere) tavsiyesi, babı 599-600
Deylem (bölgesinin fethedileceğin)'i bildirmek ve kazvin'in faziletin (in beyânı) babı..... 495-496
Diş hakkında kısas (misilleme) babı..... 312-313
Dişlerin diyeti babı..... 314-315
Diyet açısından öldürme çeşitleri..... 273
Diyet, âkile (katilin yakınları) üzerine (vâcib) 'dir, eğer âkile yok ise diyet beytü'1-mâl (devlet hazînesi) içinden (ödenmesi lâzım)dır, babı..... 285-287
Diyet deveden başka mallardan da ödenir mi?..... 285
Diyete vâris olmak babı..... 302-303
Düşman, malı elde eder sonra müslümanlar düşmanı mağlûb eder, babı..... 580-581

— E — Başa Dön
Elin diyeti nedir? 293
Esirleri fidye karşılığında kurtarmak babı..... 578-579
Evlâdını öldüren baba kısas, misilleme olarak öldürülür mü? 309
Evlâdın miras hisseleri babı..... 408-412

— F — Başa Dön
Farenin (deliklerden) çıkardığı malı alıp götürmenin hükmüne âit bâb..... 80-81
Ferâiz, ilmini öğretmeye teşvik babı..... 405-406

— G — Başa Dön
Ganimet malından bir şey çalmanın hükmü 217
Ganimet mallarını (gaziler arasında) taksim etmek babı..... 590-590
Gulûl babı..... 581-583

— H — Başa Dön
Had cezaları mescidlerde infaz etmenin yasaklığı babı..... 230-231
Had (cezâ)larm dosdoğru yerine getirilmesinin önemine âit hadîsler babı 131-133
Had (ceza) lar (in uygulanması yolun) da aracı olmak babı..... 143-145
Had (cezası işlenen suça) kefarettir, babı..... 235-236
Hâin (emânet edilen mala hiyânet eden) müntehib (malı gasbeden) ve muhtelif (el çabukluğuyla ve hissettirmeden malı aşıran) kimseler (in ellerinin kesilip kesilmiyeceğine dâir gelen hadîsler) babı ... 217-218
Hakkında kısas (misilleme) olmayan (yaralamalar) babı 291-293
Hanefi mezhebinde şuf'a hakkını doğuran nedenler 47
Hangi suç isnadı Kazif cezasını gerektirir?..... 181
Hasmı ile dövüşmek üzere savaşçının muharebe meydanına çıkması ve savaşçının beraberinde bulunan eşyatmn hükmüne dâir...564-568
Hayatta (iyi yollarda) mal harcamayıp ölüm yaklaşınca savurganlık etmenin yasaklığı babı 380-384
Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin cezası, hayvanın öldürülmesi ve eti yenen cinsten olduğu takdirde etinin yenilip yenilmemesi hakkında dört mezhep âlimlerinin görüşü 172
Hırsıza telkinde bulunmak babı..... 227-227
Hırsızın haddi (cezası) babı 206-210
Hırsızın elini (kestikten sonra) boynuna takmak babı 212-212
Hırsızlık eden köle(nin hükmünün beyânı) babı ... 214-217 11
Hiçbir mirasçısı bulunmayan, ölünün malının kime verileceğine dâir gelen hadis, babı..... 445-446
Hiçbir mirasçıya vasiyyet yoktur, babı..... 391-393
Hiçbir müslüman herhangi bir kâfiri öldürmesi karşılığı olarak (yâni kısas olarak) öldürülmez, babı ... 321 - 322
Hiç kimse hiç bir kimsenin günahından dolayı muâhaza edilmez, babı..... • 333-335
Hurma ağaçlarını telkih (döllendirme) babı 5-8
Hür kimse, köleyi öldürmesi sebebiyle kısas olarak öldürülür mü, babı..... 327-328

— İ — Başa Dön
İhtiyaçtan Artan suyu (başkasının hayvanlarından) esirgemek yüzünden (bunların) meradan (yararlanmalarına) engel olmanın yasakhgı...21-23
İslâm Dininden çıkan kimse (nin hükmünün beyânı) babı.....129 -129

— K - L — Başa Dön

Kadının (cinayet işlemesinden dolayı ödenecek) diyeti onun asabası (baba tarafından olan erkek yakınları) üzerindedir ve kadının mirası evlâdınadır,babı.....310-311
Kadın üç çeşit mîras toplar, babı..... 446-447
Kâfir adam (müslüman) adamın elleri üzerine müslüman olur, babı..... 459-459
Kâfir düşmanlara saldırmak, geceleyin baskın yapmak ve (bu arada) kadınları ve çocukları öldürmek, babı.....569-571
Kâfirin diyeti (kan bahası) babı..... 305-306
Karısının izniyle onun câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adam hakkında uygulanacak ceza konusundaki ilmi görüşler.....155
Kasâmet (denilen yeminler) babı..... 341-345
Kasden öldürme diyeti nedir, başka bir meblağ üzerine barış ve katili bağışlama caiz mi? 274
Kasden öldürme ve buna benzeyen öldürme nasıldır? 274
Katilin (öldürdüğü yakınına) mirasçı olması babı 437-438
Katil kasden öldürür de maktulün mirasçıları diyete razı olurlar, babı 269-274
Katil (maktul'a) vâris olmaz, babı 307-309
Katil (maktulü) ne şekilde öldürmüş ise aynı şekilde kısas edilir, babı..... 329-331
Kâzi (iffetli bir müslümana zina isnâd etme) haddi (cezası) beyânı, babı..... 177-181
Kelâle babı..... 419-426
Kölenin malı varken onu âzadlayanın babı 118-121
Kendisine had (cezası) vâcib olan yaşlı ve hasta kimse(ye âit hükümler) babı 194-195
Kendisine had (ceza) vâcib olmayanların babı ... 134-136
Kısas (cezası) yalnız kılıçla infaz edilir, babı..... 332-333
Kısas (dâvasın) da bağışlama babı 362-363
Kısas olarak öldürülmesi gerekli hâmile kad*n (hakkında gelen hadîs) babı..... 364-364
Kim kölesinin bir organını kesmek suretiyle işkence ederse o köle hürdür, babı..... 347-349
Kim mahremi olan bir yakınına mâlik olursa o yakın (köle - câriye) hürdür, babı..... 112-112
Kim ribâ' (ev, arsa, tarla, bahçe) satarsa (satmadan önce) ortağına bildirsin, babı..... 48-49
Kişinin kendi arazisindeki kuyu suyuna âit hüküm 23
Komşuluk sebebiyle olan şuf'a bâfeı..... 51-52
Köleler ve kadınlar, müslümanların refakatinde savaşta hazır bulunurlar, babı..... 590-593
Kölenin malı varken onu âzadlayanın babı 118-121
Köle ve câriye âzadlama (faziletinin beyânı) babı 110-111

Lukata babı..... 71-76
Lût kavminin (Livâta) işini işleyenin hükmünü beyân eden hadisler, babı..... 167-168

— M — Başa Dön

Maden ve Rikâz'm tarifi ve hükümlerine ait dört mezhebin görüşleri..... 85
Mahremi (yâni kendisiyle evlenmesi haram kılman yakın akrabası) olan bir kadınla zina eden ve bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimse (hakkında gelen hadîsler) babı.....169-172
Maktulün velîsi ile kısas veya diyet arasına giren (yâni ona mâni olan) kimse (hakkında gelen hadîs) babı..... 289-289
Malını koruma uğrunda öldürülen kimse şehiddir, babı 203-204
Malın üçte biriyle vasiyyet etmek babı..... 385-390
Mazeret kendisini cihaddan alakoyan kimse (hakkında gelen hadisler) babı 474-475
Mirasçıların taksim nevileri babı..... 456-457
Mudha (yâni kemiğe varan baş ve yüzdeki yaranın diyeti) babı..... 317-318
Muhannesler (kadmlaşan erkekler) babı 251-254
Müdebber (âzadlaması sahibinin ölümüne bağlanan köle) babı..... 93-97
Mükâteb köle babı 102-108
Müslümanı(n aybını) örtmek ve had (ceza) lan şübhelerle (yâni suç delillerinin kifayetsizliğiyle) defetmek babı..... 140-141
Müslümanların kanları (kısas ve diyet hususunda)eşittir, babı.....
Müslümanların müslüman olmayanlara mirasçı olmaları (hükmünün beyânı) babı .....
Müslümanların ortak oldukları sular .....
Müslümanlarla savaşan ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanlar (hakkında gelen hadîsler) babı .....
Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar, babı.....
Müşriklerden yardım istemek babı .....
Müşriklerin tencerelerinde (ve diğer kaçlarında) yemek yeme babı..... .....

— N — Başa Dön

Nefel babı .....
Nefir (kâfirlerle savaşmaya giden topluluk) içinde (cihâda) çıkmak babı.....
Nehirlerin ve pınarların iktâı (devlet büyüğünce bir kimseye verilmesi) babı.....

— O — Başa Dön

Ortak akar taksim edilip) sınırlar tâyin edilince artık şuf'a hakkı olmaz, babı .....

— Ö — Başa Dön

Öldürme tarzı yönünden en iffetli insanlar imanlılardır, babı..... 350-350
Ölüye âit borç vasiyyet (in) den önce (ödenmelidir), bâbl..... 396-396

— P — Başa Dön
Parmakların diyetinin babı..... 315-316

— R — Başa Dön
Resûlullah (s.a.v.) vasiyyet etti mi? babı 367-373
Rikâz'ın humusu kimlere verilir? 85

— S - Ş — Başa Dön
Sâhibsiz arazide kazılan) kuyunun harımı babı ... 36-37
Sarhoşun haddi (cezası) babı..... 185-186
Savaşa giden kadın için ganimetten sehîm verilir mi?..... 593
Savaşta alım-satım babı 549-549
Savaşta düşman ülkesinde (binaları, ağaçları ve ziraatları) yaktırmak babı 573-577
Savaşta hile etmek babı..... 562-562
Savaşta ipek ve dîbaç (denilen ipekli kumaş) giymek babı..... 545-546
Savaşta sarıklar giymek babı 547-548
Seriyye (savaşa giden askerî müfreze)ler babı ... 552-557
Sevâb bakımından şehitlik (hükmünde) olması umulan (ölüm çeşitleri) babı 528-529
Silâh babı..... 531-537
Suç işlemeye zorlanan (kimse hakkında gelen hadis babı..... 229-229
Suçunu itiraf eden hırsızın hükmünü beyân eden hadis babı..... 213-214
Su satmaktan nehiy babı..... 18-19
Su taksimi babı..... 33-34
Sübût bulmakla beraber zinakârlığı şüyu bulan kimse (hakkında gelen hadîsler babı) 164-166

Şibh-i amd (yâni kasıtlı gibi olan öldürme) diyeti, muğaîlaza (yâni ağırlaştırmış)tır, babı..... 275-279
Şuf'a hakkı hangi mallarda ve kimler için var? ... 45 4
Şuf'a hakkını taleb etme babı..... 59-60

— T - Ü — Başa Dön
Tazir (Tedib) babı..... 231-234

Üç suç dışmdaki (huylardan dolayı) hiçbir müslümanm kanını akıtmak helâl olmaz, babı..... 125-127
Ümmehâtül-Evlad (yâni sahibinden çocuğu olan) cariyeler babı..... 97-101

— V - Y - Z — Başa Dön
Vasiyyet etmemiş halde ölen kimse yerine sadaka verilir mi? babı..... 398-399
Vasiyyet etmeye teşvik babı..... 373-374
Vasiyette zulüm etmek babı..... 376-380
Velâ (köle veya cariyeyi âzadlamadan doğan hak) sebebiyle (azadlanan kimseye) mirasçı olma, babı ... 429-436
Velâ, yâni âzadlanana mirasçı olma hakkmm satılmasının ve hibe edilmesinin yasaklanması babı ... 454-455

Yetimin velîlerinden kim fakir ise yetimin malından maruf veçhiyle yesin kavlinin beyânı babı ... 400-402

Zevi'l-Arhâm (denilen akrabaların mirasçılık) babı 439 - 442
Zina çocuğu (köle - câriye) âzadlama babı 121-122
Zina edeni Recmetme babı..... 156-160
Zina eden yahûdî erkek ve kadını recmetme babı 161 -163
Zina haddi (yâni cezası) nın t›yanı babı..... 147-149

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Bir Açıklama

Bu, biraz önce geçen hadis, Resûlullah (s.a.s.)'in *"Ameller ancak sonuçlarına göre değer kazanır."* hadisine işaret etmektedir.
Nitekim bu hadiste; bu konuda böbürlenmekten, sakat değerlendirmekten, kötü inançlı lanse etmekten şiddetli uyarı ve sakındırma söz konusudur. Dolayısıyla her kim Allah'a eksik ve sapmış bir vaziyette kulluk ediyorsa, amellerinin sonuç itibariyle kötü olduğu ve kötü ameller üzere olduğu inkâr edilemez bir hakikat olarak önümüze çıkıyor. Yüce Allah (c.c.) bütün kötü amellerden bizleri korusun ve işlerimizi hep hayır ile tamamlayıp bitirmemizi nasip etsin. (Amin)

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bu Mübârek Ümmetin Allah Tarafından Korunması

80) Sevbân (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Yüce Allah (c.c.) benim için yeryüzünü topladı, ben de doğusunu ve batısını gördüm. Ümmetimin mülkü, yeryüzünün benim için Allah'ın topladığı mesafelerine dek ulaşacaktır. Bana iki tane hazine verildi: Biri kırmızı (altın) biri de beyaz (gümüş). Ben Rabbimden: "Ümmetimi toplu helak[1] *ile helak etmemesini, kendi dışlarından onların cemaatlerini parçalayıp onlara karşı savaşan düşmanı üzerlerine musallat etmemesini" dilerim. Rabbim de şöyle cevap verdi:*
"Ey Muhammed! Ben bir hüküm buyurduğum zaman bu asla geri çevrilmez. Ben senin için, ümmetini toplu helak etmeyeceğimi ve kendi dışlarından onların cemaatlerini parçalayacak düşmanları üzerlerine musallat etmeyeceğimi söylüyorum. Müslümanlar birbirlerini öldürmeye ve birbirlerini esir etmeye kalkışmadıkları sürece her tarafın düşmanı ya da = her yerdeki düşman = bir araya gelse onlara bir zarar veremezler."[2]
Hadiste geçen kırmızıdan murad altındır ve beyazdan murad ise gümüştür.

***

---

[1] Toplu Helak'tan maksat, kuraklık, deprem vs... bir afet gibi helak türleri olduğu söylenmiştir. Allah en iyisini bilir. (Mütercim).
[2] Müslim (2889).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

323) Rüzgâra Sövmenin Yasaklığı Ve Rüzgâr Estiğinde Ne Denileceği

1731. Ebû Münzir Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rüzgâra sövmeyiniz. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgâr gördüğünüzde: Allahümme innâ nes'elüke min hayri hêzihi'r–rîhi ve hayri mâ fihâ ve hayri mâ ümirat bihi. Ve neûzü bike min şerri hêzihi'r–rîhi ve şerri mâ ümirat bihi: Allah'ım! Senden bu rüzgârın hayrını, onun içinde olanların hayrını ve emrolunduğu şeyin hayrını isteriz. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanların şerrinden ve emrolunduğu şeyin şerrinden sana sığınırız, deyiniz."[1]

1732. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Rüzgâr, Allah'ın kullarına bir nimetidir. Bazan rahmet, bazan da azap getirir. Rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövmeyiniz. Onun hayrını isteyiniz; şerrinden de Allah'a sığınınız."[2]

1733. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, rüzgâr şiddetli estiğinde şöyle dua ederdi:
"Allahümme innî es'elüke hayrahê ve hayra mâ fihê ve hayra mâ ürsilet bihî; ve eûzü bike min şerrihê ve şerri mâ fihê ve şerri mâ ürsilet bihî: Allahım! Senden bu rüzgârın, onun içinde bulunanın ve onunla gönderilenin hayrını isterim. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanın ve onunla gönderilenin şerrinden sana sığınırım."[3]

Rüzgarlar ve çeşitleriyle alakalı En'am: 6/44-45, Hakka: 69/6, Fussılet: 41/16, Ahkaf: 46/24 ayetlerine bakınız.[4]

---

[1] Tirmizî, Fiten 65. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 29.
[2] Ebû Dâvûd, Edeb 104.
[3] Müslim, İstiskâ 15.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 505.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

70) İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Kıymeti

Altmış dokuzuncu bölümden hemen sonra onunla son derece ilgili olan insanlarla bir arada yaşamanın kıymet ve değeri konusunu ele almış bu konuyu kitabın muhtelif bölümlerinde ele aldığını burada tekrara gerek duymadığını beyan ederek *"İyi güzel olan şeyler ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmada yardımlaşın."* (Maide: 5/2) hatırlatılarak insanların arasına katılmanın tüm peygamberlerin ve son peygamberin ve onun kıymetli halifelerinin, sahabe ve tabiin ve daha sonra gelen tüm müslümanların tuttuğu yoldur. Mezhep imamları da bu görüşleri benimsemişlerdir. Kitabımızdaki değişik pek çok bölümlerde de bu husus belirgin olarak ortaya konmuştur. (20 –21. bölümler gibi)

Yani 5 hadis-i şerifte son çare son çözüm olarak bildirilen 69. bölüm muhtevası, kitabın genel muhtevasıyla ters düşer gibi görülmekteyse de yapılması gereken işin insanlarla beraber olup onların eziyetlerine katlanmak, onlara iyiliği emredip, kötülükten alıkoyacak bir hareketin içine girmek Cuma ve cemaatlere katılmak, insanlarla beraber olup hayır ve zikir meclislerini artırmak, hasta ziyareti, cenazeye katılmak, muhtaçlarla ilgilenmek, cahillere yol göstermek ve daha başka iyiliklerde bulunma yolları müslümanın ilk yapacağı işlerden olduğunu öğrenmekteyiz. Fakat bozukluk artıp rahat yaşama imkanı kalmadığı anlarda ise son çare olarak insanlardan uzaklaşıp dağ başlarına çıkmanın gereği vurgulanmaktadır. Yani 69. bölüm son çare, sonuncu çaredir. 70. bölümdeki hususlar ise kitabın genel muhtevası olarak yapılacak ilk yardım ve ilk işler cümlesinden hareket ve davranışlardır. [1]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 205.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. Garîbu'l-Hadis İlmi:

Hadis metinlerinde geçen, az kullanıldığı veya Arapça'ya sonradan girdiği için anlaşılması zor olan kelimelerin açıklanması bu ilmin konusunu teşkil eder.[1]
Hadis lafizlarında anlaşılmayan sözleri açıklayan ilme denir.Müşkilu'l-Hadis İlmi de denir. Hadislerin iyice anlaşılabilmesi için bu ilme kesin ihtiyaç vardır; çünkü bir hadisten hüküm çıkarma ancak onun iyice anlaşılabilmesi ile mümkündür. Hadis iyice anlaşılmazsa çıkarılan hüküm yanlış olur.
Hz. Peygamber herkesin anlayabileceği fasih ve açık bir Arapça ile konuştuğu için hadislerde kapalılık ve anlaşılmayan bir taraf yoktur. Bu yüzden sahabe için onun sözlerini anlamamak diye bir şey sözkonusu olmamıştır. Bununla birlikte, sahabilerin çoğu Hz. Peygamber'in sözlerinde anlayamadıkları yerler olursa sorup öğrenmişlerdir.
Hz. Peygamber'in ölümünden sonra yabancı milletlerden İslam'a girenlerin sayısı artınca Arap dilinin kendi ifade özellikleri içinde söylenmiş hadislerin herkesçe anlaşılmama durumu baş göstermiştir. Gerçekten de yeni müslüman olmuş milletlerin hadisleri Araplar kadar anlamasına imkan yoktur. Ayrıca hadislerin iyice anlaşılabilmesi belli bir İslami kültürü gerektirir. Yeni müslüman olmuş bir yabancıdan böyle bir kültür beklenemez. İşte hadislerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesi için onun yüksek ifadelerini, anlaşılmayan yerlerini izah etmek Garibu'l-Hadis İlminin doğuş sebebidir.
Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmayan lafizlarını izah etmeyi konu olarak alan Garibu'l-Kur'an adlı bir ilim daha vardır. Garibu'l-Kur'an konusunda yazılan bazı eserlerin hadislerin garib lafizlarının izahını da içine aldığı görülür. Bu durum İslam Dini'nin iki ana kaynağına ait bilgilerin bir süre beraber olduklarını gösterir. Kitabu'l-Garibeyn isimli eserler bu şekilde Kur'an-ı Kerim ve hadislerin garib lafizlarını izah eden kaynaklardır. Yalnız hadisin garib lafizlarına ayrılmış önemli eserler ise şunlardır:
a) Garîbu'l-Hadis, Ebû Ubeyd el-Kaasım b. Sellam (157-224h./773-838m.)
b) Garîbu'l-Hadis, İbn Kuteybe
c) el-Fâik fi Ğaribi'l-hadis, Zemahşerî. [2]
d) en-Nihâye fi Ğaribi'l-hadis, İbnü'l-Esîri'l-Cezeri (544-606h./1149-1209m) [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 84-85.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cevaplar:

a. Birinci iddia kesinlikle doğru değildir. Çünkü bu daha önce oryantalistlerin ortaya attığı bir iddiadır. Bilakis hadisçiler hadisi her yönüyle ele almışlardır. Hiçbir şeyi incelemeden geri bırakmamışlar, hadisin hem isnad ve hem de metinini araştırmışlardır. Şu ana kadar yazılan eserler bunun en büyük delilidir. "Eğer hadisçiler metin tenkidine yönelmiş olsalardı birçok hadis terk edilirdi" sözünün delile ihtiyacı vardır. Çünkü bu cüretkâr bir iddiadır.
b. kinci iddia ise, çok eskiye, dayanmaktadır. Rey ashabının nebevi hadis hakkında bilgileri olmayınca rey ve kıyasa kapılarak, hadis ehline ve uygulamalarına dil uzatmaya yeltenmişlerdir. Dil uzatılan, Kütüb-i Sitte ashabı, Süfyan b. Uyeyne, Hammad b. Zeyd, Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Mubarek, Yahya b. Main, Said el-Kahtan, İbn Hibban ve DareKutni fakih değiller mi? Muhammed Gazzali, fakihlerin hesabına hadis alimlerine dil uzatıyor. Böyle bir ayırım nereden geliyor? Halbuki hadis, fıkıh ve tefsir alimleri birbirini tamamlayan ve ümmetin taktirini kazanan kimselerdir.
Bu ifadelerinden sonra yazar konuyla ilgili olarak, İbn Salah ve Tahavi gibi alimlerden nakiller yapar.
c. "Üç şey namazı keser hadisini, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbn Mace, Darimi ve İmam Ahmed tahriç etmişlerdir. Sahabelerden bu hadisi nakledenler; Ebu Zerr, Ebu Hureyre, İbn 'Abbas, Enes b. Malik, Hz. Ayşe, Abdullah b. Mugaffel bu görüşe kail olmuşlardır. Alimlerden 'Ata, el-Hasan, el-Basri, İmam Ahmed, Zahiriler, İbn Teymiye, İbn Kayyim ve Şevkâni bu görüştedirler. Diğerleri ise, şu hadise dayanırlar, "Hiçbir şey namazı kesmez". Halbuki bu rivayet zayıf bir hadistir.
d. Hadisçiler raviler hakkında farklı cerh ve tadil değerlendirmeleri uyguladıklarından dolayı, hadislere verdikleri hükümlerde ihtilaf ederler iddiası, oryantalistlerden gelen bir şüphedir. Hadis ilminin eserlerine müracaat edenler, bu dalın ne kadar dikkate haiz bir ilim olduğunu anlarlar. Aslına bakılırsa bu ilim üç noktayı inceler.
1) Hadisi kabul edilen ravi kimdir?
2) Bu ravi nasıl tevsîk edilir?
3) Cerh ve tadil çelişirse uygulama nasıl olur? Buna götüren amil nedir?
Bu soruların cevabı şöyledir:
1) Raviyi kabul etmede belirli nitelikler vardır. Bunlar da zapt ile adalet nitelikleridir. Bu iki nitelik o ravide birleşirse sika sayılır. Dolayısıyla rivayeti kabul edilir.
2) Veya ravinin adaleti şöhret yoluyla sabit olur, yahut bir alimin tadil etmesiyle tadil edilir, zaptı da sika ravilere muvafakat ederse adaleti sabit olur.
3) Ravinin tadil sebebi zikredilmese bile, tadili kabul edilir. Çünkü tadil sebepleri çoktur. Bunların zikredilmesi de zordur. Ama cerh, ancak sebebi açıklanırsa kabul edilir. Zira cerh'in sebepleri azdır, zikredilmesinde de zorluk yoktur.
Belirli bir ravide şayet, cerh ve tadil çelişirse, cerh, tadil'e takdim edilir. Cumhur'a göre bu böyledir. Çünkü cerh eden kimsede fazla bilgi vardır. Tadil eden ise, ravinin zahirine göre hareket etmiştir. Buna karşılık, cerh eden kimse, ravide gizli bir durumu ortaya koyar. Ancak bu kaide mutlak anlamda değildir. Bazen tadil cerh'e mukaddem olabilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4- Unutulan Bir Hadîsin Rivâyeti Meselesi

Bir kimse, kendi işitmiş bulunduğu hadîsleri ihtiva eden bir kitapta, kendi rivâyeti olduğunu hatırlayamadığı hadîse rastlarsa bunu rivayet etmeli mi etmemeli mi? diye bir mesele ortaya çıkmıştır. Çünkü hadîs, başkalarınca sokuşturulmuş olabilir. İmam-ı Azam (rahimehullah)'a göre onu hatırlamadıkça rivâyet etmesi câiz değildir. Şafiî âlimlerinden bazıları da bu görüştedir.
Ancak, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ile İmam Şâfiî (rahimehümullah) ve Şafiîlerin çoğunluğu câiz olacağına hükmetmişlerdir. Nevevî de bu görüşün râcih olduğunu belirtir. İbnu Salâh bu cevâzı bir şarta bağlar: "Kitabın sâhibi, kitabının sıhhatine kendisi inanmalıdır, şüpheye düşerse câiz olmaz." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/102-103.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. Garîbu'l-Hadis İlmi:

Hadis metinlerinde geçen, az kullanıldığı veya Arapça'ya sonradan girdiği için anlaşılması zor olan kelimelerin açıklanması bu ilmin konusunu teşkil eder.[1]
Hadis lafizlarında anlaşılmayan sözleri açıklayan ilme denir.Müşkilu'l-Hadis İlmi de denir. Hadislerin iyice anlaşılabilmesi için bu ilme kesin ihtiyaç vardır; çünkü bir hadisten hüküm çıkarma ancak onun iyice anlaşılabilmesi ile mümkündür. Hadis iyice anlaşılmazsa çıkarılan hüküm yanlış olur.
Hz. Peygamber herkesin anlayabileceği fasih ve açık bir Arapça ile konuştuğu için hadislerde kapalılık ve anlaşılmayan bir taraf yoktur. Bu yüzden sahabe için onun sözlerini anlamamak diye bir şey sözkonusu olmamıştır. Bununla birlikte, sahabilerin çoğu Hz. Peygamber'in sözlerinde anlayamadıkları yerler olursa sorup öğrenmişlerdir.
Hz. Peygamber'in ölümünden sonra yabancı milletlerden İslam'a girenlerin sayısı artınca Arap dilinin kendi ifade özellikleri içinde söylenmiş hadislerin herkesçe anlaşılmama durumu baş göstermiştir. Gerçekten de yeni müslüman olmuş milletlerin hadisleri Araplar kadar anlamasına imkan yoktur. Ayrıca hadislerin iyice anlaşılabilmesi belli bir İslami kültürü gerektirir. Yeni müslüman olmuş bir yabancıdan böyle bir kültür beklenemez. İşte hadislerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesi için onun yüksek ifadelerini, anlaşılmayan yerlerini izah etmek Garibu'l-Hadis İlminin doğuş sebebidir.
Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmayan lafizlarını izah etmeyi konu olarak alan Garibu'l-Kur'an adlı bir ilim daha vardır. Garibu'l-Kur'an konusunda yazılan bazı eserlerin hadislerin garib lafizlarının izahını da içine aldığı görülür. Bu durum İslam Dini'nin iki ana kaynağına ait bilgilerin bir süre beraber olduklarını gösterir. Kitabu'l-Garibeyn isimli eserler bu şekilde Kur'an-ı Kerim ve hadislerin garib lafizlarını izah eden kaynaklardır. Yalnız hadisin garib lafizlarına ayrılmış önemli eserler ise şunlardır:
a) Garîbu'l-Hadis, Ebû Ubeyd el-Kaasım b. Sellam (157-224h./773-838m.)
b) Garîbu'l-Hadis, İbn Kuteybe
c) el-Fâik fi Ğaribi'l-hadis, Zemahşerî. [2]
d) en-Nihâye fi Ğaribi'l-hadis, İbnü'l-Esîri'l-Cezeri (544-606h./1149-1209m) [3]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 84-85.
[3] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SEVGİ

Allah-u Teâlâ Kulu Sevdiği Zaman

82) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah kulunu sevdiği zaman, Cibril'e seslenir:
"Allah filanca kulunu seviyor sende onu sev" diye buyurur. Bunun üzerine Cibril de onu sever ve sema ehline:
"Şüphesiz Allah filanca kulunu seviyor, sizde onu sevin" diye seslenir. Onlarda bu sefer o kulu severler. Sonra onun için yeryüzü ehlinin (kalbine) bir saygı ifadesi konulur."[1]
v Yine Buhârî'de (6040) gelen bir rivayet şöyledir:
"Allah kulunu sevdiğinde Cibril'e seslenir:
"Allah filan kulunu seviyor sende onu sev." der. Cibril'de onu sever ve sema ehline:
"Allahu Teâlâ şüphesiz filan kulunu seviyor, siz de o kulunu sevin" diye seslenir. Böylece sema ehli de onu severler sonar onun için yeryüzü ehlinin (içine) bir saygı yerleştirilir."
v Yine Buhârî (7485) lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ kulunu sevdiği zaman Cibril'e:
"Muhakkak ki; Allah filan kulunu seviyor, sende onu sev" diye nida eder. Cibril de onu sever ve semaya seslenip:
"Muhakkak ki Allah, filan kulunu seviyor siz de onu sevin" der. Sema ehli de onu severler. Sonra onun için yeryüzü ehlinin (kalbine) bir saygınlık verilir."
v Müslim'de (2637) bundan daha tamamlayıcı bir hadis lafzı şöyledir:
"Allahu Teâlâ bir kulunu sevdiği zaman Cibril'i çağırır ve ona: "Ben filanca kulumu seviyorum onu sen de sev" diye buyurur. Cibril'de bunun üzerine hemen onu sever. Sonra sema ehline nida edip:" Allah (c.c.) filanca kulunu seviyor, onu siz de sevin" der. Sema ehline hemen onu severler. Sonra onu severler. Sonra onun için yeryüzü ehlinin (kalbine) bir saygınlık yerleştirilir.
Allahu Teâlâ bir kulunu sevmediği zaman ise; (yine) Cibril'i çağırır ve ona:
"Ben filanca kulumu sevmiyorum, onu sende sevme" diye buyurur. Bunun üzerine Cibril de onu sevmez ve Sema ehline nida edip:
"Allah (c.c.) filanca kulunu sevmiyor. Onu sizde sevmeyin" der. Onlar da onu sevmezler. Sonra onun için yeryüzü ehlinin (kalbine) bir nefretlik yerleştirilir."

***

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir (3209).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1 **???????? ???????????? ????????????? ?????????? ??????? ??????? ??? ?????**

"Ameller ancak niyetlere[1] **göre değerlendirilir. Kişi için ancak niyet ettiği şey vardır"**

Bazı hadisçiler bu hadisi, **mütevatir**[2] hadise örnek olarak göstermiştir.

Fakat İbnu's-Salâh (ö. 643/1245), **"Ulûmu'l-Hadis"** adlı eserinde bu hadisin **mütevatir** olduğu ile ilgili görüşü şöyle reddetmektedir:

"**? ???????? ???????????? ????????????? ? Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir"** hadisi, **mütevatir** hadisten değildir. Her ne kadar tevatür için gerekli olan topluluk (= raviler), bu hadisi, nakletse de, (bu sayıyı) geçse de fark etmez. Çünkü hadis, orta tabakada (ki ravi sayısının çokluğuyla) gelmiştir. Bu hadisin, ilk tabakadaki ravisinin çok olduğu[3] bilinmemektedir."

Nevevî (ö. 676/1277)'de **"Takrîb"**de,[4] bu hadisin, mütevatir olmadığı ile ilgili olarak şöyle der:

"**? ???? ?????? ??????? ???????????? ?????????????? ?????????? ???? ??????? ?? "Kim benim üzerime bile bile katen yalan söz söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın"** hadisi, **mütevatir**'dir. Fakat **? ???????? ???????????? ????????????? ? "Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir"** hadisi ise mütevatir değildir."

Mütevatir'in şartı; yalan üzere birleşmeleri (aklen ve adeten) mümkün olmayan bir topluluğun, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, (hadisi) haber veren kimseye varıncaya kadar, (her üç nesil = tabaka boyunca) yine kendisi gibi bir topluluktan rivayet ettikleri hadislerin, bütün tabakalarda tevatür (için gerekli) sayının ortaya çıkmasıdır.

İşte (bir hadisin mütevatir olabilmesi için gerekli olan) bu sayı, bu hadiste, mevcut değildir. Fakat bu hadis ile ilgili yukarıda geçen ifadelerde, (lafzî mütevatir değil de) 'manevî **mütevatir**' kast edilmiş olabilir. Ki o zaman bu (söz), doğru olur. Çünkü "amel" konusunda "niyet"in göz önünde bulundurulması ile ilgili pek çok hadis rivayet edilmiştir. Bu nedenle de bu hadis, mana yönünden 'mütevatir hadis' olmaktadır. Nitekim bu husus, birazdan anlatılacaktır.

Münzirî (ö. 656/1258) **"Terğîb"**de, bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bazı son devir alimlerin savına göre; bu hadis, **tevatür** derecesine ulaşmıştır. Fakat mütevatir değildir. Çünkü bu hadisi, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Muhammed ibn İbrahim et-Teymî'den yaptığı rivayette tek başına kalmıştır. Yine bu hadisi, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî'den, 200 kişi kadar bir topluluk, başka bir rivayete göre ise 700 kişi rivayet etmiştir. Yine bu hadis, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî yolu dışında pek çok yolardan da rivayet edilmiştir. Fakat bu yollardan hiç birisi sahih değildir. Hafız Ali b. el-Medinî ve daha bir çok hadis imamı, bu şekilde söz söylemişlerdir.

Hattâbî'de dedi ki: 'Hadisçiler arasında bu konuda bir görüş ayrılığının olduğu bilinmemektedir.'

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır."

Irâkî (ö. 805/1402)'de bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bazı hadisçiler, bu hadisin, **meşhur** hadis[5] olduğunu söylemişlerdir. Bazı hadisçiler de, (bu hadisin) **mütevatir** hadis olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu hadis, mütevatir hadis değildir. Bu hadis (olsa olsa) ancak **ferd** hadis[6] olabilir. Bu hadisin, 'mütevatir hadis' ve meşhur hadis olduğunu söyleyenler, (bu sözleriyle,) hadisin, (ravi zincirinin) son tabakasında bulunan ravi çokluğunu göz önünde bulundurduklar için (bununla,) meşhurluğu ve 'mütevatirliği' kast etmişlerdir.

(Hadis zincirinin son tabakasındaki ravi sayısının çok olması nedeniyle) Hafız Ali b. el-Medinî, bununla ilgili olarak şöyle der:

'Bu hadisi, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî'den, 700 kişi rivayet etmiştir.' "(Irâkî'nin sözü burada bitmektedir.)

Sehâvî (ö. 902/1496)'de **"Şerhu't-Takrîb"**de bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu hadisin, mütevatir hadisden ziyade meşhur hadise benzetilmesi, doğru değildir. Bu hadis (olsa olsa) ancak **garib** hadise[7] benzetilebilir. Çünkü (kural gereği) benzetmedeki hüküm, (çoğa göre değil de) en aza göre verilir."

Kısacası: Hadis imamları, bu konuda, ilk tabakada (az sayıda kişi tarafından rivayet edilmesi) nedeniyle hadisin, **"ferd-garib hadis"** olduğunu söylemişlerdir. Fakat hadisin, son tabakada (çok sayıda kişi tarafından rivayet edilmesi nedeniyle,) meşhur yada mütevatir olup olmadığı hususundaki garip durum, tam 4 defa yinelenmiştir. Bir çok hadis hafızının da söylediği gibi, bu hadis ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'den şu yoldan gelmesiyle sahih olabilir:

1. Yalnız Hz. Ömer rivayeti.
2. Yalnız Alkame'nin, Hz. Ömer'den yaptığı rivayet.
3. Muhammed ibn İbrahim et-Teymî'nin, Alkame'den yaptığı rivayet.
4. Yalnız Yahya b. Saîd el-Ensarî'nin, Muhammed ibn İbrahim et-Teymî'den yaptığı rivayet.

Konu, işte bu çerçevede dönüp dolaşmaktadır. Yahya b. Saîd el-Ensarî'den sonraki (tabakada yer alan ravilere) gelince, bu hadisi, Yahya b. Saîd el-Ensarî'den, 200'den fazla kişi rivayet etmiştir. Bu ravilerin çoğu da, hadis imamıdır.

Hafız Ebu Abdullah Muhammed b. Ali el-Haşşâb ise bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu hadisi, Yahya b. Saîd el-Ensarî'den, 250 kişi rivayet etmiştir."

İbn Mende (ö. 470/1077) ise bu kişilerin isimlerini alfabetik harf sırasına göre düzenleyip belirtmiş ve böylece bu kişilerin sayısı, 304'e ulaşmıştır.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'de **"Emaliyyu'l-Muhrace alâ muhtasarı ibni'l-Hâcib el-Aslî"**de ise bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu hadis, bana, bilinenden farklı 3 yoldan ulaşmıştır."

Hafız Ebu Musa el-Medinî (ö. 581/1185) ise bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Şeyhülislam diye bilinen Ebu İsmail el-Herevî'nin söylediğine göre, bu hadisi, 'Yahya b. Saîd el-Ensarî'den',yine onun arkadaşlarından 700 kişi yazmıştır."

Hafız der ki: "Bu (hadisi, Yahya b. Saîd el-Ensarî'den 700 kişinin rivayet etmesi,) mümkündür. Bunun yorumu; 'bu hadisin, Yahya b. Saîd el-Ensarî'nin arkadaşlarının her birinin (hadisin geldiği) yoldan daha çok olması' şeklinde olup bu sayı, İbn Mende'nin (alfabetik harf sırasına göre düzenleyip) belirttiği 304 sayısı geçmez. Çünkü bu hadisi, Yahya b. Saîd el-Ensarî'den nakleden raviler, bildiğimiz bu sayıyı ve rivayetlerine vakıf olduğumuz İbn Mende'nin belirttiği sayıdan daha fazlasına ulaşmaz."

(İbn Hacer) **"Tahricu Ehâdisi'r-Râfiî"**de bu konu ile ilgili olarak ise şöyle der:

"Bu hadisin geliş yolu ile ilgili konuyu, bir çok kitap ile cüz'lerden araştırdım. Öyle ki bu konu için 3.000'den fazla cüz'e baktım. (Sonunda) bu hadisin, 70 yoldan geldiğine tamamlamayı uygun buldum."

Ebu'l-Kasım ibn Mende (ö. 470/1077) **"Tezkire"**de belirttiğine göre; bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den;

1. Hz. Ömer[8]
2. Hz. Ali[9]
3. Sa'd b. Ebi Vakkâs
4. Abdullah ibn Mes'ud[10]
5. Ebu Zerr[11]
6. Ubâde ibnu's-Sâmit[12]
7. Ebu Hureyre[13]
8. Ebu Saîd el-Hudrî[14]
9. Abdullah ibn Ömer[15]
10. Abdullah ibn Abbâs[16]
11. Muaviye
12. Ukbe b. Âmir
13. Utbe b. Abdussülemi
14. Câbir[17]
15. Enes[18]
16. Utbe ibnu'n-Nudder
17. Utbe b. Müslim
18. Hilâl b. Süveyd rivayet etmiştir.

Hafız İbn Kesir (ö. 774/1372)'nin belirttiğine göre; kendisi, Mizzî'ye, İbn Mende'nin, (hadisi rivayet eden ravilerin ismi ile ilgili) bu sözünü sormuştu.

Hafız Ebu'l-Fadl el-Irâkî'de, İbnu's-Salâh'ın kitabı üzerine yazdığı eserde, İbn Mende'nin, (hadisi rivayet eden ravilerin ismi ile ilgili) bu sözünü; 'hadisi rivayet eden ravilerin, niyet hususundaki bu hadisleri, bu lafza özgü değil de mutlak anlamda niyet hakkında gelen hadislere itibar etme suretiyle rivayet ettiklerini ve İbn Mende'nin belirttiği son iki ismin sahabi olmadığını' kast ettiğine yöneltmektedir.

Hafız da der ki: Bu hadis, bu lafızla, ismi daha önce geçen 4 kişiden de gelmiştir. Bunlarda; 1. Ebu Saîd el-Hudrî, 2. Enes, 3. Ebu Hureyre, 4. Hz. Ömer.' (Hafızın sözü burada bitmektedir.)

Hafız Ebu'l-Fadl el-Irâkî (ö. 805/1402)'nin belirttiğine göre; bu hadisi, 33 sahabi rivayet etmiştir. Bunlardan bazılarının isimleri, daha önce geçmişti. Bunlara şunları da eklemiştir:

19. Ebu'd-Derdâ
20. Sehl b. Sa'd[19]
21. Nevvâs b. Sem'ân
22. Ebu Musa el-Eş'arî
23. Süheyb b. Sinân[20]
24. Ebu Ümâme el-Bâhili[21]
25. Zeyd b. Sâbit[22]
26. Râfi' b. Hadîc
27. Safvân b. Ümeyye
28. Gaziye ibnu'l-Hâris[23]
29. Hâris ibn Gaziye[24]
30. Hz. Aişe[25]
31. Ümmü Seleme[26]
32. Ümmü Habîbe
33. Safiye bint Hayy.

Bunlar, (lafza özgü değil de) mutlak anlamda niyet konusunda gelen hadisleri rivayet etmişlerdir.

Irâkî'nin oğlu Veliyyuddin Irâkî ise, bu hadisi, sadece Hz. Ömer'in rivayetine indirgemiş (bunun dışında gelen diğer hadis lafızlarını ise zayıf saymış) veya mutlak anlamda niyet konusuna indirgemiştir.

Yine İbn Mende (ö. 470/1077)'nin belirttiğine göre; bu hadisi, Alkame'nin, Hz. Ömer'den yaptığı rivayet dışında bir topluluk daha rivayet etmiştir. Bu hadisi rivayet edenler içerisinde şunlar da vardır.

34. Abdullah ibn Ömer,
35. Câbir,
36. Ebu Cuhayfe,
37. Abdullah ibn Âmir b. Rebîa,
38. Zu'l-kila',
39. Atâ' ibn Yesâr,
40. Nâşire b. Sema,
41. Vâsıl b. Amr el-Cüzâmî,
42. Muhammed ibnu'l-Münkedir.

Yine bu hadisi, Alkame'den; Muhammed b. İbrahim et-Teymî dışında Saîd b. el-Müseyyeb ile Abdullah ibn Ömer'in azadlısı Nâfi' rivayet etmiştir.

Yine bu hadisi, Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den; Yahya b. Saîd el-Ensarî dışında Yahya'nın kardeşi Abdurrabh b. Saîd ile Haccâc b. Amr ibn Alkame el-Leysî rivayet etmiştir.

İbn Mende (ö. 470/1077), bu hadisin, mütevatir hadis olduğunu savunmuştur. İşte bundan dolayıdır ki, İbn Mende, bu hadisin, mütevatir olduğunu delillendirme de bu kadar zorluğa katlanmıştır. İbn Mende, eğer mütevatirle, manevi tevatürü kastetmişse, zaten bu, (burada) mümkündür. Eğer mütevatirle, lafzî tevatürü kastetmişse, bu, mümkün değildir. Çünkü bu hadis, Hz. Ömer'in yolu dışında bir başka yoldan sahih değildir. Bu ise Hz. Ömer(in rivayet ettiği) hadisin lafzıyla değil de, Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisin lafzıyla gelmiştir. Fakat alimler, bu konuda gelen hadisin ravilerinin hatalı durumlarını da belirtmişlerdir. Şöyle ki:

- Hz. Ali Hadisi. Bu hadisin senedinde bilinmeyen bir şahıs vardır.
- Enes Hadisi. Bu hadis, gerçekten Garib'tir.

- Ebu Hureyre Hadisi. Bu hadis ise, zayıftır.

İsmi daha önce anılan sahabilerin rivayet ettikleri diğer hadisler ise, ancak **? ??????????? ????? ???????????? ? "(Kıyamet günü) herkes niyetlerine göre diriltilirler"** hadisi gibi, mutlak niyet konusundadır.

- **? ??? ????? ?????? ??? ?????? ???? ? "Niyeti olmayan kimsenin ameli de yoktur"** Hadisi.
- **? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????????? ? "Kişinin amelinden ancak niyet ettiği vardır"** Hadisi.
- **? ?????? ??????????? ?????? ???? ??????? ?? "Müminin niyeti, amelinden daha değerlidir"** Hadisi.
- **? ?????? ???? ???? ????????? ????? ?? ????? ? "Kişinin, bir başka niyetle (katıldığı) savaştan sadece niyet ettiği vardır"** Hadisi.
- **? ???????? ??????? ???????? ? "Artık cihad ve niyet vardır"** Hadisi.
- **? ????? ??????? ?????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ?? "Saflar arasında ölen nice insan vardır ki, Allah, onun niyetini daha iyi bilendir"** Hadisi.
- **? ???? ??? ?????? ??? ??????? ? "Ey Yezid! Senin için niyet ettiğin vardır"** Hadisi ve buna benzer diğer hadisler.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Münteha'l-a'mâl fi şerhi hadisi innema'l-a'mâl"**de bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

"Mutlak niyet konusunda tevatür (için gerekli olan) sayıyı geçen, gerçekten, pek çok hadis gelmiştir."

Bu konuda daha geniş bilgi için; bu kitaba, Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447)'in**"Emaliyyu'l-Muhrace alâ muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"** adlı kitabına, yine Suyûtî (ö. 911/1505)'nin **"Şerhu't-Takrîb"** adlı kitabının 'Şazz Bahsi'ne, (Kastallânî'nin)**"İrşâdu's-Sârî"** adlı kitabı ile daha bir çok alimin kitabına da bakabilirsiniz.

Şa'rânî (ö. 970/1562)'nin **"Bedrü'l-Münîr"** adlı kitabında**? ???????? ???????????? ???????????? ? "Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir"** hadisi ile ilgili söylediği şu söz, (şimdiye kadar söylenen) bütün sözleri (kısaca) şöyle ifade etmektedir.

"Bu hadisi, Buhari ile Müslim rivayet etmiştir. Fakat (Buhari ile Müslim, bu hadisi,)**? ???????? ???????????? ? "Ameller ancak…"** ziyadesiyle rivayet etmiştir. Yine bu hadisi, 30 sahabi rivayet etmiştir. Dolayısıyla da bu hadis**, mütevatir** hadislerden olmaktadır."

Ayrıca bu hadis, Suyûtî (ö. 911/1505)'nin, **"el-Ezhâr"**da anmadığı hadisler içerisinde yer almaktadır.

Suyûtî'nin, bu kitabında kast ettiği şey; her ne kadar –Allah daha iyi bilir- manevi mütevatir ile ilgili pek çok hadis getirmiş olsa da, manevî mütevatiri değil de, **lafzî mütevatiri** belirtmek olmuştur… Allah, doğruya götürendir.

*** * ***

---

[1] Kişinin yaptığı işler, niyete göre değer kazanır. Bu durum; Allah katında da, kulun yanında da böyledir. Aynı eylemi yapan iki ayrı kişi, niyetlerindeki farklılık sebebiyle birbirine zıt karşılık görebilirler. Bu sebeple, gerek Kur'an'da ve özellikle de hadislerde niyetin önemine dikkat çeken açıklamalar çokça gelmiştir.
Bütün ameller, değerini, niyete göre kazandığı için, İslam alimleri, eserlerini, bu hadisle başlatmayı genellikle adet edinmişlerdir.

[2] Hadisçiler, Usûlcüler ve kelamcılar; Mütevatir ile ilgili çeşitli tanımlar yapmışlardır. Bu tanımlar, bize, öncelikle şu hususları tespit etme imkanı vermektedir:
a. Mütevatir, Hz. Peygamber (s.a.v)'den bize kadar gelmiş haber ve hadislerdir.
b. Mütevatiri, her nesilde, büyük kalabalıklar nakletmiştir.
c. Nesiller arasındaki rivayette kesiklik hiç yoktur.
d. Bütün nesillerde, yalan üzerine birleşmeleri imkansız görülen bir topluluk, haberlerin nakledicisi durumundadır.
Mütevatir, genellikle, iki kısma ayrılır:
1. Lafzî Mütevatir: Ravilerin, verdikleri haberde, aynı kelimeleri kullanmaları şart olan haberlerdir. Mutlak olarak Mütevatir denilince, bu tür anlaşılır.
2. Manevî Mütevatir: Ayrı yollardan gelen pek çok haberde ortak noktaların bulunması durumuna verilen isimdir. Örneğin; Hz. Ali'nin cesur oluşu ve Hatem et-Tâî'nin cömert oluşu ile ilgili farklı rivayetler anlatılır ki, bunların hepside şu iki nokta gayet belirgindir: Hz. Ali cesurdur Hatem et-Tâî ise cömerttir. Bu rivayetlerde, lafızlar değişik ve olaylar ise çok farklı olabilmektedir.
Bu iki tanımın dışında çok az kullanılan bir de, "Amelî Mütevatir" deyimi daha vardır.

[3] Haberi nakleden nesillerin veya yaygın ifadeyle, her üç neslin; baş, orta ve sonu, her yönden birbirine eşit olmalıdır. Bu eşitlik, hem sayı yönünden ve hem de kopukluğun bulunmaması yönünden istenmektedir.

[4] Nevevî, İbnu's-Salâh'ın, Hadis Usûlü ile ilgili **"Ulûmu'l-Hadis"** adlı kitabını, ilk önce **"İrşâd"** adıyla özetlemiş, daha sonra da bunu, **"Takrîbu'l-İrşâd"** adıyla yeniden özetlemiştir. İşte insanlar arasında meşhur olan **"Takrîb"**, budur. **"Takrîb"** üzerine içlerinde Zeynüddin el-Irâkî, Sehâvî ve Suyûtî'nin de bulunduğu bir grup tarafından şerhler yazılmıştır.

[5] Meşhur Hadis ile ilgili bir çok tanımlar yapılmıştır. Bunlar içerisinde öne çıkan tanım şudur:
"İlk devirlerde bir-iki kişi tarafından rivayet edilmiş olduğu halde sonradan kabul görerek daha fazla kimse tarafından rivayet edilmiş olan hadis."
Bu tanıma göre; hicretin ilk asrında bir veya daha fazla ravi tarafından rivayet edilip hadis terimlerinin yerleştiği ikinci ve üçüncü asırlarda nerdeyse mütevatir sayılacak dereceye varmış her haber, meşhurdur.
Meşhur Hadis, sened ve metninin durumuna göre sahih, hasen ve zayıf olabilir.

[6] Ferd Hadis: Senedin her hangi bir yerinde ravisi tek kalmış olan hadistir.

[7] Garib Hadis: Hangi tabakadan olursa olsun, bir ravinin, tek başına rivayet ettiği hadistir.

[8] Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1, Itk 6, Menakibu'l-Ensar 45, Nikah 5, Eyman 23, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155 (1907); Ebu Dâvud, Talak 11 (2201); Tirmizî, Fezailu'l-Cihad 16 (1647); Nesâî, Taharet 60; İbn Mâce, Zühd 26

[9] Müsned, 1/84-85

[10] Müsned, 1/397; Taberânî

[11] İbn Hibbân, Sahih

[12] Nesâî, Cihad 23; Dârimî, Cihad 23; Müsned, 5/315, 320, 339

[13] Müslim, Eyman 21; İbn Mâce, Keffarat 14

[14] Müsned, 3/22

[15] Buhârî, Fiten 19; Müslim, Sıfatu'l-Cennet 84 (2879)

[16] Buhârî, Sayd 10; Müslim, İmaret 85, 86 (1353); Ebu Dâvud, Cihad 2; Tirmizî, Siyer 32; Nesâî, Biat 15; Dârimî, Siyer 69

[17] Nesâî, Cenaiz 14; Muvatta, Cenaiz 36; Müsned, 5/446

[18] Beyhakî, Şuabu'l-İman

[19] Taberânî, el-Kebir

[20] Taberânî, el-Kebir

[21] Taberânî, el-Kebir

[22] Müsned, 5/187

[23] Taberânî

[24] Taberânî

[25] Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya'lâ

[26] Müsned, 6/289

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

Bağış ve Benzeri İyilikleri Başa Kakma Yasağı..... 1
Övünme ve Haddi Aşma Yasağı..... 3
Üç Günden Fazla İlişki Kesme Yasağı..... 6
Fısıldaşma Yasağı..... 12
Gereksiz ve Aşırı Cezalandırma Yasağı..... 15
Canlıları Yakma Yasağı..... 24
Zenginin Borcunu Geciktirmesi..... 26
Bağıştan Dönmenin Kerâheti..... 28
Yetim Malı Yemenin Haramlığı..... 30
Faizin Şiddetle Yasaklanması..... 33
Gösteriş (Riyâ) Yasağı..... 37
Riyâ Olmadığı Halde Riyâ Sanılan Durumlar..... 43
Şehvetle Bakma Yasağı..... 44
Halvet Yasağı..... 52
Kadın-Erkek Benzeşmesi Yasağı..... 56
Şeytana ve Kâfirlere Benzeme Yasağı..... 59
Boyama Yasağı..... 62
Yarım Tıraş Yasağı..... 64
Saça Saç Ekletme ve Döğme Yaptırma Yasağı..... 67
Beyaz Kılları Yolma Yasağı..... 73
Sağ Elle Tahâretlenmenin Kerâheti..... 74
Tek Ayakkabı ile Gezmenin Mekruh Olduğu..... 76
Ateşi Yanar Halde Bırakma Yasağı..... 77
Boşu Boşuna Külfet ve Zahmet Verme Yasağı..... 80
Ölüye Ağıt Yakma Yasağı..... 83
Falcılara ve Kâhinlere İnanma Yasağı..... 94
Uğursuzluğa İnanma Yasağı..... 103
Canlı Resmi Yapma ve Bulundurma Yasağı..... 106
Köpek Edinme Yasağı..... 116
Hayvanlara Çan Takmanın Kerâheti..... 117
Pislik Yiyen Deveye Binme Yasağı..... 119
Mescide Tükürme Yasağı..... 121
Mescidde Gürültü Yapmanın Kerâheti..... 124
Kötü Kokularla Mescide Gelme Yasağı..... 128
Hutbe Okunurken Dizlerini Dikip Oturmanın Kerâheti..... 131
Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuna Ulaşan Kimsenin Kurbanı Kesinceye Kadar
Saçından ve Tırnaklarından Bir Şey Almasının Nehyedilmiş Olduğu..... 133
Üzerine Yemin Edilmesi Yasaklananlar..... 134
Bilerek Yalan Yere Yemin Etmenin Büyük Günah Oluşu..... 139
Yemini Bozup Kefâretini Vermek..... 243
Söz Arasında Söylenen Yemin Lafızlarının Yemin Sayılmadığı ve Kefâret Gerekmediği..... 248
Doğru Bile Olsa Alış Verişte Yemin Mekruhtur..... 252
Allah Rızası İçin İstemek..... 254
Sultana ve Başkalarına Şehinşah Demenin Haram Oluşu..... 258
Fâsık Bid'atçı ve Bunlar Gibilerine Seyyid ve Benzeri Adlarla Hitap Edilmesinin Yasaklanması..... 260
Ateşli Hastalıklara Sövmenin Mekruhluğu..... 262

Rüzgâra Sövmenin Yasaklığı ve Rüzgâr Estiğinde Ne Denileceği..... 264
Horoza Sövmenin Mekruh Oluşu..... 268
İnsanın "Şu Yıldız Sayesinde Yağmura Kavuştuk" Demesi Yasaklanmıştır..... 270
Müslümana Kâfir Demenin Haram Oluşu..... 273
Kötü Söz ve Fena Konuşmanın Yasak Oluşu..... 276
Konuşmada Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler..... 279
"Nefsim Murdar Oldu" Demenin Mekruh Oluşu..... 284
Üzüme Kerm Demenin Mekruh Oluşu..... 286
Bir Kadının Güzelliğini Bir Erkeğe Anlatmanın Yasak Oluşu..... 289
İnsanın Dua Ederken "Allahım Dilersen Beni Bağışla" Demesinin Mekruhluğu ve İsteğini
Kesin Bir Dille İfade Etmenin Gerektiği..... 292
"Allah ve Filanca Dilerse" Demenin Mekruh Oluşu..... 295
Yatsıdan Sonra Konuşmanın Mekruh Olduğu..... 297
Kadının Kocasının Çağrısına Uyma Zorunda Oluşu..... 302
Kocası Yanında Bulunan Bir Kadının Onun İznini Almadan
Nafile Oruç Tutmasının Haram Olduğu..... 305
İmama Uyan Kimsenin İmamdan Önce Başını Rükû ve Secdeden Kaldırmasının Haram Oluşu..... 308
Namazda Eli Böğüre Koymanın Mekruh Oluşu..... 311
Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Haller..... 313
Namazda Gözleri Semaya Dikmenin Yasak Oluşu..... 315
Bir Mazereti Olmaksızın Namazda Başını Sağa Sola Çevirmenin Mekruh Oluşu..... 317
Kabirlere Doğru Namaz Kılmanın Yasak Olduğu..... 320
Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Haram Oluşu..... 323
Müezzin Kâmete Başlayınca Nafile Kılmanın Mekruh Oluşu..... 326
Orucu Sadece Cuma Günü tutmanın ve Cuma Gecesini Namaza Ayırmanın Mekruh Oluşu..... 328
İftar Etmeden Orucu Birbirine Eklemenin Haram Oluşu..... 333
Kabir Üzerine Oturmanın Haram Oluşu..... 336
Kabri Kireçlemenin ve Üzerine Bina Yapmanın Yasak Oluşu..... 338
Kölenin Efendisinden Kaçmasının Ağır Bir Haram Oluşu..... 341
Şer'î Cezaların Uygulanmaması için Aracı Olmanın Haram Oluşu..... 344
Halkın Geçeceği Yola, Gölgeleneceği Yere, Su Kenarlarına ve Benzeri Yerlere Abdest
Bozmanın Yasak Oluşu..... 349
Durgun Suları İdrar ve Benzeri Pisliklerle Kirletmenin Yasak Oluşu..... 353
Bir Babanın Mal Bağışlarken Çocukları Arasında Ayırım Yapmasının Doğru Olmadığı..... 355
Yas Tutmanın Yasak Oluşu..... 359
Simsarlık ve Satış Üzerine Satış Yapmanın Yasak Oluşu..... 363
Şeriatın İzin Verdiği Yerlerden Başka Alanda Malı Telef Etmenin Yasak Oluşu..... 373
Silâhla Şakalaşmanın Yasak Oluşu..... 380
Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Mekruh Oluşu..... 384
Özrü Olmaksızın Güzel Kokuyu Reddetmenin Mekruh Olduğu..... 387
Kişiyi Yüzüne Karşı Övmek..... 389
Bulaşıcı Hastalık Olan Yerden Dışarı Kaçmanın ve Böyle Bir Yere Girmenin Mekruh Olduğu..... 394
Sihir ve Büyü Yapmanın Kesinlikle Haram Olduğu 402
Düşman Eline Geçmesinden Korkulduğunda Mushaf İle Kâfirlerin Yurduna Yolculuğun Yasak Kılındığı... 408
Altın ve Gümüş Kap Kullanmanın Yasak Oluşu..... 410
Erkeğin Sarı Renk ile Boyanmış Elbise Giymesinin Haram Oluşu..... 414
Bir Günü Akşama Kadar Susarak Geçirmenin Yasak Oluşu..... 418
Kendi Babası Olmayan Birini Babası Diye Göstermenin, Kendi Efendisi Olmayan Birini
Efendi Kabul Etmenin Haram Olduğu..... 422
Allah ve Rasûlü'nün Yasakladığı Şeylerden Sakınmak..... 431
İlâhî Bir Yasağı Çiğneyen Kimsenin Ne Diyeceği..... 435
Belli Bir Konuya Ait Olmayan İlgi Çekici Hadisler Bölümü..... 440
İstiğfar Bölümü 583

278- ??? ????? ?? ????? ??????? ??????

BAĞIŞ VE BENZERİ İYİLİKLERİ BAŞA KAKMA YASAĞI

Âyetler

??? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????? ???????????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ????????????? [264]

1. "Ey iman edenler! Başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız iyilikleri boşa çıkarmayın!"

Bakara sûresi (2), 264

İyilik yapmak, sadaka vermek, ihsan ve ikramda bulunmak, muhtaçları ve düşkünleri görüp gözetmek takdirle karşılanacak güzel ve faydalı davranışlardır. Müslümanlar, Allah'ın kendilerine ikram ettiği nimetlerden başkalarını yararlandırmaktan son derece zevk alırlar. Ancak az da olsa, bazan yaptıkları iyilikleri, yüze vuran, gönül kıran, başa kakan ve yaptıklarını bir türlü unutamayan, yerli-yersiz dile getirmekten, ilân etmekten çekinmeyenler hatta bundan zevk alanlar bile olur. İşte âyet-i kerîmede bu tür davranışlar müslümanlara yasaklanmaktadır. Hatta âyette bir misal getirilmekte ve bir de benzetme yapılarak müslümanlar iyiden iyiye uyarılmaktadır: "**Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve eziyet etmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak, pürüzsüz bir kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiç bir şey elde edemezler.."**

????????? ?????????? ????????????? ??? ??????? ?????? ????? ??? ??????????? ??? ?????????? ?????? ????? ????? ??????? ?????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? ????? ???? ??????????? [262]

2. "Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan ve gönül kırmayanlar için Allah katında mükâfatlar vardır."

Bakara sûresi (2), 262

Elindeki mal ve mülkünü ve öteki imkânlarını Allah yolunda, Allah'ın rızâsını kazanmak maksadıyla harcayanlar ve tabiî yaptıkları bağışları asla başa kakmayan, yüze vurmayan ve böylece gönül kırmayanlar elbette karşılıksız bırakılmayacaklardır. Allah Teâlâ, hâlis bir niyetle yapılmış iyilikleri karşılıksız bırakmaz. İyilikleri bekleyen en büyük tehlike, onları yapanların, yaptıklarını yüze vurmak, başa kakmak suretiyle boşa çıkarmalarıdır. Allah Teâlâ, böyle bir yanlışlık yapmayanlar için büyük mükâfatlar vâdetmektedir.

Bu müjde, yapılan bağış ve iyiliklerin, Allah'ın vereceği mükâfata havâle edilmesini teşvik etmek demektir. Kullar bilmese, takdir etmese bile yapılan iyiliği Hâlık mutlaka bilir.

Hadis

1592- ???? ??? ????? ??? ?????? ???? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ?? ??????????? ?????? ????? ???????? ? ??? ???????? ???????? ? ??? ??????????? ??????? ????? ????? » ??? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? . ??? ??? ???? : ??????? ???????? ??? ???? ?? ????? ?????? ? ??? ????????? ? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ???????? » ???? ???? .

??? ?????? ?? : « ??????? ?????? » ????? : ????????? ??????? ????????? ?????? ???? ??????????? ??????????.

1592. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Üç sınıf insan vardır ki kıyamet günü Allah, onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz. Hem de onlar için can yakıcı bir azab vardır.**"

Râvî dedi ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu cümleyi üç kere tekrarladı.

Ebû Zer:

- Bu kimseler tam bir mahrumiyete ve hüsrana uğramışlar. Bunlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- "**Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malını iyi bir fiyatla satmaya çalışandır**" cevabını verdi.

Müslim, Îmân 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Tirmizî, Büyû' 5; Nesâî, Zekât 69, Büyû' 5, Zînet 103; İbni Mâce, Ticârât 30

Müslim'in Îman bölümündeki 171. hadisin ikinci rivâyetinde **'izârını yerde sürükleyen"** kaydı bulunmaktadır. Bu da çalım satmak maksadıyla elbisesini topuklarından aşağıya uzatan anlamına gelir.

Açıklamalar

Herkesin rahmet ve mağfirete en çok ihtiyaç duyacağı kıyamet gününde, ilâhî lutuf, inâyet, rahmet, iltifat ve mağfiretten mahrum kalacak olan insanlar, aslında dünyanın ve âhiretin en büyük zararına uğramış demektir. O günün yegâne mâlik ve sahibinin yüzlerine rahmet nazarıyla bakmayacağı, kendileriyle konuşup iltifat etmeyeceği ve günahlarını bağışlamak suretiyle kendilerini temize çıkarmayacağı insanlar, başka kime ve nereye baş vurabileceklerdir?

Hadisimizin başlangıç kısmındaki Hz. Peygamber'in üç kere tekrar ettiği tesbit cümleleri Âl-i İmrân sûresi'nin 77. âyetinde aynen yer almaktadır. O âyette şöyle buyurulmaktadır: "**Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir nasibi yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azab vardır."**

Hadisimizde işte böyle büyük bir nasipsizliğe mahkûm insanlardan üç grub kimseden söz edilmekte, onların üç ayrı tavrı haber verilmektedir. Bunlardan ilki, kibir ve gururla eteklerini yerlerde sürüyenlerdir. Elbisesinin, pantolonunun veya kaftanının eteklerini yerlere kadar uzatıp kibir ve gurur içinde çalım satanlar, kul olduklarını unutarak kendilerini bir şey sanmalarının kahredici cevabını, âhirette ilâhî rahmet ve iltifattan uzak kalarak alacaklardır. Hadîs-i şerîf, 795 numara ile geçmiş ve orada bu açıdan açıklanmış bulunmaktadır.

Biz burada yaptığı iyiliği başa kakma alışkanlığına sahip kişilerin nasipsizliği üzerinde duracağız. Aslında hadiste sayılan üç grup insandan birinci ve üçüncü grupta yer alanlardan biri kibir, öteki, sıcak iklim bölgelerinde pazarın en canlı olduğu, diğer bölgelerde ise pazarın genellikle dağılmaya yüz tuttuğu bir dönem olan ikindi sonrasında, yalandan yemin ederek malına sürüm kazandırmaya çalışmak gibi doğrudan yasaklanmış olan iki büyük kusuru işlemişlerdir. Burada üzerinde duracağımız ikinci grup ise, önce bir hayır ve iyilik yapıyor, sonra da dönüp bu yaptığı iyiliği, iyilik yaptığı kimsenin başına kakıyor, yüzüne vuruyor. Bu çiğ hareketi dolayısıyla da yaptığı hayrın hayrı kalmıyor. Bize göre asıl acınacak olan bu tür tavır sahipleridir. Kendi yaptığı iyiliği yine bizzat kendisi boşa çıkarıyor. Sonuçta, yaptığı iyiliği başa kakmak, kibirlenmek ve yalan yere yemin ederek mal satmaya çalışmakla aynı ağırlıkta bir suç işlemiş olmaktadır. Bu üç tavır, temelde "sahtecilik"te birleşmektedir. Kibirle çalım satan, kul olarak mütevâzî davranması gerekirken, sahte bir gösterişe kalkışıyor. Malını yalan yere yemin ederek daha fazla fiatla satmaya çalışan, sahteciliği yalan yere yemin etme şeklinde icrâ ediyor. Yaptığı hayrı, başa kakarak boşa çıkaran da iyilik yapıyor görünerek insanları minnet altında bırakmayı hedeflemiş, samimi davranmamış, iyiliği sahteciliğine âlet etmiş oluyor.

Bildiğimiz bir gerçek vardır; o da yüce Rabbimiz'in, samimiyetten ve kendi rızâsını kazanma niyetinden uzak sahtecilikleri asla kabul buyurmadığı, onlara asla kıymet vermediğidir. Bu hadis, bu gerçeğin delillerinden birini teşkil etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet günü bazı insanlara iltifât buyurmayacak ve onları bağışlamayacaktır.
2. Yaptığı bağış ve benzeri iyilikleri yüze vuran, başa kakan, milleti minnet altında bırakmaya kalkan kişiler bu nasipsizler arasında bulunmaktadır.
3. Yaptığı iyiliği asla başa kakmamak gerekir.
4. Kibir, yalan yere yemin etmek ve iyiliği başa kakmak, sonuç itibariyle aynı şekilde cezalandırılacak üç günahtır.
5. Yaptığı iyiliği korumanın yolu, onu unutmaktır.

279- ??? ????? ?? ???????? ??????

ÖVÜNME VE HADDİ AŞMA YASAĞI

Âyetler

????????? ????????????? ????????? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ????????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ????? ????????? ?????? ??????? ????????? ??? ??????? ?????????????? ????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ??????? [32]

1. "Kendinizi (övüp övüp) **temize çıkarmayın. Allah, kimin takvâ sahibi olduğunu çok iyi bilir."**

Necm sûresi (53), 32

Allah her şeyi bilir. Çünkü her şeyi O yaratmıştır. İnsanoğlunun ise, kendi hayatının belli kesitleri hakkında bile bilgisi yoktur. O içinde bulunduğu çevre ve şartlara göre kendisine bir yer belirleyip başkalarıyla ilişkilerini o çerçevede yürütür. Çoğu kere de insan, kendi haklılığına ve farklılığına inanır. Kendinden yana tavır alır. Bu sebeple verdiği hükümler de çoğunlukla yanlıdır.

Âyet-i kerîme, insanoğlunun yaratılışını hatırlatan bir âyetin son cümlesidir. Bir cümle yukarısından itibaren şöyle buyurulmaktadır: "**Allah, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada, sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.**" Yani sizin kendinizi bilmediğiniz zamanlarda bile nasıl olduğunuzu ve gelecekte neler yapacağınızı, kısacası eksiğinizle noksanınızla sizi hep O bilir. O halde, kendinizi günahsız, kusursuz, tertemiz kabul ederek sakın öğünmeye kalkmayın. Sizin bilmediğiniz kusurlarınız olabilir. Kimin gerçekten Allah saygısıyla dopdolu olduğunu en iyi Allah bilir.

???????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ??? ????????? ???????? ???????? ?????????? ????? ??????? ??????? [42]

2. "Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapanlara cezâ vardır. İşte acıklı azâb bunlaradır."

Şûrâ sûresi (42), 42

Suç ve ceza ilişkisi hakkında etraflı açıklamalar ihtivâ eden âyetler arasında yer alan bu âyet-i kerîme, cezalandırılması gerekenlerin, doğrudan doğruya zulmedenler veya bir suça karşılık vermede aşırı gidenler ile yeryüzünde kendini üstün görerek kibirle azgınlık ve taşkınlık edenler olduğunu bildirmektedir. Bu kibirli azgınlar için âhirette de acıklı bir azâbın bulunduğunu ilân etmektedir.

İnsanın kendisini bir şey sanması, büyüklenme duygusuna kapılması, onun yoldan çıkmasını, haksızlık yapmasını son derece kolaylaştırır. Onun için mütevazi olmak, haddini bilmek ve alçak gönüllü davranmak daima tavsiye edilmiş, aksine davranışlar ise yasaklanmıştır.

Hadisler

1593- ????? ????? ???? ???? ??? ?????? ????? ???? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ???? ?? ??????? ????? ??? ???? ? ??? ?????? ???? ??? ???? » ???? ???? .

??? ???? ?????? : ??????? : ??????????? ???????????? .

1593. Iyâz İbni Hımâr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bana:

Birbirinize karşı öylesine alçak gönüllü olun ki, hiç bir kişi diğerine karşı haddi aşıp zulmetmesin. Yine hiç bir kimse, bir başkasına karşı böbürlenip üstünlük taslamasın diye vahyetti."

Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1594- ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ??? ????????? : ????? ???????? ? ???? ??????????? » ???? ???? .

?????????? ??????????? : « ?????????? » ?????? ?????? ? ?????? ?????????? .???? ??????? ???? ???? ???? ?????? ????????? ? ????????? ?????? ? ??????????? ???????? ? ?????? ??? ?????? ? ???? ??? ????? ??? ??? ?? ????? ??? ????? ?? ???? ??????? ? ??????? ????????? ????????? ? ???? ???????? ? ??? ??? ??? . ?????? ???????? ????????? ????????? ? ?????? ????? ???? ??????? ???????? : ????? ???? ???? ?????????????? ??????????? ??????? ? ??? ????????? ?? ???? « ?????????? » .

1594. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir kimse** (kendini üstün görüp diğerlerini küçümseyerek) **insanlar helâk oldu derse, kendisi onların en önce helâk olanı olur.**"

Müslim, Birr 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 77

Açıklamalar

603 numara ile "Tevâzu ve Mü'minlere Kol Kanat Germe" konusunda da geçmiş olan birinci hadiste Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın kendisine ve biz ümmetine alçak gönüllü davranmayı emrettiğini bildirmektedir. Öylesine bir tevâzû ve alçak gönüllülük ki, hiç kimse kendisinde bulunan ilim, mevki ve mal gibi her hangi bir üstünlük sebebi dolayısıyla bunlardan mahrum olanlara karşı üstünlük iddia ederek maddî mânevî haksızlık yapmaya asla kalkışmayacaktır. Okur-yazar olmayanları neredeyse insan saymamak, onların oylarıyla okumuşların oyları arasında fark olması gerektiğini ileri sürmek gibi bu çağda bile bazı kendini bilmez, halktan kopuk kişilerde görülen üstünlük ve farklılık iddia ve haksızlığı hadisteki bu ikazın ne kadar isabetli, zamanlar üstü ve güncel olduğunu göstermektedir.

Belli bazı nimetlere sahip olmak, başkalarına karşı haksızlık gerekçesi yapılmamalıdır. Her nimet şükrü gerektirir. Nimete şükür ise, asla o nimetten mahrum gözükenleri küçümsemek ve onlara zulmetmek hakkını kimseye vermez. İnsanın sahip olduğu nimet ölçüsünde alçak gönüllülüğü artmalıdır. Bu da pek tabiî olarak sorumluluk duygusuyla ilgili bir konudur.

Hadîs-i şerîf, hiç kimsenin bir başkasına karşı üstünlük taslamamasını, övünme ve iftihara kalkışmamasını da ayrıca tenbih etmektedir.

Övünme duygusu ve başkalarından farklı olduğunu gösterme arzusu yani alçak gönüllü olamama hastalığı, aslında kibirden kaynaklanır. Zâten tevâzu, kibrin tam zıddıdır. Kibir ve gurur insanoğluna hele bir müslümana asla yakışmaz. Çünkü o, İblis'in huyudur. Bu sebeple de yasaklanmıştır.

İkinci hadis, kendini beğenme, övünme, başkalarını küçük görüp onlara karşı üstünlük iddiasında bulunma yanlışının zaman zaman bu hastalığa tutulmuş kişileri, toplumu toptan karalamaya da sevkettiğine işaret buyurmaktadır. Kendini tertemiz, sapasağlam kabul edip "İnsanlar bozuldu, helâk oldu" gibi yüksekten atıp ahkâm kesmeye kalkanlara hemen her kesimde rastlamak mümkündür. Özellikle bunu, kendi ibadetlerine güvenerek yapanlar, daha büyük bir yanılgı ve helâk içindedirler. Bir kimse insanlara ve müslümanlara neyi lâyık görürse, onunla önce kendisi karşılaşır. İnsanların bozulup helâk olduğu iddiası da önce o iddianın sahibini vurur. İnsanların helâke en yakın olanı bu tür konuşmayı sevenlerdir.

Bu ve benzeri sözler ve yakınmalar, kendini üstün görme duygusundan ileri gelmiyor da sadece bir üzüntü ve kuşku ifadesi olarak ileri sürülüyorsa, dînî bir amaçla, 'keşke daha iyi olabilsek' anlamında söyleniyorsa bunun bir sakıncası yoktur. Böyle bir niyet dışında milletin helâkine hükmetmek, kendini beğenmişliğin bir ifadesi olacağı için, bu sözün sahibinin helâki o noktadan itibaren başlamış demektir.

İnsanların ayıp ve kusurlarını olduğundan da büyük göstererek onların âkıbetleri hakkında kesin hüküm vermeye kalkışmak, elinde hiç bir delil yokken kendisini kurtulmuş saymak demektir. Kendi kusuruyla meşgul olmayı unutanların helâki herhalde herkesten önce gerçekleşir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Övünme ve haddi aşma nehyedilmiştir.

2. Müslüman mütevâzî, alçak gönüllü olmakla yükümlüdür.

3. Felâket tellallığı yapmak kimseye hayır getirmez.

4. Sahip olduğu maddî mânevî hiç bir nimet kişiye, kendini başkalarından üstün görme hakkını vermez. Aksine sorumluluğunu arttırır.

280- ??? ????? ??????? ??? ???????? ??? ????? ????
??? ????? ?? ??????? ?? ?????? ????? ?? ??? ???

ÜÇ GÜNDEN FAZLA İLİŞKİ KESME YASAĞI

BİD'AT İCAD ETMİŞ VEYA GÜNAHKÂRLIĞI AÇIĞA ÇIKMIŞ OLMAK VE BENZERİ SEBEPLER DIŞINDA MÜSLÜMANLARLA ÜÇ GÜNDEN FAZLA KÜS DURMA, İLİŞKİ KESME YASAĞI

Âyetler

???????? ?????????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? [10]

1. "Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulun!"

Hucurât sûresi (49), 10

Müslümanlar arasında selâmı sabahı kesmeyi, küsmeyi, konuşmamayı gerektiren küçük veya büyük olaylar olabilir. Bunu bir anlamda normal karşılamak gerekir. Ancak normal olmayan, müslümanların bu tür olaylar sebebiyle birbirleriyle alâkayı uzun süre kesmeleridir. Mademki müslümanlar din kardeşidir, o halde uzun süre birbirlerinden kopuk kalamazlar, kalmamalıdırlar. Gerek fert olarak gerekse toplum olarak müslümanlar arasındaki küskünlüklerin, kırgınlıkların ve düşmanlıkların ortadan kaldırılması, aralarının bulunması öteki müslümanların görevidir. Kardeşlik bunu gerektirir.

Kardeşler toplumunda kardeşliğin devamından kardeşlerin tamamı sorumludur.

?????????????? ????? ??????? ??????????? ????? ??????????? ????? ???????? ?????????????? ??????????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? [2]

2. "Günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmayın!"

Mâide sûresi (5), 2

İnsanoğlunun kardeşine yardım etme duygusu ve eğilimi fitrîdir. Onun mayasında böyle bir duygu ve eğilim vardır. Ancak yardımlaşma da bir sınıra tâbîdir. İşte bu âyet o sınırı belirlemektedir. Hemen bir önceki cümlesinde, "**İyilik ve takvâda birbirinize yardım ediniz!**" buyurulurken, ardından "**Günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmayın!"** buyurulmak suretiyle, kardeşler arasındaki yardımlaşma ilkesinin, günah ve düşmanlık konularında geçerli olmadığı bildirilmektedir.

Bu âyet-i kerîme, sevgili Peygamberimiz'in bir hadisini akla getirmektedir: Efendimiz*"Zâlim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et!"* buyurmuş. Sahâbîler sormuşlar: "Mazluma yardımı anladık, Ey Allah'ın Resûlü! Ama zâlime nasıl yardım ederiz?" Bunun üzerine Efendimiz,*"Onu da zulmünden vaz geçirirsiniz!"* buyurmuş (bk. 239. hadis). Buradan anlaşılmaktadır ki, günah işlemek ve düşmanlık yapmakta yardımlaşmamak, bu gibi konularda kardeşleri desteksiz bırakmak aslında iyilikte yardımlaşma demektir. Bu da müslümanların her olayda müslümanca yardımlaşmakla yükümlü oldukları anlamına gelmektedir.

Hadisler

1595- ???? ????? ??? ?????? ???? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????????? ? ??? ???????? ? ??? ???????? ? ??? ???????? ? ???????? ?????? ??????? ???????? . ??? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? » ????? ???? .

1595. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Birbirinizle ilginizi kesmeyiniz, sırt dönmeyiniz, kin tutmayınız, ve hased etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir müslümanın, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir.**"

Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30-32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5

1597 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1596- ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ?????? ????????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? : ????????? ? ???????? ??? ???????? ??? ? ?????????? ??????? ????? ????????? » ????? ???? .

1596. Ebû Eyyûb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir müslümanın, din kardeşini üç gün üç geceden fazla terkedip küs durması helâl değildir: İki müslüman karşılaşırlar biri bir tarafa öteki öbür tarafa döner. Halbuki o ikisinin en iyisi önce selâm verendir.**"

Buhârî, Edeb 62, İsti'zân 9; Müslim, Birr 23, 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 21, 24; İbni Mâce, Mukaddime 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1597- ???? ??? ??????? ??? ?????? ???? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ????????? ?? ????? ????? ?????? ? ?????? ?????? ??????? ??????? ?? ???????? ????????? ??????? ? ??? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ? ??????? : ????????? ?????? ????? ???????? » ???? ???? .

1597. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her Pazartesi ve perşembe günü ameller Allah'a arzolunur. Din kardeşi ile arasında düşmanlık bulunan kişi dışında Allah'a şirk koşmayan her kulun günahları bağışlanır. (Meleklere) siz şu iki kişiyi birbiriyle barışıncaya kadar tehir edin, buyurulur."

Müslim, Birr 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 47

Açıklamalar

Kardeşler toplumu olduğuna defalarca işâret ettiğimiz İslâm toplumunda elbette ilişkilerin çok sıcak ve kardeşçe olması beklenir. Ama müslümanlar da nihayet birer insandır. Çok farklı sebeplerle birbirlerine kırılmış, küsmüş olabilirler. Bu durumda, aslolan kardeşlik hukukunun yeniden tesisi için dinimiz bazı tedbirler almış ve bazı yollar göstermiştir. 1571 numarada bazı küçük farklarla geçmiş olan **birinci hadis**te, önce ilişki kesme noktasına gelinmemesi için gerekli tavsiyelerde bulunulmakta sonra da şayet böyle bir noktaya gelinmişse, bunun en son sınırının üç gün üç gece yani 72 saat olduğu belirtilmektedir. Bunun ötesinde isterse bir saat olsun küs durmanın helâl olmadığı bildirilmektedir.

Günlük dünyevî işler ve ilişkiler sebebiyle birbirine kırılan iki müslümanın, - ciddî bir dînî sebep söz konusu olmadığı sürece - en çok üç gün birbirlerinden uzak kalabilecekleri, küs durabilecekleri kaidesi böylece ortaya konulmuş olmaktadır.

İkinci hadis, bu genel kaideyi hatırlattıktan sonra, ilişki kesme ve küs durma olayını bir misalle anlatmakta ve bir gerçeğe dikkat çekmektedir. İki müslüman birbiriyle yolda belde karşılaştıkları zaman, biri yüzünü bir tarafa öteki öbür tarafa çevirir veya yollarını değiştirir ya da birbirlerini görmezden gelirler. Bu, aralarındaki kardeşlik hukukunun gözardı edildiği anlamına gelir. Bu derece birbirleriyle alakayı, selâmı sabahı kesmiş olarak en fazla üç gün geçirme hakları vardır. Bilinmesi gereken gerçek şudur: Herhangi bir sebeple birbirine küsmüş iki müslüman karşılaştığı zaman, kim önce selâm verirse, hayırlı olan odur.

Müslümanların birbiriyle olan münasebetlerinin yeniden düzelmesini sağlayacak ilk adımı atan, ilk sözü söyleyen ilk kez selâm veren kişi, elbette ötekinden daha hayırlı olacaktır. Çünkü yaptığı iş, toplumun tamamına yönelik ilişkileri onarmak ve iyileştirmek demektir. Müslümanlar arası ilişkiler selâm ile başlar. Onun için de selâmı ilk verenin daha hayırlı olduğu bildirilmiştir.

Üçüncü hadis, birbiriyle alakayı kesen ve birbirine küsen müslümanların ilâhî huzurda tâbi tutuldukları bir muameleyi haber vermekte ve dolayısıyla müslümanları sürekli barışık olmaya çağırmaktadır. Her pazartesi ve perşembe günleri kulların amelleri Allah'a arzolunur ve yüce Rabbimiz şirk dışında kalan günahları kullarından dilediklerine bağışlar. Birbiriyle küs iki müslümanın ameli arzolununca görevli meleklere bunların amellerinin kabulünü aralarını düzelttikleri zamana kadar erteleyin, buyurulur. Yani işledikleri iyi kötü bütün amelleri bekletilir, kabul ve af muamelesine tabi tutulmaz.

Sevgili Peygamberimiz'in haber verdiği bu işlem, bir müslüman için ne kadar ağır bir durumdur. Bu ağır durumdan kurtulmak için, yegâne yol, dargın olduğu kişilerle derhal barışmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlık, toplumda kardeşliği esas alan bir dindir.
2. Müslümanlar birbirleriyle en fazla üç gün üç gece dargın durabilirler.
3. Dinî ya da şer'î bir sebep varsa o takdirde küslük süresi uzayabilir. Nitekim Hz. Peygamber, hanımlarıyla bir ay kadar ilişkisini kesmiş ve küs durmuştur.
4. Küslerin en hayırlısı karşılaştıkları zaman önce selâm verendir.
5. Birbiriyle dargın olan müslümanların amelleri, barıştıkları zamana kadar ilâhî huzurda bekletilir, kabul veya af muamelesine tâbi tutulmaz.

1598- ????? ????? ??? ?????? ????? ???? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???? ??????????? ???? ???? ??? ????????? ????????? ?? ??????? ?????? ????? ?? ??????????? ?????? » ???? ???? .

« ??????????? » ???????? ??????? ????????? ???????????? .

1598. Câbir *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:

"Şeytan, Arap yarımadasında müslümanların kendisine kulluk etmelerinden ümidini kesmiştir. Fakat onları birbirlerine düşürmeye, aralarını açmaya çalışacaktır."

Müslim, Münâfikîn 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 35

Açıklamalar

Efendimiz'in Vedâ hutbesinde de bu hadise benzer bir beyânı bulunmaktadır. Şöyle buyuruyor:

- **"Ey mü'minler!. Gerçekten şeytan sizin şu topraklarınızda kendisine kulluk edilmesinden ümidini ebediyyen kesmiş bulunmaktadır. Fakat o, sizin önemsiz saydığınız iş ve davranışlarınızda kendisine uyulmasından memnun olacaktır. Dininizi ondan koruyun!"** (bk. İbni

Hişâm, *Sîre*, IV, 251).

Hz. Peygamber'in her iki beyânındaki haber ve uyarısı, her çeşit tahrik, kargaşa ve kırgınlığın temelinde bir inanç problemi, bir dinî ve sosyal kargaşa çıkarma amacı bulunduğunu, şeytanın temsil ettiği sapıklar cephesinin müslümanlara yönelik sinsî faaliyetlerinin sürekli olduğunu ortaya koymaktadır. Kardeşlik hukukuna ters düşen her türlü tahrik, hadisimizin ifadesiyle bir "tahriş"tir. **Tahriş** ise, düşmanlık, anarşi ve fitne çıkarmaya yönelik her çeşit faaliyet anlamındadır. O da şeytanın ve adamlarının işidir.

Arap yarımadasında ve namaz kılan müslümanların bulunduğu hemen her yerde şeytana kulluk edilmeyecek, ama müslümanlar hiç bir zaman ve zeminde şeytanın, aralarında düşmanlık doğuracak sinsi faaliyetlerinden de yakalarını kurtaramayacaklardır. Bu demektir ki, müslümanlar arasında çıkacak her ilgi kesme, düşmanlık ve küs durma olayı şeytanın arzu ettiği ve memnun olduğu bir sonuçtur. "Şeytan azâbta gerek". Kardeşlik hukukunu ayakta tutmak, dargınlıkları ise en fazla üç gün içinde sona erdirmek de müslümanların sürekli görevidir, öyle olmalıdır.

Hadisimizin dolaylı olarak yaptığı çağrı budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytan müslümanların arasında düşmanlık, dargınlık ve dağınıklık olmasını ister.
2. Müslümanlar üç günden fazla dargın durmamak suretiyle bir taraftan kendi görevlerini yapmış bir taraftan da şeytanı me'yus ve perişan etmiş olurlar.

1599- ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? « ?? ?????? ???????? ??? ??????? ????? ????? ?????? ? ???? ???? ?????? ????? ???? ???? ?????? » .

????? ??? ???? ???????? ??? ????? ??????? .

1599. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:

"Müslümanın din kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz. Kim müslüman kardeşini üç günden fazla terkeder ve o hal üzere ölürse cehenneme girer."

Ebû Dâvûd, Edeb 47

1601 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1600- ????? ??? ?????? ??????? ?? ??? ?????? ???????? ? ???????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ??? ???? ????? ?????? ????? ??????? ????? » .???? ??? ???? ?????? ???? .

1600. Sahâbî Ebû Hırâş Hadred İbni Ebû Hadred el-Eslemî (es-Sülemî de denir), *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Kim, din kardeşini bir yıl terkedip küs durursa, onun kanını dökmüş gibi günaha girer."

Ebû Dâvûd, Edeb 47

Ebû Hırâş

Hadred İbni Ebû Hadred el-Eslemî, Ebû Hıraş künyesiyle meşhur olan Medineli bir sahâbîdir. Ebû Dâvûd, kendisinden sadece bu küs durma ile ilgili hadisi rivayet etmiştir. Buhârî, el-Edebü'l-müfred'inde onun rivayetine yer vermiştir

Hakkında başkaca bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1601- ???? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ??????? ????????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????? ? ????? ?????? ???? ?????? ? ??????????? ? ??????????? ???????? ? ???? ????? ????? ????????? ????? ?????????? ?? ??????? ? ???? ???? ??????? ???????? ? ?????? ???? ??????? ? ??????? ?????????? ??? ????????».

????? ??? ???? ??????? ??? . ??? ??? ???? : ??? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ???? ?? ???? .

1601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir mü'minin, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl değildir. Üç gün geçmişse, onunla karşılaşıp selâm versin. Eğer selâmını alırsa, her ikisi de sevapta ortak olurlar. Yok eğer selâmını almazsa, almayan günaha girmiş olur. Selâm veren ise küs durmaktan çıkmış olur."

Ebû Dâvûd, Edeb 47

Açıklamalar

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde rivayet etmiş olduğu bu üç hadîs-i şerîf, üç günü aşkın küs durma olaylarında ne gibi sonuçlar doğacağına dikkat çekmektedir.

Allah rızası gibi yüce ve ciddî bir sebebe dayalı olan dargınlıkların herhangi bir vebâli olmadığı bilinmektedir. **Birinci hadis**te, böyle bir sebebe bağlı

olmaksızın müslüman kardeşiyle küs duran ve bu tutumunda ısrar ederek küs olduğu halde ölen kimsenin cehenneme girmeye müstehak olduğu açık bir şekilde ifâde edilmektedir. Tabiatıyla Allah Teâlâ o kulunu dilerse affeder, dilerse bağışlamayıp cehenneme koyar. Ancak işlemiş olduğu hata, kendisini cehennemle burun buruna getiren bir büyük kusurdur.

Hadis, müslüman kardeşini üç günden fazla terkeden, onunla konuşmayan ve o halde ölenlerin âhiretteki durumlarını haber vermek suretiyle, işin basit bir ilişki kesmek anlamında olmadığını, insanı âhirette de müşkil durumda bırakabileceğini haber vermektedir.

İkinci hadis, *"üç günden fazla"* ifadesine *"bir yıl"* kaydını getirerek, bu kadar bir süre müslüman kardeşiyle küs duran insanın, o müslümanın kanını dökmüş gibi büyük bir cezayı hakettiğini bildirmektedir. İnsanın kanını akıtmak onu öldürmek demektir. Adam öldürmek ise, şirkten sonra en büyük günahtır, cezayı gerektirir. Bir sene süreyle bir müslümanı terkedip onunla küs durmak da adam öldürmek gibi cezayı gerektiren bir büyük hatadır. Buradaki benzetmeden dolayı, bir yıldan fazla küs duran kimsenin kısas edileceği anlamı çıkarılamaz. Bu, küs durmaktan men etme konusunda gösterilen hassasiyet ve ciddiyeti gösterir. Benzetmelerde, bazı yönlerden eşitlik yeterli olmaktadır. Her yönden birbirine denk olması aranmaz, Bu sebeple hadisimizdeki bir yıl süreyle küs durmanın bir müslümanın kanını akıtmaya benzetilmiş olması cezayı haketmek bakımından olup çarptırılacakları cezada denklik açısından değildir. Öte yandan benzetmelerin mübâlağa mânası taşıdığı da unutulmamalıdır.

Hadîs-i şerîfteki *"bir yıl"* kaydı, büyük bir ihtimalle bir sene içinde insanın mizaç ve duygularını etkileme gücüne sahip dört ayrı mevsimin bulunmuş olmasından dolayıdır. Dört ayrı mevsimi geçirmesine rağmen duygu ve tavırlarında bir değişiklik olmayan adamın, o hal üzere devam edeceği var sayılır. Onun için de artık küs olduğu müslümanı, öldürmüşcesine kendisi açısından yokluğa mahkum etmiş gibi olur. Bu da onun kanını akıtmak gibi bir suç sayılır.

Üçüncü hadis, üç gün küs duran iki müslümandan biri karşılaştıklarında selâm verir öteki de alırsa, hem küslüğü ortadan kaldırma hem de selâm sevabını paylaşacaklarını bildirmektedir. Selâmı almayan taraf, barışma ve selâm alma görevlerini terketmiş olacağı için günaha girecektir. Sonuç ne olursa olsun, selâm veren kimse, dargınlığa son vermek istediğini açıkca ortaya koyduğu için, mü'min kardeşiyle küs durma vebâlinden yakasını kurtarmış olur. Çünkü barışmak için tam teşebbüste bulunmuştur. Sorumluluk tamamen, selâmı almayan ve barışmaya yanaşmayanın üzerinde kalır.

Böyle iki kat vebâlin altına girmemek için insan, inad etmenin kendisine kazandıracağı hiç bir şey olmadığını hatırlayarak, bâri verilen selâmı almak suretiyle barışma ve selamlaşma sevabına ortak olmalıdır. Hadisin gösterdiği yol ve yaptığı teşvik budur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın müslümanla üç günden fazla küs ve dargın durması câiz değildir.
2. Üç günden fazla küs duran o hal üzere ölecek olursa, cehenneme girmeyi gerektiren bir büyük suç işlemiş sayılır.
3. Bir yıl süre ile küs duran kişi, din kardeşinin kanını akıtmış gibi büyük bir günah işlemiş kabul edilir.
4. Üç günlük cevâz süresinden sonra selâmı veren ile alan barışma ve selâm sevabında ortak olurlar. Selâmı almayan bütün sorumluluğu yüklenir. Selâm veren ise, küs durma vebâlinden kurtulur.
5. Dinimiz, müslümanların barışık olduklarında da dargınlıklarında da birbirleriyle kardeş olduklarını unutmamalarını ön görmekte, tavsiye etmektedir.

281- ??? ????? ?? ????? ????? ???? ??????
???? ???? ??? ?????? ??? ?? ?????? ?????? ?? ?????

FISILDAŞMA YASAĞI

ÜÇ KİŞİ BİRARADA BULUNURKEN
- İHTİYAÇ HALİ DIŞINDA- ÜÇÜNCÜDEN İZİN ALMAKSIZIN DİĞER İKİ KİŞİNİN GİZLİCE KONUŞMALARININ YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Âyet

???????? ?????????? ???? ??????????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?????????????? ????????????? [10]

"Gizli konuşmalar şeytandandır."

Mücâdele sûresi (58), 10

Necvâ, gizli gizli konuşmak, fısıldaşmak demektir. İslâm'ın başlangıcında İslâm düşmanları bir araya gelir ve gizli gizli bir şeyler fısıldaşırlardı. Yasaklanmış olmasına rağmen onların bu yasağa uymayıp günah işlemek, düşmanlık yapmak ve Hz. Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizli gizli konuşmaya devam ettikleri aynı sûrenin sekizinci âyetinde haber verilmektedir. Onların maksadının **"mü'minleri üzmek"** olduğu onuncu âyetin devamında açıkca bildirilmektedir. Şeytanın işi de zaten müminleri üzmek, şaşırtmak ve yoldan çıkarmaktır. Ne var ki, **"Şeytan, Allah'ın izni olmadıkça mü'minlere hiç bir zarar veremez."** Bunun için mü'minlerin Allah'a güvenip dayanmaları gerekmektedir.

İslâmiyet, muâşeret kurallarına son derece önem veren bir dindir. Medenî bir toplumun oluşmasında beşerî ilişkilerin tanzimi ve işletilmesi büyük bir yere sahiptir. Bu sebeple müslümanların gizli-açık her konuşma ve tavırları olumlu ve hayırlıdır. Tıpkı Mücâdele sûresinin dokuzuncu âyetinde buyurulduğu gibi: **"Ey mü'minler! Aranızda gizlice konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldaşmayın. İyilik ve takvâyı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun!"**

Âyet, birinci derecede Hz. Peygamber zamanındaki mü'minlere veya bazı müfessirlerce işaret edildiği üzere, mü'min görünen münâfiklara hitabediyorsa da çağrısı bütün müslümanlaradır.

Hadisler

1602- ??? ????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????

: « ??? ??????? ????????? ???? ?????????? ???????? ????? ?????????? » ????? ???? .

????? ??? ???? ????? : ????? ???? ???? : ?????? ?????? ????? : ?????? ? ????? : ?? ???????».

????? ???? ?? « ??????? » : ??? ????? ??????? ??? ???????? ????? : ?????? ???? ??????? ????? ???? ???? ?????? ?? ??????? ???? ?? ???????? ? ?????? ????? ?????? ??? ?????????? ? ?????? ?? ???? ???? ????? ??????? ????? ???? ????? ?????? ??? ????? ?????? ????????? ? ???? ?? ????????? ????????? ?????? ???? : ?????????? ??????? ? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ????????? ???????? ???? ?????? » .

1602. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç kişi bir arada iken, diğerini bırakıp ikisi fısıldaşmasın."

Buhârî, İsti'zân 45; Müslim, Selâm 36; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; İbni Mâce, Edeb 50

Hadisi Ebû Dâvûd şu ziyâde ile rivâyet etti (Edeb 24):

Râvilerden Ebû Sâlih dedi ki; İbni Ömer'e "Peki dört kişi olurlarsa?" diye sordum. "O zaman sakıncası yoktur" dedi.

İmam Mâlik *Muvatta*'da (Kelâm 13,14) Abdullah İbni Dînâr'ın şöyle dediğini nakleder:

Bir gün ben Abdullah İbni Ömer ile birlikte Hâlid İbni Ukbe'nin çarşı içindeki evinde bulunuyordum. Bir kişi gelip İbni Ömer'in yanında benden başka kimse olmadığı halde onunla gizlice konuşmak istedi. Bunun üzerine İbni Ömer, derhal bir başkasını çağırdı, biz evde dört kişi olduk. İbni Ömer, bana ve çağırdığı kişiye, "Siz biraz birlikte oyalanınız. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, "**Üç kişi bir arada iken, ikisi öbüründen ayrı olarak fiskos etmesin**" buyurduğunu işittim, dedi.

1603 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1603- ???? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???????? ??????? ???? ????????? ???????? ????? ??????? ????? ??????????? ????????? ? ???? ???? ???? ???? ????? ????????? » ????? ????.

1603. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Üç kişi bir arada bulunduğunuz vakit, başka insanlara karışıncaya kadar,** (içinizden) **iki kişi, diğerini bırakıp fısıldaşmasın. Çünkü bu fısıldaşma, o kişiyi üzer.**"

Buhârî, İsti'zân 47; Müslim, Selâm 37, 38; Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 24; Tirmizî, Edeb 59; İbni Mâce, Edeb 50

Açıklamalar

Üç kişi bir arada iken, ikisinin bir tarafa çekilip gizli gizli konuşmaları, üçüncü kişiyi işkillendirir. Kendisi hakkında kötü bir şey planlandığını zanneder. En azından, kendisini konuşmalarına ortak etmedikleri için üzülür. Böyle bir tavır, orada bulunanlar arasında soğukluğa ve güvensizliğe sebep olur. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, böyle bir davranışın İslâm muâşeret kurallarına uygun olmadığını bildirmiş ve yasaklamıştır. İmam Mâlik ve Nevevî bu yasağın, haram anlamında olduğu görüşündedirler. Ancak hemen hatırlatalım ki, üçüncü kişiden izin almak suretiyle yapılacak gizli konuşmada, pek tabii ki herhangi bir sakınca yoktur. Üçten çok kişinin bir arada bulunduğu bir mecliste de, bir kişiyi dışlayarak hepsi birden kendi aralarında fiskos edecek olsalar, hüküm yine aynıdır. Bu da yasaktır. Öte yandan bir mecliste, içlerinden birinin bilmediği bir dille konuşmak da gizlice fısıldaşmak hükmündedir. Çünkü bu durum o kişiyi üzer ve şüphelendirir. Üçden fazla kişinin bulunduğu bir toplantıda iki kişinin kendi arasında fısıldaşması yasak değildir. Çünkü, kimse yalnızlığa itilmemiş olup diğerleri de kendi aralarında konuşabilirler. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetini imkân ölçüsünde aynen yaşamaya çok özel bir gayret ve titizlik gösteren Abdullah İbni Ömer, -*Allah babasından ve kendisinden râzı olsun*- Hz. Peygamber'in bu konudaki tavsiyesine nasıl uyulabileceğini fiilî olarak göstermiştir. Gizli görüşme isteyen bir kişi yanına gelince, daha önceden yanında bulunan arkadaşını yalnız bırakmamak için hemen bir dördüncü kişiyi çağırıp siz ikiniz şuracıkta biraz meşgul olun, diyerek tedbir almış ve özel görüşmesini yapmıştır. Böyle davranmasının gerekçesi olarak da Peygamber Efendimiz'in **"Üç kişi bir arada iken, ikisi öbüründen ayrı olarak fısıldaşmasın"** tavsiyesini göstermiştir.

İkinci hadiste yer alan "*başka insanlara karışıncaya kadar*" kaydını İbni Ömer, bir başkasını yanlarına çağırmak suretiyle gerçekleştirmiştir. Bu da insanlara karışmanın bir başka yoludur.

Bilhassa İslâmiyetin ilk yıllarında, müslüman olmayanların kendi aralarında gizli gizli konuşmaları, kaş göz işaretleriyle müslümanlar hakkında bir şeyler planladıkları izlenimi vermeleri, müslümanları son derece üzüyordu. Durum bugün de aynıdır. Bazı kişi ve kurumlarda tavır hiç değişmemiştir. Kendilerine ağır gelen bir durumu, müslümanların, başkalarına uygulamaları ise, elbette hiç yakışık almaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dinimiz, muâşeret kurallarına büyük önem vermektedir.
2. Dostluk, açıklık ve şeffaflık ister.
3. Bir kişiyi dışlayarak fısıldaşmak İslâmî edebe aykırı ve haramdır.

282- ??? ????? ?? ????? ??????? ???????
??????? ?????? ???? ??? ???? ?? ???? ??? ??? ?????

GEREKSİZ VE AŞIRI CEZALANDIRMA YASAĞI

Âyet

???????????? ?????? ????? ??????????? ???? ??????? ?????????????????? ?????????? ??????? ?????????? ????????????? ?????????????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ????????? ??????? ?????????? ????? ???????? ????????????? ????? ?????? ??? ??????? ??? ????? ?????????? ???????? [36]

"Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah, kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez."

Nisâ sûresi (4), 36

"Allaha kulluk edin ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın" diye başlayan âyet-i kerîme, müslümana yakışan tavrın hemen herkese iyilik yapmak olduğunu, özellikle de âyette sayılan insan gruplarına yumuşak ve merhametli davranmak gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Âyetteki "**elinizin altında bulunanlar**" emrinizdekiler demek olduğuna göre, köle, câriye, hizmetçi, hayvanlar (ve hatta kullanılan âlet ve vasıtalar) da bu genel ifadenin içine girer ve dolayısıyla bunların hepsine iyi davranmak gerekir.

Müslüman, çevresine, özellikle yakın çevresine iyilik eden insandır. Meşrû bir sebep yokken, ya da durup dururken bilhassa emri altındakileri cezalandırmaya kalkması kesinlikle doğru olmaz. Meşrû bir sebep varsa, o takdirde de gereğinden fazla cezalandırma yoluna gidemez. Cezalandırmanın kesinlikle terbiye etme amacının gerektirdiği sınırları aşmaması lâzım gelir. Aksi halde haksızlık ve zulüm etmiş olur ki bu da sorumluluk doğurur.

Hadisler

1604- ????? ???? ???? ??? ?????? ??????? ????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ???????? ? ?? ???? ????????? ???????? ? ?? ?? ????????? ??? ??? ????????? ??????? ???? ??????? ????? » ????? ???? .

« ??????? ??????? » ???? ????? ???????? ? ???????? ??????? ??????? : ??? ????????? ????????? .

1604. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bir kadın ölünceye kadar hapsettiği bir kedi yüzünden azâb edildi ve bu sebeple cehenneme girdi. Hayvanı hapsettiğinde ona bir şey yedirmemiş, içirmemiş, yerdeki haşereleri yemesine bile izin ve imkân vermemişti.**"

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 151, 152, Birr 133, 134

1606 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1605- ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ?????? ??????? ????????? ????? ???????? ???? ????????? ? ???????? ????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ?????? : ??? ?????? ??? ? ????? ?????? ??? ????? ??? ? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?? ???????? ??????? ????? ???????? ?????? . ????? ???? .

« ???????? » : ???? ????? ??????? ? ??????? ???? ??????? ? ????????? ?????? ??????? ?????? .

1605. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edilmiştir. Kendisi birgün, bir kuşu hedef olarak dikip ona ok atan Kureyşli gençlerin yanına uğramıştı. Hedefe isabet etmeyen her ok için kuş sahibine bir ödeme yapıyorlardı. Gençler, İbni Ömer'in geldiğini görünce etrafa dağıldılar. İbni Ömer arkalarından şöyle seslendi:

- Bunu yapan kim? Allah ona lânet etsin. Şu bir gerçektir ki, Resûllullah *sallallahu aleyhi ve sellem* canlı bir hayvanı hedef olarak dikip ona atış yapana lânet okudu.

Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58, 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 9; Nesâî, Dahâyâ 41; İbni Mâce, Zebâih 10

1606 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1606- ????? ????? ??? ?????? ????? ???? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????? . ????? ???? ? ????????? : ??????? ????????? .

1606. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öldürmek maksadıyla hayvanları bir yere hedef olarak bağlamayı yasakladı.

Buhârî, Zebâih 25; Müslim, Sayd 58; Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Nesâî, Dahâyâ 79

Açıklamalar

Müellifimiz burada, hayvanları meşrû bir sebebe dayanmadan, gereksiz yere cezalandırmanın yasaklandığını gösteren üç hadis zikretmiştir.

Birinci hadiste, geçmiş ümmetlerden birinde veya müslümanlar içinde bir kadının bir kediyi acından ölünceye dek hapsettiği, yiyecek-içecek bir şey vermediği, böcek ve haşerat cinsinden bir şey yakalaması için de serbest bırakmadığı için azâb edildiği ve bazı rivayetlere göre de cehenneme atıldığı Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından çok açık bir şekilde dile getirilmektedir. Olayın eski milletler içinde geçmiş olma ihtimalinin, hüküm açısından hiç bir

hafifletici yanı yoktur. Çünkü bir olay Efendimiz tarafından anlatıldıktan sonra o bizim için de bağlayıcı bir hüküm ifade eder. Olayda kedinin hapsedilmesinden çok, hayvancağızın ölünceye kadar aç-susuz bırakılması asıl sorumluluk kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü gereğinden fazla, aşırı derecede bir cezalandırma söz konusudur. Bazan, arsız hayvanları sırf terbiye etmek için belli bazı kısıtlamalara tabi tutmak gerekebilir. Fakat burada aşırı ceza vermemeye dikkat etmek lâzımdır. Hayvandır, savunmasızdır, diye haddinden fazla eziyet edilecek olursa, bu zulüm asla cezasız kalmaz. Dünyada veya âhirette hesabı mutlaka sorulur.

İkinci hadiste, canlı bir kuşu veya Buhârî'deki rivayete göre bir tavuğu nişangâh olarak dikip ona ok atan Mekkeli gençleri, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'nın uyarısına şâhid olmaktayız. Günümüzde çarşı-pazarda hedef tahtasına para ile atış yapan ve yaptıran kimseler gibi o gün de canlı hayvanları hedef olarak dikip, parasıyla atış yapanlar ve yaptıranlar varmış. Halbuki Peygamber Efendimiz böyle davrananlara lânet etmiştir. Hz. Peygamber'in lâneti, suçun son derece ağır olduğunu gösterir.

Böyle bir uygulama, kuşları, tavukları ve diğer canlı hayvanları sebepsiz ve gereksiz bir cezalandırmadır, onlara bir işkencedir. Buna da hiç bir kimsenin hiç bir gerekçe ile hakkı olamaz. Abdullah İbni Ömer, hayatı boyunca çevresini Hz. Peygamber'in sünnetiyle eğitmeye gayret etmiştir. Gördüğü her kötülüğe müdahale etmiş ve İslâm'ın o konudaki esasını bazan ikaz, bazan tehdit bazan da boykot ederek öğretmiştir. Onu gören Mekkeli gençlerin kaçışmaları, İbni Ömer'in onları daha önce bu konuda uyarmış olduğunu göstermektedir.

Harb oyunları ve eğitimlerinin kesinlikle canlı hedeflerle değil, maketlerle yürütülmesi gerekmektedir.

Öte yandan çevrede olup bitenlere duyarlı davranmak, yerine göre tepki göstermek müslüman toplumda yanlışları önlemenin yegâne yoludur. Bu tür olumsuz davranışları görmezden gelmek ise, bir zaman sonra etrafın kötülükten geçilmez bir hal almasına ses çıkarmamak demektir. Toplumlardaki kirlenmenin asıl sebebi, zamanında gösterilmeyen tepkilerdir. Bu sebeple iyilerin tenbelliği, kötülerin faaliyetidir, denilmiştir.

Üçüncü hadiste ise, Enes *radıyallahu anh*, Peygamber Efendimiz'in, hayvanları atış hedefi haline getirmeyi yasakladığını bildirmektedir. Bu, konuya ait yasağın yani haramlığın prensibini ortaya koyan bir hadîs-i şerîftir.

Cehennem azâbı, Peygamber lâneti ve yasaklaması, bütün bunlar bu konuda alınmış olan dînî tedbirlerin ve hükmün ciddiyet ve ağırlığını göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayvanlara merhamet etmek ve şefkatli davranmak gerekir.
2. Hayvanlara gereksiz yere ve lüzumundan fazla ceza vermek veya eziyet etmek haram kılınmıştır.
3. Herhangi bir hayvanı hedef olarak dikip onu nişan almak Peygamber Efendimiz tarafından, lânetle karşılanmış ve yasaklanmıştır.
4. Çocuk ve gençlere, hayvanlara karşı sevecen davranmalarını, onlara boş yere eziyet etmemelerini ve öldürmemelerini öğretmek gerekir.
5. Zulüm, kime ve neye yapılırsa yapılsın, zulümdür ve mutlaka sorumluluk doğurur.

1607- ?????? ??? ?????? ???????? ??? ????????? ??? ??????? ????? ? ????? : ?????? ????????? ?????? ??????? ???? ??? ???????? ??????? ??????? ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????????.

???? ???? . ??? ?????? : « ????? ?????? ?? » .

1607. Ebû Ali Süveyd İbni Mukarrin *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, Mukarrinoğullarının yedinci çocuğu idim. Bizim hepimizin sadece bir kölesi vardı. (Bir gün) en küçüğümüz onu tokatladı. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize o köleyi âzâd etmemizi emretti.

Müslim, Eymân 32-33

Müslim'in bir rivâyetinde (Eymân 33) **"yedincisi"** yerine **"kardeşlerimin yedincisi idim"** ifadesi yer almaktadır.

Süveyd İbni Mukarrin

Ebû Ali künyesi yanında Ebû Adî ve Ebû Amr gibi daha başka künyelerle de anılan Süveyd İbni Mukarrin, hepsi de sahâbî olan yed kardeşten biridir. Sahâbîler arasında böyle yedi kardeşin yedisi de sahâbî olan bir başka aile bulunmamaktadır.

Kûfe'ye yerleştiği bilinen Hz. Süveyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den on üç hadis rivayet etmiştir. Buhârî, el-Edebü'l-müfred'inde ondan hadis rivayet ederken Müslim de Sahih'inde sadece bu hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri onun rivayetlerine sünenlerinde yer vermişlerdir.

Kendisinin hangi tarihte ve nerede vefât ettiği bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

1609 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1608- ???? ??? ????????? ?????????? ????? ?????? ????? ???? : ?????? ??????? ?????? ?? ?????????? ????????? ????? ???? ????? : « ?????? ??? ????????? » ?????? ??????? ????????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ??? ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ??????? : « ?????? ??? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ???????? » ???????? : ?? ?????? ???????? ??????? ????? .

??? ??????? : ???????? ????????? ???? ???? ???? ???????? .

??? ?????? : ??????? : ??? ????? ?????? ??? ????? ??????? ?????? ????? ?????? : « ???? ??? ????

????????? ??????????? ???????? ? ??? ????????? ???????? » ???? ???? . ?????? ????????? .

1608. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Kölemi kamçı ile döverken arkamdan "**Ey Ebû Mes'ûd, bilesin ki..**" diye bir ses duydum. Ancak kızgınlığımdan sesin sahibini çıkaramadım, sözün gerisini de anlamadım. Yaklaşınca bir de ne göreyim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi! Ve bana, "**Ey Ebû Mes'ûd! Bilesin ki Allah'ın gücü sana, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla yeter!**" diyordu.

Bunun üzerine ben, "Bundan böyle bir daha asla köle dövmeyeceğim" dedim.

Müslim'deki bir rivayette, "Onun heybetinden elimdeki kırbaç yere düşüverdi" ifadesi bulunmaktadır.

Başka bir rivayette (Müslim, Eymân 35): Bunun üzerine ben, " Ey Allahın Resûlü! Allah rızâsı için bu köleyi kölelikten âzat ettim" dedim. Resûl-i Ekrem de:

- "**Beri bak! Eğer böyle yapmasaydın seni mutlaka ateş yakardı** (ya da **cehennem ateşi seni sarardı**)" buyurdu.

Müslim, Eymân 34

1609 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1609- ????? ????? ???? ??? ?????? ???????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ??? ??????? ?? ????? ?? ?????? ? ?? ???????? ? ??? ??????????? ?? ????????? » ???? ???? .

1609. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim, işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırmak maksadıyla kölesini döver veya sebepsiz yere tokatlarsa, bunun kefâreti o köleyi âzat etmesidir.**"

Müslim, Eymân 30

Açıklamalar

Kölelik ve câriyelik dönemi resmen ve hukuken ortadan kalkmıştır. Ancak bunun kaldırılmasında yüce dinimizin getirdiği esasların son derece önemli rolünü görmezden gelmek hiç kimse için mümkün değildir. Kaldı ki günümüzde de köle ve câriye adıyla olmasa bile, çalışma şartları ve hakları bakımından çok kötü durumda olan toplumların veya toplum kesimlerinin bulunduğu da inkar edilemez.

Köle, uşak, hizmetçi gibi insanlara hiç bir hakkın tanınmadığı bir ortamda, bu insanları sebepsiz yere dövme veya tokatlamanın cezası ve kefâreti olarak onların kölelikten âzat edilmesini tavsiye etmek, kölelik uygulamasının tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik çok ciddî ve dinî bir tedbirdir. **Birinci hadis**te, yedi kardeşin ortak mülkü olan bir kölenin, onlardan biri veya en küçükleri tarafından sebepsiz yere tokatlanması üzerine durumdan haberdâr olan Sevgili Peygamberimiz, aynı suçu hepsi işlemiş gibi, başka köleleri de olmamasına rağmen o kölenin âzat edilmesini emretmiştir. Bu, konuya ait İslâmî hassâsiyetin boyutlarını yani köle ve hizmetçilere iyi muamele edilmesi gerektiğini göstermesi bakımından son derece önemli bir olaydır. Hadis şârihleri, Efendimiz'in diğer kardeşleri de cezalandırma anlamı taşıyan bu tavsiyesinin temelinde, o tokatlama işine müdâhale etmemek suretiyle onların buna râzı olmalarının yattığını söylemektedirler.

Hadisin Müslim'deki bir rivâyetinde (Eymân 31) bu yedi kardeşin başka kölelerinin olmadığı söylenince Hz. Peygamber'in *"O halde, onu hizmetlerinde kullansınlar ama ona ihtiyaçları kalmadığı zaman derhal kendisine yol versinler"* buyurduğu bildirilmektedir. Buradan hareketle İslâm bilginleri, bir-iki tokat gibi azıcık bir dövme sebebiyle köleyi âzat etmenin vâcib değil mendup olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bize göre, olayın tarihî bir olay olması ve fıkhî hükmü yanında, çözüm için önerilen yol, yani meseleye yaklaşım tarzı çok önemlidir.

İkinci hadiste, kölesini gereksiz ve sebepsiz yere kamçı ile döven bir sahâbînin anlattıklarını okuyoruz. Öfkesinden, kendisine söylenen sözü anlayamıyacak ve söyleyeni farkedemiyecek duruma gelmiş Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Efendimiz'in "**Ey Ebû Mes'ûd! Bilesin ki Allah'ın gücü sana, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla yeter!**" ihtar ve ikazıyla karşılaşınca ancak aklı başına geliyor, kamçı elinden yere düşüyor ve "Bundan böyle asla köle dövmiyeceğim" diyordu. Hatta bu da yetmiyor, haksız yere kırbaçladığı kölesini oracıkta âzat ediyordu. Efendimiz'in *"Böyle yapmasaydın mutlaka ateş seni yakardı"* buyurması, yapılan hiç bir haksızlığın cezasız kalmayacağını zihinlere pekiştiriyordu. Zayıfları, fakirleri, kimsesizleri, hizmetçileri sebepli sebepsiz azarlayan, döven, kötü muamele edenler, Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfteki ikaz ve ihtarını asla akıllarından çıkarmamalıdırlar.

Üçüncü hadiste İbni Ömer *radıyallahu anhümâ,* konuya ait prensibi Peygamber Efendimiz'in bir beyânı ile bize haber vermektedir: "**Kim, işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırmak maksadıyla kölesini döver veya sebepsiz yere tokatlarsa, bunun kefâreti o köleyi âzat etmesidir.**" İbni Ömer, Müslim'in bir rivayetinde (Eymân 30) görüleceği gibi, vücudunda darb izi tespit ettiği kölesine "Canını acıttım mı?" diye sormuş, köle "hayır" demiştir. Buna rağmen, içi rahat etmeyip köleyi âzat ettikten sonra, yerden bir çöp almış ve "Benim için bu işte şu kadar bile bir sevap, bir ecir yoktur" demiştir.

Daha sonra da Efendimiz'den duyduğu bu hadisi zikretmiştir. İbni Ömer hazretleri bu sözleriyle, bu kölesini âzat etmekten dolayı bir hayır işlemiş olmadığını, ancak bir hatasının kefâretini ödediğini anlatmak istemiştir. Kefâret olarak köle âzat etmek, kazandıracağı sevap bakımından asla Allah rızâsı için köle âzat etmek gibi değildir. İyilik olarak köle âzat etmeyi emreden dinimiz, birtakım hataların kefâreti olarak da köle âzat etmeyi tavsiye etmiştir. Böylece toplumun zayıf kesimlerinin hem haklarını korumuş hem de onlara nasıl davranılması gerektiğini göstermiştir. Bu durum karşısında "**İslâmiyete göre köle almak demek köle olmak demektir**" sözü ne kadar yerindedir değil mi?

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Köle, uşak, hizmetçi, kapıcı, işçi gibi toplumda sosyal ve ekonomik durumu zayıf olanlara şefkat ve merhametli davranmak gerekir.
2. Sebepsiz yere kölesini tokatlayan o köleyi salıvermek suretiyle hatasının kefâretini ödemiş olur
3. İslâm dini toplumda yerleşik bir kurum olarak bulduğu köleliği, aldığı tedbirlerle zaman içinde ortadan kaldırmayı hedeflemiş ve bunu başarmıştır.
4. Kefâret olarak köle âzat etmek, Allah rızâsı için köle âzat etmek gibi kişiye sevap kazandırmaz. Çünkü biri ceza, diğeri hayırdır.
5. Yapılan haksızlık kime yapılmış olursa olsun, onun hesabı mutlaka sorulur.

1610- ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ??? ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ? ???? ????????? ?? ???????? ? ?????? ??? ?????????? ????????? ? ?????? : ?? ???? ? ???? : ??????????? ?? ???????? ? ???? ??????? : ???????? ?? ???????? . ?????? ??????? : ??????? ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ?? ?????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?? ????????? » ??????? ??? ???????? ? ????????? ? ????? ???? ???????? . ???? ???? « ????????? » ??????????? ???? ??????.

1610. Hişâm İbni Hakîm İbni Hizâm*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre kendisi, Şam'da, başlarına zeytinyağı döküldükten sonra güneş altında beklemeye mahkum edilmiş çiftçilere rastladı.

- Bu ne haldir? diye sordu.

- Arazi vergisi (haraç) yüzünden bir rivâyette ise baş vergisi (cizye) yüzünden cezalandırılıyorlar, denildi.

Bunun üzerine Hişâm:

- Andolsun ki ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

"**İnsanlara haksız yere dünyada azâb edenlere Allah, mutlaka azâb eder"** buyurduğunu işittim dedi ve Emîr'in huzuruna çıkıp durumu ona arzetti. Emîr de çiftçilerin serbest bırakılmalarını emretti.

Müslim, Birr 117- 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 32

Hişâm İbni Hakîm

Meşhur sahâbî Hakîm İbni Hizâm'ın oğlu olan Hişâm, babası gibi Mekke'nin fethedildiği yıl müslüman oldu. Sahâbîlerin emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker yapmakta önde gelenlerindendi. Hatta Hz. Ömer, hoşlanmadığı bir iş veya durum kendisine ulaştığı zaman, "Ben ve Hişam hayatta olduğumuz sürece bu olmaz" derdi.

Bazı kaynaklar kendisini Ecnâdeyn savaşında şehid düşen Hişâm İbni'l-Âs ile karıştırarak Ecnadeyn'de şehid olduğunu yazmışlarsa da doğru değildir. Çok güçlü ve heybetli bir yapıya sahip olan Hişâm'ın Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den çeşitli rivayetleri bulunmaktadır. Müslim onlardan bir tanesini rivayet etmiştir.

Hişâm, babası Hakîm'den önce vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Humus bölgesinde acem çiftçilerden bir grubun başlarına zeytin yağı döküldükten sonra güneş altında tutulduklarını gören sahâbî Hişâm İbni Hakîm, bu anlamsız halin sebebini sormuş ve netice itibariyle vergi borçlarını (haraç veya cizye) ödeyemedikleri için böyle bir cezaya çarptırıldıklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine derhal bu gereksiz ve haksız cezanın sona erdirilmesi için Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyduğu*"İnsanlara haksız yere dünyada azâb edenlere Allah, mutlaka azâb eder"* hadisini hatırlatarak bunun haksız bir ceza ve işkence olduğunu belirtmiştir. Bununla da yetinmeyip bölgenin vâlisi Umeyr İbni Sa'd'e giderek emir bi'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker görevini yerine getirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in toplanması gibi şerefli bir görevi üstlenmiş olan heyetin bir üyesi olan vâli Umeyr, derhal bu çiftçileri serbest bıraktırmıştır.

Zaman zaman bazı idarecilerin ve bilhassa alt kademedeki görevlilerin gereksiz ve anlamsız şekillerde insanları cezalandırma yoluna gittikleri görülegelmiştir. Bizim yakın tarihimizde, özellikle 1940'lı yıllarda "yol parası" veya "âşâr vergisi" yüzünden bir çok köylü vatandaşımız gereksiz yere hapse atılmış veya günlerce çalıştırılmışlardır. Yönetimler, halktan alacakları vergiyi, vatandaşa yardımcı olarak tahsil etmenin yollarını arayacakları yerde, kaba kuvvetle, zaten imkânı olmayan insanları fuzûlî şekilde cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Büyük miktarda vergi kaçıranlara bir şey yapmaz veya yapamazken işçi, çiftçi, küçük esnaf gibi sade vatandaşın tepesine binmeyi idarecilik sanan zâlimler, elbette bu yaptıkları karşılığında cezalandırılacaklardır. İşin başındaki üst düzey yetkililer, verecekleri emrin alt kademedekiler tarafından zulme ve işkenceye vesile kılınmadan uygulanıp uygulanmadığını da denetlemelidirler. Bu hususta iyi niyet asla yeterli olamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm gerçeğin duyurulmasına özen gösterdikleri gibi kendilerine ulaşan bir peygamber beyânına da uymakta tereddüt etmezlerdi.
2. Sebepsiz yere kimseyi özellikle de fakir-fukara takımını aslâ cezalandırmamak gerekir. Aksi halde dünyada insanları haksız olarak cezalandıranları Allah Teâlâ mutlaka cezalandıracaktır.
3. Hişâm İbni Hakîm -*Allah kendisinden razı olsun*- çevresinde olup bitenlere karşı son derece duyarlı ve yöneticilere hakkı tebliğ konusunda da gayretli bir sahâbî idi.

1611- ???? ???? ??????? ??? ?????? ???????? ???? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ? ???????? ???? ? ?????? : ????????? ?? ??????? ??? ????? ????? ???? ??????? ? ?????? ?????????? ? ???????? ?? ?????????? ? ??? ?????? ???? ??? ????????????? . ???? ???? .

« ??????????? » : ????????? ????????? ???? ???????? .

1611. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüzü ateşle dağlanarak damgalanmış bir merkep gördü ve durumu çirkin buldu, onaylamadı.

Bunun üzerine İbni Abbas (kendi kendine), Allah'a yemin ederim ki ben bundan böyle hayvanın yüzünden uzak bir yerine damga vuracağım, dedi. Merkebinin uyluklarına damga vurduttu. İbni Abbâs böylece uyluklara damga vurduran ilk kişi oldu.

Müslim, Libâs 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 52

1612 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1612- ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ?????? ??????? ?? ????? ?? ?????? ????? : ??? ?????? ?????? ????? » ???? ???? .

??? ????? ????? ????? :???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ????????? ?? ?????? ????? ??????? ?? ?????? .

1612. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, yüzüne damga vurulmuş bir merkebin yanından geçti. Bunun üzerine;

"**Bu hayvanın yüzünü dağlayana Allah lânet etsin**!" buyurdu.

Müslim, Libâs 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 52

Müslim'in bir başka rivayetinde de (Libas 106); "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüze vurmayı ve yüzü damgalamayı yasakladı" denilmektedir.

Açıklamalar

Hayvanların birbirine karışmaması ve başkalarının hayvanlarından kolaylıkla ayırt edilmesi maksadıyla işaretlenmeleri ötedenberi süregelen bir âdettir. Hayvancılıkla uğraşanlar bunu çok iyi bilirler. Nitekim bizzat Peygamber Efendimiz de zekât ve sadaka olarak verilen hayvanları işaretlemek suretiyle diğer hayvanlara karışmalarını önlemiştir. Ancak işaretleme veya damgalama işi genellikle kızgın demir ile dağlamak suretiyle gerçekleştirilir ve bunun izi hiç kaybolmaz. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, hayvanların yüzünün dağlanmasını yasaklamıştır. Kuyruk veya uyluk kısmından bir yere öyle gereksiz şekilde büyük ve derin olmamak kaydıyla bir damga vurulmasını onaylamıştır.

İbni Abbâs *radıyallah anhümâ*'nın rivayet ettiği **birinci hadis**te, Efendimiz'in, yüzü damgalanmış bir merkebi görünce bunu reddetmesi, Ebû Dâvûd'daki rivâyete göre *"Hayvanlarının yüzünü dağlayanlara benim lânet ettiğimi bilmiyor musunuz?"* diye çıkışması üzerine İbni Abbâs, kendi merkebinin uyluklarına damga vurdurmuştur. Onun bu uygulamayı ilk yapan sahâbî olduğu ve bu uygulamanın Hz. Peygamber tarafından da onaylandığı anlaşılmaktadır.

İkinci hadiste ise, hayvanların yüzünü dağlamayı Hz. Peygamber'in lânetle karşıladığı, bunu yapan kimseye lânet ettiği açıkca ifade edilmektedir. Bu rivayetin hemen arkasından verilen bir başka rivayete göre de Efendimiz'in, döverken yüze vurmayı ve yüzü damgalamayı yasakladığı, yani haram kıldığı bildirilmektedir. Zaten bir işe lânet okunuyorsa, onu yapmanın haram olduğu anlaşılır.

Hayvanların yüzüne vurmak ve döğme yapmak yasaklandığına göre aynı şeylerin insanlara yapılması öncelikli olarak yasaklanmış demektir. Bu sebeple hiç bir faydası olmadığı halde vücudun muhtelif yerlerine döğme yaptırmak, birtakım hayvan resimleri çizdirmek, hele bunları yüze veya görünen herhangi bir yere yaptırmak tamamen yasaktır. Bu döğmelerin, insanı bazı şeylerden koruyacağına inanmak ise, bâtıl bir inanç ve küfürdür.

Canlıların özellikle insanların yüzü, onların en kıymetli ve korunmaya değer en şerefli organlarıdır. Yüzde meydana gelecek bir hasarın insanı çok çok rahatsız edeceği, üzeceği için döverken yüze vurulması da damgalamak gibi yasaklanmıştır. Özellikle yüzde birtakım hassas duyu organlarının bulunduğu dikkate alınırsa, bunlara bir zarar gelmemesi için yüze vurmamak gerektiği kolaylıkla anlaşılır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayvanların yüzünü dağlamak suretiyle damgalamak yasaktır. Hz. Peygamber bunu yapanlara lânet etmiştir.

2. Hayvanı yüzüne vurarak dövmek de yasaktır.

3. Hayvanlar için yasak olan bu iki fiil, insanlar için öncelikle yasaktır. Bu sebeple hizmetçilerin, çocukların ve kadınların terbiye maksadıyla da olsa, yüzlerine vurulmamalıdır.

4. Döğme yaptırmak ve yüzü veya vücudu gereksiz yere birtakım boyalarla boyamak doğru değildir. Bunların yapılış amaç ve şekillerine göre sakıncaları derece derecedir.

5. Belli olması ve başkalarının hayvanlarına karışmaması için bir işaret yapılacaksa hayvanların yüzlerinden uzak bir yerine damga vurulmalıdır. Meselâ koyunların kulaklarına, sığır ve develerin uyluklarına damga vurulabilir.

283- ??? ????? ??????? ??????
?? ?? ????? ??? ?????? ??????

CANLILARI YAKMA YASAĞI

KARINCA VE BENZERLERİ DAHİL HERHANGİ BİR CANLIYI
ATEŞLE YAKMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1613- ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ????? : «?? ??????? ??????? ???????? » ?????????? ???? ????? ?????????? « ????????????? ????????? » ????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ???????? : « ?????

?????? ????????? ?? ????????? ??????? ???????? ? ????? ??????? ?? ??????? ????? ??? ?????? ? ????? ???????????? ????????????? » ???? ??????? .

1613. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde bizi bir seriyye içinde savaşa gönderdi. Kureyşlilerden iki kişinin adını vererek:

- "**Falan ve falanı ele geçirirseniz ateşte yakınız!**" buyurdu.

Sonra yola çıkacağımız sırada:

- "**Ben daha önce size falan ve falanı ele geçirdiğinizde ateşte yakmanızı emretmiştim. Halbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu sebeple siz o iki kişiyi ele geçirdiğinizde** (yakmayın) **öldürün!**" buyurdu.

Buhârî, Cihâd 107, 149. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 112; Tirmizî, Siyer 20

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1614- ??? ???? ???????? ??? ?????? ????? ???? : ?????? ?? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ? ??????????? ????????? ? ????????? ???????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ? ???????? ?????????? ???????? ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???? ????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? » ????? ???????? ?????? ???? ??????????? ????? : « ???? ?????? ????? ? » ??????? : ?????? . ????? : « ?????? ?? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ???? ???????? » . ???? ??? ???? ?????? ???? .

???? : « ??????? ?????? » ?????? : ??????? ????????? ??? ???????? .

1614. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir seferde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in maiyyetinde bulunuyorduk. Hz. Peygamber abdest bozmak için yanımızdan uzaklaştı. Bu sırada biz iki yavrusu olan küçük bir kaya kuşu gördük, yavruları aldık. Kuşcağız yavrularını kurtarmak için çırpınmaya başladı. Tam bu sırada Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi ve:

- "**Bu kuşu yavrularını almak suretiyle kim tedirgin etti? Verin ona yavrularını!**" buyurdu.

Bir kere de yaktığımız karınca yuvasını gördü ve:

- "**Karıncaları kim yaktı**?" diye sordu.

- Biz, dedik.

- "**Gerçek şu ki, ateşle azâb etmek, ateşin yaratıcısından başka hiç kimse için uygun ve meşrû değildir**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 112, Âdâb 164

Açıklamalar

Hiç bir sistem suçu cezasız bırakmaz. Dinimiz de her türlü haksızlık için en uygun ve etkili cezaları tayin etmiştir. Ancak bu iki hadiste açıkça gördüğümüz gibi öldürülmeyi haketmiş canlıları ateşle yakmak suretiyle cezalandırma dinimizde yoktur.

Birinci hadiste Peygamber Efendimiz, önce isimlerini verdiği iki Kureyşli'nin ele geçirilmesi halinde, o toplumda uygulandığı üzere, yakılmalarını emretmiş, ancak hemen sonra ateşle azâb etmenin Allah'a mahsus olduğunu bildirerek o kişileri yakaladıkları takdirde öldürmelerini ama yakmamalarını emretmiştir.

Hadîs-i şerîfte bu iki kişinin ismi gibi suçları da açıklanmamaktadır. Aslında bu çok da önemli değildir. Çünkü mesele, isim ve suçları değil, öldürülmeyi hakettikleri muhakkak olan bu iki yaramaz kişinin cezalandırılmalarıdır. Buna rağmen *Tecrid Tercemesi*'nde (VIII,347-348) merhum Kâmil Miras, bu şahısların isimlerini İbni Hişâm'ın *es-Sîre*'sinden naklen Hebbâr İbni Esved ve Hâlid İbni Abdikays olarak verir. Suçlarını da Peygamber Efendimiz'in kız Zeyneb'in hicret yolunda devesinden düşürülmek suretiyle önce çocuğunu düşürmesine sonra da ölümüne sebebiyet vermek olarak belirler.

İkinci hadiste, yavrularını alarak anne kuşa eziyet etmeyi Efendimiz'in nasıl önlediğini, yakılmış olan bir karınca yuvasını görünce de, kesinlikle hiç bir canlının yakılmak suretiyle cezalandırılmaması gerektiğini, *"Yakmak, ancak ateşin yaratıcısına yaraşır"* ifâdeleriyle açıkladığını görmekteyiz.

O halde ya doğrudan doğruya böyle bazı hayvanların yuvasını yakmak suretiyle veya son zamanlarda malesef memleketimizde çokca görüldüğü gibi *anız yakma* denilen tarla yüzeylerini yakarak bundan daha kötüsü şu veya bu amaçla ormanları ateşe vererek bir çok canlının ateşle cezalandırılmalarına sebebiyet vermek çok ciddî ve büyük bir vebâl altına girmek demektir. Hiç bir müslümanın böyle bir cinâyeti işlememesi, işleyememesi gerekir.

Dinimiz sadece yakılmak suretiyle öldürülmüş olan bir kimsenin velisine, suçlunun aynı şekilde yakılarak kısas edilmesini istemek hakkını tanımıştır. Böyle bir istek olursa suçlu yakılarak kısas edilir. Aksi halde kâtil maktûlü nasıl öldürmüş olursa olsun, öldürme yoluyla yerine getirilen tüm kısaslar, kılıç gibi keskin bir âlet-i cârihe, bir silah ile suçlunun boynunu keserek uygulanır (Ö.N. Bilmen, *Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu*, III, 94 -98).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde herhangi bir canlıyı ateşle yakarak öldürmek yasaktır.
2. Ateşle cezalandırmak sadece Allah'a aittir.
3. Tarla veya orman yakmak, bir çok canlıyı ateşle cezalandırmak demek olduğu için çok büyük bir sorumluluk doğurur.

4. Dinimiz her alanda şefkat ve merhametin gereklerinin dikkate alınmasından yanadır.

284- ??? ????? ??? ???? ???? ???? ?????

ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİ

ALACAKLININ İSTEĞİ KARŞISINDA ZENGİN BİR KİMSENİN
BORCUNU GECİKTİRMESİNİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

????? ?????? ???????????? ??? ????????? ???????????? ????? ????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??? ??????????? ??????????? ????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ???????? [58]

1. "Gerçekten Allah, emânetleri ehline vermenizi emreder."

Nisâ sûresi (4), 58

"Allah, emânetleri sahiplerine iâde etmenizi emreder" diye de tercüme edilmesi mümkün olan âyet-i kerîme, genelde bütün emânetlerin o emânetlere ehil yani lâyık olan kimselere verilmesi kuralını yerleştirirken, özelde âriyet olarak bırakılmış olan şeylerin asıl sahiplerine iâdesini de öngörmektedir. Bir şeyi birine emânet bırakan veya borç veren kimse, karşısındakine güvendiğini göstermektedir. Zamanı gelince veya sahibi isteyince emânet edilen şeylerin sahibine iâde edilmesi bu âyetin müslümanlardan istediği ve beklediği tavırdır. İnsanların güvenilirliği bu noktadaki tavırlarıyla çok yakından ilgilidir. Zira emânete hıyânet, bir hadîs-i şerîfte açıkça belirtildiği gibi münâfıklık işaretidir.

????? ??????? ????? ?????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ????? ??????????? ???????????? ????? ??????????? ????????? ????? ???????? ???????? ????? ??????????? ??????? [283]

2. "Birbirinize bir emânet bırakırsanız, emânet bırakılan kimse o emâneti sahibine versin."

Bakara sûresi (2), 283

İhtiyaçlar dünyasında ve toplu halde yaşayan insanlar, çok değişik sebeplerle birbiriyle yardımlaşmaya ve dayanışmaya mecburdurlar. Bu sebeple de beşerî ilişkilerde mutlaka borç, alacak ve emânet bırakıp almak gibi muameleler pek tabiîdir.

Borç, alacaklısına ödenmesi gerekli bir emânettir. Emânet bırakma işi, her şeyden önce bir güven meselesidir. Alacaklı kişi, alacağına karşılık olarak herhangi bir rehin almaz ve yazı ile kayıt edilmesine veya noter senedine gerek görmezse, kendisine güvenilen kişi, istenmesi halinde veya vakti gelince o emâneti derhal ödemeli, sahibine iâde etmelidir. Yani kendisine gösterilen güvene lâyık olduğunu fiilen isbat etmelidir

Müdâyene (borçlanma) âyeti diye bilinen Kur'ân-ı Kerîm'in bir sayfa tutarındaki en uzun âyetinde, yazmak, şâhit göstermek ve rehin almak gibi tavsiye edilen muameleler, dinin önem verdiği mendûbiyet bildiren tavsiyelerdir. Bu tür muamelelerin hiç birinin uygulanmadığı bir borçlanma olayında, yine yapılacak iş aynıdır: Alacaklıya alacağını aynen teslim etmek.

Hadis

1615- ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????? ??????????? » ????? ???? .

??????? « ??????? » ??????? .

1615. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Zenginin borcunu ödemeyi ertelemesi zulümdür. Sizin biriniz hali vakti yerinde olan birine havâle edildiğinde, bu havâleyi kabullenip o kişiye müracaat etsin.**"

Buhârî, Havâlât 1, 2, İstikrâz 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâkât 33; Ebû Dâvûd, Büyû' 10; Tirmizî, Büyû' 68; Nesâî, Büyû' 100, 101; İbni Mâce, Sadakât 8

Açıklamalar

Matlü'l-ğanî, zenginin borcunu ödemeyi uzatması, geciktirmesi, ertelemesi demek olup alacaklıya yapılmış bir haksızlık ve zulümdür. Zengin bir borçlunun, borcunu ertelemesi, bugünü yarına, yarını öbür güne atarak borcunu sürekli tehir etmesi, borçlunun ödemeye imkânı varken bundan kaçınması elbette alacaklıya karşı işlenmiş bir suç teşkil etmektedir. Özellikle borçlu, alacaklı tarafından alacağı istendikten sonra borcunu ödemezse bütün sorumluluğu üstlenir. Öte yandan alacaklı zengin bile olsa, bu durum, borçlunun borcunu ertelemesi için asla bir sebep teşkil etmez. Zamanı gelen ve özellikle de ödenmesi konusunda yazılı veya sözlü uyarıda bulunulmuş olan borcun zengin borçlu tarafından geçiktirilmesi tek kelime ile **zulüm**dür. İstenilen zamanda ödemesi ise vâciptir. "Eğer borçlu bedensel bakımdan güçlü ve fakat malî açıdan zayıf ise, zamanı gelince ödeme yapması gerekli değildir" görüşüne karşı, "bedenî gücü olan kimsenin, ailesinin nafakasını temin için nasıl çalışması vâcip ise, borcunu ödeyebilmek için de çalışıp kazanması aynı şekilde vâciptir" görüşünü savunanlar da bulunmaktadır.

Hadisin ikinci kısmında geçen havâle sözüyle, borçlunun, alacaklıyı o borcu ödeyebilecek birine havale etmesi halinde, alacaklının bunu anlayışla karşılaması tavsiye olunmaktadır. Banka çekleri gibi hâmiline yazılmış belgeler veya sözlü olarak yapılan havâleler, ödemeyi yapacak olan kişi veya kurumun kabul etmesiyle havâle işlemi tamamlanmış olur. Böyle bir havâle uygulamasıyla karşı karşıya kalan alacaklının bu durumu kabul ile karşılaması esastır. "Bana borçlu olan sensin, beni ne diye falana veya falan kuruluşa havâle ediyorsun?" diye borçluyu bizzat ödeme yapmaya zorlamaması lâzım geldiği, hadisimizin üzerinde ısrarla durduğu önemli bir noktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâli vakti yerinde olan kişinin, borcunu ertelemesi tek kelime ile zulümdür.
2. Alacaklı kişinin, bir başkasına havâle edilmesini anlayışla karşılaması lâzımdır.

285- ??? ????? ??? ???????? ?? ??? ?? ?????? ??? ??????? ?? ??? ??? ????? ????? ?????? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???? ?? ?? ???? ???? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ????? ?????? ??? ??? ?????? ?? ??? ??? ?? ????? ????

BAĞIŞTAN DÖNMENİN KERÂHETİ

BİR İNSANIN, HİBE ETTİĞİ KİŞİYE HENÜZ TESLİM ETMEDİĞİ BAĞIŞINDAN VAZ GEÇMESİNİN; TESLİM ETMİŞ OLSUN OLMASIN KENDİ
ÇOCUĞUNA YAPTIĞI HİBEDEN DÖNMESİNİN MEKRUH OLDUĞU VE YİNE SADAKA, ZEKAT, KEFÂRET V.S. OLARAK ÇIKARIP VERDİKLERİNİN BİR KISMINI VERDİĞİ KİŞİDEN SATIN ALMASININ MEKRUH
OLDUĞU AMA BUNLARIN KENDİSİNE İNTİKAL ETMİŞ OLDUĞU BİR ÜÇÜNCÜ ŞAHIS VEYA KURUMDAN SATIN ALINMASINDA HERHANGİ BİR SAKINCA VE KERÂHETİN BULUNMADIĞI

Hadisler

1616- ???? ???? ???????? ??? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ?????? ?? ??????? ????????? ????? ?? ???????? » ????? ???? .

??? ?????? : « ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ? ??????? ???????? ?????? ? ?????? ?????? ?? ???????? ?????????? » .

??? ?????? : « ???????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? » .

1616. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bağışından dönen kimse, kusmuğunu yalayan köpeğe benzer**."

Buhârî, Hibe 30, Zekât 59, Cihâd 137, Hiyel 14; Müslim, Hibât 2, 5, 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 62; Nesâî, Zekât 100; İbni Mâce, Hibât 5

Müslim'in bir rivâyetinde (Hibât 5), "**Verdiği sadakadan dönen kimse, yediğini kustuktan sonra dönüp onu yiyen köpeğe benzer**" buyurulur.

Bir başka rivâyette (Müslim, Hibât 7) ise, "**Bağışından dönen, kusmuğunu yiyen gibidir**" denilmektedir.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1617- ?????? ?????? ?? ?????????? ??? ?????? ????? ????? : ???????? ???? ?????? ?? ????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????? ? ??????? ??? ?????????? ? ????????? ?????? ???????? ???????? ? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ????????? ???? ?????? ?? ???????? ??? ?????????? ????????? ? ?????? ???????? ?? ????????? ??????????? ?? ??????? » ????? ???? .

???? : « ??????? ???? ????? ?? ?????? ?????? » ???????? : ????????? ???? ???? ???? ????????????.

1617. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben iyi cins bir atımı Allah rızâsı için bir mücâhide vermiştim. O zât ata iyi bakamadı, onu zayıflattı. Bunun üzerine ben hayvanı para ile satın almak istedim. Ucuza vereceğini de tahmin ediyordum. Durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'*e arzettim. O şöyle buyurdu:

- "**Bir dirheme bile verse, sakın onu satın alma, verdiğin sadakadan asla dönme! Zira bağışından dönen, kustuğunu yalayan gibidir.**"

Buhârî, Hibe 30, 37; Müslim, Hibât 1, 2, 3, 4. (Ayrıca bk. Önceki hadisin diğer kaynakları.)

Açıklamalar

Hibe, bir insana veya bir hizmete faydalı olacak bir şeyi karşılıksız olarak vermek, teberru etmektir. Biz buna Türkçe'de tek kelime ile "bağışlamak" diyoruz. Dilimizde çokca kullanılan "mal bağışlamak" tabiri tam mânası ile hibe'nin karşılığıdır. Hibe veya bağışta bir karşılık yani bedel söz konusu olmaz. Eskiler hibeyi "bilâ ivaz temlik" diye tanımlarlar.

Borçluya borcunu bağışlamak (*ibrâ*), bir kimseye Allah rızâsı için mal vermek (*sadaka)* ve birine ikrâm olmak üzere bir şey armağan etmek (*hediye)*, birbirlerinden az-çok farklı tasarruflar olsalar da hepsinde hibe veya bağış anlamı bulunduğu, bir başka şekilde söyleyecek olursak, hibe veya bağışın, bu üç çeşit iyiliği kapsadığı açıktır.

Diğer taraftan hibe bir hukûkî akit ve muameledir. Onun gerçekleşmesi için öngörülen birtakım şartlar bulunmaktadır. Biz işin hukûkî değil, ahlâkî ve hayrî yönüne dikkat çekmek istediğimiz için işin o tarafını merak edenlerin fıkıh kitaplarına başvurmalarını tavsiye etmekle yetineceğiz.

Açıklamakta olduğumuz hadislerde hibe ve sadaka kelimeleri geçmektedir. Bu tür iyiliklerin hiç birinden geri dönmenin doğru olmadığı bir benzetme ve bir olayla anlatılmaktadır.

Birinci hadisin zikredilen değişik rivayetlerinde ortak nokta, hibesinden dönen kişinin, kusmuğunu yiyen köpeğe benzediğinin vurgulanmasıdır. Hiç şüphesiz bu benzetme, yaptığı bağıştan vazgeçen kimsenin köpek hükmünde olduğu anlamına gelmez. Ancak yaptığı işin, çirkinliğini gösterir. Yani bu

teşbih, hukûkî yönden değil, ahlâkî açıdan bir benzetmedir. Şu halde hibe, sadaka ve hediyesinden dönen, vaz geçen, onları geri alan kimse, köpeğin yaptığı gibi pis ve iğrenç bir şey yapmış olur. Tabiatıyla sırf bu benzetmeden dolayı, hibeden dönmenin haram olduğu sonucu çıkarılamaz; ama olayın çirkinliği yani mekruh olduğu anlaşılır, denilmiştir. Nitekim Nevevî, konu başlığında aynı görüşü paylaştığını açıklamış bulunmaktadır. Hanefi mezhebi bilginleri de hibeden dönmenin câiz olmakla beraber *mehruh* olduğu görüşündedirler.

İkinci hadiste açıklandığına göre Hz. Ömer, Allah rızâsı için mücâhidlerden birine hediye ettiği iyi cins bir atın, sahibi tarafından gerektiği gibi bakılamaması sebebiyle zayıfladığını görmüş, hesaplı vereceğini de düşünerek atı ondan satın almak istemiştir. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre, atın yeni sahibi, hali vakti iyi olmadığından dolayı hayvana iyi bakamamıştır. Yoksa bir ihmal söz konusu değildir. Hz. Ömer, düşüncesini Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e açmış, daha önce tasadduk ettiği atı, verdiği kişiden satın alıp alamayacağını sormuştur. Bunun üzerine Efendimiz:

- *"Bir dirheme bile verse, sakın onu satın alma, verdiğin sadakadan asla dönme! Zira bağışından dönen, kustuğunu yalayan gibidir*" buyurmuştur.

Öyle görünüyor ki Peygamber Efendimiz, bu cevabıyla hem Allah rızâsı için yapılmış bir iyiliğin sonuna kadar o vasıfta kalmasını, işin içine herhangi bir ticârî kaygının girmemesini, hem de müslümanlar arası ilişkilerin nezâhetinin korunmasını hedeflemiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hibe veya bağış yapmak, dönüşü düşünülmemesi gereken bir güzel harekettir.
2. Hibeye sadaka da denir.
3. Hibe veya bağışından vaz geçen kimse, kusmuğunu yiyen köpeğin yaptığı çirkinliğe düşmüş olur.
4. Vazgeçilen bağış, kusmuğa benzetilmiştir.
5. Satın alma yoluyla da olsa, hibe veya tasadduk ettiği mala dönmek nehyedilmiştir.

286- ??? ????? ????? ??? ??????

YETİM MALI YEMENİN HARAMLIĞI

Âyetler

????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ?????????????? ???????? [10]

1. "Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler hiç şüphesiz karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir."

Nisâ sûresi (4), 10

????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ???????????? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ????? ??? ??????? ?????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????????? ???????????? [152]

2. "Yetimin malına ancak en güzel ve faydalı şekilde yaklaşın."

En'âm sûresi (6), 152

??? ?????????? ??????????? ?????????????? ???? ??????????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????????????? ?????????????? ???????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????? ??????? [220]

3. "Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (ihmal etmekten) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, unutmayınız ki onlar sizin din kardeşlerinizdir. Allah işleri bozanla düzelteni bilir."

Bakara sûresi (2), 220

Yetim malıyla ilgili olarak seçilip buraya alınmış olan bu üç âyet, konuya ait yasağın son derece ağır bir haram olduğunu göstermeye kâfidir. **Birinci âyette**, haksızlıkla yetim malı yemeye kalkışanların, açıkça karınlarına ateş doldurmuş oldukları ortaya konulmakta ve bu yediklerinin kendilerini yakıp kavuracağı anlatılmaktadır. Zaten âhirette de alev alev yanan bir ateşe atılacakları ayrıca ve bilhassa bildirilmektedir. Haksız yere yenilen yetim malının bir ateş yumağı gibi sindirim sistemini alt üst edeceği pekiştirmeli olarak anlatılmaktadır. Gerçek durum bu olunca, **ikinci âyette** beyân buyurulduğu gibi, yetim malına ancak en güzel ve faydalı bir şekilde yaklaşmaktan, onu yetimin lehine geliştirmek için gayret etmekten başka yol kalmamaktadır.

Üçüncü âyette ise, yetimleri görüp gözetmenin, fert ve toplum için onlarla ilgilenmemek, onları dikkate almamak ya da ihmal etmekten çok daha hayırlı olduğu açıklanmaktadır. Belirtildiğine göre bu âyet, birinci âyetin inmesinden sonra, yetimlerle bir arada bulunmaktan bile çekinir hale gelen müslümanların, durumu Hz. Peygamber'e arzetmeleri üzerine nâzil olmuştur. Âyette yetimlerin din kardeşi olarak, tam bir kardeş muamelesine tâbi tutulmaları gerektiğine dikkat çekilmiş ve Allah Teâlâ'nın yetimlerle kimin iyi kimin kötü niyetle ilgilendiğini bildiği kesin bir ifade ile açıklanmak suretiyle herkesin tam bir sorumluluk duygusu ve kaygusu ile hareket etmesi istenmiştir. Yetimin malını çeşitli sebeplerle haksız yere yemeye veya herhangi bir şekilde telef etmeye kalkışan, yetimden önce kendini helâk etmiş demektir. Bu da yetim malı yeme yasağının ne kadar ağır sorumluluk ve tehlike içeren bir haram olduğunu göstermektedir.

Yetimin velisi veya vasisi olmak demek, nerede ise ona esir olmak anlamına gelmektedir. Ona yetimliğini hissettirmemeye çalışarak malını mülkünü korumak, ifsada değil ıslaha ve geliştirmeye gayret etmek lâzım gelmektedir. Görüntü ne olursa olsun, Allah, kimin ıslâh, kimin ifsâd için çalıştığını bilmektedir. Bu kesin gerçek dikkate alınmalı, yetim malı yemek gibi bir büyük hatâya düşülmemelidir.

Hadis

1618- ???? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : «

?????????? ????????? ??????????? ? ??????? : ?? ??????? ?????? ???? ??? ? ??? : ???????? ????????? ? ?????????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ????? ???????? ? ??????? ???????? ? ??????? ??? ???????? . ?????????? ????? ????????? ? ????? ??????????? ?????????? ????????? » ????? ???? .

« ??????????? » ??????????? .

1618. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Yedi helâk ediciden kaçının!"** Sahâbîler:

- Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber:

- "Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir," buyurdu.

Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 10; Nesâî, Vasâyâ 12

Açıklamalar

Fert ve toplumları helâk edici nitelik taşıyan yedi büyük günah da diyebileceğimiz fiilleri sıralayan hadisimiz, aslında insanlar ve toplumlar için bir çeşit sağlık reçetesi veya tehlikeli noktalar haritası yerindedir. Sihir yasağı ile ilgili konuda 1797 numara ile tekrar gelecek olan hadisimizin beyânına göre bu yedi helâk edici tavırdan biri de *yetim malı yemek*tir. Hadisimizin burada zikrediliş sebebi bu noktadır.

Yetim, babası ölen küçük çocuk demektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in dilinden helâk edici olmakla nitelenen, şirk, sihir, katil, ribâ, savaştan kaçmak ve namuslu kadınlara iftira etmek gibi *inanç*, *ahlâk* ve *iktisadla* ilgili suçların arasında *yetim malı* yemenin de sayılmış olması, bunun en az ötekiler kadar ağır bir suç ve sorumluluk olduğunu göstermektedir.

Hadisimizin açık ifadesinden anlaşılan yetim malının hiç bir şekilde yenmemesidir. Sadece veli veya vasîlerin israfa kaçmamak şartıyla örfe göre yetim malından yemeleri yani her türlü tasarruf ve harcamada bulunmaları câiz ve meşrûdur.

Yukarıda meâl ve kısa açıklamalarını verdiğimiz âyetler ve bu hadîs-i şerîfe göre yetimler, İslâm toplumunun himmet ve emniyetine teslim edilmişlerdir. Yani yetimler ve malları toplum güvencesi altındadır.

Öte yandan *mühlikât* denilen suç ve günahlar, sadece bu hadiste sayılan yedi fiilden ibaret değildir. Burada yedi tanesinin sayılmış olması, bu nitelikte daha başka bazı hususların bulunmasına engel teşkil etmez. Nitekim başka hadislerde daha başka bazı günahlar da "helâk edici" olarak nitelendirilmiştir.

Şimdi isterseniz hadisimizde sayılan helâk edici günahların kısa tanıtımlarını yapalım.

Ş i r k. Allah Teâlâ'ya ilâhlık konusunda bazı yaratıkları ortak kabul etmek demektir. Tevhidi kökünden reddetmek demek olan böyle bir anlayış, "en büyük zulüm", en helâk edici bir itikâdî sapıklıktır. Şirkin her çeşidi aynıdır. Allah Teâlâ'nın aslâ affetmeyeceğini bildirdiği yegâne günah kendisine bir şeylerin ortak koşulmasıdır. Müşrik, temelli olarak cehennemde kalmaya mahkûmdur. Bu sebeple de en büyük helâk edici günah şirktir.

S i h i r. Efsun, gözbağcılık ve büyü de diyebileceğimiz sihir konusu ileride müstakil olarak incelenecektir (bk. 1797. hadis).

K a t i l. Haklı bir sebebe dayanmaksızın bir insanı öldürmek, Şâfiî'ye göre şirkten sonraki en büyük günahtır. Böyle bir günahın dünyadaki cezası bilindiği üzere kısâsen öldürülmektir. Tarih boyu süregelen kan davaları da dikkate alınacak olursa, haksız yere adam öldürmenin hem kişiler hem de toplumlar için ne kadar büyük bir helâk sebebi olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

R i b â y e m e k. Faizcilik yapmak demektir. Bu konu hadisimizden hemen sonra ayrıca ele alınacaktır.

Cepheden kaçmak. Düşmana hücûm edileceği zaman cepheden kaçmak, düşmandan yana tavır almak anlamına geldiği için hem en büyük günah hem de kişinin önce kendi can güvenliğini sonra arkasındaki müslüman toplumunun hayatını tehlikeye atması demektir. Harb taktiği gereği olmayan kaçışlar aslâ affedilmez.

N a m u s l u k a d ı n a z i n â i s n a d e t m e k. Namuslu müslüman kadınlara zinâ ettiği iftirâsında bulunmak (kazif), Efendimiz'in helâk edici olduğunu bildirdiği ahlâkî bir düşüklük ve büyük bir haramdır. Her ne kadar burada namuslu müslüman kadınlara iftirada bulunmak zikredilmiş ise de namuslu müslüman erkeklere yöneltilecek iftira da aynı hükümdedir. İftira eden hür bir kimse ise 80, köle ise 40 değnek cezasına çarptırılır.

Son olarak şuna da işâret edelim ki hadisimizin **"kaçının"** emri, bu yedi helâk edici günahtan titizlikle uzak durulmasını tavsiye eden bir ifadedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En büyük ve en tehlikeli günah Allah'a şirk koşmaktır.
2. Yetim malı yemek helâk edici belli-başlı büyük günahlardandır.
3. Yetimlere dost ve kardeşçe sahip çıkılmalıdır.
4. Müslümanların şer ve kötülüklerden kaçınmaları gerekir.
5. Burada sayılan günahlardan uzak durmak fertleri ve toplumu bozulma ve sapıklıktan korumak demektir. Bu yönüyle de büyük önem taşımaktadır.

287- ??? ????? ????? ?????

FAİZİN ŞİDDETLE YASAKLANMASI

Âyetler

????????? ??????????? ???????? ??? ?????????? ?????? ????? ??????? ??????? ????????????

???????????? ???? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????
????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??????????
?????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? ???????????? ????????? ???????? ????
?????? ?????????? [275]
???????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ??? ??????? ????? ???????? ???????
[276]
????? ????????? ???????? ??????????? ????????????? ??????????? ?????????? ????????? ??????????
?????? ?????????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? ????? ???? ??????????? [277]
??? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ??????
???????????? [278]

Faiz yiyenler (kıyâmet günü mezarlarından) **ancak şeytan çarpmış kimselerin kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların, "esasen alışveriş de faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Kim de yeniden faize dönerse işte onlar cehennemliktir, orada temelli kalacaklardır. Allah faizi mahveder, sadakaları bereketlendirir. Allah koyu nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.**

İman edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, mevcut faiz alacaklarınızın peşini bırakın, vazgeçin.

Bakara sûresi (2), 275-278

Yüce dinimiz, "*karşılıklı fayda temin etmeye yönelik bir sözleşmede karşılıksız kalan herhangi bir fazlalık*" demek olan faizi, bütün çeşitleriyle kesin olarak yasaklamıştır. Faiz yiyen kişi, başkasının malını karşılıksız olarak yemiş olur. Bilinen bir gerçektir ki para, bir değişim aracıdır. Onu alınıp satılan mal haline getiren ve hiç bir risk almadan gelir elde etme vasıtası olarak benimseyen kişiler faizci, buna imkân veren bütün muameleler de faiz muamelesidir. Durduğu yerde paraya para kazandırma birilerinin hoşuna gitse de toplumun aleyhine olan bu durum aslında iyi tahlil edildiği zaman uzun vâdede toplumdaki emek-sermâye ilişkilerini altüst edeceği için bizzat faizcilerin de aleyhinedir. Hatta bu yolla para kazananları zehirli gıdalarla beslenenlere benzetmek mümkündür. Zehir tesirini gösterdiği an, yapılacak hiç bir şey kalmamış demektir.

Şu da bir gerçektir ki, dinimiz sermaye birikimini, faizle değil, ortaklık usulüyle sağlamayı öngörmektedir. Ortaklıkta sermaye faizsiz olacağı için mâliyet ve enflasyon gibi kapitalizmin ürünü olan meseleler ortadan kalkacak, mülkiyete ortak olma tabana doğru yayılacak, ekonomik ve sosyal farklılaşmalar en düşük seviyeye inecek, sermayeye, yatırıma ve tabiî ticârete asla kötü gözle bakılmayacaktır.

Faizcilik, para sahiplerinin tahakkümünü artırır ve toplumun düzen, hürriyet ve geleceğine müdâhale etmelerine yol açar. İş ve yatırım yaparak değil, faizle gelir temin eden bir rantiye sınıfının oluşmasına zemin hazırlar. İnsanları çalışıp kazanmak ve üretim ile meşgul olmaktan uzak tutar. Bu da insanların birbirine iyilik etme duygularını söndürür. "Karz-ı hasen" yoluyla iyilik ve yardımlaşmayı ortadan kaldırır. Çıkar hırsını aşırı derecede kamçılar, hırslar keskinleştikçe kalbler katılaşır, toplumda yardımlaşma ve dayanışma yerine sömürme ve çatışma başlar.

Faiz yiyenlerin şeytan çarpmış gibi mezarlarından kalkacaklarının belirtilmesi, faiz yemenin ne kadar fenâ olduğunu anlatmaktadır. Faizcilik yaparak fakir kimseleri sömürenler, şeytanlaşmış insanlardır. Bütün güzel insanî duygular faizcilerin içinden silinir ve bunlar şeytan gibi sadece maddeye tapan, maddî menfeat peşinde koşan ve şeytanlıklarını tatmine çalışan acımasız yaratıklar halini alırlar. Zaman zaman içlerinde doğacak her hayırlı istek, onları şeytan çarpmışcasına sarsar ve bu tür arzuları bir şekilde kendi içlerinde boğmaya çalışırlar. Aslında bu faizci rantiye sınıfı günlük hayatlarında da çarpılmış gibidirler. Tenbellik içinde yatar, rahat ve hızlı bir şekilde uyanamaz, hemen kalkamaz, çoğu kere yataklarında şeytan çarpmış gibi saatlerce germeşir, ağzını yüzünü buruşturur, sonra da sendeleye sendeleye kalkarlar. Bütün hayatları faiz düşüncesi ve dedikoduları ile geçer, düştükleri zaman da bellerini kolay kolay doğrultamazlar.

Âyet-i kerîme, onların bu çarpılmış hallerinin sebebini, "**esasen alışveriş de faiz gibidir**" diye, meşru ve makul bir kazanç yolu olan ticâreti, kendi çarpık ve haksız kazanç yollarına, faize benzetmeleri, böyle ters bir kıyasla yaptıklarını savunmaya kalkmaları olarak göstermektedir. Dikkat edilirse faizciler, "faiz de alışveriş gibidir" demiyorlar, "alışveriş de faiz gibidir" diyorlar. Yani iktisâdî hayatın asıl yolunun faiz olduğu, ya da "faizsiz bir ekonominin düşünülemeyeceği" varsayımını öne sürüyorlar. Onların bu mantıkları bile, şeytan çarpmış bir kafa ve gönül yapısına sahip olduklarını göstermektedir. Halbuki "**Allah alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır."** Helâl ile haramı ters yüz edip haramı asıl, helâli ona benzer göstermek ne büyük bir çarpıklıktır. Ekonomik düzenleri bu çarpık anlayışa dayanan toplumların istikrarsızlığı herhalde çok tabiî bir neticedir.

Faiz aslında faizcilerin sandığı gibi malı da arttırmaz. Görüntüye aldanmamak gerekir. "**Allah faizi mahveder, sadakaları bereketlendirir."** Faiz, mal üretecek hayatları âdeta bir kurt gibi yer bitirir, sonuçta sermayelerin de batmasına sebep olur. Sadakalar ise, ecir, hayat ve bereket kaynağı olur. O halde **"İman edip iyi işler, salih ameller yapanlar ve özellikle namazlarını doğru dürüst kılıp zekâtlarını veren kimselerin her zaman Rabbleri katında ecirleri vardır. Bunlara gelecek bir korku olmadığı gibi herhangi bir kayıptan dolayı mahzun da olacak değillerdir."** Müslümanlara Allah'tan korkmak ve onun azâbından korunmak yaraşır. Bunun tabiî neticesi de, henüz alınmamış faiz varsa, ondan vazgeçmek, onu terketmektir. Âyet–i kerîme, böyle bir davranışı, gerçek mü'min olmanın göstergesi saymaktadır. İmanda olgunluk, onun gereğinin yerine getirilmesini gerektirir.

Nevevî'nin buraya almadığı âyette ise, "**eğer böyle yapmazsanız"** yani Allah'tan korkmaz, faizin haram olduğuna inanmaz veya inanır da terketmezseniz, **"O zaman Allah ve Resûlü tarafından size savaş açılmış olduğunu biliniz. Eğer tövbe ederseniz, sermâyeleriniz sizindir"** buyurulmaktadır. Şurası da bir gerçektir ki Kur'an dilinde 'Allah ve Resûlü'nün harbi' ifadesi, bazan gerçekten savaş anlamında, bazan da günahın büyüklüğünü ve zararını anlatmak maksadıyla uyarı yerinde mecaz olarak kullanılır. Burada bu iki yorumla ilgili görüşler ileri sürülmüştür. Anlaşılan odur ki, faizcilik yapanlar, maddî veya mânevi anlamda ilâhî savaştan yakalarını kurtaramayacaklardır.

Bu âyetlerden önce, "**Ey iman edenler! Kat kat katlanmış olarak faiz yemeyin**" [Âl-i İmrân sûresi (3), 130] âyeti nâzil olmuş bulunması ve bu âyetlerin de hicretin sekizinci yılında gerçekleştirilen Mekke fethi sıralarında inmiş olması, faizin ortadan kaldırılması için tedricî bir usûlün ve toplumda belli bir gelişmişliğin sağlanmış olmasının gerektiğini göstermektedir. Bu durum, mükemmel bir toplum düzeni ortaya koyamayan milletlerden faizciliğin

kalkmayacağı anlamına gelir. Hangi toplumda da faizsiz yaşanamayacağı kanısı yayılmaya ve faizi meşrû göstermek için çareler aranmaya başlanırsa, orada çözülme, çöküntü ve Câhiliye devrine dönüş başgöstermiş demektir.

Unutulmamalıdır ki, Allah katında alışveriş, "alışveriş" olduğu için helâl; faiz de "faiz" olduğu için haramdır. İçine faiz karıştırılarak yapılmış alışverişler de fâsittir. Zira "haram ile helâl karışınca haram öne geçer."

Özetle yorumlamaya çalıştığımız bütün bu âyetler, faiz yasağının gerçekten son derece şiddetli bir yasak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili hadislere gelince, hakikaten meşhur ve sayısal olarak çok hadis bulunmaktadır. Önceki konuda geçen Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği, "*Yedi helâk ediciden kaçının*" hadisi de bunlardan biridir.

Hadis

1619- ????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : « ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ????????» ???? ???? . ??? ??????? ????? : « ????????? ? ????????? » .

1619. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* faiz alana da verene de lânet etti.

Müslim, Müsâkât 105-106; Tirmizî, Büyû' 2. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 24, 25, 113; Ebû Dâvûd, Büyû' 4; İbni Mâce, Ticârât 58

Tirmizî ve diğer muhaddisler, "şâhitlerine ve kâtibine de" kelimelerini ilave ettiler.

Açıklamalar

Önceki konuda "yedi helâk edici"den biri olduğunu gördüğümüz faiz ve yukarıdaki âyetlerden "Allah ve Resûlünün harb ilan ettiği bir günah" olduğunu öğrendiğimiz faizcilik, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ettiği hususlar arasında yer almaktadır. Bu üç tesbit, herşeyden önce konuya ait yasağın son derece şiddetli olduğunu göstermektedir.

Peygamber Efendimiz, toplumun *inanç*, *iktisad* ve *ahlâk* düzenini altüst eden, kişi ve toplumları anarşi ve felâkete sürükleyen faizi yiyen ve yedirenlerin, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını dilemek yani onlara lânet etmek suretiyle işin ne kadar ciddî olduğunu gözlerimiz önüne sermektedir. Bilinen bir gerçektir ki faiz, vahye dayalı bütün dinlerde haramdır. Bütün şeriatlar onu ortaklaşa yasaklamıştır.

Öte yandan Allah Teâlâ faizciden başka hiç bir âsi ve günahkâra kitabında harb ilan etmemiştir. Yine Peygamber Efendimiz, "Ömrün Sonuna Doğru İyiliği Artırmak" konusunda yer alan 117 numaralı hadiste, *"Her kul öldüğü hal üzere diriltilir"* buyurduğuna, yukarıdaki âyette de faiz yiyenlerin şeytan çarpmış gibi mezarlarından kalkacakları bildirildiğine göre faizcilik insanın kötü bir şekilde ölmesine (sû–i hâtime) sebep olmaktadır. Faiz yemek, faizcilik yapmak demektir. Faiz anlaşma ve akitlerden doğduğuna göre, bunun iki tarafı olduğu gibi şahitleri ve yerine göre kâtibi, yazıcısı veya noteri de bulunacaktır. Hatta banka, mafya, tefeciler v.s. gibi yasal veya yasal olmayan kurumları da olacaktır.

Tirmizî ve diğer hadisçilerin rivâyetlerinde yer alan "şâhitlerine ve kâtibine de" ilavesine göre, hem şahıs olarak tefeciler hem de bu işe aracılık yapan kurum ve kuruluşlar ile oralarda faiz işlemlerini yönlendiren, kaydeden, şâhitlik eden herkes Peygamber Efendimiz'in lânetinden paylarını almışlardır. Efendimizin lânetinin kapsamını bu ölçüde geniş tutması, İslâm toplumunda faizciliğe yer olmadığını, kimsenin ona ne alan-veren olarak ne de şahit ve katip olarak bulaşmaması gerektiğini en yüksek perdeden anlatmak için olsa gerektir. Çünkü toplumun bütün kesimlerine zararı muhakkak olan bir işlemin, hiç bir şekilde yanında olmamak herkesin o topluma karşı görevidir. Bunun bilincinde olmayanlar ya da bile bile bu zararın yaygınlaşmasına yardımcı olanlar ise, elbette lâneti haketmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şiddetle yasaklanmış olan faizi almak da vermek de Peygamber Efendimiz tarafından lânetle karşılanmıştır.
2. Faiz muamelesine şâhitlik ve kâtiplik yapanlar da bu lânete muhataptırlar.
3. Faizci kurum ve kuruluşlarda çalışmamaya özen göstermek gerekir.
4. Faizden kurtulamamış bir ekonomi, şeytan çarpmış bir ekonomidir. Sonu maddî mânevî tam bir felâkettir.
5. İslâm, ticaret, yardımlaşma ve karz-ı hasen üzerine kurulu bir iktisâdî düzeni öngörür.

288- ??? ????? ??????

GÖSTERİŞ (RİYÂ) YASAĞI

Âyetler

????? ???????? ?????? ??????????? ?????????????????? ???? ???????? ???????? ??????????
?????????? ?????????? ?????????????????? ????? ??????????? [5]

1. "Onlara sadece şu emredilmişti: Bâtıl dinleri bırakarak yalnız Allah'a yönelip O'na itaat etsinler, namazı kılsınlar, zekâtı versinler. İşte doğru din budur."

Beyyine sûresi (98), 5

İslâm ümmetine olduğu gibi geçmiş ümmetlere de ancak Allah'a kulluk etmeleri ve dini O'na has kılmaları yani tevhid ve ihlâs üzere yaşamaları emrolunmuştur. Hiç bir din, kendisine inananları, iki yüzlü ve samimiyetsiz bir davranış içinde görmek istemez. Aslında dindarlık, samimiyeti gerektirir. Samimiyet yalnız Allah'a kulluk yapmakla başlar ve insanın gönlünde yer tutar. Kendi iç dünyasında dini ve dindarlığı Allah'a has kılamayan kimseler, öteki dini görevleri de gereken berraklık ve duruluk içinde yerine getiremezler. Namazın kılınması, zekât'ın verilmesi gibi dinin dış tezâhürleri de yalnızca Allah'a kulluk niyeti ve samimiyeti ile mümkün olur.

İlâhî dinlerin müşterek üç esasını iman ve amel olarak *tevhid, namaz, zekât* diye belirlemek mümkündür. Bu sebeple âyette geçen *haniflik*, aslında

Hz. İbrahim'in dininin vasfi ise de, sadece ona mahsus olmayıp genellikle puta tapıcılığın zıddı anlamında bütün peygamberlerin getirdiği tevhid dininin adı olmaktadır. Doğru olan, sağlam olan ve arzulanan dindarlık da esasen bundan ibarettir.

??? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????? ???????????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ???????????? [264]

2. "Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve gönül yıkmak suretiyle hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylelerinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağnak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah kâfirleri doğru yola iletmez."

Bakara sûresi (2), 264

Temelinde ciddî ve samimî bir iman bulunmayan harcamalar, gösteriş veya birilerine duyurma (**riyâ ve süm'a**) niyetiyle yapılmış hayır ve iyilikler, yatırımlar bir hiç uğruna hebâ edilmiş mesâî ve imkânlardır. Bu tür davranışlar, genellikle iki yüzlü, samimiyetsiz kişilerin tavırları olarak tanıtılmaktadır. Müslümanların böyle olmamaları, her şeyden önce imanlarının gereğidir.

Ayrıca insan başlangıçta güzel bir niyetle yaptığı iyilik ve verdiği sadakaları, daha sonra, verdiği kişinin başına kakar ve onu bir gönül yıkma vesilesi yaparsa, bu da samimiyete sığmaz, müslümana yakışmaz.

Böyle davrananlar zaten netice itibariyle herhangi bir şey elde edemezler. Tıpkı düz bir kayanın üzerinde bulunan daha doğrusu var görünen birazcık toprağın, sağnak bir yağmur sonucu silinip gitmesiyle, kaya yüzeyinin çırılçıplak kalması gibi, önce iyilik yapmış olan kimseler, yaptıklarını başa kakar ve iyilik yaptıkları kişilerin gönlünü kırarlarsa, o yaptıkları iyiliği bu tavırları siler süpürür. Hiç bir iyilik yapmamış gibi elleri bomboş kalır.

Böyle acı bir âkıbetle karşılaşmamak için, yapılan iyilikleri başa kakmamalı, onları unutmak suretiyle Allah katında bereketlenmeye terketmelidir.

????? ?????????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????????[142]

3. "Münâfıklar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da çok az anarlar."

Nisâ sûresi (4), 142

İki yüzlü kişilerin en belirgin vasıflarından biri tüm yaptıklarını gösteriş için yapmak, parsa kapmak, birilerini memnun etmektir. Gösteriş yapmak onların âdeta sanatıdır.

Böylesine sahteciliğin temelinde Allah'ı çok az hatırlamak yatar. Allah'ı yeterince hatırlayan, O'nu asla aldatamayacağını da bileceği için sahtecilik yapamaz. Dürüst davranma ihtiyacını hisseder.

İnsan Allah'ı hatırlamazsa veya çok az hatırlarsa, istediği gibi davranma hakkına sahip olduğunu zanneder. Samimiyetsiz ve gösterişe dayalı hareketler sonucunda kendisini tam bir iflâs içinde bulur. Önce insanlar nazarında güven kaybına uğrar sonra da kendi içinde öz güvenini kaybeder. İşte bu, tam bir iflâs demektir. Riya ve gösteriş de esasen insanı iflâstan başka bir sonuca götürmez.

Hadisler

1620- ?????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ?????? ?????? : ???? ????? ??????????? ???? ???????? ? ??? ????? ?????? ?????? ???? ????? ??????? ? ????????? ????????? » ???? ???? .

1620. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

Allah Teâlâ buyurdu ki: "**Ben, ortakların ortaklıktan en uzak olanıyım. Kim işlediği amelde benden başkasını bana ortak koşarsa, o kişiyi de ortak koştuğunu da reddederim**."

Müslim, Zühd 46. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 301, 435

Açıklamalar

Aslında şirk konusunda zikredilmesi çok daha münâsip olan bu hadîs-i şerîfin Nevevî tarafından buraya alınması, gösteriş ve riyânın hiç affedilmez çeşidinin, ibâdetlerdeki riyâ olduğunu çok açık bir şekilde belirlemek içindir. İsâbetli bir yaklaşımdır. Zira riyâya şirk denilebileceği ve riyânın gizli şirk sayıldığı bu hadîs–i şerîfin ortaya koyduğu en yalın gerçektir. Ne var ki riyâ, imanın aslını ortadan kaldırmaz. Amellerin sevabını yok eder. Şirk ise, imanın aslını ortadan kaldırır, insanı küfür içinde bırakır. Nitekim yukarıda açıklamaya çalıştığımız birinci âyette de öncelikle ve özellikle insanların Allah'a kullukta ihlas ile yani riyâ ve gösterişten uzak olmakla emrolunduklarını görmüştük.

Yüce kitabımızın bize öğrettiği üzere kulluk, insanın en temel görevidir. Yine herhangi bir kimsenin Allah'ı herhangi bir şekilde aldatması da asla mümkün değildir. Böyle olmasına rağmen, Allah'a kulluk yapıyormuş gibi gözüktüğü halde, niyetinde başka yaratıkları memnun etmek ya da onların beğenilerini kazanmak düşüncesi de bulunan kimselerin bu yaptıkları kesinlikle gösteriştir. Bir başka ifadeyle, olmadığı gibi görünmek veya göründüğü gibi olmamaktır. Dolayısıyla, Allah'a kulluğunda samimi olmayanın ya da gösterişe kaçan kimsenin, diğer iş ve davranışlarında samimî olabileceğini düşünmek ve kabullenmek son derece zordur. *Riyâzü's–sâlihîn*'de bulunan az sayıdaki kudsî hadislerden biri olan hadiste yüce Rabbimiz, mutlak tekliğini ve asla eş-ortak kabul etmeyeceğini çok kesin ve açık şekilde bildirmektedir. Başkalarının beğenisini kazanmak niyetine dayalı olarak yapılacak ibadetleri ve böyle bozuk tavırlı kişileri reddedeceğini bildirmekte,"Ben sadece bana yönelik ve benim rızâmdan başka bir şeyin amaçlanmadığı amelleri kabul ederim, ortaklı işleri ortak koşulana havâle ederim" diye kullarını çok ciddî şekilde uyarmaktır.

Bir işin sırf ibadet olması, -şayet varsa- temelindeki gösteriş niyeti ve duygusunu anlayışla karşılamayı gerektirmez. Hatta tam aksine en şiddetli şekilde

reddini gerektirir. Çünkü riyânın hiç bulunmaması gereken yer, ibadetlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadette riyâ gizli şirktir.
2. Müslümanlara her işlerinde gösteriş değil, ihlas ve samimiyet yaraşır.
3. Riyâ, imanın aslını ortadan kaldırmazsa da amellerin sevabını engeller.
4. Allah Teâlâ kendisine asla ortak koşulmasına razı olmaz.
5. Riyâ ve gösteriş, insanı sonuçta şirke kadar götürebilir.

1621- ???????? ????? : ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ? ???????? ???? ? ????????? ????????? ? ????????? ? ???? : ????? ???????? ????? ? ????? : ????????? ????? ?????? ????????????? : ???? ??????? ? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ? ?????? ????? ? ????? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ?? ???????? . ??????? ??????? ????????? ????????? ? ?????? ????????? ? ??????? ???? ? ??????????? ??????? ??????????? . ???? : ???? ??????? ?????? ? ???? : ????????? ????????? ???????????? ? ????????? ????? ????????? ? ????? : ???????? ? ???????? ????????? ????????? ???????????? ? ???????? ??????? ??????? : ?? ???????? ? ?????? ????? ? ????? ????? ? ???????? ???? ???????? ?????? ???????? ?? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ???????? ? ????????? ???? ??????? ?????? ? ??????? ???? ????????? ?????? ? ??????????? . ??? : ????? ??????? ???? ? ??? : ?? ????? ??? ?????? ??????? ??? ???????? ????? ????? ????????? ???? ??? . ????? : ???????? ? ????????? ???????? ???????? : ?? ??????? ?????? ???? ? ????? ????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ??????? ?? ????? » ???? ???? .

« ?????? » ???? ????? ???? ???????? ???????? ??? : ??????? ?????? .

1621. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, şehit düşmüş bir kimse olup huzura getirilir. Allah Teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve bunlara kavuştuğunu itiraf eder. Cenâb-ı Hak:

- **Peki, bunlara karşılık ne yaptın**? buyurur.

- Şehit düşünceye kadar senin uğrunda cihad ettim, diye cevap verir.

- **Yalan söylüyorsun. Sen, "babayiğit adam" desinler diye savaştın, o da denildi,** buyurur. Sonra emrolunur da o kişi yüzüstü cehenneme atılır. Bu defa ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah ona da verdiği nimetleri hatırlatır. O da hatırlar ve itiraf eder. Ona da:

- **Peki, bu nimetlere karşılık ne yaptın**? diye sorar.

- İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızân için Kur'an okudum, cevabını verir.

- **Yalan söylüyorsun. Sen "âlim" desinler diye ilim öğrendin, "ne güzel okuyor" desinler diye Kur'an okudun. Bunlar da senin hakkında söylendi,** buyurur. Sonra emrolunur o da yüzüstü cehenneme atılır.

(Daha sonra) Allah'ın kendisine her çeşit mal ve imkân verdiği bir kişi getirilir. Allah verdiği nimetleri ona da hatırlatır. Hatırlar ve itiraf eder.

- **Peki ya sen bu nimetlere karşılık ne yaptın**? buyurur.

- Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiç bir yerden esirgemedim, sadece senin rızânı kazanmak için verdim, harcadım, der.

- **Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, bütün yaptıklarını "ne cömert adam" desinler diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi**, buyurur. Emrolunur bu da yüzüstü cehenneme atılır."

Müslim, İmâre 152

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1622- ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? : ????? ???????? ???? ?????????? ????????? ????? ???????? ??? ??????????? ??? ????????? ??? ???????? ? ???? ????? ?????? ??? ?????? ???????? : ?????? ??????? ??? ???????? ???? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ??????? .

1622. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre birtakım insanlar kendisine gelip "Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı, oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam zıddı olan sözler söyleriz", dediler. Bunun üzerine İbni Ömer:

- "Biz bu sizin yaptığınızı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki yüzlülük sayardık" cevabını verdi.

Buhârî, Ahkâm 27

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1623- ???? ??????? ?? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : ???? ??????? ?????

????? ???????? ??????? : «??? ??????? ??????? ?????? ???? ? ????? ????????? ?????? ??????? ???? » ????? ???? .

???????? ???????? ????? ???? ????????? ????? ???????? ??? ?????? ????????? .

« ??????? » ????????? ??????? ? ??????????? : ??????? ??????? ??????? ?????? « ??????? ?????? ???? » ??? : ???????? ?????? ??????????? ? ??????? : « ??? ?????? » ??? : ???? ???????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????????? «?????? ?????? ???? » ??? : ??????? ?????????? ???? ????? ?????????? .

1623. Cündeb İbni Abdullah İbni Süfyân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim işlediği hayrı şöhret kazanmak için halka duyurursa, Allah onun gizli işlerini duyurur. Kim de işlediği hayrı halkın takdirini kazanmak için başkalarına gösterirse, Allah da onun riyakârlığını açığa vurur**."

Buhârî, Rikak 36, Ahkâm 9; Müslim, Zühd 47-48. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 48; İbni Mâce, Zühd 21

1624 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1624- ????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ???????????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????? ? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????? » ?????? : ???????? . ???? ??? ???? ??????? ????? . ?????????? ?? ????? ?????? ??????? .

1624. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Azîz ve celîl olan Allah'ın hoşnudluğunu kazanmaya yarayan bir ilmi, sırf dünyalık elde etmek için öğrenen kimse, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz.**"

Ebû Dâvûd, İlim 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 23

Açıklamalar

Gösteriş yapmak ve birilerine duyurmak maksadıyla ya da desinler diye ortaya konan işlerin Allah katında hiç bir değeri yoktur. Böyle davrananların eline neticede sorumluluktan başka olumlu hiç bir şey geçmeyecektir. Değişik örnek ve anlatımlarla bu gerçekleri ortaya koyan bu dört hadis, riyâ konusunda akla takılabilecek hemen bütün soruları cevaplamaktadır. Şimdi sırasıyla hadislerin önümüze koyduğu gerçekleri açıklayalım.

Birinci hadis bize şunu anlatmaktadır: Samimi bir niyete dayanmayan amel ve hareketler -ne kadar önemli ve faydalı gözükürse gözüksün- sonuçta azâb ve pişmanlıktan başka bir işe yaramaz. Şehitlik, âlimlik ve zenginlik gibi meziyet ve imkânları sırf gösteriş ve desinler uğruna kullananlar, ilâhî huzurda yalanlanarak yüzüstü cehenneme atılacaklardır. Bu demektir ki, dini istismar eden, onu dünya çıkarlarına âlet etmeye kalkışan kişiler, kimlikleri ve yaptıkları ne olursa olsun, âhirette "yalan söylüyorsun" diye azarlanmak ve cezaya çarptırılmaktan yakalarını kurtaramayacaklardır. Bu hadîs-i şerîf, bir anlamda 1623 numaralı **üçüncü hadis**te dile getirilen ikaz ve tehdidin nasıl gerçekleşeceğini misalleriyle anlatmaktadır. Hatta "ilmi dünyevî çıkarlarına âlet edenlerin cennetin kokusunu bile alamayacaklarını" bildiren **dördüncü hadis**i de açıklamaktadır.

Kişiyi, -her üç hadiste de haber verilen- acı sonuca sürükleyen ortak nokta, Allah için olması ve yapılması gereken iş ve amellere, başkalarının görmesi ve beğenmesi, duyması ve alkışlaması gibi maksatların katılması, bir anlamda Allah'ın bilmesi ve razı olması ile yetinilmemesidir. Bu ise, kişiyi Allah'ın değil, çevrenin ve çevredekilerin kulu kölesi yapar. Her şeyi ifsât eder. Bu açıdan baktığımız ve her üç hadisi bir arada değerlendirdiğimiz zaman, riyâkârlığın ve gösteriş hastalığının, özellikle âhiretteki mahrumiyetler açısından, ne kadar fena bir hastalık olduğunu kolaylıkla anlarız. **İkinci hadis**, "İki Yüzlülüğün Yasaklanması" konusunda 1544 numara ile geçmiş ve orada açıklanmıştı. Burada bir kez daha tekrar edilmesi, riyâ ve nifakın uygulama olarak birbirine çok benzediklerini vurgulamak için olsa gerektir. Nitekim daha önce işaret ettiğimiz gibi nifak, inançta iki yüzlülük; riyâ ise, amelde iki yüzlülük demektir. Fakat bunlar, iki yüzlülük, gösteriş, desinler ve ihlassızlık noktalarında müşterektir. Yöneticilerin huzurunda söylenenler ile gıyaplarında söylenenlerin birbirinden farklı olması ve bunun bilinçle yapılması ne kadar çirkin ise, görünürde Allah için, ama aslında başka amaç ve çıkarlara yönelik olarak amel ve iyilik yapmak da en az o kadar çirkin ve iki yüzlülüktür.

Müslümanlar ibâdet ve amellerinde gösteriş ve desinler kaygısından sıyrılıp yaptıklarını Allah'ın bilmesini yeter görme seviyesine gelmedikçe, kaliteli bir iman ve amel hayatı yaşamaları mümkün olmayacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Amellerin makbûliyeti, sırf Allah rızâsı için yapılmalarına bağlıdır.
2. İyi ve hâlis bir niyetle yapılmayan işin Allah katında bir kıymeti yoktur.
3. Müslümana her işinde gösteriş ve desinler arzusundan uzak olmak yaraşır.
4. Riyâ ve süm'a (gösteriş ve desinler niyeti) insanı munâfik durumuna düşürür.
5. Riyâ ve süm'a dini ve dince kutsal olan şeyleri istismar etmek demektir.
6. İhlas, her amelin başı ve her türlü kötü duyguların düşmanıdır.
7. Allah'ın rızâsı ancak ihlas ile kazanılır.

289- ??? ?? ????? ??? ???? ???? ?????

RİYÂ OLMADIĞI HALDE RİYÂ SANILAN DURUMLAR

Hadis

- ??? ??? ????? ??? ?????? ????? ???? : ???? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ? ???????? ???????? ???? ? ??? : « ?????? ?????? ??????? ?????????? » ? ???? ???? .

1625. Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Bir kimse, bir hayır yapar da halk bu sebeple onu överse, buna ne buyurursunuz? dediler. O da:

- "**Bu, mü'min için peşin bir müjdedir**" buyurdu.

Müslim, Birr 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 25

Açıklamalar

Bir müslüman tarafından Allah rızâsı için yapılmış olan herhangi bir iyilik veya hayır, yapanın niyet ve isteği dışında diğer müslümanlar tarafından takdir edilebilir ve onu yapan sevgi ve övgü ile karşılanabilir. İnsanlar tarafından böyle takdir edilmek, acaba o kimsenin o işi gösteriş ve desinler diye yaptığı anlamına gelir mi?

İnsanların yapılan iyiliği ve hayrı takdirle karşılamaları kendi adlarına elbette güzel bir şeydir. Hizmet ve iyilikler takdir edilmezse, hizmet ve iyilik yapacak adam bulmak son derece zorlaşır. İyiyi, iyiliği ve güzeli takdir etmek, hatta ödüllendirmek bir toplumun olgunluk göstergesidir. Ancak işin öbür tarafı, yani takdir edilen ve övülen kişi yönü acaba nasıldır? Toplumun övgüsü o iyilik sahibinin elde edeceği yegâne sonuç mudur, yoksa onun Allah katında bir ecri de var mıdır?

İşte bu kuşkudan kaynaklanan soruya Resûl-i Ekrem Efendimiz, çok nefis bir cevap vermiştir:

"Bu, mü'min için peşin bir müjdedir." Yani onun yaptığı iyilik ve hayrın Allah katında hüsnü kabulle karşılandığının peşin göstergesidir. Çünkü o, bu işi yaparken toplumun beğenisini hedeflemiş değildir. Reklam ve propaganda yapmayı hiç aklından geçirmemiş, bu konuda herhangi bir teşebbüs ve müdahalede de bulunmamıştır. Allah rızâsı için yaptığı işi, Allah'ın sevdirmesi sonucu toplum kendiliğinden sevmiş ve övmüştür. İnsanların ona yönelttikleri takdir ve övgü, o güzel işin dünyadaki peşin ödülüdür. Âhiretteki sevabının müjdecisidir.

O halde riyâ ve sümʿa düşünce ve niyetinden uzak olarak yapılmış bir hizmet, hayır ve iyilik, sırf millet tarafından övgü ve takdirle karşılandı diye, asli niteliğini kaybetmez, Allah katındaki değerinden de bir şey eksilmez. Önemli olan, o işi yapanın neyi niyet ettiği ve hedeflediğidir.

Ancak burada bir hususa işaret etmekte fayda vardır. Bazan **faydalı olmak düşüncesi ve endişesi ile beğenilmek arzusu** birbirine karışır. Meselâ bir proğramda herhangi bir konuda konuşma yapmak için davet edilmiş bir ilim veya din adamı, orada kendisini dinleyecek olanları ciddiye alıp onlara faydalı olabilmek için araştırır, hazırlanır, plânlar yapar. Ama bu arada yapacağı konuşmanın veya vereceği bilginin beğenilmesini de arzu eder. İşte bu arzu, onun faydalı olma düşünce ve gayretlerini gölgeler mi? Herhalde burada verilecek hüküm, **faydalı olma niyeti ile beğenilme arzusu**ndan hangisinin baskın olduğuna göre belirlenecektir. Bu konuda en iyisi kişinin "kalbine danışmasıdır."

Öte yandan yapılan hizmetlerin kimler tarafından takdir edildiği çok önemlidir. Bir şâir, "Şiirin kıymetini iki şey düşürür" diyor ve ekliyor: "Şiirden anlamayanların alkışı, şiirden anlayanların sükûtu." Yapılan sohbet ve konuşmaları, ortaya konan hizmet ve hayırları, o işlerden anlayanlar takdir ediyorsa bu ayrıca şükür vesilesi yapılmalıdır. Yok eğer o işlerden anlamayanlar takdir ediyorsa, tövbe ve istiğfar edilmelidir. Bu sebeple, bilhassa tebliğ ve irşad hizmeti veren din görevlilerinin, kendi kendilerinin doktoru ve denetleyicisi olmaları, gönül ve duygularının daima Allah'ın rızâsına dönük olmasını sağlamaya çalışmaları gerekmektedir. Bu konuda onlara yardımcı olacak yine ancak kendileri, kendi iç olgunluklarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan iyilik ve hizmetin toplum tarafından takdir edilmesi, o iyiliğin peşin ödülü ve Allah katında kabul gördüğünün müjdesidir.
2. Hâlis bir niyetle yapılmış olan iyilik ve hayırlar, sırf insanlar tarafından övgü ile karşılandı diye kıymetini kaybetmez.
3. İyilik ve güzellikleri takdir etmek, toplumların olgunluklarını gösterir.

290- ??? ????? ????? ??? ?????? ???????? ??????? ????? ???? ???? ?????

ŞEHVETLE BAKMA YASAĞI

MEŞRÛ BİR GEREK VE İHTİYAÇ OLMADIĞI HALDE YABANCI BİR KADINA, GÜZEL BİR GENCE ŞEHVETLE BAKMANIN HARAM OLDUĞU

Âyetler

????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? [30]

1. "Mü'min erkeklere söyle; gözlerini haramdan sakınsınlar!

Nûr sûresi (24), 30

????? ?????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????????? ????? ????????

????? ?????? ?????????? [36]

2. "Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur."

İsrâ sûresi (17), 36

???????? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? [19]

3. "Allah, gözlerin hâin bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir."

Mü'min sûresi (40), 19

????? ??????? ??????????????? [14]

4. "Rabbin her an gözetlemektedir."

Fecr sûresi (89), 14

Bu dört âyet, müslümanların tam anlamıyla denetim altında sorumlu bir hayat yaşadıklarını ve bu sorumluluğun göze ait tarafını ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili yasak,"**Mü'min erkeklere söyle; gözlerini haramdan sakınsınlar!** diye belirlenmekte; sorumluluk çerçevesi ise, "**Kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur"** âyetiyle açık bir şekilde çizilmektedir.

Gözlerin sinsi ve mânalı bakışlarını, kullar farketmeseler bile Allah Teâlâ'nın bildiği, hatta O'nun, kalplerin derinliklerinde gizlenen kötü niyetlerden de haberdâr olduğu bildirilmektedir. Bu, hiç kimsenin hiçbir şekilde ilâhî denetimin dışında kalma şansının ve imkânının bulunmadığını kesin olarak ortaya koymaktadır. Bunun böyle olduğunu ise, **"Rabbin her an** (herşeyi) **gözetlemektedir"** âyeti bildirmektedir.

Bu âyet-i kerîmeler insana, gizli-açık ayırımı yapılmaksızın en küçük teferruâtına kadar bütün hareketlerinin daima göz önünde ve kayıt altında olduğu gerçeğini en küçük bir tereddüde yer bırakmayacak kesinlikte anlatmaktadır. Sorumluluk bu çerçevede kavrandıktan sonra göze ait harama bakma yasağını anlamak insan için mesele olmaktan çıkar.

Hadisler

1626- ?????? ??? ???????? ??? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ?????? ??? ????? ??? ????????? ???? ???????? ???????? ???? ?? ??????? : ??????????? ????????? ????????? ? ??????????? ????????? ????????? ? ??????????? ??????? ????????? ? ???????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ??????? ? ????????? ??????? ??????????? ? ????????? ???? ???????? ??? ??????????? » .

????? ???? . ???? ?????? ????? ? ??????? ??????????? ???????????? .

1626. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. O buna mutlaka erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası yürümektir. Kalbe gelince o, arzu eder, ister. Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da boşa çıkarır.**"

Buhârî, İsti'zân 12, Kader 9; Müslim, Kader 20-21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43

Açıklamalar

Zina, kadın ve erkeğin meşrû bir nikah olmaksızın cinsel ilişkide bulunmasıdır. Büyük günahlardandır. Özel cezâsı vardır. Hadîs-i şerîf, bu anlamdaki gerçek zinanın dışında, öteki organlar için de birtakım meşrû olmayan suçların söz konusu olduğunu hatta bunlara da bir anlamda zina denildiğini ortaya koymaktadır. Yani her organın aslî faaliyetini meşrû çerçeve dışında yürütmesi bir tür zina olmaktadır. Nitekim İmam Buhârî bu hadisi, zinanın sadece üreme organıyla değil, göz, dil ve el gibi öteki organlarla da mümkün olduğuna dair açtığı bir başlık altında vermiştir (bk. İsti'zân 12). Ancak bu, mecâzen bir isimlendirme olarak kabul edilmektedir. Çünkü söz konusu organların bu suçları, haram olmakla birlikte, onlar için hâkimin uygun göreceği ta'zir cezası dışında ayrıca bir ceza tayin edilmiş değildir.

Burada dikkat çeken husus, insanın sahip bulunduğu organların tabiî işlevlerini gayr-i meşrû bir zeminde yapması, onları, üreme organıyla "meşrûiyet dışına taşma" noktasında birleştirmesidir. Söz konusu organların bu yaptıklarına zina denilmesi işte bu açıdan yapılmış bir değerlendirmedir. Öte yandan bu organların bahis konusu fiilleri, asıl zinaya götürücü, öncü fiillerdir. Bu bakımdan, o kötü sonuçtan müslümanlar sakındırılmış olmaktadır. Hadiste de açıkca belirtildiği gibi üreme organı, öteki organların ve özellikle kalbin, Buhârî'nin tercih ettiği rivayete göre nefsin, bu konudaki istek ve arzusunu fiilen gerçekleştirmedikce zina suçu işlenmiş olmaz. Allah korkusu, iktidarsızlık, tiksinme gibi çok çeşitli sebeplerle tenâsül uzvu, bütün bu istek ve hazırlıkları boşa çıkarabilir. O zaman öteki organların yaptıkları, kendi çaplarında küçük birer günah olarak kalır. Bu tür hatalara, "**Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin affi bol olandır**" [Necm sûresi (53), 32] âyetinde geçtiği gibi Kur'ân-ı Kerîm'in ifâdesiyle "**lemem**" denilmektedir. Bir şeye bir anlık ilgi duyup üzerinde durmamak anlamından hareketle **lemem**, küçük kusurlar, küçük günahlar ve ufak-tefek hatalar olarak değerlendirilmiştir. Ashâb-ı kirâm arasında "tercümânü'l-Kur'ân" diye bilinen Abdullah İbni Abbas hazretleri, bu hadisi zikrederek, "Ebû Hüreyre'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği bu sözdeki fiillerden daha çok, küçük günahlara (**lemem**) benzeyen bir başka fiil bilmiyorum" demiştir (bk. Buhârî, İsti'zân 12; Ebû Dâvûd, Nikâh 43). Doğrusu da budur.

Hadîs-i şerîf'in bilhassa son cümlesi kalp ya da nefis ile üreme organı arasında bir duygu iletişimi olduğunu belirlemektedir. Yani cinsel ilişki, aslında psikolojik yoğunlaşma olmadan gerçekleşmez. İstek ve arzu ya da şehvet duygularının yoğunlaşması da her zaman sonuca ulaşmak için yetmez. Üreme organının, bu duygulara eşlik etmesi gerekir. Bu sebeple hadiste "*Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da boşa çıkarır*" buyurulmuştur.

Diğer taraftan hadisi rivayet eden İmam Buhârî ve Müslim, hadisin ilk cümlesini dikkate alarak, ona *Sahîh*'lerinin Kader bölümlerinde yer vermişlerdir. İnsanoğlunun şehvet ve karşı cinse ilgi duyma gibi meyillere yaratılıştan sahip olduğuna ve bunun uzantısı olarak herkesin bu duygularını tatmin yolları arayacağına, yani bu konuda herkesin belli bir kaderi olduğuna ve bunu Allah Teâlâ'nın bildiğine dikkat çekmek istemişlerdir. Takdirin değişmeyeceği ise,

"*O buna mutlaka erişir"* diye belirlenmiş bulunmaktadır. Bu, bir zorlama değil, olacakların önceden bilinip kaydedilmesinden ibarettir. Kader veya alın yazısı işte bu önceden yapılmış olan kaydın adıdır.

Bütün bu açıklamalardan sonra hadisin mânası şöyle olur: "Ademoğlunun zinadan nasibi takdir edilmiştir. Kiminin zinâsı hakiki, kimininki ise, bakılması haram olan kadına bakmak, zinaya dair konuşulanları dinlemek, yazılı veya görüntülü yayınları izlemek, yabancı bir kadına elle dokunmak veya öpmek, zina etmeye gitmek gibi mecâzî zinadır. Mecâzî zinanın bütün türleri de haramdır. Kalp veya nefis zinayı ister ancak hakiki zinanın gerçekleşmesi üreme organına bağlıdır. O bazan uygular bazan da bu istekleri boşa çıkarır."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zina büyük günahlardandır.

2. Fiiller, sebep oldukları sonuçlara göre hüküm alırlar. Harama aracı olan her fiil haram, vâcibe vesile olan fiiller de vâciptir.

3. Nâmahreme bakma, dokunma, tutma, öpme ve haram işlemek için bir yere gitme gibi gayr-i meşrû fiillerin hepsi yasaklanmıştır ve bunların her birine mecâzen zina denilebilir.

1627- ???? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ????????? ?? ??????????? ? » ??????? : ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? : ??????????? ???? . ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????????? ????? ????????? ? ????????? ????????? ??????? » ??????? : ???? ????? ????????? ????????? ?????? ? ????? : « ????? ????? ? ?????? ?????? ? ????? ????????? ? ???????? ???????????? ????????? ??? ????????? » ????? ???? .

1627. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallalahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **"Yollarda oturmaktan kaçının!"** Sahâbîler:

- Biz buna mecbûruz. Meselelerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Oturmaktan vazgeçemeyecekseniz o halde yolun hakkını verin!"** buyurdu.

- Yolun hakkı nedir Ey Allah'ın Resûlü? dediler.

- **"Harama bakmamak, gelip geçenleri incitmemek, selâm almak, mârufu emredip münkerden nehyetmektir"** buyurdu.

Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12; Tirmizî, İsti'zân 30

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1628- ????? ??? ?????? ????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? : ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????? ???? : « ??????? ??????????? ??????????? ? » ??????? : ?????? ??????? ????? ?? ???? : ???????? ????????? ? ????????? . ??? : « ??? ?? ???????? ???????? : ????? ?????? ? ?????? ???????? ? ??????? ??????? » ???? ???? . « ????????? » ?????? ???????? ??????? . ?? : ????????? .

1628. Ebû Talha Zeyd İbni Sehl *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz sokak başlarında, evlerin önlerinde oturup konuşurduk. Bir keresinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi, başımızda durdu ve:

- "**Size ne oluyor ki, böyle sokaklarda oturuyorsunuz. Buralarda oturmaktan kaçının!"** buyurdu. Biz:

- Sakıncasız şeyler için oturduk, müzâkerelerde bulunuyor, konuşuyoruz, dedik.

- **"Eğer sokaklarda oturmaktan vazgeçmeyecekseniz, hiç değilse hakkını verin. Buraların hakkı, gözü haramdan sakınmak, selâm almak ve güzel şeyler söylemektir"** buyurdu.

Müslim, Selâm 2. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 30

Açıklamalar

Her iki hadisin de burada zikredilmesinin sebebi, gözü haramdan sakınmanın yol haklarının başında yer almış olmasıdır. Eskiden beri insanlar yol kenarlarında, sokak başlarında, evlerinin önlerinde oturup konuşurlar. Bu alışkanlık köylerde ve küçük yerleşim birimlerinde daha yaygındır. Büyük şehirlerde ise ekseriyetle, kahve-kafeterya gibi yerlerin önlerinde oturup geleni geçeni seyredenlere rastlanır. Yine büyük kentlerin kenar mahallelerinde de daha ziyade kadınların kapı önlerinde oturdukları, çocukların sokaklarda gelip geçenleri rahatsız edecek şekilde çeşitli oyunlar oynadıkları görülür.

Bu hadislerde Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslüman erkeklerin yollarda, sokak başlarında, evlerin önünde oturmaktan vazgeçmelerini istemiştir. Kendisine, kötü bir maksatla böyle yapmadıkları, dinî veya dünyevî meselelerini konuşmak, danışmak gibi pek tabiî şeyler için oturduklarını, bundan vazgeçmelerinin pek mümkün olmadığını söylemişlerdir. Bunun üzerine Efendimiz, vazgeçemeyeceklerse, oralarda oturmanın "yol hakkı" denilen birtakım yükümlülükleri bulunduğunu, onları yerine getirmeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Soru üzerine de yol haklarından bazılarını şöyle sıralamıştır:

Gözleri harama bakmaktan alıkoymak

Gelip geçenleri rahatsız etmemek, rahatsızlık sebeplerini yoldan kaldırmak

Verilen selâmı alıp mukâbele etmek

İyiliği emretmek

Kötülükten nehyetmek

İkinci hadiste bunlara bir de **güzel söz söylemek** ilave edilmiştir. Bunu emir bi'l-marûf ve nehiy ani'l-münker'in bir başka şekilde ifadesi olarak kabul etmek de mümkündür.

Başka bazı rivayetlerde de, **yol sorana yol göstermek, imdat isteyene yardım etmek** gibi bir iki yol hakkına daha işaret edilmektedir.

İslâm bilginleri bu iki hadisteki yasağın, yollarda oturmanın haram olduğunu bildirmek için konulmadığını, harama götüren yolları tıkama, kötülüğü doğmadan önleme anlamında bir tedbir olduğunu söylemektedirler. Unutulmamalıdır ki, herhangi bir hakkın yerine getirilmemesi, haksızlıktır, sorumluluk doğurur.

Yollar gelip geçmek içindir. Oturup sohbet etmek için değildir. Günümüzde yol kenarlarına parkedilen araçların sebep olduğu sıkıntılar görülünce, yolların yol olarak kalmasının, insanlar veya vasıtalar tarafından işgal edilmemesinin gereği iyice ortaya çıkmaktadır.

Yollarda, evlerinin önünde veya sokak başlarında oturan, oralarda saatlerini geçirenlerin çoğu kere kötü şeyler görmek ve fena sözler işitmekten kurtulamayacakları bir gerçektir. Gıybet, suizan, yoldan gelip geçenleri çekiştirmek ve rahatsız etmek gibi bir takım kötülükler daha söz konusudur. Yollarda oturanların varlığı sebebiyle halkın bir kısmı oralardan geçemeyecek olursa bu, tam bir zulüm ve eziyet sayılır.

Bütün bu sebeplerle öteden beri müslümanlar câmi avlularında oturmayı âdet edinmişlerdir. Şimdilerde de aynı âdetin sürdürülmesi, park ve bahçelerde oturulması, yol ve sokakların işgal edilmemesi uygun olur. Ne yazık ki günümüzde cadde üzerindeki kahve önlerine oturup gelen geçenin dedikodusunu yapmak, kadına kıza bakmak moda olmuştur. Sırf bu maksatla caddelerde, sokaklarda ve pazar yerlerinde dolaşan kişiler ve gruplar vardır. Kendilerini böylelerine göstermek için caddeye sokağa, çarşıya pazara çıkanlar da malesef az değildir. Özellikle büyük şehirlerde belli yerlerde akşam gezintisine çıkan ve dolaşan kalabalıklar, büyük çoğunluğu müslüman olmasına rağmen, bu iki hadîs-i şerîfte yerine getirilmesi istenilen hiç bir yol hakkına dikkat etmemektedirler. Güzel giyinip keyfince dolaşmak değil, insanca ve müslümanca davranmak önemlidir. Yollarımız ve sokaklarımız haklarının ödendiği günleri hasretle beklemektedir. Kimbilir belki bir gün, bu hadîs-i şerîfleri, güzelce yazdırıp cadde ve sokakların uygun yerlerine asmayı, trafik işaretleri kadar gerekli görecek yönetimler ve yöneticiler çıkar.

1627 numaralı hadis daha önce 192 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman nerede otururs a otursun, nerede bulunursa bulunsun öncelikle gözlerini harama bakmaktan alıkoyacak yani gözlerini harama karşı yumacaktır.
2. Yollarda oturmak, insanları hata ve günah işlemeye sevkeder.
3. Yollar ve sokaklar kamuya aittir, oraları özel maksatlar için işgal edip kullanmaya kalkmak kimsenin hakkı olamaz.
4. Müslüman, her bulunduğu yerde hayır işçiliği yapacak, herekese iyilik için çalışacaktır.
5. Yol üstünde oturmaktan vazgeçemeyecekler için yukarıda sayılan yol haklarını yerine getirmek şartıyla yollarda, sokaklarda, ev önlerinde oturmak mübahtır.

1629- ?????? ?????? ??? ?????? ????? ????? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ??????: « ??????? ?????? » ???? ???? .

1629. Cerîr *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ansızın görmenin hükmünü sordum.

- "**Hemen gözünü başka tarafa çevir**!" buyurdu.

Müslim, Âdâb 45. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 28

1631 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1630- ????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? : ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???? ???? ?????? ? ????? ????? ??? ????????? ????????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????? » ???????? : ?? ??????? ??????? ?????? ???? ?????? : ?? ??????????? ? ??? ????????? ? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «????????????? ??????? ???????? ?????????? ? » ???? ??? ???? ???????? ?????? : ??????? ???? ???????.

1630. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyordum. Meymûne de vardı. İbni Ümmi Mektum çıkageldi. Bu olay, biz örtünmekle emrolunduktan sonra idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize:

- "**Örtünün**!" buyurdu. Biz:

- O âmâ biri değil mi, Ey Allah'ın Resûlü? Bizi göremez, bilemez, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Siz ikiniz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?**" buyurdu.

Ebû Dâvûd, Libâs 34; Tirmizî, Edeb 29

1631 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1631- ???? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ???????? ????????? ??? ?????? ????????? ? ???? ????????? ??? ??????? ????????? ? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ?? ???? ?????? ? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ?? ????????? ???????? » ???? ???? .

1631. Ebû Saîd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Erkek, erkeğin avret yerine, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Bir erkek başka bir erkekle; bir kadın da başka bir kadınla bir örtü altında yatamaz.**"

Müslim, Hayz 74. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 38; İbni Mâce, Tahâret 137

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîfte ortak nokta, gözü haramdan sakınma tavsiyesidir.

Birinci hadiste, kasıtsız olarak ansızın bir kadının bakılması haram olan bir yerini görüvermenin herhangi bir sorumluluk doğurup doğurmayacağının çok haklı ve pek tabiî olarak Cerîr İbni Abdullah tarafından merak edilip Resûl-i Ekrem Efendimiz'e sorulduğunu görmekteyiz. Efendimiz, *"Hemen gözünü* (başka tarafa) *çevir*!" cevabıyla, bu bir anlık görmenin sorumluluk doğurmayacağını, bakmaya isteyerek devam etmesi halinde haram işlemiş olacağını bildirmiştir. Nitekim, konunun başında okuduğumuz âyette Allah Teâlâ da **"Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar!**[Nûr sûresi (24), 30] buyurmaktadır.

İkinci hadis, kadınların örtünmesiyle ilgili emrin yani hicab âyetinin inmesinden sonra, âmâ sahâbî İbni Ümmü Mektum'un yanlarına gelivermesi sebebiyle Peygamber Efendimiz ile muhterem eşlerinden Ümmü Seleme ve Meymûne arasında geçen bir konuşmayı bize haber vermektedir. Efendimiz onlara İbni Ümmi Mektûm geldi diye örtünmelerini emretmiştir. Onlar, gelen kişinin âmâ olduğunu, bu sebeple de kendilerini görme ihtimalinin bulunmadığını söylemişler, bunun üzerine Efendimiz, harama bakma yasağının sadece erkeklere ait olmadığını kadınların da aynı şekilde nâmahreme bakmamaları gerektiğini bildirmek üzere *"Siz ikiniz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?"* buyurmuştur. Nitekim Nûr sûresinin 31. âyetinde "**Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar!**" buyurulmaktadır. Binaenaleyh **harama gözlerini yummak** hem müslüman erkeklerin hem de müslüman hanımların görevidir.

Efendimiz'in bu ikazı, peygamber hanımlarının özel konumlarının gereği olarak değerlendirilmiştir. Binaenaleyh müslüman kadınların, âmâ bir erkek geldi diye örtünmeleri gerekli görülmemiştir. Hatta Ebû Dâvûd'un belirttiği gibi (bk. Libâs 34) Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem,* kocası ölen ve evi de Medine'nin dışında olduğu için yalnız kalması uygun bulunmayan Fâtıma Binti Kays'a, İbni Ümmi Mektûm'un evinde iddet beklemesini emretmiş ve*"O âmâ bir insandır onun yanında elbiseni çıkarabilirsin"* buyurmuştur. Bu da gösteriyor ki, âmâ bir erkeğin yanında dahi örtünmek sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına has bir görevdir.

Efendimiz'in iki hanımına yaptığı bu örtünme tavsiyesi, onların âmâ da olsa erkeklere bakmamalarını tenbih anlamında da yorumlanabilir. Aslında şehvet duyulmaması halinde müslüman kadınların, müslüman erkeklere göbek ile diz kapakları arası hariç bakmaları mübahtır. Ancak şehvet söz konusu olacaksa bakamazlar. Bunun tayin ve tesbiti zor olduğu için ortaya çıkması muhtemel kötülükleri önlemek bakımından ihtiyatlı davranılması tavsiye edilmiştir.

Üçüncü hadis, yaşlı olsun genç olsun bir erkeğin, bir başka erkeğin avret yerine bakmasının haram olduğunu, yine kadının da bir başka kadının avret mahalline bakmasının yasaklandığını bildirmektedir. Ayrıca erkek erkeğe ve kadın kadına bir örtü altında tenleri birbirine değecek şekilde çıplak olarak bulunmaları da yasaklanmıştır. Aynı cinsten olan iki kişi için yasak olan bakma ve bir örtü altında bulunma işi, karşı cinsten olanlar hakkında öncelikle yasaktır. Nitekim müellif Nevevî şöyle demektedir: "Bu hadis bir erkeğin, bir başka erkeğin avret yerine, bir kadının da başka bir kadının avret yerine bakmasının haram olduğunu ifade ediyor. Aynı şekilde bir erkeğin bir kadının avret yerine, bir kadının da bir erkeğin avret yerine bakması öncelikle haramdır. Bunda icmâ vardır."

Diğer taraftan yakışıklı ve genç erkeklere şehvetle bakmak da yasaklanmıştır. Tabiî bu yasaklar, tedâvî olmak ve mahkemede şâhitlik etmek gibi zarûrî haller dışında söz konusudur. Böylesi ihtiyaç ve zarûret hallerinde de ihtiyaç ölçüsünde bakılabilir. Gereksiz yere bakmayı sürdürmek bu hallerde de yasaktır.

Erkekle kadının birbirinin avret yerine bakmasının haram olması, aralarında nikah bağı bulunmayanlar içindir. Karı koca birbirinin avret yerine bakabilir. Hanefilere göre erkeğin avret mahalli, göbeğin altından diz kapağının altına kadardır. Kadının ise, eli, yüzü ve ayakları hariç bütün bedeni avrettir. Karı kocanın birbirinin sadece üreme organlarına bakmamaları tavsiye edilmiştir.

Bir örtü altında aynı cinsten olan iki kişinin erkek olsun kadın olsun çıplak olarak yani tenleri birbirine değecek şekilde bulunmaları ve yatmaları homoseksüellik ve lezbiyenlik gibi sapık ilişkilere yol açabileceği için yasaklanmıştır. Hadîs-i şerîf, gerek aynı cinsler gerekse farklı cinsler arasında olabilecek her türlü cinsel sapma ve günahın yolunu daha baştan kapatmak için alınması gerekli tedbirleri ortaya koymaktadır. Bu tedbirlerin ne kadar doğru ve yerinde olduğu ise, günümüzün acı gerçekleriyle isbatlanmaktadır.

Toplumların cinsel ve ahlâkî açıdan sağlıklı fertlere sahip olabilmesi, ancak, muhtemel kötülükleri önleyici tedbirlerle mümkündür. İslâm her bakımdan temiz ve sağlıklı fertler ve toplumlar istemektedir. Dinin öngördüğü bu ve benzeri tedbirleri gereksiz hatta kötü niyet mahsulü olarak değerlendirenlerin ve çağdaşlığa aykırı bulanların ne tür rezaletleri ve öldürücü cinsel hastalıkları paylaştıkları ortadadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ansızın bir haramı görmek, gözü ondan hemen çevirmek şartıyla, sorumluluk doğurmamaktadır.
2. Nâmahrem kadınlara bakmak yasaktır.
3. Erkek erkeğin, kadın kadının avret mahalline bakamaz. Karşı cinsler arasında ise bu yasak öncelikle geçerlidir.
4. Bir örtü altında erkek erkekle, kadın kadınla çıplak olarak yatamaz.

5. Karı-koca birbirinin avret mahalline bakabilir.

6. Âmâ erkekler yanında müslüman hanımların örtünmesi gerekmez.

7. Harama götüren şeyler de haramdır.

291- ??? ????? ?????? ?????????

HALVET YASAĞI

YABANCI BİR KADINLA BAŞ BAŞA KALMANIN HARAM OLDUĞU

Âyet

??? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ??? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ??????????????? ????????? ????? ???????? ????? ??????? ?????????? ????????????? ??????? ????????? ??? ?????????? ???? ???????? ??????? ??????????????? ???????? ??????????????? ??? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????????? ????????????? ????? ????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????? ????? ??? ????????? ??????????? ??? ???????? ??????? ????? ???????? ????? ????? ??????? ???????? [53]

"Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin."

Ahzâb sûresi (33), 53

Müslümanların Hz. Peygamber'e, saadet hanelerine ve muhterem eşlerine karşı nasıl davranacaklarını öğreten uzunca bir âyetin içinde yer alan bu ilâhî beyân, Elmalılı merhumun işaret ettiği gibi "**harem**" ilânı anlamına gelmektedir. Öncelikle Peygamber hanımlarından, lüzumlu bir şey soracak ya da bir şey isteyecek olan müslüman erkekler, onların görülmesine engel olan bir perde, bir siper arkasından soracak ya da isteyeceklerdir. Bu tavır ve davranış, bir ölçü olacak ve öteki müslüman hanımlarla yapılan görüşmelerde böyle nâzik ve temiz yollar mümkün olduğunca takip edilecektir. Âyetin devamında "**Böyle yapmanız hem sizin kalbleriniz, hem de onların kalbleri için daha temiz bir davranıştır**" buyurulmak suretiyle günlük ilişkilerde aranan nezâhet ifade edilmektedir. Böylece nâmahrem hanımlarla bir arada bulunmuş olmak gibi bir sakıncanın da önüne geçilmektedir.

Eski müslüman evlerindeki haremlik selamlık ayırımı ve uygulamaları, İslâm'ın istediği mutlu ve sağlıklı toplumun, hânelere yansıyan yönünün fiilî, müşahhas ve -ne yazık ki- tarihî delilidir.

Hadisler

1632- ?????? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????????? ??????????? ????? ????????? » ? ??????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ? ???? : « ???????? ???????? ?» ????? ???? .

« ???????? » ??????? ????????? ??????? ? ???? ???? ? ?????? ?????? .

1632. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

-"(Yanında mahremi bulunmayan) **Kadınların yanına girmekten sakının!**"

Bunun üzerine ensardan birisi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kocanın erkek akrabası hakkında ne dersiniz? dedi.

- "**Onlarla halvet, ölüm demektir**" buyurdu.

Buhârî, Nikâh 111; Müslim, Selâm 20. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 16

1634 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1633- ????? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ?????????? ???????? ????????? ?????? ???? ??? ???????? » ????? ???? .

1633. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hiçbiriniz, yanında mahremi bulunmayan bir kadınla başbaşa kalmasın.**"

Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 16, Fiten 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1634- ??? ???????? ??? ?????? ????? ????? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ????????? ????????? ? ?? ???? ???? ???? ??????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?? ?????? ? ?????????? ?????? ????? ???? ??? ????? ????????? ? ???????? ??? ????????? ?? ????? ?????? ????? » ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ????????? ? » ????? ???? .

1634. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cihada çıkan erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi anneleri gibi haramdır. Bunlardan bir erkek,**

mücâhidlerden birinin âilesine bakmayı üzerine alır da hiyânet ederse kıyamet günü bu adam durdurulur, o mücâhid bunun amelinden dilediğini alır." Büreyde diyor ki, sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize döndü ve "**Ne zannediyordunuz**?" buyurdu.

Müslim, İmâret 139. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 11; Nesâî, Cihâd 47, 48

Açıklamalar

Halvet, yanında kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmayan herhangi bir kadınla tenhada başbaşa kalmak demektir. Her üç hadiste de değişik açılardan ve muhtelif durumlar söz konusu edilerek halvetin haram kılınmış olduğu açıklanmaktadır.

Birinci hadis, yanında kocası, annesi, babası, oğlu, kardeşi, teyzesi süt kardeşleri gibi bir mahremi bulunmayan kadınlarla beraber bulunmaktan, onlarla oturmaktan sakınılması gerektiğini bildirmektedir. Erkeğin kendi kızkardeşi, kızı, halası ve teyzesi yanında olursa, kadının mahremi varmış gibi olur ve bu hallerde bir arada bulunmak mümkündür.

İsmi tesbit edilememiş olan Medineli bir müslümanın, kocanın kardeşi, kardeşi oğulları, amcaları ve amca çocukları gibi yakın erkek akrabalarının da bu yasağa dahil olup olmadığını sorması üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz, çoğu kimsenin önemsemediği yalın gerçeği çok çarpıcı biçimde "*Onlarla halvet ölüm demektir*" buyurmak suretiyle, konuya ait tehlikeyi haber vermiştir. Akraba olmanın verdiği rahatlıkla her zaman eve girip çıkma imkanına sahip olan bu kabil yakınlar daima tehlike ile yüzyüzedirler. Efendimiz'in ifadesi çok kesindir: Kocanın erkek kardeşi, yeğenleri, amcası ve amca çocukları gibi yakın erkek akrabası (el-hamvü), ilerisi ölüme götürecek tehlike ortamını oluşturmakta birebirdir. Onların bu konuya herkesten fazla dikkat etmeleri, halvetten kaçınmaları gerekir. Bu gibi durumlarda çok iyi niyetli olunsa bile, insanların dedikodularından kurtulmak mümkün olmaz. Nice ailelerin bu yüzden perişan oldukları da bilinen ve görünen gerçeklerdir.

Memleketimizde aynı evi paylaşan ailelerde kardeşle kardeş hanımının bir arada yalnız bulunmaları yaygın bir âdet halindedir. Halbuki hadîs-i şerîfte Efendimiz'in ölümdür diye nitelediği de birinci derecede bu durumdur. Özellikle evli kardeşin askerlik veya yurt dışında çalışmak gibi sebeplerle uzun süre evden ayrı kalması hallerinde, bu durum çok daha büyük tehlike arzeder. Onun için konuya son derece dikkat edilmelidir. Meselenin önemsenmediği ailelerde büyük perişanlıkların yaşandığı unutulmamalıdır.

İkinci hadis, -yukarıda da değindiğimiz gibi- halvet yasağını prensip olarak ortaya koymaktadır. Bir kere daha tanımlayacak olursak **halvet,** birbiriyle evlenmeleri mümkün olan bir erkekle bir kadının, kimsenin göremeyeceği bir yerde iki ikiye başbaşa kalmalarıdır. Bir başka hadiste bu yasağın gerekçesi olarak "*üçüncüleri şeytandır*" buyurulmuştur. Şeytanın bulunduğu yerde nelerin olabileceği ise, meçhul değildir.

Ancak hemen belirtelim ki, her an herkesin girebileceği ve görebileceği okul, hastane, iş yeri ve benzeri ortamlarda kapılar kilitli ve perdeler kapalı olmadığı sürece veya başkalarının da bulunduğu yerlerde **halvet** söz konusu olmaz. Hatta camlarından içerisi görülebilen otolarda bir erkekle bir kadının başbaşa bulunması da tenha ve kuytu bir yerde olmamak şartıyla halvet sayılmaz. Bununla beraber kötü niyet sahipleri bulunabilir. Hadiste geçen "*mahremi*" ifadesinden maksat, kadınla evlenmesi haram olan erkektir. Buna göre yanında böyle bir erkek bulunan kadınla başbaşa kalmanın mümkün ve câiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak âlimler, bu *mahrem* kelimesiyle, erkeğin yakın akrabasının da kastedilmiş olabileceğini dikkate almışlar ve erkeğin akrabasından birinin bulunması halinde de herhangi bir kadınla bir arada bulunmak mümkündür sonucuna varmışlardır.

Özellikle müslüman hanımların, hiç de ihtiyaçları yokken çarşı-pazar dolaşıp erkeklerle ihtilatta bulunmamaya, değişik ortamlarda herhangi bir erkekle yalnız kalmamaya, ihtiyaç ve zarûret halinde de ihtiyacını karşıladıktan sonra o ortamdan hemen ayrılmaya dikkat göstermeleri, muhtemel birtakım sıkıntı ve üzüntüleri önlemek bakımından son derece önemlidir. Bu tür ilişkilerde, "*Her düşeni bir kapan bulunur*" sözü akıldan çıkarılmamalıdır. Herkes şeytan değildir ama hiç kimse de melek değildir.

Erkek - kadın ilişkileriyle ilgili bu hadîs-i şerîflerde doğrudan erkeklere hitâb edilmiş olması, bu tür konularda daha çok dikkatli ve tedbirli davranma iradesine erkeklerin sahip olduğu anlamında yorumlanabilir. Bu yoruma göre erkekler, halvet yasağına uymaktaki dikkat ve başarıları ölçüsünde hem kendilerini hem de hanımları korumuş olacaklardır. Günümüzün çok karmaşık hayat şart ve şekilleri içinde halvet hallerinden uzak kalmanın önemi kat kat artmış gözükmektedir.

Üçüncü hadis, İslâm toplumunda bulunması gerekli sosyal ve ahlâkî güvencenin bir boyutunu dile getirmektedir: "*Cihada çıkan erkeklerin geride bıraktıkları hanımları, cihada çıkmayan erkeklere kendi anneleri gibi haramdır.*" Dini, vatanı ve cephe gerisindeki değerleri korumak için cepheye gitmiş mücâhidlerin, geride bıraktığı aile efradı, o sefere iştirak etmemiş olan erkeklere kendi anneleri konumundadır. Yani onların namusu, annelerinin namûsu kadar haramdır. Burada çok çarpıcı ve vurgulu bir ifade ve beyan ile karşılaşıyoruz. Bir insan, kendi öz annesine karşı hangi duygular içinde ise, cihada çıkmış mücâhidlerin ailelerine karşı da aynı temiz ve fedakârlık duygularıyla dolu olmalıdır. Mücâhidlerin geride bıraktığı aile fertleri, müslüman toplumda âdeta bir çeşit dokunulmazlar kesimini oluşturuyorlar. O toplumun harbe gitmemiş fertlerinden herhangi biri, bir mücâhidin ailesine göz-kulak olma işini üstlenir de bu görevini yapmak için gelip giderken onlara bir kötülük yapmaya kalkışır, hele ailenin namusunu kirletecek olursa, kıyâmet günü bu hâin getirilir ve o mücâhide bunun yaptığı amellerin sevabından istediği kadar alma hakkı tanınır. Buradaki "istediği kadar" kaydı, işlenen cinayetin ve hıyanetin büyüklüğünü gösterir. Böyle bir durumda, bütün iyiliklerini almak istemek, bu tür bir hıyanete uğramış herkesin ilk düşüneceği ve yapacağı iş olacaktır. Yani hadisimizin bu ifâdesi, mücâhidlere aile güvenlikleri konusunda hıyanet edenlerin, bütün iyi amellerinin sevabını âhirette kaybedecekleri ve tam bir âhiret yoksulu haline geleceklerini kesin olarak ilân etmektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bu durumu bildirdikten sonra çevresindekilere dönerek "*Ne sanıyordunuz ya!*" buyurması, hem söz konusu olan hıyânetin büyüklüğüne hem de cezasının ağırlığına işaret etmekte olduğu gibi bir yandan da "Mâdemki söylediklerimi duydunuz ve doğruluğuna inanıyorsunuz, o halde mücâhidlerin hanımlarına hıyanet etmekten şiddetle kaçının!" anlamında olsa gerektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yanında mahremi bulunmayan bir kadının yanına girmek, onunla tenhada baş başa kalmak (**halvet**) haramdır.

2. Kardeş, kardeşinin hanımıyla başbaşa kalamaz. Kardeş çocukları, amca ve amca çocukları gibi erkeğin yakın erkek akrabası da aynıdır.

3. Cihada çıkmış bir mücâhidin âile fertleri, gerideki erkekler için kendi anneleri hükmündedir. Onlara ihanet etmek, kişinin annesine hıyanet etmesi kadar çirkin ve ağır bir suçtur, cezası da ona göredir.

4. Mücâhidlerin yokluğunu fırsat bilip aile efradını istismar etmek asla câiz değildir.

5. İslâm toplumu, mücâhid ve gurbettekilerin geride bıraktıkları için tam bir emniyet ve güven ortamıdır.

6. İslâm'ın hedefi, zinâ ve zinâya götürecek bütün yolları kapamak suretiyle toplumu cinsel ahlâksızlıklardan arındırmaktır.

292- ??? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ?? ???? ????? ???? ???

KADIN - ERKEK BENZEŞMESİ YASAĞI

GİYİM - KUŞAMDA, HAL - HAREKET VE BENZERİ KONULARDA
ERKEKLERİN KADINLARA, KADINLARIN ERKEKLERE BENZEMESİNİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1635- ?? ???? ??????? ??? ?????? ??????? ????? : ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????????????? ??? ????????? .

??? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????????? ??? ????????? ????????? ? ?????????????? ??? ????????? ??????????? . ???? ??????? .

1635. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lânet etti.

Buhârî'nin bir başka rivayetinde de (Libâs 61) "Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lânet etti" denilmektedir.

Buhârî, Libâs 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 28; Tirmizî, Edeb 24; İbni Mâce, Nikâh 22

1637 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1636- ???? ??? ???????? ??? ?????? ???? ??? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ? ????????? ???????? ??????? ????????? . ???? ??? ???? ?????? ???? .

1636. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lânet etti.

Ebû Dâvûd, Libas 28. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 325

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1637- ????? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???? ???? ???????? ??? ??????? : ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????? ? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ?? ????????? ???????? ? ??? ??????? ???????? ? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? » ???? ???? .

???? « ?????? » ??? : ???? ??????? ?????? « ???????? » ??? ????????? ?????? : ?????? : ??????? ???? ?????? ? ????????? ??????? ???????? ????????? ????? . ???? : ???????? ??????? ??????? ????? ?????? ??????? . ?????? « ???????? » ??? : ??? ???? ?????? ????? ??? ??????????? ???????? ? « ???????? » ???: ????????? ????????? ??????????? ????????? ? ???? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????????? ? ?????? : ???????? ??????????? ?????????? ?????????? : ???? ???????? ????????? . ? « ???????? » : ????????? ????????? ?????? ????????? . « ??????????? ????????? ????????? » ??? : ??????????? ??????????? ?????? ??????? ??? ??????? ?? ?????? .

1637. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır: Biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluk. Diğeri, giyinmiş oldukları halde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar cennete giremedikleri gibi, şu kadar uzak mesafeden hissedilen kokusunu bile alamazlar."

Müslim, Cennet 52

Açıklamalar

Kadın ve erkeklerin kendilerine özgü cinsel özelliklerini ve bunların tabiî gereği olarak giyim-kuşam biçimlerini, konuşma ve davranış şekillerini korumaları en tabiî hareket tarzıdır. Ancak cinslerin yozlaşması demek olan karşı cinse özenme ve onlar gibi olmayı ne yazık ki belli bazı kesimler günümüzde çağdaşlık sanmakta ve bunu marifetmiş gibi yaygınlaştırmaya çalışmakta, bu konuda medya da hiçbir dönemde görülmediği ölçüde bu işe çanak tutmaktadır. İşte böylesi bir ortamda yukarıdaki üç hadiste yer alan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ve uyarısı ne kadar anlamlı ve yerindedir. Bu hadisler on beş asır öncesinden günümüze, gündemimize tutulmuş Peygamber ışığı niteliğindedir.

Birinci hadiste söz konusu edilen *muhannes*, kadın gibi konuşan, kadın gibi kırıla döküle yürüyen, işve ve naz yapan erkek demektir. Buhârî şârihi Aynî, "muhannes, zamanımızda kendisine livâta yapılan (homoseksüel) kişidir", demektedir. Kamûs mütercimi Âsım Efendi de bu tür kişilere *puşt* denildiğini bildirmektedir.

Erkekleşen kadınlar ise, konuşmasında, tavır ve hareketlerinde erkekler gibi olmaya çalışan, öyle davrananlardır. Dinimize göre her iki insan cinsinin kendi yaratılışlarını korumaları, kadının kadın olarak erkeğin de erkek olarak kalması ve yaşaması esas olduğu için, bunun tersine hareket eden erkek ve kadınlara Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından lânet edilmiştir.

Ancak burada bir nokta çok önemlidir. Erkeğin kadına, kadının erkeğe konuşmasında ve hareketlerinde benzemesi bazan doğuştan yani yaratılıştan olur. Hz. Peygamber'in lâneti bunlar için değildir. Bilerek, isteyerek ve hatta zorla, belki de özel eğitim alarak karşı cinse benzemeye çalışan maskaralar içindir. Birinci hadisin ikinci rivayeti, esasen bu durumu *"kendilerini kadınlara benzetmeye çalışan erkekler ve erkeklere benzetmeye çalışan kadınlar"* diye açıkça ifade etmektedir.

Hadisin bu ikinci rivâyeti "Günahkârlara Lânet Etmenin Câiz Olduğu" konusunda numarasız olarak geçmişti. Oraya da bakılabilir.

İkinci hadis, kadın-erkek cinsi arasındaki benzeşmenin giyim-kuşamla ilgili görüntüsüne dikkat çekmekte ve hiçbir zorunluluk yokken kadınlar gibi giyinen erkeklere ve erkekler gibi giyinip kuşanan kadınlara da Resûl-i Ekrem Efendimiz'in lânet ettiğini bildirmektedir. Rahmet Peygamberi olan Efendimiz'in karşı cinsin giyim-kuşamını tercih edenlere lânet etmesi, herşeyden önce kılık-kıyâfetin öyle sanıldığı kadar basit bir şekilden ibaret olmadığını, sonra da cinsler arasındaki duygusal yapı bozukluğunun giyim-kuşam taklidi ile başladığını ya da açığa çıktığını göstermektedir. Ne kadar acıdır ki, zamanımızda bu cinslerarası benzeşmeyi daha ileri götürmek ve yaygınlaştırmak maksadıyla çok özel ve ciddî gayretler sarfedilmekte, yatırımlar yapılmakta ve güya ekonomik kolaylık sağlamak için hem erkeğin hem de kadının giyebileceği (üniseks) giysiler üretilip pazarlanmaktadır. Kadınlar gibi takıp takıştıran erkekler, erkekler gibi giyinen kadınlar çağın modern çirkinleri ve lânetlileri olarak ortalıkta dolaşmaktadırlar. Bir çok insânî değerlerin sokağa döküldüğü bu çağda artık insanlığın iflası yaşanır hale gelmiştir. Bu yozlaşma, ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz'in uyarılarını ciddîye alıp gereğini yerine getirmekle önlenebilir. Başka hiçbir çıkış yolu yoktur. "Çağdaşlık", rezâleti rezâlet olmaktan çıkarmaz, çıkaramaz. Kimse çağdaşlığı, yirmi birinci asrı veya sosyal siyasal birtakım kavramları rezâlet ve ahlâksızlıklar için gerekçe yapamaz.

Üçüncü hadis, artık bizim için meçhûl olmayan ve fakat Peygamber Efendimiz'in zamân-ı saâdetlerinde görülmeyen iki grup insanı tanıtmaktadır ki, bunların ortak vasıfları, cennete girmek şöyle dursun, onun çok uzaklardan hissedilen kokusunu bile alamamaktır. Bunlardan ilki, ellerindeki sığır kuyrukları gibi kamçı ve coplarla Allah kullarını döven, zulmeden bir takım dayatmacı zorbalardır. İnancını yaşamak isteyen müminlerin karşısına, şu veya bu güç odakları adına çıkıp onlara işkence edenler, bu işler için özel ekip oluşturan yetkililer herhalde hadisin haber verdiği birinci grubun ta kendisidir.

İkinci grubu ise, diğer kadınları da kendileri gibi olmaya teşvik eden, başlarını saçlarını deve hörgücü gibi yaptırmış giyinik - çıplak kadınlar oluşturmaktadır. Bunlar da günümüzün çok iyi tanıdığı takımdır.

İslâm bilginleri ve hadis yorumcuları "*giyinik çıplak*"ları kendi zamanlarını da dikkate alarak çok değişik şekillerde yorumlamışlardır. Meselâ ilk yorum, "Allah'ın nimetleri içinde yüzdükleri halde onlara şükretmeyenler" şeklindedir. "Nimet içinde şükürden soyunmuş" yorumu herhalde giyim-kuşamın örtünmeyi yeterince sağladığı dönemlere ait olmalıdır. Daha sonra "kısmen giyinik, kısmen açık olan, güzelliğini göstermeye çalışan kadınlar" yorumu yapılmış. Bunu, "giyinmiş ama giysileri çok ince olduğundan vücut hatları belli olan kadınlar" yorumu takip etmiş. Ancak 676 (1277) yılında vefât etmiş olan müellifimiz Nevevî dahil, her hadis şârihi, hadiste sözü edilen kadınların kendi zamanlarında yukarıdaki yorumlar çerçevesinde görüldüğünü hayıflanarak ve üzülerek belirtmişlerdir. Onlar bir de bizim zamanımızdaki şeffaf, varlığı yokluğu hiç farkedilmeyen, altını iyice hatta olduğundan da güzel gösteren transparan giysileri ve bunların teşhircilerini, mankenleri, reklamcıları, moda evlerini, defileleri ve moda kullarını görselerdi, herhalde "**Hiç yorum yapmaya gerek yok, her şey, evet her şey ortada"** der ve bu hadisin Hz. Peygamber'in geleceğe yönelik verdiği mûcizevî haberlerinden olduğunu daha yüksek sesle ifade ederlerdi.

Ancak günümüzün bu acı gerçeğine rağmen hadîs-i şerîfin anlaşılması noktasında Tîbî'nin (ö. 743/1342) bir yorumu var ki, bütün zamanlar için geçerli ve her türlü oluşumu temelden kapsamaktadır. O diyor ki, "Peygamber Efendimiz hadiste önce kadınların giyinmiş olduklarını belirtiyor, sonra da açık olduklarını. Yani giyinmişliklerini önce kabul sonra reddediyor. Çünkü giyinmekten maksad, avret yerlerini örtmektir. Bunu temin etmeyen giyinme tarzı, örtünme sayılmaz" (bk. Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh*, VII, 83). Binaenaleyh "giyinmiş ama örtünmemiş kadınlar", ne giymiş olurlarsa olsunlar, bu hadiste sözü edilen kadınlardır.

Aslında hadisin konumuzla ilgili kısmı, "kendi kötü fiil ve yaşantılarını başkalarına bulaştırmaya çalışan, içlerinden erkek özentili ve görünüşleriyle de erkeğimsi olmaya çalışan kadınlar (*mümîlâtün mâilâtün*)" ifadeleridir. Bu nitelikler yukarıdakilerle birleşince tam bir felâket manzarası ortaya çıkmaktadır.

O halde giyim-kuşamda, kılık-kıyafette, hal ve harekette, konuşma ve tavırlarda erkeklerin kadınlara, kadınların erkeklere benzemeye kalkışması yasaklanmış, haram kılınmıştır. Müslüman toplumların konuya son derece duyarlı davranmaları gerekmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kadın tavırlı olmaya çalışan erkekler ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlar Peygamber Efendimiz tarafından lânetlenmişlerdir.

2. Tavır ve davranışlarında olduğu gibi giyim-kuşamlarında da karşı cinse özenen ve benzemeye çalışan erkek ve kadınlar lânetlenmiştir.

3. İslâm, cinslerin yaratılıştan sahip bulundukları özellikleri korumalarını istemektedir.

4. İnsanları haksız yere kırbaçlayanlar ile giyindikleri halde çıplak olan, deve hörgücü gibi yapılmış saçları - başlarıyla ve bu hallerinin yaygınlaşmasına çalışan erkek özentili kadınlar cennete giremeyecekler, -cezalarını çektikten sonra cennete girseler bile- başlangıçta cennetin çok uzaklardan hissedilen o güzelim kokusunu alamayacaklardır.

5. Zamanımızda hemen tüm çeşitleriyle görülen bu cinsler arası yozlaşan tavır ve ilişkilerin düzeltilmesi, toplumun yeterli ve sağlıklı bir İslâmî eğitimden geçirilmesi, nesillere canlı bir dinî kişilik kazandırılmasıyla mümkündür.

293- ??? ????? ?? ?????? ???????? ???????

ŞEYTANA VE KÂFİRLERE BENZEME YASAĞI

Hadisler

1638- ??? ????? ??? ?????? ????? ???? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??

????????? ??????????? ? ?????? ??????????? ????? ????????? ?????????? » ???? ???? .

1638. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sol elinizle yemeyin. Zira şeytan soluyla yer!"

Müslim, Eşribe 104–106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 15; Tirmizî, Et'ime 9

1640 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1639- ???? ???? ???? ??? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ?????????? ???????? ????????? ? ???? ????????? ????? . ?????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ????? » ????? ???? .

1639. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz kesinlikle sol eliyle yiyip içmesin. Zira şeytan soluyla yer, soluyla içer."

Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 6; İbni Mâce, Et'ime 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1640- ????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ???? ???????? ????????? ?? ?????????? ? ??????????? » ????? ???? .

????????? : ??????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ? ?????? ????????? ? ????????? ?????? ???? ????????? ?? ?????? ??????? ? ?? ??? ?????? ????? .

1640. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yahudi ve hıristiyanlar saçlarını hiç boyamazlar. Siz onlar gibi yapmayın."

Buhârî, Enbiyâ 50, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 14; İbni Mâce, Libâs 32

Açıklamalar

"Şeytana ve Kâfirlere Benzemekten Nehiy" başlığı altında zikredilen bu üç hadis'in ilk ikisi şeytana muhâlefeti, sonuncusu da Ehl-i kitab'a benzememeyi tavsiye etmektedir. Nevevî merhum ayrıca kâfirlere veya müşriklere benzememekle ilgili herhangi bir hadis zikretmemiş bulunmaktadır. Herhalde Ehl-i kitab'a benzememeyi öngören hadisi kâfirlere benzememe konusunda da geçerli ve yeterli görmüş olmalıdır.

Biri Câbir ötekisi İbni Ömer*radıyallahu anhüm'*den rivayet edilmiş olan ilk iki hadis, -aralarında biraz söyleyiş farkı olmakla beraber- aynı mânayı, aynı gerekçe ile dile getirmektedir. Sol elinizle bir şey yiyip içmeyin. Çünkü şeytan soluyla yer, soluyla içer.

Şeytan, müslümanı doğru yoldan uzaklaştırmak için çalışan şer güçlerin baş temsilcisidir. Böyle olunca onun bütün hal ve hareketinde doğrudan uzaklaşmışlık ve uzaklaştırıcılık özelliği vardır. O halde ona hangi hareketinde uyulursa o noktada, doğrudan sapma söz konusu olur. Ona hiç bir hareketinde uymamak gerekir ki, onun gibi olma tehlikesinden uzaklaşılabilsin.

Geçmişte âlimler, şeytanın sol eliyle yiyip içmesi sözünden, onun kendi yandaşlarına böyle yapmalarını emreder anlamını çıkarmışlar ve hadisi böyle mânalandırmışlar. Günümüzde İslâm dışı kültür odaklarının ve bu odakların etkisinde kalmış kimlik ve kişilik bunalımı içinde yaşayan birtakım insanların, yeme - içme âdâbı olarak özellikle sol el ile yiyip içmeyi önerdikleri, propaganda ettikleri ve hatta yemek servislerini ona göre düzenlettiklerini ve bunda ısrarlı olduklarını görüyoruz. Bu özel gayretleri görünce Resûl-i Ekrem Efendimiz'in asırlar öncesinden yaptığı ikaz ve verdiği haberin ne kadar yerinde ve anlamlı olduğunu ve şeytanın çağdaş temsilcileri ile karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz.

Dinî ve kültürel kimliğin korunmasında her milletin ve inanç grubunun elbette kendine has davranış biçimleri, örf ve âdetleri olacaktır. Bunların en tabîî, en güzel ve en kolay olanları insanın yaratılışına en uygun düşenleridir. Sağ el dururken, sol elle yemek bir çarpıklığı, bir bozukluğu ifade etmektedir. Hadisimizin ifadesiyle bu, şeytan gibi davranmaktır. Yaratılıştan solak olanlar, buradaki nehyin muhatabı olmayabilirler. Ne var ki doğuştan solak olanlar bile biraz bilinçli hareket ederlerse, sağ elleriyle yiyip içebilirler. Bunun örnekleri çoktur. Çünkü solaklar da nihayet sağ ellerini hiç kullanmıyor değiller. Önemli olan müslümanların, İslâmın emir ve tavsiyelerine, Hz. Peygamber'in davranış ve önerilerine göre hayatlarını sürdürmeyi benimsemiş olmalarıdır. Bu benimsendikten sonra, sünnette insan tabiatını zorlayacak hiç bir uygulamanın olmadığını anlamakta kimse gecikmeyecektir. Unutulmamalıdır ki, güzel dinimizin en büyük özelliği ve güzelliği insan tabiatıyla uyumudur.

İslâm bilginleri hadislerin ortaya koyduğu bu nehiy ve yasaklamayı, sağ eli dururken sol eliyle yemek içmek *tenzîhen mekruh*tur diye değerlendirmişlerdir. Ancak bu değerlendirme sağ elle yememek gibi inadına hareket edenler veya soluyla yemenin çağdaşlık ve medeniyet göstergesi olduğuna inananlar için değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz'in "*Sağ elinle ye!*" tavsiyesine biraz da kibir ve gururla "Yiyemiyorum!" diye cevap veren Büsr İbni Râi'l-ayr'a "*Yiyemeyesin!*" buyurmuş ve adam bir daha sağ elini ağzına götürememiştir (bk. 159, 614 ve 742 numaralı hadisler).

Üçüncü hadis, kültürel kimlik ve kişiliğin, başka kültür odaklarından farklı olmayı gerektirdiğini, başkalarına benzememek suretiyle yeni bir kimlik ve toplum inşa edilebileceğini göstermektedir. Bu hadiste Efendimiz, yahudi ve hıristiyanların -en azından o gün yaşayanlarının- ağaran saç ve sakallarını boyamadıklarını bildirmekte ve müslümanların onlar gibi olmamalarını istemektedir. Başka hadislerden öğrendiğimize göre müslümanların siyah hariç, diğer boyalarla ve özellikle kına ile saç ve sakallarını boyamaları istenmektedir.

Kendisine henüz vahiy gelmemiş olan konularda Ehl-i kitap gibi davranmayı ilke edinmiş bulunan Hz. Peygamber'in, Ehl-i kitab'a muhalefeti öngören bütün tavsiye ve talimatları, müslümanların onlardan farklı olması gerektiği konularda kendisinin bilgilendirildiğini göstermektedir. Bu sebeple, bu gibi konuların ne önemi var ki denilemez. Çünkü kim hangi noktadan başkalarına benzerse o kimse o yönden benzediği kimselerden olur.

Saç boyama konusu bir sonraki hadiste tekrar ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yiyip içmek müstehap, özürsüz olarak sol elle bu işleri yapmak mekruhtur.
2. Şeytan gibi davranmaktan, onun yaptığı gibi yapmaktan kaçınmak gerekir.
3. Anne ve babaların çocuklarına sofra âdâbını öğretmeleri lâzımdır.
4. Yahudî ve hıristiyanlara benzememek, müslümanların özenle sürdürmeleri gereken kimlik ve kişilik görevleridir.
5. İslâm, ilke ve uygulama olarak insanın doğasına en uyumlu dindir ve bu uyumun günlük hayata yansımasını istemektedir.
6. Günlük hayatını Kur'an ilkelerine ve sünnetteki uygulamalara göre tanzim eden kimse, hayatını Allah'ın istediği şekilde yaşamış olur.
7. Şeytana veya Ehl-i kitab'a benzemekte hiç bir hayır ve iyilik yoktur.

294- ??? ??? ????? ??????? ?? ???? ?????? ?????

BOYAMA YASAĞI

MÜSLÜMAN ERKEK VE KADINLARIN SAÇLARINI SİYAHA
BOYAMALARININ YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Hadis

1641- ??? ????? ??? ?????? ???? ???? : ????? ???? ???????? ?????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ??????? ????????? ???????????? ?????? ? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???? ??????????? ????????? » ???? ????.

1641. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mekke'nin fethedildiği gün Ebû Bekir es-Sıddîk'in babası Ebû Kuhâfe'yi, saçı sakalı bembeyaz olmuş bir halde Hz. Peygamber'in huzuruna getirdiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "**Bunları boyamak suretiyle değiştirin fakat siyaha boyamayın!**"

Müslim, Libâs 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 18; Nesâî, Zînet 15; İbni Mâce, Libâs 33

Açıklamalar

Müslüman kadın ve erkeklerin beyazlayan saç ve sakallarını boyamalarının mümkün ve uygun olduğunu belgeleyen hadîs–i şerîf, aynı zamanda bu boyama işinin siyah boya ile yapılmasını da yasaklamaktadır. Hadisin metninde geçen "seğâme", çiçeği de meyvesi de beyaz renkte olan bir bitkidir. Ağaran saç ve sakallar bu çiçeğe benzetilmiştir. Bizim memleketimizde bu beyazlığı ifade için "kar gibi beyaz" veya "pamuk tarlası gibi" benzetmeleri kullanılmaktadır. Biz yine de ihtiyâten bu benzetme ifadeleri yerine yazı dilinde daha çok kullanılan "bembeyaz" pekiştirmesiyle tercüme ettik.

Olayın kahramanı, hadiste de belirtildiği gibi Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe Osman İbni Âmir'dir. Ebû Kuhâfe Mekke'nin fethedildiği gü müslüman olmuş ve Hz. Ebû Bekir'den de uzun yaşamış, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiş bir sahâbîdir. Anlaşıldığına göre daha müslüman olmadan ihtiyarlık çağına ulaşan Ebû Kuhâfe'nin saçı başı pamuk tarlası gibi beyazlaşmış olduğu halde ve büyük bir ihtimalle saçı başı biraz karışık ve dağınık bir vaziyette Hz. Peygamber'in huzuruna getirilmiştir. Efendimiz bu hoş olmayan görüntüyü değiştirmelerini ama siyaha boyamamalarını emretmiştir. Saç sakal boyama işinde daha çok sarı-kırmızı arası kına rengi gibi bir renk tercih edilmiştir. Siyah boya sadece savaş zamanlarında düşmana heybetli ve dehşetli görünmek maksadıyla kullanılmıştır. Günümüzde de özellikle komandoların hem tanınmamak hem de düşmana dehşet vermek için genellikle yüzlerini siyaha boyadıkları görülmektedir. Ali el-Kârî, ağarmış sakalların boyanması emrinin sadece mücâhidlere yönelik bir tavsiye olduğu görüşünü benimsemektedir (bk. *Mirkâtü'l-mefâtîh,* VIII, 235).

İslâm bilginleri aslında bakımlı ve temiz olan yani boyalı saçlardan daha güzel görünen beyaz saç ve sakalların boyanmamasını; çirkin bir görünüm arzediyorsa, boyanmasını daha uygun bulmuşlardır.

İlk müslüman nesillerin bu konuda farklı davrandıkları, kimilerinin saç ve sakallarını değişik renkteki boyalarla boyadıkları, kimilerinin de hiç boyamadıkları, hatta bu konuda birbiriyle çelişen hadislerin bulunduğu delil gösterilmiştir. Muhaddis Taberânî konuyu şöyle özetlemektedir: "Ağaran saçların boyanması ve boyanmaması ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerin tamamı sahihtir ve aralarında da herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Zira boyama tavsiyesi, Ebû Kuhâfe gibi saçları fazla ağarmış olanlar içindir. Boyamaktan nehiy ise, saçı sakalı yeni yeni ağarmaya başlayanlar içindir. Geçmiş müslümanların farklı davranışları kendi farklı durumlarının bir sonucudur. Esasen konuya ait emir ve nehiy icmâ ile sâbittir ki gereklilik (vücûb) ifade etmemektedir. Bu sebeplerden dolayı, geçmişte müslümanlar boyadın-boyamadın diye birbirlerini asla tenkid etmemişlerdir."

Kâdı İyaz ve benzeri bazı âlimler, "Bir yerde saç boyamak âdetse orada boyamamak âdete karşı çıkmak olacağı için mekruhtur. Âdet değilse bu defa da aynı gerekçe ile boyamak mekruhtur" demişler; konuyu çevre ve örf-âdet açısından esnek bir değerlendirmeye tâbî tutmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ağaran saç ve sakalların boyanması müstehaptır yani güzel görülmüştür. Bu suretle, 1640 nolu hadiste geçtiği gibi, Ehl-i kitâba muhâlefet etme tavsiyesi de yerine getirilmiş olmaktadır.
2. Saç ve sakalları siyah boya ile boyamak yasaklanmıştır. Çünkü bu bir çeşit aldatmacadır. Siyah boya sadece cihadda düşmana dehşet vermek maksadıyla kullanılabilir.
3. İslâmiyet her konuda olduğu gibi kılık-kıyafette de tabîî, temiz ve güzel olanı tercih etmektedir.

295- ??? ????? ?? ????? ??? ??? ??? ?????

YARIM TIRAŞ YASAĞI

BAŞIN BİR KISMINI TIRAŞ EDİP BİR KISMINI BIRAKMANIN
NEHYEDİLDİĞİ VE KADIN İÇİN DEĞİL ERKEK İÇİN SAÇLARININ
TAMAMINI TIRAŞ ETMENİN MÜBAH OLDUĞU

Hadisler

1642- ?? ??? ???? ??? ?????? ?????? ?????: ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????. ???? ????.

1642. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başın bir kısmını tıraş edip bir kısmının (perçem olarak) bırakılmasını yasakladı.

Buhârî, Libâs 72; Müslim, Libâs 72, 113. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 14; Nesâî, Zînet 5, 58; İbni Mâce, Libâs 38

1645 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1643- ??????? ????? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????? : « ????????? ??????? ?? ????????? ??????? » .

????? ??? ???? ?????? ????? ??? ?????? ????????? ???????? .

1643. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün saçının bır kısmı tıraş edilmiş bir kısmı bırakılmış bir çocuk gördü, aile fertlerini böyle yapmaktan menedip şöyle buyurdu:

- **"Ya hep tıraş edin ya hep bırakın!"**

Ebû Dâvûd, Tereccül 14

1645 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1644- ???? ????? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ??? ???? ?????? ?????? » ????? ???? : « ??????? ?? ??????? ???? » ?????? ????? ????????? ??????? ?????? : « ??????? ?? ???????? » ???????? ? ???????? ????????? . ???? ??? ???? ??????? ???? ??? ?????? ??????? ????????? .

1644. Abdullah İbni Cafer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Cafer (İbni Ebû Tâlib)'in çoluk çocuğuna üç gün yas süresi tanımıştı. Sonra onlara geldi ve:

- "**Kardeşim Cafer için bugünden sonra artık ağlamayın**!" buyurdu. Sonra:

- "**Bana kardeşimin çocuklarını çağırın**!" diye emretti.

Bizi toplayıp getirdiler. Biz kendimizi annelerini yitirmiş kuş yavruları gibi hissediyorduk. Sonra:

- "**Bana bir berber çağırın!**" buyurdu.

Gelen berbere emretti, berber bizim başlarımızı tamamen tıraş etti.

Ebû Dâvûd, Menâsik 78, Tereccül 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 57-58

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1645- ???? ??????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????? ???????? . ????? ????????? .

1645. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem kadının* saçlarını tıraş etmesini, (saçlarını kökünden kestirmesini) yasakladı.

Nesâî, Zînet 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 75

Açıklamalar

Saç tıraşı ile ilgili bu dört hadîs-i şerîfin her biri, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu konudaki tavrını ortaya koymak suretiyle bize yol göstermektedir.

Birinci hadiste, Hz. Peygamber'in, çocukların başlarını gökyüzündeki bulutların dağılımı gibi yer yer kesip yer yer bırakmak suretiyle tıraş etmeyi yasakladığı bildirilmektedir. Bu yasağa başın büyük kısmını tıraş edip meselâ alnın üstündeki perçem denilen saçları bırakmak da dahildir.

İkinci hadis'te Peygamber Efendimiz'in, böyle saçının bir kısmı tıraşlı bir kısmı tıraşsız bir çocuk görünce, çocuğun anne-babasına, "*Çocuğun saçlarını ya tamamen tıraş edin ya da tamamen bırakın*" tavsiyesinde bulunmuştur. Burada Efendimiz'in, yarı tıraşlı olmayı o günün müşrik, yahudi ve fâsıklarının tıraşına benzettiği için olaya bizzat müdâhale ettiğini görüyoruz. Günümüzde de başka kültürlerin öngördüğü kılık kıyâfet şekilleri, modadır diye asla takip edilmemelidir. Her inançtan insanın kendi kültür dünyasını yansıtan bir kılık - kıyafeti olması pek tabiîdir. Öte yandan çocuk ve gençlerin öyle yarı tıraşlı dolaşmaları töhmet vesilesi de olabilir. Ailelerin çocuklarını böyle töhmetlerden koruyup kollamaları gerekir.

Üçüncü hadiste ise, Hz. Peygamber'in, Mûte savaşında şehid düşen Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in aile fertlerine babaları için üç gün üç gecelik bir yas süresi tanıdığını, süre bitiminde evlerine giderek, amcası Ebû Tâlib'in oğlu olduğu için "kardeşim" sözcüğünü kullanmak suretiyle, "*Bugünden sonra kardeşim Ca'fer için artık ağlamayın!*" buyurduktan sonra berber getirtip, erkek çocukların saçlarını tamamen tıraş ettirdiğini görüyoruz.

Bu bilgiyi bize aktaran, Efendimiz'in bizzat tıraş ettirdiği çocukların en büyüğü Abdullah İbni Ca'fer'dir. Kendisinin kısa öz geçmişini 969 nolu hadiste verdiğimiz Abdullah, Habeşistan'da doğan ilk müslüman çocuktur. Peygamber Efendimiz'in kendisi hakkında "Ca'fer'e iyi bir halef olması" için dua buyurduğu Abdullah, babalarının şehid düştüğü haberini aldıklarının üçüncü gününde içinde bulundukları hali ve hissettikleri boşluğu "annesini yitirmiş kuş yavruları gibiydik" diyerek dile getirmektedir. Onlar bu halde iken Peygamber Efendimiz'in başlarını tıraş ettirmesi, "*Bugünden sonra Ca'fer için ağlamayın*" tavsiyesine uyulmasını fiilen sağlamak anlamına gelmektedir. Başları tıraş edilmiş çocuklar, ailenin artık yas tutmadığının, normal günlük hayata döndüğünün işâreti sayılmıştır.

Çocukların saç tıraşı konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirleyip tavsiye ettiği şekli, bu olayda bizzat kendisinin uygulattığını görmekteyiz. Bu tavır, konunun önemini göstermektedir.

Başka bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre (meselâ bk. Ebû Dâvud, Menâsik 78), Peygamber Efendimiz, Vedâ haccı esnasında kendisi, sağ taraftan başlamak üzere saçlarını tıraş ettirmiştir.

"Canım, mesele tıraş olmak değil mi?" deyip işi basite almanın mümkün olmadığı, müslümanların saç tıraşı konusunda da kendilerine özgü bir tutum ve tavırlarının olması gerektiği Efendimiz'in bu tavsiye ve davranışlarından çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Dördüncü hadis, müslüman hanımların saçlarını kökünden kestirmelerinin Peygamber Efendimiz tarafından nehyedildiğini ifade etmektedir. Öte yandan Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ,* Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hacta ihramdan çıkmak için "*Kadınlara tıraş gerekmez, saçlarını kısaltmaları yeter*" buyurduğunu bildirmektedir (bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 78). O halde müslüman hanımlar, tedâvi olmak gibi zarûri haller dışında saçlarını kökünden kestirmek suretiyle tıraş etmeyeceklerdir. Hanımlar için saçlarını kökünden kestirmek bir çeşit *müsle* yani herhangi bir uzvun kesilmesi sayılmaktadır.

Günümüzün sinema, televizyon yıldızları gibi olmaya özenen, yakışsın yakışmasın moda diye sunulan kılık-kıyâfete bürünen, kişilik ve kimlik kaybına uğramış müslüman nesilleri, bu noktadaki Peygamber hassasiyetinin ne kadar yerinde ve asırlar boyu geçerli olduğunun ne yazık ki olumsuz ve acı delilleridir. Herkesin kafasına, gönlüne, başına, saçına sahip çıkması zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir. Ne batılılaşma ne de çağdaşlaşma masalları bu kimlik ve kişilik yozlaşmasını anlaşılabilir kılmaya kesinlikle yetmez.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman çocuklar ve erkekler başlarını ya tamamen tıraş ettirecekler ya da tamamen bırakacaklardır. Bir kısmını tıraş ettirip bir kısmını bırakmak nehyedilmiştir.
2. Müslüman hanımlar herhangi bir mecburiyet olmadıkça saçlarını kökünden kestirmeyecekler, hac ibâdetini yerine getirirken bile saçlarından birazcık aldırmaları (taksîr) onlar için yeterlidir.
3. Müslüman erkekler, temiz tutmak ve kadınlara benzememek şartıyla saçlarını uzatabilirler.
4. Kılık - kıyafet konusu müslüman kimlik ve kişiliği açısından büyük önem taşır.
5. Peygamber Efendimiz ashâb ve ümmetinin her yönden mükemmel olmasına gayret etmiştir.
6. Ölen için ancak üç gün yas tutup yaka-paça yırtmaksızın ve bağırıp çağırmaksızın ağlanabilir. Daha sonraki günlerde ağlamak tenzihen mekruhtur.
7. Aile büyüklerinin çocuklar üzerinde onları tıraş ve sünnet ettirmek gibi yetkileri vardır.

296- ??? ????? ??? ????? ?????? ??????? ??? ????? ???????

SAÇA SAÇ EKLETME VE DÖĞME YAPTIRMA YASAĞI

İĞRETİ SAÇ (PERUK) TAKMANIN, DÖĞME YAPTIRMANIN VE
GÜZEL GÖRÜNSÜN DİYE DİŞLERİN ARASINI TÖRPÜLEYİP
SEYREKLEŞTİRMENİN HARAM OLDUĞU

Âyet

??? ????????? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????????? ????????? [117]
????????? ?????? ??????? ?????????????? ???? ????????? ???????? ?????????? [118]
?????????????????? ?????????????????? ?????????????? ?????????????????? ?????? ??????????
?????????????? ?????????????????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????????? ???????? ???? ?????
?????? ?????? ?????? ?????????? ????????? [119]

"Müşriklerin Allah'ı bırakıp taptıkları ancak birtakım dişi putlardır. Onlar böylece aslında ancak inatçı şeytana tapmış oluyorlar. Allah o şeytanı lânetlemiş, o da, "Senin kullarından belli bir kısmını elde ederek onları mutlaka baştan çıkaracağım, saptıracağım, muhakkak onları boş emellere, kuruntulara daldıracağım, onlara hayvanların kulaklarını yarmayı, Allah'ın yarattığını bozmayı emredeceğim" demişti. Kim Allah'ı bırakıp şeytana uyar ve onu dost edinirse apaçık bir ziyana uğrar."

Nisâ sûresi (4), 117–119

Bu âyet-i kerîmeler, inanç ve amel bunalımı içinde kıvranan putperest müşriklerin, şeytanın nasıl maskarası olduklarını ortaya koymaktadır. Lânetli şeytanın, kendisine kanan dostlarına "**Allah'ın yarattığını bozduracağı**"nı söylemesi, tabiî ve fitrî olan herşeyin değiştirilmesinin bir şeytan emri ve isteği olduğunu göstermektedir. Başta fitrat dini olan İslâm olmak üzere insanın yaratılışına ve tabiatın doğal yapısına aykırı her çeşit müdahale, "**Allah'ın yarattığını bozmak**" demek olacaktır. Bu âyetler, saçlara saç ekletmek, döğme yaptırmak ve güzel görünsün diye dişleri seyrekleştirmek gibi insanın fitrî görüntü ve yaratılışına yapılacak müdahalelerin de yersiz birer şeytan aldatmacası olduğunu ifade ettiği için Nevevî merhum tarafından burada zikredilmiştir.

Yapmacık güzellik ve görüntü adına Allah'ın yarattığı şekli değiştirme çılgınlığının doruğa ulaştığı, üstüne üstlük bunun bir de çağdaşlık ve gelişmişlik sanıldığı, ruh ve çevre kirlenmesinin son derece yoğunlaştığı bir dönemin insanları olarak, "**apaçık bir ziyan**" ve perişanlık içinde olduğumuz ortadadır. Bunu hiç bir şeytan taktiği ve propagandası örtmeye yetmemektedir.

Rabbimizden bizlere tam bir müslüman uyanıklığı vermesini, bizleri ve gelecek nesillerimizi şeytanın ve şeytanlaşmış insanların şerrinden korumasını dileriz.

Hadisler

1642- ????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? : ?? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????????? ? ???????? ????????? ? ?????? ?????????? ? ????????? ????? ? ???? : « ?????? ?????? ????????? ?????????? » ????? ???? .

??? ?????? : « ????????? ? ????????????? » .

????????? : « ????????? » ?? ????????? ? ?????? : ????????? ???????? ? « ?????????? » : ???? ?????? ???????? ? ?? ????? ????? ??????? ??? . « ??????????? » : ???? ??????? ????????? .

« ?????????????? » : ???? ???????? ??? ???????? ???? ????? . ????? ????? ??? ?????? ?????? ???????? ? ????? ???? .

1646. Esmâ *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre bir hanım Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Ey Allah'ın Resûlü! Yakalandığı bir hastalık sebebiyle kızımın saçları döküldü. Ben onu evlendirmiştim de. Ona iğreti saç taktırayım mı? diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- **"İğreti saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir"** buyurdu.

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da benzeri bir rivayet nakledilmiştir.

Buhârî, Libâs 85; Müslim, Libâs 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 52

1648 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1647- ?????? ?????? ?? ????? ????????? ?????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? ???? ???? ????????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????? ?? ?? ???????? ??????? : ?? ???? ?????????? ????? ??????????? ? ? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? : « ???????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????????? ?????????? » ????? ???? .

1647. Humeyd İbni Abdurrahman'dan nakledilmiştir ki, Muâviye *radıyallahu anh* hac yaptığı sene Medine'de bir zâbıta memurunun elinde bulunan bir tutam alın saçını alıp Medine Mescidi Minberinden halka şöyle hitabetmiştir:

- Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede? (Niçin bunları önlemezler?) Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tür saçlardan halkı menederek şöyle buyurduğunu duymuşumdur:

- "**İsrailoğulları, kadınları bu tür şeyleri kullanmaya başladıkları zaman helâk olmuşlardır!**"

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Libâs 122-124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 32; Nesâî, Zînet 66

Humeyd İbni Abdurrahman

Humeyd, daha yaşarken cennetle müjdelenmiş on sahâbîden biri olan Abdurrahman İbni Avf'ın oğludur. el-Müzenî nisbesiyle tanınan Humeyd, tâbiîler neslinin büyüklerindendir. Güvenilir bir hadis râvisidir. Kütüb-i Sitte müellifleri kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır.

Hicrî 105 yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

1648 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1648- ????? ???? ???? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????????????? ? ??????????? ???????????? . ????? ???? .

1648. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* saçlarına saç ekleten ve ekleyen, döğme yapan ve yaptıran kadınlara lânet etmiştir.

Buhârî, Tefsîru sûre (59) 4, Libâs 83, 85, 87; Müslim, Libâs 115, 117, 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Libâs 25, Edeb 33; Nesâî, Zînet 22-24; İbni Mâce, Nikâh 52

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîf, **"Allah'ın yarattığı şekli bozma"** anlamı taşıyan bazı fiilleri dikkatlerimize sunmakta ve bu mevzuda Peygamber Efendimiz'in koyduğu yasağı anlatmaktadır.

Birinci hadiste, çiçek ya da kızamık gibi bir hastalık sebebiyle saçları dökülen yeni evli kızının, dökülen saçları yerine iğreti saç (peruk) taktırmak için izin isteyen bir anneyi buluyoruz. Bu anne başka bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, damadının hanımını güzel görmek istediğini de dile getirerek, yani bir anlamda kurulmuş olan ailenin devamı için böyle bir yola gitmek durumunda olduğunu belirtip izin istemektedir. Müslümanlara çok düşkün ve şefkatli olan Peygamber Efendimiz, meselenin hükmünü ve konuya ait yasağın ciddiyetini, *"İğreti saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir"* buyurmak suretiyle ortaya koymuştur. Çünkü, Allah'ın lânet ettiği, rahmetinden uzak tuttuğu bir fiil, büyük günahlardan sayılır.

İkinci hadis, son olarak hicrî elli bir yılında haccettiği bilinen Hz. Muâviye'nin, Medine'de, Peygamber Mescidi'nin minberinden, elindeki bir tutam saçı göstererek bir uyarıda bulunduğunu bildirmektedir. Muâviye bu saçı, Medine'de görevli bir zabıta memurundan almıştır. Yani devlet adına yapılan denetimler sonucu elde edilmiş, kime ait olduğu açıklanmayan bir perçem o günün insanlarının iğreti saç kullanmaya başladıklarının göstergesi olarak Halife'yi kızdırmış bulunmaktadır.

Hz. Muâviye'nin "Âlimleriniz nerede?" diye seslenişi, "Bilginleriniz niçin bu tür çirkin işleri menetmiyorlar, niçin böyle yasaklanmış şeylerin kullanılmasına izin veriyorlar?" anlamında bir yakınma, ikaz ve tehdittir. O, İsrailoğullarının güzellik olsun diye, Allah'ın yarattığı şekli değiştirme anlamına gelen perçem ve peruk kullanmaya başladıkları ve bundan menedilmedikleri zaman helâk olduklarını Hz. Peygamber'den duyduğunu bildirmek suretiyle işin ciddiyetini ortaya koymuş ve uyarısını delillendirmiştir. Hiç kuşkusuz bu, İsrailoğullarının yegâne helâk sebebi değil, sebeplerden biridir. Ama sonuçta milletleri helâke götürücü niteliği bulunan bir hatadır.

Bu tavır gerektiğinde devlet başkanlarının gereksiz uygulamaları teşhir edip, halkı uyarabileceğini ve ilim adamlarını göreve çağırabileceğini göstermektedir.

Üçüncü hadis, güzellik olsun diye vücutlarının muhtelif yerlerine değişik boyalarla döğme yapan ve yaptıran kadınlara da Hz. Peygamber'in lânet ettiğini bildirmektedir. Burada özellikle kadınların zikredilmiş olması, güzellik kaygısıyla daha çok onların bu tür yanlışlıklara düştüklerinden dolayıdır. Bu lânet pek tabiîdir ki aynı işi yapan veya yaptıran erkekler için de öncelikle geçerlidir.

El üzerine, koluna, vücudunun görülen veya görülmeyen bir yerine yaptırılan çeşitli şekil ve resimlerden oluşan döğmelerin tümü yasak ve lânetlidir. Zamanımızda kendini bilmez birtakım kadın ve erkeklerde görülen bu çirkin işlem, büyük günah olarak kabul edilmiştir. İlaçla çıkarılması mümkünse derhal çıkarılması, insanın sağlığı ya da döğme yapılmış organın zarar görmeyeceği anlaşılırsa, o döğmenin oradan kesilmek suretiyle de olsa yokedilmesi lâzım geldiği üzerinde ısrarla durulmaktadır. Şayet hiç bir şekilde giderilmesi mümkün değilse, tövbe etmek suretiyle onun vebâlinden kurtulmaya çalışmak gerekecektir.

Konuya bu kadar duyarlık ve şiddet gösterilmesinin temelinde yatan sebep, Allah'ın yarattığı fitrî güzelliği değiştirme niteliği taşımasıdır. Dinimiz fitrî bir din olduğu için mensuplarının bütün davranışlarında tabiî olmalarını, her türlü sahtecilik ve yapmacıktan uzak olarak yaşamalarını istemektedir. Allah, insanları en güzel surette, "ahsen-i takvîm" üzere yarattığını bildirdiğine göre, mevcut durumdan daha güzel bir hal söz konusu olsaydı, Allah insanı o halde yaratırdı. Tabiî olmayan güzellikler, sadece şeytan aldatmacasıdır.

Farz-ı muhal bir kimse kendisini bazı kötülüklerden koruyacağı inancıyla vücuduna herhangi bir canlının veya nesnenin resmini döğme olarak yaptıracak olsa, bu onun imandan çıkmasına sebep olur. Birilerine özenerek böyle bir cinayet işleyenler de ruh sefaletlerini sergilemiş olurlar. Neresinden bakılırsa bakılsın, tabiî şekli değiştirmeye kalkmak, şeytanın elinde maskara olmak demektir. Bu işin çağın veya modanın gereğiymiş gibi gösterilmeye çalışılması, söz konusu maskaralığı kapatmaya yetmez.

Bu tür konularda şeytanın çağdaşlık ve moda postuna bürünerek, insanları aldattığı anlaşılmaktadır. Siz buna şeytanın çağdaşlık tuzağı da diyebilirsiniz. Zira en olmadık yanlışlar, hatta sapkınlıklar bile "artık bu çağda" diye başlayan cümlelerle savunulmaktadır.

Tekrar edelim ki, insanın yaratılıştan sahip olduğu maddî-mânevî değerleri yozlaştıran, tebdil ve tahrif eden her uygulama dinimizce yasaklanmış, insanın temiz fitratı üzere kalması ve yaşaması esas kabul edilmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Saça saç eklemek, ekletmek, iğreti saç takmak, taktırmak yasaktır. Bazı âlimler, hayvan kılı ya da bez bağlayarak saçı uzatmakta bir sakınca görmemişlerdir.

2. Vücudun herhangi bir yerine döğme yapan ve yaptıranlar Peygamber Efendimiz tarafından lânetlenmiştir.

3. Allah'ın yarattığı şekli değiştirme anlamına gelen her türlü işlem yasaktır.

4. Fıratı bozmaya kalkışmak şeytanın emrine uymak demektir.

1649- ??? ???? ???????? ??? ????? ???? : ???? ?????? ??????????? ????????????? ?????????????? ? ????????????? ???????? ? ????????????? ?????? ?????? ? ????????? ???? ???????? ?? ???? . ???????: ??? ?? ?? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ???? ?????? ? ? ????? ?????? ?????? : { ????? ???????? ?????????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? } [????? : 7] . ????? ???? .

« ????????????? » : ?? ???? ??????? ???? ??????????? ??????????? ??????? ???? ????? ??????? ????????????? ????? ?????????? ? ????????????? : ??? ???? ???????? ???? ?????? ????? ????????? ? ??????????? ?????????? ?????? ? ????????????? : ???? ??????? ??? ??????? ????? ?????? .

1649. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre kendisi, "Döğme yapan, yaptıran, yüzünün tüylerini yolan, güzel görünsün diye dişlerini seyrekleştiren, Allah'ın yarattığını bozan kadınlara Allah lânet etsin" demişti. Bir kadının İbni Mes'ûd'u aşırı gitmekle suçlaması üzerine bu defa;

"Peygamberin lânet ettiği kimseye niçin lânet etmeyecek mişim? Peygamberi izlemek Allah'ın kitabında emredilmiştir. Allah Teâlâ; "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!**"[Haşr sûresi (59), 7] buyurdu, demiştir.

Buhârî, Tefsîru sûre (59), 4; Libâs 82, 84, 85, 87; Müslim, Libâs 120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 5; Tirmizî, Edeb 33; Nesâî, Zînet 24, 26, 71; İbni Mâce, Nikah 52

Açıklamalar

Güzellik olsun diye insanoğlunun denemeyeceği yol, yapmayacağı masraf hemen hemen yok gibidir. Bilhassa çağımızda ve ne yazık ki kadınların güzel görünme duyguları istismar edilerek en olmadık fizikî ve ekonomik sıkıntılara katlanıldığı bilinmektedir. Güzellik salonlarının bilhassa büyük şehirlerde iyi getirisi olan bir sektör haline geldiği artık herkesin mâlumudur.

Hadîs-i şerîf, yalnızca güzellik gerekçesiyle öteden beri kadınların rağbet ettikleri döğme yaptırmak, yüzünün tüylerini almak, kaşlarını inceltmek ve dişlerini törpületerek seyrekleştirmek gibi girişimlerde bulunanlara ve bunları yapanlara Hz. Peygamber'in lânet ettiğini bildirmektedir.

Hadisteki *nâmisâ* kelimesi, yüzden kıl yolan; *münemmisa* da yüzündeki kılları yolduran kadın demektir. Kadının yüzünde sakal veya bıyık çıkarsa bunları yolmak yasak değil, hatta müstehabtır. Haram olan, kaş, kirpik ve yüzün çevresinden kıl koparmaktır.

Tefelluç, ön dişleri törpülemek suretiyle aralarını açmak, böylece genç ve güzel görünmeye çalışmak demektir. Bunu yapan ve yaptıran kadınlar haram işlemiş olmaktadırlar. Bu işlem, dişi tedavî etmek ya da bir ârızayı gidermek için yapılırsa günah söz konusu değildir.

Hadiste, Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* ile ismi açıklanmayan bir hanım arasında geçtiği üstü kapalı olarak anlatılan tartışmayı bir başka rivayette (bk. Müslim, Libâs 120) daha açık bir şekilde bulmaktayız. Olay şöyle cereyan etmiştir:

Hiçbir tabiî ve sıhhî ihtiyaç yokken sırf güzel görünmek için hadiste sayılan yollara baş vuran kadınlara, büyük sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd'un lânet ettiğini duyan Ümmü Ya'kûb diye meşhur bir hanım:

- Ben Kur'ân'ı baştan sona okudum, bu sayılan işleri yapan hanımlara lânet edildiğine rastlamadım. Sen bunları nereden çıkarıyorsun? diye itiraz etmiştir.

İbni Mes'ûd, böylesi hanımlara Hz. Peygamber'in lânet ettiğini, kendisinin de Peygamber'in lânet ettiklerine lânet etmekten asla çekinmeyeceği cevabını verdikten sonra, konunun Allah'ın kitabında da olduğunu bildirmiş ve:

- Eğer sen, dediğin gibi Kur'ân'ı okumuşsan mutlaka bu hükmü bildiren âyete rastlamış olmalısın, demiş sonra da "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!**" anlamındaki âyeti okumuştur.

Ümmü Ya'kûb, bu cevaba bir şey diyememiş ama, İbni Mes'ûd'un hanımında da, yasak olduğunu söylediği şeylerden birinin bulunacağını iddia edecek kadar işi ileri götürmüştür. İbni Mes'ûd'un:

- Haydi, git bak! demesi üzerine gidip bakmış ve:

- Hanımında bunlardan bir şey göremedim, demiştir. Bunun üzerine Abdullah İbni Mes'ud *radıyallahu anh*, o kadına:

- Bana bak, böyle bir şey olsaydı, biz onunla bir arada olmazdık, demiştir.

Bu olayda, çok önemli bir nokta dikkat çekmektedir. Ümmü Ya'kûb, lânet etme gibi ağır bir cezânın Kur'ân'da yer almadığını söylemiş ve Kur'an'da olmayan bir hükmün verilemeyeceğini iddia etmiştir. İbni Mes'ûd ise, Hz. Peygamber'in yaptığı lâneti, kendisinin de hiç tereddüt etmeden yapacağını, yapması lâzım geldiğini bildirmiş, kâide olarak Hz. Peygamber'in asla Kur'ân'a ters düşmeyeceğini hatırlatmıştır.

Peygamber'e her konuda uymak gerektiğini de "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!**" âyetinin genel mânası içinde bizzat Kur'an'ın emri olarak açıklamıştır. İbni Mes'ûd'un bu anlayış ve yorumu, özellikle son zamanlarda türeyen "Tek kaynak Kur'an", "Kur'anla yetinmek" gibi iddialarla sünneti dışlamak isteyenlere bir sahâbî tokadı niteliğindedir. "**Peygamber size ne verirse onu alın, sizi nehyettiğinden de uzak durun!**" âyetini sadece ganimetlerle ilgili olarak yorumlayıp Resûl-i Ekrem Efendimiz'in diğer sünnetlerini kapsamadığını söyleyenler de İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den hakettikleri cevabı almışlardır. Âyetin nüzûl sebebinin özel bir olay olması, hükmünün genelliğine asla mâni değildir. Ah keşke biz de İbni Mes'ûd gibi "Hz. Peygamber'in söylediği bir sözü, yaptığı bir işi niçin söyleyip yapmayayım ki?" diyebilecek teslimiyet ve haklılıkta olabilsek!

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İğreti saç takan, taktıran, döğme yapan yaptıran, güzellik için dişlerini seyrekleştiren ve yüzünden kıl koparıp kaş aldıran kadınlara Hz. Peygamber lânet etmiştir.
2. İnsanlara iyilikte yardım eden sevaba, günah işlemekte yardımcı olan da vebâle ortak olur.
3. Sahâbîler Hz. Peygamber'den duydukları her emri hiç tereddüt etmeden uygulamışlardır.
4. Her müslümanın, Sünneti bütünüyle benimsemesi ve gücü ölçüsünde onu yaşamaya çalışması Kur'ân'ın emridir.
5. Kur'an adına sünnetten vazgeçme çağrılarının, İslâm düşmanlarının ekmeğine yağ sürmekten başka hiç bir mânası yoktur.
6. Hz. Peygamber'in sünnetine uyan, Kur'an'ı yaşamış olur. Çünkü Efendimiz'in hayatı Kur'an'ın uygulamasından ibarettir.

297- ??? ????? ?? ??? ????? ?? ?????? ?????? ??????? ??? ??? ?????? ??? ????? ??? ??? ?????

BEYAZ KILLARI YOLMA YASAĞI

SAÇ, SAKAL VE BAŞKA YERLERDEKİ BEYAZ KILLARI
KOPARMANIN VE GENÇLERİN YÜZLERİNDE İLK ÇIKAN TÜYLERİ
YOLMALARININ MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1650- ??? ??????? ??? ???????? ? ?? ????? ? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??? ?????????? ????????? ? ???????? ????? ?????????? ????? ?????????? » ????? ??? ????? ?????????????? ? ??????????? ??????????? ?????? ? ????? ??????? : ??? ????? ?????? .

1650. Amr İbni Şuayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beyaz saçları yolmayın. Zira o beyaz saç, kıyamet günü müslümanın nûrudur."

Ebû Dâvûd, Tereccül 17; Tirmizî, Edeb 56; Nesâî, Zînet 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 25

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1651- ???? ???????? ??? ?????? ??????? ??????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? :« ??? ???? ????? ????? ????? ???????? ???? ????? » ???? ???? .

1651. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dinimizde olmayan bir iş yapanın bu yaptığı reddedilmiştir."

Müslim, Akdıye 17-18. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 60, Sulh 5, İ'tisâm 20; Ebû Dâvûd, Sünnet 5; İbni Mâce, Mukaddime 2

Açıklamalar

Ağaran saç ve sakal sadece yaşlılığın değil belli bir olgunluğa ermenin de delilidir. Böyle bir hal müslüman için büyük bir bahtiyârlıktır. Ağaran saçlar, insanda âhirete yönelik duyguların yoğunlaşmasına sebep olur. Dolayısıyla da kişiyi daha fazla kulluk ve iyilik yapmaya sevkeder. Yaptığı hayır ve iyilikler o müslümanın hem kabir hem de âhiret hayatının ışığı ve nûru olur.

Kendiliğinden ağaran saçların koparılmaması, hayatın normal akışına razı olmak demektir. Saç ve sakaldaki beyaz kılların yolunması, genç görünmek arzusunun bir sonucudur. Genç olmadığı halde genç görünmeye çalışmak neticede bir tür sahteciliktir.

Ağaran saç ve sakalları boyamakla koparmak arasındaki fark şudur: Koparmak o kılları kökünden çıkarıp atmaktır. Halbuki boyamak, kılların aslını muhafaza etmektir. Bakan onların yerinde durduğunu ve boyanmış olduklarını farkeder. Saçı sakalı boyama, yukarıda geçtiği üzere, yahudi ve hıristiyanlara benzememek gerekçesiyle tavsiye edilmiş bir işlemdir.

Hanefiler, süslenmek maksadıyla olmamak kaydıyla saç ve sakaldan ağaran saçların koparılmasında herhangi bir sakınca görmemektedirler. Şâfî mezhebine mensup olan müellifimiz Nevevî, İslâm'da olmayan bir ameli işleyenin o amelinin reddedilmiş olduğunu genel bir ilke olarak belirleyen hadisi burada zikretmek suretiyle, ağaran saçların koparılması yasağını bu genel anlamlı hadis ile desteklemiş olmaktadır. Yani müellifimize göre ağarmış saç veya sakal tellerinin koparılması câiz değildir.

İkinci hadis, "Bid'attan Sakınma" konusunda 171 numara ile geçtiği gibi, *"Kim bizim dinimizde olmayan bir şeyi icad edip ortaya koyarsa onun bu yaptığı reddedilmiştir"* anlamında da rivayet edilmiştir. Hadisin bu tarz rivayeti, daha çok inançla ilgili konularda değerlendirilmiştir. Burada olduğu gibi "*Dinimizde olmayan bir işi işleyenin bu yaptığı reddedilmiştir*" anlamına gelen rivayeti ise, hem inanç hem de amel konularını kapsamaktadır. Nevevî merhum burada bu kapsamlı kullanımın belki en uç örneklerinden birini vermiş olmaktadır. Zira o, saç ve sakaldaki beyaz kılların koparılmasının nehyedilmiş olduğunu bu hadisle delillendirip desteklemiş bulunmaktadır.

Netice itibariyle hem özel hem genel anlamlı iki rivayetle saç ve sakallardaki beyaz tellerin koparılmaması gereği anlatılmış olmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Saç ve sakallardaki beyaz kılların koparılması yasaklanmıştır.
2. Ağarmış saçlar, müslümanlar için bahtiyarlık sebebidir. Çünkü bu saçlar, âhirette sahipleri için ışık olacaktır.

298- ??? ?????? ????????? ???????
??? ????? ??????? ?? ??? ???

SAĞ ELLE TAHÂRETLENMENİN KERÂHETİ

ÖZRÜ OLMADIĞI HALDE SAĞ ELLE İSTİNCA YAPMANIN,
SAĞ ELLE TENÂSÜL ORGANINI TUTMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1652- ??? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ??? ???????? . ????? ????????? ??????? ??????????? ? ????? ????????? ????????? ? ???? ????????? ?? ???????? » .

????? ???? . ??? ?????? ??????? ???????? ??????? .

1652. Ebû Katâde *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiç biriniz küçük abdest bozarken erkeklik uzvunu kesinlikle sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle silinmesin, bir şey içerken kabın içine solumasın!"

Buhârî, Vudû 19, Eşribe 25; Müslim, Tahâret 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 22; İbni Mâce, Tahâret 15

Açıklamalar

"Bu konuda bir çok sahih hadis bulunmaktadır" diyerek konuya ait diğer hadisleri zikretmeyen Nevevî, küçük abdest bozarken sağ elle erkeklik organını tutmanın, sağ elle tahâretlenmenin mekruh olduğunu bu hadîs-i şerîf ile delillendirmekle yetinmiştir.

Hadisteki nehiy, Zâhirîler dışındaki ulemânın çoğunluğu tarafından tenzihen mekruh olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Nevevî de konu başlığında haram olmaktan değil, mekruh olmaktan söz etmektedir. Binaenaleyh küçük su dökerken üreme organını özrü olmadığı halde sağ elle tutmak ve sağ elle tahâretlenmek tenzihen mekruhtur.

Yukarıda gösterdiğimiz kaynaklarda yer alan başka rivayetlerden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir şey yerken içerken, elbise giyerken sağ elini tahâret ve temizlik işlerini görürken de sol elini kullanmayı âdet edinmişti. Efendimiz'in bu edeb ve nezâhetine riâyet etmek bütün müslümanlar için bir görevdir.

İstinca, küçük veya büyük abdest bozduktan sonra kurulanmak, silinmek yani tahâretlenmek demektir. Bu konuda da mecbur kalmadıkca sağ el kullanılmamalı, istinca sol el ile yapılmalıdır.

Esasen günümüzde tuvalet terbiyesi dediğimiz bu tabîî temizlenme işinin daha küçükken çocuklara iyi öğretilmesi gerekmektedir.

Su içerken **su kabının içine üflenmemesi** de o kabı kullanacak olanlar bakımından çok önemli bir nezâket kuralıdır. Suyun içine veya su kabına soluyarak su içmek hayvanların âdetidir. Bir de üfleme sırasında suyun içine ağızdan bir şeyler kaçabilir, bu da iğrenme ve tiksinmeye vesile olur. Hatta bu yolla bazı hastalıklar bile yayılabilir. Su kabının içine üfürülmemek, besmele çektikten sonra suyu iki veya üç nefeste içmek ve her defasında kabı ağızdan biraz uzaklaştırmak İslâm'ın öngördüğü kurallardır. Tabîî en sonunda da *elhamdülillah* denilecektir. Aynı şekilde yemek kabının içine de üfürülmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük abdest bozarken erkeklik uzvunu sağ elle tutmak tenzihen mekruhtur. Bir kısım âlimlere göre diğer zamanlarda da üreme organına sağ elle dokunmak aynı hükümdedir.
2. Tahâretlenirken sağ eli değil, sol eli kullanmalıdır.
3. Bir şey yer veya içerken kabın içine üfürmemelidir.
4. Günlük tabîî ihtiyaçlar karşılanırken iğrenme ve tiksinti vesilesi olacak davranışlardan kaçınmalıdır.
5. Günlük işlerimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı gibi yapmak biz müslümanlar için en olgun ve medenî şekilde davranmak anlamına gelir.
6. İslâm güzellik ve temizliğin yaygınlaştırılmasına ve insan hareketlerine kalite kazandırılmasına son derece ehemmiyet veren bir dindir.

299- ??? ????? ????? ?? ???? ?????? ? ?? ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ????? ?????? ???? ???

TEK AYAKKABI İLE GEZMENİN MEKRUH OLDUĞU

ÖZÜRSÜZ OLARAK TEK AYAKKABI VE MEST İLE GEZMENİN
VE YİNE ÖZÜRSÜZ AYAKTA AYAKKABI VEYA MEST GİYMENİN
MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1653- ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ????? ??????? ?? ?????? ???????? ? ???????????? ??????? ? ??? ????????????? ??????? » . ??? ?????? « ??? ??????????? ?????? » ????? ?????? .

1653. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Sizden biriniz tek ayakkabı ile dolaşmasın. Ya ikisini de giysin veya ikisini de çıkarsın!**"

Buhârî, Libâs 40; Müslim, Libâs 68, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 34; İbni Mâce, Libâs 29

1655 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1654- ???? ???? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ? ??? ????? ?? ??????? ????? ??????????? » ????? ???? .

1654. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*: Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, "**Herhangi biriniz ayakkabısının bağı koptuğu zaman onu onarıncaya kadar (bile olsa) tek ayakkabıyla gezmesin!**" buyurduğunu işittim, demiştir.

Müslim, Libâs 69, 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Nesâî, Zînet 116

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1655- ????? ?????? ??? ?????? ????? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????????? ????????? ??????? . ????? ???? ?????? ???????? ????? .

1655. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin ayakta ayakkabı giymesini yasaklamıştır.

Ebû Dâvûd, Libâs 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Libâs 35; İbni Mâce, Libâs 30

Açıklamalar

İlk iki hadîs-i şerîf, ülke, yöre ve mevsimlere göre potin, tokyo, nalın, bot, mest, çizme ve çarık gibi ayağa giyilen ayakkabı türlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın, bunların her iki ayağa da giyilmiş olmasını, bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak olarak yürünmemesini öngörmektedir.

Müslüman her zaman olduğu gibi sokakta insanlar arasında dolaşırken de ciddî ve tabiî bir tavır içinde olmalıdır. Bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak olarak dolaşmak, çok ciddî bir mazeret olmadıkça hoş bir manzara arzetmez. Bu tür tavır birazcık aklından zoru olanlara yakışır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre böylesi bir hareket "şeytan yürüyüşü"dür.

Her türlü dengesizliğe karşı çıkan Peygamber Efendimiz, insanın yürüyüş dengesini bozacağı için bir ayağında ayakkabı diğeri çıplak dolaşmaktan müslümanları nehyetmiş, yapılması gerekeni ise, ya ikisini giymek yahut da ikisini çıkarmak olarak belirlemiştir.

İkinci hadis'te herkesin başına gelebilecek bir duruma dikkat çekilmekte, ayakkabısının bağları kopan bir kimsenin onu tamir edinceye kadar bile tek ayakkabı ile dolaşmaması, onu ya hemen onarıp giymesi veya ötekini de çıkarması istenmektedir. Günümüzde ayakkabısının topuğu kopanların yapması gereken de budur. Çünkü biri topuklu öteki düz ayakkabı ile yürümek, dengesizlik açısından bir ayağında pabuç ötekisi çıplak olarak yürümekten daha zor ve daha gülünç bir durum arzeder.

Üçüncü hadis'te, mest, çizme, bot ve uzun bağcıklı ayakkabı gibi insanı uğraştıracak olan ayakkabı türlerinin ayakta giyilmesi, bazan insanın dengesini kaybedip düşmesine sebep olabileceği için bunların oturarak giyilmesi tavsiye edilmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ciddî bir özür olmadıkça tek ayakkabı ile yürümek mekruhtur.
2. Müslüman dengeli insandır. Bunu bütün hal ve hareketlerinde korumalıdır.
3. Zor giyilebilen ayakkabıları, düşme tehlikesinden uzak bir şekilde oturarak giymek uygun olur.
4. Gayri ciddî hareketlerden sakınmak suretiyle vakarını korumak her müslümanın görevidir.
5. İslâm, ayakkabıların giyilmesine varıncaya kadar bütün edeb konularına ve müslümanın en güzel şekilde yaşamasına önem verir.

300- ??? ????? ?? ??? ????? ?? ????? ??? ????? ????? ???? ???? ?? ???? ?? ????

ATEŞİ YANAR HALDE BIRAKMA YASAĞI

UYKU ZAMANI EVDE LAMBA VE OCAK GİBİ PARLAMAYA ELVERİŞLİ NESNELERİ YANAR HALDE BIRAKMANIN NEHYEDİLDİĞİ

Hadisler

1656- ??? ????? ????? ??? ?????? ???????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ????????? ??????? ?? ?????????? ???? ???????? » ???? ???? .

1656. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Uyumak istediğiniz zaman evlerinizde yanar halde ateş bırakmayınız!**"

Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 100. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 161; Tirmizî, Et'ime 15

1658 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1657- ????? ??? ?????? ????????? ??? ?????? ????? ????? : ???????? ????? ????????? ??? ??????? ???? ???????? . ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???? : « ???? ?????? ??????? ?????? ????? ? ?????? ???????? ?????????? » ???? ???? .

1657. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de gece vakti bir ev yandı. Ev sahiplerinin durumu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haber verildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır; uyumak istediğiniz zaman onu söndürünüz!" buyurdu.

Buhârî, İsti'zân 49; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 46

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

- ???? ????? ??? ?????? ????? ??? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ??????? ? ????????? ????????? ? ?????????? ?????? ? ????????? ???????? ? ????? ??????????? ?? ?????? ??????? ? ???? ?????? ????? ? ???? ??????? ?????? ? ???? ???? ????? ???????? ??? ??? ???????? ??? ???????? ????? ? ??????? ????? ??????? ?????????? ? ?????? ??????????? ???????? ??? ????? ?????? ???????? » ????? ???? . « ???????????? » : ???????? ? ? « ???????? » : ???????? .

1658. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kapların ağzını örtün. Tulumları bağlayın. Kapıları kapatın ve lambaları söndürün! Çünkü şeytan bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz. Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı-çırpı parçası koymaktan ve besmele çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın.** (Lambaları da söndürsün) **Çünkü fâre, içeridekilerin üzerine evi yakabilir.**"

Müslim, Eşribe 96, 99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 16

Açıklamalar

İnsanoğlunun ısınma ve aydınlanma ihtiyacı süreklidir. Ateş de her yerde ve her zaman yakıcıdır. Bu sebeple hadîs-i şerîflerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla yakılan her çeşit âletin yatarken söndürülmesi istenmektedir. Bunlar isim isim sayılmamaktadır.

Birinci hadiste, "*uyumak istendiği zaman*" evde yanar halde ateş bırakılmaması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiye ve irşad, bu ifadeden hareketle "gece vakti uyumak istendiği zaman" şeklinde anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Zira normal uyku zamanı gecedir. Ancak, "*uyumak istediğiniz zaman*" kaydını daha genel anlamda değerlendirmek ve gündüz de uyuyacağınız zaman evde yanar halde ateş bırakmayın şeklinde anlamaya da herhangi bir engel yoktur. Hele gündüz de olsa uzun süre uyumak durumunda olanlar için Efendimiz'in bu uyarısı aynen geçerlidir.

Yakıcı veya yanıcı maddelerin müdâhale edilemeyecek vaziyet ve ortamlarda uzun süre ve özellikle yanar halde bırakılması çok büyük tehlike arzeder. Günümüzde meskenlerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla kullanılan çok değişik âletlerin kapatılması da aslında "evde ateş bırakmama" tavsiyesi içindedir. Keza, emniyet tedbirleri alınmış da olsa, Tv, radyo, şofben, çamaşır, bulaşık makinası, bilgisayar ve ütü vs. elektrikle çalışan ve hatta otomatik olan ev âletlerinin ve lambaların kapatılması aynı uyarıya dâhildir. Can ve mal emniyeti bakımından içinde bir şekilde ateş bulunan veya ateşlenecek olan eşyanın açık bırakılmaması, kapatılması veya söndürülmesi hiç şüphesiz en iyi tedbirdir.

İkinci hadis Medine-i Münevvere'de gece vakti bir evde çıkan yangın olayı kendisine haber verildiği zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bütün zamanlar ve insanlar için geçerli uyarısını bizlere haber vermektedir: "*Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır.*" Ateşin düşmanlığı; kontrol altında tutulmadığı zaman, herşeyi yakıp kül etmesidir. Ama kontrol altında kullanıldığı sürece ısı ve ışık kaynağı olarak dosttur. O halde yapılacak iş, "*Uyumak istediğiniz zaman onu söndürünüz!*" uyarısında ortaya konulduğu gibi müdâhale imkanının ortadan kalktığı uyku ve uzun süreli evden ayrılma hallerinde ateşi söndürüp yatmak ve çıkmaktır. "Uzun sürmez şimdi dönerim" diye çarşı-pazara alış-verişe çıkan veya bir işi için komşuya gidiverenlerin uğradıkları felâketler az değildir. Bu sebeple Efendimiz'in "*Gerçekten bu ateş sizin düşmanınızdır*" uyarısını herkesin dikkate almasında çok büyük faydalar vardır.

Unutulmamalıdır ki itfâiye ateşin sebep olacağı yangını önlemez, söndürür. Tabiî zamanında yetişirse...

Üçüncü hadis Peygamber Efendimiz, "*Kapların ağzını örtün. Tulumları bağlayın. Kapıları kapatın ve lambaları söndürün!*" ikazı ile her devirde ve her kesim için geçerli tabiî güvenlik tedbirlerinin alınmasını istemektedir. Böyle davranmanın sağladığı güvenliği de "*Çünkü şeytan bağı çözemez, kapıyı açamaz ve kapağı kaldıramaz*" diye son derece genel ve anlamlı bir şekilde bildirmektedir. Her türlü kötülüğün ve şerrin temsilcisi olan şeytan, burada hem gerçek hem de mecâzî anlamıyla dikkatimize sunulmuş bulunmaktadır.

Her konuda en küçük ihtimalleri bile dikkate alan ve uyarılarını bu tabiîlik çerçevesi içinde yapmış olan Sevgili Peygamberimiz, özellikle o günün şartlarında ve halen çoğu kırsal kesimlerde geçerli bir durumu da açıkça ortaya koymaktadır: "*Eğer herhangi biriniz, kabının üzerine bir çalı-çırpı parçası koymaktan ve besmele çekmekten başka bir çare bulamazsa, bunları yapsın.* (Lambaları da söndürsün) *Çünkü fâre, içerdekilerin üzerine evi yakabilir.*"

Hadiste tavsiye edilen her tedbirin, Allah'ın adı anılarak yani besmele çekilerek alınması, şeytanın verebileceği zararları önlemek bakımından son derece önemlidir. Çünkü besmele şeytana karşı en etkili mânevi bir tedbirdir. Nitekim bir hadîs-i şerîfte, "*Bir insan evine girerken besmele çekerse, şeytan, bizim için bunların hanesinde yapacak bir şey kalmadı, der*" buyurulmuştur (bk. 731 numaralı hadis). Kim ne derse desin müslüman, bütün gönlüyle inanarak bu işleri besmele ile yerine getirmeli ve şeytana karşı kendisini ve çevresini güvence altına almalıdır. Dikkat edilirse burada alınan maddî tedbirlerin mânevi bir tedbirle desteklenmesi söz konusudur. Yoksa hiç bir maddî tedbir almadan, her şey ortada bırakılmış iken sadece besmele çekmekle yetinmek, hâşâ Allah Teâlâ'yı imtihan etmek ya da Hz. Peygamber'in verdiği haberi test etmek gibi çok yanlış bir yola girmek olur ki bu, hiç bir müslümana yakışmaz. Kul, kendisine düşeni yapacak, her türlü tedbirini alacak, sonra Allah'ın takdirine teslim olacak, rızâ gösterecektir.

Müellifimiz Nevevî, bu hadislerdeki nehiy ve emirlerin haramlık ve gereklilik değil; irşad, yol gösterme anlamında olduğu görüşündedir. Doğrusu da budur. Bunun tabiî sonucu, şayet evdeki ateşin yangına sebep olmayacağı kuvvetle kestirilirse, söndürülmeden bırakılabilir demektir. Ama yine de asıl yapılacak iş, söndürmektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Evlerde özellikle gece vakti ateşe karşı tedbirli olmak lâzımdır. Uyumak istendiği zaman evde yanar halde ateş bırakmamaya dikkat ve özen göstermelidir.
2. Evinden uzun süre ayrılacak olanların da aynı tedbiri almasında büyük faydalar vardır.
3. Can ve mal kaybına meydan vermemek veya istenmeyen bir durumla karşılaşmamak için yemek ve su kaplarının üstünü ve muslukları kapatmak, kapıları kilitleyip pencereleri örtmek, her türlü ateşi söndürmek gibi hadiste sayılan tedbirleri almayı ihmal etmemelidir.
4. Bütün bunları besmele çekerek yapmak müstehaptır.
5. Hz. Peygamber her konuda ümmetine karşı uyarı görevini büyük bir şefkat, merhamet ve açık yüreklilikle yapmıştır.
6. Müslüman tedbirli ve ağzı besmeleli insandır.

301- ??? ????? ?? ??????
??? ???? ???? ?? ?? ????? ??? ?????

BOŞU BOŞUNA KÜLFET VE ZAHMET VERME YASAĞI

HERHANGİ BİR FAYDASI OLMAYAN İŞ VE SÖZ DEMEK OLAN

Âyet

???? ??? ??????????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ???? ????????????????? [86]

"De ki: Kur'ân'ı tebliğden ötürü sizden bir ücret istemiyorum. Ben, kendiliğinden birşeyler uydurup size dayatmak isteyen zorluk çıkarıcılardan da değilim."

Sad sûresi (38), 86

Mütekellif, teklif sunan değil, teklif ve sorumluluk uyduran, zorluk çıkaran, milleti zora koşan, işleri boştan yere zorlaştıran, durduk yerde birtakım gerekli-gereksiz yükümlülükler icadeden, fuzûlî, uydurmacı, dayatmacı ve bilgiçlik taslayan kişi anlamlarına gelir. Böyle tiplere külfet sever de diyebiliriz. Bu tür tekellüfçü kişilerin, kendisinden üstün olan kimselerle yarışmak ve cedelleşmek, üstesinden gelemeyeceği işlere el atmak ve bilmediği şeyleri söyleyip ortalığı karıştırmak gibi üç belirgin vasfının bulunduğu bildirilmiştir (bk. Kurtubî, *Tefsîr,* XV, 231).

Âyette Hz. Peygamber'den işte böyle biri olmadığını açıklaması, yetkili, bilgili bir öğütçü ve tebliğci olduğunu duyurması istenmektedir.

Efendimiz, Kur'an tebliğinde kimseden bir mükâfat beklemediği gibi, verdiği mücâdelede de kendinde olmayan bir şeye özenerek zorla ve yapmacık hareketlerle bir şeyler ortaya atmaya çalışan iddiacı, propagandacı ve dayatmacı biri asla olmamıştır. Dinimizde kimsenin böyle kendiliğinden kurallar koymaya veya bilmediği birşeyleri biliyormuş gibi millete kabul ettirmeye kalkmasının câiz ve mümkün olmadığı ortadadır.

Dinimizde dayatmacılık değil, davetçilik esastır. Nevevî merhum bu sebeple, açtığı "herhangi bir faydası olmayan iş ve söz demek olan tekellüfün nehyedilmiş olduğu" başlığı altına bu âyeti delil olarak getirmiş olmalıdır.

Hadisler

1659- ???? ??? ???? ? ??? ?????? ?????? ? ????? : ??????? ??? ??????????? . ???? ???????? .

1659. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

"Biz, tekellüften nehy olunduk."

Buhârî, İ'tisâm 3

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1660- ???? ??????? ???? : ???????? ??? ????? ??????? ?? ???????? ??? ?????? ????? ?????? : ?? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ????????? ??? ? ???? ???? ??????? ? ???????? : ?????? ??????? ? ????? ???? ????????? ?? ??????? ????? ?? ???????? : ?????? ??????? . ???? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : { ??? ?? ?????????? ??????? ???? ????? ??? ??? ???? ????????????? } ????? ??????? .

1660. Mesrûk şöyle dedi:

Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh'* ın yanına gitmiştik. O bize şunları söyledi:

Dostlar! Bilen, bildiğini söylesin. Bilmeyen de *"Allah bilir"* desin. Zira insanın bilmediği konuda *"Allah bilir"* demesi de bir ilimdir. Allah Teâlâ, Peygamber'i *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şöyle buyurmuştur: **"De ki: Kur'ân'ı tebliğden ötürü sizden bir ücret istemiyorum. Ben, kendiliğinden bir şeyler uydurup size dayatmak isteyen biri de değilim."**

Buhârî, Tefsîru sûre (30, 38), 3. Ayrıca bk. Müslim, Münâfıkîn 39, 40

Mesrûk İbni'l-Ecda' el-Hemedânî

Tâbiûn neslinin önde gelen fakihlerinden ve güvenilir hadis râvilerinden biri olan Mesrûk, küçükken bir kişi tarafından çalınıp sonra bulunduğu için Mesrûk adını almıştır. Başta Hz. Ömer, Ubey İbni Ka'b, Muâz İbni Cebel, Abdullah İbni Mes'ud ve Hz. Âişe olmak üzere bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Ondan da Şa'bî, İbrâhim en-Nehaî, Ebû Vâil ve Mekhûl eş-Şâmî gibi birçok tâbiî rivayette bulunmuştur.

Rivayetleri Kütüb-i Sitte müelliflerince nakledilmiştir.

*Bir gün, Hz. Ömer ona ismini sormuş, o da Mesruk İbni'l-Ecda' cevabını vermiştir. Bunun üzerine Ömer, Hz. Peygamber **"Ecda' şeytandır"** buyurdu, sen Mesrûk İbni Abdirrahman'sın dedi.*

Abdullah İbni Mes'ûd'un yetiştirdiği Mesrûk, insanlara Kur'an'ı ve Sünnet'i öğreten ve bilhassa verdiği fetvâlarla tanınan pek meşhur bir âlimdir. İbâdete çok düşkün olan Mesrûk, "Adâlet ve hak üzere fetvâ vermeyi başardığım bir günümü, cihadla geçecek bir yılıma tercih ederim" demek suretiyle fetvâ sorumluluğunu dile getirirdi.

"Allah'tan korkması ilim olarak; amelini beğenmesi de cehâlet olarak kişiye yeter" öz deyişinin de sahibi olan bu büyük tâbiî âlim, hicrî 62 veya 63 yılında vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu iki hadis, dinimizde tekellüf, yani zorlama ve zorlanma, faydasız, gereksiz şeylerin peşine düşüp zaman ve emek harcama, altından kalkamayacağı bilimsel ve fikrî konulara dalıp kafa yorma ve boş yere başkalarının zamanını alma, canını sıkma, bilmediği halde sorulan bir soruya biliyormuş havasını vermek için binbir dereden su getirerek yakıştırma cevaplar vermeye çalışma gibi tavır ve davranışların yasaklandığını ortaya koymaktadır. Birinci hadis, hadis usûlünde **hükmen merfu** terimiyle değer biçilen bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Bir sahâbî, Hz. Peygamber'in zamanına atıfta bulunmadan "Biz şöyle

yapmakla emr olunduk veya şöyle davranmaktan men olunduk" derse, onlara bunu emreden ve nehyedenin Hz. Peygamber olduğu anlaşılır ve bu ifade kalıbıyla verilen haberler, Hz. Peygamber'den alınmış haberler, emir ve yasaklar gibi geçerli olur.

Her alanda işi yokuşa süren, engel çıkaran, sürekli tartışan, külfet ve yük getiren, olumsuz davranan, ceviz kabuğunu doldurmayacak meseleler üzerine ciddî bir şeymiş gibi eğilen, mâlâyânî ile vakit geçiren kişilerin bu yaptıkları tam anlamıyla tekellüftür. Tekellüf, özünde sahtecilik bulunduğu, sonuçta da kimseye bir faydası olmadığı için nehyedilmiştir. Her zaman ve her konuda mûtedil, sade, mesele ve olaylara kendisini ilgilendirdiği kadar yaklaşan, özentisiz, iddiasız davranan kimse, hem pratik hem de faydalı bir yol izlemiş olur. Laf yerine iş üreten, insanların işini kolaylaştıran, gösteriş ve külfetten kaçınan olumlu bir tavrın sergilenmesi daima yeğlenmelidir. Hadisin bizden istediği budur.

Her ne kadar birinci hadisin râvisi İbni Ömer görülüyorsa da, hadisin yegâne kaynağı olan Buhârî'de onun Hz. Ömer tarafından rivayet edildiği anlaşılmaktadır. Hatta şerhlerde bu hadisin bize duyurulmasına şöyle bir olayın sebep olduğu da kaydedilir. Bir keresinde Hz. Ömer'e, biri gelip **"ve fâkiheten ve ebben"** âyetini sormuş. O da âyeti tekrar ederek **fâkihe** elmadır peki ya **ebben** nedir, demiş, durmuş, hemen peşinde de, "Biz tekellüften menedildik" diyerek, mânasını bilmediği kelime üzerinde yorum yapmaktan kaçınmıştır. Bu rivayetlerin hiçbirinde İbni Ömer geçmemektedir.

İkinci hadis, *mevkuf* bir rivayettir. Yani bize bir sahâbînin değerlendirmesini haber vermektedir. Müslim'deki bir başka rivayetten öğrendiğimize göre, râvi Mesrûk ve arkadaşları İbni Mes'ûd'un yanında bulunuyorlarken bir adam gelip ismini vermediği bir hikayecinin Kûfe'deki Kinde Kapıları mevkiinde **"Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle"** [Duhan sûresi (44), 10] âyetindeki dumanın kıyamette olacağına dair hikâyeler anlattığını haber vermiş. İbni Mes'ûd kızgın bir vaziyette yattığı yerden doğrulmuş ve yukarıdaki sözlerini söylemiş, daha sonra da o duman olayının Bedir Savaşı'nda müşriklerce yaşandığına dair açıklamada bulunmuştur (bk. Müslim, münâfikîn 39-40).

Burada İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'in değerlendirmesinden anlıyoruz ki, insanların bilmedikleri konularda, biliyormuş gibi davranıp bir takım hikâye ve senaryolar uydurarak ortaya bir şeyler atmaları bir tekellüftür, zorlamadır. Bu, nehyedilmiş bir tutum ve tavırdır. O halde yapılacak iş, bilenlerin bildiklerini söylemeleri, bilmeyenlerin ise "Allah bilir" diye meseleyi mutlak ilim sahibine havâle etmeleri, bu edebi göstermeleridir. Bilmediği konularda Allah bilir demek de bir ilim ve sorumluluk göstergesidir.

Sahâbe-i kirâm, Hz. Peygamber kendilerine bir soru yönelttiği zaman, cevabı bilseler bile "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" derlerdi. Bunu âdet edinmişlerdi. Ne yazıkki günümüz insanı, çoğu kez "Hele bir Kitab'a, Sünnet'e başvuralım, bakalım" deme lüzumunu duymadan, kendince bir yorum yapmaya heveslenmektedir. Hele bazı insanlar vardır ki, hemen her konuda sanki konuşmak zorundaymış gibi yorumlar yapar dururlar. Ekran, mikrofon, kürsü hayranı ve konuşma hastasıdırlar. Bu da açık bir tekellüftür.

Ülkemizde bundan da acı olan bir şey daha vardır. O da bazı medya mensuplarının ve bazı siyasilerin, hiç de uzmanlık alanları olmadığı halde din konusunda ahkâm kesmeye baylır olmalarıdır. Bu tür insanları gördükçe, dinledikçe tekellüf yasağının ne kadar anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bilmediği konularda "Allah bilir" demenin de bir ilim olduğunu çok açık bir şekilde ortaya koyan, bilmediğini söylemenin insanı küçültmeyeceğini, aksine yücelteceğini ifade eden Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* bu değerlendirmesine, yukarıda kısa açıklamasını verdiğimiz âyeti delil getirmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Her konuda tekellüften, tekellüfçülükten kaçınmak lâzımdır.
2. Tekellüf hem âyet hem Efendimiz'in hadisleriyle nehyedilmiştir.
3. Özellikle İslâm davetçileri iyi bildikleri konuları anlatmalı, bilmediklerini de "Allah bilir" diyerek veya açıkça bilmediğini söyleme olgunluğunu ve sorumluluğunu göstermelidirler.

302- ??? ????? ??????? ??? ????? ? ???? ?????? ????? ????? ???? ????? ????? ? ??????? ?????? ???????

ÖLÜYE AĞIT YAKMA YASAĞI

ÖLÜNÜN ARKASINDAN BAĞIRA-ÇAĞIRA AĞLAMANIN, YÜZÜNÜ TIRMALAMANIN, YAKA-PAÇA YIRTMANIN, SAÇINI YOLMANIN, KAZITMANIN VE "KAHROLAYIM, HELÂK OLAYIM" DİYE BEDDUA ETMENİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

- ???? ????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ????? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ???????? ?? ??????? ???? ???? ??????? » . ??? ????? : « ?? ????? ??????? » ????? ???? .

1661. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Arkasından koparılan feryat (**ve yakılan ağıt**) sebebiyle ölüye kabrinde azâb olunur."**

Bir rivâyette (Tirmizî, Cenâiz 23) **"ölüye ağlandığı sürece"** denilmektedir.

Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23

1664 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1663- ??? ????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ? ?????? ????????? ? ????? ????????? ?????????? » ????? ???? .

1662. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ölenin arkasından yüzünü gözünü tırmalayan, yakasını paçasını yırtan, Câhiliye insanı gibi bağıra - çağıra ağıt yakıp kendisine beddua eden, bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir."

Buhârî, Cenâiz 36, 38, 39, Menâkıb 8; Müslim, İmân 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 22, 25; Nesâî, Cenâiz 17; İbni Mâce, Cenâiz 52

1664 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1663- ????? ??? ??????? ????? : ?????? ???? ?????? ????????? ??? ?????? ??? ? ???????? ???????? ?????????? ?? ?????? ???????? ???? ??????? ? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??? ??????? ????????? ??????? ? ???????? ?????? ? ???? : ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????????? ? ??????????? ? ??????????? ? ????? ???? .

« ???????????? » : ???? ???????? ???????? ??????????? ?????????? « ???????????? » : ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? . « ???????????? » ???? ??????? ????????? .

1663. Ebû Bürde şöyle dedi:

(Babam) Ebû Mûsâ el-Eş'arî hastalandı ve başı hanımlarından birinin kucağında iken bayıldı. Bunun üzerine hanım, bir çığlık atıp yüksek sesle ağlamaya başladı. Fakat Ebû Mûsâ, kadını bundan men edecek durumda değildi. Ayılınca:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hoşlanmayıp uzak kaldığı şeyden ben de hoşlanmam ve uzak olurum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vâveylâcı, saçını yolan, üstünü başını yırtan kadınlardan uzaktı, diye hanımını ikaz etti.

Buhârî, Cenâiz 37, 38; Müslim, İmân 167. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 17

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1664- ???? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ????? ??????? ? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ????? ?????????? » ????? ???? .

1664. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"Kimin arkasından bağıra-çağıra ağıt yakılırsa, kendisi adına yapılan bu feryattan dolayı o kişiye kıyamet günü azab olunur."

Buhârî, Cenâiz 34; Müslim, Cenâiz 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 23

Açıklamalar

Bu dört hadîs-i şerîf, ölen birinin arkasından bağıra çağıra ağıt yakıp, yaka-paça yırtarak ve dövünerek ağlamanın ölen kişi için kabirde ve kıyamet gününde azâba sebep olduğunu, Hz. Peygamber'in bu tür davranışlarda bulunanlardan hoşlanmadığını ve hatta **"Bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir"** diye çok ciddi şekilde tehdit ettiğini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki yedi hadiste de geçecek olan bazı kelime ve tabirleri sırasıyla kısa kısa açıkladıktan sonra, yakınlarının ağlaması sebebiyle ölüye azâb edilmesi meselesini izaha çalışalım.

Niyâha, ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak demektir. Biz onu bağıra çağıra ağıt yakıp ağlamak diye ifade ettik. **Sâlika** yüksek sesle ortalığı velveleye boğarak avaz avaz ağlayan; **hâlika** saçını yolan; **şâkka** yakasını paçasını parçalayan kadın demektir.

Darb-ı hudûd (veya **latm-ı hudûd**), yüzünü dövmek (tırmalamak) demektir. Bu ifade, kafasını, göğsünü ve dizlerini dövmeyi de içine alır. Yüzün zikredilmesi, ağıtçıların alışkanlıklarını anlatmak içindir.

Şakk-ı cüyûb, elbisenin yakasını yırtmak demektir. Biz, halkımızın ifadesini tercih ederek "yakasını paçasını yırtmak, üstünü başını parçalamak" diye mânalandırdık.

Birinci hadiste, *"Arkasından koparılan feryat* (ve yakılan ağıt) *sebebiyle, feryat* edildiği sürece, *ölüye* **kabrinde** *azâb olunur***"** buyurulmaktadır. **Dördüncü hadis**te de *"**Kıyamet günü** azâb olunur*" ifadesi yer almaktadır. Bu iki kaydı bir arada değerlendirirsek, ölen kişinin, dünyadan ayrıldıktan sonraki hayatının muhtelif safhalarında, arkasından bağıra çağıra ağlanması sebebiyle sıkıntıya düşeceği, azâba tâbi tutulacağı anlaşılır.

Burada öncelikle iki husus dikkat çekmektedir. *Birincisi*, ölen kimse, arkasından sessiz ve ılık gözyaşları dökülmesinden dolayı değil, bağıra - çağıra, yalan yanlış birtakım sözlerle ağıt yakılmasından dolayı azab olunmaktadır. *İkincisi*, eş, dost ve yakınlarının yaptıkları yüzünden ölen kimsenin azâb görmesidir.

Bazı rivayetlerde **niyâha**'dan hiç söz edilmeden **bi bükâi ehlihi** diye ölü yakınlarının, çoluk - çocuğunun her türlü ağlamasını içine alan bir ifade geçiyorsa da, aşağıda 1667 numaralı hadiste ve benzerlerinde görüleceği gibi üzülme sonucu sessiz gözyaşı dökmenin azâba vesile olmadığı açıkça belirtilmektedir. Diğer taraftan, daha genel mânalı olan ağlamanın (**bükâ)**, çoğu hadislerdeki bağıra -çağıra ağlamak demek olan **niyâha** kelimesinin anlam sınırları içinde anlaşılması (teknik tabiriyle *mutlak'ın mukayyed'e göre değerlendirilmesi*), usûl gereğidir. Nitekim bir rivayette de **bi ba'zı bükâi ehlihi=** *yakınlarının bazı ağlamaları sebebiyle* buyurulmuştur ki, bundan maksat **niyâha**'dır. Netice itibariyle azâb vesilesi olan ağlamak değil, bağıra - çağıra ağıt yakıp ağlamaktır. Öncelikle bu nokta iyi bilinmelidir. Esasen bu hususta ulemâ arasında görüş birliği bulunmaktadır.

Yakınlarının, yüzünü gözünü tırmalayıp yakasını paçasını yırtarak, Câhiliye insanı gibi bağıra - çağıra ağıt yakmaları sebebiyle ölenin azâb görmesi tartışılmıştır. Neticede ortaya bir çok görüş çıkmıştır.

Hz. Âişe vâlidemiz, yakınları da olsa birilerinin şöyle veya böyle ağlamasından dolayı ölen kimsenin azâb görmesiyle ilgili rivâyetleri '**Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez**" [En'âm sûresi (6), 164; İsrâ sûresi (17) 15; Fâtır sûresi (35) 18; Zümer sûresi (39), 7; Necm sûresi (53). 38] âyetini

delil getirerek kabul etmemiş, bu hadisleri rivayet eden Hz. Ömer ve oğlu Abdullah İbni Ömer'in bu konuda bazı şeyleri unutmuş olduklarını bildirmiştir. Peygamber Efendimiz'in, ölmüş olan yahudi bir kadının arkasından ağlayanlar ve o kadın hakkında *"Bunlar ona ağlıyor halbuki o azâb görüyor"* buyurduğunu söylemiştir. Bunun da "Onlar buna ağlayadursunlar, kadın onların ağlamalarından dolayı değil, küfür üzere ölmüş olduğundan dolayı azâb görüyor" demek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ancak İslâm bilginleri, konu ile ilgili rivayetlerin 15-20 sahâbîden rivayet edilmiş olmasını da dikkate alarak çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Şimdi kısa kısa bu yorumları görelim.

Yakınlarının feryat edip ağıt yakmasıyla ölüye azâb olunacağı ile ilgili hadisler, ölümünden sonra **arkasından kendisi için ağlanmasını vasiyet edenler** hakkındadır. Böyle bir vasiyette bulunmamış kimse, arkasından ağlandı diye azâb görmez. Çünkü kendisinin herhangi bir suçu veya vasiyet etmek suretiyle suça iştiraki ya da sebebiyet vermesi söz konusu değildir. Nitekim Allah Teâlâ da "**Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez"** buyurmuştur. Bu, İslâm bilginlerinin çoğunluğunun görüşüdür.

Arkasından kendisi için ağlanmasını vasiyet etmek câhiliye dönemi Araplarının âdetlerindendi. Bugün de ne yazık ki, görenek adına câhil insanlar böyle vasiyetlerde bulunabilmektedirler. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde çoğu yaşlı kadınlar cenâze evine giderler, dönüşlerinde de "Analarına (veya babalarına) falancanın çocukları, gelini nasıl ağladı nasıl ağladı, bir görseydiniz" diye bu kötü, anlamsız âdeti takdirle anarlar. Dindar insanlar arasında bile gözlemlenen bu durum, hadislerdeki "azâb" tehdidini, ağlamayı vasiyet edenlere yönelik olarak yorumlamanın son derece isabetli olduğunu göstermektedir.

Buradan hareketle Dâvûd ez-zâhirî gibi bazı âlimler de "kendisine yüksek sesle **ağlanmamasını** tenbih ve vasiyet etmeyenler"in de azâb göreceğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla arkasından koparılacak feryadü figan sebebiyle azâb görmemek için böyle şeylerin yapılmamasını sıkı sıkı tenbih etmek lâzımdır.

Bazı âlimler ise, ölenin arkasından iyiliklerini sayıp dökmenin eski Arap âdetlerinden olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ancak onların iyilik diye sayıp döktüğü öyle şeyler vardır ki, İslâm onları yasaklamıştır. Bu tür sözleri söyleyenle beraber, arkasından söylenen kimse de azâb olunur. Bugün de ölülere yakılan ağıtlarda öyle sözler söyleniyor ki, -Allah korusun- insanı dinden imandan eder. Bir kötülüğü veya haramı övenler, şecaat arzederken sirkatini söyleyenler hiç de az değildir.

Kâdî İyâz'ın tercih ettiği bir başka görüş de şudur: **Ölünün azâb görmesi, yakınlarının yana - yakıla ağlamalarına üzülmesi anlamındadır.** Babasının ardından ağlayan bir kadını, "*Ey Allah'ın kulları, ağlamakla din kardeşlerinize azâb etmeyin, onları üzmeyin*" diye Hz. Peygamber'in ikaz etmiş olması bu görüş sahiplerinin dayanağıdır.

Buhârî şârihi Aynî'nin, kendisinden önce hiç bir şârihin işlemediği kapsamda ele aldığını söyleyerek değerlendirdiği sekiz kadar görüşün en isabetlisi, İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğun (cumhurun), kendisine ağlanmasını vasiyet edenlerin niyâha sebebiyle azâb olunacağı şeklindeki yorumudur. Konuyla ilgili geniş açıklama için *Tecrid Tercemesi*'ne bakılabilir (IV, 387-420).

İkinci hadis'te ölülerinin arkasından yüzünü dizini döven, yakasını paçasını yırtan ve Câhiliye dönemi insanları gibi kendisinin mahvü helâkini dileyenler hakkında Efendimiz'in "*Bizden değildir*" buyurmuş olduğu bildirilmektedir. Hemen belirtelim ki, bu "*bizden değildir*" ifadesi asla "müslüman değildir" anlamına gelmez. "Bize, bizim sünnetimize, bizim yolumuza, İslâm âdet ve edebine uymamış, bizi izlememiştir" demek olur. Yani bu konuda bizden ayrılmış ve hata işlemiştir mânasına gelir. Ehl-i sünnet inancına göre, günah işleyen kişi o günahın helâl olduğuna inanmadıkca dinden çıkmaz, günahkâr olur. Ama yaptığı günahın günah olmadığını iddia ederse o zaman bir günahı işlediği için değil, bir haramı helâl saydığı için küfre girer.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "*Bizden değildir*" ifadesi, sayılan davranışları sergileyen kadın-erkek herkese şâmildir. O, bu beyanı ile, müslümanların böyle yanlış hareketlerden uzak kalmalarını son derece ciddî bir tarzda ihtar etmiş olmaktadır.

Üçüncü hadis'te büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yakalandığı hastalığın şiddetiyle hanımının kucağında bayıldığı zaman, hanımının kopardığı çığlığa, ayıldıktan hemen sonra nasıl müdâhale ettiğini görmekteyiz. Hanımına, Peygamber Efendimiz'in, yüksek sesle feryat eden, vâveyla koparan, saçını başını yolan, yakasını paçasını yırtan kadınlardan uzak olduğunu hatırlatmış ve "Efendimiz'in uzak durduğu kadınlardan ben de uzağım!" diyerek hem Efendimiz'e bağlılığını ortaya koymuş, hem de hanımının çığlık atmasını asla tasvip etmediğini son derece sert ve anlamlı bir biçimde açıklamıştır. Bu tavır, sahâbîlerin sünneti izlemekte gösterdikleri hassasiyet ve titizliğin takdire şâyân güzel örneklerindendir.

Biz, sünnet-i seniyyeyi böylesine titizlikle izleyen o kutlu nesil sayesinde Câhiliye toplumundan İslâm medeniyeti merhalesine geçilebildiğine inanıyoruz. Her yanlışa karşı anında İslâmî bir tepki vermek, doğruyu hatırlatmak esasen insanlara ve topluma iyilik etmek demektir.

Dördüncü hadis, birinci hadisin mânasının farklı kelimelerle tekrarı sayılabilir. Bu hadiste geçen bazı kelimeleri, yukarıda açıklamış bulunmaktayız. Hadiste **niyâha**'nın azâb sebebi olduğu bir kez daha teyid edilmektedir.

Meselenin diğer yönleri aşağıdaki hadislerde işlenecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölüye bağıra çağıra ağlamak (niyâha) haramdır.

2. Yüksek sesle olmamak şartıyla ölüye ağlamak mübahtır.

3 Kendisine ağlanmasını vasiyet eden, vasiyetine uyan olduğu sürece azâb olunur.

4. Ölüye yüksek sesle ağıt yakanlar, yaka-paça yırtanlar Câhiliye âdetlerine uyup kendisinin helâk edilmesini isteyenler, sünnete uymamış olurlar. Efendimiz'in "Bizden değildir" ihtarına muhâtaptırlar.

5. Sahâbîler, Hz. Peygamber'i her alanda izlemeye son derece önem veriyorlardı.

6. Müslümanlara takdire rızâ göstermek, gidenlerin arkasından samimi ve sessiz gözyaşı dökmekle yetinmek yakışır.

1665- ????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ??????? : ????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??? ?? ?????? . ????? ???? .

1665. Ümmü Atiyye Nüseybe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bey'at sırasında, ölüye yüksek sesle ağlamayacağımıza dair biz kadınlardan söz aldı.

Buhârî, Cenâiz 46; Müslim, Cenâiz 31-32. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 15, Bey'at 18

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1666- ?????? ??????????? ??? ????? ??? ?????? ???????? ????? : ??????? ???? ????? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ????? ? ????????? ???????? ???? ? ???????? : ????????? ? ?????? ? ??????? : ???????? ??????? . ????? ????? ?????? : ?? ?????? ?????? ????? ???? ?? : ????? ???????? ? ? ????? ??????????? .

1666. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Abdullah İbni Revâha*radıyallahu anh*'ın baygınlık geçirmesi üzerine kız kardeşi, "Vah dağ gibi kardeşim, vah şöyle şöyle olan kardeşim" diye onu överek yüksek sesle ağlamaya başladı. Abdullah İbni Revâha ayıldığı zaman kız kardeşine; "Senin hakkında söylediğin her övgü için ben, 'sen gerçekten böyle biri misin?' diye sorgulandım" dedi.

Buhârî, Meğâzî 44

Açıklamalar

724 numaralı hadiste hayatı hakkında kısaca bilgi verdiğimiz, adı Nesîbe olmakla beraber Nüseybe diye söylendiğini gördüğümüz Ümmü Atiyye *radıyallahu anhâ*, kendisinin de aralarında bulunduğu hanımlardan İslâm olduklarına ve müslümanca yaşayacaklarına dair biat alırken, Peygamber Efendimiz'in, Câhiliye dönemi âdetlerinden olan ölüye bağıra çağıra ağlayıp ağıt yakmayacakları sözünü de aldığını haber vermektedir.

Medine'ye hicretten sonra gerçekleştiği bilinen kadınlardan biat alma esnasında Hz. Peygamber'in, biat maddeleri arasına niyâha yasağını da koymuş olması, bu âdetin ne kadar çirkin, gereksiz ve günah olduğunu gösterir. Zira o biat maddeleri, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, gayr-i meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına ait göstererek iftira etmemek, iyi (ma'ruf) işler yapmakta Peygamber'e karşı gelmemek gibi tamamen büyük günahlardan kaçınmakla ilgilidir [bk.Mümtehine sûresi (60), 12].

Hadisin buraya alınmayan kısmında, Ümmü Atiyye kendisiyle birlikte o biatta bulunan kadınlardan beşinin bu verdikleri söze derhal uyduklarını, ötekilerin ise zaman içinde uymayı başarabildiklerini ilave etmektedir. Bu da gösteriyor ki özellikle kadınlar arasında yerleşmiş ve âdet haline gelmiş birtakım yanlışların toplum hayatından sökülüp atılması öyle pek kolay olmamaktadır. Bundan dolayıdır ki İslâm tarihinin ilk yıllarından beri bağıra - çağıra ağlama (niyâha) konusuna yönelik olarak çok ciddî tedbirler alınmış ve bu işi yapanlara karşı da ağır tehdidler yöneltilmiştir. Bu uygulama, niyâhanın hem yayılma ve süreklilik şansına sahip bulunduğunu, hem de büyük bir günah olduğunu gösterir. Çünkü putlara tapınma şirkini terketmeyi başaran sahâbî hanımlar bile, ağıt geleneğini aynı kararlılıkla terkedebilmiş değillerdir. O halde bu konuda hem eğitime hem de denetime ısrarlı bir süreklilik kazandırmak gerekmektedir.

Sadece Buhârî'nin rivayet etmiş olduğu**ikinci hadis**te, Abdullah İbni Revâha'nın baygınlık geçirmesi üzerine kızkardeşi Amre'nin, Câhiliye dönemi kadınları gibi ağıt yakarak ağladığını görmekteyiz.

Hz. Peygamber'in büyük şâiri Abdullah İbni Revâha *radıyallahu anh*'ın, o baygınlığı atlatır atlatmaz, başucunda Câhiliye kadınları gibi ağıt yakıp duran kız kardeşi Amre'ye, hakkında söylediği her övgü cümlesi yüzünden kendisinin sorgulandığını bildirmesi çok ciddî bir ikazdır. O, "Sen bana üzüldüğünü göstermeye çalışıyor, aklın sıra iyilik yaptığını sanıyorsun, halbuki ben senin bu söylediklerinin hesabını vermek zorunda kalıyorum" demek olan bu sözleriyle niyâhanın sorumluluktan başka ölen için herhangi bir faydasının olmadığını çok kesin şekilde anlatmıştır. Dolayısıyla da önce kız kardeşinin sonra da bütün müslüman kadınların bu gereksiz davranıştan iyice uzaklaşmalarını istemiş olmaktadır.

Mûte Harbi'nde şehit düşen üç kumandandan biri olan Abdullah İbni Revâha'nın bu açıklama ve ikazı, konunun başında geçen, "niyâha sebebiyle ölünün azâb olunacağı" hadisini hem izah hem de teyid etmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölünün arkasından bağıra - çağıra ağlamak Câhiliye âdetlerindendir. Müslümanlar bundan uzak durmalıdır.
2. Hz. Peygamber müslüman hanımlardan ölünün arkasından yüksek sesle ağlamayacaklarına dair söz almıştır.
3. Ölenin iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak (nüdbe) da yasaktır.
4. Öleni övmek maksadıyla söylenen sözler, onun sorgulanmasına ve kınanmasına sebep olur.
5. Sahâbîler, haramlardan sakınmak ve sakındırmak konusunda çok dikkatli idiler.
6. Üzüntülü iken ağızdan çıkan sözlere her zamankinden daha fazla dikkat etmek gerekir.

1667- ????? ??? ???? ??? ?????? ???????? ???? : ???????? ????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ????? ????????? ??? ????? ? ??????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?? ???????? ??? ?????? ?????? ? ???? ????? ?????? ? ????? ?? ??????? ?????? : «???????? ??????? : ?? ?? ?????? ?????? . ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????? ???? ????????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ????? : « ???? ????????? ? ???? ??????? ?? ????????? ??????? ????????? ? ??? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ?????? » ???????? ??? ???????? « ??? ???????? » ????? ???? .

1667. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Sa'd İbni Ubâde*radıyallahu anh* hastalanmıştı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah

İbni Mes'ûd ile birlikte Sa'd'ı ziyârete geldi. Yanına girdiğinde onu elem ve ıstırap içinde, ailesi tarafından etrafı kuşatılmış bir halde buldu. Bunun üzerine:

- "**Öldü mü**?" buyurdu.

- Hayır, ey Allah'ın Resûlü (ölmedi), dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Sa'd'ın bu ağır durumuna üzülerek) ağladı. Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem* 'in ağladığını görünce oradakiler de ağladılar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin hüznü sebebiyle insana azâb etmez. Fakat -eliyle diline işâret ederek**- işte bunun yüzünden azâb eder veya bağışlar"** buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 45, Talâk 24; Müslim, Cenâiz 12

Açıklamalar

927 numara ile daha önce geçmiş olan hadîs-i şerîf'te Hz. Peygamber'in, Medineli büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nın ıstırabının ağırlığını görünce üzülüp ağladığını beraberindekilerin de Hz. Peygamber'e bakarak ağladıklarını görmekteyiz.

Hadisin rivayetlerinde Sa'd'ın baygın halde olduğu, elem ve ıstırabından kendinden geçmiş bulunduğu, ölmüş gibi üzerini örttükleri veya yakınlarının ve ziyaretçilerin ona hizmet için etrafını sarmış oldukları anlamlarına gelecek şekilde ifadeler bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz de esasen bu halden dolayı "öldü mü?" diye sormuştur.

Sa'd'ın ölmemiş olduğunu öğrenmesine rağmen Efendimiz'in ağlaması, biraz da Sa'd'ın İslâm için yaptığı hizmetleri hatırlamış olmasından ileri gelebilir. Oradakiler, Efendimiz'in ağladığını, inci tanesi gözyaşlarının mübârek yüzüne ve sakalına döküldüğünü görünce farketmişlerdir. Hastanın başucunda böyle sessizce gözyaşı dökmenin, keza ölenin arkasından yine böyle sessizce ağlamanın ve kalben üzülmenin yasak olmadığı hem Efendimiz ve yanındakilerin bu durumlarından hem de hadisin devamındaki sözlü açıklamadan anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz böyle zamanlarda kalbin hüznüne ve gözlerin yaşarmasına değil, asıl ağızdan çıkacak sözlere dikkat etmek gerektiğini bildirmiştir. Acıyla söylenecek bazı sözlerin azâb vesilesi, sabır gösterip kadere rızâ ve teslimiyet anlamı taşıyan sözlerin ise rahmet vesilesi olacağını bildirmiştir. Bu demektir ki, hem ağızdan çıkacak sözlere hem de ses tonuna dikkat etmek gereklidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüye üzülüp sessizce gözyaşı dökmek câizdir.
2. Hastanın yanında da böyle sessizce ağlanabilir.
3. Hastaları ziyaret etmek, müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır.
4. Yasak olan ağlamak değil, bağıra - çağıra ağlamaktır.
5. Peygamber Efendimiz, her halükârda tebliğ ve ikaz görevini yerine getirmiş ve böylece mü'minleri ne kadar sevdiğini açıkça göstermiştir.
6. Sahâbîler Resûl-i Ekrem Efendimiz'i her haliyle izlemeye çalışırlardı. Onunla sevinir, onunla ağlarlardı.

1668- ????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ????? ????: ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «??????????? ???? ???? ????? ????? ????????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ???? ????????? ??????? ???? ?????» ????? ????.

1668. Ebû Mâlik el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ağıtçı, ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde mezarından kaldırılır.**"

Müslim, Cenâiz 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 51

Açıklamalar

Buraya kadar ölü arkasından yüksek sesle ağlamanın ölen için azâb vesilesi olduğuna dair hadisleri okuduk. Bu hadis ise, -bu işi ister alacağı para karşılığı san'at olarak yapsın, isterse özel olarak kendi yakınları için yapsın- ağıtçının âhiretteki durumunu açıklamaktadır.

Nâiha kelimesinin sonundaki yuvarlak tâ harfinin te'nis tâ'sı değil mübalağa tâ'sı olduğu görüşünü dikkate alarak bu kelimeyi "ağıtçı kadın" diye değil, kadın erkek bu işi yapan herkesi içine alacak şekilde "ağıtçı" diye tercüme ettik. Ne var ki, ağıtçılığı daha çok kadınların yaptığı da bir gerçektir. Bu durum dikkate alınarak **nâiha** kelimesine "ağıtçı kadın" anlamı vermek de pek tabiî mümkündür.

Ağıtçının cezası, yaptığı işe pek uygun olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Öteden beri yasçıların siyahlara bürünmesi her nedense âdet haline gelmiştir. Bunlar siyah elbise ve örtüler içinde gelip ölenin başucunda doğru-yanlış ama mutlaka acıklı, acındırıcı ve dokunaklı sözler söyleyerek oradakilerin duygularını tahrik ederler. Bu sebeple bu işi âdeta bir meslek gibi icra eden herhangi bir kadın ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamette, üzerinde katrana bulanmış simsiyah bir elbise ve uyuz hastalığına yakalanmış gibi rahatsızlık veren bir gömlek giydirilmiş olarak kabrinden kaldırılır ve mahşerdekilerin önüne getirilir. Ağlarken söyledikleri sözlerle insanların duygularını tahrik ve onları rahatsız eden bu kadınlar, şimdi de kendilerini son derece rahatsız eden bir giysi içinde o yaptıklarının cezasını çekerler. Yani "Suçun cinsinden cezâ" kaidesi burada da geçerlidir.

Hadîs-i şerîf, bir taraftan ağıtçının âhirette göreceği cezayı açıklarken bir yandan da bu cezayı, "*ölmeden önce tövbe etmezse*" diye tövbesizlik kaydına bağlamak suretiyle tövbeye teşvik etmektedir. Can boğaza gelinceye kadar her günahtan tövbe edilebilir. Tövbede aslolan da işlenen günahın kesin olarak terkedilmesi ve Allah'tan bağışlanma dilenmesidir. Yani bir anlamda her günahın tövbesi kendi cinsindendir denilebilir. Ağıtçılık yapanlar da bu yaptıklarını terketmek ve geçmişte yaptıkları için af dilemek suretiyle tövbe edebilirler ve etmelidirler. Aksi halde âhirette karşılacakları cezâ meçhul değildir. Hadisimiz o cezayı açık seçik ilan etmiş bulunmaktadır.

Öte yandan Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği -zayıf olduğuna işaret edilen- bir hadîs-i şerîfte (Cenâiz 25), Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağıtçılık yapan ve onu dinleyen, ona ve yaptığı işe itibar ve iltifat edip bu kötü âdetin yayılmasına yardımcı olan kadına lânet ettiği bildirilmektedir. O halde ağıtçıları dinlememek ve onlara iltifat etmemek, ağıtçı olmayanlara düşen bir görevdir. Böyle bir tavır geliştirilebilirse, ağıtçılar da ister istemez bu yaptıklarından vazgeçmek zorunda kalırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölenin arkasından bağıra - çağıra ağıt yakmak, ağlamak ve ağlatmak (niyâha) haramdır.
2. Ağıtçılık yapan, tövbe etmeden ölürse, katrana bulanmış bir elbise ve uyuz gömleği giydirilmiş olarak kabrinden kalkar.
3. Her günahtan can boğaza gelinceye kadar tövbe edilebilir.
4. Günah işlemiş olmaktan çok, tövbe etmemekten korkmak lâzımdır.

1665- ???? ?????? ??? ??? ??????? ????????????? ???? ????????? ???? ?????????? ??????? : ????? ?????? ??? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ?????????? ??????? ???? ???????? ??? ?? ?????????? ????? : ???? ?? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ? ??? ??????? ?????? ? ???? ?? ??????? ??????? . ?????? ??? ?????? ???????? ???? .

1669. Üseyd İbni Ebû Üseyd et-Tâbiî'nin, Hz. Peygamber'e biat etmiş kadınlardan birinden naklettiğine göre o hanım sahâbî şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ma'rufta itaat konusunda bizden aldığı biat içinde, iyilikte kendisine isyan etmeyeceğimiz, felâket anında yüz tırmalamayacağımız, ah-vah diye vâveyla koparmayacağımız, yaka-paça yırtmayacağımız ve saç-baş yolmayacağımız sözü de vardı.

Ebû Dâvûd, Cenâiz 25

Üseyd İbni Ebû Üseyd

Adı, İbni Hacer tarafından Esîd olarak belirlenen (bk. Tehzîbuüt-Tehzîb, I, 343-344) Üseyd, genç tâbiîlerdendir. Babasının adı Yezid'dir. Ebû Yusuf (veya Ebû Sa'id) künyesiyle bilinen Üseyd, muhtelif tâbiîlerden hadis rivayet etmiş güvenilir bir râvidir.

Haccac'ın hocası ve Ömer İbni Abdülaziz'in de vâlilerinden olan Üseyd'in rivayetleri Buhârî'nin el-Edebü'l-müfred'inde, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce'nin de Sünen'lerinde yer almaktadır.

Üseyd, Mansur'un halifeliğinin ilk yıllarında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

1671 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1670- ????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ?? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ???? ?????? ???????? ????????? ??????? ? ????????? : ????????? ? ??????????? ??? ????? ????? ????? ?????? ???? ????????? ??????????? : ???????? ????? ? ? » ??????? ??????????? ???? : ????? ?????? . « ????????? » : ????????? ??????? ??????? ?? ???????? .

1670. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Ölen herhangi bir kişinin arkasından ağlayıcılar, ey kendisine dayandığımız, ey efendimiz vs. diye onu övmeye başladılar mı, adamın başına iki melek görevlendirilip dikilir ve onu tartaklayarak "Sen böyle biri miydin**?" derler."

Tirmizî, Cenâiz 24

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1671- ???? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ?? ???????? ????? ?????? ?????? : ????????? ?? ????????? ? ??????????? ???? ????????? » ????? ???? .

1671. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsanlar arasında iki âdet vardır ki bunlar küfür dönemi âdetidir: Nesebe sövmek, ölüye yüksek sesle ağlamak."**

Müslim, İmân 121; Cenâiz 29. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 27; Tirmizî, Cenâiz 33

Açıklamalar

Birinci hadis, biraz yukarıda geçen 1665 numaralı hadiste Ümmü Atiyye tarafından genel bir ifade ile bildirilen "ölünün arkasından yüksek sesle ağlamama" sözünün, neleri içine aldığını göstermektedir. Çünkü burada sayılan yüz tırmalamak, ah-vah edip vâveyla koparmak, yaka-paça yırtmak ve saç-baş yolup dağıtmak niyâha esnasında yapılan fiillerdir.

Bu hadiste ismi verilmeyen sahâbî hanımın bu açıklaması, Ümmü Atiyye'nin verdiği bilgiyi detaylandırıp desteklemektedir.

İkinci hadis ise, ölen bir kimsenin aşırı birtakım nitelendirmelerle övülmesi sonucunda görevli iki melek aracılığı ile itilip kakılarak o övgülere lâyık olup olmadığı sorulmak suretiyle azâb edildiğini bildirmektedir. Bu hadîs-i şerîf de 1666 numaralı rivayette Abdullah İbni Revâha'nın söylediklerinin hem kaynağını hem de biraz daha açıklık kazandırılmış şeklini ortaya koymaktadır. Abdullah İbni Revâha hazretleri, kendisinin geçirdiği sorgulamayı yansıtan o

sözüyle, Peygamber Efendimiz'in bu hadiste verdiği bilgiyi yansıtmış olmaktadır.

1582 numara ile "Nesebe Sövme Yasağı" konusunda geçmiş olan **üçüncü hadis**e gelince, şimdiye kadar ölünün arkasından yüksek sesle ağlama işinde kendisine ağlananlar ile ağlayanların durumları anlatılmıştı. Bu hadiste ise, olayın temel niteliği, yani ölüye yüksek sesle ağlamanın bir Câhiliye âdeti olduğu bildirilmektedir.

Hadiste geçen "**küfr**" kelimesi, Müslim'deki rivayetin (Cenâiz 29) açıkça ortaya koyduğu gibi, "Câhiliye işi (**emrü'l-câhiliyye**)" anlamındadır. İmandan çıkmak anlamında değildir. Esasen Ehl-i sünnet'in anlayışına göre herhangi bir haramı helâl saymadıkça, o yasağın çiğnenmesi insanı imandan çıkarmaz.

Öte yandan aynı değerlendirme, Buhârî'de (Menâkıbu'l-ensâr 27), **hulâli'l-câhiliyye** şeklinde ve Abdullah İbni Abbas'ın ifadesi olarak geçmektedir. Bu da küfür kelimesiyle Câhiliye âdetinin kastedildiğini ortaya koymaktadır.

Peygamber Efendimiz hadisimizde genel bir belirleme yapmakta ve insanlar arasında sahih nesebe kötü söz söyleyip saldırma ve ölüye yüksek sesle ağlama âdetinin İslâm öncesi dönemden beri süregeldiğine dikkat çekmektedir. Bu ifade tarzından bu iki konu üzerinde ciddiyetle durmak gerektiği anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ölünün arkasından bağıra çağıra ağlamak, Hz. Peygamber tarafından alınan bîatlara konu olmuş ciddî yasaklardandır.
2. Ölü hakkındaki aşırı övgüler, onun "sen böyle biri misin?" diye sorgulanıp azarlanmasına vesile olur.
3. Niyâha Câhiliye döneminin kötü âdetlerindendir.
4. Ağıtçılara değer vermek, ağıtçılığın yaygınlaşmasına yardımcı olmak demektir.

303- ??? ????? ?? ????? ??????? ??????????
?????????? ?????? ????? ? ???????? ?????? ???????? ???? ???

FALCILARA VE KÂHİNLERE İNANMA YASAĞI

GAYBDEN HABER VERDİĞİNİ SÖYLEYEN KÂHİNLERE, MÜNECCİMLERE, GİZLİ İŞLERİ ORTAYA ÇIKARACAĞINI İDDİA EDENLERE, KUM, ÇAKIL, ARPA VE BENZERİ ŞEYLERLE FALCILIK YAPANLARA GİTMENİN VE SÖYLEDİKLERİNE İNANMANIN NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Hadisler

1672- ??? ???????? ??? ?????? ??????? ??????? : ?????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????????? ? ??????? : « ???????? ??????? ????????? : ??? ??????? ?????? ???????? ????????????? ????????? ?????? ??????? ????? ? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????????? ???? ???????? ????????? ????????? . ??????????? ?? ????? ???????? ? ??????????? ????? ??????? ???????? » ????????? ?????? .

??? ?????? ??????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ????????? ???????? ?? ???????? ??? ????????? ????????? ??????? ?????? ?? ????????? ? ????????? ??????????? ???????? ? ?????????? ? ????????? ??? ?????????? ? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ????????? » .

?????? : « ??????????? » ?? ???? ????? ? ??? ????? ??????? : ?? : ????????? . « ????????? » ???? ????? .

1672. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Bazı insanlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kâhinleri (n yaptıkları hakkında fikrini) sordular da Resûl-i Ekrem:

- "**Aslı olan, (doğru) bir şey değildir"** buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü! Ama onların bize verdikleri geleceğe ait bazı haberler söyledikleri gibi çıkıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "**Onların bu tür haberleri (**görevli meleğin ilham ettiği**) gerçeklerdendir. Onu bir cin meleklerden kaparak kâhin dostunun kulağına fısıldar. O kâhinler de bir doğruya yüz yalan karıştırır (halka sunar) lar**" cevabını verdi.

Buhârî, Tib 46, Bed'ül-halk 6, Tevhîd 57; Müslim, Selâm 122-124

Buhârî'nin bir rivayetinde (Bed'ül-halk 6) Âişe *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"**Melekler buluta (anân) inerler, gökte geleceğe yönelik verilmiş kararları birbirlerine aktarırlar. Bu esnada şeytan, kulak hırsızlığı yaparak edindiği bilgiyi kâhinlere fısıldar. Onlar da bu habere kendiliklerinden yüz yalan katarlar**."

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1673- ???? ??????? ????? ??? ?????? ? ???? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ???? ????????

????????? ??? ?????? ? ?????????? ? ???? ??????? ???? ????? ????????? ??????» ????? ???? .

1673. Safiyye Binti Ebû Ubeyd, Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir eşinden naklen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

"Kim, çalıntı veya yitik bir malın yerini haber veren kimseye (arrâfa) gidip ondan bir şey sorar, söylediğini de tasdik ederse, o kişinin kırk gün hiçbir namazı kabul olunmaz."

Müslim, Selâm 125. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 429, IV, 68, V, 380

Safiyye Binti Ebû Ubeyd

Ebû Ubeyd İbni Mes'ûd es-Sekafî'nin kızı olan Safiyye, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Abdullah İbni Ömer ile evlendi. İbni Ömer, Safiyy ile evlenirken babası Hz. Ömer'in dört yüz dirhem mehir verdiğini, kendisinin de babasından gizli olarak yüz dirhem daha ilâve ettiğini bildirmektedir. Safiyye'nin sahâbî olduğunu söyleyenler var ise de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatında henüz temyiz çağında olmadığı anlaşılmaktadır. Tabiîlerin büyüklerinden olan Safiyye, Hz. Ömer, Hafsa, Âişe ve Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kocası İbn Ömer'in oğlu Sâlim, azatlı kölesi Nafi', Abdullah İbni Dînâr ve Mûsâ İbni Ukbe gibi meşhur muhaddisler rivayett bulunmuştur. İbni Ömer'den ikisi kız altı çocuğu olan Safiyye, güvenilir hadis ravilerindendir.

Rivayetleri Buhârî'nin el-Edebü'l-müfred'inde ve Müslim'in Sahih'i ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce'nin Sünen'lerinde yer almaktadır.

Büyük bir ihtimalle Abdullah İbni'z-Zübeyr'in halifeliğini ilan ettiği yıllarda vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu iki hadis, kâhinlerin verdikleri haberlerin yüzde doksan dokuz uydurma olduğunu, çalıntı veya yitik malların yerini haber verdiğini iddia eden kişilere (arrâf) inanmanın yasaklandığını ve bedelini haber vermektedir. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım:

Kâhin, gelecekten haber verdiğini iddia eden falcı demektir. Kehânet gaybden haber verme işidir, yani falcılıktır. **Arrâf** da bir anlamda kâhin demektir. Ancak arrâf, çalınmış veya kaybolmuş herhangi bir malın veya eşyânın yerini haber vermekle mesleğini yürütür. Bir de **müneccim** vardır ki, o da aslında kâhindir. Ancak o, olacak hâdiseleri yıldızlara bakarak bildiği iddiasındadır.

Gelecekte nelerin olacağını merak edip önceden bilme isteği, her dönemde insanların şu veya bu ölçüde ilgisini çekmiş bir konudur. Bu durum çağımızda da özellikle dinî inançları zayıf olan kimseler arasında değişik isimler altında sürüp gitmektedir. Basın yayın organlarında her gün yayınlanan fallar bunun en görünür ve yaygın örneğini teşkil etmektedir.

İnsanoğlunun ihtiyaç hissettiği her konuyu, daha doğru bir deyimle insanın her zaafını farklı boyut, mâhiyet, şekil ve isimlerle de olsa kötüye kullanma girişimleri her devirde ve yörede bulunagelmiştir. Gerçeğin unutulduğu dönem ve yörelerde bu istismar akıl almaz boyutlara çıkmış ve kâhinler toplumları yönlendirir ve yönetir konuma bile gelmişlerdir. İşte bu acı durumu, herşeyin en doğrusunu bildiren Resûl-i Ekrem Efendimiz'in**birinci hadis**teki açıklamasından öğreniyoruz.

İslâm'dan önceki Câhiliye döneminin acı ve katı gerçeği, kâhinlere müracaat edip onlardan bilgi alma alışkanlığı hakkında kendisine gelip soru yönelten bir grup müslümana Efendimiz; o kâhinler ve söyledikleri itimat ve güvene değmez, yaptıkları doğru değildir, cevabını vermiştir. Bütün falcıların ve fal tutsaklarının yaptığı gibi bu insanlar da Efendimiz'e, bazan da olsa bu kâhinlerin dediklerinin gerçekleştiğini, söylediklerinin doğru çıktığını hatırlatmışlardır. Efendimiz, arada bir doğru çıkan sözlerinin kaynağını, şeytanların, meleklerden kulak hırsızlığı yoluyla öğrenip kâhin dostlarına ulaştırdıkları bilgi olduğunu bildirmiştir. Gerek bu istihbârât casusluğu yapan cinlerin gerekse bilgiyi elde eden kâhinlerin kendiliklerinden o doğruya yüz yalan katarak pazarladıklarını çok kesin bir şekilde ifade buyurmuştur.

Bu kulak hırsızlığının nasıl cereyân ettiği ise, birinci hadisin Buhârî'den nakledilen ikinci rivayetinde yine Efendimiz tarafından açıklanmaktadır. **Anân** denilen buluta kadar inen melekler geleceğe dair bazı şeyleri kendi aralarında konuşurlarken şeytanlar bu konuşmalardan bazı bilgileri kapıp sür'atle yerdeki dostları kâhinlere ulaştırırlar.

Bu durum, yaşadığımız teknoloji çağında bütün gelişmişliğe rağmen ve belki de bu gelişmişliğin tabiî bir sonucu olarak her haberleşme ağına bir şekilde girilip bilgi sızdırmaya benzemektedir. Bilgi sızdırma yöntem ve eylemlerinin melekler ile şeytanlar arasında da yaşandığı anlaşılmaktadır. Aslında bu bilgi sızdırma olayı, yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm tarafından da doğrulanmıştır. Ancak bir başka gerçek daha vardır. O da İslâm geldikten sonra şeytanların bu istihbârât kapılarının kapanmasıdır. Yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

"Biz, yakın göğü yıldızların ışıklarıyla donattık ve onu azgın şeytanlardan koruduk. Artık onlar (semalara yükselip de) "mele'-i a'lâ"yı (yüce topluluğu) dinleyemezler, her taraftan yıldız mermileriyle taşlanırlar, kovulup atılırlar ve onlar için ayrılmaz bir azâb vardır. Şayet (meleklerin konuşmalarından) bir haber kapıp kaçan olursa, onu da (önüne geleni) delip geçen bir parlak yıldız takip eder" [Saffât sûresi (37), 6-10].

Bu âyetleri dikkate alan İslâm bilginleri, şeytanların gökyüzünden kâhinlere bilgi sızdırma işinin Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in peygamber olarak gönderilmesinden sonra bittiğini ve kâhinlerin geleceğe dair verdikleri bilgiler içinde hiç bir gerçek unsurun bulunmadığını kabul etmişlerdir. Sadece cinlerin, dünyanın herhangi bir yerinde olacakları değil, olan biten şeylerin haberlerini kâhin ve arrâflara ulaştırmaları söz konusu olabilir, demektedirler. Hatta bu son ihtimali de geçerli görmeyip muhal sayan âlimler vardır.

Müneccimlerin yaptıkları da yıldız hareketlerini izleyerek doğru-yanlış birtakım tahminlerde bulunmaktan ibarettir. Bunda da yalan ve yanlış ağırlıklıdır. Ancak burada astronomi ilminin müneccimlikle hiç bir ilişkisi olmadığı unutulmamalıdır.

İkinci hadiste, çalıntı veya yitik eşya ve malların yerini bildiği iddiasındaki arrâflara gidip onlara inanma gafletini gösteren kimselerin gelecek kırk gün içinde kılacakları namazlarının kabul edilmeyeceği, onların böylece cezalandırılacağı bildirilmektedir.

Bilindiği gibi namazı şartlarına uygun olarak kılan kimse iki sonuca ulaşır: Birincisi, borcunu ödemiş olur. İkincisi, sevap kazanır. Bu hadiste arrâfa giden

ve verdiği habere inanan kişinin kırk günlük namazlarını iade etmesi istenmemiş, hiç bir âlim de bu görüşü ileri sürmemiştir. O halde bu kırk gün süreyle namazın kabul edilmemesi meselesinin yorumlanması gerekmektedir. Ulemâmız bu namazları, gasbedilmiş bir mekânda kılınan namaza benzetmişler, namaz borcu ödenir ama sevap kazanılamaz, demişlerdir. Fakat Ali el-Kârî, bu yorumun kesin olmadığını söyleyerek, onu ağır bulduğunu îma etmiş ve bunun, namazını dosdoğru kılan kimseye fazladan ikram edilecek sevabın verilmemesi anlamında olduğunu belirtmiştir (bk. *Mirkâtül-mefâtîh*, VIII, 393).

Diğer taraftan ibadetler arasında özellikle namazın kabul edilmeyeceğinin bildirilmesi, büyük bir ihtimalle onun, *"dinin direği"* niteliğine sahip olması dolayısıyladır; bu da işin ciddiyetini gösterir. Kırk günlük süre sözü de mahrumiyetin büyüklüğünün bir ifadesi olsa gerektir. Falcılara, kâhinlere bir defacık gidip onlara bir şey sormanın cezası bu kadar ağır ise, bunu sürekli yapanların mahrumiyetlerinin ne kadar büyük olacağını oturup düşünmek gerek.

Açık gerçekleri bırakıp ihtimaller ve yalanlar deryasında kıvranıp durmanın kimseye kazandıracağı bir şey yoktur. Fakat kaybettireceği çok şey vardır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İslâm, kehânetin her çeşidini ve kâhinlere inanmayı yasaklamıştır.

2. Kâhinlerin verdikleri haberlerin hiç bir gerçek tarafı yoktur. Binde bir doğru çıkan bir söz olursa o da tamamen tesadüf eseridir. Yalancının, doğru söyleme ihtimali de bulunmasına rağmen nasıl şahitliği kabul edilmezse, hiç bir kâhin ve falcının sözüne de aslâ itibar edilemez.

3. Çalıntı, yitik eşya ve malların yerini söyleyeceği iddiasındaki arrâf ve kâhinlere bir şey sorup ona inanmak, kırk gün süre ile namazın sevabından mahrum kalmayı gerektiren bir cinâyettir.

4. Fal ve kehânetin her çeşidinden uzak durmak gerekir.

1674- ???? ????????? ?? ??????????? ??? ?????? ????? ????? : ??????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ??????????? ? ??????????? ? ????????? ? ???? ???????? » .

????? ??? ???? ?????? ??? ? ???? : ????????? : ???? ????????? ? ??? : ????? ????????? ? ????? ??? ?????????? ??? ????????? ??????????? ? ????? ???? ??? ???? ????????? ????????? ? ????? ????? ??? ???? ????????? ????????: ??? ??? ???? : « ???????????? » : ??????? . ??? ??????????? ?? « ???????? » : ???????? ??????? ????? ??? ???????? ????????? ??????????? ??????? ???? .

1674. Kabîsa İbni'l-Muhârık *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, demiştir:

"**Kuşları ürkütüp isimlerinden, seslerinden ve hareketlerinden mânalar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak, kum üzerine çizgiler çizerek geleceğe yönelik hükümler çıkarmak bir çeşit sihir ve kehânettir.**"

Ebû Dâvûd, Tıb 23. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III,477, V, 60

1676 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1675- ???? ????? ??????? ??? ?????? ??????? ????? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ????????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ?? ???? » ??????? ??? ???? ?????? ???? .

1675. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Yıldızlardan bir bilgi edinen, bir parça sihir elde etmiş olur. Bilgisi arttıkça günahı da artar.**"

Ebû Dâvûd Tıb 22, 51. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 28

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1676- ????? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? : ?????? ?? ????? ?????? ????? ??????? ????? ??????????? ? ????? ????? ?????? ????? ????????? ? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ? ???? : « ???? ????????? » ?????? : ???????? ????? ???????????? ? ??? : « ???? ?????? ????????? ?? ??????????? ? ????? ??????????? » ?????? : ???????? ??????? ?????????? ? ????? : « ????? ????? ???? ??????????? ????? ? ?????? ??????? ??????? ? ?????? » ???? ???? .

1676. Muâviye İbni'l-Hakem *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben, yeni müslüman olmuş biriyim. Allah Teâlâ bizi İslâm ile şereflendirdi. Bizden öyle kimseler vardır ki, kâhinlere gider, onların söylediklerine inanırlar, dedim.

- "**Artık onlara gitmeyin** (söylediklerine de inanmayın)!" buyurdu. Ben:

- Bizden kimileri de kuşların ötmesini, sağa -sola uçmasını uğursuzluk sayarlar, dedim.

- **"Bu, içlerinde buldukları bir zan, bir duygudur; bu his onlara mâni olmasın"** buyurdu. Ben:

- Bizden kum üzerine birtakım çizgiler çizen ve öylece hüküm çıkarmaya çalışanlar da var, dedim.

- "**Peygamberlerden biri de çizgi çizerdi. Kimin çizgisi onun çizgisine uygun düşerse o isabet etmiş olur"** cevabını verdi.

Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, salât 167; Nesâî, Sehiv 20

Açıklamalar

Bu üç hadis kehânet çeşitleri, müneccimlik ve Câhiliye dönemi insanlarının yaptıkları falcılıklar karşısında Hz. Peygamber'in aldığı tavrı ve getirdiği tedbirleri bize haber vermektedir. Şimdi bunları sırasıyla ele alalım.

Birinci hadiste kuşları ürkütüp veya dağıtıp onların hareketlerinden anlamlar çıkarmak yahut karga ile gurbete, hüdhüd (ibibik) ile hidayete hükmetmek gibi kuş isimlerinden bazı neticelere gitmek demek olan **iyâfe**'nin, kuşların ötüşünde veya uçuşunda uğursuzluk vehmetmenin (**tuyere**), kum veya toprak üzerine birtakım çizgiler çizerek, çakıl taşı, nohut, bakla vs. ile fal açmanın (**tark**) açık açık kehânet ve göz boyama (**cibt**) olduğu ifade edilmektedir. Cibt aynı zamanda Allah'tan başka tapınılan her sahte ilâh ve put anlamına da gelmektedir. Nitekim bir âyet-i kerîmede şöyle buyurulur: **"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve Tâğûta inanıyorlar. Sonra da kâfirler için, "Bunlar Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar"** [Nisâ sûresi (4), 51].

Cibt'i şeytan olarak yorumlayanların bulunduğu da dikkate alınacak olursa, bu hadiste sayılan üç yanlışın her birinin "şeytan işi" olduğu anlamı çıkar. **Cibt**'i sihirbaz diye yorumlayanlara göre ise, bu üç yanlışın şirk kökenli tavırlar olduğu söylenmiş olur. Bu sayılan mânaların hangisi kabul edilirse edilsin, bu hadiste zikredilen işlerin İslâm'ın yasakladığı birtakım anlamsız ve yanlış işler olduğu ve bunlardan kaçınmak gerektiği ortaya çıkar.

İkinci hadis ise, birincisinden biraz daha farklı olarak daha yükseklerdeki yıldızların hareketlerinden bir şeyler öğrenmeye ve ileride meydana gelecek bazı olayları bu yolla bilmeye kalkışmanın, bir çeşit sihirbazlık öğrenmek anlamına geldiğini belirtmekte, bu konuda ne kadar ısrar edilirse sihirbazlık iddiasında da o kadar ileri gidilmiş olacağını bildirmektedir. Burada bir noktayı çok iyi anlamak gerekmektedir. Bu hadîs-i şerîfte, yıldızların durum ve hareketlerinden ileride şöyle şöyle olayların meydana geleceği, fiyatların artacağı, kıtlık vs. olacağı, savaş çıkacağı gibi birtakım kehânette bulunanlar yani yıldız falcılığı yapanlar kötülenmektedir. Rasathane gözlemcilerinin hesaplamaları sonucunda ayların başlangıcını, ay veya güneş tutulması zamanlarını, hava durumu tahminlerini yapmanın hadisimizdeki yasakla bir ilgisi yoktur. Astronomi ilmi de bu yasağın dışındadır.

Öte yandan yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm, yıldızların yön tayini ve yol bulmada insanlara yardımcı olduğunu bildirmektedir. Şöyle buyurulmaktadır: "**O Allah, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır.**."[En'âm sûresi (6), 97]. "**Onlar yıldızlarla da yollarını doğrulturlar**" [Nahl sûresi (16), 16].

Yıldızlara bakarak kıble yönünü, vakitleri ve yol tayinini yapabilecek kadar bilgi edinmek hiç bir zaman menedilmiş değil, aksine yukarıda meâllerini verdiğimiz âyetlerle teşvik edilmiştir. Yasaklanan şey, müneccimlerin yaptıkları gibi yıldızlara bakıp gelecek hakkında ahkam kesmeye kalkışmaktır.

Özellikle yeni yıla girerken hemen hemen dünyanın her ülkesinde falcı ve kâhinlerin değişik yöntemlerle bu arada yıldızların durum ve hareketleriyle yeni senede olacak bazı olaylardan söz ettiklerini görürüz. Yarın kendi başına neler geleceğini bilemeyen bu insanların, dünyanın veya ülkenin bir yılında neler olacağını tahmin etmeye kalkıştıklarına üzülerek şahit oluruz. Bütün bunlar birer kehânet ve göz boyamaktan başka bir şey değildir. Kısacası aldanmak ve aldatmaktır. Bizim inancımıza göre gaybı yalnızca Allah bilir.

Hadisin sonundaki "**zâde mâ zâde**" beyanı, Hz. Peygamber'e ait ise, *"Bir kimse yıldız ilmini öğrendikçe sihir bilgisi artar"* demek olur. Yok eğer râvînin sözü ise, o takdirde, "Hz. Peygamber bu konuda daha çok şeyler söyledi" anlamına gelir. Her iki halde de netice değişmez, bu konunun ısrarla yasaklanmış olduğu anlaşılır.

Üçüncü hadis, yeni müslüman olmuş Muâviye İbni'l-Hakem'in, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den bilgi alıp aydınlanmak maksadıyla önceki hayatına ait bazı davranışları gündeme getirdiğini bize haber vermektedir.

Muâviye, geçmişte kâhinlere gittiklerini ve onları dinlediklerini söyleyince, Efendimiz'den "*Artık onlara gitmeyin, söylediklerine de itibar etmeyin, inanmayın*" cevabını almıştır. İslâm'ın kehânet ve falcılığa aslâ itibar etmediği böylece kesin olarak bir kez daha Efendimiz tarafından teyid ve beyan edilmiştir.

Yine Muâviye "Bizden uğursuzluğa inananlar vardı" deyince Efendimiz, *"Bu, insanlık halinin bir sonucu olarak, kalbe gelen bir zan, bir duygudur. Bu, kimseyi yapacağı işten alıkoymasın"* buyurmak suretiyle hem bazı şeylerde uğursuzluk vehmetmenin mevcudiyetini kabul etmiş hem de bunun bir zandan ibaret olduğunu, insanı yapacağı işten alıkoymaması gerektiğini ortaya koymuştur.

İnsan zaman zaman içinde bir vehim ve bir zan hissedebilir. Bazı şeylerin kendisi için iyi olmayacağını, uğursuzluk getireceğini düşünebilir. Bunun herhangi bir sakıncası yoktur. Ancak bu zannın etkisinde kalarak, yapılacak işi aksatmamak gerekir. Aksi halde bir zandan ibaret olan uğursuzluk, inanç haline dönüşür ve kişinin hayatına yön vemeye başlar ki, işte bu yasaktır.

Hayatı hakkında 702 numaralı hadiste kısa bilgi verdiğimiz Muâviye İbni'l-Hakem, üçüncü olarak bazı kimselerin de Câhiliye döneminde birtakım çizgiler çizerek gelecek hakkında tahminler yürüttüğünü söylüyor. Bu tür bir uygulamanın da var olduğunu bildiriyor. Buna karşı Peygamber Efendimiz; geçmiş peygamberlerden birinin, ilâhî iradeye tâbi olarak böyle bazı çizgiler çizdiğini bildirip, *"Çizgisi ona muvafık düşen isabet etmiş olur"* buyuruyor. Yani, böyle bir uygunluk sağlayan için bu işi yapmak mübahtır. Fakat hiç kimse böyle bir uygunluktan söz edemeyeceğine göre bu işi yapmak mübah değildir.

Peygamber Efendimiz bu beyanı ile, ismini vermediği o peygamberin yaptığı işin bu yasak çerçevesine girmediğini belirtmiş olmaktadır ki doğrusu da budur. Hiç bir peygamber gayr-i meşrû bir iş yapmaz. Üstelik bir işin bizim için yasaklanmış olmasıyla daha önce birileri için mübah olması farklı şeylerdir. Bunların karıştırılmaması gerekir.

Burada Peygamber Efendimiz, hem tarihî bir gerçeği tarihi zeminde haber vermiş hem de işin bizim bakımımızdan hükmünü açıkca belirlemiş olmaktadır.

Burada şuna da işaret edelim ki, kehânet ve falcılığa karşı çıkan dinimiz, yapacakları işin sonucu hakkında tereddüt içinde kaldıkları zaman müslümanları istihâre yapmaya, yani, "*Ey Rabbim! Yapmak istediğim şu işimin işlenmesi veya terkinden hangisi hakkımda hayırlı ise onu bana kolay kılmanı diliyorum"* diye hayırlı olanın kendisine kolaylaştırılmasını dilemeye çağırmıştır.

"İstihâre ve Müşavere" konusunda 719 numaralı hadisi açıklarken hakkında genişce bilgi verdiğimiz İstihâre namazı ve duası, mü'min için ruhî bir dayanak ve tatmin kaynağıdır. Onu her türlü yanlıştan ve tereddütten kurtaracak kulluk çizgisinde devamını sağlayacak en sağlıklı bir yoldur.

Ayrıca dinimiz bize bir de hayra yorumlama (tefe'ül) yolunu tavsiye etmektedir. 1678-1681 numaralı hadislerin bulunduğu "Uğursuzluğa İnanma Yasağı" konusunda bu mesele hakkında ayrıca bilgi vermeye çalışacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kuşların ses ve hareketlerinden anlamlar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak ve yere çizilen çizgilerle veya atılan taşlar ve benzeri şeylerle falcılık yapmak, şirk kokan bir tutum ve bir kehânettir.

2. İlm-i nücûm öğrenip yıldız falcılığına kalkışmak, sihir öğrenmek ve sihirbazlık yapmak demektir.

3. İslâm, Câhiliye devrinin kalıntısı olan kehânet ve falcılığı bütün çeşitleriyle yasaklamıştır.

4. Dinimiz, yapacağı işin, kendisi hakkında hayırlı olup olmadığını merak edenlere istihâre namazı ve duası gibi çok tabîî, tatminkâr ve tevhid inancının gereği olan bir yol göstermiştir.

1677- ????? ??? ??????? ???????? ????? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ????????? ? ?????? ?????????? ????????? ????????? » ????? ????? .

1677. Ebû Mes'ûd el-Bedrî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, köpek parasını, fuhuş gelirini ve falcılık ücretini yasaklamıştır.

Buhârî, Büyû 25, 113, İcâre 20, Talâk 51, Tıb 46, Libâs 86, 96; Müslim, Müsâkât 40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû 26, 63; Tirmizî, Büyû 46, 49, 50, Nikâh 37, Tıb 23; Nesâî, Sayd 15, Büyû 91, 92, 94; İbni Mâce, Ticârât 9

Açıklamalar

Buraya kadar kehânet ve falcılığın çeşitleri, asılsızlığı ve sorumluluğu üzerinde durulmuş; İslâm'ın, bu tür yollarla insanların aldatılmasını kabul etmediği, böyle şeylerin Câhiliye dönemi kalıntısı olduğu bildirilmişti. Burada ise, kehânet ve falcılığın bir gelir kapısı olarak kullanılmasına, kâhinlik yapmak suretiyle ücret alınmasına yasak getirilmiş olduğunu görüyoruz. İş, meşrû olmayınca ondan elde edilen gelir de meşrû bir kazanç sayılmamaktadır.

Hadiste geçen **hulvân-ı kâhin** ifadesi kâhinin bahşişi, falcının avantası, şirinliği anlamına gelir. Kâhin, falcı ve bakıcılar elde ettikleri ücreti herhangi bir sermaye karşılığı olmadan, yorulmadan, kolayca aldıkları için bu ifade kullanılmış olmalıdır. Böyle havadan ve yalan istihbârât karşılığı alınan ücretin helâl olmadığı, olamayacağı Efendimiz'in onu yasaklamasından anlaşılmaktadır. Bu ücretin haramlığı hadiste geçen yasaklanmış diğer iki gelir ile bir arada zikredilmiş olmasıyla da iyice ortaya çıkmış olmaktadır.

Köpek satışından elde edilen para ve fuhuş kazancı da haramdır. Köpek parasının nehyedilmesi, köpeğin kendisinin necis olmasındandır. Necis olan şeyin satışı sahih değildir. Yine de köpek satışlarından elde edilen paranın hükmü konusunda âlimler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Ona hiç bir ayırım yapmaksızın haramdır diyenler olduğu gibi, mekruhtur diyenler de bulunmaktadır. Mâlikîler kendisinden istifade edilen köpeklerin satışı câiz ve parası mübahtır görüşündedirler. Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre sadece saldırgan köpeğin (kelb-i akûrun) alım- satımı câiz değildir. Domuz hariç, yırtıcı hayvanlardan, köpek, pars, aslan, kaplan, kurt, ayı, kedi ve benzeri tırnaklıların alım satımı câizdir. Şâfilere göre bunların alım-satımı caiz değildir. Hanefiler köpeği bekçi, polis, çoban ve av köpekleri gibi, eğitilmiş olup olmamak bakımından bir ayırıma da gitmezler. Böylece Hanefilere göre köpek satışına ve parasının alınmasına dair nehiy geçersizdir, yürürlükten kaldırılmıştır.

Ancak çağımızda ve özellikle büyük şehirlerde görülen, hiç bir ciddî ihtiyacı da karşılamayan evlerde beslenen arabalarda gezdirilen süs köpeklerinin alım-satımı, onlar çevresinde yapılan yatırımlar ve kurulan sanayi, dünyada bunca aç bî ilaç insan varken ekonomik açıdan tam bir israfi; psikolojik ve ahlâkî açıdan da tam bir iflâsı belgelemektedir. Bu konuda yasağın bize göre tümüyle yürürlükten kaldırılmış olduğunu düşünmekte isabet yoktur. Çağımız insanı Câhiliye insanları gibi, "*çocuğunu öldürüp köpeğini beslemektedir*" (bk.Dârimî, Mukaddime 1).

Mehr-i bağy, fuhuş ve zina karşılığında kadına verilen ücret demektir. Ona mehir denmesi, nikahtaki mehire şeklen benzemesi sebebiyledir. İsmet, iffet ve namusun bedeli olan bu gelir haramdır. Hatta bir hadisin ifadesiyle habîstir, necâsetten ibarettir (bk. Müslim, Müsâkât 41; Ebû Dâvûd, Büyû' 38, Tirmizî, Büyû' 46). Fuhuş sektörünün günümüzde kazandığı boyut dikkate alınınca bu yasağın da toplumun her bakımdan sağlığı için ne kadar yerinde bir yasak olduğu anlaşılacaktır. Öte yandan Ehl-i sünnet âlimlerinin yürürlükten kaldırılmış olduğunu kabul ettikleri müt'a nikahı'nda kadına verilen ücretin de bu nikahı kabul etmeyenlerce mehr-i bağy sayılması pek tabîîdir. Bu nikâhı meşrû kabul edenlere göre ise, verilen ücret de meşrûdur.

Hadiste bu üç gelirin yasaklanmış olduğunun bir arada bildirilmesi, sadece hüküm açısından değil, toplumda meydana getirdikleri inanç ve ahlâk yıkımı bakımından da aralarında bir etki birlikteliğinin bulunduğunu göstermektedir.

Kitap ve Sünnet'in belirlediği ilkelerin bütün zamanlara yönelik geçerli yönleri bulunmaktadır. Bu hükümleri belli yöre veya olaylarla sınırlı görüp öylece hüküm vermek, sonraki gelişmeler karşısında zorluklarla karşılaşmaya vesile olabilir. Bu sebeple dinimize, kıyamete kadar yürürlük tanınmış olduğuna göre, hükümler konusunda da bu esnekliği korumak en isabetli yol olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Falcı ve bakıcıların aldığı ücret haramdır. Bunu geçim vasıtası olarak kullanmak câiz değildir. Tabiatıyla falcılara para vermek de yasaklanmıştır.

2. Fuhuş ve zina geliri haramdır.

3. Köpek alım-satımından elde edilen para da -ihtilaflı olmakla beraber- bu hadise göre yasaklanmıştır.

304- ??? ????? ?? ???????
??? ???????? ??????? ?? ????? ????.

UĞURSUZLUĞA İNANMA YASAĞI

Hadisler

1678- ???? ????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ??? ???????? ?????????? ?????? » ????? : ???? ???????? ? ????? : « ??????? ???????? » ????? ???? .

1678. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Ben hayra yormayı yeğlerim.**" Sahâbîler:

- Hayra yorma (tefe'ül) nedir? dediler.

- "**Güzel, olumlu sözdür**" buyurdu.

Buhârî, Tıb 19, 43-45; Müslim, Selâm 102, 107, 110, 114, 116. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; İbni Mâce, Mukaddime 10, Tıb 43

1681 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1679- ????? ????? ?????? ??? ?????? ???????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ?? ?????? ???? ???????? ? ???? ???? ???????? ?? ?????? ? ???? ???????? ? ????????? ????????? » ????? ???? .

1679. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı evde, kadında ve atta olurdu."

Buhârî, Cihâd 47, Nikâh 17, Tıb 43. 54; Müslim, Selâm 115-120. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 24; Tirmizî, Edeb 58; Nesâî, Hayl 2; İbni Mâce, Nikâh 55

1681 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1680- ????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ????????? . ??????? ???? ???? ??????? ????? .

1680. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* uğursuzluğu kabul etmezdi.

Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 257, 304, 319, V, 347

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1681- ????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ????? : ??????? ??????????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ????????? ???????? ? ???? ??????? ????????? ? ????? ??? ????????? ?? ??????? ? ????????? : ????????? ?? ????? ??????????? ????? ???? ? ???? ???????? ??????????? ????? ????? ? ???? ????? ???? ??????? ????? ?? » ????? ?????? ??????? ??? ????? ??????? ?????? .

1681. Urve İbni Âmir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda uğursuzluktan söz edildi. Bunun üzerine:

"**En güzeli hayra yormadır. Uğursuzluk, hiçbir müslümanı teşebbüsünden vazgeçirmesin. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; "Allahım! İyilikleri sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir**" diye dua etsin, buyurdu.

Ebû Dâvûd, Tıb 24. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II. 387, III, 349

Urve İbni Âmir

el-Kureşî ve el-Cühenî nisbeleriyle anılan Urve'nin sahâbî mi tâbiî mi olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. İbni Hıbbân tâbiîdir derken İbnu'l-Esîr, sahâbî olduğunu kaydetmektedir. Nevevî de onu sahâbî olarak değerlendirmiştir.

Hakkındaki bu görüş ayrılığı sebebiyle Hz. Peygamberden yaptığı rivayetlerin mursel olduğu kabul edilmektedir. Rivayetleri Sünen sahipleri tarafından nakledilmiştir. Hakkında başkaca bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Konumuzla doğrudan ilgisi bulunmayan **advâ**, hastalığın kendiliğinden, durup dururken bir başkasına bulaşması, sirâyet etmesi demektir. Allah Teâlâ dilemedikçe hastalığın bizâtihi sirâyet etmesi mümkün değildir. Bunun böyle olması, hastalıklardan korunma tedbirlerinin alınmasının gereksiz olduğu anlamına asla gelmez. Allah dilerse, ne kadar tedbir alınırsa alınsın yine de hastalık sirâyet eder. Hatta büyük harcama ve yatırımlar yapılmasına, dünyanın imkânının seferber edilmesine rağmen hastalığın bulaşması önlenemeyebilir. Yine Allah dilerse, hiç bir tedbir almayan kimseye hastalık bulaşmaz. Meselenin temelde kimin iradesine bağlı olduğunu bilmek başka şey, kendine düşeni yapıp alabileceği tedbiri almak başka şeydir. "Ben şu tedbiri aldım da o beni korudu" demek ise, daha başka bir şeydir. Burada işte böyle demenin yanlışlığına dikkat çekilmektedir. Her şey Allah'ın dilemesine bağlıdır.

"Bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış olan ilk canlıya o hastalığı kim bulaştırdı?" sorusu, Peygamber Efendimiz'in *"Hastalığın kendiliğinden sirâyeti yoktur"* beyanının anlaşılmasını kolaylaştıracak bir sorudur. Nitekim vebâ hastalığı için Efendimiz'in önerdiği karantina kuralı da bu hususu iyice anlaşılır kılmaktadır. *"İçinde bulunmadığın bir yerde vebâ hastalığı görülürse, (bana bir şey olmaz, tedbirimi alırım diyerek) sen oraya girme; bulunduğun yerde zuhur ederse, (mutlaka hastalanırım korkusuyla) orayı terketme!"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* I, 192).

Dikkat edilecek olursa, **bu hadislerde hastalıkların bulaşma kabiliyetleri ve sirâyet olayları reddedilmiyor, bunun Allah'ın iradesi dışında kendiliğinden olacağı inancı red ve tashih ediliyor.** İlaçlar nasıl tedâvide birer araçtan ibaret olup şifâ Allah'tan ise, hastalıkların yayılması da Allah'ın iradesiyle cereyan eder. Aynı ilaçlar bir hastanın iyileşmesine vesile olurken bir başka hastada aynı veya benzer bir iyileşmeye sebep olmadığı, hatta bazı hastaları olumsuz etkilediği de bilinen gerçeklerdendir. Demek ki, vasıtaların ve tedbirlerin ötesinde onları geçerli ya da geçersiz kılan bir küllî irade vardır. İşte müslüman o iradeyi gözardı etmeyecektir. Çünkü iman, bu iradenin farkında olmak suretiyle yaşatılabilir.

Aynı durum, **tıyere, tetayyür** diye ifade edilen **uğursuzluk**, uğursuz sayma olayında da söz konusudur. Esasen uğursuzluk diye bir şey yoktur. **Asıl uğursuzluk, uğursuzluk vehmine kapılmaktır.** İnsanlar, tarih boyu bir çok şeyi iyiye veya kötüye yormuşlardır. Bir şeyi ve olayı kötüye yormak ve o kötü yorumun tutsağı olmak dinimizce reddedilmiştir. Önceki konuda da geçtiği gibi kuş ötmesini, kuşların sağa sola uçuvermesini, karşısına çıkan hayvanları, onların isimlerini birtakım istenmeyen sonuçların habercisi gibi yorumlayıp yapacağı işten geri durmak, sağlam bir Allah inancına sahip olan insanların yapacağı bir şey değildir. Bu sebeple Efendimiz kesin olarak **'lâ tıyerete** = *Uğursuzluk diye bir şey yoktur*" buyurmuştur. **Üçüncü hadis**te belirtildiği üzere kendisi de hiçbir zaman hiçbir şeyi uğursuz saymamıştır. Her konuda olduğu gibi bu meselede de onun sözü ile fiili tam bir uyum içindedir.

İkinci hadiste *"Şayet uğursuzluk diye bir şey olacak olsaydı, evde, kadında ve atta olurdu"* buyurması, uğursuzluk diye bir kavram gerçek olsaydı, insanların uzun süre içinde yaşadıkları, beraber oldukları ve faydalandıkları mesken, hanım ve at gibi kendilerine en yakın nesnelerde onunla karşılaşmaları düşünülebilirdi anlamındadır. Evde, kadında ve atta uğursuzluk vardır demek değildir. Efendimiz'in bu beyanı, insanların en çok uğursuzluk vehmettikleri üç nesne konusundaki genel ve yaygın kanıyı ortaya koyup bunun asılsız olduğunu anlatmak maksadına yönelik bir açıklamadır.

"**Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş**" olan Peygamber Efendimiz'in uğursuzluk vehimleri ve isnadlarıyla geçirecek zamanı yoktu. O, her sıkıntılı durumdan kurtuluş yolunu göstermek suretiyle âleme yönelik rahmet elçiliğini yerine getirmiştir. Uğursuzluk konusunda da *"Ben fâl-i hayri, iyiye yormayı yeğlerim"* buyurarak genel eğilimini belirtmiştir.

Öte yandan **dördüncü hadis**te açıkca görüldüğü gibi uğusuzluk düşünce ve söylentileri kendisine arzedilince, "*Bütün bunların en güzeli ve doğrusu hayra yormadır. Uğursuzluk vehmi, hiçbir müslümanı teşebbüsünden vazgeçirmesin*" uyarısında bulunmuş, ardından da, her şeye rağmen bu tür duygulardan yakasını kurtaramayanlar olursa onlara da çözüm yolunu şu ifadeleriyle göstermiştir: *"Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman; 'Allahım! İyilikleri sadece sen verirsin; kötülükleri yalnız sen giderirsin. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak senin yardımınla kazanılabilir' diye dua etsin."*

Fâl-i hayr, hayra yorma, uğurlu sayma veya tefe'ül, bu tür durumlarda müslümanın başvurabileceği yol ve yöntemdir. Meselâ bir hastanın, kendisine "Sâlim" diye seslenilmesini, sıhhate kavuşacağı ile yorumlaması, henüz hacca gitmemiş birine "hacı" denilmesini hacı olacağı şeklinde anlaması birer hayra yorma, tefe'üldür. Peygamber Efendimiz, bir türlü sonuçlandırılamayan Hudeybiye anlaşması olayında müşrikler adına Süheyl İbni Amr'ın temsilci olarak geldiğini görünce, onun ismindeki kolaylık mânasından tefe'ül ederek, "İşimiz kolaylaştı demektir" buyurmuştur. Halkımızın çoğu olayda, "Söyleyene bakma, söyletene bak!" demesi de bir hayra yormadır.

Teşe'üm yani kötüye yorma, uğursuzluğa hükmetme nasıl insanı ruhî bakımdan ortada hiç bir şey yokken bunaltır, ümidini, şevkini, iş yapma azmini kırarsa; tefe'ül yani hayra yorma da henüz ortada bir şey olmasa bile, insana bir aşk - şevk verir, ruhî bir inşirâh ve açılıma kavuşturur. Bu da hayatı daha anlamlı kılar, yaşama sevincini artırır. Bu bile başlı başına bir canlılık ve olumluluktur.

Diğer taraftan Peygamber Efendimiz'in *"güzel kelime, olumlu yorum"* diye açıkladığı fâl-i hayr'ı yeğlemesi ve bize onu salık vermesi, tefe'ülün temelinde Allah Teâlâ'ya hüsnüzan beslemek anlamı bulunduğu içindir. Uğursuzluğa karşı çıkması da ortada kesin bir delil bulunmamasına rağmen Allah Teâlâ hakkında suizanda bulunmak mânasına geldiğindendir. Bu da bize bir ölçü vermektedir: Hayatta insanlar ve olaylar hakkında daima hüsnüzan beslemek lâzımdır. Çünkü suizandan sorumlu tutuluruz ama yanılmış olsak bile hüsnüzanda bulunmaktan dolayı sorumlu tutulmayız. Bütün kaybımız iyi niyetimiz sebebiyle yanılmış olmaktan ibaret kalır. Fakat, haksız yere bir kimse hakkında suizanda bulunursak, eninde sonunda bunun hesabını vermek zorunda kalırız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hastalığın kendiliğinden sirâyeti olmadığı gibi uğursuzluk da yoktur.
2. Bazı şeylerin uğursuzluğuna inanmak yasaklanmıştır.
3. Hurâfe ve bâtıl inanışların bir kısmı uğursuzluk temeline dayanır.
4. Her zaman her konuda Allah'ın dilediği olur. Kul tedbirini almalı ama sonucu Allah'tan bilmeli ve beklemelidir.
5. Uğursuzluk vehimleri içinde kıvrananlara dinimiz, tefe'ül (hayra yorma), istihâre namazı ve duasını tavsiye etmiştir.
6. Hz. Peygamber hiç bir şeyi uğursuz saymamıştır.
7. Müslüman, vehimlerle değil Kitap ve Sünnet gerçekleriyle hareket etmeli, hüsnüzan sahibi olmaya özen göstermelidir.

305- ??? ????? ????? ??????? ?? ?????
????? ?? ??? ?? ???? ?? ?????? ?? ????? ?? ????? ???? ???
?????? ????? ?????? ?? ???? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????

CANLI RESMİ YAPMA VE BULUNDURMA YASAĞI

YAYGI, TAŞ, ELBİSE, GÜMÜŞ VEYA ALTIN PARA, YASTIK, MİNDER GİBİ EŞYÂYA CANLI RESMİ ÇİZMENİN HARAMLIĞI VE YİNE DUVAR, TAVAN, PERDE, SARIK, ELBİSE VE BENZERİ YER VE EŞYÂ ÜZERİNDE RESİM BULUNDURMANIN HARAMLIĞI VE SÛRETLERİ YOK ETMEYİ EMRETMEK

Hadisler

1682- ??? ????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ??????? ????????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ? ??????? ????? : ??????? ??? ????????? » ????? ???? .

1682. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Bu sûretleri** (resim ve heykelleri) **yapanlar, kıyamet günü, '*bu yaptıklarınıza can verin, haydi!*' diye azâb edileceklerdir.**"

Buhârî, Büyû' 40, Bedü'l-halk 7, Nikâh 76, Libâs 89, 92 95, Tevhîd 56; Müslim, Libas 96, 97. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113; İbni Mâce, Ticârât 5

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

- ????? ????????? ??? ?????? ????? ??????? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ?? ????????? ???? ??????? ? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? : ?? ????????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ? » ??????? : ???????????? ? ????????? ?????? ??????? ??? ??????????? . ????? ???? . « ????????? » ?????? ??????? ? ???? : ????????? . « ??????????? » ???????? ??????? ??????????? ?????? : ?????????? ???? ?????? ???? ???????? ? ?????? : ???? ???????? ?????????? ?? ????????? .

1683. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seferden dönmüştü. Ben de odamın önündeki sekiyi resimli bir perde ile örtmüştüm. Bunu görünce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünün rengi değişti ve şöyle buyurdu:

- "**Ey Âişe! Kıyâmet günü Allah katında insanların en şiddetli azâba uğrayacak olanları, Allah'ın yarattığı şeyi taklide kalkışanlardır.**"

Bunun üzerine biz de o örtüyü kesip bir (veya iki) yastık yaptık.

Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 92. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 112

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1684- ????? ????? ???????? ??? ?????? ???????? ????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ????????? ?? ???????? ???????? ???? ??????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ?? ??????? » ????? ????? ????????: ????? ?????? ?? ????? ????????? ? ????????? ????????? ???? ?? ???? ????? . ????? ???? .

1684. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Her sûret yapan cehennemdedir. Yaptığı her sûret için orada bir kişi yaratılarak ona cehennemde azâb edecektir."**

İbni Abbâs, (kendisinden fetvâ isteyen ve tek işi resim yapmak olan kişiye) şöyle dedi:

- Eğer mutlaka resim yapman gerekiyorsa, ağaçların ve cansız şeylerin resimlerini yap!"

Buhâri, Büyû 104 ; Müslim, Libâs 99

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1685- ???????? ????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? :« ???? ??????? ????? ?? ????????? ? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???????? » ????? ???? .

1685. Yine İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kim dünyada bir canlı resmi yaparsa, kıyamet günü yaptığı resme can vermeye zorlanır. O ise, buna aslâ can veremez.**"

Buhârî, Libâs 97, Ta'bîr 45; Müslim, Libâs 100

1687 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1686- ???? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ????????????? » ????? ???? .

1686. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Kıyamet günü azâbı en şiddetli olanlar, sûret yapanlardır."**

Buhârî, Libâs 89, 91, 92, 95; Müslim, Libâs 96, 97, 98. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 113

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1687- ?????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????? ?????? ??????? : ????? ??????? ??????? ???? ???????? ????????? ? ????????????? ??????? ??? ??????????? ??????? ? ??? ??????????? ????????? » ????? ???? .

1687. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh,* "Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"**Allah Teâlâ:**

Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zâlim kim vardır? Haydi bir zerre, yahut bir habbe veya bir arpa tanesini yoktan

yaratsınlar (bakalım!), buyurdu."

Buhârî, Libas 90; Müslim, Libâs 101

Açıklamalar

Bu altı hadis, canlı resmi ve heykeli yapmanın yasaklanmış olduğunu ve bunu iş ve meslek edinenlerin görecekleri muameleyi değişik yönlerden muhtelif ifadelerle ortaya koymaktadır. Bundan sonraki üç hadis ise yapılmış resim ve heykellerin kullanılmasıyla ilgili yasağı gözlerimiz önüne serecektir. Biz şimdi canlı resmi ve heykeli yapma yasağıyla ilgili bu altı hadisi kısa kısa açıklayalım.

Ancak daha önce burada çok geçen bazı kelimelerden ne kastedildiğini açıklamakta fayda vardır.

Sûret, şekil demektir. Heykel ve büst gibi hacimli, resim ve tablo gibi hacimsiz olanların hepsine tek kelime ile sûret (şekil) denir.

Musavvir de sûret yapmakla meşgul olan, ressam ve heykeltıraş demektir.

Fotoğraf ve fotoğrafçı, resim ve ressam ile ifade edilmiş olmaktadır. Ancak resim ile fotoğraf arasında fark görenler bulunmaktadır. Açıklaması aşağıda gelecektir.

Bu hadislerde üzerinde durulan **tasvîr** ise, canlı resmi ve heykeli yapmak demektir.

Birinci hadis, canlı sûreti (heykel, büst, resim ve tablosu) yapanların, bunu iş ve san'at edinmiş olanların âhirette görecekleri muameleyi gözler önüne sermekte, onların, "Bu yaptıklarınıza haydi can verin bakalım" diye aslâ yapamayacakları bir işe davet edilmek sûretiyle azâb edileceklerini haber vermektedir.

İkinci hadis, Hz. Aîşe vâlidemiz'in başından geçen bir resimli perde olayı dolayısıyla Efendimiz'in, Allah'ın yaratmasına benzeterek sûret yapan kimselerin kıyamet günü en şiddetli azâba çarptırılacaklarını kesin bir ifade ile hatırlattığını bize haber vermektedir.

Üçüncü hadis, insanların tapınması için sûret yapanlara ve bunu sakıncalı görmeyenlere cehennemde nasıl azâb edileceğini belirtmekte, onlara yaptıkları her sûret için orada bir kişi yaratılarak onun vasıtasıyla işkence edileceği anlatılmaktadır.

Dördüncü hadis, birinci hadiste haber verilen azâb ve azarlamayı biraz daha açık bir şekilde teyid etmektedir: "*Kim dünyada bir canlı resmi yaparsa, kıyamet günü yaptığı resme can vermeye zorlanır. O ise, buna aslâ can veremez.*" Dolayısıyla azâbı da sürekli olur.

Beşinci hadis, yerine getiremeyecekleri bir teklif ve zorlama karşısında kalacakları ve yaptıkları her sûret için aynı teklifle karşılaşacakları için ressam ve heykeltıraşların, kıyamet günü en ağır şekilde azâba uğratılmış olacaklarını bildirmektedir.

Altıncı hadis kudsî bir hadistir. Bu hadis Allah Teâlâ'nın, kendi yarattıklarını taklide kalkışmaları sebebiyle ressam ve heykeltıraşları "en zâlim" kimseler olarak vasıflandırdığını haber vermektedir. Bir de onların eğer ellerinden geliyorsa, lezzeti ve gıda değeri yerinde bir habbe, bir arpa tanesi kadar bir şeyi baştan ve hiç yoktan yaratmaları istenmektedir. Bunu yapamayacaklarına göre, sadece şekil taklidi yapmakla uğraşmanın, haddini bilmezlik olduğu anlatılmaktadır.

Bu altı hadiste bazı **ortak noktalar** dikkat çekmektedir:

1) Şirkin en eski ve yaygın şekli olan putperestliğin her çeşidine savaş açmış olan ve Allah'ın birliği (tevhîd) esasını en temel ilke olarak benimsemiş bulunan dinimiz, tevhid inanç ve uygulamasını zaman içinde tekrar zedeleme ihtimali bulunan eğilim, akım ve yönelişlerin hiç birini tasvip etmemektedir. Resim ve heykelcilik de putperestliğin temelini oluşturan bir iştir. O halde bu yüzden yasaklanmıştır.

2) Resim ve heykel yapmak, Allah'ın yaratmasını taklid etmektir. Bunun altında da senin yarattığını biz de yaparız gibi haddini bilmez bir iddia yatmaktadır. Bu ise, insanı hâşâ Allah ile yarışmaya götürebilecek bir şeytânî tavırdır. Bugün bazılarınca ileri sürülen "kimsenin böyle bir iddia taşımadığı" savunmasına hak vermek son derece zordur. Yarın nelerin olacağını kimse kestiremez. Yüce Kitabımızın haber verdiği Sâmirî'nin altın buzağı heykeli ve onu milletine sizin tanrınız budur diye takdim etmesi olayı, bu noktadaki iddia ve tehlikenin boyutlarını göstermesi bakımından son derece dikkat çekici tarihî bir ibret vesikasıdır.

3) Temelinde böyle bir sâbıka ve iddia bulunan ve gelecekte de benzer yanlışlıklara ve inanç bozukluklarına yol açması muhtemel olan canlı sûreti yapma işini sürdürmek isteyenler, işledikleri suça denk bir şekilde âhirette kesin olarak cezalandırılacaklar, yaptıklarını tamamlamaya o sûretlere ruh vermeye zorlanacaklardır. Bunu da yapamayacaklarına göre, sürekli bir azâba tâbi tutulacaklardır.

Çok değişik gerekçelerle resim ve heykel konusunda bu kadar şiddet gösterilmesini abartılı bulanlar, hatta san'at düşmanlığı sayanlar da en az bu işi yapanlar kadar haddini bilmeme, tarihî ve beşerî gerçekleri görmezden gelme, insanlığın bir şekilde tevhid çizgisinden uzaklaşmasını önemsememe suçunu işlemektedirler. Ne san'at, ne vefâ, ne kadirşinaslık, ne hatırlama ve hatırlanma gibi düşünce ve gerekçeler, insanları Allah'a kulluktan alıkoyacak hiç bir şeyin hoş görülmesi için yeterli olmaz. Hatırlanmayı, vefâyı, saygıyı, sözle, şiirle ve topluma yararlı herhangi bir sadaka-i câriye ile temin etmek ve yerine getirmek mümkündür. Böylesi hem hatırlayanlar hem de hatırlanacak olanlar için çok daha faydalıdır. Hiç bir kahramanlığın ve hizmetin ifade tarzı ve takdiri resim ve heykel olamaz. Çünkü büyüklük heykelleştirilemez, resmedilemez. Kimse de büyüklerin heykelini dikiyorlar ben de şu zor işi başarayım da benim de heykelimi diksinler diye düşünmez. Yani büyük masrafları gerektiren heykel, resim ve büstler hiç kimse için teşvik unsuru da değildir.

O halde toplumda resim ve heykel yapımını teşvik için ileri sürülen hiç bir gerekçenin ciddiyeti ve geçerliliği yoktur. **Mücerred'in ihtişamı, asla müşahhasta bulunmaz. Soyut daima somuttan çok daha saygındır**.

4) Canlı resmi ve heykeli yapmanın tarihî gelişimi ve günümüzdeki durumu dikkate alınarak ortaya konmuş değerlendirmelerin özeti şudur:

İslâm, tevhîd inancı üzerine kurulmuş bir dindir. Bu sebeple İslâm'ın ilk dönemlerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz resim ve heykel yapımını ve buna bağlı olarak resimli eşya kullanımını şiddetle ve mutlak olarak yasaklamıştır. Medine'ye hicret ettikten ve özellikle Mekke'nin fethiyle şirk döneminin putları birer birer yere serilip yeryüzünden temizlendikten sonra, yasaklama konusunda o ilk dönemdeki şiddet kısmen hafiflemiştir. Zaman içinde resim ve heykellere ta'zîm ve tapınma işinden toplum iyice uzaklaşınca âlimler, saygı amacı taşımaksızın canlı ve manzara resimlerinin kullanılmasını mübah saymışlardır. Giderek şirk ve tapınma ile hiç bir ilgisi kalmayan sûretler konusunda ve özellikle resim kullanımının bazı medenî muamelelerde zarûret ve ihtiyaç haline gelmiş olmasını da dikkate alarak yakın zamanlardaki âlimler daha kolaylaştırıcı ictihadlarda bulunmuşlardır. Bu cümleden olmak üzere;

"Dînî bir ululamaya vesile teşkil etmeyen ve Allah'ın yaratmasına benzetme amacıyla yapılmayan, kullanılmasında bir fayda bulunan sûretlerin yapım ve kullanımında şer'î bir sakınca olmadığı" eski Diyanet İşleri Başkanlarından merhum Ahmed Hamdi Akseki (v. 1951) tarafından belirtilmiştir.

Tasvir ile fotoğraf arasında farklar bulunduğunu belirten Şeyh Muhammed Bahît, sûret yasağının sebepleri olan ta'zim, ibâdet ve Allah'ın yaratmasına benzetme düşünce ve maksadı bulunmadığından fotoğraf makinalarıyla çekilen resimlerin mübah olduğuna dair fetvâ vermiştir.

Kimileri de vesikalık fotoğraflar gibi vücudun bütününü kapsamayan (tâmmü'l-hilka olmayan) sûretlerin yapımında ve kullanımında herhangi bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Hatta sosyal hayatta birtakım ihtiyaçları karşılayan resim ve fotoğraflar ile, estetik değeri hâiz tabloların yapımının, putperestlikten sakındırma maksadına yönelik bu hadislerdeki yasağın kapsamına girmediği söylenmiştir. Ancak burada vesikalık fotoğrafların, resimlerin ve büstlerin, hafife alınarak, saygı duymadan yapıldığını söyleme imkanı yoktur. Yani bu tür sûretler, takdir ve saygı duyulduğu için yapılmakta ve muhtelif yerlerde değişik vesilelerle kullanılmaktadır. Saygı ve ululama konusu dikkate alınınca, bunların yapımının sakıncasız olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu tür yarım sûretlere herhangi bir şekilde el veya dil uzatmanın, o suretlerin sahiplerine hakâret sayılıp sayılmadığına bakmak gerekir. Eğer hakâret sayılıyorsa, ne maksatla yapılmış olursa olsun, temelinde bir ta'zim duygusu var demektir. Bu da onların hadislerdeki yasak içinde olmaları için yeterlidir. Ancak bu görüşleri ileri sürenler dahil bütün âlimler, müstehcen resim, fotoğraf, figür ve heykellerin yapılmasını, basın-yayın organlarında bunların teşhir edilmesini millî, ahlâkî ve İslâmî seciyemiz ile alay etmek, bunları küçümsemek anlamına geldiğinde görüş birliği içindedirler.

Daha ziyâde bugünü dikkate alan bütün bu yumuşak yorumlara rağmen, evrensel bir din olan İslâm'ın getirdiği her emir ve yasağın tüm zamanlara hitabeden yönlerini ihmal etmemek gerekir. Bu düşünceden hareketle, resim ve heykel yapımı yasağı konusundaki hükümleri bu genellik içinde ele almak ve işi savsaklamamak gerektiğini savunan ve bu konuda ileri sürülen görüşleri fevkalâde dirayet ve ciddiyetle ele alıp makul ve mantıklı cevaplar veren son Osmanlı şeyhülislâm'ı Mustafa Sabri Efendi gibi âlimler de bulunmaktadır. Onun işâret ettiği noktalardan en önemlisi bize göre şu tesbitidir:

"Putperestliği men tabiri ile, putperestliğin ihtimalini men tabiri arasındaki farkı anlamıyorlar. Putperestliğin bugün kendi olmasa bile ihtimali vardır ve yarın bizzat kendisinin vaki olmayacağını kimse garanti edemez... Şer'î hükümlerin sebeplerini ve gizli hikmetlerini kesin olarak tayin ve bütünüyle kavramanın bizim gibi âciz kişilerin işi olmadığını ve böyle yüksek vazifelere karışmanın haddi aşmak olduğunu da bilmeliyiz...En zeki, en dâhi bir âlimin pek câhil ve anlayışsız bir uşağına karşı verdiği emirlerinin uşak tarafından; "Bizim efendinin kasdı şöyle olmalıdır, böyle olmalıdır..." tarzında yapılacak yorumlarla uygulanması ne kadar garip ve yanlışlar doğurur değil mi? Halbuki Allah Teâlâ ve Resûl-i Ekrem ile bizim aramızdaki nisbet, bu misaldeki nisbet ve mesâfeye kıyas bile edilemez. Onun için resmin yasak kılınma sebebinin de yukarıda sayılanlardan ibaret olması kesin değildir. Daha başka sebep veya sebeplerin bulunması da mümkündür... Hem biz bir şer'î emre kendi maddî menfaatlerimizi ve hatta uhrevî menfaatlerimizi düşünerek yapışmış olmayacağız. Biz sadece bize emrolunduğu için ve âmirimizin itaate çok lâyık olduğu düşüncesiyle yapacağız..."

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Canlı sûreti (resim ve heykeli) yapmak haramdır. Yapılmış sûretlerin kullanılması ise tahrimen mekruhtur.

2. Canlı sûreti yapanlar (musavvirler), kıyamet günü en ağır cezâya çarptırılacaklardır.

3. Musavvirler, kıyamet günü, "Bu yaptığınız sûretlere haydi can verin bakalım" diye sürekli zorlanacaklardır. Onlara can veremeyecekleri için de azâbları devamlı olacaktır.

4. Allah Teâlâ kendi yaratmasını taklide kalkışanların "zâlim" olduklarını bildirmiştir.

5. Ağaç ve manzara resimleri yapmanın hiç bir sakıncası yoktur. Ressamlıktan başka elinden bir iş gelmeyenler, cansızların resimlerini yaparak geçimlerini temin edebilirler.

6. Fotoğraf ile sûret arasında fark olduğunu kabul edenlere göre fotoğraf çekmek, sûret yapmak yasağına dahil değildir.

7. Tapınma ve Allahın yaratışını taklid etme, canlı sûreti yapma yasağının iki temel sebebidir. Günümüzde bu sebeplerin bulunmadığını ileri sürerek bu yasağının kalmadığını söylemek çok kolay ve de doğru değildir.

8. Müstehcen sûretlerin yapılması ve teşhir edilmesi bütün âlimlerce haramdır.

9. Bazı resmî işlemler için gerekli olan resim ve fotoğrafların yapım ve çekimi, ihtiyaç nisbetinde olmak kaydıyla mübahtır.

1688- ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ???????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? » ????? ???? .

1688. Ebû Talha *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İçinde köpek ve sûret bulunan eve melekler girmez."

Buhârî, Libâs 88, Bedü'l-halk 7; Müslim, Libâs 83, 87

1690 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1689- ??? ??? ????? ??? ?????? ????????? ???? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ???????? ??????? ??????? . ?????? : ????? ?? ???????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? . ???? ??????? . « ????? » : ?????? ? ??? ??????? ???????? .

1689. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geleceğini söylemişti. Gecikti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çok üzüldü ve dışarı çıkınca Cebrâil ile karşılaştı ve gecikmesinden şikayetçi oldu. Bunun üzerine Cebrâil *aleyhisselâm*:

"**Biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz**" cevabını verdi.

Buhârî, Libâs 94

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1690- ?????? ????????? ??? ?????? ??????? ??????? : ??????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????????? ?? ??????? ??? ???????? ? ????????? ?????? ????????? ??? ?????? ? ??????? : ??????? ??????? ???? ? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????? : « ??? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? » ????? ????????? ? ????? ?????? ?????? ????? ?????? . ?????? : « ????? ?????? ??? ????????? ? » ???????? : ???????? ??? ???????? ???? ? ???? ?? ?????????? ????????? ???????? ???????? ????????? : ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ? ????????? ??? ???? ???????» ????? : ??????? ???????? ???? ????? ?? ??????? ? ????? ?? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? » ???? ???? .

1690. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e belli bir saatte geleceğini vadetmişti. Vakit gelmiş ama Cebrâil gelmemişti. Resûlullah elinde bulunan sopayı yere attı ve **"Allah da Resûlleri de va'dinden caymaz!"** dedi. Sonra etrafa bakınmaya başladı. Bir de ne görsün, sedirinin altında bir köpek eniği. Bunun üzerine:

- "**Ey Âişe! Bu enik buraya ne zaman girdi**?" diye seslendi. Ben:

- Allaha yemin ederim ki, bilmiyorum, dedim.

Emir verdi, köpek yavrusu evden çıkarıldı. Cebrâil *aleyhisselâm* da hemen geldi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "**Bana söz verdin, ben de bekledim, ama gelmedin,**" dedi. Cebrâil:

- "**Gelmemi, evindeki köpek engelledi. Biz melekler içinde köpek ve sûret bulunan eve girmeyiz**" cevabını verdi.

Müslim, Libâs 81. 82. Ayrıca bk. Buhârî, Bedü'l-halk 7, Libâs 94. İbni Mâce, Libâs 44

Açıklamalar

Bu üç hadis sûretlerin kullanımı ile ilgili yasağı ele almaktadır. Üzerinde canlı resmi bulunan örtü ve sergiler, çarşaflar, duvar halıları ve benzeri eşyanın duvarlara, tavanlara ve raf üzerlerine asılması, onlara önem vermek ve saygı duymak anlamına geldiği için yasaklanmıştır. Heykelciklerin veya büstlerin, büfe veya duvarlara konması, asılması ise öncelikle yasaktır. Üzerinde çok küçük veya vücudunun bir kısmı belli canlı resimleri bulunan örtü veya perdelerin kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Canlı resmi olan örtü ve yaygıların ayak altına serilmesinde de sakınca yoktur. Yukarıdaki üç hadîs-i şerif, içinde köpek ve sûret bulunan eve Cebrâil ve rahmet meleklerinin girmediğini bildirmektedir. İnsanın amellerini yazan hafaza melekleri için bu hüküm geçerli değildir. Onlar insandan hiç bir zaman ve sebeple ayrılmazlar.

İçinde köpek bulunan eve meleklerin girmemesinin sebebi, köpeğin kendisinin necis olmasıdır. İki ve üçüncü hadiste görüldüğü gibi, eve tesâdüfen girmiş olan köpek yavrusu sebebiyle Cebrâil *aleyhisselâm* Hz. Peygamber'in yanına gelememiştir. Bir de hiç bir sebep yokken bilinçli olarak içinde köpek beslenen evlerin halini düşünmek gerek. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, Hz. Âişe'ye, "*Bu köpek yavrusu buraya ne zaman girdi?*" diye sorması, onun da "*Vallahi bilmiyorum*" diye yemin ederek cevap vermesi gösteriyor ki, bile bile bir müslümanın evinde köpek bulundurması söz konusu olamaz. Kedi evcil bir hayvandır. Onun evde bulunmasında sakınca yoktur. Fakat av, çoban ve bağ bahçe beklemekle görevli bekçi köpekleri evin dışında bulundurulabilir. Bunların dışındaki köpeklerin beslenmesi, evlere alınması yasaktır. Bu yasak, köpeklerin öldürülmesi gerektiği anlamına gelmez. Onlar da diğer hayvanlar gibi her türlü zulümden, haksızlıktan, gereksiz yere öldürülmekten korunmuşlardır. Ancak köpeklerin evde bulundurulmalarına müsaade edilmemiştir. Günümüzün pek yaygın olan köpek düşkünlüğü dikkate alınınca bu yasağın ne kadar yerinde olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Taşıdıkları şerit ve salyaları yüzünden sağlık açısından son derece tehlikeli olan köpeklerin, evde meleklerin bulunmasını engellemeleri, şeytanların cirit attığı bir ortamı oluşturmaları anlamına gelir. Köpeğin yaladığı kabı, biri toprakla olmak şartıyla yedi kez yıkamayı tavsiye eden Sevgili Peygamberimiz, temizlik açısından köpeklere son derece dikkat edilmesi gerektiğini de bildirmiş olmaktadır. Evde köpek ve sûret bulunması, Cebrâil *aleyhisselâm* ile Hz. Peygamber'in buluşmasını engelleyebilmektedir. Bu iki şeyin evde bulundurulmaması gerektiği bundan daha açık olarak nasıl anlatılabilir? Kırsal kesimlerden daha çok büyük şehirlerde kapılara asılan "Dikkat köpek var" levhaları da gösteriyor ki, insanlar emniyetlerini köpekle sağlama ihtiyacını duymaktadırlar. Bunlara ilave olarak daire pencerelerinde, araba camlarında süs köpekleri gün geçtikce daha fazla arz-ı endam etmektedir. Köpek saltanatına doğru yol alan bu gidişi, hayvanseverlikle izah etmek mümkün değildir. Bu, insanların kendi kendilerinden, insanlık değerlerinden bir şekilde uzaklaşma meyillerinin göstergesi olsa gerektir. Ne tıbbî ne sosyal ne ahlâkî hiç bir mâkul gerekçe bu köpek hizmetkârlığını mâzur gösteremez. Bizim gibi müslüman milletler için bunun doğru ve gerçek bir tek sebebi vardır: Batı hayranlığı... Bir çok konuda bizi esir alan şu batı hayranlığının doğru dürüst bir faydasını da ne yazık ki görmüş değiliz. Hep kayıp hep kayıp... Allah bize, kendimize gelme, kendi öz değerlerimize sarılma iz'anı ve irfanı nasip etsin. Âmin.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Üzerinde canlı resmi bulunan örtü ve perdeleri evde saygı ifadesi sayılacak tarzda kullanmak tahrimen mekruhtur.
2. Evde heykel ve büst bulundurmak haramdır.
3. Köpek ve sûret bulunan eve rahmet melekleri girmeyeceği için orada şeytanlar cirit atar.
4. Hiç gereği yokken evde köpek beslemenin, hayvanlara merhametli davranmakla ilgisi yoktur.
5. Resimli sergi ve örtüleri saygı ifadesi olmayacak tarz ve şekillerde kullanmak câizdir.
6. Kullanılmasında sakınca olmayan resimleri ve resimli örtüleri namaz kılanların önüne gelecek şekilde koymamaya dikkat etmek gerekir.
7. Resimli bir elbisenin üzerine bir başka elbise giyilmek suretiyle namaz kılınabilir. Cepte veya cüzdanda resimli para bulunması, namaza mâni değildir.
8. Para, değer verilen bir nesne olduğu için, Nevevî'nin konu başlığında da belirttiği gibi, onun üzerinde resim bulundurmak dinimizce yasaklanmıştır.
9. Resimli ve yazılı kumaşlardan elbise yapıp giymek doğru değildir. Bugün anlamı bilinmeyen yabancı kelimelerle doldurulmuş giysilerin fütursuzca giyildiğini gördükçe, yüce dinimizin ve sevgili Peygamberimiz'in onbeş asır öncesinden bildirdiği gerçeklerin nasıl çağlar üstü bir gerçeklik taşıdığını anlıyoruz.
10. İslâm bütün zamanların dinidir. Onu tarihin belli bir kesimi için geçerli saymak, dini de insanlığı da anlamamak demektir.

1691- ????? ??? ????????? ???????? ??? ??????? ????? : ??? ?? ?????? ?? ??? ??????? ??? ?????? ?????? : ??? ????????? ???? ?? ???????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??? ?? ?????? ??????? ????? ?????????? ??? ??????? ????????? ????? ?????????? . ???? ??????? .

1691. Ebü'l-Heyyâc Hayyân İbni Husayn şöyle dedi: Ali İbni Ebû Tâlib *radıyallahu anh* bana:

"Seni, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beni memur ettiği bir işi yapmakla görevlendireyim mi? Nerede canlı sûreti bulursan onu tanınmaz hale getir, rastladığın yüksek kabirleri de yerle bir et!" dedi.

Müslim, Cenâiz 93; Ebû Dâvûd, Cenâiz 68; Tirmizî, Cenâiz 56; Nesâî, Cenâiz 99

Hayyân İbni Husayn

Ebü'l-Heyyâc künyesiyle bilinen Hayyân İbni Husayn Kûfeli olup orta yaşlı tâbiîlerdendir. Güvenilir bir hadis râvisidir. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî kendisinin rivayetlerine kitaplarında yer vermişlerdir. Hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Bu hadis, resim ve heykel karşısında takınılması gereken tavrın ne olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu hadiste sözü edilen timsal ve sûret, canlı resimleri ve heykelleridir. Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye bunların yokedilmesi veya tanınmaz hale getirilmesi görevini vermişti. Hz. Ali de kendisine verilen bu görevi halifeliği sırasında Ebü'l-Heyyâc'a devretmiştir. Böylece Hz. Peygamber'den almış olduğu bir görevin devamını sağlamıştır.

Özellikle tapılmak için dikilmiş heykel ve sûretlerin kırılıp yıkılması, tâ Hz. İbrahim'den beri peygamberler eliyle yürütülegelen bir temizlik faaliyetidir. Zihinlerden, kafa ve gönüllerden şirk izlerini silmek ne ise, tevhîd ülkesinden sahte ilâhların, şirk önderlerinin sûret ve putlarının temizlenmesi de odur. Bu sebeple İslâm âlimleri böyle tapınmak için dikilmiş putları gören herkesin müdahale etmesi lâzım geldiği görüşündedirler. Hatta böyle bir putun içinde bulunduğu evi biri yıkacak olsa, evin bedelinin ödeneceğini fakat kırılan put için hiç bir şey ödemek gerekmeyeceğini söylemişlerdir.

Yüksek kabirlerin yerle bir edilmesi de yerden bir karış kadar yüksek hale getirilmesi anlamındadır. Süslü, şatafatlı, çok masraflı görkemli kabirlerin inşası tasvib edilmemiştir. Sadece kabir olduğunun anlaşılması, bir de kime ait olduğunun bilinebilmesi için bir işâret, bir taş veya sade ismini ihtivâ eden bir yazı yeterli görülmüştür. Kabirlerin tamamen yerle bir edilip tanınmaz hale getirilmesi de doğru değildir. Hanefilere göre, kabirler yerden bir karış kadar yükseltilip üzerindeki toprak biraz kabarık ve tümsek olarak düzenlenir. Bazıları da kabirlerin üstünün düz olması görüşündedir. Son zamanlarda görülen büyük mermer kabir taşları ve hele hele o taşlar üzerine konan resimler ve uzunca yazılar, şiirler tamamen bid'attır, dinimizin tasvip etmediği bir durumdur. Bunun hiç kimseye bir faydası yoktur.

Bu konu, kabirler çevresinde oluşabilecek bid'at, hurâfe ve bâtıl inanışlardan toplumu uzak tutmak bakımından son derece dikkat edilmesi gerekli nâzik bir meseledir. Mezar taşlarıyla övünme veya onların önünde dövünme kimseye bir şey kazandırmayacak aksine çok şey kaybettirecektir.

Her konuda kulluğa yaraşır bir sadelik İslâm'ın yegâne tercihidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Putçulukla ve putlarla mücâdele İslâm devletinin görevidir. Devlet başkanı halkı bu tür ibtilâlardan korumak için özel kişiler görevlendirir.
2. Kabirlerin çok yüksek ve gösterişli olmaması, yerden bir karış kadar yüksek olması gerekir.

306- ??? ????? ????? ????? ??? ?????? ?? ????? ?? ???

KÖPEK EDİNME YASAĞI

AV, ÇOBAN VE ZİRAAT KÖPEKLERİ DIŞINDA KÖPEK
EDİNMENİN YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Hadisler

1692- ??? ????? ????? ??? ?????? ???????? : ????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ????? ????????? » ????? ???? .

??? ?????? : « ???????? » .

1692. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:

"Av veya çoban köpeği dışında her kim köpek edinirse her gün o kimsenin ecir ve sevabından iki kırat eksilir."

Buhârî, Hars 3, Bedü'l-halk 17, Zebâih 6; Müslim, Müsâkât 50-54, 57, 61. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 12, 13, 14; İbni Mâce, Sayd 2

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1693- ????? ??? ?????????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ??? ???????? » ????? ???? .

??? ????? ????? : « ???? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ? ??? ???????? ??? ????? ????????

???????? ???? ??????? ?????????? ????? ????? » .

1693. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim köpek edinirse, her gün o kimsenin amelinin sevabından bir kırat eksilir. Ancak ziraat veya koyun köpeği olursa o başka.."**

Buhârî, Hars 3, Bedü'l-halk 17; Müslim, Müsâkât 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Sayd 17; Nesâî, Sayd 13

Müslim'in bir rivayetine göre (Müsâkât 57); "**Av, koyun ve ziraat köpeği hariç, kim köpek edinirse, gerçekten onun ecir ve sevabından her gün iki kırat eksilir**" buyurdu.

Açıklamalar

Önceki bahiste herhangi ciddî bir ihtiyaç bulunmadığı halde evlerde köpek beslemenin ve bulundurmanın meleklerin o evlere girmesine engel teşkil ettiği bilvesile açıklanmıştı. Burada av, çoban ve ziraat köpeği dışında sırf eğlence ve süs olsun diye evde köpek bulundurmanın, yapılan iyiliklerin sevabından belli ölçüde mahrum kalmaya da vesile teşkil ettiğini öğrenmekteyiz.

Bu **iki hadis**te ve konuya ait diğer hadislerde geçen ***kırat*** kelimesi önem arzetmektedir. Bu kelime, yöreden yöreye değişebilen ve miktar bildiren bir kelimedir. Bu hadislerde, Allah katında mâlum bir miktarı ifade eder.

Yukarıdaki hadislerden birinde, köpek besleyenlerin sevaplarından "**iki kırat**", diğerinde "**bir kırat**" eksileceği beyân edilmektedir. Bu farklı durum değişik şekillerde yorumlanmıştır. Edinilen köpeğin öteki insanlara verdiği rahatsızlığa göre bir veya iki kırat sevap eksiltilir, diyenlerin yanında, kasaba ve şehirlerde yaşayan köpek sahiplerinden iki kırat, kır ve çöllerde yaşayanlardan da bir kırat eksiltilir diyenler de vardır. Sevap kaybının bir - iki kırat arasında değiştiği ya da bu kaybın alt - üst sınırını gösterdiği de düşünülebilir.

Bu eksiltmenin sebebi de farklı şekillerde izah edilmiştir. Köpeğin yoldan geçenleri korkutması, misafirlere havlaması, pis şeyleri yemesi, pis kokması, kendisinin ve salyasının necis olması, rahmet meleklerinin gelmesine mâni olması gibi sebepler bu sevap kaybı cezasının gerekçeleri olarak gösterilmiştir.

Meleklerin gelmeme sebebi ve sevap kaybı miktarı ne olursa olsun, ortada bir gerçek vardır. O da hiç gereği yokken köpek edinip evlerde köpek beslemeye kalkışan kimsenin, işlediği suça daha doğrusu çiğnediği yasağa karşılık her gün belli bir miktar sevap kaybına uğradığıdır. Artık zamanla bu kaybın ne kadar büyüyeceğini iyi hesap etmelidir.

Konuyla ilgili rivayetlerin bütünü bir arada değerlendirilince üç tür köpeğin bulundurulmasının mübah olduğu anlaşılmaktadır: Koyun (veya çoban) köpeği, ziraat köpeği ve av köpeği. Koyuncular, çiftçiler ve avcılar dışında kalan insanların köpek edinmeleri bu hadislerle nehyedilmiş olmaktadır.

Köpek parası ile ilgili durum, "Falcılara ve Kâhinlere İnanma Yasağı" konusunda 1677 numaralı hadisin açıklamasında geçtiğinden burada tekrara gerek görülmemiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Çoban, ziraat ve av köpeği dışında köpek edinmek ve evlerde köpek beslemek yasaklanmıştır.
2. Gereksiz yere köpek besleyen kimselerin her gün belli bir miktar (bir veya iki kırat) sevapları eksilir. Zevk için köpek besleyenler sürekli bir zarar içindedirler.

307- ??? ?????? ????? ????? ?? ?????? ????? ?? ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?? ?????

HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN KERÂHETİ

DEVE VE BENZERİ HAYVANLARA ÇAN TAKMANIN VE YOLCULUKTA KÖPEK VE ÇAN BULUNDURMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1694- ???? ??? ?????????? ????? ?????? ????? ????? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??? ?????? » ???? ???? .

1694. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yanlarında köpek ve çan bulunan bir topluluğa melekler arkadaşlık etmez."

Müslim, Libâs 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Libâs 40; Tirmizî, Cihâd 25; Nesâî, Zînet 54

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1695- ??????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ?? ???????? ??????????? » ?????? ???????? .

???? ??? ???? ?????? ???? ??? ??? ???? .

1695. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Çan, şeytan çalgılarındandır.**"

Ebû Dâvûd, Cihâd 46, Hâtem 6. Ayrıca bk. Müslim, Libâs 104

Açıklamalar

Bu iki hadisten birincisi, yolculuk esnasında yanında köpek ve çan bulundurmanın, rahmet meleklerinin o yolculara eşlik etmesine mani olduğunu bildirmektedir. İkincisi de çanın şeytan çalgılarından olduğunu bildirmek suretiyle bir anlamda birinci hadisteki hükmün gerekçesini açıklamaktadır.

Topluluk halinde yolculuğa çıkmış olan insanların yanlarında av ve bekçi köpeği dışında köpeklerin bulunması, rahmet meleklerinin kendileriyle arkadaşlık etmesine manidir. Nitekim içinde köpek ve sûret bulunan evlere rahmet meleklerinin girmediğine dair hadisleri görmüştük (bk 1688-1690 numaralı hadisler). Aynı durum, grup halinde yolculuk yapan cemaatlar için de geçerlidir. Bu durum, öncelikle çölde, sahrada kervanlarla yolculuk yapanlar veya sefere giden cemaatler için böyle olunca, günümüzde hiç bir ihtiyaç söz konusu olmamasına rağmen arabalarda süs köpeği taşıyarak yolculuğa çıkanlar için öncelikle geçerlidir. İmam Nevevî buradaki kerâhetin, haramdan çok helâle yakın bir kerâhet (tenzîhî) olduğunu bildirmektedir. Ancak günümüzdeki durum dikkate alınınca genel veya özel vasıtalarda köpek bulundurmanın kerâheti daha da ağır olsa gerektir.

Ceres ya da çan, hayvanların boğazına takılan büyük zildir. Deve, sığır gibi büyükbaş hayvanların boyunlarına takılanlara çan, kuzu ve oğlak gibi hayvanlara takılanlara da zil denilir. Çan, hayvan yürüdükçe ses çıkarır. Bu da sürekli gürültü demektir. Bu gürültüler o kafiledeki insanları, düşünmekten, Allah'ı zikretmekten alıkoyabilir. Bu sebeple rahmet melekleri herhangi ciddî bir ihtiyaç yokken çan sesleriyle yürüyen topluluğa yoldaşlık etmezler. Ancak hayvancılıkla meşgul olanlar sürünün sevk ve idaresinde yardımcı olması için bazı hayvanlarına çan takarlar. Gece karanlığında sürünün nereye gittiğini tesbit için bundan yararlanırlar. Çan sesi, aslında bir açıdan belki emniyet için gerekli ise de bir açıdan da sürünün veya kervanın yerini uzaktaki düşmanlara haber vereceğinden tehlikelidir de. Zaten kervanlar veya sürü sahipleri yasak veya tehlikeli bölgelerden geçerken hayvanların boynundaki çanlara ot tıkarlar. Böylece onların ses çıkarmasına mani olurlar.

İkinci hadisteki "*şeytan çalgılarındandır*" tesbiti, herhalde çanın, boynuna bağlı olduğu hayvanın hareketine göre sürekli ötmesi ve böylece insanları zikir-fikir gibi daha ciddî işlerden alıkoyması yönünden bir değerlendirme olsa gerektir. Bu hadis, günümüzdeki gürültüden yakınma olaylarını hatırlatmaktadır. Bir, iki çandan ne çıkar dememek gerekir. Bugün büyük şehirlerde gürültünün meydana getirdiği gerginlik ve sıkıntıya ülkeler çare aramakta, arabaların klakson sesine mani olmaya çalışmaktadırlar. Bütün bunlar birlikte düşünüldüğü zaman, çan sesine karşı hadisimizin uyarısının ne kadar güncel olduğu kabul edilecektir. Gürültüye hayır kampanyaları, bu hadislerden destek almak zorundadır.

Ayrıca sefer ve yolculuk halindeki toplulukların sessizce yol almaları emniyet açısından da önemlidir. Günümüzde sese duyarlı âletlerin geliştirilmiş olduğunu dikkate aldığımız zaman özellikle askerî harekâtlarda sessizliğin ne kadar önem arzettiği ortaya çıkar.

Hadislerdeki tesbit ve uyarıların her dönem için giderek artan bir ağırlık kazandığını söylemek mümkün gözükmektedir. Tabiatıyla çan kullanmanın kerâheti de tenzihî (helâle yakın bir kerâhet) dir. Bu sebeple bazı âlimler büyük çanların kullanımının mekruh olduğunu, küçüklerinin ise mekruh bile olmadığını söylemişlerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk esnasında aralarında çoban ve av köpeği dışında köpek ve çan bulunduran topluluklara rahmet melekleri eşlik etmez.
2. Şeytan çalgısı olan çan, çıkardığı sürekli gürültü ile insanları rahatsız eder. Zikir ve fikirden alıkor.
3. Gereksiz gürültü ve köpekseverlik bu hadislerle bir kere daha yasaklanmıştır.
4. Yolculuklarda çan ve köpek bulundurmak tenzihen mekruhtur.

308- ??? ????? ???? ????????? ??? ?????? ?? ?????? ???? ???? ???????? ? ??? ???? ????? ?????? ???? ????? ? ???? ???????

PİSLİK YİYEN DEVEYE BİNME YASAĞI

DIŞKI YEMEYE ALIŞMIŞ ERKEK VEYA DİŞİ DEVEYE BİNMENİN
MEKRUH OLDUĞU. BÖYLE BİR HAYVAN TEMİZ YEM YER DE ETİNDEN PİSLİK KOKUSU GİDERSE KERÂHETİN DE KALMAYACAĞI

Hadis

1696- ???? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ???? : ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ??? ??????????? ?? ?????? ??? ??????? ????????? . ????? ??? ???? ?????? ????? .

1696. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pislik yemeye dadanmış deveye binmeyi yasakladı.

Ebû Dâvûd, Cihâd 47, Et'ime 24, 33, Eşribe 14; Tirmizî, Et'ime 24; Nesâî, Dahâyâ 43, 44; İbni Mâce, Zebâih 11

Açıklamalar

Cellâle, pislik daha doğrusu insan ve hayvan dışkısı yiyen, buna dadanmış ve alışmış olan dolayısıyla da etinde, sütünde ve terinde bu dışkının etkisi görülen hayvan demektir. Deve, sığır, koyun-keçi ve tavuk gibi eti yenen hayvanların her biri *cellâle* olabilir. Kimi âlimler yediklerinin çoğu pislik olan hayvana cellâle derken kimileri de yediği pislik sebebiyle etinin rengi, tadı ve kokusu bozulan hayvanı cellâle saymışlardır. İbni Hazm ise, sadece dört ayaklı hayvanların dışkısını yiyen hayvanlara cellâle denebileceği görüşündedir.

Bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in dışkı yiyen develere binmeyi yasakladığı haber verilmektedir. Yukarıda zikredilen kaynaklardaki bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in, pislik yiyen hayvanın etini yiyip sütünü içmekten nehyettiği bildirilmektedir.

Cellâleye binmekten maksat, semer veya eğer vurmadan çıplak olarak binmektir. Bu durumda hayvanın teri ve dolayısıyla kokusu biniciye bulaşır. O pislik kokusunun insanı rahatsız edeceği ve muhtemelen ruh halini ve duygularını da etkileyeceği için Efendimiz, bu hayvanlara binilmesini yasaklamıştır.

Dışkı yeme alışkanlığında olan hayvanların et ve sütlerinden yararlanabilmek için onların belli süre temiz yiyeceklerle beslenmeleri öngörülmüştür. Böyle

belli bir süre hapsedilmeden hemen kesilmeleri mekruhtur. Bu belli süre, tavuklar için üç, koyun-keçi için dört, sığır ve deve için on gündür. Sığır ve deve için kırk gün gerekir diyenler de vardır.

Eskiden memleketimizin bir çok yöresinde kesilecek hayvanları "besi"ye alırlar, üç-beş gün, bir hafta veya on - onbeş gün temiz yem ve yiyeceklerle besledikten sonra keserlerdi. Özellikle kış boyu yemek üzere kesilen ve adına etlik denen hayvanlar daha uzun süre beside tutulurdu. Şimdilerde buna ne kadar özen gösteriliyor bilemiyoruz. Ancak daha fazla kilo almaları ve dolayısıyla daha fazla getiri sağlamaları için hayvanları, yerlerinden hiç hareket ettirmeden özel yemlerle beslemek günümüz hayvan besiciliğinde en çok uygulanan yöntem haline gelmiştir. Tabiî yemlerle beslenen hayvanların etinin lezzeti ile sunî yemle beslenen hayvanların etinin lezzeti daima farklı olduğu da bir gerçektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pislik yeme alışkanlığı bulunan hayvana *cellâle* denir.

2. Cellâleye eğersiz ve semersiz olarak binmek mekruhtur.

3. Cellâlenin etini yemek ve sütünü içmek de mekruhtur. Ancak belli süre temiz gıda ve yemlerle beslendikten sonra bu tür hayvanların etinden ve sütünden istifade etmekte hiç bir sakınca yoktur.

4.Yediğimiz, içtiğimiz ve kullandığımız herşeyin temiz olmasına son derece dikkat etmek zorundayız.

5. Peygamber Efendimiz, müslümanların her yönden temiz ve tabiî olmaları için her konuda en uygun yolu göstermiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur.

309- ??? ????? ?? ??????? ?? ??????
?????? ??????? ??? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?? ???????

MESCİDE TÜKÜRME YASAĞI

MESCİDE TÜKÜRMEYİ YASAKLAMAK, MESCİDDE GÖRÜLEN
TÜKRÜĞÜN GİDERİLMESİNİ VE MESCİDLERİN HER TÜRLÜ PİSLİKTEN ARINDIRILMASINI TAVSİYE ETMEK

Hadisler

1697- ???? ???? ??? ?????? ????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????????? ?? ????????? ?????????? ?????????????? ????????? » ???? ???? .

???????? ??????????? ??? ???? ????????? ??????? ??? ?????? ????????? ? ???????????? ????? ?????? . ???? ??? ??????? ??????????? ?? ?????? « ????? » ? ???? : ????????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ? ????? ??? ????? ?????????? ????????? ??? ????????? ? ??????????? ??????? ?????????? ?? ????????? ???? ?????????? ????? ???? ?????????? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ?? ?????????? ???????? ???????? ?? ?????????? ? ????? ???? ?????? ??? ??? ????????? ?????? ??? ?????????? ?? ???? ??? ???????? ??? ?????????? .

1697. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mescide tükürmek bir günahtır; kefâreti de onu ortadan kaldırmaktır."

Buhârî, Salât 33; Müslim, Mesâcid 49. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 30

1699 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1698- ????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?? ??????? ?????????? ???????? ? ??? ???????? ? ??? ???????? ? ??????? . ????? ???? .

1698. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir keresinde mescidin kıble duvarında sümük veya tükrük ya da balgam görmüş, hemen onu bir taş parçasıyla kazımıştır.

Buhârî, Salât 33, Ezân 94; Müslim, Mesâcid 50. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 51

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1699- ????? ????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????? ????????? ?? ???????? ??????? ???? ??? ???????? ??? ???????? ? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ? ????????? ????????? » ??? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? .

1699. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, (namaz kılmak) ve Kur'ân okumak içindir."

Râvî, "Yahut da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi" demiştir.

Müslim, Tahâret 100. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 78

Açıklamalar

Cami ve mescidler müslümanların topluca ibadet ettikleri, zikir yaptıkları ve Kur‘an okudukları mâbedlerdir. Bir başka deyişle Allah'a secde edilen yerlerdir. O halde bu yerlerin daima en temiz şekilde bulundurulması gerekir. Ancak insanın girip çıktığı, belli sürelerle de olsa bulunduğu ve yaşadığı yerlerin bir şekilde kirlenmesi, havasının bozulması da tabiîdir. Ne var ki temizliğine en çok itina gösterilmesi gereken bu yerler yine de kasıtlı - kasıtsız kirletilebilmektedir. İşte burada okuduğumuz üç hadîs-i şerîf, mescidlerin tükrük, sümük, balgam, salya ve sidik gibi insanların irâdî olarak çıkardıkları tiksinti verici pisliklerden uzak bulunması, bulundurulmasının lüzûmunu ifade etmektedir.

Birinci hadis, işin kuralını koymakta ve bir hüküm bildirmektedir: *"Mescide tükürmek bir günahtır."* Bunun mescidin tabanına veya duvarına yapılmış olması arasında fark yoktur. Sümkürmek ve balgam atmak da tükürmek gibidir. Mescide hakâret etmeyi aklından bile geçirmeden oraya tükürmek günah olmakla beraber, hakâret etmek kasdıyla tükürmek küfürdür.

Hadisimiz mescide hakâret kasdı olmaksızın tükürme günahının kefâretini de *"Onu ortadan kaldırmaktır"* diye bildirmektedir. Gömmek, hiç şüphesiz zemini kum ve taşlık olan mescidler için söz konusudur. Zemini beton veya halı kilim gibi sergi kaplı mescidlerde o pisliğin oradan, izi kalmayacak şekilde silinip atılması, duvarda ise, oradan iyice kazınması demektir. O pisliğin bulunduğu yerden bir şekilde kaybedilmesi onun defni anlamındadır.

Namaz içinde olsun, dışında olsun mescidde bulunurken insanın sümkürmesi veya tükürmesi gerekebilir. Bu ihtiyaç kağıt veya bez mendiller vasıtasıyla giderilmelidir. Ancak hâlâ dünyanın her köşesinde çok çeşitli örf, âdet ve kültürde insanların müslüman olduklarını düşünecek olursak, her türlü kaba, katı ve uygun olmayan davranışların olabileceğini de kabul etmemiz gerekir. Bu sebeple bu tür konuların bilinmesi ve ihtiyaç duyuldukca cemaata anlatılması gerekir.

İkinci hadiste geçen kelimelerden **nühâme**, balgam; **muhât**, sümük; **busâk** veya **büzâk** ise tükrük ve salya demektir. Bu hadiste Âişe vâlidemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mescidin kıble duvarında gördüğü bu tür bir pisliği bizzat kendisinin bir taş parçasıyla kazıdığını bildirmektedir. Efendimiz bu tavrıyla, bu gibi durumlarda ne yapılması gerektiğini, pisliği ilk gören kişinin onu bulunduğu yerden bir şekilde gidermesinin uygun olacağını fiilen göstermiş olmaktadır. Yani Peygamber Efendimiz, mescid temizliği konusunda sadece sözlü tavsiye ile kalmamış, bizzat kendisi fiilen de bu tavsiyesinin gereğini yapmıştır. Böylece müslümanlara örnek olmuştur.

Kıble tarafindaki duvarda bulunan bir pislik ibadet edeceklerin karşısına geleceği için onları çok daha fazla rahatsız edecektir. Onu hemen gidermek lâzımdır. Bu sözlerimizden diğer yerlerde ve duvarlardaki pislikler bir süre kalabilir anlamı çıkarılamaz. Onların da görüldükleri zaman hemen temizlenmeleri gerekir. Ancak kıble tarafının önceliği de inkâr edilemez. Hatta buraya alınmayan Nesâî'nin bir rivayetinde (Mesâcid 35), mescidin kıble duvarında böyle bir pislik gördüğü zaman Peygamber Efendimiz'in çok kızdığı, yüzünün rengi değiştiği, durumu farkeden Medineli hanımlardan birinin kalkıp o balgamı temizleyip yerine güzel koku sürdüğü, bunun üzerine Efendimiz'in "*Bu ne güzel* oldu" diye takdir ve memnûniyetini bildirdiği kaydedilmektedir.

Üçüncü hadis, aslında Zülhuveysıra adında bir bedevînin mescidde küçük abdest bozması olayı üzerine Efendimiz'in o bedevîyi ikaz ve irşad için söylediği sözlerdir. Hz. Enes'in anlattığına göre olay şöyle cereyan etmiştir:

"Biz, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte mescidde bulunuyorduk. Ansızın bir bedevî çıkageldi ve mescidin içinde küçük abdestini bozmaya başladı. Bunun üzerine ashâbdan bazıları; " Hey, Heey!" diye bağırıp mani olmak istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- "**Dokunmayın, serbest bırakın adamı**!" buyurdu. Adam işini bitirdi. Sonra Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîyi yanına çağırarak kendisine:

"**Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, namaz kılmak ve Kur‘ân okumak içindir**" buyurdu. Daha sonra cemaatten birine emretti, o da bir kova su getirerek bedevinin abdest bozduğu yere döktü.

Tabiatıyla bu olay karşısında Efendimiz'in takındığı tavır, insan ve cemaat eğitimi bakımından son derece önemlidir. Efendimiz'in tavır ve açıklaması genelde bütün müslümanlar özelde cami görevlileri ve cemaat önderleri için derin bir kavrayış, esnek bir tavır ve hoşgörü örneğidir.

Efendimiz'in bu tatlı-sert uyarısında, mescidlerin **zikir, ibadet ve eğitim** gibi temel işlevlerini bulmaktayız: "*Bu mescidler Allah Teâlâyı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'an okumak için yapılmıştır.*" Hadisimizin asıl kaynaklarında "ve'ssalâti" kaydı bulunmasına rağmen, nasılsa *Riyâzü's-sâlihîn*'deki metinde bu kayıt yer almamaktadır. Biz, kaynaklardaki bu kaydı dikkate aldık.

Zikir, aslında Kur'an okumayı, ilim öğrenmeyi ve cemaata vaaz ve nasihat etmeyi de içine alan genel anlamlı bir terimdir. Kur'an okumanın ayrıca zikredilmiş olması, özel olarak ehemmiyetine dikkat çekmek için olmalıdır. Namaz da farz ve nâfile bütün namazları içine alır. Bu üç ana işlev, zikir, ibadet ve eğitim kapsamı içine girmeyen işlerin mescidlerde icra edilmeye kalkışılması, buraların yapılış amacının dışına taşmak olur.

Ayrıca hadis, Peygamber Efendimiz'in ne şartlarda ve kimleri nasıl eğittiğini göstermesi bakımından da son derece dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

Üçüncü hadisin sonunda gördüğümüz "**ev kemâ kâle Resûlullah** : ya da Resûlullah'ın buyurduğu gibi.." cümlesi, ravînin, Efendimiz'in beyanının tam bu kelimelerle mi yoksa bu mânada başka kelimelerle mi olduğu konusunda tereddüt içinde olduğunu gösterir. Efendimiz'e eksik ya da fazla bir şey nisbet etmiş olmamak için durumu bu veya buna benzer ihtiyat cümleleriyle bildirmek dînî ve ilmî bir hassasiyet ve edebtir. Pek tabiî olarak bu ifade, hadisin lafzan değil, mâna ile rivayet edilmiş olduğunun da işâretidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Mescidler hiç bir şekilde kirletilmemelidir. Kirletilmiş ise derhal temizlenmelidir.

2. Cami ve mescidlere tükürmek, orayı kirletmek bir günahtır, kefâreti onun ortadan kaldırılmasıdır. Tükürme fiilinin vebâlinden kurtulmak için ayrıca tövbe etmek gerekir.

3. Peygamber Efendimiz mescidin temizliği ile bizzat meşgul olmuştur.

4. Kötü bir iş görüldüğü zaman derhal emir bi'l-ma‘rûf ve nehiy ani'l-münker görevi yerine getirilmelidir. Nitekim ashâb-ı kirâm, Efendimiz'in yanında bedevîye müdahale etmişler, Efendimiz'in müdahalesini beklememişlerdir.

5. Câhillere anlayış göstermek, onları kırmadan eğitmek lâzımdır.

6. Cami ve mescidlere kasıtlı olarak tükürmek, pislik atmak ve oraların zarar görmesine çalışmak küfürdür.

7. Cami ve mescidleri zikir, ibadet ve ilim (eğitim) gibi ana görevlerinden uzak tutmaya çalışmak en büyük zulümdür..

310- ??? ????? ??????? ?? ??????
???? ????? ??? ? ???? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ?? ?????????

MESCİDDE GÜRÜLTÜ YAPMANIN KERÂHETİ

MESCİDDE TARTIŞMAK, YÜKSEK SESLE KONUŞMAK, YİTİK
SORUŞTURMAK, MAL ALIP SATMAK, EV KİRALAMAK GİBİ BİRTAKIM FAALİYETLERDE BULUNMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1700- ???? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : ???? ????? ??????? ??????? ???????? ?? ????????? ?????????? : ?? ?????? ?????? ??????? ? ????? ???????? ???? ?????? ???? » ?????? ???????.

1700. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"**Kim, mescidde yitiğini soruşturan bir kimseyi duyarsa, 'Allah onu sana buldurmasın' desin. Zira mescidler yitik araştırmak için yapılmamıştır."**

Müslim, Mesâcid 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 21; İbni Mâce, Mesâcid 11

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1701- ???????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ???? ??????? ??? ??????? ?? ??????? ? ????????? : ?? ???????? ?????? ?????????? ? ?????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? : ?? ??????? ?????? ???????». ???? ??????? ???? : ???? ??? .

1701. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Mescidde mal alıp satan kimseyi gördüğünüz zaman, '**Allah kazandırmasın' **deyiniz. Mescidde yitik soruşturanı gördüğünüzde de '**Allah sana onu buldurmasın' **deyiniz.**"

Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Muvatta', Sefer 92

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1702- ????? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?? ?????????? ??????? : ??? ????? ?????? ??????? ????????? ? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? « ?? ???????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???????? ???? » ???? ???? .

1702. Büreyde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam mescidde yitiğini soruşturuyor ve "Kırmızı devemi gören var mı?" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"**Bulamaz ol! Mescidler ne için yapılmışlarsa ancak o maksatlarla kullanılacak mekanlardır**" buyurdu.

Müslim, Mesâcid 80, 81. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 11

1704 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1703- ?????? ?????? ???? ???????? ? ???? ??????? ? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????????? ?????????? ??? ????????? ? ?????? ???????? ???? ???????? ? ???? ???????? ????? ?????? . ????? ??????? ?????? ? ????????? ???? : ?????? ?????? .

1703. Amr İbni Şuayb'ın babası aracılığı ile dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*, mescidde alış-veriş yapmaktan, yitik soruşturmaktan ve şiir okumaktan insanları menetmiştir.
Ebû Dâvûd, Salât 214, Tirmizî, Büyû' 75. Ayrıca bk. Nesâî, Mesâcid 22; İbni Mâce, Mesâcid 5

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1704- ?????? ?????????? ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? : ?????? ?? ????????? ????????? ?????? ? ????????? ??????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? : ?????? ??????? ????????? ????????? ??????? ??????? : ???? ?????? ????????? ? ??????? : ???? ?????? ????????? ? ??????? : ???? ????????? ???? ?????? ????????? ? ??????????????? ? ?????????? ????????????? ??? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ?????????? .

1704. Ashâbtan es-Sâib İbni Yezîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mesciddeydim, biri bana taş attı. Baktım Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh*. Yanına varınca bana:

- Git şu iki kişiyi bana getir! dedi. Gidip adamları getirdim. Onlara:

- Nerelisiniz? diye sordu.

- Tâifliyiz, dediler. Bunun üzerine:

- Eğer Medineli olsaydınız, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde sesinizi yükselttiğiniz için canınızı yakmıştım, dedi.

Buhârî, Salât 83

Açıklamalar

Mâbedler dünyanın en huzurlu, emniyetli ve sâkin yerleri olmalıdır. Kulun Allah Teâlâ ile ruhî açıdan başbaşa olduğunun bilinci içinde ibadet edeceği bu yerlerin uhrevî havasına aykırı düşecek tavır ve işlerin oralardan uzak tutulması, mâbedlerin kendine has havası içinde kalabilmeleri bakımından son derece gereklidir. Burada okuduğumuz beş hadis, cami ve mescidlerin nelerden korunması lâzım geldiği konusunda çok çarpıcı ve açık bilgi ve uyarılar ihtivâ etmektedir.

Birinci hadis, kaybettiği bir mal veya eşyayı mescidin içinde yüksek sesle soruşturan kimsenin yaptığı bu münasebetsizlik ve uygunsuzluğa karşı, Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Allah onu sana buldurmasın!"* diye beddua ediyor. Gerekçesini de *"Mescidler kayıp araştırmak için yapılmamıştır"* diye açıklıyor. Efendimiz bu sözüyle, dinî kurumların ve bilhassa mâbedlerin asıl kuruluş amaçları dışında kullanılmasına karşı ne kadar hassas olduğunu ve titiz davranılması gerektiğini ortaya koyuyor. Bu, günlük dünya meşgalelerinin zikir, ibâdet ve ilim merkezi demek olan mescidlere biraz da hoyratça taşınmasına, oraların da sokak ve çarşı-pazar yerleri haline dönüştürülmesine karşı çıkmak demektir.

Bu hadîs-i şerîf'in, Medine İslâm toplumu gibi, mescidin herşey demek olduğu bir ortamda söylendiği düşünülecek olursa, konuya ait nezâket ve hassasiyet daha iyi anlaşılır. Günümüzde cuma namazlarında gördüğümüz manzara, o gün vakit namazlarında görülüyordu. Yani orada yapılacak bir duyuru veya ilânın hedefine ulaşma şansı çok yüksekti. Buna rağmen Efendimiz, mescidin içinde kayıp ilânlarının yapılmasını yasaklamakla, ne pahasına olursa olsun mescidlerin kendi yapım amaçları dışında kullanılmasına müsaade etmemiş olmaktadır.

İkinci hadiste, cami ve mescid içinde yitik araştırma yasağına, alış-veriş yapma yasağının da ilâve edildiğini görüyoruz. Mescidde ticaret yapmaya kalkışan biri görüldüğü zaman da Efendimiz, hem alan hem de satana yönelik olmak üzere "*Allah kazandırmasın!*" diye tepki gösterilmesini tavsiye ediyor.

Üçüncü hadiste, kayıp olan kırmızı devesini gören olup olmadığını mescidde yüksek sesle soruşturan bir kişiye bizzat Sevgili Peygamberimiz'in, *"Bulamaz ol!"* diye tepki gösterdiğini ve mescidlerin ne için yapılmışlarsa o işlerde kullanılması gerektiğini hatırlattığını görmekteyiz. Yani Efendimiz'in önceki iki hadiste ashâbına yaptığı tavsiyeyi burada bizzat ve bilfiil kendisinin yerine getirdiği görülmektedir. Bu, onun sözü ile fiili arasındaki uyumun göstergesi olmanın yanında, yapılan münâsebetsizliğin affedilecek gibi olmadığını da göstermektedir. Çok nâdir hallerde beddua ettiğini bildiğimiz Efendimiz'in bu olaydaki tavrı, dinin temel müessesesi camiye verilmesi gereken önemin farklı bir şekilde ortaya konulması demektir.

Dördüncü hadiste, mescidlerde yapılmaması gereken yüksek sesle yitik soruşturma, alış-veriş yapma yasağına şiir okumanın da dahil edildiğini görmekteyiz. Özellikle dinî içerikten yoksun şiirlerin mescid içinde yüksek sesle okunması kesinlikle doğru değildir.

Bu dört hadiste sözü edilen yitik soruşturma, alış-veriş yapma ve şiir okuma faaliyetlerinde ortak olan nokta bunların genellikle yüksek sesle, bağıra - çağıra yapılan işler olmasıdır. Mescidde her an namaz kılan, Kur'an okuyan, zikir ile meşgul olan insanlar bulunabilir. Bu insanları rahatsız edecek şekilde gürültü yapmak yasaklanmıştır. İbadetle, Kur'an okumakla meşgul olan kimse olmasa bile yine de mescidde gürültü yapmak yasaktır. Çünkü mâbedler, sokak çığırtkanlıklarının sergileneceği yerler değildir.

Esasen Kur'an okurken ve zikir yaparken dahi mescidde gereksiz yere sesi yükseltmek hoş karşılanmamaktadır. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescidde itikâfta iken, sahâbilerin yüksek sesle Kur'an okuduklarını duymuş, perdeyi kaldırıp "*Hepiniz Rabbinize sesleniyorsunuz. Birbirinize eziyet etmeyin, sesinizi yükseltmeyin!*" uyarısında bulunmuştur (bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 25). Bir başka rivayette de "*Okurken birbirinize karşı sesinizi yükseltmeyin!*" buyurmuştur (bk. İbni Mâce, Mesâcid 5).

Abdullah İbni Mes'ûd*radıyallahu anh* de mescidde yüksek sesle salavât getirip, *lâ ilahe illallah* diye tehlil getiren bir gruba rastlamış ve onlara "*Biz Resûlullah zamanında böyle şey yapmazdık. Siz bid'atçisiniz!*" diye çıkışmıştır (bk. *el-Menhelü'l-azbi'l-mevrûd*, IV, 89).

Muhtelif fıkıh kitaplarında mescidde namaz kılmakta olanın zihnini meşgul edecek şekilde yüksek sesle Kur'an okumanın haram olduğuna bile işaret edilmektedir. Hatta imamın sesini gereğinden fazla yükseltmesi bile hatalı görülmektedir.

Bütün bunlar cami ve mescidlerde Kur'an okurken ihtiyaç olmadığı halde sesi yükseltmenin, yüksek sesle zikir yapmanın, bağırıp çağırmanın câiz olmadığını, bid'at olduğunu ortaya koymaktadır. Hele hele büyük gruplar halinde üstelik bazı çalgı âletleri eşliğinde yüksek sesle zikir yapıyoruz diye mescidlerde gösteri yapmaya kalkışmak tamamen yersiz bir tavır ve bid'attır.

Aynı şekilde gereksiz yere boğazını patlatırcasına bağıran vâizler, hatipler mevlidhanlar, korolar ve okuyucular, rahmetli bir düşünürümüzün ifadesiyle söyleyecek olursak tüm "mabed artistleri" ne yaptıklarını bir iyice düşünmek ve kendilerine kesinlikle çeki - düzen vermek zorundadırlar. Murakıplık hizmetlerinin bu yönlere kaydırılması, herhalde cami hizmetlerinin mescidlere yakışır bir şekilde icra edilmesini sağlayacaktır.

Saflar arasında dolaşılarak sessizce yardım toplamanın câiz olduğu genel kabul gören bir husustur. Ayrıca namaz vakitleri dışında halkın genelini ilgilendiren hususların cami hoparlörü ile minareden duyurulmasında da bir beis görülmemektedir. Özellikle bu durum köylerimiz gibi başkaca duyuru imkanı bulunmayan yörelerde zarûret mertebesindedir. Belediye teşkilatı bulunan yerleşim birimlerinde bu tür ilân ve duyuruların belediye hoparlöründen yapılması elbette daha uygun olur.

Beşinci hadiste, Hz. Ömer'in mescidde yüksek sesle konuşan iki kişiyi, nasıl sorguladığını, Tâifli yani bir anlamda taşralı olduklarını öğrenince ikaz etmekle yetindiğini görmekteyiz. Bu olayda iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi Hz. Ömer'in, olayı bize nakleden Sâib İbni Zeyd'i, seslenerek değil, küçük bir çakıl taşı atarak yanına gelmesini sağlaması ve gidip gürültü yapan kişileri kendisine getirmesini emretmesi...Burada Hz. Ömer, önce kendisi mescidin sükûnetini bozmamaya dikkat ediyor. Yanına getirttiği kişileri de kısa bir soruşturmadan sonra, Medineli olmadıklarını anlayınca sözlü olarak uyarmakla yetiniyor. "Eğer Medineli olsaydınız, yüksek sesle konuşmanızdan dolayı canınızı yakacaktım" demek sûretiyle, mescidde yüksek sesle tartışılmayacağını, konuşulmayacağını öğrenmiş olması gerekenlerin, bu konudaki ihmallerinin kabul edilemez olduğunu bildirmektedir.

Yıllarca camiye cemaata devam edip de camiye nasıl girilir, nasıl çıkılır ve camide nasıl davranmak gerekir bunu öğrenmemiş olanların kulakları

çınlasın.. Tabiî bu tür cemaatı olan cami imamlarının ve görevlilerinin de...

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cami ve mescidler, zikir, ibadet ve Kur'an okumak gibi tamamen dînî işler için yapılmışlardır.
2. Cami ve mescidleri kuruluş amaçlarının dışında kullanmak doğru değildir.
3. Cami ve mescidlerde yüksek sesle yitik soruşturmak, alış-veriş yapmak ve şiir okumak câiz değildir. Bazı âlimlere göre cami içinde dilenciye sadaka vermek bile caiz değildir.
4. Mescidde yapılmaması gereken işleri yapmaya kalkışanlara o yaptığı işte başarıya ulaşmaması için beddua etmek câizdir.
5. Mescidlerin mâbed kutsiyeti ve sukûneti her zaman korunmalıdır.
6. Cami hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında da gereksiz yere yüksek sesle bağırmak çağırmak, konuşmak ve okumak doğru değildir.
7. Cami dışında yapılacak işler içeriye taşınmamalıdır.

311- ??? ????? ?? ??? ????? ?? ????? ?? ????????? ?? ???? ??? ?? ????? ????? ?? ???? ?????? ??? ???? ?????? ??? ??????

KÖTÜ KOKULARLA MESCİDE GELME YASAĞI

ZARÛRÎ HALLER DIŞINDA, SARMISAK, SOĞAN, PIRASA VE BENZERİ KÖTÜ KOKULU ŞEYLER YİYEN KİMSENİN KOKU KAYBOLMADAN MESCİDE GİRMESİNİN NEHYEDİLDİĞİ

Hadisler

- ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ??? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????????? » ????? ???? . ??? ?????? ????? : « ??????????? » .

1705. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sarmısağı kastederek şöyle buyurdu:

"**Kim şu bitkiden yemişse, mescidimize yaklaşmasın!**"

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 68

1708 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1706- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???? ????? ?????????? ???? ????????? ? ???? ?????????? ?????? » ????? ???? .

1706. Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim şu bitkiden yemişse, yanımıza yaklaşıp bizimle beraber namaz kılmasın!**"

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 70. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16; İbni Mâce, Edâhî 2

1708 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1707- ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ???? ??????? ? ????????????????? ? ???? ???????????? ????????? » ????? ???? .

??? ????? ????????? : ???? ?????? ????????? ? ????????? ? ?????????? ? ???? ?????????? ????????? ? ??????? ??????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ????? ???? » .

1707. Câbir *radıyallahu anh* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Kim sarmısak veya soğan yemişse, bizden ve mescidimizden ayrılsın**! (Evinde otursun)."

Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49 İsti'zân 24; Müslim, Mesâcid 73. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; Tirmizî, Et'ime 13; Nesâî, Mesâcid 16, 17

Müslim'in bir başka rivayetinde (Mesâcid 74) **"Kim sarmısak, soğan, pırasa yemişse, mescidimize yaklaşmasın. Çünkü insanoğlunun rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"** buyurulur.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1708- ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??????? ??? ?????????? : ????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ?? ????????? ?????? ???????????? : ????????? ? ????????? ? ?????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ????????? ?????? ???? ? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ? ?????????????? ?????? . ???? ???? .

1708. Ömer İbni'l-Hattâb *radıyallahu anh* bir cuma günü irad ettiği hutbede şöyle dedi:

Sonra ey müslümanlar! Siz, kokusu hoş olmadığını bildiğim şu iki bitkiyi (sarmısak-soğan) yiyorsunuz. Gerçekten ben, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve*

sellem'i, mescidde bir kimsede bunların kokusunu duyduğu zaman emredip o kişiyi Baki kabristanına kadar uzaklaştırdığını gördüm. Bu sebeple kim bunları yiyecekse, pişirerek kokusunu gidersin!"

Müslim, Mesâcid 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 40; İbni Mâce, İkâmet 58, Et'ime 59

Açıklamalar

Mescidlere tükürmek, oralarda yüksek sesle konuşup gürültü yapmak gibi olumsuzlukları nehyeden hadislerden sonra, şimdi de soğan sarmısak, pırasa, turp gibi çiğ olarak yenilmeleri halinde başkalarını rahatsız edecek bir kokusu olan sebzeleri yedikten sonra cemaate gelmeyi yasaklayan bir çok rivayetten dört tanesini okuduk.

Dinimizin temel müessesesi olan cami ve mescidlerin, her türlü rahatsızlık âmillerinden arındırılmış olması konusunda tam bir dikkat ve titizlik gerektiğini belgeleyen bu hadisler, aynı zamanda İslâm muâşeret edeblerinin ne kadar medenî ve çağdaş esaslar üzerine kurulmuş olduğunu da göstermektedir.

Konuyla ilgili hadislerin genelini dikkate aldığımız zaman soğan, sarmısak, pırasa ve turp gibi bitki ve sebzeleri yemiş ve kokusu henüz ağzlarından kaybolmamış olan insanların, ibadet etmek için müslümanların topluca bulundukları mescidlere gelmemeleri, cemaate iştirak etmemeleri, onlarla beraber namaz kılmamaları, evlerinde oturmaları ısrarla tenbih ve tavsiye edilmektedir. Bazı rivayetlerde de bu kısıtlamanın gerekçelerine yer verilmektedir. Bunlar arasında, "bize eziyet vermesin, bizi rahatsız etmesinler," "insanların incindiği şeylerden melekler de incinir, rahatsız olur" gibi gerekçeler dikkat çekmektedir.

Soğan-sarmısak gibi şeyleri yediklerinden dolayı müslümanların rahatsız olmaması için mescidlere gidemeyecek olanların, bayramda namazgâhlara, cenâze ve düğün gibi toplantı yerlerine, ilim meclislerine, dersanelere, konferans salonlarına, tekke - dergâh gibi zikir meclislerine gitmeleri de nehyedilmiş demektir. Sokak, çarşı-pazar bu nehyin dışında tutulmuştur. Çünkü oralar mescid hükmünde değildir. Ancak yediği sarmısağın kokusunu gidermeden evden dışarı çıkmamak herhalde daha uygundur. Özellikle büyük şehirlerde toplu taşıt vasıtalarında böyle bir kişinin çevresindekileri rahatsız edeceği kuşkusuzdur.

Kâdî İyâz bu nehyin, aralarında sarmısak yememiş olan kimselerin bulunduğu yerler hakkında geçerli olduğu, herkesin sarmısak yemiş olduğu bir toplantıya katılmakta kerâhet olmayacağı görüşündedir. Bu tıpkı herkesin sigara içtiği yerde sigara içmek gibi bir durumdur. Kimsenin bir başkasından rahatsız olması söz konusu değildir. Ama sigara içmeyenlerin de bulunduğu yerde sigara içmek, içmeyenleri rahatsız edecektir. Nitekim son zamanlarda, dünyadaki genel eğilim doğrultusunda memleketimizde de beş kişinin bulunduğu kapalı mekânlarda sigara içenlere para cezası getiren kanun çıkarılmıştır.

Müslüman için cemaata devam etmek, namazlarını cemaatle birlikte mescidde edâ etmek büyük bir coşku, görev ve sorumluluktur. Hele ashâb-ı kirâm için Hz. Peygamber'in mescidinde onun cemaatı olarak arkasında namaz kılmak ne büyük şeref ve bahtiyarlıktır. Soğan, sarmısak gibi kötü kokusu giderilememiş bir yiyecekten dolayı müslümanların cami ve cemaattan uzak kalmaları, değme para cezalarının çok üstünde hak ve sevap mahrumiyeti getiren son derece etkili bir cezadır. Ne yazık ki devrimizde mânevî değerlerden uzaklaşan toplum hayatında cezalar da giderek tamamıyla maddîleşmektedir. Pek tabiî olarak etkisi de işte o kadar olmaktadır.

İslâm bilginleri, sarmısak yemiş olanlara kıyas ederek ağzı kokanların, yarası veya üstü başı yaptığı işten dolayı ağır kokan kimselerin de camiye cemaate devam etmemelerini öngörmüş bu yönde fetvâ vermişlerdir. Hatta Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*, diliyle insanları rahatsız eden kötü huylu kimselerin de cemaate devam etmemesi lâzım geldiği görüşündedir.

Bir kez daha belirtelim ki, soğan, sarmısak, pırasa ve turp gibi rahatsız edici kokusu bulunan sebzeleri yiyenlerin cami ve cemaate iştirak edememesi bunların kokusunun kaybolmamış olması şartına bağlıdır. Yoksa bunları yemek haram ve yasak değildir. Kokusunu, meselâ maydonoz çiğnemek suretiyle veya daha başka bir şekilde kaybettikten sonra mescidlere rahatlıkla gelinir. Onun için son hadiste Hz. Ömer, *"Onları bari pişirmek sûretiyle kokularından arındırın"* tavsiyesinde bulunmuştur. Pişirmek, bu tür yiyeceklerin kokusunu büyük ölçüde giderir. Pişmiş halde yenmiş olmasına rağmen koku hissediliyorsa, nehiy ve kerâhet hükmü de devam eder.

Efendimiz'in sarmısak yememesinin kendisine özgü gerekçesi vardır. *"Sizin baş başa kalmadıklarınızla ben başbaşa kalıp konuşuyorum"* diye kendisine gelen meleklerin hukukunu gözettiğini, onları rahatsız etmek istemediğini bildirmiştir. Bu hususu da dikkate alan bazı âlimler, soğan-sarmısak yiyenlerin, meleklerin bulunacağı gerekçesiyle mescidler boşken bile oralara girmelerinin nehyedilmiş olduğu görüşündedirler.

Burada yer almayan bir hadiste, Efendimizin *"Sarmısak ve benzerlerini yiyenlerin mescidimize gelmesin"* beyanını duyan bazı sahâbîler, "Haram kılındı, haram kılındı" diye söylenmeye başlayınca Efendimiz, Allah-Peygamber ve Kitap-Sünnet ilişkisini belirleyen son derece açık bir ifadeyle şu sözleri söylemiştir: *"Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram kılmak ne haddime! Ben, onun kokusundan hoşlanmıyorum o kadar!"*

Dinimizde Hz. Peygamber de dahil herkesin bir yetki ve sorumluluk alanı vardır. Herkes bu alan içinde yaşamaya mecburdur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Çiğ sarmısak yiyip mescide gelmek mekruhtur. Pişmiş sarmısak yemek ise mekruh değildir.

2. Çiğ yenildikleri takdirde soğan, pırasa, turp gibi kötü kokan sebzeler de aynı hükümdedir. Bunlara çemen, sigara, püro ve pastırma gibi kokusu başkalarını rahatsız eden şeyleri de katmak mümkündür.

3. Kokusu başkalarını rahatsız eden yiyecekleri yemiş olarak mescide gelen kişinin ağız kokusu duyulduğu takdirde mescidden çıkarılabilir.

4. Müslümanlar arasına çıkarken her yönden tertemiz olmak gerekir. Özellikle cami ve mescidlere gidileceği zaman daha fazla dikkatli ve temiz olmaya çalışmalıdır.

5. Kötü kokulardan insanlar gibi melekler de rahatsız olur.

6. Hz. Peygamber'in herhangi bir helâli haram, haramı helâl kılma yetkisi yoktur.

312- ??? ?????? ???????? ??? ?????? ??????? ????
???? ???? ????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????

HUTBE OKUNURKEN DİZLERİNİ
DİKİP OTURMANIN KERÂHETİ

CUMA GÜNÜ İMAM HUTBE OKURKEN, UYKU GETİRECEĞİ, HUTBEYİ DİNLEMEYE ENGEL OLACAĞI VE ABDESTİN

BOZULMASINA VESİLE OLACAĞI ENDİŞESİ SEBEBİYLE DİZLERİ DİKİP ELLERİ DİZLER ÜZERİNE BAĞLAYARAK OTURMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1709- ??? ??????? ???? ????? ?????????? ? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? . ????? ??? ???? ? ???????? ??????? : ?????? ?????? .

1709. Muâz İbni Enes el-Cühenî*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*, cuma günü imam hutbe okurken dizleri dikip oturmaktan nehyetmiştir.

Ebû Dâvûd, Salât 228; Tirmizî, Cum'a 18

Açıklamalar

Hibve (veya İhtibâ), dizleri yukarıya dikip ellerle dizleri kavramak suretiyle oturmak demektir. Bu oturuş tarzının uygun görülmemesinin sebepleri, - Nevevî'nin konu başlığında belirttiği gibi - uyuklamaya sebep olması, dolayısıyla hutbeyi dinleme vecibesinden kişiyi alıkoyması ve en kötüsü de abdestin bozulması ihtimalidir. Bir de Arabistan gibi erkeklerin de entari giydiği sıcak iklim bölgelerinde dizleri yukarı dikince avret yerlerinin açılma ihtimali vardır. Bu ise, cami ve cemaat edebine hiç uymayan son derece çirkin bir durumdur. Müslümanların imkânlarının oldukca sınırlı ve kısıtlı olduğu İslâm'ın ilk yıllarında böyle durumların meydana gelmesi çok daha muhtemeldi.

Ayrıca minberde hutbe irâd eden hatib, karşısındaki cemaatin böyle son derece serbest bir vaziyette olduğunu görmekten olumsuz etkilenir. Bu konu, öyle sanıyoruz ki, her din görevlisinin bildiği bir husustur. Ciddi görünümlü bir cemaata hitabetmek, büyük bir zevktir.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı Efendimiz, ibadet saati olan hutbe dinleme zamanında bu oturuş şeklini sakıncalı bulup nehyetmiştir.

Ebû Dâvûd'un buraya alınmayan bir rivayetinde sahâbîlerden bazılarının hutbe dinlerken dizlerini dikip oturduklarına dair bilgiler verilmektedir. Bu rivayetlerin, nehiy bildiren bizim bu hadisimizden daha sağlam senede sahip olduğu da bildirilmektedir. Bu sebeple bazı âlimler, "Avret mahallinin açılmasına sebep olan oturuş nehyedilmiştir, böyle bir ihtimalden uzak olan ihtibaya ise müsaade edilmiştir" diye her iki rivayet grubunun arasını birleştirmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hatibi uyanık ve ciddî bir şekilde dinlemek lâzımdır. Mescidde bulunmanın, oturup kalkmanın mescidin ve müslümanın nezâhet ve ciddiyetine yakışır halde olması gerekir.
2. Uyku getireceği, hutbe dinlemeyi engelleyeceği ve avret yerlerinin açılmasına vesile olabileceği gibi sebeplerle imam hutbe okurken, dizlerini yukarıya dikip elleriyle de dizlerini tutarak oturmak (ihtibâ) mekruhtur.
3. Müslüman her zaman ve her yerde her türlü çirkinlikten uzak kalmaya çalışmalıdır.

313- ??? ??? ???? ??? ???? ??? ?? ????? ????? ?? ??????? ?? ??? ??? ?? ???? ?? ?????? ??? ??????

KURBAN KESMEK İSTEYEREK ZİLHİCCE AYININ ONUNA ULAŞAN KİMSENİN KURBANI KESİNCEYE KADAR SAÇINDAN VE TIRNAKLARINDAN BİR ŞEY ALMASININ NEHYEDİLMİŞ OLDUĞU

Hadis

1710- ???? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ??????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ???? ?????? ?????????? ? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ? ???? ??????????? ???? ?????? ???? ??? ?????????? ??????? ??? ????????? » ?????? ??????? .

1710. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kimin kesecek kurbanı varsa, zilhicce ayı (nın hilâli) girince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiç bir şey kesmesin."

Müslim, Edâhî 42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ 3

Açıklamalar

Zilhicce ayının onu kurban bayramının birinci günüdür. Konu başlığına göre zilhiccenin onuncu günü girdikten sonra, hadîs-i şerîf'in metnine göre zilhicce ayının hilâlinin görülmesinden yani başından itibaren, kurban kesecek olan bir müslümanın, kurbanını kesinceye kadar tıraş olması, saçını kısaltması, vücudunun herhangi bir yerindeki kılları yolup koparması ve tırnaklarını kesmesi nehyedimiştir. Tabîî burada herkesin kurbanını, kurban bayramının birinci günü keseceği düşünülmemelidir. Bu sebeple "*kurbanını kesinceye kadar*" kaydı, bayramın üçüncü günü akşamına kadar geçerlidir.

İmam Şâfiî'ye göre zilhiccenin onu girdikten sonra kurban kesecek olan kimsenin kurbanını kesmeden saç veya tırnaklarını kesmesi tenzihen mekruhtur. Ebû Hanîfe'ye göre ise, mekruh değildir.

Bu nehyin sebebinin, o günlerde ihramda bulunan hacılara eşlik etmek, onlar gibi davranmak olduğunu söyleyenler vardır. Ayrıca keseceği kurban sebebiyle müslümanın cehennemden kurtulacağı ümit edilmektedir. Bu kurtuluşta vücudunun bütün unsurlarının tam olması hedeflenmiş de olabilir. Gerçek

sebebi ve hükmü ne olursa olsun, bu nehiy kurban kesecek müslümanlar içindir. Kurban kesmeyecek olanların saç tıraşı olmalarına ve tırnaklarını kesmelerine hiç bir mani yoktur. Yani bu nehiy onları ilgilendirmemektedir.

Bu da gösteriyor ki hadisimizdeki nehiy ile, dünyanın neresinde olursa olsun kurban kesecek müslümanların, o günlerde haccetmekte oldukları için ancak kurbanlarını kestikten sonra tıraş olarak veya saçlarını kısaltarak ihramdan çıkabilecek olan hacılarla aynı anda aynı şeyleri yapmak suretiyle âdeta hactaki ortamı paylaşmaları hedeflenmiştir. Bu gerçekten çok güzel ve pek anlamlı bir hedef ve uygulamadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhramda bulunan hacılar kurbanlarını kesmedikçe tıraş olup ihramdan çıkamadıkları gibi, memleketlerindeki müslümanların da zilhicce ayının onuncu günü girdikten sonra kurbanlarını kesinceye kadar saç ve tırnak kesmemeleri uygun olur.

2. Müslümanlar arasındaki inanç birliğinin, mümkün olduğunca evrensel çapta davranış birliği şeklinde kendini göstermesi pek güzel olup bir bakıma "tebliğ" niteliği taşır.

314- ??? ??????? ??? ????? ??????
?????? ??????? ????????? ??????? ???????
??????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ????
???????? ? ??? ?? ????? ?????

ÜZERİNE YEMİN EDİLMESİ YASAKLANANLAR

PEYGAMBER, KÂBE, MELEKLER, GÖKYÜZÜ, ECDAT, HAYAT, RUH, BAŞKAN, SULTANIN HAYATI, SULTANIN NİMETİ, BİR KİMSENİN
TÜRBESİ VE EMANETE YEMİN ETMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1711- ???? ????? ?????? ? ????? ?????? ???????? ? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : « ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ? ?????? ????? ???????? ? ?????????? ????????? ? ???? ?????????? » ????? ????.

??? ????? ?? ?????? : « ???? ????? ???????? ? ???? ???????? ?????? ????????? ? ???? ????????? »

1711. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı. Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun."

Buhârî, Eymân 4; Müslim, Eymân 3. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 74, Tevhîd 13; Ebû Dâvûd, Eymân 4; Tirmizî, Nüzûr 9; Nesâî, Eymân 4; İbni Mâce, Keffârât 2

Müslim'in *Sahîh*'indeki bir rivayet şöyledir: **"Kim yemin edecekse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun."**

Müslim, Eymân 3

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1712- ???? ?????? ???????? ??? ??????? ? ???? ?????? ????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : «?? ???????? ??????????? ? ??? ????????? » ???? ???? .

« ????????? » : ?????? ????? ? ???? ?????????? ? ???????? ??????? : « ????? ??????? ????? » : ???? : ??????? ??????????? . ??????? ?? ????? ??????? : « ???????????? » ???? ?????? ? ???? ????????? ?????????? .

1712. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Putlara ve babalarınıza yemin etmeyiniz."

Müslim, Eymân 6. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 5; Nesâî, Eymân 10; İbni Mâce, Keffârât 2

Açıklamalar

Yemin kelimesi lugatta kuvvet ve sağ el anlamına gelir. Şeriat örfünde, verilen haberin bir tarafını, yani olduğunu veya olmadığını üzerine yemin edilen şeyle kuvvetlendirmektir. Yemin, bir işi yapmak veya yapmamak hususunda karara ve iddiaya kuvvet vermek için ya Allah Teâlâ'ya kasem veya talak gibi bir şeye bağlı olarak yapılan bir akittir. Buna Türkçe'de ant denir. Meselâ, "Vallahi ben şu işi yaptım" veya "yapmadım" demek bir yemindir. "Ben şu işi yaparsam" veya "yaptıysam karım benden boş olsun" demek de bir şarta bağlı olarak yapılmış yemindir. Yemin ne üzerine yapılırsa, ona tâzim ifade eder. Tâzime, yüceltmeye lâyık olan yegane varlık ise Allah Teâlâ'dır. Bu sebeple Allah'tan başkası adına yapılan yeminler yemin sayılmaz. Şu kadar var ki, Allah'tan başkasını tâzim, büyültüp yücelterek herhangi bir kimse veya eşya üzerine yemin etmek, İslâm âlimlerinin bir kısmı tarafından kesin olarak haram kabul edilir. Başka bir kısım âlim ise, yemin eden kimse, üzerine yemin ettiği şeyi tâzim ve yüceltme inancına sahip olmadığı takdirde haram değil, mekruh olduğunu kabul eder.

Kasem suretiyle olan yemin ya, vallahi, billahi, tallahi denilmesi gibi Allah Teâlâ'nın zât ismine, ya, Rahmân, Rahîm gibi mübarek isimlerinden birine, veya izzet-i ilâhiye, kudret-i ilâhiye gibi zâtî sıfatlarından biri üzerine ant içmekle yapılır. Kasem ederim, yemin ederim, Allah'a andolsun, üzerime yemin olsun, şehâdet ederim, üzerime ahdolsun gibi sözler de birer yemin sayılır. Peygamberlere, Kâbe'ye, mahlûkattan birinin başına veya hayatına yemin

edilmesi câiz olmaz; bunlar da yemin sayılmaz. Nelerin yemin sayılıp sayılmadığı fıkıh kitapları ile, ilmihal kitaplarında etraflıca ele alınır.

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Tîn, Zeytin, Semâ, Tûr, Târık gibi mahlûkatından bir çok şeye yemin etmiştir. Bu yeminler ya o şeylerin şerefinin yüksekliğine dikkat çekmek içindir; ya da ibarede adı zikredilmemiş bir şey vardır. Yani bu gibi yeminler, Tîn'in Rabbi hakkı için, Târık'ın Rabbi hakkı için takdirindedir.

Hadisimizde özellikle babanın zikredilmesi, bu şekilde yemin etmenin Arap toplumunda, evlâtlar ve insanlar arasında yaygın olması sebebiyledir. Yemin etmek mecburiyeti varsa Allah'a yemin edilmeli, aksi takdirde susmak daha hayırlıdır. Hadisin yukarıda zikredilen kaynaklarında onun çeşitli rivayet tarikleriyle ve farklı şekillerde nakledildiğini görürüz. Nevevî'nin tercih ettiği rivayet, her birinin ortak noktasını teşkil etmektedir. Câhiliye devrinin etkili olan âdetlerinden biri de putlar üzerine yemin edilmesi idi. Putperestliğin şirk olduğu ve dinimizin bunu şiddetle yasakladığı bilinen bir gerçektir. İslâm, putlarla ilgili her türlü inanış, davranış ve yaklaşımı tamamen yasaklayıp ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla putlar üzerine yapılan yeminlerin hiçbir kıymeti olmadığı ve asla yemin sayılmayacağını Peygamber Efendimiz kesin bir şekilde ifade etmiştir. Çünkü putlara yemin edenler onları yüceltmiş, büyük tanımış ve kutsamış olmaktadırlar. Bu tavrın en büyük şirk ve küfür olduğunda hiç tereddüt yoktur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemin, yemin edileni tâzim ve yüceltme olduğu için, sadece Allah'ın adına veya Allah'ın sıfatlarına yapılabilir.
2. Babalar veya başka yaratılmışlar üzerine yapılan yeminler geçersiz olup, tâzim ve yüceltilmeye lâyık olan sadece Allahtır.
3. Putlar ve benzeri batıllar üzerine yemin etmek haram kılınmış olup, onları yüceltmek küfürdür.

1703-???? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???:«?? ???? ??????????? ????? ????».

?????? ????? ? ????? ????? ???? ???????? ?????? .

1713. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Emanete yemin eden kimse bizden değildir."

Ebû Dâvûd, Eymân 6

Açıklamalar

Hadisimizde emanet sözüyle, Allah'ın kulları üzerine yazdığı farzlar kastedilmiştir. Namaz, oruç, zekât, hac ve benzeri farzlar birer emanettir. Bunlar, Allah'ın isim ve sıfatlarından olmayıp, sadece mü'minlerin yerine getirmeleri gerekli emirlerdir; dolayısıyla bunlar üzerine yemin edilmesi câiz değildir. Şayet edilirse, bu yemin sayılmaz ve kefâret gerekmez. Ancak Ebû Hanîfe, bir insanın farzlar üzerine değil de "Emânetullah'a yemin ederim" demesinin yemin sayılacağını ve kefâret gerekeceğini söyler. Çünkü eminlik Allah'ın sıfatlarından biridir. Ona göre, "Allah'ın kudretine yemin ederim" veya "ilmine yemin ederim" demekle bunun arasında bir fark yoktur. İmâm Muhammed'in açıklamasına göre, Ebû Hanîfe insanların emanete yemin ettiklerini görmekteydi; durumun kendisine sorulması üzerine bunun bir yemin olduğuna hükmetmiştir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre emanete yemin etmek "Vallâhi'l-Emîn" demek gibidir; bu ise "Vallahi'l-Azîm" veya benzeri bir yemin lafzından farksızdır. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu "Allah'ın emanetine yemin ederim" demenin yemin sayılmayacağı ve kefâret de gerekmeyeceği kanaatindedirler. İbni Melek'in belirttiğine göre, Peygamber Efendimiz'in emanete yemin edilmesini yasaklaması, bunun Allah'ın isim ve sıfatlarından olmaması sebebiyledir. Görüldüğü gibi ulemânın emanetten anladığı anlamlar farklılık arzetmekte, hüküm de bu anlayış farklılıklarına göre değişiklik göstermektedir. "Böyle yemin eden bizden değildir" denilmesi, bizim yolumuzun ehli veya sünnetimize uyanlardan değildir anlamındadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Emanet, Allah'ın mü'minler üzerine yazdığı farzlar anlamına gelir. Farzlar Allah'ın ismi ve sıfatı değildir.
2. Allah'ın ismi ve sıfatlarından olmayan bir şey üzerine yemin etmek câiz değildir; edilirse yemin sayılmaz.
3. Ebû Hanîfe, emaneti farzlar mânasına almayıp eminlikle ilgili gördüğü ve eminliği Allah'ın sıfatlarından saydığı için, emanete yemin etmeyi "Vallâhi'l-Emîn" anlamıyla ele almış ve ona göre hüküm vermiştir.

1714- ?????? ??? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ? ???? : ???? ?????? ???? ????????? ???? ???? ??????? ? ????? ??? ????? ? ????? ???? ??????? ? ????? ?????? ???? ????????? ???????». ???? ??? ???? .

1714. Yine Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben İslâm'dan uzağım diye yemin eden kimse, eğer bu sözünde yalancı ise, söylediği gibidir. Eğer sözünde doğru ise, o kişi inancından bir şey kaybetmeden İslâm'a dönemez."

Ebû Dâvûd, Eymân 9. Ayrıca bk. Nesâî, Eymân 8; İbni Mâce, Keffârât 3

Açıklamalar

Halkımız arasında bir kısım câhil insanların şu işi yaparsam veya şöyle yapmazsam "dinden çıkmış olayım", "dinsiz imansız olayım", "dinimi reddetmiş olayım", "dinden dönmüş olayım" veya "kâfir olayım" gibi sözlerle yemin ettiklerine şahit oluruz. Bu çeşit sözler sarfetmek, bunlarla yemin etmek çirkin ve uygun olmayan bir davranış kabul edilir. Bazı âlimlerimiz bu nevi sözleri birer yemin kabul ederek kefâret gerektiğini söylemişlerse de, ulemânın çoğunluğu yemin olarak değerlendirmemiş, ancak böyle sözler söyleyenlerin günahkâr olduklarını, kendilerine tövbe ve istiğfar gerektiğini söylemişlerdir. Bir insan böyle sözler söylerken kâfirliği göze alırsa ve maksadı bu ise, gerçekten kâfir olur. Eğer maksadı ve gayesi bu değil de uygun tarzda bir yeminden kaçınmak ise o takdirde çok kötü bir iş yapmış ve ağır bir söz söylemiş olur ki, tövbe ve istiğfar etmesi gerekir. Yeminlerde niyetlere değil lafza bakanlara göre, böyle sözler söyleyenlerin durumu daha da büyük tehlike arzetmektedir. Peygamberimiz'in bu hadisi, böyle sözler sarfeden ve benzeri sözlerle yemin edenlere bir tehdit ve uyarı niteliği taşır. Bu çeşit sözler söyleyen bir kişinin niyeti dinden çıkmak ve kâfirliği benimsemek olmasa bile, bu sözleri sarfettiği

için büyük hata işlemiş olur. Böyle bir günahkâr da kâmil mü'min olma özelliğini kaybetmiş demektir. İnancından bir şey kaybetmeden İslâm'a dönemez denilmekle kastedilen mâna da budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu işi yaparsam veya yapmazsam İslâm'dan uzak olayım, dinden çıkmış olayım, kâfir olayım gibi sözlerle yemin etmek doğru ve câiz değildir.

2. Bu ve benzeri sözlerle yemin edenler, bir kısım ulemâya göre kefâret öderler; bazı âlimlere göre ise onları mal cinsinden bir kefâret kurtarmaz, çünkü onların zararı dinlerinedir; dolayısıyla tövbe ve istiğfar etmeleri, imanlarını yenilemeleri gerekir.

3. Hanefilere göre yukarıdaki lafızlar ve benzerleriyle yemin edenlerin kefâret ödemesi icab eder; Şâfiî mezhebine göre ise bu sözler yemin sayılmadığından kefâret ödemezler, ancak sözleri sebebiyle günahkâr olurlar.

1715- ????? ???? ??? ???? ?????? ???????? ??????? ????? ??????? ??????? : ??? ?????????? ? ????? ????? ???? : ?? ???????? ???????? ??????? ? ????? ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ??? ???? ???????? ??????? ? ????? ????? ???? ??????? » ???? ??????? ???? : ?????? ????? .

?????? ????? ????????? ?????? : « ???? ???? ????? » ???? ??????????? ??? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????: « ????????? ?????? » .

1715. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ,* hayır, Kâbe hakkı için, diye yemin eden bir adamı işitmişti. Bunun üzerine o, adama şöyle dedi:

Allah'tan başkasının adına yemin etme. Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"Allah'tan başkası adına yemin eden kimse küfre veya şirke düşmüş olur."

Tirmizî, Nüzûr 8

Açıklamalar

Allahtan başkası adına yemin edenin kâfir veya müşrik olması sözüyle, onun gerçekten küfre veya şirke düştüğü kastedilmemektedir. Bu tehdit ifadesiyle, yasaklanan o davranışın çok ağır bir suç teşkil ettiği ve mutlaka sakınılması gerektiği anlatılmaktadır. Tıpkı riyânın şirk olduğunu ifade eden hadiste olduğu gibi. Çünkü bir insanı küfre ya da şirke düşüren şeylerin neler olduğu Kur'an'ın açık ifadeleriyle belirlenmiştir. Başlangıçtan beri izah etmeye çalıştığımız üzere, Allah'tan başkası adına yemin etmek, kişiyi günahkâr kılar; fakat işlenilen her günah insanı dinden çıkarmaz.

Allah adına yemin etmesi ve sadece O'nu tâzim edip yüceltmesi gereken kimse, Allah'tan başkası adına yemin etmekle yeminine başka birini veya bir nesneyi ortak kılmış olur. Bu yüzden insanın babasını, anasını, Kâbe'yi veya herhangi bir kişiyi veya eşyayı yüceltmesi ve bunlar üzerine yemin etmesi yasaklanmış ve böyle sözler yemin sayılmamıştır. Sadece Kur'an üzerine yemin edilmesi insanlar arasında yaygınlık kazanmış olduğu için Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed tarafından sahih bir yemin kabul edilmiş ve kefâret gerektiğine hükmolunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın isimleri ve sıfatları dışında herhangi bir kimseye veya eşyaya yemin edilmesi yasaklanmıştır.

2. Mukaddes sayılan mekânlara, peygamberlere, sâlih kişilere ve benzerleri üzerine yemin edilmesi câiz değildir.

3. Allah'tan başkası üzerine yemin edilmesini yasaklayan hadislerin ilk bakışta anlaşılan mânalarına göre hükmeden âlimler, bunlarda Allah'tan başkasını yüceltme itikadı bulunduğu için, böyle yemin edenlerin küfre düşeceklerini söylemişlerdir. Ulemânın çoğunluğu ise bu ve benzeri hadisleri küfre düşmek olarak değil, şiddetli sakındırma olarak yorumlamıştır.

315- ??? ????? ?????? ??????? ?????

BİLEREK YALAN YERE YEMİN ETMENİN BÜYÜK GÜNAH OLUŞU

Hadisler

1716- ???? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??? ???? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ? ???? ?????? ???? ??????? ???????? » ????? : ????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??? ???? ??????? ????? ??????? : { ????? ????????? ?????????? ??????? ??????? ???????????? ?????? ???????? } [?? ????? : 77] ??? ????? ?????? : ????????? ????? .

1716. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman bir kimsenin malını elinden almak için yalan yere yemin eden kimse, Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğramış olarak O'nun karşısına çıkar." İbni Mes'ûd der ki:

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitabı'ndan kendisinin bu sözünü tasdik eden şu âyeti okudu:

"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azâb vardır" [Âl-i İmrân sûresi (3), 77].

Buhârî, Eymân 11, 17; Müslim, Îmân 220, 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 2; Tirmizî, Büyû‘ 42; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 36; İbni Mâce, Ahkâm 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1717- ????? ???? ??????? ?????? ???? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? . ?????? ???????? ?????????» ???????? ???? ?????? : ????? ????? ??????? ??????? ?? ?????? ??????? ? ????? : « ?????? ??? ???????? ???? ?????? » ????? ???????? .

1717. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Hârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yalan yere yemin ederek bir müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah cehennemi vâcip, cenneti de haram kılar." Bunun üzerine bir kişi:

Eğer o hak önemsiz bir şey ise yine böyle midir, yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamberimiz:

"Misvak ağacından bir dal parçası olsa bile böyledir" buyurdu.

Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 9

Açıklamalar

Rivâyetlerin bazısında açıklandığına göre, Yemen'de, sahâbî Eş'as İbni Kays ile bir başka adam arasında münakaşalı bir yer vardı. Eş'as, adamı Resûl-i Ekrem'e şikayet etti. Peygamberimiz ona:

- "Herhangi bir delilin var mı?" diye sordu. Eş'as:

- Hayır, diye cevap verdi. Hz. Peygamber:

- "O halde hasmının yemin etmesi lâzım" dedi. Eş'as:

- Yemin istenirse o kişi yemin eder, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz bu hadisi söyledi ve âyet de bu olay üzerine nazil oldu.

Bazı rivayetlerde, Eş'as'ın bir arazi veya kuyunun mülkiyeti konusunda münakaşa ettiği kişinin amcasının oğlu Cerîr olduğu, bazı rivayetlerde ise bir yahudi olduğu belirtilir.

Eş'as İbni Kays, şikâyet ettiği adamın yalan yere yemin edebileceğini söylemişti. Nitekim hadisin çeşitli rivayetlerinde bu yemin "fâcir" ve "sabr" kayıtlarıyla nakledilmektedir ki, her ikisi de yalan yere yemin demektir. Fâcir kelimesi fücûrdan alınmış olup burada yalancı anlamına gelmektedir. Sabır kelimesinin anlamı ise hapsetmektir. Yemin eden kimse kendisini yemin için hapsettiği veya gerektiğinde hâkim o kişiyi yemini için hapsettiğinden dolayı bu ad verilmiştir. Yalan yere yemine fıkıh kitaplarımızda "yemîn-i gamûs" adı verilir. Bu çeşit yemin en büyük günahlardan biridir. Çünkü böyle bir yeminde haramı helâl, bâtılı hak göstermek gâyesi vardır ki, bu şeriatın hükmünü değiştirmek anlamına gelir.

Peygamber Efendimiz'in **"müslüman bir kimsenin malı"** sözüyle, gayri müsliminin malını helâl saydığı gibi bir anlam çıkarmak asla doğru değildir. Malı haksız yere elinden alınan kim olursa olsun, onu alan kimse haram yemiş sayılır ve cezası da müslüman veya gayri müslime göre değişmez. Alınan malın mutlaka aynî ve maddî bir varlık olması da şart değildir. Bir kimseye iftira eden, mânevî şahsiyetine tecavüzde bulunan ve onu küçük düşüren de aynı şekilde bir hakka tecavüz etmiş sayılır. Dinimiz, maddî mânevî her türlü hakkın korunmasına özel bir önem verir. Haksızlık ve çalmak veya gasbetmek açısından alınan malın az veya çok olması da farketmez. Nitekim Peygamberimiz **"misvak ağacından bir dalcık bile olsa"** buyurmak suretiyle buna işaret etmişlerdir.

Allah'ın bir kimseye kızması, ona azâb etmesi demektir. Allah'ın azâbı kıyamet gününde o kişiyi cehenneme koyması suretiyle gerçekleşir. Nitekim ikinci hadiste bu açıkça belirtilmiştir. Bir insan mü'min de olsa büyük günah işlemişse cehenneme girmeyi hak eder. Ancak günahı sebebiyle ebediyen cehennemde kalmayıp, cezasını çektikten sonra neticede cennete girer.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun, maddî olsun mânevî olsun başkasının hakkına tecavüz etmek şiddetle haram kılınmıştır.
2. Dâvada önce dâvacı, sonra dâvalı dinlenir; gerekirse yemin ettirilir.
3. Bir dâvada delil getirmek dâvacıya aittir.
4. Yalan yere yemin etmek en büyük günahlardan ve haramlardandır.
5. Büyük günahlardan birini işleyen mü'min de cehenneme girer; fakat ebediyen orada kalmaz.

1718- ???? ????? ??????? ???? ????? ???? ??????? ???? ?????? ????????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????????? : ?????????? ????????? ? ????????? ???????????? ? ??????? ????????? ? ?????????? ????????? » ???? ??????? .

??? ?????? ?? : ??? ???????????? ???? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ??? ?????? ?????? ?? ??????????? ? ???? : «?????????? ????????? » ????? : ????? ???? ? ???? : « ?????????? ?????????? » ?????? : ????? ????????? ?????????? ? ??? : « ??????? ?????????? ????? ???????? ???? ? » ?????? ???????? ???? ????? ?????? .

1718. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere bir kimseyi öldürmek ve yalan yere yemin

etmek."

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Bir bedevî, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Yâ Resûlallah! Büyük günahlar nelerdir? diye sordu. Peygamberimiz:

- "Allah'a şirk koşmaktır" buyurdu.

Sonra hangisidir, dedi?

- "Yemîn-i gamûs" buyurdu. Hadisin ravisi Abdullah İbni Amr der ki:

- Ben, yemîn-i gamûs nedir, diye sordum? Resûl-i Ekrem:

"Bir müslümanın malından bir parça almak için yalan yere yapılan yemindir" buyurdular.

Buhârî, Eymân 16, Diyât 2, İstitâbetü'l-mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48

Açıklamalar

Hadisimizin birinci kısmı daha önce "Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlişkiyi Kesmenin Haramlığı" konusunda 339 nolu hadis olarak da geçmişti. Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmın çeşitli soruları üzerine büyük günahları saymıştır. Şüphesiz büyük günahlar burada sayılanlardan ibaret değildir. Onların neler olduğu Kur'an ve Sünnet'te belirtilmiş ve bu konuya tahsis edilen müstakil kitaplarda hem sıralanmış, hem her biri hakkında bilgi verilmiştir. Allah'a ortak koşmaktan daha büyük günah ve haram olmadığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zamanında şirk çok yaygın olduğu için, hemen bütün hadislerde Allah'a şirk koşmak büyük günahların en başında sayılmıştır. Ayrıca şirkin hiçbir şekilde affedilmeyecek olması da onun ilk sırada yer almasının önemli sebeplerinin başında gelir. Allah'a itaattan sonra en önemli vazifenin ana babaya iyilik olduğu Kur'an'ın sarih hükümlerindendir. **"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti"** [İsrâ sûresi(17), 23]. Ana babaya iyiliğin zıddı onlara itaatsizlik olup büyük günahlardandır. Belki bu sebeple Peygamber Efendimiz onu büyük günahların ikinci sırasında saymıştır.

Allah'ın haram kıldığı şeylerden biri de haksız yere bir insanı öldürmek, onun hayatına son vermektir. Bilindiği gibi bir tek insanı haksız yere öldürmek, bütün insanları öldürmek gibidir. Ayrıca bu, büyük bir fitne olup sonu gelmeyen kan davalarının da sebebidir. Toplumda şiddetin ve terörün sebebi her türlü haksızlık ise de "kana kan" yolunun açılması milletleri güçsüz bırakır; birliğini ve beraberliğini bozar; kardeşler arasında husumetlerin ve ardı arkası kesilmeyen çatışmaların kaynağını teşkil eder. İslâm toplumlarının tarih boyu uğradığı felâketlerin başında iç çatışmalar ve kardeş kavgaları ilk sırayı alır. İşte bu yolu açmak en büyük günahlardan ve şiddetle kaçınılması gereken haramlardan biridir.

Yalan yere yemin etmek, aynen yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak gibi büyük günahlardan sayılır. Böyle bir yemin insanı önce dünyada günaha daldırdığı, netice itibariyle âhirette de cehenneme soktuğu için "yemîn-i gamûs" diye adlandırılmıştır. Bu yeminin gayesi, az olsun çok olsun, bu dünyada insanların mallarından bir şey aşırmak ve bir hakkı gasbetmektir. Allah, hak sahibi olan kulu razı olmadıkça kul hakkını affetmez. Bu sebeple Peygamber Efendimiz bizlere üzerimizde maddî veya mânevi kul hakkı bulunduğu halde Allah'ın huzuruna çıkmamayı ısrarla tavsiye buyurmuşlardır. Çünkü Allah'a ait hakları Cenâb-ı Hak dilerse affeder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere bir insanı öldürmek ve yalan yere yemin etmek en büyük günahlardandır.
2. Allah, kendisine şirk koşulmasını asla affetmez ve müşrikler hiçbir şekilde cennete giremez.
3. Şirk dışındaki büyük günahlar sebebiyle kişi cehenneme girer; ancak ebediyen orada kalmaz, neticede cennete gider.
4. Cenâb-ı Hakk'ın kul razı olmadıkça affetmeyeceği günahlardan biri kul haklarıdır. Kul hakkı sadece maddî değil, manevî de olabilir.

316- ??? ??? ??? ??? ??? ?????? ? ???? ????? ?????? ????
?? ???? ??? ??????? ???? ? ?? ?????? ?? ?????

YEMİNİ BOZUP KEFÂRETİNİ VERMEK

BİR KONUDA YEMİN EDEN KİŞİNİN ONDAN BAŞKASINI DAHA HAYIRLI GÖRÜRSE, HAYIRLI GÖRDÜĞÜNÜ YAPIP, SONRA YEMİNİNİN
KEFÂRETİNİ VERMESİNİN MENDUP OLUŞU

Hadisler

1719- ???? ????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ????? : ????? ?? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: «... ??????? ???????? ???? ??????? ? ????????? ???????? ??????? ?????? ? ????? ??????? ???? ?????? ? ??????? ?? ??????? » ????? ???? .

1719. Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle buyurdu:

"Herhangi bir konuda yemin ettiğinde ondan başkasını daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işle ve yeminine kefâret öde."

Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbu'l-kudâ 15, 16

1721 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır. Bu hadis daha önce 675 numara ile de geçmişti.

1720- ????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??? ???? ????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ? ???????????? ???? ????????? ?

?????????? ??????? ???? ?????? » ????? ???? .

1720. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim bir hususta yemin eder de ondan başkasını daha hayırlı görürse, yemininden dolayı kefâret versin ve hayırlı olanı yapsın."

Müslim, Eymân 11-13. Ayrıca değişik sahâbî ravilerden rivayeti için 1719 no'lu hadisin kaynaklarına bk.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1721- ?????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ???????? ???? ????? ?????? ??? ??????? ????? ??????? ? ????? ????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ? ???????? ??????? ???? ????? » ????? ???? .

1721. Ebû Mûsa *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, Allah diler de, vallahi diye bir hususta yemin ederim, sonra ondan daha hayırlısını görür, yeminimin kefâretini verip daha hayırlı olanı yaparım."

Buhârî, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 12, 14; Nesâî, Eymân 15

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadisin mahiyet ve muhtevaları aynı olduğu için hepsini birlikte değerlendirmeyi daha uygun bulduk. Peygamber Efendimiz, **ilk hadiste** bir şey üzerine yemin edip de ondan daha hayırlısını görenin yeminini bozup daha hayırlı olanı yapması hususunda muhatabını uyarmış, **ikinci hadiste** bunu bütün ümmete yönelik bir ikaz şeklinde tekrarlamış, **üçüncü hadiste** ise kendisi yeminini bozmak suretiyle uygulamayı ashâbına bizzat göstermişlerdir. Ebû Mûsa el-Eş'arî rivayeti olan bu hadis anılan kaynaklarda farklı lafızlarla ve ayrıntılı olarak nakledilmiştir. Kısaca ifade edecek olursak, Eş'arîlerden bir cemaat, yüklerini taşıyacak bir deve istemek üzere Peygamber Efendimiz'e gelmişlerdi. Efendimiz:*"Vallahi size deve veremem; esasen bende size verecek deve de yok"* demişti. Sonra kendisine birtakım develer getirildi; o da onlara üç tanesini verdi. Eş'arîler, Resûlullah önce deve vermeyeceğine yemin etti, sonra da verdi, diyerek bu konuyu konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem yukarıdaki hadisi söyledi.

Bir hususta yemin eden kişinin, ondan daha hayırlı bir şey görünce yemininden dönmesinin müstehap olduğu hususunda bütün âlimler görüş birliği içindedir. Bu konuda burada anılanlar dışında daha pek çok hadis vardır. Şu kadar var ki, yemininden dönen kimse bunun kefâretini öder. Hanefi mezhebi ile bazı âlimlere göre yeminden dönmeden kefâret verilmez. Çünkü kefâret cinayeti örten bir örtüdür; yeminden dönmeden ortada bir cinayet olduğu söylenemez. Kefâreti bir tövbe olarak gören âlimlerimiz ise, günah işlenilmeden tövbe edilmesinin söz konusu olamayacağını belirterek, kefâretin yemin bozulduktan sonra ödenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hanefilerin dışındaki mezheplere göre yemin kefâreti, yeminden dönmeden de verilebilir.

Yemin kefâreti, şayet kişinin gücü yetiyorsa, müslim veya gayri müslim bir köle yahut câriye âzat etmektir. Buna güç yetiremeyenlerin, on fakiri orta halli bir elbise ile giydirmesi, giydirmeye muktedir değilse on fakiri sabah akşam doyurması, buna da gücü yetmiyorsa üç gün peşpeşe oruç tutması gerekir. Şâfiî mezhebine göre orucun peşpeşe tutulması şart değildir. Mal ile ödenen kefâretlerin mutlaka fakirlere verilmesi gerekir. Bazı yerlerde yanlış olarak uygulandığı gibi cami ve mescid yapımına, cemiyet ve derneklere hibe şeklinde verilmesi câiz değildir**.**

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir hususta yemin eden kimse, yemin ettiğinden daha hayırlısını görürse yeminini bozup daha hayırlı olanı yapar.
2. Daha hayırlı olan bir şeyi yapmak için yemini bozmak müstehaptır. Bazı âlimler bunun vâcip olduğu kanaatindedir.
3. Yeminini bozanın kefâret ödemesi gerekir. Hanefi mezhebine göre kefâretin yemini bozduktan sonra ödenmesi icap eder.
4. Peygamber Efendimiz, daha hayırlı gördüğü bir iş için yeminin bozulmasını hem tavsiye etmiş, hem de kendileri bunu bizzat yaparak göstermiştir**.**

1722- ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ??????? ?????????? ?? ????????? ?? ???????? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ???? ???? ???????? ??????????? ?????? ????? ?????? ????????» ????? ???? .

?????? : « ?????? » ???????? ???????? ? ??????????? ??????? : ???? ???????? ????? ? ????? ????????? ? ?????? : «????? » ??????? ??????? ? ???? : ???????? ??????? .

1722. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin ailesi hakkındaki yeminini ısrarla sürdürmesi, onu Allah katında, Allah'ın farz kıldığı kefâreti vermesinden daha günahkâr kılar."

Buhârî, Eymân 1; Müslim, Eymân 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 11

Açıklamalar

Bir insan ailesi, hanımı, çoluk çocuğu, ana babası veya yakın çevresinden herhangi biri hakkında bir yemin eder ve bu sebeple onlar zarara uğrarsa, yeminini bozup kefâret vermesi daha hayırlıdır. Ben yeminimi bozarsam günahkâr olurum diyerek yanlışta ısrar etmesi doğru olmadığı gibi, böyle bir ısrar yemini bozup kefâret vermekten daha da günahtır. Çünkü burada bir kimsenin yanlışta inat etmesi sebebiyle başka insanların ve aile fertlerinin sürekli zarar görmesi söz konusudur. Başkalarının zararına sebep olmak ise onların hukukuna tecavüz sayılır. Oysa yeminini bozan kimse yanlışından dönmüş ve kefâret ödemek suretiyle de işlediği hata ve günahından tövbe etmiş sayılır. Cenâb-ı Hak kendi adını anarak yeminlerimizi iyilik etmeye ve insanların arasını düzeltmeye engel kılmamamız gerektiğini hatırlatır: **"Allah'ı yeminlerinizden dolayı iyilik etmenize, fenalıklardan sakınmanıza, insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın"** [Bakara sûresi(2), 224] buyurur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aksini yapmak daha faydalı iken, benim yeminim var diyerek başkalarına zarar veren bir konuda ısrar etmek daha büyük günahtır.
2. Allah adına yapılan yeminler, başka insanların zararına ve haklarının zayi olmasına dayanak kılınamaz.
3. Haksız yere yapıldığı anlaşılan bir yemini bozarak kefâretini vermek daha hayırlı bir davranıştır.
4. Kefâret, işlenen bir hata ve günahın bir çeşit tövbesidir.

317- ??? ????? ?? ??? ??????
???? ?? ????? ??? ? ??? ?? ???? ??? ?????? ???? ??? ??????
????? ??? ?????? : ?? ????? ? ???? ????? ? ???? ???

SÖZ ARASINDA SÖYLENEN YEMİN LAFIZLARININ YEMİN SAYILMADIĞI VE KEFÂRET GEREKMEDİĞİ

YEMÎN-İ LAĞVIN BAĞIŞLANDIĞI VE ONDAN DOLAYI KEFÂRET GEREKMEDİĞİ; YEMÎN-İ LAĞVIN, YEMİN KASTEDİLMEKSİZİN KONUŞURKEN VALLAHİ EVET, VALLAHİ HAYIR GİBİ ÇOK SÖYLENEN BİR YEMİN OLUŞU

Âyet

??? ????????????? ?????? ??????????? ??? ????????????? ???????? ???????????? ????? ??????????? ??????????? ?????????????? ????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ??? ??????????? ??????????? ???? ??????????? ???? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ????????????? ????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????????? [89]

"Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz; fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyup gereğini yerine getirin."

Mâide sûresi (5), 89

Yeminler üç çeşittir:

1. Yemin-i lağv: Lağv, önemsiz söz anlamına gelir. Lağv yemini de, içinde yalan kastı bulunmayan yemindir. Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannıyla yapılan yemindir de denilebilir. Bir insanın konuşurken söz arasında "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi sözünü pekiştirmek için kullandığı yemin lafızları böyle olup, bunlardan dolayı kişiye kefâret gerekmez. İşte âyetteki "kasıtsız olarak ağızdan çıkıveren yeminlerden" maksat budur.

2. Yemin-i gamûs: Kalp ve kafada, niyet ve düşüncede kararlaştırılarak, şuurlu bir şekilde bile bile yalan yere yapılan yemindir. Meselâ, borcunu ödememiş bir kimsenin ödemediğini bilerek, "Vallahi ben borcumu ödedim" diye yemin etmesi böyledir. Bu şekilde yemin etmek çok büyük bir günah ve haram olup, kefâreti yoktur. Böyle bir yeminin günahından kefâret ile kurtulma imkânı bulunmamaktadır. Bu şekilde yapılan bir yemin yalancıları ve ailelerini perişan, yurtları ve evleri viran eder. Böyle bir yemini yapan kimse, hakkını gasp ettiklerinin hakkını ödeyip onlardan helâllik almalı, sonra da yaptığı bu işten pişmanlık duyarak Allah'a tövbe istiğfar etmelidir. İmam Şâfiî, yemin-i gamûstan dolayı da kefâret icap ettiğini söyler.

3. Yemin-i mün'akide: Gelecekte bir şey yapmaya veya yapmamaya karar verilerek, yerine getirilmesi mümkün olan bir şey hakkında ileriye yönelik söz vermektir. "Vallahi şu işi yarın yapacağım", "Vallahi filan kimseyle bundan sonra konuşmayacağım" gibi yeminler böyledir. Böyle bir yemine riayet edildiği sürece kefâret verilmez. Fakat yemin bozulduğu, verilen söz yerine getirilmediği takdirde kefâret ödenir. Böyle yemin edildikten sonra, daha hayırlı olan bir şey görülünce yemini bozup hayırlı olanı yapmak müstehap kabul edilir. Bozulması ve dönülmesi halinde kefâret ödenen yeminler sadece bunlardır.

Bu âyet-i kerîmede mün'akide yeminlerin kefâreti de sıralanmıştır. Bir önceki bahiste de ifade ettiğimiz gibi bu kefâret, sırasıyla bir köle veya câriye azat etmek veya on fakiri giydirmek ya da on fakiri sabah akşam doyurmak, bunların hiçbirine güç yetiremezse üç gün peş peşe oruç tutmaktır.

Yeminleri korumaktan maksat, öncelikle her şeye yemin etmemektir. Yemin edilecekse o yeminin şeklini iyi belirlemek ve yeminini unutmamak gerekir; günah olmayan ve bir hayrın yapılmasını engellemeyen yeminlerde sebat edip onları bozmamak icap eder. Meselâ içki içmemeye, kumar oynamamaya veya herhangi bir kötülüğü, bir günahı işlememeye yemin eden kimse bu yemininde sebat etmeli, onu asla bozmamalıdır. Netice itibariyle yeminini bozmuşsa, kefâretini vererek yeminin değerini böylece korumalıdır.

Hadis

1723- ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? : ????????? ?????? ??????? :{?? ???????????? ?????? ????????? ?? ???????????? } ?? ?????? ????????? : ?? ???????? ? ?????? ???????? . ???? ??????? .

1723. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

"Allah kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi hesaba çekmez" [Mâide sûresi (5), 89] âyeti, bir kimsenin yalanı kasdetmeksizin söylediği "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi sözler söylemesi hakkında nâzil oldu.

Buhârî, Eymân 1, Tefsîru sûre (5) 8, Keffârât 1, 6

Açıklamalar

Hz. Âişe'nin bu rivayeti mevkûf bir hadistir. Yani sahâbenin açıklamaları cümlesindendir. Biraz önce muhtevasına kısaca temas ettiğimiz âyetin nüzul sebebini bildirmektedir. Bugün de bir çoğumuzun sıkça kullandığı gibi, muhtemelen o günlerde de insanlar bir olay veya bir iş hakkında "Vallahi o iş şöyledir" veya "Vallahi o olay öyle değildir" tarzında birtakım yemin lafızları kullanıyorlardı. Yeminle ilgili âyetler ince ve Resûl-i Ekrem Efendimiz de yemin konusunda ashâbın dikkatini çekince, onlar, kullandıkları bu yemin lafızlarının hükmünün ne olduğunu soruyorlar veya bu konudaki endişelerini dile getiriyorlardı. Çünkü insanın dilinin alıştığı bazı sözleri bir anda terketmesi mümkün olmaz. İşte böyle muhtemel sorulara bu âyet-i kerîme cevap teşkil etti ve onların zihinlerinde hasıl olan tereddütleri ortadan kaldırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir önceki âyetin hükmüyle birlikte ifade edecek olursak, üç çeşit yemin vardır: Yemin-i lağv, yemin-i gamûs, yemin-i mün'akide. Yemin-i lağva kefaret gerekmez, yemin-i gamûsa kefâret fayda vermez, ancak tövbe istiğfar gerekir; yemin-i mün'akideye ise bozulduğu takdirde kefâret gerekir.
2. İnsanların günlük konuşmalarında yalan söyleme kastı olmaksızın kullandıkları "evet vallahi", "hayır vallahi" tarzındaki sözleri yemin-i lağv sayılır.

318- ??? ????? ????? ?? ????? ??? ??? ??????

DOĞRU BİLE OLSA ALIŞ VERİŞTE YEMİN MEKRUHTUR

Hadisler

1724- ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «???????? ????????? ?????????? ? ????????? ????????? » ????? ???? .

1724. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Yemin, malın sürümünü artırır; fakat kazancın bereketini giderir."
Buhârî, Büyû' 26; Müslim, Müsâkât 131. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 6; Nesâî, Büyû' 5

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1725- ?????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????????? ????????? ??????? ?? ???????? ? ???????? ???????? ????? ???????? » ???? ???? .

1725. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Alış verişte çok yemin etmekten sakınınız. Yemin mala sürüm kazandırır; fakat sonra mahveder."
Müslim, Müsâkât 132. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 5; İbni Mâce, Ticârât 30

Açıklamalar

Alış veriş esnasında esnafın ve tüccarın malını satmak için veya kendi malının daha kıymetli olduğunu isbat etmek için başvurduğu yollardan biri yemin etmektir. Doğru bile olsa yemin etmek dinimizde mekruh kabul edilir. Yalan yere yemin etmenin günah olduğunu ise bilmeyenimiz yoktur. Alıcının en çok kandığı şeylerden biri satıcının malı ile ilgili yaptığı yemindir. Dolayısıyla yalan yere yemin ederek malını satan ve sürümünü artıran kimse karşısındakini kandırmış olmaktadır. İnsanları kandırmak ise büyük günahlardan ve haram olan davranışlardandır. Çok yemin etmekten sakındırmak, az yeminin câiz olduğu anlamına gelmez. Tıpkı âyette kat kat fâiz yemekten sakınılması emrinin az fâiz yemenin câiz olacağı anlamına gelmediği gibi.

Yalan yere yapılan yemin belki malın satılmasına ve ona rağbet edilmesine sebep olabilir. Fakat böyle bir kazancın bereketi olmadığı gibi, uzun vadede sahibine hayrı da olmaz. Bu hayrın olmayışı hem dünya hem de âhiret hayatı ile ilgili olarak düşünülmelidir. Bir mal hırsızlık, yangın, sel felâketi, devletin el koyması, çaresiz hastalıklara yakalanma gibi kişinin iradesi dışındaki sebeplerle telef olabilir, kötü bir mirasçıya kalabilir; hayırlı işlere nasip olmaz; o kimse âhirette de bu mal sebebiyle bir sevaba nâil olamaz. Dürüst bir insana yakışan, malını meşrû ve helâl yollarla satmak, kimseyi kandırmamak, aldatmamak, dünyada kazancına haram karıştırmamak, âhirette ise sevaptan mahrum kalmamaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Alış veriş başta olmak üzere, insanlarla muamelelerimizde doğru bile olsa yemin etmemeliyiz.
2. Yalan yere yapılan yeminler, insanları kandırıp aldatmaya ve yanıltmaya yönelik olduğu için haram kılınmıştır.
3. Alış verişte yemin malın sürümünü artırsa bile bereketini azaltır; kişiye ne bu dünyada hayır sağlar, ne de âhirette sevap kazandırır.
4. Alış verişte doğru da olsa yemin etmek mekruh, yalan yere yemin etmek ise kefâreti olmayan yemin-i gamûs cinsinden bir haramdır.

319- ??? ????? ?? ???? ???????? ???? ???? ?? ??? ??? ????? ?????? ??? ?? ??? ????? ????? ??????? ??

ALLAH RIZASI İÇİN İSTEMEK

ALLAH RIZÂSI İÇİN CENNETTEN BAŞKA BİR ŞEY İSTEMENİN MEKRUHLUĞU, İSTEMESİNE ALLAH'I VESİLE KILARAK ALLAH ADI İLE İSTEYEN KİMSEYİ GERİ ÇEVİRMENİN HOŞ GÖRÜLMEYİŞİ

Hadisler

1726- ???? ????? ????? ?????? ?????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? » ???? ??? ???? .

1726. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın rızâsı adına sadece cennet istenilebilir."

Ebû Dâvûd, Zekât 37

Açıklamalar

Allah'ın adı anılarak ve O'nun rızâsına nâil olma temenni edilerek sadece cennet istenilmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtına has olan ismi, onunla dünyalık bir mal, bir meta istenilmeyecek kadar yücedir. Allah'ın adı ile bir şey isteyecek kişi *"Allahümme innâ nes'elüke bivechike'l-kerîmi en tedhulenâ cennete'n-naîm* = Allahım! Senden, senin kerîm olan adın hürmetine bizi naîm cennetine katmanı dileriz" gibi dua edebilir. Fakat insanlardan bir şey isterken, *"A'tinî şey'en bivechillahi*: Allah rızâsı için bana bir şeyler ver" gibi istekte bulunması ise câiz değildir. Cennet, bir mü'minin Allah'tan isteyeceği şeylerin en üstünüdür. Cenneti temenni eden kişi, Allah'ın bu dünyada kendisine iyi işler ve rızâsına uygun ameller nasip etmesini istemiş olur. Çünkü cennete gitmenin yolu bu dünyada iyi ve güzel işler yapmak, haramlardan ve günahlardan uzak bir hayat sürmektir. İslâm âlimleri, istemeye mecbur olan ve hiçbir çaresi kalmayan kimsenin, başka türlü isterse insanların vermeyeceğini, ancak Allah'ın adı ile isterse vereceklerini bilmesi durumunda bu şekilde istemesinin câiz olduğunu söylerler. Bu ise zaruret halidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyalık bir mala ve metâa sahip olmak veya insanlardan bir şey istemek için Allah'ın adını anmak, Allah rızâsı için demek câiz görülmemiştir.
2. Allah'ın adını anarak veya rızâsına nâil olmayı temenni ederek cenneti ve âhiret saadetini istemek câizdir.

1727- ????? ???? ?????? ????? ?????? ??????? ????? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????????? ????????? ? ??????????? ? ???? ????? ???????? ? ??????????? ? ?????? ????????? ? ??????????? ? ????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ? ?????? ??? ???????? ??? ????????????? ?? ? ????????? ???? ?????? ??????? ????????? ???? ???????????? » ?????? ??????? ? ????? ????? ???? ? ???????? ??????? ???????? .

1727. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a sığınan kimseyi koruyup himaye ediniz. Allah için isteyene veriniz. Sizi dâvet edenin dâvetine uyunuz. Size iyilik yapana siz de iyilik yapınız. Şayet verecek bir şey bulamazsanız karşılık vermek istediğinizi göstermek üzere kendisine dua ediniz."

Ebû Dâvûd, Zekât 38; Nesâî, Zekât 72

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîflerinde önemli insânî prensiplere yer verilmiştir. Bir kimse, karşısındaki muhataptan veya bir başkasından gelebilecek şerlere, kötülüklere karşı Allah'a sığınır ve bu yönde kendisine yardım edilmesini isterse, o kişiye yardım etmek, onu müdafaa edip savunmak ve dâvetine icabet etmek gerekir. Böyle bir kimseye yardım etmemek, onu savunmasız bırakmak insanlık anlayışı ve müslümanlıkla bağdaşmaz. Çünkü bu durumdaki bir insan sahipsiz, düşkün ve çaresizdir. Böylelerine sahip çıkmak ve onu himaye etmek dinî bir vecibedir.

Allah'ın adını anarak ve rızâsına nâil olmamız temennisinde bulunarak bizden din veya dünya ile ilgili, küçük veya büyük, az veya çok bir şey isteyen kimse, başkaca çaresi kalmaması yüzünden isteğine Allah'ı vesile ve vasıta kılmış bir insan olarak kabul edilir. Böyle bir kimseye de yardım edilmesi ve ihtiyacının giderilmesi gerekir. Bu şekilde hareket eden bir insan sahtekârlık yapıyor veya gerçek olmayan bir beyanda bulunuyorsa, bunun günahı ve vebâli ona aittir.

Yapılan dâvetlere icabet etmek dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Bu dâvetlerden bazılarına katılmak farz, bazıları sünnet ya da müstehaptır. Şer'î açıdan mahzurlu olan ve câiz olmayan dâvetlere katılmak ise haram ve günahtır. Daha önce çeşitli vesilelerle bu konuda bilgi verilmişti. Özellikle 240 ve 268 numaralı hadislerin açıklamalarına bir kere daha bakılabilir.

Dinimizin önemli prensiplerinden biri, iyiliğe iyilikle, hatta daha fazlasıyla karşılık vermektir. Bu davranış aynı zamanda insanlığın gereğidir. Buna karşılık, kötülüğe kötülükle karşılık verilmesi asla tasvip edilmemiş, esas iyiliğin; kötülüğe karşı da iyilikle mukabele edilmesi olduğu İslâm'ın bağlılarına önerdiği bir düstur olmuştur. Kur'an'ın bu yöndeki tavsiyelerinden bazıları şöyledir: **"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"** [Rahmân sûresi (55), 60]. **"Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik et"** [Kasas sûresi (28), 77]. **"İyi ve güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır"** [Yûnus sûresi (10), 26]. Kur'ân-ı Kerîm'de bunlar dışında ihsanı ve iyiliği emreden pek çok âyet vardır. Yapılan bir iyiliğe misliyle mukabelede bulunma, verilen bir şeye karşılık aynını veya daha çoğunu verme imkânı olamayabilir. O takdirde iyilik yapana dua etmek ve "Allah sana bu yaptığın iyiliğin mükâfatını versin, seni rızâsına nâil eylesin" demek de bir iyilik ve karşılıktır. Hiçbir şey yapamayan kimse samimiyetle bu şekilde dua ederse, görevini yerine getirmiş olur. Çünkü dua en çok muhtaç olduğumuz şeylerden biri ve ibadetin özüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kötülük ve şerden kendisinin Allah için korunmasını isteyen kimseyi korumak dînî ve insânî bir görevdir.
2. Allah'ın adını anarak ve rızâsını dileyerek bir şey isteyene yardımcı olmak gerekir.
3. Esasen dinimizde Allah'ın adı anılarak dünyalık bir şey istemek hoş karşılanmaz. Ancak isteyenin çaresiz kaldığına hükmedilerek isteği reddolunmaz.

4. Meşrû dâvetlere icabet etmek gerekir.

5. İyiliğe iyilikle, hatta daha fazlasıyla mukabele etmek dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Kötülüğe ise kötülükle karşılık verilmez.

6. İyilik yapana iyilikle karşılık verme imkânı yoksa, ona dua etmek de bir karşılıktır. Çünkü dua insanın en çok muhtaç olduğu şeylerden biridir.

320 ??? ????? ???? ???????? ??????? ?????

??? ????? ??? ?????? ? ??? ???? ???? ??? ???? ?????? ??????

SULTANA VE BAŞKALARINA ŞEHİNŞAH DEMENİN HARAM OLUŞU

SULTANA VE DİĞER YÖNETİCİLERE ŞEHİNŞAH DEMENİN HARAM KILINDIĞI, ÇÜNKÜ BUNUN ANLAMININ MELİKLER MELİKİ DEMEK OLDUĞU VE BUNUNLA YÜCE ALLAH'TAN BAŞKASININ NİTELENDİRİLEMEYECEĞİ

Hadis

1728- ???? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????? ???????? ???? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? » ???? ?????? . ??? ????????? ?? ????????? « ?????? ?????????? » ?????? ?????????? .

1728. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Azîz ve Celîl olan Allah katında en kötü isim, Melikü'l-emlâk (melikler meliki) diye isimlendirilen kimsenin adıdır."

Buhârî, Edeb 114; Müslim, Âdâb 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 62; Tirmizî, Edeb 66

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sahâbîleri çocuklarına koyacakları isimler hususunda uyarır, yeni doğan çocukların adlarını bazı kere kendisi koyar, bazı kere de konulmasını tavsiye ettiği isimleri onlara bildirirdi. Câhiliye döneminde konulan ve İslâm nazarında makbul olmayan isimlerin çocuklara verilmemesini ister, sahâbeden câiz olmayan isimlerle anılanların önceki adlarını uygun olanlarıyla değiştirirdi. Bu hadiste ad olarak konulması yasaklanan Melikü'l-emlâk'in anlamı, bütün mülklerin sahibi demektir. Mülkün tamamı Allah'ın olduğu için bir insana böyle ad verilmesi dinimizde câiz görülmemiş, haram kılınmıştır. Farsça'da bunun karşılığı şehinşâh (şâhinşâh) tır. Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir: *"Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın en fazla gazap edeceği en pis ve en kindar adam Melikü'l-emlâk adını alan kimsedir. Allah'tan başka melik yoktur"* (Müslim, Âdâb 21). Sadece bu ad değil, Rahman, Kuddûs, Hâlık, Cebbâr, Müheymin gibi Allah'a mahsus adların konulması da yasaklanmıştır. Çünkü böyle adlarda kula yakışmayan bir büyüklük vardır. Ancak Abdurrahman, Abdülkuddüs, Abdülhâlık, Abdülcebbâr ve Abdülmüheymin gibi isimler konulması hem câiz hem de tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'tan başkasının adlandırılması câiz olmayan isimleri mahlûkattan birine vermek haram kılınmıştır.

2. Allah'a mahsus adları insanlara isim olarak vermemek gerekir.

3. Çocuklara Abdülmelik, Abdurrahman, Abdülkuddûs ve benzeri isimler konulması câiz olup bu adlar Peygamber Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.

321- ??? ????? ?? ?????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????

FÂSIK, BİD'ATÇI VE BUNLAR GİBİLERİNE SEYYİD VE BENZERİ ADLARLA HİTAP EDİLMESİNİN YASAKLANMASI

Hadis

1729- ?? ?????????? ?????? ?????? ???? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ??????????? ??????? ? ???????? ???? ??? ???????? ? ?????? ??????????? ???????? ???? ??????? » ???? ??? ???? ???????? ????? .

1729. Büreyde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Münafıka, 'efendi' demeyiniz. Eğer onu efendi sayacak olursanız, Azîz ve Celîl olan Rabbinizin kızgınlığını çekmiş olursunuz."

Ebû Dâvûd, Edeb 83. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 346

Açıklamalar

Bilindiği gibi münafiklık gerçekte kâfirliğin bir türüdür. Kâfir, Allah'ın dinini ve hidayetini, emirlerini ve yasaklarını kabul etmeyen, Allah'a ve peygamberine inanmayan kişidir. Münafik ise kalbiyle inanmadığı halde zahiren inanmış gibi görünen ve küfrünü gizleyen kimsedir. Kâfirlik İslâm nazarında bir üstünlük değil, bir aşağılık ve zillettir. Efendilik ise üstünlük ifade eden bir vasıftır. Bayağı ve değersiz insanlara üstün nitelikler verilmesi ve onların değerli, kıymetli gösterilmesi dinimizde câiz görülmemiştir. İnsanı üstün kılan imanı ve Allah'a olan saygısıdır. Allah katında değersiz olan birine üstünlük verilmesi Cenâb-ı Hakk'ın gazabına, kızgınlığına sebep olur. Bu sebeple münafiklara, günahlarında ısrar eden fâsıklara, dinde aslı olmayan şeyler ortaya çıkaran, inanç ve ibadetleri bozmaya çalışan bid'atçılara değer ve kıymet verilmesi, onlara seyyid (efendi, bey, beyefendi, sayın) gibi üstünlük ifade eden vasıflarla hitap edilmesi İslâm'da yasaklanmıştır. Eğer münafiklar, fâsıklar ve bid'atçılar efendi kabul edilecek olursa, onlara saygı gösterilmesi, itaat edilmesi

ve emirlerinin dinlenilmesi gerekir. Böyle bir davranış ise müslümanın izzetine ve şerefine yakışmadığı gibi, onun günahkâr olmasına, âhirette cezalandırılmasına ayrıca Allah'ın gazabına sebep olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Münafiklık bir zillet ve aşağılık olup, münafikları saygı ve hürmet ifade eden sözlerle nitelendirmek câiz değildir.
2. Münafikları, fâsık ve fâcirleri, bid'atçıları efendilik ve benzeri sıfatlarla nitelendirmek Allah'ın gazabına sebep olur.
3. Efendilik ve benzeri nitelikler, Allah'a ve Resûlüne inanan ve onlara saygılı olanlara lâyıktır. Çünkü efendi ve benzeri niteliklere sahip olanlara saygı gösterilmesi ve itaat edilmesi gerekir.

322- ??? ????? ???? ???????

ATEŞLİ HASTALIKLARA SÖVMENİN MEKRUHLUĞU

Hadis

1730- ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??? ????? ????????? ? ???? ????? ??????????? ?????? : « ??????? ?? ????? ????????? ???? ??? ????? ????????? ??????????? ? » ??????? : ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ? ??????? : « ?? ??????? ???????? ? ????????? ???????? ??????? ???? ??? ? ???? ???????? ???????? ????? ???????? » ???? ???? .

« ???????????? » ???? : ???????????? ??????? ??????? ? ????????? : ????????? ? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? .

1730. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb'in yanına geldi ve:

–"Ey Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb! Sana ne oldu, titriyorsun?" diye sordu. Ümmü Sâib:

–Sıtmaya yakalandım! Allah hayrını vermesin! dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

–"Sıtmaya sövme; çünkü o, körüğün demirin kirini ve pasını giderdiği gibi insanoğlunun hata ve günahlarını giderir" buyurdu.

Müslim, Birr 53

Açıklamalar

Sıtma diye tercüme ettiğimiz humma esasen Arapçada bütün ateşli ve vücuda nöbetler halinde titreme hissi veren hastalıklar için kullanılır. Fakat ateşli ve nöbetli hastalıkların en yaygını ve ıstırap vereni sıtmadır. Bazı ateşli hastalıklar insanın şuurunu geçici olarak etkiler; bazıları daha kalıcı arızalar bırakabilir; bazıları ise ölümle sonuçlanabilir. Özetle ifade edecek olursak ateşli ve nöbetli hastalıklar her zaman için insanları korkutmuş, onları bu hastalıklara karşı çareler aramaya sevketmiştir. Bütün tedbirlere baş vurulmasına rağmen birtakım hastalıklara şifa bulunamayabilir. O zaman insana düşen görev, Allah'a sığınmak ve hastalığın sıkıntılarına sabretmektir. Çünkü hastalığı veren de şifa ihsan eden de Allah'tır. Bu sebeple hastalığa sövmek yasaklanmış, sabırla karşılanması durumunda kişinin hata ve günahlarına kefâret olacağı bildirilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastalıklar ve bu sebeple çekilen elem ve kederler, sabredilmesi halinde kişinin hatalarına ve günahlarına kefâret olur.
2. Hastalıklara şifa ve çare aramak, tedâvi yollarına baş vurmak kulun üzerine düşen bir görevdir.
3. Hastalık da sağlık da Allah'tandır. Bu sebeple hastalığa sövmek câiz değildir.

323- ??? ????? ?? ???? ????? ? ????? ?? ???? ??? ??????

RÜZGÂRA SÖVMENİN YASAKLIĞI VE RÜZGÂR ESTİĞİNDE NE DENİLECEĞİ

Hadisler

1731- ???? ???? ?????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ??????? ??????? : « ?? ???????? ??????? ? ??????? ????????? ?? ?????????? ? ???????? : ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ??????? ??? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ? ???????? ???? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ?? ???? ????? ?? ??????? ???? » ???? ??????? ?????? : ?????? ???? ???? .

1731. Ebû Münzir Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüzgâra sövmeyiniz. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgâr gördüğünüzde: Allahümme innâ nes'elüke min hayri hêzihi'r-rîhi ve hayri mâ fîhâ ve hayri mâ ümirat bihi. Ve neûzü bike min şerri hêzihi'r-rîhi ve şerri mâ ümirat bihi: *Allah'ım! Senden bu rüzgârın hayrını, onun içinde*

olanların hayrını ve emrolunduğu şeyin hayrını isteriz. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanların şerrinden ve emrolunduğu şeyin şerrinden sana sığınırız, deyiniz."

Tirmizî, Fiten 65. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 29

1733 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1732- ???? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????????? ? ????????? ????????? ? ?????? ???????????? ???? ?????????? ? ???????? ?????? ????????? ? ??????????? ???????? ???? ???????? » ???? ??? ???? ??????? ???? .

???? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? » ?? ???? ?????? : ???? ????????? ??????????? .

1732. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüzgâr, Allah'ın kullarına bir nimetidir. Bazan rahmet, bazan da azap getirir. Rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövmeyiniz. Onun hayrını isteyiniz; şerrinden de Allah'a sığınınız."

Ebû Dâvûd, Edeb 104

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1733- ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ???? : «?????????? ???? ????????? ????????? ? ???????? ??? ?????? ? ?????? ?? ????????? ???? ? ????????? ?? ???? ???????? ? ??????? ?? ????? ? ??????? ?? ???????? ???? » ???? ???? .

1733. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, rüzgâr şiddetli estiğinde şöyle dua ederdi:

"Allahümme innî es'elüke hayrahê ve hayra mâ fihê ve hayra mâ ürsilet bihî; ve eûzü bike min şerrihê ve şerri mâ fihê ve şerri mâ ürsilet bihî: *Allahım! Senden bu rüzgârın, onun içinde bulunanın ve onunla gönderilenin hayrını isterim. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanın ve onunla gönderilenin şerrinden sana sığınırım."*

Müslim, İstiskâ 15

Açıklamalar

Rüzgârın esmesi, durması, fırtına ve kasırgaya dönüşmesi, her şey Allah Teâlâ'nın gücü ve kudreti dahilindedir. Diğer bir söyleyişle rüzgâr Allah'ın emrindedir. Bu sebeple rüzgâra sövmek yasaklanmış ve câiz görülmemiştir. Bunun aksine, rüzgârların esmesi ve rahmetler getirmesi Allah'a hamd ve şükredilmesine, bazı kere felâketler getirmesi de Allah'a tövbe edilmesine ve ibret alınmasına vesile kılınmalıdır. Cenâb-ı Hak rüzgârlarla bulutları sevkeder ve o bulutlar yeryüzünün muhtelif mıntıkalarına yağmur taşır; bazı meyveler ve bitkiler rüzgârların taşıdığı tohumcuklar ve aşılama maddeleri sayesinde yetişir veya meyve verir; havadaki kirleri ve zehirli maddeleri rüzgârlar alıp götürür; denizdeki gemilerin bir kısmı rüzgârlar sayesinde seyreder; bütün bunlar birer rahmettir. Bazı rüzgârlar fırtına ve kasırga şeklindedir; evleri yıkar, ağaçları söker, insanları önüne katıp sürükler veya helâk eder; bu da bir azâb ve cezalandırmadır. Nitekim Hz. Âişe yukarıdaki rivayetinin devamında şöyle der: "Hava bulutlandığı vakit Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişir, yerinde duramayıp içeri girer dışarı çıkar, öteye beriye gider gelirdi. Yağmur yağdığı vakit ise rengi açılırdı. Ben bunu onun yüzünden anlardım. Kendisine sebebini sorduğumda:

"Yâ Âişe! Belki bu bulut Âd kavminin dediği gibi bir azâb olur" derdi. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılır: **"Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azâb bulunan bir rüzgârdır!"** [Ahkâf sûresi (46), 24]. Âd kavminin **"sarsar"** denilen rüzgâr ile helâk olduğu Kur'an'da açıklanmıştır: **"Biz onlara dünya hayatında zillet azâbını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk, kasıp kavuran bir rüzgâr gönderdik. Âhiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez"** [Fussilet sûresi (41), 16]. Uğursuz günlerden maksat, gönderilen şiddetli fırtınanın ardı arkası kesilmeden devam ettiği ve bu yüzden kavmin helâk olduğu günlerdir. Yoksa günlerin bizzat kendisinde bir uğursuzluk yoktur. Sahih rivayetlerde bildirildiğine göre bu rüzgâr yedi gece sekiz gün aralıksız olarak esmiştir. Hûd aleyhisselâm ile kendisine iman edenler rüzgârın girmediği bir kuytuya sığınmışlar, kendilerine o rüzgârın ancak serinlik ve ferahlık verecek kadarı geliyormuş. Konuyla ilgili bir başka âyet de şöyledir: **"Âd kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler"** [Hakka sûresi (69), 6]. Rüzgârın sekiz çeşidi olduğu söylenir. Bunlardan dördü rahmet, dördü de azap içindir. Rahmet için olanlar: Nâşirât, zâriyât, mürselât ve mübeşşirâttır. Azap için olanlar ise: Âsıf, kâsıf, sarsar ve akîmdir. Azap için olanlardan ilk ikisi denizde, diğer ikisi de karada eser. (Bk. Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, III, 626). Bir şey hem rahmet hem azap olur mu şeklinde bir soru akla gelebilir. Allah Teâlâ, çeşitli şeyleri rahmetine ve azâbına vesile kılmıştır. Rüzgâr da bu vesilelerden biridir. Bazı kere zâlim bir toplum için azâb, mü'min bir toplum için rahmet olmaktadır. Nitekim Cenâb-ı Hak, **"Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur"** [En'âm sûresi (6), 45] buyurarak, bazı kere ibret olmak üzere zâlim bir toplumun, bir milletin veya bir ırkın kökünü kuruttuğunu beyan buyurur. Bunu gören başkaları onların halini ve başlarına geleni görerek, kendilerinin kurtulmaları sebebiyle Allah'a hamd eder ve hallerini düzeltirler.

Rüzgâra sövmek değil, Peygamber Efendimiz'in duasında açıklandığı gibi, onun da hayırlısını istemek ve azap getireninden Allah'a sığınmak, O'ndan gelen her şeyi hamdin, şükrün, tövbe ve istiğfarın vesilesi saymak bir mü'mine yaraşan ve yakışan davranışlardır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Rüzgâra sövmek câiz değildir. Çünkü rüzgâr Allah'ın emrindedir.

2. Rahmet vesilesi olan rüzgârlar olduğu gibi, azâb ve helâk vesilesi olan rüzgârlar da vardır.
3. Geçmiş kavimlerden bazıları azâb rüzgârları ile helâk olmuşlardır.
4. Cenâb-ı Hak'tan rüzgârın hayırlısını istemek, felâket getireninden ise Allah'a sığınmak gerekir.
5. Rüzgâr esmesi, gök gürlemesi, şimşek çakması ve benzerleri gibi Allah'ın emrinde olan olaylar esnasında dua etmek müstehaptır.

324- ??? ????? ???? ???????

HOROZA SÖVMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1734- ??? ????? ???? ??????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ???????? ? ????????? ??????? ??????? » ???? ??? ???? ???????? ???? .

1734. Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Horoza sövmeyiniz. Çünkü o namaz için uyandırır."

Ebû Dâvûd, Edeb 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 115; V, 193

Açıklamalar

Horozu başka hayvanlardan ayıran en önemli özellik, onun gecenin zaman dilimlerini insanı şaşırtacak derecede hissedip ötmek suretiyle haber vermesidir. Bu o kadar ölçülü bir tarzda olmaktadır ki, mevsimlerin değişmesi, gecelerin uzayıp kısalması esnasında da bu denge aynı şekilde korunmakta, ne önce ne sonra, tam zamanında ötmek suretiyle insanlara âdeta gecenin hangi saatinde olduğunu haber vermektedir. Cenâb-ı Hak bu özelliği horoza insanların hayrına olmak üzere bahşetmiştir. Çünkü bu, geceleyin teheccüd namazına kalkmak, oruç tutmak için sahur vaktinde uyanmak, sabah namazını vaktinde kılmak veya gecenin bir saatinde yolculuğa çıkmak isteyen insanlar için en büyük nimetlerden biridir. Özellikle Anadolumuzun kasaba ve köylerinde yaşayan insanlarımızın en büyük uyarıcısı ve uyandırıcısı horozlardır. Bu sebeple her hane sahibi, evinde iyi ve vaktinde öten bir horoz bulundurmayı âdeta vazgeçilmez bir prensip edinmiştir.

Horozun kıymeti ile ilgili daha başka sahih hadisler de vardır. Bunlardan birinde Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurur:*"Horozun öttüğünü işittiğiniz vakit, Allah'tan lutfunu ihsan etmesini isteyiniz; çünkü o bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz vakit de şeytandan Allah'a sığınınız; çünkü o bir şeytan görmüştür."* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 15; Müslim, Zikr 82; Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, Daavât 56). Kâdî İyâz, horoz öterken Allah'tan dilek ve temennide bulunmanın ve dua etmenin sebebi, yapılan duaya meleklerin âmin demesi ve istek sahibi hakkında Cenâb-ı Hakk'ın bağışlamasını dilemelerinin ümit edilmesidir, der.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Horoza sövmek câiz değildir. Çünkü o, Allah'ın izniyle öter ve insanları namaz için uyandırır ve uyarır.
2. Horoz insanları uykudan uyandırmak, teheccüd ve fecir vakitlerini haber vermekle diğer hayvanlardan ayrı bir özelliğe sahiptir.
3. Horozun ötmesinden ve sesini dinlemekten sıkıntı duymak mekruhtur.
4. Müslüman bir kişi, Allah'a itaata davet eden ve bu yönde kendisini uyaran her şeye değer verir.

325- ??? ????? ?? ??? ???????? :????????? ??????? ???

İNSANIN "ŞU YILDIZ SAYESİNDE YAĞMURA KAVUŞTUK" DEMESİ YASAKLANMIŞTIR

Hadis

1735- ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????????????? ?? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ? ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ? ?????? : ???? ???????? ?????? ????? ????????? ? » ??????? : ??????? ?????????? ??????? . ????? : « ????? : ???????? ???? ???????? ??????? ??? ????????? ? ??????? ???? ???? ????????? ???????? ??????? ?????????? ? ??????? ??????? ?? ??????? ??????????? ? ???????? ???? ???? : ???????? ???????? ???? ????? ? ?????? ??????? ?? ??????? ???????????» ????? ???? . ?????????? ????? : ???????? .

1735. Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurdan sonra bize sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince yüzünü cemaate döndü ve:

– **"Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz?"** diye sordu. Sahâbîler:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– **"Buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana iman ederek, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde yağmura kavuştuk diyenler bana iman etmiş, yıldızlara iman etmemiştir. Filan ve filan yıldızın batıp doğması sayesinde yağmura kavuştuk diyenler ise beni inkâr etmiş, yıldızlara iman etmiştir"** buyurdu.

Buhârî, Ezân 156, İstiskâ 28, Megâzî 35; Müslim, Îmân 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 22; Tirmizî, Tefsîru sûre (56) 4; Nesâî, İstiskâ 16

Açıklamalar

Bu hadis, mânası Cenâb-ı Hakk'a, ifade edilişi Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ait olan bir kudsî hadistir. Bu sebeple "ben" diye ifade edilen zamirler Allah Teâlâ'ya aittir. Olayın geçtiği yer Mekke yakınlarında bir köy olan Hudeybiye'dir. Hadisin lafzından anladığımız mâna, filan yıldızın batması veya doğması ile yağmura kavuştuk demenin küfür olduğudur. Böyle bir söz insanı dinden çıkarır. Çünkü yağmuru yağdıran Cenâb-ı Hak'tır.

Câhiliye devri Arapları yağmuru yağdıranın yıldızlar olduğuna inanırlardı. Şayet yağmuru yağdıranın yıldızlar olduğuna inanılmaz, ama bir yıldızın batmasının veya doğmasının yağmurun yağmasına bir alâmet olduğuna inanılırsa, böyle bir söz küfrü gerektirmez; ancak tenzihen mekruhtur. Hadiste geçen "nev'" kelimesi, ayın menzillerinden biri demektir. Ayın menzilleri yirmi sekiz olup, her menzilde bir gece kalır. Bu menzillerden her biri, o sema sahasında bulunan yıldızlardan birinin adıyla anılır. Bu yıldızların on dördü geceleyin daima ufkun üstünde, diğer on dördü ufkun altındadır. Hangisi batıdan batarsa, "rakib" denilen yıldız doğudan doğar. İlk on dört menzil kuzey menzilleri, sonrakiler güney menzilleridir. Bu yıldızlar birbiri ardından on üçer gün ara ile battığında ve rakibleri doğduğunda, o süre içinde yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket, kıtlık her ne olursa batan yıldıza izafe edilirdi. Araplar, filan şey filan yıldızın batması veya doğmasında meydana geldi derlerdi. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz cereyan eden olaylarla yıldızlar arasında irtibat kurmanın ve olanları yıldızlara izafe etmenin câiz olmadığını belirterek bu alâkayı kesmiştir. Çünkü böyle bir inanış bâtıldır. Şu kadar var ki, yıldızların doğup batmasını bekleyerek, 'Allah'ın kanunu ve sünneti budur; bu sıralar yağmur yağar, kar yağar veya soğuk olur, sıcak olur' diye beklemekte bir sakınca yoktur. Bu sebeple takvimlerde yazılan fırtına, rüzgâr, soğuk ve sıcak olacağı ile ilgili bilgiler böyle tecrübelerin eseridir. Çok kere bunlar beklenildiği gibi aynen vuku bulur. Halkımız arasında kullanılan "sayılı gün" tabiri de bu tecrübî gerçeğin ifâdesinden ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâinatta cereyan eden hadiselerde gerçek fâil Allah Teâlâ'dır. Dolayısıyla yağmur, kar, soğuk, sıcak gibi olayları Allah'a nisbet etmek gerekir.

2. Allah Teâlâ her şeye bir sebep yaratmıştır; dolayısıyla insanlar hükmü o sebebe dayandırırlar. Fakat gerçek fâil, sebebleri yaratan Cenâb-ı Hak'tır.

3. Yağmur yağdırmayı, rüzgâr estirmeyi ve benzeri hadiseleri Allah'tan başkasına nisbet etmek câiz değildir. Bunun böyle olduğuna gerçekten inanılırsa insan kâfir olur; inanılmadığı halde böyle ifade edilmesi ise harama yakın mekruhtur.

326- ??? ????? ???? ????? : ?? ????

MÜSLÜMANA KÂFİR DEMENİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1736- ???? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ?????????? ???????? : ??? ?????? ? ?????? ????? ????? ?????????? ? ?????? ???? ????? ????? ???????? ???????? ???????? » ????? ???? .

1736. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner."

Buhârî, Edeb 73; Müslim, Îmân 111. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 16

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1737- ????? ???? ????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ??? ????? ??????? ?????????? ? ???? ????? : ??????? ??????? ? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? » ????? ???? . « ????? » : ??????.

1737. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kim bir adamı ey kâfir diye çağırır veya ona ey Allah'ın düşmanı derse, o adam da böyle değilse, bu söz, söyleyenin kendisine döner."

Buhârî, Edeb 44; Müslim, Îmân 112

Açıklamalar

Bir müslümana kâfir demek yasaklanmış olup, böyle bir sözü söylemek câiz olmadığı gibi, bu şekilde inanmak en büyük günahlardan sayılır. Bu sebeple ulema bu hadisi müşkil, anlaşılması ve bazı rivayetlerle uzlaştırılması zor hadislerden sayar.

Çünkü büyük günah işleyen, insan öldüren, zina yapan kimse bile kâfir sayılmaz. İslâm dinini kabul etmeyen, bâtıl sayan ve dalâlet ehlinden olanlar dışında müslüman olduğunu söyleyen hiç kimse kâfir olarak nitelendirilmez. Bu sebeple hadisin ifade ettiği mâna, din kardeşine kâfir demeyi helâl sayan kimse olarak yorumlanmıştır. Çünkü bir müslümana kâfir demeyi câiz gören kendisi küfre düşmüş olur. Daha insaflı bir yaklaşım ise, din kardeşine isnad ettiği noksanlık ve ona kâfir demenin günahı kendisine döner, şeklindedir.

Günümüz müslümanlarının bir kısmında da gördüğümüz gibi, tarih boyunca müslüman kişileri tekfire meraklı olan ve bu sorumsuzlukları yüzünden toplumda birlik ve beraberliğin, kardeşlik ve dostluğun yaygınlaşmasını önleyen, bu bilgisizlikleri ve kindarlıkları sebebiyle İslâm düşmanlarına hizmet

ettiklerinin farkında olmayan bir kısım müslümanlar varolagelmiştir.

Çünkü müslüman bir insana kâfir demek, o kişiyi İslâm toplumundan dışlamak anlamına gelir. Kendisine böyle bir söz söylenilen kişi, bu sebeple müslümanlardan uzaklaşıp kâfir sayılan insanlara yaklaşabilir. Bütün bunlara vesile olan insan da büyük vebâle girmiş olur. Müslümanın vazifesi, müslümanım diyen bir insanı dışlamak değil, hata ve günahı varsa onu kardeşçe ve İslâm âdâbına uygun bir tarzda uyarmak, hata ve günahlarından kurtulmasına vesile olmaktır. İşte Peygamber Efendimiz'in bu hadisiyle bizden istediği hassasiyet, müslüman bir kimseye asla kâfir denmemesi, kendine kâfir denilen kimse gerçekten kâfir değilse, o sözün kendisine geri döneceğini bilmesidir.

1809 numaralı hadis de bu konuyla ilgilidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kimseye kâfir denilmesi veya küfürle ilgili bir vasıfla nitelendirilmesi câiz değildir.

2. Bir müslümana kâfir diyen ve bu şekilde inanan kimse kendisi kâfir olur.

3. Müslümanlar birbirlerini tekfir ederek birlik ve beraberliklerini, kardeşliklerini ortadan kaldırmamalı, bilerek veya bilmeyerek düşmanlara hizmet etmemelidir.

327- ??? ????? ?? ?????? ??????? ????????

KÖTÜ SÖZ VE FENA KONUŞMANIN YASAK OLUŞU

Hadisler

1738- ??? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ????????? ??????????? ? ???? ?????????? ? ???? ????????? ? ???? ????????? » ???? ??????? ????: ????? ????.

1738. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min; insanları kötüleyen, lânetleyen, kötü söz ve çirkin davranış sergileyen kimse değildir."

Tirmizî, Birr 48. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 405, 416

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadislerinde bir müslümanda bulunmaması gereken çirkin ve kötü özellikleri saymıştır. Bunları sırasıyla kısaca ifade edecek olursak:

* İnsanları kötülemek kâmil mü'min olmaya manidir. Başkalarının ayıplarını araştıran, birtakım kusurlarını ifşâ eden, soyuna sopuna dil uzatan bir insan kâmil bir mü'min olamaz.

* Lânetçi bir kimse olmak da kâmil mü'min sayılmanın önündeki engellerden biridir. Lânet, Allah'ın rahmetinden kovulmak demektir. Bundan dolayı şeytana mel'ûn yani Allah'ın rahmetinden kovulmuş denir. İnsanları lânetlemek, onları Allah'ın rahmetinden uzak saymak ve kendisini herkesten üstün görmek İslâm ahlâkı ile bağdaşmaz.

* Sözde ve davranışta haddi aşmak, kötü söz ve çirkin davranışlar sergilemek iyi bir mü'mine yakışmaz. Arap dilinde fuhuş kelimesinin ifade ettiği mâna, dilimizde kullanılan anlamından farklı ve daha geneldir. Bu sebeple hayâ duygusuna yakışmayan her söz ve davranış fuhuş olarak adlandırılır.

Bu sayılan kötü hasletler bir toplumda yaygınlaşırsa, insanlar arasında saygı, sevgi, dostluk ve kardeşlik ortadan kalkar. Böyle bir toplum, birlik ve beraberlik ruhunu kaybeder; herkes birbiriyle uğraşır, aralarına kin ve düşmanlık girer, insanlar arasından çıkarılmış en hayırlı bir ümmet ve örnek bir toplum olması gereken mü'minler, özlenen vasıfları taşımaz hale gelirler. Oysa kâmil, yani daha iyi mü'min olmaya özen göstermek ve iyilikte her gün bir adım daha ileriye gitmek her mü'minin üzerine düşen görevlerden biridir.

Bu hadis daha önce 1559 numara ile de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâmil bir mü'min olmak için kötü ahlâk ve çirkin huylardan uzak durmak, iyi ahlâk ve güzel huylarla süslenmek gerekir.

2. İnsanları kötülemek, lânetlemek, çirkin söz ve davranışlar sergilemek bir mü'mine yakışmaz. Bunlar imanın kâmil olmadığına delil teşkil eder.

1739- ????? ?????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ????????? ?? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ?? ?????? ?????? ??????? » ???? ???????? ???? : ????? ???.

1739. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir işte çirkinlik bulunması onu lekeler; bir işte hayâ duygusunun bulunması ise onu süsler."

Tirmizî, Birr 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

İslâm, müslümanlara her hususta iyilik ve güzelliği ön plânda tutmalarını, çirkinliğin her çeşidinden uzak durmalarını öğütler. Çirkinlik neye bulaşırsa onu

lekeler, kirletir ve sevimsiz hale getirir. Konunun mahiyetini iki küçük misâlle açıklayacak olursak, meselâ konuşma anında aşırı sertlik, uygun olmayan kelimeler kullanmak, yalan söylemek, iftira ve gıybet etmek sözlerimizi lekeler, sevimsiz hale getirir. Böyle sözler dinlenilse bile, dinleyeciler üzerinde iyi etki bırakmaz. Çünkü insanlara kötülük yapan biri dahi, aynı şeyin kendisine yapılmasını istemez. Meselâ alış verişinde dürüst olmayan bir tüccarın bu tavrı, onu lekeler ve insanlar nezdinde sevimsiz kılar. Çünkü yaptığı iş kötü ve çirkin bir iştir. Hiçbir toplumda bu çeşit davranışlar tasvip edilmez ve hoş görülmez. İnsan tabiatı, kendisi bizzat yapsa bile kötülük ve çirkinliklerden nefret eder; işte bu sebeple kötülük işleyenler o davranışları alenî değil, gizli saklı yaparlar. Hayâ dediğimiz utanma duygusu kötü ve çirkin sayılan şeylerden uzak durmak, tavır ve davranışlarında ölçülü olmak, herhangi bir işte haddi aşmamaktır. Hayâ duygusu bütün hayırların temeli, her türlü kötülük ve çirkinliklerin zıddıdır. İnsan tabiatı hayâdan hoşlandığı gibi, dinimiz de bu üstün faziletin fertler arasında ve toplumda yayılması ve yerleşmesi için her türlü teşviki yapar ve her tedbire başvurur. Çünkü hayâ, nerede bulunursa orayı süsler ve güzelleştirir. Hayâ ile ilgili olarak, kitabımızın özellikle 682-685 numaralı hadislerinin açıklaması okunabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her türlü çirkinlik ve kötülük, bulunduğu yeri lekeleyip kirletir. Bu sebeple kötülük ve çirkinliklerin her çeşidinden uzak durmak gerekir.
2. Hayâ, en üstün faziletlerdendir. Hayânın hâkim olduğu her iş tasvip görür ve sevilir. Kötülük ve çirkinliği engellemenin yolu hayâ ile süslenmektir.

328- ??? ????? ??????? ?? ??????
????????? ??????? ???????

???????? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ??????

KONUŞMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖZELLİKLER

AĞZINI YAYARAK, KENDİNİ SANATLI KONUŞMAYA ZORLAYARAK, HALKIN ANLAYAMAYACAĞI KELİMELER KULLANARAK, DİL BİLİMİN İNCELİKLERİNDEN BAHSEDEREK KONUŞMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1740- ???? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ?????????????? » ???????? ??????? . ??????? ??????? . « ??????????????? » : ????????????? ?? ????????? .

1740. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyan, haddi aşan kimseler helâk oldular" buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı.

Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, sözlerinde ve işlerinde haddi aşan, ileri giden ve taşkınlık yapan kimselerin bu dünyada sıkıntıdan kurtulamayacaklarını, âhirette de cezayı hak edeceklerini göstermektedir. Hadiste kullanılan "mütenattiûn" tabirinin anlamı oldukça kapsamlıdır. Ondan nelerin anlaşıldığını özetlemeye çalışacağız. Ağzına ve aklına gelen her şeyi önünü ardını, ilerisini gerisini düşünmeden ve sorumluluk hissetmeden konuşan insanlar, dillerinin cezasını hem dünyada hem de âhirette çekeceklerdir. Kendilerini ilgilendirmeyen konulara girenler, akıllarının ermediği meselelere dalanlar, bilmedikleri konularda söz söyleyenler başkaları karşısında gülünç duruma düşerler. İnsanlara karşı büyüklük taslamak için ağızlarını doldurarak konuşan, lugat paralamaya kalkan, dinleyenlerin anlayamayacağı sözler veya günümüzde bazılarının yaptığı gibi yabancı kelime ve terimlerle konuşanlar, güzel konuşuyor dedirtmek için çalışanlar da bu hadisin kapsamına girerler. Tabiî konuşma şeklini ve seyrini değiştirerek, boğazını ve gırtlağını zorlamak suretiyle sesine başka şekiller ve tonlar vermeye çalışanlar ve bütün bunları insanlara karşı gösteri maksadıyla yapanlar da hoş görülmez, kınanırlar. İnsanlar, böyle kimseleri sevmez, onlar çok kere toplumdan dışlanırlar. Fakat böyleleri suçu kendilerinde arayacak yerde insanları suçlar ve onların kendilerini anlayacak seviyede olmadıklarını iddia ederler. Oysa sözün ve konuşmanın gayesi, kişinin düşüncelerini, duygularını, telkin ve tavsiyelerini karşısındakilere en güzel, en kolay ve en faydalı şekilde ulaştırmaktır.

Sadece sözde ve konuşmada değil, her türlü hareket ve davranışta haddi aşmak ve taşkınlık yapmak dinimizde hoş karşılanmamıştır. İslâm, her işte itidali korumayı, ifrat ve tefritten sakınmayı tavsiye eder ve insana dengeli bir hayat sürmenin yollarını, prensiplerini öğretir. Hem fertlerin hem toplumun sağlıklı olması için bu esaslara riayet edilmesi büyük önem taşır. Dünyalık cezalar kişinin dışa akseden söz ve davranışlarına göre olduğu için, ölçüyü kaçıranlar, haddi aşıp taşkınlık yapmalarının cezasını ya toplumdan dışlanarak, ya hapishane köşelerinde veya daha başka bir şekilde hayatlarını zindana çevirerek çekerler.

Hadisi daha önce 146 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sözde ve davranışta haddi aşmamak, taşkınlık yapmamak İslâm'ın temel prensiplerinden biridir.
2. İnsanların anlayamayacakları tarzda, bilinmeyen kelimeler ve yabancı sözcüklerle konuşmak dinimizde mekruh kabul edilmiştir.
3. Kişi ağzına ve aklına gelen her sözü konuşmamalı, iyice düşünüp taşınarak faydalı şeyleri, anlaşılacak tarzda konuşmalıdır.
4. Dışa akseden sözlerimiz ve hareketlerimiz sebebiyle dünyalık cezalara çarptırılacağımızı unutmamak gerekir.

1741- ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ???????

????? ????? ???????? ??????? ?????: «????? ?????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ??????????? » .

????? ???? ????? ? ???????? ? ???? : ????? ??? .

1741. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lugat paralayan erkeklere buğz eder. "

Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 72

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1742- ????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : ????? ???? ??????????? ?????? ? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ? ???????????? ????????? ? ??????? ??????????? ?????? ? ????????????? ?????? ????? ??????????? ? ????????????? ? ???????????????? ????????????????? » ???? ??????? ???? : ????? ??? ? ??? ??? ?????? ?? ??? ?????? ??????? .

1742. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İçinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır. Güzel konuşuyor dedirtmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire lafedenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."

Tirmizî, Birr 71

Açıklamalar

1740 numaralı hadisin açıklamasında da işaret edildiği gibi, sözü ağızda evirip çevirerek, ne kadar güzel konuşuyor dedirtmek için lugat paralamak insanların anlayamayacağı tarzda konuşmak dinimizde hoş görülmemiş ve böyle davrananlar kınanmıştır. Peygamber Efendimiz onların bu halini sığırın ot yerken ağzını evirip çevirmesine benzeterek, bu gibi durumlara düşmekten bizleri sakındırmıştır.

Güzel ahlâka, edep ve hayâya dinimizin verdiği önem bu kitabımızın ilgili bölümlerinde ve konuyla alâkalı hadislerin geçtiği her yerde ele alındı. Özellikle güzel ahlâk konusu 622-632 numaralı hadisler arasında genel anlamda açıklanmıştı.

Güzel konuşmakla, yapmacık konuşmayı birbirine karıştırmamak gerekir. Güzel konuşma, her şeyden önce muhatabın anlayabildiği, ahlâk ve edep kurallarına uygun, anlatılmak istenen konunun mümkün mertebe eksiksiz ortaya konulduğu, konuşulan dilin kâidelerine riayet edilerek yapılan konuşmadır. Bu yasaklanmış değil, bilakis teşvik edilmiştir. Özellikle insanlara dini öğretenlerin bu sayılan noktalara çok dikkat etmesi gerekir. Çünkü onlar inanan insanları Allah'ın dini konusunda bilgilendirmek, inanmayanları İslâm'a çağırmakla görevlidir. Tebliğlerini en güzel şekilde yapmaları gerekir. Bu konuda da yegane örneğimiz ve rehberimiz Resûl-i Ekrem Efendimizdir.

Yapmacık konuşmalar, özentiler, insanların anlayamadıkları kelimelerle onlara hitap ederek kendini farklı gösterme gayretleri, başkalarına karşı bilgiçlik taslama gibi davranışlar İslâmî edebe aykırı kabul edilip yasaklanmıştır. Çünkü bunların her biri karşısındakine karşı saygısızlık anlamına gelir. Ayrıca, böyle davranan kişi kibir ve kendini başkalarından üstün görme duygusunu da yansıttığı için, Allah'ın hoşlanmadığı kötü huylarla vasıflanmış bir kişilik sahibi olduğunu ortaya koyar. Başkalarının hoşuna gidecek tarzda konuşanlar, bulundukları yere ve kendilerini dinleyenlere göre düşüncelerini değiştirir, gerektiğinde hakkı ve hakikati söylemekten uzaklaşırlar. Çünkü böylelerinin gayesi Allah'ın rızâsını kazanmak olmayıp, insanların hoşnutluğunu elde etmektir. Bu ise bir nevi münafıklıktır. İşte bu nitelikteki kötü huylu kimseler, kıyamet gününde Resûl-i Ekrem'in hiç sevmediği ve meclisinden en uzak mesafede bulunanlar olacaktır.

1742 numaralı hadis daha önce 632 numara ile de geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Konuşma esnasında insanların anlama imkânı olmayan birtakım kelimeler, anlamsız sözler sarfetmek, ağzını doldurarak lugat paralamak, bilgiçlik taslamak yasaklanmış olup, bunlar Allah'ın kızgınlığına sebep olur.

2. İnsanlara karşı büyüklük taslamak, ne güzel konuşuyor dedirtmek için bulunduğu yerin havasına kendini uydurmak suretiyle olduğundan başka görünmek câiz olmayıp, münafıklık alâmeti sayılır.

3. Müslüman kimse konuşmasıyla da seçkinliğini göstermeli ve Allah'ın rızasına uygun hareket etmelidir.

4. Güzel ahlâk ve iyi huylu olmak kıyamet gününde Resûl-i Ekrem'in sevgisine lâyık olmanın ve ona yakın bulunmanın vesilesi olduğu gibi, kötü ahlâk ve çirkin huylu olmak da ondan ve onun sevgisinden uzak kalmaya sebep olur.

329- ??? ????? ???? : ???????? ????

"NEFSİM MURDAR OLDU" DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1743- ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ?? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ? ??????? ???????? : ???????? ??????? » ????? ???? .

???? ??????????? : ?????? ??????? ??????? ? ?????? ??????? « ??????? » ??????? ?????? ??????

???????? .

1743. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz 'nefsim pis ve murdar oldu' demesin; fakat nefsim yaramazlaştı desin."

Buhârî, Edeb 100; Müslim, Elfâz 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 76

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz konuşma esnasında kötü ve çirkin kelimelerin kullanılmasını istemezdi. Eğer bir mânayı ifade etmek için aynı anlama gelen farklı kelimeler kullanma imkânı varsa, bunlar arasında edebe en uygun olanın kullanılmasını tavsiye ederdi. Nitekim bu hadiste geçen "habuse" ile "lakise" aynı anlama gelen kelimelerdir. Fakat Efendimiz "habuse" kelimesinin kullanılmasını hoş karşılamamıştır. Sahâbîlerine insanların beğenip güzel bulduğu kelimeler kullanmalarını, çirkin görülen kelimelerden uzak durmalarını öğütlemiştir. Bu prensip, İslâm'ı başkalarına anlatmak isteyenler için çok büyük önem taşır. Çünkü konuşma esnasında kullanılan yersiz bir kelime, bütün olumlu düşünce ve gayretleri boşa çıkarabilir.

Bir mü'minin nefsini pis ve habislikle nitelendirmesini Peygamberimiz doğru bulmamıştır. Çünkü gerçek anlamda kâmil bir mü'mine pislik, murdarlık, kötü ahlâk ve çirkin huyluluk yakışmaz. Fakat nefsine yenik düşmüş ve onun esiri olmuşsa, bundan kurtulmak için elden gelen gayreti sarfeder. Zira mü'mine hiç yakışmayan bir özellik; kötü ve çirkin olduğunu bildiği şeylerde ısrar etmesi, iyiye ve güzele yönelmeye gayret etmemesidir. Bu sebeple müslüman kişi önce niyetini, sonra sözünü, sohbetini ve bütün işlerini düzeltmeli, Allah'ın hoşnut olacağı bir hayatı benimsemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman çirkin kelime ve sözler kullanmaktan sakınmalıdır.
2. Allah Teâlâ müslüman olan kişiye bir üstünlük bağışlamıştır. Bu sebeple bir müslümanın kendisini kötü sıfatlarla nitelendirmesi mekruhtur.
3. Konuşmalarımızda güzel kelimeler kullanmak ve çirkin olan sözlerden sakınmak İslâm edebinin gereklerinden biridir.

330- ??? ????? ????? ????? ??????

ÜZÜME KERM DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1744- ???? ???? ?????????? ????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ???????? ????????? ? ?????? ????????? ????????? » ????? ???? . ???? ??? ????? .

??? ??????? : « ????????? ???????? ?????? ????????? » ??? ????? ??????? ?????? : « ????????? ???????? ???????? ???????? ????? ????????? » .

1744. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üzümü kerm diye isimlendirmeyiniz; çünkü kerm müslimdir."

Buhârî, Edeb 101; Müslim, Elfâz 6–10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 74

Müslim'in bir rivayetinde: **"Kerm, ancak mü'minin kalbidir"** denilmiştir.

Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetlerinde: **"(Üzüme) kerm diyorlar; oysa kerm ancak mü'minin kalbidir"** denilmiştir.

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1745- ?????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ???????? : ????????? ???????? ??????? : ???????? ? ?????????? » ???? ???? . « ???????? » ???? ?????? ??????? ? ????? ????? ??????? ?????? .

1745. Vâil İbni Hucr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz kerm demeyiniz; fakat yaş üzüm ve üzüm asması deyiniz."

Müslim, Elfâz 12

Açıklamalar

Hadislerde geçen "ıneb", "kerm" ve "habele" kelimelerinin her üçü de üzüm anlamına gelir. Araplar "ıneb" kelimesini yaş üzüm ve üzüm çubuğu, "habele" kelimesini üzüm bağı anlamında kullandıkları gibi, "kerm"i de hem üzüm, hem bağ, hem de şarap anlamında kullanırlardı. Şarap insanı cömertliğe sevkettiği için ona "kerm" adı verildiği söylenir. Çünkü "kerm", cömertlik anlamına gelen "kerem"le aynı kökten türemiştir.

İşte Peygamber Efendimiz'in üzüme "kerm" adı verilmesini hoş görmemesi ve yasaklamasının sebebi, bazı kimseler bu kelimeyi duyunca akıllarına şarap gelebilir, nefislerine yenik düşerek onu içmeye yönelebilirler endişesidir. Çünkü şarap Allah'ın emri ile haram kılınmış ve içilmesi kesinlikle nehyedilmiştir. Şu bir gerçektir ki, bütün kötülüklerin anası kabul edilen içki, insanın aklını karıştırır, görüş ve düşüncesini bozar, malı telef eder, aileyi yıkar ve nesilleri çürütür. Toplumda onu özendirici, hatırlatıcı ve teşvik edici her etkeni ortadan kaldırmak gerekir.

Efendimiz "kerm" ifadesine ancak mü'minin kalbinin veya müslüman kişinin kendisinin lâyık olduğunu hatırlatmıştır. Mü'minin kalbine veya müslümana bu adın veriliş sebebi, kalbinde iman, takvâ, nur, hidâyet, doğruluk ve bu isimlendirmeyi hak eden benzeri nitelikler bulunmasıdır. Resûl-i Ekrem bu tavsiyeleriyle insanların zihinlerinde kötü ve çirkin çağrışımlar uyandıracak kelime ve sözlerin kullanılmasını hoş karşılamadığını ortaya koymuştur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar işittiği zaman zihinlerinde kötü ve çirkin çağrışımlar uyandıracak kelime ve sözleri kullanmak mekruhtur.
2. Güzel şeyler ifade eden kelimeleri, kötü ve çirkin şeyler için kullanmamak gerekir.
3. Peygamber Efendimiz, toplumda iyiliklerin yaygınlaşması, kötülük ve çirkinliklerden uzaklaşılması için gereken her tedbire başvurmuştur.
4. Şarap içilmesini, dinimiz kesinlikle yasaklamıştır.

331- ??? ????? ?? ??? ????? ?????? ????
?? ????? ??? ??? ???? ???? ??????? ?????

BİR KADININ GÜZELLİĞİNİ
BİR ERKEĞE ANLATMANIN YASAK OLUŞU

BİR KADININ GÜZELLİKLERİNİ BİR ERKEĞE ANLATMANIN
YASAKLANDIĞI ANCAK O KADINI NİKÂHLAMAK GİBİ ŞERİATA
UYGUN BİR MAKSATLA BUNA İHTİYAÇ DUYULURSA
ANLATILMASINA İZİN VERİLDİĞİ

Hadis

1746- ???? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ???????? ???????? ????????? ? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? » ????? ???? .

1746. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kadın, başka bir kadınla çıplak vücutları birbirine temas ederek yatmasın. Sonra o kadını kocasına anlatır da, kocası sanki o kadına bakıyormuş gibi olur."

Buhârî, Nikâh 118. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 38

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin "müttefekun aleyh" tir diye naklettiği bu hadis Müslim'in *Sahih*'inde yer almamaktadır. Ancak Buhârî dışındaki bir çok kaynakta da sahih bir rivayet olarak çeşitli senedler ve farklı lafızlarla nakledilmiştir.

Peygamber Efendimiz, toplumda fitne ve huzursuzluk kaynağı olması muhtemel, aynı zamanda kişinin günaha girmesine vesile olacak ve edep kurallarına aykırı düşen davranışlara müsamaha göstermemiştir. Çünkü böyle bir tavır daha büyük musibetlerin ortaya çıkmasına, tamiri imkânsız birtakım hataların işlenilmesine sebep olabilir.

Bu hadiste anılan husus bunların önemlilerinden biridir. Esasen Peygamber Efendimiz, bir erkeğin başka bir erkekle, bir kadının da başka bir kadınla bir örtü altında ve vücutları birbirine temas edecek şekilde yatmalarını yasaklamıştır. Bir kadının aynı yatakta yattığı bir başka kadının birtakım güzelliklerini veya niteliklerini kocasına anlatması yasaklanmışsa, bir erkeğin de başka bir erkeğin özelliklerini ve niteliklerini kendi hanımına anlatması yasaklanmıştır. (Bu konuda bazı rivayetler için bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 304, 314, 440, 460; II, 326, 447, 497; III, 348, 356, 395; Tirmizî, Edeb 38). Çünkü bir yabancı kadını bir erkeğe, bir erkeği bir kadına meşrû bir sebep olmaksızın tavsif edip anlatmak, sanki onu görüyormuş veya ona bakıyormuş gibi günah sayılır. Her şeyden önce bir başkasının vücudu ile ilgili gizli olması gereken mahrem bilgileri başkalarına anlatmak dinimizde yasaklanmış olup câiz değildir. Bir başka kadının veya erkeğin câzip yönleri kendilerine anlatılan eşler, anlatılana özlem duyarak birbirinden soğur, nefret eder, neticede kendi yuvalarının yıkılmasına sebep olabilirler. Böyle olmasa dahi başkasının mahremiyetini dinlemek İslâm edep ve ahlâkıyla hiç bağdaşmayan çirkin bir davranıştır. Bu sebeple de Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır. Sözlü olarak anlatmanın yasak olduğu bu gibi durumların açıktan medyada teşhiri elbette öncelikle yasaktır. Teşhircilik, toplumun ahlâkını, aile bağlarını olumsuz etkileyici ve yaygın huzursuzluklar üreticidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kadının başka bir kadınla, bir erkeğin başka bir erkekle vücutları çıplak olarak birbirine değecek şekilde yatmaları yasaklanmış olup, câiz değildir.
2. Bir kadının, yabancı bir kadının vücudunu ve güzelliğini kendi kocasına anlatması câiz değildir.
3. Bir kadını nikâhlamak ve onunla evlenmek isteyen bir erkeğe o kadının güzelliğini ve özelliklerini anlatmakta bir sakınca yoktur.
4. İslâm, doğması muhtemel tehlikelerin tedbirlerini önceden almaya özen gösterir.
5. Kadını teşhir aracı yapmak kesinlikle yasaklanmıştır.

332- ??? ????? ??? ???????? ?? ?????? : ???????? ???? ?? ?? ???
?? ???? ??????

İNSANIN DUA EDERKEN, "ALLAHIM DİLERSEN BENİ

BAĞIŞLA" DEMESİNİN MEKRUHLUĞU VE İSTEĞİNİ KESİN BİR DİLLE İFADE ETMENİN GEREKTİĞİ

Hadisler

1747- ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ????????? ????????? : ????????? ??????? ?? ???? ?????? : ????????? ????????? ???? ?????? ? ????????? ??????????? ? ???????? ?? ??????? ???? » ???????? ???? .

??? ?????? ????????? : « ?????? ? ????????? ???????????? ??????????? ? ??????? ?????? ??????? ?? ??????????? ??????? ????????? » .

1747. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz dua ederken: Allahım! Dilersen beni bağışla; dilersen bana merhamet et, demesin. Dilediğini kesin bir dille istesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir kuvvet yoktur."

Buhârî, Daavât 21, Tevhîd 31; Müslim, Zikr 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 77

Müslim'in bir rivayeti şöyledir: **"Fakat kesin bir şekilde istesin ve isteğini büyük tutsun. Çünkü vereceği hiçbir şey Allah'a büyük gelmez."**
Müslim, Zikr 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1748- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ??? ????????? ? ??????????? ??????????? ? ???? ????????? : ????????? ???? ?????? ? ????????? ? ????????? ?? ??????????? ???? » ????? ????.

1748. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz dua ettiği zaman kesin bir ifade ile dilekte bulunsun. Allahım! Dilersen bana ver, demesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir güç yoktur."

Buhârî, Daavât 21; Müslim, Zikr 7

Açıklamalar

Allah'a dua ederken "dilersen bağışla" gibi sözler söylenilmesi ve duanın böyle şartlara bağlanması mekruhtur. Çünkü bu tarz ifadeler, bir başkası tarafından zorlanabilen, dilediğini rahatça yapamayacak durumda olan kimseler hakkında kullanılır. Oysa Azîz ve Celîl olan Allah böyle şeylerden münezzehtir ve Cenâb-ı Hakk'ı bir şeye mecbur edecek hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Ayrıca böyle sözler, sanki kendini müstağni kabul etmek, "verirsen de olur vermezsen de" der gibi bir anlam ifade eder ki, Allah Teâlâ'ya karşı kullanılması asla affedilmez bir hitap tarzıdır. İsteğinin kabul edilip edilmeyeceğinden şüphe etme düşüncesi de yersizdir; zira Allah cimri değil cömerttir, kerîmdir; her isteyene istediğini verir. Bu sebeple duada kesin ifadeler kullanılmalı, samîmi ve ihlaslı olunmalı, istenilen şey kesin olarak ve kararlı bir şekilde Allah Teâlâ'ya arzedilmelidir. Çünkü O'nun vereceği hiçbir şey kendisine zor gelmez ve hiçbir şey O'nun nezdinde büyük değildir. Bir kudsî hadiste bu husus şöyle belirtilir: *"Bütün insanlar düz bir arazide toplansalar, herkes ne isteği varsa istese, ben de herkese istediğini versem, yine de mülkümden hiçbir şey eksilmiş olmaz."* O, her şeye kâdirdir ve bütün mevcûdât O'nun emrinin altındadır. Bir insan bunları bilerek Allah'a yalvarıp yakarmalı ve dua etmelidir.

Dua, Allah'a duyulan tam güveni en iyi şekilde yansıtan bir üslupla yapılmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'ya dua ederken ve O'ndan bir şey isterken "dilersen", "istersen" gibi şarta bağlı kelimelerle dua etmek câiz değildir.
2. Allah Teâlâ'ya dua eden ve dilekte bulunan kimse, kesinlik ifade eden cümlelerle talepde bulunmalıdır.
3. Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunan, Allah'ın duasına icabet edeceğine ve kendisine merhametiyle muamele yapacağına kesin olarak inanmalıdır.
4. Cenâb-ı Hak, dileyene dilediği şeyi verir; O'nu zorlayan hiçbir güç yoktur. Kesin ifadelelerle Allah'tan bir şey istemek asla O'nu zorlamak anlamına gelmez. Her şey Allah'ın elindedir ve verdiği O'nun mülkünden hiçbir şey eksiltmez.

333- ??? ????? ??? : ?? ??? ???? ???? ????

"ALLAH VE FİLANCA DİLERSE" DEMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1749- ??? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ???????? : ?????? ?????? ????? ?????? ? ?????? ?????? : ??? ????? ?????? ? ????? ????? ?????? » ???? ??? ???? ???????? ????.

1749. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz, Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Fakat, Allah dilerse sonra filanca dilerse deyiniz."

Ebû Dâvûd, Edeb 84

Açıklamalar

Söz söylemek, konuşmak insanın en önemli özelliğidir. İnsanın saâdeti de felâketi de öncelikle diline bağlıdır. Bu sebeple dinimiz konuşmalarımız için önemli kurallar koymuştur. Bu kurallara uymak, hata ve kusurlarımızı en aşağı seviyeye indirmemize vesile olur. Her dilin kendine has ifade özellikleri vardır. Arap dilinde "vav" atıf harfi, bir işte birlik ve müşterekliği ifade eder. Dilimizde "ve" bağlacı olarak kullandığımız bu harf, Türkçe'de de aynı işlevi görür. "Allah dilerse ve filanca dilerse" denildiği zaman, Allah Teâlâ ile yaratıklarından biri âdeta denk tutulmuş ve ortak kılınmış olur ki bu câiz değildir; çünkü Allah'ın dilemesinin bir başlangıcı ve sonu yoktur; yani O'nun dilemesi kadîm ve ezelîdir; dilediği her şey, O dilediği anda olur. Kulun dilemesi ise başı ve sonu belirli ve imkân dahilinde olan bir arzu ve temenniden ibarettir; olması ya da olmaması Allah'ın gücü ve kudreti dahilindedir. O'nun dilediği olur dilemediği olmaz. Dolayısıyla her ikisini bir görerek birbiri üzerine atfetmek, bağlamak câiz değildir. Böyle bir ifade kullanılacaksa, atfi "vav" harfi ile değil, Arapça'da başka bir atıf edatı olan "sümme" ile yapmak gerekir. "Allah dilerse sonra filanca dilerse deyiniz" buyurulmasının sebebi budur. Çünkü sonra anlamına gelen "sümme" atıfta birlikteliği ve müşterekliği değil, farklılığı, zaman aralığını, tertibi ve sıralamayı ifade eder. Peygamber Efendimiz bu hadisleriyle sahâbîlere ve ümmete söz söyleme edebini öğretmiş olmaktadırlar. Hatta Efendimiz, bizzat kendisini söz konusu ederek *"Allah dilerse ve Muhammed de dilerse demeyiniz; fakat Allah dilerse sonra Muhammed de dilerse deyiniz"* buyurmuştur (İbni Mâce, Keffârât 13; Dârimî, İsti'zân 63; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 72, 393).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir istek, dilek ve temennide Allah Teâlâ ile O'nun yaratıklarını birlikte ve müşterek anmak câiz değildir.
2. Allah Teâlâ bir şeyin olmasını dilerse, o şey dilediği anda olur; olmasını dilemediği bir şey ise ebediyen olmaz.
3. Bir şey kulun dilemesiyle değil; Cenâb-ı Hakk'ın dilemesiyle olur.
4. Dinimizde her şeyin olduğu gibi, konuşmanın ve söz söylemenin de bir edebi vardır. İnsan söz söylerken ve konuşurken çok dikkatli olmalı ve yanlış yapmamaya özen göstermelidir.

334- ??? ????? ?????? ??? ?????? ??????

?????? ?? ?????? ???? ???? ?????? ?? ??? ??? ????? ????? ????? ????. ???? ?????? ?????? ?? ??????? ?? ??? ??? ????? ??? ??????? ??????? ???? ?????? ?? ????? ??????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?? ????? ??? ???? ???? ???? ??? ??? ????? ???? ?? ?? ?????? ???? ?????? ???? ????? ?? ????? ???. ??? ?????? ???????? ??????? ??? ?? ?? ?????.

YATSIDAN SONRA KONUŞMANIN MEKRUH OLDUĞU

Nevevî şöyle demektedir:

Bu başlıkla anlatılmak istenilen, diğer vakitlerde konuşulan mübah sözler olup, bunları konuşmakla konuşmamak arasında bir fark yoktur. Bu vaktin dışında haram veya mekruh kabul edilen sözler ve sohbetler, yatsıdan sonra daha da şiddetle haram ve mekruhtur. İlim müzâkeresi, sâlihlerin hayat hikâyelerinin anlatılması, güzel ve üstün ahlâktan bahsedilmesi, misâfirlerle sohbet, muhtaç olanın ihtiyacının giderilmesi ve benzeri hayırlı işler hakkında konuşmak mekruh değil müstehaptır. Herhangi bir mâzeret veya bir engel sebebiyle konuşmak da mekruh değildir. Andığım bu konuların her biri hakkında bir çok sahih hadis bulunmaktadır.

Hadisler

1750- ???? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????????? ???????? . ????? ???? .

1750. Ebû Berze *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra da konuşmayı hoş karşılamazdı.

Buhârî, Mevâkît 23; Müslim, Mesâcid 236 . Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 11; Nesâî, Mevâkît 20; İbni Mâce, Salât 12

Açıklamalar

Kitabımızın namaz ve faziletleri bölümünde yatsı namazıyla alâkalı bazı hususlara ana hatlarıyla temas edilmişti. Yatsı namazının ve onu cemaatle kılmanın ecri ve fazileti ile ilgili olarak özellikle 1073-1075 numaralı hadislerde bilgi verilmişti. Ebû Berze'nin bu rivayetinden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yatsı namazından önce uyumayı, namazdan sonra da konuşmayı uygun bulmadığını öğrenmekteyiz. Hadis kitaplarımızın namaz bölümlerinde konuyla ilgili başka rivayetler de vardır. Yatsı namazından önce uyumanın hoş görülmemesi, uyuyan kimsenin iyice uykuya dalıp bir daha uyanamama tehlikesi oluşu, namazı faziletli sayılan vaktinde kılamayacak ve cemaat sevabına kavuşamayacak olmasındandır. Hadîs-i şerîflerde belirtildiği gibi sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam etmenin fazilet ve önemi başka namazlardan daha fazladır. Yatsıdan önce uyumaya müsamaha edilmesi, cemaate devam edilmemesi hatta yatsıyı kılmadan sabahlanılması gibi kötü bir sonuca sebep olabilir. İmam Tahâvî, yanında uyandıracak kimse bulunmak şartıyla yatsıdan önce uyumanın câiz olduğunu söyler.

Yatsı namazından sonra konuşmanın hoş karşılanmayışının sebebi ise, uykusuz kalınmasından dolayı fazileti çok olan gece namazı, hatta sabah namazına uyanamama tehlikesidir. Ayrıca gece çok oturan ve uykusunu tam alamayıp dinlenemeyen kimseler gündüz yapmaları gereken işleri tam ve verimli bir şekilde yapamazlar. Fakat hadiste tavsiye edilen bu husus bir yasaklama olmayıp, faydasız sözlerden, helâl olmayan eğlencelerden ve zamanı boşa geçirmekten sakındırmadır. Faydalı sözler, hayra yönelik sohbetler, ders müzâkeresi, misafir ağırlamak, çoluk çocuğu ile hasbihal etmek, sâlih kişilerin meclislerinde bulunmak, kısacası dinimizin iyi ve güzel bulduğu şeylerle meşgul olmak kınanmış veya yasaklanmış olmayıp bilakis müstehaptır. Nitekim bir sonraki hadiste göreceğimiz gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz bizzat kendisi yatsı namazını kıldırdıktan sonra ashâba hitap etmiş ve onları bilgilendirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyanamama tehlikesi var veya kendisini uyandıracak bir kimse yoksa, yatsı namazını kılmadan uyumak mekruhtur.

2. Yatsı namazından sonra faydasız sözler ve meşrû olmayan eğlencelerle vakit geçirmek mekruhtur.

3. Yatsı namazından sonra faydalı sohbetler yapılması, misafir ağırlanması, çoluk çocuk ile hasbihal edilmesinde bir sakınca yoktur.

4. Gece namazına veya sabah namazına kalkamayacak, bir sonraki gün işine engel olacak kadar uykusuz kalmak doğru değildir.

5. Müslümanlar zamanlarını namaz vakitlerine göre ayarlamalı, her namazı vaktinde kılmaya özen göstermeli ve her işi zamanında yapmaya gayret etmelidir.

1751- ????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?? ????? ?????????? ??????? ?????? ? ????? : « ????????????? ??????????? ?????? ? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?? ??????? ??????? ???? ???? ?????? ???????? ???????? ????? » ????? ???? .

1751. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatının sonlarında cemaate yatsı namazını kıldırıp selâm verdikten sonra şöyle buyurdu:

"Bu geceyi görüyorsunuz ya! İşte bu geceden itibaren yüz sene sonra bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."

Buhârî, İlim 41, Mevâkît 20, 40; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 217

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi bu konuya almasının sebebi, yatsı namazından sonra faydalı şeyler konuşmanın ve sohbet etmenin yasaklanmış olmadığını ortaya koymaktır. Bir önceki hadiste, yatsı namazından sonra konuşmanın hangi durumlarda ve şartlarda mekruh sayıldığını açıklamıştık. Dolayısıyla bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Esasen faydasız ve boş sözler sadece yatsı namazından sonra değil, her zaman mekruhtur.Yatsı namazından sonrasının özellikle anılması, insanların işten güçten elini çektiği gece vaktinde sohbete daha düşkün olmaları sebebiyledir. Nitekim günümüzde de oyun eğlence vakitleri daha çok gece saatleridir. Haddi aşacak derecede oyun ve eğlencelerin, haramların işlendiği toplantıların neticede nelere mal olduğunu her gün müşâhade etmek mümkün olmaktadır. Emniyet güçlerinin ve yerel yönetimlerin en büyük problemlerinden birinin bu konular olduğunu düşünürsek, İslâm'ın iman ve ahlâk boyutları içinde halletmeye çalıştığı bu meselelerde ne kadar başarılı olduğu daha iyi anlaşılır.

Peygamber Efendimiz'in bu konuşmalarını âhirete göçmelerinden bir ay kadar önce yaptığı belirtilir. Konuşmanın muhtevasından, Resûl-i Ekrem'in vefatından yüz sene sonra, o gün hayatta bulunanlardan hiç kimsenin sağ kalmayacağını öğrenmiş bulunmaktayız. Bu sebeple, Peygamberimiz'in ölümünden yüz sene geçtikten sonra sahâbî olduğunu iddia eden hiç kimsenin sözüne itibar edilmemiş, böyle bir iddiada bulunanlar yalancı kabul edilmiştir. Nitekim en son vefat eden sahâbî olduğu kabul edilen Ebü't-Tufeyl Âmir İbni Vâsile'nin ölüm tarihi hicrî 100-110 yılları arasıdır. Söz konusu yüz yıl sadece müslümanları değil, kâfirleri de kapsamaktadır. Çünkü Peygamber Efendimiz sadece müslümanlara değil, bütün insanlara gönderilmiştir. Şu kadar var ki, müslümanlar ümmet-i icâbet, kâfirler ise ümmet-i dâvet kabul edilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatsı namazından sonra faydalı konuşmalar, hayırlı toplantılar ve sohbetler yapılması câizdir.

2. En son vefat eden sahâbî, Ebü't-Tufeyl Âmir İbni Vâsile olup hicrî 100-110 yılları arasında vefat etmiştir.

3. Peygamber Efendimiz'in vefatından yüz sene geçtikten sonra sahâbî olduğunu iddia edenlerin bu sözüne itibar edilmez. Çünkü Hz. Peygamber'in vefatı anında hayatta olan hiç kimsenin yüz seneden fazla yaşamayacağını Efendimiz haber vermişlerdir.

1752- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ????? ? ???? ????????? ????? : ????? ????????? ??????? : « ???? ????? ???????? ???? ??????? ? ????? ???????? » ?????????? ???? ????????? ?? ?????? ?? ???????????? ????????? » ???? ??????? .

1752. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre sahâbîler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'*in mescide gelmesini beklediler. Neticede gece yarısına yakın bir zamanda onların yanına geldi ve yatsı namazını kıldırdı. Namazdan sonra bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

"Dikkatinizi çekerim! İnsanlar namazlarını kılıp ardından uyudular. Sizler ise namazı beklediğiniz sürece namaz sevabı kazandınız."

Buhârî, Mevâkît 25

Açıklamalar

Enes *radıyallahu anh'* den rivayet edilen bu hadis daha önce 1065 numara ile de geçmişti. Burada zikredilişinin sebebi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yatsı namazından sonra ashâba konuşmuş olmasıdır. Peygamberimiz yatsı namazını bazı kere vaktin evvelinde, bazan da geç vakitte kıldırırdı. Bu durum, mevsim ve hava şartlarına, cemaatin mescide gelişine göre farklılık arzederdi. Cami ve mescitlere erken gelenler, abdestli olarak namaz vaktini bekledikleri sürece namazda imiş gibi sevap kazanmakta idiler. Mescitte farz namazı cemaatle kılmayı beklerken, kazaya kalmış namazları kılmak, nafile namaz kılmak, Kur'an okumak, Allah'ın zikri veya dua ile meşgul olmak faziletli ameller olarak kabul edilir. Peygamber Efendimiz geç de olsa yatsı namazını cemaatle kıldıktan sonra bazı kere onlara konuşmuş, birtakım tavsiyelerde bulunmuş ve bunda bir sakınca görmemiştir. Şu halde yatsı namazından sonra her türlü konuşmanın yasaklanması diye bir şey söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz yatsı namazını bazan ilk vaktinde, bazan da geç vakitte kıldırmıştır.

2. Mescide erken gelip abdestli olarak diğer namaz vaktini beklemek sevaptır.

3. Yatsı namazından sonra cemaate konuşma yapmak, vaaz ve nasihatta bulunmak câizdir.

335- ??? ????? ?????? ?????? ?? ???? ????? ??? ????? ??? ??? ??? ??? ????

KADININ KOCASININ ÇAĞRISINA UYMA ZORUNDA OLUŞU

DİNİ BİR ÖZRÜ BULUNMADIĞI SÜRECE BİR KADININ KOCASI KENDİSİNİ ÇAĞIRDIĞI VAKİT ONUN YATAĞINA GİTMEMESİNİN HARAM OLUŞU

Hadis

- ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ????????? ?????????? ???? ???????? ??????? ? ?????? ???????? ???????? ? ?????????? ??????????? ??? ??????? » ????? ????. ??? ????? : ?????? « ??????? » .

1753. Ebû Hüreyre *radıyallah anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir erkek hanımını yatağına çağırır, o da gelmez ve kocası kendisine kızgın vaziyette gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet eder."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 7, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40

Buhârî'nin bir rivayetinde: **"Kadın kocasının yatağına dönünceye kadar"** buyurulur.

Açıklamalar

İslâm dini, toplumun en küçük çekirdeğini ve temelini oluşturan aileye büyük bir önem verir. Aile hayatında karşılıklı uyum içinde huzurlu bir ortamın oluşması, her şeyden önce karı ile kocanın birbirinin hak ve hukukuna saygılı olmalarına, sevgi ve şefkat esasına dayalı ilişkilerin düzenli bir şekilde devamına bağlıdır. Kadın ve erkek, bir elmanın iki ayrı yarısı gibi, birbirini tamamlayan, biri diğerine muhtaç olan ve ilâhî hikmetin gereği bu duygularla yaratılıp donatılmış iki farklı cinsiyettir. Bu ikisinin birleşmesiyle ortaya çıkan aile hayatının uyumlu bir şekilde devam etmesi için Cenâb-ı Hak erkeği evin reisi yapmış, kadına da yuvanın huzuru açısından kocasıyla iyi geçinip ona itaat etmesini emretmiştir. Birden fazla insanın bulunduğu her yerde içlerinden birinin reis olması, diğerlerinin de ona uyması birlikte ve âhenkli bir şekilde yaşamanın zaruretlerindendir.

Bu açıdan bakılınca, dînî yönden yasak olmayan her hususta toplum içinde başkan mevkiinde bulunana, ailede reis olana uyulması gerekir. Kadın, kocasının meşrû olan emir ve isteklerine karşı çıkmamalı, erkek de aynı şekilde hanımına asla zulüm etmemeli, onu üzmemeli, uygun olan arzu ve isteklerini yerine getirmelidir.

Kocanın meşrû olan isteklerinden biri de, hanımının onun cinsî duygularına değer vermesi ve bunun gereğini yerine getirmesidir. Dinî ve meşrû bir mazereti olmadıkça kadının bu isteğe karşı çıkmaması ve kocasının arzusunu yerine getirmesi gerekir. Şüphesiz kadının bir robot olmadığı, onun da duyguları olduğu ve istenildiği anda kendisini eşiyle beraber olmaya arzulu hissetmeyeceği düşünülebilir. Fakat bütün bunlar ona kocasını öfkelendirme, meleklerin lânetine hedef olma, hatta yuvasının bozulmasına sebep olacak bir ortam doğurma hakkı vermez.

Daha önce hadisimiz 283 numara ile de geçmiş, bu hususlara orada yeterince işaret edilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimiz aile hayatına ve huzurlu bir aile ortamının oluşmasına büyük önem verir.
2. Kadın, kocasının beraber olma isteğini meşru bir mazereti olmaksızın geri çevirmemelidir.
3. Meşru mazeret, hastalık hali, hayız ve nifas durumu, Ramazan orucu tutmakta olması gibi bir farzı yerine getiriyor olmasıdır.
4. Kocasının birlikte olma isteğini yerine getirmeyen kadın hem kocasını günaha sokmuş, hem Allah'ın gazabını, hem de meleklerin lânetini üzerine çekmiş olur.

336- ??? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????

KOCASI YANINDA BULUNAN BİR KADININ ONUN İZNİNİ ALMADAN NAFİLE ORUÇ TUTMASININ HARAM OLDUĞU

Hadis

1754- ??? ???? ???????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ????????? » ????? ???? .

1754. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocası yanında iken onun iznini almadan bir kadının nafile oruç tutması helâl olmaz. Kadın, kocasının izni olmadıkça, evine hiç kimsenin girmesine izin veremez."

Buhârî, Nikâh 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53

Açıklamalar

Dinimiz, karı ile kocanın birbirlerinin hak ve vecibelerine saygılı olmaları gereğini onlara çeşitli vesilelerle hatırlatır. Karı koca, baba oğul, kardeşler arasında bile arzu ve isteklerin her zaman birbirine uymadığı görülür. Anlayış ve hoşgörü, sevgi ve saygı, hak ve hukuka riayet bütün meselelerin hallinde yegâne çaredir. Ailenin reisi olan kocanın hakkı, bir hanım için nafile oruç tutmaktan daha önce gelir.

Bu sebeple kadın, kocasının iznini almadan nafile oruç tutamaz. Bir kadının kocasının iznini almadan nafile oruç tutmasını Hanefi mezhebi ulemâsı haram saymıştır. Şâfiî mezhebinde ise bunun hükmü mekruhtur. Fakat izin almadan oruca niyet etmişse orucu sahih olup, tamamlaması gerekir. Farz olan ramazan orucu bu iznin dışındadır. Çünkü ramazanda karı ve koca her ikisi de oruç tutmakla mükelleftir. Kazaya kalan ramazan orucunu tutmak farz olduğu için, farzın kazası da izin almayı gerektirmez. **"Kocası yanında iken"** denilmesinin sebebi, kocası yoksa onun iznini almadan oruç tutulabileceği içindir. Kocaları yanında bulunan müslüman hanımlar hem haram işlememek hem de aile huzursuzluğuna sebep olmamak için kocalarından izin almak suretiyle nafile oruç tutmalıdırlar. Dindar ve anlayışlı bir koca da bu gibi hususlarda hanımına anlayışlı davranmalıdır.

Kadınlar, kocalarının evlerinin bekçileri olup, onlar evde olmadığında sorumluluk kendilerine aittir. Fakat evin asıl sahibi ve emniyetinden mesul olan erkektir. Bu sebeple kadının evde yapacağı tasarruflar konusunda erkeğin izninin olması gerekir. Özellikle dedi koduya yol açacak ve aile huzurunu bozacak davranışlardan son derece sakınılması icap eder.

Bir hanımın dikkat edeceği hususların başında, kocasının izni olmadıkça yabancı kimselerin eve girmesine hiçbir şekilde izin vermemesi gelir. Bir çok aile yuvasının yıkılmasının, hatta cinayetler işlenmesinin ve ardı arkası kesilmeyen huzursuzlukların ortaya çıkmasının en önemli sebebi, dinimizin yasakladığı ve asla câiz görmediği bazı tutum ve davranışlardır.

Bundan dolayı mü'min bir kadın, kocasının izin verdikleri dışında hiç kimseyi kocası yokken evine almamalıdır. Evine almaması gerekenler sadece yabancı erkekler olmayıp, kocasının gelmesini istemediği kadınlar da aynı hükme tâbîdir. Ancak çok zarûri durumlar bu hükmün dışında tutulmuştur. Meselâ kiracı olarak oturulan bir evin sahibinin evi görmek için gelmesine izin verilmesi gibi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kocanın kadın üzerindeki hakkı nafile oruçtan önce gelir.
2. Kocası yanında olan bir kadının onun iznini almadan nafile oruç tutması haramdır.
3. Farz olan ramazan orucunu tutmak için kadının kocasından izin alması gerekmez.
4. Kadının kocasının izni olmaksızın yabancı bir erkeği veya kadını evine misafir olarak kabul etmesi câiz değildir.

337- ??? ????? ??? ??????? ???? ?? ?????? ?? ?????? ??? ???????

İMAMA UYAN KİMSENİN İMAMDAN ÖNCE BAŞINI RÜKÛ VE SECDEDEN KALDIRMASININ HARAM OLUŞU

Hadis

1755- ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ????? ??????? ??????? ?????? : « ????? ??????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ? ???? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????» ????? ???? .

1755. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, imamdan önce başını (rükû veya secdeden) kaldırdığı zaman, başını Allah Teâlâ'nın merkep başına veya suretini merkep suretine çevirmesinden korkmuyor mu?"

Buhârî, Ezân 53; Müslim, Salât 114-116. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a 56; Ebû Dâvûd, Salât 75; Nesâî, İmâmet 38; İbni Mâce, İkâme 41

Açıklamalar

Cemaatle namaz kılanlar bir imama uymaya niyet etmiş olurlar. İmama uyan kimse onu takip etmek ve yaptıklarını ondan hemen sonra yapmak zorundadır. Hem imama uymak, hem de uymamış gibi ondan önce hareket etmek câiz değildir. Kendisi imama değil de imam kendisine uyacakmış gibi davranan kimse ahmaklık etmiş olur. Böyle bir insanın merkebe benzetilişi işte bu ahmaklığı sebebiyledir. Çünkü merkebin vasfı ahmaklık, basiretsizlik ve inatçılıktır. Ulemanın bir kısmı bu hadisteki benzetmeyi mecâzî bir anlatım olarak kabul ederken, bir kısmı hakikate hamledilmesinde bir sakınca görmezler. İbni Hacer, hadisi açıklarken Dımaşk'ta vuku bulmuş bir olaya dikkat çeker ve hadisteki bu benzetmenin gerçekleşmesini kabul etmeyerek imamdan önce rükû ve secde yapan bir hadis şeyhinin yüzünün tamamen merkep başına döndürüldüğünü gören kişilerin olaya şahit oluşlarını anlatır. İnsanın sûretinin hayvan şekline çevrilmesi olayına mesh denilmektedir. Bazı âlimler mesh olayının Ümmet-i Muhammed için vukûunun câiz olmadığını ifade ederler. Fakat Peygamber Efendimiz'den rivayet edilen bir hadiste: *"Bu ümmetin en son gelenlerinde hasf de, mesh de, kazf de olacaktır"* (Ebû Dâvûd, Melâhim 10; Tirmizî, Fiten 21, 28; İbni Mâce, Fiten 29) buyurulur. **Hasf**, yerin açılıp üzerindekileri yutması; **mesh**, insanın hayvan suretine bürünmesi; **kazf** ise gök yüzünden taş yağması demektir.

Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ardında namaz kılan bir kişi ondan önce rükûa varıp başını Peygamberimiz'den önce rükûdan kaldırmıştı. Namaz bitince Efendimiz:

– *"Böyle yapan kim?"* diye sordu. O kişi:

– Benim yâ Resûlallah, deyince:

– *"Namazın güdük olanından sakınınız. İmam rükûa vardığında rükûa varınız, başını kaldırdığında başınızı kaldırınız"* buyurdular.

Abdullah İbni Mes'ûd da, imamdan evvel davranan ve ondan önce rükû ve secde yapan bir kimseye:

"Sen ne yalnız kıldın, ne de imamına uydun" diyerek onu ikaz etmiştir. Hatta İbni Ömer'in böyle davranan bir kişiye namazını iade ettirdiği nakledilir. Fıkhî bir hüküm olarak böylesinin namazını iade etmesi gerekmediği kanaatine varılmışsa da, yapılan davranışın haram olduğunda ittifak edilmiştir. İçinde haram işlenilen bir ibadetin makbûliyeti ve ondan sevap beklenilmesi mümkün olmaz. Bu sebeple imama uyanların her hareketlerinde ona tabi olmaları ve ondan önce herhangi bir davranışta bulunmamaları gerekir. Peygamberimiz, ümmetine olan aşırı düşkünlüğü ve hudutsuz şefkati sebebiyle ahkâma taalluk eden sevabı ve cezayı da onlara açıklamıştır. Bu hadis onun örneklerinden biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle namaz kılan kimse, namazda bütün fiillerini imama uyarak yapmalı ve imamdan önce hareket etmemelidir.
2. Namazın rükû, secde ve kıyam gibi herhangi bir rüknünde imamdan önce hareket etmek haramdır.
3. İmamdan önce hareket etmenin haram olduğunu bilmeyen kimsenin davranışı bu hükmün dışında tutulmuştur. Hükmünü bilerek, kasden böyle hareket edenler bu tehdide muhataptırlar.

338- ??? ????? ??? ???? ??? ??????? ?? ??????

NAMAZDA ELİ BÖĞÜRE KOYMANIN MEKRUH OLUŞU

Hadis

1756- ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?? ???? ???? ????? ????? ???????? ???????: ??? ??? ???????? ?? ?????????.

????? ????? .

1756. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda elin böğüre konulmasını yasaklamıştır.

Buhârî, Amel fi's-salât 17; Müslim, Mesâcid 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 172; Tirmizî, Salât 164; Nesâî, İftitâh 12

Açıklamalar

Namaz, müslümanlar için en disiplinli günlük ibadettir. Bu sebeple namaz içinde namaza yakışmayan durum ve davranışların bir kısmı yasaklanmış, bir kısmı hoş görülmemiştir. Namazda eli böğüre koymak her şeyden önce ibadetin ciddiyetini zedeleyici bir davranıştır. Elleri böğüre koymanın kibirlilik alâmeti ve kibirlilerin âdeti olduğu söylenir. Şeytan lânetlenmiş olarak yeryüzüne indiğinde bu şekil üzere durmuştu. Ayrıca bir kısım rivayetlerde eli böğüre koymak yahudilerin çok yaptığı işlerden biri olarak zikredilmektedir. Bazı rivayetlerde ise eli böğüre koymanın cehennemliklerin istirahat şekli olduğu belirtilmiştir. Felâkete uğrayan insanların da ellerini böğürlerine koyarak durdukları bilinmektedir. İşte bütün bu iyi olmayan sebeplerden dolayı namazda elin böğüre koyulması hoş karşılanmamış, mekruh kabul edilmiştir. Bazı âlimlere göre bu mekruhluk sadece namazla sınırlı olmayıp hayatımızın diğer alanlarını da kapsayıcı bir özellik taşır. Ağrı, sızı gibi zorunlu bir sebepten dolayı eli böğüre koymak ise bu hükmün dışında tutulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda, namazın niteliğine uymayan hareketlerde bulunmak câiz değildir.
2. Namazda iken elin böğüre konulması mekruhtur.
3. Eli böğüre koymak, kibirlilik, şeytanın ameli, yahudi âdeti, cehennem ehlinin rahatlama hali olması gibi sebeplerden dolayı mekruh sayılmıştır.

339- ??? ????? ?????? ????? ??????
????? ???? ????
?? ?? ?????? ???????? : ???? ????? ???????

NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLDUĞU HALLER

YEMEK HAZIRKEN VE CANI YEMEK ARZU EDERKEN, BÜYÜK VEYA KÜÇÜK ABDEST BOZMA SIKINTISI VARKEN NAMAZ KILMANIN
MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1757- ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? : ???????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ?????? ???????? ??????? ? ???? ?????? ?????????? ????????????? » ???? ???? .

1757. Âişe *radıyallahu anhâ,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu işittim, dedi:

"Yemek hazırken, büyük ve küçük abdest kişiyi zorlarken kılınan namazın kıymeti yoktur."

Müslim, Mesâcid 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 43

Açıklamalar

Namaz, kalp huzuru ve gönül hoşluğu içinde yapılması gereken bir ibadettir. Bu sebeple kalbin huzurunu bozacak hallerden sakınılması gerekir. Sofra hazırken veya büyük ve küçük abdest sıkıştırmış vaziyetteyken namaz kılmanın mekruh olduğu birçok hadiste belirtilmiştir. Çünkü karnı aç olan bir insan, sofra ortada iken namaz kılmaya kalkarsa aklı fikri yemekte olur. Dolayısıyla kalp huzuru içinde ve huşû ile namaz kılabilmesi mümkün olmaz. Nitekim İbni Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz:*"Birinizin akşam yemeği konulmuş, namaz vakti de girmiş olursa, akşam yemeğiyle işe başlasın. Yemeği bitirmedikçe de sakın acele etmesin"* (Müslim, Mesâcid 66) buyurmuştur. Ulemanın birçoğunun görüşüne göre, yemeğin namazdan önceye alınması vaktin müsait olmasıyla ilgilidir. Eğer önce yemek yediğinde namaz vakti çıkacaksa o takdirde namazı öne geçirmek gerekir. İmam Ebû Hanîfe: "Benim için yemeğimin namaz olması, namazımın yemek olmasından daha makbuldür" diyerek, namazın değil yemeğin öne alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Büyük ve küçük abdest bozmak en tabiî hallerden biridir. İnsanın zihnini ve gönlünü meşgul eden, ayrıca bekletilmesi sıhhî açıdan da vücuda çok zarar veren şeylerden biri büyük ve küçük abdesti vaktinde yapmamaktır. Dolayısıyla büyük veya küçük abdesti kendisini zorlayan kimse önce bu ihtiyacını giderip sonra namaz kılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz, huzur ve huşû içinde edâ edilmesi gereken bir ibadettir. Bunu önleyen haller içinde namaz kılmak mekruhtur.
2. Yemek sofrası hazırken namaz kılınması mekruh olup, önce yemek yenilmelidir. Ancak yemek yenildiğinde namaz vakti çıkacaksa, namazı önce kılmak gerekir.
3. Büyük ve küçük abdesti kendisini sıkıştıran kişinin bu halde namaz kılması da mekruh olup, önce bu ihtiyacını giderip, sonra abdest alarak namaz kılması gerekir.

340- ??? ????? ?? ??? ??????? ??? ?????? ?? ??????

NAMAZDA GÖZLERİ SEMAYA DİKMENİN YASAK OLUŞU

Hadis

1758- ???? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???? ????????? ??????????? ????????????? ????? ????????? ?? ????????? ? » ????????? ???????? ?? ??? ?????? ????? : « ???????????? ???? ??? ? ???? ??????????? ??????????? ? » ???? ??????? .

1758. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bazı kimselere ne oluyor ki, namazlarında gözlerini semaya dikiyorlar?" Sonra sözünü daha da şiddetlendirdi ve:

"Ya bundan vaz geçerler, ya da gözlerinin nuru alınır da kör olurlar" buyurdu.

Buhârî, Ezân 92. Ayrıca bk. Müslim, Salât 117; Ebû Dâvûd, Salât 163; Nesâî, Sehv 9; İbni Mâce, İkâme 67

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir kimsenin veya birtakım insanların uygun olmayan davranışlarını gördüğünde, herhangi bir şahsın adını anmaksızın burada olduğu gibi dolaylı ifadeler kullanır; o hareketin doğru olmadığını ashâba ve ümmete açıklardı. Hatalı davranışlarda bulunan kimseleri toplum içinde ifşa etmeyi doğru bulmazlardı. Efendimiz'in bu tutumu ve usulü vâiz ve hatipler için önemli bir örnek ve düstur olmalıdır. Müslim'in bir rivayetinde sadece namazda değil, dua esnasında da gözleri semaya dikmenin yasaklandığı belirtilmiştir. Oysa duanın kıblesinin sema olduğu ile ilgili hadisler bulunmaktadır. Hatta ulemanın çoğunluğu bu hadislerden hareket ederek dua esnasında gözleri semaya dikmenin câiz olduğu kanaatindedirler. Fakat namazda gözleri semaya çevirmek bütün âlimlerin ittifakı ile mekruh kabul edilir. Ulemadan bazıları bu yöndeki hadislerin bir tehdit ifade ettiğini söyleyerek, namazda gözleri semaya dikmenin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Zâhirî mezhebi imamlarından İbni Hazm, namazda gözleri semaya dikmenin namazı bozacağı kanaatindedir. Namaz esnasında sağa sola bakmak huşûa aykırıdır. **"Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir; onlar ki, namazlarında huşû içindedirler"** [Mü'minûn sûresi (23), 1-2] âyeti nazil olduktan sonra ashâb namazda sadece önlerine bakmaya başlamışlar, gözleri secde yerinden öteye geçmez olmuştur. Semâya bakılmasının da huşûa aykırı olduğuna bu âyet delil gösterilir. Namaz kılanın kıbleye yönelmesi farzdır. Semaya veya sağa sola bakmak da bir dereceye kadar kıbleden ayrılmak kabul edilmiştir. Ayrıca bu davranış edebe de aykırı bulunmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı namazda semaya bakmak câiz görülmemiş ve yasaklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, uygun olmayan davranışlarda bulunan kimseleri açıklamaz, genel ifadeler kullanarak yapılan hareketi duyurur ve düzeltilmesini isterdi. Bu bizler için de çok önemli bir örnek davranış teşkil etmektedir.
2. Namazda gözleri semaya dikmenin mekruh olduğunda ulemâ görüş birliği içindedir.
3. Namaz esnasında gözleri semaya dikmek huşûa ve edebe aykırıdır.
4. Namaz dışındaki dualarda gözleri semaya çevirmeyi âlimlerin çoğunluğu câiz görürler.

341- ??? ????? ???????? ?? ?????? ???? ???

BİR MAZERETİ OLMAKSIZIN NAMAZDA BAŞINI SAĞA SOLA ÇEVİRMENİN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1759- ???? ????????? ????? ?????? ??????? ??????? : ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ?? ????????? ??????? : « ???? ????????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ????????? » ????? ????????? .

1759. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum. Peygamberimiz:

"Bu, kulun namazından bir miktarını şeytanın kapıp aşırmasıdır" buyurdu.

Buhârî, Ezân 93, Bed'ü'l-halk 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 161; Tirmizî, Cum'a 59; Nesâî, Sehv 10

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1760- ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ?? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ????????????? ?? ????????? ? ??????? ??????????? ?? ????????? ????????? ????? ???? ???????? ???? ??????????? ?? ?? ???????????».

???? ????????? ???? : ????? ???? ??????? .

1760. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namazda sağa sola bakmaktan sakın. Çünkü namazda iken sağa sola bakmak helâk olmaya sebeptir. Sağa sola dönmekten kurtuluş yoksa, bari bu nâfilede olsun, farzda olmasın."

Tirmizî, Cum'a 59

Açıklamalar

Namazda gözleri semaya dikmenin yasaklandığı gibi, başı sağa sola döndürmenin huşûa aykırı olduğuna ve yasaklandığına yukarıda işaret etmiştik. Bu hadîs-i şerîflerden bunun ne kadar şiddetli bir yasak olduğunu anlamış olmaktayız. Ebû Zerr'in rivayet ettiği bir hadise göre, kul namazda iken Allah Teâlâ hep ona yönelmiş halde bulunur. Kul sağa sola bakınca Allah da kulundan yüz çevirir (Nesâî, Sehv 10). Peygamber Efendimiz bir hadislerinde bu hususu şöyle açıklamışlardır: *"Namazda iken sağa sola bakmaktan sakınınız. Çünkü sizden biriniz namaz içinde olduğu müddetçe Rabbine münâcat etmiş, yani gizli gizli O'nunla konuşmuş olur"* (Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, II, 80). Namaz kılan insan başını sağa sola döndürünce, şeytan bir zafer elde eder ve kulu meşgul etme imkânına kavuşmuş olur. Şeytanın meşgûliyetine kapılmış olan kul Allah'la olan bağını koparmış demektir. Bu sebeple namazında bazan unutkanlık hali kendisine galebe eder, kaç rekat kıldığını bilemez, bazan hataya düşer, okuduğunu şaşırır. Artık o anda kalbi de Allah ile meşgul değildir. Bu durum Allah'ın rızâsına ve hoşnutluğuna aykırı olduğu için, o andaki davranışı şeytana nisbet edilmiştir. Görüldüğü gibi namazda başını kıbleden başka cihete çevirmek hem huşûu bozuyor, hem Allah'a yönelmeyi ihlal ettiği için şeytanın vesvese vermesine vesile oluyor, hem de kulun namazdan kazanacağı ecir ve sevabı noksanlaştırıyor.

Namazda başı sağa sola çevirmenin tenzihen mekruh olduğunda ulemânın icmâı vardır. Fakat âlimlerden bazısı bunu haram görmüşlerdir. Zâhirî mezhebinin hükmü de böyledir. Fakat başı ile değil de, bedeni ile kıbleden dönerse ulemânın çoğunluğuna göre namaz bozulur. Boynunu döndürmeden göz ucuyla sağa sola bakmak mekruh değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Namazda başı sağa sola çevirmek tenzihen mekruhtur.
2. Namaz kılarken başı sağa sola çevirmek, kişinin Allah'la olan irtibatını koparır, şeytanın kendisini meşgul etmesine vesile olur. Çünkü şeytan kişinin namazdaki gafletini ganimet bilir.
3. Kişinin namaz esnasında sadece göz ucuyla sağa sola bakması namaza zarar vermez ve mekruh sayılmaz.
4. Namaz kılarken bedeni kıbleden ayrılacak derecede sağa sola dönmek namazı bozar.
5. Meşrû bir özürden dolayı namaz esnasında başı sağa sola çevirmek mekruh olmaz.
6. Nafile namazlarda başı sağa sola çevirmek, farz namazlardakinden daha az mekruhluk ifade eder. Çünkü farzlara ihtimam şeriatta nâfilelerden daha önceliklidir.

342- ??? ????? ?? ?????? ??? ??????

KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMANIN YASAK OLDUĞU

Hadis

1761- ???? ???? ???????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????? : ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ????????? ???? ????????? ? ???? ????????? ??????? » ???? ??????? .

1761. Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kabirlere doğru namaz kılmayınız ve kabirler üzerine oturmayınız."

Müslim, Cenâiz 97, 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Tirmizî, Cenâiz 57; Nesâî, Kıble 11

Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn

Daha çok Ebû Mersed künyesiyle bilinen Kennâz, meşhur sahâbîlerden biridir. İsminin Eymen olduğu da söylenir. Oğlu Mersed ile birlikte Bedir harbine iştirak etmişti. Kennâz, Resûl-i Ekrem'den iki hadis rivayet etmiştir. Onlardan biri Müslim'in Sahîh'ine aldığı bu hadistir. Ebû Mersed, Hz. Ebû Bekir'in sağlığında 12 (633) yılında 66 yaşında iken vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların namaz kılarken yönelecekleri ve kıble edinecekleri tek yön Kâbe'dir. Bunun dışında bir yeri ve yönü kıble edinmek câiz değildir. Herhangi bir kabri kıble edinerek ona karşı namaz kılmak ise yasaklanmıştır. Çünkü bir kimsenin kabrini kıble edinmek o kabirde medfun bulunanı veya onun kabrini tazim ve o kişiyi veya kabri ibadete lâyık görmek anlamına gelir. Eğer durum gerçekten böyle ise bu bir nevi küfürdür ve asla affedilmez. Kıble edinme gibi bir niyeti olmaksızın herhangi bir kabre karşı namaz kılmak da mekruhtur. Hanefilerin ve diğer birçok ulemânın bu husustaki görüşleri kabre karşı namaz kılmanın mekruh olduğu yönündedir. İmam Şâfî bu konuda şöyle der: "Yaratılmışlardan birinin kabrinin mescit edinilecek derecede tâzim olunmasını ben kerih görürüm. Bunun hem o kişiye hem de ondan sonra gelecek insanlara fitne olacağından korkarım." Şayet kabir ile namaz kılan kimse arasında duvar veya tahta bir bölme ya da herhangi bir engel varsa o takdirde böyle bir mekanda namaz kılmakta sakınca yoktur. Yasaklık, arada bir engel olmaksızın doğrudan doğruya kabre karşı namaz kılınmasıyla ilgilidir.

Peygamber Efendimiz, kabirlerin üzerine oturulmasını da yasaklamıştır. İmam Şafî ve diğer bir çok ulemâya göre kabirler üzerine oturmak haramdır. Hanefi mezhebi ulemâsı kabirler üzerine oturmayı, kabirleri çiğnemeyi ve üzerlerinde uyumayı tenzihen mekruh görürler. 1770 numaralı hadisin açıklamasında bu konuya tekrar döneceğiz. Kabirler üzerine büyük ve küçük abdest bozmak gibi şeyler ise tahrimen mekruhtur. İnsanlar çok kere kabristana bir ölü defnedilirken veya kabir ziyareti yaparlarken bu gibi günahları işlerler. Bir cenazenin defninde bulunmak ve kabir ziyareti yapmak faziletli ve sevap olan bir ameldir. Fakat bu ameli yerine getirirken günah işlememeye özen göstermek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir kimsenin kabrini kıble edinerek ona karşı namaz kılmak haramdır.
2. Kabirleri kıble edinmeden onlara karşı namaz kılmak mekruhtur.
3. Kabirlerin üzerine oturulması, çiğnenmesi veya üzerinde uyunması tenzihen mekruhtur.
4. Kabirler üzerine büyük veya küçük abdest bozmak harama yakın mekruhtur.

343- ??? ????? ?????? ??? ????? ????????

NAMAZ KILAN KİMSENİN ÖNÜNDEN GEÇMENİN HARAM OLUŞU

Hadis

1762- ???? ???? ????????? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ????????????? ?????? ?????? ?????? ?????: ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ???????? ???????? ?????? ??? ????????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????? ??????? ???? ???? ???? ??????? ?????? ???????? » ????? ???????? : ?? ??????? : ????? ????????? ?????? ? ??? ?????????? ??????? ? ???? ?????????? ?????? .. ????? ???? .

1762. Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris İbni Sımme el-Ensârî*radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namaz kılmakta olanın önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bilmiş olsaydı, kırk şu kadar zaman yerinde durması onun için daha hayırlı olurdu."

Hadisin ravisi der ki: Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı dedi bilmiyorum.

Buhârî, Salât 101; Müslim, Salât 261. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 108; Tirmizî, Mevâkît 134; Nesâî, Kıble 8; İbni Mâce, İkâme 37

Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris

Adının Ebû Cüheym İbni Hâris olduğu da söylenir. Babası Hâris de sahâbîdir. Ebû Cüheym, Ensâr'ın Mâlik İbni Neccâr oğullarına mensuptur. Muâz İbni Cebel'in erkek kardeşinin, Übey İbni Ka'b'ın da kız kardeşinin oğludur. Kendisinden sadece iki hadis rivayet edilmiştir. Diğer hadis de, Kur'an'ın yedi harf üzere nâzil olduğuna ve Kur'an hakkında münakaşa etmenin küfür sayılacağına dâir rivayettir. Her iki hadis de Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alır. Ondan hadis rivayet edenler arasında Büsr İbni Saîd ile kardeşi Müslim İbni Saîd ve İbni Abbâs'ın âzatlı kölesi Umeyr vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Namaz kılanın önünden geçmenin büyük bir günah olduğu ile ilgili rivayeti *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin hepsi kitaplarında zikretmiştir. Namaz kılanın

önünden geçmemek için kırk gün, kırk ay veya kırk yıl mı beklenileceği yönündeki şüphe, hadisin ravilerinden biri olan Ebû Nadr'dan kaynaklanmaktadır. Bu günah, açıkça anlaşılacağı gibi namaz kılanla değil, önünden geçenle alâkalıdır. Namaz kılana düşen görev ise önüne bir sütre koymaktır. Çünkü sütrenin önünden geçmekte bir sakınca yoktur. Geçmekte olan kimse namaz kılanın farkında değilse, onu uyarmak için Allahü ekber, sübhanellah gibi sözler söylemek veya sadece eliyle geçmemesi gerektiği yönünde ikaz işareti yapmak namaza engel teşkil etmez. Namaz kılmakta olan kimsenin önünden geçme hususunda cami ve mescit ile ev veya açık arazide namaz kılınması arasında bir fark yoktur. Şu kadar var ki, ulemâdan bir kısmı geçme mesafesini mescitte secde yeriyle kayıtlandırırlar. Çünkü kişinin namaz kılarken gözünü dikmesi gereken yer secde mahalli olup oradan öteye bakmamalıdır. Mescit dışında açık bir alanda namaz kılanın önünden geçme mesafesi ise namaz kılanla onun sütresi arasından geçilmemesi olarak kayıtlandırılmıştır. Açık bir alanda namaz kılan ya bir ağacı veya duvarı, böyle bir imkân yoksa önüne dikeceği bir cismi, o da imkân dahilinde değilse çizeceği bir çizgiyi kendisine sütre edinmelidir. Böylece sütre dışından geçen olsa bile kalp huzuru bozulmamış ve huşû halini devam ettirmiş olur. Çünkü kişinin önünden geçilmesinin günahlığı, onun Allah'la irtibatını koparma ve huşûuna mani olunmasındandır. Dolayısıyla namaz kılanın namazdaki huşûunu kaybetmesinin ve gönlüne başka şeyler gelmesinin günahı önünden geçen kimseye ait olur. İmam Nevevî, bu hadisi namaz kılanın önünden geçmenin haram kılındığına delil gösterir. Bir cemaate imam olanın önünden geçmekle tek başına namaz kılanın önünden geçmek arasında bir fark yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılan bir kimsenin önünden geçmek yasaklanmış olup, bu davranış günah kabul edilmiştir.

2. Namaz kılanın önünden geçmenin yasak hududu mescitlerde secde mahalli, açık alanda ise kişi ile sütresinin arasıdır. Sütresi olmayanın önünden geçmek haram veya günah sayılmamıştır.

3. Hadisteki yasak bütün namaz kılanları kapsayıcı nitelikte olup, onu sadece imam olan ve münferiden namaz kılana tahsis etmek doğru değildir.

344- ??? ????? ???? ??????? ?? ?????
??? ???? ???????? ?? ????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ??? ??????? ?? ?????

MÜEZZİN KÂMETE BAŞLAYINCA
NAFİLE KILMANIN MEKRUH OLUŞU

MÜEZZİN FARZ NAMAZ İÇİN KÂMETE BAŞLADIKTAN SONRA İMAMA
UYACAK KİŞİNİN O FARZ NAMAZIN SÜNNETİ BİLE OLSA NAFİLE
KILMAYA BAŞLAMASININ MEKRUH OLUŞU

Hadis

1763- ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ???????? ???????? ? ????? ??????? ???? ?????????? » ???? ???? .

1763. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Namaz için kâmet getirilince, artık farzdan başka bir namaz kılmak yoktur."

Müslim, Müsâfirîn 63, 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu‘ 5; Tirmizî, Salât 195; Nesâî, İmâmet 60; İbni Mâce, İkâme 103

Açıklamalar

Kâmet, sadece farz namazlar içindir. Sünnetler ve nâfile namazlar için kâmet getirilmez. Cemaatle namaz kılmak üzere kâmet getirildikten sonra artık sünnet ve nâfile namaz kılmak câiz değildir. Kılınacak olan namazın revâtib denilen beş vaktin sünneti ile herhangi bir nâfile namaz olması arasında fark yoktur. Hanefî mezhebi ulemâsına göre, sabah namazının sünnetini kılmayan bir kimse, farzın ikinci rekâtına yetişeceğinden emin olursa kâmetten sonra önce sünneti kılar. İmam Mâlik'in görüşü de ilk rekâta yetişmek şartıyla aynıdır. Bu istisna sadece sabah namazının sünneti ile ilgilidir. İmam Şâfî ve Ahmed İbni Hanbel ise cemaat farza başlayınca, sünnet namaz kılınamayacağı görüşündedirler. Bunun sebebi, cemaat faziletine namazın başından itibaren nâil olmanın daha faziletli olmasıdır. Çünkü farzı tamamlayan şeyleri korumak, nâfile ile meşgul olmaktan daha önceliklidir. Ulemâdan bir kısmı, kâmet getirildikten sonra herhangi bir sünnetin mescidin dışında kılınabileceğini, mescidin içinde kılınamayacağını söylerler. Bütün bu görüşler, mescidde sünnet ve nâfile namaz kılmanın uygun olmadığını iddia edenlere de bir cevap niteliğindedir. Kılınamayan sünnetler, farz namazlardan sonra kılınabilir. Kâmet getirildikten sonra kılınan sünnet ve nâfile namazların kemâli ve sevabı yoktur; ama kılınan namaz sahihtir. Çünkü böyle bir namazın kazâsı emredilmiş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mescid veya cemaat bulunan bir yerde farz namaz için kâmet getirildikten sonra sünnet veya nâfile namaz kılmaya başlamak câiz değildir.

2. Hanefî mezhebine göre, sabah namazının sünneti, farzın ikinci rekâtına yetişilebilecekse, kâmetten sonra mescidin dışında veya son cemaat mahallinde kılınabilir.

3. Sünnet ve nâfile namazlar mescid ve camilerde de kılınabilir.

345- ??? ????? ????? ??? ?????? ?????
?? ????? ????? ?? ??? ???????

ORUCU SADECE CUMA GÜNÜ TUTMANIN VE CUMA GECESİNİ NAMAZA AYIRMANIN MEKRUH OLUŞU

Hadisler

1764- ???? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? :

« ?? ????????? ???????? ?????????? ????????? ???? ????? ?????????? ? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ????? ?????????? ?????? ???? ??????? ?? ?????? ????????? ?????????? » ???? ???? .

1764. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Geceler arasında sadece cuma gecesini namaz kılmaya ayırmayınız. Günler arasında da sadece cuma gününü oruç tutmaya tahsis etmeyiniz. Ancak, sizden birinizin tutmakta olduğu oruç cumaya rastlarsa, bunda bir sakınca yoktur."

Müslim, Sıyâm 148. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 444

1767 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1765- ???????? ????? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???? ???????? » ????? ???? .

1765. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim demiştir:

"Sizden biriniz, cumadan bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutmadıkça, sadece cuma günü oruç tutmasın."

Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 50

1767 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1766- ?????? ????????? ???? ???????? ????? : ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? : ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????? ? ????? : ?????? . ????? ???? .

1766. Muhammed İbni Abbâd şöyle dedi:

Câbir *radıyallahu anh*'den, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı diye sordum? Câbir:

– Evet, yasakladı, dedi.

Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 146

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1767- ?????? ????? ?????????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????? ??????? ? ??????? : « ???????? ?????? ? » ??????? : ?? ? ????? : « ????????? ???? ???????? ???? ? » ??????? : ?? ? ????? : « ?????????? » ??????? ???????? .

1767. Mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti Hâris*radıyallahu anhâ*'dan nakledildiğine göre, kendisi oruçlu iken bir cuma günü Peygamber-i Zîşan *sallallahu aleyhi ve sellem* onun yanına girmişti. Efendimiz:

– **"Dün oruç tuttun mu?"** diye sordu, Cüveyriye:

– Hayır, tutmadım, dedi.

– **"Yarın oruç tutmak istiyor musun?"** diye sordu.

– Hayır, tutmayacağım, dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– **"O halde orucunu boz"** buyurdu.

Buhârî, Savm 63

Açıklamalar

Yukarıdaki dört hadis, sadece cuma günü oruç tutulmasının yasak kılındığı hususunda muhtevâ olarak birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu sebeple hepsini bir arada açıklamamız daha uygun olacaktır. Sadece bunlardan birinde cuma gecesinin ihyâ edilmesi ile ilgili hüküm de yer almaktadır. **Birinci hadis**ten açıkça anlaşılacağı gibi, haftanın geceleri içinde sadece cuma gecesinin ihyâ edilmesi, o geceye has nâfile namaz kılınması, Kur'an okunması, zikir yapılması ve bu gecenin uyanık geçirilmesi Peygamber Efendimiz tarafından uygun görülmemiştir. İmam Nevevî, sadece cuma gecelerinin ihyâ edilmesinin bu hadisle gayet açık bir şekilde yasaklandığını ve bu konuda bütün âlimlerin görüşbirliği içinde olduklarını belirtir. İslâm âlimleri, bazı câhillerin iddia ettiği gibi özellikle cuma gecelerine has **"reğâib namazı"** adı altında bir namazın bulunmadığını ve bunu bid'atçıların uydurduğunu belirtirler. Hatta bazı âlimler bu namazın bir bid'at ve sapıklık olduğuna dair kitaplar yazmıştır. Bütün geceler Allah'a ibadetle ihyâ edilmeli, haftanın herhangi bir gecesi diğerinden ayırdedilmemelidir.

Sadece cuma günleri oruç tutmanın câiz olup olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım âlimlere göre sadece cuma günü oruç tutmak kesin olarak mekruhtur. İbrahim en-Nehaî, Zührî, Şa'bî, Ahmed İbni Hanbel ve İbni Abdülberr bu kanaattedirler. Onların bu yöndeki dayanakları Hz. Ali'nin cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğu yönündeki görüşüdür. Sahâbeden Ebû Hüreyre, Selmân el-Fârisî ve Ebû Zer de aynı görüştedir. Çünkü cuma gününün müslümanların haftalık bayram günü olduğu sahih rivayetlerle bildirilmiştir. Bayram günü oruç tutmak câiz değildir. O gün dua, zikir, ibadet, gusül abdesti almak, namaza erken gitmek, namazı beklemek, hutbe dinlemek gibi faziletli davranışları zinde bir vaziyette yerine getirmek gerekir; oruç ise bu zindeliğe engel olur. Bir başka açıdan bu yasağın sebebi, o gün oruç tutma âdetinin yaygınlık kazanması halinde, bazı kimselerin bu orucun farz kılındığını zannetmeleri endişesidir. Ayrıca yahudi ve hıristiyanlar haftanın sadece bir gününü, yahudiler cumartesi, hıristiyanlar da pazar gününü ibadete ayırdıkları için, müslümanlar onlara benzemekten sakındırılmış, Allah'a kulluk vazifesine sadece bir gün ayırmaları ve bir ibadet günü ihdas etmeleri yasaklanmıştır.

Bazı âlimlere göre ise cuma günü oruç tutmak kesinlikle mübahtır. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Muhammed bu kanaatte olup, onların bu yöndeki dayanakları da İbni Abbâs ile Muhammed İbni Münkedir'in görüşleridir. Çünkü onlara göre cuma günü oruç tutmak yasaklanmış değildir. O gün oruç tutma açısından haftanın diğer günlerinden biri gibi olup, cuma namazının ve hutbenin bulunması ve mü'minler için haftalık bayram olması oruç ibadetine engel teşkil etmez.

Bazı âlimlerin daha uzlaştırıcı buldukları ve Peygamber Efendimiz'in tavrına ve tavsiyesine daha uygun kabul ettikleri üçüncü bir görüş ise, sadece cuma günü oruç tutmanın mekruh, fakat ondan bir gün evvel veya bir gün sonrasıyla birlikte tutmanın mekruh olmadığıdır. Ebû Hüreyre, Muhammed İbni Sîrîn, Tâvûs ve Hanefilerden İmam Ebû Yûsuf'un görüşü bu yöndedir. Bir rivayete göre İmam Şâfi'nin de bunu câiz gördüğü nakledilmiştir. Nevevî'nin belirttiğine göre, Şâfî ulemâsının çoğunluğu cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğu görüşündedir.

Netice itibariyle, oruç tutmak için sadece cuma günlerini kollamak ve özellikle o gün oruç tutup başka günler tutmamak hoş karşılanmamış, mekruh görülmüştür. Perşembe ile birlikte cuma, cuma ile birlikte cumartesi veya ayın başından, ortasından ve sonundan belli günleri oruçlu geçirmeyi âdet edinmiş olanlar için o günün cumaya rastlaması gibi durumlarda oruç tutmak sakıncalı veya mekruh kabul edilmemiştir.

Cenâb-ı Hak cuma günü mü'minlere cuma namazını farz kılmış ve onların haftanın sadece bu gününde büyük yerleşim merkezlerinde bir araya gelerek öğle vaktinde bu namazı kılmalarını ve hutbe dinlemelerini emretmiştir. Bu, cuma gününü diğer günlerden farklı kılan en önemli özelliktir. Sahih bir rivayette: *"Cuma günü bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç gününüz kılmayınız. Ancak bir gün önce ve bir gün sonradan oruç tutmanız müstesna"* (Hâkim, *Müstedrek*, I, 437; Zebîdî, *İthâfü's-sâde*, IV, 258) buyurulmuştur. Fakat cuma gününün çeşitli faziletlerinden bahseden bir çok hadîs-i şerîfler vardır. Kitabımızın "Cuma Gününün Fazileti" bölümünde, 1149– 1160 numaralar arasındaki hadislerde biz bunları ele almış ve etraflıca açıklamaya çalışmıştık. Bilgi edinmek isteyenler o bölümü bir kere daha okuyabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Haftanın geceleri içinde sadece cuma gecelerini ibadete ayırmak Peygamber Efendimiz tarafından hoş karşılanmamış olup, böyle bir uygulama mekruhtur.
2. Müslümanların yahudi ve hıristiyanlar gibi haftada sadece bir günü yoğun ibadet günü olarak özelleştirmeleri yasaklanmıştır. Müslümanlar için bütün günler ibadet günleridir.
3. Haftanın sadece cuma günlerini oruca ayırmak İslâm âlimlerinin çoğunluğu tarafından câiz görülmemiş, mekruh kabul edilmiştir.
4. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Muhammed cuma günü oruç tutmayı sakıncalı görmemişler, Ebû Yûsuf ise bunu mekruh görmüştür.
5. Bir gün önce veya bir gün sonrasıyla birlikte cuma gününü oruçlu geçirmek câiz olduğu gibi, bir kimsenin âdeti üzere tutmakta olduğu oruç, cuma gününe rastlarsa o gün oruç tutmasında herhangi bir sakınca yoktur.

346- ??? ????? ??????? ?? ?????
??? ?? ???? ????? ?? ???? ? ??? ???? ??? ???? ??????

İFTAR ETMEDEN ORUCU BİRBİRİNE EKLEMENİN HARAM OLUŞU

YİYİP İÇMEKSİZİN İKİ VEYA DAHA FAZLA GÜNÜN ORUÇLARINI BİRBİRİNE EKLEMENİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1768- ???? ???? ????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ????????? . ????? ???? .

1768. Ebû Hüreyre ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden orucu birbirine eklemeyi yasakladı.

Buhârî, Savm 48, 49; Müslim, Sıyâm 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1769- ????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? . ??????? : ??????? ???????? ? ????? : « ?????? ?????? ?????????? ? ???? ???????? ????????? » ????? ???? ? ???? ?????? ???????? .

1769. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden bir günün orucunu öbür günün orucuna eklemeyi yasaklamıştı. Ashâb-ı kirâm:

– Yâ Resûlallah! Fakat sen ekliyorsun? dediler. Peygamberimiz:

– "Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Ben yedirilip içirilmekteyim" buyurdu.

Buhârî, Savm 48; Müslim, Sıyâm 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24; Tirmizî, Savm 62

Açıklamalar

İftar etmeden iki veya daha çok gün peşpeşe oruç tutmaya **visâl** denir. Peygamber Efendimiz'in ashâba ve ümmete bunu yasakladığı birçok hadiste açıkça belirtilmiştir. Sahâbe-i kirâmdan Hz. Ali, Ebû Hüreyre, mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Abdullah İbni Ömer, Enes İbni Mâlik, Ebû Saîd el-Hudrî v

Beşîr İbni Hasâsiye'nin bu konuyla ilgili rivayetleri sahih hadis kitaplarında yer alır.

Bu rivayetlerin birçoğunda, sahâbîlerin iftar etmeden oruç tutma arzularının, Peygamber Efendimiz'in bu yöndeki davranışına uyma isteğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kendilerine visâl yasaklanınca, "Fakat sen bunu yapıyorsun!" dediklerini görmekteyiz. Bu soru, ashâbın Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uyma hususundaki dikkat ve hassasiyetlerini gösterir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kendisinin Cenâb-ı Hak tarafından yedirilip içirilmek suretiyle doyurulduğunu, visâlle ilgili bu davranışının sadece kendisine has bir fiil olduğunu, ümmete yönelik bulunmadığını belirtir. Ümmeti bağlayıcı yanı bulunmayıp sadece Hz. Peygamber'e ait olan bu çeşit davranışlara **"hasâis"** adı verilir. Visâlin yasaklanış sebebinin açlık ve susuzluktan kaynaklanan güçlük ve zorluk olduğu hadislerden açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü oruç ibadetini gönül rahatlığıyla yerine getirebilmek için vücudun buna dayanıklı olması gerekir. Yiyip içmeyi tamamen terkeden kimsenin oruç tutmaya güç yetiremeyeceği açıktır. Nitekim sahâbe-i kirâmdan bir kısmının bunu deneyip güç yetiremedikleri bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Visâlin aksine sahur yemeği yemenin ve bunu geciktirmenin, iftar yapmanın ve bunda acele etmenin faziletini kitabımızın 1232 – 1242 numaralar arasındaki hadislerinde açıklamıştık.

Visâl orucunun yasaklığıyla ilgili emrin bu fiilin haramlığına mı yoksa mekruhluğuna mı delil teşkil ettiği âlimlerimiz arasında tartışılmıştır. Hadisin zâhirine göre hüküm verenler, bunun haram olduğunu kabul ederler. Ancak, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şâfî, ne suretle olursa olsun visâlin mekruh olduğu görüşündedirler. Onlara göre hiç kimsenin visâl yapması câiz değildir.

Hadisi daha önce 232 numara ile de görmüştük.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sadece Hz. Peygamber'e ait "hasâis" denilen birtakım filler vardır. Bunlar ümmeti bağlayıcı değildir; hatta bunların bir kısmı onlara yasak kılınmıştır.
2. Visâl orucu da Peygamber Efendimiz'in hasâisinden olup ümmete yasaklanmıştır.
3. Kişinin gönül huzuruyla ibadet etmesini engelleyecek şekilde aç ve susuz kalması câiz değildir.
4. Cenâb-ı Hak peygamberini bizim bilemediğimiz tarzda yedirir içirir.

347- ??? ????? ?????? ??? ???

KABİR ÜZERİNE OTURMANIN HARAM OLUŞU

Hadis

1770- ???? ???? ?????????? ???? ?????? ????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : ????? ??????? ????????? ??? ???????? ? ????????? ????????? ????????? ???? ???????? ????? ???? ???? ???? ??????? ??? ??????» ???? ????.

1770. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini ateşin yakması ve ateşin vücuduna işlemesi, bir kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır."

Müslim, Cenâiz 96. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Nesâî, Cenâiz 105; İbni Mâce, Cenâiz 45

Açıklamalar

1761 numaralı hadisi açıklarken, kabirlerin üzerine oturulmaması gerektiğine kısaca temas etmiştik. Kabirler, ölülere ait mekânlardır. Sağ olan bir insanın evine izinsiz girmek ve oturmak nasıl uygun değilse, kabirlere de oturmak aynı şekilde uygun olmaz. Ölünün ruhunun yapılanları hissettiği dinimizin bize öğrettiği bir gerçektir. Kabirlerdeki ölüleri hesaba katmayarak, onları yok sayarak üzerlerini çiğnemek ve oturmak câiz görülmemiştir. İmam Şâfî ve âlimlerden bir çoğu kabirler üzerine oturmanın haram olduğu görüşünü benimsemişlerdir. İmam Ebû Hanîfe'nin de aralarında bulunduğu bir grup âlim ise kabirler üzerine oturmanın tenzihen mekruh olduğunu söylerler. Kızı Ümmü Gülsüm'ün cenazesi defnedilirken Peygamber Efendimiz'in kabrin bir kenarına oturmasını kendilerine delil alan bazı âlimler, kabirlerin kenarlarına oturmanın câiz olduğuna kânidirler. Ancak onlar da bir zaruret olmadıkça kabirlerin çiğnenmemesi gerektiği kanaatindedirler. Kabirlere gösterilen ihtimam, gerçekte insana gösterilen ihtimam sayılır. İnsan hürmete lâyık bir varlık olduğu için kabirlere de hürmet edilir. Bu hürmet, hiçbir şekilde tapınma ve kutsallaştırma olarak algılanmamalı, bu hususta haddi aşanlar uyarılmalı, İslâm'ın ölçüleri insanlara iyice öğretilmelidir. Dirilerin yaşadıkları yerlere olduğu gibi, ölüler yurdu olan kabristanlara da gereken ilgi, bakım ve saygı gösterilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabirler üzerine oturmak ve onları çiğnemek câiz değildir.
2. Kabirlere gösterilen ihtimam ve hürmet gerçekte insana gösterilmiş sayılır.
3. Kabirleri bir tapınma mekânı ve kutsal saymak dinimizde kesinlikle yasaklanmış olup, bu davranış küfür sayılır.
4. Kabristanları harabe haline çevirmemek ve temiz tutmak gerekir.

348- ??? ????? ?? ????? ?????? ??????? ?????

KABRİ KİREÇLEMENİN VE ÜZERİNE BİNA YAPMANIN YASAK OLUŞU

Hadis

1771- ???? ??????? ???? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????

???? ????????? ????????? ? ?????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ???????? . ???? ???? .

1771. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı.

Müslim, Cenâiz 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 58; Nesâî, Cenâiz 96, 98; İbni Mâce, Cenâiz 43

Açıklamalar

Kabirler üzerine oturulması ve kabirlerin çiğnenmesi yasaklandığı gibi, etrafı taş veya duvarla çevrilen kabirlerin yerden çok fazla yükseltilmesi ve sanki küçük bir evmiş gibi kireç veya boya ile badanalanması da yasaklanmış ve mekruh kabul edilmiştir. Ancak kabir olduğunun belli olması, üzerine oturulmaması ve çiğnenmemesi, başka ceset konulmasına engel olunması için yerden bir miktar yükseltilmesi yeterli ve câiz görülmüştür. Hatta bu yüksekliğin, ceset kabre konulunca, kabrin içinden çıkan toprağın onun üzerine eksiksiz atılmasıyla elde edilen yükseklik mikdarı olması gerektiğini söyleyen âlimler vardır. Bunun tam bir ölçüsünü veya plânını vermek mümkün değildir. Şu kadar var ki, insanların dikkatini çekecek veya ne kadar masraflı bir iş, ne çok israf edilmiş dedirtecek tarzda olmaması gerekir. Diğer taraftan övünme, kibir ve cemiyet içinde bir sınıf farkı alâmeti olarak algılanmayacak tarzda olması icab eder.

Kabirler üzerine bina yapılması da yasaklanmıştır. Kabir üzerine yapılan bina, mescid, medrese, türbe veya içinde oturulacak ev olabilir. Bunlardan en yaygın olanı mescid ve türbelerdir. Peygamber Efendimiz'in hastalığı anında hanımları Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe, Habeşistan'a hicret ettiklerinde orada gördükleri "Mâriye" adındaki bir kilisenin güzelliğini ve içindeki kıymetli tasvirleri Peygamberimiz'in öteki eşlerine anlatıyorlardı. Bunun üzerine Efendimiz başını kaldırarak: *"Habeşliler öyle kimselerdir ki, onlardan azîz bir kişi ölünce, kabri üzerine bir mescid yaparlar; o kişinin resmini de o mescide korlar. Bunlar, Allah katında halkın en şerlileridir"* buyurdu (Buhârî, Cenâiz 71).

Bu ve benzer hadisler sebebiyle kabirler üzerine veya kabirlerin hemen yanıbaşına mescid inşâ edilmesi dinimizde hoş karşılanmamıştır. Özellikle kabirlerin cami ve mescidlerin kıblesine gelecek tarzda olması çirkin bulunmuştur. Kabirlerin üzerine kubbe veya türbe yapılması da uygun görülmemiştir. İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf bunun mekruh olduğunu kabul ederler. İmam Nevevî, yapılan bina kişinin kendi mülkü üzerinde ise mekruh, umûma ait bir kabristanda ise haramdır der. Şâfiî'nin görüşünün de böyle olduğunu söyler. Zâhirî İmam İbn Hazm, kabir üzerine her çeşit bina yapmanın mutlak haram olduğuna kânîdir.

Sahâbe, tâbîîn ve tebe-i tâbîîn nesillerinden bazı kimselerin kabirler üzerine kubbe veya türbe yaptıklarını görmekteyiz. Meselâ Hz. Ömer, mü'minlerin annesi Zeyneb Binti Cahş'ın, Hz. Âişe, kardeşinin, Muhammed İbni Hanefiyye, İbni Abbâs'ın kabri üzerine türbe yaptırmışlardı. Daha sonra bunların İbn Ömer tarafından yıktırıldığı nakledilir. Fakat Ali el-Kârî, meşhur meşâyih ve ulemâ kabirlerine insanların ziyaret ve istirahati için kubbe ve türbe yapılmasının selef âlimleri tarafından câiz görüldüğünü nakleder. Hanefi fakih İbni Hümâm da, Kur'an kırâat edilirken oturulmak üzere böyle bir mekânın yapılmasının câiz olduğunu söylemiştir. Her halde bu cevaz sayesinde İslâm coğrafyasının hemen her yerinde bir kısım meşhur zevâtın kabirleri üzerine türbeler ve kubbeler yapılmış olmalıdır. Fakat şunu memnûniyetle müşahede etmekteyiz ki, İslâm ümmeti, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in kabri başta olmak üzere, hiçbir kimsenin kabrini mescid veya kıble edinmemiş, oraları bir ibâdethâne veya kutsal mekân olarak nitelememiştir. Bu yönde bazı kimselerin gösterdiği dengesiz ve ölçüsüz tavırlar, başta âlimlerimiz olmak üzere akl-ı selîm sahibi müslümanlar tarafından hiçbir şekilde hoş görülmemiş, hatta şiddetle kınanmıştır. Ancak, bu türbelerin ve kabirlerin ziyaretinde edep ölçülerini aşanlar her zaman olagelmiştir. Her asırda görüldüğü gibi bunları ikaz etmek ve doğru olan tarzı göstermek, bilmeyenlere öğretmek başta âlimler olmak üzere sorumluluk hissi taşıyan bütün müslümanların görevidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabirlerin etrafını çevirirken yerden haddinden fazla yükseltmek, kireçle veya boya ile badanalamak ve kabirleri süslemek mekruhtur.
2. Kabirler üzerine mescid, medrese, türbe ve kubbe inşâ edilmesi hoş karşılanmamış, mekruh kabul edilmiştir.
3. Meşhur âlimler, meşâyih ve velîlerin kabirleri üzerine onları ziyaret edenlerin istirahati için türbe veya kubbe yapılmasını selef ulemâsı câiz görmüştür.

349- ??? ????? ????? ???? ????? ?? ?????

KÖLENİN EFENDİSİNDEN KAÇMASININ AĞIR BİR HARAM OLUŞU

Hadisler

1772- ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????? ?????? ? ?????? ???????? ?????? ????????? ???? ???? .

1772. Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Herhangi bir köle kaçarsa, korunma ve güvenlik hakkını yitirmiş olur."

Müslim, Îmân 123. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 357, 362, 364, 365

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1773- ???????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ? ???? ???????? ???? ?????? » ???? ???? .

??? ?????? : « ?????? ????? » .

1773. Yine Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir köle kaçtığı zaman, onun hiçbir namazı kabul edilmez."

Müslim, Îmân 124. Ayrıca bk. Nesâî, Tahrîmü'd-dem 12

Bir başka rivayet şöyledir: **"Efendisine nankörlük etmiş olur."**

Müslim, Îmân 122

Açıklamalar

Zimmet kelimesi lugatta söz vermek anlamına gelir. Sözünden dönen kimse zemmi, kötülenmeyi hak ettiği için söz vermeye zimmet denilir. **Zimmet**, eman ve garanti mânalarına da gelir. **Bir kimsenin zimmetinde olmak**, onun tekeffülü, emniyeti, garantisi ve koruması altına girmek demektir. Ancak o kimsenin kaçmasıyla bu korunma garantisi ortadan kalkmış olur. Zimmeti kalmayınca harbî yani kendisiyle harbedilmesi câiz bir kimse hükmüne girer ve kanının dökülmesi helâl olur.

Esasen köle, savaşta esir alınmak suretiyle öldürülmekten korunmuş, can emniyeti garanti altına alınmış, fakat kendisi için belirlenen hukûkî düzenleme gereği, hayat hakkı bir kişinin emniyeti, garantisi ve koruması altına verilmiş kimsedir. Ona sahip olan kimse onu hürriyetine kavuşturabilir veya antlaşmalı köle sınıfına sokarak, hürriyetine kavuşmasını birtakım şartlara bağlayabilir. Köle sahibi onu, hangi şekilde emrinde bulundurduğunu da topluma açıklar.

Dolayısıyla hem devletin ilgili makamları hem de insanlar o kölenin hukûkî açıdan hangi tür bir düzenleme içinde olduğunu bilirler. Böyle bir kölenin herhangi bir şiddete, sıkıntıya ve zulme uğramadığı halde kaçması, onu sahiplenmiş olan ve kendisinin hayat hakkını garanti altına almış bulunan kimseye karşı bir nankörlük ve haktanımazlıktır. Efendisinin izni olmaksızın kaçtığı takdirde, köle olarak alınmazdan önceki durumuna, yani müslümanlara harp ilan etmiş ve onlarla savaşmakta olan bir kimse konumuna yeniden dönmüş olur. Böyle bir kölenin müslüman olması ile kâfir olması arasında yapılacak muamele açısından fark yoktur. Namazının kabul edilmemesi, Kâdî İyâz'ın da aralarında bulunduğu bazı âlimlere göre bu köle kaçmayı helâl kabul ettiği için küfre düşmüş olmasındandır. Fakat böyle birinin kaçmakla küfre düşmeyeceğini söyleyen âlimler, onun günahkâr ve isyankâr bir kişi olduğunu, bu sebeple de namazlarının sevabının ve makbûliyetinin olmayacağını belirtirler.

Bugün kölelik kurumunun ortadan kalkmış olduğu bir gerçektir. Nevevî'nin zamanında kölelik yürürlükte olduğu için bu konuya eserinde yer vermiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Efendisinden kaçan köle ahdini bozmuş, kendisine yapılan en büyük iyilik olan canının garantiye alınması nimetine karşı nankörlük etmiş olur.

2. Savaş esnasında öldürülmekten kurtarılarak can emniyeti sağlanan bir kölenin efendisinden kaçması haramdır.

3. Efendisinden kaçan köle, can emniyetini tehlikeye atmış ve müslümanlarla harbe tutuşan bir insan konumuna düşmüş; bu sebeple de kanının akıtılması helâl kılınmış olur.

350- ??? ????? ??????? ?? ??????

ŞER'Î CEZALARIN UYGULANMAMASI İÇİN ARACI OLMANIN HARAM OLUŞU

Âyet

???????????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????? ??????????? ??????? ???????? ??? ????? ??????? ??? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ???????????? ???????????? ????????? ????? ????????????? [2]

"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun. Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın emrettiği cezayı tatbikte müsâmaha ve şefkat göstermeyin."

Nûr sûresi (24), 2

Zina yapan kadına **zâniye**, erkeğe de **zânî** denir. Kur'an'daki kullanılışı itibariyle bu iki kelime kendi istek ve arzusu ile zina edenleri ifade eder. Karşılıklı rıza ile işlenilmiş olduğu için, bu çirkin fiili işleyenler suçta ortaktırlar. Kendisine zorla tecâvüz edilen kadın ise bunun dışında tutulmuştur. Burada önemli olan bir başka husus, zina yaptıklarına şer'î yönden hüküm verilmiş olanların zânî ve zâniye diye adlandırılabileceğidir. Bunun sabit olması ise, **"Onlara içinizden dört şahit getirin"** [Nisâ sûresi (4), 15] âyetinin hükmü gereği ya dört şahit getirilmesi ya da zina yapanların dört kere ikrar etmesine bağlıdır.

Zina yaptığı sâbit olan kadın ve erkeğe yüzer sopa vurulur. Âyette geçen **celde**, deriye vurmaktır. Bu ceza uygulanırken vücut tamamen çıplak olmamalı, gömlek cinsinden ince bir giysi bulunmalıdır. Kürk, palto ve benzeri kalın elbiselerin üzerinden vurmakla da ceza gerçekleşmez. Dolayısıyla maksat, ne bir eğlence ne de bir işkence ve öldürmedir; sadece zorlama ve terbiye etmekten ibarettir. Fıkıh kitaplarında konunun teferruatı uzunca anlatılır. Bilinmesi gereken bir başka önemli husus, bu **âyette geçen zânî ve zâniyenin bekâr kadın ve erkek olmalarıdır.** Evli olarak zina yapan Mâiz ve Gâmidiyye hakkında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bilinen **recm** uygulaması bunun en önemli delilidir (Bilgi için bk. Buhârî, Ahkâm 21; Müslim, Hudûd 22-23; Ebû Dâvûd, Hudûd 23; Tirmizî, Hudûd 5).

Allah'ın dininin ahkâmını uygulama hususunda suç işleyenlere karşı acıma duygusu içinde olmamak gerekir. Çünkü hiç kimse kullarına karşı Allah Teâlâ'dan daha merhametli olamaz. Zinâkârların işlediği fiil toplumda iffet ve haya duygusunu ortadan kaldırdığı gibi, nesebin ve neslin bozulmasına sebep olur. Ayrıca böyle bir ahlâksızlığa göz yummak onun yaygınlık kazanmasına, nikâh gibi kutsal bir evlilik bağının ve aile yuvasının ise yok olmasına vesile teşkil eder. Kur'an'da ifade edildiği gibi, **"Çünkü zina bir hayasızlıktır, iğrenç bir şey ve kötü bir yoldur"** [Nisâ sûresi (4), 22].

Hadis

1774- ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ? ????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ???????? ????????? : ??? ???????? ???? ??????? ?????? ????? ?????

???????? ??????? ? ????????? : ?????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ???????:«?????????? ?? ????? ???? ??????? ??????? ??????? ?» ?? ??? ?????? ????? ????? : « ???????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ? ???????? ???????? ??????? ? ??????? ??????? ???? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ??????? »????? ???? .

??? ???????: ??????????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? : « ?????????? ?? ????? ???? ?????? ?????????» ????? ????????? : ??????????? ?? ?? ?????? ??????? . ????? : ????? ???? ???????? ????????? ? ????????? ???????.

1774. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri çok üzmüştü. Onlar:

– Bu konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kim konuşabilir, diye kendi aralarında müzakere ettiler. Bazıları:

– Buna Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler. Üsâme, onların istekleri doğrultusunda Resûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Üsâme'ye:

– "Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" diye sordu; sonra ayağa kalktı ve halka şöyle hitap etti:

"Sizden önceki milletler şu sebeple yok olup gittiler: Aralarından soylu, mevki ve makam sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim."

Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârik 6; İbni Mâce, Hudûd 6

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzü renkten renge girdi ve:

"Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" buyurdu. Bunun üzerine Üsâme:

– Allah'tan benim bağışlanmamı dile yâ Resûlallah, dedi. Hadisin ravisi (Urve) der ki:

– Sonra bu kadının elinin kesilmesi için emir verdi ve onun eli kesildi.

Buhârî, Megâzî 53

Açıklamalar

Hadisin bazı rivayetlerinde belirtildiğine göre, Mekke fethi esnasında Kureyş'in Benî Mahzûm kabilesinden Fâtıma Binti Esved adındaki kadın, Resûl-Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evinden bir kadife veya kadife içinde bulunan zînet eşyası ya da bir gerdanlık çalmıştı. Kureyş kabilesi, bunu bir şeref meselesi yapmış, içlerinden bir kadının böyle çirkin bir işi işlemesinden ve üstelik elinin kesilecek olmasından çok rahatsızlık duymuştu. Bu sebeple kadının ya affedilmesi, ya da fidye ödeyerek kurtarılmasının yolunu aradılar. Bunu Resûl-i Ekrem'e söyleyecek bir aracıya ihtiyaç vardı. Fakat buna kim cesaret edebilirdi? Nihayet Resûl-i Ekrem'in çok sevdiği âzatlı kölesi Zeyd'in oğlu Üsâme'nin aracılık yapabileceğini düşündüler ve onu Peygamber Efendimiz'e gönderdiler. Üsâme bu durumu Hz. Peygamber'e söyleyince, Allah Resûlü bunu derhal reddetti ve hadiste açıklandığı gibi, **Allah'ın koyduğu cezalardan birine aracılık yapmanın asla kabul edilemeyeceğini** söyledi. Böyle bir aracılığın ve cezayı hak edenin cezasının verilmemesinin toplumların helâkine, yok olup gitmesine sebep olacağını hatırlattı. İsrâiloğullarının helâkinin sebebi böyle davranmaları idi. Onlar, günümüzde de olduğu gibi toplumda şerefli sayılan, mevki ve makam sahibi olan biri hırsızlık yapınca veya herhangi bir suç işleyince onu cezalandırmazlar; zayıf ve güçsüz biri hırsızlık yapıp bir suç işlediğinde onun cezasını hemen yerine getirirlerdi. Oysa, **suç işleyen kim olursa olsun, onun mevki ve makamına bakılmaksızın cezalandırılması adaletin gereği idi.** Resûl-i Ekrem bu yöndeki tavrını göstermek üzere, Mahzum'lu Fâtıma değil, ailesinin en kıymetli ferdi olan kızı Fâtıma hırsızlık yapsa onun da elini keseceğini belirterek, Allah'ın koyduğu bir cezayı affetmesinin söz konusu olamayacağını söyledi. Çünkü, **Allah'ın koyduğu bir cezayı affetmeye ne bir peygamberin ne de devlet reisinin yetkisi yoktu.** Efendimiz, Üsâme'nin böyle bir teklifle gelmesine çok üzüldü ve mübarek yüzü renkten renge girdi. Hadisin bir rivayetinde görüldüğü gibi, Üsâme de bu duruma çok üzüldü ve "Benim için Allah'tan mağfiret dile yâ Resûlallah!" dedi. Böylece Peygamberimiz, suçu sâbit olan ve cezayı hak eden bir kimse için hiç kimsenin aracılık yapmaması gerektiğini bir daha unutulmayacak tarzda ortaya koydu. Sonra da hırsızlık yapan kadının elinin kesilmesini emretti ve cezası yerine getirildi. Fâtıma Binti Esved'in hayat hikâyesini anlatan kaynaklardan öğrendiğimize göre, bu hanım daha sonra işlediği suçtan dolayı Allah'a tövbe ederek kendini düzeltmiş, evlenip yuva kurmuş, hattâ zaman zaman bazı ihtiyaçlarını sormak üzere Hz. Âişe annemizin yanına gelip gitmiştir.

Hadisi 652 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenip suç işlendikten ve konu devlet reisine intikal ettikten sonra suçlunun affi için aracılık yapılamaz.

2. Suçluları cezalandırmada mevki makam sahibi, soylu ve zengin ile fakir, yoksul ve kimsesizler arasında ayırım yapmak toplumun helâkine yol açan bir adaletsizliktir.

3. Suçluların cezalandırılmasında kadın erkek ayırımı yoktur.

4. Belirlenmiş bir cezası olmayan suçlarda aracılık yapmak ve aracılığı kabul etmek câizdir.

5. Din açısından câiz olmayan işlere gazaplanmak, kızmak câizdir.

351- ??? ????? ?? ??????? ?? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ??????

HALKIN GEÇECEĞİ YOLA, GÖLGELENECEĞİ YERE, SU KENARLARINA VE BENZERİ YERLERE ABDEST BOZMANIN YASAK OLUŞU

Âyet

??????????? ????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ????????? [58]

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb sûresi (33), 58

İlk bakışta konu başlığı ile âyet arasındaki ilişkiyi anlamak zor gelebilir. İmam Nevevî, fevkalâde üstün ve ince bir anlayış ve kavrayışla konumuzu bu âyetle temellendirmiştir. Çünkü yolları, sokakları, insanların gölgelenecekleri yerleri, su kenarlarını ve benzeri umûma açık alanları kirletenler bütün insanlara eziyet etmiş olurlar. Oysa eziyet çeken insanların bizâtihi kendilerinin burada hiçbir günahı ve suçu yoktur. Halbuki bir insanın eziyet çekmesi ve cezalandırılması için suçlu olması gerekir. O halde bu çirkin filleri işleyenler, bütün insanların hukukuna tecavüz etmiş ve onların bedduasını hak etmiş olurlar. Dolayısıyla onlar bütün insanlara, bu arada tabiî olarak müslümanlara eziyet edip rahatsızlık verdikleri için apaçık bir günah işlemiş sayılırlar.

Hadis

1775- ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ???????????? » ??????? ???? ???????????? ? ????? : « ??????? ????????? ?? ?????? ???????? ???? ?? ????????? » ???? ???? .

1775. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **"Lâneti gerektirecek iki şeyden sakınınız"** buyurdu. Sahâbe-i kirâm:

– Lâneti gerektirecek iki şey nedir? diye sordular. Peygamber Efendimiz:

– **"İnsanların gelip geçtikleri yollara ve gölgelendikleri yerlere abdest bozmaktır"** buyurdu.

Müslim, Tahâret 68. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 14

Açıklamalar

İslâm dini, müslümanların başkalarına haksız yere zarar vermesini, eziyet etmesini ve onları sıkıntıya sokmasını yasaklar ve bunu câiz görmez. İnsanların dini, ırkı ve rengi ne olursa olsun, onların haklarına riâyet hususunda aralarında bir fark gözetmez. İnsanlara zarar vermek ve eziyet etmek sadece dille ve elle değil, çok çeşitli şekillerde olabilir. İşte bu hadiste insanların lânetlerine sebep olan iki çirkin fiil sahibinden bahsedilmekte ve müslümanlar bu filleri işlemekten ciddî bir şekilde sakındırılmaktadır. Çünkü bu iki çirkin fiili işleyenlere sövmek, lânet etmek ve beddua etmek insanların âdetidir.

Hadisimizde, yapanların lânetlenmesine sebep olduğu belirtilen bu iki kötü davranış, insanların gelip geçtikleri yollara, altında gölgelenilen ağaçların dibine, su kenarlarına, meskûn mahallere ve civarına büyük veya küçük abdest bozmak, oraları kirletmektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Câhiliye toplumunun, medeniyetten son derece uzak birçok çirkinliklerini yasakladığı ve kınadığı gibi, burada anılan kötü filleri de yasaklamış ve tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Beden ve ruh temizliğiyle çevre temizliğini, ferdin sağlığı ile toplumun sağlığını birlikte ele almış, bedevî bir toplumdan, tüm insanlığa örnek olacak medenî bir toplum ortaya çıkarmıştır. Toplumların bedevî bir hayattan medenî bir yapıya geçmeleri hiç de kolay olmamıştır. İslâm'ın öngördüğü tahâret, nezâfet ve nezâket esasları üzerine kurulu bir yapıyı yeryüzünde yaygınlaştırmak asırlar süren bir mâcera geçirmiş, özellikle gayri müslim toplumlarda bu süreç hâlâ aşılamamıştır. Ne yazık ki bazı müslüman kesimler de dinimizin temizliğe verdiği önemi gerektiği ölçüde kavrayamamış ve bunu hayatlarına uygulayamamışlardır. Oysa bizim hadis kitaplarımızla fıkıh kitaplarımızın hemen tamamının ilk bahisleri temizlik konularına ayrılmıştır. İslâmiyetle şereflenmemiş fertlerin hâlâ hadesten tahâret ve necâsetten tahâret dediğimiz temizlik türlerinden nasibinin olmadığını hatırlamamız gerekir. Buna karşılık, dinimizin bir temel prensibi olarak, vücut temizliğini ve mekân temizliğini sağlamadan bazı ibadetlerimizin câiz ve makbul olmadığını bilmeyenimiz yoktur. İslâm, maddî ve mânevî temizliği birbirinden ayırmaz ve birini diğerinin tamamlayıcısı olarak kabul eder.

Hadisimizin bir diğer önemli boyutu da çevre temizliğini öne geçirmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde çevre ile ilgili pek çok emir ve tavsiyeler bulmamız bizi şaşırtmamalıdır. Hükmü kıyamete kadar geçerli yegâne din olan İslâm'ın bu konularda temel prensipler koymamış olması düşünülemezdi. Zamanımızda insanlığın gündeminin en önemli konularından birini çevre teşkil etmektedir. Özellikle insan dışkısıyla bulaşan hastalıkların ve bunların açıkta bırakılmasının ortaya çıkardığı kirlenmenin boyutlarını tartışmaya açmak bile gereksizdir. Resûl-i Ekrem'in bu hadislerinde konunun en çarpıcı yönünü görmekteyiz. İnsanların gelip geçtiği yol ve sokakların temiz olması, su kenarlarının ve kaynaklarının kirletilmemesi, meskenlerin ve çevrelerinin pisliklerden arındırılması dinimizin öncelikli emirlerindendir. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet temeline dayalı prensipleri ortaya koyarak insanlığın çevre konusundaki gayretlerine katkılar sağlamalıdırlar. Bu yönde yapılacak ilmî çalışmaların gerekliliğine bu gün her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini ruhumuzun olduğu kadar cismimizin ve çevremizin de temiz olmasını ister.
2. Umûma ait yerlerde insanları rahatsız edecek pislikler bırakmak dinimizde yasaklanmıştır.
3. Yollara, sokaklara, su kenarlarına, gölgesinden istifade edilen ağaç altlarına büyük ve küçük abdest bozmak yasaklanmıştır.
4. Kötü ve çirkin fiiller, bunları yapanların lânetlenmesine sebep olur.

352- ??? ????? ?? ????? ????? ?? ????? ??????

DURGUN SULARI İDRAR VE BENZERİ PİSLİKLERLE KİRLETMENİN YASAK OLUŞU

Hadis

1776- ???? ??????? ????? ?????? ?????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ?? ??????? ????????? . ????? ???? .

1776.Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* durgun sulara idrar yapmayı yasakladı.

Müslim, Tahâret 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 51; Nesâî, Tahâret 31, 140; Gusül 1; İbni Mâce, Tahâret 25

Açıklamalar

Durgun su, bilindiği gibi, herhangi bir yere akıntısı olmayan sulardır. Bu suların hükmü akar sulardan farklıdır. Akar suların pislik tutmamasına karşılık, durgun sular, içine herhangi bir pisliğin düşmesiyle temizlik vasfını kaybedebilir. Durgun sular az su ve çok su olmak üzere ikiye ayrılır. Az sular, içine düşen necâsetle pis olur. Necâsetin az veya çok olması arasında fark yoktur. Pis olan sular hiçbir şekilde temiz ve temizleyici olamaz. Çok miktardaki durgun suya karışan necâset onun rengini, tadını ve kokusunu değiştirirse o da temizlik vasfını kaybeder. Hanefilere göre büyük göl adı verilen sular çok su, ondan aşağısı ise az su sayılır. Bir başka tarife göre, bir tarafı hareket ettirildiğinde bu hareketin tesiri öbür tarafına varmayan sular çok sudur. Ulemâdan bir çoğu, az olan durgun suya idrar yapmayı haram, çok olan suya yapmayı da mekruh kabul etmiştir.

Peygamber Efendimiz bir başka hadislerinde, *"Sakın sizden biri durgun suya idrar yapmasın; sonra ondan yıkanır"* buyurmuştur. (Müslim, Tahâret 95). Çünkü içine idrar yapılan veya herhangi bir pislik atılan durgun suda abdest alınması veya yıkanılması câiz değildir. Sadece idrar yapmak değil, her türlü necâseti durgun sulara akıtmak veya atmak da yasaklanmıştır. İlmihal kitaplarımızda bu konular enine boyuna ele alınmıştır. Netice olarak dinimiz, insan hayatı için vazgeçilmez maddelerin en başında gelen suların temiz kalmasını sağlamak için her türlü tedbiri almıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun durgun sulara idrar yapmak veya benzeri necâsetler atmak yasaklanmıştır.
2. Pis sayılan sularla abdest almak ve yıkanmak haramdır.

353- ??? ????? ????? ?????? ??? ?????? ??? ??? ?? ???????

BİR BABANIN MAL BAĞIŞLARKEN ÇOCUKLARI ARASINDA AYIRIM YAPMASININ DOĞRU OLMADIĞI

Hadis

1777- ???? ???????????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : ?????? ???????? ????? ??? ??????? ????? ?? ? ??????? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???????? ????????? ?????? ?????» ?????? : ?? ? ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????????? » .

??? ????????? : ??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????????? ???? ????????? ????????? ? » ????? : ?? ? ????? : « ???????? ?????? ??????????? ?? ??????????? » ???????? ???? ? ?????? ????? ??????????? .

??? ????????? : ?????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ? ????? : ?????? ? ????: « ??????????? ???????? ???? ?????? ???? ? » ????? : ?? ? ???? : « ???? ????????? ????? ???????? ?? ???????? ???? ?????? » .

???? ????????? : « ?? ????????? ???? ?????? » .

??? ?????? : « ??????? ???? ??? ??????? ? » ????? ????? : « ??????????? ???? ????????? ???????? ?? ???????? ??????? ? » ????? : ??? ? ????? : « ???? ????? » ????? ???? .

1777. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ*'nın anlattığına göre, babası onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürdü ve:

– Ben, sahip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?" diye sordu. Babam Beşir:

– Hayır, vermedim, dedi. *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "O halde hibenden dön" buyurdu.

Müslim'in bir rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– "Bu hibeyi çocuklarının hepsine yaptın mı?" buyurdu. Beşir:

– Hayır, yapmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– "Allah'tan korkunuz; çocuklarınız arasında adaletli davranınız"buyurdu. Bunun üzerine babam hibesinden döndü ve derhal o bağışını geri

aldı.

Müslim, Hibât 13

Müslim'in bir başka rivayetine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– "Ey Beşir! Bundan başka oğlun var mı?" diye sordu. Beşir:

– Evet, var, dedi. Peygamberimiz:

– "Buna verdiğin gibi onlara da verdin mi?" buyurdu. Beşir:

– Hayır, vermedim, dedi. Bunun üzerine:

– "O halde beni şahit tutma; çünkü ben bir zulme şahit olamam" buyurdu.

Müslim, Hibât 14

Müslim'in bir başka rivayetinde, Hz. Peygamber:

"Beni bir zulme şahit kılma" buyurdu.

Müslim, Hibât 16

Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, Peygamberimiz:

"Bu bağışına benden başkasını şahit göster" buyurdu ve:

– "Çocuklarının sana iyilik yapmada eşit olmaları seni sevindirir mi?" diye sordu. Beşir:

– Elbette, evet, cevabını verdi.

– "O halde (aralarında sen de eşit davran) **böyle yapma"** buyurdu.

Müslim, Hibât 17

Buhârî, Hibe 12, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9, 10, 14, 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Ahkâm 30; Nesâî, Nihal 1; İbni Mâce, Hibât 1

Açıklamalar

Nu'mân İbni Beşîr'in naklettiği bu hadis, gösterilen kaynaklarda çeşitli ravilerden rivayet edilmiştir. Nu'mân'ın babası Beşîr İbni Sa'd meşhur sahâbîlerdendir. Annesi de meşhur sahâbî Abdullah İbni Revâha'nın kız kardeşi Amra Binti Revâha'dır. Nu'man'a, babası Beşîr'in ayrıcalıklı mal veya köle bağışında bulunmasını ve buna Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de şahit olmasını annesi Amre istemişti. Beşîr de henüz küçük bir çocuk olan oğlu Nu'man'ı elinden tutarak Peygamber Efendimiz'in yanına getirmiş ve durumu o'na arzetmiş, kendisinin de bu bağışa şahit olmasını talep etmişti.

Fakat sevgili Peygamberimiz Beşîr'e başka çocukları olup olmadığını sorarak, bir bağış yapacaksa hepsine aynı şekilde davranmasını tavsiye buyurdu. Böyle yapıp âdil davranmadıkça kendisine şahitlik yapmayacağını da açıkça ortaya koyarak *"Ben bir zulme şahitlik yapamam"* buyurdu.

İslâm âlimleri bu hadisi dikkate alarak, bir kimse çocuklarından bazısına mal bağışlayıp diğerlerine bir şey vermese bu bağışın câiz olup olmadığını tartışmışlar, bir kısmı bunun câiz olmayacağını söylerken, bir kısmı da câiz olacağını ifade etmişlerdir. Tâvus, Atâ İbni Ebî Rebâh, Mücâhid, Urve, İbrahim en-Nehaî, Şa'bî ve Zâhirî mezhebi uleması bunun câiz olmayacağı kanaatindedirler. Çünkü Peygamberimiz Beşîr'e "Onu geri al" demiştir. Buna karşılık Sevrî, Leys İbni Sa'd, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, İmam Şâfî ve bir rivayete göre Ahmed İbni Hanbel bu bağışın câiz olduğunu söylemişlerdir.

Onlara göre hadisteki "Geri al" emri vücub için değil, fazilet ve ihsan kabilinden bir emirdir. Bazı âlimler, bir babanın bütün çocuklarını eşit tutması farzdır, demişler ve bu hadisi delil göstermişlerdir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre, çocuklar arasında eşitliğe riayet farz değil, müstehaptır. Çocukların erkek ve kız olmaları arasında bir fark gözetilmemiştir. Ancak bir babaya yakışan, fevkalâde zaruret olmadıkça bütün çocuklarına eşit davranmaktır. Çünkü ayrıcalıklı bir davranış aile içindeki düzeni bozar, sevgi ve muhabbeti noksanlaştırır ve münakaşalara sebep olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir babanın miras ve bağış hususunda bütün çocuklarına eşit davranması müstehaptır.
2. Baba bir çocuğuna yaptığı bağıştan dönebilir.
3. Kardeşler arasında sevgisizlik ve münakaşaya sebep olacak tavır ve davranışlardan sakınmak gerekir.
4. Mübah olmayan hususlarda şahitliği üstlenmek mekruhtur.
5. Hibede şahit tutmak vâcip değil, câizdir.

354- ??? ????? ????? ?????? ??? ???? ??? ????? ????
??? ??? ????? ????? ???? ????? ????

YAS TUTMANIN YASAK OLUŞU

BİR KADININ KOCASI DIŞINDA BİR ÖLÜ İÇİN ÜÇ GÜNDEN FAZLA
YAS TUTMASININ HARAM OLUŞU, SADECE KOCASI İÇİN
DÖRT AY ON GÜN YAS TUTABİLECEĞİ

Hadis

1778- ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? : ???????? ????? ?????

???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? ???? ???????? ? ????????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ???????????? . ????? ??????? : ????????? ????? ?????????? ???? ??????? ? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????: « ?? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ? ?????? ???? ?????? ????????? ???????? ????????? » ??????? ???????? : ????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ? ???????? ??????? ????????? ????? ? ????? ??????? : ????? ????????? ????? ?????????? ???? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? : « ?? ??????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ?????????? ???????? ????????». ????? ???? .

1778. Zeyneb Binti Ebû Seleme *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî*sallallahu aleyhi ve sellem*'in zevcesi Ümmü Habîbe*radıyallahu anhâ*'nın babası Ebû Süfyân İbni Harb vefat ettiğinde Ümmü Habîbe'nin yanına gitmiştim. Ümmü Habîbe, içinde safran veya başka bir şey bulunan güzel bir koku istedi. Bu kokudan önce bir câriyeye sonra kendi yanaklarına sürdü. Daha sonra şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki, benim kokuya hiç ihtiyacım yok; şu kadar var ki, ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberde şöyle buyurduğunu duydum:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir." Hadisi rivayet eden Zeyneb Binti Ebû Seleme der ki:

Daha sonra ben, kardeşi vefat ettiğinde Zeyneb Binti Cahş *radıyallahu anhâ*'nın yanına da gitmiştim. O da koku isteyip süründü ve sonra şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki, benim koku sürünmeye ihtiyacım yok; ancak ben Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim:

"Allah' ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Sadece kocası için dört ay on gün yas tutabilir."

Buhârî, Cenâiz 31, Talâk 46; Müslim, Talâk 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk 43, 46; Tirmizî, Talâk 18; Nesâî, Talâk 55, 58, 59; İbni Mâce, Talâk 35

Zeyneb Binti Ebû Seleme

Zeyneb, mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe'nin ilk kocası Abdullah'tan olan kızıdır. Abdullah'ın künyesi Ebû Seleme idi. Bu sebeple Ebû Seleme kızı Zeyneb diye anılır. Zeyneb'in Habeşistan'da doğduğu söylenir. Ümmü Habîbe vâlidemiz Ebû Süfyân'ın kızı, Muâviye'nin de kız kardeşidir. Zeyneb Binti Ebû Seleme, Abdullah İbni Zem'a ile evlenmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den, Hz. Âişe'den ve Ümmü Habîbe'den hadis rivayet etti. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde İbni Abdullah, Muhammed İbni Atâ, Urve İbni Zübeyr, Ebû Seleme İbni Abdurrahman ve daha başka sahâbîlerle tâbiîler hadis alıp nakletti. Zeyneb, Medîne'deki fakîh sahâbî hanımlardan biri idi. Buhârî onun iki hadisini, Müslim de bir hadisini kitaplarına aldılar. Zeyneb Binti Ebû Seleme 73 (692) yılında Medîne'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân 33 (653) senesinde vefat etmişti. Babası veya annesi ya da bir yakını ölen kimsenin üzülmesi, yas tutması tabiî karşılanır. Özellikle kocası ölen yahut bir daha dönmemek üzere kocasından boşanan bir kadının üzülüp yas tutmasının vâcip olduğunda ulemâ görüş birliği içindedir. Bir kadın başına gelen böyle bir musibete üzüldüğünü ifade etmek için iddet süresi içinde süslenmeyi, koku sürünmeyi, sürme çekmeyi ve kına yakmayı, günümüzün ifadesiyle makyaj yapmayı terk eder. İddet müddeti bu hadiste de açıkça belirtildiği gibi dört ay on gündür. Bu yas, kocanın kadın üzerindeki meşrû haklarından biridir. Eşinden ve hayat arkadaşından ayrılan bir kadının bu süre içinde süslenmesi kadar çirkin ve şuursuz bir hal tasavvur olunamaz. Kadının bu yas ve üzüntü hali hem hayat arkadaşının hâtırasına hürmet hem de kocasının hayatta olan âile fertlerine karşı bir saygı ifâdesidir. Duyguları dumura uğramamış her insan bunun önemini ve lüzumunu kavrar.

Kocası ölen veya boşanan kadın, dört ay on gün geçmeden bir başkasıyla evlenemez. Bu süreye iddet bekleme denilir. Bu müddet sadece bir üzülme dönemi değil, aynı zamanda kocası ölen veya kocasından boşanmış bulunan kadının hâmile olup olmadığının belirlenme süresidir. Dolayısıyla konunun hukûkî boyutlarının olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Annesi, babası, kardeşi veya çocuğu ölen kadın, belki bunlara kocasını kaybetmekten daha çok üzüldüğü halde onlar için üç günden fazla yas tutması câiz değildir. Ümmü Habîbe'nin babası ölmüşken koku getirtip sürmesinin sebebi, üç günden fazla yas tutmanın câiz olmadığını ve kendisinin bunu bizzat uyguladığını göstermek içindir.

Bu hadisin ikinci şıkkında kardeşi öldüğü için üç gün yas tuttuğu ifâde edilen Zeyneb Binti Cahş, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in halası Ümeyme Bint Abdülmuttalib'in kızıdır. Hicretin üçüncü senesinde dul olarak Efendimiz'in eşi olma şerefine nâil olmuştu. Zeyneb Binti Cahş 20 (641) yılında vefat etti. Zeyneb Binti Ebû Seleme'nin bu haberi 33 (653) yılında vefat ettiği kesin olan Ebû Süfyân'ın ölüm haberinden sonra söylemiş olması, târihî bir sıralama maksadıyla değil, sadece bir bilgilendirmeden ibaret olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kadının kocası dışında bir yakınının ölümüne üç günden fazla yas tutması câiz değildir.
2. Kocası ölen veya bir daha dönmeyecek şekilde kocasından ayrılan kadının dört ay on gün süre ile yas tutması vâciptir.
3. Bu yasın sebebi, kadının kocasının hakkına hürmet ve onun hayatta kalan yakınlarına karşı gösterdiği saygıdır.
4 Kocası ölen veya boşanan kadın, dört ay on günden önce bir başkası ile evlenemez.

355- ??? ????? ??? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ??? ??? ???? ??????? ??? ????? ??? ?? ???? ?? ?????

SİMSARLIK VE SATIŞ ÜZERİNE SATIŞ YAPMANIN YASAK OLUŞU

ŞEHİRLİNİN KÖYLÜYE SİMSARLIK ETMESİNİN, PAZARA MAL GETİREN KÖYLÜLERİ PAZAR DIŞINDA KARŞILAYIP MALLARINI UCUZA ALMANIN, KARDEŞİNİN SATIŞI ÜZERİNE SATIŞ YAPMANIN, BAŞKASININ NİŞANLADIĞI BİR KADINA, NİŞANLAYAN İZİN VERMEDEN VEYA ONU TERK ETMEDEN TALİP OLMANIN HARAM OLUŞU

Hadisler

1779- ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????? ????????? . ???? ???? .

1779. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylüye simsarlık etmesini, ana baba bir kardeş olsa bile, yasakladı.

Buhârî, Büyû‘ 58, 64, 68,71, İcâre 14, Şurût 8; Müslim, Büyû‘ 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 45; Tirmizî, Büyû‘ 13; Nesâî, Büyû‘ 17; İbn Mâce, Ticârât 15

Açıklamalar

Kitabımızda Enes İbni Mâlik tarikiyle getirilmiş olan bu hadis, gerek yukarıda bir kısmı gösterilen kaynaklarda gerekse bunlar dışındaki daha birçok kitapta çeşitli lafızlarla, fakat mahiyeti ve muhtevâsı aynı olmak üzere rivayet edilmiştir. Hadisin bu kadar çok ve değişik rivayetinin bulunması, konunun öneminden ve günlük hayatın içinde yaşanan bir gerçeği ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Simsar, bir işe bakan, o işi koruyup muhafaza eden kişi demektir. Fakat bu kelime daha sonraları alış veriş işleriyle ilgilenen dellâl ve komisyoncu anlamında kullanılmıştır. Dellâl bu işi bir ücret karşılığı yaptığı ve bundan dolayı müşterinin alacağı malın fiyatını artırdığı için bu hareket hoş karşılanmamıştır. Bu işi yapan simsarlar, malını satmak isteyen köylülere "Sen malını satma hususunda acele etme, onu bana bırak; ben bu malı senden daha yüksek bir fiyatla tedrîcen satarım" diyerek haram bir muameleye sebep olmaktadırlar. Çünkü böyle bir satış köylüye yardım değil, para kazanmak gayesi taşımaktadır. Şayet böyle bir maksat taşımaz, köylüye yardım gayesine yönelik olursa, bu câiz görülmüştür. Malını şehre getiren üreticinin yani köylünün şehirdeki bir tüccara veya simsara o malı bırakarak, "Ben seni bu malın satışına vekil tayin ettim, çarşıda satılan fiyatıyla satıver" demesinde de bir sakınca yoktur. Aşağıda gelecek hadisler, konumuza daha da açıklık kazandıracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şehirlinin, köylünün malını elinden alıp, ona aracı ücreti ekleyerek daha fazla fiyatla satması ve böylece piyasayı yükseltmesi câiz değildir.
2. Köylünün veya üreticinin şehire getirdiği malı piyasa fiyatına satılmak üzere şehirli bir tüccara veya simsara bırakması câizdir.
3. Dinimizin câiz görmediği yollarla alış veriş yapmaktan sakınmak gerekir.

1780- ?????? ????? ????? ??? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????? ??? ?????????? » ????? ???? .

1780. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pazara getirilen satılık malları çarşıya götürülünceye kadar yolda karşılamayınız."

Buhârî, Büyû‘ 71; Müslim, Büyû‘ 14 . Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû‘ 43

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Medine site devletinin başkanı olarak, toplumun bütün işleriyle ilgilendiği gibi, insanlar için hayatın önemli bir alanı olan iktisadî ve ticarî yapının düzeni ile de yakından alâkalanmıştır. Medine pazarı ve orada cereyan eden gelişmeleri Resûl-i Ekrem'in yakından takip ettiğini pek çok sahih rivayetten öğrenmekteyiz. Bu pazara hem iç hem dış piyasadan birtakım ticaret mallarının getirildiği bilinmektedir. O vakitler, günümüzde de pek çok örneğini gördüğümüz gibi, civar köy ve kasabalardaki üreticiler mallarını Medine çarşısına getiriyorlardı. Gerek yenilip içilecek erzak, gerekse insanların ihtiyaç duyduğu ticaret eşyaları cinsinden olsun, çarşı-pazara getirilen malları, ihtiyaç sahibi insanlara arzedilmeden ve malın pazarı oluşmadan yolda karşılamak Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Çünkü bundan malı getiren satıcı ve üretici zarar göreceği gibi, âmmenin hukuku da zâyi olur. Bu sebeple mezhep imamları ve ulemâ konu üzerinde hassasiyetle durmuş ve çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Zâhiri mezhebi imamlarından İbn Hazm, pazara getirilmeden malı yolda karşılamanın haram olduğunu söylemiştir. Evzâî, Leys İbni Sa'd ve İmam Mâlik

ise satın almak üzere malı yolda karşılamayı mekruh kabul ederler. İmam Şâfiî, pazara gelen malı yolda karşılamanın günah olduğunu, böyle karşılanarak alınan malın sahibinin, pazara geldikten sonra yolda akdedilen bu alış verişi kabul veya reddetmekte seçme hakkına sahip bulunduğunu söyler. Onun bu konudaki delili, Ebû Hüreyre'den nakledilen *"Mal sahibi çarşıya gelince muhayyerdir"* hadisidir (Müslim, Büyû' 17).

Ebû Hanîfe ve mezhebinin diğer imamlarına göre, malları pazara gelmeden karşılamanın memleketin piyasasına ve halka bir zararı dokunup dokunmadığına bakılır. Eğer malı yolda karşılamanın memleket piyasasına ve halkına bir zararı varsa bu mekruhtur; zararı yoksa herhangi bir sakınca yoktur. Bazı kaynaklar, Evzâî'nin de bu yaklaşımı paylaştığını söylerler. Onların bu görüşü, Abdullah İbni Ömer'in, asr-ı saâdette erzak getiren kâfileleri yolda karşılayıp bunlardan erzak satın aldıklarını belirten rivayetine dayanmaktadır. İbni Ömer, Peygamber Efendimiz'in yiyecek malları cinsinden olan erzakı pazar yerine getirilinceye kadar yolda karşılamayı daha sonraları yasakladığını da bildirmiştir. Netice itibariyle bu gibi konularda dinimiz insanların hayrını ve iyiliğini gözetir. Kişinin hakkını koruduğu gibi toplumun hakkını da korur. Gerekli olan yerde ferdi topluma değil, toplumu ferde tercih eder. Malını pazara getiren kişi, kendisi sattığı takdirde şehir ahalisi bu malı daha ucuza alacaksa, bundan bütün insanlar faydalanacağı için toplumun menfaati aracının ve satıcının menfaatinden önce gelir. Burada ferdin hakkının zâyi olması da söz konusu değildir; sadece haksız kazanç ve tekelcilik önlenmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Üreticinin çarşıya ve pazara getirdiği malı yolda karşılayarak sun'î fiyat oluşumuna meydan vermek yasaklanmıştır.
2. Malı yolda karşılayarak satın almak hem üreticinin zararına sebep olur hem de ammenin hukukuna tecavüz sayılır.
3. Hanefi mezhebi imamlarına göre, malı yolda karşılamak memleket piyasasına tesir etmez ve halkın zararına sebep olmazsa bunda bir sakınca yoktur.
4. İslâm dini hem ferdin hem toplumun hakkını gözetir. Ancak tercih yapılacak yerde toplumun hakkını öne alır.

1781- ?????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? : « ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????????? ??????????? ? ???? ????? ?????? ??????? » ? ??????? ???? ??????? : ?? « ?? ?????? ??????? ?????? ? » ??? : ?? ?????? ???? ????????? . ????? ???? .

1781. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Pazara gelenleri yolda karşılamayın. Şehirli köylü namına onun malını satmasın."

Tâvûs, İbni Abbâs'a **"Şehirli köylü namına onun malını satamaz"** sözünün anlamını sordu. İbni Abbâs:

Ona simsarlık edemez, diye cevap verdi.

Buhârî, Büyû' 68; Müslim, Büyû' 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 47; Nesâî, Büyû' 18; İbni Mâce, Ticârât 15

Açıklamalar

İbni Abbâs rivayeti, kendisinden önceki iki hadisin muhtevasını özetle bir arada toplamış bulunmaktadır. Pazara gelenleri yolda karşılamanın yasaklanmasının sebebini bir önceki hadisi izah ederken; simsarlığın mahiyetini, yasaklanma sebebi ve hikmetini de 1779 numaralı hadisi açıklarken belirtmeye çalışmıştık. Burada da konunun insanlar arasındaki duygusal yönüne işaret etmek istiyoruz. Pazara mal getiren üretici ve köylü, işini günü birlik görüp bir an evvel yerine yurduna dönmek ister. Bu sebeple de fiyatlar konusunda aşırı ihtiraslı olmaz. Ondan alış veriş yapan şehirli de üretici ve uzaktan gelmiş kişiye karşı fırsatçı bir tavır içinde değil, merhamet ve şefkatli bir anlayış içinde bulunur. Dolayısıyla oluşan piyasa her iki tarafın lehinedir. Oysa şehirli tüccar veya simsar, kötü niyetli olursa, o malı piyasaya arzetmeyebilir veya fiyatlar düşmesin diye azar azar ortaya çıkarır. Bu ise piyasanın düzensizliğine, hatta günümüzde örneklerini çok kere gördüğümüz gibi, dayanıklı olmayan gıda maddelerinin çürüyüp bozularak atılmasına ve israf edilmesine sebep olur. Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerine uyulması ve İslâm'ın sistemleştirdiği ticaret ahlâkı kurallarına riayet edilmesi, her zaman için pek çok kötülüğün önlenmesine vesile olacak niteliktedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pazarın kendiliğinden oluşmasına engel teşkil edecek davranışlardan sakınmak gerekir.
2. Üreticinin ve köylünün malını pazar dışında karşılamak fiyatlara müdahale anlamına gelir. Bu ise yasaklanmıştır.
3. Ücret karşılığı simsarlık dinimizde mekruh görülmüştür.

1782- ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????? ???? ??????????? ??? ??? ????????? ???? ????? ?????? ? ??? ????? ???? ???????? ??????? ? ??? ?????? ??????? ????? ???????? ????????? ??? ?? ?????????? .

??? ????????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ? ???? ????????? ????????? ?????? ????????? ? ????? ???????? ????????? ???? ????? ????? ? ?????? ???? ????????? ???????????. ????? ???? .

1782. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle der:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şehirlinin köylünün malına simsarlık etmesini yasakladı. **"Müşteri kızıştırmayınız. Bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Bir kadın, din kardeşi bir kadının çanağındaki nimeti kendi kabına doldurmak için onun boşanmasını istemesin"**.

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pazarcıların yolda karşılanmasını, şehirlinin köylünün malını satmasını, bir kadının, evleneceği erkeğe din kardeşi bir kadını boşamayı şart koşmasını, bir kimsenin din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlıkta bulunmasını, müşteri kızıştırmayı ve satılık hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirmeyi yasakladı.

Buhârî, Büyû' 64, 70; Müslim, Nikâh 51, Büyû' 11, 12. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 16

1784 numaralı hadis ile beraber açıklanacaktır.

1783- ????? ????? ?????? ??? ?????? ????????? ? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?? ????? ?????????? ???? ?????? ????? ? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ???? » ????? ???? ? ???? ?????? ???? .

1783. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bazınız bazınızın satışı üzerine satış yapmasın. Kardeşinin dünür gönderdiği birine dünür göndermesin. Ancak din kardeşinin kendisine izin vermesi müstesnadır."

Buhârî, Nikâh 45; Müslim, Büyû' 8. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 57; Nesâî, Büyû' 20

Sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1784- ?????? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ???? ???????? ? ????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ????? » ????? ???? .

1784. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min mü'minin kardeşidir. Hiçbir mü'mine kardeşinin satışı üzerine satış yapması helâl olmaz. Kardeşinin dünür gönderdiği kadına, o kimse vazgeçinceye kadar dünür göndermesi de helâl olmaz."

Müslim, Nikâh 56

Açıklamalar

Ebû Hüreyre'nin, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e nisbet ederek anlattığı 1782 numaralı rivayette, fert ve toplum hayatı açısından çok önemli olan birtakım prensipler topluca zikredilmiştir. Hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde bunların her biri çeşitli sahâbîlerden ayrı rivayetler olarak da nakledilmiş bulunmaktadır. Şehirlinin köylünün malına simsarlık etmesinin, pazara gelen malı yolda karşılamasının yasaklığını ve bunun sebeplerini yukarıda yeterince açıklamıştık. Aynı şeyleri burada tekrarlamayacağız.

İkinci önemli konu olarak hadiste geçen ve yasaklandığı belirtilen **"neceş",** kelime anlamı itibariyle bir şeyi methetmek, ballandıra ballandıra öğmektir. İnsanları heyecanlandırmak ve kızıştırmak anlamına da gelir. Ulemâdan bazıları "neceş"in esas itibariyle hile ve aldatma mânasına geldiğini söylerler. "Neceş"in terim anlamı ise, alış verişte bir mala talep olmadığı halde sırf müşteriyi aldatmak ve elinde bulunan bir malı almaya onu teşvik etmek için malın fiyatını sun'î olarak yükseltmektir. Bu bir nevi müşteri kızıştırmak olduğu için, biz böyle ifade etmeyi uygun gördük. Bu tür bir ticârî muamele İslâm hukuku ve ticaret ahlâkı açısından uygun görülmemiş, yasaklanmıştır.

"Din kardeşinin satışı üzerine satış yapmak" da yasaklanmıştır. Satıcı ile alıcı bir malın pazarlığı üzerinde anlaştıktan sonra, bir başkasının araya girerek "Sen bu satışı boz; ben bu malın aynısını veya benzerini sana daha ucuza satacağım" veya "Aynı fiyattan ben sana daha iyisini vereceğim" gibi sözler söyleyerek müşteriyi, muhayyerlik müddeti içinde, önce yaptığı alış verişten caydırması haramdır. Aynı şekilde müşterinin "Sen bu satışı boz, ben bu malı senden daha yüksek fiyata satın alacağım" demesi de haramdır. Bu konuda âlimler arasında görüş birliği bulunmaktadır. Böyle bir durum insanlar arasında güven duygusunu ortadan kaldıracağı gibi, onların birbirlerine düşman olmalarına ve toplumda huzursuzluk çıkmasına da yol açar.

Hadisimizde yasaklanan bir başka davranış da, **"din kardeşinin dünürü üzerine dünür göndermek"**tir. **"Hıtbe"** kelimesi, dünür göndermek, evlenmek üzere bir kimsenin kızını istemektir. Hadiste geçen kardeş kelimesi, nesep itibariyle kardeş olabileceği gibi, süt kardeşi ve din kardeşini de kapsar. Eğer dünür gönderilen taraf bu isteği açıkça kabul etmiş, aralarında bu yönde bir söz kesilmişse, bir başkasının o kıza dünür göndermesi ve onu istetmesi bütün ulemâya göre haramdır. Fakat buna rağmen o kızı isteyip evlenmişse günahkâr olur. Ancak bu durumda kıyılan nikâh sahih olup feshedilmez ve evlilik sona erdirilmez. Dünür gönderilen taraf kesin bir söz vermemiş ve aralarında bir anlaşma sağlanmamışsa, bu durumda bir başkasının da kız tarafına dünür gönderip o kızı istemesinde bir sakınca görülmemiştir. Aynı şekilde eğer dünür gönderen kimse din kardeşinin de dünür göndermesine izin vermiş veya kendisi dünür gönderdiği halde talebinden vazgeçmişse böyle birine dünür gönderilmesinde bir sakınca yoktur. Şu kadar var ki, bizim toplumumuzda böyle bir durumda dahi birinci tarafa kesin cevabın verilmesini beklemek, örfün ve ahlâkın gereği kabul edilir. Toplumun geliştirdiği ve dine uygun olan örf ve âdetlere de riâyet etmek gerekir.

Hadiste dikkat çekilen ve yasaklanan bir başka husus, **bir kadının, kendisiyle evlenmek isteyen bir erkeğe, nikâhı altındaki karısını boşamak şartıyla evlenme teklifinde bulunmasıdır.** Dinimiz sebepsiz yere bir erkeğin eşini boşamasını ve bir başkasıyla evlenmesini uygun görmez. Esas itibariyle kadın boşamak yasaktır. Çünkü boşanmak nikâh nimetine karşı bir nankörlüktür. Zaruret olmadıkça boşanmanın en çirkin hareketlerden biri olduğu Peygamber Efendimiz tarafından ifade buyurulmuştur. Ancak boşanmak bazan bir zorunluluk olarak karşımıza çıkabilir. Fakat Resûl-i Kibriyâ Efendimiz hadîs-i şerîfte *"Allah katında helâlin en kötüsü karısını boşamaktır"* (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1) buyurmuştur. Bundan anlıyoruz ki, **zaruret halinde boşanmak helâl, fakat Allah'ın hiç hoşuna gitmeyen bir davranıştır.** Bu sebeple eşler mümkün mertebe birbirine tahammül edip aile yuvasını yıkmamaya büyük özen göstermelidirler. Özellikle bir başka kadınla evlenmek için sebepsiz yere hanımını boşamak câiz görülmediği gibi, bir erkeğe ikinci eş olmak isteyen bir kadının da evlenmek için böyle bir şart ileri sürmesi helâl kabul edilmemiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunu çok beliğ bir tarzda ifade etmiş, "müslüman bir kadının, din kardeşi bir başka kadının çanağındaki nimeti kendi kabına doldurmak istemesini" asla hoş karşılamamıştır. Çünkü nikâhlı olmak her iki taraf için de bir nimettir.

Hadisimizde söz konusu edilen son yasak ise, **müşteriyi aldatmak için hayvanın sütünü memesinde biriktirmektir.** Kolayca anlaşılacağı gibi bundan maksat, satacağı hayvanın bol süt verdiği intibâını uyandırmaktır. Böyle bir hayvanı satın alan kimse, hayvanın memesine bakarak aldığı için, onun

az süt veren bir hayvan olduğunu görünce, dilediği takdirde bu hayvanı iâde etme hakkına sahiptir; çünkü aldatılmıştır. Bu ve benzer alış verişlerin hükmü fıkıh kitaplarımızda tartışılmış ve mezhep imamlarının farklı yaklaşımları delilleriyle ortaya konulmuştur. Ancak bizim burada o tartışmaların detayına girmemiz doğru olmaz. Şu kadarını ifade edelim ki, Peygamber Efendimiz'in yasakladığı şeylerden uzak durmak ve onun emirleri doğrultusunda hareket ederek sünnetine uymak, hem fert hem toplum olarak huzurlu bir hayat sürmemizin temelini teşkil eder.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Şehirlinin köylüye ve üreticiye ücretle simsarlık etmesi yasaklanmıştır.
2. Müşteri kızıştırmak ve bir mala rağbeti artırmak için hile yoluna baş vurmak câiz değildir.
3. Satış üzerine satış yapmak ve araya girerek bitmiş pazarlığı bozmak dinimizde yasaklanmıştır.
4. Dünür üzerine dünür göndermek haramdır.
5. Bir kadının, kendisiyle evlenmek isteyen bir erkeğe, nikâhında olan hanımını boşamayı şart koşması câiz değildir.
6. Satışa arzedilecek bir hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirerek alıcıyı aldatmak yasaklanmıştır. Böyle bir satıştan, alıcının dönme hakkı vardır.
7. Fert ve toplum olarak huzurlu bir hayat sürmek istiyorsak, Peygamber Efendimiz'in emir ve yasaklarına riâyet etmek, sünnetine uymak gerekir.

356- ??? ????? ?? ????? ????? ?? ??? ????? ???? ??? ????? ????

ŞERİATIN İZİN VERDİĞİ YERLERDEN BAŞKA ALANDA MALI TELEF ETMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1785- ???? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ??????? : ??????? ?????? ??? ????????? ? ???? ???????? ???? ??????? ? ????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????????? ? ???????? ?????? : ????? ??????? ? ?????????? ????????? ? ????????? ??????? »???? ???? ? ??????? ???? .

1785. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah Teâlâ sizin için üç şeyden hoşnut olur, üç şeyden de hoşlanmaz. Sizin sadece kendisine ibadet etmenizden, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdan ve Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp tefrikaya düşmemenizden hoşlanır. Dedi kodu yapmanızdan, çok sual sormanızdan ve malı telef etmenizden de hoşlanmaz."

Müslim, Akdiye 10. Ayrıca bk. Mâlik, Muvatta', Kelâm 20; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 327, 360, 367

Açıklamalar

Allah'ın rızâsından, hoşnut olmasından maksat, O'nun emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınan kullarına verdiği mükâfat ve sevaptır. Allah'ın rızâ göstermemesinden, hoşnut olmamasından veya bazı hadislerde ifade edildiği gibi kızmasından maksat ise, yasaklarına uyulmaması sebebiyle kula yazdığı günah ve bunun karşılığında kişinin göreceği cezâdır.

İbadet, kulluk demektir. Cenâb-ı Hakk'ın bütün mahlûkâtından üstün yarattığı insandan istediği ilk şey, Allah'ı bilip tanıması, O'na kulluk bilincine sahip olması ve sadece O'na ibadet etmesidir. **İmanın ve İslâm'ın temel şartı, tevhid inancına sahip olmak ve ibadet edilecek yegâne mâbud olarak Allah'ı tanımaktır. İbadet,** yani kulluk tabiri, sadece kişinin yapmakla mükellef olduğu belirli ibadetleri kapsamaz; bunun aksine, **onun bütün hayatını Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda düzenlemesi anlamına gelir.** Farz kılınmış olan ibadetlerin gayesi, kişiyi bu hedefe ulaştırmaktır. Bu gerçeği kavrayan kimsenin hayatının her anı kulluktan ibarettir. Tevhidi kavrayan, Allah'ı bilen, meşhur ve yaygın ifadesiyle mârifetullaha ulaşan ve Allah'a kul olma şuuruna sahip olan bir insanın şirke düşmesi, gizli veya açık şekilde Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşması düşünülemez. Allah'a şirk koşan kimse, tevhid inancından uzaklaşmış ve Rabbi ile bağını koparmış olur. Çünkü tevhid ile şirk aynı kalpte birleşmez.

Allah'ın ipine sarılmaktan maksat, Allah'a verdiği sözde durmak, O'nun Kitab'ı olan Kur'an'a ve yegâne hak din olan İslâm'a sarılmaktır. Kur'an'a sarılan İslâm'ı hayatının düsturu edinmiş ve Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasakları doğrultusunda bir yola girmiş olur ki, bu yol sırât-ı müstakîmdir. Allah'ın Kitab'ı ve Resûlü'nün Sünnet'i bu en doğru yolun yegâne ve şaşmaz rehberidir. Böyle bir yolda olanlar tefrikaya düşmezler; düşmemeleri gerekir.

Çünkü Allah Teâlâ **"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; tefrikaya düşüp parçalanmayın"** buyurur [Âl-i İmrân sûresi (3), 103]. Şu halde **tefrikalar Kur'an ve Sünnet'ten, İslâm'dan kaynaklanmaz.** Çünkü bunlar tefrikanın değil tevhîdin, birlik ve beraberliğin kaynağıdır. Ümmetin düştüğü **tefrikaların menşei Kur'an ve Sünnet dışı düşünce ve yönelişlerdir.** İslâm tarihi boyunca ümmetin içinde görülen sapmaların, düşülen tefrikaların sebepleri İslâm'dan uzaklaşma, bilerek ya da bilmeyerek düşmanın oyununa gelmedir. Bundan kurtulmanın çaresi de Kur'an ve Sünnet'e yönelmektir.

Allah'ın rızasına uygun olmayan işler, O'nun hoşnut olmadığı şeyler de vardır. Bunlardan biri, dedikodudur. Dedikodu, kişinin kendisi içinde olmadığı halde başkalarının yapıp ettiklerini, hiç kimseye faydası olmayan sözleri, gereksiz ve lüzumsuz konuşmaları tekrarlayıp durmaktır. Hadîs-i şerîfteki ifadesiyle "kîl ü kâl", şunun bunun söylediği aslı astarı olmayan sözlerdir. Falan şöyle demiş, filan ona şu karşılığı vermiş şeklindeki faydasız konuşmaların tekrarının kişiye ve topluma kazandıracağı bir şey yoktur. *"Her duyduğunu söylemek kişiye yalan olarak yeter"* (Bagavî, *Şerhu's-sünne*, XIV, 319) hadisi de konumuza ışık tutar. Bu çeşit davranışlar kişilerin günaha girmesine, fertler arasında kin ve nefretin, toplum içinde de huzursuzluğun ve sevgisizliğin artmasına sebep olur. Neticede toplum bir gıybet ve dedikodu çaresizliği içine düşer ve faydalı işler yapmaktan uzaklaşır. Günümüzde bunun acı örneklerini yaşamakta oluşumuz, konunun ne kadar önemli olduğunu gözlerimiz önüne sermektedir.

Allah'ın hoşlanmadığı bir başka şey de lüzumsuz yere çok sual sormaktır. Aslında faydalı soru ilme katkı sağlar; Kur'ân-ı Kerîm insanları buna teşvik eder. **"Sana sahâbîler ne infâk edelim diye sorarlar?"** [Bakara sûresi (2), 215] ve **"Bilmediğiniz şeyleri ehl-i ilimden sorunuz"** [Nahl sûresi (16), 43] âyetleri buna delâlet eder. Fakat faydasız sualler hem kendisine soru sorulanı rahatsız eder hem de insanları gereksiz ve lüzumsuz şeylerle uğraşmaya sevkeder. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gereksiz ve lüzumsuz sorular sorulmasını yasaklamıştır:**"Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız"** [Mâide sûresi (5), 101]. Peygamber Efendimiz de*"Benim size bıraktığım hususlarda, siz de beni kendi halime bırakınız"* (Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Fezâil 130) buyurarak, daha önceki ümmetlerin helâk oluş sebeplerinden birinin de peygamberlerine çok soru sormaları olduğunu belirtmiştir. Kitabımızın 158 ve 342 numaralı hadislerinde bu konuyu yeterince açıklamıştık.

Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre, **Allah'ın razı ve hoşnut olmayacağı üçüncü husus malı telef etmektir.** İmam Nevevî'nin hadisi burada zikretmesinin asıl sebebi de budur. Malı telef etmek, bir bakıma onu israf etmek olup, Allah'ın hoşlanmayacağı şekilde ve hoşlanmadığı yerde, dinin meşru kabul etmediği tarzda kullanmaktır. İslâm'ın kabul ettiği temel prensip, mal ve para, helâl yollardan kazanılıp yine helâl yerlere harcanmalıdır. Malın ve paranın önemi, kişinin beşerî ihtiyaçlarını temin etmesinin aracı olması, başkalarına muhtaç olup insanlara el açmasını önlemesinden kaynaklanır.

Mal ve paraya bir kutsallık izafe edilmesi veya en üstün değer gibi algılanması İslâm nazarında asla makbul sayılmaz. Malını telef edenler ve israf yoluna girenler Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimete nankörlük etmiş sayılırlar. Böyleleri bir müddet sonra başkalarına muhtaç hale gelebilirler. Çünkü dünya malı kişi için bir imtihan vesilesidir. Allah'ın verdiği her nimeti yerli yerinde kullanmak gerektiğini, o nimeti veren Rabbimiz Kur'ân-ı Kerîm'de kullarına öğretmiştir. Her nimet gibi mal ve mülk de helâl veya haram yolda harcanabilir. Mallarını helâl yollara sarfedenler, büyük sevap kazanır, onu âhiret azığı haline getirmiş olurlar; haram yollarda tüketenler ise günah kazanır, âhiretlerini de perişan ederler. Bu sebeple Kur'an'ın en çok üzerinde durduğu konulardan biri de **infâk,** yani malını Allah yolunda sarfetmektir. Harcamanın ölçüsü de Kur'an'da bize bildirilmiş olup, **"Onlar mallarını harcadıkları zaman israf etmezler; cimrilik de göstermezler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar"** buyurulur [Furkân sûresi (25), 67]. (Hadisin farklı bir rivayetinin yorumu için bk. İ. Lütfi Çakan, Hadislerle Gerçekler, II, 30-36.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu üç davranıştan Allah razı ve hoşnut olur:
* Allah Teâlâ'yı hakkıyla bilip, tanıyıp sadece O'na kulluk ve ibadet edilmesinden;
* Allah Teâlâ'ya hiçbir şeyin ortak koşulmamasından;
* Allah'ın ipi olan Kur'an'a ve İslâm'a sımsıkı sarılıp tefrikaya düşülmemesinden.
2. Şu üç çirkin davranıştan da Allah razı ve hoşnut olmaz:
* Kişinin dinine ve dünyasına fayda sağlamayan dedikodudan;
* Lüzumsuz ve gereksiz yere çok soru sormaktan;
* Malını harvurup harman savurarak, telef etmek ve israfa dalmaktan.

1786- ?????? ???????? ??????? ??????????? ?? ??????? ???? : ?????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?? ???? ??? ?????????? ??? ?????? ???? ? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ????? ????? ?????? ??????????? : « ??? ????? ????? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ? ???? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ? ?????????? ??? ?????? ????? ????????? ? ????? ???????? ????? ???????? ? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ???????? » ???????? ??????? ?????? « ????? ??????? ???? ???? ?????? ? ????????? ??????? ? ????????? ?????????? ? ??????? ??????? ???? ??????? ?????????? ? ?????? ?????????? ? ???????? ?????? » ????? ???????? ? ???? ???? .

1786. Mugîre'nin kâtibi Verrâd şöyle dedi:

Mugîre İbni Şu'be, Muâviye *radıyallahu anh*'e gönderdiği bir mektubunda bana şöyle yazdırdı:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* her farz namazın ardından şöyle dua ederdi:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme lâ mânia limâ a'tayte, ve lâ mu'tiye limâ mena'te; ve lâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü: *Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter. Allahım! Senin verdiğine engel olacak hiçbir güç yoktur. Senin vermediğini verecek de yoktur. Servet sahibi olanın serveti, senin yardımın yerine geçip kendisine bir fayda sağlamaz."*

Mugîre, Muâviye'ye şunu da yazdı:

Resûl-i Ekrem, dedikodudan, malı telef etmekten, gereksiz yere çok soru sormaktan nehyederdi.

Ayrıca Peygamberimiz, analara itaatsizlikten, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten, verilmesi gerekeni vermemekten ve hakkı olmayan bir şeyi istemekten de nehyederdi.

Buhârî, İ'tisâm 3, Rikâk 22; Müslim, Akdiye 12-14. Ayrıca bk. Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6

Verrâd

Meşhur sahâbî Mugîre İbni Şu'be'nin hem azatlı kölesi hem de kâtibidir. Efendisi Mugîre'nin yanında bazı tâbiûlerden de hadis nakletmiştir. İbni Hibbân onun sika bir ravi olduğunu söyler.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in namazlarının ardından yaptığı bazı dualarına kitabımızın "Zikirler Bölümü"nde 1411-1446 numaralı hadisler arasında yeterince

yer verilmiş ve mahiyetlerine temas edilmişti. Hadisimizde geçen bu duayı da 1419 numara ile orada aynen görmüştük.

Dedikodudan, malı telef etmekten ve lüzumsuz yere çok soru sormaktan sakınmanın gereğini, Cenâb-ı Hakk'ın bunlardan razı ve hoşnut olmadığını da bir önceki hadiste açıklamıştık. Nevevî'nin hadisi burada zikretmiş olması, yukarıdaki rivayette olduğu gibi malı telef etmenin, meşrû olmayan yollarda harcamanın yasaklandığının bu rivayette de belirtilmesi sebebiyledir.

Hadisin son bölümünde yer alan analara itaatsizliğin, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmenin ve verilmesi gerekeni vermeyip, almaya hakkı olmayan şeyi istemenin yasaklandığını da 342 numaralı hadiste açıklamıştık. Anılan hadislerin açıklamalarını bir kere daha okuyarak bu konularda bilgilerimizi tazeleyebiliriz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetini ve hadislerini öğrenmeye son derece düşkün idiler. Bu hadis, hadisleri derleyip toplama faaliyetinin (tedvin) onlar döneminde başladığının bir delilidir.

2. Peygamber Efendimiz namazlarının arkasından birtakım dualar okurdu. Bizler de bu duaları öğrenip okumalıyız.

3. Dinimizde dedikodu, faydasız ve lüzumsuz soru sormak, malı meşrû olmayan yerlerde harcamak yasaklanmıştır.

4. Efendimiz, ana babaya itaatsizliği, Arapların çirkin âdetlerinden biri olan kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi, verilmesi gereken bir hakkı vermemeyi ve hakkı olmayan bir şeyi istemeyi yasaklamıştır.

357- ??? ????? ?? ???????? ??? ???? ????? ???? ??? ?????? ?? ?????? ? ?????? ?? ????? ????? ???????

SİLÂHLA ŞAKALAŞMANIN YASAK OLUŞU

CİDDÎ VEYA ŞAKA OLARAK BİR MÜSLÜMANA SİLÂH VE
BENZERİ ŞEYLERLE İŞARET ETMENİN VE KININDAN ÇIKMIŞ
KILICI ALIP VERMENİN YASAKLIĞI

Hadisler

1787- ??? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????: «??? ????? ????????? ???? ?????? ??????????? ? ???????? ??? ??????? ??????? ??????????? ???????? ?? ?????? ? ???????? ?? ???????? ?? ???????? » ????? ?????.

??? ???????? ?????????? ????? : ????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ????? ???? ????? ?????????? ? ?????? ?????????? ????????? ????? ???????? ? ???? ???? ?????? ??????? ???????? » .

???????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? » ?????? ?????????? ??????????? ???? ?????? ??????? ? ?????????? ??????????? ?? ?????? ???????? ?????????? ? ????????? ????????????? ??????? ? ???????????? ?????? ??????? ?????????? ? ???????? ????????? : ???????? ??????????? .

1787. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz silâhını (ortaya çıkarıp) din kardeşine işaret etmesin. Çünkü o bilmez, belki şeytan silâhı elinden çıkarır da, bu yüzden cehennemin bir çukuruna yuvarlanır."

Buhârî, Fiten 7; Müslim, Birr 126

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Ebû Hüreyre dedi ki:

Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse kardeşine bir demirle işaret ederse, elinden onu bırakıncaya kadar melekler ona lânet eder. Ana baba bir kardeşine olsa bile."

Müslim, Birr 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 4

Açıklamalar

Müslümanları korkutmak, telaşlandırmak, onları tehdit etmek, eza ve cefa vermek, endişelendirmek gibi haller dinimizde yasaklanmıştır. Bir müslüman kardeşimize ciddî veya şaka olarak silâh çevirmek, her şeyden önce onda bu olumsuz hislerin uyanmasına sebep olur. İnsanlar, böyle durumlarda hemen tepki gösterdikleri için aralarında birtakım huzursuzluklar çıkar. Bir kimseye çevrilen silâh âniden ateşlenebilir veya ok yaydan fırlayabilir ve neticede sonu ölümle biten bir kaza meydana gelebilir. İstemeyerek ortaya çıkan bu durumun sebebi olarak hadisimizde şeytan gösterilmiştir. Bu gerçeği toplumumuzda sıkça yaşadığımız düşünülürse hadisteki yasaklamanın ne kadar büyük hikmetler taşıdığı daha iyi anlaşılır. Bundan dolayıdır ki, silah boş bile olsa insanlara çevrilmesi halk arasında asla doğru bulunmaz ve "şeytan doldurur" denilir. "Silâhla şaka olmaz" atasözümüz de bu konuda ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini gösterir. Bazı kere şaka olarak başlayan bir işin sonu çok ciddî boyutlara varabilir. Birtakım şakalaşmalar yüzünden çıkan kavgaların ne kadar ciddî ve acı neticeler doğurduğunu, hatta toplumlar arası silâhlı çatışmaların sebebini teşkil ettiğini tarihin silinmez hâfızası, sayfalarında bizim için korumaktadır. Hadisimizdeki "Ana baba bir kardeşine olsa bile" îkazı, silâh çevirme yasağının herkesi kapsadığını gösterir. Nitekim bazı kere kardeşin kardeşi, babanın çocuğu veya çocuğun babayı kaza ile vurduğu da bilinen ve görülen gerçeklerdendir. Oysa bunların olmasının tasavvuru bile insanı

dehşete düşürür. Silâhla din kardeşini korkutan kimseye **meleklerin lânet edeceğinin** belirtilmesi bu çeşit hareketlerin haram olduğunun bir delili kabul edilir. Kişinin bu yüzden **cehennemde bir çukura** düşebileceğinin hatırlatılması da işlenen bu haramın uhrevî boyutunu gözlerimiz önüne sermektedir**.** Nesâî'nin Ebû Bekre'den rivayet ettiği bir hadise göre, Peygamber Efendimiz, bir müslümanın müslüman kardeşine silâhını işaret etmesi halinde her ikisinin cehennem uçurumu üzerinde bulunacakları, neticede öldürme ve ölme gibi bir sonuç doğarsa, her ikisinin birlikte cehenneme yuvarlanacakları tehdidinde bulunmuştur (Bk. Nesâî, Tahrîm 29).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, insanları her türlü korku ve endişeden, tehdit ve tecavüzden korumayı hedefler.
2. Gerek ciddî gerek şaka ile olsun, bir müslümanın din kardeşine silâh çevirmesi yasaklanmıştır.
3. Toplum içinde gelişigüzel silâh taşımak doğru değildir.
4. Peygamber Efendimiz'in sünnetindeki tavsiyelere uymak, bizi huzurlu kılar.

1788-?????? ????? ??? ?????? ????? ?????:«????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????????? ????????? ??????????» .

????? ??? ???? ? ???????? ???? : ????? ????? .

1788. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kınından çıkmış kılıcı elden ele vermeyi yasakladı.

Ebû Dâvûd, Cihâd 66; Tirmizî, Fiten 5

Açıklamalar

İslâm bir tedbir ve teennî dinidir. Bizim ilk bakışta hiç önemli görmediğimiz ve mühimsemediğimiz şeylerin bile derinlemesine bakıldığında hiç de küçümsenmeyecek sonuçları olabilir. İşte Allah'ın vahyi ile desteklenmiş olan Resûl-i Kibriyâ Efendimiz bizleri hayatın her alanında irşad etmiş ve uyarmışlardır. Bizler bir kılıcı elden ele verirken kınında olup olmamasını önemli görmeyebilirdik. Ama kınından çıkarılmış son derece keskin, belki de zehirli bir kılıcın veya hançerin elden ele verilirken kazara düşüvermesi yahut dikkatsizlik sonucu insanın vücudunda açacağı bir yaranın hayatın sonu, ya da bir münakaşanın veya kavganın sebebi olabileceğini ilk anda aklımıza getiremeyebiliriz. Oysa bunlar hayatın yaşanmış gerçekleridir. Bu sebeple Efendimiz kılıcı elden ele verirken kınında olmasını tavsiye buyurmuşlar, kınından çıkmış vaziyette verilmesini yasaklamışlardır. Bu, dinimizin insanlar arası muâmelelerde ne kadar hassas davranılmasını istediğinin, ictimâî düzene ve birey hayatına verdiği önemin bir göstergesidir. Ayrıca kılıç ve benzeri kesici aletlerin keskin yerini değil, sapını veya kınını tutarak alıp vermek gerektiğinin de öğretimidir. Bu hadis, aynı zamanda bütün silâhların emniyeti sağlanmış olarak alınıp verilmesini de tavsiye etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet'te olan her emir ve yasağı önemsemelidir.
2. Kılıç ve hançer gibi kesici âletleri kınından çıkarılmış vaziyette elden ele vermek mekruhtur.
3. Kılıcı ve hançeri keskin olan ağız tarafından değil, sapından veya kınından tutmak tedbire uygundur.

358- ??? ????? ?????? ?? ?????? ??? ?????? ??? ???? ??? ????? ????????

EZANDAN SONRA MESCİDDEN ÇIKMANIN MEKRUH OLUŞU

EZAN OKUNDUKTAN SONRA BİR ÖZÜR OLMADIKÇA FARZ NAMAZ KILININCAYA KADAR MESCİDDEN ÇIKMANIN MEKRUH OLDUĞU

Hadis

1789- ???? ??? ??????????? ??? : ?????? ???????? ?? ??? ???????? ??? ?????? ???? ?? ????????? ? ????????? ?????????? ? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? : ????? ????? ?????? ???? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? . ???? ???? .

1789. Ebü'ş-Şa'sâ şöyle dedi:

Biz Ebû Hüreyre*radıyallahu anh* ile birlikte mescidde oturuyorduk. O esnada müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp dışarıya doğru yürüdü. Ebû Hüreyre, o adamı mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti ve:

Bu adam, Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyan etti, dedi.

Müslim, Mesâcid 258. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 42; Tirmizî, Salât 36; Nesâî, Ezân 40; İbni Mâce, Ezân 7

Ebü'ş-Şa'sâ

Adı Süleym İbni Esved'dir. Ebü'ş-Şa'sâ onun künyesidir. Tâbiîn tabakasından olup Kûfe'lidir. Hz. Ömer, Abdullah İbni Mes'ûd, Huzeyfe, Ebû Zer ve Ebû Hüreyre gibi meşhur sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Eş'as İbni Kays ve İbrahim en-Nehaî gibi seçkin raviler ondan hadis

nakletmiştir. Hadis âlimleri onun sika bir ravi olduğunu belirtirler. 82 (701) senesinde vefat etmiştir.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Ebû Dâvûd rivayetinde bu olayın bir ikindi namazında cereyan ettiği belirtilir. Ebû Hüreyre'nin bu hadisi mâna ve mâhiyet itibariyle ***merfû*** yani Resûl-i Ekrem'e izafe edilen bir rivayettir. Çünkü bunun gibi ibadetlerimizle ilgili konularda Ebû Hüreyre veya başka herhangi bir sahâbînin hüküm verme yetkisi yoktur. Nitekim hadisin Ahmed İbni Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetinde, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği nakledilir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle emretti: "*Siz namazda iken farz namaz için ezan okunduğu zaman herhangi biriniz namazını kılıncaya kadar dışarıya çıkmasın"* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 537; Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, I, 337). Ezân bazı kere kâmet mânasında kullanılmaktadır. Burada da öyle olması gerekir.

Çünkü mescidde bulunan bir kimseye, ezanın okunmasıyla namaz farz olmaz. Namaz ancak kâmet getirilirken farz olur. Belki o devirlerde namazın hemen arkasından kâmet getirildiği için böyle ifade edilmiş olabilir. Çünkü bilindiği gibi Efendimiz zamanında sahâbîler, sünnet ve nâfile namazlarını evlerinde kılmakta, mescide farz namaz kılmak için gelmekte idiler.

Bir özrü olan kimse ise gerek ezan okunurken gerek kâmet getirilirken mescidden dışarı çıkabilir. Bu özür, hastalık, zarûrî bir ihtiyaç veya abdest yenilemeyi gerektiren bir durum olabilir. İster fert olarak ister cemaatle namaz kılınacak olsun, ezan okunur veya kâmet getirilirken özürsüz olarak camiden çıkmak mekruhtur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, mescidde bulunan bir kimsenin ezan okunduktan veya kâmet getirildikten sonra özürsüz olarak dışarı çıkmasını hoş görmemiştir.
2. Gerek fert gerek cemaat olarak, ezan okunup kâmet getirildikten sonra farz namaz kılınmadan özürsüz olarak camiden dışarı çıkmak mekruhtur. Bu Hz. Peygamber'e itaate aykırı düşer.

359- ??? ????? ???? ??????? ???? ???

ÖZRÜ OLMAKSIZIN GÜZEL KOKUYU REDDETMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

1790- ???? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ? ???? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????? ???????? ? ???? ????????? ? ???????? ?????? ????????? ? ??????? ???????? » ????? ???? .

1790. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Güzel bir koku ikram edilen kimse onu reddetmesin; çünkü onun taşınması kolay, kokusu güzeldir."

Müslim, Elfâz 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 6

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1791- ?????? ????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?? ??????? ???????? . ????? ???????? .

1791. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* güzel kokuyu reddetmezdi.

Buhârî, Hibe 9, Libâs 80. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 37

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, azlığına, çokluğuna, cinsine ve çeşidine bakmaksızın meşrû olmak şartıyla kendisine ikram edilen hediyeyi kabul ederlerdi. Güzel koku da yükte hafif, fakat ikram olarak güzel bir hediye olduğu için Efendimiz onu hiçbir zaman reddetmemiştir. Bu kadar da değil, bir çok sahih rivayette hem erkekler hem de kadınlar için güzel kokunun Peygamberimiz tarafından tavsiye edildiğini görürüz. Ancak onun ne zaman ve ne şekilde kullanılacağı hususu da birtakım kaidelere bağlanmıştır. Söz gelimi, erkeklerin cuma ve bayram günlerinde, ilim ve zikir meclislerinde güzel koku sürünmeleri müstehap kabul edilmiştir. Kadınların mescide veya herhangi bir yere giderken koku sürünmeleri ise mekruhtur. Onların evlerinde, kocalarının yanında güzel kokular sürünüp süslenmeleri müstehap kabul edilir. Güzel kokuyu kabul etmemenin mazereti, hac ve umre esnasında ihramda olmak, kokunun birinden çalınmış olması veya herhangi bir rahatsızlığa sebebiyet vermesi gibi durumlardır. Bunun dışında güzel koku ikramını reddetmek uygun görülmemiş, mekruh kabul edilmiştir. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:*"Üç şey reddedilmez: Yastık, güzel koku ve süt"* (Tirmizî, Edeb 37).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, meşrû olan her çeşit hediyeyi kabul etmiştir.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz güzel koku ikramını reddetmemiştir.
3. Güzel koku ikramı bir hediye olup reddedilmesi mekruhtur.

360- ??? ????? ????? ?? ????? ??? ??? ????

?????? ?? ????? ????? ? ?????? ??? ?????? ??? ?? ???

KİŞİYİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMEK

KENDİNİ BEĞENMESİNDEN VE BENZERİ HALLERİNDEN
KORKULAN KİMSEYİ YÜZÜNE KARŞI ÖVMENİN MEKRUHLUĞU, BU HUSUSTA GÜVENİLEN KİMSEYİ ÖVMENİN CÂİZ OLDUĞU

Hadisler

1792- ???? ??? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? ????? : ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????????? ?? ????????? ? ??????? : « ??????????? ? ??? ????????? ????? ????????? » ????? ????? . « ??????????? » : ??????????? ?? ????????

1792. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın bir kişiyi övdüğünü ve övmede çok ileri gittiğini işitti. Bunun üzerine:

"Adamı mahvettiniz (veya adamın bel kemiğini kırdınız)" buyurdu.

Buhârî, Şehâdât 17, Edeb 54; Müslim, Zühd 67

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1793- ?????? ??? ??????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????????? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ?????? ???????? » ???????? ???????? « ??? ????? ????????? ???????? ?? ????????? ? ?????????? : ???????? ????? ?????? ??? ????? ????? ?????? ???????? ? ?????????? ?????? ? ???? ???????? ???? ??????? ????? » ???? ???? .

1793. Ebû Bekre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bir adamdan bahsedilmiş ve orada bulunan bir kişi o adamı aşırı şekilde övmüştü. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın" buyurdu ve bu sözünü defalarca tekrarladı. Sonra da:

"Şayet biriniz mutlaka arkadaşını methedecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, zannederim o şöyle iyidir, böyle iyidir, desin. Esasen onu hesaba çekecek olan Allah'tır ve Allah'a karşı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz" buyurdu.

Buhârî, Şehâdât 16, Edeb 54; Müslim, Zühd 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; İbni Mâce, Edeb 36

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin koyduğu başlıktan da anlaşılacağı gibi, yüzüne karşı övülmesi yasaklanan kimseler olduğu gibi, övülmesinde sakınca görülmeyenler de vardır. Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde bir kimseyi yüzüne karşı övmenin câiz olduğunu ifade eden birçok hadis bulunmaktadır. Burada "Yasaklar Bölümü" işlenilmekte olduğu için bir kimseyi methetmekle ilgili olan rivayetler zikredilmemiştir. İslâm âlimleri bu hadisler arasında herhangi bir çelişki görmezler. Şayet bir insanı yüzüne karşı methetmek onun kendini beğenmesine, kibirlenip gururlanmasına, şımarmasına ve bu sebeple fitneye düşmesine sebep olacaksa, onu yüzüne karşı övmek yasaklanmıştır. Ayrıca bir insanı övmede çok aşırı gitmek de hoş karşılanmamıştır.

Buna karşılık takvâ sahibi, aklı başında, gururlanıp kibirlenmesinden ve şımarmasından endişe edilmeyen kimselerin methedilmesinde ise bir sakınca görülmemiş; bu hareket iyileri ve iyilikleri teşvik olarak değerlendirilmiş ve hatta müstehap olduğu söylenilmiştir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz bizzat kendisi sahâbîlerden bir çoğunu övüp methetmiş, onların güzel hasletlerini öne çıkarmış ve kendilerini topluma örnek insanlar olarak takdim etmiştir. Hadis kitaplarımızın "Fezâil" ve "Fezâilü'l-ashâb" bölümlerinde bunun en güzel ve eskimez misâllerini görürüz. Aynı şekilde, Efendimiz'in sağlığında Hassân İbni Sâbit, Kâ'b İbni Züheyr ve Abdullah İbni Revâha gibi ashâbın en seçkin şâirleri Resûl-i Kibriyâ'yı methedip öven şiirler söylemişler ve Efendimiz onlara herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Onların yolunu takip eden yüzlerce şâir de çeşitli dillerde bu güne kadar Resûl-i Zîşân'ı öven binlerce na't ve kasîde yazmışlardır.

İnsanların faziletli olup olmadıklarına bakmaksızın, bir takım dünyalık manfaatler elde etmek için hiçbir üstün meziyeti olmayan mevki ve makam sahiplerini, mal ve mülk ehli zenginleri övenler şiddetle kınanmıştır. Böylelerine meddâh, dalkavuk, çığırtkan ve yağcı gibi adlar verilir. Böyle kimseler nice değersiz insanı üstün göstermek, bayağı kişileri faziletli kimselermiş gibi takdim etmek suretiyle, onları şımartıp baştan çıkarmanın yanında topluma da en büyük zararı verirler. Çünkü bu gibi durumlarda İslâmî ve insânî değerler alt üst olur; kötüler öne geçirilirken dürüst ve haysiyetli kişiler kenara itilir. Bu ise her toplum için en büyük felâketlerden biridir. İşte Resûl-i Ekrem tarafından yasaklanmış olan meddahlık, dalkavukluk budur.

Bu açıklamalardan sonra, Peygamber Efendimiz'in yüzüne karşı övülen kimsenin helâk olmasından veya aynı anlamda olmak üzere bel kemiğinin veya boynunun koparılmasından bahsetmesinin anlamını daha iyi kavramış olmaktayız. Övgüye lâyık olmayan veya haddinden fazla övülen kimsenin kendisini gerçekten öyle zannetme ve bu yüzden nefsini muhasebe ve murakabe etmekten, tövbeye yönelmekten vazgeçme tehlikesi vardır. Bu ise onun için bir ölüm demektir.

Ebû Bekre'nin rivayetinde, Resûl-i Ekrem'in huzurunda metheden ve methedilen kişilerin kimlikleri belirtilmemiştir. Böyle durumlarda aslolan kişilerin kimlikleri değil, hareketin doğru veya yanlış olduğunun ortaya konulmasıdır. Fakat Bedreddin el-Aynî, metheden zâtın meşhur sahâbî Mihcen İbni Edra' el-Eslemî, methedilenin de Tebük Gazâsı'nda vefat eden Zülbicâdeyn diye anılan Abdullah İbni Afif el-Müzenî olduğunu söyler. Bir insanı mutlaka methedeceksek, hakkında kesin bilgi sahibi olduğumuz güzel hasletlerini ve bunlardan yola çıkarak kendisi hakkındaki kanaatlerimizi ortaya koymalıyız. Bize gizli olan yönlerini öne geçirmemeliyiz. Çünkü kişinin gizli hallerini, kalbini, gönlünü, niyetini ve kafasından geçirdiklerini ancak Allah bilir. İnsanları

Allah'a karşı tezkiye edip, temize çıkarmak ve onların âhiret yurdundaki mevki ve makamlarıyla ilgili kesin hükümler vermek câiz değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kibirlenip gururlanmasından, şımarıp fitneye düşmesinden korkulan kimseyi yüzüne karşı övmek yasaklanmıştır.
2. Takvâ ehli, kibirlenmesinden ve şımarmasından korkulmayan faziletli kimseleri övmekte bir sakınca yoktur.
3. Meddahlık, dalkavukluk ve çığırtkanlık dinimizde câiz görülmeyen kötü hasletlerdir.
4. Bir kimse övülürken, onda mevcut olan sıfâtlar anılmalı, niyeti, zihninden geçirdikleri ve kalbinde gizlediği sırları Allah'a havale edilmeli ve hiç kimse Allah'a karşı kesin ifadelerle tezkiye edilmemelidir.

1794- ?????? ???????? ??? ?????????? ? ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ??? ? ???????? ?????????? ? ??????? ????? ??????????? ? ???????? ??????? ?? ???????? ???????????? ??????? ???? ????????? : ??? ???????? ? ??????? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????????? ???????????? ? ????????? ?? ??????????? ????????? » ??????? ???? .

???????? ??????????? ?? ????????? ? ??????? ?? ?????????? ????????? ???????? ????????? .

?????? ??????????? : ??????? ???????? ?????? ??????????? ??? ??????? : ??? ????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ? ?????????? ?????? ? ??????????? ???????? ???????? ?? ?????????? ? ???? ????????? ???????? ? ???? ???????? ???? ???????? ? ???????? ????????? ???? ????????? ? ???? ????? ???????? ????? ??? ?????? ???????? ?????? ???????? ?? ???????? ????????? ????????? ? ?????? ????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ?? ?????? . ???????? ????? ?? ?????????? ???????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ?????? : « ?????? ??? ??????? ???????? » ??? : ???? ????????? ?????????? ???? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ? ??? ???????? ??????? : « ?????? ???????? » ??? : ?????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???????? . ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??? ?????? ?????? : « ??? ????? ??????????? ???????? ????? ????? ???? ????? ?????? ?????? » ? ???????????? ?? ????????? ????????? ? ?????? ???????? ???????? ???? ?????????? ?? ???? : « ????????? » .

1794. Hemmâm İbni Hâris'in Mikdâd*radıyallahu anh*'den rivâyet ettiğine göre, bir adam Osman *radıyallahu anh*'i övmeye başlayınca, Mikdâd da dizleri üstüne çökerek metheden kişinin yüzüne çakıl taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman ona:

– Ne yapıyorsun öyle? deyince Mikdâd:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"Meddahları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpiniz"** buyurdu, diye cevap verdi.

Müslim, Zühd 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 9; Tirmizî, Zühd 55; İbni Mâce, Edeb 36

Hemmâm İbni Hâris

Tâbiîn neslinin önde gelen âlimlerinden olup, Kûfe'lidir. İlim ehli olmasının yanında ibadete düşkün bir kimse idi. Hadis âlimleri onun güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Kütüb-i Sitte ravilerinden biri olan ve meşhur sahâbîlerden hadis rivayet eden Hemmâm 65 (684) senesinde vefat etti.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Yukarıdaki hadisleri açıklarken ifade ettiğimiz gibi, meddahlar ve dalkavuklar dünyalık bir şeyler elde etmek için birtakım insanları lâyık olmadıkları ve hak etmedikleri şekilde öven kimselerdir. Onların yüzüne toprak serpmek, bekledikleri dünyalığı elde edemeyeceklerini kendilerine göstermek anlamındadır, diyenler olduğu gibi, meşhur sahâbî Mikdâd gibi hadisi gerçek hali üzere kabul edip meddahların yüzüne toprak serpenler de olmuştur. Bazı hadis şârihleri de bunun hem methedene hem de methedilene topraktan yaratıldıklarını ve mütevâzi olmaları gerektiğini, kendilerini büyük görmemeleri icap ettiğini hatırlatma anlamında olduğunu söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meddah ve dalkavuklara değer vermemek ve bu çirkin davranışlarını mükâfatlandırmamak gerekir.
2. Meddah ve dalkavukların yüzüne toprak serpmek, onların yalanlarına ve bu yolla dünyalık elde etmelerine mâni olmak demektir.

361- ??? ????? ?????? ?? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ????

BULAŞICI HASTALIK OLAN YERDEN DIŞARI KAÇMANIN VE BÖYLE BİR YERE

GİRMENİN MEKRUH OLDUĞU

Âyetler

????????? ?????????? ???????????? ????????? ?????? ??????? ??? ??????? ???????????? ????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ????? ????? ?????? ????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ??????????? ???????? [78]

1. "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile."

Nisâ sûresi (4), 78

Âyet-i kerîmenin devamı şöyledir: **"Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu topluma ne oluyor ki, hiç söz anlamaya yanaşmıyorlar."**

İnsan yıldızlara çıksa, başka gezegenlere gitse, gökdelenlerin en üst katında, en sağlam kalelerde, en lüks saraylarda da olsa ölüm onu her yerde yakalar. Bu sebeple ölümden korkmanın hiçbir anlamı yoktur. Mühim olan, ölüme her an hazır olmak, dünya hayatına bağlanıp kalmamak, üzerimize düşen vazifeleri eksiksiz yerine getirmektir.

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle bir rivayet vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye geldiğinde orada bolluk ve ucuzluk olmuştu. Peygamberimiz insanları İslâm'a davet etmeye başlayınca yahudilerin inadı ve münafıkların nifakı ortaya çıkmış, o sıralarda kıtlık ve pahalılık görülmeye başlamıştı. İşte o zaman yahudi ve münafıklar, "Biz böyle uğursuz adam görmedik. Bu geleli meyvelerimiz azaldı ve fiyatlar arttı, pahalılık çoğaldı" dediler. Bolluğu ve ucuzluğu Allah'a, darlığı ve pahalılığı peygambere isnad ettiler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Cenâb-ı Hak bu gerçeğin iç yüzünü bir başka âyette şöyle açıklar: **"Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını (peygamberlere baş kaldırmalarından ötürü bize) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır"** [A'râf sûresi (7), 94].

???????????? ??? ??????? ?????? ????? ????????? ????????????? ????? ????????????? ?????????????? ????? ?????? ??????? ?????????????? [195]

2. "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız."

Bakara sûresi (2), 195

Cenâb-ı Hak, Bakara sûresi'nin bundan önceki bir kaç âyetinde Allah yolunda cihadın önemini, zaruretini ve müşriklere karşı takınılacak tavrı açıklar. Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında da Allah rızâsı için harcamayı emreder. İnsanın başına gelen musîbetler ve kötülükler, karşılaştığı tehlikeler ve uğradığı sıkıntılar çok kere kendi ihmallerinin ve hatalarının sonucudur. Sadece dünyalık elde etme, para pul peşinde koşma, sıkıntılara göğüs germeme ve rahatına düşkün olma, insanları ve toplumları esaret ve mahkûmiyete sürükler.

İşte bu âkibet aklı başında ve hürriyetine düşkün bir insan için en büyük tehlikedir. Müfessirler, Allah yolunda cihaddan ve cephede çarpışmaktan, Allah'ın rızâsı uğrunda mal harcamaktan kaçınmanın büyük bir tehlike olduğunu hatırlatmış olması bu âyetin nüzul sebebidir, derler. Bir hadiste, elleriyle kendini tehlikeye atmanın, günah işlemek suretiyle Allah'ın af ve mağfiretinden ümidini kesmek anlamına geldiği beyan buyurulmuştur. (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 45).

Düşman karşısında bilinçsizce harbe atılmak, kazanma şansı olmayan ve ölümü açıkça davet eden bâdirelere girmek de kendi elleriyle kendini tehlikeye atmanın bir başka çeşidi kabul edilir. Bu çeşit tedbirsizlikler yasaklanmıştır. Âhiretteki cezasını bile bile günah işlemek, günahta ısrar etmek, haramlara dalmak da kendi eliyle kendini tehlikeye atmaktan başka bir şekilde açıklanamaz.

Hadisler

1795- ?????? ????? ???????? ??? ?????? ????????? ???? ????? ???? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ???????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ? ????? ????? ???????? : ??????? ?? ?????? : ????? ?? ?????????? ?????????? ??????????? ? ???????????? ? ???????????? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ? ??????????? ? ??????? ?????????? : ???????? ??????? ? ??? ????? ??? ???????? ?????? . ??????? ?????????? : ?????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???? ????? ??? ?????????? ????? ??? ?????????? ? ??????? : ??????????? ?????? ? ?????? ????? : ????? ?? ??????????? ? ??????????? ? ????????????? ? ?????????? ??????? ??????????? ? ?????????? ??????????? ? ?????? : ??????????? ????? ? ????? ????? : ????? ?? ???? ????? ??? ????? ???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ????????? ? ????????????? ? ?????? ?????????? ???? ??????? ???????? ? ????????? : ????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????? ????? ?????????? ? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ?? ????????: ????? ???????? ????? ?????? ? ??????????? ???????? : ?????? ???? ?????????? ????? ?????????? ??? ??????? ?????? : ?????????? ???? ?????? ?????? ? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? : ???? ???????? ???????? ??? ???? ????????? ? ?????? ?????? ???????? ???????? ? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ? ???????? ???? ????? ???? ????? ? ?????????? ???????? ??? ??????????? ? ??????????? ??????? ? ????????? ???????? ? ??????? ??? ???????? ??????????

?????????? ??????? ?????? ? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ? ????? : ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ? ??????? ??????????? ?? ?????? ????????? ? ?????? : ???? ??????? ???? ????? ??????? ? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ?????????? ???? ??????? ? ???? ????????? ???????? ? ????? ?????? ???????? ?????????? ????? ? ???? ????????? ???????? ?????? » ???????? ?????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ??????????? ????? ???? .

???????????? : ?????? ???????? .

1795. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Ömer İbni Hattâb*radıyallahu anh* Şam'a doğru yola çıktı. Serg denilen yere varınca, kendisini orduların başkomutanı Ebû Ubeyde İbni Cerrâh ile komuta kademesindeki arkadaşları karşıladı ve Şam'da vebâ hastalığı başgösterdiğini ona haber verdiler. İbni Abbâs'ın dediğine göre, Hz. Ömer ona:

– Bana ilk muhacirleri çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Ömer, onlarla istişare etti ve Şam'da vebâ salgını bulunduğunu kendilerine bildirdi. Onlar, nasıl hareket edilmesi gerektiğinde ihtilaf ettiler. Bazıları:

– Sen belirli bir iş için yola çıktın; geri dönmeni uygun bulmuyoruz, dediler. Bazıları da:

– Halkın kalanı ve Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı senin yanındadır. Onları bu vebânın üstüne sevketmenizi uygun görmüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Yanımdan uzaklaşınız, dedi. Daha sonra:

– Bana ensarı çağır, dedi; ben de onları çağırdım. Fakat onlar da muhacirler gibi ihtilâfa düştüler. Hz. Ömer:

– Siz de yanımdan gidiniz, dedi. Sonra:

– Bana Mekke'nin fethinden önce Medine'ye hicret etmiş olan ve burada bulunan Kureyş muhacirlerinin yaşlılarını çağır, dedi. Ben onları çağırdım; onlardan iki kişi bile ihtilaf etmedi ve:

– Halkı geri döndürmeni ve bu vebânın üzerine onları götürmemeni uygun görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer insanlara seslendi ve:

– Ben sabahleyin hayvanın sırtındayım, siz de binin, dedi. Ebû Ubeyde İbni Cerrâh *radıyallahu anh:*

– Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Hz. Ömer:

– Keşke bunu senden başkası söyleseydi ey Ebû Ubeyde! dedi. Ömer, Ebû Ubeyde'ye muhalefet etmek istemezdi. Sözüne şöyle devam etti:

– Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne dersin, senin develerin olsa da iki tarafı olan bir vadiye inseler, bir taraf verimli diğer taraf çorak olsa, verimli yerde otlatsan Allah'ın kaderiyle otlatmış; çorak yerde otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın?

İbni Abbâs der ki:

– O sırada, birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için ortalarda görünmeyen Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh* geldi ve:

– Bu hususta bende bilgi var; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

"Bir yerde vebâ olduğunu işittiğinizde oraya girmeyiniz. Bir yerde vebâ ortaya çıkar, siz de orada bulunursanız, hastalıktan kaçarak oradan dışarı çıkmayınız" buyururken işitmiştim, dedi.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Allah'a hamd etti ve oradan ayrılıp yola koyuldu.

Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 98

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

1796- ?????? ????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ????????? ?????????? ???????? ? ????? ??????????? ? ?????? ????? ???????? ? ?????????? ?????? ? ????? ?????????? ??????? » ????? ????? .

1796. Üsâme *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir yerde bulaşıcı hastalık ortaya çıktığını duyduğunuz zaman oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa, oradan da çıkmayınız."

Buhârî, Tıb 30; Müslim, Selâm 100

Açıklamalar

Vebâ ve tâun, bir hastalık adı olarak kullanılırsa da, bütün bulaşıcı hastalıkları kapsayıcı bir mâna genişliğine sahip oldukları için, çoğu kere bu ikinci anlamıyla kullanılmışlardır. İbni Esîr, tâunu tarif ederken, "Havayı, mizâcı, bedeni ifsad eden umûmî bir hastalıktır" der. Bu sebeple tâun denilen bulaşıcı hastalıklara yakalananların sadece elbise ve eşyalarından, onlarla temastan değil, aynı zamanda nefeslerinden de sakınmak gerekir. Hz. Ömer'in Şam yolculuğu hicretin 17 veya 18. senesindedir. Bu yolculuğun gayesi, halkın genel durumunu, yönetenlerle yönetilenlerin uyum içinde olup olmadıklarını teftiş etmekti. Daha önce 16 senesinde, Hz. Ebû Ubeyde Beyt-i Makdis'i kuşattığı zaman da teftişe çıkmış, Kudüslüler sulh anlaşmasını Hz. Ömer'le yapmışlardı.

Serg, Şam'dan Hicaz'a giden yol üzerinde bir kasabanın adıdır. Ebû Ubeyde'nin orayı fethettiği söylenir. Ebû Ubeyde, Şam orduları genel komutanı idi.

Bu görev daha önce Hz. Ebû Bekir'in hilafet yıllarında Hâlid İbni Velîd'e verilmişti. Hz. Ömer onun yerine Ebû Ubeyde'yi getirdi; Hâlid'i de onun emrine verdi. Onun diğer komutan arkadaşları Hâlid İbni Velîd, Yezîd İbni Ebû Süfyân, Şürahbil İbni Hasene ve Amr İbni Âs'dır. Şam, bu günkü Suriye, Filistin Ürdün ve Irak'ın bir bölümünü kapsayan geniş bir bölgenin adıdır.

Serg kasabasında Hz. Ömer'e haber verilen vebâ, İslâm devletinde ortaya çıkan ilk yaygın bulaşıcı hastalık kabul edilir. Kaynaklar, Şam topraklarında bu hastalıktan otuz bin kişinin öldüğünü kaydederler. Hz. Ömer'in vardığı sıralarda bu ölüm olaylarının yaygın olarak devam ettiği bilinmektedir. Onun bu topraklara girip girmeme konusundaki tereddüdünün sebebi de budur.

Hz. Ömer, bireyler ve toplum açısından herkesi ilgilendiren bir konuda karar vermek için Kur'an ve Sünnet'in temel prensibini uygulamıştır. Ashâb-ı kirâm ile istişare etmiş ve onların her seviyedeki gruplarını ayrı ayrı huzuruna dâvet ederek kendileriyle konuşup tartışmıştır.

Neticede sahâbe çoğunluğunun geriye dönme arzusunda olduklarını tesbit etmiş, bunun tedbire uygun olduğunu düşünmüş, kendi ictihadı da aynı yönde olduğu için kararını bu doğrultuda vermiştir. Abdurrahman İbni Avf'ın naklettiği hadis üzerine Hz. Ömer'in Allah'a hamdetmesinin sebebi, kendi ictihadının Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uygun düşmesinden dolayıdır. Çünkü Hz. Ömer'in Peygamber Efendimiz'in sünnetine uygun düşmeyen ictihadlarından derhal vazgeçtiği bilinen gerçeklerden idi.

Halife Ömer'in Ebû Ubeyde'nin "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" sözüne hayıflanması, bunca ilim ve fazilete sahip bir kişiden böyle bir tavır beklememesinden dolayıdır. Ona verdiği cevap ise son derece açık bir kıyas olup, geri dönmenin kaderi değiştirmek anlamına gelmediğini, fakat ihtiyatla hareket etmenin Allah'ın emri olduğunu ortaya koyar. Çünkü bir insan zarar veren, helâk eden her şeyden kaçınmak zorundadır. Buna rağmen her şey Allah'ın kaza ve kaderi ile olur. Fakat insan tedbir almazsa Allah katında sorumlu olur. Dönmek veya dönmemek de Allah'ın kaderine dahildir. Binaenaleyh bir insanın bütün hareketleri kader çerçevesinde cereyan eder; fakat bu, tedbirden yüz çevirmek ve ihtiyatı elden bırakmak anlamına gelmez.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bulaşıcı hastalık olan bir yere girmemek, böyle bir hastalığın ortaya çıktığı yerden de hastalıktan kaçarak çıkmamak gerekir. Bu dinimizin koruyucu hekimlik konusundaki önemli kurallarından biridir. Günümüz tıbbında buna karantina denilmektedir.

2. Sorumluluk duygusuna sahip bir yönetici, halkın durumunu yerinde görmek, yönetenlerle yönetilenlerin arasının nasıl olduğunu öğrenmek için ülkesini teftişe çıkabilir.

3. Halkın ve görevlilerin yöneticileri karşılamaya çıkması ve onlara memlekette olup bitenleri haber vermesi, memleketin selâmeti açısından önemli bir görevdir.

4. Ülkeyi ve orada yaşayan insanları ilgilendiren olaylar konusunda ilim ehli ve sorumluluk hissi taşıyan insanlarla istişarelerde bulunmak müstehaptır.

5. Kıyas yapmak ve neticede onunla amel etmek câizdir.

6. Fertlerin ve toplumun helâkine sebep olacak şeylerden kaçınmak ve bu yönde gerekli tedbirleri almak yöneticilerin görevlerinden biridir.

7. Haber-i vâhid dediğimiz, bir kişinin diğer bir kişiden rivayet ettiği haberle amel etmek câiz ve makbuldür.

362- ??? ??????? ?? ????? ?????????

SİHİR VE BÜYÜ YAPMANIN KESİNLİKLE HARAM OLDUĞU

Âyet

????????????? ??? ????????? ????????????? ????? ?????? ?????????????? ????? ?????? ??????????????
????????? ????????????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????
????????????? ????????? ???????? ?????????? ????? ??????????????? ???? ?????? ?????? ????????
???????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????????????? ????????? ??? ??????????????? ???? ??????
????????? ?????????? ????? ??? ?????????????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ??????
???????????????? ??? ?????????????? ????? ?????????????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ??? ????
??? ????????? ???? ??????? ?????????? ??? ???????? ???? ?????????????? ???? ???????? ??????????????

[102]

"Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri öğretiyorlardı."

Bakara sûresi (2), 102

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Süleyman'ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tâbi oldular. Halbuki Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek, herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız, demeden hiç kimseye sihir ilmini öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların âhiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür. Keşke bunu anlasalardı."**

Bu âyet ve konunun önemi münasebetiyle sihir hakkında özet bilgi sunmayı uygun görmekteyiz. Çünkü bu konu tarih boyu insanların ilgi alanı olmaya devam ettiği gibi, günümüz toplumlarında da canlılığını korumaktadır. Sihir, lugat anlamı itibariyle sebebi gizli ve üstü kapalı olan şey demektir. Din örfünde, sebebi gizli olan ve gerçeğin aksine tahayyül olunan gözbağcılık, şarlatanlık, hilekârlık gibi şeyler sihirdir. Bu açıdan herhangi bir niteleme olmaksızın sadece sihir denilince, hem sihir hem de onu yapan kimse hakkında bir kötüleme ve kınama ifade eder. Nitelendirilmek suretiyle övülen bir hususta da sihir kelimesi kullanılabilir. Nitekim Peygamber Efendimiz'in huzuruna gelen iki kişiden biri güzel konuşmasıyla oradakileri etkilediği için, Efendimiz *"Beliğ olan sözlerden bir kısmı vardır ki, muhakkak sihir gibi etkilidir"* buyurmuştur (Buhârî, Tıb 51; Müslim, Cum'a 47; Ebû Dâvûd, Edeb 56; Tirmizî, Birr 79) .

Sihir ve sihirbazlığın tarihi, insanlık tarihinin en eski medeniyetlerinden birini kurmuş olan Keldâniler zamanına kadar uzanır. Bâbil ülkesinde yerleşmiş olan Keldâniler, yıldızlar ve gezegenlerle ilgili gök bilimlerinde son derece ileri idiler. Bu durum onları yıldızlara ibadet etmeye bile götürmüştü. Bunlar,

Kur'an'ın ifadesiyle Sâbie adıyla anılmışlardır. Bir kısım âyetlerde Sâbîilerden ve onların özelliklerinden bahsedilir [Bk. Bakara sûresi (2), 62; Mâide sûresi (5), 69; Hac sûresi (22), 17]. Onlar, bütün olayların cereyanını yıldızlara bağlamışlar; hayrın ve şerrin, fayda ve zararın, mutluluk ve kederin kaynağının yıldızlar olduğuna inanmışlardır. Bu sebeple yıldızlardan her biri namına putlar yapmış ve heykeller dikmişlerdir. Bu bir ihtisas sapkınlığı idi. Onların arasında sihir ve sihirbazlık da çok yaygın idi. Bu konudaki tafsilat Kur'ân-ı Kerîm tefsirlerinde ilgili âyetler açıklanırken genişçe yer alır. Onları bu yanlış itikatlarından ve düştükleri sapıklıktan kurtarmak üzere Cenâb-ı Hak kendilerine İbrâhim*aleyhisselâm*'ı peygamber olarak göndermişti. Buna rağmen onlar inkârlarına devam ettiler ve bu büyük peygamberi ateşe attılar. Fakat Cenâb-ı Hak peygamberine o ateşi bir gül bahçesi kılıp onu kurtardı ve Şam tarafına hicret etmesini kendisine emretti.

Sihir ve sihirbazlar tarihinin ikinci bir safhası da Mısır'da Mûsâ*aleyhisselâm*'la Firavun'un sihirbazları arasında cereyan eden olaylardır. Kur'ân-ı Kerîm'in A'râf (bk. özellikle 109-124. âyetler) ve Tâhâ (bk. özellikle 60-73. âyetler) sûrelerinde bu olaylara temas edilir, gerçekler ibretli ve hikmetli bir tarzda sanki bu gün oluyormuşçasına gözler önüne serilir. Bu âyetlerden açıkça anlaşılacağı gibi Mısır sihirbazları halka karşı son derece esrarengiz bir tarzda gözbağcılık eder, hayali şeyleri hakikat şeklinde gösterirlerdi. Cenâb-ı Hak, onların bu aldatmacalarını ve şarlatanlıklarını ortaya çıkarmak ve insanları sapmalardan koruyup doğru yola davet etmek üzere Mûsâ *aleyhisselâm*'ı peygamber olarak gönderdi. Ona mûcize olarak da asâyı vermişti. Onun asâsı sihirbaz ve büyücülerin bütün hesaplarını bozmakta idi. Neticede en önde gelen büyücü ve sihirbazlar, Firavun'un tehdidine ve öldürülme pahasına Mûsâ *aleyhisselâm*'ın dinini kabullenerek Allah'a iman edip secdeye kapandılar. Buna da bir ihtisas hidâyeti denilebilir.

Sihirbazlığın çok yaygın olduğu dönemlerden biri de Süleyman*aleyhisselâm* zamanı idi. Onun zamanındaki sihirbazlar arasında şeytanı aratmayacak kadar hilekâr ve oyunbaz birtakım sanatkârlar vardı. Bunların içinde her türlü inşaat kalfaları, duvar ustaları, mimarlar, deniz dalgıçları, birtakım sosyal sınıflara mensup kimseler bulunmaktaydı. Sâd sûresi'nin 37. âyeti buna işaret eder. Bu sihirbazlar bir ara o kadar ileri gittiler ki, Süleyman*aleyhisselâm*'ın saltanatını elinden almaya muvaffak oldular. Daha sonra Allah'ın yardımı ile Süleyman*aleyhisselâm* onlara galebe etti. İşte buradaki açıklamaları yapmamıza vesile olan ve yukarıda meâlini verdiğimiz Bakara sûresi'nin 102. âyeti bu gerçeği ifade eder. Yahudiler arasında sihir ve büyücülük çok yaygın idi. Onlar Süleyman*aleyhisselâm*'ın büyük bir büyücü olduğuna inanıyorlardı. Hükümdarlığı büyü ile elde ettiğini, hayvanlara ve cinlere büyü ile hükmettiğini iddia ediyorlardı. Yahudiler Süleyman *aleyhisselâm*'ı bir peygamber değil, sadece bir hükümdar olarak kabul etmekte idiler.

Vahiy kaynağından uzak olan şeytanlar, cereyan eden ve edecek olan olaylar hakkında kulak hırsızlığı ile birtakım bilgiler edinirler ve bunlara birçok yalan karıştırarak yayarlar, buna da kâhinleri vasıta kılarlardı. Bazı haberleri doğru çıktıkça kâhinler bunlara güvenir, bunun yanında binlerce yalan haberi de yayarlardı. Daha sonra onlar bu bilgileri derleyip topladılar, cin çağırma, gönüllere sihirle hükmetme ve çeşit çeşit sihir ve büyü kitapları yazdılar. Bu suretle cinler gaybı bilirler diye bir bâtıl inanç insanlar arasında yaygınlaştı. Sonra Süleyman*aleyhisselâm* onların hepsini hükmü altına alıp hizmetinde kullandı. O zaman bütün bu kitaplar toplanıp Süleyman*aleyhisselâm*'ın tahtının altında bir mahzene gömüldü. Onun ölümünden sonra şeytanlardan insan suretinde biri, Süleyman*aleyhisselâm*'ın bir peygamber değil, sihirbaz olduğunu, şeytanları, cinleri, rüzgârı hep sihirle emri altına aldığını söyleyerek, "İnanmazsanız sarayını arayınız; sakladığı kitaplarını bulursunuz" dedi; bunların gömülü olduğu yeri de haber verdi. Gerçekten onun dediği yerden bir çok kitaplar çıkardılar ve "Süleyman sihirbazmış, saltanatını da sihirle yürütmüş" diye yaydılar. Oysa Süleyman*aleyhisselâm* sihirbaz ve kâfir değildi. Bilakis ona küfreden ve sihirbazdır diyen şeytanlar kâfirdiler. İşte âyet bu gerçeği ortaya koymaktadır. Çünkü bu şeytanlar insanlara sihiri, Bâbil'de Hârut ve Mârut adında iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek "Biz ancak bir imtihan için ve uyarı için gönderildik. Sakın sihir yapmayı câiz görüp de kâfir olma!" demedikçe hiç kimseye öğretmiyorlardı. Meleklerin insanlara öğrettikleri ya vahiy veya ilham demektir. Bu iki meleğin öğrettiğinin vahiy değil ilham olduğu hususunda müfessirler görüş beyan etmişlerdir. Fakat onları öğrenen insanlar bunu iyi yönde değil kötü yönde kullanmışlar, dolayısıyla küfre girmişlerdir. Her ilim için aynı şey söylenebilir. Çünkü bir bilgiyi hayra da şerre de kullanmak mümkündür. Bu, ilmin kıymetinden ve haysiyetinden bir şey noksanlaştırmaz. Çünkü bu durum, ilmin kötülüğü değil, o ilimle işlenen işin, amelin kötülüğünden ibarettir.

O halde netice itibariyle ifade edersek, melekler sihir öğretmez; fakat meleklerin hayır için öğrettiği gerçekler, küfür ehlinin ve şeytanların elinde şer alanında kullanılmak için sihir haline dönüşebilir. Nitekim bunu ilk yapanlar Bâbilliler olmuştur. Sihirin bilinen birçok çeşitleri vardır; bunların her biri hakkında bilgi vermenin yeri burası değildir. Şu kadar var ki, sihir ve büyüyü öğrenmek kesin bir şekilde yasaklanmamıştır; çünkü o da bilgi alanlarından biridir. Her ilim ve bilgiyi iyi ya da kötü gaye ile kullanmak mümkündür. Sihir öğrenip uygulamanın dinî açıdan hükmü konusunda İslâm âlimleri arasında çeşitli görüş ayrılıkları vardır. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed İbni Hanbel'e göre bunun hakkında verilecek hüküm küfür olduğudur. Hanefî mezhebi imamlarından bazılarına göre şerrinden korunmak için sihir öğrenilebilir; bu küfür değildir. Fakat sihir yapmanın câiz olduğuna veya fayda verdiğine inanmak küfürdür, demişlerdir. Sihir ve büyü yapan kimselerin şer'î cezası ölümdür. Fakat kaç defa yapmakla veya kendisine sihir yapılan kişinin ölmesi halinde mi öldürüleceği gibi konulardaki ihtilâflar fıkıh kitaplarımızda yer alır. (Sihir konusunda bilgi çin bk. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 364- 373; Kâmil Miras, Tecrîd Tercümesi, VIII, 224-235.)

Hadis

1797- ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????????? ???????? ??????????? » ??????? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ? ????? : « ???????? ???????? ? ???????? ? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ? ???????? ???????? ? ??????? ????? ?????? ? ??????????? ?????? ???????? ? ??????????? ?????????? ???????????? » ????? ???? .

1797. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanı helâke sürükleyen yedi şeyden sakınınız." Sahâbîler:

– Yâ Resûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Allah'a şirk koşmak, sihir ve büyü yapmak, – haklı olarak öldürülen müstesna- Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı öldürmek, fâiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, evli olup hiçbir şeyden haberi olmayan namusuna düşkün müslüman kadınlara zina isnad etmek."

Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 48, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 10; Nesâî, Vesâyâ 12

Açıklamalar

Benzer birçok hadisin açıklamalarında ifade ettiğimiz gibi, büyük günahları belirli bir sayıyla sınırlandırmak veya anılan sayıdan ibaret görmek doğru değildir. Böyle sınırlandırmalar, şu yedi şey büyük günahlardandır, anlamında kullanılmaktadır. Ancak çeşitli hadislerde yedi, dört, üç gibi verilen rakamlar, o hadiste sayılanların hem büyük günahların en başta gelenlerinden, en çirkinlerinden hem de en çok vuku bulanlarından olduğu için öne çıkarılmış bulunanlardır. Bilindiği gibi Allah Teâlâ'nın yasak ettiği her şey büyük günahtır. Büyük günahların belirtileri, o fiili işleyene şer'î bir ceza gerektirmesi, cehennem azâbıyla tehdit olunmak, işleyene fâsık denilmesi ve yapanın lâneti hak etmesidir.

Hadiste geçen büyük günahların mahiyetleri hakkında 1618 numaralı hadisin açıklamasında derli toplu bilgi sunulmuştu. İmam Nevevî'nin hadisi burada tekrar etmesinin sebebi, sihir ve büyünün büyük günahlar arasında sayılmasıdır. Bununla ilgili yeterli bilgiyi ise konumuzun başında yer alan âyet-i kerîmenin izahı vesilesiyle vermiş bulunmaktayız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlar helâk edicidir; çünkü dünyada cezalandırılmanın, âhirette de cehenneme girmenin sebebidir.
2. Büyük günahlar derece derecedir. Hadisimizde sayılanlar onların ilk sırasında yer alır.
3. Sihir ve büyü yapmak da haram kılınmış olan helâk edici büyük günahlardandır.
4. Büyük günahlar başta olmak üzere, her çeşit günahtan sakınmak gerekir.

263- ??? ????? ?? ???????? ??????? ??? ???? ??????? ??? ??? ????? ????? ??????

DÜŞMAN ELİNE GEÇMESİNDEN KORKULDUĞUNDA MUSHAF İLE KÂFİRLERİN YURDUNA YOLCULUĞUN YASAK KILINDIĞI

Hadis

1798- ???? ????? ?????? ??? ?????? ????????? ????? : « ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ??????? ???? ????? ????????? » ????? ???? .

1798. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Kur'ân-ı Kerîm ile düşman diyarına yolculuk yapmayı yasakladı.

Buhârî, Cihâd 129; Müslim, İmâre 92-94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 81; İbni Mâce, Cihâd 45

Açıklamalar

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sağlığında iki kapak arasında toplanıp bugün elimizde bulunan şekliyle "mushaf" haline getirilmemişti. Çünkü Kur'an'ın nüzûlü Efendimiz'in hayatının son demlerine kadar devam etti. Onu iki kapak arasında toplayıp bugünkü şekliyle Mushaf haline getiren Hz. Ebû Bekir oldu. Peygamber Efendimiz zamanında Kur'an'ın çeşitli sûre ve âyetleri yazılı olarak sahâbe-i kirâmın ellerinde bulunuyor, onu ezberliyorlar ve ona verdikleri üstün değer sebebiyle bu yazılı metinleri kıymetli birer hazine gibi beraberlerinde taşıyorlardı. Fakat herkesin elinde bulunan yazılı metinler, farklı sûrelerden ibaretti. İşte böyle bir zamanda müslümanlar dâr-ı harp denilen düşman diyarlarına giderken, ellerindeki Kur'an sûre ve âyetleri kâfirlerin eline geçip imhâ edilebilir, bir başkasında aynısı yoksa tamamen kaybolabilir veya müşrikler ona karşı hürmetsizlik ve saygısızlık gösterirler diye Kur'an ile küfür diyarına gidilmesi yasaklanmıştır. Bu sebepleri göz önüne alan bazı İslâm âlimleri, Kur'an ile küfür diyarına gitme yasağının o dönemle sınırlı olduğu kanaatini taşımaktadırlar. Bazı âlimler ise bu yasağın süreklilik arzettiğini, sadece düşmanına galip gelmiş İslâm ordusu küfür diyarına girerken Kur'an'ın kaybolma veya hakarete uğrama korkusu olmadığı için, Kur'an ile oraya girebileceğini söylerler. İmam Ebû Hanîfe ve Buhârî gibi âlimler, tahkir edilmesi endişesi olmayan küfür diyarlarına Kur'an'ın götürülebileceği görüşündedirler. İmam Mâlik ve bir grup Şâfiî âlime göre ise küfür diyarına Kur'an götürmek mutlak olarak yasaktır. Olaya günümüz gerçekleri ve hayatın gelişen şartları açısından bakılınca, Ebû Hanîfe ve benzeri âlimlerin görüşlerinin İslâmî tebliğ açısından ne kadar isabetli olduğu anlaşılır. Çünkü yeryüzünün neredeyse her ülkesinde yaşayan müslümanların oraya götürdükleri belki yegâne kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın ilk yıllarında Kur'ân-ı Kerîm'i düşman eline geçip imhâ edilir ve saygısızlık yapılıp hakarete uğrar endişesiyle küfür diyarına götürmek yasaklanmıştı.
2. Aynı endişelerin olduğu hallerde bu yasak hükmü devamlılık arzeder.
3. Kur'an'a saygısızlık yapılmayacağı ve hakarete uğramayacağı kesin olan küfür diyarlarına Kur'an'ın götürülmesinde bir sakınca yoktur.
4. Kurân-ı Kerîm, İslâmî tebliğin temeli olduğuna göre, onu her yere ulaştırmak müslümanların görevi olmalıdır.

364- ??? ????? ??????? ???? ????? ????? ????? ?? ????? ?????? ???????? ????? ???? ?????????

ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN YASAK OLUŞU

YEMEDE, İÇMEDE, TAHARETTE VE BENZERİ YERLERDE ALTIN VE GÜMÜŞ KAP KULLANMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1799- ???? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ???????? ?? ??????? ????????? ??????? ????????? ?? ???????? ???? ????????? » ?????

???? .

??? ?????? ???????? : « ???? ??????? ??????? ??? ??????? ?? ????? ????????? ????????? » .

1799. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Gümüş kaptan bir şey içen kimse karnına cehennem ateşi doldurmuş olur.

Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17

Müslim'in bir rivayetinde: **"Gümüş ve altın kaplardan yiyen ve içen kimse"** şeklindedir.

Müslim, Libâs 1

1801 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1800- ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ????????? ? ??????????? ? ?????????? ?? ??????? ????????? ??????????? ? ???? : « ????? ????? ?? ?????????? ?????? ?????? ?? ???????? » ????? ????? .

??? ?????? ?? ????????????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?? ?????????? ????????? ???? ??????????? ? ??? ?????????? ?? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ?? ??????????» .

1800. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Şüphesiz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bize ipek ve atlastan yapılmış elbise giymeyi, altın ve gümüş kaplardan içmeyi yasakladı ve:

"Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette ise sizlerindir" buyurdu.

Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10; İbni Mâce, Eşribe 17

Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde, Huzeyfe *radıyallahu anh:*

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i **"Saf ipek ve atlas elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Altın ve gümüş tabaklardan da yemek yemeyiniz"** buyururken işittim, demiştir.

Buhârî, Et'ime 29; Müslim, Libâs 5

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1801- ????? ??? ?? ??????? ??? : ????? ??? ????? ?? ???? ??? ?????? ????? ????? ?????? ???? ???????? ? ??????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????? ? ?????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ? ?????? ???? ????????? . ???? ??????? ???????? ????? . « ?????????? » : ????????? .

1801. Enes İbni Sîrîn şöyle dedi:

Ben, Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* ile birlikte Mecûsîlerden bir grubun yanında idim. Gümüşten bir kap içinde pelte tatlısı getirildi; Enes onu yemedi. Getiren kişiye, onu başka bir kaba aktarması söylenildi; o da ağaçtan yapılmış bir kaba aktarıp getirdi, Enes de ondan yedi.

Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 28, Tahâret, bâbü'l-men'i mine'l-ekli fi sıhâfi'z-zehebi ve'l-fidda

Enes İbni Sîrîn

Orta yaşlı tâbiîlerden olan bu Medine'li muhaddis, Ebû Mûsâ, Ebû Damre veya Ebû Abdullah künyeleriyle anılır. Meşhur tâbiî Muhammed İbni Sîrîn'in kardeşidir. Enes, Basra'da yaşadı. Sika bir ravi olup, Hadisleri Kütüb-i sitte'de yer alır. 118 (736) veya 120 (738) senesinde vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Altın ve gümüş kaplardan yiyip içmenin Peygamberimiz tarafından yasaklandığını ve bu kapları kullanmanın câiz olmadığını daha önce 778, 779, 805, 808, 809 ve 810 numaralı hadislerde görmüş, dinimizin konu ile ilgili hükümlerine o hadislerin açıklamalarında temas etmiştik. Nitekim 1799 numaralı hadis 779 numara ile, 1800 numaralı hadis de 778 ve 810 numaralarla geçmişti. Peygamber Efendimiz, ümmetin erkeklerine yüzük bile olsa altın kullanmayı, saf ipekten yapılmış elbise çeşitleri giymeyi yasaklamıştı. 193 ve 241 numaralı hadisleri açıklarken de bu hususlara işaret edilmişti. Altın ve gümüşten yapılmış eşyalar edinmek, bunları yeme, içme, tahâret ve temizlik işlerinde kullanmak da ümmetin hem erkeklerine hem kadınlarına haram kılınmıştır. Kadınlara helâl kılınmış olan altın kullanımı, üzerinde taşınabilir cinsten süs ve zînet eşyaları ve takılarla sınırlandırılmıştır. Dinimiz, başka insanların hasedine, kıskançlığına ve gereksiz yere özentisine sebep olacak davranışlardan, dünyaya ve dünyalığa aşırı düşkünlük alâmeti sayılan hallerden bizleri sakındırmıştır. Altın ve gümüş dünyaya düşkünlüğün önemli simgelerinden biri kabul edilmiş, insanlar arasındaki kavgaların, gürültülerin, hırsızlık ve soygunların, neticede ölümlerin sebebi olmuştur. Bundan dolayı, altın ve gümüşe düşkünlük İslâm geleneğinde hoş karşılanmamıştır. Son rivayette Enes İbni Mâlik'in ortaya koyduğu tavır, bir sahâbînin Resûl-i Ekrem'in sünnetine uymak ve onu hayat çizgisi haline getirmek açısından bizler için önemli bir örnek teşkil eder.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Altın ve gümüşten eşyalar ve kaplar edinmek, bunların içinden yiyip içmek dinimizde yasaklanmıştır.

2. Altın ve gümüşten yapılmış eşyalar kullanmak, kibrin, kendini beğenmenin ve başkalarından üstün görmenin alâmeti sayılır ki, bunların hepsi dinimizde haram kılınmış davranışlardır.

3. Katıksız, saf ipekten mâmûl elbiseler giymek, ümmetin erkeklerine haram kılınmıştır.

4. İslâm ümmeti her konuda kâfirlere benzemekten ve onlara özenmekten uzak durmalıdır.

5. Âhirette kavuşulacak olan nimetler, dünyadakilerden hem daha üstün hem daha süreklidir. Mü'min kişi âhireti dünyaya tercih etmelidir.

365- ??? ????? ??? ????? ????? ???????

ERKEĞİN SARI RENK İLE BOYANMIŞ ELBİSE GİYMESİNİN HARAM OLUŞU

Hadisler

1802- ???? ???? ??? ?????? ?????? ???? : ????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ?????????? ????????? . ????? ????.

1802. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin sarı renkli koku sürünmesini yasakladı.

Buhârî, Libâs 33; Müslim, Libâs 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tereccül 8; Tirmizî, Edeb 51; Nesâî, Menâsik 43, Zînet 73

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1803- ???? ???? ?????? ??? ?????? ?? ????? ??? ?????? ????????? ???? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ?????? : « ?????? ???????? ???? ? » ???? : ??????????? ? ??? : « ??? ?????????».

??? ?????? ? ???? : « ???? ??? ??? ?????? ????????? ???? ????????? » ???? ???? .

1803. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü ve:

"Bunu sana annen mi emretti?" buyurdu. Ben:

Onları yıkarım, dedim.

"Hattâ onları yak" diye emretti.

Müslim, Libâs 28. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 95

Müslim'in bir başka rivayetinde:

"Şüphesiz ki bunlar kâfirlerin giysilerindendir. Sen onları giyme" buyurdu.

Müslim, Libâs 27

Açıklamalar

Hadislerde geçen za'feran ve safran, sarı renkli koku, makyaj malzemesi veya elbise boyasını ifadede kullanılan kelimeler olduğu için, biz dilimize "sarı renk koku" ve "sarıya boyanmış elbise" diye tercüme etmeyi uygun bulduk. Peygamber Efendimiz zamanında bunların kullanımının erkekler arasında da yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Vücuda ve yüze sürülen za'feran hem bir koku hem de makyaj ve güzellik maddesi idi. Nitekim, Peygamber Efendimiz'in yeni evlenen kimselerin za'feran kullanmasına müsaade etmesi bunu gösterir. Böyle haller dışında kullanılması ise mekruh kabul edilmiştir. Özellikle yaşlıların genç görünmek maksadıyla za'feran ve benzeri makyaj maddeleri kullanmaları dinimizde hoş karşılanmamıştır. Bütün bunlar erkeklerle ilgili olan hükümlerdir. Kadınların evlerinde eşlerine daha çekici görünmek maksadıyla bu çeşit güzellik malzemelerini ve cezbedici kokuları kullanmalarında bir sakınca olmadığı gibi, üstelik bunu kullanmaları teşvik edilmiştir.

İslâm âlimleri, sarı renk elbise giymenin erkekler için câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Sahâbe ve tâbiînin çoğunluğu ile daha sonraki dönemlerde mezhep imamları ve âlimlerin ekseriyeti sarı renk elbise giyilmesini mübah görmüşlerdir. Bir grup ulemâ ise ikisi yukarıda anılan ve sahih kitaplarda benzerleri nakledilen hadisler sebebiyle sarıya boyanmış elbise giymeyi tenzihen mekruh kabul etmişlerdir. Şu kadar var ki, sahâbîler, tâbiîn ve sonraki dönemlerde yaşamış olan âlimlerden bir kısmı başka renkleri sarıya tercih etmişlerdir. Hattâ bu konuda sarının tonları ve başka renklerle karışım halinde olmasının hükmü de ayrıca tartışılmıştır. Bir kısım ulemâ, sarı renge boyanmış elbiselerin evlerin içinde ve kapalı alanlarda giyilmesinin câiz, toplantı yerleri, çarşı ve sokaklarda giyilmesinin ise mekruh olduğunu benimsemiştir. Meşhur muhaddis Beyhakî, sünnetin uyulmaya ve uygulanmaya daha lâyık olduğunu belirterek, sarı renk elbiseleri tercih etmemek gerektiğini söyler. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, Abdullah İbni Amr'a **"Sana bunu annen mi emretti?"** diye sormasının sebebi, sarı renk elbisenin kadınların giysisi olduğundan dolayıdır. Çünkü kadınların sarı renk elbise giymeleri ve biraz önce işaret ettiğimiz gibi evinin içinde koku sürünüp makyaj yapmaları yasaklanmış değildir. Hatta onların eşlerinin yanında en iyi şekilde süslenmeleri ve daha cazip olmaya özen göstermeleri teşvik edilmiştir.

Abdullah İbni Amr'ın, üzerine giydiği sarı renkli elbiseyi yıkamak suretiyle rengini izale edebileceği teklifine karşılık Efendimiz'in onun yakılmasını söylemesi, bunun erkekler için uygun bir renk olmadığını göstermek ve başka erkekleri bundan sakındırmak içindir. Ancak az önce de ifade ettiğimiz gibi bu elbiseleri kadınların giymesinde bir sakınca yoktur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz'in "yak" emri, sarı renkli elbiselerin imhâ edilmesini değil, onların erkekler için uygun bir giysi olmadığını gösterir, denilmiştir. Nitekim bu rivayetin devamını bazı hadis kitaplarında şu şekilde görmekteyiz:

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu sözü üzerine, Abdullah İbni Amr evine giderek yanmakta olan tandıra üzerindeki elbiseleri atıp yakmıştı. Bir sonraki gün

Peygamberimiz'in yanına geldi ve Efendimiz ona:

– Ey Abdullah elbiselerini ne yaptın? diye sordu. Abdullah da olup biteni anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Kibriyâ Efendimiz:

– Onları aile fertlerinden uygun olanlara giydirseydin ya! Şüphesiz kadınların onları giymesinde bir sakınca yoktur, buyurdular (Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, VIII, 136).

Burada renklerin insan kişiliği üzerindeki etkileri, kadın ve erkeğin ictimâî ve ruhsal yapılarının renklerle ilgisi üzerinde de durulabilir. Belki kılık kıyafetle ilgili hadisleri bu açıdan da tahlil etmek gerekir. O zaman bunların hikmeti daha iyi anlaşılabilir.

Efendimiz'in safranla boyanmış sarı renk elbiseyi kâfirlerin giydiğini belirtmesi, onların giyim kuşam konusunda kadın erkek ayrımına ve dinimizde yasaklanmış olan kadının erkeğe, erkeğin kadına benzemesi anlayışına sahip olmamalarından dolayıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İslâm dini, insanın giyim kuşamına özen göstermesini ve kadın erkek cinsinin kıyafetleriyle de birbirinden farkedilmesini öğütler.
2. Erkeklerin za'feran veya safranla boyanmış katıksız sarı renkli elbiseler giymesi mekruhtur.
3. Müslüman erkekler kadınlara benzemekten, müslüman erkek ve kadınlar da kâfirlere benzemekten sakınmalıdırlar.
4. Renklerin insan psikolojisi açısından da büyük önemi vardır.

366- ??? ????? ?? ??? ???? ??? ?????

BİR GÜNÜ AKŞAMA KADAR SUSARAK GEÇİRMENİN YASAK OLUŞU

Hadisler

1804- ???? ????? ??? ?????? ?????? ???? : ???????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ?????? ????????? ? ???? ??????? ?????? ??? ????????? » ???? ??? ???? ?????? ??? .

???? ?????????? ?? ?????? ??? ??????? : ????? ???? ?????? ??????????? ????????? ? ???????? ?? ????????? ???? ???? ? ????????? ?????????? ?????????? ????????? .

1804. Ali *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu işitip ezberledim:

"Büluğ çağına ulaştıktan sonra yetimlik kalkar. Bütün gün ge-ceye kadar susmak yoktur."

Ebû Dâvûd, Vesâyâ 9

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

1805- ????? ??? ?? ??? ?????? ???? : « ?????? ???? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ??????? ??????? ???? : ???????? ? ???????? ?? ?????????? . ????? : « ??????? ?? ?????????? » ? ???????: ??????? ?????????? ? ????? ???? : « ????????? ??????? ??? ?? ??????? ? ??? ??? ?????? ??????????» ? ??????????? . ???? ??????? .

1805. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:

Ebû Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh,* Ahmes kabilesine mensup Zeynep isimli bir kadının yanına gelmişti. Onun hiç konuşmadığını görünce:

– Bu kadına ne oldu ki hiç konuşmuyor? diye sordu. Orada bulunanlar:

– Suskunluk ibadeti yapıyor, dediler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ona:

– Konuş! Çünkü bu yaptığın iş helâl değildir; bu Câhiliye amelidir, dedi. Bu uyarı üzerine kadın konuştu.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 26. Ayrıca bk. Dârimî, Mukaddime 23

Açıklamalar

Büluğ çağına ermeden babası ölen erkek ve kız çocuklara yetim denir. Bu hadis, büluğ çağına erdikten sonra çocuğun yetim sayılmayacağını ve hukûkî açıdan her türlü tasarrufa ehil olacağını ifade eder. Bu tasarruflar alış verişte hür olması, malını istediği gibi yönetebilmesi, evlenebilmesi gibi haklardır. Çünkü, büluğ çağında olmayan yetimlerin bu çeşit hukuku vâsîleri tarafından korunur. Kur'ân-ı Kerîm bu konu üzerinde hassasiyetle durur: **"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri koruyup gözetiniz. Eğer onlarda akılca bir gelişme görürseniz hemen mallarını kendilerine veriniz. Büyüyecekler diye kuşkulanıp o malları israf ile tez elden yemeyiniz. Zengin olan veli iffetli olmaya çalışsın; yoksul olan da ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter"** [Nisâ sûresi (4), 6]. **"Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir"** [Nisâ sûresi (4), 10]. Bu sonuncu âyet-i kerîmenin Kur'an'da mü'minlere karşı vârid olan haberlerin en şiddetlisi olduğu ifade edilir. Peygamber Efendimiz'in de yetimlerin hakları ile ilgili pek çok hadisleri vardır. Daha önce bir kısım hadislerde insanın helâkine sebep olan büyük günahlar sayılırken, yetim hakkı yemenin de bunlar arasında yer aldığını görmüştük. Konuyla ilgili âyet ve hadisleri kısmen bir arada görebilmek için kitabımızın "Yetimleri ve Kimsesizleri Koruma Bölümü"ndeki âyetler ile 262-274. hadislere ve "Yetim Malı Yemenin Haram Oluşu" başlığı altında geçen âyetler ile

1718 numaralı hadisin açıklamalarına bir kere daha bakılabilir.

Peygamber Efendimiz, bir ibadet ve fazilet sayarak, bütün gün sabahtan akşama kadar **hiç konuşmayıp susmayı** yasaklamıştır. İkinci hadiste Hz. Ebû Bekir tarafından da ifade edildiği gibi bu, Câhiliye âdetlerinden idi. Câhiliye Arapları bu davranışı Allah'a yakınlığın bir yolu, bir dindarlık alâmeti ve kendilerince ibadet sayarlar, bir gün bir gece hiç konuşmamak suretiyle bunu yerine getirirlerdi. Geçmiş şeriatların bazısında oruçlu iken yiyip içmemenin yanında, beşer sözü konuşmama âdeti de vardı. Ya da oruç tutarken beşer sözü de konuşmazlardı. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Meryem'in böyle bir adağından bahisle, **"Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım"** [Meryem sûresi (19), 26] dediğini bize bildirir. Daha sonra bunun sadece konuşmama şeklinde devam ettiği anlaşılmaktadır. Efendimiz bu Câhiliye âdetini yasaklamış, bunun yerine Allah'ı zikretmeyi, insanları irşadı, hayırlı sözleri konuşmayı, şer ve kötü sözler söylemek yerine de susmayı tavsiye buyurmuşlardır.

Hz. Ebû Bekir'in yanına gittiği hanım, Zeyneb Binti Muhâcir diye biliniyordu. Bu olay, Ebû Bekir'in hilâfeti esnasında cereyan etti. O, mü'minlerin emir olarak Kur'an ve Sünnet'e uygun olmayan davranışlara müsamahalı davranmamıştır. Zeyneb'in sükût orucu tutması, İslâm'da hoş görülmeyen ve Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmış olan bir Câhiliye âdeti idi. Halife Hz. Ebû Bekir, konuşulması dinî açıdan sakıncalı olmayan sözleri konuşmamak suretiyle yapılan bir ibadet ve kulluk çeşidinin bulunmadığını ve bunun helâl de olmadığını belirterek ondan bu davranışını terk etmesini istedi. Erkek olsun kadın olsun bir müslümana düşen görev, kendisine bir peygamber buyruğu ulaştırılınca ona uymaktan ibarettir. Nitekim Zeyneb de böyle yaptı ve halifenin emrine uyarak suskunluğunu terk etti.

Susmanın fazileti ve oruçlu kimsenin susmasının tesbih, uykusunun ibâdet, duasının makbul olduğunu bildiren hadislerle bu rivayetler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Müslümanlar, lüzumsuz ve kişinin ne dinine ne dünyasına faydası olmayan sözler söylemekten her zaman sakındırılmış ve böyle kötülüklerden uzak durmaları istenilmiştir. Çünkü insan, söylediği sözlerden de hesaba çekilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Büluğ çağına ulaşan yetimler vesâyetten kurtulur ve kendi haklarını kendileri elde ederler. Her türlü tasarruf yetkisine sahip olurlar.
2. Dünya kelâmı konuşmamak suretiyle Allah'a ibadet ettiğini zannetmek bir Câhiliye âdeti olup İslâm'da yasaklanmıştır.
3. Geçmiş birtakım şeriatlardaki yiyip içmemenin yanında konuşmama şeklinde oruç tutma âdeti İslâm dininde yoktur.
4. Kişinin faydalı sözleri konuşması, emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker görevini yerine getirmesi, ilim öğrenip öğretmesi ve Allah'ı zikretmesi birer ibadet olup, kötü sözlerden, iftira ve gıybetten, dinine ve dünyasına faydası olmayan boş lakırdılardan uzak durması da müslümanlığının güzelliğindendir.
5. Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet doğrultusunda bir amele teşvik edilince ona uymaları gerekir.

367- ??? ????? ?????? ???????? ??? ??? ???? ??????? ??? ??? ???????

KENDİ BABASI OLMAYAN BİRİNİ BABASI DİYE GÖSTERMENİN, KENDİ EFENDİSİ OLMAYAN BİRİNİ EFENDİ KABUL ETMENİN HARAM OLDUĞU

Hadisler

1806- ???? ?????? ?? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????? » . ????? ????? .

1806. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse, ona cennet haramdır."

Buhârî, Ferâiz 29; Müslim, Îmân 114, 115. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 109-110; İbni Mâce, Hudûd 36

1807 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1807- ??? ??? ??????? ??? ?????? ????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ?????? ????? : « ?? ?????????? ???? ?????????? ? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? » ????? ???? .

1807. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Babalarınızdan yüz çevirip onları inkâr etmeyiniz. Her kim kendi babasını bırakıp bir başkasına baba derse, nankörlük etmiş olur."

Buhârî, Ferâiz 29, Hudûd 31; Müslim, Îmân 112, 114.

Açıklamalar

Gerçek babasını inkâr ederek, soyundan gelmediği bir kimsenin mirasına konmak gibi çıkar hesapları yüzünden onun oğlu veya kızı olduğunu ileri sürmek Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından şiddetle yasaklanmıştır. Birinin oğlu veya kızı olduğunu iddia etmeyi dinin yasakladığını, haram kıldığını bildiği halde, menfaatini her şeyin üstünde tutarak bu hareketi helâl görenler işte böylesine ağır ifadelerle tehdit edilmiştir. *"Ona cennet haramdır"* ifadesinden anlaşıldığına göre böylesi kimseler doğrudan doğruya cennete girme imkânından mahrum edilecekler, ancak günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girebileceklerdir. Öz babasını bırakıp başka birine baba diyen kimse, şayet bu davranışı helâl saymıyor, ama yanlış bir iş yaptığını kabul ediyorsa, onun suçu öteki kadar ağır olmasa bile, bu yaptığı hareketin adı iyilik bilmemezliktir; çocukluğundan itibaren babasının kendisi için yaptığı fedakârlıkları görmezden gelmektir. O, bu tutumuyla sadece babasına değil, aynı zamanda Allah'a da nankörlük etmiş olur. *Sünen-i İbni Mâce*'deki bir başka rivayete göre, babasını inkâr eden kimsenin mahrumiyeti çok büyüktür. O şahıs, beş yüz senelik mesafeden kokusu duyulan cennetin kokusunu bile duyamayacaktır (Hudûd 36). Bir kimsenin mirasına konmak için böyle çirkin bir yola başvuran kimse, o şahsın diğer meşrû vârislerini mirastan mahrum bırakacağı veya onların paylarını azaltacağı için, hak etmediği bir şeyi almanın suçunu da yüklenmiş olacaktır.

Câhiliye devrinde bir kimse başkasının çocuğunu evlât edinerek bütün mirasını ona bırakabilirdi. Kur'ân-ı Kerîm **"Allah, evlâtlıklarınızı öz**

oğullarınız olarak tanımadı” [Ahzâb sûresi (33) 4] âyetiyle bu tür haksızlıkları da tamamen yasakladı.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsanın soyunu, kendi öz babasını inkâr etmesi, onun doğrudan cennete girmesine engel olacak bir günahtır.

2. Çocukluğundan beri iyiliğini gördüğü gerçek babasını bırakıp, menfaat düşüncesiyle yabancı birine baba demek, en azından nankörlüktür.

3. İslâmiyet soyların korunmasına önem vermiştir.

1808-?????? ????? ???? ?? ????? ????:???????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ??????????????????? ???????:?? ???????? ??? ????????? ???? ???? ???????? ????? ???? ?????? ? ????? ?? ????? ???????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ?????? ? ?????????? ???? ?????????? ? ??????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ????????? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ? ?????? ??????? ????? ??????? ? ??? ???? ????????? ? ????????? ???????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? ??????? ? ??????? ???????????? ????????? ? ??????? ????? ????????? ? ?????? ??????? ????????? ? ????????? ???????? ?????? ???????????? ????????? ?????????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????? . ?????? ??????? ??? ?????? ????? ? ?? ??????? ??? ?????? ????????? ? ????????? ???????? ?????? ???????????? ?????????? ????????? ? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???? ??????? » . ????? ???? .

« ??????? ???????????? » ??? : ?????????? ????????? . « ?????????? » : ?????? ???????? . « ?????????»: ?????????? ? ??????? : ???????? . « ?????????? »? : ????????? .

1808. Yezîd İbni Şerîk İbni Târık şöyle dedi:

Ali *radıyallahu anh*'ı minberde konuşurken gördüm ve şöyle buyurduğunu duydum:

“Hayır, iddialar doğru değildir. Vallahi bizim yanımızda Kur'ân-ı Kerîm'den ve şu sahîfeden başka okuduğumuz bir yazı yoktur.” Böyle dedikten sonra o sahîfeyi açtı. Orada develerin yaşları ve yaralamayla ilgili hükümler vardı. Yine bu sahîfede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruyordu:

“Ayr (Âir) dağından Sevr dağına kadar olan yerler Medine'nin haremidir. Her kim orada Kitap ve Sünnet'e aykırı bir iş yapar veya bid'at çıkaran birini korursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin ibadetlerini ve tövbesini kabul etmeyecektir. Müslümanlardan birinin verdiği bir söz ve güvence, yaptığı bir antlaşma hepsini bağlar. Her kim bir müslümanın verdiği söz ve himayeyi dikkate almazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir. Her kim kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse veya kendi efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimsenin tövbesini ve ibadetlerini kabul etmeyecektir.”

Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 1, Cizye 10, 17, Ferâiz 21, İ'tisâm 5; Müslim, Hac 467, 468. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 95-96

Yezîd İbni Şerîk İbni Târık

Kûfeli tâbiîlerden olan Şerîk Hz. Ali, Hz. Ömer, Ebû Zer el-Gıfârî, Abdullah İbni Mes'ûd gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kûfeli muhaddisler rivayette bulunmuştur. Câhiliye devrinde yaşadığı, fakat sahâbî olma saâdetine eremediği söylenen Yezîd İbni Şerîk sika bir muhaddis olarak bilinmekle beraber hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Çeşitli meselelerin ele alındığı bu hadisin konumuzla ilgili kısmı, *“Her kim kendi babası olmadığını kesinlikle bildiği birinin soyundan geldiğini ileri sürerse veya kendi efendisi olmayan birini efendi olarak kabul etmeye kalkarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun”* cümlesinden ibarettir. Bir önceki hadiste, kendi babası olmadığını bildiği birinin mirasına konmak gibi maddî çıkar uğruna, onun soyundan geldiğini ileri sürmenin çok günah olduğunu yeterince açıkladık. Bu hadîs-i şerîfte, o günahı işleyenlere yönelik olarak **“Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun”** diye beddua edilmesi, söz konusu günahın büyüklüğünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Âzat edilerek hürriyetine kavuşturulmuş bir kölenin, eski efendilerinin izni olmadan bir başka adam hakkında “Bu benim efendimdir” diyerek onun kölesi olduğunu iddia etmesi de yine bir çıkar hesabına dayanmaktadır. Bir köle mal mülk sahibi olabilir. Şayet onun akrabası varsa, mirasçıları da onlardır. Akrabası yoksa, İslâm hukukuna göre onun mirasçısı, kendisini âzat eden efendisidir. İşte bir kölenin, bir yabancıyı kendisine mirasçı kılmak için onun kendi efendisi olduğunu ileri sürmesi, eski efendisine karşı bir nankörlük ve haksızlık olarak kabul edilmiştir. Eskiden bir de şöyle bir uygulama vardı. İki şahıs birbiriyle karşılıklı diyet ödeme, mirasçı olma ve yardımlaşma hususunda sözleşip anlaşabilirdi. Hadisimiz bu tür anlaşmaları bozmaya kalkanları da hedef almaktadır.

Şimdi gelelim hadisimizdeki diğer konulara:

Birtakım Şîîler, daha Hz. Ali hayatta iken ortaya çıkmış ve Resûlullah'ın ona ve ailesine, diğer müslümanlardan gizlediği bazı bilgiler verdiğini ve özel olarak vasiyette bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Şîa'nın değer verdiği bazı kitaplarda bu bilgiler yer almaktadır. İddiaya göre “Resûl-i Ekrem'in Hz. Ali'ye yazdırdığı yetmiş zirâ uzunluğundaki *Câmi'a* adlı sahifede insanların muhtaç olduğu her şey, kıyamete kadar vuku bulacak her olay, bütün helâl ve haramlar, hatta cennetliklerin isimleri bile yazılıdır; çürümesi ve yıpranması mümkün olmayan bu sahife Hz. Ali vasıtasıyla imamlara intikal etmiştir. Hz.

Peygamber'e Mi`rac gecesi verilen, ondan da Hz. Ali'ye ve imamlara intikal eden*Dîvânü'ş-Şî'a* adlı bir kitapta bu tür bilgiler mevcuttur. Ca`fer-i Sâdık'ın yanındaki *el-Cifru'l-ebyaz* adlı eserde Zebûr, Tevrat, İncil, Hz. İbrâhim'e verilen sahîfeler ve Hz. Fâtıma'nın mushafi bulunmaktadır (Bu bilgiler için ve Şîîler'in Hz. Fâtıma'nın yanında Kur'an'dan tamamen farklı ve onun üç misli büyüklüğünde bir mushaf bulunduğuna dair iddiaları için bk.*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XV, 38, Hadis maddesi; XII, 221, Fâtıma maddesi). Hz. Ali ise, "Senin yanında, Resûlullah'ın herkese bildirmeyip sadece sana özel olarak tebliğ ettiği şeyler varmış" denmesine kızmış, hadiste gördüğümüz gibi buna şiddetle karşı çıkmış, "Hayır, Resûlullah'ın sadece bana özel olarak tebliğ ettiği bir hüküm yoktur. Biz Resûlullah'tan Kur'an'da ve şu sahîfede bulunanlardan başka bir şey yazmadık" diye reddetmiştir. Ne kendisinin yanında ne de Ehl-i beyt'ten herhangi birinde Hz. Peygamber'in bildirdiği gizli ilimler, dinî bilgiler ve daha başka şeyler olmadığını kesin bir dille söylemiştir. Sadece, diğer sahâbîler gibi, Resûl-i Ekrem'den duyduğu bazı hadisleri bir sahîfeye yazdığını söylemiş, sonra da o sahîfeyi açarak içinde neler bulunduğunu göstermiştir.

Şimdi de bu sahîfede bulunan bilgilere kısaca temas edelim:

Resûl-i Ekrem Efendimiz tıpkı Mekke gibi Medine'nin de bir harem bölgesi bulunduğunu söylemiş ve bu bölgenin Zülhuleyfe yakınlarındaki**Ayr** (veya **Âir)** dağıyla, Uhud dağının kuzeyindeki küçük **Sevr** dağı arasındaki bölge olduğunu söylemiştir. Bu bölgede *"Kitap ve Sünnet'e aykırı bir iş yapılmasını veya bid'at çıkaran bir kimsenin korunmasını"* özellikle yasaklamış, bu yasağı dinlemeyen kimseye de *"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun"* diye beddua etmiştir. Bu bedduanın anlamı; **"**Allah'ın azâbı, meleklerin lâneti ve bütün insanların nefreti onun üzerine olsun", demektir. Burada şunu da belirtelim ki, Mekke'nin harem bölgesinde avlanmak, ağaç kesmek, ot yolmak gibi bazı yasaklar bulunduğu ve bu yasakları çiğneyenler cezalandırıldığı halde, Medine'nin harem bölgesinde bu yasakları çiğneyenler cezalandırılmaz. Bununla beraber Medine'de yapılacak küçük günahların, bu beddua sebebiyle, büyük günahmış gibi çirkin görüleceği ve cezasının ağır olacağı söylenmiştir.

"Müslümanlardan birinin verdiği bir söz ve eman, yaptığı bir antlaşma hepsini bağlar" ifadesinden maksat şudur: Bir müslüman bir gayri müslime hayatını koruyacağına dair söz ve güvence (emân) vermişse, bu güvence diğer müslümanları da bağlar. Onlar bu gayri müslime bir fenalık yapamaz, onu öldürmeye kalkamazlar. Çünkü içlerinden biri onu himaye etmiştir. Bir kâfire himaye sözü veren kimsenin toplumda en aşağı seviyede olması hiçbir şeyi değiştirmez. Çünkü müslümanlar bir vücut gibidir. Bir mü'minin bir kâfire verdiği güvenceyi dikkate almayan kimselere, Resûl-i Ekrem Efendimiz aynı şekilde beddua etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimsenin babasından başkasını baba kabul etmesi, âzat edilmiş bir kölenin, kendisini âzat eden efendisinden başkasını efendi olarak kabul etmesi kesinlikle yasaktır.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ali'ye diğer sahâbeden ayrı olarak özel surette bir bilgi vermemiştir.

3. Medine'nin de harem bölgesi vardır ve orada Kur'an ve Sünnet'e aykırı davranmak, dinde olmayan bir şeyi varmış gibi söylemek Peygamberimiz tarafından şiddetle yasaklanmıştır. Zira orası mübarek bir yerdir. Orada küçük günahlardan bile uzak durmak gerekir.

4. Herhangi bir müslümanın bir gayri müslime verdiği güvenceye diğer müslümanların da sâdık kalıp saygı göstermesi gerekir.

1809- ?????? ??? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ??? ?????? ??????? ??????? ????? ??????? ?????????? ????? ?????? ? ?????? ??????? ??? ?????? ??? ? ???????? ?????? ? ???????????? ?????????? ????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ?????????? ? ??? ???? : ?????? ?????? ? ???????? ?????? ????? ????? ???????? » ????? ????? ? ??????? ????? ?????? ???????? .

1809. Ebû Zer *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

"Babası olmadığını bildiği birini babam diye sahiplenen kimse, babasına nankörlük etmiş olur. Kendisine ait olmayan bir şeyi sahiplenmeye kalkışan kimse bizden değildir; o cehennemdeki yerine hazırlansın. Her kim, bir adama öyle olmadığı halde kâfir veya Allah düşmanı derse, bu sözler gerisin geriye kendine döner."

Müslim, Îmân 112; Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 5, Edeb 44

Açıklamalar

Hadisimizde üç konu ele alınmaktadır. Bu konuların her üçü de aslı esası bulunmayan ve tamamen yalandan ibaret olan şeyleri, şahsî menfaat uğruna, doğruymuş gibi iddia etmekten ibarettir. Bunlardan **birincisi**, yukarıdan beri açıkladığımız üzere, öz babası olmayan birinin mirasına konmak gibi bazı çıkar hesaplarıyla, kendi babasını görmezden gelerek o yabancı adama babam demektir.

Dinin bu çirkin davranışı yasakladığını ve haram kıldığını bile bile bunun günah olmadığını söyleyen kimse, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirttiğine göre dinden çıkar. Babası olmayan birine babam demeyi dinin haram kıldığını ve böyle davranmanın günah olduğunu bilen, fakat menfaatine yenik düşerek bu çirkin hareketi yapan kimse dinden çıkmaz, ama babasının iyiliklerine karşı nankörlük etmiş olur. Peygamber Efendimiz müslümanları bu hareketlerden sakındırmak için ağır ifadeler kullanmıştır.

Hadisimizdeki **ikinci yasak**, kendisine ait olmayan bir şeye, "Bu benimdir, benim hakkımdır" diye sahip çıkmaktır. Böyle bir hareket bir başka kimsenin hakkına tecâvüz olduğu için kesinlikle haramdır. Hakkı olmayan bir şeyi elde etmeye çalışan adamı Resûl-i Ekrem Efendimiz'in,*"O kimse cehennemdeki yerine hazırlansın"* diye tehdit etmesi, bu davranışın büyük bir haksızlık olduğunu göstermektedir.

Hadisimizdeki **üçüncü yasak**, kâfir olmayan birine kâfir veya Allah düşmanı diye hakaret etmektir. Bu husus, önemi sebebiyle kitabımızın 1736 ve 1737 numaralı hadislerinde "Müslümana Kâfir Demenin Haram Oluşu" başlığı altında ele alınıp incelenmiştir. Burada şu kadarını belirtelim:

Bir kimseye kâfir demek, insana büyük bir sorumluluk yükleyen pek ağır bir sözdür. İşin şakası yoktur. Zira müslüman iken kâfir olan kimseye selâm verilmez, selâmı alınmaz. O kimse müslüman bir kadınla evlenemez, evlenmişse boşanması gerekir. O adam ölürse cenazesi yıkanmaz, cenaze namazı kılınmaz, hatta İslâm kabristanına defnedilmez. Durumun vahâmeti göz önünde bulundurulmalı ve herkes diline sahip olmalıdır. Lâ ilâhe illallah diyen bir kimseye kesinlikle kâfir, Allah düşmanı dememelidir. Kendisi bu şekilde suçlanan kimse şayet öyle değilse, bu sözün onu söyleyene geri döneceği ve onun kâfir olacağı unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Babası olmayan birine, menfaati sebebiyle "Bu benim babamdır" diyen kimse, gerçek babasına karşı nankörlük etmiş olur.

2. Kendisine ait olmayan bir şeye, "Bu benimdir" diye sahip çıkan ve böylece başkasının hakkını yemekte sakınca görmeyen kimseyi Hz. Peygamber, *"O bizden değildir"* diye İslâm toplumundan reddetmekte, onun cehennemlik olduğunu belirtmektedir.

3. Müslüman birine kâfir veya Allah düşmanı demek son derece tehlikelidir. Zira o adam gerçekten kâfir veya Allah düşmanı değilse, bu söz, hedefini bulamamış bir ok gibi o iddiayı ortaya atana geri döner.

368- ??? ??????? ?? ?????? ?? ??? ???? ???? ????? ?? ????? ??? ???? ???? ???? ???

ALLAH VE RESÛLÜ'NÜN YASAKLADIĞI ŞEYLERDEN SAKINMAK

Âyetler

??? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????? ????????? ?????????????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ??????????? ???? ???????? ??? ??????????? ???????? ???? ??????????? ??????? ??????? [63]

1. "Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir felâket gelmesinden veya kendilerine korkunç bir azâbın isâbet etmesinden sakınsınlar."

Nûr sûresi (24) 63

?????? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ????? ???????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ?????????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??????????? [30]

2. "Allah, kendisine karşı gelmekten sakınmanızı emrediyor."

Âl-i İmrân sûresi (3), 30

????? ?????? ??????? ????????? [12]

3. "Şüphe yok ki Rabbinin yakalayıp helâk etmesi çok korkunçtur."

Bürûc sûresi (85) 12

?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ???????? ??????? ??????? [102]

4. "Rabbin, zâlim olan toplulukları cezalandırdığı zaman, O'nun azâbı şüphesiz pek korkunçtur."

Hûd sûresi (11) 102

Yukarıdaki dört âyet, mü'minleri Allah'ın ve Resûlü'nün emirlerine uymaya davet etmekte, onların buyruklarına karşı gelmekten sakındırmakta, Allah ve peygamber sözü dinlemeyen toplulukların başına pek korkunç belâlar geldiğini hatırlatmaktadır.

İlâhî kitabımızın birçok âyetinde tekrar tekrar hatırlatıldığı üzere, bir zamanlar yeryüzünde pek saltanatlı şekilde yaşayan bazı milletler, Allah'ın buyruklarını, kendilerine gönderilen peygamberlerin uyarılarını dinlemedikleri, bunları önemsemedikleri için değişik şekillerde yok edilmek suretiyle cezalandırılmışlardır. Onlar Allah'ın ve peygamberlerinin sözüne kulak vermemek suretiyle kendi sonlarını hazırlamışlardır.

Ne yazık ki bazı kimseler, Nûh, Âd, Semûd, Lût kavimleri gibi günahkâr milletlerin haritadan silinmiş olmalarını, onların yaptıkları günahlara bağlamayıp bu felâketleri bir tabiat olayı diye görmek ve yorumlamak istemişlerdir. Gerçeği görmek, şüphesiz bir akıl, iz'an ve basîret meselesi olmakla birlikte, gönlünde Allah korkusu taşımakla da ilgilidir. Sinesinde gönül taşıyan akıllı insanlar, tarihte bazı milletlerin başına gelen felâketleri onların yaptıkları zulüm ve haksızlıklara bağlamaktan başka çıkar yol bulamazlar.

Zulüm ve haksızlığın en büyüğü Allah'ı tanımamaktır. Diğer bir söyleyişle, Allah'ın bir eşi ve benzeri bulunduğunu iddia etmek, yeryüzünde başka tanrılar da olduğunu ileri sürmek en büyük haksızlıktır. Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle söyleyecek olursak **"Allah'a şirk koşmak, şüphesiz büyük bir zulümdür"** [Lokman sûresi (31) 13].

Netice itibariyle Allah'ı inkâr eden, peygamber sözü dinlememek suretiyle Allah'a meydan okuyan insanlar ve milletler, hem bu dünyada hem de âhirette başlarına gelecek felâketlerden sakınmalıdır. Şüphesiz sadece kâfirler değil, müslüman olduklarını söylemekle beraber Allah'ın emirlerine aykırı hareket edenler de başlarına gelecek büyük sıkıntılardan, belâlardan uzak durmalıdır.

Bunun yanı sıra müslümanlar, içinde yaşadıkları zillet, hakaret ve perişanlığın sebepleri üzerinde de iyi düşünmeli ve bundan dersler çıkarmaya çalışmalıdır. İşte yukarıdaki âyetlerde verilen öğütler bunlardır.

Hadis

1810- ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ??????? ??????? ? ?????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? » ????? ????.

1810. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ da kıskanır. O'nun kıskanması, kulun ilâhî yasakları çiğnemesi sebebiyledir."

Açıklamalar

Kıskançlık duygusu insanoğluna mahsus bir özelliktir. Gazap hali ile yakın ilgisi vardır. Kıskançlık duygusuna kapılan kişi, duyduğu derin üzüntü sebebiyle sükûnet halinden öfke haline geçer, sinirlenip heyecanlanır. Böyle değişken haller Cenâb-ı Hak için kesinlikle söz konusu değildir. Şüphesiz kulun kıskanması ile Allah Teâlâ'nın kıskanması birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Allah Teâlâ'nın kıskanması, kulun ilâhî emirler doğrultusunda hareket etmeyip yasaklara meyletmesi sebebiyle hoşnutsuz olmasıdır.

Konuyu biraz açalım: Allah Teâlâ insanı, dünya hayatında kısa bir denemeden geçirdikten sonra ebedî âlemde mutlu etmek için yaratmıştır. Bu deneme, kulun, dünyada bulunduğu süre içinde Cenâb-ı Hakk'ın istediği gibi bir hayat sürmesidir. Diğer bir ifadeyle Allah'ın buyruklarını yapması, yasaklarından kaçınmasıdır. Kul bu iki esasa uyarsa sonsuz hayatta ebediyyen mutlu olacaktır. Onun yapacağı her günah ise kendisini bu bahtiyarlıktan uzaklaştıracaktır. Kulun ilâhî emirlere uygun hareket etmesi Cenâb-ı Mevlâ'yı memnun eder. İlâhî yasakları çiğnemek suretiyle ebedî saâdetini yıkması ise Allah Teâlâ'yı gücendirir. Cenneti kendisi için yarattığı kulunun ben cenneti istemiyorum, cehenneme gideceğim diye direnmesi O'nun hoşnutsuzluğunu artırır. İnsan çok sevdiği birini bir başkasına kaptırma korkusuyla nasıl kıskançlık duyarsa, Allah Teâlâ da çok sevdiği kulunu cehenneme kaptırmaktan dolayı hoşnutsuzluk duyar. İşte Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın duyduğu bu hoşnutsuzluğu kıskançlık sözüyle ifade etmiştir.

Şu geçici imtihan dünyasında kulun sadece bir görevi vardır: Allah'ı hoşnut etmek, O'nun rızâsını kazanmak. Bütün peygamberler bunun için gönderilmiştir. Onlar insanları Allah'a giden yolda yürümeye teşvik etmişler, ilâhî buyruklara uymamanın kötü sonuçlarını göstermişler ve onları cehennem azâbıyla korkutup uyarmışlardır.

Bu hadisi 65 numara ile "Allah'ın Kullarını Denetlemesi (Murâkabe) bahsinde okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarını cennetine ve cemâline ermeleri için yaratmıştır.
2. Haram ve yasak sınırlarını, kullarını günahlardan korumak için koymuştur.
3. Kulların ilâhî buyruklara karşı gelmesi, cennet yerine cehennemi tercih etmesi kâinatın Rabbini gücendirir.

369- ??? ?? ????? ?????? ?? ????? ??????? ???

İLÂHÎ BİR YASAĞI ÇİĞNEYEN KİMSENİN NE DİYECEĞİ

Âyetler

???????? ???????????? ???? ???????????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???? ?????????? ?????????? [36]

1. "Şeytan seni bir kötülüğe sevketme girişiminde bulunursa, hemen Allah'a sığın."

Fussilet sûresi (41) 36

????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????? ????? ??????????? ???????????? ??????? ??? ???????????? [201]

2. "Allah'tan korkup kötülükten sakınanlar şeytanın bir vesvesesine uğrarlarsa, Allah'ı hatırlayıp hemen doğru yolu görürler."

A'râf sûresi (7) 201

??????????? ????? ????????? ????????? ???? ????????? ???????????? ????????? ?????? ??????????????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??? ????????? ?????? ??????????? [135]

??????????? ?????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ??? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ???????????? [136]

3. "Onlar bir kötülük yaptıkları veya kendilerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp günahlarının bağışlanmasını dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar yaptıkları günahlarda, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatları, Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Hayırlı ameller yapanların mükâfatı ne güzeldir."

Âl-i İmrân sûresi (3), 135, 136

????????? ????? ??????? ???????? ???????? ????????????? ??????????? ??????????? [31]

4. "Ey mü'minler! Hepiniz Allah'a tövbe edin ki kurtuluşa eresiniz."

Nûr sûresi (24) 31

Bu âyet-i kerîmeler bizi öncelikle iyi mü'min olmaya teşvik etmektedir. İyi mü'min, Allah'tan korkup günahlardan sakınan kimsedir. İnsan, kendini yaratana duyduğu derin saygının bir gereği olarak O'nun buyruklarını yapmaya, yasaklarından kaçınmaya mecburdur. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk'a karşı istemeden yaptığı hataları, birtakım kusur ve noksanları elbette olacaktır. O zaman da Rabbini hatırlayacak, O'nun kendisine bu davranışları yasakladığını düşünecek, affını elde etmediği takdirde işlediği günahların hesabını kendisinden birer birer soracağını göz önüne getirecek ve hemen Mevlâsına el açarak, yaptığı kusurlardan dolayı O'nun affını ve mağfiretini dileyecektir. Tövbe ve istiğfâr etmek için kesinlikle vakit kaybetmeyecektir. "Nasıl olsa tövbe ve istiğfâr ederim" gafletine kapılmayacaktır. Çünkü yarın veya daha sonra tövbe ederim düşüncesi de şeytanın bir oyunudur. Zira insan yarına çıkacağından, şu andan sonrasını yaşayacağından kesinlikle emin değildir. Yüce Rabbimiz bunların yanı sıra bizden yapmakta olduğumuz o günahı hemen terk etmemizi de istemektedir. Kitabımızın 14-25 numaralı hadislerinin bulunduğu "Tövbe" bahsinde, 1873-1883 numaralı hadislerin bulunduğu "İstiğfâr" bölümünde bu konu âyet ve hadislerle daha geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Bu âyet-i kerîmeler bizi, iyi mü'min olabilmek için ebedî düşmanımız şeytana karşı uyanık bulunmaya, onun oyunlarına gelmemeye teşvik etmektedir.

Yukarıdaki ilk iki âyet-i kerîmede Allah Teâlâ, içinde şeytanın iğvâsını, şöyle yap böyle yap diye kötülüğe doğru ittiğini hisseden kimsenin, hiç vakit kaybetmeden hemen Rabbine sığınmasını tavsiye buyurmaktadır. İçinde günaha doğru bir meyil veya bir kimseye karşı öfke hisseden yahut nefsin başka telkinleriyle burun buruna gelen insanın yapacağı tek şey, o duyguları yaratana sığınmaktır. Öyle ya, iri ve azgın köpeklerin hücumuna uğrayan bir kimsenin yapacağı en iyi hareket, köpeklerin sahibine sığınmaktır. İslâm büyüklerinden biri ile talebesi arasında geçen şu konuşma da bunu göstermektedir:

- Şeytan seni fenalığa teşvik ederse ne yaparsın?

- O duygudan kurtulmaya gayret ederim.

- Şeytan aynı duyguları bir daha telkin ederse?

- Yine o duygulardan kurtulmaya çalışırım.

- Şeytan seni tekrar baştan çıkarmaya çalışırsa?

- Ben yine ondan kurtulmaya gayret ederim.

- Bu uzun iş, oğlum! Düşün, yolda giderken önüne bir koyun sürüsü çıksa, sürünün köpeği havlayarak yanına gelip sana yol vermese ne yaparsın?

- Köpekle mücadele eder, yolumdan çekilmesini sağlarım.

- Bu da uzun iş, evlât! Sürünün çobanından yardım iste de, köpeği yolundan çeksin.

Hata, günah, yanılma insan içindir. Zira insan melek değildir. Kötü duyguların yoğun tesiri altında kalan veya istemeden de olsa bir günaha bulaşan kimse hemen Rabbine yönelmeli, O'na sığınmalı ve kendisini bağışlaması için yalvarmalıdır. Üçüncü âyet-i kerîmede müjdelendiği üzere, Cenâb-ı Mevlâ böyle davranan kullarını bağışladığı gibi, onlara altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler ikram edecektir.

Hadis

1811- ????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ???? ????? ??????? ?? ??????: ?????????? ?????????? ? ????????? : ?? ????? ????? ?????? ????? ????? ??????????? ? ??????? ?????????? ???????????» . ????? ???? .

1811. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse 'Lât ve Uzzâ hakkı için' diye yemin edecek olursa, hemen ardından 'lâ ilâhe illallah' desin. Yine bir kimse arkadaşına 'Gel, seninle kumar oynayalım' derse, hemen sadaka versin."

Buhârî, Tefsîru sûre (53), 2, Edeb 74, İsti'zân 52, Eymân 53; Müslim, Eymân 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 3; Tirmizî, Nüzûr ve'l-eymân 18; Nesâî, Eymân 11; İbni Mâce, Keffârât 2

Açıklamalar

Hadisimizde İslâmiyet'e ters düşen iki davranış ele alınmaktadır. Bunlardan biri, yemin ederken Allah'ın adıyla değil de, Câhiliye devrinde olduğu gibi "Lât ve Uzzâ hakkı için" diye putların adıyla yemin eden kimsenin durumudur.

Lât, Tâif'te Sakîf kabilesinin taştan yapılma putuydu. Hicretin 9. yılında Tâif halkı müslüman olunca onu yerle bir ettiler. **Uzzâ** ise Gatafân kabilesinin taptığı bir sakız ağacıydı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hâlid İbni Velîd'i göndererek bu ağacı kestirmişti. Bu iki putun mahiyeti ve nerede bulunduğu hakkında başka görüşler de vardır. Başka kabilelerin muhtelif adlarla anılan daha başka putları vardı. Meselâ yine taştan yapılma **Menât** putuna Hüzeyl ve Huzâa kabileleri taparlardı. Onlar adına kurban keserler, yağmur yağdırmasını dilerlerdi. İslâmiyet'in daha Resûlullah Efendimiz zamanında Arabistan'a yayılmasıyla birlikte bütün bu putlar parçalanıp atıldı.

Hadisimizde geçtiği şekilde putlar adına yemin edilmesi, daha çok İslâm'ın ilk yıllarındaki müslümanları ilgilendirmektedir. Onlar İslâmiyet'ten önce 'Lât ve Uzzâ hakkı için' diye yemin ederlerdi. Ya müslüman olduktan sonra dil alışkanlığı ile yine aynı şekilde yemin ederlerse durum ne olacaktı? Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* burada dolaylı olarak önemli bir şeye işaret buyurmaktadır. İnsan, ancak değer verdiği şeyler üzerine yemin edebilir. İslâmiyet'in gelmesiyle birlikte gerçeği öğrenen ve artık putlara değer vermeyen bir müslüman, olsa olsa dil alışkanlığı dolayısıyla putlar adına yemin edebilir. Kasıtsız yapılan hatanın cezası yoktur. Bu dil sürçmesinin kefâreti **'lâ ilâhe illallah'** veya bazı rivayetlere göre **"lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh"** (İbni Mâce, Keffârât 2) diyerek tövbe ve istiğfâr etmektir. Zira insan bu kelime-i tevhidi söylemekle, biricik ilâhın Allah olduğunu, ondan başka bir ilâh bulunmadığını belirtmektedir. Eğer bir mü'min dil alışkanlığı ile değil de, gerçekten putlara değer verdiği için yemin etmişse, kelime-i tevhidi söylemekle hem yeniden iman tazelemiş hem de bu günahına tövbe etmiş olur. Bazı câhil müslümanların "Şu işi yaparsam yahudi olayım" veya "Şu işi yaparsam dinden çıkayım" diye yemin etmeleri de buna benzemektedir. Müslüman bir adam o işi yaparsa gerçekten dinden çıkmış mı olur? Hayır, bu yemin, mânası olmayan bir sözdür. Daha doğrusu bu sözün bir yemin değeri yoktur. Bu tür sözleri sarfedenlerin herhangi bir kefâret ödemesi gerekmez, onların sadece tövbe ve istiğfâr ederek "lâ ilâhe illallah" demesi yeterlidir. Uygun olmayan yeminler ve onları yapanların durumu hakkında 1555 ve 1711-1715 numaralı hadislerde bilgi verilmiştir. Hadisimizin ikinci kısmında, arkadaşına, "Gel, seninle kumar oynayalım" diyen birinin veya "Kim oyunu kaybederse şunu alsın" diyen kimsenin, bu sözün vebâlinden kurtulabilmek için, kumara harcayacağı o parayı yahut herhangi bir parayı sadaka olarak hemen bir fakire vermesi tavsiye edilmektedir. Zira iyiliklerin kötülükleri yok etmesi, İslâmiyet'in ortaya koyduğu bir esastır. Vereceği sadaka, bu anlamsız sözün çirkinliğini silebilir. Zaten güzel dinimiz kumar gibi ocaklar söndüren ve insanlara şahsiyetlerini kaybettiren belâları kesinlikle yasaklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Putlar üzerine yemin etmek günahtır. Yanılıp da yemin eden kimse "lâ ilâhe illallah" diyerek tövbe etmeli, böylece hatasını telâfi edip imanını yenilemelidir.

2. Kumar oynamak haram, bir başkasını kumar oynamaya davet ve teşvik etmek günahtır. Böyle davranmanın kefâreti hemen sadaka vermektir; zira iyilikler, kötülükleri yok eder.

???? ????????? ??????

370- ???? ????????? ??????

BELLİ BİR KONUYA
AİT OLMAYAN İLGİ ÇEKİCİ HADİSLER BÖLÜMÜ

Hadisler

1812- ??? ???????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ???? : ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????? ? ???????? ????? ? ??????? ?????? ??????? ?? ????????? ????????? ? ???????? ??????? ??????? ? ?????? ???? ?????? ????? : « ?? ????? ? » ??????? : ????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ? ??????????? ????? ????????? ? ?????? ????????? ?? ???????? ????????? ????? : « ?????? ????????? ???????? ??????????? ? ??? ?????? ???? ??????? ? ?????? ???????? ???????? ? ????? ??????? ???????? ??????? ? ????? ?????? ?????? ???????? ? ??????? ???????? ???? ????? ???????? . ????? ????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ????????? ??????? ????????? ?? ?????? ? ?????? ???????? ???????? ? ??????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ??????? ????? ???????? ??????????? ? ??????? ??????? ?????? ?????? ? ??? ?????? ?????? ??????????? » . ??????? ?? ???? ?????? ??????????? ?? ??????? ? ???? : « ????????? ??????? : ?????? ???????? ? ???????? ????????? ??????? ????????? ? ????????? ????????? ??????????? » . ??????? : ?? ?????? ?????? ? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ? ??? : « ?? ? ????????? ???? ???????? » . ??????? : ?????????? ??????? ????? ????????? ?? ??????? ? ???? : « ?????????? ??????????? ???????? ? ???????? ??? ???????? ? ??????????? ? ??????????? ???? ? ??????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ? ???????? ????????? ? ????????? ????????? ?????????? ??????? ??? ??????? ???? ? ?????????? ???????? ? ????????? ????????? ????? ?????? ????????? ??????????? ? ??????????? ??????? ??????? ? ?????????? ???????? ? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ????? ??? ????????? ? ????????? ??????????? ?????? ????? : ??????? ????????? ? ??????????? ? ?????????? ??????????? ????????? ? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? ? ??????????? ? ??????????? ???????? ????????? ? ????? ????????? ? ?????????? ? ??????????? ??????? ???????? . ????????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????????? ????? ??????????? ???????????? ???????? ???????? ?????? ????????????? ? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ? ??? ???????? ?????? ? ?????? ???? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ? ???? ??????? ???????? ??????? ???? ??????? ????? ??? ? ????????? ????????? ??? ?????? ????????? ???????? ? ??????????? ?????? ?????????? ????? ????? ??????????? . ????? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ? ?????????? ??? ?????????? ? ??????????? ??????????? ?? ???????? . ????????? ???? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ???????? ???????? ?? ?? ????? ?????? ?????????? ? ????????? ?????? ??? ???????? ? ?????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ????????? ? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??? ????? ? ???????? ????????? ????????? : ?????? ????? ??????? ?????? ???? . ?????????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ?????? ??? ?????? ???????? ?????????? ????????? ? ????????? ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ? ??? ?????? ???????? ? ??? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ?? ?????????? ? ?????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ? ????? ??????? ??? ?????? ???? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ??? ?????? ???????? ??? ??????? ? ??? ??????? ? ????? ???????? ?? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ? ?????????? ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??? ?????? ???????? ??? ?????? ???????? ? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ? ?????????????? ? ??????????? ?????? ????? ?????? ? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? . ????? ??????? ???????? : ??????? ????????? ? ??????? ????????? ? ??????????? ?????? ??????????? ??? ?????????????? ??????????? ??????????? ? ?????????? ?? ????????? ?????? ???? ??????????? ???? ??????? ???????? ???????? ???? ???????? ???????????? ???? ????????

???????? ???????????? ???? ??????? ? ????????????? ???? ???????? ???????? ???????? ???? ??????? .??????????? ???? ???????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ????????? ? ??????????? ?????? ?????????? ? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????? ??????????» ????? ???? . ????? : « ??????? ????? ??????? ???????????? » ??? : ??????? ?????????? . ????????? : « ???? » ????????? ??????? ??????? ?????????? ? ??????????? : ??????? ?????????? . « ?????????? » : ??????? ???????? ??????????? ????? ????? ??????????? . ???? ?????? ???????? ????? ???????? ?????????? « ???????????? » : ???? ????????? . «?????????» ?? : ????????? ? « ??????????? » : ???????? ??????? ??????? ?????? ????????????? ? ??? : ????????? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? . « ??????????? » ????????? ??????????? ??????? ? ????? : ????????? ??????????? . ???????? : « ??? ??????? » ??? : ??? ??????? . « ??????????? » : ????? . « ???????? » : ?????? ??????? ? ????? ?????????? : ?? « ??????????? » ????? ??????? ????????? ????????? ? ??????? « ??????????? » ????? ??????? ????????? ???????? ????????? ? ??? ????????? . « ???????????? » : ???????? ? « ??????????? » ???? ?????? : ???????? ? « ???????????? » : ?????????? ? « ?????????? » ???? ?????? ?????? ???? : ?????????? . « ??????????? » ???? ???????? : ????? ????????????? .

1812. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir sabah Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* deccâlden uzun uzun bahsetti. Sonunda yorulup sesini alçalttı, sonra tekrar yüksek sesle konuştu. Biz onun anlatışına bakarak deccâlin Medine civarındaki hurmalıklara gelip dayandığını zannettik. Tekrar yanına gittiğimiz zaman üzüntümüzü anladı ve:

- "Hayrola, bu ne hal?" dedi. Biz de:

- Yâ Resûlallah! Sabahleyin deccâlden bahsettin. Kâh alçak sesle kâh yüksek sesle konuştuğun için, biz onun hurmalıklara gelip dayandığını sandık, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- "Sizin adınıza deccâlden başka şeylerden daha çok korkuyorum. Şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa, onun oyununu bozar, delillerini çürütürüm.

Eğer ben aranızdan ayrıldıktan sonra çıkarsa, artık herkes kendini ona karşı savunup korumalıdır. Zaten Allah Teâlâ mü'minleri onun kötülüklerinden koruyacaktır. Deccâl kıvırcık saçlı, patlak gözlü, (Câhiliye devrinde ölen) Abdüluzzâ İbni Katan'a benzeyen bir gençtir. Sizden onu gören Kehf sûresinin baş (ve son) tarafından onar âyet okusun. O Şam ile Irak arasındaki bir yerden çıkacak. Sağa sola her yana kötülüğünü yayacaktır. Ey Allah'ın kulları, imanınızı koruyup direnin!"

- Yâ Resûlallah! Deccâlin yeryüzünde kalma süresi ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- "Kırk gündür. Bir günü bir yıl kadar, bir başka günü bir ay kadar, bir diğer günü de bir hafta kadardır; geri kalan günleri ise sizin bildiğiniz günler gibidir." Biz:

- Yâ Resûlallah! Bir yıl kadar olan günde, kılacağımız bir günlük namaz kâfi gelecek mi? dedik.

- "Hayır, siz namaz vakitlerini ona göre takdir ve hesap ediniz" buyurdu. Biz:

- Yâ Resûlallah! Onun yeryüzündeki sürati ne kadardır? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- "Rüzgârın sürüklediği bulut gibi insanların yanından geçer, ilâh olduğunu söyleyerek kendisine iman etmelerini ister, onlar da iman ederler. Göğe yağmur yağdırmasını emreder, yağmur yağar; yere bitki bitirmesini emreder, otlar, çayırlar biter; insanların yayılmaya gönderdikleri hayvanları daha gösterişli ve semiz, sütleri daha bol olarak döner. Daha sonra başka insanların yanına gelerek onları kendine inanmaya davet eder; fakat onlar kendisine inanmayıp teklifini geri çevirirler; deccâl de yanlarından ayrılıp gider; lakin sabahleyin suları çekilip çayır çimenleri kurur, hayvanları da helâk olur.

Deccâl bir örene uğrayıp 'Definelerini ortaya çıkar!' der, o harâbedeki defineler arıbeyinin peşinden giden arılar gibi deccâlin arkasından gider. Sonra deccâl babayiğit bir genci yanına çağırıp onu kılıcıyla ikiye biçer; vücudunun her parçası bir yana düşer; ardından ona seslenir. Delikanlı gülümseyen bir çehreyle ona doğru gelir. Deccâl böyle işler yaparken Allah Teâlâ Mesîh İbni Meryem*sallallahu aleyhi ve sellem*'i gönderir. Mesîh, boyanmış iki elbise içinde, ellerini iki meleğin kanatları üzerine koyarak Dımaşk'ın doğusundaki Akminare'nin yanına iner. Mesih parıldayan yüzüyle başını yere eğince saçlarından terler damlar, başını kaldırınca inci gibi nûrânî damlalar dökülür. Onun nefesini koklayan kâfir derhal ölür. Nefesi baktığı yere ânında ulaşır. Mesih deccâlin peşine düşer, onu (Kudüs yakınındaki) Bâbülüd'de yakalayıp öldürür. Sonra Îsâ*sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın kendilerini deccâlin şerrinden koruduğu birtakım insanların yanına gelir, onların yüzlerini okşayarak deccâl fitnesinin sona erdiğini söyler ve kendilerine cennetteki yüksek derecelerini haber verir. Bu sırada Allah Teâlâ Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vahyederek "Kimsenin öldüremeyeceği kullar yarattım; diğer kullarımı toplayıp Tûr'a götür" buyurur. Allah Teâlâ Ye'cûc ve Me'cûc'ü yeryüzüne gönderir. Onlar tepelerden süratle inip giderler; öncüleri Taberiye gölüne varıp gölün bütün suyunu içer.

Arkadan gelenler oraya vardıklarında, "Bir zamanlar burada çok su varmış" derler. Îsâ*sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanında bulunan mü'minler Tûr dağında mahsur kalırlar. Onlardan her biri için bir öküz başı, sizin bugünkü paranızla yüz altından daha kıymetli olur. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar. Allah Teâlâ da Ye'cûc ve Me'cûc'ün enselerine kurtçuklar musallat eder; hepsi bir anda ölüp gider. Ardından Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile mü'minler Tûr dağından inerler. Ye'cûc ve Me'cûc'ün kokmuş cesetlerinin olmadığı bir karış yer bulamazlar. Îsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yanındaki mü'minler bu belâdan da kendilerini kurtarması için Allah Teâlâ'ya yalvarırlar.

Allah Teâlâ deve boyunları gibi iri kuşlar gönderir; bu kuşlar onların kokmuş cesetlerini alarak Cenâb-ı Hakk'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Allah Teâlâ hiçbir evin ve çadırın engel olamayacağı bol bir yağmur gönderir; bu yağmur yeryüzünü ayna gibi pırıl pırıl temizler. Daha sonra yeryüzüne

"Meyveni bitir, bereketini getir" diye emredilir. O gün bir grup insan tek bir nar ile doyar, kabuğuyla da gölgelenirler.

Yaylıma gönderilen hayvanların sütü de bereketlenir, bir devenin sütü kalabalık bir grubu, bir ineğin sütü bir kabileyi, bir koyunun sütü bir cemaati doyurur. Onlar böyle yaşayıp giderken Allah Teâlâ tatlı bir rüzgâr gönderir; bu rüzgâr onları koltuk altlarından sarmalayıp her mü'minin ve müslimin rûhunu alıp götürür. Yeryüzünde insanların en fenaları kalır; onlar eşekler gibi birbiriyle tepişip herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunurlar ve kıyamet onların üzerine kopuverir."

Müslim, Fiten 110. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 59; İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Kitabımızın bu kısmı "bölüm" adıyla anılmamakla beraber **altmış** hadisin yer aldığı müstakil bir bölüm mahiyetindedir. Bu kısımdaki on iki hadiste öncelikle **deccâl** konusu işlenmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden söz edilmeyen deccâl, hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre kıyamet alâmetlerinden biridir. Kıyametle ilgili her bilgi **gayb** sahasına girer. **Gayb**, akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanıdır. Gayb hakkındaki bilgiler ya Allah Teâlâ'nın veya Resûlü'nün haber vermesiyle öğrenilebilir. Etrafımızda olup da kendilerini akıl ve duyularla bile idrâk edemediğimiz varlıklar ve yaşadığımız andan sonra olup bitecek şeyler bizim için gaybdır. Biz bu konulardaki bilgileri ya **Kur'ân-ı Kerîm**'den veya **hadîs-i şerîflerden** öğrenebiliriz. Kur'ân-ı Kerîm'de gayb konusuna, önemi sebebiyle 60 yerde temas edilmektedir. Bu âyetlerde gaybı sadece Allah Teâlâ'nın bileceği anlatılmaktadır. Bunun bir tek istisnası vardır. O da yine Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilmektedir:**"Allah Teâlâ bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarından kimseyi haberdâr etmez. Ancak bildirmeyi dilediği Peygamber müstesnâ"** [Cin sûresi (72), 26]. İşte deccâl, kıyâmet, âhiret, cennet, cehennem ve daha başka şeyler hakkındaki bütün bilgiler Cenâb-ı Hak tarafından Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bildirilmiş, o da bunlardan uygun gördüklerini bize haber vermiştir.

Şimdi gelelim deccâle. Onun âhir zamanda ortaya çıkacak, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği bazı imkânlar sebebiyle hârikulâde mârifetler gösterecek ve böylece bazı insanları sapıtacak bir yalancı ve sahtekâr olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Deccâl kelimesi de yalancı, hilekâr, hakkı bâtıla, iyiyi kötüye karıştıran kimse anlamına gelmektedir.

Peygamber *aleyhisselâm* ümmetinden **otuz kadar yalancı deccâl** çıkacağını, bunların kendilerini peygamber olarak tanıtıp *"Ben Allah'ın elçisiyim"* diyeceklerini haber vermektedir (Buhârî, Fiten 25; Müslim, Fiten 84). Gerçekten de tarih boyunca, anlatılan cinsten nice yalancılar çıkmış, Allah Teâlâ onların hepsini perişan etmiştir. Hadisimizde anlatılan **büyük deccâl** de şüphesiz aynı âkıbete uğrayacak, rezil ve perişan olacaktır.

Peygamber Efendimiz'in, yukarıdaki konuşmasında deccâlden söz ederken, sanki o sırada bu belâ Medine'ye gelip dayanmış gibi ashâbına heyecanlı bir ses tonuyla hitap etmesi, **sesini kâh alçaltıp kâh yükseltmesi** deccâlin insanlık adına ne büyük bir tehlike olduğunu anlatmak içindir. Bazı âlimler hadiste geçen **alçaltma** ve **yükseltme** ifadelerini ses olarak değerlendirmemekte, Resûlullah deccâli *"Bir gözü kördür; Allah katında son derece basit ve önemsizdir"* gibi ifadelerle hem küçümsedi (onu alçalttı) hem de *"Kıyametten önce ortaya çıkacak en büyük fitnedir"* gibi sözlerle onun ne dehşetli bir belâ olduğunu belirtti (yükseltti), şeklinde anlamışlardır.

Peygamber *aleyhisselâm,* ashâbın deccâlden çok korktuğunu görünce onları teskin ve teselli etmek istedi; şayet ben hayattayken deccâl çıkarsa onun oyununu bozar, delillerini çürütürüm, buyurdu. Efendimiz *aleyhisselâm*'ın *"Sizin adınıza deccâlden başka şeylerden daha çok korkuyorum"* buyurması, esasen **imanı kuvvetli kimseler için** deccâlin büyük bir tehlike teşkil etmeyeceğini göstermektedir. Şu halde müslümanlar çocuklarına dinlerini iyi bir şekilde öğrettiği, peygamber vârisi olan güçlü ilim adamları yetiştirdiği sürece deccâl tehlikesi fazla fire vermeden atlatılabilecektir.

Yine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in *"Eğer deccâl ben aranızdan ayrıldıktan sonra çıkarsa, artık herkes kendini ona karşı savunup korumalıdır"* buyurması, her müslümanın kendi dinini iyi bir şekilde öğrenmesi gerektiğini göstermektedir. Müslümanlar dinlerini iyice öğrendikleri takdirde ne hakikî ne de sahte deccâller onları aldatabilecektir. Zaten Efendimiz'in de belirttiği gibi, Allah Teâlâ mü'minleri deccâlin şerrinden koruyacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa"* buyurması, kıyametin ne zaman kopacağını bilmediği gibi, deccâlin ne zaman çıkacağını da bilmediğini göstermektedir. Zira bir insan peygamber de olsa, ileride olacak şeyleri ancak Cenâb-ı Hakk'ın kendisine haber vermesi halinde bilebilir. Peygamber Efendimiz'in bu ifadesinden, deccâlin çıkacağı zaman hakkında önceleri bilgisi olmadığı, bunun için de *"şayet deccâl ben aranızdayken çıkarsa"* ifadesini kullandığı, fakat daha sonraları kendisi hayattayken deccâlin çıkmayacağını öğrendiği anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadiste, deccâli görenlerin, on sekizinci sûre olan Kehf sûresinin**baş tarafından** (fevâtih) on âyet okumalarını tavsiye buyurmaktadır. 1023 numaralı hadiste de geçtiği üzere Resûl-i Ekrem *"Kehf sûresinin baş tarafından on âyet ezberleyen kimse deccâlden korunur"* buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 257; Ebû Dâvûd, Melâhim 14).

Yine aynı kaynaklarda, bu rivayetin hemen ardından, Kehf sûresinin **sonundan** on âyet okunması tavsiye edildiği kaydedilmektedir. Bu sûrenin baş tarafındaki ilk on âyette Cenâb-ı Hakk'ın zâtını ve sıfatlarını bilmekten söz edilmekte, ve O'nun ashâb-ı Kehf'i zâlim Dakyanus'un şerrinden koruduğu anlatılmaktadır. Muhtemelen bu alâka sebebiyle, deccâli görenlerin bu sûrenin ilk on âyetini okumaları tavsiye buyurulmuştur. Biz hadisimizin tercümesinde her iki rivayeti de dikkate almayı uygun gördük. 1000 numaralı hadiste, bu sûreyi okuyan bir sahâbîyi dinlemek üzere meleklerin yeryüzüne indiği de görülmüştü.

Peygamber *aleyhisselâm*, deccâlin her tarafa kötülük yayacağını belirtmekte, onu görecek olan ümmetine hitâben *"Ey Allah'ın kulları! İmanınızı koruyup direnin!"* buyurmak suretiyle, ümmetinin mâneviyâtını yükseltmekte ve deccâl denen sahtekârı iman gücüyle yenebileceklerini onlara hatırlatmaktadır.

Deccâlin **yeryüzünde ne kadar kalacağını** merak eden ashâb-ı kirâm, onun kırk gün kalacağını, fakat bir günün bir yıl, bir başka günün bir ay, bir diğer günün bir hafta kadar uzayacağını, daha sonraki günlerin ise normal günlerin uzunluğunda olacağını öğrenince, **vakt**in söz konusu olmadığı o uzun günlerde namaz ibadetini nasıl îfâ edeceklerini merak etmişler, o zaman namaz vakitlerini normal günlere kıyaslayarak hesap etmeleri gerekeceğini öğrenmişlerdir. Ashâbın böyle anormal bir zamanda nasıl namaz kılacaklarını düşünmeleri, onların bu ibadete verdikleri önemi göstermektedir. Deccâl çıktığı zaman *"bir günün bir yıl kadar, bir başka günün bir ay kadar, bir diğer günün bir hafta kadar olmasını"* lafzî mânası dışında anlayıp yorumlayan âlimler de vardır. Onlara göre deccâl yapacağı bir nevi hipnotizma ile insanların göz ve kulak gibi duyu organlarını tesiri altına alacak, başlarına gelen o müthiş belânın sıkıntısıyla zaman bir türlü geçmek bilmeyecektir.

Deccâle verilen yetkiler, imanı güçlü olmayan kimseler için onun ne büyük bir tehlike teşkil edeceğini göstermektedir. Onun emriyle bol yağmurlar yağması, bol bitkiler yetişmesi, bu sebeple kısa zamanda gelişip semiren sağmal hayvanların bol süt vermesi, bazı kimselerin deccâle inanmaması üzerine

ertesi gün sularının çekilip çayır çimenlerinin kuruması, bu sebeple hayvanlarının helâk olması, deccâlin bir viraneye emretmesi üzerine oradaki definelerin tıpkı bir arıbeyinin peşinden giden arılar gibi onun arkasından gitmesi, kendisine inanmayan bir genci kılıcıyla ikiye böldükten sonra onu tekrar diriltmesi düşündürücüdür.

Bütün bu hârikulâde olaylar, o günlere yetişen mü'minlerin büyük bir imtihandan geçeceğini göstermektedir. **Öldürülüp diriltilen gencin** deccâl karşısındaki tavrı ne kadar haşmetli ve mânalıdır. Âdeta deccâle, sen beni bin kere öldürüp diriltsen de ben sadece kâinâtın yegâne Rabbine iman ediyor ve senin bir sahtekâr olduğunu biliyorum dercesine alaycı bir tavırla gülümsemesi, imanın sarsılmaz gücünü ne güzel ortaya koymaktadır.

Deccâl kötülüklerini yapmaya devam ederken Allah Teâlâ **Mesîh İbni Meryem**i yeryüzüne gönderecek (bk. 1814 numaralı hadis), o da deccâli yok edecektir. Burada bir hatırlatma yapalım. Bilindiği üzere Hz. Îsâ'ya **mesîh** dendiği gibi deccâle de mesîh **(mesîhü'd-deccâl)** denmektedir. Mesîh, silmek anlamına gelen mesh kelimesinden türemiştir. Deccâle **mesîh** denmesi, kendisinden hayrın silinip alınması veya bir gözünün, hiç yokmuş gibi tamamen silinmesi sebebiyledir. Zira deccâlin yüzünün bir tarafi tamamen dümdüz, dolayısıyla bir gözü kördür.

Diğer hadislerden öğrendiğimize göre, var olan gözü de tıpkı salkımdan dışarı fırlamış bir üzüm tanesi gibi pörtlektir (Buhârî, Ta'bîr 11, 33). Deccâle çok seyahat etmesi, mesafeleri silip süpürmesi sebebiyle mesîh dendiği de söylenmiştir.

Hz. Îsâ'ya mesîh denmesine gelince, onun mübarek elini hastalara sürerek (meshederek) iyileştirmesi sebebiyledir. Allah Teâlâ'nın bir Mesîh'i diğer bir Mesîh ile yok etmesi ne kadar anlamlıdır. **"Biz hakkı bâtılın tepesine bindiririz de o, bâtılın işini bitirir"** [Enbiyâ sûresi (21), 18] âyet-i kerîmesi, deccâlin de aralarında bulunduğu bütün bâtılların âkıbetini dile getirmektedir.

Hz. Îsâ'nın, *parıldayan yüzüyle başını yere eğince saçlarından terler damlaması, başını kaldırınca inci gibi nûrânî damlalar dökülmesi* onun vücudunun son derece mevzûn, yüzünün güzel olduğunu göstermektedir. Elbisesi hakkında verilen bilgiler de buna eklenince, onun çok güzel bir görünüme sahip olacağı anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde onun tatlı esmer bir sîmaya sahip orta boylu bir insan olduğunu, pek kıvırcık olmayan pırıl pırıl saçlarının omuzlarını dövdüğünü, hamamdan yeni çıkmış gibi hafifçe kırmızı tertemiz yüzünden sular damladığını anlatmıştır. Hz. Îsâ'nın *nefesini koklayan kâfirin derhal ölmesi* ifadesini bazı âlimler, güçlü nefesinin gözünün gördüğü yere kadar ulaşacağı ve kâfirlerin ona yaklaşmaya fırsat bulamadan öleceği şeklinde anlamışlardır.

Hadisimizde Hz. Îsâ'nın **Dımaşk'ın doğusundaki Akminare'nin yanına ineceği** belirtilmektedir. Nevevî VII. (XIII.) yüzyılda bu minarenin mevcut olduğunu söylemektedir. Hz. Îsâ'nın Kudüs'e veya Ürdün'e ineceğine dair rivayetler bulunduğu da söylenmektedir. Ama onun deccâli öldüreceği yerin, Kudüs yakınında bulunan ve bugün de Bâbülüd diye anılan yer olduğu hadisimizde zikredilmektedir.

Şüphesiz deccâl fitnesi insanoğlunun yeryüzünde göreceği en büyük fitnedir. Bu sebeple bütün peygamberler ümmetlerine bu fitneden söz etmişler ve ondan sakındırmışlardır (Tirmizî, Zühd 3; İbni Mâce, Fiten 33; ayrıca bk. 21. hadis). Peygamber Efendimiz de "Dualar Bölümü'nde çeşitli örneklerin gördüğümüz üzere deccâlin fitnesinden Allah'a sığınmış, dolayısıyla bizim de ondan Cenâb-ı Hakk'a sığınmamızı tavsiye etmiştir.

Deccâlden sonraki büyük fitnenin **Ye'cûc ve Me'cûc** fitnesi olduğu anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde Ye'cûc ve Me'cûc'den söz edilmektedir. Birinde, bozgunculuk yapan Ye'cûc ve Me'cûc'ün Zülkarneyn'e şikâyet edilmesi, onun da bu zorbaların bulunduğu yeri demir kütleleriyle tıkayarak bir daha dışarı çıkamayacak şekilde önlerine bir set yapması [Kehf sûresi (18), 94-98], diğerinde ise, hadisimizde geçtiği gibi, "Ye'cûc ve Me'cûc'ün önündeki seddin açılıp her tepeden akın etmeleri" hâdisesidir.

Ye'cûc ve Me'cûc'ün, Hz. Îsâ ile birlikte Tûr'da korunan mü'minler dışında yeryüzündeki bütün insanları öldürmesi bu felâketin büyüklüğünü göstermektedir. Cenâb-ı Hakk'ın bu önünde durulmaz barbarları enselerine kurtçuklar musallat ederek bir anda mahvetmesi, daha sonra yeryüzünün âdeta yeniden ihyâsı ve yaşamaya daha elverişli hale getirilmesi olayları ise kâinâtın Rabbi'nin her şeye kâdir olan sonsuz gücünü göstermektedir.

Deccâl ile Ye'cûc ve Me'cûc fitnelerinden kurtulan ve benzeri görülmemiş derecede mutlu bir hayat süren mü'minlerin ölümünden sonra **yeryüzünde insanların en kötülerinin kalması, onların eşekler gibi herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunacak olması ve kıyametin onların üzerine kopuvermesi** de pek düşündürücüdür. Bu çağda zinanın suç kabul edilmesini gerilik sayan, nefsânî arzularının tatmini önünde hiçbir sınır tanımayan ve dolayısıyla Peygamber *aleyhisselâm*'ın ifadesiyle eşekler gibi herkesin gözü önünde cinsel ilişkide bulunmak isteyen kimselerin durumu, üzerlerine kıyamet kopacak o en fena, en talihsiz kimselerin halinden farksızdır. Cenâb-ı Mevlâ o bozuk zihniyetli insanların şerrinden bizi ve yavrularımızı muhafaza buyursun.

Aşağıdaki hadislerde deccâl hakkında daha başka bilgiler verilecek, **deccâlin bazı özellikleri 1823 numaralı hadiste** açıklanacaktır. Hz. Îsâ'nın yeryüzüne inmesi konusu ise 1814 numaralı hadiste ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl insanın dünya hayatında karşılaşacağı en büyük fitnedir.
2. Müslümanları onun şerrinden derin imanları koruyacaktır.
3. Deccâl yeryüzünde kimi uzun kimi kısa olmak üzere kırk gün kalacaktır.
4. Deccâl, kasırga önündeki bulut gibi yeryüzüne süratle yayılacaktır.
5. Kendisine verilen imkânlar sebebiyle beşer gücünün üstünde işler yapacaktır.
6. Hz. Îsâ yeryüzüne inerek deccâli öldürecek, insanları onun şerrinden kurtaracaktır.
7. Hz. Îsâ Ye'cûc ve Me'cûc'ün geleceğini haber alınca mü'minlerle birlikte Tûr dağına gidecek, Ye'cûc ve Me'cûc belâsı ortadan kalkıncaya kadar orada mahsûr kalıp açlık sıkıntısı çekeceklerdir.
8. Önlerinde kimsenin duramayacağı Ye'cûc ve Me'cûc, yeryüzünü talan edip herkesi öldürecek, Allah Teâlâ da onları, enselerinde yaratacağı kurtçuklarla bir anda mahvedecektir.
9. Yeryüzü Ye'cûc ve Me'cûc'ün leşlerinden temizlendikten sonra insanlar bolluk ve bereket içinde yaşayacaklardır.
10. Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlerin ruhlarını kabzedecek, yeryüzünde en kötü insanlar kalacak, kıyamet onların üzerine kopacaktır.

1813- ?????? ???????? ???? ??????? ???? : ??????????? ???? ??? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???? ?????????? ??? ?????? ???? ??????? ???? ???? ?????? ? ????????? ??? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?? ????????? ???? : « ???? ?????????? ????????

?????? ?????? ???? ???????? ? ???????? ??????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ? ??????? ?????? ????? ? ?????? ????????? ???????? ? ?????????? ?? ???? ?????? ?????? ? ???????? ???? ?????? ??????? » ??????? ???? ????????? : ?????? ???? ?????????? . ???????? ???????? .

1813. Rib'î İbni Hırâş şöyle dedi:

Ebû Mes'ûd el-Ensârî ile birlikte Huzeyfe İbni Yemân'ın yanına gittim. Ebû Mes'ûd ona:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den deccâl hakkında duyduklarını söyle, dedi. Huzeyfe de şunları söyledi:

- "Deccâl, yanında bir su ve bir de ateş olduğu halde ortaya çıkacak. Bazılarının onun yanında gördüğü su gerçekte su olmayıp yakıcı ateştir. Bazılarının onun yanında gördüğü ateş de gerçekte ateş olmayıp soğuk, tatlı bir sudur. Sizden deccâle kim yetişirse, ateş olarak gördüğü tarafta bulunsun. Zira o, tatlı, içimi güzel bir sudur."

Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Huzeyfe'nin böyle söylediğini ben de duydum, dedi.

Buhârî, Enbiyâ 50, Fiten 26; Müslim, Fiten 105, 108

Açıklamalar

Sahîh-i Müslim'deki bir rivayete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz: *"Ben deccâlin yanında ne bulunduğunu iyi bilirim. Onun beraberinde iki nehir vardır. Biri beyaz su gibi görünür, diğeri yanan ateş gibi. Bir kimse deccâle yetişirse, ateş şeklinde gördüğü nehre gelip gözünü yumsun. Sonra başını eğerek ondan içsin. Çünkü o soğuk sudur"* buyurmuştur. Daha başka rivayetlerde *deccâlin yanında cennet ve cehenneme benzer iki şey bulunduğu, onun cennet dediği şeyin ateş, yani cehennem olduğu* da belirtilmektedir (Müslim, Fiten 109).

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadiste gözbağcı deccâlin oyununa gelen ve gelmeyenlerin durumunu mecâzî bir anlatımla ortaya koyduğu sezilmektedir. Bu ifadeyi şöyle anlamak uygun olur: Nemrûd'un o dağ gibi ateşini İbrâhim*aleyhisselâm*'a gül bahçesi yapan Allah Teâlâ, deccâle kanmayan, onun oyununa gelmeyen imanlı kişilere bu sahtekârın sözde ateşini tatlı, buz gibi bir su yapacaktır. Onun ateşi de cehennemi de mü'minlere hiçbir zarar veremeyecektir. Muhtemelen deccâl, insanları sağlam bir imtihandan geçirmesi, gerçek mü'minle öyle olmayanı birbirinden ayırması için kendisine büyük imkânlar verilmiş büyük bir hokkabazdır. Buna göre hadisimizdeki *"Sizden deccâle kim yetişirse, ateş olarak gördüğü tarafta bulunsun"* ifadesini, o mü'min deccâli yalanlasın; yanındaki ateş gibi, cehennem gibi görünen şeyden korkmasın; zira o gerçek ateş değildir; deccâli böylece yalanlayan kimse, içinde serin ve tatlı sular bulunan cennete kavuşacaktır, şeklinde anlamak belki de en uygunudur. Meseleye şöyle de bakmak mümkündür; Bütün bu fevkalâde imkânları deccâle veren Allah Teâlâ olduğuna göre, deccâlin cenneti gibi görünen şeyin gerçekte cehennem, deccâlin cehennemi gibi görünen şeyin de gerçekte cennet olması mümkündür.

Bizim bu hadislerden çıkaracağımız ders şudur: Allah Teâlâ mü'minlere deccâli tanıma imkânı sağlayacak ve onun oyunlarına kanmayacak bir ferâseti herhalde ihsan edecektir. Bunun tedbiri ne olabilir? İyi müslüman olmak, ilmini uygulayıp yaşayan âlimler yetiştirmek, Kur'an-Sünnet çizgisini aşmamaktır. Böyle olan kimseler, Cenâb-ı Hakk'ın lutuf ve ihsânı ile deccâl denen hilekârın karşısında yer alacaklar, ona mağlûp olmayacaklar ve neticede cenneti hak edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl bir gözbağcıdır. Gerçek olmayanı gerçekmiş gibi gösterebilecektir.

2. Deccâl cenneti cehennem, cehennemi cennet veya suyu ateş, ateşi su gibi gösterme imkânına sahip olacaktır.

3. Deccâli gören müslümanlar, onun cehennem veya ateş gibi gösterdiği şeyi tercih ettikleri takdirde cennete ve içimi tatlı ve güzel bir suya kavuşacaklardır.

1814- ????? ?????? ??????? ?? ?????? ?? ????? ??? ?????? ???????? ???? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ???????: « ??????? ?????????? ?? ?????? ????????? ????????? ? ?? ????? ?????????? ??????? ? ?? ????????? ??????? ? ??? ?????????? ?????? ? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ? ?????? ???????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? .

?????? ???????? ?????? ? ???? ?????? ? ????? ???????? ???? ????? ???????? ? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ????? ?????????? ? ????? ???? ???? ????????? ????? ?? ?????? ????? ? ??????????? ???????? ?????? ?????????? . ????????? ??????? ???????? ?? ??????? ????????? ? ???????? ????????? ?? ?????????? ????????? ? ???? ??????????? ????????? ? ????????????? ????? ??????????? ? ???????? : ??? ??????????? ? ??????????? : ???? ????????? ? ??????????? ?????????? ?????????? ? ????? ?? ???? ????? ?????????? ? ???? ?????????? . ????? ???????? ?? ??????? ? ???? ????????? ????? ????? ????? ?????? ???? ????? ? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ? ????????? ????? ???????? ???? ? ????? ???????? ?????? ??? ???? : ???????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?? ???????? ? ?????????? ?????? ???????? ??????? ????? ???? ????? ?????? ???? ???? ?????? ??????????. ???? ??????? ?? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ? ?????????? ???????? ?????????? ? ????? ??????? : ????????

?????? ???????? ????????? : ???? ???? ? ????????? : ???? ????? ????? ??????????? ???????? ????????? ? ????? ???? ??????? ??????????? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ??? ???? » ???? ???? .

« ???????? » ???????? ???????? ? ??????????? : ????? ??????? ???????? ????????? ???????? ???????? .

1814. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ümmetimin hayatta bulunduğu bir zamanda deccâl çıkar ve kırk, bu kadar zaman kalır. (Râvi, Hz. Peygamber'in kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı buyurduğunu bilemediğini söylemektedir.) Bunun üzerine Allah Teâlâ Îsâ İbni Meryem'i yeryüzüne gönderir; o da deccâli bularak ortadan kaldırır. Sonra insanlar, aralarında hiçbir düşmanlık bulunmadan yedi yıl yaşarlar. Sonra Allah Teâlâ Şam taraflarından soğuk bir rüzgâr gönderir ve bu rüzgâr kalbinde zerre kadar hayır -veya iman- bulunan yeryüzündeki bütün insanların ruhunu kabzeder. Şayet biriniz dağın içine bile girse, bu rüzgâr onu mutlaka bulup canını alır. İşte o zaman yeryüzünde kötülüklere bir kuş hafifliğiyle dalan, yırtıcı hayvan atılganlığıyla şuursuzca saldıran kimseler kalır. Bunlar ne bir iyilik tanırlar ne de bir kötülüğü yadırgarlar. Şeytan bir insan kılığına girerek onlara görünür ve:

- Dediğimi yapmayacak mısınız? diye sorar. Onlar da:

- Ne yapmamızı emredersin? derler.

Şeytan da onlara putlara tapmalarını emreder. Onlar her türlü ahlâksızlığı yapıp putlara taparken rızıkları bollaşır, hayat tarzları iyileşir. Daha sonra sûra üflenir. Onun sesini duyan herkes dehşet ve şaşkınlık içinde yıkılır kalır. Sûrun sesini ilk duyup can veren adam, devesinin havuzunu tamir eden bir kimsedir. Onunla birlikte yanındakiler de kendilerini yere atıp can verirler. Sonra Allah Teâlâ çiğ gibi -veya gölge gibi- bir yağmur yağdırır. İnsanların çürüyüp gitmiş cesetleri bununla yeniden hayat bulur. Ardından sûra bir kere daha üflenir; herkes yerinden fırlayıp kendilerine verilecek emri beklemeye başlar. Daha sonra:

- Haydi, Rabbinize gelin! denir. Meleklere de:

- Onları alıkoyun; çünkü onlar sorguya çekilecektir, denir. Daha sonra yine meleklere:

- Cehennemlikleri ayırın! buyurulur. Onlar da:

- Kaçta kaçını ayıralım? diye sorarlar.

- 1000 kişiden 999'unu, denir. İşte o gün, dehşeti yüzünden çocukların ihtiyarladığı bir gün olacaktır. O gün her şeyin ortaya çıktığı korkunç bir gündür."

Müslim, Fiten 116

Açıklamalar

1812 numaralı hadisten öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz deccâlin yeryüzünde**kırk gün** kalacağını belirtmiştir. Fakat bu hadisi rivayet eden Abdullah İbni Amr İbni Âs, Peygamber*aleyhisselâm*'ın **kırk** demekle beraber, bunun kırk yıl mı, kırk ay mı, yoksa kırk gün mü olduğunu açıklamadığını söylemektedir. Her ikisi de sahih olan bu rivayetlerin birincisinde "kırk gün" kaydının bulunması, bu rivayetteki belirsizliği gidermeye yeterlidir. Hatta bir rivayette "kırk sabah" kalacağının belirtilmesi (Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, IV, 364) kırk gün ifadesini güçlendirmektedir. Şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

Hadisimizin devamında, 1812 numaralı hadiste teferruatlı bir şekilde anlatılan olayların âdeta özeti verilmektedir. **Hz. Îsâ'nın yeryüzüne ineceği** meselesi bunlardan biridir. Hz. Îsâ'nın yeryüzüne ineceğini açıkça belirten sahih hadislerden birine göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yakında Îsâ İbni Meryem âdil bir hakem olarak gökten yere inecek, haçı kıracak (Hıristiyanlığın hükümsüz olduğunu ilân edecek) , domuzu öldürme emrini verecek, zimmîlerden cizyeyi kaldıracak (din olarak sadece İslâmiyet kalacak), mal da o kadar çoğalacak ki, onu kimse kabul etmeyecek"* (Buhârî, Büyû' 102, Enbiyâ 49; Müslim, Îmân 242). Hz. Îsâ'nın yeryüzünde İslâm kanunlarına göre hükmedeceğini açıkça gösteren bir diğer hadis ise şöyledir: *"Devlet başkanınız (imamınız) kendinizden olduğu halde Îsâ İbni Meryem gökten yanınıza indiği zaman haliniz nice olur!"* (Buhârî, Enbiyâ 49; Müslim, Îmân 242-246). Hz. Îsâ'nın yeryüzüne ineceğine ve İslâmiyet'i uygulayacağına dair pek çok hadis vardır. Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî (ö. 1352/1933) bunlardan yetmiş beşi Resûlullah'ın sözü, yani merfû hadis olmak üzere 101 rivayeti derlediği eserine *et-Tasrîh bimâ tevâtere fî nüzûli'l-Mesîh* (Halep 1385/1965) adını vermiştir.

Resûlullah'ın son peygamber olması, ondan sonra bir peygamber gelmemesi gerçeği ile bu olay arasında bir çelişki yoktur. Zira Îsâ*aleyhisselâm* Cenâb-ı Hakk'ın yeni emirlerini tebliğ etmek üzere gelen bir peygamber değil, Resûl-i Ekrem'in getirdiği dini yaşayan ve uygulayan "adaletli bir hakem" sıfatıyla yeryüzüne inecektir.

Bu hadiste insanların yeryüzünde birbirine kin ve nefret duymadan, düşmanlık beslemeden yedi yıl boyunca huzurlu bir hayat sürecekleri belirtilmektedir. Hz. Îsâ'nın yeryüzünde kırk yıl kalacağına dair rivayetler de bulunmaktadır. Onun daha önce otuz üç yıl yaşadığına dair rivayet ile son gelişindeki yedi yıl birleştirilince kırk yıl hesabı ortaya çıkabilir.

Hadisimizin devamında Hz. Îsâ'nın deccâli öldüreceği, yedi yıl sonra çıkacak bir rüzgârla birlikte bütün müslümanların öleceği, yeryüzünde sadece kötülerin kalacağı, onların da şeytanın emrine girerek putlara tapmak da dahil olmak üzere her fenalığı yapacağı anlatılmaktadır. Resûlullah Efendimiz daha sonra sûra üflenmesiyle birlikte dünya hayatının son bulacağını, ikinci sûr ile herkesin dirilip hesap vermek üzere Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna varacağını, ondan sonra da cennetlik ve cehennemliklerin ayrılacağını, 1000 kişiden 999'unun cehennemlik, sadece birinin cennetlik olacağını belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl yeryüzünde uzun bir süre kalarak insanları kendi bâtıl dâvasına kazanmaya çalışacaktır.

2. Hz. Îsâ yeryüzüne inerek deccâli öldürecektir.

3. Daha sonra insanlar birbirine hiçbir kötülük beslemeden yedi yıl boyunca huzur içinde yaşayacaktır.

4. Esecek bir rüzgâr bütün müslümanların vefatına sebep olacak; yeryüzünde, her fenalığı çekinmeden yapan, hatta putlara tapan kötü insanlar kalacaktır.

5. Daha sonra sûra üflenecek ve herkes ölecek belli bir zaman geçtikten sonra yine sûra üflenecek ve bu defa herkes dirilecektir.

6. İnsanlar hesaba çekilecek, 1000 kişiden 999'u cehenneme, biri cennete gönderilecektir.

7. O gün, dehşetinden çocukların ihtiyarlayacağı korkunç bir gün olacaktır.

1815- ?????? ????? ??? ?????? ?????? ????? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ???? ?????? ????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ????? ????????? ? ???????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????????» ???? ???? .

1815. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mekke ile Medine dışında, deccâlin ayak basmadığı bir yer kalmaz. Mekke ile Medine'nin bütün yollarında saf tutmuş melekler bu iki şehri korur. Deccâl kumlu, çorak bir yere iner. Ardından Medine üç defa sarsılır; Allah Teâlâ orada bulunan kâfir ve münafıkları dışarı çıkarır."

Müslim, Fiten 123. Ayrıca bk. Buhârî, Fezâilü'l-Medîne, 9, 26, 27, Tevhîd 31; İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Hadisimiz deccâl belâsının bütün dünyayı kaplayacağını ve Mekke ile Medine dışındaki bütün yerleşim bölgelerini dolaşacağını, herkesin bu imtihana tâbi tutulacağını göstermektedir. Allah Teâlâ iki harem bölgesini, yani Mekke ile Medine'yi ve dolayısıyla orada bulunan samimi müslümanları deccâlden koruyacaktır. Deccâl şüphesiz bu iki şehre de girmek isteyecek, ama meleklerin Mekke ile Medine'ye giden bütün yolları tutup koruduğunu görünce, oralara girme cesaretini gösteremeyecektir. Medine'nin üç defa sallanıp sarsılmasının sebebi, anlaşıldığına göre samimi olan mü'minlerle samimi olmayanları meydana çıkarmak, kâfir ve münafıkların gönlünde deccâle karşı doğacak ilgi ve sevgiyle birlikte onları bu mübarek beldelerden dışarı atmak içindir. Nitekim yukarıda kaynağı verilen hadislerin bir kısmında, Medine'de meydana gelecek üç sarsıntıdan sonra her kâfir ve münafığın deccâlin yanına gideceği ifade edilmektedir. Bu işlem sonunda orada sadece gerçek mü'minler kalacaktır. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cenâb-ı Hak tarafından Medine'ye hicret etme emrini aldığı zaman, oranın iyiliğini anlatmak üzere, *"Demirci körüğü demirin kirini giderdiği gibi Medine de içindeki kötü insanları dışarı atar"* buyurmuştur (Buhârî, Medine 2; Müslim, Hac 487, 488).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl yeryüzünde kalacağı kısa sürede her yanı dolaşacaktır.

2. Mekke ile Medine'yi melekler koruduğu için deccâl bu iki mübarek şehre giremeyecektir.

3. Deccâl Medine civarında bir yere gelince, şehir üç defa sarsılacak, oradaki kâfir ve münafıklar deccâlin yanına gidecek ve böylece o mübarek belde içindeki kirleri dışarı atmış olacaktır.

1816- ??????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ?????????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ??????????? » ????? ?????? .

1816. Yine Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişi deccâlin ardından gider."

Müslim, Fiten 124

Açıklamalar

Taylasan, bir sarık sarma şeklidir. Başa sarılan sarığın kimilerine göre yetmiş, kimilerine göre yirmi veya otuz santim uzunluğundaki bir ucunun baştan aşağı sarkıtılmasına taylasan denmektedir. Peygamber Efendimiz zamanında ve daha önceki dönemlerde sadece Araplar değil yahudiler de bu tip sarık sararlardı. Nitekim hadisimizin râvisi Enes İbni Mâlik Basra'da bulunduğu sırada cuma namazı için câmiye gitmişti. Orada birçok kimsenin başında taylasan tipi sarıklar gördü. Adamların Hayber yahudilerine benzediğini söyleyerek taylasan tipi sarıktan hoşlanmadığını anlattı.

Taylasanın en yaygın şeklinin yuvarlak taylasan olduğu söylenmekte, fakat İbni Teymiyye (ö. 728/1328) Hz. Peygamber'in ve sahâbenin böyle bir kıyafeti kullanmadıklarını, bunun yahudi kıyafeti olduğunu belirtmektedir. Nitekim hadisimiz de *"İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişinin deccâlin ardından gideceğini"* ifade etmektedir. Taylasanın sadece başı değil omuzları da örten bir örtü ve şal olduğu da söylenmektedir.

Süyûtî, yuvarlak taylasan yahudi kıyafeti olsa bile Resûl-i Ekrem'in daha farklı tipte taylasan giydiğini ileri sürmektedir. Görüşünü isbat etmek için de *el-Ehâdîsü'l-hisân fî fazli't-taylasan* adlı bir risâle yazmıştır .

Hadisimiz deccâle inanan ve ona değer verenler arasında yahudilerin ön planda geldiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl dünyanın her yerini dolaşacağı gibi İsfahan'a da gidecektir.

2. İsfahan yahudilerinden taylasanlı yetmiş bin kişi deccâle arka çıkacaktır.

1817- ????? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ????????? ???????? ???? ?????????? ?? ????????? » ??????? ???????? .

1817. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ* Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu dinledi:

“İnsanlar deccâlden kaçıp dağlara sığınırlar.”

Müslim, Fiten 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 69; İbni Mâce, Fiten 33

Ümmü Şerîk

Ümmü Şerîk künyesiyle anılan birkaç hanım sahâbî vardır. İbni Hacer bu hadisin râvisi olan Ümmü Şerîk'in Kureyş kabilesinden olan Ümmü Şerîk el-Âmiriyye olduğunu söylemektedir. Onun Devs kabilesine mensup olduğunu söyleyenler de vardır. Adının Guzeyye, Guzeyle veya Uzeyle olduğu söylenmektedir.

Ümmü Şerîk Mekke'de müslüman oldu. Ev ev dolaşarak Kureyşli kadınlara İslâm'ın güzelliğini anlatırdı. İleri gelen müşrikler onun faaliyetlerini önlemeye karar verince, kendisini yakalayıp hapsettiler. Kızgın güneşin altında bir lokma ekmek bir yudum su vermeden üç gün boyunca eziyet ettiler. Kendisini büsbütün kaybedeceği bir gün Cenâb-ı Mevlâ'nın özel ikramına nâil oldu. Sunulan bir suyu kana kana içip üstüne başına dökerek serinledi.

Bu manzarayı gören müşrikler önce onun elinin ayağının bağını çözüp kendilerine ait suyu içtiğini sandılar. Durumun öyle olmadığını anlayıp mûcizeyi farkedenler İslâmiyet'in kendi dinlerinden daha hayırlı olduğunu söyleyerek müslüman oldular.

Ümmü Şerîk'in Resûl-i Ekrem Efendimiz ile evlenmeyi arzu ettiği, hatta ona nikâhlandığı, fakat evlenmenin gerçekleşmediği söylenmektedir. Rivayet ettiği birkaç hadis Kütüb-i Sitte'de yer almakta, onun ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz Ümmü Şerîk'in de bulunduğu bir mecliste deccâlden söz ederek*“İnsanlar deccâlden kaçıp dağlara sığınırlar”* buyurmuştu. O yiğit İslâm mücâhidlerinin deccâl karşısında tutunamayıp kaçmaları Ümmü Şerîk'i hem üzmüş hem de meraklandırmıştı. Bu sebeple:

- Yâ Resûlallah! O gün Araplar nerede olacak? diye sordu. Allah'ın Resûlü ona:

- *“Onlar o gün pek azdır”* buyurmak suretiyle deccâlin karşısında duramayacaklarını, onun şerrinden ve fitnesinden kaçıp kurtulmaya çalışacaklarını ifade buyurdu.

Hadisimiz yukarıdaki kaynaklarda bu şekliyle rivayet edilmekle beraber, Nevevî'nin onu kısaca, can alıcı tarafıyla zikretmeyi yeterli gördüğü anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl, aşağıdaki hadiste açıkça görüleceği üzere büyük bir belâ ve çetin bir imtihan vesilesidir.
2. Bu sebeple insanlar onu görünce veya ortaya çıktığını duyunca, şerrinden kurtulmak için kaçıp dağlara sığınacaklardır.

1818- ???? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ???? : ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????: « ??? ?????? ?????? ???? ??? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????? » ???? ???? .

1818. İmrân İbni Husayn *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

“Hz. Âdem'in yaratıldığı zamandan kıyametin kopacağı ana kadar deccâlden daha büyük bir fitne yoktur.”

Müslim, Fiten 126. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 19-21

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde deccâl fitnesinin dünyada meydana gelecek fitnelerin en büyüğü olduğunu ifade buyurmuştur (İbni Mâce, Fiten 33). Bu sebeple dualarında *cehennem azâbından, kabir azâbından, hayat ve ölüm fitnesinden* Allah'a sığındığı gibi, *“Allahım! Kör deccâlin fitnesine uğramaktan sana sığınırım*” (Müslim, Mesâcid 128) diyerek deccâl fitnesinden Cenâb-ı Hakk'a sığınmıştır.

Zaten Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, deccâli, kıyamet kopmadan önce çıkacağını belirttiği on büyük alâmet arasında sayması (Müslim, Fiten 39, 40), onun ne büyük bir belâ olduğunu göstermeye yeterlidir.

Cenâb-ı Mevlâ'dan bizi deccâl fitnesinden korumasını niyaz etmeliyiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl insanoğlunun başına gelebilecek en büyük tehlikedir.
2. Deccâlin şerrinden Allah'a sığınmalıdır.

1819- ???? ??? ??????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ??????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ????????????? ???????? : ?????? ?????????? ? ?????????? ?? : ??? ????? ??????? ? ??????? : ??????? ??? ??? ?????? ?????? ? ???????? ?? : ?? ?? ??????? ????????? ? ????? : ?? ???????? ?????? ? ???????? : ????????? ? ?????? ???????? ????? : ?????? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ????? ????? ? ????????????? ???? ??? ?????????? ? ????? ??? ????????? ??? : ??? ??????? ???????? ???? ??? ?????????? ?????? ?????

??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ? ???????? : ??????? ?????????? ? ????????? ???????? ????????? ??????? ? ?????? : ???? ??????? ?? ? ????????? : ????? ????????? ??????????? ? ???????? ??? ? ????????? ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ? ????? ??????? ??????????? ?????? ????????????? ? ????? ????? ???? : ???? ? ?????????? ??????? . ????? ????? ???? : ???????? ?? ? ?????? : ??? ??????? ????? ????? ??????? ? ?????? ??????? : ??? ???????? ???????? ??????? ?? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ? ?????????? ??????????? ??????????? ? ?????????? ?????? ??? ????? ????????? ??? ??????????? ???????? ? ???? ??????????? ??????? ??????? ? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ???? ? ????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ? ??????? ??????? ?? ???????? » ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ??????????? » ???? ???? .

???? ????????? ???????? ????????? . « ????????? » : ???? ??????????? ??????????? .

1819. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Deccâl ortaya çıkınca, mü'minlerden biri onun bulunduğu tarafa doğru gider. Deccâlin silâhlı adamları onun önüne çıkarak:

- Nereye gitmek istiyorsun? diye sorarlar.

- Şu ortaya çıkan adamın yanına, der. Deccâlin adamları:

- Sen bizim Rabbimize inanmıyor musun? diye sorarlar. O da:

- Bizim Rabbimizin gizli bir yanı yok ki onu bırakıp başkasına inanalım, der. Deccâlin bazı adamları:

- Öldürün şunu, derler. Bir kısmı ise:

- Tanrınız, haberi olmadan bir kimseyi öldürmeyi yasaklamadı mı! derler ve o mü'mini deccâlin yanına götürürler. O mü'min deccâli görünce diğer mü'minlere:

- Ey mü'minler! Bu adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisinden bahsettiği deccâldir, diye seslenir. O zaman deccâl adamlarına:

- Bunu iyice bir dövün, der. Onu dövmek üzere tutarlar. Deccâl tekrar, "Yakalayın şunu, yarın kafasını", der. Onun sırtını, karnını dayaktan geçirirler. Bu defa deccâl, "Bana iman etmiyor musun?" diye sorar. O mü'min:

- Sen yalancı Mesîh'sin, der.

Deccâlin emri üzerine onu testereyle baştan aşağı ikiye biçerler. Deccâl o zâtın ikiye bölünen cesedinin arasından yürüyüp geçtikten sonra ona:

- Ayağa kalk! der. O da doğrulup kalkar. Deccâl tekrar:

- Bana iman ediyor musun? diye sorar. O da:

- Senin hakkındaki kanaatim iyice pekişti, dedikten sonra halka dönerek, 'Ey insanlar! O benden sonra artık kimseyi öldürüp diriltemez', der. Deccâl onu kesmek için yakalar. Fakat Allah Teâlâ o mü'minin boynundan köprücük kemiğine kadar olan kısmı bakır haline dönüştürür; bu sebeple deccâl ona bir şey yapamaz. Bunun üzerine deccâl onun ellerinden ve ayaklarından tutup firlatır. Halk onu cehenneme attığını zanneder. Halbuki o cennete atılmıştır."

Resûlullah sözünü şöyle tamamladı:

"İşte bu mü'min, âlemlerin Rabbine göre insanların en büyük şehididir."

Müslim, Fiten 113. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 27

Açıklamalar

Hadisimizde yiğit bir mü'minin deccâle meydan okuyuşu anlatılmaktadır. Deccâlin mahiyetini, onun hile ve düzenlerini çok iyi bilen bu mü'minin **Hızır** *aleyhisselâm* olduğunu söyleyenler vardır. Ancak Hızır'ın ölüp ölmediği konusu ihtilâflıdır. **Fakihlerin, muhaddislerin ve diğer ilimlere mensup âlimlerin büyük çoğunluğu ile bir kısım mutasavvıflara göre** Hızır ölmüştür. Tasavvuf erbabının büyük çoğunluğu ile bazı fakihlere ve diğer ilimlere mensup bir kısım âlimlere göre ise Hızır hayattadır. Kitabımızın müellifi Nevevî de Hızır'ın ölmeyip yaşadığı kanaatindedir (Ali el-Kârî, *Mirkât*, IX, 393).

Deccâlin adamlarının deccâle meydan okuyan bu âlim ve şuurlu mü'mine: "Sen bizim Rabbimize inanmıyor musun?" diye sorulması üzerine onun: "Bizim Rabbimizin gizli bir yanı yok ki onu bırakıp başkasına inanalım", diye cevap vermesi, mü'minlerin Cenâb-ı Hakk'ı bütün sıfatlarıyla tanıdıklarını, O'nun varlığından, birliğinden ve kudretinden şüphe etmediklerini, O'nun kusursuz ve mükemmel olduğuna iman ettiklerini belirtmek içindir. O mü'min bu sözüyle, hesapsız kusuru, aczi ve noksanı ortada olan, kendi kusurlarını gidermeye gücü yetmeyen birinin ilâhlık iddia etmesinin gülünçlüğüne işaret etmektedir. Gerçek mü'min işte böyle olur. Onlar gözbağcıların insanı hayret ve dehşete düşüren gösterilerine bakarak kesinlikle gevşemezler; deccâllerin o olağanüstü gösterilerine aldanmazlar.

İmanıyla, irfanıyla deccâl karşısında yiğitçe duran o mü'min, deccâlin karşısına çıkıp onu bütün özellikleriyle tanıyınca (bk. 1823. hadis), oradaki müslümanlara, "Ey mü'minler! Bu adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisinden bahsettiği deccâldir; ona inanan cehenneme, ona karşı gelen cennete girecektir" diye seslenerek kendilerini uyaracaktır.

Allah Teâlâ'nın deccâl, ile mücadele eden o mü'minin boynundan köprücük kemiğine kadar olan kısmı bakır haline dönüştürmesi, o andan itibaren deccâlin ona bir şey yapamaz hale gelmesi, deccâl belâsının bir müddet sonra büsbütün tükeneceğini göstermektedir. Şu halde mü'minlere düşen görev asla gevşemeden, imanlarını sarsmadan ve telâşa kapılmadan deccâl karşısında direnmektir.

Deccâlin o mü'mini ellerinden ayaklarından tutup fırlatması, bu hali gören halkın onu cehenneme attığını sanması, gerçekte ise o mü'minin cennete uçup gitmesi bize iki şeyi hatırlatmalıdır. Biri, daha önceki hadislerde de gördüğümüz gibi, deccâlin cennetinin cehennem, cehenneminin de cennet olmasıdır. Diğeri de, hadisimizin son cümlesinde buyurulduğu üzere, o mü'minin, zâlim ve yalancı deccâlin yüzüne karşı haksızlığını haykırdıktan sonra baştan ayağa ikiye biçilerek öldürülmek suretiyle en büyük şehit unvanını elde etmesidir. Şehitlerin yerinin ebedî cennet olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilmektedir:

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lutuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar" [Âl-i İmrân sûresi (3), 169].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl ortaya çıkınca bir mü'min ona meydan okuyacak, onun yalancı olduğunu yüzüne haykıracaktır.
2. Deccâlin adamları onu testereyle ikiye biçtikleri halde o, asla deccâlden korkmayacaktır.
3. Deccâl onu öldürüp dirilttiği zaman bile, onun deccâl olduğunu daha iyi anladığını, onun geleceğini Resûl-i Ekrem'in haber verdiğini söyleyerek diğer mü'minleri ona kapılmamaları için uyaracaktır.
4. Deccâl onu bir defa öldürüp dirilttikten sonra kendisine bir daha fenalık yapamayacaktır.
5. Allah Teâlâ'ya göre bu yiğit mü'min, insanların en büyük şehididir.

1820- ????? ??????????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ????? : ?? ????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??????? ????? ???????? ? ??????? ???? ?? : « ?? ????????? ? » ???? : ???????? ????????? : ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ? ???? : « ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? » ????? ???? .

1820. Mugîre İbni Şu'be *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hiç kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e deccâl hakkında benden fazla soru sormadı. Resûl-i Ekrem bana:

- **"O sana zarar vermeyecek"** buyurdu. Ben:

- Bazı kimseler deccâlin yanında dağ kadar ekmek, bir nehir kadar içme suyu bulunduğunu söylüyorlar, deyince:

- **"Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir"** buyurdu.

Buhârî, Fiten 26; Müslim, Âdâb 32, Fiten 114, 115. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 33

Açıklamalar

Mugîre İbni Şu'be deccâl konusunu pek merak ettiği için, onun hakkında yeni bir şeyler duydukça Peygamber*aleyhisselâm*'a sorup doğrusunu öğrenmeye çalışıyordu. Yine bir gün deccâl hakkında soru sormaya başlayınca, *Sahîh-i Müslim*'deki bir rivayetten öğrendiğimize göre Allah'ın Resûlü ona:

- *"Yavrucuğum! Sen onun için niye yorulup duruyorsun? O sana zarar vermeyecek"* diye kendisini teselli etti. Fakat Mugîre, halkın veya Ehl-i kitâbın deccâl hakkında söylediği yeni bir şey duymuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bunu sormak istedi:

- Fakat bazı kimseler deccâlin yanında dağ kadar ekmek, bir nehir kadar içme suyu bulunduğunu söylüyorlar, deyince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* deccâle bir imtihan aracı olarak verilen bu nevi özelliklerin, bir önceki hadiste de gördüğümüz gibi, gerçek mü'minlere hiç zarar vermeyeceğini hatırlattı; hatta onun bu olağan üstü hallerini gören mü'minlerin, karşılarında deccâl bulunduğunu anlayarak ona inanmayacaklarını söyledi. *"Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir"* hadisinin mânası işte budur. Deccâlin gösterileri gerçek mü'minleri kandıramayacak kadar basit ve kıymetsizdir; onun oyunları mü'minlerin gönlüne şüphe düşüremeyecek kadar önemsizdir anlamına gelmektedir.

Peygamber Efendimiz'in bu genç sahâbîsine, *"Allah yanında o, bu söylediklerinden daha değersizdir"* buyururken, deccâli gözünde büyütme, o bütün yiyecekleri ve içecekleri elinde bulunduracak kadar güçlü biri değildir, demek istemesi de mümkündür.

Hadisimiz bize şu dersi vermektedir: Deccâlin büyük bir fitne olduğunda şüphe yoktur. Fakat onun belâsı, mü'minin sarp dağlar gibi güçlü imanına çarpıp parçalanmaya mahkûmdur. Her şeyin başı, bütün belâ ve sıkıntıları göğüsleyebilecek sarsılmaz bir imana sahip olabilmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı sahâbîler Resûl-i Ekrem Efendimiz'e deccâl hakkında çok soru sormuşlardır.
2. Deccâlin elinde ne kadar büyük imkân bulunsa bile, imanı güçlü olan mü'minlere hiçbir zarar veremeyecektir.

1821- ????? ????? ??? ?????? ????? ???? : ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ??? ???? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ? ? ?»???? ???? .

1821. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bütün peygamberler ümmetlerini yalancı kör deccâlin tehlikesine karşı uyarmışlardır. Şunu bilin ki, onun bir gözü kördür; ama sizin azîz ve celîl olan Rabbiniz tek gözlü değildir. Deccâlin iki gözünün arasına kâfir (ke-fe-re) diye yazılmıştır."

Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Fiten 101, 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14, Sünnet 25-26; Tirmizî, Fiten 56, 62; İbni Mâce, Fiten 33

1823 numaralı hadisle beraber açıklanacaktır.

1822- ?????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ???????????? ???????? ??? ?????????? ??? ??????? ???? ?????? ???????? ? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ???????? ????????? ???????? ? ????? ??????? ??????? ???????? ???? ???????? . ????? ???? .

1822. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir peygamberin ümmetine deccâl hakkında söylemediği bir şeyi size haber vereyim mi? Onun bir gözü kördür. Yanında cennete ve cehenneme benzeyen bir şey olacaktır. Onun cennet dediği şey, cennet değil cehennemdir."

Buhârî, Enbiyâ 3; Fiten 26; Müslim, Fiten 109

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1823- ????? ???? ?????? ??? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ??????? : «???? ?????? ?????? ????????? ? ??? ???? ????????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? ????????? » ????? ???? .

1823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* herkesin yanında deccâlden söz ederek şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ tek gözlü değildir. Şunu unutmayın ki, deccâlin sağ gözü kördür. Onun bu gözü üzüm salkımından dışarı fırlamış üzüm tanesi gibidir."

Buhârî, Fiten 26, Tevhîd 17; Müslim, Îmân 274. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 60

Açıklamalar

207 numaralı hadiste de geçtiği üzere, Peygamber Efendimiz *"bütün peygamberlerin, ümmetlerini deccâl tehlikesine karşı uyardıklarını* haber vermiş, *"Nûh peygamberin deccâl tehlikesine karşı kavmini uyardığı gibi ben de sizi uyarıyorum"* (Buhârî, Enbiyâ 3; Müslim, Fiten 109) buyurmuştur. Burada sadece Nûh *aleyhisselâm*'dan bahsedilmesi, onun büyük peygamberlerin ilki olması sebebiyledir. Demek oluyor ki, tarih boyunca bütün peygamberler ümmetlerine deccâlin geleceğinden bahsederek ona karşı uyarmışlar Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu geleneği devam ettirmiştir. Bu geleneksel uygulama, Resûlullah'ın vekili durumunda olan İslâm âlimlerine, bu ümmeti deccâl tehlikesine karşı zaman zaman uyarma görevini yüklemektedir.

İkinci hadisteki *"Hiçbir peygamberin ümmetine deccâl hakkında söylemediği bir şeyi size haber vereyim mi?* sorusu bir başka gerçeği dile getirmektedir. Şöyleki deccâl belâsı geçmiş ümmetler zamanında çıkmayacağı için onların peygamberleri ümmetlerine bu konuda tafsilâtlı bilgi vermemişlerdir. Deccâl bu ümmet zamanında çıkacağı için Allah'ın Resûlü ümmetine o konuda fazla bilgi verme gereğini duymuştur.

Bu üç hadiste ve daha başka hadislerde Resûl-i Muhterem Efendimiz deccâlin bazı özelliklerini hatırlatmıştır. Bu özellikler şunlardır:

* *Deccâlin sağ gözü kördür. Onun bu gözü üzüm salkımından dışarı fırlamış üzüm tanesi gibi patlaktır.* Daha önce de belirtildiği gibi gözünün biri, yani sol gözü tamamen siliktir. Deccâlin herkes tarafından rahatlıkla görülebilecek, tanınabilecek ve hatırlanabilecek özelliklere sahip olarak yaratılması Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere bir lutfudur. Onu bu kusurlarıyla tanıyacak her mü'min, deccâli gördüğü zaman ona "Hey şaşkın! Sen tanrılık dâvâsına kalkışacağına, yapabiliyorsan şu gözlerindeki kusurları gider!" diyebilecektir.

Hadîs-i şerîflerdeki *"Allah Teâlâ tek gözlü değildir"* cümlesinin mânası, deccâl kör gözüne bakmadan ilâhlık iddiasında bulunuyor. Böylesine kusurlu birinin ilâh olduğunu söylemesi hiç de mâkul değildir. Kâinâtın gerçek ilâhının hiçbir kusuru yoktur demektir.

* *Deccâlin iki gözünün arasına,* onun yalancılığını göstermek üzere, *"kâfir" veya "ke-fe-re" diye yazılmıştır.* Her mü'min, Arapça'yı okuyamasa bile, kalbine doğacak bir ilham ile bu yazıyı anlayıp sezecektir. İlâhî rahmetten nasibi olmayan kimse okuma bilse dahi bu yazıyı göremeyecektir.

* Deccâlin yanında, kendilerini imtihan ettiği kişilere mükâfat olarak vereceği cennete ve cehenneme benzeyen bir şey vardır. Onun cennet dediği şey esasen cennet değil cehennemdir. Açıkçası deccâlin cennetine giren kimse ona inanmış, oyununa kanmış olduğu için görünüşte cennete, fakat gerçekte cehenneme girmiş olacaktır. Ona karşı çıktığı için deccâlin cehennemine atılan kimse de cennete girmeyi haketmiş olacaktır.

* Deccâlin saçı kıvırcık olup yaşı da oldukça gençtir.

* Hem iri cüsseli hem de kısa boyludur (Buhârî, Fiten 26; Ebû Dâvûd, Melâhim 14).

* Deccâl doğu tarafından, muhtemelen Horasan veya İsfahan'dan yahut Şam ile Irak arasında bir yerden çıkacaktır (Müslim, Fiten 110).

* Allah Teâlâ Mekke ile Medine'yi meleklerle koruyacağı için deccâl bu iki mübarek beldeye giremeyecektir.

* Deccâl, kendisinden önce çıkacak olan **otuz kadar yalancı deccâl** gibi önce *"Ben Allah'ın elçisiyim"* diyecek (Buhârî, Fiten 25; Müslim, Fiten 84), sonra da ilâh olduğunu söyleyecektir. Hadisteki otuz rakamı, büyük bir ihtimalle çok deccâl çıkacağını anlatmak için söylenmiştir. Zaten tarih boyunca pek çok deccâl çıkmıştır.

* Deccâlin çıktığı zamanda yaşayan kimseler bir iman imtihanından geçirileceği için, deccâle yağmur yağdırmak, yeşillikleri kurutmak, yer altından defineleri çıkarmak gibi büyük yetkiler verilecektir (bk. 1812 numaralı hadis).

* Deccâl yahudi asıllı biri olduğu için (Müslim, Fiten 90), onlar kendisine büyük ilgi gösterecek ve onu destekleyeceklerdir.

* 1819 numaralı hadiste geçtiği üzere deccâl sadece bir kişiyi testereyle kesip ikiye biçecek, sonra onu diriltecek, buna rağmen o mü'min kendisinin bir yalancı ve deccâl olduğunu yüzüne haykıracak, bu olaydan sonra deccâl artık kimseyi öldürüp diriltemeyecektir.

* Onu Hz. Îsâ öldürecek ve böylece deccâl belâsı son bulacaktır.

Yukarıda özetlediğimiz hususlar, deccâlin belli başlı özellikleri ve onunla ilgili önemli bilgilerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bütün peygamberler ümmetlerine deccâlden söz etmiş ve onun büyük bir imtihan vesilesi olduğunu belirtmişlerdir.

2. Allah Teâlâ bütün kusurlardan münezzeh olduğu halde, kendisini ilâh zanneden deccâlin sağ gözü kör ve salkımdan dışarı fırlamış bir üzüm tanesi gibi patlak olacaktır.

3. Deccâlin iki gözünün arasına onun kâfir olduğunu göstermek üzere ke-fe-re diye yazılmıştır. Mü'min; okuma bilmese bile bu yazıyı farkedecek, kâfir; okuma bilse bile bu yazıyı göremeyecektir.

4. Deccâlin beraberinde sahte birer cennet ve cehennem bulunacaktır. Onun cennetine girmek isteyen kimseler esasen cehenneme, onun cehennemine girmeyi göze alan mü'minler de gerçek cennete gireceklerdir.

1824- ????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????????? ?????????? ????? ?????????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ? ????????? ???????? ?????????? : ??? ???????? ??? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ? ????? ?????????? ???????? ??? ?????? ?????????? » ????? ???? .

1824. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslümanlarla yahudiler çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yahudi taşın, ağacın arkasına saklanacak, bunun üzerine o taş, o ağaç yahudiyi kovalayan kimseye, 'Ey müslüman! Arkamda bir yahudi var, gel onu öldür!' diyecek. Yalnız garkad ağacı bir şey söylemeyecek; çünkü o yahudilerin ağaçlarındandır."

Buhârî, Cihâd 94, Menâkıb 25; Müslim, Fiten 82

Açıklamalar

Müslümanlarla yahudiler arasında çıkacak ve artık yahudilerin işini büsbütün bitirecek olan bu harbin Hz. Îsâ'nın yeryüzüne inmesinden sonra meydana geleceği anlaşılmaktadır. Zira Îsâ *aleyhisselâm* yahudilerle savaşacak ve onların işini tamamen bitirecektir. Hz. Îsâ'nın asıl hedefi deccâl ve onun taraftarlarıdır. Deccâlin yahudi asıllı olması sebebiyle onu en çok yahudiler destekleyecek, bu sebeple de Hz. Îsâ'nın hışmına uğrayacak ve yeryüzünden silinip gideceklerdir.

Efendimiz'in bu hadisinde yahudilerin tükenişi, dikkat çekici bir misalle anlatılmaktadır. Şayet bu savaşta bir yahudi müslümanların silâhından canını kurtarıp bir taşın veya ağacın arkasına saklanacak olsa, o taş, o ağaç dile gelip konuşacak ve yahudiyi kovalayan mücâhide, aradığı kişinin kendi arkasına saklandığını haber verecektir. Ağaçların, taşların gerçekten dile gelip konuşması hâdisesi ise kıyamet yaklaştığı zaman olacaktır. Demekki o zamana kadar yahudi-müslüman mücadelesi devam edip gidecektir.

Garkad Filistin taraflarında çokça yetişen dikenli bir ağaç türü, bir cins çalılıktır. Arabistan'ın başka bölgelerinde de yetişmektedir. Medine'deki Bakî' Mezarlığı (Cennetü'l-Bakî') vaktiyle garkad denilen çalılıkla kaplı idi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet kopmadan önce müslümanlarla yahudiler arasında son bir savaş olacaktır.

2. Bu savaşta bütün yahudiler müslümanlar tarafından öldürülecektir.

3. Bir yahudi hayatta kalıp herhangi bir şeyin arkasına saklansa bile, arkasına saklandığı canlı veya cansız varlık, yahudileri kovalayan müslüman mücahidlere orada bir yahudi bulunduğunu, gidip onu öldürmesini söyleyecektir.

1825- ??????? ??? ?????? ?????? ???? : ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??????? ??????? ?? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ? ?????? : ?????????? ??????? ??????? ??? ????????? ? ??????? ???? ??????? ??? ?? ????? ?????????? » . ????? ???? .

1825. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir adam bir kabrin yanından geçerken kendini o kabrin üzerine atıp, 'Âh! Keşke şu kabirde yatanın yerinde ben olsaydım' diye kendini yerden yere vurmadıkça dünya hayatı son bulmayacaktır. O kimse dindarlığı sebebiyle değil, başına gelen belâlar yüzünden böyle davranacaktır."

Buhârî, Fiten 22; Müslim, Fiten 54

Açıklamalar

Hadisimiz, kıyametin kopmasından önceki bir zamanda, hayatın bir azâb olacağı günleri tasvir etmektedir. Bu günler insanı canından bezdiren, yaşadığına bin pişman eden korkunç günlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in haber verdiğine göre dünya öyle günler görecek, o günlerde can o kadar ucuzlayacak ki, kâtil niçin öldürdüğünü, maktûl de niçin öldürüldüğünü bilemeyecektir (Müslim, Fiten 55, 56). Böyle bir dünyada yaşamanın gerçekten bir

çile, dayanılmaz bir işkence olduğunu gören kimse, rastladığı bir kabrin üzerine kendini atıp o kabirde yatan kimsenin yerinde olmayı isteyecektir. Omuzlarda taşınan bir tabuta imrenerek bakacak ve "Bu tabutta ben olsaydım" diyecektir. Peygamber Efendimiz böyle bir zamanda dindar bir kimsenin üzülmesini, "Allah'ın emirlerine önem veren kalmadı, ben de dinimi yaşayamıyorum" diye sızlanmasını tabii görmekle beraber, hadisimizde bahsedilen o dehşetli günlerde, dinle hiçbir ilgisi bulunmayan kimselerin bile hayattan bezeceğini, ölmeyi arzu edeceğini belirtmektedir.

İnsanların en çok korktuğu ölümün bile mûnis göründüğü böyle tâlihsiz bir zamanda dinini yaşamak, dinin gereklerini yerine getirmek şüphesiz çok daha zor olacaktır. Cenâb-ı Mevlâ böyle bir zamanda yaşamaktan bizleri muhâfaza buyursun (Âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet kopmadan önce, insanların hayattan bezeceği korkunç günler yaşanacaktır.
2. O günlerde, insanlar kabirde yatan ölülere imrenecek ve onların yerinde olmayı arzu edeceklerdir.

1826- ??????? ??? ?????? ?????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ??????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ??? ?????? ????????? ??????? ? ????????? ???? ????? ?????? ???????? ????????? ? ????????? ????? ?????? ???????? : ???????? ??? ?????? ???? ??????» .

??? ?????? « ??????? ??? ???????? ????????? ??? ?????? ???? ?????? ? ??????? ???????? ???? ?????? ????? ??????? » ????? ???? .

1826. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Fırat nehrinin suyu çekilip, aktığı yatakta bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça ve kurtulup kazanan ben olayım diye birbiriyle çarpışan her yüz kişiden doksan dokuzu ölmedikçe kıyamet kopmaz."

Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 25

Diğer bir rivayet ise şöyledir: **"Pek yakında Fırat nehrinin suyu çekilerek aktığı yatakta bir altın hazinesi meydana çıkacaktır. O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın."**

Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29-32. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 13; Tirmizî, Sıfatü'l-cenne 26

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz kıyamet kopmadan önce meydana gelecek hârikulâde olaylardan birini daha haber vermektedir. Birinci rivayete göre insanı hayrete düşüren bu olay, Fırat nehrinin kuruması ve böylece **altından bir dağın**, belki büyük bir altın madeninin ortaya çıkmasıdır. Buradaki **dağ** sözünün, ortaya çıkacak definenin büyüklüğünü anlatmak için kullanıldığı düşünülebilir. Kıyametten önce meydana gelecek bu nevi olayları anlatan başka bir rivayete göre Peygamber Efendimiz: *"Yeryüzü bütün değerlerini, altın ve gümüşten sütunlar halinde kusacaktır"* buyurmuştur (Müslim, Zekât 62). Böyle bir hazine şüphesiz insanların iştahını kabartacak ve dünya malına her zaman aç olan insan, daha zengin olmak, bu hazineden en büyük payı veya kendine uygun bir hisseyi alabilmek için ölmeyi ve öldürmeyi göze alacaktır. Kazanma şansının yüzde bir olduğu bu korkunç çarpışmaya katılanların yüzde doksan dokuzu, bir rivayete göre *"onda dokuzu"* telef olup gidecektir.

Resûlullah Efendimiz, *"O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın"* buyurmakla, "Bu hazineden bir pay da ben alayım" diye yola çıkan aç gözlü insanların çoğunun canından olacağına işaret etmektedir. Dünyanın son günlerini yaşadığı böyle bir zamanda ele geçecek olan hazinenin zaten kimseye bir faydası dokunmayacaktır.

Bazı âlimler, Peygamber *aleyhisselâm*'ın o altın hazinesinden bir şey almayı yasaklamasının sebebini açıklarken, bu malın bütün mü'minlerin hakkı olduğuna, kendi hakkı olmayan bir şeyi almamak gerektiğine, üstelik herkesin bu hazineyi alması halinde paranın çoğalacağına ve değerinin kalmayacağına işaret ettiğini söylemiş ise de bu görüş fazla isabetli bulunmamıştır. Zira Resûlullah'ın *o hazineden kesinlikle bir şey almamayı* tavsiye etmesi, onun fitneye, insanların birbirini öldürmesine yol açması sebebiyledir.

Fırat'ın kurumasıyla ortaya çıkacak olan bu hazine acaba bugünkü Fırat nehrinin yatağında mı bulunmaktadır? Yoksa bu nehrin yatağı herhangi bir sebeple değişecek midir? Hadisimizde bu sorunun cevabı bulunmamaktadır. Binlerce kilometre uzunluğundaki toprakları sulayıp âbâd eden bu bereketli ırmağın kuruması, şüphesiz milyonlarca insanın helâk olup gitmesi demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamete yakın bir zamanda Fırat nehri kuruyacak, kurumasıyla birlikte yatağından bir altın dağı veya hazinesi çıkacaktır.
2. İnsanlar bu hazineye sahip olmak için birbiriyle çarpışacak, yüz kişiden doksan dokuzu hayatını kaybedecektir.
3. Peygamber Efendimiz, o günü gören mü'minlere, bu hazineden kesinlikle bir şey almamayı tavsiye etmektedir.

1827- ??????? ??? : ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????????? ????????? ???? ?????? ??? ??????? ? ?? ????????? ????? ????????? ??????? : ??????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ????????? ???? ????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ???????? . ????? ??? ??????? ???????? ????????? ?????? ??? ????????? » ????? ????.

1827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Bir gün gelecek, insanlar Medine'yi bütün hayır ve güzellikleriyle terkedip gidecekler; orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar kalacaktır. Medine'ye son olarak koyunlarına seslenip duran Müzeyne kabilesinden iki çoban girecek ve orayı ıpıssız, vahşi hayvanlarla

dolu bulacaklar. Onlar da Vedâ Tepesi'ne gelince yüzüstü düşüp öleceklerdir."

Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 5; Müslim, Hac 498, 499

Açıklamalar

Kitabımızın bu bölümünde, kıyamet kopmadan önce dünyanın göreceği gariplikleri okumaktayız. Bu hadîs-i şerîfte, dünyanın artık bir başka âleme dönüştüğü o karışık günlerde, hasretiyle gönüllerin yanıp kavrulduğu o güzelim Medine'nin yürek sızlatan yalnızlığı tasvir edilmektedir. İnsanlar bu gönüller kâbesini, sahip olduğu bütün iyilik, güzellik, hayır ve bereketiyle başbaşa bırakarak çekip gideceklerdir.

Hadis hâfızı Kâdî İyâz, bir zamanlar İslâm dünyasının başkenti olan Medine'nin, dünyanın en mâmur şehri iken, ashâb ve tâbîînin ve daha nice İslâm büyüğünün hâtırasını sinesinde barındırdığını, fakat hilâfet merkezinin önce Şam'a, ardından Bağdat'a taşınmasıyla burada birtakım fitneler ve acı olaylar yaşandığını, oradaki kıymetli âlimlerin dağılıp gittiğini, şehri bedevîlerin işgal ettiğini, iyice tenhalaşan Medine'nin hurmalıklarında vahşi hayvanların ve kuşların mekân tuttuğunu, hatta kurtların ve köpeklerin Mescid-i Saâdet'te yattığını söylemekte, dolayısıyla hadiste işaret buyurulan hali Medine'nin daha önce yaşadığını ifade etmektedir.

Kâdî İyâz'ın sözünü ettiği olaylar, bazı Emevî ve Abbâsî halifelerinin kaprisleri yüzünden maalesef yaşanmıştır. Fakat kitabımızın müellifi İmâm Nevevî'nin belirttiği üzere, hadiste anlatılan olay kıyametin yaklaştığı günlerde yaşanacaktır. Müzeyneli iki çobanın Medine'de en son ölecek iki insan olarak belirtilmesi bunu teyit etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamete yakın bir zamanda insanlar, deccâlin bile giremediği o güzelim Medine'yi mânevî güzelliklerine bakmadan terkedip gideceklerdir.
2. O zaman orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar yaşayacaktır.
3. Medine'ye son olarak Müzeyne kabilesinden iki çoban koyunlarıyla birlikte gelecek, onlar henüz şehre girmeden, daha Seniyyetü'l-vedâ'da iken kıyamet kopacaktır.

1828- ????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ????????? ???? ???????????? ?? ????? ?????????? ??????? ??????? ???? ????????? » ???? ????.

1828. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Dünyanın son günlerinde, halifelerinizden biri, malı saymaya bile gerek duymadan avuç avuç dağıtacaktır."

Müslim, Fiten 68, 69. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 317

Açıklamalar

Hadisimiz kıyametin yaklaştığı zamanda iyi ve güzel şeylerin de olacağını göstermektedir. Müslümanların başında halkının iyiliğini, bahtiyarlığını düşünen âdil bir hükümdar bulunacaktır. Malın, servetin bollaştığı o günlerde bu haksever devlet adamı, kötü idareciler gibi malı ve serveti devlet hazinesinde biriktirmeyecek, yönettiği insanların daha müreffeh yaşamaları için onlara vereceği parayı saymaya gerek görmeden, hak ettiklerinden fazlasıyla birlikte verecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın son zamanlarında mal ve servet bollaşacaktır.
2. İyi bir devlet adamı, halkına, vermesi gerekenden fazlasını bol bol verecektir.

1829- ????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? ????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??? : « ????????? ???? ???????? ??????? ??????? ????????? ????? ??????????? ???? ????????? ? ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ?????????? ?????????? » ???? ????.

1829. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlar öyle bir zaman görecektir ki, bir kimse eline altın alıp onu sadaka olarak vereceği bir kimse arayacak, fakat bulamayacaktır. Erkeklerin azlığı, kadınların çokluğu sebebiyle, kırk kadının bir erkeğin himayesine sığındığı görülecektir."

Müslim, Zekât 59. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 9

Açıklamalar

Hadisimizde, kıyametin yaklaştığı günlerde iki değerin, gereğinden fazla çoğalacağı bildirilmektedir. Bunlardan birincisi paradır. Bundan önceki hadisimizde de işaret buyurulduğu üzere, âhir zamanda para bollaşacaktır. Bir müslüman, fakirlere sadaka vermek arzusuyla yanına altın alacak, fakat dolaştığı hiçbir yerde bu sadakayı vereceği bir fakir bulamayacaktır. Hatta bir hadiste belirtildiği üzere, kendisine sadaka verilmek istenen bir kimse, *"Dün getirseydin alırdım; ama bugün ona ihtiyacım yok"* diyerek kendisine verilmek istenen parayı kabul etmeyecektir (Müslim, Zekât 58). Kim bilir belki de insanlar bu olağan dışı hâdiselere bakarak dünyanın sonunun geldiğini düşünecek ve daha fazla kanaat sahibi olacaktır.

Şurası da bir gerçektir ki, varlıklı bir müslümanın sadaka verecek adam bulamaması bir tâlihsizliktir. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, sadaka verme sevabına nâil olmak için sokak sokak, şehir şehir dolaşacağınız bir gün gelip çatmadan önce sadakanızı vermeye bakın, buyurmaktadır. Kıyametten önce sayısı artacak olan ikinci varlık kadındır. 1826 numaralı hadiste, para ve servet uğruna birbiriyle çarpışacak insanlardan yüzde doksan dokuzunun ölüp gideceğini gördük. Kıyamet kopmadan önceki bir zamanda, gerek maddî çıkar yüzünden gerek başka sebeplerle insanlar arasında savaşlar çıkacak,

bu savaşta erkekler hayatlarını kaybedecek, onların görüp gözettiği kadınlar himayesiz kalacak, böylece bir erkeğin himayesine özellikle akraba ve yakınlarından pek çok kadın girmek isteyecektir. Hadisimizdeki **kırk kadın** ifadesi, pek çok kadının himayesiz kalacağını anlatmak için olmalıdır. Nitekim bir başka hadiste, o günlerde **elli kadının** geçimini bir erkeğin sağlayacağı belirtilmektedir (Buhârî, İlim 21). Dünyanın son günlerinde kadınların artıp erkeklerin azalması olayını, erkek çocukların az, kızların daha fazla doğmasıyla açıklamak isteyenler de vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet yaklaştığı zaman, paranın çoğalması veya insanların kanaat sahibi olması sebebiyle, sadaka vermek isteyen bir kimse, sadaka alacak adam bulamayacaktır.

2. O günlerde erkekler azalıp kadınlar çoğalacak, bu sebeple bir erkek kırk kadını koruyup gözetmek zorunda kalacaktır.

1830- ????? ??? ?????????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???????? ?????? ???? ?????? ??????? ? ??????? ???? ???????? ?????????? ?? ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ??? ???? ???????? ??????????: ???? ???????? ? ??????? ?????????? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ????????? ? ????? ?????? ???? ??????? : ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ? ?????????? ??? ?????? ? ????? ?????? ?????????? ??????? : ????????? ?????? ? ????? ????????? : ?? ?????? . ????? ?????? : ?? ???????? ? ???? ???????? ????????? ?????????? ? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? » ????? ???? .

1830. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Vaktiyle bir adam bir başkasından bir arsa satın aldı. Arsayı alan adam orada altınla dolu bir çanak buldu. Arsayı satan adama:

- Altınını al! Zira ben senden altın değil arazi satın aldım, dedi. Arsanın ilk sahibi de:

- Ben sana o arsayı içindekilerle beraber sattım, dedi.

Anlaşmazlıklarını halletmesi için bir adama başvurdular. Hakem olan bu adam:

- Çocuklarınız var mı? diye sordu. Biri:

- Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri de:

- Benim de bir kızım var, dedi. Hakem:

- Oğlanla kızı evlendirin. O altınların bir kısmını onlara verin, bir kısmını da siz harcayın, dedi".

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Akdıye 21. Ayrıca bk. İbni Mâce, Lukata 4

Açıklamalar

Belli bir konuya ait olmayan ilgi çekici hadislerin yer aldığı bu bölümde şimdi de geçmiş devirlerde, muhtemelen Hz. Dâvud veya Zülkarneyn zamanında yaşanmış bir olayı görmekteyiz. Bu olayın biri ahlâkî, diğeri hukukî olmak üzere başlıca iki cephesi vardır.

Ahlâkî cephesi şudur: Bir zamanlar dünya malına değer vermeyen, hakkına razı olan, hak etmediği bir şeye el uzatmayan, kul hakkı yemekten şiddetle kaçınan faziletli insanlar yaşarmış. Arsayı satan ve alan insanların "Bu define bana aittir" diye ona sahip çıkmaları halinde, ilk bakışta her ikisini de haklı gösterecek bir durum söz konusu iken, böyle bir şeyi kesinlikle düşünmemeleri, onların tok gözlü, dünya malına gönül vermeyen faziletli insanlar olduklarını göstermektedir.

Meselenin bir de hukûkî cephesi vardır. Bu konuda iki şey söylenebilir. Biri, hem hukuku hem de ahlâkı ilgilendiren yönüdür. İnsanlar bir konuda anlaşamayınca, aralarında çekişip kavga etmek yerine ya hâkime gitmeli veya ihtilâfı ortadan kaldıracak bilgili ve sözüne değer verilen bir kimseye başvurmalıdır. Bu olayın, **define açısından İslâm hukukunu ilgilendiren** yönü ise şudur: Altın, gümüş cinsinden olan define eğer Câhiliye devrine ait ise, bunda devletin yani beytülmâlin de hakkı vardır. Beytülmâlin hakkı beşte birdir. Geri tarafı arsayı satan adama aittir. Eğer define İslâm devrine aitse, yitik mal (lukata) sayılır ve onun hükmüne tâbi tutulur. Diğer bir söyleyişle bir yıl bekletilir; sahibi çıkmazsa, o define arsa sahibinin olur. Eğer definenin Câhiliye veya İslâm devrine ait olduğu bilinmiyorsa, zâyi mal sayılır ve beytülmâle verilir. Orada beytülmâl yoksa fakirlerin, müslümanların çeşitli işlerine ve ihtiyaçlarına harcanır. Hadisimizde anlatılan olayın geçtiği devirde yaşayan insanların hukukunda belki böyle bir tafsilat yoktu. Zaten bu olayın bizi ilgilendiren yanı ahlâkî cephesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan kul hakkı yemekten son derece sakınmalıdır.
2. Şüpheli konularda kendiliğinden yalan yanlış karar vermemeli, onu bilene sorup doğrusunu öğrenmelidir.
3. Eski devirlerde dünya malına önem vermeyen, hakkına razı olan pek faziletli insanlar yaşamıştır.
4. İslâm hukukunda definelerin tâbi olduğu kanunlar vardır.

1831- ?????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ?????? ????????? ???????? ???????? ? ????? ???????? ???????? ????? ???????? ? ????? ????????? : ??????? ????? ??????? ? ????? ??????? : ??????? ?????? ?????? ? ????????? ??? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ? ??????? ???? ????????? ? ????????? ??? ????????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ? ????? : ???????? ?????????? ???????? ?????????? . ?????

????????? : ?? ???????? ? ??????? ?????? ? ??? ???????? ??????? ???? ?????????? » ????? ???? .

1831. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledi:

"Vaktiyle iki kadın yanlarında çocuklarıyla giderken bir kurt gelip onlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. Kadınlardan biri arkadaşına:

- Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi. O da:

- Hayır, senin çocuğunu götürdü, dedi.

Kadınlar dâvalarını halletmek üzere Dâvûd*sallallahu aleyhi ve sellem*'e başvurdular. O da yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Kadınlar oradan ayrıldıktan sonra Hz. Dâvûd'un oğlu Süleyman*sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek, meseleyi ona da anlattılar. Hz. Süleyman:

- Bana bıçağı getirin de çocuğu ikiye bölerek aralarında paylaştırayım, dedi. O zaman genç kadın:

- Allah sana rahmet etsin, öyle yapma! Çocuk onundur, dedi.

Hz. Süleyman da çocuğun genç kadına ait olduğunu belirtti.

Buhârî, Enbiyâ 40, Ferâiz 30; Müslim, Akdıye 20. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 14

Açıklamalar

Çocuğunu kurt kapan kadının, başına gelene sabretmesi gerekirken, yol arkadaşının çocuğuna sahip çıkarak "Bu benim çocuğumdur; kurt senin çocuğunu kaptı" demesi anlaşılır gibi değildir. Şayet bu kadının iyi niyetli ve saf biri olduğunu kabul edersek, iki çocuğun da aynı yaşta ve birbirine çok benzediğini düşünmek gerekecektir. Bu en zayıf ihtimal olmalıdır. Daha kuvvetli diğer ihtimal ise, bu kadının kötü niyetli ve yalancı biri olması, arkadaşının çocuğunu ele geçirip onunla teselli bulmaya çalışması, hep ben üzüleceğime biraz da o üzülsün diye düşünmesidir.

Anlaşmazlık Hz. Dâvûd ile oğlu Süleyman*aleyhisselâm*'a intikal edince, her ikisi de mutlaka kendilerine sorulan meseleyi en doğru şekilde çözmeye çalışmışlardır.

Bununla beraber Dâvûd Peygamber'in çocuğu hangi gerekçeyle yaşlı kadına verdiği bilinmemektedir. Belki de çocuğu onun kucağında görmesi veya o çocuğu yaşlı kadına benzetmesi yahut da diğer kadının kendini yeterince savunamaması onu böyle karar vermeye sevketmiştir. Çünkü bir insan peygamber de olsa, bu gibi durumlarda kendisine aktarılan bilgilere ve görünüşe göre hüküm vermek zorundadır. Haksız olduğu halde haklı imiş gibi kendini savunabilen insanlar bulunabilir. Onların bu yolla elde ettiği menfaat, kıyamet gününde kendisi için pişmanlık vesilesi olacaktır.

Bu konuda geniş bilgi için 221 numaralı hadis ve açıklaması okunmalıdır. Burada dikkatimizi en çok çeken, Hz. Süleyman'ın, gerçeği yakalamak için ana şefkatini ön plana çıkarmak suretiyle bulduğu ilginç psikolojik yöntemdir. Bu yöntem, gerçeği ortaya çıkarabilmek için hâkimlerin değişik usuller kullanabileceklerini göstermektedir.

Hadisimizde anne şefkatinin büyüklüğünü görmekteyiz. Yaşlı kadın çocuğunu kurda kaptırınca, garip bir duygunun tesiriyle öteki çocuğa sahip olmak istemiş, fakat genç anne buna meydan vermemiştir. Ama çocuğunun kesilip de hayatını kaybedeceğini anlayınca, ana şefkati ağır basmış, yavrum yaşasın da isterse başkasına ait olsun diye düşünerek ondan ayrı kalmayı göze almış, böylece gerçek ortaya çıkmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnce anlayış ve gerçeği seziş kabiliyeti Allah'ın bir lutfudur. Bunun büyüklük, küçüklük veya yaşlılık, gençlik ile bir ilgisi yoktur.
2. Peygamberler Allah'tan vahiy alan kimseler olsalar bile, yeri gelince kendi ictihadlarına göre hüküm verebilirler.
3. Doğruyu bulmak için gerektiğinde değişik çarelere başvurulabilir.

1832- ????? ???????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ? ?? ?????????? ?????? ?????? » ? ???? ??????? .

1832. Mirdâs el-Eslemî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın sâlih kulları birbiri ardından âhirete göçer; geride arpa ve hurmanın döküntüleri gibi değersiz kimseler kalır. Allah Teâlâ da onlara hiçbir önem vermez."

Buhârî, Rikâk 9. Ayrıca bk. Dârimî, Rikâk 11

Mirdâs el-Eslemî

Mirdâs İbni Mâlik el-Eslemî Bey'atürrıdvân'da bulunan bahtiyar sahâbîlerden biri olmakla beraber hayatı hakkında bilgi yoktur. Sahîh-i Buhârî'de ve Kütüb-i Sitte'de onun bundan başka rivayeti bulunmamaktadır. Mirdâs'tan sadece Kays İbni Ebû Hâzim adlı tâbiî hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Konumuzun baş tarafında, deccâlin çıkacağı zamandan söz eden hadislerde de gördüğümüz gibi, Cenâb-ı Hakk'ın iyi kulları birer birer gidince, geride hiçbir iyiliği göze çarpmayan değersiz insanlar kalacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunları arpanın ve hurmanın ıskartasına benzetmektedir. Yel çalmış, böcek yemiş, çürümüş ekin ve hurmanın hiçbir değeri olmadığı, aklı başında hiç kimse onları almak istemediği gibi, takdir edilmeye değer bir yanı bulunmayan bu döküntü adamlara Allah Teâlâ da kıymet vermeyecektir.

Demekki dünya, içindeki iyi kimselerle güzeldir. Cenâb-ı Mevlâ'nın kendilerini "Benim velî kullarım" diye övdüğü Allah dostlarıyla değerlidir. Hadîs-i şerîf, yaşadığımız şu kısa ömrü yeterince değerlendirebilmek için Allah dostlarıyla beraber olmayı, onların yanında, yakınında yaşamayı öğütlemektedir. Müslümanca bir hayat sürebilmek için müslümanlarla bir arada yaşamak gerekir. Yakınımızdaki kötü insanlar, kötü komşular, biz istemesek bile bize etki ederler. Çoluğumuzu çocuğumuzu tesir altında bırakırlar. Şu halde kaybettiğimiz her güzel insanla, kendimizden, değerlerimizden bir şeyler yitiririz. Gurbet hayatı yaşadığımız şu dünyada biraz daha garipleşiriz. Cenâb-ı Mevlâ hepimizi iyilerle komşu etsin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi kimselerle, özellikle âlimlerle beraber olmaya, onlarla birlikte yaşamaya çalışmalıyız.

2. İyi kimselere ters düşmekten kaçınmalıyız. Çünkü onlara ters düşmek, Allah'ın değer vermediği döküntüler arasında yer almak demektir.

3. Kıyamet yaklaştığı zaman yeryüzünde hiçbir âlim ve sâlih kul kalmayacak, dünya kötülerle câhillerin eline düşecek, kıyamet onların üzerine kopacaktır.

1833- ???? ????????? ??? ????? ????????? ??? ?????? ????? ???? : ??? ???????? ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : ??? ?????????? ????? ?????? ?????? ? ???? : « ???? ??????? ??????????? » ??? ???????? ????????? ???? : «????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? » .???? ??????? .

1833. Rifâa İbni Râfi' ez-Zürakî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Cebrâil *aleyhisselâm* Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- İçinizdeki Bedir gazilerine nasıl bir önem veriyorsunuz? diye sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **"Onları müslümanların en faziletlisi kabul ederiz"** buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi. Cebrâil *aleyhisselâm*:

- Biz de meleklerden Bedir Gazvesi'ne katılanları meleklerin en faziletlisi sayarız, dedi.

Buhârî, Megâzî 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 11

Rifâa İbni Râfi' ez-Zürakî

Medineli olan Rifâa Hazrec kabilesindendi. Babası Râfi' İbni Mâlik el-Ensârî bu kabileden ilk müslüman olanlardan biriydi. Akabe biatında kabilesini temsil etmişti. Bu biatta babasıyla beraber Rifaa da bulunmuştu. Annesi Ümmü Mâlik, Medineli münafıkların reisi Abdullah İbni Übey İbni Selûl'ün kızıydı. Baba ile oğul aynı zamanda hem Bedir Gazvesi'ne hem de Resûlullah ile birlikte bütün gazvelere katıldılar.

Rifâa Resûl-i Ekrem'den başka Hz. Ebû Bekir, Ubâde İbni Sâmit gibi sahâbîlerden birkaç hadis rivayet etti. Üç rivayeti Sahîh-i Buhârî'de yer alan Rifâa hem Cemel hem de Sıffîn savaşlarına Hz. Ali'nin saflarında iştirak etti ve 41 veya 42 (661 veya 662) yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde, Ehl-i Bedir dediğimiz Bedir kahramanlarının üstün yeri belirtilmektedir. Hicretin ikinci yılında Bedir mevkiinde Mekkeli müşriklerle ölüm kalım savaşı veren bu 313 kişilik yiğitler ordusu, hem Allah hem de Resûlullah tarafından methedilmişlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz onların hepsinin cennetlik olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Megâzî 9). Hz. Ömer savaş gelirlerini müslümanlara dağıtmak üzere divan teşkilatını kurunca, divan defterinin başına Ehl-i Bedir'in adını yazmıştır. Tarih boyunca onlar müslümanlar tarafından hep hayırla ve minnetle anılmışlardır. Haklarında pek çok kitap yazılan bu bahtiyar nesil, müslümanların en faziletlisi olarak kabul edilmişlerdir.

Cebrâil *aleyhisselâm,* Bedir Gazvesi'ne katılan meleklerin, katılmayanlardan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Onların, meleklerin en faziletlisi sayılmasının delili şu âyet-i kerîmedir: **"Hani Rabbin meleklere: 'Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun. Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına' diye vahyediyordu"** [Enfâl sûresi (8), 12]. Bedir Gazvesi'ne katılan melekleri diğer meleklerden üstün yapan husus şudur: Onlar, kendilerinden üç misli daha fazla olan şer güçlerin karşısında sebatla direnen bir avuç yiğide destek olmak suretiyle, İslâm'ın yeryüzünden silinip gitmesini önlemişler, Allah'ın isminin kıyamete kadar yer kürede yankılanmasına yardımcı olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bedir kahramanları, ashâb-ı kirâm arasında en üstün yeri işgal ederler.

2. Onlara bu savaşta yardım eden melekler de, bu yardımları sebebiyle meleklerin en üstünü sayılırlar.

1834- ??? ???? ????? ??? ?????? ??????? ??? : ??? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???? ????? ?????? . ????? ???????? ??? ????????? » ????? ???? .

1834. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bir kavme azâb gönderdiği zaman, o azâb orada bulunanların hepsine erişir. Sonra da herkes amellerine göre yeniden diriltilir."

Buhârî, Fiten 19; Müslim, Cennet 84

Açıklamalar

Bir toplumda kötülükler yaygın hale geldiği, büyük çoğunluk bu fenalıkları benimsediği zaman, ilâhî kanun gereği o toplum cezayı hak etmiş olur; aralarındaki iyiler ayırt edilmeksizin ilâhî ceza hepsine birden gelir. 191 numaralı hadiste geçtiği üzere, bir gün Peygamber *aleyhisselâm* korkudan titreyerek Zeyneb binti Cahş vâlidemizin yanına geldi ve:

- *"Allah'tan başka ilâh yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arap'ın haline!"* buyurdu. Baş parmağı ile şehâdet parmağını birleştirip halka yaparak *"Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'ün settinden şu kadar yer açıldı"* dedi. Hz. Zeyneb:

- Yâ Resûlallah! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz? diye sorunca:

- ***"Kötülük ve günah çoğaldığı vakit, evet!"*** buyurdu. Demekki toplumda kötülükler önlenemez hale gelince, oradaki iyilerin göz yaşına bakılmaz. Onlar kötülerle birlikte cezaya çarptırılır; hepsi birlikte yok olup giderler. İyilerin başına gelen bu hal bir tür haksızlık gibi görünse de, onlar dünyada iken kötülüklere bir mânada göz yumup ses çıkarmadıkları için, bu cezayı hak etmiş sayılırlar.

Bu gerçeği Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dile getirmiştir: *"İnsanlar fenalıkları görüp de onu değiştirmeye çalışmazlarsa, çok geçmeden Allah Teâlâ onların başına umumî bir belâ verir"* (İbni Mâce, Fiten 20. Ayrıca bk. 195 numaralı hadis).

Kötülerle birlikte yok edilen bu kimselere, âhirette, öldükleri zamandaki durumlarına göre muamele edilir. Hayatta iken kötülerle mücadele etmişler, kötülüğe göz yummamışlarsa, şüphesiz onlara mükâfatları kat kat fazlasıyla ödenir. 2 numaralı hadiste bu konu üzerinde genişçe durulmuştu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir topluma gelecek olan ilâhî ceza iyi kötü ayırımı yapmadan herkesi kapsar.
2. İyiler âhirette yeniden hayat buldukları zaman iyiliklerinin, yani niyet ve amellerinin karşılığını görürler.
3. İyilerin başına gelen bu ceza, kötülükle yeterince savaşmadıkları içindir.
4. Dünya hayatında kötülerin başına gelecek cezayı hak etmemek için onlardan uzak durmalıdır.

1835- ????? ????? ??? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ?????? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ?? ?????????? ? ?????? ?????? ????????? ? ????????? ????????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? .

??? ?????? : ???????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??? ????????? .

??? ?????? : ????????? ???? ????????? . ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ??????? ????????? ??????? ? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ? ??? : « ??? ???? ?? ??????? ????? ???? ????????? » ???? ????????? .

1835. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mescid-i Nebevî'de Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'in hutbe okurken dayandığı bir kütük vardı. Mescide minber konulduğu (artık Resûlullah hutbesini orada okumaya başladığı) zaman bu kütüğün, doğumu yaklaşmış deve gibi inlediğini duyduk. Bunun üzerine Peygamber*sallallahu aleyhi ve sellem* minberden indi, elini kütüğün üzerine koyunca sesi kesildi.

Buhârî, Menâkıb 25

Bir başka rivayet şöyledir: Cuma günü gelip de Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* minberin üzerine oturunca, yanında Resûlullah'ın hutbe okuduğu hurma kütüğü ikiye bölünüyormuş gibi haykırdı.

Buhârî, Büyû' 32

Bir başka rivayet şöyledir: Kütük çocuk gibi bağırdı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* aşağı inerek onu tutup kucakladı. Kütük de teskin edilmeye çalışılan bir çocuk gibi yavaş yavaş sükûnet buldu. Hz. Peygamber:

"Dinlediği zikirden mahrum kaldığı için ağladı" buyurdu.

Buhârî, Menâkıb 25

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in mescidi pek sade idi. Damı hurma dallarıyla örtülü, zemini kum ve topraktı. Yağmur yağdığı zaman sular içeri akar, namaz kılan sahâbîlerin alınları çamurlanırdı. Bu kadar sade olan Mescid-i Nebevî'nin minberi de o ölçüde sade olup kuru bir hurma kütüğünden ibaretti. Daha doğrusu Allah'ın Resûlü hutbe okurken bu kütüğe dayanıp yaslanırdı. Ensardan bir kadın veya erkek:

- Yâ Resûlallah! Sana bir minber yapsak olmaz mı? diye sordu. O da:

- Olabilir, dedi. Bazı rivayetlere göre o hanım veya erkek sahâbî, marangoz olan kölesine üç basamaklı bir minber yaptırdı. Onu getirip Mescid-i Nebevî'ye koydular. Bu minberin Peygamber Efendimiz'in arzusu üzerine yapıldığı da rivayet edilmektedir. Bir cuma günüydü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ilk defa minbere çıkıp hutbe okumaya başlayınca, hurma kütüğünden bir inilti, bir ağıt sesi duyuldu. Herkes bu iniltiyi kendisinin o andaki anlayışına ve duyuşuna göre yorumladı. Kimi bu sesi doğumu yaklaşmış bir devenin iniltisine, kimi iki parçaya bölünen bir şeyin sesine, kimi de ağlayan bir çocuğun hıçkırığına benzetti. Allah'ın zikrini yakından duyma zevkinden, Resûlullah'ın mübarek vücuduna temas etme hazzından mahrum kalan ve bu yüzden ağlayıp inleyen kütüğün hali, Resûl-i Ekrem Efendimiz'i duygulandırdı. Minberden indi ve onu kucaklayarak teskin etti. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm*, *"Eğer onu kucaklamasaydım, kıyamet gününe kadar inleyecekti"* buyurdu (Dârimî, Mukaddime 6). Daha sonra bu duygulu kütük Resûlullah'ın emri üzerine toprağa gömüldü.

Resûlullah'ın hasretine dayanamayarak ağlayan kütük olayı, yüzlerce sahâbînin huzurunda meydana gelmiştir. Bu sebeple, olayla ilgili hadis, âlimlerimiz tarafından mütevâtir yani en sağlam ve en güvenilir rivayet olarak kabul edilmiştir.

Tâbiîn neslinin büyük âlim ve zâhidi **Hasan-ı Basrî** hazretleri, bu hadisi rivayet ettikten sonra etrafındakilere şöyle derdi:

- Ey müslümanlar! Kütük bile Resûlullah hasretiyle inliyor, onu özlüyor. Resûlullah'a kavuşmayı arzu eden kimselerin onu daha çok özlemesi gerekmez mi? (Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, II, 559).

Burada, *Tecrid Tercemesi*'nin aziz mütercimlerinden **Babanzâde Ahmed Naim Bey**'in Resûlullah muhabbetini pek güzel dile getiren şu duygu dolu uyarısını ibretle okuyalım:

"Cenâb-ı Hakk'ın elçisi, hidâyet önderi Muhammed Mustafâ*sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'i cansız bir varlık bu derece özlerse, o saf nûrun eşsiz güzelliğini görmek için Allah'ın birliğine inanan bir mü'min acaba ne kadar hasret duymalıdır? Varın kıyas edin! Ve ibret alın!" (*Tecrid Tercemesi*, III, 79).

Demekki Allah Teâlâ kudretinin alâmetlerini seçkin insanlara göstermek istediği zaman, cansız dediğimiz varlıklarda bile canlılardakine benzer asil ve üstün duygular yaratmakta ve böylece onların derin imanını kat kat artırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu olay Resûlullah Efendimiz'in mûcizelerinden biridir.
2. Pek çok sahâbînin huzurunda cereyan eden bu olayı dile getiren hadîs-i şerîf, en çok bilinen mütevâtir rivayetlerden biridir.
3. Bir kütük bile Resûlullah'ın hasretine dayanamadığına göre, ümmetinin ona daha çok hasret duyması gerekir.

1836- ???? ??? ?????????? ?????????? ????????? ??? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???: ?? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ???????????? ? ????? ???????? ???? ??????????? ? ??????? ??????? ???? ???????????? ? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ???? » ????? ??? ? ???? ???????????? ?????????? .

1836. Ebû Sa'lebe el-Huşenî Cürsûm İbni Nâşir *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ihmal etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o sınırları aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de unuttuğu için değil size olan merhameti sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp kurcalamayın."

Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, 184. Ayrıca bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 115

Açıklamalar

Hadisimizde Cenâb-ı Hakk'ın kullarına yönelik emir ve yasakları başlıca dört ana başlık altında özetlenmiştir. Bunlardan birincisi**farzlardır.** Farz; yapanın sevap kazandığı, yapmayanın ceza gördüğü bir ibadet türüdür. Zira farzların yapılması Allah tarafından kesin bir dille emredilmiştir. Meselâ iman, namaz, zekât birer farzdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz farzlara son derece dikkat edilmesini, onların mutlaka yerine getirilmesini, hatta kusursuz bir şekilde ifa edilmesini tavsiye buyurmaktadır.

İkincisi; bazı sınırlar konularak belirlenen, yaklaşılması, aşılması, aykırı davranılması yasaklanan hususlardır. Bunu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz: Kur'ân-ı Kerîm'de oruç tutmak isteyen kimsenin imsâk vaktine kadar yiyip içebileceği, o andan itibaren iftar saatine kadar kesinlikle bir şey yemeyeceği, eşiyle beraber olamayacağı gibi hususlar belirtildikten sonra **"Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır; sakın onlara yaklaşmayın"** [Bakara sûresi (2), 187] buyurulmaktadır. Ayrıca Allah'ın koyduğu sınırları aşan kimselerin birer zâlim olduğu da belirtilmektedir [Bakara sûresi (2), 229]. Sabah namazının farzının iki, akşamın üç, öğle, ikindi ve yatsının farzlarının dörder rek'at olarak belirlenmesi de böyle bir sınırlamadır. Onun da kesinlikle delinmemesi gerekmektedir.

Üçüncüsü **haramlardır.** Zina, adam öldürme, kendiliğinden ölen hayvanların etini yeme, kan içme fiilleri Allah Teâlâ tarafından kesinlikle yasaklanmış davranışlar yani haramlardır. Bunlar da açıkça bellidir.

Dördüncüsü de Allah Teâlâ'nın bildirmeyi unuttuğu için değil, bildirdiği takdirde kullarının zorlanacağını bildiği için bu farzdır, bu helâldir, bu haramdır diye açıklamadığı hususlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunların hükmünü öğrenmek için, özellikle kendisi hayatta iken ve daha sonraki devirlerde, inceden inceye araştırılıp kurcalanmasını doğru bulmamıştır.

Hz. Peygamber hayatta iken fazla kurcalanması halinde bunların helâl iken haram kılınması veya onlara bazı sınırlamalar getirilmesi ihtimali vardı. Günümüzde de, meselâ yenilmesinin helâl mi, haram mı olduğu açıkça belirtilmeyen şeyleri fazla kurcalamak yerine, **"Yerde ne varsa Allah hepsini sizin için yarattı"** [Bakara sûresi (2), 29] âyetini göz önünde bulundurmak suretiyle "Eşyada aslolan ibâhadır" kuralına göre hareket etmek daha uygun bir davranıştır.

Nevevî çok önemli gördüğü bu hadîs-i şerîfi, *Kırk Hadis* adlı eserine otuzuncu hadis olarak almıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her müslüman farzları yapmak, haramlardan kaçınmak zorundadır.
2. Allah Teâlâ'nın belirlediği esaslar, çizdiği sınırlar vardır; bu esaslara ve sınırlara uyulması şarttır.
3. Cenâb-ı Mevlâ kullarına olan merhameti sebebiyle bazı konuları helal, haram gibi kesin şekilde belirlememiştir. "Bilinçli boşluk" veya "rahmet alanı" diyebileceğimiz bu konularda ince eleyip sık dokumak uygun değildir.

1837- ???? ????? ??????? ?? ??? ????? ??? ?????? ? ????????? ??? : ????????? ?? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? .??? ?????? : ???????? ???? ???????

? ????? ???? .

1837. Abdullah İbni Ebû Evfâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yedi gazâ yaptık. O gazvelerde çekirge yedik.

Diğer bir rivayete göre, Resûl-i Ekrem ile beraber çekirge yedik, dedi.

Buhârî, Zebâih ve's-sayd 13; Müslim, Sayd ve'z-zebâih 52. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 22; Nesâî, Sayd ve'z-zebâih 37

Açıklamalar

Hem hadisimizin râvisi Abdullah hem de Ebû Evfâ künyesiyle bilinen babası Alkame İbni Hâlid sahâbî oldukları için, "Allah her ikisinden de razı olsun" anlamında *radıyallahu anhümâ* diye ikisine de dua ettik.

Kısa hal tercümesini 54 numaralı hadiste verdiğimiz ve Kûfe'de 86 (705) yılında en son vefat eden sahâbî diye bildiğimiz bu aziz insan, Resûlullah Efendimiz ile birlikte yedi, bazı rivayetlere göre altı gazvede bulunduğunu ve erzakları tükendiği zaman bazan çekirge yediklerini söylemektedir. Gerçekten de İslâm askerleri bu seferlerde bir çeşit komando eğitiminden geçmişlerdir.

Çekirge yemenin câiz olmadığına dair bazı rivayetler bulunmakla beraber, bu rivayetlerin hepsi zayıftır. Bu konudaki en sağlam hadis budur. Çekirgenin yenebileceğine, hatta kesilmeden yenebileceğine dair İslâm âlimlerinin fikir birliği (icmâ) vardır. Yalnız Mâlikîler çekirgenin kesilmesini gerekli görmüşlerdir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ise çekirgeyi balık gibi kabul etmiş, onun, ölü olarak bulunsa bile yenmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir (Daha fazla bilgi için bk. *Tecrid Tercemesi*, XII, 18-19).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ashâbıyla birlikte savaşlar yapmış, bu savaşlarda bazan çekirge yenilmiştir.
2. Çekirge yemek helâldir.

1838- ????? ??? ???????? ??? ?????? ????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? » ????? ???? .

1838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz."

Buhârî, Edeb 83; Müslim Zühd 63. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 29; İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Efendimiz *aleyhisselâm*, bu hadîs-i şerîfi, Câhiliye devri şâirlerinden Ebû Azze'ye söylemiştir. Asıl adı Amr İbni Abdullah el-Cümahî olan bu Mekkeli şair, Bedir Gazvesi'nde esir alınıp Resûlullah'ın huzuruna getirildiği zaman boyun büküp halini Resûlullah'a arzetti: "Sen de biliyorsun ki, benim fidye verecek malım mülküm yok; çoluğu çocuğu haddinden fazla fakir bir adamım. Şayet lutfeder beni serbest bırakırsan, söz veriyorum artık aleyhinde bulunmayacağım" dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini serbest bırakınca, onu metheden bir de kaside söyledi. Ertesi yıl müşrikler Uhud Gazvesi'ne hazırlanırken, Hz. Peygamber'e söz verdiği için bu savaşa katılmayacağını ifade etti; fakat kendisine vaad edilen maddî imkânlara dayanamayıp savaşa katıldı. Hatta müşrikleri müslümanlarla savaşmaya teşvik eden şiirler söyledi. Ama bu savaşta yine müslümanlara esir düştü. Bağışlanması için dil dökmeye başlayınca, Resûlullah Efendimiz işte bu hikmet dolu hadisi söyleyerek *"Mü'min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz"* buyurdu ve Âsım İbni Sâbit hazretlerine emrederek Ebû Azze'nin boynunu vurdurdu.

Mü'min dikkatli ve uyanık insandır. Kendisine hile yapan, tuzak kuran, kendisini oyuna getirmek isteyenlerin oyununa gelmez. Dikkatsizlik veya tedbirsizlik sebebiyle bir defa aldatılsa bile, ferâsetini kullanarak ikinci defa aynı tuzağa yakalanmaz. Mü'min, halîm selîm bir insandır. Gerektiğinde karşısındakini bağışlar, yapılan kusurları büyütmez. Ama biri kendisini kandırmaya kalkar, o da bunu farkederse, bu defa İslâm'ın izzetini korumak için bu hilekârı bağışlamaz, ona haddini bildirir. Nitekim 642 numaralı hadiste Hz. Âişe annemizden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış, ama Allah'ın bir yasağı çiğnenmişse, bu hareketin cezasını mutlaka vermiştir."* Demek ki müslüman Allah hakkı söz konusu olduğu zaman daha dikkatli ve titiz olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her konuda dikkatli ve uyanık olacaktır. Kendisini aldatmak isteyenlerin oyununa gelmeyecektir.
2. Bir defa yanılmış, aldatılmış, oyuna getirilmiş olsa bile, ikinci defa aynı oyuna gelmeyecektir.

1839- ??????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??? ????????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ??????? ????????? ???? ??????????? ??????? ????? ?????? : ????? ???? ?????? ???? ??????????? ????????? ??? ????? ?????????? ? ??????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ? ??????????? ?????? ???? ????? ?????? ? ??????? ????? ??????? ?? ?????????? ????? ???????? ? ????? ???????? ??????? ??? ? ???? ??? ???????? ??????? ???? ???? » ????? ???? .

1839. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz; onlar için acıklı azâb vardır:

Biri, yolculuk sırasında ihtiyacından fazla suyu olup da onu öteki yolculardan esirgeyen kimse.

Diğeri, ticaret malını ikindiden sonra satarken, onu şu kadar fiyata aldım diye yemin eden, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteri kendine inanan kimse.

Öteki de, bir devlet başkanına dünyalık hatırına biat sözü veren, kendisine para pul verirse sözünde duran, vermezse sözünden cayan kimsedir."

Buhârî, Müsâkât 10, Şehâdât 22, Ahkâm 48, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 171-173. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 60; Tirmizî, Siyer 35; Nesâî, Büyû' 6; İbni Mâce, Ticârât 30, Cihâd 42

Açıklamalar

Hadisimizde üç bahtsız insandan söz edilmektedir. Bunların bahtsızlığı şuradan gelmektedir:

*** Allah Teâlâ kıyamet gününde onlara değer vermeyecek,** kendilerinden hoşnut olduğunu gösteren yumuşak bir üslûpla **konuşmayacak**, belki de kendilerine yüz vermeyecektir.

*** Yüzlerine** merhametle **bakmayacaktır.**

*** Kendilerini** günah kirinden arındırıp **temize çıkarmayacak,** iyiliklerini dile getirip anmayacaktır.

*** Onları acıklı bir azâba uğratacaktır.**

Bir mü'minin şu dünyadaki asıl hedefi Cenâb-ı Hakk'ı kendinden memnun etmek, O'nun rızâsını kazanmak, merhametini elde etmek, lutfu keremiyle günahlarını bağışlatıp cennete ve cemâlullaha kavuşmak, diğer bir ifadeyle cehennemin acıklı azâbından kurtulmaktır. Bunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. Efendimiz'in bu ifadeleri şu âyet-i kerîmeden alınmıştır: **"Allah'a verdikleri sözü, ettikleri yemini az bir bedelle değiştirenlere gelince, onların âhirette bir nasibi olmayacaktır, Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır; onları acı bir azâb beklemektedir"** [Âl-i İmrân sûresi (3), 77].

Bu bahtsız insanların **ilki**, çölde (veya kırda) bulunduğu sırada yanında ihtiyacından fazla su olup da onu diğer yolculardan esirgeyen kimsedir. Onun bahtsızlığının sebebi, Allah'ın kendisine esirgemeden verdiği bir nimeti, kendisinin insanlardan esirgemesidir. Böyle bir hal o kimsenin son derece cimri, üstelik kendinden başkasını düşünmeyen çıkarcı biri olduğunu gösterir ki, bu sıfatlar Cenâb-ı Hakk'ın hiç sevmediği kötü huylardır. Bu sebeple o kimseye kıyamet gününde, mademki sen ihtiyacından fazla suyu benim kulumdan esirgedin, ben de bugün rahmetimi senden esirgiyorum, diyecektir.

İkinci talihsiz insan, âhireti kazanacağı yerde, dünya malı kazanacağım diye insanları aldatmaktan çekinmeyen kimsedir. Bu adam ikindiden sonra, yani akşamın yaklaştığı, pazarın bitmek üzere olduğu, dolayısıyla herkesin bir an önce ihtiyacını temin etmeye çalıştığı bir saatte, bu malı şu kadar fiyata aldım veya ona şu kadar para verdiler de satmadım diye yeminler ederek malına müşteri çekmeye çalışan, gerçek hiç de öyle olmadığı halde müşteriyi kandırmaya gayret eden ve neticede saf insanları kendisine inandıran kötü bir tüccardır. O da bu davranışlarıyla Cenâb-ı Hakk'ın gazabını hak eder; Onun merhametini ve rızâsını kazanamaz.

Üçüncü kötü kişi ise, devlet idaresi gibi önemli bir konuyu menfaatine âlet eden çıkarcıdır. Bu çirkin davranış, memleketimizde daha çok seçimler söz konusu olunca gündeme gelmektedir. Bazı adayların seçmenleri bazı menfaatler karşılığında elde ettiği bilinmektedir. Milletvekili, belediye seçimleri gibi önemli hâdiseler memleketi, din ve devleti doğrudan alâkadar ettiği için, o konularda menfaatin kesinlikle düşünülmemesi, sırf Allah rızâsı için hareket edilmesi gerekir. Kişinin insanca ve müslümanca yaşaması bu seçimlerin isabetli bir şekilde yapılmasına ve işin ehliyetli kişilere teslim edilmesine bağlıdır. Böylesine önemli bir konuda şahsî çıkarını ön planda tutan kişiler, hadisimizin başında buyurulduğu gibi, kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın kendileriyle konuşmamasını, yüzlerine bakmamasını ve neticede kendilerini acıklı azâba uğratmasını hak etmiş olurlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet gününde bazı kimselere değer vermeyecek, onlarla konuşmayacak, hatta onların yüzlerine bile bakmayacak, kendilerini temize çıkarmayacaktır. Bunun tabii sonucu olarak onlar acıklı bir azâba uğratılacaklardır. Bu hadiste onlardan üçü söz konusu edilmektedir.

2. Bunlardan biri, yolculuk sırasında yanında bulunan ihtiyacından fazla suyu diğer yolculardan esirgeyen kimsedir.

3. Bir diğeri, ticaret malını ikindiden sonra, yani pazar yerinde herkesin telâşlı olduğu bir zamanda satarken, müşterileri kandırmak için, ben bu mala şu kadar para verdim diye yalan yere yemin eden kimsedir.

4. Üçüncüsü de bir devlet başkanına, dünya malı karşılığında biat edecek olan kimsedir.

1840- ???????? ?? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ?????? ?????????????? ????????? » ??????? ?? ???? ???????? ? ?????????? ??????? ? ????? : ??????? ? ?????? : ????????? ?????? ? ???? : ??????? . ??????? : ?????????? ???????? ???? : ??????? « ????????? ????? ????? ???? ?????????? ????? ?????? ????????? ? ????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ???? ?????????? ????? ? ???????????? ????? ???????? ????????? » ????? ???? .

1840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır." Ashâb-ı kirâm:

- Ebû Hüreyre! Kırk gün mü? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi. Sahâbîler:

- Kırk yıl mı? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi.

- Kırk ay mı? diye sordular.

- Bir şey diyemem, dedi. (Sonra hadisi şöyle tamamladı)**"Kuyruk sokumu (acbü'z-zeneb) dışında insanın bütün bedeni çürüyüp yok olur. Yeniden yaratılma işi kuyruk sokumundan başlar. Sonra Allah Teâlâ gökten bir su indirir, herkes bitkiler gibi yeniden canlanır."**

Buhârî, Tefsîru sûre (39), 3, (78), 1; Müslim, Fiten 28

Açıklamalar

Bir gün Ebû Hüreyre, kıyamet koptuktan sonra insanın yeniden dirilişi konusunda Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğu bir hadisi rivayet ediyordu. Kâinatta bulunan her şeyin yok olacağı birinci sûr ile, insanların yeniden dirileceği ikinci sûr arasında kırk, bu kadar zaman olduğunu söyledi. *"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır"* sözü kapalı olduğu için, sahâbîler bunun ne kadar bir zaman dilimi olduğunu merak ettiler ve kırk gün mü, kırk yıl mı, kırk ay mı diye sordular. Ancak Ebû Hüreyre hadîs-i şerîfi Resûl-i Ekrem Efendimiz'den böyle müphem bir ifadeyle duyduğu için, kendiliğinden bir yorum getirmeyi doğru bulmadı ve bu konuda bir şey diyemeyeceğini söyledi.

Hadisimizde yeniden diriliş konusunda çok önemli bir bilgi verilmektedir. Toprak, insanın bütün cesedini yiyip tüketecek, ama Efendimiz'in teşbihiyle, bir hardal tanesi gibi olan (Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, III, 28) ve dolayısıyla insan bedeninin çekirdeği sayılan**acbü'z-zeneb** denen kuyruk sokumu çürümeyecektir. Bazı hadislerden öğrendiğimize göre insan acbü'z-zenebden yaratılmıştır; tekrar ondan diriltilip hayat bulacaktır (Müslim, Fiten 142). Kâinattaki her şeyin çürüyüp tükeneceğini, bu sebeple acbü'z-zenebin de çürüyüp yok olacağını söyleyen âlimler vardır. Onlara göre acbü'z-zeneb, uzun süre çürümeden durduğu ve en son çürüyen uzuv olduğu için hiç çürümeyeceğinden bahsedilmiştir.

Acbü'z-zenebin hiç çürümeyeceğinden bahseden hadisler son derece güvenilir ve sağlamdır. Bu hadisleri zâhirî mânalarıyla kabul etmek istemeyenlerin ise hiçbir geçerli delili yoktur. Demek oluyor ki, İsrâfil*aleyhisselâm*'ın sûra üflemesiyle bu kâinatta var olan her şey yok olup gidecek, bazı rivayetlerde daha açık olarak belirtildiği üzere, kırk yıl sonra gökten bir nevi hayat suyu yağacak ve sûra ikinci defa üflenecek, bu sesi duyan bütün insanlar, bir hardal tanesini andıran kuyruk sokumu kemiğinden bitkiler gibi yeniden diriltileceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük meleklerden olan İsrâfil'in sûra birinci üflemesiyle bütün kâinât yok olacaktır.

2. Muhtemelen kırk yıl sonra, Allah Teâlâ'nın yağdıracağı bir nevi hayat suyunun ardından İsrâfil sûra ikinci defa üfleyecek, o zaman bütün insanlar, kuyruk sokumu demek olan acbü'z-zenebdeki küçücük bir kemikten, bitkiler gibi yeniden diriltileceklerdir.

1841- ???????? ????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???????? ????????? ????????? ? ?????? ?????????? ??????? : ????? ?????????? ? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????????? ????? ?????? ????????? : ?????? ??? ????? ? ??????? ?? ?????? ?????? ????????? : ???? ???? ???????? ? ?????? ???? ????? ????????? ????? : « ????? ?????????? ???? ?????????? ? » ???? : ?? ???? ??? ?????? ?????? ? ????? : « ???? ????????? ?????????? ?????????? ????????? » ?????: ?????? ?????????? ? ????? : ???? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????????? ???????? » ????? ???????? .

1841. Yine Ebû Hüreyre şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yerde sahâbîlerle konuşurken bir bedevî çıkageldi ve:

- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Bunun üzerine sahâbîlerden biri:

- Bedevînin sorusunu duydu, fakat soruyu beğenmedi, dedi. Bir başkası da:

- Hayır, soruyu duymadı, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* konuşmasını bitirince:

- **"Kıyamet hakkında soru soran nerede?"** buyurdu. Bedevî:

- Buradayım, Yâ Resûlallah! dedi.

- **"Emanet zâyi edildiği zaman kıyameti bekle!"** buyurdu. Bedevî:

- Emanet nasıl zâyi olacak? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **"Emanet ehil olmayan kimseye verildiği zaman kıyameti bekle!"** buyurdu.

Buhârî, İlim 2, Rikak 35. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 361

Açıklamalar

Bir âlime soru sormanın da bir edebi vardır. En azından onun sözünü bitirmesini beklemek, şayet zamanı ve durumu müsaitse soru sormak gerekir. Hadisimizdeki bedevî böyle bir edebe riayet etmediği için Peygamber *aleyhisselâm* ona hemen cevap vermeyip konuşmasına devam etmiştir. Onun bu tutumu mecliste bulunan bazı kimseleri de meraklandırmış, "Soruyu duymadı; hayır duydu, ama soruyu beğenmedi" gibi kendi aralarında konuşmalarına meydan vermiştir.

Bu olayda Resûl-i Ekrem Efendimiz'i bir hoca, kendisine kıyamet hakkında soru soran bedevîyi de bir talebe gibi düşünmek ve onlar arasındaki bu

görüşmeyi hoca-talebe münasebeti açısından değerlendirmek mümkündür.

Bedevîler, medeniyetten uzakta, çölün sıkıntılarına karşı hayat mücadelesi veren insanlardır. İçinde yaşadıkları zor hayat şartları onların davranışlarına da akseder. Hadisimizdeki bedevînin bir toplulukta konuşma ve soru sorma edebini bilmemesi, Efendimiz'e daha sözünü tamamlamadan soru sormaya kalkması, onun belki de bir başka şahsın sorusunu cevaplandırdığını düşünmemesi bunu göstermektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bedevîye bu kabalığından, yol ve yöntem bilmemesinden dolayı kızmaması, onun zarâfetini ve insanları anlayışla karşıladığını ortaya koymaktadır. Bedevînin bu yersiz ve zamansız sorusuna hemen cevap vermeyip zamanı ve sırası gelince kendisine söz hakkı vermesi, dolaylı ve nâzikâne bir eğitim tarzıdır. Bir defasında adamın biri, kâmet getirildiği ve farz namaza durulacağı sırada Peygamber Efendimiz'e soru sordu. Soru, uygun olmayan bir zamanda sorulduğu için Allah'ın Resûlü ona cevap vermedi. Namazı kıldırınca, soru soranı yanına çağırdı ve sorusuna cevap verdi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sorunun önemine ve soru soranın durumuna göre de farklı tutumlar izlemiştir. 608 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Ebû Rifâ'a *radıyallahu anh* Resûlullah'ın tam da hutbe okuduğu sırada mescide girmiş ve önce, **İslâmiyet'i bilmediğini ve dini öğrenmek istediğini** söylemişti. O zaman Resûl-i Muhterem Efendimiz hutbeyi bırakmış, minberden aşağı inerek onu karşısına almış, sorusunu cevaplandırdıktan sonra tekrar minbere çıkarak hutbesini tamamlamıştı.

Hadisimizdeki ikinci önemli mesele, **kıyametin** ne zaman kopacağı sorusunun cevabıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda sorulan sorulara, kıyametin ne zaman kopacağını kendisinin de bilmediğini kesinlikle belirtmiş, bununla beraber kıyametin alâmetleri hakkında bilgi vermiştir. Bu cevapların bir kısmı deccâlin çıkması, güneşin batıdan doğması gibi fizikî alâmetler, bir kısmı da dindarlığın zayıflaması türünden ahlâkî alâmetlerdir. Hadisimizde zikredilen alâmet de ahlâkî alâmetlerden biridir. **Emanetin ehil olmayan kimseye verilmesi,** her şeyin çığırından çıkması anlamına gelmektedir. Bilgiye ve liyâkate değer verilmediği zaman, işler ehil olmayan kişilere bırakılmış olur. Onlar da üstlendikleri işi gerektiği şekilde yürütemeyecekleri için her şeyin düzeni kısa sürede bozulur.

Hadisimizde sözü edilen kıyamet, öncelikle dünyanın sonu demek olan büyük kıyamettir. Büyük kıyametin şartlarını hazırlayacak ve dünyanın defterini dürecek olan küçük kıyametlerdir. Meselâ bir şirketin, bir hükümetin, bir devletin işleri yetersiz, yetkisiz, sorumsuz ve Allah'tan korkmayan insanlara bırakılınca, o şirket, o hükümet, o devlet kısa sürede yıpranır, tükenir ve yıkılır. Bu kabil olayların yaygınlık kazanmasıyla da dünya yıkılır gider.

Emanet konusu 201-204 numaralı hadislerin bulunduğu "Emaneti Yerine Getirme" bahsinde geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âlim, kendisine soru soran kimseyi herhangi bir kusurundan dolayı azarlayıp incitmemelidir.
2. Soru yersiz ve burada olduğu gibi net bir cevabı bulunmayan bir soru bile olsa, uygun bir cevap vermelidir.
3. Soru sormak için uygun zamanı kollamalı ve sırasının gelmesini beklemelidir.
4. Kendisine verilen cevabı yeterince anlamayan ve tatmin olmayan kimse tekrar sormalıdır.
5. Kıyametin kopmasını hazırlayan şartlar vardır. Bunlardan biri de işlerin ehil olmayan kişilere, yetkisiz ve sorumsuz kimselere bırakılmasıdır.

1842- ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ?????? ? ????? ???????? ???????? ? ???? ???????? ???????? ??????????? » ????? ?????????? .

1842. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İmamlar sizin için namaz kılarlar; eğer eksiksiz kıldırırlarsa hem size hem de onlara sevabı vardır; şayet hata ederlerse, size sevap, onlara da ceza vardır."

Buhârî, Ezân 55. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 355, 537

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen **imamlar,** hem namaz kıldıran imamlar hem de valiler ve emirlerdir. Zira bugün namazı cami görevlileri kıldırsa bile, bu iş öncelikle devlet yöneticilerinin görevidir. Şu hadîs-i şerîf konumuza açıklık getirmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Benden sonra birtakım valiler sizin işlerinizi üstleneceklerdir. Onların hakka ve hakikate uyan sözlerini dinleyiniz ve itaat ediniz.* ***Arkalarında da namaz kılınız.*** *Eğer iyi davranırlarsa kendi lehlerinedir; şayet fena davranırlarsa aleyhlerinedir"* (Dârekutnî, *Sünen,* 'Îdeyn, Sıfatü men tecûzü's-salâtü meahû ve's-salâtü 'aleyh, [II, 55]).

Namazı şartlarına uygun olarak "eksiksiz kıldırmak" diye tercüme ettiğimiz "esâbû" kelimesini, **namazı vaktinde kıldırmak** diye anlayanlar da olmuştur. Nitekim bazı Emevî halifeleri namazları vaktinden çok sonraya bırakırlardı. Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde *"Benden sonra başınıza gelecek olan bazı emirler namazları vaktinden sonraya bırakacaklardır"* diye durumu haber verdikten sonra, namazı (evde veya camide) vaktinde kılmayı tavsiye buyurmuş, şayet cemaat camiden ayrılmadan önce emir gelip de namaz kıldıracak olursa, "Niye valinin veya emirin arkasında namaz kılmıyorsun?" diye bir fitne çıkmaması, için aynı namazın bir de onunla kılınmasını tavsiye etmiş ve bu ikinci namazın nâfile olacağını belirtmiştir (Müslim, Mesâcid 26, 238, 241, 243, 244; Nesâî, İmâmet 55). Hadisin tercümesindeki "hata ederlerse" sözü de yukarıda anlatılan duruma göre, namazı bilerek veya yanılarak eksik kıldırırlarsa veya vaktinde kıldırmayıp geciktirirlerse şeklinde anlaşılmalıdır.

Demek oluyor ki, imamın hatası cemaate yansımamaktadır. Cemaat imamın hangi hususta kusurlu olduğunu bilmediği ve bu sebeple de telâfi imkânı bulamadığı hususlarda sorumlu değildir. Şayet imama uyan kimse onun hatasını görmüş ve bu hatadan dolayı namazın sahih olmadığı kanaatine varmışsa, Hanefiler'e göre o namazı iade etmesi gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmamın namazı, cemaatin namazı demektir.
2. İmamlar namazı tam ve kusursuz kıldırırlarsa, sevabı hem imama hem cemaate olur. Şayet imam kusur işlemişse, bundan dolayı cemaat sorumlu

olmaz.

3. İmamlık, büyük sorumluluğu gerektirir.

1843- ???????? ??? ?????? ????? : { ???????? ?????? ??????? ????????? ????????? } ????? : ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?? ?????????? ?? ?????????? ?????? ?????????? ?? ????????? .

1843. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*:

"Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz" âyetini okudu ve onu şöyle açıkladı:

İnsanların diğer kimselere en hayırlı ve faydalı olanları, bazı şahısları boyunlarından zincire vurulmuş olarak (İslâm toplumuna) getiren kimselerdir. Sonra o getirdikleri esirler İslâmiyet'i kabul ederler.

Buhârî, Tefsîru sûre (3), 7

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1844- ???????? ??? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ?????????? ????????? ?? ?????????? » ??????? ???????? . ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ??????? ????? .

1844. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülen kimselerden hoşnut olur."

Buhârî, Cihâd 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 114

Açıklamalar

Birinci hadîs-i şerîfte Allah rızâsı için cihad ederek insanların hidayetine vesile olmanın önemi, ikincisinde de müslümanlarla yaptıkları savaşta onlara esir düştükten sonra İslâmiyet'in yüceliğini görerek müslüman olmanın değeri ortaya konmaktadır.

Birinci hadiste, Ebû Hüreyre'nin sözü imiş gibi görünen açıklamanın esasen onun sözü olmadığı; bunun, ikinci hadiste okuduğumuz Resûlullah Efendimiz'in sözünün, Ebû Hüreyre'nin ifadesine bürünmüş şekli olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanların en faydalısı, insanlara faydalı olandır. Şüphesiz bu böyledir. İyi ama insanlara faydalı olmak için yapılması gereken en iyi şey nedir? İşte birinci hadisimiz bunun cevabını ortaya koymaktadır: Onların hidâyetine yani doğru yolu bulmasına vesile olmaktır. Çünkü hayatın gayesi Allah'a giden yolu bulmak, o yolda yürümek ve böylece Allah'ın rızâsını elde etmektir. Bu en önemli işe vesile olan kimse veya kimseler de şüphesiz en hayırlı ve en faydalı insanlardır. "Hayra Öncülük Etmek" bahsinde muhtelif örneklerini gördüğümüz ve 177 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Hz. Ali'ye *"Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere (dünyanın en değerli şeylerine) sahip olmaktan daha hayırlıdır"* buyurduğunu okuduğumuz üzere, insanları Allah yoluna çağıran kimse en faydalı işi yapmış olur.

"Allah Teâlâ boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülen kimselerden hoşnut olur" ifadesi, yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere mecâzî bir anlatımdır. İslâmiyet'i tanımayan, Allah'ın hoşnut olduğu ve kullarının benimsemesini istediği yegâne dinin İslâm olduğunu bilmeyen kimselerin müslümanlarla çarpışması, onlara esir düşüp zincirlere vurulması gayet tabiidir. Sonra kendilerini esir eden kimseler vasıtasıyla hidayete eren, böylece hem Allah'tan başkasına kul köle olmaktan kurtulan hem de dünyayı tanıyarak ona mânen köle olma zilletinden kurtulan kimse, Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanır ve onun lutfuyla cennete kavuşur. "Boyunlarından zincire vurulmuş olarak cennete götürülmek" şeklindeki mecâzî ifadeyle anlatılmak istenen işte bu gerçek kurtuluştur.

Bu iki hadiste sergilenen manzara, okula zorla ve ağlayarak giden, fakat daha sonra doğru okumanın verdiği bahtiyarlığı farkedip mutlu olan insanın halini hatırlatmaktadır. Şüphesiz doğru yola ileten sadece Allah'tır. Şayet O dilerse, hidâyet mıknatısıyla kulunu en berbat şartlar altından çekip alır ve hadisimizde anlatıldığı üzere onu zorla cennete götürür.

İkinci hadise çok farklı mâna veren âlimler de olmuştur. Onlara göre bu hadiste anlatılan kimseler, düşmanla savaşarak onlara esir düşen, zincire vurularak götürülen ve bu durumda iken ölen veya öldürülen müslümanlardır. Allah için savaşıp düşman eline esir düşen ve o durumda ölen veya düşman tarafından öldürülen kimselerden Allah Teâlâ'nın hoşnut olacağı bellidir. Bu hadise birinci hadis ışığında bakıldığı zaman, meselenin daha önce açıkladığımız şekilde anlaşılması gerektiği görülür.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm ile onların izinde gidenler, insanların iyiliği için yaratılmış en hayırlı ümmettir.
2. İnsanların en faydalısı, başkalarının doğru yolu bulmasına vesile olan kimselerdir.
3. Allah Teâlâ, gerçeği görüp İslâmiyet'i kabul eden kimselere cennetini ikrâm eder.

1845- ??????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ????????? ??? ?????? ?????????? ? ??????? ????????? ??? ?????? ????????? » ?????? ????? .

1845. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın bir beldede en beğendiği yer oranın mescitleri, bir beldede en sevmediği yer de oranın çarşı-pazarıdır."

Müslim, Mesâcid 288

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1846- ?????? ????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ???? : ??? ????????? ??

?????????? ?????? ???? ???????? ???????? ? ???? ????? ???? ???????? ??????? ? ????????? ?????????? ??????????? ? ?????? ??????? ????????? . ????? ???? ???? .

???????? ??????????? ?? ????? ???? ????????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ? ???? ????? ??? ??????? ??????? ? ?????? ????? ??????????? ????????? » .

1846. Selmân-ı Fârisî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Şayet yapabiliyorsan, çarşı-pazara ilk giren ve oradan en son çıkan kimse sen olma! Çünkü orası şeytanın savaş alanı olup bayrağını oraya diker.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 100

Berkânî *Sahîh*'inde bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

Selmân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Çarşı-pazara ilk giren ve oradan en son çıkan sen olma! Şeytan orada yumurtlar ve orada yavru çıkarır."

Açıklamalar

Allah Teâlâ'ın en fazla sevdiği yerlerin mescidler olmasının sebebi, bu mübarek yerlerin sırf O'nun rızâsını kazanmak için samimiyetle yapılan binalar olmasıdır. Bu tertemiz mekânlar müslümanların yine ihlâsla, samimi duygularla ibadet etmelerine, kâinatın Rabbine kulluklarını arzetmelerine vesile olduğu için son derece değerli yerlerdir. Cenâb-ı Hakk'ın mescidleri sevmesi demek, bu mübarek yerlerde kendisine ibadet niyetiyle bulunan kullarına hayır dilemesi, onların dünya ve âhiret bahtiyarlığını arzu buyurması demektir.

Çarşı-pazarların Cenâb-ı Hakk'ın beğenmediği yerler olmasının en önemli sebebi, oraların birtakım insanlara hep dünyayı hatırlatması, dünyayı ön plana çıkarması ve adeta Allah'ı, âhireti unutturmasıdır. Dünyanın simgesi olan bu mekânlarda insanların, çıkarları uğrunda her türlü yalanı rahatlıkla söylemesi, Allah'tan korkmadan birbirlerini aldatmaya çalışmasıdır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz çarşı-pazarı savaş meydanına benzetmiştir. Çünkü buradaki insanların çoğunun hedefi, her ne pahasına olursa olsun dünyalık kazanmaktır. Dünyalık uğrunda her türlü ahlâksızlığı mübah gören bu kimselerin, keselerini doldurma uğrunda yapmayacakları şey yoktur.

İnsanların bu mekânlarda mânevî değerleri bir yana atmalarının, dünyalık kazanmak için ahlâk dışı her davranışı rahatlıkla yapmalarının sebebi şeytandır, şeytanın tahrikleridir, onları bu yola sevketmesidir. Peygamber *aleyhisselâm* çarşı-pazarı kinayeli ifadelerle **şeytanın savaş alanı, bayrağını diktiği yer, yumurtladığı ve yavru çıkardığı mahal** olarak göstermekle işte onun bu iğvâsına, baştan çıkarmasına, diğer bir ifadeyle başarısına işaret etmiştir.

Şeytan ve yardımcıları binbir hile ve tuzaklarıyla çarşı ve pazarlarda insanı baştan çıkardıkları için Allah Teâlâ bu mekânları sevmez. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz saflığı, temizliği, kimsesizliği ve hele İslâm uğrunda çektiği çileler sebebiyle kendisini sevip takdir ettiği sahâbîsi Selmân-ı Fârisî'ye, elinden geliyorsa, şeytanların kol gezdiği bu sakıncalı bölgeye kendisini ilk atan ve adeta orada bulunmaktan hoşlanıyormuş gibi davranarak oradan en son çıkan sen olma, diye tavsiye buyurmuştur. Çarşı-pazara helâl rızık kazanmak, elde edeceği kazancı Allah yolunda harcamak için gelen kimseler için hadisimizde herhangi bir yasaklama söz konusu değildir. Şeytan ve avaneleri böyle iyi niyetli kişilere hiçbir zarar veremez. Bununla beraber iyi niyetli müslüman tüccar çarşı-pazarda şeytanların varlığını unutmamalı, onların tuzağına düşmemeye dikkat etmeli, kendisini aldatmalarına hiçbir şekilde fırsat vermemeli, bunun için de bedeni çarşı-pazarda, ama gönlü camide olmalıdır.

Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî'nin, ikinci hadisin farklı bir rivayetini *es-Sahîh* adlı eserinden aldığı Ebû Bekir el-Berkânî, 425 (1034) tarihinde vefat etmiş olan titiz bir hadis ve fıkıh âlimiydi. Hadis ilmine karşı beslediği sevgi o kadar fazla idi ki, bu sevgisinin Allah sevgisine gölge düşürmesinden endişe eder, bu aşırı derecedeki hadis sevgisinin mûtedil hâle gelmesi için kendisine dua edilmesini isterdi. Allah ona rahmet eylesin.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cami ve mescidlerde ibadet için bulunan kullarının hayrını ve iyiliğini diler.
2. Çarşı-pazarda dünyalık uğrunda insanları aldatan ve yalan söyleyen kimselerin hayır ve iyiliğini dilemez.
3. Meslekleri icabı çarşı-pazarda bulunan kimseler Allah'ı ve âhireti unutmamalı, kendisi çarşıda bulunsa bile kalbi mescide yani Allah'a bağlı olmalıdır.
4. Bir kimse insanları aldatmasa bile, başkalarının ahlâk dışı davranışlarda bulunduğu çarşı-pazarda gereğinden fazla kalmamalıdır.
5. İslâmiyet helâl kazancı ve ticareti teşvik eder; çarşı-pazarda boşu boşuna vakit geçirmeye karşıdır.

1847- ????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? : ?????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ? ????? : « ?????? » ????? ??????? : ??????? ???? : ?????????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? : ?????? ?????? ? ????? ????? ???? ?????? : { ????????? ?????????? ?????????????? ????????????} [???? : 19] ? ?????? ????? .

1847. Âsım el-Ahvel'den rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Sercis *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Yâ Resûlallah! Allah seni bağışlasın, dedim. O da:

- **"Seni de bağışlasın"** buyurdu.

Âsım el-Ahvel dedi ki, Abdullah İbni Sercis'e:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin için böyle mağfiret diledi mi? diye sordum.

- Evet, senin için de mağfiret diledi, dedi ve şu âyet-i kerîmeyi okudu:

"(Habîbim!) **Hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!"**

Müslim, Fezâil 112

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi olan sahâbî Abdullah İbni Sercis*radıyallahu anh* hakkında 975 numaralı hadiste kısa bilgi verilmişti. Onunla yukarıda görüldüğü şekilde konuşan Âsım el-Ahvel ise (ö. 142/759) güvenilir tâbiîn muhaddislerinden biridir. Âsım bir gün Abdullah İbni Sercis'e Resûlullah Efendimiz'i görüp görmediğini veya nasıl gördüğünü sormuş olmalı ki, Abdullah ona Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördüğünü, hatta onunla et ve ekmek, (bir rivayete göre tirit) yediğini söyledi. Sonra aralarında geçen yukarıdaki konuşmayı anlattı. Daha sonra Resûlullah'ın arka tarafına dolandığını ve iki omuzunun arasındaki **peygamberlik mührü**ne baktığını belirtti (Müslim, Fezâil 112).

Muhterem sahâbî Abdullah İbni Sercis, Peygamber duası almanın pek güzel bir yolunu bulmuş. Verilen bir selâma, yapılan bir duaya en azından aynıyla karşılık vermenin bir İslâm edebi olduğunu bildiği için, Allah'ın Resûlü'ne, "Allah seni bağışlasın" diye dua etmiş, ondan *"Seni de bağışlasın"* karşılığını almış ve böylece maksadına ulaşmıştır. Bu olayı kendisine anlattığı talebesi Âsım el-Ahvel, Peygamber duası almanın bir insan için ne büyük bir meziyet ve fazilet olduğunu çok iyi bildiği için hocasına:

- Gerçekten Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* senin için böyle mağfiret diledi mi? diye sormuş; Efendimiz'in genç sahâbîlerinden biri olan Abdullah, kendisinin bir zamanki halini hatırlatan bu genç talebesini sevindirmek için olmalı ki:

- Evet, senin için de mağfiret diledi, diyerek yukarıdaki âyet-i kerîmeyi okumuştur. Bu âyette Allah Teâlâ Resûlü'ne:

"(Habîbim!) **Hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!"** [Muhammed sûresi (47), 19] buyurmaktadır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her vesileyle ümmetinin bağışlanmasını dilediğini, onların âhirette bahtiyar olmalarını cânü gönülden istediğini bilmekteyiz. Bu âyet-i kerîme ona bu görevin Allah Teâlâ tarafından verildiğini, dolayısıyla bizim hem dünya hem de âhirette bahtiyar olmamızı herkesten önce yüce Rabbimiz'in arzu buyurduğunu açıkça göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz'e ümmetinin bağışlanması için dua etme görevini Allah Teâlâ vermiştir.
2. Allah Teâlâ ona bu görevi yüklemek suretiyle hem kendisine verdiği değeri göstermiş hem de onun ümmetine duyduğu sevgi ve merhameti ortaya koymuştur.
3. Peygamber *aleyhisselâm*, kendisine dua eden birine aynı şekilde dua ile karşılık vermek suretiyle bize bir İslâm edebi öğretmiştir.
4. Büyüklere dua etmek suretiyle onların duasını almak, "Bize dua ediniz" demekten daha akıllıca bir harekettir.

1848- ?????? ??? ???????? ????????????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????????? ??????? : ???? ???? ???????? ???????? ??? ?????? » ????? ??????????? .

1848. Ebû Mes'ûd el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İlk peygamberlerden itibaren halkın hatırında kalan bir söz vardır: Utanmadıktan sonra dilediğini yap!"

Buhârî, Enbiyâ 54, Edeb 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 6; İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

Bu hadis, hayâ dediğimiz utanma duygusunun ilk insandan beri var olduğunu, ilk peygamberlerden itibaren bu duygunun önemi üzerinde durulduğunu, peygamberlere verilen bir kısım ilâhî emirler çağların değişmesiyle değişebildiği halde, utanma duygusu hakkındaki ilâhî buyruğun hiç değişmediğini, aksine her peygamberin bu duygu üzerinde ısrarla durduğunu göstermektedir.

Bir atasözü halinde nesilden nesile aktarılarak gelen *"Utanmadıktan sonra dilediğini yap!"* hikmeti, utanma duygusunun insanı fenalıklara dalmaktan alıkoyduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Şu halde Allah'tan ve insanlardan utanan bir kimsenin, nefsinin istediği her hareketi yapması mümkün değildir. Utanma duygusuna sahip olmayan bir kimsenin ise önünde hiçbir engel yoktur; dolayısıyla öyle bir kimse her türlü çirkinliği kolayca yapabilir.

"Utanmadıktan sonra dilediğini yap!" sözü, yukarıda belirtildiği şekilde, hayâ duygusundan yoksun olan birinin her şeyi yapabileceğini ifade etmektedir. Bu sözü bir tehdit olarak anlamak da mümkündür. O takdirde bu söz, "İstediğin fenalığı yap bakalım; bir gün bunların hesabını tek tek vereceksin" anlamına gelmektedir. Bir diğer mânası da, "Yapacağın işe iyi bak! Şayet bu iş Allah'tan ve insanlardan utanılacak bir şey değilse, onu gönül hoşluğu ile yap! Eğer yaptığın takdirde Allah'tan ve insanlardan utanacaksan, onu kesinlikle yapma!" demektir. Bu sonuncu mânasıyla bu söz insana bir davranış ölçüsü vermektedir. Yapılacak bir iş, neticede insanın utanmasına yol açacaksa ondan sakınmalıdır. Utanılacak bir durum mevcut değilse, onu yapmakta herhangi bir sakınca yoktur.

682-685 numaralı hadislerin bulunduğu "Utanma Duygusu, Değeri ve Bu Duyguya Sahip Olmaya Teşvik Etmek" bahsinde konu ayrıca işlenmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Utanma duygusu iyi ile kötüyü, haram ile helâli birbirinden ayırmada önemli bir ölçüdür.
2. Utanmayan bir kimse, her türlü fenalığı çekinmeden yapabilir.
3. Sağlıklı bir toplum için utanma duygusuna sahip insanlar yetiştirme gereği vardır.
4. Hayâ denilen utanma duygusu, bütün peygamberlerin, ümmetlerine öğretip tavsiye ettiği ilâhî kaynaklı bir özelliktir.

1849- ?????? ????? ????????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ??????????? ?? ????????? » ????????? ??????? .

1849. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek hesap, kan dâvalarıdır."

Buhârî, Diyât 1, Rikak 48; Müslim, Kasâme 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 8; Nesâî, Tahrîmü'd-dem 2; İbni Mâce, Diyât 1

Açıklamalar

İnsanoğlu kıyamet gününde başlıca iki bakımdan hesaba çekilecektir. Birincisi Allah ile kul arasındaki hesaptır. Bu hesapların ilki **namazdır** (Ebû Dâvûd, Salât 145; Tirmizî, Salât 188). İkincisi de kul hakkı dolayısıyla vereceği hesaptır. Bu türde görülecek hesapların ilki ise **kan davasıdır.**

Kan dâvalarının ilk görülecek hesap olması, insanın Allah katında her şeyden daha kıymetli olması sebebiyledir. Peygamber Efendimiz bu durumu, *"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, müslüman bir kimsenin haksız yere öldürülmesi, Cenâb-ı Hak katında dünyanın yok olup gitmesinden daha büyük bir hâdisedir"* diye ortaya koymuştur (Nesâî, Tahrîmü'd-dem 2). Demek oluyor ki, Allah Teâlâ'ya göre bir mü'minin öldürülmesi, dünyanın yıkılmasından daha korkunçtur. Şu halde bir müslümanı haksız yere öldüren kimse, Cenâb-ı Mevlâ'nın en değerli mahlûkunu yok etmek suretiyle âhiretini esasen kendi elleriyle mahvetmiş olmaktadır. Zira 222 numaralı hadiste geçtiği üzere, *"Haram kan dökmedikçe, mü'min kişi için Allah'ın rahmetini umma imkânı daima vardır."* Ama kasten cinayet işlemek suretiyle en büyük günahların başında gelen bir suçu işleyen kimsenin vaziyeti son derece kötüdür. Zira Allah Teâlâ'nın belirttiği üzere **"Her kim bir mü'mini kasten öldürürse, onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır"** [Nisâ sûresi (4), 93].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haksız yere adam öldürmek büyük günahların en büyüğüdür.
2. Bu sebeple Allah Teâlâ kıyamet gününde kul hakları içinde ilk defa kan davalarının hesabına bakacaktır.

1850- ?????? ????????? ??? ?????? ??????? ??????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??????????? ???? ????? ? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ????? ? ?????? ???? ????? ?????? ?????? » ????? ???? .

1850. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Melekler nûrdan, cinler kızıl ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) **yaratılmıştır."**

Müslim, Zühd 60. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 153, 168

Açıklamalar

Hadisimizde, özellikleri itibariyle birbirinden farklı olan üç cins mahlûkun yaratıldığı asıl madde ortaya konmakta, dolayısıyla onların tabiatlarına, tavır ve hareketlerine bu maddelerin etki ettiğine işaret edilmektedir.

Buna göre **melekler nûrdan yaratılmış** latîf varlıklardır. Bu sebeple onların günah işlemeye karşı bir meyilleri yoktur. İşleri Cenâb-ı Hakk'a ibadet etmek, O'nun kendilerine verdiği görevleri aynen yerine getirmektir. İnsanların ve cinlerin aksine onlar bir şey yiyip içmezler. Nurdan yaratılmanın onlara sağladığı bir imkân da değişik şekillere girebilmeleridir.

Cinlerin hâlis ateşten, dumansız saf alevden yaratıldığı âyet-i kerîmede belirtilmekte [Rahmân sûresi (55), 15], hatta bu ateşin "zehirli ateş" olduğu ifade edilmektedir [Hicr sûresi (15), 27]. Hadiste sözü edilen "kızıl ateşin" kırmızı, sarı ve yeşil renklere çalan ateş olduğu açıklanmaktadır. Cinler ateşten yaratıldıkları için, ana maddelerinin çeviklik, ataklık, hiddet, şiddet, değişkenlik, kararsızlık gibi özelliklerine sahiptir.

Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'e secde etmeleri hususundaki emrine melekler uyduğu halde şeytanın, 'Ben Âdem'den üstünüm' diye secde etmemesi, kendini beğenip kibirlenmesi ve bu yüzden ebedî azâba ve lânete uğraması işte bu yaratılış özelliğinden kaynaklanmaktadır.

İnsanın topraktan yaratıldığını açıkça gösteren âyetler bulunduğu gibi, bu yaratılışın muhtelif safhalarında toprağa, çamur **(tîn)**, süzme çamur **(sülâle min tîn)**, yapışkan çamur **(tîn lâzib)**, kurumuş çamur **(salsâl)** gibi adlar da verilmiştir [meselâ bk. Hicr sûresi (15), 26, 28, 33; Rahmân sûresi (55), 14]. İnsan; asıl maddesi olan toprağın tabiatına uygun olarak ağırbaşlılık, sükûnet, tevâzu, vakar, hilim, sabır gibi üstün özelliklere sahiptir. Hz. Âdem'i işlediği günahtan sonra Cenâb-ı Hakk'a tövbe ve istiğfâra, derin bir tevâzu içinde yalvarıp yakarmaya sevkeden şey, işte bu yaratılış özelliğidir. Bu güzel vasıfları sebebiyle de Cenâb-ı Mevlâ'nın affına ve mağfiretine nâil olmuştur.

Üç önemli varlığın üç ayrı şeyden yaratılmış olması, onların yaratıldığı asıl maddelerin tabiatlarına, tavır ve hareketlerine yansıması, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin büyüklüğünü ve her istediğini yapmaya güç yetirdiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hak kudretinin sonsuzluğunu göstermek üzere pek çeşitli varlıklar yaratmıştır.
2. Bu sebeple melekleri nûrdan, cinleri kızıl ateşten, insanı da topraktan yaratmıştır.

1851- ???????? ??? ?????? ??????? ??????? : « ????? ?????? ??? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? » ????? ??????? ?? ???????? ?????? ????? .

1851. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkı Kur'an idi.

Müslim, Müsâfirîn 139. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 2

Açıklamalar

Hz. Âişe annemizin bu kısa ifadesi, uzun bir hadisten alınmıştır. Enes İbni Mâlik'in amcası Hişâm İbni Âmir'in oğlu Sa'd, tâbiîn neslinden cihad aşkıyla dolu bir gençti. Hayatı boyunca Bizanslılara karşı savaşmak ve bir daha geri dönmemek arzusuyla önce karısından ayrılmaya karar verdi; sonra kalkıp Medine'ye geldi. Niyeti, oradaki arazisini satıp bir kısım parasıyla silah ve at satın almak, geri kalan parayı Allah yolunda harcamaktı. Bunu duyan bazı müslümanlar ona bu düşüncenin yanlış olduğunu, savaşa gerektiğinde gidileceğini, nitekim kendisi gibi düşünerek karılarını boşamak isteyen altı kişiye Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in izin vermediğini söyleyince Sa'd bu niyetinden vazgeçti. Karısını büsbütün boşamadığı için ona geri döndü. Ama gönlündeki cihad aşkı hep taze kaldı. Daha sonra doğu taraflarına yapılan bir sefere katılarak muhtemelen İran'daki Mekrân'da, bazı rivayetlere göre Hindistan'daki Mükrân'da şehid oldu.

Sa'd Medine'ye gelmişken Hz. Âişe'yi ziyaret etmek ve ona zihnindeki bazı sualleri sormak istedi. Âişe annemize gece namazı ve vitir namazı hakkında da sorular sormuş olan Sa'd ona ilk olarak:

- Ey Mü'minlerin annesi! Bana Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkını (yaşayışını) anlat, dedi. Hz. Âişe:

- Sen Kur'an'ı okuyorsun değil mi? diye sorunca Sa'd:

- Evet, okuyorum, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Âişe yukarıdaki sözü söyleyerek:

- Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkı Kur'an idi, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ahlâkının Kur'an olması demek, Kur'an'ın uygun gördüğünü uygun görmesi, Kur'an'ın beğenmediği bir işi, bir hareket tarzını beğenmemesi demektir. Bir şeye kızıyorsa, o şeyi Kur'an çirkin gördüğü için kızması, bir kimseyi seviyorsa, onun tutumunu Kur'an tasvip ettiği için sevmesi demektir. Kur'an'ın helâl saydığını helâl, haram saydığını haram sayması ve öylece uygulaması demektir.

Resûlullah Efendimiz'in ahlâkı Kur'an olduğu için Allah Teâlâ bütün kullarına onun ahlâkını, yani yaşayış tarzını tavsiye ederek **"Yemin ederim ki, sizin için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21] buyurmuştur. Peygamber Efendimiz ilâhî terbiye ile yetişmesi sebebiyle, 622 numaralı hadiste görüldüğü üzere, "insanların en güzel ahlâklısı" kabul edilmiş, her hali ve tutumu Kur'an'a uygunluk sağlaması sebebiyle de canlı bir Kur'an sayılmıştır. Efendimiz'in sünnetinin müslümanlar için taşıdığı önem de işte buradan kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Kur'ân-ı Kerîm'in canlı bir örneğidir. Bu sebeple Allah Teâlâ onu bütün kullarına en güzel örnek olarak tavsiye etmiştir.
2. Her müslümanın Resûlullah'ın izinde gitmesi, onun uygun gördüğünü yapıp sakındırdığından kaçınması gerekir.
3. Sünnet, müslümanlar için vazgeçilmez bir değerdir.

1852- ????????? ??????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ????????? ? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? » ???????? : ??? ?????? ?????? ? ??????????? ??????? ? ?????????? ???????? ??????? ? ????? : « ????? ???????? ? ????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ? ????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ???? ??????? ??????? ?????? ?????????? ? ?????? ??????? ?????? ? ???????? ?????? ?????????».???? ???? .

1852. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmayı arzu etmez" buyurdu. Bunun üzerine ben:

- Yâ Resûlallah! Ölümü sevmediği için mi (kavuşmak istemez)? Öyleyse hepimiz ölümü sevmeyiz, dedim.

- **"Hayır, öyle değil. Mü'mine Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti müjdelendiği zaman Allah Teâlâ'ya kavuşmak ister; işte o zaman Allah da ona kavuşmayı arzu eder. Kâfire Allah'ın azâbı, gazabı haber verildiği zaman Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz; Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz"** buyurdu.

Müslim, Zikir 14-17. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 41; Tirmizî, Cenâiz 67, Zühd 6; Nesâî, Cenâiz 10; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Allah'a kavuşmayı istemek sözü kapalı bir ifadedir. Nitekim Resûlullah Efendimiz *"Kim Cenâb-ı Hakk'a kavuşmak istemezse Allah Teâlâ da ona kavuşmak istemez"* buyurduğu zaman, Hz. Âişe, insanların tabiatları icabı ölümden hoşlanmadığını söyledi. Ölüm, insanı hayattan kopardığı ve ölüm sonrası bilinmediği için onu hiç kimsenin sevmediğini anlattı. İşte o zaman Nebiyy-i Muhterem Efendimiz bu sözü açıklama gereğini duydu ve ancak ölmek üzere olan kimselerin yaşadığı bir hali açıklayarak şöyle buyurdu: *"Göz yukarı dikildiği, göğüs hızlı hızlı kalkıp inmeye başladığı, tüyler diken diken olduğu ve parmaklar yumulup büzüldüğü zaman, işte o anda kim Allah'a kavuşmayı dilerse, Allah da ona kavuşmayı diler; kim Allah'a kavuşmayı istemezse, Allah da ona kavuşmayı istemez"* (Müslim, Zikir 17; Nesâî, Cenâiz 10). Demekki hadisimizde "Allah'a kavuşmayı istemek" sözüyle anlatılmak istenen şey, yaratılış gereği sevmek veya sevmemek değil, Allah'a imanın, O'nun kullarına olan vaadlerinin doğruluğuna inanıp güvenmenin meydana getirdiği bir istek ve arzudur; bunun neticesi olarak da âhiret hayatını dünya hayatına tercih etmektir. Ölümü sevmemek ise, dünya

zevklerinden büsbütün kopma endişesinin ve belki bir daha bu tür zevkleri tatmama korkusunun verdiği huzursuzluk ve tedirginliktir.

Bu kimselerin hali ve âkıbetleri Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:**"Öldükten sonra bize kavuşmayı ümit etmeyip dünya hayatına razı olan ve onunla yetinenler ve bizim âyetlerimizden gâfil olanlar yok mu, işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden varacakları yer, ateştir!"** [Yûnus sûresi (10), 7-8].

Ölüm ânında insanlar genellikle iki türlü manzara sergiler.

Mü'minin yüz hatları gayet sâkindir; yüzünde tatlı bir tebessüm parıldar; tavırları o andaki halinden memnun olduğunu gösterir. Bu kimse Allah'a kavuşma olayının gerçekleşmek üzere olduğunu, ölümün bu kavuşmada köprü vazifesi gördüğünü iyice anladığı ve hele o sırada kendisine melekler tarafından *"Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti müjdelendiği zaman"*, bütün bu nimetleri daha önce âlimlerimiz bize anlatmıştı diye düşündüğü ve Allah'ın, Resûlullah'ın sözlerinin doğruluğunu kavradığı anda, mü'min olmanın sevinci ve bahtiyarlığı yüzüne akseder. Ölmek üzere olan mü'minin neden sevindiğini şu âyet-i kerîme ne güzel anlatır:

"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner ve onlara şöyle derler:*Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! Dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarınız biziz. Bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır*" [Fussılet sûresi (41), 30-32].

Ölüm ânında kâfirlerin ise yüzü asıktır. Gördüğü manzaradan hoşlanmadığı belli olur. Çünkü onlara hadisimizde belirtildiği üzere *"Allah'ın azâbı, gazabı haber verildiği"* için ölmeyi, Allah'a kavuşmayı ve kendisine gösterilen korkunç âkıbet ile karşılaşmayı istemez. *"Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz"* demek, öyle kimselerden rahmetini, nimetini, cennetini uzaklaştırır demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olan mü'mine Cenâb-ı Hakk'ın merhameti, cenneti ve O'nun kendisinden hoşnut olduğu müjdelenir. O da ölümü sevinçle kucaklar.

2. Ölmek üzere olan kâfire de Allah'ın kendisinden hoşnut olmadığı ve mutlaka cehenneme gireceği haber verilir. O da bu yüzden ölmeyi bir türlü istemez; bu hal onun yüzünden anlaşılır.

3. İşte bu sebeple her mü'min, Allah Teâlâ'nın âhirette kendisi için hazırladığı nimetleri düşünerek O'na kavuşmayı arzu etmeli; henüz aklı başında iken âhiret hayatını dünya hayatına tercih etmeli ve bunun gereklerini yapmalıdır.

1853- ?????? ????? ????????????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? : ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ??????? . ???????????? ????? ?????? ????????? ? ??????? ????? ??????????? ? ??????? ???????? ???? ????????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? . ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ????? ?????????? ??????? ????????? ???? ??????? » ??????? : ????????? ?????? ????????? ?????? ? ??????? : « ???? ??????????? ??????? ???? ????? ????? ??????? ??????? ? ??????? ??????? ??? ??????? ?? ??????????? ???? ??? ????? : ??????? » ????? ???? .

1853. Mü'minlerin annesi Safiyye Binti Huyey *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* itikâfa girmişti. Bir gece onu ziyarete gidip konuştum. Sonra eve dönmek üzere kalktığım zaman o da beni evime götürmek üzere kalktı.

Bu sırada ensardan iki kişi -*Allah onlardan razı olsun*- bizimle karşılaştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görünce oradan çabucak uzaklaşmak istediler. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Biraz yavaş olun. Yanımdaki Safiyye Binti Huyey'dir"** dedi. Onlar:

- Elçisinin uygunsuz bir davranışta bulunmasından Allah'ı tenzih ederiz, Yâ Resûlallah! deyince de:

- **"Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, Onun sizin kalbinize bir kötülük - veya bir şüphe- atmasından korktum"** buyurdu.

Buhârî, İ'tikâf 11, Bed'ü'l-halk 11, Ahkâm 21; Müslim, Selâm 23-25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 79, Edeb 81; İbni Mâce, Sıyâm 65

Açıklamalar

Hadisimizde kötü niyetten ve suizan diye de anlatılan şüpheden uzak durmanın ve bunlara meydan vermemenin önemi anlatılmaktadır. Önce hadîs-i şerîfteki olayı kısaca görelim:

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, âdeti üzere o yıl da ramazan ayının son on gününde Mescid-i Nebevî'de itikâfa girmişti. Olayın geçtiği gün Hz. Safiyye diğer annelerimizle birlikte Resûlullah Efendimiz'i ziyarete gitmişti. Bir müddet oturduktan sonra Efendimiz'in hanımları evlerine gitmek üzere kalkınca Safiyye annemiz de kalktı. O diğer zevcât-ı tâhirât gibi Mescid-i Nebevî'nin etrafındaki odalarda değil, daha uzakta ve sonraları Üsâme İbni Zeyd'e geçen bir evde oturduğu için Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onu evine götürmek istedi (Buhârî, İ'tikâf 11). Yolda onları ensardan iki kişi gördü. Bu iki sahâbî, Peygamber *aleyhisselâm*'ın hanımıyla birlikte yürüdüğünü görünce, belki de onları rahatsız etmemek için süratle oradan uzaklaşmak istediler. Fakat Peygamber Efendimiz, onların kalbine şeytanın, "Acaba Peygamber gecenin bu saatinde hangi kadınla dolaşıyor!" diye bir şüphe atabileceğini düşünerek, onlara durumu açıklama gereğini hissetti ve yanındaki hanımın eşi olduğunu belirtti. Sahâbîler, hatırlarına fena bir düşünce gelmediğini ve gelemeyeceğini söyleyince de, şeytanın insanın hatırına her şeyi getirebileceğini ifade buyurdu.

Bir peygamberin, hatıra gelmesi muhtemel olan böyle bir günahı işlemesi elbette mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ peygamberlerini günah batağına düşmekten korumuştur. İşte bu sebeple bir müslüman, Peygamber'i hakkında böyle bir şüpheye kapılamaz. Aksi halde bu suizan onu büyük bir günaha,

hatta küfre bile götürebilir. Ancak şeytan insanı baştan çıkarmak ve ona dilediği gibi tesir edebilmek için büyük imkânlara sahiptir. Düşmanı olduğu insanın düşünce sistemine girme ve orada tıpkı damarlarda dolaşan kan gibi hareket etme ve ona olmadık şeyleri telkin etme özelliği vardır. İşte bu sebeple insanın bu ezelî düşmanına karşı dikkatli olması gerekir. Zira insan, damarlarında büyük bir süratle dolaşan kanın hareketini nasıl hissedemiyorsa, şuuruna şeytanın kolayca nüfuz ettiğini ve kendisine kötü düşünceler, vesveseler telkin ettiğini de farkedemez.

Güzel sözleriyle tanınan mürşid ve mutasavvıf **Yahyâ İbni Muâz** (ö. 258/872), şeytanın insanı kandırmak için sahip olduğu avantajları şöyle anlatmaktadır: "Şeytan boş, biz ise meşgulüz; işimiz gücümüz var. O bizi görüyor, biz ise onu göremiyoruz. Biz unutuyoruz, o ise görevini hiç unutmuyor. Ayrıca büyük düşmanımız olan nefis de şeytanın lehine çalışmaktadır."

Şu halde bize düşen görev, Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi, şeytanı düşman bilmek ve onun bizi cehenneme sokmak için her hileye baş vurduğunu unutmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır ve onun kalbine her türlü şüpheyi, vesveseyi atabilir.
2. Bu sebeple şeytana karşı dikkatli ve uyanık olmalıdır.
3. Bir müslüman diğer insanların kendisi hakkında şüpheye kapılabileceği davranışlardan uzak olmalı, böylece hem kendini zan ve töhmet altında bırakmamalı hem de diğer kardeşlerinin kendi yanlışı yüzünden günaha girmesine imkân vermemelidir. Dedikoduya yol açacak durumlarda, etrafındakilere açıklama yapmalıdır.
4. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine karşı işte böylesine şefkat doluydu; onların istemeden de olsa günah işlemelerine gönlü razı olmazdı.
5. İtikâftaki bir müslümanı eşi veya başkaları ziyaret edebilir; o da itikâf yerinden dışarı çıkarak onları yolcu edebilir.

1854- ?????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ????? : ???????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ????????? .

???????? ???????? ???????????? ????????????? ?????? ???????????? ?????????? ? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ???????? ????????? ???? ?????????? ? ????? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??? ?? ???????? ? ???? ???????? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? .

??????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??????? ???? ???????? ????????? » ????? ????????? ? ??????? ??????? ???????? : ???????? ???????? ??????? : ???? ??????? ?????????? ? ??? ?????? ???????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ? ????????? : ?????????? ??????????? ? ???????????? ???? ?????????? ? ?????????? ?? ????????? ????????? : ??? ???????? ????????? ? ?? ?????? ????????? ? ????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ?? ????????? .

???????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ????????????? ???????? ???? ????????? ?????? : « ????? ????? ?????? ????????? » ????? ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ? ??????? ??????? ?????? ?????????? ? ????? ???? : «?????????? ?????? ???????? » ????????? ??????? ?????? ????????? ????? ????????? ????? ???? ? ???????? ?? ??? ????? ??? ???????? ???????????? ? ?????????? ???? ??????? ??????? ? ????????? ???????? . ???? ???? .

« ???????? » ?????????? . ????????? : ????????? ???????? . ????????? : « ???????? » ???? ???????? ???????????? ?? : ???????? .

1854. Ebü'l-Fazl Abbâs İbni Abdülmuttalib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Huneyn Gazvesi'nde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulundum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Düldül adındaki) beyaz katırın üzerinde otururken, Abdülmuttalib'in torunu Ebû Süfyân İbni Hâris ile ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından hiç ayrılmadık. Müslümanlarla müşrikler birbirine girince müslümanlar gerilemeye başladı. Bu sırada Resûlullah Düldül'ü durmadan kâfirlerin üzerine sürüyordu. Ben Düldül'ün geminden tutmuş savaş alanına girmesine engel olmaya çalışıyordum. Ebû Süfyân ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in katırının özengisine yapışmıştı. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- **"Ey Abbâs! Bey'atürrıdvân'da bulunanlara seslen!"** buyurdu.

Gür sesli bir zât olan Abbas sözüne şöyle devam etti:

Var gücümle "Bey'atürrıdvân'da bulunan sahâbîler! Neredesiniz?" diye bağırdım. Vallahi onların sesimi duydukları zaman Hz. Peygamber'e doğru dönüp gelişleri, bir ineğin yavrusuna doğru şefkatle gelişi gibiydi. "Lebbeyk! Lebbeyk! (Emret! Emret!)" diyerek kâfirlerle vuruştular. Ensarı savaşa çağırırken "Ey ensar topluluğu! Ey ensar topluluğu!" diye sesleniyorlardı. Daha sonra da sadece Hâris İbni Hazrecoğullarından yardım istendi. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Düldül'ün üzerinde ileri doğru uzanmış vaziyette onların çarpışmalarına bakarken **"İşte tandırın kızıştığı zaman!"** buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yerden birkaç çakıl taşı alıp kâfirlerin yüzüne doğru fırlattı. Ardından da: **"Muhammed'in**

Rabbine yemin ederim ki, bozguna uğradılar” dedi.

Ben savaşanlara bakmaya gittim. Gördüğüm kadarıyla savaş başladığı gibi devam ediyordu. Vallahi Hz. Peygamber’in, kâfirlere taşları fırlatmasından sonra, güçlerinin gittikçe zayıfladığını ve işlerinin tersine döndüğünü gördüm.

Müslim, Cihâd 76

Açıklamalar

Hz. Abbas’ın bize önemli bir ânını naklettiği Huneyn Gazvesi, Mekke ile Tâif arasındaki Huneyn vadisinde yapıldığı için bu adı almıştır. Bu gazve, hicretin sekizinci yılı Şevvâl ayında (Ocak veya Şubat 630), İslâm’ın en azılı düşmanı olan Hevâzin kabilesiyle yapıldı. Bu kabile, cengâverliği ile meşhurdu. Bu savaşa on iki bin kişilik büyük bir güçle katılan ve maalesef sayılarının çokluğu ile övünen müslümanlar, savaşın başlarında bozguna uğrayıp geri çekilmişler ise de, hadisimizde anlatıldığı üzere Cenâb-ı Hakk’ın yardımı ve Resûlullah Efendimiz’in gayretiyle toparlanıp düşmanlarını yenmişlerdir. Bu hal Kur'ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır:

“Andolsun ki Allah birçok savaş alanında ve Huneyn Gazvesi’nde size yardım etmişti. Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmişti; fakat bunun size hiç yararı olmamış, bütün genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti. Sonra da bozguna uğrayarak arkanızı dönüp geri çekilmiştiniz. Sonra Allah, Resûlü ile mü’minlere sükûnet ve iç huzuru vermek suretiyle mâneviyatlarını düzeltti ve sizin görmediğiniz askerler indirerek kâfirleri azâba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur!” [Tevbe sûresi (9), 25-26].

Bu savaşta Resûlullah Efendimiz’in yanından iki kişinin hiç ayrılmadığı görülmektedir. Biri Peygamber*aleyhisselâm*’ın amcası Abbas İbni Abdülmuttalib, diğeri ise amcası Hâris İbni Abdülmuttalib’in oğlu, Ebû Süfyân künyesiyle meşhur Mugîre idi. Ebû Süfyân Peygamber Efendimiz’in sütkardeşiydi. O da Halîme hâtun tarafından emzirilmişti. Resûlullah peygamberliğini ilân edinceye kadar onu çok seven Ebû Süfyân, o tarihten itibaren tam yirmi sene boyunca Hz. Peygamber’in düşmanı olmuş, söylediği hicviyeler ile hem Nebiyy-i Muhterem’i hem de müslümanları çok üzmüştü. Ebû Süfyân, Mekke fethinden kısa bir süre önce müslüman olmak üzere Resûlullah’ın huzuruna gelmiş, fakat Allah'ın Resûlü hiç kimseye yapmadığı şekilde nazlanarak onu huzura kabul etmek istememiş, sonunda onu bağışlamıştı. O tarihten itibaren Ebû Süfyân İbni Hâris bütün varlığı ile Resûlullah’a bağlanmış, Huneyn Gazvesi’nde hayatı pahasına onun yanından bir an bile ayrılmamıştı. Ebû Süfyân, Resûlullah’ın vefatından sonra söylediği mersiyelerle derin üzüntüsünü dile getirmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in beyaz katırına, hızlı yürümesi ve çevikliği sebebiyle **Düldül** adı verilmiştir. Düldül’ü Peygamber *aleyhisselâm*’a hicretin altıncı yılında (627) Mısır hükümdarı Mukavkıs hediye etmişti.

Bu savaşa katılan müslümanlar arasında, daha bir ay önce cereyan eden Mekke fethinde (Ramazan 8/Ocak 629) İslâmiyet’i kabul etmiş veya kabul etmek zorunda kalmış, suçları Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından bağışlanmış epeyce bir kimse vardı. Ne yazıkki savaş başladıktan bir müddet sonra, başta bunlar olmak üzere diğer müslümanların önemli bir kısmı geri çekilmeye başladı. Bu bozgunu gören ve savaşlardaki cesaretiyle bilinen Allah'ın Resûlü, Düldül’ü düşmanın üzerine doğru sürmek suretiyle hem yiğitliğini göstermiş hem de yapılması gereken hareketi müslümanlara hatırlatmıştı. Müslümanların, Hz. Abbas’ın gür sesini duyar duymaz kendilerine gelmeleri ve “Lebbeyk! Lebbeyk!” diye bağırarak yeniden savaşa dönmeleri onların savaş meydanından fazla ayrılmadıklarını göstermektedir.

Savaş bütün şiddetiyle devam ederken ve henüz ortada düşmanın yenilgi alâmeti yokken, Allah'ın Resûlü’nün,*“Muhammed’in Rabbine yemin ederim ki, bozguna uğradılar”* buyurması bir mûcize olup, onun, zafer müjdesini daha önce aldığını göstermektedir. Bu haberi sözlü mûcize kabul edersek, olayın bir de fiilî mûcize tarafı vardır. O da yukarıdaki âyet-i kerîmede, **“Sizin görmediğiniz askerler indirerek kâfirleri azâba uğrattı”** diye belirtildiği üzere, Allah Teâlâ’nın mü’minlere melekler vasıtasıyla yardım etmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz son derece cesurdu. Savaş alanlarında yalnız başına kalsa bile düşmandan korkmazdı.

2. Bu savaşta Allah Teâlâ müslümanlara pek önemli bir ders verdi. Zira onlardan bir kısmı, sayıları on iki bini bulan İslâm ordusunun düşmana yenilmeyeceğini söylüyordu. Cenâb-ı Hak hem böbürlenmenin kötülüğünü hem de kendi yardımı olmadan kimsenin zafer kazanamayacağını fiilî olarak gösterdi.

3. Huneyn Gazvesi’nde, İslâm askerinin önemli bir kısmını meydana getiren yeni müslümanların çabucak bozguna uğraması, savaşta en önemli gücün iman olduğunu ortaya koymaktadır.

4. Ashâb-ı kirâm, Peygamber *aleyhisselâm*’ı canlarından çok severlerdi. Bir anlık gafleti, lebbeyk, lebbeyk diye ona doğru koşarak süratle telâfi ettiler.

5. Allah Teâlâ, birçok savaşta, görünmeyen melekler ordusuyla müslümanlara yardım etmiştir.

1855- ????? ??? ????????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?? ?????? ????? ??????? ? ?????? ?????? ???? ??????????? ????? ???? ???? ??????????? ? ?????? ??????? : {??? ?????? ????????? ?????? ???? ??????????? ??????? ??????? } ?????? ??????? : { ??? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ??? ??????????? } ????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ??????? ???? ?????????? : ??????? ???????? ? ??????????? ?????? ? ?????????? ?????? ? ?????????? ????? ? ??????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ? ? » ???? ???? .

1855. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ temizdir; sadece temiz olanları kabul eder. Allah Teâlâ peygamberlerine neyi emrettiyse mü’minlere de onu emretmiştir. Cenâb-ı Hak Peygamberlere:

‘Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin, iyi ve faydalı işler yapın!’ buyurmuştur. Mü’minlere de:

‘Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızkların temiz olanlarından yiyin’ buyurmuştur.”

Resûl-i Ekrem daha sonra şunları söyledi:

“Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbi! Yâ Rabbi! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!”

Müslim, Zekât 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 3

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem,* Cenâb-ı Hakk’ın, içi dışı temiz insanlara değer verdiğini belirtmekte, görünüşü temiz olmayan, yediği, içtiği, giydiği, kuşandığı haram olan insanların Allah katında bir değeri bulunmadığını anlatmaktadır. Bu gerçeği ortaya koymak için söze önce Cenâb-ı Hakk’ın temiz olduğunu, temiz olmayan hiçbir şeyi kabul etmediğini anlatarak başlamaktadır. Her türlü kusur ve noksandan münezzeh olan Allah Teâlâ, kulunun her türlü çirkinlikten, ahlâksızlıktan arınmasını, onun kazancının helâl yollardan elde edilmiş temiz kazanç olmasını arzu etmektedir. İnsanın çok hayır yapması, parasını, servetini dinin uygun gördüğü yerlere harcaması güzel davranışlardır. Bu güzel işlere vesile olan servetin mutlaka temiz olması, temiz yolla kazanılması şarttır. Haram ticaret yollarıyla kazanılmış bir servetin tamamı Allah yolunda harcansa, bunun hiçbir değeri yoktur; zira Allah Teâlâ *“Sadece temiz olanları kabul etmektedir.”*

Yiyeceklerin, içeceklerin, giyeceklerin, Allah yolunda harcanacak malların temiz ve helâl olması bakımından, peygamberler ile mü’minler arasında hiçbir fark yoktur. Nitekim Allah Teâlâ peygamberlerine, **“Ey peygamberler! *Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin*, iyi ve faydalı işler yapın!”** [Mü’minûn sûresi (23), 51] buyurduğu gibi, mü’minlere de: **“Ey iman edenler! Size verdiğimiz*rızkların temiz olanlarından yiyin*”** [Bakara sûresi (2). 172] buyurmuştur. Hadiste anlatıldığı üzere, bir kimse din uğrunda savaşmak için canını ortaya koysa, *“saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette”* dinine hizmet etmek için uzun seferler yapsa bile, haram lokma ile beslendiği takdirde onun bu fedakârlığının değeri yoktur. Midesinde haram lokma bulunan kimsenin ibadeti de, duası da kabul olunmaz. Duanın iki kanadı olduğunu unutmamak gerekir; biri helâl yemek, diğeri doğru söylemektir.

Müslümanı dünyanın en temiz insanı yapan sadece inancı değildir. Onu diğer insanlar arasında en üstün ve en temiz yapan şey, dinin emirlerine uygun olarak yaşaması, temiz ve helâl gıda ile beslenmesi ve böylece hem maddesinin hem de mânasının temiz olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanın kazancı temiz olmalıdır. Dolayısıyla hem kendi hem aile fertleri helâl gıda ile beslenmelidir.
2. Onun Allah yolunda sarfedeceği para da temiz bir şekilde kazanılmış olmalıdır. Haram yollardan kazanılan paranın hayrı olmaz.
3. Bir insanın duasının kabul edilebilmesi için helâl gıda ile beslenmesi şarttır. Haram ile beslenenin duası kabul olmaz.
4. Dinî sorumluluklar bakımından peygamberler ile diğer insanlar arasında fark yoktur.

1856- ??????? ??? ?????? ?????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ??? ???????????? ?????? ????? ??????????? ? ????? ??????????? ? ???? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ????? : ?????? ????? ? ??????? ????????? ???????? ??????????? » ????? ???? . « ?????????? » : ?????????? .

1856. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; onlar için acıklı azâb vardır:

Bunlar zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir.”

Müslim, Îmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75,77

Açıklamalar

Muhtelif hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre, Allah Teâlâ’nın kıyamet gününde kendileriyle konuşmayacağı, temize çıkarmayacağı, hatta suratlarına bile bakmayacağı kötü kişiler vardır. Cenâb-ı Hakk’ın onlarla konuşmaması; kendilerine gazap etmesi demek olduğu gibi, onları temize çıkarmaması, günahlarını affetmemesi, hatta ibadetlerine bile değer vermemesi anlamına gelmektedir. Suratlarına bakmaması ise, onlara merhamet etmemesi demektir. Cenâb-ı Hakk’ın gazabına uğramak, affını yitirmek, merhametinden uzak kalmak mahrumiyetlerin en büyüğü, bahtsızlıkların en korkuncudur. Yüce Mevlâ böyle bir âkıbetten bizi ve bütün mü’minleri muhâfaza buyursun.

Bu bahtsızlardan diğer üçünü 1839 numaralı hadiste görmüştük. Burada kendilerinden söz edilen bir başka üçlü grup ise, zina, yalan ve kibir gibi**en büyük üç günahı** işleyen üç zavallıdır. Onların kaçınmadığı bu üç yasağa dikkatle bakılırsa, kendilerinin, bu işlerden en uzak mesafede bulunması gereken kimseler oldukları görülür. Buna rağmen o işleri yapmaları, ya Allah’ın bu yasaklarına önem vermediklerini veya kula hiç de yakışmayan bir inat içinde olduklarını gösterir.

Bunlardan birincisi**“zina eden ihtiyar”**dır. Yaşlı bir kimsenin, bir gence nisbetle zinadan daha uzak olması gerekir. Zira onu bu günaha götürecek olan fena duyguları azalmış, güç ve kuvveti zayıflamış, kendisine helâl olan cinsî ilişkiyi bile yapamayacak hale gelmiştir. Daha da önemlisi, herkesin gideceği o dönülmez yolu, ihtiyarın herkesten iyi farketmesi icap eder. Esasen yaşlılık, zina fiilinden uzak durmak için güzel bir fırsattır. Bütün bunlara rağmen gözü ve ayağı çöplükte olan ihtiyar, Cenâb-ı Hakk’ın azâbını haketmiş olur.

“Yalan söyleyen hükümdar”ı da anlamak mümkün değildir. Çünkü yalan söylemek güçsüzün, zavallının silâhıdır. Elinde her türlü imkân bulunan bir devlet başkanı, yalandan en uzak durması gereken kimsedir. Buna rağmen yalan söylemek gibi büyük bir günahtan kaçınmayan kimse, ilâhî gazaba müstahak olur. **“Kibirlenen fakir”**, kendisine hiç yakışmayan bir işi yapmış olur. Esasen fakirlik iyi bir şey olmamakla beraber, onun en büyük faydası, insanı mütevâzi olmaya sevketmesidir. Bu sebeple tevâzu fakirde daha güzel durmakta, ona daha çok yakışmaktadır. Zenginin durumu bunun tam aksinedir. Onun elinde büyük imkânlar bulunduğu, her istediğini yapabilecek güce sahip olduğu için kibir duygusuna daha yakın, tevâzudan daha uzaktır.

İşte bu sebeple haline bakmadan kibirlenen fakir, Cenâb-ı Hakk'ın affını, merhametini ve iltifatını kaybetmiş olur.

Bu hadis 618 numarayla geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bazı büyük günahlar, kulun Allah'ın rahmetinden büsbütün uzaklaşmasına, hatta gazabını kazanmasına yol açabilir.
2 Zikredilen üç günahı işleyen bu üç kişi, konumları itibariyle o suçlardan en uzakta olmaları gereken kimselerdir.
3. Buna rağmen kendilerine hiç yakışmayan bu günahları işlemeleri, onları kesin yasağa rağmen önemsemediklerini gösterir.

1857- ???????? ??? ?????? ????? ????? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ????????? ??????????? ????????? ????? ???? ???????? ????????? » ????? ???? .

1857. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil, bunların hepsi cennet nehirlerindendir."

Müslim, Cennet 26. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 261, 289, 440

Açıklamalar

Hadisimizde zikredilen dört ırmaktan üçü güzel yurdumuzdan çıkmaktadır. Bunlardan Seyhan ve Ceyhan Orta Anadolu'dan çıkıp Akdeniz'e dökülmektedir. Fırat da aynı şekilde Doğu Anadolu'dan çıkmakta, topraklarımızı sulaya sulaya akmakta, sonra da Basra körfezine dökülmektedir. Nil nehri ise Mısır'ın hayatı sayılmaktadır.

Bu nehirlerden **Fırat** ile **Nil,** *Kütüb-i Sitte* dediğimiz en değerli altı hadis kitabımızın çoğunda daha başka ifadelerle de yer almıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, Mi'rac gecesinde dört nehir gördüğünü, bunların kaynaklarından iki görünen (zâhir), iki de görünmeyen (bâtın) nehir çıktığını söylemekte, görünmeyen nehirlerin cennette bulunduğunu, görünen nehirlerin ise Nil ve Fırat olup bunların sidretü'l-müntehâ denilen ağacın dibinden kaynadığını haber vermektedir (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; Menâkıbü'l-ensâr 42, Eşribe 12, Tevhîd 37; Müslim, Îmân 264). Cennet, cehennem, arş, kürsî ve sidretü'l-müntehâ gibi bize görünmeyen şeyler hakkında herhangi bir fikrimiz yoktur. Bunların ne olduğunu, nasıl olduğunu, nerede bulunduğunu bilmemekteyiz. Bu sebeple bazı âlimler, bu ifadeleri aynen kabul etmenin uygun olacağını söylemişlerdir. Doğru olan da budur. Bazı âlimler ise, insanların bu nevi anlatımları yadırgayacaklarını düşünerek o hadisleri te'vil etmeyi uygun görmüşler ve bu hadislerde, adı geçen nehirlerin suladığı bölgelerde yaşayan ve onların yetiştirdikleri ile beslenen kimselerin, müslüman olmaları sebebiyle cennete gireceklerine ve cennet nimetlerini tadacaklarına işaret edildiğini söylemişlerdir.

Bir başka te'vile göre, cennette bu nehirlerin adlarıyla anılan dört nehir vardır. Hadîs-i şerîfte buna işaret edilmektedir.

Günümüzün anlayışına daha uygun bir te'vil de şudur: Bu nehirlerin suları tatlı, insanların çeşitli şekillerde kullanmasına elverişlidir. Özellikle aktığı topraklara bereket getirirler. Bir de bu nehirler peygamberlerin yaşadığı bölgelerde aktığı için, onlar tarafından içilip kullanılmak suretiyle diğer ırmaklara nisbetle şeref kazanmıştır. İşte bu gibi sebeplerle o dört nehir cennet ırmaklarından sayılmıştır. Hatırlanacağı üzere 1826 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz Fırat nehri hakkında bir bilgi vermiş ve *"Fırat nehrinin suyu çekilip, aktığı yatakta bulunan bir altın dağı meydana çıkmadıkça kıyamet kopmaz"* buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil cennet nehirleridir.
2. Onlar aktıkları yerlere bereket götürürler.

1858- ???????? ???? : ????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????? : « ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ? ??????? ????????? ?????? ??????????? ? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ? ???????? ???????? ?????? ??????????? ? ??????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ? ??????? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ???? ???? ????????? ?? ????? ????????? ?? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? » .???? ???? .

1858. Ebû Hüreyre şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elimi tutarak şöyle buyurdu:

"Allah, toprağı cumartesi günü yarattı. Oradaki dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, sevilmeyen şeyleri salı günü, nûru çarşamba günü yarattı. Hayvanları yeryüzüne perşembe günü yayıp dağıttı. Âdem'i yaratılanların sonuncusu olarak cuma gününün son saatlerinde, ikindiyle akşam arasında yarattı."

Müslim, Münâfikîn 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 327

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz bu hadisi söylemeden önce, İslâmiyet'i öğrenmek için memleketini bırakıp Medine'ye gelen ve karın tokluğuna Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan Ebû Hüreyre'ye verdiği değeri ve ona duyduğu sevgiyi göstermek üzere elinden tutmuş, sonra da ona dünyanın yaratılışı hakkındaki bu önemli bilgileri vermiştir.

Hadîs-i şerîf yeryüzündeki önemli varlıkların altı günde yaratıldığını, Hz. Âdem'in de son günde ve sonuncu olarak yaratıldığını belirtmektedir. Şu âyet-i

kerîme de bunu ifade etmektedir: **"Andolsun biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk çökmedi"** [Kâf sûresi (50), 38]. Bazı müfessirler bu altı günü altı dönem olarak yorumlamışlar, buna gerekçe olarak da, henüz dünyanın yaratılmadığı, dolayısıyla gün anlayışının belirgin hale gelmediği bir zamanda "gün" sözüyle, daha geniş veya daha az bir vaktin kastedilmiş olabileceğini söylemişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri şudur: Bu hadis, sayılan günlerde Allah Teâlâ'nın sadece bu işleri yaptığı, başka bir şey yapmadığı anlamına gelmez. Bizi ilgilendiren veya bizim bilmemiz istenen husus yeryüzünün, dağların, ağaçların, Hz. Âdem'in ve diğer varlıkların hangi günlerde yaratıldığıdır. Kâinâtın diğer varlıklarının hangi günlerde yaratıldığına dair bazı âyetlerde bilgi bulunmaktadır. **"Böylece onları iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti"** [Fussilet sûresi (41), 12] âyeti bunlardan biridir. Bu konuda geniş bilgi almak isteyenler Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirine bakabilirler [A'râf sûresi (7), 54; Fussilet sûresi (41), 10-12].

Kaf sûresinin yukarıda zikredilen 38. âyeti ile bu hadis, yahudilerin "Allah yoruldu; cumartesi günü istirahata çekildi" (Kitâb-ı Mukaddes, Tekvîn 1-2) şeklindeki iddialarının asılsız olduğunu göstermektedir.

Hz. Âdem'in ve dolayısıyla neslinin yeryüzünde mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesini sağlamak üzere yer ve gökteki her şey onlardan önce yaratılmış, böylece onlar daha dünyaya gelmeden rahat ve konforları sağlanmıştır. Çünkü insan kâinatın özüdür. Muhtelif âyetlerde belirtildiği üzere yeryüzü, gökyüzü, kısaca bütün kâinat onun için, ona hizmet etmek için yaratılmıştır.

Salı günü yaratılan **sevilmeyen şeylerin** neler olduğu konusunda fazla bilgi yoktur. Salı günü demirin yaratıldığına dair zayıf bir rivayet vardır (Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, V, 93). Sevilmeyen şeylerin demir gibi madenler olduğunu söyleyenler herhalde bu ve benzeri rivayetlere dayanmışlardır. Şayet sevilmeyen nesneler ölüm ve âfet gibi şeyler ise, buna dair de bir rivayet bulunmaktadır. Buna göre cuma günü yıldızlar, güneş, ay ve melekler, aynı günün muhtelif saatlerinde ise **ecel, âfet** ve Hz. Âdem yaratılmıştır (Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 543).

Bu hadisi tenkit etmek ve onu tâbiîn âlimlerinden Kâ'b el-Ahbâr'ın sözü gibi göstermek isteyenler çıkmışsa da, Müslim ile Ahmed İbni Hanbel'in yukarıda zikredilen eserlerinde açıkça görüldüğü üzere bu hadis Kâ'b'ın değil, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sözüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kâinatı ve Hz. Âdem'i hadiste zikredildiği şekilde yaratmıştır.
2. Günden maksadın ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir.
3. Her şey, insanın rahatını sağlamak üzere ondan önce yaratılmıştır.

1859- ???? ??? ??????????? ??????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ???? : « ?????? ?????????? ?? ????? ????? ??????? ???????? ???????? ? ????? ????? ?? ???? ??? ???????? ??????????? » .????? ???????? .

1859. Ebû Süleymân Hâlid İbni Velîd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mûte Savaşı'nın yapıldığı gün elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen yapısı enli bir kılıç kaldı.

Buhârî, Meğâzî 44

Hâlid İbni Velîd

Soyu yedinci göbekten Peygamber Efendimiz'in soyu ile birleşen Hâlid İbni Velîd'in annesi, Resûl-i Ekrem'in hanımlarından Hz. Meymûne'nin baba bir kız kardeşidir. Ailesi Kureyş'in süvari birliği kumandanlığı görevini üstlendiği için ata binmeyi, savaş aletlerini iyi kullanmayı ve süvari birliklerini sevk ve idare etmeyi mükemmel surette bilirdi. O da babası Velîd İbni Mugîre gibi yıllarca İslâmiyet'in ve müslümanların aleyhinde bulundu. 8. yılın Safer ayında (Mayıs 629) Medine'ye gitti ve Resûlullah'ın huzurunda müslüman oldu. Mûte Savaşı'nda büyük kahramanlıklar gösterdi. Mekke'nin fethinde müslümanlara karşı direnen birliği o dağıttı. Daha sonra Resûl-i Ekrem kendisini birçok kabileyi İslâm'a davet etmekle görevlendirdi ve her defasında vazifesini başarıyla yaptı. Hz. Ebû Bekir devrindeki dinden dönme (irtidad) hâdiselerinde büyük yararlık gösterdi ve peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârları dağıttı. Yine Hz. Ebû Bekir devrinde başlayan fütuhat hareketlerinde Sâsânîler'e ve Bizanslılar'a karşı başarılı savaşlar yaptı ve birçok yerin İslâm topraklarına katılmasını sağladı.

Hz. Peygamber'den on sekiz hadis rivayet eden Hâlid İbni Velîd, fetih ve zaferlerle dolu bir hayattan sonra 21 (642) yılında Humus'ta vefat etti. Kabri oradadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tercüme-i hâlinde de yer yer gördüğümüz gibi Hâlid İbni Velîd yiğit bir adamdı. Bu sebeple Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun müslüman olmasını ve bu yiğitliğini İslâmiyet için kullanmasını isterdi. Nitekim Bedir Savaşı'ndan sonra müslüman olan kardeşi Velîd İbni Velîd'e, *"Hâlid gibi bir insanın müslüman olmaması ne tuhaf! Keşke o, kahramanlıklarını müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi, bu kendisi için daha hayırlı olurdu"* demişti. Hâlid müslüman olunca sevinmiş, bundan dolayı Allah'a hamd etmişti.

Hâlid İbni Velîd müslüman olduktan üç ay sonra, hadisimizde sözü edilen ve Bizanslılar'a karşı yapılan Mûte Savaşı patlak verdi (Cemâziyelevvel 8/Eylül 629). Peygamber *aleyhisselâm* Mûte'ye gönderdiği ordunun başına Zeyd İbni Hârise'yi kumandan tayin etti. Zeyd şehid olursa yerine Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in geçmesini, o da şehid düşerse yerini Abdullah İbni Revâha'nın almasını emretti. Her üç kumandan da birbiri ardından şehid düşünce, mücahidler bu savaşa gönüllü olarak katılan Hâlid İbni Velîd'i kumandan seçtiler. Hâlid bu savaşta büyük bir hıristiyan ordusuyla çarpışmak zorunda kalan müslüman ordusunu, Bizanslılar tarafından imhâ edilmekten kurtardı. Medine'ye döndükleri zaman Peygamber *aleyhisselâm* ona Allah'ın kılıcı anlamında **Seyfullah** unvanını verdi. Mûte Savaşı'nda elinde dokuz kılıcın kırıldığını söyleyen Hâlid b. Velîd'e nisbet edilen "Mirseb, Edlak ve Kurtubî" adlı üç kılıç Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâlid İbni Velîd kahraman bir sahâbî idi.

2. Mûte Savaşı'nda elinde dokuz kılıcın kırılması, onun gerçekten Allah'ın kılıcı olduğunu göstermektedir.

1860- ????? ????? ???? ??????? ??? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ?????? ?????????? ? ?????????? ? ????? ???? ? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ? ????????? ? ?????? ?????» ????? ???????? .

1860. Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledi:

"Hâkim, hüküm verirken ictihadda bulunur da isabetli hüküm verirse, iki sevap kazanır. Yine hüküm verirken ictihadda bulunur da yanılırsa, bir sevap kazanır."

Buhârî, İ'tisâm 21; Müslim, Akdıye 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 2; Tirmizî, Ahkâm 2; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 3; İbni Mâce, Ahkâm 3

Açıklamalar

Hâkim, bir konuda hüküm verirken o meselenin cevabını her zaman Kur'an'da, Sünnet'te açık bir şekilde bulamaz. Bazan Kur'an ve Sünnet'tek hükümlere bakarak ictihad etmek zorunda kalır. Resûlullah Efendimiz'in Muâz İbni Cebel'i Yemen'e vali ve kadı olarak gönderirken onunla yaptığı konuşma dillere destandır. O zaman Allah'ın Resûlü ile Muâz arasında şöyle bir konuşma geçmişti:

- *Önüne bir dâva gelince nasıl hüküm vereceksin?*

- *Allah'ın kitabıyla hükmederim.*

- *Aradığını Kur'an'da bulamazsan?*

- *Resûlü'nün sünnetiyle hükmederim.*

- *Onda da bulamazsan?*

- *O zaman ictihad ederim.* Muâz'dan bu cevapları alan Peygamber *aleyhisselâm* pek memnun olmuş ve:

- *Resûlullah'ın elçisini, Resûlullah'ın memnun kalacağı şekilde başarılı kılan Allah'a hamdolsun,* buyurmuştu (Ebû Dâvûd, Akdıye 11) .

Hüküm verme yetkisine sahip olan müctehid hâkim, bir dâvaya bakarken ictihad etmek zorunda kalırsa, biri **ictihad ettiği için**, diğeri de **doğru hüküm verdiği için** iki sevap kazanır. Doğru hüküm vermeye gayret etmiş, buna rağmen ictihadında yanılmış ve isâbetsiz hüküm vermişse, emeği yine boşa gitmez, ictihadından dolayı bir sevap kazanır. İctihad etme yetkisine sahip olmayan kimseye gelince, onun ictihad etmeye kalkışması hem yanlış hem de günah olur. Doğru hüküm verse bile durum böyledir. Zira onun doğru hüküm vermesi konuyu bildiği için değil, tamamen tesadüfî olmuştur. Bunu Resûlullah Efendimiz *"hâkimleri üç kısma ayırdığı"* bir hadisinde dile getirerek şöyle buyurmuştur: *"Hâkimlerin iki grubu cehennemde, biri cennettedir. Doğru olanı bilen ve doğru hüküm veren cennettedir. Doğruyu bilmeyerek yetkisiz şekilde hüküm veren kimse cehennemdedir. Doğruyu bildiği halde onun aksine hüküm veren de cehennemdedir"* (İbni Mâce, Ahkâm 3). Demek oluyor ki, hüküm verme yetkisine sahip olmayan bir kimse kesinlikle hâkimliğe soyunmayacaktır. Hâkimliğe yeltenen bir kişinin verdiği hüküm tesadüfen doğru olsa bile, o yine de günaha girmekten kurtulamaz.

Bir müctehidin mutlaka bilmesi gereken ilimler vardır. Onun **Kur'an ve Sünnet'teki** şer'î meselelerle ilgili delilleri, **sahâbe, tâbiîn ve diğer fıkıhçıların fetvâlarının** çoğunu, Kur'an ve Sünnet'teki delilleri anlayacak kadar **lugat** ilmini ve nihayet Kur'an, sünnet ve icmâda açıkça bulamadığı hükümleri yine bu üç kaynaktan **kıyas yoluyla elde etmesini** bilmesi gerekli görülmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İctihad etme yetkisine sahip olan bir hâkim ictihad edebilir. Bu yetkiye sahip olmayan kimsenin ictihad etmeye kalkması hem yanlış hem de günah olur.

2. İctihadda bulunan hâkim isabetli hüküm verirse iki sevap kazanır.

3. İctihadda bulunup da yanılan hâkim sadece bir sevap kazanır.

1861- ?????? ???????? ??? ??????? ??????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????????? ???? ????? ???????? ??????????? ????????? » ????? ???? .

1861. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sıtma, cehennem ateşindendir. Onu su ile serinletiniz."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 10, Tıb, 28; Müslim, Selâm 78-84. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 25; İbni Mâce, Tıb 19

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz sıtma ateşinin yakıcılığını cehennem ateşine benzetmiş ve onun su ile tedâvi edilmesini tavsiye etmiştir.

Eski devirlerde sıtma hastalığı her yerde olduğu gibi memleketimizde de pek yaygındı. Sıtmaya yakalanan kimseler ateşler içinde yanıp kavrulurdu. Sıtmaya tutulan kimsenin ateşi çok yükseldiği için Peygamber *aleyhisselâm* sıtma ateşini cehennem ateşine benzetmiş, onu cehennemin kükremesi olarak kabul etmiştir. Allah'ın Resûlü'nün son hastalığı da hummâ yani sıtma idi. Mübarek vücudu ateşler içinde kavrulurken kendisini soğuk su ile serinletmelerini isterdi. Bazı rivayetlerde, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in, sıtma tedavisinde zemzem kullanılmasını tavsiye ettiği belirtilmektedir ki, şüphesiz bu ancak Hicaz bölgesinde bulunanlar için mümkündür.

Sıtmayı tedavi için ellerinde başka ilâç bulunmayan ashâb-ı kirâm, Efendimiz'in tavsiye ettiği bu tedâvi şeklini uygulamışlardır. Sıtmalı kadınlar, Hz.

Âişe'nin kız kardeşi Esmâ Binti Ebû Bekir'e baş vururlar, o da Resûl-i Ekrem'in, hummayı su ile tedavi etmeyi tavsiye buyurduğunu söyleyerek sıtmalıların yakasından soğuk su dökerdi.

Peygamber Efendimiz sıtmanın cehennem ateşinin bir parçası olduğunu söylemekle, cehennem ateşinin yakıcı, kavurucu özelliğine işaret buyurmuş olmalıdır. Bazı âlimler *"Sıtma, cehennem ateşindendir"* ifadesini bir benzetme değil, gerçek mânada anlamanın daha uygun olacağını söylemişlerdir. Onlara göre sıtma ateşiyle kavrulan kimsenin vücudundaki hararet, cehennem ateşinin bir parçasıdır. Allah Teâlâ'nın sıtmayı, insanların cehennem ateşini buna kıyas ederek ibret almaları ve kendilerine çeki düzen vermeleri için böyle ateşli bir hastalık yaptığını ileri sürmüşlerdir.

Resûlullah Efendimiz'in *"Öğle namazını biraz sonraya bırakınız; zira sıcağın şiddeti cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır"* (Buhârî, Bed'ü'l-halk 10) hadîs-i şerîfi de, bütün sıcakların ve hararetlerin cehennem ateşini andırdığına işaret buyurmakta veya bazılarının dediği gibi sıcakların, cehennem ateşinin gerçekten bir parçası kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıtma, hastayı ateşiyle yakıp kavuran bir rahatsızlıktır.
2. Hz. Peygamber onun cehennem ateşini andırdığını veya gerçekten cehennem ateşinden bir parça olduğunu söylemiştir.
3. Allah'ın Resûlü sıtma hastalarının sıkıntısını su ile hafifletmeyi tavsiye buyurmuştur.

1862- ????????? ??? ?????? ??????? ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ?????:«???? ????? ?????????? ?????? ? ????? ?????? ????????? » ????? ???????? . ????????????? ??????? ????????? ??????? ????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ? ?????????? ?????????? : ?????????? ???????? ????? ??? ?????? ??????? .

1862. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse, oruç borcuyla ölürse, yakını onun yerine orucunu tutar."

Buhârî, Savm 42; Müslim, Sıyâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 40, Eymân 21

Açıklamalar

Ramazan orucu, mükellef olan her müslümanın tutması gereken ilâhî bir borçtur. Herhangi bir sebeple oruç borcunu ödeyemeden vefat eden kimseyi bu borcundan kurtarmak için, onun yerine bir yakını oruç tutabilir. Yakınlık, hadisimizde "velî" kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu yakınlık bazı âlimlere göre ölenin oğlu, kızı, anası, babası gibi bir yakınlık, bazılarına göre ona mirasçı olan kimseler, bazılarına göre de onun akrabası olan herkestir.

İslâm âlimlerinin büyük bir kısmı, ramazan orucunu tutamadan ölen kimse namına her gün bir fakire sadaka vermeyi tavsiye eden hadisleri dikkate alarak, ölen kimsenin yerine oruç tutmaktansa fidye vermeyi uygun görmüşler ve hadisimizdeki *"Onun yerine yakını oruç tutar"* ifadesini, ölenin yakını, fakirleri doyurarak onun oruç borcunu ödemiş olur, şeklinde yorumlamışlardır. Buna göre, tutulamayan her oruç için, ramazanda verilen fitre kadar bir miktar para fakirlere dağıtılacaktır. İmâm Mâlik bu görüştedir. İmâm Şâfiî'nin bu konuda iki görüşü vardır. İlk görüşü, hadisimize uygun olarak, oruç tutulabileceği yönündedir. Kitabımızın müellifi Nevevî İmâm Şâfiî'nin bu görüşünün daha doğru olduğunu söylemiştir. Şâfiî, sonraları görüşünü değiştirmiş, oruç tutulmayıp fakirleri doyurmanın veya onlara yiyecek vermenin daha uygun olacağını söylemiştir. Ahmed İbni Hanbel de yukarıdaki hadisi esas almış ve oruç borcuyla ölen kimsenin yerine yakınının oruç tutabileceğini söylemiştir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, şayet ölen kimse "oruç borçlarım için fidye verin" diye vasiyet etmişse onun yerine fidye verileceğini, vasiyet etmemişse verilmeyeceğini söylemiştir. Bununla beraber oruç borcu bulunan kimsenin, vasiyetinde bunu mutlaka belirtmesi gerektiğini söylemiştir. Ölenin yerine oruç tutmaktansa fakirlere sadaka vermeyi savunan âlimler, Peygamber *aleyhisselâm*'ın bir başkası yerine namaz kılınamayacağını, hatta oruç da tutulamayacağını belirten hadisleri olduğunu, bu sebeple ölünün yerine yakınlarının oruç tutmasının uygun olmadığını söylemişlerdir.

Bir de bazı âlimler, yine bu konudaki değişik hadisleri dikkate alarak, farz olan ramazan orucu ile vâcip olan adak (nezir) orucunu birbirinden ayırmışlar, bir kimsenin başkası yerine ramazan orucunu tutamayacağını, ama adak orucunu tutabileceğini belirtmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir müslüman oruç borcuyla vefat etmişse, yakın akrabaları onun bu borcunu mutlaka kapatmalıdır.
2. Bazı âlimlere göre, ölen kimsenin tutamadığı oruçları en yakın akrabaları tutabilir. Bazı âlimlere göre ise, tutulamayan her oruç yerine bir fidye vermelidir.

1863- ?????? ?????? ??? ??????? ??? ??????????? ???? ????????? ??? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ??? ?????? ????????? ????? ?? ????? ??? ??????? ????????? ????????? ??? ?????? ??????? ?????? : ???????? ?????????????? ????????? ? ??? ??????????? ???????? ? ?????? : ????? ????? ????? ? ??????? : ????? ? ??????? : ??? ? ?????? ????? ?????? ??? ?? ???????? ????? ?????????? ?????? ? ???????????? ????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????????? . ????????? : ??? ????????? ?? ???????? ????? ?????? ? ??? ????????? ???? ?????? . ??????? ???? ?????? ???? ????? ?????????? ?????? ????????? ??? ????????? ? ?????? ?????????? ???? ????????? ??? ????? ?????? ????? ????? : ??????????? ?????? ???? ?????????????? ???? ???????? ??? ?????? ??????? ? ????????? ??? ??????? ????? ??? ??????? ????????? ? ????????? ??? ????????? ? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ? ???????? : ????????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ? ?????????

? ??????? ????????? : ????????? . ??????? : ???????? ? ???????: ????? ????????? ????????? ? ???? ???????? ???? ??????? ????? ??????????? ? ??????? ??????? ? ????? ????? ?????????? ?????????? ? ??????????? ???????? ??? ?????? ?????? ? ??????? ??????????? ??????? ? ???????? ????????? ? ?????? ?????????? ?????????????? ????? ??????????? ???????? ?????? ? ????????? : ???? ????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ?????????? . ????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? . ???????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????????? ? ???????? ???????????? ???????? ? ???????? : ????? ??????? ?????????? ??????? ? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ????? ?????????? ? ??????????? ?? ????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????????? ????????? . ????? ??????? .

1863. Avf İbni Mâlik İbni Tufeyl'den rivayet edildiğine göre, bir kimse Âişe*radıyallahu anhâ*'ya gelerek, sattığı veya bağışladığı bir şey hususunda (yeğeni) Abdullah İbni Zübeyr'in, "Vallahi Âişe ya bu işten vazgeçer veya ben onun böyle davranmasına engel olurum" dediğini haber vermişti. Âişe bu haberi getiren adama:

- O böyle mi dedi? diye sordu. Oradakiler de:

- Evet, böyle söyledi, dediler. Bunun üzerine Âişe:

- Abdullah İbni Zübeyr ile eğer ölünceye kadar bir daha konuşursam, Allah'a adağım olsun, dedi.

Hz. Âişe'nin dargınlığı epeyce uzayınca, İbnü'z-Zübeyr araya şefaatçiler koyarak teyzesinin kendini bağışlamasını istedi. Fakat Âişe:

- Vallahi ben onun hakkında kimsenin aracılığını kabul etmem, adağımı da bozmam, dedi. Bu dargınlığın hayli uzadığını gören Abdullah İbni Zübeyr, Misver İbni Mahreme ile Abdurrahman İbni Esved İbni Abdiyegûs'a konuyu açarak:

- Allah aşkına beni (teyzem) Âişe'nin yanına götürüp barıştırın. Benimle ilgiyi kesip konuşmamak üzere adak adaması helâl değildir, dedi.

Misver ile Abdurrahman bu teklifi kabul edip Hz. Âişe'nin evine geldiler ve:

- Allah'ın selâmı ve bereketleri sana olsun, girebilir miyiz? diye içeri girmek üzere izin istediler. Hz. Âişe de:

- Girin, dedi.

- Hepimiz mi girelim? diye sordular. Yanlarında İbnü'z-Zübeyr'in olduğunu bilmediği için o da:

- Evet, hepiniz girin, dedi. İbnü'z-Zübeyr de onlarla birlikte içeri girdi; perdenin arkasına geçerek teyzesinin boynuna sarıldı ve kendisini bağışlamasını isteyerek ağladı. Misver ile Abdurrahman da, Allah aşkına onu bağışla, diye yalvardılar ve:

- Resûl-i Ekrem*sallallahu aleyhi ve sellem* de, pek iyi bildiğin gibi, küs durmayı yasaklamıştır. Bir müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla dargın durması helâl değildir, diyerek onunla barışmasını istediler. Suç bağışlamanın önemi, akraba ile ilgiyi kesmenin kötülüğü konusunda o kadar çok şey söylediler ki, nihayet Hz. Âişe onlara adağından söz ederek ağlamaya başladı:

- Ben konuşmamak üzere adak adadım; adağı bozmak günahtır, dedi. Mahreme ile Abdurrahman onun gönlünü yapmak üzere o kadar çok şey söylediler ki, sonunda Hz. Âişe İbnü'z-Zübeyr ile konuştu. Adağını bozduğu için de kırk köleyi âzad etti. Hz. Âişe sonraki günlerde bu adağını sık sık anıp ağlar, gözlerinden akan yaşlar baş örtüsünü ıslatırdı.

Buhârî, Edeb 62

Açıklamalar

Abdullah İbni Zübeyr, Hz. Âişe'nin kız kardeşi Esmâ Binti Ebû Bekir'in oğludur*Riyâzü's-sâlihîn*'in ikinci hadisini açıklarken de bahsedildiği üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Teyze anne sayılır"* buyurdu ve çocuğu olmayan Âişe annemize bu yeğeninin adıyla, Abdullah'ın annesi anlamında **Ümmü Abdullah** künyesini verdi. Hz. Âişe yeğeni Abdullah'ı pek severdi.

Hayatı hakkında 204 numaralı hadiste geniş bilgi verdiğimiz Abdullah İbni Zübeyr, bir rivayette belirtildiğine göre, teyzesinin bir gayri menkûlünü, parasını Allah rızası için dağıtmak üzere çok ucuza sattığını duymuş veya cömertliğini bildiği teyzesinin bu kabil hayırlarını pek aşırı bulmuş, bunun üzerine teyzesinin hacir altına alınması, yani malî haklarını kullanma ehliyetinin elinden alınması gerektiğini söylemişti. Yeğeninin bu sözü kendisine iletildiği zaman Hz. Âişe çok üzülmüş, işte bunun üzerine, onunla ölünceye kadar bir daha konuşmamaya ahdetmiş, eğer konuşursam adak borcum olsun, demişti.

Teyzesinin büyüklüğünü, müslümanların gözündeki üstün yerini çok iyi bilen Abdullah İbni Zübeyr, onu gücendirdiğini anlayarak çok üzülmüş, Mü'minlerin Annesi'nin elini öpüp gönlünü almak için birkaç defa teşebbüste bulunmasına rağmen kendisini bağışlatmaya muvaffak olamamıştı. Sonunda her ikisi de ashâb-ı kirâmdan olan Misver İbni Mahreme ile Resûl-i Ekrem'in dayısının oğlu olup, kendisine Hz. Âişe'nin çok değer verdiği Abdurrahman İbni Esved'e başvurmuş, onlardan teyzesi ile kendisinin arasını bulmalarını istemişti.

1595-1601 numaralı hadisler arasındaki "Üç Günden Fazla İlişki Kesme Yasağı" bahsinde okuduğumuz üzere, müslümanların birbiriyle üç günden fazla dargın durmasının günah olduğunu ümmü'l-mü'minîn Hz. Âişe de çok iyi biliyordu. O sadece bunu değil, bazı kimselere hak ettikleri dersi vermek gibi meşrû bir sebebe dayanması şartıyla, bu yasağı daha fazla uzatmanın câiz olduğunu da biliyordu. Kendisi hakkında o yersiz sözleri sarfetmesi sebebiyle, herhalde yeğenine bir ders vermek istiyordu.

İşin bir başka yönü daha vardı. Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in dünyadan ayrılışından sonra Hz. Âişe, onun yerleştirdiği esasların en sâdık uygulayıcılarından biri olmuştu. İşte bu sebeple adağını bozmak istemiyordu. Adağını bozan zengin bir kimsenin, kefâret olarak bir köle âzad etmesi kâfi geldiği halde, o kırk köle âzad etmişti. Daha sonraki günlerde adağımı bozdum diye sık sık ağlar, gözlerinden dökülen yaşlar yaşmağını ıslatırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meşrû ve dinî bir sebebe dayanmak şartıyla üç günden fazla dargın durmak câizdir. Dünyevî ve nefsânî sebeplerle üç günden fazla küs durmak ise haramdır.

2. Hz. Âişe, evini satarken veya sadaka verirken gereken dikkati göstermediği gerekçesiyle, yeğeninin, kendisini hacir altına almayı düşünmesini dinî bakımdan haksızlık ve lâubalilik saymış ve onu bu düşüncesi sebebiyle cezalandırmak istemiş olmalıdır.

3. Yapılması günah olan bir konuda adak adamak doğru değildir. Adağını bozmanın cezası yani kefâreti, zengin için bir köle âzad etmektir. Buna gücü yetmeyen kimse on fakiri doyurabilir veya giydirebilir; buna da gücü yetmeyen üç gün oruç tutar.

1864- ????? ???????? ??? ????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ??????? ?????? . ??????? ????????? ???? ????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ? ????? ?????? ??? ???????? ? ??????? : ????? ????? ?????????? ?????? ????? ???? ???????? ????? ??????????? ???????? ? ??????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??? ???????? ? ??????? ?????? ????????? ???????? ??? ???????????»? ?????: ???????? ????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ? ????? ???? .

??? ?????? : « ????????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????????? ?????? ? ???????????? ??????????? ???? ??????? ??? ???? ???????? » ????? ?????? : ?????? ???? ?? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ???????? .

??? ??????? ??? : « ????? ????? ?????? ????? ??????? ???????? ? ??????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ? ??? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ???????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????????? ?????? » .

????????? ??????????? ????? ??????? ?????? : ????????? ?????? ? ??? ???????? ???????????? .

1864. Ukbe İbni Âmir*radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem,* aradan sekiz yıl geçtikten sonra bir gün Uhud şehidlerini ziyarete gitti. Yaşayanlara ve ölenlere vedâ eder gibi onlara dua etti. Sonra (konuşmak üzere) minbere çıktı ve şunları söyledi:

"Ben âhirete sizden önce gideceğim ve sizin için hazırlık yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser havuzunun yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum."

Ukbe sözüne şöyle devam etti: Bu benim Resûlullah'ı son görüşüm oldu.

Buhârî, Megâzî 17; Müslim, Fezâil 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 68-70; Nesâî, Cenâiz 61

Diğer bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Ben sizin dünya hırsıyla birbirinizle kapışmanızdan, birbirinizi katletmenizden ve sizden öncekiler gibi helâk olup gitmenizden korkuyorum."

Ukbe şöyle dedi: Bu benim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i minberde son görüşüm oldu.

Müslim, Fezâil 31

Diğer bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"İçinizde Kevser havuzuna ilk ulaşan ben olacağım ve sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Vallahi şu anda havuzum gözümün önündedir. Yeryüzü hazinelerinin anahtarları (veya yeryüzünün anahtarları) bana verildi. Vallahi sizin benden sonra tekrar şirke dönmenizden hiç korkum yok. Ben asıl sizin dünyayı elde etmek için birbirinizle kapışıp kavga etmenizden korkuyorum."

Buhârî, Cenâiz 71, Menâkıb 25, Megâzî 27, Rikâk 7, 53; Müslim, Fezâil 30

Açıklamalar

Hadisimizde sözü edilen günler Allah'ın Resûlü'nün son günleriydi. Gerçi o günlerde, kendisini iyice hırpalayan son hastalığına henüz yakalanmamıştı. Belliki vefat edeceğini öğrenmişti. Sahâbîsi Ukbe İbni Âmir'in tesbitine göre, Vedâ haccında ashâbıyla "Belki bu yıldan sonra bir daha görüşemeyiz" diyerek bir nevi vedalaştığı gibi, hayatında çok önemli bir yeri bulunan Uhud Gazvesi'nde kaybettiği arkadaşlarıyla da, aradan sekiz yıl geçtikten sonra tekrar vedâlaşmak ister gibi bir hali vardı. Önce Uhud şehitliğine gitti. Bazı rivayetlere göre orada, cenaze namazı kılar gibi bir namaz kılıp şehidlere dua etti (Müslim, Fezâil 30; Ebû Dâvûd, Cenâiz 68-70). İbni Hibbân, Beyhakî ve müellifimiz Nevevî gibi âlimler bu hadisleri Peygamber*aleyhisselâm*'ın orada cenaze namazı kıldığı şeklinde anlamanın, yani "salât" kelimesine dua değil de namaz mânası vermenin yanlış olduğunu söylemişler, onun her zaman yaptığı gibi, o gün de ölülere dua ettiğini belirtmişlerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud şehitliğini ziyaret ettikten sonra Mescid-i Nebevî'ye geldi ve minbere çıkarak ashâbına onlardan önce âhirete ve **Kevser havuzu**nun başına gideceğini, orada günahkâr ümmetine şefaat etmek üzere hazırlık yapacağını, dinin emirlerini gerektiği gibi yerine getiren ümmetlerinin de iyi birer mü'min olduklarına şâhitlik edeceğini haber verdi. (Resûlullah Efendimiz'in ümmetine ve diğer ümmetlere şâhid olacağı hususu âyetlerde belirtildiği gibi, 447 ve 1010 numaralı hadislerde de geçmişti). Sonra da Ümmetiyle **buluşma yerinin Kevser havuzunun yanı** olduğunu söyledi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o gün bulunduğu yerden **Kevser havuzunu gördüğünü** söylemesi, mü'minlerin hayallerini süsleyen bu buluşma yerinin halen mevcut olduğunu ve etrafında Allah'ın Resûlü ile bir araya gelecek mü'minleri beklediğini göstermektedir. Kevser havuzu hakkında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in pek çok hadisi vardır.

Biz *Riyâzü's-sâlihîn*'in 53 numaralı hadisinde onun *"**Havuz başında bana kavuşuncaya kadar** sabrediniz"* buyurduğunu, 1031 numaralı hadiste de, ileride gelecek olan ümmetini, abdest alırken yıkadıkları organlarının parlaklığından tanıyacağını belirterek *"İşte onlar abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak (cennete) gelecekler. **Ben havuzun başına onlardan önce varacağım**"* buyurduğunu okumuştuk.

Havz-ı Kevser nedir? Kevser Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e vereceğini vaad ettiği bir nehirdir. Bu ilâhî vaad, Kevser sûresinin ilk âyetinde **"Biz sana Kevser'i verdik"** şeklinde ifade edilmektedir. Hayrı çok anlamına gelen Kevser nehri, Resûlullah'a mahsus olan bir havuza dökülmektedir. Ümmet-i Muhammed kıyamet gününde bu havuzun etrafına gelecektir. Havuzun etrafını, ortası boş incilerden yapılmış kubbeler çevirmiş, oraya yıldızlar kadar çok bardak dizilmiştir. Suyunun rengi sütten beyaz, kokusu miskten daha hoş, tadı baldan tatlıdır. Bir baştan öteki başa ancak bir ayda gidilebilecek kadar da uzun bir mesafeyi kaplamaktadır (Buhârî, Rikak 53; Müslim, Salât 53, Fezâil, 27).

Peygamber *aleyhisselâm*, *"Yeryüzü hazinelerinin anahtarları (veya yeryüzünün anahtarları) bana verildi"* buyurmakla da çok büyük bir mûcize göstermiştir. Bu hadîs-i şerîfin mânası, benim ümmetim bütün yeryüzüne İslâm'ın nûrunu yayacaklardır demektir. Bu mûcize aynen gerçekleşmiş, Allah'ın Resûlü'nün vefatından bir müddet sonra İslâm'ın aydınlığı yerkürenin büyük bir kısmını kucaklamıştır.

Peygamber-i Zîşân Efendimiz bütün ashâbının İslâmiyet'i bırakıp yeniden küfre dönmesinden kesinlikle korkmadığını yeminle ifade etmekte; asıl korktuğu şeyin, dünya malını ve makamını ele geçirmek için, daha önceki ümmetlerin yaptığı gibi, onların da birbirinin boğazına sarılacağından endişelendiğini söylemekte; eski milletlerin tarihten bu yüzden silinip gittikleri gibi, kendi ümmetinin de aynı şekilde yok olacağından korktuğunu dile getirmektedir. Allah'ın Resûlü'nün bu haberi de aynen gerçekleşmiştir.

Ashâbı yeniden küfre dönmemekle beraber, Hz. Osman devrinde başlayan ve onun şehid olmasına sebep olan üzücü hâdiseler artarak devam etmiş; Cemel, Sıffîn, Kerbelâ vak'aları başta olmak üzere nice yürek yakan olaylar sürüp gitmiş; yüzyıllar boyu müslümanlar kanlı göz yaşları dökmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uhud Gazvesi'nde şehid düşen ashâbın değeri pek üstündür.
2. Allah Teâlâ Resûlü'ne daha dünyada iken cenneti, cehennemi, Havz'ı ve âhiret hayatıyla ilgili birçok şeyi göstermiştir.
3. Resûlullah Efendimiz, İslâmiyet'in ve müslümanların kıyamete kadar devam edeceğini müjdelemiştir.
4. Her devirde müslümanları bekleyen en büyük tehlike, onların dünya menfaatleri için birbirleriyle çekişmeleri, hatta birbirlerini öldürmeleridir.
5. Kabirlere gidilmeli ve orada yatanlara dua edilmelidir.

1865- ????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ????????????? ??? ?????? ?????? ???? : ????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ? ??????? ?????????? ? ?????????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ???????? . ????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ??????? ? ????? ????? ???????? ? ?????? ???? ??????? ??? ??????? ?????????? ????????? ??? ??? ???? ???? ??????? ? ???????????? ?????????? . ????? ???????? .

1865. Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sabah namazını kıldırdıktan sonra minbere çıktı, öğle namazına kadar konuştu. Aşağı inip namazı kıldırdı, tekrar minbere çıktı ve ikindi namazına kadar konuştu. Minberden inip ikindi namazını kıldırdıktan sonra yine minbere çıktı ve güneş batıncaya kadar konuştu. Artık bize olmuş ve olacak her şeyi haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, hâfızası en sağlam olanımızdır.

Müslim, Fiten 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 341

Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in iltifatına nâil olan bahtiyar sahâbeden biri olan Ebû Zeyd, ensarın Benî Hazrec koluna mensuptur. Allah'ın Resûlü'nün mübarek eliyle onun yüzünü okşadığı, "Allahım! Onu güzelleştir ve güzelliğini devam ettir" diye dua ettiği, yüz yirmi yıl yaşadığı halde saçında, sakalındaki birkaç telin dışında saçının ağarmadığı, ölene kadar da güleç yüzünün hiç bozulup değişmediği belirtilmektedir (Tirmizî, Menâkıb 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 77, 341). *Sahip olduğu bu bahtiyarlığın sebebi, bazı eserlerde kaydedildiğine göre şu olaydır:*

Bir gün Allah'ın Resûlü içmek için su istemişti. Ebû Zeyd bir bardak su getirdi. Bardağın içinde bir kıl bulunduğunu görünce onu alıp attı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ona dua etti. Ebû Zeyd, Resûlullah ile birlikte on üç gazveye katıldı ve ondan dört civarında hadis rivayet etti. Rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'nin Sahîh-i Buhârî dışındaki beş eserinde bulunmaktadır. Abdülmelik İbni Mervan devrinde (66-87/ 685-707) vefat ettiği bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İleride olacak hâdiseler hakkındaki hadisleri bize nakledenler, muhtemelen bu uzun konuşmasında Resûlullah Efendimiz'i dinleyen ashâb-ı kirâmdır. Allah'ın Resûlü şüphesiz daha başka zamanlarda da bu nevi olaylardan bahsetmiştir. Nitekim Huzeyfe İbni Yemân, benim de bulunduğum bir mecliste Resûlullah fitnelerden bahsetti demektedir (Müslim, Fiten 22). Hz. Peygamber'in ileriye dönük olaylar hakkında ashâbına verdiği bilgilere dair birkaç misâl vermek gerekirse şunları söyleyebiliriz: Yemen'in, Şam'ın, Irak'ın, Kudüs'ün, Mısır'ın, İran'ın, Bizans'ın fethedileceğine dair sahih hadisler bulunmaktadır (Meselâ bk. Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 5, Cizye 15, Menâkıb 25, Cihâd 157; Müslim, Hac 496, Fezâilü's-sahâbe 226, 227, Fiten 75, 76). Resûlullah Efendimiz kendisinden hemen sonra halifelerin, ardından meliklerin yönetiminden bahsetmiştir (Buhârî, Enbiyâ 50, Müslim, İmâre 44; Tirmizî, Fiten 48). Hz. Osman'a şehid edileceğini "başına gelecek belâ" diye üstü kapalı olarak, ayrıca torunu Hz. Hüseyin'in de şehid edileceğini bildirmiştir (Buhârî,

Fezâilü's-sahâbe 5, 6; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 29; Ahmed İbni Hanbel,*Müsned*, I, 85, 242, 283, IV, 235, VI, 51, 52; Hâkim,*el-Müstedrek*, III, 178). Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. *Kütüb-i Sitte*'nin ve diğer önemli hadis kitaplarının Kitâbü'l-Fiten bahislerinde, ileride meydana gelecek pek değişik olaylar hakkında Resûlullah Efendimiz'in verdiği bilgiler bulunmaktadır. Onun, namaz için verdiği aralar dışında o gün sabahtan akşama kadar durmadan konuşması ve ashâbını olmuş olacak hâdiseler hakkında bilgilendirmesi, bütün bu konularda Cenâb-ı Hakk'ın ona bilgi verdiğini göstermektedir. O da bu bilgilerden uygun gördüklerini ashâbına haber vermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbını her konuda yetiştirmiş, bilip öğrenmelerinde fayda gördüğü hususları onlara öğretmiştir.
2. İleride meydana geleceğini söylediği kargaşalarda, dikkatli davranmalarını tembih ederek ashâbını ve ümmetini uyarmıştır.
3. Hâfizası kuvvetli olan sahâbîler Resûlullah'tan duyduklarını öğrenip kendilerinden sonra gelenlere anlatmışlardır.

1866- ???? ???????? ??? ?????? ??????? ??????? : ??? ????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ?? ?????? ?????? ??????????? ? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ? ??? ??????? » ????? ???????? .

1866. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a itaat etmeyi adayan kimse (adağını yaparak) **O'na itaat etsin. Allah'a isyan etmeyi adayan da** (adağından vazgeçsin ve) **O'na karşı gelmesin."**

Buhârî, Eymân 28, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19; Tirmizî, Nüzûr ve'l-eymân 2; Nesâî, Eymân 27, 28; İbni Mâce, Keffârât 16

Açıklamalar

Hadisimizde iyi ve kötü adaktan söz edilmektedir. Adak, bir kimsenin, "Şu dileğim yerine gelirse şu kadar nâfile namaz kılayım veya oruç tutayım yahut fakirlere şu kadar sadaka vereyim" diyerek veyahut buna benzer hayırları ve iyilikleri dile getirerek bir iyiliği yapmayı kendine borç kılmasıdır. Din dilinde buna **nezir** denmektedir. Böyle bir adakta bulunan kimse, farz veya vâcip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermiş olmaktadır. Ama bu ibadetler, kendisinin yapmak zorunda olduğu ibadetlerin dışında, onlardan ayrı ibadetler olacaktır. Daha açık söylemek gerekirse, bir kimse, "şu dileğim olursa günde beş vakit namaz kılacağım", diyemez. "Şu arzum gerçekleşirse bu yıl ramazan orucu tutacağım", diyemez. Çünkü bunlar onun zaten yapmak zorunda olduğu ibadetlerdir; boynunun borcudur.

Peygamber Efendimiz, yukarıda anlatıldığı şekilde bazı nâfile ibadetleri yaparak Allah Teâlâ'ya itaat ve kulluk edeceğine dair kendi kendine söz veren adak sahiplerinin bu adaklarını yerine getirmelerini tavsiye etmektedir. Zira bir adakta bulunan kimse, yapmak mecburiyetinde olmadığı bir şeyi yapacağına dair söz vermiş, kendi kendisini borç altına sokmuştur. Öyleyse bu kimselerin borçlarını ödemeleri gerekmektedir.

Hadisimizde bir de **Allah'a isyan etmek** diye ifade edilen yanlış ve çarpık bir adak türünden söz edilmektedir. Herhalde bunlar, Câhiliye devri dediğimiz İslâm'dan önceki dönemde yapılan adak türleridir. Meselâ bir kimse, "Bu dileğim olursa içki içeceğim, falan akrabamı bir daha görmeyeceğim", diyebilir. Buna benzer adaklar günümüzde de yapılabilir. Meselâ bir kimse, "Falanla konuşursam şu kadar oruç borcum olsun" diyebilir. Bu da dinin uygun görmediği kötü adaklardan biridir. Resûl-i Ekrem Efendimiz böyle adakları Allah'a isyan olarak değerlendirmekte ve **"Allah'a isyan etmeyi adayan da** (adağından vazgeçsin ve) **O'na karşı gelmesin"** buyurmaktadır. Çünkü bu nevi adaklar insanı bağlayıcı değildir. Diğer bir söyleyişle, bu adakları yapmamak değil, yapmak günahtır. Böyle yersiz bir adakta bulunan kimse adağını yerine getirmeyecek, bununla beraber adağı bozmanın da cezasını ödeyecektir. Onun cezası zenginlik durumuna göre değişir. Bu ceza sırasıyla köle âzâd etmek, bunu yapamıyorsa on fakire bir günlük yiyeceklerini vermek yahut onları giydirmek, onu da yapamıyorsa birbiri ardından üç gün oruç tutmaktır. Böyle yersiz bir adağı bozmanın herhangi bir cezayı gerektirmediğini söyleyen âlimler de vardır.

Burada şunu da ifade edelim ki, Allah'ın Resûlü adakta bulunulmamasını tavsiye etmiştir. Adağın, Allah'ın takdir ettiği şeyi kesinlikle değiştirmeyeceğini belirtmiştir. Adağı, *"cimrinin elinden mal alma"* olarak değerlendirmiştir (Müslim, Nezir 1-7). Bununla beraber üstüne vazife olmadığı halde adakta bulunarak kendisini borçlandıran kimse de borcunu mutlaka ödeyecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a itaat anlamına gelen adaklar mutlaka yerine getirilmelidir.
2. Günah sayılan bir şeyi yapmayı adayan kimse de o işi yapmamalıdır.

1867- ????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? ?? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????? ? ?????: « ????? ??????? ???? ????????? » ????? ???????? .

1867. Ümmü Şerîk *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona zehirli iri keleri öldürmeyi emretti ve:

"O, İbrâhim *aleyhisselâm*'a ateş üflerdi" buyurdu.

Buhârî, Enbiyâ 17, Bed'ü'l-halk 15; Müslim, Selâm 142. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 115; İbni Mâce, Sayd 12

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1868- ????? ??? ??????? ??? ??????? ????? ???? : ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ?????? ??????? ?? ?????? ??????? ? ?????? ????? ??????? ?????? ? ?????? ????????? ?? ?????????? ????????? ? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ? ????? ???????? ?? ????????? ??????????? ? ?????? ????? ??????? ???????? » .

??? ???????? : « ???? ?????? ?????? ?? ?????? ??????? ? ?????? ???? ????? ??????? ? ???? ??????????? ????? ?????? ? ??? ??????????? ????? ?????? » . ???? ???? . ??? ????? ????????? : ????????? : ?????????? ???? ????? ?????? .

1868. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Zehirli iri keleri ilk vuruşta kim öldürürse ona şu kadar iyilik sevabı vardır. Onu ikinci vuruşta kim öldürürse, birincisinden daha az olmak üzere ona da şu kadar iyilik sevabı vardır. Eğer bir kimse onu üçüncü vuruşta öldürürse ona da şu kadar iyilik sevabı vardır."

Müslim, Selâm 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 162-163; Tirmizî, Sayd 14; İbni Mâce, Sayd 12

Bir başka rivayete göre de şöyle buyurdu:

"Kim zehirli iri keleri ilk vuruşta öldürürse ona yüz iyilik sevabı yazılır. İkinci vuruşta öldürene bundan daha az sevap verilir. Üçüncü vuruşta öldürene de daha az sevap verilir."

Müslim, Selâm 147

Açıklamalar

Keler, kertenkeleye benzeyen bir sürüngen olup faydalı, zararlı, eti yenen ve yenmeyen çeşitleri vardır. Araplar iri kelere "sâmmü abras" adını verirler. Hadislerde öldürülmesi istenen kelerin işte bu iri, siyah benekli zehirli türleri olduğu anlaşılmaktadır. Arap dili âlimleri bunların çok pis ve zararlı olduğunu, kanı bir insanın bedenine sıçradığı takdirde orada alaca hastalığının meydana geleceğini ifâde ederler.

Birinci hadiste Resûlullah Efendimiz'in zehirli kelerin öldürülmesine gerekçe olarak **"O, İbrâhim*aleyhisselâm*'a ateş üflerdi"** buyurduğu belirtilmektedir. Bir başka rivayette, Hz. İbrâhim ateşe atıldığı zaman bütün hayvanların o ateşi söndürmeye gayret ettikleri, yalnız zehirli iri kelerin ateşe üfleyerek onu yakmaya çalıştığı (İbni Mâce, Sayd 12), yani şeytanın oyununa geldiği belirtilmektedir. Zehirli keleri ilk vuruşta öldürene yüz sevap, bazı rivayetlerde yetmiş sevap (Müslim, Selâm 147), ikinci ve üçüncü vuruşta öldürene daha az sevap verilmesi onu öldürmeye, elden kaçırmamaya teşvik etmek için söylenmiş, bu zararlıyı ortadan kaldırmak suretiyle insanlara hizmet eden kimsenin daha çok sevap kazanacağı belirtilmiştir. Hz. Âişe'nin odasında keler öldürmek için bir mızrak bulundurduğu da bilinmektedir (İbni Mâce, Sayd 12). Bu zararlı hayvanın Arabistan gibi sıcak bölgelerde çok bulunduğu, evlere girip yiyeceklere zarar verdiği ve tuza çok meraklı olduğu anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. "Her zararlı öldürülür" kaidesi gereğince zehirli iri kelerin öldürülmesi uygun görülmüştür.
2. Peygamber Efendimiz'in bu zararlı hayvanı ilk vuruşta öldürmenin daha sevap olduğunu belirtmesi, onu elden kaçırmayıp görüldüğü yerde öldürmeye teşvik etmek içindir.
3. Kelerin İbrâhim*aleyhisselâm*'ı yakan ateşe üflemesi bir gerçeğin ifadesi olabileceği gibi, onun insan oğluna verdiği zararın mecâzî bir anlatımı da olabilir.

1869- ?????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ???? ?????? ?????????? ????????? ? ??????? ????????? ? ?????????? ?? ???? ??????? ? ?????????? ??????????? : ????????? ?????? ???? ??????? ??????? : ????????? ???? ????????? ????????????? ????????? ? ???????? ?????????? ? ?????????? ?? ??? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ????? ????????? ? ??????? : ????????? ???? ????????? ????? ???????? ?? ????????????? ?????? ? ???????? ??????????? ? ????????? ?? ?? ????? ? ????????? ?????????? : ????????? ???? ??????? ? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ? ?????? ???????? ? ????? ????? ? ?????? ?????? ????: ????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??? ????????? ??? ????????? ? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ???? ????????? ????? ????????? ????????? ??? ???????? ? ????????? ?????? ?????? ??????? » ?????? ??????? ??????? ? ????????? ???????? .

1869. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"(Vaktiyle) **bir adam:**

- Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Geceleyin evinden sadakasını alıp çıktı ve onu bilmeden bir hırsızın eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:

- Hayret! Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş! diye konuşmaya başladı. Adam:

- Allahım! Sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka daha vereceğim, dedi. Sadakasını alarak evinden çıktı ve onu bir fâhişenin eline tutuşturdu. Ertesi gün halk:

- Olur şey değil! Bu gece bir fâhişeye sadaka verilmiş! diye dedikoduya başladı. Adam:

- Allahım! Bir fâhişeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben mutlaka bir sadaka vereceğim, dedi. Sadakasını alıp evinden çıktı ve onu bir zenginin eline koydu. Ertesi gün halk:

- Bu ne iştir! Bu gece bir zengine sadaka verilmiş! diye söylenmeye başladı. Adam:

- Allahım! Hırsıza, fâhişeye ve zengine sadaka verdiğim için sana hamdolsun, dedi.

Uykusunda o adama şöyle denildi:

- Hırsıza verdiğin sadaka, belki onu yaptığı hırsızlıktan utandırıp vazgeçirecektir. Fâhişe belki yaptığından vazgeçip iffetli bir kadın olacaktır. Zengin de belki bundan ibret alıp Allah'ın kendisine verdiği maldan muhtaçlara dağıtacaktır."

Buhârî, Zekât 14; Müslim, Zekât 78. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 47

Açıklamalar

Hadisimizdeki olayın İsrâiloğulları zamanında meydana geldiği başka rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hırsıza, fâhişeye ve zengine verilen sadakanın büyük hayretlerle karşılanması, o devirde sadakanın sadece dindar olan muhtaçlara verildiğini göstermektedir. Adamın verdiği sadakaların Allah tarafından kabul edilmesi ise, Cenâb-ı Hakk'ın sadakaları kabul etme konusundaki ölçüsünün hiçbir zaman değişmediğini, iyi niyetle verilen bir sadaka yerini bulmasa bile Allah Teâlâ'nın onu kabul edeceğini ortaya koymaktadır. İyi niyetle yapılan bir iş, hatalı bir sonuç da doğursa, Cenâb-ı Mevlâ kulun samimiyetine bakmakta, kendi rızâsı için yapılan iyilikleri kabul buyurmaktadır.

Hadîs-i şerîfte, Allah rızâsı için verilen sadakanın, insan üzerinde yaptığı bir başka tesire dikkatimiz çekilmektedir. Kendisine sadaka verilen yanlış yoldaki bir kimse, şayet aklı başında biri ise, gördüğü bu iyilik karşısında durumunu değerlendirecek, tuttuğu yolun hatalı olduğunu farkedecek ve Allah'ın yardımıyla doğruya dönecektir. Kim oldukları bilinmeden, gecenin karanlığında bir hırsızın, bir fâhişenin ve bir zenginin eline tutuşturulan sadakanın onlar üzerinde iyi tesirler bırakacağının belirtilmesi bunu göstermektedir. Her devirde olduğu gibi, günümüzde de bazı insanlar karınlarını doyurmak veya karınlarını doyurmak zorunda oldukları insanlar için hırsızlık, fuhuş gibi çirkinliklere başvurmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın lutfuna, ihsânına mazhar olmuş varlıklı kimseler, çevrelerindeki fakir ve muhtaçlarla ilgilenseler, hadisimizde buyurulduğu gibi *"Allah'ın kendilerine verdiği maldan muhtaçlara dağıtsalar",* nice problemler daha gün yüzüne çıkmadan çözülür; nice iyi insan izzetini, iffetini yere düşürmekten kurtarır.

Sadakanın gizli verilmesi hususu, hem alan hem de veren için önemlidir. Bugün bazı hayır severlerin yaptığı gibi yardımların fakirlere evlerinde verilmesi, böylece yapılan iyiliğin kimseye gösterilmemesi her şeyden önce fakiri ve yoksulu yüz suyu dökmekten kurtarır. Öte yandan hayır yapan kimse de, gösteriş duygusuna yakalanma tehlikesi ortadan kalkacağı için yardımının hayrını görür.

Benî İsrâil'den olan hayır sever adam, verdiği sadakaların yerini bulmadığını görünce Allah'a hamdetmekle, Allahım bu yanlışlıklar benim irademle değil senin iradenle olmuştur; senin yaptığın her şeyin de bir hikmeti vardır, demek istemiş ve ilâhî takdire razı olduğunu belirtmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan işleri Allah rızâsı için yapmak ve sadakayı gizlice vermek pek değerlidir.
2. İyi niyetle verilen sadaka yerini bulmasa bile Allah onu kabul eder.
3. İnsan verdiği sadakanın yerini bulmadığını anlayınca tekrar sadaka vermelidir.
4. Herkes Allah'ın çizdiği kadere boyun eğmeli ve O'nun arzusu dışında bir şey yapılamayacağını bilmelidir.
5. İyilik yapmak için mutlaka iyi adam aramak gerekmez.

1870- « ???? ??? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ???? ???? ???? ?????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ???? : ??? ??? ????? ??? ??????????? ? ???? ????????? ????? ????? ? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ?? ?????? ?????? ? ???????????? ????????? ? ???????????? ????????? ? ???????? ???????? ????????? ? ????????? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ? ????????? ???????? : ????? ??????? ???? ??? ???????? ????? ? ????? ?? ????????? ? ????? ??????????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ?

???????? ????? ???????? ???????? : ???????? ????? ? ????????? ??????????? : ??? ????? ?????? ????? ???????? ? ??????? ?????? ??????? ? ?????? ????? ???? ??????? ? ??????? ??????????? ????????? ???? ??????????? ????????? ? ???? ??????? ????? ????? ?????? ? ????? ???? ??? ?????? ????? ? ???? ????????? ? ??????? : ????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? . ????? ???????? ???????? ???????? ? ????????? ??????? ??? ????????? ? ????????? . ??????? ??????? ?????? . ???????? ????? ??????? ? ????????? ????? ????? . ??????????? ?????? ??????????? : ??? ????? ? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ?????? ??????? ???????? ? ???? ????? ????? ??? ?????? ????? ? ????? ????? ????? ??? ????????? ? ????? ???????? ????? ????? ???????? ????????? : ????? ????? ?????? ???????? ??????? ??? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ???????? ????????? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ???????? ????? ????? ??????? ? ??????? ??????? ??????? ? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ??????????? . ??????????? ??????????? ??????????? : ??? ??????????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ???? ?????? ??????? ? ??????? ????? ????? ??????? ? ????? ????? ????? ??? ?????? ????? ? ????????? ?????? : ????? ????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??????? ???????? ?????????

????? ??????? ? ????????? ????? ?????? . ?????????? ?????? ? ??????????? : ?? ?????? ????? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ????????????? ??????????? ??? ???????? ? ?????? ????? ????? ??????? ? ????? ????? ???? ??? ?????? ????? ? ??????? ????? ????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ?????????. ??????? ??????? ??????? ? ????????? ????? ??????? ? ????????? ????? ????? . ??????????? ?????? . ??????????? : ?? ????? ?????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?? ???????? . ??????? ????? ????? ??????? . ????? ????? ??? ?????? ????? ? ??????? : : ????? ????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ????? ???????? ?????? ? ??????? ??????? ??????? ? ????????? ????? ??????? ? ????????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? . ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? .

??? ?????? : « ?????????? ?????????? : ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ? ???????? ???????????? ? ????? ?????? ?????? ???? ?? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ? ??????? ????? ????? ?????? ? ????? ????? ????? ?? ?????? ????? ? ???????????? ? ????? ?????? ????????? ? ??????? ???????? ??????? » ????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????????? ? ?????? ?????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ????? ?????? ??????? ????? ??????? : ??? ????????? ????? ?????? ? ???? ???????? ? ????????? ????????? ? ????????? ??????? ? ????????? ???????? ???????? ? ???????? ???????? ? ????????? : ?????????? ???????? ???? ??????? ???? ??? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????? ???? ?????????? » ????? ??? : « ????????? ??????? ??????? ????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ????? ????? ??????? ??????? ? ???? ????? ?????? ??????? ????????? » ????? ????.

1870. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir yemek dâvetinde Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber bulunuyorduk. Kendisine etin kol tarafı ikram edildi. Resûl-i Ekrem etin kol tarafını severdi. Ondan bir lokma kopardıktan sonra şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu da neden biliyor musunuz? Allah Teâlâ gelmiş gelecek bütün insanları düz bir yere toplayacak. Orası, insanlara bakan kimsenin hepsini görebileceği, onlara çağıranın hepsine sesini duyurabileceği bir yerdir. Güneş onlara yaklaşacak, insanlar sıkıntıdan ve kederden artık dayanamayacak hale gelince birbirlerine:

- İçinde bulunduğunuz sıkıntıyı, başınıza gelen hali görmüyor musunuz? Halinizi Rabbinize arzederek size şefaat edecek birini bulmayı düşünmüyor musunuz? diyecekler. Bazıları ötekilerine:

- Babanız Âdem’e gidiniz, diyecekler. Âdeme gelip:

- Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Seni Allah kudret eliyle yarattı. Sana kendi rûhundan üfledi. Meleklere sana secde etmelerini emretti, onlar da secde ettiler. Seni cennete yerleştirdi. Rabbine varıp bizim için şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali, başımıza gelen derdi görmüyor musun? diyecekler. O da:

- Bugün Rabbim çok gazaplı. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Rabbim o ağaca yaklaşmamı yasakladı, ama ben O’nu dinlemedim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Nûh’a gidin, diyecek. Onlar da Nûh’a gelerek:

- Ey Nûh! Sen yeryüzü halkına gönderilen resûllerin ilkisin. Allah Teâlâ sana “çok şükreden kul” demişti. İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? Başımıza gelenleri görmüyor musun? Rabbinin huzurunda bize şefaat etmeyecek misin? diyecekler. O da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Benim bir duam vardı; onu da kavmimin aleyhine kullandım. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin. İbrâhim’e gidin, diye karşılık verecek. Onlar da İbrâhim’e gelerek:

- Sen Allah’ın peygamberisin, yeryüzü halkı içinde Allah’ın dostu sensin. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. O da şunları söyleyecek:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben vaktiyle üç yalan söylemiştim. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Mûsâ’ya gidin. Onlar da Mûsâ’ya gelerek şöyle diyecekler:

- Ey Mûsâ! Sen Allah'ın Resûlüsün. Allah sana peygamberlik vermek ve seninle konuşmak suretiyle seni diğer insanlardan üstün kılmıştır. Rabbinin huzurunda bize şefaat et. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor musun? O da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Ben öldürülmesine dair emir almadığım bir adamı öldürdüm. Asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Îsâ’ya gidin,

diyecek. Onlar da Îsâ'ya gelerek:

- Ey Îsâ! Sen Allah'ın Resûlü, O'nun Meryem'e yönelttiği kelimesi ve O'nun yarattığı bir ruhsun. Sen daha beşikte iken insanlarla konuştun. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. Îsâ da:

- Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır. Ne daha önce böylesine gazaplandı ne de bundan sonra böyle gazaplanır, diyecek, ama bir günah zikretmeyecek. Sonra da, asıl benim nefsim şefaat edilmeye muhtaçtır; benim nefsim, benim nefsim! Siz başkasına gidin; Muhammed'e gidin, diyecek.

Başka bir rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: Onlar da bana gelerek:

- Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü ve son peygambersin. Allah Teâlâ senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz perişan hali görmüyor musun? diyecekler. Ben de yürüyüp Arş'ın altına geleceğim, Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah Teâlâ daha önce kimseye öğretmediği en güzel hamdü senâyı bana ilham edecek. Sonra bana hitaben:

- Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! İste! İstediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek, buyuracak. Ben de başımı secdeden kaldıracağım ve:

- Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar! Yâ Rabbî! Ümmetimi bağışla! diye yalvaracağım. O zaman bana:

- Yâ Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennet kapılarının en sağındaki Bâbü'l-eymen'den içeri al! Onlar başkalarıyla beraber cennetin diğer kapılarından da gireceklerdir, buyurulacak. Sonra Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: Canımı kudretiyle yaşatan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadı arasındaki mesafe, Mekke ile (Bahreyn'deki) Hecer veya Mekke ile (Suriye'deki) Busrâ arasındaki mesafe kadar geniştir."

Buhârî, Enbiyâ 3, 9, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 327, 328. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 10

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, şefaat konusundaki bu ünlü hadisi bir davette ashâbıyla sohbet ederken söylemiştir. Bu davette ona, etin kol tarafını sevdiği için özellikle bu kısım ikram edilmiştir. 611 numaralı hadiste Peygamber *aleyhisselâm*'ın etin kol kısmını sevdiğine kısaca temas edilmişti.

Mahşerdeki o korkunç bekleyiş sahnesini burada kısaca tasvir eden Peygamber *aleyhisselâm*, dünyaya gelmiş ne kadar insan varsa hepsinin düz bir arazide toplanacağını söylemekte, ayrıca sahne düzeninden de söz ederek insanlara şöyle bir bakanın hepsini görebileceğini, onlara seslenen kimsenin hepsine birden sesini duyurabileceğini belirtmektedir.

"Allah Korkusu" bahsindeki 401, 403 ve 404 numaralı hadislerde, mahşer yerinde insanların güneş altında nasıl perişan bir duruma düşecekleri kısaca görülmüştü. Bu hadiste olayın devamı ele alınmakta, güneşin hararetinden beyinlerin kaynamaya başladığı sırada, mahşer halkının bir kurtarıcı aramaya çıkacakları anlatılmaktadır. Bu arayışın sonunda, uzandıkları bütün dalların birer birer ellerinde kaldığını hayretle ve dehşetle görecekler, ümitlerinin tükenmeye başladığı bir sırada, o korkunç meydanın yegâne hatırlı kişisinin, hadisimizde buyurulduğu üzere, *kıyamet gününün efendisinin* Peygamber-i Zîşân olduğunu anlayacaklardır. Şeref Hanım'ın (ö. 1861) dediği gibi: *Geldi nice peygamber-i zîşân bu cihâna / Sen cümlesine* ***seyyid ü servetsin*** *Efendim* diyeceklerdir. Mahşer meydanında, herkesin nefsinin derdine düştüğü bir zamanda, sözüne değer verilecek ve duası kabul edilecek yegâne sultanın o olduğunu görecekler ve Süleyman Çelebi gibi ona:

Merhabâ ey ***âsi ümmet melcei***
Merhaba ey ***çâresizler eşfai***
diye sarılacaklardır.

Allah Teâlâ'nın, Resûlullah Efendimiz'e şefaat imkânı verdiği, **"Rabbinin seni övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin"** [İsrâ sûresi (17), 79] âyetinde de görülmektedir. Bu makâm, **makâm-ı Mahmûd** denilen büyük şefaat yetkisidir. O zaman Resûlullah Efendimiz'in elinde **livâü'l-hamd** (hamd sancağı) bulunacak, aralarında Hz. Âdem de olmak üzere bütün peygamberler bu sancağın altında toplanacaklardır (Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 18; İbni Mâce, Zühd 37; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 281, 295, III, 2, 144).

Bazı kimseler, Allah'tan başka kimsenin şefaat edemeyeceğini söyleyerek, ne kadar sahih olursa olsun, şefaat konusundaki hadisleri kabul etmek istemezler. Halbuki birçok âyette Allah Teâlâ'nın izin verdiklerinin şefaat edebileceği açıkça belirtilmiştir. Meselâ: **"İzni olmadan O'nun huzurunda kim şefaat edebilir?"** [Bakara sûresi (2) 255]. **"Onun izni olmadan hiçbir şefaatçi şefaat edemez"** [Yûnus sûresi (10), 3]. **"Rahmân nezdinde söz ve izin alandan başka hiçbirinin şefaate gücü yetmeyecektir"** [Meryem sûresi (19), 87]. **"Allah'ın huzurunda kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez"** [Sebe' sûresi (34), 23] âyetleri bunu göstermektedir. Özellikle de **"O gün Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez"** [Tâ hâ sûresi (20), 109] âyeti konumuzun esasını teşkil eden hadîs-i şerîfe daha bir açıklık getirmektedir. Zaten Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de yukarıdaki hadiste kendisine *"Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! İste! İstediğin sana verilecek. Şefaat et, şefaatin kabul edilecek"* diye şefaat izni verileceğini söylemektedir. Şu halde şefaat konusundaki âyetlerle bu ve benzeri hadisler tam bir uyum içindedir.

Şefaat sadece bundan ibaret değildir. Peygamber Efendimiz'in daha başka şefaatleri de vardır. Ayrıca Allah Teâlâ şefaat yetkisini diğer peygamberlere, meleklere, âlimlere, şehidlere, sâlih mü'minlere, çocuklara ve cennet ehlinden uygun gördüğü bazı kimselere de verecek, onlar da yakınlarına şefaat edeceklerdir.

Son olarak şunu söyleyelim: Bir hadîs-i şerîfte mü'minlerin ümidi Efendimiz, *"Kimsenin zorlaması olmadan, kendiliğinden ve içinden gelerek iman eden kimselere"* şefaat edeceğini söylemektedir (Buhârî, Rikak 51). Öyleyse herkes Resûlullah Efendimiz'in şefaatini elde edebilmek için onun belirttiği özelliğe sahip olmaya çalışmalıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den önce şefaat etmeleri için kendilerine başvurulan peygamberlerin, şahsî günahlarından söz ederek kendilerini şefaat etmeye lâyık görmemeleri, hem tevâzularının bir eseridir hem de şefaatin derece derece olduğunu, en büyük şefaat yetkisinin de Peygamber *aleyhisselâm*'da bulunduğunu göstermek içindir. Bu hadis kısaca 203 numarayla geçmiş ve peygamberlerin büyük ve küçük günah işleyip işlemedikleri hususunda âlimlerimizin görüşleri orada genişçe ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* mahşer gününde şefaate lâyık olan kimselere şefaat edecektir.

2. Hiçbir peygamberin şefaate cesaret edemeyip sadece Resûlullah Efendimiz'in bu konuda niyazda bulunması ve kendisine şefaat yetkisi verilmesi onun Allah Teâlâ'nın yanındaki değerini göstermektedir.

3. Cenâb-ı Hakk'ın, önce Resûl-i Ekrem'e değil de diğer peygamberlere başvurmayı ilhâm etmesi, Peygamber*aleyhisselâm*'ın şefaat yetkisini ve üstünlüğünü insanların daha iyi anlamaları içindir.

4. Mahşerin, kendisinden Allah'a sığınılacak kadar çetin ve dayanılamayacak kadar korkunç bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

1871- ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ????? : ???? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????????? ?????????? ???????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ?? ??????? ????????? ? ???????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????? ????? ? ??????????? ??????? ? ?????? ??????????? ???????? ???? ????? ? ??????? ??? ????? . ????? ???? ??????????? ??????????? ? ????????? ????? ????????? ????????? : ?? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ????? ???????? ????? ????? ?????? ???? ????? ? ????????? ???? ????? ??????? ? ???? ??? ????????? ????????? ? ??????? ???: ??????? ?????? ?????? ? ????? : ?????? . ?????? : ????? ?? ??????????? ? ????? ????? .????????? ??????????? ????? ????? ???????? ??????? ? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ????? ?? ????????? . ????????? ???????? ????????? ????? ??? ????????? ?????????? ? ??????? ?????? ?????? : { ????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??? ?????? } ????? ????? {??????????} . ??????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ? ???????? ???? ?????? ??????? ? ????? ????? ?????? ?? ?? ?????????? ???? ?????? ???????? ? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ????? : ?????????? ???????????? ????????? ???? ??????? ???????? ? ??????? ???????? ???????? ????? ?? ??????? ??????? ? ???????? ??????? ? ????? ??????????? ????????? ???????? ???? ???? ?????? ? ?????? ??? ?????? . ???????? ???? ???????? ????? ????? ??????? ????????? ? ?????? ????? ????????? ? ????? ????? ???? ????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ? ????? ?????? ???????? ? ?????? ???????? ? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ??? ??????? ? ?????????? ?????? ????? ???????. ???? ????? ??????? ????? ?????? ???????? : ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ????? ???????? ????????? » . ??????? ????????? ???? ???????? ???????? ????? ? ????????? : ??? ??????? ???????? ????? ????????? ? ???????? ??????? ???????? : ???? ????????? ???? ????? ??????? ?????? .?????? . ??????? ??? ????????? ????? ??????? ????? ? ?????? ????????? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ??????? ?? ?????????? ???? ?????? ?????? ?? ??????? ??? ?????? : ??????? ?? ???????? . ???? ????? ??????? ????? ?????? ????????? : ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? : ??? ???? ???????? ???? ??????? ? ????????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ? ??????????? ???????? .

?????? ????? ??????? : ??? ????????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ????? ?????????? ???????? ? ?????? ?????? ?? ???????? ???????? ? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ???????????? ???????? ?????????? ? ????????? ??? ???????? ?????? ???????? . ????????? ???????? ????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ? ?? ?????? ????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ??????? ? ?????????? ?? ???????? ?????? ? ????????? ??????? ?????? ????????? : ????? ???? ????????? ???????? ???? ??? ?????????? ????? ?????? ????? ????? ???? ?????????? ??????? ???? ??????????? ? ??????? ???? ???????? ? ?????????? ???????????? ?????????? ? ??????? ??????????? ??? ?????? ? ????????? : ????????????? ????? ???? ?????? ??????? ? ??????: ?????? ? ?????? ?? ????? ????? ?? ?????? ? ??????? : ?????? . ???? ????? ??????? : ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???? ????? ?????????? ? ????? ??????? ???????? . ????????? ? ??????????? ???? ?????????? ????????? ????? ? ????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ? ????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ??????????? ??????????? ????? ????? ? ???????? ??????? ? ?????????? ??????? ?????? ? ???????? ????? ?????????? .

??????? ????????? ???? ?? ????????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????? ?????????? ? ??????

????????? ??? ??????? ?: ?????? ???????? ????? ??? ??????? : ?????? ????? ????? ??????? ??? ????????? ??????????? ?????????: ?????? ??????? ? ?????? ?? ????? ???????? ? ??????? ??????? ? ???? : ???? ???? ???????? ? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ?????? ????? . ???????? ???? ????????? ????????? ????? ??????? ?????? : ???? ???????? ??? ?????? ? ??????? : ?????? ? ??????? ?????? ???? ????? ? ?????????? ????? ? ????????????? ? ??????? ????? ??????? ? ??????????? ?????? ?? ?????? ????????. ????? : ?????? ???????? ??????? ? ??????? : ????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???????? : ??????? ????? ????? . ????? : ????? ???? ????? ?????? ???? ?????????? ? ???????? ????????? . ??????????? ? ????????? ???????? ?????? . ?????? ???????? ????????? ?? ????? ?????? ????? ???????? ?????? ? ?????? ?????? ? ??????? ??? ????????? ? ??????? ????? . ??????? : ????? ???????? ????? . ???? : ?????? ???????? ? ??????? ??? ????????? ???????????? ????????? : ?????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ?????? ? ?????? : ?? ?????????? ? ??????? : ????????? . ???? : ???? ????????? ? ??????? : ?????? . ???? : ????????? ??????? ????? ?? ???????? ??????? ? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??????? : «?????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ???? » ???? : ?????? ??? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? .

??? ?????? ?????? ??????? : ?????? ??????????? ? ????????? ????????? : ????? ??????? ? ????????? ??????????: ???? ???????? ? ???????? ???????? ? ????? : ??? ???????? ??? ?????????? ? ??????? : ????????? ????????? ? ?????????? ?????? . ???? : ?????????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????????? ????? : ??????? ????? ???????? ????? ????? ???????? ???????: «?????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? » ????? : ?????? ???? ???????? ? ??????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????? ????? . ???????? ???? ??????????? ? ???? : ???? ????????? ??? ???? ? ?????? : ?????? ? ???????? ????? ????? ????????? ?????????? ???????? ? ?????????? ????? ? ??????????? ? ????????? ???? ????????? ???????????? ?????? ?????? . ????? : ?????????? ???????? ? ??????? : ?????? ? ???????? ???????? ????????? ? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????. ????? : ????? ???? ????? ?????????? ?????? ???? ?????????? . ????? ?????? ??????? ?? ????? ?????? ? ????? ????? ???? ???? ??????????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ? ???????? ???? ? ????? ???????? ? ?????? ????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ? ????? : ?? ??????????? ????? ?????? ?????? ???????? ? ???? : ????????? ??? ?????? ?????? ? ???? : ?????????? ? ???? : ?????????? ? ????? : ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ? ??????? ???? ???????? ??????????? ??? ?? ???????? ??????? ??? ?????? ??????????? ???? ???????? ? ???????? ?????????? ???? ??????????? ? ??????????? ????? ????? ???? ????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ? ????? ????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? : « ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? » .

??? ?????? : ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ?????????? ? ?????? ??????? ?????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????? ???? ?????????? ? ????????? ???????? ??? ????????? ?????? ????? ?????? . ?????????? ?????? ??????? ? ????? ????? ?????????? ???? ???????? ? ??????????? ????? ??????????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? : ??? ??????????? ???? ??? ??????????? ? ????? : ???? ??????? ? ??????? : ?????? ????????? . ???????? ? ???????? ???????? ???? ?????????? ? ???????? ????????? ???? ?????????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? : ???? ??????? ? ?????????? ??????? ?????? ??????? ? ????? : ?????????? ?????? ??????? . ????????? ?????????? ???? ??????? ?????? ????? ? ?????? ??????? ????? ? ???????? ??????? ??????? ? ???? ? ?????? ????????? ???????? ???? ????????? ? ????? ??????? : ?? ??????? ???????? ?? ????? ????????? ? ????????? ????????? ?????? ???? ??? ?????? ???????? ???????? ???????? ? ?????? ?????????? ???????? . ???????? : ???? ???????? ? ?????????? ???? ??????? ?????? ? ?????????? ???????? ???????? ? ????????? ???????? ? ?????? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? ? ????? ??????? : ???? ???????? ? ?????????? ??? ???? . ?????? ???? ??????? . ????????? : ?????? ???? ??? ???????? ????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? ????????? ??????? ? ????? ??????? ???? ?????? ? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ????.

??????? ?????? ????????? ???? .

« ?????????? » : ????????? ??????????? . ????? : « ???? » ???? : ????? . « ??????????? » : ??????. « ???????? » ????? : ???? . ???????? : « ???????? » ???? : ??????? .

1871. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem,* İsmâil'in annesi (Hâcer) ile henüz memedeki oğlu İsmâil'i alıp Mekke'ye getirdi. Onları Kâbe'nin üst tarafında ve zemzemin yukarısındaki büyük bir ağacın altına bıraktı. O vakitler Mekke'de kimse bulunmadığı gibi içecek su da yoktu. İşte İbrâhim, karısı ile oğlunu oraya bıraktı. Yanlarına da bir dağarcık hurma ve bir kırba su koydu. Sonra İbrahim arkasını dönüp gitmeye başladı. Hâcer onun peşini bırakmadı:

- İbrâhim! Bizi konuşup görüşecek bir kimsenin, yiyip içecek bir şeyin bulunmadığı bu vadide tek başına bırakıp da nereye gidiyorsun? diye sordu. Bu soruyu birkaç defa tekrarladı. İbrâhim dönüp bakmadı bile. Sonunda Hâcer: Bunu böyle yapmanı sana Allah mı emretti? deyince İbrâhim:

- Evet, Allah emretti, diye cevap verdi. Hâcer:

- Öyleyse Allah bizi korur, dedi.

Hâcer geri döndü; İbrâhim *sallallahu aleyhi ve sellem* de yürüyüp gitti. Kimsenin kendisini göremediği Seniyye mevkiine varınca, yüzünü Kâbe tarafına çevirdi; sonra ellerini kaldırarak şöyle dua etti:

"Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını, senin saygı duyulması gereken Mukaddes Mâbed'inin yanında, ekin bitmez bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerine onlara karşı muhabbet koy ve kendilerine bazı meyvelerden rızık ver. Umarım ki nimetlerine şükrederler" [İbrâhim sûresi (14), 37].

Hâcer İsmâil'i emziriyor ve kırbadaki sudan içiyordu. Nihayet kırbadaki su tükendi. Hem kendi hem oğlu susadı. Çocuk susuzluktan yerde sızlanıp yuvarlanmaya başlayınca, Hâcer onun bu halini görmemek için oraya en yakın tepe olan Safâ'ya gitti ve tepenin üstüne çıktı. Sonra acaba birini görebilir miyim diye vâdiye bakındı; fakat kimseyi göremedi. Safâ tepesinden inip vâdiye gelince, koşmasına engel olmasın diye elbisesinin eteğini topladı. Sonra da çok zor durumda kalmış bir insanın son gayretiyle koşmaya başladı; vâdiyi geçip Merve'ye geldi. Tepenin üstüne çıkıp acaba birini görebilir miyim diye bakındı; fakat kimseyi göremedi. İki tepe arasında böyle yedi defa gidip geldi.

İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* sözünün burasında şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"İşte bundan dolayı insanlar Safâ ile Merve arasında sa'yeder"** buyurdu. Sonra da sözüne şöyle devam etti:

Hâcer Merve tepesine çıkınca bir ses duydu. Kendi kendine "Sus! Dinle!" dedi. Sonra iyice kulak verdi, aynı sesi bir daha duydu.

- Tamam, sesini duyurdun. Yapabiliyorsan bize yardım et! diye seslendi. Bir de baktı ki, zemzemin olduğu yerde bir melek, topuğuyla -veya kanadıyla- yeri kazmakta! Nihayet su göründü. Hâcer, akıp gitmesin diye suyun etrafını eliyle şöyle çevirmeye, suyu avuçlayıp kırbasını doldurmaya başladı. Hâcer suyu avuçladıkça, bir rivayete göre avuçladığı kadar, yerden kaynıyordu.

İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: **"Allah İsmâil'in annesine rahmet etsin. Zemzemi kendi haline bıraksaydı -veya suyu avuçlamasaydı- zemzem akarsu olurdu"** buyurdu. İbni Abbas sözüne şöyle devam etti:

Hâcer sudan içti ve yavrusunu emzirdi. Melek ona:

- Bize bir zarar gelir diye korkma! İşte şurası Beytullah'ın yeridir. Onu şu çocukla babası yapacaktır. Allah, o işi yapacak kimsenin yok olup gitmesine izin vermez, dedi. Beytullah'ın yeri zeminden yüksekçe idi. Seller oranın sağını solunu yalayıp aşındırmıştı. Onlar bu şekilde yaşayıp giderken nihayet bir gün Cürhümlüler'den bir grup insan veya onlardan bir aile Kedâ yolundan gelerek Mekke'nin alt tarafına indiler. O sırada bir kuşun gelip gittiğini gördüler. Bu kuş mutlaka suyun etrafında dönüp duruyor. Halbuki biz bu vadide su bulunmadığını biliyorduk, diyerek ayağına çevik bir veya iki kişiyi oraya gönderdiler. Gidenler orada su bulunduğunu görünce geri dönüp durumu haber verdiler. Suyun yanına geldiklerinde Hâcer'i gördüler:

- Bizim buraya yerleşmemize izin verir misin? diye sordular. O da:

- Evet, ama su üzerinde bir hak iddia edemezsiniz, dedi. Onlar da:

- Peki, kabul, dediler.

İbni Abbas rivayetine şöyle devam etti:

İnsanlarla bir arada olmaya ihtiyaç duyduğu sırada onların çıka gelmesi Hâcer'i sevindirdi. Cürhümlüler oraya yerleştikleri gibi akrabalarına haber saldılar, onlar da gelip yerleştiler. Böylece Mekke civarı yerleşik bir alan haline geldi.

O zaman çocuk olan İsmâil nihayet büyüyüp gelişti. Cürhümlüler'den Arapça'yı öğrendi. Delikanlılık çağına geldiği zaman, Cürhümlüler'in en fazla beğenip takdir ettikleri bir kimse oldu. Erginlik çağına gelince, onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Günün birinde Hâcer vefat etti. İsmâil'in evlenmesinden sonraki bir tarihte, Hz. İbrâhim, Hâcer ile oğlunun durumunu öğrenmek üzere Mekke'ye geldi. Fakat İsmâil'i evde bulamadı. Karısına:

- İsmâil nerede diye sordu. Kadın:

- Rızkımızı temin etmeye, başka bir rivayete göre, avlanmaya gitti, dedi. İbrâhim *aleyhisselâm* ona geçimlerinin ve durumlarının nasıl olduğunu sordu. O da:

- Çok kötü durumdayız. Büyük bir sıkıntı ve darlık içindeyiz, diye hallerinden şikâyet etti. İbrâhim de:

- Kocan gelince ona selâmımı söyle; kendisine hatırlat da kapısının eşiğini değiştirsin, dedi.

İsmâil eve gelince, orada bir şeyler olduğunu sezdi ve karısına:

- Ben yokken eve biri geldi mi? diye sordu. O da:

- Evet, yaşlı bir adam geldi, diyerek onu tarif etmeye çalıştı. Seni sordu, ben de söyledim. Nasıl geçindiğimizi öğrenmek istedi. Ben de büyük bir geçim sıkıntısı çektiğimizi anlattım, dedi. İsmâil:

- Peki, sana bir şey tavsiye etti mi? diye sordu. O da şunları söyledi:

- Evet, sana selâm söyledi ve **kapısının eşiğini değiştirsin** dedi. İsmâil:

- O gelen benim babamdır. Bana **senden boşanmamı emretmiş**. Haydi ailenin yanına dönebilirsin, dedi. O kadını boşayıp Cürhümlüler'den bir başka kadınla evlendi.

Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim tekrar oğlunun evine geldi. Fakat İsmâil'i bulamadı. İçeri girip İsmâil'i sordu. Karısı:

- Rızkımızı temin etmeye gitti, dedi. İbrâhim:

- Geçiminiz, haliniz nasıl? diye sordu. Kadın:

- Çok iyi durumdayız. Rahat ve bolluk içindeyiz, diyerek Allah'a hamdü senâ etti. Konuşma şöyle devam etti:

- Ne yiyorsunuz?

- Et yiyoruz.

- Ne içiyorsunuz?

- Su.

O zaman İbrâhim, 'Allahım, etlerine sularına bereket ver', diye dua etti.

Sözün burasında Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"O zamanlar Mekke'de ekin yoktu. Eğer olsaydı tahılın bereketlenmesi için de dua ederdi."

İbni Abbas dedi ki: İbrahim'in duası sayesinde et ile su, başka yerde yaşayanlarla kıyaslanmayacak şekilde, Mekkeliler'in sağlığına elverişli olmuştur.

Bir başka rivayete göre İbrâhim *aleyhisselâm* oraya gelince:

- İsmâil nerede? diye sordu. Karısı:

- Avlanmaya gitti, dedi. Sonra da: Bir şeyler yemek ve içmek üzere buyurmaz mısınız? dedi. İbrâhim:

- Ne yiyor ne içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:

- Yediğimiz et, içtiğimiz su, dedi. İşte o zaman İbrâhim *aleyhisselâm:*

- Allahım! Onların yiyeceklerine, içeceklerine bereket ver! diye dua etti.

İbni Abbas sözüne şöyle devam etti: Ebü'l-Kâsım *sallallahu aleyhi ve sellem:* **"İşte bu, İbrâhim'in duasının bereketidir"** buyurdu.

İbrâhim gelinine şöyle dedi:

- Kocan eve gelince ona benim selâmımı söyle ve kendisine hatırlat da, **kapısının eşiğine sahip olsun**, dedi.

İsmâil eve gelince:

- Eve gelen oldu mu? diye sordu, Karısı:

- Evet, güzel görünümlü bir ihtiyar geldi, diyerek onun hakkında güzel şeyler söyledi. Sözüne devamla, bana seni sordu, ben de anlattım; geçimimizi öğrenmek istedi, ben de çok iyi olduğunu belirttim, dedi. İsmâil:

- Sana bir tavsiyede bulundu mu? diye sordu. O da:

- Evet, sana selâm söyledi ve kapının eşiğine sahip olmanı emretti, dedi. O zaman İsmâil:

- O benim babamdır. **Evin eşiği de sensin. Babam seni hoş tutmamı, seninle iyi geçinmemi emretmiş**, dedi.

Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra İbrâhim *aleyhisselâm* bir daha geldi. O sırada İsmâil zemzemin yakınındaki büyük bir ağacın altına oturmuş ok yontuyordu. Babasını görünce ayağa kalktı. Uzun süre birbirini görmeyen bir baba çocuğuna, bir çocuk da babasına sevgi ve saygısını nasıl gösterirse, onlar da birbirlerine öyle yaptılar.

İbrahim *aleyhisselâm* oğluyla konuşmaya başladı:

- İsmâil! Allah bana önemli bir görev verdi.

- Öyleyse Rabbinin emrini yap, babacığım.

- Ama bana yardım edeceksin.

- Sana elbette yardım ederim.

İbrâhim oradaki yüksekçe bir tepeyi gösterdi:

- Allah, işte şuraya bir ev yapmamı emretti, dedi. İbrâhim oraya Kâbe'nin temelini atıp yükseltti. İsmâil taş getiriyor, İbrâhim de duvar örüyordu. Binanın duvarları yükselince, İsmâil şu (makâm-ı İbrâhim diye bilinen) taşı getirip babasına verdi. O da bu taşın üstüne çıkıp İsmâil'in getirdiği taşlarla inşaata devam etti. Onlar beraberce binayı yaparken: **"Rabbimiz! Bizden bu hizmeti kabul buyur. Şüphesiz sen duamızı duyan, niyetimizi bilensin"** [Bakara sûresi (2), 127] diye dua ediyorlardı.

Bir başka rivayet ise şöyledir:

İbrâhim *aleyhisselâm* İsmâil ile onun annesini alıp yola çıktı. Yanlarında bir de su kırbası vardı. İsmâil'in annesi susadıkça kırbadan içip oğlunu emziriyordu. Nihayet Mekke'ye gelince, İbrâhim Hâcer'i büyük bir ağacın altına bıraktı. Sonra geriye, ailesinin yanına dönmeye başladı. Bunun üzerine Hâcer onun arkasına takıldı. Kedâ mevkiine gelince, Hâcer onun arkasından:

- İbrâhim! Bizi kime bırakıp gidiyorsun? diye seslendi. O da:

- Allah'a bırakıyorum, dedi. Hâcer:

- Allah'ın himâyesine razıyım, dedi. Sonra geri döndü. Kırbadaki sudan içiyor, südü artıyor, o da çocuğunu emziriyordu. Sonunda su bitti. Hâcer, gidip etrafa bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüyüp gitti, Safâ tepesine çıktı. Birini görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Vâdiye inince koşmaya başladı. Merve'ye geldi. İki tepe arasında koşarak birkaç defa gidip geldi. Sonra da gidip çocuğa bakayım, acaba ne yapıyor, diye söylendi. Dönüp çocuğun yanına geldi; çocuk bıraktığı gibi bitkin bir halde duruyordu. Orada öylece durmaya gönlü razı olmadı. Gidip etrafa tekrar bakınayım, belki birini görürüm, dedi. Yürüdü gitti, Safâ tepesine çıktı. Bir kimseyi görebilir miyim diye etrafına bakındı, bakındı, fakat kimseyi göremedi. Böylece iki tepe arasında yedi defa gidip geldi. Sonra tekrar kendi kendine, gidip çocuğa bakayım, acaba ne yaptı, diye söylendi. O sırada bir ses duydu. "Eğer bir iyilik yapabileceksen yardım et!" diye seslendi. Bir de baktı ki Cebrâil *aleyhisselâm*, topuğunu yere vurarak toprağı kazıyor. Derken su fışkırdı. Hâcer hayretler içinde kaldı ve hemen kırbasına avuç avuç su doldurmaya başladı. Sonra Buhârî hadisin tamamını rivayet etti.

Buhârî, Enbiyâ 9 (Yukarıdaki rivayetlerin hepsi *Sahîh-i Buhârî*'dedir)

Açıklamalar

Bu uzun hadîs-i şerîf bize Kâbe'nin yapımı ve haccın bazı esaslarının tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir.

İbrâhim *aleyhisselâm*, eşi Sâre'nin, Hâcer ile oğlu İsmâil'i kıskanması ve onları alıp uzaklara götürmesini arzu etmesi üzerine, istemeyerek de olsa bunu yapmak zorunda kalmış, Allah Teâlâ'nın emrine dayanarak çok sevdiği bu iki varlığı, sonraları Mekke diye anılacak ıssız ve susuz bir yere getirip bırakmıştır. Bir peygambere yakışan da, sebebini bilsin veya bilmesin, Allah Teâlâ'nın emrini kayıtsız şartsız yerine getirmektir. O da öyle yapmış, yüreğinin üzüntüyle ve ayrılık ateşiyle kavrulmasına rağmen, küçücük yavrusunu ve karısını ıssız, susuz bir yerde, onları koruyacağından emin olduğu Allah'a bırakıp gitmiştir.

Yavrusuna su bulmak üzere Hâcer'in Safâ ve Merve tepeleri arasında koşması, haccın önemli esaslarından biri olan **sa'y** ibadetinin esasını teşkil etmiş, bu susuzluk **zemzem** nimetinin ortaya çıkmasını sağlamış, daha sonraları Hz. İbrâhim ile oğlu Hz. İsmâil mü'minlerin **kıblesi** olan **Kâbe**'yi inşâ etmişlerdir. Hz. Âdem'den beri var olduğu anlaşılan, fakat zamanla büsbütün yıkılıp izi bile kalmayan bu İslâm dünyasının en şerefli binası, baba oğul iki peygamber tarafından yeniden canlandırılmıştır. Üç aziz insanın nice sıkıntılarına, üzüntülerine sebep olan bu yürek yakan macera, pek çok güzelliğin ve hayrın gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Böylece, insanın kötü zannettiği, anlamada zorluk çektiği bazı hâdiselerin hayırlara vesile olabileceği anlatılmak istenmiştir.

Kâbe'nin yapımı bittikten sonra Cebrâil *aleyhisselâm* gelmiş, hac ibadetinin nasıl yapılacağını bütün şekilleriyle Hz. İbrâhim'e öğretmiş, o da Kur'ân-ı Kerîm'de **makâm-ı İbrâhîm** diye anılan yerde, insanlara hac ibadetinin farz olduğunu ilân etmiştir. Hadiste kendilerinden bahsedilen **Cürhümlüler**, aslen Yemenli olan, sonraları Hicaz'a gelip yerleşen bir Arap kabilesidir. Hz. İsmâil'in vefatından sonraki dönemlerde bu dini terketmişler, birçok ahlâksızlıklar yapmışlar, hatta Hacerülesved'i söküp bir yere gömmüşler, zemzem kuyusunu kapatarak yerini belirsiz hale getirmişler, sonra da Hicaz'ı bırakıp tekrar Yemen'e dönmüşlerdir.

Hz. İbrâhim, oğlunu görmeye geldiği zaman, ilk gelininin hal ve tavırlarını beğenmemiş; onun Allah'ın takdirine boyun eğmeyen biri olduğunu görmüş; bu sebeple oğluna, kinâyeli bir ifadeyle, kapısının eşiğini değiştirmesini tavsiye etmiştir. Eşik, evi koruyan kapının ayrılmaz bir parçası olup, kocası adına evi ve evin içindeki her şeyi koruyup muhâfaza eden kadını temsil etmektedir. Hz. İsmâil de "Kapısının eşiğini değiştirsin" sözüyle ne kastedildiğini anlamış ve karısından hemen ayrılmıştır. İkinci karısı, Allah'ın takdirine seve seve boyun eğen, elindekini başkalarıyla paylaşabilen iyi bir kadın olduğu için, babası ona sahip olmasını ve onunla iyi geçinmesini tavsiye etmiştir. Bir babanın buyruğu, Allah'a karşı gelme anlamı taşımadığı sürece evlat tarafından yapılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarını kayıtsız, şartsız yapan itaatkâr insanlardır.
2. Bazı ilâhî buyruklar nefse hoş gelmese bile, onlarda pek çok hayır bulunduğu bilinmeli ve gönül hoşluğu ile yapılmalıdır.
3. Mekke ve oradaki Kâbe, İslâm dünyasının en mübarek ve en değerli mekânıdır. Allah'ın evi diye anılan Kâbe, Hz. İbrâhim ve oğlu İsmâil tarafından yapılmıştır.
4. Babanın tavsiyesi, dinin emirlerine aykırı olmadığı sürece yapılmalıdır.
5. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah'ın peygamber'i olduğunu gösteren hususlardan biri de, ilâhî kaynaklı kitaplarda geçen bu olayı ashâbına haber vermesidir.

1872- ???? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????? ???? : ?????? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : «?????????? ???? ?????? ? ???????? ??????? ???????? » ????? ???? .

1872. Saîd İbni Zeyd *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

"Mantar, kudret helvası türünden ilâhî bir lutuftur. Suyu da göze şifadır."

Buhârî, Tefsîru sûre (2), 4, Tefsîru sûre (7), 2, Tıb 20; Müslim, Eşribe 157-162. Ayrıca bk. Tirmizî, Tıb 22; İbni Mâce, Tıb 8

Açıklamalar

Mantar diye tercüme ettiğimiz "kem'e" bir mantar türüdür. Peygamber Efendimiz, onun vaktiyle Cenâb-ı Hak tarafından İsrâiloğulları'na indirilen ve adına "men" denilen kudret helvası türünden bir yiyecek olduğunu söylemektedir (Müslim, Eşribe 159-161). Nitekim Allah Teâlâ İsrâiloğulları'na

zahmetsizce yemeleri için her gün ağaçların üzerinde taze taze kudret helvâsı (men) ve bıldırcın (selvâ) göndermişti [Bakara sûresi (2), 57; A'râf sûresi (7), 160; Tâhâ sûresi (20), 80]; bunları biriktirmeden yemelerini emretmişti. Fakat onlar bu emre karşı gelerek o yiyecekleri biriktirmişler, böylece Allah'a güvenmediklerini göstermek suretiyle O'na nankörlük etmişlerdi. Allah Teâlâ da bu nimetini kesmiş, onlara bir daha "men ve selvâ" göndermemişti.

Hadisimizdeki **"Mantar, kudret helvası türünden ilâhî bir lutuftur"** ifadesine gelince, özel surette yetiştirilen kültür mantarları bir yana, tabiatta kendiliğinden biten mantarlar, Peygamber *aleyhisselâm*'ın buyurduğu gibi, Cenâb-ı Mevlâ'nın kullarına bir ikramıdır. Zehirli olanlarından sakınmak suretiyle mantardan çeşitli faydalar elde edilir. Bu faydalardan biri, "kem'e" denen mantar türünün, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in buyurduğu gibi, bazı göz hastalıklarına iyi gelmesidir.

Kimileri, mantar suyunun, ilacın terkibine katılacağını, kimileri de bir şeye katmadan doğrudan sürme gibi göze çekileceğini belirtmişlerdir. Bu ikinci görüşü savunanlar, mantarın önce ateşin üzerinde pişirilip suyunun kaynatılması, ondan sonra göze çekilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu hadisin râvilerinden olan Ebû Hüreyre, üç, beş veya yedi mantarın suyunu bir kaba sıktığını, onu gözünden rahatsız olan câriyesinin gözüne damlattığını ve câriyenin iyileştiğini söylemektedir (Tirmizî, Tıb 22). Kitabımızın müellifi Nevevî,*Sahîh-i Müslim* şerhinde bu konuda bir müşâhedesini anlatmaktadır. Dindarlığını beğenip takdir ettiği hadis râvisi Kemâl İbni Abdullah ed-Dımaşkî'nin gözlerinin görmez olduğunu, Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tavsiyesinin, kendisine fayda vereceğine inanarak gözlerine mantar suyu döktüğünü ve tekrar görmeye başladığını söylemektedir (*el-Minhâc*, VIII, 312). İbni Hacer el-Askalânî, bu zâtın İbni Abd diye tanınan Kemâleddin İbni Abdülazîz Ebû Dâvûd ed-Dımaşkî (ö. 672/1273-74) olduğunu söylemektedi (*Fethü'l-bârî*, X, 174). Bazı kimselerin kullanma usûlünü bilmedikleri için mantar suyundan fayda yerine zarar gördükleri de anlaşılmaktadır. İşte bu sebeple, hadisimizde sözü edilen mantarın türünü iyi bilmeli ve bu konuda tecrübesi olanların bilgisinden faydalanmalıdır. Aksi halde umulan fayda elde edilemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mantar, birçok yiyecek gibi Cenâb-ı Hakk'ın insanlara lutfettiği bir gıdadır.
2. Ayrıca suyu da bazı göz hastalıklarına iyi gelmektedir.
3. Her mantar türünde şifa olmadığı bilinmeli ve usûlüne uygun olarak kullanılmadığı takdirde fayda görülmeyeceği unutulmamalıdır.

???? ?????????

İSTİĞFÂR BÖLÜMÜ

Âyetler

??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????????? ????????? ????????????????? ???????????????? ????????? ???????? ?????????????? ???????????? [19]

1. "Allah'tan günahının affını dile!"

Muhammed sûresi (47), 19

????????????? ?????? ????? ?????? ????? ???????? ????????? [106]

2. "Allah'tan af dile. Allah çok bağışlayan, çok affedendir."

Nisâ sûresi (4), 106

????????? ???????? ??????? ?????????????? ??????? ????? ????????? [3]

3. "Rabbine hamdederek onu ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih et ve O'ndan bağışlanma dile. O tövbeleri kabul eden ve çok bağışlayandır."

Nasr sûresi (110), 3

Yukarıdaki üç âyet-i kerîmenin muhatabı da Resûl-i Ekrem Efendimiz'dir. Birinci âyetin devamında Allah Teâlâ ona **"(Habibim!" Hem kendinin hem de mü'min erkeklerle kadınların günahları için af dile!"** buyurmaktadır. Böylece ondan sadece kendisi için değil, aynı zamanda ümmetinin bağışlanması için de niyazda bulunmasını istemektedir. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem'in* Allah Teâlâ'nın yanında üstün bir yeri vardır. O, 1870 numaralı hadiste örneğiyle gördüğümüz üzere, isteği reddedilmeyen, niyazı geri çevrilmeyen peygamberler sultanıdır.

Bu âyetler, Resûlullah Efendimiz'in şahsında bütün müslümanları, âlemlerin Rabbine her fırsatta el açmaya, "Rabbim beni bağışla!" diye yalvarmaya teşvik etmektedir. Allah'ın Resûlü ümmetine, inanmayı, ibadet etmeyi, bütün yönleriyle dini yaşamayı, dua ve zikretmeyi (bk. 1411-1505) öğrettiği gibi, bu bölümde genişçe görüleceği üzere, Allah'tan af dileyip istiğfâr etmeyi de öğretmiştir.

İstiğfâr, diliyle Allah Teâlâ'dan bağışlanma niyâz ederken, bedenini mümkün olduğunca günahlardan uzak tutmaktır. Zira kulluk bunu gerektirir. Kul, günahları kimin bağışlayacağını bilen, hata edince ve başı dara düşünce kime baş vuracağını unutmayan kimsedir. O, yaptığı günahlardan tövbe ederken, yani bir daha günah işlemeyeceğine dair Allah'a söz verirken, verdiği sözü bütün gayreti ve dikkatiyle uygulamaya çalışan kimsedir.

???? ?????????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ????????? ????? ????????? ???????? ??????? ??? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????????? [15]

????????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????? ?????????? ??????? ??????? ???????? [16]

????????????? ??????????????? ??????????????? ??????????????? ?????????????????? ????????????? [17]

4. "Takvâ sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde)

Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah kullarını çok iyi görür. (Bu nimetler) 'Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azâbından koru!' **diyen, sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde** Allah'tan bağış dileyenler **(içindir)."**

Âl-i İmrân sûresi (3), 15-17

Takvâ sahipleri, Allah'tan korkan ve kötülüklerden sakınan, diğer bir ifadeyle günahlardan kendilerini koruyan kimselerdir. Onlar, Allah'ın buyruklarını tutmak suretiyle O'na karşı en üstün saygıyı gösteren değerli insanlardır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak da âhirette onlara hatır ve hayallerinden geçmeyen ikramlarda bulunacak, ebediyen kalacakları o âlemde, hallerinden memnun ve bahtiyar olmalarını sağlayacaktır. Dünyanın gönül çeken sahte ve geçici güzellikleriyle kıyas edilemeyecek ebedî nimetlerini onlara esirgemeden verecektir.

Âyet-i kerîmede, cennette mü'minlere ikram edilecek nimetler arasında **Allah'ın hoşnutluğu** da sayılmaktadır. 1897 numaralı hadiste geleceği üzere bu ikrâm, ilâhî nimetlerin en değerlisi olacaktır. Kısaca belirtmek gerekirse, Allah Teâlâ cennetteki kullarına hallerinden memnun olup olmadıklarını soracak, onlar hiç kimseye verilmeyen büyük nimetlere kavuştuklarını söyleyerek bahtiyarlıklarını dile getirecekler, Cenâb-ı Mevlâ kendilerine bütün bunlardan daha değerli bir şey vereceğini müjdeleyerek **onlardan razı ve hoşnut olduğunu, artık kendilerine hiç gazap etmeyeceğini** bildirecektir.

Şu halde akıllı insan, gelip geçici zevklere gönül bağlamayan adamdır. Cenâb-ı Hakk'ın her an kendini görüp denetlediğini düşünerek gönlünü sadece O'na bağlayan kimsedir. Böylesine şuurlu olan insanın yapması gereken bir diğer görev de, her fırsatta Allah'a yönelmek, O'na el açıp yalvarmak, günahlarını bağışlamasını ve kendini cehennemden korumasını dilemektir. Özellikle seher vakitlerinin, Allah'a yönelmek ve O'ndan bağışlanma dilemek için en uygun zaman dilimi olduğunu bilerek ömrünün sayılı günlerini iyi değerlendirmektir.

????? ???????? ?????? ???? ???????? ???????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? [110]

5. "Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan kendini bağışlamasını dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulacaktır."

Nisâ sûresi (4), 110

Âyette sözü edilen **kötülük**, yalan söylemek, hırsızlık yapmak, zina etmek gibi suçlardır. **Nefse zulmetmek** ise Allah'a şirk koşmaktır. Şüphesiz şirk en büyük günahtır. Nitekim Lokman *aleyhisselâm* oğluna öğüt verirken: **"Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür"** demiştir [Lokman sûresi (31), 13].

Yukarıdaki âyet-i kerîme'de günahkâr insanlara bir çıkış yolu gösterilmekte, hata ve günah ne kadar büyük olursa olsun, kul Cenâb-ı Hakk'a el açıp yalvardığı takdirde, O'nu kendisine karşı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacağı belirtilmektedir. Demekki günahkâr kullar, "Canım Allah bağışlayıcıdır" diyerek günahını asla küçümsemeyecek, tam aksine, işlediği günahtan dolayı pişman olduğunu dile getirerek Cenâb-ı Mevlâ'ya yalvarıp yakaracak ve O'ndan kendisini bağışlamasını dileyecektir.

????? ????? ?????? ?????????????? ??????? ??????? ????? ????? ?????? ?????????????? ?????? ??????????????? [33]

6. "Sen onların içinde oldukça Allah, onlara azâb etmez. Onlar tövbe ve istiğfâr ederken de Allah onlara azâb etmez."

Enfâl sûresi (8), 33

Kâinâtın Rabbi bu âyette kullarına bir müjde vermekte ve iki şartın bulunması halinde onlara azâb etmeyeceğini vaad buyurmaktadır. Bunlardan biri, aralarında Resûlullah'ın bulunması, yani hayatta olmasıdır. Zira Allah'ın Resûlü, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir. Rahmetin olduğu yerde azâb olmaz. Bu sebeple Cenâb-ı Mevlâ, aralarında rahmet peygamberinin bulunduğu kimselerin, yani ashâb-ı kirâmın üzerine azâb göndermeyeceğini müjdelemektedir.

İkinci şart ise kulların Allah'a tövbe ve istiğfâr etmesidir. Resûlullah müslümanların arasından ayrılmış olsa bile, onlar Allah'a el açıp günahlarına tövbe ettikleri, yani o günahı bir daha yapmayacaklarına dair Allah'a söz verdikleri sürece, hepsini birden kuşatacak bir belâ ile yüzyüze gelmeyeceklerdir. Daha açık bir ifadeyle söyleyecek olursak, günahkârların çoğalması sebebiyle bazı toplumlar ilâhî cezayı haketmiş olabilir. Ama onların arasında tövbe ve istiğfâr eden iyi kullar bulunduğu müddetçe, onların yüzü suyu hürmetine, diğer bir ifadeyle Cenâb-ı Hakk'ın aralarındaki iyilere verdiği değer sebebiyle o toplum yok olup gitmeyecektir. Eğer aralarında tövbekârlar çoğalırsa hepsi bağışlanacak, değilse cezaları bir müddet tehir edilecektir.

??????????? ????? ????????? ????????? ???? ????????? ??????????? ????????? ?????? ???????????????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??? ????????? ?????? ??????????? [135]

7. "Onlar, bir kötülük yaptıkları veya kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe istiğfâr ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar işledikleri günahta bile bile ısrar etmezler"

Âl-i İmrân sûresi (3), 135

Bu âyet-i kerîmede iki konuya temas edilmektedir. Birincisi, günah işleyenler ile Allah'a şirk koşarak kendilerine zulmedenlerin, günahlarından hemen sonra Allah'ı hatırlayıp **tövbe ve istiğfar** ettikleri takdirde bağışlanacaklarıdır. Âyetin bu kısmı, yukarıda 5 numara ile geçen âyetin bir tekrarından ibaret olup konu orada açıklanmıştır.

Âyette ele alınan ikinci konu ise, Allah'ın affına nâil olabilmek için, **günahta bile bile ısrar edilmemesi**dir. İnsan her zaman yanılabilir. Kendini tutamayıp Allah'ın yasaklarından birini çiğneyebilir. Kula yakışan, hatasını anlayarak kendine gelmek ve o günahı hemen bırakmaktır. Sonra da Rabbine el açıp yalvardığı, hatasından dolayı tövbe ve istiğfâr ettiği takdirde reddedilmeyeceğini hatırlamaktır.

İşte kul, tövbe etmeyi düşündüğü an, günahta ısrar etme batağından ve bahtsızlığından çıkmaya başlar. Onun hiç vakit kaybetmeden tövbe etmesi gerekir. Hele akşam olsun veya sabah olsun tövbe ederim, diye düşünmesi şeytanın ve nefsin bir aldatmacasından ibarettir. 422 numaralı hadiste geçtiği üzere, kul pek çok günah da işlese, Rabbini hatırlayıp ona döndüğü ve "Rabbim beni bağışla!" diye yalvardığı zaman, Cenâb-ı Mevlâ onun günahlarını bağışlayacaktır. Yeter ki o, günah işlemekte ısrarlı davranmasın. İnsanı mahveden şey, tövbe ve istiğfârı düşünmeden ısrarla günah işlemektir.

Hadisler

1873 ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ??????? ????????? ??? ?????? ? ?????? ??????????? ?????? ?? ???????? ?????? ?????? » ????? ?????? .

1873. Egar el-Müzenî *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Bazan kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfâr ediyorum."

Müslim, Zikir 41. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 26

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1874- ???? ???? ??????? ???? ?????? ????? ???? : ??????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? : « ???????? ?????? ???????????? ?????? ???????? ???????? ?? ????????? ???????? ???? ???????? ??????? » ???? ??????? .

1874. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim, dedi:

"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."

Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîr 47; İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Cenâb-ı Hakk'a her gün tövbe ve istiğfâr ettiğini görmekteyiz. Hadîs-i şerîflerde Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı tövbenin miktarı da belirtilmekte, bunun yetmişten daha fazla olduğu, hatta yüz'ü bulduğu görülmektedir.

Peygamber-i Zîşân Efendimiz neden dolayı tövbe ettiğini de açıklamaktadır. İfade buyurduğuna göre yemek, içmek, uyumak, eşleriyle bir arada olmak gibi dünyevî bazı ihtiyaçlar sebebiyle Cenâb-ı Mevlâ ile gönül irtibatının azaldığı olur. Resûlullah Efendimiz'in tasvir buyurduğu üzere bu hal, devamlı irtibat halinde bulunduğu Mevlâsı ile kendisi arasına bir tür bulut veya perde gibi girmekte, kısa süreli de olsa, böyle bir irtibat kopukluğundan dolayı Resûl-i Ekrem hemen Cenâb-ı Hakk'a yönelmekte, kalbini kaplayan bir nevi gaflet halinden uzaklaşmak için istiğfâra tutunmaktadır.

Resûlullah Efendimiz'in anlattığı bu hal bir günah mıdır? Hayır, elbette günah değildir. Fakat onun Allah Teâlâ ile hemen hemen hiç eksilmeyen kuvvetli bir gönül alâkası vardır. Sözünü ettiğimiz dünyevî ihtiyaçlar ise bu alâkayı bir ölçüde zayıflatmaktadır. Biz farkında olmasak bile, Cenâb-ı Hak ile her an beraber olan hassas bir kalp için bu nevi irtibat azlığı hissedilir bir kopukluk meydana getirmektedir. Çünkü o kalp, ilâhî vahyin ışığıyla parıldadığı için, hiçbir beşerin kalbiyle mukayese edilemeyecek derecede aydınlık ve saftır. İşte Nebiyy-i Muhterem Efendimiz aydınlık gönlündeki ilâhî nûrun bir nevi perdelenmesi halini kendisi için kusur saydığından, hemen Rabbine yönelip istiğfâr etmekte ve O'nun affını dilemektedir. Demek oluyor ki, peygamberler diğer insanlar gibi değildir. Onların dili ve gönlü her an Cenâb-ı Hakk'ı zikretmekle meşguldür. Bu zikrin ve devamlı irtibatın herhangi bir sebeple sekteye uğramasını onlar bir tür kusur saymaktadır.

İkinci hadisimiz "Tövbe" bahsinde 14 numarayla, birinci hadis de 15 numarayla geçmiştir. Orada geniş bir şekilde belirtildiği üzere, bu nevi hadisleriyle Peygamber Efendimiz, bize tövbe ve istiğfârın önemini anlatmaktadır. Onun, Cenâb-ı Hak tarafından büsbütün bağışlandığı halde tövbe ve istiğfârı dilinden düşürmediğini dikkate almalı, rahmeti bol Rabbimize her fırsatta gönlümüzü çevirmeli, O'na tövbe ve istiğfâr etmeliyiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz devamlı surette ibadet, dua ve istiğfâr ile meşguldü.
2. Günde yetmiş defadan fazla, hatta yüz defa tövbe ve istiğfâr ederdi.
3. Tövbe ve istiğfâr, kul ile Allah arasında kopmayan bir bağ kurar.
4. Müslümanlar, Allah'ın Resûlü'nü örnek alarak dillerinden tövbe ve istiğfârı düşürmemelidir.
5. Günahı terketmeden yapılacak tövbenin bir değeri olmadığı da unutulmamalıdır.

1875- ?????? ????? ?????? ????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ??????? ??????? ???? ???? ?????????? ? ??????? ?????? ??????? ?????? ? ?????? ??????? ??????????? ???????????????? ?????? ?????? ????????? ???? » ???? ???? .

1875. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize, günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir millet getirir ve onları affederdi."

Müslim, Tevbe 11. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 238

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, günah işlemenin insanın mayasında bulunduğunu göstermekte, hiç günah işlemeden yaşamanın bir insan için mümkün olmayacağını belirtmektedir. Bu ifade, günah işlemeye bir nevi teşvik midir? Elbette değildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfiyle, günah işleyen insanları ümitsizlik batağına düşmekten kurtarmakta, onlara, günahları ne kadar çok olursa olsun, arkalarında kendilerini bağışlayacak bir Rableri bulunduğunu hatırlatmaktadır. Günahkâr gönülleri ümit ışığıyla kanatlandıran bu hadisiyle Efendimiz âdeta şöyle demektedir:

Ey insanlar! Siz bir melek değilsiniz. Allah sizi insan olarak yaratmıştır. Hata etmek, günah işlemek, kusurlu ve noksan olmak insanın bir özelliğidir.

Cenâb-ı Hakk'ın bir yasağını çiğnediğiniz zaman yapacağınız tek bir şey vardır. Yanılıp hata ettiğinizi itiraf etmek, o günahı hemen terkedip Allah'a yönelmek ve O'ndan sizi bağışlamasını istemektir. Sizin kendisini hatırlayıp "Rabbim, beni bağışla!" diye O'na el açmanız Cenâb-ı Mevlâ'yı memnun eder. Kulum beni unutmadı, kendisinin Rabbi olduğumu bildi, diye hoşnut olur; bu durumda sizi rahmet kapısından kesinlikle yüz geri çevirmez. **"Allah çok tövbe edenleri sever"** [Bakara sûresi (2), 222] âyeti de bunu göstermektedir.

Allah Teâlâ'yı gazaplandıran şey, kulun kendisini unutmasıdır. Bir hata ve günah işlediği zaman Rabbini hatırına getirmemesidir. Çünkü Rabbi ona, hatasını düzeltme yeteneği vermiştir. Büyük lutuflardan biri olan bu yeteneği insanoğlunun kullanmaması olacak şey değildir. Gafletin böylesi son derece tehlikelidir. Eğer bütün insanlar tövbe ve istiğfârdan uzak dursalar, böylesine bir gaflete düşerek Allah'ı unutsalar, O da böylesi gafil insanları yerin dibine batırır, *"Günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir başka millet getirir."* Görüldüğü üzere bu hadis insanı günaha teşvik etmemekte, tam aksine, günah işleyen kimselere kurtuluş yolunu göstermekte, Allah Teâlâ'nın kulunu bağışlamaktan hoşnut olduğu hatırlatılmaktadır. 14-25. hadislerin bulunduğu "Tövbe" bahsinde, kulunun tövbe ve istiğfârından dolayı Cenâb-ı Hakk'ın memnun olduğunu müjdeleyen hadîs-i şerîfler bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan günahtan değil, günah işledikten sonra tövbe ve istiğfâr etmemekten korkmalıdır.
2. Kulun tövbe etmesi Allah Teâlâ'yı memnun eder. Zira kul ile Allah arasındaki devamlı ilgiyi tövbe ve istiğfâr temin eder.

1876- ????? ????? ???? ???? ?????? ???????? ???? : ?????? ??????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?? ??????? ????????? ?????? ?????? : « ???? ??????? ?? ? ????? ???? ??????? ?????? ????????? ????????? » ???? ??? ???? ? ???????? ? ???? : ???? ???? .

1876. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir yerde yüz defa:

"*Rabbiğfir lî ve tüb aleyye inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm:* *Allahım! Beni bağışla ve tövbemi kabul eyle. Çünkü sen tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edensin"* dediğini sayardık.

Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in her hali, tavrı, yaşama biçimi, ibadetleri, dua ve zikirleri, tövbe ve istiğfârları, kısacası bütün davranışları bizim için örnektir. Bunu Allah Teâlâ yemin ile bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır: **"Yemin ederim ki, sizin için, Allah'ın huzuruna çıkmayı umanlar, âhiret gününe inananlar ve Allah'ı çok çok ananlar için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21].

Onun gelmiş geçmiş günahları bağışlandığı halde, gecenin önemli bir kısmını ibadetle geçirmesi, ayrıca ashâbının arasında bulunduğu sırada yüz defa tövbe ve istiğfâr etmesi, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği nimetlere bir teşekkür olduğu kadar ümmetine de üstün bir edep dersidir. Bunun anlamı, sizin günahlarınız bağışlanmadığına göre, daha çok tövbe ve istiğfâr etmelisiniz demektir.

Resûlullah Efendimiz'in bu kadar çok istiğfâr etmesinin daha başka sebepleri de bulunabilir. Kulun en önemli görevi, şüphesiz her zaman Allah'ı hatırlamak ve O'na ibadet etmektir. Ama çeşitli dünyevî meşgaleler buna imkân vermediğinden, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, her fırsatta yaptığı tövbe ve istiğfâr ile bu nevi boşlukları telâfi etmeye çalışıyor olabilir. Bazılarının dediği gibi, belki de ümmeti adına, onların hesabına tövbe ve istiğfâr ediyordur. Ama asla gösteri yapmadığı açıktır.

Her ne suretle olursa olsun, sevgili Efendimiz, namazlarımızda tekrarlayıp durduğumuz Nasr sûresindeki **"fe-sebbih bi-hamdi rabbike ve'stağfirh, innehû kâne tevvâbâ:** *Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve* ***O'ndan bağışlanma dile; O, gerçekten çok bağışlayıcıdır"*** emrine uymakta, dolayısıyla bize de böyle yapmamızı tavsiye buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın Resûlü Rabbini dilinden düşürmez, her fırsatta O'nu zikreder, O'na tövbe ve istiğfâr ederdi.
2. Biz de her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmeliyiz.

1877- ???? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ???? : ???? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ????? ??????????? ? ??? ?????? ???? ???? ????? ????? ??????? ? ???? ????? ????? ?????? ? ????????? ???? ????? ?? ????????? » ???? ??? ???? .

1877. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse istiğfârı dilinden düşürmezse, Allah Teâlâ ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir kurtuluş yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir."

Ebû Dâvûd, Vitir 26. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Hadisimiz, istiğfâra devam etmenin insana sağlayacağı maddî ve mânevî faydaları dile getirmektedir. Yukarıdan beri gördüğümüz üzere, insan bulduğu her fırsatta, tıpkı Resûlullah Efendimiz'in yaptığı gibi, istiğfâra devam etmelidir. Nitekim Peygamber-i Zîşân Efendimiz istiğfâr getiren kimselerin, bunları amel defterlerinde göreceğini söylemekte ve çok istiğfâr getirenleri de *"Onlara müjdeler olsun"* diye tebrik etmektedir (İbni Mâce, Edeb 57).

Böyle güzel bir âdete sahip olmayanlar ise, hiç değilse başlarına bir sıkıntı, üzüntü, elem, keder geldiğinde istiğfârı dilden düşürmemelidir. Zira insanın

dara düştüğü zamanlarda bile olsa Rabbini hatırlayıp O'na yönelmesi Cenâb-ı Hakk'ı memnun eder. Kulunun üzüntüsünü ve sıkıntısını giderir. Maddî bakımdan bir darlık içinde ise, ona hiç beklemediği ve ummadığı bir yerden helâl rızık nasip eder. Elini genişletir, gönlünü ferahlatır.

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfi şu âyetten aldığı anlaşılmaktadır:**"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Ve kim Allah'a güvenirse, Allah ona yeter"** [Talâk sûresi (65), 23].

Hasan-ı Basrî hazretlerine adamın biri kuraklıktan, diğeri fakirlikten, öteki çocuklarının azlığından, bir başkası tarlasının verimsizliğinden şikâyet ederek himmetini ve kendilerine yol göstermesini istemişlerdi. Tâbîîn neslinin en tanınmış şahsiyetlerinden biri olan bu büyük veli, onların her birine istiğfâr etmelerini tavsiye etmişti. Yanında bulunanlar ona, bu kimselerin dert ve sıkıntılarının ayrı ayrı olduğunu, onların hepsine neden aynı şeyi tavsiye ettiğini sormuşlardı. Hasan-ı Basrî hazretleri onlara, kendisinden himmet bekleyenlerin dertlerine devâ olacak şu âyet-i kerîmeyi okudu:**"Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın"** [Nuh sûresi (71), 10-12].

Hadisimizde dile getirilen darlık ve sıkıntı sadece dünyadaki kederleri ve üzüntüleri değil, âhiret hayatındaki zorlukları da kapsamaktadır. Binaenaleyh günahlarına tövbe ederek istiğfâra devam eden kimseyi Allah Teâlâ âhiretteki sıkıntılarından da kurtaracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her fırsatta tövbe ve istiğfâra devam etmelidir.
2. İstiğfârı dilinden düşürmeyen kimseleri Allah Teâlâ hem dünya hem de âhiret sıkıntılarından kurtaracak, rahata ve huzura kavuşturacaktır.

1878- ???? ????? ????????? ???? ?????? ????? ??? : ??? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??? ??? : ??????????? ?????? ???? ?? ?????? ?????? ??? ?????? ?????????? ???????? ??????? ? ???????? ???????? ????? ????? ???? ????? ???? ???????? » ???? ??? ???? ???????? ???????? ? ???? : ?????? ????? ??? ?????? ??????????? ??????? .

1878. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim *'estağfirullâh'ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayye'l-Kayyûme ve etûbü ileyh:* *Kendisinden başka ilâh bulunmayan, ebedî hayatla daima diri olan, her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı yöneten Allah'tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim'* **diye yalvarırsa, savaştan kaçmış bile olsa, günahları bağışlanır."**

Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 118; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 511. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Tövbe ve istiğfâr değişik cümlelerle yapılabilir. 1876 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in farklı bir istiğfâr cümlesini görmüştük. Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden "Hay" ve "Kayyûm"u da ihtiva eden bu istiğfâr cümlesi ise daha yaygın olarak okunur. Hadisimizde böyle istiğfâr eden kimsenin günahlarının bağışlanacağı, hatta **savaştan kaçmak gibi büyük günahlardan birini** işlemiş olsa bile affedileceği müjdelenmektedir. Savaştan kaçmanın insanı helâke götüren yedi büyük günahtan biri olduğu 1797 numaralı hadiste geçmişti.

Burada, önemli bir hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. *"Estağfirullâh'ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayye'l-Kayyûme ve etûbü ileyh"* diyen kimse, bağışlanma müjdesini almakla beraber, büyük bir sorumluluğun da altına girmektedir. Zira o, Hay ve Kayyûm olan Allah'a günahından tövbe ettiğine dair söz vermektedir. Kâinatın Rabbine böyle bir söz veren kimse bu sözünde mutlaka durmalıdır. Şayet tövbesine kendisi de inanmıyorsa, o takdirde Allah'a yalan söylüyor, daha açık bir ifadeyle, kendi münafıklığını onaylıyor demektir. Gönlünde bir günaha ilgi duyduğu halde onu yapmayacağına dair Allah'a söz veren kimse, hâşâ O'nunla alay etmiş olmaktadır. Böylesine korkunç bir durumun hiçbir izah şekli yoktur. Tövbesinde samimi olmak şartıyla insanın bağışlanmasına imkân hazırlayan bu istiğfârı dilden düşürmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İstiğfâr, insanın Allah hakkıyla ilgili günahlarından kurtulmasını sağlar. Bu sebeple bir kul Allah'ın yasaklarından birini çiğnediği zaman, yaptığından ötürü pişmanlık duyarak Allah'tan af dilemeli, tövbe ve istiğfâr etmelidir.
2. Tövbe ve istiğfârın kabul edilmesi için insanın o günahtan soğuması ve onu bir daha yapmayacağına dair Allah'a verdiği sözde samimi olması gerekir.

1879- ???? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ?? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?????? ??????????? ???? ????? ???????? : ????????? ?????? ?????? ? ?? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ? ?????? ??? ??????? ???????? ?? ?????????? ? ??????? ???? ???? ????? ?? ??????? ? ?????? ???? ?????????? ????? ? ???????? ??????? ???????? ?? ? ????????? ?? ??????? ????????? ?????? ?????? . ??? ???????? ???? ????????? ???????? ????? ? ??????? ???? ??????? ????? ???? ???????? ? ????? ???? ?????? ???????? ? ????? ???????? ???? ????????? ???? ??????? ??? ??????? ???? ???? ??????? ? ???? ???? ?????? ???????? » ???? ??????? .

« ??????? » : ????? ???????? ????? ???? ??????? ?????? ? ????????? : ??????? ????????? .

1879. Şeddâd İbni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İstiğfârın en üstünü kulun şöyle demesidir: ***Allâhümme ente rabbî, lâ ilâhe illâ ente, halaktenî ve ene 'abdüke, ve ene 'alâ 'ahdike ve va'dike m'esteta'tü. Eûzü bike min şerri mâ sana'tü, ebûü leke bi-ni'metike 'aleyye, ve ebûü bi-zenbî, fağfir lî fe-innehû lâ yağfirü'z-***

zünûbe illâ ente: *Allahım! Sen benim Rabbimsin. İbadete lâyık senden başka tanrı yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lutfettiğin nimetleri yüce huzurunda minnetle anar, günahımı itiraf ederim. Beni affet; şüphe yok ki günahları senden başka affedecek yoktur."*

Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti:**"Her kim, bu seyyidü'l-istiğfârı sevabına ve faziletine bütün kalbiyle inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse cennetlik olur. Yine her kim, sevabına ve faziletine gönülden inanarak gece okur da sabah olmadan ölürse cennetlik olur."**

Buhârî, Daavât 2, 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 100-101; Tirmizî, Daavât 15; Nesâî, İstiâze 57

Açıklamalar

Bu dua ve istiğfâr tövbenin her türünü içine almaktadır. Son derece zengin nefis üslûbu, oldukça derin geniş mânası sebebiyle ona "seyyidü'l-istiğfâr" adı verilmiştir. Zira seyyidü'l-istiğfârı okuyan bir kul, biricik ilâhının Cenâb-ı Hak olduğunu bütün samimiyetiyle belirtmekte, ibadetini sadece O'na yaptığını ifade etmektedir. Tek ve eşsiz yaratanın Allah olduğunu söylemekte, Rabbinin ezelde kendisiyle yaptığı sözleşmeyi kabul etmekte ve orada Mevlâsına verdiği söze bağlı kaldığını samimiyetle arzetmektedir. Cenâb-ı Mevlâ'nın kendisine lutfettiği nimetleri şükranla yâdetmekte, işlediği günahları mahcûbiyetle itiraf etmekte, bu günahlardan dolayı kime sığınmak gerektiğinin şuuru içinde olduğunu bildirmekte, günahlarından kurtulma arzusunu açıklamakta ve onları Allah'tan başka kimsenin affedemeyeceği bilinciyle bağışlanma niyaz etmektedir.

Görüldüğü üzere seyyidü'l-istiğfârda, yegâne kudret sahibinin erişilmez yüceliği dile getirilmekte, buna karşılık O'nun affına ve bağışına muhtaç olan kulun aczi ve zayıflığı, pek sade ve samimi bir dille ortaya konulmaktadır.

"Ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım" cümlesinde kulun pek zarif bir surette aczini itirafı vardır. O bu sözüyle, yâ Rabbî! Bezm-i elestte bize "Sizin Rabbiniz değil miyim" diye sormuştun; biz de "Rabbimizsin Allahım!" demiştik. Kabul ve itiraf ettiğim bu kulluğun icabını şüphesiz en iyi biçimde yapmam gerekir. Çünkü sen buna lâyıksın; ama ben kusurlu bir varlığım; sana lâyık olduğun kulluğu gerektiği şekilde göstermekten âcizim, bununla beraber elimden geleni yapmaya çalışıyorum, demektedir. Bunun hemen ardından kul *"İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım"* demekle, "Ey Rabbim! Durum arzettiğim gibi olduğuna göre, sen benim yaptıklarımın yetersizliğine bakma! Bana, ortaya koyduğum davranışlara ve kulluğa göre muâmele etme" diye yalvarmaktadır. Daha sonra kul Allah'ın nimetlerini minnetle anıp günahını itiraf etmekle, o günahlardan kurtulmayı çok istediğini, ama bunu yapmaya gücünün yetmediğini dile getirmekte ve *"Rabbim! Beni affet!"* diye yalvarmaktadır.

Şüphesiz bu istiğfâr, kulun Mevlâsına yakarışını samimi bir şekilde yansıtması sebebiyle, gerçekten de "seyyidü'l-istiğfâr" diye anılmaya lâyık güzellikte ve mükemmelliktedir. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in en güzel hediyelerinden biri olan seyyidü'l-istiğfârın çarpıcı sözlerinde İlâhî vahyin izleri sezilmektedir.

Hadisin sonundaki "o gün veya o gece ölenin cennetlik olması" müjdesi, günahlar altında ezilen zavallı gönüllere bir seher yeli serinliği ve canlılığı getirmektedir.

Tecrîd-i Sarîh mütercimlerinden merhum Kâmil Miras Bey'in "Ne güzel âdet idi" diye belirttiğine göre, vaktiyle Anadolu'daki büyük camilerde, perşembe günleri ikindi namazından sonra, seyyidü'l-istiğfâr duası imam ve cemaat tarafından beraberce okunurmuş (*Tecrid Tercemesi*, XII, 335).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Seyyidü'l-istiğfâr, her bir müslüman için mutlaka faydalanılması gereken büyük bir imkândır. Onun İnsana kazandıracağı ilâhî bağışa ve fazilete gönülden inanmalı, üstün bir edeple ve samimiyetle okumalıdır.

2. Bu dua, Allah'ın yüce kudretini, kulun aczini ve zaafını, Rabbine ve O'nun affına olan ihtiyacını pek nefis bir üslupla dile getirmekte, kul ile Rabbi arasında mükemmel bir yakınlık sağlamaktadır.

3. Seyyidü'l-istiğfârı, sevabına ve faziletine inanarak okuyan kimseye cennet vaad edilmektedir.

1880- ???? ??????? ???? ?????? ????? ???? : ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? : « ????????? ?????? ????????? ? ??????? ????????? ? ???????? ????? ??????? ?????????? » ???? ??????????? ????? ????? ????????? : ?????? ????????????? ? ???? : ?????? : ??????????? ?????? ? ??????????? ?????? . ???? ???? .

1880. Sevbân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* selâm verip namazdan çıkınca **üç defa istiğfâr eder** ve ***"Allâhümme ente's-selâm ve minke's-selâm tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm:*** *Allahım selâm sensin. Selâmet ve esenlik sendendir. Ey azamet ve kerem sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın"* derdi.

Hadisin râvilerinden biri olan Evzâî'ye:

- İstiğfâr nasıl yapılır? diye sorulunca:

- Estağfirullah, estağfirullah demektir, dedi.

Müslim, Mesâcid 135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkâme 32

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 1418 numarayla "Zikirler Bölümü"nde geçmiş ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in **farz namazlardan sonra okuduğu** bu zikir ve istiğfâr hakkında orada açıklama yapılmıştı. Bu istiğfârda geçen "Zü'l-celâli ve'l-ikrâm" nitelemesi de 1494 numaralı hadiste açıklanmıştı. Hadisimiz, istiğfâr bahsiyle ilgili olması sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir.

Sevbân *radıyallahu anh* tarafından rivayet edilen bu hadisi Hz. Âişe de rivayet etmiştir. Sevbân mutlak bir ifadeyle Hz. Peygamber'in *"selâm verip*

namazdan çıkınca üç defa istiğfâr ettiğini" söylemekte, Hz. Âişe ise *"selâm verip namazdan çıktıktan sonra Allâhümme ente's-selâm'ı okuyacak kadar oturduğunu"* belirtmektedir (Müslim, Mesâcid 136). Ali el-Kârî bu rivayet farkını dikkate alarak şöyle bir yorum getirmektedir: Şayet öğle, akşam ve yatsı namazlarında olduğu gibi farz namazdan sonra bir sünnet-i müekkede varsa, istiğfâr etmeyip sadece Allâhümme ente's-selâm okunmalı ve sonra da o müekked sünnete başlamalıdır. Şayet sabah ve ikindi namazlarında olduğu gibi farzdan sonra bir sünnet kılınmıyorsa, o zaman önce üç istiğfâr getirmeli, sonra Allâhümme ente's-selâmı okumalıdır (*Mirkat*, III, 39-40).

Efendimiz'in sünnetine uyarak, kıldığımız farz veya sünnet namazlardan sonra *"Allâhümme ente's-selâm"ı* hepimiz okuruz. Ama bu zikirden önce üç defa, "Allah'tan beni bağışlamasını dilerim" anlamında "estağfirullah" deme âdeti pek yaygın değildir. Resûl-i Ekrem'in farz namazlardan hemen sonra okuduğu bu istiğfârı, biz de hiç değilse tek başına kıldığımız namazlardan sonra okumalı ve onun bu sünnetini yaşatmalıyız.

İnsan namazdan çıkınca Rabbinin huzurundan ayrılır. Namazdan sonra istiğfâr etmekle, "Rabbim! Sana sunmam gereken kulluğu gereği gibi yapamadım; beni bağışla!" diyerek bu kul-Rab ilişkisini pek güzel bir şekilde sürdürmüş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazdan sonra istiğfâr etmek, yapılan o ibadetin, kusuruyla birlikte kabulünü Cenâb-ı Mevlâ'dan niyaz etmek demektir.
2. Selâm vererek namazdan çıkınca "*Allâhümme ente's-selâm"* zikri okunmalıdır.

1881- ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? : ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ??????? : « ???????? ??????? ????????? ? ??????????? ?????? ???????? ???????? » ????? ???? .

1881. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından önce sık sık ***"Sübhânallahi ve bi-hamdihî, estağfirullâhe ve etûbü ileyh:*** *Ben Allah'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O'na hamdederim. Allah'tan beni bağışlamasını diler ve günahlarıma tövbe ederim"* derdi.

Buhârî, Ezân 123, 139; Müslim, Salât 218-220

Açıklamalar

Sübhânallahi ve bi-hamdihî zikrinin önemini Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif ifadelerle dile getirmiştir. 1415 numaralı hadiste geçtiği üzere, bu zikrin *"Allah'ın en çok hoşlandığı söz"* olduğunu söylemiştir. 1413 numaralı hadiste gördüğümüz üzere *"Bir kimse günde yüz defa* ***sübhânallahi ve bi-hamdihî*** *derse, onun günahları deniz köpüğü kadar bile olsa hepsi bağışlanır"* buyurmuştur. Yine 1442 numaralı hadiste okuduğumuz üzere ***sübhânallahi ve bi-hamdihî*** diyen kimseye *"cennette bir hurma ağacı dikileceğini"* müjdelemiştir. Tövbe ve istiğfâr etmenin faziletini ve değerini ise üzerinde durduğumuz bu konudaki hadislerden anlamaktayız.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Rabbine kavuşacağını bildiği günlerde bu zikri dilinden düşürmemesi, onun önemini göstermeye yeterlidir.

115 numaralı hadiste hem bu rivayet hem de onun benzeri birkaç rivayet bir arada bulunmaktadır. Onlardan öğrendiğimize göre Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, hem tesbihi hem hamdi hem de tövbe ve istiğfârı ihtiva eden bu zikri, Mekke'nin fethinden sonra kıldığı namazlarda, özellikle bu namazların rükû ve secdesinde çokça okumaya başlamıştı. Hz. Âişe bunun sebebini sordu. Peygamber *aleyhisselâm* da *"Rabbim bana ümmetimde bir alâmet göreceğimi, onu gördüğüm zaman bu zikri çokça söylememi emretmişti. Ben de alâmeti gördüm"* buyurdu (Müslim, Salât 220). Demek oluyor ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'nin müslümanların eline geçmesinden, müslümanların düşmanları karşısında büyük bir zafer kazanmasından ötürü Allah'a şükrünü, hamdini ifade ediyordu. Bunu ona, "İzâ câe nasrullâhi ve'l-feth" diye başlayan 110. Nasr sûresini göndermekle Cenâb-ı Hak emretmiş ve **"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, *Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile.* Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir"** buyurmuştu.

114 numaralı hadisten öğrendiğimize göre, Nasr sûresinin nâzil olmasının bir başka mânası daha vardı. Bu sûre Resûl-i Ekrem'e vefatının yaklaştığını da haber veriyordu. İşte bu sebeple Allah'ın Resûlü, hadisimizde Hz. Âişe annemizin de dediği gibi, vefatından önce Rabbine bol bol hamdediyor, O'nu tesbih ediyor, O'ndan bağışlanma diliyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz vefatının yaklaştığını öğrenince, Cenâb-ı Hakk'ın emrine uyarak, hadisimizde geçen zikri bol bol söylediği gibi, biz de belli bir yaştan sonra dünyaya vedâ etme zamanının yaklaştığını daha çok düşünmeli ve bu zikri daha çok okumalıyız.
2. Peygamber-i Zîşân Efendimiz bizim biricik örneğimizdir. Onun izinden gitmeli, yaptığını yapmalıyız.

1882- ?????? ????? ???? ?????? ????? ???? : ??????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ??????? : « ???? ?????? ??????? : ?? ????? ????? ??????? ?? ?????????? ????????? ????? ???? ??? ?? ????? ????? ???? ???????? ? ?? ????? ??? ???? ??????? ???????? ??????? ????????? ??? ????????????? ??????? ???? ???? ?????? ? ?? ????? ??? ??????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ? ????? ????????? ?? ???????? ?? ??????? ? ?????????? ????????? ????????? » ???? ??????? ?????? : ??????? ?????? .

« ???? ????????? » ???????? ??????? : ???? : ??? ????????? ? ????? : ???? ??? ???? ???? ?????? ? ????: ?????? ? ? « ??????? ???????? » ??????? ?????? ? ?????? ??????????? ? ????????? ???????? ? ???? ?? ???????? ????????? .

1882. Enes *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey Âdemoğlu! Günahların gökyüzünü kaplayacak kadar çok olsa, sonra da benden affını dilesen, seni affederim.

Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen; fakat bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan, şüphesiz ben de seni yeryüzü dolusu bağışla karşılarım."

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 172

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i kudsîde belirttiğine göre Allah Teâlâ kulundan iki şey beklemektedir:

Birincisi, kulunun kendisini biricik ilâh olarak bilip tanıması, O'na bütün varlığı ile inanması, hiçbir varlığı Rabbine denk ve ortak tutmaması, şirk koşmamasıdır. Zira kulun bağışlanmasını sağlayacak tek ve en önemli şey, işte bu tevhid inancıdır.

İkincisi de, günah batağına düştüğü zaman Rabbine el açıp "Ne olur, beni bağışla Rabbim!" diye yalvarıp dua ettiği takdirde, Rabbinin kendisini bağışlayacağını bilmesidir. 1438 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Allah Teâlâ *"Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim"* buyurmakta, kulu kendisini "bağışlayıcı" olarak bildiği ve buna gönülden inandığı takdirde onu bağışlayacağını belirtmektedir. Cenâb-ı Mevlâ bunun sadece bilgi olarak kalmayıp aynı zamanda uygulamaya dönüşmesini istemekte, kulundan kendisine dua etmesini beklemektedir. Kitabımızın dua bölümünde genişçe belirtildiği üzere dua, kulun Mevlâsına kulluğunu arzetmesinin en güzel şekillerinden biri, başlı başına bir ibadet, hatta ibadetin özü sayılmaktadır (bk. 1468. hadis). Kulun, günahı ne kadar çok olursa olsun bağışlanacağını bilmesi ve kesinlikle ümitsizliğe düşmemesi için hadisimizde dikkat çekici ifadeler vardır. Her biri cihana bedel şu müjdeler ve insana ümit telkin eden sözler üzerinde minnetle, şükranla ve sevinçle durup düşünmek gerekir:

"İşlediğin günahlar gökyüzünü kaplayacak kadar çok olsa", "Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla karşıma gelsen" ***yine de seni bağışlarım...*** Burada, insanın gönlünü ümitle dolduran şu âyet-i kerîmeyi hatırlamak gerekecektir: **"De ki: Ey kendilerine zulmedip aşırılığa sapmış olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir"** [Zümer sûresi (39), 53].

Demek ki günahın çokluğu, büyüklüğü, kulun tövbe ettikten sonra bir daha günah işlemesi, onun bağışlanmasına ve önünde sonunda cennete girmesine engel değildir. Çünkü Allah, dilediğini yapmakta hür ve serbest olan tek varlıktır. Ona, "Bunu niye böyle yaptın?" diye soru soracak bir güç yoktur. Yeter ki kul tövbesinde samimi olsun. Yaptığı tövbeye de tövbe etmeyi gerektirecek şekilde ihlâs ve samimiyetten uzak bulunmasın.

Bu hadîs-i şerîf 443 numarayla "Allah'ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası" bahsinde geçmiş ve orada da açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti hudutsuzdur.

2. Allah'ın rahmetini elde edebilmenin ilk şartı, O'na şirk koşmadan varlığına ve birliğine bütün kalbiyle iman etmektir.

3. Günahlarına tövbe ve istiğfâr eden kimse, yaptığı hata ve kusurlardan büsbütün uzaklaşmalıdır. Bunu başaramıyorsa, Allah Teâlâ'dan af dilemekle yetinmelidir. Zira durmadan günah işleyip ardından tövbe ve istiğfâr etmek yalancılıktan başka bir şey değildir.

1883- ????? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ?? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ???? ????????????? ? ???????? ???????????? ???????? ?????? ???????? » ?????? ????????? ????????? : ??????? ???????? ?????? ???????? ? ????? : « ????????? ????????? ? ?????????? ???????? ??? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ????????? » ??????? : ?? ???????? ??????? ????????? ? ??? : « ????????? ?????????? ????????? ????? ? ????????? ????????? ?? ???????? » ???? ???? .

1883. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ey kadınlar! Sadaka veriniz ve çok istiğfâr ediniz. Çünkü ben cehennemin çoğunu sizin doldurduğunuzu gördüm"** buyurmuştu. Orada bulunan kadınlardan biri:

- Niçin cehennemin çoğunu biz dolduruyoruz? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **"Çünkü siz çok lânet eder ve kocanızın yaptığı iyilikleri unutursunuz. Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim"** buyurdu. O kadın:

- Aklımızın ve dinimizin eksikliği nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- **"İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine bedeldir. Kadının günlerce namaz kılmadığı olur."**

Buhârî, Hayz 6, Küsûf 9, Zekât 44, Savm 41, Şehâdât 12; Müslim, Îmân 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 6; İbni Mâce, Fite 19

Açıklamalar

Hadisimizin daha geniş olan bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz'in zamanında, Medine'de kılınan bir kurban veya ramazan bayramında kadınlar da namazgâha çıkmışlardı. Namazgâh, şehrin dışında cuma ve bayram namazlarının topluca kılındığı geniş bir alan demektir.

O zamanlar İslâmiyet'in yeni yayıldığı, müslümanların sayısının da az olduğu günlerdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bayram namazı kılınacak yere kadınların da gelmesini istemiş, böylece henüz müslüman olmayanların gözüne daha kalabalık görünmenin faydalı olacağını düşünmüştü.

Allah'ın Resûlü önce erkeklere sadaka (zekât) vermelerini tavsiye etmiş, sonra kadınların bulunduğu kısma gelerek onlara da zekât vermelerini ve çok istiğfâr etmelerini tavsiye etmiş, Mi'rac gecesinde veya küsûf namazı kılarken (Buhârî, Küsûf 9) kendisine gösterilen bir manzarayı tasvir ederek, cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu belirtmiş ve onlara cehenneme girmemek için **çok tövbe ve istiğfâr etmelerini ve çok sadaka vermelerini** tavsiye etmişti. 260 numaralı hadiste de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in *"Cehennemin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardı"* buyurduğunu okumuş ve bunun sebepleri üzerinde durmuştuk.

Peygamber Efendimiz insanlarda gördüğü kusurları düzeltmek için dikkat çekici usûllere başvururdu. O günkü nasihatinde de böyle yapmış, erkeklere nisbetle kadınlarda daha çok görülen iki kusurdan söz etmek istemiş, onları **çok lânet etme ve kocasının iyiliklerini inkâr etme** alışkanlığından kurtarmak istemişti.

Günlük hayatta çokça rastlandığı üzere, "Allah belâsını versin" veya "Allah lânet etsin" gibi sözleri kadınlar daha fazla kullanırlar. Hatta kendilerine bile lânet ederler. 1500 numaralı hadiste görüldüğü ve açıklandığı üzere, Peygamber Efendimiz lânet sözünün kullanılmasından şiddetle sakındırmış, lânet etmeyi insanın kendisi aleyhine beddua etmesi olarak değerlendirmiş ve *"Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir"* buyurmuştur. Lânet sözü, "Allah'ın rahmetinden uzak olsun, Allah ona gazap etsin" gibi mânalara gelmektedir ki, gerçekten çok ağır bir bedduadır. Yüzde yüz kâfir olduğu veya kâfir olarak öldüğü bilinen kimselerin dışında hiçbir varlığa kesinlikle lânet etmemelidir.

Kadir kıymet bilmemek de kötü bir huydur. Bu hastalığa yakalanmış olanlar sadece eşlerine değil, Allah'a karşı da nankörlük ederler. İnsanı değerli kılan özelliklerden biri, kendisine yapılan iyiliği unutmaması, hatta zaman zaman bu iyiliği dile getirmesidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz kötü huylu kadınların, kocalarının iyiliklerini inkâr etmeleri sebebiyle cehennemlik olduklarını belirttiği bir başka hadisinde *"Onlardan birisine ömür boyu iyilik etsen, sonra da senden hoşuna gitmeyen bir şey görse, 'Ben senden hiç hayır görmedim' der"* buyurmaktadır (Buhârî, Îmân 21; Müslim, Küsûf 17). Şüphesiz sadece kadınlar değil erkekler de bu tür kadir bilmezlikten uzak durmalıdır. Zira Resûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi, gördüğü iyilik sebebiyle insanlara teşekkür etmeyen kimse Allah'a da şükretmiş olmaz (Ebû Dâvûd, Edeb 1).

Hadisimizin son kısmında Resûlullah Efendimiz kadınların **akıl ve dinlerinin noksan** olduğunu söylemiş, akıllarının noksanlığına örnek olarak da, Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği üzere [Bakara sûresi (2), 282] **iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine eş değerde olmasını** zikretmiştir. Allah'ın Resûlü'nün durumu ve sözlerinin gerçekliği konusunda yeterli bilgisi olmayanlar, bu hadisi, kadınların aleyhinde söylenmiş aşağılayıcı bir ifade olarak görebilirler. Gerçek hiç de öyle değildir. Bir çoğunluk hakkında verilen genel bir hükmün, o çoğunluğun her ferdine tıpatıp uyması gerekmez. Nitekim herkesin bildiği üzere, kadınlar arasında bir çok erkeğe taş çıkartacak derecede akıllı, zeki, uzak görüşlü, söz ve kararları isabetli olanlar vardır. Ama hüküm çoğunluğa göre verilir. Kadınlar biyolojik ve fizyolojik olarak erkeklerden farklı olduğu gibi psikolojileri de farklıdır. Bu tür farklılıklar onların davranışlarına ve tavırlarına etki eder. Öte yandan Peygamber Efendimiz kadınların âdet gördükleri sürece namaz kılamayışlarını, bir başka rivayete göre oruç tutamayışlarını, ilâhî emirleri erkekler kadar kesintisiz yapmayışlarını **dinin eksikliği** olarak değerlendirmiştir. Bu söz, bir önceki konuda belirtildiği gibi, kadınların erkeklerden daha az dindar olduğu anlamına kesinlikle gelmez. Aralarından Hz. Âişe'lerin, Râbiatü'l-Adeviyye'lerin çıktığı analarımız, bacılarımız hakkında böyle bir şeyi kimse düşünemez ve söyleyemez. Kur'ân-ı Kerîm'inde "müslüman erkekler, müslüman kadınlar" diye her iki cinse de aynı şekilde değer veren bir dini tebliğ eden Peygamber'in, kadınları erkeklerden daha az dindar görmesi elbette söz konusu olamaz.

Dindarlığın ölçüsü Allah'ın emirlerine bağlılıktır. İşte Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, erkekler gibi kadınlara da, mâlî ibadetle birlikte bedenî ibadete de önem vermelerini ve her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmelerini tavsiye etmekte, günahlardan kurtulmak için Allah'a el açıp yalvarmanın kıymetine dikkatlerini çekmektedir. Böylece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadınları ibadete ve tâate teşvik etmekte, bu yolla noksanlıklarını giderdikten başka, nice insanları geride bırakarak Allah'ın rahmetini ve cennetini elde edeceklerini hatırlatmaktadır.

Allah'ın Resûlü kadınlara, *"Aklı ve dini eksik olup da, aklı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim"* buyururken, kadınları iffetli olmaya davet etmekte, kudret sahibinin kendilerine bağışladığı bazı özellikleri, karşı cinsi baştan çıkarmak için kullanmamalarını öğütlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadın erkek herkes her fırsatta tövbe ve istiğfâr etmelidir.
2. Zekât verildikten başka, elden geldiğince nâfile sadakalar da verilmelidir.
3. Hiçbir kadın ve erkek kesinlikle kendine ve başkalarına lânet etmemelidir.
4. İnsan iyilik bilir olmalı; kadınlar kocalarının yaptığı iyilikleri unutmamalı ve onlara nankörlük etmemelidir.
5. Kadınlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği bazı özellikleri ve güzellikleri kötüye kullanmamalı, erkekleri baştan çıkarmaya çalışmamalıdır.
6. Nasihat eden bir kimse, belli bir şahsı hedef almamalı, tıpkı Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi genel olarak konuşmalıdır.
7. Kadın sahâbînin yaptığı gibi, insan bilmediği veya anlamadığı şeyleri bilenlere sormalı ve doğruyu öğrenmelidir.
8. Peygamber Efendimiz bu hadisiyle kadınları kesinlikle küçümsememekte, aksine bazı kusurlarının eğitim yoluyla giderileceğine dikkat çekmektedir.

???? ???? ?? ???? ???? ????? ???????? ?? ?????

ALLAH TEÂLÂ'NIN CENNETTE
MÜ'MİNLERE HAZIRLADIĞI NİMETLER BÖLÜMÜ

Âyetler

????? ????????????? ??? ???????? ????????? [45] ?????????? ????????? ???????? [46]
?????????? ??? ??? ?????????? ????? ????? ?????????? ????? ?????? ?????????????? [47] ???
?????????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ????????????? [48]

1. "Allah'ın azâbından korkup fenalıklardan sakınanlar (takvâ sahipleri), mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır. Onlara

‘Oraya selâmet ve emniyetle giriniz’ denir. Biz, onların gönüllerindeki her türlü kini ve hasedi söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturup sohbet eden kardeşler olacaklar. Onlar orada hiçbir yorgunluk duymayacaklar ve oradan çıkarılmayacaklardır.”

Hicr sûresi (15), 45-48

??? ??????? ??? ?????? ?????????? ????????? ????? ??????? ??????????? [68] ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? [69]

????????? ?????????? ??????? ??????????????? ??????????? [70]

??????? ????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???????? ??? ??????????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ?????????? [71]

???????? ?????????? ??????? ??????????????? ????? ??????? ??????????? [72] ?????? ?????? ????????? ????????? ??????? ??????????? [73]

2. “Ey âyetlerimize inanan ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de. Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk duyarak cennete giriniz. Altın tepsiler ve kadehler içinde onlara yiyecek ve içecek sunulacaktır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine: Siz, orada ebedî olarak kalacaksınız, dünyada yaptıklarınıza karşılık kazandığınız cennet işte budur. Orada sizin için pek çok meyveler vardır, onlardan yiyeceksiniz, denilir.”

Zuhruf sûresi (43), 68-73

????? ????????????? ??? ??????? ??????? [51] ??? ???????? ????????? [52] ??????????? ??? ??????? ?????????????? ?????????????? [53]

???????? ??????????????? ??????? ????? [54] ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? [55]

??? ?????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? [56]

??????? ???? ???????? ?????? ???? ????????? ?????????? [57]

3. “Allah’ın azâbından korkup fenalıklardan sakınanlar (müttakîler) ise hakikaten güvenilir bir makamda, bahçelerde ve pınar başlarında, ince ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyerek karşılıklı oturup sohbete koyulurlar. Evet böyle olacak. Biz onları iri gözlü hurilerle evlendireceğiz. Onlar orada güven içinde, canlarının çektiği her meyveyi isteyebilirler. İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık başka bir ölüm tatmazlar. Allah onları cehennem azâbından korumuştur. İşte bu, mü’minlere Allah’ın bir lutfudur. En büyük kurtuluş ve mutluluk budur.”

Duhân sûresi (44), 51-57

????? ???????????? ????? ??????? [22] ????? ???????????? ?????????? [23] ???????? ??? ??????????? ???????? ?????????? [24]

?????????? ??? ???????? ?????????? [25] ????????? ?????? ????? ?????????????????????? ????????????????? [26] ??????????? ??? ????????? [27]

??????????????? ????? ?????????????? [28]

4. “İyiler kesinlikle cennettedir. Koltuklar üzerinde etrafı seyrederler. Yüzlerinde mutluluğun parıltısını görürsün. Kendilerine damgalı, mükemmel bir içki sunulur. Onun içiminin sonu pek hoştur. İşte nefis bir hayat isteyenler bunu istesin, bu yolda yarışsınlar. O içkiye tesnîm pınarının suyu da katılmıştır. O pınardan ancak Allah’ın rızâsını kazananlar içerler.”

Mutaffifîn sûresi (83), 22-28

Bu âyet-i kerîmeler gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanoğlunun hayal bile edemediği nimet ve güzelliklerle dolu cennet hakkında fikir edinebilmemiz için Cenâb-ı Mevlâ tarafından sunulmuş renkli birer fotoğraf gibidir. Hiçbir fotoğraf aslının güzelliğini yansıtmaz. Allah Teâlâ cennet hayatının pek nefis bir hayat olduğunu söylemekte, nefâsete düşkün olanların bu hayatı istemesini ve onu elde etmek için durmadan çabalamasını tavsiye etmektedir.

O pınar başları, köşkler, bahçeler, üzerinde karşılıklı oturup sohbet edilen koltuklar, tepsiler içinde dolaştırılan meyveler, içecekler, ince ve kalın ipeklerden elbiseler, iri gözlü hûrilerle selâmet ve emniyet içinde bir hayat...Hiçbir korku, endişe ve yorgunluğun, bu güzellikleri kaybedersem türünden hiçbir endişenin hissedilmediği bir âlem...Kin ve kıskançlıktan arındırılmış pırıl pırıl gönüllere sahip insanlarla dostça bir arada yaşamak... Allahım, bütün bunlar ne güzel ne hârika ne emsâlsiz nimetler...

Bütün bunlara sahip olmanın tek şartı, âyet-i kerîmelerde belirtildiği üzere, Allah'ın azâbından korkup fenalıklardan sakınmak, kısacası takvâ sahibi olmaktır. Allah hepimizi bu yarışta muvaffak buyursun. (Âmin).

Hadisler

1884- ???? ??????? ???? ?????? ????? ????? : ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ? ??? ????????????? ? ??? ??????????? ? ??? ????????? ? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ? ???? ?????????? ????????? »

???? ???? .

1884. Câbir *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler cennette yiyip içerler, ama büyük, küçük abdeste çıkmaz ve sümkürmezler. Sadece hoş kokulu bir geğirti ve ter

çıkarırlar. İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi, onlar da kendiliklerinden Cenâb-ı Hakk'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirirler."

Müslim, Cennet 18. Ayrıca bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1

Açıklamalar

Cennetliklerin cennette yiyip içmesi bir ihtiyaçtan dolayı değil, eşi benzeri görülmemiş türlü türlü meyveleri, yiyecekleri, içecekleri yeme ve içme zevkini tatmak içindir. Yeme içmenin hemen ardından, yiyip içilen şeyleri dışarı atma ihtiyacı hatıra geleceği için Resûl-i Ekrem Efendimiz ona da cevap lutfetmiş, son derece hoş ve latif olan bu yiyecek ve içeceklerin hafif bir geğirti ve ter ile kolayca dışarı atılacağını, üstelik bu geğirtinin ve terin, son derece hoş kokulu olduğu için kimseyi rahatsız etmeyeceğini belirtmiştir. Orada küçük büyük abdestler için tuvalete gitme ihtiyacının veya burun akıntısı, aksırma, sümkürme gibi hallerin de bulunmadığını ifade etmiştir. Cennetin bu leziz yemeklerinin bir geğirti, içeceklerinin de ter halinde çıkması mümkündür.

Hadisimizden, cennette, Cenâb-ı Hakk'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih etmek anlamına gelen tesbih ile tekbir seslerinin çokça duyulacağı anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu zikirler cennette bir mecburiyet sebebiyle söylenmeyecektir. Zira cennette hiçbir mükellefiyet ve mecburiyet yoktur.

Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmenin derin hazzıyla kendilerinden geçen, O'nun sayısız ve emsâlsiz nimetlerini tatmanın neşesiyle kanatlanan insanlar, sevinçlerini ve mutluluklarını, bu zikirleri tıpkı nefes alır gibi söyleyerek dile getireceklerdir. Seven bir insanın sevdiğinin adını tekrarlamaktan doyumsuz zevk alması gibi, gönülleri Allah aşkıyla dolan o insanlar, bu tesbih ve tekbirleri kendiliğinden söyleyerek, Allah'a duydukları üstün aşkı ve minneti dile getireceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennetlik kullarına pek nefis yiyecekler ve içecekler lutfedecektir.

2. Bunları yiyenler abdest bozma ihtiyacı duymayacaklar. Yenip içilen şeyler vücuttan hoş kokulu bir geğirti ve pek güzel bir ter halinde dışarı atılacaktır.

3. Cennetlikler, Cenâb-ı Hakk'a duydukları sevgi ve minneti, nefes alıp verme ihtiyacı gibi içlerinden gelen bir duyguyla tesbih ve tekbirlerle ifade edeceklerdir.

1885- ????? ???? ???????? ????? ?????? ????? ???? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ???? ?????? ???????: ????????? ????????? ??????????? ??? ??? ????? ?????? ? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ? ????????? ???? ??????? : { ???? ???????? ?????? ?? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ????????? } [?????? : 17] ????? ???? .

1885. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, 'Ben sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatır ve hayal edemediği nimetler hazırladım' buyurdu."

Ebû Hüreyre, isterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi:

"Mü'minlerin yaptıkları ibadet ve iyiliklere karşılık olarak onlara ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" [Secde sûresi (32), 17].

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (32), 1, Tevhîd 35; Müslim, Cennet 2-5. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 33, 57; İbni Mâce, Zühd 39

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın sâlih yani iyi kulları için cennette neler hazırladığını müjdelediği bu kudsî hadîs, çeşitli âyetlerde ve hadislerde örnek olarak zikredilen cennet nimetlerinden çok daha fazlasını kapsamakta ve iman dolu kalpleri sevinçten hoplatmaktadır. Zira bu hadis, âyetlerde ve hadislerde bize bildirilen cennet nimetlerine göre bildirilmeyen nimetlerin çok daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta bazı rivayetlerde bu nimetleri meleklerin ve peygamberlerin bile bilmedikleri haber verilmektedir.

Kendileri için bunca nimetler hazırlanan sâlih kullar kimlerdir? Hadisimizin yukarıda kaynakları verilen bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz bu hadiste geçen âyeti bir önceki âyetle birlikte okuyarak bu bahtiyarları şöyle tarif etmiştir:**"Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızktan da başkalarına harcarlar."** Demekki insan, Allah'ın verdiği bedeni O'na ibadet uğrunda yormak, Allah'ın verdiği malı O'nun rızâsı uğrunda harcamak suretiyle **sâlih** insan, **iyi** kul olma bahtiyarlığına kavuşabilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennette mü'min kulları için, meleklerin ve peygamberlerin de bilmedikleri ve duymadıkları eşsiz ve benzersiz nimetler hazırlamıştır.

2. Aklı başında olan her insanın, o ölümsüz ve sonsuz hayatta bu nimetlerle hoşça vakit geçirmek için iyi bir kul olmaya gayret etmesi gerekir.

1886- ??????? ????? : ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ??????? ???????? ?????????? ????????? ??? ??????? ???????? ???????? ???????? . ????? ????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ???????? ?? ????????? ????????? : ??? ????????? ???? ??????????? ? ???? ?????????? ? ???? ??????????? . ??????????? ????????? ? ????????? ???????? ? ??????????? ??????????? ????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ? ???? ?????? ????? ????? ? ???? ??????? ????????? ??? ???????? ??????? ?? ????????? » ????? ???? .

??? ?????? ???????????? ????????? : ????????? ?????? ????????? ? ?????????? ???????? ? ???????? ?????? ???????? ??????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ????????? ? ??? ?????????? ???????? ? ??? ????????? : ????????? ?????? ?????? ?????? ? ??????????? ?????? ??????? ????????? » .

???????? : « ????? ?????? ????? ????? » ????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ? ?????????? ??????????? ? ?????????? ??????? .

1886. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennete ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten hoş koku, cennetin hoş kokulu ağacındandır. Eşleri hûrilerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılmış olup boyları altmış arşındır."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60, Cennet 5; İbni Mâce, Zühd 39

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayetine göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Onların cennetteki kapları altındandır. Orada terleri mis gibi güzel kokacaktır. Orada her birine, baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel ikişer kadın verilecektir. Onların kalpleri tek bir adamın kalbi gibi aynı duyguları taşıdığından, aralarında ne anlaşmazlık ne de çekişme meydana gelecektir. Akşam sabah Allah Teâlâ'yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edeceklerdir."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 17

Açıklamalar

Cennete ilk girecek bahtiyarlardan bir kısmının bedir halindeki ay gibi güzel, bir kısmının en ziyâlı yıldız gibi parlak olması, orada insanların derecelerine göre farklı bir yaşayışa ve yüz güzelliğine sahip olacaklarını göstermektedir.

Cennette küçük, büyük abdest ihtiyacının, burun akıntısı, aksırma, sümkürme gibi hallerin bulunmadığı, yenilen içilen şeylerin hoş kokulu bir tür geğirme ve mis kokulu ter ile dışarı atılacağı 1884 numaralı hadiste geçmişti. Cennet güzellikler diyarıdır. Orada insanı rahatsız eden haller bulunmayacaktır. Cennetteki yiyecek ve içeceklerin latîf şeyler olması, posalarının rahatsızlık vermemesini, hadislerde belirtildiği üzere onlardan ancak hoş kokular meydana gelmesini gerekli kılar.

Buhurdan, içinde güzel kokulu tütsülerin yakıldığı bir kaptır. Geçmiş bütün medeniyetlerde, özellikle bazı törenler sırasında, ateşe güzel kokulu maddeler atarak veya bu maddeleri buhurdanlarda yakarak etrafa hoş kokular yayma âdeti vardı. Peygamber Efendimiz zamanında bazan mescidde ödağacı veya amber gibi buhurların yakıldığı olurdu. Öd ağacı, yongaları yakıldığı zaman güzel koku veren bir ağaçtır. Amber de öd ağacı gibi buhur olarak kullanılan hoş kokulu bir maddedir Resûl-i Ekrem Efendimiz cennetliklerin buhurdanlarında tüten buhurun, cennetin hoş kokulu ağaçlarından elde edildiğini belirtmektedir. Demekki cennetliklere dünyada bildikleri, tattıkları ve zevk aldıkları şeylerin daha güzelleri, canları isteyince kendilerine ikram edilecek ve böylece güzel vakit geçirmeleri sağlanacaktır.

Cennetliklerin eşlerine "hûri'l-'îyn" yani kara gözlü kadın denmektedir. Daha doğrusu hûri'l-'îyn, iri gözlü ve gözünün akı bembeyaz, karası simsiyah olan kadın anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ, cennette mü'minlere ikram edeceği kadınlara Kur'ân-ı Kerîm'de "hûri'l-'îyn" adını vermektedir [Duhân sûresi (44), 52-54; Tûr sûresi (52), 20; Rahmân sûresi (55), 72]. Evlenecekleri erkek dışında kendilerine hiçbir insan eli değmemiş olan bu ceylan gözlü kadınlar, eşlerinden başkasıyla ilgilenmeyecek, onların istek ve arzuları dışına çıkmayacaklardır. Peygamber Efendimiz'in, *"Cennetlik hanımlardan biri yeryüzüne şöyle bir bakacak olsa, yer ile gök arasını aydınlatır"* (Buhârî, Rikâk 51) buyurması, onların ne kadar güzel varlıklar olduğunu göstermektedir. Hadisimizin ikinci rivayetinde, cennetliklere sunulacak kadınların güzelliğine temasla,*"Onların her birine baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel **ikişer kadın** verilecek"* buyurulmaktadır. Bu iki kadının dünya kadınlarından olacağı da söylenmektedir.

Cennetlikler, babaları Âdem'in şeklinde yaratılmakla hem görünüşleri ve renkleri hem de huyları ve anlayışları bakımından birbirlerine benzeyeceklerinden, aralarında herhangi bir anlaşmazlık sebebi de kalmayacak ve orada huzurlu bir hayat süreceklerdir.

Hadisimizde cennetliklerin, akşam sabah Allah Teâlâ'yı ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih edecekleri belirtilmektedir. Akşam, sabah sözünden, bu zikrin dünyadaki akşam ve sabah kadar devam edeceği anlaşılmaktadır. Zira cennette akşam ve sabah, gündüz ve gece gibi zaman mefhumları bulunmayacaktır. 1884 numaralı hadiste bu durum, *"İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi, onlar da kendiliklerinden Cenâb-ı Hakk'ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirirler"* şeklinde belirtilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetlikler en güzel şekilde yeniden yaratılacaklardır. Derecesi yüksek olanlara verilecek imkânlar daha mükemmel olacaktır.
2. Orada abdest bozma, tükürme, sümkürme gibi haller bulunmayacaktır.
3. Hem kendileri mis kokulu olacaklar hem de kendilerine en güzel kokular ikram edilecektir.
4. Kendilerine hem vücut hem de huy bakımından en güzel eşler sunulacaktır.
5. Birbirlerini kıskanmayacaklar, birbirleri hakkında kötü duygular beslemeyeceklerdir.
6. Sabah akşam Allah'ı zikredecek ve bundan derin haz duyacaklardır.

1887- ????? ??????????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ? ?? ??????? ?????? ????????? ????????? ? ????? : ??? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ????

: ??????? ???????? . ???????? : ???? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ? ????????? ??????????? ? ????????? ??? : ??????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????????? ? ???????? : ?????? ???? ? ???????? : ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ????????? ? ???????? ?? ???????????: ?????? ???? ? ????????? : ????? ???? ??????? ??????????? ? ????? ?? ????????? ???????? ? ???????? ????????. ????????? : ?????? ???? ? ????? : ???? ??????????? ????????? ? ??? : ???????? ????????? ??????? ? ??????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ? ?????? ??? ????? ? ????? ??????? ?????? ? ????? ??????? ????? ?????? ????? » ????? ?????? .

1887. Muğîre İbni Şu‘be *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mûsâ *sallallahu aleyhi ve sellem* Rabbine:

- Cennetliklerin en aşağı derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ da şöyle buyurdu:

- O, cennetlikler cennete girdikten sonra çıkagelen bir adamın derecesi olup kendisine:

- Cennete gir! denir.

- Yâ Rabbî! Herkes yerine yerleşmiş ve alacağını almışken ben nereye gideceğim? der. Ona:

- Sana dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar yer verilse razı olur musun? diye sorulur. O da:

- Razıyım yâ Rabbî! der. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona:

- İşte öyle bir mülk senindir. Bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha buyurur. Beşincisinde o adam:

- Razı oldum yâ Rabbî! der. Allah Teâlâ ona:

- İşte bu kadar şey hep senindir. Onun on misli de senindir. Bir de neyi arzu ediyorsan, gözün neden hoşlanıyorsa hepsi senindir, buyurunca adam:

- Razı oldum yâ Rabbî! diyecek.

Daha sonra Mûsâ *aleyhisselâm* :

- Yâ Rabbî! Cennetliklerin en üstün derecesi nedir? diye sordu. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

- Onlar benim seçtiğim kullardır. Onların kerâmet fidanlarını kudret elimle ben dikip mühür altına aldım. Onlara hazırladığım nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak duymuş, ne de bir kimsenin hatır ve hayalinden geçmiştir.”

Müslim, Îmân 312

Aşağıdaki hadisle beraber açıklanacaktır.

1888- ??? ????? ???????? ???? ?????? ????? ??? : ???? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? : « ?????? ????????? ????? ????? ??????? ???????? ?????? ? ??????? ????? ????????? ???????? ???????? . ????? ??????? ???? ???????? ?????? ? ???????? ?????? ???? ?????? ???? : ??????? ???????? ????????? ? ?????????? ? ????????? ???????? ???????? ?????? ? ????????? ? ???????? : ?????? ????????? ????? ? ??????? ?????? ???? ????? ??? : ??????? ????????? ???????? ? ????????? ? ?????????? ???????? ???????? ???? ? ????????? . ???????? : ?????? ????????? ????? ? ? ???????? ?????? ???? ????? ??? : ??????? ????????? ?????????? . ?????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????????? ? ???? ????? ???? ????? ??????? ????????? ????????? ? ???????? : ????????? ??? ? ???? ???????? ??? ??????? ??????? » ???? : ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ??????? ?????? : « ?????? ??????? ?????? ????????? ????????? » ????? ???? .

1888. İbni Mes’ûd *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ben cehennemden en son çıkacak (veya cennete en son girecek) kimseyi biliyorum. O adam cehennemden emekleye emekleye çıkar. Allah Teâlâ ona:

- Haydi git, cennete gir, buyurur. Adam cennete gider, fakat ona cennet doluymuş gibi gelir. Geri dönüp Allah Teâlâ’ya:

- Yâ Rabbî! Cennet ağzına kadar dolmuş! der. Allah Teâlâ ona:

- Git, cennete gir, buyurur. Tekrar oraya gider, yine cennetin dolu olduğunu zanneder. Bir daha geri dönüp Allah Teâlâ’ya:

- Yâ Rabbî! Orası dopdolu! der. Allah Teâlâ ona yine:

- Git, cennete gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli (veya **dünyanın on misli büyüklüğünde) yerin var, buyurur. O Adam:**

- Yâ Rabbî! Sen kâinâtın hükümdarı olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? (veya **benim halime mi gülüyorsun?) der.”**

Hadisin râvisi İbni Mes’ûd şöyle dedi: Resûlullah*sallallahu aleyhi ve sellem*’in gerideki dişleri belirinceye kadar tebessüm ettiğini gördüm. Sonra

şöyle buyurdu:

"İşte cennetliklerin en aşağı seviyesinde bulunan adamın derecesi budur."

Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 308. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 39

Açıklamalar

Bunlar, Cenâb-ı Mevlâ'nın rahmetinin denizler gibi dalgalandığı hadîs-i şerîflerdir. Bu hadislerde, dünyada etmediği kalmamış, bu yüzden cezasını sonuna kadar çekmiş bir kimseyi, gönlündeki imanın nasıl kurtardığını ve ikrâm sahibi Rabbimizin ona neler lutfettiğini görmekteyiz. Cennetliklerin sonuncusu bu kadar büyük nimete kavuşursa, ondan daha önce cennete girenlerin, hele cehenneme hiç uğramayanların kazanacağı dereceler, elde edeceği nimetler kim bilir ne kadar muazzamdır. Hele Cenâb-ı Hakk'ın kulları arasından seçtiği ve onlara lutfedeceği nimetleri kudret eliyle bizzat hazırladığı kimseler, Allahım, ne kadar bahtiyar insanlardır!..

Şimdi cehennemden en son çıkıp cennete en son girecek adamın hikâyesine tekrar dönelim. Onun macerası daha uzun bir hadiste (Müslim, Îmân 310) etraflıca anlatılmaktadır. Bu zât kâh yürüyerek kâh yüz üstü düşerek kâh yüzünü ateş yalayarak cehennemden çıkınca, geri dönüp bakacak ve cehenneme "Beni senden kurtaran Allah yücelerden yücedir. Yemin ederim ki Allah, gelmiş geçmiş insanlardan hiç kimseye vermediğini bana verdi" diyecek. Sonuncu bahtiyar olduğunu bilmeyen bu zavallı, en acı şekilde tattığı azâptan kurtulmanın aşırı sevinciyle kendisini en bahtiyar adam zannedecek. İleride bir ağaç görüp onun altına götürülmesini niyaz edecek. Allah Teâlâ ona, bu isteğini yerine getirirse bir şey daha isteyebileceğini hatırlatınca, başka bir şey istemeyeceğine dair kesin söz verecek.

Fakat daha sonra, çok daha güzel bir ağaç görüp onun altına gitmeyi isteyecek. Yine Allah Teâlâ ile aralarında buna benzer konuşma geçecek ve üçüncü defa görüp altında dinlenmeyi istediği ve sonunda kavuştuğu ağaç, cennet kapısının yakınında bulunacak. Bu defa cennetliklerin şen şakrak seslerini duyunca "Yâ Rabbi! Beni oraya koy!" diye yalvaracak. Cenâb-ı Mevlâ ona, "Acaba sana dünya kadar, hatta bir o kadar daha yer versem, bu tükenmeyen isteklerin son bulur mu?" deyince, cennette herkesin yerini tuttuğunu, kendisine bu kadar geniş bir mekân kalmadığını düşünen adam, bu baş döndürücü teklif karşısında aklını oynata yazdığı için kendisiyle Allah Teâlâ'nın alay ettiğini sanacaktır. Olayın gerisi yukarıda gördüğümüz şekildedir.

Allah Teâlâ'nın iman ve amellerini beğenip seçtiği kullarına **kerâmet fidanları** dikmesi, onları özel surette ağırlaması demektir. Bu nimetleri **mühür altına alması,** onlara olan ikramını garanti altına alması ve kesinlikle değiştirmemesi anlamınadır. Bu nimetlerin nasıl olduğu konusunda hiçbir bilgi verilmemekte, onları kimselerin görüp duymadığı, hatta hayal bile edemediği belirtilmek suretiyle, bu nimetlerin en üstün ve tamamen özel ikramlar olduğu ifade edilmektedir.

Cehennemden son olarak çıkan kimselerle ilgili olarak insana sevinç göz yaşları döktürecek hadisler vardır. Bütün bu rivayetler, Yüce Rabbimizin kullarına olan sevgisinin ve merhametinin büyüklüğünü, onları sevindirmekten pek hoşlandığını ortaya koymaktadır. Bu hadislerden biri özetle şöyledir:

Kıyamet gününde Allah Teâlâ, meleklerine, cehennemden en son çıkan kuluma küçük günahlarını gösterin, ama büyük günahlarını göstermeyin, buyuracak. Melekler ona "Sen falan zaman şu, şu, şu işleri yaptın. Filan gün de şunları, şunları yaptın" diyecekler. O zât yaptıklarını inkâr edemeyip hepsini kabul etmek zorunda kalacak. 'Ya büyük günahlarım da ortaya dökülecek olursa ben ne yaparım?', diye korkacak. Fakat ona, Allah Teâlâ tarafından bağışlandığı, ayrıca yaptığı her bir kötülüğe karşılık bir sevap verildiği söylenince, hiç ummadığı bu mükâfat karşısında hudutsuz bir sevince kapılan adam: "Yâ Rabbî! Ben birtakım şeyler daha yaptım ki, onları burada göremiyorum" diyecek.

Bu hadisi, Resûlullah Efendimiz'in ağzından bizzat dinleyen Ebû Zer el-Gıfârî *radıyallahu anh*, Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in, yukarıdaki hadiste gördüğümüz gibi, o zaman da gerideki dişleri görününceye kadar güldüğünü söylemektedir (Müslim, Îmân 313).

Bu ve benzeri hadîs-i şerîfler bizi Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına sarılmaya yöneltmeli, iyi bir kul olma gayretimizi artırmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın lutuf ve ikrâmının haddi hesabı yoktur.

2. Hedefimiz, Cenâb-ı Hakk'ın kerâmet fidanlarını kudret eliyle diktiği bahtiyarlar arasına girmek olmalıdır.

1889- ?????? ???? ?????? ????? ?????? ????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????????? ?? ????????? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ???????? ?? ???????? ???????? ????? . ?????????? ?????? ???????? ? ??????? ????????? ????????? ????? ???? ???????? ???????» . ??????? ??????? : « ??????? » ?????? ????? ??????? .

1889. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şüphesiz mü'min için cennette, altmış mil yükseklikte içi boş inciden yapılma bir çadır vardır. Orada mü'minin gidip ziyaret ettiği aileleri vardır. Fakat bu aileler birbirlerini görmezler."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (55) 2; Müslim, Cennet 23-25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 3

Açıklamalar

Yukarıda kaynağı verilen bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, inciden yapılmış olan bu muazzam çadırın eni ve boyu altmışar mil uzunluğundadır. Üstelik onun dört bir köşesinde, mü'minin eşinden ve hizmetkârlarından meydana gelen birer ailesi bulunacaktır. Bir mil 1800 metreden fazla olduğuna göre, 110.000 metreden daha büyük bir yerde ailelerin birbirini görmemesi tabiidir. Cennette iyi kullarına altından, gümüşten ve daha başka değerli madenlerden yapılma köşkler, saraylar ikram edeceğini vaad buyuran yüce Mevlâ, tek bir inciden böylesine büyük evler, çadırlar yapmak suretiyle, kullarına kudretinin çeşit çeşit örneklerini de gösterecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennette Cenâb-ı Mevlâ'nın iyi kulları için hazırladığı pek değişik nimetleri vardır.
2. Bir inciden bu kadar büyük bir çadırın yapılması, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudretinin bir başka göstergesidir.

1890- ?????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ?? ????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ????? ??? ?????????? » ????? ???? .

?????????? ?? « ????????????? » ??????? ???? ???????? ????? ????????? ????? ?????? ??? ???? : « ??????? ?????????? ?? ???????? ??????? ?????? ??? ?????????? » .

1890. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette öyle bir ağaç vardır ki, idmanlı bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz."

Buhârî, Rikak 51; Müslim, Cennet 8

Buhârî (Bed'ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (56), 1) ve Müslim'in (Cennet 8) Ebû Hüreyre'den naklettikleri başka rivayetlere göre Resûl-i Ekrem **"Bir süvari o ağacın gölgesinde yüz sene gider de bir ucundan diğerine varamaz"** buyurdu.

Açıklamalar

Özel surette idmana çekilmiş bir at, iyi bir binicinin altında süratli yol alır. Böyle bir biniciyle cins atının bir baştan diğer başa yüz yılda varamayacağı kadar büyük olan bir ağaç, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Cennette güneşin yakıcı etkisinin bulunmayacağını, orada serin gölgelikler altında yaşanacağını belirten âyet-i kerîmeler vardır. **"Orada ne yakıcı sıcak hissederler ne de dondurucu bir soğuk"** [İnsan sûresi (76) 13], **"Uzamış gölgeler içindedirler"** [Vâkıa sûresi (56) 30] şeklindeki âyetler bunu göstermektedir. Hadisimizin Buhârî'deki rivayetinin buraya alınmayan son kısmında, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, cennette böyle bir ağaç bulunduğunu söyledikten hemen sonra **"İsterseniz 'uzamış gölgeler' âyetini okuyunuz"** buyurduğu da görülmektedir.

Gölge; nimetin, rahat ve huzurun simgesidir. Peygamber Efendimiz, gölgesi bitip tükenmeyen ağaç ifadesiyle cennetteki bitip tükenmeyen nimetlere, kimsenin bozamadığı rahat ve huzura ve mutlu bir hayata işaret etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ Cennette kulları için pek değişik nimetler hazırlamıştır.
2. Orada insanlar, gölgelikler altında, soğuktan ve sıcaktan rahatsız olmadan huzur içinde yaşayacaklardır.

1891- ???????? ??? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ???? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ???? ?????????? ????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?? ???????? ???? ????????? ???? ????????? ?????????? ?? ?????????? » ??????? : ??? ??????? ?????? ? ????? ???????? ???????????? ??? ?????????? ?????????? ? ????? : « ???? ????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? » ????? ???? .

1891. Yine Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere ait ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır, dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- "Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır."

Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11

Açıklamalar

İnsanların hayal edemeyecekleri kadar mükemmel ve olağan dışı güzelliklerin yaşanacağı cennette, işte böylesine farklı ve uzay âlemine benzer hayat tarzları da olacaktır. Mü'minlerin **"yüksekçe bir cennette"** yaşayacaklarını [Hâkka sûresi (69) 22] belirten âyet-i kerîme ile belki de buna işaret edilmektedir. Allah'ın da, Resûlü'nün de defalarca belirttikleri üzere şu yaşadığımız hayat, insan için bir fırsattır. Bu dünya, insanların âhirette çok daha mükemmel yaşama biçimlerini elde etmeleri için bir yarış alanıdır. Allah'a ve peygamberlerine bütün samimiyetleriyle inanan, sonra da onların gösterdiği yolda ellerinden geldiğince ilerlemeye çalışan mü'minler için benzersiz güzellikte hayat tarzları vardır.

"Yüksekteki köşkler" diye tercüme ettiğimiz "guref" kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de tekil olarak geçmekte ve ona "yüksek makam" anlamı verilmektedir: **"İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır"** [Furkan sûresi (25) 75]. Cenâb-ı Mevlâ'nın, cennetin en yüksek makamlarını sadece peygamberlere ayırmaması, gelmiş ve gelecek bütün kullarından bu eşsiz makamları elde etmek isteyen herkese bu fırsatı vermesi, O'nun adalet ve merhametinin yüceliğini göstermektedir.

1894 numarada bu hadisin bir benzerini okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar dünyadaki imanlarına, ibadetlerine ve yapacakları iyi işlere (amel-i sâlihe) göre âhirette üstün dereceler elde edeceklerdir.

2. Mü'minler dinlerini yaşamak için ellerinden geleni yaparlarsa, cennette peygamberlere verilen derecelere benzer üstün dereceler kazanabilirler.

1892- ???? ???? ???????? ???? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ??????? ?????? ?? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????? » ????? ????? .

1892. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette yay kadar bir yer, üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."

Buhârî, Cihâd 5, 6, Bed'ü'l-halk 8, Rikak 51; (Hadisi Müslim rivayet etmemiştir). Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu ifadesiyle, bir yayın iki ucu kadar bir cennet toprağının, yaygın söyleyişiyle bir karış cennet toprağının dünya ve dünyadaki her şeyden daha değerli olduğunu belirtmektedir. Esasen ebedî cennetin zerresi bile bu fâni dünyadan daha kıymetlidir. Resûlullah Efendimiz'in cennet ile dünyayı mukayese ederken yayı misâl olarak söylemesi, belki de sahâbîlerinin, oku ve yayı ellerine her alışta bu gerçeği hatırlamalarını arzu ettiği içindir.

Konumuz cennet ve cennet nimetleri olduğu için, müellifimiz Nevevî bu hadisin devamında bulunan şu cümleyi buraya değil, 1291 numarayla "Cihad" bahsine almıştır: *"Allah yolunda yapılan bir sabah veya akşam yürüyüşü, hiç şüphesiz dünyadan ve dünya varlıklarından daha değerlidir."* Hadisin bu kısmı, cenneti kazanmayı sağlayan iyilik ve ibadetlerin, Cenâb-ı Hakk'ın ölçülerine göre, bütün dünyadan daha değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir söyleyişle dünyayı değerli kılan şey, orada yapılan ibadetler, iyilikler, hayırlardır. Allah için bir şey yapılmadan geçen dünya hayatının beş paralık değeri yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetin zerresi bile dünyadan hayırlıdır.

2. Bu fâni hayatı, ebedî hayatı kazanma yolunda harcamalıdır.

1893- ???? ?????? ???? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?? ????????? ?????? ??????????? ????? ??????? . ???????? ????? ????????? ? ??????? ?? ??????????? ??????????? ? ??????????? ??????? ???????? . ???????????? ????? ??????????? ? ????? ????????? ??????? ??????? ? ???????? ?????? ??????????? : ????????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ? ??????????? : ????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?» ????? ??????? .

1893. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennette, cennetliklerin her hafta gittikleri bir çarşı vardır. Orada, yüzlerine ve elbiselerine cennet kokuları üfleyen bir kuzey rüzgârı eser ve böylece güzellikleri daha da artar. Eskisinden daha güzel ve yakışıklı olarak eşlerinin yanına döndükleri zaman, aileleri onlara:

- Vallahi güzelliğinize güzellik katılmış, derler. Onlar da:

- Vallahi yanınızdan ayrılalı beri siz de daha bir güzel olmuşsunuz, derler."

Müslim, Cennet 13

Açıklamalar

Cennette güneş doğup batmayacak, dolayısıyla bildiğimiz mânada gün mefhumu olmayacaktır. Bununla beraber hadisimiz, henüz bilmediğimiz bir şekilde gün ve hafta anlayışının olacağını göstermektedir. Mahiyeti hakkında bilgi verilmeyen, belki bir gezinti yeri olan veya cennetliklere birtakım hediyeler sunulan bu çarşıda dolaştıkları sırada, cennetin burcu burcu kokularını getiren bir rüzgâr esecek, oradakilerin hem yüzleri ve vücutları hem de elbiseleri eskisinden daha güzel olacaktır.

Cennet kokuları getiren bu rüzgârdan hadisimizde şimâl rüzgârı diye söz edilmesi, Araplar'ın yağmur getiren şimâl rüzgârını hasretle beklemeleri sebebiyle olmalıdır. Nitekim bir başka rivayette bu rüzgâr "şimâl" değil, hareket getiren anlamında "müsîre" diye anılmıştır.

Görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz, muhtelif hadislerinde bize cennet hayatından bilgiler sunarken, orasının bitip tükenmeyen bir güzellikler diyarı olduğunu anlatmış, böylece bizi, Cenâb-ı Hakk'ın bu eşsiz nimetlerini elde etmek için çalışıp çabalamaya teşvik etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet güzellikler ülkesidir. Cennetliklerin güzelliği artacak, eksilmeyecektir.

2. Cennette eşlerin birbirlerine olan sevgileri de artacaktır.

1894- ???? ?????? ???? ????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ?????? ????????? ?????????????? ???????? ?? ????????? ????? ??????????? ??????????? ?? ????????? » ????? ???? .

1894. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler, yükseklerdeki köşkleri, sizin gökyüzündeki yıldıza baktığınız gibi seyredeceklerdir.”

Buhârî, Rikak 51

Bu hadis, 1891 numarayla gördüğümüz hadisin ilk cümlesinin kısaca ifadesinden ibarettir.

1895- ??????? ???? ?????? ????? ???? : ???????? ???? ?????????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ????? ?????????? ????? ???????? ? ????? ???? ?? ????? ???????? : « ?????? ?? ??? ????? ????? ? ??? ?????? ??????? ? ???? ????? ???? ?????? ????? ? ????? ????? { ?????? ?????????? ???? ?????????? } ???? ???????? ??????? : {????? ??????? ?????? ?? ???????? ?????? ???? ??????? ???????} .

????? ??????? .

1895. Sehl İbni Sa’d *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in cenneti geniş bir şekilde anlattığı bir sohbetinde bulundum. Sözünün sonunda şöyle buyurdu:

“Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin hatırından bile geçirmediği nimetler vardır.” Sonra da şu âyeti okudu:

“Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere ibadet ettikleri için vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da başkalarına harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez” [Secde sûresi (32) 16-17].

Müslim, Cennet 5

Açıklamalar

Her ne kadar Nevevî, bu hadisin Sehl İbni Sa’d’in rivayetiyle *Sahîh-i Buhârî*’de yer aldığını söylüyorsa da, hadîs-i şerîf bu şekliyle sadece Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî ve Müslim onu 1885 numarada geçtiği şekliyle kudsî hadis olarak Ebû Hüreyre’den rivayet etmişlerdir. Hadis 1885 numarada açıklanmıştır.

1896- ???? ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????? : ????? ?????? ???? ????????? ? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ? ????? ?????????? ?????? ? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????? ? ???? ?????? ??????? » ????? ???? .

1896. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetlikler cennete girince bir kimse şöyle seslenir: Siz cennette ebediyyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz.”

Müslim, Cennet 22. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 41

Açıklamalar

Cennet bütün arzuların gerçekleşeceği mutluluklar ülkesidir. Tıpla ilgili kimi insanların ölümsüzlük, kimilerinin yaşlanmayı durdurmak, ihtiyarlığı geciktirmek peşinde olduğunu okur dururuz. Kimi güzellik meraklılarının düzgün bir vücuda sahip olmak için büyük sıkıntılara ve acılara katlandıklarını duyarız. Kimi insanların genç ve dinç kalabilmek, sağlıklı yaşayabilmek için yemeyip içmediklerini, zamanlarının önemli bir bölümünü spor yapmakla geçirdiklerini biliriz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in âhiret âlemiyle ilgili olarak verdiği ve müjdelediği bu haber, insanların gerçek saâdeti öteki dünyada yakalayacaklarını, rüyalarının orada hakikat olacağını göstermektedir. Öyleyse hiç ölmek istemeyenler, hastalanmaktan korkanlar veya dünyada çeşitli rahatsızlıklar yüzünden acı ve ıstırap çekenler, genç ve dinç kalmayı arzu edenler, dünyada hayatları yokluk, hüzün, keder ve sıkıntı içinde geçmiş olanlar henüz fırsat elde iken ebedî hayatı kazanmaya bakmalıdır.

Dünya ölümlü ve fânidir. Çekilen bütün acılar, ıstıraplar, hüzünler bir gün mutlaka son bulacaktır. Fakat daha sonra hiç bitmeyen bir hayat başlayacaktır. Bu hayat ya cehennemde, dünyadakinden besbeter, tarifsiz kederler içinde geçecek veya cennette, dünyadaki hiçbir mutlulukla mukayese edilemeyecek güzellikte, neşe ve eğlence içinde geçecektir. Hesabını bilen insan elbette ölümlüyü bir yana itip ölümsüz hayatı seçer, keçiboynuzundaki balı değil, balların balını tercih eder.

Resûlullah Efendimiz yukarıdaki hadisi söyledikten sonra şu âyet-i kerîmeyi okumuştur: **“İşte size cennet! Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız, diye seslenilir”** [A’râf sûresi (7) 43].

Mademki o güzel cennete mirasçı olmak var, o halde şu fani çöplükte ne diye uyuklayalım!..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada ölüm, hastalık, ihtiyarlık, çile ve mutsuzluklar vardır.
2. Bütün bu olumsuzlukların zıddı, gerçek ve en güzel hayat ise cennettedir.

1897- ????? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????? : « ????? ??????? ??????? ????????? ???? ????????? ???? ????? ???? : ?????? ?????????? ????????? . ????????? ???? : ??? ????????? ? ????????? : ????? ???????? ???? : ??????? ???? ?? ?????????? ????????? ???? » ?????? ???????? .

1897. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden cennetin en aşağı derecesinde olan birine (Allah Teâlâ veya bir meleği)**:**

- Ne dilersen dile, diyecek. O da bütün dileklerini söyleyecek. Kendisine, kalbinden geçenlerin hepsini diledin mi? diye soracak. O da:

- Evet, diledim, diyecek. Bunun üzerine o kimseye:

- Bütün dileklerin bir misli fazlasıyla sana verilecektir, diyecek."

Müslim, Îmân 301. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 315

Açıklamalar

Cennetinde kulları için gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, hiç kimsenin hayal bile edemediği nimetler hazırlayan lutufkâr Rabbimizin, onlara ikrâm şekli de pek hoştur. Bir insan dünyada masallarda olduğu gibi "Dile benden ne dilersen!" teklifi karşısında, bilgi ve görgüsü nisbetinde dünyanın en iyi şeylerini isteyebilir. Ama âhiretin o emsâlsiz nimetlerinden, olsa olsa dünyadaki nimetlere benzeyenleri, hatırlayabildiği ölçüde arzu edebilir.

1887 ve 1888 numaralı hadislerde cehennemden en son çıkan, dolayısıyla cennete en son giren kimseye Cenâb-ı Mevlâ'nın sunduğu nimetleri görmüştük. Allah Teâlâ'nın ona, dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar yer verdiğini, sonra ona beş defa "bir o kadar daha" verdim dediğini, ardından *"Onun on misli de senindir. Bir de neyi arzu ediyorsan, gözün neden hoşlanıyorsa hepsi senindir"* buyurduğunu ve nimetlere boğduğu o kuluna "razı oldum yâ Rabbî!" dedirttiğini, 1888 numaralı hadiste de o son bahtiyara *"Git, cennete gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli yerin var"* buyurduğunu heyecanla okumuştuk.

Eteğimizdeki taşı döküp yeni bir karar vermemiz gerekiyor. Cennetliklerin en gerisindeki, en aşağı mertebesindeki kimseye verileceği belirtilerek 'daha nelerim var', der gibi sayılıp dökülen bu nimetler bizi hayal âlemine daldırıyor. Evet, hemen karar vermemiz, bizi güzele, güzelliklere ve sonsuz saadete çağıran bu sese doğru "Lebbeeyk!" diye koşup gitmemiz gerekiyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ cennete girmeyi haketmiş kullarına hesapsız lutuflarda bulunacaktır.
2. Cennet nimetleri belirli şeylerden ibaret değildir. Orada herkese arzu ettiği her şey verilecektir.

1898- ???? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ????? ????? ????? ?????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????????? : ?? ?????? ???????? ? ??????????? : ????????? ??????? ????????? ? ???????? ?? ????? ???????? : ???? ????????? ? ??????????? : ??? ????? ??? ???????? ?? ???????? ????? ???????????? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???????? ? ???????? : ????? ??????????? ???????? ???? ?????? ? ??????????? : ?????? ?????? ??????? ???? ????? ? ??????? : ??????? ???????? ???????? ? ???? ???????? ???????? ???????? ??????? » ???? ???? .

1898. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ cennetliklere:

- Ey cennet sâkinleri! diye seslenir. Onlar da:

- Buyur Rabbimiz! Emret! Bütün hayır ve iyilikler senin elindedir, derler. Allah Teâlâ:

- Halinizden memnun musunuz? diye sorar. Onlar:

- Nasıl razı olmayalım, Rabbimiz. Sen bize, hiç kimseye vermediğin bunca nimetler ihsan ettin, derler. Allah Teâlâ:

- Size bunlardan daha değerlisini vereyim mi? buyurur. Cennetlikler:

- Bunlardan daha değerlisi ne olabilir, Rabbimiz! derler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

- Üzerinize rızâmı indiriyorum; bundan sonra size hiç gazap etmeyeceğim, buyurur."

Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 18

Açıklamalar

Rahmeti sonsuz Cenâb-ı Mevlâ'nın, kullarına duyduğu sevgi ve merhametin pek büyük olduğu, kendilerine cennetini ihsan ettiği kullarının, orada tam bir gönül huzuru içinde yaşamalarını istediği bu hadisten anlaşılmaktadır. Onların cennette binbir nimet içinde yüzerken, acaba bir kusur ediyor muyuz, Rabbimizi gücendirecek bir davranışta bulunuyor muyuz diye tedirgin olmalarını arzu etmediği görülmektedir. Allah Teâlâ, hayal bile edemedikleri emsâlsiz nimetlerin tadını çıkarmaya çalışan cennetlik kullarının hatırlarını sorup mutlu olduklarını öğrendikten sonra, kendilerini daha fazla sevindirecek bir müjde veriyor ve onlardan ebediyyen razı olduğunu, kendilerine artık hiçbir zaman gazap etmeyeceğini belirtiyor.

Her iyi ve güzeli kendisinden öğrendiğimiz yüce Rabbimiz, **rızâsını kazanmanın** ne kadar önemli olduğunu Kur'ân-ı Kerîm'de bize hatırlatıp öğretmektedir. Şu âyetler işte bunu göstermektedir:

"Resûlüm! De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takvâ sahipleri için Rableri yanında, altlarından ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve hepsinin üstünde *Allah'ın hoşnutluğu* vardır" [Âl-i İmrân sûresi (3), 15].

"Rableri onlara, kendisinden bir *rahmet ve hoşnutluk* ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler" [Tevbe sûresi (9) 21].

"Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, içinde ebedi kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaad etti. *Allah'ın rızası* ise hepsinden büyüktür" [Tevbe sûresi (9)72].

Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın değerini ve önemini belirten bu âyetlerden başka, iyi kulların Allah rızâsını elde etmeye çalıştıklarını gösteren âyetler de vardır. Buna misal olarak da şu âyet-i kerîmeyi okuyalım:

Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. *Allah'tan lutfunu ve rızâsını* isterler" [Fetih sûresi (48) 29].

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ kendi rızâsını kazanmanın önemini kullarına böyle anlatmaktadır. Onların cennette her türlü endişeden uzak, tam bir gönül huzuru içinde yaşamalarını istemekte, kendilerinden tamamen razı ve hoşnut olduğunu müjdeleyerek her türlü endişe ve tedirginliklerini ortadan kaldırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rızâsı her şeyin üstündedir. Kulun amacı onu kazanmak olmalıdır.
2. Cenâb-ı Mevlâ, cennetteki kullarına, her nimetten daha değerli olan kendi rızâsını lutfedecektir.

1899- ???? ?????? ???? ????? ??????? ??? ?????? ????? ??? : ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ? ????? :«????????? ????????? ????????? ??????? ??? ???????? ????? ???????? ? ??? ????????? ?? ????????? ????????? ??????? .

1899. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gece Resûlullah'ın yanında bulunuyorduk. On dördüncü gecesindeki aya baktıktan sonra şöyle buyurdu:

"Şu ayı hiç bir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi Rabbinizi de ayan beyan göreceksiniz."

Buhârî, Mevâkîtü's-salât 16,Tefsîru sûre (50), 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1896- ???? ??????? ????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ???? : « ????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? : ?????????? ??????? ??????????? ? ??????????? : ?????? ???????? ?????????? ? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ? ????????? ????????? ? ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? ????? ????????? » ????? ???????? .

????? ???????:{ ????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ???????????? ?????? ???? ?????????? ??????????? ?? ??????? ????????? ? ?????????? ?????? : ??????????? ?????????? ? ????????????? ?????? ????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????? } [???? : 9].

????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ?????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? : ?????????? ???? ????? ??????? ????????? ????? ??? ????????? ????? ???????? ????? ?????????? ????? ??? ??????????? . ??????? ???? ????????? ????? ??? ???????? ? ????? ??????? ???? ??????????? ????? ?? ??????????? ? ??????? ?????? ??????.

???? ?????????? ???? ??????????? ????? ?????? ???? : « ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????????? ????? »

1900. Suheyb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ onlara:

- Size vermemi istediğiniz bir şey var mı? diye soracak. Onlar:

- Yâ Rabbî! Yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi cennete koyup cehennemden kurtarmadın mı, daha ne isteyelim, diyecekler.

İşte o zaman Allah Teâlâ perdeyi kaldıracak. Onlara verilen en güzel ve en değerli şey Rablerine bakmak olacaktır."

Müslim, Îmân 297. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz birinci hadiste, mü'minlerin âhirette Allah Teâlâ'yı rahat bir şekilde göreceklerini anlatmaktadır. Ashâb-ı kirâmın, "Acaba orada Rabbimizi net bir şekilde görebilecek miyiz?" diye endişeye kapılmaması için onlara bir misâl getirmiş, berrak bir gecede dolunayı görebilmek için insanların birbirini itip kakmasına, sıkışıp üst üste yığılmasına gerek kalmadığı gibi, onların da Cenâb-ı Hakk'ı açıkça göreceklerini belirtmiştir.

Mü'minlerin âhirette Allah Teâlâ'nın eşsiz güzelliğini göreceklerine dair hadisler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Muâz İbni Cebel, Abdullah İbni Mes'ûd, Abdullah İbni Abbâs, Abdullah İbni Ömer gibi en az yirmi büyük sahâbî tarafından rivayet edilmiş ve bu rivayetler bize mütevâtir olarak yani en sağlam şekilde gelmiştir.

Zaten Kur'ân-ı Kerîm'deki muhtelif âyetler de Cenâb-ı Hakk'ın âhirette ayan beyan görüleceğini ortaya koymaktadır. Bu âyetler arasında konuyu en açık şekilde ifade edeni: **Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacak, *Rablerine bakacaktır* (O'nu görecektir)"** [Kıyâmet sûresi (75) 22-23] âyet-i kerîmesidir.

Cehennemlikler anlatılırken de **"Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır"**[Mutaffifîn sûresi (83) 15] buyurulması, birtakım bahtsızların Rablerini görme şeref ve saâdetine eremeyeceklerini ortaya koymaktadır.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* **"İyi işler yapanlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır"** [Yûnus sûresi (10) 26] âyetini tefsir buyururken **"fazlası"** kelimesini, **Allah Teâlâ'nın mübarek yüzüne bakmak** diye açıklamıştır.

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz birinci hadîs-i şerîfi söyledikten sonra *"Durum böyle olduğuna göre, güneşin doğup batmasından önceki namazları elinizden geldiğince kılmaya ve onları ihmal etmemeye gayret ediniz"* buyurmuş, yani sabah uykusu ile ikindi vaktinin yoğun işlerinin namazı ihmal ettirmemesini tavsiye etmiş, sonra da sözünü şu âyetle güçlendirmiştir: **"Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et"** [Tâhâ sûresi (20) 130].

Bu âyetteki tesbih sözüyle sabah ve ikindi namazları kastedilmektedir. Müellifimiz bu ilâveyi cennet nimetleri konusuyla ilgili görmediği için *Riyâzü's-sâlihîn*'e almamıştır.

Her iki hadîs-i şerîf, yukarıdaki âyet-i kerîmelerin bir tefsiri olarak, mü'minlerin cennette Allah Teâlâ'yı açık seçik bir şekilde göreceklerini belirtmekte ve bunun cennet nimetlerinin en değerlisi olduğunu göstermektedir. Bu hadislere Allah'ı görmek anlamında **rü'yet** hadisleri denmiştir. 1899 numaralı hadis, 1053 numarayla "Sabah ve İkindi Namazlarının Faziletleri" bahsinde de geçmiştir.

Yukarıdan beri okuduğumuz hadislerde ve müellifimizin buraya almadığı cennetle ilgili pek çok hadîs-i şerîfte, Cenâb-ı Mevlâ'nın cennetlik kullarını değişik lutuflarıyla hep sevindirdiği, onların bahtiyarlıklarını durmadan artırdığı görülmektedir. Bütün bu nimetlerin en üstünü ise, bizzat Allah Teâlâ'nın belirttiği gibi, O'nun o eşsiz ve doyumsuz cemâlini görmek olacaktır.

Nevevî'nin kitabına son olarak bu iki hadisi alması doğrusu çok mânalıdır. Hayatın gayesinin ve şu hayatta varılacak son hedefin **Allah'ın rızâsına ermek** ve neticede **O'nu görmek** olduğunu söylemek istiyor. Rahmeti sonsuz Mevlâmız'dan, kendimiz için de sizin için de bu en güzel âkıbeti ve mutlu sonu niyâz ederiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cennetteki mü'minler, sahip oldukları nimetlerin güzelliğine ve mükemmelliğine bakarak, o nimetlerden daha iyisinin olamayacağını zannedeceklerdir.
2. Cennet nimetlerinin en üstünü Allah Teâlâ'yı görmek olacaktır. Mü'minler âhirette Allah Teâlâ'nın cemâlini, arada hiçbir engel bulunmadan açıkça görüp doya doya seyredeceklerdir. Cehennemlikler ise bu bahtiyarlıktan mahrum kalacaklardır.

?????

Nevevî *Riyâzü's-sâlihîn*'i, Allah'a hamdini ifade eden iki âyet ve bir dua ile şöyle bitirmektedir:

????? ????????? ???????? ??????????? ????????????? ??????????? ????????? ????????????? ??????? ??? ?????????? ??????????? ??? ???????? ?????????? [9]

??????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ????? ???????????? [10]

"İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan saraylara ulaştırır. Onların oradaki duası: "Allahım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" sözleridir. Cennette birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selâm"dır. Onların dualarının sonu da *El-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn:* (*Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur*) **cümlesidir"** [Yûnus sûresi (10) 9-10].

??????????? ??? ??? ?????????? ????? ????? ??????? ??? ?????????? ??????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????? ??????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ?????????????? ????? ??????? ??????????? [43]

"Hamdolsun bizi bu nimete eriştiren Allah'a. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık" [A'râf sûresi (7) 43].

Allahım! İbrâhim'e ve onun âline rahmet ettiğin gibi kulun ve ümmî peygamber olan Resûlün Muhammed'e, onun hanımlarına ve zürriyetine hayır ve rahmet ihsân eyle. İbrâhim'e ve onun âline hayır ve bereket lutfettiğin gibi kulun ve ümmî peygamber olan Resûlün Muhammed'e, onun hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan eyle. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin.

?????

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7. İlelü'l-Hadîs İlmi (İlmu İlelü'l-Hadis):

Herkesin farkedemediği, ancak hadis uzmanlarının tesbit edebildiği ve hadisin sıhhatine engel olan gizli kusurları araştıran bir ilimdir.[1]
Dış görünüşü sahih olan bazı hadislerde herkesin anlayamayacağı gizli kusurlar bulunur. Bu kusurlara illet denir. İllet kelimesinin çoğulu ilel gelir. İlelü'l-Hadis hadislerin illetleri demektir. Hadislerin herkesin farkedemeyeceği gizli kusurlarını inceleyen İlme ise İlelü'l-Hadis İlmi denir.
Hadislerin illeti dışarıdan farkedilemiyecek şekilde gizli olduğu için İlelü'l-Hadis konusu hadis ilimlerinin en karışık ve en zor olanı sayılmıştır. Buna rağmen İslam alimleri Hadis İlminin her kolunda olduğu gibi bu önemli bölümünde de kıymetli eserler vermişlerdir. Birkaç tanesini kaydediyoruz.
a) Kitabu'l-İlel ve Ma'rifetü'r-Rical, Ahmed b. Hanbel
b) Kitabu'l-İlel, et-Tirmizi.
c) Kitabu'l-İleli'l-Hadis, İbn Ebi Hatim er-Razi.
d) El-İlelü'l-Varide fi Ahadisi'n-Nebeviyye, ed-Darekutni (306-385 h./918-995m.)[2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 85-86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin Sahihlik ve Zayıflık Yönüyle İhtilaflar:

Bunu iki sebebe bağlayabiliriz;
1) Hadisin sıhhat şartları farklı olabilir. Hadis hakkında kendi içtihadı doğrultusunda hareket eder.
2) Hadisin sıhhati yönünden, şartların gerekliliği konusunda ihtilaf vardır. Örneğin bazıları, mürsel hadisi, başka şartlara haiz olduğundan sahih kabul etmektedir. Bazıları da ittisal şartı olmadığı için onu zayıf sayar. Ravide islâm mükellefiyet adalet ve zapt şartları olduğu zaman rivayet ehlindendir. Hadisçilerin ravi konusundaki tenkit ve cerh-tadil metotları, ihtiyat ve araştırmaya dayanır. Bunu inceleyen birisi, bu şartları taşıyan ravinin yalan söylemesine aklen ihtimal vermez. İşte, rical kitaplarını ve hadisçilerin metodunu okumayan birisi bu hakikati görmez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Hâfız Olmayan Âmâ İle Ümmî Olan Basîr'in Rivayetleri Meselesi

Görmesi sağlıklı (basîr) olan ümmî (okuma-yazması olmayan) kimse ile, hadîsini ezberlememiş âmâ'nın (gözlerini kaybetmiş, kör'ün) rivâyetleri makbul mü, değil mi? sorusu da ihtilaflara yol açmıştır. Makbul görüşe göre, basîr, ümmî ile âmâ, semâını zabt ve kitabını tegayyürden korumak için bir sikadan yardım ister. Ondan sonra o hadîsler huzurunda okunduğu zaman tegayyürden sâlim kaldığı hususunda kanaati hâsıl olursa rivayeti sahihtir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7. İlelü'l-Hadîs İlmi (İlmu İlelü'l-Hadis):

Herkesin farkedemediği, ancak hadis uzmanlarının tesbit edebildiği ve hadisin sıhhatine engel olan gizli kusurları araştıran bir ilimdir.[1]
Dış görünüşü sahih olan bazı hadislerde herkesin anlayamayacağı gizli kusurlar bulunur. Bu kusurlara illet denir. İllet kelimesinin çoğulu ilel gelir. İlelü'l-Hadis hadislerin illetleri demektir. Hadislerin herkesin farkedemeyeceği gizli kusurlarını inceleyen İlme ise İlelü'l-Hadis İlmi denir.
Hadislerin illeti dışarıdan farkedilemiyecek şekilde gizli olduğu için İlelü'l-Hadis konusu hadis ilimlerinin en karışık ve en zor olanı sayılmıştır. Buna rağmen İslam alimleri Hadis İlminin her kolunda olduğu gibi bu önemli bölümünde de kıymetli eserler vermişlerdir. Birkaç tanesini kaydediyoruz.
a) Kitabu'l-İlel ve Ma'rifetü'r-Rical, Ahmed b. Hanbel
b) Kitabu'l-İlel, et-Tirmizi.
c) Kitabu'l-İleli'l-Hadis, İbn Ebi Hatim er-Razi.
d) El-İlelü'l-Varide fi Ahadisi'n-Nebeviyye, ed-Darekutni (306-385 h./918-995m.)[2]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.
[2] Talat Koçyiğit, Mücteba Uğur, İ. Hakkı Ünal, İmam-Hatib Liseleri İçin Hadis Usulü, 12. sınıf: 85-86.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. "*Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen*" kişi ne yapmalıdır?
a) Akrabasının iyiliğine aynıyla karşılık vermeli b) Akrabasını kollayıp gözetmeli
c) Müslüman olmayan akrabalarıyla görüşmemeli d) Akrabasını sevmeli

2. **Aşağıdakilerden hangisi Ehl-i beytten <u>değildir</u> [Zeyd'in Ehl-i beyt için getirdiği kıstası göz önünde bulundurunuz]?**
a) Ali ailesi b) Akîl ailesi c) Ebu Bekir ailesi d) Ca'fer ailesi

3. **Aşağıdakilerden hangisi hadiste büyük günahlardan biri olarak zikredilir?**
a) Ana babaya itaatsizlik etmek b) Hırsızlık yapmak
c) İçki içmek d) Faiz alıp-vermek

4. Yoksula verilen sadakanın bir, akrabaya verilen sadakanın iki sadaka yerine geçmesinin sebebi nedir?
a) Akraba olan kişi daima daha yoksul olduğu için
b) Akraba koruyup-gözetilmiş olduğu için
c) Akrabalarla kan bağımız olduğu için
d) Hiçbiri

5. *"Cemaata ..... en iyi bilen ve okuyanları imam olsun. Bunda eşit iseler, ... en iyi bilen; eğer onda da denk olurlarsa, önce ..... etmiş olan; bu hususta da aynı iseler..... en büyükleri imam olsun. .....olduğu yerde kişiye, izni olmadıkça bir başkası imam olmaya kalkmasın. Hiç kimse, başkasının evinde, izni olmadıkça ev sahibinin özel yerine oturmasın."*
I. Kur'an'ı
II. Hicret
III. Sünnet
IV. Hakim ve yetkili
V. Yaşça
Hadiste boş bırakılan yerler numaralı olarak verilen kelimelerle doldurulduğunda, sıralama aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) III, V, II, IV, I b) V, IV, I, III, II c) V, IV, III, II, I d) I, III, II, V, IV

6. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, ilgili hadiste "*Allah'a saygıdan kaynaklandığı belirtilen saygı ve tazim*" örneklerinden biri olarak <u>geçmemektedir</u>?
a) Bebekli ya da hamile hanımlara gösterilen saygı b) Adil hükümdara gösterilen saygı
c) Saçı-sakalı ağarmış müslümana gösterilen saygı d) Kur'an'ı yaşayan hafıza saygı

7. **Bir kadın ile evlenmek için tercih edilmesi tavsiye olunan özellik (vasıf) aşağıdakilerden hangisidir?**
a) Güzellik b) Soy c) Dindarlık d) Zenginlik

8. ***"İnsan, ... yaşayış tarzından etkilenir. O halde her biriniz ..... edineceği kişiye dikkat etsin!"***
Hadiste boş bırakılan yerler için en uygun kelime dizisi aşağıdakilerden hangisidir?
a) Ailesinin-akraba b) Komşusunun-komşu
c) Eşinin-eş d) Dostunun-dost

9. **Aşağıdakilerden hangisi anne-babanın ölümünden sonra onlara yapılabilecek iyiliklerden biri olarak <u>sayılmamıştır</u>?**
a) Ana-babanın vasiyetlerini yerine getirmek
b) Ana-babanın adının hatırlanmasını sağlayacak sadaka-i cariye cinsinden tasadduklarda bulunmak
c) Ana-babaya dua edip günahlarının bağışlanmasını dilemek
d) Ana-babanın akrabalarını ve dostlarını koruyup-gözetmek ve ikramda bulunmak

10. **Bir evlat ne yaparsa babasının babalık hakkını ödemiş olabilir?**
a) Babasının emirlerini yerine getirir ve yasakladığı şeyleri yapmazsa
b) Babasının akrabalarına iyilikte bulunursa
c) Babasını köle olarak bulur ve satın alıp azad ederse
d) Babasının ihtiyarlığında ihtiyaçlarını karşılarsa

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Kendisine en iyi davranılması gereken kişi babadır.

(D / Y) 12. Akrabanın yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık vermek, onları koruyup gözetmek anlamına gelir.

(D / Y) 13. Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmayan, namaz kılıp zekat veren, akrabasını koruyup gözeten; cennete götürecek, cehennemden uzaklaştıracak şekilde davranmış olur.

(D / Y) 14. Dedi kodu yapmak, çok soru sormak, malı israf etmek haram kılınmıştır.

(D / Y) 15. Anne ve baba, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur.

(D / Y) 16. Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek büyük günahlardır.

(D / Y) 17. Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez.

(D / Y) 18. Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin şerefini tanımayan bizden değildir.

(D / Y) 19. Hz. Peygamber ikişer-ikişer gömdüğü şehidleri, Kur'an'ı en çok bileni kıbleye yakın olacak şekilde yerleştirmiştir.

(D / Y) 20. Söz, küçüğe bırakılmalıdır.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR : 1.b, 2.c, 3.a, 4.b, 5.d, 6.a, 7.c, 8.d, 9.b, 10.c, 11.Y, 12.Y, 13.D, 14.Y, 15.D, 16.D, 17.D, 18.D, 19.D, 20.Y.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

172) Yolculukta Dua Etmek

982. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Makbul olduğunda şüphe bulunmayan üç dua vardır:
Mazlumun duası; misafirin duası; babanın çocuğuna duası."[1]

* Yolcu nerede olursa olsun garib ve mazlum gibidir. Dolayısıyla duası makbul olan kimselerdendir. Misafirlikte ve yolculukta yapılacak dualarda dikkatli davranmak lazımdır. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Vitr 29; Tirmizî, Birr 7, Daavât 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Dua 11.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

182) Sesi Kur'an'la Süslemek (Sesi Kur'an'la Süslemenin, Sesi Güzel Olandan Kur'an Okumasını İstemenin Ve Onu Dinlemenin Müstahaplığı)

1006. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'an'ı teganni ile yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır" buyururken işittim, demiştir.[1]

* **Teğanni,** birden çok anlama gelen kelimelerden olup, Kur'an'ı okuyup güzelleştirmek, okurken sevinç ve hüznü belli etmek demektir. Ayrıca yetinmek, başka bir şeye ihtiyacı olmamak, Kur'an okuyan kimsenin geçmiş milletlerin haberlerinden ve eski kitaplardan uzak kalıp ihtiyaç duymaması anlamına da gelir. Meşgul olmak, zenginlik anlamlarına da gelen teğanni, açıktan ve yüksek sesle okumak anlamına da gelir. Bu kelimenin kullanıldığı yerlerde duruma göre bu anlamlardan biri kabul edilebilir. (Bunun için bkz. Yunus: 10/61, Ankebut: 29/48-51, Alak: 96/1-5) [2]

1007. Ebû Mûsa el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Dâvûd'a verilen güzel seslerden bir nağme de sana verilmiştir."[3]
Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Mûsâ'ya şöyle dedi:
"Dün gece senin okuyuşunu dinlerken beni bir görmeliydin!"

1008. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yatsı namazında "Ve't–tîni ve'z–zeytûni" sûresini okurken dinledim. Ondan daha güzel sesli bir kimse işitmedim.[4]

1009. Ebû Lübâbe Beşîr İbni Abdülmünzir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kur'an'ı teganni ile okumayan kimse bizden değildir."[5]

1010. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* der ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bana Kur'an oku"* buyurdu.
–Yâ Resûlallah! Kur'an sana indirilmişken ben sana nasıl Kur'an okurum? dedim.
– *"Ben Kur'an'ı başkasından dinlemeyi gerçekten çok severim"* buyurdular. Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okudum. *"Her ümmetten gerçek bir şahit, seni de bunlara hakkıyla şahit getirdiğimiz zaman halleri nice olur"* (Nisa: 4/41) anlamındaki âyete gelince:
– *"Şimdilik yeter"* buyurdular. Kendisine dönüp baktım, iki gözünden yaşlar boşanıyordu.[6]

* Manayı düşünerek dinleyen peygamberimizin gözü önüne kıyamet manzaraları geldiği için ağlıyordu. [7]

---

[1] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 19; Tevhîd 32; Müslim, Müsâfirîn 232–234. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 17; Nesâî, İftitâh 83.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 304.
[3] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 31; Müslim, Müsâfirîn 235–236. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; Nesâî, İftitâh 83; İbni Mâce, İkâme 176.
[4] Buhârî, Ezân 102; Müslim, Salât 177. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 10.
[5] Ebû Dâvûd, Vitr 20. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 44; İbni Mâce, İkâmet 176.
[6] Buhârî, Tefsîru sûre(4), 9; Fezâilü'l–Kur'ân 33, 35; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlm 13; Tirmizî, Tefsîr 5.
447'de geçmişti.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 304.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

240) Alış Verişle İlgili Faziletli Davranışlar
(Satışta, Alışta, Alıp Vermekte Cömert Davranmak, Borcunu Güzelce Ödeyip Alacağını Bağışlamak, Ölçü Ve Tartıda Teraziyi Alacaklı Tarafa Eğdirmek, Eksik Ölçmekten Kaçınmak, Zengin Ve Fakir Borçluya Mühlet Vermek Ve Alacağından Bir Kısmını Bağışlamak)

Bu bölümdeki üç ayrı surenin ayetleri ve 9 hadis-i şeriften, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılacak her hayrın Allah tarafından bilinmekte olduğunu, ölçü ve tartıyı adaletle yapmanın gerekliliğini, ölçü ve tartıda taşkınlık yapanların da kıyamet günü Allah'ın huzurunda diriltilip hesaba çekileceklerini, alacaklı olan kimsenin söz söylemeye hakkı olduğunu, alış ve satışta kolaylık gösterene Allah'ın rahmet edeceğini, kıyamette Allah'ın kendisini kurtarmasını isteyen kimsenin bu dünyada darda kalan borçluya zaman tanımasını veya borcun bir bölümünü indirmesinin uygun olacağını, darda kalanlara yapılan iyiliğin karşılığının Allah tarafından mutlaka verileceğini, borçluların borcunu affedenin Allah tarafından affedileceğini ve arşın gölgesinde gölgeleneceğini, borçlunun gerektiği hallerde alacaklının durumuna göre borcunu biraz ilave ederek ödeyebileceğini, alıcı isterse satıcıya istediği fiattan daha fazla ücret ödeyebileceğini öğreneceğiz. [1]

"Siz ne iyilik yaparsanız, mutlaka Allah onu çok iyi bilir." (Bakara: 2/215)
"Bunun içindir ki, ey kavmim! ölçü ve tartı işlerinizde dürüst ve duyarlı olun, insanların mal, eşya ve paralarını eksik vermeyin." (Hud: 11/85)
"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar ki insanlardan birşey ölçüp aldıklarında, ölçüyü tam tutarlar. Fakat diğer insanlara ölçüp tarttıklarında ölçü ve tartıyı eksik yaparlar. Onlar tekrar diriltilip kaldırılacaklarını sanmıyorlar mı? Korkunç bir gün ki, mutlaka hesaba çekilecekler. O gün tüm insanlar alemlerin Rabbi huzurunda hazır olup dikilecekler." (Mutaffifin: 83/1-6)

1370. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam alacağını istemek üzere Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve Peygamberimiz'e karşı ağır bir ifade kullandı. Bunun üzerine ashâb ona haddini bildirmek istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Onu bırakınız. Çünkü alacaklı olanın söz söylemeye hakkı vardır"* buyurdu. Sonra da:
– "Onun devesiyle aynı yaşta olan bir deve veriniz" diye emretti. Sahâbîler:
– Yâ Resûlallah! Ancak onun devesinden daha iyi olan yaşlısını bulabiliyoruz, dediler. Peygamber Efendimiz:
– *"O halde onu veriniz; şüphesiz ki sizin hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyendir"* buyurdu.[2]

1371. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Satışta, alışta ve borcunu istemekte kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin."[3]

* İslam kolaylık dinidir. İslam dinine mensup olanların aralarında muamelelerde de kolaylık esastır, bu yüzden peygamberimiz bu tip kimselere dua etmiştir. [4]

1372. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününün sıkıntılarından Allah'ın kendisini kurtarmasından hoşlanan kimse, borcunu ödeyemeyene mühlet tanısın veya ondan bir bölümünü indirsin."[5]

1373. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İnsanlara borç para veren bir adam vardı. O hizmetçisine şöyle derdi:
– Darda kalmış bir fakire vardığında onu affediver; umulur ki Allah da bizim günahlarımızı affeder.
Nihayet o kişi Allah'a kavuştu ve Allah onu affetti."[6]

* Bakara: 2/280. ayeti de bize bunu tavsiye eder. Bu ayet ve hadislere bakıp borçlu kimse bu durumu istismar etmemeli, alacaklı ise borçlulara daima müsamahalı davranmalıdır. İyilik ister büyük ister küçük olsun, ahiretteki karşılığı bağışlanmak ve ebedi saadet olabilir.
Bu ve benzeri hadislerdeki borç meselesini iyi anlamamız gerekiyor. Borçlanma, bugünkü yapıldığı şekliyle lüks şeylere harcamakla değil, kişinin zaruret durumlarında yani can kaybı, mal kaybı gibi veya açlık, sıhhi yardım, afet gibi durumlarda borçlanıp ödeyememesi durumlarını kapsar. Değilse otomobilinin yaşını beğenmeyip daha kalitelisiyle değiştirmek için borçlanan, dükkan ve deposundaki mal varlığı ile yetinmeyip birkaç misli daha borca giren bir evi ve dükkanı varken birkaç kooperatife daha girip borçlanan veya aldığı maaşın 5-6 kat fazlası ev eşyası alarak lüks ve israfa batarak borçlanan kimsenin borçlanması değildir. Bu konuyla alakalı Rasûlullah'ın birkaç hadisini mealleriyle hatırlatmada faydalar umuyoruz.
1. Rasûlullah (s.a.v.) namazlarında tahiyyattan sonra *"Günahtan ve borçtan sana sığınırım"* diye dua ederlerdi. Aişe validemiz "Hiçbir şeyden Allah'a sığınmanız borç kadar çok olmadı" deyince, şöyle buyurdular: *"Kişi borçlanınca ileri geri konuşur durur. Ödeyeceğine dair söz verir de sözünde durmaz."*
2. Rasûlullah (s.a.v.) borcu olan bir şahsın cenaze namazını kılmadı da, *"Onun borcu vardır, arkadaşınızın namazını siz kılın"* buyurdular.
3. Yine Rasûlullah (s.a.v.) bir duasında: *"Ey Allahım, borcun ve düşmanın bana galip gelmesinden sana sığınırım"* buyurdular.
4. Yine duasının bir bölümünde, *"Küfürden ve borçtan sana sığınırım"* buyurdu.
5. Yine borçlanan biri için, *"Borçlu arkadaşınız borcuna karşılık esir edilmiştir. (Borcu ödenince esaretten kurtulacaktır)"* buyurdular.
6. Yine bir başka hadiste, *"Mü'minin nefsi (kafası, kalbi, zihni) borcu ödeninceye kadar borcuna takılıdır."*
7. Allah yolunda şehid düşmek, borç hariç her türlü günaha keffarettir. [7]

1374. Ebû Mes'ûd el–Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden önceki ümmetlerden bir adam hesaba çekildi; hayır namına hiçbir şeyi bulunamadı. Fakat bu adam insanlarla düşer kalkardı ve zengin bir kimse idi. Hizmetçisine, darda kalan fakirlerin borcunu affetmesini emrederdi. Azîz ve Celîl olan Allah:
"Biz affetmeye ondan daha lâyıkız; onu affediniz" buyurdu."[8]

1375. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Allah'ın kendisine mal ihsân ettiği kullarından biri Cenâb–ı Hakk'ın huzuruna getirildi. Allah Teâlâ ona:
– Dünyada ne yaptın? diye sordu. Hadisin râvisi Huzeyfe, kullar Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler, demiştir. Bu adam da:
– Ey Rabbim! Bana malını verdin; ben de insanlarla alış veriş yapardım. Alış verişte kolaylık göstermek benim huyumdu. Zengine kolaylık gösterir, fakire mühlet verirdim, dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ:
– "Ben buna senden daha lâyıkım" dedi. (Meleklere de) "Kulumu affediniz" buyurdu.
Ukbe İbni Âmir ve Ebû Mes'ûd el–Ensârî *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
– Biz bunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağzından böylece işittik.[9]

* İnsanlara borç para verip onları sıkboğaz etmeyen, ödeyemeyecek durumda olanların borcunu affeden kimselerin cennetle müjdelendiklerini görüyoruz. Dünyada bir kimsenin sıkıntısını giderenin Allah da kıyamet gününde sıkıntılarını giderir. [10]

1376. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse darda bulunan borçluya mühlet verir veya borcunun bir kısmını ya da tamamını bağışlarsa, Cenâb–ı Hak o kişiyi Allah'ın gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde arşının altında gölgelendirir."[11]

1377. Câbir *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ondan bir deve satın almıştı. Devenin parasının tartılmasını ve üzerine bir miktar ilâve edilmesini emretti.[12]

1378. Ebû Safvân Süveyd İbni Kays *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben ve Mahreme el–Abdî, satmak üzere Hecer kasabasından bezden yapılmış elbise getirttik. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza geldi ve bizden iç çamaşırı almak istedi. Yanımda paraları tahsil eden bir muhasebecim vardı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:
"Alacağın ücreti tart; bir miktar da ilâve et" buyurdu.[13]

* Alıcı ve satıcı ticari münasebetlerinde anlayış içinde hareket etmeliler ve her iki taraf da birbirlerinin memnuniyetini temin için gayret göstermelidir. Her işte olduğu gibi müslümanlar alışverişte de *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız"* emrine uymalı ve birbirlerini memnun etmeliler. Çünkü Peygamber Efendimiz çoğu kere aldığı mal karşılığında kararlaştırılan fiatın üstünde ödediği de bir gerçektir. [14]

---

[1] Kütüb-ü Sitte Terc. 18/71.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 393.
[2] Buhârî, İstikrâz 4, Vekâlet 6, Hibe 23; Müslim, Müsâkât 120. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû' 75; Nesâî, Büyû' 64.
[3] Buhârî, Büyû' 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 28.
[4] Kütüb-ü Sitte Terc. 18/71.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 394.
[5] Müslim, Müsâkât 32. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 23.
[6] Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Müsâkât 31. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 18.
[7] Kütüb-ü Sitte Terc. 18/71.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 394-395.
[8] Müslim, Müsâkât 30. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 120.
[9] Müslim, Müsâkât 29.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 395.
[11] Tirmizî, Büyû' 67. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 74; İbni Mâce, Sadakât 14.
[12] Buhârî, Büyû' 34, Hibe 23; Müslim, Müsâkât 109–115.
[13] Ebû Dâvûd, Büyû' 7; Tirmizî, Büyû' 66. Ayrıca bk. Nesâî, Büyû' 54; İbni Mâce, Libâs 12, Ticârât 34.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 395.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

260) Yalan Söylemenin Haram Oluşu

Bu bölümdeki iki ayet ve beş hadis-i şeriften, gerçek bilgi sahibi olunmayan şeyin ardına düşülmemesi gerektiğini, insanın her söylediği sözün her an kaydedici melekler tarafından kaydedildiğini, sözde ve işte doğru olmanın hayırlara vesile olduğunu, hayatı boyunca doğru dürüst olanın doğrulardan yazılacağını, hayatı boyunca yalancılık yapanın da meslek edindiği yalancılardan yazılacağını, münafikta bulunan alametleri, değil gerçekleri, rüyaları bile saptırarak yalan söyleyenlere ahirette zor işler verileceğini, başkalarının duyması istenmeyen sözü dinlemeye çalışanın kulağına eritilmiş kurşun döküleceğini, canlı resim yapanlara kıyamette bunun canını ver deneceğini, Rasulullah'ın rüyasında gördüğü bazı gerçekleri nasıl yorumladığını öğreneceğiz. [1]

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalp hepsi sorumludur. Kıyamette sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen, dediklerini kayda geçiren bir melek hazır bulunmasın." (Kaf: 50/18)

1545. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallâhu anh*'den rivâyet edildiğine göre Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık yoldan çıkmaya (fucûr) sürükler. Fucûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır".*[2]

1546. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfik olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:
Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder.
Konuştuğunda yalan söyler.
Söz verince sözünden döner.
Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."[3]

1547. İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim görmediği bir rüyayı gördüm deyip anlatırsa, âhirette yerine getirmesi mümkün olmayan bir işe, iki arpa tanesini birbirine düğümleme cezasına çarptırılır.
Kim, bir topluluğun duyulmasını istemedikleri bir sözü öğrenmeye çalışır (kulak hırsızlığı yapar)sa, kıyamet günü kulaklarına eritilmiş kurşun dökülür.
Kim de herhangi bir canlının resim (ve heykelini) yaparsa, o da kıyamette, yapamayacağı halde, "haydi buna can ver " diye zorlanarak azâb edilir."[4]

1548. *İbni Ömer radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"En büyük yalan, görmediği düşü gördüm diye kişinin gözlerine iftira etmesidir."[5]

* Görmediği bir rüyayı gördüm diyerek kendi gözlerine iftira edenler ve onları kendi yalanlarına şahid tutmaları büyük bir günahtır, bunun için iki arpayı düğümlemekle cezalandırılacaklardır.
Bir şahsın veya topluluğun duyulmasını istemedikleri bir konuşmayı dinleyen veya bir cihana kaydedip ortaya dökenler kıyamet günü kulaklarına eritilmiş kurşun dökülmek suretiyle cezalandırılırlar.
Yine canlı yaratıkların resim ve heykellerini yapan kimselere de "haydi bu yaptıklarınızın canını verin" diye yapamayacakları bir teklifle azap edileceklerdir.
Bu üç husus ta sahtecilik ve sahtekarlıktır. Her biri kendisine uygun bir ceza ile cezalandırılacaklardır. Müslüman gerçeklerin peşinde olmalı, her türlü sahtecilikten uzak durmalıdır. Sanat ve sanatkarlık adı altında sahteciliği meşrulaştırmak mümkün değildir, haramdır. [6]

1549. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashâbına:
– *"Düş göreniniz var mı?"* diye sorup, "gördüm" diyenin düşünü, Allah'ın dilediği şekilde yorumlardı. Bir sabah bize şöyle buyurdu:
– *"Bu gece düşümde bana iki kişi gelerek "haydi yürü, gidiyoruz" dediler. Ben de onlarla beraber gittim. Yanı üzerine yatmış bir adamın yanına vardık. Elinde bir kaya parçası bulunan bir başka adam, onun başı ucunda ayakta duruyor, elindeki kayayı, yanı üzerine yatmış olan adamın tepesine indiriyor, başını yarıyordu. Taş yuvarlanıp gidiyor, adam taşı arkasından koşup alıyor, o geri gelinceye kadar ötekinin başı iyileşiyor, eski haline geliyordu. Adam, önce yaptığını aynen tekrarlayıp duruyordu. Ben yanımdakilere:*
– *"Sübhânellah! Bu nedir?" dedim.*
–*Yürü, yürü hele dediler. Yürüdük. Derken sırt üstü yatmış bir adamın yanına vardık. Başucunda da, elinde demir çengel bulunan bir başkası duruyordu. Bu adam, yatan kişinin bir tarafına geçip elindeki çengelle avurdunu, burnunu ve gözünü ta ensesine kadar yarıyor sonra öbür tarafına geçip orasını da aynı şekilde parçalıyordu. Bir tarafını yarıncaya kadar önceki yardığı taraf eski haline geliyor adam da sürekli aynı şekilde parçalamaya devam ediyordu. Ben:*
– *"Sübhânellah! Bunlar ne ? dedim.*
– *Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük. Fırın gibi bir yapıya vardık.*
(Râvi diyor ki, sanıyorum Peygamber Efendimiz sözlerine şöyle devam etti:)
Orada ne söylenildiği anlaşılamayan çığlıklar, feryadlar birbirine karışıyordu. O yapının içinde çıplak bir sürü erkek ve kadınların bulunduğunu anladık. Altlarından alevler geldikçe, onlar çığlık atıyor, feryat koparıyorlardı. Ben:
– *Bunlara ne oluyor? dedim.*
– *Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük. Nihayet bir nehire vardık.* (Ravi, herhalde *"kan kırmızısı bir nehir"* buyurdu, diyor.) Nehrin içinde yüzen bir adam, kıyısında da yanına birçok taş yığmış bir başka adam… Nehirde yüzen kişi, yüzeceği kadar yüzdükten sonra kıyıya geliyor ve ağzını açıyordu. Kıyıdaki adam da onun ağzına bir *taş koyuyor, yüzen kişi dönüp yüzmesine devam ediyor, sonra dönüp yine kenara geliyor, ağzını açıyor öteki de ağzına bir taş daha atıyor, o da dönüp gidiyordu. Ben, yanımdaki iki kişiye:*
– *"Bu ikisinin hali nedir böyle? dedim.*
– *Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük. Çirkin –gördüğünüz adamların en çirkini de diyebilirsiniz– bir adamın yanına vardık. Adam, sürekli ateş yakıyor ve ateşin etrafında dolanıp duruyordu. Ben:*
– *"Bu adam neci?" dedim.*
– *Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük; içinde baharın tüm çiçek çeşitlerinin bulunduğu geniş yemyeşil bir bahçeye vardık. Bahçenin ortasında gayet uzun boylu bir adam vardı. O kadar ki, göğe uzanan başını nerede ise göremeyecektim. Adamın etrafında, hayatımda hiç görmediğim kadar çok çocuk bulunuyordu. Ben:*
– *"Bu adam ve bu çocuklar kim, (ne yapıyorlar)?" dedim.*
– *Yürü, yürü hele! dediler. Yürüdük, Gide gide büyük bir ağaçlığa vardık ki ben onun gibi güzel ve geniş bir ağaçlık görmüş değilim. Beni götürenler, "Gir oraya!" dediler. Birlikte girdik ve bir tuğlası altın bir tuğlası gümüşten örülmüş bir şehirle karşılaştık. Şehrin kapısına varıp açılmasını istedik. Kapı açıldı, biz de girdik. Bizi, vücutlarının yarısı bugüne kadar gördüklerinizin en güzeli, diğer tarafı bugüne kadar gördüklerinizin en çirkini birtakım adamlar karşıladı. Yanımdaki iki kişi onlara:*
– *Gidip şu nehre girin! dediler. Bir de ne göreyim, suyu süt gibi, bembeyaz, enine doğru akan bir nehir. Adamlar gidip nehre girdiler sonra çıkıp yanımıza geldiler. Çirkinlikleri tamamen gitmiş, hepsi de son derece güzelleşmişlerdi.*
Resûl–i Ekrem sallalahu aleyhi ve sellem sözlerine şöyle devam etti:
Beni götüren iki kişi bana:
– *Burası adn cennetidir, şurası da senin konağındır, dediler. Başımı kaldırıp baktım, bir de ne göreyim; beyaz buluta benzeyen bir köşk.*
– *İşte burası senindir, dediler. Ben o iki kişiye:*
– *"Allah size büyük hayırlar ihsan etsin, bırakınız da beni oraya gireyim, " dedim.*
– *Hayır, şimdi değil! Sen oraya daha sonra gireceksin, dediler. Bunun üzerine ben:*
– *"Bu gece boyunca hayret verici çok şey gördüm. Gördüklerimin anlamı nedir?" dedim. Onlar:*

– Anlatalım, dediler ve anlattılar:
– "İlk önce yanına vardığın kafası taşla yarılan adam var ya, o, Kur'an'ı öğrendiği halde terkeden ve farz namaz vaktini uyku ile geçiren kimsedir.
Avurdu, burnu ve gözleri demir çengelle yarılan adam, evinden çıkıp etrafa yalanlar yayan kişidir.
Fırın içindeki çıplak erkek ve kadınlar ise, zina eden erkek ve kadınlardır.
Nehirde yüzüp yüzüp de taş yutan adam, faiz yiyen kişidir.
Yanındaki ateşi sürekli yakıp, etrafında dolaşıp duran çirkin görünüşlü kişi, cehennemin görevlisi Mâlik'tir.
Bahçedeki uzun boylu adam, İbrahim aleyhisselâm'dır. Etrafındaki çocuklar da İslam fıtratı üzere ölen küçük yavrulardır."
Berkânî'nin rivayetinde, *"fıtrat üzere doğan"* kaydı bulunmaktadır.
Müslümanlardan biri:
– Ey Allah'ın elçisi! Müşrik çocukları da bunlara dahil mi? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– "Müşriklerin çocukları da dahildir" buyurdu.
Vücutlarının yarısı güzel, yarısı çirkin olan adamlara gelince bunlar, güzel işleri kötü işlere karıştıran kimselerdir. (Ancak) Allah onları bağışlamıştır."[7]
Buhârî'nin bir başka rivayetinde Efendimiz'in *"Bu gece bana iki adam gelip beni kutsal bir yere çıkardılar"* buyurduğu ve sonra oraya nasıl çıktığını şöyle anlattığı bildirilmektedir:
"Biz, üstü dar, altı geniş ve alt kısmında ateş yanan fırına benzer bir deliğin yanına vardık. Alevler yükseldikçe insanlar da yükseliyor, neredeyse delikten çıkacak hale geliyorlar, alevler sakinleşince dibe iniyorlardı."
Bu rivayette , *"Orada çıplak erkekler ve kadınlar bir arada bulunuyorlardı"* ifadesi de bulunmaktadır.
Yine bu rivayette kesin bir ifade ile *"Nihayet kandan bir nehire ulaştık"* denilmektedir. *"Nehrin ortasında ayakta duran bir adam, nehrin kenarında da önünde bir yığın taş bulunan bir başka adam vardı. Nehirdeki adam çıkmak isteyince, kıyıdaki onun ağzına bir taş atıyor ve onu yerine geri çeviriyordu. Çıkmak için kenara her gelişinde aynı şeyi yapıyor ağzına bir taş atıyor, o da geri dönüyordu."*
Yine aynı rivayette şu ifadeler bulunmaktadır:
"O iki kişi beni ağaca çıkardılar ve beni, daha güzelini hiç görmediğim bir eve soktular. İçinde yaşlı ve genç insanlar vardı."
"Şu ağzının parçalandığını gördüğün adam var ya, o yalancının biriydi. Sürekli yalan söylerdi. Onun yalanları ufukları kaplıyordu. İşte o yalancı adam, kıyamet gününe kadar böyle azâb olunacaktır."
"Bir de şu başının ezildiğini gördüğün adam var ya, ona da Allah Kur'an'ı öğretmişti, o geceleri hep uyku ile geçirip Kur'an okumamış, gündüz de Kur'an'la amel etmemiştir. Ona da kıyamet gününe kadar böyle azâb edilir."
"Girdiğin birinci ev, mü'minlerin; şu ev ise, şehidlerin evidir. Ben Cebrâil'im, bu da Mikâil'dir. Kaldır başını! dedi. Başımı kaldırdım bir de ne göreyim, üstümde buluta benzer bir şey duruyor. Burası da senin konağındır" dediler. Ben:
– Bırakın beni, oraya gireyim, dedim.
– "Hayır, sen henüz ömrünü tamamlamadın. Onu tamamlayınca konağına gireceksin" dediler.[8]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 445.
[2] Buhâri, Edeb 69; Müslim, Birr 103–105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Dua 5.
Bu hadis önceden 54 numarada geçmiş, gerekli açıklama orada verilmişti.
[3] Buhârî, Îmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, Îmân 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 14; Nesâî, Îmân 20.
Bir benzeri 201'de geçen bu hadis, 690'da geçmişti. 1586 da tekrar gelecek.
[4] Buhârî, Ta'bîr 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; Tirmizî, Rüyâ 8; İbni Mâce, Rüyâ 8.
[5] Buhârî, Ta'bîr 45.
Değişik bir şekilde 844'de geçmişti.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 446.
[7] Buhârî, Ta'bîr 48.
[8] Buhârî, Cenâiz 93.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

324) Horoza Sövmenin Mekruh Oluşu

1734. Zeyd İbni Hâlid el–Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Horoza sövmeyiniz. Çünkü o namaz için uyandırır."[1]

* Allah'ın horoza verdiği en önemli özelliklerden biri de gecenin değişik dilimlerini insanı şaşırtacak derecede hissedip ötmek suretiyle haber vermesidir. Her mevsim ve zamanda horoza bahşedilmiş öyle hususiyet olunca, kasaba ve köylerimizde en büyük uyarıcı ve uyandırıcı horozlar olmaktadır. *"Horoz ötünce bir melek görmüştür. Eşek anırdığında da şeytan görmüştür. Şeytandan Allah'a sığınınız"* buyurulur.[2] Müslüman kendisini Allah yolunda uyaran namaz vakitleri için uyandıran her şeye değer verir.[3]

---

[1] Ebû Dâvûd, Edeb 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 115; V, 193.
[2] Buhari, Bedü'l-Halk, 15; Tirmizi, Deavat, 56.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 505.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7) Sağlam İman ve Allah'a Güvenip Dayanmak

Bu bölümdeki yedi ayet ve onbir hadîs-i şerîften; Müslümanların Allah ve Rasûlü (s.a.v.)'in doğru söylediklerine inanıp ona göre yaşadıkları takdirde bu durumunun Allah'a olan teslimiyetlerini artırdığını, Allah bize yeter diyen mü'minlere Allah'ın ikram ve nimetler vereceğini, sadece ölümsüz olan ve devamlı diri olan Allah'a güvenip dayanma gerektiğini, bir işe azmedince sadece Allah'a güvenmek gerektiğini, Allah'a güvenene Allah'ın kâfi olduğunu, gerçek mü'minlerin sadece Rablerine güvenip dayandıklarını, büyü yapıp yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve sadece Rablerine güvenenlerin hesapsız, azapsız cennete gireceklerini, Rasûlullah (s.a.v.)'in dualarında hep Allah'a güvenip sığındığını, İbrahim (a.s.)'ın ateşe atıldığında Allah bana yeter O ne güzel vekildir dediğini, cennete girecek nice insanların kuşlar gibi tevekkül sahibi olmalarından dolayı cenneti kazandıklarını, Allah'a tevekkül edilirse O'nun her zaman ve her yerde tevekkül edenleri koruyacağını, kuşlar gibi tevekkül sahibi olmamız istendiğini, dualarımızda da Allah'a güvenip dayanmamız gerektiğini, belki de rızık sebebimizin aile ve akraba içerisinden başka kimseler olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Mü'minler, düşman bölüklerini gördüler mi; "İşte bu Allah ve peygamberinin bize vâdettiğidir, Allah ve peygamberi doğru söylemiştir" dediler. Bu onların inançlarını ve teslim oluşlarını artırmıştır." (Ahzâb: 33/22)
"O inananlar ki, başka insanlar tarafından "Bakın size karşı bir ordu toplanmış, onlardan korkun ve korunun" denince bu söz onların imanını artırdı ve "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" diye cevap verdiler." (Âl-i İmrân: 3/173)
"Öyleyse, hep diri olup, hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan." (Furkân: 25/58)
"İnananlar, sadece Allah'a güvenip dayanmalıdırlar." (İbrahim: 14/11)
"Sonra bir hareket şekline karar verince de, Allah'a güven." (Âl-i İmrân: 3/159)
"Kim Allah'a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter." (Talâk: 65/3)
"Gerçek mü'minler o kimselerdir ki, her ne zaman Allah'tan söz edilse, kalpleri korkuyla titrer ve kendilerine, her ne zaman O'nun ayetleri ulaştırılsa, imanları artar ve Rablerine daima güvenip, dayanırlar." (Enfâl: 8/2)

75. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"(Geçmiş) ümmetler bana gösterildi. Peygamber gördüm, yanında üç–beş kişilik küçük bir grup vardı. Peygamber gördüm, yanında bir iki kişi bulunuyordu. Ve peygamber gördüm, yanında kimsecikler yoktu. Bu arada önüme büyük bir kalabalık çıktı. Kendi ümmetim sandım. Bana 'Bunlar Mûsâ'nın ümmetidir, sen ufka bak!' dediler. Baktım; (çok) büyük bir karaltı. 'İşte bunlar senin ümmetindir. İçlerinden hesapsız–azabsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır' dediler."
(İbni Abbas diyor ki) Söz buraya gelince Peygamber *aleyhisselâm* kalkıp evine gitti. Oradaki sahâbîler bu hesapsız–azabsız cennete girecek yetmiş bin kişinin kimler olabileceği hakkında konuşmaya başladılar: Kimileri, "Bunlar peygamberin sohbetinde bulunanlar olmalıdır" derken, kimileri, "Bunlar İslâm geldikten sonra doğup, şirki tanımamış olanlardır" dediler. Daha başka birçok görüş ileri sürenler oldu.
Onlar bu meseleyi tartışırken Peygamber *aleyhisselâm* çıkageldi.
– *"Ne hakkında konuşuyorsunuz?"* diye sordu.
– Hesapsız–azabsız cennete gireceklerin kim oldukları hakkında konuşuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Onlar büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rablerine güvenenlerdir"* buyurdu.
Ukkâşe İbni Mihsan yerinden fırladı ve:
– Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et (Yâ Resûlallah)! dedi.
Peygamber *aleyhisselâm* da:
– *"Sen onlardansın!"* buyurdu. Sonra bir başka kişi daha kalktı ve:
– Beni de onlardan kılması için dua buyur, dedi.
Peygamber *aleyhisselâm* bu defa:
– *"Fırsatı değerlendirmekte Ukkâşe senden önce davrandı"* buyurdu.[2]

***** Peygamberimiz (s.a.v.)'e ilâhî vahyin dışında da bazı şeyler bildirildiği beyan edilen bu hadiste Allah'a tam güven tevekkülün aslı bildirilmektedir. Bu da büyü ve sihir dediğimiz bazı tılsımlı ifade ve şekillerle hastalık ve şerlerden korunmayı zannetmektir. Bu da Allah'a tevekkül inancına ters düşer. Gerçekten Allah'a tam güvenen müslümanı Allah; gerçek imana kavuşturur ve bu tip asılsız endişe ve korkuların, stres ve bunalımından kurtarır ve böylece kişi Allah'ın kaza ve kaderinin önüne geçilebileceği inancına saplanmaz ve bu davranışlara başvurmaz. İnsanların kuşların hareketlerinden ve benzeri şeylerden uğursuzluk çıkarmaları gibi adetlerin hiç birisi İslâm'da yoktur. Bu konuda söylenenlerin hepsi bâtıl ve hurâfe olup boş şeylerdir. Müslümanın şifa ayetlerini ve Kur'ân'dan bazı bölümlerini okumak suretiyle tedavi olması metodu meşru olup bu konu hakkında hadis kitaplarının dua ve zikirler bölümüne bakılabilir.
Rasûlullah (s.a.v.)'in eğitim metoduna bir örnek de hadisin sonundaki Ukkâşe senden evvel davrandı sözüdür. Çünkü Rasûlullah (s.a.v) müslümanlardan hiç kimseyi kırmayı sevmez ve onların hoşlanmayacağı ifadeyi de kullanmazdı. [3]

76. Yine Abdullah İbni Abbas *radıyalluha anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle söylemeyi itiyat edinmişti:
"Allah'ım! Sana teslim oldum, ben sana inandım, sana dayandım. Yüzümü gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim.
Allah'ım! Beni saptırmandan yine sana, senin büyüklüğüne sığınırım, –ki senden başka ilah yoktur–. Ölmeyecek diri yalnız sensin. Cinler ve insanlar ise, hep ölümlüdürler!"[4]

77. Yine Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" sözünü, ateşe atıldığında İbrahim *aleyhisselâm* söylemiştir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* de bu sözü *"Müşrikler size karşı toplandılar, başınızın çaresine bakınız!"* dediklerinde söylemiştir. Nitekim bu haber müslümanların imanını arttırmıştı ve onlar hep birlikte *"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir"* demişlerdi.
v Buhârî'nin Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan naklettiği bir başka rivayette Abdullah şöyle demiştir:
"Ateşe atıldığı zaman İbrahim *aleyhisselâm*'ın son sözü:
"Allah bana yeter, o ne güzel vekildir" demek olmuştur.[5]

***** Bu hadîs-i şerîfte de İbrahim (as) ve Muhammed (as)'ın tevekkül konusundaki örneklikleri gözler önüne serilmiştir. Çünkü tüm peygamberler biz müslümanlar için en güzel örneklerdir. Bunun için bkz. (Ahzâb: 33/21; Mümtahine: 60/4-6.) [6]

78. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennete girecek bir kısım insanlar vardır ki, onların kalpleri kuş kalbi gibi (rakîk ve güven içinde)dir."[7]

***** Ölüm tehlikesinin başı sayılabilecek açlık ve gıdasızlık meselesinde kuşlar gibi olup yanına stok yapılmaması konusunda kuşların örnek alınması bize tavsiye ediliyor. Çünkü herkesin rızkını veren Allah'tır. Bu konuda bkz. (Mâide: 5/114; En'âm: 6/151; Yûnus: 10/31; Hûd: 11/6; Ra'd: 13/26; Hıcr: 15/20; Nahl: 16/71; İsra: 17/31; Tâha: 20/132; Ankebût: 29/60; Sebe': 34/24; Sad: 38/54; Zâriyât: 51/57 58.) [8]

79. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Necid taraflarında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte Resûlullah ile birlikteydi. Öğle vakti ağaçlık, çalılık bir vadiye geldiklerinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orada mola vermiş, mücâhidler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmışlardı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, semure denilen sık yapraklı bir ağaç altında istirahate çekilmiş kılıcını da ağaca asmıştı.
(Câbir dedi ki:) birazcık (uyku) kestirmiştik ki, Resûlullah'ın bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk. Bir de baktık, Resûlullah'ın yanında (müşriklerden) bir bedevi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

– *"Ben uyurken bu bedevi kılıcımı almış, uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bunun elindeydi. Bana:*
– *Seni benim elimden kim koruyup kurtaracak? dedi. Ben de üç defa:*
– *"Allah" cevabını verdim.*
(Câbir diyor ki) Resûlullah adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu.[9]
v (Buhârî'deki) bir başka rivayette[10] Câbir *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte zâtü'r–rikâ' denilen gazvede bulunuyorduk. Gölgeli bir ağaç bulduğumuzda onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bırakmayı âdet edinmiştik. (Bu defa da öyle yaptık.) Ancak müşriklerden bir adam gelerek Resûlullah'ın (ağaçta asılı olan) kılıcını alıp çekmiş ve:
– Benden korkuyor musun? diye seslenmiş. Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Hayır"* cevabını vermiş. Adam:
– Peki seni benim elimden kim kurtaracak? demiş. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de
– *"Allah"* buyurmuştur.
v Ebû Bekir el–İsmâîlî'nin *"Sahîh"*inde yer alan bir rivâyette olayın bundan sonraki kısmı şöyle anlatılmaktadır:
Adam:
– Seni benim elimden kim kurtarır? dedi.
Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah"* cevabını verdi. Bunun üzerine adamın elinden kılıç düştü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kılıcı aldı ve:
– *Peki şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?* buyurdu. Adam:
– İyi bir cezalandırıcı ol! dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah'tan başka ilâh olmadığını ve benim Allah'ın elçisi olduğumu kabul ve itiraf eder misin?"* dedi.
Adam:
– Hayır, kabul etmem. Ancak seninle çarpışmamaya, seninle savaşacak herhangi bir topluluk içinde bulunmamaya söz veririm, dedi.
Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adamı serbest bıraktı. O da arkadaşlarının yanına döndü ve onlara:
– En hayırlı kişinin yanından geliyorum, dedi.

***** Müslüman Allah'a dayanıp güvenmesini bildikten ve uyguladıktan sonra onun hakkından kim gelebilir. Gerçek güç ve kuvvet Allah'a aittir. Allah'ın herşeye gücü yeter. Burada Rasûlullah (s.a.v.)'in bu şahsı cezalandırmaması cezalandırmasından daha fazla etkili olmuş ve kendisini kışkırtan insanlar olan toplumunun yanına vardığında insanların en hayırlısının yanından geliyorum demiştir. Sonra bu kimse kabilesiyle birlikte müslüman olmuştur. Böylece Rasûlullah (s.a.v) insanların müslüman olmaları için her olay ve şarttan yararlanmayı bilmiştir. [11]

80. Ömer İbnü'l–Hattâb *radıyalluha anh*'den rivayet edildiğine göre "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" demiştir:
"Eğer siz Allah'a gereği gibi güvenseydiniz, (Allah), kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı. Kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları halde akşam dolu kursaklarla dönerler."[12]

81. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Ey falân! Yatağına yattığında şöyle dua et:*
Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım, işimde sana güvendim. (Rızânı) isteyerek, (azâbından) korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.
Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen, iman üzere ölürsün, ölmez de sabaha çıkarsan hayra kavuşursun."[13]
v Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde (gösterilen yerlerde) yine Berâ İbni Âzib'den rivayet edildiğine göre Berâ, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu" demiştir:
– "Yatağına yatacağın zaman, namaz kılmak için abdest alıyor gibi abdest al, sonra sağ tarafına yat ve –yukarıdaki duayı aynen zikrederek– böyle dua et!" Sonra da şunu ilâve etti:
– "En son sözün bu dua olsun!"

82. Ebû Bekir es–Sıddîk, Abdullah İbni Osman İbni Âmir İbni Ömer İbni Kâ'b İbni Sa'd İbni Teym İbni Mürre İbni Kâ'b İbni Lüey İbni Galib el–Kureşî et–Teymî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre –ki Allah kendilerinden razı olsun, kendisi, babası ve annesi sahâbîdir– o şöyle demiştir:
(Hicret yolculuğunda) biz Resûlullah ile mağaradayken, tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve:
– Ey Allah'ın elçisi! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür, dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor (ve haklarında neler düşünüyor)sun, Ebû Bekr?"*[14]

83. Asıl adı Hind Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe el–Mahzûmiyye olan Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* evinden çıkacağı zaman şöyle dua ederdi:
"Allah'ın adıyla çıkıyorum, Allah'a güveniyorum. Allah'ım sapmaktan, saptırılmaktan, kaymaktan kaydırılmaktan, haksızlık yapmaktan, haksızlığa uğramaktan, câhilce davranmaktan ve câhillerin davranışlarına muhatap olmaktan sana sığınırım."[15]

84. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim, evinden çıkarken:
"Allah'ın adıyla çıkıyor, Allah'a güveniyorum. Günahlardan korunmaya güç yetirmek ve taate kuvvet bulmak, ancak Allah'ın tevfik ve yardımıyladır" derse kendisine:
"Doğruya iletildin, ihtiyaçların karşılandı, düşmanlarından korundun, diye cevap verilir. Şeytan da kendisinden uzaklaşır."[16]
v Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu ilâve vardır:
Şeytan, diğer şeytana: Hidâyet edilmiş, ihtiyaçları karşılanmış ve korunmuş kişiye sen ne yapabilirsin ki? der.[17]

85. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
"Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri (ilim öğrenmek için) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelir, diğeri de (geçimlerini temin için) çalışırdı. (Bir gün) çalışan kardeş, ötekini Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyet etti. Peygamber *aleyhisselâm* da:
– *"Belki de sen, onun yüzünden iş buluyor, rızıklandırılıyorsun"* buyurdu.[18]

***** İlâhî yardım ve rızıklanmanın pek çok yolları vardır. İlim öğrenmek te bu yollardan biridir. Din ve ilim yoluna düşenlerin geçimini Allah kolaylaştırır. İlim işine yardımcı olanlar da bunun karşılığını mutlaka görürler. Din kardeşinin yardımında olan kimseye Allah mutlaka yardım eder. Rızık konusunda ayet-i kerîmeler çoktur. Bunlardan bir kısmı için bkz. Bakara: 2/212; Âl i İmrân: 3/37; En'âm: 6/151; İsra: 17/31; Tâhâ: 20/132; Hacc: 22/58; Nûr: 24/38; Neml: 27/64; Ankebût: 29/60; Sebe': 34/24; Fâtır: 35/3; Mü'min: 40/40; Talak: 65/2-3. [19]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 35.
[2] Buhârî, Tıb 1, Rikak 50, Libâs 18; Müslim, Îmân 374. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 16.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 36.
[4] Müslim, Zikir 67. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 1, Tevhîd 7, 8, 24, 35; Müslim, Müsâfirîn 199; Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyâmü'l–leyl 9; İbni Mâce, İkâmet 180.
Bu hadis 1481 numarada tekrar gelecektir.
[5] Buhârî, Tefsîrû sûre (3), 13.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 36.
[7] Müslim, Cennet 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned,* II, 331.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 36.
[9] Buhârî, Cihâd 84, 87, Meğâzî 31, 32; Müslim, Fezâil 13, 14, Müsâfirîn 311.
[10] bk. Meğâzî 31.

[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 37.
[12] Tirmizî Zühd 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 14.
[13] Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikr 56–58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98.
Bu hadisin benzeri 814 ve 815 de tekrar gelecektir. Bir değişik şekli de 1463 numarada yer alacaktır.
[14] Buhârî, Tefsîru sûre (9), 9; Fezâilü'l–ashâb 2; Müslim, Fezâilüs–sahâbe 1.
[15] Ebû Dâvûd, Edeb 103; Tirmizî, Daavât 34; İbni Mâce, Duâ 18.
[16] Ebû Dâvûd, Edeb 103; Tirmizî, Daavât 34.
[17] Ebû Dâvûd, Edeb 104.
[18] Tirmizî, Zühd 33.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 38.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

71) Alçak Gönüllü Olup Mü'minlere Kol Kanat Germek

Bu bölümdeki beş ayet ve on hadis-i şeriften, mü'minlere karşı alçak gönüllü olmanın gerektiğini, kafirlere karşı da sert ve zorlu olunacağını, Allah katında en değerli olan kimsenin yolunu yordamını Allah ve kitabıyla bulan kimse olduğunu, her şeyi bilen Allah'ın kötülükten sakınanları da en iyi bildiğini, dünyada büyüklük taslamanın insana ahirette günahtan başka bir şey kazandırmayacağını, Allah'ın alçak gönüllü olmamızı emrettiğini, Allah'ın alçak gönüllü olanları yücelteceğini, küçük büyük demeyip herkese selam vermenin gerekliliğini, peygamberimizin ne büyük tevazu örneği verdiğini, hatta ailesinin hizmetinde bulunduğunu, ve yine hutbesini bile kesip insanlarla ilgilendiğini hatta yemek yerken üç parmağını da yaladığını, yere düşen ekmek ve taam parçalarını temizleyip yediğini, koyun bile güttüğünü, paça veya kürek eti yemeğine bile davet edilse Rasulullah'ın icabet edebileceğini, dünyada yükselen bir şeyi alçaltmanın Allah'ın değişmez bir kanunu olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Ey peygamber senin yolunda giden mü'minlere, kol kanat ger." (Şuara: 26/215)
"Ey iman edenler! sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah yakında öyle bir toplum getirir ki O, onları sever, onlar da O'nu severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlere karşı, onurlu ve şiddetlidirler." (Maide: 5/54)
"Ey insanlar! Bakın biz sizi, bir erkekten ve kadından yarattık. Sizi birbirinizi tanıyasınız diye, milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz Allah katında şerefli ve itibarlı olanınız; yaşantısını, yolunu, yordamını Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışanınızdır. Çünkü Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır." (Hucurat: 49/13)
"... O halde ey insanlar siz, kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın O, kimin yolunu kendi kitabıyla bulmaya çalıştığını daha iyi bilir." (Necm: 53/32)
"Yine A'raftakiler yüzlerindeki işaretlerinden tanıdıkları kimselere şöyle seslenecekler: Ne sağladı size, mal mülk biriktirmeniz ve büyüklük taslamanız. Allah'ın rahmetine erişemeyecekler diye yemin ettiğiniz, bu cennete giren kimseler değil miydi? Onlara: Girin cennete size korku yok, hüzün de duymayacaksınız, diye sesleniliyor." (Araf: 7/48-49)

603. İyâz İbni Himâr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bana: O kadar mütevâzi olun ki, kimse kimseye böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin, diye bildirdi."[2]

* Tevazu sahibi yani alçak gönüllü olmayan insan kendini beğenmiş zavallı bir zalim olmaktan öteye geçemez. Allah peygamberine gönderdiği kitap haricinde de vahyedebilir. Bu hadiste olduğu gibi. [3]

604. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:
"Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah Teâlâ affeden kulunun değerini artırır. Allah rızâsı için alçak gönüllü olanı Allah yüceltir."[4]

* Veren kimsenin malı devamlı bereketlenir. Bu dünyada bereketinin yanı sıra ahirette ise sevabı artar. Alçakgönüllü davrananı ise Allah yüceltir. [5]

605. Enes *radıyallahu anh* çocukların yanından geçerken onlara selâm verdi ve:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de çocuklara böyle selâm verirdi, dedi.[6]

* Selam herkese verildiği gibi bilhassa çocuklara da verilmelidir ki İslami kurala alışmış olsunlar. [7]

606. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Medineli bir adamın hizmetçisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elinden tutar, onu istediği yere kadar götürürdü.[8]

* Toplumun her kesimine olduğu gibi kölelere de alçak gönüllü davranan peygamberimizin ne kadar hoşgörülü davrandığını, kimsenin durum ve seviyesine bakmaksızın ona faydalı olmaya çalıştığını görmekteyiz. Kibirden zerre bile olmayan örnek şahsiyet son peygamber. [9]

607. Esved İbni Yezîd şöyle dedi:
Hz. Âişe'ye:
– Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* evinde ne yapardı? diye sordular.
O da şu cevabı verdi:
– Ailesinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza giderdi.[10]

* İşte gerçek örnek şahsiyet peygamberin evi içerisindeki yaşantısından bir kesit... Çarşıdan aldığı bir malzemeyi kendisi taşıyıp başkalarına vermeyen "sahibinin taşıması daha uygundur" diyen peygamber. Namaz vakti gelince her işini bırakan peygamber... [11]

608. Ebû Rifâ'a Temîm İbni Üseyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe okurken yanına vardım ve:
Yâ Resûlallah! Dinini bilmeyen bir garip geldi. Dinini sorup öğrenmek istiyor, dedim.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönüp baktı. Hutbeyi kesip yanıma geldi. Hemen ona bir sandalye getirdiler. Üzerine oturdu ve Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği bazı şeyleri bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek konuşmasını tamamladı.[12]

* İslamı öğrenmek isteyen bir kimseye verdiği hutbeyi bile kesen ve o kimseyle ilgilenen bir peygamber... Davet ve islamî tebliğin ne derece önemli olduğu da burada belli olmuş oluyor. [13]

609. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemek yediği zaman üç parmağını da yalardı ve bu konuda şöyle buyururdu:
"Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin. Onu şeytana bırakmasın."
Resûl–i Ekrem tabağın sıyrılmasını emrederek:
"Zira bereketin yemeğin neresinde bulunduğunu bilemezsiniz" buyurdu.[14]

610. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîleri:
– Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît mevkiinde güderdim"* buyurdu.[15]

611. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:
"Eğer paça veya kürek eti yemeğe davet edilsem, derhal giderim. Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim."[16]

612. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah'ın devesi Adbâ, yarışta birinciliği başkasına vermezdi; yahut yarışı başkasına kolay kolay bırakmazdı. Bir gün binek devesine binmiş bir bedevi geldi ve yarışta onu geçti. Bu durum müslümanlara pek ağır geldi. Bu hali farkeden Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak, Allah'ın değişmez kanunudur."[17]

* Yükselen her şeyin bir gün düşeceği gerçeğini ve ilahi bir sırrı açıklayan bu hadiste de insanlar, devletler ve herşeyin bir başlangıcı, yükselişi ve düşüşü olduğunu bize haber vermektedir. Allah'ın değişmez kanunlarından birinin de bu olduğu bize duyurulmuş oldu. [18]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 206.
[2] Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16, 23.
1591'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 206.
[4] Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 206.
[6] Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14.
862'de tekrar gelecektir.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 207.
[8] Buhârî, Edeb 61. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 16.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 207.
[10] Buhârî, Ezân 44, Nefekât 8, Edeb 40. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 45.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 207.
[12] Müslim, Cum'a 60. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 122.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 207.
[14] Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ıme 49; Tirmizî, Et'ıme 11.
165'de geçmişti. 751-753'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecek
[15] Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et'ıme 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5.
600'de geçmişti.
[16] Buhârî, Hibe 2, Nikâh 73; Müslim, Nikâh 104.
[17] Buhârî, Cihâd 59, Rikak 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Nesâî, Hayl 14.
[18] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 208.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah İle Karşılaşmayı Seven Kimse

83) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah (c.c.) buyurdular ki: "Kulum Benimle karşılaşmayı severse (isterse), ben de onunla karşılaşmayı isterim. Şayet benimle karşılaşmaktan nefret ederse (istemezse) ben de onunla karşılaşmayı istemem."[1]

***

[1] Buhârî (7504). Bu hadisin açıklaması; Şeyhayn (Buhârî (6507), ve Müslim (2683))'in hadislerinde Ubâde bin Samit rivayetinde geçmektedir. Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Kim Allah ile karşılaşmayı isterse Allah ta onunla karşılaşmayı ister. Kim de Allah ile karşılaşmayıp istemezse Allah da onunla karşılaşmayı istemez."* Aişe (r.ha)'dan ya da Nebi (s.a.s.)'in bazı zevcelerinden birisinin: "Biz ölümü kerih görüyoruz" demeleri üzerine Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Bu sizin düşündüğünüz gibi değildir. Ancak mümin bir kul ölüm döşeğinde bulunduğu vakit, Allah'ın (c.c.) rızası ve kerameti ile müjdelenir. Önünde olandan başkası ona sevimli gelmez. Allah ile karşılaşmayı sever. Allah da onunla karşılaştığı için onu sever."*
Kafire gelince; ölüm döşeğine yattığı zaman, Allah'ın azabı ve âkıbeti ona müjdelenir. Önünde olandan başkası ona kerih gelmez. Allah ile karşılaşmayı istemez, Allah (c.c.) da onunla karşılaşmayı istemez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

325) İnsanın "Şu Yıldız Sayesinde Yağmura Kavuştuk" Demesi Yasaklanmıştır

1735. Zeyd İbni Hâlid el–Cühenî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurdan sonra bize sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince yüzünü cemaate döndü ve:
– *"Rabbiniz ne buyurdu biliyor musunuz?"* diye sordu. Sahâbîler:
– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:
– *"Buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana iman ederek, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde yağmura kavuştuk diyenler bana iman etmiş, yıldızlara iman etmemiştir. Filan ve filan yıldızın batıp doğması sayesinde yağmura kavuştuk diyenler ise beni inkâr etmiş, yıldızlara iman etmiştir"* buyurdu.[1]

* Falan filan yıldızların doğup batmasıyla yağmura kavuştuk demek küfür olduğu için insanı dinden çıkarır, çünkü yağmur yağdıran Allah'tır. Kainatta cereyan eden her türlü hadisenin gerçek faili Allah'tır. O yüzden bunların hepsini Allah'a nispet etmek gerekir. Allah'tan başka sebeplere nispet etmek caiz değildir, gerçekten böyle inananlar kafir olur. [2]

---

[1] Buhârî, Ezân 156, İstiskâ 28, Megâzî 35; Müslim, Îmân 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 22; Tirmizî, Tefsîru sûre (56) 4; Nesâî, İstiskâ 16.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 506.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

72) Kibir Ve Kendini Beğenmenin Haram Oluşu

Bu bölümdeki dört ayet ve dokuz hadis-i şeriften ahiret nimetlerinin kendini beğenip büyüklük taslamayan ve böbürlenmeyenlere ait olacağını, yeryüzünde büyüklük ve gösteriş yaparak yürünmeyeceğini, Allah'ın bu tip kimseleri sevmeyeceğini, yeryüzünde Karun'un böyle kibirli olması dolayısıyla kendi başına sarayı ile birlikte yok edildiğini, kalbinde zerre kadar kibir bulunanın cennete giremeyeceğini, kibrin tarifinin: Hakkı kabul etmeyip insanları küçümsemek olduğunu, kibrinden dolayı sol eliyle yemek yiyen birisine Rasulullah'ın sağ elinle ye tavsiyesine yiyemem diye diretince yiyemez ol bedduasına maruz kalıp bir daha sol elini ağzına götüremediğini, cehennemliklerin katı kalbli, kaba, zorba, cimri ve kibirli kimseler olduklarını, kibir alametlerini üzerinde taşıyan kimselere Allah'ın kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmayacağını ve korkunç azab hazırladığını, büyüklüğün Allah'a mahsus olduğunu kendisinde bu sıfatın olduğunu kabul edenlere Allah'ın cezalarını vereceğini öğreneceğiz. [1]

"Ahiret yurduna gelince, biz orayı yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmak istemeyen kimselere ayırmış bulunuyoruz. Çünkü sonuç, yolunu Allah'ın kitabıyla bulanlarındır." (Kasas: 28/83)
"Yeryüzünde kibirlenerek yürüme; çünkü ne yeri yarabilirsin ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin." (İsra: 17/37)
"Kibirlenerek halka surat asma ve yeryüzünde çalımlı çalımlı yürüme. Şüphe yok ki Allah, kibirlenip övünenlerin hiç birini sevmez." (Lokman: 31/18)
"Kârûn'da Musa'nın kavmindendi. Zenginliğiyle böbürlenerek toplumu-na karşı şımardı da şımardı. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını taşımak bile bir grup adama zor gelirdi. Soydaşları ona demişti ki: "Servetinden dolayı böyle şımarma, Allah şımarıkları sevmez. Öyleyse Allah'ın sana verdiklerinden yararlanarak, yalnızca ahiret yurdunda iyi bir yer tutmanın yolunu ara; bu arada tabii olarak dünyadaki nasibini de unutma ve Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa, sen de başkalarına öyle iyilikte bulun; yeryüzünde bozgunculuk etmeyi isteme, çünkü Allah, bozguncuları sevmez." Kârûn onlara: "Bu servet, bendeki bilgi sayesinde bana verildi, dedi." Oysa Allah'ın ondan önceki kuşaklardan ondan daha güçlü ve ondan daha fazla servet toplamış nicelerini, kibirleri yüzünden yok ettiğini bilmiyor muydu sanki? Ama şu bir gerçektir ki; Allah her suçlunun günahını bilir. Böyle azgın suçlular, günahlarından dolayı sorguya çekilmezler, sorgulanmadan azaplandırılırlar.
Kârûn görkem ve debdebesi içerisinde toplumunun karşısına çıktı. Dünya hayatına gözünü dikenler: "Ne olurdu bize de Kârûn'a verilenin bir benzeri verilseydi. Şüphe yok ki, o ne büyük devlet sahibi", dediler. Kendile-rine vahiyden bilgi verilenler ise: "Yazıklar olsun size, iman edip doğru dürüst işler yapanlar için, Allah'ın mükafatı daha hayırlıdır. Bu mükafata da ancak her türlü güçlüklere göğüs gerebilenler kavuşabilir." Ve sonunda Kârûn'u da sarayını da yerin dibine geçirdik. Ona Allah'a karşı yardım edecek bir kimse bulunmadı. Kendisinin de kendisine bir yardımı dokunamadı." (Kasas: 28/76-81)

613. Abdullah ibni Mes'ud (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez." Bunun üzerine sahabiden biri: -İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince Rasullullah şunları söyledi:
"Allah güzeldir, güzeli sever, kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçük görmektir." [2]

* Kibir kelimesinin gerçek tarifi ve güzel elbise ve ayakkabı giymenin kibirle alakalı olmadığı ne güzel açıklanıyor. [3]

614. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Adamın biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl–i Ekrem ona:
– *"Sağ elinle ye!"* buyurdu. Adam:
– Yapamıyorum, diye cevap verdi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adama:
– *"Yapamaz ol!"* buyurdu.
Seleme'nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah'ın bedduasını alınca, elini ağzına götüremez oldu. [4]

615. Hârise İbni Vehb *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir." [5]

616. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.
Cehennem:
– Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.
Cennet:
– Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.
Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:
– Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim.
Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım." [6]

* Müslüman fırsat elde iken hayatını gözden geçirmeli, davranışlarına çeki düzen verip yapılacak iyiliklerle cenneti elde etme yolunda gayretini artırmalı cehenneme gitmemelidir. [7]

617. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ kıyamet gününde bakmaz." [8]

618. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar.
Bunlar; zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir." [9]

* Kibirli kimse de kıyamet günü yüzüne bakılmayacak kimselerden olacaktır. [10]

619. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi:
"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
Yücelik ve kudret (izzet) benim izârım, büyüklük de benim ridâm sayılır. Bunlardan biri kendisinde de varmış gibi davranan olursa, onun cezasını veririm." [11]

* Büyüklük ve yücelik sadece Allah'a ait bir sıfattır. Bu sıfatı kendinde görmek isteyenler büyüklük tasladıklarından Allah'ın azabına uğrarlar. [12]

620. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçiriverdi. O şahıs kıyamete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir." [13]

* Peygamberimiz "Allah güzeldir, güzeli sever" demekle güzellikleri yasaklamamış ve yine "Allah kuluna verdiği nimeti onun üstünde görmekten hoşlanır" demekle kişinin içinde bulunduğu durumu dışa aksettirmesinin mahzurlu olmadığını da bildirmiştir. Kasas: 28/76-81 de belirtildiği gibi kendi başına sarayı ve hazineleriyle birlikte yerin dibine batırılan Karun ve aynı dönemin müstekbir idarecileri olan Firavun ve Haman'ın sonları da helâkle neticelenmiştir. Müslüman böyle zalimlere imrenmemelidir. [14]

621. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:
"Bir kimse kibirlene kibirlene sonunda zalimler grubuna kaydedilir. Böylece zalimlere verilen ceza ona da verilir."[15]

* Zalim ve müstekbirlere imrenmemeli, çünkü *"Bir topluma benzeyen onlardan sayılır"* hadisine göre kibirlilerle beraber o kişi cehenneme yuvarlanır, onlarla beraber olur.[16]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 208.
[2] Müslim, İman 147.
1577'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 209.
[4] Müslim, Eşribe 107.
160'da geçmişti, ileride 741'de tekrar gelecek ve açıklama orada verilecektir.
[5] Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4.
Geniş olarak 254'de geçmişti.
[6] Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhid, 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22.
Önceden 256'da geçmişti
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 209.
[8] Buhârî, Libâs 1, 2, 5, Fezâilü's–sahâbe 5; Müslim, Libâs 42–48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25–27; Tirmizî, Libâs 8–9; İbni Mâce, Libâs 6, 9.
792'de tekrar gelecektir.
[9] Müslim, Îmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75, 77.
794'de ve benzerleri 1590, 1854 de gelecektir.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 210.
[11] Müslim, Birr 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; İbni Mâce, Zühd 16.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 210.
[13] Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 47; Nesâî, Zînet 101.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 210.
[15] Tirmizî, Birr 61.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 210.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8. Muhtelifu'l-Hadîs İlmi:

Bu ilim, gerçekte olmadığı halde dış görünüşü bakımından aralarında çelişki var gibi görünen hadisleri ele alır ve görünürdeki bu çelişkiyi giderir. Bu sahada İbn Kuteybe'nin yazdığı "Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis" adlı eseri, hadis Müdafaası adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Yazılmış Olanla Ezberlenmiş Olan Arasında İhtilaf Çıkarsa

Bir kimse ezberinde olanla kitabta yazılı olan arasında fark görürse, bakılır, eğer hadîsi o kitaptan ezberlemiş ise, kitaptakine uyar. O kitaptan değil de Şeyh'in ağzından ezberlemiş veya arz-ı kıraat esnasında bellemiş, hıfzı da kuvvetli ve hıfzından emin olduğu takdirde hıfzına itimâd eder. Ancak rivayet sırasında: "Hıfzımda şöyle, kitabımda da şöyle" diye belirtmesi gerekir. Ezberi, İtkân sahibi birinin rivâyetine uymadığı takdirde: "Benim ezberim şöyle, falancanın rivâyeti de şöyle" diye belirtmesi gerekir.[1]

---

[1] Bu gibi inceliklerin belirtilmesi, o rivâyetle amel sırasında, başta tariklerden de gelen vecihleriyle karşılaştırmalarda râcih veya mercûhun tesbitinde işe yarar. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8. Muhtelifu'l-Hadîs İlmi:

Bu ilim, gerçekte olmadığı halde dış görünüşü bakımından aralarında çelişki var gibi görünen hadisleri ele alır ve görünürdeki bu çelişkiyi giderir. Bu sahada İbn Kuteybe'nin yazdığı "Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis" adlı eseri, hadis Müdafaası adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

90) Konuşan Kimsenin Dinleyenleri Susturması

699. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den:
Vedâ haccında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Halkı sustur da dinlesinler" dedikten sonra şöyle buyurdu:
"Benden sonra, birbirinin boynunu vuran kâfirlere benzemeyin"[1]

* Bir topluluğa bir şey konuşulacaksa önce onları konuşulan şeyleri dinleyecek hale getirmeli yani susturmalı sonra da söylenecekler söylenmelidir. [2]

---

[1] Buhârî, İlim 43, Megâzî 77, Diyât 2, Edâhî 5; Müslim, Îmân 118–120, Kasâme 29. Ayrıca bk. Buhârî, Hac, 132, Hudûd 9, Tevhîd 24; Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Fiten 28. 207 ve 215'de geçti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 231.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

106) Yemeğe Doymayan Kimse (Yediğinden Doymayan Kimsenin Ne Söyleyeceği Ve Nasıl Davranacağı)

744. Vahşî İbni Harb şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbı:
– Yâ Resûlallah! Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz, dediler.
Resûl–i Ekrem onlara:
– *"Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz!"* diye sorunca:
– Evet, öyle yapıyoruz, dediler.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
– *"Yemeği birlikte yiyiniz; besmele çekiniz; yemeğiniz bereketlenir"* buyurdu.[1]

* Toplu yemekler hep bir kaptan yenilmeli ki bereket hasıl olsun ve böylece herkes doysun. Yemeğe başlanırken de mutlaka besmele herkes tarafından söylenilmelidir. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Et`ime 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 17.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 243.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

123) Uyuz Hastalığı Olanın İpekli Giymesi Câizdir

811. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf *radıyallahu anh*ümâ'ya, yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giyme ruhsatı verdi.[1]

* Harpte zırhın altına da giyilebileceğini, hastalık mazeretinin giyilmeyi caiz kıldığını öğreniyoruz. Din zorluk değil kolaylık emreder. Bir şeyin yasaklığı kesin olsa bile ruhsatının olduğu haller de vardır. Hastalık ve savaşta zırh altına ipek elbise giymek gibi. [2]

---

[1] Buhârî, Libâs 29; Müslim, Libâs 24–25. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 91; Ebû Dâvud, Libâs 9; Nesâî, Zînet 92.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 255.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

136) Çocuklara Selâm Verilmesi

864. Enes *radıyallahu anh*, çocuklara rastladığı zaman onlara selâm verir ve:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı, derdi.[1]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14.
604'de geçmişti

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

150) Ölmek Üzere Olan Kimseye Kelime–i Tevhid Telkini

919. Mu'âz *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kimin son sözü, "Allah'tan başka ilah yoktur" (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer."[1]

* Hayatı boyunca yaşantısı Kelime-i Şehadetin muhtevasına göre olan ve müslümanca yaşayan kimsenin otomatik olarak son nefesindeki son sözü de aynen Kelime-i Şehadet olacak ve cennete girecektir. Bir ömür boyu para ve benzeri şeylerle ömür tüketen kimsenin son nefesinde bu kelimeyi söylemesi de mümkün değildir. [2]

920. Ebû Sa'îd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ölmek üzere olanlarınıza Lâ ilâhe illallah demeyi telkin ediniz!"[3]

* Ölüm esnasında yapılabilecek en büyük yardım Kelime-i Şehadet söylemeye yardımcı olmaktır. Bu hareket o kimseye çok değerli bir ahiret armağanı sunmak demektir. İlk konuşmaya başlayan çocuğa *"la ilahe illallah"* öğretiniz buyurmuş, bizzat Rasûlullah (s.a.v.) kendisi de İsra: 17/111 ayetini yeni konuşmaya başlayan çocuklara yedi sefer tekrarlatarak öğretip belletirdi. Bu da doğumdan ölüme tevhid çizgisinde oluşu gösterir. [4]

---

[1] Ebû Dâvûd, Cenâiz 20; Hâkim, *el–Müstedrek*, I, 351.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 275.
[3] Müslim, Cenâiz 1, 2. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 16; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 4; İbni Mâce, Cenâiz 3.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 276.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CUMA BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 353

Ø CUMA GÜNÜNÜN DEĞER VE KıYMETI

488- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Güneşin doğduğu en hayırlı gün; Cuma günüdür. Adem o günde yaratıldı, Cennete o gün girdi ve o gün Cennet'ten çıkarıldı, kıyamette Cuma günü kopacaktır."** (Nesai, Cuma: 4; Buhârî, Cuma: 4)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Lübabe, Selman, Ebû Zerr, Sa'd b. Ubâde, Evs b. Evs'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 354

Ø CUMA GÜNÜ DUALARıN KABUL EDILECEĞI SAAT

489- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü duaların kabul edileceği, beklenen saati; ikindiden sonra güneş batıncaya kadar ki zaman içerisinde arayın."** (Nesâî, Cuma: 45; Muvatta, Cuma: 7)

Tirmîzî: Bu hadis bu yönüyle garibtir. Bu hadis Enes'den başka değişik şekillerde de rivâyet olunmuştur.

Muhammed b. ebî Humeyd zayıf görülmüştür. Bazı ilim adamları hafızası yönünden zayıftır demişlerdir. Kendisine, Hammad b. ebî Humeyd ve Ebû İbrahim el Ensarî'de deniliyor, hadisleri pek hoş karşılanmıyor.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları bu beklenen saatin ikindiden sonra güneşin batmasına kadar ki zaman olduğunu söylemişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Ahmed diyor ki: "Duaların kabul edilmesi beklenen saatle alakalı hadislerin çoğu ikindi namazından sonra olduğu şeklindedir. Güneşin batıya kaymasından sonra da olması ümit edilebilir."

490- Amr b. Avf el Müzenî (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü bir saat vardır ki; Kul Rabbinden ne isterse Allah mutlaka ona o isteğini verir."** Ey Allah'ın Rasûlü o saat hangi saattir dediler: Buyurdular ki:**"Cuma namazı için kamet getirilmesinden başlayıp namazdan çıkma zamanına kadardır."** (Muvatta, Cuma: 7)

Bu konuda Ebû Musa, Ebû Zerr, Selman, Abdullah b. Selam, Ebû Lübabe, Sa'd b. Ubade ve Ebû Ümâme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Amr b. Avf hadisi hasen garibtir.

491- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Adem o gün yaratıldı o gün Cennete konuldu o gün Cennet'ten çıkarıldı. O günde bir saat vardır ki; Müslüman bir kul o saati namaz kılarak denk getirir ve o anda Allah'tan her ne hayır dilerse Allah o isteğini ona hemen verir.**

Ebû Hüreyre diyor ki: Abdullah b. Selam'la karşılaştım ve bu hadisi ona hatırlattım dedi ki: Ben o saati bilirim. Ben de o saati bana haber ver benden gizleme dedim. Dedi ki: O saat ikindiden sonra güneş batıncaya kadardır, dedi. Ben de; ikindiden sonra nasıl olabilir çünkü Rasûlullah (s.a.v.) **"Müslüman kul o saati namaz kılarken denk getirir"** buyurmuştur. Halbuki o vakitler namaz kılma vakti değildir dedim.

Bunun üzerine Abdullah b. Selam şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.) bir yerde oturup namazı bekleyen namazdadır buyurmadı mı?** Evet dedim. Dedi ki: **İşte bu o demektir."** (Buhârî, Cuma: 4; Nesâî, Cuma: 4)

Tirmîzî: Bu hadis uzuncadır, buraya ilgili bölümü alınmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hadisteki **"O saati bana haber ver benden gizleme"** sözünün manası: **"Cimri ve hasis olma"** demektir.

BÖLÜM: 355

Ø CUMA GÜNÜ BOY ABDESTI ALMAK

492- Sâlim (r.a.)'ın babasından rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.)'i şöyle derken işitmiştir: **"Cumaya gelen boy abdesti alsın gelsin."** (Buhârî, Cuma: 2; Nesâî, Cuma: 7)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ebû Saîd, Câbir, Berâ, Âişe ve Ebû'd Derdâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

493- Abdullah b. Ömer (r.a.)'in babasından bu hadisin benzerini Kuteybe, Leys b. Sa'd, İbn Şihâb, Abdullah b. Ömer ve babasından bu hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

Muhammed el Buhârî dedi ki: Zührî'nin, Sâlim'den, babasından rivâyet ettiği hadis ile Abdullah b. Abdullah'ın babasından rivâyet ettiği her iki hadis de sahihtir. Zührî'nin arkadaşlarından bazıları Zührî'den naklederek diyorlar ki: Abdullah b. Ömer'in ailesi İbn Ömer'den bize aktarmışlardır.

Tirmîzî: İbn Ömer'in, Ömer (r.a.)'den rivâyetine göre, bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir. Cuma günü gusül abdesti alma konusundaki hadis hasen sahihtir.

494- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Bir Cuma günü Ömer (r.a.) hutbe okurken Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir kimse mescide girdi Ömer hutbe esnasında o kimseye niçin bu saate kaldın dedi, o kimse ezanı işitir işitmez hemen abdest aldım ve geldim dedi. Ömer'de sadece abdest mi? Rasûlullah (s.a.v.)'in gusletmeyi emrettiğini bildiğin halde mi?"** Buyurdular. (Buhârî, Cuma: 2; Müslim, Cuma: 7)

Aynı şekilde bu hadisi bize Ebû Bekir, Muhammed b. Ebân'dan, Abdurrazzak, Ma'mer ve Zührî'den de rivâyet etmişlerdir.

495- Abdullah b. Abdurrahman Ebû Salih'den, Abdullah b. Salih'den, Leys'den, Yunus ve Zührî'den bu hadisi bize aktarmışlardır.

Mâlik bu hadisi Zührî ve Sâlim'den rivâyet ederek **"Ömer Cuma günü hutbe okurken"** diyerek hadisi bize aktarıyor.

Tirmîzî: Muhammed'e Mâlik'in bu rivâyetini sorduğumda sahih olan rivâyet Zührî'nin, Sâlim'den ve babasından yaptığı rivâyettir, dedi. Muhammed diyor ki: Bu hadis yaklaşık olarak aynı şekilde Mâlik tarafından Zührî, Sâlim ve babasından rivâyet edilmiştir.

BÖLÜM: 356

Ø CUMA GÜNÜ BOY ABDESTI ALMANıN DEĞER VE KıYMETI

496- Evs b. Evs'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:**"Kim Cuma günü her türlü temizliğini yapar ve boy abdesti alırsa Cuma namazı için camiye erkenden gider imâma yakın olur hutbeyi susup dinlerse bu yolda attığı her bir adıma karşılık gündüzü oruçlu gecesi ibadetle geçirilen bir yıllık amelin sevâbı kazanılmış olur."** (Nesâî, Cuma: 8)

Tirmîzî: Abdullah b. Mübarek'den rivâyet edildiğine göre hadiste geçen **"Gasselevağtesele"** sözünün manası başını yıkar ve guslederse demektir.

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Bekir, Imrân b. Husayn, Selman, Ebû Zerr, Ebû Saîd, İbn Ömer ve Ebû Eyyûb'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Evs b. Evs hadisi hasendir.

Ebûl Eş'as es Sanâni'nin ismi Şerahîl İbn-ü Âde'dir. Ebû Cenap ise: Yahya b. Habib el Kassab el Kufî'dir.

BÖLÜM: 357

Ø CUMA GÜNÜ SADECE NAMAZ ABDESTI ALMAK TA YETERLIDIR

497- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü kim abdest alırsa güzel bir iş yapmış demektir. Kim de guslederse bu yaptığı daha değerli ve kıymetlidir."** (Nesâî, Cuma: 9)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Âişe ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Semure hadisi hasendir.

Katâde'nin arkadaşlarından bir kısmı bu hadisi Katâde, Hasan ve Semure b. Cündüp yoluyla da rivâyet etmişlerdir. Bir kısmı ise Katâde'den, Hasan yoluyla **"Mürsel"** olarak yani rivâyette sahabe atlanıp tabiin direkt Peygamber (s.a.v.)'den rivâyeti şekliyle nakletmeleridir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönem ilim adamları bu hadisle amel etmişler olup: Yani Cuma günü gusletmenin hoş olduğunu fakat guslün yerine normal abdestin de kafi gelebileceğini söylemişlerdir.

Şâfii diyor ki: Peygamber (s.a.v.)'in Cuma günü gusletmeyi emretmesi vâcib olmayıp abdest veya gusül kişinin istediğini seçmekte serbest olduğunu bildirmektedir. Ömer hadisinde olduğu şekilde abdest de geçerlidir.

Eğer Rasûlullah (s.a.v.)'in Cuma günü boy abdesti alın demesi vâcib olup, abdestle gusül arasında serbestlik olmasaydı Ömer ve Osman'da bu gerçeği böylece bilselerdi. Ömer, Osman'ı çevirir ve: **"Dön gusül yap"** gel derdi. Bunca bilgisine rağmen Osman'a bu mesele gizli kalmazdı. Ne var ki bu hadis: **"Cuma günü gusletmek kişi için değerli bir iştir ama mutlaka yapılması gereken vâcib bir iş değildir"** anlamını içermektedir.

498- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim güzelce abdestini alır Cuma için camiye gelerek imâma yakın oturur, susar ve imâmı dinlerse iki Cuma arasındaki işlediği küçük günahları üç gün fazlasıyla affedilir. Kim de hutbe esnasında çakıl taşları ve benzeri şeylerle meşgul olursa boş iş yapmış olacağından sevâbını azaltmış olur."** (Buhari, Cuma: 35; Nesâî, Cuma: 22)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 358

Ø CUMA GÜNÜ MESCIDE ERKEN GITMENIN SEVÂBı

499- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kim Cuma günü cünüplük yıkanması gibi yıkanarak mescide ilk vakitlerde giderse; deve kurban etmiş sevâbı gibi sevap kazanır, İkinci saatte giderse; inek kurban etmiş gibi sevap kazanır, üçüncü saatte giderse; büyük bir koç kurban etmiş gibi sevap kazanır, dördüncü saatte giderse; tavuk tasadduk etmiş gibi sevap kazanır, beşinci saatte giderse; bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap kazanır. imâm minbere çıkınca melekler hazır olur ve hutbeyi dinlerler."** (Nesâî, Cuma: 13)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 359

Ø ÖZÜRSÜZ OLARAK CUMA'Yı TERKEDENIN DURUMU

500- Muhammed b. Amr (r.a.), tarafından sahabe olduğu söylenen Ebûl Ca'd Eddamrî'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim ihmal edip özürsüz olarak cumayı üç kere bırakırsa, Allah o kimsenin kalbini mühürler."** (Nesâî, Cuma: 2; Müslim, Cuma: 12)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer, İbn Abbâs ve Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebûl Ca'd hadisi hasendir.

Tirmîzî: Muhammed'e Ebûl Ca'd Eddamrî'nin adını sordum, bilemedi ve şöyle dedi: **"O'nun Peygamber (s.a.v.)'den rivâyeti olarak sadece bu hadisi biliyoruz."** Bu hadisi sadece Muhammed b. Amr'ın rivâyetinden bilmekteyiz.

BÖLÜM: 360

Ø CUMA NAMAZıNA NE KADAR MESAFEDEN GELINIR?

501- Kubâ'lı Süveyr (r.a.)'in babasından -ki bu kimse Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabındandı- rivayete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize Kubâ'dan Cumaya katılmamızı emrederdi."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Ebû Hüreyre'den bu konuda yine bir hadis rivâyet edilmiştir ve sahih değildir.

Tirmîzî: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den sahih bir hadis rivâyet edilmemiştir.

Ebû Hüreyre'den şu şekilde de bir rivâyet vardır: **"Cuma için mescide gitmek, gece olmadan evine dönebilen kimseye gereklidir."** Bu hadisin senedi zayıftır, çünkü Abdullah b. Sa'd el Makburî'den, Muarik b. Abbâd yoluyla gelmektedir. Yahya b. Saîd el Kattan: Abdullah b. Saîd el Makburî'nin hadisinde zayıf bir kimse olduğunu söylemektedir. İlim adamları Cuma'ya gidilebilecek mesafe konusunda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı gece olmadan evine dönebilecek uzaklıkta olanlar gelebilir derken, bir kısmı da ezanı duyabilen kimselerin üzerine vâcibtir derler. Ahmed ve İshâk'ta bu görüşte olanlardandır.

502- Ahmed b. Hasen (r.a.)'den işittim, şöyle diyordu: Ahmed b. Hanbel'in yanında idik, Cumaya gitmek kimlere vâcibtir konusu geçti. Ahmed b. Hanbel bu konuda hiçbir şeyden bahsetmedi. Ahmed b. Hasan dedi ki: Ahmed b. Hanbel'e bu konuda Ebû Hüreyre'den hadis rivâyet edilmiştir dedim. Ahmed b. Hanbel, Peygamber (s.a.v.)'den mi? Dedi. Bende evet diyerek, Haccac b. Nusayr, Muarik b. Abbâd, Abdullah b. Saîd el Makburî, babasından ve Ebû Hüreyre'den **"Cuma'ya gitmek gece olmadan evine dönebilecek kadar uzaklıkta olan kimseye gereklidir"** rivâyetini aktardım. Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel kızdı ve bana böyle bir rivâyet aktardığımdan dolayı, işlediğin günahtan dolayı **"Rabbinden bağışlanma iste, Rabbinden bağışlanma iste"** buyurdu. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Ahmed b. Hanbel'in böyle yapması; bu hadisi hadis olarak kabul etmemesi ve senedinden dolayı zayıf kabul etmesindendir.

BÖLÜM: 361

Ø CUMA NAMAZıNı KıLMANıN VAKTI

503- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre **"Peygamber (s.a.v.) güneş batıya meylettiği zaman, Cuma'yı kılardı."** (Buhârî, Cuma: 15; Nesâî, Cuma: 14)

504- Enes'den benzeri bir rivâyet daha vardır.

Tirmîzî: Bu konuda Seleme b. Ekvâ', Câbir, Zübeyr b. Avvam'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadis üzerinde birleşmişler. Cuma'nın öğle vakti gibi kılınacağını söylemişlerdir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Kimi ilim adamları da güneş batıya meyletmeden önce de kıla bilir demektedirler. Ahmed: **"Güneş batıya meyletmeden önce kılan kimseye namazı yeniden kılması gerekir"** demiyor.

BÖLÜM: 362

Ø CUMA GÜNÜ MINBER ÜZERINDE HUTBE OKUMAK

505- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe okurdu, bir minber edinince o kütük inledi. Rasûlullah (s.a.v.) gelip ona sarılınca iniltisi kesildi."** (Buhârî, Cuma: 25)

Bu konuda Enes, Câbir, Sehl b. Sa'd, Übey b. Ka'b, İbn Abbâs ve Ümmü Seleme'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen garib sahihtir.

Muâz b. Alâ Basralı olup Amr b. Alâ'nın kardeşidir.

BÖLÜM: 363

Ø İKI HUTBE ARASıNDA OTURMAK

506- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.) Cuma günü hutbe okurdu sonra oturur, sonra kalkar ve hutbesini sürdürürdü.** İbn Ömer: **"Bugünkü yapıldığı gibi"** dedi. (Buhârî, Cuma: 29; Nesâî, Cuma: 33)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Câbir b. Abdillah, Câbir b. Semure'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. İlim adamları iki hutbe arasının bir oturuşla ayrılması görüşündedirler.

BÖLÜM: 364

Ø HUTBENIN UZUN VE KıSA OLMAYıP ORTA YOLLU OLMASı

507- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber namaz kılardım, O'nun hutbesi de namazı da orta uzunlukta olurdu."** (Nesâî, Cuma: 31)

Tirmîzî: Bu konuda Ammâr b. Yâsir, İbn ebî Evfâ'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir b. Semure hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 365

Ø MINBERDE KUR'ÂN'DAN AYET OKUNMADAN HUTBE YAPıLABILIR MI?

508- Ya'la b. Ümeyye (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i minberde: "O Cehennemlikler, Cehennem bekçisine Ey Mâlik diye seslenecekler. "Rabbin hükmünü verip işimizi bitiriversin, böyle yanmaktansa ölüp kül olmak iyidir. Görevli de diyecek ki: Hayır siz burada ölmeden bu şekilde ebedî olarak yanacaksınız."** Zuhruf sûresi: 77. ayetini okurken işittim. (Nesâî, Cuma: 28)

Tirmîzî: Ya'la b. Ümeyye hadisi hasen sahih garibtir. Bu hadisi İbn Uyeyne'nin hadisidir. İlim adamları imâmın hutbede Kur'ân'dan ayetler okuması gerektiğini söylemişlerdir. Şâfii: **"İmâm hutbesinde Kur'ân okumaz ise hutbesini iade etmesi gerekir."** demektedir.

BÖLÜM: 366

Ø IMÂM HUTBE OKURKEN CEMAAT ONA DOĞRU DÖNMELI

509- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) minberin üzerinde cemaate yöneldiği an bizler de yüzümüzü ona çevirirdik."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de rivâyet vardır. Bu hadisi Mansur'dan sadece Muhammed b. Fadl b. Atıyye'nin rivâyet ettiğini biliyoruz. Muhammed b. Fadl b. Atıyye hadisçiler yanında zayıftır ve tüm hadisleri zayıftır. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları imâm hutbe verirken ona dönmelidir derler. Sûfyân es Sevrî, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Tirmîzî: Bu konuda Peygamber (s.a.v.)'den sahih bir rivâyet yoktur.

BÖLÜM: 367

Ø HUTBE OKUNURKEN BILE OLSA IKI REK'AT NAMAZ KıLMAK

510- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Cuma günü Peygamber (s.a.v.), hutbe okurken bir adam çıkageldi. Peygamber (s.a.v.) ona, namaz kıldın mı?"** buyurdu. O da: **"Hayır"** deyince: **"O halde kalk ve namaz kıl"** buyurdu. (Nesâî, Cuma: 16; Buhârî, Cuma: 31)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. (Bu konuda en sahih olan)

511- Abdullah b. Ebî Serh (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ebû Saîd el Hudrî bir Cuma günü Mervan hutbe okurken mescide girdi ve namaza durdu. Görevliler onu oturtmak için geldiler fakat o oturmadı, diretti ve namazını kıldı. Namazını bitirince yanına vardık dedik ki: Allah seni esirgedi neredeyse görevliler seni namaz kılmaktan engelliyeceklerdi. Bunun üzerine şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den gördüğüm bu iki rek'at namazı asla terk edecek değilim. Sonra Peygamber (s.a.v.) Cuma günü hutbe okurken pejmürde kıyafetle bir kişinin geldiğini Peygamber (s.a.v.)'in hutbe esnasında ona iki rek'at kılmayı emrettiğini ve onunda kıldığını hatırlattı."** (Buhârî, Cuma: 31)

İbn ebî Ömer der ki: Sûfyân b. Uyeyne, imâm hutbe okurken gelirse iki rek'at namaz kılar ve böyle yapılmasını emrederdi. Kur'ân öğretmeni Ebû Abdurrahman da aynı görüşte idi.

Tirmîzî: İbn Ömer'den işittim İbn Uyeyne'den naklen demiştir ki: Muhammed b. Aclân hadis konusunda güvenilir ve emin bir kişidir.

Tirmîzî: Bu konuda Câbir, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Saîd el Hudrî hadisi hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bir kısım ilim adamları ise şöyle diyor: **"İmam hutbe okurken mescide girerse oturur namaz kılmaz."** Sûfyân es Sevrî ve Küfelilerin görüşü böyledir. Fakat birinci görüş daha sahihtir.

Kuteybe, Alâ b. Hâlid el Kureşî'den aktararak dedi ki: **"Hasan el Basrî'yi gördüm imâm hutbe okurken mescide girdi iki rek'at namaz kıldı ve sonra oturdu."** Hasan el Basrî bu hadise uymuş olmak için böyle yapmıştır. Bu hadisi Câbir yoluyla rivâyet eden o'dur.

BÖLÜM: 368

Ø IMÂM HUTBE OKURKEN KONUŞMAMA GEREĞI

512- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kim Cuma günü imâm hutbe okurken arkadaşına sus derse boş iş yapmış olur."** (Nesâî, Cuma: 22; Muvatta, Cuma: 5)

Tirmîzî: Bu konuda İbn ebî Evfâ ve Câbir b. Abdillah'tan hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları bu hadise göre amel etmişler ve kişinin imâm hutbe okurken konuşmasını hoş karşılamamışlar bir başkası konuşursa onu işaretle susturabileceğini söylemişlerdir.

Hutbe okunduğu esnada selam almak ve aksırana **"Yerhamukallah"** demek konusunda da ayrı görüşler benimsemişlerdir. Bir kısmı hutbe okunurken selam almaya ve aksırana karşılık vermeye ruhsat vermişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Tabiin ve sonraki dönem alimlerinden bir kısmı da hoş karşılamamışlardır. Şâfii gibi.

BÖLÜM: 369

Ø CUMA GÜNÜ OMUZLARı AŞARAK ÖN SAFA GITMENIN UYGUN OLMADıĞı

513- Muâz b. Enes el Cühenî (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Kim Cuma günü Müslümanların omuzlarından aşarak öne geçerse Cehenneme giden bir köprü kurmuş olur." (**Nesâî, Cuma: 20; Muvatta, Cuma: 8)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sehl b. Muâz b. Enes el Cuhenî'nin hadisi garibtir. Çünkü bu hadisi sadece Rişdîn b. Sa'd rivâyetinden bilmekteyiz. İlim adamları bu hadisle amel etmişler ve Cuma günü omuzlardan atlayarak ön saflara geçmeyi hoş karşılamamışlar ve bu konuda sert davranmışlardır. Bazı hadisçiler Rişdîn b. Sa'd hakkında söz etmiş hafizası yönünden zayıflığını söylemişlerdir.

BÖLÜM: 370

Ø IMÂM HUTBE OKURKEN DIZLERI DIKEREK OTURMAMAK

514- Muâz b. Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.) Cuma günü imâm hutbe okurken dizleri dikerek oturmayı yasakladı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 226)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Ebû Mercûm'un ismi Abdurrahim b. Meymun'dur. Bazı ilim adamları imâm hutbe okurken dizleri dikerek oturmayı hoş görmemişler bir kısmı da böyle oturuşa ruhsat vermişlerdir. Abdullah b. Ömer ve başkaları gibi Ahmed ve İshâk imâm hutbe okurken dizleri dikerek oturmakta bir sakınca görmezler.

BÖLÜM: 371

Ø MINBERDE DUA IÇIN ELLERI KALDıRMANıN HOŞ OLMAYıŞı

515- Husayn (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Umâra b. Rûveybe'den işittim, Bişr b. Mervan hutbe okuyordu dua ederken ellerini kaldırınca Umâra şöyle dedi: Allah senin o iki zayıf ve kısa ellerini hayırdan mahrum etsin çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm hutbe esnasında işaret parmağıyla işaretten başka bir ilavede bulunmazdı. Hadisi rivâyet edenlerden Hüşeym bu olayı tarif etmek için işaret parmağını gösterdi.** (Bazı alimler burada el kaldırmanın dua için olmayıp jest ve mimik şeklindeki hareketler de olabileceğini söylemişlerdir.) (Buhârî, Cuma: 33)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 372

Ø CUMA GÜNÜ FAZLADAN OKUNAN EZAN

516- Sâib b. Yezîd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Cuma günü ezan, Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer zamanlarında imâm**

minbere çıktığı anda okunurdu. Osman (r.a.)'ın halifeliği döneminde cemaat çoğalıp mescidde okunan ezanı işitemez hale gelince Medîne çarşısında zevra denilen yerde kamet ve ezandan başka üçüncü bir ezanın okunmasını emretti." (Buhârî, Cuma: 20)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 373

Ø IMÂM MINBERDEN ININCE BIR IHTIYAÇ VARSA KONUŞULABILIR

517- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Cuma hutbesini bitirip minberden inince bir ihtiyaç olduğu takdirde konuşur, görüşür sonra Cuma namazını kılardı."** (Nesâî, Cuma: 36)

Tirmîzî: Bu hadisi sadece Cerir b. Hazim'in rivâyetinden bilmekteyiz.

Tirmîzî: Muhammed'den işittim diyor ki: Cerir b. Hazim bu hadiste vehme düşmüştür. Sahih olan rivâyet yine Enes'den gelen rivâyettir ki şöyledir: **"Namaz için kamet getirildi bu arada cemaatten bir kişi Peygamber (s.a.v)'in elini tuttu ve cemaatten bir kısmını uyku bastırıncaya kadar konuşup durdu."** Muhammed dedi ki: **"İşte hadisin aslı budur."** Cerir b. Hazim bazen bir konuda vehme düşer fakat kendisi doğru bir kimsedir.

Muhammed diyor ki: Cerir n Hazim, Sabit'in, Enes vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet ettiği **"Namaz için kamet getirildiğinde beni görmeden ayağa kalkmayın"** hadisinde de vehme kapılmıştır. Muhammed yine diyor ki: Hammad b. Zeyd'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Sabit el Bünanî'nin yanındaydık Haccac es Savvaf, Yahya b. ebî Kesir'den, Abdullah b. ebî Katâde'den, babasından ve Rasûlullah (s.a.v.)'den: **"Namaz için kamet getirildiğinde beni görmeden kalkmayın"** hadisini aktardı ki Cerir vehme kapılıp bu hadisi Sabit'in Enes yoluyla Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet ettiğini zannetti.

518- Enes (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i namaz için kamet getirildikten sonra cemaatten biri kıble ile Peygamber (s.a.v.) arasına dikilerek konuşurdu. Konuşma o kadar uzardı ki: Bu uzun süre içerisinde cemaatten bir kısmının uyuklayacak hale geldiklerini görmüşümdür."** (Nesâî, Cuma: 36; Ebû Dâvûd, Salat: 232)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 374

Ø CUMA NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER

519- Rasûlullah (s.a.v.)'in azat ettiği Ebû Rafi (r.a.)'in oğlu Ubeydullah'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Mervan, Ebû Hüreyre (r.a.)'i kendi yerine Medîne'de vekil bırakarak Mekke'ye gitmişti, Ebû Hüreyre bize Cuma namazını kıldırdı birinci rek'atta Cuma sûresini ikinci rek'atta da münafikun sûresini okudu.** Ubeydullah diyor ki: Ebû Hüreyre'ye vardım Ali'nin, Küfe'de ki okuduğu iki sûreyi okuyorsun dedim. Bunun üzerine Ebû Hüreyre dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.)'i bu iki sûreyi okurken işitmiştim."** (Nesâî, Cuma: 40)

Bu konuda İbn Abbâs, Numân b. Beşîr ve Ebû Inebe-t el Havlanî'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

Yine Peygamber (s.a.v.)'in Cuma namazında A'la sûresi ile Gaşiye sûresini okuduğu da rivâyet edilmiştir. Ubeydullah b. ebî Rafi, Ali b. ebî Tâlib'in katibidir.

BÖLÜM: 375

Ø CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER

520- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Cuma gününün sabah namazında Secde sûresi ile İnsan sûresini okurdu."** (Buhârî, Cuma: 16)

Tirmîzî: Bu konuda Sa'd, İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Sûfyân es Sevrî, Şu'be ve pek çok kimse bu hadisi Muhavvel'den rivâyet etmişlerdir.

BÖLÜM: 376

Ø CUMADAN ÖNCE VE SONRA KıLıNAN SÜNNETLER

521- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyetine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Cuma'dan sonra iki rek'at sünnet kılardı."** (Buhârî, Cuma: 38; Nesâî, Cuma: 42)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir. Aynı şekilde bu hadis Nafi' ve İbn Ömer'den de rivâyet edilmiştir. Bazı ilim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir. Şâfii ve Ahmed gibi.

522- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre; İbn Ömer Cuma namazından sonra evinde iki rek'at namaz kılardı ve şöyle derdi: **"Rasûlullah (s.a.v.) aynı şekilde iki rek'at namaz kılardı."** (Ebû Daud, Salat: 238; Nesâî, Cuma: 42)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

523- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma'dan sonra namaz kılmak isteyen dört rek'at kılsın."** (Ebû Dâvûd, Salat: 236; Nesâî, Cuma: 44)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Hasan b. Ali, Ali b. el Medinî ve Sûfyân b. Uyeyne'den naklederek şöyle demişlerdir: Süheyl b. ebî Salih'i hadis konusunda sabit ve sağlam bir kimse olarak kabul ederdik. Bazı ilim adamları da bu hadisle amel etmişlerdir.

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den, Cuma'dan önce dört, Cuma'dan sonra dört rek'at kıldığı rivâyet edilmiştir.

Ali b. ebî Tâlib'in Cuma'dan sonra iki rek'at ve dört rek'at kılınmasını emrettiği de rivâyet edilmiştir.

Sûfyân es Sevrî ve İbn'ül Mübarek, İbn Mes'ûd'un görüşündedirler. Cuma'dan önce dört rek'at sonra dört rek'at sünnet kılarlar.

İshâk'da diyor ki: Bir kimse Cuma'dan sonraki sünneti evinde kılarsa iki, mescidde kılarsa dört kılmalıdır, demekte ve bunu şu iki hadise dayandırmaktadır; **"Rasûlullah (s.a.v.) Cuma'dan sonra evinde iki rek'at sünnet kılardı." "Kim Cuma'dan sonra namaz kılacaksa dört rek'at kılsın."**

Tirmîzî: Peygamber (s.a.v.)'in evinde Cuma'dan sonra iki rek'at kıldığını rivâyet eden İbn Ömer'dir. Yine İbn Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra mescidde iki rek'at sonrada dört rek'at kılardı. Aynı şekilde Ömer'in oğlu Sûfyân b. Uyeyne'den İbn Cüreyc ve Atâ'dan şöyle rivâyet etmiştir: **"İbn Ömer'i Cuma'dan sonra iki rek'at sonra da dört rek'at kıldığını gördüm."** Saîd b. Abdurrahman el Mahzumî'den, Sûfyân b. Uyeyne'den, Amr b. Dinar'dan bize şöyle aktarılmıştır: **"Hadis konusunda Zührî'den daha sağlam bir kimse görmedim. Paraya (maddiyata) ondan daha az değer veren bir kimse görmedim, onun yanında para, hayvan tersi gibi değersizdi."**

Tirmîzî: İbn ebi Ömer'den işittiğime göre, şöyle demiştir: Sûfyân b. Uyeyne'den işittim şöyle diyordu: **"Amr b. Dinar, Zührî'den daha yaşlı idi."**

BÖLÜM: 377

Ø CUMA NAMAZıNıN BIR REK'ATıNA YETIŞENIN DURUMU

524- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Her kim namazın bir rek'atına yetişirse o namaza yetişmiş olur."** (Ebû Dâvûd, Salat: 233; Nesâî, Cuma: 41)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamı bu hadise göre amel etmişler ve şöyle demişlerdir. "Kim Cuma namazının bir rek'atına yetişirse bir rek'at daha ilave eder ve Cuma namazını kılmış olur. Kim de ikinci rek'atın oturuşuna yetişirse Cuma'ya yetişmemiş olacağından dört rek'at kılması gerekir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 378

Ø CUMA GÜNÜ ÖĞLE ISTIRAHATı VE YEMEĞININ ZAMANı

525- Sehl b. Sa'd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yemeğimizi Cuma'dan sonra yer, istirahatımızı da yine Cuma'dan sonra yapardık."** (Buhârî, Cuma: 40)

Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Sehl b. Sa'd hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 379

Ø CUMA HUTBESI ESNASıNDA UYKUSU GELEN YER DEĞIŞTIRSIN

526- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden birinize Cuma esnasında uyku galip gelirse bulunduğu yeri değiştirsin."** (Ebû Dâvûd, Salat: 231)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 380

Ø CUMA GÜNÜ SAVAŞ IÇIN YOLA ÇıKMAK

527- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Revaha'yı bir müfreze başında komutan olarak göndermişti de bu Cuma gününe rastlamıştı. Askerler sabah erkenden yola çıktılar. Abdullah b. Revaha ise geri kalır Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Cuma'yı kılar ve arkadan yetişirim dedi. Namazdan sonra Rasûlullah (s.a.v.) onu gördü ve sabah erkenden arkadaşlarınla beraber niçin çıkmadın? Dedi. Bunun üzerine dedi ki: Sizinle beraber namaz kılayım sonra arkalarından yetişirim istedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Yeryüzü dolusu para harcasan bile onların erken çıkışlarının değer ve kıymetini elde edemezsin."** (Müsned: 2203)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir, sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ali b. el Medînî, Yahya b. Saîd yoluyla Şu'be'den naklederek şöyle demiştir; El Hakem, Mıksem'den sadece beş hadis işitmiştir. Şu'be o hadisleri saymıştır, bu o hadislerden değildir. dolayısıyla el Hakem'in bu hadisi Şu'be'den işitmediği anlaşılıyor. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuştur. Kimi Cuma vakti girmeden savaş için yola çıkılabileceğini söylerken kimi de sabah olmuş ise Cuma kılınmadan çıkılmaz demektedirler.

BÖLÜM: 381

Ø CUMA GÜNÜ MISVAKLANıP, GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK

528- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cuma günü Müslüman'ın gusül abdesti alması hakkıdır. Evinden kokulanarak çıkması da güzeldir, koku bulamayanların ise sadece su ile yıkanıp temizlenmeleri yeterlidir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 212)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd ve Ensâr'dan bir şeyh tarafından da hadis rivâyet edilmiştir.

529- Ahmed b. Menî', Hüşeym'den, Yezîd b. ebî Ziyâd'tan aynı senedle bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Berâ hadisi hasendir.

Hüşeym'in rivâyeti İsmail b. İbrahim et Teymî'nin rivâyetinden daha güzeldir.

İsmail b. İbrahim et Teymî'nin hadiste zayıf olduğu söylenmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âhâd:

Mütevatirlerin dışında kalanlardır.
Rivayet yolları itibariyle: Meşhur, aziz ve garib olmak üzere üç kısma ayrılır.
1- Meşhur: Üç ve daha fazla kişinin rivayet ettiği fakat tevatür sınırına ulaşmayan rivayettir.
Örneğin: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Müslüman diğer müslümanların dilinden ve elinden kurtulduğu kimsedir."
2- Aziz: Sadece iki kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Sizden herhangi bir kimse beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz."
3- Garîb: Sadece bir kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Ameller ancak niyetler iledir ve her kişi için sadece niyeti vardır..."
Bu hadisi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sadece Ömer b. el-Hattab rivayet etmiştir. Ömer'den de sadece Alkame b. Ebi Vakkas rivayet etmiştir. Alkame'den ise yalnız Muhammed b. İbrahim et-Teymî rivayet etmiştir. Muhammed'den sadece Yahya b. Said el-Ensarî rivayet etmiştir. Bunların hepsi de tabiîndendir. Daha sonra Yahya'dan bunu pekçok kimse rivayet etmiştir.
Mertebe itibariyle de beş kısma ayrılır: Sahih li zâtihî, sahih li gayrihî, hasen li zatihî, hasen li gayrihî ve daîf (zayıf)
1- Sahih li zâtihî: Zaptı tam, adaletli ravinin muttasıl bir senedle rivayet ettiği, şaz olmayan ve mertebeden kabule engel bir illeti bulunmayan rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih kılar."[1]
Hadisin sıhhati şu üç hususla bilinir:
1- Hadis'in Buhârî ve Muslim'in Sahih'leri gibi hadisleri sahih kabul etmekte sözlerine itimad edilen kimselerin tasnif ettikleri eserlerde bulunması.
2- Hadislerin sahih olduğunu belirtmekte sözüne güvenilen ve bununla birlikte bu hususta müsamahakârlıkla tanınmamış imam (kendisine uyulan önder) bir zatın, hadisin sıhhatini açıkça ifade etmesi.
3- Ravilerinin ve rivayet yollarının tetkik edilmesi.
Eğer sıhhat şartları eksiksiz olarak tesbit edilebilirse, o zaman hadisin sahih olduğuna dair hüküm verilir.
2- Sahih li gayrihî: Bu bir kaç yoldan rivayet edilmesi halinde, hasen li zatihi olan hadistir.
Örnek: Abdullah b. Amr b. el-Âs *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ona bir ordu hazırlamasını emretmiş, fakat deve bulunamamış. Bunun üzerine Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur: *"Sen bize zekat zamanı gelene kadar dişi deve karşılığında bizim adımıza deve satın al!"* diye buyurdu. Bunun üzerine bir deveyi iki hatta üç deve karşılığında aldığı oluyordu.
Hadisi İmam Ahmed, Muhammed b. İshak yoluyla, Beyhaki, Amr b. Şuayb yoluyla rivayet etmişlerdir. Bu yolların herbiri tek başına hasen mertebesindedir. Her ikisinin bir arada olması halinde hadis sahih li gayrihî mertebesine çıkar.
Buna "sahih li gayrihî" denilmesinin sebebi şudur: Eğer herbir rivayet yolu tek başına ele alınacak olursa sahih mertebesine ulaşmaz. Her iki rivayet yolu gözönünde bulundurulunca bu hadis kuvvet kazanır ve nihayet sahih li gayrihî mertebesine çıkar.
3- Hasen li zâtihî: Adaletli olmakla birlikte zaptı pek kuvvetli olmayan bir kimsenin muttasıl bir senetle rivayet ettiği, şazlıktan ve reddedilmeyi gerektiren illetten uzak hadistir.
Hasen li zâtihî ile sahih li zâtihî arasındaki tek fark, sahih hadiste zaptın tam olma şartının koşulması ile birlikte, hasen li zatihide bunun şart olmamasıdır.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Namazın anahtarı taharet (abdest), onun tahrimi (namaza girmek dolayısıyla namazın dışındaki fiillerin haram kılınması) tekbir, tahlili (namaz dışındaki fiillerin mübah olması) ise selam vermektir."
Ebû Dâvûd'un tek başına rivayet ettiği hadisler hasen hadislerdendir. Bu iki hususu (yani, hasen ile sahih arasındaki fark ile bu son cümleyi) İbnu's-Salâh belirtmiştir.
4- Hasen li gayrihî: Zayıf hadisin, biri diğerini telafi edecek ve aralarında yalancı ve yalanla itham olunmuş bir ravi bulunmayacak şekilde birkaç yoldan nakledilmesidir.
Örnek: Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* dua ettiğinde ellerini uzattığı takdirde onları yüzüne sürmeden geri çekmezdi.
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Bulûğu'l-Merâm'da (İbn Hacer) dedi ki: Bu hadisin Ebû Dâvûd ve başka eserlerde şahitleri bulunmaktadır. Bunların toplamı hadisin hasen olmasını gerektirir.
Buna hasen li gayrihi deniliş sebebi, herbir rivayet yolu tek başına ele alındığı takdirde hasen mertebesine ulaşamamasıdır. Fakat bütün rivayet yolları gözönünde bulundurulunca bu mertebeye ulaşacak şekilde kuvvet kazandığı görülür.
5- Zayıf: Sahih ve hasen şartlarını taşımayan hadistir.
Örnek: *"Su-i zanda bulunarak insanlardan korunuuz"* hadisi.
el-Ukaylî, İbn Adiy, Hatib Bağdâdî, Dımaşk Tarihi'nde İbn Asakir, Müsnedu'l-Firdevs adlı eserinde Deylemî, Nevâdiru'l-Usul adlı eserinde Tirmizî el-Hakim -Sünen sahibi Tirmizî değil-, Tarihlerinde Hakim ve İbnu'l-Carud'un tek başlarına rivayet ettikleri hadislerin zayıf olduğu ihtimali kuvvetlidir.

---

[1] Buhârî ve Muslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah Hakkında Güzel Zan Beslemek

84) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Ben, kulumun beni zan ettiği üzereyim."[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (7505). Daha önce tamamı geçti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

326) Müslümana Kâfir Demenin Haram Oluşu

1736. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner."[1]

1737. Ebû Zer *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bir adamı ey kâfir diye çağırır veya ona ey Allah'ın düşmanı derse, o adam da böyle değilse, bu söz, söyleyenin kendisine döner."[2]

* Bu iki hadis-i şerif müslümana yakışmayan kafir ve Allah'ın düşmanı gibi sözlerin söylenemeyeceğini ve büyük günah olduğunu bildirir. Cahillik ve bilgisizlik yüzünden ve aşırı kindarlık sebebiyle İslam düşmanlarına hizmet ettiklerinin farkında olmayan bazı Müslümanlar tarihin her döneminde varolagelmiştir.
Gerçekten müslümanın vazifesi bir Müslüman kardeşini işlediği bir hatadan dolayı İslam toplumundan dışlaması değil, onu kardeşçe ve İslam adabına uygun biçimde uyarıp ikaz etmek, hata ve günahlarından kurtulmasına vesile olmaktır. Peygamberimiz bizden bu hassasiyete riayet etmemizi istemiş ve böyle bir hata yapan kimseye o sözün geri döneceğini bilmesi gerektiğini bildirmiştir. Çok tehlikeli olan bu sözden Müslüman daima kaçınmalı ve uzak durmalıdır. Bilerek veya bilmeyerek düşmanlara hizmet etmemelidirler.
Cahillik ve bilgisizliğin yanı sıra bir de bilerek tekfirci olmak durumu vardır ki, bugün yeryüzünde İslam aleminin durumu meydandadır. Müslümanların birlik ve beraberlik içinde birbirlerini tevhid inancına çağırmaları küfür ve şirke düşmelerini engelleyecek esasları ortaya koyarak birbirlerini ikaz ve irşadla doğru öğrenme ve İslami eğitim kurumlarını çalıştırmaları ve kardeşlik üzere birbirlerine nasihat etmeleri ve birbirlerini ikaz ederek düzeltmeleri uygun olur. [3]

---

[1] Buhârî, Edeb 73; Müslim, Îmân 111. Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 16.
[2] Buhârî, Edeb 44; Müslim, Îmân 112.
1807'de tekrar gelecek.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 506.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

73) Güzel Ahlak

Bu bölümdeki iki ayet ve onbir hadisten, peygamberimizin büyük bir ahlak üzere olduğunu, gerçek ahlaklı mü'minlerin insanları affedip öfkelerini yutan kimseler olduğunu, insanların en güzel ahlaklısının Rasulullah olduğunu, hatta yıllarca hizmet eden bir kimseye bile niçin böyle yaptın bile demediğini, ve her türlü hediyeyi kabul ettiğini, iyilik ve günahın nasıl tarif edildiğini, en hayırlı kimsenin ahlakı en güzel olan kimse olduğunu, kıyamet günü kulun terazisinde en ağır şeyin güzel ahlak olduğunu, Allah'ın çirkin hareket ve sözlerden hoşlanmadığını, cennete götürecek şeylerden birisinin güzel ahlak olduğunu, cehenneme götürecek şeylerden ikisinin de dil ve cinsel organ olduğunu, en mükemmel insanın iman sahibi ve huyu iyi olup kadınlara karşı hayırlı olan kimse olduğunu, güzel ahlaklı kişinin çok büyük derecelere ulaşacağını, iyi huylu kimseye cennetin en yüksek yerlerinden köşk verileceğini ve peygambere en yakın kimselerden olacağını öğreneceğiz. [1]

"Ey peygamber! Sen üstün bir hayat tarzına ve yüksek bir karaktere sahipsin." (Kalem: 68/4)
"... O mü'minler ki öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever." (Al-i İmran: 3/134)

622. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en güzel ahlâklısı idi.[2]

* Enbiya: 21/107 ve Kalem: 68/4 de olduğu gibi görünüşte de "İnsanların en güzeli ve en yakışıklısı idi."[3] Kendisi ahlaklı olup iyi ahlaklı çocuk yetiştirmek isteyenler peygamberi örnek almalılar. [4]

623. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Ben Resûlullah'ın ellerinden daha yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum.
Resûlullah'ın kokusundan daha hoş bir râyiha koklamadım.
Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile "öf!" demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı "Niye böyle yaptın?", demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle "Şöyle yapsan olmaz mıydı?" da demedi.[5]

* Rasulullah'ın kendisine hizmet eden bu sahabi Peygamberimiz (s.a.v.)'in her yönüyle fiziki, ruhi, ahlaki güzelliklerden bize bahsetmiş oldu. [6]

624. Sa'b İbni Cessâme *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir yaban eşeği hediye etmiştim. Fakat Resûlullah onu kabul etmeyip bana geri verdi. Yüzüme bakıp da üzüldüğümü görünce:
"Hediyeni ihramda olduğumuz için almadık" buyurdu. [7]

* Hac ve umre için ihramda olan kimseye yasak olan şeylerden (avlanmak ve av eti yemek yasak) olduğu için kabul etmemiştir. [8]

625. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sordum. Buyurdu ki:
"İyilik güzel ahlâktan ibarettir.
Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir."[9]

* Kalbi tırmalayan ve başkasına sorma ihtiyacı duyulan her şey şüphelidir, uzak durmak gerekir değilse kişi o şüphelilere yaklaştıkça harama düşer. [10]

626. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Şöyle buyururdu:
"Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır."[11]

* Yeryüzünde en iyi en hayırlı kimselerden mi olmak istiyorsun? Öyleyse islam ahlakıyla ahlaklan, Kur'an ahlakıyla yaşa, en güzel kimselerden olursun. [12]

627. Ebu'd Derda (r.a.)'den bildirildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde mü'minin terazisinde güzel ahlaktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah çirkin hareketler yapan ve kötü sözler söyleyen her kişiden nefret edip buğzeder ve onları sevmez."[13]

628. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle *dedi:*
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– İnsanları cennete en fazla götürecek şey nedir? diye soruldu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Allah'a saygı (takvâ) ve güzel ahlâktır"* buyurdu.
– İnsanları cehenneme en fazla götürecek şey nedir? diye sorulunca da:
– *"Ağız ve cinsel organdır"* buyurdu.[14]

* İşte cehenneme ve cennete götürecek iki huy ve iki organ. Öyleyse o iki organı Allah'ın istediği şekilde ve yerlerde kullanalım ki cennete girmiş olalım. [15]

629. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır."[16]

* Müslüman bütün insanlara özellikle aile ferdlerine iyi davranır. Eşine iyi davranan kimseler hayırlı kimselerdir. [17]

630. Âişe *radıyallahu anh*â Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Bir mü'min, güzel ahlâkı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır."[18]

* Güzel ahlak sahibi de bu özelliğiyle namaz kılıp oruç tutan kimseler gibi sevap kazanır. [19]

631. Ebû Ümâme el–Bâhilî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Haklı bile olsa çekişip didişmeyen kimseye cennetin kenarında bir köşk verileceğine ben kefilim.
Şakadan bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefilim.
İyi huylu kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim."[20]

* Cennette köşk sahibi olmak istersen bu hadisteki hususiyetlere sahip olup faydasız münakaşalardan uzak durulup şaka bile olsa yalan söylememeli ve iyi huylu olmalıdır. [21]

632. Câbir ibni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."
Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanları, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenleri biliyoruz. Fakat bilgiçlik taslamak için lugat paralayanlar (mütefeyhik) dediğiniz kimlerdir? diye sorduklarında:
– *"Kibirlenen kimselerdir"* cevabını verdi.[22]

* Peygamberimize cennette en yakın olan kimselerden olmak istiyorsan iyi ahlaklı olmalısın. 1739 numaralı hadiste belirtildiği gibi yapmacık tavırlarla konuşan kimseleri Allah sevmez. Değişik kimselere benzemeye çalışarak özentili konuşmak iyi bir huy değildir. [23]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 211.
[2] Buhârî, Edeb 112; Müslim, Mesâcid 267, Edeb 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Tirmizî, Birr 69.
[3] Buhari, Menakıb 22.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 211.
[5] Buhârî, Savm 53, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 82.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 211.
[7] Buhârî, Cezâü's–sayd 6, Hibe, 6, 17; Müslim, Hac 50–54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 40; Tirmizî, Hac 26; Nesâî, Menâsik 79; İbni Mâce, Menâsik 92.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 211.
[9] Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52.
590'da geçmişti.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[11] Buhârî, Menâkıb 23, Fezâilü ashâbi'n–nebî 27, Edeb, 38–39; Müslim, Fezâil 68. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 47, 69.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[13] Tirmizi, Birr 61.
[14] Tirmizî, Birr 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 29.
[15] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[16] Tirmizî, Radâ' 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünne, 15; İbni Mâce, Nikâh 50.
280'de geçmişti.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[18] Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 62.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[20] Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 58; İbni Mâce, Mukaddime 7.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 212.
[22] Tirmizî, Birr 71.
1740'da gelecektir.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 213.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Hadîsin Lâfzen Veya Manen Rivayeti

Selef'in hadîs karşısında duyduğu saygı, haşyet ve titizliği gösteren bir diğer husus, hadîs'in lâfzen rivâyetine gösterdiği gayrettir. Bütün selef, hadîsin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ağzından çıktığı şekilde rivayet etmenin ehemmiyetinde müttefiktir. Bile bile hadîste tağyirde bulunmak, kelimeleri artırıp eksiltmek müterâdifi ile değiştirmek câiz değildir.
Umumî prensip bu olmakla beraber, mânanın aynen korunması kaydıyla hadîsin değişik şekilde rivâyet edilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Bu çeşit rivâyete rivâyet-i bilmâna denir. Rivâyet-i bilmâna'yı kabul edenler de, belirteceğimiz üzere çok sıkı kayıtlar ve şartlarla bunu tecvîz ederler.
Hadîsin lâfzan rivayet edilmesi gereğine inananların şerî delilleri olduğu gibi, mânen rivâyet edilebileceğine hükmedenlerin de hükümlerini meşrulaştıran şerî delilleri vardır. Şimdi bunları görelim:
1- Hadîs lâfzen rivayet edilmelidir, mânen rivâyet haramdır diyenlerin delilleri:
Bir hadîste Resûlullâh (aleyhissalâtu vesselâm), kendi sözlerinin işitildiği şekilde rivayetini emreder:
"Bizden bir şey işitip de, işittiği şekilde tebliğ edenin Allah yüzünü tâze kılsın. Kendisine tebliğ edilenlerin bazen dinleyenden daha anlayışlı olması mümkündür."
Burada emredilen "işittiği şekilde tebliğ"in lafzî rivâyetle gerçekleşeceği açıktır.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini "Arab'ın en fasîh" olanı olarak tarif eder ve kendisine "cevâmi'u'l-kelim" verildiğini belirtir.[1] Bu çeşit ifadelerde bir kelimenin değişmesi, takdim veya tehire uğraması, artması, eksilmesi mânayı, mana derinliğini mutlaka bozacağından, aynıyla muhâfaza edilmesi ehemmiyet taşır.
3- Ayrıca bâzı rivâyetlerde aynı mânaya gelen iki kelimeden birinin diğeri yerine kullanılmış olmasına Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şâhid olunca müsaade etmeyip düzelttirmiştir. Bunun en güzel örneği Bera İbnu'l-Azîb tarafından rivâyet edilmektedir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki: *"Yatağına vardığında önce namaz abdesti gibi bir abdest al, sonra sağ tarafına uzanıp şu duayı oku:*

???????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ????? ???? ???? ? ????? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????.

Şayet o gece ölecek olursan fitrat, yani İslâm Dini üzere ölürsün. Bu sözler, yatakta söyleyeceğin dünya kelamının en sonu olsun."
"Berâ (radıyallahu anh) der ki: Bu sözleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda tekrar ettim. Duada geçen "senin neb'ine (nebiyyike)" yerine (aynı mânada olan) "senin res'ûlüne (resûlüke)" kelimesini kullandım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale edip: *"Hayır, "nebî" değil "resûl" diyeceksin"* buyurdu".
Rivâyet sırasında yapılan böyle bir değişikliğe şâhid olan Ashab'tan "kizb" tavsîfiyle şiddetli reaksiyona şâhid olmaktayız: Ubeyd İbnu Umeyr anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Münâfik'ın misâli iki sürü arasında duran koyun (eş-şâtu'r-râbıda) gibidir..."* Abdullah İbnu Ömer atılarak: "Yazık size, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemeyin. Zira Efendimiz: *"Münâfik'ın misali iki sürü arasında ki kör koyun (eş-şâtu'l-â'ire) gibidir"* buyurdu" der.
Ulemayı hadîsleri aslî kelimeleriyle rivâyet etmeye zorlayan, mânen rivayeti ancak, Arapçayı, fıkhı çok iyi bilenlere caiz görmeye sevkeden haklı durumlar da var. Buna en güzel örnek, hadîs ilminde yüce bir mevkie sâhip olan Şu'be'den verilmektedir. Bu zat, yaşça kendisinden küçük olan İsmail İbnu Uleyye'den erkekleri, elbiselerini zaferanla boyamaktan men eden hadîsi almıştı. Rivâyet sırasında Şube: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) zaferanla boyanmaktan yasakladı" diyerek yasağı kadınlara da teşmîl eden bir üslubla rivayet eder. Bu hatayı farkeden İsmâil İbnu Ubeyye derhal müdâhale ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylememiş olduğunu belirtir.
Hadîsleri mânen rivâyete cevaz vermeyenler bir de şunu söylerler: Hadîsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitenin bu lâfızları değiştirme yetkisi olsa ondan işitenin de fazlasıyla böyle bir yetkiye sâhip olması gerekir. Zira önceki Şâri'in sözüdür. Bunun değiştirilmesi câiz olunca, ikinci, üçüncü ravilerin rivâyetlerini değiştirmek fazlasıyla câiz olur. Değişe değişe rivâyet edilen bir rivayetin sonuncu râvide aldığı şekille Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş bulunduğu şekil arasına büyük fark girmiş olur.
Şu halde bu delil ve mülâhazalardan hareket eden selef uleması hadîsin mânen değil lâfzan rivâyetinde ısrar etmişlerdir. Bu görüşü Tâbii'nden Kasım İbnu Muhammed, İbnu Sîrîn, İbrahim İbnu Meysere, İbnu Mehdî, Reca İbnu Hayre, Süfyân İbnu Uyeyne... gibi bir çokları iltizam etmiştir. İbnu Hazm başta bütün Zâhiriye âlimleri de bu görüştedirler, rivâyet-i bilmânâ'yı haram telakki ederler. Müslim de bu görüşü iltizam edenlerdendir.
2- Hadîsî mânen rivâyet câizdir diyenlere gelince: Başta dört mezheb imamı olmak üzere âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Sâhâbe de çoğunluk itibariyle bunun tatbikatını fiilen yapmışlardır. Hasan-ı Basrî, Süfyan-ı Sevrî, Vekî İbnu'l-Cerrâh, Şâbi, İbrahim Nehâî, Âmir İbnu Dinar hep mâna ile rivayeti esas almışlardır. Vekî: "Hadîsi edâ ederken, mânayı esas almak olmasaydı âlimler perişan olurdu" demiştir. Süfyan'ı Sevrî'nin de "Eğer ben size işittiğim gibisini söylüyorum dersem sakın inanmayın, söylediğim hep mânâdır" diyerek fiilî gerçeği ifade ettiği belirtilir. Nitekim aynı hâdiseyi rivâyet eden sahâbelerin rivâyetlerinde farklılıklar olduğu gibi, muayyen bir hadîsi aynı sahâbeden almış olan farklı râvilerin rivayetleri arasında da farklılıklar mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm gibi anında yazdırılıp ezberletilen sonra da kontroldan geçirilerek asliyeti korunma altına alınmamış olan hadîs rivâyetinde gerçek vak'anın da bu olacağı tabiîdir.
Nitekim, hadîslerin mâna üzere rivâyetini caiz görenler de gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ve gerekse Ashab (radıyallahu anhüma)'dan kendilerine deliller, örnekler göstermektedirler. Ezcümle:
1- Abdullah İbnu Süleyman el-Leysî'nin rivâyetîne göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Ey Allah'ın Resûlü, biz senden bir hadîsi işittiğimiz gibi eda edemiyoruz" demeleri üzerine: *"Eğer bir haramı helal, bir helali haram etmez, mânayı da doğru olarak ifade edebilirseniz istediğiniz lâfız ile rivâyet etmenizde bir beis yoktur"* buyurmuştur. Hasan-ı Basrî hazretleri bu hadîsi işitince: "Bu ruhsat olmasaydı biz hadîs rivâyet edemezdik" demiştir.
2- Sahâbeden gelen bir çok rivâyet de onların mâna ile rivayeti esas aldıklarını gösterir: Urve İbnu Zübeyr anlatıyor: "Hz. Aişe bana: "Sen benden bir hadîsi yazıyor, dönüp tekrar yazıyormuşsun doğru mu?" dedi. Cevâben:
"- Ben bir hadîsi sizden bir seferinde başka, öbür seferinde bir başka şekilde işitiyorum" dedim.
"- Mânâda bir değişiklik buluyor musun?" dedi.
"- Hayır!" karşılığını verince:
"- Böyle rivâyette bir mahzur yoktur" dedi.
İbnu Sîrîn de şöyle demiştir: "Ben bir hadîsin, her defasında mâna aynı kalmak şartıyla on şekilde rivâyet edildiğine rastladım".
Zürâre İbnu Ebi Evfa'nın şöyle söylediğini Katâde rivayet eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashabı'ndan pek çoğuna rastladım. Hadîslerin mânasında ittifak ediyorlar, lâfzında ihtilafa düşüyorlardı." İmam Şâfi'nin bir rivâyetine göre, bu duruma dikkat çekilen bir sahâbî: "Mânasına halel gelmedikçe bunda beis yoktur" cevâbını vermiştir. Aynı şekilde rivâyetlerindeki farklılığa dikkati çekilen Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin: "Biz Arab kavmindeniz, dilimiz fasihtir, hadîsleri irâd ederken elfâzı takdim, tehir ederiz (mânâyı değiştirmeyiz)" dediğini Hz. Câbir (radıyallahu anh) rivâyet eder. Bu farklılıklar sebebiyle ashab birbirini tenkîd ve itham etmemiştir.
İbnu Mes'ud, Ebu'd-Derda, Enes, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma ecmain) gibi birçok sahâbe rivâyetlerinin sonuna "ihtiyat kaydı" diyebileceğimiz, kayıtlar ilâve ederek, rivâyetlerinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından çıktığı şekle uyması hususundaki şüphelerini belirtmişler, dinleyicileri yanlış bir zanna düşmekten korumaya çalışmışlardır. İhtiyat kaydı dediğimiz bu tâbirler şunlardır:
"Tam söylediğim gibi değilse de ona yakın bir söz söyledi."
"Resûlullah ya da buna yakın bir şey söylemişti."
"Bunun gibi, buna benzer bir şey söylemişti."
"Bunun gibi veya buna yakın bir şey söylemişti."
3- İslâm Dini'ni âyet ve hadîsleriyle Arap olmayanlara kendi dillerinde açıklamak, tercüme etmek câiz olduğuna göre, Arap olanlara da müterâdif ve müsâvi olan başka Arapça kelimelerle nakletmek de câiz olmalıdır.
Bazı âlimler bu delili pek kuvvetli bulmazlar. Çünkü, Arap olmayan kimse kendi diliyle işittiği bir sözün, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsi olmadığını bilir. Bu cevazdan hareket edenler yine de, lâfzın esas alınması gerektiği durumlarda mânen nakli ve tercümeyi câiz görmemişlerdir. Ezan ve kamette olduğu gibi. Bunların mânasını öğretmek için tercümesi câiz ise de, Ezanın başka kelimelerle okunması, tahiyyat ve kunut'un namazda tercümesinin okunması câiz değildir.
4- Hadîsler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda yazılmadığına göre, Ashab sonradan aklında kalan mânayı rivâyet etmiştir.
5- Hadîslerde lâfız maksûd değildir, vâsıtadır. Esas olan mânadır. Öyle ise mânanın şu veya bu elfazla rivayeti mühim değildir.
6- Mâna ile rivâyeti câiz görenler, muhâlif tarafın dayandığı delilleri de çürütürler. Mesela: Yukarıda kaydettiğimiz: *"Bizden bir şey işitip de işittiği şekilde tebliğ edenin Allah yüzünü taze kılsın"* hadîsi;
a) Pek çok tarikten ve farklı lâfızlarla gelmiştir, şu halde o da mânen rivayet edilmiştir.
b) Ayrıca "işittiği şekilde" tabirindeki "şekilde" sözü "işittiği mânaya benzer bir mânada" mânasını da taşır. "Aynı elfazla" demek değildir...
Keza "Berâ'nın rivâyetinde "Resûl" kelimesinin yerine "nebî" kelimesinin konmasını reddetmiş olması Nebî (aleyhissalâtu vesselâm) ile Cebrâil'in karıştırılmaması nüktesine

binâendir..." denmiştir. [2]

---

[1] Cevâmi'u'l-kelim: Özlü sözler demektir. Yani kelime adedi itibariyle az olmakla birlikte pek çok ve derin mânalar ifade eden sözler, ibâreler. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9. Nâsih ve Mensûh İlmi:

Biri diğerinin hükmünü ortadan kaldıran hadisleri konu edinen bir ilimdir. Bu sahanın en önemli kaynağı Hâzimî'nin "el-İ'tibâr" adlı eseridir. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9. Nâsih ve Mensûh İlmi:

Biri diğerinin hükmünü ortadan kaldıran hadisleri konu edinen bir ilimdir. Bu sahanın en önemli kaynağı Hâzimî'nin "el-İ'tibâr" adlı eseridir. [1]

---

[1] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/289.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRİNCİ HADİS

AMELLER NİYETLERE GÖREDİR

Mü'minlerin emiri Ebu Hafs Ömer bin Hattab (r.a)'dan, dedi ki:
"Rasulullah'ı (s.a.v) işittim buyurduki:
"Ameller niyetlere göredir, herkese niyet ettiği vardır, kimin hicreti Allah ve rasulü neyse, hicreti Allah ve rasulünedir, kiminde hicreti kazanmak istediği bir dünyalık veya nikahlanmak istediği bir kadın içinse hicretide hicret ettiği şeyedir" Buhari ve Müslim rivayet etti.**1**
Bu hadisi Yahya bin Said el-Ensari, Muhammed bin İbrahim et-Temimi den, O'da Alkame bin Ebi Vakkas el-Leysi'den O'da Ömer bin Hattab (r.a)'dan rivayet etmiştir. Bu yoldan başka sahih bir yolla rivayet yoktur, Ali İbnil Medini ve başkasıda öyle dedi.
Hattabi**2** dedi ki: "Hadis ehli arasında bu hususta ihtilaf olduğunu bilmiyorum" Bununla birlikte Ebu Said ve başkası tarafından da rivayet edildi. Ve çok yolllarla rivayet edildiği söylendi, Fakat (S: 24) bunlardan biri hafizlar yanında sahih değildir. Sonra Ensari'den çok sayıda insan rivayet etti, ondan ikiyüzden fazla ravinin rivayet ettiği söylenir. Denildi ki: O'ndan yediyüz ravi rivayet etti.**4** Onların ileri gelenlerinden: İmam Malik, Sevri, Evzai, İbnil Mübarek, Leys bin Sa'd, Hamad bin Zeyd, Şube ve İbni Uyeyne ve başkaları.
Alimler sahihliğinde ittifak ettiler ve kabul ile karşıladılar. Buhari Sahih'i ne bununla başladı ve bunu hitab ve giriş makamında kıldı ve bununla Allah'ın rızası istenilmeyen her amelin batıl olduğuna işaret etti, ne dünyada nede ahirette faydası olmadığına işaret etti, bunun için Abdurrahman bin Mehdi dedi ki:
"Eğer bir kitap yazmış olsam ve o kitabın babları olsa, her babta Ömer bin Hattab'ın **"Ameller niyetlere göredir"** hadisini koyardım. Yine ondan rivayet edildi dedi ki: Kim kitap tasnif etmek isterse **"Ameller niyetlere göredir"** hadisiyle başlasın."
Bu hadis dinin üzerinde döndüğü hadislerden biridir. Şafii'den şöyle dediği rivayet ediyor:
"Bu hadis ilmin üçte biridir. Fıkıhtan yetmiş baba giriyor."**5** İmam Ahmet (r.a)'den şöyle dediği rivayet ediliyor:
"İslamın temeli üç hadis üzerinedir: Ömer (r.a) hadisi:
"Ameller niyetlere göredir" Ayşe (r.a) hadisi:
"Bu işimizde ondan olmayan bir şeyi kim ortaya çıkarırsa o reddolunur" Ve Numan bin Beşir hadisi:
"Helal açıktır, haram açıktır."1
Hakim dedi ki: "Bize Abdullah bin Ahmed, o da babasından rivayetten anlattılar. İmam Ahmed:
"Ameller niyetlere göredir."
"Sizden birinizin yaratılışı anasının karnında kırk gün toplanır."
"Kim dinimizden olmayan bir şey icad ederse o reddolunur"
Bu hadisler hakkında dedi ki: "Her tasnifte bu hadislerle başlamak gerekir, çünkü bunlar hadislerin asıllarıdır."
İshak bin Raheveyh'ten rivayet edildi dedi ki:
"Dört hadis dinin temellerindendir: Ömer (r.a) hadisi:(S:25)
"Ameller niyetlere göredir.",
"Helal açıktır, haram açıktır.",
"Sizden birinin yaratılışı anasını karnında kırk gün toplanır.",
"Bizim bu işimizde dinimizde ondan olmayan bir şeyi yaparsa o reddolur."
Osman bin Said, Ebu Said'den rivayet etti, dedi ki:
"Peygamber (s.a.v) bütün ahiret işlerini bir cümlede topladı:
"Bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi kim ortaya çıkarırsa o reddolunur", dünya işlerinde bir cümlede topladı:
"Ameller niyetlere göredir" Bu iki hadis her baba girer.
(1) Hadis sahihtir, meşhurdur, altı imam (Kütübi Sitte sahibleri (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbni Mace) Darekutni, Malik, Ahmet, İbni Hibban ve Beyhaki el-Marifet'te 17 sahaden rivayet ettiler. (Nasburraye, Zeylai 1/301) hakikatla bu hadis mütevatirdir 30 sahabeden rivayet edilmiştir. (Nazmul Metenasirfil hadisi mütevatir, Cafer el-Kattani S: 17)
(2) Tergib ve Terhib: 1/57
(3) Darekutni, Hattabi İbni Asakir, Malik'ten Abdul Aziz bin Ebi Ravadda yoluyla tahric etti, doğrusu İbni Ebi Hatim'in el-lilel'inde 1/131 zikrettiği gibidir. Bunun rivayetçisi Malik O'da Yahya bin Said'den o'da Muhammed bin İbrahim et-Teymi'den O'da Alkame bin Vakka'tan o'da Ömer'den O'da Rasulullah (s.a.v)'dandır. (Telhisul habir 1/55) (4) Ebu İsmail el-Herevi Abdullah bin Muhammed el-Ensari dedik:
Bu hadisi Yahya bin Said'in ashabından yediyüz kişiden yazdım.
(5) Geçen iki kaynak.
(6) Fehu'l-Bari 1/11
Müslimin şerhine bak: 13/53
İbn Dahak el-Iyd'in Nevevi'nin kırk hadis şerhi
Ebu Davud'dan rivayet edildi, dedi ki: "Müsned hadise baktım ve onun dört bin hadis olduğunu gördüm, sonra da dörtbin hadisin etrafında döndüğü şeye baktım, dört hadis üzerinde döndüğünü gördüm: Nu'man bin Beşir hadisi:
"Helal açıktır, haram açıktır" Ömer (r.a.) hadisi:
"Ameller niyetleri göredir" Ebu Hureyre (r.a) hadisi:
"Allah güzeldir, ancak güzeli kabul eder. Allah peygamberlere emrettiğini mü'minlerede emretmiştir" ve
"Kendini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi, kişinin islamının güzelliğindendir." Dedi ki:
"Bu dört hadisten herbirinde ilmin dörtte biri vardır."
Ebu Davud (r.a)'dan rivayet etti, dedi ki:
"Rasulullah (s.a.v) dan beş yüz bin hadis yazdım, o hadislerden, bu kitabın içerdiğini seçtim, yani sünen kitabını seçtim bu kitapta dört bin sekizyüz hadis topladım. Bundanda insana dini için dört hadis yeter: Birincisi:
"Ameller niyetlere göredir" İkincisi:
"Kişinin kendini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi islamının güzelliğindendir" Üçüncüsü:
"Mü'min kendi nefsi için razı olduğu bir şey için kardeşi (din kardeşi) **içinde razı olmazsa kâmil mü'min olamaz"** Dördüncüsü:
"Helal açıktır, haram açıktır"
O'ndan başka bir rivayette, dedi ki:
"Fıkıh beş hadis üzerine dönüyor:
"Helal açıktır, haram açıktır"
"Ne zarar vermek vardır, nede zarar görmek vardır"
"Ameller niyetlere göredir."
"Din nasihattır"
"Sizi yasakladığım şeyden kaçınınız, ne ve size emrettiğim şeyi gücünüz yettiğince yapınız"
Yine O'ndan başka bir rivayette, dedi ki:
"Sünnetlerin her dalda asılları dört hadistir:(S: 26)
"Ameller niyetlere göredir",
"Helal açıktır, haram açıktır",
"Kişinin kendini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi islamının güzelliğindendir."
"Dünyada zahid ol ki Allah seni sevsin, insanların elindekine zahid ol ki, insanlar seni sevsin"

Hafiz Ebil Hasen'den: Tahir bin Müfevviz el-Meafiri el-Endülüsi7: Bizim yanımızda dinin direği yaratılmışların en hayırlısının sözünden, dörttür:
"Şüphelerden sakın ve zahid ol, ve seni ilgilendirmeyeni terket, niyetlerle amel edin."
Rasulullah (s.a.v'in şu kavli:
"Ameller ancak niyetlere göredi"
Başka bir rivayettede:
"Ameller niyetlere göredir"
"Ameller niyetlere göredir" sözünün takdirinde ihtilaf ettiler: Müteahhirinin (sonraki dönem alimleri) çoğu taktirinin:
"Ameller niyetlerle sahihtir, veya muteberdir (geçerlidir) veya niyetlerle makbuldür" dediler. Buna göre, amellerle niyete ihtiyaç duyan şer'i ameller murad edilmiştir, fakat yemek, giymek v.b adetler, emaneti geri verme, kefil olunan şeyleri verme, ödünç ve gasbedilmiş şeyleri geri verme gibi niyete ihtiyacı olmayan şeylerde niyete gerek yoktur, bütün bunlar burada zikrolunan genel amellerden özel kılınır (yani bunlar ayrıdır, söylenildiği gibi niyete ihtiyaçları yoktur). Diğerleride dedi ki:
"Bilakis burada ameller genel manasıyladır, ve onlardan hiç bir şey özel hükme tabi kılınmaz. Bazıları bunu cumhurdan hikaye, etti, her halde mütekaddimin (önceki alimler'in cumhurunu murad ediyor.) bu söz İbn-i Ceriri Taberi ve Ebu Talibi Mekki ve bu ikisinden başka mütekaddiminin sözlerinden vakiddir." İmam Ahmed'in sözünün zahiride böyledir. Ahmet bin Hanbel rivayetinde dedi ki:
"Bence namaz, oruç sadaka veya her hangi bir iyiliği yapmadan önce niyetin daha önce olması hoştur. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ameller niyetlerledir" Bu bütün işlerde gelir.
Fadl bin Ziyad dedi ki: "Ebu Abdullah'a yani İmam Ahmede amelde niyetten sordum, dedim ki:
"Niyet nasıldır?" dedi ki: İnsanların istemediği bir amel yapmak istediği zaman, nefsini ilaçlamasıdır. Ahmet ibn Davud el Harbi dedi ki: (S: 27)
"İmam Ahmet oturken Yezid bin Harun Ömer (r.a)'ın Ameller niyetler iledir hadisinden bahsetti." Ahmet (r.a) Yezid'e dedi ki: Ey Ebu Halid bu boğulmadır.
(6) Zehebi, Siyeri A'lamün Nübela'da ondan dolayı dedi ki: O İmam, hafiz, tenkidçi, tecvidçi, Ebul Hasen Tahir bin Müfevviz bin Ahmet bin Müfeviz el Mea firi eş Şatibi, Ebu Ömer İbni Abdil Berrin öğrencisidir.. (Yarım satır eksik)
İbni Abdilberr temhid 9/102.
Süresi Ebu Davud muhaddime sayfa: 201 5274 hadis içermektedir.

Bu söze göre, sözün takdiri:
Ameller niyetlerle vakidir veya hasıldır, bu durumda ancak ameli yapanın kasdıyla ihtiyari amellerden haber vermek olur, ondan sonraki (Herkes için niyet ettiği vardır ise şeriatın hükmünden haber vermek olur, oda: Ameli yapanın amelinden payı niyetidir, eğer niyeti salih ise amelide salihtir ve ecri vardır, eğer niyeti bozuk ise, amelide bozuktur, ve günahı vardır. "Ameller niyetlerdirin takdirinin şöyle olmasıda muhtemeldir: Ameller salih veya fasit, makbul veya reddolunmuş, sevab verilmiş veya verilmemiş oluşu niyetlerledir, bu durumda şeri hükümden haber vermek olur. O'da Amellerin salih veya fasid oluşu niyetlerin salih veya fasid oluşuna göredir, Rasullulah'ın (s.a.v) şu kavli gibidir:
"Ameller ancak sonralarıyladır"1 Yani salih veya fasid oluşu, kabulü veya edilmeyişi, sana göredir. Daha sonraki "Herkese niyet ettiği vardır." Sözü ise: Kişinin ancak amelinden niyet ettiği hasıl olur, eğer hayra niyet etmişse onun için hayır hasıl olur, eğer şerre niyet ettiyse onun için şer hasıl olur. Bu halis olarak ilk cümlenin tekrarı değildir, birinci cümle amelin salih veya fasid oluşu o amelin icadını gerektiren niyetle olduğuna işarettir, ikinci cümleyse amele verilen cevab salih niyete göredir, ceza ise niyetin bozukluğuna göredir.
Niyeti mübah olabilir, amelde mübah olur ve ne sevab nede ceza bu amelde olmaz. Amel haddi zatında: Salih, fasid ve mübah oluşu kişiyi o amele sevkeden niyetine göredir, amel yapanın sevabı, cezası ve selametinde niyete göredir.
Bilki: Niyet sözlükte kasd ve iradenin bir çeşididir. Alimlerin kelamında niyet iki manada kullanılır:
Birincisi mana: İbadetleri birbirinden ayırt etmek manasındadır, mesela öğle namazını ikinci namazından ayırt etmek gibi, ramazan orucunu diğer oruçlardan ayırmak gibi (S: 28) cünüblükten dolayı yıkanmayı, serinlemek ve temizlenmek vb. gayesiyle yıkanmaktan ayırt etmek gibi. Bu niyet fakihlerin kitaplarında çokça bulunuyor.
İkinci mana: Kastedilen ameli ayırt etmek, (Kim için yapıldığını) amelle kasdolunan sadece şeriki olmayan Allah'mıdır, yoksa hem Allah hemde başkasımıdır? Bu ariflerin kitaplarında ihlas üzerinde konuştukları niyettir, bu çokça selefin kelamından bulunur.
Ebu Bekir bin Ebid dünya bir kitap yazdı ve kitaba: "Kitabul ihlasi venniyyeti" ismini verdi. Ve bu niyeti murad etti. Bu niyyet peygamber (s.a.v)in kelamından bazan, Niyyet, bazan irade ve bazanda buna yakın lafızlarala zikri tekrarlanan niyyettir. Buna yakın lafizlarda fakat niyyet lafzıyla değil, Kur'anı Kerimde niyetin zikri çok geçmektedir.
Niyet, irade kasd vb'yi ayıranlar (farklı manadadır riyetler) niyyeti fakihlerin zikrekttikleri ilk manaya has zannettiklerindendir. Onlardan bir kısmı dedi ki: Niyyet niyyet edenin fiiline hastır, irade has değildir. İnsan Allah'tan bağışlanmayabilir ve onu niyyet etmeyebilir, aynen bunun gibi.
Peygamber (s.a.v')'in ve selefin kelamında niyyetin ikinci manada murad edildiğini zikrettik (Çoğunlukla) o vakit irade manasındadır. Bunun için Kur'anda çoğu zaman irade lafiyla tabir edilir, Allah tealanın şu kavlinde olduğu gibi: (Sizden kiminiz dünyayı, kiminizde ahireti irade eder (murad eder, ister) (2)- (Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor) (3) (Kim (yalnız) dünya hayatını ve zinetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar için bir zarara uğratılmazlar. İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiç bir eşyaları olmayan kimselerdir. (Dünyada) yaptıklarında boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler zaten batıldır) (4)

_____
(1) Buhari Sehl bin Sa'd esSaidi'den tahric etti, Eshehani İbni Abbas'tan (r.a) tahric etti, hadis sahihtir. Tergib ve terhib: 4/95 (2) Ali İmran suresi, ayet: 152 (3) Enfal suresi, ayet 67 (4) Hud suresi, ayet: 15-16
Ve Allah tealanın şu kavli gibi: (Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kimde dünya karını istiyorsa onada dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz) (1) (Herkim çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonrada onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.
Kimde ahireti diler ve bir mü'min olarak ona çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbüldür) (2), (Rızasını isteyerek sabah akşam rablerine yalvaranları kovma) (3) Sabah akşam rablerine O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. (4), (Allah'ın rızasını isteyenler için, bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.) (5), (İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz zekata gelince, işte zekatı veren o kimseler, evet onlar (sevablarını ve mallarını) kat kat artıranlardır) (6)
Bazen Kur'anda o ibtiğa (Rızasını istemek lafzıyla tabir edilir, Allah tealanın şu kavlinde olduğu gibi: (Yüce rabbının rızasını istemekten başka) (7) (Allahın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömerttiği kuvvetlendirmek için, mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepedeki kurulmuş güzel bir bahçeye benzerki, üzerine bol yağmur yağmışda iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir) (8), (Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız) (9), (Onların fısıldaşmalarının çoğunda fayda yoktur. Ancak bir sadaka yahutda insanların rızasını düzeltmek isteyenin fısıldaşması) müstesna . Kim Allahın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz.) (10)
İnsanların fısıldaşmalarından iyiliği emretmek hariç hayrı nefyetti, iyiliktende sadaka ve insanlar arasını düzeltmeyi hususunda zikretti, çünkü bu ikisinin faydası umumidir. bu bu şekilde fısıldaşmanın hayır olduğuna delil oldu, fakat bu fiile sevabıda Allahın rızasını istemeye has kıldı.
İyiliği emretmeyi sadakadan kıldı, insanlar arasını düzeltmeyide hayır kıldı, eğer Allahın rızası istenmezse fayda olmaz ve insanlar için ihsan ve hayır hasıl olmaz. İyiliği emredene nisbetleyse: Eğer Allahın rızasını kastetmişse, onun için hayır olur ve sevablanır, eğer bunu (Allahın rızasını) kastetmemişse onun için hayır olmamış olur ve sevabta alamaz. Bu namaz kılıp, oruç tutup ve Allahı zikredipte dünya malını isteyenin tersinedir, çünkü onda tamamen hayır yoktur çünkü bu fiile günahta verilmekle ne fiilin habibine nede başkasına bir faydası yoktur, çünkü bunun faydası başkasına geçici değildir, ancak biri bu hususta kendine uyarda oda bu ibadetleri yaparsa bu müstesnadır. Selefin kelamında bu mananın niyet olarak isimlendirilmesi çoktur, Biz bazısını zikredeceğiz, İmam Ahmed ve Nesai'nin Ubade bin Samit (r.a)'ten taric ettiği, gibi, peygamber (s.a.v) buyurduki: "Kim Allah yolunda savaşırda ancak bir ikal (devlerin kaçmasın diye ayaklarına geçirilen halka)a lmayı niyet ederse ve onun için niyet ettiği vardır." (11)
İmam Ahmet İbni Mesud (r.a) hadisinden tahriç etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: "Ümmetimin şehidlerinin çoğu yatak ashabıdır (yatmayı sever, savaşmayı sever, Allahın sevgisini nefislerinin sevgisini tercih ederler aşağı dip nottaki açıklamayı burda zikrettim, mütercim) iki saf arasında nice ölenler vardır, niyetlerini Allah daha iyi bilir." (12)

_____
(1) Şura suresi, ayet: 20 (2) İsra suresi, ayet: 18-19, (3) Enam suresi, ayet: 52
(4) Kehf suresi, ayet: 28, (5) Rum suresi ayet: 38, (6) Rum suresi, ayet: 39 (7) Leyl suresi, ayet: 20, (8) Bakara suresi ayet: 265, (9) Bakara suresi, ayet: 272
(10) Nisa suresi, ayet: 1214, (11) Ahmed, Nesai, Hakim İbni Hibban ve Darimi tahric etti, hadis sahihtir, merfudur. (12) Hadis zayıftır, Ahmed tahriç etti.
İbni Mace Cabir bin Abdullah'tan tahric etti, peygmaber (s.a.v) buyurduki: "insanlar niyetleri üzere haşrolunurlar. (1) Ebû Hureyre (r.a)den rivayet edildi, peygamber (s.a.v) buyurduk: "Beytullaha biri sığınacak, ve üzerine ordu gönderilecek (Mekke ile Medine arasında beyda' denilen yerde yer yarılıp içine batacak" Ey Allahın resulü! Bu ordu içinde bulunup Mekke'ye zorla gönderilenlerin durumu nasıl olacak?, dedim "Onlarda diğerleriyle beraber toprağı batırılacaklar.
Sonra kıyamet gününde niyetlerine göre diriltileceklerdir" buyurdu. (4).
Yine Ayşe (r.a)'den rivayet edildi, Peygamber (s.a.v)'den bu manada bir rivayet bu rivayette: 'Bir helakla helakla helak olacaklar, fakat ayrı ayrı yerlerden çıkacakardır. Allah onları niyetlerine göre tiriltecektir. (5)
İmam Ahmet ve İbni Mace Zeyd bin Sabitten (r.a) tahric etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: (Kimin gayesi dünya ise Allah onun halini darmadağan eder, fakirliğini iki gözü

arasında kılar, dünyadanda kendisine ancak yazılan takdiri kadar gelir, kiminde niyeti ahiret ise, Allah onun işini toplar, zenginliğini kalbinde kılar, dünya burnunu sürte ona gelir. İbni Mace'nin lafzıdır. (6)
Ahmed'in lafzı ise: 'Kimin gayesi ahiretse, kimin niyyeti dünya ise Bunu İbni Ebid dünya'da tahric etti, onun lafzı: "Kimin niyeti ahiretse, kimin niyeti dünya ise şeklindedir.
Sahihayn'de Sa'd bin Ebi Vakkas'tan rivayet edildi, peygamber (s.a.v) buyurduki: Sen Allahın rızasını isteyerek verdiğin her nafakadan sevab alırsın, hatta hanımın ağzına koyduğun lokmadan bile" (7)
İbni Ebid dünya Ömer (r.a)'den munkatı bir senedle rivayet etti, Ömer (r.a) dedi ki: "Niyeti olmayanın amelide yoktur, ecri hesab etmeyenin ecride yoktur. Yani Allah katında amelinin ecrini hesab etmeyen onu umarak yapmayanın ecri yoktur. Yine zayıf bir isnadla İbni Mesuddan şöyle dediğini rivayet etti:
"Amelsiz söz fayda vermez, söz ve amel niyetsiz fayda vermez, (S:32) Söz amel ve niyyet ancak sünnete uyarsa fayda verir." Yahya bin Ebi Kesir'den rivayet edildi, dedi ki: Niyeti öğreniniz, çünkü o amelden daha mübalağılıdır. (8) Zübeyd el Yami'nin öyle dediği rivayet edildi: "Benim her şeyde niyetim olması hoşuma gider, hatta yeme ve içmede bile" Yine ondan şöyle dediği rivayet edildi: "Hayır murad ettiğin her şeyde niyyet et, hata ihtiyaç gidermeye çıktığında bile Davudu Taiden rivayet edilir, dedi ki: Hayrın tamamını güzel niyyetin topladığını gördüm, hayır olarak işlemesinde o niyyet sana yeter. Davud dedi ki: "İyilik takvanın azmidir, eğer bütün azaları dünyayla alakalı olsada bir gün onun niyyeti onu yine aslına döndürecekir. Süfyanı Sevri'den şöyle dediği rivayet edilir: Niyyeti düzeltmekten zor bir şey yapmadım, çünkü değişiyor" (9) Yusuf bin Esbat'tan rivayet edilip, dediki "Neyeti fesaddan kurtarmak, amel edenlere uzun
çalışmadan daha şiddetlidir.

_____
Hadis sahihtir, İbni Mace tacric etmiştir. (2) Hadis hasendir, Ahmed ve İbni Mace tahric etmiştir. (3) Yine İbni Asakir'de Ömer (r.a)den şu lafızla tahric etti: Savaşanlar niyetler üzere diriltilir. Bunu Ebu Ya'la ve Taberani'de rivayet etti ve o rivayet zayıftır, Heysemi dedi ki: Rivayet içinde Cabir el Cu'fi var o zayıftır, başkasında dedi ki: İçinde Amr bin Emr var yalancıdır, İbni Hibban dedi ki: O rafizidir, uydurma rivayetler yapıyor. (4) Hadis sahihtir Müslim tahric etti. (5) Hadis sahihtir, Buharî ve Müslim rivayet etti. (6) Hadis sahihtir, Ahmet tahric etti. (7) Hadis sahihtir, muttefak aleyhtir. (8) Mürsel hadistir, sahih değildir, Ebu Nuaym bunu el Hilye'de zikretti. (9) Ebu Nuaym Hilyetül evliya: 7/62'de buna yakın bir rivayetle rivayet etti.
Mutarrif bin Abdulah'tan rivayet edildi, dedi ki: "Kalbin dürüstlüğü amelin dürüstlüğüyledir, amelin dürüstlüğün niyetin dürüstlüğüyledir" Bazı selefin şöyle dediği rivayet edilir: "Kimin amelinin kamil olması hoşuna giderse, niyyetini güzelleştirsin, Allah teala kula niyeti güzel olduğu zaman ecir verir, Hata Lokmaya bile ecir verir, İbni Mübarek dedik: Nice küçük amel vardır ki niyyet onu büyütür, nice büyük amel vardır ki niyyet onu küçültür İbn-i Aclan dedi ki: Amel ancak üç şeyle düzgün olur: takva, iyi niyyet ve isabet. Fudayl bin İyad dedi ki: Allah senden ancak niyyetini ve iradeni istiyor" Yusuf bin Esbat dedi ki: Allahı tercih etmek O'nun yolunda savaşmaktan daha üstündür. Bütün bunları İbni Ebid dünya el ihlas ve niye kitabıda (1) tahric etti.
Yine munkatı bir isnadla Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etti: Amellerin en hayırlısı Allahın farz kıldığını eda etmektir, Allahın haram kıldığından sakınmak ve Allah katındakine sadık niyyet etmektir"
Böylece İmam Ahmed'in İslamın temeli üç hadistir sözünün manası bilinmiş oldu: Ameller niyyetlerledir hadisi, "Kim bizim bu işimizde dinimizde ondan olmayanı icad ederse o reddolunur harisi ve "Helal açıktır, haram açıktır hasidir. Çünkü dinin tamamı ya emir fiilleri, ya haramların terki ve şüphe anında durmaktan ibarettir, bunun tamamını Nu'man bin Beşir'in hadise içermiştir.
Buda iki şekilde tamamlanır: Birincisi: Amel zahirde sünnete uygun olmalıdır. Bu manayı, ayşe (r.a)'ın hadisi içermiştir. Kim bizim bu işimizde dinimizde ondan olmayın icad ederse reddolunur"
İkincisi: Amel ile Allah'ın rızası kasdedilmelidir. Bunuda Ömer (r.a) hadisi içermiştir: Ameller niyyetlerledir" Fudayl (O hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır) (2) bu ayet hakkında dedi ki: Hanginiz daha ihlaslı, daha isabetli bunu sınamak için. (3) Ve dedi ki: Eğer amel doğru olsa, ihlaslı olmasa kabul olmaz, ihlaslı olsa doğru olmasa yine kabul olmaz, ancak doğru ve ihlaslı olursa kabul olur. İhlaslı olan: Alah için olandır, Doğru olanda: Sünnet üzere olandır. Fudayl'in bu sözüne Allah tealanın şu sözü delildir: "Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın (4)
Bazı arifler dedi ki: Onlar iradeleriyle üstün oldular, oruçla ve namazla üstün olmadılar.
Kimin hicreti Allaha ve rasulü neyse hicreti Allah ve rasulünedir, kimin hicretide elde etmek istediği bir dünyalık veya nikahlanmak istediği bir kadına ise, onun hicretide hicret etmş olduğu şeydir.
Peygamber (s.a.v) amellerin niyyetere göre olduğunu ve amel yapanın amelinden payının hayır olsun, şer olsun niyyeti olduğunu haber verdi. Bu iki kelime kapsamlıdır ve iki külli (genel) kaidedir ve ondan hiç bir şey hariç kalmaz, bu kaideden sonra peygamber (s.a.v) bir misal zikretti ve şekilleri bir ve salih veya fasid oluşları niyetlere göre farkı olan bir mibal zikretti, sanki şöyle buyurdu: Diğer ameller bu misal üzeredir.
Hicretin aslı: Şirk beldesini terkedip islam beldesine intikal etmektir. (S: 34) Muhacirlerin Mekke'nin fethinden önce Medine'ye hicret ettikleri gibi, onlardan bazıları daha önce, Necaşi'nin memleketi Habeşiştana hicret etmişlerdir. Peygamber (s.a.v) bu hicretin maksadları ve niyyetlere göre değişeceğini bildirdi. Kim islam dinini öğrenmek ve küfür diyarında açığa çıkaramadığı dini açığına çıkarmak için Allah ve rasulünün sevgisinden dolayı hicret ederse bu gerçekten Allaha ve rasulüne hicret eden kimsedir, Allah ve rusülüne niyyet ettiği hicretin gerçekleşmesi övünç olarak kendine yeter. Kimin hicretinde şirk diyarından islam diyarına elde etmek istediği bir dünyalık veya islam diyarında evlenmek istediği bir kadın içinse, hicretinde hicret ettiği şeyedir, Onun için, birincisi: Tacirdir, ikincisi: Düğürdür hiç biri muhacir değildir.
(1) Aynı şekilde Ebu Nuaym Elhilye'de 2/ 199'da zikretti: (2) Mülk suresi, ayet: 2 (3) Mealimüt tenzil, Beğavi, Hazin tefsir hamişiyle 7/10 (4) Kehf, ayet 110.
Hicret ettiği şeyedir kavlinde o hicret edenin taleb ettiği dünya işini küçük görme vardır, çünkü onu lafzıyla zikretmedi. Allah ve rasulüne hicret birdir, onda çokluk yoktur, onun için yarın cevabını yine şart cevabıyla tekrarladı. (Şart ve cevabu şart nahiv kurallarındandır, mütercim) Dünya işleri için hicret sınır getirilemez, bazan insan mübah bir dünya talebi, bazan da haram bir dünyalık talebi için "Hicreti hicret ettiği şeyedir" buyurdu. Yani hangisi olursa olsun.
İbni Abbas'tan 'Mü'min kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. (1) ayeti hakkında şöyle dediği rivayet edilir. Bir kadın peygamber (s.a.v)'e geldiği zaman ona eşinden buğz ettiği için veya başka bir yere arzu duyduğu için ve dünyayı hicret ettiğine dair yemin ettirdi. Bunu İbni Ebi Hati ve İbni Ceriri ve Bezzar müsnedinde tahric etti. Tirmizi'de bazı kitabının nüshalarında muhtasar olarak tahric eti.
Veki' A'meş'ten, O'da Şakik'ten rivayet etti, dedi ki: (S: 35) Bedevi bir Arab Ümmü Kays denilen bir kadınla nişanlandı, kadın o erkek hicret etmeden kendisiyle evlenmeyi reddetti, adamda hicret etti ve o kadınla evlendi, biz o adamı Ümmü Kays'ın muhaciri diye isimlendirmiştik, Abdullah bin Mesud dedi ki: "Kim birşey isteyerek hicret ederse o onundur (2). Bu siyak bunun peygamber (s.a.v) zamanında değilde İbni Mesud zamanında olmasının gerektiriyor, fakat Süfyanı Sevri yoluyla Ameşten ve Ebu Validen oda İbni Mesuddan rivayet etti, İbni Mesud dedi ki: Bizim içimizde Ümü kays denilen bir kadınla nişanlanmış bir adam vardı, adam hicret edinceye dek kendisiyle evlenmeyi reddetti, ve oda hicret etti ve onunla evlendi, biz onu Ümmü Kaysin muhaciri diye isimlendimiştik. İbni Mesud dedi ki: "Kim bir şey için hicret ederse onun için o vardır.
Peygamber (s.a.v) 'in "Kimin hicreti elde etmek istediği bir dünyalık veya nikahlanmak istediği bir kadın içinse buyurmasının sebebi Ümmü Kays'ın muhaciri kıssadır diye meşhur olmuştur. Bunu muharinin çoğu kitapların da zikretmiştir, bizi buna salih bir asıl göremiyoruz. Allah en iyisini bilir. Diğer amellerde hicret gibidir, salih veya fasid oluşu niyete göredir, cihad, hac v.b gibi. Rasullah (s.a.v)'e insanların cihaddaki farklılığı , cihadla asdedilenin riya, cesaretlilik göstermek ve milliyetçlikten dolayı olabileceği sorun ve bunlardan hangisini Allah yolunda olduğu soruldu, buyurduki: Kim Allahın kelam yüce olsun diye savaşırsa o Allah yolundadır" Bununla sormuş oldukları bütün dünyevi maksadları çıkmış oldu. Sahihaynde Ebu Musal Eşariden rivayet edidi: Bir bedevi Arab peygamber (s.a.v)'e geldi ve: Ey Allahın rasulü! Bir adam ganimet için, bir adam zikrolunmak için, bir adamda değeri bilincin diye savaşıyor kim Allah yolundadır? dedi, Rasulullah (s.a.v): Kim İlahi kelimetullah için savaşırsa o Allah yolundadır" buyurdu. Müslimin rivayetinde ise: Rasulullaha (s.a.v) bir adamın kahramanlık, bir adamın hamiyyet bir adamın gösteriş için savaştığı ve bunların hangisinin Allah yolunda olduğu soruldu.. Ve hadisi zikretti. Yine O'nun bir rivayetinde: Bir adam sinirinden, bir adamda hamiyyetinden dolayı savaşıyor denildi. (3)
Nesai Ebu Ümame hadisinden tahric etti dedi ki: Bir adam peygambere (s.a.v) geldi ve (S:36) Bir adam hem sevab hemde anılmak için savaşıyorsa onun için ne vardır?, dedi. Rasullulah (s.a.v) buyurduki: Hiçbir şey sonra rasullullah (sav) buyurdu ki Allah teala amelden ancak halis olanı ve kendi rızası istenilerek yapılanı kabul eder. (4)
Mümtehine suresi, ayet: 10 (2) Hadis mevkuf ve sahihtir, Taberani el kebir'de rivayet etti. (3) Hadis sahihtir, Ahmed ve kütübü sitte ashabı tahric etti. (4) Hadis sahihtir, Hakim doğrulamıştır, Münziri dedi ki: İsnadı güzeldir.
Ebu Davud Ebu Hureyre hadisinden tahric etti, bir ada dedi ki: Ya rasullah bir adam cihad yapmak ve dünya malından bir malda istiyor? Rasullullah (sav) "Ona ecir yoktur" buyurdu. Adam aynı şeyi üç defa tekrarladı peygamber (sav) (Ona ecir yoktur" buyuruyordu. (1)
İmam Ahmed ve Ebû Davud Muaz'in Cebelden tahric etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: Savaş iki türlüdür: Birincisi kişinin Allah rızasını taleb ederek yaptığı savaştır. Bu maksadla savaşan imama itaat eder, en kıymetli malını harcar, arkadaşlarına kolaylık gösterir ve fesattan kaçınır. O kişinin uyumasıda uyanıklığıda ecirdir. Ancak böbürlenmek, gösterişte bulunmak için çarpışmak, imanın asi olmak ve yer yüzünde fesat çıkarmak için savaşan kişi ise yeteri sevabla bile dönmez. (2)
Ebu Davud (3) Abdullah bin Amr'ın şöyle dediğini tahric etti: Ya rasullulah bana ichad ve gazveden haber ver dedim: Buyurdu ki: Eğer sabrederek, ecri bekleyerek savaşırsan Allah seni sabrederek ve ecrini bekleyerek diriltir, eğer gösteriş yaparak ve çokluk için (mal çokluğu ister vaziyett diriltir, sen hangi hal üzere savaşırsan veya öldürürlürsen Allah seni o hal üzere diriltir"
Müslim Ebu Hureyreden tahric etti dedi ki: Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet günü hüküm verilecek insanların ilk şehid edilen adamdı, o getirilir. Allah teala ona nimetlerini bildirir oda itiraf eder, Allah teala bu nimetler içinde ne yaptın? Buyurur, O'da: Senin yolunda şehid edilene dek savaştım, der. Allah: Yalan söyledin, sen cesaretli denilsin diye savaştın ve dinil dedi . Sonra onun için emir verir, ve ateşe atılıncaya dek yüz üstü çekilir. Ve ilim öğrenmiş bir adam ve bu ilim öğretmiş, kuran okumuş adam getirilir. Allah ona olan nimetlerini bildirir oda itiraf eder, Allah: Bu nimetler içinde ne amel yaptın? buyurur. O'da: İlim öğrendim, öğrettim ve seni rizan için kuran okudum der? Allah Yalan söyledin, sen ilmi alimdir denilsin diye öğrendin, öğrendin, kuranı kari'dir denilsin iye öğrendin ve denildi de, sonra onun için emir verir, ve ateşe atılıncaya dek, yüzüstü çekilir. Ve Allahın kendisine genişlik ve her sınıftan mal verdiği kimse getirir. Allah ona nimetlerini bildirir, oda itiraf eder. Allah: Bu nimetler içinde ne amel

yaptın? buyurur. O'da verilmesini sevdiğin her yola senin rızan için verdim der. Allah: Yalan söyledin, fakat sen bunu cömerttir denilsin diye yaptın, ve denil dediğinde buyurur. Sonra onun için emir verir ve ateşe atılıncaya dek yüz üstü çekilir. (3)
Yine bir hadiste geçer Muaviyeye bu hadis ulaşınca ağladı ve bayıldı, ayılınca, Allah ve rasulü doğru söylemiştir, dedi ve Allah teala buyurduki, dedi: "Kim yalnız dünya hayatını ve zinetini istemekse, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiç bir zarara uğratılmazlar. İşte onlar ahirette kendileri için ateşten başka hiç bir şeyleri olmayan kimselerdi. (4)
Allah rızasından başka bir gayeyle ilim öğrenmeye tehdit variddir. İmam Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace Ebu Hureyre (r.a)'den tahric ettiler, O'da peygamber (s.a.v)'den rivayet etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: "Kim Allahın rızası istenilecek ilimden, geçici dünya malından bir şey elde etmek için öğrenirse, kıyamet günü cennetin kokusunu bulamaz. (5)
(1) Hadisi Hakim ve Zehebi doğruladı. (2) Hadis sahihtir. Ebû Davud, Nesai, Hakim ve Beyheki Şuabul imanda tahric etti: (3) Hadis sahihtir. Ahmed Müslim ve Nesai bu lafızla tahric etti, bu hadisin Tirmizi'de 2383 nolu hadiste başka bir lafzıda vardır. Tirmizi dedi ki: Bu hadis hasen garibtir. (4) Hud suresi ayet: 15-16 (5) Hadis sahihtir, Hakim İbni Hibban ve Zehebi ve
doğrulamıştır.
Tirmizi Ka'b bin Malik'ten tahric etti, Peygamber (s.a.v) buyurduki: Kim (S: 38) beyinsizlerle çekişmek veya işlemlerle mücadele etmek, veya insanların teveccühünü kazanmak için ilim talep ederse Allah onu cehenneme girdirir. (1) İbni Mace, İbni Ömer , Huzeyfe ve Cabir (r.a)'den bu manada tahric etti, Cabir'den rivayet edilenin lafzı: "İlmi alimlere övünmek, cahillerle çekişmek için öğrenmeyiniz, ve ilimle kendinize meclisler seçmeyiniz, kim bunu yaparsa ona ateş, vardır. (2) İbni Mesud dedi ki: İlmi üç şey için öğrenmeyin: Beyinsizlerle çekişmek için, fakihlerle mücadele için, ve insanların teveccühünü kazanmak için (öğrenmeyiniz), sözünüzle ve fiilinizle Allah katındakini isteyiniz, çünkü ondan başkası gider o kalır" (3) Umumi olarak Allah rızasından başka bir gageyle yapılan şeyler hakkında tehdid varid oldu, İmam Ahmedin (4) Übeyy bin Ka'bdan tahric ettiği, gibi, peygamber (sav) buyurduki: Bu ümmeti aydınlıkla, dinle, yükseklikte, zaferle ve yeryüzünde yerleştirilmekle müjdele, onlardan her kim ahiret amelini dünya için yaparsa, ahirette onun nasibi yoktur.
Bilki Allah rızasından başka bir gayeyle yapılan amellerin kısımları var: Bazan halis gösteriş ve dünyevi bir maksad için olabilir, münafikların namazlarındaki hali gibi, Allah tealanın buyurduğu gibi: (Namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar (5), Allah teala buyurdu ki: (Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar). (6) Yine Allah teala kafirleri şu ayetinde halis riya ile vasıflandırdı: Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (İnsanları) Allah yolundan alıkoymak için farzında nerdeyse mü'minde olmaz, (S: 39), belki zekat, hac ve bu ikisi gibi zahiri amellerde olur ve faydası kendinden başkasına geçecek şeylerde olabilir. Bu ibadetlerde ihlas güçtür, gösterişle yapılan amelin boşa gideceğinde müslüman şüphe etmek ve gösterişçi Allahın gazabına ve cezasına müstehak olur.
Bazan amel Allah için olur ve riyada da girer. Eğer riya temelinde girmiş se sahih naslar amelin batıl olacağına ve boşa gideceğine işaret etmektedir. Sahihi Müslimde Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: Allah teala şöyle buyurdu: Ben ortağa hiç ihtiyacı olmayanım. Kim bir amel işleyip de benden başkasını o amelde ortak yaparsa, onu kendi şirkiyle başbaşa bırakırım" İbni Mace de şu lafızla tahric etti: Ben o amelden beriyim ve o amel ortak koştuğu içindir (8) İmam Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace Ebi Sa'd bin Ebi Fedale'den tahric etti, Rasullah (s.a.v) buyurduki: Allah teala içinde şüphe olmayan günde öncekileri ve sonrakileri topladığı zaman bir manada seslenir: Kim Allah için yaptığı amelinde başkasını ortak yapmışsa sevabını ondan istesin, çünkü Allah ortağa hiçbir ihtiyacı olmayandır. (9)
Bezzar müsnedinde (10) Dahhak bin Kaystan tahric etti, peygamber (s.a.v) buyurduki: Allah azze ve celle buyururki ben şeriklerin en hayırlısıyım, kim benimle beraber bir ortak kılarsa o yaptığı amel şerik (ortak) içindir, (s: 40) Ey insanlar! Amellerinizi Allaha halis kılın, Allah amellerden ancak kendine halis olanı kabul eder. Bu Allah ve sılai rahim hakkı için, demeyiniz, o dediğiniz şey sali rahim için olur ve allah için ondan bir şey olmaz, bu Allah ve sizin yüzünüz hürmetinedir demeyiniz, o sizin yüzünüz içindir, ve ondan Allah için bir şey yoktur.

_____
(1) Süyutinin zikrettiği gibi hadis hasendir, fakat senedde İshak bin Yahya bin Talha var o zayıftır, Zehbinin dediği gibi, Darekutni de metrüktür dedi. (2) Hadis sahihtir. İbni Mace, İbni Hibbban ve Haikm tahrici etti. (3) Hadis İbni Mesuda mevkuftur, fakat manası merfudur.(4) Hadis sahihtir, Ahmed, İbni Hiban, Hakim ve Beyheki şuabeul imanda tahric etmiştir. (5) Nisa, ayet: 142 (6) Maun suresi, ayet: 4-5 (7) Enfal, ayet: 47 (8) Hadis sahitir, Ahmet, Müslim ve İbni Mace tahric etti.(9) Hadis hasindir, Ahmed Tirmizi ve İbni Mace tahric etti. (10) Bezzer şeyhi İbrahim bin mihsar'dan rivayet etti, İbni Hibban ve başkası güvenilir, dedi, fakat onda zayıflık var geri kalan adamlar sahih rivayet adamlarıdır.
Nesai Ebu Ümame el Bahili'den.0 tahric etti: Bir adam peygamber (s.a.v)e geldi ve : Ya rasullah bir adam ecir almak ve anılmak için savaşıyor, görüşünüz nedir? dedi. Rasullah (s.a.v): "Ona hiçbir şey yoktur" buyurdu, adam soruyu üç defa tekrarladı, rasulullah (s.a.v) "Ona hiç bir şey yoktur. buyurdu, sonra Allah amelden ancak kendine halis olanı ve rızası istenilerek yapılanı kabul eder buyurdu. (1)
Hakim (2) İbni Abbas (r.a)'tan etti, dedi ki: Bir adam: Ey Allahın rasulü ben vakfede durmak ve hem Allahın rızasını kazanmak, hemde değerim, bilinsin istiyorum, dedi, Rasullah (s.a.v) şu ayet inene kadar hiç sevap vermedi. (Her kim rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş işlesin ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak tutumasın)(3)
Amele riya karıştığı zaman amelin batıl olacağı manasında rivayetedilen seleften bazıları: Ubade bin Samit, Ebud derda, Hasen, Said bin el Müseyyeb... ve başkaları. Kasım bin Muhaymera'nın(4) mürsellerinden, Peygamber (s.a.v) buyurduki: "İçinde hırdal tanesi kadar riya bulunan ameli Allah kabule tmez. Selefin bu konuda ihtilaf olduğunu bilmiyoruz.
Çalışmasına mesela hizmetinin karşılığında ücret almak, veya ganimatten bir şey almak gibi riya dışında bir şey karışsa, bununla ecri noksanlaşır, tamamen batıl olmaz.
Sahihi Müslimde Abdullah bin Amr'dan rivayet edildi, peygamber (s.a.v) buyurduki: (Savaşçılar bir ganimet elde ederlerse, ecirlerinin üçte ikisini acele alırlar, hiç bir ganimet elde edemezlerse, ecirleri tam olur. (6)
Geçen hadisler cihadıyla geçici dünyalık isteyene ecir olmadığına işaret etmiştir, tabi buda cihaddan maksadı sadece dünyalık ise böyledir. İmam Ahmet dedi ki: "Kim cihad karşılığını bir şey alırsa: Eğer sadece dirhemler (para) için çıkmışsa sanki dini için çıkmış gibi almasında birbeis yoktur, kendisine bir şey verilirse alır. Abdullah bin Amrın şöyle dediği rivayet edilir. Sizden biriniz savaşmaya azmettiği zaman ve Allahta kendisine bir rızık ihsan ettiği zaman bunda bir sakınca yoktur, fakat eğer birini dirhem verildiği zaman savaşırsa, verilmediği zaman savaşmazsa onda hayır yoktur"
Evzai'de aynısını söyledi: "Savaşçının niyyeti savaşsa bunda bir sakınca yoktur"
Kendisi için veya başkası için hacca gidipte bir şey alanda böyledir. Mücahidden, devecinin ücretlinin ve taciri haccı hakkında böyle dediği rivayet edilir: (O hac tamdır, ecirlerinde bir noksanlık yoktur, buda kasıdları asıl olarak hac olduğu zaman manasına hamlolunur.
Eğer amelin aslı Allah içinse, sonra niyyetine riya karışmışsa, ve eğer bu bir hayl ise ve onuda defetmişse ittifakla hiç zarar vermez, eğer bu riya düşüncesi devam ederse amelini ibtal eder mi, yoksa zarar vermez ve asıl niyyeti üzere mükafat görürmü? Bu meselede selef alimleri arasında ihtilaf var, İmam Ahmed ve İbni Cerir, bununla amelinin bozulmamasının ümid ederim ve ilk niyyet ile mükafat görür demişlerdir, bu Haseni Basridende rivayet edilir.
Hadisle delil gösterilir: Bir adam: Ey Allahın rasulü Beni Selim'nin hepsi savaşıyor, bazıları dünya için, bazıları destek için, bazılarıda Allahın rızasını dileyerek savaşıyor onlardan hangisi şehiddir? dedi "Eğer asıl işleri Allahın kelamı yüce olsun diye ise hepsi (şehiddir) buyurdu.
(1) Hadisin tahrici az önce geçti, hadis sahihtir. (2) Hakim mürsel olarak Abdullah bin Mübarekten tahric etti. (3) Kehf, ayet: 110 (4) İbni Hacer O'nun hakkında takribüttehzib: 2/120 dedi ki: Ebu Urve elHemedani el Kufi, sika, faziletli, üçüncü tabakadandır, (h) 100'de vefat etti. (5) Hadis mürseldir Ebu Nuaym Elhilyede Yusu fbin Esbattan rivayet etti, ehliyle: 8/240 (6) Hadis sahihtir, Müslim, Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace tahric etti.
İbni Cerir bu ihtilafın sonu başıyla irtibatlı olan namaz, oruç ve hac gibi amelde olduğunu zikreder. Sonu başıyla irtibatlı olmayan zikir, malı infak etmek, kıraat, ilim yayma gibi ameller ise, sonradan ortaya çıkan riya niyyetiyle kopukluğa uğrar ve niyyet yenilemeye ihtiyaç duyar.
Yine Süleyman bin Davud el Haşimiden (1) böyle dediği rivayet edilir: Belki ben hadisten bahsediyorum ve benim bir niyyetim var, hadisin bazısına gelince niyetim değişiyor, o halde bir tek hadis bir çok niyetlere muhtaçtır. Cihadda bu varid değildir. Ata el Horasaninin mürsellerinde zikredildiği gibi, çünkü cihadda saffa katılmak lüzumu vardır ve o vakit terki caiz değildir, hac gibi olur.
Fakat ameli halisan Allah için yaparda Bu vesileyla Allah onun övgüsünü mü'(minlerin kalbine atarsa ve Allahın fazlı ve rahmeti sebebiyle sevinirse, bu ona zarar vermez Bu manada Ebu Zer'den rivayet vardır. Peygamber (s.a.v) bir adamın hayır amel yapıpta bunun üzerine insanların onu övmesi soruldu, buyurduğuki: "Bu mü'minlerin peşin müjdesidir (2) İmam Ahmed, İshak bin Raheveyh, ve İbni Cerir bu manada yorumlamışlardır.
Tirmiz ve İbni Mace Ebu Hureyre'den tahric etti, bir adam: Ey Allah'ın rasulü bir adam amel yapıyor ve onu gizliyor, başkası tarafıdan görülüncede hoşuna gidiyor, dedi: (Ona iki ecir vardır: Gizlilik ecri ve alenilik ecri" buyurdu. (3)
İhlas ve riya üzerine bu kadar sözle yetinelim.

Bil cümle: Sehl bin Abdullahın sözü ne güzeldir. (4) Nefiste ihlas diye bir şey yoktur, çünkü onda onun nasibi yoktur. Yusuf bin Hasan er Razi dedi ki: DÜNYADA EN ZOR ŞEY İHLASTIR, kalbimden riyayı atmak için ne kadar uğraşıyorum, sanki başka bir rekte yetişiyor. Abdullah bin Mutarrif'in (5) duasından Allahım tevbe edipte geri döndüğüm şeyden sana sığınıyorum, kendi nevsime farz kılıpta yerine getiremediğim şeyden dolayı senden bağışlanma istiyorum, senin rızanı istediğimi zannettiğim ve kalbime bildiğin şeyin karışmış olmasından dolayı senden bağışlanma istiyorum.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kitab ve Tahkikinde Takip Edilen Yol

Kitap, adından da anlaşıldığı gibi, Rasulullah'ın (s.a.v.) sünneti olarak bize gelen haberlerin delil oluşu hususunda şüphe uyandıranlara karşı bir reddiyedir. Suyuti bu görüşe karşı kur'an ve sünnette varid olan naslarla delil getirmekte; meseleyi kolay ve anlaşılır bir uslupta ele almaktadır. Sözlerini kendinden önce geçen büyük alimlere nisbet etmektedir. İmam Beyhaki'nin İmam Şafii'den naklettiği haberleri zikretmesi gibi. Okuyunca göreceğiniz gibi eser konusunda ve ilmi değeri itibarıyla gayet kaliteli bir eser olmuştur.
Bu eser bundan önce pekçok kez basılmıştır fakat hemen hemen tamamında imi bir tahkik veya ta'lik, Kur'an ayetlerinin ve hadis-i şeriflerin tahrici yapılmamıştır. Bu sebeple biz eserin tahkikinde aşağıdaki yolu takip ettik:
1- Kitabın ibarelerini Daru'l Kütübi'l Mısriyye'de, hadis bölümünde 2169 no ile bulunan yazma nüsha ile matbu nüshadaki yanlışları da düzelttik.
2- konuları birbirinden ayırmak için ara başlıklar attık.
3- Kur'an ayetlerini tahric edip, geçtikleri yerleri belirttik.
4- Hadis-i şeriflerin hadis kitaplarında geçtiği yerlere temas ettik.
5- Kitapta ismi geçen bazı zevatın kim olduklarını açıkladık.
6- Kitabın başına da Suyuti ile ilgili kısa bir etüd koyduk.
Allah Teala'dan (c.c.) niyaz ediyorum; bu ameli kendi rızası için yapılmış, O'nun rızasını tahsil için uğraşılmış ve O'nun kerem ve lütfunu isteyerek gayret edilmiş olarak kabul buyursun. Allah Teala'dan (c.c.) bu eserle her zaman ve her yerde müslümanları faydalandıracağını ümid ediyorum. İçinde hayır ve doğruluk buluan şeye muvaffak kılan Allah'tır (c.c.).

Mustafa Abdulkadir Ata
Ehram: 29, Zilhicce: 1406
3, Eylül, 1986

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

5- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Kur'an'ı Açıklama Görev ve Yetkisinin Verildiğini Gösteren Ayetler;

"Biz, her peygamberi mutlaka kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (emrolundukları şeyleri) açıklasınlar."[1]
"Sana bu Zikri (Kur'an'ı) indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın ve ta ki onlar da düşünüp öğüt alsınlar."[2]
"Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik, size ayetlerimizi okuyor, sizi (günahlardan) temizliyor, size Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor, size bilmediğiniz şeyleri de öğretiyor."[3]
"Şüphesiz ki Biz, bu Kitab'ı sana hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin!.."[4]
"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!.."[5]
"Biz sana Kitab'ı indirdik ki, hakkında ayrılığa düştükleri şeyi onlara açıklayasın ve inanan bir kavim için, (o Kitap) yol gösterici ve rahmet olsun."[6]
"(Ey Muhammed!) Onu tekrarlamak için (henüz Cebrail sana vahyi bitirmeden) dilini depretme. Onu (senin kalbine) toplamak ve sana okutmak bize düşer. Sana Kur'anı okuduğumuz zaman onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak da bize düşer."[7]
"…Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir…"[8]
Allah Teala'nın vaad ettiği bu beyanı, hem bazı ayetlerin ileride inecek bazı ayetlerle daha da açılacağı, hem de izaha muhtac bazı ayetlerin yine kendisinin vahyi ve öğretmesi ile Rasulü tarafından açıklanacağını bildiriyor.[9]
Bediüzzaman Said Nursi der ki; "Halık-ı Kainat, bütün o mucizeleri O'nun elinde yaratmakla gösterdi ki, O, O'nun hesabına konuşuyor, O'nun kelamını tebliğ ediyor. Hem O'na gelen Kur'an ise içinde, dışında kırk mucize yönü ile gösterir ki, O Cenabı Hakk'ın tercümanıdır. Hem O kendi zatında bütün ihlasıyla ve takvasıyla ve ciddiyet ve emanetiyle ve diğer bütün halleri ve tavırlarıyla gösterir ki; O (Sallallahu aleyhi ve sellem) kendi namına, kendi fikriyle demiyor, belki Halık'ı namına konuşuyor. Halıkı Kainat onu konuşturuyor…"[10]

---

[1] İbrahim, 4
[2] Nahl, 44
[3] Bakara, 151
[4] Nisa, 105
[5] Maide, 67
[6] Nahl, 64
[7] Kıyame, 16-19
[8] Nisa, 113
[9] Bkz.: Taberi(29/190-191)
[10] Said Nursi Zülfikar(19.mektup,90-91)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bu Konuda Ulemanın İhtilafı:

Bu hükümlerin istiklaliyeti sözkonusu mu yoksa Kur'anın velev tevil yoluyla olsa da, genel naslarına dahil midir? Ekseri alimler birinci görüşü savunmuştur. İkinci görüşü ise Şatibi ve Ebu Zehra savunmaktadır. Doğru olan Cumhurun görüşüdür. Eğer ikinci görüşü tercih edersek, Kur'ana muvafakat ettiğine itaat, ona zait olan hükümlerde peygambere itaat yok denilirse o zaman peygambere olan hususi itaatın anlamı kalmaz. Halbuki Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiştir".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Pakistan'da Hadis İnkarcılığı:

Ahmet Perviz: Eserinin adı *Makam-ı Hadis* (Lahor, 1953) İddiaları:

1. Hz. Peygamberin görevi sadece Kur'an'i teblig etmektir.
2. Hz. Peygamber Kur'an disinda bir hüküm ortaya koyamaz.
3. Hukuki hadisler Kur'an'in hükmü ile tezat halindedir.
4. Hz. Peygamberin söz ve fiillerini ihtiva eden hadis kitaplari dinden bir parça degildir.
5. Hz. Peygamberin vefatindan sonra bazi kimseler kendi özel istekleriyle bu hadisleri, yazili vesikalardan degil. sifahi olarak toplamislardir.
6. Bes vakit namaz ve kilinis sekli gibi mütevatir hadisler reddedilmelidir. Kur'anda sadece namazi dosdogru kilinmasi emredilmektedir. Bunun sekli ise, devlet idaresine birakilmistir.
7. Kur'anda geçen salat kelimesi, Allah'in emirlerine uymak anlamina gelir. Sadece belirli vakitlerde yapilan bir sekil olmayip bütün hayat için geçerlidir.
8. Sünnet hukuk kaynagi degildir. (Pakistan Yüksek Mahkemesi Yüksek Hakimi Muhammed Safii'nin iddiasi)
- Ahmet Perviz ve Ehl-i Kur'an, Tulu Islâm dergisini çikararak, orada sadece Kur'an'la yetinme fikirlerini islemislerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bu Namazın Çıkış Tarihi:

imam Tartuşi şöyle anlatır: "Bana Ebu Muhammed el-Makdisi
haber vererek dedi ki: Bu, bizde ilk olarak 448 h. senesinin evvelinde ihdas edilmiştir. Nablus şehrinde İbnu Ebi'l-Hamra adıyla tanınan birisi Beyt'l-Makdise geldi Güzel tilaveti vardı, kalktı ve Mescidi Aksada Şaban ayının ortasında (15'inde) bulunan gecede namaz kıldı arkadan ona birisi uydu ondan sonra bir başkası daha sonra bir diğeri eklendi, neticede namazı bitirinceye kadar kalabalık bir cemaa! oldu. Gelecek sene yine geldi ve arkasında birçok insan bu namazı kıldı. Mesciddebuyayıldı. Böylelikle Mescidi aksa'a ve insanlarının evlerinde bu namaz intişar etti. Daha sonra bir sünnetmiş gibi günümüze kadar bu namaz devam edegeldi.[1]
Nitekim aynı şekilde bu gecenin İhyası için camilerde mevlit okunmaktadır. Bunun sebebi ise şeytanın bu cahillere amellerini süslü ve meşru göstermesidir.
Bazı kimseler insanların manevi gıdalarını tıkadığımız İddiasıyla bu makaleyi hoş görmeyebilirler. Ancak bu gibi kardeşlerimize Peygamber (sal lallahu aleyhi vesellem)'in Hz. Aişe(radiyallahu anha)'dan gelen sahih bir hadisi şerif i hatırlatmak isteriz.
"Kim bizim üzerinde bulunmadığımız bir ameli işlerse, o amel merduttur'[2] Binaenaleyh, sahih dellillere dayanmayan herhangi bir amel manevi bir gıda değildir.
Cenabı Hak cümlemize hakkı hak bilip ona tabi olmayı ve batılı da batıl bilip ondan kaçınmayı nasip eylesin ve bizleri kendi rızasına uyguna ameller İşlemeyi nasip ve müyesser kılsın.

---

[1] Tartuşi, El-Havadisu ve'l-Bida'u s. 132
[2] Buhari, Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sonuç

Bu kısa araştırmamızın neticesinde sünnetin, Kur'an-ı kerimden sonra müslümanların başvuracağı önemli bir kaynak olduğu ve sünnetin büyük bir kısmının vahye dayandığı, belirtilen kısımların ise, vahye girmediği anlaşılmıştır. Ayrıca vahye dayanan sünnetin teşri'attaki yetkisi ve bağlayıcılık yönüyle de müstekil olarak bazı hükümler vaaz edebileceği, örnekleriyle ortaya konulmuştur. Ancak bu konularda daha kapsamlı bilimsel ve ciddi çalışmalar yapılmasının gerekliliği bir gerçektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'a Duyulan Sevginin Fazileti

85) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Bir adam başka bir köydeki kardeşini ziyarete gitti. Allahu Teâlâ da onun geçeceği yola bir (gözetleyici) Melek gönderdi. Melek adama:
"Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Adam da:
"Şu köydeki kardeşimi ziyarete gidiyorum" dedi. Melek de:
"Sana yapmış olduğu bir iyilikten dolayı ona vefa borcunu ödemek için mi ziyarete gidiyorsun?" diye sordu. Adam da:
"Hayır. Ben onu Allah için sevdim" dedi. Bu cevabı üzerine Melek:
"Ben Allah'ın göndermiş olduğu bir elçiyim. Senin o arkadaşını O'nun için sevdiği gibi Allah'ın da seni sevdiğini sana haber vermek için gönderildim." dedi."[1]

***

86) Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den gelen rivayette, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Yüce Allah (c.c.) kıyamet gününde şöyle buyurur: "Benim celâlim için birbirlerini sevenler neredirler? Bugün onları, benim gölgemden başka gölgenin bulunmadığı günde, kendi gölgemde gölgelendireceğim."[2]
Hadiste geçen *"Celâlim"* den maksat; Azametim için, bana itaat etmek için dünya için değil manasındadır.
"Gölgemden başka bir gölgenin bulunmadığı" kavline gelirsek; Müslim'de ise: *"Arşımın gölgesinde"* kavli olarak gelmiştir. Burada mecaz vardı. Bilinen şu ki Allahu Teâlâ'nın gölgesi olmaz. Bundan maksat; Allah'ın koruması, Allah'ın setretmesidir. Allah en iyisini bilir.

***

---

[1] Müslim (2567).
[2] Müslim (2566).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

327) Kötü Söz Ve Fena Konuşmanın Yasak Oluşu

1738. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Mü'min; insanları kötüleyen, lânetleyen, kötü söz ve çirkin davranış sergileyen kimse değildir."[1]

* Bu hadiste müslümanda bulunmaması gereken çirkin özellikler sayılmıştır. Bunlar:
1. Başkalarını kötülemek, ayıplarını araştırmak, bazı kusurlarını ifşa edip soy ve sopuna dil uzatmaktır ki mü'mine yakışmaz.
2. Lanet: Allah'ın rahmetinden uzak olmak demektir. Bu yüzden şeytana mel'un denilir. Bir Müslüman bir Müslüman kardeşine lanet okuyamaz, bu da İslam ahlakıyla bağdaşmaz.
3. Söz ve davranışlarda haddi aşmak ve çirkinlikler sergilemek bir mü'mine yakışmaz. Haya duygusuna yakışmayan her türlü davranış fuhuş olarak isimlendirilir.
İnsanlar arasında çıkarılmış en hayırlı ümmet ve örnek toplum olması gereken mü'minler (Bkz. Al-i İmran: 3/110 ayeti) böyle davranışlara girerlerse birlik ve beraberlik ruhunu kaybederler ve aralarına kin ve düşmanlık girer.
Oysa gerçek mü'min daha iyi mü'min olmaya özen göstermek ve iyilikte her gün bir adım daha ileriye gitmek, her mü'minin üzerine düşen görevlerindendir. [2]

1739. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir işte çirkinlik bulunması onu lekeler; bir işte hayâ duygusunun bulunması ise onu süsler."[3]

* İslam Müslümanlara her hususta iyilik ve güzelliği ön planda tutmalarını, çirkinliğin her çeşidinden uzak durmalarını öğütler. Çünkü çirkinlik neye bulaşırsa onu kirletir ve sevimsiz hale getirir. Mesela konuşma anında sertlik, yalan, iftira, gıybet sözlerimizi lekeler, sevimsiz hale getirir. Alışverişte dürüst olmayan bir tüccarın bu tavrı onu lekeler ve insanlar yanında sevimsiz kılar.
Haya duygusu bütün hayırların temelidir ve her şeyi süsler ve güzel gösterir. (683 nolu hadisin açıklamasına bakınız.) [4]

---

[1] Tirmizî, Birr 48. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 405, 416.
1557'de geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 507.
[3] Tirmizî, Birr 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 507.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

74) Acele Etmemek Yumuşak Huyluluk Ve Acımak

Bu bölümdeki dört ayet ve on bir hadis-i şeriften; öfkesine sahip olan ve insanları bağışlayan kimselere cennetin hazırlandığını, affetmek ve iyilik yolunu bulup kendini bilmezlere aldırmamamız gerektiğini kötülükleri iyiliklerle önlemek gerektiğini sabredip bağışlamanın en değerli bir davranış olduğunu, yumuşak huyluluk ve acele etmeksizin sabırla hareket etmeyi, Allah'ın sevdiğini; her işte kolaylık getirilmesinin Allah'ı memnun edeceğini, Allah'ın zorluk çıkaranlara vermediği başarı ve sevabı kolaylık gösterenlere vereceğini, kolaylığın bulunduğu yerde güzelliğin de olduğunu, kolaylık göstermek üzere gönderilmiş bir ümmet olduğumuzu, müjdeleyip nefret ettirmememiz gerektiğini, yumuşak davranmayan kimsenin bütün hayırlardan mahrum kalacağını, kızmamanın en büyük ahlâki değerlerden olduğunu. Her yerde ve her işte güzellikle muamele edilmesi gerektiğini hatta bir hayvanı boğazlarken bile bıçağı bileyip hayvana eziyet edilmemesi gerektiğini, Rasûlüllah'ın serbest bıraktığı işlerde günah değilse en kolay olanın seçildiğini, Cehennem'in yakmayacağı kimselerin hangi ahlakta olduklarını, öğreneceğiz. [1]

"...Onlar ki öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever." (Al-i İmran: 3/134)
"Ey Peygamber! Sen affetmek yolunu tut, iyilik ve güzel davranışla emret, cahillerden yüz çevir." (Araf: 7/199)
"İyilikle kötülük asla bir olmaz, sen kötülüğü en güzel olan şeyle sav. O vakit seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olur. Bu güzel davranış ve duyguya, ancak öfkesine engel olmak ve eziyetlere katlanmak suretiyle nefsiyle cihad edip sabreden kimse elde eder. Bu güzel davranışı da ancak hayır ve mutluluktan bol nasibi olan elde eder." (Fussılet: 41/34-35)
"Kim yapılan eziyetlere sabreder, yapılan kötülüklere de intikam almayıp affetme yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir." (Şura: 42/43)

633. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdülkaysoğullarından Eşecc'e:
"Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık" buyurdu.[2]

* Allah'ın sevdiği huylardan ikisi de bu hadis-i şerifte sayılmış oldu. [3]

634. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara her işte kolaylık gösterilmesine memnun olur."[4]

635. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara kolaylık gösterilmesine memnun olur. Zorluk çıkaranlara ve başkalarına vermediği başarıyı ve sevabı, kolaylık gösterenlere verir."[5]

636. Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:
"Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir."[6]

637. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bedevînin biri Mescid–i Nebevî'de küçük abdestini bozmuştu. Sahâbîler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Adamı kendi haline bırakın. Abdest bozduğu yere bir kova (veya büyük bir kova) su dökün. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil."[7]

638. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz."[8]

639. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Yumuşak davranamayan kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır."[9]

640. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Bana öğüt ver, dedi. O da:
– *"Kızma!"* buyurdu.
O zât isteğini birkaç defa tekrarladı.
Resûl–i Ekrem de her defasında *"Kızma!"* buyurdu.[10]

641. Ebû Ya'lâ Şeddâd ibni Evs *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, ona eziyet vermeyecek güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin."[11]

* Her türlü yaratığa yumuşak bir tarzda davranılmalıdır. Hayvanları bile boğazlarken sıkıntı çektirilmemesi de tavsiye edilen iyi huylardandır. [12]

642. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah'ın yasağı çiğnenmişse, onun cezasını mutlaka vermiştir.[13]

643. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Cehenneme kimin girmeyeceğini veya cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi? Cana yakın olan, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı olup insanlara kolaylık gösteren kimseleri cehennem yakmaz."[14]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 213.
[2] Müslim, Îmân 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 149; Tirmizî, Birr 66; İbn; Mâce, Zühd 18.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 214.
[4] Buhârî, İstitâbe 4, İsti'zân 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 9.
[5] Müslim, Birr 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; İbni Mâce, Edeb 9.
[6] Müslim, Birr 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10.
[7] Buhârî, Vudû' 58, Edeb 80. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret, 98–100; Ebû Dâvûd, Tahâret 136; Tirmizî, Tahâret 112; İbni Mâce, Tahâret 78.
[8] Buhâr, İlim 11, Edeb 80, Cihâd 164; Müslim, Cihâd 6–7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 17.
[9] Müslim, Birr 74–76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; Tirmizî, Birr 67; İbni Mâce, Edeb 9.
[10] Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73.
Bu hadis önceden 48 numarada geçmişti. Gerekli açıklama orada yapıldı.
[11] Müslim, Sayd 57. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22, 26, 27; İbni Mâce, Zebâih 3.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 215.
[13] Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 80, Hudûd 10; Müslim, Fezâil 77, 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4.

[14] Tirmizî, Kıyâmet 45.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎS, SÜNNET, ESER, HABER, RİVAYET

HADÎS:

Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözleri, fiilleri, takrirleri ile ahlâkî ve beşerî vasıflarından oluşan sünnetinin söz veya yazı ile ifade edilmiş şekli. Bu mânâda hadis, sünnet ile eş anlamlıdır.
Hadis kelimesi, "eski"nin zıddı "yeni" anlamına geldiği gibi, söz ve haber anlamlarına da gelir. Bu kelimeden türeyen bazı fiiller ise haber vermek, nakletmek gibi anlamlar ifade eder. Hadis kelimesi, Kur'ân'da bu anlamları ifade edecek biçimde kullanılmıştır. Sözgelimi, *"Demek onlar bu söze (hadis) inanmazlarsa, onların peşinde kendini üzüntüyle helâk edeceksin."* (el-Kehf: 18/6) âyetinde "söz" (Kur'ân); *"Musa'nın haberi (hadîsu Mûsa) sana gelmedi mi?"* (Tâhâ: 20/9) ayetinde "haber" anlamına gelmektedir. *"Ve Rabbinin nimetini anlat (fehaddis)"* fiili de "anlat, haber ver, tebliğ et" anlamında kullanılmıştır.
Hadis kelimesi zamanla, Hz. Peygamber'den rivâyet edilen haberlerin genel adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kelime, bizzat Rasûlullah (s.a.s) tarafından da, bu anlamda kullanılmıştır. Buhârî'de yeralan bir hadîse göre Ebû Hüreyre, "Yâ Rasûlallah, kıyâmet günü şefâatine nâil olacak en mutlu insan kimdir?" diye sorar. Hz. Peygamber şöyle cevap verir: *"Senin "hadîse" karşı olan iştiyakını bildiğim için, bu hadis hakkında herkesten önce senin soru soracağını tahmin etmiştim. Kıyâmet günü şefâatime nâil olacak en mutlu insan, "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimsedir."*[1]
Çok eskilerde doğru-yanlış, tarihi, efsanevi her türlü haberlere hadis, bunları anlatanlara da huddas denirdi.
Hatta Kur'an-ı Kerim bizzat kendisi için *"Ahsenu'l-hadis: Sözlerin en güzeli"* (Zümer: 39/23) ifadesini kullanmıştır. Hz. Peygamber de bir hadis-i şerifinde Kur'an-ı Kerim'i *"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabıdır."*[2] diye tanımlamıştır.
Ancak dini literatürde hadis önce Hz. Peygamber'in sözü, daha sonra da O'nun söz söz, fiil ve takrirleri için kullanılmıştır. Hatta sahabe ve tabiun söz ve fiillerine de –mevkuf ve maktu' kayıtlarıyla da olsa- hadis denilmektedir.
Bu manada hadis yerine haber kelimesini kullananlar; sahabe ve tabiun'a ait söz ve fiiller için eser terimini tahsis edenler de bulunmaktadır.
Bugün en geniş çerçevesiyle hadis şöyle tarif edilmektedir:
"Hadis, söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e (veya sahabe ve tabiun'a) izafe edilen her şeydir."[3]
Hadîs, Araplar arasında İslamdan önce de kullanılan bir kelime olarak söz demektir. Tahdîs masdarından, haber vermek manasında bir isimdir.
Istılah olarak, İslâm âlimleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerini ifâde için kullanmışlardır. Birçok hadîsçiler, hadîs deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, münhasıran sözlerini kastetmiş iseler de, fukahâ ve usuliyyûn ile bazı hadîsçiler, zamanla, bu kelimeyi sünnet'le aynı manada kullanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen söz, fiil, takrir vs. nevinden her şeye ıtlak etmişlerdir.
Hâdis kelimesini bâzı âlimler, sonradan vukûa gelen "yeni" manasında da görmüşlerdir. Nitekim hâdis kelimesi aynı köktendir ve sonradan olan şey demektir. Mahlûkât hâdis'tir. Çünkü Allah tarafından zaman içinde yaratılmıştır. Bunun zıddı kadîm'dir. Öyle ise Allah'a ait olan Kur'ân kadîm'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olan şey ise hadîs'tir. Âlimler, bu sebeple, Türkçemizde, Kur'an'ı kastederek ifade edeceğimiz Allah'ın sözü manasını Arapça olarak hadîsullah tabiriyle ifâde etmekten kaçınıp kelamullah tabirini kullanırlar.
Hadîs kelimesi lügat manasında olmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok ayetlerde kullanılır.
"Ayetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalanları gördüğün zaman onlar Kur'ân'dan başka bir sözle meşgul oluncaya kadar kendilerinden yüz çevir." (En'âm: 6/68).
Kezâ şu âyette de hadîs kelimesi lügat manasındadır:
"Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir." (Zümer: 39/23).
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da hadîs kelimesini, ıstılahî manada mükerrer seferler kullandığını görürüz. Daha önce Ebû Hüreyre'nin hayatını anlatılırken, onun hadîs öğrenme aşkını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bilmekte olduğunu belirtmek için, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü, sizin şefaatinizden en ziyâde kim istifâde edecek?" sorusuna cevabı sırasında şöyle dediğini belirtmiştik:
Buhârî'nin Sahîh'inde de yer alan bu rivayette hadîs kelimesi iki sefer kullanılmakta, bilhassa ikincisi tamamen ıstılahî mana taşımaktadır, meali şöyle:
"Ey Ebû Hüreyre, bu haber (hadîs) hususunda senden önce bir başkasının soru sormayacağını tahmîn etmiştim, zira senin hadîs'e olan hırsını biliyordum."
Şurası muhakkak ki, Ümmet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerine hadîs deme âdetini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sâdır olan bu ve benzeri kullanmalardan almış ve ıstılahlaştırmıştır.[4]

---

[1] Buhârî, İlim: 33; İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/287.
[2] Buhari, Edeb: 70; İ'tisam: 2; Müslim, Cum'a: 43.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/491-492.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Resûlullah'ın, Sünnetin Öğrenilmesine Teşvikleri:

Yukarıda belirtilen ve tabiî olarak sünnetin öğrenilmesini sağlıyan içtimâî tanzimden başka Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ashâbını pek çok direktifleriyle uyarmış, sünnetini öğrenmeye ve öğretmeye, sıhhatli şekilde korumaya teşvik etmiştir. Bunlardan bâzılarını kaydedelim

"Cenâb-ı Hakk benim sözümü dinleyip başkasına tebliğ edenin yüzünü ak etsin. Belki kendisine nakledilen nakledenden daha âlimdir ve (bu sebeple) daha iyi anlar."

"Kendisine bir hususta soru sorana cevap vermeyen kimse kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenmiş olarak (Allah'ın huzuruna getirilir)."

"Benden hadîs rivâyet ediniz, bunda bir mahzur yoktur."

"Bir hadisi gizleyen Allah'ın indirdiğini gizlemiş olur."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu son ifadesinde hadîsi "Allâh'ın indirdiği" Kur'ân-ı Kerîm sınıfına koymuş olmaktadır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine gelen heyetleri Medine'de bir müddet ağırlayıp Kur'ân ve hadîs öğrettikten sonra, onlar giderken kendilerine şöyle tenbihlerde bulunduğu rivayetlerde belirtilmiştir:

"Söylediklerimizi hıfzedin ve geride bıraktıklarınıza da öğretin."

Keza şu hadîs de bu babta rivayet edilenlerin hem mühimlerinden hem de sarîh olanlarındandır:

"Hazır bulunanlar, buraya gelmiyenlere de duyursunlar... Olur ya hazır bulunan, tebliğ ettiğini kendisinden daha iyi anlayıp kavrayacak birisine nakleder."

İbnu Abbas (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilen şu hadîs de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâb (radıyallahu anhüm)'ı hadîsleri dinlemeye ve sonra da rivâyet etmeye teşvik etmekte ve hatta daha sonraki nesilleri de bu rivâyet müessesesi hususunda uyarmaktadır

"Sizler, (benden) dinliyorsunuz. Sonra da sizden dinleyecekler; daha sonra da sizden dinlemiş olanlardan dinleyecekler." [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/11-12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mühim Bir Kayıt:

Mânen rivayeti câiz görenler, bu cevazı verirken bazı mühim şartlar koşarlar.
1- Rivâyete ehil olan kişi bunu yapar. Bu da öncelikle Arapça'yı iyi bilmeyi, hadîsi anlamayı gerektirir.
2- Mânen rivâyet yapacak kimse elfazı hatırladığı takdirde, aslî elfazla rivâyet etmelidir. Cevaz, mânayı tam hatırlayıp, aslî elfazı hatırlayamayanlara mahsustur.
3- Mânen rivâyet meselesi, günümüzün meselesi değildir. Yâni hadîs kitaplarına girmiş olan hadîsler değişik şekilde rivâyet edilemezler. Kitaplarda nasıl yer etmişse olduğu gibi alınmalıdır. Bu hususta âlimler ittifak ederler. Bu münakaşa, hadîslerin şeyhlerden alınma dönemiyle ilgilidir, cevâz da: Dinlenmiş olan lâfızları aynen zabt veya tahkikin mümkün olmadığı durumlarla ilgilidir: İşitildiği mânen hatırlanan bir rivâyet ya mânasıyla kayda geçirilecek veya terkedilecektir. Terkinde dine zarar vardır, bu zararı önlemek için mânasını zabtedmek, rivâyet etmek lâzımdır. Değilse, kitaba geçmiş olan el-fazın değiştirilmesine gerek de yok, zaruret de yok, binaenaleyh cevaz da yoktur. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/108-109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âhâd:

Mütevatirlerin dışında kalanlardır.
Rivayet yolları itibariyle: Meşhur, aziz ve garib olmak üzere üç kısma ayrılır.
1- Meşhur: Üç ve daha fazla kişinin rivayet ettiği fakat tevatür sınırına ulaşmayan rivayettir.
Örneğin: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Müslüman diğer müslümanların dilinden ve elinden kurtulduğu kimsedir."
2- Aziz: Sadece iki kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Sizden herhangi bir kimse beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz."
3- Garîb: Sadece bir kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Ameller ancak niyetler iledir ve her kişi için sadece niyeti vardır..."
Bu hadisi Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'den sadece Ömer b. el-Hattab rivayet etmiştir. Ömer'den de sadece Alkame b. Ebi Vakkas rivayet etmiştir. Alkame'den ise yalnız Muhammed b. İbrahim et-Teymî rivayet etmiştir. Muhammed'den sadece Yahya b. Said el-Ensarî rivayet etmiştir. Bunların hepsi de tabiîndendir. Daha sonra Yahya'dan bunu pekçok kimse rivayet etmiştir.
Mertebe itibariyle de beş kısma ayrılır: Sahih li zâtihî, sahih li gayrihî, hasen li zatihî, hasen li gayrihî ve daîf (zayıf)
1- Sahih li zâtihî: Zaptı tam, adaletli ravinin muttasıl bir senedle rivayet ettiği, şaz olmayan ve mertebeden kabule engel bir illeti bulunmayan rivayettir.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih kılar."[1]
Hadisin sıhhati şu üç hususla bilinir:
1- Hadis'in Buhârî ve Muslim'in Sahih'leri gibi hadisleri sahih kabul etmekte sözlerine itimad edilen kimselerin tasnif ettikleri eserlerde bulunması.
2- Hadislerin sahih olduğunu belirtmekte sözüne güvenilen ve bununla birlikte bu hususta müsamahakârlıkla tanınmamış imam (kendisine uyulan önder) bir zatın, hadisin sıhhatini açıkça ifade etmesi.
3- Ravilerinin ve rivayet yollarının tetkik edilmesi.
Eğer sıhhat şartları eksiksiz olarak tesbit edilebilirse, o zaman hadisin sahih olduğuna dair hüküm verilir.
2- Sahih li gayrihî: Bu bir kaç yoldan rivayet edilmesi halinde, hasen li zatihi olan hadistir.
Örnek: Abdullah b. Amr b. el-Âs *Radıyallahu anh*'ın rivayetine göre Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ona bir ordu hazırlamasını emretmiş, fakat deve bulunamamış. Bunun üzerine Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur: *"Sen bize zekat zamanı gelene kadar dişi deve karşılığında bizim adımıza deve satın al!"* diye buyurdu. Bunun üzerine bir deveyi iki hatta üç deve karşılığında aldığı oluyordu.
Hadisi İmam Ahmed, Muhammed b. İshak yoluyla, Beyhaki, Amr b. Şuayb yoluyla rivayet etmişlerdir. Bu yolların herbiri tek başına hasen mertebesindedir. Her ikisinin bir arada olması halinde hadis sahih li gayrihî mertebesine çıkar.
Buna "sahih li gayrihî" denilmesinin sebebi şudur: Eğer herbir rivayet yolu tek başına ele alınacak olursa sahih mertebesine ulaşmaz. Her iki rivayet yolu gözönünde bulundurulunca bu hadis kuvvet kazanır ve nihayet sahih li gayrihî mertebesine çıkar.
3- Hasen li zâtihî: Adaletli olmakla birlikte zaptı pek kuvvetli olmayan bir kimsenin muttasıl bir senetle rivayet ettiği, şazlıktan ve reddedilmeyi gerektiren illetten uzak hadistir.
Hasen li zâtihî ile sahih li zâtihî arasındaki tek fark, sahih hadiste zaptın tam olma şartının koşulması ile birlikte, hasen li zatihide bunun şart olmamasıdır.
Örnek: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* buyurdu ki:
"Namazın anahtarı taharet (abdest), onun tahrimi (namaza girmek dolayısıyla namazın dışındaki fiillerin haram kılınması) tekbir, tahlili (namaz dışındaki fiillerin mübah olması) ise selam vermektir."
Ebû Dâvûd'un tek başına rivayet ettiği hadisler hasen hadislerdendir. Bu iki hususu (yani, hasen ile sahih arasındaki fark ile bu son cümleyi) İbnu's-Salâh belirtmiştir.
4- Hasen li gayrihî: Zayıf hadisin, biri diğerini telafi edecek ve aralarında yalancı ve yalanla itham olunmuş bir ravi bulunmayacak şekilde birkaç yoldan nakledilmesidir.
Örnek: Ömer b. el-Hattab *Radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* dua ettiğinde ellerini uzattığı takdirde onları yüzüne sürmeden geri çekmezdi.
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Bulûğu'l-Merâm'da (İbn Hacer) dedi ki: Bu hadisin Ebû Dâvûd ve başka eserlerde şahitleri bulunmaktadır. Bunların toplamı hadisin hasen olmasını gerektirir.
Buna hasen li gayrihi deniliş sebebi, herbir rivayet yolu tek başına ele alındığı takdirde hasen mertebesine ulaşamamasıdır. Fakat bütün rivayet yolları gözönünde bulundurulunca bu mertebeye ulaşacak şekilde kuvvet kazandığı görülür.
5- Zayıf: Sahih ve hasen şartlarını taşımayan hadistir.
Örnek: *"Su-i zanda bulunarak insanlardan korunuuz"* hadisi.
el-Ukaylî, İbn Adiy, Hatib Bağdâdî, Dımaşk Tarihi'nde İbn Asakir, Müsnedu'l-Firdevs adlı eserinde Deylemî, Nevâdiru'l-Usul adlı eserinde Tirmizî el-Hakim -Sünen sahibi Tirmizî değil-, Tarihlerinde Hakim ve İbnu'l-Carud'un tek başlarına rivayet ettikleri hadislerin zayıf olduğu ihtimali kuvvetlidir.

---

[1] Buhârî ve Muslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADÎS, SÜNNET, ESER, HABER, RİVAYET

HADÎS:

Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözleri, fiilleri, takrirleri ile ahlâkî ve beşerî vasıflarından oluşan sünnetinin söz veya yazı ile ifade edilmiş şekli. Bu mânâda hadis, sünnet ile eş anlamlıdır.
Hadis kelimesi, "eski"nin zıddı "yeni" anlamına geldiği gibi, söz ve haber anlamlarına da gelir. Bu kelimeden türeyen bazı fiiller ise haber vermek, nakletmek gibi anlamlar ifade eder. Hadis kelimesi, Kur'ân'da bu anlamları ifade edecek biçimde kullanılmıştır. Sözgelimi, *"Demek onlar bu söze (hadis) inanmazlarsa, onların peşinde kendini üzüntüyle helâk edeceksin."* (el-Kehf: 18/6) âyetinde "söz" (Kur'ân); *"Musa'nın haberi (hadîsu Mûsa) sana gelmedi mi?"* (Tâhâ: 20/9) ayetinde "haber" anlamına gelmektedir. *"Ve Rabbinin nimetini anlat (fehaddis)"* fiili de "anlat, haber ver, tebliğ et" anlamında kullanılmıştır.
Hadis kelimesi zamanla, Hz. Peygamber'den rivâyet edilen haberlerin genel adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kelime, bizzat Rasûlullah (s.a.s) tarafından da, bu anlamda kullanılmıştır. Buhârî'de yeralan bir hadîse göre Ebû Hüreyre, "Yâ Rasûlallah, kıyâmet günü şefâatine nâil olacak en mutlu insan kimdir?" diye sorar. Hz. Peygamber şöyle cevap verir: *"Senin "hadîse" karşı olan iştiyakını bildiğim için, bu hadis hakkında herkesten önce senin soru soracağını tahmin etmiştim. Kıyâmet günü şefâatime nâil olacak en mutlu insan, "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimsedir."*[1]
Çok eskilerde doğru-yanlış, tarihi, efsanevi her türlü haberlere hadis, bunları anlatanlara da huddas denirdi.
Hatta Kur'an-ı Kerim bizzat kendisi için *"Ahsenu'l-hadis: Sözlerin en güzeli"* (Zümer: 39/23) ifadesini kullanmıştır. Hz. Peygamber de bir hadis-i şerifinde Kur'an-ı Kerim'i *"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabıdır."*[2] diye tanımlamıştır.
Ancak dini literatürde hadis önce Hz. Peygamber'in sözü, daha sonra da O'nun söz söz, fiil ve takrirleri için kullanılmıştır. Hatta sahabe ve tabiun söz ve fiillerine de –mevkuf ve maktu' kayıtlarıyla da olsa- hadis denilmektedir.
Bu manada hadis yerine haber kelimesini kullananlar; sahabe ve tabiun'a ait söz ve fiiller için eser terimini tahsis edenler de bulunmaktadır.
Bugün en geniş çerçevesiyle hadis şöyle tarif edilmektedir:
"Hadis, söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e (veya sahabe ve tabiun'a) izafe edilen her şeydir."[3]
Hadîs, Araplar arasında İslamdan önce de kullanılan bir kelime olarak söz demektir. Tahdîs masdarından, haber vermek manasında bir isimdir.
Istılah olarak, İslâm âlimleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerini ifâde için kullanmışlardır. Birçok hadîsçiler, hadîs deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, münhasıran sözlerini kastetmiş iseler de, fukahâ ve usuliyyûn ile bazı hadîsçiler, zamanla, bu kelimeyi sünnet'le aynı manada kullanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen söz, fiil, takrir vs. nevinden her şeye ıtlak etmişlerdir.
Hâdis kelimesini bâzı âlimler, sonradan vukûa gelen "yeni" manasında da görmüşlerdir. Nitekim hâdis kelimesi aynı köktendir ve sonradan olan şey demektir. Mahlûkât hâdis'tir. Çünkü Allah tarafından zaman içinde yaratılmıştır. Bunun zıddı kadîm'dir. Öyle ise Allah'a ait olan Kur'ân kadîm'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olan şey ise hadîs'tir. Âlimler, bu sebeple, Türkçemizde, Kur'an'ı kastederek ifade edeceğimiz Allah'ın sözü manasını Arapça olarak hadîsullah tabiriyle ifâde etmekten kaçınıp kelamullah tabirini kullanırlar.
Hadîs kelimesi lügat manasında olmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok ayetlerde kullanılır.
"Ayetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalanları gördüğün zaman onlar Kur'ân'dan başka bir sözle meşgul oluncaya kadar kendilerinden yüz çevir." (En'âm: 6/68).
Kezâ şu âyette de hadîs kelimesi lügat manasındadır:
"Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir." (Zümer: 39/23).
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da hadîs kelimesini, ıstılahî manada mükerrer seferler kullandığını görürüz. Daha önce Ebû Hüreyre'nin hayatını anlatılırken, onun hadîs öğrenme aşkını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bilmekte olduğunu belirtmek için, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü, sizin şefaatinizden en ziyâde kim istifâde edecek?" sorusuna cevabı sırasında şöyle dediğini belirtmiştik:
Buhârî'nin Sahîh'inde de yer alan bu rivayette hadîs kelimesi iki sefer kullanılmakta, bilhassa ikincisi tamamen ıstılahî mana taşımaktadır, meali şöyle:
"Ey Ebû Hüreyre, bu haber (hadîs) hususunda senden önce bir başkasının soru sormayacağını tahmîn etmiştim, zira senin hadîs'e olan hırsını biliyordum."
Şurası muhakkak ki, Ümmet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerine hadîs deme âdetini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sâdır olan bu ve benzeri kullanmalardan almış ve ıstılahlaştırmıştır.[4]

---

[1] Buhârî, İlim: 33; İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/287.
[2] Buhari, Edeb: 70; İ'tisam: 2; Müslim, Cum'a: 43.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/491-492.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Önemli Bir Açıklama:

Alimler şöyle der:
“Allah’ın (c.c.) kulunu sevmesinin manası şudur: Ona merhamet etmesi ve ondan razı olmasıdır. Ona hayırı dilemesi, onun hayıra girmesine vesile olacak işleri işlemesini istemesidir. Kullar hakkında muhabbetin (sevginin) aslı kalbin meyletmesidir ki Allahu Teâlâ (c.c.) bundan münezzehtir.

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

328) Konuşmada Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler
(Ağzını Yayarak, Kendini Sanatlı Konuşmaya Zorlayarak, Halkın Anlayamayacağı Kelimeler Kullanarak, Dil Bilimin İnceliklerinden Bahsederek Konuşmanın Mekruh Olduğu)

1740. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :
"Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyan, haddi aşan kimseler helâk oldular" buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı.[1]

* Dikkatimiz çekilmek için üç sefer tekrarlanan, dengeli ve ölçülü olmamızı tavsiye eden bu hadis-i şerife göre, edebiyat parçalamak için sözde ileri giden, her türlü farz ve nafile ibadetlerde başkalarına farklı davranışlarıyla dikkat çekmek isteyenler, aşırı nezaket ve kibarlık budalası durumuna düşenler tüm Müslümanlar arasında yalnızlığa itilmiş olur. Böylece İslam cemaatı içinde yalnızlığa itilmiş olmaktan daha büyük bir bela da düşünülemez. Bu hadisle dinde ve sosyal hayattaki her türlü aşırılıklardan uzak durularak ne sivrilip ne de geri kalarak göze batan insan durumuna düşmemek öğütleniyor. [2]

1741. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Şüphesiz ki Allah Teâlâ, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lugat paralayan erkeklere buğz eder."[3]

* Allah her işte samimiyet ve iyi niyeti esas alır. Hava atmak ve gubuzluk yapmak için konuşmada ağzı evirip çevirmek durumu yasaklanmış ve kişi sığır gibi büyük baş hayvana benzetilmiştir. (Güzel ahlak ve samimi davranışlarla alakalı 621 ve 631 numaralı hadislere de tekrar bakılabilir.) Güzel konuşmakla yapmacık konuşmayı birbirine karıştırmamalıdır. Konuşurken kendini farklı gösterme ve bilgiçlik taslama İslami edebe aykırı kabul edilip yasaklanmıştır. Göründüğünden başka tavırlar sergilemek münafıklık alameti sayılır. Müslümanlar her halinde Allah'ın rızasını kazanacak şekilde olmak durumundadır, başka gaye ve maksatlara ulaşmak için Allah'ın rızasını terk etmemelidir. [4]

1742. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İçinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır. Güzel konuşuyor dedirtmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire lafedenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."[5]

---

[1] Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5.
Bu hadis 144'de geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 507.
[3] Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 72.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 507-508.
[5] Tirmizî, Birr 71.
631'de geçmiş ve gerekli açıklama orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

75) Hataları Bağışlayıp Bilgisizlere Uymamak

"Sen af yolunu tut, iyilik ve güzel davranışlarla emret, cahillerden yüz çevir." (Araf: 7/199)
"...Güzellikle suç bağışla ve hoşça vazgeç onlardan." (Hicr: 15/85)
"....Affedip bağışlayıp, aldırış etmeyin... Allah'ın sizi bağışlamasını sevip arzu etmez misiniz?" (Nur: 24/22)
"O müminler ki, öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler, çünkü Allah iyilik yapanları sever." (Al-i İmran: 3/134)
"Kim eziyetlere sabreder, yapılan kötülüklere de intikam almayıp affetme yoluna tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapmaya değer işlerdendir." (Şura: 42/43)

644. Âişe *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre bir gün Peygamber *aleyhisselâm*'a:
– Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı? diye sordu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi:
– *"Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl'in oğlu İbni Abdüyâlîl'e sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm'ı farkettim. Cebrâil bana seslenerek:*
– *Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi.*
Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:
– *Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb–ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman:*
– *Hayır, ben Cenâb–ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim."*[1]

645. Yine Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah yolunda savaşma hali dışında, ne bir kadına ne bir hizmetçiye, kısacası hiçbir kimseye eliyle vurmadı. Kendisine fenalık yapan kimseden intikam almaya kalkmadı. Yalnız Allah'ın yasak ettiği şeyler çiğnenince, o yasağı çiğneyenden Allah adına intikam alırdı.[2]

646. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış, kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bir bedevî Resûl–i Ekrem'e yetişerek hırkasını sertçe çekti. Hırkanın boynuna gelen kısmına baktım, bedevînin sertçe çekmesinden dolayı hırkanın kenarı boynuna oturmuştu. Daha sonra bedevî:
– Ey Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da verilmesini söyle, dedi.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîye dönüp güldü. Sonra da ona bir şeyler verilmesini emretti.[3]

647. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, peygamberlerden birinin halini anlatışı hâlâ gözümün önündedir. O peygamberi kavmi dövüp kanlar içinde bırakmışlardı. O bu haldeyken bile yüzündeki kanları silerken şöyle diyordu:
"Allah'ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar."[4]

648. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yiğit dediğin, güreşte rakibini yenen kimse değildir; asıl yiğit kızdığı zaman öfkesini yenen adamdır."[5]

---

[1] Buhârî, Bed'ü'l–halk 7; Müslim, Cihâd 111.
[2] Müslim, Fezâil 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4; İbni Mâce, Nikâh 51.
[3] Buhârî, Humüs 19, Libâs 18, Edeb 68; Müslim, Zekât 128. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Nesâî, Kasâme, 24; İbni Mâce, Libâs 1.
[4] Buhârî, Enbiyâ 54, İstitâbetü'l–mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 105. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 23.
Bu hadis daha önce 36 numarada geçmişti.
[5] Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, 108.
Bu hadis 45 numarada geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis İlmi

Usul ve Furu' olmak üzere ikiye ayrılır. Usul-i Hadis'e "Dirayeti Hadis" Furu-i Hadis'e "Rivayet-i Hadis" de denir.[1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Mânen Rivayet Üç Sûretle Olur, İkisi Câizdir

1- Bir lâfzı, onun tam müterâdifi yâni aynı mânadaki bir başka kelime ile değiştirmek câizdir: Cülûs-kuûd: ilim-mârifet; İstitâa-kudret; memmâm-kattât gibi. Bu kelimeler tam müterâdiftir, biri diğerinin yerine kullanılabilir.
2- Kelimeler arasındaki müterâdiflik kat'î değil de zannî olursa bu durumda rivâyet câiz değildir.
3- Ravi, mânayı kavradığı hususunda kesin kanaat sâhibi olduğu takdirde müteradif kelimelere müracaat etmeden, mânaya eksiklik, fazlalık katmadan, dilediği şekilde rivâyet edebilir, bu da câizdir.
Manen rivâyet işi, daha önce de belirtildiği gibi ehliyetli kişinin işidir. Herkesin bu işe tevessülü câiz değildir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis İlmi

Usul ve Furu' olmak üzere ikiye ayrılır. Usul-i Hadis'e "Dirayeti Hadis" Furu-i Hadis'e "Rivayet-i Hadis" de denir.[1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zor Durumda Olan Birindeki Alacağını Allah'ın Rızası İçin Ertelemenin Fazileti

87) Huzeyfe (r.a.) dan rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Sizden önce yaşamış (ümmetlerden) bir adamın ruhu ile melekler karşılaştılar. Melekler:
"Hiçbir hayır işledin mi?" diye sordular. O da:
"Hayır" dedi. Melekler:
"İyi düşün" dediler. O da:
"İnsanlara borç verirdim ve adamlarıma zor durumda kalanın vereceğini geciktirin (erteleyin), durumu iyi olanın da vereceğini güzellikle alın "derdim" diye cevap verdi. Allahu Teâlâ:
"Onu bırakın" diye buyurdu."[1]
v Müslim'de (27/1560) gelen başka bir rivayet lafzı şöyledir:
"Huzeyfe (r.a.) ile Ebû Hüreyre (r.a.) bir araya gelip toplandılar, Huzeyfe şöyle dedi:
"Adamın biri Allahu Teâlâ ile karşılaştı (huzuruna çıktı). Ona:
"Ne işledin?" diye soruldu. O da:
"Hayır namına bir şey yapmadım. Sadece ben mal-mülk sahibi bir kişiyim. İnsanlar benim bu malımdan isterlerdi. Ben de geri ödemeye gücü yetenlerden bu malı geri alırdım, zorlanıp bunu ödemeye gücü yetmeyenleri ise bırakırdım" dedi. Allahu Teâlâ da şöyle buyurdu:
"Siz de kulumu bırakın"
Ebû Mes'ud: "Ben Resûlullah'tan (s.a.s.) işte böylece işittim" dedi.
v Yine Müslim'de (28/1560) gelen Huzeyfe (r.a.) hadisinde Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Adamın biri öldü ve cennete girdi. Kendisine:
"Ne iş yapardın?" diye soruldu.
(Ravi) der ki: Ya zikretti ya da zikir olundu diye rivayet edildi.
O da:
"Ben insanlarla alış-veriş yapardım. Zor durumda olanın vereceğini bekletirdim. Sıkışanların borcunu da bırakırdım" dedi. Bunun üzerine onun günahları bağışlandı."
Ebû Mes'ud (r.a.): "Bunu, böylece Ben Resûlullah (s.a.s.)'den duydum" dedi.
v Müslim'de (29/1560) geçen bir rivayetin lafzı şöyledir:
"Yüce Allah'a, kendisine Allah'ın çokça mal mülk verdiği bir kulu getirir. Ona:
"Dünyada ne iş yaptın?" diye sordu.
Ravi: *"Allah'tan hiçbir sözü de gizlemeyeceklerdir."* (Nisa: 4/42) diye buyurduğunu belirterek der ki:
"Adam:
"Ey Rabbim! Bana malını verdin ve ben de insanlarla alış-veriş yapardım. Benim bir özelliğim vardı, ödenmesi mümkün olan için kolaylık gösterir, ödemesi zor olanı ise bekletirdim", dedi. Allahu Teâlâ da:
"Ben şüphesiz buna, senden daha hak sahibiyim, kulumu bırakın" diye buyurdu."
Ukbe bin Âmir ve Ebû Mesûd el-Ensârî dediler ki: Biz bu hadisi aynen Resûlullah (s.a.s.)'den böylece duyduk."
v Buhârî'de (2077) gelen bir lafız şöyledir:
"Sizden önce yaşamış bir adamın ruhu ile Melekler karşılaştılar. Melekler:
"Hiçbir hayır işledin mi?" dediler. O da:
"Ben adamlarıma zor durumda kalanın vereceğini geciktirin (erteleyin), durumu iyi olandan da vereceğini bırakın derdim" diye cevap verdi. Allah (c.c.):
"Kulumdan bırakın" diye buyurdu.
v Buhârî'de (3451) geçen bir lafız ise şöyledir:
"Sizden önce yaşamış bir adam vardı. Melek bir gün ruhunu almak üzere adama gelir. Kendisine:
"Hiçbir hayır işledin mi?" diye sorulur. O da:
"Bilmiyorum" der. Yine ona:
"İyi bir bak, düşün?" denilir. O da:
"Bilmiyorum ancak ben dünyada insanlarla alış-veriş yapardım, onlara borç verirdim. Ödenmesi mümkün olan için kolaylık gösterirdim, zor olanı da bırakırdım" dedi. Bundan dolayı da Allahu Teâlâ onu cennete koydu."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (1560).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

329) "Nefsim Murdar Oldu" Demenin Mekruh Oluşu

1743. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz 'nefsim pis ve murdar oldu' demesin; fakat nefsim yaramazlaştı desin."[1]

* Müslüman, dilini daima iyi ve güzel sözlere alıştırmalı, kötü sözleri kullanmaktan sakınmalıdır. Peygamberimiz bir manayı ifade etmek için aynı anlama gelen farklı kelimeler kullanma imkanı varsa bunlar arasında edebe en uygun olanını tavsiye eder ve kendisi de hep onu kullanırdı. **Habûse** ve **Lakıse** kelimeleri aynı anlamı ifade ederler fakat tercih müslümana yakışan kelime olmalıdır çünkü pislik, murdarlık mü'mine yakışmaz. Dolayısıyla Müslüman önce niyetini sonra sözünü ve hareketlerini düzeltmeli ve Allah'ın rızasını kazanacak bir hayatı yaşamaya çalışmalıdır. [2]

---

[1] Buhârî, Edeb 100; Müslim, Elfâz 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 76.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 508.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

76) Allah Rızası İçin Eziyet Ve Sıkıntılara Katlanma

"O mü'minler ki, öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler çünkü Allah iyilik yapanları sever" (Al-i İmran: 3/134)
"Kim eziyetlere sabreder yapılan kötülüklere de intikam almayıp affetmek yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareket yapılmaya değer işlerdendir." (Şura: 42/43)

649. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:
– Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.
Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımı seninle beraberdir."*[1]

* Güzel bir benzetmeyle kötü durumu anlatılan böyle bir kimse nasıl ızdırap çeker mide ve barsakları yanıp kavrulmaya başlar susuzluk hisseder ne kadar su içerse içsin susuzluğu ve harareti bir türlü dinmez böylelikle de sıkıntı ve ızdırabı hiçbir türlü hafiflemez.
Akrabasının yaptığı iyiliklere teşekkür etmesi gerekirken fenalık yapan nankör kimse Allah'a da şükretmiyor demektir. Böyle kimsenin yedikleri karnında ateş olup kendisini perişan edecektir. Böyle davranmaya devam eden kimsenin yanında daima Allah yardımcıdır veya Allah'ın görevlendireceği bir yardımcı olacaktır.
Akraba ile ilgiyi kesmemek dinimizin emirlerindendir. Onlar ziyaret etmese ve iyilik yapmasa bile bizim onlarla bağımızı koparmamamız gerekmektedir. İlgi kesenlerin dünyada ateş ve sıcak kül yemiş gibi ızdırap duydukları ahirette ise Allah'ın azabına çarptırılacakları kesindir.[2]

---

[1] Müslim, Birr 22.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 217.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Usul-i Hadis:

Tarifi: Red ve kabule salahiyetli olmaları bakımından ravi ile hadise arız olan halleri bildiren bir ilimdir. Yani rivayetin şart, nevi ve hükümlerinden, ravilerin halleriyle kendilerinde aranacak şartlardan, rivayet edilen hadislerin nevileri ve bunlardan hüküm çıkarma keyfiyetinden, sened ve metne nazaran, sahih, hasen, zayıf vesaire gibi, ravilerin vasıflarını sened ve metinlerin hükümlerini bildiren bir ilimdir.
Mevzuu: Hadis ve hadisi rivayet edenlerdir.
Gayesi: Makbul hadisi merdudünden ayırıp makbuliyle amel etmektir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- Lahn'ın Düzeltilmesi Meselesi

Lahn. Arapça ifadede karşılaşılan bazı bozukluklara denir. İrâb ve şive hatası diye de tarif edilebilir. Hadîsçiler, bir kısım rivayetlerde rastlanan bu dil hatalarının düzeltilip düzeltilemiyeceği hususunda ihtilaf ederler. Lâfzî rivâyeti esas alanlar, duydukları üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmaksızın aynen rivâyet etme mesleğinde gittikleri için onların lahn'ı düzeltmeden koruyacakları açıktır. Ancak mânâ üzerine rivâyeti esas alanlar hadîslerde rastladıkları lahn'ı düzeltmek gerektiğini söylerler. "Çünkü, rivayetin asıl kaynağı olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâb Araptırlar ve dilleri fasihtir. Öyle ise onların lahn'da bulunması söz konusu olamaz. Bu sebeple rivâyetlerde rastlanan bozukluklar senette yer alan diğer râvilere aittir, öyle ise düzeltilmelidir." İbnu Hazm, lahn'lı olarak işitilen rivayetin düzeltilmesini vâcib görür.
Hadîslere Lahn'ın girmesine sebep olan râviler daha ziyâde Arapça'yı sonradan öğrenen Arap asıllı olmayan kimselerdir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn arasında gayr-ı Arap râvi çoktu. Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, Buhârî ile Müslim arasında bile bu noktada görüş ayrılığı vardır. Müslim, mânaya tesir etmese bile hocalarından duyduğu şekliyle bütün farklılıkları olduğu gibi korur. Buhârî ise, rivâyet-i bilmânayı câiz gördüğünden çok ince teferruatı, Lahn'ı olduğu gibi korumayı uygun bulmaz.
Hadîslere karışan bu Lahn sebebiyle Arap dilcileri nahivle ilgili şâhidleri hadîslerden almayıp, câhiliye şiirlerinden almayı an'ane hâline getirmişlerdir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/109-110.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Usul-i Hadis:

Tarifi: Red ve kabule salahiyetli olmaları bakımından ravi ile hadise arız olan halleri bildiren bir ilimdir. Yani rivayetin şart, nevi ve hükümlerinden, ravilerin halleriyle kendilerinde aranacak şartlardan, rivayet edilen hadislerin nevileri ve bunlardan hüküm çıkarma keyfiyetinden, sened ve metne nazaran, sahih, hasen, zayıf vesaire gibi, ravilerin vasıflarını sened ve metinlerin hükümlerini bildiren bir ilimdir.
Mevzuu: Hadis ve hadisi rivayet edenlerdir.
Gayesi: Makbul hadisi merdudünden ayırıp makbuliyle amel etmektir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hastayı Ziyaret Etmenin Fazileti

88) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde: "Ey Âdemoğlu! Ben hasta oldum beni ziyaret etmedin?" diye buyurur. Kul da:
"Ey Rabbim! "Sen âlemlerin Rabbi olduğun hâlde seni nasıl ziyaret ederim?" diye cevap verir. Allahu Teâlâ da:
"Bilmiyor musun ki, filanca kulum hasta oldu ve sen de ziyaret etmedin. Bilmez misin ki sen onu ziyaret etseydin, Beni onun yanında bulurdun?" diye buyurdu. Allah (c.c.):
"Ey Âdemoğlu! Senden yiyecek istedim ve sen de vermedin?" diye buyurdu. Kul da:
"Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken sana nasıl yiyecek vereyim?" der. Allahu Teâlâ:
"Bilmiyor musun ki filanca kulum senden yemek istemişti ve sende vermedin? Bilmez misin ki sen ona yiyecek verseydin bunu Benim yanımda bulurdun" diye buyurur. Allah (c.c.):
"Ey Âdemoğlu! Senden su istedim, su vermedin!" diye buyurur. Kul da:
"Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken sana nasıl su vereyim" der. Allahu Teâlâ'da:
"Bilmez misin ki filanca kulum senden su istemişti ve sen de vermedin, bilmez misin ki; sen ona su verseydin bunu Benim yanımda bulurdun" diye buyurur."[1]

***

---

[1] Müslim (2569).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

330) Üzüme Kerm Demenin Mekruh Oluşu

1744. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üzümü kerm diye isimlendirmeyiniz; çünkü kerm müslimdir."[1]

Müslim'in bir rivayetinde: *"Kerm, ancak mü'minin kalbidir"* denilmiştir.

Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetlerinde: *"(Üzüme) kerm diyorlar; oysa kerm ancak mü'minin kalbidir"* denilmiştir.

* **Ineb, Kerm, Habele** kelimelerinin her üçü de üzüm anlamına gelir. Üzüm bağı, üzüm çubuğu anlamını da ifade eder. Kerm kelimesi ise cahiliyye döneminde şarap anlamına da gelmekteydi. Aynı anlama gelen fakat yasaklanan şarabı akla getirme endişesinden dolayı bütün kötülüklerin anası durumunda olan şarabı hatırlattığı veya müslümana ve kalbine bu isim verildiği için Rasûlullah bu kelimenin kullanımını yasaklamıştır. Dolayısıyla kendisi yasaklanan şeyin teşvik edicisi ve hatırlatıcısı olan şeylerin de ortadan kaldırılması gereğine binaen bu kelimenin kullanımını yasaklamıştır. Rasûlullah insan zihninde kötü ve çirkin çağrışımlar yapacak olan kelime ve sözcükleri de ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Peygamberimiz toplumda iyiliklerin yaygınlaşması, kötülük ve çirkinliklerden uzaklaşılması için her türlü çareye başvurmuştur. [2]

1745. Vâil İbni Hucr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz kerm demeyiniz; fakat yaş üzüm ve üzüm asması deyiniz."[3]

---

[1] Buhârî, Edeb 101; Müslim, Elfâz 6–10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 74.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 508.
[3] Müslim, Elfâz 12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

77) Allah'ın Dini İçin Kızmak Ve Allah'ın Dinine Yardım Etmek

"...Her kim Allah'ın mukaddes emir ve buyruklarına saygı gösterip o haramlara dokunmaktan korkup sakınırsa bu durum Allah katında daha hayırlıdır." (Hacc: 22/30)
"Ey iman edenler! Eğer siz, Allah'ın dinine ve davasına yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, ayaklarınızı İslam hakkını koruma yolunda sağlam tutar." (Muhammed: 47/7)

650. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el–Bedrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek:
– Filanca bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, bu yüzden bazan sabah namazına gelemiyorum, dedi.
Ben Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hiçbir konuşmasında o günkü kadar öfkeli görmedim. Şöyle buyurdu:
– *"İnsanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var! Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırsın; zira arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş güç sahibi olanı var."*[1]

* Namaz kıldıran kimselere ve imamlara bir uyarı niteliğinde kendi başına ve nafile namaz kılanlara istedikleri kadar uzun okuyabilecekleri serbertisini vermiştir. Öfkelenme her zaman kötü bir davranış olmasına rağmen dini bir sebep olursa meşru sayılabilir. [2]

651. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Evimin sofasını üzerinde resimler bulunan bir perde ile ayırdığım gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir seferden dönmüştü. Resimli örtüyü görünce yüzü renkten renge girdi ve onu çekip kopardı. Sonra da bana şunları söyledi:
– *"Âişe! Kıyamette insanların en şiddetli azâb görenleri, yaptıklarını Allah'ın yarattığına benzetenlerdir."*[3]

* Tevhid inancına gölge düşüren hiç bir şeye tahammül edemeyen peygamberimiz perdeyi imha etti saygı duyulmayacak şekilde kullanılmasına yani yastık yapılıp üzerine yaslanılmasına veya pas pas yapıp ayak altında çiğnenmesine müsaade edilebilirler (yine bu konuda 1682 hadise bakınız). [4]

652. Yine Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri pek üzmüştü. Bunun üzerine:
– Bu konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kim görüşebilir? diye kendi aralarında konuştular. Bazıları:
– Buna Resûlullah'ın sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler.
Üsâme de onların istekleri doğrultusunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile konuştu.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Üsâme'ye:
– *"Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?"* buyurduktan sonra kalkıp bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:
"Sizden önceki milletlerin yok olmasına sebep, içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona cezasını vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim."[5]

* Allah'a ait bir hakkı affetmeye ne devlet reisinin ne de bir peygamberin yetkisi yoktur. Ceza verilirken kadın erkek zengin fakir garip şerefli ayrımı yapmak yoktur. Bu ayrım toplumların helakine sebeptir. Geçmiş toplumlar bu tip hareketlerinden dolayı helak olmuşlardır. Onlardan ibret almak gerekir. [6]

653. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mescid'in kıble duvarında bir tükürük gördü. Buna pek üzüldüğü yüzünden belli oldu. Hemen kalkıp onu eline aldığı bir çakıl taşıyla kazıdı. Sonra da şunları söyledi:
"İnsan namaza durduğu zaman Rabbine yönelmiş olur. Rabbi ise kendisiyle kıble arasındadır. O halde hiçbiriniz kıbleye karşı tükürmesin. Mecbur kalınca (cami dışında iken) sol tarafına veya ayağının altına tükürsün." Sonra cübbesinin bir ucunu tuttu, içine tükürüp kumaşı katladı *"Veya böyle yapsın"* buyurdu.[7]

* Tüm cami ve mescidler ibadethane oldukları için oralara saygı göstermek kirli elbiselerle ve kirletecek şeylerle oralara girmemeli ve gerekli temizliğe riayet edilerek tükürük ve benzeri şeylerle oraları kirletmemelidir. Mendil, peçete vb. şeyler kullanılabileceğini bizzat peygamberimiz (s.a.v.) göstererek tarif ediyor. [8]

---

[1] Buhârî, İlim, 28, Ezân 61–63, Edeb 75, Ahkâm 13; Müslim, Salât 182–185. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâme 48.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 217.
[3] Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 91–92. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 45; Nesâî, Zînet 111.
1681 de tekrar gelecektir.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 217.
[5] Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârık 6; İbni Mâce, Hudûd 6.
1772 de tekrar gelecektir.
[6] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 218.
[7] Buhârî, Salât 34–36, 39, Ezân 94, el–Amel fi's–salât 12, Edeb 75; Müslim, Mesâcid 50–53, Zühd 74. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 22; Nesâî, Mesâcid, 32, 35; İbni Mâce, Mesâcid 10, İkâme 61.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 218.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Furu-i Hadis:

Tarifi: Hadisi nakletmek, lisan kaidelerine ve şer'i esaslara göre hadisin manalarından bahsetmektedir. Bu hususta yazılı Sıhah, Sünne, Mu'cem ve diğer cüzler var ki, bunlar da hadislerin nevilerini teşkil ederler.
Mevzuu: Resul-i Ekrem'in zatıdır (Nübüvvet cihetinden)
Gayesi: Hadis rivayetinde hatadan korunarak saadete ulaşmaktır.
Her iki bölüm içinde başlı başına bir ilim imiş gibi özel konulara sahip bölümler de vardır. Mesela:
1- Ravilerin rivayet ettikleri hadislerin makbul olup olmadıklarını anlamak için hangi mezhepden olduklarını, dayanaklarını, hadisi nereden ve ne suretle aldıklarını, ravilerin tarihleriyle yaşayışlarını bildiren "İlm-i Rical-i hadis."
2- Rivayet edilen hadislerin makbul olup olmadıklarını anlamak için ravilerin adaletlerini inceleyen durumlarını açıklayan, hadisleri cerh edilenlerin derecelerini ve i'timada şayan olup olmadıklarını incelemenin caiz olduğunu bildiren "Cerh u ta'dil ilmi".
3- Hadis metni, manası, ziyade ve noksaniyle bildirmenin caiz olup olmadığını anlatan ilim.
4- Bir ravinin diğer raviden okumak, dinlemek, yazmak veya icazet yollarından hangisiyle hadisi aldığını bildiren ilim.
5- Hadisin nasih, mensuh, zaman ve sebebi vürudunu bildiren ilim.
6- Hadisin kuvvet ve zaafını ve ne dereceye kadar kendisiyle amel edilebileceğini bildiren ilmi gibi. Bütün bunlar usul-i hadise dahildir. Ayrıca bunlara "Mustalah-ı Hadis" de denir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7-8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9- Hadîsin İhtisar Edilmesi Meselesi

İhtisar özetleme demektir. Bir hadîsi rivayet ederken bazı kısımlarını hazfedip kısaltmak onu ihtisar etmektir.
Hadîs rivâyetinde bunun câiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler vardır:
1- Mutlak surette memnudur. İhtisârı câiz görmeyenler, daha ziyade rivâyet-i bilmânaya karşı olanlardır. Bunlara göre, hadîsten tek harfi bile hazfi câiz değildir. Bunlar hazfetme sırasında mânânın bozulacağını ileri sürerler. İmam Malik bilhassa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait (merfu) kelamın ihtisarını hiç câiz görmezdi.
2- Hadîs, -râvînin kendisi veya bir başkası tarafından- tam olarak rivayet edilmişse, ihtisar edilerek rivayet edilmesi câizdir, rivayet edilmemişse câiz değildir. Çünkü hazfedilen kısım kaybolmaya mahkûm demektir.
3- Âlim ve ârif olan râvinin, hadîsi, ihtisar etmesi bir şartla câizdir: Hazfedilen kısım, nakledilen kısımdan ayrı olmalıdır. Aksi takdirde iki kısım mânâ ve delalet yönüyle birbirini tamamlayıp bir irtibat içinde olur da, hazfedilen kısım, rivayet edilen kısmın delâlet ve mânasına tesir edecekse bu câiz değildir.
Cumhur'un, fıkıh ve hadîs usulcülerinin görüşü budur. Bu şartlarda ihtisâr'ın, rivâyet-i bilmânayı câiz görmeyenlerce de mûteber olması gerekir. Zira, bu tarzda hazfedilen bir hadîs iki ayrı hadîse bölünmüş olmaktadır, üstelik bu cevaz, sahanın mütehassısı olan kimselere tanınmış olmaktadır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/110-111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Furu-i Hadis:

Tarifi: Hadisi nakletmek, lisan kaidelerine ve şer'i esaslara göre hadisin manalarından bahsetmektedir. Bu hususta yazılı Sıhah, Sünne, Mu'cem ve diğer cüzler var ki, bunlar da hadislerin nevilerini teşkil ederler.
Mevzuu: Resul-i Ekrem'in zatıdır (Nübüvvet cihetinden)
Gayesi: Hadis rivayetinde hatadan korunarak saadete ulaşmaktır.
Her iki bölüm içinde başlı başına bir ilim imiş gibi özel konulara sahip bölümler de vardır. Mesela:
1- Ravilerin rivayet ettikleri hadislerin makbul olup olmadıklarını anlamak için hangi mezhepden olduklarını, dayanaklarını, hadisi nereden ve ne suretle aldıklarını, ravilerin tarihleriyle yaşayışlarını bildiren "İlm-i Rical-i hadis."
2- Rivayet edilen hadislerin makbul olup olmadıklarını anlamak için ravilerin adaletlerini inceleyen durumlarını açıklayan, hadisleri cerh edilenlerin derecelerini ve i'timada şayan olup olmadıklarını incelemenin caiz olduğunu bildiren "Cerh u ta'dil ilmi".
3- Hadis metni, manası, ziyade ve noksaniyle bildirmenin caiz olup olmadığını anlatan ilim.
4- Bir ravinin diğer raviden okumak, dinlemek, yazmak veya icazet yollarından hangisiyle hadisi aldığını bildiren ilim.
5- Hadisin nasih, mensuh, zaman ve sebebi vürudunu bildiren ilim.
6- Hadisin kuvvet ve zaafını ve ne dereceye kadar kendisiyle amel edilebileceğini bildiren ilmi gibi. Bütün bunlar usul-i hadise dahildir. Ayrıca bunlara "Mustalah-ı Hadis" de denir. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 7-8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Bütün Akraba ve Müslümanlara Karşı Şefkatli ve Merhametli Olan Mü'minin Husûsiyetleri

89) Iyaz bin Himar El-Mecâşii (r.a.)'dan rivayetle, kendisi Resûlullah(s.a.s.)'in bir defasında hutbesinde şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Dikkat edin ve şundan haberiniz olsun ki; Yüce Allah (c.c.) Bana, sizin bilmediğiniz ve O'nun bana öğrettiği bazı şeyleri sizlere bugün öğretmemi emretti: Bir kuluma bağışlayıp verdiğim her şey helaldir. Bütün kullarımı "Hanifler" (Allah'ı birleyen, muvahhidler) olarak yarattım sonra şeytanlar onlara musallat oldular ve dinlerinden uzaklaştırdılar. Onlara helal kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar. Ve hakkında hiçbir delil indirmediğim şeyleri bana ortak koşmalarını emrettiler. Allah-u Azze ve Celle dünya ehline baktı ve onlara gazap etti. Kitap ehlinden arta kalanlar hariç, onları Arap ve Acem diye ayırdı. Allahu Teâlâ buyurdu ki:
"(Ey Muhammed) Seni imtihan etmek ve seninle başkalarını imtihan etmek için gönderdim. Sana su ile yıkanamayacak bir kitap verdim. Onu uykuda ve uyku dışında uyanıkken okursun. Allah (c.c.) bana Kureyş'i yakmamı emir buyurdu:
"Ya Rabbi! Kafamı ikiye yarıp onu da ekmek diye bellerseler" dedim. Allahu Teâlâ da:
"Onların seni oradan (Memleketinden) çıkardıkları gibi, sen de onları oradan çıkar, onlara karşı savaş aç. Biz sana yardımcı oluruz. Allah için infak et, sonra biz de sana infak edeceğiz. Bir ordu (kurup) gönder, Biz de sana o ordunun beş katı kadar yardımcı göndereceğiz. Sana itaat eden (mü'minlerle) beraber sana isyan edenlere karşı savaş." diye buyurdu.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennet ehli üç sınıftır:
- Ameli az-çok olup, tasaddukta bulunan, adaletli, muvaffak kimse.
- Bütün akraba ve müslümanlara karşı ince kalpli, merhametli olan kimse.
- Çoluk çocuğu olup, hayalı ve ölçülü olan kimsedir."
Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Cehennem ehli de beş sınıftır:
- Sadece arkasından gittiğin kişinin sözüne kanan, ailesine ve mala düşkün olmayan, aklını iyi kullanmayan zayıf kimse,
- Tamahını ortalığa vurmayan, ne zaman bir iş yapsa devamlı ihanet eden hain kimse.
- Ailesinde ve malında sana bir hile yapmadan akşamlayıp, sabahlamayan kimsedir."
Ravi dedi ki: "Sonra Resûlullah (s.a.s.) cimriliği yahut yalanı ve eş-Şanzîrî ve "El-Fahhaş" zikretti."[1]
Hadiste geçen *"Hunefâ"* dan maksat batıldan uzak olan ve Allah'ı (c.c.) tekleyen muvahhidler demektir.
"Sana su ile yıkanamayacak bir kitap verdim" kavline gelirsek, bunun manası şudur: Yani kalplerde mahfuz olan (ve yazısı silinmeyecek olan) kitap demektir.
Hadiste geçen: *"Eş-Şanzîr"*in manası; tabiatı, huyu kötü ve çirkin olanlar demektir. *("El-Fahhaş"* da çirkinlik vs... demektir.) Allah (c.c.) en iyisini bilir.
v Müslim'de (64/2865) geçen Mutarrif bin Abdullah bin Eş-Şihhîr yolundan gelen rivayette; onun da Iyaz bin Humâr El-Muşacii (r.a.)'dan yaptığı rivayete göre, İyaz şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.s.) bir gün aramızda hutbe vermek üzere ayağa kalktı ve:
"Allahu Teâlâ... bana emretti" diye buyurdu ve (Ravi) hadisi uzunca misliyle rivayet etti.
Ravi hadiste şu lafzı eklemiştir: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah (c.c.); sizlerin birbirlerinize karşı haddi aşıp saldırmamanızı, birbirinize karşı alçak gönüllü olmanızı bana vahyetti."
Ravi rivayet esnasında: *"aileye ve mala düşkün olmayan"* deyince:
"Ey Ebû Abdullah! Böylesi de olur mu?" diye sordum. O da:
"Evet, vallahi ben böyle kimselere câhiliye devrinde şahit oldum. Bir adam kendisiyle cima edeceği bir cariye vermeleri karşılığında bir mahallenin çobanlığını üstlenirlerdi" diye cevap verdi.[2]

***

---

[1] Müslim (2865).
[2] Rivayette geçen Ravi'nin ismi: Ebû Abdullah=Mutarrif bin Abdullah'tır ona bunu söyleyen Katâde'dir. hadiste geçen: "Ben böyle kimseleri câhiliye devrinde gördüm" kavline gelecek olursak; herhalde o kimselerin son durumlarını ve câhiliye kalıntılarını kast etse gerek. Çünkü Mutarrif gerçek câhiliye zamanında iken çok küçüktü, idrak etmesi zordu.
Allah en iyisini bilir. "Bu açıklamalar İmamı Nevevi'ye (r.h) aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

331) Bir Kadının Güzelliğini Bir Erkeğe Anlatmanın Yasak Oluşu (Bir Kadının Güzelliklerini Bir Erkeğe Anlatmanın Yasaklandığı Ancak O Kadını Nikahlamak Gibi Şeriata Uygun Bir Maksatla Buna İhtiyaç Duyulursa Anlatılmasına İzin Verildiği)

1746. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kadın, başka bir kadınla çıplak vücutları birbirine temas ederek yatmasın. Sonra o kadını kocasına anlatır da, kocası sanki o kadına bakıyormuş gibi olur."[1]

* İslam; toplumda fitne ve huzursuzluk kaynağı olacak ve kişinin günaha girmesine sebep olacak her türlü tavır ve davranışlara müsamaha göstermemiş, bilakis yasaklamıştır. Yabancı bir kadını bir erkeğe bir erkeği bir kadına meşru bir sebep olmaksızın vasfedip anlatmak sanki onu görüyormuş gibi ve ona bakıyormuş gibi olacağından günah sayılır. Hele bu anlatılan bilgiler mahrem konular olursa, o zaman bu iş haram hududuna girer. Başka bir kadının veya erkeğin mahrem yönlerini ve yerlerini eşlerine anlatanların bu anlatmaları neticesinde anlatılana özlem duyarak birbirlerinden soğur, nefret eder ve yuvalarının yıkılmalarına sebep olabilir.
Böyle anlatma şekliyle olabileceği gibi teşhircilik dediğimiz TV'ler, gazetelerdeki resimler, radyoda anlatılanlar, gazete köşeleri, seks ve cinsel sorulara cevap köşeleri, her türlü müstehcenlik ve teşhir salonları, güzellik salonları ve ailecek oturmalar sonucunda da bugün pek çok yuvalar yıkılmakta ve toplumun düzeni bozulmaktadır. Toplum örneğini bu vasıtalardan alarak bizzat tatbikat sahasına koymaktadırlar. Böylece de ahlaksızlık, hayasızlık, boşanmalar, gizli dost tutmalar ve büyük aile faciaları, boşanmalar mahkemelerde çoğalmakta ve insanlar tatminsizlikten dolayı ne yapacağını bilmez şaşkın bir duruma düşmektedirler.
Bugün toplumumuzun en baş derdi seks, fuhuş, gizli dostluklar ve ahlaksızlıktır. Bunu körükleyen amilleri yok edip veya en aza indirmeye çalışıp İslam ahlakını topluma, okulda, evde, basın ve yayın organlarında öğretip İslamı topluma hâkim kılmak gerekir.
Bu hadis ve benzeri hükümler; doğması muhtemel tehlikelerin tedbirlerini önceden almaya yönelik faaliyetler cümlesindendir. [2]

---

[1] Buhârî, Nikâh 118. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 43; Tirmizî, Edeb 38.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 509.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

78) İdarecilerin Emri Altındakilere Şefkatli Davranmaları Aldatıp Kötü Davranmaktan Uzak Olmaları

"Sana uyup seni izleyen mü'minlere, kol kanat ger." (Şuara: 26/215)
"Şüphesiz ki Allah adaleti ve iyilik yapmayı, yakınları karşı cömert olmayı emredip aklen ve dinen çirkin olan ve kötü görünen şeylerle, haksızlığı ve taşkınlığı yasaklıyor ve size böylece düşünesiniz diye öğüt veriyor." (Nahl: 16/90)

654. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr, efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve güttüğünüz sürüden sorumlusunuz."[1]

655. Ebû Ya'lâ Ma'kıl İbni Yesâr *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Cenâb–ı Hakk'ın, yönetici yaptığı bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse, Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez."[2]
Bir başka rivayette:
"Onlara sahip çıkıp korumazsa, cennetin kokusunu duyamaz", şeklindedir.[3]

Müslim'in bir rivayetinde de şöyledir:
"Müslümanların işlerini üstlenip de onlar için çalışıp çabalamayan hiçbir yönetici, onlarla birlikte cennete giremez."[4]

* Aileyi toplumu yöneten kimselere çok önemli bir iş yüklenmiştir. Sorumluluktan kurtulabilmek için idaresi altında bulunan kimseleri kollayıp gözetmeli ve her türlü zarardan korumaları gerekir. Müslüman idareciler yönettikleri kimselere zulmederlerse samimi düşünce taşımayıp, haksızlık ederlerse cennete giremeyeceklerdir. [5]

656. Âişe *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Benim şu evimde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Allahım! Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkaran kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara yumuşak davrananlara sen de yumuşaklık göster."[6]

* Ümmetini çok seven bir peygamber, onların incinmesini istemediği için böyle dua ediyordu. Bizi bu kadar seven peygamberimize devamlı salavat getirmeliyiz.
Böyle kötü ve merhametsiz idarecilere peygamberimizin bedduası hemen tesirini gösterir. [7]

657. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"İsrâiloğullarını peygamberler yönetirdi. Bir peygamber ölünce, yerine bir başka peygamber geçerdi. Fakat benden sonra peygamber gelmeyecek, birçok halifeler gelecektir."*
Bunun üzerine ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Bize bu konuda ne yapmamızı emredersin? diye sordular.
Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Halifelere başa geçiş sırasına göre bîat edin. Sonra onlara karşı görevinizi yapıp itaat edin. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa, Allah'tan size yardım etmesini isteyin. Zira size karşı görevlerini yapıp yapmadıklarını Cenâb–ı Hak onlardan soracaktır."*[8]

* Yöneticileri bu dünyada yönettiklerine karşı sorumlu tutacak bir makam yoksa bile Allah kıyamet günü onlara bu işin hesabını mutlaka soracaktır. [9]

658. Âiz İbni Amr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girmiş ve ona şunları söylemiştir:
– Oğlum! Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i *"Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır"* buyururken dinledim. Sakın sen o yöneticilerden olma![10]

* Zulmeden yöneticiler bazen ikaz edilip uyarılmalı ve kendilerinden halka iyi davranmaları istenmelidir. Bu da idare edilenlerin idarecilere karşı görevleri arasındadır. [11]

659. Ebû Meryem el–Ezdî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, kendisi Muâviye *radıyallahu anh*'a şöyle dedi:
Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:
– *"Allah Teâlâ bir kimseyi müslümanların başına idareci yapar, o da halkın işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olmaya kalkarsa, kıyamet gününde Allah Teâlâ da onun işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olur."*
Bunun üzerine Muâviye, halkın ihtiyaçlarını tesbit etmek için bir adamını görevlendirdi.[12]

* İdareci halktan kopuk vaziyette yaşamamalı onlarla iç içe olup dertlerini sıkıntılarını öğrenip yardımlarına koşmalıdır. Topluma kapılarını kapayan onlarla ilgilenmeyen idareciler kıyamette Allah'dan hiç bir yardım göremeyeceklerdir. [13]

---

[1] Buhârî, Cum'a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâret 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27.
[2] Buhârî, Ahkâm 8; Müslim, Îmân 227–228, İmâre 21.
[3] Buhârî, Ahkâm 8.
[4] Müslim, Îmân 229, İmâre 22.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 219.
[6] Müslim, İmâre 19. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 93, 258.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 219.
[8] Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 42.
[9] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 219.
[10] Müslim, İmâre 23. Hadisin müttefekun aleyh olduğu söylenmişse de, bu rivayet *Sahîh–i Buhârî*' de mevcut değildir.
Bir benzeri için 194 numaralı hadisi okuyunuz.
[11] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 219.
[12] Ebû Dâvûd, İmâre 13; Tirmizî, Ahkâm 6.
Benzeri hadisler için 186 ve 199 arasına bakınız.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 220.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis İle İlgili Terimler

1- Sahabi: (Sonundaki ya nisbiyye'dir. Sahaba şaz olarak Sahb'ın çoğuludur.) Müslüman olduğu halde Resul-i Ekrem ile bir miktar buluşan, Resul-i Ekrem'i gören veya Resul-i Ekrem'in gördüğü ve mü'min olarak ölen zata denir.
2- Tabii: Resul-i Ekrem'i göremeyip. Ashabından bir kişiyi görebilen müslümana denir.
3- Muhadrami: Resul-i Ekrem devrinde sağ olup da bu devirde veya daha sonra Müslüman olup da Resul-i Ekrem'i görmek nasib olmayana zata denir.
4- Selef ve Halef: Hadis ilminde selef, yukarda geçen üç sınıfa; bunlardan sonra gelenlere de halef denir.
5- Muhaddis: Hadisin usul ve furuunu ortaya koyan ve bilen zata denir.
6- Hafız: Daha başka tarifleri varsa da, en meşhuru. 100 bin ve daha ziyade hadis ezberleyene denir.
7- Hüccet: 300 bin hadis ezberleyene denir.
8- Hakim: Metin, sened, cerhu ta'dil ve tarihleriyle bütün hadisleri ezberleyene denir. Bu da olsa olsa, Buhari olabilir. Çünkü, "Buhari'nin bilmediği hadis, hadis değildir." sözü, ulema arasında meşhurdur. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10- Hadîsin Takti'i (Bölünerek Rivâyeti)

Takt'i, kısımlara bölmek demektir. Istılah olarak bir hadîsi, ihtiva ettiği hükümlere göre parçalayıp, parçalardan her birini kitabın ilgili bölümünde kaydetmektir. Aslında takti', ihtisardan tamamen farklı bir ameliye değildir, bir cüzdür. Kitabın hacmini kabartmamak maksadıyla, bilhassa fikhî hadîslerde, ilgili babta, hadîsin sâdece babla ilgili kısmı alınır, gerisi alınmaz.
Böylesi bir tasarruf mânaya eksiklik, fazlalık getirmeyeceği gibi, yanlış anlamaya da bâis olmaz. Bu sebeple Buhârî, İmam Mâlik, Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî gibi hadîs ilminin büyük üstadları buna başvurmuşlardır.
Hemen belirtelim ki, her şeye rağmen hadîste taktî'e taraftar olmayan, mahzurlu bulan âlimlerimiz de vardır. Sözgelimi Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Salâh takti'in kerâhattan hâlî olmadığı kanaatindedirler.
Herhangi bir rivâyette sıhhati şüpheli bir ziyâde olduğu takdirde bu ziyâdeyi rivâyetten çıkarmanın câiz olduğunda ihtilaf yoktur, yeter ki, şüpheli olan bu ziyâde kısım, hadîsin diğer kısmı ile irtibatlı olmasın. İrtibat bulunduğu takdirde o kısmın çıkarılması öbür kısmın bütünlüğünü bozacağı için câiz olmaz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis İle İlgili Terimler

1- Sahabi: (Sonundaki ya nisbiyye'dir. Sahaba şaz olarak Sahb'ın çoğuludur.) Müslüman olduğu halde Resul-i Ekrem ile bir miktar buluşan, Resul-i Ekrem'i gören veya Resul-i Ekrem'in gördüğü ve mü'min olarak ölen zata denir.
2- Tabii: Resul-i Ekrem'i göremeyip. Ashabından bir kişiyi görebilen müslümana denir.
3- Muhadrami: Resul-i Ekrem devrinde sağ olup da bu devirde veya daha sonra Müslüman olup da Resul-i Ekrem'i görmek nasib olmayana zata denir.
4- Selef ve Halef: Hadis ilminde selef, yukarda geçen üç sınıfa; bunlardan sonra gelenlere de halef denir.
5- Muhaddis: Hadisin usul ve furuunu ortaya koyan ve bilen zata denir.
6- Hafız: Daha başka tarifleri varsa da, en meşhuru. 100 bin ve daha ziyade hadis ezberleyene denir.
7- Hüccet: 300 bin hadis ezberleyene denir.
8- Hakim: Metin, sened, cerhu ta'dil ve tarihleriyle bütün hadisleri ezberleyene denir. Bu da olsa olsa, Buhari olabilir. Çünkü, "Buhari'nin bilmediği hadis, hadis değildir." sözü, ulema arasında meşhurdur. [1]

---

[1] Mevzu Hadisler, Aliyyu'Kari, İlim Yayınları: 8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SABIR

Kişinin Kaybettiği Şeylerden Dolayı Ecrini Sadece Allah'tan Bekleyip, Sabır Göstermesinin Fazileti

90) Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Mü'min kulumun katımda mükafatı, dünya ehlinden çok sevdiklerini aldığımda, bundan dolayı sabredip sadece ecrini Allah'tan beklemesi sonucu ona karşılık olarak cenneti vermemdir."[1]
Hadiste geçen *"çok sevdiklerinden murad"*: oğul, evlat, kardeş vs. gibi sevdiği şeylerdir. Sabretmesinden maksat da: Onları kaybettiği için mükafatını ve ecrini ancak Allah (c.c.)'tan beklemesidir. Allah en iyisini bilir.

***

---

[1] Buhârî (6424).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

332) İnsanın Dua Ederken, "Allahım Dilersen Beni Bağışla" Demesinin Mekruhluğu Ve İsteğini Kesin Bir Dille İfade Etmenin Gerektiği

1747. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz dua ederken: Allahım! Dilersen beni bağışla; dilersen bana merhamet et, demesin. Dilediğini kesin bir dille istesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir kuvvet yoktur."[1]

1748. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz dua ettiği zaman kesin bir ifade ile dilekte bulunsun. Allahım! Dilersen bana ver, demesin. Çünkü Allah'ı zorlayan hiçbir güç yoktur."[2]

* İslamda her ibadet ve dua kesin ve net ifadelerle ve sağlam bir niyetle yapılır, çifte standartlı veya iki ayrı niyetli bir amel kabul edilmez böyle bir model İslamda yoktur. İki örnek verecek olursak, bu tuttuğum oruç Ramazan ise Ramazan orucu olsun, değilse nafile olsun demekle, kıldığım Cuma olduysa olsun, olmadıysa öğle yerine geçsin diye bir namazı kılmak gibi.
Her ibadet, namaz, oruç, zekat vb. şeylerde ve duada Müslüman kesin ve kararlı bir şekilde ifadeler kullanmalı, samimi ve ihlaslı olmalıdır. Allah zengindir, cömerttir, bütün kainattaki mahlukatının her istediklerini verse yine de mülkünden hiçbir şey eksilmiş olmaz.[3]

---

[1] Buhârî, Daavât 21, Tevhîd 31; Müslim, Zikr 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 77.
[2] Buhârî, Daavât 21; Müslim, Zikr 7.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 509-510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

79) Adaletli Devlet İdarecisi

"Şüphesiz Allah adaleti ve iyilik yapmayı emrediyor..." (Nahl: 16/90)
"Ey mü'minler her zaman ve zeminde hep insaflı olun ve inanalara eşit davranın. Şüphesiz Allah insaflı olan ve eşit davrananları sever." (Hucurat: 49/9)

660. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yedi kimseyi Allah Teâlâ kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde, gölgesinde barındıracaktır. Bunlar:
Adaletli devlet reisi, Rabbine ibadet ederek yetişen genç, gönlü mescidlere bağlı kimse, birbirlerini Allah rızâsı için seven ve buluşmaları da ayrılmaları da bu sevgiye dayalı olan iki şahıs, itibarlı ve güzel bir kadın kendisiyle beraber olmak isteyince 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek buna yanaşmayan erkek, sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren adam, tenhâda Allah'ı anıp gözleri yaşla dolan kişidir."[1]

* Mahşerin dehşetli sıcağında ve gölgenin bulunmadığı yerde Allah bu yedi tür insanı kendi özel gölgesinde barındıracaktır.[2]

661. Abdullah İbni Amr İbni'l–Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Verdiği hükümlerde, ailesinin ve halkın yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklar üzerinde otururlar."[3]

662. Avf İbni Mâlik *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Devlet başkanlarınızın en hayırlısı, sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden ve sizin duanızı alan kimselerdir. Devlet başkanlarınızın en kötüsü de, size buğzeden ve sizin buğzunuza hedef olan, size lânet eden ve lânetinizi alan kimselerdir."
Bunun üzerine:
– Yâ Resûlallah! Onlara karşı tavır takınalım mı? diye sorduk. Bize şu cevabı verdi:
– *"Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır. Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır."*[4]

* İslam devletinin yöneten kimseler dinin direği olan namazı kıldıkları ve açıkça Allah'a karşı gelmedikleri sürece onlara isyan etmemelidir. [5]

663. İyâz İbni Himâr *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Cennetlikler üç gruptur. Bunlar:
Âdil ve başarılı devlet başkanı,
Yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olan kişi,
Ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen adamdır."[6]

* Geçindireceği kimseleri geçindirirken harama el uzatmadan dilenmeksizin hayatını devam ettiren kimselerde cenneti kazanacaklardır. [7]

---

[1] Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2.
377 ve 450 de geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 220.
[3] Müslim, İmâre 18. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l–kudât 1.
[4] Müslim, İmâre 65, 66.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 220.
[6] Müslim, Cennet 63.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 221.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin (Sünnetin) Dindeki Yeri ve Önemi:

Hadisin, daha yaygın ifadesiyle sünnet'in dindeki yerini doğru olarak kavrayabilmek için –özetle de olsa- peygamberlik makamından söz etmek gereklidir.
Nübüvvet makamına layık görülen peygamberler birer insandır. Ancak onlara vahy gelmektedir. Vahy, peygamberler ile diğer insanlar arasındaki ayırıcı özelliktir. Bir ayette bu gerçek, *"De ki: Ben de sizin gibi ancak bir insanım. (Şu kadar ki) bana vahyolunuyor."* (Kehf: 18/110) şeklinde ifade buyurulmuştur. Yani tüm çeşitleriyle vahy, peygamberlere ait bir özelliktir.
Vahye mazhar bir peygamberin varlığına ihtiyaç ise, tartışılmayacak kadar açık bir gerçektir.
Peygamberlik makamının kendine has bir çok gereği bulunmaktadır. Bunların en belli başlılarından dört tanesini şöyle sıralamak mümkündür:
1) Beşeriyet (Peygamberin insan olması)
2) Vehbi isti'dat (Allah vergisi bir yetenek)
3) İsmet ve günahsızlık
4) Gaybi ilim.
İnsanlara yönelik bir müessese olan peygamberliği üstlenecek olanın da bir insan olması gereği ortadadır. Nitekim böyle bir durumu yadırgayanlara cevaben Allah teala, peygamberlerine şöyle demesini emretmiştir:
"De ki, eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir meleği peygamber olarak gönderirdik." (İsra: 17/95)
Vahye mazhar bir insan olmak, peygamberleri diğer insanlarda pek görülmeyen bazı niteliklere sahip kılsa bile, onları asla insanlıktan çıkarıp bir başka hüviyete koymayacaktır. Onlar daima bir beşer olarak kalacaklardır.
Peygamberler hasep, neseb, siret ve suretlerinde kolayca farkedilebilecek meziyyetlere sahiptirler. *"Ben daha önce yıllarca aranızda bulundum. Hiç düşünmüyor musunuz?"* (Yunus: 10/16) ayeti, öncelikle peygamberimizin sonra da bütün peygamberlerin temiz bir geçmişe ve dolayısıyla ağır ve üstün görevleri için gerekli yetenek ve meziyetlere ta baştan beri sahip bulunduklarını göstermektedir.
Kur'an-ı Kerim bütünüyle peygamberler hakkında geçerli olmak üzere ıstıfa'dan bahsetmektedir. *"Allah, meleklerden, insanlardan peygamberler seçer."* (Hacc: 22/75) Istıfa bir şeyin halis ve temizini seçip almak demektir. Ayrıca peygamberlerin, şeytanın iğva ve iğfallerinden korunduğu da bildirilmektedir. [1] Ancak peygamberler hiçbir zaman melekler gibi günah işlemeye müsaid güç ve aletlerden mahrum da değillerdir. Fakat onlar daima hayra yönelmiş ve kötülüklerden uzak kalmışlardır. Bile bile günah işlemek onların tabiatına aykırıdır.
Kur'an-ı Kerim'de peygamberlere zenb kelimesinin izafe edilmesi, hatalarından istiğfar ettiklerinin ve tevbelerinin kabul edildiğinin bildirilmesi, onların günahkar olduklarını değil, aksine onların kulluktaki kemallerini gösterir. Dolayısıyla Allah Teala herhangi bir peygamberi hakkında mağfiretten bahsetmişse, bu ondan razı olduğunu müjdelemek içindir. Dini literatürde hins, ism ve cürm kelimeleri kasden işlenmiş günahlar için kullanılır. Zenb ise, herhangi yanlış bir iş için, kasdi olsun olmasın yanlışlıkla, sehven veya yanlış anlama sonucu yapılan hatalar için kullanılır. Şuna işaret edelim ki bu tür bir hata ümmet için günah sayılmasa da peygamber böylesi bir gafletten ötürü muaheze edilir.
Öte yandan Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin peygamberlik öncesi hayatları hakkında dalalet, gaflet ve cehalet gibi değerlendirmeler görülmektedir.[2] Bunlardan maksat da günahkarlık, isyankarlık, yoldan sapmışlık değil, peygamberlikten sonraki hallerine göre bir değerlendirmedir. Yani nübüvet ve risaletin hidayetine karşılık, ondan öncesine dalalet denilmiş olmaktadır. Yoksa peygamberlerin sapıklıkla asla ilgileri yoktur.
Bütün bunlara rağmen şuna da işaret edelim ki, "İsmet külfeti kaldırmaz" Yani peygamberin günahtan korunmuş olması (ismet) onu, taata zorlamadığı gibi günah işlemekten de aciz bırakmaz. Ne var ki ismet, Allah'ın bir lütuf olup peygamberi hayır yapmaya sevkeder, kötülüklerden alıkor. Fakat ilahi imtihanın gerçekleşmesi için onda yine de irade mevcuttur.[3]
Gaybi ve ğayri maddi ilim vasıtalarının ortak adı mükaleme-i ilahiyye'dir. Yani bu ilim, vicdan, his, akıl ve kıyas ile değil, doğrudan doğruya ğaybi sesle, rüyay-ı sadıka ve melek aracılığı ile Cenab-ı Hak katından öğrenilen bir ilimdir. Bunun şekilleri ayette şöyle belirtilmektedir:
"Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir; izniyle dilediğini vahyeder. Doğrusu O Yüce'dir, Hakim'dir." (Şura: 42/51)
Prensip olarak Allah'tan başka kimse gaybı bilemez.[4] *"O, peygamberden başkasını gaybına muttali kılmaz."* (Cin: 72/26-27)[5] Allah Teala Hz. Peygamber'e; geçmiş peygamber ve milletlerin ibret alınacak haberleri, gelecekteki olaylar, ümmetinin geçireceği tecrübeler, kıyamet alametleri ve manzaraları; kabirlerin içindekilerden haberdar olma, başkalarının halini bilme, melekleri, cennet ve cehennemi müşahade gibi gayb alanlarında dilediği kadar bilgi vermiştir. "Hz. Peygamber'in gayba ait bilgileri sadece Kur'an'da bildirilen hususlardır." diye bir tahsisin delili yoktur.
Buraya kadar özetlediğimiz peygamberlik makamının gereklerinden de anlaşılacağı gibi peygamberler tam yetenek (külli istidat) ve genel bir kavrayış (umumi fehm) sahibidirler. Peygamber olmayanlar bundan mahrumdurlar. Peygamberlerin fitratında mevcut olan bu kuvvet, peygamber oldukları zaman fiilen ortaya çıkar. Bu meleke-i nübüvvet'tir. Peygamberler bu meleke vasıtasıyla ilahi vahyin tercümanı olurlar.
İslam bilginleri bu melekeyi anlatabilmek için değişik terimler kullanmışlardır. İlka' fi'r-ru, Nebinin hikmet-i kalbiyyesi, tevfik-i ezeli, kuvve-i tebyin, meleke-i nübüvvet, peygamberane ictihad kuvveti, ilm-i ledünni… Bütün bunlar hep aynı mana ve maksad için kullanılmıştır.
Hz. Peygamber'e peygamberliği dolayısıyla verilmiş olan melekenin ya da nübüvvet ilminin Kur'an-ı Kerim'de değişik kelime ve tabirlerle ifade buyurulduğu da görülmektedir. Zikir, hüküm, hikmet, şerh-i sadr, tefhim, ta'lim ve irae gibi ilahi beyanlar buna işaret etmektedirler.
Bütün bunlarla anlatılan gerçeğe, vahyin altında, beşeri aklın üstünde yer alan nebevi akıl veya meleke-i nübüvvet demek mümkündür. Hz. Peygamber işte bu meleke ile vahyin ve hikmetin inceliklerini kendi diliyle beyan etmekte ve hayatı ile şekillendirmektedir.
Anlaşılmaktadır ki Peygamberin üç ilim vasıtası vardır:
1) Vahy
2) Meleke-i nübüvvet (veya nebevi Akıl)
3) Beşeri Akıl
Beşeri aklın en üst seviyesine sahip peygamber, vahy ile teması sonucu kendisinde hasıl olan nebevi akıl ya da meleke-i nübüvvet sayesinde, bu melekeden mahrum bulunanlardan daha doğru ve isabetli bir anlayış ve kavrayışla hakikatları açıklar. Bu sebeple de sünnet dini bir delil ve bağlayıcıdır.
Netice olarak kitap, lafzı ve manasıyla vahiydir. Vahy-i metluvv'dür. Lafzı da manası da ilahidir. Sünnet ve hadisler ise, vahyin bir tür meal ve mefhumu niteliği ve Peygamber'in nübüvvet melekesinin neticesi olarak zımnen vahiydir. Vahy-i ğayr-i metluvv[6]…
Peygamber, risalet ve nübüvvet vecibesi haricindeki konularda beşeri aklını kullanır. Bu noktada hata ihtimali bulunmaktadır. Çünkü bu tür ictihad, vahy ve meleke-i nübüvvet üzerine müstenid değildir. Aksine tecrübeye dayanmaktadır.
Zaten Peygamberin asıl görevi tebliğ ve beyan'dır. Maide: 5/67 ayeti ile Nahl: 16/44. ayetleri bu görevler ve yetkileri açıkca beyan etmektedir. Böyle olunca Hz. Peygamber'in söz ve fiilleri yani sünneti, ayetleri tefsir eder, mücmelini açıklar, mutlak olarak bildirilmiş olanları belli kayıtlara bağlar, genel anlamlı lafızları özel manalara tahsis eder. "Kendisine ne indirildiğini anlatma" yetkisi, bütün bunları kapsar. Zaten bizzat Kur'an-ı kerim *"Peygamber size ne getirdi ise, onu alın; size neyi yasak etti ise, ondan da kaçının."* (Haşr: 59/7) emrini vermiş, sünnetin dindeki yerini ve hukuki bağlayıcılığını duyurmuştur. Allah ve Rasulü'nün hüküm verdiği herhangi bir konuda hiçbir müslüman için seçim (muhayyerlik) yoktur.[7] *"Kim, Rasulullah'a itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur."* (Nisa: 4/80) *"Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belanın gelmesinden sakınmalıdırlar."* (Nur: 24/63)
Hz. Peygamberin sünnetine uymanın gereğini ve faydasını belirten hadisler de bulunmaktadır.
"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı, yolların en doğrusu Muhammed'in yoludur. İşlerin en zararlısı da uydurulanlardır."[8]
"Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu sapıtmazsınız: Allah'ın kitabı ve Rasulü'nün sünneti."[9]
"Alemlere rahmet", "büyük bir ahlak üzere", "hidayet rehberi", "son peygamber" ve "en mükemmel hayat modeli" olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in yaşayışı ve açıklamaları elbette uyulması gerekli, vazgeçilmez esaslar olacaktır. Zaten kendisi de vahy ile müeyyed, vahyin kontrolü altında ve hatadan korunmuştur.
Halifeler ve sahabiler karşılaştıkları meseleleri önce Kur'an ayetleriyle halletmeye çalışıyorlardı. Orada bir çözüm bulamazlarsa sünnetle çözümlemeye çalışıyorlardı. Konuya dair bir bilgi sahibi değillerse, diğer sahabilerden sorup öğrenmeğe çalışıyorlardı.
Sünnet'in, İslam Hukukunun Kur'an'dan sonraki ikinci kaynağı olduğu hususunda İslam hukukçuları görüş birliği içindedirler. İmam Şafii'nin şu sözleri hemen bütün İslam alimlerinin adına söylenmiş gibidir.
"Rasulullah'dan geldiği sabit bir hadise muhalefet etmek gibi bir meseleden –inşallah- Allah bizi muaheze etmeyecektir. Hadise kasdi muhalefet hiçbir kimse için düşünülemez. Ancak insan, bir sünneti bilmez ve bilmediği sünnete aykırı düşen bir görüşe sahip olabilir. Bu, sünnete muhalefeti kasdettiği anlamına gelmez. Bazan da kişi (müctehid) ğafil

davranır ve te'vilde hataya düşer."
Netice itibariyle sünnet, Allah'ın kitabının Hz. Peygamber tarafından yapılmış evrensel yorumudur. Hadisler de bu yorumun yazılı belgeleridir. Binaenaleyh sünnetsiz müslüman olmayacağı gibi sünnetsiz müslümanlık da olamaz.[10] Zira "ahadis-i nebeviyye *"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için"* ayeti kerimesinin delaletiyle mean-i Kur'aniyye cümlesindendir.[11]
Rasûlullah (s.a.s), Allah'tan aldığı vahyi yalnızca insanlara aktarmakla kalmamış, aynı zamanda onları açıklamış ve kendi hayatında da tatbik ederek müşahhas örnekler hâline getirmiştir. Bu nedenle O'na "yaşayan Kur'ân" da denilmiştir.
İslâm bilginleri genellikle, dinî konularla ilgili hâdislerin, Allah tarafından Hz. Peygamber'e vahyedilmiş olduklarını kabul ederler; delil olarak da, *"O (Peygamber), kendiliğinden konuşmaz; O'nun sözleri, kendisine gönderilmiş vahiyden başkası değildir."* (en-Necm: 53/3-4) âyetini ileri sürerler. Ayrıca, *"Andolsun ki; Allah, mü'minlere büyük lütufta bulundu. Çünkü, daha önce apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken, kendi aralarından, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi."* (Âli Imrân: 3/164) âyetinde sözü edilen "hikmet" kelimesinin, "sünnet" anlamında olduğunu da belirtmişlerdir. Nitekim, Hz. Peygamber ve O'nun ashâbından nakledilen bazı haberler de, bu gerçeği ortaya koymaktadır. Rasûlullah'tan (s.a.s) şöyle rivayet edilmiştir: *"Bana kitap (Kur'ân) ve bir de onunla birlikte, onun gibisi (sünnet) verildi."*[12] Hassan İbn Atiyye, aynı konuda şu açıklamayı yapmıştır: "Cibrîl (a.s.) Rasûlullah (s.a.s)'e Kur'ân'ı getirdiği ve öğrettiği gibi, sünneti de öylece getirir ve öğretirdi."[13]
Yukarıda zikredilen âyet ve haberlerden de anlaşılacağı gibi, Kur'ân ve hadîs (daha geniş ifadesiyle sünnet), Allah (c.c.) tarafından Rasûlullah (s.a.s.)'a gönderilmiş birer vahiy olmak bakımından aynıdırlar. Şu kadar var ki; Kur'ân, hadîsin aksine, anlam ve lâfız yönünden bir benzerinin meydana getirilmezliği (i'câz) ve Levh-i Mahfûz'da yazı ile tesbit edildiği için, ne Cibrîl (a.s.)'in ve ne de Hz. Peygamber'in, üzerinde hiçbir tasarrufları bulunmaması noktasında hadîsten ayrılır. Hadîs ise, lâfız olarak vahyedilmediği için, Kur'ân lâfzı gibi mu'cîz olmayıp, ifade ettiği anlama bağlı kalmak şartıyla sadece mânâ yönüyle nakledilmesi câizdir.
Hz. Peygamber'den hadîs olarak nakledilen, fakat daha ziyade, O'nun (s.a.s) sade bir insan sıfatıyla, dinî hiçbir özelliği bulunmayan, günlük yaşayışıyla ilgili sözlerinin, yukarıda anlatılanların dışında kaldığını söylemek gerekir. O'nun (s.a.s.) bir insan sıfatıyla hata yapabileceğini açıklaması[14] bunu gösterir. Nitekim bazı ictihadlarında hataya düşmesi, bu konularda herhangi bir vahyin gelmediğini gösterir. Ancak bu hataların da, bazan vahiy yolu ile düzeltildiği unutulmamalıdır.
Vahye dayalı bir fıkıh kaynağı olarak hadis, Kur'ân karşısındaki durumu ve getirdiği hükümler açısından şu şekillerde bulunur:
1. Bazı hadisler, Kur'ân'ın getirdiği hükümleri teyid ve tekit eder. Ana-babaya itâatsizliği, yalancı şâhitliği, cana kıymayı yasaklayan hadisler böyledir.
2. Bir kısım hadisler, Kur'ân'ın getirdiği hükümleri açıklar, onları tamamlayıcı bilgiler verir. Kur'ân'da namaz kılmak, haccetmek, zekât vermek... emredilmiş, fakat bunların nasıl olacağı belirtilmemiştir. Bu ibadetlerin nasıl yapılacağını hadislerden öğreniyoruz.
3. Bazı hadisler de, Kur'ân'ın hiç temas etmediği konularda, hükümler koyar. Hadîsin başlı başına müstakil bir teşri' (yasama) kaynağı olduğunu gösteren bu tür hadislere, ehlî merkeplerle yırtıcı kuşların etinin yenmesini haram kılan, diyetlerle ilgili birçok hükmü belirten hadisler... örnek olarak verilebilir.
Buraya kadar anlatılanlar, hadîsin (sünnet) İslâm dinindeki önemli yerini gözler önüne sermektedir. Din açısından, Kur'ân'dan hemen sonra gelen bir hüküm kaynağı olarak hadislere gereken önemin verilerek Hz. Peygamber'in sünnetine uyulması, başta Allah (c.c.) olmak üzere, O'nun Rasülü Hz. Muhammed (s.a.s) tarafından da çok kesin ifadelerle emredilmiştir. Bu konuda Kur'ân'da şu âyetlere yer verilmiştir:
"Ey Peygamber de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki; Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın." (Âli İmrân: 3/31)
"Ey Peygamber de ki: Allah'a ve peygamber'e itâat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, biliniz ki Allah kâfirleri sevmez." (Âlu İmran: 3/32)
"Allah'a ve Peygamberlere itâat ediniz, umulur ki rahmet olunursunuz." (Âli İmrân: 3/132)
"Peygamber size neyi getirmişse onu alın, neyi yasaklamışsa ondan sakının." (el-Haşr: 59/7)
Görüldüğü gibi bu âyetlerde, Rasûlullah (s.a.s)'e itâat, Allah'a (c.c.) itâat ile birlikte emredilmiş, hatta Peygamber (s.a.s)'e itâatin Allah'a (c.c.) itâat demek olduğu açıkça belirtilmiştir.
Rasûlullah (s.a.s) da bir hadîsinde: *"Şunu kesin olarak biliniz ki, bana Kur'ân ve onunla beraber onun bir benzeri (sünnet) daha verilmiştir. Karnı tok bir halde rahat koltuğuna oturarak; 'Şu Kur'an'a sarılın; O'nda neyi helâl görürseniz onu helâl, neyi koram görürseniz onu da haram kabul ediniz' diyecek bazı kimseler gelmesi yakındır. Şüphesiz ki, Allah Rasûlünün haram kıldığı şey de Allah'ın haram kıldığı gibidir."*[15] buyurarak, sünnetini küçümseyip dinden ayırmak isteyenlere karşı müslümanları uyarmış ve dinin sünnetsiz düşünülemeyeceğini vurgulamıştır. Nitekim, Hz. Peygamber'in burada geleceğini ikaz ettiği kişi ve gruplar Hicri birinci ve ikinci asırlarda ve bir de 19-20. asırlarda müsteşriklerin etkisiyle, Hindistan[16] ve Mısır'da[17] ortaya çıkmış, fakat bunların hadis ve sünnete hiçbir etkisi olmamıştır.[18]

---

[1] Hacc: 22/52.
[2] Bk. Ed-Duha: 93/6-8; eş-Şuara. 26/20; Yusuf: 12/3.
[3] Sabuni, Bidaye: 54.
[4] Bk. Yunus: 10/20.
[5] Bk. Al-i İmran: 3/179; el-Bakara: 2/225.
[6] Bu konuda geniş bilgi için bk. Asr-ı Saadet, Tebliğat ve Talimat 1/50-260. İstanbul 1967.
[7] Bk. El-Ahzab: 33/36.
[8] İbn Mace, Mukaddime: 7.
[9] Muvatta, Kader: 3.
[10] Geniş bilgi için bk. Çakan, "Sünnetin Bütünlüğü" Hz. Peygamber ve Aile Hayatı: 113-125, İstanbul 1989.
[11] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 37-43.
[12] Ebû Dâvûd, Sünen: 2/505.
[13] İbn Abdilberr, Câmiu'l Beyâni'l-ilm: 2/191.
[14] Müslim, Fedâil: 139-141.
[15] Ebû Davûd Sünnet: 5; İbni Mace, Mukaddime: 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/131.
[16] Ehl-i Kur'an Cemiyeti.
[17] Tevfik Sıdkı, Mahmud Ebû Reyye.
[18] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/287-288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- Bir Hadîsi Birden Fazla Senedle Rivayet

Hadîs ulemasının, rivayet ve dolayısıyla hadîs karşısındaki titizlik ve hassasiyetini gösteren bir diğer âdâb, farklı senedleri olan bir hadîsin rivayetinde kendini gösterir. Muhaddis, bir hadîsi rivayet ettikten sonra, aynı hadîsi ikinci bir senedle daha irad etmek istediği zaman, metni aynen zikretmeyip "mislehu (öncekinin metni gibi)" veya "nahvehu (öncekine benzer)" der geçer. İşte bu kısaltmayı bazı muhaddisler doğru bulmazlar. Metin tıpatıp aynı olsa bile senedden sonra elfazın da zikri gerekir derler. Şu'be'nin: "Fülan fülandan onun mislini rivâyet etti demek kifayet etmez" dediği belirtilir. Ayrıca, Şu'be'nin: "Fülan fülandan benzerini (nahvehu) rivayet etti demesi de rivâyette şekdir" dediği kaydedilir.
Kısaltma ile ilgili ikinci bir görüş daha var. Buna göre, râvinin şeyhi zabt yönünden kuvvetli, hıfzı yerinde, kelimelerin birini diğerinden tefrik hususunda, güçlü, rivayet ettiği şeyin kelimelerine bile dikkat edecek hassâsiyette sika birisi ise, ikinci senedde metin vermemesi câizdir. Bu vasıflar yoksa, câiz değildir, her bir senedde metni de ayrı ayrı zikretmesi gerekir. Süfvân-ı Sevrî bu görüştedir.
Üçüncü bir görüş Yahya İbnu Main ve Hâkim'e aittir. Buna göre râvinin şeyhi, sayılan vasıfları taşıyorsa "mislehu (öncekinin misli)" demesi câiz "nahvehu (öncekinin benzeri)" demesi gayr-ı câizdir. "Mislehu (öncekinin mislidir)" diyebilmek için metinlerin lâfzan aynı olduğuna cezmetmek gerekir. Metinler sâdece mânen müttehid ise nahvehu demesi câiz olur.
Hâtibu'l Bağdâdî, bu tefriki yapanların rivâyet-i bilmâna'ya cevaz vermeyenler olduğunu, cevaz verenlerin böyle bir tefrike gitmediklerini, nahvehu ve mislehu kelimelerinin müteradif olarak kullandıklarını belirtir.
Nahvehu ve mislehu tâbirleri bilhassa Sahîh-i Müslim'de çok geçer. Müslim hazretleri bir hadîsin bütün senetlerini bir arada vermek prensibinde olduğu için senetleri verdikten sonra metinler birbirine yakınsa metni tekrar etmez, dikkat çekmeye değer bir farklılık varsa, senedi verdikten sonra o farklılığa dikkat çeker, onu kaydeder. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/111-112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin (Sünnetin) Dindeki Yeri ve Önemi:

Hadisin, daha yaygın ifadesiyle sünnet'in dindeki yerini doğru olarak kavrayabilmek için –özetle de olsa- peygamberlik makamından söz etmek gereklidir.
Nübüvvet makamına layık görülen peygamberler birer insandır. Ancak onlara vahy gelmektedir. Vahy, peygamberler ile diğer insanlar arasındaki ayırıcı özelliktir. Bir ayette bu gerçek, *"De ki: Ben de sizin gibi ancak bir insanım. (Şu kadar ki) bana vahyolunuyor."* (Kehf: 18/110) şeklinde ifade buyurulmuştur. Yani tüm çeşitleriyle vahy, peygamberlere ait bir özelliktir.
Vahye mazhar bir peygamberin varlığına ihtiyaç ise, tartışılmayacak kadar açık bir gerçektir.
Peygamberlik makamının kendine has bir çok gereği bulunmaktadır. Bunların en belli başlılarından dört tanesini şöyle sıralamak mümkündür:
1) Beşeriyet (Peygamberin insan olması)
2) Vehbi isti'dat (Allah vergisi bir yetenek)
3) İsmet ve günahsızlık
4) Gaybi ilim.
İnsanlara yönelik bir müessese olan peygamberliği üstlenecek olanın da bir insan olması gereği ortadadır. Nitekim böyle bir durumu yadırgayanlara cevaben Allah teala, peygamberlerine şöyle demesini emretmiştir:
"De ki, eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir meleği peygamber olarak gönderirdik." (İsra: 17/95)
Vahye mazhar bir insan olmak, peygamberleri diğer insanlarda pek görülmeyen bazı niteliklere sahip kılsa bile, onları asla insanlıktan çıkarıp bir başka hüviyete koymayacaktır. Onlar daima bir beşer olarak kalacaklardır.
Peygamberler hasep, neseb, siret ve suretlerinde kolayca farkedilebilecek meziyyetlere sahiptirler. *"Ben daha önce yıllarca aranızda bulundum. Hiç düşünmüyor musunuz?"* (Yunus: 10/16) ayeti, öncelikle peygamberimizin sonra da bütün peygamberlerin temiz bir geçmişe ve dolayısıyla ağır ve üstün görevleri için gerekli yetenek ve meziyetlere ta baştan beri sahip bulunduklarını göstermektedir.
Kur'an-ı Kerim bütünüyle peygamberler hakkında geçerli olmak üzere ıstıfa'dan bahsetmektedir. *"Allah, meleklerden, insanlardan peygamberler seçer."* (Hacc: 22/75) Istıfa bir şeyin halis ve temizini seçip almak demektir. Ayrıca peygamberlerin, şeytanın iğva ve iğfallerinden korunduğu da bildirilmektedir. [1] Ancak peygamberler hiçbir zaman melekler gibi günah işlemeye müsaid güç ve aletlerden mahrum da değillerdir. Fakat onlar daima hayra yönelmiş ve kötülüklerden uzak kalmışlardır. Bile bile günah işlemek onların tabiatına aykırıdır.
Kur'an-ı Kerim'de peygamberlere zenb kelimesinin izafe edilmesi, hatalarından istiğfar ettiklerinin ve tevbelerinin kabul edildiğinin bildirilmesi, onların günahkar olduklarını değil, aksine onların kulluktaki kemallerini gösterir. Dolayısıyla Allah Teala herhangi bir peygamberi hakkında mağfiretten bahsetmişse, bu ondan razı olduğunu müjdelemek içindir. Dini literatürde hins, ism ve cürm kelimeleri kasden işlenmiş günahlar için kullanılır. Zenb ise, herhangi yanlış bir iş için, kasdi olsun olmasın yanlışlıkla, sehven veya yanlış anlama sonucu yapılan hatalar için kullanılır. Şuna işaret edelim ki bu tür bir hata ümmet için günah sayılmasa da peygamber böylesi bir gafletten ötürü muaheze edilir.
Öte yandan Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin peygamberlik öncesi hayatları hakkında dalalet, gaflet ve cehalet gibi değerlendirmeler görülmektedir.[2] Bunlardan maksat da günahkarlık, isyankarlık, yoldan sapmışlık değil, peygamberlikten sonraki hallerine göre bir değerlendirmedir. Yani nübüvet ve risaletin hidayetine karşılık, ondan öncesine dalalet denilmiş olmaktadır. Yoksa peygamberlerin sapıklıkla asla ilgileri yoktur.
Bütün bunlara rağmen şuna da işaret edelim ki, "İsmet külfeti kaldırmaz" Yani peygamberin günahtan korunmuş olması (ismet) onu, taata zorlamadığı gibi günah işlemekten de aciz bırakmaz. Ne var ki ismet, Allah'ın bir lütuf olup peygamberi hayır yapmaya sevkeder, kötülüklerden alıkor. Fakat ilahi imtihanın gerçekleşmesi için onda yine de irade mevcuttur.[3]
Gaybi ve ğayri maddi ilim vasıtalarının ortak adı mükaleme-i ilahiyye'dir. Yani bu ilim, vicdan, his, akıl ve kıyas ile değil, doğrudan doğruya ğaybi sesle, rüyay-ı sadıka ve melek aracılığı ile Cenab-ı Hak katından öğrenilen bir ilimdir. Bunun şekilleri ayette şöyle belirtilmektedir:
"Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir; izniyle dilediğini vahyeder. Doğrusu O Yüce'dir, Hakim'dir." (Şura: 42/51)
Prensip olarak Allah'tan başka kimse gaybı bilemez.[4] *"O, peygamberden başkasını gaybına muttali kılmaz."* (Cin: 72/26-27)[5] Allah Teala Hz. Peygamber'e; geçmiş peygamber ve milletlerin ibret alınacak haberleri, gelecekteki olaylar, ümmetinin geçireceği tecrübeler, kıyamet alametleri ve manzaraları; kabirlerin içindekilerden haberdar olma, başkalarının halini bilme, melekleri, cennet ve cehennemi müşahade gibi gayb alanlarında dilediği kadar bilgi vermiştir. "Hz. Peygamber'in gayba ait bilgileri sadece Kur'an'da bildirilen hususlardır." diye bir tahsisin delili yoktur.
Buraya kadar özetlediğimiz peygamberlik makamının gereklerinden de anlaşılacağı gibi peygamberler tam yetenek (külli istidat) ve genel bir kavrayış (umumi fehm) sahibidirler. Peygamber olmayanlar bundan mahrumdurlar. Peygamberlerin fitratında mevcut olan bu kuvvet, peygamber oldukları zaman fiilen ortaya çıkar. Bu meleke-i nübüvvet'tir. Peygamberler bu meleke vasıtasıyla ilahi vahyin tercümanı olurlar.
İslam bilginleri bu melekeyi anlatabilmek için değişik terimler kullanmışlardır. İlka' fi'r-ru, Nebinin hikmet-i kalbiyyesi, tevfik-i ezeli, kuvve-i tebyin, meleke-i nübüvvet, peygamberane ictihad kuvveti, ilm-i ledünni… Bütün bunlar hep aynı mana ve maksad için kullanılmıştır.
Hz. Peygamber'e peygamberliği dolayısıyla verilmiş olan melekenin ya da nübüvvet ilminin Kur'an-ı Kerim'de değişik kelime ve tabirlerle ifade buyurulduğu da görülmektedir. Zikir, hüküm, hikmet, şerh-i sadr, tefhim, ta'lim ve irae gibi ilahi beyanlar buna işaret etmektedirler.
Bütün bunlarla anlatılan gerçeğe, vahyin altında, beşeri aklın üstünde yer alan nebevi akıl veya meleke-i nübüvvet demek mümkündür. Hz. Peygamber işte bu meleke ile vahyin ve hikmetin inceliklerini kendi diliyle beyan etmekte ve hayatı ile şekillendirmektedir.
Anlaşılmaktadır ki Peygamberin üç ilim vasıtası vardır:
1) Vahy
2) Meleke-i nübüvvet (veya nebevi Akıl)
3) Beşeri Akıl
Beşeri aklın en üst seviyesine sahip peygamber, vahy ile teması sonucu kendisinde hasıl olan nebevi akıl ya da meleke-i nübüvvet sayesinde, bu melekeden mahrum bulunanlardan daha doğru ve isabetli bir anlayış ve kavrayışla hakikatları açıklar. Bu sebeple de sünnet dini bir delil ve bağlayıcıdır.
Netice olarak kitap, lafzı ve manasıyla vahiydir. Vahy-i metluvv'dür. Lafzı da manası da ilahidir. Sünnet ve hadisler ise, vahyin bir tür meal ve mefhumu niteliği ve Peygamber'in nübüvvet melekesinin neticesi olarak zımnen vahiydir. Vahy-i ğayr-i metluvv[6]…
Peygamber, risalet ve nübüvvet vecibesi haricindeki konularda beşeri aklını kullanır. Bu noktada hata ihtimali bulunmaktadır. Çünkü bu tür ictihad, vahy ve meleke-i nübüvvet üzerine müstenid değildir. Aksine tecrübeye dayanmaktadır.
Zaten Peygamberin asıl görevi tebliğ ve beyan'dır. Maide: 5/67 ayeti ile Nahl: 16/44. ayetleri bu görevler ve yetkileri açıkca beyan etmektedir. Böyle olunca Hz. Peygamber'in söz ve fiilleri yani sünneti, ayetleri tefsir eder, mücmelini açıklar, mutlak olarak bildirilmiş olanları belli kayıtlara bağlar, genel anlamlı lafızları özel manalara tahsis eder. "Kendisine ne indirildiğini anlatma" yetkisi, bütün bunları kapsar. Zaten bizzat Kur'an-ı kerim *"Peygamber size ne getirdi ise, onu alın; size neyi yasak etti ise, ondan da kaçının."* (Haşr: 59/7) emrini vermiş, sünnetin dindeki yerini ve hukuki bağlayıcılığını duyurmuştur. Allah ve Rasulü'nün hüküm verdiği herhangi bir konuda hiçbir müslüman için seçim (muhayyerlik) yoktur.[7] *"Kim, Rasulullah'a itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur."* (Nisa: 4/80) *"Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belanın gelmesinden sakınmalıdırlar."* (Nur: 24/63)
Hz. Peygamberin sünnetine uymanın gereğini ve faydasını belirten hadisler de bulunmaktadır.
"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı, yolların en doğrusu Muhammed'in yoludur. İşlerin en zararlısı da uydurulanlardır."[8]
"Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu sapıtmazsınız: Allah'ın kitabı ve Rasulü'nün sünneti."[9]
"Alemlere rahmet", "büyük bir ahlak üzere", "hidayet rehberi", "son peygamber" ve "en mükemmel hayat modeli" olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in yaşayışı ve açıklamaları elbette uyulması gerekli, vazgeçilmez esaslar olacaktır. Zaten kendisi de vahy ile müeyyed, vahyin kontrolü altında ve hatadan korunmuştur.
Halifeler ve sahabiler karşılaştıkları meseleleri önce Kur'an ayetleriyle halletmeye çalışıyorlardı. Orada bir çözüm bulamazlarsa sünnetle çözümlemeye çalışıyorlardı. Konuya dair bir bilgi sahibi değillerse, diğer sahabilerden sorup öğrenmeğe çalışıyorlardı.
Sünnet'in, İslam Hukukunun Kur'an'dan sonraki ikinci kaynağı olduğu hususunda İslam hukukçuları görüş birliği içindedirler. İmam Şafii'nin şu sözleri hemen bütün İslam alimlerinin adına söylenmiş gibidir.
"Rasulullah'dan geldiği sabit bir hadise muhalefet etmek gibi bir meseleden –inşallah- Allah bizi muaheze etmeyecektir. Hadise kasdi muhalefet hiçbir kimse için düşünülemez. Ancak insan, bir sünneti bilmez ve bilmediği sünnete aykırı düşen bir görüşe sahip olabilir. Bu, sünnete muhalefeti kasdettiği anlamına gelmez. Bazan da kişi (müctehid) ğafil

davranır ve te'vilde hataya düşer."
Netice itibariyle sünnet, Allah'ın kitabının Hz. Peygamber tarafından yapılmış evrensel yorumudur. Hadisler de bu yorumun yazılı belgeleridir. Binaenaleyh sünnetsiz müslüman olmayacağı gibi sünnetsiz müslümanlık da olamaz.[10] Zira "ahadis-i nebeviyye *"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için"* ayeti kerimesinin delaletiyle mean-i Kur'aniyye cümlesindendir.[11]
Rasûlullah (s.a.s), Allah'tan aldığı vahyi yalnızca insanlara aktarmakla kalmamış, aynı zamanda onları açıklamış ve kendi hayatında da tatbik ederek müşahhas örnekler hâline getirmiştir. Bu nedenle O'na "yaşayan Kur'ân" da denilmiştir.
İslâm bilginleri genellikle, dinî konularla ilgili hâdislerin, Allah tarafından Hz. Peygamber'e vahyedilmiş olduklarını kabul ederler; delil olarak da, *"O (Peygamber), kendiliğinden konuşmaz; O'nun sözleri, kendisine gönderilmiş vahiyden başkası değildir."* (en-Necm: 53/3-4) âyetini ileri sürerler. Ayrıca, *"Andolsun ki; Allah, mü'minlere büyük lütufta bulundu. Çünkü, daha önce apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken, kendi aralarından, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi."* (Âli Imrân: 3/164) âyetinde sözü edilen "hikmet" kelimesinin, "sünnet" anlamında olduğunu da belirtmişlerdir. Nitekim, Hz. Peygamber ve O'nun ashâbından nakledilen bazı haberler de, bu gerçeği ortaya koymaktadır. Rasûlullah'tan (s.a.s) şöyle rivayet edilmiştir: *"Bana kitap (Kur'ân) ve bir de onunla birlikte, onun gibisi (sünnet) verildi."*[12] Hassan İbn Atiyye, aynı konuda şu açıklamayı yapmıştır: "Cibrîl (a.s.) Rasûlullah (s.a.s)'e Kur'ân'ı getirdiği ve öğrettiği gibi, sünneti de öylece getirir ve öğretirdi."[13]
Yukarıda zikredilen âyet ve haberlerden de anlaşılacağı gibi, Kur'ân ve hadîs (daha geniş ifadesiyle sünnet), Allah (c.c.) tarafından Rasûlullah (s.a.s.)'a gönderilmiş birer vahiy olmak bakımından aynıdırlar. Şu kadar var ki; Kur'ân, hadîsin aksine, anlam ve lâfız yönünden bir benzerinin meydana getirilmezliği (i'câz) ve Levh-i Mahfûz'da yazı ile tesbit edildiği için, ne Cibrîl (a.s.)'in ve ne de Hz. Peygamber'in, üzerinde hiçbir tasarrufları bulunmaması noktasında hadîsten ayrılır. Hadîs ise, lâfız olarak vahyedilmediği için, Kur'ân lâfzı gibi mu'cîz olmayıp, ifade ettiği anlama bağlı kalmak şartıyla sadece mânâ yönüyle nakledilmesi câizdir.
Hz. Peygamber'den hadîs olarak nakledilen, fakat daha ziyade, O'nun (s.a.s) sade bir insan sıfatıyla, dinî hiçbir özelliği bulunmayan, günlük yaşayışıyla ilgili sözlerinin, yukarıda anlatılanların dışında kaldığını söylemek gerekir. O'nun (s.a.s.) bir insan sıfatıyla hata yapabileceğini açıklaması[14] bunu gösterir. Nitekim bazı ictihadlarında hataya düşmesi, bu konularda herhangi bir vahyin gelmediğini gösterir. Ancak bu hataların da, bazan vahiy yolu ile düzeltildiği unutulmamalıdır.
Vahye dayalı bir fıkıh kaynağı olarak hadis, Kur'ân karşısındaki durumu ve getirdiği hükümler açısından şu şekillerde bulunur:
1. Bazı hadisler, Kur'ân'ın getirdiği hükümleri teyid ve tekit eder. Ana-babaya itâatsizliği, yalancı şâhitliği, cana kıymayı yasaklayan hadisler böyledir.
2. Bir kısım hadisler, Kur'ân'ın getirdiği hükümleri açıklar, onları tamamlayıcı bilgiler verir. Kur'ân'da namaz kılmak, haccetmek, zekât vermek... emredilmiş, fakat bunların nasıl olacağı belirtilmemiştir. Bu ibadetlerin nasıl yapılacağını hadislerden öğreniyoruz.
3. Bazı hadisler de, Kur'ân'ın hiç temas etmediği konularda, hükümler koyar. Hadîsin başlı başına müstakil bir teşri' (yasama) kaynağı olduğunu gösteren bu tür hadislere, ehlî merkeplerle yırtıcı kuşların etinin yenmesini haram kılan, diyetlerle ilgili birçok hükmü belirten hadisler... örnek olarak verilebilir.
Buraya kadar anlatılanlar, hadîsin (sünnet) İslâm dinindeki önemli yerini gözler önüne sermektedir. Din açısından, Kur'ân'dan hemen sonra gelen bir hüküm kaynağı olarak hadislere gereken önemin verilerek Hz. Peygamber'in sünnetine uyulması, başta Allah (c.c.) olmak üzere, O'nun Rasülü Hz. Muhammed (s.a.s) tarafından da çok kesin ifadelerle emredilmiştir. Bu konuda Kur'ân'da şu âyetlere yer verilmiştir:
"Ey Peygamber de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki; Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın." (Âli İmrân: 3/31)
"Ey Peygamber de ki: Allah'a ve peygamber'e itâat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, biliniz ki Allah kâfirleri sevmez." (Âlu İmran: 3/32)
"Allah'a ve Peygamberlere itâat ediniz, umulur ki rahmet olunursunuz." (Âli İmrân: 3/132)
"Peygamber size neyi getirmişse onu alın, neyi yasaklamışsa ondan sakının." (el-Haşr: 59/7)
Görüldüğü gibi bu âyetlerde, Rasûlullah (s.a.s)'e itâat, Allah'a (c.c.) itâat ile birlikte emredilmiş, hatta Peygamber (s.a.s)'e itâatin Allah'a (c.c.) itâat demek olduğu açıkça belirtilmiştir.
Rasûlullah (s.a.s) da bir hadîsinde: *"Şunu kesin olarak biliniz ki, bana Kur'ân ve onunla beraber onun bir benzeri (sünnet) daha verilmiştir. Karnı tok bir halde rahat koltuğuna oturarak; 'Şu Kur'an'a sarılın; O'nda neyi helâl görürseniz onu helâl, neyi koram görürseniz onu da haram kabul ediniz' diyecek bazı kimseler gelmesi yakındır. Şüphesiz ki, Allah Rasûlünün haram kıldığı şey de Allah'ın haram kıldığı gibidir."*[15] buyurarak, sünnetini küçümseyip dinden ayırmak isteyenlere karşı müslümanları uyarmış ve dinin sünnetsiz düşünülemeyeceğini vurgulamıştır. Nitekim, Hz. Peygamber'in burada geleceğini ikaz ettiği kişi ve gruplar Hicri birinci ve ikinci asırlarda ve bir de 19-20. asırlarda müsteşriklerin etkisiyle, Hindistan[16] ve Mısır'da[17] ortaya çıkmış, fakat bunların hadis ve sünnete hiçbir etkisi olmamıştır.[18]

---

[1] Hacc: 22/52.
[2] Bk. Ed-Duha: 93/6-8; eş-Şuara. 26/20; Yusuf: 12/3.
[3] Sabuni, Bidaye: 54.
[4] Bk. Yunus: 10/20.
[5] Bk. Al-i İmran: 3/179; el-Bakara: 2/225.
[6] Bu konuda geniş bilgi için bk. Asr-ı Saadet, Tebliğat ve Talimat 1/50-260. İstanbul 1967.
[7] Bk. El-Ahzab: 33/36.
[8] İbn Mace, Mukaddime: 7.
[9] Muvatta, Kader: 3.
[10] Geniş bilgi için bk. Çakan, "Sünnetin Bütünlüğü" Hz. Peygamber ve Aile Hayatı: 113-125, İstanbul 1989.
[11] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 37-43.
[12] Ebû Dâvûd, Sünen: 2/505.
[13] İbn Abdilberr, Câmiu'l Beyâni'l-ilm: 2/191.
[14] Müslim, Fedâil: 139-141.
[15] Ebû Davûd Sünnet: 5; İbni Mace, Mukaddime: 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/131.
[16] Ehl-i Kur'an Cemiyeti.
[17] Tevfik Sıdkı, Mahmud Ebû Reyye.
[18] İsmail lütfü Çakan, Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/287-288.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- HADİSLER
Schacht [Şaht] ve Hadîsin Mevsûkiyeti:
Hicri Birinci ve İkinci Asırlardaki İlk Hukukî Fa'âliyetlerin Profesör Schacht Tarafından Yazılan izahının Özeti:
İslâm Hukukunun Mâhiyeti Hakkında Schacht'ın Telâkkisi :
Schacht'ın "Eski Fıkhî Mezhebler"i ve Bunların Kronolojik Sırasına Göre Muhalif Bir Mezhebin Doğuşu:
Schacht ve "Edebî Fa'âliyetler Döneminde Hukukî Hadîslerin Çoğalması":
1. Mütenâkı Beyan:
2. İnsan Tabiatına Zıt Olan Bir Nazariye:
3. Istılâhlardaki Karışıklık:
Hukukî Hadîslerin Çoğalmasına Dair Schacht'm Verdiği Misallerdin Tenkidi.
1. Misâl:
2. Misâl:
3. Misâl
4. Misâl
5. Misâl
6. Misâl
Kaynak Bahsinde Hadîs Münekkidi Olarak Schacht

7- HADİSLER

Daha evvel de belirtildiği üzere, muhtelif ülke ve beldelere mensup muazzam sayıdaki Hadîs râvîleri ve ihtilâf ve tenakuzların her merhalede devamlı olarak tedkîki, isnâd da uydurmacılığa pek az yer bırakmaktadır.
Diğer taraftan [elinizdeki] bu eserin ikinci kısmı, İmâra Mâlik'in eseri Muvatta için ilk kaynak olan eski üç yazma eserin metinlerini ihtiva etmektedir. Ayrıca Buhârî'nın ana kaynakları olan 'Abdu'r-Rez-zâk, Humeydî ve diğerleri de elimizdedir. Hattâ Buhârî'nin ilk me'hazla-rı olan es-Sevrî, İbn Cüreyc ve el-A'meş de elimizin altındadır. Bu me'hazlardaki Hadîslerin muhtelif devrelerde olmak üzere tedkîki, bilhassa bu kitabın üçüncü bölümünde izah edilen Erken Devîr öncesi ulemânın ilmî faaliyetlerini dikkate aldığımız zaman bize kâfi derecede delîl temin etmişdir. Bu bize talebelerin sınıfta mu'allimlerinin meslek-daşlarına ve vesikalara atıfta bulunarak kendi mu'allimlerini murakabe etmekte olduklarını öğrendiğimiz zaman daha çok güven vermişdir.[1]

Schacht [Şaht] ve Hadîsin Mevsûkiyeti:

Schacht'ın tedkîkiyle elde edilen netîce, bizim bu çalışmamızla vardığımız sonuçlara ters düşmektedir. Altıncı bölümde îzah edildiği üzere, Siyer ve Fıkıh kitablarına bakarak isnâd ve Hadîsleri incelemek insanı yanlış kanaatlere götürmektedir. Schacht, Hicrî birinci ve ikinci asırlardaki ilk hukukî faaliyetlerin esaslarını özetlemiş ve mevzu Hadîslere dâir bazı misâller ortaya çıkarmıştır. Biz evvelâ onun ilk hukukî fa'âli-yetler hakkında çizdiği tabloyu tedkîk edecek ve sonra onun izahlarına bakacağız.[2]

Hicri Birinci ve İkinci Asırlardaki İlk Hukukî Fa'âliyetlerin Profesör Schacht Tarafından Yazılan izahının Özeti:

Hz. Peygamber, Medine'de, "Kânûnkoyucu-Peygamber" oldu. O'nun
hâkimiyeti hukukî değildi; fakat mü'minler için dînî ve gayr-i müslimler için de siyâsî idi.[3]
Halîfeler (632-61) "İslam toplumunun siyâsî reisleriydi... Fakat onların cemiyetin yüce bir hakemi olarak hareket etmemiş oldukları anlaşılmaktadır. Halîfeler, daha ziyâde toplumun kânun vâzı'ı olarak hareket etmişlerdir. [4]
"İlk halîfeler kadılar tayin etmemişlerdir. [5] Emevîler... İslâm hâkimlerini veya kadıları ta'yînde mühim adımlar atmışlardır[6]Asrın başından itibaren (takriben Milâdî 715-20) kâ'ide olarak [kadıların] ta'yîni mütehassıslar arasından yapıldı... Mütehassıslar arasından seçilen kadılar gittikçe artıyor ve bunlar daha ziyâde dindar olan kimseler içinden çıkıyorlardı. Bu dindar insanların İslama olan muhabbetleri de, kendi düşüncelerinin bir eseri olarak onları, İslâmî hayat tarzını iyice temsil etmelerine sevkediyordu. [7]
"Dindar mütehassıs grupların sayısı ve aralarındaki kaynaşma artıkça, bunlar İslâmın ikinci asrının başlarında, ilk nkhî mezhepler haline geldiler. [8]
"İlk fikhî mezhepler, hukukî nazariyenin esaslarında birleşiyorlar-dı... Bu nazariyenin hâkim fikri, nüfuzlu mümessillerinin daimî nazariyesi ile temsil edildiği üzere, "mezhebin yaşayan an'anesinden" ibaretti.... Bu, kendini sâhib olduğu iki vasfıyla temsil ediyordu. Vasıflardan biri, makabline şâmil olmak, diğeri de aynı zamanda vâki' olmaktı. Mâ-kabiline şamil olmak itibarıyla o Sünnet veya 'Amel olarak tezahür ediyordu. [9]
"Ma'amâfih ikinci asrın başlarından itibaren, Sünnet mefhûmunda mevrûs olan devamlılık fikri, ya'ni mükemmel 'amel, ekseriyetin görüşlerine o zamana kadar sevk-ı tabfî ile i'timâd etmiş olmanın nazarî birtakım sebeblerini bulmak ihtiyâcı da dâhil edilerek, geçmişi aydınlatan ve geçmişin büyük şahsiyetlerine atıfda bulanan bir an'ane mânâsına gelmeye başladı. Kendi mezheb esaslarını İbrâhîm en-Nahaî'ye izafe edenlerin ilki Kûfeüler'di.... Bunları Medîneliler ta'kîb etti.[10]
"İslâm hukukunun nazarî bir temeli için geriye doğru gidiş ameliyesi, bu oldukça yeni üstadlarda da durmuş değildi... [fakat geri götürülmüş ve] İslâm'ın Kûfe'de İbn Mes'ûd sayesinde ilk yayılışı ile alâkalı bulunmuştur. [11]"Hicrî ikinci asırdaki Muhaddisler hareketi... ilk fikhı mezheplere karşı dînî ve ahlâki kaynaklardan mülhem olan muhalefet cereyanın devamı ve tabfî bir neticesinden başka birşey değildi. [12]Muhaddislerin esas tezi... Hz. Peygamber [(s.a.v.)]'den rivayet edilen ve mezhebin yaşayan geleneğinin yerini alan resmî 'Hadîsler'di. Muhaddisler, mufassal beyanlar veya "Hadîsler" ortaya koydular; sika râvîlerin inkıtasız bir isnâc zinciri ile şifahen rivayet ettikleri bu beyân ve Hadîslerin, [Hz]. Peygamber [(s.a.v.)]'in fiil ve sözlerinin bizzat duyulduğunu veya görüldüğünü is-bat eden rivayetler olduğu iddia edildi. İslâm hukuku bakımından bu Hadîslerin hemen hemen hiçbirinin sika olarak kabul edilmesi mümkün değild. [13]İlk fikhî mezheplerin hepsi... [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)J'e kadar vardığı iddia edilen Hadîslerin temsil ettiği rahatsız edici unsura karşı şiddetli mukavemette bulundular. [14]Ve [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)]'den rivayet edilen Hadîsler, ilk fikhî mezheblerin şiddetli muhalefetini yenmek mecburiyetinde kaldılar. [15]
"İslâm hukukunun, târihî Şa'bî (v.110) zamanında güçlükle mevcud olduğunu farz etmekte bir beis yoktur. [16] "Kûfeli İbrahim en-Naha'î (v.H.95 veya 96)'nm yaptığı, hukukî bahislerde değil, fakat ibâdetlerle ilgili veya doğrudan doğruya dînî ehemmiyeti hâiz olan hısımlıkla alâkalı meselelerde, görüş beyan etmekten başka birşey değildi. [17]

İslâm Hukukunun Mâhiyeti Hakkında Schacht'ın Telâkkisi :

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kânun vâzı'ı olarak icra ettiği fa'âliyetleri hususunda Schacht iyice hatâya düşmüş görünmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de "Peygamber-kanun vâzı'" oldu demek ve O'nun salâhiyetinin hukukî olmadığını iddia etmek yanlış kanaatlere sevkeden bir ifâdedir. Schacht bu bahiste Kur"ân'ı tamamen görmezlikten gelmektedir. Eğer o Kur'âm baştan aşağı okusaydı Rasûlullah (s.a.v.)'in hukukî salâhiyetlerini mutlaka görürdü. [18] Halbuki "Medîne Anayasasının ilk yazılı vesîkası bile Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Ashâb arasında zuhur edecek bütün ihtilâflarda en yüce merci' sayıyor ve O'nun hükmü nihâî oluyordu. [19] Kur'ân'a göre O, en yüksek şer'î merci' idi. [20]İslâm'da hukû-kun kaynağı ilâhîdir. [21]Hz. 'Alî beşerî mahkemeler tesis edince haricîler, "Hüküm sâdece Allah'a mahsustur[22] diye haykırarak protesto edip ondan yüz çevirdiler.
Müslümanlar Allah'ın vahyettiği kânuna göre amel etmek mecburi-yetindeydiler. Aksi halde onlara Müslüman denemezdi. [23] Binaenaleyh kânun koymak ve adaleti te'sîs etmek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve Halîfeler'in başta gelen vazîfesiydi. İslâm'da hukukun merci'i ilâhî olduğundan adaletin te'sîsi, Allah'ın bir emri ve Peygamber (s.a.v.)'in de Sünnetidir. Onun için bunun mutlaka tatbîk edilmesi lâzımdır. [24] Rasûlullah (s.a.v.) tarafından kadı olarak ta'yin edilen Sahâbe-i Kiram hakkında atıflar vardır. [25] Keza, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ta'yîn ettiği vâlîlere adaletle mu'âmele etmeleri emredilmiş ve adaletin tarafsız bir şekilde tevzîî için kendilerine açık talimat verilmiştir. [26]Hz. Ömer ve ilk Halîfeler tarafından ta'yîn edilen kadıların tam bir listesini, şimdi bile mevcut kaynaklardan temin etmek mümkündür. [27]Binaenaleyh Schacht'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hukukî bir merci' sayılmadığı ve ilk Halîfeler'in kadılar ta'yîn etmediği yolundaki iddiası ile İslâmî hayat tarzının, dindar insanların şahsî görüşlerinin bir eseri olduğu şeklindeki telâkkisi, saçma ve hakikatlere muhâlifdir. Halbuki Halîfe 'Osman, "Dâru'1-Kazâ" adıyla müstakil bir mahkeme binası bile inşa ettirmiştir. [28]Profesör Schacht birinci asrın ilk 'âlimlerinin niçin sâdece ibâdet ahkâmı ile alâkalanmaya mecbur kaldıklarına dâir hiçbir sebeb gösterememektedir. Onlar arasında yüz sene hiçbir ihtilâf zuhur etmedi mi? Yanlış

anlaşılmaya sebeb olan alım veya satım işleriyle uğraşmadılar[29] ve bu yüzden hiç mahkemeye başvurmadılar mı?[30]

Schacht'ın "Eski Fıkhî Mezhebler"i ve Bunların Kronolojik Sırasına Göre Muhalif Bir Mezhebin Doğuşu:

Ebû Hanîfe 150 târihinde vefat etmiştir. Onun, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti'nin mutlak bir merci' oluşu hakkındaki bariz sözleri takriben H. 140 yılına kadar gerilere gider. [31] Şa'bî (v.HO)'nin zamanında İslâm hukukunun mevcud olmadığını biliyoruz. 110 ilâ 140 yıllan arasında, aşağıdaki faaliyetler için sâdece otuz sene vardır:
1. Eski fikhî mezhebierin doğuşu;
2. Mezhebierin ve ictihad fikirlerinin gelişmesi;
3. Fikirlerin geriye doğru, meselâ Iraklılar tarafından, en yüksek mercîye, en-Naha'îye götürülmesi;
4. Masrûk gibi en-Naha'îden daha evvel yaşamış olan bir merci'ye kadar gidilmesi;
5 Bunun İbn Mes'ûd gibi en eski merci'ye kadar, daha da geriye götürülmesi;
6. Son kaynak olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar gidilmesi;
7. Muhalif grubun doğuşu, (Muhaddisler);
8.Onların Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Sahabelerin hayat ve hükümlerine dâir mufassal bilgi vererek Hadîs üretmeleri;
9. Muhalefetin eski mezheblerle mücâdelesi ve bu mücâdele sonunda mezhebierin mağlub olmaları üzerine Sünnet'in mutlak otoritesinin te'sîsi.
Bu arada muhalif firkatim doğduktan epey zaman sonra ortaya çıktığını ve bilhassa bunun çok yeni bir şey olduğunu unutmamak lâzımdır. Bütün bu fa'âliyetleri otuz sene gibi kısa bir zamana sığdırmak ve böylece yaşayan an'aneler nazariyesini kabul etmek inanılacak şey değildir.
Şimdi gayet açıktır ki, Schacht'ın tavsif ettiği üzere ilk asırlarda hukukî fa'âliyetler bulunduğunu ve kronolojik sıra içinde bunlara muhalif firkalar doğduğunu kabul etmek imkânsızdır.[32]

Schacht ve "Edebî Fa'âliyetler Döneminde Hukukî Hadîslerin Çoğalması":

Schacht'a göre "... bir Hadîsin muayyen bir zamanda mevcud olmadığının en güzel isbâtı, Onun, bir müzâkerede hukukî bir delîl olarak kullanılmadığını ortaya koymaktadır; eğer mevcud olsaydı, ona atıfda bulunmak mecburî olurdu".[33]
Bu nazariyeyi kabul etmeden evvel halledilmesi lâzım gelen birçok mesele vardır. [34]

1. Mütenâkı Beyan:

Herşeyden evvel Schacht'ın mütenâkız beyanları bulunmaktadır. O diyor ki: ŞâfîTden iki nesil evvel, [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)]'in Hadîsle-ri'ne yapılan atıflar istisnadır. [35]
Yine ona göre, bütün bu eski fikhı mezhebler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsleri'ne karşı şiddetli bir şekilde mukavemet etmişlerdir. [36] Yukarıdaki ifâdelerde demek istendiğine göre, eğer Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hadîsleri mevcud olsaydı onlara yapılacak atıflar da bir zaruret haline gelirdi. Schacht'ın önceki iki görüşü ya yanlıştır veya bütün bu bölümün mevzuu ile uzaktan ve yakından alâkalı değildir. [37]

2. İnsan Tabiatına Zıt Olan Bir Nazariye:

Bu nazariyeye karşı diğer bir esaslı itiraz, onun insan fıtratına ayları oluşu hakkındadır. Kim bir mevzu'un bütün teferru'âtını bildiğini ve geriye hiçbir şey bırakmadığını iddia edebilir? Şu halde, eğer muayyen bir âlim bir Hadîsi zikretmemişse, bu hal, o Hadisin mevcut olmadığını nasıl isbât edebilir? [38]

3. Istılâhlardaki Karışıklık:

Schacht daha da ileri giderek "Hukukî Hadîslerin Çoğalması" diye bir başhk koymakta, ancak burada sâdece abdest ve ibâdetle ilgili birçok Hadîsi zikretmektedir. Başka bir mahzur da, onun Ashâb-Kirâm ve Tabi'în'e âit "Âsâr"ı Hadîsler'e dâhil etmesidir. Sünnet'ten bahsettiği zaman bunu, eski mezheblerin yaşayan an'anesi diye tercüme etmiş; âlimlerin hukukî kararlarından bahsedince de bu hükümleri Hadîsler'in himâyesi altına almıştır. Böylece karışıklığa sebep olmuş ve mevzu'un doğru bir tasvirini yapamamıştır. [39]

Hukukî Hadîslerin Çoğalmasına Dair Schacht'm Verdiği Misallerdin Tenkidi.

1. Misâl:

Burada onun misallerinden birkaçını tedkîk edeceğiz. O der ki: "Bu bölümde biraraya getirilmiş bulunan deliller, bilhassa bu son nokta dikkate alınarak seçilmişlerdir. Birçok hallerde muhaliflerden biri veya diğeri, kendilerinin naklettikleri ve fakat ilgili Hadîsi muhtevi olmayan delilden başka hiçbir delilleri bulunmadığını bizzat kendileri ifâde etmişlerdir. Bu çeşit bir netîce, Risale VIII, ll'de, [Şafii, Risale VIII= Kitâbu'r-Reddi 'alâ Muhammed b. el-Hasan; Şâfî'î'nin, Şeybânî'ye âit muhtemelen Kitâbu' el-Hucâc'ı üzerine yaptığı şerhi, s. 277-303 (J.Schacht, The Origins of Muhammadan Jurisprudence, s. 338)] zımnen daha da emîn bir hale getirilmiştir; ki burada Şeybânî şöyle demektedir: 'Medîneliler kendi iddialarını isbât edici bir Hadîs ortaya koyamadıkları müddetçe [netîce böyledir], fakat onlar ne bu çeşit bir Hadîs'e sahiptirler ne de bir benzerini ortaya koyabilirler' ". Bu sözler hakkında mütâla'a beyân eden Schacht şunları söylüyor: "Bizi ilgilendiren hukukî Hadîslerin, bunlar ortaya sürülür sürülmez, kendi nazariyelerini isbât etmek isteyen kimseler tarafindan delîl olarak zikredildiklerini rahatça tahmin edebiliriz.[40]
İşte asıl metin:
Bütün bu iddi'alarda ilk dikkati çeken taraf, ne Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bir Hadîs-i şerife, ne de herhangi bir kaynağa atıf yapılmamış olmasıdır. Bütün mes'ele, kölelere yapılan bazı zararlar ve onların tazminatı hakkında İmâm Ebû Hanîfe'nin verdiği fetvalardan ibarettir. Medine 'ulemâsı ba'zı hallerde İmâm-ı A'zam'la hemfikir olmuş ba'zan da ona muhalefet etmişlerdir. Medînelilerîe mübâhese eden eş-Şeybânî, onların ba'zı mes'elelerde niçin farklı farklı düşündüklerinin sebebini sorar. Niçin onlar Ebû Hanîfe'nin fetvasının sâdece bir kısmına uyuyorlardı? Buna te'sîr eden, onların herhangi bir Asâr'ı mı vardı? Eğer böyleyse, o zaman onları ortaya çıkarsınlar da, Iraklılar da kendi farklı görüşlerinde onları ta'kîb etsinler. Lâkin onlar bu türlü hiçbir delile sahip değillerdir. Onun için de Irak halkının Öyle düşünmemekte haklan vardır...
Prof. Schacht burada Hadîs ile onun mevzu' olanını nasıl birbirine karıştırabiliyor; doğrusu hayreti mu'cibdir. [41]

2. Misâl:

O, şöyle diyor:
"Hasan BasrVden sonraki Hadîsler.[42]
Hasan Basrî'ye izafe edilen bir risalede hiçbir Hadîs yoktur. Böyle, 'akâi'dle alâkalı Hadîs Hasan Basrî'den sonradır.
Schacht'ın sözleri, şunları isbat edebilseydi doğru olabilirdi:
1) Hasan Basrî, eserin hakîkî müellifidir.
2) O, hiçbir Hadîsi görmemezlikten gelemez.
Eserin sıhhatine itiraz edilir ve Schacht da onu Hasan Basrî'nin eseri olarak kabul etmezse, o zaman Schacht kendi hipotezi için hangi delili ileri sürecektir? Eserin, Mütekellimîn'den bir zât veya bir râfizî yahut herhangi biri tarafindan yazılmış olması pek muhtemeldir. O halde nasıl oluyor da buna Hasan Basrî'nin adı ve mevzu' Hadîs karışıyor? [43]

3. Misâl

"ibrâhîm en-Naha'î ve Hammâd tarafindan meydana getirilen Hadîs".
".... İbn Mes'ûd, belli bir icra'atı ta'kîp etmemiştir... Fakat münazarada mu'ânzın görüşlerine karşı kullanılan Âdete taraftar bir Hadîs vardır. Aynı Hadîs , başka bir Iraklının isnadı ile Risale II [Şafî'î, Risale II=İhtilâfu 'Alî ve 'Abdillâh b. Mes'ûd; Şafii'nin Kitâbü'l-Ümm'ünde, c. VII, s.l51-177'de (J.Schacht, The Origins of Muhammadan Jurispruden-ce, s. 338 I9 'de de görülür. [44]
Bu Hadîs, Sâd süresindeki ba'zı âyet-i kerîmelerin tilâvetinden sonra secde etmeye dâirdir. Rivayete göre İbn. Mes'ûd secde etmemiştir. Fakat Ebû Hanîfe- Hammâd-'Abdu'l-Kerim'den rivayet edilen başka bir Hadîse göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sûredeki aynı âyetleri okuduktan sonra secde etmiştir. [45] Bunu İbn 'Uyeyne-Eyyûb-Ikrime-İbn

'Abbâs da böyle rivayet etmişlerdir. [46]Ömer-babası-İbn Cübeyr-İbn 'Abbâs yoluyla yapılan rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) secde etmiştir. [47] Bu beyanların hepsi, Prof. Schacht'ın zannlarına taban tabana zıd düşmektedir.
Zîra:
1) O, hukukî bir Hadîs değil, tamamen ibâdetlerle alâkalıdır.
2) Hiçbir kimse İbn Mes'ûd'un bütün Hadîsler'i bildiğini ve hiçbirini kaçırmadığını iddi'a edemez.
3) Bu iki Hadîs arasında hiçbir tenakuz yoktur; bunlardan biri, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in secde ettiğini bilmeyen bir Sahâbe'nin şahsî tatbikatıdır. İkincisi ise Rasûlullah'm (s.a.v.) fiilinin üç ayrı kanalla rivayet edildiği Hadîstir. Şu halde Iraklılar, Mekkeli İbn 'Uyeyne'yi nasıl olmuş da bu çeşit Hadîsler üretip rivayet etmeye ikna edebilmişlerdir?
4) Bu ve benzeri Hadîsler Schacht'ın nazariyesini yıkmaktadır. O diyor ki: "İbn Mes'ûd adı, umumiyetle Küfe mezhebi görüşlerinin yaşamakta olduğunun bir ifadesidir. [48]Ve "İbn Sa'd (VI, 232) Hammâd'ın görüşünü, Hammâd'm İbrahim'e müdâfa'a ettirdiği şekilde ortaya koymaktadır. [49]
"İbrahim'in görüşünün esas kaynaklarından olan Asâ-ru Ebû Yûsuf ve Asâru Şeyb'e göre, İbrâhîm tarafından rivayet edilen Hadîsler daha ziyâde hukukî bölümlerde yer alırlar... ve bunların sırf dînî olan mes'elelere tahsis edildikleri pek nâdirdir. [50]
Eğer İbrâhîm ve İbn Mes'ûd, Schacht'ın iddi'â ettiği gibi, Küfe mezhebinin nazariyatını müdafaa ve himaye etmiş olsalardı; Kûfeliler kendilerini reddettiklerine göre, o zaman bu müdâfa'a ve himaye işini Kûfe-liler'in onlara izafe etmelerine ne lüzum vardı? Onlar kendi müsbet nazariyelerini niçin vekillerinin ağzına vermemişlerdir? Dahası, eğer bu insanlar vicdansızca hareket ediyor ve bu 'ulemânın isimlerini sûisti'mal ediyor idiyseler; o vakit niçin onlar susmamış ve onu tamamen bertaraf etmişler de, bunun yerine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mu'ayyen bazı Hadîsleri'ni şu âlimler bilmiyor diye vekillerinin itibârını sarsmak ve şahsiyetlerini lekelemek yoluna gitmişlerdir?
Prof. Schacht, İbrahim'den mervî herhangi bir Hadîs'in tamamen dînî olan meselelerle pek az alakadar olduğunu belirtmektedir. Onun bu iddi'âsının da ne kadar yanlış olduğu aşikârdır. Meselâ A.Y.'nin ilk bölümü olan El-Vudû' tedkîk edilince 53 Âsâr'dan 29'unun İbrahim'e 'âit olduğu görülmüştür.
Ayrıca o, Hammâd'ı kınamak için İbn Sa'd'ın sözlerini de yanlış nakletmektedir. İbrahim'in dersinde Hammâd'ın yazmış olduğunu, İbn Şeddâd'dan naklen İbn Sa'd rivayet etmektedir. İbn Sa'd'ın, el-Battî'ye istinaden rivayetine göre; el-Battî' kendi görüşüne dayanarak karar verdiği zaman isabet etmiş, İbrahim'den başkasına istinaden rivayet ettiği zaman da hatâ etmiştir.[51]
Bu, onun iyi bir müftü olduğunu ve İbrahim'in görüşleri hakkında kâfi derecede bilgisi bulunduğunu, hattâ ondan yazdığını ifâde eder. Fakat o, İbrahim'den başka kaynaklardan rivayet ettiği zaman hatâ yapmıştır. Ancak böyle olmasına rağmen Hadîs uydurmacılığından hiç söz edilmemiştir.
Schacht şunu ileri' sürüyor: "Hammâd, [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)l'den ve O'nun çeşitli Sahâbeleri'nden olmak üzere kısa zaman evvel ortaya sürülen Hadîsleri rivayet etmiştir. Mezhebin "Yaşayan Hadîs"ine dâhil olmayan ve umumiyetle onunla ve Hammâd'ın kendi görüşüyle tenakuz içinde bulunan bu haricî Hadîsler, Muhaddislerin ilk fikhı mezhep üzerinde artan tazyikinin bir netîcesiydi.[52]
Fakat mesele bu sözlerin ifâde ettiğinden daha da muğlâktır.
Haramâd ve diğerleri gibi, muahhar Küfe ulemâsından olanlar, İbrahim ve İbn Mes'ûd'dan Asar rivayet ettikleri zaman onlar, Schacht'ın ileri sürdüğü üzere, ya hakîkaten İbrahim ve İbn Mes'ûd'dan nakletmişler veya hatâen onlara izafe etmişlerdir, ikinci hipotezde, eğer Kûfeliler muayyen Hadîsleri kendi mezheb nazariyatlarının mercilerine atfetmiş ve 'umumiyetle yaptıkları gibi onlara karşı hareket etmişlerse, bu takdirde onlar üstadlannın cehaletini ortaya koyarak onların şahsiyetlerini gözden düşürmüş oluyorlar demektir. Bu da netîce itibariyle onların kendi bindikleri dalı kesmeleri demektir. Herhalde Hammâd ve Kûfeli ulemâ, bundan daha akıllıydı.
Binaenaleyh onlar, mu'ayyen ba'zı 'ulemâya hamlettiklerini onlardan almış olmalıdırlar.
Schacht'a göre, İslâm hukuku Hicrî 110 târihine kadar, hemen hemen hiç yok gibiydi. İkinci asır başlarında, Hammâd'ın hayat dönemine rastlayan on veya yirmi sene, kadîm fikhı mezheblerin belki temelini atmak için bile kâfi değildi. Bundan dolayı, yeni doğan veya henüz doğmabulunan mezheblere karşı böylesine erken bir devirde herhangi bir Muhaddis cereyanının meydana gelmiş olması hemen hemen gayr-i mümkündür. Binaenaleyh, kadîm nkhî mezhebler üzerinde Muhaddislerin artan bir te'sîri olduğunu iddia eden nazariye tamamen hayal mahsûlüdür; bunun için de merduddur. [53]

4. Misâl

"Mâlik ve erken devir müdevvenâtı arasında ortaya çıkan Hadîsler."
"Mâlik Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mervî bir Hadîs metnine, ihtimallere bağlı bir mukavele demek olan mülâmese'ye dâir yaptığı bir ta'rîfini de ilâve etmiştir... [ve] aynı ta'rîf Mâlik'in bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır.... Ancak bu tefsir, Buhârî ve Müslim'de [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)]'-in sözlerinin bir parçası haline gelmiştir.[54]
İlk Muhaddisler, bu türlü tenakuzların iyice farkındaydılar. Bu çeşit mes'elelerin ele alındığı her Usûl-i Hadîs kitabında Mudrec'e dâir insan mutlaka bir bölüme rastlar. Buhârî, üzerinde durulan bu Hadîs hakkında, Mâlik'in şerh edici sözlerinden hiçbir şey ilave etmeden, metni olduğu gibi Mâlik'den rivayet etmiştir. Mâlik'in sözlerine benzeyen ilâve bilgiler, 'Ukayl-İbn Şihâb-'Âmir b. Sa'd-Ebû Sa'îd el-Hudrî zinciriyle rivayet edilen bir başka Hadîs'de görülür. Kitabı şerh edenler, mezkur Hadîse müte'allık bütün bilgileri toplayarak bu cümleyi tahkik etmişlerdir. Ulemâdan bazıları onu, İbn 'Uyeyne'nin bir sözü olarak telâkki etmiştir. Fakat bu hususu münâkaşa eden İbn Hacer, onun, Sa'îd el-Hudrî'nin bir şerhi olduğunu söylemiştir. [55] Bu itibarla bizzat Mâlik de bu ta'rîfi almış olabilir. [56]

5. Misâl

Hadîs'in tahrif ve taklîd edildiğine dair Schacht'ın verdiği bir başka misâl de aşağıdadır.
Schacht şu şaşırtıcı beyanda bulunuyor: "Önce bir 'Tatbîkât'm vâr oluşu ve [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)] ile Sahâbe-i Kiramdan mervî Hadîslerin de sonradan ortaya çıkmış oluşu ve ayrıca Medînelilerin görüşünü ibn Kâsım'ın nazarî olarak müdafaa edişi, Mud. [el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, toplayan: Sahnûn (v. 240); Mâlik, İbn Kasım (v. 191), İbn Vehb' (v. 197) ve diğer zevatın görüş ve Hâdîsleri'ni muhtevi külliyât, 16 cild, Kahire 1323-4/1905 (J.Schacht, The Origins of Muhammadan Jurispru-dence, s. 337)], c. IV, 28'de açıkça zikredilmiştir. İbn Kasım şöyle diyor: 'Bu Hadîs bize kadar gelmiştir. Eğer o, onu kendilerinden aldığımız kimselere intikâl eden bir usûlle rivayet edilmiş olsaydı, o zaman onu ta'kîp etmek doğru olurdu. Fakat hakikatte o, böyle bir usûlün kendilerine refakat etmediği diğer Hadîsler gibidir. [İbn Kasım burada Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Sahâbe-i Kirâm'dan olan Hadîsler'e misâller vermektedir]. Fakat bu gibi şeyler temelsiz ve kendi kendilerini isbât etmekten âcizdirler..."
Tatbikat farklıydı ve Sahabelerle bütün toplum diğer ahkâma göre hareket ediyordu. Bundan dolayı Hadîsler ne [prensip olarakj görmezlikten gelinmiş ve ne de fiiliyatta benimsenmişlerdi. Hareket ve davranışlar Tatbîkât'm refakat ettiği öteki Hadîsler'e göre ayarlanıyordu." "Medîneliler bu suretle Hadîsler'in tatbîkâtı'na muhalefet etmişlerdir. [57]Ne kadar da mesnedsiz bir söz! İbn Kâsım'ın bütün mütâla'ası, iki grup Hadîs vardır esasına dayanmaktadır: Bu gruplardan birincisi Ashâb-ı Kiram ve Tâbi'inin tatbikatı ile beraber rivayet edilen Hadîsleredir. İkincisi ise, böyle herhangi bir tatbikat meyânmda olmayan Hadîsler'dir. Şu halde, eğer bu iki grup arasında bir tenakuz varsa o zaman birinci grup tercih edilir. İbn Kasım, tatbikatın önce, Hadîsin de sonra geldiğini nerede göstermiştir? [58]

6. Misâl

Schacht şunu da söylüyor: "İbrâhîm, siyâsî düşmanlara karşı hutbelerde beddu'â etmenin [Hz.] Peygamber [(s.a.v.)] devrinden çok zaman sonra ve sâdece 'Alî ile Mu'âviye'nin idareleri sırasında ortaya çıkmış bir bid'at olduğunu pekâlâ biliyordu. O bunu, [Hz.] Peygamber (s.a.v.) ile halîfe Ebû Bekir ve Ömer tarafından bu mevzu'da söylenen hiçbir şey bulunmadığını belirtmek suretiyle te'yîd eder". [Âsâr A.Y. 349-52 vd.]. "Devam ediyor: hutbedeki bu ilâveyi Peygamber'in yaptığını iddi'a eden ve Şafii'nin de şüphesiz kabul ettiği bu Hadîs İbrahim'den sonra olmalıdır. [59]
A.Y. 349-52'den alman iktibaslar şöyledir:
Biri tam îsnâd, diğeri de Mürsel İsnâd'la. olan iki Hadîs vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptıklarını anlatan bu iki Hadîs de İbrahim tarafından rivayet edilmiştir. Bu kadar açık bir rivayetten sonra; Profesör Schacht aynı Âsâr'a müracaat ederek, yukarıdaki mezkûr sözü nasıl sar-fetmiştir, doğrusu son derece şaşırtıcıdır!
Bu mevzuda Schacht'ın yaptığı Hadîs tenkidi, tamamen yersiz ve yanlıştır. [60]

Kaynak Bahsinde Hadîs Münekkidi Olarak Schacht

Mûsâ b. 'Ukbe takriben Hicrî 140 târihinde vefat etti. Onun Kitâbu'l-Magâzî isimli eseri, sonraki eserlere kalb olunmuş[61] ve bugüne kadar sadece muhtasar birkaç sayfası kalabilmiştir. Bu sayfaları E. Sac-hau yayına hazırlayıp 19O4'te neşretmiştir. [62]Yarım asır sonra bir makale yazan Schacht, [63] müteveffa 'âlim Sachau'nun görüşlerinde tenakuz bulmaya çalışmış ve aynen şöyle demiştir: "Adı geçen muhtasar sayfaların muhteviyatı takriben ikinci asır ortalarına 'âit olması lâzım geldiğim umduğumuz Hadîsler'den ibarettir... 6 numaralı Hadîs iktidarda olan hanedan lehine hanedanın atası olan ve Peygamber'e karşı savaşırken Müslümanlarca esir edilip fidye karşılığında bırakılmış bulunan 'Abbas vak'asını yatıştırmaya çalışıyor. Ceza kânununda Peygamber'in neslinden olanların imtiyazları olduğunu reddeden 9 numaralı Hadîs, 'Alî aleyhtarıdır. 10 numaralı Hadîs Ensâr'ı, dolaylı olarak da Medine'de bulunan Abbasî tarafları bir partiyi medh etmektedir. [64]
"'Abbasî kayıdları hatasızdır; 'Alî al'eyhdârı şiddetli temayül, ve bilhassa Ebû Bekr hilâfetine gösterilen tasvibkâr tavır, 'Abbasîler devrinin ilk yıllarından epey zaman sonra bile bir devri işaret ediyordu. Musa'yı eserin müellifi olarak kabul etmek oldukça zordur. [65]

Tafsilâta girmeden evvel mukayese yapmak üzere aşağıya Arapça metinleri kaydetmek daha faydalı olacaktı:[66]
Hadîs No: 6
1) [İbn İshâk'ın Sîyret'irâ İngilizceye çevirmiş olan A.] Guillaume, Musa'dan rivayet edilen bu sayfalar hakkında şöyle demektedir: "Zübeyr 'âilesi ile Ensâr'a karşı Musa'nın bir muhabbeti olduğu açıktır. İtibarda olan sâdece onlardır. Halbuki 'Alî taraftarları herhangi bir kimseden farklı değildir. Emevîler, el-Harra'daki kıyımları yüzünden zımnen takbih edilirken; [Hz.] Peygamber (s.a.v.)'e muhalefeti olan 'Abbas'ın da, bu muhalefeti sebebiyle en son kuruşuna kadar fidye ödemeye mecbur bırakıldığı beyan edilmiştir.[67]
Şimdi burada Guillaume, Hz. 'Abbas vaka'sını (Hadîs no.6) 'Abbâsî-lere karşı yürütülen muhalefetin bir işareti sayarken; Schacht'ın da bunu, 'Abbâsîleri destekleyen bir delîl olarak kabul ettiği gayet açıktır! 'Ab-bas, Rasûlullah'ın (sav) amcasıydı. Amcanın itibarı, doğu adetlerine göre babanınki gibidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in babasının kardeşi olan bir kimsenin de, Allah Rasûlünün hatın için, halkın nazarında aynı ve hattâ daha fazla itibarlı olacağı gayet tabiidir. Eğer Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) onu affetseydi, bu hal tabiî olarak karşılanırdı. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine böyle bir teklif yapılmasını dahi şiddetle reddetmiştir. Bunun için de 'Abbas en son kuruşuna kadar fidye ödemeye mecbur bırakılmıştır. Şu halde Hz. Peygamber (s.a.v.) ona karşı hiçbir şekilde müsamahakâr davranmamış ve herhangi mülayim bir siyâset de takîp etmemiştir. Hal böyle olunca, Schacht'ın (6 numaralı Hadîs'de) Abbas'ın kayınlmış olduğu yolundaki iddi'âsını kabul etmek mümkün değildir.
Diğer taraftan, eğer bu Hadîs 'Abbasîler zamanında uydurulmuş ve iktidardakilerin emellerine hizmet etmek için şekillendirilmişse, o zaman niçin bütün vak'a baştan sona değiştirilmemiştir? Niçin, 'Abbasîler atalarını temize çıkarmaya çalışmamışlardır? Peygamberimizin sözlerinde hiç değilse son cümleyi atıvermek ve 'Abbas'ın en son kuruşuna kadar fidye Ödemeye mecbur bırakıldığını göstermemek pekâlâ mümkündü! Ayrıca o, eğer Hz. 'Alî taraftarlarına karşı icad edilmişse, o vakit bu, niçin birinci asırda meydana gelmemiştir? Hz. 'Alî taraftarları ile Emevîler arasında birinci asırda hiç harp yok muydu ve Zührî, Emevî hükümdar saraylarında çalışmıyor muydu?
Binaenaleyh, bu Hadîsin veya vak'anın önceden mevcut olmayıp, ikinci asır ortalarında ortaya çıktığını insan nasıl kabul edebilir? Lâkin hemen belirtelim, aynı vak'a Şîîlerce hakikat olarak kabul edilmektedir.[68]
2) 10 numaralı Hadîs, Ensâr'ı ve zımnen de Medine'deki 'Abbasî fir-kası taraftarlarını medhetmektedir. Sonradan da, Hz. 'Alî taraftarları aleyhinde bir tavır almış görünmektedir. Fakat aynı Hadîs, Şîî müfessir, muhaddis ve kelamcılar tarafından zaman zaman tekrar edilmiştir. [69]
Birkaçı hâriç, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün Sahabelerini reddeden ve onları İslâm'dan uzaklaştıran Şîîlerin, bu Hadîsi zaman zaman zikrederken hiçbir şeyi farkedememiş olmaları ve Hz. 'Alî aleyhindeki bu görüntünün sâdece Prof. Schacht'ın dikkatini çekmiş olması şüpheyi mu'cibdir.
Guillaume bu Hadîsin, Emevî aleyhtarı olduğunu iddi'a etmiştir. Zî-ra Emevîler el-Harra'da sebep oldukları kıtal yüzünden takbîh ediliyorlardı. Fakat halkı bu şekilde doğrayan bir hükümeti veya orduyu dünyada kim medhedebilir?
Unutmamak lâzımdır ki, kendi kabîlesi Hz. Peygamber (s.a.v.)'i öldürmeye çalıştığı, hatta doğum yeri olan Mekke'den hicret etmeye mecbur bıraktığı zaman, Ensâr O'nu bağrına basmıştı. O'nu müdâfa'a eden, O'nunla savaşa giden Ensâr, O'nun tebligatı uğrunda canlarını ve mallarını feda etmişlerdi. Binaenaleyh eğer O, onları medhetmeseydi, bu nankörlük olurdu. Üstelik Kur'ân-ı Kerîm' de Ensâr'ı öven âyetler olduğu halde [70]bu Hadîsin vürûdu için biz, niçin ikinci asrın ortasına kadar beklemek mecburiyetinde kalacakmışız?
Lâkin hiçbir kimsenin bu Hadîs'de Ensâr'ı öven cümlelere rastlaması mümkün değildir. Rasûlullah (s.a.v.) sâdece onların affi için Allah'a niyaz etmektedir.
Bu da gayet tabfidir. Zîra Kur'ân-ı Kerim'e göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmeti için Allah tarafından onların affını dilemekle vazifelendirilmiştir.[71]
3) 9 numaralı Hadîs, Hz. 'Alî taraftarlarının aleyhindedir. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v.) neslinden olanların ceza kanunundaki imtiyazlarını inkâr etmektedir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat kendisi, ceza kânununun neresinde bir imtiyaza sahip olmuş ve ne zaman kânunun üstüne çıkmıştır? O'nun bizzat kendisinin Kısâs'a teslim olduğunu görüyoruz. Hz. Muhammed 'aleyhisselâmın veya O'nun neslinden gelenlerin kânûn'un fevkinde olduklarının anlatıldığı hangi kaynaklara sahibiz? Asıl olan, hukukun üstünlüğü ve teba'anın müsavatı değil midir? Peki Hadîs'de, Hz. Ali (r.a) taraftarı olanlar aleyhindeki husus nedir? Hz. 'Alî hiçbir zaman kânûn'un üstünde olduğunu iddi'a etmemiştir.
Şunu da belirtmek gerekir ki, bu Hadîs, hakikatte müstakil değil, 8 numaralı Hadîs'in bir parçasıdır. Sachau, hem "Rasûlullah" kelimesi, hem de isnadın iki defa geçmesi yüzünden yanılmıştır. Bu sebepten de Hadîs'i iki kısma bölmüştür. Prof. Schacht, lâzım gelen dikkati göstermeden onu ta'kîb etmiştir. Bu itibarla 9 numaralı Hadîs, ceza kânununun herhangi bir imtiyazına veya takbihine delâlet etmemektedir. Sâdece Üsâme'nin durumuna işaret etmektedir: Rasûlullah (s.a.v.), Üsâme herkesten daha sevimlidir diye buyurdukları zaman, bundan kendi kızları Hz. Fâtıma'yı bile hâriç tutmamışlardı. Tayâlîsî, Hammâd ve Mûsâ b. 'Ukbe'den bir Hadîs rivayet etmektedir. Şöyledir:
O'nun Üsâme'yi kendi kızından veya kızını Üsâme'den daha fazla sevip sevmemesi başka bir sevgi işidir. Zîra sevginin birçok cephesi vardır. Onun için bu, Hz. 'Alî'ye taraftar olanların aleyhinde bir delîl olarak gösterilemez.
Prof. Schacht, daha sonra, 8 numaralı Hadîsin bu "haya-lî isnadı" ile diğer alâkalı meseleler üzerinde durmuştur. Ona göre hatâ insan ta-bi'atında değildir ve herşey "aydınlanmış olan geçmiş"dedir. Meselenin bir başka îzâhı da vardır.
[Sachau'nun neşrettiği Mûsâ b. 'Ukbe'ye âit] bu sayfalar asıl değildir. Fakat istinsah edilmişler ve tekrar istinsah edildikten sonra hülâsa edilmişlerdir. Neşre hazırlandıkları zaman başka hiçbir nüsha bulunamamıştır. Onun için zamanla meydana gelen tenakuz giderilememiştir. Hattâ metni kopya ederken ciddî bir hatâ yapan meşhur 'âlim bütün Hadîsi müsbet bir halden menfi bir şekle sokmuştur. 12 numaralı Hadîsi olarak istinsah etmiştir. Halbuki a-sil metin gayet açıktır:[72]
Bu itibarla yanlış istinsah etme ihtimâli dâima mevcuttur. Hatta TJkbe gibi bir kelime iki râvî adı ile beraber zikredildiği zaman bu ihtimal daha da artmaktadır. İsnâd'ı tam olan 9 numaralı Hadîs'in son kısmı, 8 numaralı Hadîs'in bir parçasıdır. Bu yüzden müstensihin hatâsı 8 numaralı Hadîs'de vuku' bulmuştur. Hal böyle olunca, Schacht'ın sözleri ma'nâsızdır.
Musa'nın eserini, onun yeğeninden başka hiç kimse rivayet etmemiştir, [73] demenin yanlış olduğu, târîhen isbat edilmiştir. [74]Şimdi hâlâ mevcut iki vesika vardır ve bu, 8 ile 9 numaralı Hadîsler'de tek bir vâkı'a hâlinde bulunmaktadır. Vesikalardan biri İsmâîl b. İbrâhîm kadar eskidir. Doğrudan doğruya, İbrahim b. Tahmân tarafından rivayet edilmiş ve İbrahim'in topladığı eserin bir parçası olmuştur. [75] İkinci vesîka, et-Tâberanî (vefatı 360 H./971) yoluyla gelendir. Tâberânî bu Hadîsi, 'Abdülazîz b. Muhtâr'dan, o da Mûsâ b. 'Ukbe'den rivayet etmiştir. [76]
Bundan dolayı ilk zamanlarda yetişen ulemâyı tenkîd ederken, o devre 'âit kaynakların ekserisi mevcut olmadığından, çok dikkatli olmak mecburiyetindeyiz. Schacht'ın iddi'aları ve onların bu bölümde ele alınışı göstermiştir ki; ta'kib edilen usûl, hareket tarzı ve tek bir vak'anın umûma teşmil edilişi, neticede ne ilme, ve ne de 'ulemâya yaramıştır.
Birkaç misâl daha:
Makalesinde "Kadîm İslâm hukukundaki yabancı unsurlar" diyen Schacht yazısına şöyle devam etmektedir:
"İslâm hukukunda çocuk doğduğu (evlilik) yatağına 'aittir, diye bir kâ'ide vardır. Babalık hakkındaki ihtilafları halletmeğe ma'tuf olan ve kâfi delîl bulunmayan hallerde kullanılan bu kâ'ide, İslâmdan önceki Arab 'âdetinin hilâfsız bir hükmü olarak telâkki edilmiştir. Fakat Goldzi-her bunun Emevîler devrinin ortasında, meselâ Hicrî 75 târihinde bile mevcut olmadığını ortaya koymuştur. Bu kâ'ide Peygamber'in ağzına ikinci asrın ortasında konmuştur. Fakat doğruyu konuşmak lâzım gelirse bu, Kur'ân'ın babalık hakkındaki ahkâmıyla kâbil-i telif değildir. Mezkûr kâ'ide İslâm hukukunda mevcut olduğu ve sık sık da iktibas edildiği halde kendisine hiçbir zaman zahirî mânâsı verilmemiştir... Ne eski Arab 'âdeti ve ne de Kur'ân ahkâmı ile bağdaşmayan fakat Roma hukuku kaidesi ile bir paralellik arzeden bu kâ'idenin İslâm'ın tedkîk sahasına, müsbet hukuku ta'dü etmeye muvaffak olamamasına rağmen dışarıdan
girmiş olması pek muhtemeldir.[77]
Bu ifâdeler, Hadîs'İ yanlış anlamaya hattâ onun yazısını tamamen görmemezlikten gelmeye müsteniddir. Bu Hadîs, yirmiden fazla Sahabe, onların birçok talebesi ve mahallî râvîler tarafından rivayet edilerek isnâd'ı muazzam bir çoğalma göstermiştir. Onların bu Hadîs'İ uydurmaları ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ağzına koymaları imkânsızdır. [78] Hadîs keza Zührî (vefatı: 124) tarafından da rivayet olunmuş ve yazma nüshası kısmen elinizdeki bu eserde tahkik edilmiştir.
Hadîsin sözleri şöyledir: Schacht'm bu Hadîsi, başından sonuna kadar niçin zikretmediği sarîh değildir. Zina edene, Roma hukukuna göre recm cezası verilmiş olduğu zayıf bir ihtimal dahilindedir. Halbuki aynı ceza bu Hadîs'de zikredilmiştir.
Adı geçen Hadîs, bütün İslâm mezhebleri tarafından ittifakla kabul edilmiştir. [79] Mu'âviye, Ziyâd b. Ebîhi [yi kardeş olarakl kabul ettiği zaman, bu Hadîs'e istinaden itham edilmişti, [80]
Schacht bu Hadîs-i şerifin Kur'ân-ı Kerîm ahkâmına muhalif olduğunu iddi'a etmiştir. Schacht'm böyle bir iddi'ada bulunması demek, onun, ne Kur'ân-ı Kerim'in 'iddet hakkındaki hükmüne; ve ne de Hadis-i Şerife, ma'nâsına ve Hadîs'in Hz. Peygamber (s.a.v.) 'den ne vakit sâdır olduğuna dâir açık herhangi bir fikri olmaması demektir.
Rasûlûllah (s.a.v.) bu Hadîs'i Hicretin 8. yılında fetihden sonra Mekke'de beyan buyurmuşlardır. O sırada babalık meselesi ortaya çıkmıştı. Bir çocuk hakkında iki kişi ayrı ayrı görüşlerde bulunuyordu. O vakit, eski 'âdete son vermek ve onun kökünü kazıyıp yeni kânunu hâkim kılmak için bu kâ'ide-i külliyye tebliğ edildi. [81]
Goldziher'in bunun takriben Hicrî 75 târihinde bile mevcut olmadığını ortaya koymak istemesine gelince; yapılan incelemeler göstermiştir ki, Goldziher menti yanlış anlamıştır. Goldziher, Züfer'in yatağında doğan Ertât b. Züfer'e atıfta bulunuyor. Ertât'm esas babasının Darâr oldu zannediliyor. Böylece Ertât'ın babası hakkında bir mes'ele ortaya çıkmış oluyor. Çocuk büyüdüğü zaman babası,.onu geri almak istiyor fakat muvaffak olamıyor. Bu demek oluyor ki, çocuk, yatağında doğduğu adamın nesebini alacaktır.
Yine büyük bir ihtimalle bu vak'a, Resûlullah (s.a.v.)'in risâletinin ilk günlerinde ve Ertât doğduğu vakit vuku' bulmuştur. Ertât'ın Abdül-melîk b. Mervân'la yaptığı konuşmadan anlaşıldığı üzere o, çok yaşlanmış ve nayatta herşeyden hatta hayatın kendisinden bile zevk almamaya başlamıştı. [82]Onun için bu zât, ne Hicrî 75 tarihinde doğmuş ve ne de babalık hâdisesi o sırada meydana gelmiştir. Belki bu târih onun, 80 veya 90 sene gibi uzun bir ömür yaşadıktan sonra ölümü beklediği andır.
Diğer bir misâl:
"Sahtekâr ve kalpazanlara tatbik edilen uzvî cezalar, mevzu' hadîs-ler'de emredilmiş ve bu hadîsler Balâzurî'nİn aynı eserinde s. 470'de zikredilmişlerdir. R.S. Lopez, Byzantion, XVI, s.445 vd, bunun Bizans menşeli olduğunu iddi'a etmiştir. Eğer bu iddi'a doğru ise, o takdirde bu, fethedilen memleketlerde carî olan hukukî tatbikata göre icra edilen teklif

yolu ile evlât edinme meselesidir demektir. [83]
Kalpazanları dayak atarak veya ellerini keserek cezalandıran Ebân b. Osman ile Mervân'ın tatbikatına dâir Belâzûrî'de atıflar vardır. Fakat mevzu' veya sahîh hiçbir Hadîs yoktur. Böyîe olunca Schacht'ın söyledikleri yanlıştır. O kadar ki, onlar böyle bir ceza verdiklerine göre bunu, bu suçu aynı şekilde cezalandıran Romalılardan almışlardır demek tamamen mesnedsizdir. Hiçbir devletin, "güzel" sanat eseri ve "ince el işleri" meydana getirmişlerdir diye kalpazanları mükâfatlandırdığı görülmemiştir. Her devletin onları cezalandırması tabfîdir.
islâm'ın Beş Esası Hadîsi'ni Kaynak Bakımından
Tenkîd Eden Wensinck'in Cerhi ve Çürütülmesi
Hadîslerin kaynak bakımından tenkîdindeki ölçü, yukarıda görüldüğü gibi, gayet zayıfdır, mantıksız ve koyu bir cehalet eseridir. Aynı ölçü, Wensinck tarafından, Musltm Creed [İslâm 'Akâ'idi] isimli kitabında da ileri sürülmüştür. Wensînck burada, "İslâm'ın Beş Esası" Hadîsinin mev-sûkiyetini tedkîk etmektedir. Onun tahayyülüne göre bu Hz. Peygamber (s.a.v.)"in vefatından yıliarca sonra, Müslümanlar i'tikâd esaslarının yani Şehâdet'in tesbit edilmesi lüzumunu hissettikleri zaman Sahabeler tarafından vücûda getirilmiştir. "Beş Temel" Hadîsi Şehadet'i ihtiva ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahîh bir sözü olmalıdır. Wensinck, pekâlâ biliyor ki, bu Şehâdet bütün namaz kılanların her iki Rek'at'da bir okudukları Teşehhüd'ün bir parçasıdır.[84] O, nazariyesini ta'dîl edeceği yerde bir başka nazariye daha ileriye sürüyor. Bu nazariyeye göre de namaz, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra bir esasa bağlanmıştır. [85]
Namaz emri Kur'ân-ı Kerîm'de 99 yerde geçmektedir. [86]Hadîsler'de ise bu sayı binleri bulmaktadır. Şu halde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunları sâdece emrettiğini, nasıl ibâdet edileceğini öğretmediğini ve ibâdeti bir şekle bağlamayı Sahâbeler'e bıraktığını söylemek inanılacak şey değildir. Mes'ele burada bitmiyor. İslâm'da ibâdet cemâatledir ve günde beş defa kılınır. Kur'ân âyetleri cemâatle namazdan bahseder ve onu emreder. Hattâ nasıl edâ edileceğini gösterir. Namaz için Hicretin 1 veya 2. senesinde ezan vahyedilmiştir. [87] Hal böyle olunca bu ibâdet şeklinin ilk günlerdeki mevcudiyetini reddetmek için hiçbir sebep yoktur. Ezan bizzat Kur'ân'da zikredilmiştir. [88]Şehâdet kelimesi Ezân'ın ve farz namaza durmadan önce okunan Kâmet'in bir parçasıdır. Prof. Wensinck'in, bu erkânı İslama hangi tarihte dâhil etmek istediği açık değildir. Eğer Ezân'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zaman-ı sa'âdetlerinde vahyedildiği kabul edliyorsa, ki hakikat olan da öyledir, bu takdirde İslâm'ın beş temeli hakkındaki Hadîsin mevzu' olduğuna dâir serdedilen kılı kırk yarıcı münâkaşa tamamen bir hezeyandan ibarettir. Bunun için de o nazariye üzerine bina edilen bütün teori ve istidlaller baştan sona değiştirilmek mecburiyetindedir. [89]

---

[1] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 223.
[2] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 223.
[3] J. Schacht, Introduction to Islamic Laıo, s. 11.
[4] Age, 15.
[5] Age, 16.
[6] Age, 24.
[7] Age, 26.
[8] J.Schacht, Introduction to Islamic Law, s. 28.
[9] Age, 29-30. Schacht'ın dediği gibi (Origin, 58) Sünnet'in eski telâkkisi umumiyetle veya ma'nevî olarak kabul edilen bir tatbikattı; ve bunun yeri sonraki nizamlarda Peygamber [(s.a.v.)]'in Sünneti ile doldurulmuştur, demek yanlıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti, Peygamberin kendisi, Ebû Bekir, 'Ömer, 'Osman ve 'Alî tarafından kullanılmıştır. Bk. Wensinck, Concordance, c. II, s.555-8; Ya'kûbî, His-tory, II, 104. Mutezile eserlerinde kelimenin ilk asırda kullanılışı hakkında bk. el-Murtazâ, Tabakâtu'l-Mu'tezile, 19. Keza bk. Taberî, Annales, I, 3166, 3298, 3044.
[10] J. Schacht, Introduction to Islamic Law, 31.
[11] age, 32.
[12] J. Schacht, Introduction., 34.
[13] age, 34.
[14] age, 35.
[15] Origin, 57. Bu telâkki tamamen yanlıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti'nin nüfuzlu bir merci' ve hukukun esas kaynağı oluşu, İslâmın ilk günlerinden beri herkes tarafından kabul edilen bir kâ'idedir. Tafsilât için bk. Şafi'î, Umm, VII, 250; Sibâ'î, Sunne, 160; el-Basrî el-Mu'tezilî, el-Mu'temed, 377-387; Hayyat, İntişâr, 89-98,135-6,137; îbn Ömerin sözü, Hanbel, II, s.95; Ebû Hanîfe'nin sözleri için bk. İbn Abdi! Berr, İntikâ', 145; ve Evzâ'i için bk.: Ebû Yûsuf s.37-46. Schacht'ın bu yanlış hükmünün esas sebebi onun gayr-i ilmî olan araştırma usûlüdür. O. 'ulemânın münakaşalı yazılarını, bahusus Şâfi'î'nin kendi muhaliflerini itham edişini, Şâfi'î'nin muhaliflerinin hukukî nazariyelerini tarif için kullanmakta, böyle yaparken de bu âlimlerin eserlerini ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sünneti'ne karşı olan tavırlarının ifadesini görmemezlikten gelmektedir. Bk. Origin, 11, 28,35,88,259.
[16] Origin, 230 nl; vefat tarihi için bk. Origin, umûmî indeks, 347.
[17] Latv.l.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 223-225.
[18] Kur'ân-Kerîm, 7. sûre: el-AVâf, âyet, 157; 59. sûre: el-Mücâdile, âyet, 7.
[19] Haraidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, No.I, s.18-20. Vesikanın sıhhati için bk. Ser-jant, Islamic Çuarterley, VIII, 1-16.
[20] Meselâ bk. Kur'ân-Kerîm, IVcü sûre: en-Nisâ, âyet 61, 65,105; 2'. sûre: eş-Şu'arâ, 51; 52. sûre: eş-Şûrâ, 15.
[21] Meselâ bk. Fitzgerald, "The Alleged Debt of Islamic to Roman Law", The LawQu-arterly Reviem, c.67 s.82., 256.
[22] G. Levi Della Vida, "Kharidites" mad. El, c.II, 905; ayrıca bk. Ahmed Emîn, Fec-rü'l-İslâm, 256.
[23] Kur'ân-Kerîm, 5. sûre: el-Mâide, 44-9; 12. sûre: Yûsuf, 40; 38. sûre: Sâd, 36.
[24] Halîfe Ömer'in Ebû Musa'ya mektubu, JRAS, 1910; İktibas edilmiş metni için bk. Hamîdullah, "Administration of Justice in Early islâm", Islamic Culture, 1937, s.169.
[25] İbn Sa'd, III, 1,121
[26] Hamîdullah, "Administration of Justice..." s. 166-7.
[27] Halîfe Ömer'in Kadıları hakkında tafsilât için bk. Şiblî Nu'mânî.Sîref., 304-5.
[28] el-Kettânî, et-Terâtîbul-İdâriyye, I, 270-2, İbn 'Asâkir'den iktibas ediyor.
[29] Keza bk. Coulson, A History of Islamic Law, 64-5.
[30] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 226-227.
[31] Zehebî, kitabı H. 143 tarihinde Ebû Hanîfe ve diğerlerinin te'lif ettiğini söylemektedir. Sünnet'i mutlak merci' olarak kabul eden Ebû Hanî-fe'nin görüşü için bk: îbn Abdil-Berr, el-İntikâ, 142, 143, 144; Nu'mânî, Sîretü'n-Nu'mân, 124; Şeybânî, Âsâr, hemen hemen her sayfası; Ebû Zehra, Ebû Hanîfe, 275-7; Bagh., XIII, 368; keza bk. Origin, 28.
[32] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 227-228.
[33] Origin, 140.
[34] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 228.
[35] Age, 3.
[36] Ages.57.
[37] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 228.
[38] Profesör Schacht mu'ayyen ba'zı Hadîslerdir mevcudiyetini inkâr etmektedir. Bunlar kendisi tarafından işaret edilen aynı sayfadadır, bk. Origin, 60. Kars. Ebû Yûsuf, Asar, 349-52.
Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 228.
[39] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 228-229.
[40] Origin, 140-1
[41] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 229-230.
[42] Origin, 141.
[43] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 230.
[44] Origin, 141.
[45] AY. 207.
[46] Şâfi'î, Umm, VII, 174.
[47] Şeybânî, Âsâr, 72.
[48] Origin, 232.
[49] Age, s.238-9.
[50] Age, s.234.
[51] İbn Sa'd, IV, s.232.
[52] Origin, 239.
[53] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 230-233.

[54] OHgin, 144.
[55] İbn Hacer, Fethul-Bâri, c. IV, s.358-60 yayına hazırlayan: Fu'âd 'Abdülbâkî.
[56] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 233.
[57] Origin, 63.
[58] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 233-234.
[59] Origin, 60, A.Y. 349-52'ye atıfta bulunmuştur.
[60] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 234-235.
[61] Yukarıya bk. Mûsâ b. 'Ukbe üçüncü bölüm s. 122-3.
[62] Sitzungsber. Preuss. Akad d. Wiss, 1904, s.445-470.
[63] Schacht, "On Mûsâ b. 'Uqba's Kitâb al-Maghâzî ", Açta Orientalia, XXI, 1953, s.288-300.
[64] Schacht, "On Mûsâ.", göst. yer. s.289-90.
[65] Aynı yer, s.290.
[66] Sachau, "Das Berliner Fragment des Mûsâ İbn 'Ukba", Sitzung. der Phil. Hist.Classe, (Şubat 1904), s.467-8.
[67] Guillaume, Sîrah ibn Ishak, Introduction, s. XLVII.
[68] El-Meclisî, Bi/âr, XXI, s.273-4.
[69] El-Meclisî, Bihâr, XXI, s.159-60; Tabrasî, Mecmau'l- Beyân, V, s.18-20; keza bk. İbn Ebû Hadîd, Nehcul-Belâğa, II, 252.
[70] Kur'ân-ı Kerîm, et-Tevbe (IX. sûre), 100,117.
[71] Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i Tmran (III. sûre), 159.
[72] Sachau, "Das Berliner Fragment des Mûsâ Ibn 'Ukba", s.467 ve onun temin ettiği kısım.
[73] Schacht, "On Mûsâ b. 'Ukba's Kitâb al-Maghâzî", Açta Orientalia, XXI, (1953), s. 293.
[74] Yukarıya bk. s.122-3.
[75] Cüz' İbrâhîm b. Tahmân, Zâhiriyye Kütübhânesi, Yazma, varak 250.
[76] Tabarânî, Mu'cem., V, 286a
[77] Schacht, "Foreign Elements in Ancient Islâmic Law", Journal of. Comparative. tegislation and International Law, XXXII, (1950) 14.
[78] Râvîler hakkında tafsilat için bk. aşağıda bu eserin Arabça Kısmı, Ahâdîsu Ebû'l-Yemân, 2 numaralı Hadîs'in notlan.
[79] Aynı eser.
[80] el-Murteza, Tabakâtü'l-Mu'tezile, 23-4, Hasanul-Basrî'den iktibas ediyor.
[81] Ya'kubi History, II,61
[82] Agânî, XI, s.l40-Bulak baskısı.
[83] Schacht "Foreign Elements in Ancient İslamic Law", göst. yer, s.14; dipnot 27. İslâm hukukunun Roma hukukunun te'sîrinde olmadığı artık kat'î olarak bellidir; bk. G. H. Bousquet, Le mystere de la forfıiation et des origines du Fıqh. Tercüme: M. Hamîdullah, Ma'ârif, 1958, s.165-184, 245-261. Keza S.V. Fitzgerald, "The Alleged Dept of Islâmic to Roman Law", The LawQuarterly Review, cild 67, Ocak 1951, s.81-102. Keza, Devâlîbî, Hukuku Rumâniyye, s. 58-85.
[84] Wensinck, Müslim Creed, 32. Keza bk.s.19. O diyor ki, "nazariye ve 'amel, [Hz.] Muhammed [{s.a.v.)]'in vefatından bir müddet sonra, tekâmülleri sırasında İslâmın esaslarını Hadîslerle ifade etmek için hâkim güçlerin manevî meselelere nüfuz etmelerine imkân vermiş oldular. îmânın ikrarı hakkındaki Şehâdet Hadisi ile îslâmın Beş Esâsı'nı sayan Hadîs, bu çeşit Hadîsler'in en müh imi erindendir.
[85] VVensinck.a^e, s.32.
[86] Fuad 'A. Bakî, Mu'cem, 413-4.
[87] Adhân [Ezan I" mad. El.
[88] Kur'An-ı Kerim, el-Cum'a (62. Sure), 9.
[89] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 235-242.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Ağacı kesene ne ceza gerekir?..... 431
Aile ferdlerinin tümü yerine bir tane davarı (koyun veya keçiyi) Kurban Bayramında kurban edenin babı 482-482
Akaba cemresine nereden (yâni cemrenin hangi tarafında durulup) taş atılır, babı..... 294-297
Akîba babı 499-505
Akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de cem' etmek (yâni birlikte ve ardarda kılmak) babı 280-280
Âlimlerin hac hutbeleri sayısı hakkındaki görüşleri 337
Allah'a isyan hususunda (hiçbir yaratığa) itaat etmek yoktur, babı 10-13
Arafat'ta dua etme (faziletinin beyânı) babı ... 261-264
Arafat'ta vakfe etmek yeri (yâni durulacak yer hakkında hadisler) babı 256-259
Arafat vakfesinin zamanı hakkında ilmî görüşler 269
Arefe günü sabahı Mina'dan Arafat'a gitmek babı 252-252
At etleri babı 534-535
Av köpeği, ziraat köpeği ve davar köpeği dışında köpek edinmenin yasaklığı babı..... 552-554
Av veya ziraat köpeği dışında kalan köpekleri öldürmek babı 547-550
Av (vurup da) bir gece bulunamaz, babı 567-567
Aybaşı âdeti gören kadın veda tavafı etmeden Mekke'den çıkabilir, babı 354-356
Azı dişi olan yırtıcı hayvanları yemek babı 590-592

— B —

Balıkları ve çekirgeleri avlamak babı 575-580
Başını telbîd eden (yâni saçını zamk gibi bir madde ile toplayıp birleştiren) ihrâmlı kimse (hakkında gelen hadisler) babı..... 314-317
Başka namaz, tavaf namazı yerine geçer mi? ... 177
Bayramda kesilen kurbanların derileri babı 493-493
Bayramda kurban edilen hayvanların asgarî yaş haddinin beyânı babı..... 469-471
Bayramda kurban edilmesi yasak olan hayvanlar babı 474-479
Bayram namazından önce kurban kesmenin yasaklığı babı..... 486-491
Bedel gönderen kişinin şifâ bulup hacc'a gidebilir duruma gelmesi hâlinde bu kere bizzat gitmesi farz olur mu?..... 85
Beytü'l-Makdis (yâni Kudüs'teki Mescid-i Aksa)' dan umre ihramına giren kimse (nin faziletine dâir hadisler) babı 243-244
Biat babı..... 14-19
Biate veya (yani bîatla verilen söze sadakat göstermek) babı..... 20-24
Bir kimse kurban niyetiyle bir hayvan satın alır da kurban adamın yanında ayıplı olur, babı 480-481
Bir özürden dolayı cemrelere taş atmayı erteleme babı 302-303

— C - Ç — Başa Dön

Cellâle (yâni dışkı yiyen hayvan) etini yemenin yasaklığı babı 533-533
Cem (= Müzdelife) gecesi (yâni Kurban bayramı gecesi) fecirden önce Arafat'a varan kimsenin (Hacc'a yetişmiş olduğunu beyân eden hadîsler) babı 265-272
Cemrelere atılacak çakıl taşlarının büyüklük mikdârı babı..... 290-292
Cemrelere binici olarak taş atmak babı 300-300
Cemrelere sırayla taş atmanın hükmü 326
Cemrelere taş atmak için Müzdelife'den Mina'ya Önce gidenler (hakkında gelen hadîsler) babı ... 286-290
Cenin (rahimdeki yavrun) un kesimi anasının kesimidir, babı 543-544

Çekirgenin deniz avı mı, kara avı mı sayıldığına dâir ilmî görüşler..... 580
Çocuğunun hacc'ınm sahih olup olmadığının beyânı babı 85-86
Çocuklar yerine taş atmak babı 305-305

— D — Başa Dön

Dabb (yâni bir nevi keler'in etini yemenin hükmünün beyânı) babı..... 596-601
Deniz avından bir sebep olmaksızın ölüp su yüzünde duran (kısım hakkında gelen hadîsler) babı 606-607
Deve ve sığır (kurban olarak) kaç kişi için kifayet eder, babı 463-466
Dişi ve erkek hayvanlardan Mekke'ye kurban gönderme, babı..... 417-418
Doğum yapan kadın ve aybaşı âdeti gören kadın (kandan temizlenmeden) hac ihramına girer, babı 88-90
Düşman toprağına mushaf ile sefer edilmesinin yasaklığı babı..... 35-36

— E — Başa Dön
El-Mültezem (in faziletine dâir gelen hadîs) babı 182-184
Eti yenen evcil hayvanlardan kaçan (ve yakalanıp boğazından kesilmesi mümkün olmayan) in kesilmesi (usûlünün beyânı)....526-529
Eti yenen hayvan hayatta olduğu halde vücudundan kesilen parçanın murdar olduğunu beyân eden hadîsler, babı 572-574
Evcil eşeklerin etleri babı 536-539

— F — Başa Dön
Feraa ve atîre babı 506-509
Fiske ve sapanla taş atma yasaklığı babı 584-586
Ganem (yâni koyun ve keçiyi) kıladelemek (yâni boyunlarına kurbanlık alâmetini takmak) babı ... 411-412
Ganimet malının beşte birinin taksimi babı 37-38

— H — Başa Dön
Hacer-i Esved'i istilâm yâni Öpmek veya el sürmek suretiyle ziyaret etmek babı 147-153
Hacer-i Esved'i mihceni (— değneği) ile istilâm (yâni değneğini ona sürmek sûretile ziyaret) edene âit bâb 154-157
Hacer-i Esved'i öpmek, istilâm etmek ve Rükn-i Yemani'yi istilâm etmek hakkındaki dört mezhebin görüşleri.....153
Hacı Adama, akaba cemresine (Bayramın ilk günü) çakılları atınca (ve saç traşı olduktan sonra) helâl olan şeyler babı.....307-308
Hacı, akaba cemresine taş attığı zaman onun yanında durmaz, babı 298-299
Hacc'ı feshetmek (yâni umre'ye çevirmek) babı 210 - 218
Haccı tfrâd (yâni yalnız hac niyetiyle ihrama girmek) babı 188-191
Haccı kıran eden kimsenin (farz olan) tavaf (sayısının beyânı) babı 197-200
Hac menâsikine (başlayıncaya) kadar (hac raevsiminde) umreden yararlanmak (yâni umre yapmakla sevâb kazanmak) babı.....201-209
Hac menâsikinden (yâni yapılması istenen işlerden) birisini diğerine takdim eden (yâni önceden yapan) kimse (hakkında gelen hadisler) babı 319-323
Hacc'ın farz kılınması babı..... 45-47
Hacc'ın umre'ye çevrilmesi, Veda haccına katılan sahâbilere mahsustu, diyenlere âit (hadisler) babı 218 - 220
Hacc'ın vâcib olması şartının beyânı babı..... 62-64
Hacının (hac ibâdeti esnasında ve yolculuğundaki) duasının fadlı (üstünlüğü) babı..... 58-60
Hacının Lebbeyke duasını okumayı keseceği zamanın (beyânı) babı.....,..... 305-306
Hao ibâdetine çıkma babı..... 41-44
Hacc (için ihrama girildiğin) de hacı ibâdetini tamamlamaya bir engel çıktığı takdirde ihramdan çıkmayı şart koşma(hükmünün beyânı)..135-138
Hac ve umre'de saç traşı babı..... 309-312
Hac, kadınların cihâdıdır, babı..... 72-73
Hac ve umre'nin faziletine dâir hadîsler bâbx..... 60-52
Hac ve umreyi beraber edâ eden (yâni haccı kıran niyetiyle ihrama giren) e âit hadîsler, babı..... 192-107
Harem-i Şerife (yâni Mescid-i Harama) girme (adabının beyânı) babı..... 140-141
Hasta kimse binerek tavaf edebilir, babı 181-181
Hayatta olan bir kimse hacca gitmeye vücutça gücü yetmediği zaman onun yerine haccetme (hükmünün beyânı) babı..... 78-83
Hayız (aybaşı âdeti) hâlindeki kadın hac menâsi-kini ifâ eder yalnız (temizleninceye kadar) tavaf edemez, babı.....184-187
Hayvanı boğazlarken Allah'ın ismini anmak babı ... 513 - 516
Hayvanın ne ile boğazlanabileceğinin beyânı babı ... 516-520
Hayvanı yüzmek babı..... 521-522
Hayvanları bağlayıp hedef yaparak ölünceye kadar ok, taş gibi bir şeye tutmanın ve onlara işkence ve azab etmenin yasaklığı.....530-532
Hayvanları boğazlayacağınız zaman boğazlamayı güzel yapınız, babı..... 510-512
Hicri (İsmâil-i) ziyaret etmek babı 168-169

— İ — Başa Dön
İhrama girileceği zaman güzel koku (kullanma hükmünün beyânı) babı..... 115-117
İhrama girme (zamanının beyânı) babı 100-101
İhramda iken ölen erkek (hakkında gelen hadîs) babı..... .*..... 394-396
İhramda iken (pek beğenilmeyen) hareketlerden sakınma babı..... 128-130
İhramda olan kadın, yüzüne örtü salar (yâni yüzünü örtmesinin caiz olup olmadığı beyânı) babı ... 133-134
İhramda olan kimse için gölgeliklerden yararlanma hükmünün beyânı babı 113-114
İhramda olan kimsenin giyebileceği elbisenin beyânı babı..... 119-122
İhrâmlı erkeğin izar (belden aşağı sarılan peşte-mal) veya na'leyn bulunmadığı zaman don ve mestler giymesi (hükmünün beyânı)...124-125
İhrâmlı kimse başını yıkayabilir, babı..... 130-132
İhrâmlı kimse kendisi için avlanılmadığı zaman av hayvanı etinden yiyebileceğinin beyânı, babı 405-408
İhrâmlı kimsenin av hayvanı etinden yemesinin yasaklığı babı 403-404
İhrâmlı kimsenin hacamat olması babı..... 390-391
İhrâmlı kişinin öldürebildiği (hayvanların beyânı) babı..... 399-400
İhrâmhnıri av avlanmasının cezası, babı 397-398
İhrâmlının sürünebileceği yağ (hakkında gelen hadîs) babı..... 392-393
İhtiyacı olan kimselerin (Arafat'tan dönüşlerinde) Arafat ile Müzdelife arasında mola vermeleri babı 276-278
İmâm (devlet başkanınca itaat babı..... 5-7

— K - L — Başa Dön
Kâbe-i Muazzama(ya hediye edilen) maltın Kabe ihtiyaçları dışındaki hayır işlerinde kullanılıp kullanılmayacağı) babı 440-443

Kabe'nin etrafında remel (hafifçe koşmak suretiyle tavaf etmek hükmünün beyânı) babı..... 159-165
Kâ'be örtüsü ile ilgili görüşler..... 443
Kâ'be'ye girmek babı..... 342-346
Kâ'be'yi Muazzama'yı tavaf etme faziletin (in (beyânı) babı..... 171-174
Kâ'be'yi ziyaret (tavafi) babı..... 338-340
Kaç davar bir deve yerine kifayet eder, babı..... 467-468
Kadın bir velîsi (yâni eşi veya mahremi olan bir erkek) olmaksızın hacca gidebilir (mi?) babı..... 65-71
Kadının boğazladığı hayvanim etinin yenilmesinin meşruluğu) babı..... 525-526
Kadınların biat etmesi babı..... 25-28
Karga (etinin hükmünü beyân eden hadîsler) babı 610-611
Katırların etleri babı..... 540-541
KediCnin etini yemenin yasakhğı) babı..... 611-612
Kendi adına hac etmemiş bir kimsenin başkası adına hac etmesine dair ilmî görüşler..... 75
Koşu yarışması için konulan ödül ve Ödüllü at yarıştırmak babı..... 29-35
Köpeğin avladığı av hayvanı (hakkında gelen hadîsler) babı..... 557-558
Kurban bayramında kesilen kurbanların etlerinden yemek babı..... 494-495
Kurban bayramında kesilen kurbanlar vâcib mi değil mi, babı..... 453-457
Kurban bayramında kurban kesmek isteyen kimse, Zilhicce ayının ilk on gününde kıllarından veya tırnaklarından birşey almasın.....483-485
Kurban bayramında kurban kesmenin sevabı, babı 458-459 76
Kurban bayramının ilk günü hutbe okumak babı ... 327-337
Kurban Bayramının kaçıncı gününe kadar kurban kesilebilir?..... 491
Kurbanı musalla'da lyâni bayram namazı kılınan alanda) kesmek babı..... 497-498
Kurbanını kendi eliyle kesen (kimse hakkında gelen hadîsler) babı..... 491-492
Kurban kesmek babı..... 318-318
Kurban kesmenin vacip olup olmadığı hususundaki görüşler..... 457
Kurbanların etlerini (üç günden fazla) saklamak bâbı....., ... 496-496
Kurbanlık hayvan mikat ile Harem-i Şerîf arasındaki yerden sevkedebilir, babı..... 419-419
Kurbanlık olarak Harem-i Şerife yollanan deve ve sığırlara binme(nin meşruluğu) babı..... 420-421
Kurbanlık olarak Mekke'ye gönderilecek develerin sırtlarına semer atan (hakkında gelen hadîs) babı 415 - 416
Kurbanlık olarak Mekke'ye gönderilen develeri ve sığırları nişanlamak babı..... 412-415
Kurt ve tilki (etini yemenin hükmünün beyânı) babı..... 593-593

Lebbeyke zikrini yüksek sesle okumanın meşruluğu babı..... 110-112

— M — Başa Dön

Medîne-i Münevvere'nin fazileti babı 433-439
Mecûşînin köpeği ve tamamen siyah köpeğin avladığı av (hükmünün beyânı) babı..... 562-563
Mekke evlerini kiraya vermek babı 425-426
Mekke'nin fazileti babı..... 428-431
Mekke'ye girme (adabının beyânı) babı 141-145
Mikatlar hakkında özlü bilgi..... 95
Mikdat denilen belirli sınırların ötesinden (Mekke'ye) hac veya umre niyetiyle gidenlerin ihrama girecekleri yerlerin beyânı.....92-95
Mina'da konaklama babı..... 250-251
Mina'dan Arafat'a giderken Arafat (yakının) da konaklama yerHnin beyanı) babı..... 253-254
Mina gecelerinde Mekke'de gecelemek babı..... ... 346-348
Mina'nın son günü Mekke'ye dönüşte El-Muhassab deresinde konaklamak, babı..... ... 349-350
Mina'ya, çıkma (zamanı hakkında gelen hadîsler) babı..... 248-250
Mi'raz (ucu sivri değnek veya bir nevi ok) ile avlanan av (m hükmünün beyânı) babı..... 568-570
Muhsar (yâni hac veya umre'nin farz olan menâ-sikini yapmaktan alakonulan kimsen) in fidyesi (yâni ihrâmlıya yasak bir şey işlemesinin cezası)babı.....385-388
Muhsar (yâni ihrama girdikten sonra Arafat'a vakfe etmekten veya farz tavafi etmekten men edilen) kimse.....381-384
Müstehab olan kurbanlar, babı 460-461
Müzdelife'de vakfe etmek babı 282-285

— O — Başa Dön

Ok, bıçak, kılıç, ucu sivri ve keskin herhangi bir âlet, saçma, mermi, ağaç ve taş ile avlanan avın hükmü 570
Ok ile avlanan av (in hükmünün beyânı) babı..... 565-566

— Ö — Başa Dön

Ödüllü at yarışma şekilleri ve bunlardan meşru olanlar ile meşru olmayanlar 31
Öldürülmesi yasak kılman hayvanlar (ın beyânı) babı..... 581-582
Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan kurbanlık hayvan hakkmda (gelen hadîsler) babı 422-423
Ölü yerine hac etmek babı..... 74-77

— P — Başa Dön

Peygamber (s.a.v.) kaç defa umre etmiştir, babı ... 245-247

— R — Başa Dön
Rahl (deve palanı) üstünde hac yolculuğu babı ... 53-56 45
Ramazan ayında umre yapmanın (faziletine dâir hadîsler) babı 232-233
Ramazan ayı orucunu Mekke'de tutmanın fazileti babı 445-446
Receb ayında umre etmek babı 237-237
Resûlullah (s.a.v.)'in haccının beyânı babı..... 357-380
Resûlullah (s.a.v.)'in Kurban Bayramı günü kestiği kurbanlar babı..... 450-452

— S — Başa Dön
Saçlarını anılan şekilde birleştiren kişi ihramdan çıkacağı zaman saçını kısaltması yeter mi, yoksa tıraş etmesi mi gerekir?.....316
Safa ve Merve arasında sa'y (yâni yedi defa gidip gelme) babı..... 221-227
Sağun hayvanları boğazlama yasaklığı babı 523-524
Sırtlan (in etinin yenilip yenmeyeceğine dâir hadîsler) babı..... 594-595

— T - U — Başa Dön
Tavafta) iztibâ babı 166-167
Tavaftan sonra iki rek'at namaz babı..... 175-179
Tavşan (eti hakkında gelen hadîsler) babı..... 603-606
Telbiye (Lebbeyke zikrinin nasıl olduğunun beyânı) babı..... 104-110
Telbiyenin, yani Lebbeyke zikrinin okunmasının hükmü..... 107
Ten'îm'den umre'nin ihramına girmek babı 238-240
Teşrik günleri (yâni bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri) cemrelere taş atmak babı 324-327
Tüdün (yâni Kâ'be'ye gönderilen kurbanlık deve ve sığırlar) in boyunlarına kurbanlık nişanını takmak babı 409-411

Udhiyye ve Hedy kurbanlarının deveden veya sığırdan olduğu zaman kaç kişi için yeterli olduğu konusuna dâir görüşler..... 466
Umre babı..... 228-231
Umre'nin ihramına girmek için «Ten'im» ismi verilen yere gitmek mecburi mi?..... 240
Umre'nin hükmü..... 230
Umre'nin rükünleri ve şartları..... 230
Umre yılın herhangi bir zamanında yapılabilir mi? 231

— V - Y - Z — Başa Dön
Vakfe'den sonra Arafât'dan (Müzdelife'ye) dönmek babı..... 273-275
Veda haccı yolculuğuyla ilgili bazı açıklamalar ... 370
Veda tavafi babı 351-353
Vezağ (yâni alaca kelerleri) öldürme (hükmünün beyânı) babı..... 589-589

Yağmur yağarken Kâ'be'yi tavaf etmek babı 446-446
Yaya olarak hac etmek babı 447-448
Yün, kıl ve tüy ile ilgili hükümler..... 574

Zemzem (suyun)dan içmek babı..... 340-341
Zilkade ayında umre etmek babı..... 235-236
Ziyaret tavafının zamanı 340

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Apaçık İman

10) Enes bin Malik (r.a.)'den rivayetle Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:
"Allah (c.c.) şöyle buyurdu: "Ümmetin: "Şu ne böyle? Bu ne böyle?" diye sorup durdular. Nihayet, "Allah (c.c.) mahlukatı yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?" diye sordular."[1]
v Aynı şekilde Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Kendisi şöyle dedi:
"Nebî (s.a.s.)'in ashabından bir grup gelip Nebî (s.a.s.)'e:
"Bizim kalbimize, bazen sözünü etmeyi çok büyük (yani haddi aşmak) telakki edeceğimiz bazı fikirler gelmektedir." diye sordular. Resûlullah (s.a.s.):
"Bunu duyuyor musunuz?" diye sordu. Oradakiler de:
"Evet." dediler. Bunun üzerine Nebî (s.a.s.):
"İşte bu apaçık imandır." diye cevap verdi.
v Müslim'in (133) Abdullah bin Mesud'dan (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir:
"Nebî (s.a.s.)'e vesveseden soruldu. Bunun üzerine:
"Bu apaçık imandır." diye cevap verdi. Yani vesvesenin sebebi (ortaya çıkışı), o kimsede kesin bir imanın göstergesidir.
v Yine Müslim'in (134) rivayetinde Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle der: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"İnsanlar "Allah mahlukatı yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?" deyinceye kadar soru sormaya devam ederler."
v Bir başka rivayetin lafzında ise: *".....Şayet sana vesvese gelirse bundan Allah'a (c.c.) sığın, o zaman gider."* ibaresi mevcuttur.
Yani şeytanî olan bu vesveseden Allah'a (c.c.) sığın ki, bu vesvese gitsin ve bu vesveseyi düşünmekten kaçın... Allah (c.c.) en iyisini bilendir.

***

---

[1] Müslim (136).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kör Olanın Sabretmesinin Fazileti

91) Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayette, dedi ki: "Ben Nebî (s.a.s.)'in şöyle dediğini duydum:
"Allahu Teâlâ buyurdu ki: "Kulumun iki sevdiğini (gözlerini) ondan aldığımda, buna sabır gösterirse, onlara karşılık olarak Cenneti veririm."[1]
Hadiste geçen iki sevdiğinden murad iki gözüdür. Çünkü bunlar insan için en sevimli azalardan sayılmaktadır. Nitekim bunların gitmesiyle kişi görmek istediği şeylerden mahrum kalacaktır. Gerek göreceği vakit sevineceği ve gerekse göreceği zaman (kaçıp) bakmamak sûretiyle (sevaba gireceğidir.)

***

---

[1] Buhârî (5653).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

333) "Allah Ve Filanca Dilerse" Demenin Mekruh Oluşu

1749. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Siz, Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Fakat, Allah dilerse sonra filanca dilerse deyiniz."[1]

* İnsanın kurtuluşu ve felaketi diline bağlıdır, dinimiz konuşmalarımız için önemli kurallar koymuştur. Bu kurallara uyulduğu takdirde hatalar en aza indirilmiş olur. her şeyi geçici ve fani olan aciz bir kimsenin her şeyi ezeli ve ebedi olan Allah'la birleştirilmesi doğru olmaz. Yani Allah ve filan kimse isterse denmez. Allah ve sonra da falanca isterse denebilir. Allah'a aciz ve zayıf bir kimse aynı konumda bulundurulamaz. Peygamberimiz böylece söz söyleme edebini bize öğretmiş olmaktadır. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Edeb 84.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 510.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

80) Günah Olmayan Koşullarda Yöneticiye İtaat

Bu bölümdeki bir ayet ve on bir hadis-i şeriften Allaha, Rasûlüne ve müslüman olan idarecilere itaat edilmesi gerektiğini, günah işlemesi emredilmediği sürece müslüman idarecilere itaatin gerektiğini ve bu itaatin gücümüz yettiği kadar olacağını siyasi otoritesini kabul edip elini sıktığımız müslüman idareciye sebepsiz yere itaatsizlik edersek Allah'ın huzuruna tutunacağımız bir delil bulunmaksızın çıkacağımızı müslümanların müslüman olan devlet başkanlarına bağlılık sözü vermeden ölen kimselerin cahiliye devrinde ölmüş gibi muamele göreceğini, islam cemaatinden ayrılarak ölen kimsenin de yine cahiliye döneminde ölmüş gibi muamele göreceğini, ırkı ve şekli ne olursa olsun tayin olunan müslüman yöneticiye itaatin gerektiğini, İslam devletinin devamı için her durumda itaatin devam edeceğini, İslami yönetimde birden fazla idareci ortaya çıkarsa ikincisinin başının vurulacağını, idareci idarecilikten, idare edilenlerin de kendilerinden sorumlu olduğunu, müslüman idarecilere karşı hakkımız gasp edilirse hakkımızı Allah'tan isteyeceğimizi müslüman devlet başkanına itaat edenin peygambere itaat etmiş gibi olacağını peygambere itaat edenin de Allah'a itaat etmiş gibi olacağını müslüman devlet başkanından hoşa gitmeyen bir şey görenin sabretmesi gerektiğini kimde devlet başkanına ihanet ederse Allah'ın onun cezasını vereceğini, öğreneceğiz. [1]

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasûlune itaat edin ve sizin gibi müslüman olan, kendilerine otorite emanet edilmiş olanlara da itaat edin." (Nisa: 4/59)

664. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece, sevdiği veya sevmediği bütün konularda devleti yöneten kimseye itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez."[2]

* Allah'a ve onun emirlerine karşı gelmek söz konusu olduğu zaman hiçbir kula itaat edilmez. Bu kişi anne baba ve idareci bile olsa (bkz. Ankebût: 29/8, Lokman: 31/15). [3]

665. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sözünü dinleyip itaat etmek üzere bîat ettiğimiz zaman bize:
"Gücünüz yettiği kadar" buyururdu.[4]

* Ümmetine karşı pek şefkatli olan peygamberimiz kendisine biat ederlerken "gücümüz yettiği kadar" demelerini isterdi. [5]

666. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Kim bağlılık sözü verdiği devlet başkanına karşı sebepsiz yere itaatsizlik ederse, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın huzuruna, tutunacağı hiçbir delili bulunmaksızın çıkar. Devlet başkanına bağlılık sözü vermeden ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."[6]
Yine Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:
"Cemaatten ayrılarak ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."[7]

* İslam cemaati dediğimiz aynı ruh aynı şuur aynı inanç etrafında kenetlenmiş insan topluluklarından bir kimse bu cemaatten ayrılacak olursa, İslamdan önceki hal üzere ölmüş sayılır. Çünkü cahiliye döneminde herkes kendi başına bir buyruktu, bağlı oldukları sözünü dinleyecekleri bir başkan reis vs. yoktu. O devir kargaşa ve Allaha inanmamanın sembolü olduğu için müslüman bir devlet başkanının siyasi otoritesini kabul etmeden ölen kimse cahiliyye döneminde ölen bir kimseye benzetilmiştir. Bundan dolayı, her zaman ve her zeminde müslüman bir devlet başkanı halifeyi tanımak onu ortaya çıkarabilmek için bir gayretin içinde olmalıdır. Kafa ve kalbinde bu düşünce ve inanç olmadan ölen kimse Allah korusun cahiliye döneminde ölmüş gibi sayılır. [8]

667. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Üzerinize tâyin edilen yönetici, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat ediniz."[9]

* Müslümanların başına geçen müslüman halife ve başkan ırkı ve cinsi ne olursa olsun müslüman olduğu ve namaz kıldığı sürece itaat edilmek zorundadır. [10]

668. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zenginken, fakirken; neşeliyken, kederliyken ve başkası sana tercih edilirken bile söz dinleyip itaat etmen şarttır."[11]

* Müslüman farklı zamanlarda islam devletinin başındaki müslüman idareciye karşı tutumunu değiştirmeyecektir. Kendisine zulüm edilse yani başkaları kendisine tercih edilse bile İslam ümmetinin huzuru bozulmaması için buna sabredecektir ve itaatini sürdürecektir. Fitne ve fesada yol açmayacaktır. [12]

669. Abdullah İbni Amr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Bir seferde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraberdik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzeltiyor, kimimiz ok atış tâlimleri yapıyor, kimimiz de otlayan hayvanların başında bulunuyorduk. Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in müezzini "Haydin namaza!" diye seslendi. Biz de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında toplandık. Resûl–i Ekrem şöyle buyurdu:
"Benden önceki bütün peygamberlerin görevi, ümmetlerini iyi olduğunu bildikleri şeye dâvet etmek, kötü olduğunu bildikleri şeyden de sakındırmaktı. Sizin içinde bulunduğunuz ümmetin huzur ve sükûnu, önce gelenler zamanında olacaktır. Daha sonrakilerin başına çeşitli belâlar ve bilmediğiniz kötülükler gelecektir. Öyle fitneler çıkacak ki, bu fitnelerin bir kısmı diğerinden daha hafif olacaktır. Yine öyle fitne ve kargaşa çıkacak ki, onu gören mü'min, işte beni bu mahveder diyecektir. Sonra ortalık sakinleşecek; arkasından öyle müthiş bir fitne çıkacak ki, mü'min, işte bundan kurtuluş yok, diyecektir."
"Bir kimse cehennemden kurtulup cennete girmeyi istiyorsa, Allah'a ve âhiret gününe imân etmiş olarak ölmelidir. Kendine yapılmasını istediği şeyleri o da başkalarına yapmalıdır. Bir kimse devlet başkanına bîat eder, elini tutup ona samimiyetle bağlanırsa, elinden geldiği kadar ona itaat etmelidir. Bu arada bir başkası ortaya çıkarak yönetimi ele geçirmeye çalışırsa, derhal onun boynunu vurunuz."[13]

* Peygamberlerimiz geleceğe dair bir haberi olan bu hadisten sonraki zamanlarda fitne ve fesadın çoğalacağını böyle zamanlarda imanı korumaya gayret edip müslümanlara düşman gözüyle bakmamalıdır. Kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemeli sonradan ortaya çıkan ve kendisinin siyasi otoritesinin kabul edilmesi isteyenlere yüz vermemelidir.[14]

670. Ebû Hüneyde Vâil İbni Hucr *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Seleme İbni Yezîd el–Cu'fî Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:
– Yâ Nebiyyallah! Başımıza kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim hakkımızı bize vermeyen yöneticiler tâyin edilirse, bize ne yapmamızı emredersin? diye sordu.
Resûl–i Ekrem onun bu sorusuna cevap vermedi. Bir daha sorunca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
– *"Onların sözünü dinleyip kendilerine itaat edin. Onlar yapmaları gerekenden, siz de yapmanız gerekenden sorumlusunuz."*[15]

* Müslüman idareciler namaz kıldıkları sürece adam kayırmalar ve bazı zulümler yapsalar bile itaat edilecektir. Çünkü idare edilenler kendi görevleri olan itaatleri idareciler de zulmetmeksizin toplumu idare etmekten sorumludurlar. İslam toplumunun üyelerine sabredip haklarının kendilerine verilmesi için Allah'tan yardım dilemesi gerekmektedir. [16]

671. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Benden sonra adam kayırma olayları ve görmeye alışmadığınız işler meydana gelecektir"* buyurdu. Bunun üzerine ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Bizden o günleri görenlere ne emredersiniz? diye sordular.
Şöyle cevap verdi:
– *"Yapmanız gereken görevleri yaparsınız, hakkınız olan şeyin size verilmesini Allah'tan niyâz edersiniz."*[17]

672. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a karşı gelmiş olur. Devlet başkanına itaat eden bana itaat etmiş, devlet başkanına karşı gelen bana karşı gelmiş olur."[18]

673. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Devlet yöneticisinden hoşa gitmeyen bir şey gören kimse sabretsin. Zira kim devlet başkanına itaatten bir karış dışarı çıkarsa, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur."[19]

674. Ebû Bekre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Kim devlet başkanına ihânet ederse, Allah da ona ihânetinin cezasını verir."[20]

***** Önceki birkaç hadis ve açıklamalara müracaat ederek konuyu bütünü içinde tekrar gözden geçirmelidir.[21]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 221.
[2] Buhari, Ahkam 4 Müslim İmare 38.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 221.
[4] Buhârî, Ahkâm 43; Müslim, İmâre, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 24; İbni Mâce, Cihâd 41.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 221.
[6] Müslim, İmâre 58.
[7] Müslim, İmâre 53, 54.
[8] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 222.
[9] Buhârî, Ezân 54, 56, Ahkâm 4. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 39.
[10] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 222.
[11] Müslim, İmâre 35, 41, 42. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 2; Nesâî, Bey'at 1–5; İbni Mâce, Cihâd 41
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 222.
[13] Müslim, İmâre 46. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9.
Kısa bir şekilde 1568 de gelecektir.
[14] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 223.
[15] Müslim, İmâre 49–50. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30.
[16] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 223.
[17] Buhârî, Fiten 2, Müslim, İmâre 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 25.
51 de geçmişti.
[18] Buhârî, Cihâd 109, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 32, 33. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 27; İbni Mâce, Mukaddime 1, Cihâd 39.
[19] Buhârî, Fiten 2; Müslim, İmâre 56.
[20] Tirmizî, Fiten 47. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 42, 49.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 223.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNET:

Sözlük Anlamı:

Yol, hal, tavır, gidiş, gidişat, çığır, hüküm, yaşayış modeli, tabiat, şeriat, yüz, yüzün görünen yeri, alışılmış yol. Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin bütününü ifade eden terimdir. Bir başka deyişle 'sünnet', takip edilmesi adet olan yol, gidişat demektir. Kur'an'da genellikle değişmez kanunlar ve hükümlere 'sünnet' denilmektedir. Sünnetin çoğulu "sünen"dir.
Istılah olarak, ulema tarafından hadîs'in müterâdifi olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz, fiil, takrir, şemâil, ahvâl vs. her şeyini ifâde için kullanılmıştır. Bir kısım mütekaddim hadîsçiler, sünnet'le hadîs'i ayrı mütâlaa etmiş ve sünnet deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadece fiillerini kastetmiştir.
Kur'ân-ı Kerim'de dört âyette "Sünnetü'l-evvelin: öncekilerin sünneti" ifadesi "önceki ümmetlerin izlediği yol, örf, adet, yaşayış tarzları" veya "önceki ümmetlere uygulanan hüküm" anlamında kullanılmıştır.[1] İki âyette çoğul olarak kullanılmıştır. Şu âyette şeriat anlamı görülür:
"Şüphesiz sizden önce bir çok şeriatlar gelip geçmiştir" (Âlu İmrân: 3/137).
Burada sünnet kelimesi çoğul olarak; 'sünen-sünnetler' şeklinde geçmektedir. Sünnet, sürekli değişmeye rağmen her zaman aynı kalan bir hayat tarzını ifade eder. Bu âyetteki sünnet kelimesi, hayat tarzı, yaşama biçimi şeklinde tefsir edildiği gibi, geçmişlerin şeriatı veya geçmiş ümmetlerin iyi ve kötü gidişatı diye de tefsir edilmiştir.
'Sünnet' aynı zamanda önceden gelen ama Tevhid dini üzerinde bir yasayışları olan 'muvahhidlerin' yollarını ifade etmek üzere de kullanılmıştır.
"Allah size bilmediklerinizi tam olarak açıklamak, sizi öncekilerin yollarına iletmek ve sizin tevbelerinizi kabul etmek ister" (en-Nisâ: 4/26)[2].
Sekiz âyette de "Sünnetullah: Âllah'ın sünneti" ifadesi geçer. Bu, Allah'ın evreni, canlıları ve toplumu yaratırken veya daha sonra yönetirken izlediği yolu, metodu, kanun ve prensipleri ifade eder. Bu prensiplerin değişmeden devam edeceği bildirilir: *"Allah'ın öteden beri gelen sünneti (âdeti) budur. Allah'ın sünnetinde kesinlikle bir değişme bulamazsın."* (el-Feth: 48/23)[3]
Sünnet sözcüğü bir kişiye nisbet edilince, onun iyi veya kötü, sürekli olarak yapa geldiği, alışkanlık haline getirdiği davranışlarını kapsar, Hz. Peygamber'in şu hadisinde bu iki zıt anlamı (iyi veya kötü yol) bir arada görmek mümkündür:
"Güzel bir yol alana onun sevabı ve kıyamete bu yoldan gidenlerin sevabı vardır. Kim de kötü bir yol açarsa, bu yolun sorumluluğu ve kıyamete kadar bu yoldan gidenlerin sorumluluğu ona aittir."[4]
Peygamberimiz (sav) ümmetine şu tavsiyede bulunuyor:
"Benden sonra size sünnetimi ve reşid, hidayete ermiş halifelerimin sünnetini (benim ve onların yolunu) tavsiye ederim."[5]
Bir başka hadiste Allah'ın nefret ettiği üç sınıf insandan birisi, müslüman olduktan sonra tekrar 'cahiliyye sünnetine' dönen kimse olduğu söylenmektedir.[6]
Peygamberimiz (sav) müslümanların gelecekte 'öncekilerin sünnetini-öncekilerin adetlerini veya gidişatlarını' adım adım takip edeceklerini söyleyip onları sakındırmıştır.[7]
"Size benim sünnetim gerekir" hadisinde de sünnet Hz. Peygamberin yaşayış modeli, gidişatı anlamındadır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sünnet kelimesini de ıstılahî manada mükerrer seferler kullanmıştır: *"Benim sünnetimi beğenmeyen benden değildir."* Veya: *"Size sünnetime uymanızı tavsiye ederim"* hadislerinde olduğu gibi. [8]
Görüldüğü gibi gerek âyetlerde gerekse hadislerde 'sünnet' sözlük anlamıyla, yol, âdet, gidişat, çığır veya hüküm olarak kullanılmıştır. 'Sünnet', bir anlamda devamlı yapmayı, adet haline getirmeyi de ifade eder. Öyleki ister olumlu isterse olumsuz olsun, kişilerin veya toplumların yapmaya devam ettikleri gidişattır. Demek ki sünnet, orijinal, sürekli ve belli ki ölçüye oturmuş (iyi-kötü) davranış biçimidir. Bu durum Allah (cc) hakkında düşünüldüğü zaman, Allah'ın hükmü, Allah'ın kanunu demek olur. Geçmiş ümmetlere uygulanan sünnet; olumlu anlamda Peygamberlere itaat edenlerin yolunun doğruluğu ve onlara nimet verilmesi, olumsuz anlamda peygamberlere itaat etmeyen topluluklar hakkında gerçekleştirilen ceza hükmüdür.
Sünnet kelimesi başlangıçta "Hz. Peygamber'in fiili" anlamında, hadis de "Hz. Peygamber'in sözü" anlamında kullanılmışsa da sonraları sünnet, Hz. Peygamber'in sözle veya fiille açıktan gördüğü ya da duyduğu olayları susarak onaylamak suretiyle zımnen yaptığı açıklamaların tamamını anlatan terim olmuştur. Sünnetin bu anlamı usulcülere göre sünnetin tarifini vermektedir.
Hadisçiler, hadisin tarifinde olduğu gibi sünnetin tanımında da Hz. Peygamber'in evsafı, ahlakı, peygamberlikten önceki ve sonraki her türlü yaşayışına yer verirler. Tabii bu takdirde hadis ile sünnet eş anlamlı ya da 'aynı muhteva için kullanılan iki ayrı terim' olmaktadırlar.
Kısaca sünneti "Hzb Peygamber'in ihtiyar ettiği ve Allah'ın ahkamıyla amil olarak güttüğü yol" diye tarif edebiliriz. Ona Hz. Peygamber tarafından öğretilmiş ve vazedilmiş kaidelerin bütünü anlamını vermek de mümkün gözükmektedir. Hadis ise, bu anlamdaki sünnet malzemesinin yazı ile tesbit edilmiş metinleri demektir.[9]

---

[1] Mâide: 5/38; el-Enfâl: 8/38; el-Hicr: 15/13; el-Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43.
[2] Ayrıca bk. el-İsrâ: 17/77.
[3] Ayrıca bk. Ahzâb: 33/62; Fâtır: 35/43; Feth: 48/23.
[4] Müslim, İlim: 15; Zekât: 69; İbn Mâce, Mukaddime: 14; Dârimi, Mukaddime: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/362.
[5] Ebu Davud, Sünnet, Hadis no: 4607, 4/200; İbn Mace, Mukaddime 6, Hadis no: 42, 1/15; Darimí, Mukaddime 16, Hadis no: 96, 1/43.
[6] Buharí, nak. El-Medhal li-Diraseti's Sünne, s.7.
[7] Müslim, İlim 6, Hadis no: 2669, 4/2054; İbn Mace, Fiten 17, Hadis no: 3994, 2/1322; Buharí, Ahmed b. Hanbel, nak. El- Medhal li- Diraseti's Sünne, s: 7.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/492-493; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 368.
[9] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25-26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- Rivâyetlerin Birleştirilmesi (Telfik-i Rivâyât)

Râvi, bir hadîsi muhtelif şeyhlerden almıştır, rivâyetler mânaları itibariyle müttehiddir, ancak lâfızları yönüyle farklıdır. Bu durumda şöyle bir ifade kullanarak rivâyetleri birleştirmek mümkündür: "Fülan ile fülan bize haber verdiler, söyleyeceğim lâfız da fülâna aittir."
Bu, Müslim'de çok sık rastlanan bir usuldür. Rivâyet-i bilmânâ'yı esas alanlar için bu tarz câizdir.
Bâzan da bir cemaatten, aynı mânaya gelen bir rivayet zikredilir, ama kaydedilen metin hangisine ait olduğu belirtilmez, belki de metin hiçbirine ait değildir, ancak isimleri zikredilen şahıslar o mânada müttefiktirler. Buhârî, Abdullah İbnu Vehb ve Hammâd İbnu Seleme gibi bir kısım muhaddisler bu tarz rivâyete yer verirler. Kendileri bu sebeple tenkit de edilmediğine göre, bu tarz da çoğunlukla kabul edilmiş bir telfik şekli olmaktadır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/112.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNET:

Sözlük Anlamı:

Yol, hal, tavır, gidiş, gidişat, çığır, hüküm, yaşayış modeli, tabiat, şeriat, yüz, yüzün görünen yeri, alışılmış yol. Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin bütününü ifade eden terimdir. Bir başka deyişle 'sünnet', takip edilmesi adet olan yol, gidişat demektir. Kur'an'da genellikle değişmez kanunlar ve hükümlere 'sünnet' denilmektedir. Sünnetin çoğulu "sünen"dir.
Istılah olarak, ulema tarafından hadîs'in müterâdifi olarak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in söz, fiil, takrir, şemâil, ahvâl vs. her şeyini ifâde için kullanılmıştır. Bir kısım mütekaddim hadîsçiler, sünnet'le hadîs'i ayrı mütâlaa etmiş ve sünnet deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadece fiillerini kastetmiştir.
Kur'ân-ı Kerim'de dört âyette "Sünnetü'l-evvelin: öncekilerin sünneti" ifadesi "önceki ümmetlerin izlediği yol, örf, adet, yaşayış tarzları" veya "önceki ümmetlere uygulanan hüküm" anlamında kullanılmıştır.[1] İki âyette çoğul olarak kullanılmıştır. Şu âyette şeriat anlamı görülür:
"Şüphesiz sizden önce bir çok şeriatlar gelip geçmiştir" (Âlu İmrân: 3/137).
Burada sünnet kelimesi çoğul olarak; 'sünen-sünnetler' şeklinde geçmektedir. Sünnet, sürekli değişmeye rağmen her zaman aynı kalan bir hayat tarzını ifade eder. Bu âyetteki sünnet kelimesi, hayat tarzı, yaşama biçimi şeklinde tefsir edildiği gibi, geçmişlerin şeriatı veya geçmiş ümmetlerin iyi ve kötü gidişatı diye de tefsir edilmiştir.
'Sünnet' aynı zamanda önceden gelen ama Tevhid dini üzerinde bir yasayışları olan 'muvahhidlerin' yollarını ifade etmek üzere de kullanılmıştır.
"Allah size bilmediklerinizi tam olarak açıklamak, sizi öncekilerin yollarına iletmek ve sizin tevbelerinizi kabul etmek ister" (en-Nisâ: 4/26)[2].
Sekiz âyette de "Sünnetullah: Âllah'ın sünneti" ifadesi geçer. Bu, Allah'ın evreni, canlıları ve toplumu yaratırken veya daha sonra yönetirken izlediği yolu, metodu, kanun ve prensipleri ifade eder. Bu prensiplerin değişmeden devam edeceği bildirilir: *"Allah'ın öteden beri gelen sünneti (âdeti) budur. Allah'ın sünnetinde kesinlikle bir değişme bulamazsın."* (el-Feth: 48/23)[3]
Sünnet sözcüğü bir kişiye nisbet edilince, onun iyi veya kötü, sürekli olarak yapa geldiği, alışkanlık haline getirdiği davranışlarını kapsar, Hz. Peygamber'in şu hadisinde bu iki zıt anlamı (iyi veya kötü yol) bir arada görmek mümkündür:
"Güzel bir yol alana onun sevabı ve kıyamete bu yoldan gidenlerin sevabı vardır. Kim de kötü bir yol açarsa, bu yolun sorumluluğu ve kıyamete kadar bu yoldan gidenlerin sorumluluğu ona aittir."[4]
Peygamberimiz (sav) ümmetine şu tavsiyede bulunuyor:
"Benden sonra size sünnetimi ve reşid, hidayete ermiş halifelerimin sünnetini (benim ve onların yolunu) tavsiye ederim."[5]
Bir başka hadiste Allah'ın nefret ettiği üç sınıf insandan birisi, müslüman olduktan sonra tekrar 'cahiliyye sünnetine' dönen kimse olduğu söylenmektedir.[6]
Peygamberimiz (sav) müslümanların gelecekte 'öncekilerin sünnetini-öncekilerin adetlerini veya gidişatlarını' adım adım takip edeceklerini söyleyip onları sakındırmıştır.[7]
"Size benim sünnetim gerekir" hadisinde de sünnet Hz. Peygamberin yaşayış modeli, gidişatı anlamındadır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sünnet kelimesini de ıstılahî manada mükerrer seferler kullanmıştır: *"Benim sünnetimi beğenmeyen benden değildir."* Veya: *"Size sünnetime uymanızı tavsiye ederim"* hadislerinde olduğu gibi. [8]
Görüldüğü gibi gerek âyetlerde gerekse hadislerde 'sünnet' sözlük anlamıyla, yol, âdet, gidişat, çığır veya hüküm olarak kullanılmıştır. 'Sünnet', bir anlamda devamlı yapmayı, adet haline getirmeyi de ifade eder. Öyleki ister olumlu isterse olumsuz olsun, kişilerin veya toplumların yapmaya devam ettikleri gidişattır. Demek ki sünnet, orijinal, sürekli ve belli ki ölçüye oturmuş (iyi-kötü) davranış biçimidir. Bu durum Allah (cc) hakkında düşünüldüğü zaman, Allah'ın hükmü, Allah'ın kanunu demek olur. Geçmiş ümmetlere uygulanan sünnet; olumlu anlamda Peygamberlere itaat edenlerin yolunun doğruluğu ve onlara nimet verilmesi, olumsuz anlamda peygamberlere itaat etmeyen topluluklar hakkında gerçekleştirilen ceza hükmüdür.
Sünnet kelimesi başlangıçta "Hz. Peygamber'in fiili" anlamında, hadis de "Hz. Peygamber'in sözü" anlamında kullanılmışsa da sonraları sünnet, Hz. Peygamber'in sözle veya fiille açıktan gördüğü ya da duyduğu olayları susarak onaylamak suretiyle zımnen yaptığı açıklamaların tamamını anlatan terim olmuştur. Sünnetin bu anlamı usulcülere göre sünnetin tarifini vermektedir.
Hadisçiler, hadisin tarifinde olduğu gibi sünnetin tanımında da Hz. Peygamber'in evsafı, ahlakı, peygamberlikten önceki ve sonraki her türlü yaşayışına yer verirler. Tabii bu takdirde hadis ile sünnet eş anlamlı ya da 'aynı muhteva için kullanılan iki ayrı terim' olmaktadırlar.
Kısaca sünneti "Hzb Peygamber'in ihtiyar ettiği ve Allah'ın ahkamıyla amil olarak güttüğü yol" diye tarif edebiliriz. Ona Hz. Peygamber tarafından öğretilmiş ve vazedilmiş kaidelerin bütünü anlamını vermek de mümkün gözükmektedir. Hadis ise, bu anlamdaki sünnet malzemesinin yazı ile tesbit edilmiş metinleri demektir.[9]

---

[1] Mâide: 5/38; el-Enfâl: 8/38; el-Hicr: 15/13; el-Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43.
[2] Ayrıca bk. el-İsrâ: 17/77.
[3] Ayrıca bk. Ahzâb: 33/62; Fâtır: 35/43; Feth: 48/23.
[4] Müslim, İlim: 15; Zekât: 69; İbn Mâce, Mukaddime: 14; Dârimi, Mukaddime: 44; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/362.
[5] Ebu Davud, Sünnet, Hadis no: 4607, 4/200; İbn Mace, Mukaddime 6, Hadis no: 42, 1/15; Darimí, Mukaddime 16, Hadis no: 96, 1/43.
[6] Buharí, nak. El-Medhal li-Diraseti's Sünne, s.7.
[7] Müslim, İlim 6, Hadis no: 2669, 4/2054; İbn Mace, Fiten 17, Hadis no: 3994, 2/1322; Buharí, Ahmed b. Hanbel, nak. El- Medhal li- Diraseti's Sünne, s: 7.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/492-493; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 368.
[9] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25-26.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÇEŞİTLİ KONULAR

Medine-i Münevvere'nin "Tâbe" Diye İsimlendirmesi

92) Cabir bin Semure (r.a.)'dan rivayetle, kendisi Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Allahu Teâlâ Medine'yi "Tâbe" diye isimlendirmiştir."[1]

***

[1] Müslim (1385).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
[PEYGAMBERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ]

1. I. Sevdiğini Allah için sevmeli
II. İçki içmemelidir
III. Allah ve Rasülü'nü herkesten çok sevmeli
IV. Ana-babasına itaat etmeli, ihtiyarlıklarında koruyup gözetmeli
V. Tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin görmeli
"*İmanın tadını almak isteyen*" kişinin yapması gerekenler [yukarıda verilen cümleler dikkate alındığında], aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak sıralanmıştır?
a) I, II, III, IV b) II, III, IV, V c) III, IV, V d) I, III, V

2. Peygamberimiz'in (sav) "*İnsanlar bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar.*" dediği hadiste; insanlardan yapmaları istenenler aşağıdaki seçeneklerden hangisinde <u>yanlış olarak</u> verilmiştir?
a) Allah'tan başka ilah olmadığına inanmak
b) Hacca gitmek
c) Muhammed'in Allah Rasülü olduğuna iman etmek
d) Namazı dosdoğru kılmak

3. Aşağıdakilerden hangisi, Hz. Peygamber'in Allah'ın sevgisini hak edeceğini ifade ettiği kişilerden <u>değildir</u>?
a) Allah rızası için sadaka alan b) Allah rızası için toplanan
c) Allah'ın rızası için birbirini ziyaret eden d) Allah için birbirini seven

4. **Aşağıdakilerden hangisi, "*Allah'ın kıyamette arşının gölgesinde barındıracağı kişilerden*" biri olarak <u>zikredilmemiştir?</u>**
a) Sol elinden bile gizli sadaka veren kişi b) Kalbi mescitlere bağlı müslüman
c) Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat geçiren insan d) Adil devlet başkanı

5. *"İnsanlar..... ve ..... madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de ..... kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, ... gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle ....., tanışmayanlar da ayrılığa düşerler.".*
I. *İslâm'ı* IV. *Askerî birlikler*
II. *Kaynaşırlar* V. Altın
III. Gümüş
Hadiste boş bırakılan yerleri doldurmaya uygun seçenekler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
a) III, V, II, IV, I b) I, III, II, IV, V c) V, III, I, IV, II d) IV, V, I, II, III

6. Sahabeden birinin *"Kâfirlerden bir adamla karşılaşsam ve onunla vuruşsak, o benim ellerimden birini kılıçla vurup koparsa, sonra da benim elimden kurtulmak için bir ağacın arkasına sığınsa ve: '–Ben, Allah için müslüman oldum', dese, onu böyle dedikten sonra öldürebilir miyim, yâ Resûlallah! Ne dersin?"* **sorusuna Hz. Peygamber nasıl cevap vermiştir?**
a) "Allah'ın rızası, onu öldürmendedir" b) "Sakın onu öldürme"
c) "Öldürmen, en doğru olandır" d) "Öldürmesen daha iyi olur."

7. Allah'ın insanlarla aracısız konuşacağı günle ilgili hadisteki bilgilerden aşağıda verilenlerden hangisi doğrudur?
a) "Kişi sağına bakar önceden gönderdiği kötülükleri görür" b)"Soluna bakar yaptığı iyilikleri görür"
c) "Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz." d) "Önüne bakar sadece cenneti görür"

8. *"Hiçbir kul, kıyamet gününde, ... nerede tükettiğinden, ... ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz."*
Hadisteki boşluklar için doğru kelime dizisi aşağıdakilerden hangisidir?
a) malını-hayatında b) hayatını-parasıyla c) parasını-ilmiyle d) ömrünü-ilmiyle

9. "Günah işlemek" ve "Allah'tan bağışlanma dilemekle" ilgili hadislerde aşağıda belirtilenlerden hangisi doğrudur?
a) günah işlemek-bağışlanma istemek b) günah işlemek-bağışlanma istememek
c) günah işlememek-bağışlanma istememek d) hiç günah işlememek

10. *".....Biz ise şu anda sizleri, bize apaçık belli olan davranışlarınız sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi, güvenilir kimse bilir ve ona yaklaşırız. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O kişinin gizli halleriyle ilgili hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. O kişi, gayesinin iyi olduğunu söylese bile ondan emin olmaz ve kendisini doğrulamayız."* **sözleri kim tarafından söylenmiştir?**
a) Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd b) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*
c) Nu'mân İbni Beşîr d) Ömer İbni Hattâb

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D)–YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Kişi sevdiği ile beraberdir.

(D / Y) 12. Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirmemelidir.

(D / Y) 13. Kim Allah'tan başka ilâh yoktur der ve Allah'tan başka ibadet edilenleri inkâr ederse, o kimsenin malı ve kanı haram olur.

(D / Y) 14. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, çok güler az ağlardınız.

(D / Y) 15. Cennet, Allah'ın metâıdır.

(D / Y) 16. Korkan kimse, geceleyin yol alır. Gece yol alan kimse de varacağı yere ulaşır.

(D / Y) 17. Allah Teâlâ, kullarına, bir kadının kocasına olan şefkatinden daha fazla sevgi ve merhamet duyar.

(D / Y) 18. Allah'ın rahmeti gadabından üstündür, ileridir.

(D / Y) 19. Selamlaşmak, mü'minlerin birbirini sevmelerine vesile olur.

(D / Y) 20. Allah rızası uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR: 1. d w 2. b w 3. a w 4. c w 5. c w 6. b w 7. c w 8. d w 9. a w 10. d w 11. D w 12. Y w 13. D w 14. Y w 15. D w 16. D w 17. Y w 18. D w 19. D w 20. D w

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

173) Korku Anında Yapılacak Dua (Bir Kimsenin Yolculukta İnsanlardan Ya Da Başkalarından Korktuğu Zaman Yapacağı Dua)

983. Ebû Musâ el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir topluluktan kuşkulandığı zaman şöyle dua ederdi:
– *"Allahım! Senden, onların önünü kesmeni istiyoruz. Onların verecekleri zarardan sana sığınıyoruz"*.[1]

* Herhangi bir toplumdan korkan kimse onların zararından kuşkulandığı takdirde Allah'a dua edip, Allah'a sığınması sünnettir. Peygamberimiz bile bazan kuşkulanır ve korku duyardı. Onun da insânî yönü korkmaya müsaittir. [2]

---

[1] Ebû Dâvûd, Vitr 30.
1328'de tekrar gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kanun (Hüküm) Anlamı Olarak Sünnet:

Aynı tavrı gösteren kişi ve topluluklara aynı 'sünnet', yani aynı geçerli hüküm yine uygulanır. Kur'an'da ayrıca sekiz yerde 'sünnetullah-Allah'ın sünneti' 'sünnetüna-bizim sünnetimiz' şeklinde geçmektedir.
Sünnet kelimesinin sözlük anlamına baktığımız zaman onun Kur'an ve hadislerde sosyolojik bir içeriğinin olduğunu, sosyal olayları Tevhid açısından değerlendirmekte kullanıldığını görürüz. İnsan topluluklarının yaşama biçimleri, hayat anlayışları kültür ve medeniyetleri 'sünnet' kelimesiyle ifade edilmektedir. Kâinatın sahibi, hem genel anlamda bütün evrene, hem de canlı cansız bütün varlıklara 'bir yol' çizmiştir. Bütün varlıklar Allah'ın takdirinin doğrultusunda işlevlerini yerine getirirler. İnsan, ve onun içinde yaşadığı toplum da bu durumun dışında değildir. İnsanın da yolu çizilmiştir. Ancak insan 'irade' sahibi olduğu için bu yolda dilediği gibi ilerler ve hareketlerinden sorumlu olur. Allah (cc) elçileriyle yolun doğrusunu ve yanlışını gösterir. Nasıl hareket ederlerse, nelerle karşılaşacaklarını kendilerine haber verir. Onlar durumlarını değiştirmezlerse Allah da onların iyi ve kötü durumlarını değiştirmez.[1]
İşte insanların ve toplulukların amellerine karşılık görecekleri şey, onlar hakkında konulan 'sünnettir'. Onlar kendi sünnetlerini değiştirirler ve Tevhidi bir yolu seçerlerse, batılın peşine gidip azanlara gönderilen 'sünnetten-ceza hükmünden' uzak kalırlar.[2]

---

[1] Ra'd: 13/11.
[2] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 369-370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dâru'l-Hadîs

Hadîs ilimlerinin ihtisas seviyesinde öğretildiği özel eğitim müessesesi.
Kur'ân-ı Kerim'den sonra, İslâm'ın ikinci ana kaynağı olan "Sünnet" ve bunun sözlü ifadesi olan "Hadis" öğretimi büyük bir önem arzeder. Hz. Peygamber, sözleri, fiilleri ve tasvipleriyle İslâmî hükümleri pratik hayata aktarmış, müslümanlar için canlı bir model olmuştur. O'nun hayatı bütünüyle iyi bilindiği ve müslümanların yaşayışına aktarıldığı ölçüde İslâmiyet ferdî ve sosyal hayatta müsbet etkisini gösterecektir.
İslâmiyet'in ilk dönemlerinde öğretim ve eğitim faaliyetleri daha çok mescid ve camilerde yürütülmekte idi. İbadet yeri olan mescidler, bu dönemde aynı zamanda dershane görevini de yapmakta idiler. Hadis öğretiminin ilk yapıldığı cami, Mescid-i Nebevî'dir. Hz. Peygamber döneminde Ashab-ı Suffâ, mescidin bir bölümünde Rasûlullah'tan hadis öğreniyorlardı. Ashab arasında en çok hadîs rivayet eden Ebu Hüreyre burada yetişmiştir. Sünen-i İbn Mâce'de rivayet edildiğine göre, bir gün Hz. Peygamber (s.a.s.) camide Kur'ân tilaveti, dua ve ilim öğrenmekle meşgul olan iki ayrı halkaya rastlamış ve onlara iltifat etmiştir.[1] Bu haberden de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashab döneminde İslâmî ilimlerin öğretildiği yer mescitlerdi.
Emevîler döneminde çocuklar için "mektepler" inşa edilirken, Abbasîler döneminde ise "medreseler" tahsil müesseseleri olarak kurulmaya başlanmıştır. Bunların dışında "mecâlis" denilen ilmî toplantılar da hadîs, ilimlerinin öğretildiği yerlerdi. Bu dönemlerde, câmi ve mescidler yine ilim merkezi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ancak; hadîs ilminin önemi dolayısıyla sonraları, hadis ilimlerinin ihtisas seviyesinde öğretildiği "dârü'l-hadîs" denilen özel müesseseler kurulmaya başlanmıştır ki, bu müesseseler birer hadîs araştırma merkezi mahiyetinde idiler.
Hadîslerin tetkîki için çok iyi düzeyde Arapça bilmek ve belâgat, tefsir, usûl-ı hadîs ve diğer şer'î ilimleri de bilmek gerekiyordu. Bunun için özel müesseseler kuruldu. Medreselerde okutulan derslerde icazet alanların kabul edildiği bu ihtisas okullarının ilki, Atabek Nureddin Mahmud İbn Zengi[2] tarafından hicrî 563 yılında Şam'da kuruldu. Kurucusunun adına nisbetle bu dârü'l-hadîs'e "Nuriye Medresesi" denildi. İkincisi Musul'da kurulan bu hadis medreseleri daha sonraları çoğaldı. Hadisle birlikte Kur'ân ilimlerinin de okutulduğu medreselere ise "dârü'l-Kur'ân ve'l-hadis" ismi verildi.
Anadolu sahasındaki ilk dârü'l-hadîs, İlhanlılar zamanında Başvezir Şemseddin Cüveynî'nin 670/1271-1272 yılında Sivas'ta kurduğu çifte minareli medresedir. Anadolu Selçukluları devrinde vezir Sahip Ata tarafından Konya'da yaptırılan ince minareli medrese, dârü'l-hadislerin en meşhurlarındandır.
Osmanlılar döneminde önce Bursa'da, sonra da II. Murat tarafından 1447 yılında Edirne'de dârü'l-hadîs kuruldu.
İstanbul'daki ilk dârü'l-hadîs ise, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Süleymaniye Camii'nin tam karşısında ve tabhanenin bulunduğu yerde kurulan Dârü'l-Hadîs'tir. Binası bugün de ayakta duran bu medrese, kubbeli bir oda, kubbesiz ondokuz odadan müteşekkildir. Süleymaniye Dârü'l-Hadîs'i, paye bakımından medreselerin en yükseği olduğu için, buraya ilk tayinlerinde müderrislere yüz akçe, bilâhare elli daha artırılarak yüzelli akçe yevmiye verilirdi. Payelerine göre dârü'l-hadîs müderrislerine verilen yevmiye on ile yüzelli akçe arasında değişiyordu. Ayrıca imkânlar nisbetinde talebelere de burs veriliyordu. Meselâ, Birgi Dârü'l-Hadîs'inde okuyan yedi öğrenciden her biri dörder akçe yevmiye alıyordu.
XV. ve XVI. yüzyıllar arasında Osmanlılar tarafından, on üçü İstanbul'da olmak üzere yirmi dârü'l-hadîs yaptırılmıştı. Geri kalanlardan ikisi Amasya'da, ikisi Edirne'de, diğerleri de İznik, Birgi ve İstip'te kuruldu. Ayrıca Anadolu'nun Konya, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Alanya, Erzurum, Urfa, Adana, Tokat, Ankara, Bursa, Manisa şehirlerinde dârü'l-hadîs'ler vardı. Evliya Çelebi'ye göre, XVII. yüzyılda dârü'l-hadîs'lerin sayısı yüzotuzbeşi buluyordu. 1882'de yapılan umûmî nüfus sayımı dolayısıyla yapılıp bastırılan istatistiğe göre, İstanbul'da çeşitli semtlerde onbir dârü'l-hadîs görülmektedir.
Dârü'l-hadîs'lerde, usûl-i hadîs ile birlikte Kütüb-i Sitte okutulurdu. Bunlardan Buhârî ve Müslîm üzerinde bilhassa durulur, hadis kritiğine oldukça önem verilirdi. Dârü'l hadîs'ler genellikle vakıf kurumları olduğu için, buralarda okutulan kitaplar, vakfin şartına, -vakıf herhangi bir şart koşmamışsa- o beldenin örfüne göre okutulan eserlerdi. Bu sebeple dârü'l-hadîs'lerde takip edilen program ve kitapları kesin olarak tespit etmek mümkün olamamaktadır. Ancak, Osmanlı âlimlerinden Kemal Paşazade'nin Edirne Dârü'l-Hadîs'inde müderris iken Sahîh-i Buhârî'ye şerh yazması[3], Mevlâna Haydar'ın ise Dârü'l-Hadis müderrisi iken Sahîh-i Buhârî'yi, Kirmânî şerhiyle birlikte okutması[4] genellikle son devirde dârü'l-hadîs'lerde metin olarak Buhârî ve şerhlerinin okutulduğunu göstermektedir.
Dârü'l-hadîs'ler en yüksek medreseler olduğu için müderrisleri hem en yüksek yevmiye alıyorlar, hem de törenlerde öteki müderrislerin önünde bulunuyorlar ve onlara başkanlık ediyorlardı. İlim, eğitim ve kültür hayatımızda önemli hizmetler gören dârü'l hadîs'ler, diğer birçok müessese gibi kapatılınca, tarihe karışmış olup; tekrar ihya edilerek İslâm'ın yeniden hâkim kılınacağı günleri beklemektedir.[5]

---

[1] İbn Mâce, Mukaddime: 17.
[2] 541-569/1146-1174.
[3] Taşköprüzâde, Şekaikûn-Nu'maniyye, 381.
[4] a.g.e. 425.
[5] A. Rıza Temel, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/360-361.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kanun (Hüküm) Anlamı Olarak Sünnet:

Aynı tavrı gösteren kişi ve topluluklara aynı 'sünnet', yani aynı geçerli hüküm yine uygulanır. Kur'an'da ayrıca sekiz yerde 'sünnetullah-Allah'ın sünneti' 'sünnetüna-bizim sünnetimiz' şeklinde geçmektedir.
Sünnet kelimesinin sözlük anlamına baktığımız zaman onun Kur'an ve hadislerde sosyolojik bir içeriğinin olduğunu, sosyal olayları Tevhid açısından değerlendirmekte kullanıldığını görürüz. İnsan topluluklarının yaşama biçimleri, hayat anlayışları kültür ve medeniyetleri 'sünnet' kelimesiyle ifade edilmektedir. Kâinatın sahibi, hem genel anlamda bütün evrene, hem de canlı cansız bütün varlıklara 'bir yol' çizmiştir. Bütün varlıklar Allah'ın takdirinin doğrultusunda işlevlerini yerine getirirler. İnsan, ve onun içinde yaşadığı toplum da bu durumun dışında değildir. İnsanın da yolu çizilmiştir. Ancak insan 'irade' sahibi olduğu için bu yolda dilediği gibi ilerler ve hareketlerinden sorumlu olur. Allah (cc) elçileriyle yolun doğrusunu ve yanlışını gösterir. Nasıl hareket ederlerse, nelerle karşılaşacaklarını kendilerine haber verir. Onlar durumlarını değiştirmezlerse Allah da onların iyi ve kötü durumlarını değiştirmez.[1]
İşte insanların ve toplulukların amellerine karşılık görecekleri şey, onlar hakkında konulan 'sünnettir'. Onlar kendi sünnetlerini değiştirirler ve Tevhidi bir yolu seçerlerse, batılın peşine gidip azanlara gönderilen 'sünnetten-ceza hükmünden' uzak kalırlar.[2]

---

[1] Ra'd: 13/11.
[2] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 369-370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

183) Belirli Bazı Sûre Ve Âyetleri Okumaya Teşvik

Bu bölümdeki ondört hadis-i şeriften; Fatiha suresinin Kur'an'ın en büyük suresi olduğunu, İhlas suresinin Kur'an'ın 1/3'ine denk olduğunu ve İhlas suresindeki gibi Allah'ı tanıyarak bir ömür sürdüren kimsenin mutlaka cennete gireceğini, cin, şeytan vb gibi şeylerden korunmak için nas ve felak surelerinin okunması gerektiğini, mülk suresinin içerisindekilere göre yaşayan kimseye o surenin şefaat edip bağışlanacağını, Bakara suresi son iki ayeti okunduğunda ve gereği gibi yaşandığında o kimseye her yönden kafi geleceğini, evlerimizi Kur'an okumamak suretiyle kabir haline getirmememiz gerektiğini, Bakara suresi okunan ve içerisindekilere göre yaşanan evden şeytanın kaçacağını Ayet-el Kürsi'nin çok kıymetli ve değerli bir ayet olduğunu, şeytanın bazen doğru söz söyleyebileceğini, Kehf suresinin baştan veya sondan on ayeti okunduğunda deccal şerrinden korunulabileceğini öğreneceğiz. [1]

1011. Ebû Saîd Râfi' İbni Muallâ *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
– *"Mescidden çıkmazdan önce sana Kur'an'daki en büyük sûreyi öğreteyim mi?"* buyurdu ve elimi tuttu. Çıkmak istediğimizde ben:
–Yâ Resûlallah! Bana Kur'an'daki en büyük sûreyi sana öğreteyim mi demiştiniz? dedim. Bunun üzerine:
– *"Elhamdülillâhi Rabbi'l–âlemîn'dir. O seb'ul–mesânîdir; bana verilen Kur'ân–ı Azîmdir"* buyurdular.[2]

* Fatiha suresi Kur'an'ın en kapsamlı suresidir. Kur'an'ın anası, kitabın anası isimleri de verilir. Tevhid inancı Allah'a kulluk ve Allah'ın tüm kainatın işlerini ayarladığı da bu sure ile bildirilmiştir. Kur'an'ın tamamı bu surede gizlidir. Çünkü bu sure çok kısa olmasına rağmen Allah'tan, kuldan ve kulluk prensiplerinden bahseden tek kısa suredir. Tefsirlerde faziletiyle alakalı çok bilgiler verilen bu sure için "Fatiha suresi tefsiri" adı altında pek çok müstakil eserler yazılmıştır.
Kur'an'daki sure ve ayetler birbirinden farklı ve faziletli olabilir.
Şifa olması dolayısıyla tedavi için okunacak surelerdendir.
Hıcr: 15/87 ayetine göre Kur'an'ın tamamına denk bir sure olduğu da beyan edilir. [3]

1012. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem "Kul hüvallahü ahad"* sûresi hakkında şöyle buyurdu:
"Canımı gücü ve kuvvetiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu sûre Kur'an'ın üçte birine denktir."[4]

Bir başka rivayete göre: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz mi kalıyor?" Bu onlara gerçekten zor geldi ve:
–Buna hangimizin gücü yeter ki, yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine Efendimiz:
"Kul hüvellahü ahad Allahü's–samed, Kur'an'ın üçte biridir" buyurdular.[5]

1013. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, bir adam başka bir adamın "Kul hüvellahü ahad"'ı tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olunca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip bu durumu anlattı. Adamın kendisi bunu azımsıyordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Canımı gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o sûre Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu.[6]

1014. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem "Kul hüvellahü ahad"* sûresi hakkında:
"Şüphesiz ki o sûre Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu.[7]

1015. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, bir adam:
–Ben şu *"kul hüvellahü ahad"* sûresini seviyorum, dedi. Peygamberimiz:
"Şüphesiz ki onun sevgisi seni cennete sokar" buyurdular.[8]

* Bu surede Fatiha suresi gibi birden fazla isimle anılır.
Tevhid suresi: İnsanları şirk ve küfürden kurtarıp tek Allah'a yöneltir.
Marifet suresi: Allah'ı en özlü biçimde tanıtan sure.
Necat suresi: Küfür ve şirkten kurtaran sure.
İslam dininin üç temel esasa dayandığı Kur'an'ın pek çok ayetleriyle sabittir. Bunlar;
Tevhid: Allah'ın birliği.
Risalet: Peygamberlik ve peygamberler.
Ahiret: Öteki dünya hayatı.
Bu üç esastan **"Tevhid"**i en güzel ve kısa bir şekilde izah ettiği için anlam ve mana itibarıyla Kur'an'ın üçte birine denktir. Dolayısıyla kişi bu sureyi sever hayatını küfür ve şirkten uzak olarak devam ettirirse mutlaka cennete girecektir. Çünkü Allah iyiliklere en az 10 karşılık sevap veriyor [9] veya yedi yüz katı ve fazlasını veriyor.[10] Veya otuz bin kat ve derece fazlasıyla lütufta bulunuyor.[11] Böyle olunca bu sure de değişik yönlerden Kur'an'ın üçte birine denk olabilir. Çünkü Allah Rasulü yalan ve yanlış söylemez, onun söyledikleri mutlaka vahye dayanır.[12] Her şeyin bir özü ve mayası olduğu gibi bu surede **es Samed** ismi geçmektedir ki çok geniş anlamları içermektedir. Mesela: Geniş ve yüksek makam, açlık ve susuzluk hissetmeyen, zor durumda başvurulan reis, kendisine danışılmadan hiçbir karara varılamayan, herkesin her ihtiyacını istediği kişi eksiği bulunmayan, kendisinden üstün hiçbir kimse ve şey olmayan, hiçbir kimseye muhtaç olmayan fakat herkesin ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu zat gibi pek çok anlamlarda Rabbimiz, kendisini bu surede tanıtmış oluyor. [13]

1016. Ukbe İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bu gece indirilen âyetleri görmedin mi? Onların benzerleri asla görülmemiştir: Kul eûzü birabbi'l–felak ve kul eûzü birabbi'n–nâs."[14]

1017. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cinlerden ve göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Nihayet Muavvizeteyn (Kul eûzü birabbi'l–felak ve kul eûzü birabbi'n–nâs) nâzil oldu. Ondan sonra Muavvizeteyn ile Allah'a sığınmaya başladı ve diğer duaları bıraktı.[15]

* Bu iki sureye iki sığındırıcı sure anlamına gelen **muavvizeteyn** adı verilir. İhlas suresi de ilave edilirse üçüne birden **muavvizât** denilir. Rasûlullah her gece yatağına girdiklerinde bu üç sureyi okuyup avuçlarına üfleyerek başından ayağına kadar tüm vücudunu sıvazlar ve bunu üç sefer yaparlardı.[16] Medine'de peygamberimize yahudi Lebid ibn A'sam'ın sihir yapması üzerine bu iki sure nazil olmuş kendisindeki sihrin tesiri bu iki sureyi okumak suretiyle Allah'ın izniyle giderilmiştir. Önceden okumakta olduğu ayet ve sureleri bırakıp en tesirli ve güçlü olan bu iki sure ile nazar değmesi ve cin şeytan işlerine yani büyüye karşı bu iki sureyi bir silah olarak veya bir sigorta olarak kullanmışlardır ve bize de tavsiyeleri bu doğrultudadır. İslamda dualarla da Rabbimize sığınmamız emredilmiştir. Hadis kitaplarında **"Rukye"** denilen bölüm hep bundan bahseder zaten Kur'an'da da şifa ile ilgili ayetler bu maksatla okunup kişinin kendisini emniyete alıp Allah'a sığındırması uygun görülmüştür. Şifa ayetleri şunlardır: (Tevbe: 9/14, Şuara: 26/80, Yunus: 10/57, İsra: 17/82, Fussilet: 41/44) Ayrıca hadis kitaplarında zikredilen ve ileride 1020 numarada gelecek olan Ayet-el Kürsi (Bakara: 2/255) ayeti ile de kişi her türlü kötülüklerden korunabilir. Sihir hadislerde büyük günahların ikincisi olarak belirtilir ve haram olan bir iştir. Yapmak, yaptırmak, vasıta olmak küfür, şirk ve haram olan işlerdendir. [17]

1018. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kur'an'da otuz ayetten ibaret bir sûre bir adama şefaat etti; neticede o kişi bağışlandı. O sûre: Tebârekellezî biyedihi'l–mülk'dür."[18]

* Bu surenin faziletine ve özelliklerine dair tefsirlerimizde pek çok bilgiler verilmektedir. Hadis kitaplarının Fezailül Kur'an bölümünde yine pek çok malumatla karşılaşmaktayız.

Hatta bu sureye **Mülk** ismi yanı sıra **Mania ve Münciye** isimleri de verilir ki kabir azabından ve cehennemden koruyan kurtaran engel olan anlamındadır. Yani surenin tümünü mana ve mahiyetini kavrayarak inanıp Allah'ı o şekilde tanıyıp o şekilde bir hayat süren kimseye Allah'ın izni ile bu sure şefaat edecek ve onun affına sebep olacaktır. Değilse kuru kuru anlamadan muhtevasından habersiz bir yaşantı içerisinde yaşayarak okuyanlara şefaatçi değil belki de şikayetçi olacaktır. Çünkü yüzlerce ayet Kur'an'ın bize okunmak, anlaşılmak ve yaşanmak üzere indirilen bir kitap olduğunu bize bildirmektedir. [19]

1019. Ebû Mes'ûd el–Bedrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bakara sûresinin sonundan iki âyeti geceleyin okuyan kimseye bunlar yeter."[20]

***** Bakara suresinin sonundaki bu iki ayet halk arasında **Amenerrasulü** diye bilinen ve başlanan iki ayettir. Hadis kitaplarımızdan (Müslim, İman 199-200)'de bildirildiğine göre peygamberimiz bu iki ayetin ikincisini okurken yedi ayrı dua cümlesini okudukça Rabbimizin "Duanı kabul ettim" buyurduğu aktarılır.
Her müslümanın kendi başına mutlaka yatmazdan önce okuması gereken ve tavsiye edilen bu iki ayet hakkında hadis kitaplarımızda: "Bu iki ayeti belleyiniz, çoluk çocuğunuza belletiniz. Çünkü bunlar hem dua hem namaz sevabına denk hem de Kur'andır" denilmektedir. Memleketimizde yatsı namazı sonrası imamlar tarafından okunması da bir hatırlatma kabilindendir. Herkes kendisi evde yatmazdan önce okuyup, manasını düşünüp imanını kuvvetlendirmelidir. Çünkü ilk ayet imanın temel şartlarını, ikincisi ise yedi ayrı dua cümlesinden oluşmaktadır. (Darimi Fedailül Kur'an 14)'de Hz. Ömer ve Hz. Ali *"Akıllı olan müslüman mutlaka Bakara suresinin son iki ayetini okuyarak uyur"* dediklerini de öğreniyoruz. Müslüman manasıyla birlikte her gün okumalı ve Allah'a bu iki ayetle yönelmeli ki gündüz işlediği günahlara ve her şeyine karşı bu iki ayet kafi gelmiş olsun. [21]

1020. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar."[22]

***** Kabirler canlılık ve hayat olmayan yerlerdir. Issız ve sessizdir. Kuran okunup namaz kılınmayan evler de Rasûlullah (s.a.v) tarafından kabirlere benzetilmiştir ve mezarlıklara benzemesin diye müslümanlar uyarılmıştır. Nafile namazları evde kılınız diye emretmesi de bu sebepledir. Çünkü kabirlerde namaz kılınmaz. Biz de böylece evlerimizde Kuran okuyup farz dışındaki namazları evlerimizde kılmak suretiyle evlerimizi kabirler haline çevirmeyeceğiz. Hepimizin evi birer eğitim yeri mektep ve kreş olacak adeta...
Bu sure Kur'an'ın tüm surelerinin özü durumundadır. Çünkü içerisinde emir, yasak, hüküm ve haber olarak pek çok özellik bulunmaktadır. Sahabeden pek çoğunun da bu sureyi çok uzun zamanlarda okuyup hazmettikleri de anlatılır. Dolayısıyla böyle bir sureyi bilen kimseyi şeytanın aldatması veya aldatmak için o evde oyalanması düşünülemez. Mutlaka o evden şeytan iş yapamayacağı için kaçar. [23]

1021. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
"Ey Ebü'l–Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde bulunan âyetlerden hangisinin daha büyük olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben:
–Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l–hayyu'l–kayyûm, dedim. Bu cevabım üzerine elini göğsüme vurdu ve:
– *"İlim sana mübarek olsun, ey Ebü'l–Münzir"* buyurdu.[24]

***** Bu hadis hakkındaki açıklama bir sonraki 1020 nolu hadisle birlikte verilecektir.
Hadisin ravisi Übey ibni Ka'b Rasûlullah döneminde Kur'an'ı baştan sona ezbere bilen kimselerdendir. Ebu-l Münzir onun künyesidir. Ezbere bilmekle birlikte manaya aşina oluşu ve Allah'ın yüce saltanatının izah edildiği bu ayeti hemen cevap vererek bilmesi; bizlerin de ezbere bilmediğimiz yerleri manasıyla birlikte anlamamız gerektiğini ve öyle değilsek bile öyle olmamız gerektiğini bize öğretmiş oluyor. [25]

1022. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni ramazan zekâtı olan sadaka–i fıtrı korumakla görevlendirmişti. Bir adam gelip yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Adamı tuttum ve:
– Vallahi seni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna götüreceğim, dedim. Adam:
– Şüphesiz ben muhtacım, çoluğum çocuğum ve pek çok ihtiyacım var, dedi. Bunun üzerine ben adamı salıverdim. Sabaha çıkınca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağını ne yaptı?"* buyurdu. Ben de:
– Yâ Resûlallah! İhtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim. Resûl–i Ekrem:
– *"O sana yalan söyledi, tekrar gelecek"* buyurdu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözü üzerine tekrar geleceğini anladım ve onu gözetlemeye koyuldum. Adam geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Bunun üzerine:
– Seni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna çıkaracağım, dedim. Adam:
– Beni bırak, çünkü ben gerçekten muhtacım. Çoluk çocuğum da var. Bir daha gelmem, dedi. Ben de acıdım ve salıverdim. Sabah olunca yine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
– *"Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?"* diye sordu. Ben de:
– Yâ Resûlallah! Bana yine ihtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim. Peygamberimiz:
– *"O kesinlikle sana yalan söyledi, ama tekrar gelecek"* buyurdu. Ben de üçüncü defa gelmesini bekledim. Gerçekten geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Onu tekrar yakaladım ve:
– Seni mutlaka Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna çıkaracağım; artık bu üçüncü ve son gelişindir. Bir daha gelmeyeceğine söz veriyorsun sonra tekrar geliyorsun, dedim. Bu defa bana:
– Beni bırak! Allah'ın seni faydalandıracağı bazı kelimeleri ben sana öğreteyim, dedi. Ben:
– O kelimeler nelerdir? dedim. O:
– Yatağına girdiğinde Âyetü'l–kürsî'yi oku. O takdirde, senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamaz, dedi. Bunun üzerine ben onu salıverdim. Sabah olunca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
– *"Tutsağın dün gece ne yaptı?"* diye sordu. Ben de:
–Yâ Resûlallah! Allah'ın beni faydalandıracağı birtakım kelimeleri bana öğreteceğini söyledi, ben de onu salıverdim, dedim. Peygamber Efendimiz:
– *"O kelimeler neler?"* diye sordu, ben de o kimsenin bana:
–Yatağına girdiğin zaman Âyetü'l–kürsî'yi, "Allahü lâ ilâhe illâ hüve'l–hayyü'l–kayyûm" âyetini başından sonuna kadar oku; senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana asla yaklaşamaz, dediğini söyledim. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Bak hele! Kendisi yalancı olduğu halde bu sefer sana doğruyu söylemiş. Üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun, ey Ebû Hüreyre?"* dedi. Ben:
– Hayır, bilmiyorum, dedim. Resûl–i Ekrem:
– *"O şeytandır"* buyurdular.[26]

***** Tefsirlerde ve hadis kitaplarının Fezailül Kur'an bölümlerinde Ayet-el Kürsi'nin fazilet ve faydalarına dair pek çok hadis-i şerifler vardır.
Allah'tan gelen doğruların tam karşısında olan şeytan ve şeytani güçler her zaman yalan söylerler. Bu onların esas görevleridir ama böyle nadiren de olsa doğru söyledikleri de bir gerçektir. İnsan ve cin şeytanlarından oluşan bu güçlerin bazan söyledikleri bu tür doğruları esas alıp onlara uymak, onların arkasından gitmek doğru olmaz. Bu hadisteki olayda vahiyle desteklenen ve haber verilen Peygamberimizin bu işaretinden bunları anlayacak ve ölünceye dek şeytani güçlerin bazı kere söyledikleri doğrularla yolumuzu değiştirmeyeceğiz. Allah'ın kitabıyla, Rasûlullah (s.a.v)'in sünneti ile bize gösterilen dosdoğru yolda yürümeye devam edeceğiz.
Kitabımızın, hayatımızın gece ve gündüzlerini küfre şirke ve şeytani güçlerin aldatmasına karşı birer sigorta hükmünde olan sure ve ayetlerine sıkı sarılıp onların emirleri doğrultusunda yaşamak yasaklarından da kaçınmak suretiyle kendimizi küfre, şirke ve şeytani güçlerin şerlerine karşı her zaman koruma altına almalıyız.
Bu sebeple yatarken **felak-nas** sureleri ve **Ayet-el Kürsiyi,** Bakara suresinin son iki ayeti olan **Amenerrasulü** ayetlerini manalarını da öğrenip anlayarak okumalıyız ki ibadetlerimiz de bilerek ve şuurlu biçimde yapılmış olsun.
Bugün yirminci asrın insanının hayatından, kafasından, kalbinden ve gündeminden çıkan **ayetlerle korunma ve sığınma = rukye** modelini yeniden diriltip hayatımıza hakim kılmalıyız ki çağın ve materyalizmin bizlere verdiği stres, bunalım, sıkıntı ve buhranlardan kurtulup huzurlu bir hayata kavuşmuş olalım. Bu hususta gayret bizden olmalı, yardım da Allah'tan beklenmelidir. [27]

1023. Ebü'd–Derdâ *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kehf sûresi'nin başından on âyet ezberleyen kimse deccâlden korunmuş olur."
Bir rivayette: "Kehf sûresi'nin sonundan" buyurulmuştur.[28]

* Bu surenin ilk on ve son on ayetlerini gözden geçirdiğimizde çıkan ayette Allah'ın kullarına indirdiği eğrilik olmayan kitaptan insanların bu kitapla uyarılıp gerçek karşılıklarını alacaklarından ve onun da cennet olduğundan. Allah'a oğul isnad edenlerin ne büyük sapıklıkta olduğundan. Dünyadaki her şeyin imtihan için yaratıldığından ve geçmiş toplumlardan zalim ve diktatör islam düşmanlarına karşı gelip hicrette ve mağaraya sığınmada kurtuluşu arayan gençlerin durumlarını görüyoruz.
* Son on ayetlerde ise dünyada Allah'ın kitabına karşı gözleri perdeli olan kafirleri ve onların Allah'ın dışındaki kulları Allah'ın yerine koyduklarını cehennemin o tip kişilere konak olduğunu, dünyada iyi iş yaptıklarını sanıp ahirette zararda olanları ve bunlar için terazi bile kurulmayacağını direkt cehenneme gireceklerini, iyi iş yapanların ise firdevs cennetlerinde ebedi kalacaklarını, Rabbimizin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa bir katı daha olsa biteceğini fakat Rabbimizin sözlerinin bitmeyeceğini, Rabbimizin tek olduğunu kimin ona kavuşma isteği varsa iyi işler yapması ve kimseyi ona ortak koşmaması gerektiğini öğreniyoruz.
Surenin başında ve sonunda onar ayetten anlaşılan budur. Böyle olunca bir kimse bunları bilerek ve bildiği gibi de yaşayarak ömrünü tüketirse deccal denilen hakkı batıla karıştıranlardan veya her türlü dini istismar ederek aldatanların şerrinden ve kendisinden korunmuş olacağı bildirilmektedir. Yani Allah'ın gönderdiği eğrilik olmayan kitabın muhtevasıyla iman üzere olup şirke ve küfre bulaşmaksızın hayatı devam ettirmek gerekiyor. [29]

1024. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, bir keresinde Cebrâil *aleyhisselâm* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturmakta iken, Resûl–i Ekrem yukarı taraftan kapı gıcırtısına benzer bir ses işitti ve başını kaldırdı. Cebrâil:
– Bu, şimdiye kadar hiçbir şekilde açılmayıp sadece bugün açılan bir gök kapısıdır, dedi. Peşinden o kapıdan bir melek indi. Bunun üzerine Cebrâil:
– Bu, yeryüzüne inen bir melektir. Bugüne kadar hiç inmemişti, dedi. Melek selâm verdi ve Peygamberimiz'e şöyle dedi:
– Müjde! Sana, senden önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur verildi. Biri Fâtiha sûresi, diğeri Bakara sûresi'nin son âyetleri. Bunlardan okuyacağın her harfe karşılık sana sevap ve ecir verilir.[30]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 305.
[2] Buhârî, Tefsîr 1; Fezâilü'l–Kur'ân 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 15; Nesâî, İftitâh 26; İbni Mâce, Edeb 52.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 305.
[4] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 18; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 11.
[5] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 13. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 259; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 11.
[6] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 13.
[7] Müslim, Müsâfirîn 261.
[8] Buhârî, Ezân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l–Kur'ân 11.
[9] Enam: 6/160.
[10] Bakara: 2/261
[11] Kadr: 97/3.
[12] Necm: 53/4.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 306.
[14] Müslim, Müsâfirîn 264. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 12.
[15] Tirmizî, Tıb 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tıb 33.
[16] Ebu Davut, Tıb 19, Buhari Fezailül Kur'an 14, Müslim, Selam 51.
[17] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 306.
[18] Ebû Dâvud, Salât 327; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 52.
[19] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 307.
[20] Buhârî, Fezâilü'l–Kur'ân 10, 27, 34; Müslim, Müsâfirîn 255. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Ramazan 9; Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 4; İbni Mâce, İkâmet 183.
[21] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 307.
[22] Müslim, Müsâfirîn 212. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l–Kur'ân 2.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 307.
[24] Müslim, Müsâfirîn 258.
[25] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 307-308.
[26] Buhârî, Vekâlet 10, Fezâilü'l–Kur'ân 10, Bed'ü'l–halk 11.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 309.
[28] Müslim, Müsâfirîn, 257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14; Tirmizî, Fezâilu'l–Kur'ân 6.
[29] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 309.
[30] Müslim, Müsâfirîn 254. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 25.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

261) Yalan Söylemenin Câiz Olduğu Yerler

İnsan ve topluma büyük değer veren dinimiz mevcut şartlar içinde en ideal toplum ve cemaatı oluşturmanın esaslarını getirmiş bulunmaktadır. Böylece birbirini seven, birbiriyle iyi geçinen cemaat ruhuna sahip bir ümmet gerçekleştirilmiş olmaktadır. Aşağıdaki hadis-i şerifte göreceğimiz üzere üç halde yalan söylemeye ruhsat verilmiş olması yalanı helal kılmak anlamında değildir. Yalan yalandır ama taşıdığı gayeler ve varmak istediği hedefler bakımından söyleyenin cezaya çarptırılmayacağı bildirilmektedir. Yalanın meydana getireceği dostluk olmaz olsun denilemez. "İş bitirip ümmetin huzurunu sağlayan yalan fitnelere sebep olan doğrudan daha iyidir." Allah'ın istediği bir maksada ulaşmak mübah ise, yalan da mübahtır; vacip ise, yalan söylemek de vaciptir. Bir zalimin öldürmek istediği bir insanı diğer bir müslümanın zulmü önlemek için saklaması veya yalan söylemesi vacip olur.[1]

1550. Ümmü Külsûm *radıyallahu anhâ'dan* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittiği nakledilmiştir:
"İnsanların arasını düzeltmek maksadıyla birinden ötekine uygun sözler taşıyan (veya hayırlı konuşan) yalancı sayılmaz."[2]

Müslim'in rivayetinde[3] şu ifadeler yer almaktadır:
Ümmü Külsûm şöyle dedi:
"Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, şu üç hal dışında, halkın yalan söylemesine ruhsat verdiğini hatırlamıyorum:
Harbte,
Kişilerin arasını düzeltmekte,
(Aile dirliğini sağlamak için) kocanın hanımına, hanımın kocasına söylediği sözlerde."

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 449.
[2] Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Birr 26.
[3] Birr 101.
251'de geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

334) Yatsıdan Sonra Allah'ın Rızası Olmayan Konuşmaların Mekruh Olduğu

1750. Ebû Berze *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra da konuşmayı hoş karşılamazdı.[1]

* İlim müzakeresi ve sevap kazandıracak işler konuşulur ve yapılırsa bunlar faydalı ve caizdir. Yatsıyı kılmak üzere uyandırılacak bir kimse olursa uyumanın da caiz olduğu söylenmiştir. Bu yasaklama yatsı namazının kaçırılma tehlikesindendir. [2]

1751. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatının sonlarında cemaate yatsı namazını kıldırıp selâm verdikten sonra şöyle buyurdu:
"Bu geceyi görüyorsunuz ya! İşte bu geceden itibaren yüz sene sonra bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır."[3]

* Bu hadis yatsıdan sonra hayırlı konuşmanın yasak edilmeyişine delil olarak getirilmiştir. En son ölen sahabi olduğu kabul edilen Ebu't-Tufeyl Amir ibni Vâsile ölüm tarihi H. 100-110 yılları arasıdır. Bu şekilde Peygamberimizin vefatından yüz sene geçtikten sonra sahabi olduğunu iddia edene itibar edilmemiş ve o kimseler yalancı kabul edilmişlerdir. [4]

1752. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre sahâbîler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescide gelmesini beklediler. Neticede gece yarısına yakın bir zamanda onların yanına geldi ve yatsı namazını kıldırdı. Namazdan sonra bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:
"Dikkatinizi çekerim! İnsanlar namazlarını kılıp ardından uyudular. Sizler ise namazı beklediğiniz sürece namaz sevabı kazandınız."[5]

---

[1] Buhârî, Mevâkît 23; Müslim, Mesâcid 236 . Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 11; Nesâî, Mevâkît 20; İbni Mâce, Salât 12.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 510.
[3] Buhârî, İlim 41, Mevâkît 20, 40; Müslim, Fezâilü's–sahâbe 217.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 510.
[5] Buhârî, Mevâkît 25.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8) Allah'ın Çizdiği Doğru Yolda Olmak (Hayırlı İşlere Koşmak Ve Hayra Yönelmiş Kişiyi Ciddi Ve Tereddütsüz Şekilde Onu İşlemeye Teşvik Etmek)

Buradaki üç ayet ve iki hadîs-i şerîften Allah'ın emrettiği gibi dosdoğru olunması gerektiğini, Rabbimiz Allah'tır diyerek dosdoğru olan Allah yolunu tutup ve o yolda yaşayanlara meleklerin cenneti müjdelediklerini, bunlar için ne dünyada ne de ahirette korku ve endişenin olmadığını İslâm'ın Rasûlullah (sav)'in dilinden gerçek tarifinin Allah'a inandım deyip dosdoğru Allah'ın yolunda devam etmek olduğunu ve her türlü işlerde orta yolun tutulması gerektiğini öğreneceğiz. [1]

"O halde sen ve beraberinde tevbe edenler, emrolunduğunuz şekilde, doğru yolu tutun. Sizden hiçbiriniz büyüklenip, Allah tarafından konulmuş sınırları aşmayın; çünkü unutmayın yaptığınız her şeyi O görüyor." (Hûd: 11/112)
"Gerçekten Rabbimiz Allah'tır dedikten sonra da, dosdoğru hareket edenlere melekler indiririz de melekler onlara şöyle derler: "Korkmayın ve üzülmeyin, işte alın size vaadedilmiş olan cennet müjdesini. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin yakın dostlarınızız. O ahiret yurdunda canınızın çektiği herşeye sahip olacak ve istediğiniz herşeye kavuşacaksınız. Çok bağışlayan ve merhamet eden Allah'tan bir konukluktur bu." (Fussılet: 41/30 32)
"Rabbimiz Allah'tır deyip, dosdoğru yol üzerinde durmaya devam edenler için, korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar cennetliklerdir, işlediklerinin karşılığı olarak, orada ebedi kalırlar." (Ahkâf: 46/13-14)

86. Ebû Amr (veya Ebû Amre) Süfyân İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Bana İslâmı öylesine tanıt ki, onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim, dedim.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!"* buyurdu.[2]

* İnanmak ve inandıktan sonra dosdoğru olmak demek; kişinin kendini yaratan Allah'ın gönderdiği sisteme ve gönderdiği peygambere inanıp onların direktifine göre hareket etmesi demektir. Bu da hayatın her yönünü kapsar. Yemede, içmede, ticarette, düğünde, nikahta, ahlakta, siyasette, ekonomide, kazanmada ve harcamada, tahsilde ve terbiyede, biriktirme ve dağıtmada, her yönde Allah'tan gelene göre yaşayıp o yolda olma ve hareket etme demektir. Müslüman bunlara uymak suretiyle hayatını yaşayacaktır. Başka çıkış yolu yoktur, dosdoğru olmak bu demektir. [3]

87. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"(İşlerinizde) orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Biliniz ki, hiç biriniz ameli sâyesinde kurtuluşa eremez." Dediler ki:
– Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi?
– *"(Evet) ben de kurtulamam. Şu kadar var ki Allah rahmet ve keremi ile beni bağışlamış olursa, o başka!"*[4]

* Yaptığımız ameller kurtuluşun bedeli değil, bahanesidir. Çünkü; insanları yaptığı işlere muvaffak kılan da, onları kabul edecek olan da Allah'tır. Kişi hayatı boyunca paraya, makama, kadına, menfaata, ata ve arabaya eğilmemeli, Allah'a itaate devam etmelidir. Çünkü Allah pek çok ayet-i kerîmesinde bana ve elçime itaat edin yani benim ve elçimin dediğini yapın demektedir. Biz de buna uyarak hayatı devam ettireceğiz, müslümanın hedefi olan cennete ulaşabilmenin bahanesi bunlardır. Bu iki hadîs-i şerîfi daha iyi anlayabilmemiz için şu ayetler okunmalıdır: Fâtiha: 1/6; Bakara: 2/142, 213; Âl-i İmrân: 3/50, 101; Mâide: 5/16; En'âm: 6/39, 87, 161; A'raf: 7/29; Yûnus: 10/25, 105; Hûd: 11/112; Rûm: 30/30, 43; Fussılet: 41/30; Şûrâ: 42/13, 15; Ahkâf: 46/13. [5]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 39.
[2] Müslim, İmân 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61; İbni Mâce, Fiten 12.
Bu hadisin bir benzeri ileride 1518 numarada tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 39.
[4] Müslim, Münâfikîn 76, 78. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 18, Merdâ 19; İbni Mâce, Zühd 20.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

81) Görev Verilmedikçe İdareciliğe İstekli Olmamak

"Ama ahiret yolundaki cennete gelince biz orayı yer yüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmak istemeyen kimselere ayırmış bulunuyoruz." (Kasas: 28/83)

675. Ebû Saîd Abdurrahman İbni Semüre *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:
"Abdurrahman İbni Semüre! Kimseden yöneticilik görevi isteme! Zira bu görev sen istemeden verilirse, Allah yardımcın olur. Eğer sen istediğin için verilirse, Allah'dan yardım göremezsin.
"Bir de bir şeye yemin ettikten sonra başka bir davranışı daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işleyip yeminin için keffâret öde!"[1]

676. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ebû Zer! Senin gerçekten zayıf olduğunu görüyorum. Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim. İki kişiye bile olsa sakın başkan olma! Yetim malına da yöneticilik yapma!"[2]

* Peygamberimiz şu gök kubbe altında en doğru sözlü kimse Ebu Zer'dir demiştir. Böyle bir kimseye bu tür mesuliyeti işlerden uzak durmasını vasiyet etmiştir. [3]

677. Yine Ebû Zer *radıyallahu anh* şöyle dedi:
– Yâ Resûlallah! Beni vali tayin etmez misin? demiştim.
Eliyle omuzuma vurarak şöyle buyurdu:
– *"Ebû Zer! Sen zayıf bir adamsın. İstediğin görev ise bir emanettir. Bu emaneti ehil olarak alan ve üzerine düşeni yapanlar müstesna, aslında bu görev kıyamet gününde bir rezillik ve pişmanlıktır."*[4]

* Huyunu ve karakterini en iyi bildiği Ebu Zer'e bu hususta nasihatta bulunuyor. [5]

678. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurdu:
"Siz memuriyet alma konusunda pek istekli davranacaksınız. Halbuki o yanıp tutuştuğunuz görev, kıyamet gününde bir pişmanlık sebebi olacaktır."[6]

* Allah Rasûlü ehil olarak memuriyet görevini yapmayan kimseler yaptıkları haksızlıklar sebebiyle kıyamette pişmanlık duyacakları şimdiden bu dünyada haber vermiş olmaktadır. [7]

---

[1] Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbü'l–kudât 5.
Bir benzeri 1718 ve 1721 de gelecektir. Yeminden dönme konusu 72 nolu hadiste geçmişti.
[2] Müslim, İmâre 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 4; Nesâî, Vesâyâ 10.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 224.
[4] Müslim, İmâret 16.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 224.
[6] Buhârî, Ahkâm 7. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 39, Kudât 5
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 224.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

91) Öğüt Verirken Ölçülü Olmak

"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır." (Nahl: 16/125)

700. Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme şöyle dedi:
İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* bize perşembe günleri vaaz ederdi. Adamın biri ona:
– Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen, dedi.
İbni Mes`ûd ona şunları söyledi:
– Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, bıkıp usanmayalım diye, dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı.[1]

* Bıktırmamak esas olmalıdır. Peygamberimiz ashabı da bu yolu izlerdi. [2]

701. Ebü'l–Yakzân Ammâr İbni Yâsir *radıyallahu anhümâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
"Bir adamın namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesmesi dini iyi bildiğini gösterir. Bu sebeple namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz."[3]

702. Muâviye İbni Hakem es–Sülemî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kılarken cemâatten biri aksırdı. Ben de hemen "yerhamükellah" dedim. Cemaat bana dik dik bakmaya başladı. Bunun üzerine:
– Vay başıma gelenler! Yâhu bana niye öyle bakıyorsunuz? deyince de, ellerini uyluklarına vurmaya başladılar. Onların beni susturmaya çalıştıklarını görünce kızdım; ama yine de sustum.
Anam, babam Resûl–i Ekrem'e fedâ olsun. Ne ondan önce ne de ondan sonra kendisinden daha iyi bir öğretici görmedim. Vallahi beni ne azarladı ne dövdü ne de sövdü. Namazı kıldırıp bitirince bana:
– *"Bu ibadetin adı namazdır. Namaz kılarken dünya kelâmı konuşulmaz. Çünkü namaz tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir"* dedi veya buna benzer bir şey söyledi. Ben de:
– Yâ Resûlallah! Ben yeni müslüman oldum. Allah Teâlâ İslâmiyet'i gönderdiği halde hâlâ kâhinlere gidenlerimiz var! dedim. Bana:
– *"Sen kâhinlere gitme!"* buyurdu. Ben tekrar:
– Aramızda uğursuzluğa inanan adamlar var, deyince de:
– *"Bu onların gönüllerinde hissettikleri bir duygudur. Bu duygu onları işlerinden alıkoymasın"* buyurdu.[4]

703. İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh*:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı, diyerek devamı ve tamamı "Sünneti Koruma" bahsinde geçen hadisi rivayet etti. [5]

---

[1] Buhârî, İlim 11, 12, Daavât 69; Müslim, Münâfikîn 82, 83. Ayrıca bk. Tirmizî Edeb 72.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 231.
[3] Müslim, Cum`a 47.
Gerektiğinde namazın kısa kesilebileceği için 233 nolu hadise bakınız.
[4] Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 167.
[5] Tirmizî, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 5. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6.
158'de geçmiş gerekli açıklama orada verilmişti. Benzeri bir hadis için 457. hadise de bkz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

107) Yemeğin Tabağın Ortasından Değil Kenarlarından Yeneceği

745. İbni Abbas *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil, kenarlarından itibaren yiyiniz."[1]

746. Abdullah İbni Büsr *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dört kişinin taşıyabildiği garrâ adlı bir yemek kabı vardı. Kuşluk vakti girip kuşluk namazı da kılındıktan sonra, içinde tirit bulunan bu yemek kabını getirdiler. Ashâb–ı kirâm da etrafına toplandı. Sahâbîler çoğalınca Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* diz çöktü.
Bunu gören bir bedevî:
– Bu nasıl oturuş? diye sordu.
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de:
"Allah Teâlâ beni inatçı bir zorba değil, şerefli bir kul olarak yarattı" buyurdu. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne şöyle devam etti: *"Yemek kabının kenarlarından itibaren yiyin. Üstünden yemeyin ki, yemek bereketli olsun."*[2]

* Yemeğin bereketinin ortasında ve üst kısmında olduğu unutulmamalıdır. Topluca bir kaptan yenirken herkes kendi önünden yemelidir. Sofrada kişi kendi zevk ve menfaatini düşünmemeli, başkalarının da kendisi kadar o yemekte ve o yerde hakkı olduğunu bilmelidir. [3]

---

[1] Ebû Dâvûd, Et'ime 17; Tirmizî, Et'ime 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 12.
[2] Ebû Dâvûd, Et`ime 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 6.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 243.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

124) Kaplan vb. Yırtıcı Ve Vahşi Hayvan Derisi Kullanımı (Kaplan Derisinden Yatak Yapmanın Ve Onu Eğerlerin Üzerine Koymanın Yasak Olduğu)

812. Muâviye *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"İpek yüz geçirilmiş ve kaplan derisiyle kaplanmış eğer üzerine binmeyiniz."[1]

813. Ebü'l–Melîh, babası (Üsâme İbni Umeyr) *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı.[2]

* Kibirlilik ve gösteriş sebebi olması dolayısıyla yasaklanan hayvan derileri kullanımı bu maksatla olmadığı takdirde tabaklanırsa, (domuz ve köpek derisi hariç) sergi, çadır, ayakkabı vb. şeylerde kullanılabilir. Yırtıcı hayvan derileri bir sektör haline gelmiş olup bu derilerin ticaret ve kullanımı bugün için kesin haram olmasa bile tahrimen mekruhtur ve en azından şüphelidir. Müslüman şüpheliden uzak durmalıdır ki harama atlayıvermesin. [3]

---

[1] Ebû Dâvud, Libâs 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 47.
[2] Ebû Dâvûd, Libâs 40; Tirmizî, Libâs 31, 32; Nesâî, Fer' 7.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 256.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Eslem ve Ğifar Kabilelerinin Fazileti

93) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Eslem kabilesini Allah selamete erdirsin, Ğifar kabilesini de Allah mağfiret etsin. Bunları ben söylemiyorum, bunları Allah-u Azze ve Celle buyuruyor."[1]

***

[1] Müslim (2516).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

335) Kadının Kocasının Çağrısına Uyma Zorunda Oluşu (Dini Bir Özrü Bulunmadığı Sürece Bir Kadının Kocası Kendisini Çağırdığı Vakit Onun Yatağına Gitmemesinin Haram Oluşu)

1753. Ebû Hüreyre *radıyallah anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir erkek hanımını yatağına çağırır, o da gelmez ve kocası kendisine kızgın vaziyette gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet eder."[1]
Buhârî'nin bir rivayetinde: *"Kadın kocasının yatağına dönünceye kadar"* buyurulur.

* İslam dininde toplumun en küçük çekirdeğini oluşturan ailenin önemi büyüktür. Bu birimde, erkek evin reisi ve dış işler sorumlusu olup, kadın da iç işleri ve çocuk terbiyesinden sorumlu Allah ve Rasulünden sonra kocasına itaat eden ailenin bir üyesidir. Kadın kocasının meşru tüm isteklerine evet demeli ve ona asla karşı çıkmamalıdır. Hadisimiz bize ailede huzur ve rahatın temin edileceği yönlerden birine işaret etmekte, buna riayet edilmediği takdirde meleklerin lanetine, sonra karı-koca arasındaki nefrete, daha sonra ise yuvanın bozulmasına varacak kötü sonuçlar doğurmasına sebebiyet verecek bir işin sonucunu bildirmektedir. İslam huzurlu bir aile hayatı oluşturmaya büyük önem verir. Bu yüzden kocanın meşru ve makul isteklerine kadının müsbet cevap vermesi gerektiğini bildirir. [2]

---

[1] Buhârî, Bed'ü'l–halk 7, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40.
283'de geçmişti.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 511.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

82) Yöneticilerin Hayırlı Kimseleri Yardımcı Edinmesi

"O kıyamet günü tüm dost olanlar birbirlerine düşman kesilecekler. Ancak yolunu yordamını Allahın kitabıyla bulanlar müstesna..." (Zuhruf: 43/67)

679. Ebû Saîd el–Hudrî ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin ve başa geçirdiği her halifenin mutlaka iki yardımcısı olmuştur. Bunlardan biri ona doğru yolu gösterir ve buna teşvik eder. Diğeri kötü yolu gösterir ve ona teşvik eder. Günahtan uzak duran, Allah'ın koruduğu kimsedir."[1]

* İdareciler ve devlet başkanları kendilerine iyi ve doğruları bildirecek sağ duyulu elemanlar seçmelidirler. [2]

680. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Allah Teâlâ bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman, ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığını yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı verir. Şayet Allah Teâlâ o devlet başkanı için hayır dilemezse, ona unuttuğunu hatırlatmayan, hatırladığını yapmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir."[3]

* Her müslüman her zamanda ihlas ve samimiyeti elde bırakmamalı Allah'tan yardım beklemelidir. Allah iyi niyetli kullarına her zaman yardım eder. [4]

---

[1] Buhârî, Ahkâm 42, Kader 8. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 32.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 225.
[3] Ebû Dâvûd, İmâre 4. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 33.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 225.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- TEDVİNÜ-S-SÜNNE

TEDVÎN SAFHASI:

Hadîs tarihinin ikinci mühim devresini "tedvinü's-sünne" dediğimiz çalışmalar teşkil eder. Zaman olarak ikinci hicrî asrı içine alır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamberin Tavrı Olarak Sünnet:

İnsanlar ilahî vahyi tebliğ eden bütün peygamberler gibi son peygamber Hz. Muhammed (sav) de bir uyarıcı ve korkutucudur. O, kendisine gelen vahyi açıklar, sözüyle ve hayatıyla insanlara yol gösterir. Peygamberin insanlara gösterdiği bu tavır, O'nun sünnetidir. O'nun sünneti, vahyin tefsiridir ve uygulamasıdır. Vahye inanan mü'minler, Peygamberin 'sünnetine' uyarlar. Çünkü Peygambere uymak aynı zamanda Allah'a itaat etmektir.[1]

---

[1] Nisa: 4/80. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

137) Erkeğin Kadına Selâm Vermesi (Erkeğin Kendi Hanımına, Mahremlerinden Bir Kadına, Haklarında Fitne Korkusu Bulunmayan Yabancı Bir Kadına Veya Kadınlara Selâm Vermesi Ve Bu Şartlarla Kadınların Da Selâm Vermesi)

865. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle demiştir:
Aramızda bir kadın –bir başka rivayette yaşlı bir kadın– vardı. Pazı köklerini alır, onları güvecin içine koyup pişirir, biraz da arpa öğütürdü. Biz cuma namazını kılıp döndüğümüz zaman ona selâm verirdik. O da hazırladığı yemeği bize ikram ederdi.[1]

866. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Mekke'nin fethi günü Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmiştim. Resûl–i Ekrem yıkanıyor, Fâtıma da elinde bir örtüyle ona perde tutuyordu. Ben selâmımı verdim.[2]

867. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anh*â şöyle dedi:
Kadınlarla birlikte otururken, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza uğradı ve bize selâm verdi.[3]

---

[1] Buhârî, İsti'zân 16, Cum'a 40; Hars 21; Et'ime 17.
[2] Müslim, Hayz 70–71, Salâtü'l–müsâfirîn 81–82. Ayrıca bk. Buhârî, Gusül 21; Salât 4; Tirmizî, İsti'zân 34.
[3] Ebû Dâvûd, Edeb 137; Tirmizî, İst'zân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

151) Ölünün Gözlerini Kapadıktan Sonra Söylenecek Söz

921. Ümmü Seleme *radıyallahu anh*â'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, (vefat etmiş olan) Ebû Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra şöyle buyurdu:
"Ruh çıkınca gözler onu izler."
Tam bu sırada Ebû Seleme'nin aile fertlerinden bazıları bağıra–çağıra ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;
"Kendinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyin. Çünkü melekler dualarınıza âmin derler" buyurdu. Sonra şöyle dua etti:
"Allah'ım! Ebû Seleme'yi bağışla. Derecesini hidâyete ermişler seviyesine yükselt! Geride bıraktıkları için de sen ona vekil ol! Ey âlemlerin Rabbı! Bizi de onu da bağışla!. Kabrini genişlet ve nurla doldur!"[1]

* Bu dua başka hadis-i şeriflerden de öğrendiğimize göre her hâdise karşısında yapılmalıdır. Hatta ayağımıza bir taş takılsa bile, başa gelen her türlü sıkıntı, musibet, dert, bela vs. her şeyde aynen söylenmelidir. *Biz Allah'ın mülkünde yaşamaktayız ve sonunda da ona ulaşacağız,* denmelidir. Dilimiz bu söze devamlı alıştırılmalı ve her başa gelen sıkıntı ve işte söylenmelidir. [2]

---

[1] Müslim, Cenâiz 7.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 277.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BAYRAM BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 382

Ø BAYRAM NAMAZıNA YÜRÜYEREK GITMEK

530- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Bayram namazına yürüyerek gitmek ve namaza çıkmadan bir şeyler yemek sünnettendir."** (Buhari, Iydeyn: 7)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Pek çok ilim adamı bu hadisle amel etmekte olup bayram namazlarına yürüyerek çıkmayı, Ramazan bayramına çıkmadan bir şeyler yemeyi müstehab görmüşlerdir.

Tirmîzî: Özür sahibi olan kimsenin binitle çıkmasında bir sakınca yoktur.

BÖLÜM: 383

Ø BAYRAM NAMAZı HUTBEDEN ÖNCE KıLıNıR

531- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer, Ramazan ve Kurban bayramı namazlarını hutbeden önce kılarlar sonra hutbe okurlardı."** (Buhârî, Iydeyn: 8; Nesâî, Iydeyn: 14)

Bu konuda Câbir ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden pek çok ilim adamları bu hadise göre amel etmişler olup, Bayram namazlarında hutbe namazdan sonradır, demişlerdir. Namazdan önce ilk hutbe okuyanın, Mervan b. Hakem olduğu söylenir.

BÖLÜM: 384

Ø BAYRAM NAMAZLARı IÇIN EZAN VE KAMET OKUNMAZ

532- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber ne bir sefer ne iki sefer pek çok kere ezansız ve kametsiz olarak kıldım."** (Muvatta, Iydeyn: 1; Nesâî, Iydeyn: 7)

Tirmîzî: Bu konuda Câbir b. Abdillah ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Câbir b. Semure hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamı bu görüşte olup, Bayram namazlarında ve nafile namazlarda ezan ve kamet olmadığını söylerler.

BÖLÜM: 385

Ø BAYRAM NAMAZıNDA OKUNAN SÛRELER

533- Numân b. Beşîr (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Ramazan ve Kurban bayramlarıyla Cuma'da A'la sûresi ile Gaşiye sûresini okurdu. Bazen Cuma ile Bayram günleri aynı güne tesadüf ederdi de yine aynı sûreleri okurdu."** (Nesâî, Iydeyn: 12)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Vakîd el Leysî, Semure b. Cündüp ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Numân b. Beşîr hadisi hasen sahihtir.

Sûfyân es Sevrî ve Misâr, İbrahim b. Muhammed b. el Münteşir'den bu şekilde, Ebû Avâne'nin rivâyeti gibi rivâyet ettiler.

Sûfyân b. Uyeyne rivâyeti ihtilaflıdır. Bir rivâyet şekli şöyledir; İbrahim b. Muhammed b. el Münteşir babasından, Habib b. Sâlim ve babasından ve Numân b. Beşîr'den gelmiştir. Halbuki Habib b. Sâlim'in babasından rivâyeti bilinmiyor. Habîb b. Salim, Numân b. Beşîr azâdlı kölesidir.

Numân b. Beşîr'den bir çok hadis rivâyet etmiştir. İbn Uyeyne yoluyla İbrahim b. Muhammed b. el Münteşir'den onların rivâyetine benzer bir rivâyet edilmiştir ki şöyledir: Peygamber (s.a.v.) Ramazan ve Kurban bayramlarında Kaf sûresi ve Kamer sûresini okurdu. Şâfii de aynı görüştedir.

534- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: **"Ömer b. Hattâb, Ebû Vakîd el Leysî'ye Rasûlullah (s.a.v.) Ramazan ve Kurban bayramlarında ne okurdu? diye sordu da o da dedi ki: Kaf ve kamer sûrelerini okurdu."** (Nesâî, Salat-ül Iydeyn: 12; Ebû Dâvûd, Salat: 243)

Bu hadis hasen sahihtir.

535- Hennâd, Sûfyân b. Uyeyne ve Damre b. Saîd (r.anhüm)'den aynı senedle bu hadisin benzerini aktardı.

Tirmîzî: Ebû Vakîd el Leysî'nin ismi, Hâris b. Avf'tır.

BÖLÜM: 386

Ø BAYRAM NAMAZLARıNDAKI FAZLA TEKBÎRLER

536- Kesir b. Abdillah (r.a.)'ın babasından ve dedesinden rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarının namazlarında ilk rek'atta okumadan önce yedi diğer rek'atta okumadan önce beş tekbîr alırdı."** (Ebû Dâvûd, Salat: 242; Muvatta, Iydeyn: 4)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Kesir'in dedesinden rivâyet edilen bu hadis hasendir. Bu hadis bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilen hadislerin en güzelidir.

Kesir'in dedesinin adı; Amr b. Avf el Müzenî'dir. Sahabe ve diğer dönemlerin bazı ilim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir.

Ebû Hüreyre'nin Medîne'de bu şekilde namaz kıldığı rivâyet edilmiştir. Medînelilerin görüşü de böyledir. Mâlik b. Enes, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır.

Abdullah b. Mes'ûd'tan bayram namazındaki tekbîrler konusunda şöyle dediği rivâyet ediliyor. **"Bayram namazlarındaki fazla tekbîr sayısı dokuzdur; Birinci rek'atta okumadan önce beş tekbîr ikinci rek'atta okumayla başlayıp rükû' tekbîriyle birlikte dört tekbîr alınır."** Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok kişiden benzeri rivâyetler vardır, Küfeliler ve Sûfyân es Sevrî de aynı görüştedir.

BÖLÜM: 387

Ø BAYRAM NAMAZıNDAN ÖNCE VE SONRA KıLıNAN NAFILE NAMAZ YOKTUR

537- Adiyy b. Sabit (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Saîd b. Cübeyr'den işittiğime göre İbn Abbâs'tan naklederek şöyle demişti: Rasûlullah (s.a.v.) Ramazan bayramında namazgaha çıkarak iki rek'at bayram namazı kıldı, bayram namazının öncesinde ve sonrasında hiç namaz kılmadı."** (Muvatta, Iydeyn: 5; Ebû Dâvûd, Salat: 247)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr ve Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başka ilim adamları bu görüştedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise bayram namazından önce ve sonra namaz kılınabileceği görüşündedir.

Birinci görüş daha sahihtir.

538- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"İbn Ömer bayram günü namazgaha çıktı. Bayram namazının ne öncesinde ne de sonrasında namaz kılmadı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in de böyle yaptığını hatırlattı."** (Muvatta, Salatül Iydeyn: 5; Ebû Dâvûd, Salat: 247)

Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 388

Ø KADıNLARıN BAYRAM NAMAZLARıNA GITMELERI

539- Ümmü Atıyye (r.anha)'dan rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.), bakire, genç kız, örtünme çağına gelmiş kız çocuklarıyla hayızlı kadınları

bayram namazına çıkarırdı. Hayız halindeki kadınlar namaz kılınacak yerden uzak durur ve sadece Müslümanların dualarına katılmış olurlardı. Kadınlardan biri: **"Ey Allah'ın Rasûlü, kadının tüm vücudunu örtecek dış elbise yoksa"** deyince şöyle buyurdular: **"Eğer katılacaksa bir kardeşinden ödünç alsın."** (Ebû Dâvûd, Salat: 238; Nesâî, Iydeyn: 3)

540- Ahmed b. Menî', Hüşeym, Hişâm b. Hassân, Hafsa binti Sirîn ve Ümmü Atıyye (r.anhüm)'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ümmü Atıyye hadisi hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek kadınların bayram namazlarına çıkmalarına izin vermişler, bir kısmı da hoş karşılamamışlardır. Abdullah b. Mübarekten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **"Kadınların bugün için bayram namazlarına çıkmalarını hoş bulmuyorum fakat kadın çıkmakta ısrar ederse süslenmeksizin günlük elbisesiyle çıkmasına izin versin. Kadın bu şekilde çıkmayı kabul etmezse kocası engel olabilir."**

Âişe (r.anha)'in şöyle dediği de rivâyet ediliyor: **"Rasûlullah (s.a.v.) kadınların bugün ortaya çıkardıkları giyim kuşam ve süslenme tarzlarını görmüş olsaydı, İsrail oğullarının kadınlarının yasaklandığı gibi onlara da mescide gitmeyi yasaklardı."**

Sûfyân es Sevrî'den de: **"Bugün kadınların bayram namazlarına çıkmalarını hoş görmediği de rivâyet edilmiştir."**

BÖLÜM: 389

Ø PEYGAMBERIMIZ (S.A.V.)'IN BAYRAM NAMAZıNA GELIP GIDERKEN DEĞIŞIK YOLLAR EDINMESI

541- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bayram günleri namazgaha bir yoldan giderse başka bir yoldan gelirdi."** (Buhârî, Iydeyn: 24)

Tirmîzî: Bu konuda Abdullah b. Amr ve Ebû Rafi'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen garibtir.

Ebû Tumeyle ve Yunus b. Muhammed bu hadisi Fuley b. İsmail'den, Saîd b. el Hâris'den ve Câbir b. Abdillah'tan rivâyet etmişlerdir.

Bazı ilim adamları bu hadise uyarak imâmın namazgaha giderken bir yoldan gelirken bir yoldan gelip gitmesini müstehab görmüşlerdir. Şâfii'de bu görüştedir.

Câbir'den gelen rivâyet bu hadisten daha sahih görünüyor.

BÖLÜM: 390

Ø RAMAZAN BAYRAMı NAMAZıNA ÇıKMADAN BIRŞEYLER YEMEK

542- Abdullah b. Büreyde (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.), Ramazan bayramı günü bir şey yemeden namaza çıkmaz, Kurban bayramında ise namaz kılıncaya kadar bir şey yemezdi."** (Buhârî, Iydeyn: 4; Muvatta, Iydeyn: 3)

Tirmîzî: Bu konuda Ali ve Enes'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Büreyde b. Husayb el Eslemî hadisi garib hadistir.

Muhammed diyor ki: Sevap b. Utbe'nin bundan başka bir hadis rivâyet ettiğini bilmiyoruz.

Bazı ilim adamları Ramazan bayramı namazına çıkmadan bir miktar hurma yemeyi, Kurban bayramı namazında ise namazdan çıkıncaya kadar bir şey yememeyi müstehab görürler.

543- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Ramazan bayramında namazgaha çıkmadan önce bir kaç tane hurma yerdi."** (Buhârî, Iydeyn: 4; Muvatta, Iydeyn: 3)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garib sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âhâd Haberlerin Hükmü

Zayıf hariç olmak üzere âhâd hadisler:
1- Zan ifade eder. Bu da bu rivayetlerin kendisinden naklolunduğu zata nisbetinin sahih olma ihtimalinin ağır olması demektir. Ancak bu zan az önce sözü geçen mertebelerine göre farklılık arzeder. Karineler çoğalır, asıl kaideler de onun muhtevâsının lehine şahitlikte bulunursa bu tür haberlerin ilim ifade ettiği haller dahi olabilir.
2- Eğer bir haber mahiyetinde ise, tasdik edilmesi, eğer bir talep ifade ediyorsa, uygulanması suretiyle delâleti gereğince amelde bulunmak.
Zayıf hadise gelince ne zan, ne de amel ifade eder. Onu delil olarak kabul etmek de caiz değildir, zayıf olduğunu açıklamadan zikretmek de caiz değildir. Terğib ve terhib (teşvik ve korkutma) mahiyetinde olanlar müstesnâ. Bir grup ilim adamı şu aşağıdaki şartlara bağlı olarak zikredilmesini müsamaha ile karışlamışlardır:
1- Zayıflık derecesi ileri olmamalı
2- Terğib ve terhibin sözkonusu edildiği amel, aslı itibariyle sabit olmalı
3- Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in onu söylediğine itikad etmemeli (kesin olarak inanmamalı)
Buna göre böyle bir hadisin teşvik ile ilgili hususlarda zikredilmesinin faydası, kişiyi teşvik edilen bir amele teşvik etmek olur. Bu da sevap kazanmak ümidinden ötürü sözkonusudur. Eğer bu yolla sevap elde edilirse mesele yok. Öyle olmazsa ibadette gayret ortaya koymasının ona zararı olmaz ve emrolunan işi yapmak dolayısıyla sözkonusu olan asıl sevabı da kaçırmamış olur.
Terhib (korkutmak) ile ilgili hususlarda zikredilmesinin faydası, ise kişiyi korkutulan bir ameli işlemekten uzak tutmaktır. Çünkü böyle bir cezanın verileceğinden korkulur. Böyle bir işten uzak kalırsa zararı olmaz ve sözü edilen ceza ile de karşı karşıya gelmez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamberin Tavrı Olarak Sünnet:

İnsanlar ilahî vahyi tebliğ eden bütün peygamberler gibi son peygamber Hz. Muhammed (sav) de bir uyarıcı ve korkutucudur. O, kendisine gelen vahyi açıklar, sözüyle ve hayatıyla insanlara yol gösterir. Peygamberin insanlara gösterdiği bu tavır, O'nun sünnetidir. O'nun sünneti, vahyin tefsiridir ve uygulamasıdır. Vahye inanan mü'minler, Peygamberin 'sünnetine' uyarlar. Çünkü Peygambere uymak aynı zamanda Allah'a itaat etmektir.[1]

---

[1] Nisa: 4/80. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FASIL

Fakihlerin zikrettiği manadaki niyyet ibadetleri adetlerden ayıran, ve ibadetleri birbirinden ayıran niyyettir. Yeme ve içmeyi bırakmak bazan hamiyyetten dolayı, bazan yeme kudreti olamamaktan ve bazanda Allah için şüpheleri terketmekten dolayı olabilir, oruçta bu gibi yönlerin birbiriden ayrılması için niyyete ihtiyaç vardır.
Aynı şekilde ibadetlerdede: Namaz ve oruç gibi, bazıları farz bazıları nafidir, farzında çeşitleri vardı, çünkü namazlar bir gün ve gecede beş vakittir, vacib olan oruç bazan ramazan, bazanda keffaret orucu veya adak orucu olabilir, bunlar biribirinden ancak niyyetle ayırt edilir.
Bunların bazısında alimler arasında meşhur ihtilaf var, bazıları farz namazlarda niyyetin belirtilmesini vacib görmüyorlar, bilakis vaktin farzına niyyet edilmesi kafidir, isimlendirmesede olur diyorlar, bu İmam Ahmedden bir rivayettir (6) Bu söz üzerine şu bina edilir: Bir gece ve gündüzde bir namazı geçen ve hangi namaz olduğunu bilmeyen adamın üç namaz kılması gerekir: Sabah, akşam ve dört rekatlıdanda bir namaz kılması gerekir.

_____
(1) Süleyman el Haşimi mechuldür. (2) Hadis sahihtir. müslim, Ahmed ve İbni Mace tahrirci etti. (3) Hadis sahihtir Tirmizi tahric etti: 285, ve İbni Macede tahric etti. (4) O: Sehl bin Abdulah bin Yunus etTüsleri, Ebu Muhammed, sufi imamların ve ihlas ve riyazet ve fiilerin ayıbları hakkında konuşan alimlerden biridir. (5) O: Zahid, sofi, edib çok seyahat ederdi, kendi vaktinde Reyy ve Cibal'in şeyhiydi. (6) El Muğni 3/94 ve sonrası.

Yine bazı alimler ramazan orucunda niyyet belirlemeye hacet olmadığını söylediler, bilakis mutlak manada orucu niyyet etmek yeterlidir dediler, çünkü vaktinde başka oruç tutmak mümkün değildir. Buda yine imam Ahmedden bir rivayettir, bazılarından ramazan orucunun tamamen niyete ihtiyacı olmadığı hikaye edilir, çünkü hadid zatıyla belirlidir, aynen emenatleri geri iade etmek gibidir. Evzaiden, zekatında böyle olduuğ hikaye edilir. Bazısı onun sözünü, şayet kişi mutlak sardakaya niyet ederse demek istemiştir, diye yorumlamıştır. Aynen hac gibi. Ebu Hanifeden: Tam nisabla niyetsiz tasadduk etse, zekatı yerinde caiz olur, dedi.
Peygamber (s.a.v)'den rivayet edildiki: Bir adamı başkası yerine telbiye getiriken duldu, ona: Sen kendi yerine hac yaptın mı?buyurdu. Adam: Hayır, dedi, rasullulah (s.a.v) "Bu senin yerindi, sonra o adamın yerine hac yap buyurdu.
Bu hadisin sahihliği hakkında konuşuldu, fakat İbni Abbas ve başkasından (1) sahih olarak sabittir, Şafi bununla amel etmiştir, Ahmed'den meşhur olan rivayette böyledir, mutlak hac niyyetiyle farz hac yerine gelir, ister nafile ister başka bir şeye niyyet etsin aynıdır, niyyetin belirlenmesine gerek yoktur, ilk başkasının yerine hac yapsa, kendi yerine yapmamışsa, hac kendi yerine geçer, aynı şekilde adak ve nafile haccı yapsa yine böyledir (yani farz hac yerine geçer) demişlerdir.
Peygambar (s.a.v) den sabittir ki: Ashabına veda haccından kendisiyle beraber tavafa da sa'ye girdiketn sonra, haclarını bozmalarını ve umre yapmalarını emretti, içlerindeki kimi kıran, kimiyse, ifrat hacı yapıyordu (2), onların tavafları Mekkeye geldikleri vakit buldum tavafıydı, kudum tavafıysa farz değildir, o tavafi umre tavafı kılmalarını emretti, oysa (umre tavafi) farzdır.
İmam Ahmed haccın bozulması meselesinden bunu kabul etti, ve bununla amel etti bu aslından karışıktır, (: 45) Çünkü hac ve umre için farz olan tavafın, belirtilmesini vacib kılıyor, buna fakihlerin çoğu muhalefet ediyor, Malik, Şafii ve Ebu Hanife gibi.
Yine bu baba giren örneklerden: Bir adam (3), peygamber (s.a.v) zamanında sadakasını bir adamın yanına koymuştu, sadaka sahibinin oğlu (4) geldi ve sadaka yanında olan kişiden aldı, bunun babası öğrendi, ve peygamber (s.a.v)'in yanınıhda çekiştiler, adam: Ben seni istememiştim (sadakayı sana vermek istememiştim) dedi. Peygamber (s.a.v) sadaka verene sana niyyet ettiğin vardır, diğerinde sanada aldığın vardır buyurdu. Bunu Buhari tahric etti (5) Ashabının çoğu kendine muhalif olsada İmam Ahmed bu hadisle amel etti, adam sadakayı çocuğuna vermeyi menetti, malın tekrar kendisine dönmesinde korktuğu için çocuğuna kendiği farkında olmadan giderse (bu sadaka) malın geri kendine dönme korkusu ortadan kakar, çocukta haddi zatında sadakaya müstehaktır, bunun için şayet sadakasını fakir zannederek bir zengine verse sahih kavle göre caizdi, çünkü müstehak olduğuna inandığı kişiye vermiştir, fakirlik ise gizli bir meseledir, nerdeyse hakikatına vakıf olunamayacak durumdadır.
Taharet ise: Bunda niyyetin şart oluşu hususundaki ihtilaf meşhudur, buda şurdan kaynaklanıyor: Namaz için temizlik, müstakil bir ibadet midir, yoksa namazın şartlarından bir şart mıdır? Kim namazın sair şartlarından biri kabul ediyorsa, niyyeti şart saymıyor, niyyeti şart sayanda, onu müstakil bir ibadet sayıyor, eğer başlı başına ibadetse niyyetsiz sahih olmaz, bu (niyyetin abdestte şart oluşu) cumhurin görüşüdür. (S:45) Bu görüşün sahihliğine çok sahih naslar delildir, onlardan biri: Şu hadistir: Abdest günah ve hatalara keffaret olur, kim emrolunduğu gibi abdest alırsa, günahları için keffaret olur (6)

_____
(1) Hadis sahihtir, Ebu Davud, İbni Mace, İbni Hibban ve Beyheki tahric etti. (2) Ahmed Enes'ten, Buhari,Müslim, Ebu Davud, Nesai, Cabir'den tahric etti.i (3) O: Yezid bin ElAhneses Sülemidir, sahabidir. (4) Ma-'n bin Yezid bin El Ahnes. (5) Sahili Buhari: 1356 (6) Hadis sahihtir, Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai İbni Mace, ve İbni Hibban Osman bin Affan (r.a)'dan tahric etti.
Bu kuranda emredilen abdestin müstakilbir ibadret olduğuna delildir, çünkü günahların bağılanması olayı buna terettüb ediyor, niyyetten hali abdest itfakla günahlardan hiç bir şeye keffaret olmaz, ve emrolunmuş birşey olmaz, namaz onunla sahih olmaz, bunun için namazın diğer şartları gibi varid olmamıştır onları yapmakla (namazın diğer şartlarını,avret yerlerini örtmek gibi) sevab verilir diye bir hadis varid değildir. Eğer abdest niyyetiyle birlikte, serinleme, veya pisliği izalede kasdedilse yine şafiice caizdir, Ahmedin ashabının çoğuda ve görüştedir: Çünkü bu kasıd ne haram nede mekruhtur, abdest ile birlikteabdesti öğretmeyide niyetlense bu zarar vermez, rasulullah (s.a.v) bazan namaz ile öğretmeyi kastediyordu, hacta böyledir,şöyle buyurmuştur: Nüsüklerinizi benden alınız (1)
Yemin meselelerde niyyetin girdiği ilim bablalarındandır, lağv yemininde keffaret yoktur, o yeminde kalbte yemin kasdı olmakzısın dillerde dolaşan yemindir, şu söz gibi: Söz esnasında hayır vallahi evet vallahi demek. Allah teala buyurduki: (Allah aksıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Bununda keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek yahutta bir köle azad etmektir. (2)
Aynı şekilde yeminlerde yemin edenin niyyetine müracaat edilir, ve yeminiyle neyi kasdettiğine bakılır, şayet boşamak ve köleyi azad ile yemin etse,sonra sözünün zahirinin zıddını niyyet ettiğini iddia etse, Allahla kendi arasında borçlanır.Hükmün zahirince ondan kabul edilir mi? Bunda alimlerin iki meşhur sözü var, her ikiside Ahmedin rivayetidir (Yani: Kabul edilir, kabul edilmez)
Ömer (r.a)'e karısı bena bir benzetme yap diyen ve "Sen ceylan gibisin, sen güvercin gibisin dediği bir adam geldi.Kadın sen serbestsin,boşsun demeden razı olmam demiş adamda öyle demiş, Ömer (r.a): "Kadının elinden tut o senin karındnır dedi.Bunu Ebu Ubeyd tahric etti (3) ve dedi ki: Adam devenin ayağında ikal (ayağına geçirilen halka) vardı, sonra ikalinden boşandı ve serbest oldu, o ikalden serbesttir ve boşanmıştır demeyi murad etti, Ömer'de onun niyyetine göre boşamayı iskat etti (düşürdü) dedi ki: Bu boşama ve köle azad etmeye benzer bir şeyle konuşan herkes için asıldır, niyeti başkasıyla, söz onunsözüdür, Ömer (r.a) mezhebinin teviline göre durum budur.
Sümeyt esSudesi'ninşöyle dediği rivayet edilir: Bir kadınla nişanlandım, karını boşayana dek seninle evlendirmeyeceğiz dediler,bende: Onu üç kere boşadım, beni evlendirin dedim, ve evlendirdiler, sonra baktılarki kadın benim yanımda, Sen onu üç kere boşamadın mı? dediler. Bende: Yanımda fila vardı onu boşadım, filan vardı onu boşadım, bunu ise boşamadım, dedim Osman'a (r.a) gitmek isteyenŞakik bin Sevr'in yanına geldim ve onu: Mü'minlerin emirine bunu sor dedim, o çıktı ve sordu, Osman (r.a)'a zikretti. o kadını yineo (Sümeyt esSüdeysi) verdi, ve: niyyeti sebebiyle dedi.Bunu Ebu Ubeyd kitabut talakta tahricetti, ve bu gibilere alimlerin icmaını hikaye etti.
İshak bin Mansur dedi ki: Ahmede dedimki: Sümeyt'in hadisini biliyormusun, evet,dedi.İshak dedi ki: Eğer yemineden zalimse ve borçlusun yemininin zıddına yemininiyyet ettiyse, niyyeti fayda vermez."
Sahihi Müslimde Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, Peygamber (s.av) buyurduki: Yemin arkadaşının seni doğrulayacağın şeye göredir. (4), onun bir rivayetindede: Yemin yemin ettirenin niyyetine göredir. (5),bu zalime hamlonur, mazlumaysa fayda verir.
İmam Ahmed ve İbni Mace, Süveyd bin Hanzale'den tahriç etti, dedi ki: Beraberimizde Vail bin Hucr olduğu halde,peygamber (s.av)'i görmek maksadıyla yola çıktık. Vail bin Hucr'u bir düşmanı yakaladı. Yanımdaki insanlar yemen etmekten çekindiler, (S: 48) Ben hemen: (Bu kardeşimdir diyerek yemin ettim, Hemen onu serbest bıraktılar. Bunu peygamber (s.av)'e bildirince, böyle buyurdu: Doğru söyledin. Çünkü müslüman müslümanın kardeşidir. (6)
(1) Hadis sahihtir, Buhari, Müslim ve Nesai Ebu Musa elEşari'den tahric etti. (2) Maide,y ayet: 89 (3) Garibül hadiste 3/379 ve sonrasında, hadis garibtir. (4) Müslim ve Tirmizi tahric etti, hadis sahihtir, (5) Ahmed, Müslim, Ebu Davud, İbni Mace tahric etti, hadis sahihtir, (6) Bunu Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve İbni Mace tahric etti adamları güvenilirdir, hadis hasendir.
Aynı şekilde niyyet boşama ve köle azad etmeyede girer. Mesela adam boşama ve azad ihtimali bulunan kinayeli bir lafiz kullansa, mutlaka niyyet gerekir. Öfke, veya boşamayı isteme v.b gibi hal niyyet yerine geçer mi, geçmez mi? Bunda alimler arasında meşhur ihtilaf vardır.
Bununla içte boyama vaki olurmu, şayet niyeyt etmişse yoksa sadece hükmün zahirimi lazımdır. Yine bundada ihtilaf meşhurdur. Eğer boşamayıelbette kelimesi gibizahiri bir kinaye ile yaparsa,boşama bir sefer mi yoksa üç sefer mi vaki olur. Bundada iki meşur kalv var, Ahmedin mezhebinin zahirine göre boşama üç kere vaki olur, tabi bu niyyetin mutlak manada oluşu durumundadır, eğer üçten aşağı niyyetlenmişse niyyet ettiği vaki olur, yine ondan (İmam Ahmedden) diğer bir rivayet daha edildi. Yine üç boşama lazım gelir, dedi. Bir kadın görse de kendi karısı zannetse ve boşasa sonra, karısı olmadığı açığa çıksa, karısı boş olur, çünkü karısını boşamıy niyyet etti. Ahmed bunu söyledi. ondan boşanmayacağına dair bir rivayet daha hikaye edildi, buda Şafii'nin sözüdür. Eğer aksi olsa, bir kadın görse ve yabancı zannetse, ve onu boşasa, sonra karısı olduğu açıca

çıksa, boş olurmu? Bunda iki kavil var, her ikiside Ahmed'den rivayettir, Şafii'nin meşhur mezhebi ve başkasınınkine görede karısı boş olmaz. Adamın iki karısı olsa ve birine dışarı çıkmayı yasaklamışsa, sonra birisi çıksa, adamda yasakladığı kadın zannetse ve ona: Filan sen çıktın, ve sen boşsun dese, alimler bundada ihtilaf ettiler, Hasan Basri dedi ki: Yasakladığı boş olur, çünkü onu niyet etmişti. İbrahim dedi ki: İkiside boş olur. Ata dedi ki: Hiç biri boş olmaz. Ahmed dedi ki: Yasaklanan boş olur, çünkü onu boşamayı niyyetlenmişti.

Ameller niyyetlerledir, herkese niyyet ettiği vardır. cümlesiyle batında harama ulaşmak maksadıyla yapılan akidlerin sahih olmadığına delil getirildi, alış veriş akdiyle faizin kasdelimesi gibi, bu Malik ve Ahmedin mezhebidir.(S: 49) Bu akidle faize niyyet edildi, alışverişe değil, ve herkese niyyet ettiği vardır.

Daha öncede zikrettik, şafii bu hadisin fıkıhta yetmiş baba girdiğini söylüyor.

Niyyet: Kalbin kasdı ve yönelmesidir, kalbtekini dille söylemek gerekmez. Şafiinin bazı ashabı namaz için niyyeti lafzen söylemenin şart olduğunu söylediler, onlardan tahkik ehli böyle söyleyenleri yanlışlıkla itham ettiler, Müteahhirun namazda niyetin lafzan söylenmesi hususunda ihtilaf ettiler, bazısı müstehab gördü bazısıyla kerih gördü.

Bu meselelelerde hac dışında seleften ve mezheb imamlarından hususi bir nakil bilmiyoruz Mücahid dedi ki: Kişi haca niyyet ettiği zaman hangi hacca gireceğini belirtir, yine ondan şöyle dediği rivayet edilir. Telbiye anında isimlendirir,bu bizim sadedinde olduğumuz şey değildir, peygamber (s.a.v) nüsükünü telbiyisinde zikrediyordu, şöyle diyordu Ümru ve hac için lebbeyk (1) Bizim konuştuğumuz ihrama girdiği zaman, Ey Allahım ben hac ve umre yapmak istiyorum, demesi, bunun fakihlerin çoğu müstehab gördü, Mücahidin sözüyse bu konuda sarih değildir. SZelefin çoğu dediki, BAZILARI ATA TAVUS, Kasım bin Muhammed enNah'i Telbiye anında niyyet caizdir. İbni Ömerden sahih olarak sabittirki: Bir adamı ihram anında Ey Allahım ben hac ve umre yapmak istiyorum derken duydu, ona dedi ki: İnsanlara bildiriyorsun? Allah senin nefsindekini bilmiyormu?

İmam MalikBunun nas olarak zikretti, girdiği ihramı isimlendirmesi müstehab değildir. dedi. (Tehzibül müdevvene) (2)sahibi bunu hikaye etti, Ebu Davud dedi ki: Ahmed'e namazda tekbir için bir şey diyorsumusun? O'da Hayır, dedi Buna niyyeti lafzan söylemeside girebilir. Allah en iyisini bilir.

_____

Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, ve Nesai Enes bin Malik'ten tahric etti, hadis sahihtir. (2) Mesailil İmam Ahmed kitabında (s: 30

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Giriş

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'a hamdolsun (c.c.). O'na güveniyorum. Selam da O'nun seçkin kullarına olsun. Allah (c.c.) size merhamet etsin, şunu biliniz ki: Bazı ilimler vardır ilaç gibidir. Bazı görüşler de vardır ki abdethane gibidir, ancak zaruret anında zikredilir.
Allah'a (c.c.) hamd olsun ki, uzun zamandır mevcut olmayan fakat şimdilerde (kötü) kokusu yayılan bir görüş var. O da şu:
Bir rafizi zındığı sözünde ileri giderek sünnet-i nemeviyye ve rivayet edilen hadislerle amel edilemiyeceğini, sadece kur'an'ın delil olacağını söylemiştir. Allah Teala (c.c.), hadisi şeriflerin aliliğini ve şerefini arttırsın.
Bu kişi sözüne delil olarak taşu hadisi getirmiştir:
"Size benden bir hadis geldiğinde bunu Kur'an'a arzedin. Eğer bu hadisle ilgili Kur'an'da bir asıl buluyorsanız hadisi alın, bulamıyorsanız onu reddedin"[1]
Bu rafiziden bu hadisi ben de bu şekilde işittim. Başkaları da şitti. Bazıları oralı olmadı. Bazıları da bu sözün aslını feslini ve nereden çıktığını bilmiyor.
Ben bu sözün aslını ve batıl olduğunu insanlara çıklamak istedim. Çünkü bu, toplumu helaka götürecek en büyük sebeplerden bir tanesidir.

---

[1] Hadis mevzudur. Ukayli ahih isnadı yoktur der. Sağani de mevzudur der. Bkz. Şevkani, el-Fevaidu'l Mecmua, 278, 291;
el Mekasidu'l Hasene: 36; Temyizu't Tayyib mine'l Habis: 13;
Keşfu'l Hafa, h. no: 220; Tezkiretu'l Mevzuat: 28; Şafii er-Risale: 224;
Lisanu'l Mizan: 1/455; Avnu'l Ma'bud: 4/329;
Mecmeu'z Zevaid: 1/70; İbnu Hazm, el-İhkam: 1/76;
Darekutni Sünen: 4/208; Ehaisu'l Kussas: 51;
el-Kermi el-Fevaidu'l Mevdua no: 152;
İbnu'l Cevzi el-Mevduat: 1/257-8;
Muhtasaru'l Mekasidi'l Hasene, h. no: 53;
Beyhaki Delailu'n Nübüvve: 1/27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kur'ân Yedi Harf Üzere İndirilmiştir

94) Ubey Bin Ka'b'tan (r.a.) rivayetle dedi ki: "Ben mescitte oturduğum bir vakit içeriye bir adam girdi ve namaza durdu. Kırata başladı ancak (bana göre yanlış okuduğu için) okuduğu kırattan dolayı kendisine karşı geldim. Sonra başka bir adam içeriye girdi ve bu adamın olduğu kıraatten başka olarak (aynı yeri) okudu.
Namazı bitirdiğimiz vakit hepimiz topluca Nebî (s.a.s.)'in yanına geldik. Ben:
"Şu adam bana göre yanlış olduğundan dolayı itiraz ettiğim bir kıraat okudu. Sonra giren kişi ise ondan başka bir kıraat okudu." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) her ikisine de okumalarını emir buyurdu. (Dinledikten sonra) her ikisinin de okuyuşunu güzel gördü. Bu olay üzerine içimde bazı yalanlama türü (şeytanın verdiği vesveseler) kol gezmekteydi. Câhiliye üzere bulunan birisi de değildim. (Acaba niçin Nebî (s.a.s.) onların kıraatini güzel buldu da, acaba benim okuduğum mu yanlıştı diye düşündüm). Benim şaşırdığım bu hâlimi fark eden Resûlullah (s.a.s.) göğsüme eliyle (hafiften) vurdu. Benden de bu esnada terler boşalmaktaydı. Sanki Allah (c.c.)'dan (konuyu ayrıştıracak) bir fark gelecekmişçesine bakınıyordum. Bunun üzerine Nebî (s.a.s.) bana şöyle buyurdu:
"Ey Ubey! Allahu Teâlâ Kur'ân-ı bir harf üzerine okutmamı istedi. Ben de ümmetime kolay gelip (zor gelmemesi) için O'ndan bunu ümmetime kolaylaştırmasını istedim. Yüce Allah da bunu kabul edip iki harf üzerine okutmamı istedi. Ben yine bunu ümmetimden kolaylaştırması için duada bulundum. Allahu Teâlâ yine bunu benden kabul edip Kur'ân-ı size yedi harf üzerine okutmamı emir buyurdu. (Ey Ubey) senin içinde, kolaylaştırmasını isteyip geri çevirdiğim her geri çeviriş için, hakkında soru soracağın bir mesele yatmaktadır."
Resûlullah (s.a.s.) devamla şöyle buyurdu:
"Ey Rabbim! Ümmetimi bağışla, Ey Rabbim! Ümmetimi bağışla. İçlerinde İbrahim (a.s.) da olmak üzere bütün mahlukatın Benden şefaat isteyecekleri o güne (kıyamete) kadar da üçüncü buyruğunu (geri çevirmeni isteyip) erteledim."[1]
Hadiste geçen: *"İçimde bazı yalanlama türü şeyler kol gezmekteydi. Câhiliye üzere bulunan birisi de değildim"* kavline gelecek olursak; bunun manası şudur: Câhiliye üzere olan şeylerin en tehlikelilerinden birisi olan nübüvveti yalanlamayı şeytan bana vesvese vermek sûretiyle içime atmıştı demektir.
İmam Mâziri (rh.a.) der ki. "Bunun manası şudur: "Bu olaydan ötürü Ubey bin Ka'b'ın içine şeytan bir vesvese yerleştirdi. Ancak bu şüpheye götüren değildi (ya da inkâra götüren değildi). Sonra bu hâl ondan gitti. Nebî (s.a.s.)'de onun göğsüne vurdu ve ondan terler boşaldı."
Yine kendisinden (r.a.) gelen rivayette (dedi ki): "Resûlullah (s.a.s.) beni Ğifar Gölü'nün kenarında idi. O esnada Cibril (a.s.) geldi ve:
"Allahu Teâlâ sana Kur'ân-ı ümmetine bir harf üzere okutmanı emrediyor" diye bildirdi. Resûlullah (s.a.s.)'de:
"Allah'tan affını ve mağfiretini istiyorum. Şüphesiz ümmetim buna güç yetiremez" diye buyurdu. Sonra ikinci kez tekrar geldi ve:
"Allahu Teâlâ Kur'ân-ı ümmetine iki harf üzere okutmanı emrediyor" diye bildirdi. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Allah'tan affını ve mağfiretini istiyorum. Ümmetimin bana gücü yetmez" diye buyurdu. Sonra üçüncü kez yine geldi ve:
"Allahu Teâlâ Kur'ân-ı ümmetine üç harf üzere okutmamı emir buyurdu" diye bildirdi. Resûlullah (s.a.s.):
"Allah'tan affını ve mağfiretini istiyorum. Ümmetim buna güç yetiremez" diye buyurdu. Sonra dördüncü kez tekrar geldi ve Allahu Teâlâ Kur'ân-ı ümmetine yedi harf üzere okutmanı emir buyurdu, bu yedi harften hangisine göre okurlarsa doğru okumuş olurlar" diye bildirdi."[2]

---

[1] Müslim (820).
[2] Müslim (821)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

336) Kocası Yanında Bulunan Bir Kadının Onun İznini Almadan Nafile Oruç Tutmasının Haram Olduğu

1754. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kocası yanında iken onun iznini almadan bir kadının nafile oruç tutması helâl olmaz. Kadın, kocasının izni olmadıkça, evine hiç kimsenin girmesine izin veremez."[1]

* Kocanın hakkına saygılı olması gereken kadının farzlar haricinde nafile ibadetler yapması, aile reisinin iznine bağlıdır. Çünkü ailenin reisi olan kocanın hakkı bir hanım için nafile oruç tutmaktan daha önce gelir, farz namaz farz oruçlar bunun dışındadır. Yine kadın kocasının izin vermediği kimseleri eve koymaması da onun vazifeleri cümlesindendir. Misafir olarak da olsa kocanın izni olmaksızın eve alamaz, caiz değildir. [2]

---

[1] Buhârî, Nikâh 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Siyâm 53.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 511.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

83) Yöneticilik İstemekte Hırslı Olana Görev Vermemek

681. Ebû Mûsâ el–Eş'arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Amcamın oğullarından ikisiyle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmiştim. Onlardan biri:
– Yâ Resûlallah! İdaresini Cenâb–ı Hakk'ın sana verdiği görevlerden birine bizi âmir tayin et! dedi. Öteki amca oğlu da benzeri bir şey söyledi.
Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Vallahi biz isteyeni veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz."[1]

* Devleti ve toplumu yöneltmek isteyenler genellikle şahsi menfaatlerini ön planda tutan kimselerdir. İslamda bu cins kimselere prensip olarak görev verilmez. [2]

---

[1] Buhârî, Ahkâm 7, İcâre 1, İstitâbetü'l–mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 225.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Terim Anlamıyla Sünnet:

İslâm'da 'Sünnet' kavramının bunun dışında özel bir anlamı vardır. Zaten sünnet deyince de bu özel mana anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi 'Şeriatın Delilleri' (edille-i şer'iyye) arasında 'Sünnet' ikinci sırada sayılmaktadır.
Hadis ilminin konusu da 'sünnet', onun asıl kaynaklarından tesbit edilmesi, korunması ve sağlam bir yolla sonraki nesillere aktarılmasıdır. Bu açıdan bakınca 'sünnet'in bir kaç tanımını görmek mümkündür: 'Sünnet', yalnızca Peygamberimizden rivayet edilen, Peygamberimizin Kur'an dışında beyan ettiği, açıkladığı şeylerdir.
Bir başka deyişle 'sünnet', bid'atın karşılığıdır.[1] Bir kimse Peygamberimizin davranışlarına uygun hareket ettiği zaman 'o kişi sünnet üzerindedir' denir. Peygamberimizin davranışına uygun değilse 'bid'at üzerindedir' denir.
Sünnet aynı zamanda, sahabelerin Peygamberimize nisbet ederek rivayet ettikleri haberleri de kapsamaktadır. Kısaca 'Sünnet', Peygamberimize ait sözlere, fiillere ve O'na ait olaylara verilen genel isimdir Peygamberimize ait olduğu kesinleşen 'Sünnet' dinin kaynağıdır, müslümanları bağlar. Bunun böyle olduğu hem Kur'an'da, hem de hadislerde belirtilmistir.
"Kim Rasul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur." (Nisa: 4/80)
"Peygamber size neyi verdiyse alın ve size neyi yasakladıysa ondan sakının. Allah'tan hakkıyla ittika edin (çekinin), çünkü Allah'ın azabı çetindir." (Haşr: 59/7)
Bu ve benzeri âyetler bunu göstermektedir.[2]

---

[1] Ebu Davud, Sünnet Hadis no: 4607, 1/200.
[2] Maide: 5/92; Nûr: 24/63; Nisa: 4/65; Âl-i İmran: 3/31. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Terim Anlamıyla Sünnet:

İslâm'da 'Sünnet' kavramının bunun dışında özel bir anlamı vardır. Zaten sünnet deyince de bu özel mana anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi 'Şeriatın Delilleri' (edille-i şer'iyye) arasında 'Sünnet' ikinci sırada sayılmaktadır.
Hadis ilminin konusu da 'sünnet', onun asıl kaynaklarından tesbit edilmesi, korunması ve sağlam bir yolla sonraki nesillere aktarılmasıdır. Bu açıdan bakınca 'sünnet'in bir kaç tanımını görmek mümkündür: 'Sünnet', yalnızca Peygamberimizden rivayet edilen, Peygamberimizin Kur'an dışında beyan ettiği, açıkladığı şeylerdir.
Bir başka deyişle 'sünnet', bid'atın karşılığıdır.[1] Bir kimse Peygamberimizin davranışlarına uygun hareket ettiği zaman 'o kişi sünnet üzerindedir' denir. Peygamberimizin davranışına uygun değilse 'bid'at üzerindedir' denir.
Sünnet aynı zamanda, sahabelerin Peygamberimize nisbet ederek rivayet ettikleri haberleri de kapsamaktadır. Kısaca 'Sünnet', Peygamberimize ait sözlere, fiillere ve O'na ait olaylara verilen genel isimdir Peygamberimize ait olduğu kesinleşen 'Sünnet' dinin kaynağıdır, müslümanları bağlar. Bunun böyle olduğu hem Kur'an'da, hem de hadislerde belirtilmistir.
"Kim Rasul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur." (Nisa: 4/80)
"Peygamber size neyi verdiyse alın ve size neyi yasakladıysa ondan sakının. Allah'tan hakkıyla ittika edin (çekinin), çünkü Allah'ın azabı çetindir." (Haşr: 59/7)
Bu ve benzeri âyetler bunu göstermektedir.[2]

---

[1] Ebu Davud, Sünnet Hadis no: 4607, 1/200.
[2] Maide: 5/92; Nûr: 24/63; Nisa: 4/65; Âl-i İmran: 3/31. Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Hakemliğini ve Verdiği Hükümlerin Kabulünü Öngören Ayetler;

"Hayır, Rabbın hakkı için onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olamazlar."[1]
"Allah ve Rasulü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir kadın ve erkeğe, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasulüne karşı gelirse apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."[2]
"Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasulüne çağrıldıkları zaman inananların sözü ancak; "iştik ve itaat ettik" demeleridir. Ve işte kurtuluşa erenler de onlardır."[3]
"Herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz – eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız – onu Allah'a ve Rasulüne götürün. İşte bu, daha iyi ve sonuç bakımından daha güzeldir."[4]
Hükmü Allah'a götürmek; Kur'an'a başvurmak, Rasulüne götürmek ise; Sünnet'e başvurmak demektir.
İmran Bin Husayn radıyallahu anh'ın bulunduğu bir meclisde adamın biri; "Kur'an'da olandan başkasından bahsetmeyin" deyince İmran radıyallahu anh; "Sen akılsız bir adamsın! Öğle namazının dört rekat olduğunu, onda kıraatin açıktan olamayacağını, Allah'ın Kitab'ında gördün mü?" sonra zekat ve benzeri hükümleri sıraladı ve şöyle ilave etti; "Bütün bunları Allah'ın Kitab'ında açıklanmış olarak buluyor musun? Kitabullah bunları mübhem bırakmış, sünnet te açıklamıştır."[5]
Ebu Bekr radıyallahu anh'ın rivayet ettiği merfu hadisi şerifte buyruluyor ki; "Benim adıma bilerek yalan uyduran veya emrettiğim bir hususu reddeden kimse cehennemde kalacağı yere hazırlansın!"[6]

---

[1] Nisa, 65
[2] Ahzab, 36
[3] Nur, 51
[4] Nisa, 59
[5] İbni Abdilberr Cami(2/234) Şatıbi Muvafakat(4/19) Hakim(1/109) Hatib elFakih(1/77) elKifaye(s.38)
[6] Mervezi Müsnedi EbuBekr(69) İbni Adiy Kamil(1/21) Camius Sağir(8993) Feyzul Kadir(6/214) Mecmauz Zevaid(1/142) MecmaulBahreyn(1/26) Kenz(10/234)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

II. BÖLÜM

İSLAM'A GÖRE ŞERİAT İLE AKIL ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aklın Mahiyeti:

Akıl insanın kendisiyle kaim olan bir sıfatıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Pakistan'lı Sünnet Karşıtlarının Önde Gelenleri:

Abdullah Çakralvi (1870-1914), Mevlevi Ahmeddüddin Emratseri (1861-1936).
Mücadele: Mevdudi bu harekete karsi çikmis ve bu konuda makale ve kitaplar nesretmistir. Örnegin, 'Sünnetin Anayasal Niteligi' (Istanbul 1998). Ancak onun da Sünnet ve hadisle ilgili bazi menfi düsünceleri vardir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kaynaklar

Kur'an-ı Kerim
Kara Necati, *Kur'an Sünnet Bütünlüğü*
Erdoğan Mehmet, *Akıl ve vahyi açıcından sünnet*
Sor yayıncılık, *Kur'an ve sünnet*
Kırbaşoğlu Hayri, *İslam düşüncesinde sünnet*
el-Hakim en-Nisaburi, *el-Müstedrek*
Malik b. Enes, *el-Muvatta Hüccüyyetis'Sünne*
Abdulhalık Abdulgani,
Sibai Mustafa, *es-Sünne ve Mekanetuha fi't-Teşri'i'l-İslami*
eş-Şafii, *er-Risale*
eş-Şatibi, *el-Muvafakat*
Ebu Davud, *es-Süne*

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Sormaya Teşvîk:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kadın veya erkek herkesin, problemlerini çekinmeden sormaya teşvik edici bir siyâset tâkip ettiğini görmekteyiz. Hattâ bâzı utanma konusu olan cinsî hayatla ilgili veya kadınların hususi hâlleriyle ilgili meselelerde, utanma duygusu sebebiyle meselenin örtbas edilmemesi, behemehal, anlaşılacak bir açıklık içerisinde sorulması gerektiğine ashabını iknaya ayrı bir önem verdiğini söyleyebiliriz. Bir başka ifâde ile, dinin öğrenilmesine mâni olabilecek, gereksiz ve yersiz utanma duygusuyla sistemli ve şuurlu şekilde mücâdele ettiğini gösteren birçok rivayet vardır.
Sözgelimi, Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivâyetine göre bir gün, annesi Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Kadın rüyasında erkeğin rüyâda gördüğünü görünce gusül icâb eder mi?" diye sorar. Orada hazır olan Hz. Aişe:
"Ey Ümmü Süleym, kadınları rezil ettin. Allah canını almasın!" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya:
"*Hayır, kadınları rezil eden sensin, Allah senin canını almasın. Evet ey Ümmü Süleym, gusletmesi gerekir, eğer onu görürse"* der. Hadîsin bir başka veçhine göre: *"Ey Aişe, bırak onu, sorsun. Zira Ensâr kadınları fıkıhtan suâl ediyorlar"* demiştir.
Bu konuya giren rivayetler gösteriyor ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) utanarak zaman zaman kinâyeli bir tarzda cevap vermeyi tercih etmiş ise de, kesinlikle bu çeşit soruları cevapsız bırakmamış, soranların cesaretlerini kırıcı, sorduğuna pişman edici azarlama, surat asma, çekingenlik gösterme gibi davranışlara yer vermemiştir. Bu çeşit meselelerin izahına girerken *"Allah gerçeği açıklamaktan vazgeçmez"* (Ahzâb: 33/53) meâlindeki âyeti tilavet buyururdu. Buna alışan Ashab da öyle yapar, aynı âyeti okuyarak bu çeşit suallerini rahatça sorarlardı. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin bazı vecihlerinde, Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ)'in soru sormazdan önce bu âyeti okuduğu belirtilir.
Dinin utanma ve istihyayı celbeden hususlardaki inceliklerini sormada Medineli kadınların daha cesur oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır, onların dinlerini öğrenmelerine haya mâni olmamıştır" der.
Hem kadınların hususî mevzularda sual sormadaki rahatlık ve cesâretlerini, hem de bu sualler karşısında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tutumunu göstermek bakımından Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Rifâ'atu'l-Kurazî'nin hanımıyla ilgili rivayetini özetleyerek kaydedeceğiz. Rifâ'a'dan boşanan hanım Abdurrahman İbnu Zübeyr (radıyallahu anhüma) ile evlenir. Fakat ikinci kocasının cinsî yetersizliğini "Abdurrahman'ınki elbise saçağı gibidir" diyerek açık bir şekilde tasvir ederek eski kocasına dönmek hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin ister. Bu sırada huzurda Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) vardır. Kapıda da Hâlid İbnu Sâd İbni'l-Âs oturmaktadır. Hâlid (radıyallahu anh), kadını bu müstehcen konuşmasından men etmesi için, içeride bulunan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e seslenir ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda bu çeşit konuşmaktan kadını niye menetmiyorsun?" der.
Râvi, bu konuşmalar karşısında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tebessümünü ziyâdeleştirmekten başka bir aksülamelde bulunmadığını ve kadına: *"Her halde sen Rifâ'a'ya geri gitmek istiyorsun. Hayır, sen onun balçığından o da senin balçığından tatmadıkça gidemezsin"* diyerek meselenin fıkhî hükmünü beyan ettiğini belirtir.[1]
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu mevzudaki tutumunu İmam Nevevî şöyle bir yoruma kavuşturacaktır: "(Hakkı öğrenme meselesinde haya etmek dinin taleb edip övdüğü) hakiki haya değildir. Zira hayanın tamamı hayırdır: hayâ, hayırdan başka bir şey getirmez. Dini ilgilendiren ve fakat utandırıcı olan meselelerde suâlden vazgeçmek hayır değil, şerdir. Öyle ise şer getiren şey nasıl haya olur?" [2]

---

[1] Bu mevzu üzerine geniş bilgi çok sayıda örnek görmek isteyenlere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızı tavsiye ederiz (Sayfa 311-316). (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/12-14

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedvîn Nedir?

Tedvin, lügat olarak cem edip kitap hâline koymak mânasına gelir. Bir hadîs ıstılahı olarak, hadîslerin resmen yazılıp kitap haline konması demektir. Burada "resmen" tabirinin bilhassa ehemmiyeti var. Zira, önceki bahislerde de görüldüğü üzere, hadîslerin yazılması, ferdî ve hususî olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde başlamış bir faaliyettir. Hatta bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından pek çok yanlı vesîkanın bırakıldığını ve hepsine de "sünnet" dendiğini belirtmiştik.
Ama bunların hiçbiri tedvîn kelimesiyle ifade edilen "yazma" işine girmez. Çünkü tedvîn'de hadîslerin tamamının yazılması söz konusudur. Öyle ise tedvîn'in daha mükemmel bir târifini: "Hadîslerin hepsine şâmil olan ve devlet eliyle yürütülen ikinci hicrî asırdaki yazma faaliyetidir" şeklinde yapabiliriz. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Âhâd Haberlerin Hükmü

Zayıf hariç olmak üzere âhâd hadisler:
1- Zan ifade eder. Bu da bu rivayetlerin kendisinden naklolunduğu zata nisbetinin sahih olma ihtimalinin ağır olması demektir. Ancak bu zan az önce sözü geçen mertebelerine göre farklılık arzeder. Karineler çoğalır, asıl kaideler de onun muhtevâsının lehine şahitlikte bulunursa bu tür haberlerin ilim ifade ettiği haller dahi olabilir.
2- Eğer bir haber mahiyetinde ise, tasdik edilmesi, eğer bir talep ifade ediyorsa, uygulanması suretiyle delâleti gereğince amelde bulunmak.
Zayıf hadise gelince ne zan, ne de amel ifade eder. Onu delil olarak kabul etmek de caiz değildir, zayıf olduğunu açıklamadan zikretmek de caiz değildir. Terğib ve terhib (teşvik ve korkutma) mahiyetinde olanlar müstesnâ. Bir grup ilim adamı şu aşağıdaki şartlara bağlı olarak zikredilmesini müsamaha ile karışlamışlardır:
1- Zayıflık derecesi ileri olmamalı
2- Terğib ve terhibin sözkonusu edildiği amel, aslı itibariyle sabit olmalı
3- Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in onu söylediğine itikad etmemeli (kesin olarak inanmamalı)
Buna göre böyle bir hadisin teşvik ile ilgili hususlarda zikredilmesinin faydası, kişiyi teşvik edilen bir amele teşvik etmek olur. Bu da sevap kazanmak ümidinden ötürü sözkonusudur. Eğer bu yolla sevap elde edilirse mesele yok. Öyle olmazsa ibadette gayret ortaya koymasının ona zararı olmaz ve emrolunan işi yapmak dolayısıyla sözkonusu olan asıl sevabı da kaçırmamış olur.
Terhib (korkutmak) ile ilgili hususlarda zikredilmesinin faydası, ise kişiyi korkutulan bir ameli işlemekten uzak tutmaktır. Çünkü böyle bir cezanın verileceğinden korkulur. Böyle bir işten uzak kalırsa zararı olmaz ve sözü edilen ceza ile de karşı karşıya gelmez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIYAMET GÜNÜ HÂLLERİ

Ruhun Çıkması ve Kabrin Âhiretin İlk Menzili (Yeri) Olduğu

95) Hammâd bin Zeyd'ten, dedi ki: Bize Budeyl'in, ona da Abdullah bin Şakîk – ona da Ebû Hüreyre – nin (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle dedi:
"Mü'minin ruhu çıktığı zaman iki melek o ruhu (semaya) çıkarırlar."
Ravi olan Hammâd: "Resûlullah (s.a.s.), Mü'minin ruhunun hoşluğunu da zikretti ve misk kokusunu da (kokusunun misk olduğunu da) zikretti." der.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ve sema ehli der ki:
"(Mü'minin ruhu), yeryüzü tarafından gelen hoş (tayyib) ruhtur. Allah (c.c.) seni selamlar ve ömrünün geçirdiği cesedi de mübarek kılar. sonra onun ruhunu Allah-u Azze ve Celle'ye götürürler ve sonra: "Onu ecelin sonuna götürün" diye buyurur. Kafirin (ruhuna) gelince; onun ruhu çıktığı zaman,
Ravi Hammad: "Resûllullah (s.a.s.) o ruhun kokusunun pisliğini ve ruhunun lanete uğradığını da zikretti" der.
Sema ehli: "Yeryüzü tarafından gelen pis ruhtur" derler ve: "Ecelin sonuna dek o ruhu götürün" denilir."
Ebû Hüreyre (r.a.) dedi ki: "Peygamber (s.a.s.), kâfir ruhun (pis) kokusundan dolayı elbisesini elinin ucuyla burnuna tutmuş ve kolunun çirkinliğine işaret etmişti.[1]
v İmam Ahmed'in geçen hadisten daha geniş olarak Buhârî-Müslim'in şartlarına göre Said bin Yesar yoluyla rivayet ettiği hadis şöyledir: Rivayete göre Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayette Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Kişinin ölümünde melekler hazır bulunurlar. Ölen kişi salih bir kişi ise Melekler:
"Ey temiz olan cesette bulunan temiz nefis (haydi) çık, övülmüş olarak çık dışarıya. Rahata, Reyhana kavuşup, Rabbinin öfkesi olmaksızın sana müjdeler olsun" derler. Ruhu cesedinden çıkana kadar bunu tekrar edip dururlar, ta ki o ruhu semaya kadar çıkartırlar. Kendisine semanın (kapılarının) açılması istenilir. Kendisi hakkında "bu kimdir?" diye sorulur.
"Filancadır" diye cevap verilir. Bunun üzerine (oradaki) Melekler:
"Merhaba Ey temiz olan cesette olan temiz nefis gir (cennete). Rahata, Reyhana kavuşmuş olarak ve Rabbinin öfkesi olmaksızın sana müjdeler olsun, gir övülmüş olarak (cennete)." derler. Bunu da, Allah'ın (c.c.) bulunduğu semaya dek ruhu yükselene kadar tekrar edip söylerler.
Ölen kişi şayet kötü (kâfir) bir kişi ise Melekler:
"Ey pis olan cesette bulunan pis nefis çık dışarıya, zillet içerisinde çık dışarıya, irinlere ve cehennem dikenlerini (yemen için) müjdeler olsun" derler. Bu pis nefisi (ruhu) cesedinden çıkana kadar da şeklinden topluluklar (çiftler) erteler. Sonra bu ruhu semaya çıkartılır ve kendisine semanın (kapılarının) açılması istenilir. Kendisi hakkında:
"Bu kimdir?" diye sorulur.
"Filancadır" denilir. Bunun üzerine:
"Ey gelen pis cesette bulunan pis nefis sana merhabalar olmasın. Zillete girmiş olarak geri dön. Çünkü sana semanın kapıları açılmaz." denilir. Bunun üzerine semadan (kovulup) geriye gönderilir sonra kabre konmak üzere geriye çevrilir. Daha sonra salih olan adam oturtulur ve kendisine ilk hadiste (ilk bölümde) söylenenler söylenir. Sonra da kötü olan adam oturtturulur ve kendisine ilk bölümde söylenenler söylenir."

***

---

[1] Müslim (2872)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

337) İmama Uyan Kimsenin İmamdan Önce Başını Rükû Ve Secdeden Kaldırmasının Haram Oluşu

1755. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz, imamdan önce başını (rükû veya secdeden) kaldırdığı zaman, başını Allah Teâlâ'nın merkep başına veya suretini merkep suretine çevirmesinden korkmuyor mu?"[1]

* Cemaatle namaz kılanlar imama uymaya niyet etmiş olurlar. İmama uyanlar onu takip etme ve yaptıklarını ondan hemen sonra yapmak zorundadırlar. Hem imama uymak hem de uymamış gibi ondan önce hareket etmesi caiz değildir. Kendisi imama değil de imam kendisine uyacakmış gibi davranan kimse ahmaklık etmiş olur, bu kimsenin merkebe benzetilmesi bu ahmaklığı sebebiyledir. Çünkü merkebin hususiyeti ahmaklık, basiretsizlik ve inatçılıktır. Bu benzetmeyi mecaza alanların yorumu.
Bir de işi gerçek olarak alanlar vardır, onlar da şu hadise dayanırlar: "Bu ümmetin en son gelenlerinde hazf, mesh ve kazf meydana gelecektir."
Hazf, yerin üzerindekileri yutması,
Mesh, insanın hayvan şekline bürünmesi,
Kazif, gökyüzünden taş yağması demektir. Namazda imama uymayanlar siret veya suret halinde hayvan şekline çevrilebilirler. [2]

---

[1] Buhârî, Ezân 53; Müslim, Salât 114–116. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a 56; Ebû Dâvûd, Salât 75; Nesâî, İmâmet 38; İbni Mâce, İkâme 41.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 511.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dinin Kaynağı Sünnet:

'Sünnet', Kur'an'dan sonra dinin ikinci kaynağıdır. Kur'an'ın nasıl anlaşılması gerektiğini ve nasıl uygulanacağını, vahyin hedeflerini ve örnek insanlık kurumunu ancak Sünnet'le öğrenebiliriz. Kur'an, bir çok konuyu gayet kısa, özlü ve mücmel (kapalı ve özet) bir şekilde ortaya koymuştur. Sünnet, bütün bunları açıklar.
Sünnetin en önemli özelliği örneklik oluşturmasıdır. Peygamberin görevi, insanlara indirilen vahyi açıklamaktır, daha doğrusu vahyin ne olduğunu ortaya koymaktır. [1] O Peygamberde Allah'a inanan ve ahireti uman bütün insanlar için en güzel örnekler vardır. [2] Sünnet, işte bu örneklik kurumudur. Peygamber ahlâkıyla, İslâmı uygulamasıyla, gidişatı ve tavrıyla insanlar için örnek oluşturmuştur. Peygamberimizin sünneti, vahyin istediği, Allah'ın razı olduğu insan tipinin, yaşama şeklinin göstergesidir.
Sünnet üzerine yapılan uzun münakaşalar, tartışmalar bizim konumuz değil. Ancak şunu söylemek gerekir ki, müslümanların uymakla yükümlü oldukları sünnet, dinen hüküm bildiren, ahlâk ve davranış ilkeleri gösteren, emir ve tavsiye içeren sünnetlerdir. Peygamberimizin bir insan olarak ve içinde yaşadığı toplumun bir âdeti olarak yapageldiği şeyler bu kapsama girmez. Örneğin, bugün hiç kimse sünnet deyince Peygamberimizin kullandığı aletleri veya teknikleri kasdetmiyor. Sünnet, O'nun kullandığı elbise, kap-kaçak, teknik şeyler değil; hüküm bildiren, ahlâkî ilkeler ortaya koyan, emirleri ve tavsiyeleridir. Yani sünnet, onun elbisesinin şekli değil, o elbiseyi dolduran ahlâktır, kulluktur, davranıştır, imandır, takvadır, zihniyettir.
Sünnet konusunda ikinci önemli nokta da, sünnetin sağlam bir yolla bize ulaşmasıdır. Bilindiği gibi Peygamber adına uydurulan bir çok şey, reddedilmesi gereken şeylerdir. Bu gibi şeyleri Peygamberimizin söylediği veya yaptığı kesin olmadığı gibi, onun söylemesi veya yapması da mümkün değildir.[3]

---

[1] Nahl: 16/44.
[2] Ahzab: 33/21.
[3] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370-371.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Nasıl Başladı?

Tedvîn işi, Emevi halifelerinden Ömer İbnu Abdilaziz'le başlar. Dindarlığı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine düşkünlüğü ile meşhur olan Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehulllah), sünneti bilen Ashab neslinin, arkadan da büyük alimlerin çeşitli sebeplerle birer birer hayattan çekilmelerini görerek hadîsin kaybolacağından endişe eder. Tehlikeyi önlemek için her tarafdaki mevcut âlimleri hadîslerin yazılması işine sevketmeyi düşünür. Bu maksadla, halife sıfatıyla vâlilere emirler, tamimler gönderir. Ömer İbnu Abdilaziz'in gönderdiği bu mektuplardan bir tanesinin metni Buhârî'de mevcuttur. Bu, Medîne valisi Ebu Bekr İbnu Hazm'a gönderilen mektuptur:
"Beldende Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le ilgili rivayetleri araştır, topla ve yaz. Ben ilmin (hadîslerin) yok olmasından ve âlimlerin tükenmesinden korkuyorum. Bu iş yapılırken sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti kabul edilsin. Âlimler mescid gibi herkese açık ve malum yerlerde oturup tedrisatta bulunarak ilmi yaysınlar, bilmeyenlere öğretsinler. Zira ilim gizli kalmadıkça yok olmaz."

İbnu Sa'd'ın kaydettiği rivayette Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) İbnu Hazm'a yazdığı mektupta şu ziyadede bulunmuştu: "....câri, bilinen bir sünnet veya Amra bintu Abdirrahmân'ın rivâyetleri kabul edilsin..."

Dârimi'nin rivayetinde şu ziyâde mevcut: "Sizce (veya bölgenizde) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sâbit ve sahîh olan rivâyetlerle Hz. Ömer'den sâbit olan rivayetleri yaz".
Ebu Nuaym'ın Târîhu İsfehan'da kaydettiğine göre Ömer İbnu Abdilaziz, mektubu, bütün İslâm beldelerine göndermiştir.
Şu halde tedvîn işinden bahseden muhtelif rivâyetleri göz önüne alarak konu hakkında daha bütün bir fikre varabilmekteyiz.
Hadîslerin tedvîninde Halîfe Ömer İbnu Abdilaziz'in bu teşebbüsünü takdir edebilmek için; Tedvîn'de en büyük hizmeti geçen ve bu faaliyete ismini veren Muhammed İbnu Şihâb ez-Zührî'nin şu itirafını bir kere daha kaydetmek isteriz:
"Bizi bu ümera (idâreciler) mecbur edinceye kadar ilmin yazılmasını uygun bulmuyorduk. (Ümerânın müdâhale ve icbarıyla bu işe girişince) hiçbir müslümanı yazmaktan men etmemek gerektiğine inandık".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113-115.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dinin Kaynağı Sünnet:

'Sünnet', Kur'an'dan sonra dinin ikinci kaynağıdır. Kur'an'ın nasıl anlaşılması gerektiğini ve nasıl uygulanacağını, vahyin hedeflerini ve örnek insanlık kurumunu ancak Sünnet'le öğrenebiliriz. Kur'an, bir çok konuyu gayet kısa, özlü ve mücmel (kapalı ve özet) bir şekilde ortaya koymuştur. Sünnet, bütün bunları açıklar.
Sünnetin en önemli özelliği örneklik oluşturmasıdır. Peygamberin görevi, insanlara indirilen vahyi açıklamaktır, daha doğrusu vahyin ne olduğunu ortaya koymaktır. [1] O Peygamberde Allah'a inanan ve ahireti uman bütün insanlar için en güzel örnekler vardır. [2] Sünnet, işte bu örneklik kurumudur. Peygamber ahlâkıyla, İslâmı uygulamasıyla, gidişatı ve tavrıyla insanlar için örnek oluşturmuştur. Peygamberimizin sünneti, vahyin istediği, Allah'ın razı olduğu insan tipinin, yaşama şeklinin göstergesidir.
Sünnet üzerine yapılan uzun münakaşalar, tartışmalar bizim konumuz değil. Ancak şunu söylemek gerekir ki, müslümanların uymakla yükümlü oldukları sünnet, dinen hüküm bildiren, ahlâk ve davranış ilkeleri gösteren, emir ve tavsiye içeren sünnetlerdir. Peygamberimizin bir insan olarak ve içinde yaşadığı toplumun bir âdeti olarak yapageldiği şeyler bu kapsama girmez. Örneğin, bugün hiç kimse sünnet deyince Peygamberimizin kullandığı aletleri veya teknikleri kasdetmiyor. Sünnet, O'nun kullandığı elbise, kap-kaçak, teknik şeyler değil; hüküm bildiren, ahlâkí ilkeler ortaya koyan, emirleri ve tavsiyeleridir. Yani sünnet, onun elbisesinin şekli değil, o elbiseyi dolduran ahlâktır, kulluktur, davranıştır, imandır, takvadır, zihniyettir.
Sünnet konusunda ikinci önemli nokta da, sünnetin sağlam bir yolla bize ulaşmasıdır. Bilindiği gibi Peygamber adına uydurulan bir çok şey, reddedilmesi gereken şeylerdir. Bu gibi şeyleri Peygamberimizin söylediği veya yaptığı kesin olmadığı gibi, onun söylemesi veya yapması da mümkün değildir.[3]

---

[1] Nahl: 16/44.
[2] Ahzab: 33/21.
[3] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 370-371.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kıyametin Kopması ve "Onlar Allah'ı Hakkıyla Takdir Edemediler. Kıyamet Günü Bütün Yeryüzü O'nun Kabzasıdır. Gökler O'nun Sağıyla Dürülmüş Olacaktır. O, Müşriklerin Ortak Koşmalarından Münezzehtir."[1]
"O Gün Onlar Meydana Çıkarlar. Onların Hiçbir Şeyi Allah'a Gizli Olmaz. Bugün Hükümranlık Kimindir? Kahhar Olan Allah'ındır."[2] **Ayetleri**

96) Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki:
"Yahudi bilginlerinden bir bilgin Resûlullah'a gelip:
"Ey Muhammed! Biz (Tevrat'ta) şu hükmü buluyoruz: Allah, (kıyamet gününde) gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, ağaçları bir parmağında, su ve toprakları bir parmağında ve diğer mahlukatı da bir parmağında tutar da:
"Melik (hükümran) benim" diye buyurur" dedi. Resûlullah (s.a.s.) o yahudi bilginin sözünü tasdik ederek (mübarek) dişleri görünecek hâlde güldü."[3]
v Yine Buhârî'de (7414) gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Bir yahudi bir gün Resûlullah'a (s.a.s.) gelip:
"Ey Muhammed! Allah, gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, dağları bir parmağında, ağaçları bir parmağında ve (diğer) mahlukatı da bir parmağında tutar ve: "Melik Benim" diye buyurur." dedi. Bu sözü üzerine Resûlullah (s.a.s.) dişleri görünecek şekilde güldü ve sonra: *"Onlar Allah'ı (c.c.) hakkıyla tanıyıp takdir edemediler..."* (Zümer: 39/67) ayetini okudu.
Hadis ravilerden birisi olan Yahya bin Said dedi ki: "Hadiste Fudayl bin Iyâz, Mansur'dan, onun da İbrahim'den onun da Ubeyde'den, onun da Abdullah'tan yaptığı rivayette ek olarak şu kayıt bulunmaktadır: "Resûlullah (s.a.s.) bunun üzerine hayretle ve o yahudinin söylediğini tasdik ederek güldü."
v Yine Buhârî (7415) lafzı şöyledir:
"Kitap ehlinden birisi Resûlullah (s.a.s.)'a gelip:
"Ey Ebû Kasım! Allah gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, ağacı ve toprağı bir parmağında ve (diğer) mahlukatı bir parmağında tutar da sonra da: "Melik (hükümran) Benim, Melik Benim" diye buyurur.
Ravi der ki: Bu olay üzerine Resûlullah (s.a.s.)'in dişleri görünecek şekilde güldüğünü gördüm ve sonra şu ayeti okudu: *"Onlar Allah'ı hakkıyla taktir edemediler..."* (Zümer: 39/67)
v Başka bir rivayet de Buhârî'de (7513) şöyledir:
"Bir yahudi bilgini gelip: "Kıyamet günü olunca, Allah gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, suyu ve toprağı (denizi ve yeri) bir parmağında ve (diğer) mahlukatları da bir parmağında tutar ve sonra da onları sallar ve: "Melik (hükümran) Benim, Melik Benim" diye buyurur." dedi.
Ravi der ki: "Bu olay üzerine Resûlullah'ı (s.a.s.) gördüm, onun sözünü hayrette ve tasdik ederek dişleri görünecek şekilde güldü ve Yüce Allah'ın şu ayetini okudu.
"Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü onun kabzasıdır. Gökler onun sağıyla dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin koştuğu ortaklardan münezzehtir." (Zümer: 39/67)
v Müslim'de (2786) geçen bir lafiz şöyledir:
"Bir yahudi alimi Nebî (s.a.s.)'e gelip:
"Ey Ebû Kasım! Allah kıyamet gününde gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, dağları ve ağaçları bir parmağında, suyu ve toprağı bir parmağında ve diğer mahlukatı da bir parmağında tutar sonra da onları sallar ve: "Melik Benim, Melik Benim" diye buyurur." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) yahudi bilginin bu sözünde hayret edip, bunu tasdik ederek şu ayeti okudu:
"Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun kabzasıdır. Gökler O'nun sağıyla dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından münezzehtir." (Zümer: 39/67)

***

97) Abdullah bin Ömer (r.ahuma) dan rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde gökleri dürer, sonra da onları sağ eline alır. Sonra da. "Ben Melikim, Hani nerede böbürlenenler? Nerede böbürlenenler?" diye buyurur. Sonra yeri sol eliyle dürer. Sonra yine: "Ben Melikim, Hani nerede böbürlenenler, nerede böbürlenenler?" diye buyurur."[4]
v Müslim'de (25/2788) Ubeydullah bin Muksim'den gelen yolla rivayet edilen hadisten, kendisi Resûlullah (s.a.s.)'ın nasıl bildirdiğini öğrenmek için Abdullah bin Ömer (r.ahuma)'ya baktı, şöyle dedi:
"Allahu Teâlâ gökleri ve yeri eliyle dürer, sonra: "Ben Allah'ım" diye buyurur. Resûlullah (s.a.s.) parmaklarını toplayıp açıyordu. *"Ben Melikim (Hükümranım)" diye buyurur.*
Ravi der ki: Bu esnada minbere baktım, ta en altından (minber) sallanıyordu. Daha neredeyse bu minber Resûlullah (s.a.s.) ile birlikte devrilecek mi?" diye söyler oldum.
v Buhârî'de (7412) geçen bir lafiz şöyledir:
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde yeryüzünü kabzalar ve göklerde sağında olur, sonra da: "Ben Melik olanım" diye buyurur."

***

98) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen bir rivayette, kendisi Resûlullah (s.a.s.)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Allahu Teâlâ yeryüzünü kabzalar ve sağı ile gökleri dürer sonra da: "Ben Melikim, Nerede yerin melikleri?" diye buyurur.[5]
v Yine Buhârî'de (6519) gelen bir rivayetle şöyle demiştir:
"Allah-u Azze ve Celle yeryüzünü kabzalar, sağı ile de gökleri dürer sonra da: "Melik Benim, nerede yerin melikleri?" diye buyurur.
v Buhârî'de (7382) gelen bir başka lafiz da şöyledir:
"Allahu Teâlâ kıyamet gününde yeryüzünü kabzalar ve sağı ile gökyüzünü dürer sonra da: "Ben Melikim, nerede yerin melikleri (hükümranları)?" diye buyurur.[6]

***

99) Buhârî'nin muallak olarak (Tevhid: 32) de rivayeti şöyledir: Cabir'den, onun da Abdullah bin Uneys'den (r.huma) zikir olunduğu üzere, dedi ki: "Ben Nebî (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Allahu Teâlâ kulları haşredip, yakında olan kimsenin duyduğu gibi uzakta olanın da duyacağı üzere: "Ben Melikim, Ben Deyyânım (Kahhârım) diye nida eder."
v Buhârî'nin mevsul olarak "Edeb-i Müfred (970)" de ve Ahmed bin Hanbel'in "el-Müsned (5/6042)" adlı eserinde hasen bir isnadla rivayet ettiği hadiste, Lafzı Ahmed bin Hanbel'e ait olan Muhammed bin Ukayl yoluyla gelen rivayette, kendisi Cabir bin Abdullah'tan (r.huma) şöyle dediğini duymuştur:
"Bana bir adamın Resûlullah'tan (s.a.s.) duyduğu bir hadis ulaştı. Bir binek satın aldım. Sonra üzerine yolculuk yapacağım yüklerimi koydum. (O hadisi duymak için) bir aylık yola çıktım. Nihayet Şam'da yanına vardım. Bir de baktım ki Abdullah bin Uneys (rh.a.) orada duruyor. Kendisi kapıcısına:
"Ona (gelene) bir sor kendisi Cabir olacak" dedi.
"İbn Abdullah mı?" diye sordu. Ben de:
"Evet" diye cevap verdim. Kendisi bunun üzerine elbisesini topladı ve benimle musafaha etti, sarıldı ben de sarıldım. Ben de ona:
"Senden bana ulaşan bir hadis var da, o hadisi sen Resûlullah'tan (s.a.s.) duymuşsun, kısas konusu ile ilgili. Ben de, onu senden almaya geldim. Çünkü senden duymadan önce ölürsün diye ya da senden önce ölürüm diye korktum." O da dedi ki:
"Resûlullah (s.a.s.)'den duyduğuma göre, şöyle buyurdu:
"İnsanlar kıyamet gününde, ya da kullar, (kıyamet gününde) çıplak, sünnetsiz ve buhmen olarak haşir olunacaklardır." Biz de:
"Ey Allah'ın Resûlü! Buhmen ne demektir?" diye sorduk. O da:
"Yanlarında hiçbir şeyleri bulunmayan" demektir, diye buyurdu ve devamla, *yakın olanın işittiği gibi uzak olanın da işiteceği bir sesle: "Ben Melikim, yanım (Kahharım)" diye nida eder. Cehennem ehlinden olan bir kimsenin bir tokatlık hak dahi olsa Cennet ehlinden hakkı bulunsa onu geri almadan cehenneme girmez. Cennet ehlinden olan bir kimsenin de -bir tokatlık hak dahi olsa- cehennem ehlinden hakkı bulunsa onu geri almadan cennete girmez."* diye buyurdu. Biz de:

“Bizler Allahu Teâlâ’ya çıplak, sünnetsiz ve yanımızda hiçbir şey bulunmadığı hâlde gideceğimize göre bu nasıl olur? diye sorduk. Resûlullah (s.a.s.) de: *“Hasenâtlarla (iyiliklerle) ve kötülüklerle...”* diye buyurdu.”

***

---

[1] Zümer: 39/67
[2] Gâfir: 40/16
[3] Müttefekun aleyh. Lafız Buhârî'ye aittir. (4811).
[4] Müttefekun aleyh. Lafız Müslim'e aittir (2788).
[5] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (4812).
[6] Buna benzer Müslim rivayet etmiştir. (2787).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

338) Namazda Eli Böğüre Koymanın Mekruh Oluşu

1756. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda elin böğüre konulmasını yasaklamıştır.[1]

***** Elin böğre konulması diye terceme edilen bu kelime,
1. Hasr: Namazda kıratı kısaltarak kıyamı kısa tutup rüku ve secdeleri de kısaltarak secdede söylenmesi gereken duaları az yapıp namazı kısa kılmak demektir. Herevî bu mana üzere durarak böyle kısa namaz kılmak yasaklanmıştır, demiştir.
2. Hasr, ihtisar: Namazda secdeden kaçınmak için secde ayetlerini atlayarak okumak demektir ki, bu atlama yasaklanmıştır.
3. Namazda elleri böğür üzerine koyarak kişinin haç işaretine benzemesi ve hristiyanlığın alemi olan salib manzarası meydana getirme şeklidir ki yasaklanan şekil budur. Ayrıca şeytana benzemek, çünkü şeytan lanetlenmiş olarak yeryüzüne indiğinde bu şekilde durmuştur, Yahudilere benzemek, cehennem ehlinin istirahat haline benzemek, kibir ve büyüklük taslayanların haline benzemekle, felakete uğrayanların çaresizlik halinde başvurdukları ümitsizlik haline benzemesinden dolayı namaz içinde ve dışında eli böğre koymak yasaklanmıştır. (Bu açıklamalar için yukarıdaki iki kaynak yanı sıra Ebu Davut, Salat 176; Tirmizi, Salat, 281; Nesai, İftitah, 12; Buhari, Enbiya, 50; Ebu Davud, Salat, 160; Kütübü Sitte Terc. 8/396, 16/171 bakılabilir. Ağrı sızı gibi zorunlu bir sebepten dolayı eli böğüre koymak bu yasaklamanın dışında olup, namaz ve namaz haricinde elini böğre koymak kesinlikle yukarıdaki sebeplerden dolayı yasaklanmıştır. [2]

---

[1] Buhârî, Amel fi's–salât 17; Müslim, Mesâcid 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 172; Tirmizî, Salât 164; Nesâî, İftitâh 12.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 512.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Çeşitleri:

Meydana Gelişi Açısından Sünnetin Çeşitleri:

“Hz. Peygamber’den bize intikal eden her şey” demek olan sünnet ya da hadis, değişik nitelikli bazı unsurlar ihtiva etmektedirler. [1]
Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci ana kaynaktır. Fıkıh usulünde delil olarak kullanılan sünnet, Hz. Peygamber'den geliş şekline göre; söz, fiil veya tasvip (takrir) olmak üzere üçe ayrılır. [2] Bazı alimler vasıf (vasfi) sünneti ilave ederek dörde ayırırlar. [3]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 26.
[2] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedvîne Sevkeden Sebepler:

Hadîslerin yazılıp kitaplar halinde bir yerde toplanmasına sevkeden gerçek âmilleri daha yakından görmekte fayda var:
1- Alimlerin ittifakıyla bunlardan biri, Ömer İbnu Abdilaziz'in mektubunda da ifâde edilen hususdur: Ulemânın inkırazı ile hadîslerin yok olma endişesi: Bu gerçekten mühim bir hususdur. Her ne kadar hadîsler ferdî olarak yazılıyor idiyse de çoğunlukla "Ezberlenmek için" yazılıyordu ve ezberlenince yakılıyordu veya ölürken, kendisinden yazılanların imhası tavsiye ediliyordu. Yukarıda Zührî'den kaydettiğimiz rivâyet bile, hadîslerin yazılması hususunda, ilmî çevrelerdeki tereddüdü anlamaya kâfidir.
Üstelik bu dönem, siyasî çalkantıların, iç kargaşaların sıkça görüldüğü bir devredir. 95. hicrî yılında Haccâc-ı Zâlim tarafından öldürülen, devrin meşhur muhaddisi Said İbnu Cübeyr'in kaybı bile Ömer İbnu Abdilaziz'i "hadîsler kaybolacak" diye korkutmaya yeterli bir hâdisedir. Kaldı ki, aynı hâdiseler Talk İbnu Habîb'in ölümüne sebep olur, meşhurlardan Mücâhid kıl payı idamdan kurtulursa da hapse atılır.[1]
2- Ömer İbnu Abdilaziz'in mektubuna açık bir şekilde aksetmemiş olsa bile, tedvîne sevkeden ikinci mühim âmil, siyasî ve mezhebî ihtilaflar sebebiyle hadîs uydurma faaliyetlerinin artmasıdır. Bu hususu, Zührî (rahimehullah)'in şu sözleri tevsîk ve te'yîd eder: "Eğer şark cihetinden gelen ve nezdimizde meçhûl ve merdûd olan hadîsler olmasaydı ne tek hadîs yazardım ne de yazılmasına izin verirdim".
Suyûtî hazretleri, hadîs uydurma faaliyetlerinin tedvîndeki rolüne şöyle parmak basmıştır: "Ulemanın çeşitli beldelere dağıldığı, Hâricîlerin ve Râfizîlerin uydurma ve bidatlarının çoğaldığı bir vakitte, sünnet, Sahâbe'nin akvâli ve Tâbiî'nin fetvalarıyla karışık olarak tedvîn edildi".[2]

---

[1] Abdullah İbnu Ömer'in 83 yılında vefatı da Haccâc'ın zehirlemesiyle olmuştur. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/115.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Çeşitleri:

Meydana Gelişi Açısından Sünnetin Çeşitleri:

“Hz. Peygamber’den bize intikal eden her şey” demek olan sünnet ya da hadis, değişik nitelikli bazı unsurlar ihtiva etmektedirler. [1]
Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci ana kaynaktır. Fıkıh usulünde delil olarak kullanılan sünnet, Hz. Peygamber'den geliş şekline göre; söz, fiil veya tasvip (takrir) olmak üzere üçe ayrılır. [2] Bazı alimler vasıf (vasfi) sünneti ilave ederek dörde ayırırlar. [3]

---

[1] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 26.
[2] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM[1] BÖLÜMÜ

? ??????? ????????? ?

-2? ???? ?????? ??????? ??????????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ?

“Kim söylemediğim bir sözü bana atfederse,[2] **cehennemdeki yerine hazırlansın”**

Suyûtî (Ö. 911/1505) **“el-Ezhâr”**da ilk olarak bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Hz. Ali,[3]
2. Ebu Hureyre,[4]
3. Enes b. Mâlik,[5]
4. Muğire b. Şu’be,[6]
5. Zübeyr b. Avâm,[7]
6. Seleme ibnu'l-Ekva’,[8]
7. Abdullah ibn Amr,[9]
8. Abdullah ibn Mes’ud,[10]
9. Câbir b. Abdullah,[11]
10. Ebu Katâde,[12]
11. Ebu Saîd el-Hudrî,[13]
12. Affân b. Hubeyb,[14]
13. Hz. Ömer,[15]
14. Hz. Osman,[16]
15. Halid b. Urfuta,[17]
16. Zeyd b. Erkam,[18]
17. Abdullah ibn Ömer,[19]
18. Ukbe b. Âmir,[20]
19. Kays b. Sa’d b. Ubâde,[21]
20. Muaviye,[22]
21. Ebu Musa el-Gafikî,[23]
22. Hz. Ebu Bekr,[24]
23. Talha b. Ubeydullah,[25]
24. Evs b. Evs,[26]
25. Berâ b. Âzib,[27]
26. Huzeyfe ibnu'l-Yemân,[28]
27. Rafi’ b. Hadîc,[29]
28. Saîb b. Yezîd,[30]
29. Saîd b. Midhâs,[31]
30. Selmân el-Fârisî,[32]
31. Süheyb,[33]
32. Abdullah ibn Abbâs,[34]
33. Utbe b. Gazvân,[35]
34. Urs b. Amire,[36]
35. Ammâr b. Yâsir,[37]
36. Amr b. Hureys,[38]
37. Amr b. Abese,[39]
38. Amr b. Mürre,[40]
39. Muâz b. Cebel,[41]
40. Nübeyt b. Şerît,[42]
41. Ya’lâ b. Mürre,[43]
42. Ebu Ümâme,[44]
43. Ebu Musa el-Eş’arî,[45]
44. Ebu Meymûne el-Kürdî,[46]
45. Ebu Karsafe,[47]
46. (Ebu Malik el-Eşcaî’nin babası) Târık b. Eşyeme,[48]
47. Saîd b. Zeyd,[49]
48. İmrân b. İbn Husayn,[50]
49. Abdullah ibn Zübeyr,[51]
50. Yezîd b. Esed,[52]

51. Ebu Ramse,
52. Ebu Rafi',[53]
53 Ümmü Eymen,[54]
54. Câbir b. Habis,[55]
55. Selmân b. Hâlid,[56]
56. Abdullah b. Zağb,[57]
57. Üsâme b. Zeyd,[58]
58. Abdullah b. Ebi Evfâ,[59]
59. Büreyde,
60. Sefîne,
61. Vâsile ibnu'l-Eska',[60]
62. Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh,[61]
63. Sa'd b. Ebi Vakkâs,[62]
64. Huzeyfe b. Useyd,[63]
65. Zeyd b. Sâbit,[64]
66. Ka'b b. Kutbe,[65]
67. Muaviye b. Hayde,
68. Münakka' et-Temîmi,[66]
69. Ebu Kebşe el-Enmârî,[67]
70. Ebu'l-Uşrâ'nın babası,[68]
71. Ebu Zerr,[69]
72. Hz. Aişe.[70]
Toplam, 72 kişi.

Suyûtî (ö. 911/1505) devamla der ki: "Bu hadisin ravileri arasında yer alanlardan biri de, Abdurrahman b. Avf'dır.

İbnü'l-Cevzî'de dedi ki: Bu konudaki Abdurrahman b. Avf hadisi, Amr b. Avf hadisi ile Ebu'l-Hamrâ hadisi bana ulaşmamıştır."

Hadisi rivayet edenlerin sayısı, bu üç kişiyle birlikte, 75'e ulaşmıştır.

Derim ki: Bu raviler, **"Takrîb"**de de belli bir usûle göre yol izlemektedir; hadisi rivayet eden raviler, alfabetik harf sırasına göredüzenlenip sayılsa, bu sayı, Aşere-i Mübeşşere dışında 65'dir. Aşere-i Mübeşşere ile birlikte bu sayı, -belirttiğimiz- 75 sayısına ulaşmaktadır.

Bir çok hadis alimi, bu hadisi rivayet eden ravilerin içerisine "daha başkaları" ifadesini ilave etmişlerdir. Bununla ilgili olarak (Zebîdî'nin)**"Şerhu'l-İhyâ"**[71] adlı eserine bakabilirsiniz.

(Bazı alimler) derler ki: Buhârî, bu hadisi, 'İlm' (İlim Bölümün)de; 1. Hz. Ali, 2. Zübeyr b. Avâm, 3. Enes b. Mâlik, 4. Seleme ibnu'l-Ekva', 5. Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

'Cenâiz' (Cenazeler Bölümün)de ise; 6. Muğîre b. Şu'be'den rivayet etmiştir.

'Ahbâru Beni İsrâil' (İsrail oğullarının Haberleri Bölümün)de ise; 7. Abdulah ibn Amr b. el-Âs'tan rivayet etmiştir.

'Menâkibu Kureyş' (Kureyş Kabilesinin Menkibeleri Bölümün)de; 8. Vâsile ibnu'l-Eska'dan rivayet etmiştir. Fakat bu hadis, (burada) açık bir şekilde "Cehennem ateşiyle" korkutma lafzıyla geçmemektedir.

Müslim ise, bu hadisi; 1. Hz. Ali, 2. Enes, 3. Ebu Hureyre, 4. Muğîre b. Şu'be'den gelen hadisleri rivayet etmede Buhârî ile görüş birliği içerisindedir.

Yine Müslim, bu hadisi; 9. Ebu Saîd el-Hudrî'den de rivayet etmiştir.

Yine bu hadis, Buhârî ile Müslim(in rivayet ettikleri yolların) dışında; 10. Hz. Osmân, 11. Abdullah ibn Mes'ud, 12. Abdullah ibn Ömer, 13. Katâde, 14. Câbir, 15. Zeyd b. Erkâm'dan da **"sahih"** bir şekilde gelmiştir.

Yine bu hadis, **"hasen sened"**lerle; 1. Talha b. Ubeydullah, 2. Saîd b. Zeyd, 3. Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh, 4. Sa'd b. Ebi Vakkâs, 5. Muâz b. Cebel, 6. Ukbe b. Âmir, 7. İmrân b. Husayn, 8. Abdullah ibn Abbâs, 9. Selmân el-Fârisî, 9. Muaviye, 10. Râfi' b. Hadîc, 11. Târık el-Eşcaî, 12. Saîb b. Yezîd, 13. Hâlid b. Urfuta, 14. Ebu Ümâme, 15. Ebu Karsafe, 16. Ebu Musa el-Ğâfikî, 17. Hz. Aişe yolundan gelmiştir.

(Sahih ve Hasen yollarla ismini belirttiğimiz raviler,) sahabe'den 33 kişidir.

Yine bu hadis, bir çokları tarafından, **"zayıf mutemâsek"**[72] senedlerle 50 kadar benzer kimseden getirilmiştir.

Yine bu hadis, daha başkaları tarafından, **"sakıt"**[73] senedlerle 20 kadar benzer kimseden de getirilmiştir.

Hafız İbn Hacer (ö. 852/1447), bu hadisin geliş yollarını, büyük bir cüz' de toplamıştır.

(Hafız İbn Hacer'den) önce hadis hafızı bir topluluk da, bu hadisin geliş yollarını toplamaya özen göstermiştir. Bunların ilki, Ali b. el-Medînî (ö. 234/848)'dir.

Ya'kûb b. Şeybe'de (bu hadisin geliş yollarını toplamada), Ali b. el-Medînî'ye uyup der ki: "Bu hadis, Hicazlı alimler ile bir çok alimlere göre, sahabeden 20 şekilde rivayet edilmiştir."

Yine ayrıca (bu hadisin geliş yollarını) İbrahim el-Harbî ile Ebu Bekr el-Bezzâr (ö. 292/904)'da (toplamıştır). Bunların her ikisi de der ki: "Bu hadis, 40 sahabeden (farklı şekillerde) gelmiştir."

Bu hadisin geliş yollarını, bu asırda ise, Ebu Muhammed Yahya b. Muhammed ibn Saîd'de toplayıp buna az miktarda ilavede bulunmuştur.

İmam Şâfiî'nin **"Risâle"** adlı kitabının şarihi Ebu Bekr es-Sayrafî (ö. 330/941)'de, bu hadisin geliş yolları ile ilgili olarak şöyle der: "Taberânî'de bu hadisin geliş yollarını toplayıp buna az miktarda ilavede bulunmuştur."

Bazı Nisaburlu alimler de, bu hadislerin tahricini yapıp bu hadislere az miktarda ilave yapmışlardır.

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)'de, bu hadisin geliş yollarını,**"Mevzuât"** adlı kitabının birinci nüshasının 'Mukaddime' kısmındatoplayıp hadisin ravilerini, 61 sahabiye ulaştırmıştır. Birincisinden daha uzun olan ikinci nüshada ise hadisin ravilerini, 90'ı geçirtmiştir.

İbn Dihye (ö. 633/1235)'de, hadisin ravilerinin bu kadar sayıya ulaştığını açık bir şekilde belirtmiştir.

(İbn Hacer ise,) İbn Dihye'nin bu sözünü, **"Fethu'l-Bârî"**de nakletmiştir. Sehavî (ö. 902/1496)'de bu görüşe katılmıştır.

Münâvî (ö. 1031/1622)'nin, İbn Dihye'den yaptığı nakilde ise; bu hadisin, 400 kadar yoldan geldiği belirtilmektedir. Fakat bunun, bir yorumunun yapılması gerekmektedir.

Ebu Musa el-Medînî (ö. 581/1185)'de der ki: "Bu hadisi, sahabeden 100 kadar kimse rivayet etmiştir."

Daha sonra, bu hadisleri, Mizzî diye bilinen Ebu'l-Haccâc Yusûf b. Halîl ed-Dimeşkî (ö. 742/1341) ile Ebu Ali el-Bekrî adında aynı çağda yaşamış iki hadis hafızı toplamıştır. Bu sebeple de her biri için, (bu konuda) diğerinin yanında bulunmayan (geliş yolları bir araya gelmiştir).

Bütün bu hadislerin hepsi; sahih, hasen, zayıf ve sakıt şeklinde de belirttiğimiz gibi, 100 kadar sahabiden rivayet edilmiş olmasıdır.

Bu hadislerin hepsinde, (Cehennem ateşi ile ilgili) bu "özel korkutma", kayıtlanmaksızın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in üzerine yalan söz söylemenin mutlak kötülüğü söz konusu edilmiştir."

Irâkî (ö. 805/1402) **"Elfiyye"**[74] adlı kitabında belirttiğine göre; bu hadisin, sahabeden olan ravileri(nin sayısı), 100'ü geçmiştir.

(Sehâvî'de) **"Fethu'l-Muğîs"**de[75] konu ile ilgili olarak ise şöyle der: "Bu (hadisin geliş yolu ile ilgili) sayı, 102'dir."

Der ki: "Bu, onların yanında bulunan toplu sayıdır."

Nevevî (ö. 676/1277)'de, Müslim'in **"Sahih"** adlı kitabına yazdığı şerhin[76] 'mukaddime' bahsinde belirttiğine göre; bazı hadis alimleri, bu hadisi, 200 sahabiden rivayet etmiştir.

(Sehâvî'de) **"Fethu'l-Muğîs"**de der ki: "Musannıf Irâkî, bu hadisin, bu kadar yoldan gelişini uzak görmüştür.

Bir çok hadisçi de, bu hadisleri; **? ???? ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ? "Kim yalan olduğu zannedilen bir sözü, benden (olmak) üzere rivayet ederse, kendisi de yalancılardan biridir"**[77] hadisi ile bunun gibi hadisleri, **"mutlak yalan söz söyleme"**[78] şeklinde yorumlamış-lardır. Fakat belki de bu hadisin geliş yolları, hocamız (Irâkî'n)inde söylediği gibi, 100'ü geçmiştir."

Hafız Burhaneddin el-Halebî (ö. 841/1437)**"Keşfu'l-Hasîs ammen rumiye bi vad'i'l-Hadîs"** de der ki: "Hocamız hafız Irâkî dedi ki: 'Ben, bu hadisin, 200 sahabiden rivayet edilmiş olması ile ilgili sözün, gerçekten, uzak olduğunu görüyorum.'

Yine hocamız, İbnu's-Salâh'ın (hadis usûlü ile ilgili) kitabına yazdığı **"Kitabu'n-Nüket"**de, bu hadisi rivayet eden sahabileri, alfabetik harf sırasına göre belirtmiştir. Ben, bu kitabı okudum. Bu sahabiler, 75 kişidir. Bunların 20 kadarından gelen hadisler, sahihtir. Buhârî ile Müslim, bunlardan gelen hadislerin 4'ü üzerinde görüş birliği etmiştir."

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Şerhu Elfiyyeti'l-mustalahi li'l- Irâkî"**de der ki: "Bir topluluk, bu hadisi, 100'den fazla sahabiden rivayet etmiştir.

Musannıf Irâkî dedi ki: '(Sahabilerden naklen yapılan bütün) bu hadislerin metinleri, aynı değildir. Fakat bu (genel manada)**'mutlak yalan söz söyleme'** hususundadır. (Hadislerin) bu metinlerine özgü rivayet, 70 küsurdur.'

Suyûtî (devamla) der ki: "Bu sahabilerin isimleri,**"Şerhu't-Takrîb"** (adlı eserim)de geçmektedir. Ayrıca bu hadisi(n geliş yollarını ve ravilerini), ' **mütevatir** hadisler' ile ilgili bir çalışma(m)da topladım."

Münzirî (ö. 656/1258)'de **"Terğîb ve't-Terhîb"**de der ki: "Bu hadis; sahih, sünen, müsned ve daha bir çok hadis kitaplarında sahabenin bir çoğundan rivayet edilmiştir. Öyle ki bu hadis, '**tevatür** derecesine' ulaşmıştır."

İbnu's-Salâh (ö. 643/1245)'ın, **mütevatir** hadise, örnek olarak, (sadece) bu hadisi özgü kılmasıyla ilgili sözü önemlidir.

Bazı alimlerde der ki: "Bu hadisin dışında **mütevatir** olduğuna dair görüş birliğine varılan bir başka mütevatir hadis daha bulunmamaktadır."

Bu husus, bazı hadis hafızları tarafından da nakledilmiştir.

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)**"Mevzuât"** adlı eserinin birinci nüshasının "mukaddime" kısmında bu hususu şöyle ifade etmektedir: "Bu hadis dışında 60'dan çok sahabiden rivayet edilen bir hadis daha bilinmemektedir. Yine bu hadisin dışında Aşere-i Mübeşşere'nin üzerinde birleştiği bir hadis daha yoktur."

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1200)'nin bu sözlerine bir bütün şekilde itiraz edilebilir. Çünkü İbnü'l-Cevzî, bu sözleriyle şunları kast etmişti:

1. Bu hadisin, **mütevatir** olması.
2. Mütevatiri, sadece bu hadise özgü kılması.
3. Bu hadisi, Aşere-i Mübeşşere ile 60'dan çok sahabenin rivayetine özgü kılması.

Birincisine Cevap: (İbn Hacer)**"Feth"**de bu konuda bazı hususları belirttikten sonra aynen şöyle der: "Bu hadisin geliş yollarının çok olmasında dolayı bir topluluk, bu hadisin mütevatir olduğunu söylemiştir. Bazı hocalarımız da bu (hadisin mütevatir olup olmadığı) hususunda tartışmıştır."

(Devamla) der ki: "Çünkü mütevatirin şartı; (naledilen hadisin,) ilk tabakada, son tabakada ve orta tabakada çokluk bakımından olması ve (bu çokluğun,) tabakanın her geliş yolunda tek başına rivayet edilmesinin mevcut olmamasıdır.

Bu hadisin, mütevatir olduğunun söylenmesiyle kast dilen husus, her asırda bir topluluğun diğer bir topluluktan, ilk tabakadan son tabakaya varıncaya kadar rivayet edilmesidir diye cevap verilmiştir. Bu husus, (hadisin) bilgi ifade etmesinde yeterlidir.

(Bu hadisin) Enes'ten gelen yolu, tektir. Fakat bu geliş yollarını, Enes'ten pek çok sayıda kişi rivayet etmiştir. Çünkü bu yollar, bunlardan, tevatüren gelmiştir.

Ali Hadisi. Bu hadisi, Hz. Ali'den; Tabiûn'un meşhur ve güvenilir olanlarından 6 kişi rivayet etmiştir.

Abdullah ibn Mes'ud Hadisi, Ebu Hureyre Hadisi ile Abdullah ibn Amr Hadisi de aynı bu şekildedir.

(Aslında mütevatir'in şartında bu çokluğun; 'senedin) her geliş yolunda Resulullah (s.a.v)'in sahabilerinden nakledildiği üzere, mütevatirdir' denilse idi, bu ifade, daha doğru olurdu. Çünkü belirli bir sayı, mütevatir de şart koşulmamalıdır. Aksine bu husus, (hadisin) bilgi ifade etmesinde yeterli görülmektedir. Ravilerdeki saygın nitelikler, sayısal çokluğun yerine geçebileceği gibi, sayısal çokluğu geçebilirde. Nitekim bu hususu, **"Nüketu Ulûmi'l-Hadîs"** ile **"Şerhu Nuhbeti'l-Fiker"**de belirttim. Yine orada '**mütevatir** hadise örnek, sadece bu hadistir' şeklinde iddiada bulunana gerekli açıklamayı da yaptım ve **mütevatir** hadisin örneklerinin pek çok olduğunu da (yine orada) söyledim."

İkincisine Cevap: İbn Hacer (ö. 852/1447),**"Şerhu Nuhbeti'l-Fiker"**[79] ile bir çok kitabında, Suyûtî (ö. 911/1505) ve Sehâvî (ö. 902/1496)'de (bir çok kitaplarında) bu meseleye gerekli cevabı vermişlerdir.

Üçüncüsüne Cevap: (Sehâvî) **"Fethu'l-muğîs"**de bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bir çok alim, Aşere-i Mübeşşere'nin, bu hadisi rivayet etmede birleştiği hususunda tartışmıştır. Buna şöyle cevap verilmiştir:

"Bu hadisin, Aşere-i Mübeşşere'den olan geliş yolları, İbnül-Cevzî'nin**"el-Mevzuât"** adlı eserinin "mukaddime" kısmında geçmektedir. Aşere-i Mübeşşere'den biri olan Abdurrahman b. Avf'ın rivayet ettiği hadis ise, **"Mevzuât"**ın diğer nüshasında bulunmaktadır. Bu, İbnül-Cevzî'den sonra gelen alimlerin kitaplarında da yer almaktadır. Bu hadisin güvenilir geliş yolları; Hz. Ali ile Zübeyr b. Avâm yolundan gelenin sahih; Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Saîd b. Zeyd ile Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh yolundan gelenin hasen; Hz. Osman yolunda gelenin zayıf; bunlardan geriye kalan Aşere-i Mübeşşere'den gelen hadisler ise, zayıf yada sakıt'tır. Bütün bunlara rağmen (bu hadisin, Aşere-i Mübeşşere'den geri kalan diğer geliş yollarını araştıracak olursan,) tamamen bulabilirsin."

(Sehâvî) **"Feth"**de, hocası (Irâkî)'nin görüşünün aksine Hz. Osman'dan gelen yolun, 'mutemâsek zayıf' türden olduğunu söylemiştir. Çünkü hocası (Irâkî), Hz. Osman'dan gelen yolu, sahih saymıştır. Doğru olanı da, bu görüştür. Zira Hz. Osman Hadisini, İmam Ahmed**"Müsned"** adlı eserinin iki yerinde iki (ayrı) şekilde rivayet etmiştir.

Birincisi: İshak b. İsa, Şüreyh ile Hüseyin'den, (bunlar da) Abdurrahman ibn Ebi'z-Zinâd'dan –bu sadûk'tur-, o da Hz. Osman'dan rivayet etmiştir.[80]

İkincisi: Abdulkebîr b. Abdulmecîd'den, -bu sika'dır-, o da Abdulhumeyd b. Ca'fer'den -ki bu da sadûk'tur-, o da babasından –bu da sika'dır-, o da Mahmûd b. Lebîd'den –ki bu, küçük yaştaki bir sahabidir-, o da Hz. Osman'dan rivayet etmiştir.

Hz. Osman'dan gelen bu iki yolun toplamı, Hz. Osman Hadisinin, sahih olduğunu gösterir.

Dördüncüsüne Cevap: Irâkî (ö. 805/1402) **"Şerhu Elfiyye"**de, İbnu's-Salâh'ın, Mütevatiri, sadece bu hadise özgü olarak belirttiğini söylemiştir.

Halbuki bu hadisi; bu sayı (çokluğuna) ve sadece Aşere-i Mübeşşere'nin rivayetine özgü kılma, **"Mestler üzerine mesh etme"** hadisiyle çelişmektedir.

Çünkü Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Muhammed b. İshak b. Mende (ö. 470/1070)**"el-Müstahrec"** de belirttiğine göre; **"Mestler üzerine mesh etme"** ile ilgili hadisi, içlerinde Aşere-i Mübeşşere'nin de bulunduğu 60'dan fazla sahabe rivayet etmiştir.

Hasan el-Basrî'nin, **"Mestler üzerine mesh etme"** ile ilgili hadis hakkında şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in sahabilerinden 70 kişi, bana, **'Mestler üzerine mesh etme'** ile ilgili hadisi haber vermiştir."

İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'de, **"Mestler üzerine mesh etme"** ile ilgili hadisin mütevatir olduğunu söylemiştir.

Yine içlerinde az önce adı geçen İbn Mende ile Hâkim'in de bulunduğu bir çok alim, **"Ref'u'l-yedeyn"** (=Elleri kaldırma) ile ilgili hadisi, Aşere-i Mübeşşere'ye dayandırmıştır.

Hadisin, Aşere-i Mübeşşere'ye ve bu sayı çokluğuna dayandırılması meselesi, Mütevatir Hadis'in özelliklerinden kabul edilmiştir."

(Sehâvî) **"Fethu'l-muğîs"**de der ki: "**Erkeklik organına dokunmaktan dolayı abdest alma**nın gerektiğini' bildiren hadis de, böyledir.

Denildi ki: Bu hadisin ravileri de, 60'ı geçmiştir. Yine "**ateşte pişen şeyleri yemeden dolayı abdest almanın gerektiğini"** ve **"gerektirmediğini"** bildiren hadis de böyledir."

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Şerhu Elfiyyeti'l-mustalahi li'l- Irâkî"**de, bu meseleye şöyle cevap verir: "İbnu's-Salâh ile İbnü'l-Cevzî'nin kast ettiği husus; bu meselenin, sadece **"Kim yalan söylerse" (=**Men kezzebe**)** hadisinin metninin hep aynı ifadeyle gelmiş olmasıdır. "**Mestler üzerine mesh etme"** rivayeti ile **"Elleri kaldırma"** (=Ref'u'l-yedeyn) rivayetine gelince, bu iki rivayet; çeşitli rivayetler ile farklı hadislerden oluşmuştur. Dolayısıyla da bu iki hadis, aynı hadis lafzını rivayet üzerinde görüş birliğine varılan hadisler olmayıp **"Mestler üzerine mesh etme"** ve **"Elleri kaldırma"** ile ilgili gelen hükmü kapsamaktadır.

Bu husus, metodoloji'de, 'manevî **mütevatir**' diye isimlendirilmiştir. Manevî **mütevatir**in karşıtı, lafzî **mütevatir**dir. 'Lafzî mütevatir', Aşere-i Mübeşşere ile 60 sahabinin, üzerinde görüş birliğine vardığı **"Kim yalan söylerse" (=**Men kezzebe**)** hadisinden başka mütevatir bir hadis daha bulunmamaktadır.

Yalnızca bunun yarısına yakın olarak rivayet edilen hadisler vardır. Örnek: **"Kur'an, yedi harf üzerine indirilmiştir"** hadisi gibi. Bu hadisi, 30 kadar kimse rivayet etmiştir. Yalnız bu hadis, (mana bakımından aynı olmak kaydıyla) farklı ve değişik hadisler içerisinde gelmiştir. Bu tür hadisleri, bir eser(im)de naklettim."

(Sehâvî'nin) **"Fethu'l-muğîs"**inde, bu meseleye, daha fazla cevap verilmiştir. Ayrıca bu konuda daha geniş bilgi için Üstad Murtaza ez-Zebîdî (ö. 1205/1790)'nin **"Şerhu'l-İhyâ"** adlı eserine bakabilirsiniz. Zebîdî, (bu kitabının,) 'İlim Bölümü'nün üçüncü babında, bu mesele ile ilgili hadise geniş yer vermiştir. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

*** * ***

-3? ??????? ????? ???????? ?

"Allah, ….. o kimsenin yüzünü ağartsın"[81]

(Hadisin metninde geçen **dad harfi**, şeddeli ve şeddesiz olmak suretiyle kullanılabilmektedir.)

Buna göre Allah o kimseyi **(?????????) "sevindirsin"**, **(?????????) "güzelleştirsin"** ve **(?????????) "nimetlendirsin"** demektir.

? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ???? ???? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ???? ???? ???????? ?????? ?

"Allah, benim sözümü dinleyip de belleyen, sonra da onu işitmeyene ulaştıran kimsenin yüzünü (kıyamet günü) ağartsın; çünkü nice fakih (fıkıh bilgisini taşıyan kimse/meseleleri kavrayan kimse) vardır ki, fakih değildir. Yine nice fakih (fıkıh bilgisini taşıyan kimse/meseleleri kavrayan kimse) var ki, kendinden daha fakih olan kişiye bilgisini götürür."[82]

Bir lafız da ise; **? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????? ??????? ??????? ????????? ??????? ???? ??????? ?** "Benden bir şey dinleyip de işittiği şekilde onu ulaştıranın yüzünü (Allah, kıyamet günü) ağartsın; çünkü nice (bilgi) taşıyıcısı vardır ki, dinleyenden daha iyi beller"[83] buyurulmaktadır.

Bu hadisin, başka şekillerde geçen lafızları daha vardır.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"el-Ezhâr"**da bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Zeyd b. Sâbit[84]
2. Abdullah ibn Mes'ud[85]
3. Cübeyr b. Mut'im[86]
4. Nu'mân b. Beşîr[87]
5. Babası Beşîr[88]
6. Sa'd b. Ebi Vakkâs[89]
7. Enes[90]
8. Câbir b. Abdullah[91]
9. Umeyr b. Katâde el-Leys[92]
10. Muâz b. Cebel[93]
11. Ebu'd-Derdâ'[94]
12. Ebu Karsâfe[95]
13. Ebu Saîd el-Hudrî[96]
14. Rebîa b. Osman et-Teymî[97]
15. Abdullah ibn Ömer[98]
16. Zeyd b. Hâlid el-Cüheni[99]

Toplam, 16 kişi.

(Derim ki:) Yine bu hadis; Hz. Aişe, Ebu Hureyre ve Şeybe b. Osman yolundan da rivayet edilmiştir.

İbn Mende (ö. 470/1077) **"Tezkire"** adlı kitabında belirttiğine göre; bu hadisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, 24 sahabi rivayet etmiştir. Daha sonra da bu sahabilerin isimlerini tek tek sıralamıştır.

İbn Hacer (ö. 852/1447) **"Emaliyyu'l-muhrace alâ muhtasarı İbni'l-Hâcib el-Aslî"** adlı kitabında bu hadisi nakletmiştir.

"Şerhu'l-Mevâhibi'l-Leduniyye" adlı kitapta geçtiğine göre; hafız der ki: "Bu hadis, (bu şekliyle) meşhurdur. Üstelik bazı alimler, bu hadisi, **mütevatir** hadisten saymıştır; çünkü bu hadis, 24 sahabiden rivayet edilmiştir." Daha sonra hafız, bu sahabilerin isimlerini tek tek sıralamıştır.

Suyûtî (ö. 911/1505)'de **"Şerhu't-Takrîb"** adlı kitabında der ki: "Bu hadis, 30 kadar sahabiden gelmiştir."

Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

-4? ??????????? ?????????? ???????? ?????????? ?

"(Bu anlattıklarımı, burada) sizden hazır olan, olmayana ulaştırsın."[100]

Bir rivayette ise; **? ??????????? ??????????? ??????????? ?** "(Burada) **hazır olanınız, (bu anlattıklarımı) olmayanınıza ulaştırsın."**

Bir başka rivayette ise; **? ??????????? ?????????? ?????????? ?** "(Burada) **hazır olan kimse,** (bu anlattıklarımı) **olmayana ulaştırsın"**

Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Ebu Bekre[101]
2. Abdullah ibn Abbâs[102]
3. Ebu Şureyh el-Huzâî el-Ka'bî[103]
4. Abdullah ibn Ömer[104]
5. Vâbisa
6. Ubâde ibnu's-Sâmit
7. Câbir b. Abdullah
8. Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî[105]
9. Hâris b. Basrâ el-Leysî

10.Hz. Ali ve daha bir çokları.

İbn Mende (ö. 470/1077), **"Müstahrec"**de, bu hadisi, 18 sahabiden rivayet etmiştir.

Münâvî (ö. 1031/1622) **"Şerhu li Erbaîn en-Nebevî"**nin baş tarafında der ki: "Bundan dolayıdır ki, bazı alimler, bu hadisi, **mütevatir** hadisten saymıştır."

* * *

-5 ? ?????? ????????? ???????????? ?

"İlmin ve alimlerin üstünlüğü" ile ilgili hadisler

İlmin ve alimlerin üstünlüğü, alimlere saygı ile hürmet göstermenin gerekliliği ve onlara kızgınlık ile eziyet vermekten sakınma.

Allâme Ebu Hâmid Sîdî'l-Arabî b. Yûsuf el-Fâsî (ö. 1052/1642)**"Şerhu Nazmi Nühbeti İbn Hacer"**de,[106] Seyyid Nureddin (Ebu'l-Hasan Ali ibn Abdullah b. Ahmed es-Semhûdî el-Medenî eş-Şâfîî)'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: İlmin ve alimlerin üstünlüğü ile ilgili ayetler[107] sahih haberler ve rivayetler bulunmaktadır. (Bu konudaki) akli ve nakli deliller, **tevatür** mesabesindedir."

Daha geniş bilgi için (biraz önce adı geçen) Nureddin'in,**"Cevâhiru'l-ikdeyn fi fadli'ş-şerefeyn şerefu'l-ilmi'l-cilî ve'n-nesebu'l-ulâ"** adlı eserine bakabilirsiniz. Bu, iki cilt halinde yazılmış şahane ve büyük bir kitaptır. Yazar Nureddin, bu kitabını, iki bölümde düzenlemiştir. Birinci Bölüm, ilmin ve alimlerin üstünlüğü hakkındadır. İkinci Bölüm ise, Ehli Beyt'in üstünlüğü ve onların saygınlığı hakkındadır.

* * *

-6? ?????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ?

"İlim öğrenmek, (kadın-erkek) her Müslümana farzdır"[108]

Sehâvî (ö. 902/1496) **"Şerhu'l-Elfiyye"**de belirttiğine göre; bazı alimler, bu hadisin geliş yollarını bir araya toplamıştır.

Suyûtî (ö. 911/1505)'de, bu hadisin geliş yollarını –az sonrada geleceği üzere- bir araya toplamıştır.

Suyûtî (ö. 911/1505) **"Dürerü'l-müntesire"**de bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadis, şu yollardan gelmiştir:

1. Enes[109]
2. Câbir
3. Abdullah ibn Ömer
4. Abdullah ibn Mes'ud[110]
5. Abdullah ibn Abbâs[111]
6. Hz. Ali
7. Ebu Saîd el-Hudrî[112]

Bu hadisin geliş yolların hepsinde çeşitli sözler söylenmiştir. Bu geliş yollarının en güzeli; Katâde ile Sâbit'in, Enes'den rivayet ettiği yol ve Mücâhid'in, Abdullah ibn Ömer'den rivayet ettiği yoldur.

İbn Mâce'de, bu hadisi, Kesîr b. Şinzîr'den, o da Muhammed b. Sirîn'den, o da Enes'den rivayet etmiştir.

Hadisin ravisi, Kesîr hakkında görüş ayrılığı vardır. Fakat hadis, hasen'dir.

İbn Abdilberr'de bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadis, çeşitli yollardan rivayet edilmiştir. Fakat bunların hepsi de, illetlidir.

Ayrıca İshâk b. Râhaveyh'den rivayet edildiğine göre; bu hadisin senedi hakkında çeşitli sözler söylenmiştir. Fakat hadis, anlam bakımından sahih'tir."

Bezzâr'da**"Müsned"**de dedi ki: "Bu hadis, zayıf senedlerle, hz. Ali ile Enes yolundan rivayet edilmiştir. Fakat bu senedlerin en güzeli; İbrahim b. Sellâm'ın, Hammâd b. Ebi Süleymân'dan, onun da İbrahim en-Nehaî'den, onun da Enes'ten rivayet ettiği yoldur.

İbn Sellâm dedi ki: Bu konuda sadece Ebu Asım'ın, Enes'ten rivayet ettiği yolu biliyoruz."

İbnü'l-Cevzî'de **"Minhâcu'l-kasideyn"**de, bu hadisi, Ebu Bekr ibn Ebi Dâvud'dan, o da Ca'fer b. Musâfir'den, o da Yahyâ b. Hassân'dan, o da Süleyman ibn Kürm'den, o da Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes'ten rivayet etmiştir.

İbn Ebi Dâvud der ki: "Babamın şöyle söylediğini işittim**? ?????? ????????? ????????? ? "İlim öğrenmek, (kadın-erkek her Müslümana) farzdır"** hadisi hakkında bu yoldan daha sahih olanı yoktur."

Mizzî'de dedi ki: Bu hadis, hasen derecesine ulaşan bir yoldan rivayet edilmiştir.

Derim ki: Deylemî dedi ki: Bu hadis, şu yollardan da rivayet edilmiştir:

8. Übey b. Ka'b
9. Huzeyfe
10. Selmân
11. Semure b. Cündub
12. Muâviye b. Hayde
13. Eyyûb
14. Hz. Aişe
15. Ebu Hüreyre
16. Aişe bint Kudâme
17. Ümmü Hânî

Bu hadislerin tahriclerini, **"Ehâdisu'l-mütevatira"** (adlı kitabımda) belirttim." (Suyûtî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Sehâvî'de) **"Mekâsıdu'l-Hasene"**de (bunlara) şunlardan gelenleri de ilave etmiştir:

18. Hüseyin b. Ali
19. Nübeyt b. Şerîd

Sehâvî (ö. 902/1496) "daha başkaları" ifadesini de kullanmıştır.

(Sehâvî devamla der ki:) Irâkî, **"İhyâ"**ya yaptığı büyük tahricde[113] bu hadislerin tahrici hususunda sözü uzatmıştır.

Bütün bunlara rağmen Beyhakî'de dedi ki: 'Bu hadisin metni, meşhurdur. Fakat senedi, zayıftır.'

Bu hadislerin hepsi, zayıf yollardan rivayet edilmiştir.

İbnü'l-Cevzî'de **"İlelü'l-Mütenâhiye"**de İmam Ahmed'in şöyle söylediğini nakleder: 'Bize göre, bu konuda herhangi bir şey sabit olmamıştır.'

Yine İshâk b. Râhaveyh'de dedi ki: 'Bu hadis, sahih değildir. Fakat hadisin; abdest, namaz, zekat, hacc ve daha çok bir yerde geçmesi, anlam bakımından sahih (olduğunu göstermekte)dir.'

İbn Abdilberr'de bu konuda İshâk b. Râhaveyh'in güzel açıklama ve izah yapması sebebiyle onun bu görüşüne katılmıştır.

Hafız Ebu Ali en-Nîsâbûrî'de bu konu ile ilgili olarak şöyle dedi: 'Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen (herhangi) bir sened sahih değildir.'

İbnu's-Salâh'da, bu hadisi, 'sahih hadis'e değil de, 'meşhur hadis'e örnek getirmiştir.

Hâkim'de, bu görüşe katılmıştır.

Fakat Irâkî'de dedi ki: '**"Tahrîcu'l-İhyâ"**da belirttiğim üzere, bazı hadis imamları, bu hadisin bazı geliş yollarının, sahih olduğunu söylemişlerdir.'

Mizzî'de dedi ki: 'Bu hadisin geliş yolları, hasen derecesine ulaşmıştır.' "(Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

Hadis de kast edilen husus şu da olabilir: Daha öncede geçtiği üzere, bu hadis, Enes'ten normal bir şekilde 20 kadar yoldan rivayet olunmuştur.

İbn Şâhîn (ö. 385/995) **"Efrâd"**da, bu hadisi, Enes'ten (belli) bir senedle rivayet edip sonra da bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Hadis, garibtir."

Sehâvî (ö. 902/1496)'de der ki: "(Derim ki:) Bu hadisin ravileri, sika (güvenilir) kimselerdir."

İbnü'l-Kattân (ö. 189/813), bu hadisi, Enes'ten, Sellâm yolundan uzunca bir (senedle) getirip der ki: "Bu hadis, garib olup senedi hasendir."

Zehebî (ö. 748/1347)'de **"Telhîsu'l-Vâhiyât"**da derki: "Bu hadis, bir çok zayıf yollardan rivayet edilmiştir. Fakat bu yolların bazısı, sâlihtir.[114]"

Suyûtî (ö. 911/1505)'de derki: "Bu hadisin, 50 kadar (geliş) yolunu bir araya topladım.. Bir çok yoldan gelmesinden dolayı, hadisin sıhhatli olduğuna hükmettim ve bu hadisin dışında bu hadisin sıhhat derecesine ulaşmış bir hadis daha bilmiyorum."

Bu meseleyi, Irâkî (ö. 805/1402)'den gelen şu sözle birlikte değerlendirebilirsin: "Bazı imamlar, bu hadisin geliş yollarından bazısının sahih olduğunu söylemişlerdir."

(Suyûtî) **"Ta'likatü'l-Mutîfe"**de, bu hadisin geliş yolu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bizce, bu hadis, sahih derecesine ulaşmıştır; çünkü bu hadisin 50 kadar (geliş) yolunu buldum. Bunları, bir cüz'de topladım."

(Suyûtî) **"Tebyîdü's-Sahîfe"**de ise bu konuda şöyle der: "Bu hadisin metni, meşhurdur."

Nevevî'de **"Fetevâ"**da dedi ki: "Bu hadis, anlam bakımından sahih olsa bile, zayıf bir hadistir."

Hafız Cemaleddin el-Mizzî'de dedi ki: "Bu hadis, hasen derecesine ulaşan bir yoldan rivayet edilmiştir."

(Derim ki:) Bizce, bu hadis, sahih derecesine ulaşmıştır; çünkü bu hadisin, 50 kadar (geliş) yolunu buldum. Bunları, bir cüz'de topladım." (Suyûtî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Leknevî'de) **"Za'ferü'l-Emânî"**de bu hadis ile ilgili bazı şeyler söyledikten sonra şöyle der: "Kısacası: Bu hadisin senedleri, gerçekten çoktur. Öyle ki hafız Suyûtî, bu hadisi, '**mütevatir** hadisler' içerisinde saymıştır."

Belki de Suyûtî, bu hadisi, **"Fevâidu'l-Mütekâsire"**de anmıştır; çünkü bu hadisin, **"Ezhâr"**da geçtiğini görmedim. Yine de doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

* * *

---

[1] İlim kelimesi, sözlükte; bilme, bilgi ve biliş anlamlarına gelmektedir. Bilginin tanımı, alanı, mahiyeti, kaynağı, elde ediliş yolu veya şekli, elde edilen bilgi ile bilgisi edinilen şeyin arasındaki uygunluk, elde edilen bilgilerin güvenilir oluşu veya olmayışı, güvenilir ise ne dereceye kadar bu bilgilere güvenebileceğimiz b. meseleler hep tarih boyunca tartışılmıştır.

[2] Hadis, Resulullah (s.a.v) üzerine yalan hadis dayandıran yada söz söyleyen kimseyi kınamaktadır. Cenab-ı Hak, bu kimseye, hak ettiği cezayı dilerse verir ve dilerse afeder. Böylelerin muhakkak surette Cehenneme gireceklerine kesinlikle hükmedilemez. Çünkü küfürden ve şirkten başka büyük günah işleyenler hakkında verilecek hüküm budur. Bunlar, Cehenneme girecek olsalar bile orada ebedi kalmazlar. Zira Tevhid dini üzere ölen bir kimse Cehennemde ebedi kalmaz.

Yalan; ister kasten, ister kasıtsız olsun bir şeyi oluğunun aksine haber vermektir. Çünkü yalan, bazen kasten ve bazen de kasıtsız söylenmemiş olsa da, Hz. Peygamber (s.a.v): "Kasten yalan söz söylerse" diye kayıt koymazdı. Sadece unutan ile yanılan kimselere günah yoktur.

Resulullah (s.a.v) üzerine yalan uydurmak, pek büyük bir günah ve çok çirkin bir iftiradır.

Bazı rivayetlerde; daha Hz. Peygamber (s.a.v)'in sağlığında ona yalan söz dayandıranlar çıkmış olsa bile, hadis uydurma, bir hareket olarak, hicri 41 yılında Hz. Ali'nin hilafeti zamanında başlamıştır.

Çeşitli zamanlarda, bidatçiler çıkmış ve bunlar; çalışmalarını, ideolojilerini ve düşüncelerini haklı göstermek için yalan hadis uydurmuşlar; bazı fıkıhçılar ise sırf mezheplerini ve düşüncelerini savunmak için kitaplarında uydurma hadislere yer vermişler; bazı zahid ve tasavvufçular ise insanları Salih amellere teşvik etmek için, ya yalan hadis uydurmuşlar yada yalan hadislere yer vermişler; zındık yada din düşmanları, çıkarları için yada İlam'a zarar vermek için hadis uydurmuşlar; kıssacılar ise ya devlet adamlarına yaranabilmek için yada maddi kazanç elde etmek için hadis uydurmuşlar; bazıları da halk arasında bilgiçlik taslamak için hadis uydurmuşlar…ve benzeri şeyler daha söylenebilir.

[3] Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 1 (1); Tirmizî, İlim 8 (2797); İbn Mâce, Mukaddime 4 (31), 5 (38)

[4] Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 3 (3); Tirmizî, Rüya (2206); Ebu Dâvud, Edeb (4314)

[5] Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 2 (2); Tirmizî, İlim 8 (2798)

[6] Buhârî, Cenaiz 34; Müslim, Mukaddime 4 (4); Tirmizî, Cenaiz (921)

[7] Buhârî, İlim 104; Ebu Dâvud, İlim 4; İbn Mâce, Mukaddime 36
[8] Buhârî, İlim 106; Müsned, 4/47, 50
[9] Buhârî, Enbiya 50; Tirmizî, İlim 13 (2806); Dârimî, Mukaddime 46 (548); Taberânî, el-Evsat
[10] Tirmizî, İlim 8 (2796); İbn Mâce, Mukaddime 4; Müsned, 1/389
[11] İbn Mâce, Ahkam 9 (2365); Dârimî, Mukaddime 25; Müsned, 3/303
[12] İbn Mâce, Mukaddime 4 (35); Dârimî, Mukaddime 25; Müsned, 5/297, 310
[13] Müslim, Zühd 72 (3004); İbn Mâce, Mukaddime 4 (37); Müsned, 3/12
[14] Hâkim
[15] Müsned, 1/47; Ebu Ya'lâ
[16] Müsned, 1/65, 70; Ebu Ya'lâ; Bezzâr
[17] Müsned, 5/292; Taberânî; Ebu Ya'lâ; Bezzâr
[18] Müsned, 4/367; Hâkim, Müstedrek, 1/77; Taberânî, el-Evsat; Bezzâr
[19] Tirmizî, İlim 6 (2793); Müsned, 2/158, 171; Taberânî
[20] Müsned, 4/156, 159, 201; Taberânî; Ebu Ya'lâ
[21] Müsned, 3/421, 422
[22] Müsned, 4/100; Taberânî
[23] Müsned, 4/334; Taberânî; Bezzâr
[24] Taberânî, el-Evsat; Ebu Ya'lâ
[25] Taberânî; Ebu Ya'lâ
[26] Taberânî, el-Kebir, 1/217; Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid, 1/148
[27] Taberânî
[28] Taberânî, el-Evsat
[29] Taberânî
[30] Taberânî
[31] Taberânî
[32] Dârekutnî, Efrad; Hâtib, Tarih
[33] Hâkim, Müstedrek, 3/401; Taberânî
[34] Dârimî, Mukaddime, 25 (238); Müsned, 1/223, 269; Taberânî
[35] Hâkim, Müstedrek, 3/262; Taberânî; Ukaylî, Duafâ
[36] Taberânî; İbn Adiy
[37] Taberânî
[38] Taberânî
[39] Taberânî
[40] Taberânî
[41] Taberânî, el-Evsat
[42] Taberânî, es-Sağir
[43] Dârimî, Mukaddime, 25; Taberânî
[44] Taberânî
[45] Taberânî
[46] Taberânî, el-Evsat
[47] Taberânî
[48] Taberânî; Bezzâr
[49] Bezzâr; Ebu Ya'lâ; Dârekutnî; Hâkim, Medhal
[50] Müsned, 4/441; Bezzâr; Ukaylî, Duafâ
[51] Buhârî, İlim 38; Ebu Dâvud, İlim 4 (3651); İbn Mâce, Mukaddime, 4 (36); Hâkim, Müstedrek, 3/362
[52] İbn Kânî' , Mu'cemu's-Sahabe; İbnü'l-Cevzî
[53] Ukaylî, Duafâ; Taberânî
[54] Dârekutnî; İbnü'l-Cevzî
[55] Ebu Nuaym
[56] Taberânî; Ebu Nuaym; İsmailî, Mu'cemu's-Sahabe
[57] Ebu Nuaym; Yusuf b. Halil, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[58] Taberânî; İbn Kânî' , Mu'cemu's-Sahabe
[59] İbn Kânî' , Mu'cemu's-Sahabe; İbnü'l-Cevzî
[60] Buhârî, Menakib ; Hâkim, Medhal; İbn Asâkir, Tarih; İbn Adiy
[61] Hatîb, Tarih
[62] Müsned, 1/168; İbn Saîd, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[63] İbn Saîd, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[64] Yusuf b. Halil, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[65] Yusuf b. Halil, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[66] Taberânî; İbn Sa'd, Tabakâtu'l-kübra
[67] Ukaylî, Duafâ
[68] Müsned, 5/166; Yusuf b. Halil, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[69] Müslim, İman 112 (61); Yusuf b. Halil, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[70] İbn Saîd, Cem'uhu li turûki hâza'l-hadis
[71] Bu kitabın başlığı, **"İthâfu'-sâdeti'l-müttekîn"** olup değişik tarihlerde çeşitli baskıları yapılmıştır.
[72] Mutemasek, ta'dilin dördüncü mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığadır. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis, itibar ve ihtibar için alınır.
[73] Zehebî ve Sehavî'ye göre cerhin üçüncü, Irâkî'ye göre ise ikinci, İbn Hacer'e göre ise onuncu mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığadır. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis, hiçbir şekilde alınmaz. Ayrıca hadis yazarken yanlışlıkla yazılmayan düşen kelime anlamına da gelmektedir.
[74] Nevevî, İbnu's-Salâh'ın, Hadis Usûlü ile ilgili **"Ulûmu'l-Hadis"** adlı kitabını, ilk önce **"İrşâd"** adıyla özetlemiş, daha sonra da bunu, **"Takrîbu'l-İrşâd"** adıyla yeniden özetlemiştir. Zeynüddin el-Irâkî, **"Takrîb"**i, **"Nazmu'd-dürer fi ilmi'l-eser"** adıyla ilavelerle birlikte elfiyeli bir nazım haline döndürmüştür. Daha sonra bu nazmı, biri uzun ve diğeri kısa ve özet halinde olmak üzere iki kere şerh etmiştir.
[75] Sehâvî'de, Irâkî'nin bu "Elfiyye" sini, **"Fethu'l-muğîs fi şerhi Elfiyyeti'l-hadis"** adıyla şerh etmiştir. Bu, "Elfiyye" şerhlerinin en iyisidir.
[76] Nevevî'nin, Müslim'in **"Sahih"** adlı kitabına yazdığı şerhin asıl adı, **"el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Müslim"**dir.
[77] Müslim, Mukaddime 1
[78] Burada kast edilen husus; "müteammid" (bile bile kasten) ifadesi, yalan söz söyleme ile ilgilidir. Bu kayıt olmazsa, yanlışlıkla yalan söz söyleyenin günaha girdiği anlaşılırdı. Halbuki Kitap, Sünnet göre; unutan ve yanılan kimselere günah yoktur. Bu sebeple bu kaydın olmadığı mutlak rivayetler, kayıtlı olanlara hamledilir.
[79] Bu, hadis usûlü ile ilgili, İbn Hacer'in, **"Nühbetü'l-fiker fi mustalahı ehli'l-eser"** adlı kitabını, **"Nüzhetu'n-nazar bi-tevdîhi Nuhbeti'l-fiker"** adıyla şerh ettiği kitabıdır.
[80] Müsned, 1/65
[81] Bir kişi bir meseleyi duyup öğrendiği zaman o bilgiyi bir başkasına aktarıp gizlememesi gerekir. Resulullah (s.a.v), böyle yapmakla; hadislerin hem rivayet edilip öğrenilmesini ve hem de İslam dininin her tarafa yayılmasını sağlamaya çalışmaktadır.
[82] Ebu Dâvud, İlm 10 (3660); Tirmizî, İlm 7 (2794); İbn Mâce, Mukaddime 18; Dârimî, Mukaddime 24
[83] Ebu Dâvud, İlm 10; Tirmizî, İlm 7 (2795). Bir kişi, bir bilgi öğrendiği zaman, o bilgiyi yayması, başkalarına aktarması ve gizlememesi gerekir. Böylelikle ilim, herkese yayılmış olur. Resulullah (s.a.v)'de böyle yapmakla; hem İslam Dininin her tarafa yayılmasını, hem hadislerin öğrenilmesini ve rivayet edilmesini teşvik etmektedir.
[84] Ebu Dâvud, İlim 10 (3660); Tirmizî, İlim 7 (2794); İbn Mâce, Mukaddime, 18 (230), Menasik 76 (3506)
[85] Tirmizî, İlim 7 (2795); İbn Mâce, Mukaddime 18 (232)

[86] İbn Mâce, Mukaddime 18 (231); Müsned, 4/80, 82; Hâkim, Müstedrek, 1/87, 88; Taberânî, el-Kebir
[87] Hâkim, Müstedrek, 1/88; Taberânî, el-Kebir
[88] Taberânî
[89] Taberânî, el-Evsat
[90] İbn Mâce, Mukaddime 18 (236); Taberânî, el-Evsat
[91] Taberânî, el-Evsat
[92] Taberânî
[93] Taberânî
[94] Taberânî, el-Kebir
[95] Taberânî, el-Evsat
[96] Bezzâr
[97] Ebu Nuaym, Hilye, 5/105, 7/331, 9/318
[98] Râfi', Tarihu Kazvin
[99] İbn Asâkir
[100] Hz. Peygamber (s.a.v), çeşitli yerlerde ve değişik zamanlarda insanlara vaaz ve hutbe vermekteydi. Bu hutbe ve vaazları, bazen çok sayıda kişi dinlemekteydi. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v)'in buralarda söylediği sözleri duymayan sahabiler de olmaktaydı. Çünkü sahabilerin hepsinin her an Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanında bulunma imkanı yoktu. Bu ve benzeri durumları göz önünde bulunduran Hz. Peygamber (s.a.v), vaaz ve hutbe sırasında hazır bulunan kimselerin, duyduklarını, o sırada hazır bulunamayan kimselere ulaştırmasını istemektedir. Bunlar, sahabiler de olabilir, başkaları da olabilir. Önemli olan; Hz. Peygamber (s.a.v)'den duyulan hususların başkalarına aktarılmasıdır.
Müslümanlar; Kur'an, Sünnet ve ilim adamlarından öğrendiklerini yada duyduklarını başkalarına anlatma ve öğretmek zorundadır; çünkü İslam Dini, toplumsal bir dindir. Kendisiyle ilgili şeylerin, başkalarına aktarılmasını ister. Bu, İslam'ın, evrensel bir din olma özelliğinden kaynaklanmaktadır.
[101] Buhârî, İlim 9, 10, 37, Edahi 5, Hacc 132, Fiten 8, Meğazi 77, Tevhid 24; Müslim, Kasame 29, 30; Ebu Dâvud, Tatavvu 10; Tirmizî, Hacc 1; İbn Mâce, Mukaddime 18 (233); Dârimî, Menasik 72; Müsned, 5/37, 39, 40, 45, 49
[102] Buhârî, Hacc 132
[103] Buhârî, Sayd 8; Müslim, Hacc 446; Nesâî, Hacc 111; Müsned, 4/31, 32, 6/385
[104] İbn Mâce, Mukaddime 18 (235)
[105] İbn Mâce, Mukaddime 18 (234); Müsned, 5/5
[106] Bu, Ebu Hâmid el-Fâsî'nin, hadis usulü ile ilgili İbn Hacer'in "Nuhbeti'l-Fiker" adlı eserini nazım haline getirip şerh ettiği kitaptır.
[107] İlmin ve alimlerin üstünlüğü ile ilgili olarak b.k.z: Bakara: 2/146; Al-i İmrân: 3/18; Nisâ: 4/83; A'râf: 7/7, 26, 52; Tevbe: 9/122; Ra'd: 13/43; Nahl: 16/43; Neml: 27/40; Kasas: 28/80; Ankebût: 29/43, 49; Fâtır: 35/28; Zümer: 39/9; Rahmân: 55/3, 4; Mücâdele: 58/11
[108] Hz. Peygamber (s.a.v), kendi döneminde kadın, erkek ve çocuk demeden herkesin ilim öğrenmesini teşvik etmiştir. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v), daha sağlığında yazı öğretim meselesinde özellikle de kadınlarla da ilgilenmişt. Örneğin, hanımı Hafsa, Şifa adlı bir kadından yazı yazmayı öğrenmişti.
İslam dininin aslının korunmasında hicri ikinci asırdan itibaren gelişmeye başlayan İslami ilim dalları, hep bu teşvik ve gayret sayesinde oluşmuştur.
[109] İbn Mâce, Mukaddime 17 (224)
[110] Taberânî, el-Kebir, el-Evsat
[111] Taberânî, el-Evsat
[112] Taberânî, el-Evsat
[113] Ebu'l-Fadl el-Irâkî, Gazâlî'nin **"İhyâ"** sında geçen hadisleri, iki ayrı tasnifte tahric etmiştir. Birisi büyük, diğeri ise küçüktür. Büyük olan tahricin adı, **"İhbâru'l- ahyâ bi ahbâri'l- İhyâ"** şeklindedir. Küçük olanın adı ise, **"el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi tahrici mâ fi'l-İhyâ"** biçimindedir. Bu büyük tahric ile küçüğü arasında orta boyda bir eseri daha mevcuttur. Bunun adı da, **"el-Keşfu'l-mübîn an tahrici İhyâ-i ulûmiddîn"** şeklindedir.
[114] **"Sâlih"** kelimesi, hadisçiler arasında, sahih ve hasen gibi, dini meselelerde delil olarak kullanılmaya elverişli hadisler için kullanılmış bir terimdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

339) Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Haller (Yemek Hazırken Ve Canı Yemek Arzu Ederken, Büyük Veya Küçük Abdest Bozma Sıkıntısı Varken Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu)

1757. Âişe *radıyallahu anhâ,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu işittim, dedi:
"Yemek hazırken, büyük ve küçük abdest kişiyi zorlarken kılınan namazın kıymeti yoktur."[1]

* Tüm ibadetler gibi namaz da gönül hoşluğu ve kalb huzuru içerisinde yapılmalıdır. İnsanın zihnini, gönlünü meşgul eden ve sıhhi açıdan vücuda zarar veren büyük ve küçük abdest vakitleriyle yemek hazırken namaz huzurlu kılınmaz. O nedenle bu vakitlerde yasaklanmıştır. Namaz vakti yemek yenince geçecek ise önce namaz kılınmalı, sonra da yemek yenmelidir. (4/103) Bkz. [2]

---

[1] Müslim, Mesâcid 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 43.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 512.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Kavlî Sünnet (Sözlü Hadis):

Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu sözlerdir. Meselâ;
"Âmeller ancak niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır. Kim Allah ve Rasûlü için hicret etmişse, onun hicreti Allah ve Rasûlüne'dir. Kim elde edeceği bir dünyalık veya evlenmek istediği bir kadın için hicret ederse, onun hicreti de, kendisi için hicret ettiği kimseyedir."[1]
"Ramazan hilalini görünce orucu tutun, Şevval hilalini görünce orucu yeyin"[2]
Size, sıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bıraktım. Allah'ın kitabı, Rasulü'nün Sünneti."[3]
"Köleleriniz ve hizmetçileriniz sizin kardeşlerinizdir. Allah Teâlâ onları sizin idarenize ve emrinize vermiştir. Kimin idaresi altında kardeşi olursa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin..."[4]
Peygamber (s.a.s)'in günlük yaşayışı sünnetin tümünü kapsamaktadır. Zira sünnet kelimesi "övülmüş veya kınanmış yol" anlamındadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:
"Kendilerine hidayet geldiğinde insanları inanmaktan ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan, sadece öncekilerin sünnetinin (gidişatının) kendilerine gelmesini beklemelidir." (el-Kehf: 18/55)
Hz. Peygamber sünnet kelimesini lugat anlamı olan, yol manasında kullanmıştır:
"Kim iyi bir sünnet (yol) edinirse, onun ve onunla amel edeceklerin sevabı o kimseye aittir..."[5]
Hadisçiler sünneti; Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri şeklinde tarif etmişlerdir. Keza onun ahlâk sıfatları, sîreti ve yaşayışı sünnettir. Rasûlüllah'ın yaşayışı, fiilî sünnet olarak müteala edilirse, sünneti üç kısına ayırmak mümkün olur.
Birinci kısım; Kavlî sünnet yani Hz. Peygamber'in sözleri. İkinci kısım: Fiilî sünnet; Hz. Peygamber'in davranışları ve tavırları. Üçüncü kısım: Takrirî sünnet; Hz. Peygamber'in haberdar olduğu söz ve hadiseler karşısında susması veya ikrarı. Buna göre kavlî sünnet. Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu mübarek sözlerdir. Bu anlamıyla hadis ve sünnet eşanlamlıdır. Fıkıh usûlü âlimlerinin ıstılahında kavlî sünnet; Hz. Peygamber'in sadece hüküm bildiren sözleridir. Şer'î bir hüküm kaynağı olmayan ve muhtelif konularda malumat veren diğer sözleri ise yalnızca hadis olarak mütalaa edilmektedir.[6]
Hadislerin bütünü içerisinde büyük bir yekûn tutan kavlî sünnet, özel çalışmalara da konu olmuştur. Celâleddin es-Suyûtî,[7] el-Câmiu's-Sağir min Ehadisi'l-Beşîr Ve'n-Nezir isimli eserinde kavlî sünnetleri toplamıştır. Fiilî sünnetleri eserin son kısmında "kâne" ile almıştır. Bunlar Hz. Peygamber'in şemâiline, sîretine ve ahlâkına dair olan hadislerdir.
Hukukî açıdan da kavlî sünnetin önemi büyüktür. Çünkü fiilî sünnetin Hz. Peygamber'e ait özel bir hal olma ihtimali vardır. Takriri sünnette de bir şahsa ve olaya ait özel bir hüküm veya izin olma ihtimali mevcuttur. Halbuki kavlî sünnetin delâleti lafziyesi daha net daha belirgindir. Bu açıdan şer'î hükümlerin istinbatında kavlî sünnet, daha kuvvetlidir.[8]

---

[1] Buhârî, Bed'ü'l-Vahy: I; İmân: 41; Müslim, İmâre: 155.
[2] Buhârî, Savm: II; Müslim, Siyâm: 4,18; Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.
[3] Muvatta, Kader: 3; Hakim, el-Müstedrek: 1/93; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.
[4] Buhârî, İmân: 22; Edeb: 44; Müslim, İmân: 38, 40.
[5] Müslim, İlim: 15; Zekât: 69.
[6] bk. Muhammed Accâc el-Hatib, es-Sünne, Kahire 1383, s. 16.
[7] ö. 911/1505.
[8] bk. Tehânevî, Keşşâf: 1/706; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/315.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedvîn'in Cereyan Tarzı:

Rivâyetler, Ömer İbnu Abdilazîz'in, meseleyi bir tamimle bırakmayıp, tedvîn çalışmalarını titizlikle takip ettiğini göstermektedir. Meselâ merkezde, bu işte çalışacak, hususî katipler tutulmuştur. Sözgelimi Hişâm İbnu Abdilmelik, Zührî'nin emrine iki kâtip vermiştir. Bunlar tam bir yıl boyu Zührî'nin hadîslerini yazmışlardır.
Tedvîn faaliyetlerine, halife Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) bizzât katılmış, elinde defter kalem namazlara devam etmiş, namazlardan sonra teşkil edilen ders halkalarına oturarak Avn İbnu Abdillah'dan, Yezîb İbnu'r-Rakkâşî'den hadîs yazmıştır.
Tedvîn sırasında, sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen rivâyetler değil, Sahâbe hazerâtından ve Tâbiîn'den rivâyet edilen âsâr da bâzı muhaddislerce "sünnet" mefhumuna dâhil edilerek yazılmıştır.
Halife'nin, emriyle taşrada yazılan hadîsler defterler hâlinde merkeze gönderilmekte, orada çoğaltılarak tekrar İslâm beldelerine yollanmaktaydı. Bu mühim hususu tevsîk eden bir rivâyet Zührî'den gelmektedir: "Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) Sünnet'in cem edilmesini emretti. Biz de onu defter defter yazdık. Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) üzerinde hâkimiyeti bulunan her bir yere bunlardan bir defter yolladı."
Bu yollanan defterlerin, merkezdeki aslî nüshalardan çoğaltılan tâli nüshalar olduğu muhakkaktır.
Bazı rivâyetler, merkezde toplanan hadîslerin, ulemâ nezâretinde belli bir kontrolden geçirildiğini ifâde etmektedir: Ebu'z-Zinâd Abdullah İbnu'z-Zekvân anlatıyor: "Ömer İbnu Abdilaziz'in fukahâ'yı topladığını gördüm. Ulema ona pek çok sünnet toplamıştı. (Bunları fukahâ ile birlikte okuyor) kendisiyle amel olunmayan bir sünnet zikredilince: "Bu fazladandır, üzerine amel yoktur" diyordu".
Yukarıda, merkezden taşraya gönderildiği belirtilen nüshaların bu kontrol muâmelesinden sonra istinsah edilmiş olabileceği söylenebilir.
Tedvîn faaliyetlerinin mühim bir hususiyeti, hadîslerin, sünen, sahîh veya müsned gibi herhangi bir tasnîf tarzında yazılmamış olmasıdır. Burada hadîsleri yazıya geçirmek, yazı ile tesbît etmek esas alınmıştır, şu veya bu tarzda, şu veya bu maksada uygun olması değil. Bu sebeple, merfu, mevkuf ve maktu rivâyetler sahîhi, haseni ve zayıfıyla birlikte iç içe, yan yana yazılmıştır. Bunların temyîz ve tanzimi müteakip asırda tebvîb devrî'nde ele alınacaktır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/116-117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1) Kavlî Sünnet (Sözlü Hadis):

Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu sözlerdir. Meselâ;
"Âmeller ancak niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır. Kim Allah ve Rasûlü için hicret etmişse, onun hicreti Allah ve Rasûlüne'dir. Kim elde edeceği bir dünyalık veya evlenmek istediği bir kadın için hicret ederse, onun hicreti de, kendisi için hicret ettiği kimseyedir."[1]
"Ramazan hilalini görünce orucu tutun, Şevval hilalini görünce orucu yeyin"[2]
Size, sıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bıraktım. Allah'ın kitabı, Rasulü'nün Sünneti."[3]
"Köleleriniz ve hizmetçileriniz sizin kardeşlerinizdir. Allah Teâlâ onları sizin idarenize ve emrinize vermiştir. Kimin idaresi altında kardeşi olursa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin..."[4]
Peygamber (s.a.s)'in günlük yaşayışı sünnetin tümünü kapsamaktadır. Zira sünnet kelimesi "övülmüş veya kınanmış yol" anlamındadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:
"Kendilerine hidayet geldiğinde insanları inanmaktan ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan, sadece öncekilerin sünnetinin (gidişatının) kendilerine gelmesini beklemelidir." (el-Kehf: 18/55)
Hz. Peygamber sünnet kelimesini lugat anlamı olan, yol manasında kullanmıştır:
"Kim iyi bir sünnet (yol) edinirse, onun ve onunla amel edeceklerin sevabı o kimseye aittir..."[5]
Hadisçiler sünneti; Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri şeklinde tarif etmişlerdir. Keza onun ahlâk sıfatları, sîreti ve yaşayışı sünnettir. Rasûlüllah'ın yaşayışı, fiilî sünnet olarak müteala edilirse, sünneti üç kısına ayırmak mümkün olur.
Birinci kısım; Kavlî sünnet yani Hz. Peygamber'in sözleri. İkinci kısım: Fiilî sünnet; Hz. Peygamber'in davranışları ve tavırları. Üçüncü kısım: Takrirî sünnet; Hz. Peygamber'in haberdar olduğu söz ve hadiseler karşısında susması veya ikrarı. Buna göre kavlî sünnet. Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu mübarek sözlerdir. Bu anlamıyla hadis ve sünnet eşanlamlıdır. Fıkıh usûlü âlimlerinin ıstılahında kavlî sünnet; Hz. Peygamber'in sadece hüküm bildiren sözleridir. Şer'î bir hüküm kaynağı olmayan ve muhtelif konularda malumat veren diğer sözleri ise yalnızca hadis olarak mütalaa edilmektedir.[6]
Hadislerin bütünü içerisinde büyük bir yekûn tutan kavlî sünnet, özel çalışmalara da konu olmuştur. Celâleddin es-Suyûtî,[7] el-Câmiu's-Sağir min Ehadisi'l-Beşîr Ve'n-Nezir isimli eserinde kavlî sünnetleri toplamıştır. Fiilî sünnetleri eserin son kısmında "kâne" ile almıştır. Bunlar Hz. Peygamber'in şemâiline, sîretine ve ahlâkına dair olan hadislerdir.
Hukukî açıdan da kavlî sünnetin önemi büyüktür. Çünkü fiilî sünnetin Hz. Peygamber'e ait özel bir hal olma ihtimali vardır. Takriri sünnette de bir şahsa ve olaya ait özel bir hüküm veya izin olma ihtimali mevcuttur. Halbuki kavlî sünnetin delâleti lafziyesi daha net daha belirgindir. Bu açıdan şer'î hükümlerin istinbatında kavlî sünnet, daha kuvvetlidir.[8]

---

[1] Buhârî, Bed'ü'l-Vahy: I; İmân: 41; Müslim, İmâre: 155.
[2] Buhârî, Savm: II; Müslim, Siyâm: 4,18; Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.
[3] Muvatta, Kader: 3; Hakim, el-Müstedrek: 1/93; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.
[4] Buhârî, İmân: 22; Edeb: 44; Müslim, İmân: 38, 40.
[5] Müslim, İlim: 15; Zekât: 69.
[6] bk. Muhammed Accâc el-Hatib, es-Sünne, Kahire 1383, s. 16.
[7] ö. 911/1505.
[8] bk. Tehânevî, Keşşâf: 1/706; Nuri Topaloğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/315.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇİNDEKİLER

Birkaç Söz 1
Bölüm Başlıkları Fihristi 2
Konu Başlıkları Fihristi 13
Tercüme-i Halleri Verilen Sahâbîler Fihristi 29
Genel Fihrist 3
Hadisler Fihristi 317
Âyetler Fihristi .....

BİRKAÇ SÖZ

Yedi yıl süren bu çalışmayı halkımıza sevdirdiği ve bize onların duasını kazandırdığı için Rabbimize hamdediyoruz. Hadisleriyle bize güzel dinimizi öğreten Resûl-i Ekrem Efendimiz'e salâtü selâm olsun diyor, *Riyâzü's-sâlihîn*'i müslümanlara bir demet çiçek gibi sunan İmam Nevevî'ye de rahmet diliyoruz.

Yedi ciltlik bir eserde okuyucunun aradığı bir konuyu bulması kolay olmadığı için bir alfabetik fihrist hazırlamanın faydalı olacağını düşündük. Şimdi bu fihrist sayesinde herkes aradığı hadisi veya konuyu 4000'den fazla sayfa içinde çabucak bulacaktır.

Elinizdeki bu ciltte şu fihristler bulunmaktadır:

Bölüm Başlıkları Fihristi, **Konu Başlıkları Fihristi**, **Tercüme-i Halleri Verilen Sahâbîler Fihristi**, **Genel Fihrist, Âyetler Fihristi**, **Hadisler Fihristi**.

Son iki fihrist, âyet ve hadisleri Arapça metinlerinden aramak isteyenler için yapılmıştır. **Hadisler Fihristi** bir hadisin sadece ilk kelimesine göre değil, aranması muhtemel olan diğer kelimeleri de dikkate alınarak geniş bir şekilde hazırlanmıştır.

Aranan bir hadisin hangi ciltte olduğunu kolayca bulabilmek için kitabın gözden geçirilmiş ikinci baskısında her cildin sırtına o ciltteki hadis numaraları yazılmıştır.

Fihristlerde bilgisayar programlarının alfabetik sıralamasına bağlı kalındığı için âyet ve hadisleri Arapça metinlerinden arayacak olanlara iki hususu özellikle belirtmemiz gerekmektedir: **Lâmelif** ( ) harfi **kâf** ( ) harfinden hemen sonra gelmiş ve **lâ** ( ) diye başlayan hadisler burada verilmiştir. Bir de **eliflâm**'lı (harf-i ta'rifli) kelimeler aslî harflerinde değil, yine aynı zaruretle **elif** harfinde verilmiştir.

Riyâzü's-sâlihîn'in ilk baskısını alan okuyuculara burada bir hatırlatmada bulunmak istiyoruz. İlk baskının birinci cildinde teknik bir ârıza sonucu **Tefekkür** bahsi düşmüştür. **Doğruluk** konusundan sonra (s. 373) gelmesi gereken bu bahiste hiç hadis bulunmayıp sadece dört âyet yer almaktadır. Bu fihristten yararlanırken adı geçen cildin 373–592. sayfalar arasındaki kısımlar için verilen rakamlara iki sayfa ilave ederek bakmak gerekecektir.

Fihrist cildinin hazırlanmasında bize yardımcı olan Yüksek Lisans öğrencileri İshak Emin Aktepe ve Tevfik İşçen'e teşekkür ediyoruz. Ayrıca *Riyâzü's-sâlihîn*'in birinci baskısını baştan sona okuyarak gözden kaçmış bazı hataların düzeltilmesine katkıda bulunan sevgili arkadaşımız Y. Doç. Dr. Halit Zevalsiz'e teşekkürlerimizi belirtmeyi bir borç sayıyoruz.

Bu çalışmamızın yurdumuzdaki din hizmetlerinde yaygın bir şekilde kullanılmasını **müslüman halkımızın sünnetle eğitilmesi** bakımından fevkalâde önemli buluyor, bu himmet ve hizmetin esirgenmemesini ilgililerden temenni ediyoruz. Ayrıca müslüman kardeşlerimizin aile ve arkadaş toplantılarını **Peygamberimizden Hayat Ölçüleri**'yle bereketlendirmelerini, müesseselerinde çalışanların bu bereketten hisse almalarına yardımcı olmalarını diliyoruz.

Bu eseri en güzel şekilde hazırlayıp yayımlayan Erkam Yayınları'ndan da onu CD'ye almak suretiyle bilgisayar ortamında hadislerden daha çok faydalanmaya imkân sağlamasını bekliyoruz.

Son duamız âlemlerin Rabbi Allah'a hamdetmektir.

Mütercim ve Şarihler
26 Nisan 1999/10 Muharrem 1420

BÖLÜM BAŞLIKLARI FİHRİSTİ

Bölümün Adı — Cild ve Sayfa

1. Müslümanın Hayat Ölçüleri Bölümü (*1–681. hadisler*) ..... I, 89–592; II,

..... 5–600; III, 5-
..... 603; IV, 5–78
2. Edep Bölümü (*682–728. hadisler*) ..... IV, 79–202
3. Yemek Yeme Bölümü (*729–779. hadisler*) ..... IV, 203–277
4. Giyim Kuşam Bölümü (*780–814. hadisler*) ..... IV, 278–348
5. Uyku Bölümü (*815–845. hadisler*) ..... IV, 349–389
6. Selâm Bölümü (*846–895. hadisler*) ..... IV, 405–492
7. Hasta Ziyareti Bölümü (*896–957. hadisler*) ..... IV, 493–535, V, 5–25
8. Yolculuk Edepleri Bölümü (*958–992. hadisler*) ..... V, 26–86
9. Faziletler Bölümü (*993–1270. hadisler*) ..... V, 91–552
10. İtikâf Bölümü (*1271–1273. hadisler*)..... V, 553–556
11. Hac Bölümü (*1274–1287. hadisler*) ..... V, 557–579
12. Cihad Bölümü (*1288–1378. hadisler*) ..... VI, 5–155
13. İlim Bölümü (*1379–1395. hadisler*) ..... VI, 156–187
14. Allah'a Hamd ve Şükür Bölümü (*1396–1399. hadisler*)..... VI, 188–198
15. Resûlullah'a Salâtü Selâm Getirme Bölümü. (*1400–1410. hadisler*)..... VI, 199–217
16. Zikirler Bölümü (*1411–1467. hadisler*)..... VI, 218–330
17. Dualar Bölümü (*1468–1513. hadisler*) ..... VI, 331–431
18. Yasaklar Bölümü (*1514–1811. hadisler*) ..... VI, 432–603; VII, 6–583
19. Belli Bir Konuya Ait Olmayan İlgi Çekici Hadisler (*1812–1872. hadisler*) ..... VII, 440–582
20. İstiğfâr Bölümü (*1873–1883.hadisler*) ..... VII, 583–608
21. Allah Teâlâ'nın Cennette Mü'minlere Hazırladığı Nimetler Bölümü (*1884–1900. hadisler*) ..... VII, 609–639

GENEL FİHRİST

-A-

Konu — Cild ve Sayfa

Abbâd İbni Bişr (kerâmeti) ..... VI, 421
Abbâs (Ailesinin Ehl-i beyt'ten olduğu) ..... II, 512
Abbâs (Peygamber'in sevgisi) ..... VI, 373
Abbâs İbni Abdülmuttalib ..... **VI, 372–373**
Abdest alanın geçmiş günahları bağışlanır..... IV, 310,311
Abdest aldıktan sonra iki rekat namaz kılmanın sevabı ..... V, 360-362
Abdest aldıktan sonra kelime-i şehadet getirmek ..... V, 176,177
Abdest aldıktan sonra nâfile namaz kılmanın değeri ..... V, 296
Abdest alıp şehâdet getirene cennet kapıları açılır ..... V, 176
Abdest alırken misvak kullanmak..... I, 29
Abdest alırken parmak arasını yıkamak ..... V, 518
Abdest almak, yıkanan organlarla işlenen günahları temizler..... III, 131, V, 167–169
Abdest almaya sağdan başlanır..... IV, 199
Abdest âzaları kıyamet günü parlayacaktır ..... V, 161, 162
Abdest günahları temizler ..... I, 469, V, 168, 169
Abdest nuru Muhammed ümmetini diğerlerinden ayırır ..... V, 171, 172, VII, 551
Abdest suyunun ulaştığı yerler nurlanır ..... V, 163, 164
Abdest suyuyla birlikte günahlar da dökülür ..... V, 165, 166
Abdest şükrü ..... V, 360, 361
Abdesti güzelce almak nuru artırır ..... V, 161, 162
Abdesti güzelce almanın şartları ..... V, 165,166, 173,174
Abdesti sıkışıkken kılınan namazın kıymeti yoktur ..... VII, 313,314
Abdesti tam almak dereceyi yükseltir ..... I, 472
Abdestin âdâbı ..... V, 165,166
Abdestin alınış şekli..... III, 131
Abdestin farzları ve ahkâmı ..... V, 159,160
Abdestin fazileti ..... V, 159-177
Abdestin faziletleri ..... V, 161,162
Abdestin sağladığı nur ..... V, 161,164
Abdestli olarak yatmalıdır ..... VI, 327
Abdestte ayakları yıkama meselesi ..... V, 159
Abdestten sonra okunacak dua..... V, 176,177

Abdullah el-Hımâr (içki yüzünden dövülmesi) ..... VI, 545
Abdullah İbni Abbâs ..... **I, 121**
Abdullah İbni Abbâs (Peygamber sevgisi) ..... IV, 250,251
Abdullah İbni Amr (Peygamber'in tavsiyesi) ..... IV, 110
Abdullah İbni Amr İbni Harâm (kerâmetleri) ..... VI, 419, 420
Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs..... **I, 485-486**
Abdullah İbni Büsr el-Eslemî ..... **I, 420**
Abdullah İbni Ca'fer ..... **V, 46**
Abdullah İbni Ebû Evfâ ..... I, 277
Abdullah İbni Hubeyb ..... **VI, 315**
Abdullah İbni Mes'ûd ..... **I, 240**
Abdullah İbni Mes'ud (Peygamber'in Kuran okuttuğu sahâbe) ..... III, 157, V, 124, 126
Abdullah İbni Mes'ûd'un namaz ile ilgili sözleri ..... V, 241,243
Abdullah İbni Mesûd'un günah hakkındaki sözü ..... I, 153
Abdullah İbni Mugaffel ..... **I, 583-584**
Abdullah İbni Mutî (Yezid'e biat etmek istememesi) ..... IV, 51,52
Abdullah İbni Ömer ..... **I, 137**
Abdullah İbni Ömer (Abdülmelik İbni Mervan'a biatı) ..... IV, 50
Abdullah İbni Ömer (baba dostuna iyiliği) ..... II, 498, 499
Abdullah İbni Ömer (Peygamber'e itaatı) ..... IV, 321
Abdullah İbni Ömer (Peygamber'in elini öpmesi) ..... IV, 488
Abdullah İbni Ömer (sünnete bağlılığı)..... II, 575, IV, 177, 178, 419
Abdullah İbni Ömer (zenginliği ve cömertliği) ..... II, 376, 377
Abdullah İbni Sehl (öldürülmesi) ..... II, 527
Abdullah İbni Selâm..... **IV,416-417**
Abdullah İbni Sercis ..... **V, 59**
Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd ..... **III, 34-35**
Abdullah İbni Übey (fitne arzusu)..... I, 540
Abdullah İbni Übey (seferde ümmete yaptığı ihânet) ..... VI, 478
Abdullah ibni Yezid el-Hatmî..... **IV,178-179**
Abdullah İbni Zem'a..... **II, 320**
Abdullah İbni Zeyd ..... **IV, 272**
Abdullah İbni Zübeyr (annesiyle istişâresi)..... II, 446-447
Abdullah İbni Zübeyr İbn Avvâm ..... **II, 127-129**
Abdullah İbni Zübeyr'in Kâbe'ye sığınması..... I, 99
Abdullah İbni's-Sâib ..... **V, 312**
Abdurrahman İbni Avf ..... III, 170,171
Abdurrahman İbni Avf (cömertliği) ..... I, 426
Abdurrahman İbni Avf (çok sayıda köle âzad ettiği)..... VI, 125
Abdurrahman İbni Avf (hastalığı sebebiyle ipek giyerdi) ..... IV, 340
Abdurrahman İbni Cebr ..... **VI, 43**
Abdurrahman İbni Ebû Bekir ..... **VI, 407-408**
Abdurrahman İbni Ebû Bekir (misafirleri ağrlaması) ..... VI, 404-407
Abdurrahman İbni Sa'd es-Sâidî..... **II, 148**
Abdurrahman İbni Semüre (Peygamberin tavsiyesi) ..... IV, 65
Abdurrahman İbni Semüre..... **IV, 65-66**
Abdülmelik İbni Mervan (Abdullah İbni Ömer'in biatı) ..... IV, 50
Âbid âlimden aşağı derecededir ..... VI, 176, 177
Âbidlik ..... IV, 315
Acelecilik duada da uygun değildir ..... VI, 390
Acelecilikle sevap kazanılmaz..... IV, 139,140
Acı doyurmak Allah'ı doyurmak gibidir..... IV, 497
Acıyana acınır ..... I, 217
Âciz nefsini duygularına tabi kılandır ..... I, 314
Âcizlikten Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347,357
Aç doyurulmalıdır ..... IV, 499
Aç gözlülük mü'mine yakışmaz ..... II, 370
Aç olduğu halde başkalarını doyurmak ..... III, 400
Açık arazide ezanı yüksek sesle okumak ..... V, 184
Açıklanmayan hususlar araştırılmamalıdır ..... VII, 493,494
Açlığın faydaları..... III, 292,293
Açlığın ve sade yaşamanın üstünlüğü ..... III, 243-310
Açlık ve mallardan eksiltmeyle imtihan olmak..... I, 245
Açlık ve yoksulluğa sabretmek ..... III, 289
Açlıktan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 367
Açlıktan bayılan sahâbîler ..... III, 289
Âd kavmi rüzgâr ile helâk olmuştur ..... VII, 266
Adağın bozulması halinde kefâret gerekir ..... VII, 548

Adak (nezir)..... VII, 555,556
Adak sahip olunan şeyle yapılır ..... VI, 527
Adak, nefse işkence olamaz..... I, 527
Adâlet Allah'ın emridir..... IV, 36
Adâletli devlet başkanı ..... IV, 36,45
Adam kayırmalar olacağını Peygamberimiz bildirmiştir..... I, 273,274
Adam kayırmaların olduğu dönemde müslümanın sorumluluğu ..... I, 273,274
Adam kayırmaların olduğu dönemde sabır ..... I, 275
Adam öldürmek büyük günahlardandır ..... II, 25, IV, 487
Adem (meleklere selâm vermesi ve onların karşılığı)..... IV, 410,411
Âdem *aleyhisselâm* şefaat edemeyecektir ..... VII, 564
Âdem aleyhisselâmdan beri en büyük fitne deccâldir ..... VII, 462, VII, 536
Âdem cuma günü yaratıldı ..... V, 364
Adem ve cuma günü ..... V, 364,366
Adh koğuculuktur ..... VI, 485
Adî İbni Amîra el-Kindî ..... **II, 161-162**
Adî İbni Hâtim ..... **I, 329**
Âdil (Allah ve Resûlü en âdildir)..... I, 252,254
Âdil davrananları Allah sever ..... IV, 40
Âdil devlet başkanı cennetliktir ..... IV, 43
Âdil olmak Allah'ın emridir..... IV, 22,36
Adil olmak sadakadır ..... I, 454,455
Âdil yönetici kıyamet günü arşın gölgesindedir ..... II, 582, IV, 38
Âdil yönetici kıyamette Allah'a yakın olacaktır ..... IV, 39
Âdil yöneticiye Hz. Peygamber dua etmiştir..... IV, 29
Âdil yöneticiye saygı ..... II 532
Adn cenneti ve Peygamber'in köşkü ..... VI, 509, 510
Af dileyin kabul edeyim ..... V, 417
Af yetkisi ..... IV, 17
Affedecek olan Allah'tır ..... I, 428
Affedici olanın değeri artırılır ..... III, 509,510
Affedici olmak Allah'ın sevgisine ulaştırır..... IV, 5
Affedici olmak gerekir ..... II, 588
Affedici olmak..... II, 67, III, 547, 568, 588
Affedicisin, affi seversin, beni affet!..... V, 438
Affedilmeyecek günahlar ..... II, 296
Affedip bağışlamak büyüklüktür ..... III, 591, IV, 6
Affi seçip iyiliği emretmek ..... I, 271,272
Âfiyet dilemelidir..... I, 277, VI, 76, 372, 373
Âfiyetin bozulmasıdan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 355
Ağacından yenen şeyler mü'min için sadakadır..... I, 478,480
Ağaçlar, pazartesi günü yaratılmıştır ..... VII, 536
Ağaçlar, saklanan yahudiyi haber verecektir ..... VII, 472,473
Ağaçların resmini yapmak ..... VII, 184
Ağaran yüzler (kıyamet günü) ..... III, 146
Ağıt yakan da dinleyen de lânetlenmiştir..... VII, 157,158
Ağıt yakılması sebebiyle ölüye azâb edilir ..... VII, 155,156
Ağıt yakıp yaka-paça yırtarak ağlama yasağı ..... VII, 145-147
Ağıtçı tövbe etmezse katrandan elbiseyle diriltilir ..... VII, 157,158
Ağıtçının cezası, uyuzlu gömlekle mezardan kalkmaktır ..... VII, 157,158
Ağız insanı cehenneme sokar ..... III, 559
Ağız temizliğinin önemi..... V, 443,444
Ağlamak (ölüye yüksek sesle ağlamak çirkindir) ..... VI, 588
Ağlamak (zâlimlerin helâk edildiği yerlerden geçerken)..... V, 22,25
Ağlamak merhametten kaynaklanır ..... I, 217
Ağlamak..... **III, 154-174**
Ağlayan kütük kıssası ..... VII, 490-492
Ağrıyan bölgeye el konur ve dua edilir ..... IV, 512
Ağzı kırık su kabından su içilmez ..... IV, 254,255
Ahde vefâ müslümanın özelliğidir ..... IV, 86,98
Ahdini bozan kıyamette o vasfıyla tanıtılacaktır ..... VI, 600,601
Âhiret asıl hayattır ..... III, 178, 180,187, 259
Âhiret hayatı bir deniz, dünya ondan bir damladır ..... III, 192
Âhiret hazırlığı..... III, 443
Âhiret için hazırlıklı olmak..... III, 68
Âhiret kazancını isteyenin kazancı çoğaltılır ..... I, 96
Âhiret nimetleri için yarışmak ..... III, 413

Ahiret yurdu bozgunculuk yapmayanlara verilir ..... IV, 64
Âhiret yurdu kibirlenmeyenlere verilir..... IV, 64
Âhiret yurdunu kazananlar ..... III, 528
Âhiret-dünya karşılaştırması..... III, 192
Âhirete gönderilen mal hayırlıdır III,361,362
Âhirete hazırlanmak ..... III, 413-419
Âhirette amellerimizle karşılaşacağız ..... I, 488
Âhirette herkes sevdiğiyle beraber olacaktır ..... II, 561-564
Âhirette mü'minler altın ve gümüş kaplardan içeceklerdir ..... VII, 411
Âhiretteki hesap kendini hesaba çekenler için kolaydır ..... I, 315
Ahlâk güzelliği imanın güzelliğini gösterir ..... II, 331
Ahlâkı en iy olan mü'min faziletlidir..... III, 448
Ahlâkı güzel olan hayırlıdır ..... III, 555
Ahlâkın güzelliği ..... II, 331
Ahlâksız kadınların terbiyesinde usûl..... II, 326, 327
Aile fertlerine verilen sadaka makbuldür..... I, 110
Aile için harcanan parada sevap vardır ..... II, 360, 365
Aile saadeti için yalan söylenebilir ..... VI, 515
Aile saadeti için yapılacaklar ..... I, 115
Aile sırlarını anlatanın fenalığı ..... IV, 87
Aile ve mal ölüyle birlikte kabre gitmez..... III, 188,189
Ailemizin üzerimizde hakkı vardır ..... I, 511
Ailenin din eğitimi ..... II, 378-391
Ailenin erzakını ölçmek berekettir ..... III, 214
Ailenin geçimi ..... II, 357-372
Ailenin reisi ailenin geçimini sağlar ..... II, 366
Ailesi hakkında ettiği yeminde ısrar etmemek ..... VII, 246
Ailesi uğrunda öldürülen şehittir..... VI, 119
Ailesinden ayrı kalan evine çabuk dönmelidir ..... V, 77,78
Ailesine yardım etmek kılıbıklık değildir ..... III, 516
Aileye namaz emredilmeli..... II, 378
Aişe (Cebrâil'in selâmını alışı) ..... IV, 423
Aişe (Safiyye'yi çekiştirmesine Peygamber'in tepkisi) ..... VI, 458
Âişe Binti Ebû Bekir **..... I, 98-99**
Âişe Vâlidemiz, Resûlullah gece namaz kılarken önünde yatardı V, 339
Âişe'nin Hz. Hatice'yi kıskanması ..... II, 504-506
Âişe'nin yeminini bozarak köle azad etmesi ..... VII, 548
Âişenin yeğenine darılması ..... VII, 545-547
Âiz İbni Amr **..... II, 94**
Âiz İbni Amr (Zâlim idareciye nasihatı) ..... IV, 32,33
Akabe biatlarının ikincisi..... VI, 9
Akıl hastalığından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 366
Akıl herşeyi kavrayamaz ..... III, 44
Akıllı, ölüm sonrası için çalışandır ..... I, 314
Akîl (ailesi Ehl-i beyt'tendir)..... II, 512
Akitlerin gereğini mü'minler yerine getirir ..... VI, 598, 599
Akla kötü mânalar getirecek kelimeler kullanmamak ..... VII, 286, 287
Akra' İbni Habis'in gereksiz sorusu..... V, 561
Akraba ile ilgi kesmek için dua etmemelidir ..... VI, 391,394,395
Akraba kötülük de yapsa akrabalık bağını koparmamalıdır..... II, 439
Akraba kötülük yapsa bile ona iyi davranmalıdır ..... II, 428
Akraba müslüman olmasa da ilgi kesilmez..... II, 459, II, 462
Akraba olan erkek ve kadın başbaşa kalmamalıdır ..... VII, 92-95
Akraba ziyareti, karşılığı peşin olan iyiliktir ..... IV, 23
Akraba ziyaretini kesenleri de ziyaret etmek gerekir..... IV, 7
Akraba ziyaretini münâfiklar keser..... II, 480-481
Akrabaları gözetmek ana babaya bir iyiliktir..... II, 501
Akrabalığın korunması peygamberin aslî görevlerindendir..... II, 479
Akrabalık bağı kıyamette sıratın yanında olacaktır..... II, 120-121
Akrabalık bağını gözetmek, cennete götüren amellerdendir ..... II, 464
Akrabalık bağını koparan cennete giremez..... II, 490
Akrabalık bağını koparanın cezası dünyada da görülebilir..... II, 491
Akrabalık bağının gözetilmesi rahmet getirir..... II, 441
Akrabalık bağları koparılmamalıdır ..... IV, 416
Akrabalık bağları kuvvetlendirilmelidir ..... II, 411, 421
Akrabasına merhametli olan cennetliktir ..... IV, 43
Akrabasını gözetmeyen lânete uğrar..... II, 421
Akrabaya iyiliğin sevabı daha büyüktür..... II, 444

Akrabaya iyilik etmek gerekir ..... II, 392, 409, 418, VI, 127
Akrabaya iyilik mü'minin şiarıdır..... IV,143
Akrabaya verilen sadaka daha üstündür ..... II, 468
Akrabaya yardım etmek Allah'ın emridir ..... IV, 22,36
Akrabaya yardıma Peygamber öncelik vermiştir ..... II, 375,433
Akrabayı görüp gözetmekten Allah razı olur ..... IV, 8
Akrabayı gözeten cennete girer ..... V, 463,464
Akrabayı gözetmek ilk emirlerdendir ..... II, 453
Akrabayı kollamak rızkı çoğaltır, ömrü uzatır..... II, 430
Akrabayı nasıl korumalı?..... II, 439
Akrep sokmaması için okanacak dua ..... VI, 310
Aksıran ehl-i kitaba verilecek cevap ..... IV, 475
Aksıran hamdetmelidir ..... IV, 469,471
Aksırana "yerhamukellah" demek müslümanın diğeri üzerindeki hakkıdır ..... IV, 494
Aksırana "yerhamukellah" demek Peygamber'in emridir..... IV, 493
Aksırana "yerhamükellah" demek ..... II, 208, 212, IV, 129, 131, 469, 477
Aksırana hayır dilemek Peygamber'in emridir..... IV, 412
Aksırandan Allah hoşlanır..... II, 212, IV, 469
Aksıranın hamdetmesi ve karşılığı ..... II, 212
Aksırdığında Peygamber ağzını kapardı ..... IV, 474
Aksırıp hamdedene "yerhamukallah" denilir..... IV, 469,471
Aksırıp hamdetmeyene "yerhamukellah" denmez..... IV, 471
Aksırma üçten fazla olursa nezle alametidir ..... IV, 472
Aksırmak Allah'tandır ..... II, 212
Akşam namazından önce iftar etmek ..... V, 511
Akşam namazını kılmakta acele etmek ..... V, 504,506
Akşam namazının sünneti ..... V, 319-324
Akşam olur olmaz orucunu açmak ..... V, 503, 507
Akşam sabah Allah'ı anmak gerekir ..... VI, 219, 221, 305-318
Akşam yapılacak zikir ..... VI, 310
Akşam, dua için iyi bir vakittir..... II, 544
Akşamın farzından önce namaz kılmak ..... V, 319,321
Akşamları Allaha sığınma şekli ..... V, 75,76
Âl ne demektir? (Âl-i Nebî, Âl-i Resûl) ..... VI, 216
Alaca hastalığından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 366
Alacağını affeden kıyamette gölgelendirilir ..... VI, 150
Alacağını affedeni Allah da affeder ..... VI, 148-150
Alacağını güzel isteyene Peygamber'in duası ..... VI, 145, 146
Alacaklının söz hakkı vardır ..... VI, 143
Alak (Embrio)..... III, 45
Alâkayı kesmemek gerekir (mü'minlerle) ..... VI, 568
Alan da verende Allah'tır ..... I, 217, 232
Alay edenlere azap vardır ..... VI, 578
Alay etmemelidir..... VII, 577
Alçak gönüllü olanı Allah yüceltir..... III, 380, 509,510
Alçak gönüllü olmak Allah'ın emridir ..... VII, 12,13
Alçak gönüllülük mü'minin mü'mine karşı görevidir ..... IV, 21,22
Aldatan bizden değildir ..... I, 292, II, 201, VI, 591,592
Aldatma yoktur (İslâm'da) ..... VI, 595
Aleyke's-selâm diye selâm verilmez ..... IV, 429
Aleyke's-selâm, ölülere verilen selâmdır ..... IV, 305
Alış veriş ne zaman bozulabilir? ..... I, 291
Alış verişte doğru söylenirse bereket hâsil olur ..... I, 291,292
Alış verişte yalan söylenirse bereket kalmaz ..... I, 291,292
Alışta kolaylık gösterene Peygamber'in duası ..... VI, 145
Alışveriş de faiz gibidir diyenlerin durumu ..... VII, 60,62
Alışverişle ilgili faziletli davranışlar ..... VI, 140-155
Alış-verişte "İslam'da aldatma yok" denmelidir ..... VI, 595
Alışverişte yemin etmekten kaçınmak ..... VII, 252,253
Ali (ailesi Ehl-i beyt'tendir)..... II, 512
Ali (ayakta su içmesi) ..... IV, 262
Ali (Hayber'de Peygamber'den sancağı alışı) ..... I, 392
Ali (Hz. Peygamber'den öğrendiği dua) ..... VI, 322

Ali (Peygamber'e itaatı) ..... I, 392
Ali (r.a)'in Hayber fethi..... II, 33-36
Ali b. Ebû Tâlib'in bineğine binerken ne okuduğu ..... V, 62,63
Ali İbni Ebû Tâlib ..... III, 25
Ali İbni Rebî'a..... V, 62
Âl-i İmrân sûresini Peygamber'in namazda okuması ..... I, 410
Âl-i İmrân ve Bakara sûrelerinin fazileti ..... V, 94,95
Ali'nin kabristanda söylediği sözler ..... III, 459
Ali'nin Şîîlerin iddialarını reddettiği konuşması ..... VII, 424,425
Ali'yi Peygamberimiz putları kırmakla görevlendirmişti ..... VII, 195
Ali'yi ve Fâtıma'yı Peygamber'in namaza kaldırması..... V, 393
Âlim desinler diye okuyup okutan cehennemdedir..... I, 95
Âlim dışında dünya değersizdir ..... VI, 172
Âlim ilmiyle âmil olmazsa cezası çok şiddetlidir ..... II, 106
Âlim kendisini dinleyenleri susturabilir..... IV, 120
Âlim neye benzer?..... VI, 162
Âlim olmak için çalışana zorluklar kolaylaştırılır..... VI, 168
Âlim ve mü'minlerin derecesi yükseltilir ..... VI, 157
Âlime gıbta edilebilir..... VI, 160
Âlimin, âbide üstünlüğü ..... I, 159, VI, 176-178
Âlimler ancak Allah'tan korkar ..... IV, 381, VI, 157
Âlimler emir bi-l ma'rûf yapmalıdır ..... II, 65
Âlimler halkta gördükleri yanlışları düzeltmekle yükümlüdürler VII, 117,119
Âlimler Peygamberlerin vârisleridir ..... VI, 177-179
Âlimler ve sâlihlerin sohbetinde bulunmak ..... I, 525
Âlimler yöneticilere tavsiyelerde bulunmalıdır ..... II, 93
Âlimlere bütün kainat dua etmektedir..... VI, 176, 177
Âlimlere saygı..... II, 519-542
Âlimlere uyan kurtulur ..... IV, 147
Âlimlerin değeri ..... II, 230
Âlimlerin ölmesiyle ilim ortadan kalkar ..... VI, 185, 186
Âlimlerin sorumluluğu..... II, 59
Âlimlerle âlim olmayanlar bir değildir ..... VI, 156
Ali-Muâviye olayları ..... I, 126
Allah âdaletle davrananları sever..... IV, 36
Allah âdil davrananları sever ..... IV, 40
Allah akrabasına iyilik yapanın yardımcısıdır ..... II, 428
Allah aksıranı sever ..... IV, 469
Allah alacağını affedeni affeder ..... VI, 148-150
Allah anıldığı her yerde ananla beraberdir ..... III, 138
Allah anıldığında mü'minlerin kalpleri titrer..... I, 336
Allah azimeti sever..... I, 504
Allah bağışlamayı emreder ..... III, 589-591
Allah bedene değil kalplere bakar ..... VI, 568
Allah belâmı versin dememelidir ..... VI, 388
Allah bütün günahları bağışlar..... III, 72
Allah canlıların hepsinin rızkını verendir ..... I, 351
Allah çirkin görünüşü sevmez ..... IV, 314
Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir ..... VII, 592,602,604
Allah dilediğini bağışlar dilediğine azâb eder..... I, 590
Allah dilemedikçe kimse zarar veremez..... I, 225-227
Allah diler sonra filanca da dilerse denilebilir ..... VII, 295,296
Allah dilerse gaybı peygamberlerine bildirir ..... VII, 445
Allah dostlarına düşmanlık etmek..... III, 8
Allah dostlarına korku yoktur ..... I, 365
Allah dostunun düşmanı Allah'ın düşmanıdır ..... I, 398
Allah duaları kabul eder ..... VI, 331, 332
Allah dünya ve âhirette Peygamberinin yardımcısıdır ..... I, 358
Allah dünyaya bağlananı sevmez ..... II, 298
Allah Ehl-i beyt'in tertemiz olmasını ister ..... I, 549, II, 509-516
Allah ensârı seveni sever..... II, 590
Allah eşinin mahrem sırlarını anlatanı sevmez ..... IV, 87
Allah faiz yiyenlerle harptedir ..... I, 398
Allah fenâlığını dilediği kulunun cezasını âhirete bırakır..... I, 256
Allah gece gündüz kulunun tövbe etmesini ister..... I, 150
Allah gece namazda ve secdede insanı gözetler ..... I, 294
Allah gönlü zengin kulunu sever ..... III, 491,492
Allah gönülden geçenleri bilir ..... I, 90

Allah görünüşe değil kalplere bakar ..... I, 117,118
Allah gözlerin sinsi bakışlarını bilmektedir ..... I, 295
Allah güç yetirilemeyecek şeyi emretmez I, 364, 552, 590,
II, 358
Allah günahlardan kaçanlarla beraberdir ..... VI, 5
Allah günahları örtücüdür ..... III, 119,120
Allah günahtan kaçınanı korur ..... IV, 73
Allah güzeldir, güzeli sever..... III, 531, VI, 580
Allah haramları kıskançlığından dolayı koymuştur..... I, 308
Allah hayrını dilediği kulunu dünyada cezâlandırır..... I, 256
Allah hem merhametli, hem muazzibdir..... I, 316
Allah her an gözetlemektedir ..... VII, 79
Allah her canlının rızkını verir..... III, 311
Allah her işte yumuşaklığı sever..... IV, 450
Allah her şeyi görür gözetir ..... III, 469
Allah her şeyi, her hâlimizi bilir ..... VII, 10
Allah her şeyin mâlikidir..... I, 590
Allah her yerde mü'minlerle beraberdir ..... I, 294
Allah herkesi bağışlayabilir ..... VI, 580
Allah herşeye kâdirdir ..... VII, 292,293,294
Allah herşeyi görür ..... VI, 524
Allah hidâyet verendir ..... I, 570
Allah için ağlayan arşın gölgesinde gölgelenir ..... III, 162
Allah için bir oruç tutan cehennemden uzak kalır ..... V, 481
Allah için birbirlerini sevenler kıyamet günü arş'ın gölgesindedir II, 582, 586, IV, 38
Allah için birbirlerini sevenlerin sevabı ..... II, 592
Allah için birini seven imanın tadını tatmıştır ..... II, 578
Allah için buğzedenin imanı kâmildir ..... II, 202
Allah için can vermenin önemi ..... I, 191,194
Allah için dinin nasihat oluşu ..... II, 55
Allah için isteyenlere vermek ..... VII, 255,256
Allah için sevmek nasıl olur? ..... II, 580
Allah için sevmek ..... II, 576-600
Allah için verdiklerini başa kakmayanlar ..... VII, 6
Allah ihsanı emreder..... IV, 36
Allah ile aldanmak ..... I, 317
Allah ilim öğrenenin rızkını üstlenmiştir ..... I, 363
Allah ilmi, âlimleri öldürerek yok eder ..... VI, 185, 186
Allah insanların bir kısmını diğerlerine üstün kılmıştır ..... II, 339
Allah insanların yaptıklarını görmektedir ..... I, 297
Allah insanlarla konuşacaktır ..... I, 488
Allah israf edenleri sevmez ..... IV, 334
Allah istişâreyi emretmiştir ..... IV, 182
Allah isyankârlara cezayı çabuk verir..... III, 147
Allah itaat edenleri mağfiret eder..... III, 147
Allah iyilerle beraberdir ..... I, 395
Allah iyiliğini istediği kişiyi âlim yapar..... VI, 158
Allah iyilik edenleri sever..... III, 547, IV, 5
Allah iyiliklerimizi bilmektedir ..... I, 443
Allah kader'de değişiklik yapabilir ..... II, 431
Allah kahretsin demek, şeytana yardımcı olmaktır..... VI, 544
Allah kalplere ve amellere bakar ..... I, 118
Allah kalptekileri bilir..... I, 295
Allah katında dünya son derece değersizdir ..... II, 337, III, 219
Allah katında en değerli olan takvâca en üstün olandır..... III, 504
Allah kendi işi ve ibadetiyle meşgul olanları sever ..... III, 491,492
Allah kendine güvenenleri şerlilerin şerrinden korur ..... III, 137
Allah kendisini ananı anar ..... VI, 188
Allah kendisini zikredenleri bağışlar ..... VI, 292-295,298
Allah kendisini zikredenlerle beraberdir ..... VI, 268
Allah kendisini zikredenlerle iftihar eder ..... VI, 302, 303
Allah kıskanır ..... I, 308
Allah kibirlileri sevmez..... II, 261, IV, 305
Allah kimseye muhtaç değildir..... II, 265
Allah kişi ile kalbi arasına girer..... VI, 375
Allah kolaylığı ister güçlüğü istemez..... I, 494,504
Allah korku, açlık, can ve maldan eksilterek imtihan eder ..... I, 201
Allah korkusu..... III, 37-71

Allah korkusundan ağlayan cehenneme girmez..... III, 160, VI, 44, 45
Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı ..... III, 172
Allah korkusuyla haramdan uzak durmak ..... I, 136,140
Allah kötülüğü yasaklamıştır ..... IV, 322,36
Allah kullarına çok yakındır ..... VI, 331
Allah kullarına lutufkârdır ..... III, 573
Allah kullarını sevindirmekten hoşnut olur VII,620-622
Allah kullarının tövbe etmesini sever III, 101, VII, 590,591
Allah kulun düşündüğü şekilde tecelli eder..... IV, 578
Allah kulunu sevince kullarına da sevdirir..... VI, 376
Allah kulunun tövbesinden çok hoşnut olur ..... I, 148,149,154
Allah Kur'an'la bazılarını yüceltir, bazılarını alçaltır ..... V, 102,103
Allah lânet etsin dememelidir ..... VI, 388
Allah lutfunu dilediğine verir..... III, 428-430
Allah mü'mini gücendirene gücenir..... II, 291
Allah mü'minlere yeter ve o güzel bir vekildir ..... I, 334, 343
Allah mü'minlerin mal ve canlarını satın almıştır..... VI, 8
Allah mücahidin kefilidir ..... VI, 25
Allah müslümana yardım edenin yardımcısıdır..... II, 195
Allah müttakî kulunu sever ..... III, 491,492
Allah nimetinin kulu üzerinde görülmesini ister..... IV, 327
Allah ölen ve öldüren iki kişiden râzıdır..... I, 198
Allah ölümsüzdür, O'na sığınmalıdır ..... I, 335, 341
Allah Peygamber'den daha fazla kıskançtır ..... I, 308,309
Allah Peygamber'e salavât getirir ..... VI, 199
Allah Peygamber'in sevdiğini sever..... II, 235
Allah Peygamber'ine neyi emrettiyse mü'minlere de onu
emretmiştir ..... VII, 530
Allah Peygamberini bizim bilmediğimiz şekilde yedirir..... VII, 334,335
Allah peygamberini yanlıştan korur ..... II, 288, 289
Allah rahmeti yüze bölüp birini yere indirmiştir ..... III, 97
Allah rızâsı dışında bir amaçla amel işleyenler ..... VII, 71-74
Allah rızâsı için cennet istenir ..... VII, 254, 255
Allah rızâsı için istemek ..... VII, 254-257
Allah rızâsı için iyilik yapmak ..... III, 421
Allah rızâsı için mal istemek câiz değildir..... VII, 254,255
Allah rızâsı için mü'minlerin birbirlerini ziyaretlerinin karşılığı..... II, 550
Allah rızâsı için yapılan herşeyin sevabı vardır ..... II, 363
Allah rızası için yapılan ibadetler şükür yerine geçer ..... V, 386
Allah rızâsı için yemek yedirmek ..... III, 400
Allah rızkı zayıflar sebebiyle vermektedir..... II, 310, 311
Allah ruhsata sarılanı da sever ..... I, 504
Allah sabah namazı kılanları korur ..... II, 192
Allah sabredenlerle beraberdir ..... I, 202, VI, 78
Allah saflar halindeki mücahidleri sever ..... I, 567
Allah seçtiği kullarına kerâmet fidanları diker ..... VII, 620,621
Allah sevdiğ kulunun başına sıkıntı verir..... I, 256
Allah sevdiği kulunu Cebrail'e de sevdirir ..... VI, 376
Allah sevdiği kulunu dünyalıktan uzak tutar ..... III, 219
Allah sevdiklerini herkese sevdirir ..... III, 10
Allah sevgisi, Peygamber'e uymakla kazanılır..... I, 539, III, 5
Allah sevgisinde sapma ..... III, 6
Allah sevgisini elde etmenin yolları ..... III, 492
Allah sırlarını bildirmez ..... VII, 445
Allah sürekli gözetlemektedir..... I, 295,303
Allah şirk koşanları, koştukları şeye gönderir ..... VII, 69
Allah şirkten münezzehtir ..... VII, 69
Allah Teâlâ'nın cennette mü'minlere hazırladığı nimetler..... VII, 609,639
Allah Teâlâ'nın cennette görülmesi ..... V, 211, VII, 636
Allah tektir, tek olanı sever ..... V, 337
Allah temizdir, temizleri sever..... VII, 530
Allah tevazu ile yalvararak anılmalıdır ..... VI, 305
Allah tövbeleri kabul eder..... III, 99
Allah üç şeyden hoşlanmaz..... VII, 373,374
Allah üç şeyden hoşnut olur ..... VII, 373,374
Allah ve filânca dilerse demenin mekruh oluşu ..... VII, 295-296
Allah ve Peygamber sevgisinin karşılığı ..... II, 561, 562
Allah ve Peygamberini ihtilaflarda hakem kabul etmek..... II, 7

Allah ve Resûlü çağırınca itaat gerekir ..... V, 128
Allah ve Resûlü herkesten çok nasıl sevilir? ..... II, 579, 580
Allah ve Resulü ihtilaflarda hakemdir..... IV, 46
Allah ve Resûlü'nün yasakladığı şeylerden sakınmak .... VII, 431-434
Allah ve Resûlünden daha âdili olamaz ..... I, 252,254
Allah ve Resulüne iman amellerin en faziletlisidir ..... VI, 13, 14
Allah ve Resûlünü incitenlere lânet edilmiştir ..... VI, 551
Allah ve Resûlünü incitenlerin cezası..... III, 15
Allah ve Resûlünü seven imanın tadını tatmıştır ..... II, 578
Allah ve Resûlünü sevmek ..... I, 161
Allah verdiği nimetlerin kullanılmasını ister..... IV, 334
Allah yaptığımız iyilikleri bilmektedir ..... I, 397, VI, 140
Allah yaptıklarımızı bilmektedir ..... II, 103
Allah yemek sonrası hamdedenden hoşlanır ..... I, 489
Allah yoluna davet etmek ..... II, 26-28
Allah yolunda ayağı tozlananı cehennem yakmaz ..... VI, 43-45
Allah yolunda cihad eden mümin..... III, 498
Allah yolunda cihad edenler cehenneme girmezler ..... III, 160
Allah yolunda cihad en üstün ameldir..... V, 563
Allah yolunda cihad etmek ..... V, 252
Allah yolunda çadır kurmak ..... VI, 48, 49
Allah yolunda çalışmak yetmiş yıllık ibadete bedeldir ..... VI, 31
Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ..... III, 172
Allah yolunda dökülen kan ..... III, 172
Allah yolunda harcanan malın karşılığı ..... VI, 86,95
Allah yolunda harcanmayan mal fayda vermez III,395
Allah yolunda malını harcamanın sevabı ..... VI, 95, 96
Allah yolunda olanlardan biri de ilim talibidir ..... VI, 174
Allah yolunda öldürülen şehittir ..... VI, 117, 118
Allah yolunda öldürülenler ölü değildir ..... VI, 209
Allah yolunda savaşa çağrılınca hemen katılmalıdır ..... I, 102,103
Allah yolunda tutulan orucun karşılığı ..... VI, 97
Allah yolundan alıkoyanlar sapmıştır..... II, 32
Allah zikredilirken ses yükseltilmez ..... VI, 305
Allah, "razı oldum" diyene kadar cennette nimet verir ..... VII, 619,620
Allah, dinine yardım edenlerin yardımcısıdır ..... IV, 10
Allah, emirlerine karşı gelmekten sakındırır ..... III, 39
Allah, hayrını dilediğine sıkıntı verir ..... I, 245
Allah, istemediği halde yöneticiliğe getirilenin yardımcısıdır ..... IV, 65
Allah, kendi rızâsı için birbirlerini sevenleri sever..... II, 548, 589, 594
Allah, kendi rızâsı için sadaka verenleri sever..... II 594
Allah, kendi rızâsı için toplananları sever ..... II, 594
Allah, kendi rızâsı için ziyaretleşenleri sever ..... II, 594
Allah, kul O'na yaklaştıkça kuluna yaklaşır ..... I, 400
Allah, kulun düşündüğü gibi muamele eder ..... III, 138
Allah, kulunun düşündüğü gibidir ..... VI, 268, VII, 603
Allah, mahşer gününde diğer zamanlardan çok gazaplıdır ..... VII, 564,565
Allah, O'nun rızasını gözeten cömertlere ihsanda bulunur ..... II, 368, 369
Allah, Peygamber'in affını istediklerini affeder..... IV, 387
Allah, rızâsı için yapılmayan ibadetleri kabul etmez ..... I, 122
Allah, takvâ sahibi olanları bilir ..... VII, 10
Allah'a duyulan saygı ve arzudan ağlamanın değeri ..... III, 154-174
Allah'a en iyi sığınma yolu ..... VI, 316
Allah'a en yakın an secde anıdır ..... VI, 253, 389
Allah'a farzları yaparak yaklaşılır ..... I, 398
Allah'a giden yol ..... II, 7
Allah'a güvenene, Allah kâfidir ..... I, 336
Allah'a güveneni Allah rızıklandırır ..... I, 350
Allah'a güvenmeli düşmandan korkmamalıdır ..... I, 334
Allah'a hamd üzere olmak ..... VII, 639
Allah'a hamd ve şükür bölümü ..... VI, 188-198
Allah'a hamdederek O'ndan bağışlanma dilemek ..... VII, 592
Allah'a hamdetmek ve şükretmek..... III, 126
Allah'a hamdsiz başlanan iş bereketsizdir ..... VI, 192
Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz..... I, 295
Allah'a hiçbir şey ortak koşulmaz..... IV, 487
Allah'a hüsnü zan duyarak ölmek ..... III, 141
Allah'a hüsnü zan etmek ..... III, 139-141

Allah'a ibadet cemaatle ve münferîden yapılabilir ..... I, 372
Allah'a ibadet edilmelidir..... II, 413
Allah'a ibadet etmek gerek..... II, 482
Allah'a itaat esastır ..... IV, 46
Allah'a karşı gelmekten sakınan kimse..... III, 493
Allah'a karşı gelmekten sakınmak ..... VII, 431
Allah'a karşı görevler unutulmamalıdır..... III, 434
Allah'a karşı saygılı olmak ..... I, 279, 322, 323,
553, 554
Allah'a karşı saygılı olmak gerekir ..... II, 552
Allah'a kavuşmak isteyene Allah da kavuşmak ister VII,520-522
Allah'a kavuştuğunda oruçlunun sevabı ..... V, 477
Allah'a kıyamette en yakın olan âdil yöneticilerdir..... IV, 39
Allah'a kulluk ölene kadar sürdürülmelidir ..... I, 396
Allah'a muhtaç değilmiş gibi davrananlar..... III, 394,395
Allah'a sadece Allah'a ibadet etmelidir..... I, 396
Allah'a sadece ihlas ve samimiyet ulaşır ..... I, 90
Allah'a saygılı olan rızıklanır ..... I, 322
Allah'a sevimli gelen iki damla ve iki iz ..... III, 172
Allah'a sığınan kimseyi himâye etmek ..... VII, 255,256
Allah'a sığınanı Allah barındırır ..... VI, 300
Allah'a sığınmak..... III, 480
Allah'a su vermek ne demektir? ..... IV, 497
Allah'a şirk koşmak ..... VII, 57, 58,
240-,242
Allah'a şirk koşmak en büyük günahtır ..... VI, 525
Allah'a şirk koşmak en büyük zulümdür ..... VII, 433
Allah'a şirk koşmaksızın ibadet etmelidir ..... II, 392-409
Allah'a şirk koşmamak ..... VII, 373, 374, 406
Allah'a şükreden kul olmak..... V, 391
Allah'a şükretmek nimetlerin artmasına vesiledir ..... VI, 188
Allah'a şükretmeli nankörlük etmemelidir ..... VI, 188
Allah'a şükür borcunu ödeme şekli..... II, 246
Allah'a tam bir güven içinde olmak ..... I, 225-227
Allah'a ve Peygamber'e itaat gerekir ..... I, 540
Allah'a verdikleri sözü tutmayanların durumu ..... VII, 498
Allah'a yakınlaştıran şeyler ..... III, 221
Allah'a yaklaşmak..... III, 79
Allah'a yaklaştıran şeyler dışında dünya değersizdir ..... VI, 172
Allah'dan ancak âlimler korkar..... IV, 381
Allah'ı ananlar öndedir ..... VI, 270, 271
Allah'ı anıp gizli gizli ağlayan kıyamette gölgelenecektir ..... IV, 38
Allah'ı anıp gözyaşı döken kıyamet günü arşın gölgesindedir.... II, 582
Allah'ı anmak kalbi yumuşatır..... III, 436
Allah'ı cennette görmeye dair âyetler ..... VII, 637
Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlar..... V, 423,424
Allah'ı dağlar da tesbih ederdi ..... VI, 307
Allah'ı doyurmak ne demektir?..... IV, 497
Allah'ı en iyi bilen ve hakkıyla O'ndan korkan
Peygamberimizdir..... IV, 382
Allah'ı gazaplandıracak söz söylememelidir ..... VI, 439, 440
Allah'ı hastalığında ziyaret ne demektir?..... IV, 497
Allah'ı her durumda anmak ..... VI, 284-287
Allah'ı her şeyden çok sevmelidir ..... VI, 376,377
Allah'ı her vaziyette ananlar ..... VI, 319
Allah'ı herşey tesbih etmektedir..... II, 267
Allah'ı hoşnut edecek bir yol izlemek ..... IV, 394
Allah'ı hoşnut edecek iki cümle ..... VI, 222
Allah'ı hoşnut edecek söz söylenmelidir ..... VI, 439
Allah'ı insanlar sıkıntı anında hatırlarlar..... I, 313
Allah'ı meclislerde anmamak eksikliktir..... IV, 385,386
Allah'ı melekler ve gök gürültüsü tesbih etmektedir ..... VI, 191
Allah'ı Peygamber her halinde zikrederdi ..... VI, 285
Allah'ı sabah-akşam zikretmelidir ..... VI, 221
Allah'ı seven Peygamber'e itaat etmelidir ..... I, 17, II, 8,9
Allah'ı seven ve Allah tarafından sevilenlerin vasıfları..... III, 7
Allah'ı sevenleri sevmelidir ..... VI, 376, 377
Allah'ı sevmenin ölçüsü ..... VI, 377

Allah'ı sevmeyi O'ndan istemelidir ..... VI, 376
Allah'ı toplulukta ananı Allah da toplulukda anar..... VI, 268
Allah'ı tüm kainat tesbih etmektedir ..... VI, 178
Allah'ı yalnız ananı Allah da yalnız anar ..... VI, 268
Allah'ı yatınca da anmak gerekir..... IV, 386
Allah'ı zikir dışında dünya değersizdir ..... VI, 172
Allah'ı zikir mü'minlerin işidir..... I, 529
Allah'ı zikreden diri, zikretmeyen ölüdür ..... VI, 189
Allah'ı zikredenle zikretmeyenin farkı ..... VI, 266
Allah'ı zikredenler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Allah'ı zikredenlerin üzerine sekinet iner ..... VI, 298
Allah'ı zikrederek ölüme ve sonrasına hazırlanmak ..... III, 450
Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir ..... VI, 218
Allah'ı zikretmeksizin konuşmak doğru değildir ..... VI, 445
Allah'ı zikretmekten hiçbir şey alıkoymamalı ..... VI, 189
Allah'ı zikretmenin fazileti ..... VI, 218-283
Allah'ı zikretmenin şekilleri ..... VI, 188, 189
Allah'ı zikretmeyene şeytan musallat olur ..... VI, 267
Allah'ı zikrin sevabı ..... VI, 278
Allah'ın abraş, kel ve körü imtihanı ..... I, 310,312
Allah'ın affi kulun günahlarından daha büyüktür ..... III, 143
Allah'ın affına güvenerek tövbe etmek..... III, 99,140
Allah'ın ahdine vefâ, kişiyi kurtuluşa götürür..... IV, 99
Allah'ın anılmadığı evin değersizliği ..... VI, 207
Allah'ın anılmadığı meclisler pişmanlık sebebidir ..... IV, 385
Allah'ın âyetlerinden birisi de uykudur..... IV, 389
Allah'ın âyetlerini inkar edenler cennete giremez..... VI, 46
Allah'ın ayı: Muharrem ayı ..... V, 402, 403, 522
Allah'ın azabı dil yüzündendir ..... IV, 551
Allah'ın azabından emin olunamaz..... III, 145
Allah'ın azabından korkanlar için cennette nimetler vardır ..... VII, 610
Allah'ın azabının umûmîleşmesi..... II, 104
Allah'ın azameti, kulların âcizliği ..... I, 428
Allah'ın bizi anması O'nu anmamıza bağlıdır ..... VI, 218
Allah'ın canı alması ne demektir?..... IV, 577
Allah'ın cezası çok ağırdır ..... VII, 431
Allah'ın dinine saygı gösteren müttakîdir..... II, 510
Allah'ın dostları mahzun olmayacaktır ..... VI, 399
Allah'ın doyurmadığı açtır ..... I, 428
Allah'ın düşmanları ..... VI, 601
Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterilmelidir ..... IV, 9
Allah'ın emirleri yerine getirilmelidir ..... I, 552
Allah'ın emirlerine uymada ölçülü olmak..... I, 493-528
Allah'ın emirlerini yerine getirmek gerekir..... II, 411
Allah'ın emrinin önüne geçilmez..... I, 551
Allah'ın en çok hoşlandığı söz ..... VI, 229
Allah'ın en çok sevdiği ameller ..... II, 414-416
Allah'ın en sevdiği kul, orucunu hemen açandır ..... V, 504,506
Allah'ın en sevdiği yerler camilerdir ..... VII, 509,510
Allah'ın gazabına uğrayanların oturuş şekli ..... IV, 366
Allah'ın giydirmediği, çıplaktır..... I, 428
Allah'ın gölgesi ..... II, 586
Allah'ın gözetimi emirlerine uymakla elde edilir ..... I, 304,305
Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz ..... VI, 402
Allah'ın hidâyet vermediği sapmıştır ..... I, 428
Allah'ın huzurunda durmaktan korkanlara iki cennet vardır ..... VI, 277
Allah'ın hükmüne boyun eğmek ..... I, 588-592
Allah'ın hükmüne müttakiler saygı gösterir..... IV, 136
Allah'ın ikramı camiye gidenedir ..... I, 458
Allah'ın ilim ve hikmet verdiği kimse..... III, 359,360
Allah'ın insanlar üzerinde hakkı vardır..... II, 312
Allah'ın ipine sarılmak ..... VII, 373,374
Allah'ın isim ve sıfatları dışındaki şeylere yemin edilmez..... VII, 232
Allah'ın isimleri kullara verilemez ..... VII, 258,259
Allah'ın ismi heryerde anılmalıdır..... IV, 359
Allah'ın izni olmadan hiç kimse şefaat edemez ..... VII, 567
Allah'ın kaderinden yine O'nun kaderine kaçmak ..... VII, 398,400
Allah'ın kelimelerine (el-kelimâtü't-tamme) sığınmak ..... V, 73

Allah'ın kelimesi ne demektir? ..... IV, 150
Allah'ın kıskanması kulun günah işlemesindendir ..... I, 308
Allah'ın kıyamet gününde konuşmayacağı üç sınıf insan ..... III, 540, 541, VII, 497, 531, IV, 300
Allah'ın kıyamette gölgelendireceği kişi (borcunu affeden) ..... VI, 150, 151
Allah'ın kitabı ilk hüküm kaynağıdır..... II, 143
Allah'ın koyduğu cezaları hafifletmek için çare aramak ..... VII, 346,347
Allah'ın koyduğu cezayı Peygamberin affetme yetkisi yoktur ... VII, 347
Allah'ın kullar üzerindeki hakları ..... IV, 99,100
Allah'ın kulları denetlemesi ..... I, 294-320
Allah'ın kulları üzerindeki hakkı ..... III, 107
Allah'ın kullarına olan şefkat ve merhameti ..... III, 93
Allah'ın kulu sevmesinin yolu..... II, 8,57
Allah'ın kuluna en yakın olduğu zaman ..... VI, 393
Allah'ın kuluna rahmetiyle yaklaşması III,78
Allah'ın kulunu sevmesi..... III, 6
Allah'ın kulunun gözü, kulağı olması ..... I, 398
Allah'ın lânet edeceği kimseler..... II, 101
Allah'ın lâneti münâfiklaradır ..... II, 421, 480, 481
Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir ..... VI, 536
Allah'ın lutfuna doyum olmaz..... III, 418,419
Allah'ın lutfundan nasibini aramak..... III, 349
Allah'ın lutfunun genişliği ..... VI, 394
Allah'ın meleklerle kulları hakkında konuşması ..... VI, 292-297
Allah'ın metâı cennet ..... III, 68, 69
Allah'ın mülkü her şeyi kaplar..... II, 556
Allah'ın nimetleri sayılamaz ..... VI, 258
Allah'ın ölüme sabredenlere müjdesi ..... I, 232
Allah'ın övgü ve yardımına takvâ ulaştırır ..... I, 302,303
Allah'ın Peygamber'i bir müşrikten koruması..... I, 347,348
Allah'ın rahmeti akrabalık bağını gözetenedir..... II, 441
Allah'ın rahmeti gazabından öndedir ..... VI, 258
Allah'ın rahmeti gazabını geçmiştir ..... III, 94,142
Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır ..... I, 165, 166, III, 74, VI, 381
Allah'ın rahmeti için çalışmalıdır..... I, 377
Allah'ın rahmeti insanı kurtarır ..... I, 369
Allah'ın rahmetinden kafirlerden başkası ümit kesmez ..... III, 146
Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek ..... III, 72, VII, 604
Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyip tövbe etmek..... I, 169,170
Allah'ın rahmetine iman, hicret ve cihadla ulaşılır..... I, 316
Allah'ın rahmetine seher vaktinde çok yaklaşılır ..... VI, 255
Allah'ın rahmetine sevdiğimiz şeylerden infakla ulaşırız..... II, 373
Allah'ın rahmetini ümit etmek ..... III, 72-136
Allah'ın rahmetini ümit etmenin faydası..... III, 137-144
Allah'ın rahmetinin bolluğu ..... III, 96,97
Allah'ın rahmetinin büyüklüğü..... I, 145, III, 148,149
Allah'ın rızâsı cennet nimetlerinin en güzelidir ..... VII, 634,635
Allah'ın rızâsını kazanmanın önemini anlatan âyetler ..... VII, 635
Allah'ın rızâsını umarak hayır işlemek..... III, 422
Allah'ın sâlih kulları ölür, değersizler kalır ..... VII, 485,486
Allah'ın saygı gösterilmesini istediğine saygı gösterilir ..... II, 175
Allah'ın sevdiği huylar..... III, 570
Allah'ın sevdiği kullar ..... III, 491
Allah'ın sevgisi Peygamber'e ittibaya bağlıdır ..... VI, 202
Allah'ın sınırlarını aşanlarla aşmayanların misali ..... II, 81
Allah'ın sözleri tükenmez ..... VI, 265
Allah'ın sultanı ifadesi ..... IV, 63
Allah'ın şahitleri..... V 11-13
Allah'ın takdirini değiştirecek yoktur ..... I, 304,305
Allah'ın temize çıkarmaması ne demektir?..... IV, 301
Allah'ın üzerimizde hakkı vardır ..... I, 511
Allah'ın üzerine yemin ettiği şeyler ..... VIII, 231
Allah'ın ve efendisinin hakkını yerine getiren kölenin fazileti ..... VI, 133-137
Allah'ın ve insanların sevdiği kişi olmak ..... III, 209
Allah'ın verdiği ilmi Allah yolunda kullanan kimse ..... III, 424,426
Allah'ın verdiği malı, Allah yolunda harcayan kimse ..... III, 424,426

Allah'ın verdiği nimeti hor görmemek..... III, 200
Allah'ın vereceği hiçbirşey O'na büyük gelmez ..... VII, 293
Allah'ın yarattığını değiştirmek şeytana uymaktır ..... VII, 115,116
Allah'ın yarattığını taklid en şiddetli azab sebebidir ..... VII, 185,186
Allah'ın yardımı iyilerle beraberdir..... IV, 7
Allah'ın yardımı rızasını önde tutmakla elde edilir..... I, 304,305
Allah'ın yardımı zayıflar sebebiyle gelmektedir..... II, 310, 311, 313
Allah'ın yasaklarını çiğneyenler affedilmez ..... III, 596
Allah'ın yeminlerini yerine getireceği kulları vardır ..... I, 423
Allah'ın yeryüzündeki şahitleri..... V, 11-13
Allah'ın yönetici için hayır veya şer murad etmesi ..... IV, 74
Allah'ın yüze bakmaması ne demektir? ..... IV, 301
Allah'ın yüzlerine bakmayacağı kimseler ..... VII, 7,8
Allah'ın zâlimleri cezalandırması ..... III, 38
Allah'ın zikriyle kalpler huzur bulur ..... VI, 267
Allah'ın, kötülüğünü dilediği kişiye, kimse iyilik yapamaz..... IV, 108
Allah'ın, kulunu sevmesi..... III, 5-13
Allah'tan Af Dilemek (Tövbe) ..... I, 141-199
Allah'tan af dilemelidir ..... I, 146
Allah'tan âfiyet dilenmelidir ..... I, 277, 278, VI, 372, 373
Allah'tan ancak âlimler korkar ..... VI, 157
Allah'tan bağışlanma dileyip tövbe etmek ..... I, 143
Allah'tan başka her şey yok olacaktır ..... III, 241
Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği beş husus ..... III, 432
Allah'tan başka ilâh olmadığına inanan cennettedir ..... III, 103
Allah'tan başkasına muhtaç olmamayı istemelidir ..... VI, 369, 370
Allah'tan başkasına yemin eden ..... VII, 235
Allah'tan başkasına yemin edilmez ..... VII, 438
Allah'tan başkasına yemin etmenin keffâreti ..... VII, 439
Allah'tan başkasını ilâh edinmek III,203
Allah'tan başkasının adıyla yemin etmemek ..... VII, 229-231
Allah'tan bir şey isterken yapılacak dua..... VII, 254,255
Allah'tan daha kıskanç kimse yoktur..... I, 308
Allah'tan daha merhametli olunamaz ..... VII, 344,345
Allah'tan dilekte bulunup duran âcizdir ..... I, 314
Allah'tan en çok korkan kişi Resulullah'tır ..... I, 30, 497, 498, VI, 158
Allah'tan geldik, O'na döneceğiz..... I, 407
Allah'tan gönül zenginliği dilemelidir ..... I, 327
Allah'tan güç nisbetinde korkmalıdır ..... I, 321
Allah'tan hakkıyla korkmalıdır ..... I, 321
Allah'tan her yerde ve her durumda korkmalıdır ..... I, 301
Allah'tan hiçbir şey gizlenemez..... VI, 492
Allah'tan hidayet, takva ve iffet dilemelidir ..... I, 327
Allah'tan istemek kulluk gereğidir..... III, 339
Allah'tan isterken "Allahım dilersen ver" dememek ..... VII, 292,293
Allah'tan isterken isteğini büyük tutmak ..... VII, 292,293
Allah'tan kork ve sabret! ..... I, 229
Allah'tan korkan en üstündür ..... I, 557
Allah'tan korkan insanların en hayırlısıdır ..... I, 324
Allah'tan korkanlar cennetliktir..... III, 43
Allah'tan korkanlar şeytanın vesvesesinden kurtulurlar..... VII, 435
Allah'tan korkanlara iki cennet vardır..... III, 42
Allah'tan korkmalı, tevbe etmelidir ..... VI, 432
Allah'tan utanandan Allah da hayâ eder ..... VI, 300
Allah'tan uzak olanlardan biri de kalbi katı olandır ..... VI, 445
Allah'tan yüz çevirenden Allah da yüz çevirir ..... VI, 300
Allaha itaati adayan kimse adağını tutmalıdır..... VII, 555
Allahı yüksek sesle zikretmemek ..... V, 66-68
Allahı zikredici olmak ..... III, 220,221
Allahın en çok beğendiği namaz Dâvûd'un namazıdır ..... V, 416
Allahın en çok beğendiği oruç Dâvud'un orucudur ..... V, 416,417
Allahın gazabına uğrayacak üç sınıf insan ..... III, 540
Allahü ekber'in mânası ..... VI, 224
Allahümmağfir-lî mâ kaddemtü ..... VI, 250, 251
Allâhümmağfir-lî verhamnî ..... VI, 339
Allâhümmağfir-lî zenbî ..... VI, 253

Allâhümme aslih lî dinillezi ..... VI, 343
Allâhümme âtinâ fi'd-dünya ..... VI, 336
Allâhümme bike asbahnâ ..... VI, 311
Allâhümme bike emseynâ ..... VI, 311
Allâhümme einnî alâ zikrike ..... VI, 246
Allâhümme elhimnî rüşdî ..... VI, 370
Allahümme ente's-selâm zikri ..... VI, 234
Allahümme ente's-selâm'dan önce üç defa istiğfar etmek ..... VII, 600
Allâhümme eslemtü nefsî ..... VI, 327
Allahümme eslemtü nefsî ileyke ..... I, 352
Allahümme eûzü bike en edılle ve udalle ..... I, 358
Allâhümme fâtıre's-semâvâti ..... VI, 312
Allâhümme inni es'elûke min hayri mâ seleke ..... VI, 379
Allâhümme innî es'elûke mûcibâti rahmetike ..... VI, 380
Allahümme innî es'elüke'l-hüda ..... I, 327, VI, 338, 346
Allâhümme innî eûzü bike min azâbi cehennem ..... VI, 247
Allâhümme inni eûzü bike min fitneti'n-nâr ..... VI, 361
Allâhümme innî eûzü bike min şerri sem'î ..... VI, 364
Allâhümme innî eûzü bike min zevâli ni'metike ..... VI, 355
Allâhümme innî eûzü bike mine'l-cûi ..... VI, 367
Allâhümme innî eûzü bike mine'l-cübni ..... VI, 243
Allâhümme innî eûzü bike minşerri mâ amiltü ..... VI, 353
Allâhümme inni eûzü bi-rızâke ..... VI, 257
Allahümme inni eûzü bike mine'l-barasi ..... VI, 366
Allâhümme innî zalemtü nefsî ..... VI, 350
Allâhümme kınî azâbek ..... VI, 330
Allâhümme leke eslemtü ..... VI, 359
Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ..... I, 341
Allâhümme musarrife'l-kulûb ..... VI, 340
Allâhümmehdinî ve seddidnî ..... VI, 346
Allâhümmekfinî bi-helâlike ..... VI, 369
Altın erkeklere haramdır..... II, 92
Altın kap kullanmak haramdır ..... IV, 335,336
Altın kapla su içmek haramdır ..... IV, 275,276
Altın kullanmanın hükmü ..... IV, 335,339
Altın sıhhî bir mecburiyette erkeklerce de kullanılabilir..... II, 215
Altın ve gümüş kap kullanmanın yasak oluşu ..... VII, 410-413
Altın ve gümüş kaplardan dünyada kafirler yer içer..... VII, 411
Altın ve gümüş kaptan yiyip içmemek..... VII,410-412
Altın ve gümüş tabak ve kadehleri Hz. Peygamber yasaklamıştır VII, 411
Altın ve ipek erkeklere haramdır ..... IV, 334,336
Altın yüzük mü'min erkeklere haramdır..... II, 214
Altın, gümüş zekâtı verilmezse tehlikelidir ..... V, 469,471
Altına ve gümüşe kul olmak..... III, 202
Altından takma burun yaptıran sahâbî ..... IV, 337
Altını zarûret halinde kullanmak câizdir..... IV, 337
Altmış yıl yaşayanın mazeret hakı yoktur ..... I, 432
Amâ bile câmiye, cemaate gitmelidir ..... V, 235,236
Amel bk. iyi amel
Ameli hoş ömrü uzun olan kârlıdır..... I, 420
Amelin değeri sonucuna göredir..... I, 316
Amelle üstünlük sağlanır..... II, 228
Ameller niyetlere göre değerlendirilir ..... I, 91, 93-95
Ameller pazertesi ve perşembe günleri Allah'a arzedilir ..... V, 27, VI, 561
Ameller Peygamber'e arzedilmiştir ..... I, 449
Amellerden üçünün sevabı kesilmez ..... VI, 170
Amelleri insanı kurtaramaz ..... I, 369
Amelleri, ölenle birlikte kabre gider..... III, 188
Amellerimiz kaydedilmektedir..... I, 428
Amellerimizle ahirette karşılaşacağız ..... I, 488
Amellerin Allah'a arzolunuşu ..... VII, 18,19
Amellerin Allah'a sunulduğu zaman ..... V, 312
Amellerin en faziletlileri ..... VI, 13, 14
Amellerin en faziletlisi iman ve cihaddır ..... VI, 124
Amellerin en iyileri ..... II, 414, 415
Amellerin en üstünü Allah için sevmek veya buğz etmektir ..... VI, 558
Amellerin en üstünü iman ve cihaddır..... I, 444
Amellerin hangisi cennete götürür?..... II, 464

Amellerin zirvesi cihaddır..... VI, 12
Amellerinde aşırılar helak olur..... I, 502
Âmenerrasûlü'yü okumanın fazileti ..... V, 140,141,152, 153
Amenerresûlü'nün nâzil oluşu..... I, 590,591
Ammâr İbni Yâsir (âsiler tarafından öldürüldüğü)..... IV, 127
Ammâr İbni Yâsir (Küfe vâlisi oluşu) ..... VI, 412, 413
Ammâr İbni Yâsir..... **IV, 126-127**
Amr İbn Şuayb..... **II, 389**
Amr İbni Abese (Peygamberle konuşması)..... II, 479
Amr İbni Abese es-Sülemî..... **III, 132**
Amr İbni Ahvas el-Cüşemi ..... **II, 326**
Amr İbni Âs ..... **II, 462-463**
Amr İbni Âs (biatı) ..... IV, 164,165
Amr İbni Âs (karıştığı siyasi işlere pişman olması)..... IV, 165,167
Amr İbni Âs (Peygamber sevgisi) ..... IV, 165
Amr İbni Âs (Yöneticilikteki temayüzü) ..... IV, 78
Amr İbni Hâris..... **III, 215**
Amr İbni Sabit ..... VI, 53
Amr İbni Tağlib..... III, 324,325
Amr İbni'l-Âs (vasıyyeti) ..... IV, 596
Ana babaya iyilik etmek ..... V, 252
Ana babaya iyilik cihaddan önde gelir ..... II, 435, 436
Ana hakkı baba hakkından üstündür ..... II, 424
Ana hakkı..... II, 424
Ana rahminde çocuğun eceli belli olur..... III, 44
Ana rahminde çocuğun kaderi yazılır..... III, 44
Ana rahminde çocuğun rızkı belli olur ..... III, 44
Ana rahminde kişinin iyi mi kötü mü olduğu belli olur ..... III, 44
Ana rahmindeki bebeğin gelişimi..... III, 44,45,47
Ana şefkati..... III, 92,93
Ana-baba için nasıl dua edilir?..... II, 502, 413
Ana-baba için yapılacak dua..... II, 427
Ana-babadan cihad için izin istenmelidir ..... II, 438
Ana-babadan hicret için izin istenmelidir ..... II, 438
Ana-babasına âsi olanın yüzüne kıyamette bakılmayacaktır..... II, 493
Ana-babasına bakmayana Peygamber'in bedduası ..... VI, 206
Ana-babasına lanet edene lânet edilmiştir..... VI, 538
Ana-babaya "öf" bile dememek..... II, 382, II, 413
Ana-babaya dua etmek..... II, 482
Ana-babaya hangi konuda itaat edilir? ..... II, 412, 413
Ana-babaya hizmet ve ikram ..... I, 136,139
Ana-babaya ihtiyarlıklarında iyi davranmalıdır..... II, 482
Ana-babaya isyan büyük günahlardandır..... II, 483, 486,
VI, 525
Ana-babaya itaatsizlik haramdır ..... II, 492, VII,
240-242
Ana-babaya iyilik etmek gerekir ..... II, 392, 409, 412,
413, 414, 448,
VI, 127
Ana-babaya iyilik ve akrabayı ziyâret ..... II, 409-479
Ana-babaya iyilik, en güzel amellerdendir..... II, 414, VI, 14
Ana-babaya karşı gelmenin ve akraba ile ilgiyi
kesmenin haram olduğu ..... II, 480-496
Ana-babaya ölünce yapılacak iyilik ..... II, 501
Ana-babaya sövmek ..... II, 488
Ana-babaya teşekkür..... II, 448
Ana-babaya ve akrabalara iyi davranmak ..... VII, 29,30
Ana-babaya yaşlılıklarında bakmak gerekir ..... II, 426
Analara, itaatsizlikten Peygamber nehyederdi ..... VII, 377,378
Anaya karşı iyi davranmak salih kişinin özelliğidir..... II, 568-570
Âne tıraşı ..... V, 445,447
Anlaşılır şekilde konuşmak..... IV, 117-119
Anlaşmaların gereği yapılmalıdır ..... VI, 598
Anlaşmaya çalışmadan boşanmak, Allah'ın hoşuna gitmez..... II, 241
Anlaşmaya sadâkat mü'minin şiarıdır..... IV, 98
Anlaşmazlıklarda hâkim Allah ve Resûlüdür ..... II, 7
Anlayışlar bir değildir ..... VI, 180-182
Anlayışsızlara anlayış göstermelidir..... IV, 7

Anne müslüman olmasa da ona iyilik yapmalıdır ..... II, 445, 446
Anne-babanın emri boşama konusunda dinlenilmeli mi?..... II, 470-474
Annelerin cariye muamelesi görmesi kıyamet alametidir ..... I, 297,298
Annenin bedduası..... II, 280
Annenin çocuklarına şefkati onu cehennemden korur..... II, 306
Annenin odasına dahi izinle girilmelidir ..... IV, 406
Annenin rızâsı kişiyi cennete götürür ..... II, 473, 474
Annesine sabır ve cesaret telkin eden çocuk ..... I, 227
Ar imandandır ..... I, 461
Arabulmak için istişârede hayır vardır ..... II, 240
Arabulmak için yalan söylenebilir ..... VI, 515
Arabulmaya çalışmalıdır ..... II, 242
Arabuluculuk için yalan söylenebiir ..... II, 247
Arabuluculuk sadakadır..... II, 243
Âraf ..... III, 506
Ârafat'ta vakfe haccın şartıdır..... II, 54
Araftakilerin kâfirlere seslenişi ..... III, 506
Arefe günü cehennemden bir çok kul âzâd edilir..... V, 567
Arefe günü neden değerlidir? ..... V, 365
Arefe günü orucu ..... V, 531-535
Arefe günü orucunun günahlara kefâret oluşu ..... V, 531,532
Arefe günü..... V, 568
Arfece İbni Es'ad (altından takma burun yaptırması) ..... IV, 337
Arıların cesedini koruduğu şehid ..... VI, 425, 426
Arkadaş olunacak kişiyi dikkatle seçmek gerekir..... II, 559
Arkadaşa iyilik edilmelidir ..... VI, 127
Arkadaşın hayırlısı faydalı olandır ..... II, 407
Arkadaşın iyi ve kötüsünün misali ..... II, 551
Arkadaşlara iyi davranmak ..... VII, 29,30
Arkadaşlara iyilik etmek gerekir..... II, 392, 393, 409
Arpa ekmeğine bile doymadı (Hz. Peygmber) ..... III, 250,254
Arrâf ..... VII, 164
Arş firdevs cennetinin üzerindedir ..... VI, 71
Arş..... IV, 515
Arşı yüklenen melekler ..... VI, 197
Arşın büyüklüğü ..... VI, 265, 397
Arşın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf kimse ..... III, 162
Asaleti yüzünden evlenilen kadın, kişiyi sıkıntıya düşürür ..... II, 553
Asbahnâ ve asbaha'l-mülkü lillâh ..... VI, 313
Ashâb bk. Sahâbe
Ashâb namazı terketmeyi küfür sayardı ..... V, 262
Ashâb-ı Kehf'i güneş rahatsız etmezdi ..... VI, 402
Ashâb-ı kirâm İslâm'ın ilk yıllarında çok fakirdi ..... III, 217
Ashâb-ı Suffe ..... III, 268
Ashâb-ı Suffe ayrıca bk. Suffe ashâbı, Ehl-i suffe
Ashâb-ı Suffe'yi doyuran bir tas süt ..... III, 268
Ashâbın peygamber sevgisi (yorulmasına üzülmeleri) ..... VI, 525
Ashâbü'l meş'eme..... IV, 193
Ashâbü'l-meymene ..... IV, 193
Ashâbü'ş-şimâl..... IV, 193
Ashâbül-yemin ..... IV, 193
Asıl zenginlik gönül zenginliğidir..... II, 264
Âsım İbni Sâbit (cesedini arıların koruması) ..... VI, 425, 426
Âsım İbni Sâbit (şehâdeti) ..... VI, 425, 426
Asker ailelerini kollamak ..... II, 45, 46
Asker iken ölen şehittir ..... VI, 24
Asker uğurlarken yapılacak dua..... IV, 178
Askerî bilgileri öğrenmek gerekir ..... VI, 88
Askeri birliklerin hayırlısı ..... V, 36,37
Askeri techiz etmek..... II, 38, 39
Asr sûresi ..... II, 41
Asr-ı saadette kadınlar haklarını arardı ..... II, 333
Astronomi müneccimlik değildir ..... VII, 166,170
Aşere-i mübeşşere ..... VI, 120, 157
Aşırılar helâk olur ..... I, 502
Aşırılık sebebiyle önceki ümmetler helâk oldu..... I, 500,501
Aşiretinin en kötüsüdür diye Peygamberin uyarması ..... VI, 472, 473
Aşûre günü orucu ..... V, 533,535

Aşûre orucunun günahlara kefâret olması ..... V, 533,535
Ateş insanın düşmanıdır ..... VII, 135,136
Ateş mü'minlere düşmandır ..... I, 568
Ateş üzerine oturmak kabir üzerine oturmaktan hayırlıdır ..... VII, 336,337
Ateş yatarken söndürülmelidir ..... I, 568
Ateşe atılsalar bile dinlerinden dönmeyen müminler ..... I, 227
Ateşi söndürmeden uyumamak ..... VII, 134,135,136
Ateşi yanar halde bırakma yasağı ..... VII, 134-138
Ateşle ancak Allah azâb eder ..... VII, 44,45,46
Ateşli hastalıklara belâ okumamak..... VII, 262,263
Ateşli hastalıklara sövmenin mekruhluğu ..... VII, 262-263
Ateşte pişen yemekten dolayı abdest alınmalı mı? ..... IV, 243
Ateşte yanacak ökçeler ..... V, 159
Atı cihad için besleyenin ecri..... VI, 84
Atıcılığı bırakmanın günahı ..... VI, 88-93
Atıcılığın önemi ..... VI, 88-94
Atın vebâl olanı, sevap olanı ..... V, 470,471
Atiyye İbni Urve es-Sa'dî ..... **III, 488**
Atlar üç sınıftır ..... V, 470
Atların alınlarına hayır düğümlenmiştir ..... VI, 83
Atlas elbiseyi Hz. Peygamber erkeklere yasaklamıştır ..... VII, 411
Atlas giymek haramdır..... IV, 335
Atlas kumaştan elbise giymek haramdır..... IV, 275
Atlılar kovalasa da sabahın sünneti terkedilmemeli ..... V, 293
Av köpeği dışında köpek edinmek yasaktır ..... VII, 197,198
Avf İbni Mâlik el-Eşcaî ..... **III, 331**
Ayağa batan diken bile müm'minin bağışlanmasına vesiledir .... I, 242,243
Ayağı Allah yolunda tozlananı cehennem yakmaz ..... VI, 43-45
Ayakkabı çıkarılırken soldan başlanır ..... IV, 198
Ayakkabı giyerken sağdan başlanır ..... IV, 194,198
Ayakkabı giymekde dikkat edilecek hususlar ..... VII, 131-133
Ayakkabıları ayakta giymemek ..... VII, 132,133
Ayakkabıların tekini giyerek gezmemek ..... VII, 131,132,133
Ayakları mesh, yıkama meselesi ..... V, 159
Ayakları parlak olacak kimseler ..... V, 171
Ayakları şişinceye kadar Peygamber namaz kılardı ..... I, 403
Ayakların zinası yürümektir ..... VII, 80,81
Ayakta ayakkabı giymemek ..... VII, 132,133
Ayakta su içilebileceği oturarak içmenin ise daha uygun olduğu..... IV, 261,266
Ayakta su içmek ..... IV, 255
Ayakta yemek yenmez..... IV, 263,264
Ayda bir kere Kur'an'ı hatmetmelidir ..... I, 517,520
Âyetelkürsî Kur'an âyetlerinin efendisidir ..... V, 92
Âyeti unuttum dememeli ..... V, 115
Âyetülkürsî'yi okumanın önemi ve fazileti ..... V, 144,150
Ayın menzilleri ..... VII, 271
Ayın üç günü oruç tutmak ..... V, 542-547
Ayın üç günü oruç, sürekli oruç gibidir ..... I, 517,520
Ayıp örtenin ayıbı örtülür..... II, 226,228
Ayıpları araştırmak günahtır ..... VI, 568,570,572
Ayıpları örtmek..... II, 217-224
Ayıplayan ayıpladığı fiili kendisi yapar ..... IV, 308,309
Ayıplayana ayıplayarak karşılık verilmez ..... IV, 305,306
Ayların sayısı on ikidir ..... V, 527
Ayrı ayrı yemek bereketi azaltır ..... IV, 227,228
Ayrılırken selâm vermek ..... IV, 453-454
Az gülüp çok ağlamak ..... III, 52, 53, 60, 158
Az olan çok olana selâm verir ..... IV, 431
Az yemekle çok kişinin doyması ..... III, 291-293, 301, 302, 303, 306, 307, 308
Az yemenin faydaları ..... III, 292,293
Az yemenin ve açlığın faydaları (Gazzâli'ye göre)..... III, 292,293
Azab dil yüzünden verilir..... IV, 552
Azab rüzgârları ..... VII, 267
Azab yalanlayan ve yüz çevirenleredir..... III, 74
Azab yalnız zâlimlere inmez ..... II, 552

Azâba uğramış kavimlerden ibret almak ..... V, 22-24
Azâba uğrayanların yurduna ağlayarak girmek ..... V, 23-25
Azâbı en şiddetli olanlar sûret yapanlardır..... VII, 184,186
Azabın en şiddetlisi âmil olmayan âlimleredir ..... II, 106
Azâbın en şiddetlisi, yaptıklarını Allah'ın yarattıklarına
benzetenleredir IV,14
Azâbın umûmileşmesi ..... II, 104
Azabtan kurtaracak ticaret ..... VI, 12
Azalar yaptıklarından sorumludur ..... VI, 464
Azgınlık yapanlara azâb vardır ..... VII, 11,12
Azığı ve bineği olanın haccetmesi gerekir..... V, 557,558
Azmeden Allah'a dayanmalıdır ..... I, 335
Azverâ'da Hz. Peygamber'in duası ..... V, 385

Baba dostlarına ikram ..... II, 497-508
Baba dostuna iyilik en makbul iyiliktir..... II, 498-499
Baba hakkı ödenemez..... II, 417
Baba kızına uygun eş arayabilir ..... IV, 89,90
Babanın adı ile yemin etmemek ..... VII, 229,230
Babanın çocuğuna duası makbuldur ..... V, 69,70
Babanın çocukları arasında ayrım yapmaması ..... VII, 356-358
Babanın sözünü tutmak gerekir ..... II, 470, 471
Babası olmayan birini babam diye gösteren cehennemdedir..... VII, 422,423,428
Babasından başkasına kendisini nisbet büyük iftiradır ..... IV, 402
Babasını inkâr eden nankördür ..... VII, 423, 425, 428
Babasının sadaka olarak bıraktığı parayı bilmeden alan
sahabe ..... I, 108,109
Babasının yerine hac ve umre yapmak ..... V, 570,572
Bağdaş kurarak oturmak ..... IV, 362
Bağırıp çağırmadan ölüye ağlamak ..... IV, 551-555
Bağırıp çağırmadan zikretmek ..... VI, 282
Bağış ve benzeri iyilikleri başa kakma yasağı ..... VII, 5-9
Bağışından dönen kusmuğunu yalayan köpek gibidir ..... VII, 51-53
Bağışlama dileyin kabul edeyim ..... V, 417
Bağışlamak Allah'ın vasfıdır ..... VI, 580
Bağışlanma dilemeyi (istiğfar) emreden âyetler..... VII, 583
Bağışlanmayı dileyen kulundan Allah hoşnut olur ..... V, 62,63
Bağışlayıcı olanlar cennettedir ..... III, 567
Bağışlayıcı olmak Allah'ın sevdiği huydur..... III, 591
Bağışlayıp geri almanın çirkinliği ..... VII, 52-54
Bağıştan dönmenin kerâheti ..... VII, 51-54
Bakara sûresini Peygamber'in namazda okuması ..... I, 410
Bakara sûresinin okunduğu yerde şeytan duramaz..... V, 142,143, 333
Bakara sûresinin son ayetlerinin faziletleri ..... V, 152,153
Bakara sûresinin son iki ayetinin önemi ..... V, 140,141
Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinin fazileti ..... V, 94,95
Bakır kaptan Peygamber'in abdest alması..... IV, 272
Bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini tırmalayanlar ..... VI, 460
Balığın ölüsü de yenilebilir ..... III, 297,298
Balıklar bile âlime dua ederler ..... VI, 176, 177
Baras hastalığından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 366
Barış her zaman hayırlıdır ..... II, 241
Barışa yanaşmayan mü'minle savaşılır..... IV,37
Barışmayı önce isteyen daha hayırlıdır ..... VII, 17,18
Başa gelene rızâ gösterenden Allah razı olur ..... I, 256,257
Başa kakmak suretiyle iyilikleri boşa çıkarmamak ..... VII, 5, 67
Başımıza gelenler kaderdir..... I, 406
Başın yarısının tıraş edilmesi ..... VII, 110,112
Başka kadınla evlenmek için hanımını boşamak ..... VII, 371
Başkalarının bilmesi istenmeyen şey günahtır ..... III, 475
Başkalarının evine izinsiz girilmez ..... IV, 405
Başkansız cemaat olmaz ..... V, 34,35
Başkası adına harcama yapmak..... II, 49, 50
Başkasına, kendisine davranılmasını istediği şekilde davranan
cennettedir ..... VI, 554
Başkasını kendine tercih etmek (îsâr) ..... III, 399
Başkasını kendine tercih etmek..... III, 399-412

Başkasının evi gözetlenemez ..... IV, 458,459
Başkasının evine izinsiz ve selâmsız girilmez ..... IV, 455
Başkasının evine selâmsız girilmez..... IV, 405
Başkasının hatasına gülünmez ..... II, 320
Başkasının karısını veya kölesini ayartan mü'min değildir ..... VI, 595
Başkasının malına el sürmemek ..... I, 137
Başkasının malında gözü olanı kimse sevmez ..... II, 298
Başlarını deve hörgücü gibi bağlayanlar ..... VII, 98,100
Bâtılı terkedip yalnız Allah'a kulluk etmek ..... I, 89, VII, 66
Baybars (I)..... I, 50,51
Bayram namazına farklı yollardan gidip dönmek ..... IV, 189
Bayram namazları küçük günahlara kefârettir..... I, 471
Bazı ibadetlere farklı yollardan gidip gelmek..... IV, 189-191
Bazı işlere sağdan başlamak..... IV, 192-202
Beddua alanların âkıbeti ..... VI, 414-417
Beddua eden mazlumsa korkulmalıdır..... II, 142,145,146
Beddua etmemek ..... VII, 606
Beddua ettiğiniz yönetici kötüdür ..... IV, 41
Beddua yasaklanmıştır ..... VI, 387
Bedene değil Allah kalbe bakar ..... I, 118, VI, 568
Bedenî ibadetlerin en önemlisi namazdır ..... II, 61
Bedeni iyiliğe veya kötülüğe sevkeden kalptir ..... I, 119
Bedenin üzerimizde hakkı vardır ..... I, 517, 520
Bedevilerin katı kalpliliği ..... II, 182, 184
Bedevînin mescide abdest bozması ..... III, 576
Bedevinin Peygamber'e sevgiye dair sorusu ..... I, 157,160
Bedevînin Peygamberimiz'den mal istemesi ..... III, 597-599
Bedevînin Peygamberimiz'in yakasından çekip boynunu
incitmesi ..... III, 597-599
Bedeviye Peygamber'in öğrettiği zikir ..... VI, 232
Bedir ashâbından en son ölen kişi ..... II, 501
Bedir gazvesine katılanların faziletleri ..... VII, 487,488
Bedir'e katılan meleklerin fazileti ..... VII, 487,488
Bedr-i suğra ..... I, 344
Beğenilmek için konuşanları Peygamber hiç sevmez ..... III, 565
Belâ (Allah sevdiği topluluğu belâya uğratır) ..... I, 256
Belâ ânında sabır önemlidir ..... I, 229
Belâ istenmemelidir ..... VI, 388
Belâ mü'minin başından eksik olmaz ..... I, 269
Belâ topluca gelir..... I, 97
Belâ ve sıkıntılar günahlara keffârettir ..... I, 269
Belâ ve sıkıntıların en ağırı peygamberlere gelir ..... I, 243,244
Belâ, Peygamber'e muhalefetten kaynaklanır..... I, 547
Belâgatin bir kısmı sihir etkisi yapar ..... VII, 403
Belâlara rızâ göstermeyen Allah'ın gazâbına uğrar ..... I, 256,257
Belâlara sabır mü'min için hayırdır ..... II, 554, 555
Belâlara sabreden mü'min, sevap alır ..... I, 211
Belâlara sabredip rızâ gösterenden Allah hoşnut olur..... I, 256,257
Belânın şiddetine göre mükâfât verilir..... I, 256,257
Belirli bazı sûre ve âyetleri okumaya teşvik ..... V, 127,153
Belli bir insan veya hayvana lânet etme yasağı ..... VI, 527-535
Belli bir konuya ait olmayan ilgi çekici hadisler ..... VII, 440-482
Benî Cüzeyme olayı..... III, 26,27
Benî Ferrûh..... V, 163,164
Beni Lihyan ile savaş..... VI, 51
Beni Selime'nin yurtlarını bırakmasına izin verilmedi..... V, 219,220
Berâ İbni Âzib (Peygamber sevgisi) ..... IV, 283
Beraber yemek ve paylaşmaktan bereket hasıl olur..... III, 405
Bereket sahurdadır ..... V, 498,500
Bereket toplulukla beraberdir..... IV, 229
Bereket yemeğin ortasına iner..... IV, 230,231
Bereket, yemin edilirse zâil olur ..... VII, 252,253
Berire (evliliği ve boşanması)..... II, 238, 239
Besmele çekerek yemeğe başlamak gerekir..... IV, 203,211
Besmele çekilmeyen yemeğe şeytan ortak olur..... IV, 207
Besmele çekmek yemeği bereketlendirir..... III, 405, IV, 211
Besmeleyle eve girmek gerekir..... IV, 206
Besmeleyle girilen eve şeytan giremez ..... VII, 135,137

Besmeleyle içmeye başlanmalı ..... IV, 248
Besmeleyle kapatılan şeyi şeytan açamaz ..... VII, 135,137
Besmeleyle yemeğe başlanmalıdır ..... IV, 221, 228
Beş temel ..... V, 254
Beş vakit namaz ..... V, 257
Beş vakit namaz beş defa yıkanılan nehir gibidir ..... V, 196
Beş vakit namaz günahlara keffârettir ..... III, 113,121,
V, 196,197, 201,
367, 368
Beş vakit namaz için abdest ..... III, 112
Beş vakit namaz için camiye gitmek ..... V, 214
Beş vakit namaz küçük günahlara keffârettir ..... V, 199,201
Beş vakit namazı eksiksiz kılmak ..... V, 250
Beyân Peygamber'in görevlerindendir..... I, 16
Be'yat bk. biat
Beyaz elbise daha hoş görünümlüdür ..... IV, 281
Beyaz elbise giyilmelidir..... IV, 280,281
Beyaz kılları yolma yasağı..... VII, 125-127
Beyaz saç mü'minin nurudur ..... VII, 125,126
Beyaz saç ve sakalları yolmamak ..... VII, 125,126
Beyazlamış saçları boyamak ..... VII, 107,108
Beytü'l-mâl ..... II, 174
Beyyine sûresinin ihtiva ettiği konular..... III, 165
Bıyıkları kırpmak sakalları uzatmak..... V, 446,448
Bıyıkları kırpmak..... V, 445,448
Bi'r-i Maûne Vak'ası ..... VI, 63, 64
Bi'ru'l-hâtem (Yüzük kuyusu) ..... IV, 158
Biat edilen konular ..... II, 61, 77, 435, 436
Biat etmeden ölen câhiliyede ölmüş gibidir..... IV, 51
Biat konularından birkaçı ..... V, 466,467
Biat takat ölçüsüyle sınırlıdır ..... IV, 49
Biatın tekrarlanması ..... III, 331,332
Biatlarında kadınların söz verdiği konular ..... VII, 153,159
Bid'at ..... I, 560
Bid'at çıkarana lânet edilmiştir ..... VI, 538
Bid'at nedir? ..... I, 18
Bid'at sapıklıktır ..... I, 553,554, II, 5
Bid'atçılara kıymetli sözlerle hitab etmemek ..... VII, 261
Bid'at-ı seyyie ..... II, 12
Bid'atın tanımı ve mahiyeti ..... II, 10-13
Bid'atlar reddedilmiştir..... II, 9
Bid'atlara nasıl engel olunabilir?..... II, 11
Bid'atlardan kaçınmalıdır..... I, 553,554
Bid'atlardan sakınma ..... II, 5,17
Bid'atların hepsi dalâlettir..... II, 14
Bidat-ı hasene..... II, 12
Bilâl (ilk müslüman olanlardan (köle) ..... III, 130
Bilâl Hz. Peygamber'e sabah namazını haber verirdi ..... V, 295
Bilal İbni Hâris el-Müzenî ..... **VI, 440**
Bilâl İbni Rebâh ..... **V, 296**
Bilâl sabah ezanını erken okurdu ..... V, 499,501
Bilâl-i Habeşî ..... II, 292
Bilal-i Habeşi'nin cennetten gelen ayak sesi ..... V, 360,361
Bildiğini açıklamayana ateşten gem vurulacaktır ..... VI, 183
Bilenlerle bilmeyenler bir değildir ..... II, 519, VI, 156
Bilerek yalan yere yemin etmenin büyük günah oluşu .... VII, 237-242
Bilgiçlik taslayanların sünnet karşısındaki durumu ..... VII, 143
Bilgili kimse imamın arkasında durmalıdır ..... V, 274,279
Bilgili kimselere verilen önem ..... V, 274,279
Bilinmeyen şeylerin ardına düşülmez ..... VI, 433, 518-523
Bilmediği konularda kişinin "Allah bilir" demesi ..... VII, 141,143
Bilmediği konularda kişinin tekellüf ve zorlamadan kaçınması .. VII, 141,143
Bilmediği konularda konuşmamak ..... VII, 141,143
Bilmediğini söylememek gerekir ..... VI, 187
Bilmediğinin ardına düşmemelidir ..... VI, 496, 523
Bin kişiden biri cennetliktir..... VII, 455
Bineğin iyisi insanı mutlu eder ..... II, 337
Bineğinden başkalarını faydalandırma ..... V, 50,53

Bineğine binerken okunacak dua..... V, 56,63
Binicilik öğrenmeye Peygmber'in teşviki ..... VI, 91-93
Binitli yayaya selâm verir ..... IV, 431
Bir âlimin kendisini dinleyenleri susturması ..... IV, 120-122
Bir babanın mal bağışlarken çocukları arasında ayırım yapmasının doğru olmadığı ..... VII, 355-358
Bir eve girerken izin istemenin gereği ve edepleri ..... IV, 455-462
Bir günü akşama kadar susarak geçirmenin yasak oluşu ..... VII, 418-421
Bir kadının güzelliğini bir erkeğe anlatmanın yasak oluşu ..... VII, 289-291
Bir kişinin yiyeceği iki kişiye yeter..... III, 404
Bir mazereti olmaksızın namazda başını sağa sola çevirmenin mekruh oluşu ..... VII, 317-319
Bir vadi altını olan bir vadi daha ister ..... I, 195-197
Bir yere dayanarak yemek yemenin mekruh olduğu ..... IV, 234-236
Bir yıl dargınlık, müslüman kanı dökmek gibidir ..... VII, 22,23
Birlikte yemenin bereketi ..... III, 405
Birr ..... II, 40
Birr ne demektir..... III, 373, 422,423
Bismike Rabbî... ..... VI, 323
Bismike'llâhümme ahyâ ve emût ..... VI, 320
Bismillahi tevekkeltü alellah ..... I, 358
Bismillahi tevekkeltü alellah velâ havle ..... I, 361
Bismillâhillezi lâ yedurru ..... VI, 317
Bizi aldatan bizden değildir ..... I, 292, II, 201
Boğazlanacak hayvanı eziyet vermeden kesmek..... III, 583
Boğulan şehiddir ..... VI, 117
Borcu ödemeyi geciktirmemek ..... VII, 50
Borcu ödeninceye kadar mü'min borcuna bağlı kalır ..... IV, 585
Borcun havâle edilmesi ..... VII, 49,50
Borcunu güzel ödeyen mü'minlerin hayırlısıdır ..... VI, 143, 144
Borcunu istemekte kolaylık gösterene Peygamber'in duası ..... VI, 145
Borcunu istemekte kolaylık gösterenin sevabı..... VI, 147
Borcunu ödeyemeyene kolaylık gösterilmelidir..... VI, 147
Borç bırakanın borcunu devlet öder ..... IV, 586
Borç ödemenin önemi ..... III, 199
Borç ölenin malından ödenmelidir ..... II, 124-127
Borç zekâta sayılabilir ..... VI, 147
Borçlu ölenin borcu kıyamette ödenir ..... IV, 586
Borçlu ölenlerin borcunu peygamber üstlenmiştir ..... II, 14
Borçluların okuyacağı dua ..... VI, 369
Borçluya kolaylık gösterene Allah yardım eder ..... VI, 147-151
Borçluya yardım etmelidir ..... II, 250
Borçtan Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347
Boş sözleri mü'minler dinlemez ..... VI, 463, 464
Boş vakit değeri bilinmeyen bir nimettir ..... IV, 494
Boş vaktin kıymetini insanlar bilmez ..... I, 391,401
Boşanmada anne-babanın emri dinlenilmeli mi? ..... II, 470, 474
Boşanmadan önce anlaşma imkânları aranmalıdır ..... II, 241
Boşanmak helâllerin en sevimsizidir..... II, 471
Boşu boşuna külfet ve zahmet verme yasağı ..... VII, 139-144
Boy abdesti: Cuma günü boy abdesti ..... V, 371,378
Boyama yasağı ..... VII, 107-109
Boyunları kıyamette en uzun olacak kimseler ..... V, 182,183
Bozgunculuk yapmayanlar ahiret yurduna sahip olurlar ..... IV, 64
Bozgunculuk yapmayı istemeyenler cennettedir..... III, 528
Böbürlenen müslümanların Huneyn'de bozguna uğraması ..... VII, 528,529
Böbürlenenleri Allah sevmez..... III, 529
Böbürlenmemek gerekir..... VI, 568
Buğuz etme, ilişki kesme ve sırt çevirme yasağı ..... VI, 556-562
Buğz ..... VI, 558
Buğz Allah için olmalıdır ..... II, 202
Buğz'un anlamı..... II, 201, 202
Bulaşıcı hastalığa yakalanan şehittir ..... VI, 116, 117
Bulaşıcı hastalık bulunan yerden çıkmamak ..... VII, 399
Bulaşıcı hastalık bulunan yere girmemek ..... VII, 399
Bulaşıcı hastalık olan yerden dışarı kaçmanın ve böyle

bir yere girmenin mekruh olduğu..... VII, 394-401
Bulaşıcı hastalıkları karantinaya almak ..... VII, 179
Bulutun bahçeyi sulamakla görevlendirilmesi kıssası..... III, 392
Bunaklaştıran ihtiyarlıkla imtihan olmak..... III, 446
Burna su çekmek ..... V, 446,449
Burna su çekmek (oruçluyken)..... V, 518
Büluğ çağına varınca çocuk mükellef olur ..... II, 391
Büluğa erince yetimlik kalkar ..... VII, 418-420
Büreyde İbni Husayb..... **III, 453**
Büsr İbni Râ'i'l-Ayr (Peygamber'in bedduasıyla sağ elini
kullanamadı) ..... IV, 222,223
Büstânü'l-ârifin ..... **I, 64**
Büyü ve büyücülük..... VII, 402-405
Büyü yapan helâk olur ..... VII, 57,58
Büyü yapmak ve faydasına inanmak küfürdür ..... VII, 405,406
Büyü yapmayıp Allah'a güvenenler cennete girecektir ..... I, 338
Büyücüye gitmek büyük günahtır ..... IV, 185
Büyüğe saygı gösterene yaşlandığında saygı duyulur ..... II, 541
Büyük günah işlemeden haccetmenin sevabı ..... V, 564
Büyük günahlar arasında haksız yere adam öldürmek vardır.... II, 486
Büyük günahlar arasında şirk ve ana-babaya isyân yalan
söylemek ve yalancı şahitlik vardır ..... II, 483
Büyük günahlar arasında yalan yere yemin vardır..... II, 486
Büyük günahlar hakkında yazılmış kitaplar ..... II, 484
Büyük günahlar nelerdir? ..... VII, 240-242
Büyük günahlardan sakınanın kusurları bağışlanır..... V, 369
Büyük günahlardan sakınanların Allah küçük günahlarını
affeder ..... VII, 80,81
Büyük günahların en kötüsü şirktir ..... II, 484
Büyükler konuşurken küçükler susmalı ..... II, 527
Büyüklerden dua talep edilebilir ..... II, 260
Büyüklere saygı gösterilmelidir ..... II 531,532, 539-
540
Büyüklere saygı mü'minlerin bir özelliğidir ..... II, 534
Büyüklük Allah'a mahsustur ..... III, 543
Büyüklük taslayanları Allah sevmez..... II, 261

Câbir (Bahreyn malından pay alması)..... IV, 104,105
Câbir (Hendek ashâbını doyurması)..... III, 302,303
Câbir (Peygamber'in ondan deve alması) ..... VI, 152
Câbir İbni Abdullah (babasının vasiyet ve şehâdeti)..... VI, 419
Câbir ibni Abdullah (Peygamber'in sevdiğini severdi)..... IV, 216
Câbir İbni Abdullah (Peygamber'in sevgisi)..... IV, 215
Câbir İbni Abdullah..... **I, 104-105**
Cafer (ailesi Ehli beyt'tendir)..... II, 512
Cafer-i Tayyâr'ın yetim çocukları ..... VII, 111,113
Cahilce davranmaktan Allah'a sığınmalıdır ..... I, 358,359
Câhiliye âdetlerinden biri konuşmama orucudur ..... VII, 419,420
Câhiliye âdetlerine uyan bizden değildir ..... VII, 146,148
Câhiliye Arapları kadını hor görürlerdi ..... II, 306
Câhiliye Araplarının kız çocuklarını istememesi ..... II, 494
Câhiliye döneminden kalan âdetler ..... VII, 160,161
Cahiliyede hayırlı olan İslam'da da hayırlıdır ..... I, 324, VI, 493

Câhiliyede ölmüş gibi olanlar..... IV, 51,61
Câhillerden yüz çevirmek..... I, 271, III, 568
Câhillere aldırmamak..... III, 568
Câhilleri lider edinmek sapıklığa götürür ..... VI, 186
Câhillerin attığı laflara mü'min değer vermez..... IV, 134
Câhillerin fetvâsı sapıklığa götürür ..... VI, 186
Câhillerin yanlışlarını bağışlamak iyi bir davranıştır..... II, 538
Câmi yaptırana Allah köşk hazırlar..... IV, 297
Câmide ağırbaşlı olunmalıdır ..... IV, 137
Câmide cemaatın rahatsız edilebileceği durumlar ..... I, 380,381
Câmide ibadet ederken sessiz olmak ..... VII, 216,217
Câmide namaz ..... V, 241,245
Câmide namaz kılmanın önemi ..... I, 128,129
Câmide namazı kılmak için beklemenin sevabı ..... V, 230
Câmiler Allah'ın sevdiği mekânlardır ..... VII, 509,510
Câmilerde sabah akşam Allah'ı tesbih edenler ..... VI, 306
Camilere gitmenin fazileti ..... V, 214-226
Câmileri kirletenleri güzelce uyarmak ..... VII, 207,208
Câmileri kirletmek çirkin bir ameldir ..... I, 449
Câmileri onaran ve koruyanlar mü'minlerdir ..... V, 225
Câmileri temiz tutmak ..... IV, 18, VII, 208, 209
Câmiye cemaate devam etmek ..... V, 173,174
Câmiye erken gitmek ..... V, 178
Câmiye fazla adımla gitmek dereceyi yükseltir ..... I, 472
Câmiye gidene Allah'ın ikramı vardır ..... I, 458
Câmiye gidenin her adımda derecesi yükseltilir ..... V, 216,233,234
Câmiye gidenin her adımda günahları silinir ..... V, 216,233,234
Câmiye gidenin her adımına sevap yazılır ..... I, 128, 129, 481, 483, V, 216, 233, 234
Câmiye giderken atılan adımlar sadakadır..... I, 454,455
Câmiye giderken atılan her adımda günahlar dökülür ..... I, 128,129
Câmiye girince nafile namaz kılmak ..... V, 357,359
Câmiye gitmenin sevabı ..... V, 216,233,234
Câmiye güzel ve temiz elbiseyle gidilir..... IV, 334
Câmiye kadınlar da gidebilir ..... I, 543
Câmiye tükürmek çirkin bir ameldir..... I 449
Câmiye uzak mesafeden gitmenin sevabı ..... I, 481, 483, V,218, 219, 221, 224
Can çekişme vaktine kadar tövbe kabul edilir ..... I, 154
Can ve mal emniyetini sağlamanın yolu ..... III, 20,22
Can ve mal emniyetinin önemi ..... III, 283,284
Cana haksız yere kıyılmaz ..... IV, 487
Cana yakın olmak ve herkesle geçinmek ..... III, 587
Canınız korunmuştur ..... VI, 457,461
Canıyla imtihan olmak ..... I, 245
Canıyla ve malıyla cihad etmelidir ..... VI, 6
Canıyla ve malıyla mü'mini Allah satın almıştır ..... VI, 8
Canıyla, malıyla cihad edenin üstünlüğü..... III, 493, VI, 10, 12, 18
Canlı resimlerini yok etmek ..... VII, 195,196
Canlı resmi bulunan eve melek girmez..... VII, 191-193
Canlı resmi ve heykeli yapanların cezası ..... IV, 13,14
Canlı resmi yapanın cezası VI,501,VII,182-186
Canlı resmi yapanlardan onlara can vermesi istenecektir ..... VII, 82, 183, 184,
Canlı resmi yapma ve bulundurma yasağı ..... VII, 182-196
Canlı varlıkların resimleri evlere asılmaz ..... IV, 14
Canlılara iyilik sevaptır ..... I, 463
Canlıları yakarak öldürmemek ..... VII, 45,465
Canlıları yakma yasağı ..... VII, 44-47
Canlıların tamamının rızkı Allah'a aittir ..... I, 351
Cansız şeylerin resmini yapmak ..... VII, 184
Cansız varlıklar da Allah'tan korkarlar ..... II, 267
Câriye üçüncü kez zina ederse sahibi onu satmalıdır ..... II, 221
Câriye zina ederse sahibi had uygular ..... II, 221
Câriyenin tanımı..... II, 221
Câriyesine zina isnad edene kıyamette had uygulanır ..... VI, 545
Câriyesiyle (eğitip okuttuktan sonra) evlenmenin sevabı ..... VI, 136

Câriyeye uygulanacak zina haddinin miktarı ..... II, 221
Câriyeyi Peygamber'in imtihanı ..... IV, 130
Cebele İbni Sühaym ..... **IV, 225**
Cebrâil ile Hz. Peygamber'in mukabelesi ..... V, 488, 489
Cebrâil inen âyetleri her yıl birkez okurdu..... IV, 93
Cebrâil misvak kullanmayı tavsiye etmiştir ..... V, 444
Cebrâil'in Aişe'ye selâm vermesi ..... IV, 423
Cebrâil'in Hatice'ye hayranlığı..... II, 505
Cebrâil'in Hz. Peygamber ile Kur'an müzakeresi ..... V, 156
Cebrail'in insan sûretinde gelmesi ..... I, 296,298
Cebrâil'in Peygamber'e süt bardağını tavsiyesi ..... VI, 191
Cebrail'in Peygamber'in iyileşmesi için okuması ..... IV, 517
Cehennem ateşi mücahide dokunmaz ..... VI, 43, 45
Cehennem azabı derece derecedir ..... III, 50
Cehennem azabından Allah'a sığınmalıdır ..... V, 284, VI, 247, 248
Cehennem azabının şiddeti ..... III, 49, 50
Cehennem ehlinin çoğu kadınlardır..... II, 275,III,238,239
Cehennem ile cennetin münakaşası ..... III, 536
Cehennem kapıları ramazanda kapanır ..... V, 484
Cehennem nefsin arzuladıklarıyla çevrilidir ..... I, 408
Cehennem ve cennet çok yakındır..... I, 415
Cehennem ve cennet dolacaktır..... II, 266
Cehennem ve cennetteki yerimiz bilinmektedir..... IV, 590
Cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur..... III, 48
Cehennemden Allah'a sığınmak ..... VI, 361
Cehennemden ancak kendi amelimizle korunabiliriz..... II, 460, 461
Cehennemden âzad günü: Arefe ..... V, 567,568
Cehennemden çıkmayı inkar edenlerin olacağını Ömer bildirmiştir ..... IV, 528
Cehennemden güzel sözle de olsa kaçmalıdır ..... I, 488
Cehennemden koruyacak ameller ..... VI, 451, II, 464, 579
Cehennemden kurtaran ameller ..... II, 464
Cehennemden kurtuluş takvâ ile olur ..... I, 303
Cehennemden uzaklaştıracak ameller ..... I, 456
Cehennemden yarım hurmayla da olsa kaçmalıdır ..... I, 488, VI, 125
Cehenneme götürecek şey, fucûrdur ..... VI, 497
Cehenneme götüren iki şey ..... III, 558
Cehenneme kadınlar dilleri yüzünden giderler..... II, 319
Cehennemin derinliği ..... II, 120, III, 57
Cehennemin en altında münâfıklar vardır ..... VI, 495
Cehennemin görevlisinin ismi Mâlik'tir ..... VI, 508-512
Cehennemin yakmayacağı kimseler ..... III, 586
Cehennemlik kimsenin durumu ..... III, 190
Cehennemlik olanların en önemli özellikleri ..... III, 539
Cehennemliklerden Peygamber'in görmedikleri ..... VII, 98,100,101
Cehennemliklerin azabı ..... III, 435
Cehennemliklerin sorgusu ..... VII, 455
Celde ..... VII, 345
Cellâle nedir? ..... VII, 203,204
Cemaat en az üç kişiden oluşur ..... V, 33,34-36
Cemaat halinde olmak üstünlük sağlar ..... V, 244,245
Cemaat halinde yolculuk yapmanın önemi ..... V, 33,34
Cemaat hangi durumlarda rahatsız edilebilir ..... I, 380,381
Cemaata düşkün kimse kıyamette gölgeleneceklerdendir ..... II, 582, IV, 38
Cemaata uzaktan gelenin sevabı daha çoktur ..... I, 481,483
Cemaate devam etmenin hükmü ..... V, 239
Cemaate erken yetişmenin fazileti ..... V, 180
Cemaate gelmeyenleri Peygamber'in tehdit etmesi ..... V, 238,240
Cemaate kadınlar da katılabilir..... II, 191
Cemaate Kur'an'ı iyi bilen imam olur ..... II, 521
Cemaate uzaktan gelen daha çok sevap alır ..... IV, 190,191
Cemaati dikkate almak gerekir ..... IV, 11,12
Cemaati yoracak kadar namaz uzatılmamalıdır ..... IV, 11,12
Cemaatin çok olması namazın sevabını artırır ..... V, 232
Cemaatla namaz kısa tutulmalıdır ..... II, 186, 187
Cemaatle ibadet edilmelidir ..... I, 372

Cemaatle namaz farz-ı ayın mıdır? ..... V, 236
Cemaatle namaz hakkında ibni Mes'ûd'un sözleri ..... V, 241
Cemaatle namaz kılan imamdan önce hareket edemez..... VII, 308,309
Cemaatle namaz kılmak..... I, 127-129
Cemaatle namaz kılmanın fazileti ..... V, 231-245
Cemaatle namaz kılmanın sevabı ..... V, 214,215, 221, 222, 225
Cemaatle namaza devam eden gerçek mü'mindir ..... V, 225
Cemaatle sabah namazı kılanlar Allah'ın himayesindedir..... II, 192
Cemaatten ayrılıp da ölenin durumu ..... IV, 51
Cemel Vak'ası..... II, 129
Cenaze ailesinin gözü önünde bekletilmez..... IV, 583,589
Cenaze iyilerdense kabre gitmekte acele eder..... III, 150
Cenaze kötülerdense kabre gitmek istemez ..... III, 150
Cenâze namazı kabirdeki ölü için de kılınmıştır..... II, 271
Cenaze namazı kılanın alacağı sevap..... IV, 559,560
Cenaze namazı kılınmış olan için tekrar namaz kılınır mı? ..... II, 272, 273
Cenaze namazı kılmak ..... IV, 559-564
Cenaze namazında okunacak dualar..... IV, 570-580
Cenaze namazında Peygamber'in okuduğu dua..... IV, 576
Cenaze namazında saflar ..... IV, 565,569
Cenaze namazını üç saf kılarsa ölü cenneti hakeder..... IV, 568
Cenaze namazının kılınış şekli ..... IV, 570, 575
Cenaze süratle taşınır..... IV, 581
Cenazede kırk sâlih kişinin bulunması..... III, 114
Cenazenin borçlarını devlet öder ..... IV, 586
Cenazenin feryadını insanlar dışındaki varlıklar işitir ..... IV, 582
Cenazeye dua olarak Peygamber ne okumuştur?..... IV, 571,572
Cenazeye ihlasla dua edilir ..... IV, 574
Cenazeye iştirak etmek, mü'minlerin birbiri üzerindeki hakkıdır II, 208
Cenâzeye iştirak Peygamber'in emridir..... IV, 412
Cenazeye şirk koşmamış kırk kişi namaz kılsa duaları kabul olunur..... IV, 566
Cenazeye yüz kişi namaz kılıp şefaatçı olsa duaları kabul olunur IV, 565
Cenazeyi defnedene kadar yanında kalanın sevabı..... IV, 559,560
Cenazeyi süratli taşımak ..... IV, 581-584
Cenazeyi takip müslümanın diğeri üzerindeki hakkıdır ..... IV, 494
Cenazeyi taşıma ve defin işleri erkeklere aittir..... III, 151
Cenazeyi uğurlamak Peygamber'in emridir..... IV, 493
Cenetliklerin kokusu mis gibidir ..... VII, 615
Cenette abdest bozma yoktur ..... VII, 612,615
Cennet ağacının bir ucundan diğer ucuna yüz senede varılamaz VII, 624
Cennet ağaçlarının gölgesini bir atlı yüz senede geçemez..... VII, 624,625
Cennet çadırlarının genişliği ..... VII, 623
Cennet ehli ipek giyecektir..... IV, 287
Cennet ehli sürekli Allah'ı tesbih eder ..... VII, 612,615
Cennet ehlinin (cennettekilerin) hâli ..... VII, 615,616
Cennet ehlinin (cennettekilerin) yüzü aydınlıktır ..... VII, 615
Cennet ehlinin çoğu fakirlerdendir ..... II, 275, III, 238,240
Cennet ehlinin elbiseleri yeşildir ..... IV, 287
Cennet hazinelerinden biri "la havle" zikridir ..... VI, 282
Cennet ile Allah dilediğine rahmet eder..... III, 537
Cennet ile cehennemin münakaşası ..... III, 536
Cennet kadınlarının güzelliği ..... VII, 616,617
Cennet kapıları pazartesi ve perşembe açılır ..... V, 541, VI, 560
Cennet kapıları ramazanda açılır ..... V, 484
Cennet kapıları yapılan ibadetlere göre ayrılmıştır..... V, 478
Cennet karşılığında Allah mü'minlerin can ve mallarını satın almıştır ..... VI, 8
Cennet kılıçların gölgesi altındadır ..... I, 277, 278, VI, 41, 76
Cennet müttakiler içindir ..... I, 377
Cennet ne sıcak ne soğuktur ..... VII, 614
Cennet nefsin hoşlanmadıklarıyla çevrilidir ..... I, 408
Cennet nehirleri..... VII, 534
Cennet nimetlerinin en üstünü Allah'ın hoşnutluğudur ..... VII, 635
Cennet rüzgârı cennettekileri daha da güzelleştirir ..... VII, 628
Cennet sakinleri ile Allah'ın konuşması ..... VII, 634,635

Cennet ve cehennem dolacaktır..... II, 266
Cennet ve cehennem insanlara çok yakındır..... I, 415, III, 152
Cennet ve cehennem Peygamber'e gösterilmiştir..... III, 52
Cennet ve cehennemdeki yerimiz bilinmektedir..... IV, 590
Cennet ve cehennemin konuşması..... II, 266-268
Cennet yolu ilim tahsil edene kolaylaştırılır ..... VI, 168
Cennet, Allah'a ve âhirete inanmış olarak ölenler içindir..... IV, 55
Cennet, kişiye ayakkabısının bağından daha yakındır ..... I, 415
Cennet'in kısımları ..... VI, 70
Cennete akrabalık bağını koparan giremez..... II, 490
Cennete ancak mü'minler girer ..... II, 587
Cennete boyunlarında zincirle gidecek kimseler ..... VII, 507,508
Cennete de cehenneme de götüren amel ..... III, 80
Cennete fakirler zenginlerden önce girecektir..... II, 277
Cennete girecek kimseler..... IV, 148
Cennete giremeyeceklerden birisi de laf taşıyanlardır ..... VI, 484
Cennete götürecek ameller ..... IV, 416, VI, 451
Cennete götürecek kırk sevap..... I, 485
Cennete götürecek şey, iyiliktir ..... VI, 497
Cennete götüren ameller..... I, 331, II, 464, V, 464
Cennete götüren özellikler..... III, 558
Cennete hesapsız girecek yetmiş bin kişi ..... I, 338
Cennete kibirliler giremez ..... VI, 579
Cennete mirasçı olmak ..... VII, 631
Cennete mücahidler ayırılmadan girilemeyecek ..... VI, 103
Cennete ok sebebiyle girecek üç kişi ..... VI, 91
Cennete selametle girebilmenin şartları ..... V, 400
Cennete sıkıntılara uğramadan girilemez ..... I, 334
Cennete son giren, nimetleri görünce kendisiyle alay edildiğini zanneder ..... VII, 620,621
Cennete sünnete uyanlar girecektir ..... I, 561
Cenneti Allah rızâsı için istemek ..... VII, 254
Cenneti dosdoğru olanlar hakeder..... I, 365,366
Cenneti hak eden üç grup..... IV, 43
Cenneti hak edenler ..... VI, 38
Cennetin âyetlerle anlatılışı ..... VII, 609-611
Cennetin genişliği göklerle yer arası kadardır..... VI, 60
Cennetin kapılarının büyüklüğü ..... VII, 566
Cennetin kokusunu alamayacak ilim sahipleri ..... VII, 73,74
Cennetin kokusunu bile alamayacak giyinik çıplaklar ..... VII, 98,100,101
Cennetin toprağı güzel, suyu tatlı, arazisi geniştir ..... VI, 275
Cennetin yolu ilim tâlibine kolaylaştırılır ..... VI, 177
Cennetle müjdelenen kişiler ..... IV, 151,154,156
Cennetle müjdelenen sahâbiler ..... V, 465
Cennetlik kimsenin durumu..... III, 190
Cennetlikler arasındaki derece farkı..... VII, 625,626
Cennetlikler hoş kokulu ter çıkartırlar ..... VII, 612,615
Cennetlikler, Allah'tan korkanlardır ..... III, 43
Cennetliklere çok güzel iki kadın verilecektir ..... VII, 615,617
Cennetliklerin birbiriyle konuşması ..... III, 43
Cennetliklerin boyu altmış arşındır..... VII, 615
Cennetliklerin cennete girerken duyacakları sözler ..... VII, 631
Cennetliklerin en aşağı derecesi ..... VII, 618,620
Cennetliklerin en üstün derecesi ..... VII, 619,620
Cennetliklerin hepsi Âdem'in şeklinde yaratılmıştır ..... VII, 615
Cennetliklerin yarısı Muhammed ümmetindendir..... III, 116
Cennette "Râzı oldum Ya Rabbi" diyene kadar nimet verilecektir ..... VII, 632,633
Cennette Allah ayın on dördü gibi görülecektir ..... VII, 636,637
Cennette altın kadeh ve tepsilerde yemekler vardır ..... VII, 610
Cennette canın istediği herşey vardır ..... VII, 610
Cennette ebedî hayat vardır ..... VII, 630,631
Cennette ebedî kalınacaktır ..... VII, 610
Cennette en aşağı derecede olana isteğinin iki katı verilecektir VII, 632,633
Cennette en üstün derecede olana sadece Allah'ın bildiği nimetler vardır ..... VII, 619,620
Cennette erkeklere huri verilecektir..... II, 354

Cennette eşler birbirlerini daha güzelleşmiş bulurlar ..... VII, 628
Cennette gözlerin görmediği nimetler vardır ..... VII, 630
Cennette içimi hoş içkiler sunulacaktır ..... VII, 611
Cennette keder ve sıkıntı yoktur ..... VII, 631
Cennette kin ve hased yoktur ..... VII, 609
Cennette mutluluk vardır ..... VII, 610,611
Cennette mücahidler için yüz derce vardır ..... VI, 38-39
Cennette ölüm yoktur ..... VII, 610
Cennette sabah akşam yiyecekler sunulacak ..... I, 458
Cennette sâlih kullar için görülmemiş nimetler vardır ..... VII, 613,614
Cennette sayısız meyveler vardır ..... VII, 610
Cennette selâmet ve emniyet vardır ..... VII, 609,610
Cennette uzamış gölgeler vardır ..... VII, 624
Cennette yaşlılık yoktur ..... VII, 630,631
Cennette yay kadar yer dünyadan kıymetlidir ..... VII, 627
Cennette yorgunluk yoktur ..... VII, 609
Cennette yükseklerdeki köşkler peygamberlerin ve onlara tam inananlarındır ..... VII, 625,626
Cennette yükseklerdeki köşkler yıldızlar gibi görünür..... VII, 625,626
Cennette, cennetliklerin gezdiği pazar vardır ..... VII, 628
Cennetteki ağaçlar sübhanallah zikrinden ibarettir..... VI, 275
Cennetteki inci çadırların yüksekliği altmış mildir ..... VII, 623
Cennetteki nehirler arştan kaynaklanır ..... VI, 71
Cennettekilere en büyük nimet olarak Allah'ın rızâsı verilecektir VII, 634,635
Cennetten çıkmayı sadece şehid ister..... VI, 55
Cennetü'l-Bakî'nin önceki ismi ..... IV, 591
Cepheden kaçmamak ..... VI, 57
Cerîr İbni Abdullah ..... **II, 21-22**, V, 466-467
Cerîr İbni Abdullah el-Beceli (müslüman olması) ..... II, 507
Cesur denilsin diye savaşan kişinin âkıbeti ..... I, 95
Cevâmiü'l-kelim tabirinin anlamları..... II, 55, VI, 335
Ceyhan, cennet nehirlerindendir..... VII, 534
Cezâkellâhü hayran..... VI, 386,387
Cezalandırırken insaflı olmak ..... VII, 35-37
Cibril hadisi ..... I, 296,298
Cibt nedir? ..... VII, 170
Cihad affa vesiledir ..... VI, 31
Cihad amellerin en faziletlilerindendir..... VI, 13-14, VI, 57
Cihad amellerin en üstünüdür ..... II, 165
Cihad amellerin zirvesidir ..... VI, 12
Cihad ayrıca bk. mücâhid
Cihad ayrıca bk. Savaş, Harb
Cihad Bölümü ..... VI, 5-156
Cihad dil ile nasıl yapılır? ..... VI, 111
Cihad dinin doruğudur ..... VI, 12, 452
Cihad edebilmek için müslüman olmak gerekir ..... VI, 53
Cihad eden devamlı ibadettedir ..... VI, 33
Cihad eden hayırdadır..... VI, 35
Cihad eden için cennette yüz derece vardır ..... VI, 38, 39
Cihad eden, insanların en faziletlisidir ..... VI, 18
Cihad edene Allah kefildir ..... VI, 25
Cihad edene cehennem ateşi dokunmaz ..... VI, 43-45
Cihad edene verilecek üç ecir ..... VI, 104
Cihad edenle etmeyen bir olamaz ..... VI, 10
Cihâd edenler cennettedir..... IV, 148
Cihad edenlere büyük ecir verilmiştir ..... VI, 10
Cihad edenleri Allah yollarına eriştirecektir ..... VI, 346
Cihad en güzel amellerdendir ..... II, 415
Cihad en üstün ameldir ..... V, 563
Cihâd için ana babadan izin alınmalıdır ..... II, 438
Cihad için at besleyenin ecri..... VI, 84
Cihad için hazırlık yapanın sevabı ..... IV, 314
Cihad için hazırlık yapılmalıdır ..... VI, 22, 23, 85, 87
Cihad için yürüyüşün değeri ..... VI, 16-20
Cihad iman için yapılır ..... I, 392
Cihad mal ve canla yapılmalıdır ..... VI, 7
Cihad mü'minlere farzdır ..... VI, 6

Cihad müşriklere karşı topyekün yapılmalıdır ..... VI, 5
Cihad sebebiyle nafile kılamayanın sevabı eksilmez..... I, 475
Cihad ve ilim ehline, zekât verilir ..... III, 312
Cihad ve iman kişiyi azaptan kurtarır..... VI, 12
Cihad ve niyet her zaman vardır ..... I, 102
Cihad, geçici hicret gibidir..... I, 103
Cihâd'ın çeşitleri ..... II, 437
Cihada çıkacaklarda bir peygamberin aradığı şartlar ..... I, 288,289
Cihâda çıkamadığı için ağlayan sahâbîler ..... I, 554
Cihada çıkanların namuslarını kendi namusu bilmek ..... VII, 93,95,96
Cihada gerekli teçhizatla çıkılmalıdır ..... VI, 7
Cihada gideni techiz etmek..... II, 38, 39, 43, 45,
VI, 46-51
Cihada gitmeyen belâya uğrar ..... VI, 110
Cihada iki erkekten birinin gitmesi ..... VI, 51, 52
Cihada mazereti dolayısıyla katılamayanlar da sevap alır..... I, 104
Cihada mazereti sebebiyle katılmayan da mücahid gibidir..... VI, 100
Cihada Peygamber'in duyduğu arzu..... VI, 25, 26
Cihada sabah veya ikindide başlanılır ..... VI, 112
Cihadda alınan yara kıyamette misk kokacaktır..... VI, 25-27
Cihadda ganimet alanların sevabı azalır ..... VI, 27
Cihadda Hz. Peygamber'in taktiği ..... V, 112
Cihadda komutana itaat şarttır..... VI, 60, 61
Cihadda ok atmak köle azadına denktir ..... VI, 94
Cihadda ölümden kurtulan sevabının üçte birini almıştır..... VI, 104
Cihadda sabır ve sebat gösterilmeli ..... VI, 114
Cihadda sabırlı olunmalıdır ..... VI, 76-78
Cihadda saflar halinde olanları Allah sever ..... I, 567
Cihadda yapılacak dua ..... VI, 76, 80, 81
Cihadda yapılan dua reddolunmaz ..... VI, 79
Cihadda yaralanan kıyamette yarasıyla haşrolunur ..... VI, 25-27
Cihaddaki müslümanların namusuna dokunmanın cezası ..... VII, 93,95,96
Cihaddan başka şeyle yeryüzü korunamaz ..... VI, 23
Cihaddan dönüş de sevaptır ..... VI, 107
Cihadı arzulamadan ölen nifak üzerindedir ..... VI, 98
Cihadı bırak, karınla haccet ..... V, 87,89
Cihadı Îlâ-yi kelimetullah için yapmak ..... VI, 102
Cihadın anlamı ..... II, 166
Cihadın dengi amel yoktur ..... VI, 33
Cihadın el, dil ve kalple yapılabileceği ..... II, 74
Cihadın en üstünü zâlim sultana hakkı söylemektir ..... VI, 442
Cihadın en üstünü..... II, 59,97
Cihadın fazileti ..... VI, 5-115
Cihadın gâyesi ..... III, 29
Cihadın gayesi insanların kurtuluşunu sağlamaktır ..... II, 99
Cihadın önemi ..... V, 252, VI, 34
Cima anında yapılacak dua ..... VI, 286
Cimri olana Allah da az verir ..... III, 386
Cimri zenginler kıyamette fakir kalacak ..... II, 263, 264
Cimri, Peygamber'e salavât getirmeyendir ..... VI, 210
Cimriler cehennemliktir..... II, 259
Cimrilere meleklerin bedduası ..... II, 358, 368
Cimriliğin sonuçları..... III, 396
Cimrilik ..... VI, 244
Cimrilik cehenneme götüren bir huydur ..... III, 535
Cimrilik etmemek ..... VII, 373,376
Cimrilik gönlü sıkar..... III, 388,389
Cimrilik haramdır ..... II, 492-494
Cimrilik hastalığından kurtulmak..... III, 395,398
Cimrilik helâk sebebidir..... II, 132,134
Cimrilik insanın doğasında vardır ..... II, 134
Cimrilik insanların helâkine sebeptir ..... III, 396,397
Cimrilik insanların huyudur..... I, 196
Cimrilik mü'mine yakışmaz ..... III, 398
Cimrilik mü'minin vasfı olamaz..... II, 496
Cimrilik ve açgözlülükten sakınmak..... III, 394-398
Cimrilik ve tembellikten Allah'a sığınmak ..... III, 398
Cimrilik yapana melekler beddua eder ..... III, 366,367

Cimrilikden korunan kurtulmuştur ..... III, 395
Cimrilikten Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 243, 244, 347, 357
Cimrilikten korunmak..... III, 395, 396
Cimrinin işleri zorlaşır ..... IV, 593
Cimriye malı fayda vermez..... III, 394
Cimriyken verilen sadaka daha sevaplıdır..... I, 384
Cin ve meleklerden insanların arkadaşları vardır..... IV, 75
Cincilere inanılmamalı ..... IV, 129
Cinler kızıl ateşten yaratılmıştır ..... VII, 517
Cinler ölümlüdür ..... I, 3341
Cinsel organ insanı cehenneme sokar ..... III, 559
Cinsel organın şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 364
Cinsel organını koruyan cennettedir ..... VI, 438-446
Cizye ..... II, 36
Cizye uygulaması ..... III, 182
Cömert desinler diye mal dağıtan cehennemdedir ..... I, 95
Cömert kimsenin gönlü rahattır..... III, 388,389
Cömert ve cimri zırh giyen kimseye benzer..... III, 388,389
Cömert zenginlerin üstünlüğü ..... II, 370
Cömertin işleri kolaylaşır..... IV, 593
Cömertlere meleklerin duası..... II, 358, 368
Cömertlik ..... III, 357-393
Cömertlik ayıpları örter ..... III, 388,389
Cuma en faziletli gündür..... V, 364, 568, VI, 203, 204
Cuma günü Âdem yaratıldı ..... VII, 536
Cuma günü Allah'ı çokca zikretmek ..... V, 363
Cuma günü çok salâtü selâm getirmek ..... VI, 203-204
Cuma günü duaların kabul edildiği vakit ..... V, 379,381
Cuma günü gusul abdesti almalıdır ..... IV, 373
Cuma günü orucu hakkındaki görüşler ..... VII, 330,331
Cuma günü orucunu tek bırakmamak..... VII, 328, 329, 330, 331
Cuma günü Peygamberimiz'e çokca salavat getirmek ..... V, 382,383
Cuma günü temizlenmeli güzel kokular sürünmelidir ..... IV, 373
Cuma gününü hayırlı kılan sebepler ..... V, 365,366
Cuma gününü oruca tahsis etmemek..... VII, 328-331
Cuma gününün fazileti ..... V, 363-383
Cuma mü'minlerin bayramıdır ..... VII, 330,331
Cuma namazı Türkiye'de kılınmalı mı?..... V, 328
Cuma namazı uzun kıldırılabilir ..... IV, 126
Cuma namazına erken gitmenin sevabı ..... V, 377,378
Cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almak ..... V, 371-373
Cuma namazına gitmenin âdâbı ..... V, 374
Cuma namazına güzel koku sürerek gitmek ..... V, 374
Cuma namazına güzelce temizlenip gelmek ..... V, 366
Cuma namazında melekler de hazır bulunur ..... V, 377
Cuma namazından sonra evde 2 rekât namaz kılmak ..... V, 326
Cuma namazından sonraki sünnetleri evde kılmak ..... V, 326
Cuma namazını kılıp yeryüzüne dağılmak ..... V, 363,364
Cuma namazını terkedenin kalbi mühürlenir ..... V, 370
Cuma namazının sünneti ..... V, 325-329
Cuma namazları günahlara keffarettir ..... V, 366,377
Cuma namazları küçük günahlara kefârettir ..... I, 471, V, 201
Cumanın farzından hemen sonra sünnet kılmamak ..... V, 334
Cumanın farzından sonra 4 rekât namaz kılmak ..... V, 325
Cumartesi günü toprak yaratılmıştır ..... VII, 535
Cumartesi gününe yahudiler saygı göstermeli..... IV, 487
Cumayı güzelce kılanın on günlük günahı affedilir..... I, 467
Cumayı üç hafta terkedenin kalbi mühürlenir ..... V, 370
Cübeyr İbni Mut'im..... **II, 490-491**
Cüheyne kabilesinden zina edip tevbe eden kadın ..... I, 190,191,194
Cüheyne'li kadının recmedilmesi ..... IV, 526,527
Cündeb İbni Abdullah..... **III, 32-33**
Cündüb İbni Abdullah..... **II, 192**
Cüneyd-i Bağdadî'nin hayâ tarifi..... IV, 85
Cünüp iken oruç tutulup tutulmayacağı ..... V, 520

Cünüp olarak sabahlayıp oruca devam etmek ..... V, 520
Cünüplükten temizlenmek ..... V, 160
Cüreyc'in hikayesi ..... II, 279-281
Cüveyriye (Peygamberimizden öğrendiği zikir) ..... VI, 263
Cüveyriye Binti'l-Hâris ..... **VI, 264**
Cüzzamdan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 366

Çabuk Dönmek (Ailesinin yanına)**..... V, 77-78**
Çadırın Allah yolunda kurulması..... VI, 48, 49
Çağdaşlık adına yapılan rezâletler ..... VII, 100,101
Çakıl taşlarıyla zikir çeken kadın ..... VI, 279
Çan bulunduran topluluğa melekler katılmaz..... VII, 200-202
Çan şeytan çalgısıdır ..... VII, 201,202
Çanağını, başka kadının nimetiyle doldurmamak ..... VII, 371
Çarşamba günü nur yaratıldı ..... VII, 536
Çarşı ve pazarlarda şeytanlar kol gezer ..... VII, 510,511
Çarşıda kılınan namazdan camide kılınan daha sevaplıdır ..... V, 233
Çarşı-pazarlar Allah'ın sevmediği yerlerdir ..... VII, 509-511
Çarşıya ilk giren ve son çıkan olmamak..... VII, 510,511
Çekirge yemek ..... VII, 495
Çevre kötüyse oradan uzaklaşmalıdır ..... I, 165
Çevre temizliği ..... VII, 351
Çığır açmak..... II, 21-23
Çıplak vaziyette yıkanmamak ..... III, 418
Çiftçilerin gereksiz yere cezalandırılması olayı ..... VII, 38-40
Çirkin görünüşü Allah sevmez ..... IV, 314
Çirkin işler yapanlardan Allah nefret eder ..... III, 557
Çirkinlik her işi lekeler ..... VII, 278
Çirkinlikleri iyilikler yok eder..... IV, 482
Çizgi çizerek fala bakmak ..... VII, 169,172
Çoban köpeği dışında köpek edinmek yasaktır ..... VII, 197-199
Çobanların bina yapımında yarışmaları kıyamet alametidir ..... I, 297,298
Çobanlık tevâzu sebebidir..... III, 523
Çocuğa on yaşındayken namaz kılmazsa ceza verilir..... II, 389
Çocuğa yedi yaşındayken namaz emredilir..... II, 389, 390
Çocuğu ağlayan kadını Resûlullah'ın uyarması ..... I, 229
Çocuğu ölen bir ananın göstereceği sabır ..... I, 258, 259, 260, 261, 262
Çocuğu ölen kadına Resulûllah'ın sabır tavsiyesi ..... I, 229
Çocuğu paylaşamayan iki kadının kıssası..... VII, 483
Çocuğun annesine sabır ve cesaret telkin etmesi ..... I, 227
Çocuğun malından zekât verilir mi? ..... II, 145

Çocuğunun öldüğünü kocasına söylemeyen sahâbi kadın ..... I, 258,259,260,261
Çocuk bülûğ çağına varınca mükellef olur ..... II, 391
Çocuk doğduğunda verilecek ilk gıda ..... I, 261
Çocuk kime teslim edilebilir? ..... II, 478
Çocuk sahâbinin Peygamber'e sevgisi..... IV, 250,251
Çocuk terbiyesinde Peygamber usûlü..... II, 381-383, 389
Çocukken konuşan üç kişi..... II, 279-282
Çocukken ölenler cennette İbrahim (a.s) ile beraberdir..... VI, 508-512
Çocuklar Allah'ın emânetidir..... I, 260
Çocuklar arasında adâletli davranmak ..... VII, 356,357
Çocuklar büyüklerin odasına izin isteyerek girmeli..... IV, 456
Çocuklara beddua edilmez ..... VI, 387
Çocuklara da Peygamber selâm verirdi..... IV, 439
Çocuklara karşı Peygamberimiz çok mütevazi ve şefkatliydi.... III, 511,512
Çocuklara karşı şefkatli olunmalıdır ..... II, 182-184
Çocuklara selâm verilmesi ..... IV, 439,440
Çocuklara selam vermenin faydaları ..... III, 512
Çocuklara şefkat mü'minlerin bir özelliğidir..... II, 534
Çocuklara ve mallara beddua etmemek ..... VII, 607
Çocuklara yapılan harcama sevap vesilesidir ..... II, 362
Çocukları küçükken ölenlerin sevabı ..... V, 16,18,19
Çocukların haccetmesi ..... II, 47 V, 573-575
Çocukların üzerimizde hakları vardır..... I, 517,520
Çocukların yatakları on yaşından sonra ayrılır..... II, 389-391
Çocukların yetiştirilmesini anne üstlenir..... II, 344, 386
Çocuklarla beraber Peygamber'in sefer dönüşü karşılanışı ..... VI, 108, 109
Çok eşli olanların vazifesi..... II, 316
Çok kazanma hırsı azalmaz ..... I, 196
Çok soru sormak (lüzumsuz yere) ..... VII, 373,375
Çok soru sormak mekruhtur..... II, 492,495
Çok yaşama arzusu azalmaz ..... I, 196
Çoklukla ve kalabalık olmakla övünmek..... III, 180,229
Çürümeyen cesetler (şehidlerin bedeni çürümez) ..... VI, 420, 421

Dağlamayı ve damgalamayı hayvanların yüzüne yapmamak ..... VII, 40-42
Dağlar meleğinin Hz. Peygamber'e gelişi ..... III, 593
Dağlar, pazar günü yaratılmıştır ..... VII, 536
Dağlarda ibretler vardır ..... I, 374
Dağların Allah'ı tesbihi ..... VI, 307
Dalâlet ayrıca bk. Sapıklık
Dalâlet ve hâk ..... II, 5
Dalâlet..... II, 32
Dalâlete çağıranın günahı ..... II, 31
Dalkavukluk yapanların yüzüne toprak atmak ..... VII, 392,393
Dalkavukluk, kötü huylardandır ..... VII, 391,392
Darb-ı hudûd..... VII, 147
Darda kalanın duasını Allah kabul eder ..... VI, 332
Dargın durmanın âzamî süresi ..... VII, 16-18,21,22

Dargınlar ve müşrikler hariç herkes bağışlanır ..... VI, 560
Dargınlar, barışıncaya kadar affolunmazlar ..... VII, 18,19
Dargınlardan önce selâm veren hayırdadır ..... VII, 22,24
Dargınlığın kalkması için aracı olmak ..... VII, 547
Dargınlık ayrıca bk. Küskünlük
Dargınlık üç günü geçerse haramdır ..... VI, 558
Dargınlıkları uzatmak şeytana uymaktır ..... VII, 20
Dâvet edilmeyen kimse davete gelirse ne yapılmalı? ..... IV, 219
Dâvet ve irşad adâbı ..... IV, 123,124
Davete giden kimsenin yanına biri takılırsa ne diyeceği?..... IV, 219-220
Dâvete icabet etmek ..... II, 301-302, III, 525, IV, 217, 218, VII, 255, 256
Dâvete icâbet etmek mü'minlerin birbiri üzerindeki hakkıdır .... II, 208, IV, 494
Dâvete icabet Peygamber'in emridir ..... IV, 493
Dâvete icâbette usûl ..... II, 211
Dâvetsiz misafir karşısında ne yapılmalı? ..... IV, 219
Dâvûd (düşmandan kaçmazdı) ..... I, 517,520
Dâvûd (insanların en çok ibadet edeni idi) ..... I, 517,520
Dâvûd aleyhisselâm elinin emeğiyle kazandığını yerdi..... III, 352,354
Dâvûd aleyhisselâm'ın duası ..... VI, 376
Dâvûd aleyhisselâm'ın gece ibadeti ..... V, 417
Dâvûd orucu ..... I, 517,520
Dâvûd Peygamber bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı ..... V, 416,417
Dâvûd Peygamber'in namazı ..... I, 517,520
Dâvud Peygamberin sesi güzeldi ..... V, 119,120
Dâvûd'un namazını ve orucunu Allah beğenirdi ..... V, 416,417
Dayatmacılık ve zorlama Peygamberimiz'in yapmadığı şeylerdir VII, 139-143
Deccâl Allah katında son derece önemsizdir ..... VII, 446, 467
Deccâl bir imtihan vesilesidir ..... VII, 446,448
Deccâl çıktığında müslümanlar onu tanır..... II, 137
Deccâl dünya fitnesidir ..... VI, 245
Deccâl elinden su ve ateş ile ortaya çıkar ..... VII, 452
Deccâl en büyük hilekârdır..... VII, 452,453
Deccâl fitnesinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 247
Deccâl gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390
Deccâl ile ilgili hadisler ..... VII, 440,472
Deccâl ile imtihan olmak ..... III, 447
Deccâl iman gücüyle yenilecektir ..... VII, 447,448
Deccâl kıyametten önce çıkacak en büyük fitnedir ..... VII, 446
Deccâl kördür ..... VI, 247, 248
Deccâl Mekke Medine haricinde her yeri gezer ..... VII, 457
Deccal'in inkar edileceğini Ömer bildirmiştir ..... IV, 528
Deccâlden bütün peygamberler bahsetmiştir ..... II, 137
Deccâlden korunmak ..... VII, 446,448
Deccâlden korunmak için Kehf sûresi okunmalıdır ..... VII, 443, 447
Deccâlden korunmanın yolu ..... V, 151
Deccâle karşı koyan mü'min ..... VII, 463,464,465
Deccâlın sağ gözünün kör olduğu ..... II, 137, VII, 468, 464, 465
Deccâli tarif eden hadis ..... VII, 442,443
Deccâlin bir genci ikiye bölmesi ..... VII, 443,448
Deccâlin elindeki ateşi seçen cennete kavuşur..... VII, 452,453
Deccâlin elindeki su ateş, ateş ise sudur ..... VII, 452
Deccâlin elindekilerle insanlar sınanacaktır ..... VII, 452
Deccâlin fitnesi ..... VI, 249
Deccâlin fitnesinden Allah'a sığınmak..... VII, 462
Deccâlin fitnesinden kuvvetli imanla emin olunur ..... VII, 468
Deccâlin fitnesinden mü'minleri Allah kurtaracaktır ..... VII, 442
Deccâlin gözünün biri dışarı fırlamış üzüm tanesi gibidir ..... VII, 448,469
Deccâlin hileleri ..... VII, 443,448
Deccâlin iki gözü arasında "kâfir" yazılıdır ..... VII, 468
Deccâlin özellikleri ..... VII, 470,471
Deccâlin söyledikleri yalandır ..... VII, 452
Deccâlin sürati ..... VII, 443
Deccâlin şekli ..... VII, 443
Deccâlin yanında sahte cennet ve cehennem vardır ..... VII, 469
Deccâlin yeryüzünde ne kadar kalacağı ..... VII, 448,449,455

Dedikodu yapılmasından Allah hoşnud olmaz ..... VII, 373,375
Dedikodu yapmak mekruhtur ..... II, 492
Dedikoduyu Resûlullah yasakladı ..... VII, 373,378
Definden sonra mezar başında biraz beklenmeli ..... IV, 596
Delîlü'l-fâlihin li turuki Riyâzü's-sâlihîn ..... I, 74
Delinin malından zekât verilir mi?..... II, 145
Deniz köpüğü kadar günahı affettirecek zikir ..... VI, 226
Denizin suyunu bozacak kadar kötü şey: Gıybet ..... VI, 458
Dereceleri yükselten ameller ..... V, 172,174, 224
Dereden eğilip su içilebilir ..... IV, 273
Deri tabaklanarak temizlenir..... IV, 344
Deri, yırtıcı hayvanınsa kullanımı yasaktır ..... IV, 343
Dertten Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Desenli elbiseyi Peygamber giymiştir ..... IV, 292
Desinler diye amel edenler..... VII, 71-73
Devamlı oruç tutmak kendine işkencedir ..... V, 525,526
Deve hörgücü gibi saç bağlayan kadınlar..... VII, 98,100
Deve ile hac. (Hz. Peygamber böyle haccetti) ..... V, 576
Develerin zekâtı verilmemişse ..... V, 469
Devenin Allah yolunda bağışlanması faziletli bir sadakadır..... VI, 48, 49
Devenin Hz. Peygamber'i görünce inleyip ağlaması ..... V, 45
Devenin yaratılışında ibretler vardır..... I, 374
Devesini aldığı adama Peygamber'in fazla ödeme yapması ..... VI, 152
Deveyi Allah için bağışlamanın sevabı ..... VI, 86
Devlet başkanın sorumluluğu..... IV, 24
Devlet başkanının önemi ..... IV, 61
Devlet malını çalan cehennemi boylar..... II, 173, 174
Devlet malını çalan kıyamette onu getirir..... II, 160, 161
Devlet yönetimine tâlip olmak..... II, 19
Dış görünüşe (zâhire) göre hüküm verilir..... III, 19,21,22
Dihye İbni Halîfetü'l-Kelbî (Herakliyus'a mektup götürmesi)... II, 453
Diken batması bile mü'minin bağışlanmasına vesiledir ..... I, 242
Dil doğruysa kalp doğrudur ..... I, 369
Dil dosdoğruysa sair organlar da doğrudur ..... I, 368
Dil hep Allah'ı zikretmelidir ..... VI, 273
Dil ile cihad..... VI, 111
Dil insanların en çok zarar gördükleri azalarıdır ..... VI, 443
Dil organların reisidir ..... VI, 449
Dil yüzünden azaba uğramak ..... II, 419, 420
Dile hafif, mizanda ağır bir zikir ..... VI, 222
Dilediğini yapmak Allah'a mahsustur..... VII, 295,296
Dileklerin kabul edildiği cuma saati ..... V, 379,381
Dilenci zenginse gerçekte ateş toplamaktadır..... II, 495
Dilencileri azarlamamalı..... II, 286
Dilencilerin kıyamet günündeki cezası ..... III, 333,334
Dilenciliği meslek edinenlerin sonu ..... II, 298
Dilencilik kıyamete kadar devam edecektir..... III, 333
Dilenciyi kovmamak ..... III, 15
Dilenen fakirleşir..... III, 382
Dileneni halk sevmez ..... II, 298
Dilenerek mal biriktiren âhireti için ateş biriktirir ..... III, 336
Dilenmek yoksulluk alâmeti değildir ..... II, 296, 297
Dilenmek yüz karasıdır ..... III, 337
Dilenmeksizin ve göz dikmeksizin sadaka almak..... III, 346-348
Dilenmekten çekinmek ..... I, 208,209
Dilenmekten sakınanları Allah iffetli kılar ..... III, 326
Dilenmektense sırtında odun taşıyıp satmak ..... III, 350,351
Dilenmeleri helâl olanlar..... III, 342,343
Dilenmemeyi teşvik III,349,356
Dilenmenin çirkinliği..... III, 329
Dilenmeyen mü'minler ..... III, 312
Dilenmeyen, cenneti hak eder ..... III, 340
Dilenmeyip iffetli davranan kimse ..... III, 335
Dilin doğruluğu kalbin doğruluğunu gösterir ..... VI, 450
Dilin kulluğu ..... I, 374
Dilin şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 364
Dilin zinası konuşmaktır ..... VII, 80,81
Dilinden emin olunan kimsedir mü'min..... VI, 436

Dilinden ve elinden emin olunan kişi (mü'min) ..... VI, 552
Dilini korumayan cehennemdedir ..... VI, 452
Dilini koruyan cennettedir..... VI, 438-446
Dilini tutan kurtulur ..... VI, 437
Diliyle kötülüğe karşı çıkmak ..... II, 71-76
Din için öfkelenmek..... IV, 9-20
Din insanlara tebliğ edilmelidir ..... VI, 165
Din kardeşine dua edenin duası makbuldür ..... VI, 384
Din kardeşine düşmanlık beslememelidir ..... VI, 560
Din kardeşini Allah rızâsı için sevenin sevabı..... II, 547, 548, 589
Din kardeşini gıybetten koruyanın sevabı ..... VI, 465, 466
Din kardeşini seven sevdiğini söylemelidir ..... II, 596, 598, 599
Din kardeşinin iyiliğini istemek..... II, 62
Din kardeşlerine dua etmelidir ..... VI, 382-385
Din kardeşliği ..... II, 51, 52, VIII, 16
Din kardeşliği kan kardeşliğinden üstündür..... I, 512
Din kolaylığı ister ..... I, 494
Din kolaylıktır ..... I, 503
Din nasihattır..... II, 53
Din ticareti, en âdi ticarettir ..... III, 234
Dindar kadın dünyanın en hayırlı varlığıdır ..... II, 336
Dindar kadını tercih..... II, 337, 338
Dindar kadınla evlilik insanı mutlu eder..... II, 553
Dindarlık nasıl anlaşılır?..... I, 552
Dinde fakih olan Allah'ın sevdiği kimsedir ..... VI, 158
Dinde hataya düşmekten Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 343, 344
Dinde musibete uğramak ne demektir?..... IV, 383
Dinde olmayanı yapmak reddedilmiştir ..... VII, 126,127
Dinden çıkma üzerine yemin olmaz ..... VII, 233,234
Dinden dönen kimseler..... III, 503
Dinden dönenlerin yerine Allah sevdiklerini getirir ..... III, 503
Dinden dönenlerle Hz. Ebu Bekir'in çarpışması ..... V, 460,462
Dine hikmetle davet etmek gerekir..... IV, 123
Dine saygı gösteren müttakîdir..... II, 510
Dine yardım edenlerin yardımcısı Allah'tır ..... IV, 10
Dini aşmak isteyen yenilir ..... I, 503
Dini bilen adam Allah'ın sevdiği kimsedir ..... VI, 158
Dini öğrenmek isteyenlere hemen öğretmek ..... III, 517-519
Dini ticarete âlet etmek..... III, 234
Dini uğrunda öldürülen şehittir ..... VI, 119
Dini yüceltmek için savaşan Allah yolundadır ..... VI, 102
Dinin Allah için nasihat oluşu ..... II, 55
Dinin Kur'an için nasıhat oluşu..... II, 55
Dinin müslümanlar için nasihat oluşu..... II, 60
Dinin Peygamber için nasihat oluşu..... II, 57
Dinin yöneticiler için nasihat oluşu..... II, 57
Dinlememesi gereken konuşmayı dinleyenin cezası ..... VI, 501
Dinlenme yerlerine abdest bozmak lânet sebebidir ..... VII, 350,351
Dinlerde değişmeyen esaslar..... II, 8
Dirâyetü'l hadis ilmi ..... I, 14
Direklere doğru namaz kılmak ..... V, 320,321
Diri diri yakma yasağı ..... VII, 44-46
Diriliş, kuyruk sokumundan olacaktır ..... VII, 501
Diş temizliği ..... V, 440-449
Diş ve ağız temizliği ..... V, 443
Dişlerini törpüleyip seyrekleştirenler lânetlenmiştir ..... VII, 121,122
Dizleri dikerek oturmak uygun değildir ..... VII, 225,226
Doğan çocuğun ilk gıdâsı ..... I, 261
Doğru bile olsa alışverişte yemin mekruhtur ..... VII, 252-253
Doğru din tarifi ..... I, 89, V, 451
Doğru olanı bilen ve doğru hüküm veren hâkim cennettedir ..... VII, 541
Doğru söylenen alışverişler bereketlenir..... I, 292,292
Doğru söyleyenler "sıddîk" diye yazılır ..... I, 281, VI, 197
Doğru söz hayra götürür ..... VI, 497
Doğru sözlü kimse lânet etmemelidir..... VI, 530
Doğru sözlüler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Doğru sözlülüğün önemi ..... I, 180
Doğru Sözlülük (Sıdk) ..... I, 279-293

Doğru yola çağırmanın sevâbı ..... II, 31
Doğru yola vesile olmanın sevabı ..... VI, 169
Doğrulara Allah'ın mükâfâtı ..... I, 280
Doğrularla beraber olmak..... I, 279
Doğruluk ..... I, 364-371
Doğruluk cennete götürür ..... I, 281
Doğruluk dinin emridir ..... I, 285,286
Doğruluk hayra götürür ..... VI, 497
Doğruluk veya sapıklığa çağrıda bulunmak ..... II, 26-39
Doğruluktan gönül huzur duyar ..... I, 282,283
Doğruyu bilip bununla hükmetmeyen cehennemdedir ..... VII, 541
Doğruyu bilmeden hüküm veren hâkim cehennemdedir ..... VII, 541
Doksan dokuz kişiyi öldüren adamın kıssası ..... I, 164,165
Dolunayın görüldüğü gibi cennettekiler Rablerini görecektir ..... VII, 636
Dosdoğru olanlara cenneti melekler müjdeler ..... I, 365
Dosdoğru olmak mü'minlerin özelliğidir ..... VI, 443
Dosdoğru olmak zordur ..... I, 368
Dost bilinenler kişiyi dinden uzaklaştırabilir..... II, 560
Dostlar bile kıyamette düşman olabilir ..... IV, 72
Dostluk kimlerle kurulur? ..... II, 463
Dostluk kurulacak kişiyi dikkatle seçmek gerekir ..... II, 559
Dostluk mü'minlerle kurulmalıdır ..... II, 545,557
Dostum Resûlullah..... V, 542,543,546
Doymadığı halde doymuş görünenin misali ..... VI, 521
Döğme yapan ve yaptıranları Peygamber lânetlemiştir ..... VII, 118, 119, 120, 121
Döğme yapmayanlar cennete girecektir ..... I, 339,340
Dua (kederli zamanlarda nasıl yapılmalı) ..... VI, 396
Dua (namazda okunabilecek) ..... VI, 350
Dua âdâbı ..... VI, 211, 333
Dua eden hayırlı evlat ..... V, 7,8,9
Dua edenin duasını Allah kabul eder ..... VI, 331, 391
Dua ederken ısrarla istemek ..... VII, 292,293
Dua ederken kesin ifadeler kullanmak ..... VII, 292,293
Dua edin kabul edeyim ..... V, 417
Dua etmesi sâlih kişilerden istenmelidir ..... II, 260, 568-569
Dua ettiğiniz yönetici iyidir ..... IV, 41
Dua ibadetin özüdür ..... VI, 334
Dua ile ilgili bazı konular ..... VI, 386-398
Dua ile zorluklara sabır gerekir ..... II, 544
Dua kabul edilmezse, bir fenalık giderilir ..... VI, 394, 395
Dua musibet anında kabul olunmaz ..... II, 95-96
Dua ne zaman daha çok kabul olunur? ..... VI, 392
Dua Nedir? ..... VI, 332
Dua olarak borçluların söyleyecekleri ..... VI, 369
Dua olarak cenazeye Peygamber ne okumuştur? ..... IV, 571,572
Dua olarak cima anında söylenecekler ..... VI, 286
Dua olarak evden çıkarken ne okunur? ..... I, 361
Dua olarak hastalıkta söylenecek sözler..... IV, 519
Dua olarak İslâm'a yeni girenin söyleyecekleri ..... VI, 339
Dua olarak mü'min kendi için ne söylemeli? ..... VI, 232
Dua olarak namaz sonrası neler okunmalı? ..... VI, 246-250
Dua olarak Peygamber cenaze namazında ne okumuştur? ..... IV, 576
Dua olarak Peygamber namaz sonrası ne derdi? ..... VI, 243
Dua olarak Peygamber'in çokça söylediği sözler ..... VI, 336
Dua olarak Peygamber'in secdede söyledikleri ..... VI, 253
Dua olarak Peygamber'in sürekli söyledikleri ..... I, 341
Dua olarak rukû ve secdede ne söylenir? ..... VI, 252
Dua olarak şeytanı uzaklaştıracak sözler ..... I, 361
Dua olarak uyumadan önce söylenecekler ..... I, 352,353
Dua olarak yatarken neler okunmalıdır? ..... VI, 320-330
Dua olarak, öleceğini anlayan ne söyler ..... IV, 523,524
Dua özlü olmalıdır ..... VI, 335
Dua ..... I, 354
Dua sabah ve akşam vakitlerinde daha değerlidir..... II, 258, 286
Dua secdedeyken yapılmalıdır ..... VI, 389
Dua sessizce yapılır ..... VI, 331
Dua sonrası ellere üfleyip vücuda sürmek ..... VI, 325

Dua yalnız Allah'a yapılır ..... I, 304,305
Dua, ana-babaya ölünce yapılacak bir iyiliktir..... II, 501
Dua, hacca veya umreye gidenden istenmelidir ..... II, 573
Duada acele edilmemelidir ..... VI, 390
Duâda ailesi için iyilik temenni etmek..... II, 18
Duada akraba ile ilgiyi kesecek birşey istenmez ..... VI, 390
Duada başkaları da hatırlanmalıdır ..... VI, 382
Duada din kardeşini anana melekler dua eder ..... VI, 383, 384
Duada günah birşey istenmez ..... VI, 390
Duada önce hamdele ve salvele yapılır ..... VI, 211
Dualar bölümü..... VI, 331-381
Dualardan reddolunmayanlar ..... VI, 79
Duaları Peygamberimize Allah öğretmiştir ..... VI, 328
Duaların birçoğunu kapsayan dua ..... VI, 379
Duaların kabul edildiği cuma saati..... V, 379,381
Duaların kabul edildiği gece saati ..... V, 418
Duaların makbul olanları ..... V, 69,70
Duamız sebebiyle Allah bize değer verir ..... VI, 332
Duanın en fazlitelisi elhamdülillah'tır..... VI, 272
Duanın en güzeli salavâttır ..... III, 451
Duanın hemen kabul edilmesini beklememelidir ..... VI, 390
Duanın kabul edilme şartları ..... VI, 390
Duanın kabul olunmayanından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 357
Duanın reddedilmeyecek olanı ..... V, 194
Duanın tamamında salavât getirmek..... III, 451
Duâya duâ ile karşılık vermek Peygamberimiz'in sünnetidir..... VII, 512,513
Duaya nasıl başlanılır? ..... VI, 391, 392
Duhâ namazı ..... V, 356
Dullara yardım edenin sevabı..... II, 299
Durgun sulara bevletmek yasaklanmıştır ..... VII, 353
Durgun suları idrar ve benzeri pisliklerle kirletmenin yasak oluşu ..... VII, 353-354
Duyduğun herşeyi nakil günah olarak yeter ..... VI, 575
Duygular saklansa da Allah bilir ..... I, 90
Duyulan herşeyi nakletmek yalancılıktır ..... VI, 519
Düğün davetine mutlaka katılmak gerek..... IV, 218
Düğün İslâm'a uygun değilse gidilmemelidir ..... II, 303
Düğün yemeklerine zengin-fakir herkesi çağırmak..... II, 301, 302
Düğünlerde yemek verilmelidir ..... II, 301, 302
Dünür gidilmiş kadına başkası dünür gitmemelidir ..... VII, 368,369
Dünya âhiretin yanında çok değersizdir..... I, 187
Dünya Allah katında çok değersizdir ..... II, 337, III, 194, 219, VI, 172
Dünya çekicidir ona aldanmamalıdır..... I, 326
Dünya fitnesi deccaldir ..... VI, 245
Dünya fitnesinden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 243, 244, 247
Dünya geçici bir faydalanma yeridir ..... II, 336
Dünya geçicidir, dönüş Allah'adır..... II, 336, III, 178, 179, 242
Dünya hayatı aldatıcıdır ..... III, 431
Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir..... III, 177,180
Dünya hayatı kısa ve çok değersizdir. ..... III, 192,194
Dünya hayatı ve süsü geçicidir ..... III, 175,242
Dünya hayatı ve şeytana aldanmamak III,179
Dünya hayatı yağmur gibidir ..... III, 175-177
Dünya hayatında sabretmesini ve şükretmesini bilmek ..... I, 212,213
Dünya hayatını tercih etmemek..... I, 187
Dünya hayatının geçici menfaatleri ..... III, 178
Dünya hayatının geçiciliği ..... III, 259
Dünya hayatının kısalığı ..... III, 235, 435
Dünya hayatının kısalığını bilen ona tapmaz..... III, 436
Dünya hırsı ..... I, 195-197
Dünya hırsı gönlü öldürür ..... III, 437
Dünya hırsı, her kötü huyun kaynağıdır..... III, 234
Dünya hırsıyla çekişmek ..... VII, 549,550
Dünya için de (mü'min) çalışmalıdır..... I, 523,524
Dünya imtihan yeridir ..... I, 245,246
Dünya işlerinin iyi gitmesi için Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 344

Dünya kâfirin cennetidir ..... III, 206,219
Dünya kazancını isteyene sadece dünyalık verilir ..... I, 96
Dünya malı bir imtihandır..... III, 224,225
Dünya malı helâk edicidir ..... III, 182
Dünya malına değer vermeyen insanlar ..... VII, 481,482
Dünya malına kapılmak..... III, 182
Dünya malına Peygamberimiz değer vermezdi ..... III, 196,199,262
Dünya malına rağbet ederek Allahı unutmak ..... III, 222
Dünya malına taparcasına bağlanmak ..... III, 203
Dünya malının çekiciliği ..... III, 319,320
Dünya mü'minin zindanıdır ..... III, 206,219
Dünya nimetinin geçici olması ..... III, 245
Dünya nimetlerine özenmemek ..... III, 201
Dünya sürekli kötüye gitmektedir ..... I, 388
Dünya ve âhiret dengesini sağlamak..... I, 525,526
Dünya-âhiret dengesi ..... III, 449
Dünyada ayıpları örtenin kıyamette kusurları örtülür..... II 194-218
Dünyada bir yolcu gibi olmak III,207, 437
Dünyada değerli olan şeyler ..... III, 220
Dünyada gurbetteki insan gibi olmak..... III, 207, 437
Dünyada kalıcı olmadığını bilmek..... III, 223
Dünyâda varlıklı olanlar Allah yolunda harcamalıdır..... III, 196-199
Dünyada ve âhirette iyilik istemelidir ..... VI, 336, 337
Dünyada yapılan iyiliklere karşılık cennet nimetleri vardır ..... VII, 610
Dünyadaki en büyük nimetler..... III, 283-285
Dünyadan sakınmak..... III, 185,186
Dünyadan yüz çevireni Allah sever ..... III, 209
Dünyalığa aşırı derecede düşkün olmamak..... III, 175-242
Dünyalığa hicret eden, ona ulaşır ..... I, 91,96
Dünyalık arzuları kıran ölüm fikridir..... III, 449
Dünyalık için ilim tahsilinin cezası ..... VI, 184
Dünyalık yönünden kendinden aşağıda olana bakmak ..... III, 200,201
Dünyanın değersizliği ..... III, 220
Dünyanın faniliği ..... III, 438
Dünyanın idaresiyle imtihan olmak..... III, 185,186
Dünyanın lânetlenmesi ne demektir? ..... VI, 172
Dünyanın süsüne aldanmamalı ..... II,258,286, VI, 290
Dünyaya aşırı düşkünlük..... III, 178
Dünyaya bağlananı Allah sevmez..... II, 298
Dünyaya bağlanma hususunda Peygamberimiz'in endişesi ..... III, 184
Dünyaya gönül bağlamamak..... III, 176
Dünyaya rağbet etmek..... III, 222
Dünyayı isteyene dünya verilir ..... III, 246
Dünyayı lanetlemek ..... III, 220
Dürüst olanların kavuşacağı nimetler ..... VII, 584
Dürüstlük mü'minin şiârıdır..... I, 280
Düş bk. Rüya
Düşman eline geçmesinden korkulduğunda mushaf ile kâfirlerin yurduna yolculuğun yasak kılındığı ..... VII, 408-409
Düşmana karşı hazırlıklı olunmalıdır ..... VI, 85,87
Düşmana ok atmanın sevabı ..... VI, 88-94
Düşmandan endişe edilince yapılacak dua ..... VI, 81,82, V, 71,72
Düşmandan korkmamalıdır..... I, 334
Düşmanı övünerek öldürenin sevabı ..... IV, 313
Düşmanın mağlûbiyeti için dua ..... VI, 76
Düşmanla çarpışılırken yapılan dua makbuldür ..... VI, 79
Düşmanla karşılaşınca sabretmek ..... I, 277-279, VI, 76-78
Düşmanla karşılaşmayı arzu etmemek ..... I, 277,278, VI, 76, 77, 114
Düşmanla savaşırken oruç tutmak..... V, 481
Düşmanlıkta haddi aşmak nifak alâmetidir ..... IV, 102, VI, 600
Düşmanlıkta ve günahta yardımlaşılmaz ..... VI, 489
Düşünmeden söylenen söz cehenneme götürebilir ..... VI, 439, 440
Düzlüklerde Allah'ı tesbih etmek ..... V, 64-67

n

Ebân İbni Osman (istiâze duasını okuması) ..... VI, 317,318
Ebrehe'nin Kâbe'ye saldırısı ..... I, 99

Ebtah: Peygamber'in kırmızı çadırı..... IV, 285
Ebû Bekir (cennetle müjdelenmesi) ..... IV, 154
Ebû Bekir (gücendirdiği düşüncesiyle fakirlerden özür dilemesi) II, 291
Ebû Bekir (ilk müslüman olanlardan)..... III, 130
Ebû Bekir (misafir yemeğinin artması) ..... VI, 405
Ebû Bekir (Peygamber bulunmadığı zaman imam olurdu)..... II, 254, 255
Ebû Bekir (Peygamber'in sırrını saklaması)..... IV, 89,90
Ebû Bekir (Peygamber'in verdiği sözü yerine getirmesi) ..... IV, 104,105
Ebû Bekir (Peygmber'in sen kibirli değilsin buyurması)..... IV, 298
Ebû Bekir (Sevr mağarasında Peygamber'e söyledikleri) ..... I, 356
Ebû Bekir (sünnete ittibâsı) ..... I, 544
Ebû Bekir (yeminini bozması) ..... VI, 404-407
Ebû Bekir (yumuşak kalpli bir sahâbî idi) ..... III, 168,169
Ebû Bekir cennetin bütün kapılarından girecek..... V, 479
Ebû Bekir el-İsmâîlî ..... I, 350
Ebû Bekir es-Sıddîk ..... **I, 356-357**
Ebû Bekir İbni Ebû Mûsâ ..... **VI, 41**
Ebû Bekir: (Peygamber'in sabah-akşam okuması için
öğrettiği dua) ..... VI, 312
Ebû Bekir'in haram lokmayı koruması..... III, 483
Ebû Bekir'in malının tamamını verdiği savaş ..... I, 187
Ebû Bekir'in Mistah'ı bağışlaması ..... III, 590
Ebû Bekir'in zekât vermeyenlere savaş açması ..... V, 461
Ebû Bekr'in Peygamberimiz'in hastalığında namaz kıldırması .. III, 168,169
Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî ..... **III, 63**
Ebû Ca'fer Abdullah ibni Ca'fer ..... **V, 46**
Ebû Cehil karpuzu ile münafığın ilgisi ..... V, 100
Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah ..... **I, 512**
Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris ..... **VII, 324**
Ebu Cürey (Peygamberin tavsiyesine itaatı)..... IV, 305
Ebû Cürey (Peygamberle tanışması)..... IV, 305
Ebû Cürey Cabir İbni Süleym..... **IV, 306**
Ebû Dücane (kahramanlığı) ..... I, 386,387
Ebû Dücâne (Peygamber'in kılıcını alması) ..... I, 386
Ebû Eyyûb el-Ensârî ..... **II, 464-466**
Ebû Firâs (Rebîa İbni Ka'b) ..... **I, 416**
Ebû Hanîfe (kendisini taklidi yasaklamıştır)..... I, 544
Ebû Hırâş ..... **VII, 22**
Ebû Hübeyre Âiz İbni Amr (Bey'atür-rıdvan'a katılması)..... II, 291
Ebû Hûreyre (Açlık çektiği)..... III, 268
Ebû Hûreyre (köle olarak ölmek isteyişi) ..... VI, 134
Ebû Hüreyre ..... **I, 117**
Ebû Hüreyre (açlıktan bayılması) ..... III, 270,271
Ebû Hüreyre (İbn Ömer'in itirazına cevabı) ..... IV, 562
Ebû Hüreyre (Ömer'le karşılaşması) ..... IV, 160,161
Ebû Hüreyre ile şeytan ..... V, 147,
Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'e "dostum" demesi..... V, 346,347
Ebû İdris el-Havlânî ..... **II, 595**
Ebû İsrâil (adağını Peygamber düzeltmiştir) ..... I, 527
Ebû Katâde (halka su dağıtması) ..... IV, 267,268
Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î ..... **II, 165-166**
Ebû Kebşe el-Enmârî ..... **III, 382**
Ebû Leheb (İslâm tebliğini engellemesi)..... II, 460, 461
Ebû Lübâbe ..... **V, 122**
Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî ..... **I, 203**
Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn ..... **VII, 320**
Ebû Meryem el-Ezdî ..... **IV, 34**
Ebû Mûsâ (Ömer'in kapısından geri dönmesi)..... IV, 457
Ebû Mûsâ (Ömer'in ondan şahit istemesi) ..... IV, 457
Ebû Mûsâ el-Eş'arî ..... **I, 120-121**
Ebû Mûsâ el-Eş'arî (amca oğullarının yöneticilik arzusu) ..... IV, 76
Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Peygamber'e hizmet aşkı) ..... IV, 154
Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Yemen'e vali olması) ..... IV, 77
Ebû Mûsâ el-Eş'arî Kur'an'ı güzel okurdu ..... V, 118
Ebû Rafi' Eslem ..... **IV, 556-558**
Ebû Rifâa el-Adevî ..... **III, 517-518**
Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî ..... **IV, 287**
Ebû Sa'lebe el-Huşenî ..... **V, 43**

Ebû Saîd Amr İbni Hureys..... **IV, 289**
Ebu Sâîd El-Hudrî ..... **I, 166**
Ebû Sâîd Râfi İbni Muâllâ ..... **V, 128**
Ebû Seleme (öldüğünde Peygmber'in ona duası)..... IV, 540
Ebû Serve'a Ukbe İbni Hâris ..... **I, 380**
Ebû Süfyan (cimriliği) ..... VI, 480, 481
Ebû Süfyân (Herakliyus'la görüşmesi) ..... II, 453, 454
Ebû Süfyân Sahr İbni Harb ..... **I, 285**
Ebû Süfyân'ın Herakliyus'a Hz. peygamberi ve İslâmiyet'i
anlatması ..... I, 285
Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris..... **IV, 173**
Ebû Süreyye Sebre İbni Ma'bed el-Cühenî..... **II, 390**
Ebu Şureyh el-Huzâ'î..... **II, 309**
Ebû Talha (çok hurmalığa sahip olduğu) ..... II, 432
Ebû Talha (ençok hurmalığa sahip olan sahâbî) ..... II, 375
Ebû Talha (Peygamber'in terini biriktirirdi) ..... IV, 202
Ebû Talha (Peygamberimiz'i ve ashâbını doyuran sahâbî) ..... III, 306,307
Ebû Talha el-Ensârî (Peygamber'in sevgisi) ..... IV, 202
Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in çocukları ..... I, 258-261
Ebû Ûmâme Suday İbni Aclân..... **I, 331**
Ebû Umâre Berâ İbni Âzib..... **I, 353-354**
Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe ..... **II, 159**
Ebû Üseyd es-Sâidî ..... **II, 501**
Ebû Vâil Şakik ibni Seleme..... **IV, 124,125**
Ebû Vâkıd Hâris İbni Avf ..... **VI, 300**
Ebû Yûsuf (sünnete ittibâsı) ..... I, 544
Ebû Zer (hadis rivayetindeki hırsı) ..... I, 302
Ebû Zer (kölesiyle aynı elbiseyi giymesi) ..... VI, 128
Ebû Zer (Peygamber'in "yöneticilik isteme" tavsiyesi)..... IV, 68
Ebû Zer (Peygamber'in azarlaması) ..... VI, 128
Ebû Zer (Peygamber'in onu övmesi)..... IV, 69
Ebû Zer Allahın sevdiği kuldur..... III, 25
Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde ..... **I, 301-302**
Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî ..... **VII, 553**
Ebü'l-Cehm (kadınları dövdüğü) ..... VI, 476
Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe..... **V, 205-206**
Ebü'd-Derdâ ..... **II, 311-312**
Ebü'd-Derdâ (Selman ile kardeş oldu) ..... I, 511
Ebû'd-Derdâ (Selman'ın tavsiyeleri)..... I, 511
Ebû'l-Eska' Vâsıle İbni'l-Eska..... IV, 402
Ebû'l-Melih ..... **IV, 343**
Ebü'd-Derdâ'nın hadis öğrenmek için gelen adama müjdeleri . I, 159
Ebü'l-Esved ed-Düeli ..... **V, 12**
Ebü'l-Yeser'in bir kadını öpmesi ..... V, 199
Ebü'l-Yüsr Kâ'b İbni Amr (Günahına pişman olan sahâbe)..... III, 121
Ebü'ş-Şa'sâ ..... **VII, 385**
Ecel ..... IV, 514
Ecel günü bellidir ..... II, 430
Ecel herşey için takdir edilmiştir..... IV, 548
Ecel ne bir saat ileri gider ne bir saat geri kalır..... III, 432
Ecel, değiştirilemez..... III, 432,433
Eceli gelen mutlaka ölür..... III, 433
Ecelin ana rahminde yazıldığı ..... III, 44
Ecelin yerini ve zamanını Allah bilir ..... III, 432
Edep bölümü ..... IV, 79-85
Edille-i erbaa..... III, 481,482
Efendisine hizmet eden kölenin sevabı ..... VI, 133
Egarr İbni Yesâr el-Müzenî ..... **I, 146-147**
Ehil kişi yönetici yapılmalı ..... IV, 68
Ehl-i Bedr en üstün gruptur ..... VII, 487,488
Ehl-i beyt kimlerden oluşur? ..... II, 512, 515-516
Ehl-i beyt ümmete emânet edilmiştir ..... II, 512
Ehl-i beyt'e sadaka neden haramdır? ..... II, 516, 517
Ehl-i beyt'e saygı ..... II, 509-518
Ehl-i beyt'e saygılı olmak gerekir ..... II, 512,517
Ehl-i beyt'e saygılı olunmalıdır..... IV, 171
Ehl-i beyt'e Selmân-ı Fârisi de dahildir..... II, 292
Ehl-i beyt'i Allah sever ..... II, 509-516

Ehl-i beyt'in sadaka alması haramdır..... II, 512
Ehl-i bid'at ve'd-dalâlet..... II, 13
Ehl-i kitâb'a uymamak ..... VII, 104,106
Ehl-i kitâb'ın orucu ile farkımız sahur yapmaktır ..... V, 500,502
Ehl-i kitâba benzememeli ..... IV, 109
Ehl-i kitâba benzemenin yasak oluşu..... III, 436
Ehl-i kitaba da takvâ emredilmiştir..... I, 556
Ehl-i kitabı yolun kenarından yürümeye zorlamalı..... IV, 447
Ehl-i kitabın imanı sahih değildir..... II, 144
Ehl-i kitâbın sapkınlığı ..... III, 436
Ehl-i kitabın selâmı "ve aleyküm" diye alınır ..... IV, 449
Ehl-i kitap aksırınca verilecek cevap..... IV, 475
Ehl-i kitap ayrıca bk. Kitap ehli
Ehl-i kitap da namaz ve zekâtla sorumludur..... II, 142
Ehl-i Kitap da Peygamber'e imanla sorumludur ..... II, 142
Ehl-i kitap ve İslâm'ın inanç farlılıkları ..... III, 76
Ehl-i kitap'tan Resûlullah'a iman edenin sevabı ..... VI, 136
Ehl-i Suffe ayrıca bk. Ashâb-ı Suffe, Suffe ashâbı
Ehl-i sünnet ve'l-cemâat ..... II, 13
Eklem sayısınca sadaka vermek..... V, 349
Eklemler için her gün sadaka vermelidir ..... VI, 260
Eklemlerimiz için sadaka gerekir..... I, 447,454,455
El emeğiyle kazanılandan daha hayırlı rızık yoktur..... III, 354
El emeği ve çalışıp kazanmanın önemi ..... III, 354-356
El emeğiyle geçinen cennetliktir ..... IV, 43
El öpmek câiz midir?..... IV, 484
El sıkışma âdedini Yemenliler başlatmıştır..... IV, 479
El sıkışma günahları bağışlatır ..... IV, 480
Elbise beyaz olmalıdır ..... IV, 280,281
Elbise giyilirken sağdan başlanır ..... IV, 198,199
Elbise kırmızı olabilir ..... IV, 283
Elbise kişiyi sıcaktan korur..... IV, 279
Elbise (olarak Peygamber gömleği severdi) ..... IV, 295
Elbise siyah ve desenli olabilir ..... IV, 292
Elbise temiz tutulmalıdır ..... IV, 282
Elbise tesettürü sağlamalıdır..... IV, 318
Elbise yeni alınmışsa ilk defa cuma günü giyilir..... IV, 347
Elbise yeni giyiliyorsa nasıl dua edilir..... IV, 346,347
Elbise yeşil olabilir ..... IV, 287
Elbise zaruri ihtiyaçtır ..... III, 226
Elbise temiz olmalıdır ..... IV, 314
Elbiselerden hangileri uzatılabilir? ..... IV, 303
Elbiselerin uzunluğu (erkek ve kadın için)..... III, 539
Elbisenin boyu en fazla topuklara kadar olmalıdır ..... IV, 297, 305, 321, 323
Elbisenin eteğini yerde sürüyenin cezası..... IV, 298,300, 303
Elbisesi güzel olmak mü'minin özelliğidir..... IV, 320,321
Elbisesini yerde sürüyeni Peygamber azarlamıştır ..... IV, 310
Elbisesini yerde sürüyerek kibirle gezenin yüzüne Allah bakmaz IV, 297,298
Elbisesiyle yatağını temizlemek ..... VI, 323,324
Elbiseyi yerde sürüyerek gezmek..... III, 538, 539, VII, 7, 8
el-Erbe'ûne'n-Neveviyye ..... I, 57
el-Ezkâr ..... I, 55
Elhamdü lillâhillezî et'amenâ ..... VI, 328
Elhamdülillah duası mizânı sevapla doldurur ..... I, 203,204
Elhamdülillah zikrinin sevabı ..... VI, 230, 231
Elhamdülillah'ın mânası ..... VI, 224,273
Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemin ..... V, 127,129
el-Hulâsa fi ehâdisi'l-ahkâm..... I, 58
Eli açık zengin kıyamette de zengindir..... II, 263, 264
Eli namazdayken böğrüne koymamak ..... VII, 311,312
el-Îcâz fi şerhi Sünen-i Ebi Dâvûd ..... I, 59
Elin zinası tutmaktır ..... VII, 80,81
Elindeki hurmaları atıp cihad eden yiğit ..... VI, 59-60
Elinden emin olunan kimsedir mü'min ..... VI, 436
Elinden ve dilinden emin olunan kişi (mü'min) ..... VI, 552
Elinin emeğiyle geçinmek teşvik edilmiştir..... III, 350,351

Elinin emeğiyle geçinmek..... III, 349-356
el-İşârât ilâ beyâni'l-esmâi'l-mübhemât ..... I, 63
Eliyle kötülüğe karşı çıkmak ..... II, 71-76
el-İzâh fi'l-menâsik..... I, 61
Elleri Peygamber'in eline yapışan ganimet hırsızları ..... I, 288-290
Ellerle dizleri tutarak oturmak..... IV, 363,364
Elli âyet okunacak kadar uzun secde ..... V, 407,408
Elli bin yıl süren hesap günü ..... V, 469
Elli gün tövbeleri kabul olmayan sahâbiler ..... I, 177,185
el-Mecmû' şerh-ul Mühezzeb ..... I, 60
el-Mensûrât ve uyûnü'l-mesâili'l-mühimmât ..... I, 61
el-Minhâc fi şerhi Sahih-i Müslim İbni Haccâc..... I, 55
el-Tahkik..... I, 61
el-Tibyân fi âdâbi hameleti'l-Kur'ân ..... I, 62
el-Usûl ve'z-zavâbıt ..... I, 61
Emânet ehline verilmediğinde kıyamet kopacaktır ..... VII, 503,504
Emânet insanların kalplerine yerleşmiştir ..... II, 116, 117
Emânet kıyamette sırat köprüsünün yanında olacaktır ..... II, 120, 121
Emânet Kur'an ve Sünnet'ten öğrenilir ..... II, 116
Emanet sahibine teslim edilmelidir ..... IV, 104
Emânet üzerine yemin eden..... VII, 232
Emanet zayi edildiği zaman kıyamet kopacaktır ..... VII, 502-504
Emânete hiyânet münâfiklık alâmetidir..... II, 114, IV, 101, 499, 600
Emanete ihanet nifak alâmetidir ..... VI, 600
Emânete ihanetten Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 367
Emânete riâyet iman alâmetidir..... II, 117
Emânete sadâkat göstermek ..... VII, 49
Emâneti yalnızca insanın yüklendiği ..... II, 113
Emâneti yerine getirmek ..... II, 111-130
Emânetin anlamı ..... II, 111, 113
Emânetin kaldırılması..... II, 116-117
Emânetleri ehline vermek ..... VII, 48
Emânetleri sahiplerine iade etmek..... VII, 48, 49
Emekleyerek de olsa yatsı ve sabah namazlarına gitmelidir ..... V, 248,249
Emin olunan kimsedir mü'min ..... VI, 436
Emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker ..... II, 29
Emir bi'l-ma'rûfu nezâketle yapmak gerekir ..... II, 72, 73
Emir bil-ma'rûf mü'minlerin görevidir..... II, 66
Emir bil-ma'rûf nehiy anil-münker ..... VII, 39,40
Emir bil-ma'ruf sadakadır ..... V, 349
Emire itaat meşrû işlerdedir ..... I, 546
Emseynâ ve emse'l-mülkü lillâh ..... VI, 312
En büyük iftiralar ..... IV, 402
En hayırlı gün cuma günüdür ..... V, 382,383
En hayırlı iki özellik ..... IV, 409
En hayırlı üç nesil..... III, 278
En iyi ameller..... II, 414, 415, V, 563
En şiddetli azabı hakedenler..... IV, 13,14
Enes (Peygamberimiz'in aç olduğunu üvey babasına söylemesi) ..... III, 308
Enes İbni Malik ..... **I, 106**
Enes İbni Mâlik (Peygamber'e hizmet etmesi)..... IV, 96
Enes İbni Malik (Peygamber'in sırrını saklaması) ..... IV, 96
Enes İbni Nadr (Kahramanlığı) ..... I, 422,423
Enes İbni Nadr'ın şehid oluşu ..... VI, 65-67
Enes'e Peygamberimiz hiç kızmadı ..... III, 549
Enes'in sevinci ..... I, 161
Ensar muhacirleri sever ..... II, 577
Ensar Peygamber'i korumakla sorumluydu ..... VI, 9
Ensarı ancak münâfik olan sevmez ..... II, 590
Ensarı seveni Allah da sever..... II,590
Ensarın muhacirleri kendilerine tercih etmesi ..... III, 399
Ensârın Peygamber gözündeki değeri ..... II, 590
Eris kuyusu ..... IV, 154,156
Erkeğe benzemeye çalışan kadınları Peygamber lânetlemiştir .. VII, 97,99
Erkeğe sarı elbise ve sarı renkli koku yasaklanmıştır ..... VII, 414-416

Erkeğin hanımıyla birlikteliği sadakadır..... II, 364
Erkeğin kadına selâm vermesi ..... IV, 441,446
Erkeğin kadına selâm vermesinin hükmü ..... IV, 442,443
Erkeğin karısı üzerindeki hakkı..... II, 349, 350
Erkeğin sarı renk ile boyanmış elbise giymesinin haram oluşu..... VII, 414-417
Erkeğini memnun ederek ölen kadın cennetliktir ..... II, 351
Erkek ailesinden sorumludur..... IV, 24
Erkek ailesini cehenneme götürecek hareketlerden sakındırmalıdır..... II, 378
Erkek erkeğin avret mahalline bakamaz..... VII, 87,89
Erkek erkekle çıplak olarak aynı örtü altında yatamaz ..... VI, I, 87, 89
Erkek evin reisidir ..... II, 325, 326, 339, 344, 386
Erkek gibi giyinen kadınları Peygamber lânetlemiştir..... VII, 98-100
Erkek hanımını çağırır da kadın icabet etmezse lânetlenir..... VII, 302,303
Erkek kadını zinadan korur ..... II, 342
Erkek karısını namaza kaldırmalı ..... V, 423,424
Erkek yabancı bir kadınla yalnız kalamaz ..... V, 87,89
Erkekle kadının başbaşa kalmaması ..... VII, 92-96
Erkekler kadınları himâye ve idare ile görevlidirler ..... II, 325, 326
Erkekler kadınların yöneticisidir..... II, 339
Erkeklere ipek elbise giymek haramdır..... IV, 275
Erkeklere ipek ve altın kullanmak haramdır..... IV, 334,336
Erkeklere kabir ziyaretinin müstehap olduğu ve ziyaretçinin ne diyeceği ..... III, 453-460
Erkeklerin en çok sevap kazanacağı saf ilk saftır ..... V, 271
Erkeklerin giydiği elbisenin uzunluğu ..... III, 539
Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları..... II, 326
Erkekleşen kadınlara lânet edilmiştir ..... VI, 538, VII, 97,99
Erken davranmanın değeri..... V, 28-30
Erva Binti Evs (Said İbni Zeyd'in bedduasına tutulması) ..... VI, 416, 417
Erzel-i ömür ..... VI, 224
Esâs sûresi ..... V, 132
Esir almak esir olmak demektir ..... IV, 500
Esir düşüp müslüman olanlardan Allah hoşnut olur ..... VII, 507,508
Esir kurtarılmalıdır ..... IV, 499
Eski ümmetlerin çektiği işkenceler ..... I, 225,228
Esmâ (Binti Ebû Bekir)..... **II, 446-447**
Esmâ (kumasına karşı gösteriş arzusu) ..... VI, 521
Esmâ Binti Umeys (hayatı hakkında kısa bilgi) ..... II, 477
Esmâ Binti Yezîd ..... **III, 298**
Esmâ binti Yezîd (hitabetinin güzelliği)..... II, 352, 353
Esma Binti Yezîd el-Ensâriyye..... **IV, 296-297**
Esnemek şeytandandır ..... II, 212, IV, 469,470
Esnemenin âdabı ..... II, 212
Esnemeyi engellemeye çalışmalıdır ..... IV, 470
Esneyen ağzını kapamalıdır ..... IV, 476
Esneyenden Allah hoşlanmaz..... II, 212
Esneyene şeytan güler..... IV, 470
es-Sahîfetü's-sâdıka ..... I, 485
es-Selâmü-aleyke diye selâm verilmelidir..... IV, 305
Esved İbni Yezîd ..... **III, 515**
Eş'arîlerin yiyeceklerini paylaşması..... III, 411
Eşec (Allah'ın sevdiği iki huya sahipti)..... III, 571
Eşec ile kabilesinin müslüman olması ..... III, 571
Eşek anırınca Allah'a sığınmak ..... VII, 269
Eşek, şeytan gördüğünde anırır ..... VII, 269
Eşhuru'l-hurum..... II, 155, V, 527
Eşini gece namazına kaldırmanın sevabı ..... V, 423,424
Eşini namaza kaldırmak ..... V, 339,344
Eşinin ağzına koyduğu lokmanın mükâfâtını mümin alacaktır .... I, 111,115
Eşinin mahrem sırlarını anlatanın fenalığı ..... IV, 87
Eşiyle beraber olmak sadakadır..... II, 245
Eşler aileyi korumak için yalan söyleyebilir ..... II, 247
Eşleriyle ilişkiyi kesmek (ramazanın son günlerinde)..... V, 489
Eşyada aslolan ibâhadır..... VII, 494
et-Takrib ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr ..... I, 57

et-Telhîs şerhu'l-Buhârî ..... I, 58
Eûzü bi-kelimâtillahi't-tâmme ..... VI, 310
Eûzü öfkeyi giderir..... I, 264
Ev işlerinde erkeğin ailesine yardım etmesi..... III, 516
Ev zaruri ihtiyaçtır..... III, 226
Ev, arsa, giyecek ve yiyecek kara borsası..... III, 228
Evde kılınan namazdan camide kılınan daha sevaptır ..... V, 233
Evdekilere selâm vermek bereketi artırır ..... IV, 438
Evden çıkarken okunacak dua ..... I, 361
Eve girerken besmele çekmelidir ..... IV, 206
Eve girerken selâm verilmelidir ..... IV, 406, IV, 437
Eve gündüz dönmek ..... V, 79-81
Evin iyisi insanı mutlu eder ..... II, 337
Evin reisi erkektir ..... II, 325, 326, 339, 344, 386
Evinde kalmayı yeğlemek ..... VI, 448
Evine giren kimsenin selâm vermesi ..... IV, 437,438
Evine girince Peygamberimiz dişlerini misvaklardı ..... V, 442
Evlâdın hayırlısının ebeveynine faydası kesilmez ..... VI, 170
Evlat acısına sabretmenin mükafatı ..... V, 16,20
Evlâtlar arasında ayırım yapmamak ..... VII, 356,357,358
Evlatlık öz oğul gibi değildir ..... VII, 423
Evlatlıklar babalarına nisbet edilir ..... II, 87
Evlerde Allah çokça anılmalıdır ..... VI, 207
Evlerde Kur'an okunmak..... V, 154, 156
Evlerde namaz kılmak ..... V, 331,333
Evleri kabirlere çevirmemek..... V, 142, 331,333
Evleri Kur'an ile nurlandırmak ..... V, 142
Evlilik dört sebeple gerçekleştirilir..... II, 553
Evliya ..... VI, 399
Evs İbni Evs Evvâbîn kimdir? ..... V, 355
Evvâbîn namazı kaç rek'âttır? ..... V, 355,356
Evvâbîn namazının vakti ..... V, 354
Eyyâm-ı bîz oruçları ..... V, 542
Eyyâmı bîz oruçlarını Peygamberimiz ihmal etmezdi..... V, 545
Eyyâm-ı ma'lûmât, ma'dûdat ..... V, 530
Eyyâm-ı terbi' ..... IV, 393
Eyyûb peygamberin Allah'ın lutfuna doyamaması ..... III, 417
Ezan duasını yapana Hz. Peygamber şefaat edecektir ..... V, 190,191
Ezan İslâm'ın parolasıdır ..... V, 189
Ezan okumanın sevabı ..... V, 269
Ezan okumanın ve okuyanın fazileti ..... V, 178,182,185
Ezan okunduktan sonra namaz kılınıncaya kadar câmiden çıkılmamalıdır..... VII, 384, 385
Ezan okunurken ezanın sözlerini tekrarlamak ..... V, 188-190
Ezan okunurken konuşmamak ..... V, 189,190
Ezan okunurken şeytan yellenerek kaçar ..... V, 186
Ezan okunurken yapılan dua reddolunmaz ..... VI, 79
Ezan ve kâmet arası yapılan dua reddedilmez ..... V, 194
Ezan, namaz için bir ilandır ..... IV, 173
Ezandan sonra mescidden çıkmanın mekruh oluşu ..... VII, 384-386
Ezandan sonra okunacak dua ..... V, 191,192
Ezandan sonra Peygamberimiz için vesileyi istemek ..... V, 188,190
Ezandan sonra salavat getirmek ..... V, 188,190
Ezanı dinlerken söylenecek sözler ..... V, 189
Ezanı duyan câmiye gitmelidir ..... V, 235
Ezanın faydaları ..... V, 179
Ezanın fazileti ..... V, 178-194
Ezanın sözleri ..... V, 179
Ezanın sözlerini tekrarlamanın hükmü ..... V, 189
Ezanla kâmet arasındaki namazın önemi ..... V, 289
Ezberlenen Kur'an'ı tekrarlamak gerekir ..... V, 114,115
Eziyet etmek (mü'minlere eziyet günahtır) ..... VI, 540, 566

Fâcirler cehennemdedir ..... III, 147
Fâhişeye sadaka veren adam kıssası ..... VII, 559,560
Fâiz alacaklarının peşini bırakmak ..... VII, 61,63
Fâiz haram, alışveriş helâl kılınmıştır ..... VII, 60,62
Fâiz haramdır..... IV, 487
Fâiz ile alışveriş arasında fark görmeyenler ..... VII, 60,62
Fâiz ve zararları ..... VII, 60-64
Fâiz yasağındaki tedricilik ..... VII, 63
Faiz yemek ..... VII, 57,59
Fâiz yiyene lânet edilmiştir ..... VI, 537
Faiz yiyenler Allah ile harptedir ..... I, 398
Fâiz yiyenler şeytan çarpmış gibi kalkarlar ..... VII, 60,62
Faiz yiyenlerin cezası ..... VI, 508-512
Fâiz, malın yok olmasına sebeptir ..... VII, 60-62
Fâizcilerin tamamı lânetlenmiştir ..... VII, 64,65
Fâizciliğe son verenin hükmü ..... VII, 60
Fâizcilikten vazgeçmeyenler cehennemliktir ..... VII, 60
Fâizde ısrar edenler Allah ve Resûlüne savaş açmıştır ..... VII, 61,62,63
Fâizi alanı da vereni de Peygamberimiz lânetlemiştir ..... VII, 64,65
Faizin şiddetle yasaklanması ..... VII, 60-65
Fâizli işte çalışanların tamamı lânetlenmiştir..... VII, 64,65
Fakîh olmak (Dinde anlayış sahibi olmak) ..... VI, 158
Fakir sahâbîlerin Peygamber'den istekleri..... III, 427
Fakir sahâbîlerin zengin sahâbîlere gıbta etmeleri ..... III, 427
Fakir ve miskin ..... III, 344,345
Fakirler cennet ehlinin çoğunu oluşturur..... II, 275
Fakirler cennettedir ..... II, 266
Fakirler zenginlerden önce cennete girecektir..... II, 277
Fakirlerden sabredenler cennete girer ..... III, 236,237
Fakirlerden yüz çevirilmez ..... II, 258
Fakirlere eziyet etmemek..... III, 14-18
Fakirlere malların kötüsünden verilmemelidir ..... II, 374
Fakirlere yemek yedirmek..... II, 558
Fakirleri araştırıp bulmak gerekir..... II, 297
Fakirleri doyurmak kardeşliği artırır ..... IV, 410
Fakirleri zenginler gözetmelidir ..... IV, 334
Fakirliği de zenginliği de veren Allah'tır ..... II, 368
Fakirliğin şerrinden Allah'a sığınmak ..... VI, 361
Fakirlik de zenginlik de imtihan vesilesidir..... II, 263
Fakirlik fitnesinden Allah'a sığınmalıdır..... II, 263
Fakirlik gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390
Fakirlik herşeyi unutturmamalıdır..... II, 264
Fakirlik korkusunu telkin eden şeytandır..... I, 385
Fakirlik, Peygamberimiz'i çok sevene gelir..... III, 231
Fakirlikle imtihan olmak..... III, 446
Falcılar bir doğruya yüz yalan eklerler ..... VII, 163,167
Falcılara çalıntı eşyasını soranın durumu ..... VII, 163,166,167
Falcılara İslâm'da aslâ itibar edilmez ..... VII, 171
Falcılara ve kâhinlere inanma yasağı ..... VII, 162-175
Falcıları doğrulayanın namazı kabul olmaz ..... VII, 163,166,167
Falcılıktan alınan para haramdır ..... VII, 173
Falcıya gitmek büyük günahtır ..... IV, 185
Farz ibadetler kulu Allah'a yaklaştırır III,8
Farz ibadetler küçük günahlara keffârettir ..... V, 368
Farz ibadetleri eksiksiz yapan kurtuldu..... V, 45
Farz ibadetleri öncelikle yapmak ..... V, 465
Farz ibadetlerin nafileleri de vardır ..... V, 456
Farz kılınır korkusuyla Peygamber bazı amelleri terkederdi ..... II, 188
Farz namaz kılınana kadar camiden çıkmamak..... VII, 384,385
Farz namazı uykuyla geçirenin cezası..... VI, 508-512
Farz namazın ardından Peygamberimiz'in yaptığı dua..... VII, 377
Farz namazlara devam etmenin önemi ..... V, 250-267
Farz namazlardan sonra Peygamberimiz'in yaptığı zikir ..... VII, 499

Farz namazlardan sonra yapılacak dua makbûldür ..... VI, 392
Farz namazların eksiği nafilelerle tamamlanır ..... V, 264
Farz oruç için kadının kocasından izin alması gerekmez..... II, 343
Farzlardan önceki ve sonraki sünnetler ..... V, 287,291
Farzları ihmal etmemek ..... VII, 493
Farzları yapmaktan hâsıl olan kulluk izi..... III, 172
Farzlarla beraber kılınan on iki rekat namaz ..... V, 289
Farzlarla ve nâfilelerle Allah'a yaklaşılır ..... I, 398
Fâsık dememelidir (mü'mine) ..... VI, 542
Fâsık devlet başkanına itaat edilmez..... II, 79, 80
Fâsık, bid'atçı ve bunlar gibilerine seyyid ve benzeri adlarla hitab edilmesinin yasaklanması ..... VII, 260-261
Fâsıklık (müslümana sövmek fasıkliktir) ..... VI, 541
Fâtıma (Hz. Peygamber'den köle istemesi) ..... VI, 321, 322
Fâtıma (mü'min hanımların hanımefendisidir)..... IV, 93
Fâtıma (Peygamber'den sonra ilk vefat eden olduğu) ..... IV, 94
Fâtıma (Peygamber'in ölüm döşeğinde birşeyler söylemesi) .... IV, 93
Fatıma (Peygamber'in sevgisi) ..... IV, 93,94
Fâtıma Binti Amr'ı Hz Peygamber'in teselli etmesi..... VI, 72, 73
Fâtıma Binti Kays ..... **VI, 476**
Fâtıma Binti Kays (evliliği) ..... VI, 476
Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun elini de keserdim ..... VII, 346
Fâtıma, babasının sıkıntı çekmesine dayanamadı ..... I, 214
Fâtıma'nın babasına olan derin muhabbeti ..... I, 214,215
Fâtıma'nın Resûllulah'ın vefatına sabretmesi ..... I, 214,215
Fâtıma'nın Resûlullah'ın vefatından sonraki üzüntüsü ..... I, 214,215
Fâtıma'yı ve Ali'yi Peygamber'in namaza kaldırması..... V, 393
Fâtiha sûresi en faziletli sûredir ..... V, 92
Fâtiha sûresinin faziletleri ..... V, 127-129, 152, 153
Faydalanılan yerleri kirletenler insanlara eziyet etmiş olur ..... VII, 349
Faydalı işler yapmak ..... VII, 530, 531
Faydalı şeyler konuşmak mü'minin şiarıdır ..... IV, 143
Faydasız ilimden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 357
Fazilet nedir? ..... V, 92,94
Fazilet sahiplerini ziyaret etmek..... II, 543-575
Faziletli mü'min ..... III, 448
Faziletli namaz kıyamı uzun olan namazdır ..... V, 414,415
Fedâle İbni Ubeyd el-Ensarî ..... **III, 287**
Felak ve Nâs sûreleri ..... V, 136-138
Felâket ânında sabır önemlidir ..... I, 229
Felâkete sevinmemelidir (mü'minin felâketine) ..... VI, 584-586
Felâketten Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342,355
Fenâlıktan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Ferrûh, (Hz. İbrahim'in üçüncü oğlu) ..... V, 164
Fethedilen yerin halkına iyi davranmalıdır..... II, 455, 456
Fetihleri Hz. Peygamber müjdelemiştir..... VI, 89
Fetvâ almak maksadıyla gıybet yapılabilir ..... VI, 470
Fetvâ nasıl verilmelidir? ..... VI, 187
Fırat nehrinin suyu kıyamete yakın çekilecektir ..... VII, 475,476
Fırat, cennet nehirlerindendir ..... VII, 534
Fıratın yatağından altın çıkacaktır ..... VII, 475,476
Fırattan çıkan altın sebebiyle insanlar birbirini öldürecektir..... VII, 476
Fırattan çıkan altınların alınmaması tavsiye edilmiştir ..... VII, 476
Fısıldaşma (üçüncü kişinin yanında) ..... VII, 26,27,28
Fısıldaşma ayrıca bk. gizli konuşma
Fısıldaşmak zorunda kalınırsa iyiliği ve takvâyı konuşmak ..... VII, 26
Fısıldaşma şeytandandır ..... VII, 25
Fısıldaşma yasağı ..... VII, 25-28
Fıskı aşikâr olan gıybet edilebilir ..... VI, 471
Fıtrat gereği yapılması gereken şeyler ..... V, 445-449
Fıtrata aykırı davranmak şeytana uymaktır ..... VII, 115,116
Fıtratı bozmak şeytandandır ..... VII, 115-120
Fiatı müşteri kızıştırmak için artırmak haramdır..... II, 200
Firdevs cennetinin özelliği ..... VI, 70, 71
Fiskos bk. Fısıldaşma
Fiten hadisler..... II, 83
Fitne çıkınca ne yapılmalıdır?..... III, 32

Fitne esnasında toplumdan uzaklaşmak..... III, 495
Fitne ortaya çıkınca mü'minler ne yapmalı? ..... IV, 55,56,59
Fitne sırasında yapılacak şeyler ..... III, 495
Fitne zamanında ibadet Peygamber'e hicret gibidir ..... VI, 138
Fitne, öldürmekten kötüdür..... I, 557
Fitnede dinini satanlar olacaktır..... I, 377
Fitnede sabah mü'min olan akşam kâfir olur I,377
Fitneden kurtulmanın yolu sünnete sarılmaktır..... I, 553,554
Fitneler zamanla daha ağırlaşır ..... IV, 55
Fitneleri Peygamber haber vermiştir ..... I, 377
Fitnelerin şekilleri ..... I, 378
Fitnenin anlamı..... III, 225
Fotoğrafin hükmü ..... VII, 188,189
Fudayl İbni İyâz'ın tevâzu anlayışı ..... III, 507
Fuhuş karşılığı olan para haramdır ..... VII, 173,174
Fücûr cehenneme götürür ..... VI, 497

Gâibtekilere dua etmelidir ..... VI, 382-385
Ganimet alan ecrinin üçte birini almıştır ..... VI, 104
Ganimet alanların sevabı azalır ..... VI, 27
Ganimet için savaşan Allah yolunda değildir ..... VI, 102
Ganimet öncekilere haram bu ümmete helâl kılındı ..... I, 289,290
Ganimetleri gökten inen ateşin yakması ..... I, 289,290
Ganimetten çalanların mûcizevî şekilde ortaya çıkması ..... I, 288-290
Ganimetten mal çalmak cehenneme götürür ..... II, 153, 163
Garkad ağaçı yahudileri arkasında saklayacak ..... VII, 472,473
Garra: Peygamberin yemek kabı ..... IV, 231
Gâsıbın cezası ..... VI, 416
Gavres İbni Havis (Peygamber'e suikastı) ..... I, 351
Gayb ile ilgili bazı konuları Peygamber'in bilmesi ..... IV, 55
Gaybe dair bir hadis (adam kayırma)..... I, 273
Gaybı ancak Allah bilir ..... I, 100, VII, 170, 171, 445
Gaybı veliler bilebilir ..... VI, 418
Gaysü'n-nef' fi'l-kırâati's-seb' ..... I, 63
Gazâ bk. Cihad
Gazab-ı ilâhiden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 355
Gazab-ı ilâhiyi gerektirecek söz söylenmemelidir ..... VI, 439, 440
Gazabından dolayı savaşan Allah yolunda değildir ..... VI, 102
Gazabını yatıştıranın Allah ayıplarını örter ..... I, 267,266
Gazap şeytandandır ..... I, 268
Gazâya çıkıldığında yapılacak dua ..... VI, 80-82
Gazâya çıkmayan belaya uğrar..... VI, 110
Gazâyı arzulamadan ölen nifak üzerindedir ..... VI, 98
Gâziyi techiz eden cihad eden gibidir ..... VI, 46, 47
Gazvetü seyfi'l-bahr seriyyesi..... III, 296,297
Gazzâli'ye göre musibetler ..... I, 245
Gece alınacak tedbirler ..... VII, 134-137
Gece âmenerresûlü'yü okumak ..... V, 140,141
Gece gündüz Allah kullarına rahmet eder..... I, 150,151
Gece gündüz ibadete yemin eden sahâbî ..... I, 517,520
Gece hep namaz kılacağını söyleyen sahâbî ..... I, 497,498
Gece ibadet için kalkanlara cennet vardır ..... VII, 614

Gece ibadeti yapanlara cennette mutluluk vardır ..... VII, 630
Gece ibadetine başlayan bırakmamalıdır ..... I, 535
Gece ibadetini devamlı yapmak ..... V, 396,397
Gece ibadetini Peygamberimiz dinlenmiş olarak yapardı..... V, 412
Gece ile gündüz ibret doludur..... I, 373
Gece kılınan namaz azâbı söndürür ..... VI, 451
Gece kılınan son namaz vitir olmalıdır ..... V, 338
Gece namaz kılan uykusu gelince uyumalıdır ..... V, 425,426
Gece namaz kılmak çok faziletlidir ..... IV, 416
Gece namazda Allah insanı gözetlemektedir..... I, 294
Gece namazı dörder rekât olarak da kılınır ..... V, 410,411
Gece namazı farzlardan sonra en faziletli namazdır ..... V, 402,403, 521
Gece namazı ikişer rekât kılınır ..... V, 404
Gece namazı kılmanın fazileti ..... V, 388-426
Gece namazı kılmaya teşvik..... V, 394,395
Gece namazı: Ayrıca bk. Teheccüd namazı
Gece namazına dair âyetler ..... V, 388,389
Gece namazına eşini de kaldırmak ..... V, 423,424
Gece namazına kaldırmamak için şeytanın hileleri ..... V, 398,399
Gece namazına kalkmayanın kulağına şeytan işemiştir ..... V, 398
Gece namazını Hz. Peygamber ölçülü kılardı ..... V, 406
Gece namazını Hz. Peygamber'in kılış şekli ..... V, 410
Gece namazını Hz. Peygamber'in on üç rekât kılması ..... V, 410
Gece namazını Peygamber kaza ederdi ..... I, 536
Gece namazını Peygamberimiz on bir rekât kılardı ..... V, 407,410
Gece namazının son rekâtı vitir olmalı ..... V, 404,405
Gece namazları ikişer rek'at kılınır..... V, 301, 304
Gece ve gündüz meleklerinin nöbet değiştirmesi ..... V, 208,210
Gece ve gündüzün ardarda gelişi ibret doludur ..... VI, 284
Gece yapılamayan ibadet ertesi gün yapılabilir ..... V, 421,422
Gece yolculuğu ve önemi ..... V, 41,42
Gece yolculuğuna yalnız çıkmanın tehlikeleri ..... V, 31,32
Gece zikrini gündüz tamamlayanın sevabı..... I, 533
Gece-gündüzün birbirini takibinde ibretler vardır ..... I, 534, VI, 319
Geceleri ihyâ (ramazanın son gününde) ..... V, 489
Geceleyin (yolculukta) yapılacak dua ..... V, 73,76
Geceleyin az uyuyan mü'minler ..... V, 390
Geceleyin dileklerin kabul edildiği zaman ..... V, 418
Geceleyin kalkınca iki rekât namaz kılmalıdır ..... V, 419,420
Geceleyin namaz kılmak ..... V, 400,401
Geceleyin yeryüzü dürülür ..... V, 41,42
Gecenin sonunda yapılacak dua makbûldür ..... VI, 392, 393
Gecenin şerrinden Allah'a sığınmak ..... VI, 313
Gecenin tümünü namazla geçirmemelidir ..... I, 536
Geçim yollarının en güzelleri ..... III, 498
Geçmiş günahlara kefâret oruçlar ..... V, 531,535
Geçmiş günahları bağışlatmanın yolu ..... V, 482
Geçmiş ümmetlerin çektiği işkenceler ..... I, 225,228
Geçmiş ve gelecek günahları bağışlanan Peygamber ..... V, 391
Geleceği yönelik Peygamber'in verdiği haberler..... VII, 554
Geleceği, Allah Peygamber'ine dilediği kadar bildirir ..... I, 115
Gelecek günahlara kefâret oruçlar ..... V, 531,535
Gelecekle ilgili Hz. Peygamber'in bir müjdesi ..... VI, 89
Genç âbid kıyamette gölgeleneceklerdendir..... II, 582, IV, 38
Genç görünmeye çalışmak ..... VII, 126
Gerçek hıristiyanlar şefkat sahibidir..... IV, 110
Gerçek zenginlik gönül zenginliğidir ..... III, 314,315
Gereğini yapmaya muktedirken öfkesini yenenin mükâfâtı ..... I, 266,267
Gereksiz çok sorudan Peygamber nehyederdi ..... VII, 377
Gereksiz sorulardan kaçınmak ..... V, 561
Gereksiz şeyleri terketmek ..... I, 317
Gereksiz ve aşırı cezalandırma yasağı ..... VII, 29-43
Gereksiz yere ceza veren azâba uğrar ..... VII, 38,39
Gıbta edilecek iki kişi ..... III, 424, 359, 360,
V, 104,105,VI, 160
Gıbta nedir?..... III, 425
Gıpta ayrıca bk. İmrenme
Gıpta ve haset ..... V, 104

Gıpta-hased farkı..... II, 200
Gıybet dinleme yasağı ..... VI, 463-469
Gıybet edenler bakır tırnaklarla yüzlerini parçalayacak ..... VI, 460
Gıybet ettiği için Âişe'yi Peygamber'in ayıplaması ..... VI, 458
Gıybet ile iftiranın farkı ..... VI, 454
Gıybet ölü eti yemek gibidir ..... VI, 432
Gıybet türünden Peygamber'in söylediği sözler ..... VI, 472
Gıybete karşı Peygamber'in tavrı ..... VI, 458
Gıybeti mübâh kılan sebepler ..... VI, 470-472
Gıybetin haram olduğu ve dili koruma emri ..... VI, 432-462
Gıybetten din kardeşini koruyanın sevabı..... VI, 465, 466
Giriş ..... I, 11-82
Giyim kuşam bölümü ..... IV, 278-294
Giyimiyle böbürlenip kibirlenen kimsenin sonu ..... III, 543
Giyim-kuşamda kâfirlere benzememek ..... VII, 415,417
Giyindiği halde çıplak hükmündeki kadınlar ..... VII, 98,100,101
Giyinmek, örtünmek içindir ..... IV, 318,319
Giyinmeye sağdan başlamak ..... IV, 348
Giyinmiş çıplaklar..... VII, 98,100,101
Giysi ayıp yerleri örtmeli kişiyi süslemelidir ..... IV, 278
Giysi ayrıca bk. Elbise
Giysilerin uzunluk ve kısalığı ..... IV, 296-324
Gizlenen günahlar kıyamette de açıklanmaz bağışlanır..... III, 119
Gizli haller araştırılmamalıdır ..... VI, 571
Gizli haller bk. Özel hayat
Gizli hallerin hesabı Alah'a aittir ..... III, 20, 22, 23,
V, 459-462
Gizli konuşma (başkası varken)..... VII, 26,27,28
Gizli konuşma ayrıca bk. fısıldaşma
Gizli konuşmalar şeytandandır ..... VII, 25
Gizli konuşmalarda günah ve düşmanlığı konuşmamak ..... VII, 26
Gizli konuşmanın pek azında hayır vardır..... II, 240,241
Gizli ve açıkta olanı Allah bilir. ..... I, 90
Göçük altında kalan şehittir ..... VI, 116, 117
Göğün yükseltilmesi ibret vesilesidir..... I, 374
Gök gürültüsü Allah'ı tesbih etmektedir ..... VI, 191
Gök kapıları öğleyin açılır ..... V, 312
Gök kapısının açılıp meleğin inmesi ..... V, 152
Gökler ve yerler altı günde yaratılmıştır ..... VII, 536
Gökler yedi kattır..... II, 267
Göklerin ve yerin yaratılışında ibretler vardır ..... I, 373, VI, 284, 319
Gökte ve yerdeki varlıklar âlimlere dua eder..... I, 159
Gökyüzünde meleklerin Allah'a secde etmesi..... III, 60
Gökyüzünün gıcırdayıp inlemesi ..... III, 60,61
Gömlek giymek..... IV, 295
Gönlü zengin kulunu Allah sever ..... III, 491,492
Gönül doğrudan huzur, yalandan kuşku duyar ..... I, 282,283
Gönül sorumludur ..... VI, 433-464
Gönül zenginliği gerçek zenginliktir ..... III, 314,315
Gönül zenginliği için dua etmelidir ..... I, 327
Gönül zenginliği önemlidir ..... II, 264
Gönüle danışarak iş yapmak ..... III, 476
Gönülsüz verilen şeylerde bereket olmaz ..... III, 329
Görmediği rüyayı anlatanın cezası ..... VI, 501
Görünüşe değil Allah kalplere bakar ..... VI, 568
Görünüşe göre hüküm ..... V, 459-462
Görünüşe göre hüküm vermek ..... III, 19-36
Gösteriş (Riyâ) yasağı ..... VII, 66-74
Gösteriş için ilim öğrenip öğreten kimse ..... VII, 71,73
Gösteriş için iyilik yapanlar ..... VII, 5
Gösteriş için konuşanlar Peygamber'e en uzak kimselerdir ..... III, 565
Gösteriş için mal veren kimse ..... VII, 71,73
Gösteriş için savaşan Allah yolunda değildir..... I, 120,122
Gösteriş için savaşıp öldürülen kimse ..... VII, 71,73
Göz dikmeksizin ve istemeksizin verilen mal alınır..... III, 347,348
Göz en kıymetli organdır ..... I, 206
Göz sorumludur ..... VI, 433, 464
Göz yaşarır, kalb hüzünlenir ..... IV, 553,555

Göz, Allah korkusundan ağlarsa, yanmaz ..... VI, 45
Göz, Allah yolunda nöbet beklerse, yanmaz..... VI, 45
Gözleri kör olan sabrederse cennete girer..... I, 236
Gözlerin sinsi bakışlarını Allah bilir ..... I, 295, VII, 78
Gözlerin zinası bakmaktır ..... VII, 80,81
Gözlerini kaybetmek ağır bir imtihandır ..... I, 236
Gözlerini semâya dikip namaz kılan kör olabilir..... VII, 315,316
Gözü haramdan sakınmak..... II, 90, VII, 78
Gözü uyur, ama kalbi uyumaz ..... V, 410
Gözümün nûru namaz ..... V, 408
Gözümüzün üzerimizde hakkı vardır ..... I, 517,520
Gözün şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 364
Gözün yaşarması sebebiyle ölüye azâb edilmez ..... VII, 155,156
Gözünü haramdan sakınmak ..... VII, 82-88
Gözyaşı merhametten kaynaklanır ..... I, 217
Gulâm Perviz Ahmed'in hadisler aleyhindeki iddiası ..... I, 37
Gusül abdesti ile ilgili hükümler ..... V, 159,160
Gusül abdesti: (Cuma günü)..... V, 371,378
Gücü yettiği halde lüks elbise almayanın ecri ..... IV, 325
Gücümüz yettiğince nafile ibadet etmek..... I, 495, V, 396
Güçlü mü'min zayıftan hayırlıdır..... I, 406
Güçlükle yapılan ibadet daha sevaplıdır ..... V, 224
Güçsüz müslümanlar ile fakirlerin ve adı sanı anılmayanların değeri ..... II, 258-284
Güler yüz ve merhamet irşadda esastır ..... IV, 112
Güleryüzlü olmak, güzel ahlâkın esasıdır..... II, 331
Güleryüzlülük müminin bir özelliğidir ..... IV, 305
Gülmede ölçü ..... IV, 135
Gülümsemek sadakadır..... IV, 490
Gülümseyerek insanlara bakmak hoş bir ameldir ..... I, 453
Gümüş kap kullanmak haramdır..... IV, 335,336
Gümüş kapla su içmek haramdır..... II, 214, IV, 275,276
Gümüş kaptan yiyip-içen cehennem ateşi yemiştir..... VII, 410
Günah tekrarlansa da tövbe edince Allah bağışlar..... III, 99
Günah hakkında İbni Mes'ûd'un sözü ..... I, 153
Günah işledikten sonra tövbe eden kulları Allah çok sever..... VII, 590,591
Günah işlemeden haccetmenin sevabı..... V, 564
Günah işlemekte ısrar etmemek..... VII, 587
Günah işlemeyen insan bulunmaz..... VII, 590,591
Günah işlemeyi adayan, adağını bozmalıdır ..... VII, 555,556
Günah işleyince Allah'ı hatırlamak ..... VII, 436
Günah kalbi huzursuz eden şeydir ..... III, 553,554
Günah küçümsenmemelidir ..... I, 306
Günah olarak kişiye ailesini ihmal etmesi yeter..... II, 366
Günah şeyler duada istenmez ..... VI, 390, 391, 394, 395
Günah yeryüzünü kaplayacak kadar da olsa Allah affeder ..... VII, 603
Günah, başkalarının bilmesi istenmeyen şeydir ..... III, 475
Günah, kalbe huzursuzluk veren şeydir ..... III, 475,477
Günaha düşkün kimse günahını sinek gibi görür ..... I, 153
Günaha mü'minin ve günahkârın bakışı ..... I, 153
Günahı anlatmak da günahtır ..... II, 219
Günahı hemen terkedip tövbeyi geciktirmemek ..... VII, 436
Günahı için göz yaşı dökmelidir ..... VI, 448
Günahı sadece Allah'ın bağışlayacağını bilmek ..... V, 62,63
Günahından dünyadayken temizlenen kadın ..... I, 190-193
Günahını anlatan bağışlanmaz ..... II, 219
Günahkârlara dahi hakâret edilmemelidir ..... II, 223
Günahkârlara lânet etmek ..... VI, 536-539
Günahkârlara sadaka veren adam ..... VII, 559,560
Günahlar abdestle dökülür ..... I, 469
Günahlar çoğalırsa helâk yaklaşır..... II, 85
Günahlar dağlar kadar bile olsa affedilir..... III, 118
Günahlar gökyüzünü kaplayacak kadar olsa da Allah affeder .. VII, 603
Günahlar için Allah'tan af dilemelidir ..... VI, 352
Günahlar kalbi karartır..... III, 477
Günahlar kalpte siyah noktalar oluşturur ..... III, 477
Günahlar namaz sayesinde affolunur..... III, 125,124

Günahlar namazlarla dökülür..... I, 471
Günahlar ne kadar büyük olsa Allah bağışlar..... I, 165-169, III, 143
Günahlar, belâ ve musibet getirir ..... I, 548
Günahlara göz yummak ..... I, 100
Günahlara hastalığın keffâret olması ..... IV, 515
Günahlara keffâret olan ibadet: Cihad ..... VI, 57
Günahlara keffâret olan ibadet: Namaz ..... V, 202,203
Günahlara şehidlik keffârettir ..... II, 165
Günahlarda ısrarlı olmamak ..... VII, 436
Günahlardan affedilmeyecek olanlar..... II, 296
Günahlardan hemen tövbe etmek ..... VII, 587
Günahlardan kaçanlarla Allah beraberdir..... VI, 5
Günahlardan sonra tövbe etmek ..... VII, 585,586
Günahlardan temizlenmek için dua etmelidir ..... VI, 357,359
Günahları bağışlatmanın yolu: İhlâsla oruç tutmak ..... V, 482
Günahları bağışlayacak olan, Allah'tır ..... I, 428
Günahları el sıkışma da bağışlatır ..... IV, 480
Günahları eritecek bir zikir ..... VI, 223,226
Günahları gizlemek ..... III, 122
Günahları yok eden ameller ..... V, 173,174, 224
Günahların affına vesile olan ibadet: cemaatle namaz ..... V, 233
Günahların bağışlanacağını umarak tövbe etmek ..... III, 143
Günahların bağışlanmasına vesile olan haller ..... I, 242,246
Günahların en büyüğü ..... VI, 525
Günahsız Allah'a kavuşuncaya kadar müminden belâ eksik olmaz I, 269,270
Günahta ve düşmanlıkta yardımlaşılmaz ..... II, 198, VI, 489, VII, 16
Günahtan kaçınan Allah'ın korumasındadır..... IV, 73
Günahtan sakınma günaha götürebilecek davranışlardan kaçınma..... III, 468-489
Günde yetmiş defâ tövbe etmek ..... I, 143,145
Günde yüz defâ istiğfâr etmek ..... I, 146,147
Güneş batıdan doğana kadar tövbeler kabul edilir..... I, 152,153
Güneş doğmazdan ve batmazdan önce namaz kılmanın sevabı V, 205,206
Güneşin batışının geciktirilmesi ..... I, 288-290
Günlerin en faziletlisi cumadır ..... V, 382, VI, 203,204
Günlük azığı yanında olmak ..... III, 283,285
Güreşte yenen değil, öfkesini yenen pehlivandır ..... I, 262,263
Gürültü kirliliğini İslâm yasaklamıştır..... VII, 201,202
Güven içinde yaşanacağını Peygamber'in müjdelemesi ..... I, 249
Güzel ahlâk cennete götürür ..... III, 558
Güzel ahlâk kıyamet terazisinde ağır basar ..... III, 556,557
Güzel ahlâk nedir?..... III, 553,554.,558
Güzel ahlâk sahibi olmak..... III, 555
Güzel ahlak sahiplerinin mükafâtı ..... VII, 436
Güzel Ahlâk..... III, 546-566
Güzel ahlâklı mü'min aralıksız oruç tutup namaz kılan derecesindedir ..... III, 562
Güzel ahlâklı olanlar kıyamette Peygmaber'e en yakın olanlardır III, 565, VII, 282
Güzel giyinmek kibir değildir ..... III, 531, 532, 544
Güzel görünmek için fitratını değiştirenler lânetlenmiştir ..... VII, 121,122
Güzel huylu mü'min kâmil imana sahiptir..... III, 560
Güzel işler sadakadır..... I, 477
Güzel koku ikram edilince reddedilmemelidir ..... VII, 387, 388
Güzel koku sürmenin müstehap olduğu durumlar ..... VII, 388
Güzel konuşuyor desinler diye uzun konuşanlar ..... VII, 282
Güzel öğütle Allah'ın yoluna davet..... II, 27, IV, 123
Güzel sesle Kur'an okumak ..... V, 119,120
Güzel sesli kimseden Kur'an dinlemek ..... V, 117, 126
Güzel söz kişiyi cehennemden uzaklaştırır..... IV, 113
Güzel söz meyve veren ağaç gibidir ..... I, 461
Güzel söz sadakadır ..... I, 454, 455, II, 243, IV, 114
Güzel sözle cehennemden kaçmalıdır ..... I, 488
Güzel sözün büyüleyici gücü vardır ..... IV, 127
Güzel ve sevaplı işlerin hayrı daha kılıcıdır..... III, 176,177
Güzeli Allah sever ..... VI, 580
Güzelliği yüzünden evlenilen kadın, kişiyi sıkıntıya düşürür..... II, 553

Habbâb İbni Eret (sıkıntılara katlanması)..... III, 465
Habbâb İbni Eret ..... **I, 249-250**
Haber çalan şeytanlar yıldızlarla taşlanırlar ..... VII, 166
Haber verilmeyecek bilgiler..... III, 82
Habeş tabiri ..... II, 88
Habeşistan'a hicret ..... I, 102
Habeşli köle emir olsa, itaat gerekir ..... I, 553,554
Habeşlilerden biri Kâbe'yi harap edecektir ..... I, 99
Hâbîbim Resulullah..... V, 542, 543, 546
Hâbil - Kâbil olayı ..... II, 25
Hablü-civar ne demektir? ..... IV, 578
Hac amellerin en faziletlilerindendir ..... VI, 13
Hac Arafattır..... II, 54
Hac Bölümü ..... V, 557-579
Hac farzdır ..... I, 550
Hac yolculuğunu gösterişten uzak yapmak ..... V, 577
Hac cihad gibidir ..... V, 566
Hac önceki günahları siler..... IV, 165
Hac'da Mina'da yapılacak vazifeler..... IV, 200,201
Hacca gidenden dua istenmelidir ..... II, 573
Haccac-ı zâlim (zulmü) ..... I, 388
Haccâc-ı Zâlim'in Kâbe'ye saldırısı ..... I, 99
Haccetmek ..... V, 254
Haccetmek cennete götürür ..... VI, 451
Haccetmek günahlardan kurtulmayı sağlar ..... V, 564,565
Haccetmek sadakadır ..... II, 245
Haccetmesi gerekip de etmeyen yahudi ve hıristiyandan
farksızdır..... V, 558
Haccı başkasının yerine yapmak..... V, 571
Haccı bir defa yapmak yeterlidir ..... V, 561
Haccı emreden âyet ..... V, 557
Hacc-ı ifrad ..... V, 559
Hacc-ı kıran ..... V, 559
Hacc-ı mebrûr ..... V, 563-565
Hacc-ı temettü ..... V, 559
Haccın bazı esaslarının tarihi dayanağı ..... VII, 573,580
Haccın karşılığı cennettir ..... V, 564,565
Haccın şartları..... V, 560
Haccın yapılışını Cebrâil *aleyhisselâm* Hz. İbrahim'e öğretti ... VII, 580
Haccın yapılışını insanlara İbrâhim *aleyhisselâm* öğretmiştir .... VII, 580
Hacda alışveriş yapmakta günah yoktur ..... V, 577,578-579
Hacer vâlidemizin başından geçenler..... VII, 573,574
Hacer-i esved'i öpmek ..... I, 586
Hacının ticaretle uğraşması uygun olur ..... V, 579
Had uygulamaya halk da katılabilir..... II, 223
Haddi aşanlar helâk olur ..... I, 502
Haddi aşanlara azâb vardır..... VII, 11,12
Haddi aşmamak, zulmetmemek ..... VII, 12,13
Hadd-i şirb'in miktarı ..... II, 223
Haddini aşmak nifak alâmetidir..... VI, 499, 600
Hadis - Sünnet ..... I, 13-43
Hadis (tarifi) ..... **I, 13-14**
Hadis ayrıca bk. Sünnet
Hadis diye yalan nakleden yalancıdır ..... VI, 519
Hadis ilminin bölümleri ..... I, 14
Hadis ilminin gâyesi ..... I, 14
Hadis râvilerine Peygamber'in duası ..... VI, 180
Hadis rivayetinde Ebû Zer'in hırsı..... I, 302
Hadis sahih ise amel şarttır..... I, 543
Hadis uyduran cehennemdedir ..... VI, 165
Hadis uydurmak büyük iftiradır ..... IV, 402
Hadisçiler sadece senedle mi meşgul olmuşlardır? ..... I, 40
Hadisler kelimesi kelimesine aynen mi rivâyet edilmiştir? ..... I, 38
Hadisler özenle rivayet edilmelidir ..... II, 156, VI, 166
Hadislerin korunmasına gösterilen hassasiyet ..... VI, 180, 181
Hadislerin mâna ile rivayeti ..... I, 38, VI, 181, 182
Hafiz hıfzını tekrarlamalıdır ..... V, 114,116
Hâfiz olan Medineli beş sahâbî ..... II, 78

Hâfizın değeri ..... V, 111
Hâfizlara saygı ..... II, 532
Hafsa (Peygamber'le evliliği) ..... IV, 89,90
Hahamlar haksız kazanç elde ederler ..... I, 531
Hak Allah'tandır ..... II, 70
Hak sahiplerine hakları verilmelidir..... I, 511
Hak ve dalâlet ..... II, 5
Hak-bâtıl mücadelesine tarihten bir örnek ..... I, 223,227
Hakîm İbni Hizâm (Peygamber'den başkasından bir şey almazdı) ..... III, 319-321
Hâkîm İbni Hizâm..... **I, 291**
Hakim içtihadında isabet ederse iki sevap alır ..... VII, 539,540
Hâkim, ictihadında yanılırsa bir sevap alır ..... VII, 540
Hakkı olmayan bir şeyi istemekten Peygamber nehyederdi ..... VII, 378
Hakkı olmayan bir şeyi sahiplenmek ..... VII, 429
Hakkı söylemekten çekinmemek gerekir ..... II, 77
Hakkı tavsiye..... II, 41
Haklar kıyamet gününde sahiplerini bulacaktır ..... II, 135
Hakları vermeyen yöneticiye de itaat edilmelidir..... IV, 57
Haklı da olsa kavga etmeyene cennette köşk verilir..... III, 563
Haksız olarak cana kıyan bütün insanları öldürmüş gibidir..... II, 487
Haksız olarak toprak gaspedenin cezası ..... VI, 416
Haksız yere adam öldüren helâk olur ..... VII, 406
Haksız yere adam öldürmek ..... II, 25, VII, 240,242
Haksız yere cana kıymak büyük günahlardandır ..... II, 486, VII, 516
Haksız yere cezâ verenlerin çekeceği cezâ ..... VII, 38-40
Haksızığa sabredenin Allah şerefini artırır ..... III, 382
Haksızlığı Allah yasaklamıştır ..... IV, 22,36
Haksızlık etmemek gerekir ..... VI, 568
Haksızlık haramdır ..... I, 427
Haksızlık yapmak nifak alâmetidir ..... VI, 499, VI, 600
Hâlid İbni Velîd ..... **VII, 538**
Hâlid İbni Velîd'e "seyfullah" lakabının verilmesi ..... VII, 539
Hâlid İbni Velîd'in iman etmesini Resûlulah'ın arzu etmesi ..... VII, 538,539
Hâlid İbni Ömer El-Adevî ..... **III, 260**
Hâlid İbni Velîd'in Benî Cüzeyme'yi cezalandırması ..... III, 26,27
Halife ve meliklerin yönetimi ..... VII, 554
Halifelerin ve peygamberlerin iki tür yardımcısı vardır..... IV, 73
Halifeye biat etmeden ölen câhiliyede ölmüş gibidir..... IV, 51
Halifeye isyan Peygamber'e isyandır ..... IV, 31
Halifeye karşı mü'minin görevi itaattır ..... IV, 30
Halîlim Resûlullah ..... V, 546
Halka halinde oturanların arasına giren lanetlenmiştir ..... IV, 376
Halka su dağıtanın en sonra içeceği..... IV, 267-268
Halkın cefasına sabretmek peygamberlerin sünnetidir ..... I, 241
Halkın geçeceği yola, gölgeleneceği yere, su kenarlarına ve benzeri yerlere abdest bozmanın yasak oluşu ..... VII, 349-352
Halkının bağışlanmasını isteyen peygamber ..... I, 240
Halvet yasağı ..... VII, 91-96
Halvetin tarifi..... VII, 93,94
Halvette bulunmaktan sakınmak ..... VII, 92-95
Hamd Allah'a mahsustur ..... VI, 191
Hamd cehennemden uzaklaştırır ..... I, 456
Hamd en faziletli duadır ..... VI, 272
Hamd etmelidir VI,190
Hamd evi..... IV, 546
Hamd köşkü ..... VI, 194, 195
Hamd mizanı doldurur ..... VI, 230
Hamd sadakadır ..... I, 447,451, VI, 260
Hamd ve şükrün fazileti ..... VI, 188-198
Hamdeden kuldan Allah hoşnut olur..... III, 125
Hamdeden kulu Allah sever ..... I, 489
Hamdedenler azdır ..... I, 313
Hamdetmek sadakadır..... V, 349
Hamdsiz başlanan iş bereketsizdir ..... VI, 192
Hâmile iken ölen şehittir ..... VI, 118
Hanefi mezhebinin sabah namazına verdiği önem ..... V, 294
Hangi ameller cennete götürür?..... II, 464

Hanıma kin beslememelidir ..... II, 323
Hanımı dövmekten sorguya çekilmek ..... I, 319,320
Hanımın erkek üzerinde hakkı vardır ..... I, 517,520
Hanımıyla yatmak bile sadakadır ..... I, 451
Hanımlar arasında adâleti sağlamak imkânsızdır..... II, 316
Hanımları Hz. Peygamber'in misvakını hazırlardı ..... V, 441,442
Hanımları Peygamberin abdest suyunu hazırlardı ..... V, 441,442
Hanzala (Peygamber'in tavsiyesi)..... I, 523,524
Hanzala İbni Rebî' ..... **I, 524,525**
Haram aylar ..... II, 155
Haram aylarında oruç ..... V, 526,527
Haram işlemeyi emretmedikçe yöneticiye itaat edilir ..... IV, 47,48
Haram kılma (Peygamber'in haram kıldığı şeyler)..... II, 92
Haram lokmadan sakınmak..... III, 484
Haram yemeyen kişi cennetliktir..... IV, 43
Haram yiyenin duası ve ibadeti kabul olunmaz ..... VII, 530,531
Haramdan gözü çevirmek ..... VII, 86,87
Haramdan kalp irkilir..... I, 285
Haramlara bakmamak ..... VII, 82-89
Haramlardan korunmak, şüphelilerden sakınmakla olur ..... III, 470,471
Haramlardan uzak durmak ..... I, 136,140
Haramları çiğnememek ..... VII, 493,494
Harb bk. Savaş
Harcama yaparken gözetilecek sıra ..... III, 327
Harcamaya aile fertlerinden başlamak ..... III, 282, 326, 327, 372, 373
Haremlik-selâmlık uygulaması ..... VII, 91,92
Hârise İbni Vehb ..... **II, 259**
Harp hileden ibarettir ..... VI, 114
Harpte yalan söylenebilir ..... VI, 515
Harûn İbni Millhân'ın şehâdeti ..... VI, 63
Hârûnürreşîd'in katı sözlü kimseye tavsiyesi..... III, 584
Hasâis ne demektir? ..... VII, 334
Hasan (Peygamber'in öpmesi)..... IV, 491
Hasan İbni Ali (Peygamberin onu övmesi) ..... II, 182
Hasan İbni Ali ibni Ebû Tâlip ..... **I, 283**
Hasan-ı Basrî'nin kendinden yardım isteyenlere istiğfârı tavsiye etmesi ..... VII, 594
Hasan-ı Basrî'nin tevâzu anlayışı ..... III, 507
Hasbünallah ve ni'mel-vekil ..... I, 343
Hasbünallah (Hz. İbrahim'in sözüdür)..... I, 343
Haseneye on sevap ..... V, 108
Haset ayrıca bk. Kıskançlık
Haset etmek (mü'minler birbirine haset etmez) ..... VI, 558
Haset etmemek VII,16
Haset haramdır..... II, 200
Haset iyilikleri yok eder ..... VI, 564
Haset nedir?..... III, 424,425, VI,559
Haset ve gıbta arasındaki fark ..... II, 200, III, 413, 425, V, 104
Haset yasağı ..... VI, 563-565
Haset, yapılan iyilikleri yok eder ..... II, 201
Hasetle iman birarada bulunmaz..... II, 201
Hasetten kaçınmalıdır ..... VI, 564
Hasf ..... VII, 209
Hasta başında hayırlı şeyler söylenir ..... IV, 542
Hasta için Peygamber'in duası..... IV, 508
Hasta ziyaret edene melekler istiğfar eder..... IV, 502
Hasta ziyaret edilmelidir ..... IV, 499
Hasta ziyareti Bölümü..... IV, 493-505
Hasta ziyareti mü'minlerin birbirleri üzerindeki hakkıdır ..... II, 208,214, IV,494
Hasta ziyareti Peygamber'in emridir ..... IV, 412, 493
Hasta ziyaretinde okunacak dua ..... IV, 514,515
Hasta ziyaretinin sevâbı..... II, 550
Hastalanmadan sağlığın kıymeti bilinmeli ..... IV, 495
Hastaları Peygamber'in tedavisi..... IV, 506
Hastalığı sebebiyle nafile kılamayanın sevabı eksilmez..... I, 475
Hastalığına dua isteyene Resûlullah'ın sabır tavsiye etmesi ..... I, 238

Hastalık Allah'ın izni olmadıkça bulaşmaz ..... VII, 176-179
Hastalık gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390
Hastalık günahlara keffâret olabilir ..... I, 242, IV, 515, VII, 262, 263
Hastalık sebebiyle cihada katılamayanlar cihad sevabı alır ..... I, 104, VI, 100
Hastalıkla imtihan olmak ..... III, 446
Hastalıklar mü'mini günahlarından temizler ..... I, 243,244
Hastalıklardan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Hastanın halini anlatması..... IV, 530-534
Hastanın halini yakınlarından sormak ..... IV, 521-522
Hastanın Peygamber'in duasıyla iyileşmesi VI,337
Hastaya dua etmek ..... IV, 506-520
Hastaya ve ölüm mahkumlarına iyi bakmak..... IV, 526-529
Hastayı ziyaret Allah'ı ziyaret gibidir ..... IV, 497
Hastayı ziyaret eden cennettedir..... IV, 501
Hastayken okunacak dua..... IV, 512, 519
Haşerâttan koruyacak dua ..... VI, 310
Haşirde insanlar çıplak, yalınayak ve sünnetsiz olacak ..... I, 579, III, 41,70
Haşyet'in anlamı ..... IV, 381,382
Hata yapana gülüp onu utandırmamalı..... II, 320
Hataları bağışlamak ve câhillere uymamak ..... III, 588-603
Hataları bağışlamak..... III, 380
Hâtem-i Esam ve üstün ahlâkı..... II, 322, 323
Hatice (Allah'ın selamını alması) ..... IV, 152
Hatice (cennetle müjdelenmesi) ..... IV, 151
Hatice'ye Cebrâil'in hayranlığı..... II, 505
Hatice'ye Peygamber'in duyduğu sevgi ..... II, 504-506
Hatice'yi Hz. Âişe'nin kıskanması ..... II, 504-506
Hava bulutlandığı zaman Peygamberimiz telaşlanırdı ..... VII, 266
Havâle akdi câizdir ..... VII, 49,50
Havkale ..... VI, 283
Havle Binti Hakîm ..... **V, 73**
Havle binti Mâlik'in Hz. Ömer'e nasihatları..... III, 508
Havle binti Sâmir..... **II, 173-174**
Havva'nın Âdem'in sol kaburga kemiğinden yaratılması..... II, 318
Havz'ın inkar edileceğini Ömer bildirmiştir..... IV, 528
Havz-ı Kevser ..... VII, 551
Havzın başında Peygamber'imizle buluşana kadar sabır ..... I, 275
Hayâ edenden Allah da hayâ eder ..... VI, 300
Hayâ imandandır ..... I, 461, II, 217, IV, 79,82
Hayâ ve iffetinden dolayı ihtiyacını bildirmeyen mü'minler ..... III, 312
Hayâ, bir işte bulunursa onu süsler ..... VII, 278
Hayânın anlamı ..... IV, 84
Hayânın hepsi hayırdır..... IV, 80
Hayasızlığı arzu etmenin cezası..... II, 217
Hayasızlığın ilacı namazdır ..... V, 195
Hayâsızlığın yayılmasına sevinenlere azâb vardır ..... VI, 585
Hayat bir emanettir..... III, 63
Hayat fitnesinden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347
Hayat kelime-i tevhid ile başlayıp kelime-i tevhid ile bitmeli ..... IV, 538
Hayat şartları kendinden aşağıda olana bakmak..... III, 201
Hayatın fitnesi ..... VI, 248
Hayatın hayırlısını istemek ..... I, 246
Hayatın tehlikelerinden mü'minin kurtuluşu ..... I, 213
Hayatını oruçla geçireceğini söyleyen sahâbî ..... I, 497,498
Hayatta altmış yıl kalanın, mazereti olamaz ..... I, 432
Hayatta kalmak mü'minin iyiliklerini artırır ..... III, 462
Hayber fethi ..... I, 393
Hayber Gazvesi..... II, 33-35
Hayıflanmak mü'mine yakışmaz ..... I, 406
Hayır atın alnındadır ..... VI, 83-85
Hayır hoşa gitmeyende olabilir ..... VI, 6
Hayır için harcamanın yerine Allah yenisini verir..... II, 358
Hayır için mal harcayanların mükâfâtı ..... VII, 584
Hayır için Peygamber'in telaşı..... I, 379,380
Hayır kurumlarına yardım etmek..... II, 30
Hayır söylemeli veya susmalıdır ..... VI, 435

Hayır ve iyilik yapan karşılığını görür ..... III, 358
Hayır ve iyilikleri Allah bilir ..... III, 358,359
Hayır yapan karşılığını alacaktır ..... IV, 114
Hayır yapmak için Allah'a dua etmelidir ..... VI, 344
Hayır yapması sebebiyle müslümanların övdüğü kimse ..... VII, 75,76
Hayır yapmaya mü'min doymaz ..... VI, 175
Hayır yollarına infak etmek ..... III, 357-393
Hayır yollarının sayısızlığı ..... I, 443-492
Hayır yolunda malı harcamak ..... III, 361,362
Hayıra harcadığı kişinin, harcamadığı mirasçının malıdır ..... III, 361,362
Hayıra on misli sevap vardır ..... I, 517,520
Hayırda yarışmak ..... III, 416
Hayırları Allah bilmektedir ..... I, 443
Hayırları başa kakarak boşa çıkaranlar ..... VII, 5
Hayırlarını başkasına gösterenin riyakârlığını Allah ortaya
çıkarır ..... VII, 72,73
Hayırlı evlâdın ebeveynine faydası kesilmez ..... VI, 170
Hayırlı işler sebebiyle müjdelemek ve tebrik etmek ..... IV, 147-168
Hayırlı işlerde yarışmalıdır ..... I, 376
Hayırlı işlere koşmak ..... I, 376-394
Hayırlı işlere sağ taraftan başlanır..... IV, 250,251
Hayırlı kimseler Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerdir ..... V, 96,98
Hayırlı mü'min kadınlara iyi davranandır ..... II, 331, III, 560
Hayırlı müslüman önce selâm verendir ..... VII, 17,18
Hayırlı olan ahlâkı en güzel olandır..... III, 555
Hayırlı olanı istemek ..... I, 246
Hayırlı olanı yapmak için yemini bozmak ..... VII, 243-245
Hayırlılar yöneticilikten hoşlanmazlar ..... VI, 493
Hayra çağıran topluluk ..... II, 64
Hayra harcananı Allah yeniden verir ..... III, 357
Hayra öncülük edenin mükâfatı ..... II, 29
Hayra öncülük etmek..... II, 26-39
Hayrâ vesile olmak ..... II, 43
Hayra yormayı tercih etmek ..... VII, 177,180
Hayrı tavsiye sadakadır ..... I, 447,451,490,491
Hayrın faydası yapanadır ..... I, 444
Hayrın karşılığı alınacaktır ..... I, 396,397, 443
Hayrını dilediğine Allah sıkıntı verir ..... I, 245
Hayvan keserken bıçağın iyice bilenmesi ..... III, 583
Hayvanın sütünü memesinde bırakarak satmak yasaktır..... VII, 371
Hayvanına lânet okuyan ondan indirilir ..... VI, 533-534
Hayvanlar da kıyamet gününde haklarını alacaktır ..... II, 135
Hayvanlar, perşembe günü yaratıldı ..... VII, 536,537
Hayvanlara çan takmanın kerâheti ..... VII, 200-202
Hayvanlara iyi davranmak I, 463, V, 38, 39, 44, 46-48
Hayvanlara zulmetmenin cezası ..... VII, 30-33
Hayvanları hedef yapanları Resûlullah lânetlemiştir ..... VII, 31-33
Hayvanları yolculuk sırasında gözetmek ..... V, 53,54
Hayvanların uyluklarını damgalamak ..... VII, 41,42
Hayvanların yüzü dağlanmaz ..... VII, 40,42
Hayvanların yüzünü dağlayanları Rasûlullah lânetlemiştir ..... VII, 41,42
Hayyân İbni Husayn ..... **VII, 195**
Hazef nedir? ..... V, 281,282
Hâzin ..... II, 49
Hedefe canlı hayvan dikme yasağı..... VII, 31-33
Hediye küçük bir şey de olsa verilmelidir..... II, 399, 400
Hediyeleşmede yakın komşu tercih edilmelidir..... II, 406
Hediyeleşmek Peygamberimizin tavsiyedir ..... II, 399, 400
Hediyeleşmek..... III, 524,525
Hediyenin cinsi önemli değildir..... III, 524
Hediyeyi hor görmemek ..... II, 524,525
Hediyeyi kabul etmek ..... III, 347
Helâ âdâbını bile öğretmiştir (Hz. Peygamber)..... I, 31
Helâk eden yedi şey ..... VII, 57-59, 406
Helâk edilecek kavme peygamberi sağken azabedilir ..... III, 135
Helâk edilenlerin yurtlarından hızla geçmek ..... V, 22-24
Helâk olan kavimler..... III, 38
Helâk olmuş milletlerden ibret almalıdır ..... I, 375

Helâl kazancın önemi ..... III, 391
Helâl kazançtan verilen sadakayı Allah kabul eder ..... III, 390,391
Helâl maldan verilen sadaka ..... III, 390,391
Helâl rızık istemelidir ..... VI, 369
Helâl ve temiz olanlardan yemek ..... VII, 530,531
Helâlin en kötüsü boşanmaktır ..... II, 471, VII, 371
Helâlleri haram edinmemeliyiz ..... I, 500
Hemmâm İbni Hâris ..... **VII, 393**
Hendeğe ateş doldurup inananları içine atan padişah ..... I, 227
Hendek harbinde mü'minlerin tavrı ..... I, 333,334
Hendek savaşındaki mûcizeler ..... III, 301-303
Her ay iki üç gün oruç tutmak ..... V, 346, 348, 525
Her ay üç gün oruç tutmak ..... V, 542-547
Her canlı ölümü tadacaktır..... III, 431
Her çıkışın bir inişi vardır..... III, 526
Her doğru herkese söylenmez ..... IV, 160,163
Her gece duaların kabul edildiği zaman ..... V, 418
Her gün bin sevap kazanmak mümkündür ..... VI, 259
Her şey Allah'ındır..... I, 590
Herakliyus'un Ebû Süfyân'a Hz. Peygamber'i sorması..... I, 285,286
Herc katildir ..... VI, 138
Her şey Allah'ı tesbih etmektedir ..... II, 267
Her şeyin vakti vardır ..... I, 217
Hesaba çekilecek ilk ameller..... V, 265
Hesaba çekilmeden insan kendini hesaba çekmelidir..... I, 315
Hesabı görecek olan Allah'tır ..... I, 392
Hesabı verilecek ilk amel namazdır ..... V, 264
Hesap gününün sıkıntısı..... III, 51
Hesapsız cennete girecek yetmiş bin kişi ..... I, 338
Hesapsız cennete girecekler ..... I, 338
Heykel bulunan eve melek girmez ..... VII, 191-193
Heykel ve resmin yasaklanma sebebi ..... VII, 188
Heykel yapana lânet edilmiştir ..... VI, 537
Heykel yapanın cezası ..... VI, 501
Heykel yapanlardan kıyamette onu canlandırması istenecektir . VII, 182-186
Heysem İbni Teyyihan (Peygamber'e su ikramı) ..... IV, 274
Hıristiyan ve yahudilere önce mü'minler selâm vermez ..... IV, 447
Hıristiyanlar ruhbanlığı kendileri uydurmuştur..... IV, 110
Hırs azalmaz..... I, 196
Hırsıza lânet edilmiştir ..... VI, 537
Hırsıza verilen sadaka onu hırsızlıktan vazgeçirmiştir ..... VII, 559,560
Hırsızlığın cezası..... IV, 15,16
Hırsızlık haramdır ..... IV, 487
Hırsızlık yapan bir sahâbî ..... II, 153
Hırsızlık yapan kadının elinin kesilmesini Peygamber'in
istemesi ..... VII, 346
Hırsla alınan malın bereketi olmaz ..... III, 319
Hıtbe ..... VII, 370
Hızır ile Mûsâ'nın karşılaşması ..... II, 543, 544
Hibesinden cayan kustuğunu yalamış gibidir ..... VII, 52-53
Hicr vâdisi ..... V, 23-25
Hicret edenin imamlıkta öncelik hakkı vardır ..... II, 521
Hicret için ana babadan izin alınmalıdır..... II, 438
Hicret kıyamete kadar devam edecektir..... I, 103
Hicret Mekke fethinden sonra tamamlanmıştır ..... I, 102
Hicret sonrası müslümanların görevleri..... I, 102
Hicret, Allah ve Resûlune ise sevap alınır ..... I, 91,96
Hicret, önceki günahları siler..... IV, 165
Hidayet için dua etmelidir ..... I, 327
Hidâyet veren Allah'tır..... I, 570
Hidâyet yağmura benzer ..... I, 570, VI, 162
Hidâyet..... II, 31
Hidayet, Peygamber'in yoludur ..... I, 546
Hidâyete çağıranın sevâbı ..... II, 31
Hidâyete ereni kimse saptıramaz ..... VI, 402
Hidâyete vesile olmak..... II,34-36,VII,507, 508
Hidâyete vesile olmanın sevabı ..... VI, 164, 169
Hidayeti kabul etmeyenin misali ..... VI, 162

Hidayetten sonra sapmamak için dua etmeliyiz..... I, 342
Hikmet ..... II, 27, IV, 123
Hikmet sünnettir..... I, 549
Hikmet verilene gıpta edilir ..... VI, 160
Hikmetle Allah'ın yoluna davet..... II, 27, IV, 123
Hilâl görüldüğünde yapılacak dua ..... V, 496-497
Hilâl İbni Ümeyye'ye sahabenin boykotu ..... I, 180,182
Hilâli gözetlemek ..... V, 486,492,493
Hile harpte meşrûdur ..... VI, 114, 115
Hile yapan cehennemdedir ..... II, 201
Hile yapma ve aldatma yasağı ..... VI, 590-597
Hilim (yumuşak huyluluk)..... III, 571,572
Hind (kocasından gizlice para alması) ..... VI, 480, 481
Hind (Resûlullah'a karşı hisleri) ..... VI, 481
Hire'den Kâ'beye bir kadın tek başına yolculuk yapacak ..... V, 89
Hişâm İbni Hakîm ..... **VII, 39**
Hitân..... V, 447
Hizbin anlamı ..... I, 533
Hizbini gündüz tamamlayanın sevabı ..... I, 533
Hizbü'l-hıfz ve'l-evrâd ..... I, 65
Hizmetçilere beddua edilmez ..... VI, 388
Hizmetkâr efendisinin malından sorumludur ..... IV, 24
Hor görmek insana kötülük olarak yeter..... VI, 579
Hor görmemelidir..... VI, 568
Horoz ötünce Allah'ın lutfunu istemek ..... VII, 269
Horoz, melek gördüğünde öter ..... VII, 269
Horoz, namaz vakitlerini bildirir ..... VII, 268
Horoza sövmemek..... VII, 268
Horoza sövmenin mekruh oluşu ..... VII, 268-269
Hoş bir söz sadakadır ..... I, 454,455
Hoş söz meyve veren ağaç gibidir ..... I, 461
Hoş sözle cehennemden kaçmalıdır..... I, 488
Hoşa giden şey hayırsız olabilir ..... VI, 6
Hoşa gitmeyen şey hayırlı olabilir ..... VI, 6
Hoşlanılmayan durumlarla karşılaşınca yapılacak dua ..... VII, 177,180
Hristiyanlara şefkat duygusu verilmiştir ..... I, 530
Hubeyb İbni Adî (şehâdeti) ..... VI, 425-429
Hûd sûresi Peygamber'i kocaltmıştır..... I, 364
Hudeybiye Antlaşması..... II, 475
Hudûdullah'ı aşmamak ..... VII, 493
Hudut nöbeti dünyadan daha değerlidir ..... VI, 20-24
Hudut nöbetinde şehid olanın sevabı ..... VI, 21
Hulefâ-yı Raşidin'in sünnetine yapışmalıdır..... I, 553,554
Hulûf-halef farkı..... II, 75
Humeyd İbni Adurrahman ..... **VII, 117**
Huneyn Gazvesi ..... I, 252-254,
VII, 526-528
Huneyn gazvesindeki mucize..... III, 411,412
Huneyn savaşı ganimetleri ..... I, 253
Huneyn savaşında Allah'ın yardımı ..... I, 253
Huneyn savaşında ganimet taksimine razı olmayanlar..... I, 252-255
Huneyn savaşında meleklerin yardımı ..... VII, 528, 529
Huneyn savaşında Peygamber'in ve yanındakilerin cesareti ..... VII, 528
Huneyn savaşında yeryüzü inananlara dar gelmişti..... VII, 528
Huneyn savaşını anlatan âyet ..... VII, 527,528
Huneyn'de geri çekilen orduyu Peygamberimiz'in toplaması ... VII, 526
Huneyn'de müslümanlara Allah'ın verdiği ders ..... VII, 528,529
Huneyn'de Peygamber'in düşman üzerine çakıl taşı atması ..... VII, 527
Huneyn'de Peygamber'in kâfirlerin üzerine sürekli saldırması .. VII, 526
Hureym İbni Fâtik ..... **VI, 95**
Huri'l-îyn (cennet kadınları) ..... VII, 616
Hûriler cennette erkeklerin eşleridir..... II, 354
Hurma (Allah'ın Meryem'e ikramı) ..... VI, 400
Hurma çekirdekleriyle zikir çeken kadın ..... VI, 279
Hurma gibi birer birer yenecek meyvaları sofradakilerin izni olmadan ikişer ikişer yememek..... IV, 224-226
Hurma ile oruç açmak..... II, 468, V, 510,511
Hurma kütüğünün inlemesi ..... VII, 490-492

Hurmada bereket vardır ..... II, 468
Hurmaları atıp cihad eden yiğit ..... VI, 59, 60
Hurmayla da olsa cehennemden kaçmalıdır ..... I, 488
Husayn (müslüman oluşu) ..... VI, 371
Husayn İbni Vahvah..... **IV, 588**
Hutbe ..... II, 14
Hutbe kısa olmalıdır..... IV, 126
Hutbe normal uzunlukta olmalıdır..... I, 509
Hutbe okunurken dizleri dikip oturmamak ..... VII, 225,226
Hutbe okunurken dizlerini dikip oturmanın keraheti..... VII, 225-226
Hutbe okunurken konuşulmaz ..... IV, 373
Hutbede peygamber çeşitli konulardan bahsederdi..... II, 320
Hutbede Peygamber'in durumu ..... II, 14
Hutbeyi sessizce dinlemek I, 467, V, 366,367, 374, 375
Huyu güzel olanlar, imanı mükemmel kimselerdir ..... III, 560
Huzeyfe İbnü'l-Yemân ..... **I, 410-411**
Huzurda boyun eğenlerin mükâfâtı ..... VII, 584
Hüküm dış görünüşe (zahire) göredir ..... III, 19-23
Hüküm kitaptan sonra sünnette aranır..... II, 143
Hüküm önce kitapta aranır ..... II, 143
Hüküm verirken âdil olmak gerekir ..... II, 111
Hümeze-lümeze ..... VI, 579
Hür İbni Kays (Ömer'in danışmanlarındandı) ..... II, 538
Hür insanı köle diye satan Allah'ın düşmanıdır ..... VI, 601
Hüreym el-Üseydî (Peygamberin hadisine itaatı) ..... IV, 314
Hüreym el-Üseydî (salih bir kişi olması)..... IV, 314
Hüseyin (şehid edilmesi ve cesedine yapılanlar) ..... II, 513
Hüseyin'in şehadetini Peygamber haber vermişti ..... VII, 554
Hüsn-i hâtime ..... IV, 536
Hüsnüzan iman gereğidir ..... VI, 569

İ'lâ-yı kelimetullah ..... II, 164, VI, 102
İ'tisam..... II, 11
İbadet alışkanlığı kazandırmak..... V, 465
İbadet cemaatle ve münferiden yapılabilir ..... I, 372
İbadet dışında dünya ile de ilgilenmelidir..... I, 523,524
İbadet eden hayırdadır ..... VI, 35-36
İbadet güç ölçüsünde yapılır ..... I, 495
İbadet için uzlete çekilmenin fazileti ..... VI, 18
İbadet ölene kadar yapılmalıdır ..... I, 532
İbadet yanlız Allah'a yapılır ..... VI, 127
İbadet, Allah'ın rızasına uygun her şeydir..... I, 521
İbadete düşkün genç kıyamette gölgeleneceklerdendir ..... II, 582, IV, 38
İbadete düşkünler kurtulacaktır ..... VI, 220
İbadeti sadece Allah için yapmak ..... VII, 373, 374, I, 89
İbadetin fazlası uygun görülmemiştir ..... II 312
İbadetin özü duadır ..... VI, 332
İbadetler devamlı yapılmalıdır ..... V, 396,397
İbadetler usûlünce yapılırsa makbul olur ..... V, 203
İbadetlerde meşakkat arzu edilmez..... II, 189
İbadetleri az ama devamlı yapmak..... V, 396
İbadetleri ihlâslı yapmak ..... III, 429

İbadetleri ve hayırlı işleri sürekli yapmak..... I, 529-537
İbadetlerin en büyüğü Allah'ı zikirdir ..... VI, 218
İbadetlerin farzı var, nafilesi var,..... V, 455
İbadette gücümüzün yettiğinden sorumluyuz ..... IV, 50
İbadetten yüz çevirenler cehennemdedir ..... VI, 334
İbni Abbas (Nasr sûresi tefsiri) ..... I, 435
İbni Abbas (Ömer'in istişare meclisine girmesi)..... I, 434,435
İbni Abbas (Peygamber'den öğrendiği kaideler) ..... I, 304,305
İbni Amr (Dâvûd orucu tutması) ..... I, 517,520
İbni Amr (dindarlığı) ..... I, 517,520
İbni Amr (her gece hatim yapardı) ..... I, 517,520
İbni Amr (her gün oruç tutardı) ..... I, 517,520
İbni Amr (oruçla ilgili ruhsata sarılmadığı için hayıflanması) ..... I, 505, 517,520
İbni Amr (sürekli ibadet için yemin etmesi) ..... I, 517
İbni Mes'ud (Peygamber'i ayaktayken namazda oturmak
isteyişi) ..... I, 412
İbni Mes'ûd'la bir kadının tartışması ..... VII, 121-123
İbni Mes'ûd'un Peygamber'e bağlılığı ..... VII, 121-123
İbni Mugaffel (sünnete bağlılığı) ..... I, 583
İbni Ömer (sünnete bağlılığı) ..... I, 543
İbni Sîrîn (sünnete bağlılığı) ..... I, 543
İbni Şumâse..... **IV, 165-166**
İbni Ümmi Abd'in Kırâati ..... V, 125
İbni Ümmi Mektûm sabah ezanını geç okurdu ..... V, 499
İbni Ümmü Mektûm ..... **V, 237**
İbnü'l-Hanzaliyye (âbid ve zahid bir kimse olması) ..... IV, 313,313
İbnü'l-Hanzaliyye Sehl İbni Rabi ..... IV, 315
İbrâhim (a.s)'ın ana babasına duası ..... II, 502
İbrâhim (Ateşe atıldığı sıradaki sözleri)..... I, 343
İbrâhim (cennette çocukken ölenlerle beraberdir) ..... VI, 508-512
İbrâhim (Kıyamette ilk giydirilecek kimsedir) ..... I, 579
İbrâhim (meleklerin oğlu İshak'ı müjdelemesi) ..... IV, 148,149
İbrâhim (misafirleri) ..... IV, 408
İbrâhim (oğlundan karısını boşamasını istemesi) ..... II, 472
İbrâhim *aleyhisselâm* şefaat edemeyecektir..... VII, 564
İbrâhim *aleyhisselâm'*ın bereket için yaptığı dua ..... VII, 576,577
İbrâhim aleyhisselâm'ın cenneti tasviri ..... VI, 275
İbrâhim *aleyhisselâm'*ın Hacer'i bıraktıktan sonra yaptığı dua VII, 573
İbrâhim *aleyhimesselâm'*ın hanımı Hacer ve oğlu İsmâil'i
Mekke'ye bırakması ..... VII, 573
İbrahim İbni Abdurrahman..... **III, 170**
İbrahim ve İsmail *aleyhisselam'*ın Kâbe'yi inşa etmeleri ..... VII, 578
İbrahim'in misafirleri..... IV, 141
İctihad ile hüküm verilebilir ..... II, 143
İçecek içildikten sonra elhamdülillah denilir..... IV, 248
İçecek kabına düşen şeyler dökülerek temizlenir ..... IV, 258
İçecek kabına üflenmez..... IV, 248,258
İçecek üç nefeste içilir ..... IV, 247,248
İçeceklerle ilgili edepler ..... IV, 247-253
İçilecek şeylere üflememek gerektiği ..... IV, 258-260
İçki bardağını Peygamber'in almaması (İsra gecesi) ..... VI, 191
İçki bütün kötülüklerin anasıdır ..... VI, 192
İçki içen dövülür, ama ona sövülmez ..... VI, 544
İçki içene had uygulanır..... II, 222
İçki içene uygulanacak haddin miktarı..... II, 223
İçki içmenin cezası..... II, 223
İçten geçenleri Allah bilir..... I, 590
İdam edilecek kişi iki rekat namaz kılar..... VI, 425, 426
İdareci zalimse hemen isyan edilmez ..... I, 557
İdarecilere kanaatinin aksini söyleyen iki yüzlüdür ..... VI, 494, 495
İdarecilere karşı ikiyüzlülük ..... VII, 72,74
İdarecilere yaranmaya çalışmak ..... VII, 72,74
İdarecinin zulmüne sabır..... I, 387,388
İdareciye meşrû işlerde itaat edilir ..... I, 546
İdrardan sakınmayan kabir azâbı çeker ..... VI, 485
İffet için dua etmelidir ..... I, 327
İffetinden dolayı dilenmeyen kimse..... III, 335
İffetlerini koruyanlar bağışlanacaktır ..... VI, 220

İffetli kadınlara iftirâ eden helâk olur ..... VII, 406
İfk hâdisesi ..... III, 468, 590
İfrat ve tefritten kaçınmak nübüvvetin cüzüdür..... IV, 394
İftâ ..... I, 25
İftar duası ..... V, 511,512
İftar edilecek vakit ..... V, 508,509
İftar etmeden orucu birbirine eklemenin haram oluşu ..... VII, 333-335
İftar ettirmenin sevabı..... V, 548,552
İftar vaktinin açık arazide tayini ..... V, 508,509
İftar vaktinin sevinci ..... V, 476
İftarı hemen yapmak hayırlıdır ..... V, 503,507
İftira (mü'mine iftira) ..... VI, 540
İftira Allah katında çok büyük suçtur ..... III, 468,469, VI,487
İftira etmek ..... VII, 57,59
İftira günahını yüklenenler (mü'mine eziyet edenler) ..... VI, 566
İftira ile gıybetin farkı..... VI, 454
İftiraların en büyükleri..... IV, 402
İftiranın en büyüğü rüya uydurmaktır ..... VI, 501
İğreti saç takmanın hükmü ..... VII, 117,118
İhlâs suresi kötülüklerden korur ..... VI, 315,326
İhlâs sûresi Kur'an'ın üçte birine denktir ..... V, 92, 130-134
İhlâs sûresi, muhtevası ve faziletleri ..... III, 12,13, V, 132-134
İhlâs sûresini Hz. Peygmber ne zaman okurdu? ..... V, 303,304
İhlâs suresini sevmek kişiyi cennete sokar V,132,133-135
İhlâs sûresinin nüzûl sebebi ..... III, 12
İhlâs sûresiyle namaz kılmak ..... III, 12
İhlâs ve Niyet ..... I, 89-140
İhramda iken av eti yenmez..... III, 551,552
İhsan Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmektir ..... I, 297
İhtiba ..... IV, 364
İhtilaf azabtır..... II, 65
İhtilaf ve tefrikaya düşmekten çıkış yolu ..... I, 559
İhtilaflarda hakem Allah ve Resûlüdür ..... I, 545, II, 7, IV, 46
İhtilafların çözümü Allah ve Resûlüne başvurmaktadır..... I, 525
İhtisar ..... VI, 69
İhtiyacı olduğu halde başkasına vermek ..... III, 399,402,403
İhtiyacını insanlara değil Allah'a arzetmek..... III, 339
İhtiyaçtan fazlasını infak etmek ..... III, 282, 313, 326, 372, 373, 406, 407
İhtiyaçtan fazlasını yanında bulundurmamak..... III, 306,307
İhtiyarlamayan iki duygu..... I, 196
İhtiyarlık gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390
İhtiyarlıktan Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347,357
İhtiyat orucu yasaktır ..... V, 491,492
İhtiyatkârlık (teenni) ..... III, 570,572
İki cennet Allah'tan korkanlar içindir ..... VI, 277
İki kadının şahitliği bir erkeğe bedeldir ..... VII, 605,607
İki kişilik yemek üç kişiye yeter ..... III, 404,IV,245,246
İki kişiye gıbta edilir ..... III, 424
İki müslüman çarpışınca ölen de öldüren de cehennemliktir ..... I, 123-126
İki serinlik namazını kılan cennettedir ..... I, 474
İki yüzlüler insanların en kötüleridir ..... VI, 493
İki yüzlülüğün kötülenmesi ..... VI, 492-495
İkinci akabe biatının şartları ..... VI, 9
İkindi namazını bırakmamak ..... V, 250,251
İkindi namazını terkedenin günahı ..... V, 212
İkindi namazının önemi ..... V, 212,213
İkindi namazının sünneti ..... V, 316-318
İkindi namazının sünnetinin kılınış şekli ..... V, 318
İkindi ve sabah namazlarını ihmal etmemelidir..... VI, 306
İkindi ve sabah namazlarının fazileti ..... V, 204-213
İkindi ve sabahı kılan cennettedir..... I, 474
İkindinin farzından önce 4 rekât namaz kılmak ..... V, 316
İkindinin sünnetinin bazan 2 rekât kılınması..... V, 317
İkrâma sağdan başlamak ..... III, 414,415
İkramda yaşlılara öncelik vermek ..... III, 414,415

İkramı geri çevirmemek..... III, 419
İktisar..... VI, 69
İlahî bir yasağı çiğneyen kimsenin ne diyeceği ..... VII, 435-439
İlahî yasaklar çiğnenince Allah kıskanır ..... VII, 433
İlham alan kişiler olabilir ..... VI, 409
İlim âlimlerin ölümüyle ortadan kalkar ..... VI, 185, 186
İlim ibadetten üstündür..... I, 168
İlim neye benzer? ..... VI, 162
İlim öğrenenden melekler hoşnut olur ..... I, 156,159
İlim öğrenene bakanı Allah rızıklandırır ..... I, 362
İlim öğrenene melekler kanat gerer ..... I, 156,159
İlim öğrenenin rızkını Allah üstlenmiştir ..... I, 363
İlim peygamberlerin mirasıdır ..... VI, 177
İlim tahsil edene zorluklar kolaylaştırılır ..... VI, 168
İlim tahsil ederken ölenin derecesi ..... VI, 174
İlim tahsilini dünyalık için yapmanın cezası ..... VI, 184
İlim talibi Allah yolundadır ..... VI, 174
İlim tâlibi dışında dünya değersizdir ..... VI, 172
İlim tâlibi üzerine melekler kanatlarını gererler ..... VI, 177
İlim talibine cennetin yolu kolaylaştırılır ..... I, 159, VI, 177
İlim verilip mal verilmeyen kimse ..... III, 382
İlişki kesme ..... VI, 559
İlk safta bulunmanın fazileti ..... V, 178,180
İlk safta namaz kılanlara Allah rahmet eder ..... V, 270
İlmi dünyalık için öğrenen cennetin kokusunu alamaz ..... VII, 73,74
İlmi öğretene gıbta edilebilir ..... VI, 162
İlmi riyâ için öğrenip öğreten kimse ..... VII, 71,73
İlmi saklamak câiz değildir ..... VI, 182, 183
İlmi saklayana ateşten gem vurulacaktır..... VI, 183
İlmi tebliğ etmek gerekir ..... VI, 180
İlmi, âlim desinler diye okuyup okutan cehennemdedir ..... I, 95
İlmin artırılması için dua edilmelidir ..... VI, 156
İlmin sevabı kesilmez ..... V, 7,8,9, VI, 170
İlmin üstünlüğü ..... VI, 156-187
İlminden hesaba çekilmek..... III, 62
İlmiyle amel etmeyen âlimler..... II, 106
İlmiyle âmil olmayanın cezası..... II, 106
İmam cemaatin ortasında durmalıdır ..... V, 284
İmam hatalı kıldırdığı namazdan dolayı ceza görür ..... VII, 505
İmam Kur'an'ı en iyi bilendir..... II 521
İmam minbere çıkınca melekler onu dinler ..... V, 377
İmam namazı eksik kıldırırsa cemaatin sevabı tamdır ..... VII, 505
İmam namazı fazla uzatmamalıdır ..... IV, 11,12, 127
İmâm Nevevî bk. Nevevi
İmam Nevevî, Hayatı ve Eserleri ..... I, 44-66
İmam olacak kişide aranan şartlar..... IV, 174
İmam safları düzeltmelidir I, 565, 566, II, 524- 526
İmam yaşça en büyük olmalı..... IV, 173
İmam, namazı tam kıldırırsa ona ve cemaate sevap vardır ..... VII, 505
İmama nerede yetişilirse orada uyulur..... IV, 137
İmama tam olarak uymak gerekir..... VII, 308,309
İmama uyan kimsenin imamdan önce başını rukû ve secdeden kaldırmasının haram oluşu ..... VII, 308-310
İmama uyulduğunda dikkat edilecek hususlar..... VII, 308,309
İmamdan önce başını kaldıranı bekleyen tehlike ..... VII, 308,309
İmamın arkasında kimler durmalıdır? ..... V, 274
İmamların sorumlulukları ..... VII, 506
İmamlıkta öncelik hakkı..... II, 521
İman amellerin en faziletlisidir ..... VI, 57, 58
İman cihaddan önce gelir ..... VI, 53, 54
İman edenlerle alay edenlerin hali ..... III, 435
İman edip sâlih amel işleyenlerin mükâfâtı..... I, 119, VII, 61, 63, 639, VII, 639
İman etmeyen cennete giremez ..... IV, 414
İman etmeyenlere selâm verip almak..... IV, 447,452
İman Kur'an okumakla pekişir..... I, 336
İman üzere ölenlere cehennemin haram olduğu..... III, 82

İman ve cihad en üstün ameldir ..... I, 444,445
İman ve cihad kişiyi azaptan kurtarır..... VI, 12
İman ve istikamet, İslam'ın kendisidir..... I, 366
İman ve tövbe edenlerin mükâfatı..... III, 435
İman, istikrar sebebidir..... I, 212
İmana şirk karıştırılmamalıdır..... II, 206
İmanı kuvvetli olanlar için deccâl tehlike değildir..... VII, 446
İmanı mükemmel olan huyu güzel olandır..... III, 560
İmanın doğruluğu kalbin doğruluğuna bağlıdır..... I, 369
İmanın en alt şubesi yolu temizlemektir..... I, 461
İmanın en üstün şubesi *lâ ilâhe illallah* demektir ..... I, 461
İmanın en zayıf derecesi ..... II, 71
İmanın şartları..... I, 297
İmanın şubeleri vardır ..... I, 461, IV, 82
İmanın tadına nasıl varılır?..... II, 578-581
İmanla haset birarada bulunmaz..... II, 201
İmanla kalpler süslenir..... II, 581
İmanlı ölmeyen cennete giremez ..... III, 86
İman-namaz-zekât ilişkisi ..... V, 458,460,463
İmkânı olanın haccetmesi ..... V, 557
İmrân İbn Husayn ..... **I, 191**
İmrenilecek üç kimse..... III, 425,426
İmtihan vasıtaları çeşitlidir ..... I, 245
İnanmadıkları halde mallarını gösteriş için harcayanlar ..... VII, 67
İnanmayanları önce imana davet etmek ..... V, 257
İncil İsa'ya verilmiştir ..... I, 530
İncil'de mü'minlerin vasıfları ..... II, 576
İnfâk edene Allah verir ..... III, 368
İnfâk edene gıpta edilir ..... V, 104,105
İnfâk edilen malın karşılığı verilir III,366,367
İnfaka aile fertlerinden başlamalıdır ..... III, 326,327
İnkâr edenler doğru yoldan sapmıştır..... II, 32
İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn demek ..... I, 231
İnsan arkadaşının yaşantısından etkilenir..... II, 559
İnsan azalarıyla yaptıklarından sorumludur..... VI, 433
İnsan bir arpa tanesini bile yaratmaktan âcizdir ..... VII, 185
İnsan dünyaya aldanmamalıdır ..... I, 326
İnsan iyiliklerinin karşılığını alacaktır..... I, 443
İnsan öldüren bütün insanlığı öldürmüş olur..... II, 176
İnsan topraktan yaratılmıştır ..... VII, 517,518
İnsan yeteri kadar hayat sürmektedir ..... I, 431
İnsan zâlim ve câhildir ..... II, 113
İnsan, boşuna yaratılmamıştır ..... III, 436
İnsanı Allah'ın rahmeti kurtaracaktır..... I, 369
İnsanı kurtaran bütün insanlığı kurtarmış sayılır ..... II, 176
İnsanı mutlu eden şeyler..... II, 337
İnsanı sadece ameli kurtarmaz..... I, 369
İnsanı yaratıp, şekillendiren Allah'tır ..... I, 316
İnsanın "şu yıldız sayesinde yağmura kavuştuk" demesi yasaklanmıştır ..... VII, 270-272
İnsanın ailesine harcadığı para bile sevap getirir ..... II, 359, 360, 365
İnsanın başına gelenler kaderidir..... I, 304,305
İnsanın doğasında cimrilik vardır..... II, 134
İnsanın dua ederken, "Allahım dilersen beni bağışla" demesinin mekruhluğu ve isteğini kesin bir dille ifade etmenin gerektiği ..... VII, 292-294
İnsanın gözünü ancak toprak doyurur ..... I, 195-197
İnsanın hanımını dövmesi ..... I, 319
İnsanın hanımıyla yatması bile sadakadır..... I, 451
İnsanın ihtiyarlamayan iki duygusu vardır ..... I, 196
İnsanın insana secde etmesi yasaktır..... II, 349, 350, IV, 483
İnsanın kendine zulmü ..... VI, 350
İnsanın malı, yediği, giydiği ve sadaka verdiğidir ..... I, 414
İnsanın yaratılışı ..... III, 44
İnsanlar Allah'a muhtaçtır ..... II, 265
İnsanlar altın ve gümüşe benzer..... II, 565
İnsanlar anlayışta birbirlerinden farklıdır ..... VI, 180

İnsanlar bıkmadıkça Allah bıkmaz ..... I, 495
İnsanlar değişmedikçe Allah onlar hakkındaki hükmünü
değiştirmez..... IV, 107
İnsanlar dünyada imtihandadır..... II, 263
İnsanlar güçlerinin yettiğinden sorumludur ..... IV, 49
İnsanlar helâk oldu diyen önce kendisi helâk olur ..... VII, 12,13
İnsanlar idare ettiklerinden sorumludur ..... II, 344, 386, IV, 24
İnsanlar iki nimetin kıymetini bilmez ..... I, 391,401
İnsanlar kadınlara kapılmamalıdır..... I, 326
İnsanlar madenler gibidir ..... VI, 493
İnsanlar öldükleri hal üzere diriltilecektir ..... VII, 65
İnsanlar sıkıntıda Allah'ı hatırlarlar..... I, 313
İnsanlar ve cinler Allah'a kulluk için yaratılmıştır ..... III, 313
İnsanlar yalınayak, çıplak ve sünnetsiz haşrolunacak ..... I, 579
İnsanlar, deccâlden dağlara kaçacaklardır..... VII, 460
İnsanlara anlayacakları tarzda konuşulmalıdır ..... IV, 118
İnsanlara gülümsemek hoş bir ameldir ..... I, 453
İnsanlara karşı çalım satmak..... III, 543
İnsanlara mevkilerine göre muamele edilmelidir..... II 535
İnsanlara sıkıntı vermeden onlara katılmak ..... III, 500
İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmiş olmaz ..... VI, 190, 386
İnsanlara yardım etmek sadakadır..... I, 444, 445, 454,
455, 490, 491,
II, 243
İnsanlara zarar vermemek hayırlı ameldir I,444,445,490,491
İnsanlardan kaba olanlar cehennemliktir ..... II, 259
İnsanlardan uzak yaşamak..... III, 490-499
İnsanlardan uzaklaşıp ibadet eden kul ..... III, 493
İnsanları alaya alanlara azap vardır ..... VI, 578
İnsanları küçümseyen, önce kendisi helâk olur ..... VII, 12,13
İnsanları Peygamber ateşten korumaya çalışıyor ..... I, 573
İnsanları rahatsız etmemek güzel ahlâkın esasıdır..... II, 331
İnsanları sevmek güzel davranışların en üstünüdür ..... IV, 410
İnsanları sürekli kontrol eden melekler vardır..... II, 405
İnsanların arasını bulmak ..... II, 240-257
İnsanların arasını bulmak için yalan söylenebilir..... II, 247, VI, 515
İnsanların arasını bulmak sadakadır ..... II, 243
İnsanların cin ve melek arkadaşları vardır ..... IV, 75
İnsanların durumuna göre davranmak..... III, 374-376
İnsanların en büyük şehidi ..... VII, 464
İnsanların en çok zarar gördükleri azaları, dilleridir ..... VI, 443
İnsanların en faziletlisi cihad edendir..... VI, 18
İnsanların en hayırlısı Allah'tan korkandır ..... I, 324
İnsanların en hayırlısı hanımına iyi davranandır..... II, 315
İnsanların en kötüleri iki yüzlülerdir ..... VI, 493
İnsanların hayır içinde olanları..... VI, 35, 36
İnsanların iyiliği için uğraşan en hayırlı ümmet ..... VII, 507
İnsanların kârlısı, ömrü uzun ameli güzel olandır..... I, 420
İnsanların kaynaşması ruhları vasıtasıyla olur..... II, 565
İnsanların organlarının kurtuluşu dile bağlıdır ..... VI, 449
İnsanların pek azı şükreder ..... I, 313
İnsanların şerefleriyle oynayanların azâbı ..... VI, 460
İnsanların yaptıklarını kaydeden melekler vardır ..... VI, 434, 484, 496,
518, 523
İnsanlarla birarada yaşamanın değeri ..... III, 500-501
İnsanlarla güzel geçinmelidir ..... I, 301
İnsanoğlu dünya hazinelerine sâhip olsa bile cimridir ..... I, 196
İnsanoğlunun bir vadi altını olsa bir vadi daha ister ..... I, 195-197
İnsanoğlunun ilk yaratılışı ..... II, 318
İntihar eden intihar ettiğiyle azâb görecektir ..... VI, 527
İntikam almak (Hz. Peygamber şahsı için intikam almazdı) ..... III, 585
İntikam almaktan uzak olmak..... III, 567, 569
İnzivada ibadet eden hayırdadır ..... VI, 35, 36
İnzivâ-uzlet farkı..... IV, 315
İpeği dünyada giyen âhirette giyemez ..... IV, 330,331
İpek cennettekilerin giysilerindendir ..... IV, 287
İpek elbise erkeklere yasaktır ..... VII, 411
İpek giymek hasta erkeklere caizdir ..... IV, 340

İpek giymek mümin erkeklere haramdır ..... II, 214, IV, 175
İpek giymenin erkeklere haram olduğu ..... IV, 330-339
İpek giymenin hükmü ..... IV, 331,334
İpek ve altın erkeklere haramdır ..... IV, 334,336
İpek ve atlas elbiseler cenette giyilecektir ..... VII, 610
İpek yüz geçirilmiş eğere binilmez..... IV, 342
İpini büküp çözen kadın gibi olmamalıdır ..... I, 532
İrbâz İbni Sâriye ..... **I, 554-555**
İri gözlü huriler cennette eş olarak verilecektir ..... VII, 610, 615, 616
İrşad yapan güzel davranışlı olmalıdır..... IV, 112, 123
İrşad yapan, cemaatı sıkmamalı..... IV, 124
İrşad, doğru yolu göstermektir..... II, 31
İrşâdü tullâbi'l-hakâik ..... I, 57
Îsâ Allah'ın kulu ve resûlüdür ..... III, 75
İsâ (Allah'ın kelimesi oluşu) ..... IV, 150
İsâ (beşikte konuşmuştur)..... II, 279
İsâ (kendisine İncil verilmiştir)..... I, 530, IV, 110
Îsâ *aleyhisselâm* dünyada kırk yıl kalacaktır ..... VII, 456
Îsâ *aleyhisselâm* İslâm kanunlarını uygulayacaktır..... VII, 456
İsâ *aleyhisselâm* şefaat edemeyecektir ..... VII, 565
Îsâ *aleyhisselâm*'ın gökten inince yapacağı işler..... VII, 456
Îsâ *aleyhisselâm*'ın yanında mü'minlerin toplanması ..... VII, 444
Îsâ *aleyhisselâm*'ın yeryüzüne ineceği yer ..... VII, 449
Îsâ peygamber olarak değil hakem olarak inecektir ..... VII, 456
Îsa peygamberin sûreti ..... VII, 448
İsâ'nın deccâli öldürmesi ..... VII, 444
Îsâ'nın inişinden yedi yıl sonra mü'minler ölecektir ..... VII, 454,456
Îsâr (başkasını kendine tercih etmek)..... II, 23, III, 399
İshale tutulan şehittir ..... VI, 116, 117
İsim koyarken dikkat edilecek hususlar ..... VII, 259
İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir ..... V, 254
İslâm en büyük nimettir..... III, 287,316
İslâm hayvanlara iyiliği emreder..... I, 463,464
İslâm ile alay edenlerle oturulmaz ..... VI, 464, 465
İslâm işin başıdır ..... VI, 452
İslâm kardeşliği..... III, 407
İslâm kolaylıktır ..... I, 503
İslâm münzevî hayatı benimsemez ..... VI, 30, 31
İslâm ümmeti en kalabalık ümmettir..... I, 338
İslâm zengin olmaya karşı değildir ..... III, 63, 64
İslâm, fikre tevhid, hayata istikamet vermiştir ..... I, 368
İslâm, iman ve istikamettir..... I, 366
İslâm, önceki günahları siler ..... IV, 165
İslâm'a davetin önemi ..... II, 26
İslâm'a göre ibadet..... I, 521
İslâm'a yeni girenin okuyacağı dua ..... VI, 339
İslâm'da esir almak konusu..... IV, 500
İslâm'da evin reisi erkektir ..... II, 325, 326, 333, 334, 386
İslâm'da ilk salgın hastalık..... VII, 399
İslâm'da kadının hakları..... II, 328
İslâm'da köle hakları korunmuştur ..... II, 367
İslâm'da ruhbanlık yoktur ..... I, 531
İslâm'da secde Allah'adır..... II, 349
İslâm'da uğursuzluk yoktur ..... VII, 176,177,179
İslâm'da üstünlük görünüşte değildir..... II, 269
İslâm'da üstünlük malda değil ameldedir ..... II, 259, 262
İslâm'da üstünlük malda değil, imandadır ..... II, 288-291
İslâm'da üstünlük takvâdadır ..... II, 270
İslâm'dan başka din adına yemin edilmez ..... VI, 527
İslâm'dan önce önder olanlar müslümanlıkta da önderdir ..... II, 565
İslâm'ı anlatırken müjdelemek ve kolaylaştırmak ..... III, 578,579
İslâm'ı tebliğde tâkip edilecek sıra ..... V, 458
İslâm'ın başka sistemlere üstünlüğünün sebebi..... II, 209
İslâm'ın beş esası ..... V, 452,467
İslâm'ın gönderiliş amacı ..... III, 203, V, 256
İslâm'ın savaş anlayışı, savaşmanın amacı..... III, 20
İslâm'ın şartları I, 297, V, 254, 558, VI, 451

İslâm'ın yaşanmadığı zamanlarda bir kenara çekilmek ..... III, 495
İslâm'ın yayılacağını Peygamberimiz müjdelemiştir ..... VII, 551,552
İslâm'ın zirvesi cihaddır..... VI, 12
İslâmın ne olduğunu soran adam ..... V, 455,457
İslâmî ahlâk kuralları ..... VII, 86, 89
İslâmiyet'i yüceltmek için savaşan Allah yolundadır ..... I, 120,122
İsmâil *aleyhisselâm* atıcı idi ..... VI, 91
İsmâil *aleyhisselâm* ve hanımları ..... VII, 575-577
İsmâil *aleyhisselâm*'ın başından geçenler ..... VII, 575-578
İsmail *aleyhisselâm*'ın hanımlarıyla İbrahim *aleyhisselâm*'ın
konuşması ..... VII, 575-577
İsmail soyundan dört kişiyi azat etmiş sevabı kazandıran zikir .. VI, 226
İsm-i âzam ..... VI, 378
İsrâ gecesi Hz. İbrâhim'in Resûlullah'a söyledikleri ..... VI, 275
İsrâ gecesi Resûlullah'a iki bardak sunulması ..... VI, 191
İsraf haramdır ..... IV, 334
İsraf mekruhtur..... II, 492, 495-496
İsraf ve cimriliğe düşmeden vermek..... III, 313
İsrâfil'in sûra üflemesi..... III, 66
İsrâil'in anlamı ..... III, 37
İsrailoğulları âlimlerinin kötülükleri..... II, 106
İsrailoğulları kimin soyudur? ..... IV, 169,170
İsrâiloğulları: Lânetli millet ..... II, 101, 102
İsrâiloğullarında bozulmanın başlaması ..... II, 101, 102
İsrailoğullarında ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır ..... I, 326
İsrailoğullarından inkâr edenlere lânet edilmiştir..... II, 69
İsrailoğullarını peygamberler yönetirdi ..... IV, 30
İsrailoğullarının kıssalarını anlatmak caizdir ..... VI, 165
İstek ve arzular sınırsızdır..... III, 443
İstememek üzere biat eden sahâbîler ..... III, 331,332
İstemeyip iffetli davranmak ..... I, 209
İstiğfâr bk. Tövbe
İstiğfâr Bölümü ..... **VII, 583-608**
İstiğfâr eden topluluğa Allah azâb göndermeyecektir ..... VII, 586
İstiğfar nasıl yapılır? ..... VII, 599
İstiğfâra devam etmeninn faydaları ..... VII, 593,594
İstiğfârı çok yapan üzüntüden kurtulur ..... VII, 593
İstiğfârı çok yapana beklemediği yerden rızık gelir ..... VII, 593
İstiğfârın en üstünü ..... VII, 596
İstiğfarın şekli ..... VI, 234
İstihâre duası..... IV, 184,185
İstihâre nasıl yapılır?..... IV, 184,186
İstihâre ve müşavere ..... IV, 182,188
İstihâre yapmak..... VII, 172
İstikamet ..... I, 364-371
İstikamet üzere olmak zordur ..... I, 368
İstikamet ve iman, İslâm'ın kendisidir ..... I, 366
İstikbâle dair Hz. Peygamber'in bir müjdesi ..... VI, 89
İstikbâle dair Peygamber'in verdiği haberler ..... VII, 554
İstincâ yapmak ..... V, 446,449
İstirahatta neler okunmalıdır? ..... VI, 321
İstirca..... IV, 544
İstişâre Allah'ın emridir ..... IV, 182
İstitâat ..... I, 322
İsyankârlar çabuk cezalandırılır ..... III, 147
İş yapmaya sağdan başlamak ..... III, 415
İşçinin ücretini tam vermenin sevabı ..... I, 137
İşçisinin ücretini ödemeyen Allah'ın düşmanıdır ..... VI, 601
İşin başı İslâm, direği namaz, doruğu cihaddır ..... VI, 452
İtaatin ölçüsü ..... I, 273
İtaatkâr kadın iyidir..... II, 326
İtbân İbni Mâlik ..... **III, 89**
İtikâf Bölümü ..... V, 553-556
İtikâf: Hz. Peygamber'in itikâfı..... V, 490
İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb ..... **II, 333**
İyâz İbni Himâr ..... **III, 507**
İyi amelleri ağır gelenler cennettedir ..... III, 148
İyi amelleri hafif gelenler kızgın ateştedir..... III, 148

İyi amellerin sağdan, kötü amellerin soldan verilmesi..... III, 59
İyi amellerle tevessül I,136,137,139,140
İyi arkadaşın misali ..... II, 551
İyi çığır açanın mükafatı ..... II, 21, 23
İyi davranışlar dost kazandırır..... III, 568,569
İyi huylu kimseye cennetin en güzel köşklerinden verilir ..... III, 563
İyi huylular kıyamette Peygamber'e en yakın kimselerdir ..... III, 565
İyi huylular Peygamber'in en çok sevdiği kimselerdir ..... III, 565
İyi insanın belli başlı özellikleri ..... III, 587
İyi insanlarla bir arada yaşamalıdır ..... I, 161,169
İyi işler yapanlara güzel karşılık ve bir de fazlası vardır ..... VII, 637
İyi müminlerin özellikleri ..... III, 400
İyi müslüman huyu güzel olandır..... II, 331
İyi veya kötü çığır açanlar ..... II, 18-25
İyiler cennette, fâcirler ise cehennemdedir ..... III, 147
İyiler kesinlikle cennettedir ..... VII, 611
İyilere eziyet etmemek ..... III, 14-18
İyilere görülmedik, duyulmadık nimetler hazırlanmıştır ..... I, 133
İyilerle beraber olmak ..... I, 164,165,168
İyiliğe Allah on misliyle karşılık verir ..... III, 79
İyiliğe aracılık yapana da sevap vardır ..... II, 234, 235
İyiliğe dua ile karşılık vermek ..... VII, 255, 257
İyiliğe iyilikle karşılık verilir..... II, 183, 229, 551
İyiliğe karşılık beklememek ..... III, 421
İyiliğe niyetlenip yapamayana bir sevap yazılır ..... I, 131-133
İyiliğe on misli sevap verilir ..... I, 517, V, 108,
520, 259
İyiliğe öncülük edenin mükâfatı..... II, 29
İyiliğe verilecek hadsiz mükâfat ..... I, 131-134
İyiliği ağır basanlar kurtulmuştur ..... III, 435
İyiliği Allah rızâsı için yapmak ..... III, 421
İyiliği Allah'tan bilip kötülüğü Peygamberden bilenler ..... VII, 394,395
İyiliği başa kakanın Allah yüzüne bakmaz..... IV, 300
İyiliği başa kakanın ameli boşa gider ..... IV, 302
İyiliği emir kötülüğü nehiy sadakadır ..... II, 245
İyiliği emir kötülükten nehiy..... II, 64-104
İyiliği emir ve kötülükten nehyettiği halde sözü ile işi birbirine aykırı olan kişinin acıklı sonu..... II, 105-110
İyiliği emir, kötülükten alıkoymak cihaddır..... II, 76
İyiliği emreden kendini de unutmamalı ..... II, 66, 105, 106
İyiliği emreden topluluk ..... II, 64
İyiliği emredip kendisi yapmayanın cehennemdeki hali ..... II, 109
İyiliği emredip kötülükten nehyetmek ..... VII, 82-85
İyiliği emredip kötülükten nehyetmeyenlere lânet edilir..... II, 101
İyiliği emretmek..... I, 100, II, 67,
III, 588, 568
İyiliği emretmekte nezâket..... II, 72
İyiliği emretmemek helâk sebebidir ..... II, 95
İyiliği hafif gelenler cehennemdedir ..... III, 435
İyiliği tavsiye cehennemden uzaklaştırır..... I, 456
İyiliği tavsiye sadakadır ..... I, 447,451, 490,
491,V,349,VI,260
İyiliğin faydası yapanadır ..... I, 444
İyiliğin karşılığı alınacaktır ..... I, 396,397, 443
İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir ..... VII, 256
İyiliğin karşılık beklemeden yapılması ..... III, 400
İyiliğin kat kat sevabı ..... V, 476
İyiliğin miktarı değil, iyilik olması önemlidir..... IV, 113
İyiliğin mükâfatını Allah'tan istemek..... III, 371
İyiliğin şekilleri ..... II, 439
İyiliğini istemek (din kardeşinin) ..... II, 62
İyilik baba dostuna yapılırsa daha makbuldür..... II, 498-499
İyilik cennete götürür ..... I, 282, VI, 497
İyilik edene verilecek karşılık ..... VI, 386
İyilik edenlere Allah yardım eder ..... IV, 7
İyilik güzel ahlâktır..... III, 475, 553
İyilik için harcananın yerine Allah yenisini verir..... II, 358
İyilik küçük de olsa mükâfat alınacaktır ..... II, 135

İyilik küçümsenmemeli..... IV, 115, 305
İyilik ve kötülük aynı değildir ..... III, 568,569
İyilik ve kötülük takdir edilip yazılmıştır ..... I, 130,132
İyilik ve takvâda mü'minler yardımlaşmalıdır ..... II, 198
İyilik ve takvâda yardımlaşma..... II, 28, VII, 16
İyilik ve takvâda yardımlaşmak ..... II, 40-50
İyilik yapana kaç misli sevap verilir?..... I, 131,133,134
İyilik yapana melekler dua eder ..... III, 366,367
İyilik yapanlar kurtuluşa erer..... II, 225
İyilik yapanlara hem dünyada hem âhirette ecir vardır ..... IV, 316
İyilik yapıp başa kakanlar ..... VII, 7,8
İyilik yapmak Allah'ın emridir ..... IV, 22,36
İyilik yapmak güzel ahlâkın esasıdır..... II, 331
İyilik yapmak için istişârede hayır vardır ..... II, 240
İyilik yapmayacağım diye yemin edilmez..... II, 250-252
İyilik yollarının çokluğu..... III, 371
İyilik, günahı siler ..... I, 301, III, 121,123,
IV, 482, VI, 565
İyilikle kötülüğe karşılık verilmelidir ..... IV, 6,7
İyilikler karşılıksız bırakılmaz ..... III, 111
İyilikler küçük görülmemeli ..... IV, 490
İyiliklere on kat fazlasıyla karşılık verilir ..... II, 229
İyilikleri başa kakmamak ..... VII, 5,6,7
İyilikleri haset yok eder..... II, 201
İyilikleri verecek, kötülükleri giderecek ancak Allah'tır ..... VII, 177,180
İyiliklerimizi Allah bilmektedir..... I, 443
İyiyi-kötüyle karıştıranların cezası ..... VI, 508-512
İzin isteme âdâbı..... IV, 460,461
İzin istemenin sebebi ..... IV, 458
İzin isterken ismini söylemek ..... IV, 463-468
İzin üç kere istenir ..... IV, 456
İzinsiz annenin odasına dahi girilmez ..... IV, 406
İzinsiz başkasının evine girilmez ..... IV, 405, 455
İzinsiz başkasının evini gözetleyenin gözünü çıkarmak..... IV, 459
İzzet, Allah'ın örtüsüdür..... III, 542
Kâ'b İbni İyâz..... **III, 224-225**
Kâ'b İbni Mâlik ..... **I, 186**
Kâ'b İbni Mâlik (Muâz'ın Tebük'te onu savunması) ..... VI, 468, 469
Kâ'b İbni Ucre ..... **VI, 213**
Kâb İbni Mâlik kıssası ..... I, 177,185
Kaba insanlar cehennemliktir ..... II, 259
Kaba ve katı yürekli davranmamak ..... III, 579
Kâbe'den başka birşeyi kıble edinmemek ..... VII, 321
Kâbe'nin İbrahim ve İsmail *aleyhimesselâm* tarafından inşâsı.. VII, 578
Kâbe'nin kıyamete yakın harap edileceği ..... I, 99
Kâbe'ye düzenlenen saldırılar ..... I, 99
Kâbe'yi tahribe giden ordunun yere batması, ... I, 97
Kâbe'yi yaparken İbrâhim *aleyhisselâm'*ın duası ..... VII, 578
Kabın içine üflememek ..... VII, 128,129
Kabilesinin kötü adamıdır, diye Peygamber'in uyarması ..... VI, 472-473
Kabir azâbı ..... VI, 485
Kabir azâbı haktır. ..... III, 109
Kabir azabından Allah'a sığınmalıdır..... VI, 243, 244, 247-
248, 347,357
Kabir azabının inkar edileceğini Ömer bildirmiştir ..... IV, 528
Kabir başında biraz beklenmelidir..... IV, 165, 596
Kabir başında Kur'an okumanın hükmü ..... IV, 596
Kabir cennet bahçesi veya cehennem çukuru olabilir ..... VI, 245
Kabir sorgusu ..... III, 109, IV,594,596
Kabir sorgusu haktır ..... IV, 165
Kabir sorgusunda mücahidin güveni ..... VI, 21
Kabir üzerine mescid yapmayı Peygamberimiz kötü görmüştür ..... VII, 339
Kabir üzerine oturmak kor üzerine oturmak gibidir ..... VII, 336,337
Kabir üzerine oturmanın haram oluşu ..... VII, 336-337
Kabir ziyareti ..... III, 453-460
Kabir ziyareti ölümü hatırlatır ..... III, 455
Kabir ziyaretine verilen izin..... III, 453
Kabir ziyaretinin yasaklanmasının sebebi..... III, 455

Kabirde sorgu sualden geçeceğiz ..... IV, 165
Kabirdeki ölü için Peygamber cenâze namazı kılmıştır..... II, 271
Kabirler karanlık veya aydınlıktır ..... II, 271, 272
Kabirlere doğru namaz kılmamak ..... VII, 320,321
Kabirlere doğru namaz kılmanın yasak olduğu ..... VII, 320-322
Kabirlere saygı göstermek ..... VII, 337
Kabirlere selâm vermek ..... V, 170,171
Kabirleri gösterişli yapmamak..... VII, 196
Kabirleri ziyaret âdâbı ..... III, 456
Kabirlerin çok fazla yükseltilmemesi gerekir..... VII, 338
Kabirlerin üzerine oturmamak ..... VII, 320,321
Kabirlerle ilgili bid'atlar ..... VII, 196
Kabîsa İbnü'l-Muhârık..... **III, 342**
Kabre kadar ölüyü çocukları, malı ve ameli izler..... I, 413
Kabre karşı namaz kılmanın hükmü..... VII, 320,321
Kabre toprak yavaşça atılmalıdır..... IV, 165
Kabri başında cenazeye bağışlanma dilenir ..... IV, 594
Kabri kireçlemenin ve üzerine bina yapmanın yasak oluşu ..... VII, 338-340
Kabrinin bayram yerine döndürülmesini Peygamber yasakladı VI, 206-207
Kabristanda Peygamberimiz'in ümmetine dua etmesi..... III, 459
Kabristanı selamlama şekli ..... III, 457,458
Kabul olunmayan duadan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 357
Kader inancı ..... III, 46
Kaderde yazılı olan mukakkak gerçekleşir ..... III, 44, VII, 80,81
Kaderi değiştirecek yoktur ..... I, 304,305
Kaderin ana rahminde yazıldığı ..... III, 44
Kadın ahlâksızlık yaptığında nasıl davranılır? ..... II, 326-327
Kadın başka kadının vasıflarını kocasına anlatamaz ..... VII, 289,290
Kadın câmiye giderken koku sürünmemelidir ..... II, 451
Kadın cehenneme dili yüzünden gider..... II, 319
Kadın çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgilenmelidir..... II, 344
Kadın erkeği zinadan korur ..... II, 342, 348
Kadın evinden ayrılmışsa dönmesi tavsiye edilir..... II, 237
Kadın farz oruç için kocasından izin almaz..... II, 343
Kadın fitnesi..... III, 185,186
Kadın gibi giyinen erkekleri Peygamber lânetlemiştir ..... VII, 98-100
Kadın hakkı ..... II, 308
Kadın için hicret eden, kadına ulaşır..... I, 91,96
Kadın kadının avret mahalline bakamaz ..... VII, 87,89
Kadın kadınla çıplak halde aynı örtü altında yatamaz ..... VII, 87,89
Kadın kanaatkâr olmalıdır VII, 575-577, 580
Kadın kocası için dört ay on gün yas tutar ..... VII, 360-362
Kadın kocasına sadaka verebilir ..... II, 449, 450
Kadın kocasını gece namaza kaldırmalı ..... V, 423, 424
Kadın kocasını memnun ederek ölürse cennetliktir..... II, 352, 353
Kadın kocasının davetine icabet etmelidir ..... II, 340, 341, 347
Kadın kocasının evinden sorumludur ..... IV, 24
Kadın kocasının haklarına saygı göstermelidir ..... II, 339
Kadın kocasının izni olmadan eve kimseyi alamaz..... II,343,VII, 305,306
Kadın kocasının izni olmadan nâfile oruç tutamaz..... II,343,VII, 305,306
Kadın kocasının yatağını terkederse lânete uğrar ..... II, 340, 341
Kadın kocasıyla berâberliği kabul etmezse lânetlenir ..... VII, 302,303
Kadın, başka kadınla çıplak olarak yatamaz ..... VII, 289,290
Kadın, çocukların yetiştirilmesiyle ilgilenmelidir..... II, 386
Kadın, dört sebepten biriyle nikâhlanır ..... II, 553
Kadın, evdeki konumuyla, kapıdaki eşik gibidir ..... VII, 575-677
Kadın, evinin muhafazasıyla görevlidir ..... VII, 576-580
Kadına benzemeye çalışan erkekleri Peygamber lânetlemiştir .. VII, 97, 99
Kadına ceza sadece ev içinde uygulanmalıdır ..... II, 328
Kadına çirkin olduğu söylenmemelidir..... II, 328
Kadına sahâbenin selâm vermesi ..... IV, 441
Kadında dinin eksikliği ..... VII, 607
Kadın-Erkek benzeşmesi yasağı ..... VII, 97-102
Kadını ayartıp aldatmak yasaktır ..... VI, 595
Kadını Câhiliye Arapları hor görürdü ..... II, 306
Kadının aklının ve dininin eksikliğinin anlamı..... VII, 605, 606
Kadının dindarı dünyanın en hayırlı varlığıdır ..... II, 336

Kadının erkekten yaratılması..... II, 318
Kadının giyeceğini erkek temin edecektir ..... II, 328
Kadının iyisi itaatkâr olandır ..... II, 326, 339
Kadının kaburga kemiğinden yaratılmış olmasının anlamı ..... II, 317-319
Kadının kocası üzerinde hakkı vardır..... II 312
Kadının kocasını memnun etmesi nice ibadete denktir..... II, 352, 353
Kadının neredeyse kocasına secde etmesi emredilecekti ..... II, 349, 350
Kadının üç günden fazla yas tutmaması ..... VII, 360-362
Kadının yaptıklarını hor görmemelidir ..... II, 328
Kadının yiyip içeceğini erkek temin edecektir..... II, 328
Kadının yolculuk yapması ..... V, 86-90
Kadının yüzüne vurmamalıdır ..... II, 328
Kadının, evleneceği erkekten hanımını boşamasını istemesi ..... VII, 371
Kadının, kocasının çağrısına uymak zorunda oluşu ..... VII, 302-304
Kadınlar Asr-ı saadet'te haklarını ararlardı..... II, 333
Kadınlar Asr-ı saâdet'te Peygamber'e danışırlardı ..... II, 449, 450
Kadınlar bütün vücutlarını örtmelidir ..... IV, 324
Kadınlar câmiye gidebilir ..... I, 543
Kadınlar cehennem ehlinin çoğunu oluşturur II, 275, III, 238, 239, VII, 605
Kadınlar cenazeyi teşyii edebilir ..... IV, 563
Kadınlar yabancı erkekle cilveli konuşmamalı ..... I, 549
Kadınlar çoğalacaktır (kıyamet yaklaştığında) ..... VII, 480
Kadınlar çok lânet etmelerinden dolayı cehennemdedir ..... VII, 605,606
Kadınlar çok sadaka vermeli çok tövbe etmelidir ..... VII, 605,606
Kadınlar da cemaate katılabilir..... II, 191
Kadınlar da gözlerini haramdan sakınmalıdır ..... VII, 87-89
Kadınlar dışarda fazla gezmemeli ..... I, 549
Kadınlar en zararlı fitnedir..... II, 355
Kadınlar erkeklerin himâye ve idaresine verilmiştir..... II, 325, 326
Kadınlar kırıtarak yürüyemez..... I, 549
Kadınlar saçlarını kökünden kesemez ..... VII, 112, 114
Kadınlar tek başına yolculuk yapamaz ..... V, 86-89
Kadınlara iftira haramdır..... IV, 487
Kadınlara iyi davranan, müminlerin hayırlısıdır..... II, 331
Kadınlara iyi davranmak ..... II, 315-338
Kadınlara iyi davranmak gerekir..... II, 325
Kadınlara kapılmamalıdır..... I, 326
Kadınlara karşı hayırlı olmak ..... III, 560
Kadınlara Peygamber selâm vermiştir..... IV, 427, 445
Kadınlara selâmın hükmü..... IV, 442,443
Kadınlardan korunmak..... III, 185,186
Kadınlardan Peygamberimiz'in biat aldığı konular ..... VII, 153,159
Kadınlardan uzaklaşacağını söyleyen sahâbî ..... I, 497,498
Kadınları dövmek ne zaman câizdir?..... II, 322,326-237
Kadınları dövmemek gerekir..... II, 320, 328, 333
Kadınların eğitimi için Hz Peygamberin gün ayırması ..... V, 17,20
Kadınların elbiselerinin uzunluğu ..... III, 539
Kadınların en çok sevap aldığı saf son saftır ..... V, 271
Kadınların erkekere bakmaması ..... VII, 86-89
Kadınların erkekler üzerindeki hakları ..... II, 326-328
Kadınların hatibi ..... II, 353
Kadınların iffetli olması ..... VII, 608
Kadınların kabir ziyareti..... III, 455
Kadınların kendisi gibi yarı çıplak giyinmesini isteyenler ..... VII, 98,100,101
Kadınların mescide gitmesi ve Hz. Âişe ..... I, 32
Kadınların mescitte oturmaları ..... IV, 427
Kadınların sadaka vermesi emredilmiştir ..... II, 449, 450
Kadınların tıraş olmasını Peygamber yasaklamıştır ..... VII, 112-114
Kadınların yiyecek ve giyeceği kocasına aittir..... II, 357
Kadınlarla iyi geçinmek gerek ..... II, 315,317
Kadınlarla mahremi olmaksızın bir arada bulunmamak ..... VII, 92-95
Kadınlaşan erkeklere lânet edilmiştir ..... VI, 538, VII, 97,99
Kadir gecesi gizlenmiştir ..... V, 431
Kadir gecesi nasıl geçirilmeli?..... V, 439
Kadir gecesi ramazanın son on günü içindedir ..... V, 490
Kadir gecesi yapılacak dua ..... V, 438
Kadir gecesini faziletine inanarak değerlendiren bağışlanır ..... V, 432
Kadir gecesini hangi gecelerde aramalı? ..... V 433,437

Kadir gecesini ihyâ etmek ..... V, 430-439
Kadir sûresi ..... V, 430
Kâfir azabtan korktuğundan Allah'a kavuşmak istemez ..... VII, 521,522
Kâfir dememelidir (mü'mine) ..... VI, 542
Kâfir olayım diye yemin etmemek ..... VII, 233,234
Kâfir olmayan birine "kâfir" veya "Allah düşmanı" demek ..... VII, 428,429
Kâfir, sırdaş edinilmez ..... IV, 74
Kâfirin yaptığı iyiliğin karşılığı dünyada verilir ..... III, 111
Kâfirler doğru yoldan sapmıştır..... II, 32
Kâfirler Kur'an'ı dinlemez, ses çıkarırlar ..... I, 468
Kâfirler mü'minler tarafından dost edinilemez ..... IV, 448
Kâfirler önce iman etmekle mükelleftir ..... II, 142, 144, 145
Kâfirler yoksullara ve öksüzlere iyi davranmaz ..... II, 287
Kâfirlere benzememek ..... VII, 104,106
Kâfirlere cennet nimetleri haramdır ..... IV, 414
Kâfirlere hiçbir hususta benzememek..... VII, 415,417
Kâfirlere karşı mü'minler serttir ..... II, 576
Kâfirleri Allah doğru yola iletmez ..... VII, 67
Kâfirleri dost edinmemek ..... III, 39
Kâfirlerin âhiretteki pişmanlığı ..... III, 435
Kâfirlerin elinde olan zenginliklere özenmemek ..... III, 219
Kâfirlerin kıyametteki durumu..... II, 560
Kafirlerin yaşayışına mü'minler imrenmemelidir..... II, 141
Kâfirlerin, ölüm anında yaptığı tövbe kabul edilmez ..... I, 155
Kafirlerle ne zamana kadar savaşılır ..... V, 256
Kafirlerle savaşmaya sebep olan şeyler ..... V, 256
Kâfirûn sûresini Hz. Peygamber ne zaman okurdu? ..... V, 303,304
Kâfiye ..... V, 129
Kâhin ..... VII, 164
Kâhinlere gidilmemelidir..... IV, 129
Kâhinlerin söyledikleri cinlerin duyduklarına dayanır ..... VII, 163,165
Kahkahayla gülmemek gerekir ..... IV, 135
Kahraman desinler diye savaşanın durumu ..... VI, 102
Kahretsin demek, şeytana yardımcı olmaktır ..... VI, 544
Kâinat kitabı..... II, 6
Kalabalıkla yemek yemek..... IV, 245-246
Kalbe danışarak amel etmek ..... III, 476-478
Kalbe huzursuzluk veren şey günahtır III, 475, 477, 553, 554
Kalbi kararmamış olan doğruyu kolayca bulabilir ..... III, 478
Kalbi katı olanlar Allah'tan uzaktır ..... VI, 445
Kalbi uyumaz, gözü uyusa da ..... V, 410
Kalbin doğruluğu dile bağlıdır ..... I, 369
Kalbin doğruluğu imanın doğruluğunu gösterir ..... VI, 450
Kalbin hüzünlenmesi sebebiyle ölüye azâb edilmez ..... VII, 155,156
Kalbin kararmışlığını tövbe giderir ..... III, 477
Kalbin kulluğu ..... I, 374
Kalbin ne dediğine bakmak ..... I, 283,284
Kalbin saflığı helâl lokma ile sağlanır ..... III, 472
Kalbin şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 364
Kalbinde Kur'an olmayan kimse harap ev gibidir ..... V, 109,110
Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez III, 531, VII, 579, 580
Kalbiyle kötülüğe buğz etmek..... II, 71-76
Kalp doğruysa iman doğrudur ..... I, 369
Kalp haramdan rahatsızlık, helâlden huzur duyar ..... I, 2873,284
Kalp her zaman doğruyu ilham eder..... III, 478
Kalp iyi ise organlar günah işlemez..... III, 472
Kalp iyi olursa, vücut da iyi olur ..... I, 119
Kalp nazargâh-ı ilâhidir ..... I, 117,118
Kalp şekilden şekile girer ..... VI, 341
Kalp takvânın mekânıdır..... II, 200
Kalp, dilin söylediğine katılmazsa niyet olmaz ..... I, 94
Kalpler Allah anıldığında titremelidir ..... I, 336
Kalpler Allah'ın iki parmağı arasındadır ..... VI, 341
Kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur ..... VI, 267
Kalpler imanla süslenir..... II, 581
Kalplerde olanın hesabı Allah'a aittir ..... V, 256
Kalplerdekini ancak Allah bilir..... III, 22
Kalplere bakar Allah, yüzlere değil ..... VI, 568

Kalpleri Allah yönlendirir ..... VI, 340
Kalpleri İslâm'a ısındırmak için sadaka vermek..... III, 374,375
Kalpleri kuş kalbi gibi olup cennete girecekler ..... I, 345
Kalplerin farklılaşmasının sebebi safların bozuk olmasıdır ..... V, 277,280
Kalpte saklananları Allah bilir..... I, 295
Kalptekini bilmek mümkün değildir ..... III, 23,30
Kâmet getirilince farzdan başka namaz kılınmaz..... VII, 326,327
Kâmet getirilirken şeytan yellenerek kaçar ..... V, 186
Kâmet sırasında yapılan dua reddolunmaz ..... VI, 79
Kan dâvâları kıyâmette ilk görülecek hesaptır ..... VII, 516
Kan davasının kıyametteki hesabı..... II, 26
Kanaat ehli olmak..... III, 322
Kanaat ve tok gözlülük..... III, 311-346
Kanaatkâr müslüman ..... III, 287,316,317
Kanaatkâr müslüman kurtuluşa ermiştir. ..... III, 285, 316, 317
Kanaatkâr olanlara Peygamberimiz ganimet mallarından
vermedi ..... III, 324, 325
Kanaatkârlığın değeri..... III, 324,325
Kandan nehir ..... VI, 511
Kandil gecelerini ihyâ etmek..... V, 436
Kanı uğrunda öldürülen şehittir ..... VI, 119
Kanınız korunmuştur ..... VI, 457,461
Kanların ve malların haram olduğu..... II, 197
Kapı kapı dolaşıp isteyen miskin değildir ..... III, 344
Kapıları kapatmadan yatmamak ..... VII, 135,137
Kapının önünden akan nehir ve namaz ..... V, 196,197
Kaplan derisi kullanımı ..... IV, 342,345
Kaplan derisiyle kaplanmış eğere binilmez..... IV, 342
Kapların ağzını kapatmadan yatmamak ..... VII, 135,137
Karanlıkta yolları aydınlanan iki sahâbi ..... VI, 421-423
Karanlıkta yürüyerek namaza gitmenin sevabı ..... V, 223
Karantina uygulanmasını Peygamberimiz emretmiştir ..... VII, 398,399
Kararan yüzler (kıyamet günü) ..... III, 146
Kardeş olmak ..... VII, 16
Kardeşine bakmak için çalışan sâhâbî..... I, 362
Kardeşlere iyilik etmelidir..... II, 425
Kardeşlerim, diye Hz. Peygamberin iltifat ettikleri ..... V, 170,172
Kardeşlerin arasını bulmak gerekir ..... II, 242, VII, 15
Kargaşa ve fitne zamanında ibadetin fazileti ..... VI, 138-139
Karı koca namaza kalkmak için yardımlaşmalı ..... V, 423,424
Karı-kocanın boşanmadan anlaşmaları hayırlıdır ..... II, 241
Karıncalar bile âlime dua eder ..... VI, 176-178
Karıncaları yakanları Hz. Peygamber uyarmıştır ..... VII, 45,46
Kârlı insan, ömrü uzun ameli güzel olandır ..... I, 420
Karmatî'lerin Kâbe'ye saldırısı ..... I, 99
Karşılaştığı kimseye güzel söz söyleyip güler yüz
göstermek ..... IV, 112-116
Kârun Kıssası ..... II, 284, III, 530
Kârûn ve hazineleri..... III, 244, 530
Kârûn'un kibri ..... III, 530,531
Kârûn'un malı ile fesat çıkarması..... III, 530,531
Karz-ı hasen ..... VI, 151
Kasâme..... II, 528, 529
Kasem çeşitleri bk. yemin
Kasıkları traş etmek ..... V, 445,447
Kâsım İbni Muhammed ..... **IV, 532**
Kasıtsızca söylenen yeminler ..... VII, 250
Kaş göz işaretiyle alay edenlere azap vardır ..... VI, 579
Kaşlarını inceltenlere Peygamber lânet etmiştir ..... VII, 121,122
Katâde İbni Diâme es-Sedûsî ..... **IV, 478-479**
Katâde İbni Milhân..... **V, 545**
Katı kalpli olanlar cehennemliktir ..... II, 259
Katı kalpli ve kaba olanlar cehenneme gidecektir..... III, 535
Kattât-nemmâm farkı ..... VI, 486
Kavga etmeyene cennette köşk verilir ..... III, 563
Kavga ramazanda yapılmamalıdır ..... V, 475
Kavmi tarafından dövülen peygamber ..... I, 240
Kayıp eşyayı falcıdan soranın durumu ..... VII, 163,166,167

Kayle Binti Mahreme..... **IV, 365**
Kays İbni Bişr et-Tağlibî..... **IV, 314-315**
Kays İbni Ebû Hâzim ..... III, 465
Kaza ve kadere iman ..... III, 47
Kazâ..... I, 25
Kazancın helâl olması ..... VII, 531
Kazf ..... VII, 309
Kebâirden sakınanların Allah küçük günahlarını affeder ..... VII, 80,81
Keçinin sütlüsünü ödünç vermek sevaplıdır ..... I, 485
Kederli zamanlarda yapılacak dua ..... VI, 396
Kediyi hapsederek cehenneme giden kadın ..... VII, 30,32
Kefen beyaz olmalıdır ..... IV, 280,281
Kefen olarak Peygamber için ne kullanıldı? ..... IV, 290
Kefenin mâhiyeti ..... IV, 291
Kehf sûresinin fazileti ..... V, 106,107, 151
Kehf sûresinin ilk on âyetini okuyan deccâlin fitnesinden
korunur ..... VII, 443,447
Kel, abraş ve körün imtihanı ..... I, 310,312
Keler, İbrâhim'e ateş üflemişti ..... VII, 557
Keleri ilk vuruşta öldüren 100 sevap alır ..... VII, 557,558
Kelerin öldürülmesi gerekir ..... VII, 557
Kelerin öldürülmesine teşvik ..... VII, 557,558
Kelime-i şehâdet getirenin müslümanlığına hükmedilir..... III, 22
Kelime-i şehâdet getirmenin kazandırdıkları IV, 160, 161, V, 176, 177
Kelime-i şehâdet getirmeyenlerle savaş..... III, 20
Kelime-i şehâdet..... V, 254, 259, 452
Kelime-i tevhîd neye benzer? ..... VI, 277
Kelime-i tevhid'i söylemek sadakadır ..... II, 245
Kelime-i tevhid'i yalanlayanlar..... III, 394,395
Kelime-i tevhid'in değeri ..... IV, 82, 164
Kelime-i tevhîd'in mânası ..... III, 23,76
Kelimetullah yüce olsun diye savaşan Allah yolundadır ..... I, 120,122
Kemâle erişmek, sevdiği şeylerden vermekle olur ..... III, 422
Kemiklerimiz için sadaka gerekir ..... I, 447,454,455
Kendi babası olmayan birini babası diye göstermenin,
kendi efendisi olmayan birini efendi kabul etmenin haram
olduğu ..... VII, 422-430
Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ..... VII, 395
Kendini beğenen ve böbürlenenleri Allah sevmez..... VII, 29
Kendini beğenmişlik ve böbürlenmek ..... VII, 12,13
Kendini hesaba çekenlere âhiret hesabı kolaydır ..... I, 315
Kendisi için istediğini başkasına yapan cennetliktir..... VI, 554
Kendisi için istediğini kardeşi için de istemek..... II, 62, 195, 204
Kerâmet ..... II, 279-281, VI, 418
Kerâmet ve veliler ..... VI, 399-431
Kerem, cömertlik ve infak ..... III, 257
Keşke sözü mü'mine yakışmaz ..... I, 406
Ketebe melekleri ..... V, 99
Kevser havuzu başında Peygamberin ümmetini karşılaması ..... V, 171,172,
VII, 549
Kevser havuzu..... VII, 551
Kıble olarak Kâbe'den başkasına dönülmez..... VII, 321
Kıbleye karşı tükürülmez ..... IV, 18
Kılıç çekip vuruşan iki müslümanın akıbeti ..... I, 123,126
Kılıçların gölgesinde cennet vardır ..... VI, 41
Kınayan kınadığına mutlaka uğrar..... IV, 308,309
Kınayanın kınamasından korkmamak ..... II, 77
Kınsız kılıcı elden ele vermemek ..... VII, 382
Kırâat ve arz tariki ..... V, 125
Kırbaçlarıyla insanları döven cehennemlikler ..... VII, 98,100
Kırk iyilik vardır..... III, 371
Kırk kadının geçimini bir erkek sağlayacaktır ..... VII, 479,480
Kırmızı develerden değerli şey: Hidâyete vesile olmak ..... VI, 164
Kırmızı elbise giyilebilir..... IV, 283
Kısa hutbe dînî bilinç göstergesidir ..... IV, 126,127
Kıskançlık Allah'ın da bir vasfıdır ..... I, 308
Kıskançlıktan sakınılmalıdır ..... VI, 568
Kıskanmak yasaklanmıştır ..... VI, 563-565

Kıyamet alâmetleri belirince tövbe fayda etmez..... I, 153
Kıyamet alâmetleri ile ilgili hadisler..... VII, 472,480
Kıyamet ânının dehşeti ..... III, 41
Kıyamet ayrıca bk. Âhiret
Kıyamet gelip çatmadan hazırlanmak..... III, 447
Kıyamet gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390
Kıyamet günü ağaran yüzler ..... III, 146
Kıyamet günü arşın gölgesine girecek kimseler ..... II, 582, IV, 37,38
Kıyamet günü cennetin kokusunu duymayacak kimse ..... VI, 184
Kıyâmet günü hesâbı ilk görülecek kimse ..... VII, 71
Kıyamet günü insanlar çırılçıplak haşrolunacaktır ..... III, 41,70
Kıyamet günü insanların hali..... III, 71
Kıyamet günü kafirler pişman olacaktır..... II, 560
Kıyamet günü kararan yüzler ..... III, 146
Kıyamet günü kişi sevdiğiyle beraberdir ..... I, 158
Kıyâmet günü mü'minlerin durumu..... II, 119, 120
Kıyamet günü namazı eksik çıkan kaybeder..... V, 264
Kıyamet günü önce namaz hesabı sorulur ..... V, 264
Kıyamet günü sevaplar nasıl tükenir? ..... V, 265
Kıyamet günü terazisinde güzel ahlâk ağır basar ..... III, 556, 557
Kıyamet günü ümmeti Muhammedin abdest azaları nurludur ... V, 161,162
Kıyamet gününde ağzına gem vurulacak kimse ..... VI, 183
Kıyamet gününde Allah'ın konuşmayacağı üç sınıf insan ..... III, 540,541
Kıyamet gününde Allah'ın kulları ile konuşması..... III, 59
Kıyamet gününde cehennemin hali..... III, 48
Kıyamet gününde hayvanlar da haklarını alacaktır II,135
Kıyamet gününde herkes hakkını alacaktır ..... II, 135
Kıyamet gününde hesap sorulacak beş şey ..... III, 62
Kıyamet gününde müezzinlerin değeri ..... V, 182
Kıyamet gününün ahvali ..... III, 54, 58, 70, 119
Kıyamet gününün dehşeti ..... II, 131, III, 38, 40,
41, 55, 56
Kıyamet gününün şiddeti insanların amellerine göredir..... III, 55
Kıyamet kötü insanların üzerine kopacaktır ..... VII, 445,456
Kıyamet öncesi gece ile gündüz bir olacaktır..... IV, 393
Kıyamet zelzelesi mü'minlere zarar vermeyecektir..... III, 41
Kıyamete kadar süren sevap (Hudut nöbeti) ..... VI, 21
Kıyamete kadar ümmet dine bağlı kalacaktır ..... VI, 159
Kıyamete yakın bolluk artacak ..... VII, 444, 478,479
Kıyamete yakın insanlar belâlardan bıkacaktır ..... VII, 474
Kıyamete yakın kadın nüfusu artacaktır ..... VII, 480
Kıyamete yakın zaman kısalır ..... IV, 393
Kıyamete yakın zina açıktan işlenecektir ..... VII, 450
Kıyametin alâmetleri ..... I, 297,298
Kıyametin kopma zamanı ..... VII, 502
Kıyametin kopuşu ..... VII, 454
Kıyametin ne zaman kopacağını sorana Peygamber'in cevabı . I, 161
Kıyametin vaktini Peygamber bilmiyordu ..... I, 297
Kıyamette Allah'a en uzak olan zâlim yöneticidir ..... IV, 39
Kıyamette Allah'a en yakın olan âdil yöneticilerdir ..... IV, 39
Kıyamette Allah'ın gölgelendireceği kişi (borcunu affeden) ..... VI, 150
Kıyamette Allah'ın yüzlerine bakmayacağı üç grup..... IV, 300
Kıyamette azâbı en şiddetli olanlar ..... VII, 184,186
Kıyamette borcu ödetilmeyecek sınıf..... IV, 586
Kıyamette de had uygulanabilir ..... VI, 545
Kıyamette dostlar bile düşman olabilir..... IV, 72
Kıyamette en faziletli sayılacak zikir..... VI, 308
Kıyamette görülecek ilk hesap kan dâvâlarıdır ..... VII, 516
Kıyamette herkes lâyık olduğunu bulacaktır ..... II, 268
Kıyamette ilk giydirilecek İbrahim'dir ..... I, 579
Kıyamette kişi en yakınlarından bile kaçar..... III, 40
Kıyamette Muhammed ümmeti abdestinin nurundan
tanınacaktır ..... V, 170, 171
Kıyamette Peygamber'e en yakın olacaklar ..... VI, 201
Kıyamette ümmetin bir kısmı sol tarafa yöneltilecek ..... I, 579
Kıyamette, ana-babasına âsi olanın yüzüne bakılmayacak ..... II, 493
Kıyametten önce hayat çok sıkıntılı olacaktır ..... VII, 474
Kıyamı uzun olan namaz en faziletlisidir ..... V, 412,415

Kıyas ..... VI, 187
Kıyas yolu ile hüküm vermek ..... VII, 541
Kıymetli köleyi âzat daha üstündür ..... I, 444,445
Kız çocuğunu iyi yetiştiren Peygamberle baraber olacaktır..... II, 303-306
Kız çocuklarının cehenneme siper olması ..... II, 305
Kız çocuklarını diri diri gömmenin haram kılındığı II, 492,494, VII, 378
Kızgınlığını yenip insanları bağışlamak ..... I, 267
Kızgınlık anında eûzü besmele çekilmelidir ..... I, 264,265
Kızmamayı Peygamberimiz'in tavsiye etmesi ..... III, 581
Kibir, hakkı inkâr etmektir ..... II, 198, VI, 580
Kibir, hakkı kabul etmemektir ..... VI, 580
Kibir için güzel konuşmaya çalışmak ..... VII, 279,280
Kibir insanları hor görmektir ..... VI, 580
Kibir sebebiyle elbiselerini yerler de sürüyenler ..... VII, 7,8
Kibir sofrası ..... III, 251
Kibir zulme götürür..... III, 545
Kibir, cehenneme gitmeye sebeptir..... III, 535-537
Kibir, hakkı kabullenmemek ve insanları küçük görmektir ..... III, 531,532
Kibirden dolayı uzun elbise giymek ..... III, 538
Kibirden sakınılmalıdır ..... VI, 568
Kibirlenen cennete giremez ..... III, 531
Kibirlenen fakir ..... III, 540, 541, VII, 532, 533
Kibirlenene Allah merhamet etmez ..... III, 538
Kibirlenene Allah'ın vereceği ceza..... III, 544
Kibirlenerek elbiselerini uzatanların cezası ..... IV, 303, 320, 321
Kibirlenerek elbisesini yerde sürüyenin cezası ..... IV, 298,300
Kibirlenerek sol elle yiyen kimse ..... III 533,534
Kibirlenerek yürümemek..... III, 529
Kibirlenerek yürüyenler cehennemliktir..... II, 259
Kibirlenip böbürlenmeyenler cenneti kazanır ..... III, 528
Kibirlenmenin kötülüğü ..... III, 505,506
Kibirlenmenin ve kendini beğenmenin haram olduğu ..... III, 528-545
Kibirlenmeyenler, ahiret yurduna sahip olurlar ..... IV, 64
Kibirli kimse cennete giremez ..... II, 198, VI, 579
Kibirli, zalimle aynı cezaya çarptırılır..... III, 545
Kibirliler cehennemdedir..... II, 266
Kibirliler kıyamette Peygamber'den uzaktadır ..... III, 566
Kibirlileri Allah sevmez..... II, 261, IV, 305
Kibriyâ sıfatı Allahın ridâsıdır..... III, 542
Kilde İbni Hanbel..... **IV, 461**
Kim kime selâm vermelidir?..... IV, 431
Kim o? sorusuna "Benim" diye cevap verilmez ..... IV, 467
Kimlerle dostluk kurulur?..... II, 463
Kimseye gücünü aşan şeyi Allah yüklemez ..... I, 364
Kin tutmak (mü'minler birbirine kin tutmaz)..... VI, 558, VII, 16
Kin tutmaktan sakınılmalıdır ..... VI, 568
Kirâmen katibîn melekleri ..... II, 405
Kîrat ..... IV, 559,560
Kîrât'ın ölçüsü ..... II, 457
Kirkire (ganimetten mal çaldığı)..... II, 153
Kişi ailesine bakmalıdır..... II, 366
Kişi iman edip etmemede serbesttir ..... II, 70
Kişi sevdiğiyle beraberdir ..... I, 157, II, 561, 562
Kişinin malı, yediği giydiği ve sadaka verdiğidir..... I, 414
Kişiyi yüzüne karşı övmek ..... VII, 389-393
Kitab bk. Kur'an
Kitabı sağdan verilenler kurtulacaktır..... IV, 192,193
Kitap ehli ayrıca bk. Ehl-i kitap
Kitap ehlinin selâmına "ve aleyküm" diye cevap verilir ..... IV, 449
Kitap ilk hüküm kaynağıdır ..... II, 143
Kitap'tan maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir ..... II, 6
Kocanın karısı üzerindeki hakları ..... II, 339-356
Kocası ölen kadının iddet müddeti ..... VII, 360-362
Kocası yanında bulunan bir kadının onun iznini almadan nafile oruç tutmasının haram olduğu ..... VII, 305-307
Kocasına "Ben senden hayır görmedim" diyen kadın ..... VII, 606,607
Kocasına nankörlük yapan kadın cehennemdedir ..... VII, 605,606

Kocasının arzusuna cevap vermeyen kadın lânetlenir ..... VII, 302,303
Kocasının iyiliklerini inkâr eden kadınlar ..... VII, 606
Kocasının izni olmadan kadın eve kimseyi alamaz..... II, 343, VII, 305, 306
Kocasının izni olmadan kadın nafile oruç tutamaz ..... II, 343
Kocasının vermediği bir şeyle kumasına övünenin benzeri ..... VI, 521
Kocasının yatağını terkeden kadına lânet edilir ..... II, 340, 341
Koçyiğit öfkesini yenebilendir ..... III, 602,603
Koğuculuğa adh denir ..... VI, 485
Koğuculuk yapan cennete giremez ..... VI, 484
Koğuculuk yapan kabir azâbı çeker ..... VI, 485
Koğuculuk yapmak (nemîme) yasaklanmıştır ..... VI, 483-488
Kolay olanı tercih etmek ..... III, 585
Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız..... III, 578
Kolaylaştırma dinin esaslarındandır..... I, 494
Kolaylaştırmak Peygamber'in temel prensibiydi ..... I, 30
Kolaylığın olduğu yerde güzellik vardır ..... III, 574
Kolaylık gösterilmesinden Allah memnun olur ..... III, 573
Kolaylık gösterip, yumuşak davranmak ..... III, 587
Kolaylık göstermek, zorluk çıkarmamak ..... III, 576,577
Kolaylık zorlukla beraberdir ..... I, 305
Koltuk altını temizlemek..... V, 445,447
Komisyonculuk yapmak ..... VII, 364
Komşu gayr-i müslim de olsa iyilik edilmelidir ..... II, 395
Komşu hakkı ve bununla ilgili tavsiyeler ..... II, 392-408
Komşu kadınlar birbirleriyle hediyeleşmelidir ..... II, 399-400
Komşu kime denir? ..... II, 394
Komşular durumlarına göre üçe ayrılır ..... II, 395
Komşular hediyeleşmelidir ..... I, 459
Komşulara iyilik etmek gerekir II, 392-394,409, VII, 29,30
Komşulara yemek ikram edilmelidir II,396
Komşunun hayırlısı faydalı olandır ..... II, 407
Komşunun tasarrufu zarar vermiyorsa ona göz yumulur..... II, 401
Komşunun yakın olanı hediyeye daha lâyıktır ..... II, 406
Komşusu açken tok yatılmaz ..... II, 397
Komşuya iyilik etmek gerekir ..... II, 402, 403, VI, 127
Komşuya nasıl iyilik edilir?..... II, 403-404
Konaklama duası ..... V, 73-76
Konaklama esnasında etrafa dağılmalıdır ..... V, 43,44
Konaklama sırasında dikkat edilecek hususlar ..... V, 38,39
Konuşmacı, dinleyenlerin susmasını isteyebilir ..... IV, 120
Konuşmada dikkat edilmesi gereken özellikler ..... VII, 279-280
Konuşmaksızın gün geçirmekten Hz. Peygamber nehyetmiştir . VII, 418,420
Konuşmanın fazlası kalbi katılaştırır ..... VI, 445
Konuştuğunda hayrı söylemek ya da susmak ..... VII, 420
Konuşulanları izinsiz dinlemek günahtır ..... VI, 568
Konuşurken anlaşılmamayı ve insanları küçümsemeyi amaçlayanlar..... VII, 280
Konuşurken edebe uygun kelimeler seçmek ..... VII, 284,285
Konuşurken tabii ve itidalli olmak ..... VII, 280
Korkaklık ..... VI, 244
Korkaklıktan Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 243-244, 347
Korku anında yapılacak dua ..... V, 71-72
Korku ile imtihan edilmek ..... I, 245
Korku ve endişe duyulunca yapılacak dua ..... VI, 81, 82
Korku ve hüzün çekmeyecek müminler ..... VII, 61,63
Korku ve ümidin bir arada olması ..... III, 146-152
Korku ve ümit arasında yaşamak ..... III, 145-153
Koyun gütmek idareciliğe hazırlıktır ..... III, 497
Koyun gütmek Peygamberleri yöneticiliğe hazırlamıştır..... III, 523
Koyun otlatıp rabbine ibadet eden kimse ..... III, 498
Koyun paçasıyla da olsa komşular hediyeleşmelidir ..... I, 459
Koyunların zekâtı verilmemişse ..... V, 469
Köle almak, köle olmak demektir ..... VII, 36
Köle azadına Peygamber'in verdiği önem ..... VI, 128
Köle âzat etmek "sarp yokuş"tur ..... VI, 123
Köle âzat etmek kişiyi cehennemden kurtarır ..... VI, 124

Köle âzat etmenin fazileti..... VI, 123-126
Köle itaatkâr ve âbid ise iki kat sevap alır ..... VI, 133, 134, 136
Köle kaçarsa efendisine nankörlük etmiş olur ..... VII, 342
Köle kaçtığı zaman korunma hakkını kaybeder ..... VII, 342
Köle kaçtığı zaman namazları kabul edilmez ..... VII, 342,343
Köle, Kur'an bilgisiyle üstünlük kazanır ..... V, 102,103
Köle, yönetici ise itaat edilir ..... IV, 53
Köleler mü'minlerin kardeşleridir ..... VI, 128
Kölelere iyi davranmak VII,29,30,33-35
Kölelere iyilik etmek ..... VI, 127-132
Kölelere iyilik etmek gerekir ..... II, 392, 393,409,
VI, 127
Kölelere karşı Peygamberimiz alçak gönüllüydü..... III, 513
Köleleri gereksiz dövmek âzâd etmeyi gerektirir ..... VII, 33-37
Kölelerin hakları da İslâm'da savunulmuştur..... II, 367
Köleliğe İslâm'ın getirdiğ anlayış ..... VII, 36
Kölenin başkasını efendi seçmesi lânet sebebidir ..... VII, 425
Kölenin efendisinden kaçmasının ağır bir haram oluşu ... VII, 341-343
Kölenin kıymetlisini âzat, daha iyidir..... I, 444,445, VI, 124
Kölenin pahalısını âzat daha faziletlidir..... VI, 124
Kölesine zina isnad edene kıyamette had uygulanır ..... VI, 545
Kölesiyle aynı elbiseyi giyen sahâbî ..... VI, 128
Köleye efendisinin yediğinden yedirilmelidir..... VI, 128-131
Köleye fazla yük yüklenmemelidir ..... VI, 128
Köleye yiyecek vermemek günah olarak kişiye yeter ..... VI, 128
Köleyi ayartıp aldatmak yasaktır ..... VI, 595
Kölütükten men cehennemden uzaklaştırır ..... I, 456
Köpeğe su veren adamın hikâyesi ..... I, 463
Köpeğe su veren fahişe bağışlanmıştır..... I, 464
Köpeği eve sokanlar rahmet meleklerini kovmuşlardır ..... VII, 191-194
Köpek beslemenin mahzurlu olmadığı durumlar ..... VII, 198,199
Köpek bulunan eve melek girmez ..... VII, 191-200
Köpek edinenlerin sevabı hergün eksilir..... VII, 197-199
Köpek necistir ..... VII, 193
Köpek satışından kazanılan parayla ilgili görüşler..... VII, 174
Köpek, gerekliyse, evin dışında beslenebilir ..... VII, 193
Kör, abraş ve kelin imtihanı ..... I, 310,312
Körlüğe sabreden cennetliktir ..... I, 236
Kötü arkadaşın misali ..... II, 551
Kötü çevreden uzaklaşmalıdır ..... I, 165
Kötü çığır açanın cezası ..... II, 21-23
Kötü huyluluk..... III, 564
Kötü insanların kıyamet koparken halleri ..... VII, 445,450
Kötü kadın, kötü ev ve kötü binek insanı mutsuz eder..... II, 337
Kötü kişi iyilikle iyi olur..... II, 440
Kötü kokularla başkasına eziyet vermemek ..... VII, 221,222
Kötü kokularla mescide gelme yasağı ..... VII, 219-224
Kötü kokulu sebze ve meyveleri yiyenler cemaate
gitmemelidir ..... VII, 219-223
Kötü mânalı sözler söylememek ..... VII, 286,287
Kötü niyeti söylemek yapmak gibidir..... III, 384
Kötü rüya görünce yapılacaklar ..... IV, 398,399
Kötü rüya şeytandandır ..... IV, 398,399
Kötü söz söylemeden ve günah işlemeden hacetmek..... V, 564
Kötü söz ve fenâ konuşmanın yasak oluşu ..... VII, 276-278
Kötü sözlerin yayılmasına sevinenlere azâb vardır ..... VI, 585
Kötülerden korkunca yapılacak dua ..... VI, 81, 82
Kötülerle beraber olmamak ..... I, 164,165,168
Kötülerle beraber olmanın sakıncaları..... I, 100
Kötülüğe bir misli ceza verilir ..... VI, 259
Kötülüğe iyilikle karşılık vermek ..... II, 439, IV, 6,7
Kötülüğe sabretmek ve bağışlamak değerli bir davranıştır ..... IV, 6
Kötülüğü el ile düzeltmek gerekir ..... II, 92
Kötülüğü eliyle ve diliyle düzeltmek..... II, 71
Kötülüğü menetmemenin cezâsı ..... II, 69, 101, 104
Kötülüğü önleme maksadıyla gıybet yapılabilir ..... VI, 470
Kötülüğü yapmaktan vazgeçene bir sevap verilir ..... I, 131,133,134
Kötülüğü, iyilikle önlemek..... III, 568,569

Kötülüğün ardından yapılan iyilik günahı siler..... I, 301
Kötülük görünce düzeltmeye çalışmak ..... II, 85, VII, 489
Kötülük küçük de olsa cezası görülecektir ..... II, 135
Kötülük ve günah çoğalınca topluca azap gelir ..... VII, 489
Kötülük yapana bir günah yazılır..... I, 131,133,134
Kötülük yapmak isteyip yapmayana günah yazılmaz ..... I, 134
Kötülük yapmamak sadakadır ..... I, 490,491
Kötülük yaptıktan sonra Allah'tan bağışlanma dilemek ..... VII, 585,586
Kötülük yasaklanmıştır ..... IV, 22,36
Kötülükler Allah'ın kıskançlığı sebebiyle haram kılınmıştır ..... I, 308
Kötülüklerden korunmak için okunacak dua ..... VI, 315
Kötülüklere rızâ, helâki çağırmaktır ..... VII, 489
Kötülükte yardımlaşma olmaz..... II, 198
Kötülükten Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Kötülükten men etmek kurtuluş sebebidir..... II, 71, 81
Kötülükten nehiy sadakadır..... I, 447,451, V, 349
Kötülükten nehyedip kendisi yapanın cehennemdeki hali..... II, 109
Kötülükten nehyetmemek helâk sebebidir ..... II, 95
Kötülükten sakınan cehennemden uzak olur..... III, 421
Kötülükten sakındıran topluluk ..... II, 64
Kubâ mescidinde kılınan namazın sevabı..... II, 575
Kubâ mescidini Peygamber'in ziyareti..... II, 574
Kudret helvası ve bıldırcın eti ..... VII, 581,582
Kudsî hadislerin özelliği ..... I, 233
Kul Allah'a yaklaştıkça Allah da ona yaklaşır..... I, 400
Kul dua ettiği, affını umduğu müddetçe Allah affeder ..... VII, 603
Kul eûzü birabbi'n-nâs ..... V, 136
Kul eûzü birabbil-felak ..... V, 136
Kul hakkı şehidi bile cehenneme götürür ..... II, 163
Kul hakkına ashâbın verdiği ehemmiyet ..... II, 124-127,129
Kul hakkından kurtulmanın yolları ..... I, 141
Kul hakkını Allah bağışlamaz ..... VI, 56
Kul hakkını şehidlik de ortadan kaldırmaz..... II, 165
Kul hakkıyla kıyamete varmamak gerekir ..... II, 150
Kul hüvallahü ahad ..... V, 130
Kul öldüğü hal üzere diriltilir ..... I, 441
Kul, Allah'tan ne umarsa onu bulur..... III,141
Kula yakışan tevazudur ..... III, 536
Kulağın şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 364
Kulak hırsızlığı yapanın cezası ..... VI, 501
Kulak sorumludur ..... VI, 433, 464
Kulak, göz ve gönül yaptıklarından sorumludur ..... VII, 78
Kulakların zinası dinlemektir ..... VII, 80,81
Kullar günah işlemeseler, Allah günah işleyip tövbe eden kullar
yaratır..... VII, 590, 591
Kullara verilemeyecek isimler ..... VII, 258,259
Kulların âcizliği, Allah'ın azameti ..... I, 428
Kulların Allah üzerindeki hakları ..... III, 107, IV, 99,100
Kulluğu organların yapış şekli ..... I, 374
Kulluğu ölene kadar sürdürmeliyiz ..... I, 396
Kumasına gösteriş yapan neye benzer? ..... VI, 521
Kunut meselesi ..... V, 344
Kur'an âyetlerini te'kid sünnetin görevidir..... I, 21
Kur'an bazılarının yükselmesine bazılarının alçalmasına
vesiledir ..... V, 102,103
Kur'an bize yeter diyenler ..... I, 37,38
Kur'an dinlemek için meleklerin inmesi ..... V, 106,107
Kur'an ehli ..... V, 337,340
Kur'an ehli yakınlarına şefaat eder ..... V, 111,112
Kur'an ezberlemenin önemi ..... V, 109,110
Kur'an güçlük için indirilmemiştir ..... I, 493
Kur'an hafızı bağlı deve sahibine benzer ..... V, 115
Kur'an hâfizına saygı gösterilmelidir..... II, 532
Kur'an hayatımızı etkilemelidir ..... V, 110,112
Kur'an her ay hatmedilmelidir ..... I, 517,520
Kur'an huşuu artırır ..... III, 154
Kur'an için dinin nasihat oluşu..... II, 55
Kur'an ile alay edenlerle oturulmaz ..... VI, 464, 465

Kur'an ile kalpleri mamur etmek ..... V, 109, 110
Kur'an ile meşgul olan kimse ..... III, 424, 426
Kur'an insanlara tebliğ edilmelidir ..... VI, 165
Kur'an Kadir gecesinde indirilmiştir ..... V, 431
Kur'an lehte veya aleyhte delildir ..... I, 203,207
Kur'an müslümanlığı iddiaları ..... I, 36, 37
Kur'an müslümanlığı iddiasındakilere İbni Mes'ûd'dan cevap . VII, 121-123
Kur'an okuma âdâbı ..... II, 56
Kur'an okumada mahir kimseler ..... V, 98,99
Kur'an okumak üzere toplanmak ..... V, 154,157
Kur'an okumanın âdâbı..... II, 231, 232
Kur'an okunan yere sekinet iner ..... V, 154-156
Kur'an okunarak iman pekişir ..... I, 336
Kur'an okunurken ağlayabilmek ..... III, 157
Kur'an okunurken ashâb ağlayarak secdeye kapanırdı ..... III, 154
Kur'an okuyan cemaati Allah meleklerine anar ..... V, 154,155
Kur'an okuyan mü'min portakal gibidir ..... V, 100,101
Kur'an okuyan ve okumayanların misali ..... V, 100,101
Kur'an okuyana her harfi için on sevap verilir ..... V, 108,109
Kur'an okuyanlarını yüceltir ..... V, 110-112
Kur'an rehberdir ..... II, 512, 513
Kur'an sözlerin en güzelidir ..... II, 14-16
Kur'an tedrisatı ..... V, 154-156
Kur'an ve Sünnete uyan sapmaz ..... I, 542
Kur'an'a sarılmak mü'minlerin görevidir ..... I, 529
Kur'an'a uyan kurtulur ..... IV, 147, 171
Kur'an'da herşey vardır ..... II, 6
Kur'an'daki en büyük ve en faziletli sûre..... V, 127-129
Kur'an'daki hükümlere uymak gerekir..... II, 175, 176
Kur'an'dan ezberlediğini unutmamak..... V, 112,115
Kur'an'ı devamlı okuyan onu cennette de okuyacaktır ..... V, 110-112
Kur'an'ı dinlememek için kâfirler ses çıkarırlar ..... I, 468
Kur'an'ı dinlerken ağlamak ..... V, 124
Kur'an'ı duyup yalanlayanlar ..... III, 435
Kur'an'ı en iyi bilen öncelikle imam olur ..... II, 521
Kur'an'ı güzelce okuyanlar meleklerle beraberdir ..... V, 98,99
Kur'an'ı iyi bilenlerin değeri..... II, 529
Kur'an'ı iyi okuyan imam olmalıdır ..... IV, 174
Kur'an'ı kabul eden sünnete uymak zorundadır..... VII, 121-123
Kur'an'ı kâfirin eline düşürmemek ..... VII, 408,409
Kur'an'ı kekeleyerek okuyanlar iki kat sevap kazanır ..... V, 98,99
Kur'an'ı küfür diyarına götürmemek ..... VII, 408,409
Kur'an'ı layıkıyla okuyanların vasıfları ..... V, 99
Kur'an'ı okumak ve ilimlerini öğrenmek ..... V, 154-156
Kur'an'ı öğrenen ve öğretenler ümmetin en hayırlılarıdır ..... II, 56, V, 96-98
Kur'an'ı öğrenip terkedenin cezası ..... VI, 508-512
Kur'an'ı sesi güzelleştirerek okumak ..... V, 122,123
Kur'an'ı sık sık tekrarlamak ve unutulmaya terketmekten sakınmak ..... V, 114-116
Kur'an'ı tahkir ettirmemek ..... VII, 408,409
Kur'an'ı toplu olarak müzakere edenleri rahmet kaplar ..... II, 228
Kur'an'ı ve sünneti öğrenmek için öğretmen istenmesi ..... VI, 63, 64
Kur'an'ın Allah tarafından korunması ..... I, 33,34
Kur'an'ın güzel sesle okunuşu Allah'ı hoşnut eder..... V, 117,118
Kur'an'ın her hakikati açıklaması..... II, 16
Kur'an'ın unutulması devenin kaçması kadar kolaydır ..... V, 114,115
Kur'an'ın üçte birine denk sûre ..... V, 130,135
Kur'anı devamlı okuyanın mertebesi okudukça artar ..... V, 110-112
Kur'anı düşünerek okumak..... II, 56
Kur'an-ı Kerîm okumanın fazileti ..... V, 91-113
Kur'anı yalanlamak ve alaya almak ..... III, 155
Kur'anla meşgul olanlara gıpta edilir ..... V, 104,105
Kur'anla sesi süslemek ..... V, 117-126
Kuran ehli Kuran'a göre yaşayanlardır ..... V, 94,95
Kuran kıyamet gününde şefaatçı olacaktır ..... V, 91-95
Kurban kesecek müslümanların görevleri ..... VII, 227,228
Kurban kesinciye kadar saç ve tırnak kesilmemelidir ..... VII, 227,228
Kurban kesmek isteyerek zilhicce ayının onuna ulaşan

kimsenin kurbanı kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından birşey almasının nehyedilmiş olduğu ..... VII, 227-228
Kurbanı Allah'tan gayrısına kesene lânet edilmiştir..... VI, 538
Kurbanların etleri değil, Allah'a ihlâs ulaşır ..... I, 90
Kurrânın (yetmiş kişi) şehid edilmesi ..... VI, 63, 64
Kurtulmanın yolu Allah'ı çok anmaktır ..... VI, 220
Kurtuluş sebeplerinden biri kötülükten menetmektir..... II, 81
Kurtuluşun yolu ..... VI, 448
Kusur araştırılmamalıdır ..... VI, 572
Kuş yavrularına dokunmamak ..... VII, 45,46
Kuşlar gibi rızıklanmak isteyen Allah'a güvensin..... I, 350
Kuşların ötüşünü uğursuzluk saymak ..... VII, 168-170
Kuşların uçmalarından mânalar çıkarmak..... VII, 168,169
Kuşluk namazı 360 sadaka yerine geçer ..... VI, 260, V,349,350
Kuşluk namazı kılmak..... V, 542,543
Kuşluk namazı: İki rekat kılmak ..... V, 542
Kuşluk namazını peygamberimiz dört rekât kılardı ..... V, 351
Kuşluk namazının değeri..... I, 447, II, 245
Kuşluk namazının fazileti ..... V, 346-353
Kuşluk namazının miktarı ..... V, 351,352
Kuşluk namazının vakti ..... V, 354-356
Kuşu hedef yapan gençler ..... VII, 31,32
Kutbe İbni Mâlik ..... **VI, 363**
Kuvvet atmaktır ..... VI, 87
Kuvvetli mü'min zayıftan hayırlıdır ..... I, 406
Küçük Bedir savaşı ..... I, 344
Küçük büyüğe selâm verir..... IV, 431
Küçük çocukları ölen annelerin kazanacağı sevap ..... V, 16-21
Küçük çocukları ölenleri Allah cennetine koyar..... V, 16,18,19
Küçük günahların bağışlanması ve abdest ..... V, 168,169
Küçük sanılan bazı ameller büyük günahtır ..... I, 307
Küçümsemek (Kibirliler cennete giremez) ..... VI, 579
Küfelilerin Sa'd İbni Ebû Vakkâs'tan şikayeti ..... VI, 412, 413
Küfre dönmeyi kötü gören imanın tadını tatmıştır ..... II, 578
Küfür diyarına Kur'an ile gitmemek ..... VII, 408,409
Küfürden alıkoyan şey namazdır ..... V, 260
Kül yutturmak..... IV,7
Kürsînin büyüklüğü ..... VI, 265
Küsme, konuşmama ..... VI, 559-560
Kütûb-i sitte dışında sahih hadis yok mudur? ..... I, 42
Kütüğün Peygamber hasretiyle ağlayıp inlemesi ..... VII, 490-492

Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh ..... VI, 233
La havle velâ kuvvete illâ billah cennet hazinelerindendir ..... VI, 282
Lâ ilâhe illallah diyen cehennemde ebedî kalmaz ..... III, 89,91
Lâ ilâhe illallah diyen cehenneme haram kılınmıştır ..... VI, 467
Lâ ilâhe illallah diyen öldürülmez ..... III, 28,32
Lâ ilâhe illallah en faziletli zikirdir ..... VI, 272
Lâ ilâhe illallah'ın mânası ..... VI, 224
Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerike leh ..... VI, 235-238,241
Lâ ilâhe illallâhü'l-azimü'l-halîm ..... VI, 396

Laf taşıma yasağı ..... VI, 483-488
Laf taşıyanlara boyun eğilmez ..... VI, 483
Lakap takmak günahtır ..... VI, 577
Lakît ibni Âmir ..... **V, 571**
Lakît İbni Sabire ..... **V, 518**
Lambaları söndürmeden yatmamak..... VII, 134-136, 137
Lânet (Allah'ın lâneti zalimleredir) ..... VI, 536
Lânet (Mü'mine lânet edilmemelidir) ..... VI, 527
Lânet edilince neler olur? ..... VI, 531-533
Lânet etme yasağı ..... VI, 527-535
Lânet etmek, kendine beddua etmektir ..... VII, 606
Lânet etmemelidir ..... VI, 387,388
Lânet lânetçiye döner ..... VI, 531-532
Lânet münâfıkların üzerinedir..... II, 480-481
Lânet olunan kavim İsrâiloğulları..... II, 69-101-102
Lânetçiler şefaatçı ve şâhid olamaz ..... VI, 530
Lânete uğrayanlardan biri (Allah'a ve peygamber'e sövendir) . VI, 551
Lâneti gerektiren iki husus ..... VII, 350,351
Lânetlenmiş deveye binilmez ..... VI, 534
Lât, Menât ve Uzza putları ..... VII, 438
Lâyık olmadığı makâmı istememek ..... I, 275,276
Lebîd İbni Rebîa (Câhiliye döneminde şiir yazan sahâbî) ..... III, 241
Levh-i mahfûz..... II, 6
Leyâli aşr ..... V, 530
Lider cahilse sapıklığa götürür ..... VI, 186
Lihyanoğulları ile savaş..... II, 45-46, VI, 51
Lihyânoğullarının irşad heyetini şehid etmesi ..... VI, 425-429
Lokma düşse de alınıp yenilmelidir..... I, 575
Lût kavminin fenalığı ..... IV, 142
Lût kavminin helâkı ..... II, 88-89
Lüks elbise giymeyenin ecri ..... IV, 325
Lüzumsuz şeylerle mü'min uğraşmaz ..... I, 317,318

Mâ temessü ileyhi hâcetül-kârî li Sahîhi'l-İmâmi'l-Buhârî . **I, 58**
Ma'kıl İbni Yesâr..... **IV, 27**
Ma'mer ibni Abdullah el-Kureşi (Peygamberin veda haccındaki berberi)..... IV, 201
Ma'n İbni Yezîd ..... **I, 108,109**
Ma'rifet sûresi ..... V, 132
Ma'ruf ayrıca bk. İyilik
Ma'rufun hepsi sadakadır ..... I, 477
Ma'rufun ölçüsü ..... II, 65
Ma'rûr İbni Süveyd ..... **VI, 129**
Mâbedlere düşmanlık her devirde olacaktır ..... I, 101
Madenler gibi insanlar da cins cinstir..... VI, 493
Mağarada mahsur kalan üç kişi ..... I, 136, 137, 139, 140
Mağfiret dileyenin göreceği nimetler ..... VII, 594
Mahlûkâtın birbirine şefkati Allah'ın rahmetindendir ..... III, 97
Mahreme el-Abdî'den Peygamber'in iç çamaşırı alması ..... VI, 154
Mahremi yanında olmayan kadınla başbaşa kalmamak ..... VII, 92-95
Mahşer azabından sığınmak ..... V, 284
Mahşer meydanında insanların peygamberlerden şefâat istemesi ..... VII, 564,565
Mahşerde yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olunacak ..... I, 579

Mâiz kıssası ..... I, 194
Makâm-ı İbrâhim ..... VII, 578,580
Makâm-ı mahmûd ..... V, 192, 193, 389,
VII, 567
Makbul hac en üstün ameldir..... V, 563
Makbul olan dualar ..... V, 69, 70
Maktû hadis ..... V, 263
Makyaj ve koku sürünme ..... VII, 415,416
Mal bağışlarken çocuklara eşit davranmak ..... VII, 347, 348, 356
Mal biriktirmek için dilenen cehennemine kor dilenmektedir .... III, 336
Mal fitne vesilesidir ..... III, 224
Mal gasbedene karşı mü'min ne yapmalı? ..... VI, 121
Mal kazanmak için yalan yere yemin etmek..... VII, 237-242
Mal ve çocuklar Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır ..... III, 433
Mal ve ilim verilen ve verilmeyen kimse ..... III, 382
Mal ve mevki hırsının dine verdiği zarar ..... III, 233
Mal verilip ilim verilmeyen kimse..... III, 382
Mal zulümle alınmışsa helâke götürür ..... II, 139
Mal, Muhammed ümmetinin imtihan vesilesidir..... III, 224
Mal, sadece yenilen ve giyilenden ibarettir ..... III, 229
Mala değil Allah kalbe bakar ..... I, 117
Mâlâyânî nedir? ..... I, 318
Mâlâyânîyi terketmek ..... I, 317,318
Malca ve yaratılışca üstün olana özenmemek ..... III, 200,201
Malı elinde tutmak..... III,282
Malı harcarken orta yolu tutmak..... VII, 376
Malı helalinden kazanıp sarfedilmesi emredilen yerlere harcamak ..... III, 420-430
Malı israf etmemek ..... VII, 373,376
Malı telef etmekten Allah razı olmaz ..... VII, 373,375
Malı telef etmekten Peygamber nehyederdi ..... VII, 377
Malı uğrunda öldürülen şehittir ..... VI, 119-121
Malı yüzünden evlenilen kadın, kişiyi sıkıntıya düşürür ..... II, 553
Malın ancak üçte biri vasıyyet edilebilir ..... II, 364
Malın haram mı helâl mi olduğu bilinmelidir ..... II, 130
Malın hayırlısı âhiret için harcanandır..... III, 361,362
Malın kıymetlisini sadaka olarak vermelidir ..... I, 445
Malın kusurunu müşteriden gizlemek yasaklanmıştır ..... VI, 591
Malın üçte birini vasiyet edebilme hakkı ..... III, 440
Malını Allah için verebilmek ..... III, 420
Malını Allah yolunda harcamanın sevabı ..... VI, 95-96
Malını Allah yolunda harcayan kimse..... III, 359,360
Malını başkası için harcayanlara cennet mutluluğu vardır ..... VII, 630,631
Malını hak yolda harcayana gıbta edilebilir..... VI, 160
Malını haksız şekilde edinenin kıyametteki hali..... II, 147
Malını harcamayıp cimrilik edenler..... III, 397
Malını hayra harcamak..... III, 361,362
Malını hayra sarfeden cehennemden uzaklaşır..... III, 421
Malını infak edene gıpta edilir ..... V, 104,105
Malını kazandığı ve harcadığı yerlerden hesaba çekilmek ..... III, 62
Malını müdafaa ederken ölen şehittir ..... I, 125
Malını üverek müşteriyi aldatmak..... VII, 370
Malını riya olsun diye veren kimse ..... VII, 71,73
Malını satabilmek için yalan söyleyenler ..... VII, 7,8
Malının çoğunu sadaka olarak vermemek ..... I, 111,114
Malının tamamını sadaka olarak vermek..... III, 373
Malının üçte birinden fazlasını dağıtmamak ..... I, 111,114
Malıyla ve canıyla cihad etmelidir ..... VI, 6
Malıyla ve canıyla mü'mini Allah satın almıştır..... VI, 7
Malıyla, canıyla cihad edenin üstünlüğü..... VI, 10,12,18
Mâli ibadetlerin en önemlisi zekâttır..... II, 61
Mâlik (Kur'an ve sünnete bağlılığı) ..... I, 545
Mâlik İbni Duhşûm (Peygamber'in onu savunması) ..... VI, 467
Mallara beddua edilmez ..... VI, 387
Malların ve kanların haram olduğu..... II, 197
Mallarını Allah yolundan harcayanlar ..... VII, 6
Mallarını gösteriş için veren inançsızlar..... VII, 67
Mal-mülk ve oğullar dünya hayatının süsüdür..... III, 176

Mânâ ile hadis rivayeti meselesi ..... I, 354,355
Mânen rivâyet ..... I, 38
Mânia sûresi ..... V, 139
Mantar, kudret helvası gibi ilâhî bir lutuftur ..... VII, 581,582
Mantarın suyu göze şifâdır ..... VII, 581,582
Mazereti yüzünden savaşa katılamayanın sevabı ..... VI, 100
Mâzeretleri dolayısıyla cihada katılamayanlar ..... I, 104
Mazluma da zâlime de yardım etmek ..... VII, 16
Mazluma yardım etmek gerekir..... II, 214
Mazluma yardım Peygamber'in emridir ..... IV, 412
Mazluma yardım Peygamber'in emridir ..... IV, 493
Mazlumun bedduası alınmamalıdır ..... II, 142,145-146,
V, 257
Mazlumun bedduasından Allaha sığınmak ..... V, 59,60
Mazlumun duası makbuldur ..... V, 69,70
Mebrûr haccın karşılığı cennettir ..... V, 563,565
Mecinne panayırı ..... V, 577
Meclis âdâbı..... IV, 369-388
Meclis duası ..... IV, 378,381
Meclisin hayırlısı geniş olanıdır..... IV, 377
Meclislerde Allah'ı anmak Peygamber'e salat getirmek gerekir IV, 385,386
Meclislerde halkalar geniş tutulmalıdır..... IV, 369,370
Meclislerde halkayı geniş tutmak rızkı genişletir..... IV, 370
Mecliste Allah'ın ismini anmamak eksikliktir ..... IV, 359
Meclisteki hataların keffâreti ..... IV, 378,379
Meclisten ayrılırken de selâm verilmelidir ..... IV, 453
Meddahın yüzüne toprak atmak ..... VII, 392,393
Medhetmekte aşırıya gitmek övüleni mahvetmektir ..... VII, 389,390
Medine hareminde Kitap ve Sünnet'e aykırı iş yapana lânet
edilir ..... VII, 424,425
Medine kıyamete yakın içindeki kötüleri atacaktır ..... VII, 458
Medine kıyamete yakın terkedilecektir ..... VII, 477,478
Medine ve Mekke'ye Peygamber'in giriş çıkış yolları..... IV, 190
Medine'de bid'at çıkarana lânet edilmiştir ..... VI, 538, VII, 424,
425
Medine'de işlenen günahların cezası büyüktür ..... VII, 427
Medine'de kalıp da cihad sevabı alanlar ..... I, 104,107
Medine'nin harem bölgesindeki yasaklar ..... VII, 427
Medine'ye hicret ..... I, 102
Mekâsıdu'l-İmâm en-Nevevî ..... I, 64
Mekke fethedildikten sonra hicret olmamıştır ..... I, 102
Mekke fethine Nasr sûresi işaret etmektedir..... I, 438
Mekke ve Medine deccâlden korunacaktır ..... VII, 457
Mekke ve Medine'ye Peygamber'in giriş çıkış yolları..... IV, 190
Mekke'nin fethi ve sonuçları..... I, 102
Mekke'nin fethinden sonra şükür olarak Peygamberimiz'in
yaptığı zikir ..... VII, 601
Mekke'nin harem bölgesindeki yasaklar..... VII, 427
Mekke'ye Peygamber hangi kıyafetle girdi..... IV, 289,290
Melâhim hadisleri ..... II, 83
Meleğin açılan gök kapısından yere inmesi ..... V, 152
Melek ve cinlerden insanların arkadaşları vardır..... IV, 75
Melekler sabah ve ikindi namazında bir araya gelir ..... V, 208,209
Melekler âlime dua eder ..... VI, 176
Melekler Allah'ı tesbih eder ..... VI, 191
Melekler ancak Allah'ın emrettiklerini yapar..... II, 556
Melekler Arş'ın etrafını kuşatmışlardır..... VI, 197
Melekler Bedir gazâsında müminlere yardım etmiştir ..... VII, 487,488
Melekler cömertlere dua eder..... II, 368
Melekler cuma günü hutbe dinler..... V, 377
Melekler din kardeşine dua edene dua eder ..... VI, 383-384
Melekler dosdoğru olanlara cenneti müjdeler ..... I, 365
Melekler duacınız olsun..... V, 550
Melekler dualarımıza âmin derler ..... VI, 389
Melekler hamd ve tesbih ederler ..... VI, 197
Melekler hasta ziyaret edene istiğfar eder ..... IV, 502
Melekler ilim öğrenenlere kanat gererler ..... I, 156,159, VI, 177
Melekler infak edene dua, cimriye beddua ederler..... III, 366

Melekler insanların dualarına âmin der..... IV, 540
Melekler insanların yaptıklarını yazarlar ..... VI, 434, 496, 518, 523
Melekler kocasını reddeden kadını lânetler ..... VII, 302,303
Melekler Kur'an dinler ..... VI, 298,299
Melekler lutfa uğramış kullardır ..... IV, 408
Melekler namazdan sonra camide bekleyene dua eder ..... I, 128,129
Melekler namazı bekleyenlere dua eder ..... V, 228,229
Melekler nurdan yaratılmıştır ..... VII, 517
Melekler Peygamber'e salavât getirirler ..... VI, 199
Melekler sûret ve köpek bulunan eve girmezler..... VII, 191-194
Melekler şehidi gölgelendirir VI,72
Melekler zikredenleri kanatlarıyla kuşatır ..... VI, 293,298
Meleklerden bazıları Allah'ı zikredenleri tesbit eder ..... VI, 292
Meleklerden bazıları insanların sözlerini kaydeder ..... II, 405
Meleklerden insanların yaptıklarını yazanlar vardır ..... VI, 484
Meleklerin Adem'in selâmına karşılık vermesi ..... IV, 410,411
Meleklerin Allah'ı tesbih etmesi..... III, 61
Meleklerin Allah'ın huzurunda saf tutması ..... V, 267,268
Meleklerin cimrilere bedduası..... II, 358,368
Meleklerin ibrâhim ve Lût'u ziyaretleri ..... IV, 141,142
Meleklerin Kur'an okuyuşunu dinlemek için indiği sahâbî..... V, 106,107
Meleklerin salâtı ne demek?..... I, 129
Melikül emlâk sıfatı kimseye verilmez ..... VII, 258,259
Memurlar halktan hediye almamalıdır ..... II, 147-149
Menfaati için devlet başkanına biat eden ..... VII, 498,499
Menhelü'l-vâridin şerhu Riyâzü's-sâlihîn..... I, 76
Merfû hadis ..... V, 242
Merhamet edene merhamet edilir ..... II, 308
Merhamet etmeyene merhamet olunmaz..... II, 182,185, IV, 491
Merhameti, Allah dilediği kuluna verir ..... I, 217
Merhametli kişi cennetliktir..... IV, 43
Merhametli olanlara Allah rahmet eder ..... I, 217
Mersed İbni Abdullah..... **IV, 568**
Mervân İbnü'l-Hakem (sünnete bağlılığı) ..... VI, 416-417
Meryem (Allah'ın mihrabda onu rızıklandırması) ..... VI, 401
Meryem (İsa ile müjdelenmesi)..... IV, 150
Meryem (kuru ağaçtan hurma alması) ..... VI, 400
Mesbuk nasıl davranmalı? ..... IV, 137
Mescidde alışveriş yapana söylenecek söz ..... VII, 213,215
Mescidde gürültü yapmanın kerâheti ..... VII, 212-218
Mescidde kadınların oturmaları..... IV, 427
Mescidde Peygamber'in yatışı..... IV, 360
Mescide girince tahiyyetü'l-mescid kılmak ..... V, 357,359
Mescide kadınların gitmesi ..... I, 32
Mescide tükürme yasağı ..... VII, 206-211
Mescide yaya gidip gelmenin sevabı ..... V, 166, 173, 216, 226
Mescid-i Nebevî'ye bevleden bedevî ..... III, 576,VII,207,209
Mescid-i Nebevî'yi süpürenler ..... II, 271,272
Mescidler ibadet mekânlarıdır ..... VII, 212,215
Mescidler, zikir, namaz ve Kur'an okuma yerleridir..... VII, 206,207,210
Mescidlerde görülen pisliğin temizlenmesi gerekir ..... VII, 206-208
Mescidlerde gürültü yapmamak..... VII, 212-217
Mescidlerde kayıp arayanlara verilecek cevap ..... VII, 212,213,215
Mescidlerde sabah akşam Allah'ı tesbih edenler ..... VI, 306
Mescidlerde şiir okunmaz ..... VII, 214,216
Mescidlere bağlı mü'min kıyamette arşın gölgesindedir..... II, 582
Mescidlere devam eden kimse gerçek mü'mindir ..... V, 225,226
Mescidleri kirletmemek gerekir ..... VII, 206-208
Meselelerin çözümünde takip edilecek sıra..... III, 481
Mesh ..... VII, 309
Mesih'in gökten inişi ..... VII, 444,449
Mesîhû'd-deccâl ..... VI, 249
Mesîhu'l-İslâm ..... I, 301
Mesrûk İbni Ecdâ el-Hemedânî ..... **VII, 141**
Mestler abdestten sonra giyilir ..... IV, 293
Mestler üzerine mesh etmek ..... I, 156,157,160

Meşrû işler sadakadır ..... I, 477
Meşveret ..... IV, 183
Metin tenkidi ..... I, 40,41
Mev'ize-i hasene..... II, 27
Mevki ve makama bakmadan suçun cezalandırılması ..... VII, 347
Mevkuf hadis ..... V, 263
Mevkuf hadisin anlamı ..... IV, 419
Mevkuf hadisin değeri..... III, 260,261
Meymûn İbni Ebû Şebîb ..... **II, 535-536**
Meymûne (Peygamber'den habersiz köle azâd etmesi) ..... II, 442
Meymûne Binti'l-Hâris..... **II, 443**
Meyveler ikişer ikişer yenmez..... IV, 224
Mezar başında dua ..... IV, 594-597
Mezar başında vaaz ve nasihat etmek ..... IV, 590-593
Mezara iki kişi nasıl konulmalıdır? ..... II, 529, 530
Mezarda kişiye ameli arkadaştır..... I, 413
Mezarların üzerine oturmamak..... VII, 336,337
Mezarların yeşillendirilmesi ..... VI, 487
Mısır'ın fethini Peygamber haber vermiştir ..... II, 455,456
Mısırlılarla Peygamber'in akrabalık bağı ..... II, 455,456
Mi'rac gecesi Peygamber dört nehir görmüştür..... VII, 534,535
Mi'rac hadisi..... IV, 463
Mi'racda Peygamber'in gıybet edenleri görmesi ..... VI, 460
Mideyi tıka basa doldurmanın zararları ..... III, 291
Mikdâd İbni Esved..... **III, 24-25**
Mikdad İbni Ma'dikerib..... **II, 596**
Mina'da Peygamber'in verdiği hutbe ..... VI, 456-457
Mina'da yapılacak hac vazifeleri..... IV, 200,201
Minhâcü't-tâlibin ..... I, 60
Mirasçıları başkasına muhtaç etmemek ..... I, 111,114
Mirasın çok olması az olmasından hayırlıdır..... II, 263
Mirdâs el-Eslemî ..... **VII, 485**
Mirdâs İbni Nehîk..... III, 29
Misafir câizesi..... IV, 145,146
Misafire ikram (sahâbe örneği) ..... III, 402,403
Misafire ikram adâbı ..... II, 402-403, III, 257,258
Misafire ikram etmek..... IV, 141- 146
Misafire ikram etmenin önemi ..... III, 403
Misafire ikram mü'minin şiarıdır..... IV, 143
Misafiri memnun ederek ağırlamak ..... III, 402,403
Misafiri üç günden fazla ağırlamak sadakadır..... IV, 145
Misafirin duası makbuldur ..... V, 69,70
Misafirin üzerimizde hakkı vardır ..... I, 517,520
Misâfirlere iyilik etmek gerekir ..... II, 392,393,409
Misafirlik üç gündür..... IV, 145
Misafirlikte âdâb..... II, 521
Misafirlikte ölçü ..... IV, 145,146
Miskin, iffetinden dolayı isteyemeyendir..... III, 344,345
Miskin, kapı kapı dolaşıp isteyen değildir..... III, 344
Misvak konusunda Peygamber'in tutumu ..... I, 29
Misvak kullanmak ..... V, 440-449
Misvak kullanmak Allah'ın rızasını kazandırır ..... V, 443
Misvak kullanmak sünnettir ..... II, 531, V, 444
Misvak ve misvak ağacı ..... V, 443
Misvakı her namaz vaktinde kullanmak ..... V, 440
Mizanda ağır gelen bir zikir ..... VI, 222
Moda, şeytanın aldatmacasıdır ..... VII, 120
Mola esnasında dinlenme edebi ..... V, 38-41
Muâneka ..... IV, 483,484
Muarres ..... IV, 191
Muâviye (Allah'ı zikredenlerle sohbeti) ..... VI, 302,303
Muâviye (fakirliği) ..... VI, 476
Muâviye (kabrine koydurmak istedikleri) ..... IV, 166,167
Muâviye (Peygamber'e itaatı) ..... IV, 34
Muâviye İbni Ebû Süfyân ..... **III, 329**
Muâviye İbni Hakem es-Sülemî ..... **IV, 130,131**
Muâviye İbni Hayde..... **II, 328,329**

Muâviye'nin cumanın son sünneti hakkındaki ikazı ..... V, 334,336
Muâviye'nin peruk takanları uyarması ..... VII, 117,119
Muavvizeteyn kötülüklerden korur ..... VI, 315,325,326
Muavvizeteyn sûrelerinin fazileti ..... V, 137,138
Muavvizeteyni okumanın faydaları ..... V, 137,138
Muâz (Peygamber'in onu sevdiğini söylemesi) ..... VI, 246
Muâz (Tebük'te Kâ'b İbni Mâlik'i savunması) ..... VI, 468-469
Muaz ibni Cebel (Dımaşk'ta halkı eğitmesi)..... II, 594
Muâz İbni Cebel (ilmi gizlemekten korkan sahâbî) ..... III, 81,82,107,108
Muâz İbni Cebel (Peygamber'in sevgisi) ..... II, 598
Muâz ibni Cebel (Peygamber'in uyarısı) ..... IV, 12
Muaz İbni Cebel (Yemen'e vâli olarak gönderilmesi) ..... II, 142,143, VII,540
Muâz İbni Cebel'e Resûlullah'ın nasihatı II,142,VII,540,541
Muâz İbni Cebel'i Resûlullah'ın tâziyesi ..... I, 220,221
Muâz İbni Enes ..... I, 266
Muâz'a Peygamberimiz'in tavsiyesi ..... V, 458
Muâze el-Adeviyye **..... V, 544**
Mubah olan gıybet ..... VI, 470-482
Mudar'dan Peygamber'e gelen topluluk II,20
Mudga ..... III, 45
Mugîre İbni Şu'be..... **II, 492-493**
Muğire İbni Şu'be (Peygamber'e hizmeti) ..... IV, 293
Muğîre İbni Şu'be'nin Muâviye'ye gönderdiğ mektup..... VII, 377
Muhâcir Allah'ın yasaklarından kaçandır ..... I, 96, II, 151, VI, 552
Muhâcirler cennettedir..... IV, 148
Muhâcirler ensar tarafından sevilir..... II, 577
Muhaddes: İlhâm-ı ilâhiye mazhar olan kimse ..... VI, 409
Muhaddislere Peygamber'in duası ..... VI, 180
Muhammed *aleyhisselâm* peygamberlerin ve insanların efendisidir ..... VII, 565,566
Muhammed ümmeti abdest uzuvlarından tanınacaktır ..... V, 171,172
Muhammed ümmeti en hayırlı ümmettir..... II, 67
Muhammed ümmeti kıyamete kadar dine bağlı kalacaktır ..... VI, 159
Muhammed ümmetinin fitnesi maldır..... III, 224
Muharrem ayı Allah'ın ayıdır..... V, 522
Muharrem ayında tutulan orucun fazileti ..... V, 402
Muharrem ayının onuncu günü ..... V, 534,535
Muharrem orucunun fazileti ..... V, 521-527
Muhayyerlik süresi..... I, 291
Muhtaç iken başkalarını doyuranların mükâfâtı..... III, 400
Muhtaç olanları doyurmak..... III, 400
Muhtaç olmamayı istemek ..... VI, 369,370
Muhtaçlara yardım etmek gerekir..... II, 236
Muhtazar..... IV, 536
Mukâbele geleneği ..... IV, 93
Murâkabe ..... I, 294-320
Mus'ab İbni Sa'd İbni Ebû Vakkâs..... **II, 310**
Mus'ab İbni Umeyr'in fakirliği ..... III, 217
Mus'ab İbni Umeyr'in kefeni ..... III, 170,217
Musa aleyhisselâm ile sihirbazlar ..... VII, 403,404
Mûsâ *aleyhisselâm'ın* cennetliklerin derecesini Allah'a sorması ..... VII, 618,619
Mûsâ *aleyhisselâm*'ın duası ..... III, 74
Mûsâ *aleyhisselâm'ın* sıkıntılara sabretmesi ..... I, 252,255
Mûsâ *aleyhisselâm'ın* şefaat etmemesi ..... VII, 565
Mûsâ ile Hızır'ın karşılaşması ..... II, 543,544
Musâfaha ayrıca bk. El sıkışma Musâfaha sahâbenin âdetiydi . IV, 478
Musâfaha yapmak ..... IV, 478,492
Musibet anında dua kabul olunmaz..... II, 95,96
Musibetten dolayı ölümü istememek ..... I, 246,247
Mûte savaşı ..... VII, 538,539
Mûte savaşında Hâlid b. Velîd ..... VII, 538
Mûtezilenin kerâmeti inkâr etmesi ..... VI, 418
Muvâfakât-ı Ömer ..... I, 92, VI, 410
Mü'min âciz olmaz..... I, 406
Mü'min ailesini cehennemden korumalıdır ..... II, 319
Mü'min akrabalarını gözetir..... II, 418

Mü'min Allah'a dayanmalıdır ..... I, 406
Mü'min Allah'a karşı saygılıdır..... I, 322
Mü'min Allah'a kavuşmayı çok arzular ..... VII, 520-522
Mü'min Allah'ın nimetlerini kullanmalıdır..... IV, 334
Mü'min Allah'tan âfiyet dilemelidir ..... VI, 373
Mü'min askerî bilgileri öğrenmelidir ..... VI, 88
Mü'min barışa yanaşmazsa onunla savaşılır ..... IV, 37
Mü'min başkaları için de dua eder ..... VI, 382
Mü'min belâya sabreder, sevap alır ..... I, 211
Mü'min bilmediğinin ardına düşmez ..... VI, 433
Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz ..... VII, 496
Mü'min boş şeyler konuşmaz..... II, 402,403,418
Mü'min câmiye güzel ve temiz elbisesiyle gitmelidir..... IV, 334
Mü'min cimri olamaz..... III, 398
Mü'min değersiz kişilere boyun eğmez ..... VI, 493
Mü'min din kardeşini kendine denk tutar..... II, 195
Mü'min doğrularla beraberdir ..... II, 552
Mü'min dosdoğrudur ..... I, 364
Mü'min dünyanın süsüne kapılmamalıdır ..... VI, 290
Mü'min dünyasını da ma'mur etmelidir..... I, 523,524
Mü'min düşmanla karşılaşmayı temenni etmez ..... VI, 114
Mü'min elbisesini temiz tutmalıdır..... IV, 282,314
Mü'min fakir de olsa mü'minlerle beraber olur..... II, 28
Mü'min güleryüzlü olmalıdır ..... IV, 305
Mü'min günahını başına yıkılacak dağ gibi görür..... I, 153
Mü'min güzel giyinmelidir ..... IV, 320,321
Mü'min güzel görünüşlü olmalıdır..... IV, 314
Mü'min halifeye itaat etmelidir ..... IV, 30
Mü'min haram kan dökmedikçe mağfireti umabilir ..... II, 172
Mü'min hayra doymaz ..... VI, 175
Mü'min hep hayır dua etmelidir ..... VI, 389
Mü'min her eklemi için sadaka vermelidir ..... VI, 260
Mü'min her işinde Allah'a güvenir..... III, 137
Mü'min her yerde Allah'tan korkar ..... I, 301
Mü'min ibadetlerinde de vakurdur..... IV, 139
Mü'min ile deccâlin konuşması ..... VII, 464,465
Mü'min insanları kötülemez..... VII, 276
Mü'min israf ve cimrilik yapmaz..... II, 496
Mü'min işini sağlam yapmalıdır ..... I, 532
Mü'min iyilik yaparsa iki cihanda mutlu olur..... IV, 316
Mü'min izzetli olmalı..... VI, 78
Mü'min kafiri sırdaş edinmemeli ..... IV, 74
Mü'min kardeşi için dua edene melekler dua eder ..... VI, 383,384
Mü'min kendisi için nasıl dua etmelidir? ..... VI, 232
Mü'min kendisini ilgilendiren işleri yapmalıdır ..... II, 405
Mü'min kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmelidir..... I, 317
Mü'min kimlerle dost olmalı? ..... II, 463
Mü'min kimseye sövmez ..... IV, 305
Mü'min komşusuna iyilik etmelidir ..... II, 402,403
Mü'min komşusuna kötülük etmez ..... II, 398
Mü'min kötü söz ve davranışta bulunmaz..... VII, 276,277
Mü'min lânetleyici değildir ..... VII, 276,277
Mü'min mal ve canıyla cihad etmelidir ..... VI, 7
Mü'min malını kimler için harcamalıdır? ..... VI, 140
Mü'min mecbur kalmadıkça dilenmemelidir..... II, 298
Mü'min misafirine ikramda bulunmalıdır..... II, 402-403,418
Mü'min mü'mine güleryüzlü davranmalıdır..... IV, 115
Mü'min mü'mini küçük görmez ..... VI, 568
Mü'min mümine karşı alçak gönüllüdür ..... IV, 21,22
Mü'min olarak ölen cennettedir ..... VI, 554
Mü'min orta yolda yürümelidir ..... I, 369
Mü'min ölüm sonrası için hazırlık yapmalıdır ..... I, 315
Mü'min Peygamber'in hükmüne itirazsız uyar..... I, 588,589
Mü'min sağ tarafı üzerine yatar ..... IV, 349,350
Mü'min savaşı arzu etmez ..... VI, 76
Mü'min savaşırken dahi mu'tedildir..... VI, 67
Mü'min sevinince şükreder, sevap alır ..... I, 211
Mü'min sıkıntı anında Allah'a dua eder ..... IV, 305

Mü'min söyleyeceklerini ölçüp-tartmalıdır ..... VI, 439,440
Mü'min sözünün eri olmalıdır..... IV, 98,100
Mü'min sürekli hamdetmelidir..... IV, 282,347
Mü'min şehit olarak ölmelidir ..... IV, 347
Mü'min temiz giyinmelidir ..... IV, 314
Mü'min tutumludur..... II, 496
Mü'min uyanık ve dikkatlidir ..... VII, 497
Mü'min üzerinde hakkı bulunan kimseyle helâlleşmelidir ..... II, 150
Mü'min vakarla yürümelidir ..... IV, 134
Mü'min ve âlimlerin derecesi yükseltilir ..... VI, 157
Mü'min ya hayır söylemeli veya susmalıdır ..... VI, 435
Mü'min yalan söylemez ..... I, 322
Mü'min yalan şâhitlik yapmaz ..... VI, 524
Mü'min yapmayacağını söylemez ..... IV, 100
Mü'min yaptığı anlaşmaya sâdıktır ..... IV, 98
Mü'min yaptığı iyilikten dünyada da âhirette de
mükâfatlandırılır ..... III, 111
Mü'min yeni elbise giymelidir ..... IV, 347
Mü'min yerici, lânetçi, kötü iş ve söz sahibi olmaz..... VI, 531
Mü'min zenginse, fakirleri gözetmelidir ..... IV, 334
Mü'min, akraba ziyaretini kesemez ..... II, 480-481
Mü'min, Allah'a karşı saygılıdır ..... II, 552
Mü'min, başkasının hatasına gülmemelidir ..... II 320
Mü'min, başkasının taptığına sövmez..... II, 489
Mü'min, câhillerin sözlerine değer vermez..... IV, 134
Mü'min, cehennemden kurtaracak işler yapmalıdır..... IV, 113
Mü'min, din kardeşini kendisine denk tutar ..... II, 62,204
Mü'min, herkese iyi davranmak zorundadır..... II, 436
Mü'min, ibâdetinde de ölçülü davranmalıdır..... II 312
Mü'min, için cennette inciden çadırlar vardır ..... VII, 623
Mü'min, insanlarla güzel geçinmelidir ..... I, 301
Mü'min, mü'minin kardeşidir ..... VII, 369
Mü'min, müttakîlere yemek vermelidir..... II, 557
Mü'min, sevdiği kardeşine onu sevdiğini söylemelidir ..... II, 596,599
Mü'min'in dostu mü'mindir..... II, 462, 545, 557
Mü'mine eşi ve çocuklarının düşman olması ..... II, 355
Mü'mine eziyet eden günah içindedir ..... VI, 551
Mü'mine fâsık diyen fâsık olabilir ..... VI, 542
Mü'mine fâsık veya kâfir denemez ..... VI, 542
Mü'mine gülümsemek sadakadır ..... I, 453
Mü'mine hayıflanmak yakışmaz..... I, 406
Mü'mine lânet etmek onu öldürmek gibidir ..... VI, 527
Mü'mine münâfik denemez ..... VI, 467
Mü'mine söverek şeytana yardımcı olmamalıdır ..... VI, 544
Mü'mine yardım hayırlı bir ameldir ..... I, 444,445
Mü'mini ayıplayan, ayıpladığı işi mutlaka kendisi yapar ..... IV, 308,309
Mü'mini cehennemden koruyacak üç haslet ..... II, 579
Mü'mini gücendiren Allah'ı gücendirmiştir ..... II, 291
Mü'mini gücendiren ondan özür dilemelidir ..... II, 291
Mü'mini hiçbir şey zikirden alıkoymamalıdır ..... I, 381
Mü'mini hor görmek kötülük olarak yeter ..... VI, 579
Mü'mini kasden öldürenin cezası ebedi cehennemdir..... I, 124,126
Mü'mini kötülüklerden koruyacak dualar ..... VI, 315
Mü'mini şeytandan koruyacak dua ..... I, 361
Mü'mini zarardan koruyacak zikir ..... VI, 310
Mü'minin ayıbını örtmenin sevabı..... II, 466
Mü'minin başından belâ eksik olmaz ..... I, 269,270
Mü'minin cuma günü yapması gerekenler..... IV, 373
Mü'minin diktiği ağaçtan yenen şeyler sadakadır ..... I, 478,480
Mü'minin dili hep Allah'ı zikretmelidir ..... VI, 273
Mü'minin dilinden ve elinden emin olunmalıdır ..... VI, 436,552
Mü'minin felâketine sevinen felâkete uğrayabilir ..... VI, 585
Mü'minin güçlüsü zayıfından hayırlıdır ..... I, 406
Mü'minin hali gıpta edilmeye değer..... I, 211
Mü'minin hanımına güzel sözler söylemelidir ..... II 332
Mü'minin hanımıyla yatması sadakadır..... I, 451
Mü'minin hastalık ve musibeti ..... I, 245
Mü'minin her hali hayırdır..... I, 211, II, 554-555

Mü'minin kanı ve malı korunmuştur..... I, 392
Mü'minin katline yardım edenin sonu..... II, 172,173
Mü'minin malını gasbedene karşı tavrı ..... VI, 121
Mü'minin nuru ve abdest ..... V, 163,164
Mü'minin olgun olmasının şartları ..... VI, 531
Mü'minin ömrü uzarsa, hayrı artar ..... I, 421
Mü'minin özellikleri ..... IV, 143
Mü'minin ruhu borcuna bağlı kalır ..... IV, 585
Mü'minin tercihi mü'minden yanadır..... IV, 112
Mü'minler akrabalık ilişkilerini kuvvetlendirmelidirler..... II, 411
Mü'minler Allah'a saygılı olmalıdır..... I, 553,554
Mü'minler Allah'a sığınmalıdır ..... I, 335
Mü'minler Allah'ı anmalıdır..... I, 529
Mü'minler Allah'ın rahmeti için çalışmalıdır ..... I, 377
Mü'minler Allah'tan korkmalıdır ..... I, 331
Mü'minler ancak kardeştirler ..... II, 51, VI, 556, 558, 584
Mü'minler ayıpları araştırmamalıdır..... VI, 571
Mü'minler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Mü'minler bir vücut gibidir ..... II, 180
Mü'minler birbirinin dostudur ..... II, 68
Mü'minler birbiriyle çekişmemelidir..... VI, 78
Mü'minler birbirlerine destek olmalıdır ..... II, 285
Mü'minler birbirlerine haset edemez ..... VI, 558
Mü'minler birbirlerine karşı merhametlidir..... II, 576
Mü'minler birbirlerine karşı mütevâzidir..... VI, 556,557
Mü'minler birbirlerine kin tutamaz ..... VI, 558
Mü'minler birbirlerine lanet edemezler ..... VI, 531
Mü'minler birbirlerine sevgi ve merhametle yaklaşır ..... II, 180
Mü'minler birbirlerini desteklemelidir..... IV, 112
Mü'minler birbirlerini gücendirmemelidir..... II, 288
Mü'minler birbirlerini korur ..... II, 180
Mü'minler birbirlerini sevmek zorundadır..... II, 587
Mü'minler birbirlerini sevmelidir..... II, 205
Mü'minler birbirlerinin dertleriyle dertlenir..... II, 180
Mü'minler birbirlerinin gizli hallerini araştırmamalıdır ..... VI, 566
Mü'minler birbirlerinin hatasını düzeltmelidir ..... II 312
Mü'minler birbirleriyle alakayı kesmezler ..... VI, 558, 568
Mü'minler birbirleriyle alay edemez ..... VI, 577
Mü'minler birbirleriyle hediyeleşmelidir..... II, 399-400
Mü'minler boş söz dinlemez ..... VI, 463,464
Mü'minler cehennemde ebedî kalmaz ..... III, 77
Mü'minler deccâli olağanüstü hallerinden tanırlar ..... VII, 466
Mü'minler dine sarılmalıdır..... I, 529
Mü'minler dosdoğru olmalıdır ..... I, 369, VI, 443
Mü'minler düşmandan korkmaz ..... I, 334
Mü'minler Ehl-i beyt'e saygılı olmalıdır ..... II, 512, 517
Mü'minler ehl-i kitaba benzememelidir..... IV, 109
Mü'minler fakirlere severek yemek yedirirler..... II, 558
Mü'minler gözlerini haramdan sakınmalıdır ..... VII, 78
Mü'minler haset etmez..... II, 200
Mü'minler hayırlı işlerde yarışmalıdır ..... I, 376
Mü'minler her karşılaşmalarında selâmlaşmalıdır..... IV, 435
Mü'minler her şeyin en iyisini yapmalıdır ..... I, 503
Mü'minler için dinin nasihat oluşu ..... II, 60
Mü'minler için dua etmelidir ..... VI, 382
Mü'minler ihtilaflarını Allah'a ve Resulü'ne arzeder ..... I, 525,545
Mü'minler iyilik ve takvâda yardımlaşmalıdır ..... II, 198
Mü'minler kafirlere karşı onurludur ..... VI, 556,557
Mü'minler kâfirlere karşı serttir ..... II, 576
Mü'minler kâfirleri dost edinemez..... III, 39, IV, 448
Mü'minler kafirlerin yaşayışına imrenmemelidir..... II, 141
Mü'minler kardeştir ..... VI, 568
Mü'minler katı kalpli olamaz ..... I, 529
Mü'minler Kur'an'ı tebliğ etmelidirler ..... VI, 165
Mü'minler mutlaka cennete girecektir ..... III, 77
Mü'minler müşriklerle topyekün savaşmalıdır ..... VI, 5
Mü'minler namazlarını kılmalıdır..... I, 331

Mü'minler orta yolu tutmalıdır ..... I, 503
Mü'minler Peygamber'e salavât getirmelidir ..... VI, 199
Mü'minler sağlam bir bina gibidirler..... II, 177
Mü'minler savaşırsa araları düzeltilmelidir ..... IV, 37
Mü'minler sözlerinde dururlar ..... VI, 598-599
Mü'minler sözlerini hadislerin önüne geçiremez..... I, 551
Mü'minler, yahudi ve hıristiyanlara önce selâm vermez..... IV, 447
Mü'minlerden kimler kıyamette arş'ın gölgesine girecektir?..... II, 582-583
Mü'minlere ateş düşmandır ..... I, 568
Mü'minlere cihad farzdır..... VI, 6
Mü'minlere düşmanları zarar veremeycektir ..... VI, 159
Mü'minlere eziyet edenler günah içindedir ..... VI, 540, 566, 587, 590
Mü'minlere hac farzdır..... I, 550
Mü'minlere iftira etmek ..... VII, 349
Mü'minlere kol kanat germek ..... III, 502
Mü'minlere meleklerin müjdesi ..... VII, 522
Mü'minlere merhametli, kâfirelere karşı izzetli olmak..... III, 503,
Mü'minlere şefkatli davranmak gerekir..... II, 176
Mü'minlere yapmadıklarından dolayı eziyet etmenin günahı ..... VII, 349
Mü'minlere, yoldan sapıtanlar zarar veremez..... II, 103
Mü'minleri kandıran onlardan değildir..... VI, 591
Mü'minlerin ahlâkını bozanlara azab vardır ..... VI, 585
Mü'minlerin birbirlerine karşı vazifeleri ..... VI, 568
Mü'minlerin birbirlerini sevmesi Allah'ı hoşnut eder ..... II, 548
Mü'minlerin birbirlerini sevmesi Allah'ı hoşnut eder II,589
Mü'minlerin birbirlerini ziyaretlerinin karşılığı ..... II, 550
Mü'minlerin büyüklerinden dua istenebilir ..... II, 260
Mü'minlerin can ve mallarını Allah satın almıştır..... VI, 8
Mü'minlerin cennetteki köşkü ..... VI, 509-511
Mü'minlerin çektiği işkenceler ..... I, 248
Mü'minlerin en mükemmeli huyu güzel olandır..... II, 331
Mü'minlerin en üstünü kendisinden emin olunandır ..... VI, 436
Mü'minlerin hayırlısı borcunu güzel ödeyendir ..... VI, 143-144
Mü'minlerin hayırlısı kadınlara iyi davranandır ..... II, 331
Mü'minlerin Hendek harbindeki tavrı ..... I, 333,334
Mü'minlerin Îsâ'nın etrafında toplanması ..... VII, 444
Mü'minlerin kalpleri Allah anılınca titrer..... I, 336
Mü'minlerin kanları ve malları birbirlerine haramdır..... II, 137
Mü'minlerin kanları ve malları birbirlerine haramdır..... II, 155,197,200
Mü'minlerin kanları, canları, namusları korunmuştur..... VI, 457,461
Mü'minlerin koruyucusu Allah'tır..... III, 17
Mü'minlerin meclisi geniş olmalıdır ..... IV, 377
Mü'minlerin örneği Peygamber'dir..... I, 540
Mü'minlerin ruhu kıyamet koparken rüzgârla alınır ..... VII, 454
Mü'minlerin şefaat etmesi haktır..... III, 114
Mü'minlerin Tevrat ve İncil'deki vasıfları ..... II, 576-577
Mü'minlerin üç günden fazla dargın durması helal değildir..... VI, 558
Mü'minlerin vasıfları..... II, 576
Mü'minlerle Allah her yerde beraberdir ..... I, 294
Mü'minlerle savaşan onlardan değildir ..... VI, 591
Mücâhede ..... I, 397-431
Mücâhede edene yollar açılır..... I, 395
Mücahid ölümden kurtulursa sevabının bir kısmını almış olur ... VI, 104,105
Mücahid, cennete en lâyık olandır..... III, 203
Mücahid, her türlü hayır ve saadete lâyıktır..... III, 203
Mücahide denk olan kişi ..... VI, 33
Mücahide hizmetçi verilmesi, faziletli sadakadır ..... VI, 48-49
Mücahidi techiz eden bizzat cihad eden gibidir ..... VI, 46,47
Mücahidi techiz etmek ..... VI, 50
Mücahidin ailesine bakmanın sevabı..... VI, 47,52
Mücahidler belirlenmeden cennete girilemeyecek ..... VI, 103
Mücahidler cennete cihad kapısından girer ..... V, 478
Mücahidler için cennette yüz derece vardır ..... VI, 38-39
Mücahidlerin hanımları, geridekilerin anaları gibidir ..... VII, 93,95,96
Mücahidlerle sabredenler belli olana kadar Allah kullarını dener I, 202
Mücîbetü'l- Bâhiliyye..... **V, 526**
Müctehidin bilmesi gereken ilimler ..... VII, 541

Müdâhene-müdâra farkı ..... VI, 473
Müellifin mukaddimesi ..... I, 85
Müezzin kâmete başlayınca nâfile kılınmaz ..... VII, 326,327
Müezzin kâmete başlayınca nâfile kılmanın mekruh oluşu ..... VII, 326-327
Müezzinin sesinin güzel olması ..... V, 184
Müezzinin sesinin ulaştığı her yer lehinde şahitlik yapar ..... V, 184
Müezzinlerin kıyametteki değeri ..... V, 182,183
Müferrid ne demektir? ..... VI, 270,271
Müflis kimdir? ..... II, 168, V, 265
Müjde dozu yüksek olan sözler herkese söylenmemeli..... IV, 160,163
Müjde vermek hoş bir davranıştır..... IV, 147,150
Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz..... III, 578
Mükâfâtın büyüklüğü belânın şiddetine göredir ..... I, 256,257
Mükâteb: Anlaşmalı köle ..... VI, 369
Mükellefiyet çocuk için bülûğ çağında başlar ..... II, 391
Mülk sûresi ve ehemmiyeti ..... V, 139
Münafiğa gelen musibet ..... I, 245
Münafığın misâli..... IV, 102
Münafığın tanımı ..... II, 114
Münafik yönetici fesat çıkarır ..... II, 421
Münafik yönetici olursa bozgunculuk çıkarır ..... II, 480
Münafika efendi demek Allah'ı gazaplandırır..... VII, 260,261
Münafikla müslümanı ayıran şey namazdır ..... V, 261,262
Münafiklar akraba ziyâretini keserler..... II, 421, 480
Münafiklar Allah'ı çok az anarlar ..... VII, 68
Münafiklar Allah'ın lânetine uğrar..... II, 480-481
Münafiklar cehennemin en altındadır ..... VI, 495
Münafiklar insanlara gösteriş yaparlar ..... VII, 68
Münâfiklar kötülüğü emreder, iyilikten menederler..... II, 66
Münafiklara sabah ve yatsı namazı zor gelir..... V, 248,249
Münafiklara zor gelen iki namaz ..... V, 223,248,249
Münâfiklık alâmetleri ..... II, 114,IV,101,102,
VI, 499, 599, 600
Münafiktan başkası cemaatten geri kalmaz..... V, 242
Müneccim ..... VII, 164
Müneccimlik yıldızlara bakarak fal bakmaktır ..... VII, 166,170
Münker ayrıca bk. Kötülük Münkerin ölçüsü..... II, 65
Müntehabü Tabakâtiş-Şâfiiyye li'bni's-Salâh ..... I, 64
Mürâre İbni Rebî'e'ye sahâbenin boykotu..... I, 180,185
Mürşid önce kendi durumun düzeltmelidir..... II, 108
Mürtedîn selâmı alınmaz ..... VII, 429
Müselsel hadis ..... VI, 303
Müsle ..... VI, 66,67,72
Müslüman elinden ve dilinden emin olunan kimsedir..... II, 151
Müslüman iken kâfir olanın durumu ..... VII, 429
Müslüman işlerini istişâreyle yapar ..... IV, 182,183
Müslüman kabirde kelime-i şehadeti söyler ..... III, 109
Müslüman müslümanın kardeşidir ..... VI, 568
Müslüman nasıl şükretmeli?..... II, 246
Müslüman olana ilk önce beş vakit namaz emredilir ..... V, 257
Müslüman olana kâfir demenin sorumluluğu..... VII, 429,430
Müslüman olanın okuyacağı dua ..... VI, 339
Müslüman olanla savaşılmaz ..... V, 258
Müslüman olarak ölen cennettedir ..... VI, 554
Müslüman olduktan hemen sonra şehid olan sahâbî..... VI, 53
Müslüman oldum diyene inanmak gerekir..... III, 28-30
Müslüman oldum diyeni öldürmenin sonucu..... III, 24,26
Müslüman olmayan akraba ile ilgi kesilmez..... II, 459
Müslüman ve mü'min aynı mânadadır..... II, 194
Müslüman, kardeşini güleryüzle karşılamalı ..... IV, 490
Müslümana gülümsemek sadakadır..... IV, 490
Müslümana kâfir demenin haram oluşu ..... VII, 273-275
Müslümana kâfir diyen kâfir olur ..... VII, 273,274
Müslümana kılıç çeken cehennemdedir ..... I, 123-126
Müslümana silâh çekmemek ..... I, 123-126
Müslümana sövme yasağı ..... VI, 540-547
Müslümana sövmek fâsıklıktır..... VI, 540

Müslümana yardım edenin yardımcısı Allah'tır..... II, 195
Müslümanda nifak alâmetlerinin bulunması ..... II, 114
Müslümanı hor görmek kötülük olarak yeter ..... VI, 568
Müslümanı kendisine tercih etmek ..... II, 23
Müslümanı küçük görme, aşağılama yasağı ..... VI, 577-583
Müslümanı öldüren mü'min de olsa cehennemdedir ..... VII, 381,382
Müslümanı öldüren müslüman olunca cennetliktir ..... I, 198
Müslümanı silahla korkutana melekler lânet eder ..... VII, 380, 381,
Müslümanın ayıbını örtenin kıyamette kusurları örtülür ..... II, 194, 218, 226-228
Müslümanın eşiyle beraber olması sadakadır..... II, 245
Müslümanın felaketini sevinçle karşılama yasağı ..... VI, 584-586
Müslümanın ihtiyacını giderenin Allah da ihtiyacını giderir ..... II, 226
Müslümanın müslümana sövmesi fisktır ..... VI, 113
Müslümanın müslümanla savaşması küfürdür..... VI, 113
Müslümanın sıkıntısını giderenin kıyamette sıkıntısı giderilir..... II, 194,226,228
Müslümanın vasıfları..... II, 151
Müslümanın verdiği söz diğer müslümanları da bağlar ..... VII, 425
Müslümanın verdiği sözü dikkate almayanın tövbesi kabul edilmez VII, 425,426
Müslümanla savaşmak küfürdür ..... VI, 540
Müslümanlar bağışlanacaktır ..... VI, 220
Müslümanlar birbirlerine destek olmalıdır ..... II, 177-200, 206, 226, 250
Müslümanlar birbirlerine hiyânet edemez..... II, 194,195,197
Müslümanlar birbirlerine kin besleyemez ..... II, 200
Müslümanlar birbirlerine zulüm yapamaz..... II, 200
Müslümanlar birbirlerini hor göremez..... II, 197,200
Müslümanlar birbirlerini sevmek zorundadır ..... IV, 414
Müslümanlar birbirleriyle savaşmamalıdır..... IV, 120
Müslümanlar deccâli tanıyacaktır ..... II, 137
Müslümanlar ehl-i kitaba önce selâm vermemelidir..... IV, 447
Müslümanlar ehl-i kitabı yolun kenarından yüremeye zorlamalıdır IV, 447
Müslümanlar için dua etmelidir ..... VI, 382-385
Müslümanlar kardeştir ..... II, 194-197, 200, ... 226, 242, VII, 15
Müslümanlar karşılaştıklarında eğilmez ve öpüşmezler ..... IV, 483
Müslümanlar karşılaştıklarında el sıkışmalılar..... IV, 483
Müslümanlara gereksiz yere suizanda bulunma yasağı .. VI, 574-576
Müslümanlara merhametli olan cennetliktir ..... IV, 43
Müslümanlara muhalifleri zarar veremeyecektir ..... VI, 159
Müslümanlara sırt çevirmemek..... VII, 16
Müslümanlara zarar vermemek için tedbir almalıdır..... II, 179
Müslümanlara zorluk çıkaran yöneticiler iflah olmaz..... IV, 29
Müslümanları aldatan onlardan değildir..... II, 201
Müslümanları dinden usandırmamak gerekir ..... IV, 124
Müslümanları incitmemek ..... VI, 551-555
Müslümanların arasını düzeltmek gerekir ..... I, 242
Müslümanların ayıplarını araştıran onların ahlâkını bozar..... VI, 571
Müslümanların birbirleri üzerindeki hakları..... II, 208, IV, 494
Müslümanların birbirlerine karşı vazifeleri ..... II, 226-228
Müslümanların birbirlerine küsmeleri yasaklanmıştır..... II, 200
Müslümanların dokunulmaz hakları..... II, 175-216
Müslümanların gıybetini yapanlara izin vermemelidir ..... VI, 465,466
Müslümanların ihtiyacını karşılamak..... II, 225-233
Müslümanların işini kolaylaştıranın işleri kolaylaştırılır ..... II, 228
Müslümanların kanı, malı, ırzı ve namusu birbirlerine haramdır.. IV, 121
Müslümanların övdüğü hayır sahibi..... VII, 75,76
Müslümanların sayısı müşriklerden çok azdır..... III, 116,117
Müslümanların üç günden fazla dargınlığı helâl değildir..... VII, 16,17,18
Müslümanların yardımlaşmaları ..... III, 411,412
Müslümanların yöneticileri de müslüman olmalıdır..... II, 58
Müslümanlarla ilgiyi kesmemek ..... VII, 16
Müslümanlarla yahudiler arasındaki ortak dokuz âyet ..... IV, 486,487
Müstevrid İbni Şeddâd..... **III, 192**
Müşriğin Peygamber'e suikastı ..... I, 347,348
Müşrik çocukları da cennettedir ..... VI, 508-512
Müşriklere karşı mal, can ve dille cihad edilmeli..... VI, 111
Müşriklere karşı mü'minler topyekün savaşmalıdır ..... VI, 5

Müşriklere selâm verilir mi? ..... IV, 451,452
Müşriklerin ölüm anındaki pişmanlığı ..... III, 435
Müşriklerin Peygamber ve Ebû Bekir'i mağarada görmemesi . I, 356
Müşriklerle her yerde savaşılmalıdır ..... VI, 6
Müşriklerle ne zaman savaşılmaz?..... III, 19
Müşteri kızıştırmak yasaklanmıştır..... II, 200, VI, 593
Müşteri kızıştırmamak ..... VII, 368,389
Müşteriyi aldatmak için malını övmek ..... VII, 370,371
Müşteriyi inandırmak için yemin eden kimse ..... VII, 498,499
Müteşebbi (Kendini yalancıktan tok gösteren)..... VI, 521
Mütevazi bir hayat sürmek ..... III, 294
Mütevazi ve alçakgönüllü olmak ..... VII, 12,13
Mütevâziler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Müttakî Allah'ın dinine saygı gösterendir..... II, 510
Müttakî kulunu Allah sever ..... III, 491,492
Müttakî, Allah'ın hükmüne saygı gösterir ..... IV, 136
Müttakîlerle beraber olmalıdır..... II, 558

Nafaka imkânlar ölçüsünde verilir ..... II, 357,358
Nâfi ..... III, 485
Nâfile bir ibadete başladıktan sonra onu terketmemeli..... IV, 110
Nâfile ibadet dinçken yapılır..... I, 506
Nâfile ibadetler Allah sevgisine ulaştırır ..... III, 8
Nâfile ibadetler ölçülü yapılmalıdır ..... V, 406
Nâfile ibadetlerle farzların eksiği tamamlanır ..... V, 264,265
Nâfile namaz ..... V, 294
Nâfile namazları evde kılmak daha sevaptır ..... V, 330,333
Nâfile orucu kadın, kocasından izinsiz tutamaz ..... II, 343, VII, 305,306
Nâfile oruçların tutulduğu günler..... V, 526
Nâfile ve farz ibadetler ..... V, 455
Nâfilelerde bakılsa bile farzlarda sağa-sola bakmamak ..... VII, 318
Nafilelerini cihad için bırakanın sevabı eksilmez..... I, 475
Nafilelerini hastalığı sebebiyle bırakanın sevabı eksilmez..... I, 475
Nâfilelerle Allah'a yaklaşılır ..... I, 398
Namaz amellerin en faziletlilerindendir ..... II, 414, VI, 14
Namaz bedenî ibadetlerin niçin en önemlisidir?..... II, 61
Namaz câmide kılınmalıdır ..... V, 241
Namaz cemaatle kılınıyorsa kısa tutulmalıdır..... II, 186-187
Namaz çocuğa yedi yaşındayken emredilir..... II, 389-390
Namaz dinçken kılınır ..... I, 507
Namaz dinin direğidir ..... VI, 452
Namaz dinin önemli bir esasıdır..... IV, 173
Namaz gözümün nuru kılındı ..... V, 408
Namaz günahların affedilmesine vesiledir ..... III, 124,125
Namaz hakkında Abdullah b. Mes'ûd'un sözleri ..... V, 241

Namaz hayasızlıktan korur ..... V, 195
Namaz ile zekâtın ayrılmazlığı ..... V, 458,460
Namaz ilk hesap sorulacak ameldir ..... V, 264
Namaz imandan sonra gelen en önemli ibadettir ..... V, 256
Namaz insanı kötülükten korur ..... I, 448, V, 195, 198, 199
Namaz kılan kimsenin önünden geçmenin haram oluşu ..... VII, 323-325
Namaz kılan yöneticiye isyan edilmez ..... IV, 41
Namaz kılan zâlim yöneticiyle savaşılmaz..... II, 83
Namaz kılanda münâfıklık alameti olabilir ..... IV, 101
Namaz kılanı anne veya babası çağırdığında ne yapmalıdır?..... II, 283
Namaz kılanlar cennete namaz kapısından girer ..... V, 478
Namaz kılarak bütün gece ibadet edeceğini söyleyen sahâbî ... I, 497,498
Namaz kılarken ağlamak..... III, 163,164
Namaz kılarken kabre karşı yönelmemek ..... VII, 320,321
Namaz kılarken sütre koymak ..... VII, 323,324
Namaz kıldıran namazı fazla uzatmamalıdır ..... IV, 127
Namaz kılınmayacak vakitler ..... III, 131
Namaz kılmak iman alâmetidir ..... V, 251
Namaz kılmak sadakadır..... II, 245
Namaz kılmanın mekruh oluduğu haller ..... VII, 313-314
Namaz kılmaya karar veren namazdadır ..... IV, 137
Namaz kılmayanlarla savaş..... III, 20
Namaz kişinin günahlarını temizler ..... III, 112,113
Namaz kitap ehline de farzdır..... II, 142
Namaz mü'minlerin önemli bir özelliğidir..... II, 576
Namaz müslüman olana hemen öğretilmelidir ..... VI, 339
Namaz nurdur ..... I, 203,205
Namaz Peygamber'in kıldığı şekilde kılınır ..... IV, 173
Namaz sonrası okunması tavsiye edilen dua ..... II, 598, VI, 246-250
Namaz sonrası Peygamber'in yaptığı dua ..... VI, 243
Namaz tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir ..... IV, 125
Namaz vakitleri ..... III, 131
Namaz vakitlerinde misvak kullanmak ..... V, 440
Namaz vakitlerini beklemek..... V, 173,174
Namaz ve zekât..... VII, 66
Namaz yalnız başına kılınıyorsa uzatılabilir ..... II, 186
Namaz zekâttan ayrılmaz ..... V, 450
Namaz, âhirette Peygamber'e yaklaştırır ..... I, 416
Namaz, hesabı ilk sorulacak ibadettir ..... III, 244
Namaz, oruç gibi ibadetler üzerine yemin edilmez ..... VII, 232
Namaz, zekât ve iyilik üzere yapılan biat ..... V, 466
Namaz, zekât ve sıla-i rahim cennete götürür..... II, 464
Namaza dikkat gösterilmelidir ..... II, 378
Namaza gelmeyenleri Peygamberimizin tedidi ..... V, 239
Namaza giderken her adıma sadaka sevabı vardır ..... II, 243
Namaza kâmet getirilince nâfile namaz kılınmaz ..... VII, 326,327
Namaza nerede yetişilirse orada imama uyulur..... IV, 137
Namaza Peygamber'in verdiğ önem ..... VI, 128
Namaza uzaktan gelen daha çok sevap kazanır ..... IV, 190,191
Namaza uzaktan gelenin sevabı daha çoktur ..... I, 481,483
Namaza, ilim meclisine ve benzeri ibadetlere ağırbaşlı ve vakur bir şekilde çağırmak ..... IV, 136-140
Namazda birinci safta büyükler durmalı ..... II, 524-526
Namazda eli böğüre koymanın mekruh oluşu ..... VII, 311-312
Namazda etrafa bakmak sevabı eritir..... II, 255-256
Namazda gözleri semâya dikmemek ..... VII, 315,316
Namazda gözleri semaya dikmenin yasak oluşu ..... VII, 315-316
Namazda huşû ..... VII, 316
Namazda ikaz için erkekler "sübhanallah" der ..... II, 254
Namazda ikaz için kadınlar el çırpar ..... II, 254
Namazda ilk safta bulunmanın sevabı ..... V, 178,269
Namazda imam değişebilir..... II, 254
Namazda konuşulmaz ..... IV, 129
Namazda melekler gibi saf bağlamak ..... V, 267
Namazda okunabilecek bir dua ..... VI, 350
Namazda omuzları bir hizaya getirmek ..... V, 277

Namazda önce ilk saffi doldurmak ..... V, 283
Namazda saf tutmanın önemi ..... V, 279- 282
Namazda saflar düzgün olmalıdır ..... I, 565, 566, II, 524, 526
Namazda safları imam düzeltmelidir ..... I, 353
Namazda safları sımsıkı tutmak ..... V, 275
Namazda safların boşluklarına şeytan girer ..... V, 277
Namazda sağa-sola bakınınca Allah kulundan yüzçevirir..... VII, 318
Namazda sağa-sola bakmak şeytandandır ..... VII, 317,318
Namazda teşehhüd sonrası yapılacak dua ..... VI, 250
Namazdan selam verip çıkınca ne denmelidir? ..... VI, 234-238
Namaz'dan sonra Allah'ı zikreden zarara uğramaz ..... VI, 242
Namazdan sonra başka namazı beklemenin sevabı ..... I, 472
Namazdan sonra camide bekleyene melekler dua eder ..... I, 128,129
Namazdan sonra diğer namazı beklemek ..... V, 381
Namazdan sonra duaya nasıl başlamalı? ..... VI, 211
Namazdan sonra önemli ibadet zekâttır ..... V, 257
Namazdan sonra Peygamberimiz üç defa istiğfar ederdi ..... VII, 599
Namazdan sonra söylenecek otuz üçer tesbih ..... VI, 240-243
Namazı beklemenin fazileti ..... V, 227-230, VII, 301
Namazı bekleyene melekler dua ederler ..... V, 228,233,2134
Namazı bekleyene namaz kılıyormuş gibi sevap yazılır ..... I, 128,129
Namazı cemaatle kılmanın sevabı ..... V, 221,222
Namazı cemaatle kılmanın üstünlüğü ..... I, 127,128
Namazı cuma gecelerine tahsis etmemek ..... VII, 328,330
Namazı dosdoğru kılmak ..... VI, 451
Namazı emreden âyetler ..... V, 195
Namazı ihlâs sûresiyle kılmak..... III, 12
Namazı ilk safta kılmanın sevabı ..... V, 267-286
Namazı kılmak ve zekâtı vermek..... I, 89
Namazı on yaşından sonra terkeden çocuk cezalandırılır ..... II, 389
Namazı Peygamber'in çok fazla uzatması..... I, 410,412
Namazı terk etmek cezasız kalmaz..... III, 243,244
Namazı terketmek küfre sebep olur ..... V, 260-262
Namazı terketmek yozlaşma alâmetidir ..... II, 75
Namazı uykuyla geçirenin cezası ..... VI, 508-512
Namazı uzatan imam ..... IV, 11
Namazı uzatanı Peygamber azarlamıştır ..... I, 509
Namazı yemekten sonra kılmak daha uygundur..... VII, 313,314
Namazın en güzeli Dâvûd'un namazıdır ..... I, 517,520
Namazın faziletlisi kıyamı uzun olandır ..... V, 414,415
Namazın huşûunu bozmamak ..... VII, 324,325
Namazın önemi ..... V, 250,267
Namazlar günahlara keffârettir ..... I, 471
Namazlar mutlaka kılınmalıdır..... I, 331
Namazlardan sonraki tesbihlerin fazileti..... III, 428
Namazları cemaatle kılmanın sevabı ..... V, 214,215
Namazları usûlünce kılmak günahlara kefârettir ..... V, 202
Namazların fazileti ..... V, 195-203
Namazların sonunda "Allahümme ente's-selâm"ı okumak ..... VII, 600
Namazlarını dosdoğru kılıp zekâtını verenler ..... VII, 63
Namuslu bir kadına iftira etmek ..... VII, 57,59
Namuslu kadınlara zinâ isnad eden helâk olur ..... VII, 406
Namusunuz korunmuştur ..... VI, 457,461
Nankörlük edenler cezalandırılır..... III, 73
Nâsırüddin el-Elbânî'ye göre *Riyâzü's salihîn*'deki hadisler ... I, 72
Nasihat Bölümü ..... II, 51-63
Nasihat etmek mü'minin diğeri üzerindeki hakkıdır ..... II, 208
Nasihat gıybeti mübah kılar ..... VI, 471
Nasihatçı önce kendi durumunu düzeltmelidir ..... II, 108
Nasihatçı..... II, 53
Nasihatın anlamı ..... II, 54-60
Nasihatın etkili olmasının şartı ..... II, 106-107
Nasihatın şartları ..... II, 52
Nasr sûresi bir işarettir..... I, 438
Nasr sûresI, Peygmaberimiz'e Allah'ı tesbih ve tövbe etmesini emreder ..... VII, 602

Nasr sûresinin inmesinden sonra Peygamber tesbihi arttırmıştır I, 437,438
Necâsetten temizlenmek ..... V, 160
Necât suresi ..... V, 132
Nefis azılı düşmandır ..... I, 263
Nefis kötülüğü emreder..... II, 16
Nefisle mücadele düşmanla mücadeleden zordur ..... I, 263
Nefislerine zulmeden kavimlerin yurtlarında ağlamak ..... V, 22-24
Nefse zulmetmek Allah'a şirk koşmaktır..... VII, 586
Nefsi pis ve kötü görmemek ..... VII, 284,
Nefsim murdar oldu demenin mekruh oluşu ..... VII, 284-285
Nefsimizin üzerimizde hakkı vardır ..... I, 511
Nefsin arzuları cehenneme götürür..... I, 408
Nefsin arzusuna boyun eğmemek ..... III, 243,244
Nefsin doymayanından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 357
Nefsin hoşlanmadıkları cennete götürür..... I, 408
Nefsin şerrinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 312,370
Nefsin üzerimizde hakkı vardır ..... I, 500
Nefsine hâkim olan akıllıdır ..... I, 314
Nefsine hâkim olan cennetliktir..... I, 140
Nefsini Allah'a satanlar kurtulur ..... I, 203,207
Nefsini duygularına tabi kılan âcizdir ..... I, 314
Nefsini şeytana satanlar helâk olur ..... I, 203,207
Nefsiyle cihad etmenin değeri ..... VI 18,19
Nehiy ani'l-münker sadakadır ..... V, 349
Nehiylerden mutlaka uzak durulmalıdır..... I, 552
Nemime yasağı ..... VI, 483-488
Nemmâm-kattât farkı ..... VI, 486
Nesebe dil uzatma yasağı ..... VI, 587-589
Nesebe dil uzatmak küfürdür ..... VI, 588
Nesebe sövmek Câhiliye âdetlerindendir ..... VII, 160,161
Nesî ..... II, 156
Nesillerin en hayırlısı ..... III, 278
Nevevî hakkında söylenenler ..... I, 53
Nevevî hakkında yazılan eserler ..... I, 54
Nevevî'nin dille ilgili eserleri..... I, 63,64
Nevevî'nin doğumu ve çocukluğu ..... I, 44,45
Nevevî'nin eserleri ..... I, 54-65
Nevevî'nin görünüşü ve yaşayışı ..... I, 48-50
Nevevi'nin hadisle ilgili eserleri ..... I, 55-59
Nevevî'nin hocaları ..... I, 46,47
Nevevî'nin ilmi ..... I, 47,48
Nevevî'nin Kur'anla ilgili eserleri ..... I, 62,63
Nevevî'nin muhtelif konulara dair eserleri ..... I, 64,65
Nevevî'nin mukaddimesi ..... I, 85
Nevevî'nin *Riyâzü's-sâlihîn*'i yazarken gözettiği prensipler .... I, 69
Nevevî'nin Şâfiî fikhıyla ilgili eserleri ..... I, 59-62
Nevevî'nin tahsili ..... I, 45,46
Nevevî'nin talebeleri ..... I, 47
Nevevî'nin vefâtı ..... I, 52
Nevevî'nin yöneticileri uyarması ..... I, 50
Nevevî'nin zühd hayatı ..... I, 49
Nevevî'nin, kitabını bitiriş duası ..... VII, 639
Nevha, niyâha ..... IV, 551
Nevvâs İbni Sem'ân..... III, 475
Nezâketle din tebliği..... II, 72,73
Nezzâl İbni Sebre..... IV, 262
Nifak bk. Münafiklık
Nifak üzerinde olanlardan biri cihadı arzulamayandır ..... VI, 98
Nifak-riyâ farkı ..... VI, 480
Nil, cennet nehirlerindendir ..... VII, 534
Nimet açıkça gösterilmelidir..... IV, 327
Nimet nedir? ..... III, 245
Nimete kavuşunca şükretmek ..... I, 211,213
Nimetin yok olmasından Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 335
Nimetlerden hesaba çekilmek..... III, 245,256
Nimetlere şükretmek..... V, 385,386
Nimetleri takdir etmek..... III, 170
Nisa sûresini Peygamber'in namazda okuması ..... I, 410

Nisbe sûresi ..... V, 132
Nişanlı bir kadına dünür göndermek yasaktır ..... VII, 370,371
Niyâha nedir? ..... VII, 147,148
Niyâha yapmamak üzere kadınlar biat etmişlerdir ..... VII, 152,153,159
Niyet (işler niyete göre değerlendirilir) ..... I, 91
Niyet nedir, nasıl yapılır? ..... I, 93
Niyetin iyi ve kötüsü ..... III, 384
Niyetin önemi ..... III, 383,384
Niyetin ve ihlâsın önemi ..... I, 104,105,107
Niyetlere göre âhirette hesap sorulacaktır ..... I, 97
Nu'man İbn Mukarrin ..... **VI, 112-113**
Nu'mân İbni Beşîr ..... **I, 566**
Nûh *aleyhisselâm* kıyamette şefaat edemeyecektir ..... VII, 564
Nûh *aleyhisselâm*'ın ana babasına duası..... II, 502
Nur, çarşamba günü yaratıldı..... VII, 536
Nurdan koltuklara oturacak olanlar..... IV, 40
Nurdan minberler..... II, 592-593
Nutfe, alaka, mudga ..... III, 45
Nübüvvet sonrası ümmete kalan salih rüyadır..... IV, 390
Nübüvvetin cüzleri..... IV, 394
Nübüvvetin kırk altı cüzünden biri müminin rüyasıdır..... IV, 392
Nühâ (çirkinliklerden meneden akıl)..... II, 524-525
Nüzhetü'l-müttekin şerhu Riyazü's-sâlihîn ..... I, 75

Ocak başında olsa bile kadın kocasına icabet etmelidir ..... II, 347
Odun taşıyıp satmak dilencilikten daha hayırlıdır..... III, 350,351
Oğlum cennette ise ağlamayacağım ..... VI, 70-71
Ok atma yarışını sahâbîler de yapmıştır ..... VI, 92
Ok atmak köle azadına denktir ..... VI, 94
Ok atmayı öğrenmeye Peygamber'in teşviki ..... VI, 88-94
Ok sebebiyle cennete girecek üç kişi ..... VI, 91
Olgun mü'min neler yapamaz? ..... VI, 531
Olmamış meseleleri sormak ..... III, 26
On defa söylenecek zikir ..... VI, 226
On iki rekât sünnetin önemi ..... V, 287
On Muharrem ..... V, 535
On üç, on dört, on beşinci günlerde oruç tutmak ..... V, 542,547
Ordu (Kâbe'ye saldırmaya giden ordu) ..... I, 97
Orduların en iyisi ..... V, 36,37
Organlar dile bağlıdır ..... VI, 449
Organların kulluğu ..... I, 374
Orta halli elbise giymek ..... IV, 327-329
Orta namaz ..... V, 250,251
Oruca dair bazı meseleler ..... V, 516-520
Orucu devamlı tutmak kendine işkencedir ..... V, 525,526
Orucu emreden âyet ..... V, 472,474
Orucu geç açmak Ehl-i kitab'a benzemektir ..... V, 505
Orucu hurma veya suyla açmak ..... V, 510,511
Orucu Hz. Peygamber kimi zaman az tutardı ..... V, 406
Orucu iftar etmeksizin peşpeşe tutmamak ..... VII, 333,334
Orucu sadece cuma günü tutmamak ..... VII, 328-331
Orucu sadece cuma günü tutmanın ve cuma gecesini

namaza ayırmanın mekruh oluşu..... VII, 328-332
Orucu tutmak cennete götürür ..... VI, 451
Orucun en güzeli Dâvûd'un orucudur ..... I, 517,520
Orucun mükâfatını sadece Allah verecektir ..... V, 475
Orucunu açtıktan sonra yapılacak dua ..... V, 511,512
Orucunu hemen açanı Allah sever ..... V, 504,506
Orucunu unutarak yiyenin orucu bozulmaz ..... V, 516
Oruç (farz oruç) **..... V, 472-487**
Oruç (visâl orucu yasaklanmıştır)..... II, 189
Oruç açmakta acele etmek ..... V, 503-512
Oruç açmakta acele etmenin fazileti ..... V, 503,505
Oruç borcuyla ölenin borcu fidye verilerek ödenir..... VII, 543
Oruç borcuyla ölenin borcunu yakınları ödemelidir..... VII, 543
Oruç hurma ile açılır..... II, 468
Oruç ibadeti Allah içindir ..... V, 475
Oruç kalkandır ..... V, 475-477,
VI, 451
Oruç mutlaka tutulmalıdır ..... I, 331
Oruç ramazan dışındaki aylarda sürekli tutulmaz ..... I, 536
Oruç riya karışması ihtimali en az olan ibadettir ..... V, 476
Oruç sadece Allah rızâsı için yapılır ..... V, 476
Oruç su ile açılır ..... II, 468
Oruç sürekli olursa makbul değildir ..... I, 517,520
Oruç tutan cehennemden uzaklaşır..... VI, 97
Oruç tutanda münâfiklık alâmeti olabilir..... IV, 101
Oruç tutanlar bağışlanacaktır ..... VI, 220
Oruç tutmak ..... V, 254
Oruç tutmak sadakadır ..... II, 245
Oruç: (Her ay üç gün tutmak) ..... V, 346,348
Oruçla hayatını geçireceğini söyleyen sahâbî ..... I, 497,498
Oruçlu iken kavga etmemek ..... V, 475,477
Oruçlu iken kötü söz söylememek..... V, 475,513,514
Oruçlu iken suyu burna dikkatli çekmek ..... V, 518,519
Oruçlu olan kavga etmemelidir ..... V, 513,514
Oruçlu olarak ayın üç gününü geçirmenin sevabı ..... I, 517,520
Oruçlu yalan söylememelidir ..... V, 514
Oruçlu yemek daveti karşısında ne yapmalı? ..... IV, 217,218
Oruçlular cennete Reyyân kapısından girecektir ..... V, 478,479
Oruçlular evinizde iftar etsin..... V, 550,
Oruçlunun ağız kokusunun değeri..... V, 475-477
Oruçlunun Allah'a kavuştuğu andaki sevinci ..... V, 477
Oruçlunun Dilini koruması ..... V, 513-515
Oruçlunun mükâfatı Allah'a aittir ..... V, 475
Oruçlunun sevindiği iki an ..... V, 476,477
Oruçlunun yanında yemek yenirken melekler dua eder ..... V, 549
Oruçluyu iftar ettiren, oruç tutmuş gibi sevap alır ..... V, 548
Oruçluyu iftar ettirmek ..... V, 548-552
Osman (hilafet mührünü kaybetmesi) ..... IV, 158
Osman İbni Affân ..... **III, 226-227**
Osman İbni Affân (başına belâ geleceğinden haberdardı)..... IV, 156
Osman İbni Affân (cennetle müjdelenmesi) ..... IV, 156
Osman İbni Ebü'l-Âs..... **IV, 512**
Osman'ın şehâdetini Peygamber haber verdi ..... VII, 554
Oturan iki kişinin arasına girilmez..... IV, 373,374
Oturarak namaz, ayakta kılamayana câizdir ..... I, 532
Oturduğu yerden kalkan döndüğünde yine o yere oturabilir .... IV, 370
Oturmak için kimse yerinden kaldırılmaz..... IV, 369
Oturmak için kimsenin özel yeri yoktur..... IV, 370
Oturuş şekillerine dikkat etmek ..... VII, 226
Otuz üçer tesbih ..... VI, 240-243
Otuz üçer tesbih yatağa girince de çekilmelidir ..... VI, 321

Öfke anında şeytandan Allah'a sığınmak..... I, 264,265
Öfke anında yapılacak şeyler ..... III, 603
Öfke ve gazap, yerinde kullanılmalıdır ..... III, 582
Öfkeden uzak durmak..... III, 581
Öfkelenmek şeytandandır ..... I, 264,268

Öfkesine hâkim olan gerçek pehlivandır ..... I, 262,263
Öfkesini yenene dilediği hûrî verilir ..... I, 266,267
Öfkesini yenenler cennettedir ..... III, 567
Öfkeye hâkim olmak ..... III, 547
Öfkeyi yenebilmek ..... III, 602
Öfkeyi yutmak, insanları affetmek ..... III, 547, V, 5
Öğle namazının sünneti ..... V, 310-315
Öğle namazının sünnetlerinin kılınış şekilleri..... V, 313,314
Öğle namazının vaktini geciktirmek ..... VII, 542
Öğle sıcağı cehennem ateşindendir..... VII, 542
Öğle vakti gök kapılarının açıldığı zamandır ..... V, 312
Öğlenin farzından önce ve sonra namaz kılmanın sevabı ..... V, 310
Öğlenin ilk sünnetinin önemi ..... V, 292
Öğlenin sünneti farzından sonra da kılınabilir ..... V, 313
Öğrenici veya öğretici olmak ..... III, 220,221
Öğünmekten hoşlananlar azaptan kurtulamaz ..... II, 75
Öğünmemek gerekir ..... VI, 568
Öğüt ayrıca bk. Nasihat
Öğüt isteyene Peygamber'in "Kızma" demesi ..... I, 267
Öğüt verirken ölçülü olmak ..... IV, 123-133
Öğüt, güzel olmalıdır..... IV, 123
Ökçelerin ateşte yanması ..... V, 159
Öksüzü incitmek kâfirlerin işidir..... II, 287
Öldükten sonra devam eden ameller..... V, 7-9
Öldükten sonra dirilten Allah ..... VI, 288, 289
Öldürme çığırını ilk açan kişi Kâbil (Adem'in oğlu)..... II, 25
Öldürmek (haksız yere) ..... VII, 57,58
Öldürmek gerektiğinde can yakmamak..... III, 583
Öldürürken de güzel öldürmelidir ..... VI, 67
Öleceğini anlayan kimsenin yapacağı dua ..... IV, 523,525
Ölen küçük çocuklar cehenneme siperdir ..... V, 17-19
Ölene göz yaşarır, kalp hüzünlenir ..... VII, 155,156
Ölene kadar ibadet edip kulluk yapmalıdır ..... I, 396, 532
Ölenin acısına sabrın karşılığı cennettir ..... IV 546,547
Ölenin ardından bağıra çağıra ağlamak yasaklanmıştır..... I, 220, VII, 145-150
Ölenin ardından sabredip, ecrini Allah'tan beklemek ..... I, 232, IV, 548
Ölenin ardından sessiz gözyaşı dökmek ..... I, 217
Ölenin ardından sessizce ağlanabilir ..... I, 217
Ölenin de öldürenin de cennete gideceği bir durum ..... I, 198
Ölenin gözleri kapatılır ..... IV, 539
Ölenin halini gizlemek ..... IV, 556-558
Ölenler dünyaya geri döndürülmez..... III, 435
Ölmeden önce kelime-i tevhid getiren cennete girer..... IV, 535
Ölmek için dua etmek yasaklanmıştır..... III, 464
Ölmek üzere olan kimseye kelime-i tevhid telkini ..... IV, 535-538
Ölmek üzere olan mü'min neden sevinir? ..... VII, 522
Ölmek üzere olanın hali ..... VII, 521
Ölmek üzere olanın yakınlarına sabır tavsiye etmek ..... I, 217,220
Ölmeyi istemenin doğru bir şey olmadığı ..... III, 461-467
Ölü adına sadaka vermek ve dua etmek..... V, 5-9
Ölü eti yemek (gybet kıymet)..... VI, 432
Ölü nasıl yıkanır?..... IV, 197
Ölü yaşayanların yardımına muhtaçtır ..... IV, 596
Ölü yıkanırken sağdan ve abdest organlarından başlanır..... IV, 196
Ölü, kendini övenlerin sözlerinden hesaba çekilir..... VII, 160
Ölülere sövme yasağı ..... VI, 548-550
Ölülere verilen selâmın şekli..... IV, 429
Ölüm ânında kâfirin hali ..... VII, 522
Ölüm ânına kadar tövbe kabul edilir ..... I, 154
Ölüm ânında Allah'a kavuşmayı istemek ..... VII, 521,522
Ölüm ânında müminin hali ..... VII, 522
Ölüm ânında yapılan tövbe fayda vermez ..... I, 155
Ölüm ânının dehşeti ..... III, 110
Ölüm bütün şiddetiyle gelecektir ..... III, 450
Ölüm döşeğindeki kişi ağlayanın sözlerinden hesaba çekilir ..... VII, 152-160
Ölüm fitnesinden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347
Ölüm gecikmez ..... I, 155
Ölüm gelmeden hayır işlenmelidir ..... I, 390

Ölüm gelmeden hazırlıklı olmak..... III, 446
Ölüm insana çok yakındır ..... I, 415, III, 223,224
Ölüm meleği ..... IV, 577
Ölüm mutlaka gelecektir..... III, 442
Ölüm sonrası için çalışan akıllıdır ..... I, 314
Ölüm sonrası kesilmeyen üç sevap ..... VI, 170
Ölüm temenni edilmez..... I, 554,555
Ölüm, bizi her yerde bulur VII,394
Ölümden ibret almalıdır ..... VI, 75
Ölümden önce hayatın kıymeti bilinmeli..... IV, 495
Ölüme hazırlıklı olmak..... III, 439,440
Ölüme yakın tövbe etmeliyiz ..... I, 435
Ölümü anmak ve nefsin aşırı isteklerini dizginlemek..... III, 431-452
Ölümü çokça hatırlamak ..... III, 448
Ölümü hatırlamak dünyaya tamamen bağlanmayı engeller ..... III, 448
Ölümü hatırlayıp, hazırlıklı olan zeki mü'mindir ..... III, 448,
Ölümü istemek zorunda kalınca yapılacak dua ..... I, 246,247,III, 462
Ölümü istemenin yasaklandığı ..... III, 461
Ölümü istemeyip ecelini beklemek ..... III, 462
Ölümü müslüman olarak karşılayan cennettedir ..... VI, 554
Ölümü temenni etmemek ..... I, 246,247
Ölümün acısını şehid duymaz..... VI, 75
Ölümün fitnesinden Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 247,249
Ölümün hayrlısını istemek ..... I, 246
Ölümünden sonra ağıt yakılmasını vasiyet edenler ..... VII, 149,150
Ölümünün mübârek beldelerde olmasını istemek..... I, 247,248
Ölünce herkes yaptıklarıyla başbaşa kalır ..... VI, 548
Ölünen hal üzere diriltilmek..... I, 441
Ölünün ardından ağlama şekilleri ..... VII, 147
Ölünün ardından Peygamber de ağlamıştır ..... IV, 552,553
Ölünün başında hayırlı şeyler söylenir ..... IV, 542
Ölünün başında söylenecek söz ..... IV, 542-550
Ölünün borcunu hemen ödemek..... IV, 585-589
Ölünün gözlerini kapadıktan sonra söylenecek söz..... IV, 539-541
Ölünün seslenişini insanlar dışındaki varlıklar işitir ..... IV, 582
Ölüye ağıt yakma yasağı ..... VII, 145-161
Ölüye arkasından ağıt yakılması sebebiyle azabedilir ..... VII, 145-150
Ölüye arkasından ağlayanlar sebebiyle azabedilip edilmeyeceği VII, 148-150
Ölüye azâb edilmesinin sebebi söylenen sözlerdir ..... VII, 155,156
Ölüye sesli ağlamak küfür netileğindedir ..... VI, 588
Ölüye yüksek sesle ağlamak Câhiliye adetlerindendir ..... VII, 160,161
Ölüyü hayırla anmak ..... V, 10-15
Ölüyü kabre kadar çocukları, malı ve ameli izler..... I, 413, III, 188
Ölüyü yıkayan gördüğü kötü halleri gizlemeli ..... IV, 556
Ömer (Allah'a muvâfik düştüğü yerler) ..... VI, 410
Ömer (cennetle müjdelenmesi) ..... IV, 156
Ömer (Ebû Mûsâ'dan rivayeti için şahit istemesi) ..... IV, 457
Ömer (Hacer-i esved'i öpüşü) ..... I, 586
Ömer (Hayber'de emirliği arzu etmiştir) ..... I, 392
Ömer (istişâre meclisi vardı) ..... I, 434,435
Ömer (kızını evlendirmek için yaptığı başvurular)..... IV, 89,90
Ömer (Kur'an'a bağlılığı) ..... II, 538
Ömer (oğluna karını boşa demesi)..... II, 470, 471
Ömer (olaylar düşündüğü şekilde gelişirdi) ..... VI, 430
Ömer (Peygamber'in kabul ettiği görüşü) ..... IV, 160,161
Ömer (Peygamber'in ondan dua istemesi)..... II, 573
Ömer (sünnete bağlılığı) ..... I, 586
Ömer (ümmet içinde ilham alabilecek kişidir) ..... VI, 409
Ömer (Veysel Karânî'den dua istemesi)..... II, 568,569
Ömer ashapla devamlı istişâre ederdi ..... VII, 397,398,400
Ömer cehennemden çıkmayı inkar edenler olacağını bildirmiştir IV, 528
Ömer İbni Abdülaziz (cömertliği)..... II, 377
Ömer İbni Ebû Seleme..... **II, 383, IV, 221**
Ömer İbni Hattâb ..... **I, 91-93**
Ömer ile Üveys arasında geçen konuşma ..... II, 568,569
Ömer kabir azabının inkâr edileceğini bildirmiştir..... IV, 528
Ömer mescidde gürültü yapanları uyarırdı ..... VII, 214,217

Ömer recmin inkâr edileceğini bildirmiştir ..... IV, 528
Ömer zamanında çıkan veba hastalığı ..... VII, 397-400
Ömer, deccâl'in inkar edileceğini bildirmiştir ..... IV, 527
Ömer, havzın inkar edileceğini bildirmiştir ..... IV, 528
Ömer'i adâletsizlikle ithâm eden bedevi ..... I, 271,272
Ömer'in adaleti ..... III, 485-487
Ömer'in davranışlara göre hükmetmesi ..... III, 34
Ömer'in evlilere tavsiyesi ..... II, 335
Ömer'in ileri görüşlülüğü..... IV, 528
Ömer'in ilk hicret edenlere maaş bağlaması..... III, 485-487
Ömer'in Kur'an âyetleri karşısında tutumu ..... III, 589
Ömer'in Kur'an'a bağlılığı ..... I, 271,272
Ömer'in veba olan yere girme konusunda istişâresi ..... VII, 397,398,390
Ömer'in danışma meclisi kurrâ'dan oluşurdu ..... II 538
Ömrü altmış yıl olanın mâzereti olamaz ..... I, 432
Ömrü boşa geçirmemek ..... III, 432, 433, 435
Ömrü uzun ameli hoş olan kârlıdır ..... I, 420
Ömrü uzun mü'minin hayrı artar ..... I, 421
Ömrün sonlarında hayrı arttırmaya teşvik ..... I, 433-442
Ömrün uzun olması mümin için daha hayırlıdır ..... III, 463
Ömrünü nerede tükettiğinden hesaba çekilmek..... III, 62
Ömür akrabaya iyilikle artar..... II, 430
Ömür insanın düşünmesi için yeterlidir..... I, 431
Ömür nasıl uzar? ..... II, 430,431
Ömürde bir kere haccetmek yeterlidir..... V, 561
Ön sıralarda saf tutmak ..... V, 273
Önce müslüman ol, sonra savaş ..... VI, 53
Önceki milletlerin yok olma sebepleri ..... IV, 15,16
Önceki ümmetler aşırılıktan helâk oldular ..... I, 500,501
Önceki ümmetler çok soru sormaktan helâk oldu ..... I, 550
Önceki ümmetler gibi belâya uğramadan, cennete girilemez .... I, 334
Önceki ümmetler Peygamber'e gösterilmiştir ..... I, 337
Önceki ümmetlerde ilham alan kişiler vardı ..... VI, 409
Önceki ümmetleri peygamberlerle münakaşa helâk etti ..... I, 550
Önemsemeksizin edilen yeminler ..... VII, 250
Önemsiz görülen şeyler önemli olabilir..... I, 307
Önsöz ..... I, 7
Önünden yemek yenilir..... IV, 203
Öpmek ve çeşitleri ..... IV, 484,485
Örfe göre kadın kocasının malından alabilir ..... VI, 480,481
Örnek şahsiyet ..... VII, 592
Övgüde aşırı gitmemek..... VII, 389
Övülecek kişiyi "zannederim şöyle iyidir" diyerek övmek..... VII, 390
Övülmek, beğenilmek amelin değerini düşürmez ..... VII, 75,76
Övünerek düşmanı öldürenin sevabı ..... IV, 313
Övünme ve haddi aşma yasağı ..... VII, 10-14
Övünmekten, kendini beğenmişlikten sakınmak ..... III, 505
Övünüp kendini temize çıkarmamak ..... VII, 10
Öz babasını reddedip başkasını babası göstermek ..... VII, 422,423,428
Özel hayat araştırılamaz ..... III, 34,35
Özlü duaları Hz. Peygamber severdi ..... VI, 335
Özrü dolayısıyla cemaate gelmemek ..... V, 235-237
Özrü dolayısıyla savaşa katılamayanın sevabı ..... VI, 100
Özrü olmaksızın cemaate devam etmemek ..... V, 239
Özrü olmaksızın güzel kokuyu reddetmenin mekruh oluşu ..... VII, 387-388
Özü sözü bir olanlarla bulunmak ..... I, 279

Padişah, sihirbaz, rahip ve mümin delikanlı kıssası ..... I, 223,227
Papazlar haksız kazanç elde ederler..... I, 531
Para kıyamete yakın çok artacaktır..... VII, 479
Parayı saklayandan Allah da saklar ..... III, 386,387
Parmakları yalamak..... IV, 237,239

Parmakları yemekten sonra yalamak berekettir ..... III, 521
Pazar günü dağlar yaratılmıştır ..... VII, 536
Pazar yerleri şeytanların savaş alanıdır ..... VII, 510,511
Pazarda malın kusurunu gizlemek yasaklanmıştır ..... VI, 591
Pazarlık üzerine satış yapmamalıdır ..... VI, 568
Pazartesi günü ağaçlar yaratılmıştır..... VII, 536
Pazartesi günü orucunu faziletli kılan sebepler ..... V, 539,540
Pazartesi Hz. Peygamber'in peygamber olduğu gündür ..... V, 539,541
Pazartesi ve perşembe cennet kapıları açılır ..... VI, 560
Pazartesi ve perşembe günlerinin değeri ..... V, 27
Pazartesi ve perşembe günü ameller Allah'a arz olunur ..... V, 540,541, VI, 561, VII, 18,19
Pazartesi, Hz. Peygamber'in doğduğu gündür..... V, 539,541
Pazartesi-Perşembe orucu..... V, 539-541
Pehlivan öfkesini yenebilendir ..... I, 262,263, III, 602,603
Perde arkasından konuşmak ..... VII, 91
Perşembe günleri yolculuğa çıkmak ..... V, 26,27
Perşembe günü erkenden yolculuğa çıkmak ..... V, 26-30
Perşembe günü hayvanlar yaratıldı ..... VII, 536,537
Perşembe ve pazartesi günleri ameller Allah'a arzolunur ..... V, 540,541, VI, 561 VII, 18,19
Perşembe ve pazartesi orucu ..... V, 539-541
Peruk takana da taktırana da Allah lânet etmiştir VI,537,VII,117,118
Peygamber "Beni Hûd suresi kocalttı" demiştir..... I, 364
Peygamber abdest bozarken gizlenirdi ..... V, 45
Peygamber açlıktan karnına taş bağlardı III,301-308
Peygamber âhirette de kılavuzumuzdur..... III, 135
Peygamber ailesi ..... III, 247
Peygamber ailesi çok zaman akşam yemeği bulamazdı ..... III, 288
Peygamber ailesi sadaka kabul etmez..... II, 380,381
Peygamber ailesinin bazı günlerini aç geçirmesi..... III, 272
Peygamber ailesinin fakirliği..... III, 247,272
Peygamber ailesinin hizmetinde bulunurdu ..... III, 515
Peygamber akrabalığın korunması için gönderildi..... II, 479
Peygamber aksırdığında ağzını kapardı ..... IV, 474
Peygamber aldığı devenin parasını fazlasıyla ödemiştir ..... VI, 152, 154
Peygamber Allah tarafından doyurulurdu..... II, 189
Peygamber Allah tarafından yanlıştan korunur..... II, 288,289
Peygamber Allah'a imanı, namazı, doğru olmayı emrederdi..... II, 453
Peygamber Allah'ı her halinde zikrederdi ..... VI, 285
Peygamber Allah'ın bildirdiklerini bilir ..... V, 20,21
Peygamber Allah'ın denetimi altındadır ..... II 531
Peygamber Allah'ın emrini hemen uygulardı ..... II, 458-459
Peygamber Allah'tan en çok korkan kişidir ..... I, 30
Peygamber Allahın yasaklarını çiğneyenleri affetmedi ..... III, 596
Peygamber ana babasına bakmayana beddua etmiştir ..... II, 426
Peygamber anlaşılsın diye sözünü üç kere tekrarlardı ..... IV, 424
Peygamber anlaşmazlıkları tatlılıkla çözerdi..... II, 475-477
Peygamber arkasındakileri görürdü ..... V, 275,279
Peygamber arpa ekmeğine bile doymadı ..... III, 250,254
Peygamber arşın altında secde edip ümmetine şefaat isteyecektir ..... VII, 565,567
Peygamber ashâbın birbirini şikâyetini yasaklamıştır ..... VI, 490
Peygamber ashâbın tekliflerini dikkate alırdı..... III, 411,412
Peygamber ashâbına yapabilecekleri şeyleri emrederdi ..... I, 29
Peygamber ashâbını gözetirdi ..... I, 30
Peygamber ashâbını iyiliğe teşvik ederdi ..... II, 236
Peygamber ashâbının yaşadığı gibi yaşardı ..... III, 212,247,249
Peygamber aşûre günü oruç tutardı ..... V, 533
Peygamber ayakları şişinceye kadar namaz kılardı ..... I, 403
Peygamber ayakta su içmeyi yasaklamıştır..... IV, 263,264
Peygamber ayakta su içmiştir..... IV, 255,262
Peygamber bayram namazına farklı yollardan gidip dönerdi .... IV, 189
Peygamber bazan karnını doyuracak hurma bile bulamazdı ..... III, 211
Peygamber bazan yatsıdan sonra da konuşurdu ..... VII, 299-301
Peygamber bazı aylar orucu az tutardı ..... V, 406
Peygamber bir beşerdir ..... II, 512

Peygamber bir kere haccetmiştir..... V, 576
Peygamber bir şeyi haram kılabilir ..... II, 92
Peygamber bir şeyi isteyene "yok" demezdi..... III, 365
Peygamber bir yere dayanarak yemek yemezdi..... IV, 234
Peygamber bizim için en güzel örnektir ..... VII, 520
Peygamber cennet giysisi giyecektir..... I, 580,581
Peygamber çevresine karşı duyarlıydı, cemaatini gözetirdi ..... I, 30
Peygamber çobanlık yaptığını söyleyerek tevâzu göstermiştir .. III, 523
Peygamber çocuklara selâm verirdi III,511,512,IV, 439
Peygamber çok rükû ve secde etmeyi öğütlerdi ..... V, 415
Peygamber de insandır ..... II, 170
Peygamber diğer peygamberlerden üstündür ..... II, 119, 120
Peygamber dilediğine hidâyet veremez ..... I, 570
Peygamber doğru yola götürür ..... I, 546
Peygamber doğruluğu emretmiştir..... I, 285,286
Peygamber dönemindeki yoksulluk ..... IV, 243
Peygamber durgun sulara bevletmeyi yasaklamıştır ..... VII, 354
Peygamber dünya malını dağıtmayı severdi ..... III, 196
Peygamber ekmeğe sirkeyi katık ederdi ..... IV, 215
Peygamber elbisesini yerde sürüyeni azarlamıştır..... IV, 310
Peygamber elinde olanı dağıtırdı ..... I, 208
Peygamber elini yanağına koyarak yatardı..... IV, 355
Peygamber eliyle safları düzeltirdi ..... V, 274, 277
Peygamber en güzel ahlâka sahiptir..... IV, 223
Peygamber en güzel örnektir ..... II, 16
Peygamber en müttakî kişidir ..... VI, 158
Peygamber en zor anda bile Allah'a güvenmiştir ..... I, 347,348
Peygamber Enes'e hiçbir zaman kızmadı ..... III, 549
Peygamber eşlerini de vitir namazına kaldırırdı ..... V, 339
Peygamber etin kol kısmını severdi ..... VII, 563,566
Peygamber ev işlerinde ailesine yardım ederdi ..... III, 515,516
Peygamber fakirliği arzu etmez ..... II, 264
Peygamber farz kılınır korkusuyla bazı amelleri terkederdi ..... II, 188
Peygamber fetihleri müjdelemiştir ..... VI, 89
Peygamber fitneler için ipucu vermiştir..... I, 553,554
Peygamber fitneleri haber vermiştir ..... I, 377
Peygamber gazvelerde çekirge yemiştir ..... VII, 495
Peygamber gece biraz uyur biraz ibadet ederdi ..... I, 536
Peygamber gece on bir rek'at namaz kılardı ..... IV, 353
Peygamber gecenin ilk yarısında uyurdu ..... V, 412
Peygamber gecenin son yarısı namaz kılardı ..... V, 412
Peygamber gelecekten haber verebilir ..... II, 83
Peygamber gömleğini kızına iç gömleği olarak verdi ..... IV, 197
Peygamber gömlek giymeyi severdi ..... IV, 295
Peygamber gösterişli sofralarda yemek yemedi ..... III, 251
Peygamber gözünde ensârın değeri ..... II, 590
Peygamber günahlardan en uzak durandı..... III, 585
Peygamber günde yetmiş defa istiğfâr ve tövbe ederdi ..... I, 143-145, VII, 588,589
Peygamber günde yüz defa istiğfâr ederdi ..... I, 146,147
Peygamber güzel ahlâkı yerleştirmek için gönderildi ..... II, 217
Peygamber güzel kokuyu reddetmezdi ..... VII, 387,388
Peygamber Hacer-i esved'i öpmüştür ..... I, 586
Peygamber hanımları diğer kadınlara benzemez ..... I, 549
Peygamber hanımlarına iyi davranırdı ..... II, 315- 331
Peygamber hanımlarını ve hizmetçilerini hiç dövmemiştir..... II, 322
Peygamber hanımlarının ayrıcalığı ..... VII, 88
Peygamber hanımlarıyla perde arkasından konuşmak ..... VII, 91
Peygamber hasır üzerinde yatardı..... III, 235
Peygamber hasta sahâbîlerini ziyaret ederdi..... III, 277
Peygamber hastalıkta iki misli acı çekerdi ..... VI, 396
Peygamber hatayı hemen düzeltirdi..... II, 380-383
Peygamber hatırlatıcıdır..... I, 374
Peygamber Hayber'de sancağı Ali'ye vermiştir ..... I, 392
Peygamber helâl veya haram kılabilir ..... I, 550
Peygamber hem dış hem de iç güzelliğe sahipti ..... III, 549,550
Peygamber hırsızın elini kestirmiştir ..... IV, 15,16
Peygamber hiçbir helâli haram kılmamıştır ..... VII, 223

Peygamber hiçbir kadına vurmadı..... III, 596
Peygamber hizmetçileri dövmedi ..... III, 596
Peygamber hutbesinde çeşitli mevzulara değinirdi..... II, 320
Peygamber hüküm merciidir ..... II, 170
Peygamber ibadetlerini ölçülü yapardı ..... V 406
Peygamber içeceğini üç nefeste içerdi ..... IV, 247,248
Peygamber için dinin nasihat oluşu..... II, 57
Peygamber içki içen sahâbîsini dövdürmüştür ..... VI, 544
Peygamber içtiği şeyin bir kısmını ikram ederdi ..... II, 531
Peygamber ihtiyacı varken başkasına verirdi ..... III, 408
Peygamber imanın sevdirilmesi için dua etmiştir..... II, 581
Peygamber inananlar için en iyi örnektir..... VII, 592
Peygamber insanları ateşten korumaya çalışır..... I, 573
Peygamber insanların en adiliydi ..... I, 252,254
Peygamber insanların en güzel ahlâklısıydı..... III, 548
Peygamber insanların en güzel seslisiydi ..... V, 121,122
Peygamber insanların iki katı ıstırap çekerdi..... IV, 530
Peygamber insanların vereceği zarardan korunmuştur ..... IV, 517
Peygamber işini sürekli yapardı ..... I, 536
Peygamber kabirdeki ölü için cenaze namazı kılmıştır..... II, 271
Peygamber kadınlara eliyle selâm vermiştir ..... IV, 427, 445
Peygamber kadınlara hakareti yasaklamıştır ..... II, 328
Peygamber kadınlardan ağıt yakmama biatı aldı ..... VII, 152,153,159
Peygamber kadınlardan çok tövbe etmelerini isterdi..... VII, 605
Peygamber kadınları dövmekten menetmiştir..... II, 320-333
Peygamber kalbine gelen perde sebebiyle tövbe ederdi ..... I, 145
Peygamber karşısındaki kişinin durumuna göre konuşurdu..... III, 494
Peygamber kendi işlerini kendisi görürdü ..... III, 516
Peygamber kendisi için kimsenin yerinden kalkmasını istemezdi IV, 369
Peygamber kendisine gönderilen salavâtı işitir..... VI, 206, 207
Peygamber kendisine secde edilmesini reddetmiştir ..... II, 349
Peygamber kendisine suikast yapanı, cezalandırmadı ..... I, 348,349
Peygamber kendisine vahyedileni açıklamıştır..... II, 70
Peygamber kılamadığı gece namazını kaza ederdi ..... I, 536
Peygamber kılıcı kınsızken vermeyi yasakladı ..... VII, 382
Peygamber kırbanın ağzından su içmiştir ..... IV, 255
Peygamber kırmızı elbise giymiştir ..... IV, 283
Peygamber kimseden intikam almadı ..... III, 596
Peygamber kolay olanı tercih ederdi ..... III, 585
Peygamber kolaylaştırır zorlaştırmazdı ..... I, 30
Peygamber korkudan titremiştir ..... II, 85
Peygamber kölelerin haklarını da savunmuştur ..... II, 367
Peygamber kötü isimleri sevmezdi ..... IV, 357,358
Peygamber Kur'an dışında da vahiy alır ..... II, 153,165
Peygamber Kur'an dinlemeyi severdi ..... V, 124,125
Peygamber Kur'an'ı iyi bilenlere değer verirdi ..... II, 529
Peygamber Kur'an'ı ücretle tebliğ etmedi ..... VII, 140,141
Peygamber Kur'an'ı ve Ehl-i beyt'i ümmete emânet etmiştir ... II, 512
Peygamber kusurları bağışlar, hataları görmezden gelirdi ..... III, 556
Peygamber lânetçi değil rahmettir..... VI, 532
Peygamber ma'sumdur ..... II, 171
Peygamber Mekke'ye hangi kıyâfetle girdi?..... IV, 289,290
Peygamber muhatabın duruma göre tavsiyede bulunurdu ..... I, 268
Peygamber mü'minlere nefislerinden daha ileridir..... II, 14-16
Peygamber mü'minlerin bağışlanmasını dilemiştir..... VII, 512,513
Peygamber mücahidi techiz ettirmiştir..... VI, 50
Peygamber namaz için safları düzeltirdi ..... I, 353
Peygamber namaz kılarken çok ağlardı..... III, 163
Peygamber namazı uzatanı azarlamıştır ..... I, 509
Peygamber ne söylediyse onu yapmak gerekir..... V, 561,562
Peygamber nefsî arzularına göre konuşmaz..... I, 539
Peygamber nümûne-i imtisâldir ..... I, 540
Peygamber oğlu İbrâhim için ağlamıştır ..... IV, 553
Peygamber orta boylu idi ..... IV, 283
Peygamber orucunu hurma veya su ile açardı ..... II, 469
Peygamber orucunu taze hurmayla açardı ..... V, 510,511
Peygamber oruç açmakta acele ederdi..... V, 504,506
Peygamber öğüt verir ..... II, 52,53

Peygamber ölünün ardından ağlamıştır ..... IV, 552,553
Peygamber Ömer'den dua istemiştir ..... II, 573
Peygamber özlü konuşurdu ..... VI, 335
Peygamber pazartesi ve perşembe oruçlarına özen gösterirdi .. V, 540,541
Peygamber ramazanda çokca ibadet ederdi ..... V, 435
Peygamber ramazanın son on gününü ibadetle geçirirdi ..... I, 404,405
Peygamber sabah iki rekât namaz kılardı ..... IV, 353
Peygamber sabah namazının sünnetini terketmezdi ..... V, 297
Peygamber sabahın sünnetinden sonra sağ tarafına yatardı..... V, 407
Peygamber sadece taksim edicidir ..... VI, 159
Peygamber safın sağ tarafına doğru döner ve dua ederdi..... V, 283
Peygamber safları düzeltirdi ..... I, 565,566
Peygamber sağ tarafı üzerine yatardı ..... IV, 349
Peygamber sağdan başlamayı severdi ..... IV, 194
Peygamber sahâbenin her haliyle ilgilenirdi..... III, 277
Peygamber sapan taşı atmayı yasakladı..... I, 583
Peygamber selâmı üç kere tekrarlardı ..... IV, 424
Peygamber sesi ve yüzü en güzel insandı. ..... V, 121,122
Peygamber sevgisi ..... III, 409,410
Peygamber sevgisinin gerekleri..... III, 231,232
Peygamber siyah, desenli elbise giymiştir ..... IV, 292
Peygamber soğuk içecekleri severdi..... IV, 273
Peygamber sorana göre cevap verirdi..... V, 463,464
Peygamber sorulara soranın durumuna göre cevap verirdi..... III, 494
Peygamber sözlerinin rivayetini istemiştir..... VI, 166
Peygamber sözünü üç kere tekrarlardı ..... IV, 117
Peygamber sürekli ibadetten hoşlanırdı ..... I, 495
Peygamber süt kabını sağındakine verirdi ..... IV, 250
Peygamber şahsı için intikam almazdı ..... III, 585
Peygamber şirki önlemek için gönderildi ..... II, 479
Peygamber şüpheli şeylerden sakınırdı..... III, 473,474
Peygamber tebessüm eder, kahkahayla gülmezdi..... IV, 135
Peygamber teheccüd namazının secdesini uzun yapardı ..... V, 407
Peygamber toplumsal meseleleri istişâreyle çözerdi ..... IV, 183
Peygamber töhmetten sakınırdı..... VII, 523,524
Peygamber traş edilen saçlarını halka dağıttırdı..... IV, 200
Peygamber tuvalet âdâbına kadar herşeyi öğretti ..... I, 31
Peygamber Uhud'da kılıcını sahâbîlerine vermiştir..... I, 386
Peygamber uyanınca ne söylerdi..... IV, 355
Peygamber uyurken ne söylerdi..... IV, 355
Peygamber üç kez selâm verirdi ..... IV, 117
Peygamber üç parmakla yemek yerdi ..... IV, 238
Peygamber ümmeti için şâhitlik yapacaktır ..... VII, 549,550
Peygamber ümmetini düşünürdü ..... I, 29,30
Peygamber ümmetinin kurtarıcısıdır ..... I, 35
Peygamber üstün ahlâk sahibi idi ..... III, 546
Peygamber va'zını ayakta vermiştir ..... I, 579
Peygamber vahiy gelmeyen konularda re'yiyle hükmeder..... II, 171
Peygamber vahyin sıklaştığı dönemde vefat etti ..... I, 440
Peygamber ve ailesinin çektiği sıkıntılar..... III, 288
Peygamber ve Allah herkesten çok nasıl sevilir?..... II, 579,580
Peygamber ve Allah ihtilaflarda hakemdir ..... IV, 46
Peygamber ve Allah sevgisinin karşılığı..... II, 561,562
Peygamber ve ashâbının açlıktan ağaç yaprağı yediği ..... III, 263
Peygamber ve sıtma hastalığı ..... I, 243
Peygamber ve sünnete olan ihtiyaç ..... I, 16
Peygamber vefat ettiğinde geride bıraktığı şeyler..... III,215
Peygamber vefat ettiğinde zırhı arpa karşılığı rehindi..... III, 272
Peygamber yakın akrabaya iyiliğe teşvik ederdi..... II, 443,375
Peygamber yaklaşan tehlikeyi haber verendir ..... I, 35
Peygamber yanlış anlamaya meydan vermezdi..... III, 551
Peygamber yaşayan Kur'an'dı ..... VII, 519,520
Peygamber yemeğe başlamadan sahâbe başlamazdı..... IV, 206
Peygamber yemekte kusur aramazdı ..... IV, 214
Peygamber yemini bozmuş hayırlı olanı yapmıştır ..... VII, 244,245
Peygamber yeni doğan çocuğa hurma çiğneyip verirdi ..... I, 261
Peygamber yerine Ebû Bekir'i imam yapardı..... II, 255
Peygamber yersiz soru sorulmasını yasaklamıştı ..... I, 550

Peygamber yeşil elbise giymiştir ..... IV, 287
Peygamber yetecek kadar rızık isterdi..... III, 265
Peygamber yetimi koruyanla cennette beraberdir ..... II, 294
Peygamber yolculuğa perşembe günleri çıkmayı severdi ..... V, 26,27
Peygamber zekât ve sadakadan yemezdi..... III, 473
Peygamber zemzemi ayakta içmiştir..... IV, 261
Peygamber zinadan dolayı tövbe eden kadının cenaze namazını
kılmıştır ..... I, 191, 193, 194
Peygamber zühd hayatını tercih ederdi ..... III, 212, 213, 215,
247, 249
Peygamber, ailesine yetecek kadar rızık istemiştir ..... II, 264
Peygamber, borçluların borcunu yetimlerin bakımını
üstlenmiştir ..... II, 14-17
Peygamber, yöneticiliği isteyene vermezdi ..... IV, 76
Peygamber'de güzel örnek vardır ..... I, 17
Peygamber'den daha âdil kimse yoktur ..... III, 379
Peygamber'den öğretmen isteyenler ..... VI, 63
Peygamber'den sonra ümmet bozulmuştur ..... I, 579,580
Peygamber'e Allah ve melekler salavat getirirler ..... VI, 199
Peygamber'e biat edilen konular ..... II, 61,77
Peygamber'e biat..... II, 61
Peygamber'e büyük şefaat yetkisi verilecektir ..... II, 234,235
Peygamber'e duaları Allah öğretmiştir ..... VI, 328
Peygamber'e en uzak olanlar gösteriş için konuşanlardır ..... III, 565
Peygamber'e en zor gelen gün ..... III, 593
Peygamber'e geçmiş ümmetler gösterilmiştir ..... I, 337
Peygamber'e gelen Mudar'lı topluluk..... II, 20
Peygamber'e imanla kitap ehli de sorumludur..... II, 142
Peygamber'e ismiyle hitap edilmez..... IV, 518
Peygamber'e istiğfar etmesini emreden âyetler..... VII, 583
Peygamber'e isyan Allah'a isyandır ..... IV, 60
Peygamber'e itaat ..... V, 127,128
Peygamber'e itaat Allah'a itaattir ..... I, 546, II, 57, IV,
60, 61
Peygamber'e itaat edilmesi gerekir ..... I, 17,18,540, IV, 46
Peygamber'e itaat ve ittibâ eden kurtulur ..... I, 35
Peygamber'e itaatsizliğin cezası..... II, 385
Peygamber'e ittiba Allah'ın sevgisine kavuşturur..... I, 539, VI, 202
Peygamber'e ittiba etmek..... I, 17,18, III, 6,V, 27
Peygamber'e kıyamette en yakın olanlar iyi huylulardır ..... III, 565
Peygamber'e kıyamette şefaat için izin verilecektir ..... II, 119
Peygamber'e Kur'an dışında da vahiy inerdi ..... V, 20,21
Peygamber'e kütük bile âşıktı ..... VII, 490-492
Peygamber'e meclislerde salât getirmek gerekir ..... IV, 385,386
Peygamber'e muhalefet azâbı celbeder..... I, 544,547
Peygamber'e mü'minlerin salavâtları sunulur ..... VI, 203
Peygamber'e müminler için de istiğfar etmesi emredilmiştir ..... VII, 583
Peygamber'e sahâbenin hürmeti ..... IV, 206
Peygamber'e salâtü selâm getirmek ..... VI, 199-217
Peygamber'e salavât getirmek ..... V, 188
Peygamber'e salavât getirmek kişiyi ona yaklaştırır ..... VI, 201
Peygamber'e salavât getirmeyene Peygamber'in bedduası ..... VI, 205
Peygamber'e salavâtın ecri ..... VI, 200
Peygamber'e uyanı Allah sever..... II, 8,57, III, 5
Peygamber'e uymak bk. Peygamber'e ittiba etmek
Peygamber'e Ümmü Hâni'nin selâm vermesi ..... IV, 443
Peygamber'e vefatından önce vahiy sıklaştı..... I, 440
Peygamber'e yakınlığı dileyen namaz kılmalıdır..... I, 416
Peygamber'e yalan isnad eden cehennemdedir..... VI, 165
Peygamber'i Allah hata üzerinde bırakmaz ..... II, 170,171
Peygamber'i Allah'ın bir müşrikten koruması ..... I, 347,348
Peygamber'i azı dişleri görülecek kadar güldüren şey ..... VII, 620
Peygamber'i dahi amelleri kurtaramaz ..... I, 369
Peygamber'i hakem kabul etmek..... II, 7
Peygamber'i hoşnut edecek zikir ..... VI, 223
Peygamber'i incitenlere lânet edilmiştir ..... VI, 551
Peygamber'i incitenlerin cezası..... III, 14
Peygamber'i korumaktan, ensar sorumluydu ..... VI, 9

Peygamber'i müminlere şefaat edecektir ..... VII, 566-568
Peygamber'i rüyada görmek gerçekte görmek gibidir..... IV, 395
Peygamber'i sevene fakirliğin çabuk gelmesi..... III, 231
Peygamber'i sevmenin ölçüsü ..... VI, 377
Peygamber'i Sevr mağarasında müşriklerin görmemesi ..... I, 356
Peygamber'i üzmekten dolayı ashâbın üzülmesi ..... III, 28,29
Peygamber'i ve Allah'ı seven imanın tadını tatmıştır ..... II, 578
Peygamber'imiz diğer peygamberlerden üstündür..... II, 119,120
Peygamber'in "Anam babam feda olsun" dediği sahâbî ..... I, 112,113
Peygamber'in "kardeşim" dedikleri ..... V, 170-172
Peygamber'in abdest alışı ..... V, 166,167
Peygamber'in abdest suyuna ashâbın verdiği değer..... II, 347, IV, 285
Peygamber'in âdil idareciye duası ..... IV, 29
Peygamber'in affedilmesini dilediğini Allah affeder ..... IV, 387
Peygamber'in ahlâkı Kur'an idi ..... VII, 519,520
Peygamber'in ahlâkı..... II, 67
Peygamber'in ailesi için duası..... III, 265
Peygamber'in akrabalık ilişkilerine verdiği önem..... IV, 588
Peygamber'in Ali'nin gözlerini tedavisi..... II, 34
Peygamber'in Allah'ın emirlerine itaatı..... IV, 15,16
Peygamber'in altınlarını dağıtması ..... I, 379,380
Peygamber'in anlatılan rüyaları dinlemesi ..... VI, 508-513
Peygamber'in aralarında olduğu kavme Allah azâb etmez..... VII, 586
Peygamber'in ashâbı ve kardeşleri ..... V, 170-172
Peygamber'in ashâbına verdiği ileriye dönük haberler ..... VII, 554
Peygamber'in ashâbını eğitimi ..... I, 157,161, III, 57
Peygamber'in ashâbını sabırla eğitmesi ..... VII, 504
Peygamber'in ashâbını uyarması ..... III, 60
Peygamber'in ashâbının isteklerini geri çevirmemesi ..... III, 88
Peygamber'in âzadlısı: Sevbân ..... I, 418
Peygamber'in bağdaş kurarak oturması ..... IV, 362
Peygamber'in bakır kaptan abdest alması ..... IV, 272
Peygamber'in bastonu ..... IV, 590
Peygamber'in bazı gaybî konuları bilemeyeceği ..... II, 170
Peygamber'in bazı gaybî konuları bilmesi ..... II, 275,568-570, IV, 127
Peygamber'in bazı sahâbîlerden ikinci kez biat alması..... III, 331,332
Peygamber'in bazı sözleri bağlayıcı değildir..... II, 237
Peygamber'in bedduası ..... IV, 222
Peygamber'in bedduası helâk edicidir..... II, 385
Peygamber'in bedduasına uğrayan sahâbî ..... I, 563
Peygamber'in bedeviye karşı müsâmahası ..... IV, 231
Peygamber'in bedeviye öğrettiği zikir ..... VI, 232
Peygamber'in bildiklerini bilsek az güler çok ağlardık..... III, 52,60
Peygamber'in bir çadırı vardı ..... IV, 285
Peygamber'in bir gün boyunca konuşması ..... VII, 553,554
Peygamber'in bir kaç gün aç kaldığı olurdu ..... III, 288
Peygamber'in bir kadına öğrettiği zikir ..... VI, 280
Peygamber'in bir rüyası ..... VI, 67
Peygamber'in birkaç kişilik yemekle bin sahâbeyi doyurması .. III, 301-303
Peygamber'in borcunu ödemesi ..... VI, 143
Peygamber'in boynunu inciten bedevîden kısas istemesi..... III, 599
Peygamber'in buyruğunu geciktiren bir sahâbî ..... V, 508
Peygamber'in bütün canlılara merhameti ..... III, 583
Peygamber'in câhillere karşı hoşgörüsü ve tahammülü..... III, 378,379, 576, 577
Peygamber'in câriyeyi imtihanı ..... IV, 130
Peygamber'in Cebrâil'e sevgisi..... II, 555-556
Peygamber'in cenaze namazı duası ..... IV, 576
Peygamber'in cenazeye okuduğu dua..... IV, 571,572
Peygamber'in cennetteki köşkü ..... VI, 509
Peygamber'in cihad arzusu ..... VI, 25,26
Peygamber'in cihadda yaptığı dua ..... VI, 80
Peygamber'in cimrilikten Allah'a sığınması. ..... III, 376,377
Peygamber'in cinnî arkadaşının müslüman olması ..... IV, 75
Peygamber'in cömertliği ..... III, 374,375, III, 385, 408, 409
Peygamber'in Cüveyriye vâlidemize öğrettiği zikir ..... VI, 263

Peygamber'in çağrısıyla müslüman olan yahudi çocuk ..... IV, 504
Peygamber'in çocukla istişaresi..... IV, 250,251
Peygamber'in çocukları eğitmesi..... III, 512
Peygamber'in çokça yaptığı dua ..... VI, 336
Peygamber'in deccâlden korunmak için yaptığı dua ..... VII, 462
Peygamber'in deveyi okşayıp teskin etmesi ..... V, 46,47
Peygamber'in diğer peygamberlere üstünlüğü..... II, 235
Peygamber'in diğer ümmet ve peygamberlere şahit tutulması .. III, 157
Peygamber'in dini öğretmek için gayreti..... III, 519
Peygamber'in dinini öğrenmek isteyene davranışı..... III, 517,518
Peygamber'in dua sonrası ellerine üfleyip vücuduna sürmesi .... VI, 325
Peygamber'in duaları özlü idi ..... VI, 335
Peygamber'in duası küçümsenemez..... IV, 516
Peygamber'in duasıyla hastanın iyileşmesi ..... VI, 337
Peygamber'in dünya ve âhirette yardımcısı Allah'tır..... I, 358
Peygamber'in düşmana ettiği dua ..... I, 277
Peygamber'in eğiticiliği ..... IV, 129
Peygamber'in eğitim metodu ..... I, 230, V, 465, VII, 207, 209, 210
Peygamber'in eğitiminde örneklendirme metodu ..... III, 194
Peygamber'in ekmeği bereketlendirme mucizesi ..... III, 306-308
Peygamber'in elbisesini kefen yapan sahâbi ..... III, 409
Peygamber'in elçilerini öldürenler ..... VI, 63
Peygamber'in elini ayağını öpen yahudiler ..... IV, 486
Peygamber'in elini öpen sahâbîler..... IV, 488
Peygamber'in elleri ipekten ve atlastan yumuşaktı..... III, 549
Peygamber'in elleriyle dizlerini tutarak oturması ..... IV, 363,364
Peygamber'in emirlerine karşı gelmemek ..... I, 30
Peygamber'in emirlerini tutmak gerekir..... I, 538-550
Peygamber'in emrine aykırı davrananlar..... VII, 431
Peygamber'in emrine uymayanlar belâ ve azâba uğrar..... I, 548
Peygamber'in emrini tutup nehyinden uzak durmak ..... VII, 121,122,123
Peygamber'in en çok sevdikleri iyi huylulardır ..... III, 565
Peygamber'in evinde iki ay yemek pişmediği olurdu ..... III, 249
Peygamber'in evinde sirkenin katık edildiği..... IV, 215
Peygamber'in evini gözetleyen kişi ..... IV, 458,459
Peygamber'in Fâtıma'yı ve Ali'yi gece namazına kaldırması .... V, 393,394
Peygamber'in fethedileceğini müjdelediği yerler..... VII, 554
Peygamber'in gariplere iyi davranması ..... III, 517
Peygamber'in gayb bilgisi bk. Peygamber'in gelecekten haber vermesi
Peygamber'in gaybî konuların bir kısmını bilmesi ..... II, 153, 163, 455, 456, IV, 55
Peygamber'in gaybten haberler vermesi..... III, 61
Peygamber'in gece ibadeti ..... IV, 353
Peygamber'in gece kabristanı ziyaret etmesi..... III, 459
Peygamber'in gece namazını kılış şekli ..... V, 410,411
Peygamber'in gece süt içmesi ..... IV, 426
Peygamber'in geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır ..... VI, 352
Peygamber'in gelecekten haber vermesi..... I, 248-251, 273, 275-558
Peygamber'in getirdiği hakikatler ..... I, 285,286
Peygamber'in getirdiği ilim yağmura benzer ..... I, 570
Peygamber'in gıybete karşı tavrı ..... VI, 458
Peygamber'in giydiği elbise ve giyim şekli..... III, 298,299
Peygamber'in gömleğinin kolu bileğine kadardı ..... IV, 296
Peygamber'in gözü uyur, kalbi uyumaz ..... V, 410
Peygamber'in güzelliği ..... IV, 283
Peygamber'in hadis râvilerine duası ..... VI, 180
Peygamber'in halife olarak Ebû Bekir'i düşünmesi..... IV, 534
Peygamber'in hanımları da zühd hayatı yaşardı..... III, 213,247
Peygamber'in hanımları dışarda gezemez..... I, 549
Peygamber'in hanımları erkeklerle yumuşak konuşamaz..... I, 549
Peygamber'in hanımlarına davranışı ..... III, 561
Peygamber'in hanımlarına örtünmeyi emretmesi ..... VII, 86-88
Peygamber'in hanımlarına selâmı ..... II, 515-516
Peygamber'in hasâisinden biri de visâl orucudur ..... VII, 334,335
Peygamber'in hasta için duası ..... IV, 508

Peygamber'in hastaları tedavisi ..... IV, 506
Peygamber'in hastaya tavsiyesi..... IV, 512
Peygamber'in hayâsı ..... IV, 83
Peygamber'in hayatı ve ölümü çizgilerle tarif etmesi..... III, 441-444
Peygamber'in hayra koşusu ..... I, 379,380
Peygamber'in Herakliyus'u İslâm'a daveti..... II, 453,454
Peygamber'in hidâyeti yağmura benzer ..... I, 570
Peygamber'in hizmetindeki yahudi çocuk ..... IV, 504
Peygamber'in hizmetkârı: Ebû Firâs..... I, 416
Peygamber'in hoşgörüsü..... III, 601
Peygamber'in hutbe okurken dayandığı kütüğün inlemesi ..... VII, 490-492
Peygamber'in hutbedeki hali..... II, 14
Peygamber'in hutbesi..... II, 20-21
Peygamber'in hükmü itirazsız kabul edilir ..... I, 541,588,589
Peygamber'in Hz Hatice'ye duyduğu sevgi..... II, 504-506
Peygamber'in İbni Abbas'a öğrettiği kaideler ..... I, 304,305
Peygamber'in içtiği kaptan içmek..... III, 415,416
Peygamber'in iki misli ıstırap çekmesi ..... I, 243
Peygamber'in ikinci akabe biatındaki şartları ..... VI, 9
Peygamber'in ilim isteyen sahâbîye iltifatı ..... I, 159
Peygamber'in ilk tebliğ ettiği hususlar ..... III, 130
Peygamber'in insanlara faydalı olması ..... III, 514
Peygamber'in insanlara karşı sevgi ve merhameti ..... II, 186-191
Peygamber'in İslâm, iman ve ihsanı tarifi ..... I, 296,298
Peygamber'in ismet sıfatı..... II, 120-121
Peygamber'in İsrâ gecesi sütü tercih etmesi ..... VI, 191
Peygamber'in istiğfarının sebebi ..... VII, 588,589
Peygamber'in itikâfi ..... V, 553,555
Peygamber'in kabri bayram yerine çevrilmemelidir ..... VI, 206
Peygamber'in kadınlara ilim öğretmesi ..... V, 17,20
Peygamber'in kadınlara selâm vermesi..... IV, 427,445
Peygamber'in kadınları dövmeye izin vermesi ..... II, 333
Peygamber'in kapısında nöbetçi bulunmazdı ..... I, 230
Peygamber'in karantina tedbiri ..... VII, 398,399
Peygamber'in kavmine duası ..... III, 601
Peygamber'in kederli zamanda yaptığı dua ..... VI, 396
Peygamber'in kefeni ..... IV, 290
Peygamber'in kendine yemek yediren sahâbîye duası..... V, 551
Peygamber'in kıskançlığı ..... I, 308,309
Peygamber'in kıyamete yakın gönderildiği ..... II, 14
Peygamber'in kıyamette ümmetini tanıması ..... V, 170,171,172
Peygamber'in kızı Zeyneb'i tâziyesi ..... I, 217
Peygamber'in kızmamayı tavsiye etmesi ..... III, 581
Peygamber'in kibirlenen kimseye bedduası ..... III, 533,534
Peygamber'in kokusu kokuların en güzeliydi..... III, 549
Peygamber'in konuşması sade idi..... IV, 118
Peygamber'in köle azadına verdiği önem ..... VI, 128
Peygamber'in kötülüğe müdahalesi ..... II, 250,253
Peygamber'in Kubâ mescidini ziyareti ..... II, 574
Peygamber'in Kur'an okunurken ağlaması ..... III, 157
Peygamber'in Kur'an'ı başkasına okutup dinlemesi ..... III, 156
Peygamber'in lânetlediği kimseler ..... VII, 64,65
Peygamber'in mecâzî anlatımı..... II, 266,267
Peygamber'in Mekke ve Medine'ye giriş çıkış yolları..... IV, 190
Peygamber'in mescitte yatışı ..... IV, 360
Peygamber'in Mısırlılarla akrabalık bağı ..... II, 455,456
Peygamber'in Muâz İbn Cebel'e yazdığı tâziye mektubu ..... I, 220
Peygamber'in Muâz İbni Cebel'i sevmesi..... II, 598
Peygamber'in Muâz'a öğrettiği dua ..... VI, 246
Peygamber'in mucizeleri..... III, 301, 310, IV, 267, 268
Peygamber'in mü'minlere tavsiyeleri ..... I, 500,501
Peygamber'in müflis dediği kimseler ..... V, 265
Peygamber'in müslümanlara yedi emri ..... IV, 142
Peygamber'in nafile ibadetlerini azımsayan üç kişi ..... I, 497,498
Peygamber'in namaz sonrası yaptığı dua ..... VI, 243
Peygamber'in namaz ve hutbesi normal uzunluktaydı ..... I, 509
Peygamber'in namaza verdiği önem ..... VI, 128

Peygamber'in namazda Bakara sûresini okuması ..... I, 410
Peygamber'in namazda kıraatı uzatması ..... I, 410
Peygamber'in namazı uzatması..... I, 410,412
Peygamber'in namazını güzel kılmayana namazı tekrarlatması... IV, 434
Peygamber'in nehyettiği hususlar ..... VII, 377,378
Peygamber'in nezaketi..... IV, 214
Peygamber'in oğlu ölen Zeyneb'e sabrı tavsiye etmesi ..... I, 217
Peygamber'in ok yarasını tedavî etmesi ..... II, 165
Peygamber'in okuduğu istiğfâr ..... I, 147
Peygamber'in okuduğu ve öğrettiği dualar ..... VI, 338-381
Peygamber'in olmuş ve olacak her şeyi ashâbına anlatması ..... VII, 553,554
Peygamber'in oturuşu..... IV, 235
Peygamber'in öğlenin sünnetlerini kılışı ..... V, 310,311
Peygamber'in öğrettiği tövbe ..... VII, 592,594
Peygamber'in öldürülen elçilerinin haberini alışı ..... VI, 63
Peygamber'in ölüm anında sıkıntısı çoğalmıştı ..... I, 214
Peygamber'in ölüm döşeğinde Fâtıma'ya söyledikleri..... IV, 93
Peygamber'in ölüm sıkıntısına sabretmesi ..... I, 214,215
Peygamber'in ölünün yakınlarına tavsiyesi ..... I, 217,220
Peygamber'in ölüye ağlayan kadına sabrı tavsiyesi ..... I, 229
Peygamber'in Ömer'den dua istemesi ..... IV, 176
Peygamber'in Ömer'in görüşünü benimsemesi ..... II, 333, IV, 160,161
Peygamber'in önüne geçilmez ..... I, 551
Peygamber'in parmaklarından su akması ..... IV, 270,271
Peygamber'in recm cezasını uygulatması ..... IV, 526,527
Peygamber'in rıfkı (yumuşaklığı) tavsiye etmesi ..... III, 575
Peygamber'in ruhu salavâta karşılık vermesi için iade edilir ..... VI, 208
Peygamber'in rüyası ..... VI, 508-510
Peygamber'in Sa'd İbni Ebû Vakkâs'a duası..... IV, 510
Peygamber'in Sa'd'ı hastalığında ziyareti..... I, 111,112, IV, 531
Peygamber'in sabah namazından sonraki âdeti ..... IV, 362
Peygamber'in sabah ve akşam duaları ..... VI, 311-313
Peygamber'in sade hayatı..... III, 235,249
Peygamber'in sağlığını sahâbenin merak etmesi ..... IV, 521
Peygamber'in sahâbeyi Kur'anla eğitmesi..... II, 22
Peygamber'in sahâbîleri müjdelemesi ..... I, 249,251
Peygamber'in savaş taktiği ..... VI, 112
Peygamber'in secdede yaptığı dualar ..... V, 408, 409, VI, 253, 257
Peygamber'in sesini bastırmamalıdır ..... I, 161
Peygamber'in sevdiğini Allah da sever ..... II, 236
Peygamber'in sırat üzerindeki duâsı..... II, 120
Peygamber'in sırdaşı: Huzeyfe ..... I, 410,411
Peygamber'in sıtmaya yakalanması..... IV, 530
Peygamber'in siyah sarığı ..... IV, 288,289
Peygamber'in son hastalığı sıtma idi ..... VII, 542
Peygamber'in son konuşmalarından biri ..... VII, 549,550
Peygamber'in soru-cevap usulüyle eğitimi ..... II, 155-156
Peygamber'in söyledikleri vahiy eseridir ..... I, 539
Peygamber'in söz ve hareketlerinde çirkinlik yoktu..... III, 555
Peygamber'in söze yeminle başlaması ..... II, 95
Peygamber'in sözüne uyan kurtulur ..... I, 35
Peygamber'in suretine şeytan giremez..... IV, 395,396
Peygamber'in sünneti ikinci hüküm kaynağıdır ..... II, 143
Peygamber'in sünnetine muhalefet etmemek ..... V, 505,506
Peygamber'in sünnetini ashâb-ı kiram değiştirmemiştir..... I, 32
Peygamber'in sürekli yaptığı dualardan biri..... I, 341
Peygamber'in süt mûcizesi..... III, 268,269
Peygamber'in şefkati..... IV, 173
Peygamber'in şehid yakınlarına karşı tavrı..... VI, 73
Peygamber'in şehitlik arzusu ..... VI, 25
Peygamber'in şiir dinlemeyi sevmesi..... IV, 367
Peygamber'in şükreden kul olma arzusu ..... I, 403
Peygamber'in Tâiflileri affetmesi ..... III, 593
Peygamber'in tasarrufları ve bağlayıcılığı ..... I, 25,26
Peygamber'in taş kaptan abdest alması..... IV, 270
Peygamber'in Tebük savaşı dönüşünde karşılanışı ..... VI, 108
Peygamber'in Tebük seferindeki mûcizesi..... III, 85

Peygamber'in teklif ve uyarılara açık olması..... III, 85
Peygamber'in terini biriktiren sahâbî ..... IV, 202
Peygamber'in tevâzuu ..... III, 511, 513, 524,
IV, 176, 231, 232
Peygamber'in torunu Hasan'ı öpmesi ..... IV, 491
Peygamber'in torununu sevmesi ..... II, 182
Peygamber'in torununun ölümüne ağlaması..... I, 217
Peygamber'in tüm seriyyelere katılmak istemesi ..... VI, 25
Peygamber'in umresi..... II, 475,476
Peygamber'in ümmeti en kalabalık ümmettir ..... I, 338
Peygamber'in ümmeti için duası ..... III, 105
Peygamber'in ümmeti için korktuğu hususlar ..... VII, 549,550
Peygamber'in ümmeti ile buluşma yeri kevser havuzudur ..... VII, 551
Peygamber'in ümmetine olan şefkat ve merhameti ..... III, 105
Peygamber'in ümmetine şefkati..... IV, 11,12,124,127
Peygamber'in ümmetine vasiyeti ..... IV, 171
Peygamber'in ümmetinin bağışlanması için duası ..... V, 384, 385
Peygamber'in vaaz üslûbu ..... IV, 124,125
Peygamber'in vaazı sebebiyle ashâbın ağlaması ..... IV, 132,133
Peygamber'in vaazının tesiri ..... I, 553,554
Peygamber'in vasıfları ..... I, 25,26
Peygamber'in vedâlaşırken yaptıkları ..... IV, 177,179
Peygamber'in vefâtından önce Fâtıma ile konuşması ..... I, 214
Peygamber'in vefâtından yüz yıl sonra sahâbî kalmamıştı..... VII, 299,300
Peygamber'in verdiği sözü Ebû Bekir'in yapması..... IV, 104,105
Peygamber'in verdiğini almak gerekir ..... I, 17
Peygamber'in yahudilerin selâmına yumuşak karşılık vermesi... III, 574
Peygamber'in yanında yüksek sesle konuşmamak ..... I, 157,160
Peygamber'in yaptığı gıybet ..... VI, 472,474,476
Peygamber'in yaptığı tövbe şekli ..... VII, 592
Peygamber'in yasaklarından kaçmak gerekir..... I, 538,550
Peygamber'in yatağı deri ve hurma lifindendi ..... III, 275
Peygamber'in yatarken ve uyanınca yaptığı dua ..... VI, 288
Peygamber'in yattığında yaptığı dua ..... VI, 320
Peygamber'in yemek kabı: Garrâ..... IV, 231
Peygamber'in yiyecekleri çoğaltma mucizesi ..... III, 411,412
Peygamber'in yolculuğa çıkana duası..... IV, 180,181
Peygamber'in yolculuğa çıkarken yaptığı dua ..... V, 57,58,62
Peygamber'in yolculukta insanları ve hayvanları gözetmesi ..... V, 53,54
Peygamber'in yumuşak huyluluğu ..... III, 549,550
Peygamber'in yüzü ay gibi parlardı ..... I, 353
Peygamber'in Zeyd İbni Harise'yi kucaklayıp öpmesi ..... IV, 488,489
Peygamber'in zühd hayatı..... III, 275,276
Peygamber'in, sahâbîlerin bazı tasarruflarını onaylamaması ..... III, 27
Peygamber'le Cebrâil'in Kur'ân'ı mukâbele etmeleri ..... IV, 93
Peygamberlerin bedenleri çürümez ..... VI, 203
Peygamberle münakaşa helâk sebebidir..... I, 550
Peygamberler Allah için birbirlerini sevenlere imrenecektir..... II, 592
Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar ..... VI, 177
Peygamberler büyük günah işlemez ..... II, 121
Peygamberler de hata yapabilirler II,121
Peygamberler el emeğiyle geçinirlerdi ..... III, 352-354
Peygamberler gelecekten haber verebilir..... II, 275
Peygamberler içinde şefaata en lâyık olan Muhammed
aleyhisselâm'dır ..... VII, 565-568
Peygamberler insanlara yasakladıklarını kendileri yapmazlar ... II, 108
Peygamberler insanlığın doğruluk rehberidir ..... II, 19
Peygamberler İsrailoğullarının yöneticileriydi..... IV, 30
Peygamberler küçük günahlardan da masûndur ..... II, 121
Peygamberler ümetlerini deccâle karşı uyarmışlardır ..... II, 137, VII, 468
Peygamberler ümmetlerine dua ederler ..... I, 240,241
Peygamberler, zellelerinden korkup kendilerini şefaata muhtaç
görecekler ..... VII, 564,565
Peygamberlere büyük dertler verilir ..... VI, 396
Peygamberlere karşı çıkan ülkelerde kıtlık olmuştur..... VII, 395
Peygamberlere küfür izafe edilmez..... II, 120-121
Peygamberlerin ashâbı vardır..... II, 74
Peygamberlerin beş sünneti ..... V, 445

Peygamberlerin câhil kavimlerine duası ..... III, 600,601
Peygamberlerin cesedi çürümez ..... V, 383
Peygamberlerin gönderiliş hikmeti ..... III, 231,232
Peygamberlerin görevleri ..... I, 16
Peygamberlerin mirası ilimdir ..... VI, 177
Peygamberlerin sonuncusu Resûl-i Ekrem'dir ..... II, 87
Peygamberlerin tamamı koyun gütmüştür..... III, 496
Peygamberlerin varisleri âlimlerdir ..... VI, 177
Peygamberlerin ve halifelerin iki tür yardımcısı vardır ..... IV, 73
Peygamberlerin, Allah'ın buyruklarına itaat etmeleri..... VII, 573
Peygamberlerinin mezarını mescit edinen yahudilere lânet
edilmiştir ..... VI, 538
Pırasa yiyen camiye gitmemelidir ..... VII, 220,222
Pislik yiyen deveye binme yasağı ..... VII, 203-205
Pislik yiyen hayvan hapsedilmeden kesilmemelidir..... VII, 204
Pislik yiyen hayvana semersiz binilmez ..... VII, 204
Puta tapmak şeytana tapmaktır ..... VII, 115
Putlara yemin etmemek ..... VII, 230,231
Putları, heykelleri kırıp yok etmek ..... VII, 195,196

Rabbenâ lâ tüzîğ kulûbenâ..... VI, 375
Rabbine kavuştuğunda oruçlunun sevinci ..... V, 476
Rabbine korkarak yalvaranlara cennet vardır..... VII, 614
Rahatsızlık hissedince ihlâs ve muavvizeteyn okunmalı ..... VI, 316
Rahatsızlıktan Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Rahiplerin haksız mal edindikleri..... I, 531, IV, 110
Rahmet edilen ümmetin peygamberi kendilerinden önce vefât eder III, 135
Rahmet kapısı gece, gündüz sürekli açıktır..... III, 126,127
Rahmet rüzgârları ..... VII, 267
Rahmet ve gazap..... III, 95
Rahmete iman, hicret ve cihadla ulaşılır ..... I, 316
Rahmet-i ilâhiyeyi kazandıracak işler istenmelidir ..... VI, 380,381
Rahmetim gazabımdan öndedir ..... VI, 258
Ramazan ayında cehennem kapıları kapanır ..... V, 484
Ramazan ayında cennet kapıları açılır ..... V, 484
Ramazan ayında şeytanlar bağlanır ..... V, 484
Ramazan dışında tüm ayı oruçlu geçirmemelidir ..... I, 536
Ramazan gecelerinde teravih namazı kılmak ..... V, 427-429
Ramazan hilâlini görünce oruç tutmak ..... V, 485,486
Ramazan için hilali gözetlemek ..... V, 487
Ramazan orucu ..... V, 472-487
Ramazan orucunu emreden âyet ..... V, 472-474
Ramazan orucunu ihlâsla tutan bağışlanır ..... V, 482,483
Ramazan'da mü'min kendini Allah'a bağışlatmalıdır ..... VI, 206
Ramazan'ın son on gününde ibadeti artırmalıdır..... I, 404,405
Ramazanda cömertlik ..... V, 488-490
Ramazanda Peygamberimiz Kur'ân'ı Cebrail ile mukâbele ederdi V, 488
Ramazanda Peygamberimiz çok cömert olurdu ..... V, 488,489
Ramazanda yapılan umrenin sevabı..... V, 569
Ramazanı bir iki gün önceden karşılamak..... V, 491-494
Ramazanın faziletine inanarak teravih namazı kılmak ..... V, 428
Ramazanın hangi gecelerinde kadiri aramalı? ..... V, 433,437
Ramazanın ilk günü bulutluysa şaban otuza tamamlanır ..... V, 485,486
Ramazanın son on günü itikâf ve ibadet yapmak..... V, 489,490
Ramazanın son on gününde Peygamberimiz'in ibadeti ve itikâfı ..... V, 435,553
Ramazanın tespitinde hesap ve rü'yet ..... V, 487
Râşid halifelerin sünnetine yapışmalıdır..... I, 553,554
Ravzatü't-tâlibin ve umdetü'l-müttakîn ..... I, 59
Rebîa İbni Kâ'b ..... **I, 416**
Recep ve diğer haram ayları ..... V, 526,527
Reci' vak'ası ..... VI, 425-429
Recm cezâsı..... IV, 526,527, I, 193
Recm'in inkar edileceğini Ömer bildirmiştir ..... IV, 528
Reddedilmeyecek dualar ..... V, 194, VI, 79
Reddedilmeyecek üç şey ..... VII, 388
Refîk-i a'lâ..... IV, 524
Reğâib namazı ..... VII, 330
Resim (canlı resmi eve asılmaz) IV,14

Resim (canlı resmi) çizenin cezası ..... VI, 501
Resim hakkında Mustafa Sabri Efendi'nin görüşleri ..... VII, 189,190
Resim hakkındaki hükümler ..... VII, 186-189
Resim ve heykel yapanların durumu ..... IV, 13,14
Resimli örtü kullanmak..... IV,14,VII,183,186
Resme getirilen yasak sanat düşmanlığı değildir ..... VII, 187
Ressam ve heykeltraşların azâbı ..... VII, 183-186
Resul bk. Peygamber
Resûlullah'a sâlâtü selâm getirmek ..... VI, 199-217
Resûlullah'ın vefatı üzerine Fâtıma'nın söylediği sözler ..... I, 214,215
Reyyân kapısından sadece oruçlular girecektir ..... V, 479,480
Rıfk ..... III, 574
Rızık akrabaya iyilikle çoğalır ..... II, 430
Rızık Allah'a güvenen için kolaydır ..... I, 350
Rızık Allahın teminatındadır ..... III, 313
Rızık ana rahminde yazılır..... III, 44
Rızık takvâ ile artar ..... I, 303
Rızık, aramızdaki yoksullar sebebiyle verilmektedir..... II, 310,311
Rızık, mü'min kâfir ayırt edilmeden dağıtılır ..... III, 219
Rızkı veren Allah'tır..... I, 345, III, 311
Rızkı, Allah genişletir ve daraltır ..... III, 430
Rızkın temiz olanını yemek ..... VII, 530,531
Rızkın yetecek kadarı istenmelidir..... II, 264
Ri'l kabilesine lânet edilmiştir ..... VI, 538
Rib'î İbni Hirâş..... **IV, 460**
Ribatınız budur ..... V, 173,174,224
Ridde olayları ..... V, 461
Rifâ'a İbni Râfi' ez-Zürakî ..... **VII, 487**
Rivâyetü'l-hadîs ilmi ..... I, 14
Riyâ gizli şirktir ..... VII, 69
Riyâ için mal harcayanlar ..... VII, 67
Riyâ için savaşan Allah yolunda değildir ..... I, 120,122
Riyâ olmadığı halde riyâ sanılan durumlar ..... VII, 75-77
Riyâ yasağı ..... VII, 66-74
Riyâkârların durumu ..... VII, 71-73
Riyâ-nifak farkı ..... VI, 480
Riyâya kapılmadan vermek ..... III, 422
*Riyâzü's-salihîn'*in tertibi ..... I, 70
Riyâzü's-sâlihîn **..... I, 67-82**
Riyâzü's-sâlihîn tercüme ve şerhinde yapılanlar ..... I, 8
*Riyâzü's-salihîn'*deki hadislerin güvenilirliği ..... I, 71
*Riyâzü's-sâlihîn'*in Abdülaziz Rebâh ve Ahmed Yusuf ed-Dekkâk
neşri ..... I, 79
*Riyâzü's-sâlihîn'*in Ahmed Râtib Hamûş neşri ..... I, 78
*Riyâzü's-sâlihin'*in Dârü'l-Hayr neşri ..... I, 79
*Riyâzü's-salihîn'*in ihtiva ettiği bölümler ..... I, 70
*Riyâzü's-sâlihîn'*in Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî neşri..... I, 78
*Riyâzü's-sâlihîn'*in muhtasarları **.....** I, 77
*Riyâzü's-sâlihîn'*in şerhleri **.....** I, 73
*Riyâzü's-sâlihîn'*in Şuayb el-Arnavût neşri ..... I, 79
*Riyâzü's-sâlihin'*in tercümeleri **.....** I, 80
*Riyâzü's-sâlihîn'*in yazılış gâyesi ..... I, 67
*Riyâzü's-sâlihîn'*nin çeşitli neşirleri ..... I, 78
Riyâzüs'sâlihîn'deki hadisler..... I, 72
Ruhbanlık Allah'ın emri değildir ..... I, 530, IV, 110
Ruhbanlık İslam'da yoktur ..... I, 531
Ruhbanlık yasaktır ..... VI, 106
Ruhları vasıtasıyla insanlar kaynaşır..... II, 565
Ruhların misali ..... II, 565
Rûkû ve secdede yapılacak dua ..... VI, 252-255
Rûkûda Allah'a ta'zim edilir ..... VI, 253
Rukye yapmayanların cennete gireceği..... IV, 509
Rukye..... II, 36, IV, 509, 518
Rü'yet-i hilâl ..... V, 486, 492, 493
Rü'yetullah haktır ..... VII, 636,637
Rükû ve secdeyi çok yapmalıdır ..... V, 415
Rüya diye yalan şeyler anlatanın cezası ..... VI, 501
Rüya kötü ise anlatılmaz, hemen namaz kılınır..... IV, 392

Rüya kötü ise ne yapılmalıdır?..... IV, 398,399
Rüya uydurmak büyük iftiradır..... IV, 402
Rüya uydurmak en büyük yalandır ..... VI, 501
Rüya ve rüyanın edepleri..... IV, 389-404
Rüyada Hz. Peygamber'in şehidler sarayını görmesi ..... VI, 68
Rüyada Peygamber'i gören onu gerçekte görmüş gibidir..... IV, 395
Rüyanın iyisi Allah'tan, fenası şeytandandır ..... IV, 398,399
Rüyanın üç kısmı..... IV, 392
Rüzgâr Allah'ın emriyle eser ..... VII, 265
Rüzgâr azâb ve rahmet taşır ..... VII, 265,266
Rüzgâr estiğinde yapılacak dua ..... VII, 264,265
Rüzgâr, Âd kavminin helâk sebebidir..... VII, 266
Rüzgâra sövmemek..... VII, 264,265
Rüzgâra sövmenin yasaklığı ve rüzgâr estiğinde ne denileceği ..... VII, 264-267
Rüzgârın çeşitleri ..... VII, 267
Rüzgârın insanoğluna faydası ..... VII, 266
Sa'b ibni Cessâme ..... **III, 552**
Sa'd İbni Hişâm (cihad aşkıyla yanan şehid) ..... VII, 519
Sa'd İbni Ubâde'ye Peygamberimiz ağlamıştır ..... VII, 155
Sa'd İbni Ebû Vakkâs ..... I, 112,113, **VI,413**
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (Allah yolunda ok atan ilk kişi) ..... III, 263
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (bedduasının tutması) ..... VI, 412,413
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (kendini bazen üstün gördüğü)..... II, 310
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (Kûfelilerin şikayeti) ..... VI, 412-413
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (müslüman olması) ..... II, 412
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (Peygamber'in şifâ duası)..... IV, 510
Sa'd İbni Ebû Vakkâs (vâlilikten azledilmesi) ..... VI, 412-413
Sa'd İbni Ebû Vakkas'ın hastalığı, Peygamber'in ziyareti ..... I, 111,112
Sa'd İbni Havle'nin acınacak durumda olması ..... I, 112
Sa'd İbni Ubâde (kıskançlığı) ..... I, 308,309
Sa'd İbni Ubâde'ye Peygamberimiz'in duası ..... V, 550
Sa'd'ın Hz. Âişeye Peygamberimiz'i sorması ..... VII, 519,520
Sabah akşam Allah'ı anmak gerekir..... VI, 219,221
Sabah erken işe başlamak..... V, 28,29
Sabah namazı sonrası okunacak zikir ..... VI, 226,227
Sabah namazı sünneti ne zaman kılınmalıdır? ..... V, 300
Sabah namazından sonra Peygamber'in âdeti..... IV, 362
Sabah namazını cemaatle kılan Allah'ın himayesindedir ..... III, 17-18
Sabah namazını cemaatle kılmak ..... V, 246,249
Sabah namazını kılan, Allahın koruması altındadır ..... V, 207
Sabah namazının değeri..... II, 192
Sabah namazının farzından önce iki rekat namaz kılmak ..... V, 407
Sabah namazının sünneti dünyadaki herşeyden hayırlıdır ..... V, 293
Sabah namazının sünneti fazla uzatılmadan kılınmalıdır..... V, 299
Sabah namazının sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumak V, 303
Sabah namazının sünnetinde kısa sureler okumak..... V, 299
Sabah namazının sünnetinde Peygamber'in okuduğu âyetler .... V, 303,304
Sabah namazının sünnetinden sonra birazcık uzanmak ... V, 306-309
Sabah namazının sünnetinden sonra yatmanın hükmü..... IV, 353,354
Sabah namazının sünnetini Peygamberimiz hiç terketmezdi ..... V, 292,295
Sabah namazının sünnetinin nasıl kılınacağı ..... V, 299-305
Sabah namazının sünnetinin önemi ..... V, 292-297
Sabah tan yeri ağarınca Peygamber iki rek'at namaz kılardı .... IV, 353
Sabah ve akşam Allah'ı zikretmek ..... VI, 305-318
Sabah ve ikindi namazı fedakârlık isteyen namazlardır ..... V, 205
Sabah ve ikindi namazında melekler de bulunur ..... V, 208,209
Sabah ve ikindi namazını kılan cennete girer ..... I, 474, V, 205,206
Sabah ve ikindi namazını mutlaka kılmalıdır ..... V, 211, VI, 306, VII, 638
Sabah ve ikindi namazlarının fazileti ..... V, 204,213
Sabah ve yatsı namazının fazileti ..... V, 178,181
Sabah ve yatsı namazlarında cemaatte bulunmayı teşvik eden hadisler ..... V, 246-249
Sabah, dua için iyi bir vakittir..... II, 544
Sabah-akşam camiye gidene Allah'ın ikramı ..... I, 458
Sabah-akşam üçer defa okunacak zikir ..... VI, 317
Sabah-akşam yapılacak zikirler ..... VI, 311

Sabahın sünnetinden sonra sağ tarafına yatmak..... V, 306,308
Sabır ..... I, 200-278
Sabır (ölüme karşı olursa) cennetle mükafatlandırılır..... IV, 546,547
Sabır ayı: Ramazan ..... V, 525,526
Sabır cihadda çok önemlidir ..... VI, 114
Sabır en güzel çaredir ..... I, 237
Sabır felâketin ilk anına dayanmaktır ..... I, 229
Sabır ışıktır ..... I, 203,205-207
Sabır musibetlere karşı koruyan zırhtır..... III, 232
Sabır ve namazla Allah'tan yardım dilemek ..... I, 202
Sabır ve şükür ..... I, 213
Sabır ve şükür dengesini kurmak ..... I, 212,213
Sabır yarışında düşmanları geçmek ..... I, 200
Sabır, en hayırlı lutuftur ..... I, 209,210
Sabırla zafere ulaşılır ..... I, 305
Sabırla zalim idareciye karşılık verilir ..... I, 387,388
Sâbit el-Bunânî'ye Enes İbni Mâlik'in sevgisi ..... IV, 96
Sâbit İbni'd-Dahhâk el-Ensârî..... **VI, 527-528**
Sabreden fakirler cennete girer ..... III, 240
Sabreden mü'min sevap kazanır ..... I, 211
Sabredene, Allah sabır verir ..... I, 209
Sabredenler müjdelenmiştir ..... I, 201,245
Sabredenlere cennetin en yüksek makamı verilecektir ..... VII, 626
Sabredenlerin kavuşacağı nimetler ..... VII, 584,585
Sabredenlerle Allah beraberdir..... VI, 78
Sabredip bağışlamak büyüklerin işidir ..... III, 569
Sabredip cennetlik olmayı isteyen kadın ..... I, 238
Sabredip dayanmalıdır ..... VI, 290
Sabredip felâketlere göğüs gerenlerin mükâfâtları hesapsızdır... I, 201
Sabretmek (çocuklarının ölümüne) ..... V, 16
Sabretmek ve kötülüğü bağışlamak büyük iştir ..... I, 201
Sabrı tavsiye ..... II, 41
Sabrın kazandırdıkları ..... I, 249
Sabrın mâhiyeti ..... I, 205-207
Saça saç eklemek İsrailoğullarının helâk sebeplerindendir..... VII, 117,119
Saça saç ekletme ve döğme yaptırma yasağı ..... VII, 115-124
Saça saç ekleyen ve ekletenleri Peygamber lânetlemiştir ..... VII, 118-120
Saçlar hususunda müslümanların tutumu ..... VII, 110-114
Saçlardan beyazlaşanları yolmamak..... VII, 125,126
Saçları boyayarak değiştirmek ..... VII, 107,108
Saçları boyayarak Ehl-i kitâb'a muhâlefet etmek ..... VII, 104,106
Saçları boyayıp boyamama konusu ..... VII, 107-109
Saçları siyaha boyamamak ..... VII, 107,108
Saçları tam kesmek ya da tam bırakmak ..... VII, 110-112
Saçların bir kısmının kesilip bir kısmının bırakılması ..... VII, 110-112
Sadaka ..... I, 384
Sadaka almak Ehl-i beyt'e haramdır ..... II, 512,516,517
Sadaka almak Peygamber ailesine helâl değildir..... II, 380-381
Sadaka azâbı yok eder ..... VI, 451
Sadaka bir burhandır ..... I, 203,205
Sadaka eklem sayısınca verilmelidir ..... V, 349
Sadaka fakirler içindir ..... II, 197
Sadaka güzel sözle de olur..... IV, 114
Sadaka helâl maldan, iyi şeyden verilmelidir..... II, 374,III,390,391
Sadaka imkân ölçüsünde verilmelidir ..... I, 425
Sadaka insanları temizler ..... II, 381
Sadaka kadınlar tarafından da verilmelidir ..... II, 449,450
Sadaka malı bereketlendirir ..... VII, 61-63
Sadaka mü'minin görevidir ..... I, 490,491
Sadaka ne kadar verilmelidir?..... III, 373
Sadaka olarak neler yapılabilir..... I, 447
Sadaka olarak tesbih, hamd, tehlil, tekbir getirmek ..... VI, 260
Sadaka olarak verilenler gerçek maldır ..... III, 229,230
Sadaka ölüm anına geciktirilmemelidir..... I, 384
Sadaka sevilen mallardan verilmelidir..... I, 445
Sadaka veren bahçe sahibine Allah'ın yağmur göndermesi ..... III, 392,393
Sadaka verenler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Sadaka verenler cennete sadaka kapısından girer ..... V, 478

Sadaka verenlere Allah'ın ihsanı ..... III, 386, 392,393
Sadaka verenlerle alay edenler ..... I, 425
Sadaka verilecek fakirin bulunamayacağı zaman (kıyamet yaklaştığında) ..... VII, 479,480
Sadaka verilecek şeyler ölçülmemelidir ..... III, 214
Sadaka verilen bir şey tekrar satın alınamaz ..... VII, 52-54
Sadaka verilen malı Allah artırır ..... II, 368,369, III, 392, 393
Sadaka vermek için istişârede hayır vardır ..... II, 240
Sadaka vermek malı eksiltmez ..... III, 380,382, III, 509, 510
Sadaka, cihad ve ilimle meşgul olanlara verilmelidir..... III, 312
Sadaka, dilenmeyen iffetli mü'minlere verilmelidir ..... III, 312
Sadaka, gizli verilmelidir ..... III, 422, VII, 561
Sadaka, verildiği kişiyi kötülüklerden caydırır ..... VII,559 ,560,561
Sadakadan dönmek kustuğunu yalamak gibidir ..... VII, 52,53,54
Sadaka-i câriye ..... V, 7,8,9, VI, 171
Sadakâ-i câriyenin sevâbı kesilmez ..... VI, 170
Sadakaları başa kakarak ve eza ederek vermemeli ..... VII, 67
Sadakaların en faziletlileri ..... I, 384, VI, 48
Sadakanın Allah rızası için verilmesi..... I, 110
Sadakanın anlamı ..... II, 243-245
Sadakanın çeşitleri ..... V, 349,351
Sadakanın iyisi ihtiyaç fazlasından verilenidir..... II, 370, III, 326
Sadakanın karşılığını Allah mutlaka verir..... III, 386,387
Sadakasını hırsıza, fâhişeye, zengine veren adam ..... VII, 559-561
Sadakaya yediyüz misli karşılık verilir..... VI, 86,95
Sadakayı Allah rızâsı için verenleri Allah sever..... II 594
Sadakayı başa kakanın ameli boşa gider ..... IV, 302
Sadakayı gizli veren kıyamet günü arşın gölgesindedir..... II, 582
Sadakayı verirken niyetin hâlis olması ..... VII, 559-561
Sade yaşamak imandandır ..... III, 294
Sâdık rüya görenler doğru sözlüdür ..... IV, 392
Sâdık rüya kıyamete yakın çoğalacaktır ..... IV, 392
Sâdık rüya nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir..... IV, 392
Sâdıklarla beraber olmak ..... I, 279, II, 552
Saf bağlayıp namaz kılmanın önemi..... V, 267,286
Saf tutma âdâbı ve usûlü ..... V, 283,285
Safâ ve Merve arasındaki sayin hikmeti ..... VII, 574
Saffin sağ tarafi daha makbuldur ..... V, 283
Safiyye binti Ebû Ubeyd ..... **VII, 164**
Saflar düz ve düzenli olmalıdır..... I, 565,566, II,524 - 526, V, 274, 282
Saflardaki boşlukları doldurmak ..... V, 284
Safları bitişik tutanlara Allah lutfeder ..... V, 276,277
Safları Peygamber düzeltirdi ..... I, 353
Safların boş yerlerinden şeytan girer ..... V, 277,298
Safların bozukluğu kalplere sirayet edebilir..... I, 353, V, 276
Safların dağınıklığı ayrılığa sebeptir ..... I, 565,566
Safların düz olması namazın tamam olmasını sağlar ..... V, 275
Safların düzenini sağlamak imamın görevidir..... II, 524-526
Safların fazilet derecesi..... V, 271,272
Safvan İbni Assâl ..... **IV, 486**
Sağ el ile yemek yenmelidir..... I, 563, II, 383-385, IV, 203, 221, 222
Sağ elini ömrü boyunca kullanamayan sahâbî ..... I, 563
Sağ elle tahâretlenmemek ..... VII, 128,129
Sağ elle tahâretlenmenin kerâheti ..... VII, 128-130
Sağ elle yemek yenir..... IV, 221,222
Sağ tarafi üzerine yatmalıdır ..... I, 353, IV, 349, V, 306, 308, VI, 327
Sağ tarafina yatmak: (sabahın sünnetinden sonra) ..... V, 407
Sağa-sola bakarak namaz kılmamak ..... VII, 317,318
Sağdan başlamak sünnettir..... II, 385, IV, 194, 250, 251
Sağdan başlamanın makbul olduğu yerler..... IV, 192
Sağdan başlayarak iş yapmak ..... III, 415
Sağdan başlayarak saf tutulmalıdır ..... V, 285

Sağdan kitabını alanlar kurtulacaktır..... IV, 192,193
Sağlığa nasıl şükretmelidir? ..... VI, 260
Sağlık ve âfiyetin kıymeti..... III, 64,283,284
Sağlık ve boş vakit değeri bilinmeyen nimetlerdir ..... IV, 494
Sahâbe arasındaki ok atma yarışı ..... VI, 92
Sahâbe ayrıca bk. Ashâb
Sahâbe dinî konularda Peygamber'e danışırdı..... II, 449-450
Sahâbe gibi yaşamalı ..... II, 434
Sahâbe her şeylerini paylaşırdı..... III, 249
Sahâbe kendinden daha fakirleri düşünürdü..... III, 347,348
Sahâbe küçük günahlardan bile sakınırdı..... I, 305
Sahâbe musâfaha yapardı ..... IV, 478
Sahâbe Peygamber'i rahat ettirmek isterdi ..... I, 347,348
Sahâbe Peygamber'in üzülmesini istemezdi..... II, 483
Sahâbe sevdiği şeyleri sadaka verirdi..... III, 423
Sahâbe tekellüften nehyolunmuştur ..... VII, 140,142
Sahâbe yaşlı kadına selâm verirdi ..... IV, 441
Sahâbe yemeğe Peygamber'den önce başlamazlardı..... IV, 206
Sahâbedeki peygamber aşkı..... III, 409,410
Sahâbeden hırsızlık yapan biri..... II, 153
Sahâbeden karanlıkta önleri aydınlanan iki kişi ..... VI, 421
Sahâbenin açlıktan bayıldığı olurdu..... III, 289
Sahâbenin Allah için ağlaması..... III, 164-168
Sahâbenin birbirine karşı duyduğu sevgi ..... II, 507
Sahâbenin borcuna sadâkati ..... II, 124-127
Sahâbenin cömertliği ..... III, 399,402,403
Sahâbenin çektiği sıkıntılar..... III, 271,296
Sahâbenin edep ve terbiyesi..... III, 57
Sahâbenin günahlara karşı tavrı ..... I, 306
Sahâbenin hadis ezberlemesi..... II, 539
Sahâbenin hadis rivayetindeki titizliği..... III, 132,134
Sahâbenin hakkı tavsiye etmesi ..... VII, 152-154
Sahâbenin hayırda yarışması ..... III, 427,428
Sahâbenin Hz. Peygamber'e "dostum" demesi ..... V, 347
Sahâbenin Hz. Peygamber'in sünnetine bağlılığı ..... VII, 146, 151,411,
412
Sahâbenin İslâm'a bağlılığı ..... II, 412
Sahâbenin kanaatkârlığı ..... III, 322,323
Sahâbenin kepeği (değersiz olanı) yoktu ..... IV, 33
Sahâbenin kul hakkına verdiği önem ..... II, 124-127,129
Sahâbenin Mekke'de çektiği sıkıntı ..... I, 248,250,251
Sahâbenin Peygamber'den etkilenmesi ..... IV, 364
Sahâbenin Peygamber'e bağlılığı ..... II, 546, V, 62,63,
VI, 30, VII, 37
Sahâbenin Peygamber'e itaatı ..... II, 92,250-252,
357-395, 433,
IV, 124, 127, 224,
276, 277
Sahâbenin Peygamber'e saygısı ..... II, 154,155, IV, 206
Sahâbenin Peygamber'e sevgisi ..... II, 347, IV, 159,
160, 200, 201, 216
Sahâbenin Peygamber'in sağlığını merak etmesi..... IV, 521
Sahâbenin Peygamber'in tavsiyesine uyması..... II, 599
Sahâbenin Peygamber'in uyarısıyla hatadan dönmesi..... II, 250-252
Sahâbenin Resûlullah'a hürmeti ..... III, 319,324
Sahâbenin rivayet için şâhit istemesi..... IV, 457
Sahâbenin sadaka vermeye iştiyâkı ..... I, 425
Sahâbenin takvâsı..... II, 161
Sahâbenin yardım severliği..... II, 21-23
Sahâbenin yetimlere sahip çıkışı ..... II, 476
Sahâbenin yoksulluğu ..... III, 277
Sahâbenin yumuşak kalpliliği ..... III, 52,158,165-168
Sahâbenin zâlim idarecilere karşı tavrı ..... IV, 31,33
Sahâbenin zenginleşmesi..... III, 205,211, 217,
253,255,260,264
Sahâbenin zühdü ..... III, 170-260
Sahâbenin, Peygamber'e itaati ..... II, 375-376,383
Sahâbeye hakaret eden yönetici..... II, 94

Sahâbeye tâbiîlerin sevgisi..... II, 511,594
Sahâbî kadınların Peygamber'in emrine itaati..... II, 451
Sahih hadisle amel şattır..... I, 543
Sahih hadisler sadece Kütûb-i sitte'de mi bulunur? ..... I, 42
Sahih hadislerin sayısı ne kadardır? ..... I, 41
Sahur ehl-i kitabla bizim orucumuzu ayırır ..... V, 500,502
Sahur vakti ne zamandır? ..... V, 500-502
Sahurda bereket vardır ..... V, 498,500
Sahurla sabah namazı arasındaki ara ..... V, 499,501
Sahurun fazileti ..... V, 498-502
Sâib İbni Uhti Nemir ..... **V, 334**
Sâib İbni Yezîd..... **V, 573**
Saîd İbni Hâris..... **IV, 243**
Saîd İbni Zeyd (Bedduasının tutması) ..... VI, 416,417
Saîd İbni Zeyd..... **VI, 120**
Sakalları uzatmak ..... V, 446,448
Salâtü selâm cuma günü çokça söylenmeli ..... V, 382,383
Salâtü selâm getirmek ..... VI, 199-217
Salâtü selâm nasıl getirilmelidir? ..... VI, 213-215
Salâtü selâmı bir mecliste bir defa getirmek ..... VI, 202
Salâtü selâmları Peygamber işitir ..... VI, 206-207
Salavât getirenler Peygamber'e yakın olacaktır ..... VI, 201
Salavât getirmek ..... V, 188,190
Salavât getirmek günahları bağışlatır..... III, 451
Salavât getirmek sıkıntıları giderir ..... III, 451
Salavât getirmenin önemi..... III, 451
Salavât getirmeyen cimridir ..... VI, 210
Salavât getirmeyene Peygamber'in bedduası ..... VI, 205
Salavât niçin getirilmektedir? ..... VI, 216-217
Salâvât Peygamber'e sunulur ..... VI, 203
Salavât'ın şekli ..... VI, 213-215
Salavâta karşılık vermesi için Peygamber'in ruhu iade edilir .... VI, 208
Salevât, ayrıca bk. Salâtü selâm
Salı günü sevilmeyen şeyler (mekruh) yaratıldı ..... VII, 536
Sâlih amel işleyenler cennettedir ..... III, 243
Sâlih amelleriyle Allaha tevessül eden üç mümin ..... I, 136-140
Sâlih evlat ..... V, 7-9
Sâlih kişilerden dua istenmelidir..... II, 568,569
Sâlih kullar birer birer vefât ederler ..... VII, 485,486
Sâlih peygamber ve kavmi ..... II, 321
Sâlih rüya Allah'tandır ..... IV, 392, 398,399
Salih rüya nübüvvet sonrası ümmetin özelliğidir ..... IV, 380
Samimi olarak yapılan tövbeyi Allah kabul eder..... I, 191,192,194
San'a'dan Hadramut'a emniyet içinde gidileceği ..... I, 249,251
Sana yapılmasını istediğini sen de başkasına yap..... IV, 55
Sapan taşı atmak yasaklanmıştır ..... I, 583
Sapan ve sapıtanlar: (câhillerin fetvâsı) ..... VI, 186
Sapıklık sebeplerinden biri de bid'attır ..... II, 5
Sapıklık ve doğruluğa çağırmak ..... II, 26,29
Sapıtanlar mü'minlere zarar vermez ..... II, 103
Sara hastası kadının Resûlullah'tan yardım istemesi ..... I 237,238
Sarı elbise giymeyi Hz. Peygamber erkeklere yasaklamıştır ..... VII, 414-416
Sarı renkli elbiseyi kadınlar giyebilir ..... VII, 416,417
Sarı renkli koku sürünmek erkeklere yasaklanmıştır..... VII, 414-416
Sarığın iki ucu omuz arasına sarkıtılabilir..... IV, 288
Sarık siyah olabilir ..... IV, 288,289
Sarmısak yiyen mescide gitmemelidir ..... VII, 219-223
Sarp ve sağlam kalelerde olsak bile ölümden kaçamayız ..... VII, 394
Satıcı ile alıcı ayrılmadan satış akdi bozulabilr ..... I, 291
Satıcı yalan yere yemin ediyorsa azab görecektir ..... IV, 300
Satılan mal üzerine pazarlık yapmak yasaktır ..... VII, 370
Satılık hayvanın sütünü memesinde bırakmamalıdır..... VII, 368,389
Satın aldığı tarladan altın çıkan adam kıssası..... VII, 481,482
Satış akdinde muhayyerlik..... I, 291
Satış üzerine satış yapılmaz..... II, 200
Satışta kolaylık gösterene Peygamber'in duası ..... VI, 145
Savaş anında Peygamber'in duası ..... I, 277
Savaş arzu edilmez ..... I, 277,278, VI, 76

Savaş bk. cihad
Savaş esnasında sabır ..... I, 277,278
Savaş meydanından kaçmanın günahı ..... I, 177,185, VII, 57, 59, 406
Savaşa çıkan bir peygamber'in kıssası ..... I, 288
Savaşa çıkıldığında yapılacak dua ..... VI, 80-82
Savaşa katılmadıkları için cezalandırılan sahâbîler..... I, 177,185
Savaşırken Allah rızâsını düşünmeyenler ..... I, 120,122
Savaşırken oruç tutmak ..... V, 481
Savaşırken riya yapıp öldürülen kimse ..... VII, 71,73
Savaşmadan önce İslâm'a davet gerekir ..... II, 36, V, 257,258
Savaşta sayılarının çokluğu ile övünen müslümanların bozguna uğraması ..... VII, 527
Savaşta yalan söylenebilir ..... II, 247
Savaşta yapılan dua reddolunmaz ..... VI, 79
Savaştan kaçmak haramdır ..... IV, 487
Saygı ifâdeleri kimlere kullanılmaz? ..... VII, 260,2621
Saygı, Allah'ın emir ve yasaklarına yönelik olmalıdır ..... IV, 9
Seb'u'l-mesânî ..... V, 127,129
Sebbetmek ..... VI, 542,543
Secde Allah'a yapılır..... II, 349
Secde dereceyi yükseltir, hatayı siler..... I, 418
Secde hali insanın Allah'a en yakın halidir ..... VI, 253,389
Secde insanı Allah'a yaklaştırır ..... I, 419
Secde ve rukûda yapılacak dua ..... VI, 252
Secde ve rükûu çok yapmalıdır ..... V, 415
Secdede dua edilmelidir ..... VI, 253,389
Secdede Hz. Peygamber'in yaptığı dualar ..... V, 408,VI,253,257
Secdede insanı Allah gözetlemektedir ..... I, 294
Secdede yapılan duanın kabul şansı fazladır ..... VI, 253
Sefer yapın sıhhat bulun ..... V, 78
Sefere melekleri ..... V, 99
Seher vaktinde kul Allah'ın rahmetine yakındır ..... VI, 255
Seher vaktini namazla değerlendirmek..... II, 312
Seher vaktinin değeri ..... V, 417
Seherlerde bağışlanmayı dileyenler için hazırlanan nimetler..... VII, 584,585
Sehl İbni Amr ..... V, 45
Sehl İbni Ebû Hasme..... II, 528
Sehl İbni Huneyf ..... I, 286
Sehl İbni Sa'd es-Sâidî ..... II, 34-35
Sekînet Allah'ı zikredenlerin üzerine iner ..... VI, 298
Sekînet..... II, 232
Sekînetin inmesi ..... V, 106,107,144
Selâm alıp vermenin şekli ..... II, 210,IV, 421,430
Selâm almak ..... II, 90, IV, 407, 434, VII, 82-85
Selâm almak mü'minlerin birbirleri üzerindeki hakkıdır ..... II, 208-214, IV, 494
Selâm bereketi artırır ..... IV, 438
Selâm bölümü ..... **IV, 405-420**
Selâm eve girerken de verilmelidir ..... IV, 437
Selâm her karşılaşmada verilmelidir..... IV, 435
Selâm meclisten ayrılırken de verilmelidir ..... IV, 453
Selâm sevgi ve güven vesilesidir ..... IV, 414
Selâm veren, alandan üstündür ..... VII, 17,18
Selâm vermeden başkasının evine girilmez..... IV, 405,455
Selâm vermek en hayırlı amellerdendir ..... III, 369,370,IV,409
Selâm vermek mü'minleri birbirlerine yakınlaştırır..... II, 587
Selâm vermek sadakadır..... II, 245
Selâm yaygınlaştırılmalıdır..... II, 214, 587
Selâm, es-Selâmü aleyke diye verilir ..... IV, 305
Selâma aynıyla veya daha üstünüyle karşılık verilmelidir ..... II, 210, IV, 407
Selâmda ehl-i kitaba nasıl karşılık verilir? ..... IV, 449
Selâmda kelimelerin çokluğu sevabı artırır ..... IV, 421,422
Selamı kim kime vermelidir? ..... IV, 431
Selâmı önce verenin fazileti ..... IV, 428,433
Selâmı Peygamber üç kere tekrarlardı..... IV, 424
Selâmı tekrarlamak..... IV, 434,436
Selâmı yaymak için çarşıya çıkan sahâbî ..... IV, 419

Selâmı yaymak Peygamber'in emridir ..... IV, 493,412,416
Selâmı yaymak sevgiyi artırır ..... IV, 410, IV, 414
Selâmın âdâbı ..... IV, 431-433
Selâmın anlamı ..... IV, 407
Selâmın aslı ..... IV, 410,411
Selâmın ölülere verilme şekli..... IV, 429
Selâmlaşma dargınlığı ortadan kaldırır ..... VII, 22,24
Selamlaşmak ..... V, 400,401
Selâm vererek eve girmelidir ..... IV, 406
Seleme İbni Amr İbni Ekvâ ..... **I, 563,564**
Selmân (Ebü'd-Derdâ ile kardeş oldu) ..... I, 511
Selmân (Ebü'd-Derda'ya tavsiyesi) ..... I, 511
Selmân İbni Âmir ..... **II, 468**
Selmân-ı Fârisi Allahın sevdiği kuldur..... III, 25
Selmân-ı Farisî Ehl-i beyt'tendir ..... II, 292
Semâ, kıraat ve arz ..... V, 125
Semâya bakarak namaz kılmamak ..... VII, 315,316
Semûd kavminin helâkî ..... I, 570, II, 321
Semûd kavminin yurduna Hz. Peygamber nasıl girdi..... V, 23-25
Semüre İbni Cündeb ..... **II, 540**
Semüre İbni Cündeb (hadis ezberlemesi)..... II, 539
Sened (Hadisçiler sadece senedle mi meşgul olmuşlardır?)..... I, 39
Seniyye yolu..... IV, 190,191
Seniyyetü'l-vedâ ..... VI, 109
Seriyye nedir? ..... VI, 29
Sesi güzel olanların Kur'an okuması ..... V, 119,120
Sesi Kur'anla süslemek ..... V, 117-126
Sesini güzelleştirerek Kur'an okumalıdır ..... V, 122,123
Sevabı kesilmeyen üç amel ..... V, 7-9
Sevabını Allah'tan bekleyerek teravih kılmak ..... V, 427,428
Sevap acelecilikle kazanılmaz..... IV, 139
Sevapları iki kat olan üç sınıf insan ..... VI, 136
Sevapların kıyamette alınıp haksızlığa uğrayanlara verileceği .... II, 168
Sevbân (Dilenmemek üzere söz veren sahâbî) ..... III, 340, 341
Sevbân İbni Bücdüd ..... **I, 418,419**
Sevdiği değerli malları infak etmek ..... II, 373-377
Sevdiği kulunu Allah'ın sevdirmesi..... III, 9,11
Sevdiği şeyleri Allah yolunda harcamak ..... I, 445, II, 373, 433, III, 422
Sevdiğimiz kişileri ibadete teşvik etmek..... V, 393,394
Sevdiğini kaybedenin sabrının karşılığı cennettir..... I, 232,233
Sevdiğini söyleyene verilecek karşılık ..... II, 599,600
Seven sevdiği ile beraberdir ..... I, 157
Sevgi, selâmla başlar ..... IV, 414
Sevgilim Resûlullah ..... V, 542,543,546
Sevgiye dair Râsûlullah'ın sözleri ..... I, 157
Sevilen kul olmanın sırrı ..... III, 209,210
Sevilmeyen şeyler (mekruh) salı günü yaratılmıştır ..... VII, 536,537
Sevinç üzüntüyle beraberdir..... I, 305
Sevinen mü'min şükredince sevap kazanır ..... I, 211
Sevinince şükür secdesi etmek ..... V, 386
Sevmek (Allah'ı sevmek) ..... VI, 376,377
Sevmek (mü'minleri sevmek)..... IV, 414
Sevr mağarasında müşriklerin Peygamber'i görmemesi..... I, 356
Seyahatin hükümleri ..... VI, 106
Seyhan, cennet nehirlerindendir ..... VII, 534
Seyyidü'l-istiğfâr ..... VII, 596-598
Seyyidü'l-istiğfârı inanarak söyleyen cennetliktir ..... VII, 497
Sıddîk'a lanetçilik yakışmaz ..... VI, 530
Sıdk ne demektir?..... I, 279
Sığır deve ve koyunların zekâtı verilmemişse..... V, 469
Sıhhatin kıymeti bilinmez..... I, 391,401
Sıhhatliyken verilen sadaka daha sevaptır ..... I, 384
Sıkıntı duası ..... III, 67, IV, 543, VI, 396
Sıkıntıda insanlar Allah'ı hatırlarlar ..... I, 313
Sıkıntıdan kurtuluş takvâ ile mümkündür ..... I, 303
Sıkıntılar günahlara keffârettir ..... I, 242-244

Sıkıntılar nedeniyle ölümü istememek..... III, 462
Sıkıntılara katlanma..... **I, 248-251,**
IV, 5-8, VI, 290
Sıkıntılara uğramadan cennete girilemez ..... I, 334
Sıkıntıları paylaşmak ..... III, 257-411
Sıkıntıya düşünce sabretmek I,211,213,248,251
Sıkıntıyı Allah sevdiğine verir..... I, 256
Sıla-i rahim bk. Akrabalık bağı
Sıla-i rahim cennete götürür ..... V, 463,464
Sıla-i rahim..... II, 456
Sınırları aşmamak ..... VII, 493
Sır saklama ..... IV, 86-97
Sırât-ı müstakîm ..... I, 547
Sırattan cehenneme yuvarlanacaklar..... II, 120
Sırattan iyiliklerin derecesine göre hızlı geçilecektir..... II, 120
Sırt çevirme (müslümanlara)..... VI, 559
Sıtma, cehennem ateşindendir ..... VII, 541,542
Sıtmanın tedavisi su ile olur..... VII, 541,542
Sıtmaya sövmemek ..... VII, 262,263
Sihir ve büyü yapmak ..... VII, 57,58
Sihir ve büyü yapmak helâk eden şeylerdendir ..... VII, 406,407
Sihir ve büyü yapmanın kesinlikle haram olduğu ..... IV, 168, 171,
487, **VII, 402-**
407
Sihir ve sihirbazlık ..... VII, 402, 403,
404, 405, 406
Sihir yapmayıp Allah'a güvenenler cennete girecektir..... I, 338
Sihirbaz şeytanlar ..... VII, 402,404,405
Sihirbazlık Hz. Süleyman zamanında çok ilerlemişti ..... VII, 404,405
Sihire inanmak ve sihirden meded ummak küfürdür ..... VII, 405,406
Sihiri insanlara öğreten şeytanlar..... VII, 402,404,405
Sihrin târihi seyri ..... VII, 403,404,405
Silah çekmek (mü'mine silah çekmek yasaklanmıştır) ..... VI, 591
Silahını asla müslümana doğru çevirmemek ..... VII, 380,381
Silahla şakalaşmanın yasak oluşu ..... VII, 380-383
Simsarlık ve satış üzerine satış yapmanın yasak
oluşu ..... VII, 363-372
Simsarlık yapmak yasaklanmıştır..... VII, 363,364
Sirke..... IV, 215
Sirvâl ..... VI, 154-155
Siyah boya ile saç boyamamak ..... VII, 107,108
Siyah sarık giyilebilir..... IV, 288,289
Siyah ve desenli elbiseyi Peygamber giymiştir..... IV, 292
Sofraya yaklaşılarak yemek yenilmelidir..... II, 384
Soğan sarmısak gibi bitkileri pişirerek yemelidir ..... VII, 221,223
Soğan sarmısak kokusundan melekler rahatsız olur ..... VII, 220,223
Soğan yiyen camiye gitmemelidir ..... VII, 220,222
Sol eliyle yemeği şeytan yer..... I, 564
Sol elle (kibirinden dolayı) yiyen kişiye Peygamber'in bedduası..... III, 533,534,VII,105
Sol elle yiyip içmemek ..... VII, 103-105
Sol organları kullanmanın makbul olduğu yerler..... IV, 192
Son pişmanlık fayda vermez ..... I, 155
Soru sormak (Peygamber'e gereksiz soru sorulmaz) ..... V, 561,562
Sorumluluk alanı değişir, sorumluluk değişmez ..... IV, 24
Soruya bilmeden cevap verenlerin âkıbeti ..... VI, 186-187
Soysopun hiçbir üstünlüğü yoktur..... III, 504
Soyu yüzünden evlenilen kadın, kişiyi sıkıntıya düşürür ..... II, 553
Sövene söverek karşılık verilmez ..... IV, 305,306
Sövmek İslâm'ın yasakladığı bir fiildir ..... II, 489, IV, 305
Sövmeye ilk başlayan günahı yüklenir ..... VI, 542
Söylenecek söz iyice düşünülmelidir ..... VI, 439,440
Söz arasında söylenen yemin lafızlarının yemin
sayılmadığı ve keffâret gerekmediği ..... VII, 248-251
Söz büyüğündür ..... II, 527
Söz taşıma yasağı ..... VI, 483-488
Söz taşıyanlara boyun eğilmez ..... VI, 483
Söz veren sözünü yerine getirmeli ..... IV, 86, IV, 98, VI,
598, 599

Söz, sorumluluktur ..... IV, 98
Sözden cayma ahdi bozma yasağı ..... VI, 598-603
Sözleri yazan melekler vardır ..... VI, 484-486, 518, 523
Sözlerinde haddi aşanlar helâk olur ..... I, 502
Sözü sağlamlaştırmaya teşvik ..... VI, 518-522
Sözün boş ve faydasız olanını mü'min dinlemez ..... VI, 464
Sözün çoğu kalbi katılaştırır ..... VI, 445
Sözünde durmak ve va'dini yerine getirmek ..... IV, 98-106
Sözünde durmamak münâfiklık alametidir ..... II, 114, IV, 101, 499, 600
Sözünde durmayan için vefasızlık bayrağı dikilir ..... VI, 600
Sözünden dönen Allah'ın düşmanıdır ..... VI, 601
Sözünden dönenin misali ..... IV, 108
Sözünü beğendirmek için özene-bezene konuşmak ..... VII, 281,282
Sözünü ölçüp tartmak gerekir..... VI, 439-441
Su altın ve gümüş kaptan içilmez ..... IV, 275
Su ayakta içilebilir, ayakta içmemek tavsiye edilmiştir ..... IV, 261,263,264
Su dağıtan kişi en son içer ..... IV, 267
Su eğilerek dereden de içilebilir..... IV, 273
Su içme âdâbı ..... VII, 128,129
Su içmek (oruçluyken unutarak) ..... V, 516
Su içmeye besmeleyle başlanmalı ..... IV, 248
Su ile oruç açmak ..... II, 468, V, 510,511
Su ile taharetlenmek ..... V, 446,449
Su isteyene su vermenin sevabı..... IV, 497
Su kabının içine üflememek ..... IV, 248,258,259, VII, 128,129
Su tulumlarından su içilmez ..... IV, 254,255
Su tulumuna ağzını dayamanın tehlikesi..... IV, 256
Su tulumunun ağzından su içilmemesi ..... IV, 254-257
Su üç nefeste içilir ..... IV, 247,248
Suç bağışlamak ..... III, 588-603
Suçluya hakâret edilmemelidir..... II, 223
Suçluya şefaatçı olunmaz..... IV, 16,17
Suda boğulan şehittir..... VI, 116-117
Suffe ashâbı ..... III, 268
Suffe ashâbı ayrıca bk. Ashâb-ı Suffe, Ehl-i suffe
Suffe ashâbı fakir kişilerdi ..... VI, 404
Suffe ashâbının çektiği sıkıntılar..... III, 275,289
Suffe ehli ..... III, 205
Suffe ehlinin Ku'ran öğretmesi ..... II, 78
Suffe ehlinin zühd hayatı..... III, 204,275
Suheyb-i Rûmî ..... **I, 211,** II, 292
Sûizanda bulunmak yasaktır ..... VI, 579
Sulh bk. Barış
Sultan Baybars ile Nevevî ..... I, 50-52
Sultana veya başkalarına şehinşah demenin haram oluşu ..... VII, 258-259
Sûra üflenmesi ..... VII, 455,500
Sûre-i asr..... II, 41
Sûret ayrıca bk. Resim
Sûret bulunan eve melek girmez ..... VII, 191-193
Sûret yapanlar cehennemdedir..... VII, 183-186
Sûretü'l-kürsî ..... V, 144
Sûreyi unuttum dememeli ..... V, 115
Susmak (Hayır söylemeyen susmalıdır) ..... VI, 435
Susup konuşmaksızın gün geçirmek doğru değildir..... VII, 418-420
Suyu üç nefeste içmenin faydaları..... IV, 248,249
Sübbûhün kuddûsün ..... VI, 252,255
Sübhanallah demek sadakadır..... II, 245
Sübhânallah, elhamdülillâh demenin sevabı ..... I, 203,204
Sübhânallah zikrinin değeri ve sevabı..... VI, 259-275
Sübhânallah'ı yüz defa söylemenin sevabı..... VI, 259
Sübhânallahi adede halkıhî ..... VI, 263-265
Sübhânallahi adede mâ haleka fi's-semâi ..... VI, 280
Sübhânallahi ve bi-hamdihî adede halkıhî ..... VI, 263-265
Sübhânallahi ve bi-hamdihî zikrinin fazileti ..... VI, 222, 226, 229,

274, 275, 308-
309, VII, 601
Sübhânallahi velhamdülillahi zikri ..... VI, 223-230-275
Sübhâne rabbiye'l-a'lâ ..... VI, 255
Sübhâne rabbiye'l-azîm ..... VI, 255
Sübhâneke Rabbena ve bihamdik..... I, 436,437
Sübhânekellâhümme rabbenâ ..... I, 436,437, VI, 252
Sübhânekellahümme ve bihamdik ..... I, 437
Sübhânellahi ve bihamdihî ..... I, 437
Sübhânellahi ve'l-hamdü lillahi zikrinin sevabı ..... VI, 230
Süfyân İbni Abdullah ..... **I, 367**
Sükût orucu yasaklanmıştır ..... VII, 418-420
Süleyman *aleyhisselâm* zamanında sihirbazlık ..... VII, 404,405
Süleyman *aleyhisselâm'*a sihirbaz diyenler kâfirdir..... VII, 402,405
Süleyman *aleyhisselâm'*ın çocuğu paylaşamayan anneleri
imtihanı ..... VII, 483
Süleyman İbni Surad ..... **I, 264**
Sünenü'z-zevâid ..... V, 247
Sünenü'l-hüdâ ..... V, 242
Sünnet (tarifi) ..... **I, 15,16**
Sünnet ayrıca bk. Hadis
Sünnet bütün insanların örnek alabileceği tarzdadır ..... I, 28,29
Sünnet en hayırlı yoldur..... II, 16
Sünnet ikinci hüküm kaynağıdır ..... II, 143
Sünnet kendisine sarılanları kurtarır ..... I, 35
Sünnet Kur'an'da bulunmayan konuları açıklar ..... I, 36
Sünnet Kur'an'ı te'kid eder ..... I, 21
Sünnet Kur'an'ın evrensel yorumudur ..... I, 16,17
Sünnet namazların fazileti ..... **V, 287-291**
Sünnet olmak..... V, 445,447
Sünnet teşri kaynağıdır ..... I, 22,23,24
Sünnet vahiy kaynaklıdır ..... I, 19,339, III, 61
Sünnet, Kur'an âyetlerini tefsir ve beyan eder..... I, 21
Sünnet, rivâyet olunan vahiydir ..... I, 16,21
Sünnete itaat mü'minlere farzdır ..... I, 544
Sünnete olan ihtiyaç ..... I, 16
Sünnete sarılarak fitneden kurtulmak..... I, 553,554
Sünnete uyanlar cennettedir ..... I, 561
Sünnete uymayanlara karşı sahâbenin tavrı ..... VII, 123
Sünnete ve Kur'an'a uyan sapmaz ..... I, 543
Sünnete yöneltilen itirazlar ..... I, 36
Sünneti iyi bilenin imamlıkta öncelik hakkı vardır ..... II, 521
Sünneti korumak ..... I, 538-587
Sünneti müekkede olan namazlar ..... V, 289
Sünneti ve Kur'an'ı öğrenmek için öğretmen istenmesi ..... VI, 63,64
Sünnetin bağlayıcılığı ..... I, 24
Sünnetin delil oluşu ..... I, 20
Sünnetin dindeki yeri ..... I, 19
Sünnetin evrensel bütünlüğü ..... I, 27
Sünnetin kaynağı ..... I, 19
Sünnetin korunmasında ümmetin hizmeti ..... I, 34
Sünnetin korunmuşluğu ..... I, 33
Sünnetin kurtarıcılığı ..... I, 34
Sünnetle Kur'an çelişmez ..... I, 21
Sünnetsiz İslâm arayanlar ..... I, 37
Sünnetsiz müslümanlık olmaz ..... I, 17,37,38
Sünnetten yüz çeviren dinden yüzçevirmiştir ..... I, 18
Sünnetten yüz çeviren mü'min olamaz ..... I, 497,498
Sürekli oruç tutanın orucu kabul olunmaz..... I, 517,520
Sürüden ayrılanı kurt kapar ..... V, 244
Sürünerek de olsa sabah ve yatsı namazına gitmelidir ..... V, 248,249
Süt içmek için gece Peygamber'in sahâbîlerin yanına gidişi ..... IV, 426
Süt ikramı geri çevrilmez ..... VII, 388
Süt kardeşliği şüphesinden dolayı Ukbe'nin karısını boşaması.. III, 479,480
Sütlü keçiyi ödünç vermek dahi sevaptır ..... I, 485
Sütre ..... IV, 285
Sütün bereketlenmesi mûcizesi ..... III, 268,269
Süveyd İbni Kays ..... **VI, 154**

Süveyd İbni Kays'dan Peygamber'in iç çamaşırı alması ..... VI, 154
Süveyd İbni Mukarrin..... **VII, 34**

Şâban ayında peygamber çok oruç tutardı ..... V, 523
Şâban Orucu ..... V, 491-495
Şâbanın son yarısında oruç tutulmaz ..... V, 492,494
Şâfî (sünnete bağlılığı) ..... I, 545
Şâfî'nin sünneti tarifi..... I, 21
Şahsa karşı işlenen suçlar bağışlanabilir ..... III, 591
Şaka da olsa yalan söylemeyene cennette köşk verilir ..... III, 563
Şaka yollu yapılan hataların affi istenmelidir ..... VI, 352
Şakik İbni Abdullah ..... **V, 263**
Şakk-ı cüyûb ..... VII, 147
Şeâire saygı ..... II, 175-176
Şecere yolu ..... IV, 191
Şeddâd İbni Evs ..... **I, 315**
Şefaat ..... II, 234-239
Şefaat edecek olan Muhammed *aleyhisselâm*'dır..... VII, 565-568
Şefaat edilecek kimselerin özellikleri ..... VII, 568
Şefaat hadisi ..... VII, 563
Şefaat haktır ..... VII, 567
Şefaat izne bağlıdır..... II, 234
Şefaate nâil olmak için ezan duası okumalıdır ..... V, 188,191
Şefaat-ı kübrâ yetkisi peygambere verilecektir..... II, 234-235
Şefaati kabul edildiği için Peygamber secde etti ..... V, 385
Şefkat ayrıca bk. Merhamet
Şefkat mü'minlere yakışır ..... II, 176
Şefkat namazda da geçerlidir ..... IV, 11,12
Şehid cennettedir ..... VI, 59-60
Şehid cennetten dünyaya dönmek ister ..... VI, 55
Şehid olmadan biraz önce müslüman olan sahâbî..... VI, 53
Şehid ölüm acısını duymaz ..... VI, 75
Şehid üzerinde kul hakkı varsa cehennemdedir ..... II, 163
Şehidi melekler gölgelendirir ..... VI, 72
Şehidin arkasından kaç gün yas tutulur? ..... VII, 111,113
Şehidin kul borcu dışındaki günahları bağışlanır ..... VI, 56
Şehidin yarası kıyamette taptaze görülür..... VI, 25-27
Şehidler Allah için birbirlerini sevenlere imrenecektir ..... II, 592
Şehidler Allah'a verdikleri sözde durmuşlardır ..... I, 423
Şehidler diri ve bol nimet içindedirler..... VI, 209
Şehidler diridir ve rızklanmaktadır ..... VI, 28
Şehidler ölmez ..... II, 163, VI, 209
Şehidler ölü değildir ..... VII, 466
Şehidlerden biri asker iken ölendir ..... VI, 24
Şehidlere "ölü" denilmez ..... II, 163
Şehidlerin âhiretteki sevabı ..... VI, 116-122
Şehidlerin bedeni çürümez ..... VI, 419-420
Şehidlerin cennetteki evleri ..... VI, 68,511
Şehidlerin kanı ve cenazesi yıkanmaz..... VI, 55
Şehidlerin kısımları ..... VI, 116-118
Şehidliği arzulayan şehid gibidir..... VI, 74
Şehidliği gönülden isteyen yatakta da ölse şehittir ..... I, 286,287
Şehidlik günahlara keffârettir..... II, 165, VI, 57
Şehidlik kul hakkını ortadan kaldırmaz ..... II, 165
Şehirlinin köylüye simsarlık yapması yasaktır..... VII, 363
Şehit olarak ölmeyi temenni etmek ..... I, 247
Şehr İbni Havşeb..... **VI, 374-375**
Şehvetle bakma yasağı ..... VII, 78-90
Şekel İbni Humeyd ..... **VI, 364**
Şekkü'r-râvi ..... I, 469
Şer'î cezalarda müsamaha gösterilmez ..... VII, 345
Şer'î cezaların uygulanmaması için aracı olmanın haram oluşu..... VII, 344-348
Şerhsiz hadis okumak doğru mudur? ..... I, 42
Şerhu Riyâzi's-sâlihîn ..... I, 75
Şeriatın izin verdiği yerlerden başka alanda malı telef

etmenin yasak oluşu ..... VII, 373-379
Şerîd İbni Süveyd ..... **IV, 366,367**
Şerlilerin şerrinden Allah'a sığınmak ..... V, 73,76
Şevvâl hilâli görülmezse ramazan otuza tamamlanır ..... V, 485,486
Şevvâl hilâlini görünce bayram yapılır..... V, 485,486
Şevvâl orucu..... V, 536-538
Şevvâl orucunu ramazana eklemenin sevabı ..... V, 536,537
Şeytan Allah'ı zikretmeyene musallat olur ..... VI, 267
Şeytan Allah'ın emrinden çıkmıştır ..... VI, 542
Şeytan Allah'ın yarattığını bozmaya çalışır ..... VII, 115,116
Şeytan Bakara sûresinin okunduğu yerde duramaz ..... V, 142,143,333, VI, 267
Şeytan besmele çekilmeyen yemeğe ortak olur..... IV, 207
Şeytan besmeleli olan şeylere ulaşamaz ..... VII, 137,138
Şeytan esneyene güler..... IV, 470
Şeytan esneyenin ağzına girer..... IV, 476
Şeytan ezan sesini duyunca kaçar ..... V, 186,187
Şeytan fakirlik korkusu telkin eder ..... I, 385
Şeytan fitrata aykırı olan şeyleri emreder ..... VII, 115,116
Şeytan hakkında Yahya İbni Muâz'ın sözü ..... VII, 525
Şeytan hidayette olana bir şey yapamaz ..... I, 361
Şeytan ile Ebû Hüreyre'nin mâcerası ..... V, 147,150
Şeytan insanları saptırmaya çalışmaktadır ..... VII, 115,116
Şeytan İslâm'dan sonra meleklerden bilgi çalamamıştır..... VII, 166
Şeytan kalplere vesvese verir ..... VII, 524,525
Şeytan kendisine kulluk edilmesinden ümidi kesmiştir ..... VII, 20
Şeytan müslümanların arasını açmaya çalışır ..... VII, 20
Şeytan namaza kalkmayanın kulağına işer ..... V, 398,400
Şeytan Peygamber'in sûretine giremez ..... IV, 395,396
Şeytan sol eliyle yer ..... I, 564, IV, 205
Şeytan topluca seyahat edenlere dokunamaz ..... V, 33,34
Şeytan vücutta kan gibi dolaşır ..... VII, 524
Şeytan yere düşen lokmaları yer ..... I, 575
Şeytana hiçbir konuda benzememek gerekir..... VII, 103-105
Şeytana uymamak (basit hususlarda bile) ..... VII, 20
Şeytana ve kâfirlere benzeme yasağı ..... VII, 103-106
Şeytana yemek bırakmamalı ..... IV, 239,240
Şeytandan Allah'a sığınmak öfkeyi giderir ..... I, 264,265
Şeytanı kusturan söz..... IV, 209
Şeytanı uzaklaştıracak dua ..... I, 361
Şeytanın enseye düğüm atması ..... V, 398,399
Şeytanın namazda insana musallat olması ..... V, 186
Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak ..... VI, 312, VII, 435
Şeytanın vesvesesinden Allah'a sığınmak ..... VII, 437
Şeytanın yolundan gidenler ..... VII, 105
Şeytanlar ramazanda bağlanır ..... V, 484
Şeytanların çoğaldığı yerler çarşı ve pazarlardır..... VII, 511
Şifâ ile sabır arasında tercih yapan kadın ..... I, 238
Şifâhi rivâyete güvenilebilir mi? ..... I, 39
Şifâyı veren Allah'tır ..... I, 224,225
Şîilere göre Ali'ye verilen bilgiler ve kitaplar ..... VII, 426
Şîilerin iddialarını Ali'nin cevaplaması ..... VII, 424,425
Şîilerin, Ali'ye Resûlullah'ın özel bilgiler verdiği iddiası..... VII, 426
Şiir dinlemeyi Peyamberin sevmesi ..... IV, 367
Şirk büyük günahlardandır..... II, 483-486, VI, 525
Şirk en büyük günahtır ..... II, 484
Şirk en büyük zulümdür..... II, 206, 484
Şirk haricindeki günahlar çok da olsa affedilir ..... VII, 603
Şirk koşmadan ölen, sonunda cennete girer ..... III, 196,198
Şirk koşmak insanı helâk eder ..... VII, 57,58
Şirk koşmaksızın Allah'a ibadet etmelidir ..... II, 392-409
Şirk koşmaksızın işlenen bütün günahları Allah affeder..... III, 143
Şirk koşmanın cezası ..... II, 80
Şirk koşmayanlara Allah azap etmeyecektir..... III, 107,108
Şirk ve dargınlık dışındaki günahları Allah bağışlar ..... VII, 18,19
Şirk ve yalancılık birlikte yasaklanmıştır..... II, 485
Şirki Allah Teâla asla kabul etmez ..... VII, 69

Şirkin önlenmesi için Peygamber gönderildi ..... II, 479
Şirkten alıkoyan şey namazdır ..... V, 260
Şöhret için savaşan Allah yolunda değildir..... I, 120,122
Şuayb el-Arnavût'a göre *Riyâzüs-sâlihîn*'deki hadisler ..... I, 72,73
Şûra..... IV, 183
Şükreden mü'min sevap alır ..... I, 211
Şükreden mü'mine gelen sıkıntılar ..... I, 245
Şükreden zenginin fazileti ..... III, 420-430
Şükredenler azdır ..... I, 313
Şükretmeli nankörlük etmemelidir ..... VI, 188
Şükür borcunu ödeme şekli..... II, 246
Şükür için Peygamberimiz gece namazı kılardı..... V, 391,392
Şükür nimetlerin artmasına vesiledir ..... VI, 188
Şükür secdesi ..... V, 384-387
Şükür secdesinin yapılışı..... V, 387
Şükür ve hamdin fazileti ..... VI, 188-198
Şüpheli günlerde oruç tutmak yasaklanmıştır ..... V, 492-494
Şüpheli şeylerden sakınmadıkça müttakî olunamaz ..... III, 488
Şüpheli şeylerden uzak durmak ..... I, 282,283,284,
III, 480, 481
Şüphelilerden sakınmayanlar harama dalabilirler..... III, 470,471

Tabağı sıyırmak..... III, 520,521
Tabak, yemek sonrasında iyice sıyırılmalıdır ..... IV, 238,240
Tabaklamak deriyi temizler ..... IV, 344
Tâbiîlerin en hayırlısı Veysel Kârânî'dir..... II, 570
Tâbiîlerin Peygamber'e itaatı..... VI, 41
Tâbiîlerin sahâbeye duyduğu sevgi ve saygı..... II, 511,594
Ta'dîl-i erkâna uymamak namazı iadeyi gerektirir..... IV, 434
Tahâretlenmede sağ eli kullanmamak ..... VII, 128,129
Tahiyyattan sonra nasıl dua etmeli? ..... VI, 247,250
Tahiyyetü'l- mescid namazı ..... V, 357-360
Tahrîru elfâzi't-Tenbîh..... I, 63
Tâif olayı..... III, 593-595
Tâiflilerin Peygamberimiz'e davranışı ..... III, 593
Takat dışı şeyleri Allah emretmez ..... I, 591
Takdîr-i ilâhîdir, başımıza gelenler..... I, 406
Takiyyüdin es-Sübkî'nin Nevevî hayranlığı ..... I, 53
Taklid etmek (insanlarla eğlenmek) günahtır ..... VI, 458
Takma saç kullanmanın yasak olduğu ..... VII, 117,118
Takrirî sünnet..... I, 506
Takti' ..... VI, 69
Takvâ ..... I, 321-332, II, 41
Takvâ Allah'ın dostluk, övgü ve yardımına vesiledir ..... I, 302,303
Takvâ ayrıca bk. müttakî
Takvâ cehennemden kurtuluşa vesiledir ..... I, 303
Takvâ Ehl-i kitaba da emredilmiştir..... I, 556
Takvâ elbisesi..... IV, 278,279
Takvâ için dua etmelidir ..... I, 327
Takvâ için yeminden dönülür ..... I, 329
Takvâ kalptedir ..... II, 200, VI, 581
Takvâ mü'minin özelliğidir ..... IV, 180
Takvâ nasıl anlaşılır? ..... I, 552
Takvâ niyaz etmelidir ..... VI, 357
Takvâ rızka vesiledir ..... I, 303

Takvâ sahibi kişi insanların en hayırlısıdır..... I, 324
Takvâ sahipleri için hazırlanan cennet ve nimetleri ..... I, 377, VII, 584, 585, 609-611
Takvâ sıkıntıdan kurtulmaya vesiledir ..... I, 303,557
Takvâ üstünlük ölçüsüdür..... I, 324, II, 232
Takvâ ve iyilikte yardımlaşma..... II, 28,40-50,198
Takvâ, cennete götürür III,558
Takvânın basamakları..... III, 489
Takvânın esası şüpheli şeylerden kaçınmaktır ..... III, 482
Takvânın gerçekleşme şartları ..... I, 302
Takvânın kısımları ..... I, 556,557
Takvânın neticeleri ..... I, 302,303
Takvâsı en üstün olan Peygamberdir ..... I, 497,498, VI,158
Takvâyı fetvaya tercih etmek ..... III, 480
Talak en sevimsiz helâldir..... II, 471
Talebenin değeri ..... VI, 168,172,174
Talha İbni Berâ (Peygamber'in duası) ..... IV, 589
Talha İbni Ubeydullah ..... **V, 455,456**
Talihsizlikten Allah'a sığınmalıdır ..... VI, 342
Talk İbni Ali ..... **II, 347**
Taranmaya sağdan başlanır..... IV, 194
Târık İbni Eşyem..... **III, 22**
Târık İbni Şihâb el-Becelî..... **II, 97**
Târif etmek maksadıyla gıybet yapılabilir ..... VI, 472
Tarihten ders almalıdır ..... I, 375
Tartı adaletli yapılmalıdır ..... VI, 140-142
Tashîhut-Tenbîh ..... I, 60
Tasvir ve fotoğraf (ayrıca bk. resim, sûret)..... VII, 188
Taş kaptan Peygamber'in abdest alması..... IV, 270
Taşlanarak öldürülen kadın ..... I, 191-194
Taşlar da Allah'tan korkar..... II, 267
Tâun ayrıca bk. Veba
Taûn hastalığı müminlere rahmettir ..... I, 233,234
Tâuna yakalanan sabredip ecrini Allah'tan beklemelidir ..... I, 234
Taylasan, yahudilerin sardığı bir sarık şeklidir ..... VII, 459
Tâziye (Hz. Peygamber'in Muâz'ı tâziyesi) ..... I, 220,221
Tebâreke sûresinin faziletleri ..... V, 139
Tebbet sûresinin nüzûl sebebi..... II, 461
Tebessüm etmek Peygamberin sünnetidir..... IV, 135
Tebliğ metodu..... IV, 112
Tebliğ Peygamber'in asli görevlerindendir..... I, 16
Tebliğde sabır..... I, 241
Tebliğe yakın akrabadan başlanır ..... II, 458
Tebliğin vazgeçilmezliği ..... II, 26, VI, 165
Tebük gazvesi olayları ..... V, 23,24,26,27
Tebük gazvesi ve önemi..... I, 186-188
Tebük gazvesine katılmış gibi sevap alanlar..... I, 104,105
Tebük savaşından dönüşte Peygamber'in karşılanışı ..... VI, 108
Tebük savaşından mazeretsiz geri kalanlar ..... I, 177,185
Tebük Seferi ..... III, 85,86
Tecessüs yasağı ..... VI, 566-573
Techizâtını bir mücahide vermek..... VI, 50
Tecrîd suresi ..... V, 132
Tedârüs ne demektir? ..... II, 231,232
Tedbiri elden bırakmamak ..... VII, 400
Teennî ..... III, 570,572
Tefe'ül ..... VII, 177,180
Tefekkür..... I, 372-375
Tefrîd suresi ..... V, 132
Tefrika ve ihtilaftan çıkış yolu ..... I, 559
Tefsir ve beyân sünnetin görevidir ..... I, 21
Teganni ve lahn ile Kur'an okumak ..... V, 118,122,123
Teheccüd namazı ..... IV, 353,416
Teheccüd namazı kılmak Peygamberimiz'e emredilmiştir ..... V, 388
Teheccüd namazı: ayrıca bk. Gece namazı
Teheccüd namazının kıyamını uzun tutmak ..... V, 413,414
Teheccüd namazının secdesi uzun olabilir ..... V, 407
Tehlil cehennemden uzaklaştırır ..... I, 456

Tehlil sadakadır..... I, 447,451, VI,260
Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugât..... I, 63
Tek ayakkabı ile gezmenin mekruh olduğu ..... VII, 131-133
Tek başına yolculuk yapmamak ..... V, 31,37
Tekbir cehennemden uzaklaştırır ..... I, 456
Tekbir getirmek sadakadır..... I, 447,451, II,245, V, 349, VI, 260
Tekellüf çıkarmayı sevenler ..... VII, 142
Tekellüf ve zorlamadan müslümanlar nehyedilmiştir ..... VII, 140,142
Tekellüf ve zorlamaya kaçmadan bildiklerini söylemek ..... VII, 141,143
Teki Allah sever (Allah tekdir, teki sever)..... V, 337
Telkinle tedâvî..... IV, 509
Tembellik ve şeytan ..... V, 398,400
Tembellikten Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347,357
Temîm İbni Evs ed-Dârî..... **II, 53-54**
Temiz kaplardan su içmek ..... IV, 269,277
Temizlik imânın yarısıdır..... I, 203,204, V, 175, VI, 230
Temizlikte sağ el kullanılır..... IV, 195
Tenkid âdâbı ..... II, 500
Teravih namazı ..... V, 428,429
Teravihi faziletine inanarak kılmanın sevabı ..... V, 427,428
Tercih, dindardan yana olmalı..... II, 553
Tereddütsüz iman ve Allah'a tam güven ..... I, 333-363
Terlemek, kıyamet gününün azap vasıtalarından biridir..... III, 51,55,56
Tesbih otuz üçer defa yapılmalı ..... VI, 240-242
Tesbih sadakadır ..... I, 447,451, VI,260
Tesbih, tekbir ve tehlil sadakadır ..... V, 349
Tesnîm pınarı ..... VII, 611
Teşehhüd ile selâm arasında yapılacak dua ..... VI, 250
Teşekkür etmeyen Allah'a şükretmiş olmaz ..... VI, 386
Teşmît ..... IV, 471
Teşrî kaynağı olarak sünnet ..... I, 22,23,24
Tevâzu din kardeşliğinin bir gereğidir ..... IV, 21,22
Tevâzu ne demektir?..... III, 507
Tevâzu sahibi olmak..... II,176,III,502,510
Tevâzu sebebiyle lüks elbise giymemek ..... IV, 325-326
Tevâzu ve müminlere kol kanat germek..... III, 502-527
Tevâzu (düşen lokmayı yemek, tabağı sıyırmak) ..... III, 520-522
Tevfik, Allah'ın doğru yola iletmesidir ..... II, 31
Tevhid inancı üzere ölmek ..... III, 81
Tevhid sûresi ..... V, 132
Tevhid, namaz, zekât ..... V, 451,464
Tevrat'ta mü'minlerin vasıfları..... II, 576
Teyemmüm ile ilgili konular ..... V, 159,160
Teyze anne sayılır ..... I, 98, II, 475, VII, 547
Tıraşta dikkat edilecek hususlar..... VII, 112,113
Tırnakları kesmek ..... V, 445,447
Tırnaklarıyla yüzlerini tırmalayacak olanlar ..... VI, 460
Ticaretinde yalan yere yemin edenler ..... VII, 7,8
Tilâvet ne demektir? ..... V, 156
Tok gözlü olan, başkasına muhtaç olmaz ..... I, 209
Tok güzlüleri Allah zengin kılar..... II, 370
Tokalaşma bk. El sıkışma, Musafaha
Tokalaşma günahları bağışlatır ..... IV, 480
Tokalaşmak ..... IV, 478,492
Tokalaşmayı Yemenliler başlatmıştır..... IV, 479
Toplu yolculuk yapanlara şeytan dokunmaz ..... V, 33,34
Toplulukta gizli konuşmamak ..... VII, 26-28
Toplum ıslah olmuyorsa tenhaya çekilip ibadet etmek ..... III, 498,499
Toplum içine kötü kokularla çıkmamak ..... VII, 222
Toplum ilerlemeye gayret etmezse Allah onları geri bırakabilir . V, 273
Topluma etkili olamayan mü'min ondan uzaklaşmalıdır..... III, 495,496
Topluma karşı işlenen suçlar bağışlanmaz ..... III, 591
Toplumun ıslahı için savaşmak ..... III, 498,499
Toprağı haksız gaspedenin cezası ..... VI, 416
Toprağı işleyen ona mâlik olur ..... I, 26

Toprak peygamberlerin cesedini çürütmez..... V, 383, VI, 203
Toprak sınırlarını bozana lânet edilmiştir ..... VI, 537
Toprak ve yağmur benzetmesi ..... VI, 164
Toprak, cumartesi günü yaratılmıştır..... VII, 535
Topukların ateşte yanması ..... V, 159
Topukların yıkanması ..... V, 167
Tövbe ..... I, 141-199
Tövbe eden kul Allah'ı hoşnut eder ..... I, 148,149
Tövbe eden umduğuna kavuşur ..... I, 142
Tövbe edenler cennettedir ..... III, 243,244
Tövbe edenlere Allah azâb etmez ..... VII, 586
Tövbe edenleri Allah bağışlar..... I, 168,169
Tövbe edenlerin günahlarını Allah sevâba çevirir ..... I, 169
Tövbe edenlerin tövbesini Allah kabul eder..... III, 99
Tövbe edilmeseydi Allah tövbe eden kullar yaratırdı ..... III, 101
Tövbe edip Allah'a dönenler (evvâbîn) ..... V, 354
Tövbe edip kurtuluşa ermek ..... VII, 436,437
Tövbe edip tövbesinde sâdık olmak ..... VII, 595
Tövbe etmeden ölen ağıtçının cezası ..... VII, 157,158
Tövbe etmenin önemi ..... I, 177,185
Tövbe etmeye yönelen kâtil ..... I, 164-166
Tövbe etmeyi emreden âyetler ..... I, 142,143
Tövbe her vakit yapılmalıdır ..... I, 150,151
Tövbe hiçbir zaman ihmal edilmemelidir ..... I, 154,435
Tövbe kapısının büyüklüğü ..... I, 158
Tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır III,126,127, I,158
Tövbe samimi olursa Allah affeder..... I, 188
Tövbe samimiyet ve pişmanlıkla yapılmalıdır..... I, 151
Tövbe ve dua ..... III, 102
Tövbe ve istiğfâr..... I, 144,145
Tövbe zamanı bitmeden, hicret zamanı bitmez ..... I, 103
Tövbe, kıyamete kadar kabul edilir ..... I, 152,153
Tövbe, kıyamete kadar vardır..... I, 103
Tövbeleri elli gün kabul edilmeyen sahâbiler ..... I, 177,185
Tövbenin kabulü ve zamanı..... I, 162
Tövbenin şartları ..... I, 141
Tövbesi yetmiş kişiye yetecek kadın..... I, 190,191
Tövbeyi samimi yapmak ..... I, 143
Traşa sağdan başlanır ..... IV, 200,201
Tufeyl İbni Übey İbni Kâ'b ..... IV, 419
Tûl-i emel tükenmez ..... I, 196
Tutumlu olmak gerekir..... II, 496
Tutumluluğun ölçüsü..... II, 134
Tuvalet âdâbı ..... VII, 128,129
Tuvalet âdâbını bile öğretmiştir (Hz. Peygamber) ..... I, 31
Tuvalet ihtiyacı varken namaz kılmamak..... VII, 313,314
Tuvalette sol el kullanılır..... IV, 195
Tükürme âdâbı..... IV, 18
Türbelerin durumu..... VII, 339

Ubâde İbni Sâmit İbni Kays **..... II, 77-78**
Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî ..... **III, 284**

Uğursuzluğa inanma yasağı..... VII, 176-181
Uğursuzluğa inanmak kişiyi işinden alı koymamalı ..... IV, 130
Uğursuzluğa inanmak..... VII, 168,169
Uğursuzluğa inanmayan cennete girecektir..... I, 338
Uğursuzluk bir vehimdir..... VII, 179
Uğursuzluk vehmiyle bir işten vazgeçilmemelidir..... VII, 180
Uğursuzluk, İslâm'da yoktur ..... VII, 176,177,179
Uhud'da cennet için ölümüne savaşan sahâbî ..... I, 382,383
Uhud'da Peygamber kılıcını sahâbîlerine vermiştir..... I, 386
Uhud'da Resûlullah'a yapılan fenalık ..... I, 241
Uhud'da şehid olanların defni ..... II, 529
Ukâz panayırı ..... V, 577
Ukbe İbni Âmir ..... **V, 136-137**
Ukbe İbni Amr ..... **I, 425**
Ukkâşe (Peygamber'den dua talebi) ..... I, 338
Umâre İbni Ruveybe ..... **V, 205,206**
Umeyr İbni Hümâm (cennetle müjdelenmesi) ..... VI, 60
Umre günahlara kefârettir ..... V, 564,565
Umrenin ramazanda yapılmasının sevabı ..... V, 569
Umreye gidenden dua istenmelidir ..... II, 573
Unutarak yiyip içenin orucu bozulmaz ..... V, 516,517
Urve el-Bârikî ..... **VI, 83-84**
Urve İbni Âmir..... **VII, 178**
Usayram (Amr İbni Sâbit)..... VI, 53
Usayye kabilesine lânet edilmiştir ..... VI, 538
Utanan kimseyi Allah utandırmaz ..... VI, 300,301
Utanılmaya en lâyık olan Allah'tır ..... III, 418
Utanma duygusu bk. Hayâ
Utanma duygusu olmayan insandan herşey beklenir ..... VII, 514,515
Utanmadıktan sonra dilediğini yap ..... VII, 514,515
Utanmazlık bk. Hayasızlık
Utbe İbni Gazvân'ın hutbesi..... III, 259
Uyanınca yapılacak dua ..... VI, 288
Uydurma hadisi nakleden yalancıdır ..... VI, 519
Uyeyne b. Hısn (Hz. Ömer'i öfkelendirmesi)..... II, 538
Uyku (Hz. Peygamber'in uykusu ölçülüydü) ..... V, 406
Uyku âdâbı ..... IV, 349,359
Uyku Allah'ın âyetlerinden birisidir..... IV, 389
Uyku duası ..... I, 352
Uykudan uyanınca Peygamberimiz misvak kullanırdı ..... V, 441
Uykudan uyanınca Peygamber ne söylerdi?..... IV, 355
Uykuluyken namaz kılınmaz..... I, 507, V, 426
Uykusu gelen ibadete ara vermelidir ..... V, 425,426
Uykusu sadaka olan kimse ..... V, 422
Uyuduktan sonra ibadet etmek ..... V, 412
Uyumadan önce vitri kılmak ..... V, 346
Uyumadan önce yanan şeyleri söndürmek ..... VII, 134,135,136
Uyumadan önceki son sözlerimiz ..... I, 352,353
Uyurken Peygamber ne söylerdi? ..... IV, 355
Uyuyanın ensesine şeytanın düğüm atması ..... V, 398,399
Uyuz hastalığı olanın ipekli giymesi caizdir ..... IV, 340-341
Uzak mesafeden camiye gelmenin sevabı ..... I, 129, V, 218,219, 221
Uzletin dindeki yeri ..... VI, 31
Uzlet-inzivâ ne demektir? ..... IV, 315
Übey b. Kâ'b'ın Kur'an bilgisi ..... V, 144
Übey İbni Kâ'b ..... **I, 483,484**
Übey İbni Kâ'b (Allah'ın onun ismini anması)..... III, 164
Übey İbni Kâ'b (Kur'an'ın ondan öğrenilmesi) III,164
Übey İbni Kâ'b (Peygamber'e çok salavât getirmesi) ..... III, 451
Übey İbni Kâ'b (Peygamberi'in ona Kur'an okuması)..... III, 164
Üç günden fazla dargınlık helâl değildir ..... VII, 16-18,21,22, 546, 547
Üç günden fazla ilişki kesme yasağı ..... VII, 15-24
Üç günden fazla yas tutmak haramdır ..... VII, 360-362
Üç hafta cuma kılmayanın kalbi mühürlenir ..... V, 370
Üç hayırlı nesil ..... III, 278
Üç kişi birarada bulunursa namaz cemaatle kılınmalıdır ..... V, 244

Üç kişiden ikisinin fısıldaşmaması ..... VII, 26,27
Üç parmakla yemek yemek ..... IV, 237-244
Üç yolcu, içlerinden birini başkan seçmelidir ..... V, 34,35
Üçüncüleri Allah olan iki kişi (Peygamber ve Ebû Bekir)..... I, 356
Üfleyerek su içmemek ..... VII, 128,129
Ülkemizde cuma namazı meselesi ..... V, 328
Ülü'l-ahlâm..... II, 524
Ümeyye İbni Mahşî..... **IV, 209**
Ümit ve korku arasında bulunmak..... III, 47
Ümmet ..... II, 28
Ümmet içinde ilham alacak kişi Ömer'dir ..... VI, 409
Ümmet kıyamete kadar dine bağlı kalacaktır ..... VI, 159
Ümmet Peygamber'den sonra bozulmuştur ..... I, 579,580
Ümmet yağmura benzer ..... I, 389
Ümmete ağır gelecek şeyleri Peygamber emretmezdi ..... I, 29
Ümmete düşmanları zarar veremeyecektir ..... VI, 159
Ümmeti bağışlandığı için Peygamber'in şükür secdesi ..... V, 385
Ümmet-i dâvet..... II, 75
Ümmeti hakkında Allah peygamberine garanti vermiştir..... III, 105,106
Ümmet-i icâbet ..... II, 75
Ümmet-i Muhammed abdest uzuvlarından tanınacaktır ..... V, 171,172
Ümmet-i Muhammed cennet ehlinin yarısıdır ..... III, 115,116
Ümmet-i Muhammed en kalabalık ümmettir..... I, 338
Ümmeti tarafından dövülen peygamber ..... I, 240
Ümmetin amelleri Peygamber'e gösterildi ..... I, 449
Ümmetin başı mı sonu mu hayırlı bilinmez ..... I, 389
Ümmetin birbirini öldürmesinden Peygamber korkardı ..... VII, 550,551
Ümmetin çeşitleri ..... I, 561
Ümmetin ortalama yaşı altmış-yetmiş arasıdır..... I, 433
Ümmetin önce gelenleri fitneye daha az uğrar..... IV, 55
Ümmetin seyahati cihaddır ..... VI, 106
Ümmetinin bağışlanması için çırpınan Peygamber..... VII, 566-568
Ümmetinin bağışlanması için Resûlullah duâ ederdi ..... VII, 512,513
Ümmetlerin en hayırlısı Muhammed ümmetidir..... II, 67
Ümmetten ayrılan Câhiliye'de ölmüş gibidir ..... IV, 51
Ümmetten kıyamette sol tarafa yöneltilecekler ..... I, 579
Ümmetten sünnete uyanlar cennettedir ..... I, 561
Ümmü Atıyye..... **IV, 196**
Ümmü Eymen ..... III, 167
Ümmü Eymen (Ebû Bekir ve Ömer'in ziyareti) ..... II, 546
Ümmü Eymen (Peygamber'in sevgisi)..... II, 546
Ümmü Habîbe ..... **V, 287**
Ümmü Hânî (Peygamber'e selâm vermesi)..... IV, 443
Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib ..... **IV, 444**
Ümmü Kays için hicret eden kimse ..... I, 96
Ümmü Külsûm binti Ukbe İbni Ebû Muayt..... **II, 247-248**
Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit ..... **IV, 255**
Ümmü Seleme ..... **I, 359**
Ümmü Seleme (çocuklarına bakması)..... II, 362
Ümmü Seleme (Peygamberimizle evliliği)..... II, 362
Ümmü Süleym'in çocuğunun öldüğünü kocasına söylememesi . I, 258-261
Ümmü Şerîk ..... **VII, 460**
Ümmü Umâre el-Ensâriyye ..... **V, 549**
Ümmü Umâre'nin Hz. Peygamber'e ikramı ..... V, 549
Ümmü'l-habâis ..... VI, 192
Ümmü'l-Kitâb ..... V, 129, 302
Ümmü'l-Kur'ân ..... V, 129, 302
Üreme organını koruyan cennettedir ..... VI, 438,446
Üretici malını kendisi satmalıdır ..... VII, 367
Üreticinin malına simsarlık etmemek..... VII, 364-366
Ürpermeyen gönülden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 357
Ürünlerin azalmasıyla imtihan olmak ..... I, 245
Üsâme İbni Katâde (Sa'd'ı şikâyeti ve âkıbeti) ..... VI, 412-415
Üsâme İbni Zeyd ..... **I, 217**
Üsâme İbni Zeyd (hırsız kadının affi için aracı olması) ..... IV, 15,16
Üsâme İbni Zeyd (Peygamber'in ona duyduğu sevgi) IV,16
Üsâme'nin savaşta "Lâ ilâhe illallah" diyeni öldürmesi ..... III, 28,31-33
Üseyd İbni Ebû Üseyd..... **VII, 159**

Üseyd İbni Hudayr ..... **I, 275-276**
Üseyd İbni Hudayr (fazileti) ..... V, 106,107
Üseyd İbni Hudayr (kerâmeti) ..... VI, 421
Üseyd İbni Hudayr (Peygamber'in yönetici yapmaması) ..... IV, 78
Üseyr İbni Amr..... **II, 571**
Üstünlüğü zenginlikte aramak müşriklerin işidir ..... II, 270
Üstünlük amelle sağlanır..... II, 228
Üstünlük görünüşte değildir..... II, 269
Üstünlük malda değil takvâdadır ..... II, 259,262
Üstünlük neseb ve malda değil, imandadır ..... II, 288-289,291
Üstünlük takvâdadır..... II,232,270,III,504
Üveys ile Ömer arasında geçen konuşma..... II, 568,569
Üzerine düşeni yapıp gerisini Allah'tan beklemek ..... I, 273,274
Üzerine yemin edilmesi yasaklananlar ..... VII, 229-236
Üzüme "kerm" demenin mekruh oluşu ..... VII, 286-288
Üzüntü anında söylenecek söz ..... I, 231
Üzüntülü zamanlarda yapılacak dua ..... VI, 396
Vaaz ve dâvet âdâbı ..... IV, 123,124
Vâbisa İbni Ma'bed ..... **III, 477**
Vâdilerde Allah'ı tesbih etmek ..... V, 64,68
Vâfiye ..... V, 129
Vahiy bazen kesintiye uğrar..... II, 555,556
Vahiy dışında Allah'ın peygamberini bilgilendirmesi ..... V, 20,21
Vahiy Peygamber'in vefâtından önce sıklaştı ..... I, 440
Vahşî İbni Harb ..... IV, 228
Vahy-i gayr-i metlûv..... I, 339
Vâil İbni Hucr..... **IV, 58**
Vâiz kendisini dinleyenleri susturabilir ..... IV, 120
Vakar ve ağırbaşlılık..... IV, 134-135
Vakarla yürümek mü'minlerin özelliğidir..... IV, 134
Vakıflara yardım etmek ..... II, 30
Vaktinde kılınan namaz daha faziletlidir ..... V, 252
Vasıtaya binerken okunacak dua ..... V, 56,57
Vâsile İbnü'l-Eska'..... **IV, 576-577**
Vasiyet etmek ..... V, 6,7
Vasiyetinde kendine ağıt yakılmasını istemek ..... VII, 149-150
Vasiyetini ölümden önce hazırlamak..... III, 439
Vasiyetlerini yapmak ana-babaya bir iyiliktir ..... II, 501
Vasiyetnâmeye yazılacak şeyler..... III, 440
Vasiyette ancak malın üçte biri bağışlanabilir..... II, 364
Vatan müdafaasından maksat ..... VI, 23
Vay başım demek şikayet sayılmaz ..... IV, 531,534
Vebâ ayrıca bk. Tâun
Vebâ bulunan yerden çıkmamak ..... VII, 398-400
Vebâ bulunan yere girmemek ..... VII, 398-400
Vebâ bulunan yere Ömer orduyu sokmamıştır..... VII, 398-400
Vebâ hastalığından ölen şehittir ..... I, 234,235
Vebaya yakalanan bulunduğu yerden ayrılmamalıdır ..... I, 234
Vedâ haccının diğer isimleri..... II, 138
Vedâ haccının mahiyetini ashâb bilemiyordu ..... II, 137
Vedâ Hutbesi ..... II, 325,326, IV, 120, 121,
Vedâ hutbesinden bir bölüm ..... II, 155-156
Vedâ hutbesinin metni nasıl oluştu?..... IV, 128
Vedalaşırken Peygamber ne yapardı? ..... IV, 177,179
Vedalaşırken söylenecek sözler ..... IV, 177,178
Vedâlaşma ..... IV, 169-181
Vefâsızlık yapan kıyamette o vasfıyla tanıtılacaktır ..... VI, 600,601
Vefatından önce Peygamberimiz'in sık sık yaptığı tövbe ..... VII, 601
Vekil olarak haccetmek ..... V, 570
Vekîl-i harc..... II, 49
Velî kimdir? ..... I, 398
Veliler gaybı bilebilir ..... VI, 418
Velilerin keramet ve faziletleri ..... VI, 399-431
Veren Allah'tır ..... VI, 159
Veren de alan da Allah'tır ..... I, 217
Veren el alan elden üstündür ..... II, 370, III, 319, 320, 326, 335

372,373
Verilen bir sadakayı parayla da olsa geri almamak ..... VII, 52-54
Verilmesi gerekeni vermemekten Peygamber nehyederdi..... VII, 378
Verirken itidalli davranmak ..... III, 313
Verrâd ..... **VII, 378**
Vesîle nedir? ..... V, 188,191
Veysel Karânî (duasının makbul olduğu) ..... II, 260
Veysel Karânî (fazilet)..... II, 568-570
Veysel Karânî (Hz. Ömer için dua etmesi) ..... II, 568-569
Veysel Karânî (Peygamberimiz katındaki değeri) ..... II, 260
Veysel Karânî (tâbîlerin en hayırlısıdır)..... II, 570
Veysel Karânî (tevâzuu)..... II, 568-570
Visâl orucunu Resûlullah yasaklamıştır ..... II, 189,190, VII, 333-335
Vitir kılmak vacip mi sünnet mi?..... V, 341
Vitir namazı ..... V, 337-345
Vitir namazı gecenin her vaktinde kılınır ..... V, 338
Vitir namazı nasıl kılınacaktır? ..... V, 343
Vitir namazını gecenin sonunda kılmak daha iyidir ..... V, 340
Vitir namazını uyumadan önce kılmak ..... V, 346, 348, 542, 546
Vitir ne zaman kılınmalıdır? ..... V, 340,342
Vitir sabah namazı vaktine kadar kılınır ..... V, 338,339
Vitir, gece namazanın sonunda kılınır..... V, 301
Vitrin önemi ..... V, 340
Vücudun üzerimizde hakkı vardır ..... I, 517,520, II, 312
Vücudunu nerede yıprattığından hesaba çekilmek ..... III, 62
Vücutları yatak yüzü görmeyen kimseler..... V, 389

Yâ mukallibe'l-kulûb, sebbit kalbî alâ dînik..... VI, 341, 374
Yâ zelcelâli ve'l-ikrâm'ı çok söylemelidir ..... VI, 377,378
Ya'kub (oğullarına vasıyyeti) ..... IV, 169
Yabancı kadını öpen sahâbîye namazın emredilmesi ..... V, 199,200
Yağmur yağan toprakların misali ..... VI, 162
Yağmur yağmasını yıldız gibi sebeplere bağlamamak ..... VII, 270,271
Yağmurun yıldızlar sayesinde yağdığına inanmak küfürdür ..... VII, 271
Yahudi bk. İsrailoğulları
Yahudi çocuğun Peygamber'e hizmeti..... IV, 504
Yahudi kalmayıncaya kadar onlarla savaşılacaktır ..... VII, 472,473
Yahudi ve hıristiyanlar dinlerinin esaslarını bozdular..... III, 436
Yahudi ve hıristiyanlara mü'minler önce selâm vermez ..... IV, 447
Yahudi ve hıristiyanlara benzememek ..... VII, 104,106
Yahudiler cumartesiye saygı göstermeli..... IV, 487
Yahudiler, deccâle inanıp yardımcı olacaklardır ..... VII, 458
Yahudilerden iki kişinin Peygamber'in ayağını öpmesi ..... IV, 486
Yahudilere lânet edilmiştir ..... VI, 538
Yahudilerin nankörlük ve sapkınlığı ..... III, 37
Yahudilerle müslümanlar arasındaki ortak dokuz âyet..... IV, 486,487
Yahudilerle müslümanlar savaşmadan kıyamet kopmaz ..... VII, 472,473
Yahudilerle ticaret yapmak câizdir..... III, 273
Yaiş İbni Tıhfe el-Gıfârî..... **IV, 357-358**
Yakarak öldürme yasağı ..... VII, 44,45,46
Yakılmasını istemek ..... VII, 149,150
Yakin ve tevekkül ..... I, 333-363
Yakin'in anlamı ..... IV, 382
Yaklaşan şer ..... II, 87, 88

Yalan mü'minin özelliği değildir ..... I, 322
Yalan olduğunu bildiği hadisi nakleden yalancıdır ..... VI, 519
Yalan söylemek büyük günahlardandır..... II, 483, VI, 525
Yalan söylemek münâfıklık alâmetidir..... II, 114, IV, 101
Yalan söylemek ve yalancı şahitlik ..... II, 483
Yalan söylenen alışverişlerde bereket olmaz..... I, 291,292
Yalan söyleyen hükümdar ..... III, 540,541, VII, 532,533
Yalan söyleyenin orucu makbul değildir ..... V, 514
Yalan yasağı ..... VI, 496-51
Yalan yere yemin büyük günahlardandır ..... II, 486
Yalan yere yemin eden Allah'ın gazabına uğrar ..... VII, 237-239
Yalan yere yemin eden cehennemdedir ..... VII, 237-239
Yalan yere yemin ederek malını satanlar ..... VII, 7,8
Yalan yere yemin edip mal satanlar ..... VII, 238,238,239
Yalancı şâhitliğin şiddetle yasaklanması ..... VI, 523-526
Yalancı şahitlik büyük günahlardandır ..... II, 483, VI, 525
Yalancı şahitlik mü'minin işi değildir ..... VI, 524
Yalancılar Allah katında yalancı diye yazılır ..... I, 281,282, VI, 497
Yalancıların cezası ..... VI, 508-512
Yalancılık cehenneme götürür ..... I, 281
Yalancılık nifak alâmetidir ..... VI, 499, 600
Yalancılık ve şirk birlikte yasaklanmıştır..... II, 485
Yalandan gönül kuşku duyar ..... I, 282,283
Yalandan kaçınmak gerekir ..... VI, 523
Yalanı Peygamber'e isnad eden cehennemdedir ..... VI, 165
Yalanı şakadan da olsa söylemeyene cennette köşk verilir ..... III, 563
Yalanın câiz olduğu yerler ..... VI, 514-517
Yalanın en büyüğü görmediği rüyayı gördüğünü söylemektir..... VI, 501
Yalanlayan ve yüz çevirenlere azap vardır..... III, 74
Yalnız yolculuk yapanlar şeytana yenik düşer ..... V, 33,34
Yalnız yolculuk yapmamak ..... V, 31-37
Yalvaranın duasını Allah kabul eder ..... VI, 332
Yalvarıp yakarmak suretiyle dua etmelidir ..... VI, 331
Yanarak ölen şehittir ..... VI, 118
Yanıcı maddeleri yatmadan önce söndürmek ..... VII, 134-136
Yanında olmayan birine dua etmenin fazileti ..... VI, 382-385
Yapmacık hareketlerden uzak olmak..... III, 566
Yapmadığı şeyi söylemenin vebâli ..... II, 56, 66, 107,108
Yapmadığını söyleyenin cehennemdeki hali ..... II, 109
Yapmakta olduğu iyiliği devam ettirmek..... IV, 107-111
Yapmayacağı şeyleri söylemek, büyük kusurdur..... IV, 100
Yaradılıştan olan şeyleri değiştiren lânetlenmiştir..... VII, 116-220
Yaratanların en güzeli Allah..... V, 409
Yaratmakta Allah'a ortak çıkandan daha zâlim yoktur ..... VII, 185,186
Yarattıklarının şerrinden Allah'a sığınmak ..... V, 73,76
Yardım sadakadır ..... I, 490,491
Yardım yalnız Allah'tan istenir ..... I, 304,305
Yardıma yakın akrabadan başlanır ..... II, 370
Yardımcı olmak sadakadır ..... I, 454,455
Yardımın her çeşidi sadakadır ..... II, 243
Yardımlaşılacak ve yardımlaşılmayacak hususlar ..... VII, 16
Yardımlaşma (yolculukta) ..... V, 51
Yardımlaşma iyilik ve takvâda olur ..... II, 28, 40, 50, 198
Yardımlaşmanın önemi ..... III, 371,372
Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunmak ..... I, 488, III, 59, 363, 364, VI, 125
Yarım tıraş yasağı..... VII, 110-114
Yarıncılar (yarın yaparım diyenler) helâk olmuştur ..... I, 391
Yarını düşünmek ve tedbir almak ..... III, 208
Yas tutmanın yasak oluşu..... VII, 359-362
Yasaklar bölümü ..... VI, 432-598
Yasaklardan kaçan kişi gerçek muhâcirdir ..... VI, 552
Yasaklardan mutlaka uzak durmak gerekir ..... I, 552
Yasakları çiğneyenler bağışlanmaz ..... III, 596
Yâsin sûresi Kur'an'ın kalbidir ..... V, 92
Yastık ikramı geri çevrilmez ..... VII, 388

Yaşamak mü'minin hayrını artırır ..... I, 247
Yaşlı bk. Büyük, İhtiyar
Yaşlılara saygı gösterilmelidir ..... II 531-532
Yatağa girmeden yatağı temizlemelidir ..... VI, 323
Yatağa yatınca okunacak dua ..... VI, 319-330
Yatağa yatınca ve uyanınca okunacak dua ..... VI, 288-289
Yatak duası ..... I, 352, IV, 349
Yatarak namaz, oturarak kılamayana câizdir..... I, 532
Yatarken Allah'ın ismini anmamak eksikliktir..... IV, 359, 386
Yatarken ateş söndürülmelidir ..... I, 568
Yatarken ayak ayak üstüne atılmaz ..... IV, 361
Yatarken Peygamber sağ elini yanağına kordu ..... VI, 329
Yatarken sağ tarafa yatmalıdır IV,349,350,VI,327
Yatıp uyumayan mü'minler ..... V, 389
Yatma ve oturma âdâbı ..... IV, 360-368
Yatmadan önce abdest alıp sağ yana yatmalıdır ..... I, 353
Yatmadan öne abdest almalıdır ..... IV, 350, VI, 327
Yatsı namazına gelmeyen menfaatperestler ..... V, 230
Yatsı namazında Hz. Peygamber'in okuduğu sûreler ..... V, 121
Yatsı namazından önce uyumamalıdır ..... VII, 297,298
Yatsı namazından sonra konuşma yasağı ..... VII, 297,298
Yatsı namazını cemaatle kılmak ..... V, 246
Yatsı namazını geciktirmek sünnettir ..... I, 29, VII, 301
Yatsı namazının sünneti ..... V, 324
Yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmanın fazileti ..... V, 178
Yatsıdan sonra ancak hayırlı şeyler konuşulur ..... VII, 297-300
Yatsıdan sonra konuşmanın mekruh olduğu ..... VII, 297-301
Yattığında Peygamber'in yaptığı dua ..... VI, 320
Yaya oturana selâm verir..... IV, 431
Ye'cûc ve Me'cûc ..... VII, 450
Ye'cûc ve Me'cûc seddi..... II, 85
Ye'cûc ve Me'cûc'den mü'minlerin kurtulması..... VII, 444
Ye'cûc ve Me'cûc'ün müminlere verdiği sıkıntılar ..... VII, 444,450
Ye'cûc ve Me'cûc'ün yeryüzüne gönderilmesi ..... VII, 444,450
Yedi gök iki günde yaratıldı ve görevleri verildi ..... VII, 536,537
Yedi şeye hazırlıklı olmak..... III, 445
Yemeğe başlarken besmeleyi unutan ne yapmalı?..... IV, 209
Yemeğe besmeleyle başlamalıdır ..... II, 383, IV, 203, 211, 221
Yemeğe doymayan kimse..... IV, 227-229
Yemeği ayrı ayrı yemek bereketi azaltır..... IV, 227,228
Yemeği besmele bereketlendirir..... IV, 211
Yemeği besmele çekerek, sağ elle önünden yemek..... IV, 203
Yemeği kendi önünden yemek, sofra edebini bilmeyene öğretmek..... IV, 221-223
Yemeği sol eliyle şeytan yer..... I, 564
Yemeği sol elle yememek ..... VII, 103-105
Yemeğin bereketinin neresinde olduğu bilinmez..... III, 520
Yemeğin bereketli olması için gerekenler..... III, 405
Yemeğin ortasına bereket iner..... IV, 230-231
Yemeğin, tabağın ortasından değil kenarlarından yeneceği..... IV, 230,233
Yemeğinizi iyiler (ebrâr) yesin ..... V, 550
Yemek ayakta yenmez ..... IV, 263,264
Yemek bir yere dayanarak yenilmez ..... IV, 234
Yemek birlikte yenilmelidir..... IV, 228
Yemek daveti karşısında oruçlu ne yapmalı? ..... IV, 217,218
Yemek davetinde usül ..... II, 301
Yemek duası..... IV, 212,213
Yemek hazırken kılınan namazın kıymeti yoktur..... VII, 313,314
Yemek iki kişilikse üç kişiye de yeter..... IV,245,246,VI,404
Yemek önden itibaren yenmelidir..... II, 383, 203, 221
Yemek sağ elle yenmelidir..... I, 563, II, 383, IV, 221,222
Yemek sofrasında bulunan oruçlunun yemek yemediği takdirde ne diyeceği..... IV, 217-218
Yemek sofraya yaklaşılarak yenilmelidir..... II, 384
Yemek sonrası tabak iyice sıyırılmalıdır ..... I, 575, IV, 238,240

Yemek ve ekmeğin bereketlenmesi mucizesi ..... III, 302,303
Yemek yedirmek ..... V, 400,401
Yemek yedirmek en hayırlı amellerdendir..... III, 369,370
Yemek yedirmek hayırlı müslümanın özelliğidir ..... IV, 409
Yemek yedirmek Peygamber'in emridir ..... IV, 416
Yemek yeme edebi bölümü..... IV, 203-213
Yemek yürürken de yenebilir ..... IV, 262
Yemekte kibirden uzak olmak..... III, 520-522
Yemekte kusur aramamak gerekir..... IV, 214
Yemekte kusur aramayıp onu beğendiğini söylemek..... IV, 214-216
Yemekte sağ el kullanılır ..... IV, 195,198
Yemekteki bereketin yerini bilemeyiz..... I, 575
Yemekten kalkıp Uhud'da savaşa koşan sahabi ..... I, 382,383
Yemekten sonra hamd etmek Allah'ı hoşnut eder ..... I, 489, VI, 196
Yemekten sonra parmakları yalamak ..... I, 575, III, 520, 521, IV, 237, 239
Yemen'e giderken Muâz'a Peygamberimiz'in tâlimatı ..... V, 458
Yemin ..... II, 159
Yemin bir şeyi yüceltmektir ..... VII, 230
Yemin bozulduğunda keffâret gerekir ..... VII, 243-245
Yemin çeşitleri..... VII, 249
Yemin ederek mal satanın Allah yüzüne bakmaz..... IV, 300
Yemin ederek mü'minin hakkını alanın cezası..... II, 158
Yemin ederken yalnızca Allah'ın adını anmak ..... VII, 229-231
Yemin etmek ..... VI, 28
Yemin insanların arasını düzeltmeye engel olmamalıdır ..... VII, 247
Yemin İslâm'dan başka bir din adına yapılmaz ..... VI, 527
Yemin iyilik yapmaya engel olmamalıdır ..... VII, 247
Yemin keffâreti ..... II, 215, IV, 65,67, VII, 245
Yemin malın bereketini giderir ..... VII, 252,253
Yemin ne zaman bozulabilir?..... IV, 65
Yemin sayılan ifadeler ..... VII, 230,231
Yemin ve keffâreti hakkındaki âyet ..... VII, 248
Yeminden takvâ için dönülebilir ..... I, 329
Yemini Allah'tan başkası adına etmek ..... VII, 438
Yemini bozmanın şartları..... II, 214
Yemini bozup hayırlı olanı yapmak ..... VII, 243-245
Yemini bozup keffâretini vermek ..... VII, 243-247
Yemîn-i gamûs ..... II, 487, VII, 241, 242, 249
Yemîn-i lağv ..... VII, 249,250
Yemin-i mün'akide ..... VII, 249
Yeminin gereğini yapmak Peygamber'in emridir ..... IV, 412, 493
Yeminle söze başlama ..... II, 95
Yeminlerini Allah'ın yerine getireceği kullar vardır ..... I, 423
Yeni elbise ilk defa cuma günü giyilir..... IV, 347
Yeni elbise, ayakkabı ve benzeri bir şey giyince nasıl dua edileceği ..... IV, 346-348
Yer gök hep Allah'ın emrindedir..... I, 166
Yere batırılacak ordu ..... I, 97
Yere düşen bir yiyeceği temizleyip yemek..... III, 520
Yere düşen lokma alınıp yenilmeli..... IV, 239
Yerin haberlerini söylemesi..... III, 65
Yerin yaratılışı ibret doludur ..... I, 373
Yeryüzü cihadla korunur ..... VI, 23
Yeryüzü hazinelerinin anahtarı Peygamberimiz'e verilmiştir ..... VII, 550,551
Yeryüzünün insanların yaptıklarına şahitlik etmesi ..... III, 65
Yeryüzünün yaratılışı ..... VII, 538
Yeryüzünün yayılışında ibretler vardır..... I, 374
Yeşil elbise giyilebilir..... IV, 287
Yeterli miktarda mala sahip olmak ..... III, 282
Yeterli rızık istenmelidir..... II, 264
Yetim hakkı ..... II, 308
Yetim malı yememek ..... VII, 419,420
Yetim malı yemenin haramlığı ..... VII, 55-59
Yetim malı yiyen karnına ateş doldurmuştur ..... VII, 55,56
Yetim malına el sürmemek ..... VII, 55-58

Yetime sahip çıkanla Peygamber cennette beraberdir ..... II, 294
Yetimi doyurmanın karşılığı cennettir ..... II, 295
Yetimi hor görmemek..... III, 15
Yetimi üzmemek Allah'ın emridir ..... II, 287
Yetimin saçını okşamak dahi sevaptır..... II, 295
Yetimler hakkındaki sorumluluk ..... VII, 55,56
Yetimlere iyilik etmek gerekir ..... II, 392, 393,409,
VI, 127
Yetimlere, yoksullara iyi davranmak ..... VII, 29,30
Yetimleri ve kimsesizleri korumak..... II, 285-314
Yetimlerin bakımını peygamber üstlenmiştir..... II, 14
Yetimlerin haklarını gözetmek ..... VII, 419,420
Yetimlik büluğa kadardır ..... VII, 418-420
Yetmiş defa tövbe etmek (günde) ..... I, 143,145
Yetmiş yıl cehennemden uzak kalmanın yolu ..... V, 481
Yevmü'ş-şek'te oruç tutmamak ..... V, 493,494
Yezid (Abdullah İbni Muti'in biat etmek istememesi) ..... IV, 51,52
Yezîd İbni Şerîk İbni Târık ..... **VII, 425**
Yıkanırken çıplak olmamak..... III, 418
Yıkanmadan uyumak, sonra yıkanıp oruç tutmak ..... V, 520
Yıkanmak (Cuma günü) ..... V, 371,378
Yıldız falına bakan günahlarını artırır ..... VII, 168,170
Yıldıza tapanlar ..... VII, 403
Yıldızlara bakarak astronomi bilgileri vermek yasaklanmamıştır VII, 170
Yıldızlardan yön ve yol bulmada faydalanılır ..... VII, 170
Yırtıcı hayvanların derilerini kullanmak yasaktır ..... IV, 343
Yiğit adam desinler diye savaşan sevap kazanmaz ..... I, 95, 120
Yiğit, öfkesini yenebilendir ..... I, 262, 263, III,
602,603
Yirmi beş derece fazla sevap kazandıran namaz ..... V, 233,234
Yirmi yedi derece fazla sevap kazandıran namaz ..... V, 231,233
Yitiğini mescidde aramak yasaktır ..... VII, 212-217
Yiyecek ekmek ve su kabı asli ihtiyaçtır ..... III, 226
Yiyeceklerin çoğalması mucizesi..... III, 411,412
Yiyip içtikten sonra hamdetmek ..... III, 125
Yoksul kimselere misafir olunmamalıdır ..... IV, 145
Yoksul, muhtaç olduğu halde dilenmeyendir ..... II, 296-297
Yoksullar ve zayıflar cennettedir ..... III, 536,537
Yoksullar zenginlerden önce cennete girer III,240,236
Yoksullara iyilik etmek gerekir ..... II, 392,
393, 409, VI, 127
Yoksullara yardım edenin sevabı ..... II, 299
Yoksullara yardım etmemek kafirlerin işidir ..... II, 287
Yoksulları araştırıp bulmak gerekir ..... II, 297
Yoksulları korumak gerekir ..... II, 286-287
Yokuş çıkınca tekbir getirmek ..... V, 64,68
Yol arkadaşına yardım etmek ..... V, 50-55
Yol göstermek sadakadır..... II, 245
Yol kenarlarına oturmanın gerekleri ..... II, 89-91
Yol kenarlarında oturmamak ..... VII, 82-85
Yol kesicilerin öldürdüğü kişi şehittir..... VI, 118
Yola çıkarken yapılacak dua ..... V, 56-63
Yolcu işi bitince evine dönmelidir ..... V, 77,78
Yolculara iyi davranmak ..... VII, 29,30
Yolculuğa 4 kişilik grupla çıkmak ..... V, 36,37
Yolculuğa çıkarken âlimlerden dua istemelidir ..... IV, 180,181
Yolculuğa çıkarken Allah'a sığınılacak şeyler ..... V, 59,60
Yolculuğa çıkarken yapılacak dua ..... V, 56-63
Yolculuk bir çeşit azaptır ..... V, 78
Yolculuk dönüşü önce mescidde namaz kılmak..... V, 84-85
Yolculuk kuralları ..... V, 38,49
Yolculuk yapın sıhhat bulun..... V, 78
Yolculukta bir başkan seçme ..... V, 31, 34, 35, 37
Yolculukta dua etmek ..... V, 69-70
Yolculukta geceleyin yapılacak dua ..... V, 75,76
Yolculukta her şeyi paylaşmak..... V, 52,53
Yolculukta istirahat şekli ..... V, 40,44
Yolculukta suyu paylaşmak gerekir ..... VII, 498,499

Yolculukta tekbir ve tesbih ..... V, 64-68
Yolculukta yardımlaşmanın önemi ..... V, 50,51
Yolculukta zor durumda olana yardım etmek..... III, 407
Yolculuktan eve gündüz gelmek ..... V, 79-81
Yolcunun dönüşte söyleyeceği söz ..... V, 82-83
Yolcunun konakladığı zaman yapacağı dua ..... V, 73,76
Yolcuya iyilik edilmelidir ..... VI, 127
Yolda bulunan önemsiz şeyleri almak..... III, 473
Yolda dikkat edilecek hususlar ..... VII, 82-85
Yoldaki engelleri kaldırmak sadakadır ..... II, 243
Yoldaki pislikleri kaldırmak sadakadır..... II, 245
Yoldan dönüşte mescide uğramak ..... V, 84,85
Yoldan geçenlere eziyet vermemek ..... VII, 82-85
Yollara abdest bozmak lânet sebebidir ..... VII, 350,351
Yollarda harama bakmamak ..... VII, 82-85
Yollarda oturmaktan kaçınmak ..... VII, 82-85
Yolların hakkını vermek ..... VII, 82-85
Yolu temizlemek imandandır..... IV, 82
Yolu temizlemenin sevabı ..... I, 449, 454-456, 466
Yorgunken nafile ibadet yapılmaz ..... I, 506,507
Yorgunluk mü'minin bağışlanmasına vesiledir ..... I, 242
Yönetici halkın ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalıdır ..... IV, 34,35
Yöneticiye laf taşımak yasaklanmıştır ..... VI, 490
Yönetici âdil ise cennetliktir ..... IV, 43
Yönetici günaha zorlamadıkça ona itaat edilir ..... IV, 31
Yönetici haram işlemeyi emretmekdikçe itaat edilir ..... IV, 47,49
Yönetici için Allah'ın hayır veya şer murad etmesi ..... IV, 74
Yönetici kâfir olduğunda görevden alınır..... II, 80
Yönetici köle de olsa ona itaat edilmelidir ..... IV, 53
Yönetici münâfik olursa fesat çıkar ..... II, 421, 480
Yönetici müslümansa ona itaat edilmelidir..... IV, 46
Yönetici namaz kılıyorsa ona isyan edilmez..... II, 83, IV, 41,42
Yönetici tebeasından sorumludur ..... IV, 24
Yönetici yönettiklerine sahip çıkmak zorundadır..... IV, 26,27
Yönetici, hakları vermese de itaat edilmelidir ..... IV, 57
Yöneticiden daha vefasızı yoktur ..... VI, 601
Yöneticiden hakkını istemek dilenmek değildir..... III, 337,338
Yöneticiler Allah'a isyan etmezse onlara itaat edilmelidir..... I, 274
Yöneticiler için dinin nasihat oluşu ..... II, 57
Yöneticiler toplumun en önemli fertleridir ..... II, 98, 99
Yöneticilere âlimler tavsiyelerde bulunmalıdır ..... II, 93
Yöneticilere itaat ..... IV, 46-63
Yöneticilere itaat asıldır..... I, 331, II, 58, 79
Yöneticilere kanaatinin aksini söyleyen iki yüzlüdür ..... VI, 494-495
Yöneticilere söz taşıma yasağı ..... VI, 489-491
Yöneticilerin en kötüsü insanlara kaba davrananlardır..... II, 93
Yöneticilerin işlerine karışmamak..... II, 77
Yöneticilerin iyi yardımcılar edinmesi ..... IV, 72,75
Yöneticilerin iyisi dua alandır ..... IV, 41
Yöneticilerin kötülüklerine engel olunmalıdır ..... II, 83, 84
Yöneticilerin kötüsü beddua alandır ..... IV, 41
Yöneticilerin yönettiklerine şefkati ..... IV, 21-35
Yöneticiliğe istemediği halde getirilenin yardımcısı Allah'tır ..... IV, 65
Yöneticiliğe talip olmamak ..... II, 79, IV, 64-71
Yöneticilik ehliyet ister..... IV, 68
Yöneticilik isteyenlere görev vermemek ..... IV, 76-78
Yöneticilik kıyamette rezillik ve pişmanlık sebeplerindendir ..... IV, 68,69
Yöneticilikten hayırlılar hoşlanmazlar ..... VI, 493
Yöneticinin âdili kıyamet günü arşın gölgesindedir ..... II, 582
Yöneticinin âdiline saygı gösterilmelidir..... II, 532
Yöneticinin en kötüsü zâlim olanıdır ..... IV, 32,33
Yöneticinin kötülüğüne razı olan isyan etmiş olur ..... II, 83, 84
Yöneticinin önemi..... IV, 61
Yöneticinin yüzüne karşı hakkı söylemek ..... II, 59,97-99
Yöneticinin zulmune karşı nasıl davranmalı?..... IV, 57,59
Yöneticinin zulmüne sabredilmelidir..... I, 387,388
Yöneticiye ihanetin cezasını Allah verir..... IV, 61,63

Yöneticiye isyan edenin boynu vurulur ..... IV, 55
Yöneticiye isyan Peygamber'e isyandır ..... IV, 60
Yöneticiye itaat etmeyen Câhiliye'de ölmüş gibidir..... IV, 60
Yöneticiye itaat Peygamber'e itaattır ..... IV, 60
Yöneticiye meşrû işlerde itaat edilir ..... I, 546
Yöneticiye Peygamber'in nasihatı..... II, 142
Yönetilenler yöneticilerin sorumluluğundadır ..... IV, 24
Yumurta bile çalsa hırsıza lânet edilmiştir ..... VI, 537
Yumuşak başlı olup kolaylık göstermek ..... III, 587
Yumuşak huylu olana, hayırdan bir nasip verilmiştir..... III, 580
Yumuşak huyluluk, teennî, kolaylık..... III, 567-587
Yumuşak sözlü olmak ..... III, 584
Yumuşaklıktan uzak olan hayırlardan mahrumdur ..... III, 580
Yusuf (halkın secde edişi) ..... IV, 483
Yusuf (insanların en hayırlısı olması)..... I, 324
Yusuf ed-Dekkâk neşri ..... I, 79
Yükseğe çıkınca tekbir getirmek ..... V, 64,68
Yüksek sesle ağlama yasağı ..... VII, 145-150
Yükselen mutlaka alçalır ..... III, 526
Yürürken yemek yenebilir..... IV, 262
Yürüyerek namaza gitmenin sevabı ..... V, 214,226
Yürüyerek yolculuk yapmak, konaklamak ..... V, 38-49
Yüz defa her gün söylenecek zikirler ..... VI, 225
Yüz defa tövbe ve istiğfar etmek (günde) ..... I, 146
Yüz kişi öldüreni bile Allah affedebilir ..... I, 165,166
Yüze değil Allah kalbe bakar ..... I, 117
Yüze vurma yasağı ..... VII, 42
Yüze vurulmaz..... II, 328
Yüzü kanatılan peygamber ..... I, 240
Yüzük kuyusu (Bi'ru'l-hâtem) ..... IV, 158
Yüzükoyun yatılmaz ..... IV, 356,357
Yüzüne su serperek eşini namaza kaldırmalı ..... V, 423,424
Yüzünü kanatan kavmine dua eden peygamber ..... I, 240
Yüzünün tüylerini yolanları Peygamber lânetlemiştir..... VII, 121-123

Zafer için dua ..... VI, 76
Zafer sabırla elde edilir ..... I, 305
Zâhidliğin mahiyeti ..... III, 210
Zâhidlik..... IV, 315
Zâlim idarecilere karşı sahâbîlerin tutumu ..... IV, 31,33
Zâlim idareciye hakkı söylemek ..... II, 59, 97-99
Zalim idareciye hemen isyan edilmez ..... I, 557
Zalim idareciye karşı sabredilmelidir ..... I, 387,388
Zâlim kimdir? ..... VI, 536
Zâlimi zulümden alıkoymalıdır..... II, 205, 206
Zâlim olanlara Allah'ın cezası çok şiddetlidir ..... VII, 431
Zâlim padişahla mümin delikanlının mücâdelesi ..... I, 225-227
Zâlim sultana hakkı söylemek cihadın en üstünüdür..... VI, 442
Zâlim ve zorbaları Allah'ın cezalandırması ..... III, 38
Zâlim yönetici kıyamette Allah'tan uzaktır..... IV, 39
Zâlim yöneticiye karşı nasıl davranmalı? ..... IV, 57,59
Zâlime de mazlûma da yardım etmek ..... VII, 16
Zâlime engel olmamak lânetlenme sebebidir..... II, 101
Zâlime mühlet verildikten sonra azab edilir..... II, 140, 141

Zâlimler kıyamette zifiri karanlıkta kalacaklardır ..... II, 132
Zâlimlerden uzak durmak ..... I, 100
Zâlimlere verilen mühletin anlamı ..... II, 140, 141
Zâlimlerin hiçbir dostu yoktur..... II, 131, 132
Zâlimlerin idaresinden Allah'a sığınılmalıdır ..... VI, 347
Zâlimlerin kabirleri ..... V, 22-25
Zâlimlerin kabirlerinde fazla bulunmamak ..... V, 22,24
Zâlimlerin şefaatçısı olmaz..... II, 131
Zâlimlerle beraber olanlar da azâba uğrar..... II, 552
Zaman bozulunca bir köşeye çekilmek ..... III, 490-499
Zaman yaklaştığında mü'minin rüyası sadık olacaktır..... IV, 392
Zamanın yaklaşması ne demektir?..... IV, 393
Zan sözlerin en yalanıdır ..... VI, 568, 575
Zandan kaçınmalıdır ..... VI, 568, 569, 574, 575
Zararı kimseye dokunmayan kimse ..... III, 493
Zararından korkulanlar için okunacak dua ..... V, 71,72
Zararlı hayvanlardan korunmak için okunacak dua ..... VI, 310
Zararlı varlıklardan Allah'a sığınmak ..... V, 73-76
Zaruret dışındaki binalar günah kazandırır ..... III, 467
Zarûret halinde istemek (dilenmek değildir)..... III, 337,338
Zaruri ihtiyaç olan şeyler ..... III, 226-228
Zâtü'l-cenb'den ölen şehittir ..... VI, 118
Zatürrika gazvesi ..... I, 347,349
Zâtürrikâ gazvesi ve bu gazvedeki mûcizeler..... III, 322
Zayıfa yardım etmek Peygamber'in emridir ..... IV, 412
Zayıflara eziyet etmemek ..... III, 14-18
Zekât âmilleri açıktaki malların zekâtını alır ..... II, 148
Zekât başka bir ülkenin fakirlerine verilebilir mi?..... II, 145
Zekât çocuk ve mecnunun malından da verilir mi?..... II, 145
Zekât günahlardan temizler ve yüceltir ..... V, 451
Zekât kitap ehline de farzdır..... II, 142
Zekât mâlî ibadetlerin niçin en önemlisidir ..... II, 61
Zekât mutlaka verilmelidir ..... I, 331
Zekât namazdan ayrılmaz ..... V, 450
Zekât nedir? ..... V, 453
Zekât verenler bağışlanacaktır ..... VI, 220
Zekât vermeyenlerle savaş ..... III, 20,21
Zekât, namaz ve sıla-i rahim cennete götüren amellerdendir .... II, 464
Zekâta sayılarak, borç alınmayabilir ..... VI, 147
Zekâtı açıktan vermek ..... III, 422
Zekâtı emreden âyetler ..... V, 450,451
Zekâtı verilmeyen develer ..... V, 469
Zekâtı verilmeyen malın cezası ..... V, 469,470
Zekâtı verilmeyen sığırlar ..... V, 469
Zekâtı vermenin gerekliliği ..... V, 254,250
Zekâtı vermek cennete götürür ..... VI, 451
Zekâtı zekât memurları toplar ..... II, 145
Zekâtın âhiret için önemi..... V, 463-465
Zekâtın fazileti ..... V, 450-471
Zekeriya (Yahya ile müjdelenmesi) ..... IV, 150
Zekeriyyâ *aleyhisselâm* elinin emeğiyle kazanırdı ..... III, 353
Zeki nefsine hakim olandır ..... I, 314
Zeki mü'min ..... III, 448
Zekvân kabilesine lânet edilmiştir ..... VI, 538
Zelle ..... II, 121
Zemzem ayakta içilir..... IV, 261
Zemzem kuyusunu ilk kazan Cebrâil *aleyhisselâm*'dır..... VII, 574
Zemzemi Hacer kendi hâline bıraksaydı akarsu olurdu ..... VII, 574
Zemzemin çıkışı ..... VII, 574
Zengin cimri ise kıyamette fakir kalacak..... II, 263, 264
Zengin mü'min fakirleri gözetmelidir ..... IV, 334
Zengin müslümanda bulunması gereken üç özellik ..... III, 421
Zengine verilen sadaka ona sadaka vermeyi öğretmişti ..... VII, 559,560
Zenginin borcunu geciktirmesi ..... VII, 48-50
Zenginin borcunu ödemeyi ertelemesi zulümdür ..... VII, 49,50
Zenginin cömert desinler diye mal dağıtması ..... I, 95
Zenginin eli açıksa kıyamette de zengin olacaktır ..... II, 263, 264

Zenginken Allah'ı tanıyanı darlıkta Allah tanır ..... I, 305
Zenginler fakirlerden sonra cennete girecektir..... II, 277
Zenginler, mallarının hesabını vererek cennete girerler ..... III, 240
Zenginleri affedip fakirleri cezalandırmak helâk sebebidir..... IV,15,16
Zenginliği de fakirliği de veren Allahtır ..... II, 368
Zenginliği düşlerken verilen sadaka daha sevaptır ..... I, 384
Zenginliği sebebiyle evlenilen kadın kişiyi sıkıntıya düşürür ..... II, 553
Zenginliğin övgüye lâyık olanı ..... III, 197
Zenginliğin şerrinden Allah'a sığınmak ..... VI, 361
Zenginliğin vebâl olanı..... III, 198
Zenginlik Allah'ın lutfudur, dilediğine verir..... VI, 241
Zenginlik azdırmadan hayır işlenmelidir ..... I, 390
Zenginlik de fakirlik de imtihandır..... II, 263, III, 428-430
Zenginlik fitnesinden Allah'a sığınmalıdır..... II, 263
Zenginlik insanı azdırmamalıdır ..... II, 264
Zenginlik iyi kimsede iyi ve faydalıdır ..... II, 263
Zenginlik, mal çokluğu değil gönül tokluğudur..... III, 314
Zenginlikle imtihan olmak..... III, 446
Zenginlikte asıl olan mal değil gönül zenginliğidir..... II, 264
Zerre kadar hayrın karşılığı görülür ..... V, 470
Zerre kadar kötülüğün karşılığı görülür ..... V, 471
Zevâl vaktinden sonra gök kapıları açılır ..... V, 312
Zeyd İbni Desine (Lihyanoğullarının onu esir alması) ..... VI, 425-428
Zeyd İbni Erkam ..... **II, 513-514**
Zeyd İbni Erkam (yalan söylemediğinin teyit edilmesi) ..... VI, 478, 479
Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî ..... **II, 43-44**
Zeyd İbni Hârise (Peygamber'in onu kucaklayıp öpmesi) ..... IV, 488,489
Zeyd İbni Sâbit ..... **V, 330,331**
Zeyneb (oğlunun ölümü) ..... IV, 548
Zeyneb binti Cahş ..... **II, 86- 87**
Zeyneb Binti Cahş (mesciddeki ipi) ..... I, 506
Zeyneb Binti Ebû Seleme ..... **VII, 360-361**
Zeyneb Binti Muâviye ..... **II, 450-451**
Zeyneb'in Resûlullah'ı çocuğum ölüyor diye çağırması ..... I, 217
Zıllullah..... II, 583
Zırh kişiyi savaşta koruyan bir çeşit elbisedir ..... IV, 279
Zikir ayakta, otururken, yatarken yapılabilir ..... VI, 189
Zikir gece yapılamazsa ertesi gün yapılmalı ..... V, 421
Zikir halkalarının fazileti ..... VI, 290-304
Zikir her durumda yapılabilir ..... I, 373
Zikir kurtuluş için şarttır ..... VI, 189
Zikir kurtuluş vesilesidir ..... VI, 220
Zikir nasıl yapılmalıdır? ..... VI, 219
Zikir olarak akşam söylenecek sözler ..... VI, 310
Zikir olarak bir kadına Peygamber'in öğrettikleri ..... VI, 280
Zikir olarak hergün yüz defa söylenecek sözler ..... VI, 225
Zikir olarak Peygamberimizin Cüveyriye validemize öğrettiği sözler ..... VI, 263
Zikir olarak Peygamber'in bedeviye öğrettiği sözler ..... VI, 232
Zikir olarak sabah-akşam üçer defa söylenecek sözler ..... VI, 317
Zikir olarak sübhânellah demenin sevabı ..... VI, 259
Zikirden mü'mini hiçbir şey alıkoymamalıdır..... I, 381, VI, 189
Zikirler bölümü ..... VI, 219-398
Zikirlerin en değerlisi ..... VI, 308
Zikreden diri, zikretmeyen ölüdür ..... VI, 189
Zikreden kullarıyla Allah iftihar eder ..... VI, 302, 303
Zikredenle zikretmeyenin farkı ..... VI, 266
Zikredenleri Allah bağışlar ..... VI, 220, 294
Zikredenleri tesbit eden melekler ..... VI, 292
Zikredenlerin üzerine sekinet iner ..... VI, 298
Zikredenlerle beraber bulunanlar kötü olamaz ..... VI, 294,295,297
Zikretmeyene şeytan musallat olur ..... VI, 267
Zikri biz indirdik, onu biz koruyacağız ..... I, 33
Zikrin en faziletlisi lâ ilâhe illallah'tır ..... VI, 272
Zikrin sevabı ..... VI, 278
Zikrin şekilleri ..... VI, 188, 189
Zikrini gündüz tamamlayanın sevâbı..... I, 533

Zilhicce ayının orucu ..... V, 529
Zilhicce orucu ..... V, 528-530
Zilhiccenin ilk on günü ve cihad ..... V, 530
Zilhiccenin ilk on gününde ibadetin fazileti ..... V, 527,529,530
Zilkâde, zilhicce ve diğer haram ayları ..... V, 526,527
Zimmet ne demek?..... VII, 342
Zina eden câriyeye sahibi had uygular..... II, 221
Zina eden câriyeye uygulanacak haddin miktarı..... II, 221
Zina eden ihtiyara acıklı azap vardır ..... III, 540,541, VII, 532,533
Zina edenlere cezâ uygulanırken acımamak..... VII, 344,345
Zina edenlerin cezası ..... VI, 508-512
Zinâ edip cezasını ısrarla isteyen kadın ..... I, 190,191,194
Zina etmeyen cennettedir ..... VI, 438
Zina haramdır..... IV, 487
Zina isnadında bulunanın hesaba çekilmesi ..... V, 265
Zina isnadında bulunmak ..... VII, 57,59
Zina karşılığında kadına verilen para haramdır ..... VII, 173,174
Zina, kıyamete yakın açıktan işlenecektir ..... VII, 450
Zinadan Allah korkusuyla uzak durmak ..... I, 136,140
Zinadan kaçan kıyamet günü arşın gölgesindedir..... II, 582
Zinanın hakiki ve mecâzî olanı ..... VII, 80,81
Zinanın her türlüsü haramdır ..... VII, 81,81q
Zinaya götüren şeyler de haramdır ..... VII, 80,81
Zinayı kalp ister, üreme organı uygular veya uygulamaz ..... VII, 80,81
Ziraat için köpek beslemek ..... VII, 198,199
Zirr İbni Hubeyş ..... **I, 158**
Ziyad İbni İlâka ..... **VI, 363**
Ziyaretçilerimizin üzerimizde hakkı vardır..... I, 517,520
Ziyaretçinin ne diyeceği ..... III, 453-460
Ziyareti Allah rızâsı için yapanları Allah sever..... II, 594
Zorbalar ve kibirliler cehennemdedir ..... II, 266, III, 536, 537
Zorluk anında insanlar Allah'ı hatırlarlar ..... I, 313
Zorluk çıkarmaktan Hz. Peygamber kaçınırdı ..... V, 440
Zorluk çıkarmayanlara başarı ve sevap vardır ..... III, 573
Zuhr-i âhir meselesi ..... V, 327,328
Zulme uğramak gıybeti mübah kılar ..... VI, 470
Zulmedenlere acıklı bir azâb vardır ..... VII, 11,12
Zulmedenlerin âhiretteki cezaları ..... III, 397
Zulmetmekten sakınmak..... III, 396
Zulmün anlamı ..... II, 133
Zulmün cezası dünyada da verilebilir..... II, 491
Zulmün en büyüğü şirktir..... II, 206, 484
Zulmün haramlığı ve haksız olarak elde edilen şeyleri sahiplerine geri verme gereği ..... II, 131-174
Zulüm edilerek öldürülen şehittir ..... VI, 118
Zulüm haramdır..... I, 427, II, 492
Zulüm, kıyamet günü zifiri karanlıktır ..... III, 396,397
Zulümle alınan mal, helâk sebebidir ..... II, 139
Zü'l-celâli ve'l-ikrâm ..... VI, 377,378
Zübeyr (uyuz hastalığına yakalandığı için ipek giymesi) ..... IV, 340
Zübeyr İbni Adî ..... **I, 388**
Zübeyr İbni Avvâm (arazi konusundaki davası) ..... I, 542
Zübeyr İbni Avvâm'ın mal varlığı ..... II, 124-127
Zühd açısından Suffe ehli örnektir..... III, 204,275
Zühd dünyaya gönül bağlamamaktır..... III, 176
Zühdün mahiyeti ..... III, 210
Zühdün üstünlüğü ..... III, 175-242
Zülmecâz panayırı ..... V, 577

KONU BAŞLIKLARI FİHRİSTİ

(BAB BAŞLIKLARI)

-A-

Konu Başlığı Cild ve Sayfa

Abdest Aldıktan Sonra İki Rek'at Namaz Kılmanın Sevabı ..... V, 360
Abdestin Fazileti ..... V, 158
Açlığın ve Sâde Yaşamanın Üstünlüğü ..... III, 243
Adâletli Devlet Başkanı ..... IV, 36
Ağlamak ..... III, 154
Âhirete Hazırlanmak ..... III, 413
Ailenin Din Eğitimi ..... II, 378
Ailenin Geçimi ..... II, 357
Aksırana Yerhamükellah Demek ..... IV, 469
Akşam Namazının Sünneti ..... V, 319
Alış Verişle İlgili Faziletli Davranışlar..... VI, 140
Âlimlere Saygı ..... II, 519
Allah İçin Sevmek ..... II, 576
Allah Korkusu ..... III, 37
Allah Rızası İçin İstemek..... VII, 254
Allah Teâlâ'nın Cennette Mü'minlere Hazırladığı Nimetler..... VII, 609
Allah ve Filanca Dilerse Demenin Mekruh Oluşu..... VII, 295
Allah ve Resûlü'nün Yasakladığı Şeylerden Sakınmak..... VII, 431
Allah'ı Her Durumda Anmak..... VI, 284
Allah'ı Zikretmenin Fazileti Ve Zikre Teşvik..... VI, 218
Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak ..... I, 493
Allah'ın Hükmüne Boyun Eğmek ..... I, 588
Allah'ın Kulları Denetlemesi (Murâkabe) ..... I, 294
Allah'ın Kulunu Sevmesi ..... III, 5
Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek ..... III, 72
Allah'ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası ..... III, 137
Allah'ın ve Efendisinin Hakkını Yerine Getiren Kölenin Fazileti..... VI, 133
Altın ve Gümüş Kap Kullanmanın Yasak Oluşu..... VII, 410
Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlgi Kesmenin Haram Olduğu II, 480
Anlaşılır Şekilde Konuşmak ..... IV, 117
Arefe Günü Orucu ..... V, 531
Ateşi Yanar Halde Bırakma Yasağı..... VII, 134
Ateşli Hastalıklara Sövmenin Mekruhluğu..... VII, 262
Ayakta Su İçilebileceği, Oturarak İçmenin ise Daha Uygun Olduğu ..... IV, 261
Ayıpları Örtmek ..... II, 217
Ayrılırken Selâm Vermek ..... IV, 453

-B-

Baba Dostlarına İkram ..... II, 497
Bağırıp Çağırmadan Ölüye Ağlamak ..... IV, 551
Bağış ve Benzeri İyilikleri Başa Kakma Yasağı..... VII, 5
Bağıştan Dönmenin Kerâheti..... VII, 51
Başkasını Kendine Tercih Etmek ..... III, 399
Bazı İbadetlere Farklı Yollardan Gidip Gelmek ..... IV, 189
Bazı İşlere Sağdan Başlamak ..... IV, 192
Belirli Bazı Sûre ve Âyetleri Okumaya Teşvik ..... V, 127
Belli Bir İnsan veya Hayvana Lânet Etme Yasağı ..... VI, 527
Belli Bir Konuya Ait Olmayan İlgi Çekici Hadisler..... VII, 440
Beyaz Kılları Yolma Yasağı..... VII, 125
Bid'atlardan Sakınmak ..... II, 5
Bilerek Yalan Yere Yemin Etmenin Büyük Günah Oluşu..... VII, 237
Bir Âlimin Kendisini Dinleyenleri Susturması ..... IV, 120
Bir Babanın Mal Bağışlarken Çocukları Arasında
Ayırım Yapmasının Doğru Olmadığı..... VII, 355
Bir Eve Girerken İzin İstemenin Gereği ve Edepleri ..... IV, 455
Bir Günü Akşama Kadar Susarak Geçirmenin Yasak Oluşu..... VII, 418
Bir Kadının Güzelliğini Bir Erkeğe Anlatmanın Yasak Oluşu..... VII, 289
Bir Mazereti Olmaksızın Namazda Başını Sağa Sola Çevirmenin
Mekruh Oluşu..... VII, 317
Bir Yere Dayanarak Yemek Yemenin Mekruh Olduğu ..... IV, 234
Boşu Boşuna Külfet ve Zahmet Verme Yasağı..... VII, 139
Boyama Yasağı..... VII, 107
Buğuz Etme, İlişki Kesme ve Sırt Çevirme Yasağı..... VI, 556
Bulaşıcı Hastalık Olan Yerden Dışarı Kaçmanın ve Böyle Bir Yere
Girmenin Mekruh Olduğu..... VII, 394

-C-

Camilere Gitmenin Fazileti ..... V, 214
Canlı Resmi Yapma ve Bulundurma Yasağı..... VII, 182
Canlıları Yakma Yasağı..... VII, 44
Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti ..... V, 231
Cenaze Namazı Kılmak ..... IV, 559
Cenaze Namazında Okunacak Dualar ..... IV, 570
Cenaze Namazında Saflar ..... IV, 565
Cenazeyi Süratli Taşımak ..... IV, 581
Cihâdın Fazileti..... VI, 5
Cimrilik ve Açgözlülükten Sakınmak ..... III, 394
Cömertlik ..... III, 357
Cuma Gününün Fazileti ..... V, 363
Cuma Namazının Sünneti ..... V, 325
Çabuk Dönmek (Ailesinin Yanına) ..... V, 77
Çocuklara Selâm Verilmesi ..... IV, 439

-D-

Davete Giden Kimsenin Yanına Biri Takılırsa Ne Diyeceği ..... IV, 219
Dilenmeksizin ve Göz Dikmeksizin Sadaka Almak ..... III, 346
Din İçin Öfkelenmek ..... IV, 9
Doğru Bile Olsa Alış Verişte Yemin Mekruhtur..... VII, 252
Doğru Sözlülük (Sıdk) ..... I, 279
Doğruluk (İstikamet) ..... I, 364
Dua İle İlgili Bazı Konular..... VI, 386
Dualar Bölümü..... VI, 331
Durgun Suları İdrar ve Benzeri Pisliklerle Kirletmenin Yasak Oluşu..... VII, 353
Düşman Eline Geçmesinden Korkulduğunda Mushaf İle Kâfirlerin Yurduna
Yolculuğun Yasak Kılındığı..... VII, 408

-E-

Edeb Bölümü ..... IV, 79
Ehl-i Beyt'e Saygı ..... II, 509
Elinin Emeği ile Geçinmek ..... III, 349
Emaneti Yerine Getirmek ..... II, 111
Erkeğin Kadına Selâm Vermesi ..... IV, 441
Erkeğin Sarı Renk ile Boyanmış Elbise Giymesinin Haram Oluşu..... VII, 414
Eve Gündüz Dönmek ..... V, 79
Evine Giren Kimsenin Selâm Vermesi ..... IV, 437
Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Mekruh Oluşu..... VII, 384
Ezanın Fazileti ..... V, 178

-F-

Faizin Şiddetle Yasaklanması..... VII, 60
Falcılara ve Kâhinlere İnanma Yasağı..... VII, 162
Farz Namazlara Devam Etmenin Emredilmiş, Terkedilmesinin ise Ciddi
Biçimde Yasaklanmış Olduğu ..... V, 250
Fâsık Bid'atçı ve Bunlar Gibilerine Seyyid ve Benzeri Adlarla Hitap
Edilmesinin Yasaklanması..... VII, 260
Fazîlet Sahiplerini Ziyaret Etmek ..... II, 543
Fısıldaşma Yasağı..... VII, 25

-G-

Gece Namaz Kılmanın Fazileti..... V, 388
Gereksiz ve Aşırı Cezalandırma Yasağı..... VII, 29
Gıybet Dinleme Yasağı..... VI, 463
Gıybetin Haram Olduğu Ve Dili Koruma Emri..... VI, 432
Giyim Kuşam Bölümü ..... IV, 278
Giyimde Sağdan Başlamak ..... IV, 348
Giysilerin Uzunluk ve Kısalığı ..... IV, 296
Gömlek Giymek ..... IV, 295
Görünüşe Göre Hüküm Vermek ..... III, 19
Gösteriş (Riyâ) Yasağı..... VII, 66
Güçsüz Müslümanlar İle Fakirlerin ve Adı Sanı Anılmayanların Değeri .. II, 258
Günahkârlara Lânet Etmek..... VI, 536
Günahtan Sakınma, Günaha Götürebilecek davranışlardan Kaçınma ..... III, 468
Güzel Ahlâk ..... III, 546

-H-

Hac ..... V, 557
Hadis ..... I, 13
Halka Su Dağıtanın En Sonra İçeceği ..... IV, 267
Halkın Geçeceği Yola, Gölgeleneceği Yere, Su Kenarlarına ve Benzeri
Yerlere Abdest Bozmanın Yasak Oluşu..... VII, 349
Halvet Yasağı..... VII, 91
Hamd ve Şükrün Fazileti ..... VI, 188
Haset Yasağı..... VI, 563
Hasta Ziyareti ..... IV, 493
Hastanın Hâlini Anlatması ..... IV, 530
Hastanın Halini Yakınlarından Sormak ..... IV, 521
Hastaya Dua Etmek ..... IV, 506
Hastaya ve Ölüm Mahkûmlarına İyi Bakmak ..... IV, 526
Hataları Bağışlamak ve Cahillere Uymamak ..... III, 588
Hayır Yollarının Sayısızlığı ..... I, 443
Hayırlı İşler Sebebiyle Müjdelemek ve Tebrik Etmek ..... IV, 147
Hayırlı İşlere Koşmak ..... I, 376
Hayra Öncülük Etmek ..... II, 26
Hayvanlara Çan Takmanın Kerâheti..... VII, 200
Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak ..... V, 542
Hilâl Görüldüğünde Yapılacak Dua ..... V, 496
Hile Yapma ve Aldatma Yasağı..... VI, 590
Horoza Sövmenin Mekruh Oluşu..... VII, 268
Hurma Gibi Birer Birer Yenecek Meyvaları İkişer İkişer Yememek ..... IV, 224
Hutbe Okunurken Dizlerini Dikip Oturmanın Kerâheti..... VII, 225

-İ-

İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak ..... I, 529
İçeceklerle İlgili Edebler ..... IV, 247
İçilecek Şeylere Üflememek Gerektiği ..... IV, 258
İftar Etmeden Orucu Birbirine Eklemenin Haram Oluşu..... VII, 333
İhlâs ve Niyet ..... I, 89
İki Yüzlülüğün Kötülenmesi..... VI, 492
İkindi Namazının Sünneti ..... V, 316
İlâhî Bir Yasağı Çiğneyen Kimsenin Ne Diyeceği..... VII, 435
İlmin Üstünlüğü..... VI, 156
İmam Nevevî, Hayatı ve Eserleri (Doğumu, Tahsili, Hocaları) ..... I, 44
İmama Uyan Kimsenin İmamdan Önce Başını Rükû ve Secdeden
Kaldırmasının Haram Oluşu..... VII, 308
İman Etmeyenlere Selâm Verip Almak ..... IV, 447
İnsanın "Şu Yıldız Sayesinde Yağmura Kavuştuk" Demesi
Yasaklanmıştır..... VII, 270
İnsanın Dua Ederken "Allahım Dilersen Beni Bağışla" Demesinin
Mekruhluğu ve İsteğini Kesin Bir Dille İfade Etmenin Gerektiği..... VII, 292
İnsanlardan Uzak Yaşamak ..... III, 490
İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Değeri ..... III, 500
İpek Giymenin Erkeklere Haram Olduğu ..... IV, 330
İstiğfar Bölümü ..... VII, 583
İstihâre ve Müşâvere ..... IV, 182
İtikâf ..... V, 553
İyi veya Kötü Çığır Açanlar ..... II, 18
İyilere Eziyet Etmemek ..... III, 14
İyiliği Emir Kötülükten Nehiy ..... II, 64
İyiliği Emir Kötülükten Nehyettiği Halde Sözü ile İle İşi Birbirine Aykırı
Olan Kişinin Acıklı Sonu ..... II, 105
İyilik ve Takvada Yardımlaşmak ..... II, 40
İzin İsterken İsmini Söylemek..... IV, 463

-K-

Kabir Üzerine Oturmanın Haram Oluşu..... VII, 336
Kabir Ziyareti ..... III, 453
Kabirlere Doğru Namaz Kılmanın Yasak Olduğu..... VII, 320
Kabri Kireçlemenin ve Üzerine Bina Yapmanın Yasak Oluşu..... VII, 338
Kadın-Erkek Benzeşmesi Yasağı..... VII, 97
Kadının Kocasının Çağrısına Uyma Zorunda Oluşu..... VII, 302

Kadının Yolculuk Yapması..... V, 86
Kadınlara İyi Davranmak ..... II, 315
Kadir Gecesini İhyâ Etmek ..... V, 430
Kalabalıkla Yemek Yemek ..... IV, 245
Kanaat ve Tokgözlülük ..... III, 311
Kaplan Derisi Kullanımı ..... IV, 342
Kargaşa ve Fitne Zamanında İbadetin Fazileti..... VI, 138
Karşılaştığı Kimseye Güzel Söz Söyleyip Güler Yüz Göstermek ..... IV, 112
Kendi Babası Olmayan Birini Babası Diye Göstermenin, Kendi Efendisi
Olmayan Birini Efendi Kabul Etmenin Haram Olduğu..... VII, 422
Kibirlenmenin ve Kendini Beğenmenin Haram Olduğu ..... III, 528
Kişiyi Yüzüne Karşı Övmek..... VII, 389
Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları ..... II, 339
Kocası Yanında Bulunan Bir Kadının Onun İznini Almadan Nafile Oruç
Tutmasının Haram Olduğu..... VII, 305
Komşu Hakkı ve Bununla İlgili Tavsiyeler ..... II, 392
Konaklama Duası ..... V, 73
Konuşmada Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler..... VII, 279
Korku Anında Yapılacak Dua ..... V, 71
Korku ve Ümit Arasında Yaşamak ..... III, 145
Köle Âzat Etmenin Fazileti ..... VI, 123
Kölelere İyilik Etmek ..... VI, 127
Kölenin Efendisinden Kaçmasının Ağır Bir Haram Oluşu..... VII, 341
Köpek Edinme Yasağı..... VII, 197
Kötü Kokularla Mescide Gelme Yasağı..... VII, 219
Kötü Söz ve Fena Konuşmanın Yasak Oluşu..... VII, 276
Kur'an Okumak Üzere Toplanmak ..... V, 154
Kur'an'ı Sık Sık Tekrarlamak ve Unutulmaya Terketmekten Sakınmak V, 114
Kur'ân-ı Kerîm Okumanın Fazileti ..... V, 91
Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuna Ulaşan Kimsenin
Kurbanı Kesinceye Kadar Saçından ve Tırnaklarından Bir Şey Almasının
Nehyedilmiş Olduğu..... VII, 227
Kuşluk Namazının Fazileti ..... V, 346
Kuşluk Namazının Vakti ..... V, 354
Küçük Çocukları Ölen Annelerin Kazanacağı Sevap ..... V, 16

-M-

Meclis Âdâbı ..... IV, 369
Mescidde Gürültü Yapmanın Kerâheti..... VII, 212
Mescide Tükürme Yasağı..... VII, 206
Mezar Başında Dua ..... IV, 594
Mezar Başında Vaaz ve Nasihat Etmek ..... IV, 590
Misafire İkram Etmek ..... IV, 141
Misvak Kullanmak ..... V, 440
Muharrem Orucunun Fazileti ..... V, 521
Musâfaha Yapmak ..... IV, 478
Mübah Olan Gıybet..... VI, 470
Mücâhede ..... I, 395
Müellifin Mukaddimesi ..... I, 85
Müezzin Kâmete Başlayınca Nafile Kılmanın Mekruh Oluşu..... VII, 326
Müslümana Kâfir Demenin Haram Oluşu..... VII, 273
Müslümana Sövme Yasağı..... VI, 540
Müslümanı Küçük Görme, Aşağılama Yasağı..... VI, 577
Müslümanın Felâketini Sevinçle Karşılama Yasağı..... VI, 584
Müslümanlara Gereksiz Yere Sûizanda Bulunma Yasağı..... VI, 574
Müslümanları İncitmemek..... VI, 551
Müslümanların Dokunulmaz Hakları ..... II, 175
Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak ..... II, 225

-N-

Nafile Namazları Evde Kılmak ..... V, 330
Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Haram Oluşu..... VII, 323
Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Haller..... VII, 313
Namaza, İlim Meclisine ve Benzeri İbadetlere Ağırbaşlı ve Vakur
Bir Şekilde Çağırmak ..... IV, 136
Namazda Eli Böğüre Koymanın Mekruh Oluşu..... VII, 311
Namazda Gözleri Semaya Dikmenin Yasak Oluşu..... VII, 315
Namazı Beklemenin Fazileti..... V, 227

Namazı İlk Safta Kılmanın Sevabı..... V, 267
Namazların Fazileti..... V, 195
Nasihat ..... II, 51
Nefsim Murdar Oldu Demenin Mekruh Oluşu..... VII, 284
Nemime Yasağı..... VI, 483
Nesebe Dil Uzatma Yasağı..... VI, 587

-O-

Orta Halli Elbise Giymek ..... IV, 327
Oruca Dair Bazı Meseleler ..... V, 516
Orucu Sadece Cuma Günü tutmanın ve Cuma Gecesini
Namaza Ayırmanın Mekruh Oluşu..... VII, 328
Oruç Açmakta Acele Etmek ..... V, 503
Oruçlunun Dilini Koruması ..... V, 513
Oruçluyu İftar Ettirmek ..... V, 548

-Ö-

Öğle Namazının Sünneti ..... V, 310
Öğüt Verirken Ölçülü Olmak ..... IV, 123
Öleceğini Anlayan Kimsenin Yapacağı Dua ..... IV, 523
Ölenin Hâlini Gizlemek ..... IV, 556
Ölmek Üzere Olan Kimseye Kelime-i Tevhîd Telkini ..... IV, 535
Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı ..... III, 461
Ölü Adına Sadaka Vermek ve Ona Dua Etmek ..... V, 5
Ölülere Sövme Yasağı..... VI, 548
Ölümü Anmak, Nefsin Aşırı İsteklerini Dizginlemek ..... III, 431
Ölünün Başında Söylenecek Söz ..... IV, 542
Ölünün Borcunu Hemen Ödemek ..... IV, 585
Ölünün Gözlerini Kapadıktan Sonra Söylenecek Söz ..... IV, 539
Ölüye Ağıt Yakma Yasağı..... VII, 145
Ölüyü Hayırla Anmak..... V, 10
Ömrün Sonlarında Hayrı Artırmaya Teşvik ..... I, 431
Övünme ve Haddi Aşma Yasağı..... VII, 10
Özrü Olmaksızın Güzel Kokuyu Reddetmenin Mekruh Olduğu..... VII, 387

-P-

Pazartesi-Perşembe Orucu..... V, 539
Perşembe Günü Erkenden Yolculuğa Çıkmak ..... V, 26
Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç ..... I, 16
Pislik Yiyen Deveye Binme Yasağı..... VII, 203

-R-

Ramazan Gecelerinde Teravih Namazı Kılmak ..... V, 427
Ramazan Orucu ..... V, 472
Ramazanda Cömertlik ..... V, 488
Resûlullah'a Salât u Selâm Getirmek ..... VI, 199
Riyâ Olmadığı Halde Riyâ Sanılan Durumlar..... VII, 75
Riyâzü's-Sâlihîn'in Yazılış Gayesi ..... I, 67
Rüya ve Rüyanın Edepleri..... IV, 389
Rüzgâra Sövmenin Yasaklığı ve Rüzgâr Estiğinde Ne Denileceği ..... VII, 264

-S-

Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Birazcık Uzanmak ..... V, 306
Sabah Namazının Sünnetinin Nasıl Kılınacağı ..... V, 299
Sabah Namazının Sünnetinin Önemi ..... V, 292
Sabah Ve Akşam Allah'ı Zikretmek..... VI, 305
Sabah ve İkindi Namazlarının Fazileti..... V, 204
Sabah ve Yatsı Namazlarında Cemaatte Bulunmayı Teşvik Eden Hadisler V, 246
Sabır ..... I, 200
Saça Saç Ekletme ve Döğme Yaptırma Yasağı..... VII, 115
Sağ Elle Tahâretlenmenin Kerâheti..... VII, 128
Sahih Hadislerin Sayısı Ne Kadardır?..... I, 41
Sahurun Fazileti ..... V, 498
Selâm Alıp Vermenin Şekli..... IV, 421
Selâm Bölümü ..... IV, 405
Selâmı Tekrarlamak ..... IV, 434
Selâmın Âdâbı..... IV, 431
Sesi Kur'an'la Süslemek ..... V, 117
Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek ..... II, 373

Sıkıntılara Katlanma ..... IV, 5
Sır Saklama ..... IV, 86
Sihir ve Büyü Yapmanın Kesinlikle Haram Olduğu ..... VII, 402
Silâhla Şakalaşmanın Yasak Oluşu..... VII, 380
Simsarlık ve Satış Üzerine Satış Yapmanın Yasak Oluşu..... VII, 363
Söz Arasında Söylenen Yemin Lafızlarının Yemin Sayılmadığı ve Kefâret Gerekmediği..... VII, 248
Sözden Cayma, Ahdi Bozma Yasağı..... VI, 598
Sözü Sağlamlaştırmaya Teşvik..... VI, 518
Sözünde Durmak ve Va'dini Yerine Getirmek ..... IV, 98
Su Tulumunun Ağzından Su İçilmemesi ..... IV, 254
Sultana ve Başkalarına Şehinşah Demenin Haram Oluşu..... VII, 258
Sünnet ..... I, 15
Sünnet Namazların Fazileti..... V, 287
Sünnet'le İlgili Bazı Meseleler ..... I, 19
Sünnete Yöneltilen İtirazlar ..... I, 36
Sünneti Korumak ..... I, 538

-Ş-

Şâban Orucu ..... V, 491
Şefaat ..... II, 234
Şehitlerin Âhiretteki Sevabı ..... VI, 116
Şehvetle Bakma Yasağı..... VII, 78
Şer'î Cezaların Uygulanmaması için Aracı Olmanın Haram Oluşu..... VII, 344
Şeriatın İzin Verdiği Yerlerden Başka Alanda Malı Telef Etmenin Yasak Oluşu..... VII, 373
Şevval Orucu..... V, 536
Şeytana ve Kâfirlere Benzeme Yasağı..... VII, 103
Şükreden Zenginin Fazileti ..... III, 420
Şükür Secdesi ..... V, 384

-T-

Tahiyyetü'l-Mescid Namazı ..... V, 357
Takvâ ..... I, 321
Tecessüs Yasağı..... VI, 566
Tefekkür ..... I, 372
Tek Ayakkabı ile Gezmenin Mekruh Olduğu..... VII, 131
Temiz Kaplardan Su İçmek ..... IV, 269
Teredütsüz İman ve Allah'a Tam Güven (Yakîn ve Tevekkül) ..... I, 333
Tevazû Sebebiyle Lüks Elbise Giymemek ..... IV, 325
Tevazû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek ..... III, 502
Tövbe ..... I, 141

-U-

Uğursuzluğa İnanma Yasağı..... VII, 176
Uyku Âdâbı ..... IV, 349
Uyuz Hastalığı Olanın İpekli Giymesi Câizdir ..... IV, 340

-Ü-

Üç Günden Fazla İlişki Kesme Yasağı..... VII, 15
Üç Parmakla Yemek Yemek ..... IV, 237
Üzerine Yemin Edilmesi Yasaklananlar..... VII, 229
Üzüme Kerm Demenin Mekruh Oluşu..... VII, 286

-V-

Vakar ve Ağırbaşlılık ..... IV, 134
Vedâlaşma ..... IV, 169
Velilerin Kerâmet ve Faziletleri..... VI, 399
Vitir Namazı ..... V, 337

-Y-

Yalan Yasağı..... VI, 496
Yalancı Şahitliğin Şiddetle Yasaklanması..... VI, 523
Yalanın Câiz Olduğu Yerler..... VI, 514
Yalnız Yolculuk Yapmamak..... V, 31
Yanında Olmayan Birine Dua Etmenin Fazileti..... VI, 382
Yapmakta Olduğu İyiliği Devam Ettirmek ..... IV, 107
Yarım Tıraş Yasağı..... VII, 110
Yas Tutmanın Yasak Oluşu..... VII, 359

Yatağa Yatınca Okunacak Dua..... VI, 319
Yatağa Yatınca ve Uyanınca Okunacak Dua..... VI, 288
Yatma ve Oturma Âdâbı ..... IV, 360
Yatsı Namazının Sünneti ..... V, 324
Yatsıdan Sonra Konuşmanın Mekruh Olduğu..... VII, 297
Yemeğe Doymayan Kimse ..... IV, 227
Yemeği Kendi Önünden Yemek, Sofra Edebini Bilmeyene Öğretmek .. IV, 221
Yemeğin Tabağın Ortasından Değil Kenarından Yeneceği ..... IV, 230
Yemek Sofrasında Bulunan Oruçlunun Yemek Yemediği Takdirde
Ne Diyeceği ..... IV, 217
Yemek Yeme Edebi Bölümü ..... IV, 203
Yemekte Kusur Aramayıp Onu Beğendiğini Söylemek ..... IV, 214
Yemini Bozup Kefâretini Vermek..... VII, 243
Yeni Elbise, Ayakkabı ve Benzeri Bir Şey Giyince Nasıl Dua Edileceği . IV, 346
Yetim Malı Yemenin Haramlığı..... VII, 55
Yetimleri ve Kimsesizleri Korumak ..... II, 285
Yol Arkadaşına Yardım Etmek ..... V, 50
Yola Çıkarken Yapılacak Dua ..... V, 56
Yolculukta Dua Etmek..... V, 69
Yolculukta Tekbir ve Tesbih ..... V, 64
Yolcunun Dönüşte Söyleyeceği Söz ..... V, 82
Yoldan Dönüşte Mescide Uğramak ..... V, 84
Yöneticilere İtaat ..... IV, 46
Yöneticilere Söz Taşıma Yasağı..... VI, 489
Yöneticilerin İyi Yardımcı Edinmesi ..... IV, 72
Yöneticilerin Yönettiklerine Şefkati ..... IV, 21
Yöneticiliğe Tâlib Olmamak ..... IV, 64
Yöneticilik İsteyenlere Görev Vermemek ..... IV, 76
Yumuşak Huyluluk, Teennî, Kolaylık ..... III, 567
Yürüyerek Yolculuk Yapmak, Konaklamak ..... V, 38

-Z-

Zalimlerin Kabirleri..... V, 22
Zekâtın Fazileti ..... V, 450
Zenginin Borcunu Geciktirmesi..... VII, 48
Zikir Halkalarının Fazileti..... VI, 290
Zilhicce Orucu ..... V, 528
Zulüm ..... II, 131
Zühdün Üstünlüğü ..... III, 175

TERCÜME-İ HALLERİ VERİLEN SAHÂBÎLER FİHRİSTİ

-A-

Sahâbî — Cild ve Sayfa

Abbas İbni Abdülmuttalib ..... VI, 372-373
Abdullah İbni Abbas ..... I, 131-132
Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs..... I, 481-482
Abdullah İbni Büsr el-Eslemî ..... I, 416
Abdullah İbni Ebû Evfâ ..... I, 277
Abdullah İbni Hubeyb..... VI, 315
Abdullah İbni Mes'ud ..... I, 240-241
Abdullah İbni Muğaffel ..... I, 579-580
Abdullah İbni Ömer..... I, 137-139
Abdullah İbni Selâm ..... IV, 416-417
Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ud..... III, 34-35
Abdullah İbni Yezid el-Hatmî ..... IV, 178-179
Abdullah İbni Zem'a ..... II, 320
Abdullah İbni Zeyd ..... IV, 272
Abdullah İbni Zübeyr İbni Avvâm ..... II, 127-129
Abdullah İbni's-Sâib ..... V, 212
Abdurrahman İbni Cebr ..... VI, 43
Abdurrahman İbni Ebû Bekir..... VI, 407-408
Abdurrahman İbni Sa'd es-Sâidî ..... II, 148

Adî İbni Amîra el-Kindî ..... II, 161-162
Âişe bint Ebû Bekr ..... I, 98-99
Âiz İbni Amr ..... II, 94
Ali İbni Rabî'a..... V, 62
Ammâr İbni Yâsir ..... IV, 126-127
Amr İbni Abese es-Sülemî ..... III, 132
Amr İbni Ahvas el-Cüşemî ..... II, 326
Amr İbni Âs ..... II 462-463
Amr İbni Hâris ..... III, 215
Amr İbni Şuayb ..... II, 389
Amr İbni Tağlib..... III, 324
Atiyye İbni Urve es-Sa'dî ..... III, 488

-B-

Bilâl İbni Hâris el-Müzenî ..... VI, 440
Bilâl İbni Rebah..... V, 296
Büreyde İbni Husayb ..... III, 453-454

-C-

Câbir İbni Abdullah..... I, 104-105
Cebele İbni Sühaym ..... IV, 225
Cerîr İbni Abdullah ..... II, 21-22
Cübeyr İbni Mut'im ..... II 490-491
Cündeb İbni Abdullah..... III, 32-33
Cüveyriye Binti'l-Hâris ..... VI, 264

-E-

Ebû Bekir es-Sıddîk ..... I, 356-357
Ebû Bekir İbni Ebû Musâ ..... VI, 41
Ebû Bekre es-Sekafî ..... I, 124
Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî..... III, 63
Ebu Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer..... V, 46
Ebu Cuhayfe Vehb İbni Abdullah ..... I, 508
Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris..... VII, 324
Ebû Cürey Câbir İbni Süleym ..... IV, 306
Ebû Eyyûb el-Ensârî ..... II, 464-465
Ebû Hırâş ..... VII, 22
Ebû Hüreyre ..... I, 117-118
Ebû İdris el-Havlânî ..... II, 595
Ebû Kebşe el-Enmârî ..... III, 382-383
Ebû Lübâbe ..... V, 122
Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî ..... I, 203
Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn ..... VII, 320
Ebû Meryem el-Ezdî ..... IV, 34
Ebû Mûsa el-Eş'arî ..... I, 120-121
Ebû Râfi' Eslem ..... IV, 556-557
Ebû Rifâ'a el-Adevî ..... III, 517-518
Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî ..... IV, 287
Ebû Sa'lebe el-Huşenî ..... V, 43
Ebû Saîd Amr İbni Hureys ..... IV, 289
Ebû Saîd el-Hudrî ..... I, 166-167
Ebû Saîd Râfi' İbni Muallâ ..... V, 128
Ebû Serve'a Ukbe İbni Hâris ..... I, 376
Ebû Süfyan Sahr İbni Harb ..... I, 285
Ebû Süleyman Malik İbni Huveyris..... IV, 173
Ebû Süreyye Sebre İbni Ma'bed el-Cühenî..... II, 390
Ebû Şüreyh el-Huzaî ..... II, 309
Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe..... II, 159
Ebû Ümâme Suday İbni Aclân ..... I, 331
Ebû Umâre Berâ İbni Âzib ..... I, 353-354
Ebû Üseyd es-Sâidî ..... II, 501
Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme (Muhadramûn'dan) ..... IV, 124-125
Ebû Vâkıd Hâris İbni Avf ..... VI, 300
Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde ..... I, 301-302
Ebû Zeyd Amr İbni Ahtab el-Ensârî ..... VII, 553
Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe ..... V, 205-206
Ebü'd-Derdâ ..... II, 311-312
Ebü'l-Esved ..... V, 12

Ebü'l-Melîh ..... IV, 343
Ebü'ş-Şa'sâ ..... VII, 385
Egar İbni Yesâr el-Müzenî ..... I, 146
Enes İbni Mâlik..... I, 106-107
Enes İbni Sîrîn ..... VII, 412
Esmâ ..... II, 446-447
Esmâ Binti Yezîd ..... III, 298
Esmâ Binti Yezîd el-Ensâriyye ..... IV, 296-297
Esved İbni Yezîd ..... III, 515
Evs İbni Evs..... V, 382

-F-

Fâtıma Binti Kays..... VI, 476
Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî..... III, 287

-H-

Habbâb İbni Eret ..... I, 249-250
Hakîm İbni Hizâm ..... I, 291-292
Hâlid İbni Ömer el-Adevî ..... III, 260
Hâlid İbni Velîd ..... VII, 538
Hanzala İbni Rebî' ..... I, 520-521
Hârise İbni Vehb ..... II, 259
Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib..... I, 283
Havle Binti Hakîm..... V, 73
Havle Binti Sâmir ..... II, 173-174
Hayyân İbni Husayn..... VII, 195
Hemmâm İbni Hâris..... VII, 393
Hişâm İbn Hakîm..... VII, 39
Humeyd İbni Abdurrahman ..... VII, 117
Hureym İbni Fâtik ..... VI, 95
Husayn İbni Vahvah ..... IV, 588
Huzeyfe İbnü'l-Yemân ..... I, 406-407

-İ-

İbni Şümâse (Tâbiî) ..... IV, 165-166
İbni Ümmü Mektûm ..... V, 237
İbrahim İbni Abdurrahman ..... III, 170
İlyas İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb..... II, 333
İmrân İbni Husayn ..... I, 191
İrbâz İbni Sâriye ..... I, 550-551
İtbân İbni Mâlik ..... III, 89
İyâz İbni Himâr ..... III, 507

-K-

Kâ'b İbni Mâlik ..... I, 185-186
Kâ'b İbni Ucre ..... VI, 213
Kabîsa İbnü'l Muhârık ..... III, 342
Kâsım İbni Muhammed ..... IV, 532
Katâde İbni Diâme es-Sedûsî ..... IV, 478-479
Katâde İbni Milhan ..... V, 545
Kayle Binti Mahreme ..... IV, 365
Kays İbni Bişr et-Tağlibî ..... IV, 314-315
Kilde İbni Hanbel ..... IV, 461
Kutbe İbni Mâlik ..... VI, 363

-L-

Lâkit İbni Âmir ..... V, 571
Lakît İbni Sabire ..... V, 518

-M-

Ma'kıl İbni Yesâr ..... IV, 27
Ma'n İbni Yezîd ..... I, 109
Ma'rûr İbni Süveyd ..... VI, 129
Mersed İbni Abdullah ..... IV, 558
Mesrûk İbni'l Ecda' el-Hemedânî ..... VII, 141
Meymûn İbni Ebû Şebîb ..... II, 535-536
Meymûne Binti'l-Hâris ..... II, 443
Mikdâd İbni Esved..... III, 24
Mirdâs el-Eslemî ..... VII, 485

Muâviye İbni Ebû Süfyân..... III, 329
Muâviye İbni Hakem es-Sülemî ..... IV, 130-131
Muâviye İbni Hayde ..... II, 328-329
Muâz İbni Enes ..... I, 266
Muâze el-Adeviyye ..... V, 544
Mucîbetü'l-Bâhiliyye ..... V, 526
Muğîre İbni Şu'be ..... II, 492-493
Mus'ab İbni Sa'd İbni Ebû Vakkâs..... II, 310
Müstevrid İbni Şeddâd ..... III, 192

-N-

Nâfi ..... III, 485-486
Nevvâs İbni Sem'ân ..... III, 475
Nezzâl İbni Sebre ..... IV, 262
Nu'man İbni Beşîr ..... I, 562
Nu'man İbni Mukarrin ..... VI, 112-113

-O-

Osman İbni Affân..... III, 226,227
Osman İbni Ebü'l-Âs ..... IV, 512

-Ö-

Ömer İbni Ebû Seleme ..... II, 383
Ömer İbni Hattab ..... I, 91-93

-R-

Rebîa İbni Kâ'b ..... I, 412
Rib'î İbni Hirâş (Tâbiî) ..... IV, 460
Rifâ'a İbni Râfi' ez-Zürakî ..... VII, 487

-S-

Sa'b İbni Cessâme ..... III, 551
Sa'd İbni Ebû Vakkas ..... I, 112-113
Sâbit İbni'd-Dahhâk el-Ensâri ..... VI, 527-528
Safiyye Binti Ebû Ubeyd ..... VII, 164
Safvân İbni Assâl ..... IV, 486
Sahr İbni Vedâ'a ..... V, 28-29
Sâib İbni Uhti Nemir ..... V, 334-335
Sâib İbni Yezîd ..... V, 573
Saîd İbni Hâris (Tâbiî) ..... IV, 243
Saîd İbni Zeyd ..... VI, 120
Sehl İbni Amr ..... V, 45
Sehl İbni Ebû Hasme ..... II, 528
Sehl İbni Huneyf ..... I, 286-287
Sehl İbni Sa'd es-Sâidî ..... II, 34
Seleme İbni Amr İbni Ekva' ..... I, 559-560
Selmân İbni Âmir ..... II, 468
Semüre İbni Cündeb ..... II, 540
Sevbân İbni Bücdüd ..... I, 414-415
Suheyb-i Rûmî ..... I, 211
Süfyân İbni Abdullah ..... I, 367
Süleyman İbni Surad..... I, 264-265
Süveyd İbni Kays ..... VI, 129
Süveyd İbni Mukarrin..... VII, 34

-Ş-

Şakîk İbni Abdullah ..... V, 263
Şeddâd İbni Evs ..... I, 315
Şehr İbni Havşeb ..... VI, 374-375
Şekel İbni Humeyd ..... VI, 364
Şerîd İbni Süveyd ..... IV, 366-367

-T-

Talha İbni Ubeydullah ..... V, 455-456
Talk İbni Ali ..... II, 347
Târık İbni Eşyem ..... III, 22
Temîm İbni Evs ed-Dârî ..... II, 53-54
Tufeyl İbni Übey İbni Kâ'b (Tâbiî)..... IV, 419

-U-

Ubâde İbni Sâmit İbni Kays ..... II, 77
Ubeydullah İbni Mihsân el-Ensârî ..... III, 284
Ukbe İbn Âmir..... V, 136-137
Ukbe İbni Amr ..... I, 421
Urve el-Bârikî ..... VI, 83- 84
Urve İbni Âmir..... VII, 178
Useyd İbni Hudayr ..... I, 275

-Ü-

Übey İbni Kâ'b ..... I, 479- 480
Ümeyye İbni Mahşî ..... IV, 209
Ümmü Atıyye ..... IV, 196
Ümmü Habîbe ..... V, 287-288
Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib ..... IV, 444
Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt ..... II, 247-278
Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit..... IV, 255
Ümmü Seleme ..... I, 359
Ümmü Şerîk ..... VII, 460-461
Ümmü Umâre el-Ensâriyye ..... V, 549
Üsâme İbni Zeyd ..... I, 217
Üseyd İbni Ebû Üseyd ..... VII, 159
Üseyr İbni Âmr ..... II, 571

-V-

Vâbisa İbni Ma'bed ..... III, 477
Vahşî İbni Harb ..... IV, 228
Vâil İbni Hucr ..... IV, 58
Vâsile İbnü'l-Eskâ ..... IV, 576-577
Verrâd ..... VII, 378

-Y-

Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî ..... IV, 357-358
Yezîd İbni Şerîk İbni Târık ..... VII, 425

-Z-

Zeyd İbni Erkam ..... II, 513-514
Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî ..... II, 43, 44
Zeyd İbni Sâbit ..... V, 330-331
Zeyneb Binti Cahş ..... II, 86
Zeyneb Binti Ebû Seleme ..... VII, 360-361
Zeyneb Binti Muâviye ..... II, 450-451
Zirr İbni Hubeyş ..... I, 158
Ziyâd İbni İlâka İbni Mâlik es-Sa'lebî ..... VI, 363
Zübeyr İbni Adî ..... I, 384

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

340) Namazda Gözleri Semaya Dikmenin Yasak Oluşu

1758. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bazı kimselere ne oluyor ki, namazlarında gözlerini semaya dikiyorlar?" Sonra sözünü daha da şiddetlendirdi ve:
"Ya bundan vaz geçerler, ya da gözlerinin nuru alınır da kör olurlar" buyurdu.[1]

* Mü'minun: 23/12 ayeti nazil olmadan önce ashab namaz kılarken sağa sola ve yukarıya bakarlardı. Bu ayet ve bu hadisi duyduklarında sadece önlerine bakmaya başladılar. Şu anda bizler de namaz kılarken huşu içerisinde olmak için sağa sola ve yukarıya bakmamalıyız.[2]

---

[1] Buhârî, Ezân 92. Ayrıca bk. Müslim, Salât 117; Ebû Dâvûd, Salât 163; Nesâî, Sehv 9; İbni Mâce, İkâme 67.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 512.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Fiilî Sünnet (Fiili Hadis):

Rasulullah'ın davranış ve fiili uygulamalarının anlatımıdır. Hz. Peygamber'in namaz kılışını ve haccedişini örnek verebiliriz. Allah elçisi şöyle buyurmuştur
"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın."[1]
"Hac ile ilgili ibadetlerinizi benden alın."[2]
Aişe (r.a.) demiştir ki: "Rasulullah (s.a.v.) bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı."[3]
Yine Hz. Peygamber'in savaşlarda yapmış olduğu işler de fiili sünnete girer.[4]
Hz. Peygamber'in sözle veya fiille açıktan gördüğü ya da duyduğu olayları susarak onaylamak suretiyle zımnen yaptığı açıklamaların tümü diye tarif edilen sünnet; kavlı, fiilî ve takrirî olmak üzere üç bölümde mütâla edilir.
Resulullah'ın bütün fiil ve hareket tarzları, sözünü ettiğimiz bu üç ana esastan biri olan fiilî sünneti oluşturur. Bu çeşit sünnetlerde ifade Hz. Peygamber'e değil de sahâbeden birine ait olur: "Kâne'n-Nebiyyü sallallahu aleyhi ve sellem..." (Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle idi, şöyle şöyle yapardı...); "Raeytü'n-Nebiyye sallallahu aleyhi ve sellem..." (Resulullah (s.a.s.)'i şöyle şöyle yaparken gördüm...) şeklindeki ifade tarzları fiilî sünnetin rivâyet usul ve kavramlarıdır.
Hz. Âişe'nin Resulullah'ın Şaban ayındaki nâfile orucu ile ilgili açıklaması fiilî sünnete güzel bir örnektir:
O şöyle nakleder: "Rasulullah (s.a.s.) öylesine oruç tutardı ki biz, daha artık iftar etmez derdik. Bir kere de iftar etti mi biz artık daha oruca niyet etmez derdik"[5]
Fiilî sünnetler de diğer sünnetler gibi kısmen yazılarak ama büyük bir kısmı hâfizadan hâfizaya ezberle nakledilerek tevâtür, meşhur, âhâd tarikleriyle bize kadar ulaşan, hadis adı verilen sözlü ifadelerle belgelenmiş ve bunlar hadis kitaplarında toplanmıştır. Fıkıhta Hanefilerden Serahsi; Şâfiîlerden Ebû İshâk Şirâzî; Mâlikîlerden Kadı Abdulvehhâb; Hanbelilerden Ebû Ya'lâ ve bütün Ehli Hadîs, şöyle der: Buhâri ve Müslim'in veya ikisinden birinin Sahîh'lerine aldıkları hadisler şüphesiz Hz. Peygamber'e aittir yani sübûtu kat'îdir. Sözü ve manası mütevâtir olan hadisin Sübûtu kesin; meşhur ve âhâd olanların sübûtu ise zannîdir. Ayrıca delâlette açıklık ve kapalılık, nakledenlerin cerh ve ta'dili çok önemli ikinci meseledir. Usulcüler hadisleri senet ve metin yönleriyle tenkid ederler. Hadisleri, Hz. Peygamber'den bize kadar bütün râvîleri zikredilenlere müsned; bir veya birkaç râvîsi eksik olanları da mürsel diye nitelendirmişlerdir. Muhaddisler ise mürsel hadis tabirinden tabiînin sahâbiyi atlayarak Hz. Peygamber'den rivâyet ettikleri hadisi anlarlar.
Bir hadis müsned muttasıl olur, ravîleri de gerekli şartları taşırsa o hadisle amel edilir. Zâhirîler ve Şâfiîler mürsel hadislerle amel etmezler. Ancak Şâfiîler, İmam Şâfiî'nin belirttiği şartları taşıyan mürsellerle amel ederler. Hanefi, Mâlikî ve Hanbeli hukukçuları ise mürselle amel etmiş onu kıyasa tercih etmişlerdir. Hadisle amel edilen konunun içeriği hakkında da haber-i vâhidin hüccet olduğu yerin yalnız fiil ve amelle ilgili olan şer'î hükümler olduğu belirtilmiştir. Sahih hadisle amel etmek için onun ayet ve mütevâtir sünnete muhalif olmaması, akla aykırı olmaması, ilk râvînin fakih olması şartlan aranır. Bu son şart Hanefilere göredir.[6]

---

[1] Buhârî, Ezân: 18; Edeb: 27; Âhad: 1.
[2] Ahmed b. Hanbel, 3/318, 366;
[3] Müslim, Müsafirin: 141.
[4] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.
[5] Buhâri, Savm: 52, 53; Müslim, Siyâm: 175, 179; Muvatta Siyâm: 56.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/191-192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Bekr İbnu Hazm'ın Rolü:

Medine Valisi Ebu Bekr İbnu Hazm, devrinin büyük bir hadîs âlimi olmasına rağmen Ömer İbnu Abdilazîz'in emrine icâbet ederek şahsen hadîs yazdığına dâir elimizde kayıt yoktur. O, vali sıfatıyla ulemâyı bu faaliyete icbar etmekle yetinmiş olabilir. Nitekim bu işi can u gönülden benimseyip birinci derecede rol oynayan Zührî, bir Medîne âlimidir ve Ebu Bekr İbnu Hazm'ın emriyle işe başlamış olması şüphe götürmeyen bir husustur.
Tedvîn işinin meyvesini tam olarak görmeye Ömer İbnu Abdilazîz'in ömrü vefa etmemiş olsa da onun devrinde tedvîn edilenlerin istinsah edilerek taşra vilâyetlere gönderilecek bir seviyeyi bulduğunu bizzat Zührî'den intikal eden bir rivâyete istinâden az önce kaydettik. Bu sebeple İslâm âlimleri, ilk tedvîn işinin Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) zamanında,birinci hicrî asrın son yıllarında ele alındığında ittifak ederler. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/117.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2) Fiilî Sünnet (Fiili Hadis):

Rasulullah'ın davranış ve fiili uygulamalarının anlatımıdır. Hz. Peygamber'in namaz kılışını ve haccedişini örnek verebiliriz. Allah elçisi şöyle buyurmuştur
"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın."[1]
"Hac ile ilgili ibadetlerinizi benden alın."[2]
Aişe (r.a.) demiştir ki: "Rasulullah (s.a.v.) bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı."[3]
Yine Hz. Peygamber'in savaşlarda yapmış olduğu işler de fiili sünnete girer. [4]
Hz. Peygamber'in sözle veya fiille açıktan gördüğü ya da duyduğu olayları susarak onaylamak suretiyle zımnen yaptığı açıklamaların tümü diye tarif edilen sünnet; kavlı, fiilî ve takrirî olmak üzere üç bölümde mütâla edilir.
Resulullah'ın bütün fiil ve hareket tarzları, sözünü ettiğimiz bu üç ana esastan biri olan fiilî sünneti oluşturur. Bu çeşit sünnetlerde ifade Hz. Peygamber'e değil de sahâbeden birine ait olur: "Kâne'n-Nebiyyü sallallahu aleyhi ve sellem..." (Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle idi, şöyle şöyle yapardı...); "Raeytü'n-Nebiyye sallallahu aleyhi ve sellem..." (Resulullah (s.a.s.)'i şöyle şöyle yaparken gördüm...) şeklindeki ifade tarzları fiilî sünnetin rivâyet usul ve kavramlarıdır.
Hz. Âişe'nin Resulullah'ın Şaban ayındaki nâfile orucu ile ilgili açıklaması fiilî sünnete güzel bir örnektir:
O şöyle nakleder: "Rasulullah (s.a.s.) öylesine oruç tutardı ki biz, daha artık iftar etmez derdik. Bir kere de iftar etti mi biz artık daha oruca niyet etmez derdik"[5]
Fiilî sünnetler de diğer sünnetler gibi kısmen yazılarak ama büyük bir kısmı hâfizadan hâfizaya ezberle nakledilerek tevâtür, meşhur, âhâd tarikleriyle bize kadar ulaşan, hadis adı verilen sözlü ifadelerle belgelenmiş ve bunlar hadis kitaplarında toplanmıştır. Fıkıhta Hanefilerden Serahsi; Şâfiîlerden Ebû İshâk Şirâzî; Mâlikîlerden Kadı Abdulvehhâb; Hanbelilerden Ebû Ya'lâ ve bütün Ehli Hadîs, şöyle der: Buhâri ve Müslim'in veya ikisinden birinin Sahîh'lerine aldıkları hadisler şüphesiz Hz. Peygamber'e aittir yani sübûtu kat'îdir. Sözü ve manası mütevâtir olan hadisin Sübûtu kesin; meşhur ve âhâd olanların sübûtu ise zannîdir. Ayrıca delâlette açıklık ve kapalılık, nakledenlerin cerh ve ta'dili çok önemli ikinci meseledir. Usulcüler hadisleri senet ve metin yönleriyle tenkid ederler. Hadisleri, Hz. Peygamber'den bize kadar bütün râvîleri zikredilenlere müsned; bir veya birkaç râvîsi eksik olanları da mürsel diye nitelendirmişlerdir. Muhaddisler ise mürsel hadis tabirinden tabiînin sahâbiyi atlayarak Hz. Peygamber'den rivâyet ettikleri hadisi anlarlar.
Bir hadis müsned muttasıl olur, ravîleri de gerekli şartları taşırsa o hadisle amel edilir. Zâhirîler ve Şâfiîler mürsel hadislerle amel etmezler. Ancak Şâfiîler, İmam Şâfiî'nin belirttiği şartları taşıyan mürsellerle amel ederler. Hanefi, Mâlikî ve Hanbeli hukukçuları ise mürselle amel etmiş onu kıyasa tercih etmişlerdir. Hadisle amel edilen konunun içeriği hakkında da haber-i vâhidin hüccet olduğu yerin yalnız fiil ve amelle ilgili olan şer'î hükümler olduğu belirtilmiştir. Sahih hadisle amel etmek için onun ayet ve mütevâtir sünnete muhalif olmaması, akla aykırı olmaması, ilk râvînin fakih olması şartlan aranır. Bu son şart Hanefilere göredir.[6]

---

[1] Buhârî, Ezân: 18; Edeb: 27; Âhad: 1.
[2] Ahmed b. Hanbel, 3/318, 366;
[3] Müslim, Müsafirin: 141.
[4] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.
[5] Buhâri, Savm: 52, 53; Müslim, Siyâm: 175, 179; Muvatta Siyâm: 56.
[6] İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/191-192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır. Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir. Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kulların Hesaba Çekilmeleri

101) Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayetle, şöyle dedi:
"Bir defasında Nebî (s.a.s.) ile birlikte bulunuyorduk, bir ara gülüverdi ve:
"Niçin güldüğümü biliyor musunuz?" diye buyurdu. Bizler de:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Resûlullah (s.a.s.) de şöyle buyurdu:
"Kulun Rabbi ile karşılaşmasına (güldüm)." Kul:
"Ey Rabbim! Beni zulümden kurtarmadın mı?" diye sorar. Allahu Teâlâ:
"Evet" der. Kul:
"Ben bunu nefsime karşı tarafımdan bir şahitle caiz görüp takrir ederim" der. Allah (c.c.) de:
"Bugün senin üzerine bir şehâdet edici olmak bakımından, sonra kendi nefsin ve şahitler olarak "Kiramen Katibin" (çok şerefli melekler) yeter" diye buyurur. Bunun akabinde kulun ağzına mühür vurulur, vücut azalarının her birine "sen söyle, konuş" denilir. Ve yaptığı amellerini konuşmaya başlar. Sonra kul ve kelamın arası boşaltılır. Sonra da kul kendi azalarına karşı: Siz uzaklaşın, uzak durun!" der. Ben sizin kurtarılmanız için mücadele ediyor ve kötülüklerden koruyup müdafaa ediyorum" der.

***

102) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen bir rivayette, dedi ki: Ashab:
"Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet gününde Allah'ı, görecek miyiz?" diye sordular. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Gündüzün öğle vaktinde, hava açık iken ve gökyüzü bulutsuz iken güneşi görmekte zorlanıyor musunuz?" diye buyurdu. Ashab da:
"Hayır" dediler. Resûlullah (s.a.s.):
"On dördüncü gecesi, hava açık iken ve gökyüzü bulutsuz iken güneşi görmekte zorlanıyor musunuz?" diye buyurdu. Ashab da:
"Hayır" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizler nasıl bunları apaçık görüyor ve görmede zorlanmıyorsanız, Allah'ı da apaçık ve zorlanmadan göreceksiniz." (Sonra) kul Rabbiyle karşılaşır. Allahu Teâlâ:
"Ey Filan! Ben sana ikram etmedin mi? Seni efendi kılmadım mı? Seni evlendirmedim mi? Senin emrine amâde atlar ve develer vermedim mi? Seni kavmine önder kılıp onlardan dörtte bir ganimet almadın mı?" diye buyurur. O da:
"Elbetteki (Ey Rabbim!)" diye cevap verir. Allah (c.c.) da:
"Benimle karşılaşmayı hiç hesaba katar mıydın?" diye sorar. O da:
"Hayır" der. Allahu Teâlâ da:
"Öyleyse Beni unuttuğun gibi Ben de (bugün) seni unutuyorum" diye buyurur. Sonra ikinci kez karşılaşırlar, Allahu Teâlâ:
"Ey filan! Sana ikram etmedim mi, seni efendi kılmadım mı, seni evlendirmedim mi, senin emrine atlar ve develer bahşetmedim mi, seni kavmine önder kılıp onlardan dörtte bir ganimet almadın mı?" diye buyurur. Kul da:
"Elbetteki ya Rabbim!" der. Allahu Teâlâ'da:
"Hiç benimle karşılaşmayıp hesaba katar mıydın?" diye sorar. O da:
"Hayır" der. Allah-u Azze ve Celle de:
"Beni unuttuğun gibi Ben de seni unutuyorum." diye buyurdu. Sonra üçüncü kez karşılaşırlar. Aynısını söyler o da:
"Ey Rabbim! Sana, kitaplarına, peygamberlerine iman ettim, namaz kıldım, oruç tuttum ve zekat verdim. Gücümün yettiği kadar hayırla uğraştım." der. Allah (c.c.):
"Öyleyse, sen dur şurada" diye buyurur. Sonra kendisine:
"Şimdi dediklerine karşı şahitlerimizi gönderiyoruz." diye buyurulur. Kendisi de, kendi kendine düşünmeye başlar:
"Kim bana şahitlik edecek ki?" der. Bundan sonra ağzına mühür vurulur. Baldırına, etlerine, ve kemiklerine:
"Konuş (haber ver)" diye buyurulur. Bunun üzerine baldırı, eti ve kemiği yaptığı amellerini konuşmaya başlarlar.
Adam kendi nefsini temize çıkartmak için (çalışır ancak Allahu Teâlâ bu özrünü, mazeretini yok etmiştir). İşte bu üçüncü kısımda olan kişi de münafık olan kimseydi. Kendisine Allah'ın (c.c.) buğzu vardır (kendisine merhamet etmeyecektir)."[1]
Hadiste geçen: *"Ve Beni unuttuğun gibi Ben de seni unutuyorum"* kavline gelirsek; Bu konu amel cinsinden olan ceza konularından birisidir. Yüce Allah (c.c.): *"Her kim amel edecek olursa onunla karşılık görür."* (Nisa: 4/123) diye buyurmaktadır. Konu ile ilgili İmam Nevevi (rh.a.) der ki: "Bunun manası şudur: "Bana itaat etmediğin gibi bugün Ben de sana rahmet etmiyorum."
- Hadiste geçen: *"Nefsini temize çıkaracak özrü"* kavline gelirsek; Bu kişi çokça günah işlediği için ve organları buna şahit oldukları için kendi nefsini temize çıkaracak özrü Allah yok etmiştir, artık bu kimsenin tutunacağı bir özrü (mazereti) kalmamıştır. Allah en iyisi bilir.

***

[1] Müslim (2968).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

341) Bir Mazereti Olmaksızın Namazda Başını Sağa Sola Çevirmenin Mekruh Oluşu

1759. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda başı sağa sola çevirmenin hükmünü sordum. Peygamberimiz:
"Bu, kulun namazından bir miktarını şeytanın kapıp aşırmasıdır" buyurdu.[1]

1760. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Namazda sağa sola bakmaktan sakın. Çünkü namazda iken sağa sola bakmak helâk olmaya sebeptir. Sağa sola dönmekten kurtuluş yoksa, bari bu nâfilede olsun, farzda olmasın."[2]

* Farz namazlarla nafile namazlar arasında biraz fark vardır. Nafile namaz binitle kılınabilir, farz namaz için mutlaka binitten inmek gerekir. Burada da bakınma işi nafile de olabiliyor, fakat farzda yasaklanıyor. [3]

---

[1] Buhârî, Ezân 93, Bed'ü'l–halk 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 161; Tirmizî, Cum'a 59; Nesâî, Sehv 10.
[2] Tirmizî, Cum'a 59.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Peygamber'in Fiilleri:

Rasûlüllah (s.a.s)'ın fiilleri üçe ayrılır:
1. Hz. Peygamber'in bir beşer, bir insan olarak yaptığı fiillerdir. Yeme, içme, giyinme, uyuma, yatıp kalkma gibi. (Örneğin sağ elle yemek yemesi, saçını ortadan ayırması) Bu fiiller genel olarak ümmeti bağlamaz. Çünkü bunlar Allah elçisinden bir peygamber sıfatıyla değil bir insan olması sıfatıyla meydana gelmiştir.
Bununla birlikte, ashab-ı kiramdan, Allah elçisini bu gibi fiillerinde de izleyenler vardı. Abdullah b. Ömer bunlardandır.
Hz. Peygamber'in ticaret, ziraat, savaş tedbirleri, hastalık tedavisi gibi dünyevî işlerde kendi görgü ve tecrübesine dayanarak yaptığı davranışlar da bu kısma girer. Çünkü bunlar şahsi tecrübeyle ilgilidir. Buna şu olayı örnek verebiliriz: Hz. Peygamber, Medinelilerin hurmaları aşıladıklarını görünce, aşılamamalarını bildirdi. Ancak ertesi yıl iyi ürün alınmadığını görünce; hurma bahçesi sahiplerine *"Siz dünyanıza ait işleri daha iyi bilirsiniz"*[1] buyurdu.
Bedir Savaşı sırasında da savaş tecrübesine dayalı şöyle bir olay yaşanmıştı. Hz. Peygamber, orduyu bir yere konaklatmak istedi. Hubâb b. Münzir bu yerleştirmenin vahye mi, yoksa savaş taktiğine mi dayandığını sordu. Allah elçisinin, bunun bir savaş taktiği olduğunu söyleyince, Hubab b. Münzir bu konaklama yerinin uygun olmadığını söyledi ve daha uygun yeri göstererek, gerekçelerini açıkladı. Bunun üzerine, ordu Hubâb'ın belirlediği yere yerleştirildi.[2]
2. Hz. Peygamber'in sırf kendisine mahsus olduğu şer'i bir delille belirtilmiş olan fiilleri. Gece teheccüd namazı kılması[3] Ramazan'da "visal orucu" tutması, dörtten fazla kadınla evlenmesi buna örnek olarak zikredilebilir. Diğer müslümanlar, Hz. Peygamber'in bu fiillerini kıyas yoluyla delil olarak alamazlar. Çünkü bunların Hz. Peygamber'e ait oluşunda şer'i deliller vardır.
3. Hz. Peygamber'in teşrîi nitelikli fiilleri. Namaz kılışı, oruç tutuşu, haccedişi, ziraat ortaklığı kuruşu, borç alıp vermesi gibi. Bu tür fiilleri sünnet olup bunlara uymak gerekir. Bu fiilleri de ikiye ayırmak mümkündür.
a. Kur'ân'ın mücmellerini açıklamak için yaptığı fiiller. Bunlar Kur'ân'ın tamamlayıcısı sayılırlar ve hangi mücmeli açıklamışlarsa onun hükmünü alırlar. Mücmel ifadenin hükmü vacibse; onu açıklayan sünnetin hükmü de vacib, mücmelin hükmü mendupsa, açıklayıcı sünnetin hükmü de mendup olur.
b. Hz. Peygamber'in bağımsız olarak ve bir işin mübah oluşunu göstermek üzere yaptığı fiiller. Bu çeşit fiillerin vücub, nedb veya mübahlık gibi şer'î niteliği bilinir. Bunlara ümmetin de uyması gerekir ve fiil yukarıdaki hükümlerden birisine uyar. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: *"Şüphesiz Allah'ın Rasûlünde, sizin için Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için mükemmel bir örnek vardır."* (el-Ahzâb: 33/21).
Sonuç olarak sünnet, Kur'ân'dan sonra ikinci asıl kaynak olup, İslâm'ın pek çok hükmü ve belki İslâmî müessese ve esasların bütünlüğü sünnetle tamamlanmıştır.[4]

---

[1] Müslim, Fezâil: 141; bk. İbn Mâce, Rühün: 15.
[2] Kettânî, et-Terâtibü'l-İdâriyye, Beyrut (t.y), 2/384.
[3] el-Müzzemmil: 73/1-4; el-İsrâ: 17/79.
[4] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/460; İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedvîn Sayılmayan Bazı Yazma Vak'aları:

Tedvîn deyince daha ziyade "bütün hadîslerin tesbit ve cem edilmesini hedefleyen resmî yazdırma faaliyetini" anlayınca bunun dışında kalan çalışmalar tedvîn sayılamaz. Öyleyse:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bıraktığı yazılı vesikalar tedvîn değildir.

2- Başta Abdullah İbnu Amr İbni'l-As tarafından yazılmış olan Sahife-i Sâdıka, diğer bazı sahâbîler tarafından yazıldığını belirttiğimiz hiçbir sahîfe tedvîn sayılmaz.

3- Hz. Mu'âviye (radıyallahu anh)'nin, Muğire İbnu Şube'ye mektup göndererek "namazın ardından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl bir dua okuduğunu işitti ise kendisine yazmasını" istemesi ve bu talebe Muğire'nin yazılı olarak cevap vermesi de bir tedvîn değildir.

4- Keza Emevî halifesi Abdülazîz İbnu Mervân, Mısır vâlisi iken, Humus'ta bulunan -ve yetmiş kadar Bedîr ashabını gördüğü belirtilen- Kesîr İbnu Mürre'ye "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından (radıyallahu anhüm) işittiği hadîsleri kendisine yazması"nı bir mektupla taleb etme vak'ası da bir tedvîn değildir. İbnu Sa'd bu vak'ayı kaydeder, fakat Kesîr İbnu Mürre'nin bu talebi yerine getirip getirmediğini belirtmez. Farz-ı muhal, Kesîr, duyduğu hadîsleri yazmış bile olsa, yine bu, mevzîî, mahallî, kısmî bir "yazma" olacağı için yine de tedvîn sayılmayacaktı. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/117-118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Peygamber'in Fiilleri:

Rasûlüllah (s.a.s)'ın fiilleri üçe ayrılır:
1. Hz. Peygamber'in bir beşer, bir insan olarak yaptığı fiillerdir. Yeme, içme, giyinme, uyuma, yatıp kalkma gibi. (Örneğin sağ elle yemek yemesi, saçını ortadan ayırması) Bu fiiller genel olarak ümmeti bağlamaz. Çünkü bunlar Allah elçisinden bir peygamber sıfatıyla değil bir insan olması sıfatıyla meydana gelmiştir.
Bununla birlikte, ashab-ı kiramdan, Allah elçisini bu gibi fiillerinde de izleyenler vardı. Abdullah b. Ömer bunlardandır.
Hz. Peygamber'in ticaret, ziraat, savaş tedbirleri, hastalık tedavisi gibi dünyevî işlerde kendi görgü ve tecrübesine dayanarak yaptığı davranışlar da bu kısma girer. Çünkü bunlar şahsi tecrübeyle ilgilidir. Buna şu olayı örnek verebiliriz: Hz. Peygamber, Medinelilerin hurmaları aşıladıklarını görünce, aşılamamalarını bildirdi. Ancak ertesi yıl iyi ürün alınmadığını görünce; hurma bahçesi sahiplerine *"Siz dünyanıza ait işleri daha iyi bilirsiniz"*[1] buyurdu.
Bedir Savaşı sırasında da savaş tecrübesine dayalı şöyle bir olay yaşanmıştı. Hz. Peygamber, orduyu bir yere konaklatmak istedi. Hubâb b. Münzir bu yerleştirmenin vahye mi, yoksa savaş taktiğine mi dayandığını sordu. Allah elçisinin, bunun bir savaş taktiği olduğunu söyleyince, Hubab b. Münzir bu konaklama yerinin uygun olmadığını söyledi ve daha uygun yeri göstererek, gerekçelerini açıkladı. Bunun üzerine, ordu Hubâb'ın belirlediği yere yerleştirildi.[2]
2. Hz. Peygamber'in sırf kendisine mahsus olduğu şer'i bir delille belirtilmiş olan fiilleri. Gece teheccüd namazı kılması[3] Ramazan'da "visal orucu" tutması, dörtten fazla kadınla evlenmesi buna örnek olarak zikredilebilir. Diğer müslümanlar, Hz. Peygamber'in bu fiillerini kıyas yoluyla delil olarak alamazlar. Çünkü bunların Hz. Peygamber'e ait oluşunda şer'i deliller vardır.
3. Hz. Peygamber'in teşrîî nitelikli fiilleri. Namaz kılışı, oruç tutuşu, haccedişi, ziraat ortaklığı kuruşu, borç alıp vermesi gibi. Bu tür fiilleri sünnet olup bunlara uymak gerekir. Bu fiilleri de ikiye ayırmak mümkündür.
a. Kur'ân'ın mücmellerini açıklamak için yaptığı fiiller. Bunlar Kur'ân'ın tamamlayıcısı sayılırlar ve hangi mücmeli açıklamışlarsa onun hükmünü alırlar. Mücmel ifadenin hükmü vacibse; onu açıklayan sünnetin hükmü de vacib, mücmelin hükmü mendupsa, açıklayıcı sünnetin hükmü de mendup olur.
b. Hz. Peygamber'in bağımsız olarak ve bir işin mübah oluşunu göstermek üzere yaptığı fiiller. Bu çeşit fiillerin vücub, nedb veya mübahlık gibi şer'î niteliği bilinir. Bunlara ümmetin de uyması gerekir ve fiil yukarıdaki hükümlerden birisine uyar. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmuştur: *"Şüphesiz Allah'ın Rasûlünde, sizin için Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için mükemmel bir örnek vardır."* (el-Ahzâb: 33/21).
Sonuç olarak sünnet, Kur'ân'dan sonra ikinci asıl kaynak olup, İslâm'ın pek çok hükmü ve belki İslâmî müessese ve esasların bütünlüğü sünnetle tamamlanmıştır.[4]

---

[1] Müslim, Fezâil: 141; bk. İbn Mâce, Rühün: 15.
[2] Kettânî, et-Terâtibü'l-İdâriyye, Beyrut (t.y), 2/384.
[3] el-Müzzemmil: 73/1-4; el-İsrâ: 17/79.
[4] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/460; İsmail Lütfi Çakan, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/192.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın Mü'min Kulunu Ateşten Koruması

103) Safvan bin Muhriz'den rivayette, şöyle demiştir:
"İbn Ömer (r.huma) tavaf ederken bir adam karşısına çıkıp:
"Ey Ebû Abdurrahman! Ya da İbn Ömer, diye seslendi. Resûlullah (s.a.s.)'in kıyamet gününde mü'minlerin Allahu Teâlâ'yla konuşmaları. Konusu hakkında bir şeyler buyurduğunu duydun mu?" diye sordu. İbn Ömer (r.huma) da şöyle cevap verdi:
"Resûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu işittim:
"Mü'min kul Rabbine öyle yakınlaştırılır ki,
ravilerden birisi olan Hişam burada yaklaşır ki lafzını kullanmıştır,
örtüsünü üzerine koyar, günahlarını kuluna itiraf ettirir.
"Şu filanca günahını biliyor musun?" diye sorar. O kul da:
"Biliyorum" diye cevaplar sonra iki kere biliyorum, Ey Rabbim!" der. Allahu Teâlâ da:
"Onu dünyada iken örttüm ve seni bugün bağışladım" diye buyurur. Sonra da iyilikleri bulunduran sahifesi ortaya açılır. Başkalarına yahut kâfirlere gelince, onlar için şahit olanların önderleri: "Bunlar Rableri hakkında yalan söyleyen kimselerdir, Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun" diye seslenir.[1]
Hadiste geçen: *"Örtüsünü üzerine koyar"* kavli, burada kullanılan: "El-Kenef" lafzı "yan" manasında ve "örtü" manasındadır. Ancak ilk manası olan "yan" manasında mecaz kullanılmıştır. Buradaki maksat "Allah'ın örtüsü" olarak kullanılmış olduğudur. Allah en iyisini bilir.
v Yine Buhârî'de (2441) gelen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Allah (c.c.) kuluna öyle yaklaşır ki, örtüsünü üzerine koyar, onu örter ve:
"Şu filanca günahını biliyor musun, şu filancı günahını biliyor musun?" diye buyurur. Mü'min kul da:
"Evet, ya Rabbi!" diye cevap verir ve günahlarını itiraf edene kadar da helak olacak diye nefsine baka durur. Allahu Teâlâ da:
"Onu dünyada iken örttüm ve seni bugün bağışladım" diye buyurur. Sonra da iyiliklerini ihtiva eden kitap getirilir.
Kafir kula ve münafiğa gelince; şahitlerin önderleri: "Bunlar Rableri hakkında yalan söyleyen kimselerdir. Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun." (Hud: 11/18) diye seslenirler.
v Buhârî (6070) lafzı yine şöyledir:
"Sizden biriniz Rabbi Teâlâ'ya yakınlaşır ve O (c.c.) örtüsünü koyar ve:
"Sen böyle böyle işler işledin?" der. Mü'min kul da:
"Evet" diye cevap verir. Allahu Teâlâ da yine:
"Sen böyle böyle işledin?" diye buyurur. O da:
"Evet" der ve itiraf eder. Bundan sonra:
"Allah-u Azze Celle: "Ben dünyada senden gizledim, bugün de seni bağışlıyorum" diye buyurur."
v Konu hakkında son olarak Buhârî'de (7514) geçen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Sizden biriniz Rabbi Teâlâ'ya yakınlaşır ve O (c.c.) örtüsünü üzerine koyar:
"Şu şu günahları işledin?" diye buyurur. Kul da:
"Evet" der. Allahu Teâlâ:
"Şu şu günahları işledin?" diye buyurur. Yine kul:
"Evet" der ve (işlediklerini) itiraf eder. Sonra da Allahu Teâlâ:
"Ben dünyada senden gizleyip örttüm, bugünde seni bağışlıyorum" diye buyurur."

***

104) Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) dan gelen rivayette dedi ki; Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü olduğu zaman Allahu Teâlâ her müslümanı bir yahudiye ya da bir hıristiyana karşı müdafaa eder ve: "Bunlar[2] *sizin cehennemden kurtulmanız için fidyelerinizdir" diye buyurur.*[3]

***

---

[1] Buhârî (4685).
[2] Bunlardan Murad; yahudi ve hıristiyanlardır. (Mütercim)
[3] Müslim (2767).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

342) Kabirlere Doğru Namaz Kılmanın Yasak Olduğu

1761. Ebû Mersed Kennâz İbni Husayn *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kabirlere doğru namaz kılmayınız ve kabirler üzerine oturmayınız."[1]

* Yani kabirleri kıble edinmek gibi ters bir iş olacağından müslümanın da namazda mutlaka Kabe'ye döneceğinden böyle bir iş doğru olmaz, kıble edinme niyeti olmasa bile kabre doğru namaz kılınmaz. Kabirlerde cenaze defnedilirken oturup basmanın dışında keyfi olarak oturmak, vakit geçirmek için piknik yeri gibi kullanarak kabirler üzerine yatıp uyumak, istirahat etmek ve abdest bozmak yasaktır. [2]

---

[1] Müslim, Cenâiz 97, 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Tirmizî, Cenâiz 57; Nesâî, Kıble 11.
1768 nolu hadiste benzeri gelecektir.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Takriri Sünnet:

Hz. Peygamber'in görüp işittiği bir işe karşı çıkmaması ve onu kabul etmesidir. Çünkü Allah'ın Rasûlü bir işin yapıldığını gördüğü veya işittiği halde onu reddetmemiş ve susmuşsa, bu durum onun bu işi tasvip ve kabul ettiği anlamına gelir.
Meselâ; Bir gün Hz. Peygamber. kabir başında ağlayan bir kadına rastlar. Ona; *"Allah'tan kork ve sabret"* der. Kadın Rasûlüllah (s.a.s)'ı tanımadan; "Benim başıma gelen, senin başına gelmediği için beni anlayamazsın" diye cevap verir. Daha sonra onun Allah elçisi olduğunu öğrenince de, evine giderek özür diler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur: *"Asıl sabır, olayla ilk karşılaşmada gösteren sabırdır"*[1]
Burada Allah'ın Rasûlünün kadının kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmektedir. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğunu gösteren bir takrirdir.
Yine Amr b. el-Âs (r.a), Zâtü's-Selâsil gazvesi sırasında, çok soğuk bir gecede ihtilam olmuş, su ile yıkanırsa canının tehlikeye düşeceğini anlayınca da teyemmümle topluluğa sabah namazını kıldırdı. Gazve dönüşü durum Hz. Peygamber'e anlatılınca, Amr'a; *"Cünüp olduğun halde arkadaşlarına imam oldun öyle mi?"* diye sordu. Amr; *"Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir"* (en-Nisâ: 4/29) âyetini hatırlayarak teyemmüm yaptığını ve namazı kıldırdığını bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tebessüm etmiş ve susmuştur. İşte bu tebessüm ve susma, su bulunsa bile çok soğuk havada teyemmümle namaz kılınabileceğini gösterir.[2]
Takriri Sünnet iki türlüdür.

---

[1] Buhârî Cenâiz: 32. Bu namaz Rasulullah'a farz ümmetine müstehaptır.
[2] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tedvînde Hizmeti Geçenler:

Hadîslerin tedvîni Zührî başkanlığında çalışan bir grup âlimin Şam'da yürüttüğü sınırlı bir faaliyet değildir. İslâm aleminin her tarafında bu faaliyet yürütülmüştür. Tedvînde ilk hizmet verenler arasında şu isimler geçer:
Mekke'de: Abdülmelik İbnu Cüreye (V. 150/767), Medine'de: Muhammed İbnu İshâk el-Muttalibî, (151/768); yahud İmam Mâlik (179/795), İbnu Ebî Zi'b, Basra'da: Rebî' İbnu Sabîh (160/777); yahud Said İbnu Ebî Arûbe (156/772) yahud Hammâd İbnu Seleme (167/783); Kufe'de: Süfyan Sevrî (161/777); Şam'da: Abdurrahman Evzâ (157/773); Vâsıt'ta: Hüşeym İbnu Beşir es-Selemî (183/799); Yemen'de: Hâlid İbnu Cemil, Ma'mer İbnu Râşid (153/770); Rey'de Cerîr İbnu Abdi'l-Hâmid (188/803); Horasan'da Abdullah İbnu'l-Mubârek (181/797). Bunlardan başka Hişam İbnu Hibbân'ın (147/764); Yahya İbnu Zekeriyya İbni Ebî Zâide'nin (183/779); Vekî İbnu'l-Cerrâh'ın (196/811), Abdurrahmân İbnu Mehdî'nin (198/813) de isimleri tedvînde zikredilir.
Bu zatların hepsi de ikinci asır ricâlidir ve tedvînleri, Sahâbe'nin akvali ve Tabiîn'in fetvalarıyla doludur.
İkinci Asır'da tedvîn edilen kitaplardan meşhur olanlar şunlardır: İmam Malik'in Muvatta'ı, İmâm Şâfiî'nin Müsned'i, İmâm Abdurrezzâk İbnu Hümâm'ın (211/826) Muhtelifu'l-Hadîs'i ve el-Câmi'si, Şu'be İbnu'l-Haccâc'ın (160/776) Musannaf'ı, Süfyan İbnu Üyeyne'nin (198/813) Musannaf'ı, Leys İbnu Sa'd'ın (175/791) Musanaf'ıdır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/118.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3. Takriri Sünnet:

Hz. Peygamber'in görüp işittiği bir işe karşı çıkmaması ve onu kabul etmesidir. Çünkü Allah'ın Rasûlü bir işin yapıldığını gördüğü veya işittiği halde onu reddetmemiş ve susmuşsa, bu durum onun bu işi tasvip ve kabul ettiği anlamına gelir.
Meselâ; Bir gün Hz. Peygamber. kabir başında ağlayan bir kadına rastlar. Ona; *"Allah'tan kork ve sabret"* der. Kadın Rasûlüllah (s.a.s)'ı tanımadan; "Benim başıma gelen, senin başına gelmediği için beni anlayamazsın" diye cevap verir. Daha sonra onun Allah elçisi olduğunu öğrenince de, evine giderek özür diler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur: *"Asıl sabır, olayla ilk karşılaşmada gösteren sabırdır"*[1]
Burada Allah'ın Rasûlünün kadının kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmektedir. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğunu gösteren bir takrirdir.
Yine Amr b. el-Âs (r.a), Zâtü's-Selâsil gazvesi sırasında, çok soğuk bir gecede ihtilam olmuş, su ile yıkanırsa canının tehlikeye düşeceğini anlayınca da teyemmümle topluluğa sabah namazını kıldırdı. Gazve dönüşü durum Hz. Peygamber'e anlatılınca, Amr'a; *"Cünüp olduğun halde arkadaşlarına imam oldun öyle mi?"* diye sordu. Amr; *"Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir"* (en-Nisâ: 4/29) âyetini hatırlayarak teyemmüm yaptığını ve namazı kıldırdığını bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tebessüm etmiş ve susmuştur. İşte bu tebessüm ve susma, su bulunsa bile çok soğuk havada teyemmümle namaz kılınabileceğini gösterir.[2]
Takriri Sünnet iki türlüdür.

---

[1] Buhârî Cenâiz: 32. Bu namaz Rasulullah'a farz ümmetine müstehaptır.
[2] Zekiyüddin Şa'ban, Usulül-Fıkh, Terc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 1990, s. 66; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8- TAHKİK EDİLEN NÜSHALAR HAKKINDA ÎZÂHÂT
Yazma Eserler Ve Müellifleri
Süheyl'in Nüshası
İkinci Yazma Eser
Üçüncü Yazma Eser
Muhammed B. Müslim B. Tjbeydullâh B. Şihâb Ez-Zührî (51-124), Hayatı Ve Eserleri
Ez-Zuhrı Ve Emeviler

8- TAHKİK EDİLEN NÜSHALAR HAKKINDA ÎZÂHÂT

Yazma Eserler Ve Müellifleri

Tedkîklerimizin başında biz, aşağıdaki yazmaların fotokopisini çektirdik:
1) A'meş (v.148). Hadîsleri'ni Vaki rivayet etmiştir.
2) İbn Ebû 'Arûbe (v.156), Kitâbü'l-Menâsik, I. kısım.
3) İbn İshâk (v.151), el-Magâzî, bir parçası.
4) îbn Cüreyc (v.150), Hadîsler'i.
5) ibn Tahmân (v.168) Hadîsleri'nin birinci kısmı.
6) Nâfi': İbn Ömer (v.H7)'in talebesi. Onun Hadîsler'i.
7) Süheyl b. Ebî Salih (v.138) kendi Nüsha'sı.
8) Es-Sevrî (v.161), Hadîslerinin I. kısmı.
9) Yezîd b. Ebî Habîb (v.128), Hadîsleri el-Leys tarafından rivayet edilmiştir.
10) Zübeyr b. 'Adî (v.135), taklid bir nüsha.
11) Ez-Zührî (v. 124), Hadîsleri'ni Şu'ayb rivayet etmiştir.
Bu parçalar, 1000'den fazla Hadîs ihtiva etmektedir. Biz bunların hepsini tahkik etmeye karar verdik. Zaman ilerledikçe görüldü ki, bütün bu Hadîsler'i, eser için vaz edilen ölçülere göre tahkik etmek imkânsızdır. Bundan dolayı, hepsi de Ebû Hureyre'den rivayet edilmiş 48 Hadîs'i ihtiva eden en küçük bir eser seçildi. Nüshanın bütün bu Hadîsler'i, hep aynı isnâd'a sahiptir: Süheyl -babası Salih- Ebû Hureyre.
Eseri Tahkîkde Ta'kîb Edilen Yol
Süheyl'in eserini tahkik ederken her bir Hadîs için aşağıdaki usûl ta'kîb edilmiştir:
1) Ebû Hureyre'nin, bilhassa bu Hadîs'i kendisinden rivayet eden muhtelif talebelerini araştırmak.
2) Ebû Sâlih'den, aynı Hadîs'i rivayet eden kendinin çeşitli talebeleri hakkında bilgi edinmek.
3) Süheyl'den aynı Hadîs'i rivayet eden onun muhtelif talebelerine dâir malûmat toplamak.
4) Daha sonra da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Ashâbı'ndan bu mevzuda başka rivayetler bulunup bulunmadığını araştırmak.
5) Eğer bu mevzuda başka Hadîsler rivayet eden diğer Sahabeler olsaydı, o zaman râvîler zinciri, en fazla isnadın üçüncü derecesine kadar geri götürülebilirdi diye düşünmek.
6) Ebû Hureyre'nin muhtelif talebelerinin beyânları arasında 'umûmî ölçüler içinde bir mukayese yapmak.
7) Nihayet birçok mese'lede, Ebû Hureyre'nin Hadîsler'i ile bir mukayese yapabilmek için Ashâb'ın delîlini ilâve etmek.
8) Hadîs râvîlerinin isimlerini daha ziyâde üçüncü derece isnâd-lar'dan vermek.
9) Mu'ayyen Hadîsler'i birden fazla kaynaktan rivayet edenleri öğrenmeye çalışmak.
10) İbn Hanbel'in, bahusus bu Hadîs'i kendi Müsned'inde kaç defa Ebû Hureyre'ye, kaç defa da diğerlerine istinaden rivayet ettiğini görmek.
11) Kaynaklar hakkında not: Wensinck'in Concordance'mdaki usûlü, araştırmanın büyük bir kısmında ta'kîb edilmiştir. Ancak cild ve sayfa veya Hadîs numarası verilen yerlerde buna uyulmamıştır. Her eser Concordance'm usûlüne uymadığı için bölümlerin numaralanışında bazı hallerde muayyen tenakuzlar vardır.
Râvîlerin isimlerini isnad\n üçüncü derecesine kadar götürmenin sebebleri şunlardır:
1) Ne kadar geri gidilirse vesikalar da o kadar çoğalmış olacaktır.
2) Bu zevatın çoğu Hicrî ikinci asrın ilk yarısına 'aittir. Bundan dolayı bir Hadîsi uydurup onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in veya herhangi bir merci'nin ağzına vermenin o zaman için mümkün olup olmadığını görmek üzere râvîlerin sayısı ile bulundukları yerleri ve bir Hadîs'in nasıl ortaya çıktığını anlamaya çalışmak faydalı olacaktır.
Diğer Yazmalar
Süheyl'in Nüsha'smdan başka iki yazma daha vardır. Bu elinizdeki eserin ikinci kısmına ilâve edilmişlerdir. Bunlardan biri Nâfi'ye diğeri de ez-Zührî'ye 'aittir.
Nâfi' ile Zührî'nin her ikisi de Mâlik'in tedvîn ettiği Muvatta' için en mühim kaynaklardı. Bundan dolayı Muvatta'ya, sâdece rivayet ve tahric usûlünü tedkîk için atıf yapılmıştır. Böylece metin, aynı mevzuda daha
ahkÎk edilen nüshalar ileri araştırmalar yapabilmek için Nâfi' ve ez-Zührî'nin talebelerinin uhtelif râvîlerini mukayese etmek suretiyle kıymetli bilgiler temin etmiştir-
Çalışma, asıl metne sadâkati ve titizlik derecesini ortaya koymuştur.
Bu seriden olan üçüncü yazma eser, Zübeyr b. 'Adî'nin Hadîsleri'ni muhtevidir. İbn Hibbân'a göre o, mevzu' bir nüshadır. [1]Bundan dolayı ondaki Hadîsler sahîh olarak kabul edilemezler. Yazmamn fotokopisi, bu tfüsha'ıan muhtelif Hadîsleri'ni gösteren dipnotlar ile beraber buraya ilâve edilmiştir. Aynı Hadîsler, Buhârî ve Müslim'in Sahîhleri'nde de geçer. Bu durum şu hakikati ortaya koyar: Muhaddisler mu'ayyen Hadîsler'i mevzu' olarak tavsif ettikleri zaman, bu, malzemenin sahte olduğunu icab ettirmez. O sadece, malzemeyi temin eden usûlün, kendi ölçülerine göre mükemmel olmadığına delâlet eder. Ele alınan mevzu doğru da olabilir, yanlış da. [2]

Süheyl'in Nüshası

Eserin Müellifi:
İlk sayfadaki serlevha şöyledir:
Fakat cüz'ün sonunda şu ifâde vardır:
Erken devir müellifleri eserin yazarı hakkında çok titiz değillerdir. [3]Eser, Süheyl'e 'aittir, çünkü:
1) Hiçbir hal tercümesi müellifi, 'Abdül'azîz'i herhangi bir kitabın yazarı olarak zikretmemiştir.
2) ez-Zehebî, İbn 'Adî'den naklen, Süheyl'i birçok Nüsha'nm sahibi olarak tasvir etmiştir. [4]
3) Babasından elde ettiği birNüsha'sı vardır . [5]
4) Süheyl, Vuheyb'e babasının Hadîsleri'ni yazılı olarak göndermiştir. [6]
Süheyl'in muhtelif talebelerinin ifâdeleri mukayese edilince bu yazmadaki ifâdenin Vuheyb'inki ile aynı olduğu görülmüştür. 'Abdül'azîz ve Vuheyb'iniVüsAasî'na benzeyen başka birkaç nokta daha vardır. Meselâ:
1) 9 numaralı Hadîs, Vuheyb ve 'Abdül'aziz tarafından rivayet edilmiştir. Fakat râvîlerin çoğu olarak rivayet etmişlerdir. Süheyl'in bu Hadîsi rivayet eden başka bir talebesi bunu bazan Jaazan da olarak rivayet etmiştir.
2) 17 numaralı Hadîs. Süheyl'e 'Ubeydullâh'ın bildirdiğine göre, Ebû Salih bu Hadîs'e bir cümle ilâve etmiştir. Süheyl'in iki talebesi olan Hammâd ve ez-Zührî, bu hâdiseyi zikretmemiştir. Süheyl'in diğer iki talebesi Cerîr ile Hâlîd ise onu, mükâlemedeki bazı ifade farklanyla beraber zikretmiştir. Fakat Vuheyb ve 'Abdül'azîz b. el-Muhtâr'ın rivayetleri aynıdır.
3) 18 numaralı Hadîs Süheyl'in üç talebesi, ya'ni Hammâd Cerîr ve es-Sevrî bu Hadîs'i rivayet etmiş; Süheyl ile babası arasında Abdullah b. Dınâr adını ilave etmişlerdir. Vuheyb ile 'Abdülazîz ise böyle bir isim dâhil etmemişlerdir.
Aynı Hadîs'de ItLi kelimesi de vardır. Vuheyb'in eserinde bu kelime de yoktur. İU kelimesi, 'Abdül'aziz'in Süheyl'e son okuyuşunu da ifade eder. Zira Süheyl'in hafızası zayıflamıştı. Belki bu suretle o, şüpheye düşmüştü. Onun için İLi kelimesi 'Abdüî'aziz tarafından kullanılmıştır.

4) Süheyl'in, Vuheyb ve 'Abdül'azîz gibi sâdece iki talebesi tarafından, rivayet edilmiş Hadîsler'i de vardır. Meselâ: 6, 10 ve 13 numaralı Hadîsler gibi.
Vuheyb'in Nüshas'ımn bir kısmı, İbn Hanbel tarafından Müsned, II, s.388-9'da muhafaza edilmiştir. İbn Hanbel onu 'Affân'dan istihraç etmiştir.
Hulâsa; ilk devir 'âlimleri Süheyl'in nezdinde bulunan kitablar -Nüshalardan bahsetmişlerdir. Zira o, babasından bir Nüsha elde etmiş; babasının Hadîsleri'ni yazmış ve bunlan Vuheyb'e göndermiş; bu iki Nüsha'mn ifâdeleri birbirini tutmuş ve birbirine çok benzeyen hususlar
sâdece bu iki Nüsha'da bulunmuş ve yazmanın sonunda ibaresi yer almıştır. Bundan dolayı eserin Süheyl tarafından tedvîn edilmiş olması muhakkaktır. 'Abdü'l'azîz ise sâdece bir râvîdir. Büyük bir ihtimalle bu iki Nüshâ'ya asıl Süheyl nüshasından istinsah edilmiş veya 'AbdüTazîz'in Nüshası, Vuheyb'in Nüshası'ndan istinsah edilmiştir.
Eserin Mevsûkıyeti
Buradaki Hadîslerin hçpsi ayn yollardan rivayet edilmiş ve zaman zaman bütün Hadîs kitablarına alınmışlardır.
Nüsha'mn Râvîler Zinciri:
Nüsha, yazmanın birinci satınndan anlaşıldığı üzere Hicrî altıncı asrın sonunda istinsah edilmiştir. Müelliften son râvîye kadar olan râvîler zinciri şöyledir:
Ebû'l-Futûh Yûsuf b. el-Mübârek (527-601).[7]
Ebû Bekr Muhammed b. 'Abdi'lbâkî el-Bezzâz (442-535). [8]
Ebû'l-Huseyn Muhammed b. Ahmed en-Narsî (367-4Ö6). [9]
Ebû'I-Hasan 'Alî b. Ömer el-Harbî (296-386). [10]
Ebû 'Ubeydillâh Muhammed b. 'Abde b. Harb (218-313). [11]
İbrâhîm b. el-Haccâc (c.155-233). [12]
'AbdüTazîz b. el-Muhtâr (c.llO-c.170). [13]
Süheyl. [14]
Ebû Salih. [15]
Ebû Hureyre
Nüsha'mn inkıta'sız bir rivayet zinciri vardır. Muhammed b. 'Abde b. Harb (v.313) hâriç, râvîlerin hepsi sikadır. Muhammed b. 'Abde b. Harb Mısır'da Hanefî kadısı idi ve Hanefî ulemâsından Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin hâmisi bulunuyordu. Şahsiyeti tenkîde ma'ruz kalmıştır. İt-hamlan tedkîk etmeye yarayacak Hanefî kaynaklar mevcut değildir. Suçlamalann insafsız olduğunu ifâde eden âlimler de vardır. [16]
Netice olarak, Muhammed b. 'Abde muahhar bir râvî olduğu ve eser de çok eski müdevvenâta dercedilmiş bulunduğu için onun râvîliğini kabul etmek, Muhaddislerin belki de aynı fikirde olmamalarına rağmen hiçbir mesele doğurmamışdır.
Yazma Nüshanın Muhafaza Edildiği Yer:
Asıl yazma, Şam'daki Zâhiriyye Kütübhânesinde Mecmu' 107 numara ile kayıtlı olup 155-160. sayfalar arasında bulunmaktadır. el-Medrese-tü'1-Ziyâıyye'ye vakfedilmiştir. Bu kısım, başka birçok eser ihtiva eden büyük bir cildin bir parçasıdır.
Kitabın aslı 18 cm X 13 cm eb'adındadır. Sayfanın yazılı kısmının genişliği 15 cm X 10 1/2 cm'dir. Yazma, Hicrî 598 târihinde istinsah edilmişe benzemektedir. Zîra Nüska'nm başında böyle bir târih vardır. Aym târih, Hicrî 598'de yazılan bir kıraat icazeti ile de teyid edilmiştir. Bu nüsha, Hicrî 455 ve 535 tarihli kıraat icazetlerini hâvî daha eski bir nüshadan istinsah edilmiştir.
Eserde muhtelif okuyuşlar ve Hicrî 7 ve 8, asırlara mensup büyük ulemânın el yazılan vardır. Keza Hicrî 677 ve 687 tarihli okuyuşlar da mevcuttur. [17]

İkinci Yazma Eser

el-Cüz'ü min Hadîsi 'Ubeydillâh b. 'Ömer
Eserin Müellifi:
İbn Hibbân'a göre 'Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den bir Nüsha edinmiştir. Ancak bunun nasıl yazılmış olduğu sarîh değildir. Kaynaklar, Nâfi'nin İbn Ömer'in Hadîsleri'ni yazılı olarak nasıl elde ettiğini canlı bir şekilde tasvir etmektedirler. Nâfi* Hadîsleri talebelere hem imlâ ettirir, hem de bunları onlara yazılı olarak gönderirdi. 'Ubeydullâh'm eseri bizzat kendisinin mi istinsah ettiği, yoksa imlâ suretiyle mi yazdığı belli olmadığı gibi; Nâfi'nin talebelere tashih için nüshalarını göstermelerini söylediği zaman 'Ubeydullâh'm tashih için kendi nüshasını gösterip göstermediği de açık değildir,[18]
'Ubeydullah, Nâfi'nin Hadîslerinde çok büyük bir otoriteydi. Meşhur tarihçi Mûsâ b. 'Ukbe okumak üzere 'Ubeydullâh'a Nâfi'nin Hadîsleri'ni ihtiva eden bir kitab getirmişti. 'Ubeydullah bu Hadîsleri Nâfi'ye henüz okumamıştır. [19]
Eserin Mevsûkıyeti:
Eser, başından sonuna kadar tahkîk edilmemekle ve sâdece Mâlik'in Muvatta'ma atıfta bulunulmuş olmakla beraber, bütün muhteviyatın kadîm Hadîs külliyâtında bulunabileceği muhakkaktır.
Nüshanın Rivayeti:
Bu Nüsha bize aşağıdaki râvîlerle ulaşmıştır: Ahmed b. Muhammed es-Silâfî (472-576). [20]
Mürşid b. Yahya, Ebû Sâdık (c.430-517).[21]
Alî b. Muhammed.Ebû'l-Kâsım (350-443). [22]
Abdullah b. Muhammed, İbnül-Müfessir (c.275-365). [23]
Ebû Sa'îd b. Ebû Zur'a (c.215-c.290). [24]
Süleyman b. 'Abdirrahmân (153-233). [25]
Şu'ayb b. İshâk el-Kureşî (118-189). [26]
'Ubeydullah b. Ömer b. Hafs (c.80-145). [27]
Nâfi. [28]
Yazmanın aslı Şam ez-Zâhîriyye Kütübhânesindedir. Numarası: Mecmu' 105, Varak 135 ilâ 149'dur. Bu, başka birçok küçük eser ihtiva eden büyük bir cildin bir parçasıdır.
Eserin eba'dı 17.5 cm X 13 cm'dir. Yazılı sayfaları 14.5 cm X 10 cm. ölçüsündedir. Serlevhası şöyledir: "el-Cüz' min Hadîsi 'Ubeydillâh b. Ömer."
Bu yazma, 29 Rebfulevvel 576 Cumartesi günü 'Abdulganî Muhammed el-Mukrî tarafından istinsah edilmiştir. Varak 149b'de belirtildiği üzere, bu nüsha istinsah edildikten sonra başka bir nüsha ile de mukayese edilmiştir. Son Hadîs, bu külliyâta dâhil değildir. Onun için varak 149a'da el-'Umarî'nin son Hadîsi yazılmıştır.
Bu yazmanın ikinci varağı (136b-137a) kayıptır ve başka bir el tarafından temin edilmiştir. İki yazı arasındaki fark gayet açıktır. Bu hal kıraat icazetinde dahî zikredilmiştir. 24 Rebî'ulevvel 596 [1 Mayıs 1190] tarihli ilk kıraat icazetinde, bu kayıp sayfalara bir işarette bulunulmamıştır. Fakat 12 Cemaziyelûlâ 732 [2 Şubat 1235] tarihli diğer bir kıraat icazetinin başında ifade edildiğine göre ikinci varak kayıptır. 735 tarihli başka bir okuyuş kayıdında ise bu kayıp kısım zikredilmemiştir. Büyük bir ihtimalle bu kayıp sayfa, o sırada hâlâ mevcut olan diğer bir sayfadan ve belki de Hicrî 735'den önce temin edilmiştir. H. 637 ve 739 tarihli kıraat icazetlerinden daha başkaları da vardır. [29]

Üçüncü Yazma Eser

Ahâdîsu Ebi'l-Yemân
Eserin Müellifi:
Adı, Cüz'ün fthi Ahâdîsu Ebi'l-Yemân olmasına rağmen eser şüphesiz ez-Zührî'ye 'aittir.
Ebû'l-Yemân bu Hadîsler'i, üstadı Şu'ayb'e bile okumamıştır. Şu'ayb ise ölüm yatağında ona, kendi adına rivayet etme müsâadesi vermişti.
Şu'ayb, ez-Zührî'nin kâtibiydi. Hâlife Hişâm tarafından, Halife için ez-Zuhrî'den Hadîs yazmak üzere gönderilmişti. ez-Zührî ona Hadîs imlâ ettirdi. Bu suretle Şu'ayb da onları Hişâm için yazdı; büyük bir ihtimalle onlardan bir nüsha da kendisi için hazırladı. Ebû'l-Yemân bu kitabları Şu'ayb'ın oğlundan ariyet olarak aldı.[30]
İbn Hanbel, Şu'ayb'ın kitaplarım görmüş; güzel yazısı ve temizce muhafaza edilişlerinin fevkalâde tesirinde kalmıştır.
Eserin Mevsûkıyeti
Şu'ayb'ın Muhaddisler arasında büyük bir şöhreti vardır. Nüsha'da-ki birçok Hadîs, Buhârî'nin Sahîh'inde mevcuttur.
Bu Hadîsleri'n kaynağı ise ez-Zührî'dir. ez-Zührî modern 'âlimlerce ağır bir şekilde itham edilmiştir. Onun hayat ve şahsiyeti hakkında yapılan mufassal bir inceleme, Nüsha'nm tasvirinden sonraya alınmıştır.
Nüsha'nın Rivayeti:
Bu Nüsha Hicrî 519 [1125] târihinde istinsah edilmiş ve aşağıdaki râvîlerle Hadîsler'i cem eden ilk müellife vâsıl olunmuştur: 'Abdurrahmân b. Muhammed, Ebû Mansûr. [31]Muhammed b. el-Hasan el-Saf fâr. [32] Muhammed b. 'Abdillâh el-Karâbîsî. [33]Alî b. Muhammed el-Hakkânî (c.200-292). [34] el-Hakem b. Nâfi', Ebû'l-Yemân (138-222).

[35]Şu'ayb b. Ebî Hamza (c.85-162). [36]
ez-Zührî.[37] Yazmanın aslı Şam'da Zâhiriyye Kütübhânesinde, Mecmu' 120 numarada ve 68-87. varaklar arasındadır. Bu küçük parça, büyük bir cildin parçasıdır.
Serlevhası şöyledir: Cüz'ü fihi Ahâdîsu Ebi'l-Yemân el-Hakem b. Nâfi' ve Ahadîsü Ebû Zûvâle ve Ahâdîsu Yahya b. Ma'în ve gayrihî.
Ahâdîsu Ebî'l-Yemân, varak 70a'dan başlar, varak 80a'da biter.
Cild, 16.5 cm X 10.5 cm eba'dında ve yazılı kısım takriben 15 cm X 9 cm ölçüsündedir.
Yazma, Hicrî 519'da istinsah edilmiş ve aynı sene 'Abdurrahmân b. Muhammed eş-Şîrâzî'ye okunmuştur. Yazma, tekrar aynı sene ona Şîraz Halk Kütübhânesinde de okunmuştur. Eserin yirmiden fazla kıraat icazeti vardır ve Hicrî 732 [1331-32] târihi belki de son icazet târihidir.
Eser meşhur Muhaddis el-Hâfiz Abdurrahmân el-Ganî tarafından Kâsiyûn'da -belki medresede- ez-Ziyâ'iye'ye vakfedilmiştir. [38]

Muhammed B. Müslim B. Tjbeydullâh B. Şihâb Ez-Zührî (51-124), [39]**Hayatı Ve Eserleri**

ez-Zührî, en meşhur Muhaddislerden ve İslâm edebiyat târihinin ilk müelliflerinden biridir.
Rivayete göre, dedesi olan 'Abdullah b. Şihâb, Bedir ve Uhud'da müşrikler safında Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı savaşmıştır. [40]
Babası Müslim b. 'Ubeydullâh ise, İbn Zübeyr'in yanında, Emevî hanedanına karşı mücâdele etmiştir. [41]Hadîsleri, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. [42]
Tahsili:
Hayâtının ilk yıllarında ez-Zührî'nin çok fakir olduğu ve ailesine bakmak mecburiyetinde kaldığı anlaşılmaktadır. [43]Kendisi kabiliyetli bir çocuktu. Fakirlik onu, ilim tahsilinden alıkoyamadı. Hafızasının kuvveti mükemmeldi. Bu sayede Kur'ân-ı Kerîm'i üç ay gibi kısa bir zaman içinde ezberlerdi. Sonra bütün vaktini şiire ve Arabların çok sevdiği neseb ilmini tahsil etmeye hasretti. Birçok şiir ezberledi.[44] Zâten kendisi de bir şâirdi. [45]Bir vesile ile Hadîs çalışmalarına kaydığı zaman, muhtemelen yirmi yaşında bulunuyordu. [46] İbn Ömer'den doğrudan doğruya sâdece iki Hadîs rivayet etmiştir44. Halbuki İbn Ömer'le aynı şehirde yirmi dört sene yaşamıştı. Eğer o, mevzu' ile biraz daha Önce alâkalansaydı veya bir yalancı olsaydı, İbn Ömer'den iki değil, birçok Hadîs rivayet ederdi, ez-Zührî, çok zeki ve fa'al bir talebeydi. Üstadı [47]beydullâh'a hizmet eder ve onun bir hizmetçisi olduğu intibaını vermek isterdi. [48] En az yedi sene gibi uzun bir süre İbnü'l-Müseyyeb'e de refakat etmişti. Hayâtının ilk zamanlarında hocalarını seçmek hususunda çok hassastı. Daha ziyâde Muhacirin ailesinin meşhur âlimlerinden ders gördü. Bunlar arasında 'Urve, OJbeydullah, 'Abdullah b. Salibe vardı.
Tarihçiler, arkadaşlarının onun hakkındaki biçok mühim tezkiyelerini zikrederler. Ebû Zinâd der ki: "Ben ez-Zührî ile beraber dolaşırdım. Yanında kâğıt parça ve desteleri vardı. Bunlar için kendisine gülerdik; fakat o ne duyarsa yazardı. [49] Salih b. Kaysân ve ez-Zührî berebar öğrendiler. ez-Zührî Hadîsleri'n yazılmasını teklif etti. Böylece onlar Rasûlullah (s.a.v.)'den gelen bütün Hadîsler'i yazdılar. İbn Kaysân ilâve ediyor: "Diğer taraftan ez-Zührî, Sahâbe-i Kirâm'dan ne intikâl ettiyse onları da yazmamızı teklif etti. Zira onlar da Sünnet'ti. Ben, 'O, sünnet değildir' dedim. Sonra o yazdı, ben yazmadım. Neticede o muvaffak oldu, ben olamadım. [50] Hocası ez-Zührî'den bahseden Ma'mer, ba'zan onun ayakkabı köselelerine bile yazdığını söylemektedir. [51]ez-Zuhrî'nin birçok kitap topladığı ve vaktini bunlarla geçirdiği anlaşılmaktadır. Zevcesi şöyle diyor: "Allah'a yemin ederim ki, bu kitablar benim için üç kumaya katlanmaktan daha zordur. [52]
ez-Zührt'nin Muhaddisler Arasındaki Yeri ve Ehemmiyeti
Ömer İbnü'l-'AbdüTaziz ona hayrandı; halka onun ilim meclisine gitmelerini ve onun ilmini tatbik etmelerini tavsiye ederdi. [53]Muhaddisler, ahkîk edilen nüshalar Zührî'nin Sünnet üzerinde bir otorite ve en emîn bir 'âlim olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.[54]
ez-Zührî'nin Edebî Mesleği:
1) Hz. Peygamber (s.a.u.)'in Megâzîsi:
ez-Zührî'nin tedvîn ettiği kitab şüphesiz MegâzVdir. Bununla beraber onun, eseri tahrîr ederken kullandığı usûlün kendisi tarafından i'câd edilip edilmediğini ve onun bir başkasını ta'kip edîp etmediğini söylemek zordur. 'Urve ile mukayese edilince, ez-Zührî'nin oldukça farklı bir tarz kullandığı görülür. O, vak'alar hakkında farklı kaynakları toplamıştır. Müstakil beyanlar şeklindeki malzemeyi râvîlerinin isimleri ile beraber nakletmek yerine; bunların hepsini vak'aların tam, bütün ve umûmî ifâdeleri olarak işlemiştir. Bu hususta kendisinden şöyle nakledilmiştir.: Alkame b. Vakkâs'a, Sa'id, 'Urve b. ez-Zübeyr ve 'Ubeydullah b. 'Abdil-lâh b. 'Utbe'ye istinaden ez-Zührî bana şunu anlattı ve dedi ki: Onlardan her biri bu Hadîs'in bir parçasını rivayet etti ve bazıları bazılarından daha fazla malumat aktardı. Ben size onlardan bana rivayet edilenleri cem' ettim. [55]Bununla beraber, ez-Zührî tarafından rivayet edilen Ur-ve'ye âit eserde iki zâtın müşterek bir isnadı vardır. Bu zevat Mervân ile Misvar'dır. Bu eserlerden hiçbiri asıl haliyle mevcut olmadığından bunların hangi usûlle tedvîn edildiklerine dâir herhangi bir beyanda bulunmak zordur, hatta tehlikelidir. Belki bu usûlü 'Urve ibda etmiş, sonra da ez-Zührî inkişaf ettirmiştir.
ez-Zührî'nin eserinin, daha çok 'Urve'nin tasarısına göre planlandığı anlaşılmaktadır. Her iki eserin başlıkları ve buralardan alman iktibaslar et-Tabarânî'nin el-Mu'cemü'l-Kebîr'inde mevcuttur ve umumiyetle yan yana yer almışlardır. İktibaslardan açıkça anlaşıldığı üzere, ez-Zührî'nin eseri oldukça mufassaldı. Meselâ başlıklar aşağıdaki gibiydi:
'Ukbe [Akabe olacak] Bey'atı'nde bulunan zevatın isimleri. [56]
Bedir, [57]Uhud, [58]Hendek[59] ve Ecnâdîn[60] harblerinde şehîd olanların isimleri.
ez-Zührî, harblere iştirak eden muhtelif kabileler hakkında da tam tafsîlât vermektedir. Eser, iktibas edilmiş halde muhtelif kaynaklarda mahfuzdur. [61]Mûsâ b. 'Ukbe, eserine ez-Zührî'nin hemen hemen bütün eserini dâhil etmiştir. Bunun için de Yahya b. Ma'în, el-Magâzî üzerine o-lan en iyi eser, Musa'nın ez-Zührî'den naklen yazdığı kitabdır demiştir.[62]
İbn Vehb'in Câmi'i ile beraber basılan birkaç sayfası vardır. Bunlar, ez-Zührî'nin Magâzi hakkındaki eserinin bir parçası gibi görünmektedirler. [63]
2) Sîret:
el-İsfahânî, Hâlid el-Kasrî'nin ez-Zührî'ye Sîret hakkında bir kitab yazmasını teklif ettiğini rivayet eder61. ez-Zührî'nin bu talebi yerine getirip getirmediği ve kendisine atıfta bulunulan mezkûr eserin el-Kasrî'nin ricası üzerine mi, yoksa müstakillen mi yazıldığı hususunda bir sarahat yoktur.
3) Emevî Halîfeleri Hakkındaki Lâyihası: [64]
ez-Zührî, Emevî halîfeleri hakkında târihî bir lâyiha da hazırlamıştır. Burada onların târih sırasına göre doğum, vefat ve iktidar dönemlerinin listesini vermiştir. et-Taberî'de bu eserden iki iktibas vardır. [65]
4) Neseb Hakkındaki Eseri:
ez-Zührî, kendi kabilesinin nesebine dâir de bir eser hazırlamıştır. [66]
5) Nâsih ve Mensûh'a Dâir Eseri:
el-Hâzimî'nin sözlerinden, ez-Zührî'nin Nâsih ve Mensuh Hadîsler mevzuunda bir eser tedvîn ettiği de anlaşılmaktadır. [67]
6) Hadîslerin Cem'i:
Ömer İbnü'l-'Abdü'aziz ona Hadîsleri yazmasını emretti. [68] İstinsah edildikten sonra bu kitablar muhtelif merkezlere gönderildi. [69]Vergi hakkındaki bir eserden yapılan uzun bir iktibas Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm tarafından muhafaza edilmiştir. İktibastan açıkça görüldüğü üzere, bu üç sayfa uzun bir kitabın parçasıdır. [70]
Diğer Edebî Fa'âliyetleri:
7) Hişâm'ın oğullarından birine iki defa dörtyüz Hadîs imlâ ettirmiştir.[71]
8) Hişâm b. Abdilmelik, kendisinden Hadîs yazmaları için ez-Zührî'ye iki kâtip göndermiş, onlar da bu maksatla ona bir sene refakat etmişlerdi. [72]
9) Onun elliden fazla talebesi bu Hadîs'i yazılı olarak elde etmişdi. [73]Ayrıca kendisinin "bir araya toplanmış hazır Hadîsleri vardı" ki,
bunları birçok âlim ve talebeye vermiştir. [74]
10) Sonraki devirde, ez-Zührî'ye istinaden meydana getirilen Hadîs mecmualarının, Halîfe sarayının birçok seçkin zevatı için yapıldığı tezahür etmektedir. Şu'ayb b. Ebî Hamza bu maksadla çalıştırılıyordu. [75] Ma'mer'in de, bunu te'yid eden bir rivayeti vardır. Bu rivayete göre, ez-Zührî'nin kitabları, el-Velîd'in katlinden sonra satılığa çıkarılmıştır. [76]
ez-Zührî'nin Talebeleriyle Münâsebetleri:
Muhtaç olanlara karşı çok cömertti. Fakr u zaruret içinde yaşadığı için fakirliğin ne demek olduğunu bilirdi. Onun için eline para geçtiği zaman onu çoğaltmaz, hemen fakirlere tasadduk ederdi. Kendisi de çok cömert bir insan olan el-Leys b. Sa'd, ez-Zührî'nin cömertliğini şöyle tasvir etmektedir: "İbn Şihâb'dan daha cömert hiçbir kimse görmedim, Zîra o, kendisine gelen herkese yardım ederdi, eğer kendisinde birşey yoksa, başkasından ödünç alırdı. [77]
ez-Zührî ve Talebelerin Eşitliği:
ez-Zührî; hocalarını seçerken son derece hassas olduğu halde bütün talebelerine karşı fevkalâde âdil davranırdı. Zengin-fakir arasında fark gözetmezdi. Hişâm'ın oğluna Hadîsleri imlâ ettirirken aynı anda öteki talebelere de Hadîs rivayet ederdi . [78]
ez-Zührî ve İlmin Yayılışı:
Mu'allimlerin zorla konuşması, o zamanını bariz bir vasfıydı. Talebeler onlara refakat etmek mecbûriyetindeydi. Mu'allimler konuşunca talebeler onlan yazar veya ezberlerlerdi. ez-Zührî şöyle diyor: "Halk İbn Ömer'in yanına oturur, fakat, biri gelip, ona soru soruncaya kadar hiç kimse sesini çıkaramazdı. İbnül- Müseyyeb'le beraber oturur, biri gelip ona soru soruncaya kadar sesimizi çıkarmazdık. Ona tevcih edilen soru bize Hadîs istihraç etmesi hakkında olur veya o kendiliğinden bunu yapmaya başlardı.[79]
Devrin hareket tarzına muhalif olarak, ez-Zührî kendisine rahatlıkla yaklaşılabilen bir mu'allimdi. Hayâtının ilk yıllarında üstadlannın usûlünü ta'kîp ettiği anlaşılmaktadır. İlmi

serbestçe Öğretmek istemezdi. Fakat sonradan tavırlarında bir yumuşama meydana geldi. Velîd b. Müslim'in haberine gör.e, ez-Zührî, Abdülmelik'in toplantısından çıktığı zaman bir direğin dibine oturup Muhadddislere şöyle seslenmiştir: "Ey nâs! Sizi, Emîrler'e naklettiğimiz bazı şeylerden men ettik. Gelin, size de söyleyeyim. [80]
ez-Zührî'nin Hadîslerin Tahrîri Karşısındaki Tutumu:
Tâbi'ûn'dan olan diğerleri gibi o da Hadîsleri kendi ilmî faaliyetleri için kaydetmişti. Fakat onları halka açıklamak istemiyordu, öğrenmek isteyen, gayretli olmalı idi; talebelere kitap şeklinde veya muntazam imlâ suretiyle hazır bilgi verilmemeliydi. [81]
ez-Zührî'nin bu tutumundaki ilk değişme, Ömer İbnü'l- 'AbdiTazîz kendisine Hadîs yazmasını teklif ettiği zaman meydana geldi. Bilâhare Hişâm tarafından da ikmâl edildi.
Elpu'l-Muleyh der ki: "ez-Zührî'nin derslerinde biz, Hişâm onu mecbur edinceye kadar yazmaya çalışmadık. Sanra o, Hişâm'ın oğlu için yazdı. Böylece başkaları da Hadîs yazmış oldu. [82] Bu vak'ayı ve ez-Zührî'nin aksül'amelini, ez-Zührî'ye âit şu ifadelerde de buluyoruz:
"Bu Emirler bizi mecbur edinceye kadar biz ilmi yazmaktan hoşlanmazdık. Sonra onu hiçbir Müslümandan esirgememiz lâzım geldiği kanâatine vardık. [83]
Dr. A. Sprenger bu sözleri şöyle tercüme etmiştir: "ez-Zührî, Ma'mer'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz Hadîsleri yazmak taraftarı değildik. Hatta şu liderleri (isimleri mezkûr değildir) dahi Hadîslerin yazılmasını tasvip etmemeye razı ettik. Fakat sonunda gördük ki hiçbir Müslüman yazmayı yasaklamıyordu. [84] Bu tercüme açık değildir ve farklı bir yorum getirmektedir. Guillaume'un elde ettiği netîce oldukça gariptir. Diyor ki: "Eğer Emevîler devrinde Hadîs uydurulduğuna dâir zahirî bir delîle ihtiyaç hâsıl olsaydı bu, ez-Zührî'nin şu bariz sözü olurdu: "Bu Emirler bizi Hadîs yazmaya mecbur etti[85] Zührî'nin sözlerinin Hadîs uydurmakla uzaktan ve yakından ilgisi olmadığı gayet açıktır.
ez-Zührî'nin, kendisine istinaden bir kitab rivayet etmesi için İbrâhîm b. Velîd el-'Umevî'ye verdiği müsâade hakkında Ma'mer'in bir başka ifâdesi daha vardı. [86]Emirlerin, Hadîs yazmaya mecbur edişlerine dâir olan ez-Zührî'nin önceki sözü ile Ma'mer'in bu ifâdesi, Goldziher'i şu hükmü vermeye sevketmiştir: ez-Zührî, titiz bir kitabın bile kendi adına rivayet edilmesine müsâade edecek kadar Emevîlerin tazyikine ma'rûz kalmıştır; bu suretle Emevîler, kendi lehlerinde ve ez-Zührî mahreçli olan Hadîslerin yayılmasında muvaffak olmuşlardır. [87]Bütün mes'ele 'Arada, kelimesinin yanlış anlaşılmasındadır. Muhaddisle rin ıstılahında, bir talebenin hocasına okumasına 'Arada, mu'allimin talebelerine okumasına da Haddese' deniri. [88]
'Ubeydullâh b. Ömer'in, halkın ez-Zührî'ye kitabları nasıl getirdiklerini tasvir eden bir sözü vardır. Buna göre ez-Zührî, kitablara baktıktan sonra sayfaları çevirirken "bu benim Hadîsim... onu benden kabul edin derdi. [89]
Binâenaleyh, Goldziher'in anladığı gibi, Emevîler ez-Zührî'yi bu sahada istismar etmişlerdir diye bir durum yoktur. ez-Zührî'ye okuduktan sonra kitablarına Hadîsler ilâve etmek onlar için mümkün değil miydi? Eğer onlar bunu yapmaya niyet etmiş olsalardı, bilhassa kendi kâtibleri yazarken, müsaade için ez-Zührî'ye kitabı getirmeden de ez-Zührî'nin yazdırdıklarına bazı ilâveler yapabilirlerdi. Şu halde böyle bir sahtekârlığa mâni olabilmek için başka ba'zı usullerin de bulunması ve ez-Zührî'nin verdiği müsâ'adenin yeni bir tahrifata yol açmaması lâzımdır. Bir de, İbrâhîm nâmına tek bir Hadîsin dahi rivayet edilmemiş olması oldukça tuhaftır.
Gerçekten, kitabların talebeler tararından okunduktan sonra veya okunmadan evvel rivayet edilmeleri ile alâkalı bu beyanların, mâhiyeti tamamen farklı olan kendi mes'eleleri vardır.
İlk zamanlarda Muhaddisler, üstadlarını dinlemeyi tercih ederlerdi. Hadîsleri öğrenmenin ve rivayet etmenin en iyi usûlü buydu. Üstadlara okumak, Hadîs öğrenmenin ikinci sınıf bir usûlüydü. Bu takdirde Haddesenâ kelimesi kullanılmazdı. Tahâvî, Hicrî dördüncü asırda bunu çürütmek ve her iki usûlün de mu'teber olduğunu isbat etmek için bir kitab yazıncaya kadar bu fikir, canlılığını muhafaza etti.[90]
Bir de okumadan kitabları elde etme mes'elesi vardı. Eğer bir üstad, huzurunda okunmadan talebesine bir kitap verirse, veya bir kimse üstadına aynı kitabı getirip okumadan rivayet etme müsâ'adesi isterse, böyle bir rivayete müsaade etmek caiz midir, değil midir? Bu türlü bir rivayeti bazı büyük Muhaddisler reddederken, ba'zıları da kabul etmişlerdir. ez-Zührî de ikinci grupta yer almıştır. [91]Buna Münâvele denmektedir. 'Ubeydullah, ez-Zührî'nin tatbikatını anlatırken, onun kitablara bakıp sayfalarını karıştırdığını ve kendi adına Hadîs rivayet edilebilmesi için onlara müsâade ettiğini söyler.
Hayâtının Son Günlerinde ez-Zührî'nin Ta'lîm ve Tedris Fa'âliyeti:
O, son günlerinde iyice yorulmuş ve fa'âliyetten düşmüştü. Talebelerinden ba'zılarına kitablar vermiş ve onları ne onlara okumuş ne de okunmalarına müsâ'ade etmiştir. [92] Bilâhare öğretim fa'âliyetlerinden tamamen elini çekti. [93]Bu da ancak vefatından bir sene veya o kadar kısa bir zaman evveldi.
ez-Zührî ve Hakkında Yapılan Tenkldler:
ez-Zührî, bazı Muhaddislerce üç hususta tenkîd edilmiştir:
1) İrsal veya Tedlîs
Yahya el-Kattân'm, ez-Zührfye 'âit Mürseller'e rüzgâr gibidir dediği rivayet edilmiştir. ez-Zührî hafız olduğu için, isteseydi kendi dirayetini kullanabilirdi. Fakat bazan o, bu dirayetini kullanmamıştır. [94] Bundan dolayı isnâd'da ba'zı noksanlıklar bulunmaktadır. Bu tenkîd, onun Mürselâfmı başından sonuna kadar tedkîk etmeyi zarurî kılmaktadır.
Zîra ba'zan o sadece Metin'i zikretmiş, talebelerin kendisine soru sorduğu başka bir toplantıda da isnâdlar1! zikretmiştir. [95]Yapılan tenkîd, kaynakların tedkîkinden ziyâde çok muhtemeldir ki, istidlale dayanmaktadır. Onun için İbn Hanbel bu tenkidi şiddetle cerh ve red etmektedir. [96]
2) Mevâlî'den Rivayet Etmemek:
ez-Zührfye, Mevâlî'den rivayette bulunmadığı için halkın kendisini kınadığı söylendi. O zaman buna cevab olarak, onlardan da rivayet ettiği, fakat aynı Hadîs'in Muhacirin ve Ensâr 'aileleri tarafından da rivayet edildiğini öğrenince bu sefer diğer kaynaklardan alıp rivayet etmediği karşılığını verdi. [97] Keza, İbn Ömer'e mensup olan Nâfi' de, ez-Zührî'nin Hadîsleri kendisinden öğrendiği halde sonra Sâlim'e giderek bu Hadîsleri babasından duyup duymadığını te'yîd edişinden yakınmıştır. Sonra ez-Zührî bunları Salim adma rivayet etmiştir. [98]
ez-Zührî, saçlarını siyaha boyadığı için de tenkîd edilmiştir. Bundan dolayı, ulemâdan biri ondan Hadîs yazmamıştır.
3) ez-Zührî hakkında yapılan en büyük itham, onun iktidardaki hanedanla işbirliği içinde olmasıydı. [99] Devlet hizmeti gören ve hükümetle dayanışma hâlinde bulunan birçok büyük âlim vardır. Meselâ, eş-Şa'bî, Hasanü'l-Basrî, Kabîsa ve diğerleri bunlar arasındadır. Binâenaleyh bir kimsenin devlet hizmetini kabul etmesi, icrâ'atı doğru olduğu müddetçe onun aleyhinde hiçbir zaman delîl teşkil edemez.
Goldziher ve diğer modern müsteşrikler onu, Hadîsleri Emevîler lehine tahrif etmekle suçlamışlardır. Bu bakımdan ez-Zührî'nin Emevî-ler'le olan 'alâkasının tedkîk edilmesi lâzımdır. [100]

Ez-Zuhrı Ve Emevîler

ez-Zührî ve Mervân:
Onun, "gayet gençken Mervân'a hürmet etmekte olduğu[101] beyân edilmiştir. Bu ifâde, ilk müverrihlerden Yahya b. Bukayr tarafından cerh ve redd edilmiştir. [102] Târihî vesikalar bu çeşit bir ziyaretin yapıldığına imkân vermemektedir.
Hicrî 64 târihinde halîfe olan Mervân, sâdece dokuz veya on ay halifelik yapmıştır. [103]Bu kadar kısa bir zaman içinde o, üç muharebe yapmak, birçok da seferler tertiplemek mecburiyetinde kalmıştır. Bu sırada ez-Zührî'nin babası, İbn Zübeyr taraftarı olduğu[104] için Mervân'a muhalif bulunuyordu. İbn Zübeyr ise o vakit iktidarının altın devrini yaşıyordu. ez-Zührî, bu devirde yedi ilâ on beş yaşları arasında bulunuyordu ki, bu kadar genç bir yaşta onun babasından ayrı olarak düşünmesi mümkün değildir. Keza, Medine'den Şam'a, bilhassa o günlerde, seyahatte bulunmak fevkalâde zordu. Eğer ez-Zührî Şam'a varmış olsaydı, hiçbir şeye muvaffak olamazdı. Bundan dolayı bütün târihî deliller, faraziyenin karşısında yer almış bulunmaktadır.
ez-Zührî ve 'Abdülmelik:
ez-Zührî'nin 'Abdülmelik zamanından Hişâm devrine kadar Halîfe sarayına intisab etmiş olduğu muhakkaktır. [105] Yine onun defâatle büyük borçlara girip bunların Halîfe tararından ödendiği de doğrudur. [106] Ancak onun Halîfe ile olan münâsebetleri her zaman iyi gitmemiştir. ez-Zührî'nin muayyen ba'zı durumlarda sükût etmesi veya yanlış beyanda bulunması imkânsızdı. Velîd ona, o vakit Suriye'de dillerde dolaşan şu sözü sormuştu: "Allah, Emîrler'in sadece sâlih 'amellerini yazar; iyi olmayanlarını kaydetmez."
ez-Zührî, cevaben "bu hatâdır" dedi ve yanlışlığını isbât etti. Bunun üzerine Velîd: "Bu insanlar bizi şaşırtmıştır..." dedi. [107]
Bir defasında Hişâm, Kur'an-ı Kerim'de kendisine işaret edilen fakat adı açıkça belirtilmeyen bir kimseyi sordu. ez-Zührî: "O, 'Abdullah b. Übey b. Selül'dür" dedi. Cevap, Hişâm'ın arzusu hilâfinaydı. ez-Zührî'ye dedi ki: "Sen yalan söylüyorsun; o 'Alî'dir". Bu sefer ez-Zührî hiddetlendi; onu, hattâ babasını bile azarladı. Şöyle dedi: "Yemin ederim ki, eğer gökten bir ses, Allan'ın yalan söylemeye müsa'âde ettiğini ilân etse, ben yine yalan söylemem. [108]
Hişâm sâdece bunu değil, fakat sükûnet halindeyken bile onu dinlemek mecburiyetinde kalırdı. ez-Zührî, Velîd'in fena karakteri sebebiyle onun kusurlarını ifşa ederdi. Veliahdhktan uzaklaştırması için Hişâm'a başvurdu. Velîd de, eline bir fırsat geçtiği takdirde ez-Zührî'yi öldüreceğine yemîn etti. [109] Bu itibarla ez-Zührî, bu tehlikenin farkındaydı ve Velîd'in Halîfe olması hâlinde Bizans İmparatorluğu'na kaçmaya hazırdı.[110]
Hanedan mensubu talebelerine Hadîs okuturken hiçbir hususî im [111]Binaenaleyh, ez-Zührî'nin Emevî Hanedanıyla olan tanımazdı iinâsebetlerinden; onun, onların elinde bir âlet olduğu; ve onların, onun di ile şöhret ve bilgisini kendi lehlerindekİ mevzu' Hadîsleri yaymak "cin istismar ettikleri şeklinde bir hüküm çıkarmak, târihe karşı işlenmiş büyük bir cinayet olur.
ez-Zührî Haccinyerine Başka Birşey mi İkâme Etmişti'? el-Ya'kûbî ile Goldziher'in Cerhi ve Çürütülmesi:

En kritik nokta, Şi'î tarihçi Ya'kûbî'nin sözüdür. Ya'kûbî şöyle diyor: "Abdülmelik, ba'zı siyâsî sebeplerle Sûriyeliler'i hacdan men etti. Zîra İbn Zübeyr onları kendine bey'at etmeye zorluyordu. 'Abdülmelik, ez-Zührî'den bir Hadîs naklederek menâsik-i hacc için Sûriyeliler'e başka bir çâre buldu: Kudüs'ü ziyaret ve Mukaddes Kaya etrafında tavaf. Bu maksadla Kubbetü's-Sahrâ'yı yaptırdı ve tavaf da Emevîler devri boyunca devam etti[112]Goldziher'e göre, bu hareketi meşrulaştırmak ve müdâfaa etmek, ilâhiyatçı ez-Zührî'ye bırakılmıştır.[113]

Goldziher bu hükmünü daha ziyâde Ya'kûbî'nin beyânlarına dayanarak veriyor. Halbuki o ifâdeler dikkatli bir tedkîke muhtaçtırlar. Zîra te'sirleri ve 'akisleri çok geniş boyutlara varmıştır. Diğer birçok 'ulema, Ya'kûbî'ye istinâd ederek ez-Zührî hakkında yanlış kanâ'ate sahip olmuşlardır.[114]

ez-Zührî'nin 'Abdülmelik'le Hicrî 81 yılından evvel vuku' bulmayan görüşmesi bir yana,[115] bu beyanların kendi şartları içinde değerlendirilmesi herhalde dah iyi olacaktır.

Filistin Hicrî 67 târihinde 'Abdülmelik'in hâkimiyetinden çıkmıştı.[116]Emevîler hac mevsimi dolayısıyla Hicrî 68'de Mekke'deydiler.[117] Bu bakımdan eğer 'Abdülmelik halkı hacdan men ettiyse, bu takdirde onun, haccin yerine 'Abdülmelik'in başka bir şey ikâme etmeyi düşündüğü ve Kudüs ile Mukaddes Kaya'nın Mekke kadar mukaddes olduklarını tebliğ ettiği Hicri 68 tarihinden sonra vuku bulmuş olması lâzım gelirdi.

Abdülmelik, Kubbetü's- Sahrâ'yı, mezkûr Kaya'nın üzerine Hicri 69 târihinde bina etmeye başladığına göre,[118]Haccın yerine başka bir şeyin ikâmesine dâir ez-Zührî'ye dayanarak verdiği emri Hicrî 69 senesinin başında ısdar etmiş olması lâzımdır.

ez-Zührî o vakit on ilâ yirmi yaşları arasındaydı. On yaşındaki bir çocuğun veya on sekiz yaşındaki bir gencin, doğum yeri olan Medine'de değil de buradan uzakta, Suriye gibi Medine aleyhtarı olan bir muhitte, Allah'ın hacc emrini ilga ederek ve yerine de bir başkasını koyabilme iktidarını göstererek büyük bir şöhret ve hürmete nail olabileceğine inanmak, akıl ve hafsalanın alacağı bir şey değildir.[119]O vakit Suriye'de bir çok Sahâbe-i Kiram da vardı. 'Abdülmelik niçin onları kullunmamıştır? Suriye'deki Sahâbeler'in salâhiyeti ve telkin ettikleri hürmet, on-on-sekiz yaşlarında bir çocuk olan ez-Zührî'ninkinden çok daha büyüktü ve Suriyeliler onlara karşı daha fazla tâ'zimde bulunulduğunu biliyorlardı. Eğer bu Sûriye'li 'âlimler Emevi aleyhtarı olsalardı, o zaman bunların söz ve itirazlarının, talebeleri veya 'Abbasî müverrihleri vasıtasıyla bize kadar intikâl etmiş olması i'câb ederdi. Halbuki, böyle itirazlara hiçbir yerde rastlanmamıştır. Eğer bu 'âlimler hem Emevî taraftarı ve hem de Peygamber ['aleyhisslâtü ve's-selam] hatırı için i'tirâz etmeyecek kadar dünyaya gönül vermiş insanlar olsalardı, o vakit, onlar kendi küçümsenmelerine mutlaka i'tirâz ederlerdi; zîrâ bu "uydurma" işinin şerefi başkasına verilmiş olacağı için bu takdirde kendi otoritelerine karşı meydan okunmuş olur ve tam bir hürmete nail olamamış bulunurlardı.

Sonra, 'Abdülmelik'in haccı men etmesi karşısında tahrik edilen bu dindar insanlar nasıl olmuş da böyle bâtıl bir amel üzerinde ittifak etmiş ve onu kabul edebilmişlerdir? Bütün Suriye halkı, 'Abdülmelik ile ez-Zührî tarafından bu kadar kolayca aldatılabilecek kadar ahmak mıydılar? Üstelik Ya'kûbî'ye göre, haccın yerine bir başka merasimi ikâme etme ameliyesi Emevîler devri boyunca devam etmiştir; fakat aynı Ya'kûbî tarafından; Hicrî 72 senesinden itibaren hac farizasının Emevî hâkimiyeti altında nasıl ifâ edilmiş bulunduğu ve öteki Emevî halîfeleriyle beraber bu "Mekke- mu'ârızı" Halîfe 'Abdülmelik'in Hicrî 75 tarihinde hacc için Mekke'ye nasıl gitmiş olduğu da yine bizzat tasvir edilmiştir.[120]

Bundan başka, Kubbetü's-Sahrâ'nın inşâsı Hicri 72 yılında tamamlanmış ve bu sırada Mekke, 'Abdülmelik'in bir valisinden başka birşey olmayan Haccâc'ın idaresi altında bulunmuştur. Bizzat Ya'kûbî'nin ifâdesine göre hacc, H. 72 yılında Haccâc'ın valiliği sırasında îfâ edilmiştahkik edilen nüshalartir[121]§u nalde haccın yerine bir başka merasimi ikâme etmek için herhangi bir zaruret bulunmadığı gibi, bu tatbikatın bütün Emevîler devri boyunca devam ettirilmesi için de herhangi bir ihtiyaç duyulmamıştır. Eğer öyle olsaydı, Emevî aleyhtarlarının eline mükemmel bir silâh verilmiş olurdu.

Diğer taraftan ez-Zührfnin, 'Abdülmelik tarafından iktibas edilen ve Ya'kûbî'de mezkûr olan sözleri; ne Kaya'nın kudsiyetinden, ne de onun etrafında tavaf edilmesinden bahsetmediği gibi bunu teklif dahi etmemektedir[122]. ez-Zührî'nm beyanları, sâdece Kudüs'deki Mescid-i Aksâ'ya husûsî imtiyazlar atfetmektedir. Bu Mescid'e Kur'ân-ı Kerîm'de dahi ayrı bir yer verilmiştir.[123] Bütün bunlara ilâveten, bu Hadîs sâdece ez-Zührî değil, aşağıdaki zevat gibi birçokları tarafından da rivayet edilmiştir.:

1. Hişâm- Nâfi'- İbn Ömer.[124]

2. Seleme b. Kuheyl-Haciyah b. 'Adî-'Alî b. Ebî Tâlib.[125]

3. Kusaym- Kaz'a-Ebû Sa'îd el-Hudrî.[126]

4. Ebân b. Sa'lebe-'Atıye Ebû Sa'id el-Hudrî.[127]

5. Muhd. b. İbrahim- Ebû Selemân-Ebû Hureyre.[128]

6. Zeyd b. Sâlim-Sa'îd b. Ebî Sa'id-Ebû Hureyre.[129]

7. Yezîd b. Ebî Meryem-Kaz'a-'Abdullâh b. Amr, ve diğerleri.[130]

Binâenaleyh, bu "uydurmacılığın" şerefi ve dînî bakımdan îzah teşebbüsü, niçin yalnız, 'Abdülmelik'i sadece H. 81 yılından sonra görebilen ez-Zührî'ye âit olmuştur? Bu Hadîs hakkında J. Horovitz'in hükmünü buraya kaydetmekte fayda vardır. O diyor ki: "Bu Hadîsin mevsûkiyeti hakkında kim ne düşünürse düşünsün, ez-Zührî'nin, Hadîsi hakîkaten Sa'îd Ibnü'l-Müseyyeb'in ağzından duyduğunda hiç bir şüphe yoktur.[131]

---

[1] Yukarıda sayfa 222'e bakınız; Mlzân, I, 316.
[2] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 243-245.
[3] Yukarıya bakınız: Bölüm IV, s.251-52.
[4] Yukarıya bakınız: Süheyl b. Ebî Sâlih, III. bölüm, s.208-9.
[5] Süheyl b. Ebî Salih, yukarıda gösterilen yer.
[6] Süheyl b. Ebî Salih, yakanda göst. yer.
[7] Nubelâ, XVII, 157, fotokopi, Zâhiriyye Kütübhanesi.
[8] Lisân, V, 241-2; İbn 'Asâkir, Târîhu Dımaşk, XV, 293b; Nubelâ, XII, 150-1.
[9] Bağdadî, I, 356; Sam'ânî, Ensâb, 558; Nubelâ, XI. 162
[10] Bağdadî, XII, 41; Sam'ânî, Ensâb, 162a; Nubelâ, X, 281.
[11] Mîzân, III, 634; İbn Hacer, Reful-lsr, 514-8; el-Kindî ile basılmıştır; Bağdadî, II, 379; Nubelâ, IX, 246-7; Lisân, V, 272-3.
[12] Râzî, I, I, 93; Te/ızîö, 1,113; Takrib, 1,33.
[13] BTK, III, II, 24; Tehzîb, VI, 355, Takrîb, I, 512.
[14] Yukarıya bk. s. 170.
[15] Yukarıya bk. s.65.
[16] İbn Hacer, Reful-Işr, 515. Kındî'nin Governors ofEyyet ile basıldı.
[17] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 245-248.
[18] Tafsilât için yukarıya bakınız: Nâfi' üçüncü bölüm.s. 96-7.
[19] Kifâye,267.
[20] Huffâz, IV, 93-99; İbn Hallikân, Vefayât, I, 31-32; tbn 'îmâd, Şezarât, IV, 255.
[21] îbn'îmad, Şezarö, IV 57.
[22] Nubelâ, XI, 137.
[23] Nubelâ, X, 217.
[24] İbn 'Asâkir, Târihti Dımaşk, XIII, 280b; doğumu veya vefat târihi hakkında hiçbir şey bilinmiyor.
[25] BTK, II, II, 25; Râzî, II, I, 129; Tehzîb, IV, 207-8; Takrib I, 327.
[26] İbn Sa'd, VII, II, 173; BTK, II, II, 224; Râzî, II, I, 341; Tehzîb, IV, 347-8; Takrîb, I, 351.
[27] Yukarıya bk. s. 211-12.
[28] Yukarıya bk. s. 123-4.
[29] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 248-249.
[30] Tafsilât için yukarıya bk. Şu'ayb b. Ebî Hamza, üçüncü bölüm, s. 202.
[31] İzine rastlanmadı.
[32] İzine rastlanmadı.
[33] Nubelâ, X, 225.
[34] Nubelâ, IX, 107.
[35] BTK, I, II, 342; Razî, I, II, 129; Tehzîb., II, 441-3; TakrÎb, I, 193.
[36] Aşağıda s. 346-64.
[37] İbn Kuteybe, Ma'ârif, 472; İbn Kesîr, Bidâye, IX, 341; İslâm, V, 136; Fischer, 73-4. Tarihçiler onun doğumu hakkında 50-51,56 ve 58 gibi ayrı ayrı târihler vermektedirler. Fakat büyük bir ihtimalle o, 50 veya 51'de doğmuştur.
[38] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 250-251.

[39] İbn Kuteybe, age, 472; îbn Hallikân, Vefayât, 1, 451.
[40] İbn Kuteybe, age, 472.
[41] Sikât, 333.
[42] Ebu Nu'aym, Hilye, III, 367;İslâm, V.139.
[43] Hayseme, III, 125b; BTK, I, I, 220; İslâm V, 137; îbn Kesîr, age, K, 341.
[44] Agânî, IV, 248.
[45] Marzubânî, Mu'cemu'ş-Şu'ara, 413.
[46] İbn Sa'd, II, I, İSiJsiâm, V, 138.
[47] İslam, V, 136.
[48] Ebu Nu'aym,Htlye, III, 362,İslâm, V, 137.
[49] Zur'a, 6 lb; Cami', l55a;Huffâz, I, 96.
[50] îbn Sa'd, II, I, 135; Zur'a, 61b; Hayseme, 125b; Bâcî, 94a; Takyîd, 107; Cami', 156a; Fischer, 67-8; İbn Kesir, Bidaye., DC, 344.
[51] Takyîd, 107. Öğrenme arzusu hakkında daha fazla bilgi için bk. Hayseme, 125b; Râzî, IV, 1, 73; Ramahürmüzî, 32b; Cami', 183a; İs-lâm, V, 148; Fischer, 67, 69; îbn Kesir, Bidaye., IX 341.
[52] ibn Hallikân, age, I, 451; Ebul-Fidâ, Târih, î, 204.
[53] İslam, V, 136, 144.
[54] Meşâhîr, 66; ve Hadîslerle ilgili herhangi bir biyografik eser.
[55] Annales, 1,1518.
[56] Tabarânî, Mu' cem., I, 38b, 45a, 118a.
[57] Tabarânî,oge,I,40b.
[58] Tabarânî,^, I, 45a.
[59] TaTsarânî, age, I, 52a.
[60] Tabarânî,o^e, I, 89b.
[61] Meselâ bk.: el-Belâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, I, 286, 445, 454, 545, 549, 550, 552; Fü-tûh, 24, 28, 31; Hanbel, VI, 194-197.
[62] İbn Hacer, Tehzîb.,, X, 362.
[63] İbn Vehb, el-Câme, 1, 96-98.
[64] Kitâhü'l-Ağanî, XIX, 59 (Bulak baskısı, Hicri 1285).
[65] Annales, II, 428, 1269.
[66] Fischer,68; İslâm, V,143; keza bk. İbn Abdil-Berr, el-İnbâh 'alâ Kabâ'ili'r-Rüuât 44; Kitâbü'l-Ağanî, XIX, 59 (Bulak).
[67] e\-Hkzimî,el-İ'tibâr, s. 3.
[68] Hayseme, III, 126a.
[69] 'Accâc, Sünnet, 494.
[70] Emval, 578-581.
[71] Râmahürmüzî, 396; Fischer 69; İbn Kesîr, Bidâye, IX, 342.
[72] Ebû Nu'aym, Hılyetu'l-Evliyâ', III, 361; Zehebi, Târihu'l- İslâm, V, 143.
[73] Yukarıya bk., 114-119.
[74] Kifâye, 319, İslâm, V, 149.
[75] İbn Hacer, Tehzîb., IV, 351-2; Zehebi, Târihu'l-İslâm, V, 151.
[76] Fasavi, II, 146a; keza bk.:Kâmit, I, 18a; Zehebî, Târihu'l-İslâm, V, 141.
[77] Fischer 70. Tafsilât için bk. Zehebî, Târihu'l-İslâm, V, 138; 141, 150; Fischer 73.
[78] Zehebî, Târihu'l-İslâm, V, 148.
[79] Fischer,69.
[80] ez-Zehebî, Târihu'l-îslâm, V, 148,
[81] Mâlik'in sözlerine bk. Mâlik icazeti sevmezdi, zîrâ talebe kısa zamanda fazla gayret göstermeden çok bilgi kazanmak isterdi, Bağdadî, Kifâye, 316.
[82] EbuNu'aym,a£e, III, 363.
[83] İbn Sa'd, II, II, 135;Hayseme, III, 126b, 127a, Süfyân'dan rivayet ediyor; Takyîd, 107; İbn Sa'd'ın metni yanlış basılmıştır. İktibas, Takyîd'dendir.
[84] Sprenger, "On the Origin of Writing.." J.A.S.B., XXV, 1856, s.322.
[85] Guillaume, 50.
[86] Hayseme, III, 127a; Kifâye, 266.
[87] Goldziher, MuA. Stud., II, 38.
[88] Subhi Salih, 'Ulûmu'l- Hadîs, 93 veya herhangi bir Usûlü'l- Hadîs kitabının Tahammülü'l-Hadîs bölümü.
[89] Hayseme, III, 39a; Kifâye, 318.
[90] Chester Beaty Kütübhânesi, Yazma, no. 3415.
[91] Hayseme, III, 39a; Kifâye, 32a; keza bk. Mâlik'in Tatbikatı, Fasavî, IH,263a; Kifâye,327; ve ba'zan Mâlik onu sevmezdi. Kifâye, 316.
[92] Fischer, 69-70; ez-Zehebl, Târîhu'1-İslâm, V, 149; keza bk. Fasavî, III,3O8a-b.
[93] ez-Zebebî, Târihu'l-îslâm, V. 149.
[94] ez-Zehebî,Târihu'l-lslam,V, 149.
[95] Ilel, I, 82; Hayseme, III, 126a.
[96] Fasavî, II, 231b.
[97] Ebû Zur'a 61b; Râmahürmüzî, 41b; Bağdadî, el-Câmi', 15a, Müslim, ez-Zührî'nin Hadîs rivayet ettiği Mevâlî ulemâsının bir listesini vermektedir, bk. Müslim, Ricâl-ü 'Urve, s.11, burada yirmiden fazla Mevâlî onun mu'allimi olarak belirtilmektedir.
[98] Fasavî, II, 216b; Cami', 15a; Huffâz, I, 88, Keza bk. Kâmil, I, 292a
[99] Fischer, 72; Goldziher, Muh. Stud. 11, 35; Guülaume, 48.
[100] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 251-259.
[101] Horovitz, "al-Zuhrî" mad. £./.;'Accâs, Sünnetti Kable't-Tedvin, s.489.
[102] ez-Zehebî, Târihul-İslam, V. 147.
[103] Ebulfıdâ, Târih, 1,194; Annales, II, 5789; Mes'ûdî, Mürûcü'z Zeheb, V, 207.
[104] İbn Kuteybe, Ma'ârif, 472.
[105] ez-Zehebî, Târihu'l-İslâm, V, 140.
[106] Aynı eser, 141.
[107] İbn 'Abd Rabbih, 'Ikd, I, 70-7.
[108] Fischer, 72; îslâm,V, 149-50.
[109] Mâm, V, 140.
[110] Agh, II, 103, Horovitz, The Earkest Biographies", l.C. 1928, s.42'de zikretmiştir.
[111] Hayseme, III, 128.
[112] Ya'kûbî, History, II, 311.
[113] Goldziher, Muh. Stud., II, 35; Guillaume, "bunu îcad eden ez-Zührî'dir" diyor, Guillaume, 48.
[114] Goldziher ve Guillamme'den başka meselâ bk. J. Walther, "Kubbat al-Sakhrâ" maddesi, El; Ruth, "Arabic Books and Libraries in the Umaiyad Period", A.J.S.L cild, III, s.252; F. Buhl, "al-Kuds" mad. EL
[115] BTS, 93;Annales, II, 105 2.
[116] Ya'kûbî, History, II, 321; Caetani, chron., Islamica 786; Mes'ûdî, Mürûcü'z-zeheb, V, 225.
[117] Ya'kûbî, History, II, 320.
[118] Sıbt İbnu'l-Cevzî, el-Makdisî tarafından zikredilmiştir, Musir (Mukaddes Kaya'dan bahis yoktur) J.R.A.S., XIX, 1887. s. 300.
[119] Ya'kûbî, 'Abdülmelik zamanındaki meşhur ulemânın listesini vermektedir, 30 isim zikretmekte, fakat Zührî'den bahsetmemektedir, History, 11, s.337-8.
[120] Ya.'kûbi, History, II, 336.
[121] Aynı eser, 11,336.

[122] Aynı eser, II, 311.
[123] Kur'an-ı Kerîm, 17. sûre, İsrâ. Bu sûrenin Mekkî olduğunda bütün müfessir ve müverrihler müttefiktir. Guillaume'un al-Andalus XV, III, s.323-36'daki makalesine göre, keski, el-Aksâ Mescidi'nin el-Yi'rana'da olduğu isbatlanabüsey-di; ancak Kudüs, ilk kıble olması hasebiyle [İslâm'da da] bir kudsiyete sahiptir.
[124] Tabarânî, £usâ(, II, 305a.
[125] Aynı eser, I, 210a;
[126] Tabarânî, el-Mu'cemu's-Sagîr, 97-8
[127] Tabarânî, Evsât, II, 3a
[128] Fasavî, III, 89a
[129] Aynı eser
[130] Aynı eser, 89a-b; ilk eserler hakkında daha fazla ma'lûmât için bk. Wensinck,Concordance.
[131] Horovitz, "The Earliest Biograhies of the Prophet and their Author", I.C, cild, II, s. 36. Keza bk.: Ruth, "Arabic Books and Librariea in the Umaiyad Period", A.S.I.J. cild. LIII, 243, Horovitz ile hemfikirdir ve şunları söylemektedir: "Horovitz'in dediğini insan rahatça kabul eder. Zira ez-Zührî, halîfelerin emirleri üzerine ketumiyetinden vazgeçerek Hadis imlâ etmeye başlamıştır. Bu yenilik onun, onlar hesabına Hadisler îcâd ettiği ma'nâsına gelmez."

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

— A —

Açlıktan (Allah'a) sığınma babı..... 106-107
Adamın, yanında oturana ikram etmesi babı 509-509
Adamın yeni bir elbise giydiği zaman söyliyeceği (hamd) babı..... 337-338
Adlardan müstehab olanlar babı..... 523-523
Ak saç ve sakalı sarıya boyama babı..... 407-407
Aksıran (Müslüman)'a teşmît (yâni hayır ve bereketle dua etmek) babı..... 505-509
Akşam, yemeğini bırakmak babı 107-107
Allah'a hamdedenlerin fazileti babı 593-597
Allah verdiği her hastalık için bir ilâç vermiştir, babı..... 187-192
Altın yüzükten nehiy babı..... 424-425
Amel (yâni farz, vâcib, sünnet olan her türlü ibâdet ve hayır işlemen)'in fazileti babı 610-612
Anılan kablarda şıra yapmaya izin verildiğine dâir hadîsler babı..... 159-160
Arkasında siyah veya beyaz iki çizgi bulunan yılanı öldürmek babı..... 302-304
Arpa ekmeği babı..... 99 -101
Asur ile boyanmış elbisenin erkeklere mekruhluğu babı..... 379-382
Avuçlarla su içmek ve (bardak gibi bir kaba veya avuca alınmaksızın) dudakları batırmak suretiyle su içmek babı.....180-183
Ayakkabıları giyme ve soyma babı 394-395
Ayakkabıların biçimi, babı..... 393-393
Ayakkabıyı ayakta giyme babı 397-397
Ayakta (su ve benzerlerini) içmek babı 172-175
Ayakta yemek yeme babı..... 56-56

— B —

Babanın çocuklarına iyi davranması, iyilik etmesi ve kız çocuklarına ihsan'da bulunmak babı 454-459
Babanın ilgilenip üzerine düşen iyiliği yapmış olduğu kimse ile sen de ilgilen, ona karşı üzerine düşen iyiliği yap.....453-453
Baba ve ananın haklarına riâyet etmek ve onlara karşı görevi yapmak babı 445-452
Bal babı..... 205-206
Başkasının evine girmek için izin istemek babı ... 495 - 500
Bazı kablarda kurulan şıranın yasaklığı babı..... 156-157
Beyaz elbise babı..... 344-346
Bir adamın çocuğu olmadan önce künye alması babı 532 - 533
Bir ayakkabı ile yürümenin yasaklığı babı 395-396
Bir binek hayvanına üç kişinin binmesi babı 561-562
Bir kavmin ulusu size geldiği zaman ona ikram ediniz babı..... 504-504
Bir kimsenin başka bir kimseyi övmesi babı 536-537
Bir kimsenin yalnız başına kalmasının mekrûhluğu bâbı..... 558-558
Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter, babı 7-9
Bir şeyi uğurlu saymaktan hoşlanan ve (bir şeyi) uğursuz saymaktan hoşlanmayanın, babı 306-310
Bir şeyi üç nefesle içmek babı 168-168
Buğday ekmeği babı 97-98

— C - Ç — Başa Dön

Cam bardakta (su ve benzeri meşrubatı) içmek babı ... .«,..... 185-186
Cüzzam hastalığı babı 311-313

Çocuklara ve kadınlara selâm vermek babı 488-489
Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır, babı 147 -148

— D — Başa Dön

Dayf (misafir) hakkı babı..... 463-465
Develerin idrarları(nı tedavi için içmek) babı ... 265-266

— E — Başa Dön

Ehl-i Kitaba selâm verilir mi?..... 487
Elbisedeki alem hakkında verilen müsaade babı ... 369-370 44 Elenmiş undan yapılmış arı beyaz ekmek.....88-90

Elinde et kokusu bulunduğu halde geceleyen kimse (hakkında gelen hadîsler) babı..... 50-51
Erkeğin saçını omuzlarına kadar salıvermesi ve örgüler hâlinde edinmesi babı..... 413-417
Erkek, erkeğin elini öper, babı..... 493-494
Erkeklerin kırmızı elbise giymeleri babı 376-377
Etin en güzel kısmı (hakkında gelen hadîsler) babı 61 - 62
Eti yenen hayvana âit karaciğer ve dalak babı ... 68-69
Et (yeme) babı..... 60-61
Evde bulunan suretler babı..... 435-437

— F — Başa Dön

Fâlûzec (yâni, bal helvası) babı..... 93-93

— G — Başa Dön

Gelen gidene) eziyet veren şeyi yoldan gidermek bâbı..... 470-471
Gölge ve güneş arasında (yâni bedenin bir kısmı gölgede, diğer kısmı güneşte olduğu halde) oturma (nın yasaklığı) babı.....517-517
Gömlek - entari kola ne kadar (uzun) olur, babı ... 356-357
Gömlek - entarinin yaka) düğmelerini çözmek (yâni iliklememek) babı ... '..... 357-358
Göze izmid (denilen) sürme çekmek babı 256-257
Gözüne tek sayılarda sürme çeken babı 258-259
Gümüş kablardan (bir şey) içmek babı..... 165-166
Güvercin ile oynamak babı..... 555-557

— H — Başa Dön

Habis (pis) ilâç kullanmanın yasaklığı babı 217-218
Hacâmetle tedavi olmak babı 236-239
Halîfler (yâni üzüm ve hurma karışımının şırasın) in yasaklığı babı..... 149-151
Halka kıssa - hikâye anlatmak babı ..... 545 - 546
Hamama girmek babı..... 541-542
Hamr (yâni içki) her şerr (fenalığın) in anahtarıdır, babı..... 125-127
Hangi günlerde hacâmet olmak uygundur, bâb: ... 244-247
Hasta bir şey yemek veya içmek ister, babı 193-194
Hastayı yemeğe zorlamayınız....., ... 197-198
Hımye (perhiz vermek) babı 194-196
Hıyar ve yaş hurmayı beraber yemek babı 77-79
Humma (hastalığı âteşi) cehennemin hararetinden (bir parça) dır, siz onu su ile soğutunuz, babı..... 232-234
Humma (hastalığı) babı..... 231-291
Humma hastalığına okunan dua babı 290-292

— İ — Başa Dön

Içdon giymek babı..... 359-359
İçilecek şeye üflemek babı..... 178-179
İçinde yemek yenen) çanağı yalamak suretiyle temizlemek babı..... 26-27
İçki içen kimsenin hiçbir namazı kabul olunmaz, babı..... 132-133
İçkinin yapıldığı maddeler babı 135-136
İçki ticâreti babı..... 138-142
İçkiye başka adlar takacaklar babı..... 142-143
İçkiye devam eden (hakkında gelen hadîsler) babı 130-131
İçkiye on yönden lanet edilmiştir, babı..... 136-137
İki hurmayı birleştirerek yemenin yasakhğı babı ... 84-85
İnsan vücudundan) hacâmet olunan yer..... 240-244
İpek elbise giymek hususunda kendisine ruhsat verilenin babı..... 368-368
İpek giymenin yasaklığı babı..... 365-366
İstiğfar babı 605-609
İslâm memleketinde oturmalarına izin verilen andlaşmalı ehl-i kitab olan gayr-i müslimlerin selâmını cevablamak babı.....485-487
İsraf ve kibir senden vazgeçtiği sürece dilediğini giy, babı..... 384-385
İştiha ettiğin (yâni canının çektiği) her şeyi yemek bir nevi israftır, babı..... 104-105
İzâr (yâni belden aşağı giyilen elbise) nereye kadar uzatılır? babı..... 349-352

— K - L — Başa Dön

Kabak (yemeği hakkında gelen hadîsler) babı ... 57-59
Kabın içinde nefes alıp verme babı..... 177-178
Kabın senin tarafına yakın olan yerinden yemek yemen... babı..... 27-29
Kabın üstünü örtmek babı.....; 163-165
Kadının eteği ne kadar uzun olur? babı 360-361

Kadınların ipek elbise giymeleri ve altın (ziynet) takınmaları babı..... 373-376
Kadid (yâni tuzlanıp güneşte kurutulan et) babı ... 66-68
Karnisin uzunluğu ne kadar olmalıdır? babı 354-355
Kamis (uzun gömlek) giymek babı..... 353-353
Kaplanlar (in derilerini eğer ve semer üstüne atmak veya başka türlü binek hayvanının sırtına atıp ona)binmek babı.....442-442
Kara tane (çörek otu) babı..... 201-202
Kaza (yâni başın bir yerinin saçını kazıyıp başka bir yerinkini bırakma) yasaklığı babı 419-419
Kebap (hakkında gelen hadîsler) babı..... 63-66
Kerâhat edilen (yâni caiz sayılmayan) şiir (çeşidinin beyânı) babı..... 552-553
Kına (ile tedavi olmak) babı..... 264-265
Kırmızı meyâsîr babı..... 440-440
Kibirden dolayı elbisesini (yerde) sürükleyen babı 346-348
Kim bir yemek pişirirse suyunu çoğaltsın babı ... 114-114
Kim dünyada içki içerse âhirette içki içmeyecektir, babı..... 128-128
Kimin beraberinde oklar var ise okların temellerinden tutsun, babı 566-567
Kim oturduğu yerden kalkıp sonra geri dönerse o yere öncelikle hâk sahibidir, babı..... 510-510
Kişi (bir şey) içtiği zaman sağa verir sıra ile sağa verir, babı..... 175-176
Kişi yemeğini hizmetçisi yedirdiği zaman o yemekten hizmetçisine versin, babı..... 45-46
Kitabın tertibi babı..... 562-564
Komşuluk hakkı babı..... 460-461
Korkmak, gece uyuyamamak ve şerrinden Allah'a sığınılan şeyler, babı..... 323-327
Kölelere iyilik etmek, onlara iyi davranmak babı ... 477 - 478
Kur'ân-ı Kerîm ile tedavi olmak babı 302-302
Kur'ân-ı Kerim-i okumanın sevabı babı..... 568-580
Kur'ân ile tedavi olmak babı..... 263-263
Kurtlu olması muhtemel kuru hurmayı kontrol etmek babı..... 86-86
Kuru hurma (yemek) babı..... 79-80

La havle ve la kuvvete ilâh billâh'ı zikri hakkında gelen hadîsler, babı..... 615-617
«La ilahe illallah = Allah'tan başka layık hiçbir ilâh yoktur» zikrinin fazileti babı 586-592
Lâkablar babı 535-535

— M — Başa Dön

Mantar ve (Medine'nin) geve hurması babı 207-212
Masa üstünde ve yer sofrası üstünde yemek yeme babı 47-48
Mazeretler kabulü babı..... 510-511
Mekruh adlar babı 524-524
Mescidde (yemek) yeme babı..... 54-55
Meşhur olmaya vesile olan elbiseyi giyen babı ... 385-386
Meyveler yemek babı..... 121-122
Meyvenin ilk (çıkan) ı (bahçeden toplanıp) getirildiği zaman (yapılacak iş hakkında gelen hadis) babı 81-82
Misafir edinme babı..... 108-109
Misafir, münker (yâni meşru olmayan) bir şeyi gördüğü zaman geri döner, babı..... 110-111
Mizah babı..... 512-514
Muhtaçlara yemek yedirme (faziletinin beyânı) bâbı 3-7
Murdar hayvan derileri tabaklanınca giyme babı ... 387-389
Mü'min bir midesine koymak için yer, kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer, babı 9-10
Müshil ilâcı babı..... 219-220
Müskir (yâni sarhoşluk veren) herşey haramdır, babı..... 143-146
Müsteşar (yâni kendisine danışılan) kişi emin (güvenilir) bir kimsedir, babı 539-540
Mütteki (yâni bağdaş kurup iyice yerleşerek) yemek yeme babı..... 15-16

— N — Başa Dön

Namaz şifadır, babı..... 215-216
Nasıl sabahladın? diye hali sorulan adam (hakkın-da gelen hadîsler) babı..... 501-502
Nazar değme işi babı..... 268-273
Nazar değmesinden dolayı okumakla tedavi olmak isteyenin babı 274-277
Nebiz (şıran) m yapılışı ve içilmesi babı 153-154
Nesâ (denilen ve oturak hizasından topuğa uzanan bir sinirin) ilâcı babı..... 224-224
Nüşre babı 299-301

— Ö — Başa Dön

Ölü hayvanın ne derisinden ne de sinir tellerinden istifâde edilemez, diyenlerin babı..... 391-392

— P — Başa Dön

Peygamber (S.A.V.)'in adını ve künyesini beraber (yâni bir kimseye ad olarak vermek) babı 528-530

Peygamber (S.A.V.)'in hastalara şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak ettiği dua ve O'na aynı maksadla edilen duâ babı.....289-289
Peynir ve sâde yağ yemek babı 118-119

— R — Başa Dön

Resûlullah (S.A.V.)'in elbisesi babı 329-337
Rifk babı..... 474-475
Rüzgâra sövmenin yasaklığı babı..... 522-522

— S - Ş — Başa Dön

Sabah ve ikindi namazından sonra cemaatın tokalaşması hükmü 492
Saçın çokluğunun nıekruhluğu babı ..... 418 - 418
Saç ve sakaldan ağaran telleri yolmanın yasaklığı babı..... 516-516
Saç ve sakalı boyamayı terk edenin babı 409-410
Saç ve sakalı kına ile boyamak babı..... 398-403
Saç ve sakalın boyanması ile ilgili dört mezhebin görüşleri 400
Saç ve sakalı siyaha boyamak babı..... 404-404
Sarı boya ile boyanmış elbisenin erkekler için caiz olduğuna dâir hadîs babı..... 384-384
Sarığın ucunu omuzlar arasına sarkıtmak babı ... 363-363
Sarımsak, soğan ve pırasayı yemek babı 115-118
Selâm almak babı..... 483-484
Selâm vermeyi ifşa etmek babı..... 479-481
Sihir babı..... 315-322
Sihirbaza verilecek cezaya ait görüşler..... 321
Sihirbazlık işi hakkında Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşü..... 320
Sinameki ve tereyağı tulumuna konulan bal (veya dereotu) babı..... 212-213
Sinek (içinde yiyecek veya içecek bulunan) kaba düşer babı..... ... 266-267
Sirkeyi (ekmeğe) katık etmek babı 70-71
Siyah mestler babı..... 398-398
Siyah sarık babı..... 362-363
Suyu sadaka etmenin faziletinin beyânı babı..... 472-474
Süt (hakkında gelen hadîsler) babı 74-75

Şarap ile tedavi olmanın yasaklığı babı..... 260-261
Şifa dileğiyle izin verilen okumalar..... 277-279
Şifa maksadıyla hastaya okunduğunda üflemek babı..... 292-295
Şiir (hakkında gelen hadisler) babı 548-551

— T - U - Ü — Başa Dön

Tabiblik bilgisi olmadığı halde buna girişen kimse (hakkında gelen hadis) bibi..... 228-229
Tatlı (yi yemek) babı..... 76-76
Tavla oynamak babı..... 554-555
Tedavi maksadı ile dağlanan, babı..... 253-255
Telbîne (muhallebiye benzeyen bir nevî bulamaç) babı..... 198-200
Temaim (nazarlıklar - muskalar)ı takmak babı ... 295-299
Tereyağı ile kuru hurma(yı yemek) babı 87-87
Tesbîh (yâni sübhanallah zikrinin) fazileti babı ... 598-604
Tiridin diğer yemeklere üstünlüğü babı..... 35-36
Tiridin ortasından ve yukarısından yemenin yasaklığı babı..... 30-31
Tokalaşmak babı 490-492
Topluluğa su ve benzerini sunan kişi hepsinden sonra içer, babı..... 185-185
Topraktan yapılan küp ve testilerdeki şıra babı ... 160-162
Tulumların ağızlarım dışarıya kıvırıp, tulumun ağızlarından bir şey içmek babı 169-170
Tulumun ağzından (bir şey) içmek babı 171-171
Tuz bâbl..... 69-70

Uygun görünmeyen) adları değiştirmek babı ... 526-528
Uzre tedavisi ve ğame (denilen çocuğun boğazına parmak sokmak suretiyle bademciklerinin iltihabını almak işinin) yasaklığı babı.....221-222

Üç kişi bir arada iken bunlardan ikisi, üçüncü (arkadaş) tan ayrı gizli konuşmasınlar, babı 564-565
Üzerine basılan bir şeydeki suretler babı 439-439

— V - Y - Z — Başa Dön

Vücudu bağlamak babı 248-252
Vücûdun hamam otu ile sıvanması babı..... 544-544

Yağlanmış ekmek babı..... 94-97
Yarayı tedavi etmek babı..... 225-227

Yasak kılman elbise babı..... 339-340
Yaş hurmayı kuru hurmayla beraber yemek babı ... 83-83
Yatma zamanmda ateşi söndürmek babı..... 559-559
Yemeğe buyur etme babı 52-54
Yemeğe üfürmek babı 43-44
Yemeği atmanın yasaklığı babı 105-106
Yemeği ayıplamanın yasaklığı bâb.ı..... 12-12
Yemeği beraber yemenin (faziletine dâir hadîsler) babı..... 42-43
Yemeği sağ el ile yemek babı..... 20*21
Yemek kaldırılmadan sofradan kalkmanın ve sof-radaküer yeme işini bitirinceye kadar yemekten el çekmenin yasaklığı babı.....48-50
Yemekte iktisat etmek (yâni, az yemek) ve doyasıya yemenin mekruhluğu babı 102-103
Yemekten sonra parmaklan yalamak babı..... 23-24
Yemekten sonra (su bulunmadığında) eli bir bezle silmek babı..... 38-39
Yemekten sonra söylenmesi meşru sözler (hakkında gelen hadisler) babı..... 39-41
Yemekte yağ ile birleştirmek babı..... 113-113
Yemek yeme zamanı abdest almak babı 13-14
Yemek yendiği zaman besmele çekmek babı..... 17-18
Yemek yerken lokma yere düştüğü zaman (ne yapılır) babı..... 33-34
Yetim hakkı (ile ilgili hadîsler) babı 468-470
Yılan ve akreb sokması dolayısıyla nefes etmek babı 281-283
Yıldızlar ilmini öğrenmek babı 521-521
Yol üzerinde konaklamanın yasaklığı babı..... 560-561
Yufka ekmek (hakkında gelen hadisler) babı ... 91-92
Yün elbise giymek babı..... 341-344
Yüzüğü elin baş parmağına takmak babı..... 433-433
Yüzüğün kaşını avucunun iç tarafına koyanın babı 430-431
Yüzüğü sağ elinin parmaklarının en küçüğüne takılır mı ?..... 432-432
Yüzükoyun yatarak yemek yemenin yasaklığı babı 123-123
Yüzükoyun yatmanın yasakhğı babı..... 518-520
Yüzük üzerine yazı nakşetmek babı..... 421-422

Zatülcenb (hastalığının) ilâcı babı 229-230
Zeytinyağını (katık olarak yemek) babı ... 72-73
Zikir'in fazileti babı.....

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ

Namazın Vücûbu ve Nasıl Farz Kılındığı

11) Yunus, o İbn Şihab'dan, o da Enes bin Malik'ten (r.a.), Ebû Zer (r.a.)'ın Resûlullah (s.a.s.)'den şöyle bir hadis rivayet ettiğini belirtmiştir:
"Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarıldı ve oradan Cibril (a.s.) indi, göğsümü yardı, zemzem suyu ile yıkadı. Sonra da içi hikmet ve iman dolu altın bir kap getirdi, onu benim göğsüme döktü, sonra da orayı kapattı. Sonra benim elimden tuttu ve beni dünya semasına yükseltti. Dünya semasına geldiğimde Cibril (a.s.) semanın kapıcısına:
"Aç." dedi. Bekçi de:
"Kim o?" diye sordu. Cibril (a.s.):
"Cibril." diye cevap verdi. Kapıcı:
"Yanında kimse var mı?" diye sordu. Cibril de:
"Evet, yanımda Muhammed (s.a.s.) var." dedi. Kapıcı:
"O elçi olarak gönderildi mi?" diye sordu. Cibril de:
"Evet." dedi. Kapıyı açınca dünya semasına girdik. Orada oturmakta olan bir adam gördük, sağında ve solunda birtakım insanlar vardı. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında da ağlıyordu. (Yanına gidince):
"Salih peygambere ve salih evlada merhaba." dedi. Cibril'e:
"Bu kim?" diye sordum.
"Bu, Âdem (a.s.)'dır. Sağ ve sol tarafında bulunanlar da onun evlatlarının ruhlarıdır. Sağda olanlar cennetlikler, sol tarafında olanlar da cehennemliklerdir. Bundan ötürü sağ tarafına baktığında güler, sol tarafına baktığında da ağlar." dedi.
Bundan sonra da ikinci semaya çıkarıldım. Cebrail oradaki kapıcıya:
"Aç." dedi. Bu da ilk söylediğinin aynısını söyledi. Sonra kapıyı açtı."
Ravi olan Enes (r.a.) der ki: "Resûlullah (s.a.s.), göklerde Âdem, İdris, Musa, İsa ve İbrahim peygamberlerle karşılaştığını belirtti, ancak menzillerini tespit etmedi. Sadece Âdem (a.s.)'la dünya semasında, İbrahim (a.s.) ile altıncı semada karşılaştığını zikretti."
Enes (r.a.) sözünün devamında şöyle diyor:
"Cebrail, Resûlullah (s.a.s.)'i İdris (a.s.)'ın yanından geçirdiğinde o:
"Salih peygambere, salih kardeşe merhaba!" dedi. (Resûlullah (s.a.s.) dedi ki:)
"Bu kimdir?" diye sordum. Cebrail de (a.s.):
"Bu İdris'tir." diye cevapladı. Sonra Musa (a.s.)'ın yanından geçtim. O da:
"Salih kardeşe, salih peygambere merhaba!" dedi. Cebrail'e:
"Bu kimdir?" diye sordum.
"Bu Musa'dır." dedi. Sonra İsa (a.s.)'ın yanından geçtim. O da:
"Salih kardeşe, salih peygambere merhaba!" dedi. Cebrail'e (a.s.):
"Bu kimdir?" diye sordum. Cebrail:
"Bu İsa'dır." dedi. Sonra İbrahim (a.s.)'ın yanından geçtim. O da:
"Salih kardeşe, salih peygambere merhaba!" dedi. Cebrail'e (a.s.):
"Bu kimdir?" diye sordum. Cebrail:
"Bu İbrahim'dir" dedi.
Ravilerden İbn Şihab dedi ki: "Bana İbn Hazm, İbn Abbas ile Ebû Habbe el-Ensarî'nin daha sonra Resûlullah (s.a.s.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ettiklerini haber verdi:
"Sonra yine yükseltildim, öyle bir yere vardım ki, kalemlerin cızırtısını duyar oldum."
İbn Hazm ve Enes bin Malik Resûlullah (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:
"Allah (c.c.) ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Böylece geri döndüm, Musa (a.s.)'ın yanından geçerken:
"Allah (c.c.) senin ümmetinin üzerine neyi farz kıldı?" diye sordu. Ben de:
"Elli vakit namazı." dedim. Musa (a.s.):
"Rabbine dön, senin ümmetin buna güç yetiremez." dedi. Ben de geriye döndüm. Rabbim bir kısmını indirdi. Sonra tekrar Musa (a.s.)'a geldim:
"Rabbim benim için yarısını indirdi." dedim. Musa (a.s.) da:
"Rabbine dön, senin ümmetin bu kadarına da güç yetiremez" dedi. Rabbime tekrar gittim, Rabbim:
"Onu beş vakte indirdim, ama bu beş vakit için elli vakit namaz sevabı vardır. Benim katımda söz değiştirilmez." diye buyurdu. Sonra tekrar Musa (a.s.)'a geldim. Yine
"Rabbine dön." dedi. Bunun üzerine ben de:
"Rabbimden haya ettim." diye cevap verdim. Sonra Cebrail (a.s.) benimle birlikte çıktı, benimle birlikte Sidretül-Müntehâ'ya (en son noktaya) kadar geldik. Orada onu, ne olduğunu bilmediğim renkler kapladı. Sonra cennete alındım. Baktım ki içeride inciden boncuk dizileri var ve toprağı miskten."[1] (Müttefekun aleyh)

***

[1] Buhârî (349), Müslim (163). Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir. Benzer bir lafız ile ileride gelecek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Zengin Zalime ve Yoksul Mü'mine Kıyamet Günü Söylenecekler

105) Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cehennem ehlinden olan en zenginlerden (birisi) kıyamet günü getirilir. Sonra cehennem boyasına (azabına) batırılır sonra da:
"Ey Âdemoğlu! (Malının) hiçbir hayırını gördün mü? Hiç (şimdi) sana bir nimet geldi mi?" denilir. O da:
"Hayır! Vallahi Ya Rabbi!" diye cevap verir.
(Sonra) da Cennet ehlinden dünyada iken en fakir, en yoksul olan bir adam getirilir ve Cennetin boyasına sokulup (batırılır). Ve ona:
"Ey Âdemoğlu! Hiçbir yoksulluk gördün mü? Hiç (Cennette) sana bir sıkıntı isabet ettin mi?" denilir. O da:
"Hayır! Ya Rabbi bana hiçbir yoksulluk gelmedi ve bana hiçbir sıkıntı da isabet olmadı." der."[1]

***

---

[1] Müslim (2807). Hadiste geçen: *"Cehennem boyası ile boyanır"* dan maksat, cehennem boyasına, azabına batırılır demektir. Allah en iyisini bilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

343) Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Haram Oluşu

1762. Ebû Cüheym Abdullah İbni Hâris İbni Sımme el–Ensârî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: *"Namaz kılmakta olanın önünden geçen kimse ne kadar günah işlediğini bilmiş olsaydı, kırk şu kadar zaman yerinde durması onun için daha hayırlı olurdu."*[1] Hadisin ravisi der ki: "Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı dedi bilmiyorum".

* Namaz kılan kimse önüne sütre koymalıdır. Sürtenin önünden geçmekle namaz bozulmaz, geçene de bir sakınca yoktur. Geçme yasağı kişiyle secde edeceği yer arasıdır.[2]

---

[1] Buhari, Salat, 101; Müslim, Salat, 261
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sarih (açık) Takrir:

Rasulullah'ın muttali olduğu herhangi bir olay ya da sahabilere ait uygulamayı tasvib ve tasdik ettiğini açıkça belirtmesidir. Misali, yılanın zehirlediği bir kabile reisini Fatiha Suresi'ni okuyarak tedavi eden ve bunun karşılığında bir miktar koyun alan sahabinin, bu koyunların yenilip yenilemeyeceği hususunu Rasulullah'a sorması, Hz. Peygamber'in de: *"Fatiha'nın şifa vereceğini nereden biliyordun? İyi etmişsin. Koyunları bölüşün, bir pay da bana ayırın."* buyurmasıdır.[1] Rasulullah bu olayda Kur'an'la tedavi karşılığında ücret almayı sarih olarak tasvip etmiş bulunmaktadır.[2]

---

[1] Buhari, Tıbb: 33, 39; Müslim, selam: 66.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Zührî:

Ebu Bekr Muhammed İbnu Müslim İbni Ubeydillah İbni Şihâb ez-Zührî:Hicri 50-123 yılları arasında yaşamıştır. Doğumu için, 50, 51, 56, 58; ölümü için de 123, 124, 125 gibi farklı yıllar ileri sürülmüştür. Ölümünde 72 yaşında idi. Medîne âlimlerindendir. Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbnu Câfer, Câbir İbnu Abdillah, Enes İbnu Mâlik, Sehl İbnu Sa'd gibi sayısı ona ulaşan sahabe ve A'rec, Atâ, Alkame, Urvetu'bnu Zübeyr, Amrâ bintu Abdirrahman gibi çok sayıda Tâbiîn'den hadîs dinlemiştir. Kendisinden de Atâ, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, Ömer İbnu Abdilaziz, Amr İbnu Dinâr, Sâlih İbnu Keysan, Eyûb Sahtiyânî, Evzâ'î, Ebu Cüreye, Süfyân İbnu Üyeyne gibi pekçokları hadîs rivâyet etmişlerdir.
Zührî, hadîslerin tedvîninde birinci derecede hizmet vermiş bir zâttır. Hatta bâzı klasik kaynaklarda "Hadîsi ilk tedvîn eden Muhammed İbnu Şihab ez-Zührî'dir" ifadesine rastlanır. Bu ifadeyi "tedvînde en büyük hizmeti veren", "tedvîn işlerini tedvîr eden" mânasında anlamamız gerekir.
Tedvîn hizmetinin ne derece sıhhatli ve titizlikle yürütüldüğünü anlamak için, bu işte başı çekmiş olan Zührî'nin şahsiyetini, ilmî yönünü iyi bilmemiz gerekmektedir.
İbrahim İbnu Sa'd'a göre; "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, hadîsi Zührî kadar nefsinde cem eden bir başka insan mevcut değildir". İmam Mâlik de buna yakın bir ifâde ile, "Medine'de muhaddis ve fakîh olarak tek kişiye rastladığını, onun da Zührî olduğunu" söylemiştir. İmam Malîk'e göre; "Zührî ve muktesebâtı dünyada bir örnek olarak kalacaktır". Yine İmâm Mâlik'in rivâyetine göre; "Zührî Medine'ye girince hiç bir âlim, o ayrılıncaya kadar hadîs rivayet etmezdi."
Zührî, ilim aşkı, gayreti, kabiliyet ve hâfızası ile emsâli arasında temâyüz etmiş ve onlara tefevvuk etmiş bir zattır. Sâd İbnu Müseyyib'in sekiz sene dizine diz dayadığını, tek bir hadîs için üç gün peşinde dolaştığını, Ubeydullah İbnu Abdillah'dan hadîs dinlemek için hizmetçilik yaptığını kendisi anlatır. Öyle ki, Ubeydullah'ın câriyesi Zührî'yi hizmette çok gördüğü için onun kölesi bilirdi.
Leys der ki: "Ben İbnu Şihâb kadar nefsinde çeşitli ve çok miktarda ilim toplamış bir başkasını bilmiyorum. Onu ne zaman tergîb (güzel amellere teşvîk edici) hadîsler konusunda dinlesen "en iyi bildiği budur" dersin. Ne zaman ensâb'tan bahseder görsen "en iyi bildiği budur" dersin. Kur'ân ve sünnetten bahsederken dinlesen bu sefer de: "en iyi bildiği budur" dersin. Her konuda bilgisi tamdı."
İbrahim İbnu Sa'd, Zührî'nin bu kadar geniş ilmi nasıl elde ettiğini merak ederek babasından sorar. Aldığı cevap, ibretlerle dolu: "İbnu Şihâb, ilim meclislerine en evvel gelir, mecliste bir yaşlı mı gördü birşeyler sorardı, genç mi gördü sorardı. Sonra Ensâr'ın oturduğu mahallelere uğrar, oralarda da karşılaştıklarına genç, orta yaşlı, ihtiyar erkek ve hatta kadın demeden sorardı." Suâl sormanın önemini belirtmek için Zührî: "İlim bir hazineyse anahtarı sualdir" demiştir. Salih İbnu Keysân şunu anlatır: "Ben ve Zührî elbirliğiyle ilim taleb ediyorduk. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyetleri yazdık. Zührî bir ara: "Sahâbeden yapılan rivâyetleri de yazalım. Onlar da sünnettir" dedi. Ben ise: "Hayır, onlar sünnet değildir" dedim. O yazdı ben yazmadım. Neticede o kârlı ben de zararlı çıktım".
Ebu'z-Zinâd: "Zührî ile ulemâyı dolaşırdık, o yanında bukalar (levhalar) ve sayfalar taşır, her duyduğunu yazardı" der. Ve ayrıca belirtir: "Biz helal ve haram yazıyorduk. İbnu Şihâb da bütün işittiklerini yazıyordu. Kendisine ihtiyâç hâsıl olunca anladım ki, o herkesten âlimdir".
Zührî, hâfizasındaki kuvvetle de temâyüz etmiştir. Öğrendiği hiçbir şeyi bir daha unutmadığını kendisi söyler. Kur'ân-ı Kerîm'i seksen günde ezberlemiştir. Talebeliği sırasında yazdıklarını ezberler sonra da yırtardı. "Ezberlediğim şeylerden hiçbirini unutmadım, sâdece bir hadîsten şüphe ettim. Bir arkadaşımdan sorduğum vakit o da benim gibi rivâyet etti" der.
Dillere destan olan Zührî'nin hâfizasını Halîfe Hişâm İbnu Abdilmelik bir denemek ister. Bir gün çocuklarından biri için bir miktar hadîs imla ettirmesini söyler. Çağrılan bir kâtibe, Zührî, dört yüz kadar hadîs imla ettirir. Aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra Halîfe, Zührî'yi çağırıp defteri kaybettiğini, aynı hadîsleri bir kere daha imla ettirmesini rica eder. Sonra iki defter karşılaştırılınca tek harfin bile ihmal edilmediği görülür.
Zührî, hafizasındaki kuvveti sâdece fıtrî kapasitesine borçlu değildir. Hâfiza sağlığı için bazı tedbirler aldığı, gayret gösterdiği de anlaşılmaktadır. Zira rivâyetler, onun bu maksadla bal şerbetini bol içtiğini, ekşi şeyleri ve bu meyanda elmayı yemediğini belirtir. "Hadîs ezberlemek isteyenler kuru üzüm yesin" diye de tavsiyede bulunur.
Zührî'nin hadîs ezberlemede hâfizasına güvenmeyip hususî gayret gösterdiği de anlaşılmaktadır. Rivâyetler onun da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) gibi geceyi üçe taksim ettiğini, bir kısmını istirahat, bir kısmını ibâdet ve üçüncü kısmını da hadîs müzakeresine ayırdığını ifade etmektedir. Duyduğu hadîsleri başkalarıyla müzâkere ettiği, bu meclislerde bazan sabâha kadar kaldığı rivâyetlerde belirtilir. Birçok seferler şeyhlerinden yeni işittiği hadîsleri eve gelince hizmetçisine anlatır, bu şekilde müzâkere ederdi. Eğer hizmetçi uykuda ise uyandırır, yine de anlatırdı. Bir gün yine eve geç dönmüş, hizmetçisini yataktan kaldırmış: "An fülan an fülan..." diye hadîs anlatmaya başlamıştı. Gözlerini oğuşturan ve uyandırılmış olmaktan memnun kalmayan hizmetçi: "İyi ama bunlardan bana ne?" demekten kendini alamaz. Zührî:
"- Bunların seni ilgilendirmediğini ben de biliyorum. Fakat onları yeni işittim de müzâkere edeyim arzu ettim" der. Zührî'nin hanımı, onun bu ilmî meşguliyetinden o kadar müşteki ve o kadar bıkmıştır ki, "kocasının etrafında döndüğü bu kitapların, eve getireceği diğer üç zevceden daha tahammül-fersa olduğunu" söylemiştir.
Zührî'nin ilme ve bâhusus hadîse olan düşkünlüğü çok eser bırakmasını netice vermiştir. İlk müdevvin olmaktan başka, siyer sâhasında ilk müellif olduğu da söylenmiştir. Zührî'nin ilminden yazılan defterler, Halîfe Velîd öldürüldüğü zaman birkaç deveye yüklenerek nakledilmiştir.
Ebu Dâvud, Zührî'ye ait rivâyetlerin -yarısı müsned olmak üzere- 2200 kadar olduğunu söyler. Bunlardan 200 kadarı sika olmayan râvilerden alınmıştır. 50 kadarı ihtilaflıdır. 70 tanesinin rivâyetinde de teferrüd eder. Kendisinin sika olduğunda ihtilaf yoktur.
Zührî'nin bir başka yönü cömertliğidir. O kadar cömerttir ki, -tek kusuru olan borçluluktan- bir türlü yakayı kurtaramamıştır. Halife Hişam, Abdülmelik ve bazen arkadaşları birkaç kere borcunu ödeyivermişlerdir. Amr İbnu Dinar onun hakkında şöyle der: "Dinar ve dirhemin Zührî'nin nezdinde olduğu kadar başka hiç kimsenin nezdinde değerini bu kadar kaybettiğini görmedim. Onun yanında para deve mayısı hükmünde idi". Dilencilere mutlaka birşeyler verir, parası yoksa borçlanarak temîn eder yine de verirdi.
Öğretme aşkı da zikre değen bir hususdur. Bu maksatla bedevilerin bulunduğu çöllere seyahatler tertipleyerek onlara hadîs ve fıkıh öğretmiştir.
Son olarak şunu da kaydedelim. İslâm ve İslâm büyükleri hakkında müslümanları teşvişe, tereddüde sevketmek isteyen müşteşrikler Zührî (rahimehullah)'yi de dile dolamak, onun hakkında yanlış bilgi vermek, bazı hâdisleri çarpıtarak, istedikleri doğrultuda yorum yapmak yollarına sapmışlardır. Maksad onu nazardan düşürmek suretiyle tedvîn faaliyetlerine şüphe sokmak, hadîslerin sıhhatine olan güveni sarsmaktır.
En çok istismar edilen husus Zührî'nin "saray âlimi olması" "Emevi halifelerinden himâye ve destek görmesi" dir.
Halbuki, İslâm âleminde devlet büyükleri, âlimleri, şâirleri, edib ve san'atkârları her devirde himâye etmişlerdir. Menfaati için bunlar arasında fire veren olmuşsa da hükmü hepsine teşmîl etmek insafsızlık olur. Üstelik devletten aldığı yardımla vicdanını satanları efkar-ı umumiye affetmemiş, onları derhal teşhîr etmesini bilmiş, târihler yazmıştır. Terâcim kitaplarında bunlar da belirtilir. Halbuki Zührî hakkında öyle bir cerhe rastlanmamıştır. Bütün cerh ve tâdil âlimleri Zührî'yi sadece sena ederler. Nevevî: "Zührî'nin büyüklüğü, sağlamlığı ve titizliği hususunda âlimler ittifâk eder" demiştir.
Söylenenlerin bir iftira ve yakıştırma olduğunu göstermek için bir misal kaydedelim: Zührî, saray âlimi olduğu için Emevî halifelerinin keyfine göre hadîs uydurmuştur ve mesela *"Üç mescid'den başkasına ziyâret için seyâhat gerekmez: Biri şu benim mescidimdir, biri Mescid-i Haram, biri de Mescid-i Aksâ'dır."* hadîsini de uydurmuştur". Çünkü, "Emevi halifesi Abdülmelik Kubbetü's-Sahra'yı inşa ederek Şam ve Irak ahâlisinin Ka'be'ye haccetmelerini önlemek, onların istikâmetini Kudüs'e çevirmek istemiştir. Bu menfur düşüncesine dinî bir renk vermek için de bu hadîsi uydurmuştur".
Bu "iftira ve târihî gerçeklerin tahrifi "ne Mustafa Sibâî, dilimize de çevrilmiş olan es-Sünne ve Mekânetuhâ fi Teşrî'i'l-İslâmî adlı eserinde genişçe cevap vermiştir. Biz bazı mühim noktaları oradan aktaracağız:
1- Kubbetu's-Sahrâ'yı inşa eden halîfe Abdülmelik değil onun oğlu Velîd'dir (yani el-Velîd İbnu Abdi'l-Melik). İbnu Asâkir, Taberî, İbnu'l-Esîr, İbnu Haldun, İbnu Kesir vs. bütün târihçiler böyle yazmaktadır. Hele, bu inşaatın Kabe'nin yerini alacak bir bina olması, haccın burada ifa edilmesi diye bir düşünce söz konusu değildir. Böyle bir iddia muazzam bir hadisedir. Gerek şahıslarla gerek vakalarla ilgili en küçük teferruatı bile yazan İslâm tarihçileri böyle birşey olsa mutlaka yazardı. Arife günü Mescid-i Aksa'da vakfe yapıldığına dair kayıt vardır. Ancak bu ona has değil, başka yerlerde de o günü teşrîfen ve hacca gidemiyenlerin, hacılara teşebbühen baş vurdukları bir âdettir. Fakihler bunun kerâhetini belirtmişlerdir. Bu davranışın gerçek hacla ilgisi yoktur.
2- Hac maksadıyla Kabe dışında yeni bir bina inşası açık bir küfürdür. Zira Kur'ân-ı Kerîm hac mahalli olacak yerleri belirtmiştir, kimsenin bunu değiştirmesi mümkün değildir. Hususan Abdülmelik gibi dindar bir halife bunu asla düşünemez. Abdülmelik, çok namaz kıldığı için mescid güvercini lakabı verilmiş bir halîfedir. Muârızları bu zâta bazı ithamlarda bulunsa bile tekfir etmemişler, Kubbetu's-Sahra'yı bu maksatla yaptığını hiç söylememişlerdir.
3- Abdullah İbnu Zübeyr hâdisesiyle hacc işinin aksaması yıllarında (hicrî 73), Zührî 22-23 yaşlarında birisi idi. Yani tanınmış, duyulmuş, itimad edilen birisi değildi. Onun adına piyasaya sürülecek bir hadîsin ümmetçe kabul görüp, amele esas alınacağı düşünülemez.
4- Zührî, İbnü'z-Zübeyr zamanında, Abdülmelik'le ne karşılaşmıştır ne de onu görmüştür. Zira tarihi kaynaklar Zührî'nin Abdülmelik'le 80'li yıllarda (Zehebî'ye göre 80 senesi civarı, İbnu Asâkir'e göre 82 yılında) karşılaştığını belirtir. Yani İbnu'z-Zübeyr'in katlinden yıllarca sonra. Bu ilk karşılaşmada Abdülmelik Zührî'ye "ensar'ın yaşadığı yerleri dolaşarak hadîs toplamasını" tavsiye etmiştir. Zührî'nin, arkadaşı Abdülmelik'in arzusuna uyarak, kendisine, halkın İbnu'z-Zübeyr zamanında haccetmesi için Beytü'l-Makdis'le ilgili hadîsi uyduruvermesi pek mantıksız bir kuruntu olur.
5- Mezkûr hadîs, bütün hadîs kitaplarında rivâyet edilmiştir ve Zührî dışında başka râviler de rivâyet etmiştir. Buhâri'de Zührî'nin bulunmadığı bir tarîkle rivayet edilir.

Müslim'de üç ayrı tarikten birinde Zührî var, diğer ikisinde yok. Hülasa hadîs müstefiz, sahîh bir hadîstir, ehl-i ilim sıhhatinde icma etmiştir.
6- Hadîsi Zührî, Sâd İbnu'l-Müseyyib'ten almıştır. Said ise Emeviler'le arası açık olan, onların ezâsına mâruz kalan birisidir. 93 hicrî yılında öldüğü düşünülürse, kendi adına Zührî'nin hadîs uydurduğunu işitmiş olacaktı ve Zührî'yi tekzîb edecekti. Böyle bir rivayet mevcut değil.
7- Esasen hadîs üç mescidde kılınacak namazın faziletini beyan etmekte, sâdece Mescid-i Aksâ'nın değil. Üstelik bu namaz hac mevsimiyle sınırlanmış değil, senenin herhangi bir gününde olabilir. Bunun haccın orada yapılmasıyla ne ilgisi var? Zaten Mescid-i Aksa Kur'ân'da da zikredilmiş değil mi?
8- Kubbetu's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın faziletiyle ilgili uydurma hadîsler de var. Ancak Zührî'nin o rivayetlerle bir ilgisi yok. Ulema da onları tenkid etmiş, üç tanesi dışındaki hadîslerin uydurma olduğunu belirtmiştir.
Allah, Ümmet-i Muhammed'i müsteşriklerin, müşteşriklerin iğfâlâtına kapılan zavallıların, münafıkların şerrinden korusun.[1]

---

[1] İbrahim Canan,Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/119-124.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Sarih (açık) Takrir:

Rasulullah'ın muttali olduğu herhangi bir olay ya da sahabilere ait uygulamayı tasvib ve tasdik ettiğini açıkça belirtmesidir. Misali, yılanın zehirlediği bir kabile reisini Fatiha Suresi'ni okuyarak tedavi eden ve bunun karşılığında bir miktar koyun alan sahabinin, bu koyunların yenilip yenilemeyeceği hususunu Rasulullah'a sorması, Hz. Peygamber'in de: *"Fatiha'nın şifa vereceğini nereden biliyordun? İyi etmişsin. Koyunları bölüşün, bir pay da bana ayırın."* buyurmasıdır.[1] Rasulullah bu olayda Kur'an'la tedavi karşılığında ücret almayı sarih olarak tasvip etmiş bulunmaktadır.[2]

---

[1] Buhari, Tıbb: 33, 39; Müslim, selam: 66.
[2] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kafirin Dünyada İyilik Olarak Yaptığı Şeyler

v Müslim'in (2808) ve başkalarının Enes (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadise göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ, mü'min kulunun dünyada iken işlediği iyiliğine karşı zulmetmez. Âhirette de onun karşılığını verecektir. Kafire gelince, dünyada yaptığı iyi işlerinden dolayı Allah dünyada iken ona yedirir (ve verir) ta ki âhirete intikal edince de bu iyiliklerinin karşılığı ona (orada) verilmez."

***

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİR İKAZ

(Sehâvî) **"el-Mekâsıd"**da derki: "Bazı musannifler, bu hadise, (bazı hadisleri de) ilave etmişler ve (böylece hadisin) kusursuz olduğu ortaya çıkmıştır.[1] Bu hadisler, her ne kadar anlam bakımından sahih olsa bile, hadisin, geliş yollarının hiç birinde kusurlu olduğu ile ilgili her hangi bir şey yoktur."

* * *

-7 **? ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ???? ???????? ?**

"Kim (kendisine) bir bilgiden sorulup ta onu gizleyip söylemez-se kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir."[2]

Münzirî (ö. 656/1268) **"Terğîb"**de bu hadisi şu yollardan getirmiştir:

1. Ebu Hureyre.[3] Münzirî derki: "Hâkim en-Nîsâbûrî dedi ki: Bu hadis, Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Fakat bu hadisi (kitaplarında) rivayet etmemişlerdir."
2. Abdullah ibn Amr.[4] Münzirî derki: "Hâkim dedi ki: Bu hadis, sahihtir. Bu hadisin (sıhhatini bozacak) kapalı bir taraf yoktur."
3. Abdullah ibn Abbâs.[5] Münzirî derki: "Bu hadisin ravileri, hadisin sahih olması hususunda kendilerine ihtiyaç duyulan sika kimselerdir."
4. Ebu Saîd el-Hudrî[6] Hafız Münzirî derki: Bu hadis **? ?????? ???????? ????? ??? ?**? **"Allah'ın (insanlara) faydalı kılacağı"** ibaresi hariç Ebu Saîd el-Hudrî'den başka içlerinde;
5. Câbir b. Abdullah[7]
6. Enes b. Mâlik[8]
7. Abdullah ibn Ömer
8. Abdullah ibn Mes'ud
9. Amr b. Abese
10. Ali b. Talk ve daha bir çoklarının da bulunduğu bir grup sahabeden rivayet edilmiştir." (Münzirî'nin sözü burada bitmektedir.)

(Sehâvî) **"Mekâsıdu'l-Hasene"**de derki: **"? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ???? ??????? ??** **"Kim (kendisine) bir bilgiden sorulup ta onu gizleyip söylemezse kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir"** hadisini; Ebu Davud, Tirmizî, İbn Mâce, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiştir.[9]

İbn Hibbân ve Hâkim, bu hadisin, Ebu Hureyre yolundan sahih olduğunu söylemişlerdir.

Tirmizî'de derki: "Bu hadis, hasen-sahihtir."

Derim ki: Bu hadisin pek çok geliş yolları vardır. İbnü'l-Cevzî, bu hadislerin çoğunu, **"İlelü'l-Mütenâhiye"**de getirmiştir.

Bu konuda Enes, Câbir, Talk b. Ali, Hz. Aişe, Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Mes'ud ve Amr b. Abese'den gelmiştir.

Zeylaî'de, **"Tahricu Al-İ İmran"**da, bu hadisleri getirmiştir.

(Hadisteki) korkutma, kitaplardan yararlanmak isteyenlerden kitaplarını saklayanları kapsamaktadır. Özellikle de bu, kitapların bir çok nüshaları olmaması halinde en büyük yasaklama sebebidir. Kitaplara sahip olmak, kişiyi, bu kitaplardan yararlanmaya götürmeyebilir. Üstelik böyle bir şeyle sıkıntıya uğramak, çokça rastlanan bir durumdur." (Sehâvî'nin sözü burada bitmektedir.)

Her ne kadar bu hadisi, şimdi, Mütevatir Hadisler içerisinde sayan kimse bulamadımsa bile, bu hadisin,**mütevatir** hadisler içerisinde sayılması, işte bu (kadar yoldan gelmesi)nden ötürüdür. Yine de doğruyu en iyi bilen Cenab-ı Allah'tır.

* * *

[1] Hadis Usulü kurallarına göre; zayıf hadis, çeşitli yollarla güçlendirilir ve kendisiyle çelişen başka bir hadisin olmaması durumunda zayıflığı ortadan kalkar. Hasen olan hadis de bu şekilde başka yollarla desteklendiği takdirde, sahih konumuna geçer.

[2] Müslüman bir kişi, ilk önce kendisinden, sonra da ailesinden, yakın akrabalarından, çevresinden, arkadaşlarından ve yaşadığı toplumdan Allah'a karşı sorumludur. Öğrendiği şeyleri hem yaşamak ve hem de çevresindeki insanlara anlatmak ve öğretmek zorundadır. Kendisine sorulan soruya, geçerli bir mazereti yoksa cevap vermek zorunda, bilmiyorsa araştırıp öğrenmesi gerekmektedir. Bildiği hususları gizlemesi doğru olmaz. Gizlerse ağzına ateşten bir gemle kıyamet günü gemlenmek zorunda kalır.

[3] Ebu Dâvud, İlim 9 (3658); Tirmizî, İlim 3 (2651); İbn Mâce, Mukaddime 24 (266); Hâkim, Müstedrek, 1/101; Müsned, 2/495; Hâkim, Müstedrek, 1/101

[4] Hâkim, Müstedrek, 1/102; İbn Hibbân, Sahih

[5] Müsned, 1/431; Taberânî, el-Kebir, es-Sağir

[6] İbn Mâce, Mukaddime 24 (265)

[7] İbn Mâce, Mukaddime 24 (263)

[8] İbn Mâce, Mukaddime 24 (264)

[9] Ebu Davud, İlim 9 (3658); Tirmizî, İlim 3 (2651); İbn Mâce, Mukaddime 24 (261, 266); Müsned: 2/495; Hâkim, Müstedrek, 1/101,102

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİYAZÜ'S-SALİHİN
(PEYGAMSERİMİZİN HAYAT ÖLÇÜLERİ)

1. ***"Allah-kul hukukunu"* ifade eden hadiste, aşağıdakilerden hangisine <u>değinilmemiştir</u>?**
   a) Sadece Allah'a kulluk etmek, Allah'ın kulu üzerinde bir hakkıdır.
   b) Allah ve Rasülü'nü herkesten çok sevmek, Allah'ın kulu üzerinde bir hakkıdır.
   c) Allah'a ortak koşmayanlara azab etmemek, kulların Allah üzerinde bir hakkıdır.
   d) Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak Allah'ın kulu üzerinde bir hakkıdır.

2. ***"Mü'min* ve *kafirin"* yaptığı iyiliklerin karşılığıyla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi <u>doğrudur</u>?**
   a) Kafir iyiliklerinin karşılığıyla dünyada rızıklanır, ahirette de rızıklandırılmaya devam eder.
   b) Kafir ve mümin yaptıklarının karşılığını dünyada görür, ahirette de lütuflanmaları devam eder.
   c) Kafir, sadece dünyada; mümin, dünyada ve ahirette iyiliklerinin karşılığını görür.
   d) Mümin yaptıklarının karşılığını ahirette görür.

3. "*Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin ..... kabul etmek için ..... rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için ..... rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama .... doğuncaya kadar böylece devam eder.*"

I. gece
II. batıdan
III. tövbe
IV. güneş
V. gündüz

Hadiste boş bırakılan yerlere gelmesi gereken kelimeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?
a) III, II, I, V, IV b) III, I, V, II, IV c) III, V, I, IV, II d) III, I, V, IV, II

4. ***"Abdest* ve *namaz"* hadisine göre, aşağıda verilenlerden hangisi <u>yanlıştır?</u>**
   a) Gölge döndüğü zaman öğle namazını kıl.
   b) Güneş batıncaya kadar namaz kılınabilir.
   c) Her kim, abdest suyuyla ağzına-burnuna su verirse, ağzı ve burnunun günahları dökülür.
   d) Güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılınmaz.

5. "*Eğer, ... Allah'ın azabının nitelik ve niceliğini bilseydi, ... ümidine kapılmazdı. ..... de Allah'ın ..... nitelik ve niceliğini tam olarak kavrayabilseydi, O'nun cennetinden asla ümidini kesmezdi.*"

I. mü'min
II. rahmetinin
III. kâfir
IV. cennet

Hadiste boş bırakılan yerlere uygun seçenekler, aşağıdakilerden hangisinde <u>doğru olarak</u> verilmiştir?
a) I, IV, III, II b) I, III, II, IV c) I, II, III, IV d) IV, III, I, II

6. **Aşağıdaki seçeneklerden hangisi, Allah katında her şeyden daha sevimli olan "*iki damla*" ve "*iki iz*"den biri <u>değildir</u>?**
   a) Allah yolunda dökülen kan damlası.
   b) Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası.
   c) Allah'ın emrettiği farzlardan birine giderken başa gelen kazada alınan yara izi.
   d) Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten oluşan kulluk izi.

7. **Dünyanın idaresi müslümanlara verildiğinde *sakınmaları gereken* şeyler, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**
   a) Dünyanın hoş manzarasından b) Dünyadan ve kadınlardan
   c) Dünyanın tatlılığından d) Dünyanın tatlılığı ve hoş manzarasından

8. **"*Allah'ın ve insanların sevgisini kazanmak*" için yüz çevirilmesi gerekenler, hangi şıklarda <u>doğru olarak</u> verilmiştir?**
   a) Dünyadan b) İnsanların sahip olduğu şeylerden c) Dünyalıklardan d) Hepsi

9. **"*İnsanların dünyadaki hakları*" aşağıdaki seçeneklerden hangisinde <u>doğru olarak verilmemiştir</u>?**
   a) Yiyecek ekmek b) Soğuktan koruyacak elbise c) Oturacağı ev d) Su koyacak kap

10. **Aşağıdakilerden verilenlerden hangisi cennet ve cehennemle ilgili hadislerde belirtilmemektedir?**
   a) Cehennemdekilerin çoğu yoksullardır b) Zenginler hesaba çekilmek üzere alıkonurlar
   c) Cehennemdekilerin çoğu kadınlardır d) Cennettekilerin çoğunluğu fakirlerdir

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) OLARAK İŞARETLEYİNİZ

(D / Y) 11. Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affetmez.

(D / Y) 12. Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten ve bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur.

(D / Y) 13. Cennet ve cehennem insanlara ayakkabısının bağlarından daha yakındır.

(D / Y) 14. Dünya Allah için ancak bir ölü oğlak kadar değerlidir.

(D / Y) 15. Peygamberimiz müslümanların dünyaya gönüllerini kaptırmalarından asla korkmamaktadır.

(D / Y) 16. Sağılan süt memeye gerisingeri girmedikçe, Allah korkusuyla ağlayan kimse cehenneme girmez.

(D / Y) 17. Dünya müminin zindanı, kafirin cennetidir.

(D / Y) 18. Her ümmetin bir fitnesi (imtihan sebebi) vardır, Müslümanların fitnesi de kadındır.

(D / Y) 19. Peygamberi seven, fakirliğe hazır olmalıdır.

(D / Y) 20. Allah katında dünyanın değeri sivrisinek kanadı kadar değildir.

NOT: Her soru 5 puandır.

CEVAPLAR :1-b, 2-c, 3-d, 4-b, 5-a, 6-c, 7-b, 8-d, 9-b, 10-a, 11-Y, 12-D, 13-D, 14-Y, 15-Y, 16-D, 17-D, 18-Y, 19-D, 20-D

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Zımni Takrir:

Muttali olduğu herhangi bir olay karşısında Hz. Peygamber'in sükut buyurmasıdır. Misali; Hendek harbi sırasında Beni Kureyza üzerine giderken ashabın bir kısmının ikindi namazını yolda kılması, bir kısmının da *"Beni Kureyza yurduna varmadan kılmayın"* buyurdu diyerek vakit geçmesine rağmen namazı kılmamış olması olayı karşısında Rasulullah'ın (s.a.v.) sükut buyurarak her iki grubun hareketini de zımnen tasdik ve tasvib etmiş olmalarıdır.[1]
Sünnetin bu üç türüne (kavli, fiili, takriri) birden misal olmak üzere şu hadisi zikredebiliriz:
-Allah kendisinden ve babasından razı olsun- Abdullah b. Ömer demiştir ki: Nebi (s.a.v.) altın yüzük taktı, ashab da altın yüzük taktılar, (Bir gün) Nebi (s.a.v.):
"Ben bir altın yüzük edinmiştim" dedi ve yüzüğünü çıkardı sonra da:
"Bundan böyle onu asla takmayacağım" buyurdu.
Bunun üzerine ashab da (altın) yüzüklerini (bir daha takmamak üzere) çıkardılar.[2]
Burada Hz. Peygamber'in yüzük edinmesi ve sonra çıkarıp atması fiil; *"onu bir daha takmayacağım"* buyurması söz; ashabın önce altın yüzük takmalarına, sonra da kendisini takiben bundan vazgeçmelerine müdahale etmemesi de takrir olmaktadır. [3]

---

[1] Bk. Buhari Havf: 5; Müslim, Meğazi: 30; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27-28.
[2] Buhari, İ'tisam: 4.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Ömer İbnu Abdilaziz:

Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) Emevî halifelerinden biri olmak haysiyetiyle daha ziyâde siyâsi bir şahsiyet olmakla birlikte, hadîs târihinin, tedvîn gibi mühim bir safhasına ismini vermekle hadîsçiler, hadîsle ilgili kitaplarda, kendisinden minnetle, sitayişle bahsetmeyi hem ilmin hem de kadirşinaslığın gereği bilmişlerdir. Biz de İslâm'ın bu yüce evlâdına, kitabımızda hususî bir yer vereceğiz.
Ömer İbnu Abdilaziz İbn-i Mervân, Medine'de Yezîd zamanında doğdu. Babasının valiliği sırasında Mısır'da yetişti. 60-101 yılları arasında yaşamıştır.
Anne tarafından Hz. Ömer'in torunu olur. Devrinin büyük âlimlerindendir. İmâm, fakîh, müctehid, hâfız, hüccet, müttakî, müdakkik, âbîd, zâhîd gibi en mümtaz sıfatlarla anılır. Sünneti çok iyi bildiği belirtilir. Abdullah İbnu Câfer, Enes İbnu Mâlik, Ebu Bekr İbnu Abdirrahmân, Sâd İbnu'l-Müseyyib gibi pek çoklarından rivayette bulunmuştur. Kendisinden de iki oğlu Abdullah ve Abdülaziz'den başka Zührî, Eyûb, Humeyd, Ebu Bekr İbnu Hazm, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, annesi Ümmü Âsım bintu Âsım İbni Ömer İbni'l-Hattâb vs. rivâyette bulunmuştur.
Ömer İbnu Abdilaziz müctehid derecesinde geniş ilmine rağmen, idarecilikle meşgul olması ve bir de henüz hocalarının hayatta bulunduğu genç denecek bir yaşta ölmüş olması sebebiyle ilmini talebelere verememiştir. Bilindiği üzere kırk yaşlarında ölmüştür ve hocalarının sağlığında rivayet, o devrin örfünde edebe muvafık değildir.
Ömer İbnu Abdilaziz bazı mümtaz vasıflara sahiptir: Adâletiyle cedd-i emcedi Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a, zühd ve takvasıyla Hasan-ı Basrî (rahimehullah)'ye, ilmiyle Zührî (rahimehullah)'ye benzetilir. Mücâhid: "Ömer'e ilim öğretmek için gelmiştik, ondan ilim alıp ayrıldık" der. Meymûn İbnu Mihrân: "Ulema, Ömer İbnu Abdilaziz'in yanında talebe kalırlar" demiştir. Kendisi de: "Medine'den ayrıldığımda benden daha âlimi yoktu, Şam'a gelince unuttum" der.
İdarecilik yönü de ibretlerle doludur. Adâlet en mümtaz vasfıdır. Medîne'de valiliği sırasında, şehrin tanınmış âlimlerinden on kişilik bir belediye meclisi teşkil eder, her işi onlarla istişâre ederdi. Bu önceleri hiç görülmeyen bir tatbikat, idarî bir teceddüd ve reformdu.
Hilâfete geçer geçmez ilk yaptığı icraattan biri, cuma ve bayram hutbelerinde Hz. Ali ve ahfadı aleyhine yapılan konuşmaları ve lânetlemeleri yasaklamak oldu. Bu yasağın konulmasını, esâsen, babası Mısır vâlisi tâyin edildiği zamandan beri teklif etmiş bulunduğu, ancak bu durumda Hz. Ali (radıyallahu anh) taraftarlarının hilâfet dâvasına kalkarak Emevî hânedanının menfaatlerini haleldâr edeceği gerekçesi ile teklifinin reddedildiği belirtilir. Bu durum halk arasında öyle bir tedirginlik hâsıl etmiştir ki, müslümanlar hutbe dinlememek için çeşitli hîlelere başvuruyorlardı. Meselâ bayram günleri, bayram namazını kılan halk, namazdan sonra okunan hutbeyi dinlememek için, namaz biter bitmez câmileri boşaltıyordu. Bunun önüne geçmek için halife Mervân hutbeyi namazdan önce okumaya başlamış, fakat cemaat rıza göstermemiştir. Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in yasağı büyük bir ferahlık ve memnuniyete sebep olmuştur.
İmam-Şâfiî: "Hülefâyı Râşidin beştir" der, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm)'dan sonra beşincisinin Ömer İbnu Abdilazîz olduğunu kabul ederdi.
İcraata getirdiği adalet, vergi sistemindeki ıslâhât halkta öyle memnuniyet hasıl etmişti ki, kendisini adaleti getireceğine inanılan "mehdî" kabul etmeye sevketmişti. Mâlik İbnu Dinar şunu anlatır: "Ömer İbnu Abdilaziz halife seçildiği vakit dağ başlarındaki çobanlar:
- Halkın başına geçen bu sâlih kul kimdir? diye sormaya başladılar. Kendilerine:
- Bunun sâlih olduğunu nerden bildiniz? denilince Şu cevabı verdiler:
- Çünkü, ne zaman başa âdil birisi geçer, o vakit kurtlar koyunlarımıza saldırmazlar!
Bu adâletli idare, iki buçuk sene gibi çok da uzun sayılmayan, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) saltanatı döneminde, iktisadî hayatı, memleketin her tarafında öylesine düzeltmişti ki, Mısır gibi bâzı yerlerde zekat verecek fakir bırakmamıştı.
İhtilalle başa geçen Abbasîler zamanında, hınçla, kinle, öfkeyle dolmuş olan halk bütün Emevî halifelerinin mezarlarına bile saldırıp ortadan kaldırdığı halde Ömer İbnu Abdilaziz'in mezarına dokunmamıştır.
İbrahim İbnu Ca'fer babasından şunu nakleder: "Ebu Bekr İbnu Muhammed İbn-i Hazm, Halife Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'den aldığı her mektupta, ya bir haksızlığın telâfisi, ya bir sünnetin ihyası, ya bir bid'anın temizlenmesi, ya bir ihsan, ya bir bağışta bulunma veya buna benzer bir hayır emri yer alırdı. Bu durum, halife ölünceye kadar devam etti."
Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in mevzumuz açısından en mühim tarafı sünnete olan bağlılığı ve onun ihyası için göstermiş olduğu gayrettir. Hadîslerin tedvîn ettirilmesi şeklinde kristalize olacak olan bu sünnet aşkını şöyle ifâde etmiştir: "Eğer Allah, her seferinde cesedimden bir parça koparılmak şartıyla benim vâsıtamla her bir bid'ayı temizlemeyi ve her bir
sünneti ihya etmeyi nasib etseydi ben buna can u gönülden hazırdım."
Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in halife olmadan önceki hayatı ile, halife olduktan, devlet sorumluluğu sırtına bindikten sonraki hayat ve yaşayışı arasında büyük değişmeler olmuştur. İdareciliği tahakküm, tefâhur, istibdâd ve fırsatları istismar kabul eden günümüz anlayışıyla gerçek müslümanın idârecilik anlayışı arasında bir mukâyese imkânı sağlamak üzere hakkında yazılanlardan bazı pasajlar sunacağız:"
Ömer İbn-i Abdilaziz, Kureyş'in ...en iyi giyinenlerindendi. Halife olunca kıyâfetçe en hasisi, yaşayışça en darlıklısı oldu."
"Halîfe olmazdan önce 400 dirheme alınan elbiseyi beğenmez, kaba bulurdu. Halife olduktan sonra 14 dirhemlik elbise için: "Subhânallah! Ne güzel, ne hoş, ne zarîf!" diyerek takdîrle kabul etmişti."
"Ömer İbn-i Abdilaziz halife olunca, kendisine, saltanat atı getirilmişti, ona binmedi, mûtad bineğine bindi. Saraya gelince taht hazırlanmıştı, ona oturmadı, bir minder üzerine oturdu... Halka ilk hitâbesinde şöyle dedi: "...Hiç kimse bana körü körüne itaat etmeyecek! Allah'ın şeriatına uymayan emirlere de itaat yok. Ben sizin en hayırlınız değilim, sâdece sizden biriyim..."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olunca elbise, köle, koku nevinden bütün maddî varlığını gözden geçirdi. Zenginlik nevinden ne varsa sattı. Yekûnu 23 bin dinar tutmuştu. Hepsini de Allah yolunda bağışladı."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olunca usûlsüz vergileri kaldırdı."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olur olmaz, devlet dâirelerine gönderdiği bir tamimle, "Yazışmalarda, bundan böyle tomar şeklinde, uzun kağıt kullanılmayacak, yazılar kalın uçla yazılmayacak, uzun ifâdeden kaçınılacak" diye emretti. Kendi mektupları da bir karışı pek aşmıyordu."
"(Ömer İbn-i Abdilaziz halife olup, kâğıt tahsisatını kısması üzerine Medine Vâlisi Ebû Bekr İbn-i Hazm, bir mektup yazarak tahsîsatın artırılmasını taleb edince şu cevâbı aldı): "Bana yazıyorsun ki, nezdindeki kağıt stoku bitmiştir ve biz sana daha önce almakta olduğun miktardan daha az tahsisatta bulunduk. Kaleminin ucunu incelt, satırları sık tut, ihtiyaçlarını ayrı ayrı değil, toptan yaz. Ben müslümanların malından, (onlar için faydalı olmayan, lüzumsuz sarfiyâta) tahsisat ayıramam".[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/124-127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Zımni Takrir:

Muttali olduğu herhangi bir olay karşısında Hz. Peygamber'in sükut buyurmasıdır. Misali; Hendek harbi sırasında Beni Kureyza üzerine giderken ashabın bir kısmının ikindi namazını yolda kılması, bir kısmının da *"Beni Kureyza yurduna varmadan kılmayın"* buyurdu diyerek vakit geçmesine rağmen namazı kılmamış olması olayı karşısında Rasulullah'ın (s.a.v.) sükut buyurarak her iki grubun hareketini de zımnen tasdik ve tasvib etmiş olmalarıdır.[1]
Sünnetin bu üç türüne (kavli, fiili, takriri) birden misal olmak üzere şu hadisi zikredebiliriz:
-Allah kendisinden ve babasından razı olsun- Abdullah b. Ömer demiştir ki: Nebi (s.a.v.) altın yüzük taktı, ashab da altın yüzük taktılar, (Bir gün) Nebi (s.a.v.):
"Ben bir altın yüzük edinmiştim" dedi ve yüzüğünü çıkardı sonra da:
"Bundan böyle onu asla takmayacağım" buyurdu.
Bunun üzerine ashab da (altın) yüzüklerini (bir daha takmamak üzere) çıkardılar.[2]
Burada Hz. Peygamber'in yüzük edinmesi ve sonra çıkarıp atması fiil; *"onu bir daha takmayacağım"* buyurması söz; ashabın önce altın yüzük takmalarına, sonra da kendisini takiben bundan vazgeçmelerine müdahale etmemesi de takrir olmaktadır. [3]

---

[1] Bk. Buhari Havf: 5; Müslim, Meğazi: 30; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27-28.
[2] Buhari, İ'tisam: 4.
[3] İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

174) Konaklama Duası (Yolcunun Bir Yerde Konakladığı Zaman Yapacağı Dua)

984. Havle Binti Hakîm *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, "Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim" dedi:
"Kim bir yerde konaklar da sonra "Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine (âyet, sıfat ve isimleri) sığınırım derse, konakladığı o yerden ayrılıncaya kadar hiçbir şey ona zarar vermez."[1]

* Cahiliye döneminde insanlar bir yerde konakladıklarında o vadinin efendisi olan bir cinne sığınırlardı. (Cin: 72/6'da bahsedilir.) En güzel güvenlik sistemi Allah'a güvenmektir. Her zaman ondan yardım beklenmeli. [2]

985. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculukta iken gece olunca şöyle derdi:
– *"Ey yeryüzü! Benim Rabbim de senin Rabbin de Allah'tır. Senin ve sendekilerin şerrinden, sende yaratılanların ve üzerinde dolaşıp duranların şerrinden Allah'a sığınırım. Arslanın, büyük yılanın, (öteki) yılan ve akreplerin şerrinden, burada yaşayanların, doğuran ve doğanların şerrinden Allah'a sığınırım."*[3]

* Burada peygamberimiz yeryüzüne canlı varlık imiş gibi hitap etmektedir. Hud: 11/44'de de yeryüzüne ve gökyüzüne canlı varlık gibi hitap edilmiştir. Müslümanlar değişik zaman ve zeminlerde peygamberimizin yaptığı bu tür duaları yapmaları uygun olur. [4]

---

[1] Müslim, Zikir 54, 55. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 40.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 291.
[3] Ebû Dâvûd, Cihâd 75.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 291.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

184) Kur'an Okuyup Müzakere Etmek Üzere Toplanmak

Bu bölümdeki hadis-i şeriften; Müslümanların her zaman bir araya gelip mescid, salon, ev gibi yerlerde Kuran-ı okuyup mütalea ve müzakere yapmaları gerektiğini ve neticesinde de o anlaşılan şekilde hayat tanzim etmeleri gerektiğini anlıyoruz. [1]

1025. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir cemaat Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri kendi nezdinde bulunanların arasında anar." [2]

* Müslümanlar her zaman bir araya gelerek Rablerinden gelen Kur'an'ın öğretimini ve eğitimini yapmalılar ve bu sebeple ilim ve bilgilerini arttırmalılar. Kuran her türlü bilgilenme ve kültürün önüne geçirilmeli ve ilk öğrenilmesi anlaşılması gerekenin Kur'an olduğu bilincinde olmalıdır.
Kuran'ın sadece metnini okumayı öğrenip ve bazı sureleri ve ayetleri veya tamamını ezberlemek yeterli değildir. Bunlarla beraber şuur kazanma bilinç yenileme maksadıyla Kur'an tedrisatı yapmak aklımızı kalbimizi ve düşünme hasletlerimizi işin içine katarak her bir sure ve ayeti derinlemesine incelemek o ayetlerden çıkan hüküm ve esasların hayatımıza nasıl yansıyacağını karşılıklı müzakere ederek; fikir, anlayış ve davranış birliğinde karar kılmak gerekir.
Böylece Kur'an ve sünnetin genel çizgileri içerisinde kalarak İslamı bir bütün olarak anlamalı ve yaşamalıyız. Bu da ilk kaynak Kur'an ve ikinci kaynak sünnet birlikteliğiyle her ikisini de Allah'ın ve elçisinin işlediği gibi anlayıp bellemekle mümkün olur. Böylelikle okunan Kur'an ve sünnetin ahkamı hayata aktarılmış olur.
Böylece Kur'an nuruyla kalpler temizlenmiş huzurlu bir hayat stres ve bunalımlardan uzak bir hayat Allah tarafından bu kullarına bağışlanmış olur ve böylece derecelerin en üstünü olan Allah'ın yanındaki meleklere Benim kullarımdan filan kimselere bakınız kitabımı müzakere ediyorlar diye hatırlatması da gerçekleşmiş olur. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 310.
[2] Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 14; Tirmizî, Kırâat 12; İbni Mâce, Mukaddime 17.
247'de uzunca geçen ve açıklama verilen bu hadis 1382'de tekrar gelecektir.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 310.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

262) Sözü Sağlamlaştırmaya Teşvik

Bu bölümdeki iki ayet ve üç hadisten, iyice bilinmeyen bir şeyin peşine düşülmemesi gerektiğini, ağızdan çıkan her sözün mutlaka kayda geçirildiğini, her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeteceğini, yalan olduğunu bildiği bir sözü peygambere nispet ederek söyleyen kimsenin yalancılardan olduğunu, kendisine verilmeyen bir şey ile övünen kimsenin sahte elbise giyerek gösteri yapan kimse gibi olduğunu öğreneceğiz. [1]

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü göz, kulak ve kalp hepsi sorumludur, mutlaka sorguya çekilecektir." (İsra: 17/36)
"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen ve dediklerini kayda geçen bir melek hazır bulunmasın." (Kaf: 50/18)

1551. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
"Her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeter."[2]

* Bu hadis, herhangi bir araştırma yapmadan her söyleneni aktarmanın yalan söylemek anlamına geldiğini çok kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Yalan söylemenin yolu duyulanları iyice tahkik etmekten geçer. [3]

1552. Semüre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yalan olduğunu zannettiği bir hadisi benden nakleden kimse yalancılardan biridir. "[4]

* Herşeyde olduğu gibi peygamberin sözlerinde de daha fazla araştırıp tatbik etmek gerekir. [5]

1553. Esmâ *radıyallahu anhâ* şöyle dedi: Bir kadın:
– Ey Allah'ın Resûlü! Benim bir kumam var. Kocamın bana vermediği bir şeyi, verdi diye kumama karşı gösteriş yapsam, bunun bana bir günahı olur mu? diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*
– *"Kendisine verilmemiş bir şey ile doymuş görünen kişi, iki sahte elbise giyerek gösteriş yapan kimse gibidir"* buyurdu.[6]

* Aile içerisinde kumaların birbirlerine karşı aslı olmayan şeylerle efendileri adına gösterişe kalkışmaları çifte yalancılık hükmündedir. Gerek söz, gerek davranış her durumda müslümana gerçekçi olmak yaraşır. Bu hadis nüfuz, servet, ilim, fazilet, mevki ve şöhret sahtekarları hakkında edebî değeri yüksek bir darbı meseldir. [7]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 450.
[2] Müslim, Mukaddime 5.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 450.
[4] Müslim, Mukaddime, rakamsız (I, 9); Ayrıca bk. Tirmizî, ilim 9
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 450.
[6] Buhârî, Nikah 106; Müslim, Libâs 127. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 87.
[7] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 450.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

344) Müezzin Kâmete Başlayınca Nafile Kılmanın Mekruh Oluşu (Müezzin Farz Namaz İçin Kâmete Başladıktan Sonra İmama Uyacak Kişinin O Farz Namazın Sünneti Bile Olsa Nafile Kılmaya Başlamasının Mekruh Oluşu)

1763. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Namaz için kâmet getirilince, artık farzdan başka bir namaz kılmak yoktur."[1]

* Kamet sadece farz namaz için getirilir. Kamet getirilen farz namazdan başka kametten sonra namaz kılınmaz. Cemaat farza başlayınca başka namaz kılınmaz. Farzı kılmak nafileyle meşgul olmaktan daha önceliklidir. [2]

---

[1] Müslim, Müsâfirîn 63, 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 5; Tirmizî, Salât 195; Nesâî, İmâmet 60; İbni Mâce, İkâme 103.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 513.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9) Yaratılanların Büyüklüğü Dünya Ve Ahiret İşlerini Düşünme

"De ki: "Ben size bir tek öğüt veriyorum: Allah için teker teker, ikişer ikişer kalkın da sonra bir düşünün ki, sizinle konuşan peygamberde hiçbir delilik yok. O ancak, sizi şiddetli bir azabın öncesinde korkutan bir elçidir." (Sebe': 34/46)
"Şüphesiz, yerlerin ve göklerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini izlemesinde, derin kavrayış sahipleri için alınacak dersler vardır. Onlar ki; ayakta, oturarak ve yanları üzerinde iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye düşünürler ve şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Sen bunların hiçbirini anlamsız ve amaçsız yaratmadın. Sen yücelikte sınırsızsın, bizi ateş azabından koru." (Âl-i İmrân: 3/190-191)
"Peki o inkarcılar bakmazlar mı ki, yağmur yüklü bulutlara, nasıl da yaratılmış onlar veya deveye bakmazlar mı nasıl da diğer hayvanlardan değişik özelliklerde yaratılmış. Göğe bakmazlar mı nasıl da yükseltilmiş? Dağlara da bakmazlarmı nasıl sağlamca dikilmiş? Yeryüzüne bakmazlarmı nasıl da yayılıp döşenmiş. İşte böyle ey peygamber! Onlara öğüt ver, senin görevin yalnızca öğüt vermektir." (Ğâşiye: 88/17-21)
"Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce yaşamış olanların sonlarının ne olduğunu görmediler mi? Allah onları kökten yok etti. Tüm Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlere de, bunlara benzer azaplar vardır." (Muhammed: 47/10)[1]

---

[1] Bu konuda ayet-i kerîmeler pek çok olup bu konunun ilgili hadisi beşinci bölümde geçen 66 numaralı hadistir. Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

92) Vakar Ve Ağırbaşlılık

"Rahman'ın has kulları, yeryüzünde alçak gönüllü olarak yürürler ve her ne zaman kötü niyetli dar kafalı kimseler kendilerine laf atacak olsa "selam" derler geçerler." (Furkan: 25/63)

704. Âişe *radıyallahu* anhâ şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O sadece tebessüm ederdi.[1]

---

[1] Buhârî, Tefsîru sûre (46) 2, Edeb 68; Müslim, İstiskâ 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 104.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

108) Bir Yere Dayanarak Yemek Yemenin Mekruh Olduğu

747. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Ben bir yere dayanarak yemek yemem."[1]

748. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm.[2]

* Yemek yemek; kişinin fazla vaktini alan işlerden olmamalı, bilakis hemen yiyip kulluk işlerine devam etmeye yönelmelidir. İbadet, taat, kulluk, cihad, ilim tahsili gibi hususlara fazla zaman ayırmalı, yemek, çok zaman kaybına sebep olacak işlerden olmamalıdır. O nedenle çabucak yiyecek şekilde oturmalı, fazla rahata bakmamalıdır. [3]

---

[1] Buhârî, Et`ime 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 16; Tirmizî, Et`ime 28; İbni Mâce, Et`ime 6.
[2] Müslim, Eşribe 148.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 244.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

125) Yeni Elbise Ayakkabı Ve Benzeri Bir Şey Giyince Nasıl Dua Edileceği

814. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yeni bir elbise giydiği zaman, sarık, gömlek, ridâ gibi giydiği şeyin adını anarak şöyle dua ederdi:
"Allahümme leke'l–hamdü ente kesevtenîhi, es'elüke hayrahü ve hayra mâ sunia lehü, ve eûzü bike min şerrihi ve şerri mâ sunia lehü:
"Allahım! Hamd sana mahsustur. Onu bana sen giydirdin. Senden onu hayırlı kılmanı ve yapılışına uygun kullanmanın hayrını nasip etmeni dilerim. Şerrinden ve yaratılış gayesi dışında kullanılmasının şerrinden de sana sığınırım."[1]

---

[1] Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Libâs 28.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kıyamet Gününde Âdem (a.s.)'a "Zürriyetinden Cehenneme Gidecekleri Ayır" Diye Nida Edilmesi

106) Ebû Said El-Hudri (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki: Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ:
"Ey Âdem" diye buyurur. Âdem de:
"Buyur Ya Rabbi emret, emrine âmâdeyim" der. Yüce Allah da seslice:
"Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecek olan kısmı oradan çıkarması emreder" diye nida eder.[1]

***

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (7483). Bu hadisin tamamı önceden "Peygamberler Kitabı'nda" başında geçmişti. Aynı zamanda bu bab da Ebû Hüreyre (r.a.)'den de hadis gelmiştir: Buhârî'de (6529).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

345) Orucu Sadece Cuma Günü Tutmanın Ve Cuma Gecesini Namaza Ayırmanın Mekruh Oluşu

1764. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Geceler arasında sadece cuma gecesini namaz kılmaya ayırmayınız. Günler arasında da sadece cuma gününü oruç tutmaya tahsis etmeyiniz. Ancak, sizden birinizin tutmakta olduğu oruç cumaya rastlarsa, bunda bir sakınca yoktur."[1]

1765. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh,* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim demiştir:
"Sizden biriniz, cumadan bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutmadıkça, sadece cuma günü oruç tutmasın."[2]

1766. Muhammed İbni Abbâd şöyle dedi:
Câbir *radıyallahu anh'*den, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı diye sordum? Câbir:
– Evet, yasakladı, dedi.[3]

1767. Mü'minlerin annesi Cüveyriye Binti Hâris *radıyallahu anhâ'*dan nakledildiğine göre, kendisi oruçlu iken bir cuma günü Peygamber–i Zîşan *sallallahu aleyhi ve sellem* onun yanına girmişti. Efendimiz:
– *"Dün oruç tuttun mu?"* diye sordu, Cüveyriye:
– Hayır, tutmadım, dedi.
– *"Yarın oruç tutmak istiyor musun?"* diye sordu.
– Hayır, tutmayacağım, dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:
– *"O halde orucunu boz"* buyurdu.[4]

* Yukarıdaki dört hadis sadece Cuma günü tek başına oruç tutmanın yasak olduğunu bildirmektedir. Sadece Cuma gecesinin namazla ihya edilmesini de yasaklamıştır. Tüm geceler Allah'a ibadet ve namazla ihya edilmeli, haftanın herhangi bir gecesi diğerinden farklıdır zannedilmemelidir. Cuma günü Müslümanların haftalık bayram günleridir. Bu nedenle bayram günü oruç tutmak caiz değildir. Hristiyan ve Yahudilerin Cumartesi ve Pazar günlerini ibadete ayırmaları gibi olmasın diye haftanın bir gününü ibadete ayırmaları yasaklanmıştır. Sadece o gün oruç tutulmaz, Perşembe, Cuma tutulabilir. Cuma, Cumartesi tutulabilir. Her ayın baş, orta sonlarından oruç tutan kimsenin orucunun cumaya rastlaması mahzurlu değildir. (Cuma ve Cuma gününün faziletiyle alakalı hadisler 1148-1159'da geçmişti. Bilgi edinmek isteyenler oraya bakabilir.) [5]

---

[1] Müslim, Sıyâm 148. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 444.
[2] Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 50.
[3] Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 146.
[4] Buhârî, Savm 63.
[5] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 514.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

138) İman Etmeyenlere Selâm Verip Almak (İnanmayanlara İlk Olarak Bizim Selâm Vermemizin Haram Olduğu, Onların Selâmlarına Nasıl Karşılık Verileceği, Müslümanlarla Müslüman Olmayanların Bir Arada Oturduğu Meclise Selâm Vermenin Müstehap Olduğu)

868. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Yahudi ve hıristiyanlara öncelikle siz selâm vermeyin. Yolda onlardan biriyle karşılaştığınız zaman, eziyet etmemek şartıyla, onları yolun kenarından yürümeye zorlayınız."[1]

* Hadislerin genel muhtevası ve İslam tarihindeki tatbikata göre müslümanlar ehli kitap denilen hristiyan ve yahudilere selam vermemişler, onlar verirlerse *"ve aleyküm"* diye alınması uygun görülmüştür. Onlara saygı ifadesi olarak yol vermek uygun değildir. Allah'tan gelen son mesaja, İslama kulak vermedikleri ve kabul etmediklerinden dolayı oların yeryüzünün gerçek sahibi olan müslümanlara da hürmet edip yol vermeleri gerekir. Müslüman olmamız hasebiyle yoldan ve umumi olarak istifade edilen yerlerden istifade hakkına ilk olarak Allah'ın son mesajına itaat edenler layıktır. Diğerleri kenara zorlanarak müslümanlar yoldan geçerler. [2]

869. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kitap ehli olanlar size selâm verdiklerinde, onlara: Ve aleyküm, deyiniz."[3]

870. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, müslümanlar, müşrikler –puta tapanlar– ve yahudilerden oluşan bir topluluğa rastladı ve onlara selâm verdi.[4]

---

[1] Müslim, Selâm 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 138; Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 13.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 266.
[3] Buhârî, İsti'zân 22, Mürtedd̂in 4; Müslim, Selâm 6–9.
[4] Buhârî, İsti'zân 20; Müslim, Cihâd 116.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c) Tedvînde Bir Kadın: Amra Bintu Abdirrahman:

Hadîslerin zabt ve tesbitinde kadınların hizmetine ayrıca dikkat çektiğimiz gibi, tedvînindeki hizmetlerine de dikkat çekmemiz gerekecektir. Bu maksadla, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in Ebu Bekr İbnu Hazm'a yazdığı mektupta ismi geçen Amra Bintu Abdirrahman'ı tanıtacağız.Amra, Hz. Aişe'nin terbiyesinde yetişmiş bir kadındır. Vefât tarihi hususunda ihtilaf edilmiştir; hicrî 98, 103, 106. Öldüğünde 77 yaşında idi. Babası Abdurrahmân Ensâr'dan Sa'd İbnu Zürâre'nin oğludur.Amra, Hz. Aişe'nin rivâyetlerini en iyi bilen üç kişiden biridir. Diğer ikisi el-Kâsım İbnu Muhammed ve Urvetu'bnu Zübeyr'dir.Amra, başta Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) olmak üzere birçok sahâbeden hadîs rivayet etmiştir: Ümmü Hişâm bintü Hârise, Habibe bintu Sehl, Ümmü Habîbe Hamna bintü Cahş gibi. Amra'dan da oğlu Ebu'r-Ricâl, kardeşi Muhammed İbnu Abdirrahmân, yeğeni Yahya İbnu Abdillah, torunu Hârise İbnu Ebî'r-Ricâl, yeğeni Ebu Bekr İbnu Muhammed İbni Amr İbnu Hazm, Abdullah İbnu Ebi Bekr, Said İbn'ul Kays'ın evlatları Yahya, Sa'd, Abdu Rabbih, Urvetu'bnu Zübeyr, Süleymân İbnu Yesâr, ez-Zührî, Amr İbnu Dînâr ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.Cerh ve ta'dil âlimleri Amra'nın sika ve hüccet olduğunda ve hadîs rivâyetinde mühim bir mevki işgal ettiğinde müttefiktirler. Abdurrahman İbnu'l-Ka'sım, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hadîslerini Amra'dan sorardı. Ömer İbnu Abdilaziz de ona çok güvenir ve kendisine zaman zaman müracaat ederdi. Onun güven veren ilmi sebebiyle, Ebu Bekr İbn-i Hazm'a yazarak Amra'nın rivâyetlerini yazmasını emretmiştir. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/128.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Vasıf (Vasfi) Sünnet:

İki kısımdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

152) Ölünün Başında Söylenecek Söz (Ölünün Başında Söylenecek Söz Ve Cenaze Sahibinin Söyleyeceği Söz)

922. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"– Hasta veya ölünün başında bulunduğunuz zaman güzel sözler söyleyiniz. Zira melekler sizin dualarınıza âmin derler".
Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme vefat edince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve:
– Ey Allahın Resûlü! Ebû Seleme öldü, dedim. Bana şöyle buyurdu:
"Allahım, beni ve onu bağışla! Ve bana ondan daha iyi birini nasip et!" diye Allah'a yalvar." Hz. Peygamber'in dediği gibi yaptım. Neticede Allah Teâlâ bana Ebû Seleme'den daha hayırlı olan Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i eş olarak verdi.[1]

923. Yine Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:
"Herhangi bir kul sıkıntıya düşer de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye dua ederse, Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha hayırlısını verir."
Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme öldüğünde ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öğrettiği gibi dua ettim. Allah da bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i verdi.[2]

924. Ebu Musa (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
Bir kulun çocuğu ölünce Allah meleklerine şöyle der:
- Kulumun çocuğunun ruhunu mu kabzettiniz? buyurur. Melekler:
- Evet, derler. Allah:
- Kulumun ciğerparesini gönlünün meyvesini mi kopardınız? Buyurur. Melekler:
- Evet, derler. Allah:
- Peki kulum ne dedi, buyurur. Melekler:
- Sana hamdetti ve inna lillah ve inna ileyhi râciûn = Biz senin mülkündeyiz ve sana döneceğiz dedi, derler. Bunun üzerine Allah:
O halde kulum için cennette bir ev yapın ve adını da hamd evi koyun, buyurur.[3]

925. Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Mü'min bir kulumun dünyada sevdiklerinden birini aldığım zaman buna sabredip sevabını Allah'tan beklerse onun mükafatı ancak cennettir."[4]

926. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anh*ümâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah'ın kızlarından biri (Zeynep), Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e adam göndererek, çocuğunun (veya oğlunun) ölmek üzere olduğunu haber verdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* haber getiren kimseye:
–"Ona dön ve şunu bildir ki, alan da veren de Allah'tır. Onun katında her şeyin belli bir eceli vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin" buyurdu.
Râvi hadisin tamamını nakletti.[5]

---

[1] Müslim, Cenâiz 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 15; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 4.
[2] Müslim, Cenâiz 4.
[3] Tirmizi, Cenaiz 36.
1396'da tekrar gelecek.
[4] Buhari, Rikak 6.
Bu hadis önceden 32 numarada geçmişti.
[5] Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9, 11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53.
Bu hadisin tamamı 29 numarada geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAVAŞ İÇİN YOLA ÇIKMAK BÖLÜMLERİ

BÖLÜM: 391

Ø YOLCULUKTA NAMAZLARı KıSALTMAK

(Bu bölüm Arapça orijinal ismi "Ebvab-üs Sefer (Yolculuk)" bölümleri demektir. Biz burada savaş için yola çıkmak olarak tercüme ettik çünkü Rasûlullah (s.a.v.) hayatında savaş dışında bizim bildiğimiz şekilde bir yolculuk -davet ve hicret dışında- yoktur.)

544- Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile yolculuğa çıktım, öğle ve ikindi namazlarını ikişer ikişer olarak kılarlar ne farzdan önce ne farzdan sonra sünnet namaz kılmazlardı."** Abdullah b. Ömer diyor ki: **"Farzdan önce ve sonra sünnet kılınması gerekmez eğer fazladan namaz kılınacak olsaydı farzı dörde tamamlardım."** (Muvatta, Kasr-us Salat: 2; Nesâî, Taksirus Salat: 1)

Tirmîzî: Bu konuda Ömer, Ali, İbn Abbâs, Enes, Imrân b. Husayn ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer hadisi hasen garibtir. Bu hadisi böylece Yahya b. Süleym rivâyetinden bilmekteyiz.

Muhammed b. İsmail diyor ki: Bu hadis Ubeydullah b. Ömer'den, Suraka ailesinden bir adamdan ve İbn Ömer'den rivâyet edildi.

Tirmîzî: Atıyye el Avfî yoluyla İbn Ömer'den Rasûlullah (s.a.v.)'in yolculukta sünnet kıldığı rivâyet edilmişse de Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın ilk dönemlerinde yolculukta namazları kısalttıkları sahih olarak sabittir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamı bu hadisle amel etmişlerdir. Âişe (r.anha)'nın yolculukta tam kıldığı da rivâyet edilmiştir.

Uygulama, Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabından gelen rivâyete göredir. Şâfii, Ahmed ve İshâk aynı görüşte olup Şâfii şu ilaveyi yapar: **"Yolculukta kısaltma ruhsattır, tam kılınırsa da caiz olur."**

545- Ebû Nadre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Imrân b. Husayn'a yolculuk namazından soruldu o da şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile Hac yaptım, Hac esnasında hep iki rek'at kıldı. Ebû Bekir ile Haccettim iki rek'at kıldı. Ömer ile Haccettim iki rek'at kıldı. Osman'ın halifeliğinin altı ve yedinci senesinde Haccettim; O'da iki rek'at kıldı."** (Nesâî, Taksirus Salat: 4)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

546- Mâlik b. Enes'in şöyle dediği işitilmiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile Medîne'de öğleyi dört rek'at, Zülhüleyfe'de ikindiyi iki rek'at olarak kıldık."** (Nesâî, Taksirus Salat: 4)

Tirmîzî: Bu hadis sahihtir.

547- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Medîne'den Mekke'ye yola çıktı hiçbir düşman korkusu yokken sadece Alemlerin Rabbinin korkusu varken namazları iki rek'at kıldı."** (Nesâî, Taksirus Salat: 4; Muvatta, Kasrus Salat: 2)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 392

Ø NAMAZLARı KıSALTMADA ZAMAN VE YER UZUNLUĞU NE KADARDıR?

548- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Medîne'den Mekke'ye yola çıktık namazları iki rekat kıldı. Ebû İshâk el Hadremi diyor ki: Enes'e: **"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de kaç gün kaldı"** dedim; **"On gün"** dedi. (Nesâî, Taksiru's Salat: 4; Ebû Dâvûd, Salat'üs Sefer: 10)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Enes hadisi hasen sahihtir. İbn Abbâs (r.a.), yoluyla gelen bir rivâyette Rasûlullah (s.a.v.)'in bir seferinde ondokuz gün kaldığı halde iki rekat kıldığı on dokuz günden fazla kalırsak dört rekat kılarız dediği de rivâyet edilmiştir. (Bir sonraki hadis)

Yine Ali (r.a.)'den: **"Kim bir yerde on gün kalırsa namazları tam kılar"** şeklinde bir rivâyet daha gelmiştir.

İbn Ömer (r.a.)'den: **"Kim bir yerde on beş gün kalırsa namazları tam kılar"** rivâyeti de vardır. **"On iki gün kalırsa"** rivâyeti de vardır. Saîd b. Müseyyeb'den **"Dört gün kalan dört gün kılar"** şeklinde bir rivâyeti de Katâde ve Atâ el Horasanî rivâyet etmişlerdir. Dâvûd b. ebî Hind ise değişik bir rivâyet ortaya koymaktadır. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır.

Sûfyân es Sevrî ve Küfeliler namazları kısaltma süresini on beş gün olarak sınırlamışlar. On beş gün kalacağına niyet edenin namazı tam kılacağını söylemektedir. Mâlik, Şâfii ve Ahmed; **"Dört gün kalacağını niyet ederse bile namazı tam kılmalıdır"** demektedirler.

İshâk'a gelince İbn Abbâs'ın hadisini en kuvvetli görüş olarak görmekte ve şöyle demektedir: **"İbn Abbâs bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyet etmekte ve on dokuz günü geçince tam kılacağını bizzat tatbik ederek örneklemiştir."**

İlim adamları ne kadar kalacağına niyet etmeyen kimsenin yıllarca kalsa bile namazları kısa kılabileceği kanaatinde ittifak etmişlerdir.

549- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), bir sefere çıktı; On dokuz gün iki rekat iki rekat kıldı."** İbn Abbâs diyor ki: **"Biz de bir yerde on dokuz gün kalırsak ikişer ikişer kılarız, eğer bu süreyi geçerse dört kılarız."** (Müslim, Salat-ül Müsafirin: 2)

Tirmîzî: Bu hadis garib hasen sahihtir.

BÖLÜM: 393

Ø YOLCULUKTA KıLıNAN NAFILE NAMAZLAR

550- Berâ b. Âzib (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile on sekiz seferde beraber oldum; Güneş batıya kayınca öğleden önceki kıldığı iki rek'at sünneti hiç terkettiğini görmedim."** (Ebû Dâvûd, Salat-üs Sefer: 6)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir. Tirmîzî: Berâ hadisi garibtir.

Bu hadisi Muhammed'e sordum bu hadisi sadece Leys b. Sa'd'ın rivâyetiyle biliyor ve Ebû Büsre el Gıfârî'yi tanımıyordu. Hadisi de hasen olarak görüyordu.

İbn Ömer'den; **"Rasûlullah (s.a.v.) yolculuklarda farzların öncesinde ve sonrasında nafile namaz kılmadığı da rivâyet edilmiştir."** Yine İbn Ömer'den yolculukta Rasûlullah (s.a.v.)'in nafile namaz kıldığı da rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra ilim adamları bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır; Sahabeden bir kısmı yolculukta nafile namaz kılınabileceği kanaatindedirler. Ömer b. Hattâb, Ali b. ebî Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Ahmed ve İshâk bunlardandır.

Bir gurup ilim adamı ise ne farzdan önce ne de farzdan sonra nafile kılınmaması görüşündedirler. Yolcukta nafile kılmamanın açıklaması; ruhsatı kabul etmektir. Fakat kılanlara büyük sevap vardır. İlim adamlarının çoğunluğu bu kanaatte olup yolculukta nafile kılınabilir de demektedirler.

551- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile yolculuklarda öğle namazını iki rek'at olarak sonunda da iki rek'at sünneti beraberce kıldım."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. İbn ebî Leylâ bu hadisi Atıyye ve Nafi' yoluyla İbn Ömer'den rivâyet etmiştir.

552- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:**"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yolculuklarda ve yolculuk dışında pek çok namaz kıldım, yolculuk dışında onunla öğleyi dört, öğleden sonra iki rek'at sünneti kıldım. Yolculukta ise; öğleyi iki rek'at sonrada iki rek'at sünneti, ikindiyi iki rek'at farz olarak kıldım, sonunda bir şey kılmamıştı. Akşam namazı yolculukta ve yolculuk dışında hep üç rek'at idi eksiltme ve fazlalaştırma olmamıştı çünkü o akşam namazı gündüzün vitiridir, onun arkasından iki rek'at namaz kıldım."** (Nesâî, Taksirus Salat: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

Muhammed'den işittim dedi ki: İbn ebî Leylâ, bundan daha çok beğendiğim bir hadis rivâyet etmemiştir. Yani ben ondan sadece bir hadisi rivâyet ettim.

BÖLÜM:394

Ø IKI VAKIT NAMAZıNı BIR VAKITTE BIR ARADA KıLMAK

553- Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Tebûk gazvesinde mola verip hareket edeceğinde öğle vakti girmemiş ise öğleyi ikindi vaktine geciktirir ve ikisini bir arada kılardı, öğle vakti girdikten sonra hareket edecekse ikindiyi öne alarak ikisini birlikte kılar, sonra hareket ederdi. Akşamdan önce hareket edeceği zaman akşam namazını geciktirerek onu yatsı ile beraber kılar; şayet akşamdan sonra hareket edecekse yatsı namazını öne alarak akşamla beraber kılardı."** (Ebû Dâvûd, Salat-üs Sefer: 5; Muvatta, Kasr-us Salat: 1)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, İbn Ömer, Enes, Abdullah b. Amr, Âişe, İbn Abbâs, Üsâme b. Zeyd ve Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda Üsâme hadisi daha sahihtir. Ali b. el Medinî, Ahmed b. Hanbel ve Kuteybe'den de bu hadisi rivâyet etmiştir.

554- Ali el Medinî (r.a.), Ahmed b. Hanbel'den ve Kuteybe'den bu hadisin benzerini nakletmiştir.

Muâz hadisi hasen garibtir. Bu hadisi sadece Kuteybe rivâyet etmiş olup ondan başka bu hadisi Leys'den rivâyet eden tanımıyoruz. Leys'in Yezîd b. ebî Habib'den, Ebû-t Tufeyl'den, Muâz'dan rivâyeti garibtir. Çünkü hadisçilerce bilinen rivâyet Ebû'z Zübeyr'in, Ebû-t Tufeyl yoluyla Muâz'dan yaptığı şu rivâyettir: **"Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk Gazvesinde öğle ile ikindi namazını, akşam ile yatsı namazını bir arada kılardı."** Bu hadisi Kura b. Hâlid, Sûfyân es Sevrî, Mâlik ve diğerleri Ebû'z Zübeyr el Mekkî'den rivâyet etmişlerdir. Şâfii bu hadisle amel etmiş olup Ahmed ve İshâk'ta derler ki: **"Yolculukta iki vakit namazın birini öne alıp diğerinin vakti içerisinde veya birini geciktirerek diğerinin vakti içerisinde ikisini bir arada kılmakta bir sakınca yoktur."**

555- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre: **"Ailesinden birilerinin yardımına koşması istenince hızlı yürümesi gerekti akşam namazını şafak kaybolup ortalık kararıncaya kadar geciktirdi sonra konaklayarak ikisini bir arada** (akşam ile yatsı namazını) **kıldı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in hızlı yürümesi gerektiği zaman böyle yaptığını haber verdi."** (Nesâî, Mevakît: 14; Muvatta, Kasr-us Salat: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Yezîd b. ebî Habib'den, Leys'in rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 395

Ø YAĞMUR DUASı NAMAZı

556- Abbâd b. Temîm (r.a.)'in amcasından rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) ashabıyla yağmur duasına çıkmıştı da onlara iki rek'at namaz kıldırdı, bu iki rek'atta sesli okudu, elbisesini ters giyerek kıbleye dönerek yağmur istedi."** (Nesâî, İstiska: 6; Muvatta, İstiska: 2)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, Enes ve Âbillahm'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Zeyd hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları bu hadise göre amel ederler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Abbâd b. Temîm'in amcası Abdullah b. Zeyd, Âsım el Mâzinî'dir.

557- Âbillahm (r.a.)'den rivâyete göre: **"Bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'i Medîne'nin Ahcaruzzeyt denilen mıntıkasında ellerini başı hizasını geçmeyecek şekilde kaldırmış yağmur istemek için dua ederken gördü."** (Ebû Dâvûd, İstiska: 2)

Tirmîzî: Kuteybe bu hadisi **"Âbillahm'den"** diyerek bize aktarmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'den rivâyeti olarak sadece bu tek hadisi biliyoruz.

Âbillahm'in azatlı kölesi Umeyr, Rasûlullah (s.a.v.)'den pek çok hadis rivâyet etmiş olup Rasûlullah (s.a.v.)'i gören ve sohbet eden birisidir.

558- Abdullah b. Kinâne (r.a.)'in babasından rivâyete göre, şöyle demiştir: Velid b. Ukbe, Medîne valisi iken beni İbn Abbâs'a gönderdi, O'na Rasûlullah (s.a.v.)'in yağmur duası namazını sormak için geldim o da şöyle dedi: **"Rasûlullah (s.a.v.) yakışıklı elbiseler içerisinde olmaksızın alçak gönüllü vaziyette yalvarıp, yakararak namazgaha çıktı; sizin hutbeleriniz gibi bir hutbe okumadı fakat dua yalvarış ve tekbîrlere devam ederek iki rek'at bayram namazına benzer namaz kıldırdı."** (Ebû Dâvûd, İstiska: 1; Buhârî, İstiska: 1)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

559- Yine Mahmûd b. Gaylân (r.a.), Vekî' Yoluyla bu hadisin bir benzerini rivâyet etti ve **"Mütehaşşıan"** huşu içerisinde olarak ilavesini yaptı."

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Şâfii'nin görüşü bu hadise göredir. Şâfii şöyle der: İstiska (Yağmur isteme) namazı aynen bayram namazı gibi kılınır ilk rek'atta yedi tekbîr alınır, ikinci rek'atta ise beş tekbîr. Şâfii bu söylediklerini İbn Abbâs hadisiyle delil getirir.

Tirmîzî: Mâlik b. Enes'den de şöyle rivâyet edilmiştir: **"Bayram namazında olduğu gibi istiska namazında tekbîr alınmaz."**

Ebû Hanife der ki: İstiska namazı diye bir namaz yoktur. Böyle bir namaz için elbiselerin ters çevrilmesini de emretmem; fakat Müslümanlar, yağmur isteyeceklerinde dua ederler ve hepsi birlikte dönerler.

Tirmîzî: Bu görüş sünnete aykırıdır.

BÖLÜM: 396

Ø GÜNEŞ VE AY TUTULDUĞUNDA KıLıNAN NAMAZ

560- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) güneş ve ay tutulması esnasında Küsûf namazı kıldı, okudu sonra rükû' a vardı sonra okudu tekrar rükû' a vardı sonra okudu tekrar rükû' a vardı sonra iki secde yaptı. İkinci rek'atı da aynen bu şekilde kıldı."** (Ebû Dâvûd, İstiska: 3; Nesâî, Küsûf: 1)

Tirmîzî: Bu konuda Ali, Âişe, Abdullah b. Amr, Numân b. Beşîr, Muğîre b. Şu'be, Ebû Mes'ûd, Ebû Bekre, Semure, Ebû Musa el Eşarî, İbn Mes'ûd, Esmâ binti ebî Bekrinis Sıddık, İbn Ömer, Kabîsatel Hilalî, Câbir b. Abdillah, Abdurrahman b. Semure, Übey b. Ka'b'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir. Yine İbn Abbâs (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.v.)'in dört rükû'lu ve dört secdeli olarak Kûsuf namazı kıldığı da rivâyet edilmiştir.

Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

Tirmîzî: İlim adamları Kûsuf namazında okunacak şeyler hakkında değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bir kısmı Kûsuf namazı gündüz kılınır ise okumanın sessiz olması görüşündedir. Bir kısmı da Cuma ve Bayram namazlarında olduğu gibi açıktan okunur demektedirler. Mâlik, Ahmed, İshâk açıktan okunması taraftarıdırlar. Şâfii ise açıktan okunmaz diyor. Her iki rivâyette Rasûlullah (s.a.v.)'den sahih olarak gelmiştir. Yine sahih olarak: Dört rükû' dört secde rivâyeti de vardır. Aynı şekilde altı rükû' dört secde şeklinde de rivâyet edilmiştir.

İlim adamlarına göre bu namazı güneş ve ayın tutulma sürelerine göre uzatıp kısaltmak caizdir. Tutulma uzarsa altı rükû', dört secde yapmak caiz olduğu gibi, dört rükû', dört secde yaparak okumayı uzatmakta caizdir.

Hadisçiler Güneş ve Ay tutulmalarında bu namazı cemaatle kılmak görüşündedirler.

561- Âişe (r.anha)'dan rivâyet edilmiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu da bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ashabına namaz kıldırmıştı. Namazdaki okumasını çok uzattı sonra rükû' yaptı, rükû'da uzunca yaptı sonra rükû'dan başını kaldırdı tekrar okumaya başladı bu sefer ilk öncekinden biraz daha az uzattı sonra tekrar rükû'a gitti bu sefer ilk öncekinden biraz daha az uzattı sonra başını rükû'dan kaldırıp secdeye vardı ikinci rek'atta da aynen böyle yaptı."** (Nesâî, Kûsuf: 7; Ebû Dâvûd, İstiska: 5)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Şâfii: Ahmed ve İshâk bu hadise bakarak Kûsuf namazının dört rükû' ve dört secdeli olması görüşündedirler. Şâfii diyor ki: Gündüz kılınıyorsa ilk rek'atta Fatiha ve Bakara sûresi gibi bir sûreyi sessiz olarak okur sonra okuyuşu kadar uzun bir rükû' yapar tekbîrle başını rükû'dan kaldırır aynı şekilde ayakta durur, Fatiha va Alî-İmrân sûresi gibi bir sûre okur tekrar uzunca bir rükû'a gider, okuduğu kadar rükû'u da uzatır sonra rükû'dan başını kaldırıp **"Semiallahülimen hamideh"** der ve iki secde yapar secdelerde de rükû'da kaldığı kadar kalır. Sonra ayağa kalkıp Fatiha ve Nisa sûresi gibi bir sûre okur, okuyuşu gibi uzunca bir rükû' daha yapar sonra tekbîrle doğrulur ve Mâide sûresi kadar bir sûre okuyup rükû'a gider rükû'su da aynen okuyuşu gibi uzun olur. Sonra **"Semiallahülimen hamideh"** diyerek doğrulur, secdeye gider iki secde, teşehhüt oturuşu ve selamla namazı bitirmiş olur.

BÖLÜM: 397

Ø GÜNEŞ VE AY TUTULMASı IÇIN KıLıNAN NAMAZDA OKUNAN SÛRELER

562- Semure b. Cündüp (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) bize Küsûf namazı kıldırdı biz onun ne okuduğunu sessiz okuduğu için işitmedik."** (Nesâî, Kûsuf: 17; Muvatta, Küsûf: 2)

Tirmîzî: Bu konuda Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Semure hadisi hasen sahihtir. Bir kısım ilim adamları bu görüşte olup Şâfii bunlardandır.

563- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), Kûsuf namazı kıldı ve bu namazında sesli okudu."** (Ebû Dâvûd, İstiska: 5; Nesâî, Küsûf: 19)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Ebû İshâk el Fezâzî, Sûfyân b. Husayn'dan benzeri şekilde bir hadis daha rivâyet etmiştir. Mâlik b. Enes, Ahmed ve İshâk bu hadise göre amel ederler.

BÖLÜM: 398

Ø SAVAŞ VE BENZERI KORKULU ANLARDA KıLıNAN NAMAZ

564- Sâlim (r.a.)'in babasından rivâyet edildiğine göre: **"Rasûlullah (s.a.v.), savaşta orduyu iki gurup yaparak bir gurubuna bir rek'at namaz kıldırdı diğer gurup düşmanla karşı karşıyaydı. Sonra bu namaz kılan gurup savaşanların yerlerini aldılar onlarda namaz için bunların yerlerine geldiler, Peygamber (s.a.v.) bunlara da diğer rek'atı kıldırdı sonra selam verdi cemaat durumunda olan ordunun yarısı bir rek'at daha tamamladılar, diğer gurup ta bir rek'atı tamamlayarak namazlarını bitirmiş oldular."** (Nesâî, Salat-ül Havf: 1; Ebû Dâvûd, Salat-üs Sefer: 12)

Tirmîzî: Bu hadis sahih olup, Musa b. Ukbe yoluyla Nafi' ve İbn Ömer'den de benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu konuda, Câbir, Huzeyfe, Zeyd b. Sabit, İbn Abbâs, Zürakî ki ismi **"Zeyd b. Sâmit"** tir ve Ebû Bekre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Mâlik b. Enes korku namazı konusunda Sehl b. ebî Hasme'nin hadisini benimsemiş olup Şâfii'de aynı görüştedir.

Ahmed diyor ki: Korku namazı konusunda pek çok rivâyetler vardır bu konuda sahih olarak bildiğim tek hadis Sehl b. ebî Hasme'nin hadisidir.

İshâk b. İbrahim: Aynı kanaatte olup şöyle demektedir: "Rasûlullah (s.a.v.)' den bu konuda değişik hadisler nakledilmiş olup korkunun durumuna göre herhangi birini tercih ederek kılmak caizdir.

İshâk diyor ki: Sehl b. ebî Hasme'nin hadisini diğer rivâyetlere tercih edecek değiliz.

565- Sehl b. Hasme (r.a.), korku namazı konusunda şöyle demiştir: **"imâm olacak kimse kıbleye doğru durur askerlerin bir kısmı onunla birlikte namaza dururlar diğer kısmı da düşmana karşı durmaya devam ederler, imâm bunlara bir rek'at kıldırır bunlarda kendi başlarına bir rükû' ve iki secde yaptıktan sonra bunlar onların yerlerine geçerler onlar gelir imâm bunlara da bir rek'at kıldırır. Dolayısıyla bu namaz imâm için iki, cemaat için birer rek'at olmuş olur. Sonra bu ikinci, gurup bir rükû' ve iki secde yaparak namazlarını tamamlamış olurlar."** (İbn Mâce, İkame: 151; Nesâî, Salat-ül Havf: 1)

566- Muhammed b. Beşşâr (r.a.), diyor ki: Yahya b. Saîd el Kattan'a bu hadisi sordum O'da bana Şu'be, Abdurrahman b. Kâsım, babasından, Salih b. Havvât ve Sehl b. ebî Hasme'den, Yahya b. Saîd el Ensarî'nin hadisinin benzerini rivâyet etti ve dedi ki:**"Bu hadisi de o hadisin kenarına yaz! Şu anda hadis ezberimde değildir ama Yahya b. Saîd el Ensarî'nin hadisi gibidir."**

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Yahya b. Saîd el Ensarî bu hadisi Kâsım b. Muhammed'den merfu olarak rivâyet etmedi. Yahya b. Saîd el Ensarî'nin arkadaşları da aynı şekilde mevkuf olarak rivâyet ettiler. Şu'be ise aynı hadisi Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed yoluyla merfu olarak rivâyet etmiştir.

567- Mâlik b. Enes, Yezîd b. Rumân'dan, Salih b. Havvât'tan ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte korku namazı kılan birinden rivâyet ederek geçen hadisin benzerini aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Mâlik, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta aynı görüştedirler.

Peygamber (s.a.v.)'in ordudan iki gurubun her birine birer rek'at kıldırdığı dolayısıyla kendisinin de iki rek'at kıldığı rivâyeti pek çok kimseden aktarılmıştır.

Tirmîzî: Ebû Ayyaş ez-Zürakî'nin ismi; Zeyd b. Sâmit'tir.

BÖLÜM: 399

Ø KUR'ÂN'DAKI SECDE AYETLERI

568- Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber tilavet secdesi olarak on bir secde yaptım; Necm sûresindeki secde bunlardan biridir."** (İbn Mâce, İkame: 70)

569- Ömer b. Hayyan ed Dımışkî (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir haberciden işittim; Ümm-üd Derdâ yoluyla Ebû'd Derdâ'nın benzeri sözcüklerle aynı hadisini bize aktarmıştır.

Tirmîzî: Bu hadis Sûfyân b. Vekî'in, Abdullah b. Vehb'den rivâyet ettiğinden daha sahihtir.

Tirmîzî: Bu konuda; Ali, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sabit ve Amr b. As'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Ebû'd Derdâ'nın hadisi garibtir. Bu hadisi sadece Saîd b. ebî Hilâl'in, Ömer ed Dımışkî'den rivâyet etmesiyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 400

Ø KADıNLARıN MESCIDLERE NAMAZ IÇIN ÇıKABILMELERI

570- Mûcâhid (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Ömer'in yanında idik şöyle dedi:**"Rasûlullah (s.a.v.) kadınlarınıza geceleyin mescide çıkmaları için izin verin"** buyurdu. Bunun üzerine İbn Ömer'in oğlu; Vallahi izin vermeyiz çünkü onlar bunu fırsat bilip, tuzaklarını, fitnelerini, kötülüklerini artırırlar deyince İbn Ömer dedi ki: Allah senin hayrını versin ve sana ne yapacaksa yapsın. Ben, Rasûlullah (s.a.v.) böyle buyurdu diyorum, sen ise**"izin vermeyeceğiz"** diyorsun. (Nesâî, Mesacid: 15; Ebû Dâvûd, Salat: 52)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Mes'ûd'un karısı Zeynep ve Zeyd b. Hâlid'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Ömer'in hadisi hasen sahihtir.

BÖLÜM: 401

Ø MESCIDLERE TÜKÜRMENIN HOŞ KARŞıLANMADıĞı

571- Tarık b. Abdullah el Muhâribî (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namazda iken sakın sağ tarafına tükürme mutlaka tükürmen gerekiyorsa arkanda namaz kılan yoksa arka tarafına veya sol tarafına veya sol ayağının altına tükür."** (Nesâî, Mesacid: 31; Ebû Dâvûd, Salat: 22)

(On dört asır önceki tabanı kum ve toprak olan mescidler göz önüne getirilirse ve zaruri durum olursa geçerlidir değilse bu günkü mescidlerdeki halı vb. şeylere tükürülmez.)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd, İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Tarık hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir.

Tirmîzî: Carud'tan işittim diyor ki: Vekî'in şöyle dediğini işittim; Rib'î b. Hıraş güvenilir bir kimse olup İslam konusunda bir yalanı işitilmemiştir.

Abdurrahman b. Mehdî diyor ki: Mansur b. Mu'temir, Küfelilerin en güvenilen kimselerindendir.

572- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Mescidlere tükürmek bir suçtur ve bu suçun keffâreti ise onu temizleyip yok etmektir."** (Ebû Dâvûd, Salat: 22; Nesâî, Mesacid: 30)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 402

Ø BAZı SÛRELERDEKI SECDE YAPıLMASı GEREKEN AYETLER

573- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Alak ve İnşikak sûrelerinde secde yaptık."** (İbn Mâce, İkame: 70; Dârimî, Salat: 163)

574- Sûfyân b. Uyeyne (r.a.), Ebû Hüreyre'den bu hadisin bir benzerini rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Ebû Hüreyre hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları **"Alak"** ve **"İnşikak"** sûrelerinde secdenin yapılacağı kanaatindedirler.

Bu hadiste birbirinden rivâyette bulunan tabiin döneminden dört kişi vardır.

BÖLÜM: 403

Ø DIĞER SÛRELERDEKİ SECDE AYETLERİ

575- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) Necm sûresini okuduğunda secde yaptı. O esnada orada bulunan Müslüman, müşrik, cin ve insan hepsi secde yaptılar."** (Dârimî, Salat: 160; Nesâî, İftitah: 49)

Tirmîzî: Bu konuda İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: İbn Abbâs hadisi hasen sahihtir.

Bazı ilim adamları bu hadisle amel ederek Necm sûresinde secde yapılması görüşündedirler. Bazıları ise mufassal denilen bu tür sûrelerde secde olmadığı görüşündedirler. Mâlik b. Enes bunlardandır. Fakat ilk görüş daha sahihtir. Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk'ta bu görüştedirler.

BÖLÜM: 404

Ø NECM SÛRESİNDE SECDE AYETİ OLMADıĞı

576- Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e Necm sûresini okudum secde yapmadı."** (Nesâî, İftitah: 50; Dârimî, Salat: 160)

Tirmîzî: Zeyd b. sabit hadisi hasen sahihtir.

İlim adamları bu hadise şöyle bir yorum getirmişlerdir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'in secde etmeyişi Zeyd b. Sabit'in okurken secde etmeyişinden dolayıdır."**

İlim adamları secde yapmak, işiten herkese vâcibtir, demekte ve terk etmeye izin vermemektedirler. Bir kısım ilim adamları; **"İşiten kimse abdestsiz ise abdest alınca secde eder demektedirler."** Sûfyân es Sevrî, Küfeliler ve İshâk da bu görüştedir. Bazı ilim adamları ise: Tilavet secdesi yapmak isteyen ve kıymetini bilip sevâbını kazanmak isteyenler içindir. Bunlar secde yapmayı terk etmeye izin veriyor ve dilerse yapar diyorlar ve Zeyd b. Sabit'in (576) numaralı hadisini delil getiriyorlar ve şöyle diyorlar: **"Secde yapmak mutlaka gerekseydi; Rasûlullah (s.a.v.) kendisi de secde yapar Zeyd b. Sabit'e de mutlaka secde yaptırırdı."**

Ayrıca bu ilim adamları Ömer'in şu olayını da delil olarak gösterirler: **"Ömer minberde secde ayetini okudu, minberden inerek secde yaptı sonra ikinci bir Cuma aynı ayeti okudu insanlar secde için hazırlandılar fakat Ömer secde yapmadı ve secde yapmak farz değildir, dilersek yaparız dedi. Kendisi secde etmedi cemaatte secde etmedi."** Bazı ilim adamları bu hadise göre amel etmişlerdir.

Şâfii ve Ahmed bunlardandır.

BÖLÜM: 405

Ø "SAD" SÜRESİNDEKİ SECDE AYETİ

577- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) "Sad" sûresini okuduğunda secde yaptığını gördüm.**

İbn Abbâs: Halbuki bu secde önemli secdelerden değildir. (Dârimî, Salat: 161; Nesâî, İftitah: 48)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları bu sûrede secde yapılması görüşündedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bir kısmı da burada Dâvûd Peygamberin Allah'a tevbesi ve dönüşü anlatılmıştır, diyerek secde olmadığı kanaatindedirler.

BÖLÜM: 406

Ø "HAC" SÛRESİNDEKİ SECDE AYETİ

578- Ukbe b. Âmir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'e şöyle dedim: **"Ey Allah'ın Rasûlü, "Hac" süresi içerisinde iki secde bulunduğu için mi değerlidir? Evet dediler, kim secde yapmayacaksa bu iki secde ayetini okumasın."** (İbn Mâce, İkametüs Salat: 71)

Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. İlim adamları bu konuda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ömer ve İbn Ömer bu sûrede iki tane secde ayeti olamasından dolayı bu sûre değer kazanmıştır dediler. İbn'ül Mübarek, Şâfii, Ahmed ve İshâk da aynı kanaattedirler. Bazı alimlerde bu sûrede tek secde ayeti olduğu görüşündedir. Sûfyân es Sevrî, Mâlik ve Küfeliler de bunlardandır.

BÖLÜM: 407

Ø TİLAVET SECDELERİNDE YAPıLACAK DUA

579- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve şöyle dedi: Rüyamda kendimi bir ağacın arkasında namaz kılar şekilde gördüm, ben secdeye varınca ağaç ta secde etti ve bu esnada ağacın şöyle dediğini işittim: **"Allah'ım bu yaptığım secde karşılığında bana sevap yaz, günahlarımı benden sil o secdeden meydana gelecek sevâbı ihtiyacım olacağı gün için katında sakla Dâvûd kulundan kabul ettiğin gibi benden de kabul et."** (Müslim, Mesacid: 20)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir. İbn Abbâs rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

580- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) geceleyin tilavet secdelerinde şöyle derdi: **"Yüzüm ve özüm yaratanıma, güç ve kuvvetiyle, kulağıma işitme, gözüme görme duygusu verene secde etti, (eğildi)"** (İbn Mâce, İkame: 70)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 408

Ø GECE OKUMASı GEREKENI OKUMAYAN KIMSENIN GÜNDÜZ OKUYABILECEĞI

581- Ömer b. Hattâb (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim gece okuması gereken bir şeyi uyuyakalır ve okuyamaz ise onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa gece okumuş gibi sevap yazılır."** (Kıyamül Leyl: 63; Dârimî, Salat: 167)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Tirmîzî: Ebû Safvan'ın ismi Abdullah b. Said el Mekkî'dir. kendisinden büyük hadisçiler ve Humeydî hadis rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 409

Ø IMÂMDAN ÖNCE BAŞıNı SECDE VE RÜKÛ' DAN KALDıRANıN DURUMU

582- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"İmamdan önce başını kaldıran kimse Allah'ın, onun başını eşek başına çevirmesinden korkmuyor mu?"** (Buhârî, Ezan: 53; Müslim, Salat: 40)

Kuteybe diyor ki: Hammad şöyle demiştir: Ebû Hüreyre hadisinde **"korkmuyor mu?"** veya **"korkmaz mı?"** şeklinde söylemiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Muhammed b. Ziyâd, Basralı ve güvenilir bir kimsedir. Ebû'l Harîs künyesi ile tanınır.

BÖLÜM: 410

Ø FARZ NAMAZı KıLAN BAŞKA BIR CEMAATE IMÂM OLABILIR MI?

583- Câbir b. Abdillah (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: **"Muâz b. Cebel, Peygamber (s.a.v.) ile akşam namazını kılar sonra mahallesine dönerek onlara imâm olurdu."** (Dârimî, Salat: 98; Buhârî, Ezan: 66)

Tirmîzî: Bu konuda Ebû Saîd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Arkadaşlarımızdan Şâfii, Ahmed ve İshâk bu hadise göre amel ederler ve şöyle derler; Bir kimse kılmış olduğu farz namazda başka bir cemaate imâm olursa ona uyanların namazı caizdir. Câbir hadisini ve Muâz olayını delil olarak gösterirler. Bu hadis sahih olup Câbir'den değişik yollarla da rivâyet edilmiştir.

Ebû'd Derdâ'dan rivâyet edilmiştir:Cemaat ikindi namazında iken mescide giren ve öğle namazı kılınıyor zannederek imâma uyan kimsenin kıldığı bu namazın durumunu Ebû'd Derdâ'ya sordular, dedi ki: Namazı caizdir.

Küfelilerden bazıları da şöyle diyorlar: **"Bir cemaat ikindi namazını kılan bir imâma öğle namazını kılıyor zannederek uyarlar, namazı kılıp bitirirlerse imâm ile cemaatin niyetleri değişik olduğu için namazları fasid** (bozulmuş) **olur.**

BÖLÜM: 411

Ø SıCAK VE SOĞUKLARDA ELBISE ÜZERINE SECDE YAPıLABILIR

584- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.)'in arkasında namaz kıldığımızda öğle sıcaklığından dolayı sıcaktan korunmak için elbiselerimiz üzerine secde ederdik."** (Nesâî, İftitah: 149; Ebû Dâvûd, Salat: 92)

Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Câbir b. Abdullah ve İbn Abbâs'tan da hadis rivâyet edilmiştir. Vekî' bu hadisi Hâlid b. Abdurrahman'dan rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 412

Ø SABAH NAMAZıNDAN SONRA GÜNEŞ DOĞUNCAYA KADAR MESCIDDE OTURMAK

585- Câbir b. Semure (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra namaz kıldığı yerde güneş doğuncaya kadar otururdu."** (Müslim, Mesacid: 52; Nesâî, Sehv: 77)

Bu hadis hasen sahihtir.

586- Enes b. Mâlik'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Her kim sabah namazını cemaatle kılar sonra namaz kıldığı yerde oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreder sonra da iki rek'at namaz kılarsa bir Hac ve Umre yapmış gibi sevap kazanır."** Enes dedi ki: Peygamber (s.a.v.) **"eksiksiz tam bir Hac ve Umre sevâbı"** buyurdu. (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Bu hadis hasen garibtir. Muhammed b. İsmail'e, Ebû Zılal-i sordum dedi ki: O hadiste orta dereceli birisidir. İsmi ise Hailal'dir.

BÖLÜM: 413

Ø NAMAZDA SAĞA SOLA BAKıLABILIR MI?

587- İbn Abbâs (r.a.)'den rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) namazda göz ucuyla sağa sola bakardı boynunu çevirmek suretiyle arkasına bakmazdı."** (Nesâî, Sehv: 10)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Vekî', Fadl b. Musa'nın bu rivâyetine hoş bakmamıştır.

588- İkrime (r.a.)'in bazı arkadaşlarından rivâyet edilmiştir: **"Peygamber (s.a.v.) namazda, göz ucuyla bakardı"** diyerek 597. hadisin benzerini bize aktarmışlardır.

Tirmîzî: Bu konuda Enes ve Âişe'den de hadis rivâyet edilmiştir.

589- Enes (r.a.)'den rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: **"Yavrucuğum namazda yüzünü sağa sola çevirip bakma çünkü namazda böyle yapmak çok tehlikelidir, mutlaka yapman gerekiyorsa nafile namazlarda yap farz namazlarda sakın yapma."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

590- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.)'e namazda sağa sola bakmanın durumunu sordum, buyurdular ki: Bu bir kapıp kaçmadır şeytan o kişinin namazının sevâbını böylece azaltır."** (Nesâî, Sehv: 11; Ebû Dâvûd, Salat: 162)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 414

Ø SECDEDE IMÂMA YETIŞEN KIMSE NE YAPMALı?

591- İbn ebî Leylâ ve Muâz b. Cebel (r.anhüma)'dan rivâyete göre, şöyle demişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz cemaatle namaza gelir ve imâmı hangi durumda bulursa imâmın yaptığını aynen yapsın."** (Tirmîzî rivâyet etmiştir.)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu şekliyle sadece bu rivâyetle bilmekteyiz. İlim adamları bu hadisle amel ederek diyorlar ki: Cemaate gelen kişi cemaati secdede bulursa hemen secde yapsın rükû' suna yetişemediği için o rek'ata yetişmiş sayılmaz. Abdullah b. Mübarek de secde durumunda iken imâma uyulması kanaatindedir. Bazı ilim adamları da şöyle derler: Belki de secdeden başını kaldırmadan Allah o kimseyi affeder.

BÖLÜM: 415

Ø CEMAAT IMÂMı AYAKTA BEKLEMEMELI

592- Ebû Katâde ve babasından (r.anhüma)'dan rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Namaz için kamet getirildiğinde benim mihrâba çıkışımı görünceye kadar ayağa kalkmayın."** (Müslim, Mesacid: 29; Nesâî, Ezan: 42)

Tirmîzî: Bu konuda Enes'den de hadis rivâyet edilmiş olup bu kadar tutulmamıştır.

Tirmîzî: Ebû Katâde hadisi hasen sahihtir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden bazı ilim adamları cemaatin, imâmı ayakta beklemesini hoş görmemişlerdir. Bazıları da şöyle demektedirler: Müezzin **"Kad kametissalati"** deyince ayağa kalkılmalıdır. İbn Mübarek bunlardandır.

BÖLÜM: 416

Ø DUALARDAN ÖNCE ALLAH'A HAMD, PEYGAMBERINE SALAVAT GETIRMEK

593- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Namaz kılıyordum Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer de orada idiler. Oturunca Allah'a hamd ile başlayıp sonra Peygambere salavat getirdim sonra kendim için dua ettim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "İste, isteğin sana verilecek, iste, isteğin sana verilecek"** (Müsned: 3480)

Bu konuda Fedâle b. Ubeyd'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Abdullah b. Mes'ûd hadisi hasen sahihtir. Ahmed b. Hanbel bu hadisi Yahya b. Adem'den özetle rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 417

Ø MESCIDLERIN TEMIZ TUTULMASı GEREĞI

594- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) gerekli cemaatin bulunduğu yerlere mescid yapılmasını mescidlerin düzenli, temiz ve hoş kokulu tutulmasını emretti."** (Ebû Dâvûd, Salat: 16; Nesâî, Mesacid: 34)

595- Hişâm b. Urve babasından naklederek (594.) hadisin benzerini aktardı.

Bu hadis bir önceki hadisten daha sahihtir.

596- Hişâm b. Urve babasından nakletti bu hadisin benzerini.

Sûfyân, hadiste geçen "Dûr" kelimesini insanların bulunduğu yerler olarak kabul eder.

BÖLÜM: 418

Ø GECE VE GÜNDÜZ KıLıNAN NAFILE NAMAZLAR IKIŞER REK'ATTıR

597- İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Gece ve gündüz nafile namazları ikişer ikişer rek'attır."** (İbn Mâce, İkame: 172)

Tirmîzî: Şu'be'nin arkadaşları İbn Ömer'in hadisinin rivâyetinde kimi merfu kimi de mevkuf rivâyet ederek ayrılmış oldular. Yine Abdullah el Ömerî'den Nafi' yoluyla bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir. Sahih olan İbn Ömer'in rivâyet ettiği **"Gece namazları ikişer ikişer rek'attır"** hadisidir. Güvenilen râvîler Abdullah b. Ömer'den bu hadisi bize aktarmışlar ve **"gündüz namazları"** dememişlerdir. Yine İbn Ömer'den şöyle bir rivâyette vardır. Rasûlullah (s.a.v.) **"Geceleyin ikişer ikişer, gündüz ise dört rek'at olarak kılardı."**

Bu konuda ilim adamlarından bir kısmı **"Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir"** demektedirler. Şâfii ve Ahmed bunlardandır.

Diğerleri ise: **"Gece namazları ikişer ikişerdir."** Gündüz namazları ise öğle ve ikindinin ilk sünnetleri gibi **"Dörder dörderdir"** demektedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek ve İshâk bunlardandır.

BÖLÜM: 419

Ø PEYGAMBER (S.A.V.)'IN GÜNDÜZ KıLDıĞı NAFILE NAMAZLAR

598- Âsım b. Damre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.)'e, Rasûlullah (s.a.v.)'in gündüz kıldığı namazları sorduk, dedi ki: **"Siz**

buna güç yetiremezsiniz." Biz de, güç yetirebilenimiz olursa! Dedik. Dedi ki: **"Rasûlullah (s.a.v.), güneş doğudan yükselip ikindi vaktindeki gibi bir seviyeye gelince iki rekat namaz kılardı. Yine güneş öğle vaktindeki gibi yükseldiği vaktin simetriği durumunda olan bir vakitte dört rek'at kılardı. Öğlenin farzından önce dört, farzından sonra iki rek'at, ikindinin farzından önce dört rek'at kılar ve bu dört rek'atı bir selamla ayırırdı, ki o selamda Allah'a yakın meleklere, tüm elçilere ve Peygamberlere, Mü'min ve Müslümanlardan onlara uyanlara selam etmiş olurdu."** (İbn Mâce, İkame: 172)

599- Ali (r.a.)'den bu hadisin bir benzeri rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis hasendir.

İshâk b. İbrahim der ki: Peygamber (s.a.v.)'in gündüz kıldığı nafile namazlar hakkında rivâyet edilen en güzel rivâyet budur. Abdullah b. Mübarek'in bu hadisi zayıf gördüğü de rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bizce bu hadisin zayıflığı -Allah daha iyi bilir- Bu hadisin Âsım b. Damre vasıtasıyla Ali'den sadece bu şekilde rivâyet edilmesindendir. Âsım b. Damre bazı hadisçilerce güvenilir olarak bilinir.

Ali el Medînî, Yahya b. Saîd el Kattan ve Sûfyân şöyle derler: Âsım b. Damre'nin rivâyetinin Hâris'in rivâyetinden üstünlüğünü biliriz.

BÖLÜM: 420

Ø KADıN ELBISESINE BÜRÜNEREK NAMAZ KıLıNMAMALı

600- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre: **"Rasûlullah (s.a.v.) kadın elbisesine bürünerek namaz kılmazdı."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 133)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.)'in izin verdiğine dair de rivâyet vardır.

BÖLÜM: 421

Ø NAFILE NAMAZ ESNASıNDA YAPıLABILECEK HAREKETLER

601- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Peygamber (s.a.v.) evde namaz kılarken geldim kapı kapalı idi. Namazda iken yürüdü bana kapıyı açtı sonra tekrar namaz kıldığı yere döndü.** (Kapı kıble tarafındaydı.)**"** (Ebû Dâvûd, Salat: 165)

Tirmîzî: Bu hadis hasen garibtir.

BÖLÜM: 422

Ø BIR REK'ATTA IKI SÛRE OKUMAK

602- A'meş (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ebû Vâil'den işittim şöyle diyordu: Bir adam Abdullah b. Mes'ûd'a, Kur'ân'da Muhammed sûresi 15. ayetinde geçen **"Gayri Âsinin"** kelimesinin anlamını ve okuma şeklini sormuştu da o'da bu kelime dışında Kur'ân'ın tamamını okudun ve anladın mı? demişti. O kimsede evet demişti. bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd demişti ki: Bazı kimseler manasını anlamaksızın, düşünmeksizin Kur'ân okur kalitesiz hurma tanelerinin atılıp savrulduğu gibi okur giderler, okudukları Kur'ân ses olarak köprücük kemiklerinden aşağıya geçmez yani anlamadıkları için sadece ses ve sözüyle uğraşırlar.

Ben birbirine benzeyen nice sûreleri bilirim ki Rasûlullah (s.a.v.) onları birbiri ardına namazda okurdu. Alkame'ye birbirine benzer hangileri olduğunu Abdullah b. Mes'ûd'a sordurduk, Mufassal sûreler denilen yirmi sûredir. Rasûlullah (s.a.v.) her rek'atta bunlardanher iki sûreyi birleştirerek okurdu." (Nesâî, İftitah: 79)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 423

Ø MESCIDLERE YÜRÜYEREK GITMENIN DEĞER VE KıYMETI, ATıLAN HER BIR ADıMıN MÜKAFATı

603- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Bir kimse güzelce abdestini alır sadece namaz kılmak maksadıyla yerinden çıkarsa, bu iş için harekete geçerse, attığı her adımdan dolayı Allah onun derecesini yükseltir ve bir günahını affeder."** (Nesâî, Mesacid: 14; İbn Mâce, Mesacid: 14)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 424

Ø AKŞAM NAMAZıNDAN SONRAKI KıLıNACAK NAFILE NAMAZıN EVDE KıLıNMASıNıN DEĞER VE KıYMETI

604- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den, babasından ve dedesinden rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.), Abduleşhel oğullarının mescidinde akşam namazını kıldırmıştı. Cemaatten bir kısmı nafile kılmak için kalktılar da Rasûlullah (s.a.v.): Bu namazlarınızı evlerinizde kılın buyurdular."** (Nesâî, Kıyamül Leyl: 1)

Tirmîzî: Ka'b b. Ucre hadisi garibtir, sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Bu konuda sahih olan İbn Ömer'in rivâyeti olan şu hadistir: **"Rasûlullah (s.a.v.) akşam namazından sonra evinde iki rek'at namaz kılardı."**

Tirmîzî: Huzeyfe'den şu şekilde de bir rivâyet vardır: "Rasûlullah (s.a.v.) mescidde akşam namazını kıldı, yatsı vakti girinceye kadar namaz kılmaya devam etti.

Bu hadiste Peygamber (s.a.v.)'in akşamdan sonra kılınacak iki rek'atı mescidde kıldığına bir delil vardır.

BÖLÜM: 425

Ø YENI MÜSLÜMAN OLAN KIMSENIN GUSLETMESI GEREKTIĞI

605- Kays b. Âsım (r.a.)'den rivâyete göre: **"Kays Müslüman olunca Peygamber (s.a.v.) o'nun su ve sıdr denilen bir sabunla yıkanmasını emretti."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 129)

Tirmîzî: Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

İlim adamları yeni Müslüman olan bir kimsenin gusletmesi ve elbiselerini de temizlemesi gerektiği görüşündedirler.

BÖLÜM: 426

Ø TUVALETE GIRERKEN OKUNACAK DUA

606- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Cinlerin gözleri ile Adem oğlunun görünmemesi gereken yerleri arasındaki perde, tuvalete girerken okudukları "Bismillah" sözüdür."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 3; Buhârî, Deavat: 14)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz.

Enes (r.a.)'den bu konuda benzeri bir rivâyet daha vardır.

BÖLÜM: 427

Ø MÜSLÜMANLARıN, KıYAMET GÜNÜNDE SECDE ORGANLARıYLA BELLI OLMALARı

607- Abdullah b. Büsr (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet gününde ümmetimin secde organları abdest almalarından dolayı bembeyaz ve pırıl pırıldır."** (Nesâî, Tahara; 110)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahih olup Abdullah b. Büşr rivâyeti bu şekliyle garibtir.

BÖLÜM: 428

Ø HER HAYıRLı IŞTE OLDUĞU GIBI TEMIZLIK VE ABDESTE DE SAĞDAN BAŞLAMALı

608- Âişe (r.anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: **"Rasûlullah (s.a.v.) abdest ve her türlü temizlik işlerinde saç ve sakallarını tarayacaklarında, ayaklarını giyinmede sağdan başlayarak yapmayı severlerdi."** (Nesâî, Gusül: 17)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir. Ebûş Şa'sâ'nın ismi Süleym b. Esved el Muhâribî'dir.

BÖLÜM: 429

Ø ABDEST IÇIN YETERLI SU MIKTARı NE KADARDıR?

609- Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Abdest için iki rıtl su yeterlidir."** (Nesâî, Tahara: 59)

Tirmîzî: Bu hadis garibtir sadece Şerik'in bu sözcükleriyle bilmekteyiz. Şu'be'nin, Enes'den rivâyetine göre Rasûlullah (s.a.v.) bir mekkük ile abdest alır beş mekkük ile de guslederdi.

Yine Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) bir müd ile abdest alırdı bir sa' ile de guslederdi. Bu hadis Şerik'in rivâyetinden daha sahihtir.

BÖLÜM: 430

Ø SÜT EMEN ERKEK ÇOCUĞUN IDRARıNıN TEMIZLENMESI

610- Ali b. ebî Tâlib (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) süt emen çocuğun idrarı hakkında şöyle buyurmuştur: **"Erkek çocuğun idrarı üzerine su serpilir, kız çocuğunun idrarı ise yıkanır." Bu durum yemek yemeye başlamadıkları, süt emdikleri süre içindir. Yemek yemeye başladıklarında ise her ikisi de yıkanmalıdır."** (Buhârî, Vudu: 64)

Bu hadis hasen sahihtir. Hişâm ed Destevaî bu hadisi Katâde yoluyla merfu olarak rivâyet etmiş olup Saîd b. ebû Arûbe ise mevkuf olarak rivâyet ediyor.

BÖLÜM: 431

Ø RASÛLULLAH (S.A.V.)'IN MÂIDE SÛRESININ INIŞINDEN SONRA MESTLERI ÜZERINE MESHETMESI

611- Şehr b. Havşeb (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Cerir b. Abdillah'ı gördüm abdest aldı mestleri üzerine meshetti. Bu konuyu kendisine sorduğumda, **"Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm, abdest aldı ve mestleri üzerine meshetmişti"** dedi. Ben de Mâide suresinin inmesinden önce mi? Sonra mı? dedim. O da, ben Mâide süresinin inmesinden sonra Müslüman oldum dedi. (Buhârî, Vudu: 51)

Kuteybe bu hadisi Hâlid b. Ziyâd et Tirmîzî, Mukatıb b. Hayyan, Şehr b. Havşeb yoluyla Cerir'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bakıyye bu hadisi İbrahim b. Ethem, Mukatıl b. Hayyan, Şehr b. Havşeb ve Cerir'den rivâyet etmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis tefsire konu olmuştur. Mest üzerine meshi inkar edenler bu hadise yorum getirerek Bu hadise Rasûlullah (s.a.v.)'Mâide suresinin indirilmesinden öncedir diyerek abdest ayetiyle neshedildiğini söylemeye çalışmışlardır. Halbuki Cerir bu hadisinde Müslüman oluş tarihini söylemek suretiyle diğer rivâyet edenlerin hoşuna gidecek şekle gelmiştir.

612- Hâlid b. Ziyâd (r.a.)'den de benzeri bir hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî: Bu hadis garibtir. Mukatil b. Hayyan'ın, Şehr b. Havseb'den rivâyet ettiği bu şekliyle bilmekteyiz.

BÖLÜM: 432

Ø CÜNÜP KIMSE ABDEST ALıRSA YEMEK YIYEBILIR VE UYUYABILIR

613- Ammâr (r.a.)'den rivâyete göre, **"Rasûlullah (s.a.v.), cünüp kimse için namaz abdesti gibi abdest aldığı takdirde yemek yiyebileceğine ve uyuyabileceğine izin vermiştir."** (Ebû Dâvûd, Tahara: 87)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

BÖLÜM: 433

Ø NAMAZ KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI

614- Ka'b b. Ucre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurmuştu: **"Ey Ka'b benden sonra gelecek bazı devlet adamlarından senin için Allah'a sığınırım. Her kim onların kapılarından girer, yalanlarını doğru sayar, haksızlıklarına yardımcı olursa ne o benden sayılır, ne de ben ondan; O kimse mahşer günü havzımda benim yanıma gelemez. Her kim de onların kapılarından, girsin veya girmesin onların yalanlarını doğrulamaz ise, haksızlıklarına yardım etmezse o bendendir, ben de ondanım. Mahşer günü havzımın yanına bu kişi gelecektir. Ey Ka'b namaz kişinin Müslüman oluşuna bir delildir, oruç ise sağlam bir kalkandır, sadaka vermek ise suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları siler süpürür. Ey Ka'b, haramla beslenerek meydana gelen et ve kemiklere ancak ateşte olmak yakışır."** (Ebû Dâvûd, Salat: 1)

Tirmîzî: Bu hadis bu şekliyle hasen garibtir. Sadece Ubeydullah b. Musa yoluyla gelen rivâyetle bilmekteyiz.

Eyyûb b. Âiz et Tâi zayıf sayılır. Zayıf olmadığı da söylenmiştir. Muhammed'e bu hadis hakkında sordum sadece Ubeydullah b. Musa yoluyla bilindiğini söyledi ve gerçekten garibtir dedi.

615- İbn Nümeyr, Ubeydullah b. Musa'dan ve Gâlib'den bu hadisi rivâyet etmiştir.

BÖLÜM: 434

Ø NAMAZ KıLMANıN DEĞER VE KıYMETI

616- Ebû Ümâme (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i veda Haccında hutbe okurken dinledim buyurdular ki: **"Allah'ın Kitab'ı ile yolunuzu bulmaya çalışın ve Allah'a karşı sorumluluk bilinci içerisinde olun, beş vakit namazlarınıza devamlı ve duyarlı olun. Ramazan orucunu tutun, mallarınızdan zekatı verin, sizden olan idarecilerinize itaat edin ki; Rabbinizin Cennetine girersiniz."** Süleym b. Âmir diyor ki: Ebû Ümâme'ye bu hadisi kaç yaşında işitmiştin dedim. Dedi ki: "Otuz yaşındayken işitmiştim." (Müsned: 20140)

Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Li Zâtihî Sahih'in Tanımının Açıklanması

Daha önceden de geçtiği gibi sahih li zâtihî, zaptı tam, adaletli ravilerin muttasıl senedle, şaz olmayan ve kabule engel bir illeti bulunmayan rivayetidir, diye tarif edilmiştir.
Adalet, din ve insanlık ve mertlik bakımından istikamet üzere olmaktır.
Dinde istikamet ise farzları eda, fasıklıkla nitelendirilmeyi gerektiren haramlardan sakınmaktır. Mertlik bakımından istikamet ise kişinin insanlar tarafından övülmesini gerektiren âdâb ve ahlakı yerine getirmesi, insanların kendisini yermelerini gerektiren âdâb ve ahlakı da terketmesidir.
Ravinin adaletli olduğu, bu husustaki yaygın kanaat ile anlaşılır. Meşhur imamlar olan Malik, Ahmed, Buhârî ve benzerleri, bir de bu hususta sözlerine itibar edilen kimselerin bu hususu açıkça ifade etmelerinden anlaşılır.
Zaptın tam olması ise ravinin tehammül ettiği (aldığı) işitilen veya görülen bir rivayeti herhangi bir fazlalık katmadan, eksiltmeden öğrendiği gibi eda etmesi (nakletmesi)dir. Bununla birlikte basit yanlışların zararı olmaz. Çünkü hiç kimse bundan kurtulamaz.
Ravinin zapt sahibi olduğu, onun -çoğunlukla dahi olsa- sika ve hafiz ravilere uygun rivayetlerinden ve bu hususta sözüne itibar edilen kimselerin buna dair açık ifadelerinden anlaşılır.
Senedin Muttasıl Olması, her ravinin kendisinden rivayet yaptığı şahıstan dolaysız ya da hükmen rivayet alması demektir.
Dolaysız rivayet alması ya da kendisinden rivayet yaptığı kimse ile karşılaşarak ondan rivayeti dinlemesi ya da görmesi ve filan bana anlattı (haddesenî) yahut ondan dinledim ya da onu gördüm ve benzeri ifadeler kullanması demektir.
Hükmen ise ravinin rivayet naklettiği kimsenin çağdaşı olan birisinden semâ' (dinleme) ve görme ihtimalini ifade eden bir lafızla rivayette bulunmasıdır. Mesela filan dedi yahut filandan ya da filan şunu yaptı ve benzeri ifadeler ile rivayet nakletmesi gibi.
Rivayet edenin rivayet naklettiği zat ile çağdaş olmakla birlikte karşılaştıklarının sabit olması şart mıdır yoksa bunun sadece mümkün olması yeterli midir? Bu hususta iki görüş vardır. Buhârî birinci görüştedir, Muslim de ikinci görüşü kabul etmiştir. Nevevi, Muslim'in görüşü hakkında şunları söylemektedir: Muhakkikler onun böyle bir şey söylediğini kabul etmezler. Bizlerin, Muslim'in Sahih'inde bu görüş ile amel etmediği yargısına varışımızın sebebi onun (aynı rivayet ile ilgili) pekçok yolları bir arada zikretmiş olmasıdır. Bu kadar rivayet yolu ile birlikte kendisinin caiz kabul ettiği bu hükmün varlığını kabul etmemize imkan kalmaz. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.
Ancak bu husus müdellis olmayan raviler hakkında sözkonusudur. Müdellis olan bir ravinin hadisinin muttasıl olduğuna hükmetmek, ancak bizzat işittiğini yahut gördüğünü sarahaten ifade etmesi halinde sözkonusu olabilir.
Senedin muttasıl olmadığı iki husus ile bilinir:
1- Kendisinden rivayet nakledilen ravinin temyiz yaşına ulaşmadan önce vefat ettiğinin bilinmesi
2- Ravinin yahutta hadis imamlarından herhangi birisinin o kimseden naklettiği rivayetin muttasıl olmadığını yahut ondan bir şey dinlemediğini ya da ondan diye naklettiği hadisleri rivayet etmediğini açıkça ifade etmesidir.
Şaz olmak: Sika olan bir ravinin ya adaletinin mükemmelliği yahut zaptının eksiksizliği dolayısıyla kendisinden daha tercihe değer olan bir raviye yahut çok sayıdaki ravilere yahut rivayet olunanın olması gereken şekle ya da buna benzer bir duruma muhalif olarak yaptığı rivayettir.
Örnek: Abdullah b. Zeyd'in, Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in abdest alışına dair naklettiği hadise göre o elinde artan sudan başka bir su ile (yani ayrıca su alarak) başını ve kulaklarını meshetti. Bu hadisi bu lafız ile Muslim, İbn Vehb yoluyla rivayet etmiştir.
Yine Beyhaki o yolla fakat; başı için aldığı sudan ayrı kulakları için de su aldı, lafzı ile rivayet etmiştir.
Beyhaki'nin rivayeti şazdır. Çünkü onu İbn Vehb'den rivayet eden sika bir ravi olmakla beraber kendinden sayıca daha çok kimsenin naklettiği rivayete muhaliftir. Zira İbn Vehb'den kalabalık bir topluluk Muslim'in rivayet ettiği lafızla rivayet etmişlerdir. Buna göre Beyhaki'nin rivayeti sahih değildir. Ravileri sika olsalar bile. Çünkü bu rivayet şaz olmak özelliğinden kurtulmamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4) Vasıf (Vasfi) Sünnet:

İki kısımdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İKİNCİ HADİS:

CEBRAİL SAHABELERE DİNLERİNİ ÖĞRETİYOR

Ömer bin Hattab'tan şöyle dediği rivayet edildi: Bir gün biz rasullalahın yanında oturuken saçı simsayah elbisesi bembeyazbir adam geldi, üzerinde yolculuk belirtisi yoktu, ve bizden hiç kimsede onu tanıyordu, peygamber (s.a.v)'in yanına oturdu, iki dizini iki dizine dayadı, avuçlarını ayaklarını üzerine koydu ve Ey Muhammed, bana islamdan haber ver dedi. Rasullah (s.a.v) İslam: Allahtan başka ilah olmadığına, Muhamedin Allahın rasulü olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekat vermen,ramazan orucu tutman, ve gitmeye gücün yetersе beyte haccetmendir" buyurdu. Adam: Doğru söyledin, dedi Ömer (r.a) O'na şaşırdık, hem soruyor,hemde doğruluyor, dedi. Adam:Bana imandan haber ver, dedi. "Allah'a meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin hayrına ve şerrine iman etmendir" buyurdu.

_____
Hadis sahihtir, kütübü sitte ashabı tahnic etmiştir.
Adam: Ey Allahın rasulü, islam nedir? dedi "İslam Allaha ibadet etmen ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmamındır, farz namazı kılman, zekatı verme, ve ramazan orucunu tutmandır" buyurdu.
Adam: Ey Allahın rasulü ihsan nedir? dedi. Allahı görüyor gibi ibadet etmendir, sen O'nu görmüyorsanda muhakkak o seni görüyor buyurdu.
Adam: Ey Allahın rasulü kıyamet ne zamandır? dedi. "Soru sorulan, sorandan daha bilgili değildir.Fakat sana şartlarından bahsedeceğim: Cariye efendisini doğurursa, bu şartlanrındandır, ayakları yalın, çıplakları insanalrın başları olduğunu gördüğün zaman, buda kıyametin şartlarındandır, kuzu çobanları binaları yükselttiği zaman, buda şartlarındandır, Allah başka kimsenin bilmediği beşten biridir (kıyamet) buyurdu, sonra rasullah (s.v.v) şunu okudu:(Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah katındadır. Yağmur O yağdırı, rahimlerde olanı o bilir Hiç kimse yarın ne olacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede ölceğini bilemez. Şüphesiz Allah, herşeyi bilendir, her şeyden haberdardır. (1)

Sonra adam arkasını döndü, rasullulah (s.a.v) buyurduki: Adamı bana getirin,onu geri getirmeye kalktılar hiçbir şey göremediler. Rasullah (sav) buyurduki: "Bu Cebraildir, insanlar dinlerini öğretmek için geldi:
Müslim bundan daha tambir siyakla tahric etti (2) o rivayette, iman hasletlerinden: Kaderin tamamına iman etmendir" ihsan hakkınada: Allahtan O'nu görüyor gibi korkmandır" buyurdu.Bunu imam Ahmed müsnedinde tahric etti, Şehr bin Havşeb'ten, O'da İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etti, Yine şehrden rivayet eti, O'nun hadisinden de dedi ki: Biz peygammber (sav)'in sevab vermesini duuyoruz fakat konuştuğu kimseyi ne görüyoruz nede sözünü işitiyoruz, bunu Müslim'in tahric ettiği hadis reddediyor ve o daha sahihtir. Hadis peygamber (s.a.v)den Enes Bin Malik ve Cerir bin Abdullah el Bücli vasıtasıyla da rivayet edildi, bu şanı çok yüksek bir hadistir, dinin bütün şerhini içeriyor, bunun için peygamber (s.av) buyurduki: Cebrail size dininizi öğretmek için geldi islamın, imamın ve ihsanın derecesini açıkladıktan sonra bunu dinin hepsi kıldı.
İslamın iman üzerine ve imanın islam üzerine takdim edilmesi hususunda rivayet farklıdı. Müslimin tahric ettiği Ömer (r.a) hadisinde, islamdan sual ile başladı, Tirmizi ve başkasının hadisinde imandan sualle başladı. Ebu Hureyre hadisinde olduğu gibi, Ömer (r.a) hadisinin bazı rivayetlerinde iman ileislam arasında ihsandan soru geldi.
İslama gelince peygamber (s.a.v) onu zahiri azaların söz ve fiille olan amelleridir diye tefsir etti, bunun ilkide Allahtan başka ilah olmadığına ve muhammedin Allahın rasülü olduğuna şehadet etmektir, bu dilin amelidir,sonra namaz kılmak, zekat vermek, ramazan orucu tutmak ve gücü yeten için beyte haccetmektir.. O namaz ve oruç gibi bedeni amele, zekat gibi mali amele, Mekke'den uzak olana oranla hem mali hem bedeni kısmına ayrılır. İbni Hibbanın rivayetinde buna: (S: 45) Umre yapmayı, cünüblükten yıkanmayı,ve abdesti tamamlamayıda ilave ettti, buda zahiri farzların hepsinin islama dahil olduğuna bir uyarıdır.
Üzerine bina edilen islamın temellerini burada zikrettik, Bunun şerhi ibni Ömer hadisinde gelecek0 İslam beş şey üzerinde bina edilmiştir. Bazı rivayetlerde: (9)Eğer bunu yaparsam ben müslümanmıyım, evet buyurması İslamın beş temelini yerine getirenin gerçek müslüman olacağına işaret ediyor, bununla beraber iki şehadeti getireninde hükmen müslüman olma durumu vardır, bununla islama girdiği zaman islamın diğer hasletlerini yerine getirmesi gerekmektedi,. şehadeti terkeden islamdan çıkar, terketmekle islamdan çıkması hakkında ihtilaf meşhurdur.

_____
(1) Lokman suresi, ayet: 34 (2) Müslim sahihte, tahric etti, Rakam: 10
Aynı şekilde islamın diğer beş rükünlerinden geri kalanları terketmek hakkındaki ihtilafı yerinde zikredeceğiz inşallah.
Bütün zahiri amellerin islama girdiğine bir delilde peygamber (sav)'in şu hadisidir: Müslüman, müslümanların elindenve dilinden selamette kaldığı kimsedir. (1) Sahihaynda Abdulah bin Amr (ra)dan rivayet edildi. Bir adam peygamber (sav)'e sordu: İslamın hangi şeyi hayırlıdır? Yemek yedirmen ve tanıdığın vetanımadığına selam vermendir" buyurdu. Hakimin sahihinde (: 55) Ebu Hureyrenin şöyle dediği rivyaet edildi: İslamın yol işaretleri gibi işaretleri vardır, bunlardan Allaha ibadet etmen ve hiç bir şeyi ortak koşmaman,namazı kılman, zekatı vermen, ramazan orucu tutman,iyiliği emretmek, kötülükten neyheytemk, insanlarla karşılaştığın zaman selam vermen,girdiğin zaman ev ahaline selam vermendir kim bunlardan birini terkederse o islamdan terkettiği bir paydır, kim hepsini terkederse, islamı sırtının arkasına atmıştır.
İbni Mirdeveyn Ebud Derda (ra)'dan tahric etti, peygamber (sav) buyurduki: İslamın ziyasıve nuru vardır,yol işaretleri gibi işaretleri vardır, onun başı ve hepsini kapsayıcısı Allahtan başka ilah olmadığına, Muhammedin O'nun rasulü olduğuna şehadet etmek namaz kılmak,zekat vermek, abdesti tamamlamak, Alahın kitabı ve peygamberinin sünnetiyle hükm etmek, ulül emirlere itaat etmek, kendi nefislerinize ve ehlinize selam vermeniz, ve karşılaştığınız Adem oğluna selam vermenizdir. İsnadında zayıflık, var, herhalde mevkufdur. (2) Ebu İsahktan sahih olarak sabittirki, O Sıle bin Zifr'den O'da Huzeyfe'den rivayet eti, dedi ki: İslam sekiz paydır: İslam bir pay, namaz bir pay, zekat bir pay iyiliği emretmek birpay, payı olmayan zarar etmitir. Bezzar merfu (3) olarak tahric etti, fakat mevkuf daha sahihtir. Bazıları Ebu ishaktan O'da Haris'ten, O'da Ali bin Ebi Talib'ten O'da peygamber (sav)'den rivayet etti. Ebu Ya'la elMusuli (4) ve baykasıda tahric etti. Huzeyfe'ye mevkuf olan daha sahihtir, bunu Darekutni ve başkası söyledi (5) İslam bir paydır sözü: Yani şehadettir, çünkü islamın alametidir. bununla insan müslümon olur. (S:54/) Aynı şekilde haramları terketmekte islama dahilidr. Peygamber (sav)den şöylebuyurduğu rivayet edilmiştir: Malayani şeyleri terketmesi kişinin islamının güzelliğindendir (6), Yine buna imam Ahmed, Tirmizi ve Nesai'ninNevvas binSem'an (ra)'dan tahric ettikleri hadis delildir. peygamber (sav) buyurduki: Allah dosdoğru yola örnek vermiştir şöyleki: Yolun iki yakasında kapıları açık,iki duvar vardır. Kapıları perdelidir, perdeleri indirilmiştir. Yolun başında çağıran biri vardır; onun üzerindede çağıran biri vardır.Allah darusselama (cennete) çağırır. dilediğini doğru yola hidayet eder, diye nida ederler. Yolun iki yanında olankapılara gelince onlar Allahın hududları (yasakları)dır; perdeler açılmakdıkça kimse allahın yasaklarına düşmez. (Birincinin) üzerinde çağıran kişi rabbinin vaizidir" Tirmizi şunu fazladan zikretti: Allah darusselama cennete çağırır, ve dilediğini doğru olduğunu vardır. Allah bunun üzerinden istikametli olmayı emrketmiştir, ve bunun hududlarını aşmayı yasaklamıştır, kim haramlardan bir şey işlerde hududu aşmıştır.

Müslim Cabir'den tahric etti, Ahmed, Tirmizi, Nesai, Hakim ve İbni Hibban Ebu Hureyreden, Buhari, Müslim Tirmizi Nesai Ebu Musa el Eşariden tahric etti.
(2) Aynı şekilde Taberani elkebirde tahric etti, Mecmauzzevaid: 1/38 (3)/ Heysemi dedik: Yezid bin Ata'yı Ahmed güvenilir, bir cemaatta zayıf kabul etti, gerikiler güvenilirdir. (4) Heysemi ondan dolayı dedik: İsnadında Harisvar o yalancıdır.Mecmauzevaid) 1/38 (5) Bezzar merfu olarak rivayet eti, senedinde Yezid bin Ata elYeşküri var, yine Ebu Ya'la Ali'den merfu olarak ve, Huzeyfe'ye mevkuf olarak rivayet eti, mevkuf olan daha sahihtir, (6) Hadis hasendir, Tirmizi ve başkası tahric etti. (7) Yunus suresi, ayet: 25
İmana gelince: Onu peygamber (sav) bu hadiste iç inaçları diye tefsir etti ve buyurduki: Allah'a, meleklerine,kitapalrına, peygamberlerine,öldükten sonra dirilmeye ve kaderin hayrına ve şerrine inananmandır" Allah teala kitabında beş esası çeşitli yerlerde zikretti, Allah tealanın şu kavli gibi: (Peygamber, rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minelrde (iman ettiler) (1) Ve şu kavli gibi: (Asıl iyilik, o kimsenin yaptıdırki, Allaha, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. (2) ve Allah teala buyurduki: (S: 57): Onlar ayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan allah yolunda harcarlar. (3)
Peygambere iman onların haber verdiklerinin hepsine inanmayı gerektirir, meleklere,peygambere, kitaba, dirilmeye ve bundan başka Allahın sıfatlarına, ahiret gününün özelliklerine, sırat, mizan, cenet ve cehennem gibi.
Kaderin hayrına ve şerrihen inanmakta imana dahil edilmiştir.
Bu kelimeden dolayı ibni Ömer kaderi inkar edene işin cebir ile olduğunu zannedene ve Allahın kaderinde olmadığına inananlara delil getirdi ve onları yanlış görüp onlardan kendini uzak tutut ve kadere inanmadan onların hiç bir amelinin kabul olmayacağını haber verdi.
Kadere iman iki derecedir:
Birinci derece: Kullarının yaratılmasından önce, kullarının işleyeceği hayır, şerrin ve onlardan kiminin cennet, kiminin cehennem ehli olduğunun Allahın ilminden olması, kullarının yaratmadan önce onlara amellerinin karşılığı ceza ve mükafatın hazırlanmış olması ve bütün bunların kendi katında yazılı olmasıdır, kullarının amelleri onun bilgisindeki gibi ve kitabında yazılı olduğu gibi cereyan ediyor. (4)
İkinci derece: Küfür, iman, itaat ve isyan olmak üzere kullarının bütün fiillerini Allah yaratmıştır, ve onları dilemiştir. Bu dereceyi ehli sünnet vel cemaat isbat ediyor, kaderiler inkar ediyor. Birinci dereceyi kaderilerin çoğu isbat ediyor ve Ma'bedil Cüheni gibi aşırıları inkar ediyor. Yine Amr bin Ubeyd ve başkasıda inkar ediyor. Selefin çoğu dedi ki:

Kaderiyye ile ilimle münazara edin. (S: 58) Eğer kabul ederlerse, husubete uğrarlar, inkar ederlerse kafir olurlar. Bununla şunu murad ediyorlar. Kim kulların fiillerinin Allahın ezeli ilminde oluşunu ve Allahın kulları şaki ve said diye taksim ettiğini ve bunu katında levhi mahfuzda yazdığını inkar ederse kuranı yalanlamış olurlar ve bu şekilde kafir olurlar, eğer bunu kabul ederler, kulların fiilerini Allahın dileyip yarattığını inkar ederlerse, husumete uğrarlar, çünkü kabullendikleri inkar ettiklerinin aleyhinde delil olur. Onların kafir kabul edilişinde alimler arasında meşhur çekişme vardır. İlmi ezeliyi inkar edenin kafir olduğunu imam Ahmed ve Şaafii ve bu ikisinden başka islam imamları belirtti. Eğer: Peygamber (sav) bu hadiste islamla imanı ayırdı ve amellerin hepsini islamdan kıldı, imandan değil ve ehli hadisten meşhur derki: İman söz amel ve niyyettir, ve amellerin hepsi imana dahildir. Şafii buna sahabe ve tabiinin icmaını hikaye etti.

Selef amelleri imandan çıkarana şiddetli itiraz ettiler. İtiraz edenlerden ve sonradan çıkarılmış sözdür diyenlerden: Said bin Cübeyr, Meymun bin Mihran, Katade, Eyyup esSihtiyani, İbrahimi Nahai, Zühri, Yahla bin ebiKesir ve başkaları. Sevri dedi ki: Bu sonradan ortaya çıkarılmış bir görüştür. Evzai dedi ki: Selef iman ile ameli ayırmıyordu.Ömer bin Abdul Aziz şehir ahahlisine şöyle yazdı: İman: Farzlar ve hükümlerdir, kim onarı tamamlarsa imanı tamamlamıştı, kim tamamlamamışsa, imanı tamamlamamıştır. Bunu Buharî sahihinde zikretti. (5). Denildiki iş onun zikrettiği gibidir.

(1) Bakara, ayet: 285, (2) Bakara, ayet: 177, (3) Bakara, ayet: 3, (4) Hattaba Mealimüssünende dedeki: İnsanların çoğu kaderin Allahtan, kazanın ise kendinden olduğunu hesab ediyor, yani cebir ve kahr manasında iş onların zannettiği gibi değil, bunun manası Allahın ezeli ilmindekini kulların yapacağı hayrı şerri) haber vermesidir. Kader: Takdir edenin takdir ettiği ölçüyle ortaya çıkan şeydir. Kazaysa, manası, yaratmaktadır. Allah tealanın şu kavli gibi: (İki günde onları gökleri yedi gök olarak yarattı, Fussilet suresi ayet 12 (5) Bu Buharî rahimehullahın ta'liklerindendir, Sahihi Buharî: 1/13)

Amellerin imana dahil olduğuna Allah tealanın şu kavlide delildir: (Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaan yürekleri titreyen kendilerine Allahın ayetleri okunduğunda imanalrını artıran ve yalnız rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için rableri katından nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır. (1)

Sahihaynde İbni Abbas (r.a)'dan rivayet edildi, Peygamber (s.a.v) Abdul Kays elçilerine buyurdaki: Size dört şeyle emrediyorum: Tek alaha iman.Allaha iman nedir bilirmisiniz? Allahtan başka ilah olmadığına şehadetter, namaz kılmak, zekat vermek, ramazan orucu tutmak, ganimetten beşten birini vermenizdir.

Sahihaynde, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildi, O'da peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu söyledi İman yetiş veya atmış küsür şubedir. En faziletlisi: La ilahe illlallah, sözüdür, en aşağısıyoldan eziyet veren şeyi kaldırmaktır, hayadaimandan bir şubedir" lafiz müslimindir.

Sahihaynde, Ebu Hureyre (ra)den rivayet edildi: Peygamber (sav) buyurdu ki: Zina eden, zina ederken mü'min olarak zina etmez, içki için içerken mü'min olarak içmez, hırsızlık yapan mü'minken hırsızlık yapmaz kebairi terk etmek imandan olmasaydı onlardan birini işleyenden iman gitmezdi.

Bu naslarla cebrail hadisini, ve peygamber (sav)'in amelle imanı burda ayırması, amelleri imana değil,islama dahil etmesinin birleştirilmesi her ikisiylede amel etme ciheti,ise aslın kabulüyle açığa çıkar, oda: İsimlertek başıla ve mutlak olarak çeşitli isimlenenlere kapsamlı olur, ve ona yakın olan isimde diğerlerine işaret edebilir, fakir ve miskin ismi gibi, her biri yalnız bama zikredildiği zaman her muhtaç bu isme dahildir, eğer biri diğeriyle beraber zikredilirse, o iki isimden biri bazı ihtiyaç sahiblerine işaret eder, diğeride geri kalanara (S: 60) İslam ve iman isimleride böyledir, biri yalnız zikredildiği zaman diğeride ona dahil olur, tek başına öbüründe işaret ettiğine işaret eder, eğer ikisi beraber zikredilse, biri bazısına diğerini geri kalanara işaret eder. Bu manayı imamlardan bir cemaat tasrih etti.

Ebu Bekir elİsmaili ehli Cebele yazdığı mektubunda dedik: Ehli sünnet ve cemaatin çğu dedi ki: İman sözve fiildir,islam Allahın insana farz kıldığını yapmasıdır iki isim beraber zikredilirse her biriyle başka mana murad edilir, iki isimden biri tek başına zikredilirse ikisinide kapsar.

Bu manayı Hattabı (Mealimüssünen) kitabında zikretti ve kendinden sonra alimlerden bir cemaatda ona tabi oldular.Bunun doğru olduğuna da şu delildir: Peygamber (sav) Abdu kays elçileri hadisinde imanı tefsir ederken cebrail hadisindeki imanla birlikteki islamı tefsir ettiği gibi tefsir etti, başka bir hadistede islamı, imanı tefsir ettiği gibi tefsir etti imam Ahmed'in müsnedinde Abr bin Abese'den yaptığı rivayete olduğu gibi, dedi ki: Bir adam peygamber (sav)'e geldi ve Ey Allahın rasulü islam nedir?, dedi Kalbiyin Allaha teslim olmasıdır ve müslümanlarında, dilinden ve elinden selamette kalmasıdır" buyurdu. İslamın hangi şeyi daha üstündür? dedi İmandır buyurdu. İman nedir? dedi. Allaha , meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye iman etmendir. buyurdu. amelerin hangisi daha faziletledir?,

dedi. Hicret buyurdu, Hicret nedir?, dedi kötülükten kaçmandır buyurdu, hicretin hangisi daha üstündür? dedi. Cihad buyurdu, Peygamber (sav) imanı islamın en faziletlisi kıldı ve amelelride ona dahil etti. Bu tafsilatla imanla islamın farklımı, yoksa birmi olduğu açığa kavuşur, ehli sünet ve ehli hadisbunda ihtilaflıdırlar,bunda çeşitli kitaplar telif ettiler kimisi ehli sünetin çodğunun bu ikisinin bir olduğunu söylediğni iddia ediyor, onlardan bazıları: Muhammed bin Nasr el Mervezi, İbni Abdil Berr, yine bir söz Süfyanı Sevridende rivayet edilir.

_____

(1) Enfal suresi, ayet: 2-4

Bazılarıda ehli sünnetin ikisini ayırdığını söylüyor Ebu Bekir Semani gibi, Bu ayırm yapma seleften bir çoğundan nakledildi, bazıları: Katade, Davud bin ebi Hind, Ebu Cafer elBakır, Zühri Hamad bin Zeyd,İbni Mehdi, Şerik İbni ebi Zi'b, Ahmed bin Hanbel Ebu Hayseme ve Yahya binMain yapılan ayrımı kendi aralarında farklı yapıyorlar. Hasan ve İbni Sirin diyorlarki:Müslüman, Mü'min demekten korkuyorlardı. Zikrettiğimiz bu açıklamayla ihtilaf ortadan kalkar, denilirki: İslam ve iman tek başına zikredildiği zaman o zaman ikisi arasında fark yoktur, iki isim yakın zikredilirse,ikisi arasında frak olur.

İkisi arasındaki farkın hakikatıda: İman kalbin tasdikiikrarı ve marifetidir. İslamsa kulun Allaha teslim olması ve boyun eğmesidir, buda amelle olur, buda Allahın kitambındaisimendirdiği gibi dindir, cebrail hadisinde peygamber (sav) imanı islamı ihsanı din olarak isimlendir buda iki isim tek zikredildiği zaman diğeride ona giriyor, iki isim beraber zikrolunursa ayrılır o zaman iman, kalb tasdiğini cinsi, islamda amelin cinsi olur.

İmam Ahmed'in müsnedinde Enes (r.a)'den rivayet etti, Peygamber (sav) buyurduki: İslam alenidir,iman kalptedir" çünkü ameller açığa çıkar, kalbteki tasdik ise açığa çıkmaz. Peygambser (sav) duasında şöyle diyordu: Allahım izden yaşattıklarını islam üzere yaş,at, öldürdüklerini iman üzere öldür (1) Çünkü azalarla amel hayatla mümkündür, ölüm anındaysa ancak kalble tasdik kalıyor, Rasullah (sav) buyurdduki: Dikkatli olun cesedde bir et parçası vardır, o düzgün olursa cesedin bütünü düzgün olur, o bozulursa cesedin bütünü bozulur, dikkat edin o (et parçası) kalbtir" (2)

Kalbte iman gerçekleşirse azalardada islamın amelleri ortaya çıkar. Her müslüman mü'min değildir, çünkü iman zayıf olabiilir, islamın amellerini yapmakla beraber iman zayıf olabilir, islamın amellerini yapmakla beraber iman kalbte tam gerçekleşmeyebilir, müslüman olur, tam mü'min olamaz. Allah tealanın buyurduğu gibi (Bedevi Arablar iman ettik derler, deki: İman etmediniz fakat islam oldukdeyiniz, iman henüz kalblerinize girmedi (3) İki tefsirden daha sahih olana göre onlar tamamen münafik değildiler, bu İbni Abbas ve başkasının sözüdür. (4), Bilakis imanları zayıftı,buna Allah tealanın şu ayeti delildir: (Eğer Allaha ve rasulüne itaat ederseniz, Allah amellerinizden hiç bir şeyi eksiltmez, Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir (5) Yani ecirlerinizden noksanlaştırmaz, buda amellerinin kabul edilceği imanlarının olduğuna delildir.Yine Sa'd bin Ebi Vakkas peygamberimize: Filana o mü'min olduğu halde vermedin, deyince: Yoksa müslüman mı? Buyurdu (6) Bununla iman makamının gerçekleşmediğine, zahiri islam makamının gerçekleştiğine işaret ediyor.

Şüphesiz ne zaman iman zayıflasa aynı şekilde zahiri azaların amelleride zayıflar, vaciblerden birini terketmekle iman ismi nefyedilir, rasullah (sav)in şu hadisinde olduğu gibi: Zina eden mü'minken zina etmiyor"

İmanı noksan mü'min ismimi verilir, yoksa mü'min değiğl müslümanmı denilir, ehli sünnet bundaihtilaf etti, iki görüş vardır, ikisinden Ahmedin rivayeti var. İslam ismi bazı vaciblenin yapılmamasıyla nefyedilmiyor (yokluğu iddia edilmiyor), bazı haramların işlenmesindende böyledir, ancak ona bütünüylü zıt olunursa islam ismi nefyedili, sahih sünnette vaciblerden bir şeyin terkedilmesiyle imanın nefyedildiği gibi islamın nefyedildiği bilinmiyor, bazı haramarın işlenmesiyle küfür ve nifak kelimesi kullanılmıştır.

Büyük günahları işleyen küçük kafir mi veya küçük nifakta münafikmı isimlendirilir? Alimler ihtilaf etti. onlardan birinin islam kelimesinin nefyedilmesini caiz gördüğünü bilmiyorum. Ancak İbni Mesud (r.a)'dan rivayet edildiki, "Zekatı terkeden müslüman değildir" (6) O'nun kafir görmeside muhtemeldir

Ömer (r.a)den hac imkanı olupta haccetmeyenelrin müslüman olmadıklarını sölediği rivayet edildi, zahirdde oonların küfrüne inanıyordu, onun için onlardan cizye almak istemiştir, şu sözü buna işaret eder: İslama henüz girmişler, onlar hala kitabilikte devam ediyorlar.

(1) Ahmed, Ebu Davud, Nesai ve Tirmizi Ebu Hurey'den tahric etti. (2) Buhari ve Müslim Nuamn binBeşirden tahric etti. (3) Hucurat, ayet: 14 (4) Bu ayetin tefsirinde İbni Kesir 4/219'da şunu zikretti: Bu ayetten şu istifade edilir: İman islamdan daha özeldir, bu ehil sünnet ve cematın mezhebidir, bunu islamdan, szonra imandan sonra ihsandan soran cebrail hadisi delildir, genelden özele doğru yükseldi, sonra daha özele. Sonra bu ayette zikrolunan Arabların münafik olmadıkları fakat iman kalblerinde sağlam yer etmediğini izah etti. (5) Hucurat ayet: 14. (6) Buhari, Müslim, Ahmed, Ebu Davud, Nesâi ve İbni Hibban Sa'd b. Ebi Vakkas'tan tahric etti.

Nesai Ukbe Bin Malik'ten tahric etti: Peygamber (sav) bir seriyye gönderdi, bir kavim üzerine baskın yaptı, o kavimden biri:Ben müslümanım, dedi, seriyyeden bir adam onu öldürdü, olay rasullaha (sav) bildirildi, bunun üzerine çok şiddetli söz buyurdu, adam: Onu sözü ölümden korunmak için söyledi, dedi. Peygamber (sav): Allah benim mü'mini öldürmeni kabul etmedi, buyurdu üç defa tekrarladı" Eğer mutlak islama iman girmeseydi ben müslümanım diyen adam mü'min olmazdı. Allah teala Sebe kıraliçesi şu kelimeyi söyleyince islama girdiğini haber verdi: (Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleymanla beraber alemlerin rabbi olan Allah'a tesim oldum)(1) Yusuf (a.s)'in islam üzere ölmek için dua ettiğini bildirdi (2), bütün bunlar mutlak islamın içerisine imanında girdiğinin delilidir.

Süneni İbni Mace'de Adiyy bin Hatim4den rivayette, Adiy bin Hatim dedi ki: Rasulullah (sav) bana buyurduki: Ey Adiyy müslüman ol kurtul" İslam nedir dedim. Allahtan başka ilah olmadığına ve benim Allahın elçisi olduğuma şehadet etmendir,kaderlerin hayır ve şerlerine, tatlı ve acısına iman etmendir" buyurdu. Bu kadere imanın islamdan olduğuna nastır.

İki şehadet çekişmesiz islamın hasletlerindendir, maksad tasdik etmeksizin onlarısöylemek değildir, o ikisini tasdiğin islamdan olduğu bilinir, zikrolunan islam Allah tealnınşu ayetinde tefsir edilmiştir: Alah katında din islamdır (3) Tevhid ve tasdik ile birlikte, bunu seleften bu grup dedi: Onlarda biride Muhamme İbn Cefer bin Zübeyr'dir.Birisiniden Allahın haber verdiği Arablar gibi iman nefyedilse, bu onlardan imanın sağlamlığını nefiydir veonlarda islamın zahir amelerini isbat ediyor, imanın amelelri sahih olacak derecede var olduğunu bildiriyo,eğer bu miktar iman olmamış olsaydı müslüman olmazlardı, onlardan iman hakikatlarının zevki kmadığı olmadığı için iman nefyedildi. Bu

kalbteki tasdiğin üstün olabileceğine mebnidir, sahih olan budur, ve bu İmam Ahmedden iki rivayettinin en doğru olanıdır. (S: 65) Kalblerinde gaybın tecelli ettiği ve şehadet gibi olduğu sıddıkların imanı bu dereceye ulaşmayanalrın imanı gibi değldir. Çünkü bunlara şek girdirilse şüpheye düşer, bunun için peygamber (sav) ihsan mertebesini kulun Rabbini görüyor gibi ibadet etmesi olarak kıldı, buda bütün mü'minelrde hasıl olmaz. Bundan dolayı bazıları dedi ki: Ebu Bekir sizi çok namaz ve oruçla geçmedi, fakat göğsünde yerleşmiş olan bir şeyden dolayı sizi geçmiştir.

İbni Ömere (r.a) Sahabeler (r.a) gülüyorlarmıydı diye soruldu, evet dedi, ve kalblerindeki imanda dağlar gibiydi, dedi. Bu nerde, kalbindeki imanı zerre veya arpa danesi gibi olanların imanı nerde.

İman ve islam, küfür ve nifak meseleri gerçekten büyük meselelerdir, çünkü Allah Teala saadeti şekaveti, cennet ve cehenneme hak kazanmayı bu simlere bağladı.

Bu ümmet içinde bunların müsemması hakkında ilk ihtilaf haricilerin sahabelere olan ihtilafıdır, onlar tevhid ehli asileri tamemen islamndan çıkarıyorlar, ve küfür dairesine girdirip kafir muamelesi yapıyorlar ve bu şekilde müslüman mların kan ve mallarını helallaştırıyorlar. Sonra Mürcie ihtilafi çıktı, şöyle söylediler: Fasığın imanı kamil bir mü'mindir (4)/

Bu meseleler hakkındaalimler eskidenve yeni olarak çeitli eserler telif etiler, İman hakkında selef imamlarında telif edenlerden:İmam Ahmed, Ebu Ubeyd, Kasım bin Selam,Ebu Bekir bin Ebi Şeybe, Muhammed bin Eslem ettusi Onlardan sonra her taifeden eserler çoğaldı.

(1) Neml suresi, ayet: 44 (2) Allah tealanın şu kavlidir: Beni müslüman olarak öldür ve salihler zümresine kat) Yusuf, ayet: 101 (3) Ali İmran, ayet: 19 (4) Buhari İman kitabında şöyle ünvan koydu: Allah tealının şu kavli için: İşte yaptıklarınıza karşılık olarak size miras verilen cennet budur) Zuhuruf: 72)j

İman ameldir diyenlerin babı. Aynı Umdetül kari'de 1/209'da bu babla öncekinin münasebet yönüamelerin imandan olduğuna tenbihtir, ve mürcie'ye reddir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisin Delil Oluşunu İnkar Edenin Durumu

Allah (c.c.) size merhamet etsin. Şunu bilesiniz ki, usul ilminde maruf olan şartları taşıyan kavli olsun fiili olsun hadisler hüccettir. Rasulullah'ın (s.a.v.) bu hadislerini inkar edenkimse küfre girer ve İslam dairesinden çıkar, yahudilerle, hristiyanlarla veyahutta Allah'ın (c.c.) murad ettiği diğer kafir fırkalarla beraber haşrolunur.
İmam Şafii (r.a.)[1] birgün bir hadis rivayet eder ve "sahihtir" der. Birisi:
-Ey Ebu abdillah! Sen de aynı kanaatta mısın? diye laf edince, bozuluk ve şöyle der:
-Ey adam! Sen beni hiç hristiyan olark gördün mü? Bana kiliseden çıkarken rastladın mı? Belimde hristiyan uşağı gördün mü? Rasulullah'tan (s.a.v.) hadis rivayet edeceğim hem de aynı görüşte olmayacağım ha![2]

---

[1] Muhammed b. İdris b. el-Abbas b. Osman b. Şafi' el-Haşimi el-Kureşi ef Muttalibi, Ebu Abdillah. Dört ehl-i sünnet mezhebinden birisinin imamı. Şafiilerin hepsi ona nisbet edilir. Müberred şöyle der: "İmam Şafii insanların en şairi, edibi ve fıkıh ile Kur'an'ı en iyi bileniydi" İmam Ahmed de şöyle söyler" Elinde kağıt kalem olan herkes üzerinde İmam Şafii'nin hakkı vardır" Çok zeki idi. Pek çok eseri vardır. En meşhuru fıkha dair olan el Umm'dur. Müsned, Ahkamu'l Kur'an, es-Sünen, er-Risale, İhtilafu'l Hadis, Edebu'l Kadı, Fedailu Kureyş eserlerinden bazılarıdır. 204/819 yılında Mısır'da vefat etti.
Bkz. Tezkiretu'l Huffaz: 1/329; Tehzibu't Tehzib: 9/25;
el Velayat: 1/447; İşradu'l Erib: 6/367-398; /ayetu'n Nihaye: 2/95;
Sıfatu's Safve: 2/140; Tarihu Bağdad: 2/56-73;
Hılyetu'l Evliya: 9/63; Nüzhetu'l Celis: 2/135;
Tarihu'l Hamis: 2/335; Tabakatu'l Hanabile: 1/280-284;
Tabakutu'ş Şafiyye: 1/185; el-Bidaye ve'n Nihaye: 0/251;
el-A'lam: 6/27.
[2] Hılyetu'l Evliya: 9/106.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7- Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Helal ve Haram Koyma Yetkisi Veren Ayetler;

"Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o Elçi'ye, o ümmi peygamber'e uyarlar. O peygamber ki, kendilerine iyiliği emreder, kendilerini kötülükten men eder; onlara güzel şeyleri helal, çirkin şeyleri haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona inanan, destekleyerek ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura uyanlar, işte onlar felaha erenlerdir."[1]
"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın."[2]
Hadisi şerifte de; "Allah Azze ve Celle sizin aranızda, emrolunmadığım halde ihdas ettiğim bir sünnetten dolayı bana soru sormayacaktır."[3] Buyrulmuştur.

---

[1] A'raf, 157
[2] Tevbe, 29
[3] MecmauzZevaid(4/100 Taberani'den) Zadul Mead(5/463) İbni Nasr Reddül Vafir(s.4-6) Kenzul Ummal(38026) Miftahul Cenne(s.75)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Haşrin Keyfiyeti

107) İbn Abbas (r.huma)'dan rivayetle gelen hadiste Nebî (s.a.s.): *"Sizler ayağı çıplak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşir olunacaksınız"* diye buyurdu ve sonra da şu ayeti okudu: *"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz. Bu bizim üzerimize bir vaad olup, şüphesiz bunu Biz yapanlarız."* (Enbiya: 21/104). (Devamla şöyle buyurur):
"Kıyamet gününde ilk (giysiler) giyinecek olan kişi İbrahim (a.s.)'dır. Ümmetimden bazı kimseler sol tarafa alınırlar. Ben de:
"Ey Rabbim! Ashabım! Ashabım! diye nida ederim. Allahu Teâlâ da:
"Senden sonra onların neler yaptığını ve nasıl yaşadıklarını bilmiyorsun" diye buyurdu. Bunun üzerine ben de salih kulun dediği gibi dedim:
"Ben aralarında bulunduğum sürece üzerlerinde bir şahit idim. Beni aralarından aldıktan sonra artık üzerlerinde gözetleyici sen oldun. Sen her şeye tamamıyla şahitsin. Eğer onlara azap edecek olursan, şüphesiz ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlayacak olursan şüphesiz ki sen izzet sahibisin, hakim olansın." (Maide: 5/117-118)[1]
v Yine Buhârî'de (4625) gelen Said bin Cübeyr yoluyla gelen rivayetle, onun da İbn Abbas'tan (r.huma) gelen rivayette, şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.s.) bir hutbe verip:
"Ey insanlar! Sizler Allah'a (c.c.) yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşir olunacaksınız." diye buyurdu sonra da: *"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz. Bu bizim üzerimize bir vaad olup, şüphesiz bunu biz yapanlarız."* (Enbiya: 21/104) âyetini okudu sonra da:
"Şunu bilin ki; kıyamet gününde ilk (giysiler) giyinecek olan kişi İbrahim (a.s.)'dır. Ümmetimden bazı kimseler sol tarafa alınırlar. Ben de:
"Ey Rabbim! Ashabım!" diye nida ederim. Allahu Teâlâ da:
"Senden sonra onların neler yaptığını sen bilmiyorsun" diye buyurdu. Bunun üzerine ben de salih kulun dediği gibi dedim: "Ben aralarında bulunduğum sürece üzerlerinde bir şahit idim. Beni aralarından aldıktan sonra artık üzerlerinde gözetleyici sen oldun." (Maide: 5/117)
(Sonra da): *"Sen onlardan ayrıldıktan sonra, onlar İslam'dan geri dönen (mürtedler) oluverdiler."* diye buyurulur."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye (3349) aittir. Bu hadis önceden. "Enbiya Kitabın"da İbrahim (as) babında geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

346) İftar Etmeden Orucu Birbirine Eklemenin Haram Oluşu (Yiyip İçmeksizin İki Veya Daha Fazla Günün Oruçlarını Birbirine Eklemenin Haram Oluşu)

1768. Ebû Hüreyre ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden orucu birbirine eklemeyi yasakladı.[1]

1769. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iftar etmeden bir günün orucunu öbür günün orucuna eklemeyi yasaklamıştı. Ashâb–ı kirâm:
– Yâ Resûlallah! Fakat sen ekliyorsun? dediler. Peygamberimiz:
– *"Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Ben yedirilip içirilmekteyim"* buyurdu.[2]

* Bir günün orucunu diğerine eklemeye **visal** denilir ki bu dinimizde caiz görülmemiştir. Her gece teheccüd namazı ve visal gibi fiiller sadece Peygamberimize ait olan şeylerdir. Ümmetin onu taklid etmesi caiz değildir. İnsanı güç ve kuvvetten düşürüp çalışmasına ve ibadetleri yapmasına engel olacak tarzda davranışlar yani nafile ibadetler içine girmek, dindarlık ve takva sayılmaz. Bu din kolaylık dinidir. Zorluk dini değil. Rasûlullah devamlı her işlerimizde ve bilhassa ibadet ve taatte bizlere *kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz* buyurmuştur.[3]

---

[1] Buhârî, Savm 48, 49; Müslim, Sıyâm 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24.
[2] Buhârî, Savm 48; Müslim, Sıyâm 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 24; Tirmizî, Savm 62.
232'de geçmişti.
[3] Buhari, Megazi, 60.
Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 515.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Hılki (Ahlaki) Sıfat:

Rasulullah'ın herhangi bir huyunu tanıtan hadislerdir. Misali şu hadistir:
"Rasulullah (s.a.v.), insanların en cömerdi idi. O (s.a.v.), Ramazan'da daha çok cömertti."[1]

---

[1] Buhari, Bed'ul-vahy: 5; Müslim, Fedail: 50; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 28.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Görevi:

İlimleri bilmede ve amellerin doğru oluşunda akıl şarttır. Bununla din ve amel kemale erer. Ama aklın istiklaliyeti olmaz. Çünkü o insanda bir garize ve kuvvettir. Aynen göz kuvveti gibi münferit kaldığı zaman tek başına idrak etmesi gereken şeyleri göremez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Fazlür Rahman (1919-1988) İddiaları:

1. Hz. Peygambere atfedilen hadisler azdir. Ancak genelde ibadetlere iliskin hadisler, Hz. Peygambere aittir.
2. Ilk dönemlerde hadislerin büyük bir kismi, Hz. Peygambere ait olmayip bu ilk nesillere aittir.
3. Hadisler aslinda Nebevi Sünnetin yorumlanmasi sonucu olusturulan canli ve dinamik bir yapi arzeden yasayan sünnetin önüne senet zinciri eklenmek suretiyle Hz. Peygamber'e istinat edilmis formülasyondan baska bir sey degildir. Hadis, genellikle çok kisa olan ve Hz. Peygamberin söyledikleri, yaptiklari, tasvip yada reddettikleri veya sahabelerin özellikle yasli olanlari ve daha özel olarak ilk dört halife hakkinda bilgi vermeyi amaçlayan bir haberdir.
4. Hadis, yasayan sünnetin sözlü bir sekilde yansimasidir. Veya hadis, Nebevi ögretimin yorumlanmis ruhunu yasayan sünnet temsil etmektedir.
5. Yasayan sünnet ise, ilk Müslüman cemaatinin Hz. Peygamber modelinin ruhuna uygun olarak ortaya koydugu tatbikattir. Ya söze dayanan takriri, yada yasayan gelenektir ki, bu da Hz. Peygamber'e dayanir.
6. Sahabe ve tabiinin davranislari da sünnet kapsamindadir.
7. Gayb hadisleri, belli bir gün ve yere isaret eden hadisler uydurmadir.
8. Kelami, siyasi grup ve hiziplesmeyle ilgili ortaya çikacak haberler uydurmadir.
9. Gelecekte ortaya çikacak fitneleri bildiren hadisler uydurmadir.
10. Mucizelerden haber veren hadisler de uydurmadir.
11. Mehdi ve mesih'den haber veren, irade hürriyeti ve kaderden bahseden, faizle ribayi ayni gören siyasetle ilgili olan bütün hadisleri ve kiyamet alametlerini haber veren fiten hadisleri uydurmadir.
12. Dinden dönenin öldürülecegi, kelime-i tevhidi getirenin cennete gidecegini bildiren hadisler uydurmadir.
13. Sünnetin Kur'an gibi baglayiciligi yoktur.
- Fazlurrahman, hadislerin olusan süreci diye bir gelisme varligi tezini ortaya atmistir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Konuşma Tarzı:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleri tedkik edildiği zaman bir husus dikkat çeker: Çoğunlukla kısa kısa hitâbeler, açıklamalardır. Uzun olan hadîsler pek nâdirdir. Hadîslerin kısa oluşu tesâdüfi değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şuurla sözlerini kısa tutmuştur. Gayesi sözlerinin kolayca, çabukça öğrenilmesi ve hatta ezberlenmesidir.
Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in konuşurken, kelime ve hatta harfleri sayacak kadar net ve ağır konuştuğunu, bazı durumlarda sözlerini üç kere tekrar ettiğini belirtir. Nitekim, birçok rivâyette raviler, o sözün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından tekrar edildiğini açıklar. Enes'ten gelen bir rivâyette, tekrardan gâyenin söylenen sözün anlaşılması ve "akılda tutulması" olduğu belirtilir.
Kültürel miraslarını, tarihen, yazı değil, ezber yoluyla intikal ettirmiş, bu sebeple ezberleme ve hafıza kapasitesi gelişmiş bir millette bu tedbirin ehemmiyeti açıktır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/14.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d) Saîd İbnu Cübeyr:

Tâbiîn'in büyüklerindendir. Siyâhîdir. Haccâc-ı Zâlim tarafından 95 hicri yılında öldürülmüştür. İbnu Abbâs, Adiy İbnu Hâtim, İbnu Ömer, Abdullah İbnu Muğaffel gibi büyük sahâbelerden ders almıştır. Kendisinden de Câfer İbnu Ebî'l-Muğire, Ebu Bişr Cafer İbnu İyâs, Eyyûb es-Sahtiyânî, el-A'meş, Atâ İbnu's-Sâib gibi pek çokları hadîs almışlardır. Öldüğünde, meşhur kavle göre, 49 yaşında idi.
Bilhassa tefsîr sahasında tanınmıştır. Halîfe Abdülmelik İbnu Hişâm için bir tefsîr kitabı yazmıştır. Kûfe halkı, hacc sırasında, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'a bazı meseleleri sorunca İbnu Abbas: "Sizde, Küfe'de yaşayan Saîd İbnu Cübeyr yok mu, gidip ondan sorun" diye cevap verirdi.
Saîd İbnu Cübeyr hadîs yazmasıyla da tanınmıştır. Talebelik döneminde İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ı boş bırakmaz hep onu takip eder, rivâyetlerini yazardı. O kadar ki, bazan berâberindeki kağıtları dolar, yazacak yeri kalmazdı. Böyle durumlarda, hadîsleri elbisesine, eline, ayakkabısına bineğinin semerine yani müsait bulduğu her yerine yazar eve varınca temize çekerdi.
Saîd İbnu Cübeyr, Ata İbnu Ebî Rabâh'ın hacc'la ilgili, Tâvus İbnu Keysân'ın helâl ve haramla ilgili, Mücâhid'in tefsirle ilgili, Saîd İbnu'l-Müseyyib'in talâkla ilgili meselelere giren bilgilerini nefsinde toplamıştı. Bunları kendi talebelerine topluca aktarmış, onlar da rivayet etmiştir.
Saîd İbnu Cübeyr'in dinî yönü de ibretlerle doludur. Geceleri ağlamaktan gözlerinin zayıfladığı rivâyet edilir. Şu ayeti yirmi küsür sefer tekrar ederken işitenler olmuştur (meâlen): *"Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz"* (Bakara: 2/281). Bir gece Ka'be'ye girerek bir rek'atte Kur'ân'ın tamamını okuduğu, her iki gecede bir hatim indirdiği, hiç kimsenin yanında gıybet edilmesine müsaade etmediği, onun hakkında yapılan rivayetlerdendir.Haccâc'ın onu öldürme sebebi, İbnu'l-Eş'as'ın yanında yer alarak kendisine karşı mücâdele etmiş olmasıdır.
Haccâc, kendisini çağırır. Aralarında şu konuşma geçer:
- Sen Şakî İbnu Küseyr'sin!
- Ben Saîd İbnu Cübeyr'im...
- Seni öldüreceğim!
- Öyleyse ben annemin verdiği isim üzereyim (Şakî yani bedbaht değil saîdim (bahtiyarım), zulmen öldürüleceğim için cennetlik olacağım, bahtiyarım). Bırak beni, iki rek'at namaz kılayım.
- Bunu hıristiyanların kıblesine çevirin.
- *"Doğu da batı da Allah'ındır, nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır."* (Bakara: 2/115). Saîd İbnu Cübeyr, Haccac'a şunu söyler:
- Ben, sana karşı, Hz. Meryem'in istiâzesiyle istiârede bulunacağım. O şöyle diyerek istiâze etmişti: *"Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahmana sığınırım"* (Meryem: 19/18, 19)
Saîd İbnu Cübeyr, babasının öldürülme haberine ağlayan oğluna: "Niye ağlıyorsun? Babanın elli yedi yaşından sonra ölmesine mi?" der.
Meymûn İbnu Mihrân: "Saîd İbnu Cübeyr öldüğü zaman yeryüzünde bulunan herkes ona muhtaçtı" demiştir.
Said'in koparılan başı, birincide çok fâsih olmak üzere üç kere "Allahüekber" der.
Saîd İbnu Cübeyr öldürülünce Haccâc'ın aklına şaşkınlık gelir, sözlerini tartamaz. Uyuduğu zaman rüyasında Saîd'i görür, yakasından tutup: "Ey Allah'ın düşmanı beni niye öldürdün?" der. Haccâc da "Saîd İbnu Cübeyr'e yazık ettim, Saîd İbnu Cübeyr'e yazık ettim!" diye sayıklar. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/128-130.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Li Zâtihî Sahih'in Tanımının Açıklanması

Daha önceden de geçtiği gibi sahih li zâtihî, zaptı tam, adaletli ravilerin muttasıl senedle, şaz olmayan ve kabule engel bir illeti bulunmayan rivayetidir, diye tarif edilmiştir.
Adalet, din ve insanlık ve mertlik bakımından istikamet üzere olmaktır.
Dinde istikamet ise farzları eda, fasıklıkla nitelendirilmeyi gerektiren haramlardan sakınmaktır. Mertlik bakımından istikamet ise kişinin insanlar tarafından övülmesini gerektiren âdâb ve ahlakı yerine getirmesi, insanların kendisini yermelerini gerektiren âdâb ve ahlakı da terketmesidir.
Ravinin adaletli olduğu, bu husustaki yaygın kanaat ile anlaşılır. Meşhur imamlar olan Malik, Ahmed, Buhârî ve benzerleri, bir de bu hususta sözlerine itibar edilen kimselerin bu hususu açıkça ifade etmelerinden anlaşılır.
Zaptın tam olması ise ravinin tehammül ettiği (aldığı) işitilen veya görülen bir rivayeti herhangi bir fazlalık katmadan, eksiltmeden öğrendiği gibi eda etmesi (nakletmesi)dir. Bununla birlikte basit yanlışların zararı olmaz. Çünkü hiç kimse bundan kurtulamaz.
Ravinin zapt sahibi olduğu, onun -çoğunlukla dahi olsa- sika ve hafiz ravilere uygun rivayetlerinden ve bu hususta sözüne itibar edilen kimselerin buna dair açık ifadelerinden anlaşılır.
Senedin Muttasıl Olması, her ravinin kendisinden rivayet yaptığı şahıstan dolaysız ya da hükmen rivayet alması demektir.
Dolaysız rivayet alması ya da kendisinden rivayet yaptığı kimse ile karşılaşarak ondan rivayeti dinlemesi ya da görmesi ve filan bana anlattı (haddesenî) yahut ondan dinledim ya da onu gördüm ve benzeri ifadeler kullanması demektir.
Hükmen ise ravinin rivayet naklettiği kimsenin çağdaşı olan birisinden semâ' (dinleme) ve görme ihtimalini ifade eden bir lafızla rivayette bulunmasıdır. Mesela filan dedi yahut filandan ya da filan şunu yaptı ve benzeri ifadeler ile rivayet nakletmesi gibi.
Rivayet edenin rivayet naklettiği zat ile çağdaş olmakla birlikte karşılaştıklarının sabit olması şart mıdır yoksa bunun sadece mümkün olması yeterli midir? Bu hususta iki görüş vardır. Buhârî birinci görüştedir, Muslim de ikinci görüşü kabul etmiştir. Nevevi, Muslim'in görüşü hakkında şunları söylemektedir: Muhakkikler onun böyle bir şey söylediğini kabul etmezler. Bizlerin, Muslim'in Sahih'inde bu görüş ile amel etmediği yargısına varışımızın sebebi onun (aynı rivayet ile ilgili) pekçok yolları bir arada zikretmiş olmasıdır. Bu kadar rivayet yolu ile birlikte kendisinin caiz kabul ettiği bu hükmün varlığını kabul etmemize imkan kalmaz. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.
Ancak bu husus müdellis olmayan raviler hakkında sözkonusudur. Müdellis olan bir ravinin hadisinin muttasıl olduğuna hükmetmek, ancak bizzat işittiğini yahut gördüğünü sarahaten ifade etmesi halinde sözkonusu olabilir.
Senedin muttasıl olmadığı iki husus ile bilinir:
1- Kendisinden rivayet nakledilen ravinin temyiz yaşına ulaşmadan önce vefat ettiğinin bilinmesi
2- Ravinin yahutta hadis imamlarından herhangi birisinin o kimseden naklettiği rivayetin muttasıl olmadığını yahut ondan bir şey dinlemediğini ya da ondan diye naklettiği hadisleri rivayet etmediğini açıkça ifade etmesidir.
Şaz olmak: Sika olan bir ravinin ya adaletinin mükemmelliği yahut zaptının eksiksizliği dolayısıyla kendisinden daha tercihe değer olan bir raviye yahut çok sayıdaki ravilere yahut rivayet olunanın olması gereken şekle ya da buna benzer bir duruma muhalif olarak yaptığı rivayettir.
Örnek: Abdullah b. Zeyd'in, Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in abdest alışına dair naklettiği hadise göre o elinde artan sudan başka bir su ile (yani ayrıca su alarak) başını ve kulaklarını meshetti. Bu hadisi bu lafız ile Muslim, İbn Vehb yoluyla rivayet etmiştir.
Yine Beyhaki o yolla fakat; başı için aldığı sudan ayrı kulakları için de su aldı, lafzı ile rivayet etmiştir.
Beyhaki'nin rivayeti şazdır. Çünkü onu İbn Vehb'den rivayet eden sika bir ravi olmakla beraber kendinden sayıca daha çok kimsenin naklettiği rivayete muhaliftir. Zira İbn Vehb'den kalabalık bir topluluk Muslim'in rivayet ettiği lafızla rivayet etmişlerdir. Buna göre Beyhaki'nin rivayeti sahih değildir. Ravileri sika olsalar bile. Çünkü bu rivayet şaz olmak özelliğinden kurtulmamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

a) Hılki (Ahlaki) Sıfat:

Rasulullah'ın herhangi bir huyunu tanıtan hadislerdir. Misali şu hadistir:
"Rasulullah (s.a.v.), insanların en cömerdi idi. O (s.a.v.), Ramazan'da daha çok cömertti."[1]

---

[1] Buhari, Bed'ul-vahy: 5; Müslim, Fedail: 50; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 28.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kevser Havuzu

108) Abdullah bin Mesud'dan (r.a.) rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Hepinizden önce Ben havuzun başına gelirim. Sizden bazı kimseler benimle beraber çıkarlar sonra da bazıları benim önümden alınıverilirler. Ben:
"Ya Rabbim! Onlar benim ashabımdırlar" derim. Bana da:
"Şüphesiz senden sonra onların neler yaptıklarını sen bilmiyorsun" denilir."[1]
v Buhârî de gelen (7049) başka bir rivayet lafzı şöyledir:
"Hepinizden önce Ben havuzun başına gelirim. Sizden bir kısım insanlar benimle birlikte çıkarlar ta ki onlardan kimisiyle görüşecektim ki bazıları benim önümden alınıverdiler. Ben:
"Ya Rabbim! Benim ashabım" dedim. Yüce Allah (c.c.):
"Senin vefatından sonra onların ne işler yaptığını sen bilmiyorsun" diye buyurdu."
v Müslim'de (2297) gelen bir lafiz şöyledir:
"Ben hepinizden önce havuzun başına gelirim. Bazı insanları (ona) çekmeye çalışırım. Sonra da bana karşı gelip gelirler. Bunun üzerine:
"Ey Rabbim! Ashabım! Ashabım!" diye buyurur. Kendisine de:
"Şüphesiz senden sonra onların neler yaptıklarını sen bilmiyorsun" denilir."
Hadiste geçen *"El-farat"* kelimesine gelirsek; "El-Fârit": Su içmek isteyen ya da suyu kullanmak isteyen kimselere kova, kap, bardak vs... aletlerle suyu içme alanına giden ilk kişi demektir. (Dolayısıyla) hadiste geçen de o manadadır. Yani: "Ben hepinizden ilk olarak havuzun başına gelenim." Allah en iyisini bilendir.

***

109) Esma bint Ebû Bekir'den (r.huma) dedi ki:
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ben havuz başında olacağım, hatta sizden bana gelenlere bakarken önümde bazı insanlar yakalanacak. Bunun üzerine Ben:
"Ya Rabbi! (Onlar) Benden ve ümmetimden dinler" derim. Bana:
"Biliyor musun senden sonra onlar neler yaptılar? Vallahi onlar senden sonra ayak ökçeleri üzere dönmekten hiç mi hiç ayrılmadılar (mürted oldular)" denilir."
(Hadisin Ravisi olan Esma'dan) İbn Ebû Müleyke: "Ey Allah'ım! Biz topuklarımız üzere (geri) dönmemizden ve dinimizde fitneye uğratılmamızdan Sana sığınırız" diye dua ederdi.[2]
v Buhârî de geçen (7048) bir lafiz şöyledir:
"Ben havuzumun başında bana gelecek olanı bekliyorum. Bana bir takım insanların gelemeyip alındığını (gördüm) ve:
"Ümmetim!" dedim. Allahu Teâlâ da:
"Sen bilmiyorsun, ökçeleri üzere geri dönmüşlerdi (mürted oldular)" diye buyurur.
İbn Müleyke şöyle dua etmiştir: "Ey Allah'ım! Biz, topuklarımız üzere (geri) dönmemizden ve dinimizde fitneye düşürülmemizden sana sığınırız."
v Buhârî'de (6593) gelip benzeri Müslim'de bulunan hadisin lafzı şöyledir:
"Hiç biliyor musun ki, onlar senden sonra neler yaptılar?"
Bu hadis lafzı farklı olarak "Hel şaarte" olarak değil de: "Ma şaartu" olarak gelmiştir.[3]

***

110) Ebû Hâzım'dan rivayetle, dedi ki: Sehl bin Sad'ın şöyle dediğini duydum: (Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki:
"Ben havuzun başına hepinizden daha öncelikli geleninizim. Her kim o havuza gelecek olursa ondan içer. Kim ondan içerse ebediyen daha da susamaz. Bazı topluluklar biliyorum bana gelmek istiyorlar, onları tanırım ve onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onların arası ayrılır (Çünkü dinden çıkmışlardı).
Ebû Hâzım der ki: "Numan bin Ebû Ayyaş'ın benden duyduğu sabittir. Ben de onlara bu (hadisi) anlatmıştım." Böylece Sehl'den mi işittin?" dedi. O da:
"Evet" diye cevap verdi. O:
"Ben, Said El-Hudri'nin (r.a.) bu hadiste şu rivayeti ziyâde ettiğini duyduğuma şahitlik ederim." dedi. Resûlullah (s.a.s.):
"Onlar bendendirler!" diye buyurunca:
"Senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun?" diye buyurulur. Bunun üzerine Ben de:
"Benden sonra (Dinden dönüp, dinde olmayan) şeyleri ortaya koydukları için uzak olsunlar, uzak olsunlar." derim." diye tamamladı.[4]
v Müslim'de (2290-2291)geçen lafizda: Ebû Hâzım'dan rivayetle, kendisi Sehl'den işitmiştir. Sehl'in de Nebî (s.a.s.) den duyduğuna göre Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ben havuzun başına hepinizden daha öncelikli geleninizim. Her kim havuzun başına gelirse ondan içer, kim de ondan içerse ebediyete kadar susamaz. Bazı topluluklar biliyorum bana gelmek isterler. Onları tanırım ve onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onların arası ayrılır (Mürted oldukları için)."
Ebû Hâzım der ki: "Numan bin Ebû Ayyaş'ın benden duyduğu mevcuttur. Ben de onlara bu (hadisi) anlatmıştım. Böylece Sehl'den mi işittin?" dedi o da:
"Evet" diye cevap verdi. O:
"Ben, Said El-Hudri'nin (r.a.) bu hadiste şu rivayeti ziyâde ettiğini duyduğuma şahitlik ederim" dedi. Resûlullah (s.a.s.):
"Onlar bendendirler!" diye buyurunca:
"Senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun" diye buyurulur. Bunun üzerine Ben:
"Benden sonra (dinde olmayan) şeyleri ortaya koydukları için uzak dursunlar, uzak dursunlar" derim." diye tamamladı.
v Sehl bin Sad'den gelen Buhârî (6584-6583)'nin başka bir lafzında Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Ben havuzun başında sizden önce bulunacak olan kişiyim. Her kim bana gelecek olursa ondan içer. Kim de ondan içerse ebediyen asla susamaz. Bana bir takım kimseler gelirler onları tanıyorum onlar da beni tanırlar. Sonra da (kâfir oldukları için) benden araları ayrılır."
Ebû Hâzım der ki: "Numan bin Ebû Ayyaş'ın benden duyduğu sabittir. Ben de onlara bu hadisi haber vermiştim.
"Böylece Sehl'den mi işittin?" dedi. O da:
"Evet bu hadiste şu rivayeti ziyade ettiğini duyduğuma şahitlik ederim." dedi. Resûlullah (s.a.s.):
"Onlar bendendirler!" diye buyurunca:
"Senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun?" diye buyurulur. Bunun üzerine Ben:
"Benden sonra (dinden olmayan) şeyleri ortaya koydukları için uzak dursunlar, uzak dursunlar." derim." diye tamamladı.
İbn Abbas (r.huma) der ki: "Hadiste geçen *"Suhkan"* lafzının manası uzak olsun, beri dursun demektir.

***

111) Enes (r.a.) dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"(Havuzumun başında) bana ashabımdan bir takım insanlar gelirler. Kendilerini tanıdığım vakit bana gelmeleri engellenir." Ben:
"Bunlar ashabımdırlar!" derim. Allahu Teâlâ bana:
"Senden sonra neleri ortaya koyduklarını sen bilmiyorsun" diye buyurur."[5]

***

112) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayetle, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet gününde ashabımdan bir grup bana gelmek isterler. Havuza gelmekten engellenirler. Ben de:

"Ey Rabbim! Bunlar benim ashabımdırlar!" derim. Allahu Teâlâ da:
"Senden sonra onların neler neler yaptıklarını bilmiyorsun! Onlar senden sonra ökçeleri (üzere) geriye dönüp dinden döndüler" diye buyurur."
Buhârî'de (6586) geçen: "Feyuhalleûne" lafzı "Feyücellevne anilhavzi" lafzına bedel olarak gelmiştir. Hadiste geçen "Feyucellevne" lafzının manası: "Havuzdan engellenirler" demektir.
"Feyuhalleûne" lafzının manası da: "kovulurlar" demektir. Allah en iyisini bilendir.

***

113) Aişe anamızdan (r.anha) rivayetle, kendisi, Resûlullah (s.a.s.)'in ashabının yanında bulunduğu bir an da şöyle buyurduğunu işitmiştir:
"Ben havuzun başında olacağım ve sizden gelecek olanları bekliyor olacağım. Allah'a yemin olsun ki: bana gelmek üzere olanlardan bir takım insanlar geri çevrilecek ve Ben de:
"Ey Rabbim! Onlar benden ve bende onlardanım" diyeceğim ve bana da Allahu Teâlâ:
"Senden sonra onların neler yaptıklarını bilmiyorsun, onlar ökçeleri gerisi gittikçe gittiler (ve dinden çıktılar)" diye buyurur.[6]

***

114) Ümmü Seleme'nin kölesi Abdullah bin Rafi'den, onun da Nebî (s.a.s.)'in zevcesi Ümmü Seleme'den gelen rivayette, dedi ki:
"İnsanların (Kevser) havuzu hakkında konuştuklarını duydum. Ancak Resûlullah (s.a.s.)'in ağzından bizzat duymamıştım. Bir gün cariyem benim (saçlarımı) taradığı bir vakit, Resûlullah'ın (s.a.s.):
"Ey insanlar!" diye nidasını duydum. Hemen cariyeme sonra devam etmesini söyledim. Cariyem:
"Nebî (s.a.s.) erkekleri davet etti, bayanları etmedi" deyince ben de:
"Ben de insanlardan birisiyim" diye cevap verdim. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Havuza ilk varacak olanınız benim, ben olacağım o kişi! Sizden biriniz tıpkı yolunu kaybetmiş bir deve gibi yolunu benden kaybeder olup bana gelemeyecektir. Ben de:
"Bunlar ne olacaklar?" derim. Bana:
"Senden sonra bunların neler yaptıklarını bilmiyorsun" denilir. Bunun üzerine Ben de:
"Öyleyse uzak olsunlar" derim."[7]

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı İmamı Buhârî'ye (6576) aittir.
[2] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (2293).
[3] "Hel şaarte" Biliyor musun demektir. (Mütercim).
[4] Müttefekun aleyh. Lafiz Buhârî'ye aittir (7050-7051).
[5] Buhârî (6582).
[6] Müslim: (2294).
[7] Müslim: (2295).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

347) Kabir Üzerine Oturmanın Haram Oluşu

1770. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini ateşin yakması ve ateşin vücuduna işlemesi, bir kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır."[1]

* 1759'da geçtiği üzere ölülerin evleri ve mekanları olan kabirlere oturmak caiz değildir. Onları hesaba katmayıp yok sayarak çiğnemek ve oturmak caiz görülmemiştir. Kabirlere gösterilen hürmet gerçekte insanlara gösterilen hürmet sayılır. Cenaze defnedilirken basılması ve oturulması zaruret olduğu için zararlı değildir. Fakat piknik ve zevk için mezarları çiğneyip üzerlerine oturmak, kabirleri pislemek için oturmak caiz değildir. [2]

---

[1] Müslim, Cenâiz 96. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 73; Nesâî, Cenâiz 105; İbni Mâce, Cenâiz 45.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 515.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hulki (Yaratılışla İlgili) Sıfat:

Hz. Peygamber'in şemailine dair bilgileri ihtiva eden hadislerdir. Misali şu hadistir:
"Rasulullah (s.a.v.) sima olarak insanların en güzeli, yaratılış olarak da en mükemmeli, en mütenasibi idi. O (s.a.v.), ne aşırı uzun ne de çok kısa idi." [1]

---

[1] Buhari, Menakib: 23; Müslim, Fedail: 113; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 28-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e) Saîd İbnu'l-Müseyyib:

(Ebu Muhammed) (Vefatı 94 hicri) Medine'nin yedi büyük fakîhinden biridir. Tâbiîn'in büyüklerindendir. Hz. Ömer'in hilâfetinin ikinci yılında doğmuştur. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zeyd İbnu Sâbit, Hz. Aişe, Hz. Sa'd, Hz. Ebu Hüreyre başta pekçok büyük Sahâbî (radıyallahu anhüm ecmâin)'den hadis dinlemiştir. İlmi geniş, büyüklere saygıca fazla, diyâneti kuvvetli, hakkı söyler, nefsini tanır bir büyük zât idi. Fetvalarıyla da şöhret kazanmıştı, öyle ki, İbnu Ömer onun için: "Müftilerden biri" diye yemin etmiştir. Katâde: "Sâd'den daha bilgin birini bilmiyorum" demiştir. Zührî, Mekhul ve başka büyükler de Katâde'nin hükmünü te'yîd etmişlerdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm)'ın fetvalarını en iyi bilen insandı. Hasan-ı Basrî Hazretleri herhangi bir meselede sıkışacak olsa Saîd İbnu'l-Müseyyib'e yazar, fetvasını sorardı. Hadîs bilgisi hepsinden üstündür. Bir tek hadîs için günler geceler süren seyahatler yaptığını söyler.
Saîd İbnu'l-Müseyyîb idarecilerden hediye kabul etmezdi. Dört yüz dinar kadar sermayesi vardı, onunla ticaret yapar geçimini sağlardı. Saîd İbnu'l-Müseyyib, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin kızıyla evliydi.Sâid İbnu'l-Müseyyib diyânet yönüyle de tanınmıştır. Zühdü, takvası herkese nasib olmayacak bir dereceyi bulmuştu. Kırk defa haccettiği, birinci saftaki yerini muhâfaza için elli yıl namazını mescitte kılmış ve namaz esnasında tek kişinin başını görmemiştir. Ayrıca elli yıl yatsı abdesti ile sabah namazını kıldığı bilinir.
Ölüm tarihi hususunda çok ihtilaf edilmiştir, 89, 91, 92, 93, 94, 105 gibi. Zehebî 94'ün en kuvvetli ihtimal olduğunu söyler, Hâkim, hadîs imamlarının ölüm tarihlerinin çoklukla ihtilaflı olduğuna dikkat çeker. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/130-131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b) Hulki (Yaratılışla İlgili) Sıfat:

Hz. Peygamber'in şemailine dair bilgileri ihtiva eden hadislerdir. Misali şu hadistir:
"Rasulullah (s.a.v.) sima olarak insanların en güzeli, yaratılış olarak da en mükemmeli, en mütenasibi idi. O (s.a.v.), ne aşırı uzun ne de çok kısa idi." [1]

---

[1] Buhari, Menakib: 23; Müslim, Fedail: 113; İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 28-29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cennet ve Cehennem Ehlinin Sıfatları

115) Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayetle, dedi ki, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Cennet ve cehennem münazara yaptılar. Cehennem:
"Ben büyüklenenlere ve zalimlere has kılındım" der. Cennet de:
"Bana ne ki, bana sadece insanların (katında) zayıf olanlar ve onlarca miskin sayılanlar girer." dedi. Allahu Teâlâ da cehenneme:
"Sen azabımsın kullarımdan dilediğine seninle azap ederim = ya da şöyle dedi = : *"dilediğime seninle azap isabet olur" diye buyurur. Cennete de:*
"Sen rahmetimsin, seninle kullarımdan dilediğime merhamet ederim" diye buyurur.
"Her ikinizden her biri içinde dolusu vardır."[1]
v Yine kendisinden gelen (35/2846) bir lafız ise şöyledir:
"Cennet ile cehennem münazaraya girişirler. Cehennem:
"Ben büyüklenenlere ve zalimlere has kılındım." der. Cennet de:
"Bana ne ki, bana da sadece insanlar (katında) zayıf olanlar ve onlarca kıymetsiz sayılanlar ve aciz olanlar girer" dedi. Allahu Teâlâ Cennete:
"Sen benim rahmetimsin; kullarımdan istediğime seninle merhamet ederim" diye buyurdu. Cehenneme de:
"Sen benim azabımsın. Kullarımdan istediğimi de seninle azaplandırırım." diye buyurdu.
"İkinizden her biri için de doluncaya kadar vardır. Cehennem dolmak bilmez, nihayet Allahu Teâlâ ayağını (onun üzerine) koyar, o da. "Yetişir, yetişir, yetişir" der. İşte o zaman cehennem dolar ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür."
v Kendisinden yine gelen bir rivayette (36/2846) lafzı şöyledir:
"Cennet ve cehennem münazaraya kalkışırlar. Cehennem:
"Ben büyüklenenlere ve zalim olanlara özgün kılındım" der. Cennet de:
"Bana ne ki; bana sadece insanların zayıfları, kıymetsiz olanları ve aldatılanları girer" dedi. Allahu Teâlâ da: Cennete:
"Sen ancak benim rahmetimsin, kullarımdan istediğime seninle merhamet ederim." diye buyurur. Her ikinizden
her biri içinde dolusu vardır. Cehennem dolmak bilmez, nihayet Allahu Teâlâ ayağını (üzerine) koyar, o da:
"Yetişir, yetişir, yeterli olur" der. İşte o zaman cehennem dolar ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür. Yüce Allah mahlukatından hiç kimseye zulmetmez. Cennete gelince, şüphesiz Allahu Teâlâ cennette mahlukatlarından bazılarını yaratır."
v Buhârî'de (7449) gelen bir lafız şöyledir:
"Cennet ile cehennem Rableri huzurunda münazara ederler. Cennet:
"Ya Rabbi! Niye hep cennete insanların zayıf olanları ve kıymetsizleri girer?" diye sorar. Cehennem de:
"Yani bana da niçin hep böbürlenenler girer." diye sorar. Allahu Teâlâ da cennete:
"Sen Benim rahmetimsin", Cehenneme de:
"Sen de Benim azabımsın, istediğim kimseyi onunla azap ederim" diye buyurur. Her kinizden biri içinde dolusu vardır.
Cennete gelince; Yüce Allah (c.c.) yaratıklarından hiç kimseye zulmetmez. İstediği kimseyi de ateş için yaratır ve oraya girerler, cehennem de:
"Daha (yakılacak) yok mu? diye seslenir. Bu olayı üç defa da tekrar eder ta ki Yüce Allah ayağını onun üzerine koyar ve cehennem dolar ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür öyle ki:
"Yeterli, yeterli, yeterli oldu" der."
v Yine Buhârî'de (4850) geçen bir lafız da şöyledir:
"Cennet ile cehennem münazara ederler. Cehennem:
"Büyüklük taslayanlar ve zalimler bana has kılındı" der. Cennet de:
"Bana ne ki, bana da insanların zayıf olanları ve kıymetsiz olanları girer" der. Yüce Allah (c.c.) de cennete:
"Sen Benim rahmetimsin, seninle kullarımdan dilediğime merhamet ederim" diye buyurdu. Cehenneme de:
"Sen ancak azabımsın. Seninle dilediğime azap ederim" diye buyurdu. Bu ikisinden her biri için dolusu vardır. Cehennem dolmak bilmez, nihayet Allahu Teâlâ ayağını koyar, o da: "yeterli, yeterli yeterli oldu" der. İşte o zaman cehennem doluverir ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür. Allahu Azze ve Celle (onların yerlerini dolduracak) bir takım kimseler yaratır."
Hadiste geçen: *"Kat, kat"* lafzının manası, yeterli geldi, kifayetli geldi demektir.
Hadiste geçen: *"Allahu Teâlâ ayağını koyar"* kavline gelince: Bu hadis yine meşhur olan Allah'ın sıfatları ile ilgili hadislerden birisidir. Sahabe-i Kiram ve kendilerine tabi olan Selef-i Salih'in'in görüşlerine göre bu sıfatların tevili (yorumu) asla yapılamaz. Bilakis, Allah ne kast etti ise öyledir deyip, bunun hak olduğuna iman ederiz. Zahiri manasında bu murad da olmadığına iman ederiz. Allahu Teâlâ'ya noksanlık getiren her türlü şeyin asla mümkün olmadığına iman ederiz.
İmam Malik'e (rh) istiva' konusu hakkında soru sorulduğu vakit, kendisi: "İstiva malumdur, nasıl olduğu (bizce) meçhuldür. Buna iman etmek de vaciptir, (Nasıl olduğu) hakkında soru sormakta bidattir" diye cevap vermiştir." Muradını en iyi bilen Allah'tır (c.c.).

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (2846).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

348) Kabri Kireçlemenin Ve Üzerine Bina Yapmanın Yasak Oluşu

1771. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı.[1]

* Kabirler, kabir olduğu belli olacak kadar yükseltilmeli, başka birisinin orayı kazıp cenaze ile karşılaşmasını önlemek için yükseltilerek belirtilmelidir. Kabirlerin kireçle, mermerle ve değişik taşlarla üzerine bir kubbe, türbe yapılması haramdır. Bu konuda pek çok hadisler de vardır. (Bunun için bakınız. Tirmizi, Cenaiz, 58; Nesai, Cenaiz, 96, 98; İbni Mace, Cenaiz, 43; Ebu Davud, Cenaiz, 72) [2]

---

[1] Müslim, Cenâiz 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 58; Nesâî, Cenâiz 96, 98; İbni Mâce, Cenâiz 43.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 515.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Hüküm Kaynağı Olduğunu Gösteren Deliller:

Sünnetin, Kur'ân-ı Kerim'den sonra, ikinci asli delil olduğunda görüş birliği vardır. Bu yüzden Hz. Peygamber'e nispeti sabit ve sahih olan sünnetin gereğine göre amel etmenin vücubu üzerinde bütün bilginler ittifak etmiştir.
Onlar bu konuda Rasûlüllah (s.a.s)'a itaatı emreden, onu sevmenin Cenab-ı Hakkı sevmek olduğunu bildiren, ona karşı gelenlere şiddetli tehditler bildiren âyetlere dayanırlar. Bu âyetlerden bir kaçı şunlardır:
"Âllah'a itaat edin, Rasûle itaat edin ve kötülüklerden sakının" (el-Mâide: 5/92).
"Kim Rasûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" (en-Nisâ': 4/80).
"Peygamber size ne verdiyse onu alın ve size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir" (el-Haşr: 59/7).
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Âlu İmrân: 3/31).
Anlaşmazlıklarda Hz. Peygamber'in hakem yapılıp, vereceği karara uyulması gerektiği şöyle belirlenir:
"Hayır, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (en-Nisâ: 4/65).
Allah'ın hükmü gibi, Hz. Peygamber'in sünnetinin de bağlayıcı olduğu ve bunlara dayanan bir hükme karşı gelmenin sapıklık sayıldığı şöyle tespit edilir:
"Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur" (el-Ahzâb: 33/36).
Rasûlüllah (s.a.s)'in emrine aykırı davranmanın sonuçlarına bir âyette şöyle yer verilir:
"Bu yüzden onun (Allah Rasûlünün) emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok acı bir ozap isabet etmesinden sakınsınlar" (en-Nûr: 24/63).
Hz. Peygamber'in hayatında ve vefatından sonra ashab-ı kiram onun sünnetine uymak gerektiğinde birleşmişlerdir. Sahabe, Allah elçisinin emir ve yasaklarına uyuyor, helal dediğini helal, haram dediğini haram olarak kabul ediyordu. Nitekim Muaz b. Cebel (r.a) Yemen'e vali olarak giderken, orada; Allah'ın kitabı ile hüküm vereceğini, bunda bulamazsa Rasûlünün sünnetine başvuracağını belirtmiştir. Bunu işiten Hz. Peygamber'in rızasını açıkladığı nakledilir.[1] Diğer sahabiler de, herhangi bir mesele hakkında Kur'ân'da bir hüküm bulamadıkları zaman Hz. Peygamber'in sünnetine başvuruyordu. Hz. Ebû Bekir, bir olay hakkında bildiği bir hadis yoksa, bunu sahabe topluluğuna arz eder, o konuda bir hadis bilenin olup olmadığını öğrenmeye çalışırdı. Hz. Ömer'in, tabîîlerin ve bunları izleyen Tebe-i tâbîîn'in metodu da böyledir.
Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamber (s.a.s)'in Allah'tan vahiy alarak konuştuğu belirtilir.
"O, kendiliğinden konuşmamaktadır. O'nun konuşması ancak indirilen bir vahiy iledir" (en-Necm: 53/3, 4).
"Sana Allah'ın bol nimet ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir takımı seni saptırmaya çalışırdı. Halbuki onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar, sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitap ve Hikmeti indirmiş ve bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti büyüktür." (en-Nisâ': 4/113).
Diğer yandan Kur'ân âyetleri, Hz. Peygamber'e iman edilmesini açıkça bildirir. Şu âyette Allah'a ve Rasûlüne imanın yan yana zikredildiği görülür:
"Âllah'a ve okuyup yazması olmayan (ümmî) Peygamber'e iman edin; o Peygamber de Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmiştir ve ona uyun ki hidayete eresiniz." (el-A'râf: 7/158).
Başka bir âyette de şöyle buyurulur:
"Âllah ve peygamberine iman eden mü'minler peygamberlerle birlikte bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler." (en-Nûr: 24/62).[2]

---

[1] Tirmizi, Ahkâm: 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/230, 236, 242; Şâfiî, el-Ümm, 7/273.
[2] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456-457.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f) Şu'be İbnu'l-Haccac:

83-160 yılları arasında yaşamıştır. Vâsıt'da doğdu, Kûfe'de yetişti. Tâbiîndendir. Sâhabeden Enes İbnu Mâlik ve Amr İbnu Seleme'yi görmüştür. Tâbiîn'den 400 kadarını dinleyip hadîs almıştır. Birçok Tâbiî de ondan hadîs almıştır. Hasan-ı Basrî, Muâviye İbnu Kurre, Katâde hocalarındandır. Süfyan-ı Sevrî, İbnu'l-Mubârek, Ebu Dâvud, Eyub Sahtiyanî de kendisini dinleyenlerdendir.
Hadîste hafız, hüccet, şeyhülislâm ünvanlarını almıştır. Süfyân-ı Sevri: "Şu'be hadîste emîrü'l-mü'minîn" demiştir. Büyük hadîs hâfizlarından olan İmam Hammâd İbnu Zeyd "Şu'be bana muhalefet etse ona tâbi olurum, zira o, bir hadîsi yirmi kere dinlemeden kabul etmezdi, ben ondan bir kerecik dinledim mi kabul ederdim" demiştir.
Şu'be hadîsin durumunu, râvilerinin durumlarını araştırmaya büyük gayret gösterirdi. Öyle ki şu söz onundur. "Hadîs taleb eden iflas eder, ben annemin leğenini bu yolda yedi dinâra sattım". Şu'be, Ahmed İbnu Hanbel'in tavsîfiyle "hadîs ilminde tek başına bir ümmetti". Bilhassa ricâl hususunda çok titizdi. Hureyş, rüyasında Şu'be'yi görür ve "Sana hesap vermede en zor gelen ne oldu?" diye sorar; "Râviler hakkındaki müsamaham" cevabını verir. "Gökten düşüp param parça olmayı, hadîste bir tedlîs yapmaya tercih ederim" der.
Diyanet yönüyle de tanınmıştır. Devamlı oruç tuttuğu, çok namazdan derisinin kemiği üzerinde kuruyup siyahlaştığı söylenir. Cömertlik ve yumuşak kalplilik Şu'be'nin bir başka vasfıdır.
Hadîs tahkikindeki hassasiyetine bir örnek kaydedeceğiz: Nasr İbnu Hammâd el-Verrâk anlatıyor: "Şu'be'nin kapısının önünde oturmuş hadîs müzâkere ediyorduk. Ben dedim ki: "Bize İsrail tahdis etti, o da Ebu İshâk'tan, o da Abdullah İbnu Atâ'dan, o da Ukbe İbnu Âmir'den nakletti. Ukbe İbnu Âmir demiş ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, münâvebe ile deve güdüyorduk. Birgün ben nöbetimde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uğradığımda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın etrafında Ashâbı (radıyallahu anhüm) toplanmış onu dinliyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim abdest alır ve abdestini de güzel yapar, sonra iki rek'at namaz kılar, Allah'a istiğfarda bulunursa mutlaka mağfirete mazhar olur."
Ben memnuniyetimden "yaşasın, yaşasın" demekten kendimi alamadım. Bunun üzerine birisi arkamdan beni çekti. Dönüp baktım, bu Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'tı. Bana: "Ey İbnu Âmir, sen gelmezden önce buyrulan, bundan da hoştu" dedi. Ben: "Ne söylemişti, annem babam sana kurban olsun, hele söyle!" dedim. Ömer İbnu'l-Hattâb:
"- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Kim Allah'tan başka ilahın olmadığına ve benim de O'nun Resûlü bulunduğuma şehâdet ederse, onun için cennetin sekiz kapısı açılır, istediğinden cennete girer"* buyurdu" dedi.
Nasr İbnu Hammâd devamla der ki:
"Şu'be benim bu sözümü işitmişti. Yanıma geldi bana bir tokat aşketti ve tekrar evine girdi. Az sonra çıkıp: "Bu niye ağlıyor?" diye sordu. Orada bulunan Abdullah İbnu İdrîs:
- Canını yaktınız! dedi. Şu'be dedi ki:
- Duymadın mı İsrail, Ebu İshâk'tan, O, Abdullah İbnu Atâ'dan, O da Ukbe'den ne anlatıyor?
Ben, Ebu İshak'a "Abdullah İbnu Atâ, acaba Ukbe İbnu Âmir'den hadîs dinledi mi? diye sormuştum da "Hayır!" demiş ve de kızmıştı. Mis'âr İbnu Kıdâm da orada idi. Mis'ar bana: "Şeyhi kızdırdın" dedi. Ben: "Nesi var? Ya bu hadîsî düzeltir, ya da ben onun hadîsini reddederim dedim. Bunun üzerine Mis'ar:
"- Abdullah İbnu Atâ Mekke'dedir" dedi.
Ben hemen oraya gittim. Bu gidişimde hacc yapmayı düşünmedim, hadîsi dinlemeyi arzu ediyordum. Nitekim Abdullah İbnu Atâ'yı buldum ve hadîsi sordum. Şu cevabı verdi:
- Bunu bana Sa'd İbnu İbrâhim rivayet etti.
Mâlik İbnu Enes de: "Sa'd İbnu İbrâhîm Medine'dedir, bu yıl haccetmedi" dedi. Ben derhal Medine'ye gittim ve orada Sa'd İbnu İbrahim'i buldum. Hadîsi ona sordum. Bana:
- Bu hadîs'i sizin memleketten, Ziyâd İbnu Mihrâk rivayet etti" demez mi!
Şaşırdım ve kendi kendime: "Allah Allah, bu ne hadîsmiş! Kûfi iken mekkî oldu, medenî oldu ve basrî oldu! dedim. Hemen Basra'ya döndüm. Orada Ziyad İbnu Mihrâk'ı bulup sordum. Bana:
- O sana yaramaz! dedi Ben: "Öyle mi?" deyince:
- İstemiyor musun? dedi.
- Hayır istiyorum, rivayet et! dedim. Bunun üzerine dedi ki:
- Şehr İbnu Havşeb bana Ebu Reyhâne'den, O da Ukbe İbnu Âmir'den rivayet etti.
Şu'be der ki: "Şehr İbnu Havşeb'in ismi geçer geçmez: "O, bu hadîsi nazarımda yıktı, şayet sahîh olsaydı benim için, ailemden, malımdan ve bütün dünyadan daha sevimli olurdu" dedim."[1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/131-132.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Hüküm Kaynağı Olduğunu Gösteren Deliller:

Sünnetin, Kur'ân-ı Kerim'den sonra, ikinci asli delil olduğunda görüş birliği vardır. Bu yüzden Hz. Peygamber'e nispeti sabit ve sahih olan sünnetin gereğine göre amel etmenin vücubu üzerinde bütün bilginler ittifak etmiştir.
Onlar bu konuda Rasûlüllah (s.a.s)'a itaatı emreden, onu sevmenin Cenab-ı Hakkı sevmek olduğunu bildiren, ona karşı gelenlere şiddetli tehditler bildiren âyetlere dayanırlar. Bu âyetlerden bir kaçı şunlardır:
"Âllah'a itaat edin, Rasûle itaat edin ve kötülüklerden sakının" (el-Mâide: 5/92).
"Kim Rasûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" (en-Nisâ': 4/80).
"Peygamber size ne verdiyse onu alın ve size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir" (el-Haşr: 59/7).
"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Âlu İmrân: 3/31).
Anlaşmazlıklarda Hz. Peygamber'in hakem yapılıp, vereceği karara uyulması gerektiği şöyle belirlenir:
"Hayır, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (en-Nisâ: 4/65).
Allah'ın hükmü gibi, Hz. Peygamber'in sünnetinin de bağlayıcı olduğu ve bunlara dayanan bir hükme karşı gelmenin sapıklık sayıldığı şöyle tespit edilir:
"Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur" (el-Ahzâb: 33/36).
Rasûlüllah (s.a.s)'in emrine aykırı davranmanın sonuçlarına bir âyette şöyle yer verilir:
"Bu yüzden onun (Allah Rasûlünün) emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok acı bir ozap isabet etmesinden sakınsınlar" (en-Nûr: 24/63).
Hz. Peygamber'in hayatında ve vefatından sonra ashab-ı kiram onun sünnetine uymak gerektiğinde birleşmişlerdir. Sahabe, Allah elçisinin emir ve yasaklarına uyuyor, helal dediğini helal, haram dediğini haram olarak kabul ediyordu. Nitekim Muaz b. Cebel (r.a) Yemen'e vali olarak giderken, orada; Allah'ın kitabı ile hüküm vereceğini, bunda bulamazsa Rasûlünün sünnetine başvuracağını belirtmiştir. Bunu işiten Hz. Peygamber'in rızasını açıkladığı nakledilir.[1] Diğer sahabiler de, herhangi bir mesele hakkında Kur'ân'da bir hüküm bulamadıkları zaman Hz. Peygamber'in sünnetine başvuruyordu. Hz. Ebû Bekir, bir olay hakkında bildiği bir hadis yoksa, bunu sahabe topluluğuna arz eder, o konuda bir hadis bilenin olup olmadığını öğrenmeye çalışırdı. Hz. Ömer'in, tabîîlerin ve bunları izleyen Tebe-i tâbîîn'in metodu da böyledir.
Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamber (s.a.s)'in Allah'tan vahiy alarak konuştuğu belirtilir.
"O, kendiliğinden konuşmamaktadır. O'nun konuşması ancak indirilen bir vahiy iledir" (en-Necm: 53/3, 4).
"Sana Allah'ın bol nimet ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir takımı seni saptırmaya çalışırdı. Halbuki onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar, sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitap ve Hikmeti indirmiş ve bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti büyüktür." (en-Nisâ': 4/113).
Diğer yandan Kur'ân âyetleri, Hz. Peygamber'e iman edilmesini açıkça bildirir. Şu âyette Allah'a ve Rasûlüne imanın yan yana zikredildiği görülür:
"Âllah'a ve okuyup yazması olmayan (ümmî) Peygamber'e iman edin; o Peygamber de Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmiştir ve ona uyun ki hidayete eresiniz." (el-A'râf: 7/158).
Başka bir âyette de şöyle buyurulur:
"Âllah ve peygamberine iman eden mü'minler peygamberlerle birlikte bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler." (en-Nûr: 24/62).[2]

---

[1] Tirmizi, Ahkâm: 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 5/230, 236, 242; Şâfiî, el-Ümm, 7/273.
[2] Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/456-457.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cehennem Köprüsünden Geçiş ve "Muhakkak Ki; Aranızda Oraya Uğramayacak Hiç Kimse Yoktur. Bu Husus, Rabbinin Gerçekleştirmeyi Üzerine Aldığı Kesin Hükmüdür. Takva Sahibi Olanları Kurtarırız. Zalim Olanları İse Orada Dizleri Üzere Çökmüş Olarak Bırakırız."[1] **Ayeti**

116) Cüreyc'ten gelen rivayette, dedi ki: "Ebû Zübeyr'in bana verdiği habere göre, kendisi Cabir bin Abdullah'ı, (sırat) köprüsünden nasıl geçileceği konusu hakkında soru sorulduğunu işittiğini söylemiştir. Dedi ki:
"Bizler kıyamet günü şundan ve şundan geliriz. Bak! Bu insanların üstünde olan bir yerdir.[2] *Dedi ki ümmetler putları ile ve neye tapıyorduysalar onlarla birer birer sırasıyla çağrılırlar. Sonra bu işin ardından Rabbimiz bize gelir ve:*
"Kimi bekliyorsunuz?" buyurur. Mahlukat da: "Rabbimizi bekliyoruz" derler. Onlara güler hâlde tecelli eder. Sonra onları götürür. Onlar da ona tabi olurlar. Bir de onlardan münafik, mü'min her bir insana bir nur verilir. Sonra yine ardına düşerler. Cehennemin köprüsünün üstünde bir takım çengeller ve dikenler vardır ki, Allah'ın (c.c.) dilemiş olduklarını yakalarlar. Derken münafıkların nurları sönüverir. Sonra da mü'minler kurtulur. Yetmiş bin kişi olan ilk zümre yüzleri -on dördüncü gecedeki ay gibidir- geçip kurtulurlar, hiç hesap görmezler. Onlardan sonra gelenler gökyüzündeki en parlak yıldız ışıkları gibidirler. Sonra böyle böyle öbürleri de geçerler. Sonra şefaat hulûl eder. Şefaat ederler. Nihayet "La ilâhe illallah" deyip kalbinde bir arpa ağırlığınca hayır bulunan kimseler ateşten çıkar da cennetin bir tarafına koyulurlar.
Cennet ehli onlar üzerine su serpmeye başlar. Nihayet onlar sel yerindeki otların süratle bitip büyümesi gibi bitiverirler ve ateşten çıkanın ateş izi (yanan yeri) gider. Sonra da kendisine dünya ve onunla birlikte dünyanın on misli verilinceye kadar ister."[3]

***

---

[1] Meryem: 19/71-72
[2] Hadisin araştırmacıları burada bir değişikliğin olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu şöyledir: "Biz kıyamet gününde insanlardan yüksek tümsekler üzerine geliriz."
[3] Müslim (191).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

349) Kölenin Efendisinden Kaçmasının Ağır Bir Haram Oluşu

"...Zina eden erkek ve kadından her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, onlara karşı duyduğunuz acıma duygusu Allah'ın bu yasasını uygulamaktan sizi alıkoymasın, müsamaha ve şefkat gösterip cezayı tatbikte gecikmeyin..." (Nur: 24/2)

1772. Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir köle kaçarsa, korunma ve güvenlik hakkını yitirmiş olur."[1]

1773. Yine Cerîr *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir köle kaçtığı zaman, onun hiçbir namazı kabul edilmez."[2]

Bir başka rivayet şöyledir: *"Efendisine nankörlük etmiş olur."*[3]

*** Köle:** Savaşta esir alınmak suretiyle öldürülmekten korunmuş, can emniyeti garanti altına alınmış, hayat hakkı bir kimsenin zimmetine verilmiş kimsedir. Böylece hayatı garanti altına alınmış olan kimse olan köle nankörlük ederek kaçarsa bu yaptığı işten dolayı harbî = kendisiyle savaş edilebilen kişiler durumuna düşmüş olur. Efendisinden kaçan bu köle, ahde vefa etmediği ve kaçmayı helal saydığı için can emniyetini tehlikeye atmış ve Müslümanlarla harbe tutuşan bir insan konumuna düşmüştür. Bu sebeple de kanı helaldir.[4]

---

[1] Müslim, Îmân 123. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 357, 362, 364, 365.
[2] Müslim, Îmân 124. Ayrıca bk. Nesâî, Tahrîmü'd-dem 12.
[3] Müslim, Îmân 122.
[4] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 516.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Kitab'a Göre Yeri ve Fonksiyonu:

Kitap ve sünnette yer alan hükümler karşılaştırıldıkları zaman şu dört şekil ile karşılaşılır:
1. Sünnet, Kur'ân'daki hükmün aynısını getirir, böylece onu destekler ve güçlendirir. Bununla aynı konuda iki delil oluşur. Biri hükmü tespit eden esas delil, diğeri ise teyit edici sünnet delilidir. Örnek: Kur'ân'da; *"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yoluyla olması bunun dışındadır."* (en-Nisâ: 4/29) buyurulur. Aynı konuda ki şu hadis yukarıdaki âyeti teyit etmektedir: *"Müslüman bir kimsenin malı, (başkasına) onun gönül hoşnutluğu olmadıkça helâl değildir."*[1]
Aşağıdaki âyette hadis arasında da benzer teyit ilişkisini görmek mümkündür. Âyette; *"İşte, Rabbin zulmeden beldelerin halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü onun yakalaması çok acı ve çetindir."* (Hûd: 11/102) buyurulur. Şu hadis aynı anlamı destekler: *"Allah zâlime mühlet verir, sonunda onu cezalandırınca da artık iflah olmaz"*[2]
2. Sünnet, açıklanmaya muhtaç Kur'ân âyetlerine açıklayıcı hükümler getirir:
Sünnet, Kur'ân'ın mücmel veya müşkil olan yani kapalı ve anlaşılması güç olan lafızlarını açıklar. Meselâ; "Namazı kılın, zekâtı verin" emrinde namaz ve zekâtın neden ibaret olduğu, şartları, miktar ve ifa şekilleri yer almaz. İşte mücmel olan bu terimler sünnet tarafından açıklanır. Yine; *"Ramazanda sabahın beyaz ipliği siyah iplikten ayrılıncaya kadar yeyin, için"* (el-Bakara: 2/187). Hz. Peygamber buradaki beyaz iplikten sabahın aydınlığının, siyah iplikten gecenin karanlığının kastedildiğini bildirmiştir.
Sünnet, âmm (genel anlam ifade eden) lafızların hükmünü tahsis eder. Âyette; *"Bunların dışında kalanlar size helal kılındı"* (en-Nisâ: 4/24) buyurulur. Şu hadis, yukarıdaki âyeti tahsis etmiştir; *"Kadın, halası, teyzesi, erkek veya kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Bunu yaparsanız, hısımlık bağlarını koparmış olursunuz."*[3]
Mutlak lafzı tahsis eder: Âyette şöyle buyurulur: *"Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesin"* (el-Mâide: 5/38). Burada sağ elin mi sol elin mi kesileceği belirtilmemiştir. İşte sünnet bunu "sağ eli ve bilekten kesme" şeklinde kayıtlamıştır.
3. Sünnet, Kur'ân'da yer alan bazı hükümleri nesheder, meselâ; *"Birinize ölüm gelince, eğer bir hayır bırakacaksa, anaya, babaya, yakınlara münasip şekilde vasiyette bulunmak, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur."* (el-Bakara: 2/180). Bu âyetin hükmü; *"Varise vasiyet yoktur"*[4] hadisi ile neshedilmiştir.
4. Sünnet, Kur'ân'da bulunmayan meseleler hakkında hükümler getirir. Ninenin miras hakkına sahip oluşu, fıtır sadakası ile vitir namazının vacip oluşu, "muhsan" olarak zina edenin recm edilmesi, "âkile"nin diyete katılmakla yükümlü tutulması gibi hükümler Kur'ân'da olmayan, fakat sünnetle getirilen hükümlerdendir.[5] Yine bir kadını hala veya teyzesi ile bir nikâh altında birleştirmenin yasaklanması, azı dişli yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların etlerinin haram kılınması, erkeklere altın takmanın ve ipekli giymenin yasaklanması sünnetle sabit olmuştur. Kur'ân'da yalnız süt ana ve süt kardeş için konulan evlenme yasağının kapsamı[6], *"Nesep ile haram olan süt ile de haram olur"* hadisi ile[7] genişletilmiştir.
İmam Şâfiî[8] er-Risâle adlı usûle dair eserinde, sünnetin üç türlü olduğuna karşı çıkan bir ilim adamı bilmiyorum, dedikten sonra bu üç hususu şöyle belirtir.
1) Allah Teâlâ bir konu hakkında âyet indirir. Hz. Peygamber de Kur'ân'ın bildirdiğini olduğu gibi açıklamıştır.
2) Allah'ın indirdiği mücmel olur ve Allah elçisi bundan Yüce Allah'ın kasdettiği anlamı açıklar.
3) Kitapta yer almayan bir konuda Allah'ın elçisi hüküm koyar. Çünkü bu konuda Cenab-ı Hak kendisine yetki vermiştir. Bazı bilginler, Hz. Peygamber'in koyduğu sünnetin Kur'ân'da mutlaka bir aslı olduğunu söylemiştir. Nitekim, namazın aslı Kur'ân'la emredilmiş, ayrıntı sünnete bırakılmıştır. Yine alış-veriş ve diğer konularda da sünnetler koydu. Çünkü Allah Teâlâ; *"Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin"* (en-Nisâ: 4/29), *"Allah alış-verişi helal, ribayı haram kılmıştır"* (el-Bakara: 2/275) buyurmuştur. Hz. Peygamber, namazı açıklaması gibi diğer konuları da Allah Teâlâ adına açıklamıştır. Kimisi de, sünnet, Allah tarafından Rasûlünün kalbine atılan hikmettir. Bu şekilde kalbe atılan onun sünneti olmuştur.[9]

---

[1] Ahmed b. Hanbel, Maüsned: 5/72.
[2] Buhârî, Tefsîrul-Kur'ân: 2/5; İbn Mace, Fiten: 22.
[3] Buhârî, Nikâh: 27; Müslim, Nikâh: 37, 38.
[4] Buhârî, Vasâyâ: 6; Ebû Dâvud Vasâyâ: 6.
[5] Z. Şa'ban, a.g.e., s. 85.
[6] en-Nisâ, 4/23.
[7] Buhârî Şehadât: 7; Müslim, Radâ: 1.
[8] ö. 204/819.
[9] bk. eş-Şafii, er-Risâle, tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Mısır 1309, s. 91 vd; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/457-458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SEYAHATLER:

Hâdis târihinde, hadîs için yapılan seyahatlerin ayrı bir yeri vardır. Buna, kısa da olsa, temas etmeden geçmek eksiklik olur.
Hadîs için yapılan seyahatler Ashab'la başlar. Sahâbeden birçoğu bu maksadla seyahatler yapmıştır, bazılarının isimlerine ve seyahatlerine kısmen daha önce temas ettik. Ebu Eyyub el-Ensârî, Câbir İbnu Abdillah, Enes İbnu Mâlik gibi, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ve daha sonraki devirlerde, hadîs ve ilim için seyahat yapmak her muhaddis ve her ilim adamının âdetâ zarurî bir vasfı hâlini alacaktır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Kitab'a Göre Yeri ve Fonksiyonu:

Kitap ve sünnette yer alan hükümler karşılaştırıldıkları zaman şu dört şekil ile karşılaşılır:
1. Sünnet, Kur'ân'daki hükmün aynısını getirir, böylece onu destekler ve güçlendirir. Bununla aynı konuda iki delil oluşur. Biri hükmü tespit eden esas delil, diğeri ise teyit edici sünnet delilidir. Örnek: Kur'ân'da; *"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yoluyla olması bunun dışındadır."* (en-Nisâ: 4/29) buyurulur. Aynı konuda ki şu hadis yukarıdaki âyeti teyit etmektedir: *"Müslüman bir kimsenin malı, (başkasına) onun gönül hoşnutluğu olmadıkça helâl değildir."*[1]
Aşağıdaki âyette hadis arasında da benzer teyit ilişkisini görmek mümkündür. Âyette; *"İşte, Rabbin zulmeden beldelerin halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü onun yakalaması çok acı ve çetindir."* (Hûd: 11/102) buyurulur. Şu hadis aynı anlamı destekler: *"Allah zâlime mühlet verir, sonunda onu cezalandırınca da artık iflah olmaz"*[2]
2. Sünnet, açıklanmaya muhtaç Kur'ân âyetlerine açıklayıcı hükümler getirir:
Sünnet, Kur'ân'ın mücmel veya müşkil olan yani kapalı ve anlaşılması güç olan lafızlarını açıklar. Meselâ; "Namazı kılın, zekâtı verin" emrinde namaz ve zekâtın neden ibaret olduğu, şartları, miktar ve ifa şekilleri yer almaz. İşte mücmel olan bu terimler sünnet tarafından açıklanır. Yine; *"Ramazanda sabahın beyaz ipliği siyah iplikten ayrılıncaya kadar yeyin, için"* (el-Bakara: 2/187). Hz. Peygamber buradaki beyaz iplikten sabahın aydınlığının, siyah iplikten gecenin karanlığının kastedildiğini bildirmiştir.
Sünnet, âmm (genel anlam ifade eden) lafızların hükmünü tahsis eder. Âyette; *"Bunların dışında kalanlar size helal kılındı"* (en-Nisâ: 4/24) buyurulur. Şu hadis, yukarıdaki âyeti tahsis etmiştir; *"Kadın, halası, teyzesi, erkek veya kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Bunu yaparsanız, hısımlık bağlarını koparmış olursunuz."*[3]
Mutlak lafzı tahsis eder: Âyette şöyle buyurulur: *"Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesin"* (el-Mâide: 5/38). Burada sağ elin mi sol elin mi kesileceği belirtilmemiştir. İşte sünnet bunu "sağ eli ve bilekten kesme" şeklinde kayıtlamıştır.
3. Sünnet, Kur'ân'da yer alan bazı hükümleri nesheder, meselâ; *"Birinize ölüm gelince, eğer bir hayır bırakacaksa, anaya, babaya, yakınlara münasip şekilde vasiyette bulunmak, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur."* (el-Bakara: 2/180). Bu âyetin hükmü; *"Varise vasiyet yoktur"*[4] hadisi ile neshedilmiştir.
4. Sünnet, Kur'ân'da bulunmayan meseleler hakkında hükümler getirir. Ninenin miras hakkına sahip oluşu, fıtır sadakası ile vitir namazının vacip oluşu, "muhsan" olarak zina edenin recm edilmesi, "âkile"nin diyete katılmakla yükümlü tutulması gibi hükümler Kur'ân'da olmayan, fakat sünnetle getirilen hükümlerdendir.[5] Yine bir kadını hala veya teyzesi ile bir nikâh altında birleştirmenin yasaklanması, azı dişli yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların etlerinin haram kılınması, erkeklere altın takmanın ve ipekli giymenin yasaklanması sünnetle sabit olmuştur. Kur'ân'da yalnız süt ana ve süt kardeş için konulan evlenme yasağının kapsamı[6], *"Nesep ile haram olan süt ile de haram olur"* hadisi ile[7] genişletilmiştir.
İmam Şâfiî[8] er-Risâle adlı usûle dair eserinde, sünnetin üç türlü olduğuna karşı çıkan bir ilim adamı bilmiyorum, dedikten sonra bu üç hususu şöyle belirtir.
1) Allah Teâlâ bir konu hakkında âyet indirir. Hz. Peygamber de Kur'ân'ın bildirdiğini olduğu gibi açıklamıştır.
2) Allah'ın indirdiği mücmel olur ve Allah elçisi bundan Yüce Allah'ın kasdettiği anlamı açıklar.
3) Kitapta yer almayan bir konuda Allah'ın elçisi hüküm koyar. Çünkü bu konuda Cenab-ı Hak kendisine yetki vermiştir. Bazı bilginler, Hz. Peygamber'in koyduğu sünnetin Kur'ân'da mutlaka bir aslı olduğunu söylemiştir. Nitekim, namazın aslı Kur'ân'la emredilmiş, ayrıntı sünnete bırakılmıştır. Yine alış-veriş ve diğer konularda da sünnetler koydu. Çünkü Allah Teâlâ; *"Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin"* (en-Nisâ: 4/29), *"Allah alış-verişi helal, ribayı haram kılmıştır"* (el-Bakara: 2/275) buyurmuştur. Hz. Peygamber, namazı açıklaması gibi diğer konuları da Allah Teâlâ adına açıklamıştır. Kimisi de, sünnet, Allah tarafından Rasûlünün kalbine atılan hikmettir. Bu şekilde kalbe atılan onun sünneti olmuştur.[9]

---

[1] Ahmed b. Hanbel, Maüsned: 5/72.
[2] Buhârî, Tefsîrul-Kur'ân: 2/5; İbn Mace, Fiten: 22.
[3] Buhârî, Nikâh: 27; Müslim, Nikâh: 37, 38.
[4] Buhârî, Vasâyâ: 6; Ebû Dâvud Vasâyâ: 6.
[5] Z. Şa'ban, a.g.e., s. 85.
[6] en-Nisâ, 4/23.
[7] Buhârî Şehadât: 7; Müslim, Radâ: 1.
[8] ö. 204/819.
[9] bk. eş-Şafii, er-Risâle, tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Mısır 1309, s. 91 vd; Hamdi Döndüren, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/457-458.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Büyük Şefaat

117) Enes (r.a.)'dan rivayetle, Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdular:
"Kıyamet günü Mü'minler toplanırlar ve:
"Ne olurdu da birini Rabbimiz katında şefaatçi edinsek" derler. Âdem (a.s.)'a gelirler:
"Sen insanlığın babasısın, Allah seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sona secde ettirdi ve sana her şeyin ismini öğretti. Bize Rabbin katında şefaatçi ol, öyle ki bizi, buradaki şu yerimizde rahata kavuştursun" derler. Âdem de:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der ve günahları sayar. Şefaati istemekten utanır ve Nuh'a gidin. O, Allah'ın Resûlü sıfatıyla insanlığa gönderdiği Peygamberlerinin ilkidir." der. Mü'minler ona giderler ve Nuh da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der ve Yüce Allah'tan bilmeksizin bir talepte bulunduğunu hatırlatır. Şefaat istemekten utanır ve:
"Allah'ın dostu İbrahim (a.s.)'a gidin" der. Ona giderler, o da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim, siz Musa'ya (a.s.) gidin. O Allah'ın (c.c.) kendisiyle konuştuğu (kelam ettiği) kuludur ve ona Tevrat'ı vermiştir" der. Sonra da mü'minler ona giderler. O da:
"Ben sizin istediğiniz mevkiide değilim" der ve herhangi bir cana karşılık olmaksızın bir kişiyi öldürdüğünü hatırlatır. Rabbinden haya eder:
"Siz Allah'ın kulu ve Resûlü İsa'ya (a.s.) gidin. O aynı zamanda Allah'ın kelimesi ve ruhudur" der. Ona giderler. İsa da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim. Muhammed (s.a.s.)'e gidin. O, Allah'ın önceki ve sonraki (bütün) günahlarını bağışladığı kuludur" der. Ona gelirler. Ben çıkarım, Rabbimi görünce secdeye kapanırım. Allahu Teâlâ beni istediği kadar bir süre o hâl üzere bırakır. Sonra:
"Başını kaldır ve iste, istediğin verilecektir, söyle, söylediğin dinlenecek, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir" denilir. Ben de başımı kaldırırım. Allah'ın (c.c.) bana öğrettiği gibi O'na hamd ederim. Ondan sonra da kimseler hakkında şefaatle bulunurum. (Allah'ın izniyle) onları cennete sokarım. Sonra yine Rabbimin katına dönerim. Onu gördüğümde secdeye varırım. Sonra da bana bir sınır koyuluncaya dek şefaatte bulunurum. Onları Cennete sokarım. Sonra da üçüncü kez yine Rabbimin katına dönerim. Sonra da dördüncü kez giderim.
"Kur'ân'ın tuttukları ve kendileri hakkında ebediyen cehennemde kalma hükmü verilmiş olanların dışında cehennemde kim kaldıysa hepsini (ateşten çıkarmayı istiyorum)" derim."[1]
İmam Buhârî (rh) der ki: *"Kur'ân'ın tuttukları"* kavlinden kast edilen Yüce Allah'ın "Onlar cehennemde ebedi kalıcıdırlar" diye buyurduğu kimselerdir."
v Müslim'in (193) Ebû Kâmil Fudayl bin Hüseyin El-Cünderiy ve Muhammed bin Ubeyd El-Ğâberiy -Ki lafız Ebû Kamîl'e aittir- yoluyla gelen rivayette dediler ki: "Bize Ebû Avâne, ona da Katâde, ona da Enes bin Malik'in yaptığı rivayette Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü mü'minler toplanırlar ve kendilerine şefaatçi olunması için ihtimam gösterirler -İbn Ubeyd der ki: "Bundan dolayı kendi içlerine şefaatçi olunması için ilham olunur-[2] *"Ne olurdu da birini Rabbimiz katında şefaatçi edinsek de bizi buradaki şu yerimizde rahata kavuştursa" derler. Sonra da Âdem (a.s.)'a gelirler. Mü'minler ona:*
"Sen Âdemsin, mahlukatın atasısın. Allah seni eliyle yarattı ve ruhundan sana üfledi, melekleri de sana secde ettirdi. Rabbin katında bizim için şefaatçi ol da bu yerimizde rahata kavuşalım?" derler. Âdem de (a.s.):
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der ve işlediği hatasını hatırlar ve bundan dolayı utanır ve:
"Lakin, Allah'ın ilk Resûlü ve peygamberi olan Nuh'a gidin" der. Onlar da Nuh'a (a.s.) gelirler. Nuh da:
"Ben sizin istediğiniz konumda birisi değilim" der ve işlediği hatasını hatırlar ve bundan dolayı utanır ve:
"Lakin, Allah'ın kendisine halil edindiği[3] *İbrahim'e (a.s.) gidin" der. İbrahim'e gelirler. Ve o da:*
"Ben sizin istediğiniz konumda birisi değilim" der ve işlediği hatasını hatırlar ve ondan dolayı Rabbine karşı haya eder:
"Lakin, Allah'ın kendisiyle konuştuğu ve kendisine Tevrat'ı verdiği Musa (a.s.)'a gidin" der. Musa (a.s.)'a gelirler. Musa:
"Ben sizin istediğiniz konumda birisi değilim" der ve işlediği hatasını hatırlar ve bundan dolayı Rabbine karşı utanır ve:
"Lakin! Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa (a.s.)'a gidin" der. Onlar da Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa'ya gelirler. O da:
"Ben sizin istediğiniz gibi bir konumda değilim lakin Allah'ın (c.c.) kendisinin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışladığı Muhammed'e (s.a.s.) gidin" der. Bana gelirler ve Ben de Rabbimden izin istedim ve bana izin verildi. Allah'ı (c.c.) gördüğüm zaman hemen secdeye vardım. Allahu Teâlâ beni dilediği zamana dek o hâl üzere bırakır. Sonra:
"Ey Muhammed! Başını kaldır ve iste, istediğin verilecektir. Söyle, söylediğin dinlenecektir, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir." denilir. Ben de başımı kaldırırım. Allah'ın (c.c.) bana öğrettiği gibi ona hamd ederim. Ondan sonra da kimler hakkında şefaatte bulunacağımı bana bildirir ve onlar hakkında şefaatte bulunurum. (Allah'ın izniyle) onları ateşten çıkarıp cennete sokarım. Sonra yine Rabbimin katına dönerim. Onu gördüğümde secdeye varırım. Sonra yine Rabbim beni dilediği bir süreye kadar o hâl üzere bırakır. Sonra:
"Ey Muhammed! Başını kaldır!" diye buyurur. (Devamla):
"Söyle, dinleneceksin, iste, istediğin verilecektir, şefaatçi ol, şefaatine kabul edilecektir." diye buyurur. Ben de başımı kaldırırım. Allah'ın bana öğrettiği gibi O'na hamd ederim. Sonra da bana izin verilenler hakkında kimilerini ateşten çıkartıp cennete koyarım"
-Ravi: "Üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi dedi? bilmiyorum" dedi.-
"Ben de: "Ya Rabbim! Kur'ân'ın tuttukları yani kendileri hakkında ebediyen cehennemliktirler, hükmü olanlar dışında cehenneme kim kaldıysa hepsini (ateşten çıkarmak) istiyorum" derim."
İbn Ubeyd rivayetinde der ki:
"Katade: "Yani haklarında ebedi cehennem olanlardır" der."
v Müslim'den (326/193), Mabed bin Hilal El-Anezi yoluyla gelen rivayette, dedi ki: "Enes bin Malik'in yanına girdik. Bu esnada (evinde) Sabit ile karşılaştık. Enes bin Malik'in yanına gitmek için yardımını istedik, kendisi kuşluk namazını kılıyordu. Sabit kendisinden izin istedi ve yanına girdik. Sabit'i alıp yatağının üzerine oturdular. Sabit:
"Ey Ebû Hamza! Kardeşlerin Basra'dan geldiler, senden şefaat hadisini anlatmanı istiyorlar?" diye sordu. Enes bin Malik de:
"Peygamberimiz Muhammed (s.a.s.)'in bize anlattığına göre, şöyle buyurdular:
"Kıyamet günü olunca insanlar (o dehşetten dolayı) birbirine karışacak ve Âdem'e (a.s.) gelip:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim. Lakin İbrahim'e gidin, çünkü o Allah'ın en yakın dostudur" der. Onlar da İbrahim'e (a.s.) gelirler. O da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim. Lakin Allah'ın kendisiyle konuştuğu peygamberi Musa'ya (a.s.) gidin" der. Musa getirilir, kendisi de:
"Ben istediğiniz konumda değilim. Lakin Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa'ya (a.s.) gidin" der. İsa getirilir o da:
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim. Lakin Muhammed'e (s.a.s.) gidin" der. Ben getirilirim ve:
"Ben (Allah'ın izniyle) şefaatçi olurum" derim. Rabbimin huzuruna gedip, ondan izin isterim ve bana izin verilir. Allah'ın (c.c.) önünde dururum. Bana Allahu Teâlâ'ya arzı medet için hafizamda bulunmayan bir takım hamd-ü senalar ilham olunur. Sonra da Allahu Teâlâ'ya secde ederim. Bana:
"Ey Muhammed! Başını kaldır, konuş, dinlenileceksin, iste, istediğin verilecektir. Şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir." denilir. Ben de:
"Ümmetim, ümmetim, Ey Rabbim!" derim. Bana:
"Haydi git! Her kiminin kalbinde arpa ya da buğday tanesi ağırlığınca iman varsa onu cehennemden çıkar" denilir. Ben de giderim ve (söyleneni) yaparım. Sonra (yine) Rabbime dönüp onu övüleceklerin yeganesi ile överim ve O'na secdeye kapanırım. Bana:
"Ey Muhammed! Başını kaldır! Söyle (konuş), dinlenileceksin, iste, istediğin verilecektir. Şefaatçi ol şefaatin kabul edilecektir." denilir. Ben de:
"Ümmetim, ümmetim" derim. Bana:
"Haydi git! Kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman varsa onu ateşten çıkar" denilir. Ben de bunun üzerine giderim ve (söyleneni) yaparım. Sonra yine Rabbime dönerim ve O'nu övüleceklerin yeganesi ile överim ve secdeye kapanırım. Bana:
"Ey Muhammed! Başını kaldır. Konuş, dinlenileceksin, iste, istediğin verilecektir, şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir" denilir. Ben de:
"Ey Rabbim! Ümmetim ümmetim" derim. Bana yine:
"Haydi git! Hardal tanesine yakın miktarda, azın azı imanı bulunan kimseyi ateşten çıkar" denilir. Ben de bunun üzerine hemen giderim ve (söyleneni) yaparım."
Bu, bize Enes'in anlattığı hadistir. Sonra onun yanından ayrıldık. Bizler Cebbâne'nin üst kısımlarına[4] vardığımız vakit:
"Hasan'a keşke bir uğrayıp selam verseydik" dedik ve (oraya gidip) selam verdik. Bu esnada kendisi Ebû Halife'nin bahçeli evinde bulunuyordu. Evine girip ona selam verdik

ve:
"Ey Ebû Saîd! Kardeşin Hamza'nın yanından geliyoruz. Daha önce hiç işitmediğimiz şefaat hadisini bize anlattı" dedik. O da:
"Hiyeh (anlat)!"[5] dedi. biz de bunun üzerine hadisini anlattık. Sonra o (yine):
"Anlat" dedi. Biz de:
"Daha fazlasını bilmiyoruz" dedik. O da:
"Kendisinin ezberi ve kuvveti toplu olarak mevcut iken yirmi senedir bunu (bu kadarı ile mi) size anlattı? Öyleyse bir takım yerleri terk etmiş, bilmiyorum şeyh acaba unuttu mu? Yoksa sizler tevekkül eder, usanırsınız diye mi uzunca anlatmayı uygun görmedi acaba?" dedi. Biz de:
"Öyleyse bize anlat" dedik. Bu sorumuz karşısında güldü ve: "İnsan ne kadar da aceleci yaratıldı, ben size hadisi anlatmam için zaten bunları söylüyorum" dedi ve devamla (Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu):
"Sonra Rabbime dördüncü kez tekrar dönerim, onu övüleceklerin yegânesi ile överim. Sonra O'na secdeye kapanırım. Bana:
"Ey Muhammed! Başını kaldır, konuş, dinlenileceksin, iste, istediğin verilecektir, şefaat et, şefaatin kabul edilecektir" denilir. Ben de:
"Ey Rabbim! Bana izin ver de: "La ilâhe illallah" diyen bütün tevhid ehli hakkında şefaat edeyim" diye niyaz ederim. Allahu Teâlâ da:
"Bu sana ait değil ya da bu senin değil lakin izzetim, celalim ve kibriyam hakkı için[6] *"La ilâhe illallah" diyen herkesi Ben mutlaka çıkaracağım" diye buyurdu."*
Ravi der ki: "Ben şahitlik ederim ki, bu hadisi Hasan bize anlattı ve kendisi Enes bin Malik'i, kendisinin ezberi ve kuvveti olduğu hâlde yirmi sene önce gördüğünü söylemiştir.
v Buhârî'de (7410) gelen rivayetlerden birisi de şöyledir:
"Allahu Teâlâ yine böylece kıyamet gününde mü'minleri toplar. (Onlar):
"Rabbimiz katında birini şefaatçi edinsek de, bu yerimizde bizi rahata kavuştursa" derler. Âdem'e (a.s.) gelirler.
"Ey Âdem! İnsanları görmüyor musun?" Allah-u Azze ve Celle seni kendi eliyle yaratmış, sana meleklerini secde ettirmiş ve sana her şeyin ismini öğretmiştir. Rabbimiz katında şefaatçi ol da, Rabbimiz bizi bu yerimizde rahata kavuştursun." derler. Âdem de (a.s.):
"Ben sizin istediğiniz konumda değilim" der ve işlediği hatasını hatırlatır sonra:
"Lakin siz Nuh'a (a.s.) gidin. O Allahu Teâlâ'nın yeryüzü insanlarına Resûl sıfatıyla gönderdiği ilk elçisidir." der. Nuh'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim" der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Sonra:
"Lakin siz İbrahim'e (a.s.) gidin" der. Ona gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim" der ve işlemiş olduğu hataları hatırlatır. Sonra:
"Lakin siz, Musa'ya (a.s.) gidin. O Allah'ın kendisine Tevrat'ı verdiği ve kendisiyle konuştuğu kuludur." der. Musa (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim", der ve işlemiş olduğu hatayı hatırlatır. Sonra:
"Lakin siz İsa'ya (a.s.) gidin, o Allah'ın kulu, Resûlü, kelimesi ve ruhudur" der. İsa (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda değilim, lakin siz Muhammed (s.a.s.)'e gidin. O, Allah'ın kendisinin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışladığı kuludur." der. Bana gelirler. Ben çıkarım, Rabbime nida da bulunurum ve izin isterim. Bana izin verilir. Onu gördüğümde secdeye kapanırım. Rabbim beni dilediği kadar bir süre o hâl üzere bırakır. Sonra da bana: "Kalk, Muhammed! Söyle (konuş) söylediğin dinlenecek" denilir. Ben de Allah'ın bana öğrettiği övgülerle Rabbimi överim. Ona hamd ederim. Sonra da şefaatte bulunurum, kimler hakkında şefaat istememe Rabbim izin verdiyse onları cennete sokarım. Sonra Rabbime tekrar varırım. Onu görünce secdeye kapanırım, Allahu Teâlâ da belli bir süreye dilediği kadar beni o hâl üzere bırakır. Sonra:
"Kalk Ey Muhammed! Konuş, dinleneceksin, iste istediğin verilecektir, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir" denilir. Ben Rabbimi, bana öğrettiği övgülerle över, O'na hamd ederim. Sonra da şefaatte bulunurum, Allah (c.c.) bana kimler hakkında şefaatte bulunacağımı bildirir ve onları cennete sokarım. Sonra döner ve:
"Ey Rabbim! Kur'ân'ın tuttukları ve haklarında bunlar ebedi cehennemliktirler denilenler dışında cehennem de kimse kalmadı" derim.
Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka ilâh yoktur (La ilâhe illallah) diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca iyilik bulunan herkes cehennemden çıkar. Sonra da: "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" diyen ve kalbinde zerre miktarınca iyilik bulunan herkes cehennemden çıkar."
v Yine Buhârî'de (7440) Hümam bin Yahya yoluyla gelen rivayette, dedi ki: Bize Katâde'nin, ona da Enes bin Malik'in (r.a.) rivayet ettiğine göre Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü olunca Mü'minler bekletilirler, öyle ki bu bekleyişten ötürü rahatsız olmaya başlarlar. Sonra da:
"Birini Rabbimizin katında şefaatçi edinsek de bu yerimizden bizi rahata kavuştursa" derler. Âdem'e (a.s.) gelirler.
"Sen Âdemsin, insanların babasısın, Allahu Teâlâ seni eliyle yarattı, mesken olarak sana cenneti verdi, meleklerini sana secde ettirdi ve sana her şeyin ismini öğretti, Rabbin katında bize şefaatçi olsan da Rabbimiz bizi burada rahata kavuştursa" derler. Âdem de:
"Bu makamda olan biri değilim" der ve kendi hatasını kendisine yasaklanan ağaçtan yediğini hatırlatır ve: "Siz Nuh'a (a.s.) gidin, o Allah'ın yeryüzü insanlarına gönderdiği ilk nebisidir" der ve Nuh (a.s.) a gelirler. O da:
"Ben sizin istediğiniz mevkiide birisi değilim" der ve işlediği hatasını, bilmeksizin Rabbinden istekte bulunmasını hatırlatır ve "Siz Allah'ın en yakın dostuna gidin" der. İbrahim (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim" der ve üç yerde yalan söylemek zorunda kaldığı hatasını hatırlatır: Lakin siz Musa'ya (a.s.) gidin, Allah'ın kendisine Tevrat'ı indirdiği, kendisiyle konuştuğu ve münâcâtta kendisine yaklaştırdığı kuldur" der. Musa (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim," der ve işlemiş olduğu hatasını, bir kişiyi öldürmesini hatırlatır:
"Lakin siz Allah'ın kulu, Resûlü, ruhu ve kelimesi olan İsa'ya gidin" der. İsa (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim" der ve:
"Lakin, Allah'ın kendisinin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışladığı Muhammed'e gidin" der. Bunun üzerine Mü'minler bana gelirler. Ben de Rabbimin makamında O'nunla münacatta bulunmak için izin isterim ve bana izin verilir. Rabbimi görünce hemen secdeye kapanırım. Allahu Teâlâ dilediği kadar beni bu hâl üzere bırakır. Sonra da:
"Kalk Ey Muhammed! Konuş, dinleneceksin, iste istediğin verilecektir. Şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir" diye buyurur. Ben de başımı kaldırırım Rabbimi, bana öğrettiği övgülerle över O'na hamd ederim. Sonra da şefaat ederim. Rabbim, kendilerine şefaatçi olmama izin verdiği bir kısmı bana belirtir. Sonra gider onları Cennete sokarım.
Ravi Katade der ki: Onun aynı şekilde söyle dediğini işittim:
Sonra onları cehennemden çıkarıp Cennete koyarım. Sonra da döner (yine) Rabbimin huzuruna çıkmak için izin isterim. Bana izin verilir. O'nu gördüğümde hemen secdeye varırım. Allah'ın (c.c.) dilediği kadar bu süre beni o hâl üzere bırakır. Sonra da:
"Kalk Ey Muhammed! Söyle (konuş) dinlenileceksin, iste istediğin verilecektir. Şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir, iste verilecektir." diye buyurur. Sonra şefaat ederim, Allah (c.c.) benim için haklarında şefaatçi olacağım bir takım insanları bana belirler. Onları cehennemden çıkarır. Cennete sokarım. Sonra üçüncü kez dönerim, O'nu gördüğümde hemen secdeye varırım. Allahu Teâlâ da:
"Kalk Ey Muhammed, konuş, söylediklerin dinlenilecek, şefaat et, şefaatinin kabul edilecek, iste, istediğin verilecektir" diye buyurur. Başımı kaldırırım. Rabbimi, bana öğrettiği övgülerle överim ve O'na hamd ederim. Sonra da şefaatte bulunurum. Allahu Teâlâ benim kendileri hakkında şefaatte bulunacağım bir topluluk belirler. Çıkar onları cennete koyarım."
Ravi Katade der ki: Onun şöyle söylediğini de duydum: Çıkar, onları cehennemden çıkarır, Cennete sokarım." Sonunda cehennemde Kur'ân'ın tuttukları yani kendileri hakkında ebedi cehennem adabı hükmü verilenler dışında kimse kalmaz. Sonra da şu ayeti okudu: *"Umulur ki, Rabbin seni makam-ı mahmûda (övülen makama) yükseltir." (İsra: 17/73)* İşte bu ayeti kerimede zikri geçen, Resûlullah (s.a.s.)'a vaad edilen "övülmüş makam" budur."
v Yine Buhârî'de (7510) geçen Hammad bin Zeyd yoluyla gelen rivayette, şöyle dedi: "Ma'bed bin Hilal'i El-Anezi'nin bize anlattığına göre şöyle demiştir:
"Basra ehlinden bazı kimselerle toplandık ve Enes bin Malik'in (r.a.) evine geldik. Yanımızda Sabit El-Bunani'yi de götürdük. O bizim için şefaat hadisinden soracaktı. Onu evinde bulduk. Yanına vardığımızda kuşluk namazını kılıyordu. İzin istedik. Yatağının üzerinde olduğu bir vaziyette bize izin verdi. Sabit'e:
"Ona şefaat hadisinden önce herhangi bir şey sorma, diye söyledik. Sabit:
"Ey Ebû Hamza! Bunlar senin Basra ehlinden kardeşlerin, sana şefaat hadisinden soruyorlar?" dedi. Enes (r.a.) dedi ki:
"Resûlullah (s.a.s.) bize şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü olunca insanlar birbirlerine karışırlar. Âdem'e (a.s.) gelirler. Ona:
"Bize Rabbinin katında şefaatçi ol" derler. Âdem:
"Ben bu konumda birisi değilim, lakin siz İbrahim'e gidin. O Rahmân'ın yakın dostu (halili) dur" der. İbrahim'e (a.s.) gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim, lakin siz Musa'ya gidin, o Allah'la konuşandır" der. Musa'ya (a.s.) gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim, lakin siz İsa'ya gidin. O Allah'ın ruhu ve kelimesidir" der. İsa (a.s.)'a gelirler. O da:
"Ben bu konumda birisi değilim, lakin Muhammed (s.a.s.)'e gidin" der. Bana gelirler ve Ben de:
"Ben bu konumdayım" derim ve Rabbimin huzuruna çıkmak üzere izin isterim. İzin verilir. Bu esnada bana, şu anda bilmediğim bazı hamd sözleri ilham olunur. Bunlarla da ben Rabbime hamd ederim. O'na secdeye varırım.
"Ey Muhammed! Kaldır başını, konuş, söylediğin dinlenilecek, iste, istediğin verilecektir. Şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecektir." denilir. Ben de:

"Ey Rabbim! Ümmetim, ümmetimi istiyorum" derim. Allah-u Azze ve Celle de:
"Çık, kalbinde bir arpa tanesi ağırlığınca imanı olan herkesi ateşten çıkar" diye buyurur. Ben de bunun üzerine çıkarım ve bildirileni yaparım. Sonra tekrar döner, aynı övgü sözleriyle O'na hamd ederim. Sonra secdeye kapanırım.
"Ey Muhammed! Başını kaldır, konuş, söylediğin dinlenilecek, iste, istediğin verilecektir, şefaatte bulun şefaatin kabul edilecektir" denilir. Ben de:
"Ey Rabbim! Ümmetim, ümmetim!" derim. Allahu Teâlâ da:
"Çık, kalbinde zerre miktarınca ya da hardal tanesi büyüklüğünde iman bulunan herkesi ateşten çıkar" diye buyurur. Ben de çıkar, O'na hamd ederim. Sonra da secdeye kapanırım. Allah-u Azze ve Celle de:
"Ey Muhammed! Başını kaldır, konuş dinlenileceksin, iste, istediğin verilecektir. Şefaat et şefaatin kabul edilecektir." diye buyurur. Ben de:
"Ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetimi istiyorum" derim. Allah (c.c.):
"Çık, kalbinde bir hardal tanesinden çokça az miktarda imanı olan herkesi çıkar, onları ateşten çıkar" diye buyurur. Ben de çıkar bunu yaparım."
Ravi der ki: Enes (r.a.)'nın yanından çıktığımız vakit arkadaşlarımızdan bazılarına:
"Hasan'a da uğrasak, o Ebû Halife'nin evine kapanıp duruyor" dedim. Ona Enes bin Malik (r.a.)'in bize söylediği hadisi bildiririz. Yanına gittik, selam verdik, bize izin verdi. Ona:
"Ey Ebû Said! Sana kardeşim Enes bin Malik'in yanından geldik. Şefaat hakkında bizlere rivayet ettiğinin bir benzerini duymamıştık" dedik. O da:
"Hele bir okuyun bakalım?'' dedi. Biz de onu anlattık. Zikri geçen yere kadar okuduk. O yine
"okuyun bakalım?'' dedi. Bizler de:
"Bundan fazlasını okumadı'' dedik. Bunun üzerine de:
''O, yirmi sene önce bu hadisin tamamını bana bildirmişti. Bilmiyorum ya unuttu ya da uzun olduğundan dayanamazsınız diye hepsini okumadı'' dedik. O da güldü ve dedi ki:
''İnsan aceleci yaratıldı. Bunu hatırlatmamdaki amacım size rivayet ettiği gibi rivayet etmekti. Bana da size rivayet ettiği gibi rivayet etti ve sonrada şöyle dedi:
''Sonra dördüncü kez (Rabbime) dönerim, aynı hamd sözleriyle O'na hamd ederim. Sonra da Allah'a secdeye varırım.
''Ey Muhammed! kaldır başını! konuş dinleneceksin, iste istediğin verilecek, şefaatçi ol şefaatin kabul edilecektir.'' denilir. Ben de:
''Ey Rabbim! ''La ilâhe illallah'' diyen herkes için şefaatçi olmama bana izin ver'' derim. Allahu Teâlâ da:
''izzetime, Celalime, Yüceliğime ve azametime yemin olsun ki, ''La ilâhe illallah'' diyen herkesi cehennemden çıkaracağım'' diye buyurur.''

***

118) Ebû Bekir bin Ebû Şeybe'den ve Muhammed bin Abdullah bin Numeyr'den gelen rivayette, ikisi de bir harf ziyadesi haricinde hadisin siyâkı konusunda ittifak etmişlerdir. Kendileri dediler ki:
''Bizlere Muhammed bin Bişr'in, Onun da Ebû Hayyan'dan, Onun da Ebû Zur'a'dan, Onun da Ebû Hüreyre (r.a.)'dan gelen hadiste, şöyle demiştir:
"Bir defasında Resûlullah (s.a.s) in sofrasına bir et yemeği getirildi. Kol tarafından bir parça ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Resûlullah (s.a.s) etin bu bölümünü çok severdi. O etten ön dişleriyle bir parça koparttı. Sonra şöyle buyurdu:
''Kıyamet gününde Ben sizin efendinizim. Bunun nedenini bilir misiniz?" diyerek şöyle açıklama getirdi:
"Dünya'da önce ve sonra gelmiş, geçmiş ne kadar insan varsa bunların hepsini Allahu Teâlâ kıyamet gününde düz ve geniş bir sahada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş bir meydan ki, orada bir nâdi (çağrıcı) seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan bir kimsenin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecektir. Bir de güneş yaklaşacak. İnsanların gamı, meşakkati dayanılmaz ve tahammül olunmaz bir dereceye varacak. Bu sırada insanlar birbirlerine:
''Size gelen şu dehşeti görüyor musunuz? Rabbinize karşı şefaat edecek birisini bulmak çaresine niye bakmıyorsunuz?'' diyecekler. Bunun üzerine mahşer halkının bazısı bazısına:
''Âdeme gidin," deyip Mahşer halkı Âdeme (a.s) gelerek:
"Ey insan oğlunun babası! Allah seni eliyle yarattı ve sana kendi ruhundan üfürdü. Sonra Meleklere emir buyurdu. Sana secde ettiler. Rabbimize şefaatçi ol. Ey Atamız, içinde bulunduğumuz şu müşkül vaziyeti görmüyor musun?'' diyecekler. Âdem (a.s) de:
"Rabbim bugün celâllidir. O derecedeki, ne bundan önce böyle bir gazap etmiştir, ne de bundan sonra bu türlü gazap eder. Hem de Allahu Teâlâ beni Cennet meyvasından birini yemekten nehyetmiş iken ben asi olup yemiştim. Vay Nefsim, nefsim, nefsim! (Şefaatçi olamam) Siz benden başka bir şefaatçi bulunuz. Nuh'a (a.s) gidiniz diyecek. Onlar da Nuh'a gelecekler:
"Ey Nuh! Sen yeryüzünde Allah'tan başka şeye tapan insanlara risalette hiç şüphesiz ilkisin. Allah sana: "Çok şükreden kul" adını verdi. Haydi hakkımızda Rabbine şefaat eyle. Ne acıklı vaziyette olduğumuzu görmüyor musun? diyecekler. Nuh da:
''Aziz ve Celil olan Allah bugün celallidir. Öyle ki Allahu Teâlâ ne şimdiye kadar böyle gazaplanmıştır, ne de bundan sonra gazaplanır. Benim de bir dua endişem vardır. Vaktiyle kavmimin helâki için dua etmiştim. Şimdi siz başka bir şefaatçi arayınız. İbrahim'e gidiniz'' diyecek. Onlar da bunun üzerine İbrahim'e gelirler:
"Ey İbrahim! sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın peygamberi ve Allah'ın dostu bir zatsın. Rabbine hakkımızda şefaatçi ol. Şu açıklı hâlimizi görmüyor musun?" diyecekler. İbrahim (a.s)'da onlara:
"Bugün öyle ki, ne bundan önce böyle gazap etmiştir, ne de bundan sonra. Ben üç kere yoldan söylemiştim. Vay nefsim, nefsim, nefsim! Artık başka bir şefaatçi arayınız. Musa'ya (a.s) gidiniz'' diyecektir. Onlar da Musa'ya varırlar.
"Ey Musa, Sen Allah'ın peygamberisin. Allah (c.c.), risaleti ile ve kelâmı ile seni insanlar üzerine faziletli kıldı. Rabbimize karşı şefaat et. Görüyorsun ki ne kadar ıstırap içindeyiz.'' diyecekler. Musa (a.s) Onlara:
"Rabbim bugün celallidir. Hem bir hâlde ki ne şimdiye kadar böyle gazabı görülmüş ne de bundan sonra görülecektir. Ben ise helâkine memur olmadığım hâlde bir adamı öldürdüm. Ah nefsim, nefsim, nefsim! Siz şimdi başka bir şefaatçi arayınız, İsa'ya (a.s) gidiniz" diyecektir. Onlar İsa'ya gidip: "Ey İsa! Sen Allah'ın Resûlü ve Allah tarafından Meryem'e konulan bir mucize ve taksim kılınan bir ruhsun ki, sen beşikte bir çocuk iken insanlarla konuştun. Rabbine hakkımızda şefaatçi ol, bak ne ıstırap içindeyiz.'' diyecekler. İsa (a.s) da Onlara:
"Rabbim bu gün celâllidir. Öyle ki ne şimdiye kadar böyle gazabı görülmedi ne de bundan sonra görülür." diyecektir. Ve hiçbir günah zikretmeyecek. Ah nefsim, nefsim, nefsim! Benden başka bir şefaatçi arayınız. Muhammed (s.a.s)'e gidiniz.'' diyecektir. Onlar da Muhammed'e (s.a.s) gelirler.
"Ey Muhammed! Sen Allah'ın peygamberisin ve nebilerin sonuncususun, Allah senin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbimize hakkımızda şefaat et, görüyorsun ki, ne elem ve ıstırap içindeyiz." diyecekler. Bunun üzerine Ben hemen gidip Arş-ı Rahmânın altına varacağım ve Allahu Teâlâ'ya secdeye varacağım. Sonra da Allahu Teâlâ bana secdemde övgülerin en yeganesini ilham eder. Öyle ki önceden hiçbir peygambere bunu vermemişti. Sonra da Allah (c.c) tarafından:
''Ey Muhammed! Başını kaldır. İşte, isteğin verilecektir. Şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir.'' diye buyurulur. Ben secdeden başımı kaldırıp:
''Ey Rabbim! Ümmetim, ümmetim! hakkında şefaat edeceğim derim. Bunun üzerine:
''Ey Muhammed! Ümmetinden hesap ve suale lüzumu olmayanları Cennet kapılarından sağ kapıdan cennete koy. Onlar cennetin bundan başka, öbür kapılarından da insanlar ile ortaktırlar" buyurulacaktır.
Sonra Resûlullah (s.a.s.): *"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki; Cennetin kapı kanatlarından iki kanadın arası Mekke ile Hecer yahut Mekke ile Busra arası kadar geniştir."*[7]
v Buhârî'de (3340) Muhammed bin Ubeyd yoluyla gelen rivayette, dedi ki: "Ebû Hayyâ'nın bize Ebû Zurâ'dan, onun da Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettiği hadiste, dedi ki:
"Nebî (s.a.s.) ile bir davette bulunuyorduk. Kendisine kol tarafından bir et parçası getirildi. Çünkü kendisi bu tarafını çok seviyorlardı. Ön dişleriyle etten bir defa ısırdı ve şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü ben sizin efendinizim. Neden, biliyor musunuz? Dünyada önceden ve sonradan ne kadar gelmiş ve geçmiş insan varsa bunların hepsini Allahu Teâlâ kıyamet gününde düz ve geniş bir sahada toplayacaktır. Öyle bir meydan ki: orada bir çağrıcı seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan bir kimsenin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecektir. Bir de güneş yaklaşacaktır. Bundan dolayı bazı insanlar:
"İçinde bulunduğunuz duruma bir baksanıza? Hâlinizin nice olduğunu görmez misiniz? Rabbinize karşı şefaat edecek birisini bulmak çaresine niye bakmıyorsunuz?" diyecekler. Kimileri de:
"Babanız Âdem'e gidin" diyecekler. Bunun üzerine ona gelirler ve:
"Ey Âdem! Sen Beşerin babasısın. Allah seni kendi eliyle yarattı. Ruhundan sonra öfkelendi, meleklerine emir buyurup sana secde ettirdi. Cenneti sana mesken verdi. Rabbimize karşı bize şefaatçi ol" diyecekler. (Devamla):
"Görmez misin ki nasıl bir ıstırap içerisindeyiz?" diyecekler. O da:
"Rabbim celallendi. Öyle ki önceden hiç böyle gazaplanmadığı gibi sonradan da böyle gazaplanmaz." Nitekim ben, kendime yasaklanan Cennetteki o ağaçtan yemiştim. Nefsim, nefsim! Benden başkasına gidin, Nuh'a gidin" diyecek. Nuh'a (a.s.) gelirler. Ona:
"Ey Nuh! Sen yeryüzünde Allah'ın gönderdiği resûllerin ilkisin, Allah (c.c.) seni şükreden bir kul olarak vasfetmiştir. İçinde bulunduğumuz hâli görüyorsun, ıstırabımızı biliyorsun. Rabbimiz katında bize şefaatçi ol" derler. Nuh da (a.s.):
"Rabbim celallendi. Öyle ki Allahu Teâlâ ne şimdiye kadar böyle gazaplanmıştır, ne de bundan sonra gazaplanır. Nefsim, nefsim! Nebî (s.a.s.)'e gidin" diyecektir. Sonra

da Bana gelirler. Ben de arşın altında Allah'a secdeye kapanırım. Bana:
"Ey Muhammed! Başını kaldır. Şefaatçi ol, şefaatin kabul edilecektir, iste, istediğin verilecektir." denilir."
Ravi Muhammed bin Ubeyd der ki: Başka yollu gelen hadisi ezberlemedim."

***

---

[1] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Buhârî'ye aittir (4476).
[2] Bir rivayette: "Feyehtemmûne" lafzı bir rivayette ise: "Feyulhimûne" lafzı kullanılmıştır ki ikisi de bir birine yakın manâlıdırlar. Birincisinin manası: Kendileri şefaatçi olunmayı ve sıkıntılarının kalkmasına (vesile olacak) kimseyi (kimseleri) aramaya ihtimam gösterirler. İkincisinin manası da; Allah-u Teâlâ onlara (müminlere) şefaatçi olacak olan kimseyi aramalarını kendilerine ilham etti" demektir. İlham; Yüce Allah'ın, kişinin nefsine bir şeyi yapması ya da terk etmesi ihtimalini koyup, yerleştirmesi demektir.
[3] "Halil" kelimesi hakkında İbn El-Anberi der ki= Halil'in manası, sevmenin tümüyle (bütün kemâlâtı ile) seven demektir. "Mahbûb" ise sevme hakikatini gerçekleştiren kimse demektir. Her ikisinin sevgisinde de eksiklik de yoktur, bir bozulma da yoktur.
[4] El-Cebbâne kelimesi hakkında dil bilginleri der ki: "El-Cebban ve El-Cebbâne lafızları; ikisi de çöl manasına gelen lafızlardandır. Kabirlerde bu iki isimle isimlendirilmiştir. Çünkü çöllerde bulundukları için. Bu kelime (daha çok) bir yer ismini belirtmek için kullanılır. "Zahril-Cebban" kelimesinin de manası; Cebbâne mevkiinin tepeleri, üst kısımları demektir.
[5] "Hiyeh" lafzı hakkında gramerciler şöyle derler: Bu lafız daha çok bir sözün aktarılması konusunda sözün ek ziyadesi olup olmadığını ya da ziyade açıklamanın bulunup bulunmadığını sorarken kullanılır. Mesela: "Şu sözün eki var mı?" sözünde olduğu gibi. (İbn Seriyy'in dediği gibi).
[6] Cibriyâî: Yani Azametim, Sultanım ve Kahrım demektir.
[7] Müttefekun aleyh. Hadisin lafzı Müslim'e aittir (194).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

350) Şer'î Cezaların Uygulanmaması İçin Aracı Olmanın Haram Oluşu

1774. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri çok üzmüştü. Onlar:
– Bu konuyu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kim konuşabilir, diye kendi aralarında müzakere ettiler. Bazıları:
– Buna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler. Üsâme, onların istekleri doğrultusunda Resûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Üsâme'ye:
– *"Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?"* diye sordu; sonra ayağa kalktı ve halka şöyle hitap etti:
"Sizden önceki milletler şu sebeple yok olup gittiler: Aralarından soylu, mevki ve makam sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim."[1]
Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzü renkten renge girdi ve:
"Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" buyurdu. Bunun üzerine Üsâme:
– Allah'tan benim bağışlanmamı dile yâ Resûlallah, dedi. Hadisin ravisi (Urve) der ki:
– Sonra bu kadının elinin kesilmesi için emir verdi ve onun eli kesildi.[2]

---

[1] Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârik 6; İbni Mâce, Hudûd 6.
[2] Buhârî, Megâzî 53.
651'de geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamberin Sünnetinin İşlevi:

Peygamberimizin sünneti;
1- Kur'an'ın âyetlerini açıklar. (Namazın kılınışı gibi),
2- Kur'an'da hükmü olmayan konular hakkında tıpkı Kur'an gibi hüküm koyar,
3- Allah'a daha çok yaklaşmak, daha takva olmak için 'müstehab' davranışları, ibadetleri ortaya koyar,
4- Kur'an'da bulunan bir hükmün aynısı benzer bir konu hakkında getirir ve Kur'an'ın hükmünü destekler.
5- Peygamberimizin kendi yüce makamına uygun olarak yaptığı bazı ibadetleri O'nun ümmeti yapmaz. (Dörtten fazla evlilik gibi)
6- Peygamberimizin bir insan olarak yaptığı işler hüküm kaynağı olmaz, bütün ümmet için bağlayıcı değildir.
Sünnetten aynı zamanda, Peygamberimizin farz ibadetlerin dışında yapmayı âdet edindiği ve ümmetin de yapmasını emrettiği ibadetler anlaşılır. Namazların sünnetleri, günlük hayattaki sünnetleri gibi.
Türkiye'de halk arasında 'sünnet' diye bilinen erkek çocuklarına uygulanan ameliyat aslında 'hıtan sünneti'dir. Yani Peygamberimiz erkek çocuklarının cinsiyet organındaki fazlalığın kesilmesini emretmiştir. Dolaysıyla onu kesmek sünnet'tir.
Kısaca sünnet, İslâm toplumunun üzerinde olması gereken yoldur, gidişattır, yaşama anlayışıdır. Bu sünnet, Allah tarafından çerçevesi çizilmiş ve Hz. Muhammed'in uygulamasıyla, yaşayıp ortaya koymasıyla belirginleşmiştir. Mü'minlere düşen, 'bid'at' yollarını, modernizm ile ortaya çıkan günümüzdeki yanlış gidişatı, güzel ahlâka uymayan tavırları değil, Sünnet üzere bir yolu seçmektir.[1]

---

[1] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 371-372.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'in Teşviki:

Seyahat, ilim için faydalı ve hattâ zarurî olduğu ölçüde, bilhassa geçmiş asırların şartlarında çok zor ve meşakkatli bir iştir. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifadesiyle *"azâbtan bir parçadır"*. Bu sebeple olacak ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ilmî maksadlarla yapılacak seyahatlara[1] fevkalâde teşviklerde bulunmuş, seyahatin ferde kazandıracağı üstünlük ve fazilete dikkat çekmiştir. Hadîs ilminin ve dolayısıyla İslâm medeniyetinin gelişmesinde icra ettiği rolün büyüklüğü sebebiyle Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu hadîslerinden bir kaç tanesini kaydedeceğiz:
"İlim, Çin'de bile olsa arayın. Çünkü ilim öğrenmek kadın, erkek her müslümana farzdır."
"İlim talebetmek niyetiyle evinden çıkan her talibin üstüne melekler kanat gererler ve Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Âlim için göklerde ve yerde bulunan her şey, denizde balığa varıncaya kadar istiğfarda bulunur. Âlimin âbid (yani ibâdetle meşgul olan) üzerindeki üstünlüğü, dolunay durumundaki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler para, pul miras bırakmazlar, ama ilim bırakırlar. Ancak kim de ilim elde ederse nasîbin bolunu elde etmiş olur..."
Dımeşk'te bulunan Ebu'd-Derda, rivâyet ettiği bir hadîs kulağına ulaşınca onun aslını kendisinden sormak için Medine'den kalkıp yanına gelen bir zata bu hadîsi hatırlatarak onu hararetle tebrîk eder. Aralarında geçen konuşma şöyle. Ebu'd-Derda sorar:"
- Yâni ticârî bir maksadla gelmedin?
- Evet.- Bir başka ihtiyaç için de gelmedin?
- Evet.- Yani, sâdece mevzubahis ettiğin hadîsi öğrenmek için geldin?
- Evet.
- Eğer doğru söylediysen müjde sana! Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki: *"İlim öğrenmek için evinden çıkan hiçbir kimse yoktur ki melekler -istedikleri şeyden- memnuniyetleri sebebiyle ona kanatlarını sermemiş olsun..."*
Şu hadîse göre, ilim için seyahat eden kimse, aradığını bulamasa bile Allah'tan ücret alacaktır: Vâsile İbnu'l-Eska' Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den şunu işittiğini rivayet etmiştir:
"Kim bir ilim taleb eder ve aradığı ilmi bulursa, Allah ona iki ücret verir. Kim de aradığını bulamazsa bir ücret verir." Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şu açıklamayı yapar: *"Arayıp ilim elde eden hem ilim hem de amel (arama) ücretini alır. İlim taleb edip ilme ulaşamayan, amelinin ücretini alır. Elde edemediği ücret düşer."*
Âyet ve hadîslerde, ilim talebine ve bu yolda seyahat etmeye müteallik gelen teşvîklerin ruhlar üzerinde nasıl bir tesir hâsıl ettiğini müteâkiben kaydedeceğimiz açıklamalarda ve bilhassa aynen kaydedeceğimiz canlı misallerde daha iyi göreceğiz. Ve diyeceğiz ki: "Hz. Musâ (aleyhisselam)'ya, Allah tarafından vahyedildiği belirtilerek rivayet edilen şu nasihatı İslâm'ın parlama devrini temsîl eden selef uleması kendine rehber ve prensip edinmiştir":
"Demirden bir çift çarık ve demirden bir deynek edin, sonra bu çarık eskiyip, deyneğin kırılıncaya dek ilim taleb et."[2]

---

[1] Dinimiz ticari ve turistlik seyahatlere de ehemmiyet vermiş ve teşviklerde bulunmuştur, ancak onlar bahsimizin dışında kalır. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/134-135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Peygamberin Sünnetinin İşlevi:

Peygamberimizin sünneti;
1- Kur'an'ın âyetlerini açıklar. (Namazın kılınışı gibi),
2- Kur'an'da hükmü olmayan konular hakkında tıpkı Kur'an gibi hüküm koyar,
3- Allah'a daha çok yaklaşmak, daha takva olmak için 'müstehab' davranışları, ibadetleri ortaya koyar,
4- Kur'an'da bulunan bir hükmün aynısı benzer bir konu hakkında getirir ve Kur'an'ın hükmünü destekler.
5- Peygamberimizin kendi yüce makamına uygun olarak yaptığı bazı ibadetleri O'nun ümmeti yapmaz. (Dörtten fazla evlilik gibi)
6- Peygamberimizin bir insan olarak yaptığı işler hüküm kaynağı olmaz, bütün ümmet için bağlayıcı değildir.
Sünnetten aynı zamanda, Peygamberimizin farz ibadetlerin dışında yapmayı âdet edindiği ve ümmetin de yapmasını emrettiği ibadetler anlaşılır. Namazların sünnetleri, günlük hayattaki sünnetleri gibi.
Türkiye'de halk arasında 'sünnet' diye bilinen erkek çocuklarına uygulanan ameliyat aslında 'hıtan sünneti'dir. Yani Peygamberimiz erkek çocuklarının cinsiyet organındaki fazlalığın kesilmesini emretmiştir. Dolaysıyla onu kesmek sünnet'tir.
Kısaca sünnet, İslâm toplumunun üzerinde olması gereken yoldur, gidişattır, yaşama anlayışıdır. Bu sünnet, Allah tarafından çerçevesi çizilmiş ve Hz. Muhammed'in uygulamasıyla, yaşayıp ortaya koymasıyla belirginleşmiştir. Mü'minlere düşen, 'bid'at' yollarını, modernizm ile ortaya çıkan günümüzdeki yanlış gidişatı, güzel ahlâka uymayan tavırları değil, Sünnet üzere bir yolu seçmektir.[1]

---

[1] Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 371-372.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ın (c.c.) Peygamber (s.a.s.)'e Verdiği İkram ve Onun Ümmetinden Razı Olması

119) Abdullah bin Amr bin Âs'tan (r.huma) rivayetle, Nebî (s.a.s.), İbrahim (a.s.) hakkında Yüce Allah'ın:
"Rabbim!. Çünkü onlar insanlardan bir çoğunu saptırdılar. Öyleyse kim bana tabi olursa işte o, bendendir." (İbrahim: 14/36) ayetini ve İsa (a.s.)'ın söylediği: *"Şayet onları azaplandıracak olursan, şüphesiz onlar Senin kullarındırlar, şayet onları bağışlayacak olursan şüphesiz ki Sen izzet sahibisin, hikmet sahibisin."* (Maide: 5/118) ayetini okuduğu zaman ellerini kaldırıp: *"Allah'ım! Ümmetim, ümmetim"* diye buyurdu ve ağladı. Bunun üzerine Allah (c.c.):
"Ey Cibril! Rabbin daha iyi bilici olduğu hâlde Muhammed'e git ve niçin ağladığını öğren?" diye buyurdu. Bu emir üzerine Cibril (a.s.) ona gitti ve durumu sordu. Resûlullah (s.a.s.)'de Allah da iyi bilen olduğu hâlde niçin ağladığını açıkladı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ: *"Ey Cibril! Muhammed'e git ve ona: "Şüphesiz Biz senin ümmetinden razı olacağız ve onlar hakkında kötü düşünmeyeceğiz de"* diye buyurdu."[1]

***

---

[1] Müslim: 202.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

351) Halkın Geçeceği Yola, Gölgeleneceği Yere, Su Kenarlarına Ve Benzeri Yerlere Abdest Bozmanın Yasak Oluşu

"Erkek ve kadın mü'minler işlemedikleri bir günah yüzünden suçlayanlara gelince onlar iftira suçu işlemiş ve böylece açık bir günaha girmiş olurlar." (Ahzab: 33/58)

* Müslüman hiçbir hareket ve sözüyle Müslümanlara eziyet etmemelidir. [1]

1775. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
– *"Lâneti gerektirecek iki şeyden sakınınız"* buyurdu. Sahâbe–i kirâm:
– Lâneti gerektirecek iki şey nedir? diye sordular. Peygamber Efendimiz:
– *"İnsanların gelip geçtikleri yollara ve gölgelendikleri yerlere abdest bozmaktır"* buyurdu.[2]

* Umuma açık su başları, gölgelikler ve piknik mekanlarını kirletenler tüm oraya gelen insanları rahatsız etmiş gibi olurlar. İnsanlar bu iki suçu işleyen kimselere daima beddua, lanet ve söverek karşılık verirler. Cahili toplumların yapageldikleri kötü adet ve alışkanlıklardan İslam toplumunu soyutlamak istediği için Rasûlullah böylece uyarmıştır. İslamın ortaya koyduğu temizlik, nezafet ve nezaketi yerleştirmek pek de kolay olmamıştır. Vücut temizliği ve mekan temizliği olmadan namaz ve benzeri ibadetlerin olamayacağını bildiren dinimiz, maddî manevi temizliğin yanı sıra çevre temizliğine de gerekli önemi vermiştir. Bugünkü modern toplumların aklına yeni gelen pek çok husus İslam tarafından bin dörtyüz sene önce ortaya konmuştur. [3]

---

[1] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 517.
[2] Müslim, Tahâret 68. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 14.
[3] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Rivâyet Bakımından Çeşitleri:

Senedinde kopukluk bulunmayan hadisler rivâyet bakımından üçe ayrılır. Mütevatir, meşhur ve âhad sünnet.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Seyahatin Sebepleri:

Hadîsle ilgili seyahatler muhtelif maksadlarla yapılmıştır:
1- Uluvvü isnâd,
2- Ravileri tanımak,
3- Hadîs bilgisini artırmak,
4- Hadîsle ilgili tereddüdünü izale etmek (tahkik),
5- Hadîsin farklı turûkunu ortaya çıkarmak vs.
Bunları bazı örneklerle açıklayalım: [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/135.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünnetin Rivâyet Bakımından Çeşitleri:

Senedinde kopukluk bulunmayan hadisler rivâyet bakımından üçe ayrılır. Mütevatir, meşhur ve âhad sünnet.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Allah'ı Birleyen Mü'minlerin Ateşten Çıkmaları ve İman Ehlinin Kardeşlerine Şefaatleri

120) Ebû Said El-Hudri (r.a.)'dan gelen rivayette, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:
"Allahu Teâlâ cennet ehlinin cennete, dilediğini de kendi rahmeti gereği cennete sokar. Cehennem ehlini de cehenneme sokar. Sonra da: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman bulduğunuzu (ateşten) çıkarın" diye buyurur. Nitekim bunlar kömür kesilmiş ve (sıcaktan) kavrulmuş bir hâlde çıkarılırlar. Hayat ya da Haya ırmağına atılırlar. Selin kenarındaki tanenin bitmesi gibi orada biterler. Onu görmez misiniz ki; nasıl da sarı olarak kıvrak bir görünümde çıkar."[1]
v Buhârî'nin (22) lafzı ise şöyledir.
"Cennet ehli Cennete, cehennem ehli de cehenneme girer. Sonra da Allahu Teâlâ: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman bulduğunuzu cehennemden çıkartın" diye buyurur. Onlar da, kendilerini kömürleşmiş bir vaziyette cehennemden çıkartılırlar. Haya ya da hayat nehrine atılırlar. Selin kenarındaki tanenin bitmesi gibi orada biterler. Onu görmez misin ki, nasıl da sarı olarak kıvrak bir görünümde çıkar."
v Yine Buhârî'de (6560) geçen bir rivayet lafzı şöyledir:
"Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdikleri vakit Allahu Teâlâ: "Kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman bulduğunuzu oradan (cehennemden) çıkarın" diye buyurur. Öyle ki bunlar kömür kesilmiş ve kavrulmuş bir vaziyette çıkarılırlar! Hayat nehrine atılırlar. Selin taşıdığı tanenin ya da selin yüzdürdüğü tanenin bittiği gibi orada biterler." Nebî (s.a.s.) devamla: *"Görmez misin ki, nasıl da sarı olarak ve kıvrak bir biçimde çıkar."* diye buyurdu.
v Buhârî'de (7439) gelen uzunca hadiste, Ebû Hilal yoluyla rivayet edilen hadisin lafzında, onun da Zeyd'ten, onun da Ata bin Yesâr'dan ve onun da Ebû Said El-Hudri'den gelen rivayetinde: "Resûlullah (s.a.s.)'a:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz kıyamet gününde Allah'ı görecek miyiz?" diye sorduk. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Gündüzün öyle vaktinde, hava açık olup, gökyüzü de bulutsuz olduğu bir vakit güneşi (apaçık) görmekte zorlanıyor musunuz? Aynı şekilde on dördüncü gecesinde, hava açık iken gökyüzü bulutsuz olduğu bir vakit de ayı görmekte zorlanıyor musunuz?" diye sordu. Biz de:
"Hayır Ya Resûlallah!" dedik. Resûlullah (s.a.s.) de:
"Nasıl bunlardan birinde görmek hususunda zorlanmıyorsanız, Allahu Teâlâ'yı da görmekte zorlanmayacaksınız" diye buyurdu ve devamla dedi ki:
"Kıyamet günü olunca bir nidacı (çağrıcı):
"Her topluluk kime tapıyor idiyse ona uysun" diye nida eder. Putlara olsun, dikili taşlara olsun, Allahu Teâlâ'dan başka herhangi bir şeye tapanlardan hiçbiri ortada kalmaksızın hepsi peş peşe cehenneme düşerler. Sonunda iyisi olsun, kötüsü olsun, günahkarı olsun, yalnız Allah'a kulluk edenlerle, ehli kitabın arta kalanları meydanda kalır. Sonra da yahudiler çağrılıp:
"Siz neye tapıyordunuz?" diye kendilerine sorulur. Onlar da:
"Allah'ın oğlu Üzeyr'e tapardık" derler.
"Yalan söylediniz! Allah'ın hiçbir eşi de yok, çocuğu da yok, siz ne istiyorsunuz?" denilir. Onlar da:
"Ey Rabbimiz! Biz susadık, bize su ver" derler. Onlara:
"Haydi içiniz" denilir. Bu söz üzerine yahudiler ardı ardına cehenneme dökülürler. Sonra hıristiyanlara:
"Siz neye tapıyorsunuz?" diye sorulur. Onlar da:
"Allah'ın oğlu Mesih'e tapıyorduk" derler. Onlara da: "Yalan söylüyorsunuz. Allah'ın ne eşi ne de çocuğu oldu" denilir ve:
"Siz ne istiyorsunuz?" diye sorulur. Onlar da:
"Bize su vermeni istiyoruz" derler.
"İçiniz" denilir ve hıristiyanlar da peş peşe cehenneme dökülürler. Geriye sadece günahkarlar olsun salih olsun yalnız Allah'a kulluk edenler kalır. Onlara:
"İnsanlar gittiler, sizi (burada) tutan nedir?" denilir. Onlar:
"Biz onları bugünkünden daha fazla kendilerine ihtiyacımız olduğu hâlde bıraktık, onlardan ayrılıverdik, bir de bir çağrıcının:
"Her topluluk kime kulluk ediyor idiyse ona uysun" dediğini işittik. Biz Rabbimizi bekliyoruz" derler. Allahu Teâlâ da onlara, ilk defasında gördüklerinkinden farklı bir sûrette tecelli eder ve:
"Ben sizin Rabbinizim" diye buyurur. Onlar da:
"Sen bizim Rabbimizsin" derler. Onunla da sadece Peygamberler konuşur. Allahu Teâlâ:
"Sizinle Rabbiniz arasında onu tanımanıza yardımcı olacak bir alametiniz var mıdır?" diye buyurur. Onlar da:
"Bacak" derler. Bacağını gösterir. Her mü'min O'nu secde eder. Allah'a gösteriş ve duyurmak (onun bunun) için secde edenler ise oldukları gibi kalırlar. Bunlar secde etmek isteyecekler ancak bu omurgadaki eklem yerleri bitiştiği için secde edemeyeceklerdir. Sonra da sırat köprüsü getirilip cehennemin üzerine konacak (Ravi der ki): Biz de:
"Ey Allah'ın Resûlü köprü nedir?" diye sorduk. O da:
"Kaygan, sallantılı mekan, üzerinde kancalar, kerpetenler, deve dikenleri gibi dikenli olan ağaçlar bulunmaktadır. Mü'minler köprüyü, derecelerine göre, kimisi gözün bakışı gibi, kimisi yıldırım gibi, kimisi gözün bakışı gibi, kimisi yıldırım gibi, kimisi rüzgar gibi, kimisi hızlı koşan atlar gibi geçerler. Kimisi bunlar gibi selametli bir şekilde geçerler, kimisi ufak tefek yaralar alarak geçerler kimisi de cehenneme yuvarlanır. Nihayet en sonuncuları sürüne sürüne geçer. Sizler hakkı benden çok arıyor değilsiniz. Cebbar olan Allah'a o gün kim hakikaten inanmışsa, göreceksiniz. Cennete giren Mü'minler saraylarına yerleştikten sonra, bazı müslüman kardeşlerini göremeyince:
"Ya Rabbi! Onlar bizimle beraber namaz kılan, oruç tutan ve bizimle beraber hareket edenlerdi." diyecekler. Allah-u Azze ve Celle de:
"Gidin, kalbinde dinar miktarı kadar imanı bulunanları cehennemden çıkarın" buyuracak. Allah (c.c.) bu mü'minlerin vücutlarını cehenneme haram kılar. Mü'minler cehennemde yanan kardeşlerinin yanlarına gelirler. Bakarlar ki, kimsinin topuklarına kadar, kimisinin bacaklarına kader ateşe dalmış vaziyettedir. Onlardan tanıdıklarını tutup çıkarırlar, sonra da dönüp giderler. Sonra Yüce Allah:
"Haydi gidin. Kalbinde yarım dinar kadar imanı bulunanı cehennemden çıkarın" diye buyurur. Cennette bulunan mü'minler gelip tanıdıklarını çıkarırlar sonra da geri dönerler. Yüce Allah:
"Haydi gidin! Kalbinde zerre kadar imanı bulunanı cehennemden çıkarın" diye buyuracak. Onlar da gelip tanıdıklarını (yine) çıkaracaklardır."
Ravi Ebû Said El-Hudri der ki: "Eğer bana inanmıyorsanız şu ayeti okuyun:
"Allah zerre kadar haksızlık etmez, zerre kadar bir iyilik olsa, onu kat kat yapar ve kendi indinde büyük mükafat verir."
"Peygamberler, Melekler ve Mü'minler şefaat ederler. Sonra da Yüce ve Cebbar olan Allah:
"Şimdi de sıra benim şefaatim de" diye buyurur ve cehennemden bir avuç (kabza) alır. Buradan vücutları tam anlamıyla yanmış insanları çıkarır. Bunlar cennetin dışında bulunan bir nehre daldırılırlar. Bu nehre "Hayat nehri" adı verilir. Onlar selin getirdiği yığınlar arasında yabani reyhan tohumları nasıl hızla bitiyorsa, öyle bitecekler. Bu yabanî reyhan otlarını bir kaya ile bir ağaç arasında görmüşsünüzdür. Bu otun güneşe bakan tarafı yeşil, gölgeye bakan tarafı da beyazdır. İşte nehre daldırılıp çıkarılan bu kimseler çıkarıldıkları vakit beyazlıkları ve parlaklıkları sanki mercan gibi parlaktır, onların boyunlarına gerdanlıklar takılır. Böylece cennete girerler. Cennetlikler bunlar hakkında:
"Bunlar Allahu Teâlâ'nın azatlı kullarıdırlar. Bunların işlemiş oldukları bir amel, göndermiş oldukları bir hayır olmaksızın Allah (c.c.) onları cennetine sokmuştur." derler. Bunlara:
"Gördükleriniz ve bir o kadarı sizindir" denilir."
Bu hadis, benzeri ve uzunluğu ile "mahşer ehline yapılan nida babında", açıklamasıyla birlikte Müslim (183)'in yaptığı hadis rivayetinde geçmişti.

***

[1] Müttefekun aleyh. Lafız Müslim'e aittir (184). Hadiste geçen Hayat Irmağı kavline gelecek olursak; El-Haya: Yağmur demektir. Toprağa hayat verdiği için bu ismi almıştır. Aynı şekilde hadiste de cehennemdeki iman ehline hayat vermesiyle onlarda güzellikler bitirmesi ile bilinmektedir, tıpkı yağmurun toprakta (bazı yeşillikler) bitirdiği gibi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

352) Durgun Suları İdrar Ve Benzeri Pisliklerle Kirletmenin Yasak Oluşu

1776. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* durgun sulara idrar yapmayı yasakladı.[1]

* Akarsular pislik tutmaz, durgun sular içerisine pisliğin düşmesiyle temizlik vasfı bozulur. Pislik suyun koku, tadı ve rengini değiştirirse o su temizlik vasfını kaybeder. Dinimiz insan sağlığı ve temizliği için vazgeçilmez maddelerin başında olan suların temiz kalmasını sağlamak için her türlü tedbiri almıştır. Bu sebeple bu ve benzeri hadislerle durgun suların her türlüsüne ve akarsulara idrar ve benzeri pisliklerin atılmasını ve akıtılmasını yasaklamıştır. (Müslim, Tahare, 95)de, *"Suya pislik bulaştırmayın, sonra ondan yıkanır ve kullanırsınız"* buyurulmaktadır. [2]

---

[1] Müslim, Tahâret 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 51; Nesâî, Tahâret 31, 140; Gusül 1; İbni Mâce, Tahâret 25.
[2] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 517.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Mütevatir Sünnet:

Yalan üzerinde birleşmeleri aklen mümkün olmayacak sayıda bir sahabe topluluğunun Hz. Peygamber'den rivayet ettiği, daha sonra bu topluluktan Tâbiün ve Etbâu't-Tâbiîn devirlerinde de aynı özellikteki toplulukların naklettiği haberlere "mütevatir sünnet" denir. Bu üç nesilden sonraki devirlerde yalan üzerinde birleşmenin aklen mümkün olmaması şartı aranmaz. Çünkü sünnet bu dönemden sonra tedvin ve tasnif edilerek yazılı eserlere intikal etmiş, daha önce tek râviler aracılığı ile gelen haberlerin pek çoğu da tevâtür ve şöhret derecesinde nakledilmiştir.
Tevatür de Lafzî ve Mânevi olmak üzere ikiye ayırılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- Uluvvü İsnad:

Usûl bahsinde daha teferruatla belirteceğimiz üzere, bir rivâyetin ilk kaynağa yakınlığına ulüvv (yücelik) denmiştir. Sened uzadıkça ilk kaynağa olan uzaklık artar. Araya giren her şahıs, rivâyetinde, bir hata yapabilme durumundadır. Böyle olunca kısa senedlerde hata ihtimali az olduğu için daha kıymetlidir.
Öyle ise rivâyetlerin mümkün mertebe hatadan uzak olabilmesi için, senedlerinin âlî yani kısa olması gerekir. Bu sebeple, Ahmed İbnu Hanbel, "Âli sened aramak dindendir" demiştir. Bütün hadîsçiler tarafından benimsenen bu kaide pratikte "seyahat"i getirmiştir. Zira bir başka diyarda yaşayan bir zât'ın, değişik, farklı bir rivâyetini işiten muhaddis, asıl zât hayatta olduğu müddetçe, kendisine gelen rivayet için getirene itimad etmiyerek, kalkıp gidip bizzat görüşmeden rahat edemez: Hadîsi getiren zât, dinlediğini aynen zabtedebildi mi?, ya eksik bıraktı veya ilâvede bulundu ise!
Ahmed İbnu Hanbel'e sorarlar: "Kişi senedi kısaltmak için seyahate çıkmalı mı?"
- Evet, der, Vallahi mutlaka çıkmalı. Nitekim, Alkame ve Esved'e Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dan bir hadîs ulaşınca, bunlar duyduklarıyla yetinmezler. Hz. Ömer'e kadar (Medîne'ye) giderler ve hadîsi bizzat kendisinden dinlerlerdi.
Tâbiîn'in büyüklerinden Hüşeym: "Ben Kufe'de iken Basra'da bir hadîs rivayet edildiğini işitsem, kalkıp hemen Basra'ya giderdim. Basra'da iken Kufe'de bir hadîs rivâyet edildiğini işitsem hemen kalkıp oraya gider, hadîsi kaynağından dinlerdim" der. Kufe ile Basra arasında 350 km.lik mesafe bulunduğunu hatırlatmak gerekir.
Horasan'ın meşhur muhaddisi Abdullah İbnu Mubarek, tek bir hadîsi Hasan-ı Basrî'den sormak için Merv'den kalkıp Basra'ya gelmiştir. Hadîs şudur: *"Bin kişinin sevgisi tek kişinin düşmanlığına satın alınmaz."*
Ebân İbnu Ebî Ayyâş'a uğrayan Ebu Ma'şer el-Kûfî de: "Kufe'den Basra'ya senin rivayet ettiğini duyduğum bir tek hadîs için geldim" der.
Tâbiîn'in bir diğer büyüğü İbnu'd-Deylemî şunu anlatır: "Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh)'dan bana bir hadîs ulaştı. Bu hadîsi bizzat kendisinden sormak için bineğime atlayıp Taif'e gittim. (İbnu'd-Deylemi bu sırada Filistin'dedir, Kudüs'te). Evini bulup vardım. Bu esnâda kendine ait bir bahçede idi, yanında birisi vardı, elele tutuşmuşlardı. Bu kimseyi Şam'da duymuştuk, ayyaşlardan biri olduğu söyleniyordu. Ben Abdullah (radıyallahu anh)'a yaklaşınca: "Ey Ebu Muhammed, Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şarap içenler hakkında bir şeyler söylediğini işittin mi?" dedim. Ben bunu der demez öbür adam elini Abdullah (radıyallahu anh) 'ın elinden çekti ve ayrılıp gitti. Abdullah bana: Evet Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim şarap içerse, kırk sabah onun namazı kabul edilmez" dedi.
- Pekâla dedim, senden bana ulaşan bir hadîs var, orada diyorsun ki: "Beytu'l-Makdis (Mescid-i Aksa)'da kılınan bir namaz, (başka yerde kılınan) bin namaz gibidir. Artık kalem de kurumuştur (Allah'ın bu hükmü değişmez)". Abdullah şu cevabı verdi:
- Ey Rabbim, şâhid ol, ben benden işittiklerinin aynı olmazsa benden rivayette bulunmalarını helâl etmiyorum."
Hz. Abdullah (radıyallahu anh) bunu üç kere tekrarladı. Sonra dedi ki:
"Ben (söylediğin şekilde değil) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu şekilde işittim: *"Süleyman İbnu Dâvud (aleyhimu's-selam) Cenâb-ı Hakk'tan üç şey istedi:* ***1-*** *Kendisinden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir mülk ve saltanat, Cenâb-ı Hakk bunu verdi.* ***2-*** *Allah'ın adâletine uygun düşecek, âdil hükümde bulunma gücü istedi. Cenâb-ı Hakk onu da verdi.* ***3-*** *Yine taleb etti ki, bu Beyt'e (Mescid-i Aksâ'ya) ihlasla yâni sâdece namaz kılmak için gelen mağfirete mazhar olsun."*
Tabiîn'den Ebu Osman en-Nehdî'nin benzer bir vak'ası şöyle: Kendisi anlatıyor:
"Bana, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin anlatmış bulunduğu şu hadîs ulaştı: *"Allah, mü'min kulunun tek bir hayırlı ameli sebebiyle bin kere bin (yâni bir milyon) sevap yazar."* O yıl hacca gittim. Ancak, hacc sırf bu hadîsi sormak için yapmıştım. (Medine'ye varınca) doğru Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye uğradım. Kendisine:
- Ey Ebu Hüreyre, bana sizin bir rivâyetiniz ulaştı. Bunun üzerine, sırf sizinle görüşmek için hacca karar verdim" dedim.
- Hangi hadîs? dedi. Ben:
- *Allah mü'min kulunun tek bir hayırlı ameli sebebiyle bir milyon sevap yazar"* diye açıklayınca, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh):
- Ben bu şekilde söylemedim. Kendisine rivâyet ettiğim kimse tam ezberlememiş" dedi. Ben hadîsin tamâmen batıl olduğuna hükmetmiştim. Ancak Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) sözlerine devam etti:
- Ben şöyle söylemiştim: "Allah, mü'min kuluna bir tek hayırlı amel sebebiyle iki milyon sevap verir". Sonra Ebu Hüreyre hazretleri bana dönerek: "Kur'ân'da da böyle değil mi?" dedi. Ben:
- Nasıl? dedim. Şöyle açıkladı:
- Çünkü Cenâb-ı Hakk: *"Allah'a kat kat karşılığını artıracağı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur?"* (Bakara: 2/245) buyuruyor. Allah nezdinde "kat kat" olan çokluk iki milyondan çoktur".
Görüldüğü gibi hadîsi rivayet eden asıl kaynakla temas maksadıyla yani senette ulviyet (kısalık) gayesiyle yapılan seyâhatler gerçekten verimli olmuş, fiili neticeler alınmıştır. [1]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/135-138.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1. Mütevatir Sünnet:

Yalan üzerinde birleşmeleri aklen mümkün olmayacak sayıda bir sahabe topluluğunun Hz. Peygamber'den rivayet ettiği, daha sonra bu topluluktan Tâbiün ve Etbâu't-Tâbiîn devirlerinde de aynı özellikteki toplulukların naklettiği haberlere "mütevatir sünnet" denir. Bu üç nesilden sonraki devirlerde yalan üzerinde birleşmenin aklen mümkün olmaması şartı aranmaz. Çünkü sünnet bu dönemden sonra tedvin ve tasnif edilerek yazılı eserlere intikal etmiş, daha önce tek râviler aracılığı ile gelen haberlerin pek çoğu da tevâtür ve şöhret derecesinde nakledilmiştir.
Tevatür de Lafzî ve Mânevi olmak üzere ikiye ayırılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEYLLER
Haddesenâ Ve Benzeri Kelimelerinin Ma'nâsı
Hadîslerin Çok Sayıda Oluşu Meselesi

ZEYLLER

Haddesenâ Ve Benzeri Kelimelerinin Ma'nâsı

Haddesenâ, Ahberanâ ve An gibi kelimeler, râvîler zincirinde mutlaka sâdece sözlü rivayet ma'nâsına mı gelir?
İkinci Halîfe Ömer'in Ebû Mûse'l-Eş'aryî'ye olan mektubunu ve bunun isnadını tedkîk eden Prof. Margoliouth diyor ki: "İslâm târihi talebesine, bir mektup için, yazılı vesikalar yerine sözlü Hadîsin tercih edilmesinin lâzım gelmesi bile sürpriz değildir.[1] İlk Hadîs m[2]
Bu zannın esas sebebi, Haddesenâ tahrîrinin yanlış anlaşılmasıdır. Şarkiyatçılar arasında, bu kelimenin her zaman sözlü rivayet ma'nâsına gelmediğini ve o günlerde eserler yerine müelliflere atıfta bulunmasının revaçta olduğunu açıklayan ilk âlîm belki da Sprenger'dir. [3]
Haddesenâ kelimesi çok geniş ma'nâda kullanılıyordu. Bir kimse üstadına bir Hadîs kitabı okuduğu zaman bu kelimeyi kullanırdı. Eğer aynı üstad, talebelerine bir kitabtan veya hafızasından okursa, bu takdirde de kelime, ilim zincirini tasvir için kullanılırdı. Ba'zı 'ulemâ, bu iki ayrı öğrenme usûlü için muhtelif ta'birler kullanmışlardır. Eğer mu'allim talebelerine okursa, o zaman talebeler o mu'ayyen Hadîsi rivayet ettikleri her defasında Haddesenâ kullanırlardı; fakat herhangi bir talebe okuyunca da, bu sefer o, Ahberanâ kelimesini kullanırdı. Bu farka, umûmî olarak, sıkı bir şekilde uyulmamamıştır.[4]
Bu kelimenin ma'nâsını tedkîk maksadıyla eski kitablardan aşağıya birçok misâller alınmıştır. Bunlar kelimenin, Hadîs ilminde nasıl kullanıldığını göstermektedirler:
1) Buhârî, 'Amr'ın Muhammed b. Ca'fer'den, onun da Şu'be'den naklettiği bir Hadîsi rivayet etmektedir. Buhârî, bütün Hadîsi vermemekte ve kitabda bir boşluk bırakıp, üstadı 'Amr'ın "Muhammed'in kitabında bir boşluk vardır" dediğini rivayet etmektedir. [5]Fakat bütün isnâd'da, kitaba her hangi bir atıf yapılmadan hep Heddesenâ kelimesi kullanılmaktadır.
2) Yukarıdaki iki rivayet de Müslim tarafından aynı sayfada birbirini müte'âkip verilmiştir. [6] Birinci Hadîs'in isnadında, yazmadan bahis yoktur. Halbuki ikinci Hadîs, yazma fa'âliyetini açıkça beyan etmektedir. Şu halde, Haddesenâ yerine 'an kelimesi dahi kullanılmaktadır ki, ikinci kelime birincinin yanında çok düşük kalır.
3) Hz.Ömer (r.a.) , Hayber'deki arsası için bir Vakfiye yazmıştır. Bu vakfiye, yazılı bir vesika olarak rivayet edilmiş fakat rivayet sırasında 'an kelimesi kullanılmıştır. [7]
4.) el-Muğîre, Hadîsler'i yazmış ve Mu'âviye'ye göndermiştir. Bu Hadîsler Mansûr tarafından 'an kelimesi kullanılarak, 'ani'ş-Şa'bî, 'an Varrâd-ki Hadîsler'i yazan kâtibdi- ve 'anil-Mugîre diye bunların ne yazdıklarına işaret bile edilmeden rivayet edilmiştir. Aynı Hadîsler İbn Aşva' tarafından 'ani'ş-Şa'hi şeklinde ve olup bitenlerin bütün tafsilâtı verilerek rivayet edilmiştir. [8]
5) Abdullah b. Ahmed b. Hanbel bu Hadîs'i şöyle tasvir ediyor: "Babanı dedi ki: 'O zaman ben 'Abbâd'ın derslerinden rahatsız olmuştum. Bunun üzerine, Tahâmmulu'l-Hadîs diye yazmıştım.[9] Bu misâl, isnâd'da Haddesenâ kelimesi kullanılmakla beraber, Hadîslerin yazdırılarak nakledilmekte olduğunun da bir delilidir.
6) Bu, çok câlib-i dikkat bir beyândır. Bu ifâdeler, İbn Hanbel'de el-Cezerî'nin Hadîsleri'nin bir nüshasının bulunduğunu ve onları üstadı 'Abdüssamed'e okumaya gittiğini ve 'Abdüssamed'in, bir ismi kendine tashih etmesini söyleyip kendisinin de öyle yaptığını göstermektedir. [10]Bu Hadîsin ilk râvîlerinden olan 'Amr b. Şu'ayb onu kitablardan nakletmiştir. [11]Şimdi, bu Hadîs nakledilirken her safhada kitap kullanıldığı; ancak rivayet sırasında, Haddesenâ kelimesinin, kitaba atıf yapılmadan isti'mâl edildiği tezahür etmektedir.
7) Yezid, bu Hadîsi, kitabına Sabit el-Bunânî'den, onun da Enes'den yazdığını söylemektedir. Sonra Humeyd, Enes kelimesini reddetmiş ve sâdece Sâbit'i kabul etmiştir. [12] İşte bu da, yazılı bir kaynaktır: üstada okunmadan evvel istinsah edilmiş ve mu'tad Ahberenâ kelimesi ile rivayet edilmiştir.
8) Hammâm diyor ki: "Ben kitabımda Beşîr b. Nahîk'den mervî [bir Hadîs] buldum. Onun ondan olduğunu zannetmiyorum. Belki en-Nadr b. Enes'den rivayet edilmiştir". Aynı İsnâd İbn Hanbel tarafından da üç satır sonra ve aynı şüphe içinde tekrar edilmiş, fakat kitabdan bahsedilmemiştir. [13]
9) Abdurrezzâk, Yahya b. Maîn'e sâdece bir Hadîs yazmasını rica etmistir. Yahya da, hiçbir kitaba başvurmaksızın ezberden yazdırırken: "Hayır, tek bir kelime bile değil" demiştir. Hadîsleri rivayet etmek usûlü, bunların bir kitabdan yazdırılması demektir.[14] Fakat bu, Yahya'nın Hadîslerinde, o bunları rivayet ederken zikredilmemiştir.
10) Burada Haddesenâ kelimesi, üstadın talebelerine bir kitabdan okuması ma'nâsında kullanılmıştır. [15]
11) İbn Hanbel, Vâkfden uzun bir Hadîs'i, onun el-Musannaf isimli eserinden iktibas etmektedir. O, bu kitabdan birçok Hadîsler almış; fakat belki sâdece bir defa kitaba atıfta bulunmuş, aksi halde hep müellifi zikretmiştir. [16]
12) Abdullah b. İdrîs'in kendi kitabından Yahya'ya yazdırdığını bizzat Yahya'nın kendisi bize bildirmektedir. [17] Burada kitap, Hadîsler'i yazarak rivayet etme ma'nâsında isti'mal edilmiştir; fakat bu gaye için Haddesenâ kelimesi kullanılmıştır.
13) Tirmizî, ba'zı 'ulemânın 'Amr b. Şu'ayb'ın Hadîslerini tenkîd ettiğini yazmaktadır. Zîra o, Hadîsler'i -onların görüşüne göre- büyük babasının kitabından onun huzurunda okumadan rivayet etmiştir. [18] Burada kitab kullanılmış, fakat kitabın rivayeti için kullanılan kelime ise, 'an olmuştur.
14) Hadîsleri rivayet ederken kitab, burada da mu'tâd ıstılah Haddesenâ ile beraber kullanılmıştır. [19]
15) Müstensihin bu Hadîs'de küçük bir hatâsına rastlıyoruz. Zîra, yerine diye yazmıştır. Mu'allim onu olduğu gibi okumuştur. Mu'allimi bir talebe tashih etmek istediği zaman mu'allim, ikâzın yerinde olduğunu fakat kendisinin, kitabda yazıldığı gibi okumak mecburiyetinde kaldığını te'yid etmiştir. [20]Bu izah kitabın, rautâd ıstılah Haddesenâ ile kullanılışının bir delilidir.
16) Ebû Dâvûd, Sünen'inin muhtelif bâblarında Samure'ye 'âit [21]
17) Bu ifadelerde en-Nese'î, muallim tarafından talebelere, biri ezberden diğeri de kitabdan olmak üzere iki defa okunan bir Hadîs'in misâlini vermektedir. [22]Başka bir ihtimal bulunmasaydı, muhakkak ki o, bu tatbikattan söz etmezdi.
18) Hadîsler'i rivayet ederken 'an ıstılahı kullanılmıştır. Halbuki müellifine göre, Hadîsler Hasan'a bir kitab hâlinde intikâl ettirilmişlerdir. [23]
19) Bir Hadîs'i, Muhammed b. Mansûr, o Süfyan'dan, o da Beyân b. Bişr'den rivayet etmiştir. en-Neseî' der ki, bu Hadîs Beyân'a 'âit değildir ve belki de Süfyân 'Haddesenâ îsnân' (bana iki kişi tarafından nakledildi) dediği ve elif harfi kitabdan sakıt olduğu için neticede kelime Beyân hâline gelmiştir. [24] en-Nese'î iddi'âsını, bir başka Hadîs'le isbât etmektedir ki, o da şöyledir: "Haddesenâ Raculân. [25] Böyle bir hatâ bir kitab okunduğu veya istinsah için kullanıldığı ve kitabda da hareke ve nokta bulunmadığı zaman meydana gelebilir. Üstelik kitabtan hiçbir bahis yoktur ve rivayette, her zamanki usûl olan 'an kullanılmıştır.
20) en-Neseî'nin metinde îzah ettiği tenakuzun bir başka misâli daha vardır. Bu Hadîs üç isnâdla mervîdir ve nihâhî kaynağı Ebî Zer'dir. Fakat râvîlerden biri bunu Ubey rivayet etmiştir. En-Neseî şöyle diyor: "Doğru okuyuş Ebî Zer'dir.ve Zer kelimesi kitabdan silindiği, onun için de Ubey şeklinde okunduğu anlaşılmaktadır.[26]
21) İbnü'l- Mübârek'den bahseden Ahmed b. Hanbel onun Hadîsler'i kitap şeklinde rivayet ettiğini söylemektedir. [27] Fakat biz, onun adına rivayet edilen Hadîsler'e bakarsak, kitaba atıf yapıldığını hiçbir zaman göremeyiz.
22) İbn Hanbel, Şu'be'nin Bağdad'da okumuş olduğunu beyân etmektedir. Derslerde yazan dört talebe vardır. Onlardan biri Âdem b. 'Abdurrahmân'dı. Sorulduğu zaman Âdem, bu beyânı tasdîk etti ve çok hızlı yazdığını söyledi. Ayrıca şunları da ilâve etti: "Ben yazar, halk benden istinsah ederdi. Şube Bağdad'a geldi. Kırk ders'de Hadîsler'i rivayet etti... Ben onların yirmisine iştirak ettim. İki bin Hadîs istima' ettim ve yirmi dersi de kaçırdım. [28] Bu ifâdelerde Âdem, Hadîsler'i yazdırılmak suretiyle almasına ve onları yazmış bulunmasına rağmen, istima' (işitme) kelimesini kullanmaktadır. Bundan dolayı Haddesenâ kelimesi, tablonun yarısını gözler önüne getirmiş bulunmaktadır.
23) Zuheyr b. Mu'âviye, ne zaman mu'alliminden bir Hadîs'i iki defa duysa 'bitmiş bir hemen yazardı. [29]
Şimdi, bu çeşit iki misâl daha vardır.
24) Mâlik b. Enes'in Muvatta'sı meşhur bir eserdir. Kitab, bizzat müellifi tarafından isimlendirilmiştir. Habuki, ilk eserlerin çoğunda serlevhalar yoktu; sâdece tedvin edenlerin, meselâ 'Urve'nin kitabı, Katâde'-nin kitabı v.s. gibi isimler vardı.
İlk kitabların müellifleri, Muvatta' 'daki ma'lûmâtı eserin adından bahsetmeden ve sâdece Mâlik'e atıf yaparak bolca kullanmışlardır. Aşağıdaki şema, deniz suyu ile abdest alınması hakkındaki bir Hadîsin Mu-vatta'dan nasıl alındığını ve ilk Hadîs kitaplarına nasıl iktibas edildiğini gösteren bir misâldir:
1. Haddesenî Yahya 'An Mâlik 'An Safvân. [30]
2. Haddesenâ b. Mesleme 'An Mâlik 'An Safvân. [31]
3. Ahberenâ Kuteybe 'An Mâlik 'An SafVân. [32]

4. Ahberenâ M. b. el-Mübârek 'An Mâlik 'An Safvân..[33]
5. Haddesenâ Hişâm Sena Mâlik Haddesenî SafVân. [34]
6. Haddesenâ Kuteybe 'An Mâlik.
7. Haddesenâ Ma'n Haddesenâ Mâlik 'An Safvân. [35]
8. Haddesenâ Ebû Seleme Haddesenâ Mâlik 'An SafVân. [36]Yukardaki bütün hallerde Hadîsler, şifahen değil fakat kitabdan ve
sâdece müellife atıf yapılarak rivayet edilmişlerdir.
25) İbn İshâk'ın el-Magâzî isimli eseri meşhur bir kitabdır. Kitab, bizzat müellifi tarafından tahrîr ve tesmiye edilmiştir. Sonra da, İbn İshâk'ın muhtelif talebeleri tarafından rivayet edilmiştir. [37]
Şimdi İbn Hişâm'ın satırlarını Muhammed b. Seleme'ninki[38] ile mukayese edelim (bk. Zeyl No: IV),
îsnâd'daki esaslı değişiklik hâriç, şurada burada, bir eserin her zaman iki yazması arasında görülebilen çok küçük farklılıklar vardır. îsnâd ise şöyledir: 'Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî en-Nüfeylî, Muhammed b. Seleme İbn İshâk. Târih, bu yazma eserin el-Hatîbü'1-Bağdâdî'ye okunduğu H. 454 senesine kadar geri gitmektedir.
Böyle hacimli bir kitabın beş asır şifahen rivayet edildiğini ve talebelerin onu yazmak yerine ezberlemek mecburiyetinde kaldığını tasavvur etmek inanılır bir iddi'a değildir.
Binâenaleyh herhangi bir isnâd'da Haddesenâ, Ahberenâ, An v.b. gibi ıstılahlar varsa bu, Hadîsler mutlaka şifahen rivayet edilmiş ve hiçbir kitab kullanılmamıştır ma'nâsına gelmez. Gerçekten o, sâdece o zaman vesikaların değerlendirilişinde câri olan usûlü gösterir. Bu usûl ise, ya bir kitabdan yâhud da yazılı bir kaynaktan istinsah etmekden ibaretti.
Hülâsa, Haddesenâ, Ahberenâ, ve 'An vb. gibi ıstılahlar, sâdece zamanın mevcut vesîkalandırma usûllerim göstermek için kullanılmıştır. Bu usûllerin birçok şekilleri vardı. Meselâ:
1. Yazılı bir vesikadan istinsah etme;
2. İmlâ ettirme suretiyle yazılı bir kaynaktan yazma;
3. Mu'allimin yazılı bir vesikayı okuması;
4. Talebenin yazılı bir belgeyi okuması;
5. Bir vesikanın şifahen rivayeti ve talebeler tarafından kaydedilmesi;
6. Bir vesikanın şifahî olarak rivayeti ve onun talebelerce semâ! olarak kabul edilmesi gibi.
Bütün bu usûller arasında tek müşterek nokta, Şeyhin talebelere haberi kullanma müsâ'adesi vermesidir. Malzemeyi müsâ'adesiz kullananlara Sâriku'l-Hadîs [Hadîs Hırsızı] denmektedir.[39]

Hadîslerin Çok Sayıda Oluşu Meselesi

Hadîs tahsili mevzuatındaki faaliyetlerin kısa bir îzâhını III. Bölüm'de görmüştük.
es-Sevrî, İbnü'l- Mübarek ve ez-Zührî gibi Muhaddislerin kendilerinden Hadîs yazdığı yüzlerce mu'allime atıflar vardır. Tabakât kitabların-da mümtaz 'ulemânın uzun bir talebe ve mu'allim listesine rastlıyoruz. ez-Zührî'nin en az elli talebesi mevcuttu. Bunlar biriktirdikleri yazılı malzemeyi ondan temin etmişlerdi.[40] Eğer bunlardan her biri ondan ortalama olarak beş yüz Hadîs yazmış olsa bu sayı 25.000 eder. Eğer bir adım daha ileri gider ve meselâ ez-Zührî'nin her talebesinin sadece iki veya üç talebesi bulunduğunu farzedersek, o vakit Hadîslerin bu sayısı ikinci asrın sonunda takriben 75.000'e, Buhârî ve mu'âsırl arının zamanında ise yüz binlere yükselmiş olur.
Birkaç bin Hadîsin sayısı, böylece üçüncü asrın ortasında, hemen hemen çeyrek milyona yaklaşmış bulunuyordu.
İbn Hanbel'in beyânına göre, 7.000.000 Hadîs sahîhdir. Ebû Zur'a, bunların 6.000.000'unu ezberlemişti. [41]
Buhârî, bir araya getirdiği Hadîslerini altı yüz bin Hadîs arasından seçtiğini söylemiştir[42]
Buhârî'nin Sahîh'i, tekrarlar dâhil 7.397, tekrarsız ise 2602 Hadîs ihtiva etmektedir. [43]
Sihâh ve öteki müdevvenâtta mevcud Hadîslerin hakikî sayısı, yu-arıda zikredilenlerin sâdece cüzî bir bölümünden ibarettir. Bu, şaşırtıcı ır nususturr. Onun için birçok "bilgin" tereddüde düşmüş ve son derece hayal kırıcı hükümler elde etmiştir. Guillaume şöyle diyor: "Buhârî'nin hal tercemesini yazanın beyânına göre o, malzemesini 600.000'den fazla Hadîs arasından seçmiştir. Muhtelif başlıklar altına dâhil edilmiş bulunan tekrarları çıkarırsak, Buhârî, bu büyük sayıdaki sahte ve şüpheli rivayetleri 3000 Hadîsin altına indirmiştir. Diğer bir ifâdeyle, onun zamanında mütedâvil olan her 200 Hadîs'den hemen hemen biri onun kontrolünden geçmiştir.[44]
Mes'ele: a) Hadîs'den ve b) bunların mu'azzam mikdârdaki sayısı meydana getirdikleri te'sirden ibaret bulunmaktadır.
a) Bazı Muhaddisler'in beyânına göre Hadîs, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söylediği sözler, yaptığı fi'iller ve tasvîb ettiği ef âl ma'nâsma gelirken, [45] diğerlerinin ta'rîfine göre de o, Rasûlullâh (s.a.v.)'in ve aynı zamanda Ashab-ı Kiram ile Tabibin sözleri, fiilleri, hukukî kararları ve tasviplerinden meydana gelmektedir. [46]
b. Hadîslerin sayısının çok oluşuna gelince, rivayetin her isnâd zinciri müstakil bir Hadîs sayılmıştır. 'Abdurrahmân b. Mehdî (v.198) şöyle diyor: "Benim nezdimde, el-Mugîre'nin Hz. Peygamber(s.a.v.)'den el-mesh 'ale'l-Huffeyn' hakkında rivayet ettiği onüç Hadîs vardır. [47] el-Mugîre'nin Rasûlullâh (s.a.v.)'in sâdece tek bir fiil veya 'âdetini rivayet ettiği gayet açıktır. Bu amelin kaç defa tekrar edilmiş olması mühim değildir. Onun için o, tek bir ameldir. Aynı amel, 'Abdurrahmân b. Meh-dî'ye onüç isnadla rivayet edildiğinden, o bunları onuç Hadîs saymıştır.
Hadîs ilmi bakımından Hicrî ilk dört asır bir altın devirdir. Bu devirde râvî sayısı mu'azzam bir şekilde artmıştır. İbn Huzeyme (v.311), bir bâbda, Hz. 'Âişe (r.a.h)'nin elbise temizliğine dâir olan tek bir hareketi hakkındaki bir Hadîs için takriben otuz isnad vermektedir. [48] Bu arada, ona mâ'lum olmayan daha başka birçok rivayet zincirlerinin bulunabileceği de zahirdir. Müslim b. el-Haccâc(v.261) mu'ayyen hususlarda mübâhese ettiği ve bilhassa ba'zı râvîler hatâ yaptığı zaman namütenahi râvî adı zikretmektedir. Meselâ o, İbn 'Abbas'ın tek bir vak'ası ve onun teheccüd namazı hakkında tam on üç Hadîs vermektedir. Namazda o, Rasûlullâh (s.a.v.)'in solunda durmuş ve sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) onu sağına çekmiştir. Yezîd b. Ebî Ziyâd, İbn 'Abbas'ın, Rasûlullâh (s a.vj'ın sağında durduğunu, fakat sonra sol tarafına yerleştirildiğini Kureyb'den rivayet etmiştir. Müslim bu Hadisede, onüç Hadîs meydana getiren onüç isnâd zikretmekte ve Yezîd'in beyanını nakzetmektedir. [49]Bundan başka, bütün isnadı ve kendi zamanına kadar olan inkişafını da vermemektedir. Daha ziyâde, yaklaşık H. 130 târihine kadar olan isnâdlar'ın tafsilâtı üzerinde durmaktadır. Eğer o, kendi zamanında gelişen tam teferruatlı bir isnâd verseydi, o vakit Hadîsler'in sayısı en az elliye yükselirdi.
İsnadın üçüncü asırda büyüme ve gelişmesi
Her Hadîs'i yüz isnadla elde ettiklerini ileri süren bazı Muhaddisler vardır. [50]Diğer birçoğu da her Hadîsi yirmi veya otuz isnâd'dan yazmıştır. [51] Şu halde biz şimdi, Hadîsler'in hakîkî sayısının, beyan edildiği gibi 600.000 olduğu hükmüne varabiliriz. Diğer bir husus da; bu sayıya sâdece, Hz. Peygamber (sav)'in saf Hadîsleri'nin değil, fakat aynı zamanda Sahabe ve Tâbi'in'in söz ve hukukî ictihadlan ile kanâ'atlerinin de dâhil olmasıdır. Zîra "Hadîs" kelimesi, bazı ulemânın ıstılahında bütün bu mevzu ve meseleleri kapsamaktadır.
Hadîslerin Hakikî Sayısı:
Sahîh Hadîslerin tam sayısı ne kadardır? Bu, tam ma'nâsıyla bilinmiyor. Fakat Süfyânü's-Sevrî, Şulse, Yahya el-Kattân, 'Abdurrahmân el-Mehdî ve İbn Hanbel'e göre sadece 4000 sahîh Hadîs vardır. [52] Bu kanâ'atin neden böyle olduğunu anlamak zordur. Gîlânî, el-Hâkim en-Nisâbûrî'den rivayet eden Tâhir el-Cezâ'irî'ye dayanan ifâdesinde sahîh Hadîslerin 10.000'den az olduğu görüşündedir. [53] Bu, el-Hakîm'in tavrını tamamen yanlış tefsir etmek demektir. Onun tahminine göre el-Buhârî ve Müslim b. el-Haccâc'ın koyduğu şartlara uygun olarak rivayet edilmiş birinci sınıf sahîh Hadîslerin sayısı 10.000'den az değildir. Yine bizzat el-Hâkim, bu rakama şöyle muhalefet etmektedir: HHz. Peygamber (s.a.v.)'-den, kendisi ile yirmi seneyi mütecaviz bir zaman beraber yaşamış olan 4000 Sahabe Hadîs rivayet ederse, O'nun Hadîslerinin 10.000'i bulmadığı nasıl söylenebilir?.[54]
İbn Hanbel'in Müsned'inin 40.000 Hadîs'i ihtiva etmiş olduğu mervîdir. Tekrarlar çıkarılınca bu rakam 30.000'dir16. Fakat bu mevzu'da bugüne kadar hiçbir tedkîk yapılmış değildir.
el-Buhâri, Sahîh'i ve Diğer Hadîsler: [55]
el-Buhârî, Sahîh'ine almadığı Hadîsler'in ne mevzu've ne de gayr-i sahih olduklarını iddi'a etmemiştir.
Aksine: "Ben, eserim olan el-Câmî'ye sâdece sahîh Hadîsler'i dâhil ettim. Lüzumsuz yere uzatmamak için birçok sahîh Hadîs'i de hâriç bıraktım[56] demiştir. Onun bütün sahîh Hadîsler'i toplamak diye bir niyeti yoktu. Sadece şeyhi İshâk b. Râhaveyh'in arzusu istikâmetinde bir Hadîs el kitabı hazılamak istemiştir; [57]Onun faaliyet ve niyeti, eserinin şu serlevhasından açıkça anlaşılmaktadır: "el-CâmV, el-Müsned, es-Sahîh, el-Muhtasar, min Umûri Rasûlillâh ve Sünenihî ve eyyâmihi. [58]el-Muhtasar hülâsa edilmiş' kelimesinin bizzat kendisi, el-Buhârî'nin mufassal bir tedvîn için teşebbüse geçmediğini açıkça îzah eder.
Şimdi gayet sarihtir ki, Muhaddisler, Hadîslerin sayısı hakkında yüksek rakamlar verdikleri zaman, rivayetlerinin me'haz ve isnâdlarını kasdetmiş olmaktadırlar; yoksa Hadîsler'in hakîkî sayısını değil. Lâkin onlar, "ez-Zührî'nin 1000 Hadîsi veya el-Kasım'ın 200 Hadîs'i vardır" dedikleri zaman, büyük bir ihtimalle, Hadîs'i mevzu olarak kastedmekte, onu isnadına göre saymamaktadırlar.
"Gayr-i Sahîh" Yanlış Beyan mı Demektir?
Muhaddisler, evvelâ isnâd'ı tahkik etmekte ve eğer o kusurlu ise, mevzu'unu incelemeden Hadîs'e zayıf demektedirler. [59]Çünkü onların ölçülerine göre bir Hadîs'in hem isnad hem de metni kusursuz olmadıkça Sahîh olamaz.

Bâtıl bir isnâd'la olan sahîh bir mese'le bâtıldır. Bu durum, III. i'den açıkça anlaşılmaktadır. Bişr b. Hüseyin'in Zekeriyâ b. 'Adîye da-arak, onun Mâlik b. Enes'den, onun da Hz. Peygamber (s.a.v.)'den âVet ettiği bir Hadîs mecmu'ası olan bu Zeyl'e, aynı mecmu'anm he-hemen dörtte biri Buhârî ve Müslim'in Sa/ti/tlerinde yer almış ve Sahih kabul edilmiş olmasına rağmen, sahtedir denmiştir. Bu mec-'adakileri ihmâl etmenin tek sebebi, Zekeriyâ'mn bütün bu Hadîsleri Enes'den duymamış ve onların Enes'e yanlışlıkla izafe edilmiş olmasıdır. Binâenaleyh eğer ulema, 200.000 Hadîs sahîh değildir dediyse, bu, onlar uydurmadır ma'nâsına gelmez. Bunun yegâne ma'nâsı, metnin mevzu'u ister doğru ister yanlış olsun, sâdece isnâdlar tedkîk edilmiştir demektir.[60]

Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 259-263.

[1] Margoliouth, "Omar's instruction to the Kadi", J.RA.S., 1910, s. 308

[2] Bk. Hakim M. Şâfi*, Tercüman'da zikredildiği üzere Risale no. Lahor 1961. s. 267. Mingana çok zorlanmış fikirlere sahiptir. Ona göre Reva ve Haddesenâ v.s. gibi kelimeler sâdece sözlü rivayeti anlatırlar; ve şöyle diyor: "Fakat benim bildiğime nazaran hiçbir fakîh, hiçbir zaman râvüerin Önünde bulunan yazılı vesikalara işaret etmemiştir", bk.: Mingana, "an important manuscript of Bukhârî", s. 21. Bundan dolayı İbn Hallikân, Ebû Zeyd el- Mervezî hakkında iö* diye yazdığı zaman Mingana bunu " ve o sözlü olarak Öğretti" diye tercüme etmiştir; age, 24. Mumaileyh, Haddese kelimesinin kendine mahsus ma'nâsı üzerinde durarak Buhâri metninin dördüncü asır sonunda çok geç bir târihte yazıldığını zannetmektedir, a.g.e. 22-3

[3] Sprenger, "On the Origin and Progress of Writing Down Historical Facts among the Musalmans", J.R.A.B. 1850,s. 109

[4] Tafsilât için bk.: Kavâ'idü't-Tahdîs, 207-8; veya herhangi bir aynı çeşit kitaba bakınız.

[5] Buhârî, "Edeb", 14, (cild, IV, 112-3)

[6] Müslim, "Buyu"1, (s. 1181).

[7] Müslim, "Vasiye", (s. 1255)

[8] Müslim. "Ahdiye", (s.1341).

[9] Hanbel, II, 14.

[10] Hanbel, II, 184.

[11] Yukarıya bk., Amr b. Şu'ayb [s. 61].

[12] Hanbel, III, 243.

[13] Hanbel, II, 306.

[14] Hanbel, III, 297.

[15] Hanbel, V, 10.

[16] Hanbel, I, 308.

[17] Hanbel, I, 418.

[18] Tirmizî, I, 43.

[19] İbnMâce, s.801, Hadîs, No. 2397.

[20] Ebû Dâvud, 1,106.

[21] Ebû Dâvud, I. 182; 353, II, 128.

[22] Neseî',1,45.

[23] Neseî',I, 205.

[24] Neseî1,1, 329.

[25] Neseî1,1, 329.

[26] Nesef, I, 329.

[27] İbn Hacer, Tehzîb., V, 384.

[28] Râzî, I, I, 268.

[29] Ca'd,351:/m/â, 9.

[30] Mâlik, "Taharet", 12.

[31] Ebû Dâvud, "Taharet", 41.

[32] Nesef, "Taharet", Al.

[33] Dârimî, I, 186.

[34] İbn Mâce, I, 136.

[35] Tirmizî, "Taharet", 52.

[36] Hanbel, II, 362.

[37] Bu eserin en az 15 ayrı nüshası vardı. Bk. Guillaume, The Life of Muhammad, giriş, s. XXX.

[38] İbn Seleme'nin nüshası için bk. Râzî, II, I, 169; Kâmil, II, 27a; Mîzân, II, 192; Bağdadî, VI, 179; Tehzîb., 153-4; IX, 129.

[39] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 265-272.

[40] Yukarıya blc ez-Zührî, üçüncü bölüm 202; ve 346-64.

[41] Medhal, 13.

[42] Bağdadî, II, 8, 14. Diğer Muhaddisler de ezberledikleri veya yazdıkları Hadîsler hakkında büyük rakamlar vermektedirler. Meseleyi aydınlatmak için biz sadece Buhârî üzerinde durduk.

[43] İbn, Hacer, Hedyü's-Sâri, es-Sibât tarafından Sünnet, 8.501'de zikredilmiştir.

[44] Guillaume, islâm, 91; aynı iddi'a şuralarda da vardır: Ahmed Emin, Fecrül-İslâm,2U-12; Muir, Mahomet, XXXVII; keza bk. J. Robson, "Tradition in islâm", M. W, cild, XLI, s. 101-2; Nicholson, A Literary History of the Arabs, s.146; Gibb, Mohammedanism, 79; Haikal, Hayâtu Muhammed, s.49.

[45] Tehânevî, Keşşaf, 279; Kasımı, et-Tahdîs, 61; Süyûtî, Elfiye, 3; Subhî, Mustalah&t, 3; Sahâvî, Mugîs, 4.

[46] Cürcânî, Risale, I; bk. Tehânevî, Keşşaf, 279; Süyûtî, Tedrib, et-Tîbî, 6'dan naklediyor; Sahâvî, Mugîs, 12 "mütekaddimîn onlara Hadîs dedi"; Gilânî, Tedvin, 62; bu Kelimenin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözleri dışındaki eski kullanışları için bk.: Hasan b. 'Imâre'nin ez-Zührî ile müzâkeresi, islâm, V, 149.

[47] Râzî, Mukaddime, 261.

[48] Bk. V. Zeyl, İbn Huzeyme'nin Sahihi'nin yazmasının fotokopisinde, sayfa numarası bu mevzua işaret etmektedir.

[49] Müslim, Temyiz, varak, 6b-7a; daha fazla misâl için bk. va. 10a, 11 isnâd; va. llb, 17 isnâd; bu isnâdlar, bir asır sonra yaşayan Müslim'in zamanında değil, ikinci Hicrî asrın ortalarında ve tekâmül ettikleri
sırada tezahür etmektedirler.

[50] Sibâ'i, Sünnet, 224, İbrahim b. Sa'îd el-Cevherî'nin Tânîbü'l-Hatîb'deki sözlerini naklediyor.

[51] Medhal, 9; ez-Zührî'nin kitabını en az 50 talebenin rivayet etmiş olması gayet mümkündür, şu halde onun Hadîsleri 25 sene zarfında 30 veya 40 defa çoğaltılmış olabilir, keza bk.: Mecrûhîn, 10a; Cami' 165a; Mîzân, I, 35.

[52] Reşîd, İbn Mâce, 164, el-Emîr el-San'ânî'den iktibas ediyor.

[53] Gilânî, Tedvin, 66-67.

[54] Medhal, 11-12.

[55] Şâkir, Suyûtî'nin Blfîye'si üzerine yaptığı şerh, s.218-222. Şâkir, ilk 'ulemânın 30.000 ilâ 40.000 olduğunu düşündüklerini söylemektedir; ve belki de birinci rakam tekrarsız Hadîsleri göstermektedir. Tekrarların takribi sayısı için aşağıda Arapça Kısmı'na bakınız.

[56] Bâcî, 9b; keza İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, I,18; Bağdadî., II, 8-9.

[57] İbn Hacer, age, 18; Bağdadî., II, 8.

[58] İbnü's-Salâh, 'Ulûmu'l-Hadts, 24-5.

[59] İsnâd tenkidciliğinin ehemmiyet ve önceliği için bk. Robson, "Material Tradition", M. W, cild, XLI, s, 166; Guillaume, 55.

[60] Prof. Dr. Muhammed Mustafa, el-A'zami, İlk Devir Hadîs Edebiyâtı, İz Yayınları: 273-277.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...A...)

(((...A...)))

» Abbas b. Abdulmuttalib (R)'e tevessül edilerek dua edilmesi...C... 7...S...3475
» Abdest âdabı...C... 1...S...308-310
» Abdest alana yardım etmek...C... 1...S...323
» Abdest alanın, suyu israf etmemesi...C... 1...S...287
» Abdest alma şekli...C... 1...S...292
» Abdest duası...C... 14...S...6323
» Abdesti bozan şeyler...C... 1...S...288, 320, 321
» Abdesti hafif almak...C... 1...S...289, 292
» Abdesti hanımı ile birlikte alması...C... 1...S...333
» Abdestin farzları...C... 1...S...287
» Abdestin fazileti...C... 1...S...288
» Abdestin hafif uyuklama ile bozulmayacağı...C... 1...S...344
» Abdest işaretleri...C... 1...S...288
» Abdesti tam ve kâmil almak...C... 1...S...291
» Abdestli abdestsiz her hâlde Allah'ı zikir...C...2...S...677
» Abdestli olarak namazı beklemek...C... 1...S...321
» Abdestli olarak sabahlamanın fazileti...C... 1...S...367
» Abdestli olarak namaz maksadıyla mescide gitmenin fazileti...C... 2...S...567
» Abdestsiz hiç bir ibâdetin kabul olmayacağı...C... 1...S...287
» Abdestsiz yapılabilen işler...C... 1...S...324
» Abdest suyunu araştırmak...C... 1...S...313
» Abdest suyunun durumu...C... 1...S...315, 330
» Abdestte ayak ökçelerinin yıkanması...C...1...S...311
» Abdestte bir avuç su ile iki organı yıkamak...C... 1...S...293, 331
» Abdestte istinsar...C... 1...S...307
» Abdestte organları birer kerre yıkamak...C...1...S...304
» Abdestte organları ikişer kerre yıkamak...C...1...S...305
» Abdestte organları üçer kerre yıkamak...C...1...S...305
» Abdestte sağdan başlamak...C... 1...S...313
» Abdestte şüphe hâli...C... 1...S...289
» Abdestte yüzük yerini yıkamak...C... 1...S...311
» Abdest üzerine abdest almak...C... 1...S...344
» Abdest ve gusülde suyu ölçülü kullanmak...C...1...S...337
» Abdu'1-Kays hey'eti ve Rasûlullah(S)'ın onlara öğrettikleri...C... 9...S...4063
» Abdullah ibn Abbâs (R)'a Rasûlullah(S)'ınduası...C... 8...S...3531
» Abdullah ibn Abbas ile Ali (R)'nin, Rasûlullah (S)'m hastalığı üzerine hilâfet mes'elesiyle ilgiii konuşmaları...C... 9...S...4136
» Abdullah ibn Abbas'ın menkıbeleri...C... 8...S...3529
» Abdullah ibn Mes'ûd (R)'un menkıbeleri...C... 8...S...3532-3535
» Abdullah Abdullah İbn Umer'in fitne günlerindeki tutumu...C... 8...S...3846

» Abdullah ibn Umer'in menkıbeleri...C... 8...S...3518
» Abdullah ibn Selâm (R)'m, (Irak valisi) Ebû Musa el-Eş'ârî'ye hediye almaması konusundaki tavsiyesi...C... 8...S...3574
» Abdullah ibn Selâm (R)'ın İslâm'a girmesini sağlayan hâdise ve cennetle müjdelenmesi...C... 8...S...3572, 3573
» Abdullah ibn Selâm(R)'ın menkıbeleri...C... 8...S...3573-3574
» Abdullah Ubeyy ibn SelûTun ölümüyle ilgili bâzı olaylar...C... 9...S...4409
» Abdullah ibn Zubeyr ile Haccâc'm karşılaşmaları ve bir olay...C... 12...S...5488
» Abdullah b. Zubeyr'in Ka'be'yi yıkma sebebi ve inşâsı...C... 3...S...1501
» Abese sûresi tefsiri...C... 11...S...4969
» Açıkta namaz...C... 2...S...529
» Açları doyurmak...C... 12...S...5476
» Adakta ölçülü olmak...C... 13...S...6029
» Adaleti titizlikle ayakta tutmak...C... 5...S...2425
» Adalet mekanizmasında nüfuzlu kişilere ayrıcalık tanınmasının nehyedilişi ve bunun Yahûdîler'e âid oluşu...C... 8...S...3515
» Adam öldürmenin (kasten) cezası...C... 9...S...4308
» Adam öldürmenin cezası ve bu konudaki iki âyetin açıklaması...C... 8...S...3605
» Âdem(A.S.)'den şefaat istenmesi...C... 9...S...4171
» Âdem ile Havva'nın örtünmeleri...C... 9...S...4364
» Âdem (A.S.) ile Musa (A.S.) arasında geçen bir çekişme...C... 10...S...4565-4567
» Âdem (A.S.) ile Mûsâ(A.S.)'nın bir çekişmesi ve kaderle münâsebeti...C... 14...S...6504
» Âdem(A.S.)'in yaratılışı ve meleklerle selamlaşması...C... 7...S...3106
» Âdernoğlunun açgözlülüğü...C... 14...S...6373-6375
» ÂdemoğuUarınm üstün bir şeref ve izzete mazhar olmaları...C... 10...S...4509
» Adem (A.S.) ve zürriyetinin yaratılışı...C... 7...S...3102, 3106-3111
» Âdiyât sûresi tefsiri...C... 11...S...5036
» Ad kavminin akıbeti...C... 10...S...4904
» Ad kavminin helak edildiği rüzgâr...C... 7...S...3021
» Ad kavminin helaki...C... 10...S...4622
» Ad kavmi ve Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr edenlerin acı sonu...C... 7...S...3130, 3132
» Ad ve Semûd kavimlerinin akıbetleri...C...11...S...4995
» Affedici olmak ve Umer (R)'in bir davranışı...C... 9...S...4374, 4375
» Affetmenin mükâfatı...C... 5...S...2265
» Ağaç dikmenin fazîleti...C... 13...S...6005
» Ağaç ve bitki yetiştirmek...C... 5...S...2176
» Ağlarken yakasını yırtmanın, yüzünü dövmenin nehyedilişi...C... 3...S...1223
» Ahde (misâk) bağlı kalmanın fazîleti...C...6...S...2965
» Ahde vefa göstermek...C... 4...S...1751, 2096
» Ahde vefasızlığın hükmü...C... 6...S...2978
» Ahde ve taahhüde uymak...C... 13...S...6000
» Ahdi bozmanın hükmü...C... 6...S...2969
» Ahdi bozmanın vebali...C... 15...S...6836
» Âhiret hayatını inkâr edene bir cevâb...C...10...S...4555-4559
» Âhiret hazırlığı...C... 13...S...6128
» AhİdIi milletlerin ahidleri nasıl bozulur...C...6...S...2968
» Ahkaaf (Hâ Mîm) sûresi,tefsiri...C...10...S...4753-4757
» Ahlâk güzelliği...C... 13...S...6020
» Ahlâksızlık ve ma'siyetin çoğalmasının helak olmaya sebep olacağının haberi...C... 7...S...3139
» Ahsen-i Takvîm (- En güzel yaratılış)...C... 11...S...5019

» Ahzâb günü Allah'ın yardımı...C... 10...S...4662
» Ahzâb günü Kureyza oğuilan'nın dönekliği...C... 8...S...3849
» Ahzâb günü meleklerin iştiraki ve CebrâîI(A.S.)'in Kureyza oğullan üzerine gidileceğini bildirmesi...C... 8...S...3852
» Ahzâb savaşıda müslümanlarm daralmaları ve rüzgârın fonksiyonu...C... 8...S...3843
» Ahzâb sonrası ve Kureyza muhasarası...C... 8...S...3851-3858
» Ahzâb sûresi tefsiri...C... 10...S...4662-4684
» Aile efradı için harcama yapmanın gerekliliği...C... 12...S...5452
» Aile efradının nafakasını biriktirip saklamak...C... 12...S...5453
» Aile efradıyla latîfeleşmek...C... 13...S...6092
» Aile fertlerine yapılan harcamanın sadaka oluşu...C... 8...S...3754
» Aile geçimine bir örnek...C... 11...S...5268 - 5272
» Aile halkı üzerine yapılan nafakanın fazileti...C... 12...S...5449
» Aile ile güzel geçinmek...C... 11...S...5267, 5272
» Aile kurumu ve çiftler arasında sevgi ve saygının önemi...C... 31...S...5327
» ÂİŞe(R)'nin diğer kadınlara karşı fazileti...C... 8...S...3537-3542
» Âişe'nin fazileti...C... 3...S...1312
» Âişe (R)'ye iftira atılması (Ifk) olayı, Allah'ın kendisini temize çıkarması ve
» bununla mü'minlerin imtihan edilmeleri...C... 10...S...4592-4617
» Akabe Bey'ati...C... 8...S...3642-3645
» Akabe Bey'ati ile Bedr Gazvesi'nin Ka'b b. Mâlik tarafından bir mukayesesi...C...8...S...3643
» Akabe Bey'atlarında hazır bulunan bâzı sahâbîler...C... 8...S...3643-3645
» Akabe cemresinin yeri...C... 4...S...1652
» Akabe gününün zorluğu; 7...S...3042
» Âkile (Baba tarafından olan yakınlar)...C...15...S...6771
» Akıllı ve olgun mü'minin yapamayacağı...C...13...S...6095, 6096
» Akîka kurbanı ve keyfiyeti...C... 12...S...5545 - 5549
» el-Akîk beldesinin övüldüğü...C... 3...S...1457
» Akrabalık münâsebetlerini kesmenin nehyi...C... 13...S...5987, 5989
» Akrabayı gözetmek...C... 7...S...3301
» Aksırana dua etmek...C... 3...S...1176
» Aksıran kimse hamdederse dua ile karşılamak...C... 13...S...6171, 6172
» Aksıran kimsenin hamdetmesi...C... 13...S...6169
» Aksıran kimseye söylenecek söz...C... 5...S...2263,13...S...6171, 6172
» Akşam ile yatsı namazlarını birleştirme nin hükmü...C... 2...S...622, / 3...S...1069, 1070
» Akşam namazına V^tf'denilmesi...C... 2...S...624
» Akşam namazında kıraatin açıktan okunması...C... 2...S...770
» Akşam namazında iki rek'atte selâm ve renin ne yapacağı...C... 3...S...1163
» Akşam namazında kıraat...C... 2...S...769
» Akşam namazının vakti...C... 2...S...611, 622, 624
» Akşam namazını yatsıya kadar geri bırakma...C... 2...S...612
» Akşam ve yatsı ile ilgili çeşitli isimler...C...2...S...626
» Alacaklılar ve miras sahipleri arasında Ölçü-tartı esnasında takdir ve tahminin hükmü...C... 5...S...2506
» Alacaklının, aİacağı malın yerine başka mal alması(takas)...C... 5...S...2214
» Alacaklının, alacağını güzellikle istemesi...C... 5...S...2210
» Alacaklının, alacağının bir kısmını bağışlaması...C... 5...S...2240,2234
» Alacaklının, alacağının bir kısmını helâletmesi...C... 5...S...2213
» Alacaklının söz hakkı ve borcunun fazla fazla verilmesi...C... 5...S...2210, 2211
» Alay etmemek...C... 13...S...6026

» Aldatmaktan uzak durmak ve alışveriş esnasında; "İslâm'da aldatma yoktur'demek...C... 5...S...2225, 2232
» Ahm-satım işlerindeki şartlar...C... 6...S...2537
» Alın saçı (nâsiye)...C... 13...S...5939
» Alışveriş akdinde helâl olmayan şartlar ileri sürmenin hükmü...C... 4...S...1993, 1994
» Alışveriş esnasında yemîn etmenin hükmü...C... 4...S...1930
» Alışverişin helâl, ribâ(fâiz)nm ise haram oluşu...C... 4...S...1893
» Alışverişin nehyedileni...C... 2...S...640
» Alışveriş muamelelerinde caiz olan şartlar...C... 6...S...2534
» Alışverişte aldatmaktan sakınmak ve Rasûlullah'in tavsiyesi üzerine, *"islâm-*
» *da aldatma yoktur"* demek...C... 5...S...2225,2232
» Alışverişte aldatmanın hükmü...C... 4...S...1955,1976
» Alışverişte aynı cins malı aynı cins mal ile satmak...C... 4...S...1995-2007
» Alışverişte aynı malı, kalitelisi İle fark vererek değiştirmenin hükmü...C... 4...S...1924
» Alışverişte başkası satın almak üzereyken almaya kalkışmamak...C... 11...S...5235
» Alışverişte birbirini aldatmanın nehyolunması...C... 15...S...6833
» Alışverişte bir ölçeği iki ölçekle değiştirmenin nehyediiişi...C... 5...S...2144
» Alışverişte borç ve rehin bırakmak...C... 4...S...1938
» Alışverişte borç ve vâde mes'elesi...C...4...S...1909, 1915.
» Alışverişte fâiz(ribâ)'in hükmü...C... 4...S...1924,1926, 1928, 1929
» Alışverişte kolaylıklı ve müsamahalı olmak...C... 4...S...1918, 1919
» Alışverişte mala sürüm sağlamak için bağırıp çağırmak...C... 4...S...1960, 1961
» Alışverişte malı kabzetmeden satmak ve ihtikâr...C... 4...S...1967, 1968
» Alışverişte malı kabzetmeden veya mevcut olmayan malı satmanın hükmü...C... 4...S...1968-1970, 1978
» Alışverişte malın ayıbını gizlemenin hükmü...C... 4...S...1942, 1943
» Alışverişte malın fiyatının tespit ve takdîri mes'elesi...C... 4...S...1947
» Alışverişte meçhulü satmak...C... 4...S...1978
» Alışverişte muhayyerlik ve şarta bağlı muhayyerlik mes'elesi...C... 4...S...1949-1952
» Alışverişte munâbeze ve mülâmesenîn hükmü...C... 4...S...1979, 1980
» Alışverişte ölçü-tartı meselesi...C... 4...S...1962-1965
» Alışverişte örfe uyulması...C... 5...S...2044-2046
» Alışverişte pazarlığın aleyhinde olmak ve pazarlığın arasına girmenin hükmü...C... 4...S...1973, 1977
» Alışverişte satın alınan hayvanın teslim alınmadan ölmesiyle ne yapılacağı...C...4...S...1972
» Alışverişte satışın kesinleşmesi veya feshi mes'elesi...C... 4...S...1948
» Alışverişte süt hayvanlarında dikkat edi lecek hususlar...C... 4...S...1981-1983
» Alışveriş üzerine (araya girerek) arttırma yapmanın hükmü...C... 6...S...2544
» Alışverişte yalan söylemenin ve ayıp gizlemenin hükmü 4...S...1925
» Alışverişte yalan yere yemîn etmenin vebali...C... 15...S...7066
» Alışverişte yiyecek maddesini götürü usûlü ile satmak...C... 4...S...1971
» Alî b. Ebî Tâlib (R')'in Ebû Bekr (R)'e bey'at etmekte gecikmesi...C... 8...S...3949
» Alî b. Ebî Tâlib(R)'in menkıbeleri ve RasûluIlah(S)'ın Alî için söyledikleri...C...
» 7...S...3466-3472
» Alî b. Ebî Talib ve Halid b. Velid'in Yemen'e gönderilmeleri...C... 9...S...4043
» Alî (R) hakkında İbn Umer(R)'in söyledikleri...C... 7...S...3470
» Alî'nin, Hz. Fâtıma üzerine evlenmek istemesi ve Rasülullah(S)'ın buna karşı tavrı...C... 6...S...2896
» Âli (R)'nin Hayber zaferi...C... 7...S...3468
» Âlî (R)'nin Umer (R)'in dua ederken söyledikleri...C... 7...S...3437, 3443.

» Alî(R)'nin yanında bulunduğu iddia edilen sahîfenin mâhiyeti...C... 15...S...7161
» AIî(R)'nin yanında bulundurduğu söylenen sahîfe...C... 6...S...2841, 2962, 2970, 2971
» Alî (R) ve Fâtıma(A.S.)'ya» hizmetçi istemelerinden dolayı RasûlulIah(S)'ın tavsiyeleri...C... 7...S...3471
» Alî(R)'ye "Ebâ Turâb" adının verilmesi ve bir olay...C... 7...S...3470
» Allaha dua ederken "dilersen"\ kullanma...C... 13...S...6272
» Allah'a en sevimli olan namaz...C... 3...S...1087
» Allah'a en sevimli olan oruç...C... 3...S...1087
» Allah'a eş koşan kadınlarla, îmân edinceye kadar evi en ilemeyeceği...C... 11...S...5363
» Allah'a güvenip dayanmak...C... 14...S...6401
» Allah'a îmânın keyfiyeti...C... 1...S...208
» Allah'a karşı yalan düzenlerin acı sonu...C... 10...S...4462
» Allah'a kavuşmayı arzu etmek...C... 14...S...6428
» Allah'a ortak koşmanın en büyük günâh oluşu...C... 9...S...4174
» Allah'a saygıdan dolayı ağlamak...C... 14...S...6406
» Allah'a tâat yolunda nefisle mücâdele etmek...C... 14...S...6421
» Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösterenler ve Enes ibn Nadr...C... 10...S...4665
» Allah'a verilen ahidlerin az bir pahaya satılması ve yalan yere yeminler...C...9...S...4249-4251
» Allah'a verilen sözde sadâkat göstermek...C...6...S...2651
» Allah'a yalnızca bir yönüyle ibâdet edip işlerine gelmediği zaman da dönenlerin acı sonu...C... 10...S...4577
» Allah dilerse İslâm'ı âsî ve günahkâr bir kişi ile kuvvetlendirir...C... 6...S...2855
» Allah'ı anarken, sağın çağırır gibi yüksek sesle bağırıp çağırmanın nehyedilişi...C...8...S...3929
» Allah'ı anmak, tefekkür ve dualar...C...9...S...4278-4282
» Allah'ı anmanın fazileti...C... 14...S...6344
» Allah'ı hamd ile tesbîh etme keyfiyeti...C...10...S...4786, 4787
» Allah'ın ahdini yerine getirmek...C... 14...S...6551
» Allah'ın arşı...C... 10...S...4457
» Allah'ın arşı, istiva ve diğer bâzı sıfatları...C... 16...S...7286
» Allah'ın azâbıyla azaplandırılmaz; 6...S...2812
» Allah'ın bâzı sıfatları...C... 11...S...5065-5067
» Allah'ın, benzeri gibisinin olmadığı ve bâzı zatî sıfatlan...C... 10...S...4732
» Allah'ın cennet ehliyle kelâmı...C... 16...S...7384
» Allah'ın cennet ve cehenneme nidası...C...14...S...6457
» Allah'ın dilediği ve benim dilediğim sözlerini birleştirmemek...C... 14...S...6533
» Allah'ın düşmanını dost edinmemek...C...6...S...2803
» Allah'ın düşmanlarını düşman bilip dost edinmemek...C... 10...S...4852, 4855
» Allah'ın elçilerini yalanlayanların hâli...C...7...S...3241, 3242
» Allah'ın emri ile kader münâsebeti...C...14...S...6492
» Allah'ın emrini çiğneyen Yahûdîler'e verilen büyük ceza...C... 7...S...3227
» Allah'ın fadlı...C... 16...S...7407
» Allah'ın gölgelediği kimseler...C... 14...S...6661
» Allah'ın görüleceği keyfiyeti...C... 10...S...4786,16...S...7300
» Allah'ın hidâyetindeki sır...C... 14...S...6510
» Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler...C... 16...S...7199
» Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler fâsıkların ta kendileridir...C...15...S...6989
» Allah'ın ismiyle kesmek...C... 12...S...5582
» Allah'ın, isterse İslâm dînîni facir bir kimse ile teyit etmesi...C... 14...S...6496
» Allah'ın izzeti ve sıfatlarıyla yemîn etmek...C...14...S...6539
» Allah'ın kaderinden kaçılarnayacağı...C...12...S...5T57

» AHah'ın kitabını okudukları hâlde boğazlarından aşağı geçmeyecek olan kavmin haberi...C...7
» Allah'ın kula, kulun Allah'a yakınlığı...C...16...S...7364
» Allah'ın kullan üzerindeki hakları...C...13...S...5967, 6212
» Allah'ın kullan üzerinde, kulların da Allah üzerindeki hakları...C... 6...S...2690,14...S...6422, 16...S...7248
» Allah'ın kuluna yakınlığı...C... 10...S...4781,16...S...7275
» Allah'ın, kulun kalbindeki tasarrufu...C...14...S...6506
» Allah'ın mahlûkaatı yarattığı zaman arşa yazdığı...C... 6...S...2985
» Allah'ın ni'metine bedel küfrü seçenler...C...10...S...4489
» Allah'ın rahmeti...C... 13...S...5996, 5997
» Allah'ın rahmeti-g ad âb ı...C... 14...S...6399
» Allah'ın rahmeti ve rahmetinden ümit kesmemek...C... 10...S...4709, 4710
» Allah'ın, Rasûlullah (S) içlerindeyken onlara toplu azâb yapmayışı...C... 9...S...4380
» Allah'ın, Rasûlü'ne 'fey' olarak dndürdüğü mal...C... 10...S...4845
» Allah'ın, sâlih kulları için hazırladığı nimetlerin keyfiyetsizliği...C... 10...S...4659-4661
» Allah'ın sıfatları...C... 16...S...7272
» Allah'ın ta'yîn etmiş olduğu haddleri uygulamak ve haramlara saygısızlık edenlerden intikam almak...C... 14...S...6647
» Allah'ın ta'yîn ettiği cezalar hususunda aracı olmanın çirkinliği...C... 14...S...6649
» Allah'ın ta'yîn ettiği cezalar hususunda tavizsiz olmak...C... 9...S...4004
» Allah'ın verdiğine kim mâ'ni olabilir ve Rasûlullah(S)'ın çokça okuduğu dua...C...14...S...6504
» Allah'ın yarattığını değiştirmenin nehyedildiği...C... 10...S...4846
» Allah'ın yardımcıları...C... 10...S...4861
» Allah'ın yazdığından başkası kişiye erişemez...C... 14...S...6508
» Allah'ın yolunda cihâd edene tekeffülü...C...6...S...2905
» Allah'ın zâtı ve sıfatları hakkında lâyık olmayan zandan sakınmak...C... 10...S...4728,4729
» Allah için sevmek...C... 13...S...6025
» Allah için sevmenin ve Allah için sevmemenin îmândan oluşu...C... 1...S...163
» Allah, indirdiği derdin şifâsını da indirmiştir...C... 12...S...5719, 5720
» Allah katında en şerli hayvanlar...C... 9...S...4378
» Allah, müşrikler dâhil herkesi rızıklandırır...C... 13...S...6073
» Allah Rasûlü'ndeki güzel numune...C...10...S...4889
» Allah Rasûlü ve mü'minler gerçek izzet sahibidirler...C... 10...S...4878
» Allah rızâsı için yapılan amellerin değeri ve vâsıta edilmesi...C... 13...S...5977-79
» Allah sevgisinin keyfiyeti ve alâmeti...C...13...S...6128
» Allah'tan başkası ile yemîn Verdirilmeyeceği...C... 5...S...2473, 2474
» Allah'tan başkasına dua edenlerin hâli...C...10...S...4483
» Allah'tan başkasına ibâdet edenlerin zavallılığı...C... 10...S...4518
» Allah'tan başkası adına yemîn etmenin hükmü...C... 14...S...6532
» Allah'tan başkasının adına yemîn edilemeyeceği...C... 10...S...4806
» Allah'tan gereği gibi korkmanın fazileti...C...14...S...6407
» Allah üzerine yemîn etmenin mâhiyeti...C...10...S...4902
» Allah ve Rasûlü'ne harb açanlar ve cezalan...C... 9...S...4330-4332, 14...S...6656
» Allah ve Rasûlü'ne itaat edenlerin yeri...C...9...S...4303
» Allah ve Rasûlü'ne itaatin gerekliliği...C...10...S...4775-4779, 15...S...6986
» Allah ve Rasûlü'ne itâattan sonra emir sahiplerine itaat...C... 9...S...4301
» Allah ve Rasûlü'ne muhalefet edenlerin akıbeti...C... 10...S...4840
» Allah ve Rasûlü'nün dâvetine icabet etmek...C... 9...S...4379, / 11...S...5101
» Allah ve Rasûlü sevgisi...C... 2...S...526
» Allah yolunda alınan yaranın değeri...C...1...S...359

» Allah yolunda cihâda giderken bir musibete uğramak...C... 6...S...2648
» Allah yolunda cihâd edenlerin, her amellerinin değerlendirileceği...C... 6...S...2658
» Allah yolunda harcama yapmanın fazileti...C... 6...S...2680
» Allah yolunda infâk...C... 9...S...4210
» Allah yolunda öldürülenler için İleri geri konuşmanın nehyedilişi...C... 6...S...2721
» Allah yolunda öldürülenlerin durumları...C...6...S...2660
» Allah yolunda ölenden başka kimler şehiddir...C... 6...S...2673
» Allah yolunda sabah akşam yürüyüşleri (cihâd için) ve ayrı ayrı mükâfatları...C... 6...S...2641-2644
» Allah yolunda saff bağlayıp çarpışanlar...C...10...S...4862
» Allah yolunda sevilen şeylerden harcama yapmak...C... 9...S...4259
» Allah yolunda yaralanmanın fazîleti...C... 6...S...2646-2650
» Altın, gümüş ve diğer sarraflık yapılan malda ortaklık...C... 5...S...2312
» Altın kaptan içmenin hükmü...C... 12...S...5677
» Altını altınla satmak...C... 4...S...1999, 2003
» Altını altın ile satma ve değiştirmenin hükmü...C... 4...S...1969
» Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanların hükmü...C... 9...S...4398
» Altın yüzük...C... 13...S...5904-5908
» Arefe günü vakfe yapmak...C... 4...S...1582, 1585
» Ariyye satışı...C... 4...S...2008, 2009
» Arkadaşına, hakkında söylenen sözü haber vermek...C... 13...S...6040
» Arpayı arpa ile satmak...C... 4...S...1969, 1997
» Arzuların tükenmezliği...C... 14...S...6358
» Ashâb-ı Kehf in ibretli kıssası...C... 7...S...3277,3279
» Ashâb, sahâbî ve sahâbîlerin fazileti...C...7...S...3410-3412
» Âsî olan kimseyi yalnızlığa terketmek...C...13...S...6055
» Âsîye ve ibretler...C... 7...S...3218
» Asr-Dehr...C... 11...S...5041
» Asrın hayırlısı...C... 5...S...2440, 2441
» el-Asr sûresi tefsîri...C... 11...S...5041
» Aşırılıktan uzak durmak...C... 15...S...7159
» Aşûrâ günü oruç tutmanın hükmü...C...4...S...1858 - 1860
» Aşûrâ orucu...C... 9...S...4428
» Aşûrâ orucunun muhayyer bırakılması...C...4...S...1768, 1861
» Aşûrâ orucu ve bu orucu Yahûdîler'in de tutması...C... 8...S...3701
» Aşûrâ orucu ve hükmü...C... 8...S...3587
» Aşûrâ orucu ve mâhiyeti...C... 4...S...1532
» Ata biniş âdabı ve at yürüyüşleri...C... 6...S...2698,2699
» At beslemek ve zerre ağırlığında hayrın karşılığı...C... 11...S...5034
» Ateme(yatsı) ve Fer(sabâh) namazlarının fazileti...C... 2...S...626
» Ateşten korunmak için az da olsa sadaka vermek...C... 1-4...S...6452
» At etine ruhsat, eşek eti ve mut'a nikâhının nehyedilişi...C... 8...S...3936
» At etinin hükmü...C... 12...S...5596
» Atın ganimetten alacağı pay...C... 6...S...2696
» Atın keyfiyeti ve faydası...C... 5...S...2196
» Atın niçin besleneceği ve bunun mükâfatı...C... 7...S...3408
» Atış ta'lîmine teşvik etmek...C... 6...S...2723
» At-insan münâsebeti...C... 16...S...7228
» Atları yarışa hazırlamak...C... 6...S...2700
» Attâr ve güzel koku satmak...C... 4...S...1944

» At ve eşeğe İsim vermek...C... 6...S...2689
» At yarışı yapmak...C... 6...S...2699 - 2701, 16...S...7212
» Av âdâb ve usûlü...C... 12...S...5553 - 5556
» Avcılık yapmanın hükmü...C... 12...S...5567
» Avın kaybolup birkaç gün sonra bulunmasının ya da suya düşmesinin hükmü...C... 12...S...5565
» Avın parçalanması...C... 12...S...5559
» Avın yanında başka köpek bulunduğu zaman ne yapılır...C... 12...S...5566
» Av köpeğinin av üzerine Besmele ile gönderilmesi...C... 12...S...5557
» Av köpeğinin eğitilmiş ve eğitilmemiş olanının hükmü...C... 12...S...5568
» Av köpeğinin özellikleri...C... 12...S...5558 - 5560
» Av köpeğinin yediği avdan yemenin harâmlığı...C... 12...S...5563
» Av köpeği ve davar köpeği dışında köpek beslemenin hükmü...C... 12...S...5563
» Avlanacak hayvana Besmele...C... 12...S...5553
» Avlanmayı taşla yapmanın hükmü...C...12...S...5556
» Avretin sınırı...C... 1...S...465, 466
» Avret örtünmesi...C... 1...S...462
» Ayakkabı çıkarırkan soldan başlamak...C...13...S...5900
» Ayakkabılarla namaz...C... 1...S...479
» Ayakkabı tasması...C... 13...S...5901
» Ayakta dikilmiş olarak içmenin hükmü...C...12...S...5667
» Âyete'l-Kürsî'nin yatarken okunması...C...11...S...5104, 5146
» Ay'ın ikiye bölünmesi mu'cizesi...C... 7...S...3403,3404, 8...S...3619, 10...S...4811, 4812
» Ayların mâhiyeti ve haccın vakti...C... 3...S...1479
» Ayların sayısı ve haram aylar...C... 9...S...4400
» Aynı cins malı, kaliteli aynı mal (yiyecek maddesi) ile değiştirirken faizden kurtarmak için ne yapılır...C... 5...S...2039
» Ayrı zekât malları, ayrı değerlendirilir...C...3...S...1374
» Ay tutulması sırasında namaz kılınması...C...3...S...1036
» Azâb edilmiş mekânlarda namaz...C... 2...S...532
» Âzâd edenin, âzâd edilene mirasçı olması...C... 5...S...2339
» Azâbdan kurtaracak ticâret...C... 6...S...2635
» Az gülüp çok ağlamak...C... 14...S...6411
» Azı dişli yırtıcı hayvanların yenmesinin nehyi...C... 12...S...5600
» Azınlıklar...C... Bkz. Zımmîler, Zimmet ehli.
» Azil mes'elesi ve Allah'ın ilminin kuşatıcılığı...C... 8...S...3868
» Azîm ve irâdenin yetersizliği...C... 14...S...6524
» Azl yapma(doğum kontrolü)'nın hükmü...C...5...S...2065, 2345 11...S...5291, 16...S...7278.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Acele etmediği müddet kulun duası kabul olunur .....(*)2/19
Acele etmemek (işlerde) .....;.....2/243
Acımak (hayvanlara) 391
Aç İken (komşu) duymamalıdır..... 125
Açlık zamanında yardımlaşma ....., •ll 565
Adam kızını öper 2/349
Adamı çağırmak ona (içeri girmesi için) izindir.....2/440
Adamın bizzat misafire hizmet etmesi.....2/102
Adamın insanlar helak oldu demesi.....2/119
Adamın, sana dil uzatan yaşamasın sözü 2/139
Adamın sözünü ayıplayarak hikâye etmek 2/32
Adamın: Şu veya bu yıldızın doğup batmasıyla yağmura kavuştuk demesi 2/265
Affetmek (insanları) 257
Ağırbaşlılık (işlerde) 537
Ağır gelecek şeyi ikram etmeyiniz..... 356
Ağlamak (Ana, Babanın ağlaması)..... 41
Ahirette iyiliğe kavuşanlar..... 234
Ahlâkını güzelleştirmek için Allah'a dua eden kimse 324
Ahlâklarını öğrenmek için herkesle oturmayı seven kimse..... 585
Akarsu kenarındaki yaylada oturmak 584
Akrabalara iyilik etmenin gerekliliği 56
Akrabaya iyilik etmek..... 57
Akrabaya (müşrik...) hediye göndermek..... 82
Akrabaya (zâlim...) iyilik etmenin fazileti..... 78
Akrabaya (müşrik...) sıla etmek 82
Aksıran kimse Allah'a hamd etmezse ona teşmit edilmez.....2/294
Aksıran nasıl söze başlar.....2/295
Aksırana rahmet dilemek 2/286
Aksırıldığı zaman ne söylenir 2/285
Aksırmak 2/283
Aksırmak (birkaç defa) 2/298
Aksırmayı işitenin teşmiti nasıldır.....2/292
(*) Sahife sayılarını gösteren numaraların önündeki 2 rakamı kitabın II. cildine işaret eder. İtalik dizilenler Babları göstermektedir.
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİSr 693
Sahif e No :
Aksırmayı işiten «Elhamdülillah» der 2/291
Aksırmca «an» demeyin 2/298
Aksınnca (Yahudi...) ne denir.....2/300
Aile efradına merhamet etmek..... 389
Ailesi hasta olana yardım..... 522
Ailesine (çoluk, çocuğuna) insanın para harcaması.....2/105
Aldatma 431
Allah bir kulunun ruhunu bir yerde almak istediği zaman o kul için orada
bir ihtiyaç yaratır 2/635
Allah dilerse, sen de dilersen sözü.....2/141
Allah katında isimlerin hoşa gitmeyeni.....2/174
Allah sana ömürler versin denir mi? 2/399
Allah ve falanca yaptı şeklinde söz söylenir mi?.....2/140
Allah yolunda savaşta saf tutmuşken dua etmek 2/25
Allah yüzünü kara etsin deme..... 190
Allah'a hamd etmek (çocuk kusursuz olunca kız ve erkekliğine bakılmaz) 2/616
Allah'a hamdetmemissen, Allah sana merhamet etsin denir mi?.....2/297
Allah'a sığınmak (Belâ şiddetinden) 2/81
Allah'a sığınmak (Tembellikten) 2/21
Allah'dan afiyet isteyen 2/76
Allah'dan istemeyene Allah gazab eder..... 2/22
Allah'dan mağfiret dilemenin en faziletlisi..... 623
Allah'dan nzık istemek..... 490
Allah'ı zorlayıcı yoktur..... 613
Allah'ım beni rahmetinin bulunduğu yere koy denmesini hoş görmeyen ... 2/126
Allah'ın laneti ile, Allah'ın gazabı ile ve ateşle lânetleşmek..... 335
Allah'ın sevdirdiği kimse (sila-ı rahm eden)..... 59
Allah'ın ömrünü artırdığı kimseler..... 30
Amayı (körü) yoldan saptıran kimse 2/247
Amma ba'dü (Bundan sonra) 2/484

Ana-Baba hakkım ödemek..... 14
Ana-Babanm ağlaması 41
Ana-Babanın duası 41
Ana-Babası arasında yetim kalanı geçindirenin fazileti..... 150
Anam-Babam sana feda olsun denir mi? 2/1612
Anasma-Babasına lanet edene Allah lanet eder..... 22
Anasına-Babasına iyilik edenin Allah ömrünü artırır 30
Anaya-Babaya eziyet etmenin cezası 39
Anaya-Babaya isyan etmek 19
Anaya-Babaya iyilik etmek..... 1
Anaya-Babaya sövülmez 37
Anaya iyilik etmek (Günah bulunmadıkça) 25
Anaya iyilik etmek (müşrik anaya) 32
Anaya iyilik etmek (zulüm etse bile) 9
Anaya itaat etmek (günah bulunmadıkça) 25
Anaya (müşrik) mağfiret dilenmez 31
Anaya yumuşak söz söylemek 10
Andlaşma (cahiliyet devrinde) 571

Sahife No:
Anlatmakta beis görülmeyen haber 2/117
Anneler merhametlidirler 104
Annenizden (odasına girmek için) izin isteyiniz.....2/427
Anneye (Hıristiyan) İslâm'ı arz etmek..... 45
Ara bulmak için hayırlı söz iletiniz..... 397
Ara düzeltmek (dargınların arasını düzeltmek)..... 405
Arkadaşına ağır gelecek şeyi ona ikram etme 356
Arkadaşına «gel seninle kumar oynayacağım» diyen kimse.....2/622
Arkadaşına mal ve evlâdı çok olsun diye dua etmek..... 102
Arkadaşının isminden bir şey noksan bırakıp kısaltarak onu çağıran kimse 2/184
Arkadaşının kibre düşmemesinden emin ise bir kimse onu övebilir..... 348
Arkadaşlar dört kişi olunca.....2/533
Arkadaşlarınızın önünde ayağınızı öne uzatmayınız ve yaslanmayınız ... 2/558
Arkaya dönüş usûlü 270
Arz etmek (İslâm'ı) 45
Asiye ismini değiştirmek 2/177
Ateşle lânetleşmek S35
Atış yapmak (Gece) 2/634
Atta uğursuzluk 2/281
Avlularda (çit veya duvarla çevrili olmayan) oturuş 2/512
Ayağa kalkmak (kardeş iÇ*n) 2/304
Ayağa kalkmak (oturan adam için).....2/318
Ayağa kalkmak (Tazim için) 2/354
Ayağa kalkmayı hoş görmemek.....2/336
Ayağı uyuşan ne söyler.....2/341
Ayaklarını kuyuya sarkıtan kimse, oturup da bacaklarından (elbiseyi) açınca 2/514
Ayıplayıcı 341
Ayıp Örten kimse 2/118
Azad etmek (köleyi, üzerine vacib olmaksızın...) 193
Azadlı «Ben falancalardanım! der mi?..... 85
Azadlı kabileden sayılır 86
Azgınlığın cezası 2/252
Azgınlık (isyan) 2/247
Azgınlık ve taşkınlık 592
Azlık çokluğa selâm verir 2/371
Aziz ve yüce Allah katında isimlerin hoşa gitmeyeni.....2/174
Azia ve yüce Allah'ın «Bir toplum, diğer bir toplumla alay etmesin» âyeti 2/241
Aziz ve yüce Allah'a isimlerin en sevimlisi ... :.....2/171
Aziz ve yüce Allah'ın «Şairlere ise, onlara sapıklar uyar» sözü 2/225
_ B —

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@. . . A . . .@

@...Aa,yoksa sen,sen Yusufmusun dediler.Ben Yusufum...:Yusuf;90,

@...Abdest ancak sesten veya kokudan lazım geleir:Tirmizi;1/74-75,

@...Abdest bozana selam verilmez:Tirmizi;2862,Müslüm;370,

@...Abdest bozarken selam alınmaz:Tirmizi;1/90,2862,

@...Abdest bozmak için yumuşak toprak aramak:Tirmizi;12,İbn Mace;307,

@...Abdest namazı:Müslüm;227,228,232,Nesei;151,85,

@...Abdest suyuyla günahların çıkması: Müslüm;244,

@...Abdest:Maide;6,Nisa.;43,Müslüm;225-234,

@...Abdesti olan ve sonra bozulduğundan şüphe eden o abdestle namaz kılabilir:Müslüm;361-362,

@...Abdestsiz kuran okumak:Buhari;1c.324,Müslüm;373,Ebu Davud;18,Tirmizi,3384,

@...Abdestsiz namazıAllah kabul etmez:Tirmizi;1/76,

@...Abdestten artan suyu ayakta içti:Nesei;95,

@...Abdullah bin Abbas 1660 hadis rivayet ett,i

@...Abdullah bin Mesud 848 hadis rivayet etti,

@...Abdullah bin Ömer (ra) 2630 hadis rivayet etti,

@...Abraş,kel,körün kıssası:Buhari;enbiya 51,Müslüm;zühd 10,2964,Riyazüs Salihin 65,

@...Acbüz-zeneb,kuyruk sokumundaki kemiktir.Toprak bunun dışındaki herşeyi yer:Tergib-Terhib;7c.89sy,Müsned,İbn Hibban,

@...Acizlikten,tembellikten,korkaklıktan Allaha sığınma: Ebu Davud;1540,Müslüm;2706,Nesei;5450,

@...Açık artırma usulu satış caizdir:Nesei;4485,

@...Açlık hikmettir UYDURMA:Acluni;1/337,

@...Açlıktan Allaha sığınırım:İbn Mace:3354,

@...Ad kavminin helakı:Buhari;10c.4904-4622,7c.3021,

@...Ad kavminin ?ldürüldüğü gibi öldürürdüm haricileri:Nesei;4086,

@...Adak adamayın çünkü kaderi değiştirmez:Nesei;3785,Müslüm;1638,Buhari;14c.6498,

@...Adak hiçbirşeyi önlemez,ancak cimriden mal çıkarır:Nesei;3784,

@...Adak konusu:İnsan;7,Buhari;14c.6569,Müslüm;1639-1650,

@...Adaletli olmak:Maide;8,Enam;152,Zumer;3,

@...Adama karısını neden dövdüğü sorulmaz:Ebu Davud;2147,İbn Mace;1986,

@...Adamın başına bela gelince yapacağı dua:İbn Mace;3892,

@...Adamın birinin zekatı bilmeyerek,bir zengine,bir zinakara ve bir hırsıza vermesi ve hayıflanması.Daha sonra rüyasında zenginin ibret alması,hırsızın onu terkesi :Nesei;2513,

@...Adamın yanında oturana ikram etmesi:İbn Mace;3716,

@...Adamınbiri iki parmağıyla dua ediyordu.Allah Resulu (sav) birle birle buyurdu:Tirmizi;3790,

@...Adaşı yoktur:Meryem;65,

@...Adem (as) ile Musa (as) münakaşa etmesi:Tirmizi;2217,Müslüm;3217,Buhari;14c.6504,

@...Adem (as) ve zurriyetinin ilk yaratılışı:Buhari;7c.3102-3111,

@...Adem ahdini unutması..:Tirmizi;3589,Taha;115,

@...Adem topraktan,cinler ateşten,melekler nurdan yaratılmıştır:Müslüm;2996,

@...Adem ve Havvanın örtünmesi:Buhari;9c.4364,

@...Ademoğlu kardeşinin gözündeki çöpü görür kendi gözünün önündeki merteği görmez:K zühd verrekaik;211,

@...Ademoğlunun hepsi günah işler günah işleyenlerin en hayırlısı ise tevbe edenlerdir:Darimi;2730,Tirmizi;3760,İbn Mace;zühd,30,

@...Ademoğlunun iki vadi dolusu altını olsa üçüncüsünü ister,ancak gözünü toprak doyurur:Tirmizi;2440,

@...Ademoğlunun kuyruk kemiğinden başkasını toprak yer:Ebu Davud;4743,Müslüm;2955,İbn Mace;4266,Nesei;4079,

@...Ademoğlunun yanıbaşında 99 ölüm tehlikesi vardır:Tirmizi;2241,

@...Ademoğlunun zinadan nasibi vardır:Müslüm;2657,

@...Ağaçlar kalem olsa denizler mürekkep olsa..:Kehf;108,Lokman;27,

@...Ağızların tadını kesen ölümü çokca anın:Nesei;1824,

@...Ahir zamanda imanın elden gideceği:Müslüm;148,

@...Ahir zamanda imanın elden gitmesi:Müslüm;148,

@...Ahkam ayetlerini anlamak zorundayız,müteşabihlere ise iman etmek zorundayız:Ali imran;7,Müslüm;2665,262,Ebu Davud;4598,İbn Mace;47,Tirmizi;3177,3196,

@...Ahmaklara hikmetten bahsetmeyin:Darimi;mukaddeme 34,

@...Ahmed (as):Saf,6,

@...Ahzab gazası:Müslüm;1788,

@...Ailesini korurken ölen şehiddir:Nesei;4079,

@...Aişe (ra) dokuz yaşında evlendi 18 yaşında Resulullah (sav)i kaybetti:Nesei,3244,

@...Aişe (ra)2210 hadis rivayet etti,

@...Aişe (ra)a zina iftirası:Buhari;8c.2770,Müslüm,

@...Aişe (ra)ın duvara resim asması:Müslüm;2107,

@...Aişe (ra)ın fazileti:Müslüm;2438-2447,Buhari;3c.1312,

@...Aişe (ra)nın Allah Resulu (sav) in oda benim avret mahallini görmedik:ZAYIF:İbn Mace;662,

@...Aişe annemizin SAV namazda iken kapıyı açmasını istemesi:Nesei;1206,

@...Aişe annemizin seferde namazı tam kılması:1456,

@...Aişe küçümsenen günahlardan sakın.Çünkü Allah katından onların peşinde olan kaydeden melek vardır.:Darimi;2729,İbn Mace;zühd 29,

@...Ak saçları ve sakalı kınalamak:İbn Mace;3626,

@...Akıl baliğ olan herkese Cuma namazının farziyeti:Nesei;1371,

@...Akıl dini olsaydı islam ben ayağımın altını mesh ederdim:Ebu Davud;162,

@...Akika:Tirmizi;1556,

@...Akikasünnettir ve her çocuk akika kurbanına rehin gelir:Ebu Davud;2837,Nesei;4219,İbn Mace ;3164,Tirmizi;1550,

@...Akil baliğ olan genç kızların,hayızlı kadınların bayrama gitmeleri emredildi:Nesei;1558,

@...Aklı şuuru örten herşey haramdır ve sarhoş eden herşey haramdır:Ebu Davud;eşribe 5,Müslüm;eşribe 75,Buhari;edeb 80,ahkam 22,megazi 60,Tirmizi;1923,Nesei;eşribe 53,

@...Akrabasını sıla etmeyen cennete giremez:Ebu Davud;1696,Tirmizi;1974,Buhari,Müslüm,

@...Aksırana teşmid:Tirmizi;2884,buhari;3c1176,5c2263,13c.6169,Müslüm;2991,

@...Aksırınca Allaha hamd edin:Buhari edep,126,Tirmizi ;2884 edeb 3,İbn Mace;3715,edeb 30,

@...Aksırmak Allahtan esnemek şeytandandır:Tirmizi;2893,

@...Akşam namazının sünneti iki rekattır:Müslüm;729-730,Buhari;3c.1122,

@...Akşam+yatsının birleştirilmesi,cem edilmesi:Buhari;2c.622,3c.1069,

@...Akşamdan evvel iki rekat nafile namaz:Müslüm;836,Ebu Davud;1281,

@...Alaha ve Resulune isyan bela getirir.,

@...Aldatan bizden değildir:Müslüm;164,Ebu Davud;buyu,50,Buhari;5c.2225,

@...Ali (ra) 586 hadis rivayet etti,

@...Ali (ra)un Sav bana gizli bir şey söyledi demesi:Müslüm;1978,

@...Ali bin ebu Talip (ra)ın fazileti:Müslüm;2404-2409,

@...Alimin abide üstünlüğü benim en aşağı mertebede olanınıza üstünlüğüm gibidir:Tirmizi;2825,

@...Alimin cezası kalbinin ölümüdür.Onun kalbinin ölümü nedir diye sorulduğunda;Ahiret ameliyle dünyayı istemesi,dedi.:Hasanül Basrinin sözü,

@...Alimle ayak takımı aynı sözü söylerse alimin durumu ne olur.,

@...Alimler peygamberin varisleridir:Ebu Davud 3641,Tirmizi 2822,

@...Alimler Peygamberlerin varisidir:Ebu Davud;3641,İbn Mace;1c.223,Buhari,Tirmizi;2822,Müslüm,

@...Alimlerin mürekkepleri şehidlerin kanından efdaldir.(Hasani Basrinin sözü):El-Kubra s.321,Tahzirul-müslimun;s.59,

@...Alkolle tedavi:Müslüm;1984,

@...Allah (cc) 99 ismi.İbn Mace;3860,

@...Allah Adem (as)ı yarattı,sağ eliyle sırtını sıvazladı onun zürriyetini çıkardı:Ebu Davud;sünne 16,Tirmizi;3270,,

@...Allah aklını Kullanmayanlara azab eder:Yunus.;100,

@...Allah ayağını indirir ,koyar;Buhari;tefsir 50/1,eyman 12,tevhid 7,25,Müslüm;cennet 35,37,38,Tirmizi;2682,3488,

@...Allah bir kişinin kalbine bir kadına dünürlüğe gitme isteği koyduğunda ona bakmasında bir sakınca yoktur:İbn Mace;nikah 9,

@...Allah bir kula hayır murat ettiği zaman dinde anlayış kendi ayıplarını görme hasleti verir:K.zühd verrekaik;282,

@...Allah bir kula nimet verdimi onu kulunun üzerinde g?rmek ister:Tirmizi;2972,

@...Allah biri diğerini öldüren ve her ikiside cennete girecek olan iki adamdan dolayı güler:Buhari;cihad 28,Müslüm;imare 128,Muvatta;Cihad 28,Nesei;cihad ,İbn Mace;13,

@...Allah cc herşeyin üzerine güzellik yazmıştır.Birşeyi öldürdüğünüz zaman güzel öldürün birşeyi boğazlayın eziyet vermemek için bıçağı bileyin ve hayvanın kolay ölmesini sağlayın:Müslüm;sayd 12Ebu Davud;edahi 12,Tirmizi;diyat 14,

@...Allah cc hiç kimsede iki kalp yaratmamıştır:Ahzab;4,Tirmizi;3413,

@...Allah cc kendi peygamberinin diliyle neyi helal kılmışsa o helaldir:Darimi;mukaddimi 39,

@...Allah cc ye verilen ilk misak,galu bela:Tirmizi;3271,Buhari;enbiya 1,El-Bidaye ven- Nihaye;1c.116,

@...Allah cc yolcudan orucu ve namazın yarısınımuaf tuttu.Hamile kadınla süt emziren kadını da oruçtan muaf tuttu.Nesei;2310,

@...Allah çok hayalı ve çok cömerttir.Kişi O'naellerini kaldırdığı zaman onları boş ve nasipsiz olarak çevirmekten haya eder:Tirmizi;3789,

@...Allah her mahzun kalbi sever:UYDURMA.:Acluni 1/246,

@...Allah için sevmek:Buhari;13c.6025,1c.163,

@...Allah kendine şirk koşulmasını asla bağışlamaz:Nisa;116,

@...Allah kime hayır dilerse onu dinde bilgili kılar:Tirmizi;2783,

@...Allah kimi severse kullarına sevdirir:Müslüm;2637,

@...Allah korkusundan ağlayan kişi süt memeye dönmedikçe cehenneme girmeyecektir:Tirmizi;2413,

@...Allah kuluna kafi değilmi?:Zümer;36,

@...Allah nur vermedikten sonra onun nuru olmaz:Nur;40,

@...Allah Rasulu (sav)e itaatın gerekliliği:Buhari 10c.4775,15c.6986,

@...Allah Resulu (sav) ile Aişe (ra) ın ayak koşusu yapmaları:İbn Mace;nikah 50,1979,Ebu Davud;2578,

@...Allah Resulu (sav) ile Aişe (ra) yarışı:Ebu Davud;2578,İbn Mace;1979,Müsned;39-129,

@...Allah Resulunu tehdid ediyorLşirk)Zumer;65,İsra;74,75,

@...Allah semadadır:Müslüm;2/537,

@...Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor:Bakara;67,

@...Allah sizi kendinizden sakındırır:Ali imran;28,

@...Allah tektir teki sever:Müslüm;2677,

@...Allah vadinden dönmez:Rum;6,

@...Allah ve melekleri Peygambere salat etmekte:Ahzab;56,

@...Allah ve resulune uyanlar;felaha ererler,huzurludurlar,neşelidirler,mutludurlar,iyi geçinirler,paylaşmayı bilirler.UYMAYANLAR;asidirler,geçimsizdirler,pistirler,cehenneme giderler.,

@...Allah verdiği her hastalığa şifa için ilaç vermiştir:İbn Mace;3436,

@...Allah yumuşaklığı sever ve sertlik için vermediği şey onun için verir:Darimi;2796,Ebu Davud;edeb 10,Buhari;edeb 35,Müslüm;selam 10,

@...Allah zamanı gelen hiçbir canı ertelemez:Munafukun;11,

@...Allah,Ademi yarattığı zaman onun belini sıvazladı ve kıyamete kadar yaratacağı zürriyetin her canlı kişisi onun belinden düştü..:Tirmizi;3271,Araf;172,

@...Allaha en sevimli amel azda olsa devamlı olanıdır:Ebu Davud;1368,Müslüm;783,İbn Mace;4240,

@...Allaha en sevimli amel devamlı olanıdıur:Buhari;1c.194,

@...Allaha eş koşan kadınlarla iman edinceye kadar evlenilmeyeceği:Buhari;11c.5363,

@...Allaha iman nedir?:Buhari;16c.7430,İbn Mace;302,

@...Allaha isyanda hiçbir mahluka itaat yoktur:İbnu Mace;2863,

@...Allaha isyanda mahluka itaat yoktur:Müslüm;imaret,39,Ebu Davud;cihad 87,

@...Allaha Resule ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin:Nisa;59,Buhari;k,tefsir ,Müslüm;1834,Tirmizi;1758,Nesei;4199,İbn Cerir;9858,Müsned;3124,Ebu Davud;2624,

@...Allaha selam olsun demeyin zira Allah selamın ta kendisidir.:Buhari;istizan 3,Müslüm salat 56,Ebu Davud;salat 178,Nesei;tatbik 109,sehv 41-43,56,İbn Mace;ikamet 24,Darimi;salat 84,

@...Allaha ve resuluna gelin deyince münafıklar yüzçevirir.,

@...Allahı anarken sağırı çağırır gibi yüksek sesle bağırıp çağırmanın nehyedilmesi:Buhari;8c.3929,

@...Allahı kavuşmayı dileme:Müslüm;2683,

@...Allahı kim dünyada gördüm derse yalan söyleyeceği:Buhari;10c.4801,

@...Allahı Rab,İslamı din,Muhammedi Resul kabul eden kişi imanın tadını tatmıştır:Tirmizi;2758,

@...Allahım ben ancak bir insanım.Bu suretle hangi müslümana lanetetmişsem kötü söz söylemişsem veya kırbaçla vurmuşsam sen bunları kıyamet günü onun için bağış rahmet ve dolayısıyla onu sana yaklaştıracağın bir vesile kıl.:Darimi;2768,Buhari;deavat 34,Müslüm;birr 89,

@...Allahım beni fakir olarak yaşat,fakir olarak öldür UYDURMA:el-Leali 2/325,

@...Allahım eğer şu topluluğu helak edersen yeryüzünde artık tapınılmazsın:Müslüm;1383- 1384,

@...Allahım kötülükten ve kötülük yapandan sana sığınırım:Nesei;19,

@...Allahım müslümanlardanolan şu cemaatı kırarsan sana yeryüzünde ibadet edilmez:Tirmizi;3274,

@...Allahın ahirette enson nimet olarak görüleceği:Tirmizi;2679,

@...Allahın ahirette görüleceği:Kıyamet;22-25,Müslüm;182,Fecr;22,23,İbn Mace;187,Mutaffifin;15,16,Buhari;7c.3044,

@...Allahın arşını 8 melek taşır:Hakka;17,

@...Allahın bir insanla konuşması asla mümkün değildir:Şura;51,

@...Allahın birliğini kabul edinceye kadar insanlarla mücadele emri:Tirmizi;2733,

@...Allahın cennette en son nimet olarak görüleceği:Ebu Davud;4729,

@...Allahın dilediği şey ile Muhammed(sav)in dilediği şey demeyin fakat Allahın dilediği şey sonra Muhammed (sav)in dilediği şey olur deyin:Darimi;2702,İbn Mace;keffaret 13,

@...Allahın eli cemeatle beraberdir:Tirmizi;2256,

@...Allahın en yakın gök semasına inmesi:Müslüm;758,Buhari;3c.1096,Ebu Davud;4733,Tirmizi;433,

@...Allahın gölgelediği insanlar:Buhari;14c.6661,

@...Allahın iki kişiye gülmesi:Nesei;3151,

@...Allahın indirdiğiylehükmetmek:Araf 3;Yusuf;40,Araf;87,Kehf;26,Tin;8,Maide;44,45,47,Nisa;113,Bakara;151,Ahzab;34,Ebu Davud;4604,Kıyamet;16-19,Nahl;44,Müslüm;1829,Maide;49,Nisa;105,Şura;10,

@...Allahın indirdikleri:İndirilenin kitab ve hikmet olduğu ;Nisa 113,Okunanın kitab ve hikmet olduğu,,Ahzab;34,öğretilen kitab ve hikmet;Bakara 151,Öğüt alınması için kitab ve hikmet olduğu;Bakara 129,Kuranın kitab ve Hikmetin sünnet olduğunun beyanı;Buhari;10c.4668,ibn Kesir 2c.571,Ebu Davud 4604

@...Allahın isimlerini ezberleme:Müslüm;2677,

@...Allahın ismiyle abdest alın:Nesei;78,

@...Allahın kaderinden kaderine kaçıyorum:Müslüm;2219,

@...Allahın kullar üzerindeki hakkı O'na ibadette eş koşmama..:Tirmizi;2781,

@...Allahın lanet ettiği 4 gurup insan:Müslüm;6c.1978,

@...Allahın nuzulu:Fecr;22,

@...Allahın rahmetinden ümit kesilmez:Yusuf;87,Hıcr;55,56,Zumer;53,Ankebut;23,Hadid;22-23,Fussilet;49-50,

@...Allahın sıfatları:Buhari;16c.7272,

@...Allahın size verdiği sadakadır öyle kabul edin:Tirmizi;3224,

@...Allahın sunnetinde bir değişiklik olmaz:Fatır;43,Rad;11,

@...Allahın sünnetini benim sünnetimle konuşturun:Hatibul Bağdadi;el-Fakih 1c.94,

@...Allahın umumi ifadesine kullar hususi tahsis koyamaz.,

@...Allahtan daha kıskanç yoktur:Müslüm;1499,

@...Allahtan Peygamberden ve müminlerden başka dost yoktur:Tevbe;116,

@...Allahu Teala dünya semasına iner:Buhari;teheccüd 14,Müslüm;misafurun 168-170,Ebu Davud;sunnet 19,Tirmizi;443,İbn Mace;ikame 182,

@...Alnı toprak olasıca:Buhari;edeb 44,

@...Altın burun takılması:Ebu Davud;4232,Nesei;5164,5128,Tirmizi;1826,

@...Altın kulu gümüş kulu kareli elbise kulu sürünsün ve baş aşağı sürünsün,vücuduna diken batsın ve çıkarmaya cımbız bulamasın:İbn Mace;4135,

@...Altın ve gümüş biriktirenin hali:Buhari;9c.4398,tevbe;34-35,

@...Altın ve ipek ümmetimin erkeklerine haram kadınlarına helaldir:Buhari;3c.1176,Tirmizi;2959,Müslüm;2078,Nesei;1041,5111,İbnu Mace; 1.642-3644,

@...Altınla gü müşü veresiye bozdurmayı yasak etti:Nesei;4554,

@...Altmış yaş mazereti:Buhari;14c.6361,

@...Amaya sırtını çevirince ..:Abese;1-10,Buhari;11c.4969,

@...Amca baba yarısıdır:Taberani mucemus evsat;zekat babı,

@...Amcanın mahrem olmayışı:Ebu Davud;2057,Buhari;11c.5314,Müslüm;4c.1444,İbn Mace;1948,,

@...Amcanın yanına girileceği:Ebu Davud;2057,

@...Amel edin Allah ve Resulu sizin amelinizi görecektir:Tevbe;105,

@...Amel imandandır:Buhari;1c.192,16c.7370,İbn Mace;57,60,

@...Ameli olmadan dua eden kirişi olmadan bir yayla ok atana benzer:K.zühd verrekaik;322,

@...Ameller niyetlere g?redir:Nesei;75,3420,3774,Buhari 1c.143,209,5c.2333,

@...Amellerin insanı kurtaramayacağı:Buhari;14c.6395,

@...Amelsiz iman kabul olunmaz,imansız amelde kabul olunmaz:Taberani mucemul kebirde,

@...Amin derken sesin yükseltileceği:Ebu davud;932,Tirmizi;248,İbn Mace;855,Buhari

cüzünde 209,

@...Amma da yaman şu ensar kadınları dini öğrenmelerine hayaları engel teşkil etmedi:İbn Mace ;taharet 124(642),,

@...Ammar (ra) ınşehid edilmesi:Buhari;6c.2659,

@...Amr (ra)ın 18 günde süryaniceyi öğrenmesi:Tirmizi;2857,

@...Amr bin As (ra)ın Ebu Hureyre (ra)dan daha fazla hadis bilmesi:Tirmizi;2805,

@...Ana karnında olanı ancak Allah bilir:Buhari 10c.4485,iman 41,bedul vahy 1,ikrah 5,talak11,ıtk 6,Müslüm;imare 155,Ebu Davud; talak 11,

@...Ana-babaya iyiliği emreden ayetler:Bakara83,Nisa;36,Enam;151,İsra;23,Ahkaf;15,

@...Anjin hastalığının tedavisi:Buhari;12c.5733,

@...Anjinin tedavisinden dolayı bademcikleri sıkarak çoçuklarınıza azab etmeyin:Müslüm;1577,

@...Anne ve babaya sövdürenin durumu:Müslüm;1/90,

@...Arab yarımadasında iki din kalmıyacaktır:Müslüm;salat 187,Tirmizi;mevakıt 41,Muvatta;4c.233,

@...Arabça okunur kuran:Yusuf;2,Rad;37,Nahl;103,Meryem;97,Taha;113,Şuara;193-194,Zumer;28,Fussilet;3,44,Şura;7,Zuhruf,2.3,Duhan;58,

@...Araf 172.ayetin ilk misak olduğu:Tirmizi;3276,

@...Aranızda selamı yayın:Tirmizi;2828,

@...Arkadaşlığın en hayırlısı 4 kişi seriyyenin en hayırlısı 400 kişi,ordunun en hayırlısı 4000 kişidir,12000 kişilik ordu azlıktan dolayı mağlup olmaz:Ebu Davud;2611,İbn Mace;2827,Tirmizi;1597,Darimi;k.siyer 215/2,

@...Arkasında siyah ve beyaz çizgi bulunan yılanı öldürün:İbn Mace;3534,

@...Arş'tadır Allah:Ebu Davud;4726,Buhari;10c.4457,16c.7289,Hud;7,

@...Arşın ve kürsünün yaratılması:Gafir;15,Müminun;116,Buruc;14-15,Taha;5,Rad;2,

@...Ashabı Uhdud:Müslüm;3005,Tirmizi;3560,

@...Ashabım gökteki yıldızlar gibidir:UYDURMA:hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz:İbn Abdilber Camiul-ilim11.110,İbn Hazmahkam 4c.82,

@...Ashabını öldürüyor demesin dedim:Müslüm;2584,Tirmizi;3532,

@...Ashabını öldürüyor demesin diye işkenceyi yasak kılıyor:Müslüm;2584,Tirmizi;3532,

@...Asiye adını değiştirin:Tirmizi;2993,Müslüm;2139,İbn Mace;3773,Ebu Davud;4952,

@...Asiye isminin değiştirilmesi:6/2139,

@...Aşereyi mübeşşire:Tirmizi;6c.3992,

@...Aşırı gitmeyin:Maide;77,

@...Aşure günü orucu:Müslüm;1125,

@...At etinin helallılığı ve eşek etinin ve muta nikahının kıyamete kadar haramlılığı:Buhari 8c.3930,12c5596,Nesei;4314-4320,Müslüm;1941,Tirmizi;1853,

@...At ve köleye zekat yoktur:Ebu Davud;1574,Tirmizi;624,İbn Mace;1790,Nesei;2479,Müslüm;982,

@...Ata ve köleye zekat yoktur:Nesei;2462,

@...Ataya birşey sorulmuş o da bilmiyorum demiştri.Ona o konudakendi görünüşünü söylemezmisin,dendi.Bunun üzerine,yeryüzünde benim görüşümün din edinilmesinden , Allahdan haya ederim:Darimi;108,

@...Ateş bin sene yakılarak kırmızılaştı,sonra bin sene yakılarak beyazlaşması....ZAYIF..:Tirmizi;2717,

@...Ateşe girselerdi onda devamlı kalırlardı.Allaha isyan olan yerde kula itaat yoktur:Ebu Davud;2625,Buhari;k,ahkam 78,Müslüm;1840,Nesei;4210,

@...Ateşte pişenden dolayı abdest almanın neshi:Müslüm;354-359,

@...Atılmış çocuk hürdür,velisi müslümanlardır:Muvatta;3c.379,

@...Atın uğuru kırmızılığındadır:Ebu Davud;2545,Müslüm;1875,İbn Mace;2790,Nesei;3596,Tirmizi;1746,

@...Atla eşşek birleşirse katır olur:Nesei;3563,

@...Avcılıkla uğraşan gafil olur,k?yde oturan kaba saba olur,..:Tirmizi;2357,Nesei;4289,

@...Ay görülünce orucun farz kılınışı:Müslüm;1080,

@...Ayağa kalkmayın:Müslüm;1768,Ebu Davud;5215,

@...Ayakkabı ile namaz kılınır:Buhari;1c.479,Müslüm;555,Nesei;775,1361,Ebu Davud;648,

@...Ayakkabı ve çoraba mesh:Tirmizi;99,

@...Ayakkabılarla namaz kılınır: Buhari;1c.479,

@...Ayakkabıyı yere sürtmek pisliği giderir:Ebu Davud;taharet 141,

@...Ayakta bevl meselesi:Tirmizi;12,İbn Mace;307,

@...Ayakta namaz kıl,güç yetiremezsen oturarak bunada muktedir olamazsın yan üstü kıl..Buhari;taksir 19,Ebu Davud;salat 175,Tirmizi;368,

@...Ayakta su içmeyin:Buhari;12c.5667,Müslüm;2026,

@...Ayakta yemek yemek:İbn Mace:3301,

@...Ayakta yemek yemek:Müslüm;6c.2024,İbn Mace;3301,

@...Ayın ikiye bölünmesi:Tirmizi;2273,3502,Kamer;1,Buhari;7c.3403,8c.3619,10c.4811,

@...Ayn(göz):Kamer;13,14Taha;39,Tur;48,Muminun;27,

@...Ayrı ayrı oturmayın:Müslüm;430,Ebu Davud;5215,

@...Az gülüp çok ağlardınız eğer benim bildiğimi bilseydiniz:Buhari;14c. 1.,irmizi;2415,Nesei;1474,

@...Az söz söyleme kabiliye ti ile gönderildim:Buhari;tabir 22,cihad 122,

@...Azda olsa devamlı amel hayırlıdır:Tirmizi;3016,

@...Azil:Buhari;5c.2065,8c.3868,11c.5291,16c.7278,

@...Azil:Ebu Davud;2170,Müslüm;1438,

@..."Allah'a karşı bir günah söz konusu olunca ,mahluka itaat gerekmez"……..Buhari,Ahad 1,müslim imare 39,1840.Ebu Davud cihad,40,87.Nesei, biat 34. İbni Mace,Cihad 40-İbni Ebi Şeybe, Musennef, Cihad192,no;=12,7/737,

@...Adamın biri intihar etti ve Resulullah SAV ona cenaze kılmadı.İlim ehli <<Kıbleye karşı namaz kılan herkese ve intihar edene de cenaze namazı kılınır.>>dediler. Süfyan-Sevri ve İshak'ın kavli budur. Ahmed diyor ki :<<İmam intihar edene cenaze namazı kıldırmaz, imamdan başkası kıldırabilir.Tirmizi , K.cenaze 68. bab 1074,

@...Allah cc, gündüz günah işleyenin tevbesini kabul etmek için, geceleyin elini açar.Geceleyin günah işleyenin tevbeni kabul etmek içinde gündüz elini açar. Bu ta güneşin battığı yerden doğuncaya kadar devam eder."Müslim-2759,

@...Allah kullarına bu kadının çocuğuna acımasından daha çok acır." Dedi.Müslim-2754,

@...Allah mahlukatı yarattığı vakit, nezdinde arşın üstünde kitabına muhakkak benim rahmetim, gazabıma galebe çalar.diye yazmıştır."Müslim -2751,

@...Allah Muhammed'i hak din olarak gönderdi ve ona kitab indirdi ve kendisi indirdiği kitabta recm ayeti vardı. İmdi Resulullah SAV recm yaptı ve kendisinden sonra bizde recm yaptık. İnsanlar üzerinde zaman uzayınca içlerinden birinin, Allah'ın kitabında recm bulamıyoruz, diyeceğinden ve Allah'ın indirmiş olduğu bir farzı terketmek suretiyle dalalete düşeklerinden korkuyorum.dikkat evleği halde zina işleyen kişiye, delil bulduğu veya gebelik olduğu veya itirafta bulunduğu taktirte recm haktır."Tirmizi-1455-Ebu Davud-4418-İbn Mace-2553-Buhari,K.Hudud,

@...Allah tevbeleri kabul eder"Bakara-37-160,218,222-al-i imran31,89,-Nisa(4)110,

@...Allah yanında helalin en çok sevilmeyeni talak (kadın boşamak) dır."Ebu Davud, talak 3 - İbn Mace, talak 1,

@...Allah zina eden kadınlar için bir çıkış yolu açtı.Dul dul ile zina ederse yüz değnek vurulur.Ve taş atarak Recm edilir.Bakire kadın, bekar erkekle zina ederse yüz değnek vurulur. Ve bir sene sürgün cezası verilir.Ebu Davud-K.Hudud-4415-Müslim-K.hudud-1690,

@...Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir bilir misiniz? buyurdu. Muaz: Allah ve Resul'u en iyi bilendir, dedi. Kendisine hiçbir şey ortak yapılmayarak Allah'ın ibadet olunmasıdır, buyurdu.

Bunu yaptıkları zaman onların Allah üzerindeki hakları nedir bilir misin? Buyurdu. Muaz: Allah ve Resul'u en iyi bilendir, dedi. Resulullah: Onlar'a azap etmemesidir, buyurdu."Müslim - 30,

@... Anneme istiğfar etmek için Rabbımdan izin istedim de bana izin vermedi. Kabrini ziyaret etmek için Rabbımdan izin istedim izin verdi. (müslim-976),

@... Adem ile musa birbirlerine huccet getirip niz'a ediştiler. Musa,-Ya Adem. Sen bizim babamızsın.Sen bizi cennetten çıkartdığın için bizleri mahrumiyet ve zarara düşürdün dedi. Adem de Ona.-Sen Allah'ın kelamı ile seçipmümtaz kıldığı ve lehine eliyle yazıp çizdiği Musa'sın . Öyle iken sen Allah'ın beni yaratmasından kırk sene evvel üzerime taktiridir, buyurduğu bir işten dolayı dolay beni levm mi ediyorsun dedi.Bunu Takiben SAV: Böylece Adem Musa'ya delil ve burhanla galib oldu, buyurdu(Müslim-2652),

@... Allah(cc) mahlukatı yarattıktan sonra şöyle yazdı. Yanında, Arşının üstünde Rahmetim gadabımı geçti."Buhari - Ahmed 2/258,

@... Allah mahlukatın kader ve kazalarını semaları ve arzı yaratmasından 50.000 sene önce yazmıştır. Ve onun arşı su üzerinde idi>>(Secde10)Müslim2653,

@...Allah mahlukatın kader ve kazalarını semaları ve arzı yaratmasından 50.000 sene önce yazmıştır. Ve onun arşı su üzerinde idi>>(Secde10)Müslim2653no,

@...Acemlerin birbirine tazim için ayağa kalktıkları gibi sizden ayağa kalkmayın buyurdu" Ebu Davud_5230 İbn Mace_3836,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...B...@

@...Bagiy babı:Müslüm;2687,İbn Mace;4211-4214,

@...Ben ilmin şehriyim Ali de kapısıdır:UYDURMA:Acluni 1/202,Aliyül kari;sy.43,

@...Baston sünnettir:UYDURMA:Aliyül kari;sy.56,

@...Biz melekler içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz:Müslüm;2104,

@...Benim Yarattığım gibi yaratmaya çalışan kimseden daha zalim kimvardır:Buhari;16c.7432,

@...Ben bir beşerim doğruyu da bulurum hata da ederim:İbn Abdill Berr el-Cami;2c.32 de,İbn Hazm el-ihkam 6c.149 da,el-Fullani ikazul himem 72.sy,İmamın sözü,

@...Bidat:Müslüm;3c.867,İbnMace;1c.46,Buhari;4c.1749,6c.2962,5c.2492,Müsned;4c.105.sy,CamiusSağır;2c.7790.

@...Bıyığı kesin sakalı uzatın:Müslüm;k.taharet 259,Nesei;5004,5013,Tirmizi;2912,Ebu

Davud;4199.

@...Ben Ademoğlunun efendisiyim.Toprağı ilk açılacak benim,ilk şefeat edecek benim,ilk şefeatı kabul edilecek benim,:Ebu Davud;4673,Müslüm;2278.

@...Bir kavme akıllarının almadığı bir şey anlatma:Müslüm;mukaddime 5/8.

@...Başın meshi komple olması:Buhari;1c.327,332.

@...Boşanan kadın doğurunca iddeti doğurunca biter:İbn Mace;2026.

@...Bevlin kabir azbına sebebiyeti:Buhari;3c.1284,1300

@...Bilmediğin bir şey için Allah daya iyi bilir demenin ilimden oluşu:Buhari;10c.4745.

@...Birbirine karışmayan iki deniz:Buhari;10c.4827.

@...Bebeklere oynamanın caizliği:Buhari;13c.6093.

@...Bakire ile evlenin:İbn Mace;1860.

@...Bu ümmetten birine ilham gelse bu ömer olurdu:Buhari;7c.3445.

@...Bir tek namazı yirmi sene unutan kimse bu namazdan başkasını kaza etmez:Buhari;2c.648.

@...Bizde Fatıma(ra)ın mushafı vardır.Allaha yemin ederimki onda Kuranızdan birtek harf yoktur:ŞİA SAPIKLARININ UYDURMASI:el-Kuleyni,el-Kafi 57.

@...Baba oğluna boşamayı emredebilir:İbn Mace;2088.

@...Benim mescidimde kılınan namaz,diğer mescidlerden 1000 misli daha efdaldir:Nesei;691.

@...Bir hakim hükmedeceği zaman içtihad eder sonra bu hükümde isabet ederse o hakime iki ecir vardır:Müslüm;1716,Buhari;16c.7222,Ebu Davud;akdiye 2,Tirmizi;1342,Nesei;kuzat 3,İbn Mace;ahkam 3,Müsned;2/187,4/198.

@...Balık ve çekirgenin ölüsü yenir:İbn Mace;3218-3222.

@...Burada olanlar sözlerimi hazır olmayanlara tebliğ etsin,anlatsın:Buhari;1c.30.

@...Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışandan daha zalim kim vardır:Buhari;16c.7432.

@...Bir kimsenin yemeği iki kişiye yeter:İbn Mace;3254.

@...Bizden başkasına benzeyen bizden değildir:Tirmizi;2835.

@...Biz katiyen her isteyene memuriyet vermeyiz:Nesei;4.

@...Beş şey fitrattandır:Tirmizi;2904,Nesei;5190,9..

@...Bedevinin gelip mescide bevl etmesi:nesei;56

@...Bıyığından almayan bizden değildir:Tirmizi;2909,Nesei;13.

@...Bıyığı alın sakalı bırakın:Tirmizi 2912,Nesei;5013,51191,Muvatta;4c.323.

@...Bacak bacak üstüne atılmasını men etti sırtüstü yatarak uyluk açık olarak:Tirmizi;2915.

@...Beyaz elbise giyinin,ölülerinize de beyaz kefene sarın :Tirmizi;2961.

@...Bayramda def çalmak mübahtır:nesei;1593.

@...Beyaz kılları yolmayın,o müslümanın nurudur:Tirmizi;2974.

@...Baba evleneceği kızdan izin alır:Nesei;3250.

@...Baba çocuğuna verdiği bağıştan dönebilir:Tirmizi;2215,1315.

@...Benden sonra kafirlere benzeyip birbirinizin boynunu vurmayın:Tirmizi;2289,Nesei;4109-4115,İbn Mace;3942.

@...Başlarına bir kadın geçiren millet felah bulmayacak:Tirmizi;2365.

@...Başkalarını düzeltmek için kendinizi düzeltin..

@...Ben ilminşehriyim,EbuBekr onun esasıdır.:UYDURMA:Fetavel Hadisiye 269.

@...Büyük günahlar:Tirmizi;2401.

@...Babanın ve mazlumun duası reddolunmaz:İbn Mace;3862.

@...Benim bildiğimi bilseniz az gülerdiniz: Tirmizi; 2414, Nesei; 1474, Muvatta; 1c.319, Buhari;kusuf 16/3,Müslüm;kusuf 10/1,

@...Benim ümmetimin yaşı 60-70 sene arası olacak:Tirmizi;2433.

@...Benim dünya ile işim yok.Dünyada ben bir ağacın altında gölgelenen ve sonra

oradan ayrılıp giden bir atlı gibiyim:Tirmizi;2483.

@...Bina yapımı:İbn Mace;4160,4163.

@...Ben kulumun yanındayım,bana dua ettiğinde onunla beraberim:Tirmizi;2496.

@...Bütün sevablar güzel ahlaktadır:Tirmizi;2497.

@...Beş şey sorulmadan ayakları ayrılmayacak bir kulun mahşerde..:Tirmizi;2531.

@...Biriniz acele etmedikçe duası kabul edilir:İbn Mace;3853.

@...Balinanın yeneceği:Tirmizi;2593,Nesei;4331.

@...Balık yemek bedeni zayıflatır:UYDURMA:el-Menar s.64.

@...Bayram namazında hayızlıda olsa kadınların bulunacağı:Müslüm;890,Tirmizi;539.

@...Bütün namazlar tek abdestle kılınabilir:Müslüm;277.

@...Besmelenin namazda gizli okunacağı:Müslüm;399,299,Tirmizi;244.

@...Bebekle oynanabileceği:Ebu Davud;4932,Müslüm.;1422,2440,İbn Mace;1826.

@...Beş rekat kılan sehv secdesi yapar:Müslüm;572,Ebu Davud;1019.

@...Beş hakkı vardır müslümanın müslüman üzerinde..:Müslüm;2162.

@...Bu ümmette otuz abdal vardır:UYDURMA.:Acluni 1/25.

@...Bire on verilir...:Buhari;8c.3640,7c.3027,16c.7383.

@...Bahçelerden geçerken meyva yemenin mubahlığı:Tirmizi;1303.

@...Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız öyle kılın.:Müslüm;2/544,Buhari;2c.675-880,ezan 18,Müsned;5/53,Buhari;7c.3037,Nesei;739,.

@...Bayram namazı 12 tekbirle kılınır:Ebu Davud;1149,İbn Mace;1280,Tirmizi;535.

@...Büyük adamı emzirme..:Nesei;3304.

@...Bir delikten mümin iki kere sokulmaz:Müslüm;2998,İbn Mace;3982,Ebu Davud;4862.

@...Babası olmayana babamdır diyene cennet haramdır:Müslüm;63,203,Ebu Davud;5113,4718.

@...Besmelesiz abdestte hayır yoktur.:Buhari;vudu.

@...Babanın nikahı altındaki kadınla evlenmek haramdır:Nesei;3317.

@...Bayram namazı:Tirmizi;537,İbn Mace;1278-1291,Nesei;1565.

@...Bayram namazı hutbeden önce kılınır:Nesei;1564.

@...Besmele çek önünden ye:Müslüm;2022,Nesei;4414.

@...Belaya uğrayınca dua:Tirmizi;3654.

@...Başkaldıran cennete giremez:Buhari;itisam 2.

@...Bana itaat eden Allaha itaat etmiştir:Buhari;ahkam 1,İbn Mace;1.

@...Balık ve çekirge helaldir;İbn Mace;3314.

@...Bildiğini gizleme:Bakara;159,174,213.

@...Birlik olma:Müslüm;imare 59,Ebu Davud;sunne 27.

@...Bilgi isteyin Allahtan:Tirmizi;dua 105,İbn Mace;dua 5.

@...Bu ikisine uyun:Tirmizi;menakıp 16,3904,İbn Mace;11.

@...Beni övmeyin;Müsned;4263.

@...Bidatçının günahı kıyamete kadar gider:Müslüm;1017,2674.

@...Bidatçı lanetlenmiştir:Buhari;4c.1749.

@...Babanda babamda ateştedir:Müslüm;203,Ebu Davud;5113,4718,Beraber oturun;Ebu Davud;4823,Müslüm;430.

@...Bağdaş kurarak oturmak:Müslüm;670,İbn Mace;32-62,Tirmizi585,Ebu Davud;4850,.

@...Bidat:Müslüm;867,İbn Mace;46,Buhari;4c.1749,5c.2492,6c.2962,15c.7170,2c.722,15c.7159.

@...Bağırarak zikir yasaktır:Buhari;8c.3929,Müslüm.

@...Baba adıyla yemin yasaktır:Buhari;14c.6528.

@...Bakire ile nikah:Buhari;11c.5170,Müslüm;715,1466.

@...Bal şifa kaynağıdır:Buhari;12c.5723.

@...Belada Allaha sığınma:Buhari;14c.6297,6506.

@...Bıyığın ölçüsü:Buhari;13c.5925.

@...Bilinmeyen için Allah bilir demek:Buhari;10c.4745.

@...Birbirine karışmayan iki deniz:Buhari;10c.4827.

@...Boşama sözleri.:Buhari;11c.Borcun yazılması:Buhari;5c.2424.

@...Borcun yazılması:Buhari;5c.2424.

@...Buharinin Ebu hanife hakkında sözleri:Buhari;15c.6852.

@...Büyük günahların tesbiti:Buhari;5c.2442,1oc.4623,13c.5980,14c.6550,16c.7404.

@...Beli dümdüz tutma:Ebu Davud;855,Tirmizi;264,İbn Mace;870.

@...Burun ve alın üzerine secde:Müslüm;215,218,Ebu Davud;894.

@...Bile bile babasını inkar edenin hali:Müslüm;61.

@...Bize silah çeken bizden değildir:Müslüm;98.

@...Beş vakit namazın vakitleri:Müslüm;610.

@...Başkası adına hacc:Müslüm;1334.

@...Bir kadının halası veya teyzesiyle bir nikah altında kalamaz:Müslüm;1408.

@...Bağdaş kurarak namaz kılınır:Nesei;1661.

@...Bir ve iki defa emme:Müslüm;1450.

@...Beş defa emme:Müslüm;1452.

@...Büyük insanın süt emmesi:Müslüm;1453.

@...Bağışlama:Müslüm;1620.

@...Buluntu mal:Müslüm;1722.

@...Bedir gazası:Müslüm;1779.

@...Bayram ayları 29 gün dür:Müslüm;1082.

@...Bölünmeyin:Şura;14,Beyyine;4,Bakara;213,Casiye;16,Ali imran;105,Enam;159,Rum;30-32.

@...Beni namaz kılanlardan eyle:Şuara;78,Bakara;128,İbrahim;40,.

@...Beş rekat vitr kılınır ve yalnız son rekatta oturulur:Ebu Davud;1359,1338,Nesei.

@...Bir beldede iki kıble olmaz:Ebu Davud;3032,Tirmizi;339.

@...Benden sonra şu ikisine uyun:Tirmizi;3904,İbn Mace;mukaddime 11.

@...Benim ümmetimin yaşı 60-70 sene arasındadır;Tirmizi;4c.2433.

@...Beni seviyorsan fakirliğe hazırlan:Tirmizi;4c.2454.

@...Bidatın islamdaki ilk zuhuru:Darimi;1c.210.

@...Ben sade vahyedilene uyarım:Ahkaf;9.

@...Beşikte konuşan üç çocuk:Müslüm;3005.

@...Bize silah çeken bizden değildir:Müslüm;98.

@...Başkalarının avret mahalline bakmak haramdır:Müslüm;338.

@...Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter:İbn Mace;3254.

@...Bir bağırsakla yer mümin,kafir yedi bağırsakla yer:İbn Mace;3251-3257.

@...Bu iplikten kasıt gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır:Müslüm;1090,siyam;33,Tirmizi;suretil Bakara 17.

@...Biz elçi göndermedikçe azab edici değiliz:İsra;15.

@...Baba oğlunu öldürmesiyle kısas edilmez:İbn Mace;2661.

@...Benim tarafımdan velev bir ayet olsun tebliğ ediniz:Buhari;1c.32.

@...Bana ancak namaza kalktığım zaman abdest almam emredildi:Tirmizi;3c.1908.

@...Ben ancak iki ahmak sesten nehyedildim,Feryat ve çalgı sesi:Heysemi M.zevaid;3c.13.

@...Binek giden Yürüyene,az olan çoğa selam verir:Müslüm;2160.

@...Bir adam yanında bir veya iki kişi olmadan kocası evde bulunmayan bir kadının

yanına girilmez:Müslüm;2173.

@...Bidatçı imamın arkasında namaz meselesi:Buhari;2c.722.

@...Ben Ademoğlunun seyyidiyim:Tirmizi;335,.

@...Beni zikredip iki dudağı benimle hareket ettikçe kulumla birlikteyim:Buhari;tevhid 43.

@...Benim beş tane ismim vardır:Buhari;menakıp 17,tefsir sure 61 1,Tirmizi;edep 67,Darimi;rikak 59.

@...Ben kaybolanları sevmem:Enam 76.

@...Bir kadın kocasına başka bir kadını anlatmasın:Buhari;nikah 118,Ebu Davud;nikah 43.

@...Benim mezarımı mescid edinmeyin:Müslüm;532.

@...Biz işimize isteyeni tayin etmeyiz:Müslüm;14.

@...Bana dünyada kadın güzel koku ve namaz sevdirildi:Nesei;3928.

@...Büyü Yapılması SAV 'e:Müslüm;2189.

@...Buluntu mal helal değildir:Buhari;ilim 28,edep 75,lukata 234,Ebu Davud;lukata

1,Muvatta;akdiye 46,Tirmizi;ahkam 35.

@...Birbirinize hased etmeyin,

@..."Ben Mirac için yukarı çıkarıldığımda bakırdan tırnakları bulunan ve tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir kavmin yanından geçtim. Ey Cebrail bunlar kimdir? Diye sordum.Cebrail,bunlar insanların etleri yiyen ve ırzlarına dil uzatanlardır,dedi."…..Ebu Davud K.edeb 40.bab 4878,

@..."Birgün biz Rasulullah s.a.v ile beraber idik. Kokmuş bir leşten kokular geldi."Bu koku nedir biliyor musunuz? Bu mü'minlerin gıybeti yapan kimselerin kokusudur" dedi.Ahmet b.Hanbel, müsned c 3,S.351,

@...balcağızını tatmadıkça helal olmaz."Nesei, talak 9 - Buhari, libas 6-23,edep 68 - Darimi, talak 49 - İbn Mace, talak 32 - Tirmizi, nikah 27 - Muvatta, nikah 17-18 - Buhari, şehadet 3-talak 4-edep 68 - Müslim, talak 1-5,

@...Başına bir musibet gelen hiçbir müslüman yoktur ki Allah'ın emrettiği şekilde" Biz Allah'ınız ve ancak O'na

dönücüleriz, Allah'ım musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısı ihsan buyurmasın.Müslim-Cenaiz 3,4-İbn Mace ,Cenaiz 55(Bakara 156),

@...Ben devamlı oruç tutarım, seferde de tutayım mı? Dedi. Resulullah S A V dilersen tut dilersen tutma dedi.Ebu Davud-2402, Buhari K.savm seferde oruç babı- -Müslim-1121 - Tirmizi - Nesei 2296- İbn Mace 16,

@...Ben doğduğum yer Mekke,hicret ettiğim yer Medine, Medine'de derdum mu Zul Huleyfe'den öteye dönünceye kadar iki kılarım.Sahabi'nin biri (Ebul Ali'ye) Ey Allah'ın Resulu ben memleketime gidiyorum ve iki ay kalıyorum namazı kısaltacak mıyım? Diye sorar. Resulullah SAV "-Evet, orada elli yılda kalıncaya kadar seferisin dedi."Ebu Bekr müsned-135,

@...Ben insanlarla, Lailaheillallah demelerine kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu deyince öldürmeyi hak etmeleri dışında kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Bundan sonra hesapları Allah'a aittir."Tirmizi, K. Tefsir sure 88 - Müslim, İman(32) 20no,

@...Bir adam 99 kişi öldürmüş de tevbesi kabul edilip edilmeyeceğini sormaya başlamış.Derken bir rahibe gelerek ona da sormuş. Rahib,senin için tevbe yoktur,demiş Adam rahibide öldürmüş.Sonra sormaya başlamış sonra bir köyden çıkarak içersinde iyi insanlar köye gitmek üzere yola çıkmış.Yolun bir kısmına geldikten sonra eceli gelmiş,sonra ölmüş.Bunun hakkında rahmet melekleriyle azab melekler münakaşa etmişler. Neticede iyi yere ötekinden bir karış daha yakın bulunmuş ve o yer halkından sayılmış.Müslim-2766,

@...Bir adam kendi eşini üç talakla boşamış bulunuyordu. Boşanan kadın ise başka bir adamla evlendi veaz sonra o adam da sözü edilen kadını onunla henüz cinsi temasta bulunmadan boşadı. Bunun üzerine Resulullah(sav)'a bu kadının birinci kocasına helal olup olmayacağı soruldu. SAV, şu cevabı verdi: "Hayır, ikinci kocası birinci kocası gibi onun balcağızını tatmadıkça helal olmaz."Nesei, talak 9 - Buhari, libas 6-23,edep 68 - Darimi, talak 49 - İbn Mace, talak 32 - Tirmizi, nikah 27 - Muvatta, nikah 17-18 - Buhari, şehadet 3-talak 4-edep 68 - Müslim, talak 1-5,

@...Bir kafire karşılık mümin öldürülmez.Kim kasten bir mümini öldürürse katil öldürülenin velilerine teslim edilir. İstelerse katili öldürürler. İsterlerse diyet alır."Ebu davud-K.diyet 4.bab-4506-Tirmizi-1434-İbn Mace-2659-Buhari 15c-6778 - Nesei-4779,

@...Bir kimse güneş sararıp şeytanın iki boynuzu arasına veya iki boynuzu üstüne varana kadar oturup,o zaman kalkar, kuşun tane topladığı gibi dört rekat (ikindi namazı) Allah'ı az zikrederek kılar.İşte o münafikları namazıdır. Münafikları namazıdır. Münafikları namazıdır.

@...Bir kişinin mescidle ilgilendiğini görürseniz ona iman şehadetinde bulunuz, Çünkü Allah, Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namaz kılan ve zekat verenler iman ederler. (Tevbe .18)Tirmizi-2750,

@...Bir kulun ömrünü nerede tükettiği, ilmini nerede kullandığı, malını nereden kazanıp nereye harcadığı ve cismini nerede yıprattığı sorulmadıkça onun ayakları Allah'ın huzurundan ayrılmaz."Tirmizi - 2532,

@...Birbirinizi Allah'ın laneti ile veya O'nun gazabı ile veya cehenem ateşi ile lanetleyin."

@...Bizimle onlar arasındaki söz namazdır.Kim bu namazı terk ederse kafir olur.Tirmizi -2756,

@...boynuzsuz davarın boynuzlu davardan kısası alınacaktır."Tirmizi, Kıyametin Sıfatı Babı - 2535,

@... Bana itimad etmiyor musunuz? Ben Sema'da olan Allah'ın eminiyim sabah ve akşam bana gökyüzünün haberi geliyor."Buhari - Müslim 1064,

@... Ben kulumun bana olan zannının yanındayım. Beni zikrettiği yerde, ben onunla beraberim, buyurdu. Vallahi Allah, kulunun tevbesine sizden birinizin sahrada kaybolan hayvanını bulmasından daha çok sevinir. Her kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim."Müslim-K.Tevbe 1-2675no - Tirmizi- 2615 (biraz değişik lafızla),

@... bidat ehlini dinlerse Allah cc'in onun üzerinde koruması kalkar ve ona - yani bidata verilir. Ebu Nuaymın 7/26-34, İbn Battah al- Ibaanatıl Kübra no: 444,

@... Bilgi lafızda kalan şey değildir.Ancak faydası olan şeydir."Ebu Nuaym-Hilyetül Evilyasında 9/123'de,

@... Biriniz kardeşiyle kavga ederse yüzden kaçınsın. Çünkü Allah, Adem'i kendi suretinde yaratmıştır."Müslim-K.Birr 115-2612no,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...C...@

@... Cariye, Sen Allah'ın Resulüsün dedi. Bunun üzerine Resulullah(sav) bana; O'nu azad et, çünkü o bir Mümine'dir, buyurdu."Müslim-537 , Ebu Davud-930 , Buhari Cüzün de 64 , Nesei-3/15 , Ahmed-5/447 , Beyhaki-7/387 , İbn Huzeyme Tevhidde 121 , Ebu Said ed-Darimi fir-Reddi alel-cehmiyeti de 271 - İbnu Ebu Şeybe İman da 84 , İbnu Ebi Asım Sünende 489 , Beyhaki Esma da 422 , Ebu Hanife Müsnedde 3, etmişler,

@... Cariyenin efendisini doğurması, çıplak ayaklı elbisesiz Fakir koyun çobanlarının yüksek bina yapmakta birbiriyle yarıştıklarını görmen..." Müslim-1, Buhari-1c204sy,

@... Cehenneme, Cehennemlikler atılacak da o üç defa daha var mı, daha var mı? Diyecek .Nihayet Rabb'i ona gelecek ve ayağı üzerine koyacak. O zaman toplanıp büzülecek ve "yeter, yeter, yeter" diyecek."Darimi-122bab-2852no - Tirmizi-K.Cennet 19.bab-2682no - Müslim-K.Cennet 37-2848no - Buhari-K. Tefsir 50.sure-10c 4784sy,

@... Cehlin yayılması, ilmin azalması, zinanın yayılması, şarabın içilmesi, erkeklerin miktarı azalıpta, kadınların çoğalması o derecede ki elli kadının yalnız bir tek kayyımları yani bakanı olması kıyamet alametleridendir." Buhari 12c5641sy-11c5309),

@... Cenaze tabuta konulup da erkekler onu omuzları üzerine yüklendikleri zaman, o cenaze iyi bir kişi ise: Beni ulaştırınız der. Şayet iyi bir kimse değilse: Yazıklar olsun. Bu cenazeyi nereye götürüyorlar? Diye seslenir. Cenazenin bu sesini insandan başka her şey işitir. Eğer insan bunu işitseydi muhakkak düşer bayılırdı."Buhari 3c 1303 , 3c 1239,

@... cennet serçelerinden bir serçedir deyiverdim.Bununüzerine Rasulullah SAV "Sen bilemezsin ki Allah cenneti yaratmış, cehennemide yaratmıştır?Sonra şunun için bir ehl yaratmışdır, buyurdu."Müslim 2662,

@... Cibril'i altıyüz kanadı olduğu halde kendi suretinde görmüştür." Müslim-K.İman 282-173-174nolu,

@...Cennet ve ateş münakaşa ettiler. Şöyleki Ateş:_Ben kibirli ve zorlayıcı kimselerle tercih olundum, yani onlara tahsih olundum.dedi. Cennet de: Bana ne olduki, bana insanların zayıf ve sakatları giriyor?dedi. Allah cc cennete şöyle buyurdu:_ Sen benim rahmetimsin, ben seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim.Ateşe de şöyle buyurdu:_Sen sırf benim azabımsın, ben seninle kullarımdan diledime azab ederim. Cennet ve cehennemden herbiri dolacaktır. Fakat Cehennem dolmak bilmez. En sonu Allah cc ona ayağını koyar. O da-yetişir, yetişir, yetişir der.İşte o zaman cehennem dolar, bazısı bazısına büzülür.Aziz ve Celil olan Allah hakkında hiçbir kimseye zulm etmez. Cennete gelince Allah cc, onun için (onun boşluğunu doldurmak için) yeniden bir takım halk yaratır."Buhari 10c 4785,

@...Cibril idi. Size dininizi öğretmek için gelmişti,>> buyurdu."Ebu Davud- 4695, Buhari- K. Tefsir 6/144 - Müslim-8 - Tirmizi-K.İman - Nesei-4993 - İbn Mace-63-,

Cahiliyeden hesaba çekilmeyeceği…..Müslüm 120,

Cahiliyye adedinden sakının……Buhari 7c 3321,13c 6032,1c 184,

Cahiliyye insanı köpeğini besler büyütürdü ama çocuğunu öldürürdü……Darimi 3,

Cahiliyye nikah çeşitleri……Buhari 11c 5220,

Cahiliyye zamanınızdaki bayramları kaldırdım……Nesei 1556,

Cahillerden yüz çevir……..Bakara 67,Maide 50,Enam 35,Araf 199,Hud 46,

Cahillere hikmetten bahsetmeyin……Darimi mukaddime 34,

Camide cenaze namazı kılana sevap yoktur…MEVZU…Aliyul kari 117sy.

Cana kıymanın cezası……..Buhari 6c 2615,

Canından çok sevmedikçe…..Müslüm 69,

Canlarınız,mallarınız,ırzlarınız aranızda haramdır……..Tirmizi 2248,

Canlı hayvanları hedef yapmayın……..Nesei 4416-4422,

Cariye hadisi……Ebu Davud 929,Müslüm 537,

Cariye ile nikah……Buhari 5c 2068,

Cariye namazı başı açık kılar…….İbn Teymiyye feteva 15c 372sy,El Muğni 1c 604sy.

Cariyenin Allah cc semadadır demesi…Ebu Davud eyman 19,Taberani ıtk 8,9,Darimi nuzur 10,Neylul Evtar 7/223,Nesei 1218,Muvatta 4/24,

Cariyenin hükmü……..Buhari 4c 1995,5c 2067,

Cariyenin talakı iki iddeti iki hayızıdır…….Ebu Davud 2189,İbn Mace 2080,Tirmizi 1192,

Casusluk ve hükmü……Buhari 6c 2803-2872,10c 4852,

Cebrailin namazı sav e tarif etmesi…..Buhari 7c 3037,Muvatta 1c 53sy.

Cedeli terk edene cennetin ortasında bir köşk vardır…..Tirmizi 2061,

Cehennem ateşi dünya ateşinden 69 derece daha şiddetlidir……..Muvatta 4c 403,Buhari bedul halk 59/10,Müslüm cennet 30,

Cehennem ateşi ile dünya ateşi…….Buhari 7c 3064,

Cehennem azabından,kabir azabından, Allah a sığınma…..Müslüm 590,Ebu Davud 1542, Nesei 2065,Tirmizi 3800,

Cehennem ehli,her kaba,haris ve büyüklük taslayan kişi……Tirmizi 2732,

Cehennem ehlinin çoğu kadınlardır……Nesei 1493,

Cehennemde en hafif azabı görecek insan iki papucu olupta oradanda beyni kaynayacak…….Darimi 2851,

Cehennemden cennete geçiş…….Ebu Davud 4740,Buhari rikak 8/145,Tirmizi 2720-2723,2728,İbn Mace 4315,

Cehenneme girecek ilk üç kişi…….Tirmizi 2489,Nesei 3123,

Cehennemin harareti 69 kat üstün kılmıştır ve her biri bu dünyadaki ateşin harareti kadardır……Tirmizi 2715,

Celeb (pazara mal gelmeden satılmaz) alınmaz……Müslüm 1517-1525,

Cellale (dışkı yiyen hayvan) etinin yenmesi yasaktır….İbn Mace 3189,

Cem özürsüz olarak kılınırmı….Tirmizi 187,İbn Mace 1069,Müslüm 705,

Cem seferde…Müslüm 703,704,Buhari 2c 612,Ebu Davud 1220,Müsned 5c 241,

Cemde sunnet namaz kılınmaz….Müslüm 1288,Ebu Davud 1906,

Cemeat iki kişidir…..Buhari 2c 692,

Cemeata sarılın kurtulan taifedir…….İbn Mace 3993,

Cemeata yapışın Allah ın eli cemeatın üzerinedir.Her kim cemeattan ayrılırsa şüphesiz cehenneme gider…… Tirmizi 2255,

Cemeata yapışın,fırkalaşmayın,bölünmeyin,şeytan tek kişiyle beraberdir,iki kişiden daha uzaktır……Tirmizi 2254,Beyhaki şuabul İman,El Kenz 8c 207,

Cemeatle namaz kılan başka bir cemeatle namaz kılabilir….Ebu Davud,

Cemeatle namaz……Muvatta 8/8,Buhari ezan 10/29,Müslüm 649-654,Nesei 10/53,

Cemeatle niye namaz kılmadın,sen Müslüman değimlisin…….Muvatta 1c 232sy,Nesei imamet 10/53,

Cemeatsiz İslam olmaz,Emirsiz cemeat olmaz,İteatsız da emir olmaz…Darimi 1c 257,

Cemeattan ayrılmama…….Buhari 16c 7220,

Cemeattan bir karış ayrılan islamdan çıkar….Ebu Davud 4758,

Cenaze evine yemek getirme……Ebu Davud 3132,Tirmizi 1003,İbn Mace 1610,

Cenaze namazı dört tekbirli ve fatiha okunur.Her tekbirde eller kalkar…Buhari 3c 1244,3c 1251,1263,1289,Müslüm 95,Tirmizi 1028,1031,

Cenaze namazı mescide kılınır….Müslüm 973,Tirmizi 1038,Ebu Davud 3189,Nesei 1969,İbn Mace 1518,

Cenaze namazı mescide kılınır…Ebu Davud 3189,Müslüm 973,Nesei 1969,İbn Mace 1518,Tirmizi 1038,

Cenaze namazında fatiha okunur…..Buhari 3c 1256,Tirmizi 1031,

Cenaze namazını 100 e varan cemeat kılarsa diledikleri şefeat kabul olunur…….Nesei 1992,

Cenaze taşımadan dolayı abdest alma….Ebu Davud 3161,Nesei 192,İbn Mace 1463,

Cenaze yıkama…Müslüm 939,

Cenazenin arkasından gitmek imandandır……Buhari 1c 199,

Cenazeyi şirk koşmayan 40 kişi kılarsa…Müslüm 948,Ebu Davud 3170,İbn Mace 1489,Tirmizi 1033,Nesei 1993,

Cenazeyi takip etmekten nehyolunduk……..Müslüm 928,Ebu Davud 3167,

Cenazeyle üç şey gider….Ailesi,ameli ve malı,ameli kalır gerisi gelir……..Tirmizi 2485,

Ceninin diyeti elli koyundur……Nesei 4786,

Ceninin diyeti…..Müslüm 1681,

Ceninin kesilmesi anasının kesilmesiyledir……..Ebu Davud adahi 17,Tirmizi 1503,İbn Mace zebayıh 15,Darimi adahi 17,

Cennet ehli cennete kılsız,tüysüz,yaradılıştan sürmeli,otuz veya otuzüç yaşın çocukları olarak girecekler..Tirmizi 2669,

Cennet ehline baktım çoğu fakirlerdir,Cehenneme baktım çoğunun kadınlar olduğunu gördüm……..Tirmizi 2729,

Cennet güçlüklerle kuşatılmış,cehennem ise şehvetlerle çevrilmiştir…..Tirmizi 2684,Müslüm cennet 14,Darimi 2846,

Cennet halkının dili arapçadır….MEVZU…Aliyul kari 92sy.

Cennet size ayakkabılarınızın bağından daha yakındır.Cehennemde böyledir…..Buhari rikak 29,Ahmed 1/387,413,

Cennete ancak muminler girecektir…Buhari 14c 6496,

Cennete hesabsız girecekler……..Müslüm 220.

Cennetle müjdelenen on sahabi……..Ebu Davud 4648,Tirmizi 3992,İbn Mace 134,

Cennette bir ağaç vardır yüz sene yürü bitmez…..Müslüm 2826,

Cennette bir ağaç vardır,hayvanına binmiş kişi onun gölgesinden yüz sene yürür…Tirmizi 2643,3509,Darimi 2841,

Cennette çocuk arzu ettiği vakit gebeliği doğumu ve yaşı dilediği şekilde bir anda tamamlanacaktır….Tirmizi 2688,

Cennette mümine cinsi münasebet gücü verilecek….Tirmizi 2659,

Cennette su denizi,bal denizi,süt denizi ve şarap denizi vardır ve nehirler daha sonra bunlardan çıkacaktır……..Tirmizi 2690,

Cennette tükürme,sümkürme olmayacak……..Tirmizi 2660,

Cereme kime ise semerede onadır…(Kim çaba sarfederse meyvesini alacaktır)…Tirmizi 2808,Ebu Davud,İbn Mace,Ahmed 6c 49,

Cessase hadisi…Ebu Davud 4326,Müslüm 2942,İbn Mace 4074,Tirmizi 2354,

Cessasenin haberi…..Ebu Davud 4325,4326,Müslüm 2942,İbn Mace 4074,Tirmizi 2354,

Ceza kallehu Hayran……Taberani Mucemus Sağir 809,Tirmizi Birr 87,

Cibril bana kabede iki defa imam oldu……Ebu Davud salat 2,Müslüm 544,Muvatta 1c 1,

Cibril bana komşuyu o derece tavsiye ettiki neredeyse mirascı yapacağını zannettim……Buhari edep

28,Müslüm birr 140,Ebu Davud edep 123,İbn Mace edep 4,

Cibril Hadis……..Müslüm 8,Tirmizi 2738,Nesei 4960,

Cibrilin cennet ve cehenneme gönderilişi……Nesei 3743,

Cibrilin imanı tarifi……..Nesei 4957.Buhari 1c 202,

Cibrilin namazı tarifi…….Buhari 7c 3037,Nesei 494,

Cifir yapanın islamdan nasibi yoktur…Abdurrezzak 1126,Beyhaki 18/139,

Cihad Cuma namazı ve cenaze peşinden gitmek kadınlar için değildir……Taberani Mucemus Sağır 817,

Cihad farzdır……..Nesei 3075-3082,

Cihad imandandır……..Buhari 1c 189,

Cihad……Yasin 74,75,Enfal 39,Bakara 193,Ali İmran 142,Muhammed 31,Tevbe 16,38,111,Saf 10,11,Maide 35,Nisa 74,Ankebut 6,Müslüm 50,İbn Mace 4011,Buhari 13c 5975,

Cihadı terk eden münafık olarak ölür…Nesei 3083,

Cima duası……Ebu Davud 2386,Müslüm 1434,Buhari 1c 293,

Cimriliğin kereati…….Müslüm 1029,

Cin çıkarma…….Darimi 19,

Cinler ateşten,Adem topraktan,melekler nurdan yaratılmıştır…….Müslüm 2996,

Cinlerin haber hırsızlığı…….Buhari 13c 6162,

Cinlerin haber hırsızlığı…Buhari 13c 6162,

Cinlerin mahiyeti ve sav ile görüşmeleri….Buhari 8c 3608,

Cinlerin ve insanların yaradılış gayesi……Zariyat 56,Buhari 10c 4790,

Cinlerin ve insanların yaratılış maksadı…Buhari 10c 4790,

Cuma ayeti Medinede nazil oldu…….Buhari ve Müslümde,Cabir b Abdullah dan "Allah Resulu sav Cuma günü hutbe okuyordu,Şamdan bir ticaret kervanı gelmişti.Bu sebeble ayrılıp kafileye koştular.Camide on kişi kaldı.Bunun üzere Cuma ayeti indi."

Cuma ezanı imam mimbere çıkınca okunur……..Nesei 1392,

Cuma eznı işitenin üzerine farzdır…….Ebu Davud 1056,Darekutni 165,Beyhaki 3c 173,Ebu Nuaym 7c 104,Buhari 2c 867,

Cuma günü gusul……..Buhari 2c 851,

Cuma günü hutbede,dua ederken sadece şehadet parmağını oynatma…….Nesei 1412,

Cuma günü namaz için çağrıldığı zaman hemen Allah ın zikrine koşun……Cuma 9-11,

Cuma günü Zuhru Ahır namazı batıldır……El Bahrur Raik 2/150,

Cuma için sultanın iznine muhtaç yoktur..Osman ra evine kapanıp asiler evini sarınca Ali ra cumayı kıldırmıştır…İbn Kudame,El Muğni 2/245,

Cuma kılınır……İbn Mace 1082,Ebu Davud 1052,1056,1057,1069,Fethul Bari 2c 294,Cuma 9,Nesei 1369,1371,Buhari 2c 867,861,862,Müslüm 846,852,865,1829,Tirmizi 499,

Cuma konusunda zayıf rivayetler….İbn Mace 1081,Beyhaki 3c 177,

Cuma namazı ,sav in lisani ile eksik olmayıp tam olarak iki rekattir……Ahmed,Nesei,İbn Mace,

Cuma namazı iki rekattır……..Nesei 1420,1440,

Cuma namazı ilk defa Hicretten evvel Medinede ensardan Esad b Zarure ra tarafından kılındı….Fethul Kadir 1/408,Suyuti Ed Durul Mansur 6/128,İbn Hacer Fethul Bari 2/294,

Cuma namazı kılınacak yerde hadler uygulanacak diye bir delil yoktur…..El Muğni 2/234,

Cuma namazı kılınca öğle namazı düşer,kılınmazsa o takdirde öğle namazını kılmak farzdır…Fethul kadir 1/408,

Cuma namazına akıl baliğ olan herkesin gitmesi farzdır….Nesei 1371,

Cuma nazmını Resulullah sav Mekkede kılmadı….İbn Hacer,Tuhfetul Muhtaç,

Cuma ve bayram namazı aynı güne gelirse bayram namazını kılın…..Ebu Davud 1070,İbn Mace 1310,1593,

Cuma,Bahreyn köylerinden Cuvasa da Abdulkays mescidinde kılındı,ikinci defa…..Buhari 2c 861,Ebu Davud 1068,

Cuma,köle,kadın,hasta,çocuk dışında herkese farzdır…….Ebu Davud 1067,Beyhaki 3c 172,

Cumanın evvelinde kılabildiğin kadar namaz vardır…Ebu Davud 1128,Muslum 857,Tirmizi 520,

Cumayı özürsüz terk eden bir dinar tasadduk etsin……Nesei 1372,

Cumayı terk edenin kalbi mühürlenir….Müslüm 652,865,Ebu Davud 1052,Nesei 1369,Tirmizi 499,İbn Mace 1125,

Cumayı üç kere üst üste terk edenin Allah kalbini mühürler…….Nesei 1369,Muvatta 1c 198sy.

Cüheymi ve Allah ı kim yarattı diyen kafirler…Müslüm 134,Ebu Davud 4721,

Cünüp olmakla beraber,müslümanın temiz olacağı….Buhari 1c 388,

Cünüpken herhalikarda Allah cc yi zikir……..Müslüm 383,

Cünüplükten dolayı yıkanma……Muslum 316,Nesei 193,Tirmizi 108,

Cünüplünün kıraat etmesi…….Buhari 1c 403

Cüveyri hadisi……..Müslüm 2550,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

** Ç **

@...çoçuk senin aleyhine suç işlemez .Sende onun aleyhine suç işlemesin buyurdu.Ebu Davud, Diyet 2, Nesei, kasame, 42- -İbn Mace, Diyet 26,

@...Çorab üzerine mesh rivayet eden sahabiler:Ali(R),Ammar(R), Enes(R), İbn Ömer (R) el-Bera (R),Bilal(R),İbn Ebu Evfa (R) ,Selh b.sa'd-tabiinden-Ata, Hasanı Basri-said b. el -Müseyyeb ibn Cübeyr- en-Nehai-es Servi,

@...Çorapların ve ayakkabıların üzerine meshetti.Tirmizi -99 -İbni Mace 559,Nesei 128 E.Davud -159-Taç-244-Tabarani,Ahmed,

Çakıllarla tesbih çekilmez…….Ebu Davud 1500,Tirmizi 3788-3790,

Çalgı sesinden kulaklarını tıkadı……Ebu Davud 4924,

Çalgı ve feryattan nehyedildim…….Heysemi 3c 13,Camius Sağır 2c 46,

Çalgı ve zurna aletlerini ve putları ortadan kaldırmakla gönderildim……..Müsned 5/267,268,Ahkam hadisleri 6c 255,

Çalgının haramlılığı …….İbn Mace 4020,Tirizi 2308,

Çan bulunan eve melekler girmez……..Ebu Davud 4231,Müslüm 2113,Tirmizi 1755,

Çan bulunan kervana melekler gelmez……Ebu Davud 2554,Nesei,

Çan şeytanın çalgısıdır……..Müslüm 2114,Ebu Davud 2556,

Çarşafımı giydim Allah Rasulunun peşinden gittim.Baki mezarlığına vardı ve orada dua etti……..Nesei 3953,

Çekinme ben kral değilim.Ben güneşte kurutulmuş tuzlu et yiyen bir kadının oğluyum…..İbn Mace etime 30,

Çekirgenin yeneceği……Buhari 12c 5576,Nesei 4336,İbn Mace 3314,Müslüm 1952,

Çekişenlerin arasını bulmak……Buhari 5c 2503,

Çekişmeyi bırak.Çünkü onun faydası azdır.Üstelik o kardeşler arasında düşmanlığı körükler,tahrik eder…… Darimi 309,

Çıkarken girerken selam……Tirmizi 2848,

Çıngırak olan kafileye melek gelmez….Nesei 5184,

Çıplak olarak kabenin tavafı yasaktır……Müslüm 1347,Buhari salat 2,10,Hac 67,,Ebu Davud menasik 66,Nesei menasik 161,Darimi menasik 74,Tirmizi 3285,872,

Çirkin isim koymayın……..Müslüm 2136,

Çobanın köpek beslemesi……Buhari 5c 2153,

Çobanlık yapmıştır……Buhari icare 2,Etime 50,enbiya 29,Müslüm 302,Muvatta istizan 18,Müsned 3c 326,

Çobansınız hepiniz……Ebu Davud 2928,Buhari k.Cuma,k.ıtk,k.ahkam,Müslüm 1828,Tirmizi 1757,

Çocuğa dua etme……..Buhari 14c 6300,

Çocuğa hac vardır…….Buhari 4c 1741,Muvatta,İbn Mace 2910,Nesei 2617,Müslüm,Ebu Davud,

Çocuğun doğumunda bağırması ve ağlaması şeytanın onun karnını sıkmasından dolayıdır….Darimi 3132,Müslüm fedail 146,

Çocuğun malını babası alabilir……..Tirmizi 1372,

Çocuğun saçını tıraş edip biraz saç bırakmaktan nehy etti……Ebu Davud 4193,Buhari k.libas 7/207,Müslüm 2120,Nesei 5051,

Çocuk doğduğunda bağırır,ağlar ve sonra da ölürse mirasçı olur ve namazı kılınır……Darimi 3130,Tirmizi 1037,İbn Mace cenaiz 26,feraiz 17,İbn Ebu Şeybe 11/385,

Çocuk omuzda namaz……Buhari 13c 5994,

Çocuk sağını solunu ayırt etme yaşına gelince namazı ona emredin…….Ebu Davud 497,

Çocukken konuşan üç kişi……..Müslüm 2990,

Çocuklara selam vermek …….Buhari 13c 6192,Tirmizi 2836,Müslüm 2168,

Çocukları akşam olunca dışarıda bırakmayın……..Buhari 7c 3091,

Çocukların beyati……..Buhari 5c 2314,

Çocukların fitrat üzere doğması…….Buhari 10c 4653,

Çocuklarınıza yedi yaşına gelince namazı emredin,on yaşına geldiğinde kılmıyorsa dövün……Ebu Davud 495-496,Tirmizi 403,Ahmed 2/180,187,Dare Kutni 1/230,

Çoğu sarhoşlık verenin azıda haramdır……İbn Mace 3392-3394,

Çok ağlar az gülerdiniz……Tirmizi 2415,

Çok evlilik……..Nisa 3,129,Buhari 11c 5162,

Çok soru sormanın kerahati……Buhari 5c 2225,15c 7151,

Çok yemenin çirkinliği……Buhari 12c 5493,

Çok yemeyiniz……Tirmizi 2486,

Çoluk çocuk sahibi olan felah bulamaz……MEVZU……..Temyiz 142,Acluni 1/323,

Çorap üzerine mesh…….İbn Mace 559,Tirmizi 99,Ebu Davud 159,Tac 244,

Çöğür dikeni ilede olsa namazda önünü ilikle…….Nesei 765,Ebu Davud.

Çölde oturan kaba saba olur,avcılıkla iştigal eden gafil olur,Sultan kapısına giden ayartılır……Tirmizi 2357,

Çörek otu ile tedavi……..Müslüm 2215,2113,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...D...@

@... Deccal gözü sakat, bol saçlı bir kimsedir. Onun beraberinde bir cennet ve bir ateş vardır. Onun ateşi cennettir. Cennetide bir ateştir." Müslim-2934,

@... Deccalin sağ gözü sakatdır,börtlektir. Sanki onun gözü,salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm danesidir.Müslim-169,

@... deve sürüsü varsa devesinin peşine takılsın. Onu yayıp sütünü içmekle yetinsin. Kimin sığır sürüsü varsa onlara peşine takılsın, kimin koyun sürüsü varsa onların peşine takılsın, kiminde tarlası varsa onun başına gitsin. Ebu Bekir, Devesi ve koyunu tarlası olmayan ne yapsın? Dedi. Resulullah(sav) << Hayvanları olmayan elindeki kılıcının ağzını taşa vurarak köreltsin, kurtulmaya imkan bulduğu ölçüde kurtulsun. Cevabını verdi."Ebu Davud-4256 - Müslim-K.Fiten-2887,

@... döğme yapmak,yağma yapmak,panterlerin postunu kullanmak,iki omuzu üzere ve elbisenin altına halis ipek koymadan bizi men etti……..Darimi 2651,Ebu Davud libas 10,Nesei zinet 20,

@... Duhan, Deccal,Dabbetul-ard, Güneşin batıdan doğması, İsa (as)'ın nuzulu,Yecuc ve Mecücün çıkması, biri garbta biri de Arab yarımadasında biri Şarkta olmak üzere üç husuf yani arzın çöküntüsü. Bu alametlerin sonuncusu ise Yemen'den çıkıpta insanları toplantı yerine doğru önüne katarak süren ateştir." Müslim-2901,

@... Dünya ehline merhamet edin ki; Semada ki Rahman olan Allah'da size merhamet etsin."

@... Dikkat: Bana Kur'an verildi. Kur'anla beraber onun bir benzeri daha verildi.Dikkat yakında midesi tok, rahat koltuğunda oturan bir kimse şöyleder: Şu Kur'ana sıkı sarılın. Onda helal olarak bulduğunuzu helal sayın haram olarak bulduğunuzu da haram sayın, dikkat size ehli eşek eti helal değildir. Yırtıcı hayvanlardan parçalayıcı dişi olanların eti helal değildir. Kendileri ile aralarında anlaşma bulunan yitiklerini almanız size helal değildir. Ancak sahibinin Ona ihtiyacı yoksa o zaman helal olur.Bir kimse bir kavme misafir olarak inerse onu ağırlamaları gerekir. Eğer ağırlamazlarsa o şahsın onları takip ederek ağırlamayana misilleme olarak cezalandırma misafir etmeme hakkı vardır."Ebu Davud -4604,

@...Dört haset var ki kinde bulunursa o kimse katıksız münafıktır." Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünden döner, anlaşma yaptığın anlaşmanın hilafına hareket eder. Müslim-85-Nesei-5023-Tirmizi-2634-Ebu Davud-4688-Buhari-1c188sy,

Dabbenin çıkacağı :neml 82,ibn mace 4066

Dabbetül ard:ibn mace 4066

Dağ toprağa gömüldü ve Musa çığlaklar içinde yere serildi..Tirmizi 3268,Araf 143

Dağlama ile tedavi:buhari 12c.5736

Dağlanarak tedavi yasaklanıyor..Muslum 2205

Dağları ve kuşları Davud ile beraber tesbih etsinler diye buyruk altına aldık.:enbiya 79

Dalak ve karaciğerin helallılığı.:buhari 12c.5576,ibn mace 3314,müslüm 1995,

Danışalacak kimse,guvenilecek kimsedir..Darimi 2453,İbn Mace edep 37

Dargınlığın sınırı:buhari 13c.6052,müslüm 2560

Davar ağılında namaz:buhari 2c.529

Davete icabet etmek :buhari 3c.1175,11c.5259,müslüm 1429

Davuda dağları ve kuşları boyun eğdirdik..Enbiya 79

Dayak yasaktır:ebu davud 4786,müslüm 2328,ibn mace1984

Dayanarak yemek yeme:ibn mace eşribe

Dayf misafir hakkı..:ibn mace3675

Dayı mirascı olmayanın mirascısıdır..Darimi 2981,Musennaf 10/285

Deccalın vasıfları:buhari 7c.3119,tirmizi 2341,2354,ebu davud 4315,müslüm 169,2934,2137,ibn mace 4075

Deccali,recmi,şefeatı ve kabir azabını inkar edecek bir kavim gelecek..İbn Kesir 11c 5687,Muslum 585,2869,Buhari 1029,1299,Ebu Davud 4751,4753,İbn Mace 347,348,Muvatta4c.280s.

Deccalin çıkması.:müslüm 2934,buhari k fiten,tirmizi 2336,ibn mace 4075,ebu davud 4315

Dedenin mirası:buhari 14c.6611

Dedikodu nehyedilmiştir.:buhari 5c.2225,13c.59798,14c.6402

Def çalmak düğünde mübahdır..Buhari 11c 5237

Def helal ve haram olan ilişkiyibirbirinden ayırır.:ibn mace 1896,buhari 8c.3748,tirmizi 1094,nesei 3353,müstedrek 2c.184

Definenin 5/1 i sadakadır.:müslüm 1710,ebu davud 3085

Definenin zekatı 5/1 dir:nesei 2485

Dehre sövmeyin dehr benim zamana sövmeyin zaman benim...:müslüm 2246

Delil ulaşmayan kimseler :ibn kesir 4705

Delilin mahiyeti:buhari 16c.7227

Delillerin kalbi mutmain etmesi ile kalbin mutmain olması..:müslüm 151

Delilsiz fetva vermek yasaktır:ebu davud 321,ibn mace 8,darimi 161

Delilsiz hareket haramdır…Zuhruf 22-24,Maide 104,İsra 36,Lokman 21,Kasas 50,Muhammed 14,Mumin 56,Yunus 36,Mumin 35,Enam 116,Necm 28,Zumer 3,55,Buhari 13c.6048,Zuhruf 36-37

Deniz avı ve oradaki yiyecekler size helal kılındı…Muvatta 1c 398s,Maide 96

Deniz ne kadar büyük olursa olsun kişi kovasıyla içebileceği kadar su alır,gerisi kalır..

Denizde avlanmak..Buhari 12c 5572

Denizde gaza :müslüm 1912

Denizin dışarıya attığı anber balığını 18 gun yedik…Nesei 4331,Tirmizi 2593

Denizin dışarıya attığı balığı 300 kişi 18 gün yedik:tirmizi2593,nesei 4331

Denizin ölüsü helal suyu temizdir.:buhari 12c.5574,ibn mace 3314,nesei 59,

Denizin suyuyla abdest alma:Ebu davud 69,tirmizi taharet 52,ibn mace taharet 38,müslüm 1995,nesei 59,

Denizler mürekkep olsa..:kehf 108,lokman 27

Dere geçilirken at değiştirilmez.

Deve ağılında namaz kılmayın,koyun ağılında namaz kılın..Tirmizi 346

Deve ağılında namaz kılmayın.:nesei 715

Deve bozazlar gibi at kestik ve yedik:nesei 4384

Deve çöküşü gibi çökmeyin önce elleri sonra dizleri koyun:ebu davud840

Deve deveden başka bir şeymi doğurur..ebu davud edep 92

Deve eti yemekten dolayı abdest gerekir…Muslum 360,Ebu Davud 184,İbn Mace 494,Tirmizi 81,(Bozulacağını kabul edenler:Ahmed,İshak,Yahya,Ebu Bekr bin munzir,ve İbn Huzeyme,Beyhaki,İmam Şafide eğer bu hadis sahihse ben onunla hükmederim,diyor)

Deve etinden dolayı abdest alma:müslüm 360,ebu davud 184,ibn mace 494,tirmizi 84

Deve etinden dolayı abdest bozulduğu.Müslüm 360,ebu davud 184,ibn mace 494,tirmizi81

Deve üzerinde ne tarafa dönerseniz namaz kabuldur:nesei 490,bakara 115

Deve üzerinde tavaf..:müslüm 1272,ebu davud 1877,nesei 2957,ibn mace 2948,tirmizi 866

Devenin ayakta kesileceği.:buhari 4c.1606,nesei 4329

Devenin ilk yavrusunu kurban etmek receb ayında kurban kesmek cahiliyye adetlerindendir.nesei 4203

Devenin ilk yavrusunu ve recep ayında kurban kesmek gerekmez,bunlar cahiliyye adedidir..Nesei 4203

Devenin nasıl kesileceği:buhari 4c.1606,müslüm 1320

Devenin sahibini Allah Resulu sav e şikayeti..Ebu Davud 2549,Muslum 2447,İbn Mace 340

Devenin zekatı:nesei 2438-2440

Deveye sormuşlar,inişi seven yokuşumu?-Duz yola ne olmuş ki?demiş…..

Dımmadın müslüman oluşu...:müslüm868

Diken batsada günaha kefferattır:müslüm 2570

Dikkat edin bir kişiyi halkın korkusu,bildiği gerçeği soylemekten alıkoymasın..Tirmizi 2527,İbn Mace 4007,İbn Kesir 5c 2932

Dikkat edin,namazın uykuda geçmesikusur değildir.Asıl kusur namazı diğer namaz vakti girinceye kadar uyanık iken kılmamaktır…Ebu Davud .441,Nesei mevakıt 53/3,Tirmizi 177,İbn Mace 698,Ahmed 5/305

Dikkat kendisinebenden bir hadis ulaşır ve koltuğuna gerilmiş olduğu halde bizimle sizin aranızda Allahın kitabı vardır.Bu kitabta neyi helal kabul eder ve neyi haram kılarsa onu haram kılarız,diyecek adam çıkacakmı?Oysa Allah ın peygamberinin haram kıldığı şey Allah tarafından haram kılınan şey gibidir.:Tirmizi 2801

Dil bir aslandır.Serbest bırakırsan seni yer bitirir.

Dilediğini bağışlar,dilediğineazap eder..:Ali imran 129

Dilenciat sırtındada gelse ona veriniz…Muvatta 4c. 408sy.

Dilenmeleri helal olan kimseler…Muslum 1044

Dilenmenin hükmü:müslüm 1040

Dilenmenin nehyi…Muslum 1037

Dilinden ve elinden selamette olan müslümandır.:tirmizi 2763

Diline hakim ol evin sana dar gelmesin ve hataların için otur ağla:tirmizi 2517

Dilini değiştirme..Kıyame 16,Buhari 16c. 7395

Dilini koruyan,evi kendisine dar gelmiyen ve küçük günahlarına ağlayan kimseye müjdeler olsun.. Kitabuz Zuhd ver Rekaik 123

Dilinizle değiştirin..:müslüm 78,49,50

Din ancak Allah için,Rasulu için,muslumanların imamları için ve bütün halk için nasihattır…Buhari 1c. 211,Tevbe 91

Din değiştireni öldürün:nesei 4045-4054

Din konusunda münakaşadan sakının..:darimi 308

Din nasihattır:müslüm 55,ebu davud 4744,4944,buhari 1c.211,nesei 4181,4202,tirmizi 1990

Din zamana uydurulmaz,uydurulursa bunun adı "Demokrasi" olur.Zaman dine uydurulur.

Dinarın 4/1 ve daha fazla kıymette bir mal çalan hırsızın eli kesilir..Muslum 1684,Tirmizi 1471

Dinarın dörtte biri ve daha fazlasını çalannın eli kesilir.:Buhari k hudud,müslüm 1684,ebu davud 4383,tirmizi 1472,nesei 4922,ibn mace 2585

Dinde aşırılığın kerehati:buhari 15c.7159

Dinde bir hüküm koymam için bazen unuturum veya unutturulurum..Muvatta 1c 181

Dinde hiç aldatma yoktur…Tirmizi 1266,Ebu Davud buyu 66,Nesei buyu 12,İbn Mace ahkam 23

Dinden döneni öldürün..:Ebu davud 4351,tirmizi 1485,1458,müslüm 1676,

Dini anlayan bir kimse şeytana karşı bin abiden daha güçlüdür..Tirmizi ilim 19,İbn Mace mukaddime 17

Dini O na has kılarak Allah a kulluk et…Zumer 2

Dini üzerine hadisi:ebu davud 4833,tirmizi 2484

Dinin kemale ermesi:maide 3,buhari 9c.4324

Dinin nasihat oluşu.:buhari 1c.211,nesei 4181

Dinin tamamlandığı.:maide 3,buhari 1c.195

Dinin yok olup gitmesinin başlangıcı sunnetin terk edilmesi ile olacaktır.İpin bir büklüm bir büklüm daha

çözülerek yok olup gitmesi gibi dinde bir sunnet bir sunnet derken yok olup gider..Darimi 98

Dinini değiştireni öldürün.:Ebu davud 4351,buhari k cihad,tirmizi 1485,nesei 4045-4054

Dinini kim değiştirirse onu öldürün..Buhari cihad 149,İhtisam 28,Ebu Davud hudud 1,Tirmizi 1485,Nesei tahrim 14,İbn Mace hudud 2,Muslum imaret 15,Şafii neylul evtar 7/217

Dininin ve aklının eksik olduğu kadının..:müslüm 79,ebu davud 4679

Diri iken bir hayvandan koparılan parça ölü demektir…İbn Mace sayd 8,Tirmizi sayd 12

Dişe diş:buhari 15c.6758

Divan dururlar:bakara 116

Dizlerin önce yere konacağı:ZAYIF:Ebu Davud 2c.839,Tirmizi 267,İbn Mace 882

Doğacak deve yavrusuna para vermek faizdir..Nesei 4597

Doğan çocuğa akika kesmek isteyen kessin,erkeğe 2 koyun,kıza bir koyun..Nesei 4194

Doğan çocuğun fıtrat üzere olduğu..buhari 3c.1305,tirmizi 2223,müslüm 2658

Doğduğunda sen ağlar,etrafındakiler guler.

Doğru din budur..:beyyine 5

Doğrusu ben kıyas yapıpta ayağımın hak yoldan kaymasından korkuyor ürperiyorum..Darimi 197

Doğu ile batı arası kıbledir..Tirmizi 341,İbn Mace 1011

Doğu roma ile İranın savaşı:buhari 10c.4651

Doğuda batıda Allah ındır.Nereye dönerseniz Allah ın yuzu oradadır…Bakara 115

Doğum kontrolu:buhari 5c.2065,11c.5291,16c.7278

Doğumdan,neseb yonunden haram olan emişmekle de haram olur..Ebu Davud 2055,Muslum 1444,İbn Mace 1937

Doksan dokuz ismi vardırAllah cc..:buhari tevhid 12,şurut 18,deavat 69,müslüm zikir 5,6,ibn mace dua 10,tirmizi deavat 82,3735,

Domuzun eti haramdır..:nahl 115,buhari 5c.2058

Domuzun satışı haramdır:buhari 5c.2069

Dort evlilik…Buhari k.tefsir nisa 53/6,Muslum 3018,Ebu Davud 2068

Dort rekatı beş kılan sehv secdesi yapar…Nesei 1254

Dosdoğru yolumdur...:enam 153

Dört haslet vardır ki bunlar kimde olursa katıksız münafıktır.:müslüm 85,nesei 5023,tirmizi 2768,ebu davud 4688,buhari 1c.188

Dört şeyden Allah a sığınma:müslüm 3722,tirmizi 3800,ibn mace 3837,nesei 5469,ebudavud 1548,

Dört şeyle biz islamdan önce birbirimize nasihat ederdik;Gençliğinde,ihtiyarlığın için çalış.Boş zamanında meşgul olacağın zamanın işini yap.Sıhhatinde hastalık zamanın için çalış.Hayatında da ölümün için iş yapar..Kitabuz Zuhd

ver Rekaik 3

Döverken yüze vurmayın:buhari 5c.2355

Dövme yapana,yaptırana,saç takana,taktırana Allah lanet etti.:ebu davud 4168,buhari k libas 10c.4846,5c.2071,13c.5947,müslüm 2127,nesei 5247,tirmizi 2932,

Dua edin ama acele etmeyin...:müslüm 2678,ebu davud 1483,tirmizi 3609,ibn mace 3854

Dua et:bakara 186

Dua ibadetin özudur..Tirmizi dua 1

Duada elleri birleştirme:ebu davud 5056,

Duada elleri kaldırmak:buhari 1175,müslüm 874

Duanın imanla münasebeti:buhari 1c.164

Duha namazı:müslüm 717

Dul kadına iyilik et:müslüm 2982

Dul kadının ve miskinin yardımına koşmak cihad gibidir..Nesei 2567,

Dul ve bakirenin izni alınmadan nikah kıyılmaz..Ebu davud 2092,Muslum 1419,İbn Mace 1871

Dunyanın donmesi..Neml 88,Yasin 40,Nebe 6,

Dunyanın kure şeklinde yaratılışı…Araf 97,98,Zumer 5,Naziat 30

Durgun suya bevletmeyin:nesei 35

Duyduklarınızı gizleyebilseydiniz,Allah ın size kabir azabını işittirmesini isterdim…Tergib-Terhib 7c 54sy,Muslum

Dübürden yaklaşılır diyen humeynik....:tahrirul vesile adlı kitabta

Dübürden yaklaşmak haramdır:müslüm 1435,3002,ebu davud 2162,ibn mace 1923,639,3742,tirmizi 135,1165,3395

Düğün yemeği:buhari 13c.6060

Dünya Allah katında bir sivrisineğin kanadına müdail olsaydı kafire su içirmezdi:tirmizi 2422

Dünya çekici ve tatlıdır:darimi 2753

Dünya ehlinin gerek nikahta ve gerekse diğer işlerde en çok rağbet ettiği şey maldır..Nesei 3211

Dünya melun;zikrullahtan,Allah ın beğendiği amelden,alimden ve ilim öğrenenden başka dünyada bulunan herşey melundur:tirmizi 2424

Dünya müminin hapisanesi kafirin cennetidir.:müslüm 2956,tirmizi 2426,ibn mace 4113

Dünya sevdalısının üzerinden hiç eksik olmayan üç şey…Kesintisiz üzüntü ve keder-devamlı yorgunluk-tükenmez arzu ve hasret

Dünyada alçak oğlu alçak insanların en mutlusu olmadan kıyamet kopmayacak:tirmizi 2305

Dünyada nice giyinik olanlar vardırki ahirette çıplaktır:tirmizi 2292

Dünyada sanki garip hatta yoldan geçen bir yolcu imişsin gibi ol ve kendini kabir halkından say:tirmizi 2435,buhari 14c.6357

Dünyadaki cennet nehirleri:müslüm 2839

Düşman atlıları sizi kovalasalar bile sakın sabahın sunnetini terk etmeyin..Ebu Davud 1145

Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin:müslüm 1741

Düşük çocuğa namaz kılınmaz..Darimi 3137,İbn Ebi Şeybe 11/383,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@..E...@

@... Ebced yazıp yıldıza bakanlar için bunlarla uğraşanların İslam'da hiçbir nasibi yoktur." Abdurrezzak 11/26 - Beyhaki 18/139,

@... Eğer ölülerinizi defn etmemeniz endişesi mevcud olmasaydı kabir azabından bir kısmını sizlere işittirmesi için muhakkak Allah'a dua ederdim."Müslim, K.Cennet 68-2868no,

@..."Ey insanlar Allah'a kalpten samimiyetle tevbe edin"Tahrim (66) 8,

@...Eğer din kişi reyi (görüş ve mantığı ile olsaydı mesh altını mesh etmek üstünü mesh etmekten daha uygun olur du ama ben, Resulullah SAV 'i gördüm meshlerinin üzerine mesh ediyordu."Ebu.davud taharet 63.bab.-161no,

@...Eğer tevbe eder,namazı kılar ve zekat verirlerse yolları serbest bırak"tevbe(9)11,

@...ehlinden ayrıldığı zaman dönünceye kadar iki rekat kılardı."İbn Mace 1067 no,

@...evlenmek istediği kızı, o terketmedikçe veya kendisi izin vermedikçe istemesin."Buhari, nikah 45 - buyu 58 - Nesei, buyu 19 - Ahmed 2\122,124,142,238,

@...Evli ve zina yapmışsa recm edilerek öldürülür."Buhari 14c 6684sy , 15c 7107sy , 14c 6670sy - Müslim 1690no , 1691no , 1699 - Tirmizi 1457 , 1463 - Ebu Davud 4353 , 4459 - İbn Kesir 11c 5688sy - İbn Mace 2553,

@...Ey Delikanlı sana birkaç kelime öğreteceğim: Allah'ın emirlerini ve yasaklarını gözet ki Allah da seni gözetsin. Allah'ı gözet ki O'nu karşında bulasın. İsteyeceğin zaman Allah'tan iste ve yardım taleb edeceğin vakit Allah'tan yardım taleb et. Bilmiş ol ki, bütün ümmet, herhangi bir hususta sana fayda vermek için bir araya gelmiş olsa ancak Allah'ın senin üzerine takdir ettiği hususta sana yararlı olabilir. Aynı zamanda sana herhangi bir hususta zarar vermek için bir araya gelmiş olsalar ancak Allah'ın senin aleyhinde taktir ettiği bir hususta zarar verebilirler. Kalemler kalkmış ve sayfalar kurumuştur." Tirmizi- 2635,

@...Ey dilleyle iman eden fakat kalblerine iman girmeyen topluluk, müslümanların gıybetini yapmayın. Onların kusurlarını araştırmayın. Zira onların kusurlarını kim araştırırsa onu, evinin ortasında rezil eder."Ebu Davud.K.edeb.40 bab 4880,

@...Ey gençler topluluğu, sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü kapamada daha tesirlidir. Ve cinsel organı iffet ve namus çizgisinde tutmada daha elverişlidir. Artık kimin de evlenmeye gücü yetmezse ona gereken oruç tutmaktır. Çünkü oruç onun için şehveti kesip durdurucudur."Buhari, savm 10, nikah 2,3 - Müslim, nikah 1,3,1400 - Ebu Davud, nikah -1 2046- Nesei, siyam -43 ,nikah-3, ibn Mace, nikah -1-1845, Ahmed,1/378,424,425 (4112,4023),

@...Ey iman edenler! Size ne oldu ki." Allah yolunda şavaşa çıkın" dendiği zaman yere çakılıp kaldınız? Ahiret hayatı yerine dünya hayatını yeterli gördünüz? Oysa dünya hayatın faydası, ahiret hayatına göre çok azdır.Tevbe(9)38,

@...Ey kadınlar grubu,sadaka veriniz.Çünkü cehennem ehlinin ekseriyetisiniz.Bunun üzerine içlerinden bir kadın Ya Resulullah bu nedendir?diye sordu.SAV<< Lanetinizin ve kocaya karşı nankörlüğünüzün çoğundandır.Dirayetli ve görüşlü erkekleri, siz akıldan ve dinden noksan kadınlardan daha kolay mağlup edeni görmedim.İçlerinden bir kadın << kadının aklının ve dinin eksikliği nedir?>>diye sordu.SAV, Sizden iki kadının şehadetine, bir erkeğin şehadetine eşittir. Dininizin eksikliği de hayzdır. Şöyle ki her hangi biriniz üç ve dört gün kalır, namaz kılmaz."Tirmizi-2745,

Delilsiz hareket haramdır….Haşr 7,Muhammed 14,Araf 33,Enam 81,119,148,149,Gafir(mumin) 35-56,Kasas 50,

Eba Eyyubi El Ensari Mervan bin Hakeme,"Sen sav in namaz kıldığı gibi namaz kılarsan ben senin arkanda namaz kılarım,yoksa tek başıma kılar evime giderim..Heysemi 2c 68sy,Taberani el kebir de,

Ebced yapan kafirdir…Abdurrezzak 11c 26,Beyhaki 18c 139,El İtkan 2c 16-26,

Ebced yazıb yıldıza bakanlar için,bunlarla uğraşanların islamdan hiçbir nasibi yoktur…İbn Abbas ra dan… Abdurrezzak 11/26,Beyhaki 18/139,

Ebu Talipin cehennemdeki durumu..Buhari 14c 6464

Ebu Bekirin fazileti …Muslum 2381-2388,

Ebu Bekr arkadaşım ve mağara dostumdur.Dost edinecekseniz Ebu Bekiri dost edininiz..MEVZU..Acluni 1/33,

Ebu Bekr benim dostumdur….Muslum 532,

Ebu Bekr ile Ömer girdik ve çıktık…Tirmizi 2475,

Ebu Bekr ve Ömere uyun..Tirmizi 3906,

Ebu Bekr ve Ömere uyun…Tirmizi 3904,3916,İbn Mace 11,

Ebu Bekr,zekat vermeyenlerle savaşması …Buhari iman,Muslum iman,

Ebu Cehlin katli…Muslum 1800,

Ebu Hanife Numan b. Samit b. Zuta hicri 80-150/699-767m yılları arası yaşadı.Farslı,arap veya afkanlı olabileceği ihtilaflıdır..

Ebu Hanife ümmetimin kandilidir…MEVZU…Acluni,keşful hafa 1/33,

Ebu Hanifeyi Buharinin tenkidi….Buhari 15c 6852,

Ebu Hureyre 5374 hadis,

Ebu Hureyre,ashabtan hiç kimse benden fazla rivayet etmedi,Amr mustesna.Çünkü ben yazmıyordum o yazıyordu.…Tirmizi 2805,

Ebu Hureyrenin açlıktan bayılması..Tirmizi 2472,

Ebu Hureyrenin çok hadis zikretmesinin sebebi…Buhari 5c 2177,7c 3474,16c 7225,Bakara 159,160,

Ebu Hureyrenin fazileti…..Muslum 2491,

Ebu Hureyreye,Allah Resulu sav in duası ve çok hadis zikretmesinin sebebi….Buhari 7c 3409,5c 2177,7c 3474,16c 7225, 7207,1c 272

Ebu Musa el Eşari 360 hadis,

Ebu Said 1170 hadis.

Ebu Talip,"Ben Abdulmuttalibin dini üzereyim" diyerek öldü….Tirmizi 3298,Tevbe 1132,Ebu Davud cenaiz 102,

Ebu Talipin cehennemde oluşu..Tevbe 113,Buhari 14c 6463,

Ebu Ubeyde bin cerrah bu ümmetin eminidir…Muslum 2420,

Ebu Zer 281 hadis,

Ebud Derda 179 hadis,

Ecel muhlet…Buhari 14c 6493,

Ecel-rızık-kader-…Muslum 2663.

Efsun,nazar boncuğu,muska şirktir…..Ebu Davud 3883,İbn Mace 3530,Buhari k.salat 1/102,Nesei 5342,Muslum 2099,

Eğer ateşe girseydiniz kıyamete kadar kalırdınız…Nesei 4187,

Eğer dilenmenin gunahını bilseydiniz yapamazdınız…Nesei 2576,

Eğer evet deseydim her sene hac farz olacaktı…….Nesei 2609

Eğer Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına ihanet etmeyecekti….Muslum 1470,

Eğer insanlar bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı biz o Rahmana inkar edenlerin evlerine gümüşten tavanlar,üzerlerine çıkacakları merdivenler ve evlerine kapılar ve üzerlerine yaslanacakları koltuklar ve altın zinetler yapardık…Zuhruf 43/33-55,

Eğer İslam dini rey dini olsaydı ayağımın altını mesh ederdim.Ama ben >Onu ayağının altına değil üstüne mesh ederken gordüm..Ebu Davud 162-164

Eğer kavmim cahiliyye devri alışkanlıklarından yeni kurtulmamıl olsaydı emir verir kabeyi yıktırır,atam İbrahimin

temelleri üzerine inşa ederdim…Nesei 2890,

Eğer muminlerden iki zumre birbiriyle döğüşürse aralarını barıştırın…..Buhari 1c 186sy,Hucurat 9,

Eğer o hurmanın sadaka almasından korkmasa idim yerdim…Muslum 1071,Ebu Davud 1652,

Eğer söylediğin onda var ise onu gıybet etmiş olursun,onda yoksa ona iftira etmiş olursun…Darimi 2717,Muslum birr 70,Ebu Davud edep 38,Tirmizi birr 23,1999,

Eğilirken ve doğrulurken tekbir alınır ve eller kaldırılır…Muvatta 1c 149,

Eğlencenin batıl oluşu..Buhari 13c 6238

Ehli Beyt kavramı hanımlarını da içine alır…Hud 73,

Ehli beyte zekatın haram oluşu..Buhari 3c 1415

Ehli eşek eti haram,yaban eşeğinin eti helaldir..Muslum 1941,İbn Mace 3192-3196,

El açıklığı çok sadaka vermektir…Nesei 2529,

El Bera 305 hadis,

El bilekten kesilir…Buhari 14c 6650,

El işareti ile namazda selam alınır..Nesei 1185,

El kesme beş dirhemse kesilir…..Nesei 4907-4910

El kesme…….Maide 38,Muslum 1684,Tirmizi 1471,Buhari 14c 6650,

Elbise eteğini yerde sürümenin,ihsanı başa kakmanın,malı yeminle satmanın ağır şekilde haram kılınışı…Muslum 106-108

Elbise giyildiğinde dua..Ebu Davud 4020,Tirmizi 1822,

Elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateşdedir....Buhari 13c 5849,

Elbisenin nakışı eskidiği gibi islamiyette eskir gider.Hatta oruç nedir,namaz nedir,hac nedir ve sadaka nedir bilinemeyecek……İbn Mace 4049,

Elçiye zeval olmaz…Ebu Davud 2772,

Ele eldiven takılır,yuze peçe vurulur…Ebu Davud 1823-1833,Muslum 1178,İbn Mace 2935,Nesei 2672,Tirmizi 834,

Elinle değiştir…..Muslum 78,İbn Mace 4013,Nesei 4974-4976,

Eliyle tenasul uzvuna dokunan abdest alsın…Nesei 446,

Elleri gobek altına bağlamanın ZAYIFLIĞI..Musned 1c 110,Ebu Davud 756,758,

Elleri rukuda dizlere koymak…Ebu Davud 867,Tirmizi 259,İbn Mace 873,

Ellerin goğüs üzerinden bağlanacağı…Musned 5c 226,İbn Huzeyme 479,Beyhaki 2130,Ebu Davud 759,Buhari 2c 755,Muvatta 1c 202sy,Muslum 400,Fıkhus sunne 1c 147

Ellerin her tekbirde omuz hizasına kadar kaldırmak…Muslum 390-391,Ebu Davud 722,735,745,Tirmizi 239-255,303,Muvatta 1/940s,İbn Mace 858-868,

Ellerini ayaklarını kesti,gozlerine mil çekti ve kızgın çöle bıraktı….Muslum 1671,Ebu Davud 4364,Tirmizi 2114,İbn Mace 2578,Nesei 4021,

Elli rekat namaz farz kılındı……Nesei 447-450,

Ellibin yıl önce kaderi yazdı…Tirmizi 2245,

Emin olmayanın imanı ahdine sadakat gostermeyenin dini olmaz…Musned 111,135,154,210,251,

Emme ancak açlıktan dolayıdır…Muslum 1455,

Emri bil maruf nehyi anil munker…Tirmizi 2527,İbn Mace 4005,4007,4338,4009,Maide 81,78-81,Ebu Davud 4336,İbn Mace 4006,Muslum 49-50,Ali İmran 159,Ta ha 43-44,Buhari 14c 6686s,

Emrimiz yoksa o amel batıldır…Muslum 1718,

Emrine itaat farzdır…Muslum 1836,

Emrolunduğun gibi dosdoğru ol…Hud 112,Şura 15,

Emzikli kadın ile cima yapılır..Nesei 3311,Muslum 1442.

Emzikli kadının sütü kocasının sütü sayılır..İbn Mace 1948,

En alt semaya inmesi Allah cc nin….Muslum 758,Tirmizi 446,3727,İbn Mace 1366,Ebu Davud 4733,

En çok korktuğum şey dil……..Tirmizi 2522,

En doğru ruya en doğru sozlu insanındır..İbn Mace 3917,

En guzel isimler Allah ındır…Araf 180,

En guzel numune Allah Rasulu sav…Ahzab 21,Buhari 10c 4889,

En hayırlı arkadaşlık dörttür..Tirmizi 1597,

En hayırlı insan Ali dir,demeyen kafirdir…MEVZU..Mizanul itidal 1/521,

En hayırlı üç devir…….Tirmizi 4c 2404,

En iyi hukum veren Ali dir…MEVZU…Aliyul kari 40sy

En şiddetli ayet hangisidir…Nisa 123,İnşikak 84,Muslum 2876,

En üstün yol Muhammed sav in yoludur.İşlerin en kötüsü sonradan çıkanlardır.Her bidatta dalalettir…Darimi 212,Nesei iydeyn 22,İbn Mace mukaddime 7,Muslum Cuma 43,Musned 3/310,319,371,

Enes 2286 hadis,

Enesin fazileti…Muslum 2480

Enfal,ganimet…Muslum 1748,1756,

Ensar iç elbise,insanlar ise dış elbisedir…Buhari,megazi 56,Muslum,zekat 139,İbn Mace mukaddime 11,

Ensar kadınları ne yamandır.Dinlerini öğrenmede hayaları engel olmadı…İbn Mace 642,

Ensarı ancak mumin olan sever onlara münafik olandan başkası buğz etmez.Onları seveni Allah sever,onlara buğz edeni Allah buğzeder…El Lülüü vel Mercan 48

Ensarı sevmek imandandır….Buhari 8c 3551,1c171,Nesei 4986,

Enseye mesh etmek boyun ağrısını giderir..MEVZU..Aliyul kari 106sy.

Erkeğe altın yüzük haramdır…Müslüm 2089,

Erkeğin kadının adına kurban kesmesi…Buhari 4c 1619

Erkeğin sunnet yeri,kadının sunnet yeriyle buluştuğu zaman gusul gerekir….Buhari 1c 392,

Erkek erkeğe bir örtü içinde yatamaz,kadında..Tirmizi 2944,

Erkek erkeğin avretine bakmamalı,kadında kadının avretine bakmamalı…Tirmizi 2944,

Erkek kadın adına vekaleten hac yapar..Buhari 4c 1739,

Erkek öldürdüğü kadına karşı öldürülür….Darimi 2359,Nesei kasame 44,

Erkek ve kadına altın ve gümüş kapları kullanmak haramdır…Muslum 2066,

Erkek ve kadının aynı kaptan gusletmesi..İbn Mace 373-375

Erkek,kendi karısı ile beraber gusl edebilir….Buhari 1c 370,

Erkekler için benden sonra insanlar içinde kadınlardan daha zararlı bir fitne ayartmalık bırakmadım..Tirmizi 2929

Erkeklerden kadınlara benzeyene lanet etti…Tirmizi 2934

Erkeklere altın ve ipeğin haramlılığı..Nesei 5111-5127,5231-5239,

Erkeklerin azalması kıyamet alametlerindendir..Tirmizi 2301,

Esir mirascı kılınır…Darimi 3095,Buhari feraiz 25,İbn Şeybe 2/380,

Esirleri kurtarın,açı yedirin…Darimi 2468,Buhari cihad 171,

Esmanın örtünmesi,el ve yüz müstesna demesi sav in…ZAYIF…Ebu Davud 4104,

Esmaul Husna..Buhari 14c 6348,16c 7266,Muslum2677,

Esnemek şeytandandır..Tirmizi 2893,

Eşek anırdığında Allaha sığının..Muslum 2729,

Eşek etinin haramlılığı…Buhari 8c 3936,3901,3920,12c 5578,5597,5600,İbn Mace 3192-3196,

Eşek etinin haramlılığı…Buhari,zebaih 14,12c 5578,6c 2939,8c 3901,Muslum sayd 33,1407,Tirmizi 1854,1941,İbn Mace 3192-3136,

Eşek kelimesinin geçtiği ayetler….Bakara 259,Nahl 8,Lokman 19,Cuma 5,Müddesir 50,

Eşek sütünün hükmü ve tedavide kullanılması…Buhari 12c 5800,

Eşekleri atlara çekmenin haramlılığı…Tirmizi 1753,

Et keserken besmele çekiyorlarmı,çekmiyorlarmı bilinmezse…Nesei 4414,

Et yemekten sonra abdestin gerekmeyeceği……Buhari 1c 341,

Etek tıraşı..Ebu Davud 4200,Tirmizi 2905,Muslum 258,

Euzu çekmek…..Ebu Davud 775,Tirmizi 242,İbn Mace 807,

Ev sahibinin imam olunmaz….Tirmizi 235,

Evde bulunan suretlerin hukmu…İbn Mace 3649-3652,

Evde suret bulundurmanın nehyedilmesi…Buhari 4c 1947,İbn Mace 3649,

Eve girildiğinde selam verilir..Muslum 1154,

Eve izinsiz bakılmaz..Muslum 2158,

Evi tamir ederken bize uğradıda,ecelinbundan daha erken dedi…..Tirmizi 2438,

Evinde kimseye imam olmayın,izin verirse mustesna…Tirmizi 2921,

Evladın kazancı en helaldir,ondan yeyin……..Nesei 4427-4430,

Evlatlık özoğul gibidir..Buhari 8c 3748,

Evlenemeyen oruç tutsun…Muslum 1400,Ebu Davud 2046,İbn Mace 1845,

Evlenen kadına bakabildiğin yerine bak…İbn Mace 1864-1866,

Evlenilmesi haram kılınanlar……..Nisa 23

Evlenin emri..Ebu Davud 2050,Darimi 2170,

Evlenme ancak veli ile olur….Darimi 2189,Ebu Davud nikah 20,Tirmizi nikah 14,1107,İbn Mace nikah 15,

Evlenmek isteyen kızın yüzüne ve eline bakması helaldir…Muslum 1424,

Evlenmekten kaçının 150/767 yılı olunca.Çunku bu zamanda evlenen kimsenin Allah aklını alır ve dinini yıkar….MEVZU….Tenzihuş şeria 11/346,

Evlenmeye gücü yeten evlensin….Buhari savm 10,nikah 2,Muslum nikah 1,Ebu Davud nikah 1,Nesei siyam 43,İbn Mace nikah 1,Darimi nikah 2,

Evleri kabre çevirmeme..Buhari 2c 531,3c 1128,Muslum 777,

Evleri kabre çevirmeyin,sunnetleri evde kılın…Muslum 777,Ebu Davud 1448,Tirmizi 447,Nesei 1099,İbn Mace 1377,

Ey filan bu benim zevcem filandır……Muslum 2174,

Ey iki kulaklı…Tirmizi 2059,

Ey iman edenler,niçin yapmamadığınızı soyluyorsunuz?Yapmadığınızı soylemeniz Allah indinden çok büyümüş ve bir gazaba dönüşmüştür…Saf 2

Ey insanlar Rabbinizden korkun…Lokman 33,

Ey kalbleri çeviren Allah ım.Kalbimi dinimi dinin üzere sabit kıl..Tirmizi 3750,Muslum 2654,

Ey Muhammed! Heva ve hevesini kendine ilah edineni gordunmu?....casiye 45/23,

Ey Resul Rabbinden sana indirileni tebliğ et….Maide 67,Buhari 16c 7401,

Eyyub as ve hastalığı…Buhari 7c 3190,

Ezan 19 kelime,kamet 17 kelimesidir..Nesei 630,

Ezan duası ..Buhari 2c 664,Ebu Davud 529,Tirmizi 211,İbn Mace 722,Nesei 681,

Ezan ile kamed arasında dileyene namaz vardır.Muslum 836,838

Ezan okumaya başlandığında şeytan kaçar…Nesei 670,

Ezan okunduktan sonra namaz kılmadan mescidden çıkan Muhammed sav e isyan etmiştir…Nesei 683,684,

Ezanı çift,kameti tek yapın….Muslum 378,

Ezanı işiten herkese Cuma farzdır…Ebu Davud 1056,

Ezanı işitince sizde müezzinin soylediğini soyleyin..Muvatta 1c 86s.

Ezber duası…Tirmizi 3803,

Edebul Müfretin zayıfları;

304 hadis zayıfdır. Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurdu çaba sarfeden ve kendini Allah cc nin dininin hizmetine adayan Şeyh Nasıruddin El Bani (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir.

7,12,22,30,35,40,42,43,45,47,51,61,62,63,74,80,81,83,92,94,110,120,126,134,139,141,152,156,160,161,165,184,190,207,222,235,

249,259,261,267,282,289,307,310,315,320,328,329,338,342,343,383,393,394,396,413,414,415,419,435,437,452,453,458,468,474,

476,480,482,484,491,496,527,529,530,533,546,551,560,565,566,573,581,582,587,604,609,614,623,628,635,636,640,641,652,662,

667,670,679,681,709,713,715,721,722,725,737,754,758,765,771,781,782,785,788,794,797,802,813,819,822,823,824,828,832,856,

873,881,887,888,893,904,912,916,920,922,926,936,964,969,972,974,975,976,1002,1003,1015,1016,1017,1019,1022,1027,1029,

1041,1057,1061,1062,1064,1082,1092,1097,1100,1111,1128,1137,1143,1146,1156,1158,1160,1165,1173,1180,1186,1190,1193,

1196,1197,1198,1201,1214,1223,1237,1245,1246,1248,1249,1253,1259,1261,1263,1267,1268,1276,1285,1290,1291,1293,1295,

1296,1298,1301,1303,1307,

Ebu Davudun Zayıfları: 1127 hadis müşkülatlıdır.Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurdu çaba sarfeden ve kendini Allah cc nin dininin hizmetine adayan Şeyh Nasıruddin El Bani (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir.

3 ,5 şaz, 10 ,15, 19, 22, 27, 29, 35, 42, 62, 84, 90, 95, 127, 132, 133,
134,137,139,147,152,156,158,165,170,180,193,202,205,213,
225,227,229,232,234,236,241,244,246,247,248,249,256,257,266,270,271,281,284,286,287,295,300,301,302,313,319,328,330,336,

339,348,359,388,392,408,415,438şaz,446,450,452,457,458,460,461,463,464,484,488,490,491,497,512,513,514,518,520,528,529,

530,543,545,546,577,578,581,590,594,617,633,638,639,640,642,659,669,670,676,677,681,689,690,693,703,704,705,706,707,718,

719,720,724,733,735,736,737,738,749,750,752,754,756,757,758,764,765,774,777,778,779,780,785,786,787,791,802,807,814,815,

819,823,824,825,833,837,838,839,861,865,869,870,881,886,887,888,895,896,901,902,908,909,920,931,934,937,938,944,945,962,

966,969,970,975,978,982,989,991,995,1001,1004,1005,1007,1008,1011,1012,1013,1015şaz,1028,1029,1033,1037,1039,1049,1051,

1053,1054,1056,1064,1083,1088,1097,1098,1105,1111,1120,1139,1158,1160,1182,1183,1184,1185,1186,1193,1196,1197,1200,1209,

1215,1216,1222,1229,1230,1231,1232,1244,1245,1249,1258,1264,1272,1275,1280,1284,1287,1290,1296,1301,1302,1303,1323,1355,

1363,1364,1377,1384,1387,1393,1399,1401,1402,1403,1405,1411,1413,1415,1418,1419,1428,1429,1453,1466,1470,1474,1485,1492,

1497,1498,1500,1508,1509,1514,1518,1524,1535,1539,1546,1555,1559,1561,1562,1564,1566,1581,1582,1586,1587,1588,1599,1603,

1604,1605,1606,1614,1617,1618,1619,1622,1630,1637,1641,1646,1664,1665,1666,1669,1670,1671,1673,1674,1680,1682,1686,1695,

1717,1725,1729,1740,1741,1748,1756,1764,1766,1770,1775,1793,1808,1817,1833,1839,1848,1851,1853,1854,1855,1859,1864,1870,

1881,1888,1898,1899,1900,1915,1918,1942,1947,1948,1953,1958,1961,1962,1963,1992,1993,2000,2007,2016,2019,2020,2029,2032,

2036,2060,2064,2067,2072,2079,2088,2094,2095,2103,2104,2108,2110,2112,2113,2119,2120,2126,2127,2128,2129,2131,2132,2134,

2147,2174,2177,2178,2187,2188,2189,2199,2204,2206,2207,2208,2210,2211,2236,2237,2238,2239,2256,2263,2264,2271,2275,2294,

2305,2318şaz,2329,2330şaz,2331şaz,2340,2341,2355,2358,2364,2373,2376,2377,2386,2385,2396,2397,2403,2410,2411,2413,2415,

2428,2432,2440,2447,2452,2457,2472,2482,2488,2489,2498,2499,2509,2513,2519,2523,2525,2532,2533,2539,2543,2544,2560,2562,

2568,2579,2580,2589,2593,2595,2603,2614,2616,2622,2635,2647,2657,2664,2666,2670,2676,2678,2680,2684,2687,2706,2710,2713,

2714,2715,2716,2722,2729,2736,2743,2775,2783,2784,2785,2786,2789,2790,2795,2797,2803,2804,2805,2806,2825,2826,2852,2857,

2860,2866,2867,2885,2891,2894,2895,2896,2903,2904,2905,2906,2912,2913,2923,2930,2933,2934,2935,2937,2938,2958,2959,2961,

2971,2972,2981,2983,2984,2988,2989,2990,2991,2992,2993,3001,3002,3016,3017,3026,3027,3028,3032,3040,3041,3044,3046,3047,

3048,3049,3050,3051,3053,3060,3061,3065,3067,3070,3071,3072,3081,3082,3087,3088,3089,3093,3094,3097,3121,3123,3128,3134,

3140,3153,3154,3156,3157,3159,3160,3164,3166,3177,3184,3188,3191,3200,3205,3220,3236,3252,3259,3264,3266,3269,3272,3274,

3279,3284,3286,3293,3295,3306,3320,3322,3331,3342,3344,3354,3357,3360,3369,3382,3383,3386,3387,3388,3390,3401,3402,3406,

3413,3430,3441,3446,3448,3449,3467,3468,3476,3489,3502,3506,3507,3523,3531,3557,3561,3568,3575,3577,3578,3584,3585,3586,

3588,3592,3598,3599,3612,3613,3615,3620,3624,3625,3627,3629,3632,3636,3644,3647şaz,3652,3653,3656,3666,3686,3706,3707,3708,

3721,3741,3745,3746,3751,3756,3758,3761,3762,3768,3778,3779,3783,3790,3792,3797,3798,3799,3806,3807,3809,3810,3814,3815,3817,

3818,3823,3829,3830,3842,3850,3853,3862,3869,3874,3875,3881,3885,3888,3889,3892,3893,3899,3907,3919,3922,3923,3925,3928,

3948,3950,3953,3964,3968,3976,3977,3985,3987,3990,3995,3996,3997,3998,3999,4000,4009,4011,4015,4019,4023,4027,4034,4035,

4038,4047,4049,4068,4069,4070,4071,4075,4078,4079,4086,4089,4100,4112,4115,4116,4124,4138,4152,4164,4165,4171,4178,4181,

4182,4196,4197,4201,4211,4213,4220,4222,4223,4224,4227,4230,4237,4238,4241,4243,4253,4258,4260,4264,4265,4272,4286,4287,

4288,4290,4295,4296,4305,4308,4327,4328,4335,4336,4337,4341,4357,4360,4362,4370,4371,4377,4378,4379,4380,4387,4389,4411,

4412,4417,4428,4432,4434,4439,4444,4450,4458,4459,4460,4461,4467,4476,4483,4485,4496,4503,4507,4509,4510,4515,4516,4522,

4525,4526,4536,4537,4538,4543,4544,4545,4546,4549,4550,4552,4553,4573,4574,4578,4579,4580,4592,4599,4602,4620,4631,4633,

4636,4637,4638,4641,4642,4652,4656,4692,4710,4720,4723,4724,4725,4755,4756,4759,4770,4775,4778,4780,4784,4789,4793,4826,

4827,4837,4840,4842,4854,48604861,4869,4870,4877,4884,4885,4887,4891,4892,4898,4900,4903,4904,4909,4912,4927,4948,4957,

4966,4968,4971,4987,4993,4995,4996,4999,5001,5006,5012,5031,5036,5040,5044,5052,5057,5061,5063,5064,5069,5072,5073,5075,

5076,5078,5079,5080,5081Mevzu,5083,5084,5087,5092,5093,5096,5107,5119,5120,5121,5123,5130,5134,5135,5140,5142,5144,5145,

5146,5147,5148,5149,5162,5163,5173,5185,5196,5211,5214,5220,5223,5225,5227,5230,5234,5237,5241,5256,5260,5273,Mevzu,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@... Fırat Nehri altın hazinesini açığa çıkarır, kim buna hazır bulunursa ondan bir şey almasın." Ebu Davud-4313, Buhari K.Fiten Müslim-2894, Tirmizi,

@... Firavn ailesini, azabın en kötüsü kuşattı: Sabah akşam ateşe sunulurlar. Dünya durdukça azab böyle devam eder. Kıyamet koptuğu günde: Firavn ailesini azabın en şiddetlisine sokun denilir. Gafir(40)46,

@... fitne zamanına ulaşırsan Uhud dağına git onun üstünde kılıcını körlet ve sonra evinde kal."diye bana tavside bulundu.Ahmed bin Hanbel'in Müsnedi 4/226 ve 5/69, Şeyh El-Bani Sahihinde 3/1373,

@...Faiz 'e tevbe etmek. Bakara(2)279,

Fahişe ücreti haramdır …Müslüm-1567

Faiz 71 bölümden müteşekkildir.Bu faizin en basit olanının Allah katında günahı bir adamın annesi ilenikahlanması gibidir ve faizin en kötüsü bir müslümanın ırzını kişinin kendisine helal kılmasıdır.:Ebu Davud edep 40

Faiz ağır bir günahdır.:İbn Mace 2273-2279

Faiz yiyenle yedirene lanet ediyor.:Müslüm-1584,Bakara-275,Buhari-4c.1926,Darimi-2538

Faizle vadeli satışı yasaklıyor.:Nesei-4604

Fakih ancak Allah tan korkandır.:Darimi 302

Fakir,kimseye halini bildirmeyen kimsedir.:Müslüm-1039,Ebu Davud-1631,Nesei-2573

Fakire mühlet verin.:Müslüm-1560

Fakirler zenginlerden beşyüzyıl önce cennete girecekler:Tirmizi-2458

Fakirlerle beraber oturmak:İbn Mace-4125-4129

Fare olan İsrail kavmi..:Buhari bedul halk 15,Müslüm zühd 61

Fare ve onun şeklinin değişmiş olması.:Müslüm-2997

Farenin delikten çıkardığı malı alıp götürmenin hükmü..:İbn Mace-2508

Farzın bir rekatına yetişen cemaata yetişmiş olur.:Muvatta-1c.15sy

Fasıkın gıybeti olmaz.=UYDURMA=Aliyul kari sy.100

Fasıklarla korur bu dini Allah cc :Müslüm-178,Buhari-cihad 182,İbn Mace-fiten 35,Buhari-14c.6496

Fatıma benim bir parçamdır.Her kim onu üzerse beni üzer…:Buhari fedailus sahabe,Müslüm-fezilus sahabe 93-94,Ebu Davud-nikah 13 ,2071,Tirmizi-4121

Fatıma ra ın ağlaması ve gülmesi.:Buhari 7c.3478,9c.4129,Darimi-80,Müslüm-iman-82,84,89,90

Fatıma ra u,Ebu Bekr ve Ömer in istemesi SAV in küçük diye vermemesi.Ali nin istemesi ve ona vermesi..:Nesei3207

Fatiha ile rukye.:Ebu Davud-3900,Müslüm-2201,İbn Mace-2156,Tirmizi-k tıp 2142,Buhari k icare 3/121

Fatiha ne için okunursa şifadır:UYDURMA.Aliyul kari sy.84

Fatiha okumayanın namazı yoktur.:Buhari-2c.765sy,Müslüm-2c.394,İbn Mace-3c.837,Ebu Davud-822,Nesei-910,Buhari cüzünde 60/226,224,14,57,15,58,65,72,,de,Dare kutni-1c.318 de,İbn Hibban-1776-1780,Hakim-1c.238,Tahavi-1c.215 de,Abdurrezzak-2771,Beyhaki- kıratta 121,süneninide 2c.166,İbn Ebu Şeybe 1c.373

Fatihanın her rekatta okunacağı.:Müslüm-394,Ebu Davud-822,4001,Tirmizi-247,İbn Mace-837,Nesei-2/137

Faydasız ilimden,itaatsiz kalpten,kabul edilmeyen duadan..:Nesei-5407

Fecrin doğuşu..:Müslüm-1090

Feraiz,talak ve hac bilgilerini öğrenin.Çünkü bunları öğrenmek dininizin emirlerindendir.:Darimi 2859,Beyhaki 6/209

Ferecemi bürüdüm,yüzümü örttüm…Müslüm-2770

Fersah üç mildir.:1609

Fetih yılı,Mekkede Allah Resulu sav şarabı,laşeyi,domuzu,putları satmayı haram kılmıştır.:Bulugul meram 3c.8sy

Fetihten sonra hicret yoktur.:Buhari 6c.2633,9c.4007

Fetva vermeye en cüretker olanınız cehenneme girmeye en cüretker olanınızdır.:Darimi 159

Fetva..:Buhari 14c.6570

Fırat nehrinin altından hazine çıkacağı:Ebu Davud-4313,Buhari fiten 9/73,Müslüm-2894,Tirmizi-2694,İbn Mace-4046

Fırkanın 73 olacağı..:İbn Mace 3992,Tirmizi-2778,Ebu Davud-4596

Fırkayı Naciye..:Ebu Davud sunnet 1, Tirmizi 2779,İbn Mace fiten 17,Darimi siyer 75,Ahmed 2/232,3/120

Fıtır sadakası bayram namazından önce verilmesi gerekir:Buhari03c.1438-1441

Fıtır:Müslüm-984,Buhari-3c.1436,Ebu Davud-1611,Tirmizi-669,Nesei-2505,İbn Mace-1826

Fıtrat hasletleri beş dir…Buhari 13c.6237,Müslüm-258-261

Fıtrat üzere doğar her çocuk…Müslüm-2658,Tirmizi-2223,Ebu Davud-4714

Fidan dikmenin fazileti..:Müslüm-1552

Firavun yeryuzunde büyüklük tasladı..:Kasas 4

Firavunun sulara gömüldüğü vakit inandım demesi ve cibrilin ağzına çamur tıkaması…Tirmizi 3306,Yunus 90

Fitne döneminde dili tutma..:İbn Mace-3967-3976

Fitnenin zuhuru..:Müslüm-2223

Fitre,bir sa' hurmadan,bir sa' 3,5 kğ buğdaydan verilir.:Nesei-2491

Fuhşun açığını gizlisinide haram kılmıştır.:Buhari-kusuf 2,Tevhid 15,nikah 107,Müslüm tevbe 32-36,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...G...@

@... Gecenin son üçte biri kaldığı zaman Allah CC,(keyfiyetini bilmediğimiz bir halde)her gece dünya semasına iner ve: bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim. Benden kim bir hacet ister ki ona dilediğini vereyim. Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim"buyurur.Ebu Davud, K. Sünnet 21. 4733 - Müslim, K.misafirun 168-170-,758no, - Buhari, K. Teheccüd 26, 3c 1096sy Tirmizi-bab 326-433-,79.bab Dua-3727,

@...Gaybın anahtarı beştir. Ki onları Allah'tan başka kimse bilemez.Rahimlerin eksilmekte oldukları şeyleri Allah'tan başkası bilemez. Allah'tan başka hiç kimse yağmurun ne zaman geleceğini bilemez. Hiçbir nefis hangi arzda öleceğini bilemez.Kıyametin ne zaman kopacağını da Allah'tan başkası bilemez." Buhari 10c4484sy,

@...Gece ölü defnedilebilir ve sonra namazı kılınabilir." Buhari 3c 1244sy ,

@...Gelecekte gerçeği duymayan sağır, hakkı söylemeyen dilsiz, gerçeği görmeyen kör, fitneler olacak, kim o fitneye doğru giderse fitne de onu kendine çeker, o fitnede dille bir söz söyleyip tahrik etmek kılıçla vurmak gibi tehlikelidir." Ebu Davud-4264 - İbn Mace K.Fiten N.3967 - Tirmizi-K.Fiten,

@...Görüşüne hükmedin ,içeriyi Allah'a bırakın. Buhari 9c 4046,

@...Güneş battıktan sonra, yatsı'nın zifiri karanlığı gidene kadar, hayvanlarınızı bırakmayın. Güneş battığı zaman yatsı'nın karanlığı gidene kadar şeytanlar yeryüzünde fesat çıkarırlar.".....Ebu Davud-K.Cihad 83.bab - 2604-Müslim K.Eşribe 2013 - Müsned, 14393, 15319,

Ebu Davud 4941 - Tirmizi 1924 - Ahmed 2/160 - Humeydi 591 - Hakim 4/159 - Hatib 2/260,

Gamus yemini.....Buhari 14c6551,

Ganimet çalanın cenaze namazı kılınır.....Nesei 1960,

Ganimetin 5/1 i devlete vermek imandandır.....Buhari 1c 207,

Garip geldi garip gidecek,o gariplere müjdeler olsun.....Tirmizi 2764,Müslüm 144,İbn Mace 3986-3988,

Gaybı Allah tan başka kimse bilmez.....Buhari 8c 3748,9c 4352,10c 4657,Bakara 33,Enam 59,Hud 123,Nahl 77,Kehf 26,Furkan 6,Neml 165,Lokman 34,Sebe 14-48,Fatır 38,Hucurat 18,Cin 26,Araf 188,Buhari 4484-4656,

Gayri müslümlerin eşyaları kullanılır.....Tirmizi 1857,Müslüm sayd 8,

Gazaplanma.....Buhari edep 76,Tirmizi 2089,Muvatta husnul haluk 11,

Gece "Amenerresulu"yu okuyun....Ebu Davud 1397,Müslüm 708,Tirmizi 3042,İbn Mace 1369,

Gece gelip gündüz gidince iftar et.....Darimi 1707,Buhari savm 43,Müslüm siyam 51,Ebu davud savm 19,Tirmizi 695,

Gece kalktığında ağzını misvaklardı.....Nesei 2,

Gece ve gunduz 12 rekat namaza devam eden cennete gider.....Nesei 1794,

Gece yolculuk yapın,yeryüzü gece dürülür.....Ebu Davud 2571,

Gecenin 3/1 i gelince Rabbimiz her gece dünya semasına iner.....Tirmizi 3727,

Gelen gidene eziyet veren şeyleri yoldan gidermek……..İbn Mace 3681-3683,

Geminin alt kısmındakiler ve üst kısımdakilerin misali……Buhari şirket 6,Şehadet 30,Tirmizi 2264,Müsned 4c 268-273,

Genç bir delikanlının Kralın sihirbazına öğrenci verilmesi……Tirmizi 3560,Buruc 4-8,

Gıpta edilecek insanlar…….Buhari 1c 233,3c 1334,11c 5119,15c 7087,16c 7400,

Gıyabta cenaze namazı kılınır…….Müslüm 951,Ebu Davud 3204,Tirmizi 1044,Nesei 1973,İbn Mace 1534,

Gıybet etmek büyük günahtır ve kabir azabına sebebiyet verir…..Buhari 3c 1300,13c 6034,6037,Müslüm 2589,

Gıybet nedir diye sorulduğu zaman bir kişinin duyduğu zaman hoşlanmayacağı şeydir……..Muvatta 4c 389,

Gıybet,kardeşinin hoşuna gitmeyecek şekilde anmandır……Tirmizi 1990,Darimi rikat 6,Muvatta kelam 10,

Gıybetten sakınmak……Nisa 148,Hucurat 12,Humeze 1,

Girerken ve çıkarken selam….Tirmizi 2848,

Giriş izni üç defadır…….Darimi 2632,Buhari istizan 13,Müslüm edep 33,Ebu Davud edep 129,Tirmizi 2830,

İbn Mace edep 17,Muvatta istizan 3,

Giyinik çıplaklar……Buhari 13c 5894,Müslüm 2128,2857,

Göbekle diz kapağı arası avrettir….Taberani Mucemus Sağır 709,

Gökte iki kanadı çırpan bir kuş yoktu ki onun hakkında bize bilgi vermiş olmasın……Ahmed 5c 153-162,

Gökte olanın eminiyim bana güvenmiyormusunuz…….Buhari megazi 61,Müslüm zekat 144,

Gölge ve güneş arasında oturmanın yasaklılığı……İbn Mace 3722,

Gönlünde hardal danesi kadar küçük kibir bulunan k,mse cennete giremez,gönlünde hardal danesi kadar imanı olan da ateşe

girmez……Müslüm 148,Ebu Davud 4091,Tirmizi 2720,

Görmeyen bir adamın gözü açılsın diye sav e gelmesi ve dua istemesi……..Tirmizi 3811,

Görmeyen ve işitmeyen ve sana hiç fayda vermeyen bir şeyemi ibadet edersin……Meryem 42,

Görünüşe hükmetmek,içeriyi Allah a bırakmak…..Buhari 9c 4046,

Göz değmesei……..Buhari 13c 5952,Müslüm 2188,

Göz değmesine,zehirli bir hayvan sokma ve ısrmasına,birde çıbana karşı rukye yapılmasına ruhsat verildi……..Buhari tıb 37,Müslüm selam 52-60,İbn Mace tıb 34,35,Tirmizi tıb 14,2135,

Göz yaşarır kalp üzülür…….Müslüm fedail 15,

Göz,(ayn)…..Kamer 13,14,Ta ha 39,Tur 48,Muminun 27,

Göze sürme çekmek sünnettir…..İbn Mace 3498,

Gözleri oyup ellerini kesip Hare mevkiine ölüme bırakılan Ureyne kabilesi……Nesei 306,4011-4013,

Gözünü kaybeden sabreder….Buhari merda 7,

Gururundan elbiseyi yerde sürüyenin Allah yüzüne bakmaz……Nesei 5293,

Gusletme şekilleri…….Buhari 1c 373-383,

Gusul etmeyi unutan bir imam gider gusleder gelir……..Nesei 792,

Gücü yetipte kurban kesmezse,bizim namazgahımıza yaklaşmasın……İbn mace edahi 2,3123,

Gücünüz yettikçe Allah dan korkun……Tegabun 16,

Gül sav in terinden dünyaya gelmiştir…..MEVZU……..Aliyul kari 48sy,

Güldürmek için laf edip yalan söyleyen kişiye yazıklar olsun……Tirmizi 2417,

Gülmeyi azalt kalbi öldürür……Tirmizi 2407,

Gümüş burun……Ebu Davud 4232,Tirmizi 1826,Nesei 5128,

Gümüş ve altın kaplardan yemek içmek haramdır…….İbn Mace 3413,3415,

Gümüş yüzüğün miktarı bir miskali geçmesin……ZAYIF….Nesei 5160,

Günah kalbi paslandırır…….Mutaffifin 14,

Günah kazanan kendi aleyhine kazanır…..Nisa 111,Enam 55,120,Rum 44,

Günahkardan selam ve iltifatı kesmek……..Buhari 13c 6199,

Günahkarlar dünyada üstün mevkide bulunurlar……Enam 123,

Günahları yeniden işlemedikçe cahiliyye devrinde yapılanı affeder…….Darimi 1c 3-4,

Günde 70-100 defa tevbe etme……Ebu Davud 1514,Müslüm 2702,

Günde beş sefer nehre girip temizlenme namaza misal verilmesi……Nesei 461,Tirmizi,

Güneş Ali bin Talip için geç doğmuştur..MEVZU…..Aliyul kari 44sy,

Güneş arşın altına Rabbına secdeye gidiyor……Müsned 5c 152,Yasin 38,Tirmizi 3442,

Güneş battığında oruçlu iftar eder……..Müslüm 1100,Ebu Davud 2351,Tirmizi 698,

Güneş doğarken ve batarken namaz kılmayan……..Nesei 563,

Güneş doğmadan,güneş batmadan önce namazını kılan kimse asla cehenneme girmez……Nesei 470,

Güneş tutulunca namaz……Buhari 3c 1016,

Güneşi sağ elime,ayı sol elime koysalar yine de vallahi tebliğ vazifemi terk etmem….İbn Hişam 1c 266sy,

Güneşin batıdan doğması……Tirmizi 2281,

Güneşin battığı yerden doğması…..İbn Mace 4068,

Güneşle gölge arasına oturmayınız……İbn Mace 3722,

Güneşlenen su ile yıkama zira o cüzam yapar…MEVZU….El Kubra 434sy,El Menar 60sy,

Güvercinle oynamanın yasaklılığı…….İbn Mace 3764-3767,Ebu Davud 4940,

Güzel kokuyu geri çevirmezdi……..Tirmizi 2940,

Güzel söz O na çıkar……Fatır 10,

Güzellik arayarak Allah ın yarattığını değiştiren,dövme yapan,yaptıran,yüzlerinin kıllarını yolduran kadınlara Allah Rasulu sav lanet ediyor……Tirmizi 2931,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...H...@

@...Haberi vahidin hüccet oluşu.....Müslüm 19,1064,Buhari 16c 7247,

@...Habeşistana hicret.....Buhari 8c 3621-3626,

@...Habil ve Kabil....Maide 7-31,

@...Habis ilaç kullanmayın....İbn Mace 3459,

@...Hac bir defa farzdır.Gerisi nafiledir.....Ebu Davud 1721,İbn Mace 2886,

@...Hac kime farzdır.....İbn Mace menasık 6,

@...Hacamat ücreti helaldir.....Müslüm 1577,

@...Hacamatın vakti her ayın onyedi,ondokuz,ve yirmibirinci günleridir.....Müslüm 1202,1577,Tirmizi 2126,İbn Mace 3479,3486,Ebu Davud 3861,

@...Hacamatla tedavi olunuz.....İbn Mace 3476-3479,

@...Hacamatla tedavi.....İbn Mace 3476-3480,

@...Hacc .....Müslüm 1243,1177,

@...Hacc kadınların cihadıdır.....İbn Mace 2901,

@...Hacc ve evlenme,gücü yetene.....Ebu davud 1729,

@...Hacca kadın mahremsiz gidebilirmi.....Ebu Davud 1723,Müslüm k.hac 421,İbn Mace 2899,

@...Haccı ifrat.....Ebu davud 1777,Tirmizi 820,İbn Mace 2964,Nesei 2716,

@...Haccın farz kılınması.....İbn Mace 2884-2886,Nesei 2609,

@...Haccın ömürde bir defa farz oluşu.....Müslüm 1337,

@...Hacda ticaret yapılır.....Ebu davud 1731,Müslüm,

@...Hacerul esved cennetten gonderilmiş bir taştır.....Nesei 2922,

@...Hacerul evsedi selamlamak.....Buhari 4c 1543,1535,12c 5399,

@...Hacerul evsedin öpülmesi ve selamlanması.....İbn Mace 2943-2946,Ebu Davud 1873,Müslüm 1270,Nesei 2940,Tirmizi 862,

@...Hacı adaylarını karşılamak caizdir.....Nesei 2880,

@...Haçın kırılması domuzun öldürülmesi.....Buhari 5c 2294,

@...Had cezası işlenen suçu kefferettir.....İbn Mace 2603,

@...Hadd....Nisa 15-16,Maide 33-39,Nur 2-10,23-24,

@...Hadis işiten ve onu hafızasında tutan,başkasına tebliğ eden adamın Allah yüzünü ağrtsın……Tirmizi 2794,

@...Hadis öğrenmeyi şiddetle arzu etme……Buhari 1c 254,

@...Hadis sahihse benim goruşum odur……İbn ağabeydin el Haşiye 1c 63,

@...Hadis vahiydir…….Buhari 3/1392,

@...Hadis yazma konusunda izin vermedi….Tirmizi 2802,

@...Hadis yazmaya ruhsat verdi…..Tirmizi 2804,2805,

@...Hadisi araştırma ve ilmi yazma……Müslüm 2493-3004,

@...Hadisin dindeki yeri,toplanması..Buhari 1c 256,Talat Koçyiğit 251sy,

@...Hadislerin ilk dönem kaleme alınması……Tirmizi 2802,Müslüm 3004,Ebu davud 2647,Darimi 489,490,Buhari 1c 267,

@...Hafızın fazileti…….Müslüm 797,

@...Hahamları ve rahipleri Rabb edinme….Tevbe 31,Tirmizi 3292,

@...Hahamlarına rahiplerine ibadetleri budur…….Tevbe 31,Tirmizi 3292,,İbn Kesir 7c 3454,

@...Hak olmayan bir yolda ölmek……Müslüm 1848,

@...Hak olmayandan başka bir şey söylemem……Tirmizi 2058,Ahmed 2/340,

@...Hak Rabbindendir……..Bakara 147,

@...Hak üzere kıyamete kadar bir taife olacak……..Müslüm 156,imare 170,Buhari ihtisam 10,tevhid 29,Ebu davud fiten 1,tirmizi 2330,İbn Mace 1,

@...Hakim hakkı ararken hüküm verir isabet ederse iki ecir,hata ederse bir ecir vardır…….Müslüm 1716,Buhari 16c 7222,Nesei 5346,Tirmizi 1342,Ebu Davud akdiye 2,

@...Hakim zahire göre hüküm verir……Nesei 5366,

@...Hakimin hükmü helalı haram,haramı helal yapmaz ……..Buhari 15c 7035,İbn Mace 2317,

@...Haksız yere öldürülen hiçbir insan yokki kabile pay düşmesin…….Tirmizi 2812,

@...Halifelik 30 senedir sonra hükümdarlık olacaktır…….Tirmizi 2326,

@...Haluka isyanda mahluka itaat olmaz…….Müslüm 1840,39,Buhari ahkam 4,

@...Haluka isyanda mahluka itaat olmaz…….Buhari ahkam 4,Müslüm itaat 39,

@...Ham meyva satılmaz……Buhari buyu 82,Müslüm buyu 51,

@...Hamail ve muska takmak yasaklanmıştır……..Tirmizi tıp 2,2152,

@...Hamama peştemalsiz girme……Nesei 400,

@...Hamamda ve kabirde namaz kılınmaz……Ebu Davud 492,tirmizi 316,İbn Mace 745,

@...Hamd edilmeyerek başlanan her şey eksiktir……..ibn Mace nikah 19,

@...Hamile kadın hayız görürse namazı bırakır……Muvatta 1c 75sy,

@...Hamile kadın ve süt emziren kadın orucu tutmayabilir……Nesei 2310,

@...Hamile kadının iddeti doğurunca biter…Ebu Davud 2157,Tirmizi 1205,

@...Hamr her fenalığın anahtarıdır…….İbn Mace 3371,

@...Hangi adam din kardeşine kafir derse ikisinden biri bu sıfata döner…….Tirmizi 2774,

@...Hapşırana teşmit…….Tirmizi 2884,

@...Hapşırma Allah tandır……Tirmizi 2893,

@...Hapşuran ne der…….Buhari edep 10/502,Ebu Davud 5033,Müslüm 2992,

@...Haram maldan zekat olmaz….Nesei 2514,

@...Haram şeylerden sakının ki,insanların en çok ibadet edeni olasın……..Tirmizi 2407,

@...Harbte hile vardır…….Müslüm 1739,

@...Harbte kadın ve çocukları öldürmek haramdır…….Müslüm 1744,

@...Hardal danesi kadar iman……Müslüm 50,

@...Hariciler…Buhari 11c 5151,Tirmizi 2283,İbn Mace 167,176,Müslüm 1064,Ebu Davud 4764,Nesei 2579,4086,

@...Haricileri öldürün……Müslüm 1066,Tirmizi 3083,

@...Haricilerin sıfatları……Buhari 13c 6123,15c 6797,Müslüm 147-149,Tirmizi 2283,

@...Harp hiledir……..Ebu davud 2636,Buhari k.cihad 77,Darimi 2454,Müslüm tevbe 54,

@...Harut ve Marut melekleri…….Bakara 102,

@...Hasan r anın halifeliği bırakması……Ebu davud 4662,

@...Hasan ra un hilafetten çekilmesi……Buhari 5c 2501,

@...Hasan ve Hüseyin ra un fazileti ……..Müslüm 2421,

@...Hased haram kılınmıştır……..İbn Mace 4208,

@...Hased haramdır……Müslüm 2559,

@...Hasta,akşam ve yatsı namazını birleştirir……Buhari 2c 622,

@...Hastalandın gelmedin,acıktım doyurmadın…….Müslüm birr 43,

@...Hastalığından önce sağlığından ve ölümünden önce hayatından tedbir al,yarın ne olacağını kestiremezsin…….Tirmizi 2435,

@...Hastalıklar günahlara kefarettir……Müslüm 2570-2576,

@...Hastaya okumanın cevazı……Müslüm 2191,

@...Hastayı yemeğe zorlamayın…….İbn Mace 3444,

@...Hastayı ziyaret……..Müslüm 925,1969,2218,Ebu Davud 3096,Tirmizi 2168,

@...Haşr suresinin son üç ayetini okumak…….Tergib ve terhip 2/68,Tirmizi,

@...Hatice ra ın fazileti……Müslüm 2430,

@...Hatta taş bile ey Müslüman arkamda Yahudi var gel öldür diyecektir…….Tirmizi 2337,

@...Havva gebe kaldığında doğan çocukları yaşamıyordu.İblis ona çocuğunun adını Abdülharis koyki yaşasın,dedi.Havva doğan çocuğuna Abdülharis ismini koydu…….Tirmizi 3272,

@...Havva ve Ademin örtünmesi……Buhari 9c 4364,

@...Havva,Ademe isyan etmeseydi…….Muslum 1470,

@...Haya imandandır…….Tirmizi 2748,Müslüm 36,İbn Mace 58,Ebu Davud 4595,

@...Haya ve iman birlikte bulunurlar ve ancak birlikte ayrılırlar…..Taberani mucemus Sağir 438,Müslüm iman 59,Nesei iman 16,27,Buhari iman 16,edep 77,Ebu Davud sunnet 14,Tirmizi birr 56,80,2040,2096,

@...Haya……..İbn Mace 4180-4185,

@...Hayat arkadaşına nankörlük eden bir nevi küfür işlemiştir…….Buhari 1c 183,

@...Hayata gözlerini açmış hiçbir canlı yokturki onun cennet-cehennemdeki yeri yazılmamış olsun……..Tirmizi 3564,

@...Hayber gazası…….Müslüm 1365,

@...Hayberde yediğimin acısı arada bir hala bana gelir…….Buhari megazi 83,

@...Hayberin fethi…….Buhari 7c 3468,

@...Hayır söyle yada sus……Buhari 13c 6099,

@...Hayır yolunu gösteren onu yapan gibidir……Tirmizi 2808,Müslüm imaret 133,Darimi edep 115,

@...Hayırlı ümmet……Ali İmran 110,Bakara 143,

@...Hayız günlerinde namazı terk et……Ebu Davud 297,Tirmizi 126,İbn Mace 625,Nesei 381,

@...Hayız olan kadın hac menasıkını yerine getirir yalnız tavaf yapmaz…..İbn Mace 2963,

@...Hayızlı bir kadının kuran okuyabileceği…….Müslüm 1211,Ebu Davud 1782,İbn Mace 2962,Nesei 1/55,Darimi 2/44,

@...Hayızlı kadın namazı değil yalnız orucu kaza eder…..Muslum 335,Buhari,İbn Mace 631,

@...Hayızlı kadın ne namaz kılar nede kaza eder……Nesei 381,Buhari 4c 1819,

@...Hayızlı kadın ne yapar ne yapmaz……Buhari 4c 1669,İbn Mace 631,

@...Hayızlı kadın orucu kaza eder ama namazı etmez…….Buhari 4c 1819,Nesei 2313,İbn Mace 631,

@...Hayızlı kadını boşayamazsın…….Müslüm 1471,

@...Hayızlı kadının ayet okuması……..Buhari 1c 293,12c 5480,

@...Hayızlı kadınla cima eden bir dinar veya yarım dinar verir…….Ebu davud 2168,İbn Mace 640,Nesei 290-370,

@...Hayızlı ve cünüb kurandan hiçbirşey okuyamaz.ZAYIF…..Tirmizi 131,İbn Mace 596,Mişkat 461,

@...Hayra ve şerre iman etmeyen mümin olamaz……..Tirmizi 2231,

@...Hayra vesile olan hayrı yapan gibidir…..Tirmizi 2808,2813,

@...Hayra vesile olunki ecir alasınız……Nesei 2547,

@...Hayvan sureti yapmak haramdır….Müslüm 2104,

@...Hayvan üstünde olan yayaya,yaya oturana,az çoğa selam verir,küçük büyüğe……..Tirmizi 2845,

@...Hayvan üzerinde nafile kılınır……Müslüm 700,

@...Hayvanı besmele ile kesin……Buhari 5c 2063,

@...Hayvanları birbiriyle dalaşmayı men etmiştir……..Ebu davud cihad 51,Tirmizi 1760,

@...Hayz Allahın Ademin kızları üzere yazdığı bir şeydir……Buhari 1c 396,

@...Hazarda 4 seferde 2,korku anında 1 rekat olarak namaz farz kılındı……..Nesei 1532,

@...Hazarda iki namazı cem……Müslüm 705,

@...Hazma ra, Ali r anın devesini kesmesi ve yemesi…..Müslüm 1979,Ebu davud 2986,

@...Hediye denirse alır,sadaka denirse almazdı…….Nesei 2603,

@...Hediyeleşin çünkü hediye göğüsten kini giderir…..ZAYIF……Tirmizi 2213,

@...Hediyeleşme……..Buhari 5c 2136,

@...Helak edici yedi şeyden sakının…..Müslüm 1/89,

@...Helak olan apaçık bir delilden sonra helak olsun……Enfal 42,

@...Helal Allahın kitabında helal kıldığıdır……İbn Mace 3984,3367,Tirmizi libas 6,Ebu davud etime 30,

@...Helal ve haram arası şüpheli şeyleri terk et….Müslüm 1599,Nesei 4431,

@...Helal ve haram kılma yetkisi Allah Rasulu sav in…….Araf 157,Tevbe 29,Ebu davud 4604,Tirmizi 2801,İbn Mace 12,

@...Helal ve haramın sınırı……Buhari 1c 206,4c 1900,

@...Helal-Haram arası şüpheli şeylerden sakınmak…….Buhari 4c 1900-1903,İbn Mace 3984,Nesei 4431,

@...Helalmi haramı şüpheli şeylerden sakınma……..İbn Mace 3984,

@...Helaya girerken dua……..Müslüm 385,

@...Hendek gazası……Müslüm 1803,

@...Hendek savaşı günü,müşrikler sav i 4 namazı kılmaktan alıkoydu…….Tirmizi 179,Müsned 333,Nesei mevakıt 55/2,1/297,Taberani m.kebir 10283,

@...Her aydan üç gün oruç……Müslüm 1160-1162,

@...Her biriniz çobansınız…….Müslüm 1829,Buhari 15c 6986,

@...Her canlı sudan yaratılmıştır……..Enbiya 30,

@...Her derdin bir devası vardır……Müslüm 2204,

@...Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar……Müslüm 2658,

@...Her gecenin 3/1 i kalınca Rabbimiz en alt semaya iner…..Ebu Davud 1315,Müslüm 758,Tirmizi 443,İbn Mace 1366,

@...Her hal üzere ve cinsi münasebet sırasında Bismillah denilir……Buhari 1c 293,

@...Her iki ezan arasında namaz vardır,dileyene…….Müslüm 838,

@...Her insan bulunduğu hal üzere amel eder…..İsra 84,

@...Her insanın bir şeytanı vardır…….Müslüm 2812,Nesei işaretun nisa 4,

@...Her kim Allaha kavuşmayı dilerse……müslüm 2683,

@...Her kim bana itaat ederse Allaha itaat etmiş olur……Müslüm 1835,Buhari 15c 6986,

@...Her kim bir amel işlerde bizim bir emrimiz yoksa o kabul olunmaz…….Müslüm 1719,

@...Her kim bir yola ilim arayarak girerse Allah ona cennete varan yolu kolaylaştırır…….Tirmizi 2784,

@...Her kim insanların kendisi için ayakta dikilmelerinden memnun olursa cehennemden yerini hazırlasın….Tirmizi 2902,

@...Her kim münker görürse eliyle,diliyle,kalbiyle reddetsin……..Tirmizi 2263,

@...Her kim namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın.O namazın bundan başka kefferati yoktur…….Ta ha 14,Buhari 2c 648,Müslüm 2c 324sy,

@...Her kime öğrendiği bir ilim sorulurda o ilmi saklarsa kıyamet günü ona ateşten bir gem vurulacaktır…… Tirmizi 2787,

@...Her kimin kaygısı ahiret olursa Allah onun zenginliğini kalbinde kılar……..Tirmizi 2583,

@...Her küçüğün büyüğe giden bir yol olduğu…..Bakara 246-250,İbn Mace 4006,Ebu Davud 4336,Darimi 210,Zil Zal 7-8,

@...Her Peygamber koyun çobanıdır….Buhari 7c 3213,

@...Her peygamberin bir havuzu vardır…….Tirmizi 2560,

@...Her rekatta fatiha okunur……Müslüm 394,İbn Mace 837,Ebu davud 922,Tirmizi 311,247,

@...Her sarhoşluk veren haramdır……Müslüm 2001,

@...Her şey kaderledir,hatta acizlik ile,zeka bile…….Muvatta 4c 247sy,

@...Her şey kaderledir…….Müslüm 2655,

@...Her şeyden önce ağzını misvaklardı…….Nesei 8,

@...her şeyi konuşturan Allah bizleride konuşturdu…….Fussilet 21,

@...her şeyi yaratan Allah……Zumer 62,

@...Her tekbirde eller omuz hizasına kadar kaldırılır…….Taberani zevaidde 2/102,Buhari cüz 32,İbnu Ebu Şeybe 1/271,Ebu davud 723,739,İbn Mace 860,861,Taberani kebir 10936-11273,17/48,

@...Her toplum benimsediği bidat oranında sünnetten fire verir……..Müsned 4c 105,Camius Sağır 2c 7790,

@...Her toplum benimsediği bidat oranında sünnetten fire verir……Ahmed 4c 105,Camius Sağir 2c 280,77901,

@...Her ümmetin bir fitnesi vardır,benim ümmetimin fitneside maldır…….Tirmizi 2439,

@...Her yüzyılda müceddit gelecektir……..Ebu Davud 4291,Müsned ,

@...Herhangi bir namazın bir rekatına yetişen o namaza yetişmiş olur……..Nesei 558,

@...Herhangi biriniz din kardeşini kaldırıp yerine oturmasın……..Tirmizi 2896,

@...Herhangi biriniz helaya girdiğinizde sağ elinizi tenasül uzvunuza dokundurmasın……Nesei 36,

@...Herhangi biriniz uyandığında elini yıkasın,çünkü nerede gecelediğini bilemez….Nesei 1,

@...Herkes bir çobandır……Müslüm 1829,

@...Herkes bir şeyi sevdiği kadar anlar ve yapar,

@...Herkes kendi günahını çeker……..Maide 105,Enam 31,164,Yunus 108,Nahl 25,İsra 15,Sebe 50,Fatır 18,Zumer 7,Necm 38,

@...Hesabın isbatı……..Müslüm 2876,

@...Hınzıp denen şeytan…..Müslüm 2203,

@...Hırıstıyanlara ve Yahudilere tabi olma……Müslüm 2669,

@...Hırsızın eli kesilir……Ebu Davud 4383,Müslüm 1684-1688,Tirmizi 1471,İbn Mace 2585,Nesei 4922,

@...Hırsızın eli kesilir……Nesei 4907-4910,

@...Hırsızlık eden mümin olarak etmez…….Tirmizi 2760,

@...Hırsızlık yapanın cenaze namazı kılınır……Nesei 1960,

@...Hızır adı verilmesinin sebebi ağarmış otlar üzere oturmuş ve altından yemyeşil olarak sallandığı içindir…..Tirmizi 3358,

@...Hızır as ın fazileti…….Buhari,Müslüm 2380,

@...Hızır kıssası…..Buhari 7c 3202,Kehf 73,Ebu Davud 4705,

@...Hızır ölmüştür……..Enbiya 34,

@...Hızır sağ olsa beni ziyaret ederdi……MEVZU…….Aliyul kari,Dare kutni,

@...Hızırın çocuğu öldürmesi……..Kehf 73,Müslüm 2378,Ebu Davud 4705,Buhari 7c 3202,

@...Hızırın öldürdüğü çocuk yaratıldığı gün kafir yaratılmıştır……Tirmizi 3357,

@...Hızırla Musa as ın arkadaşlığı…….Buhari 1/276,Müslüm 2378,

@...Hibe……Müslüm 1623,

@...Hicab ayeti……..Nur 31,Ahzab 59,Buhari 10c 4673,13c 6184,12c 5543,

@...Hicret hadisi……Müslüm 2009,

@...Hicret olmasaydı ensardan bir kişi olurdum……Buhari menakıbul ensar 2,

@...Hiç kimse başkasının günahını çekmez…….İbn mace 2669-2672,

@...Hiçbir kimse bir bidata tutunupta sonra tekrar sünnete dönmüş değildir……Darimi 214,

@...Hiçbir topluluk dinlerinde bir bidat işlememiştirki Allah da sünnetlerinden onun bir benzerini kıyamete kadar çekip çıkarmış olmasın..Darimi 99,

@...Hidayete vesile olmak……..buhari 6c 2807,

@...Hikmet babı…….İbn mace 4169-4172,

@...Hikmet ile alakalı ayetler……..Nisa 113,Ahzap 34,Bakara 151,Ebu Davud 4604,Buhari 10c 4668,İbn Kesir 571,

@...Hikmeti düşünün……..Ahzab 34,

@...Hikmetin sunnet olduğu…….Buhari 10c 4668,

@...Hikmetle ilgili gelen ayetler……Bakara 129,151,231,251,269,Ali İmran 48,81,164,Nisa 54,113,Maide 110,Yusuf 22,Nahl 125,İsra 39,Lokman 12,Ahzab 34,Sad 20,Zuhruf 63,Kamer 5,Cuma 2,

@...Hikmetli söz müminin yitiğidir,nerde olursa alın……..ZAYIF……Tirmizi 2827,İbn Mace zühd 15,

@...Hilafetin kureyşten olması……..Müslüm 1818,

@...Hilale göre oruç tutulması……Buhari 4c 1777,

@...Hilali görünce oruc tutun,hava kapalı olursa otuza tamamlayın…….Nesei 2117,Darimi 1692,Buhari savm 11,

@...Hilali görünce oruç farz olur……Müslüm 1080,

@...Hiyanet haramdır……..Müslüm 1831,

@...Horoz öterken dua…….Müslüm 2729,Ebu Davud 5102,

@...Horoz öttüğnde melek,eşek anırdığında şeytan görmüştür…..Müslüm 2729,

@...Hoşunuza gitmeyen şeyleri sormayın……Maide 101,

@...Huccet ikame olunmayanlar…İsra 15,Enam 19,İbn Kesir 6c 2581,Secde 22,ali İmran 105,Bakara 211,Fatır 24-

37,Araf 35,Şuara 208,Zumer 71,Enam 131,Muhammed 32,İbn Kesir 9c 4706,

@...Huda beyan edildikten sonra…….Nisa 115,

@...Hulefayı raşidin yoluna uyun……Tirmizi 2815,

@...Humma ateşini su ile soğutun…….Müslüm 2209,

@...Hummayı suyla soğutun……İbn Mace 3471-3475,

@...Huneyn gazası……Müslüm 1745,

@...Hurma ağacının Allah Rasulu sav e gelip geri yerine dönmesi…….Tirmizi 3869,

@...Hurma aşılama meselesi……İbn Mace 2470,

@...Hurma kütüğünün ağlaması…..Buhari menakıp 25,Tirmizi 503,

@...Hurma misali……..Müslüm 2811,

@...Hurma ve meyvede el kesme yoktur…….Tirmizi 1475,

@...Hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun…..Buhari edep 34,

@...Husuf ve kusuf namazı…..İbn Mace 4059-4062,

@...Hutbede bile olsa imam namaz kılın…….Müslüm 687,Nesei 1395,

@...Hutbetul Hace…..Müslüm 867,Nesei 3/188,İbn Mace 7,46,Ebu Davud sunne 5,

@...Hüküm verilmez bilinmeden……..Enam 119,Lokman 20,Hacc 8,

@...Hülle yapan ve yaptırana lanet olsun……Ebu Davud 2076,İbn Mace 1935,

@...Hüseyin ra işkence edilmesi ve edenin akıbeti…….Buhari 8c 3526,

@...Hüsnü zan ederek ölün…….Ebu Davud 3113,Müslüm 2877,İbn Mace 4167,

@...Hz Fatmaya hizmetçi vermemesi……Müslüm 2727,Ebu Davud 2988,

@...Haklar sahiplerine verilecektir.Şöyle ki boynuzsuz davarın boynuzlu davardan kısası alınacaktır."Tirmizi, Kıyametin Sıfatı Babı - 2535,

@...Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikahlanırsa, onun nikahı batıldır, onun nikahı batıldır, onun nikahı batıldır. Bu durumda onu nikahlayan adam onunla cinsel temasta bulunursa, bunu kendisine helal saymasına karşılık kadın için mehr gerekir. Veli konusunda bir tartışma ve sürtüşme olursa, velisi olmayanın velisi sultandır."Buhari, nikah 36 - Ebu Davud, nikah 19-2083 - Tirmizi, nikah 14 - İbn Nace, nikah 15 - Darimi, nikah 11,

@...Hasan'i-Basri " Kabul" da Abdurrahman b.Samure(r a) ile beraber iki sene ikame ettim namazı kısalttım.Abdurrezzak-4352,

@...Hastalığa tutulan hiçbir müsalüman yoktur ki, Allah onun hata ve günahlarını ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökmesin, buyurdu."Buhari, K. Marod bab 3-13-16 - Müslim, K. Birr 45nolu - Darimi, K. Rikak bab 57,

@...Her hangi bir müslim ki ölür ve onun üzerine müslümanlardan üç saf cemaat namaz kılarsa ona cennet vacib olur.Ebu Davud-3166 - İbn Mace-1490 - Tirmizi-1028,

@...Her kim insanların gücenmesine mukabil Allah'ın rızasını ararsa Allah da onu insanların zahmetinden kurtarır

ve her kim Allah'ın gücenmesine mukabil insanların rızasını ararsa Allah da onu insanlara havale eder...>>Tirmizi 2527,

@...her tekbir getirişinde ellerini kaldırırdı."İbn Mace-865 - ayrıca Taberani Zevaidde 2/102, Buhari cüzü 32, İbn Ebu şeybe 1/271 de Müsned Zevaidde 2/101 Cabir(ra)'dan, El-Mualla 4/94,

@...Hiçbir kula ben kendisinden ehlinden, malından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça iman etmiş etmiş olmaz."Müslim-44-,

@...Hüsnü zan ibadetin güzellindendir." Ebu Davud K.edeb-4993,

@... Her kim niyetinde sadık olup Allah'tan, O'nun yolunda öldürülmeyi isterse Allah o kimseye şehid sevabı ihsan eder." Tirmizi 1704,

@... günah işler kimseler olmasaydınız. Allah günah işler bir halk yaratır. Onlara mağfiret eylerdi.>>(Müslim-2748),

@... her sanatkarı ve sanatını yapandır.""Buhari, ilahi Kelam-117,

@... Hulefai Raşidin yoluna sım sıkı sarılsın bu yolda dişlerinizi sıkın.Tirmizi-2815- Ebu Davud-4607 -İbn Mace-42,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—A—

Abdest Almak, 1/73
Allah Yolunda Şehıd Olmanın
Abdesti Bozmayan Şeyler, 1/80
Abdest Suyunun Temiz ve Allah'a İsyan Olan HususlardaTemizleyici Olması, 1/78
Adağın Caiz Olmayışı, 2/363
Abdesti Sıkışık iken Namaz Kılmak, Allah'ı Anmadan Konuşmanın Mek1/274 ruhluğu, 4/388
Abdestle İlgili Diğer Hadisler, 1/85
Allah İçin Birbirini Sevmek, 4/330
Abdestsiz Olarak da Kur'an
Altınla Altın Alışverişi, 3/203
Altını Gümüşle Değişmek, 3/196
Adam Öldürmede Kjsas, 4/199
Altın ve Gümüş'ün Zekâtı, 2/19
Âdet Olan Kadının Durumu, V130-
Altının Zekâtı, 2/26132
Altın Ziynet Takma, 1/153,4/265
Akabe Cemresi, 2/156, 2/281 - 282
Alışverişte Kâr, 3/251
Akdiye, 3/345
Alış Veriş, 3/203, 3/207, 3/211, 3/213,
Akika Kurbanı, 2/407, 2/408 3/216,3/220, 3/224, 3/228,3/230 -
Aksırana «Yerhamükellah» Demek, 236, 3/239, 3/242, 3/245, 3/249: 4/354 3/251, 3/254, 3/256,3/277, 3/280
Akşam Namazının Vakti, 1/57- 58
Alış Verişte Muhayyerlik, 3/256
Akşam ve Yatsı Namazlarında Alış Verişte Yasaklanan Şeyler,Kıraat, 1/151 3/277
Alacakların Zekâtı, 2/31
Amin Demek, VI62-163
Allah Teâlâ'yı Zikretmenin Fazileti, 1/359
Ana-Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları, 2/418
Allah Yolunda Bir Şey Verenin Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Yapacağı İş, 2/321 Payları, 2/417
Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Anasının Karnındaki Çocuk Adına Karşılanmıyan Davranış, 2/344 Kurban Kesilmesi, 2/284
Ana ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk ile Zinadan Doğma Çocuğun Mirası, 2/440
Anberin Zekâtı, 2/26
Anne ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras, 2/415
Arafâtta Hutbenin Uzunluğu, 2/271
Arafâttan Müzdelifeye Dönüş, 2/262
Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak ('Savm-ı Visal), 2/117
Arazi Kiralamak, 3/331
Arazi İmar ve Islahı, 3/387
Asabe, 4/35
Arefe Günü Oruç Tutulması, 2/236
Arefe ve Müzdelife'de Vakfenin Yapılışı, 2/256
Ariyye Bey'i ile İlgili Hadisler, 3/178, 3/222
Ateşte Pişen Şeyi Yemenin Abdesti Bozmayışı, 1/82
At Yarışları ve Savaş Harcamalarına Katkı, 2/349
Atların Zekâtı, 2/66 Av, 2/393, 2/395, 2/398
Ayakkabı Giymek, 4/272
Ayakta Kılınan Namazın Oturarak Kılınan Namazdan Üstün Oluşu, 1/238
Ayakta Küçük Abdest Bozmak, 1/134
Ayakta Su İçmek, 4/286
Ayağa Giyilen Mestlerin Üzerine Mesh Etmek, 1/93
Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak, 3/110
Aybaşı Olan Bir Kadının Ziyaret Tavafını Yapışı, 2/289
Aybaşı Olan Karısına Kocasının Yapabileceği Şeyler, 1/125
Aynı Kabre Birkaç Kişinin Defni,2/353
Azat Edilen Kölenin Mallan, 4/21
Azat Edilen Kölenin Velası, 4/34
Azat Edilmesi Faziletli Olan Köle ve Zina Eden Cariye ve Çocuğun Azat Edilmesi, 4/30
Azat Edilmesi Gereken KölelerinYerine Azat Edilmeyenler, 4/27
Azat Edilmesi Vacib Olan Kölelerin Yerine Azat Edilebilenler, 4/24
Azat Etmenin Şartı, 4/19

Azat Etmeyi Vasiyyet, 4/89
Azat Ettiği Kölelerden Başka Malı Olmayan Kimse, 4/20
Azil, 3/138
Ağacı Satılan Meyvenin Durumu,3/175
Ağaçtaki Meyvenin Olgunlaşmadan Önce Satışının Yasak Oluşu, 3/176
Aşure Günü Oruç Tutulması, 2/115

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...İ...@

@...İbadette ihlas…….Araf 29,Tevbe 112,Zumer 2,11,14,Mümin 14,65,

@...İbaha (hakkında nas olmayan)…..Bakara 29,Meryem 64,Müslüm ,Buhari,Tirmizi 1780,İbn Mace etime 60,Ebu davud etime 30,Mişkat 197,Fıkhus Sunne 3c 139,Maide 101,Dare kutni 4/297,

@...İblis kıyas yaptı.o kıyas yapanların ilkidir…..Darimi 196,araf 12,Sad 76,

@...İblisin kibri……Bakara 34,Araf 11,13,Hicr 28-33,İsra 61-62,Kehf 50,Ta ha 116,Sad 71-76,

@...İbn Abbas ra a Allah resulu sav in duası……Buhari 9c 4063,

@...İbn abbas ra dan,Ebced yazıb yıldıza bakanlar için bunlarla uğraşanların,islamdan hiçbir nasibleri yoktur…….Abdurrezzak 11/26,Beyhaki 18/139,

@...İbn Mesuda bir Cuma günü duası….Ebu Davud 1091,

@...İbn ömer ra ın ondört yaşında savaşa gitmesi……Ebu Davud 4406,Müslüm 1868,

@...İbn Sayyad hadisi……Tirmizi 2347,Müslüm 2924-2932,

@...İbrahim as ı anlatan ayetler……Enam 74-84,161,Hud 69-76,Hicr 51-60,Meryem 42-50,Enbiya 51-73,Şuara 69-104,Ankebut 16-32,Saffat 83-113,Bakara 124-135,258-260,Nisa 125,163,Nahl 120-123,Hadid 26,Sad 45-47,Ali İmran 33-34,65-67,95,Zariyat 24-31,İbrahim 35-41,Hacc 27-29,

@...İbrahim as ın fazileti……..Müslüm 2369,

@...İbrahim as ın putlara karşı tutumu…..Buhari 7c 3139,

@...İbrahim as ın yaratma sırrını merak etmesi…….Bakara 260,Buhari 9c 4232,

@...İbrahim as seksen yaşında olduğu halde Kaddum köyünde sünnet oldu……Buhari,Müslüm,El LüLüü vel Mercan 1529,

@...İbrahim as tek başına bir millettir……Nahl 120,

@...İbrahim sa ın,babası azerle mulakatı……Buhari 7c 3144,

@...İbrahimle cedelleşeni gördünmü……..Bakara 258,

@...İbraniceyi öğren……Buhari ahkam 40,

@...İbret için yolculuk yapmak……Ali İmran 137,Enam 6,11,Yusuf 109,Nahl 36,Hacc 46,Neml 69,Ankebut 20,Rum 9,42,Fatır 44,Mumin 21,82,Muhammed 10,

@...İçdon giymek…..İbn Mace 3579,

@...İçinde timsal bulunan eve melek girmez….Tirmizi 2956,Müslüm 2104,Buhari 8c 3749,13c 5954,

@...İçine bir şüphe girdiğinde onu terk et……Ahmed 5c 254,Tirmizi 2637,

@...İçki içene kırk sopa vurulur…….Müslüm 1706,Ebu davud 4479,İbn Mace 2570,Buhari 14c 6638,

@...İçki içenin hiçbir namazı kabul olmaz…..İbn Mace 3377,

@...İçki içenin kırk gün namazı kabul olmaz…..Tirmizi 1924,

@...İçki içmeyiniz,çünkü o,bütün kötülüklerin anasıdır…..İbn Mace eşribe 1,

@...İçki on yönlü lanetlenmiştir……İbn Mace 3380,

@...İçki ticareti yasaktır……..İbn Mace 3382,

@...içkili iken namaza yaklaşmayın..Ebu davud eşribe 1,

@...İçkinin haram kılındığını bilmeden SAV e içki hediye edilmesi…….Müslüm müsakat 68,buyu 90,Taberani eşribe 12,Darimi buyu 35,eşribe 9,Tirmizi eşribe 12,Nesei buyu 90,

@...İçkinin haramlılığı ve haddi……..Maide 90,91,Müslüm 1635,1707,2066,2075,Ebu Davud 4480,Tirmizi 1469,

@...İçkinin,müskirin,her müskirde haramdır……..Nesei 5548-5568,

@...İçkiyi başka isimlerle içecekler…….İbn Mace 3384,4020,

@...İçtihatta isabet ederse iki,hata ederse bir ecir vardır……..Müslüm 1716,

@...İddacının iddasını ispatlamada ona mühlet tanıması……Buhari 5c 2467,

@...İddacıya iddaısını belgelemek ve şahid getirmesi ve bu konuda kendisine mühlet tanınması……Buhari 5c 2467,2468,

@...İfk olayı……Buhari 5c 2452-2457,8c 3870-3887,10c 4592-4617,

@...İflas edenin malı kimden alınmışsa onundur…….Nesei 4652,

@...İfrad haccı……Müslüm 1231,

@...İğrendim deme……Müslüm 2251,

@...İhrama giren kadın eldiven ve peçe takmaz…….Nesei 2670,

@...İhrama girmeden önce gusletsin……Muvatta 1c 433,

@...İhramda olan kadının örtüsü…….İbn Mace 2935,

@...İhramlı akrep,fare,çaylak,karga,kuduz köpek öldürülebilir…….Müslüm 1199,1200,Nesei 2841,Ebu davud 1846,

@...İhramlı koku sürünebilir……Ebu Davud 1745,Müslüm 1189,Tirmizi 920,İbn Mace 2926,

@...İhramlıya av haramdır……..Müslüm 1193,

@...İhsan nedir……Buhari 1c 203,

@...İhtiyarın gönlü iki şeyde gençtir……Tirmizi 2441,

@...İki ayağın üst üste atılması……..Müslüm 2089,Tirmizi 2915,Ebu Davud 4865,

@...İki boyun damarından ve omuz arasından hacamat yaptırdı…….Tirmizi 2126,

@...İki çenesi ve iki ayağı arasındakini teminat verirse bende cenneti verdiririm……Tirmizi 2520,

@...İki devlet başkanı olduğunda ikisinden birini öldürün…….Müslüm 1853,

@...İki dinin ayrıları birbirine mirascı olamaz……Darimi 2996,

@...İki elimle yarattığıma secde etmene mani ne……..Sad 75,

@...İki ezan arası namaz……Müslüm 838,

@...İki ezan arasında dileyene iki rekat namaz vardır…….Nesei 682,

@...İki günde,Ramazan ve kurban bayramı gününde oruç tutmak yoktur……Darimi 1760,Buhari savm 66*67,Müslüm siyam 140,Ebu davud savm 48,Tirmizi 768,İbn Mace siyam 36,

@...İki haslet munafıkta olmaz,ahlak ve ilim……Tirmizi 2824,

@...İki kere emme…….Müslüm 1450,

@...İki kız kardeşle bir anda evlenme haramdır……Nesei 3273,

@...İki Kişi cemeattır……Buhari 2c 692,

@...İki kişi cemeattir…..İbn mace 972,975,

@...İki kişi yani iki erkek ve iki kadın tek örtü altında yatamaz…….Ebu Davud 4018,Müslüm 1437,Tirmizi 2944,İbn Mace 661,

@...İki Müslüman karşılaşır tokalaşırsa birbirinden ayrılmadan önce Allah behemehal onu bağışlar……..Tirmizi 2874,

@...İki Müslüman kılıçlarıyla çarpıştıkları zaman…..İbn Mace 3963,

@...İki namazı cem……..Müslüm 703,705,1288,Tirmizi 187,Buhari 2c 612,Ebu Davud 1206, 1220,İbn Mace 1069,

@...İki Namazı cemde bir kamet yeterlidir,önünde ve ardında sünnet kılınmaz…….Nesei 658- 660,

@...İki namazı cemde sunnet namaz yoktur…….Müslüm 1288,

@...İki nimet vardır,insanların çoğu bundan aldanmıştır,sağlık ve boşa geçen zaman……..Tirmizi 2405,

@...İki obur doymaz……Darimi 338,

@...İki ölü hayvan ve iki kan size helal kılındı…..İbn Mace 3314,

@...İki rekatta yanlış selam veren devam eder sehv secdesi yapar……Buhari 3c 1163,Ebu Davud 1008,Müslüm 583,

@...İki secde arasında dua…….Tirmizi 283,

@...İki secde arasında el kaldırma…….İbn ebu Şeybe 1/230,Malik İbn Huveyris,Nesei 2/206,Müsned 3/436,İbn Mace 860-861,865,Ebu Davud 723,739,740,Taberani zevaidde 2/101,

@...İki sur arası zaman……..Müslüm 2955,

@...İki şey bırakıyorum……..Muvatta kader 3,

@...İki şey vardırki insanlar için bu küfürdür…..Müslüm,Tergib ve terhib 7c 34,

@...İkindi namazını kaçıran malını ve aile efradını kaybetmiş gibidir….Müslüm 626,Ebu Davud 414,Muvatta 1c 63sy,

@...İkindiden önce sunnet namazının kılınacağına dair gelen rivayet ZAYIFtır……İbn Hacer Telhiste 2c de,Abdullah İbn Mubarek bu hadis batıldır,der,İbn Teymiyye 23c 123sy,Ravilerinden Muhammed b.Sad el Müezzin,bilinmeyen birisidir.Ebu Davud 1271,Tirmizi 425,Tergib ve Terhib 1c 553sy,Taberani mucemus Sağir 777,

@...İkindiden sonra güneş batıncaya,sabahda güneş doğuncaya kadar namaz yoktur…….Nesei 518,

@...İkindiden sonra namaz yoktur….Buhari mevakıt 33,

@...İkiyüzlüler en şerli olanlardır……Müslüm 2526,Ebu Davud 4872,

@...İlham ancak Peygamberlere mahsustur….El Kenz 5c 241,

@...İlham gelse bu ümmete bu Ömer olurdu…….Buhari 7c 3445,

@...İlim adamları gösterişten uzak son derece vakarlı olmalıdır……İbn Mace mukaddime 23,

@...İlim amel etmeyi gerektirir…….Ebu Davud 1548,İbn Mace 253-254,3837,Saf 2-3,Bakara 44,Buhari 7c 3065,Tirmizi 2532,Fussilet 33,

@...İlim ancak Allah tan korkmaktır..Abdullah bin Mesud ra,

@...İlim arayana cennete giden yol kolaylaştırılır……Tirmizi 2784,

@...İlim bir noktaydı,cahiller onu çoğalttı….MEVZU….Acluni 11/67,

@...İlim etmede nöbetleşme……..Buhari 1c 249,

@...İlim insanlardan söküp alınmaz…..Tirmizi 2790,

@...İlim kalkacak……..Tirmizi 2790,

@...İlim müminin yitiğidir nerede bulursanız onu alın….ZAYIF……Tirmizi 2827,

@...İlim öğrenin,ilme layık olmak için güzel ve ağır başlılığı öğrenin,ilim öğrendiğiniz kişilere saygılı olun…….Tergib 1c 158sy,9,

@...İlim ve hidayeti kabul etme yönünden insanları üzerine yağmur yağan üç sınıf toprağa benzetir…….Müslüm fedail 15,

@...İlim yazılır…..Buhari 1c 264,

@...İlimle gönderildiği……Müslüm 2282,

@...İlk kaldırılacak huşudur……Tirmizi 2791,

@...İlk kılınan Cuma namazı,Bahreynin köyünde Cuvasada kılındı……Ebu Davud 1068,Buhari k.Cuma bab 11,

@...İlk kıyası yapan iblistir…..Darimi 195-196,

@...İlk yaratılan kalemdir…….Tirmizi 3537,

@...İlmi gizleyene kıyamette ateşten bir gem vurulur…….Tirmizi 2787,

@...İlmi her yerdedir……..Talak 12,Araf 89,156,Ta ha 5,6,Hadid 4,Rad 2,Furkan 59,

@...İlmi heryeri kuşatır…….Talak 12,Araf 89,

@...İlmi şu üç şey için öğrenmeyiniz.Cahillerle çekişme,alimlerle mücadele,insanları kendinize çekmek için….Darimi 261,

@...İlmi talep edip onu ancak dünya için isteyene Allah kıyamet gününü cennetin kokusunu haram kılar……Ebu Davud 2664,Darimi 1/257,

@...İlmi yazın……. Darimi 43,Müslüm 2493,3004,

@...İlmi,başkan olmadan önce öğrenin….Ömer ra ın sözü……Darimi 256,

@...İlmin kalkacağı…..müslüm 2671,

@...İmam bidatçı bile olsa uyulacağı…..Buhari 2c 722-723,

@...İmam hutbede iken yanındakine sus diyen kimsenin cumanın ecrinden mahrum kalacağı……Nesei 1401,

@...İmam kendisine uyulsun diye imamdır……Nesei 794,Müslüm 411,

@...İmam okuduğunda cemaat sussun……ZAYIF….İbn mace 847,Ebu Davud 826,

@...İmamdan önce ruku ve secde yapan,eşek başına döner……..Nesei 828,

@...İmamete layık olan……Müslüm 672,

@...İmamı azam ümmetimin ışığıdır…MEVZU……Aliyul kari.

@...İmamın arkasında amin demek…….Ebu Davud 932,Tirmizi 248,İbn Mace 855,Müslüm 410,

@...İmamın kadınlara vaaz vermesi ve onlara ilim öğretmesi…….Buhari 1c 253,

@...İmamın sürtesi cemaatın sütresidir……Müslüm 504,Buhari 2/576,

@...İmamlar kureyşten olacak…….Müslüm 1821,Buhari 15c 6989,Tirmizi 2323,

@...İmamlar kureyştendir……Müslüm 1821,Ebu Davud 4280,Buhari,Tirmizi,

@...İman ancak ameldir……Tirmizi 2746,İbn Mace 57,Buhari 1c 166,

@...İman artar ve eksilir…..Buhari 1c 195,Enfal 2,Tevbe 124-125,Nahl 102,Furkan 73,Secde 15,Zumer 2-3,Zariyat 55,Ali İmran 173,Feth 4,Ahzab 22,Muddesir 31,Nesei 4977,İbn Mace 57,61,75,Müslüm 57,58,

@...İman artar ve eksilir……Buhari 1c 195,Kehf 13,Müddesir 31,

@...İman etmediniz lakin İslam olduk deyin……Hucurat 14,Ebu davud 4684,

@...İman imtihanı getirir….Ankebut 2,

@...İman itaatle artar,masivayla eksilir….İbn Mace 61,75,

@...İman sureyya yıldızı olsaydı,acemler onu mutlaka elde ederlerdi…Tirmizi 4188,

@...İman ve cimrilik bir arada bulunmaz……Nesei 3100,

@...İman ve İslam farklılığı…….Buhari 3c 1406,

@...İman ve islamın ortak anlatımı…….Nesei 4958,

@...İman yemendedir……Darimi 80,Müslüm iman 82,84,89-90,Tirmizi 2344,

@...İman yetmiş kusur şubedir……Ebu Davud 4676,Buhari k.iman,Müslüm 35,Tirmizi 2746,Nesei 4971,5007,İbn Mace 57,

@...İmanda ihlas……Ali İmran 16-17,Muminun 57-61,Ankebut 2-3,Feth 29,Hadid 7,

@...İmanın alameti ensarı sevmektir…..Buhari 1c 171sy,

@...İmanın amel ile munasebeti…..Buhari 1c 179-195,

@...İmanın en zayıf noktası……..Tirmizi 2263,Ebu davud 4340,Müslüm 49,İbn Mace 4013,Nesei 5011,

@...İmanın kabul edilmeyeceği zaman…….Müslüm 157,

@...İmanın tadını alır…….Tirmizi 2758,

@...İmanla alakalı…….Bakara 239,Tevbe 94,Yusuf 17,Hucurat 14,Maide 41,Bakara 8,136,Müslüm 83,Buhari 1c 193,Tevbe 124,

@...İmkanı varken zenginin borcunu geciktirmesi zulumdur……..Nesei 4663,

@...İmtihan…Bakara 155,214,Ali İmran 186,Ankebut 2,3,Muhammed 31,Nisa 79,Şura 30,48,Yunus 107,Secde 20,21,Necm 43,Tegabun 11,

@...İneğin dilini dolaması gibi erkeklerden diliyle belegat yapandan Allah hoşlanmaz……..Tirmizi 3010,

@...İnfak ve yapmaya teşvik……Müslüm 993,

@...İnsan bilmediğinin düşmanıdır……MEVZU… Aliyul Kari 115sy,

@...İnsan öldürenin cezası……Buhari 8c 3605,9c 4308,

@...İnsan sözünden,hayvan yularından tutulur.

@...İnsana güvenme ölür,ağaca dayanma çürür….

@...İnsana üç oyun mübahdır…….Ebu davud 2513,

@...İnsanın ailesi ile cinsi münasebeti bile ibadettir ve kulluktur…….Müslüm 1006,

@...İnsanın şeytanı vardır……Müslüm 2814,

@...İnsanın yaratılma safhaları……Buhari 7c 3028,3111,10c 4581,11c 4954,14c 6488,

@...İnsanın yüzüne vurmayın……Müslüm,Bulugul Meram 4c 68sy,

@...İnsanlar iftarda acele ettiği müddetce hayırda olacak……Ebu Davud 2353,Nesei 1698,İbn Mace 1698,Tirmizi k.savm 695,

@...İnsanlar konuşmayı severler,fakat konuştukları ile amel etmeyi öğrendikleriyle yaşamayı terk ederler..Seleme bin Dinar ra..

@...İnsanlar yüz tane deveye benzer,onlar içinde binek arasan bir tane bulamazsın…….Kitabul Zuhd ver Rekaik…….186,

@...İnsanlara bildikleri şeyi anlatın,yoksa siz Allah ve Rasulunun yalancı çıkarılmasınımı istiyorsunuz…….Buhari ilim 49,

@...İnsanlara derecelerine göre muamele edin……..Ebu Davud edep 23,

@...İnsanlara hayrı öğretene Allah merhamet eder,O'nun melekleri,göklerin ve yerlerin ahalisi ile denizdeki balıklarda hayır dua ederler….Darimi 295,Tirmizi ilim 19,

@...İnsanlara ilham gelmiyecek…….Buhari 7c 3445,15c 6863,El Kenz 5c 241,İbn hazm mualla 6c 394,El Hatip kifaye 78sy. 306,Enam 121,İbn kesir 6c 2814,2799,

@...İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unuturmusunuz…..Bakara 44,

@...İnsanlarda kusur araştıran kaybeder…..Kitabul zuhd ver rekaik 9,

@...İnsanları cehenneme sokan dillerinin hasedidir….Tirmizi 2749,

@...İnsanların Ademin sureti üzerine yaratıldığı……Buhari 7c 3106,

@...İnsanların azaları şahidlik eder……Müslüm 2968,

@...İnsanların bazısı Allah tan başkasını isterler…..Bakara 165,

@...İnsanların çok olmasına rağmen Allahın razı olduğu kimseler azdır…….Buhari 14c 6420,

@...İnsanların en hayırlısı benim asrımdır……Buhari şehadet 9,rikak 7,eyman 10,27,Tirmizi 2320,2403,İbn Mace ahkam 27,

@...İnsanların en hayırlısı…..Müslüm 2526,

@...İnsanların en iyisi ömrü uzun ameli iyi olanıdır……Tirmizi 2431,

@...İnsanların en şerlisi,Allah rızası için istenipte vermeyendir……Nesei 2559,

@...İnsanoğlunun iki vadi dolusu malı olsa üçüncüsünü ister,ağzını ancak toprak doldurur……Tirmizi 2440,Darimi 2781,Buhari rikak 10,Müslüm zekat 116,

@...İnsanoğlunun yanıbaşında doksandokuz ölüm sebebi ile temsil edildi…….Tirmizi 2573,

@...İnşallah demek gerekiyor…..Nesei 3812,

@...İnşallah demenin mahiyeti…..Buhari 11c 5316,

@...İntihar edenin cenaze namazını kılmaması….Ebu Davud 3185,Müslüm 978,Nesei 1966,Tirmizi 1074,İbn Mace 1526,

@...İntihar haram kılınmıştır……..Müslüm 109-116,

@...İpe üfleyerek düğüm çalıp büyü yapan,sihir yapmış olur.Sihir yapanda şirk koşmuş olur.Kim bir şeye bel bağlar güvenirse,Allah yardımı keser,onu bırakır……..Tergib ve Terhib 6c 50sy,Nesei,

@...İpek elbise ve altın ümmetimin erkeklerine haram,kadınlarına helal kılınmıştır…..Nesei 8/161,Tirmizi 1774,

@...İpek giyen cennete giremez……..Tirmizi 2970,İbn Mace 3588-3591,

@...İpek giymede ruhsat olan yer……Buhari 6c 2737,

@...İpek haramdır ama bitlenince giyilebilir…….Müslüm 2076,

@...İpek kullanmanın nehyedilişi….Buhari 3c 1176,

@...İsa as ın geri geleceği……Müslüm 155,156,242,243,2897,Tirmizi 2334,Buhari 5c 2294,7c 3263,

@...İsa as ın hırsızlık yapan birini görmesi…….Müslüm 2368,

@...İsa as ın yeryüzüne ineceği…..Buhari 5c 2058,2294,7c 3263,Tirmizi 2278,2324,İbn Mace 4078,

@...İsa as ın,haçı kırması,domuzu öldürmesi……Buhari 5c 2294,Tirmizi 2324,2345,

@...İsa,ile aramda peygamber yoktur……Müslüm 2365,Ebu Davud 4675,Buhari k.Enbiya 4/202,

@...İsba (parmak)…….Müslüm 2786,Tirmizi 2226,

@...İslam aleniliktir,iman ise kalptedir…….Müsned 111-135,

@...İslam beş şey üzerine bina edilmiştir…….Nesei 4968,

@...İslam beş şey üzerine bina edilmiştir……Buhari 1c 165,

@...İslam camiasından ayrılan,cahiliyye ölümü ile ölür……Müslüm 1849,Buhari 15c 6994,

@...İslam dini kolaylıktır….Buhari 1c 191,

@...İslam dininin tamamlandığı……..Maide 3,Enam 38,Nahl 89,Ahzab 37,Müslüm 245,177,Maide 67,Tergib ve terhib 1c 101,Buhari 1c 206,Taberi 14.108,İbn Mace 43,46,Hayatus Sahabe 3c 742,

@...İslam fıtratı üzerine doğmak……Müslüm 2658,

@...İslam garip geldi garip gidecek……..İbn mace 3986-3988,Müslüm 144,145,Tirmizi 2765,Buhari 1c 31,

@...İslam kendinden önce yapılmış olan kötülüğü yıkar…….Müslüm 192,

@...İslam yabancı bir nizam olarak başladı ve ileride yabancı olacaktır.O yabancılara müjdeler olsun…… Tirmizi 2764,

@...İslama girmeden önce gusul……Ebu davud 355,Nesei 1/109,İbn Huzeyme 254,İbn Hibban 234,

@...İslamda topluca bir araya gelip ağlama yoktur……Nesei 1853,

@...İslamı güzelleştirin……Müslüm 120,

@...İslamı,alimin hatası,munafığın kuran vasıtasıyla mücadelesi ve saptırıcı önderlerin hükmü yıkar…….Darimi 220,

@...İslamın rukunları……Müslüm 12,

@...İspat davacıya,yeminde davalıya düşer……Tirmizi 1356,

@...İsra (miraç)…….Müslüm 162-168,173-174,Buhari 8c 3632-3641,

@...İsra gecesinde namazın farz kılınması……..Buhari 1c 445,

@...İsra hadisesi ve miraç……..Buhari 8c 3632,10c 4507,

@...İsraf ve kibir senden vazgeçtiği sürece dilediğini giy….İbn mace 3605,

@...İsrailoğulları olmasaydı yemek bozulmazdı,et kokmazdı,Havva olmasaydı kadın hiçbir zaman kocasına hainlik yapmazdı……Müslüm rıda 2/1092,1470,

@...İsrailoğullarına iki vakit namaz farz kılındı….Nesei 1/285,

@...İstanbulun fethi…Buhari cihad 93,Müslüm 2897,

@...İstediğini söyleyen istemediğini işitir..,

@...İstemeksizin sana bir şey verilirse ondan ye ve başkalarınada ikram et……..Müslüm zekat 112,Ebu Davud zekat 28-31,

@...İsteyen dilenciyi geri çevirmeyin……..Ebu Davud 1665,

@...İstibra…….Müslüm 292,

@...İstihare namazı …..Buhari,Tirmizi 478,Nesei 3255,İbn Mace 1383,

@...İstihare yapan mahrum kalmaz……Taberani Mucemus Sağir 677,

@...İstihare yapın……Buhari teeccüd 25,deavat 49,tevhid 10,Tirmizi 478,Nesei 3255,İbn Mace 1383,

@...İstihare…..Ebu Davud 1538,Tirmizi 478,Nesei 3255,İbn Mace 1383,

@...İstisna……..Müslüm 1654,

@...İstişare edilen kişi kendisine emniyet edilen kişidir……Tirmizi 2975,

@...işeme adabı……Buhari 1c 351,

@...İşi gücü çekişme olan mücadele erbabıyla bir arada oturma,konuşma.Çünkü onlar Allahın ayetleri hakkında yersiz delilsiz sözlere dalarlar……Darimi 221,Enam 68,

@...İşlerinin başına kadın geçiren millet iflah olmaz ……..Nesei 5353,

@...İşrak namazı….Müslüm 748,

@...İştiha(canının çektiği) her şeyi yemek israftır……İbn mace 3352,

@...İtibar lafzın umumiliğinedir,sebebin hususiliğine değil……

@...İtikafa girmek……Müslüm 1173,

@...İyi ahlak güzelliğidir.Günah ise gönlüne dokunan ve halkın bilmesini istemediğin şeydir……Darimi 2792,

@...İyi ve kötü çığır açan……..Müslüm 1017,2674,

@...İyiler nesil nesil ölüp gidecek,geriye arpa artığı gibi işe yaramaz atıklar kalacak……Darimi 2722,Buhari rikak 9,

@...İyiliği sevindiriyor ve kötülüğü üzüyorsa işte o kimse mümindir…….Tirmizi 2254,

@...İyilik dokunsa Allah tandır…….Nisa 79,

@...İyilik eskimez,kötülük unutulmaz….Müsned(ebu Hanife)463/17,

@...İyilik ettiğin kimsenin kötülüğünden sakının..MEVZU….Aliyul Kari……

@...İyilikle kötülükle imtihan ederiz……..Araf 168,

@...İyilikler kötülükleri giderir…..Müslüm 2763,

@...İyiniz iyiliği umulan,kötünüz iyiliği umulmayan……..Tirmizi 2362,

@...İyiyi kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir…….Enfal 29,

@...İzin almadan önce selam verilir…….Tirmizi 2852,

@...İzin isteme üçe kadardır……..Tirmizi 2830,

@...İzin isteme ve adabı……..Müslüm 2153,

@...İzin vermedikçe,hiçbir kimsenin kendi meclisinde ne baş köşeye oturulur,nede imam olunur……Nesei 783,

@...İbn Ömer(r a) Azerbeycanda namazlarını altı ay iki rekat kıldı.Abdurrezzak, Musennaf 4339,Beyhaki 3/152,H. İbn Hacer Telhis 2/47.A.Hambel 5552,Heysani Mecmauz, Zevail 2/158,

@...İbrahim vefat ettiği vakit Rasulullah SAV onu üzerine cenaze namazı kıldı."Ebu Davud- 3188,

@...İki müslüman kılıçlarıyla karşılaşırsa katilde,maktul de cehennemdedir. Müslim-K.Fiten 14-2888 no,

@...İman yetmiş küsür şubedir. En aşağı mertebesi, yollardan eziyet kaldırmak ve en yüksek mertebesi de, Lailahe illallah sözüdür."Tirmizi -2746,

@...İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak üç şey müstesna .Sadakayı cariye, kendisinden istifade edilen ilim ,kendisine duacı olan evlat." Ebu Davud,Vesaya 14-2880-İbni Mace,Mukaddime 20,Müslim -1631-Nesei-3681,Tirmizi -1376.Buhari- 14c6432syKRikak42/101,

@...İnsanlar,"iman ettik demekle,hiç denenmeden hemen bırakılı verileceklerimi zannediyorlar.Ankebut(29)2,

@...İslam, beş esas üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed SAV'in Allah'ın olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak, Kabe'yi haccetmek.."Tirmizi-2736,

@...İsra haberinde Kureyş beni yalanlayınca Hıcr'de ayakta durdum. Muteakıben Allah bana Beytul-Makdis ile gözümün arasındaki uzaklığı kaldırdı da Mescidi Aksaya bakarak, onun nişanelerinden Kureyş'e haber vermeye başladım."Buhari 10c 4508sy,

@...İsrailoğullarında birbirini kardeş edinmiş iki zat vardı. İki 'den birisi günahla uğraşır,öbürü ibadete çalışırdı. İbadetle uğraşan öbürünü günahta devamlı görüyor,bu günahdan vaz geç diyordu. Yine bir gün günah işlerken gördü. Ona vazgeç dedi.,Günah işleyen, benimle rabbim arasından çık,sen benim üzerime gözcü mü tayin edildin? dedi.ibadetkar Allah'a yemin olsun. Allah seni affetmez veya Allah cennete koymaz dedi. Her ikisi de öldü. Ruhları Alemlerin Rabbi'nin huzurunda toplandılar.Allah cc ibadetkera sen Beni biliyor muydun veya Benim kudretimde olana gücün yeter mi dedi. Günahkera beni rahmetim sebebiyle cennete gir dedi. Öbürüne ise bunu götürün ateşe buyurdu.Ebu Hüreyre (ra) nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, o kimse bir kelime konuştu, dünya ve ahiretini azaba sürükledi.Ebu Davud.K edeb 51.bab 4901-Tirmizi,kıyametin sıfatları - -İbni Mace, züht,

@... İki büyük müslüman grub birbiriyle harb etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Bu iki grubun davaları bir olduğu halde aralarında büyük bir savaş olacaktır. Müslim-157, (8c417sy) Buhari-7c3380,

@... İslam garib olarak başlamış ve yine başlayışı gibi garibliğe dönecektir. İşte bahtiyarlık o garipler içindir, ne mutlu o gariblere."Müslim -145 Tirmizi 2764,

@... İsrail Oğullarının arkadaşının başına gelenleri bilmiyormusunuz? Onların elbiselerine idrar bulaşınca dokunan yeri keserlerdi. Arkadaşları bu titizlikten Onları nehyetti de kabrinde azabolundu." Ebu davud-22,

@... İsrailoğulları yetmiş firkaya ayrıldılar. Benim ümmetim yetmiş üç firkaya ayrılacaktır.Bunların hepsi cehennemdedir. Bir tanesi müstesna.... Ashab:Onlar kimlerdir ya Rasulullah diye sorunca._Ben ve Ashabımın yolunda bulunandır, buyurdu."İbn Mace 3993-Tirmizi-iman 18 bab-2779-Darimi-2521-Ebu Davud-4596,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...I...@

@...Ifk olayı……Ebu Davud 4735,Müslüm 2770,Nur 11-22,

@...Irkcılık yapan bizden değildir……Müslüm 1848,Ebu davud 5121,Nesei 4119,

@...Irzlarınız,canlarınız,mallarınız aranızda haramdır……..Tirmizi 2248,

@...Isba (parmak),,,,,,Müslüm 2786,Tirmizi 2226,

@...Isırmaya karşı kısasda yoktur,diyette…..Nesei 4731,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...K...@

@... Kabir azabı vardır, Haktır." Buhari 3c 1298sy,

@... Kabir ehli, öyle bir azabla azab edilirlerki, onların azablarını hayvanların hepsi işitir." Buhari 14c 6311,

@... kabre uğradı ve şöyle buyurdu.Bu ikisi azab olunuyorlar. Hem de büyük bir şeyden dolayı azab olunmuyorlar. Onlardan biri koğuculuk yapardı. Diğeride sidiğinden sakınmazdı..." Buhari-3c1284sy, Müslim-292, Nesai-39, bni Mace-347 Tirmizi 70, Ebu Davud 20,

@... kabrin içindekiler azab olunuyorlar ama halk arasında büyük sayılan günahlardan değil. Şu kabrin sahibi idrardan sakınmazdı, şu insanlar arasında koğuculuk ederdi," Sonra yaş hurma dalı istedi.Getirdiler onu ikiye böldü, parçanın birini kabrin birine, öbürünü de diğerinin üstüne dikti ve << Bu dallar kuruyuncaya kadar azablarının hafiflemesi umulur,>> buyurdu.Ebu davud-20, Buhari, K. Vudu b.57-3c 1284-Müslim292 -Nesei-39 -İbn Mace374-Tirmizi,Taharet b. 53-70no-Buhari-3c 1300 ,

@... kadınlara mut'a nikahını yasakladı." Taberani Mucağır Sağir-256,

@... kadınlarla baş başa kalmasın ve de arzularına uyan bidatçılarla münakaşa etmesin……Darimi 307,

@... Kazayı ancak dua önler ömrü yalnız iyilik artırır."(tirmizi-2225),

@... Kıyamet alametlerinin en öncesi bir ateştir. Ki o insanların doğu tarafinda batıya sürüp toplar. Buhari-14c3697sy,

@... kim ikindi namazını terkederse onun bütün amelleri boşa gitmiştir."Buhari-2c617sy.

@... Kişinin malumatı nisbetinden tövbeden mahrumiyeti vardır.Cehaleti nisbetinde mazereti gündemdedir,

@... Kul kabrine konduğu ve arkadaşları dönüp gittiği zaman O arkadaşlarının ayaklarının sesini işitir. Ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturtular ve ona-Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin? Buhari-3c1298sy -ibn Hibban-3120,

@... Kul kabrine konulduğu ve dostları ondan geri döndüğünde o onların ayakkabı seslerini işitir."Ebu davud-3231, Müslim, K. Cennet-2870, Nesei K. Cenaiz-209 Buhari 3c 1260 Ebu davud-4752,

@...Kaab b Malikin tevbesi……Tirmizi 3299,Enfal 42,Tevbe 117,119,

@...Kaab Bin Malik ra ın tevbesi…….Müslüm 2769,Ebu Davud 4600,Tirmizi 3299,

@...Kaba sinek düşerse onu daldırıp çıkarın……Nesei 4243,

@...Kabenin çıplak tavaf edilemeyeceği……Buhari 4c 1552,

@...Kabenin yıkılıp tekrar inşa edilmesi……..Müslüm 1333,

@...Kabeye ilk putu getiren….Buhari 9/235,

@...Kabeyi Habeş tarafindan gelen bir bacaksız tahrif edecek….Nesei 2891,

@...Kabın içine sinek düşerse,öbür tarafınında batırılacağı…….Buhari 12c 5801,

@...Kabir azabı haktır…..Tergib ve terhib 7c 54,Buhari,Müslüm,Nesei 2058,

@...Kabir azabı vardır." Müslim 2871-Ebu Davud-4750,Tirmizi 3119,Nesei-2059, İ. Mace4269,İbrahim-27,

@...Kabir azabını anlatan ayetler…….İbrahim 27,Mümin 46,Mümtehine 13,Ta ha 124,Enam 98,Abese 21,

@...Kabir azabını dilsiz hayvanlar dahi duyar……..Müslüm 586,

@...Kabir duası……..Müslüm 975,Ebu Davud 3221,

@...Kabir ölüyü sarıp sıkar……..Nesei 2057,

@...Kabir ölüyü sıkar sarar……..Nesei 2057,

@...Kabir sorgusu ve azabı……Müslüm 2871,Tirmizi 1076,Nesei 2059,Ebu Davud 4750,İbrahim 27,İbn Mace 4269,

@...Kabir üzerine bina yapmak,kireçle badanalamak ve yazı yazmak yasaktır……..Nesei 2028,

@...Kabir üzerine mescid kurulmaz." Buhari 3c1263sy,

@...Kabir üzerine namaz ……..Müslüm 954,971,Ebu Davud 3229,Tirmizi 1050,

@...Kabir üzerine yazı yazılmaz."İbni Mace 1563 no,

@...Kabir üzerine yazı yazılmaz.……İbn Mace 1563,

@...Kabir üzerine yazı yazmayı yasaklamıştır……İbn Mace 1563,

@...Kabir yanında hayvan kesimi yoktur……Ebu Davud 3222,

@...Kabir yanında kurban kesilmez. Ebu Davud-3222,

@...Kabir yükseltilmez üzerine kubbe yapılmaz." Müslim 969-Ebu Davud-3218,Tirmizi 1049,Nesei-2029, İ. Mace1575,

@...Kabirde namaz kılınmaz……..Müslüm 532,Nesei 760,

@...Kabire iki ve üç kişi konulabilir ve Şehitler yıkanmaz". Buhari 3c 1267,

@...Kabire oturulmaz ve kabire doğru namaz kılınmaz." Müslim 972-Ebu Davud-3229,Tirmizi 1050

@...Kabirlerden medet umulmaz….Nahl 20,21,Yunus 106,Araf 194,Ahkaf 5,

@...Kabirlere gittiğinizde selam verin…….Müslüm 975,

@...Kabirleri çiğnemeyin,üzerine oturmayın…….Müslüm 971,Ebu Davud 3228,İbn Mace 1566,

@...Kabirleri yükseltmek,yapmak,tuğla,taş,kerpiç kullanmak çamur ile sıvamak üzere kubbeler yapmak bidattır….Müslüm 969,Tirmizi 1058,Ebu Davud 3218,Nesei 2029,İbn Mace 1575,

@...Kabirleri ziyaretten sizi men etmiştim,artık onları ziyaret ediniz…Müslüm 1977,

@...Kablumbağanın kabuğundan istifade edilir……..Ebu Davud 4213,

@...Kabre çevirmeyin evlerinizi……Müslüm 780,Tirmizi 448,

@...Kadem(ayak)……..Müslüm 2848,Buhari 14c 6540,

@...Kader hadisleri……..Ebu Davud 4694,Müslüm 2643-2647,Tirmizi 2216-2246,İbn Mace 78,Buhari 14c 6492,12c 5757,

@...Kader konusunda münakaşa etmeyin….Tirmizi 2216,

@...Kaderi ancak dua önler……Tirmizi 2225,

@...Kaderi inkar edenler şu ümmetin mecusileridir. Eğer hasta olurlarsa onları ziyaret etmeyiniz. Eğer ölürlerse ölülerinde bulunmayınız.>>"Ebu Davud 4691,

@...Kaderi inkar edenlerle karşılıklı oturmayın. Onlarla sohbet etmeyin ve onların hiçbir işini hakimlere iletmeyin.>>"Ebu Davud 4710,

@...Kaderin önüne geçecek olsaydı nazar geçerdi…Muvatta 4c 310,

@...Kaderinden kaderine kaçıyorum…….Müslüm 2219,Muvatta 4c 238,

@...Kaderiye;Kulun iradesinde hür olduğuna yani kendi işlerinde seçme gücüne sahip olduğunu iddaa eder,

@...Kaderle alakalı ayetler….Enam 3,17,18,38,59,67,Yunus 67,Rad 11,39,Talak 3,12,Furkan 2,Ahzab 38,Kamer 49-53,Ala 3,Bakara 243,Ankebut 22,Hud 6,İsra 58,Neml 75,Fatır 11,Yasin 12,Kaf 4,Kamer 53,Hadid 22,Hicr 24,Tegabun 11,

@...Kaderledir her şey…….Müslüm 2655,

@...Kadın avrettir……..Tirmizi 1182,

@...Kadın dört şeyden evlenilir……Müslüm 1466,

@...Kadın dört şeyden nikahlanır…….Buhari 11c 5183,

@...Kadın güzel koku sürünüp sokağa çıkarsa zina etmiş gibidir……Tirmizi 2936,

@...Kadın halası üzerine nikahı kıyılmaz…….Buhari 11c 5204,Ebu Davud 2066,Müslüm 1408,

@...Kadın kocasının döşeğine davette icabet eder…..Müslüm 1436,

@...Kadın kocasının evinden sadaka verebilir…Nesei 2529,

@...Kadın masiyette kocasına itaat etmez……Buhari 11c 5289,

@...Kadın nafile oruçta kocadan izin alır…….Buhari 11c 5278,

@...Kadın saçını kesebilir…..Müslüm 320,

@...Kadın sonraki erkeğin balından,erkekte onun balından tatmadıkça birinci erkeğe helal olmaz,üç talakla boşamada……Ebu Davud 2309,Müslüm 1433,İbn Mace 1932,Tirmizi 1126,

@...kadın üzerine namaz kıldırırken tam ortası hizasında durdu."Müslim 964 - Ebu Davud 3195 - Tirmizi 1035 - Nesai 1978 - İbn Mace 1493,

@...Kadın,ayaklarını örtecek kadar uzun ve geniş elbise ile namaz kılar…Ebu Davud 640,

@...Kadın,kadının avretine bakmasın,erkekte erkeğin avretine bakmasın…..İbn Mace 661,

@...Kadına altın ve ipek helal,erkeğe haramdır……İbn Mace 3595-3598,

@...Kadına dokunmanın abdesti bozmadığı……Buhari 2c 588,Tirmizi 86,Ebu Davud 179,178,İbn Mace

502,Nesei 168-171,

@...Kadına karşı iyi olanınız en hayırlı olanınız……..İbn Mace 1609,

@...Kadını iki şey örter,bunlar Beyi ve Kabir,hangisi iyi örter denildiğinde Allah Resulu sav kabir buyurdu……..Taberani Mucemus Sağir 741,

@...Kadının bir ayda üç hayz olması…….Buhari 1c 441,

@...Kadının dininin noksanlığı ve aklının noksanlığı……Müslüm 79,Ebu davud 4679,Buhari 4c 1819,1c 402,Tirmizi 2745,

@...Kadının eline ve yüzüne bakılır evlenmede……Müslüm 1424,

@...Kadının eteği topuğuna kadar uzundur…..İbn Mace 3580-3583,

@...Kadının guslu…….Buhari 1c 385,

@...Kadının kestiği yenir……Buhari 12c 5583,

@...Kadının saçını kesmesini menetti….Tirmizi 917,

@...Kadının şahidliği…….Buhari 5c 2446,

@...Kadının tam orta hizasında, erkeğin baş tarafinda saf tutulur."Buhari-3c 1254sy,

@...Kadınla kadın,erkekle erkeğin aralarında hiçbir şey bulunmadığı halde tek bir örtü içinde yatmaları,saç ve sakaldaki ak kılları yolmak, vucuda döğme yapmak,yağma yapmak,panterlerin postunu kullanmak,iki omuzu üzere ve elbisenin altına halis ipek koymadan bizi men etti……..Darimi 2651,Ebu Davud libas 10,Nesei zinet 20,

@...Kadınlar cemaat olabilir ve kamet getirir…..Ebu Davud 592,İbn Ebu Şeybe,

@...Kadınlar erkeklerden önce camiden çıkar……..Ebu Davud 1040,İbn Mace,

@...Kadınlar hakkında Allah tan korkun……Müslüm 1218,

@...Kadınlar hakkında Allah tan korkunuz.Çünkü onları Allah adıyla aldınız……..Müslüm 4141,

@...Kadınlar sizin tarlanızdır…….Bakara 223,Ebu Davud 2163,Müslüm 1435,İbn Mace 1925,

@...Kadınlar,avrettir.Kadın evinden çıkınca şeytan gözlerini ona dikip derki:Seni görüpte beğenmeyen hiç kimse olamaz…..Mecmuuz Zevaid k salat 2/35,

@...Kadınlara itaat pişmanlıktır……MEVZU……..Aliyul kari 80sy,

@...Kadınlara makadlarından yaklaşmayın……İbn Mace 1923,

@...Kadınlara sohbet ediyordu……Buhari ilim 35,

@...Kadınlara sohbet ettiği..Buhari ilim 32,

@...Kadınlardan erkeklere benzeyene ve erkeklerdende kadınlara benzeyene lanet etti…….Tirmizi 2934,

@...Kadınlardan sonra en çok atları severdi……Nesei 3930,

@...Kadınlardan uzak yaşamayı caiz kılsaydı biz kendimizi hadım ederdik…..Darimi 2173,Buhari nikah 8,Müslüm nikah 6-8,Nesei nikah 4,Tirmizi 1088,İbn Mace nikah 2,

@...Kadınları Allah geride bıraktığı gibi sizde bırakın….MEVZU……..Aliyul Kari,

@...Kadınları en büyük fitne bıraktım……İbn Mace 3998-4003,

@...Kadınları erkeklere fitne bıraktım……Tirmizi 2929,

@...Kadınları kendilerine emir seçen kimseler asla felaha eremezler…Buhari,tirmizi,Nesei,Ahmed,

@...Kadınları mescidden menetmeyin……Müslüm 442,Ebu Davud 566,

@...Kadınların küpelerini ve bileziklerini çıkarıp vermeleri…….Buhari ilim 32,

@...Kadınların nasıl beyat edeceği……Müslüm 1866,

@...Kadınların şahidliği……Buhari 5c 2446,

@...Kadınlarınızı dövmeyin……Buhari 15c 6027,11c 5002-5288,

@...Kadınlarla tokalaşma olmaz….Nesei biat 18,4192,İbn Mace cihad 43,2874,Muvatta beyat 2,Buhari talak 18,ahkam 49,Müslüm imaret 88-89,ebu Davud imaret 9,2941,Tirmizi 3523,

@...Kadınlarla konuşun ama onların zıddını yapın…….MEVZU……Aliyul kari 74sy,

@...Kadınlarla musafaha etmem,yüz kadına söyliyeceğim şeyler bir kadına söylediğim şey gibidir……Nesei 4163,

@...Kadınlarla tokalaşmam……Nesei 4163,

@...Kadir gecesini itaatla geçirmek imandandır……Buhari 1c 257,

@...Kadir gecesini ramazanın son 7 gününde arayın……..Ebu Davud 1385,Müslüm 1165,

@...Kadir gecesinin fazileti…….Müslüm 1165,1170,Ebu Davud 1372,Tirmizi 789,

@...Kafesde kuş beslenebilir…Buhari edep 81,13c 6092,

@...Kafire bedel,Müslüman öldürülmez……Buhari 15c 6778,

@...Kafire karşılık mümin öldürülmez…….Ebu Davud 4506,Tirmizi 1434,İbn Mace 2659,

@...Kafiri öldüren müslümana kısas yapılmaz…..Nesei 4716,

@...Kafirin diyeti müslümanın diyetinin yarısı kadardır……Nesei 4779,

@...Kafirin Müslüman olmadan önceki amelinin hükmü…….Müslüm 123,

@...Kafirkadınla evlilik bağlarını tutmayın……..Mumtehine 10,

@...Kafirle onu öldüren cehennemde ebedi bir arada cem olmaz….Müslüm 1891,Ebu Davud 2495,

@...Kafirlerden yardım dilenmez…….Müslüm 1817,

@...Kafirlerin ağaçlarını kesme…….Müslüm 1746,

@...Kafirlerin kalpleri birbirine benzer……Bakara 118,Ali İmran 11,Hud 110,Zariyat 52-53,

@...Kafirlerin size kötülük yapmalarından korkarsanız, namazı kısaltmanızda bir günah yoktur." Ayetini okudum.Ve"Bugün artık insanlar güven içindedirler. Namazı yine kısaltacaklar mı? Dedim. Ömer(r a) şöyle

dedi."Senin hayret ettiğin bu hususta bende hayret etmiş ve bunu Resulullah' a (s a v) sormuştum.Resulullah (s a v) ; Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Sadakasına kabul edin." Buyurdu.Müslim-K.Misafirun 4.bab 686 no- Ebu Davut k. Sefer bab 1 1199 no-Nesei-1433 Tirmizi-3224-İbn Mace K.İkametil-salat bab 113-İbn mace 1065,

@...Kahine gitmek ve kehanette bulunmak şirktir…….Müslüm 537,1567,2228,

@...Kahinlik ve ücreti haramdır…….Buhari 8c 3594,

@...Kahkaha ile gülmek namazı bozar…..Taberani Mucemus Sağir 699,

@...KAIDELER;(1)İtibar lafzın umumiliğinedir,sebebin hususiliğine değildir,(2)Muhassıs olmadan tahsis edilemez,(3)Eşyada asıl olan ibahadır,yani mübahlıktır.Bir şeyin haramlılığı için mutlaka delil gerekir.Bakara 19,Enam 119,(4)İbadet konusunda her şey yasaktır taki izin verilenler müstesna,(5)Mutlak ifadeli hadisleri muhakkakki mukayyet kılan hadisler ifade eder,(6)Çok mana ifade eden nass dan tek hüküm istinbat etmek batıldır,(7)İhtimal vuku buldumu istidlal batıl olur.Bir delil olmadıkça var olan şeyin varlığının,yok olan şeyinde yokluğunun devam etmesidir,(8)Zaruretin hukmu,iradeye bağlı olanın hükmünün hilafınadır,(9)Müsbet menfiye mukaddemdir,(10)Kendisiyle vacibin tamamlandığı şeyde vacibtir(11)Nassın bulunduğu yerde içtihate yer yok,(12)Menfinin görünmediği yerde müsbet asıldır,yani geçerlidir,(13)Resulullah sav in sözü ile fiili çakışırsa sözü alınır,fiil kendisine has olabilir,(14)Mantuk mefhum üzerine tercih edilir,(15)İmkan olduğu sürece delillerin arasını cem etmek hilafsız vacibtir.Çünkü birisini terk edip diğeriyle amel etmekten daha evladır,(16)İhtiyaç anında beyanın tehiri caiz değildir,(17)Tahrimiyetini ispat eden bir nass olmadığı müddetçe eşyada asıl olan ibahadır,(18)Kolay olan bir şey,zor olan bir şey dolayısıyla sakıt olmaz,

@...Kalbinde hardal danesi kadar hayr bulunan kişi cehennemden çıkar……Tirmizi 2720,

@...Kalbinde zerre kadar iman ……Müslüm 91,

@...Kalbleri döndüren Allah……Müslüm 2654,

@...Kalblerine mühür vurulanlar……..Buhari 10c 4871,

@...Kalem üç kimseden, yani uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan ve aklı başına gelinceye kadar deliden kaldırılmıştır."Darimi 2301 - Müsned 6/100,101,144 , Müstedrek, 2/5y - Ebu Davud, Hudud, 16 - Nesei, Talak 22 - İbn Mace, Talak 15,

@...Kalem üç kişiden kaldırıldı……..Darimi 2301,Ebu Davud hudud 16,Nesei talak 22,İbn Mace talak 15,

@...Kalemi yarattı……..Tirmizi 2244,

@...Kalkarken ve otururken selam verin……..Tirmizi 2848,

@...Kalp Allah ın evidir….MEVZU…….Aliyul kari 87sy,

@...Kalpler Rahmanın iki parmağı arasındadır……..Tirmizi 2226,

@...Kamet geldikten sonra,nafile kılınmaz……Abdurrezzak 3987,Müslüm misafirun 63,Nesei imamet 60,Tirmizi 417,İbn Mace 1151,Ebu Davud 1266,

@...Kametin tek tek okunacağı……Müslüm 385,

@...Kan alanda aldıranda orucu bozulur…….ZAYIF….Ebu Davud 2367,İbn Mace 1680,

@...Kan alanda,kan alınan da orucunu bozmuştur……ZAYIF……Darimi 1737,Ebu Davud savm 28,İbn Mace siyam 18,Tirmizi 771,İbn Huzeyme 3/226,

@...Kan aldırdı,oruçlu iken Allah Rasulu sav……..Buhari k tıp bab 11 161,Tirmizi k savm hacamat 773,İbn Mace 1682,Muvatta k siyam 30,

@...Kanın abdesti bozduğuna dair ZAYIF rivayetler……Dare Kutni 157,Nasburraye 1c 37,Fi Ahkamul Kebair 2c 13,

@...Kanın abdesti bozmadığı……..Nesei 171,Ebu Davud 198,Buhari 1c 320,Ebu Şeybe 1c 92,Muvatta 1c 77,Dare Kutni 1c 52,

@...Kanın pisliği ve onu yıkama……Müslüm 291,

@...Kapların ağzını kapalı tutun…….Müslüm 2014,

@...Kaplarınızın üzerini örtün….Tirmizi 3011,

@...Kara kargalar gibi ensar kadınları başlarını örtüler aldılar……Ebu Davud libas 3456,

@...Kara tane,çörek otu ölümden başka her derde devadır…….İbn Mace 3447-3449,

@...Kardeş olun kardeş……..Müslüm 2580,Tirmizi 2826,Ebu Davud 4893,

@...Kardeşinin derdine sevinip gülme……Tirmizi 2621,

@...Kardeşiniz için bağışlanma dileyiniz…….Ebu davud 3221,

@...Kardeşleriniz ileride onları görmeyi çok isterdim……Muvatta 1c 85,

@...Kardeşleriyle zina edenin cezası….Buhari 14c 6666,

@...Kareli elbiseyi giyene lanet….İbn Mace 10/413,

@...Karga etinin haramlılığı…….İbn Mace 3248,

@...Karga etinin hükmü……İbn Mace 3248,

@...Karga kekliği taklid edeyim derken kendi yürüyüşünüde şaşırmış,

@...Karganın gagalaması gibi secde etmeyi,yırtıcı hayvanlar gibi kolları uzatıp yayması ve devenin yer edindiği gibi yer edinmeyi yasakladı……Nesei 1112,

@...Karı koca hakkı……Buhari 11c 5284,

@...Karınca öldürmeyin…….Müslüm 2241,Darimi 2005,Buhari 7/3097,İbn Mace 3225,

@...Karıncayı öldürmek ve yuvasını yakmak yasak…….Nesei 4337,İbn Mace sayd 10,Kudsi hadisler 210,Buhari cihad 153,Müslüm selam 149,Nesei sayd 138,Ebu Davud edeb 164,

@...Karısı siyah oğlan doğuran sahabi……..Tirmizi 2211,

@...Karısını arkadan kullanan melundur….Ebu Davud 2162,İbn Mace 1923,

@...Karnınızı tıka basa doldurmayın,çünkü kalbi karartır.İlmi göğsünüzde muhafaza edin ve gülmeyi çoğaltmayın ki,kalp onu geri kusar…….Kitabuz zühd verrekaik 269,

@...Kasden bana yalan isnad etmeyin……Buhari ilim 38,Müslüm zühd 72,

@...Kaş alınmaz….Müslüm 2125,

@...Katat cennete giremez. Katat söz taşıyandır."Buhari, edeb 50 , Müslim, İman 149 , Ebu Davud, edeb 33 , Tirmizi birr 79 , Taberani Mucenlus Sağır 396,

@...Katat cennete giremez.Katat söz taşıyandır……..Buhari edep 50,Müslüm iman 169,Ebu Davud edep 33,Tirmizi birr 79,Taberani Mucemus Sağir 396,

@...Katır eti yenmez.Nesei 4313,

@...Katır etinin haramlılığı……..İbn Mace 3197-3199,Nesei 4313,

@...Katır etinin hükmü……..İbn Mace 3197,

@...Katır ve merkep etinin yasaklanması…..Ebu Davud 3790,İbn Mace 3198,Nesei 3336

@...Katil mirascı olamaz…Tirmizi feraiz 17,2192,

@...Kayın biraderle bir gelinin bir arada yalnız kalmaları ölümdür……..Müslüm 2172,

@...Kayınbirader ile gelinin aynı odada baş başa kalması haramdır…….Müslüm 2172,

@...Kays b. Asım Müslüman olduğu zaman gusletti……Nesei 190,

@...Kaza ancak dua ile geri çevrilir.Ömrü ise ancak iyilik artırır…Tirmizi 2225,İbn Mace mukaddime 10,fiten 22,

@...Kaza namazı vardır diyenlere……Ebu Davud 1237,Buhari k.megazi gazvetirrika 145,Nesei 1554,Tirmizi 564,

@...Kaza namazı yoktur….Buhari 2c 648,Müslüm 684,

@...Kaza-kader sırrı……Buhari 14c 6486-6498,

@...Kazandığın sevablar seni sevindiriyor ve işlediğin günahlar da üzüyorsa sen gerçekten müminsin…..Ahmed 5/251,

@...Keçinin ayeti yemesi…….İbn Mace 1944,

@...Kedi etinin haramlılığı…….İbn Mace 3250,

@...Kediyi hapsedenin durumu……..Buhari 2c 758,7c 3097,5c 2192,

@...Kediyi hapsedip ölümüne sebeb olanın hali…..Buhari 2c 758,5c 2192,

@...Kediyi öldürmek haramdır…….Müslüm 2242,

@...Kelam(konuşma)……Ali İmran 77,Bakara 253,Nisa 164,Araf 144,Kasas 74,Şuara 10,

@...Keler yemek helaldir…….Buhari 12c 5603,Müslüm 1943,Nesei 4294,

@...Kelimeyi tevhid cennetin anahtarıdır….Buhari 3c 1174,

@...Kelimeyi tevhid cennetin anahtarıdır……..Buhari 3c 1174,

@...Kelimeyi tevhidin önemi…….Buhari 14c 6341,

@...Kemiğe ulaşan yaraların diyeti beş devedir……..Nesei 4823,

@...Kendimizi hadımmıyapalım……Abdurrezzak 14048,Şafii Umm 7,161,Buhari tefsir maide 9,nikah 6-8,Müslüm nikah 11,İbn Hibban 4129,Beyhaki 6/79,200,201,

@...Kendini kadınlara benzetenin hükmü……Ebu Davud edep 61,

@...Kendini öldüren tekfir edilmez…….Müslüm 116,

@...Kendinizi hazırlamazsanız her şeyde yıpranırsınız…..

@...Kendinizi hazırlamazsanız,her konuda yıpranırsınız,

@...Kendisi cehennem ateşine haram olan kişi…..Tirmizi 2606,

@...Kendisinden haya edilmeye layık olan zat Allah dır…….Tirmizi2918,

@...Kerahat sayılan şiirin beyanı…….İbn Mace 3759-3761,

@...Kerahat vakitleri……..Müslüm 825,Buhari 2c 638,

@...Kertenkeleyi öldürün…….Müslüm 2237,2240,

@...Kesilirken üzerine Allahın adı anılmayan hayvanlardan yemeyin.Çünkü onu yemek yoldan çıkmadır……..Enam 121,

@...Keşke şeytandandır…….Müslüm 2664,İbn Mace 79,Ahmed 2/366,

@...Kevser……..Müslüm 400,Ebu Davud 4747,

@...Keyfi cem…….Tirmizi 187,Nesei 601-603,Müslüm misafirun bab 54 no 705,Ebu davud 1211,İbn Mace 1069,

@...Keyfi cem……..Müslüm 705,

@...Kıbleden başka cihede namaz……Müslüm 526,Ebu Davud 1045,

@...Kıblemize yönelen ve bizim gibi namaz kılan ve bizim gibi kurban kesen,bayram namazını kılmadan kurban kesmesin….Nesei 4372,

@...Kıblenin farz oluşu,onyedi ay Beytül Makdise namaz kılınması…….Nesei 468,

@...Kıblenin farz oluşu……Nesei 488,

@...Kıblenin kudusten kabeye dönmesi…….Müslüm 525,

@...Kırda yaşayan kabalaşır,av peşinde koşan gafil olur,devlet adamına yaklaşan ya dininden ya canından olur….Nesei 4289,Tirmizi 2357,

@...Kırık kaptan içmeyin…….Ebu Davud 3722,3728,

@...Kırk gün kalacak,bir günü bir sene,bir günü……..Tirmizi 2341,Ebu Davud 4321,Müslüm 2137,İbn Mace 4075,

@...Kırk gündür temizlenmede en son sınır……Tirmizi 2907,

@...Kırk haneye kadar herkes komşudur…MEVZU….Aliyul kari 57sy,

@...Kırkından sonra azanı ancak teneşir paklar….

@...Kırklar şamda eyleşir……..ZAYIF…….Müsned,

@...Kırmızı elbise giymek…..Nesei 5282,

@...Kırmızı elbise giymenin hükmü……Buhari 13c 5896,

@...Kısas işlenen fiilin cinsinden yapılması……..Nesei 4752,

@...Kısas……..Müslüm 1680,Nesei 4727,5417,Ebu Davud 4499,

@...Kısır kadınla evlenmeyin……..Nesei 3213,

@...Kıskançtır Allah cc……..Müslüm 1499,2760,

@...Kıyamet alametleri……..Ebu Davud 4310,Müslüm 2901,2941,157,İbn Mace 4069,4041,Tirmizi 2301,

@...Kıyamet alametleri…….Buhari 1c 240,5c 2299,6c 2967,7c 3379,11c 5308,12c 5641,14c 6427,6663,

@...Kıyamet günü dört kişinin mazeretleri;deli,çocuk,fetret döneminde yaşayan,ihtiyar…….İbn Kesir 9c 4706,

@...Kıyamet gününde ilk sorulacak namazdır…….Nesei 3981,

@...Kıyamete kadar azda olsa hak bir taife olacak,yoldan çıkan sapkınlar onlara asla zarar veremeyecek……..Müslüm 1920,

@...Kıyamete kadar hak bir taife olacak……İbn Mace 6,Tirmizi 2330,

@...Kıyas helali haram,haramı helal yapar…..Darimi 198,

@...Kıyas yapmaktan sakının,siz kıyas yapmayı kabul ederseniz kesinlikle haramı helal,helalı haram yaparsınız.Fakat en iyisi Muhammed sav in ashabından ilmi tesbit edip korumuş olan kimselerden size ulaşan şeylerle amel ediniz……Darimi 110,

@...Kıyas yapmaktan sakının….Darimi 203,

@...Kıyası ilk yapan iblistir.Güneş ve ayada,başka yolla değil,ancak kıyas aletleri ile tapılmıştır…….Darimi 195,

@...Kıyası ilk yapan iblistir…..Darimi 195-196,

@...Kız çocuklarının yapma bebekle oynamaları…….Buhari 13c 6093,

@...Kız isteyen yüzüne bakabilir……..Buhari 11c 5215,

@...Kızgınlık anında kendini tutma……..Müslüm 2608,

@...Kızgınlık anında talak gerçekleşmez…..Ebu Davud 2193,İbn Mace 2046,

@...Kızım Fatma dahi hırsızlık yapsa onun elini keserim…..Müslüm hudud 8-11,

@...Kibir hakka karşı gelmek ve insanları da hakir görmektir…Müslüm iman 147,

@...Kibir hakkı kabul etmemek ve insanları küçük görmektir…..Tirmizi 2067,

@...Kibir……Müslüm 91,

@...Kibirden uzak durmak ve tevazu sahibi olmak…….İbn Mace 4173,

@...Kibirlenen cennete giremez……Müslüm 2620,2853,Ebu Davud 4801,Tirmizi 2610,İbn Mace 4115,

@...Kibrin beyanı…….Müslüm 91,

@...Kilisede namaz …..Buhari 2c 553,

@...Kim Allah tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu yaratır…….Talak 2,

@...Kim Allaha ibadet ediyorsa O diridir ölmez…….İbn Mace cenaiz 65,Ali İmran 144,

@...Kim Allaha itaat etmeyi adarsa O ona itaat etsin,kimde Allaha isyan etmeyi adarsa O ona isyan etmesin……..Darimi 2343,Buhari eyman 28,Ebu Davud eyman 22,Tirmizi 2564,Nesei eyman 27,28,İbn Mace kefferat 16,Muvatta nuzur 82,

@...Kim Allaha kavuşmak isterse Allah ta ona kavuşmak ister…..Tirmizi 2411,

@...Kim Allahın indirdiği ile hükmederse ayetinin tefsiri……..Nesei 5365,

@...Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Peygamberi olduğuna şehadet edrse, Allah cehennem ateşini ona haram kılar."Tirmizi, K. İman 2775 - Müslim, K. İman(37) 23no,

@...Kim bana iki çenesi ve iki bacağı arasındakine teminat verirse bende ona cenneti temin ederim……..Tirmizi 2520,

@...Kim ben cennetliğim derse o ateştedir."Mecmuae Zevaid - 1/186,

@...Kim ben cennetliğim derse o ateştedir…..Mecmuauz Zevaid 1/186,

@...Kim benim bir dostuma düşmanlık yaparsa şüphesizki ben ona karşı savaş ilan etmiş olurum……Buhari k rikak bab 38,

@...Kim benim mezarımı Cuma günü ziyaret eder ve yasin okursa….ZAYIF…….İbn Adiy 1c 286,Fil-ilal 2c 440,Zayıf hadisler silsilesi 1c 66,Ebu Davud 3121,İbn Mace 1448,

@...Kim benim sunnetimden yüz çevirirse benden değildir……..Buhari nikah 1,Müslüm nikah 5,Nesei nikah 4,Darimi nikah 3,

@...Kim bir doğru yola çağırırsa onun için ona uyanların sevabı,kim sapıklığa çağırırsa onun için ona uyanların vebali hiç eksik olmadan vardır……Ebu Davud 4609,Müslüm 2674,Tirmizi 2814,İbn Mace 206,

@...Kim bir kavme özenirse,benzerse o onlardandır….Ebu davud 4031,

@...Kim Bir millete benzemeye yönelirse oda ondan sayılır…….Ebu Davud 4031,

@...Kim bizim şu işimizde dinimizde olmayan bir şeyi sonradan icad ederse bu reddolunur……..Müslüm 1718,Buhari,Ebu Davud 4606,

@...Kim bu dünyada iki yüzlü olursa,kıyamet günü onun ateşten iki dili olacaktır……Darimi 2767,Ebu Davud edep 37,

@...Kim bu namazı terk ederse kafirdir……Tirmizi 2756,

@...Kim deve eti yemişse abdest alsın,orada bulunanlar hepimiz yedik dediler.Öyleyse hepiniz abdest alın buyurur…..El-Haşimi 160s,

@...Kim dinini değiştirirse onu öldürün"Ebu davud k. Hudud 1-4351no- Tirmizi. K. Hudud 25 bab -1485no-Nesei-4045-4050Buhari 15c 7005 15c 6789sy, 14c 6657-Müslim 16 71,

@...Kim dinini münakaşalara hedef kılarsa çok kanaat değiştirir……Darimi 310,

@...Kim dinini üstün tutmak istiyorsa,hükümdarın huzuruna gitmesin,namahrem kadınlarla baş başa kalmasın ve de arzularına uyan bidatçılarla münakaşa etmesin……Darimi 307,

@...Kim dünya isterse, bizde orada ona, dilediğimizi dileğimiz, kimse için acele edip veririz.Sonra da ona cehennemi hazırlarız.Yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya gider." İsra(17)18,

@...Kim geceleyin yola koyulursa menzile ulaşır….Tirmizi 2567,

@...Kim görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa,Allah kıyamet günü onun maksadının gösteriş ve duyuruş olduğunu ortaya çıkarır,onu rezil rüsvay eder……Darimi 2751,

@...Kim gülerek günah işlerse ağlayarak cehenneme girer,

@...Kim içinde Allahın isminin zikredildiği bir mescid yaparsa Allah da cennette onun için bir ev yapar……Nesei 689,

@...Kim ilimsiz amel yaparsa onun ifsad ettiği ıslah ettiğinden daha fazladır……İbn Abdilberr Camiu Beyanil ilim 1,33,

@...Kim ilimsiz ibadet etmeye kalkarsa bozacağı şeyler,düzelteceği şeylerden daha çok olur……Darimi 311,

@...Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazanda oruç tutsa geçmiş günahları affolunur…….Müslüm 760,

@...Kim insanları kızdırmak pahasına Allahı razı ederse,Allah,insanların şiddetine karşı ona yeter…. Kitabul zühd verrekaik 199,

@...Kim kasıtlı olarak bana yalan söylerse cehenneme hazırlansın…..Tirmizi 2796,

@...Kim Kehf suresinin ilk on ayetini ezberlerse deccalin fitnesinden emin olur……Müslüm 809,Tirmizi 3046,Ebu Davud 4323,

@...Kim kendinin ne olduğunu bilmek isterse kendini kurana arz etsin…Kitabul zühd verrekaik 37,

@...Kim kendisini zarardan koruması için bir şey takarsa Allah cc o kimsenin korumasını taktığı şeye bırakır…… Tirmizi tıbb 34,Nesei tahrim 19,Ahmed 4/211,310,

@...Kim kırk dirhemi verken dilenirse o muhtaç olmadığı halde dilenmiş olur……..Nesei 2584,

@...Kim kötü çığır açarsa……Tirmizi 2814,

@...Kim kötülük işlerse onunla cezalanır"(Nisa-123) SAV'de: Ey Aişe bilmiyor musun? Gerçekten mümine isabet eden bela veya ayağına batan diken çirkin ameline karşılık olur. Kim hesaba çekilirse azab olunur." buyurdu. Aişe(ra):Allah(cc) buyurmuyor mu?"Sonra kolay bir hesapla hesaplanır."(İnşikak 84) SAV'de "O, arzdır ey Aişe. Kimin hesabında münakaşa olunursa azab olunur." buyurdu."Ebu Davud 3093 - Buhari, K. Cennet - Müslim, K. Cennet 2876,

@...Kim Muhammedin sa in Miraç gecesinde Rabbini gördüğünü söylerse Allaha en büyük iftirada bulunmuştur….Müslüm iman 287,Buhari tefsir sure 53 bab 1,

@...Kim namazı kasten terk ederse,Allahın zimmeti o kimseden beri olmuştur…….İbn Mace 4034,Buhari edebil müfret 18,

@...Kim Resule itaat ederse Allaha itaat eder……..Nisa 40,

@...Kim Resulu severse Allah ta onu sever……Ali İmran 31,

@...Kim size sav ayakta bevl etti derse inanmayın…….Nesei 28,

@...Kim uğur getirsin diye bir şey takınırsa Allah ona hiç uğur getirmesin.Kim kendini korusun diye bir şey takarsa Allah onu korumasın……Ahmed 4/310,Hakim Mustedrek 4/417,İbn Hibban Mevarid 1413,El Bani Ahadisi Sahiha

492,

@...Kim üfleyerek düğüm yaparsa sihir yapmış olur,sihir yapan şirke girer.Bir takım şeyler takan,muska ve nazarlık,taktığı şeye bırakılır.Yani Allahın himasesinden çıkar…….Nesei 4064,

@...Kim yalan olduğunu bildiği halde benden bir hadis anlatırsa iki yalancıdan biri kendisidir….Tirmizi 2799,2806,

@...Kime bir ilim sorulurda o saklarsa Allah cc kıyamet gününde ona ateşten bir gem takacaktır……..Ebu Davud ilim 9,

@...Kime delilsiz bir fetva verilirse onun günahı ancak fetva verene düşer….Darimi 161,

@...Kime delilsiz,belgesiz fetva verilirse bunun günahı ona fetva verenin üzerinedir…….Ebu Davud ilim 8,

@...Kime koku arz olunursa red etmesin…….Müslüm 2787,Ebu Davud 4172,Nesei 5261,

@...Kime koku verilirse geri çevirmesin……..Nesei 5223,

@...Kimin ilmi artarsa korkusu artar……..Darimi 269,

@...Kimin kesecek kurbanlığı varsa zilhicce ayı girdiğinde kurban kesene kadar on gün saçından ve tırnağından bir şey kesemez……Ebu Davud 2791,Müslüm 1977,Nesei 4367,Tirmizi 1561,

@...Kimse kimsenin günahını çekmez…….Necm 38-39,Bakara 48,Fatır 18, Ankebut 12,Sebe 25,

@...Kimse kimsenin günahını çekmez……Ankebut 12,Bakara 48,Necm 38-39,

@...Kimseden bir şey istemeyin……Ebu Davud 1642,Müslüm 1043,

@...Kirpi haramdır…Ebu Davud etime 29,

@...Kisranın yıkılışı……..Buhari 15c 7111,

@...Kisraya,kaysere,Neçaşiye ve her diktatöre mektup yazıp Allaha ibadete davet etmiştir……..Müslüm 1774,

@...Kişi arkadaşının dini üzerinedir……Ebu Davud 4833,Tirmizi 2492,

@...Kişi bir söz söyler ve onda beis görmez,fakat o söz yüzünden cehenneme yetmiş yıl dibe düşer……Tirmizi 2416,

@...Kişi cennet ehlinin amelini işler ve nihayet kendisiyle cennet arasında bir arşın kalır, ama kaderinde aksi yazılı ise, Cehennem ehlinin amelini yapmaya başlar ve nihayet Cehenneme girer. Yine kişi cehennem ehlinin amelini işler ve nihayet kendisiyle cehennem arasında bir arşın kalır.Ama kader defterinde aksi yazılı ise, Cennet ehlinin amelini işlemeye başlar ve nihayet cennete girer." Buhari, kader 1.-Müslim, kader 1 -Ebu Davud sünnet 16,

@...Kişi dostunun dini üzerindedir……Tirmizi 2484,Ebu Davud edep 16,

@...Kişi geceleyin karılarının kapılarını çalmasın,iki adam dinlemedi çaldılar ve onlardan her biri,karısının yanında bir adam buldu……..Tirmizi 2854,

@...Kişi içtiği zaman sağ tarafa verir bardağı ve böylece gider…….İbn Mace 3425,

@...Kişi sevdiği ile beraberdir…….Buhari 13c 6129,Müslüm 2640,Ebu Davud 5126,

@...Kişi sevdiğiyle haşr olunur……..Tirmizi 2492,Müslüm 2639,

@...Kişi sünnet üzere olduğu sürece doğru yol üzerindedir……Darimi 143,

@...Kişinin ahlakı neyse onu yapar,

@...Kişinin kafirliğe dönmekten ateşe atılacakmışcasına hoşlanmaması imandandır…..Buhari 1c 175,

@...Kişinin mümin olarak sabahlayıp,kafir olarak akşamlaması….Tirmizi 2291,

@...Kişinin Müslümanlığını güzelleştirmesi……Buhari 1c 193,

@...Kişinin sözüne değil ameline değil ameline bakılır…….Muvatta 4c 397,Saff 2,3,

@...Kişinin,Allahın üzerindeki hakkını bildikten sonra cahil olarak yaşaması kendisi için bilmediği şeyi söylemesinden dehe hayırlıdır……..Darimi 112,

@...Kişiye yalan olarak her işittiğini söylemesi kafidir….Kitabuz zühd verrekaik 379,

@...Kitab ehli olanlara önce Müslüman selam vermez……..Müslüm 2163,2167,

@...Kitab ve bir misli verildi ……..Ebu davud 4604,

@...Kitab ve hikmeti indirdi…….Nisa 113,Ali İmran 164,Cuma 2,Bakara 129,151,Ahzab 34,Nahl 44,

@...Kitab ve sunnete göre amel ederken;Raşid halifelerin yolunu takip edeceğiz;Peygamber sav in ashabının yolunu takip edeceğiz;Alimler peygamber varisleridir onlara muracaat edeceğiz,

@...Kocalarının izni olmadan karılarını ziyaret etmeyin…Tirmizi 2928,

@...Kocası ölen kadın doğurunca iddet biter……Müslüm 1484,

@...Koçları,horozları,boğaları,köpekleri kendi aralarında düşüştürmekten nehy etti……Ebu Davud 2562,Tirmizi 1761,

@...Koğuculuk yapmak haramdır……..Müslüm 105,

@...Koku,süt ve yastık geri çevrilmez……Tirmizi 2941,

@...Kolaylığı emir ve nefret ettirmeyi terk etme……..Müslüm 1732,1734,

@...Koltuğuna yaslanarak"bilmiyorum,Allah ın kitabında ne bulursak ona uyarız" derken bulmayayım……Tirmizi 2800,İbn Mace 12,Ebu Davud 4604,

@...Koltuğunda oturarak,Allahın kitabında helal olan helaldir,haram olan haramdır demeyin…….Ebu Davud 4604,Tirmizi 1780,2801,İbn Mace 12,13,

@...Komşunun duvarına mertek çakma……Müslüm 1669,

@...Komşuya eziyet haramdır…….Müslüm 46,

@...Komşuya eziyet haramdır…….Müslüm 46,

@...Konuşan fitneyi bekler,dinleyen ise rahmeti bekler… Kitabul zühd verrekaik 54,

@...Konuşmak namazda haramdır……..Müslüm 537,

@...Konuşup da halkı güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun……Darimi 2705,Ebu davud edep 86,Tirmizi 2416,

@...Korkaklıktan ve tenbellikten Allaha sığınma……..Buhari 14c 6314,

@...Korkmak….İbn Mace 3547-3549,

@...Korku namazı……Ebu Davud 1236,Nesei 1550,

@...Korkutmayın…….Müslüm 1732,Ebu Davud 4835,

@...Kostantiniye feth edilecek…….Buhari cihad 93,

@...Koyun gütmemiş hiçbir peygamber yoktur…..Muvatta 4c 364,Buhari icare 37/2,7c 3213,

@...Koyun gütmesi Allah Resulu sav in……Buhari 5c 2088,

@...Koyunun zekatı…….Nesei 2448,

@...Koyunun zekatını vermeyenin cezası…….Nesei 2449,

@...Köle satıyorum köle……Müsned 3c 161,

@...Köleye ve ata zekat yoktur…..Nesei 2462,

@...Köleye ve ata zekat yoktur……Ebu Davud 1574,Tirmizi 620,İbn Mace 1790,Nesei 2479,Müslüm 982,

@...Köpeği salarken Allah adını anın……..Buhari zebayıh 7-10,Müslüm sayd 2,6,Nesei sayd 1,6,İbn Mace sayd 3,

@...Köpeğin kabı yalaması…..Müslüm 279,

@...Köpeğin oturuşu gibi oturmayın……Müslüm 493,Ebu Davud 897,İbn Mace 892,Tirmizi 275,

@...Köpeğin parası haramdır……..Müslüm 1567,Nesei 4272,İbn Mace 2159,

@...Köpeğin yaladığı kabı yedi kere yıkayın…….Nesei 67,

@...Köpek bedeli,döğme yapma,ondan ücret alma,faiz yeme,yedirene,suret yapana lanet ediyor…….Buhari 4c 1929,İbn Mace 2151,

@...Köpek bulunan eve melek girmez…….Müslüm 2104,Tirmizi 2955,Buhari 8c 3749,13c 5954,

@...Köpek ve suret bulunan eve melek giremez……Nesei 4261,

@...Köpek ve suret bulunan eve melek girmez…Nesei 4263,

@...Köpeklerin öldürülmesi……..Müslüm 1570,1576,Nesei 4260,

@...Köpeklerle avlanma…….Müslüm 1929,Buhari 12c 5603,Nesei 4254,

@...Kör gözü görmeyen değil,hakati görmiyendir,

@...Körükçünün misali……..Ebu Davud 4829,

@...Kötü kaderden Allaha sığınma……..Nesei 5456,

@...Kötü komşudan Allaha sığının……Nesei 5467,

@...Kötülerle münakaşa etme seni üzerler,İyilerle münakaşa etme küserler….

@...Kötülükler haram kılınmıştır……Müslüm 2760,

@...Kötülükleri iyilikler siler……Muhammed 33,

@...Köy çiftlik gibi geniş arazi sahibi olmayın,sonra dünyaya meyledersiniz…..Tirmizi 2430,

@...Kudret helvası……..Bakara57,Araf 160,Ta ha 80,

@...Kuduran hayvana binilmesini ve etinin yenilmesini yasak etti……..Nesei 4425,

@...Kuduran hayvanın sütüde içilmez…….Nesei 4426,

@...Kul ile kafirlik arasında namazın terki vardır…….Tirmizi 2753,

@...Kul ile şirk arasında namaz vardır……Tirmizi 2752,

@...Kul şirke kaçtığı vakit,kanı helal olur……..Müslüm 124,Ebu Davud 4360,Nesei 4057,

@...Kulağa ezan okuma……..Tirmizi 1553,Ebu Davud 1505,

@...Kulaklara mesh…….Tirmizi 36,

@...Kulla küfür arasındaki fark namazı terk etmektir…….Müslüm 82,134,Tirmizi 2753,Ebu Davud 4678,İbn Mace 1078,

@...Kulluk edin şirk koşmayın…….Araf 58-73,Hud 50-84,Müminun 23-32,Sad 5,Saffat 35,36,İsra 23,Hacc 62,Bakara 21,Fatiha 4,Nisa 36,Beyine 5,Gafir 14,Zumer 2,3,Zuhruf 28,Mumtehine 4,Bakara 256,

@...Kulluk……Zariyat 56,Beyine 5,İsra 23,Zumer 3,Enbiya 25,Nahl 36,Hud 1,2,

@...Kulum Ben Hastalandım gelmedin…….Müslüm birr 43,

@...Kulumun nafilelelerine bakın onun farzlarını ikmal edin……Ebu Davud 864,İbn Mace 1425,Taberani m.kebir 10425,

@...Kulun Allaha en yakın anı secde mahallidir……Nesei 1134,Müslüm 482,Ebu Davud 875,

@...Kunud……Tirmizi 397,462,Müslüm 1076,Ebu Davud 1440,1445,

@...Kuran ayetleri kafirlerin küfrünü artırır…..Tevbe 124-125,İsra 41,46,60,82,Hacc 72,Şuara 5-6,198-201,Yasin 45,46,Casiye 9,

@...Kuran ayetleri üzerinde münakaşa küfürdür……..Enam 68,Ebu Davud 4603,

@...Kuran ayetleri üzerine münakaşa etmek küfürdür……..Ebu Davud 4603,

@...Kuran bilmeyipte namaz kılmak isteyene,subhanallah,elhamdulillah,Allahuekber,Lahavlevelakuvveteillabillah demesi yeterli……..Nesei 934,

@...Kuran dinlerken ağlaması…….Müslüm 2315,800,

@...Kuran ile tedavi olmak…….İbn Mace 3533,

@...Kuran mahluk değildir……..Ebu Davud 4737,Tirmizi ,

@...Kuran okumayı dört kişiden öğrenin;İbn Mesud dan,Ebu Huzeyfenin kölesi Salimden,Übey İbn Kab dan,Muaz ibn Cebelden…….El lü lüü vel mercan 1600,Buhari,Müslüm,

@...Kuran okunurken susun……..Araf 204,

@...Kuran okuyacaklar,boğazlarından aşağı inmeyecek Müslümanları öldürüp putperestleri bırakacakları,okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar,sizler o güne erişmiş olsanınız bir tane bile bırakmadan hepsini öldürürdünüz……..Nesei 2568,4085,

@...Kuran okuyan ve okumayan müminin misali……Tirmizi 3024,

@...Kuran onların boğazından aşağı inmez…..Müslüm 1064,

@...Kuran ölülere okunmaz……..Rum 52,Fatır 22,Necm 39,İbn Mace 2755,İbn kesir 13c 7554,Yasin 54,

@...Kuran ve Sunnet,zikirdir……..Hicr 9,

@...Kuran ve Sunnetin korunduğu……Hicr 9,Hakim 1c 93,Camius Sağir 1c 297,Haşr 7,Necm 3-4,Enam 50,Nahl 44,Bakara 111,Ebu Davud 4604,

@...Kuran ve sunnetten gelen alınır.Akla ve mantığa uyan değil,

@...Kuran yedi harf üzerine indirilmiştir……..Buhari 11c 5086,

@...Kuran yedi harf üzerine okunur……Müslüm 818,

@...Kurana batıl yaklaşamaz……..Fussilet 41,42,

@...Kuranda nasih ve mensuh…..Bakara 106,Rad 39,Nahl 101,Ala 6-7,

@...Kuranda onbeş yerde secde ayeti vardır…….Ebu Davud 1401,İbn Mace 1057,

@...Kuranda secde ayetleri…….Buhari 3c 1040,

@...Kurandan sadece Rasulullaha sav e onüç mesele sorulmuştu…….Darimi 127,Bakara 189,215,217,219,220,222,Maide 4,Araf 87,Enfal 1,İsra 85,Kehf 83,Ta ha 105,Ahzab 63,Naziat 42,

@...Kuranı aklınızda tutmaya çalışın,çünkü o,insanların hafızalarından,develerin iplerinden kurtulup kaçmalarından daha hızlı kaçıp gider…Darimi 3350,2748,Müslüm misafirun 228,Tirmizi kıraat 10,3111,

@...Kuranı sunnetle konuşturmak…….Nahl 44,Kıyamet 16-19,Nisa 59,65,82,

@...Kuranı,üzerinde uyuştuğunuz sürece okuyun.Onda ihtilafa düştüğünüzde ise kalkın dağılın……Darimi 3362,Buhari itisam 26,Müslüm ilm 4,

@...Kuranı;3,7,10,15,20,30,günde hatmedin……Ebu Davud 1388,Müslüm 1159,Tirmizi 2947,İbn Mace 1347,Nesei 1390,

@...Kuranın abdestsiz okunabileceği……Müslüm 373,256,Ebu Davud 18,İbn Mace 302,Buhari 1c 325,399,403,Muvatta 1c 262,347,Tirmizi 1908,

@...Kuranın ayetleri 6209 ayettir,

@...Kuranın Ebu Bekir re zamanında toplaması……..Tirmizi 3300,

@...Kuranın korunması……..Buhari 11c 4950,

@...Kuranla çekişmek küfürdür……..Ebu davud 4603,Mişkat 336,

@...Kuranla düşman arazisine sefer yasaktır…….Ebu Davud 2610,İbn Mace 2879,Müslüm 1869,Muvatta k cihad 9,

@...Kuranla tedavi ……..Buhari 12c 5760,

@...Kurbağa öldürmek yasaktır……..Nesei 4334,

@...Kurban Allah için kesilir……..Müslüm 1977,

@...Kurban etinin hepsinin yenilebileceği……Buhari 12c 5633,

@...Kurban etinin üç gün saklama emri ve neshi…..Müslüm 1968,

@...Kurban kesmede vekalet verilebilir……Buhari 5c 2146,

@...Kurban kesmek isteyen kimse zilhicce ayı girinceye kadar saçını ve tırnağını kesmesin…Nesei 4342,

@...Kurban seferdede kesilir……..Müslüm 1975,Ebu davud 2814,

@...Kurbanda ortaklık en fazla yedi kişidir……Müslüm 1318,

@...Kurbanda vekalet……..Ebu Davud 1764,

@...Kurbanın vakti……Müslüm 1963,

@...Kurbanlık hayvanlardan tek gözü kör,topal çok hasta ve çok zayıf kurban olmaz…..Nesei 4349,

@...Kureyşten gelecek halifeler……Ebu Davud 4280,Müslüm 1821,

@...Kurşun dökmek bidat ve hurafedir,

@...Kusan,hamamcı olan,kan aldıran orucu bozulmaz…..Ebu Davud 2376,

@...Kusuf namazı……Müslüm 901,909,Ebu Davud 1183,

@...Kusur araştırmadan sakınmak…….Hucurat 12,Kalem 11,

@...Kusurları bağışlayıcı olmak……Ali İmran 134,

@...Kuş besleme helaldir……..Buhari edep 81,

@...Kuşlar gibi rızıklandırıldınız……..Tirmizi 2447,İbn Mace 4164,

@...Kuşları uğursuz saymak şirktir……Ebu Davud 3910,İbn Mace 3538,Tirmizi k siyer 1664,

@...Kuşların sağa sola uçuşundan hareket ve seslerinden mana çıkarmak falcılık yaparak insanları şaşırtmak putlara inanmak gibidir……Tergib ve Terhib 6c 58,Ebu Davud,Nesei,İbn Hibban,

@...Kuşluk namazı sekiz rekattir……Muvatta 1c 263,

@...Kuşluk namazı…….Müslüm 718,721,Ebu Davud 1286,1432,Tirmizi 474,Nesei 226,

@...Kuşluk namazının iki rekat oluşu……..Muvatta 1c 197,

@...Kutublarda namaz en yakın yere takdim edilir…..Ebu Davud 4321,Müslüm 2935,Tirmizi 2341,İbn Mace 4075,

@...Kuyruk kemiğinden tekrar diriltiliceğiz……Ebu Davud 4743,Müslüm 2955,Nesei 4079,İbn Mace 4266,

@...Kuyruk ol baş olma…MEVZU…..Temyiz 126,

@...Küçük abdesten sonra gezinin……Nesei 31,

@...Küçük cihaddan büyük cihada döndük…….MEVZU…..Aliyul kari 69sy,

@...Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz.Buda kalp cihadıdır…UYDURMA……Acluni 1/310,

@...Küçük günahlar…….Buhari 14c 6415,

@...Küçük ve büyük abdest bozarken kıbleye dönmeyin……..Buhari vudu 11,Müslüm tahare 59,Ebu Davud tahare 4,Taberani mucemus Sağir 388,

@...Küfrün nankörlük manasına geldiği……..Şuara 19,

@...Küfür ile iman arasındaki fark namazın terki……Tirmizi 2751,

@...Küfür şarktadır……Tirmizi 2344,

@...Kürtajın haramlılığı……..İsra 31,Enam 151,Müslüm 86,141-142,606,

@...Küs olmayın……Müslüm 2559,Tirmizi 2092,Ebu Davud 4910,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...L...@

@... Lailahe illallah" diyor. Usame (ra) öldürüyor. (Müslim 158),

@...Laf getiren götürende cennete giremez.……Ebu Davud 4871,Buhari 8/20,

@...Lahit yapma……Müslüm 966,Ebu Davud 3208,Tirmizi 1050,Nesei 2011,

@...Lailaheillalah diyenimi öldürdün……Müslüm 97,Ebu Davud 2643,İbn mace 3927,

@...Lailaheillallah zikrinin fazileti….İbn Mace 3794-3799,

@...Lailaheillallahın manası…..Müslüm 21,23,26,32,29,97,144,Muhammed 19,Buhari 13c 5880,3c 1174,

@...Lakap takma…….Buhari 13c 6032,İbn Mace 3741,

@...Laned edici değiliz……Müslüm birr 87,2597,

@...Laşe yiyen her hayvan haram kılınmıştır……Tirmizi 1857,Buhari tıb 11,Ebu Davud sunnet 5,etime 25,32,Nesei sayd 60,

@...Lat ve uzza diyen Lailaheillallah desin,kim gel kumar oynayalım derse bir sadaka versin…….Buhari tefsir 53,edep 74,istisan,eyman 5,Müslüm eyman 4,5,Tirmizi 1574,Nesei eymen 11,

@...Lat ve uzza…..Buhari 10c 4805,

@...Layık olmayana ilim öğretmek,domuzların boynuna inci ve altın takmak gibidir……İbn Mace 224,

@...Lebbeyk……İbn Mace 2922-2924,

@...Lebid b. Asamın Resulullah sav a sihir yapması……..Buhari 12c 5789,

@...Lezzetleri kesen ölümü sıkça anın…….Tirmizi 2409,

@...Livate eden deniz suyu ile yıkansa yine cünübtür….MEVZU……Aliyul Kari 87sy,

@...Lokman as oğluna nasihatı ve şirk en büyük zulumdur demesi…..Buhari 7c 3239,10c 4654,

@...Lokman hekimin oğluna nasihatı,Yavrum alimlerle otur,dizlerinin dibinden ayrılma,çünkü Allahın yeri göğün yağmuru ile dirilttiği gibi kalpleri de hikmet nuru ile diriltirir….Muvatta 4c 419,

@...Losalıkta namaz kaza edilmez….ebu Davud 312,

@...Lukata ……Müslüm 1722,Tirmizi 1389,Ebu Davud 1701,

@...Lut kavminin helakı…..İbn Mace 2561,

@...Lutilik yapanla,yapanı öldürün……Tirmizi 1483,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...M...@

@... Mut'a konusundaki ruhsatı: Buhari-11c5209sy, Müslim-1405-1406, 4c299sy, 1404, 4c294sy 18n. İbn mace 1963, Darimi-2201- Nesei-3352no,

@... Mut'a nikahı Fetih yılında yasaklamıştı. Ebu-davud-2073, İbn Mace-1962, Müsned 3/404- Said 1/218- Müslim-1406(24-25,

@... mut'a nikahından nehyetti." Ebu-davud-2072, İbn Mace-1962, Ahmet ibn hanbel Müsnet N 1540,

@... Mut'a nikahının Kıyamete Kadar Haram kılınması ve Mut'anın Neshi,Hz Ali'yi İbn Abbas'a şöyle derken işittim: Şüphe yok ki Resulullah SAV mut'ayı, yani kadınlarla mut'a nikahını ve evcil eşeklerin etlerini yemeyi hayber yılında yasakladı." Darimi-2203, Nesei-4314, Tirmizi-1129, Muvvatta k. Nikah18./41.3c49sy-Müslim-1407, Buhari- 11c5208sy, 8c 3936sy, İbn Mace-1961,

@... Mut'a şu gününüzde kıyamet gününe kadar haramdır. Kim bir şey verdi ise onu geri olmasın.Müslim-1406(28)-İbn Mace-1962 Darimi-2201, Nesei, 3349-3352,

@... Mut'anın neshi ve Kıyamete kadar haramlığı: Buhari 11c5208sy, Müslim, 4c 1407no, 1406, 4c294sy, Tirmizi-2c 1129no. İbn Mace 5c 1961no, 1961no, Nesei 3c25sy. Beyhaki-7c 207no,

@... Müslamana kabirde sorulduğu vakit Müslüman Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed SAV'in Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğu şehadet eder işte bunun için Allah cc'nın sözü mealen "Allah'a iman edenleri sabit söz Tevhid ile yerinde sabit kılar." (İbrahim-27) Ebu Davud-4750 - Müslim, K. Cennet 2871 - Tirmizi, K. Tefsir.1 - Nesei, K. Cenaiz 2059 - Buhari 3c 1294sy,

@... Müslümanın malı gönüllü verdiği dışında alınmaz, yasaktır.Ahmed- Şeyh El-Bani Sahihil Cami no:7539,

@...Mağaraya sığınan ve mağarada kalan üç kişi…….Müslüm 2743,

@...Mahlukun ilk yaradılışı……..Müslüm 2789,

@...Mahremin sınırı……..Buhari 10c 4585,4680,

@...Mahremsiz yola çıkılmaz…..Tirmizi 1178,

@...Maiz bin Malik üzerine cenaze namazı kılmadı. Onun üzerine cenaze namazı kılmaktan nehy de etmedi.Ebu Davud-3186 - Müslim-1694- Tirmizi-4430,

@...Makyaj yapan kadına lanet……Müslüm 2125,

@...Mal fitnedir……İbn Mace 3995-3997,

@...Mal ve şeref hırsı zarar verir……Tirmizi 2482,

@...Malı meht ederek satmak yasaklanmıştır……..Nesei 4468,

@...Malın en faziletlisi zikreden dil,şükreden kalb ve imanı hususunda erkeğe yardım eden imanlı bir kadın…..Tirmizi 3291,

@...Malını müdafa ederken öldürülen şehittir…….Nesei 4069-4078,

@...Mallarınız,canlarınız,ırzlarınız aranızda haramdır……Tirmizi 2248,

@...Mantarın fazileti…..Müslüm 2049,

@...Masa üstünde ve yer sofrası üzerinde yemek yeme……İbn mace 3292,

@...Masiyetler cahiliye işidir……Buhari 1c 184,

@...Maymun domuz ve fare şekline çevrilen toplum ve nesiller…….Buhari 7c 3091,3227,

@...Maymunlar maymunu recmetti……Buhari 8c 3600,

@...Mazeret kabul etmeyi sever…….Müslüm 2760,1499,

@...Mazeretlerin kabulu….İbn Mace 3718,

@...Mazluma yardım onu zulumden kurtarmak,zalime yardım ise zulmune engel olmaktır…..Müslüm birr 15,

@...Mazlumun bedduasından sakının,çünkü kabul olunur..Muvatta 4c 423,

@...Meclise girerken ve çıkarken selam verin……Ebu Davud 5208,

@...Mecliste otururken Allahı zikir şarttır……Ebu Davud 4855,

@...Mecliste öfkelendiğin zaman euzu çek ……..Müslüm 2610,

@...Meclisten kalkerken dua……..Tirmizi 3656,Ebu Davud 4857,

@...Medine iyi insanların yeridir,kötülükleri yasaklar…Nesei 4167,Muvatta 4c 226,

@...Medine şehri ancak demirci körüğü gibidir,kirini dışarı atar,temizini de süzüp tavsiye eder buyurdu……..Buhari 16c 7205,

@...Medinede şirk hakimken Mekkeye gidip biat ettik…….Nesei 4149,

@...Medinenin kötü insanları atması……Müslüm 1381,

@...Mehdinin çıkması…İbn Mace 4082-4088,

@...Mehdinin geleceği……..Tirmizi 2333,

@...Mekkede savaşmak haramdır…….Nesei 2862,

@...Mekkeden,Medineye sefere çıktık donunceye kadar namazları kısalttık…Nesei 1452,

@...Mekkeli müşriklerin namaz kıldıkları…Enfal 35,Oruç tuttukları müslüm 1126,Hacc yaptıkları…Tevbe 28,Muslum 2473,3028,İbn Kesir el Bidaye 3c 145sy,Kurban kestikleri..Enam 136,Mescid yaptıkları..Tevbe 17,Adak adakları..Muslum 1656,Köle azat ettikleri,sadaka verdikleri,sılayı rahim yaptıkları..Buhari 10c 4805,11c 4936,Lat,menat ve uzza putlarına taptıkaları..Buhari 10c 4805,Salih insanları araya vasıta koymaları..Zumer 3,Yunus 18,Bakara 165,Yasin 74,Ahkaf 5,Onlara kurban takdim etmeleri..Enam 136,

@...Mekkenin fethi…….Müslüm 1780,

@...Mektublar……..Müslüm 1773,

@...Mektubun mühürlenmesi sünnettir…..Tirmizi 2860,

@...Mektup mühürsüz okunmaz….Ebu Davud 4214,Tirmizi 2719,Nesei 5199,İbn Mace 3641,

@...Melekler nurdan,cinler ateşten,adem topraktan yaratılmıştır…..Müslüm 2996,

@...Melekler,köpek ve suret bulunan eve girmezler….Buhari 7c 3099,

@...Memura hediye haramdır…….Müslüm 1832,

@...Meni gelmekle kadının yıkanması……Müslüm 310,

@...Meni,mezi,vedi abdesti bozar…..Buhari 1c 321,Müslüm 303,

@...Meni,mezi,vedi abdesti bozar……Buhari 1c 321,Müslüm 303,İbn Mace 504,Ebu Davud 206,Tirmizi 114,Nesei 152-157,

@...Meninin hükmü……Müslüm 288,

@...Mensuh-Nasih….Hacc 52,Nahl 101,Bakara 106,Rad 39,İbn Kesir 9c 4179,4577,11c 5687,2c 485,Müsned 1c 362,İbn Sad 2c 342,Hakim Müstedrek 2c 230,

@...Merhaba demesi…….Tirmizi 2877,

@...Merhaba……Buhari 13c 6134,

@...Merhamet etmeyene merhamet edilmez…..Buhari edep 18,Ebu Davud 145,Müslüm fedail 65,

@...Merkep eti necistir yemeyin…..Nesei 69,

@...Meryemoğlu İsa nın inişi…..Tirmizi 2278,2345,2334,Buhari 5c 2294,

@...Mescid Namazı…..Müslüm 714,,715,Tirmizi 315,Buhari 2c 891,

@...Mescid namazı…Müslüm 875,714,Tirmizi 315,Buhari 2c 891,

@...Mescid yapmanın fazileti……Müslüm 533,

@...Mescide cenaze namazı kılınır…….Müslüm 973,Ebu Davud 3189,Tirmizi 1038,Nesei 1969,İbn Mace 1518,

@...Mescide giderken parmaklarınızı birbirine kenetlemeyin,çünkü namazda sayılırsınız…Tirmizi 383,Ebu Davud 562,

@...Mescide insanlar karşılıklı övünmedikçe kıyamet kopmaz…….Ebu davud 449,İbn Mace 739,Nesei mesacid 2,11,32,

@...Mescide ne maksatla gelinirse nasibi odur…..Ebu Davud 472,

@...Mescide sarımsak ve soğan yiyerek gelmeyin…..Buhari ezan 160,Müslüm 73,Ebu Davud 3822,

@...Mescide uyunabilir…….Nesei 722,

@...Mescidi nebeviden sonra Cuma namazı kılınan ilk mescid…….Buhari 9c 4066,

@...Mesh üzerine mesh…Müslüm 276,

@...Meshler üzerine mesh etti……Nesei 17,

@...Meshlerin altına mesh etmek üstünü mesh etmekten daha iyi olurdu,ama ben Allahın Resulu sav i meshleri üzerine mesh ederken gördüm……Ebu Davud 162-164,

@...Mesih Deccal….Müslüm 169,

@...Meşrik ve mağrip arası kıbledir……..Tirmizi 341,İbn Mace 1011,

@...Meymune ra ile evlenmesi ihramlıyken ……..Buhari 8c 3960,

@...Meyva olgunlaşmadan satılmaz…….Müslüm 1534,

@...Meyvalar olgunlaşmadan satmak yasaklanmıştır……Nesei 4496,

@...Mezarına gidip kabrini ziyaret için izin istedim annemin,ziyarete izin verdi tevbeye izin vermedi……Müslüm 976,Nesei 2036,İbn Mace 1572,Ebu Davud 3234,

@...Mezarlara doğru namaz kılmayın…Müslüm 974,

@...Mezi……..Müslüm 303,

@...Mikat mahalli……Müslüm 1181,Nesei 1183,ebu Davud 1738,

@...Mil 1609 metredir,

@...Minada namazı kısaltma…….Müslüm 694,

@...Miraca çıkarıldığım gece İbrahim ile karşılaştım. Ya Muhammed dedi. Benden senin ümmetine selam söyle ve onlara bildir ki cennetin toprağı güzel suyu tatlıdır. Cennet bir takım ovalardan ibarettir. Ve bunların dikili ağacı<<Sübhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber>>dir. Tirmizi- 3691-Deavat 59,

@...Miraca çıkarıldığım gece İbrahim ile karşılaştım. Ya Muhammed dedi. Benden senin ümmetine selam söyle ve onlara bildir ki cennetin toprağı güzel suyu tatlıdır. Cennet bir takım ovalardan ibarettir. Ve bunların dikili ağacı<<Sübhanallahi velhamdülillahi vela ilahe illallahu vallahu ekber>>dir. Tirmizi- 3691-Deavat 59,

@...Miraç bahsi……..İsra 1-60,Necm 5-19,

@...Miraç……Buhari 1c 447,Tirmizi 2563,

@...Miraçta İdrisi 4. gökte gördüm…..Tirmizi 3365,Meryem 50,

@...Miras bırakmaz peygamber……Buhari ihtisam 5,Müslüm,

@...Miras hislerini ehillerine verin,kalanı en yakın erkeğindir….Müslüm 1615,

@...Miras……Müslüm 1615,

@...Misafir için üç gece mukiym için gecedir,meshin müddeti."Müslim taharet-85- -Ebu Davud-157-Tirmizi No95-Nesei-İbn Mace -552,553-Darimi-Ahmed 1/96.100.113,118,120,123,146,149,2/27,4/240,5/213,

@...Misafir kabul edilmeyince geri döner……İbn Mace 3359,

@...Misafir öğle ve ikindiyi birleşerek kılınabilir…….Nesei 486,487,

@...Misafirin hakkı…..İbn Mace 3675,

@...Misafirlik üç gündür,gerisi sadakadır……Müslüm 48,Ebu Davud 3748,

@...Misk kullanma……Müslüm 2252,

@...Miskal 1,5 dirhemdir=4,807 gram=dirhem=3,207 gram,

@...Misvak ağzı temizleyen bir alettir…Nesei 5,

@...Misvak…..Müslüm 252-256,

@...Mizah babı….İbn mace 3719-3724,

@...Mizah babı……İbn Mace 3719-3720,

@...Muaz b. Cebelin yemene gönderilişi…Buhari 3c 1321,1423,Müslüm 19,Nesei 2512,2431,

@...Muaz hadisi …….Müslüm 31,Tirmizi 625,Ebu Davud 1584,Nesei zekat 56,Buhari k tevhid megazi ,

@...Muaz ra neyle hukmedersin hadisi…ZAYIF…Darimi 170,Tirmizi 1343,

@...Mubeyyen beyan edilmiştir kuran…….Fussilet 1-3,Hud 1,Enam 98,114,Cuma 9,Maide 104,Zuhruf 23,Nisa 59,Ahzab 21,Maide 48,Hacc 67,Casiye 18,Ahkaf 9,Enam 50,Araf 3,

@...Mucizeler…….Müslüm 2279-2281,706,1392,

@...Muellefei kulub…Müslüm 1059,

@...Muhacirin fakirleri zenginlerden beşyüz önce cennete girecektir……..Tirmizi 2456,

@...Muhammed ailesine sadaka helal değildir.Çünkü sadaka insanların kirleridir.Muvatta 4c 415,Muslum zekat 167,

@...Muhammed ashabını öldürüyor demesin diye…….Müslüm 2584,Tirmizi ,

@...Muhammed sav bütün insanlara gönderildi…..Müslüm 152-154,

@...Muhammed sav dışındaki için adam öldürülmez..Nesei 4061-4062,

@...Muhammed sav soyuna zekat helal değildir……Nesei 2437,

@...Muhammed sav ümmetinin sıfatı…İbn Mace 4282-4292,

@...Muhammed SAV'in Ashabı, namazdan başka, amellerden her hangi bir amelin bırakılmasını küfür saymazlardı."Tirmizi -2757,

@...Muhammedin ashabı namazdan başka,amellerden herhangi bir amelin bırakılmasını küfür saymazlardı……..Tirmizi 2757,

@...Muhammedin kızı Fatma dahi hırsızlık yapsa elini keserdim……Muslum hudud 18,

@...Muhkem ve müteşabih……Hud 1,Zumer 23,Ali İmran 7,Taberi Tefsiri 11c 123,Suyuti el itkan 2c 3,İbn Kesir 8c hud 1. ayetin tefsiri,Hacc 52,Tirmizi 3177,Buhari 9c 4246,Ebu Davud 4598,

@...Mukim olan keyfi cem yapabilir…Nesei 589,590,603,

@...Muminin ölüm alameti alnı terler..Nesei 1828,

@...Muminler kardeştir..Hud 45-47,Hucurat 10,13,

@...Munafese,tecessus ve suizan haramdır……..Müslüm 2563,

@...Munafıkların cenaze namazını kılma……Tirmizi 3294,Tevbe 84,

@...Musa as banyo yaparken elbise koyduğu taşın kaçamsı….Tirmizi 3436,Ahzab 69,Buhari,Müslüm 2372,339,

@...Musa as ın fazileti…….Müslüm 339,2372-2375,

@...Musa as ın kabrinde namaz kılıyor olması….Nesei 1631,

@...Musa as ın,Azrailin gözünü çıkarması…..Müslüm 2372,

@...Musa as ile hızırın arkadaşlığı……..Tirmizi 3356,Kehf 62,

@...Musa as ile Hızırın görüşmesi……..Buhari 7c 3202,10c 4531,

@...Musa ve Adem as ın birbirlerine delil getirerek munazara etmesi…….Buhari 14c 6503,Muslum kader 14,

@...Musa,hayatta olsaydı oda bana tabi olurdu…….Darimi 1c 440,Müsned 3/470,

@...Musanın Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti…Tirmizi 3268,Araf 143,

@...Musaya nisbetle Harun gibisin….Taberani Mucemus Sağir 568,İbn Mace 115,tirmizi 3975,

@...Muska ve nazar boncuğu takmak haramdır…..Nesei 7/4064,

@...Musluman olana gusul gerekir……Nesei 190,

@...Mutedil davranın ve doğruyu arayın. Müminin uğradığı her musibette keffaret vardır. Hatta mümine batırılan dikende ve ona çekilen güçlükte bile."Tirmizi 3228,

@...Mutedil davranın ve doğruyu arayın.Müminin uğradığı her musibette kefaret vardır.Hatta mümine batırılan dikende ve ona çekilen güçlükte bile……Tirmizi 3228,

@...Müctehidlerin ihtilafını beyan……Müslüm 1720,

@...Müezzin ezan okuduğunda canlı cansız ne varsa şahitlik eder……Nesei 645,

@...Müflis kimdir? Biliyor musunuz? Diye sordu. Ashab ya Resulullah dediler, bizce müflis, parası ve malı olmayandır. Resulullah(sav), benim ümmetimin müflisi o kimsedir ki, Kıyamet Günü namaz, oruç ve zekat getirecek, fakat buna sövmüş, buna zina isnad etmiş, bunun malını yemiş, bunun kanını akıtmış, bunu dövmüş olarak gelecektir. Sonra hesabını vermeye oturacak, kısas olarak bu onun sevablarından, bu da onun sevablarından alacaktır. Şayet sevabları üzerinde bulunan hataların kısası tamamlanmadan önce tükenirse onların hatalarından alınıp buna vurulacak ve sonra ateşe atılacaktır."Tirmizi - 2533,

@...Mühür yüzük kullanmak……..Buhari 13c 5909,

@...Müjdeleyin,korkutmayın……Müslüm 1732,Ebu Davud 4835,

@...Mükafatını yalnız Allah tan umarak ramazan orucunu tutmak imandandır…..Buhari 1c 190,

@...Mükim olan namazı keyfi cem eder…Nesei 589,

@...Mü'min Allah nezdindeki azabı bilse,cennetine kimse tama' etmezdi.Kafirde Allah indindeki bilse cennetinden kimse ümidini kesmezdi."Müslim-2755,

@...Mümin bir bağırsakla yer……..İbn mace 3251,3257,

@...Mümin bir delikten iki kere sokulmaz….İbn Mace 3982,Darimi 2784,

@...Mümin bir delikten iki kere sokulmaz…Müslüm 2998,İbn Mace 3982,Ebu Davud 4862,

@...Mümin bir,kafir yedi bağırsakla yer…..İbn Mace 3256-3258,

@...Mü'min çekiştiren, lanetleyen, kaba ve ağzı bozuk değildir."Tirmizi -2043,

@...Mümin elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir…….Müslüm 64-65,

@...Mümin farkında olmadan amelinin boşa gitmesinden korkar….Buhari 1c 200,

@...Mümin kardeşi kendine tercih etmek……Haşr 9,

@...Mümin kardeşine kafir demenin hükmü……Buhari 13c 6076,

@...Mümin kardeşinize dua edin…….Müslüm 2732,Ebu davud 1533,

@...Mümin karnını tıka basa doyurmaz,onun vasiyeti hep koltuğunun altındadır….Darimi 3180,

@...Mümin korkak olurmu?Evet,Cimri olurmu?Evet,Yalan soylermi?Asla……..Muvatta 4c 394,

@...Mümin kul ölünce dünya eza ve cefadan kurtulur,facir ölünce onun şerrinden insanlar,memleket,ağaç ve hayvanlar kurtulur….Nesei 1931,

@...Mümin kul ölünce dünya eza ve cefadan kurtulur. Facir ölünce onun şerrinden insanlar, memleket ağaç ve hayvanlar kurtulur."Nesei-1931,

@...Mümin kuranı okuyan ve onunla amel eden kimsedir…….Buhari fedail kuran 36,

@...Mümin olmadan cennete giremezsiniz….Tirmizi 2828,

@...Mümin ve müslüm farkı……Buhari 1c 182,

@...Mümin,çekiştiren,lanetleyen,kaba ve ağzı bozuk değildir……..Tirmizi 2043,

@...Mümini kafirlikle itham eden onu öldüren gibidir……Tirmizi 2773,

@...Müminin amelinin boşa gitmesinden korkması…..Müslüm 119,

@...Müminin ferasetinden sakının çünkü Allah ın nuruyla bakar……Tirmizi 3332,Hicr 75,

@...Müminin imanca en kamil olanı ahlakı en güzel olanlarıdır…….İbn Mace fiten 17,Tirmizi 2743,Ebu Davud sunne 1,

@...Müminin malı ve kanı haramdır……İbn Mace 3931,

@...Müminin misali…..Ebu Davud 4829,Müslüm 2811,

@...Müminin mümin üzerinde altı hakkı vardır……Tirmizi 2880,

@...Müminin ölüm alameti alnı terler……Nesei 1828,

@...Müminin ruhu cennet ağaçları arasında yellenir……Nesei 4/108,

@...Müminin rüyası peygamberliğin 46/1 dir……Tirmizi 2373,

@...Müminler birbirini perçinleyen duvar gibidir…..Müslüm birr 65,Buhari salat 89,

@...Müminlerin iman bakımdan en kamili, ahlak bakımından en güzel ve çoluk çocuğun karşı en lütufkar olandır."Tirmizi-2743,

@...Müminlerin iman bakımından en olgunu ahlaken en guzel olanıdır…….Darimi 2795,Ebu Davud sunnet

15,Tirmizi rada 11,1971,

@...Münafığın alameti……Tirmizi 2766,Müslüm 85,Nesei 5023,Ebu Davud 4688,

@...Münafığın namazı…….Müslüm 822,Tirmizi 160,Nesei 512,Ebu Davud 413,İbn Mace 1403,

@...Münafik gece uykusuz kalmaz,yani gece ibadet etmez…Kitabuz Zuhd Ver rekaik 93,

@...Münafik gece uykusuz kalmaz.(Yani gece ibadet etmez).K.zühd ver-Rekaik-93,

@...münafiklardan biri ölürse sakın cenaze namazı kılma. Kabrinin başında durma.Çünkü onlar Allah ve peygamberi inkar etmişler ve dinden çıkmış olarak ölmüşlerdir."Tevbe(9)84,

@...Münafıkların cenaze namazı kılınmaz." Buhari 3c 1289sy,

@...Münafıkların cenaze namazı kılınmaz…..Nesei 1900,1967,Tevbe 80,84,113,

@...Münafıkların hasletleri….Müslüm 58,59,

@...Münafıkların namazlarını kılma ve kabrinin yanında durma…Tevbe 84,Nesei 1900,1967,

@...Münasebette söylenecek söz……Müslüm 918,

@...Münker gördüğünüzde onu elinizle,dilinizle,kalbinizle değiştirin…….Müslüm 49-50,78,İbn Mace 4013,Ebu Davud 4340,Tirmizi 2263,Nesei 5011,

@...Münkerin elle,dille,kalple düzeltilişi…….Müslüm 49,78,İbn Mace 4013,Ebu Davud salat 232,Nesei iman 17,Tirmizi 2259,2263,

@...Mürtedin malını mirasını müslüman alır."Darimi-3079, İbn Ebu Şeybe 11/355,

@...Mürtedin mirasını Müslüman mirascı alır…Darimi 3079,

@...Müskir,sarhoşluk veren her şey haramdır……..İbn Mace 3386-3391,

@...Müslüman boş sözlerden yüz çevirendir…..Tirmizi 2419,

@...Müslüman dilinden ve elinden Müslümanların selamette bulundukları kişidir……..Tirmizi 2762,

@...Müslüman hiçbir zaman pis olmaz…….Nesei 263,264,

@...Müslüman kadın nikahı haram olan bir erkeksiz bir gecelik mesafeye sefer düzenleyemez…….ebu davud 1723,İbn Mace 2899,Müslüm k hacc 421,

@...Müslüman kafire, Kafirde müslümana mirascı olamaz.Ebu Davud 14c 6629-Muvatta 2c 436, Feraiz babı, Müslim, feraiz-3/1-1614-tirmizi 2108-İbn Mace, 2729-Darimi, k. Feraiz.Ebu Davud,K.feraiz 10.bab-2909,

@...Müslüman kafire,kafirde müslümana mirascı olamaz……Buhari 14c 6629,

@...Müslüman kafire,kafirde müslümana varis olamaz……..Buhari k.megazi,k hacc,Müslüm 1614,İbn Mace 2729,Tirmizi 2189,Darimi k feraiz,

@...Müslüman kendini küçük düşürmesin….Tirmizi 2355,

@...Müslüman kimdir..Buhari 1c 167,14c 6410,

@...Müslüman müslümana kafir derse ikiden birine döner……Tirmizi 2774,

@...Müslüman necis olmaz.……..Müslüm 371,Ebu Davud 230,Nesei 268,İbn Mace 535,Buhari,

@...Müslüman olduğum zaman sav bana gusul etmemi emretti…..Nesei 190,

@...Müslüman öldürmek küfürdür ……Müslüm 64,

@...Müslüman pis olmaz….Nesei 269-271,

@...Müslümana kafir diyenin hükmü…Müslüm 60,Buhari 13c 6030,6076,

@...Müslümana söğmek fisktır. Onunla çarpışmak ise küfürdür."Müslim, K.İman(116)-64no - Tirmizi, K. İman 2771,

@...Müslümana sövmek fisktır…..Müslüm 64,

@...Müslümana sövmek,Allaha itaatsizliktir…….Tirmizi 2771,

@...Müslümanın adı….Hacc 78,

@...Müslümanın atına ve kölesine zekat yoktur……Nesei 2462,

@...Müslümanın başına gelen hiçbir musibet yoktur ki onun sebebiyle affolmasın. Hatta ayağına batan dikenle bile." Müslim - Birr,49,

@...Müslümanın işi dertop iken onu dağıtan kimsenin hükmü……Müslüm 1852,

@...Müslümanın kanı ancak üç şeyden biri ile helal olur. Evlendikten sonra zina veya müslüman olduktan sonra irtidat veya haksız yere adam öldürüp o sebeple öldürülmesi "buyurduğunu bilirmisiniz? Allah'a yemin ederim ki, ne cahiliyette, ne de müslümanlıkta zina etmedim. Resulullah SAV biat ettiğimden beri irtidad etmiş değilim. Ve Allah'ın haram kıldığı cana kıymadım. O halde beni hangi sebeble öldüreceksiniz? Tirmizi-Fitnebabı-2247 no, 4043,

@...Müslümanın kanı üç şeyden helal olur……Tirmizi 2247,

@...Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı…..Müslüm 2162,

@...Müslümanın,müslüman üzerinde altı hakkı vardır: Hastalandığı zaman onu ziyaret eder.Öldüğü zaman cenazesinde bulunur.Çağrıldığı zaman davetine icab eder. Kaşılaştığında ona selam verir. Aksırdığı zaman onu teşmid eder. Önünde ve arkasında onun iyiliğini ister."

@...Müslümanlar 500 kişiyken bile namazı namazı gizli kılar…..Müslüm 649,

@...Müslümanlar arasında günahı en büyük olan kimse aslında haram olmayan bir şeyin hükmünü sorup o şeyin haramlılığına sebeb olan insandır….Müslüm 2358,Ebu Davud 4610,

@...Müslümanlar ve Yahudiler karışık haldeyse selam verin……Tirmizi 2844,

@...Müslümanlık garip olarak başladı….Darimi 2758,Tirmizi 2764,İbn Mace fiten 15,

@...Müstehaza ve yıkanması,özür kanı ve namazı…….Müslüm 333,

@...Müşrik bir kadına cima eden ve onunla evlenen kimsede müşrikin bir benzeri olur……Ebu Davud 2787,

@...Müşrik çocukları yaşasaydı ne yapacaklarını Allah daha iyi bilir….Nesei 1750,

@...Müşrik olarak ölen çocukların hali…Müslüm 2660,Nesei 1950,Ebu Davud 4711,Buhari 14c 6491,

@...Müşrikle evlenmeyin… Buhari 11c 5363,

@...Müşrikler karşı lisanınızla,kalplerinizle,mallarınızla cihad ediniz…..Ebu davud 2504,Darimi 2/313,Nesei 6/7,İbn Hibban 1618,Hakim 2/81,

@...Müşriklere dua edilmez, af dilenmez115." Tevbe(9)113-115,

@...Müşriklere dua edilmez.…Tevbe 113,Tirmizi 3298,

@...Müşriklerle dua edilmez."Tevbe(9)113-Tirmizi-3298,

@...Müşriklerle evlenmeyin."Buhari 15c 5363sy,Ebu Davud-2787,

@...Müteşabih ayetlere uyanlardan sakının.…Darimi 147,Buhari tefsir 3,Muslum ilim 1,Ebu Davud sunnet 2,Tirmizi 3176,İbn Mace mukaddime 7,

@...Mütteki bir yere dayanarak yemek yemeyin……İbn Mace 3262-3263,

@...Müzik sesinden kulağın tıkanacağı……Ebu davud 4924,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...N...@

@... Namahrem kadınlarla baş başa kalmasın ve de arzularına uyan bidatçılarla münakaşa etmesin…… Darimi 307,

@... Namazdan başka hiçbir amelin terkini küfür olarak görmezlerdi. "Tirmizi-2757, İbn Ebu Şeybe Musannaf-10495-İman-137'de,

@... Namazı olmayanın dini yoktur." Taberi Mucemus Sağır-60'da, El Kenz 21618,

@... Namazı terkedenin islamdan çıktığını Muhammed İbn Nass K. Salat 920,

@...Nafaka vermek..Müslüm 998,

@...Nafile evde kılınır…….Ebu davud 1043,Müslüm 208,Tirmizi 447,448,İbn Mace 1377,

@...Nafile namaz cemaatla kılınabilir…..Müslüm 658,Buhari 1c 476,3c 1127,

@...Nafileden tamamlanır farzlar……..Ebu Davud 864,İbn Mace 1425,

@...Nakışlı namazla ile namaz kılmak……Müslüm 556,İbn Mace 3550,Ebu Davud 914,

@...Nalınlarla,ayakkabılarla namaz kılma……..Nesei 775,

@...Namahrem kadına ansızın bakışı sordum,O gözünü başka tarafa çevir,buyurdu……Darimi 2646,Müslüm adap 45,

@...Namaz günahlara kefarettir…..İbn Mace 1395,1398,

@...Namaz hataları siler….Buhari mevakıt 6,Tirmizi 3027,

@...Namaz ilk farz olduğunda iki rekat olarak farz kılındı. Hicretten sonra, sefer namazı olduğu gibi bırakıldı.Hazar namazı ise dörde tamamlandı.Nesei-452-456- Müslim,muhtasar 202 no-(685 no)-Ebu Davud-K.Salat 1198 no-Buhari K.Taksir,B.5-3c 1060sy

@...Namaz imandandır…..Buhari 1c 192,

@...Namaz kılanın önunden geçilmez,geçmek isteyen engellenir…….Müslüm 507,

@...Namaz kılınmayan vakitler….Müslüm 831,

@...Namaz kılma şekli…Nesei 889,

@...Namaz kılmadıkça onlarla savaşın…….Müslüm 1854,Tirmizi 2367,Ebu Davut 4760,

@...Namaz mekkede farz kılındı……Nesei 451,Müslüm 162,

@...Namaz önce 2 farz kılındı,seferde namaz aynı kaldı,hazarda 4 oldu…..Nesei 452-456,

@...Namaz usulune uygun kılınır……İbn Mace 3977,

@...Namaz zikirkir….Cuma 9,

@...Namaz,oruç ve sadakanın misali……Tirmizi 3022,

@...Namaza kalktığım zaman abdest almakla emrolundum……Tirmizi 1908,

@...Namazda amel……Ebu Davud 917,Müslüm 543,Nesei 828,

@...Namazda boynu üzerine çocuk taşıma…….Buhari 2c 590,Müslüm 543,

@...Namazda el şaklatmanın hukmu……Müslüm 422,Tirmizi 366,Ebu Davud 939,

@...Namazda el ve ayak çemreme yapılabilir…….Buhari 13c 5848,

@...Namazda eller goğüs üzerine bağlanır…..Müsned 5c 226,4c 318,İbn Huzeyme 479,480,Beyhaki 2c 30,Ebu Davud 759,Buhari 2c 755,Muvatta 1c 202,

@...Namazda elleri kaldırarak dua…..Nesei 1184,

@...Namazda elleri kaldırma…Buhari 2c 752,Buhari cüz de 12,Müslüm 390,Ebu Davud 721,723,738,İbn Mace 859,862,864,866-868,Tirmizi 255,303,Muvatta 1c 94,95,Nesei 1143,İbn Hazm Mualla 4c 92,

@...Namazda hacc gibi bir vakiti vardır….Tabarani kebir 9375,Abdurrezzak 3747,

@...Namazda her tekbirde ellerini kaldırırdı….Tabarani evsatta zevaidde 2c 102,Buhari cüzünde 12,25,ebu Davud 738,Muvatta 1c 95,

@...Namazda iftidah tekbirinde,rukuya giderken ve doğrulurken elleri kaldırma……Buhari 2c 753,İbn Mace 859,862,864,858,Müslüm 390,Nesei ,Ebu davud 723,İbn Hazm mualla 4c 94,

@...Namazda konuşulmaz……Ebu Davud 949,Müslüm 539,Tirmizi 401,Nesei 1220,Buhari tevhid 42,

@...Namazda kunud..Ebu Davud 1440,Müslüm 1076,

@...Namazda önce dizler yere konur….ZAYIF……..Ebu Davud 839,İbn Mace 882,Tirmizi 267,

@...Namazda saçla oynamanın kerahati…….Buhari 2c 809,

@...Namazda secdeye giderken önce eller sonra dizler konur……Nesei 1091,Tahavi 1c 245,Buhari tarihi 1c 139,Ebu davud 840,Darimi 1327,Dare Kutni 1c 345,Beyhaki 2c 99,Buhari 2c 796,

@...Namazda sehv…..Buhari 1c 489,491,3c 1162,

@...Namazda selam alma……..Müslüm 938,Ebu Davud 923,Nesei 1222,

@...Namazda şeytandan Allah a sığınma……Müslüm 2203,

@...Namazda şifa vardır….İbn Mace tıb 10,

@...Namazda teravide elde kuran okuyarak namaz kılınabilir……Fıkhus sunne1c 277,

@...Namazda uyuklayan namazda uyuklayan namazı bırakır……Müslüm 784,

@...Namazda yalnız birinci tekbirde ellerin kaldırılacağı hadisinin müdreç oluşu……Ebu Davud 748,750,752,Tirmizi 257,256,Zadul Mead 1c 151sy,Ellerini bir daha kaldırmazdı,cümlesi Yezid bin ebi Ziyadın sözüdür,

@...Namazda yalnız birinci tekbirde ellerin kaldırılacağı…ZAYIF…..Tirmizi 256,257,Ebu 748,750,752,

@...Namazda yorulursan oturabilirsin……Müslüm 784,Ebu Davud 1312,

@...Namazda yurume……Müslüm 544,

@...Namazda yürüyerek bana kapıyı açtı……..Tirmizi 598,Ebu davud 922,Nesei 1206,

@...Namazdan sonra tekbir getirme…..Ebu Davud 1002,1028,1034,Müslüm 583,

@...Namazı gösteriş için kılmak gizli şirktir…….İbn Mace zühd 21,

@...Namazı kısaltmak…..Nisa 101,Müslüm 686,

@...Namazı oturarak kılma……Müslüm 735,Nesei 1160,Tirmizi 368,Ebu davud 950,

@...Namazı unutan ve uyuyup kalan ne yapar…….Müslüm 648,Nesei 617,620,Ebu Davud 435,441,442,Tirmizi 177,178,İbn Mace 696,697,

@...Namazın anahtarı taharettir…….İbn Mace 275,

@...Namazın bir tekini yirmi sene unutan kimse bu namazdan başkasını kaza etmez……Buhari 2c 648,

@...Namazın dışında amellerden hiçbirinin terki için küfrü görmüyorlardı……..Tirmizi 2757,2622,

@...Namazın farz kılınışı ve Miraç…Nesei 447-450,

@...Namazın kazası olmaz….Buhari 2c 648,Müslüm 684,

@...Namazın önemi ve terki…..Rum 31,Müslüm 82,Ebu Davud 4678,İbn Mace 1078,Tirmizi 2753,2756,İbn Mace 1080,1079,Nesei 462,

@...Namazın seferde kısaltılacağı…..Buhari 3c 1468,1471,

@...Namazın tarifi…..Buhari 7c 3037,

@...Namazın tek rekatında istirahat oturuşu……..Tirmizi 283,

@...Namazın vakitleri……Müslüm 610,

@...Namazla yemek çakışırsa ne yapılır…….Buhari 2c 702,

@...Namazları cem etmek…….Buhari 2c 612,

@...NASİHAT DİNLERMİSİN:Dünya nimetleri konusunda dikkatli ve kanaatli ol.Dünya ehli ile nizalaşma.Haramlardan sakınmakta arı gibi ol.Çünkü o yediği zaman temiz olanı yer,çıkardığı zaman temiz olanı çıkarır.Bir dala konduğu zaman,oraya hiç zarar vermez.allah a karşı samimi ol.Hizmet ve ibadetinde sadık ol.Başına bir felaket geldiğinde kulluğu bırakıp yoldan çıkma.Sadakat gibi sabırda büyük ibadettir unutma, Evlenirsen genç kadın al.Genç olan körpe hayvanın etini ye,yemeği iyi pişmeden yeme,hasta olmadıkça ilaç alma,dalında olgunlaşmamış meyva yeme.Yemeği iyice çiğne.Canın istediğinde ye istemediğinde yeme.Yemeğin üzerine hemen su içme,su içer içmezde hemen yemek yeme.Ayakta su içme.Küçük ve büyük abdesti bekletme.Gündüz yemekten sonra biraz uyu,akşam yemeğinden sonra 100 adımda olsa yürümeden uyuma.Yemeğe tuz ile başla.Balık eti ye,şişmanlığı giderir.Hergun kuru üzüm ye,bedeninde arız kalmaz.Tavuk ve et suyu ye mideyi güçlendirir.Sen eşine yer olki o,sana gök olsun.Sen onun istediğini yapki o da sana istediğini versin.Sen ona döşek olki,oda sana yaslanacağın direk olsun.Bir şeyde ısrarcı olmaki sana kızmasın.Ondan çok uzaklaşmaki seni unutmasın.Kızdığı zaman kendini koru,yüzünü gözünü,kulağını muhafaza etki güzel kokunu koklasın,güzel yüzünü görsün,güzel sözünü duysun ve güzelliklerini görsün,

@...Nazar boncuğu,efsun,muska yapmak şirktir…….Ebu Davud 3883,İbn Mace 3530,

@...Nazar değmeye okuma……İbn mace 3510-3512,

@...Nazarlık takan kafirdir…….Nesei 5035,

@...Nazarlık ve muska takmak yasaktır……İbn Mace 3530-3531,

@...Necaşi" öldüğü zaman saf tutturdu dört tekbir ile gıyabında cenaze namazı kıldı."Ebu Davud -3204 Tirmizi-1022 - Nesai-1973-Müslim-951-Buhari 3c 1251,

@...Necm suresinin tefsiri….Buhari 10c 4798,

@...Nefis kötülüğü emreder……Yusuf 53,Kaf 16,

@...Nefis sürekli kötülüğü emreder…..Yusuf 53,

@...Nefislerine zulmedenler….Enam 82,Buhari 9c 4355,

@...Nefret ettirmeyin,güçleştirmeyin,kolaylaştırın,zorlaştırmayın……Müslüm cihad 8,

@...Nefret ettirmeyin…..Müslüm 1732,Ebu Davud 4835,

@...Neneye 6/1 pay vardır……Darimi 2937,

@...Nerede olursanız olun O,sizinledir…….Hadid 4,

@...Nesei nin zayıf hadis numaları:

54,99,113,263,267,268,374,449,518,593,622,625,629,658,659,663,720,732,753,758,800,863,882,892,893,905,908,

916,920,947,964,971,972,988,1022,1089,1104,1154,1176,1177,1192,1196,1211,1212,1213,1232,1248,1249,1250,

1251,1260,1274,1281,1304,1343,1345,1346,1353,1372,1419,1429,1456,1467,1468,1470,1471,1484,1485,1486,

1487,1488,1489,1490,1495,1501,1526,1615,1628,1629,1698,1703,1706,1738,1746,1801,1802,1803,1854,1859,

1880,1882,1960,2005,20402088,2111,2114,2115,2145,2209,2210,2280,2281,2340,2386,2398,2403,2409,2412,2414,

2420,2421,2422,2423,2424,2425,2431,2455,2457,2482,2498,2505,2560,2561,2577,2627,2628,2629,2632,2633,2651,

2703,2721,2741,2742,2795,2800,2814,2824,2825,2826,2827,2828,2866,2882,2883,2905,2918,2925,2965,2976,2980,

2982,3016,3053,3092,3192,3159,3160,3168,3240,3255,3257,3314,3338,3344,3345,3346,3347,3348,3368,3385,3394,

3403,3410,3411,3429,3464,3475,3520,3525,3547,3548,3551,3552,3561,3592,3596,3612,3756,3757,3796,3823,3824,

3825,3827,3843,3872,3900,3907,3908,3914,3918,3921,3932,3941,3943,3946,4005,4022,4028,4036,4038,4039,4040,

4041,4042,4063,4087,4143,4151,4207,4208,4233,4241,4290,4311,4312,4328,4341,4343,4350,4351,4352,4353,4355,

4361,4386,4423,4424,4433,4458,4459,4485,4559,4560,4565,4615,4656,4657,4672,4695,4704,4709,4710,4711,4726,

4727,4746,4747,4748,4749,4750,4761,4774,4775,4776,4777,4800,4824,4825,4828,4843,4848,4854,48604866,4885,

4911,4912,4913,4914,4915,4916,4917,4918,4919,4922,4923,4941,4943,4944,4945,4947,5017,5018,5056,5058,5059,

5068,5069,5078,5084,5088,5089,5090,5091,5092,5104,5105,5106,5109,5130,5155,5157,5158,5159,5160,5170,5171,

5174,5178,5202,5222,5261,5358,5359,5360,5383,5408,5411,5426,5428,5429,5436,5438,5439,5445,5446,5447,5448,

5450,5462,5472,5540,5607,5610,5631,5635,5642,5644,5645,5646,5659,5660,5661,5669,5671,5672,5693,5709,5724,

…….366 hadis zayıf. Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurdu çaba sarfeden ve

kendini Allah cc nin dininin hizmetine adayan Şeyh Nasıruddin El Bani (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir.

@...Neshin çeşitleri….Müslüm 630,977,1690,İbn Kesir 4c 1594,Tirmizi 258,3141,Buhari 1c 192,Nesei 2034,Ebu Davud 747,Nisa 15,

@...Neyle hukmedersin hadisi….ZAYIF……Tirmizi 1343,Ebu Davud 3592,

@...Nezr……..Müslüm 1639-1645,

@...nifas halinde ölen bir kadın üzerine namaz kıldırırken tam ortası hizasında durdu."Müslim 964 - Ebu Davud 3195 - Tirmizi 1035 - Nesai 1978 - İbn Mace 1493,

@...Nikah ancak veli ve iki adil şahitle sahih caiz olur."Buhari, nikah 36 - Ebu Davud, nikah 19-2085 - Tirmizi, nikah 17 - İbn Mace, nikah 15,

@...Nikah duası….Tirmizi 1111,

@...Nikahı haram olan kadınlar……Nisa 22-24,

@...Nikahı helal olanlar…….Mearic 29,30,

@...Nikahı helal ve haram olanlar……Buhari 11c 5198-5205,

@...Nikahta def çalma….Buhari 11c 5237,

@...Nikahta şart…Müslüm 1418,

@...Nimet verdiğimizde yan çizer,kötülük gelip çattığında dua eder……..Fussulet 51,

@...Niyet babı…..İbn Mace 4227-4230,

@...Niyetlere gore mahşere gidecekler….Tirmizi 2262,

@...Nuh as,kavminin taptıkları putlar ve inatları….Buhari 11c 4935,

@...Nuh oğlun senin neslinden sayılmaz,çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir….Hud 46,Ebu Davud 3982,Tirmizi,

@...Nuzul ……Müslüm 758,Ebu Davud 5c 126,Tirmizi 3113,Fecr 22,Bakara 210,Fussilet11,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...O...@

@... On iki halifeye kadar bu dinin üstünlüğü devam edecek. Cabir dedi ki, Rasulullah'ın (SAV) bu sözü üzerine cemaat tekbir aldı ve seseli ağladılar. Bunun üzerine Resulullah SAV "Bu halifelerin hepsi kureyş'ten olacak>> buyurdu. Müslim-1821, Ebu Davud-4280,

@...O Allahın size verdiği bir sadakadır……Nesei 1433,Tirmizi 3224,

@...O gördüğünüz zevcem Safiye dir..Müslüm selam 8,

@...O gun onlara 50 misli sevap…….Tirmizi 3250,

@...O işitendir görendir…..Şura 11,

@...O Medine bir potaya benzer kirini atar ve temizini parlatır…..Tirmizi 4175,

@...O nun ahlakı kurandı…..Müslüm misafirun 139,

@...O senin,sende onun balcağızından tatmadıkça Rıfaaya dönemezsin…….Buhari libas 6,Darimi talak 49,Nesei talak 9,İbn Mace talak 32,

@...O şeytan sizi kendi dostlarıyla korkutuyor…….Ali İmran 175,

@...O,bir nurdur nasıl goreyim……Müslüm 178,

@...o,kendi hevasından konuşmaz……..Necm 3-4,

@...O,Rahman arşa istiva etti……..Taha 5,

@...O,uyumaz…..Müslüm 179,

@...Of,Üf bile deme……İsra 23,Enbiya 67,Ahkaf 17,

@...Oğluna emret karısını boşasın…..Ebu davud 2179,Müslüm 1471,İbn Mace 2019,

@...Okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar…….Buhari 11c 5151,Tirmizi 2283,

@...Omuzları birleştirin namazda……Ebu davud 662,Buhari,

@...On alamet olamadan kıyamet kopmayacak……Müslüm 157,2901,Ebu davud 4311,Tirmizi 2274,İbn Mace 4041,4068,

@...On iki rekat sunnet kılana….İbn Mace 1140,

@...On kişi bir deve,yedi kişi bir inek kurban ettik……Nesei 4370,

@...On sekiz gun kıyıya vuran balinanın etini yedik…..Nesei 4330,

@...On şey fitrattandır……Nesei 5008,

@...Ona bak çünkü anlaşabilmeniz için birbirinizi sevebilmeniz için bu şarttır….Nesei 3220,

@...Ona indirilen bu kitabta recm ayeti vardı……Müslüm 1691,

@...Onbeş yaşına girenleri mükellef sayın…….Abdurrezzak 9717,Şafi Umm 3/79,7/312,İbn sad 4/143,Müslüm imare 91,Ebu davud 2957,4406,Tirmizi 1375,Nesei talak 20,İbn Mace 2543,

@...Onbir kadının kocalarını övmesi…….Müslüm 2448,

@...Onemir……tirmizi 3351,

@...Oniki halifenin hepisi kureyşten olacak……..Tirmizi 2323,

@...Onlar Allah ı sever gibi eşleriniseverler….Bakara 165,

@...Onlar bilmiyorlar Yarabbi,kavmimi affet……..İbn Mace 4025,

@...Onlar dünyanın değersiz metaına dinlerini satarlar……Tirmizi 2291,

@...Onlar hallerini değiştirmedikçe Allah değiştirmez…….Rad 11,

@...Onlar için dünya hayatında müjde vardır……..Tirmizi 3303,Yunus 64,

@...Onlar keler deliğine girse……Müslüm 2669,

@...Onlar ki,iman ettiler imanlarına zulum bulaştırmadılar…..Maide 82,Lokman 13,Tirmizi 3261,

@...Onların arasında Allahın indirdiği ile hukmet……..Maide 48,

@...Onların çoğu Allah a ortak koşmadan iman etmezler…..Yusuf 106,

@...Onların çoğu zanna tabi olurlar…….Yunus 36,

@...Onu kendimden yapmadım……..Kehf 81,

@...Onu öldürdüler,soru bilgisizliğin cezası değimli…..İbn Mace taharet 93,Ebu Davud taharet 127,Darimi vudu 191,

@...Orta namaz ikindi namazıdır…..Tirmizi 3166,

@...Orta namazı kaçırmayın…Nesei 473,

@...Ortak koşmam……Cin 20-21,

@...Orucu kaza eder hayızlı kadın…….Buhari 4c 1819,

@...Orucun farz kılınışı…..Nesei 2092,

@...Orucun girişi fecrin doğuşu……Müslüm 1090,

@...Orucun nihayeti güneş tepeyi aşınca……Müslüm 1100,

@...Orucunu tamamlasın,konuşsun,gölgede otursun……Buhari eyman 31,Ebu davud eyman 19,

@...Oruç bedenin zekatıdır…….İbn Mace 1745,

@...Oruç ve namazın misali…Tirmizi 3022,

@...Oruçlu cima ederse kefferati……Müslüm 1111,İbn Mace 1681,Tirmizi 720,

@...Oruçlu gıybet ederse orucunu yıpratır…Darimi 1739,

@...Oruçlu hanımını öpse oruç bozulmaz…….Müslüm 1106,Ebu davud 2382,İbn Mace 1684,

@...Oruçlunun duası red olunmaz…..İbn Mace 1752,

@...Osman ra ın Bedr,Uhud ve Rıdvan beyatında olmayışı ve bunun açıklanması……Buhari 8c 3865,7c 3455,Tirmizi 3954,Darimi 2764,Ebu davud sunnet 9,

@...Osman ra ın fazileti….Müslüm 2401,

@...Otlu yolda sefer ettiğiniz vakit deveye hakkını verin. Orada otlatın,kurak otsuz yerde sefer ettiğiniz vakit süratle seyredin.Hayvan zaafa düşmesin, gece sonunda seherde istiharat için inmek istediğinizde, yol kenarına sapın."dedi.Ebu Davud-K.Cihad 63. Bab-2569-Müslim-K. İmaret 1926 - Tirmizi,K.edeb - Nesei- İbn Mace,

@...Otur camiye gelince kimseye eziyet verme…..Ebu davud salat 238,

@...Oturanı kaldırıp yerine oturmayın……Tirmizi 2896,

@...Oturarak bevl……..Tirmizi 12,İbn Mace 307,

@...Oturarak namaz kılma……Buhari 3c 1072,Müslüm 735,Ebu davud 950,İbn mace 1231,Nesei 1661,Tirmizi 372,

@...Oturarak su iç….Müslüm 2034,

@...Oturarak uyuma abdesti bozmaz…….Müslüm 376,

@...Otuza yakın yalancı deccalin çıkacağı……Tirmizi 2315,

@...Oynayan çocuklara selam verme……Müslüm 2168,

@...Oyuncak bebek ve oyuncak at ile oynaması Aişe annemizin……ebu davud 4932,Müslüm 1422,İbn Mace 1876,Buhari nikah ,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...Ö...@

@... Ölü eti haram diyor.(Bakara-173, Maide-3, Enam-145, Nahl-115, hacc-30) Öylemi? Sonra denizin ölüsü helal diyor.(Buhari-12c5576, Müslim-1952-İbn Mace 3314-Ebu Davud-83- Tirmizi 69) ,

@...Öfkelenince abdest al..Ebu davud 4784,

@...Öfkelenince euzu çek….Müslüm 2610,

@...Öfkelenme…..Ebu Davud 4777,İbn Mace 4186,Tirmizi 2022,2089,

@...Öğle namazını sıcak günlerde geciktirir,soğuk günlerde erken kılardı….Nesei 499,

@...Öğle namazının önünde ve arkasında namaz…..Ebu davud 1269,Tirmizi 420,

@...Öğle ve ikindinin kıratı sezsiz olur…..Müslüm 451,

@...Öğrenci olmadıkça alim olamazsın,kendisiyle amel etmedikçe ilimden dolayı alim olamazsın…….Darimi 299,Ebu Derda ra ın sözü,

@...Öğrenilecek ilim…….Müslüm 6c 105,677,

@...Öğüt isteyene öğüt vermek müslümanın görevlerindendir…..Müslüm selam 5,

@...Öldükten sonra dirilme…….Müslüm 2790,

@...Ölen namına oruç olur…….Müslüm 1147,1149,

@...Ölene yeri gösterilir…Müslüm 2866,

@...Ölğlerinize misk koyun….Ahkamil cenaiz el Bani,

@...Ölmeden önce ölünüz…..UYDURMA….Acluni 1/310,

@...Ölmek üzere olanlarınıza tevhidi telkin edin..Ebu Davud 3117,Müslüm 916,İbn Mace 1445,Nesei 1827,

@...Ölü dostunun ayak sesini işitir…..Müslüm 2870,Ebu Davud 3231,

@...Ölü eti haramdır……..Nahl 116,

@...Ölü evine yemek götürün……Ebu davud 3132,İbn Mace 1610,Tirmizi 1003,

@...Ölü üzerine namaz kıldığınız vakit onun için ihlasla dua edin" dedi."Ebu Davud 3199 - Tirmizi - İbn Mace 1497 - Buhari 3c 1263,

@...Ölü yerine hacc yapılır…İbn mace 2903-2905,

@...Ölülere sövmeyin…..Darimi 2514,Buhari cenaiz 97,Nesei cenaiz 26,

@...Ölülerin arkasından feryat etmeyin…..Müslüm cenaiz 29,İbn Mace cenaiz 51,

@...Ölülerinize yasin okuyun…..ZAYIF…Ebu davud 3121,İbn Mace 1448,

@...Ölülerinizi beyaz kefenle sarın….Tirmizi 2961,

@...Ölülerinizi hayırla yad edin….Nesei 1936,

@...Ölümü istemeyin……..Müslüm 2680,Nesei 1818,1823,

@...Ölümü sıkça anın…….Tirmizi 2409,İbn Mace 4258,4265,Nesei 1824,

@...Ölümü temenni etmedikçe kıyamet kopmayacak…..Buhari 15/6970,Müslüm 8c 444,

@...Ölünceye kadar kimse Allah cc yi göremez……Müslüm 178,

@...Ölünün ardından kesilmeyen ameller….Müslüm 1631,Ebu Davud 2880,Nesei 3681,

@...Ölünün önce kefeni alınır,sonra borçları ödenir sonra da vasiyetler yerine getirilir……Darimi 3242,Buhari cenaiz 26,

@...Ölürken tevbe kabul olunmaz.Nisa(4)18,168,169,

@...Ölüye kuran okunmaz…….Rum 52,Fatır 22,Necm 39,Bakara 286,Fıkhus Sunne 1/387,

@...Ölüyü güneş doğarken ve batarken gömmeyin….Müslüm 831,Ebu Davud 3192,Tirmizi 1035,İbn Mace 1519,

@...Ömer bin Abdullah bayıldı ve şuurunu kaybetti geçen namazları kaza etmedi……Muvatta vukuus Salat 24,

@...Ömer ra,Şureyh ra yazdığı mektup ……Darimi 169,

@...Ömer ve Ebu Bekr e uyun…Tirmizi 3923,İbn Mace 17,

@...Ömerciğin babası ne yapıyor kuşcuk….Buhari edeb 81,13c 6092,

@...Ömre…Müslüm 1181,

@...Önce elleri sonra dizleri koyun,deve çöküşü gibi çökmeyin…Ebu Davud 840,

@...Önce namazdan hesaba çekileceksiniz…..Nesei 463-465,

@...Önce selam veren Allaha yakındır…Tirmizi 2834,

@...Önceki ümmetlerin yoluna karışı karışına uyacaksınız……..Buhari 16c 7202,

@...Önden ve arkadan çıkan şey abdesti bozar….Maide 6,Nisa 43,Buhari 1c 288,Müslüm 362,

@...Önünden ye….Müslüm 2022,

@...Öpme abdesti bozmaz..Müslüm 2318,2770,Ebu davud 5218,Nesei 170,171,

@...Örnek almaya muhtaç olan örnek olamaz,

@...Örtünme ile alakalı..Ahzab 59,Nur 31,Müslüm 2770,Buhari 10c 4598,Ebu Davud 2488,

@...Öşür…….Müslüm 981,

@...Övenin yüzüne toprak saçın…Tirmizi 2504,Müslüm 3002,Ebu davud 4804,İbn Mace 3742,

@...Öyle açık konuşurduki birisi onun söylediği kelimeleri saymak istese sayardı….Buhari menakıp 23,Müslüm

zühd 71,

@...Özür kanında namaz kılınır…..Ebu davud 104,

@...Özürsüz olarak iki namazı cem…..Tirmizi 187,İbn Mace 1069,Müslüm 705,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...P...@

@... Peygamber sav bütün hallerinde Allah ı zikrederdi……Tirmizi 3606,

@... Peygamber sav e salavat getirmek…Ahzab 56,

@... Peygamber sav fark edilir derecede uzun veya kısa,sütbeyaz veya esmer,pek kıvırcık saçlı veya pek düz saçlı değildi.Allah kırk senenin başında ona peygamberlik verdi.Başında ve sakalında yirmi tane beyaz kıl yoktu…..Tirmizi 3864,

@... Peygamber sav hayatının sonuna kadar masa üzerinde yemek yemezdi……..Tirmizi 2468,

@... Peygamber sav in eli sahip olmadığı bir kadının eline değmemiştir….Tirmizi 3523,Mumtehine 12,

@... Peygamber sav in rüyada Rabbini görmesi…….Tirmizi 3448,

@... Peygamber sav kırk yaşında iken vahiy indi…….Tirmizi 3862,

@... Peygamber sav namazda ruku ve secdeye eğilirken ve secdeden kalkarken tekbir alırdı……Muvatta 1c 95,

@... Peygamber sav zevcelerinden bazısını öper sonra abdest tazelemeden namaz kılardı….Nesei 171,

@... Peygamber sav,bir kelime anlaşılsın diye üçkere tekrarlardı…..Tirmizi 3882,

@... Peygamber sav,zamanında namazda konuşurduk daha sonra bu yasaklandı……..Tirmizi 3169,

@... Peygamberler ancak öldükleri yere defnedilirler…….Tirmizi 1023,İbn Mace cenaiz 65,

@... Peygamberler arası tercih……Ebu Davud 4668,Muslum 2374,Tirmizi 3349,

@...Panterlerin postunu kullanmak,iki omuzu üzere ve elbisenin altına halis ipek koymadan bizi men etti……..Darimi 2651,Ebu Davud libas 10,Nesei zinet 20,

@...Papaz kıyafeti giymeyin……Muslum 6c 144sy,Nesei 2c 298sy,

@...Papuçlarınızı neden çıkardınız,senin çıkardığını gördükte…….Ebu Davud 650,

@...Paraya tapan yok olsun,giyim kuşam hastası yok olsun…..Buhari cihad 70,İbn Mace zuhd 8,

@...Parmak işareti……Ebu Davud 727,Nesei 2/236,Muslum 580,İbn Mace 912,

@...Parmak uçları ile tesbih yapılır……Ebu Davud 1501,Tirmizi 3482,3634,3715,Nesei 1356,

@...Parmakları arasını hilalemek…….Tirmizi 38,

@...Parmaklarından su fışkırması……..Tirmizi 3872,Nesei 77,

@...Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutun çünkü kulların amelleri o günler arzular……..Ebu Davud 2436,Nesei 2360,2188,İbn Mace 1739,Tirmizi 745,

@...Peçenin delilleri….Buhari 4c 1550,10c 4598,Müslüm 2770,Ebu Davud 2488,

@...Pehlivan kim ……Müslüm 2608,Ebu Davud 4779,

@...Perşembe gününün sabahı ümmetime bereketli kılınmıştır……Taberani Mucemus Sağir 43,Buhari cihad 103,Darimi siyer 2,Ebu Davud cihad 455,

@...Peruk takana ve taktırana vucuduna döğme yapana ve yaptırana lanet olsun…..Ebu Davud 4168,Buhari k.libas 7/212,Müslüm 2127,Nesei k.zinet 5247,Tirmiz 2932,

@...Peygamber sav herhalinde Allahı zikrederdi….Müslüm 373,256,Ebu Davud 18,İbn Mace 302,

@...Peygamber sav in guzel huylu oluşu……Müslüm 2310,Ebu Davud 4773,

@...Peygamber sav in sığındığı şeyler….İbn Mace 3838-3844,

@...Peygamber sav kendisi için ayağa kalkılmasını istemezdi……..Tirmizi 2901,

@...Peygamber SAV Medine'ye hicret edince Tufeyl b.Amr'da onun yanına hicret etmiş.Onunla birlikte kavminden bir zatta hicret etmiş .Fakat Medine'de sıkışmışlardı. O zat hastalanmış ve sabırsızlık ederek okları atmış, onlarla parmak ellerini kesmiş.Derken ellerinden kan fışkırmış.Neticede ölmüş. Mütakiben Tufeyl b. Amr onu rüyasında görmüş kılık kıyafeti güzelmiş.Ama elleri sarılı imiş. Tufeyl ona: Rabbın sana ne yaptı? Diye sormuş,O da:Peygamber SAV'in hicret ettiğim için beni affetti, diye cevap vermiş. Tufeyl: neden seni ellerini sarılmış görüyorum?deyince :Bana, senin bozduğun bir uvzunu biz düzeltmeyiz" dediler,cevabını vermiş.Tufeyl bu rüyayı Resulullah SAV'e anlatmış.Bunun üzerine Resulullah SAV<< Allah'ım onun ellerini de affeyle>>diye dua etmiş"Müslim K.iyman(184)-116,

@...Peygamberde guzel ahlak örnekleri vardır…….Ahzab 21,kalem 4,

@...Peygamberimizin dört ismi…….Tirmizi 2995,

@...Peygamberler miras bırakmaz,o sadakadır……..Müslüm 1758-1761,Ebu Davud 2976,

@...Peygamlere keşke tabi olsaydı…….Furkan 27,28,

@...Peynir ve sade yağ helaldir…..İbn Mace 3367,

@...Put satma haramdır…….Müslüm 1581,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...R...@

@... Rahmanın parmaklarından iki parmak arasında bir tek kalp gibidir ki Rahman onu dilediği yere çevirir döndürür" Müslim-2654,

@... Rahmanın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu dilediği yere çevirir. Bundan sonra Allah'ım, Ey kalpleri çeviren, Bizim kalplerimizi taatına çevir."Müslim-K. Kader17-2654nolu En-Nevvas b.El-kilabi(ra)dan İbn Mace199 Tirmizi, K. Kader 7. bab-Enes (ra)dan-2226no,

@... Rasulullah sav biri receb ayında olmak üzere dört ümre yapmıştır…….Buhari megazi 35,Müslüm hacc 217,220,Ebu davud menasik 79,Tirmizi 812,İbn Mace menasik 60,Darimi menasik 39,

@... Rasulullah sav dünyadan ayrılıncaya kadar peş peşe iki gün arpa ekmeğinden doymamıştır…….Tirmizi 2462,

@... Rasulullah sav e itaat Allaha itaattir..Nisa 40,

@... Rasulullah sav e itaate dair ayetler…Ali İmran 51,132,31,32,Enam 161-163,Araf 158,Nisa 13,14,59,64,69,70,80,Enfal 20,46,Enfal 1-4,Tevbe 71,Haşr 7,

@... Rasulullah sav e sihir yapılması…….Buhari 12c 5789,Nesei 4065,

@... Rasulullah sav hayatı boyunca çirkin konuşmamıştır ve bir şeye özenmemiştir……Müslüm fedail 13-16,

@... Rasulullah sav hayber günü evcil eşek etini men etti,muta nikahını haram kıldı,at etini ise izin verdi…… Müslüm sayd 24,32,Ebu davud etime 33,Nesei sayd 31,Buhari zebayih 26,

@... Rasulullah sav her halinde Allahı zikrederdi…..Tirmizi 3606,

@... Rasulullah sav hiç kimseye gizli bir şey söylememiştir……..Müslüm 1978,

@... Rasulullah sav in ağlaması…….Müslüm 923,Ebu davud 3125,

@... Rasulullah sav in ahlakı kurandır…….Nesei 1601,

@... Rasulullah sav in anne ve babasının müşrik olarak öldüğü……Müslüm 976,İbn mace 1572,Tirmizi,Ebu davud 3234,Nesei 2036,

@... Rasulullah sav in konuşmalarını herkes anlardı……Ebu davud edep 21,

@... Rasulullah sav in miraca çıkması……..Müslüm 162,

@... Rasulullah sav in uyarması vahiyle olur…

@... Rasulullah sav in yüzünün kanaması…Müslüm 1790,

@... Rasulullah sav itaat farzdır……..Buhari 10c 4775,15c 6986,2c 953,

@... Rasulullah sav Rabbini dünyada görmedi……Müslüm 175-177,

@... Rasulullah sav veda hutbesi……Buhari 9c 4091,

@... Rasulullah sav zamanında deve keser gibi at kestik ve onu yedik…….Nesei 4384,

@... Rasulullah sav zamanında hicabtan önce erkek-kadın karışık abdest alıyordu…..Nesei 71,

@... Rum harbi ile İstanbulun Fethi arasında altı sene vardır. Yedinci sene Deccak çıkacak." Ebu Davud-4296, İbn Mace-4092, Tirmizi K. Fiten-Müslim-2897,

@...Rabb edindiler alimleri hahamları…….Tevbe 31,Tirmizi 3292,İbn Kesir 7c 3454,

@...Rabbim beni yedirir ve içirir……Buhari savm 48,Müslüm siyam 57,61,Tirmizi 775,Darimi savm 14,

@...Rabbimden annemin kabrini ziyaret için izin istedim,ziyarete izin verdi ama tevbe için izin vermedi…….Müslüm 976,Ebu davud 3234,İbn Mace 1572,Nesei 2036,

@...Rabbimden üç şey istedim…..Müslüm 2889,

@...Rabbimiz güldü……İbn Mace 13,

@...Rabbimizin ilmi heryeri kuşatmıştır……Araf 89,Talak 12,

@...Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır,eşinin senin üzerinde hakkı vardır,herhak sahibinin senin üzerinde hakkı vardır……..Buhari savm 57-59,Enbiya 37,Müslüm siyam 183,Ebu Davud savm 66,Nesei siyam 69,

@...Rabbiniz'den mağfiret dileyin, sonra tevbe edin"Hud(11)90,

@...Rabbinizi de göreceksiniz.Artık doğmasından önceki ve batmasından önceki namazların hiç birinden alıkonmamak elinizden gelirse ona çalışınız. Bundan sonra "Rabbini güneşin doğuşundan evvel ve batışından evvel hamd ile tesbih et" Kaf(50)39.Ayeti okudu Müslim-183-Buhari.10c 4786sy,

@...Rahman arşa istiva etti…Taha 5,Araf 54,Secde 4,Rad 2,Yunus 3,Furkan 59,Hadid 4,Mülk 16,17,Nahl 49,50,Mümin 36,37,Fatır 10,Ali İmran 55,

@...Rahmetim gazabımı geçti…..Buhari tevhid 55,Müslüm tevbe 14,16,

@...Rakı on şekilde haram kılınmıştır……İbn Kesir 5c 2454,

@...Ramazan ayı 29 gundur……Müslüm 1083,

@...Ramazan ayı geldiğinde cennetin kapıları açılır,cehennemin kapıları kapatılır….Nesei 2100,

@...Ramazanda özürsüz ve hastalıksız orucu bozana kefferat nedir…..Buhari 4c 1802,

@...Ramazanda umre yapmak bir hacca muadildir…..Buhari umre 4,Ebu Davud menasik 79,

@...Ramazanda umre…….Müslüm 1256,

@...Ramazanın son on gününde itikafa girilmesi…..Ebu Davud 2462,Müslüm 1172,Tirmizi 790,792,Nesei 386,İbn Mace 1770,

@...Rasulullah sav Yahudi bir kadın ile zehirlemeye kalkışması….Buhari 12c 5796,Ebu Davud 4508,Müslüm 2190,

@...Raşid halifelere uyun…….Tirmizi 2815,İbn Mace 6,11,Ebu Davud sunne 5,

@...REC'İ RİVAYET EDEN SAHABELER:Ebu Hureyre(ra)-Buhari 15 c7107 sy-Ömer İbn Hattab(ra)-Buhari-14 c 6684 sy -Abdullah İbn Ömer(ra)-Buhari 14 c-6670 sy-Ubade İbn Samid (ra)-Müslim-5c.1690n-Bera İbn Azib (ra) Ebu Davud 5c.4447 no -Semure(r a)-Tirmizi3c-1463 no-Numan Beşir (ra)-Ebu Davud-4459 no-İmran b. Hüseyin-(ra)-Ebu Davud 4440no-Abdullah İbn Mesud (r a) -Ebu Davud -4352 no-Aişe(ra)Ebu Davud-4353 no-İbn

Abbas(ra)-Ebu Davud-4399 no -Vail (ra)-Ebu Davud-4379-Ebu Zeydan(ra) -Ebu Davud-4402no-Semmak (r a)-Ebu Davud -4423no-Ebu Said (ra) -Ebu Davud-4331no-Bureyde (ra)-Ebu Davud-4434no-Halid bin Velid (ra)-Ebu Davud-4435 no-Abdullah bin Bureyde (ra) Ebu Davud-4442 -İbn Ebu Bekir(ra)-Ebu Davud-4443,

@...Recm ayetini insanların terk edeceği…….Müslüm 1691,

@...Recm edilenin cenaze namazı kılınır……Nesei 1958,

@...Recm hükmünün tevratta olduğu……Müslüm 1699,1697,1691,Buhari 15c 7107,14c 6684,Ebu davud 4418,Tirmizi 1460,Nesei 4034,

@...Recm' in Hadislerde geçtiği yerler: Buhari -15c 7107 sy-Müslim-5c.1697no-Tirmizi. 3c.1457no* Buhari- 14c. 6684 sy. Müslim.5c-1691no-Ebu Davud 5c.4418no-Tirmizi 3c.1455.1456-*İbn Kesir 11c-5687 sy,

@...Recmedilen kadın..Nur 2,İbn Kesir 11/5685,Buhari 15c 7107,

@...Recmediyorlar maymunlar maymunu……Buhari 8c 3600,

@...Recmi,deccali,şefeati ve kabir azabını inkar edecek bir kavim gelecek……İbn Kesir 11c 5687,Müslüm 585,2867,2868,2869,Buhari 3c 1023,1029,1299,İbn Mace 347,348,Ebu davud 4751,4753,

@...Recm'in Tevrattada olduğu:Buhari-14c. 6670 sy-Müslim-5c 1699no,

@...Resim bulunan eve melek girmez…..Müslüm 2104,Buhari 7c 3145,13c 5956,Nesei 5312-5330,Riyazus salihin 305 konu,

@...Resim ve figürün haramlılığı……..Müslüm 969,Ebu davud 3218,Tirmizi 1804-1802,Nesei 2033,5312-5330,

@...Resimlerin yasaklanması…….Darimi 2665,Müslüm libas 93,Nesei kıble 12,

@...Resimli bir örtüye doğru namaz kılınmaz…..Nesei 761,

@...Ressamlar kıyamet gunu diriltilir ve onlara haydi yarattığınız şeye can verin denilir…….Buhari tevhid 56,Müslüm libas 103,Nesei ziynet 114,Taberani Mucemus Sağir 713,

@...Resul demedim,nebi dedim…..Buhari 1c 367,

@...Resul size neyi veriyorsa onu alın,neyi yasaklıyorsa ondan sakının……..Buhari 10c 4845,2c 953,15c 7069,Haşr 7,

@...Resullerin ilki Nuh as……..Buhari 7c 3122,

@...Resulullah S A V' in Ashabı Ram Hürmüz'de yedi ay kalmışlar ve namazı kısalttılar .

@...Resulullah(sav) ile namaz kıldım. Tekbir aldığı zaman, ellerini kaldırırdı..."Ebu Davud-723,

@...Rey ve kıyasın batıllığı……Muvatta 4c 246,Camius Sağır 1c 297,İbn Abdil Berr Cami 2c 134,Buhari 4c 1819,16c 7190,Nisa 105,Ebu Davud 162-164,

@...Rey ve kıyastan kaçınmak…….İbn Mace 52-56,

@...Rıdvan beyatından hiçbiri ateşe girmeyecektir…….Ebu Davud 4653,Tirmizi 4113,

@...Rıfk yumuşaklık……Müslüm 2593,Ebu davud 4807,2478,

@...Riba haramdır….Bakara 275,Müslüm 1584,1597,

@...Ribayı yiyene yedirene lanet……Müslüm 1597,

@...Rivayetleri üç kere tekrarlardı…..İbn mace taharet 48,

@...Riya haramdır……Müslüm 2985,

@...Riya yapanı Allah teşhir eder…..Tirmizi 2488,

@...Riya……Müslüm 1905,

@...Riyanın azı bile şirktir." Hakim,

@...Riyanın en azı dahi şirktir……İbn Mace fiten 16,Tabarani Mucemus Sağir 611,

@...Riyanın haramlılığı…….İbn Mace 4202-4207,

@...Ruh O na yükselir…….Meariç 4,

@...ruh olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun" diye sordu.Resulullah SAV "siz benim söylediğimi onlardan daha iyi işitmezsiniz. Ancak onlar bana cevap vermeye güç yetiremezler" buyurdu.Taberani, Mucemus Sağır 746nolu. Müslim Cihad 83, Ebu Davud. Cihad 125, Nesei Cenaiz 117 . Müslim-2873-2874- Buhari-3c1295sy,

@...Ruhbanlığı yasak etti…….Tirmizi 1089,

@...Ruhlar birbirini tanır……Müslüm 3638,Ebu Davud 4834,

@...Ruhlar toplu cemaattir.Müslüm 2638,

@...Ruhtan soruyorlar deki……İsra 81,Müslüm 2794,

@...Ruk a temaim ve telve şirktendir…….Ebu davud tıbb 17,İbn mace tıbb 39,

@...Ruku ve secde arası otururdu…….Müslüm 471,Tirmizi 286,Ebu davud 852,

@...Ruku ve secdede kuran okunmaz……Ebu davud 4045,

@...Rukuda dua…..Müslüm 484,İbn mace 889,Ebu davud 877,

@...Rukudan kalktığı zaman ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı….Buhari 2c 752,

@...Rukyenin ücreti alınır……Müslüm 2201,

@...Rumların İranlılara galip gelmelerine miminlerin sevinmeleri……Tirmizi 3103,

@...Rüşvet……Bakara 188,Neml 35,36,

@...Rüya babı…….Müslüm 2261-2275,

@...Rüya üç çeşittir……İbn Mace 3906-3907,

@...Rüyasında beni gören gerçekten beni görür…….Tirmizi 2378,Müslüm 2266,

@...Rüzgara sövmeyin……..Tirmizi 2353,Ebu Davud 4908,İbn Mace 3727,

@...Rüzgardan Allaha sığınma……Müslüm 899,

@...Rüzgarı lanetleme! çünkü o vazifelidir.Şurası muhakkak ki her kim, lanete müstehak olmadığı halde bir şeyi lanetlerse lanet kendisine döner.>>Tirmizi-2044,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A

Âbâ Ve Ebnâ
Âdâb
Âdâbu Tâlibi'l-Hadî
Âdâbu'l-Muhaddis
Âdâbu'ş-Şeyh
Âdâbu't-Tâlib
Âdıd
Âdil
Âfet
Âfetuhû Fulân
Âfetuhû Keza
Âhâd
Âhır
Âkil
Âlî
Âlî Hadis
Âlî İbdâl
Âlî İsnad
Asar
Abâdile
Adalet
Adâletu'r-Râvî
Adâletu's-Sahâbe
A'delu'n-Nâs
A'demu's-Sıhha
Ademu's-Subût
Adl
Adlu'r-Rivâye
Adlun
Adlun Dâbitun
Adlun Hâfizun
Adûl
Ahâdîs
Ahâdîsu'l-Ahkâm
Ahbâr
Ahbârî
Ahberanâ
Ahberanâ Fî Kitâbihî
Ahberanâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi
Ahberanâ Fulan Bi-Teblîği Fulân
Ahberanâ Fulân Bi'l-Kırâ'ati Aleyhi
Ahberanâ Fulan Fîmâ Kuri'e Aleyhi
Ahberanâ Fulan Kırâ'aten Aleyhi
Ahberanâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u
Ahberanâ İcâzeten
Ahberanâ Kitâbeten
Ahberanâ Münâveleten
Ahberanâ Muşâfeheten
Ahberanâ Racul
Ahberanî
Ahberanî Fulân Kitâbeten
Ahberanî Fulân Mukâtebeten
Ahberanî Racul
Ahberanî's-Sıka
Ahfaz
Ahkâm
Ahkâm Hadîsleri
Ahrece Anhu
Ahrece Lehû
Ahrecehû
Ahruf
Ahsenu Şey'in Fi'l-Bâb
Ahvâlu'r-Ruvât
Ahz
Ahz Ve Tahammül
Ağrabe Bihî Fulân
Akâ'id
Akıl
Akrân
Akva'l-Esânîd
Akvâl
Alâ Yedey Adlin
Alâmâtu'l-Vaz
Alâmetu'd-Darb
Ale'l-Ahruf
Ale'l-Ebvâb

Ale'l-Etraf
Ale'l-Ma'nâ Rivayet
Ale'l-Mesânîd
Ale'r-Ricâl
An
An'ane
An'ane Munkatı'a
An'ane Mursele
Ani's-Sîka
Arz
Arz Ale'ş-Şeyh
Arz-ı Kırâ'at
Arzı Münâvele
Arz-ı Semâ
Arzu'l-Munâvele
Ashâb
Ashâb-ı Ahruf
Ashâb-ı Kiram
Ashâb-ı Resûlillâh
Ashâb-ı Suffe
Ashâb-ı Sünen
Ashâbu'l-Aşerât
Ashâbu'l-Bıd'a
Ashâbu'l-Elf
Ashâbu'l-Elfeyn
Ashâbu'l-Hadîs
Ashâbu'l-Kutub
Ashâbu'l-Mi'e
Ashâbu'l-Mı'eteyn
Ashâbu'l-Mi'în
Ashâbu'l-Ulûf
Ashâbu's-Suffe
Ashabu's-Sunen
Ashâbu's-Suneni'l-Erba'a
Asl
Asleyn
Aslu's-Sened
El-Aşera
Aşera -yi Mübeşşere
Aşere-i Mübeşşere Ashabı
Atfe
Atıf Tedlisi
Atraf
Avâlî
Azbat
Azbatu'n-Nâs
Azîz
Aziz-i Meşhur

A

Âbâ Ve Ebnâ:

Âba, baba manasına gelen eb kelimesinin; ebnâ ise oğul demek olan İbn'in çoğuludur. Beraberce "babalar ve oğullar" anlamını veren bu iki kelime, baba ile evlat arasında rivayeti ifade eden bir tabir oluşturur.
Baba ile evlat arasında hadis rivayeti, babaların oğullarından ve oğulların babalarından rivayeti olarak iki şekilde görülür. Babaların oğullarından rivayetine şu hadis misal verilebilir:
"Allah her ikisinden de razı olsun, Abbas b. Abdilmuttalib'in, oğlu el Fadl'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) Müzdelife'de (akşam ve yatsı olmak üzere) iki vakit namazını cem etti." 1
Babanın oğuldan rivayeti isnadda an İbnihî lafzıyla ifade edilir. Oğulların babalarından rivayetleri ise iki kısımdır. Birincisi, oğulun babasından rivayetidir. Böyle rivayetler isnadda an ebîhi lafzıyla gösterilir. Şu hadis de oğulun babasından rivayetinin pek çok misalinden biridir.
"... Ali b. Ebi Tâlib, Yüce Allah'ın el-Hannân ve el-Mennân isimlerinden sorulduğu zaman şöyle dedi: "el-Hannân, kendisinden yüz çevireni bile reddetmeyen; el-Mennân ise istemeden verendir." 2Aynı zamanda müselsel hadise de güzel bir örnek teşkil eden bu hadisin isnadında dokuz oğul vardır. Her biri babasından işiterek rivayette bulunmuştur. İsnadın başındaki ilk baba olan Ukeyne b. Abdillah et-Teymi, hadisi Ali b. Ebî Tâlib'den işitmiştir.
Oğulların babalarından rivayetlerinin ikinci kısmına gelince bu, oğulun babası vasıtasıyla ceddinden, yani dedesinden rivayetidir. Bu şekilde rivayet edilen hadislerin isnadlarında şu eda sığasına rastlanır: an ebîhi, an ceddihî. Ancak, işaret etmek gerekir ki böyle bir siga ile nakledilen hadislerde bir müşkülle karşılaşmak ihtimali vardır. Bu müşkül, ceddin yani dedenin kim olduğunun belirlenmesidir; çünkü oğul, isnadında kullandığı an ceddihî lafzıyla kendi ceddini, yani babasının babası olan dedesini kasdetmiş olabileceği gibi, babasının ceddi olan büyük dedesini de kasdetmiş olabilir. Misal vermek gerekirse, şu örnek üzerinde durulabilir. Tanınmış sahâbîlerden Abdullah b. Amr İbni'l -As'ın, es-Sahîfetu's-Sâdıka adını verdiği hadis sahifesi, torunları tarafından Amr b. Şu'ayb, an ebîhi, an ceddihî isnadıyla rivayet edilmiştir. Oğul olarak Amr'ın künyesi, Amr b. Şu'ayb b. Muhammed b. Abdillah b. Amr İbni'l-As'dır. İsnaddaki an ebîhi lafzı Amr'ın bu sahifedeki hadisleri babası Şu'ayb'dan rivayet ettiğine açıkça delalet eder. Oysa an ceddihî lafzı dedesinden rivayete delalet etmez; zira bu lafızla kasdedilen, Amr'ın dedesi Muhammed olabileceği gibi Şu'ayb'ın dedesi, sahâbî Abdullah b. Amr da

olabilir. Muhammed olduğu takdirde isnad mürseldir; zira Muhammed sahâbî değildir. Abdullah olduğu takdirde ise munkatı'dır. Çünkü Şu'ayb, dedesi Abdullah b. Amr'a yetişmemiştir. 3Buradan anlaşılmaktadır ki, an ebîhi, an ceddini isnadiyle rivayet edilen hadislerde an ceddihî lafziyle kimin kasdedildiğini kestirmek, dolayısıyla hadisin muttasıl mı, munkatı' mı olduğunu anlamak bazen müşkülat arz etmektedir.
Beşinci hicrî asrın büyük muhaddislerinden el-Hatîbu'l-Bağdadînin babaların oğullarından rivayetlerine dair Rivâyetu'l-Âbâ ani'1-Ebnâ isimli bir kitabı vardır. Oğulların babalarından rivayetleri konusunda ise Ubeydullah b. Sa'îd es-Siczî'nin Rivâyetu'1-Ebnâ an Abâ'ihim isimli eserini kaydetmek yerinde olur. 4

Âdâb:

Sözlükte edebin çoğuludur. Terim olarak edeb, umumiyetle terbiye manasına kullanılır. İnsanı kötülükten alıkoyan, nefsini İslah ederek güzel huylar kazanmasına sebep olan büyük iyiliklere, ahlâkî meziyetlere ve hasletlere âdâb denilmiştir.
Hadis ilminde âdâb, cami veya musannef denilen ve belli konulardaki hadisleri ihtiva eden hadis kitaplarındaki ana konulardan biridir. Âdâb konusuna yeme, içme, konuşma, uyuma gibi günlük hayatın çeşitli safhalarında yapılan işlerde uyulması gereken ahlâkî kaidelere ait hadisler girer. Sahîh-i Buhâri de bu bahis, Kitâbu'1-Edeb başlığı altında yer alır. Müslim'de ise aynı bölümün başlığı, Kitâbu'1-Birr ve's-Sıle ve'l-Âdâbdır.
Âdâb konusundaki hadisler bazen Buhârî'nin el-Edebu'l-Mufred'i gibi ayrı bir kitapta toplanır.

Âdâbu Tâlibi'l-Hadîs:

Bk. Âdâbu't-Tâlib.

Âdâbu'l-Muhaddis:

"Muhaddisin âdabı" anlamını veren bir tabir olup Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini, bunların sahih olarak rivayetini ve sahih olmayanlardan ayırd edilmesini konu olarak alan hadis ilmiyle meşgul olan muhaddislerin riayet etmeleri öngörülen esaslara denir. Hadis Usûlü kaynaklarında aynı başlık altında yer alan söz konusu esasların en önemlileri şunlardır:
a) Hadis rivayet edecek veya hadis ilimlerinden birini öğrenmede görev alacak muhaddis, önce iyi niyetli ve ihlaslı olmalıdır. Kalbini dünya gailelerinden temizlemeli; mevki, şan ve şeref dertlerinden uzak kalmalıdır.
b) Tahdise, yani hadis rivayetine olgunluk yaşı denebilecek bir yaşa gelmeden başlamamalı; ihtiyarlamaya başladığında ise rivayeti bırakmalıdır.
Muhaddisin kendisine müracaat edenlere hadis rivayet etmeye başlama zamanı konusunda ayrı görüşler vardır. Sözgelişi, er-Râmehurmuzî'ye göre, rivayetin lâyıkıyla edâ edilebileceği yaş haddi, olgunluk ve bedenî güçlerin kemâle erdiği yaş olan ellidir. Bununla birlikte muhaddisin kırk yaşından sonra tahdise başlaması da yadırganamaz; zira bu yaş da olgunluk yaşıdır. Öyle olduğu için Hz. Peygamber, kırk yaşında peygamber olmuştur. 5
Kadi İyad, er-Ramehurmuzî'nin bu görüşüne itiraz ederek, selef ve daha sonraki nesillerden pek çok muhaddisin henüz olgunluk yaşı sayılabilecek bir yaşa gelmeden sayısız hadis rivayet ederek öldüklerine işaret eder. Ömer b. Abdilaziz'in kırkına varmadan, Sa'id b. Cubeyr ile İbrahim en-Nehai'nin ellisine ermeden öldüklerini de misal gösterir, daha sonra ise İmam Mâlik'in bir rivayete göre yirmi, bir diğerine göre onyedi yaşlarında iken hadis meclisleri akdetmeye başladığını, Rebî-'atur-Rey, İbn Şihâb ez-Zuhrî, İbn Hurmuz, Muhammed İbnu'l Munkedir ve diğer bazı şeyhleri henüz hayattalarken hadis taliplerinin kapısına yığıldıklarını; İmam Şafii'den genç yaşlarında ilim alındığını sözlerine ekler. 6
İbnu's-Salâh'a göre tahdise başlama vakti konusunda er-Râmehurumuzî'nin zikrettiği yaş sınırına diyecek yoktur. Kadı İyad'ın zikrettiği, henüz olgunluk yaşı denebilecek bir yaşa gelmeden taliplerine hadis rivayet edenler ise bu işi hadis ilminde genç yaşta parladıkları, yüksek mevkiler elde ettikleri için yapmışlardır. Açıkça veya hal karinesiyle kendilerinden hadis rivayet etmeleri istenmiş, onlar da kabul etmişlerdir. O halde uygun olan, bir muhaddisin hangi yaşta olursa olsun, ihtiyaç halinde hadislerini rivayet ederek neşretmesidir. 7
Muhaddisin hadis rivayetini bırakması gereken yaş haddi konusunda da alimler arasında birlik yoktur. Rivayete başlama vakti için yaş haddi öngören er-Râmehurmuzî, talebelerine hadis rivayet etmeyi bırakma vakti için de yaş sınırı çizer. Ona göre muhaddis seksen yaşına gelince rivayeti bırakmalıdır; çünkü bu yaş, ihtiyarlığın son haddidir. O yaştan sonra artık teşbih, zikir, Kur'ân okumakla meşgul olmak daha doğru olur. Ancak muhaddis, bu yaşa geldiği halde aklı başında, görüşü kuvvetli, rivayet ettiği hadisleri iyi bilen, onları layıkıyla edâ edebilen, üzerlerine titreyen ve sırf Allah rızası için hasbi olarak rivayette bulunan birisi ise, böylesine hayır dilemekten başka yapacak şey yoktur. 8
er-Râmehurmuzînin, muhaddisin rivayeti bırakması için çizdiği yaş sının da isabetli bulunmamıştır. Gerçekten vücutça zayıf düşmenin ya da akli melekelerin sağlam olup olmamasının kesin bir yaş sınırı çizilemez. Bu yaştan önce ihtilata maruz kalan muhaddisler olduğu gibi, daha yaşlı oldukları halde aklî melekeleri tam olarak rivayete devam edenler de olmuştur. Sahabeden Enes b. Malik, Sehl b. Sa'd, Abdullah b. Ebi'1-Evfâ, daha sonraki tabakalardan İmam Mâlik, el-Leys b. Sa'd, Sufyan b. Uyeyne, Ali İbnu'1-Ca'd gibi muhaddisler seksen yaşını geçtikleri halde rivayeti bırakmamışlardır. Hatta el-Hasen İbnu'l-Arefe, Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Ebu İshak el-Huceymî, Kâdî Ebu't-Tayyibi't-Taberi gibi yüz yaşından sonra bile rivayet faaliyetini başarıyla yürütenler olmuştur. Şu hale göre rivayetin bırakılacağı yaş haddinin tayini isabetli görülemez. Bu konuda sahih kabul edilen görüş şudur: Bir muhaddis, ihtiyarlık veya hastalıkla gelen ihtilat ya da bunaklık yahut sonradan görme duygusunu yitirmek sonucu rivayet ettiği hadisleri birbirine karıştırmaktan korktuğu; lafızlarını değiştirmekten endişe duyduğu zaman rivayeti bırakmalıdır. Nitekim Abdurrezzak, Sa'id b. Ebî Arûbe ve daha pek çok sika muhaddisin başına bu hal gelmiştir.
c) Muhaddis, Hadis ilminde kendisinden üstün, dolayısıyla rivayete daha layık başka bir muhaddisin yanında rivayeti bırakmalıdır. Bazı hadis alimleri, bir muhaddisin yaş yahut hadis ilmindeki yeri itibariyle rivayete kendisinden daha layık bir diğer muhaddisin memleketinde hadis rivayet etmesini mekruh görerek aynı konuya dahil etmişlerdir. Rivayete göre İbrahim en-Neha'i ile eş-Şa'bî aynı hadis meclisinde bir araya geldiklerinde İbrahim susar; rivayette bulunmazmış. Meşhur cerh ve ta'dil âlimi Yahya b. Ma'în ise bir muhaddisin kendisinden daha liyakatli birinin bulunduğu yerde hadis rivayet etmesini ahmaklıkla nitelemiştir. 9
Bununla birlikte es-Suyûtî, Hz. Peygamber'in sağlığında fetva veren sahabilerin bulunuşunu delil getirerek

rivayete daha layık bir muhaddisin olduğu yerde hadis rivayet etmenin hiç de mekruh sayılamayacağını söylemiştir. 10
d) Bir muhaddisten, aynı yerde bulunan başka bir muhaddisin hadisi olarak bilinen veya kendi isnadından daha âlî bir isnada sahip, yahutta herhangi bir cihetten kendisine tercih edilmesi gereken başka bir muhaddisin hadisini rivayet etmesi istenirse, öbür muhaddise haber vermesi gerekir.
e) Muhaddis iyi niyetli olarak görmediği kimselere de rivayetten kaçınmamalıdır. Bilinmez, iyi niyetli görünmeyen biri, ilerde ihlaslı bir muhaddis olabilir.
f) Muhaddis, ecrini Allah'tan umarak bildiği hadislerin neşrine gayret etmeli; rivayetten kaçınmamalıdır. Bir hadiscinin herhangi bir art niyetle bildiği hadisleri rivayet etmekten kaçınması caiz görülmemiştir. Aksine bildiği hadislerin yayılmasına çalışması hadis aliminin olgunluğuna delil sayılmıştır. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber'in hadislerin yayılması konusunda söylediklerine dayanırlar.
g) Muhaddis, hadis meclisine gelirken mümkünse boy abdesti, değilse normal abdest almalı, güzel kokular sürünmelidir. Meclisteki yerine vakar ve ciddiyetle oturmalıdır. Talebelerinden biri hadisten başka bir şeyle meşgul olur veya yüksek sesle konuşursa uyarmalı, gerekirse meclisinden çıkarmalıdır. Rivayete göre İmam Mâlik böyle yapar; meclisinde densizlik eden olursa "Cenâb-ı Hak (meâlen) "Ey iman edenler! Sesinizi Allah Resulü'nün sesi üzerine yükseltmeyin" buyuruyor.11 Hz. Peygamber'in hadisleri okunurken sesini yükseltmek, onun sesini bastırmak gibidir" dermiş.
h) Muhaddis, hadis meclisine gelenlerin hepsini kabul etmeli, birini diğerinden ayırmamalıdır.
i) Hadis meclisini Kur'ân-ı Kerim okumakla başlatmalı, tahdîs sonunda okunacak Kur'ân-ı Kerim, hamd, Hz. Peygambere salât ve selâm, duruma göre yapacağı dua ile bitirmelidir, el-Hâkimu'n-Nisâbûrî'nin Ebu Sa'idi'l-Hudri'den rivayet ettiğine göre sahâbîler bir araya gelip aralarında hadîs müzakere ettikten sonra Kur'ân-ı Kerim'den bir sure okuyup dağılırlardı. 12
k) Muhaddis, rivayet ettiği hadisleri acele ve anlaşılmayacak şekilde serdetmemelidir. Hadislerin yanlış imla edilmesi veya hatalı olarak ezberlenmesinin önüne geçilebilmesi bakımından bu hususa riayet edilmesi gerektiğinde hadis alimlerinin görüş birliği vardır. Bu konuda Hz. A'işe'nin bir hadisi delil getirilir. Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.s)'in konuşurken sözlerinin sayılabileceği, açık ve anlaşılır bir şekilde konuştuğu belirtilmiştir.
1) Hz. Peygamber'in ismi geçtiği yerde tasliyede bulunmalı, sahâbî isminden sonra tardiye söylemelidir.
m) Muhaddislerin hadis imlâ meclisleri akdetmeleri müstahab sayılır. Ayrıca hadis meclisinde talebenin kalabalık olması halinde şeyhin okuduğu veya kendisine okunan hadisleri tekrar ederek uzaktakilere duyuran müstemlî denilen birinin görevlendirilmesi de muhaddisler arasında adet olmuştur.

Âdâbu'ş-Şeyh:

Şeyh denilen ve kendisine müracaat edenlere hadis rivayet eden muhaddisin bilhassa hadis rivayetinde uyacağı kaideler manasınadır. Genel anlamda şeyh muhaddis olduğundan hadis rivayetindeki adabı muhaddisin adabı dahilindedir. 13

Âdâbu't-Tâlib:

Hadis Usûlü kaynaklarında âdâbu tâlibi'l-hadîs şeklinde de geçer. Her ikisinin manası aynıdır ve hadis talebine yeni başlayan talebenin taşıması gereken hasletlerle hadis rivayetinde dikkat etmesi gereken hususlara denir. Kendisine müracaat eden talebelerine hadis rivayet eden muhaddisin adabı gibi, hadis meclisine yeni devam ederek hadis işitmeye başlayan talibin de riayet etmesi gerekli görülen birtakım adabı vardır. Rivayet disiplininin gereği olan adabın en önemli noktalan şunlardır:
a) Hadis talibinin niyeti halisane olmalı; hadisi sırf Allah rızasını gözeterek Resulünün hadislerini öğrenmek, sonra da başkalarına öğretmek gayesiyle taleb etmelidir. Hadis vasıtasıyla herhangi bir dünya menfaati elde etmeyi düşünmemelidir. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s)'den şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:
"Allah rızası umulan ilimlerden birini öğrenen, onu sırf dünyalık elde etmek için öğrenirse Kıyamet günü Cennet kokusu duyamaz."14 Aynı konuda Hammâd b. Seleme "Allah rızasını kazanmaktan başka bir maksatla hadis öğrenmeye kalkan aldanır" demiştir. Süfyanu's-Servî de şunları söylemiştir: "Allah rızasını umanlar için hadis talebinden daha üstün amel bilmiyorum."
b) Hadîs talibi güzel ahlaklı olmalıdır. Ebu Âsim en-Nebil, bu konuda "Hadîs talep eden kimse din işlerinin en yücesinin peşinde demektir. Bunun için de halk arasında ahlakıyla seçilmelidir" demiştir.15
c) Hadis tahammülü için elinden gelen gayreti göstermeli, bu uğurda karşılaştığı güçlüklere ve imkânsızlıklara göğüs germelidir. Bu konuda da Hz. Peygamber (s.a.s), "Sana gerçekten fayda sağlayacak şeyler üzerinde ısrarla dur. Allah'tan yardım dile. Sakın acze düşme" buyurmuştur.16
Yahya b. Ebî Kesîr de şöyle demiştir:
"Vücud rahatıyla ilim elde edilemez." İmam Şafiî ise "Bu ilmi kendini alim görerek yeterli saymakla arayanlar başarılı olamazlar. Buna karşılık kendisini yetersiz görenler, geçim sıkıntısı çekerek ve ilme hizmet ederek elde etmek isteyenler bu ilimde başarılı olurlar" demiştir.
ç) Hadîs talebine kendi ülkesinin isnad, ilim, şöhret, dinî inanç itibariyle en değerli şeyhlerinden başlamalı, önce onların teferrüd ettikleri hadisleri rivayet etmelidir. Onların âlî hadislerini ve diğer rivayetlerini işittikten sonradır ki, hadis talebi için başka ülkelere gitmelidir. Bütün meşhur muhaddislerin takip ettikleri yol budur.
d) Hadis tahammülünde işin kolayına kaçmamalı, rivayet şartlarına riayet etmelidir.
e) İşittiği hadislerle amel etmeyi prensip haline getirmelidir. Bu husus, öğrenilen hadisin zekâtı sayılmıştır. Ayrıca hadis ezberlemede en kolay ve sağlam bir yöntem kabul edilmiştir. Vekî, "Bir hadisi hıfz etmek istersen onunla amel et" demiştir. 17
Bilinen bir gerçektir ki uygulama en iyi öğrenim şeklidir. Görerek veya nazarî olarak öğrenilen şeylere nisbetle tatbik edilerek öğrenilen şeylerin unutulmadığı da ayrı bir gerçektir. Bu itibarla hadislerin öğrenilmesi için tatbik edilmesinin, hadis talibinin âdabından oluşu bir yana pratik hayatta da önemli faydalar sağlayacağına şüphe yoktur.
f) Tâlib şeyhine ve kısa bir süre de olsa kendisinden hadis rivayet ettiği muhaddise saygılı olmalıdır. Ayrıca şeyhine güven duymalıdır. Güzel ahlakın iyi bir görüntüsü olan hocaya saygı, aslında ilme saygıdır. Bütün ilimlerde ilmi öğretene gösterilecek saygının ilimden tam manasıyla istifadeye yol açacağı söylenmiştir.
g) Yaşlılık, utanmak veya gurur yüzünden kendisinden daha küçüklerden ilim almaktan çekinmemelidir. Vekî' bir

muhaddisin kendisinden büyüklerden, kendi akranlarından ve kendisinden küçüklerden hadis almadıkça mükemmel bir muhaddis olamayacağını söylemiştir. Buhari de gerek yaşça, gerekse hadis ilmindeki yeri itibariyle kendisinden küçüklerden de rivayet etmeyen muhaddisin ilimle ilerleme kaydedemeyeceği görüşündedir, ayrıca Mücahid "Utanan da kibirlenen de ilim öğrenemez" demiştir.18 Hz. Ömer ise "yüzü yumuşak olanın ilmi çok olur" diyerek soru sormaktan kaçınmamayı öğütlemiştir. Hz. A'işe de ilim yolunda utanılın amasını, edebi dahilinde her şeyin sorulabileceğini, Hz. Peygamber'e kadınların özel halleriyle ilgili bazı sorulan çekinmeden soran Ensâr kadınlarını överken söylediği şu sözleriyle belirtmiştir: "Ensâr kadınları ne mübarek kadınlarmış. Hayaları dinlerini öğrenmelerine engel olmadı!"19
h) Hadis talibi işittiği hadislerin zayıf olup olmadığını, her birinin manasını, irabını, ricalinin, müşkil taraflarını ve garib lafızlarının anlamını iyice öğrenmelidir.
i) Meşhur hadis kitaplarının rivayetini tamamlamalıdır. el-Kutubu's-Sitte, Sahih İbn Huzeyme, Sahih İbn Hibbân, Dârimi'nin Süneni, el-Beyhaki'nin es-Sunenu'l-Kubrâsı Ahmed b. Hanbel'in Musnedi, el-Muvatta', ahkam hadislerine ayrılmış İbn Cureyc, İbn Ebî Arûbe, Sa'îd b. Mansûr, Abdurrezzâk, İbn Ebî Şeybe'nin Musannefleri, hadis talebesinin rivayet etmesi istenen kitaplar olarak gösterilir ve bu eserleri rivayet etmeyenin muhaddis sayılamayacağı söylenir. Hadis talebesi bundan sonra İlel, Tarih, Cerh ve Ta'dil, Garîbu'l-Hadîs konularındaki belli başlı eserleri öğrenmelidir.
k) Rivayet ettiği hadisleri devamlı bir şekilde müzakere etmelidir.
1) Tahsilini tamamladıktan sonra ehil ise rivayetle ve tasnifle meşgul olmalıdır.
Tasniften maksat, hadislerin rivayetine, neşrine, iyice anlaşılmasına yarayacak kalıcı eserler vermektir.
m) Hadis talibi, zamanı geldiğinde kitap tasnif etmeye başlarsa kitabını aceleye getirmemeli, kontrol etmeden neşretmemelidir. Bilmediği hadis ilimlerinde kalem oynatmaktan çekinmelidir. Yazdığı kitabında açık ifadeler, hadisciler arasında bilinen terim ve tabirler kullanmaya özen göstermelidir. Bunların dışında tabirler kullanması doğru bulunmamıştır. 20

Âdıd:

Sözlükte ısırmak, ısırarak koparmak manasına gelen adda kök fiilinin ism-i failidir. Aynı fiil mecaz olarak takviye etmek, desteklemek, sımsıkı sarılmak manalarına da kullanılır. Nitekim İmam Şafiî'nin mürsel hadisle ancak bir mürsel veya başka tarîkdan müsned yahut da sahâbî sözü gibi bir rivayetle desteklenmesi halinde amel edilebileceği görüşü ile bu konudaki tartışmalarda desteklemek, kuvvetlendirmek manasına kullanıldığı dikkati çeker.21
Hadis ilminde âdıd, hasen li-gayrihî bahsinde geçer. Yerinde görüleceği gibi irsal, tedlîs veya cehalet, yahutta isnadında mestur bir ravi bulunması yüzünden zayıf duruma düşen bir hadis, güvenilir bir ravinin rivayetiyle desteklenirse zayıflıktan kurtulur ve hasen derecesine yükselir. Bu duruma göre âdıd, zayıf hadisi destekleyen, ona kuvvet kazandırarak zayıflıktan kurtarıp hasen derecesine yükselten güvenilir ravinin aynı manaya gelen hadisidir.

Âdil:

Bk.Adl.

Âfet:

Sözlükte sakınılacak şey, belâ ve felâket anlamına gelen bir isimdir. Hadis ilminde, hadisin zayıf veya mevzu addedilmesine neden olan sebebe denir. Söz gelimi, bir mevzu hadis hakkında mevzu olduğu söylendikten sonra âfetuhû fulân denilmişse bu ifade o hadisin o kimse tarafından uydurulduğunu veya mevzu sayılmasına sebebin o kimse olduğu belirtilmiş olur. Aynı şekilde bir zayıf hadis hakkında âfetuhû keza denilmişse zayıf sayılmasına sebep teşkil eden illet gibi bir hale işaret edilmiştir.

Âfetuhû Fulân:

Bk. Âfet.

Âfetuhû Keza:

Bk. Âfet.

Âhâd:

Bir, bir tek manalarına gelen ehad ya da vahidin çoğuludur. Umumiyetle mütevâtir derecesine yükselemeyen haberlere denir. Buna göre, bir nesilde bir tek ravi tarafından rivayet edilen habere haber-i vâhid adı verilir. Birkaç nesilde birer ravi tarafından rivayet edilmiş olan haberlere ise haber-i âhâd veya kısaca âhâd denilmiştir. İmam Şafii, âhade haber-i hâssa demiş ve onu Hz. Peygamber (s.a.s)e kadar tek ravinin tek raviden rivayet ettiği haber olarak tarif etmiştir.22 Daha sonraki devirlerde ise âhâd tabiri daha ziyâde, sayılan her tabakada mütevâtir haberin şartı olan kalabalık sayısına ulaşmamış raviler tarafından rivayet edilen haberler için kullanılan bir terim halini almıştır. Buna göre âhad, yalnız bir ravinin bir başka raviden rivayet ettiği haberler hakkında değil, iki ravinin iki raviden, üç kişinin, hatta sayıları üçün üstündeki ravilerin üç veya daha fazla sayıdaki ravilerden rivayet ettikleri haberler hakkında da kullanılmıştır. Şu Şartla ki, üç sayısının üzerindeki ravilerin her tabakada mütevâtirin şartı olan kalabalıktan daha az olmaması gerekir. Bazı tabakalarda az olmasa bile, diğer bazı tabakalarda mütevâtirin şartı olan kalabalık sayısına erişmemiş olması dolayisiyle haber yine âhad sayılır. Nitekim bazı hadis usulü kaynaklarında haberler, ravilerinin sayısına göre önce iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısmına mütevâtir, ötekine ise âhad denilmiştir. Âhad haberler daha sonra garîb, azîz ve meşhur olmak üzere üç kısımda mütalaa edilmiştir. Bunlardan garib, bir kişinin, azîz, en çok iki; meşhur ise üç ve üçün üstünde fakat mütevâtirin şartı olan kalabalığın altındaki sayıdaki ravilerin rivayet ettikleri haberlere denilmiştir.23
İbn Haceri'l-Askalânî âhadi, bir ravinin tek basma rivayet ettiği ve mütevâtirin şartlarını taşımayan haberler olarak tarif etmiş; makbul ve merdûd olarak iki kısma ayırmıştır. Bunlardan makbul âhad, amel edilebilecek

ölçüde olanlardır. Merdud âhad ise mat'ûn veya adaleti tesbit edilememiş ravinin tek başına rivayet ettiği haberdir.
Âhad haber, rivayet tariklan mütevâtir derecesinde olmamak şartıyla çoğalırsa meşhur olur. Bu takdirde âhad, meşhur olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki kısma ayrılır. Meşhur âhad, isnadı isler bir, ister birden fazla olsun, dillerde dolaşan haberlerdir. Yukarıda özlü bir şekilde bahis konusu edilen azîz ve garîb haberler meşhur olmayan âhad grubuna girerler.
İslam alimlerinin çoğuna göre âhad haberler zaruri ilim değil, zannî ilim ifade ederler. Hanefîler, Şafii'ler, mâlikîlerin bir kısmı bu görüştedirler. Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik ve muhaddislerin büyük çoğunluğu, âhad haberlerin zarurî ilim ifade edebilmesi için sıhhatinin sabit olması şartını ileri sürmüşlerdir. Hâriciler ve Mutezileye göre ise âhad, ister sıhhati sabit olsun, ister olmasın, zarurî ilim ifade etmez.
Âhad haberlerin zaruri ifade edip etmemesi ihtilafına bağlı olarak bu çeşit haberlerin dinî konularda delil olması, bir başka deyişle âhad haberlerle amel edilip edilmeyeceği konusunda da görüş ayrılığı vardır. İslâm alimlerinin çoğunluğuna göre her çeşit âhad haberle amel edilebilir. İmam Şafii, âhadın hüccet olduğu görüşünde olanlardandır. Ancak ona göre mütevâtır olmayan haberlerin dinî konularda hüccet olabilmesi için bazı şartları gereklidir. Bu şartlar ravi ile ilgilidir. Belli başlıları şunlardır: Ravinin dinî meselelerde güvenilir olması; doğru sözlü olarak tanınması; rivayet ettiği hadisleri iyi bilmesi; lafız yönünden manasını değiştirecek hususları bilmesi; işittiği şekilde rivayet etmesi; ezberinden rivayet ediyorsa haberi tam olarak ezberlemiş olması; yazılı olarak rivayet ediyorsa kitabını yanında bulundurması; tedlis yapanlardan olmaması. Bunların yanı sıra amel edilecek âhadin isnadının munkatı' olmaması da şarttır. Özetle tekrarlayacak olursak İslâm alimleri çoğunlukla, ravileri adalet sahibi, isnadında inkıta' olmayan âhad haberle amel edilebileceği görüşündedirler. Bununla birlikte ahadle amel edilebileceği görüşünde olanlar ayrıca onların dinde hüccet sayılan haberlerin taşıdıkları özellikleri taşımalarını; bir de konu veya delâlet itibariyle itikadı meşelerle ilgili olmamalarını şart koşmuşlardır.
Bir kısım Zahiri alimleri. Kaderiye mensupları. Râfizîler ve Ehl-i Sünnet kelâmcılarından bazılarına göre âhad haberler dinî meselelerde hüccet olamazlar. Aynı görüşte olan Mutezile, âhad haberlerin her çeşidinin hüccet olamayacağını ileri sürer. Mu'tezile, ahad haberlerin her çeşidiyle amel edilemeyeceğini ileri sürerken, "Bilmediğin şeyin peşine düşme"24; "Zan, gerçekten hiçbir şey ifade etmez" 25mealindeki ayetlere dayanmıştır. Ayrıca onlara göre kimi sahâbîler tek kişinin haberini kabul etmemişler, teyidi için şahit istemişlerdir.

Âhır:

Bk. Aslu's-Sened.

Âkil:

"Aklı başında" karşılığı ism-i faildir. Rivayetlerinin kabul edilebilmesi için ravide bulunması gerekli şartlardan aklî melekelerinin noksansız olmasını ifade eden bir tabirdir.

Âlî:

Kelime olarak yüksek olan nesneye denir. Şerif kelimesiyle eş manalı olarak mevki, şöhret, şan ve şeref sahibi kimse manasına da kullanılır.
Hadis ıstılahı olarak alî, isnadın ravi sayısının azlığından ibaret bir özelliğini ifade eder. Buna göre âlî isnad, herhangi bir hadisin ravisi ile kaynağı olan Hz. Peygamber (s.a.s) veya o hadisi rivayet etmiş bulunan meşhur hadis imamlarından birisi arasında en az sayıda ravinin bulunduğu, veyahut da tanınmış hadis kitaplarından birinin musannıfına arada en az ravi ile ulaşılabilen isnaddır. Bir diğer ifadeyle, herhangi bir ravi ile Hz. Peygamber veya meşhur bir hadis alimi arasındaki rivayet zincirini teşkil eden ravi sayısının en az olduğu, yahutta muhaddisler arasında meşhur olmuş bir hadis kitabının rivayetinde ravi ile o kitabın musannifi arasındaki ravi adedinin en az seviyede olduğu isnad, âlî isnaddır. Buna göre isnadın âlî oluşunun esasını, ravi ile Hz. Peygamber veya hadis alimi arasındaki yakınlık teşkil eder. Bu yakınlığa uluvv adı verilir. Buradan da anlaşılacağı gibi âlı isnad, aynı zamanda uluvv özelliği taşıyan isnaddır.
İmam Mâlik'in en âlî isnadı sunâ'îdir ki kendisi ile Hz. Peygamber arasında bir tabiî, bir de sahâbi olmak üzere iki ravi vardır. Buharînin en âlî isnadı ise sulâsîdir, yani onunla Hz. Peygamber arasında tâbi'ut-tâbi'î, tâbi'î ve sahâbî olmak üzere üç ravi vardır.
Âlî terimi, daha çok isnad için kullanılmakla birlikte, tarifindeki özelliğe sahip isnadla rivayet edilen hadisler için de kullanılmıştır. Buna göre âlî hadis, kısaca âlî isnadla rivayet edilen hadise denir. Bu manada çoğulu avâlî gelir. Bununla beraber bu terim esas itibariyle isnada ait bir özelliği ifade ettiğinden daha çok isnad için kullanılmıştır.
Hadis alimleri âli isnada büyük önem vermişlerdir. Kimi muhaddislere göre isnadda uluvv aramak sünnettir. Kimi muhaddisler ise isnadın dinden olduğu görüşünü âlî isnadın dinden olduğu şeklinde kabul etmişlerdir. Böylelerinin sayısı hayli fazladır. 26
Buna karşılık âlî isnadın pek de lüzumlu olmadığı görüşünde olanlar da vardır ve sayıları hiç de az değildir, er-Râmehurmuzî, konuyla ilgili olarak, bazı son devir Fıkıh âlimlerinin sırf âlî isnad peşinde diyar diyar gezenler hakkında şunları söylediklerini kaydeder:
"... Talebi (her müslümana) vacip olan ilmi, esaslı bir faydası olmayan haberler elde etmek uğruna diyar diyar gezip dolaşmak haline getirdiler. Geceleri uykusuz, gündüzleri (aç ve) susuz kaldılar. Bindikleri hayvanları yordular. Yurtlarından ayrı düştüler. Geride bıraktıklarının haklarını ziyan ettiler. Ana babalarına asi oldular. Onlara karşı üzerlerine düşen vazife ve hakları yerine getirmemekle günaha girmede pek acele ettiler. Aile içinde çoluk çocuklarıyla diledikleri gibi yaşamanın zevkinden kendilerini mahrum bıraktılar. Böylece dünya zevklerinden ayrı kaldılar. Bunun sonucu olarak, ahirette ikabı celbettiler."27

Âlî Hadis:

Bk. Âlî.

Âlî İbdâl:

Uluvv vasfına sahip ibdâle denir.
İbdâl başlığı altında görülebileceği gibi, bir ravi, el-Kutubu's-Sitte'nin birinde veya bir başka hadis kitabında bulunan bir hadisi, o kitabın tarîkından değil de başka tarîktan musannifin şeyhinde musannıfla buluşmak üzere onun isnadında olduğundan daha az a raviden oluşan bir isnatla rivayet buna muvafakat adı verilir. Şayet bu muvafakat, aynı şekilde az sayıda raviden oluşan bir isnadla kitap sahibinin şeyhinin şeyhinde meydana gelirse buna ibdâl veya bedel denir.
İbdâle, uluvv-u nisbî'nin kısımlarından biri olduğu ve uluvv vasfı taşıdığı için âlî ibdâl da denilmiştir.28

Âlî İsnad:

Bk. Âlî.

Asar:

Bk. Eser.

Abâdile:

"Abdullahlar" manasına gelen bu deyim, fıkıh ilmine hakkıyla vakıf Abdullah isminde dört sahabiyi ifade eder. Abdullah isimli yüzlerce sahabî arasında ayrı yerleri olan bu dört Abdullah adlı sahabî, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah İbnu'z-Zubeyr ve Abdullah b. Amr İbni'l-Âs'dir. Abdullah b. Mes'ud, abâdileden değildir.29
Abdullah isimli 220 sahâbî içinde, anılanlardan başka Abâdile denilen kimse yoktur. Herhangi bir fıkıh meselesinde bu dört Abdullah'ın görüşleri birleşirse kavlu abâdile adını alır.

Adalet:

Sözlükte doğrultmak, aynı seviyeye getirmek, insaflı ve dürüst hareket etmek, hakkı gözetip yerine getirmek, doğru hüküm vermek gibi geniş ve şümullü manalara gelir. Hadis usulü ilminde, hadisleri nakleden ravilerin rivayetlerinin kabul edilebilmesi için taşımaları şart olan özelliklerden biri ve en önemlisidir. Adâletu'r-Râvi şeklinde de kullanılır. İster kısaca adalet denilsin, isterse adâletu'r-râvî, rivayet ettikleri hadislerin makbul sayılabilmesi için ravide aranan şartların başında gelir.
İslâm alimlerinin bir kısmına göre adalet, genel manada, insanı kebâ'ir denilen büyük günahları işlemekten, bir demet bakla çalmak gibi önemsenmeyen küçük günahlarda ısrar etmekten alıkoyan bir melekedir. Bazılarına göre de, insana şahitliğinin ve rivayetinin kabul edilmesini gerektirecek şekilde ta'at ve mürüvvetin hakim olmasıdır; zira işlerinde daha çok ta'at ve mürüvvet görülenlerin şahitliği de rivayeti de makbuldür. İşlerinde ta'atsizlik ve günah işlemek daha çok görülenin ise ne şahitliği kabul edilir, ne de rivayeti.30
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin naklettiğine göre şahit ve ravide aranan adalet, kişinin dininde istikameti, mezhebinde selameti, adaleti iptal ettiğinde ittifak edilen fısk ile fısk yerine geçen kalp ve organların men edilmiş işlerden uzak durmalarını gerektiren adalettir. Buna göre adalet, Allah'ın emirlerine uymak adaleti yok eden men edilmiş işlerden kaçınmaktan ibarettir. Bununla birlikte bilinen bir gerçektir ki, mükellef insanlar çeşitli günahlardan, emrolundukları şeylerin bir kısmını terk etmekten kurtulamazlar. Öyle olunca da üzerlerine düşen her şeyi Allah için yapıp çıkamazlar. Bu, oldukça zordur. Buna göre adalet sahibi insan, üzerine farz olan vazifelerini yerine getiren, emrolunduğu şeylere sımsıkı sanları, men edilenlerden kaçınan, kendisini adeletten düşürecek kötülüklerden uzak kalan, davranışlarında hak ve vacip olanı araştıran, nihayet dinine ve mürüvvetine ters-düşen sözlerden dilini korumakla tanınan kimsedir. Böyle birinin adaletli olabilmesi için işleyenlere fâsık denmesine yol açan büyük günahlardan sakınması yetmez. Bunun yanında büyük günah olduğu şüpheli olan, hatta bir buğday tanesi kadar bile olsa yanlış tartmak, değersiz de olsa bir şey çalmak büyük günah olmayan bir şeyle müslümanları kandırmak gibi küçük günah olduğu söylenebilecek hususlardan da kaçınması gerekir. 31
Gazali'ye göre rivayet ve şehadette adalet, kişinin dinî gidişatının (siretinin) doğruluğundan ibarettir. Bu, kısaca ruh metanetine racidir ve ruhun, bütünüyle takva ve mürüvvete ayrılmaz bir şekilde bağlanmasını sağlar. Sonunda böyle bir insanın doğruluğu hakkında nefislerde güven duygusu uyanır. Böyle olduğu içindir ki, yalan söylemesine mani olacak şekilde Allah'tan korkmayanın sözüne güvenilmez. Şu da var ki, bir kimsenin adaletli olabilmesi için sadece günahlardan kaçınması şart değildir. Böyle birinin büyük günahlardan sakınması yetmez. Bir soğan tanesi çalmak veya bir buğday tanesi kadar bile olsa, kasıtlı olarak noksan tartmak gibi kısaca dünya menfaati için yalan söyleyecek kadar din duygusunun gevşekliğine delalet eden küçük günahlardan uzak durması gerekir. Bunda görüş birliği vardır. Kaldı ki, yolda bir şeyler yemek, sokaklarda su dökmek, rezillerle sohbet etmek ve ağır şakalar yapmak gibi mürüvveti zedeleyen azı mubah işlerden kaçınmak da adaletin şartıdır.32 Görüldüğü gibi İslâm alimlerinin anlayışına göre bir kimsenin adaleti, onun dininde dürüst olmasıyla, önemsiz bile olsa adaleti yok eden hallerden, özellikle büyük veya küçük, bütün günahlardan kaçınmasıyla gerçekleşir. Adil veya adi denilen ve adalet sahibi olduğuna hükmedilen kişi ise Allah'ın kendisine farz kıldığı vazifeleri eksiksiz yerine getiren, emrolunduklanna sıkı sıkıya bağlı, günahlardan ve kötülüklerden uzak kalan, kendisini adaletten düşüren her türlü günahtan sakınan, iş ve davranışlarında üzerine düşeni araştıran ve yerine getiren, nihayet mürüvvetini yok eden kötü sözlerden ve yakışıksız hareketlerden uzak duran kimsedir. Bir haberin doğru oluşu, önce onu nakledenin doğruluğuna bağlıdır. Hadislerin sıhhati ise öncelikle ravilerinin adalet sahibi olmalarıyla mümkündür, Ravilerin adaleti, onların gerek dinî hayatlarının, gerekse dünya işlerindeki tutumlarının inceden inceye takip edilip araştırılmasıyla bilinir. Böyle bir araştırma sonunda ravinin adalet vasfına sahip olup olmadığına dair galip zandan ibaret bir bilgi hasıl olur. 33
İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve öteki bazı İslâm alimlerinin büyük çoğunluğu adaleti bilinmeyen ravilerin rivayetlerinin makbul sayılamayacağı görüşündedirler, İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe ve ona tabi olanlar ise rivayetin kabulü konusunda ravisinin İslâm oluşunun açığa çıkmasını yeterli görmüşlerdir. Bunlara göre kişinin adaleti, İslâm olduğunun bilinmesi ile görünür bir fısktan uzak olmasından ibarettir. Bu görüşü savunanların delili, bir Arab'ın Hz. Peygamber (s.a.s)'in huzurunda Ramazan ayının girdiğine dair şahitlik edişi hakkındaki hadistir. İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre çölden gelen bir Arap, Ramazan hilalini gördüğünü söylemiştir. Hz. Peygamber ona

“Allah'tan başka hak ilah olmadığına şehadet eder misin?” sorusunu sormuştur. Adam:
“Evet, ederim” cevabını verince
“Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şahitlik eder misin?” diye sormuş,
“Evet” cevabını alınca orada bulunan Bilal'e,
“Halka duyur Bilal, yarın oruca başlasınlar” emrini vermiştir.”34 Kişinin adaletinin gerçekleşmesi için müslüman olduğunu açıklaması ile açık bir fısk halinin görülmemesini yeterli görenler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır:
“Hz. Peygamber (s.a.s) çölden gelen Arab’ın haberini, müslümanlığını söylemesi üzerine kabul etmiştir. Bu ise doğrudan doğruya onun adaletli olduğuna hükmetmesinden ibarettir. Bu görüşte olanlar ayrıca sahabilerin, kadınların, kölelerin, küçük yaşta hadis öğrenip erginlik çağma erdikten sonra rivayet edenlerin haberleriyle amel ettiklerini, bunda da sadece islâmiyet'in açığa çıkarılmasına dayandıklarını delil olarak almışlardır.
Bu delillere itiraz eden el-Hatîbu'l-Bağdâdî şunları söylemiştir: “Ramazan hilâlini gördüğünü söyleyen kişinin çölden gelen bir Arap oluşu adaletine mani teşkil etmez. Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.s)'in onun adaletine vakıf olmasına yahut halkın bu Arab’ın halini Allah Resulüne arz etmiş olmalarına, yahut da bu adamın söylediklerinin tasdik edilmesine dair o anda belki de bir vahiy gelmiş olmasına da mani değildir. Kısacası Hz. Peygamber (s.a.s) 'in o Arab’ın haberini sadece müslümanlığını açıklamasıyla yetinerek kabul ettiğini bilmiyoruz. Sahabilerin kadınların, kölelerin, küçük yaşta hadis öğrenip erginlik çağına girdikten sonra rivayet edenlerin haberleriyle amel ettiklerine gelince bu, sahih değildir. Ayrıca biliyoruz ki sahabe, bir kimsenin haberini ancak onun halini araştırdıktan ve güvenilir olduğuna, hal ve gidişatının doğruluğuna kesin kanaat getirdikten sonra kabul etmişlerdir.” 35
“Bir hadis ravisinde adaletin sabit olması için bazı delillere ihtiyaç vardır. Bu deliller, ya iki âlimin o ravinin adaleti hakkında şehadette bulunmasıdır ki, sonradan bu şehadet hadisciler arasında şayi olur; ya da ravinini adaleti, hadişciler ve sair ilim ehli arasında hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak surette şöhret kazanır. Mesela, Mâlik b. Enes. Sufyan es-Sevri, Sufyân b. Uyeyne, el-Evzâ'î, eş-Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve öteki bazı alimler adaletlerine şahitlik edecek herhangi bir mu'addile muhtaç değillerdir. Aynı şekilde muhaddislerden el-Leys b. Sa'd, Şu'be İbnu'l-Haccâc, Abdullah İbnul-Mubârek, Vekf İbnu'l-Cerrah, Yahya b. Ma'în, Ali İbnu'l-Medînî gibileri, ilim ehli arasında adaletleriyle şöhret kazanmış kimseler olup hiç kimse, bunları adalet yönünden incelemeye tabi tutmaz. Meselâ, Ahmed b. Hanbel'e İshak b. Râhûye hakkında soru sorulduğu zaman “İshak gibisi sorulur mu?” demiş; Ebu Ubeyd'i soranlara da Yahya b. Ma'în, “Benim gibisine Ebu Ubeyd sorulur mu? Ebu Ubeyd'e başkaları sorulur, cevabını vermiştir.”36
Hadis ravilerinin adaleti, diğer mühim bir şart olan zabtla birlikte hem güvenilir olmalarının hem de rivayet ettikleri hadislerin sıhhatinin adeta göstergesidir.

Adâletu'r-Râvî:

Bk. Adalet.

Adâletu's-Sahâbe:

Hz. Peygamber (s.a.s)'le Mü’min olarak görüşme şerefine nail olan, ebedî hayata Mü’min olarak göçen kimselerin gerek hadîs rivayetinde, gerekse öteki hususlarda tam manasıyla adaletli ve güvenilir kimseler olmaları demektir. İslâm Tarihinde önemli bir konudur. Ehl-i Sünnet alimlerine göre, Hz. Peygamber'in ölümünden kısa bir süre sonra çıkan olaylara karışmış olsun veya olmasın, sahabîlerin hepsi adaletlidir. Sahabilerin adalet sahibi olduklarına Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde hayli deliller vardır. En önemli bir kaçı şunlardır:
a) Ayetinde 37 bulunan “vasatan” kelimesi “adûlen” yani adaletli manasınadır. Bu duruma göre bu ayetin manası “sizi böylece en adaletli ümmet kıldık” demektir.
b) Ayetinin 38muhatabı, bu ayet indiği sıralarda Hz. Peygamberin çevresinde bulunan sahabîlerdir. Dikkat edilirse “insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet” olarak övülmüşlerdir. Aynı ayette sahabîlerin iyiliği emrettiklerine, kötülükten men ettiklerine ve Allah'a iman ettiklerine işaret edilmiştir. Böyle üstün vasıflara sahip olmakla nitelenen insanların adaletli olduklarına şüphe yoktur. Kaldı ki, Enfal: 8/64; Tevbe: 9/100; Fetih: 48/18 ve 29 ayetleri, Haşr: 59/8 ayeti de sahabîlerin faziletlerine delâlet etmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadislerinde
“İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayan insanlardır. Sonra, onları takip edenler gelir. Sonra da onlardan sonrakiler...” buyurarak39 sahabîlerin hayırlı insanlar olduklarına işaret etmiştir.
Sahabenin adaletine aklî deliller de getirilir. Bir defa bu nesil, Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmak, onun terbiyesi altında yetişmek gibi sair müslümanların erişemeyecekleri ulvî bir şerefe kavuşmuşlardır. Bunun yanı sıra İslâmiyet ve Hz. Peygamber uğruna insan gücünün gösterebileceği fedakârlığı en üst seviyede göstermişlerdir. Hepsi de iman sahibi, Hz. Peygamber'i seven, yoluna hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, gerektiğinde canlarını feda etmekte tereddüt göstermemiş kimselerdir. Dinleri uğruna mallarından, mülklerinden, işlerinden güçlerinden, yurtlarından ayrılmaktan; gerektiği zaman en yakın akrabalarına bile karşı koymaktan çekinmemişlerdir. Bunca fedakârlık ancak onların imanlarının ve Hz. Peygamber'e bağlılıklarının, bir de ihlas ve samimiyetlerinin açık belgesini teşkil eder. Çoğunun olağanüstü fedakârlığı ancak imanı ile açıklanabilir. Bir kısmı insanlık gereği bazı hatalar yapmışlarsa da affedildikleri bir gerçektir. İçlerinde daha sağ iken bir Mü’minin alabileceği en güzel müjde ile Cennet'le müjdelenenler olmuştur.
Hz. Peygamber'in ebedî hayata göç etmesinden sonra sahabe arasında çıkan bazı anlaşmazlıklar hiçbir şekilde mevki, şan-şeref, dünya menfaati gibi sebeplere bağlanamaz; zira onlar, eğer bunları isteselerdi, dinleri uğruna bunca sıkıntıya göğüs germelerine lüzum kalmadan kolayca elde edebilirlerdi. Kaldı ki, uğruna ölümü bile göze aldıkları Peygamberleri, kendisine vadedilen dünya menfaatlerine bir an bile olsun kulak asmamıştı. O böyle yapınca ona gönülden bağlı sahabîlerin de yapması tabiî idi. Dahası bir kısım sahabîler, fetihler sonucu İslâm ülkesine katılan yerlere gitmişler; orada itibarın her türlüsünü görmüşlerdi. Bu durumda Hz. Peygamber'i görmüş olma, onunla bir arada bulunma, sözlerini duyma şerefini her şeyin üstünde tutmuşlar; başka bir şeye ihtiyaç hissetmemişlerdi.
Bu ve öteki naklî ve aklî deliller göz önünde tutan Ehli Sünnet âlimleri sahabenin tümünün adaletli olduklarına hükmederek onları cerh dışında tutarak adaletlerini araştırma yönüne gitmemişlerdir. İmâmu'l-Haremeyn el-Cuveyni'ye göre sahabenin adalet yönünden araştırmaya tabi tutulmayışının sebebi, onların İslâm şeriatının ilk hamilleri oluşlarıdır. Eğer onlar Hz. peygamber'den görüp işittiklerini, öğrendiklerini rivayet etmeselerdi İslâm

Dinî o devre mahsus bir din olarak kalır; sonraki devirlere intikal etmezdi.
Bununla birlikte bazı İslâm âlimleri sahabîlerin mutlak olarak adaletli olup olmadıklarının araştırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bir kısım alimler ise sahabenin adaletinin araştırılmasının fitneden sonra gerekli hale geldiği görüşündedirler. Mu'tezile'ye göre Hz. Ali ile savaşanlar hariç bütün sahabe adaletlidir. Mu'tezile'nin bu görüşünü pek çok İslâm âlimi doğru bulmamıştır.
el-Mâzirî ise sahabenin adaletli oldukları hükmüne bütün Hz. Peygamber'i görenlerin, yahut ziyaretine gelenlerin, yahut da bir maksatla onunla bir an için bir araya gelip sonra ayrılanların dahil edilemeyeceği, bu hükmün sadece devamlı bir arada bulunan, ona destek olup yardımına koşanlar için geçerli olacağı görüşündedir. Ne var ki, el-Alâ'i bu görüşü garip bulur. Ona göre bu görüş kabul edildiği takdirde Vâ'il b. Hucr, Mâlik b. Huveyris, Osman b. Ebî'l-As gibi Hz. Peygamberle sohbetiyle ve ondan hadis rivayet etmekle tanınmış ancak huzuruna gelip görüştüğü halde yanında çok az kalıp geri gitmiş; ondan yalnızca tek bir hadis rivayet etmiş, bir de Hz. Peygamber'in yanında ne kadar kaldığı bilinmeyen çeşitli Arap kabilelerinden yüzlerce sahabînin adalet hükmünden hariç kalması gerekir. O halde sahabenin adaleti konusundaki doğru hüküm cumhurun açıkladığı umumi adalet hükmüdür. Geçerli olan da budur. 40
Öte yandan başta Şi'a ve Râfiziler olmak üzere kimi mezhep mensupları ile onların tesirinde kalanlar sahabîlerin adil olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Ancak bu iddia indî bir görüş olmaktan öte gitmemiştir. Şu da var ki. bu görüşün, müslümanların büyük çoğunluğunun sahabîlerin adaletli oldukları görüşü karşısında ilmî, aklî ve mantıkî bir tarafı da yoktur.

A'delu'n-Nâs:

Bk. Evsaku'n nas.

A'demu's-Sıhha:

Hadîsin sahih olmaması anlamına gelen bir deyimdir. Bir hadisin gerekli sıhhat şartlarını taşımaması sebebiyle hakkında sahih hükmü verilemediğini ifade eder. Şu var ki muhaddisler, bu tabiri kullanmakla hadisin mutlaka zayıf olduğunu ifade etmiş olmazlar. Hakkında bu tabir kullanılan hadis, sadece hakkında sahih hükmü verilemeyendir. Tabiatiyle böyle bir hadis zayıf olabileceği gibi, hasen de olabilir.

Ademu's-Subût:

Bir hadisin sahih olmadığını ifade etmek üzere kullanılan bu deyim, sabit olmamak manasınadır. Daha çok adem'us-sihha ile aynı manada kullanılmıştır.

Adl:

Sözlükte "Adele" kök fiilinin masdarıdır. Adalet kelimesiyle eş manalıdır ve adalet, adaletli, adil ve mutedil karşılığı olarak çok yönlü manalara gelir. Yerine göre sıfat olarak da kullanılır. O takdirde adaletli anlamını verir. Hadis Usulü ilminde adi, adaletine hükmedilmiş ravinin bu vasfını belirten bir tabir olarak geçer ve Hz. Peygamber (s.a.s) den hadis rivayet eden bir ravinin rivayetinin kabul edilmesini gerekli kılan ehliyeti ifade eder. Ravi hakkında adlun denilmişse bu onun rivayetleri makbul bir kimse olduğunu gösterir.

Adlu'r-Rivâye:

Hadis rivayeti veya rivayetin kabul edilebilir olması için aranan adalet demektir. Böyle bir adalet, tabiatiyle ravide olacağından Adlu'r-Rivâye, bir anlamda ravinin adaleti olmaktadır.

Adlun:

Bk. Adl.

Adlun Dâbitun:

Adaletli ve zabtı tam manasına ta'dilin ikinci, bazı cerh ve ta'dil alimlerine göre üçüncü mertebesine delalet eden lafızlardandır. Bunun gibi iki ta'dil lafzı bir araya getirilerek kullanıldığında te'kid ifade eder. Bu itibarla hakkında adlun dâbitun denilmiş olan ravi, bunlardan yalnız birisiyle ta'dil edilen raviden daha üst mertebede ta'dil edilmiş demektir.

Adlun Hâfizun:

Adaletli ve hıfzı tam manasına gelen bu tabir de ta'dilin ikinci- bazı cerh ve ta'dil alimlerine göre üçüncü-mertebesinde kullanılan ta'dil lafızlarındandır. Bu gibi iki ta'dil lafzı bir arada kullanılırsa te'kid ifade eder. Bunun için hakkında adlun hâfizun denilerek adaletli olduğuna hükmedilmiş olan ravi, yalnız birisiyle adaletine hükmedilen raviden daha üst mertebede demektir.

Adûl:

"Adale" kök fiilinden mübalağa ile ism-i fail olan adûl lafzı adaletli anlamına gelir ve adalet vasfını hakkıyla haiz olan raviler hakkında kullanılır bir tabirdir.

Ahâdîs:

Bk. Hadîs.

Ahâdîsu'l-Ahkâm:

Bk. Ahkâm Hadisleri.

Ahbâr:

Bk. Haber.

Ahbârî:

Habere mensup, haberci manasında daha çok kıssa, tarih, hikâye ve benzeri konularda haber nakledenlere denir. Muhaddisler, Hz. Peygamber (s.a.s)'le ilgili haberler naklettiklerinden genel anlamda ahbârî sayılmışlardır.

Ahberanâ:

Sözlükte "bize haber verdi" demektir. Hadîs rivayet metotlarından birisiyle alınan hadislerin başkalarına rivayeti sırasında isnatta kullanılan eda lafızlarından biridir. Ravinin hadîsi hangi rivayet metoduyla aldığını göstermekte ve onu şeyhine nisbet etmekte kullanılır. Ahberanâ lafzı daha çok, hadis rivayet metotlarının en sağlamı olan ve şeyh ile talibin bir araya gelmesiyle rivayeti ifade eden semâ' yoluyla rivayette kullanılan üçüncü afızdır. Nitekim el-Hatîbu'l-Bağdâdî, tekil zamiriyle ahberanî lafzını semâ'a delâlet eden lafızların üçüncüsırasında vermiştir.41 Buhârinin, şeyhi el-Humeydî'den naklettiği bir habere bakılırsa Sufyân b. Uyeyne'ye göre ahberanâ, haddesenâ, enbe'enâ ve semi'tu tabirleri birdir ve semâ'a delalet eden lafızlardandır.42 Yine el-Hatîbu'.-Bağdâdî'ye göre ravi, şeyhten işitmek suretiyle aldığı hadislerin rivayetinde semi'tu, haddesenâ, ahberanâ ve enbe'enâ tabirlerinden birini kullanmakta serbesttir. Kadı İyad ise semâ' yoluyla rivayeti imlâ ve tahdîs olarak ayırdıktan sonra şeyhin ezberinden veya yazılı kitabından yapılabileceğini kaydederek bu yolla hadis rivayet edenlerin haddesenâ, ahberanâ, enbe'enâ, semi'tu fulânen yekûlu, kale lenâ fulânun, zekera lenâ fulânun lafızlarının herhangi birini kullanmasının caiz olduğunu söyler. 43
Bu misaller ahberanâ tabirinin genelde semâ'a delalet eden eda lafızları arasında kullanıldığını gösterecek niteliktedir. Bununla birlikte aynı tabir, zamanla semâ' yoluyla hadis rivayetinde kullanılmakla kalmamış, diğer hadis rivayet metotlarının hemen hepsiyle rivayette de kullanılan bir eda lafzı haline gelmiştir. Nitekim İbnu's-Salâh'a göre ahberanâ, önceleri şeyhten işitilen hadislerin rivayetinde yaygın olarak kullanıldığı halde sonraları kıra'at veya arz denilen metotla rivayet edilen hadislere tahsis edilmiştir.44
Abdullah İbnu'l-Mübarek, Yahya b. Yahya et-Temîmi, Ahmed b. Hanbel, Nese'î ve diğer bazı âlimler, ahberanâ tabirinin mutlak olarak arz metoduyla hadis rivayetine bağlanmasını caiz görmemişlerdir. Buna karşılık Hicaz ve Küfe âlimlerinin büyük çoğunluğu, söz gelişi ez-Zuhrî, Mâlik, Sufyân b. Uyeyne, Yahya b. Sa'id el-Kattân, Buhârî gibi hadis âlimleri bunu caiz görürler. İmam Şâfı'î de ahberanâ lafzının sadece arz metoduyla hadis rivayetine ait bir tabir kabul edilmesini caiz görenlerdendir. Buradan anlaşılmaktadır ki, hadis ıstılahlarının oluşmaya, muhaddisler ve raviler arasında hadis rivayetiyle ilgili çeşitli tabirler kullanılmaya başladığı sıralarda ahberanâ tabiri, önce semâ' denilen rivayet şeklinde diğer bazı lafızlarla birlikte kullanılmış, ancak daha sonraları aynı tabir şeyhe arz veya kıraati ifade eden bir tabir haline gelmiştir. Şu da var ki ahberanâ lafzı, haddesenâ ile aynı manada olarak hadisi şeyhden doğrudan doğruya vasıtasız olarak rivayette de kullanılmış, bu iki tabir arasında fark görülmemiştir. Mağrib alimleri de ikisi arasında fark gözetmemişlerdir. Ancak ahberanî tabirinin arz yoluyla rivayete tahsisi yaygın hale geldikten sonra muhaddisler tarafından bu iki tabir arasında fark gözetilmeye başlanmıştır. İmam Evzâ'î, İbn Cureyc, İmam Şâfi'î, Müslim, Abdullah b. Vehbi'l-Misrî, Nese'î gibi âlim muhaddisler de iki tabirin ayrı mütalaa edilmesine taraftardırlar. Bunun içindir ki ahberanâ lafzı, haddesenâ gibi özellikle Şeyhten semâ'ı değil, şeyhin huzurunda okumayı da ifade etmeye başladığında artık aralarında umum-husus ilgisi hasıl olmuş ve her hadis rivayeti için ahberanâ ise de her haber nakletmeye tahdis denilememeye başlanmıştır. Bundan dolayı Ahmed b. Salih, "ahberanâ ile enbee'nâ, haddesenâ nın altındadır" demiştir. 45
Bazı hadisciler ahberanâ ve benzeri tabirlerin icazet ve münâvele yoluyla alınan hadislerin rivayetinde de kullanılmasını caiz görmüşlerdir. Bazıları ise bu tabirle birlikte hadisi tahammül yolunu belirtecek bir lafzın zikredilmesini uygun bulmuşlardır. Mâlik b. Enes, İbn Cureyc, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı hadisciler, ahberanâ ve benzeri eda lafızlarının icazet ve münâvelede kullanılmasını hoş karşılamamışlardır. Meselâ Mâlik b. Enes, "Bu senin el-Muvatta adlı kitabın. Onu yazdım ve karşılaştırdım. Bunun rivayeti için bana icazet ver. Yalnız rivayet ederken ahberanâ Mâlik mi diyeyim; yoksa haddesenâ Mâlik mi?" diyen bir şahsa "Hangisini istersen onu söyle" cevabını vermiştir. Ahmed b. Hanbel ise, Şu'ayb'ın hadislerini, bir kısmını ona okuyarak, bir kısmını ondan dinleyerek, bir kısmını da icazet ve münâvele ile alan el-Hakem b. Nâfi'e, hepsini değil, bir kısmını icazet ve münâvele ile aldığı için, "Bütün bu hadislerin rivayetinde ahberanâ de" demiştir. Bu haberler icazet ve münâvele yolu ile alınan hadislerin de ahberanâ ve benzeri tabirler kullanılarak rivayet edildiğini göstermektedir. Bununla beraber İbnu's-Salâh ve ona tâbi olanlar, bu çeşit rivayetlerde tahammül yolunun açıklanmasını daha doğru bulmuşlar ve hadiscilerin ekseriyetle bu görüş üzerinde birleştiklerini ifade etmişlerdir. Bu açıklama işi de ravinin meselâ ahberanâ icâzeten veya haddesenâ munâveleten gibi ibareler kullanmasıyla olur.
Ahberanâ lafzının mukâtebe yolu ile alınan hadislerin rivayetinde kullanılması ise bazı alimlere göre caiz olmakla beraber, bazı hadisciler bunu doğru bulmamışlardır. 46

Ahberanâ Fî Kitâbihî:

"Bize falanca kitabında rivayet etti" manasına eda sîgalarındandır. Daha çok son devirlerde yaşamış hadisciler tarafından şeyhin asıl nüshasından rivayetini belirtmek üzere kullanılmıştır.

Ahberanâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi:

Bk. Ahberanâ fulân kırâ'aten aleyhi.

Ahberanâ Fulan Bi-Teblîği Fulân:

Bk. Tebliğ.

Ahberanâ Fulân Bi'l-Kırâ'ati Aleyhi:

Bk. Ahberanâ fulân kırâ'aten aleyhi.

Ahberanâ Fulan Fîmâ Kuri'e Aleyhi:

Bk. Arz.

Ahberanâ Fulan Kırâ'aten Aleyhi:

"Bize falanca kimse kendisine okumak suretiyle haber verdi" manasına arz veya kırâ'at ale'ş-şeyh denilen hadîs alma metoduyla rivayet edilen hadîslerin başkalarına rivayeti sırasında isnadda kullanılan eda lafızlarındandır. Yeri geldiğinde de görüleceği gibi arz veya kırâ'at ale'ş-şeyh denilen metotla hadis rivayeti, ravinin elindeki hadisleri şeyhe ezberinden veya yazılı metinden okuması, şeyhin dinlemesiyle olur. Ravinin, başkası tarafından şeyhe okunan hadisleri dinlemesi de arz sayılır. Şeyh kendisine okunan hadisleri dinler. Dinlemesi, ezberinden veya hadislerinin yazılı olduğu kitabından takip etmesi demektir. Okunan hadislerde yanlışlık olursa düzeltir. Hadislerin böylece şeyhe okunması işi bitince rivayet tamamlanmış olur. İşte ahberanâ fulânun kırâ'aten aleyhi tabiri şeyhe okunarak, daha doğrusu onun tasvibine sunularak rivayet edilen hadislerin başkalarına rivayet edilmesi anında şeyhin isnadında yer alan lafızlardan biridir.
Hadisciler arasında arz veya kira'at denilen yolla rivayet edilen hadislerin başkalarına rivayet edilişi sırasında kullanılan lafızlarda birlik yoktur. Bazıları bu yolla rivayette semi'tu, haddesenâ ve ahberanâ lafızlarının kullanılmasını caiz görürlerse de bazıları görmezler. Ahberanâ (veya haddesenâ) fulânun kırâ'aten aleyhi tabirini arz usulüyle alınan hadislerin rivayetinde eda lafzı olarak kullanmayı tercih edenler, bu tabirin şeyhin ravi tarafından okunan hadisleri dinleyip tasvip ettiğini ve hadisin bu yolla alınmış olduğunu belirttiğine kani olanlardır. Onlara göre diğer tabirler bu hususu ifade etmezler. Söz gelimi semi'tu, hadisin şeyh tarafından okunup ravi tarafından dinlenerek rivayet edildiğini gösterir. Oysa arz metoduyla rivayette durum tam aksinedir ve hadis ravi tarafından okunup şeyh tarafından dinlenerek alınmaktadır. Bu itibarla semâ' ile arz arasında fark vardır. Bu farkı belirtmek isteyen hadisciler rivayetlerinde ahberanâ (veya haddesenâ) fulânun kırâ'aten aleyhi eda lafzını kullanmışlardır.
Ahberanâ fulânun bi'1-kırâ'ati aleyhi veya ahberanâ fulânun bi-kırâatî aleyhi lafızları da aynı yerde aynı manaya kullanılır. Ahberanâ yerine tekil zamiriyle ahberanî denildiği de olur. Eğer ravi, hadisi başkası tarafından şeyhe okunurken dinleyerek rivayet etmişse bu eda lafzına ve ene esme'u lafızlarını ekler.

Ahberanâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u:

Bk. Ahberanâ fulânun kırâ'aten aleyhi.

Ahberanâ İcâzeten:

"Bize icazet yoluyla rivayet etti" demektir. Bazı muhaddisler tarafından icazet metoduyla alınmış hadislerin rivayetinde kullanılmış eda sîgalarındandır. 47

Ahberanâ Kitâbeten:

"Bize kitabet yoluyla rivayet etti" manasında eda lafızlarındandır. Kimi muhaddislerce mukâtebe yoluyla alınmış hadisleri eda ederken kullanılmıştır. Aynı sîga bazı müteahhir (son devir) hadis âlimleri arasında yazılı icazetle rivayet edilmiş bulunan hadisleri eda ederken kullanılmıştır.

Ahberanâ Münâveleten:

Bk. Nâvelenî.

Ahberanâ Muşâfeheten:

Bk. Şâfehenî.

Ahberanâ Racul:

Bk. Ahberani Racul.

Ahberanî:

Sözlükte "bana haber verdi" demektir. Daha çok arz veya kırâ'at ale'ş-şeyh denilen rivayet metoduyla alınan hadislerin başkalarına rivayeti sırasında isnadda kullanılan eda lafızlarındandır.
Ahberanâ eda lafzının açıklanması sırasında da söylendiği gibi, bu lafız sonraları özellikle arz yoluyla alman hadislerin rivayetinde kullanılan bir eda lafzı haline gelmiştir. Ahberanî lafzı da önceleri haddesenâ ile aynı manada ve şeyhten arada vasıta olmaksızın semâ'ı belirtmek üzere kullanılmıştır. Hatta semâ yoluyla alınan hadislerin rivayetinde bu lafzı kullanmayı adet haline getirenler vardır. Bunların en meşhurları Abdullah İbnu'l-Mubârek, Huşeym b. Beşîr, Ubeydullah b. Musa, Abdurrezzak, Yezid b. Harun, Amr b. Avn, Yahya b. Yahya et-Temîmî ve İshak b. Râhûyedir.48 Ancak daha sonraları ahberanâ gibi ahberanî lafzı da aynı şekilde şeyhe okuyarak rivayet etme metoduyla hadis almaya has bir lafız haline gelmiştir.
Ahberanâ ile ahberanî arasında küçük bir fark vardır. Bu fark ahberanâ lafzının daha çok bir topluluk huzurunda şeyhe okunan hadislerini rivayetinde, ahberanî ise ravinin yalnızca kendisinin şeyhe okuduğu hadislerin nakledilmesinde kullanılmasından ileri gelmektedir.49 Nitekim Abdullah b. Vehb, "rivayetinde haddesenâ dediğim hadisler başkalarıyla birlikte şeyhten işittiklerimdir. Haddesenî diyerek rivayet ettiklerim şeyhten yalnız başına duyduklarımdır. Ahberanâ dediklerim, şeyhe okunurken benim de hazır olduklarım, ahberanî dediklerim ise şeyhe bizzat kendi okuduklarımdır" diyerek haddesenâ ile haddesenî, ahberanâ ile ahberanî arasındaki bu küçük farka işaret etmiştir.50 el-Hâkimu'n-Nîsâbûrû de aynı konuda şunları söylemiştir: "Rivayette ihtiyar

ettiğim, şeyhlerimin ve zamanımın hadis imamlarından çoğuna katıldığım husus, muhaddisten yanında kimse olmadan lafzan hadis alanın haddesenî fulân; başkalarıyla birlikte yine lafzan rivayette bulunanın haddesenâ fulân; muhaddise kendisi okuyan şahsın ahberanî fulân; muhaddise okunurken hazır bulunan kimsenin ise ahberanâ fulân demesidir. 51
Demek oluyor ki ahberanî lafzı aynı manada kullanılan diğer lafızlardan, bilhassa ahberanâdan farklı olarak ravinin şeyhe bizzat kendisinin okuduğu hadislerin rivayetinde kullanılmıştır.

Ahberanî Fulân Kitâbeten:

Bk. Ahberanî fulân mukâtebeten.

Ahberanî Fulân Mukâtebeten:

"Fulan kimse bana yazışma yoluyla haber verdi" manasınadır. Rivayet metotlarından mukâtebe (veya kitâbe) yoluyla alman hadislerin rivayetinde eda lafzı olarak kullanılan bir tabirdir.
İlerde özel başlığı altında geniş çapta ele alınacağı gibi mukâtebe, şeyhin kendi el yazısıyla yazılmış ve içinde rivayet hakkını elde ettiği hadislerin bulunduğu bir kitap ya da yazılı metni birine göndermesi şeklinde gerçekleşir. Şeyhin böylece yazarak yolladığı hadisleri, gönderdiği kimse rivayet etmiş olur. Böyle bir ravi o yolla aldığı hadisleri başka bir raviye rivayet ederken isnadında genellikle bu lafzı kullanır.
Mukâtebe yoluyla rivayette ahberanâ ve haddesenâ lafızlarının kullanılmasını caiz görmeyenler onların yerine hadis alma şeklini de gösteren ahberanî fulânun mukâtebeten gibi tabirlerin kullanılmasını zaruri görmüşlerdir. Bu tabirin yerine aynı manada ahberanî fulânun kitâbeten veya ketebe ileyye fulânun eda lafızları da kullanılmıştır.

Ahberanî Racul:

Ahberanâ raculun şeklinde çoğul zamiriyle de kullanılır. Sika bir ravinîn kendisi gibi sika olan şeyhini isnadında ismiyle anmayarak ibhâm etmesinde kullanılan eda lafızlarındandır. "Bana adamın biri söyledi" manasından da anlaşılacağı gibi, isnadında böyle diyen ravi, şeyhini mübhem bırakmış demektir. 52

Ahberanî's-Sıka:

Bk. Haddesenî's-Sika.

Ahfaz:

Hıfzı daha üstün anlamına ism-i tafdildir. Tabir olarak, adalet sahibi iki raviden birinin diğerinden hadis belleme ve ezberleme yönünden daha üstün olduğunu ifade etmekte kullanılır.

Ahkâm:

Sözlükte "hükümler" manasına gelir. Hadis İlminde câmî ya da musannef denilen ve belli konulardaki hadisleri ihtiva eden kitaplardaki ana konulardan birinin adıdır, ahkâm konusuna dinî hükümleri ihtiva eden hadisler girer. Özellikle ahkâm hadislerinden meydana gelen kitaplara sünen adı verilir. Sünen Ebî Dâvud gibi.

Ahkâm Hadîsleri:

Ahkâm, "hükm"ün çoğuludur. Buna göre ahkâm hadisleri, şer'î hükümlerin kaynağını oluşturan hadislere denir. Bir başka deyişle taharet (temizlik), ibâdet, tâ'at, mu'âmelat, ceza hukuku ve benzeri konulardaki fıkhı hükümlerin çıkarıldığı hadislerdir.
Ahkâm hadisleri, genelde câmî, musannef ve sünen türü kitaplarda belli bölümlerde bulunur. Bununla birlikte özellikle ahkâm hadislerine ayrılmış eserler de vardır. Önemli birkaçı şunlardır:
1. Şerhu Me'âni'1-Âsâr: Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî,
2. Me'âlimu's-Sunen: Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed el-Hattâbî. Sünen Ebi Dâvud'dan seçme ahkâm hadislerine ve şerhlerine dairdir.
3. Umdetu'l-Ahkâm: Abdulğanî el- Makdisî,
4. el-Muntekâ min Ahâdisi'l-Ahkâm: Abdusselâm b. Abdillah b. Teymiye,
5. el-İlmâm fî Ahâdîsi'l-Ahkâm: Muhammed b. Ali, İbn Dakîki'1-İyd.
6. Bulûğu'l-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî.

Ahrece Anhu:

"(Hadisi) ondan rivayet etti" anlamına gelen bir deyim olup Hadis Edebiyatı içinde bir musannifin şeyhlerinden birinin hadisi, ondan arada vasıta olmaksızın alarak kendi kitabında nakletmesini ifade eder tabir olarak kullanılmıştır.

Ahrece Lehû:

"(Hadîsini) kitabına aldı" manasını veren bu tabir hadis kitaplarında bir musannifin şeyhinin hadisini, ondan gelen senediyle rivayet ederek kitabına almasını ifade eden deyim olarak kullanılmıştır.

Ahrecehû:

"Bu hadisi (falanca) rivayet etti" manasına gelir. Hadis kitaplarında bir hadis metnini naklettikten sonra kullanılan tabirlerdendir. Tamamen ravâhu karşılığıdır ve çeşitli hadis kitaplarından nakledilen hadislerin kaynağını belirtmeye yarar. Söz gelimi değişik hadis kitaplarından derlediği hadislerden meydana gelen bir kitapta bir hadisi verdikten sonra ahrecehû Müslim diyen musannif, bu tabiriyle verdiği hadisin Müslim Sahihinde yer aldığını belirtmiş olur.

Ahruf:

"Harf kelimesinin çoğuludur. Hadis kitaplarında hadis metnini oluşturan lafızlar manasına kullanılmıştır. Söz gelimi bir hadis nakledildikten sonra ravâhu fulânun bi-nâzihi'l-ahruf denilmişse bu, o hadisin o hadisci tarafından verilen lafızlarla rivayet edilmiş olduğunu ifade eder.

Ahsenu Şey'in Fi'l-Bâb:

"konusunda en güzel hadis" manasını verir. Esahhu şey'in fi'l-Bâb gibi bir hadisin herhangi bir konuda rivayet edilen hadisler içinde en iyi kabul edilen olduğunu ifade eder. Şu da var ki, hakkında böyle denilmiş olan hadisin mutlaka hasen olması şart değildir. Konusunda rivayet edilmiş olan hadisler içinde en iyi görülmüş olan bu hadis, sahih veya hasen olabileceği gibi, zayıf da olabilir.

Ahvâlu'r-Ruvât:

Bk. Hâlu'r-ruvât.

Ahz:

"Almak" manasına "ehaze" kök fiilinin masdarı olan ahz, Hadis İlminde genellikle hadisi rivayet etmek manasına kullanılır. Ravinin hadisi şeyh denilen muhaddisten rivayet metotlarından birisiyle almasını ifade eder.

Ahz Ve Tahammül:

Bk. Tahammulu'l-Hadîs.

Ağrabe Bihî Fulân:

"Falanca ravi bu hadisin rivayetinde tek kaldı" manasına gelen bir tabir olup bir hadisin, ravisinin rivayette tek kalması yüzünden ferd veya ğarîb olduğunu ifade eder. Aynı manada teferrede bihî fulânun an fulânin (falanca bu hadisi falandan rivayette teferrüd etti) tabiri de kullanılır.

Akâ'id:

Sözlük bakımından akîde kelimesinin çoğulu olan akâ'id genelde inanç sistemi, inanç esasları manasında kullanılan bir îslâmî terimdir.
Hadis ilminde akâ'id, cami' veya musannef denilen ve belli başlı konulardaki hadisleri ihtiva eden hadis kitaplarındaki ana konulardan biri ve birincisidir. Akâ'id konusu, îman ve iman esaslarıyla ilgili hadisleri ihtiva eder.
Akâ'id konusundaki hadisler bazen ayrı bir kitapta toplanır. İbn Huzeyine'nin Kitâbu't-Tevhîdi el-Beyhakî'nin Kitâbu'l-Esmâ ve's-Sıfat'ı gibi. Bu bölümün adı bazı hadis kitaplarında Tevhîd ve Sıfat başlığı altında görülür.

Akıl:

İnsanoğlunun sahip olduğu en kıymetli cevherin adıdır. Hadis İlminde akıl, ravide aranan şartlardan biridir. Rivayetlerinin kabul edilebilmesi için akıl yönünden tam oluşunu ifade eden terimdir.

Akrân:

Sözlük yönünden karinin çoğulu olup birbirine yakın kişiler demektir. Hadis Usulü İlminde yaş veya hadis rivayetindeki kıdem itibariyle birbirine yakın olan raviler için kullanılmıştır. Rivâyetu'l-Akrân veya Mudebbec bahisleriyle ilgilidir.

Akva'l-Esânîd:

"İsnadların en kuvvetlisi" manasına gelen bu terim için bk. Esahhu'l-esanîd.

Akvâl:

"Kavi" kelimesinin çoğuludur. Terim olarak görüşler manasına kullanılmıştır. Hadis Usulü eserlerinde bir konudaki değişik görüşleri ifade etmekte kullanılmıştır.

Alâ Yedey Adlin:

Bazı cerh ve ta'dil alimlerince cerhte kullanılmış lafızlardandır. Cerhin üçüncü mertebesinde yer alır. Hükmü o mertebedeki lafızların hükmüne tabidir.

Alâmâtu'l-Vaz:

Bk. vaz'.

Alâmetu'd-Darb:

"Darb işareti" gibi bir manaya alınabilecek terkiptir. Hadislerin yazılışı sırasında yanlış yazılan kelime veya cümlelerin işaretlenerek düzeltilmesinden ibaret darb işleminde ve düzeltilen kısmı göstermek üzere kullanılan değişik işaretlere denir. En çok kullanılan darb alameti çizgidir. 53

Ale'l-Ahruf:

"Harflerine göre" demek olup hadis tasnif metotlarındandır. Bu metoda göre yazılan kitaplarda hadisler, ilk kelimelerinin başındaki harflere göre sıralanır. Es-Su'yutî'nin el-Câmi'u's-Sağîr isimli birkaç kelime veya cümleden oluşan kısa hadislere ayrılmış eseri bu metotla yazılmış hadis kitaplarındandır. Aliyyu'l-Kâri'nin el-Masnû' isimli mevzuat kitabı da aynı metotla tasnif edilmiştir.
Hadisler alfabetik tertibe konulduğundan ale'l-ahruf metoduyla yazılmış eserler nisbeten kullanışlıdırlar.

Ale'l-Ebvâb:

"Bablarına göre" anlamını verir. Muhaddislerin hadis tasnifinde genellikle takip ettikleri iki metottan birincisi ve en çok kullanılanıdır.
Bu mototla tasnifte hadisler, fıkıh konularına göre ayrılır ve aynı konudaki hadisler kitâb başlığı altında ayrı bir bölüm halinde bir araya getirilir. Böylece bir araya getirilen hadislerin her biri de bâb başlığıyla ayrı bir bölüm halinde sıralanır. Sahih-i Buhârîde ilim konusundaki hadislerin Kitâbu'1-İlm ana başlığı altında ve birer ikişer hadisten meydana gelen 53 babda toplanması ale'l-ebvâb metoduyla tasnifin misalini oluşturur.
Kitâb başlığı altında birkaç ana konuda toplanan hadislerden meydana gelen kitaplara cami veya musannef adı verilir. Kaydetmek gerekir ki, musannefler daha çok ahkâm hadislerini ihtiva ederler.

Ale'l-Etraf:

Az kullanılmış olmakla birlikte muhaddislerin hadis tasnif metotlarındandır. Bu metoda göre yapılan tasnifte hadislerin belli bir bölümü zikredilir. Zikredilen bölüm, kalan kısma da delâlet eder. Ayrıca bu hadisin isnadları etraflı bir şekilde veya kısmen ayrı bir bölümde toplanır. 54
Hadislerin belli bir bölümünü isnadlarıyla birlikte tasnif etmek usulüyle tertip edilen hadis kitaplarına etraf kitapları denir. 55

Ale'l-Ma'nâ Rivayet:

Bk. Rivayet bi'1-Ma'nâ.

Ale'l-Mesânîd:

"Müsnedlere göre" anlamına gelen bir tabir olup muhaddislerin hadislerin tasnifinde genellikle takip ettikleri iki metottan ikincisidir.
Bu metotla tasnifde hadisler, konularına bakılmaksızın rivayet eden sahabî ismine göre tertip edilirler. 56Söz gelişi konuları ne olursa olsun, Hz. Ebu Bekir'den rivayet edilen hadisler Ebu Bekr Müsnedi başlığı altında bir yerde; Hz. Ömer'den rivayet edilenler Ömer Müsnedi başlığı altında bir başka yerde toplanır. Böylece tasnif edilen hadis kitaplarına Müsned denir. Ahmed b. Han-bel'in müsnedi bu konuda misaldir.

Ale'r-Ricâl:

"Ricaline göre" anlamına gelir. Hadis tasnif metotlarından biridir. Bu metotla yazılan eserlerde hadisler, konularına bakılmaksızın rivayet edenin ismine göre bir arada toplanır. Sahabî ismi esas olmak üzere düzenlenerek aynı sahabîden rivayet edilen hadislerin bir arada verildiği hadis kitaplarına müsned adı verilir, et-Taberânî'nin Mu'cemlerinden olduğu gibi. musannifin şeyhlerinin isimlerine göre düzenlenen hadis kitapları ise mu'cem adiyle bilinir.

An:

..., den, dan manası veren harf-i çerdir. Hadis Usûlü İlminde eda sığaları arasında söz konusu edilmiştir.
An lafzıyla hadis rivayet eden raviye mu'an'in; rivayet ettiği hadise ise mu'an'an adı verilir.
Bu lafızla rivayet edilen hadis, lafız cezm sığası sayılmadığı, dolayısiyle ravi ile Şeyhi arasında mülakata delalet etmediği için muttasıl addedilmez. Buna göre Şeyhinden "an fulânin" diyerek rivayette bulunan ravi, gerçekte ondan hadis işitmemiş biri olabilir. O yüzden isnadında intıka' bulunmak ihtimali o duğu gibi tedlis ihtimali de vardır. Öyle olunca hadisi munkati' veya mudelles sayılmak ve zayıf grubuna girmek gerekir.
Şeyhinden "an" lafzıyla hadis rivayet eden ravinin isnadının muttasıl sayılabilmesi için bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki adaletli olmaktır. İkincisi rivayetinde tedlis yapmaması; üçüncüsü ise şeyhine mülâki olduğunun bilinmesidir. Her üç şartın bulunması halinde rivayeti muttasıl hükmündedir. Değilse munkati veya mürsel, yahut da mudelles çeşitlerinden birine girer.57

An'ane:

"An'ane" rubâ'i mücerred fiilinin masdarıdır. Bir hadisi nakleden ravinin, isnadında semâ, ihbar ve tahdise delalet eden haddesenâ, ahberanâ ve benzeri lafızlar kullanmayıp sadece "an fulânin" diyerek hadis rivayet etmesine denir. An'ane yoluyla rivayet edilen hadise ise mu'an'an adı verilir.
An'ane, ravi ile şeyhinin bir araya geldiğine kesinlikle delâlet etmez. Bu itibarla "an fulânin" diyerek birinden hadis rivayet eden ravi, gerçekte o hadisi ondan almadığı gibi onunla hiç görüşmemiş de olabilir. Buna göre ya isnadı munkatı'dır; ya da tedlis yapıyordur. Bu yüzden an'ane ile rivayet daha çok munkatı sayılmıştır. Bununla birlikte her an'ane yoluyla rivayet munkatı değildir. Bazı şartların söz konusu olması halinde an'ane ile rivayet muttasıl sayılır. Bu şartlar an maddesinde açıklanmıştır. Ayrıca mu'an'an maddesinde de yer verilecektir.

An'ane Munkatı'a:

"An" ve "an'ane" bahislerinde söz konusu edildiği üzere, şeyhinden "an fulânin" diyerek rivayette bulunan ravinin isnadı, bu lafız şeyhi ile mülakata delalet etmediği için muttasıl sayılmaz. Böyle rivayette bulunan ravi,

şayet tâbi'undan sonraki tabakalardan birinden ise rivayetine, şeyhine mülâki olduğu kesinlik kazanmadığı sürece anane munkatı'a adı verilir. Aynı şekilde rivayette bulunan ravi tâbi'ûndan birisi ise rivayetine an'ane mursele denilmiştir.

An'ane Mursele:

Bk. An'ane Munkatı'a.

Ani's-Sîka:

"Sikadan rivayet edilmiştir" manasına gelir. Bazı büyük hadiscilerin, kendilerine sahih olarak ulaşan hadisleri rivayet ederken şeyhlerinin ismini söylemeyip ibhâm etmekte kullandıkları lafızlardandır. Meselâ, "İmam Mâlikten, o, kendisine göre sika olan şeyhinden, Amr b. Şu'ayb'dan, babasından, dedesinden rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) urban denilen (kaparo verilerek yapılan) alışverişten men etti." 58
Hadis ilminde yüksek derecelere ulaşmış bir muhaddisin adeti hep sika ravilerden rivayet olduğundan ani's-sika diyerek şeyhini ibhâm etmesinde herhangi bir mahzur olmadığım söyleyenler olmuştur. Ancak Hadis usulü kaidelerinin yerleşmesinden sonra böyle lafızlarla şeyhin ismini mübhem bırakmak hoş karşılanmamıştır.

Arz:

Sözlükte sunmak, ortaya koymak, bir nesneyi göstermek, arzetmek gibi değişik manalara gelir. Terim olarak arz ale'ş-şeyh şeklinde de kullanılır ve hadis rivayet metotlarından birine denir. Kısaca ravinin elinde bulunan hadisleri şeyhe okumasından ibarettir. Uygulaması şöyledir: Adına tâlib de denilen ravi, şeyhin rivayet hakkını elinde bulundurduğu hadisleri ezberinden veya çok kere şeyhe ait olan kitaptan okur.
Şeyh, ya ezberinden ya da yazılı metninden kendisine okunan hadisleri dinler, takip eder. Hata olursa düzeltir. Böylece uygulanan okuma işi tamamlanınca okunan hadisler tâlib tarafından rivayet edilmiş olur.
Arz metoduyla rivayete bazı alimler kîrâ'at ale'-şeyh (şeyhe okuma) demişlerdir. Aynı manada arz-ı kırâ'at, arz-ı semâ tabirleri de kullanılmıştır. Bununla beraber İbn Haceri'l-Askalânî kıra'atle arz arasında umum-husus farkı olduğunu ileri sürerek "arz kıra'atten daha özeldir. Kırâ'atsiz arz olamazsa da arz kasdı olmaksızın da kıraat olabilir" demiştir.
Arz yoluyla hadis rivayetinde ister talib bizzat okumuş, ister hadis meclisinde bir başkası okumuş da o dinlemiş; hadisler ister kitaptan isterse ezberden okunmuş; şeyh ister o hadisleri ezberlemiş olsun, ister ezberden değil, hadislerinin yazılı olduğu nüshasından kendisi veya o nüshayı elinde tutan diğer bir sika kimse takip etsin, farketmez.
el-Irâki, arzın bir başka şeklini haber vererek "kimsenin elinde kitap olmaksızın dinleyenlerden sika biri şeyhin asıl nüshasını ezbere bilir; şeyh de okunanı gaflete düşmeden dinlerse kâfidir" der.59
Bütün bu durumlara göre arz yolu ile rivayette altı ihtimal söz konusudur:
1. Şeyh, okunan hadisleri ezbere bilir ve asıl olan nüshasını elinde bulundurur. Bu şekilde rivayetin sahih olduğunda şüphe yoktur.
2. Şeyh, nüshasındaki hadisleri ezbere bilmekle beraber, nüshası sika ve okuduğuna dikkat eden karî denilen bir okuyanın elinde bulunur. Böyle rivayetin sahih olduğunda da şüphe yoktur. Hatta her iki zat dikkatli okuma konusunda birbirlerine yardım ettiklerinden denilebilir ki bu şekil arz, bir öncekinden daha sahihtir.
3. Şeyh, okunan hadisleri ezberine almamıştır. Ancak asıl nüshası kendi elinde bulunur. Böyle arzın sahih olduğunda görüş ayrılığı söz konusu değildir.
4. Şeyh, okunan hadisleri ezberlememiştir. Asıl olan nüshası sika ve dikkatle okuyan birinin elinde bulunur. Bu takdirde de rivayet sahihtir. Bu şekilde rivayeti hoş görmeyen şiddet taraftan hadiscilerin itirazları ise geçerli sayılmamıştır.
5. Şeyhin hıfzı yoktur. Hadisleri okuyan, şeyhin asıl nüshasından başka bir nüshadan okur. Dinleyenler arasında bulunan dikkatli ve sika biri asıl nüshayı elinde tutar. Böyle rivayetin sahih olup olmadığında ihtilaf vardır. İmâmu'l-Haremeyn'e göre bu şekildeki bir arz sahih değildir. Ebu Bekr Bakıllânî de böyle rivayetin sahih olduğunda tereddüt göstermiş ve daha çok sahih olmadığına meyletmiştir. Buna karşılık kimi âlimler bu şekil arzı caiz görmüşlerdir. Nitekim İbnu's-Salâh, böyle arzın muhtar olan sahih görüşe göre caiz olduğunu söylemiştir. Aynı konuda el-Irâki, "bütün şeyhlerin yaptıkları bu minval üzeredir", es-Silefi ise "bütün alimlerimizi bunu kabulde ittifak halinde bulduk" demişlerdir.
6. Şeyh hadislerim ezberlememiş olduğu gibi asıl nüshasını elinde bulunduran kimse, ister okuyan kişi olsun; isterse dinleyenlerden biri olsun, sika değilse böyle rivayet sahih sayılmaz. 60
Görülüyor ki arz yoluyla rivayet şeyh ile talibin çeşitli durumlanna göre daha çok sahih olmakta, bazı hallerde ise olmamaktadır. Bununla birlikte bu yolla hadis rivayetinin sağlam bir şekilde gerçekleşebilmesi için bazı durumların göz önünde bulundurulması faydalı görülmüştür. Bu durumların belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz.
a) Şeyhe okuyan kimse, hadisleri şeyhin huzurunda okuduğu sırada şeyh dikkatle dinlediği halde susar ve herhangi bir şekilde tasdik etmeyecek olursa bu şekilde semâ caiz olduğu gibi rivayet de caiz olur; zira bu şekilde rivayette rivayet esnasındaki durum şeyhin tasdikine karine sayılır. Bu konuda hadisciler, fıkıhcılar ve kelâmcılar arasında görüş birliği vardır. Ancak bazı zahiri âlimleri böyle durumlarda şeyhin herhangi bir şekilde okunan hadisleri tasdik etmesinin şart olduğu görüşündedirler. Şafi'îlerden Ebu İshak eş-Şirâzî ile Ebu Nasr İbni's-Sabbâğ ve Ebu'1-Feth Suleym er-Râzî de bu meselede zahiri alimlere uymuşlardır. Hatta İbnu's-Sabbâğ. "Bu suretle hadis alan kimsenin işittiğiyle amel etmesi caiz ise de haddesenî yahut ahberanî diyerek rivayet etmesi caiz değildir. Olsa olsa kara'tu aleyh yahut kuri'e aleyhi ve huve yesme'u diyebilir" der. 61İmam Gazâlî de sahih olan görüşün bu olduğunu söylemiştir.
b) Hadislerin şeyhe okunuşu sırasında gerek okunan hadisleri dikkatle dinlemesi gereken şeyhin, gerekse dinleyenlerden birinin semâ halinde başka bir şeyle meşgul olması, söz gelimi bir kilap kopya etmeleri halinde rivayetin sahih olup olmadığı konusunda görüş ayrılığı vardır. Ebu İshak İsferâ'inî ile İbrahim b. İshak el-Harbî, Ebu Ahmed b. Adi ve daha birçok hadis âliminin görüşüne göre böyle bir rivayet sahih değildir. Buna karşılık Musa b. Harun el-Hammâl ve diğer bazı muhaddisler sahih olduğu görüşündedirler. Nitekim Ebu Hatim er-Râzi'nin, üstadı Arim'in huzurunda hadis okunması anında yazı ile meşgul olduğu, Abdullah İbnu'l-Mubârek'in ise yanında hadis okunurken başka birşey yazdığı sabittir.
İbnu's-Salâh'a göre hadis okunurken bir kitap kopya etmekle meşgul olan kimsenin meşgul olduğu şey okunan

şeyleri anlayıp hıfztetmesine mani olacak gibiyse rivayeti sahih değildir. Buna karşılık okunanları anlayıp hıfzetmesine engel olacak kadar değilse rivayet sahihtir. İbnu's-Salâh buna dair ed-Dârekutnî'den bir misal nakleder. Tanınmış muhaddisimiz gençliğinde İsma'il b. Saffâr'ın hadis meclisinde bulunur. Bir gün İsmail, talebelerine hadis yazdırırken o yazmayı bırakıp beraberinde getirdiği hadis cüzünü istinsah etmeye başlar. Orada hazır olanlardan biri "Böyle istinsah ile meşgul olursan semain sahih olmaz" der. ed-Darekutnî "Benim kavrayışım seninkine benzemez" dedikten sonra
"Şeyhin şimdiye kadar kaç hadis yazdırdığını biliyormusun? diye sorar.
"Hayır" cevabını alınca da o ana kadar on sekiz hadisin imlâ edildiğini söyler. Yazdırılan hadisleri sayarlar o kadar çıkar. Bir de "Birinci hadis falandan, o da fülandan; ikincisi falancadan..." diyerek on sekiz hadisin senetlerini de metinlerini de birer birer sonuna kadar okur. Hazır olanlar şaşırakalırlar. 62
Aynı konuda yine er-Dârekutnî'ye dair ilginç iki misali de es-Suyütî nakletmiştir. Buna göre bir gün kendisine hadis okunurken namaza durur. Kıra'at esnasında kari, bir hadisin isnadındaki Nuseyr b. Zu'lûk ismine rastlayınca Nuseyri Beşîr okur. ed-Dârekutni yapılan yanlışı ihtar etmek üzere namazda olduğu halde "subhânallâh" der. Okuyan hatasını anlayınca bu sefer Buşeyr okur. Yine "subhânallâh" deyince Yesîr şeklinde okur. Bunun üzerine ed-Dârekutnî "nûn" ve'1-kalemi..." ayetini okumaya başlar. Böylece yanlış okunan ilk harfin "nûn" ismin de "Nuseyr" olduğunu ihtar etmiş olur.
Hamza b. Muhammad b. Tahir anlatmıştır: Bir kere ed-Dârekutnî'nin hadis meclisinde bulundum. Hadisleri ona arzetmek için okuyan kimse okumakla meşgulken o nafile namaza durdu. Okuma esnasında kari, bir hadisin isnadındaki Amr b. Şu'ayb ismini Amr b. Sa'id diye okudu. ed-Dârekutnî, "subhânallâh" dedi; okuyanın yanlışını ihtar etti. O ise yanlışını tekrarladı ve durdu. Bunun üzerine ed-Dârekutnî, "Yâ Şu'aybu e salâtuke te'ınuruke..." ayetini okuyarak hatayı düzeltti." 63
Kıraat esnasında gerek şeyh, gerekse şeyhin hadislerini dinleyen kimse konuşur veya okuyan acele eder yahut alçak sesle okur. yahutta okuyanla dinleyen arasındaki mesafe fazla olur da dinleyen okunan hadisleri layıkıyla anlamayacak olursa böyle durumlarda rivayetin sahih olup olmamasında az önceki açıklama geçerlidir. Yani dinleyen okunan hadisleri anlayıp zabtedebilirse sahih olur. Edemezse olmaz. Hadisin siyakından çıkarılabilecek bir iki kelime yanlışı önemli değildir. Ancak bu takdirde okunan kitap veya cüzden işitilmemiş tek-tük kelimelerin rivayetinin sahih olabilmesi için şeyhin dinleyene icazet vermesi mustehab görülmüştür. 64
c) Hadîs âlimi ile talib arasında perde veya duvar gibi bir engel olduğu takdirde hadisleri dinleyen, şeyhin sesini tanır, yahut şeyhi tanıyan sika bir kimsenin haber vermesiyle konuşanın o olduğunu, yahut da şeyhin mecliste olup okuyanı dinlediğini öğrenirse hadis alimlerinin tümüne göre rivayet sahihtir. Ancak Şu'be "Dinleyenin şeyhi görmesi şarttır. Bir muhaddisin yüzünü görmedikçe ondan rivayet etme; zira ne bilirsin, belki de şeyhin suretinde görünüp ahberanâ, haddesenâ diyen şeytandır" demiştir. Şu'benin bu görüşü ifrattan çok tefrittir. Nitekim Ahmed Naim Merhum da "yüzünü gördüğü muhaddisin şeytan olmadığına nasıl güveneceğini sorarız" diyerek Şu'be'nin tefride kaçtığına dikkat çekmiştir.
Hadis alimi ile onun okunan hadislerini dinleyen arasında perde olduğu takdirde şeyhi sesinden tanıyorsa rivayetin sahih olduğu görüşünde olanlar İbn Ömer'in bir hadisine dayanırlar. Bu hadise göre Hz. Peygamber İbn Umrai Mektûm ezan okuyuncaya kadar imsakin geciktirilmesini emretmiştir. O ezan okurken herkes evinde bulunuyor; onu görmüyordu. Demek oluyor ki sesin tanınması yeterli görülmüştür. Aynı şekilde Mü'minlerin Annesi Hz. A'işe ve diğer peygamber ailelerinin perde arkasından söylediği hadisler rivayet edilmiş, hepsinin rivayeti sahih sayılmıştır.
d) Ravi şeyhten bir hadisi dinledikten sonra şeyh "bunu benden rivayet etme" veya "bunu benden rivayet etmene iznim yoktur" diyerek rivayetten men edecek olsa hiçbir hükmü olmaz. Özellikle şeyh, bazı kimselerin rivayetini kasdettiği halde hadisleri okunurken kendisinden habersiz bazı kimseler de dinlemiş olsalar durum aynıdır. Şeyh, "ben yalnız size ihbar ediyorum, falancaya etmiyorum" demekle o falancanın rivayetinede mani olamaz. Bir hata veya şüpheden dolayı şeyh rivayetten rücu etse, işitenlerin o hadisi rivayet etmeleri sahih olmaz. Böyle bir hata veya şüphe yoksa şeyhin sözünün hükmü yoktur. 65
Arz metoduyla hadis rivayet eden hadiscilerin isnadlannda kullandıkları eda sığalarının başlıcalan şunlardır: Ahberanâ fulânun kırâ'aten aleyhi; hadisi, bizzat kendisi şeyhe okumak suretiyle rivayet etmişse, kara'tu alâ fulân; başkası okumuş, kendisi dinlemişse kuri'e aleyhi ve ene esme'u. Ahberanâ fulânun fînıâ kuri'e aleyhi eda sîgası da aynı yerde kullanılır.
Semâ' yoluyla rivayette kullanılan semi'tu dışındaki lafızlar, kırâ'at tasrih edilmek suretiyle arzda da kullanılabilirler:
Haddesenâ (enbe'enâ, nebbe'enâ) fulânun bi-kırâ'atî aleyh; haddesenâ (ahberanâ, enbe'enâ, nebbe'enâ) fulânun kırâ'aten aleyhi ve ene esme'u; kale (zekera) lenâ fulânun bi-kırâ'atî aleyh; Kale (zekera) lenâ fulânun kırâ'aten aleyhi ve ene esme'u.,. gibi.
Buradan anlaşılmaktadır ki, arz yoluyla rivayette kullanılması caiz görülmeyen lafız sadece semi'tudur. Kadı İyad, İmam Mâlik ile Sufyânu's-Sevri ve Sufyân b. Uyeynenin semi'tu lafzının arzda da kullanılmasını caiz gördüklerini söyler.66 Sahih olan, caiz olmadığıdır.
Arz yoluyla alınan hadislerin kırâ'at lafzıyla kayıtlamadan semâda olduğu gibi yalnızca ahberanâ, haddesenâ lafızlarıyla eda etmenin sahih olup olmadığı konusunda hadisciler arasında görüş ayrılığı vardır. Abdullah İbnu'l-Mubârek, Yahya b. Yahya et-Temimî, meşhur olan görüşlerine göre Ahmed b. Hanbel ve Nese'î, bu iki eda lafzının kıraat lafzıyla kayıtlanmadan arz metoduyla rivayette kullanılmasını caiz görmemişlerdir. Hatta Kâdî Ebubekr, sahih olan görüşün bu olduğunu söylemiştir. el-Hatîbu'l-Bağdâdî, bunlara İbn Cureyc'i kattıktan sonra "hadiscilerden çok kimsenin görüşü budur" demiştir. 67
Buna karşılık Hicaz ve Küfe alimlerinin çoğu, her iki lafzın birbiri yerine kullanılmasını caiz görmüşlerdir. İbn Şihâb ez-Zuhri, Mâlik. Sufyân b. Uyeyne, Yahya b. Sa'îd el-Kattân, Buhârî, Sufyân es-Sevri ile Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf, Muhammed İbnu'l-Hasen eş-Şeybânî, Yezîd b. Harun, Nadr b. Şumeyl, Ebu Âsim en-Nebîl, Vehb b. Cerir, Sa'leb, et-Tahâvî, Ebu Nu'aym el-İsbehânî, diğer görüşe göre Ahmed b. Hanbel bu görüşte olanların en meşhurlarıdır.
Öte yandan İmam Şâfi'î, Müslim, el-Evzâ'î ve İbn Vehb'in temsil ettikleri görüşe göre, bu ki lafızdan yalnız ahberanâ arz yoluyla alınan hadislerin rivayetinde kullanılır. Burada şuna işaret etmek gerekir. Ahberanâ maddesinde de söz konusu edildiği gibi, bu lafız zamanla özellikle arz yoluyla rivayet edilen hadislerin edası sırasında kullanılmıştır. Hatta el-Cevherî'nin açıkladığına göre ahberanâ lafzı, hadisciler arasında "ben şeyhe okuyarak arzettim" manasına gelen adeta bir alem olmuştur. 68
Bir üçüncü grup ise arz yoluyla hadis rivayetinde kırâ'at lafzını kullanmadan ahberanâ demeyi caiz gördükleri

halde haddesenâ demeyi görmemişlerdir. İmam Şâfi'î ile taraftarları, Müslim; İbnu's-Salâh ve en-Nevevî'nin dediklerine bakılırsa bütün ıraklı muhaddisler ve hadis alimlerinin çoğu bu görüştedirler. Her ne hal ise hadisciler arasında sonradan şayi olan bu görüş olup bundan maksatlarının haddesenâ deyince semâ, ahberanâ deyince arz olduğunu belirtmektir.
Bu lafızlar artık terim olarak o kadar yaygınlaşmıştır ki lügat itibariyle delâlet ettiği manalar arasında fark yoktur, diyerek aksine bir görüş ileri sürmek bile fazladır. Ebu Bekri'l-Berkânî'nin şu hikâyesi her iki terimin ayrı ayrı kullanılışının daha o zamandan beri ne kadar kökleşmiş olduğunu gösterir:
"Horasanın önde gelen hadis çilerin den Ebu Hatim Muhammed b. Ya'kub el-Herevî, bir gün el-Berkanî'ye şöyle demiş: "Bazı şeyhlerimden, Ebu Abdillah Muhammed b. Yusuf el-Firebri'den Sahîh-i Buhârîyi arz suretiyle rivayet ederek okudum. O şeyhim her hadiste "haddesekumu'l-Firebrî" derdi. Kitabı bitirdikten sonra öğrendim ki, o şeyh de Sahihi el-Fîrebri'den benim gibi arz yoluyla almış. İtiraz ettim. Kitabı yeni baştan bana okuttu. Her hadisin başında "ahberakumu'l-Firebrî" dedi." 69
Semâ'dan sonra en sahih rivayet metodu olan arz yoluyla alınmış hadislerin rivayet edilmesinin caiz olup olmadığı konusunda ciddi bir ihtilaf yoktur. Ancak arzın semâ1 karşısındaki durumu hakkında üç görüş vardır. Bunlardan birincisi semâ' ile arzın arasında herhangi bir fark bulunmadığını savunanların görüşüdür. İkincisi arzı semâ'a, üçüncüsü ise semâ'ı arza tercih edenlerin görüşleridir. Arz ile semâ' arasında hiçbir fark olmadığı ve arzın semâ'dan ibaret olduğu görüşünde olanlar, Medine hadis ekolünden Abdurrahman İbnu'l-Hâris, İkrime, İbn Şihab ez-Zuhrî, Rebî'atu'r-Rey, el-Alâ b. Adirrahmân, Yahya b. Sa'îd el-Ensârî, Hişâm b. Urve, Muhammed b. Amr el-Leysî, Mâlik b. Enes; mekkelilerden Alkame b. Kays en-Neha'î, Âmir b. Şurahîl eş-Şabi, el-Hasen b. Salih b. Hayy; Basralılardan Katâde b. Di'âme, Ebu'l-Aliye Ziyâd b. Firûz, Kahmes, Sa'îd b. Ebî Arûbe; Mısırlılardan Abdurrahman İbnu'l-Kasım, Eşheb b. Abdilazîz, Abdullah b. Vehb. Abdullah İbni'l-Hakem gibi âlimlerdir. 70
Arz ile semâ' arasında fark görmeyenler, bir hadise dayanırlar. Enes b. Mâlik den rivayet edilen bu hadis şöyledir:
"... Hz. Peygamber'in ma'iyyetinde oturuyorduk. Derken devesine binmiş bir adam geldi. Devesini mescid (avlusun)da ıhtırıp bağladı. Sonra oturan sahabilere
"Muhammed hanginiz?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.s) aralarında (yanma) yaslanmış oturuyordu.
"İşte şu oturan beyaz adam" dedik. Adam Hz. Peygamber'e
"Abdulmuttalibin oğlu!" diye seslendi. Allah Resulü,
"Seni dinliyorum" diye cevap verdi. Adam,
"Sana bazı şeyler soracağım. Soracaklarım yüzünden sana sıkıntı verebilirim, bana gücenme" deyince Allah Resulü:
"İstediğini sor" buyurdu. Bunun üzerine adam,
"Senin ve senden öncekilerin rabbi (olan Allah) aşkına söyle! Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah mı gönderdi?" diye sordu. Hz. Peygamber bu soruya
"Allah adına evet!" cevabını verdi. Adam ikinci olarak,
"Allah aşkına söyle, sana bir gün ve gecede beş vakit namaz (kılmmasın)i Allah mı emretti?" Allah Resulü bu soruya da
"Allah adına evet!" diye cevap verdi. Daha sonra adam,
"Allah aşkına söyle, senenin şu (ramazan) ayında oruç tutmanı sana Allah mı emretti?" dedi. Hz. Peygamber,
"Allah adına evet!" buyurdu. Bu sefer de
"Allah aşkına söyle, şu zekâtı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı sana Allah mı emretti?" sorusunu sordu. Hz. Peygamber bu soruya da
"Allah adına evet!" cevabını verdi. Bunun üzerine adam,
"Bütün getirdiklerine iman ettim. Ben geride bıraktıklarımın elçisiyim. Adım Dimam b. Sa'lebedir" dedi." 71
Buhârî ayrıca el-Hasen, Sufyânu's-Sevrî ve İmâm Mâlik'in kırâ'at ale'ş-şeyh yani arzı caiz gördüklerini de kaydetmiştir. Bütün bunlar, arz metoduyla rivayetin sahih olduğuna ve semâ' ile arasında önemli bir fark bulunmadığına delalet eden açık deliller sayılmıştır. Diğer taraftan kimi sahabilerden rivayet edilen bazı haberler de arz ile semâ' arasında fark olmadığı görüşünde olanlara açık birer delil teşkil eder. Bu haberlerden birine göre Ali b. Ebî Talib'e alime bir şey okumanın hükmü sorulduğunda o "âlime okumak ondan işitmek derecesindedir" demiştir. Şu söz de ona nisbet edilmiştir: "Senin âlime okuman ile âlimin sana okuması birdir." 72
Arzı semâ'a tercih edenlerin başında İbn Cureyc, el-Leys b. Sa'd el-Kattân, Yahya b. Abdillah b. Bukeyr, Hişâm b. Abdilmelik, Ebu Ubeyd el-Kasim b. Selâm, Ebu Hatim er-Râzî, Muhammed b. İshak, İmam Mâlik, Sufyân es-Sevrî, Ebu Hanîfe, Hişâm b. Urve, İbn Ebî Zi'b, Sa'îd b. Ebî Arûbe, el-Musennâ İbnu's-Sabbâh gibi meşhur muhaddisler gelir. Bunlara göre talebenin âlime okuması, âlimin talebeye okumasından hayırlıdır. 73
Arz metodunu semâ'a tercih edenler bazı sebepler göstermişlerdir. Abdurrahman b. Mehdi, Mâlike okuyarak arzettiği hadislerin ondan dinlediklerinden daha sağlam olduğunu söylemiştir. Ona göre bunun sebebi Mâlik'in bazan isnad söylemesi, bazan da araya başka sözler kalmasıdır. Ebu'l-Velîd de hadisin şeyhe arzedilirken daha dikkatli okunduğundan arzın daha sağlam olduğunu söylemiştir. Musa b. Davud da şeyhe okuduğu zaman bütün dikkatini verebileceğini, oysa kendisi rivayet ettiği zaman muhatabı olan talebeden gafil olabileceğini belirtmiştir.
Arz yoluyla rivayeti, şeyhten dinlemekten ibaret semâ'a tercih edenler tercihlerine sebep olarak bir de semâ' sırasında şeyhin hata yapması halinde talibin bu hatayı düzeltme imkan ve fırsatının olmamasını göstermişlerdir.74 Halbuki hadis şeyhe okunduğu zaman talebe hata yapsa bile, bütün dikkatini okunanı dinlemek için sarfeden şeyh tarafından düzeltilmesi çok daha kolay olur. 75Ne var ki semâ' yoluyla rivayette şeyhin hata yapması halinde talibin hiçbir şekilde bu hatayı düzeltmek imkanı olmadığı itirazına karşı çıkılmış ve talibin okuması halinde de Şeyhin hata yapabileceği ileri sürülmüştür. Bu itirazı ileri sürenler, semâ'ı arza tercih edenlerdir. Genellikle "Meşrık ehli" denilen Irak ekolü muhaddislerinden ibaret bu grup semâ'ın arzdan üstün olduğu görüşündedirler. İbnu's-Salâh, en-Nevevî ve es-Suyütî sahih olanın bu görüş olduğunu söylemişlerdir. İbn Haceri'l-Askalânî'ye göre ise şeyh ile talib aynı ilmî seviyede olduklarında veya talibin daha bilgili olması halinde semâ' tercih edilir; zira bu takdirde talib, işittiklerine daha fazla dikkat eder. Talibin ilmi daha az olduğu takdirde ise şeyhe okuyup arzetmek daha münasip olur; çünkü bu usul talibin zabtına daha fazla yardımcıdır. Bu nükteye binaendir ki, imlâ halinde talibin şeyhin lafzını dinlemesi hadis rivayet usûllerinin en yükseğidir, bu takdirde şeyh de talib de dikkatli olurlar. 76
Bununla birlikte arz iie semâ'ın birbirine tercihinde şeyhin ezberden okuması ve imlâ gibi hususların da dikkate

alındığı gözden kaçmamaktadır. Bu iki rivayet, metodunun bir olduğu görüşünde olanlardan Ahmed b. Ali el-Bağdâdi, Şeyhin kendi kitabından okuması halinde arz ile semâ' arasında fark olmadığını, fakat şeyhin ezberinden okuması durumunda semâ'ın arzdan üstün olduğunu söylemiştir. 77
Bütün bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Hadiscilerin kimi semâ'ı arza, kimi de arzı semâ'a tercih etmiştir. Kimisi de her ikisinde de görülen hadis rivayeti açısından küçümsenemiyecek bazı aksayan yönleri göz önünde tutarak tesviye, yani ikisini bir tutma yoluna gitmiştir. Semâ ile arz arasında fark görmeyenler "gerek şeyhin, gerekse talibin hataya düşmesi bahis konusu olunca arz ile semâ arasında hiçbir fark yoktur" demişlerdir. 78
Şurası muhakkaktır ki, üzerinde en çok tartışmanın yapıldığı hadis rivayet metodu, arz metodu olmuştur. Onun uzun boylu münakaşalara konu olması bir bakıma en çok uygulama alanı bulan rivayet usullerinden biri olmasından ileri geliyor olmalıdır.

Arz Ale'ş-Şeyh:

Bkz. Arz.

Arz-ı Kırâ'at:

Bk. Arz.

Arzı Münâvele:

Münâvele yoluyla arz manasına gelen bu tamlama hadis talibinin, herhangi bir yerden elde ettiği şeyhine ait kitabın aslını veya fer'ini ona vermesi; şeyhin bu nüshayı tetkik ettikten sonra kendisine geri vermesine denilir. Bu yolla hadis rivayeti âlimlerce caiz görülmüştür. 79

Arz-ı Semâ:

Bkz. Arz.

Arzu'l-Munâvele:

Arz-ı Münâvele.

Ashâb:

Kelime olarak dördüncü babdan çekilen "sahibe" kök fiilinin ism-i faili olan sahibin "cem'u'l-cemi"dir. Sahib, sahb, ashâb şeklinde gelir. Sahib, sohbet eden, bir arada bulunan, dost, arkadaş demektir. Taraftar, bir görüşü benimsemiş, birine tâbi olmuş kimse manasını da verir. Buna göre ashâb, dostlar, arkadaşlar, taraftarlar demek olur.
Ashab kelimesi terim olarak ashâb-i bedr, ashâb-ı rey, ashâbu'r-resûl, ashâbu Resûlillâh misallerinde görüldüğü gibi bütün islami ilimlerde kullanılır. Sahabe eş manalısı olarak Hadîs İlminde daha çok geçer.
Sahabe başlığı altında da söz konusu edileceği gibi ashâb, Hz. Peygamber devrine yetişmiş, onu müslüman olarak görmüş, onunla bir arada bulunmuş, yine müslüman olarak ölmüş kimselere denir. Bu manada daha çok sahabe denilmekle birlikte ashâbu'r-Resûl, ashabı Resûlillâh, ashabı kiram şekillerinde de kullanılmıştır.
Ashabın Hadis İlmindeki önemli yeri, Sünneti bizzat kaynağından öğrenmelerinden; öğrendiklerini uygulamalarından; sonra da kendilerinden sonra gelen tâbi'îler nesline aktarmalarından kaynaklanır. Allah Resulünün peygamberliğinin ilk günlerinden ebedî hayata göç etmesine kadar geçen zaman içinde ashab, onunla sık sık beraber olmuş, tebliğlerini, uygulamalarını, söz, fiil ve takrirlerini, dinî ve ahlâkî açıklamalarını yakından takip ederek öğrenme imkanı bulmuşlardır. Kısacası İslâm'ı ilk olarak uygulayıcısından öğrenmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'i daha iyi anlamak, ibadetlerini düzgün bir şekilde yapabilmek, günlük işlerini de o nisbette düzgün olarak yerine getirebilmek üzere birşeyler öğrenebilmek maksadıyla imkân ölçüsünde ondan ayrılmamışlardır. Söz gelişi Ebu Hureyre, hadis öğrenmeye oldukça düşkün bir sahabîdir. Onun Hz. Peygamber'e sorduğu "Kıyamet günü şefaatin en çok kime ulaşacak" sorusuna verilen cevapta ashabın ilme düşkünlüğüne de yer verilmiştir: "Hadis öğrenmek için sende gördüğüm hırsa göre bu hadisi bana senden önce kimsenin sormayacağını biliyordum, ya Ebâ Hureyre. Kıyamet günü insanlar içinde şefaatime en çok mazhar olacaklar, halisane bir şekilde içinden gelerek "lâ ilahe illallah" diyenlerdir. 80
Bunun yanısıra ashab, Hz. Peygamberle beraber bulunmadıkları zaman inen Kur'ân ayetlerini, Hz. Peygamber'in sözlerini ve cereyan eden olayları takip ederek onunla beraber olanlardan öğrenmişlerdir. Bu konuda Hz. Ömer'in komşusuyla anlaşarak sıra ile Medine'ye indikleri meşhurdur. Kendisinden dinleyelim: "Ben ve Ensârdan bir komşum, Medine dışında Beni Umeyye yurdunda otururduk. Hz. Peygamber'in yanına (Medine'ye) sıra ile giderdik. Bir gün o giderdi; bir gün ben. O gittiği günün haberini getirirdi, ben gittiğim günün…"81 Bu nöbetleşmenin yeni inen Kur'ân ayetlerini takip etmek kadar Hz. Peygamber'in sözlerini, kısaca hadisleri öğrenmek üzere uygulandığında şüphe yoktur.
Hz. Peygamberle birlikte olduklarında ondan görüp işittiklerini, beraber olmadıkları zaman da onunla birlikte olanlardan görüp duyduklarını öğrenen ashab, öğrendiklerini daha sonra büyük bir şevk, heyecan ve gayretle tâbi'îlere nakletmişlerdir. Ebu Zerri'l-Gıfârî'nin ensesini göstererek söylediği şu sözler, ashabın Allah Resulünden öğrendiklerini başkalarına öğretme konusunda ne kadar azimli olduklarını gösterir: "Beni öldürmek için kılıcı şuraya dayasanız, ben de siz işinizi bitirinceye kadar Hz. Peygamberden duymuş olduğum bir sözü size ulaştırmaya vakit bulacağımı bilsem, o sözü size mutlaka yetiştirirdim." 82
Bu azimle Hz. Peygamber'den öğrendiklerini kendilerinden sonra gelen nesle aktaran ashâb, hadîs rivayet zincirinin ilk halkasını teşkil etmiştir. Bu bakımdan Hadis İlminde büyük önemi haizdir.
Ashab, umumiyetle İslâmiyet'in zuhur ettiği Mekke'de Hz. Peygamber'e iman edip onunla birlikte Medine'ye hicret eden muhacirlerle, kendilerine kucak açan ve her türlü yardımı esirgemeyen Ensâr'dan, bir de civar kabilelerden müslüman olup Medine'ye gelenlerden meydana gelir. Hadis alimlerine göre İslâmiyetteki kıdemlerine göre oniki tabakaya ayrılmışlardır. 83

Ashâb-ı Ahruf:

Ashâb, sahib kelimesinin; ahruf ise lafız manasına "harfin çoğulu olduğuna göre ashâb-ı ahruf, hadis rivayetinde şeyhin lafızlarına harfiyyen riayet ederek işittiği gibi nakledenlere denilmiştir.

Ashâb-ı Kiram:

Bk. Ashâb.

Ashâb-ı Kutub:

Bk. Sâhibu'l-Kitâb.

Ashâb-ı Resûlillâh:

Bk. Ashâb.

Ashâb-ı Suffe:

"Suffeliler" manasına gelen bir tamlama olup Medine'de Mescidu'n-Nebî (Peygamber Mescidi) bitişiğinde bulunan ve adına Suffe denilen üstü kapalı, gölgelik yerde kalıp vakitlerini daha çok ibadet, Kur'ân öğrenimi ve hadis müzakeresiyle geçiren bir kısım sahabîlere denir.
Bir diğer tabirle Ehl-i Suffe de denilen Ashab-i Suffe, bilhassa kimsesiz muhacirlerle civardan gelen ve Medine'de yanına inecek kimsesi olmayan fakir müslümanlardan oluşur. Sayıları hakkındaki rivayetler değişiktir. Ebu Hu-reyre'nin bir rivayetinde ashabı suffeden yetmiş kişiye mülaki olduğu kaydedilir.84 Bu rivayete istinaden olsa gerek, Suffe'de kalan fakir ve kimsesiz müslümanların yetmiş kişi oldukları söylenmiştir. Bununla beraber ashab-ı suffenin sayısını 400'e kadar çıkaranlar vardır. Haliyle içlerinden evlenmek, ölüm ve sair sebeplerle ayrılan olunca yerine yenileri gelerek sayıları devamlı şekilde değişmiştir.
Ashâb-ı suffenin günlük meşguliyetini daha çok Kur'ân-ı Kerim öğrenmek, hadis müzekere etmek, seriyye birlikleriyle sefere çıkıp cihada katılmak teşkil etmiştir, sayılan çok olmamakla birlikte suculuk, hurmalık suvarmak, odun toplamak gibi işlerde çalışarak günlük nafakasını çıkaranlar da olmuştur. Bir kısmı da Hz. Peygamber'in va'z ve nasihatlarmi dinleyip hıfzederek diğer sahabîlere rivayetle meşgul olmuşlardır. Sahabe içinde en çok hadis rivayet eden Ebu Hureyre bunlardandır.
Son derece basit şartlarda ve yoksulluk içinde yaşayan Ashabı Suffe karınlarını çok kere Hz. Peygamber (s.a.v)'in sofrasında, kimi zaman da Medine'li müslümanların yanlarında doyurmuşlardır, sadaka olarak getirilen malların dağıtımında Allah Resulü ilk önce Ashab-i Suffeyi gözetmiştir.
Buhâri Sarihi Aynî'nin kaynak göstermeden naklettiğine göre Ashab-ı Suffeye Ashâb-ı Saffe denilmiştir. Onlara böyle isim verilişinin sebebi, bu kimsesiz ve barınacak yerleri olmayan sahabilerin Mescidin kapısında saflar halinde durmalarıdır. 85Bununla birlikte Ehlu's-Suffe tabiriyle birlikte ilk tabir daha çok meşhur olmuştur.

Ashâb-ı Sünen:

Bk. Sünen.

Ashâbu'l-Aşerât:

Bk.Ashâbu'l-mi'e.

Ashâbu'l-Bıd'a:

Bk. Ehlu'l-bid'a.

Ashâbu'l-Elf:

"Bin hadis sahipleri" manasına gelen bir tabirdir. Rivayet ettiği hadislerin sayısı binden fazla olan sahâbîler için kullanılır.
Baki b. Mahled ile ona tâbi olan İbn Hazm'in ayrı bir metotla yaptıkları sınıflandırmaya göre ashâb'ul-elf, rivayet sayısı binle iki bin rivayet ettikleri hadislerin arasında olanlardır. Bu gruba giren sahabîler, Abdullah b. Abbâs (1660 hadis); Câbir b. Abdillah (1540 hadis); Ebu Sa'idil-Hudrî (1170 hadis) dir.86

Ashâbu'l-Elfeyn:

"İki bin hadis sahipleri" anlamına gelen bir tabir olup rivayet ettiği hadislerin sayısı ikibini aşan sahabiler için kullanılır.
Bakî b. Mahled ile İbn Hazm'in yaptıkları sınıflandırmaya göre ashâbu'l-elfeyen kendisinden iki binin üzerinde hadis rivayet edilmiş olan sahabilerdir. Bu gruba girenler, Abdullah b. Ömer (2630 hadis); Enes b. Mâlik (2286 hadis); Mü'minlerin Annesi Hz. A'işe (2210 hadis) den ibarettir. 87

Ashâbu'l-Hadîs:

Aynı manada Ehlu'l-Hadîs ve Ehlu'1-Eser tabirleri de kullanılır. Her ikisi de "hadîs ehli, hadisciler" manasına gelir. Kendisini Hadis İlmine adamış âlimlerle, hadis rivayetiyle meşgul olan ravilere denir.
Hz. Peygamber'in sözlerinden, davranış ve hareketlerinden, takrir denilen ve huzurunda yahut gıyabında başkaları tarafından yapılan işleri kabul etmesinden ibaret Sünnet, ibadet, mu'amelat, helal-haram, ahlâk ve öteki dinî yve ictima'î konularda Kur'ân-ı Kerim'den sonra gelen kaynaktır. Sünnet, Kur'ân'ın mücmel hükümlerini tafsil eder; onları açıklar ve uygulama şekillerini gösterir. Bunun yanısıra Kur'ân'da olmayan hükümler koyar. Sünnetin İslâm Dini'ndeki böylesine önemli yeri müslümanları Hz. Peygamber'in vefat edişinin ardından sünneti aksettiren hadisleri toplamaya sevketmiştir. Bilhassa fetihlerin genişlemesi sonucu çeşitli dil, din, ırk ve kültürden hayli insanın İslâm idaresine girmesiyle ve birtakım siyasî, ictima'î, kültürel ve öteki bazı sebeplerle

müslümanlar arasında anlaşmazlıklar başgösterince hadisin önemi bir kat daha artmıştır. Çok geçmeden yüzlerce, binlerce müslüman hadis rivayetiyle meşgul olmuştur. Aralarında rivayet ilminin inceliklerini bilen alimler yetişmiştir. Hadis ilimleri ve rivayetiyle meşgul olan bu alimlere ashâbu'l-hadis adı verilmiştir.
Birinci hicri asrın sonlarına doğru tâbi'îlerden de hadisleri, rivayet yollarını, rivayetler arasındaki farkları iyi bilen âlimler çıkmıştır. Bunların büyük çoğunluğu herhangi bir dinî meselede Kur'ân-ı Kerim veya hadise dayanmadan hüküm vermeyi hoş karşılamamışlardır. Hal böyle olunca sünneti aksettiren hadîsleri toplamak üzere yoğun bir faaliyet başlamıştır. Hz. Peygamber'den rivayette bulunan sahabîlerin bulundukları şehirlere akın edilmiş; herhangi bir yerde hadis rivayetiyle ün salmış âlim varsa yanma kadar gidilmiştir. Bu uğurda uzun, yorucu ve çetin yolculuklar yapılmıştır. Ashab-ı hadisten yüzlercesinin görev aldığı ve bu çalışma sonucu toplanan hadisler yazılı metinlere ve kitaplara geçirilmiştir. Böylesine yoğun faaliyet içinde toplanan, bir yanda ezberlenmek, öte yandan yazılı metinlere geçirilmek suretiyle tesbit ve muhafaza altına alınan hadislerin tasnifi, herbirinin ravilerini, rivayet yollarının, sıhhat derecelerinin tesbit edilmesi ancak hadis alimlerinin yılmak bilmeyen gayretleriyle mümkün olmuştur. Zamanla çoğalan ve sayıları yüzbinlere varan rivayetler arasından gerçekten Hz. Peygambere ait olanların, zayıflarından hatta uydurmalarından ayırdedilebilmesi yine ashab-ı hadisin gayretleri ve tesbit ettikleri kaide ve metotların sonucudur.
Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra müslümanlar arasında ayrılık meydana gelmesiyle oluşan siyasî ve itikadı fırkaların herbiri kendi görüşlerini yayabilmek ve taraftar toplamak gayreti içinde hadisleri istedikleri doğrultuda yorumladıkları gibi görüşlerine uygun hadisler uydurmaktan da geri kalmamışlardır. Ashab-ı hadisin yoğun mesailerinin önemli bir sonucu da burada görülmüştür. Onlar Hz. Peygamber'e ait sahih hadisleri rivayet etmekle bozguncu fikirlerin yayılmasına az da olsa mani olmuşlardır. Böylece bir yandan islâmiyet'in özünü aksettiren sahih hadisleri toplumun istifadesine sunarken diğer taraftan sahtelerini tesbit etmek suretiyle İslâm'ın asıl şeklinin korunmasında büyük rol oynamışlardır.
Fıkıh ilminin ikinci kaynağı Sünnet; dolayısıyle hadislerdir. Fıkıh alimlerinin gerek Fıkıh usûlü kaidelerinin tesbitinde gerekse fıkıh meselelerinin çözüme bağlanmasında delil olarak kullandıkları hadisler, ellerine ancak ashab-ı hadisin gayretleriyle ulaşmıştır. Kısacası hadisciler bir bakıma havarilerin Hz. İsa'nın tebliğ ve talimatlarını yaymak konusunda yaptıkları vazifeyi Hz. Peygamber ve İslâm Dini için yapmışlardır. Yüklenmiş oldukları vazifenin önemi onlara toplum içinde haklı bir şöhret kazandırmış ve hadis alimleri her yerde büyük itibar görmüşlerdir.
Bununla birlikte bilhassa kelâmcılar hadiscilere şiddetle hücum ederek onları yalan ve çelişkili rivayetler nakletmekle, dolayısıyle de ihtilafların ve fırkaların doğmasına, müslümanların birbirlerine düşman kesilip birbirlerini küfürde itham etmeye kadar ileri gitmelerine sebep olmakla suçlamışlardır. Onların doğrusunu eğrisinden ayırdetmeden bütün rivayet ettikleri hadisleri nakletmeleri sebebiyle her fırka kendi görüşüne hizmet edecek hadis bulabilmiştir. Hicaz ve Iraklı fakihlerin fıkhın pek çok bölümünde ihtilafa düşmeleri bu yüzdendir. Teşbih hadisleriyle allah'a iftira etmişler; naklettikleri akıl dışı rivayetlerle İslâm'a hücum ve onunla alay edilmesine sebebiyet vermiş; ihtida edeceklere engel olmuşlar; tereddüt geçirenlerin daha da şüphelere dalmasına yol açmışlardır. Bu (hadisciler) rivayet ettikleri şeyi pek az bilen ondan pek az nasiplenen kimselerdir. İlim ve hadisin dış yüzüyle yetinirler. Kendilerine "rivayet usulünü biliyor" denmesini kafi görmüşler "yazdığını biliyor, bildiğiyle amel ediyor" denmesine kulak asmamışlardır. 88
Kelamcılarm bu tenkit ve ithamlarına hak vermek mümkün değildir. Gerçi ashab-ı hadis, her işittiklerini rivayet etmişlerdir. Hatta onların bu durumları "onların meseli, sırtında kitaplar taşıyan merkebin durumu gibidir" anlamına gelen ayetle 89anlatılmak istenerek hakaret konusu bile yapılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki her meslekten olduğu gibi hadisciler arasından da gerekli bazı özellikleri taşımayanlar veya yetenek itibariyle zayıf insanlar çıkmıştır. Ancak böyleleri diğer dirayet sahibi ashab-ı hadis yanında devede kulak gibidir. Kaldı ki, İbn Abbas'ın tabiriyle söyleyelim, "ank deveye de yağızına da binilmeye başlanması üzerine" yani, ehliyetsiz kişilerin önüne gelen rivayeti hadis diye nakletmesi karşısında hadislerin sahihini sakîminden ayırdedebilmek için hayli kaideler konmuş, tedbirler getirilmiştir. Bu tedbirleri alanlar, kaideleri koyanlar ashab-ı hadistir. Kendilerini Hadis İlmine adamış olan bu müslümanlann dini bir sorumluluk duygusu içinde hareket ettiklerine şüphe yoktur. Bunların, belki de gördükleri vazifeden hoşlanmayan bazı mezhep mensupları tarafından hem de genelleme yapılarak tenkit edilmeleri hiç bir İnsaf ölçüsüyle bağdaşmaz.
Şurası da var. Herhangi bir mezhep veya görüşe taassup derecesinde bağlı ve sırf mezhebini kuvvetlendirmek üzere veya başka maksatlarla uluorta rivayetlerde bulunanların tamamen hasbî duygularla hadis rivayet eden ve böylece İslâm Dini'ne hizmet etmiş olanlarla bir tutulmasına da imkan görülemez.
Ashâb-ı hadis ve faziletlerinden bahseden eserlerden bir kaçı şunlardır:
1. Şerefu Ashâbi'l-Hadîs, el-Hatibu'l-Bağdâdî,
2. Şerefu Ashâbi'l-hadîs, el-Hasen b. Ahmed İbnu'l-Bennâ.
3. Menâkibu Ehli'l-Âsâr: Ebu İsmail Abdullah b. Muhammed el-Herevî,
4. Kadiyye fi'r-Red alâ men Âbe'l-Hadîse ve Ehlehû: Ebu Abdillah Muhammed b. Ebî Nasr el-Humeydî,
5. el-intisâr li-Ashâbi'1-Hadîs, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-Sem'ânî,
6. el-İntisâr li-Ehli's-Sunneti ve'1-Hadîs: Ebu'1-Vefâ Ali b. Akîl,
7. Kitâbu Fadli Ashâbi'l-Hadîs: Ebu'l-Kasım Ali İbnu'l-Hasen, (İbn Asâkir),
8. Menâkibu Ashâbi'l-Hadîs: Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali (İbnu'l-Cevzî).
9. Menâkibu Ashâbi'l-Hadîs: Ebu Abdillah Muhammed b. Abdi'l Vâhid el-Makdisî.90

Ashâbu'l-Kutub:

Bk. Sâhibu'l-Kitab.

Ashâbu'l-Mi'e:

Yüz hadis sahipleri" demek olup sahabilerin rivayet ettikleri hadis sayısına göre taksimi sonucu yüz ile ikiyüz arasında hadis rivayet eden sahabîler için kullanılan özel tabirdir.
Rivayet ettiği hadislerin sayısı yüz ile ikiyüz arasında olarak ashâbu'l-mi'eye dahil edilen sahâbîlerden birkaçı şunlardır: Sehl b. Sa'd (188 hadis); Ubâdetu'bnu's-Sâmit (181 hadis); İmran b. Husayn (180 hadis); Ebu'd-Derdâ (190 hadis); Ebu Katâde (170 hadis); Bureyde-tu'bnu'l-Husayb el-Eslemî (167 hadis); Ubey b. Ka'b (164 hadis); Mu'âviye b. Ebî Sufyân (163 hadis); Mu'az b. Cebel (157 hadis); Ebu Eyyûbu'l-Ensârî (155 hadis); Osman b. Affân (146 hadis); Câbir b. Semure (146 hadis); Ebubekr es-Sıddîk (142 hadis); el-Muğîretu'bnu Şu'be (136

hadis); Ebu Bekre (132 hadis); Usâmetu'bnu Zeyd (128 hadis); en-Nu'ınân b. Beşîr (114 hadis); Ebu Mes'ûdu'l-Ensârî (102 hadis); Cerîr b. Abdillah (100 hadis). 91
Bundan sonra ashâbu'l-aşerât gelir ki bu terim rivayet ettiği hadislerin sayısı yirmi ile yüz arası değişen sahâbiler için kullanılmıştır.

Ashâbu'l-Mı'eteyn:

"İkiyüz hadis sahibi" manasına gelir. Rivayet ettiği hadislerin sayısı ikiyüz ile üçyüz arasında olan sahabîler için kullanılan tabirdir.
Hz. Peygamber'in hadislerini ilk rivayet eden nesil olan sahabe, rivayet ettikleri hadislerin sayışma göre kısımlarla ayrılmıştır. Bu kısımların beşincisi ashâbu'l-mi'eteyndir ve iki yüzden fazla üç yüzden az hadis rivayet edenlerden oluşur. Bu gruba giren sahâbiler şunlardır: Ebu Zerri'l-Gifâri (286 hadis); Sa'd b. Ebî Vakkâs (270 hadis); Ebu Umâme el-Bâhilî (270 hadis); Huzeyfe İbnu'l-Yemân (225 hadis). 92

Ashâbu'l-Mi'în:

"Yüzlerce hadis sahibi" anlamına gelen bir tabir olup rivayet ettiği hadislerin sayısı binden az, üçyüzden fazla olan sahabîler için kullanılır. Bu gruba dahil sahabîler şunlardır: Abdullah b. Mes'ûd (848 hadis); Abdullah b. Amr İbni'1-As (700 hadis); Ömer İbnu'l-Hattâb (537 hadis) ; Ali b. Ebî Tâlib (536 hadis); Mü'minlerin Annesi Ümmü Seleme (378 hadis); Ebu Musa'l-Eş'ârî (360 hadis); el-Berâ b. Âzib (305 hadis). 93

Ashâbu'l-Ulûf:

"Binler sahibi" demek olup rivayet ettiği hadis sayısı binlerle ifade edilen sahabîler için kullanılan bir tabirdir. Sahabîler, Hz. Peygamber'den rivayet ettikleri hadislerin sayısına göre kısımlara ayrılmışlardır. Endülüslü Muhaddis Bakî b. Mahled'in ve belki de ona tâbi olarak İbn Hazm'ın ayn bir metotla yaptıkları bu taksime göre ashâbu'1-ulûf, üç binden fazla rivayet eden sahabîler olmaktadır. Bu gruptan sayılan tek sahâbî Ebu Hureyre'dir. Rivayet ettiği hadis sayısı 5374'dür. 94

Ashâbu's-Suffe:

Bk. Ashab-ı Suffe.

Ashabu's-Sunen:

Bk.Ashâbu's-Suneni'l-Erba'a.

Ashâbu's-Suneni'l-Erba'a:

"Dört Sünen sahibi" demektir. Hadis Edebiyatında sünen isimli daha çok ahkâm hadislerinden oluşan kitap müelliflerine ashabu's-sünen tabir edilmiştir. Bunlar arasında el-Kutubu's-Sitteyi oluşturan altı hadis kitabının es-Sahîhân dışında kalan dört sünen sahibine Ashâbu's-Suneni'l-Erba'a denilmiştir ki bunlar Ebû Dâvud, Tirmizî, Nese'î ve İbn Mâce'dir.

Asl:

Sözlükte "kök, esas, temel, kaide" gibi manalara gelir. Hadis Usulü terimi olarak, ravi veya şeyhin başka şeylerden rivayet ettiği hadislerinin yazılı olduğu kitabına denir. Şeyh, rivayet hakkını elinde bulundurduğu hadisleri başkalarına rivayet ederken aslını yani hadislerinin yazılı olduğu asıl nüshayı yanında bulundurur. Semâ' yoluyla rivayette şeyh, bazen hadisleri aslından okur. Arz yoluyla rivayette ise asıl nüsha bazen kendi elinde bazen de sika ve okuyuşuna dikkatli, adına kari denilen okuyan kimsenin elinde bulunur.
Şeyh hadislerinin yazılı olduğu aslını büyük bir dikkat ve itina ile yazar. Muhafazasına da aynı dikkat ve itinayı gösterir. Şeyhin hadislerini istinsah etmiş veya semâ' esnasında yazmış olan bir ravinin nüshasını şeyhe arzetmeden veya şeyhin aslı ile karşılaştırmadan rivayet etmesi caiz olmaz, muhtelif şeyhlerden derlenerek meydana getirilmiş bir kitap da sahibine ait bir asi mesabesindedir. 95
Aslın çoğulu usûl gelir.

Asleyn:

"İki asıl" anlamına gelen bu tabir Hadis Usulünda Buhârî ile Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh isimli Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar olarak kabul edilmiş olan meşhur eserlerine denir.

Aslu's-Sened:

"Senedin aslı" manasına gelir ve senedin şahabı isminin bulunduğu baş tarafına denir. Aynı manada evvel, menşe', âhir, intiha, muntehâ-yı sened tabirleri de kullanılır.

El-Aşera:

Bk. Aşere-yi Mübeşşere.

Aşera -yi Mübeşşere:

Kaynaklarda el-Aşeretu'1-Mubeşşere bil-Cenne veya kısaca el-Aşera şeklinde geçen bir tabir olup sağlıklarında Cennetle müjdelenen on sahabîye denir.
Hz. Peygaber tarafından henüz hayatta-larken Cennetle müjdelenen on sahabi-nin kimler olduğu birbirinden çok az farklı rivayetlerle belirlenmiştir. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir hadise göre sağlığında Cennet müjdesi

alan on sahabi, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Osman'dan ibaret ilk dört halife ile Talha b. Ubeydillah, ez-Zubeyr b. Avvâm, Abdurrahmân b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Sa'îd b. Zeyd ve Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâhür.96 Diğer taraftan Ahmed b. Hanbel'in Sa'îd b. Zeyd'den bir başka rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.s). Cennetle müjdeleneler arasında önce kendisini, sonra ilk dört halife ile Talha, ez-Zubeyr, Abdurrahman ve Sa'dı söylemiştir. Hadisinin sonunda Sa'îd, "isteseydim onuncunun adını da söylerdim" demiştir. Bir üçüncü rivayette Sa'îd onuncu kişi olarak kendisini söylemiştir. 97Sonuncu rivayet Sünen Ebî Davudda da yer alır. Bu rivayetlerin farklı tarafı son rivayetlerde Ebu Ubeyde İbnu'I-Cerrah'ın yer almayışıdır. Bunun sadece bir rivayet farkı olup olmadığı ile Sa'îd b. Zeyd'in kendini önce söylemeyip sonra söylemesinin sebebi araştırılmaya değer.
İbnu'l-Cevzî en meşhur sahabîlerin kısa biyografilerine bu on sahabîyi zikretmekle başlamış ve bunlar hakkında el-Aşerâ tabirini kullanmıştır. 98

Aşere-i Mübeşşere Ashabı:

Bk. Aşere-yi Mübeşşere.

Atfe:

Sözlük bakımından sihir boncuğu veya ince uçları anlamını verir. Hadîs Usûlü İlminde hadisleri yazarken yanlışlıkla yazılmayıp sonradan sayfa kenarına veya satır arasına ilave edilen kelime veya kelimeleri işaretlemek üzere uzatılan çizgiye denir. 99

Atıf Tedlisi:

Bk. Tedlîs.

Atraf:

Bk. Etraf.

Avâlî:

Âvâlî, âlî ıstılahının çoğul şeklidir. Buna göre avâlî, isnadında uluv-vu mutlak vaki olmuş, bir başka deyişle Hz. Peygamber (s.a.s) den âli isnadla rivayet edilmiş hadislere denir. 100
Meşhur muhaddislerin âlî isnadlarıyla rivayet ettikleri hadislere ayrılmış müstakil kitaplara da avâlî kitapları denir. Birkaç örnek vermek yerinde olacaktır:
1. Avâlî Mâlîk: el-Hâkimu'n-Nîsâbûri.
2. Avâlî Buhârî: İbn Teymiye el-Harrânî.
3. Avâlî Müslim: İbn Haceri'l-Askalânî.101

Azbat:

"Hadisleri zabtedebilme yeteneği daha üstün" manasına ism-i tafdildir. Adalet vasfını haiz iki raviden birinin diğerinden zabt yönünden üstün ve kuvvetli olduğunu ifade etmekte tâbir olarak kullanılır.

Azbatu'n-Nâs:

İnsanların en sağlamı manasına olup ta'dil lafızlarındandır. Ta'dilin birinci mertebesinde yer alır. Hükmü o mertebede yer alan ta'dil lafızlarının hükmüdür.

Azîz:

Azîz kelimesi sözlükte ikinci babdan sıfatı müşebbehe olarak az bulunan, nadir; üçüncü babdan kuvvetli, güçlü, kıymetli ve aziz manalarına gelir. İkinci manada kullanılışı ilkiyle ilgilidir; zira bir şeyin kıymetli oluşu bazen az ve ender bulunuşundandır.
Hadis terimi olarak azîz, gayr-ı meşhur âhadin kısımlarmdandır. Kısaca garîb iken bir başka tariktan rivayet edilmek suretiyle kuvvet kazanan ve garîb olmaktan çıkan hadistir. Açıklamak gerekirse, tanınmış hadis âlimlerinden birinin rivayet ettiği bir hadis, ondan şayet tek bir ravi tarafından rivayet edilmişse buna garîb adı verilir. O meşhur hadisciden rivayette tek kalmış olan raviden rivayette bulunanların sayısı çoğalsa bile hadis ga-rib olarak kalır. Ancak hadisin tek ravisinin bulunduğu tabakadan bir başka ravi aynı hadisi yine o âlim hadisciden rivayet ederse o ana kadar garib olarak bilinen hadis, ikinci ravinin rivayetiyle kuvvet kazanarak azîz adıyla anılır.
Azizin bir tarifi de herhangi bir tabakada yalnız iki ravi tarafından rivayet edilen hadis şeklinde yapılmıştır. Bu, yukandak itarifin hemen hemen aynıdır.
Tanınmış usul alimi İbnu's-Salâh'a göre ez-Zuhrî ve Katâde gibi hadis imamlarının hadislerini onlardan bir tek ravi rivayet ederse garîb, iki yahut üç kişi rivayette bulunursa azîz adını alır.102 Bu tarif İbn Mende'nin tarifidir, en-Nevevî ve diğer Hadis Usûlü âlimleri de azizin bu tarifinde İbnu's-Salah'a uymuşlardır. 103Bu tarifin belirli özelliği üç kişinin rivayette teferrüd etmesidir.
Azizin İbn Hacer'in tercih ettiği, daha sonraları birçok âlimin sahih saydıkları tarifi, senedin bütün tabakalarında ravi sayısı ikiden az olmayan hadis şeklinde olan tariftir. Diğer bir ifadeyle bütün tabakalarda iki kişinin iki kişiden rivayetine azîz denilir. Bu şekilde tarif edilen azîze misal olarak Buhâri ve Müslim'in Enes'den; ayrıca Buhârî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri şu hadis verilir:
"Sizden biriniz, ben kendisine ana babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça tam manasıyla iman etmiş olmaz."104
Bu hadisi Hz. Peygamber (s.a.s) 'den Enes ve Ebu Hureyre; Enes'ten Katâde ve Abdulazîz b. Suheyb; Katâde'den Şu'be ve Sa'id; Abdulaziz'den İsmail b. Uleyye ve Abdulvâris; bunların herbîrinden sayılan ikiden fazla olan raviler rivayet etmişlerdir. 105
İbn Hacer'in kaydettiğine göre İbn Hibbân, azizin bütün tabakalarında yalnız iki kişinin iki kişiden rivayet

ettikleri hadis şeklinde yapılan tarifine karşı çıkmış ve "aslında iki kişinin iki kişiden rivayeti bulunmaz" demiştir. İbn Hacer buna işaret ettikten sonra şunları söylemiştir: "İbn Hibbân, iki kişinin iki kişiden rivayeti asla bulunmaz" demek suretiyle bütün tabakalarda yalnız iki kişinin yalnız iki kişiden rivayetini kasdediyorsa bu doğrudur. Gerçekten bu çeşit bir rivayet bulmak hemen hemen imkânsız gibidir. Fakat bizim kaydettiğimiz azîz şekli, iki kişiden az olmayan kimselerin iki kişiden az olmayan kimselerden rivayet etmeleriyle mevcuttur. Misali de Seyhan'ın Enes'den, Buhârî'nin ayrıca Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri "lâ yu'ıninu ahadukum hattâ..." hadisidir." 106

Bütün bu açıklamalara bakılırsa azizde tıpkı meşhurda olduğu gibi ravilerin ilk tabakada üçden az olmaması şart değildir. Gerçekten bazı tabakalarda yalnız iki, diğer tabakalann hepsinde en az iki ravisi olduğu halde yalnızca bir sahabiden rivayet edilmiş olan hadis de azizdir.

Bazı hadislere azîz-i meşhur denildiği de olur. Bu çeşit aziz, önceleri iki raviden rivayet edilmişken sonradan tariklarının çoğalmasıyla meşhur haline gelmiş olan hadistir. Nitekim, "Kıyamet günü âhirûn, sâbikün olanlar biziz" hadisini Huzeyfe b. el-Yemân ile Ebu Hureyre rivayet ettiklerinden başlangıç itibariyle aziz, Ebu Hureyre'den yedi tâbi'inin rivayet etmesiyle tankları çoğalarak meşhur olmuştur. 107

Aziz terimi, hadis için olduğu kadar haber için de kullanılır. Haberin hadise göre daha umûmî bir mânâ taşıdığı dikkate alınırsa aziz haber (haber-i azız) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait tarife uyan haberler demek olacağı gibi sahabe ve tâbîlere ait rivayetler de demek olur.

Aziz-i Meşhur:

Bk. Aziz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...S...@

@... saç ve sakaldaki ak kılları yolmak, vucuda döğme yapmak,yağma yapmak,panterlerin postunu kullanmak,iki omuzu üzere ve elbisenin altına halis ipek koymadan bizi men etti……..Darimi 2651,Ebu Davud libas 10,Nesei zinet 20,

@... sanatkarı ve sanatını yapandır.Buhari, ilahi Kelam-117,

@... Sizden biri bir münker görürse onu elliyle değiştirsin.Eğer eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Ona gücü yetmiyen kalbiyle. Ve işte bu, iymanın en zayıf olanıdır." Müslim-49,

@... Sizler ayakkabıları kıldan olan bir kavimle savaş edene etmedikçe kıyamet kopmaz. Siz gözleri küçük burunları kalın ve kısa yüzleri deri ile kaplı kalkana benzeyen bir kavimle savaş etmedikçe kıyamet kopmaz." Ebu Davud-4304, Buhari K.cihad-6c2741-7c3367, Müslim-1912, İbn Mace-4096, Tirmizi-2312, Nesei.3179,

@...Saad bin Ebu Vakasın fazileti…..Müslüm 2410,

@...Saad bin Vakkas ın olayı…..Tirmizi 2470,

@...Saba rüzgarı ile bana yardım edildi……Taberani mucemus Sağir 735,

@...Sabah ezanında"essalate hayrun minen nevm" denmesi…..Nesei 647,

@...Sabah namazından sonra oturma……Müslüm 670,Tirmizi 585,Nesei 1358,Ebu Davud 4850,

@...Sabah namazının sünneti iki rekattir……Müslüm 723,726,

@...Sabah namazının vakti…….Müslüm 645,

@...Sabah ve akşam aşikar okunur…Müslüm 449,

@...Sabaha çıktığın zaman kendine akşamın sözünü etme,akşama çıktığın zamanda sabahtan söz etme……Tirmizi 2435,

@...Sabahın sünnetini düşman süvarisi dahi kovalasa terk etmeyin…….Ebu Davud 1258,Müsned 9242,

@...Sabahtan önce vitri kılmakta acele edin….Ebu Davud 1436,Tirmizi 467,Müslüm 750,

@...Sabır ilk anki sabırdır….Ebu davud 3124,Müslüm 923,Tirmizi 992,Nesei 1870,İbn Mace 1596,

@...Saç ve sakalın beyazı yolmak yasaktır……..İbn Mace 3721,

@...Saçı örgülü kadın örgüsünü çözmeden gusul edebilir….Müslüm hayz 58,

@...Saçı ulayana lanet etti…..Tirmizi 2932,

@...Saçı ve elbiseyi toplamaktan nehyedildim namazda…..Buhari ezan 133,134,Müslüm salat 226,231, Ebu Davud salat 1515,

@...Saçları örgülü kadın gusulde çözmez….Müslüm 58,

@...Saçları topuz yaparak bir erkek namaz kılamaz…..Ahmed 1/304,Müslüm salat 232, Ebu Davud 647,İbn

Huzeyme 910Taberani m kebir 12196,Beyhaki 2/108,

@...Sa'd ile beraber Şam'ın bazı köylerinde 40 gün kaldık, O namazları kısaltıyordu."Abdulrezzak , Musennaf 4350,

@...Sadaka vermekten kulun malı eksilmez…….Tirmizi 2427,

@...Sadakadan dönen kustuğunu yiyen köpek gibidir…..Nesei 2608,

@...Sadakanın en üstünü ilim öğrenmek ve onu öğretmektir…..İbn Mace mukaddime 20,

@...Sadakaya teşvik……Müslüm 94,

@...Sadakayı gizli verin…..Müslüm 1031,

@...Saflarda düzensiz durmayın,sonra ihtilafa düşersiniz……Nesei 807,

@...Safları düzeltin……..Müslüm 435,

@...Safların gerisinde tek başına namaz olmaz……..Ebu davud 682,Tirmizi 230,İbn mace 1004,

@...Sağ elinle yazı yaz…..Tirmizi 2803,

@...Sağ elinle ye…..Müslüm 2034,

@...Sağ elle tesbih etme….Ebu davud 1502,5065,Tirmizi 3715,

@...Sağ ile başlama…….Buhari 2c 526,

@...Sağa sola bakılmaz namazda…..ebu Davud 910,

@...Sağlık ve boş vakit,insanlardan pek çoğunun aldandıkları iki büyük nimettir…..Buhari rikak 1,Tirmizi zühd 1,2405,İbn Mace zühd 15,Darimi rikak 2,

@...Sahabe umumen adildir,ama masum değildir,

@...Sahabenin bağışlandığı….Müslüm 2494,Tirmizi 4120,4111,4113,ebu Davud 4654,

@...Sahabenin fazileti….Tevbe 100,Enfal 64,Haşr 8,9,Feth 18,19,Buhari 7c 3432,3412,8c 3551,3559,3562,İbn Mace 161,Müslüm 1856,Tirmizi 4113,

@...Sahabeye sövmek haramdır……Müslüm 2540,

@...Sahibinin izni olmadan davar sağılmaz..Müslüm 1726,

@...Sahibininde (çocuğa hac varmı sorusuna binaen) haccı vardır……Müslüm 1336,Ebu davud 1736,

@...Sahur ile namaz arası 50 ayet okuyacak kadardır…….Nesei 2155,

@...Sahur yemeği…..Müslüm 1095,

@...Sahur,kafirlerle sizin orucunuz arasındaki farktır…….Müslüm 3c 131,

@...Sahura kalkın sahurda bereket vardır….Nesei 2147,2150,

@...SAKAL BİR TUTAM KILDIR,SATSAN KAÇ PARA EDER,AMA BUNUNLA BİR İTAAT BİR İSYAN SÖZ KONUSU İSE ÇOK ÖNEMLİDİR,

@...Sakal bırakın bıyığı kısaltın……Müslüm 259,Nesei 5228,Tirmizi 2912,Ebu davud 4199,145,Buhari 13c 5926,

@...Sakaleyn hadisi;"Allahın kitabı ve benim sünnetim" rivayeti…….Muvatta kader 3,Hakim müstedrek 1,93,Dare Kutni 4/245,Beyhaki 1/114,İbn Abdilber,Bezzar 601,223sy,Hibetullah et Taberi es Sünnet 80,İbn Şahin et Tergib fi fadailil Amal 528,

@...Sakaleyn hadisi;"Allahın kitabı ve ehli beytim" rivayeti……..Müslüm fedailüs Sahabe bab 4 h.36,37,Tirmizi 3786,İbn Mace,Ahmed,

@...Sakaleyn hadisi;"Allahın kitabı" rivayeti……..Ebu Davud 1906,İbn Mace 3074,İbn Şeybe 7/bab 27,H 2,Ahmed 4/185,Tirmizi fiten 48,

@...Sakalı bırakın,bıyığı kazıyın….Tirmizi 2912,2913,Müslüm 254-260,Ebu Davud 145,4198,4200,Buhari 13c 5926,Muvatta 2c 64,

@...Sakalı hilalleyin……Ebu davud 145,

@...Sakalı kınalayın…Müslüm 2102,Nesei 5079,Ebu Davud 4204,

@...Sakalından,sakalının eninden ve boyundan alırdı…..ZAYIF……Tirmizi 2911,

@...Sakın hiçbirinizi gece leş gibi yatan,gündüzünde durmadan hareket eden bir sinek gibi dinlenmeden,dünya için çalışan bir kişi bulmayayım…….Abdullah bin Mübarek k zühd verrekaik 118,

@...Sakın sahabilerime sövmeyin…….Müslüm 2540,Buhari 7c 3432,

@...Sakın sizden birinizi emrettiğim veya menettiğim hususlardan biri kendisine gelince koltuğuna yaslanmış olduğu halde "bilmiyorum,Allahın kitabında ne bulursak ona uyarız" derken bulmayayım…….Tirmizi 2800,İbn Mace 12,Ebu Davud 4604,

@...Salavat getirin……..Ebu Davud 1530,Nesei 1297,Müslüm,

@...Salih kadınla evlenin….Müslüm 1467,

@...Salihler deryaya daldı,peygamberler sahilde yaya kaldı…..MEVZU…..Şatahatus sufiyye 31,

@...Sana emrim baş üstüne derler.Senin yanından ayrıldıkları zaman da onlardan bir grub zihinlerinde senin söyleğinden başka bir görüşle geceler.Allah onların zihinde kurdukları şeyleri yazar. Bu sebeble sen onlardan yüzçevir.Ve Allah'a güven.Alla. vekil olarak sana yeter."Nisa(4)81,

@...Sana helal damla,damla haramsa sel gibi gelir,

@...Sana kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar……Maide 4,

@...Sana ruhtan soruyorlar…….Müslüm 2794,

@...Sana vahyettiğimizi onlara okuyasın…..Rad 30,

@...Sana zikri indirdikki insanlara bunu anlatasın……..Nahl 44,

@...Sana, savaş ganimetlerini soruyorlar……..Enfal 1,

@...Sapan taşından nehyetti…….Müslüm 1954,Nesei 4819,İbn Mace 17,Ebu Davud 5270,

@...Sapıklık aşalığına düşmekten,düşmanların şerrinden,kötü kaderden ve belanın sıkıntısından Allaha sığınırım……Nesei 5456,

@...Saptırıcı alimlerin geleceği…..Müslüm 1847,

@...Saralı olan kadının üstüm açılmasın diye sav den dua istemesi…….Buhari marza 6,Müslüm birr 54,

@...Saranın tedavisi…..Müslüm 2265,

@...Sargılar üzerine mesh…İbn Mace tahare 134,

@...Sarhoşa 40 sopa had vurulur……..İbn Mace 2569-2571,

@...Sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın……..Nisa 43,Tirmizi 3215,

@...Sarhoşluk veren her şey haramdır….İbn Mace 3386-3391,

@...Sarhoşluk veren her şeyin haram oluşu……Buhari 12c 5647,13c 6090,

@...Sarı halka takmak ondan bir fayda sağladığına inanmak şirktir……İbn Mace tıbb 39,Ahmed 4/445,

@...Sarığın ucu omuzlar arasına sarkıtma….İbn Mace 3587,

@...Sarık üzere mesh….Tirmizi 100,Müslüm 275,Nesei 104-106,

@...Sarık üzerine mesh……Müslüm 275,

@...Sarık ve mesh üzerine mesh etti…….Nesei 106,

@...Sarımsak ve soğan yeyip mescide gelmeyin…..Müslüm 561,

@...Sarımsak ve soğan yiyen mescidlere girip kokusuyla rahatsız etmesin…….Muvatta 1c 70,

@...Satılan malı övmek yasaklanmıştır……Nesei 4481,

@...Savaş halinde nöbetleşe namaz kılmak……Buhari 8c 3861,Nisa 101,

@...Sazlı ve sözlü eğlenme kalpte nifak yeşertir….Ebu Davud,Beyhaki,

@...Secde etmesini emretseydim kadının erkeğine secde etmesini emrederdim……. Ebu Davud 2140,Tirmizi 1168,

@...Secde ve taberake suresini okumadan yatmazdı……Tirmizi 3627,

@...Secdede ayaklar dik ve yapışık olur……Nesei 1100,

@...Secdede biraz oturmadan kalkmazdı…..Ebu Davud 843,Tirmizi 286,

@...Secdede elleri kaldırma……..Buharinin cüzü 12,25,32,İbn Mace 860,861,865,Ebu Davud 723,739,740,

@...Secdede ne okunur…….Ebu Davud 1414,Tirmizi 261,Nesei 1130,

@...Secdeden kalkarken ellerini kaldırırdı……Nesei 1143,

@...Secdeye giderken eller önce konur……Buhari 2c 796,Buhari tarihi 1c 139,Nesei 1091,Ebu Davud 840,Tahavi 1c 245,Darimi 1327,

@...Secdeye giderken önce elleri kyun…Nesei 1091,ebu Davud 840,Buhari 2c 796,1c 139,Darimi 1327,

@...Secdeyi tilavet…..Müslüm 575,

@...Seferde iki namazı cem…….Müslüm 703,

@...Seferde kurban kesilir…..Müslüm 1975, Ebu Davud 2814,

@...Seferde mesafe….Buhari 6c 2762,Müslüm 690 (7 km),Ebu Davud 1201,1233,

@...Seferde namaz iki rekattir,kim sünnete muhalefet ederse inkar etmiş olur…….Taberani mucemul kebirde,Abdurrezzak 4281,

@...Seferde namaz kısaltılır…..Nisa 101,Buhari 3c 1066,1070,Müslüm 2c 686,690,İbn Mace 1065,Nesei 1420,

@...Seferde namaz…Nisa 101,Buhari 3c 1060,6c 2762,Müslüm 686,İbn Mace 1065,

@...Seferde sünnet kılınmaz……..Müslüm 689,Buhari 3c 1066,Nesei 1457,Muvatta 1c 188,

@...Seferde üç yer dışında hasseden yola çıkılmaz ,Mescidi Haram,Mescidi Nebevi,Mescidi Aksa……Buhari 3c 1130,Müslüm 1392,

@...Seferde vitr kılınır……..İbn Mace 1194,

@...SEFERİ NAMAZIN DELİLLERİ;"Saad ile beraber Şamın bazı köylerinde 40 gün kaldık,o namazları kısaltıyordu"Abdurrezzak 4339,"İbn Ömer,Azerbaycanda namazlarını altı ay iki rekat kıldı"Abdurrezzak 4339,Beyhaki 3/152,İbn Hacer telhis 2/47,Ahmed 5552,Heysemi 2/158,"Enes bin Malik Şamda iki sene yolcu namazı kılmıştır"Abdurrezzak 4354,İbnu Şeybe 517,"Enes ra,dan-Resulullah sav in ashabı Ram Hürmüz de yedi ay kalmışlar ve namazı kısaltarak namaz kılmışlardır"Beyhaki 3/152,"Hasan Basri,Kabulda Abdurrahman bin Semure ile beraber iki sene ikame ettim,namazları kısalttım,demiştir"Abdurrezzak 4352,"Benim doğduğum yer Mekke,hicret ettiğim yer Medine,Medinede durdumu dört,zulhuleyfeden öteye dönünceye kadar iki kılarım.Sahabanin biri -Ey Allahın Rasulu,Ben memleketime gidiyorum ve iki ay kalıyorum namazı kısaltacakmıyım---,diye sorar.---Evet orada elli yılda kalsan seferisin---dedi"Ebu Bekir Müsned 135,

@...Seferi olan imam namaz kıldırır,mukim cemaat ona uyarsa son ikiyi cemaat kendi tamamlar……Muvatta 1c 192,

@...Sekizincide oturur,dokuza kalkar ve oturur selam verirdi vitirde…….Müslüm 788,Ebu Davud 1340,

@...Selam alma namazda……..Müslüm 928,Darimi 1368,Ebu Davud 1923,Tirmizi 368,

@...Selam ver tanıdığına tanımadığına……Buhari iman 20,

@...Selam vermek islamdandır…….Buhari 1c 300,

@...Selamdan önce kelam,selamdan sonra kelam yoktur…….Tirmizi 2841,

@...Selamı parmakla Yahudiler,elle hırıstıyanlar verir……..Tirmizi 2835,

@...Selamın tamamı tokalaşmadır…..Tirmizi 2870,2871,2874,

@...Selamlaşma adabı……Müslüm 2160,Tirmizi 2861,Ebu Davud 5197,

@...Semada olanının eminiyim…..Müslüm 632,1064,

@...Semadadır Allah cc….Müslüm 537,Ebu Davud 930,İbn Kesir 4c 1783,

@...Semadadır hadisi…Müslüm 537,Ebu davud 930,İbn Kesir 4c1783,Buhari 4351,Müslüm 1064,

@...Semanın arası beşyüz senedir…. Ebu Davud 4723,İbn Mace 193,

@...Semanın yedi kat oluşu……Muminun 17,

@...Semaya gözleri dikmeyin namazda……Ebu Davud 913,İbn Mace 1045,Sırtta çocuk ile namaz…….Ebu Davud 917,Müslüm 543,Nesei 828,

@...Semiallahu limen hamideh……Müslüm 476,Ebu Davud 847,Tirmizi 266,

@...Semud kavminin helakı……Fussilet 17,

@...Sen kitab ehli bir kavme gidiyorsun,onları Allahın birliğine davet et…….Müslüm 19,Ebu davud 1584,Tirmizi 621,Nesei 2437,İbn Mace 1783,Buhari 16c 7247,

@...Sen önceden kitab nedir,iman nedir bilmiyordun…Şura 52,

@...Seni uyutan Allah benide uyuttu……Tirmizi 3373,Taha 14,

@...Senin babanda benim babamda ateşte……Müslüm 203,Ebu Davud 4718,

@...Serçeyi dikip atış yapmayı yasakladı…..Nesei dahaya 42,Darimi edahi 16,

@...Sesinizi kuran ile süsleyin….Müslüm 792,

@...Sevabın çokluğu belanın büyüklüğüyle beraberdir….İbn mace 1031,

@...Sevablar on mislidir…..Buhari enbiya 37,Müslüm siyam 181,

@...Sevdiğini kardeşiniz için sevmedikçe iman etmiş olmazsınız……Buhari iman 41,Müslüm iman 71,Nesei iman 19,Tirmizi 2628,

@...Sevdiğini ölçülü sev,bir gün olur düşmanın olur,sevmediğinide ölçülü sevme bir gün gelir dostun olur….Tirmizi 2065,

@...Sevdiğinizi söyleyin….Ebu Davud 5124,Tirmizi 2393,

@...Sevgi göstermezler…….Mücadele 22,

@...Sevh secdesi….Buhari 1c 489,3c 1163,Müslüm 573,Ebu Davud 1023,Tirmizi 392,

@...Sevindirici bir haber aldığında secdeye kapanırdı……..Ebu davud 2774,Tirmizi,İbn Mace1394,

@...Sevme Allah içindir..Müslüm 2566,

@...Seyidiyim Ademoğlunun……Tirmizi 3355,

@...Sığırın zekatı….Nesei 2443,

@...Sığırın zekatını vermeyenlerin cezası…..Nesei 2447,

@...Sıkıntı duası..Müslüm 2730,

@...Sıla et,annene vazifeni ifa et…..Ebu davud 1668,Buhari,Müslüm,

@...Sılayı rahim farzdır…..Müslüm 2554,

@...Sılayı rahim……Buhari 13c 5990,

@...Sırat üzerinde ara,şayet bulamazsan amel terazisinin yanında ara……Tirmizi 2550,

@...Sırtlan etinin hükmü…….Nesei 4303,

@...Sidretul Munteha…..Müslüm 173,

@...Sigara haramıdır……Araf 157,Nisa 29,Bakara 219,İsra 26,27,Gaşiye 6,7,

@...Sihir yapılması sav efendimize…..Müslüm 2189,

@...Sihrin hükmü..Müslüm 2189,

@...Simsarlık yasaklanmıştır……Nesei 4479,

@...Sineğin kanadındaki ilahi sır…….Buhari 7c 3098,

@...Sinek bir kaba düşerse ters çevir…..İbn Mace 3504-3505,

@...Sinek kaba konarsa….Buhari tıb 58,Darimi 1701,

@...Sirke ne guzel katıktır…..Nesei 3776,

@...Sirke ne güzel katıktır……İbn Mace 3316,

@...Siyah köpek eniğinin bir çocuğun içinden çıkması……Darimi 19,

@...Siyah sarık takmış….Nesei 5308,5311,

@...Siyah ve beyaz iplik birbirinden ayrılıncaya kadar yeyin için……..Müslüm 1090,Nesei 2169,Tirmizi 3292,

@...Siyer babı…Müslüm 1730,

@...Siz Allaha hakkıyla tevekkul etmiş olsaydınız kuşların rızıklandırıldığı gibi sizde rızıklandırılırdınız…… Tirmizi 2447,İbn Mace 4164,

@...Siz benden sonra bazınız bazınızın boynunu vurarak kafir olarak dönmeyin…….Ebu davud 4686,Müslüm 66,Nesei 4130,İbn Mace 3943,Buhari k edep 48/8,

@...Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz……Müslüm fedail 141,

@...Siz günah işlemeseniz, Allah günah işleyecek bir halk yaratır, onları affederdi.Müslim 2748-Tirmizi-3768-Riyazüs-salihin-1871-Tergib ve Terhib -6 c 136 sy,

@...Siz günah işlemez olsaydınız,mutlaka Allah,günah işleyecek ve kendilerini bağışlayacağı yaratıklar yaratırdı…..Tirmizi 2646,3768,Müslüm 2748,

@...Siz kendinizi temize çıkarmayın,O sakınanları daha iyi bilir…….Necm 32,

@...Siz kitabın bir kısmını alıp bir kısmını inkarmı ediyorsunuz……Bakara 85,

@...Siz Kurandan bildiğinizle amel edin,ondan bilmediğinizi ise bilenine sorun……Ahmed 2c 300,400,

@...Siz ne sağıra ve nede gaibe dua ediyorsunuz,size şah damarınızdan daha yakın olana ediyorsunuz……. Buhari tevhid 9,Müslüm zikir 44,

@...Siz uyuduğunuzda şeytan kafanıza üç düğüm atar…….Muvatta 1c 222,

@...Sizdemi körsünüz……..ZAYIF…….. Ebu Davud 4112,Tirmizi 2927,

@...Sizden biri bir kavmi ziyaret ettiğinde onlara namaz kıldırmasın……Nesei 787,

@...Sizden biri cumaya giderse gusletsin….Nesei 1376,

@...Sizden biri ölümü temenni etmesin……Ebu davud 3109,Nesei 1821,İbn mace 4265,Nüslüm 2680,Tirmizi 978,

@...Sizden biriniz bir kadına dünür olduğunda eğer kadının nikahına celb edecek yerlerine bakmaya gücü yeterse yapsın."Ebu Davud, 2082 - Müslim, nikah - Tirmizi, nikah,5 - Ahmed, 3\334,

@...Sizden biriniz bir parçası iki omzunu örtmeyen tek parça kumaş ile namaz kılmasın…..Abdurrezzak 1374,Ahmed 2/255,Buhari salat 5/2, Ebu Davud 627,Tahavi 1/381,

@...Sizden biriniz cehenneme uğrayacak sonra ondan amelleri sayesinde çıkacaklardır…..Tirmizi 3368,Meryem 71,

@...Sizden biriniz din kardeşini severse bunu ona bildirsin…..Tirmizi 2502,

@...Sizden biriniz şakada olsa kardeşine silah doğrultmasın…..Tirmizi 2250,

@...Sizden herhangi birisi bir münker gördüğünde değiştirsin….Müslüm 49-50,rüya 2-6,Buhari ilim 28,tabir 3,10,26,46,Ebu Davud tıb 24,Melahim 17,Nesei iman 17,Darimi rüya 5-6,Muvatta rüya 4,

@...Sizden hiçbir kimse yoktur ki beraberinde cini arkadaş ile melek arkadaşı olmasın……..Darimi 2785,2737,Müslüm münafıkın ,Buhari rikak 18,

@...Sizden kim bir bilgi biliyorsa onu söylesin,bilmeyende Allah bilir desin……..Darimi 179,

@...Sizden öncekiler kafaları testere ile kesilir,demir taraklarla taranır genede dönmezlerdi….Ebu Davud 2649,

@...Sizden öncekilerin yoluna uyacaksınız…..Müslüm 2667,

@...Size bir emir verdiğim zaman gücünüz nisbetinde yapın…..Buhari ihtisam 2,Müslüm hacc 412,Nesei menasik 1,İbn Mace 1,

@...Size bir kavmin lideri geldiğinde ona ikram ediniz….İbn Mace edep 19,

@...Size farz olmasından korktuğum için teravihe çıkmadım…..Nesei 1604,

@...Size iki şey bıraktım,Allahın kitabı ve benim sunnetim……Hakim müstedrek 1c 93,Suyuti Camius Sağir…….1c 297,

@...Size ne oluyor ki üzerinde Allahın adı zikredilmiş olan şeylerden yemiyorsunuz……Enam 119,

@...Size sık sık ağzınızı misvaklamayı söyledim……Nesei 6,

@...Sizi bıraktığım müddetçe sizde beni bırakın ve ancak size hitab ettiğim zaman benden alın……Tirmizi 2819,

@...Sizi gecesi gündüz gibi apaydınlık bir yolda bıraktım….İbn Mace 43,

@...Sizi gecesi gündüzü gibi apaydın doğru yol üzere bıraktım……İbn Mace 43,

@...Sizin en hayırlınız Kuran öğrenen ve öğreteninizdir…Ebu davud 1452,Tirmizi 3070,İbn Mace 211,

@...Sizler ancak zayıflarınız sebebiyle rızık ve yardım alıyorsunuz.Buhari cihad 76,80,Tirmizi 1754,Nesei cihad 43,İbn Mace cihad 78,

@...Sizler benim yanımda olduğunuz gibi aynı şekilde olsanız melekler sizi kanatlarıyla gölgelendirir…….Tirmizi 2569,

@...Sizleri kabir ziyaretinden men etmiştim,artık edebilirsiniz…….Müslüm…977,Ebu Davud 3235,Nesei 2034,Tirmizi 1060,

@...Sizleri zandan sakındırırım,çünkü zan sözlerin en yalanıdır….Buhari 13c 6048,

@...Soğuk ve rüzgarlı günlerde cemaatle namaza gitmeyebilirsin……Nesei 654,

@...Sohbete gelince selam vermenin adabı….Ebu Davud 5177,Müslüm1479,

@...Sol elle yiyeni men edin……Müslüm 2021,

@...Son en alt semaya iner……..Buhari teeccud 14,deavat 13,Müslüm misafirun 168,

@...Son Peygamber oluşu……Müslüm 2286,

@...Sonradan çıkan her şey bidattır….. Ebu Davud sunne 5,Müslüm 866,Nesei iydeyn 22,İbn Mace 7,Darimi 16,23,

@...Sorup öğrenmeye gitmek ve ehline de öğretmek……..Buhari 1c 246,

@...Soy sebebi ile nikahı haram olanlar süt sebebiylede haramdır…..İbn Mace 1937,Nesei 3285,

@...Soy sop davası için ölen bizden değildir……Müslüm 1848,

@...Sövmenin……Müslüm 2537,Tirmizi 2043,2047,Ebu Davud 4894,

@...Sözlerinde ve fiillerinde ileri gidip hadleri aşanlar helak olmuştur…..Müslüm 2670,

@...Sözü doğru olanın rüyasıda en doğru olur…..Müslüm 2263,

@...Sözümü aktarın…….İbn Mace 24,

@...Sözümü duyup onu duymayana ulaştıran kişinin Allah yüzünü bereketle aydınlatsın….Tirmizi 2794,

@...Sözün sihirlisini söylerdi……..Buhari tıb 12c 5791,

@...Sözünde durmayan herkesin kıyamet günü bir sancağı olacak ve bu falanın vefasızlığının alametidir,denilecek….Darimi 2545,

@...Su ancak sudan dolayıdır (nesh oldu)…..Müslüm 343-347,

@...Su dağıtan en son içer…..Taberani Mucemus Sağir 599, Ebu Davud eşribe 19,Tirmizi eşribe 20,1956,

@...Su içmenin şekli…Müslüm 2024,2027,

@...Subhanallah,bu söz Musanın kavminin sözüne benzedi…..Tirmizi 2271,

@...Sui zan dan sakının……Müslüm 2563,

@...Sultan velisi olmayanın velisidir…..Buhari 11c 5228,

@...Suret bulunan eve melek girmez……Müslüm 2104,

@...Suret haramdır…….Nesei 2033,Müslüm 2104,Buhari 5c 2296,4c 1929,7c 3145,16c 7432,İbn Mace 2151,

@...Susan kurtulur……Darimi 2716,Tirmizi kıyamet 50,

@...Suyu ayakta içme…….Müslüm 2034,

@...Suyu içince sağdakine ver…Müslüm 2160,

@...Suyu satmayı yasak etti……..Nesei 4635,

@...Süleyman as ın bir gecede bütün eşlerini dolaşması…….Nesei 3812,

@...Süleyman kardeşimin duası olmasaydı,o bağlanır(iblisi Kast Ediyor) Medine çocuklarıda onunla oynardı…… Nesei 1215,

@...Sünnet dahilinde orta yolla çalışmak,bidat içinde var gücüyle çalışmaktan daha hayırlıdır……Darimi 223,

@...Sünnet namazlar evde kılınır…..Ebu Davud 1300,

@...Sünnet namazlar…….Müslüm 723,736,Nesei 874,869,1795,Tirmizi 419,439,

@...Sünnet nuhun gemisine benzer ona binen kurtulur…….İmam Malik,Suyuti miftahul cenne 53,

@...Sünnet olmak,etek tıraşı,bıyık kısaltma,tırnak kesme,koltuk altını yolma fitrattandır……Nesei 9,

@...SÜNNET VAHİYDİR;"O kendi hevasından konuşmaz"Necm 3-4,"Muhakkakki ben ancak bana vahy olunana tabi oluyorum"Ahkaf 9,"Eğer Muhammed kendisinden bazı sözler uydurupta,bizim söylediğimizi iddaa etseydi,elbetteki onun gücünü kuvvetini alır ve şah damarını keserdik.İçinizden hiç biride buna engel olamazdı"Hakka 44-47," De ki: Size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmiyorum. Ve size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyuyorum." De ki: "Kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?"Enam 50," (Ey insanlar) Rabbinizden, size indirilene uyun ve O'ndan başka dostlara uymayın. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!"Araf 3," Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Onların keyiflerine uyma. Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından seni saptırmalarından sakın."Maide 49," Biz sana Kitab (Kur'ân)ı hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma!"Nisa 105," Allah, sana Kitab (Kur'an)ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana olan lütfu büyüktür."Nisa 113," Allah'ın üzerinizdeki nimetini, size kendisiyle öğüt vermek üzere indirdiği kitap ve hikmeti hatırlayıp, düşünün. Hem Allah'tan korkun ve bilin ki Allah her şeyi bilir."Bakara 231," Nitekim içinizden size bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okuyor, sizi temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor. Size bilmediğiniz şeyleri öğretiyor."Bakara 151," Ey bizim Rabbimiz, bir de onlara içlerinden öyle bir peygamber gönder ki, onlara senin âyetlerini tilavet eylesin, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretsin, içlerini ve dışlarını tertemiz yapıp onları pâk eylesin. Hiç şüphesiz Azîz sensin, hikmet sahibi Sensin."Bakara 129," Andolsun ki Allah, müminlere kendilerinden, onlara kendi âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitab ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler."Ali İmran 164," O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar, önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler."Cuma 2," Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti anın. Şüphe yok ki Allah lütuf sahibidir ve her şeyden haberdardır."Ahzab 34,"Dikkat edin bana Kuran ve birde misli verildi"Ebu Davud 4604,"Size kendisine sarıldığınız takdirde dalalete düşmeyeceğiniz iki şey bıraktım,Allahın kitabı ve benim sünnetim"Hakim müstedrek 1c 93,Beyhaki 10c 114," Onu hemen okumak için dilini depretme. Kuşkusuz onu toplamak ve okumak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak da bize aittir."Kıyame 16-19,"Bana vahy olunduki sizler kabirlerinizde Mesih deccal imtihanına benzer bir imtihan geçireceksiniz"Buhari 1c 243,"Halbuki sav Hatice için cennette inciden borularla yapılmış bir ev müjdelemeside vahyolundu"Buhari 11c 5307,"Allahu Teala namazların hazarda 4 seferde 2 harp halinde 1 rekat kılınmasını sav in dilinden farz kıldı"Müslüm 687,"Yaz nefsimi elinde tutan Allaha andolsun ki benden haktan başkası çıkmaz"Ahmed 2c 12,192,İbn Kesir 13c 7529,Buhari vudu,

@...Sünnet,Kurandan ayrı hüküm koyma selahiyyetine sahiptir, Sünnet, Haram ve helal kılma yetkisine sahiptir, Sünnet,Kuranın mücmelini beyan eder, Sünnet,Kuranın umumi olan hükmünü tahsis eder……Nisa 59,65,80,113,Haşr 7,Ahzap 34,36,Ebu davud 4605,4604,İbn Mace 12,Necm 3,4,Nahl 44,Buhari 10c 4668,

@...Sünnete sarılın….Müslüm 2674,2358,Ebu Davud 4604,Tirmizi 2815,İbn Mace 12,49,

@...Sünnete uy,bidat işleme,sünnete uydukça asla sapıtmazsın……Darimi 204,

@...Sünnete uyma…….Buhari 15c 7136,

@...Sünnete uymak kurtuluş vesilesidir…Darimi 97,

@...Sünnete uyun azı dişinizle dahi olsa…..Darimi 96,

@...Sünnete uyun ve ona azı dişinizle sımsıkı sarılın,dinde sonradan çıkarılan işlerden sakının,sonradan çıkarılan şey bidattir,ve her bidat sapıklıktır…Ebu Davud 4607,Tirmizi 2815,İbn Mace 42,Müslüm 867,Nesei 1578,1404,

@...Sünneti terk bidatı doğurur….Ahmed 4/1055,

@...Sünneti terk ederseniz şaşırır kalırsınız….Darimi mukaddime,Ahmed 417,455,

@...Sünnetin terk edilmesi dinin yok olup gitmesinin başlangıcı olacaktır.İpin bir büklüm gitmesi gibi dinde bir sünnet,bir sünnet derken yokolup gider….Darimi 98,

@...Sünnetinde kitab olarak açıklanması…..Müslüm 1691,

@...Sünnetten yüz çeviren benden değildir……Müslüm 1401,

@...Süreyya yıldızında da olsa iman bazı kişiler onu elde eder…..Tirmizi 3926,

@...Sürme,gözleri parlatır,kirpikleri büyültür…Nesei 5081,

@...Süryaniceyi 18 günde öğrendi……Tirmizi 2857,

@...Süt amcanın yanına girilir…….Nesei 3302,

@...süt dolu iki kadeh getirildi. Ve bunlardan birini seç denildi.Resululaah(sav) ikisine de baktı da sütü aldı. Cibril Resulullah'a: Seni fitrata hidayet eden Allah'a hamd olsun, şayet şarabı alsaydın, ümmetin azalacaktı dedi."Buhari 10c 4508sy,

@...Süt emme ancak açlıktan dolayıdır…..Müslüm 1455,

@...Süt emme..Müslüm 1450,

@...Süt emziren hamile kadın oruş tutmayabilir….Nesei 2310,

@...Süt içmenin cevazı….Müslüm 2009,

@...Süt kardeş kızının haram olması…….Müslüm 1446,

@...süt kardeşliği ancak açlıktan dolayıdır….Buhari nikah 21,

@...Süt ve bal karışımı hüznü giderir….Müslüm 22,

@...Sütreye doğru namaz kıl……İbn Huzeyme 800,Abdurrezzak 2305,Müslüm 501,Ebu Davud 687,

@...Sütü için beslenen ve yük taşımak için kullanılan develere zekat yoktur……..Nesei 2442,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...Ş...@

@... Şüphesiz Allah her sanatkarı ve sanatını yapandır.Buhari, ilahi Kelam-117,

@..."Şayet sen insanların kusurunu araştıracak olursan ya onları ifsad etmiş olursun veya ifsad etmeye yaklaştırırsın".Ebu Davud-K.edeb.44 bab-4888,

@...Şaban ayında oruç tutma…….Müslüm 1161,

@...Şafağın siyah ve beyaz ipliğe benzetilmesi…….Bakara 187,Müslüm 1090,Buhari 4c 1786,Nesei 2169,Tirmizi 3149,3151,

@...Şah damarımızdan daha yakındır……..Kaf 16,

@...Şahid ol Yarabbi……..Ebu Davud menasik 56,İbn Mace menasik 84,Müslüm 1218,

@...Şahitsin konuşamazsın…….Müslüm lian 15,Ebu Davud 4533,

@...Şaka ile de olsa talak geçerli olur…….Ebu Davud 2194,İbn Mace 2039,

@...Şakada olsa yalanı terk edene cennetin ortasında bir köşke kefilim.…Tergib 5c 491,Ebu davud,Tirmizi,İbn Mace,

@...Şakaları SAV efendimizin…….Ebu davud 4998,5002,İbnMace 4042,Tirmizi 2056-2060,

@...Şakalarıda ciddiydi ve yalandan uzaktı…….Ebu davud edep 80,Tirmizi 2058,Darimi istizan 68,

@...Şaki ve said meselesi…..Buhari 3c 1286,

@...Şalvar giyinme……Nesei 5290,

@...Şalvar giyme…..Nesei 5290,

@...Şalvar ile namaz kılma…..ebu davud 636,

@...Şalvar sattım SAV efendimize……..Nesei 4569,

@...Şamda iki sene yolcu namazı kılmıştır." Abdurrezzak, Musennaf 4354,İbn Ebu Şeybe 517.

@...Şarab hastalıktır,ilaç değil……Müslüm 1581,Ebu davud 3873,Tirmizi 2119,

@...Şarab içene uygulanacak hadd……Müslüm 1706,

@...Şarab ile tedavide yasaktır…….İbn Mace 3500,

@...Şarab satmak haramdır…..Nesei 4639,

@...Şarabın haram edilişi….Buhari 5c 2279,12c 5640,14c 6641,5c 2061,

@...Şarabın haram kılınması……Müslüm 3032,1578,1580,Maide 90,91,

@...Şarabtan sirke yapmak haramdır……..Müslüm 1983,

@...Şarap içerek ölene,son nefesde cehennem suyu serpilir……Nesei 5641,

@...Şarap satmakharamdır….Müslüm 1578-1581,

@...Şarhoş olana dayak atın……..Nesei 5628,

@...Şarhoşluk eden her şey haramdır……..Nesei 5653,

@...Şarkı söylemek haramdır……Ebu davud 4922,4927,İbn Mace 1897,Tirmizi 1096,

@...Şarkıcı cariyeleri satmayın,onları satın almayın ve onları öğretmeyiniz.Onlarla yapılan ticaretle hayır yoktur,ve onların parası haramdır,işte bu ayet lokman altı dır…….Tirmizi 3409,Lokman 6,

@...Şarkıcı ve çalgıcı kadınlar çalıştıranlar,içki içenler ve ipek elbise giyenler yüzünden bu ümmette yere batma olacak…..

@...Şarkıcı ve çalgıcı kadınlar çalıştıranlar,içki içenler ve ipek elbise giyenler yüzünden bu ümmette yere batma,hayvan şekline dönüşme ve gökten taş yağma hadisleri olacaktır……..Tirmizi 2280,İbn Mace fiten 29,Taberani Mucemus Sağir 673,

@...Şarkıcılık kazançlarını ve onların bedellerini yemeği yasakladı……İbn Mace 2168,

@...Şarkıcının kazancı…..Buhari 5c 2069,

@...Şefeat…….Buhari 13c 6015,14c 6468,16c 7310,10c 4688,Müslüm 183/302,193/326,Nesei 4977,İbn Mace 60,4280,4310,Tirmizi 2251,

@...Şefeatım ümmetimin büyük günah sahiplerinedir……Tirmizi 2552,

@...Şefeati,recmi,deccali ve kabir azabını inkar edecek bir kavim gelecek……..Müslüm 585,2867,2869,İbn Mace 347,348,Buhari 3c 1023,1028,1299,Ebu Davud 4751,4753,

@...Şehid kendi ailesinden yetmiş kişiye şefeat eder…….Ebu Davud 2522,

@...Şehid olduğu gibi gömülür……Buhari 9c 4174,Ebu Davud 3134,İbn Mace 1515,

@...Şehid öldürülme acısını ancak birinizin çimcikleme acısını hissetmesi gibi hisseder……Darimi 2413,Nesei cihad 35,Tirmizi cihad 26,1719,

@...Şehidler üç çeşittir,canıyla,malıyla Allah yolunda cihad eden mümin,O düşmanla karşılaştığında savaşır,nihayet öldürülür,işte bu denenmiş şehid,Allahın Arşının altındaki çadırdadırlar,peygamberler ona sadece peygamberlik derecesiyle üstün gelirler…….

@...Şehidlerin ruhları yeşil kuşlar şeklindedir,cennetin meyvelerinden veya cennetin ağaçlarından tenavül ederler…..Tirmizi 1691,

@...Şehitler(taundan ölen,zaturreden,karın ağrısından,yanarak,yıkık altında,hamile)…….Müslüm 1914,İbn Mace 2803,Nesei 1837,Ebu davud 3111,

@...Şehitliği istemenin fazileti……Müslüm 1876,1888,1914,1908,

@...Şehitliği samimimiyetle kim isterse yatağında bile ölse şehittir…….Darimi 2412,Müslüm imaret 157,Ebu davud vitr 26,Nesei cihad 36,Tirmizi 1705,İbn Mace cihad 15,

@...Şehrin uzak semtinde bir kadınla oynaştım,kendisiyle cima dışında her şeyi yaptım benim hakkımda hükmünü ver Ey Allahın Resulu,"gündüzün iki tarafında adab ve erkanında iki rekat namaz kıl,iyilikler kötülükleri giderir…..Tirmizi 3312,Hud 114,

@...Şeri delilleri bilmek…….Bakara 151,231,Nisa 113,Cuma 2,Ahzab 34,Buhari 10c 4668,Ebu davud 4604,

@...Şeriata aykırı icraatın reddolunacağı……Buhari 16c 7221,

@...Şerli insan,şunlara biryüzünü başkalarına da bu yüzünü,gösterendir……Muvatta 4c 395,Müslüm akdiye 99,Buhari ahkam 93/27,

@...Şerli müslümanın misali……Buhari itisam 3,Müslüm fedail 132,Ebu davud sunne 7,

@...Şevvalde 6 gün oruç tutma…..İbn Mace 1715,Müslüm 1164,Ebu Davud 2433,Tirmizi 756,

@...Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır….UYDURMA….Ebu Yezid el Bestami el Kureyşi 2/735,EşŞarani letaful minen 147,

@...Şeytan Ademoğlunun damarında kan gibi dolaşır……Müslüm 2174,Ebu davud 4719,

@...Şeytan bile Allah tan korkarım,diyor……Haşr 16,

@...Şeytan ilk kıyası yapandır……Darimi 195-196,

@...Şeytan onları yollarından alıkoydu……..Müslüm 2865,

@...Şeytan,eşek,siyah köpek namaz kılarken birinin önünden geçerse namaz bozulur……Müslüm 510,Ebu davud 695,

@...Şeytana demir kamçıdandır,namazda parmak işareti…….Müsned 2/119,Bezzar 5631,Taberani k dua 642,

@...Şeytanda dostlarına vahy eder……Enam 121,

@...Şeytandan Allaha sığının……Müslüm 2203,

@...Şeytanın arkadaşlığı……Nisa 38,Fussulet 25,Zuhruf 36,38,Kaf 27,

@...Şeytanların haber hırsızlığı önlenmiştir…Tirmizi 3541,Cin 1,19,

@...ŞİANIN SAPIK GÖRÜŞLERİ;Kuranın sağlamlık ve güvenirliğine inanmazlar.Kuran onların inançlarından herhangi biriyle çatışacak olursa tevil ederler.İmamların sözleri,onların güvenilir teşri kaynaklarıdır-----Hz Alinin yanında yer almayan sahabinin rivayetini kabul etmezler---Hz Ali den önceki halife seçimlerinin hepsi zalimce ve onlar kafir derler,-----Allah dışında bazı insanlara da dua ederler ve "YaAli Ya Huseyin,Ya Zeynep"derler---Allah tan başkası adına adak adar ve kurban keserler------Ölülerden yardım beklerler,onlarların bu dediklerimizi doğrulayan pek çok duaları ve kasideleri vvar----İmamlar,masum günah ve hata işlemez olduğuna ve gaybı bildiklerine,kainatta tasarruf ettiklerine inanırlar---Bu sapık inançlarını yerleştirip kutsallaştırabilmek için tasavvufu icad eden onlardır---Onlar evliyanın,kutubların ve ehli beytin özel güçleri olduğunu iddaa ederler----Taraftarlarına dinde imtiyazlı tabaka olduğunu ve bu imtiyazın veraset yoluyla babadan oğla geçtiğini telkin edip bu fikri yerleştirilmişlerdir---Onlara göre Allahın varlığını ve birliğini bilmek şeraitle değil akıl ile vacibtir---Kuranda bu konuda gelen ayetler yeni bir şey getirmek için değil sadece aklın hükmünü doğrulamak içindir----Ne bu dünyada ne de ahirette Allahı görmek mümkün değildir----Gaybı bilmenin sadece kendi imamlarının hakkı olduğunu iddaa ederler---Ehli beyt Hz Peygamber sav in damadı Hz Ali ve onun bazı çocuklarından olanı kabul ederler---İmamlar hatasızdırlar ve her yaptıkları şeriattır---İmamların her yaptığı caizdir---İmamların her yaptığı caizdir---Allaha bağlanıp Onunla ilişki kurmak ancak vasıtalar yani imamları sayesinde mümkündür---Bunun için kendilerine Veliyullah,Babullah,Masum,Huccetullah gibi isimle ifrata kaçmışlardır---Şu fıkhı konularda özellikle ehli sünnete muhalefet etmişlerdir---Ezan,namaz vakitleri kılınışı---Oruç tutma ve vakitleri---Hacc ve umre tatbikatlarında---Zekatla ilgili konularda verilecek yerlerde---Mirasta---Oniki imama inanmak imandandır---Ehli beyte bağlanıp itaat etmeyenonlara göre mümin sayılmaz,arkasında namaz kılınmaz---Farz olan zekattan ona verilmez---Fakat kafirlere verilen normal sadakadan verilir---Takiyye farzdır,mezhep onsuz olmaz---Takiye benim ve ecdadımın dinidir ve takiyye yapmayanın dini yoktur diyen humeynidir---On iki imamın bodrumda saklı inancı,

@...Şifa ayetleri…Tevbe 14,Yunus 57,Nahl 69,İsra 82,Şuara 80,Fussilet 44,

@...Şifa duası…..Müslüm 2191,2202,İbn Mace 3528,

@...Şigar nikahı haramdır…….Nesei 3320,müslüm 1415,Ebu davud 2074,Darimi 2186,İbn Mace 1883,

@...Şiir haramdır…….Müslüm 2255,2259,İbn Mace 3755,Ebu davud 5009,Tirmizi 3008,

@...Şiirle dolmaktansa vucudumun irinle dolmasını isterim……Tirmizi 3008,

@...Şirk en büyük zulumdur……Buhari 10c 4654,

@...Şirk en büyük zulumdur…Buhari 10c 4654,

@...Şirk koşmadan inanmazlar….Yusuf 106,

@...Şirk üzerine ölen cehenneme gider…….Nisa 48,Müslüm 92,

@...Şirk……..Mümin 141,Cin 118,Yunus 106,Lokman 13,30,Enam 88,

@...Şirki Rabbim affetmez…….Nisa 48,Zumer 65,İsra 74-75,

@...Şirkin misali…tirmizi 3018,

@...Şişmanladığım vakit yine onunla koşuya girdim, bu sefer Resulullah S A V beni geçti. Ve benim bu koşuyu kazanışım, senin kazandığın o koşuya karşılıktır." Buyurdu.Ebu Davud, K. Cihad 68.bab-2578 no - İbn Mace K.nikah-1979-Ahmed b. Hanbel, Müsned 39-129,

@...Şu adama,beraber namaz kılarak ona sadaka verecek kimse yokmu……Ebu Davud salat 55,Tirmizi mevakıt 58,Dare Kutni 1,Taberani Mucemus Sağir 425,

@...Şu beş şey fitrattandır…..Ebu davud 4198,

@...Şu ensar kadınları ne yamandır,dinlerini öğrenmede hayaları engel olmadı……İbn Mace 642,

@...Şu iki şey ümmetimin erkeklerine haramdır,altın ve ipek….Ebu Davud 4057,Nesei 5147,İbn Mace 3595,

@...Şüphe yokki halka kendisine fetva sorulan her meselede fetva veren kimse mutlaka delidir…Darimi 176,

@...Şüpheli şeylerden sakının….Buhari 4c 1900,19003,Nesei 4431,Müslüm musakat 107,108,

@...Şüphesiz Allah ne kendi dinine hilafetini ve nede peygamberi ile gondermiş olduğu sünneti zayi edecek değildir……Müslüm 567,

@...Şüphesiz bazı şiirler hikmetlidir….Darimi 2707,Buhari edep 90,Ebu davud edep 93,İbn mace edeb 41,

@...Şüphesiz ki Allah cc beni alemlere rahmet ve doğru yolu gösterici olarak gönderdi ve zurna ve benzeri çalgı aletlerini,tef ve benzeri aletleri ve putları kaldırıp gidermemi emretti……..Müsned 5/267,Ahkam 6c 255,

@...Şüphesiz sağlık ve boş zaman Allahın nimetlerinden iki nimettir,bunlardan insanların çoğu aldanmaktadır… Darimi 2710,Buhari rikak 1,Tirmizi 2405,İbn Mace zühd 15,

@...Şüphesiz sizden evvelki ümmetler ihtilaf ettiler de ihtilafları kendilerini helak etti……Buhari 11c 5155,

@...Şüphesizki sen bir taşsın ne bir zarar verebilir nede yarar sağlayabilirsin,eğer sav seni öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim…..Buhari hacc 50,57,Müslüm hacc 248,251,Ebu Davud menasik 46,

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...T...@

@... Türk denen kavimle savaş yapana kadar kıyamet kopmaz." Ebu Davud4303, Müslim- 2912, Nesei.K.Cihad-3179,

@...Tabiblikten anlamayanın bu işle uğraşamayacağı:İbn Mace 3466

@...Tadili erkan farzdır.:Ebu Davud 858,İbn Mace 871,Tirmizi 264,Müslüm 471,

@...Taharetsiz hiçbir namaz kabul olunmaz.…Buhari 1c 287,

@...Tahiyatul mescid namazı:Müslüm 875, Tirmizi 510,Ebu Davud 1115,Buhari 2c.540

@...Tahiyyetul mescid namazı:Buhari 2c.540

@...Taif gazası..Müslüm 1778,

@...Taklid haramdır.:Ebu Davud 4875,Tirmizi 2504,

@...Taklitçilik hastalığı……Maide 104,Araf 28,38,Tevbe 30,65,69,Yunus 78,Enbiya 53,Şuara 74,Lokman 21,Zuhruf 22-25,

@...Takma saç takmayın.:Müslüm salat 61,

@...Takva buradadır.:Müslüm 2564,

@...Talak,Allahın helal kılıp hoşlanmadığı şeydir….Ebu Davud 2177,İbn Mace 2016,

@...Talha bin Zubeyr ra ın fazileti…..Müslüm 2414,2418,

@...Talut ve calut kıssası :Buhari 7c.3228,8c3718,Bakara 246-250

@...Tane tane konuşurdu,Allah Rasulu sav.:Müslüm 2493

@...Tarlası olan ya kendi eksin yada emanete versin:Nesei 3853

@...Tasavvufçulara reddiye,Darimi 210 nolu rivayet,Kitabul zühd verrekaik.2089

@...Tasvir haramdır:Müslüm 2104,Nesei 2033,Buhari4c.1929,5c.2296,16c.7431,7c.3144,İbn Mace 2151

@...Taş meselesi Hz Ömerin.:Müslüm 1270,Buhari hacc 50,Nesei 2920,Tirmizi 862,İbn Mace 2943,Ebu Davud 1873,

@...Taşın Allah Rasulu sav i selamlamasız:Müslüm 2271,Tirmizi 3865

@...Taşkınlıktan,aşırılıktan sakının…Nesei menasik 217,İbn Mace menasik 63,

@...Tatavvu namazları….Müslüm 728,

@...Taun,cinlerin azabıdır….Müslüm 2218,

@...Tavaf yaparken az konuşun zira namazda sayılırsınız.:Nesei 2910

@...Tavla oynamanın haramlılığı.:Müslüm 2260,İbn Mace 3762,3764

@...Tavşan eti helal .:Müslüm 1953,Buhari 12c.5603,İbn Mace 3243,3245

@...Tavşan etinin helal kılınması :Buhari 12c.5603,Müslüm 1953

@...Tavuk etinin helalliği :Buhari 9c.4078,12c.5594,Müslümeyman 9,Nesei 4325,Darimi etime 27

@...Tay doğurmadan kıyamet kopmayacaktır:Ebu Davud 4247,Müslüm 1847,Buhari k.fiten 9/95

@...Tebaasını aldatan vali olarak yıkamanın cevazı….Müslüm 339,

@...Tebliğde metod….Bakara 109,Nahl 125,

@...Tecessüs,suizan,munafese haramdır.:Müslüm 2563,

@...Teeccüdün Resulullaha sav farz oluşu….İsra 79,

@...Tek başlarına iken namahrem kadınların yanlarına girmeyin,ya kocanın erkek yakınları,o ölümdür…….Darimi 2645,Buhari nikah 111,Müslüm selam 20,Tirmizi rada 16,1180,

@...Tek yolcu şeytandandır,çift yolcu şeytandır,üç tanesi ise cemaattir….Muvatta 4c 374,Ebu Davud cihad 15/79,Tirmizi cihad 21/4,

@...Tekbir alırken ellerini kaldırdığını gördüm:Muvatta 1c.95sy.

@...Tekbirde ellerin kaldırılacağı :Buhari 2c.753,üslüm 390-401,Ebu Davut 722,740,Nesei 890,İbn Mace 860-867,Tirmizi 239,Müsned 3/436,Buhari cüzünde 12,25,32

@...Tekfir etmenin tehlikesi:Buhari 13c.6076

@...Tekfircinin vasıfları….Buhari menakıp 25,Müslüm zekat 147,İbn Mace 12,Ebu Davud 31,

@...Telbiye .:Müslüm 1184,Ebu Davud 1812,Tirmizi 825,Nesei 2748,İbn Mace 2918,

@...Telkin .:Müslüm 916,Ebu Davud 3117,İbn Mace 1445,Nesei 1827

@...Temaim (nazarlık -muska) takmak yasaktır :İbn Mace 3530

@...Tembellikten Allah a sığınma.:Müslüm 589,

@...Temettu Haccı.:Müslüm 1223,

@...Temettu haccını Ali nin yapması:Buhari hac 34,Müslüm 158-161

@...Temizlenenleri sever.:Tevbe 108

@...Temizlenmenin en az kırk gündedir.:Tirmizi 2906

@...Temizlik namazın anahtarıdır…….Ebu Davud taharet 31,Tirmizi 4,İbn Mace taharet 3,

@...Tenasul uzvuna dokunan abdest alsın…Nesei 443-446,

@...Tenasüh…Sarılma,yaklaşma,sebeb tutma,başvurma,

@...Teravih konusunda zayıf rivayetler:Ebu şeybe musennaf 11c.394,taberani m.11c.393,Beyhaki s.2c.496,Nasbur raye 2c.153

@...Teravih namazı sekiz rekattır:Buhari 4c.1866sy,Müslüm 738,Ebu Davud 1341,Nesei 1697,Muvatta 1c.154sy,1c.203sy,Beyhaki s.kubra 2c.496

@...Teravih namazının farz olmasından korktum.:Ebu Davud 1373,Müslüm 761,Nesei 1605,1395,Tirmizi 803,İbn Mace 1327,

@...Tesbih namazı:Ebu Davud 1297,İbn Mace 1386,Taberani 11622,İbn Huzeyme 1216,Beyhaki 3/51,

@...Teşehhüd de oturmayı unutan sehv secdesi yapar.:Nesei 1178,Tirmizi 387,395

@...Teşehhüde oturma ve gizli okuma.:Ebu Davud 957,966,967

@...Teşehhüde parmak sallamak.:Nesei 889,1268,Ebu Davud 729,987,Tirmizi 293,Zadul Mead 1/174,Buhari,Müslüm

@...Teşehhüdü gizli okumak sünnettir……Ebu davud 986,

@...Teşekkür.:Tirmizi 2020,Ebu Davud 4811

@...Tevazu koyun sahiplerindendir.:Tirmizi 2344

@...Tevbe 31 in tefsiri:Tirmizi 3292,3149,3151

@...Tevbe bahsi .:Müslüm 2675,2762,

@...Tevbe etme günde en az 100defa.:Müslüm 2702,Ebu Davud 1515,

@...Tevekkul ve yakın .:İbn Mace 4164-4168

@...Teverrük oturma.:Ebu Davud 963,965,İbn Mace 862,Tirmizi 304

@...Tevessul.:Tirmizi 3811,Müsned 4c.138,Buhari 2c.964,13c.5977,Müslüm 2743,Tirmizi 3704,İbn mace 3857

@...Tevhid üzere ölen kati cennetedir..Müslüm 26

@...Tevhid üzerine ölen cennete girer.Müslüm 26-33

@...Teyemmum ile namaz kılan vakit çıkmadan suya kavuşsa namazı iade etmez.…Nesei 432,Muvatta 1c 123,

@...Teyemmumle alakalı….Nesei 313,Muvatta 1c 120,

@...Teyemmüm:Müslüm 368,Tirmizi 144,Nesei 311,İbn Mace565,Ebu davud 317,

@...Teyze annedir…Ebu Davud talak 2278,

@...Teyze ve hala aynı nikahta kalamaz.:Müslüm 1408,

@...Tırnak şöyle şöyle kesilir hadisi mevzudur.:Aliyul kari sy.87

@...Tilavet secdesi.:Müslüm 575,Ebu Davud1414,Tirmizi 577,Nesei 1129,İbn Mace 1057,

@...Tilavet secdesi…..Buhari 3c 1050,Ebu davud 1413,Tirmizi 577,Nesei 1129,

@...Tilki ve kurt etinin hükmü….İbn Mace 3235,

@...Tokalaşmak selamla :İbn Mace :3702,Tirmizi 2870

@...Tokatın hükmü.:Müslüm 1657,

@...Toplantı da Allahı zikredin.:Ebu Davud 4855

@...Topluca tevbe edin.:Nur 31,Furkan 71,Bakara 51,Tahrim 8,Nuh 10,

@...Topluca yere batanlar .:Ebu Davud 4289,Müslüm 2882,

@...Topluluğa su veren en son içer:İbn Mace 3434

@...Topluluktan bir kişinin selamı onlara kafi gelir.:Ebu Davud 5210

@...Toprağa batan adam.Tirmizi 2609

@...Toptan Allah ın ipine sarılın.:Enam 153,Ali İmran 103-105,Şuara 13,Müslüm 1715,

@...Toptan Allahın ipine sarılın.:Ali İmran 103

@... Topukları aşan paçalar ateşdedir……Nesei 5295,

@...Tirmizininzayıf

numaraları:10,12,45,50,53,54,57,58,59,77,88,97,106,112,123,131,136,137,145,146,155,166,171,172,179,184,

186,188,179,195,196,198,199,200,201,206,218,233,239,244,245,251,260,267,281,285,287,297,318,319,333,334,345,355,363,

376,378,379,382,391,404,407,431,457,471,474475,477,483,489,494,500,510,512,516,526,527,528,549,550,551,560,564,565,

566,575,586,608,613,614,628,629,636,638,639,659,669,686,687,690,691,696,697,710,713,714,715,719,721,722,731,732,736,

738,743,745,755,781,782,783,786,798,815,822,833,845,857,867,874,882,904,909,945,946,953,969,985,990,1017,1022,1024,

1033,1043,1046,1059,1062,1067,1068,1079,1081,1082,1086,1103,1130,1148,1170,1233,1273,1305,1338,1339,1340,1343,1344,

1350,1374,1386,1387,1404,1407,1412,1425,1447,1448,1468,1473,1477,1488,1510,1515,1526,1532,1533,1540,1543,1547,1554,

1567,1589,1602,1606,1621,1624,1632,1661,1677,1688,1692,1695,1717,1728,1734,1741,1750,1756,1760,1761,1767,1770,1788,

1801,1822,1835,1836,1839,1842,1844,1845,1852,1864,1869,1871,1877,1888,1892,1895,1898,1907,1909,1915,1917,1919,1921,

1932,1947,1948,1953,1975,1977,1978,1982,1994,2006,2011,2014,2017,2018,2027,2028,2029,2039,2046,2052,2061,2062,2063,

2068,2075,2081,2091,2102,2110,2121,2140,2144,2145,2149,2157,2161,2162,2163,2166,2168,2170,2171,2182,2183,2184,2197,

2198,2200,2206,2213,2238,2239,2240,2242,2261,2269,2286,2307,2308,2310,2335,2339,2350,2368,2369,2371,2376,2390,2400,

2402,2408,2418,2443,2444,2451,2454,2455,2461,2476,2481,2490,2491,2503,2514,2515,2516,2523,2524,2525,2534,2542,2544,

2546,2549,2556,2557,2565,2566,2568,2576,2577,2578,2591,2592,2594,2599,2601,2602,2608,2612,2613,2614,2620,2621,2630,

2631,2639,2640,2641,2653,2654,2655,2656,2663,2664,2666,2667,2668,2672,2673,2674,2677,2678,2687,2689,2692,2693,2696,

2697,2702,2707,2708,2709,2710,2711,2712,2713,2714,2717,2718,2721,2726,2743,2744,2750,2765,2770,2785,2786,2788,2789,

2793,2803,2817,2818,2820,2821,2823,2826,2827,2831,2838,2839,28402849,2855,2856,2872,2873,2875,2876,2878,2879,2883,

2885,2886,2891,2895,2900,2908,2911,2927,2942,2950,2951,2953,2958,2962,2969,2977,3019,3028,3030,3037,3038,3040,3041,

3047,3048,3049,3050,3051,3055,3057,3061,3069,3077,3078,3079,3082,3084,3089,3090,3093,3095,3096,3097,3098,3100,3101,

3117,3118,3121,3122,3172,3173,3174,3183,3198,3227,3229,3237,3238,3239,3247,3250,3251,3253,3254,3256,3257,3258,3260,

3264,3270,3272,3275,3276,3279,3280,3289,3290,3308,3316,3322,3328,3333,3334,3343,3346,3349,3351,3361,3362,3375,3379,

3381,3382,3384,3385,3388,3402,3405,3413,3414,3421,3422,3425,3428,3430,3443,3444,3445,3446,3447,3452,3455,3446,3467,

3470,3471,3491,3494,3495,3510,3511,3512,3514,3517,3533,3534,3538,3539,3540,3544,3545,3546,3548,3562,3567,3570,3573,

3575,3583,3586,3590,3593,3598,3608,3611,3617,3619,3626,3630,3637,3641,3660,3676,3679,3684,3699,3700,3701,3702,3703,

3709,3712,3718,3719,3729,3730,3733,3736,3738,3741,3744,3746,3747,3748,3749,3751,3757,3758,3759,3778,3780,3784,3785,

3787,3792,3793,3794,3795,3797,3801,3802,3803,3804,3813,3914,3917,3923,3928,3929,3937,3939,3944,3946,3948,3955,3958,

3960,3961,3962,3963,3964,3966,3967,3968,3969,3971,3972,3973,3974,3978,3982,3985,3999,4009,4010,4017,4022,4023,4030,

4034,4039,4040,4046,4052,4053,4058,4059,4062,4063,4070,4073,4080,4081,4082,4088,4096,4111,4116,4117,4119,4120,4122,

4124,4127,4137,4145,4149,4150,4157,4174,4178,4182,4183,4184,4186,4187,4193,4195,4197,4198,4203,4213,
…… 725 hadis zayıf. Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurda çaba sarfeden ve kendini Allah cc nin dininin hizmetine adayan Şeyh Nasıruddin El Bani (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir.

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...U...@

@...Uğursuzluk olsa idi atta,kadında ve evde olurdu.…Ebu Davud 3921,Müslüm 2225,Tirmizi 2979,Buhari k. Tıp,Muvatta 4c 366sy,

@...Uğursuzluk üç şeydedir..Kadında,evde,binekte..ZAYIF…Tirmizi 2978,İbn Mace 1993,Nesei 3549

@...Uğursuzluk var sayma..Buhari 12c.5776,14c.6402,11c.5187,6c.2691,Nesei 3553,Tirmizi 2979,Muslum 2225,Muvatta 4c.366

@...Uhud dağı dur,çunku senin üstünde bir peygamber,sıdık ve iki şehid var..Ebu Davud 4651,Tirmizi 3949,Buhari 8c.3821

@...Uhud dağı öyle bir dağdır ki biz onu severiz,oda bizi sever…Muslum 1392

@...Uhud dağının altın olarak benim olmasını,sonra öleceğim gün yanımda alacaklı için ayırdığım hariç bir dinar veya yarım dinar kalmış olduğu halde ölmeyi istemem…..Darimi 2770,Buhari rikak 14,Müslüm zekat 32,

@...Ukkaşe seni geçti..Tirmizi 2563,Darimi 2810,Buhari rikak 50,Muslum iman 368

@...Umre yapmak hacca mualdir…..Buhari umre 4,Ebu Davud menasik 79,

@...Umre…Muslum 1625

@...Umsan r a nın Bedr-uhud-rıdvan beyatında bulunmayışının ibn umer ra tarafından izahı..Buhari 8c.3865,7c.3455,Tirmizi 3954

@...Umulurki Rabbin seni makamı mahmuda iletir….Tirmizi 3344,Nahl 79,

@...Unutan namazda sehv secdesi yapar……Nesei 1260,

@...Unutan namazı hatırlayınca kılar….Nesei 613,

@...Unutarak yeme içme orucu bozmaz…Muslum 1155

@...Unutma secdesi..Buhari 1c.489,2c.737

@...Utanmazsan dilediğini yap..Buhari 13c.6086,Muslum 37,Ebu Davud 4797

@...Uveys Veysel karani…Muslum 2542

@...Uyandığında elini yıka,çünkü nerede gecelediğini bilmezsin..Nesei 1

@...Uyku abdesti bozmaz ama vesile olur…Tirmizi 1.c 78no,Ebu Davud 1c.199,200,203no,Muslum 1c.424no,376,268,İbn Mace 1c.203no,Buhari 2c.631sy.

@...Uykuda Allah cc nin sav tarafından rüyada görülmesi……Tirmizi 3448,sad 1-7,

@...Uykuda namazın geçmesi kusur değil,uyanıkken kılmamak kusurdur…..Nesei 614,616,

@...Uykudan uyanan elini yıkasın,geceleyin nereye dokunduğu bilemez…..Nesei 1,Muvatta 1c 76sy,

@...Uyluk avrettir,uyluğunu ört..Tirmizi 2947,Darimi 2652,Buhari libas 62,

@...Uyukladığında namazı bırak…Muslum 786,Tirmizi 352,İbn Mace1370,Nesei 440,Ebu Davud 1310

@...Uyuması…Muslum 2100

@...Uyumaz "O"..Muslum 179

@...Uyursan ve unutursan,uyanınca ve hatırlayınca ve hatırlayınca namaz kılarsın…Muslum 680-684,Ahmed 2/184,Ebu Yala 3192,Nesei 613-616,Muvatta1c.65sy,19sy….

@...Uyuya kalıp sabah namazı kaçırması…Nesei 621,625,

@...Uzeyr as ı karıncaların ısırması……Buhari 7/3097,Müslüm 2241,Ebu Davud,İbn Mace 3225,Tergib ve Terhib 5c 538sy,Nesei 4337,Kutsi hadisler 210,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...Ü...@

@... Ümmetim için yegane korkum dalaleti teşvik edecek adamlarıdır. Ümmetimden bir cemeat, Allah'ın emri gelinceye kadar batılı galebe çalarak hak üzere devam edecek ve onları yardımcısız bırakanlar onlara zarar veremeyeceklerdir.Tirmizi-2330 Ebu Davud-4252-Müslim-2889-İbn Mace-3952,

@... Ümmetimden birtaife kıyamete kadar hak üzerinde makatale edecek muzaffer olmakla devam edecektir. Nihayet Meryemoğlu İsa iner ve Müslümanların emiri ona: Gel, bize namaz kıldır, der. Bunun üzerine İsa: Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak sizin bir kısmınız diğer bir kısmınız diğer bir kısım üzerine emirlersiniz, der." Müslim-156,

@...Üç alameti vardır munafığın …Tirmizi 2766

@...Üç cumayı terk edenin kalbi mühürlenir…….Nesei 1369,

@...Üç çocuğu buluğa ermeden ölen ve buna sabreden mümin cennete girer……..Nesei 1873,

@...Üç defa izin istenir,verilmezse geri dönülür…….Buhari buyu 34/9,Müslüm adab 36,Muvatta 4c 352,

@...Üç defa yalan söylemiştir…….İbrahim sa……Buhari enbiya 8,nikah 12,Müslüm fedail 2371,Ebu Davud talak 16,2212,Tirmizi 3376,Müsned 403/2,

@...Üç dua makbuldur……Tirmizi 3671,

@...Üç grub cennete giremez,ana-babaya asi olan,içki mübtelası olan ve verdiğini başa kakan…….Nesei 2552,

@...Üç gün oruç,her aydan……Ebu Davud 2450,Nesei 2370,Tirmizi 742,Müslüm 1160,

@...Üç gün üç geceden fazla dargın durulmaz…..Müslüm 2560,

@...Üç hal kimde olmazsa Allah affeder,Şirk koşmadan öleni,sihirle uğraşmayanı,Müslüman kardeşine kin tutmayanı……Tergib ve terhib 6c 52sy,Taberani kebir ve evsat,

@...Üç haslet olmadıkça alim olamazsın,senden üstte olana karşı haddi aşamazsın,senden altta olanı küçümsemezsin ve ilmine karşılık dünyalık alamazsın……..Darimi 298,

@...Üç kırk gun geçince bir melek gelir……..Müslüm 2643,İbn Mace 76,Ebu Davud 4708,

@...Üç kimseseden kalem kaldırılmıştır.."uyuyan kimseden uyanıncaya kadar ,aklını yitirmeden,buluğ çağına ermemiş çocuktan…Ebu Davud 4398,İbn Mace 2041-2044

@...Üç kişi bir ok sebebi ile cennete girer,yapan,öğreten kullanan……Ebu Davud 2513,Müslüm 1919,Nesei 3068,Tirmizi 1687,

@...Üç kişi gizli konuşsa dördüncüsü O'dur……Mücadele 7,

@...Üç kişi hayvana binebilir…Tirmizi 2924

@...Üç kişi yola çıkınca birini imam seçsin…….Ebu Davud 2608,

@...Üç kişiye vekil tayin edildim..her inatçı zorbaya,şirk koşana ve tasvircilerecehennemden çıkan bir boyun

diyecek….Tirmizi 2700

@...Üç kişiyi Allah bağışlamaz…….Nesei 4440,

@...Üç kişiyle Allah konuşmaz……..Nesei 2565,

@...Üç mescid dışında sefer düzenlenip gidilmez,Mescidi aksa,Kabe,Mescidi Nebevi……Müslüm 1397,Ebu Davud 2033,Buhari 3c 1130,Nesei 689,1430,İbn Mace 1409,

@...üç mil mesafeye çıktımı farzları iki rekat kılardı."Ebu Davud 1201, Müslim, K. Misafirun - Müsned -3/129,

@...Üç solukta suyu içiniz…….Müslüm 2028,

@...Üç şey cenazeyle gider,ailesi,malı ve ameli,ameli kalır gerisigelir…..Tirmizi 2485,

@...Üç şey diledim ikisini verdi birini vermedi…Tirmizi 2266,Muslum 2889,Ebu Davud 4252,İbn Mace 3951

@...Üç şey geri çevrilmez..yastık,koku ve sut….Tirmizi 2941

@...Üç şey imanın esasındandır……Ebu Davud 2532,

@...Üç şey kıyamet alametlerindendir,ilmin küçüklerin yanında aranması…….Kitabul zühd ver rekaik 61,

@...Üç şey tavsiye etti,yatmadan önce vitri kılmayı,her aydan üçgün oruç tutmayı,iki rekat kuşluk kılmayı……..Nesei 1677,

@...Üç şey vardırki mümin kalbi bunda hainlik yapmaz……Darimi 234,İbn Mace mukaddime 18,menasik 76,

@...Üç şey varki bunları kim söylerse yalan olur……..Tirmizi 3262,3494,

@...Üç şey varki kimde bulunursa o kimse imanın tadını alır…….İbn Mace 4033,Nesei 4954,

@...Üç şey varki ümmetim bunları terk etti,namazda elleri kaldırma,fatihadan sonra ve önce birazsukut,secdeye vardığında ve kalktığında tekbir alma……Nesei 883,

@...Üç şey varki ümmetim bunu terk etti…….Nesei 883,

@...Üç şey verildi bana miraçta……..Tirmizi 3492,necm 16,

@...üç şey verildi.-Beş vakit namaz- Bakara suresinin son iki ayeti-Ümmetinde Allah'a şirk koşmayanların büyük günahlarına mağfiret olunmuştur.Müslim -173,

@...Üç şeyden amel defteri kapanmaz…..Ebu Davud 2880,Nesei 3681,Müslüm 1631,

@...Üç şeyden muslumanın kanı helal olur…Tirmiz 2247

@...Üç şeyi size yasaklamıştım artık yapabilirsiniz.Kabri ziyaret,kurban etlerini üç günden fazla saklamayı,artık bütün kaplardan şerbet yapabilirsiniz…….Nesei 5618,

@...Üç şeyin ciddisi ciddi,şakasıda ciddidir,nikah,talak ve rica……Ebu Davud talak 9,Tirmizi talak 9,İbn Mace mukaddime 7,talak 13,

@...Üç talakla boşamanın hukmu…Buhari 12c.5421,5433,Muslum 1433,1472,1480

@...Üçyüz kişi denizin dışarıya attığı koca balığı 18 gün yedik…..Tirmizi 2593,

@...Ümmetim 73 firkaya ayrılacak…Tirmizi 2778,İbn Mace 3991-3994

@...Ümmetim 73 firkaya ayrılır.Onların fitne bakımından en büyükleri dini reyleri ile kıyas eden,Allahın helal kıldığını haram kılan ve haram kıldığını helal kılan bir kavimdir……..İbn Mace fiten 17,

@...Ümmetimden bir taife kıyamete kadar bulunacak…….Müslüm 1920,Buhari 16c 7194,Ebu Davud 2484,Tirmizi 2287,

@...Ümmetimden daima hakk üzere kıyamete kadar,birbirine yardımcı ve muhalefet edenlere daima galip gelici bir taife bulunacaktır……..Buhari k.itisam k. Ve sunneti 16c 7195,

@...Ümmetimden hata ve unutma neticesinde mesuliyet kaldırılmıştır……Ebu Davud hadler 17,Tirmizi 1446,İbn Mace talak 15,

@...Ümmetimden öyle kimseler gelirki bunlar zinayı,içkiyi,ipeği,ve çalgıyı helal sayacaklar……..Buhari 12c 5649,

@...Ümmetime zor gelmese her namazdan önce misvaklamayı emrederdim…Nesei 7

@...Ümmetime zorluk olmasın diye keyfi öğle ile ikindiyi,akşam ile yatsıyı cem etmesi……..Nesei 603,

@...Ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım her namazda onlara misvaklanmayı emrederdim.…Müslüm 42,Ebu Davud 46-47,Tirmizi 22,İbn Mace 287,

@...Ümmetimin alimleri israiloğullarındaki peygamberler gibidir…MEVZU…Aliyul Kari

@...Ümmetimin arasında Muhammed b. İdris (İmam Şafii) denilen bir adam gelecektir.O Ümmetim için iblisten daha zararlıdır.Ümmetim arasında Ebu Hanife denilen bir kişi gelecek o da ümmetimin ışığıdır…… MEVZU……tenzihuş Şeria 2/30,Tarihu Bağdat 5/309,Muhammed el Berki diye biri uyduran.

@...Ümmetimin arasını açmak isteyenin boynunu vurun…Nesei 4010

@...Ümmetimin cimrileri terzileridir…MEVZU…Aliyul Kari 51sy.

@...Ümmetimin erkeklerine altın ve ipek haramdır……Nesei 5112,

@...Ümmetimin fitnesi maldadır…Tirmizi 2439

@...Ümmetimin hayırlısı benim içinde bulunduğum asır,sonra onu takip eden,sonra onları takip edenlerdir…Ebu Davud 4657,Muslum 2535,Tirmizi 2320,Nesei 3840,Buhari şehadet bab 9

@...Ümmetimin ihtilafı rahmettir..MEVZU…..Camius Sağır,İbn Hazm el -İhkamu fi usulul Ahkam 5c 64,El Bani silsiletul ehadisiz zaife 58-61,İmam Müzen,İbn Abdilberr Camiul Beyanil ilim 2c 89,

@...Ümmetimin ihtilafı rahmettir…MEVZU…Aliyul Kari

@...Ümmetimin kibirli kibirli yuruduğu ve ona kralzedeler,iran ve rum çocukları hizmet zaman kotuleri iyilerin başına musallat edeceklerdir…Tirmizi 2363

@...Ümmetimin yanılarak,unutarak ve baskı altında kalarak işlediklerini bağışlamıştır…….İbn Mace 2044,

@...Ümmetimin yaşı 60-70 arası olacak…Tirmizi 2433,3782

@...Ümmü Seleme ra ın fazileti……Müslüm 2452,

@...Ümmüyüm Ben,güneşe bakar namaz kılarım,hilale bakar oruç tutarım…..Buhari savm 13,Müslüm siyam 15,Ebu Davud savm 4,Nesei siyam 7,

@...Ümre…..Müslüm 1181,

@...Üstlerinde olan Rablerinden korkarlar…….Nahl 50,

@...Üşenerek namaz kılanın hükmü….Nisa 142-162,Tevbe 54,

@...Üvey kız ve baldızla evlenmek haram kılınmıştır……Müslüm 1449,Müslüm 247,

@...Üveys el Karani nin fazileti ……Müslüm 2542,

@...Üzerinde mühür bulunmayan mektup okunmaz …Ebu Davud 4214,Buhari k .libas 7/202,Tirmizi 2860,Nesei 5199,Muslum k libas 54-65,İbn Mace3641

@...Üzerine Allah isminin zikredilmeği şeyden yemeyin.Çünkü o bir fısktır..."Enam(6)121,

@...Üzerine besmele çekileni yeyin…….Ebu Davud 2817,

@...yahudi erkek ile bir yahudi kadın recm etti."Tirmizi-1462-Ebu Davud-4455, Müslim, hudud 14,20,22,23 bab,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...V...@

@...Vaazda iktisad…….Müslüm 2821,

@...Vadeli satışı peşin fiattan pahalıya satmayı yasak etti……Nesei 4607,

@...Vahşi eşek eti helal,evcil eşek eti haram……..Müslüm 1941,

@...Vahşinin museylemeyi öldürmesi……Buhari 8c 3814,

@...Vahy olmayan meselelerde bende sizin gibiyim……Mişkat 1c 51,69,

@...Vahye uyarım……Ahkaf 9,

@...Vahyin geliş şekilleri…….Buhari 1c 144,7c 3033,Nesei 933,

@...Vakfe arafatta……Müslüm 1219, Ebu davud 1910,Tirmizi 884,Nesei 3015,

@...Vakıfla alakalı…….Buhari 5c 2165,

@...Vakit bir kılıçtır,sen onu kesmezsen o seni keser,

@...Vakitlerin tarifi namazda…….Müslüm 610,

@...Vallahi Ben,Allaha günde yetmiş defadan çok tevbe ederim…….Müslüm zikir 41, Ebu davud vitir 26,Tirmizi 3474,

@...Vallahi siz kıyası alır nkabul ederseniz helalı haram,haramı helal edersiniz…….Darimi 198,

@...Varis olunmaz malda sav e…Nesei 4124,

@...Varlıklı olupta kurban kesmeyen,bizim namazgahımıza yaklaşmasın…..İbn Mace 3123,

@...Vasat ümmet……..Buhari 16c 7219,

@...Vasi,kendine vasiyet edilen şey hususunda emindir….Darimi 3206,

@...Vasiyet……Müslüm 1627,

@...Vasiyeti yazmadan iki gün iki gece geçiren hüsrandadır……. Ebu davud 2862,Müslüm 1627,İbn Mace 2699,Nesei 3702,Darimi 3179,Tirmizi 2202,

@...Veba hastalığı o gece iner……..Müslüm 2014,

@...Veba olan yere girmeyin,oradanda girdiyseniz çıkmayın……Ebu Davud 3103,Müslüm 2218,

@...Vech(yuz)…Rahman 27,Kasas 88,

@...Veda eden kimsenin kıldığı gibi namaz kılın….El Bani Ehadisi Sahiha 1914,

@...Veda hutbesi……Buhari 9c 4091,4c 1647,Tirmizi 3281,

@...Veda tavafı……İbn Mace 3070,

@...Vefat ettiğinde 63 yaşındaydı…….Müslüm 2349,

@...Vekaleten hacc vardır……..Müslüm 1334,Nesei 2636, Ebu davud 1809,İbn Mace 2909,

@...Vela…….Darimi 3160,

@...Veliden izinsiz nikah olmaz…….İbn Mace 1879-1882,

@...Velime yemeği……..İbn Mace 1907-1913,

@...Vera babı…….İbn Mace 4215-4220,

@...Vera…..İbn Mace 4215-4224,

@...Veren el,alan elden hayırlıdır……Tirmizi 2446,Müslüm 1033,Ebu Davud 1648,Nesei 2523,

@...Verilen sözde durma…..Müslüm 1787,

@...Vesile ile alakalı ayet ve hadisler……..Maide 35,İsra 56-57,Müslüm 384,Buhari 2c 665,Sebe 37,Tevbe 99,Ali İmran 31,Nisa 80,Ahzab 56,

@...Vesileyi isteyin……Müslüm 384,Buhari 2c 665,Tirmizi 3811,3853,

@...Veysel karani……..Müslüm 2542,

@...Visal orucu……..Müslüm 1102,

@...Vitir bir gecede iki kere kılınmaz…… Ebu davud 1439,Nesei 1680,Tirmizi 468,470,

@...Vitir bir rekattır…….Buhari 1c 324,2c 948,Müslüm 730, Ebu davud 1335,Nesei 1690,Tirmizi 459,Üç rekat kıldığı;…İbn Mace 1190,Nesei 1697,1717,

@...Vitir haktır,dileyen yedi,dileyen beş,dileyen üç,dileyen bir kılsın……Nesei 1710-1713,

@...Vitir haktır……Ebu davud 1419,Tirmizi 450,Nesei 1676,İbn Mace 1660,

@...Vitir namazı deve üzerinde kılınır……..Buhari 2c 952,

@...Vitir uyumadan öncede kılınır sonrada…….. Ebu davud 1432,Müslüm 721,745,Tirmizi 452,

@...Vitirde kunut…… Ebu davud 1425,Tirmizi 462,Nesei 1746,İbn Mace 1178,

@...Vitr…….Müslüm 737,788,765,Tirmizi 449-470,İbn Mace 1177,1190,1192,Ebu Davud 1338,1358,1422,1340,Buhari 2c 947-949,Nesei 1692-1698,

@...Vitri en geniş alan hadis kitabı Suneni Nesei deir,

@...Vitrin vakti……..Müslüm 755,

@...Vucuddaki kaşıntıdan dolayı ipek giyilebilir…….Nesei 5276-5278,

@...Yedi kıldığı vitri……..Buhari 2c 949,Nesei 4c 1717,1710,1714,

@...Yolculukta meshin mühleti üç gündür……..Nesei 127,

@...Vade farkı haramdır…….Ebu Davud buyu 53,68,Tirmizi 1244,Nesei 4605,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...Y...@

@... Yahudiler 71 veya 72 fırkaya ayrıldılar, Hırıstiyanlarda onlar kadar. Ümmetim ise 73 fırkaya ayrılacaktır."Tirmizi 2778 Ebu Davud 4596 İbn Mace 3991,

@... Yahudiler kendi kabirleri içinde azab olunuyorlar>> buyurdu."Müslim 2869no - Buhari 3c 1299,

@... Yavrum! Alimlerle otur, onların dizlerinin dibinden ayrılma. Çünkü Allah yeri, göğün yağmuru ile dirilttiği gibi, kalbleri de hikmet nuru ile diriltir.>>"Muvatta K. İlim 59/1 - 4c 419sy,

@... yedi kat semanın üstünden Allah evlendirdi."Buhari - Tirmizi-3213 - Ahmed-3/226 - İbnu Sa'd 8/103 - Nesei-2/76,

@... Yedi kat semanın üstünden Melik'in verdiği hüküm ile hüküm verdin."Nesei - Beyhaki, Esma'da 420-Zehebi el-Uluv da-15,

@...Ya Aişe,şükreden bir kul olmayayımmı…….Buhari teheccud 6,Müslüm münafıkın 79-81,

@...Ya alim ol,ya dinleyen ol,ya bunları seven ol,beşinci olma helak olursun,İbn Mesud un sözüdür……El Acluni 1c 138,

@...Ya alim ol,ya öğrenci,veya dinleyici,dördüncü olma…..Darimi 254,

@...Yaban eşeği yenir…….Nesei 2805,

@...Yabancı bir erkeği karımın yanında görürsem kılıcımın keskin tarafı ile vurur öldürürdüm(Saad ibn Ubade) …….Buhari 16c 7285,

@...Yabancı kadına bakmayın……Tirmizi 2925,

@...Yabancı kadınla baş başa kalmayın…….Müslüm 2171,

@...Yağmur duası……Nesei 1510,

@...Yağmur duasında elleri kaldırma……Müslüm 895,

@...Yağmurlu havalarda akşamla-yatsı cemedilir…..Muvatta 1c 251,

@...Yahudi ve hırıstıyanlara önce siz selam vermeyin……Tirmizi 2842,

@...Yahudi ve hırıstıyanlara uyacaksınız……Tirmizi 2271,

@...Yahudiler sizin islamınıza ve amininize hased ettikleri kadar hiçbir şeyinize hased etmemişler…..İbn Mace 856,

@...Yahudiler ve hırıstıyanlar sakallarını boyamazlar……Ebu davud 4203,Müslüm 2103,Nesei 5072,İbn Mace 3621,Tirmizi 1752,

@...Yahudiler ve Müslümanlar kerışık halde ise selam verin….Tirmizi 2844,

@...Yahudilere iki rekat namaz farzdı……Nesei 1/285,

@...Yahudilere muhalefet edin ayakkabı ve mesh ile namaz kılın…….Müslüm 555, Ebu davud 652,

@...Yahudilere ve hırıstıyanlara benzemeyin,Yahudilerin selamı parmakla işaret hırıstıyanların selamı el ile işarettir…….Tirmizi 2835,

@...Yahudilerin sav e suikastları……..Buhari 8c 3768,

@...Yahudilerin sav i zehirlemeleri……Buhari 12c 5789,Müslüm 2189,Nesei 4065,

@...Yakaları yırtmayın,yanaklarına vurmayan……Müslüm 103,104,

@...Yalan dört nala gider,Hakikat adım adım yürür.Fakat genede vaktinde yetişir,

@...Yalan uyduran cehennemdeki yerini hazırlasın…..Müslüm 3004,Buhari 1c 267,Tirmizi 2803,

@...Yalan……Müslüm 5,2607, Ebu davud edep 80,Tirmizi 2038,

@...Yalancı şahitlik şirk koşmaya denk……Ebu davud akdiye 15,hacc 30

@...Yalanda hayır yoktur…..Muvatta 4c 393,

@...Yalanın haram ve mubah olduğu zamanlar……Müslüm 2605,Tirmizi 2003-2038,

@...Yalınayak,çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolucakcak……Nesei 2083,

@...Yalnız Allaha kulluk edin…….Ali İmran 26,Nahl 53,Enam 17,Fatiha 4,Hud 123,Rad 30,Tegabun 1,Muhammed 19,Zumer 38,Sebe 22,İsra 56-57,Kasas 88,Furkan 58,Beyine 5,

@...Yalnız hükümdar veya görevli kimse,yahut baş olma sevdasındaki gösterişci kimse hikayeler anlatıp öğüt verir…Darimi 2782,İbn Mace edep 40,

@...Yalnız müminle arkadaşlık et ve yemeğini ancak takvalı olan yesin……Tirmizi 2506,

@...Yanaklara vurmayın……..Müslüm 103,

@...Yanında anıldığım zaman bana salat etmeyenin,ramazan ayı girdiğinde günahlarını bağışlatmayan,anne ve babası yaşlılıklarında yanında olup cenneti kazanmıyanın burnu yerde sürtsün…….Tirmizi 3775,

@...Yanlarında kocaları olmayan kadınların yanlarına girmeyin….Darimi 2785,Tirmizi rada 17,1181,

@...Yanlış kılındığında şüphelenen sonunda sehv secdesi yapar…….Nesei 1238,

@...Yaptığının ve yapmadığının şerrinden Allaha sığınma…….Müslüm 2716,

@...Yaratan bilmezmi……Mülk 14,

@...Yaratılış……..Müslüm 2789,

@...Yardım daima Allahtandır…..Ali İmran 126,

@...Yarılması ayın……Müslüm 2800,

@...Yarım dinar iman varsa cennete girer…….Nesei 4979,

@...Yarın ne olacağını Allah bilir……Buhari 8c 3749,

@...Yarın ne olacağını kestiremezsin……Tirmizi 2435,

@...Yastığımın altına siyah ve beyaz iplik koydum ama anlayamadım……Darimi 1701,Buhari savm 16,Müslüm

siyam 33, Ebu davud savm 17,Nesei siyam 29,Tirmizi 3149,

@...Yastık,koku ve süt geri çevrilmez……..Tirmizi 2941,

@...Yaş ciğer taşıyan her hayvana yapılan iyilikte sevab vardır……Ebu davud 2550,Müslüm 2244,

@...Yaşayan ölü…..Müslüm 231,

@...Yaşlılık tedavisi olmayan hastalıktır….ibn Mace tıb 1, Ebu davud tıb 1,11,Tirmizi tıb 2109,

@...Yatağa yatınca adabı ve dua etme şekli……Tirmizi 3624,

@...Yatsıdan sonra iki rekat sünnet…..Müslüm 729,730,Buhari 3c1122,

@...Yatsıdan sonra kılınan sunnet……Ebu davud 1303,

@...Yatsıdan sonra yatın….Ebu davud 4849,Tirmizi 168,İbn Mace 701,

@...Yatsının vakti……Müslüm 638,

@...Yaz Allaha yemin ederimki buradan hak sözden başkası çıkmaz….Ebu davud 3646,Buhari,Müslüm,Tirmizi,

@...Yazı, kader…….Buhari 11c 5006,

@...Yazma,yaratma……Buhari 16c 7426,

@...Yecuc ve mecuc…….Tirmizi 2282,Müslüm 2800,

@...Yed……..Maide 64,Zariyat 47,Fetih 10,Zumer 67,Sad 75,Yasin 71,

@...Yedi aza üzerine secde…..Müslüm 490, Ebu davud 890,Tirmizi 272,

@...Yedi harf üzerine……Buhari husumet 4,Müslüm misafirun 270,

@...Yedi kat semanın üstünde Allah evlendirdi…….Buhari 16c 7291,Tirmizi 3427,

@...Yedi kimseyi Allah cc arşında gölgelendirir…..Nesei 5345,

@...Yedi kişiyi gölgesinde gölgelenecektir……Tirmizi 2500,Nesei 5345,

@...Yedi şeyi emretti ve yedi şeyden menetti…….Tirmizi 2960,

@...Yedi tahlikeli şeyden sakının…..Tergib ve terhib 7c 45,Buhari,Müslüm, Ebu davud,Nesei,

@...Yedi yaşına gelince namazı emret…….Ebu davud 494,Tirmizi 403,

@...Yedi yaşında evlendi……Ebu davud 2121,Müslüm 1422,İbn Mace 1876,

@...Yedi yüz gibi büyük cemaat olunduğunda bile namaz gizli kılınabilir……İbn Mace 4029,

@...Yedigün bakireyse üç gün dulsa zifahda kalır……Ebu davud 2124,Müslüm 1461,

@...Yedinizizden yedirin,onların dövmeyin….Ebu davud 2144,Müslüm 1662,

@...Yedişeyi bize emretti……Buhari cenaiz 2,Müslüm selam 5,6,Tirmizi 2828,Nesei cenaiz 53,İbn Mace cenaiz 1,

@...Yellenme abdesti bozar…..Buhari 1c 288,Müslüm 362,Tirmizi 74,Nesei 158,

@...Yemeği atmayın….İbn Mace 3353,

@...Yemeği sağ elle yemek…İbn Mace 3266-3268,

@...Yemeği yerken önce besmele çekin…….İbn Mace 3264,

@...Yemek duası……İbn Mace 3283-3585,

@...Yemek yedirirsin tanıdığına tanımadığına…….Buhari iman 20,

@...Yemek yeme zamanı abdest alma…….İbn Mace……32603261,

@...Yemen valisi Muaz bin Cebele Resulullahın sav tavsiyeleri……Buhari 9c 4042,

@...Yemene Muazın gönderilişi ve neyle hükmedersin hadisi..ZAYIF…….Tirmizi 1343, Ebu davud 3592,Nesei kudat 11,Darimi mukaddime 20,

@...Yemenli imanlı,Yemenli hikmetli…Müslüm 52,

@...Yemenliler size geldiler ve musafayı ilk olarak onlar getirdiler……Ebu davud edep 153,5213,

@...Yemin Allah içindir…….Buhari 10c 4806-4902,Müslüm 1646,

@...Yemin edipte üzerine inşallah derse artık ona yeminini yerine getirmediği takdirde günah yoktur…….Tirmizi 1570, Ebu davud eyman 9,Nesei eyman 18,39,

@...Yemin malı sattırır ama bereketi giderir……..Nesei 4439,

@...Yemin,ettirenin niyeti üzerinedir…..Müslüm 1653,

@...Yemin….Müslüm 1646,

@...Yemini bozma….Nahl 91-92,94,Maide 89,

@...Yeminin kefareti…..Maide 89,Müslüm 1649-1652,Bakara 225,Tirmizi 1569, Ebu davud 3277,

@...Yeminin kefferati……Maide 89,Buhari 14c 6414-6577,Nesei 3766,

@...Yeni doğan çocuğa yedinci gün isim verilir ve akika kesilir…..Tirmizi 2988,

@...Yerde elbiseyi sürümeyin…Müslüm 2085,

@...Yerde ve gökte ne varsa gönüllü gönülsüz O na teslim olmuştur……Ali İmran 83,Rad 15,

@...Yerden yüksek her kabri yer seviyesine indir Ya Ali….Nesei 2033,

@...Yeri kiraya verme…….Müslüm 1544,

@...Yerle gök arasında cinlerin ve insanların asileri hariç hiçbir şey yoktur ki benim Allah ın elçisi olduğumu bilip tastik etmesin…….Darimi 18,

@...Yetmiş kusur şubedir iman……..Müslüm 35, Ebu davud 4676,Tirmizi 2746,Nesei 4974,5007,İbn Mace 57,Buhari 166,

@...Yetmiş üç fırka hadisi……..Ebu davud 4596,Darimi 2521,Tirmizi 2779,İbn Mace 3991-3992,

@...Yıkanan kadının saç örgüsünün hükmü……Müslüm 330,331,

@...Yılan ve akreb sokmasında rukye yapma……..İbn Mace 3517,

@...Yılan ve akrebi namazda bile öldürebilirsiniz…….Ebu davud 921,Tirmizi 386,İbn mace 1245,

@...Yılanların bütününü öldürün,kim onların intikam alacağından korkarsa o benden değildir…….Ebu davud edep bab 174,5249,

@...Yılanların öldürülmesi…….Müslüm 232,2233,

@...Yıldızlardan medet uman kafirdir…….Müslüm 125, Ebu davud tıb 22,Buhari ezan 156,

@...Yırtıcı hayvanlar insanlarla konuşmadan,papucunun kemeri kişi ile konuşmadan ve kişinin uyluğu,arkasında ailesinin ne yaptığını kendisine bildirilmeden kıyamet kopmaz……Tirmizi 2272,

@...Yırtıcı hayvanların derilerini kullanmaktan bizi nehyetti….Ebu davud 4132,Nesei 4258,Tirmizi 1830,

@...Yirmi dokuz gündür ay…….Müslüm 1082,

@...Yirmi sene unutan bir namazı ondan başkasını kılmaz……..Buhari 2c 648,

@...Yiyecek ve içeçek olmayan çorak bir yerde devesi yedeğini sürükleyerek kaçan ve üzerinde kendisinin yiyeceği - içeceği bulunan bu hayvanı yoruluncaya kadar arayan, sonra bir ağacın dibinden geçerken yedeği ağaca dolaşan, bu suretle onu ağaca dolaşmış bir adamın sevincine ne dersiniz? Buyurdu. Biz, -çok olur YaResulullah dedik.Bunun üzerine Resulullah S A V ,beri bakın , vallahi kulunun tevbesine Allahın sevinmesi bu adamın devesine sevinmesinden daha çoktur.Müslim -2746,

@...Yiyip içmenin adabı….Müslüm 2017,

@...Yoksullara sadaka……..Müslüm 2984,

@...Yol üstünde oturanın haklarında biri selam almadır……..Müslüm 2161,

@...Yola oturmayın…….Ebu davud 4815,Müslüm 2121,2326,

@...yolcu olmama halinde dört rekat, yolcu iken iki rekat ve korku anında bir rekat olarak farz kılmıştır. Ebu Davud K.Salah 287.bab -1247no.Müslim,K.Salatin Misafirun babı Salatün Havf N.143-687 no.Nesei K.Salatil - Havf N. 1533-İbni Mace -Buhari 3c 1060,

@...Yolcudan oruc,ve nmazın yarısı muaf tutuldu……Nesei 2310,

@...Yolculuğu gece yapın, yeryüzü gece dürülür" buyurdu.Ebu Davud 2571-Tirmizi,

@...Yolculuk azabtan bir parçadır. Sizden birisinin uyumasına, yemesine, içmesine mani olur. İşini gören ailesine dönmeye acele etsin.Buhari, umre- -Müslim, İmaret 1179 -Muvatta 4c 375 sy,

@...Yolculuk azabtan bir parçadır……Muvatta 4c 375,Buhari umre 26/19,Müslüm imaret 179,

@...Yolculukta oruc yenebilir……Müslüm 1113,

@...Yolculuktan dönünce iki rekat namaz….Ebu davud 1229,

@...Yolcunun namazı kısaltması……..Müslüm 685,

@...Yoldan eziyet veren şeyleri giderin…….Müslüm 1914,

@...Yoldan uzak kamp kurun yollar geceleyin haşaratın barınağıdır……Tirmizi 3012,İbn Mace 3772,

@...Yolun ne kadar olacağı…….Müslüm 1613,

@...Yorulursan namazda otursun……Müslüm 784, Ebu davud 1312,

@...Yumuşak olun…..Müslüm 2593, Ebu davud 4807,

@...Yusufun sabrı…….Buhari 10c 4472,

@...Yüce Allahın sıfatları….Buhari 6c 2984,

@...Yüksek sesle zikir etmeyin……Buhari 8c 3929,İsra 111,Araf 55,205,

@...Yürüme namazda…..Ebu davud 684,922,Nesei 1207,

@...Yüz sene başında sünneti bidattan ayıran bir ilim sahibi zat gelir……..Ebu davud 4291,

@...Yüz yılda bir müceddit gelir…..Ebu davud 4864,

@...Yüzden bir eksik 99 ismi vardır……..Buhari 16c 7266,

@...Yüze peçe vurulması ele eldiven takılacağı …….Ebu davud 1823,1824-1833,Tirmizi 834,Nesei 2682,Müslüm 2770,

@...Yüzleri kazımak onların alametidir…..Buhari 16c 7334,

@...Yüzü koyun yatmayın…..tirmizi 2917,İbn Mace 3723,

@...Yüzük bir miskale ulaşmasın…..ZAYIF……Nesei 5160,Tirmizi 1845,

@...Yüzük sol serçe parmağa takılır,onun yanındakine takmayın…..Nesei 5252,

@...Yüzük sol serçe parmağa takılır…Nesei 5252,Müslüm 2095,İbn Mace 3647,

@...Yüzük,mühür olarak kullanılır……..Ebu davud 4214,Tirmizi 1799,Nesei 5199,Müslüm k libas 54-65,İbn Mace 5199,

@...Yüzünün kılını yolana lanet ediyor…..Tirmizi 2931,

@...Yüzünüzü Beytullaha karşı dönmek şartıyla doğu ile batı arası kıbledir…..Muvatta 1c 256,

@...Yağmurlu günde Cuma kılmama ruhsatı…..Ebu davud 1057,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

@...Z...@

@..."Zandan kaçının, zira sözlerin en yalanı zandır.Tecessüste bulunmayın.Konuşmaları dinleme merakına kapılmayın. Birbirinize buğzetmeyin.Siz Allah'ın kulları olarak kardeşler olun.Kişi mümin kardeşinin sözlüsünü, kardeşi onunla evleninceye veya onu bırakıncaya kadar istemesin.Buhari k.nikah 45,bab,Müslim.K.Birr 28.bab-2563no,

@...zalim devlet adamlarının arkasında namaz.....Nesei 778,

@...Zalim hükümdarın yüzüne karşı adalet sözü,en büyük cihaddır.....Tirmizi 2265,

@...Zamana sövmenin haramlılığı.....Buhari 13c 6137,Müslüm 2246,

@...Zamanın bereketi azalıp sene ay,ay hafta,hafta gün,gün saat kadar,saatte ateşte kuru ot kadar olmadan kıyamet kopmaz.....Tirmizi 2434,

@...Zamanın hayırlısı sahabe,tabiun,etbau tabiin.....Buhari 6c 2720,

@...Zamanın sonunda çıkacak yalancılar.....Müslüm 1/36,

@...Zandan sakının.....Buhari 13c 6047,14c 6599,Müslüm 2565,Ebu Davud 4917,Tirmizi 2055,Hucurat 12,

@...Zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur.....İbn Mace ahkam 13,

@...Zatı Envad yap demeleri.....Tirmizi 2271,Buhari 6c 381,Darimi 2c 320sy,

@...Zaturrika gazvesi.....Müslüm 1816,

@...Zayıflarınız sebebiyle rızıklanıyorsunuz.....Ebu Davud 2594,Nesei 3180,Tirmizi 1754,

@...Zehirlenmesi SAV in.....Buhari 6c 2957,

@...Zekat haram maldan alınmaz.....Nesei 2514,

@...Zekat islamdandır....Buhari 1c 198,

@...Zekat vermeyene elli bin yıl azab gösterileceği.....Nesei 2435,

@...Zekat vermeyene harb ilan ederim.....Ebu Davud 1556,Müslüm 21,Nesei 2436,3983,Tirmizi 2734,İbn Mace 3927,

@...Zekat vermeyeni kıyamet günü çıplak başlı bir yılanın eziyet vereceği.....Nesei 2434,

@...Zekat vermeyenin günahı.....Buhari 3c 1327,Müslüm 987,Nesei 2434,

@...Zekat.....Müslüm 979,

@...Zekatın farziyeti....Nesei 2431,

@...Zekatın kimlere verileceği.....Tevbe 60,Buhari 3c 1292,

@...Zekere dokunmak abdesti bozar.....İbn Mace 480,479,Muvatta 1c 104,Tirmizi 82,Ebu Davud 181,Nesei 164,Darimi 730,

@...Zekere dokununca abdestin bozulmayacağı…NESH OLDU……Ebu davud 182,İbn Mace 483,Tirmizi 85,Nesei 165,

@...Zekeriya as ın marangoz olması…..Müslüm 2379,

@...Zemzem ne maksatla içilirse ona şifadır…..MEVZU……..Aliyul kari 50sy,

@...Zemzem suyu içme……İbn Mace 3061,

@...Zemzemin ayaktada içilecebileceği…….Müslüm 2027,Nesei 2951,İbn Mace 3422,

@...Zengine sadaka helal değildir…….Tirmizi zekat 23,645,

@...Zenginlik gönül zenginliğidir……..Tirmizi 2479,

@...Zerre kadar kibir bulunan cennete giremez.…Tirmizi birr 61,2066,

@...Zeydin Zeynebi boşaması……..Buhari 16c 7290,

@...Zeynep ra ın diğer zevcelere karşı övünmesi…….Buhari tevhid 22,Tirmizi tefsir 33/16,Nahl 43,

@...Zeynep ra ile evlenmesi…..Buhari 16c 7291,

@...Zifah bakire için yedi,dul için üç gündür…….Müslüm 1460,

@...Zikir adabı……Hicr 9,Cuma 9,Ankebut 45,Buhari h.efalil ibad 569,Beyhaki Ş.iman 1c 376,

@...Zikir ehlinden sorun.…Nahl 43,

@...Zikir ehline bildiğisorulur,teslimiyet değil….

@...Zikir herhalikarda……..Müslüm 383,2675,2689,

@...Zikirde sesin kısılacağı……Müslüm 2704,

@...Zikirden bana ilk verilen bakara suresidir…….Müstedrek 1/561,

@...Zikrin en efdali,Lailaheillallah ve duanın en efdali ise Elhamdulillahtır……Tirmizi 3605,

@...Zikrin gizli yapılacağı……Araf 55,205,Buhari 6c 2793,Meryem 3,Müsned 1c 172,180,187,Kitabul Zühd ver Rekaik 155,

@...Zilhicce ayı girince 10 gun vucuddan bir şey alınmayacağı……..Müslüm 1977,Nesei 4340,

@...Zilhiccenin 10 gününde oruç…….Müslüm 1176,

@...Zimmi olan yahudinin zina sebebi ile recmedilmesi……Müslüm 1699,1704,

@...Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun.Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız.Allah'ındini hususunda onlara karşı acıma duygusu sizi engellemesin. Onların cezalarının infazına mü'minlerden bir topluluk da şahit olsun." Nur(24)2,

@...Zina eden kişi, mümin olarak etmez ve hırsız mümin olarak etmez, ne var ki tövbe kendisine arzedilir."Tirmizi -2760,

@...Zina eden Yahudi erkek ve kadını recm……..İbn Mace 2556,

@...Zina edeni recm.……İbn Mace 2553,Ebu Davud 4415,Müslüm 1690,Tirmizi 1423,

@...Zina etsede,hırsızlık etsede…….Tirmizi 2782,

@...zina ettiğini itiraf edip recm olunan Maiz bin Malik üzerine cenaze namazı kılmadı. Onun üzerine cenaze namazı kılmaktan nehy de etmedi.Ebu Davud-3186 - Müslim-1694- Tirmizi- 4430,

@...Zina ile ilgili Ayetler:Nisa(4)15, Nur (24)2-Müslim-5c. 1690no-1701,2875,

@...Zina ile ilgili ayetler……Nisa 15,Nur 2,

@...zina suçu isnad edilen kadına git,eğer o kadına zina ettiği itiraf ederse ona recm ceza uygula buyurdu.Buhari-5c 2145 sy,

@...Zina yapan kimse mümin olarak yapmaz…….Müslüm 52,Ebu davud 4689,Tirmizi 2760,Nesei 4841,5625,İbn Mace 3936,

@...Zinadan nasibi vardır Ademoğlunun……..Müslüm 2657,

@...Zinakar erkek ve zinakar kadın ……..Nur 3,Tirmizi 3389,

@...Zinayı,içkiyi,ipeği ve çalgıyı helal sayacak bir kavm gelecek…….Buhari 12c 5649,

@...Ziyafet…Müslüm 48,1727,

@...Ziyaretime izin verdi,istiğfar etmeme izin vermedi annemin…….Müslüm 976,Nesei 2036,İbn Mace 1572,Ebu Davud 3234,

@...Zulhuleyfede iki rekat,Medinede dört rekat kıldı……..Nesei 468,

@...Zulhuleyfeden öteye dönünceye kadar namaz kısaltılır…….Ebu Bekir Müsned 135,Şafii Umm,Abdurrezzak 4316,Müslüm misafirun 11,Ebu davud 1202,

@...Zulum haramdır……..Müslüm 2577,

@...Zumlun bazısı daha hafiftir…….Buhari 1c 187,Enam 82,Lokman 13,Tirmizi 3261,

@...Zumlun şirk olduğu…..Buhari 9c 4355,

@...Zurna ve çalgı aletlerini ve putları ortadan kaldırıp gidermekle gönderildim……Ahmed 5/267,268,Ahkam hadisleri 6c 255sy,

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Edebul Müfretin zayıfları;

Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurdu çaba sarfeden ve kendini Allah cc nin dininin hizmetine adayan "Şeyh Nasıruddin El-Bani" (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir...

0007 - 0012 - 0022 - 0030 - 0035 - 0040 - 0042 - 0047 0051 - 0061 - 0062 - 0063 - 0074 - 0080 - 0081 - 0083 0092 - 0094 - 0110 - 0120 - 0126 - 0134 - 0139 - 0141 0152 - 0156 - 0160 - 0161 - 0165 - 0184 - 0190 - 0207 0222 - 0235 - 0249 - 0259 - 0261 - 0267 - 0282 - 0289 0307 - 0310 - 0315 - 0320 - 0328 - 0329 - 0338 - 0342 0343 - 0383 - 0393 - 0394 - 0396 - 0413 - 0414 - 0415 0419 - 0435 - 0437 - 0452 - 0453 - 0458 - 0468 - 0474 0476 - 0480 - 0482 - 0484 - 0491 - 0496 -

0527 - 0529 - 0530 - 0533 - 0546 - 0551 - 0560 - 0565 0566 - 0573 - 0581 - 0582 - 0587 - 0604 - 0609 - 0614 0623 - 0628 - 0635 - 0636 - 0640 - 0641 - 0652 - 0662 0667 - 0670 - 0679 - 0681 - 0709 - 0713 - 0715 - 0721 0722 - 0725 - 0737 - 0754 - 0758 - 0765 - 0771 - 0781 0782 - 0785 - 0788 - 0794 - 0797 - 0802 - 0813 - 0819 0822 - 0823 - 0824 - 0828 - 0832 - 0856 - 0873 - 0881 0887 - 0888 - 0893 - 0904 - 0912 - 0916 - 0920 - 0922 0926 - 0936 - 0964 - 0969 - 0972 - 0974 - 0975 - 0976

1002 - 1003 - 1015 - 1016 - 1017 - 1019 - 1022 - 1027 1029 - 1041 - 1057 - 1061 - 1062 - 1064 - 1082 - 1092 1097 - 1100 - 1111 - 1128 - 1137 - 1143 - 1146 - 1156 1158 - 1160 - 1165 - 1173 - 1180 - 1186 - 1190 - 1193 1196 - 1197 - 1198 - 1201 - 1214 - 1223 - 1237 - 1245 1246 - 1248 - 1249 - 1253 - 1259 - 1261 - 1263 - 1267 1268 - 1276 - 1285 - 1290 - 1291 - 1293 - 1295 - 1296 1298 - 1301 - 1303 - 1307 -

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ebu Davudun Zayıfları:

Bu hadislerin zayıf ve uydurma olduklarını araştıran ve bu uğurdu çaba sarfeden ve kendini Allah (c.c) nin dininin hizmetine adayan **"Şeyh Nasıruddin El-Bani"** (Allah Ona Rahmet Etsin) ye aittir.

003 - 005 - 010 - 015 - 019 - 022 - 027 - 029 - 035 - 042 - 062 - 084 - 090 - 095 - 127 - 132 - 133 - 134 - 137 - 139 - 147 - 152 - 156 - 158 - 165 - 170 - 180 - 193 - 202 - 205 - 213 - 225 - 227 - 229 - 232 - 234 - 236 - 241 - 244 - 246 - 247 - 248 - 249 - 256 - 257 - 266 - 270 - 271 - 281 - 284 - 286 - 287 - 295 - 300 - 301 - 302 - 313 - 319 - 328 - 330 - 336 - 339 - 348 - 359 - 388 - 392 - 408 - 415 - 438 - 446 - 450 - 452 - 457 - 458 - 460 - 461 - 463 - 464 - 484 - 488 - 490 - 491 - 497 - 512 - 513 - 514 - 518 - 520 - 528 - 529 - 530 - 543 - 545 - 546 - 577 - 578 - 581 - 590 - 594 - 617 - 633 - 638 - 639 - 640 - 642 - 659 - 669 - 670 - 676 - 677 - 681 - 689 - 690 - 693 - 703 - 704 - 705 - 706 - 707 - 718 - 719 - 720 - 724 - 733 - 735 - 736 - 737 - 738 - 749 - 750 - 752 - 754 - 756 - 757 - 758 - 764 - 765 - 774 - 777 - 778 - 779 - 780 - 785 - 786 - 787 - 791 - 802 - 807 - 814 - 815 - 819 - 823 - 824 - 825 - 833 - 837 - 838 - 839 - 861 - 865 - 869 - 870 - 881 - 886 - 887 - 888 - 895 - 896 - 901 - 902 - 908 - 909 - 920 - 931 - 934 - 937 - 938 - 944 - 945 - 962 - 966 - 969 - 970 - 975 - 978 - 982 - 989 - 991 - 995 -

1004 - 1005 - 1007 - 1008 - 1011 - 1012 - 1013 - 1028 - 1029 - 1033 - 1037 - 1039 - 1049 - 1051 - 1053 - 1054 - 1056 - 1064 - 1083 - 1088 - 1097 - 1098 - 1105 - 1111 - 1120 - 1139 - 1158 - 1160 - 1182 - 1183 - 1184 - 1185 - 1186 - 1193 - 1196 - 1197 - 1200 - 1209 - 1215 - 1216 - 1222 - 1229 - 1230 - 1231 - 1232 - 1244 - 1245 - 1249 - 1258 - 1264 - 1272 - 1275 - 1280 - 1284 - 1287 - 1290 - 1296 - 1301 - 1302 - 1303 - 1323 - 1355 - 1363 - 1364 - 1377 - 1384 - 1387 - 1393 - 1399 - 1401 - 1402 - 1403 - 1405 - 1411 - 1413 - 1415 - 1418 - 1419 - 1428 - 1429 - 1453 - 1466 - 1470 - 1474 - 1485 - 1492 - 1497 - 1498 - 1500 - 1508 - 1509 - 1514 - 1518 - 1524 - 1535 - 1539 - 1546 - 1555 - 1559 - 1561 - 1562 - 1564 - 1566 - 1581 - 1582 - 1586 - 1587 - 1588 - 1599 - 1603 - 1604 - 1605 - 1606 - 1614 - 1617 - 1618 - 1619 - 1622 - 1630 - 1637 - 1641 - 1646 - 1664 - 1665 - 1666 - 1669 - 1670 - 1671 - 1673 - 1674 - 1680 - 1682 - 1686 - 1695 - 1717 - 1725 - 1729 - 1740 - 1741 - 1748 - 1756 - 1764 - 1766 - 1770 - 1775 - 1793 - 1808 - 1817 - 1833 - 1839 - 1848 - 1851 - 1853 - 1854 - 1855 - 1859 - 1864 - 1870 - 1881 - 1888 - 1898 - 1899 - 1900 - 1915 - 1918 - 1942 - 1947 - 1948 - 1953 - 1958 - 1961 - 1962 - 1963 - 1992 - 1993 - 2000 -

2016 - 2019 - 2020 - 2029 - 2032 - 2036 - 2060 - 2064 - 2067 - 2072 - 2079 - 2088 - 2094 - 2095 - 2103 - 2104 - 2108 - 2110 - 2112 - 2113 - 2119 - 2120 - 2126 - 2127 - 2128 - 2129 - 2131 - 2132 - 2134 - 2147 - 2174 - 2177 - 2178 - 2187 - 2188 - 2189 - 2199 - 2204 - 2206 - 2207 - 2208 - 2210 - 2211 - 2236 - 2237 - 2238 - 2239 - 2256 - 2263 - 2264 - 2271 - 2275 - 2294 - 2305 - 2318 - 2329 - 2330 - 2331 - 2340 - 2341 - 2355 - 2358 - 2364 - 2373 - 2376 - 2377 - 2386 - 2385 - 2396 - 2397 - 2403 - 2410 - 2411 - 2413 - 2415 - 2428 - 2432 - 2440 - 2447 - 2452 - 2457 - 2472 - 2482 - 2488 - 2489 - 2498 - 2499 - 2509 - 2513 - 2519 - 2523 - 2525 - 2532 - 2533 - 2539 - 2543 - 2544 - 2560 - 2562 - 2568 - 2579 - 2580 - 2589 - 2593 - 2595 - 2603 - 2614 - 2616 - 2622 - 2635 - 2647 - 2657 - 2664 - 2666 - 2670 - 2676 - 2678 - 2680 - 2684 - 2687 - 2706 - 2710 - 2713 - 2714 - 2715 - 2716 - 2722 - 2729 - 2736 - 2743 - 2775 - 2783 - 2784 - 2785 - 2786 - 2789 - 2790 - 2795 - 2797 - 2803 - 2804 - 2805 - 2806 - 2825 - 2826 - 2852 - 2857 - 2860 - 2866 - 2867 - 2885 - 2891 - 2894 - 2895 - 2896 - 2903 - 2904 - 2905 - 2906 - 2912 - 2913 - 2923 - 2930 - 2933 - 2934 - 2935 - 2937 - 2938 - 2958 - 2959 - 2961 - 2971 - 2972 - 2981 - 2983 - 2984 - 2988 - 2989 - 2990 - 2991 - 2992 - 2993 -

3002 - 3016 - 3017 - 3026 - 3028 - 3032 - 3040 - 3041 - 3044 - 3046 - 3047 - 3048 - 3049 - 3050 - 3051 - 3053

- 3060 - 3061 - 3065 - 3067 - 3070 - 3071 - 3072 - 3081 - 3082 - 3087 - 3088 - 3089 - 3093 - 3094 - 3097 - 3121 - 3123 - 3128 - 3134 - 3140 - 3153 - 3154 - 3156 - 3157 - 3159 - 3160 - 3164 - 3166 - 3177 - 3184 - 3188 - 3191 - 3200 - 3205 - 3220 - 3236 - 3252 - 3259 - 3264 - 3266 - 3269 - 3272 - 3274 - 3279 - 3284 - 3286 - 3293 - 3295 - 3306 - 3320 - 3322 - 3331 - 3342 - 3344 - 3354 - 3357 - 3360 - 3369 - 3382 - 3383 - 3386 - 3387 - 3388 - 3390 - 3401 - 3402 - 3406 - 3413 - 3430 - 3441 - 3446 - 3448 - 3449 - 3467 - 3468 - 3476 - 3489 - 3502 - 3506 - 3507 - 3523 - 3531 - 3557 - 3561 - 3568 - 3575 - 3577 - 3578 - 3584 - 3585 - 3586 - 3588 - 3592 - 3598 - 3599 - 3612 - 3613 - 3615 - 3620 - 3624 - 3625 - 3627 - 3629 - 3632 - 3636 - 3644 - 3647 - 3652 - 3653 - 3656 - 3666 - 3686 - 3706 - 3707 - 3708 - 3721 - 3741 - 3745 - 3746 - 3751 - 3756 - 3758 - 3761 - 3762 - 3768 - 3778 - 3779 - 3783 - 3790 - 3792 - 3797 - 3798 - 3799 - 3806 - 3807 - 3809 - 3810 - 3814 - 3815 - 3817 - 3818 - 3823 - 3829 - 3830 - 3842 - 3850 - 3853 - 3862 - 3869 - 3874 - 3875 - 3881 - 3885 - 3888 - 3889 - 3892 - 3893 - 3899 - 3907 - 3919 - 3922 - 3923 - 3925 - 3928 - 3948 - 3950 - 3953 - 3964 - 3968 - 3976 - 3977 - 3985 - 3987 - 3990 - 3995 - 3996 - 3997 - 3998 - 3999 -

4009 - 4011 - 4015 - 4019 - 4023 - 4027 - 4034 - 4035 - 4038 - 4047 - 4049 - 4068 - 4069 - 4070 - 4071 - 4075 - 4078 - 4079 - 4086 - 4089 - 4100 - 4112 - 4115 - 4116 - 4124 - 4138 - 4152 - 4164 - 4165 - 4171 - 4178 - 4181 - 4182 - 4196 - 4197 - 4201 - 4211 - 4213 - 4220 - 4222 - 4223 - 4224 - 4227 - 4230 - 4237 - 4238 - 4241 - 4243 - 4253 - 4258 - 4260 - 4264 - 4265 - 4272 - 4286 - 4287 - 4288 - 4290 - 4295 - 4296 - 4305 - 4308 - 4327 - 4328 - 4335 - 4336 - 4337 - 4341 - 4357 - 4360 - 4362 - 4370 - 4371 - 4377 - 4378 - 4379 - 4380 - 4387 - 4389 - 4411 - 4412 - 4417 - 4428 - 4432 - 4434 - 4439 - 4444 - 4450 - 4458 - 4459 - 4460 - 4461 - 4467 - 4476 - 4483 - 4485 - 4496 - 4503 - 4507 - 4509 - 4510 - 4515 - 4516 - 4522 - 4525 - 4526 - 4536 - 4537 - 4538 - 4543 - 4544 - 4545 - 4546 - 4549 - 4550 - 4552 - 4553 - 4573 - 4574 - 4578 - 4579 - 4580 - 4592 - 4599 - 4602 - 4620 - 4631 - 4633 - 4636 - 4637 - 4638 - 4641 - 4642 - 4652 - 4656 - 4692 - 4710 - 4720 - 4723 - 4724 - 4725 - 4755 - 4756 - 4759 - 4770 - 4775 - 4778 - 4780 - 4784 - 4789 - 4793 - 4826 - 4827 - 4837 - 4840 - 4842 - 4854 - 4860 - 4861 - 4869 - 4870 - 4877 - 4884 - 4885 - 4887 - 4891 - 4892 - 4898 - 4900 - 4903 - 4904 - 4909 - 4912 - 4927 - 4948 - 4957 - 4966 - 4968 - 4971 - 4987 - 4993 - 4995 - 4996 - 4999 - 5001 -

5012 - 5031 - 5036 - 5040 - 5044 - 5052 - 5057 - 5061 - 5063 - 5064 - 5069 - 5072 - 5073 - 5075 - 5076 - 5078 - 5079 - 5080 - 5081 - 5083 - 5084 - 5087 - 5092 - 5093 - 5096 - 5107 - 5119 - 5120 - 5121 - 5123 - 5130 - 5134 - 5135 - 5140 - 5142 - 5144 - 5145 - 5146 - 5147 - 5148 - 5149 - 5162 - 5163 - 5173 - 5185 - 5196 - 5211 - 5214 - 5220 - 5223 - 5225 - 5227 - 5230 - 5234 - 5237 - 5241 - 5256 - 5260 - 5273 - Mevzu -

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Sünen-i Nesai'deki Zayıf Hadislerin Listesi

Sünen-i Nesai'de 366 adet zayıf hadis vardır.
Bunlar hadis sırasına göre şunlardır:

0054 - 0099 - 0113 - 0263 - 0267 - 0268 - 0374 - 0449 - 0518 - 0593 - 0622 - 0625 - 0629 - 0658 - 0659 - 0663 - 0720 - 0732 - 0753 - 0758 - 0800 - 0863 - 0882 - 0892 - 0893 - 0905 - 0908 - 0916 - 0920 - 0947 - 0964 - 0971 - 0972 - 0988 -

1089 - 1104 - 1154 - 1176 - 1177 - 1196 - 1211 - 1212 - 1213 - 1232 - 1248 - 1249 - 1250 - 1251 - 1260 - 1274 - 1281 - 1304 - 1343 - 1345 - 1346 - 1353 - 1372 - 1419 - 1429 - 1456 - 1467 - 1468 - 1470 - 1471 - 1484 - 1485 - 1486 - 1487 - 1488 - 1489 - 1490 - 1495 - 1501 - 1526 - 1615 - 1628 - 1629 - 1698 - 1703 - 1706 - 1738 - 1746 - 1801 - 1802 - 1803 - 1854 - 1859 - 1880 - 1882 - 1960 -

2040 - 2088 - 2111 - 2114 - 2115 - 2145 - 2209 - 2210 - 2280 - 2281 - 2340 - 2386 - 2398 - 2403 - 2424 - 2425 - 2431 - 2455 - 2457 - 2482 - 2498 - 2505 - 2560 - 2561 - 2577 - 2627 - 2628 - 2629 - 2721 - 2741 - 2742 - 2795 - 2800 - 2814 - 2824 - 2825 - 2826 - 2827 - 2828 - 2866 - 2882 - 2883 - 2905 - 2918 - 2925 - 2965 - 2976 - 2980 - 2982 -

3053 - 3092 - 3159 - 3160 - 3168 - 3192 - 3240 - 3255 - 3257 - 3314 - 3338 - 3344 - 3345 - 3346 - 3347 - 3348 - 3368 - 3385 - 3394 - 3403 - 3410 - 3411 - 3429 - 3464 - 3475 - 3520 - 3528 - 3547 - 3548 - 3551 - 3552 - 3561 - 3592 - 3596 - 3612 - 3756 - 3757 - 3796 - 3823 - 3824 - 3825 - 3827 - 3843 -

4028 - 4036 - 4038 - 4039 - 4040 - 4041 - 4042 - 4063 - 4087 - 4143 - 4151 - 4207 - 4208 - 4233 - 4241 - 4290 - 4311 - 4312 - 4328 - 4341 - 4343 - 4350 - 4351 - 4352 - 4353 - 4355 - 4361 - 4386 - 4423 - 4424 - 4433 - 4458 - 4459 - 4485 - 4559 - 4560 - 4565 - 4615 - 4656 - 4657 - 4672 - 4695 - 4704 - 4709 - 4710 - 4711 - 4726 - 4727 - 4746 - 4747 - 4748 - 4749 - 4750 - 4761 - 4774 - 4775 - 4776 - 4777 - 4800 - 4824 - 4825 - 4828 - 4843 - 4848 - 4854 - 4860 - 4866 - 4885 - 4911 - 4912 - 4913 - 4914 - 4915 - 4916 - 4917 - 4918 - 4919 - 4922 - 4923 - 4941 - 4942 - 4943 - 4944 - 4945 - 4947 -

5056 - 5058 - 5059 - 5068 - 5069 - 5078 - 5084 - 5088 - 5089 - 5090 - 5091 - 5092 - 5104 - 5105 - 5106 - 5109 - 5130 - 5155 - 5157 - 5158 - 5159 - 5160 - 5170 - 5171 - 5174 - 5178 - 5202 - 5222 - 5261 - 5358 - 5359 - 5360 - 5389 - 5408 - 5411 - 5426 - 5428 - 5429 - 5436 - 5438 - 5439 - 5445 - 5446 - 5447 - 5448 - 5450 - 5462 - 5472 - 5540 - 5607 - 5610 - 5613 - 5631 - 5635 - 5642 - 5644 - 5645 - 5646 - 5659 - 5660 - 5661 - 5668 - 5669 - 5671 - 5672 - 5693 - 5709 . . . . . @@@

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Tirmizi'nin Zayıfları

010 - 012 - 045 - 050 - 053 - 054 - 057 - 058 - 059 - 077 - 088 - 097 - 106 - 112 - 123 - 131 - 136 - 137 - 145 - 146 - 155 - 166 - 171 - 172 - 179 - 184 - 186 - 188 - 179 - 195 - 196 - 198 - 199 - 200 - 201 - 206 - 218 - 233 - 239 - 244 - 245 - 251 - 260 - 267 - 281 - 285 - 287 - 297 - 318 - 319 - 333 - 334 - 345 - 355 - 363 - 376 - 378 - 379 - 382 - 391 - 404 - 407 - 431 - 457 - 471 - 474 - 475 - 477 - 483 - 489 - 494 - 500 - 510 - 512 - 516 - 526 - 527 - 528 - 549 - 550 - 551 - 560 - 564 - 565 - 566 - 575 - 586 - 608 - 613 - 614 - 628 - 629 - 636 - 638 - 639 - 659 - 669 - 686 - 687 - 690 - 691 - 696 - 697 - 710 - 713 - 714 - 715 - 719 - 721 - 722 - 731 - 732 - 736 - 738 - 743 - 745 - 755 - 781 - 782 - 783 - 786 - 798 - 815 - 822 - 833 - 845 - 857 - 867 - 874 - 882 - 904 - 909 - 945 - 946 - 953 - 969 - 985 - 990 -

1024 - 1033 - 1043 - 1046 - 1059 - 1062 - 1067 - 1068 - 1079 - 1081 - 1082 - 1086 - 1103 - 1130 - 1148 - 1170 - 1233 - 1273 - 1305 - 1338 - 1339 - 1340 - 1343 - 1344 - 1350 - 1374 - 1386 - 1387 - 1404 - 1407 - 1412 - 1425 - 1447 - 1448 - 1468 - 1473 - 1477 - 1488 - 1510 - 1515 - 1526 - 1532 - 1533 - 1540 - 1543 - 1547 - 1554 - 1567 - 1589 - 1602 - 1606 - 1621 - 1624 - 1632 - 1661 - 1677 - 1688 - 1692 - 1695 - 1717 - 1728 - 1734 - 1741 - 1750 - 1756 - 1760 - 1761 - 1767 - 1770 - 1788 - 1801 - 1822 - 1835 - 1836 - 1839 - 1842 - 1844 - 1845 - 1852 - 1864 - 1869 - 1871 - 1877 - 1888 - 1892 - 1895 - 1898 - 1907 - 1909 - 1915 - 1917 - 1919 - 1921 - 1932 - 1947 - 1948 - 1953 - 1975 - 1977 - 1978 - 1982 - 1994 -

2011 - 2014 - 2017 - 2018 - 2027 - 2028 - 2029 - 2039 - 2046 - 2052 - 2061 - 2062 - 2063 - 2068 - 2075 - 2081 - 2091 - 2102 - 2110 - 2121 - 2140 - 2144 - 2145 - 2149 - 2157 - 2161 - 2162 - 2163 - 2166 - 2168 - 2170 - 2171 - 2182 - 2183 - 2184 - 2197 - 2198 - 2200 - 2206 - 2213 - 2238 - 2239 - 2240 - 2242 - 2261 - 2269 - 2286 - 2307 - 2308 - 2310 - 2335 - 2339 - 2350 - 2368 - 2369 - 2371 - 2376 - 2390 - 2400 - 2402 - 2408 - 2418 - 2443 - 2444 - 2451 - 2454 - 2455 - 2461 - 2476 - 2481 - 2490 - 2491 - 2503 - 2514 - 2515 - 2516 - 2523 - 2524 - 2525 - 2534 - 2542 - 2544 - 2546 - 2549 - 2556 - 2557 - 2565 - 2566 - 2568 - 2576 - 2577 - 2578 - 2591 - 2592 - 2594 - 2599 - 2601 - 2602 - 2608 - 2612 - 2613 - 2614 - 2620 - 2621 - 2630 - 2631 - 2639 - 2640 - 2641 - 2653 - 2654 - 2655 - 2656 - 2663 - 2664 - 2666 - 2667 - 2668 - 2672 - 2673 - 2674 - 2677 - 2678 - 2687 - 2689 - 2692 - 2693 - 2696 - 2697 - 2702 - 2707 - 2708 - 2709 - 2710 - 2711 - 2712 - 2713 - 2714 - 2717 - 2718 - 2721 - 2726 - 2743 - 2744 - 2750 - 2765 - 2770 - 2785 - 2786 - 2788 - 2789 - 2793 - 2803 - 2817 - 2818 - 2820 - 2821 - 2823 - 2826 - 2827 - 2831 - 2838 - 2839 - 2840 - 2849 - 2855 - 2856 - 2872 - 2873 - 2875 - 2876 - 2878 - 2879 - 2883 - 2885 - 2886 - 2891 - 2895 - 2900 - 2908 - 2911 - 2927 - 2942 - 2950 - 2951 - 2953 - 2958 - 2962 - 2969 - 2977 -

3028 - 3030 - 3037 - 3038 - 3040 - 3041 - 3047 - 3048 - 3049 - 3050 - 3051 - 3055 - 3057 - 3061 - 3069 - 3077 - 3078 - 3079 - 3082 - 3084 - 3089 - 3090 - 3093 - 3095 - 3096 - 3097 - 3098 - 3100 - 3101 - 3117 - 3118 - 3121 - 3122 - 3172 - 3173 - 3174 - 3183 - 3198 - 3227 - 3229 - 3237 - 3238 - 3239 - 3247 - 3250 - 3251 - 3253 - 3254 - 3256 - 3257 - 3258 - 3260 - 3264 - 3270 - 3272 - 3275 - 3276 - 3279 - 3280 - 3289 - 3290 - 3308 - 3316 - 3322 - 3328 - 3333 - 3334 - 3343 - 3346 - 3349 - 3351 - 3361 - 3362 - 3375 - 3379 - 3381 - 3382 - 3384 - 3385 - 3388 - 3402 - 3405 - 3413 - 3414 - 3421 - 3422 - 3425 - 3428 - 3430 - 3443 - 3444 - 3445 - 3446 - 3447 - 3452 - 3455 - 3446 - 3467 - 3470 - 3471 - 3491 - 3494 - 3495 - 3510 - 3511 - 3512 - 3514 - 3517 - 3533 - 3534 - 3538 - 3539 - 3540 - 3544 - 3545 - 3546 - 3548 - 3562 - 3567 - 3570 - 3573 - 3575 - 3583 - 3586 - 3590 - 3593 - 3598 - 3608 - 3611 - 3617 - 3619 - 3626 - 3630 - 3637 - 3641 - 3660 - 3676 - 3679 - 3684 - 3699 - 3700 - 3701 - 3702 - 3703 - 3709 - 3712 - 3718 - 3719 - 3729 - 3730 - 3733 - 3736 - 3738 - 3741 - 3744 - 3746 - 3747 - 3748 - 3749 - 3751 - 3757 - 3758 - 3759 - 3778 - 3780 - 3784 - 3785 - 3787 - 3792 - 3793 - 3794 - 3795 - 3797 - 3801 - 3802 - 3803 - 3804 - 3813 - 3914 - 3917 - 3923 - 3928 - 3929 - 3937 - 3939 - 3944 -

3946 - 3948 - 3955 - 3958 - 3960 - 3961 - 3962 - 3963 - 3964 - 3966 - 3967 - 3968 - 3969 - 3971 - 3972 - 3973 - 3974 - 3978 - 3982 - 3985 - 3999 -

4010 - 4017 - 4022 - 4023 - 4030 - 4034 - 4039 - 4040 - 4046 - 4052 - 4053 - 4058 - 4059 - 4062 - 4063 - 4070 - 4073 - 4080 - 4081 - 4082 - 4088 - 4096 - 4111 - 4116 - 4117 - 4119 - 4120 - 4122 - 4124 - 4127 - 4137 - 4145 - 4149 - 4150 - 4157 - 4174 - 4178 - 4182 - 4183 - 4184 - 4186 - 4187 - 4193 - 4195 - 4197 - 4198 - 4203 - 4213 -

<> <> <> 725 hadis zayıf. <> <> <>

<<<@>>> Hadis Fihristine Dön <<<@>>>

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g)- ABDEST
* Abdest Almanın Fazileti Ve Bu Konuda Titizlik
* Abdest Alıp, Peşinden Namaz Kılmanın Fazileti
(l)- ABDEST ÂDABI
* Abdest Sırasında Vesvesenin Ve Su İsrafının Terki
* Abdest Ve Gusülde Kullanılan Su Miktarı
* Her İşte Sağ İle Başlamanın Önemi
(2)- HZ. PEYGAMBERİN ABDEST ALIŞ ŞEKLİ
* Hz. Osman'dan Gelen Rivayetler
* Hz. Ali'den Gelen Rivayetler
* Diğer Sahabîlerden Gelen Rivayetler
(3)- ABDEST ALIRKEN NİYET VE BESMELENİN HÜKMÜ
(4)- ABDEST ALIRKEN MAZMAZADAN ÖNCE ELLERİ YIKAMAK
(5)- ABDEST ALIRKEN AĞZA VE BURNA SU VERMEK, SONRA SÜMKÜRMEK
* Abdestte Tertip; Yüz Ve Kolların Yıkanmasından Sonra Ağız Ve Burna Su Çekmek
(6)- ABDESTTE YÜZÜ YIKAMAK, SAKALIN ARASINA SUYUN GEÇMESİ VE GÖZ PINARINI MESH ETMEK
(7)- ABDESTTE KOLLARI DİRSEKLERE KADAR YIKAMAK, ALNIN ÜST TARAFINA SUYU ULAŞTIRMAK VE PARMAKLARIN ARASINI OVMAK
(8)- ÂBDESTTE BAŞ, KULAKLAR VE ŞAKAK/ZÜLÜF KISMINI MESH ETMEK
(9)- ABDESTTE SARIĞA, BAŞ ÖRTÜSÜNE VE MESTLERE MESH ETMEK
(10)- ABDEST ALIRKEN AYAKLARIN YIKANMASI
* Ayakların Yıkanma Şekli
* Ayak Parmaklarının Arasını Ovalamak
* Ayakta Kuru Yer Bırakmamak, Uzuvları Peş Peşe Yıkamak (Muvâlât) Ve Abdesti Tam Almaya Teşvik
(11)- AZALARI İKİ YA DA ÜÇ KERE YIKAMAK GEREKİR, FAZLASI MEKRUHTUR
(12)- ABDESTTEN SONRAKİ DUA VE ZİKİRLER
(13)- ÂBDESTTEN SONRA ÖNÜNE SU SERPMEK
(14)- HER (FARZ) NAMAZ İÇİN ABDEST ALMA YANINDA, BİR ABDESTLE BİRDEN FAZLA NAMAZ KILMANIN CEVAZI
(15)- MESCİDDE ABDEST ALMANIN CEVAZI VE UYUMAK İSTEYENE ABDEST ALMANIN MÜSTEHAB OLUŞU
Açıklama
ı- ABDESTİ BOZAN ŞEYLER/HALLER
1- Ön Ve Arka Yoldan Çıkan Necaset İle Abdestin Bozulması
* İdrar Ve Büyük Tuvalet İhtiyacından Dolayı Abdest Almak
* Yellenmekten Dolayı Abdest Almak
* Mezî, Vedî Ve İstihâze Kanından Dolayı Abdest Almak
2- Abdestin Bozulmasından Şüphelenmek
Açıklama
3- Uyku Sebebiyle Abdest Almak
* Oturarak Uyumak Abdesti Bozmaz
* Hz. Peygamber'in Uykusu, Yatarak Da Olsa Abdesti Bozmaz
* Yatarak Uyuyan Kişi (İhtiyaten) Abdest Almalıdır
4- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması
5- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması Şart Değildir
6- Hanımına Dokunan Ve Öpen Kişinin Abdest Almaması
7- Kusmak Veya Burun Kanamasından Dolayı Abdest Almak
8- Deve Eti Yemek Sebebiyle Abdest Almak
9- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak
* Bu Konuda Hz. Peygamber'in Eşlerinden Gelen Rivayetler
10- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak Şart Değildir
Fıkhi Hükümler

g)- ABDEST

Abdest lügatte; temizlik, parlaklık ve güzellik demektir.[1] Istılahta ise; ibadet niyetiyle su ile temizlik yapmak/belirli âzâlan yıkamaktır.[2] Bazı ibadetlerde abdest şartı bulunmaktadır ve bu temizlik Muhammed ümmetinin en önemli özelliğidir. Abdestin aşağıdaki âyette zikredilen dört farzında ittifak vardır.
Allah Teâlâ buyurdu:
Ey iman edenler, namaz kılmaya kalktığınızda (abdestiniz yoksa), yüzünüzü ve ellerinizi dirseklere kadar yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın..,' (Mâide 5/6).[3]

* Abdest Almanın Fazileti Ve Bu Konuda Titizlik

181/489- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):[4]
Rasûlullah dedi ki:
"Cennetin anahtarı namazdır, namazın anahtarı da temizliktir."[5]

182/490- Mus'âb b. Sa'd'dan:[6]
İnsanlar, ölüm hastalığındayken îbn Âmir'in yanma girdiler ve onu övmeye başladılar. İbn Ömer (Radıyallahuanhnmâ) dedi ki:
'Ben Rasûlullah'tan (Sattattaha aleyhi ve senem) duyduklarım konusunda senin için onları kandırmam. O şöyle buyurdu:
"Allah halkın malından (ya da ganimetten) haksız yere alanın verdiği sadakayı ve temizlik olmadan (abdestsiz) kılınan namazı kabul etmez."[7]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerde Abdullah b. Ömer'in yüksek şahsiyeti göze çarpmakta babası Hz. Ömer'deki aynı duruş onda da görülmektedir. Herkesin bilerek ya da bilmeyerek övdüğü bir kişi konusunda İbn Ömer burada dua etmedi[8] övgülü sözler söylemedi. Aslında başarılı bir yönetici olan Abdullah b. Âmir[9] Basra'da vali iken herhalde ganimetler konusunda titiz değildi ve tenkid ediliyordu. Böyle olan birisine edilen dua kabul edilmez endişesi bulunmaktadır. Tıpkı haksız olarak kazanılan maldan sadakanın kabul edilmediği gibi. Sanki Abdullah b. Ömer onu biraz düşündürüp/daraltıp tevbe etmesini sağlamak istedi ve in.ce bir şekilde konuyu bir hadisle hatırlattı. Ayrıca hadiste temizlik olmadan namaz kabul edilmez vurgusu ile tevbe olmadan dualar kabul edilmez, bağlantısına dikkat çekildi. Doğrusunu Allah bilir.[10]

183/491- Ebû Ümâme, Amr b. Abese'den (Radiyattaha anhamâ) nakleder:[11]
RasÛllllah' a (Sallallahü aleyhi ve seltem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdesti anlat!' dedim, O da şöyle buyurdu: "Sizden biri abdeste başlar[12]; ağzına, burnuna su alır ve sümkürerek (burnunu da) temizlerse, ağzında ve genzindeki günahlar akan su ile birlikte dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzündeki günahlar sakalının uçlarından dökülür, gider. Kollarını dirseklerine kadar yıkarsa, (kollarındaki) günahlar parmak uçlarından dökülür. Başını mesh ederse, başındaki günahlar saçlarından dökülen su ile akar, gider. Aliah'ın emrettiği gibi ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkarsa, topukların-daki günahlar parmak uçlarından akan su ile dökülür. Sonra kalkar, aziz ve celîl olan Allah'a hamd eder, O'nu lâyık olduğu şekilde över ve iki rekât namaz kılarsa (kalan) günahları dökülür, annesinden yeni doğmuş gjbj tertemiz olur."
(Sahâbî) Ebû Ümâme, Amr'adediki:
'Ey Amr b. Abese, konuşmanı dikkatli yap![13] Rasûlullah'tan bunları gerçekten işittin mi? Bulunduğu yerde kişiye bu ecirlerin hepsi gerçekten verilecek mı?'
Amr b. Abese şöyle cevap verdi:
'Ey Ebû Ümâme! Benim yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı, Allah ve Rasûlü adına yalan söylemeye ihtiyacım yok. Bu sözleri, RasûluUah'tan birden ya da ikiden yahut da üçten fazla işitmesem tamam. (Ama) ben bunları Rasûlullah'tan yedi kere hattâ daha da fazla, defalarca işittim.'[14]

184/492- Ebû Ümâme'den (Radiyattaha anh):[15]
rasuallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
«Hprhanal bir kişi namaz kılma isteği ile, abdest alacağı suya yone-TPİlPrirv vıkarsa ellerindeki günahları ilk damla ile birlikte dökülür; llrî sonrahl,'n ' su alır ve (burnunu) sümkürerek temizlerse ilk dökülen ağZ'?a'.ip hirlikte dilindeki ve dudaklarındaki günahlar dökülür. Yüzünü yıdamladam|g jle biriikte ku|ak|arı ve gözlerindeki günahlar Kollarını dirseklere kadar ve ayaklarını topuklara (aşık kemikleri-Har vıkadıöında bütün günahlarından, hatalarından kurtulur, gider «nnpsinin doğurduğu günkü gibi tertemiz olur. Bundan sonra namaz Smaya kalkarsa Allah onun derecesini daha da yükseltir. Yerinde kalır, otururs a huzurla oturur."[16]

185/493-Ebû Ümâme'den (Radtyatiaha anh):[17]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Müslüman bir kişi abdest aldığında kulağından, gözünden, ellerinden ve ayaklarından günahları dökülür. Bu şekilde otururs a affedilmiş olarak oturur."[18]

186/494- Şehrb. Havşeb'den:[19]
Ebû Ümâme'nin (Radıyaiiahu anh) yanma geldik, baktık mescidte oturmuş, üstündeki biti/böceği alıyordu. BizeRasûlullah'm (Saliaiiahu aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti:
"Müslüman bir kişi abdest aldığında kulağından, gözünden, ellerinden ve ayaklarından günahları dökülür."
O sırada yanımıza, bize hadis nakleden Ebû Zabye geldi ve 'bu kişi size ne nakletti?' dedi. Biz de kendisine, Ebû Ümâme'den duyduğumuzu zikrettik. Bunun üzerine Ebû Zabye:
'Evet, ben de (sahabeden) Amr b. Abese'nin, Rasûlullah'tan bu hadisi naklettiğini işittim,' dedi ve ekledi:
'Rasûlullah (ayrıca) buyurdu ki:
"Bir kişi bu temiz haliyle geceye ulaşır ve gece ibadet için kalkar, zikreder, aziz ve celîl olan Allah'tan dünya ve âhiret hayrını isterse, aziz ve celîl olan Allah ona istediğini verir.'"[20]

187/495- Abdullah es-Sunâbihî'den[21] (Radıyanahaanh);[22]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kul abdeste başlar ve mazmaza ederse (ağzına su alır, çalkalarsa) ağzındaki günahlar dökülür. (Burnuna su çekerek) sümkürürse, burnundaki günahlar dökülür.[23] Yüzünü yıkadığında, göz kirpiklerinin altlarına kadar yüzünün her tarafından günahlar dökülür. Ellerini (kollarıyla beraber) yıkadığında tırnak altlarına kadar ellerinin her tarafından günahlar dökülür. Başını (ve kulaklarını)[24] mesh ettiğinde kulaklarına kadar başının her tarafından günahlar dökülür. Ayaklarını yıkadığında tırnaklarına kadar ayaklarının her tarafından günahlar dökülür. Sonra mescide doğru yürümesi ve namaz kılması da kendisi için nafile (fazladan sevap) sayılır."
§ Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den (Radıyaliahüanh) gelen başka rivayette:
Rasûlullah (SattattaMi aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim (abdestte) ağzına ve burnuna su alır da temizlerse ağzındaki ve burnundaki günahları dökülür. Kim yüzünü yıkarsa göz kirpiklerinin altlarına kadar yüzünün her tarafından günahları dökülür. Ellerini kim (kollarıyla beraber) yıkarsa tırnak altlarına kadar ellerinin her tarafından günahları dökülür. Kim başını ve kulaklarını mesh ederse başından ya da kulaklarının tüylerinden günahları dökülür. Kim de ayaklarını yıkarsa tırnaklarına ya da tırnak altlarına kadar ayaklarının her tarafından günahları dökülür. Sonra mescide (giderken) attığı adımlar da kendisine nafile (fazladan sevap) sayılır."
§ Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den (RadıyaiiaManh) gelen üçüncü rivayette: Rasûlullah (Sailaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim (abdestte) ağzına ve burnuna su alır da temizlerse ağzındaki ve burnundaki günahları dökülür....(yukarıdaki rivayetin aynı mânâdaki benzerini zikretti."[25]

188/496- Osman b. Affân'dan (Radıyaiiaha anh):[26]
Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim abdest alır, abdestini de güzelce tamamlarsa tırnak altlarına kadar bütün vücûdundan günahları dökülür."[27]

189/497- Ukbe b. Âmir'den (Radıyaiiaha anh):[28]
Ben, Rasûluîlah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) demediğini bugün de aktaracak değilim. Rasûluîlah'ın şöyle dediğini duydum:
"Kim bana söylemediğim bir sözü bile bile isnad ederse, cehennemdeki evine (şimdiden) hazırlansın."
Rasûluîlah'ın (Saiialidha aleyhi ve seiiem) yine şöyle dediğini duydum: "Ümmetimden iki kişi olsa, bunlardan birisi üzerinde (şeytanın) düğümleri (bağları) bulunduğu bir halde gece kalkıp temizliğe yönelerek nefsini tedavi/terbiye etse ve abdest alsa; ellerini yıkadığında bir düğüm çözülür[29]; yüzünü yıkadığında bir düğüm çözülür, başını mesh ettiğinde bir düğüm daha çözülür, ayağını yıkadığında da bir düğüm çözülür ve aziz-celîl olan Rabbimiz perde arkasındaki kulları (meleklere) hitaben der ki: Şu kuluma bakın, nefsini nasıl tedavi/terbiye ediyor, artık kuluma istediği verilir (duası kabul edilmiştir)."[30]

190/498- Osman b. Affan (Radıyallahü anh);[31]
Abdest almak için su istedi; ağzına ve burnuna su aldı, (temizledi), sonra yüzünü üç kere ve kollarım üç kere yıkadı, başını ve ayaklarının (mestinin) üstünü mesh etti, ardından gülümseyip yanındakilere şöyle dedi: 'Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz?' Onlar: 'Ey Mü'minlerin Emiri! Neden gülümsedin?' diye sorunca dedi ki: 'Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem), buraya yakın bir bölgede şimdi benim abdest aldığım gibi abdest almak için su isterken görmüştüm. O gün Rasûlullah (abdest aldıktan sonra) gülümsedi ve dedi ki:
"Beni gülümseten şeyin ne olduğunu sormuyor musunuz?" Onlar da: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni gülümseten nedir?' diye sorunca buyurdu ki: "Bir kul abdest suyu isteyip onunla yüzünü yıkadığında Allah onun yüzündeki günahları siler, kollarını yıkadığında yine böyle, başını mesh ettiğinde yine böyle ve ayaklarını (topuklarla beraber) yıkadığında yine böyle (günahlarını siler)."[32]

191/499- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[33]
Rasûlullah (SallallaM aleyhi ve sdlem) dedi kî:
"Müslüman ya da mü'min bir kul abdest alırken yüzünü yıkadığında gözüyle kazandığı her günah o su ile ya da son damla ile[34] dökülür, ellerini yıkadığında dökülen su ile ya da son damla ile de elleriyle işlediği günahları dökülür ve bu durum (diğer azalarını yıkamakla) diğer günahları da tamamiyle dökülünceye kadar devam eder."[35]

192/500- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[36]
RaSÛllllllah (ShUaİtahU aleyhi ve settem) dedi ki:
"Bir kişi abdest alıp abdestini güzelce ve eksiksiz olarak tamamlar, sonra da sadece namaz kılmak için mescide giderse Allah öyle razı olur ki bu, malını/yakınını kaybedenin onu tekrar bulduğu zamanki sevincine benzer."[37]

193/501- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[38]
Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve setiem) dedi ki:
"Allah'ın kendisiyle günahları sileceği ve sevapları çoğaltacağı şey hakkında size rehberlik edeyim mı?" Orada bulunanlar:
'Evet, (buyur) ey Allah'ın Rasûlü!' deyince şöyle buyurdu:
"Sıkıntılar karşısında güzelce abdest almak, şu mescidlere çokça aitmek/adımları çoğaltmak ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir."[39]

194/502- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[40]
Rasûlullah (SatlattahU aleyhi ve seilem) dedi ki:
"Allah'ın kendisiyle günahları sileceği ve sevapları çoğaltacağı şey hakkında size rehberlik edeyim mi?
O, mescidlere çokça gitmek, sıkıntılar sırasında güzelce abdest almak ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir ki bunlar irtibat/güvenlik noktasıdır."[41]

195/503- Ukbe b. Âmir'den (Radıyaiiahu anh):[42]
Rasûlullah'ın (SaiMiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Bir kişi abdest alıp mescide giderse aziz ve ceiil olan Allah ona, attığı her adımda on sevap verir. Mescidde namaz kılıp orada oturduğunda da dua eden/itaatkâr oruçlu gibi (sevap kazanır) ve bu durum (evine) dönünceye kadar devam eder."[43]

196/504- Ka'b b. Ucre'den (Raâıyaiiahü anh):[44]
Rasûlullah'ın (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Sizden biri abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, sonra da namaz kılmak niyetiyle mescide giderse ellerinin parmaklarını birbirine geçirmesin! Şüphesiz o namazda sayılır."[45]

197/505- Osman b. Affan'dan (RadıyaiiaManh):[46]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve setlem) şöyle dediğini duydum: "Kim abdest alır, bunu güzelce tamamlar ve farz namazı kılmaya giderse (önceki) günahları affolur."[47]

198/506- Humran b. Ebân'dan:[48]
Osman b. Affan'ın (Radıyaiiahu anhüm) yanma geldim, kendisi bir yere o-turmuş abdest alıyordu ve abdestİ çok güzel aldı, sonra dedi ki:
'Rasûlullah'ı (Saüaliahü aleyhi ve seiiem) oturduğum bu yerde abdest alırken görmüştüm, kendisi güzelce abdest aldı ve şöyle buyurdu:
"Kim benim gibi abdest alır, sonra mescide gelir de iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur." Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve sdiem) devamla dedi ki:

"Yalnız bu sizi kandırmasın, (abdestle affolur diye başka günahlar işlemeyin!)'"
NOT: Abdestle günahların affolması gerçeği, amelin Allah tarafından kabul edilmesine bağlıdır. Affedilen günahlar da sağâir denilen küçük günahlardır. Büyük günahlar (kebâif) için tevbe edilmesi gerekir. Doğrusunu Allah bilir.[49]

*** Abdest Alıp, Peşinden Namaz Kılmanın Fazileti**

199/507- Humran b. Ebân'dan:[50]
Osman b. Affan'ın (Radıyaiiahü anh) yamndaydık, abdest almak için su istedi, abdest aldı, abdestini bitirince tebessüm etti ve dedi ki:
'Neden gülümsedim, biliyor musunuz?' Sözüne şöyle devam etti: 'Rasûlullah'in (Saiiattahü aleyhi ve seiiem), şimdi benim abdest aldığım gibi abdest aldığını görmüştüm. O gün Rasûlullah (abdest aldıktan sonra) gülümsedi ve dedi ki:
"Neden gülümsedim, biliyor musunuz?" Biz de: 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir,' deyince buyurdu ki: "Bir kul abdest alır, abdestini eksiksiz tamamlar, sonra namaza başlar ve onu da güzelce tamamlarsa namazını bitirdiğinde annesinden yeni doğmuş gibi günahsız hâle gelir. '"[51]

200/508- Humran b. Ebân'dan:[52]
Hz. Osman (Radıyaiiaha anh) bir taşa[53] oturup abdest aldı ve dedi ki:
'Size Rasûlullah'tan (Sallaüahu aleyhi ve sellem) duyduğum bir hadisi nakledeceğim. Allah'ın Kitab'ındaki bir âyet bulunmasaydı onu size nakletmezdim. Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir kul abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, sonra gider ve namaz kılarsa diğer kılacağı namaza kadarki (küçük) günahları affolun'"
NOT: Bu rivayeti Müslim de nakleder ve Urve'nin söz konusu âyeti eklediğini belirtir:
Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur:
'İnsanlara (gerçekleri) Kitap'ta açıklamamızdan sonra kim bizim indirdiğimiz açıklamaları/delilleri ve rehberliği gizlerse, onlara Allah da lanet eder, bütün lanet edicilerde lanet eder,' (Bakara2/159).[54]

201/509- Zeyd b. Hâlid'den (RMyattaManh):[55]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar ve hatasız iki rekât namaz kılarsa Allah onun geçmiş (küçük) günahlarını affeder."[56]

202/510- Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den (RadıyaiiaM anh):[57]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiam aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, hatasız olarak ve ciddiye alarak iki rekât da namaz kılarsa onun geçmiş (küçük) günahları affolun" Râvilerden Yahya ayrıca şöyle nakletti: ".....onun geçmişte olan (küçük) günahları affolur."[58]

203/511- Ükbeb. Âmir'den (Radıyaüahu anh):[59]
Biz bazen kendimize zaman ayırır, (bu yüzden) develeri nöbetleşe güderdik. Develeri gütme günü/nöbeti bana geldi ve akşam vakti olunca onlan (ağıllarna) getirdim. Sonra Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) yetiştim, insanlara ayakta olduğu halde bir konuşma yapıyordu. Yanma geldiğimde şöyle diyordu:
"Sizden biri abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra kalkar iki rekât namaz kılar, bu iki rekâta da kalbi ve bütün benliğiyle yönelirse artık onun cennete girmesi gerekli olur ve günahları da affolun"
O anda; 'bu ne kadar güzel' demişim.
Önümde olan kimse; 'Önceki daha güzeldi, ey UkbeV dedi. Baktım, bir de ne göreyim bu kişi Ömer b. Hattab, dedim ki: 'O nedir, ey Ebû Hafs!'
Hz. Ömer (Raâıyailaha anh) şöyle cevap verdi:
'Sen gelmeden Önce Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle demişti:
"Sizden biri abdest aiır, abdestini güzelce tamamlar ve Eşhedü en lâ ilahe illallah vahdehû lâ şerike feh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh' derse kendisine cennetin sekiz kapısı da açılır ve dilediğinden içeri girer.'"
Duâmn trc: 'Ben şehâdeî ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur, o tektir-benzeri bulunmaz, Hz. Muhammed de O 'nun kulu ve peygamberidir.'[60]

204/512- Amr b. Abese es-Sülemî'den (Radıyaiiakü anh):[61]

Rasûlullah'ın (Sattaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "...Herhangi bir kişi namaz kılmak için abdest almaya kalkar ve abdestini sonuna kadar eksiksiz tamamlarsa her türlü günahtan ya da hatadan kurtulur. Peşinden hemen namaza kalkarsa aziz ve celîl olan Allah onun derecesini yükseltir. Eğer otururs a kurtulmuş olarak otur ur..."[62]

205/513- RasûIullah'm sahabisi Ebû Ümâme el-Hımsî'den (Radıyaiiakü anh):[63]
Hz. Peygamber (Satiâttahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Abdest geçmiş günahları siler, sonra kıldığı namaz nafile (yani fazladan sevap kaynağı) olur."
Kendisine, 'bunları Rasûlullah'tan işittin mi?' diye sorulunca şöyle dedi: 'Evet, birden fazla, hattâ ikiden, üçten, dörtten, beşten... fazla işittim.[64]

206/514- Ebû Gâlib er-Râsibî anlatıyor:[65]
Kendisi Humus'ta (bulunduğu sırada) Ebû Ümâme (RadtyaiiaM anh) ile karşılaşır ve onun kendilerine Rasûlullah'tan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) duyduğunu söyleyerek naklettiği şu hadisleri sorar:
"Müslüman bir kişi namaz ezanını duysa ve kalkıp onun için abdest alsa bu sudan avucuna gelen ilk damlayla günahları affolmaya başlar,

dam'lalar adedince bu devam eder ve abdesti bittiğinde geçmiş günahları tümüyle affolmuş olur. Sonra namaz kıldığında bu onun için nafile (yani fazladan sevap kaynağı) olur."
Ebû Gâlib, 'sen bunları Hz. Peygamberden işittin mi?' diye sorunca Ebû Ümâme şöyle der:
'Hz. Peygamber'i müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen (Allah'a) yemin ederim ki birden fazla, hattâ iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on... on... kere duydum,' dedi ve ellerini birbirine vurdu.[66]

207/515- Ebû Ümâme'nin (Radıyaliaha anh) şöyle dediği nakledilir:[67]
'(Abdestle olan) temizliği eksiksiz yaptığında, yerine affolmuş olarak otursun. Peşinden kalkıp bir de namaz kılarsa, kendisine fazilet ve ecir yazılır, sadece otursa affolmuş olarak oturur.'
Birisi ona:
'Ey Ebû Ümâme, o kişi kalkıp namaz kıldığında bu nafile olmaz mı, ne dersin?' diye sorunca şöyle dedi:
'Hayır, nafile olması sadece Rasûlullah'a {Saiiaiiahü aleyhi ve settem) ait olsa gerek. Bu kişi günah ve hatalar içinde yaşarken nasıl nafile olur, (bilâkis) fazilet ve ecir olarak yazılır.'[68]

208/516- Ebû Müslim anlatıyor:[69]
Ebû Ümâme'nin (Radıyaiiaha anh) yanma girdim, kendisi mescidde üzerindeki biti/böceği alıp çakılların içine gömüyordu. Ona dedim ki:
'Ey Ebû Ümâme, bir kişi senin Rasûlullah'tan (SallattahU aleyhi ve seiiem) duydum diyerek naklettiğin şu hadisi rivayet etti:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar; elini, yüzünü yıkar ve başını, kulaklarını mesh eder (ve ayaklarını yıkar), sonra kalkıp farz olan namazı kılarsa o gün ayaklarının yürüdüğü, ellerinin tuttuğu, kulaklarının İşittiği ve içinden geçirdiği bütün günahlarını Allah affeder."
Bunun üzerine Ebû Ümâme şöyle dedi:
'Vallahi, bunu Allah Rasûlü'nden sayamayacağım kadar çok işittim.'[70]

209/517- Âsım b. Süfyân es-Sekafî anlatıyor:[71]
Bazı sahabiler ZatÜ's-Selâsi[72] gazvesine katıldılar. Fakat savaş bitince (düşman kaçınca)[73] bir müddet beklediler. Sonra Hz. Muâvİye'nin yanma döndüler ki onun yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Âmir (Radıyaiiaha ankum) vardı. Asım dedi ki:
'Ey Ebû Eyyûb, bu yılki savaşı kaçırdık, şöyle bir rivayet bize ulaştı, 'Kim mescidde (Huceyn'in rivayetinde; dört mescidde)[74] namaz kılarsa günahı affolun'
Bunun üzerine; 'Ey Kardeşimin oğlu! Bundan daha kolayına rehberlik edeyim mi? Rasûlullah'm (Sallaliahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum:
"Kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu gibi namaz kılarsa, işlediği günahları affolur" dedi, öyle değil mi? ey Ukbe!..'
Ukbe; 'Evet' dedi (bunu doğruladı).[75]

210/518- AbdUllah b. Selâm'm oğlu Yusuf anlatıyor:[76]
Bir şeyler öğrenmek için Ebû'd-Derdâ'nın (Radtyailaküanh) yanındaydım. Öleceği vakit bana dedi ki:
'İnsanlara Ölüm anında olduğumu haber eti: Ben de gittim ve insanlara bu sahabinin ölüm anında olduğunu haber verdim. Evinin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu. Ona:
'Ölüm halinde olduğunu insanlara ulaştırdım, evin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu,' deyince:
"Beni onların yanına götün!' dedi. Kendisim insanların yanma çıkardık,
'Beni oturtun!3 dedi ve kendisini oturttuk. Orada şunları söyledi:
'Ey İnsanlar! Rasûlullah'm (Saltatlâhn aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duymuştum:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra iki rekât namaz kılar ve bunu eksiksiz olarak tamamlarsa, Allah ona istediğini hemen (dünyada) ya da daha sonra (âhirette) mutlaka verir,"
Ebû'd-Derdâ sözüne şöyle devam etti:
'Ey İnsanlar! Namazda başka tarafa dönmeyin, zira başka tarafa dönenin namazı kabul olmaz. Nafilede bunu yaptıysanız farzda mutlaka dikkat edin/yapmayın!'[77]

211/519- Abdullah b. Selâm'ın oğlu Yusuf anlatıyor:[78]
Peşinden vefat ettiği ölüm hastalığmdayken Ebû'd-Derdâ'nın yanındaydım. Bana:
'Ey kardeşimin oğlu! Seni bu bölgeye getiren nedir, (ya da seni buraya ne getircliiy deyince şöyle dedim:
'Sadece seninle babam Abdullah b. Selâm arasında olan bağ/ilişki (beni buraya getirdi).' Ebû'd- Derdâ dedi ki:
'£w an yalan söylenecek bir zaman değil, (onun için dediklerimi iyi dinleyin). Ben Rasûlullah'ın (SaiiaüaM aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"Kim abdest alır ve bunu güzelce tamamlar, kalkar iki (ya da dört) rekât namaz kılar ve bunlarda güzelce zikir yapar, huşu içinde olur, sonra aziz ve celil olan Allah'a istiğfar ederse, Allah da onun (geçmiş) günahlarını affeder."[79]

(l)- ABDEST ÂDABI

* Abdest Sırasında Vesvesenin Ve Su İsrafının Terki

212/520- (z.) Übey b. Ka'b'dan (Radıyaliahü anh):[80]
Hz. Peygamber (Satlaiiahu aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu: "Abdestin Velehan isimli (vesvese veren) şeytanı vardır. Ondan (vesvesesinden)[81] kendinizi koruyun ya da sakının!"[82]

213/521- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Rodiyaiiahum/amâ):[83]
Hz. Peygamber (SattaltahU aleyhi ve seltem) Sa'd'llî (Radıyallahü anh) yanma geldi, o abdest alıyordu. Ona:
"Bu ne israf, ey Sa'd!" dedi. Sa'd:
'Abdestte de israf olur mu?' diye sorunca Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Evet, akan bir nehirde/kenarında olsan bile (israf olur)."[84]

*** Abdest Ve Gusülde Kullanılan Su Miktarı**

214/522- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[85]
Biri kendisine: 'Abdest için bana ne kadar su yeterli?'diye sorunca: 'Bir müd' dedi. O kişi tekrar: 'Gusûl için ne kadar su yeterli?' diye sorunca: "Bir sa' dedi. Adam, 'bu miktar bana yetmez' deyince: 'Ey annesiz kalasıca, senden daha hayırlı insan Rasûlullah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem) bile bu yetmişti1 diye cevap verdi.[86]

215/523- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):[87]
Hz. Peygamber (SaiMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Abdeste iki ntıl su yeter. "[88]

Açıklama

Bu hadislerden, Rasûlullah'm iktisatlı olarak su kullandığını ve israftan kaçınma noktasında çok titiz olduğunu anlıyoruz.
Müd ve sa' hacim ölçü birimidir. Bir sa' dört müd olup bir müd ise bir koçandır. 1 Rıtıl = 12 Ukıyye = (Her ukıyye 40 dirhem x 12 =) 480 dirhemdir.
Rıtıl; o dönemde Bağdadî (İran ölçüsü) ve Şâmî (Roma ölçüsü) olarak iki kısma ayrılırdı. Bu açıdan müctehidler sa' ve müddün hacminde ihtilaf ettiler;
*İmam Ebû Hanife ve Irak fakihlerine göre:
1 Müd: 2 rıtıl
Müd: 1,06 litre
Sa' (4 müd, 4x106): 4,240 litre
*İmam Şafiî ve Hicaz fakihlerine göre:
1 Müd: 0,530 litre
Sa' (4 müd 4x 0,530): 2,120 litre[89]
Bu rivayetlerden anlaşılan Rasûlullah'm gusül için kullandığı su, dörtten beş müdde kadar değişmektedir ki Hicaz fakihlerine göre bu miktar yaklaşık olarak 9 120 İtile 2,650 İt. arasında değişmekte, Irak fakihlerine göre ise 4,240 İt. ile 5,300 İt', arasında değişmektedir.[90]

216/524- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[91]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki ntıl su alan bir kap ile abdest ve bir sa' ile de gusül alırdı.[92]

217/525- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü ank):[93]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Sizden birine abdestte bir müd su yeter."[94]

*** Her İşte Sağ İle Başlamanın Önemi**

218/526- Hz. Âişe annemizden (Raâıyatiahü anhâ):[95]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) her işinde; temizlik sırasında, taranırken ve terlik giyerken gücü yettiğince sağ ile başlamayı severdi.
§(Kavilerden) Eş'âs (b. Süleym) de Kûfe'ye gelince dedi ki:
"Rasûlullah gücü yettiğince sağ ile başlamayı severdi."[96]

219/527- Ebû Hüreyre'den (Raâıyatiahü anh):[97]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Elbise giyerken ve abdest alırken sağ (uzvunuz) ile[98] başlayın!"[99]

(2)- HZ. PEYGAMBERİN ABDEST ALIŞ ŞEKLİ

*** Hz. Osman'dan Gelen Rivayetler**

220/528- Humran b. Ebân'dan:[100]
Hz. Osman (Radtyaliaha anh) bir yerde otururken su istedi. Sağ eline döküp onu yıkadı. (Bir rivayette; üç kere ellerine döküp yıkadı.) Sonra sağ elini kaba daldırıp su aldı ve (aldığı su ile) ellerini üçer kere yıkadı, her defasında bu şekilde su alıp yüzünü üç kere yıkadı, ağzına, burnuna su aldı, burnunu temizledi. Kollarını dirseklerine kadar üç kere yıkadı. Sonra başını mesh etti. (Bir rivayette; ellerini kulaklarının dış yüzeyinde[101] gezdirdi, sonra sakalını sıvazladı.) Üç kere ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkadı ve dedi ki: 'Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve selim) şöyle dediğini işittim:
"Kim benim şu aldığım abdest gibi abdest alır, sonra içinden farklı bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur.
(Bir rivayette ise;...b\r gün önceki aynı vakitten bu vakte kadar işlenen (yani bir günlük) günahları affolur, şeklinde geçer)"'[102]

221/529- (z.) Osman b. Affan'dan (Radıyallahü anh):[103]
Rasûlullah'ı (Saliaiiaha aleyhi ve sellem) abdest alırken gördüm; yüzünü ve ellerini üçer kere yıkadı, başım mesh etti. Sonra ayaklarını güzelce yıkadı.[104]

*** Hz. Ali'den Gelen Rivayetler**

222/530- Abdühayr'dan:[105]
Hz. Ali (Radıyaiiahu anh) mescid avlusunda[106] sabah namazını kılıp oturdu. Sonra hizmet eden kişiye; "Bana abdest suyu getir!" dedi. O kişi içinde su olan bir kap ve leğen[107] getirdi.[108]
(Râvi) Abdühayr anlatıyor: 'Biz oturmuş, Hz. Ali'ye bakıyorduk, sağ eline kabı aldı, sol eline döktü ve avuçlarını yıkadı, sonra sağ eline kabı aldı, sol eline döktü ve avuçlarım yıkadı, bunu üç kere tekrarladı.'
Abdühayr dedi ki: 'Hz. Ali her seferinde elini kaba daldırıp, azalarını üç kere yıkıyordu; kaba sağ elini daldırıp sudan avuçladı ve ağzına, burnuna su aldı, burnunu temizledi, sol eliyle sümkürmüştü ve bunu üç kere tekrarladı. (Bir rivayette, aldığı bir avuç su ile üç kere ağzına, üç kere de burnuna su aldı.) Sonra sağ elini kaba daldırdı ve (aldığı su ile) yüzünü üç kere yıkadı, sağ kolunu dirseklere kadar üç kere ve sol kolunu dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sağ elini kaba daldırdı, hattâ su biraz taştı ve aldığı su ile sol elini mesnetti ve iki eliyle beraber bir kere başını mesh etti. (Bir rivayette, başının ön tarafından başlayıp arka tarafına kadar mesh etti, (râvi dedi ki:) ellerini geri getirdi mi, getirmedi mi, tam olarak hatırlamıyorum.) Sonra sağ eliyle üç kere sağ ayağına su döktü ve sol eliyle yıkadı, sağ eliyle sol ayağına su döktü ve sol eliyle (aynı şekilde ayağını) üç kere yıkadı. Sonra sağ elini kaba daldırdı, bir avuç su aldı ve ondan içip (bir rivayette, kalan sudan içip) şöyle dedi:
'Bu, Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) (namaz öncesi) temizlik şeklidir. Kim Rasûlullah'ın temizlik şeklini görmek isterse, işte bu onun temizliğidir.'[109]

223/531- (z.) Abdülmelik b. Sel"den:[110]
Abdühayr sabah namazında bize imam oldu sonra şöyle anlattı:
'Bir sabah namazını Hz. Ali'nin (Radıyallahü anh) arkasında (imamlığında) kılmıştım. Selâm verince kalktı, biz de kendisiyle beraber kalktık. Geniş bir alana kadar yürüdü, geldi ve oraya oturdu, sırtını bir bahçeye dayadı, sonra başını kaldırdı ve (hizmet eden kişiye) dedi ki:
'Ey Kanber, bana bir su kabı ve leğen getir!'
Kanber bunları getirince, 'bana dokV dedi ve avuçlarını üç kere yıkadı, (önceki hadisin benzerini ya da son kısmını zikretti)... sonra dedi ki:
'İşte bu, Rasûlullah 'in (Sailaiiahu aleyhi ve sellem) abdest alma şeklidir,"
§ Abdühayr'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Alî (Radıyallahü anh) bize RasÛluIlah'm İSatlallahü aleyhi ve sellem) abdest
alış şeklini öğretmişti:
Hizmet eden kişi onun ellerine su döktü, o da ellerini yıkadı... (ve Rasûlullah'm abdest alış şeklini anlattı.) Sonra elini kaba daldırdı ve dibine ulaştı, oradan bir avuç su aldı, diğer elini mesh etti ve iki eliyle başını mesh etti. Ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar üçer kere yıkadı, sonra eliyle az bir su avuçlayıp ondan içti ve dedi ki:
'işte Rasûlullah böyle abdest alırdı?[111]

224/532- Abdullah b. Abbas'tan:[112]
Hz. Ali (Radıyallahü anh) evime geldi, abdest almak için su istedi. Biz ona bir müd ya da ona yakın su alan bir kap getirdik ve yanma bıraktık, o da tuvalete gidip bevletti. Sonra:
'Ey İbn Abbasi Sana Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seBem} abdest alış şeklim göstereyim mi?' dedi, ben:
'Tabi, annem babam sana feda olsun, (anlat!)' dedim.
Kap yanına konuldu, ellerini yıkadı, ağzına-burnuna su aldı, sümkürüp (burnunu) temizledi. Tekrar iki eliyle su alıp yüzünü yıkadı, baş parmağım da kulağına gelen'kısımda gezdirdi ve bu şekilde üç kere yüzünü yıkadı. Sağ eliyle su alıp perçemine[113] döktü ve bu su yüzüne kadar aktı. Sonra sağ kolunu dirseğe kadar üç kere yıkadı, diğer kolunu da bu şekilde yıkadı. Başını ve kulakların dış kısmını mesh etti, iki eliyle tekrar su alıp terlik içindeki sağ ayağına döktü, onu hareket ettirerek yıkadı, sonra diğer ayağını da bu şekilde yıkadı.
İbn Abbas'a; 'Terlik içindeyken mi yıkadı?' diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi. Tekrar kendisine:
'Terlik içindeyken mi yıkadı?'diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi.'
Tekrar kendisine:
'Terlik içindeyken mi yıkadı?'diye sorunca:
'Terlik içindeyken yıkadı' dedi.'[114]

225/533- Ebû Matar'dan:[115]
Mü'minlerin emîri Hz. Ali (Rakıyailahaanh) ile mescidin avlu kapısında[116] oturuyorduk. Bir kişi geldi ve:
'Bana Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alma şeklini göster!' dedi. Hz. Ali de Kanberi çağırdı ve ona:
'Bana su dolu bir kap getir!' dedi. Sonra ellerini ve yüzünü üçer kere yıkadı, ağzını üç kere yıkadı ve parmaklan ile de dişlerini sürttü.[117] Burnuna üç kere su çekti, kollarını üç kere yıkadı, bir kere başını mesh etti ve dedi ki:
'Kulakların iç tarafı yüzden ve dış tarafı da baştan sayılır.'
Sonra ayaklarını topuklara (aşık kemiklerine) kadar üç kere yıkadı, sakallan göğsüne uzanıyordu/gürdü. Abdestten sonra kalan sudan da bir yudum içti ve dedi ki:
1 Rasûlullah'ın abdest alma şeklini soran kişi nerede? Hz. Peygamber'in abdest şekli işte böyleydi.'[118]
NOT: Kâ'b kelimesi, Türkçeye 'topuk' olarak geçmiştir. Ancak abdest âyetinde ve burada geçen hadislerdeki ilgili kelime şeklinde tefsir edilmektedir, yani ayağın iki kenarındaki şişkin kısımlar/kemikler anlamındadtr. Kiasik Türkçe sözlüklerde bu kısım; topuk ve aşık kemiği olarak terceme edilmiştir.
Meallerde ve terceme kitaplarında da 'topuk1 olarak terceme edildiği için, bu çalışmada kâ'b (v-&0; topuk (aşık kemiği) şeklinde açıklamalı terceme edildi.[119]

226/534- Nezzal b. Sebra'dan:[120]

Hz. Ali'ye (Radıyaüahu anh) su dolu bir kap getirildi, kendisi mescidin av-lusundaydı. O, sudan bir avuç aldı, ağzına su çekti, burnuna su çekti, aynca yüzünü, kollarını dirseklerle beraber (yıkadı)[121] ve başım mesh etti, sonra da ayakta olduğu halde kalan sudan içti ve şöyle dedi:
'İşte bu, abdesti bozulmayan kişinin (tekrar) abdest alma şeklidir. Rasûlullah 'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını gördüm.'[122]
Açıklama

Bu rivayette, abdest alırken baş dışında bazı azalara da mesh yapıldığı görülmektedir. Ancak Hz. Ali'nin abdest almayı bitirince; 'işte bu, abdesti bozulmayan kişinin abdest alma şeklidir,"diyerek açıklama yapması konuyu aydınlatmaktadır. Yani abdestli kişi tekrar abdest almak isterse, işte böyle hafif bir abdest alabilir. Sin-dî (v.1138/1725) Nesâi Haşiyesinde şöyle der: 'Bu rivayetten, abdesti olan kişilerin bazı azalarını mesh ederek abdest alabilecekleri anlaşılmaktadır. Bazı sahabîlerden gelen ayağa mesh etme ruhsatının sebebini de bu rivayet açıklamaktadır.' Ayrıca buradaki mesh; hafifçe yıkama ve su serpme anlamlarına da gelebilir. Ancak en güzeli Hz. Ali'nin yukarıdaki sözü ile konunun aydınlanmasıdır.[123]

227/535- (z.) Rıb'î b. Hıraş'tan:[124]
Hz. Ali (Radıyaiiahü anh) mescid avlusunda konuşma yapmak için ayağa kalktı; önce Allah'a hamd edip sonra senada bulundu ve Allah'ın dilediği kadar konuştu. Ardından su dolu bir kap istedi; ağzına su aldı, (azalarını) mesh etti ve kalan sudan ayakta olduğu halde içip şöyle dedi:
'Bana sizden birinin ayakta su içmeyi kerih gördüğü haberi ulaştı. İşte bu abdesti bozulmayan kişinin abdest alma şeklidir. Rasûlullah'in (Satlallahu aleyhi ve setlem) böyle yaptığını gördüm.'[125]

228/536- Abdühayr'dan:[126]
Hz. Âli (Radıyaliahü anh) bir keresinde su dolu bir kap istedi ve: 'Ayakta su içmenin kerih(kötü) olduğunu iddia eden kişiler neredeV dedi. Sonra Hz. Ali su kabım aldı ve ayaktayken içti. Sonra da hafif bir abdest aldı, terliklerine mesh etti ve şöyle dedi:
'İşte bu, abdestli olanın, abdestini bozmadıkça uygulayabileceği Rasûlullah 'a (SalUdlahü aleyhi ve settem) ait abdest alma şeklidir.'[127]

*** Diğer Sahabîlerden Gelen Rivayetler**

229/537- Abdurrahman b. Ebû Gurad'dan (Radıyaliahü anh):[128]
Rasûlullah'la (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) beraber hac için yolculuğa çıkmıştım. Yolculukta Rasûlullah hacetinden sonra tuvaletten çıktı, ben kendisini bir su kabı ile takip ettim. Rasûlullah haceti olduğunda çok uzaklaşırdı. Ben de Rasûlullah dönünceye kadar yoluna oturdum, bekledim ve gelince:
tEy Allah'ın Rasûlü! Abdest (alacak mısın?)' dedim. Rasûlullah yanıma geldi. Kabı alıp eline su döktü, yıkadı, sonra avucunu kaba daldırıp su aldı ve diğer eline su döktü... Sonra başına mesh etti, tekrar su alıp başına mesh etti. Sonra da su alıp ayaklarının üstüne döktü ve eliyle ayaklarını sıvazladı ve gelip bize öğle namazını kıldırdı.[129]

230/538- Abdullah b. Muhamraed b. Akîl b. Ebû Talib'den:[130]
Beni Ali b. Hüseyin, Muavviz b. Afrâ'nm kızı Rubeyyi'a anhüm) gönderdi. Ona Rasûlullah'ın abdest alma şeklini sordum. Hacmi bir müd ya da bir ve çeyrek müd kadar olan su kabı getirdi.[131]
Rubeyyi' şöyle dedi:
'Bu kapla Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) su getirirdim ve kendisi öncelikle ellerine üç kere su dökerdi. (Bir rivayette; ellerini bir kaba daldırmadan önce yıkardı.) Sonra yüzünü üç kere yıkar, ağzına üç kere alır, burnuna üç kere su çeker, sağ kolunu üç kere, sol kolunu üç kere yıkar ve başına mesh ederdi. Başını da bir ya da iki kere öne doğru ve arkaya doğru mesh eder, sonra da üç kere ayaklarım yıkardı.
(Senden önce) bana amca oğlun İbn Abbas geldi ve bunu naklettim, bana: "Allah'ın Kitab'ında (farz olarak) İki yıkama ve İki mesh emri dışında bir hüküm bulamıyorum" dedi.
§(Başka tarikten gelen benzer rivayet:)
Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Talib'den:
Muavviz b. Afra'nm kızı Rubeyyi' anlattı:
'Rasûlullah (Sallaiiahu aleyhi ve seüem) çokça bize gelirdi. Bir keresinde yine geldi ve kendisine abdest kabı getirdik, abdest aldı; ellerini üç kere yıkadı, ağzına ve burnuna birer kere su çekti, yüzünü ve kollarım üçer kere yıkadı, elinde kalan su ile başını iki kere mesh etti. Mesh etmeye başının arkasından başladı ve elini alnına kadar geri getirdi. Sonra ayaklarını üçer kere yıkadı, kulaklarının ön ve arkasını da mesh etti.'[132]

231/539- RasûlulIah'ın sahabisi Abdullah b. Zeyd b. Âsim'dan (Radtytdiahü anh):[133]
Kendisine, 'Rasûlullah 'in (SnUallahû aleyhi ve seiiem) abdesti gibi bir abdest al, (bize göster,)' denilince su kabı istedi. Ellerine üç kere su döktü, onları yıkadı, sonra elini kaba daldırıp su aldı ve bu su ile ağzına, burnuna su çekti, bunu üç kere tekrar etti. Yine su alıp yüzünü yıkadı, su alıp kollarını dirseklerine kadar ikişer kere yıkadı, tekrar su alıp başını mesh etti; bu meshi, elini başın ön tarafına ve arka tarafına götürerek yaptı. Ayaklarını topuklarına Cacık kemiklerine) kadar yıkadı ve şöyle dedi:
'Rasûlullah'm abdest alma şekli işte böyleydi.'
§ İmam Mâlik'in hocalarından biri olan Amr b. Yahya b. Umara el-Ensârî babası kanalı ile naklettiği rivayet:
Dedesi, Umara el-Ensârî Allah Rasûlü'nün ashabından biri olan Abdullah b. Zeyd b. Âsim'a:
'Rasûlullah'in (Sallailahü aleyhi ve selîem) nasıl abdest aldığını gösterir misin?' deyince Abdullah, 'Evet^dedi ve abdest suyu istedi, sonra elini iki kere yıkadı, ağzına ve burnuna üç kere su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, sonra iki kere dirseklerine kadar kollarını yıkadı, ellerine su döküp başını mesh etti; mesh sırasında ellerini öne ve arkaya görürdü; yani başının ön tarafından başladı ve arka tarafına ensesine kadar götürdü, ardından ellerini başladığı yere (başın ön tarafına) geri getirdi. Sonra da ayaklarını yıkadı.[134]

232/540- Yezid b. Berâ b. Âzib'den, ki kendisi Uman emiriydi ve e-mirlerin en hayırlı 1 anndandi.[135]
Babam (Berâ) (KââtyaOahü anh) dedi ki: 'Etrafıma toplanın da Rasûlullah'm (SaiiailaM aleyhi ve sellem) nasıl abdest aldığını ve nasıl namaz kıldığım size göstereyim, sizinle beraber ne kadar daha yaşayacağımı bilemiyorum' Oğullarını ve ailesini topladı, abdest suyu istedi ve ağzına, burnuna su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, sağ kolunu ve sol kolunu[136] üçer kere yıkadı, sonra başım mesh etti, kulaklarının da dışını ve içini mesh etti. Ardından şu (sağ) ayanını ve bu (sol) ayağını üçer kere yıkadı, sonra da,
'Rasûlullah 'in nasıl abdest aldığını gösterdim, hiçbir şey eksiltmedim,' dedi.
Tekrar evine girdi, ne olduğunu bilemediğimiz bir namaz kıldı, sonra çıktı, namaz kılınacağım belirtti ve kamet getirildi, bize öğle namazını kıldırdı. Namazda Yasin sûresinden bazı âyetleri okuduğunu duyduğumu zannediyorum. Sonra bize ikindi namazını kıldırdı, ardından akşam namazını kıldırdı ve yatsı namazını da kıldırınca şöyle dedi:
'Rasûlullah'in nasıl abdest aldığım ve nasıl namaz kıldığını 'gösterdim, hiçbir şeyi eksiltmedim'[137]

233/541- Muğîre b. Şu'be'ye (Radıyaliahü anh):[138]
" 'Acaba bu ümmetten Hz. Ebû Bekir dışında birisi Rasûlullah'a (Sattâiiuhü aleyhi ve sellem) imamlık yâpti mı/namaz kıldırdı mı?' diye sorulunca dedi ki:
"'^Evet; biz filan (Bir rivayette, Tebûk savaşı için) yolculuğa çıkmıştık, Rasûlullah seher vaktinde bineğinin boynuna vurup oturttu ve ayrıldı, ben de kendisini takip ettim. Ancak uzun[139] bir müddet uzaklaştı, gözden kayboldu ve geri geldi. Benîm beklediğimi görünce:
^'Senin de ihtiyacın var mı?" diye sordu. Ben de: 'Benim bir İhtiyâcım yok' dedim."Peki yanında su var mı?"
'Evet, dedim ve kendisine abdest suyu döktüm; (önce) ellerini yıkadı, sonra yüzünü yıkadı ve kollarını sıvamaya çalıştı, üzerinde Şam bölgesi yapımı bir cübbe vardı ve biraz daralmıştı. Ellerini geri çekti ve cübbenin altından dışarı çıkardı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı, perçemine (başının ön tarafına) mesh etti, ayrıca sangına ve mestlerine de mesh etti. Ardından insanların geldiği yere ulaştık ki (sabah) namazına durulmuş, onlara Abdurrahman b. Avf namaz kıldırıyordu ve bir rekâtını tamamlamıştı. Rasûlullah'm geldiğini haber vermek için yanına gidecektim, Peygamberimiz mani oldu ve yetiştiğimiz rekattan itibaren ona uyduk, kaçırdığımızı da kendimiz kaza ettik.'
§(Diğer rivayette;) Abdurrahman selâm verince Rasûlullah namazını tamamlamak için ayağa kalktı. Oradaki Müslümanlar da namazı bitirince Allah'ı bol bol teşbih ettiler. Rasûlullah da namazı bitirince onlara yöneldi ve şöyle dedi:
"İnsanları, namazı vaktinde kılmaya özendirmekle çok güzel yaptınız ve isabet ettiniz."[140]

(3)- ABDEST ALIRKEN NİYET VE BESMELENİN HÜKMÜ

İbadetlerde niyet yanında Allah'ı zikir ûe. başlamak da önemlidir; bunlar namazda tekbir, hacda telbiye, abdest ve kurban kesiminde besmele ile tezahür eder. Ancak ibadetlerde niyet mutlak şart olduğu halde besmele ile başlamanın vücûbiyetİ tartışılmıştır.[141]

234/542- Hz. Ömer'den (Radıyaiiam anh):[142]
Rasûlullah'ın (SaUallahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Ameller niyete göre değer kazanır. Her kişiye niyetinin karşılığı verilir. Kim Allah ve Rasûlü'ne hicret niyeti taşırsa hicreti sonuçta Allah ve Rasûlü içindir. Ancak kim de dünyalık bir şeye ulaşmak ya da bir kadınla evlenmek niyetiyle hicret ederse hicreti hicret ettiği şeyler için olur."
NOT: Cumhura göre abdest veya gusülde niyet farzdır. Çünkü bunlar birer ibadettir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre farz değil, sünnettir. Zira abdest ya da gusül müstakil birer ibadet olmayıp ibadetin parçalandır.[143]

235/543- Ebû Hüreyre'den (Radıyaıiahü anh):[144]
RaSÛİUİlah (SaUallahu aleyhi ve sellcm) dedi kî:
"Abdesti olmayanın namazı geçersizdir. Başında besmele çekmeyenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir."[145]

236/544- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaitahu mh):[146]
RasÛllllah (Sallattahü aleyhi yâ settüm) dedi ki:
"Başında besmele çekmeyenenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir."[147]

237/545- Rabah b. Abdurrahman b. Huveytıb ninesinden, o da babası Saİd b. Zeyd'den (Radıyallahüanh):[148]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Abdesti olmayanın namazı geçersizdir- Başında besmele çekmeyenin (Allah'ın ismini anmayanın) abdesti yoktur/eksiktir.
Bana inanmayan Allaha inanmamıştır. Ensarı sevmeyen de bana i-nanmamıştır."[149]
NOT: Cumhura göre, abdestte besmele müstehabdır. Rivâyetlerdeki lafızlar abdesti tam olmaz şeklinde anlaşılmaktadır. Çünkü abdestin tarifi ile ilgili bir çok rivayette besmele geçmemektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel de cumhur gibi düşünmekte, ancak kendisinden gelen diğer rivayete göre besmele vaciptir.[150]

(4)- ABDEST ALIRKEN MAZMAZADAN ÖNCE ELLERİ YIKAMAK

238/546- Abdühayr:[151]
(Bir keresinde Hz. Ali'nin (Radıyailaha anh) abdest alışını anlatıyordu ve dedi ki;)[152]
'...Sonra Hz. Ali, kabı sağ eline aldı ve sol eline döktü, avuçlarını yıkadı. Tekrar kabı sağ eline aldı ve sol eline döktü, avuçlarını yıkadı, bunu üç kere tekrarladı.'
Abdühayrdedi ki:
'Her seferinde elini üç kere yıkamadan bir kaba daldirmazdı' (ve hadisin kalanını zikretti,) sonra Hz. Ali'nin şu sözünü nakletti:
'işte bu, Rasûlullah'ın (Saliaüahu aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir, kim Rasûlullah 'in abdest alış şeklini görmek isterse işte O 'nun abdest şekli.'[153]

239/547- İbn Ebî Evs dedesi Evs b. Huzeyfe'den (RadıyaiiaM anh):[154]
Rasûlullah'ı (SaUaliahü aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm; avuçlarını üç kere yıkadı. (Başka yoldan gelen rivayetteki ziyade;)

ellerini üç kere yıkadı. (Râvi;) Şu'be'ye dedim ki:
'Ellerini kabın içine daldırdı mı yoksa dışarda mı yıkadı?'
'Bilmiyorum,' dedi.[155]

240/548- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[156]
RaSÛlullah (SattaltahU aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Biriniz gece uykudan uyandığında elini üç kere yıkamadan bir kaba daldırmasın. Zira o kişi, gece elinin nerede dolaştığını/geceledigini[157] bilemez."
§Ebû Hüreyre' den (Radıyaiiahu anh) başka yolla gelen rivayette Rasûlullah: "...bir ya da iki kere yıkamadan bir kaba daldırmasın!" dedi.[158]

(5)- ABDEST ALIRKEN AĞZA VE BURNA SU VERMEK, SONRA SÜMKÜRMEK

241/549- Ebû Gatafan'dan:[159]
İbn Abbas'm (Radıyaiiahu anhümâ) yanına girdim, abdest alıyordu; ağzına, burnuna su çekti ve dedi ki:
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhive sellem):
"(Abdestte) genize ulaşacak şekilde/iyice[160] iki ya da üç kere sümkürün!" dedi.
§(Bir rivayette;) "İki kere ya da üç kere..." dedi.[161]

242/550- (z.) Abdühayrdan:[162]
Sabah namazını kıldık, Hz. Ali'nin (Radıyaiidhamh) yanma geldik ve o-turduk. Bir abdest suyu istedi, kendisine su dolu bir kap ve leğen getirildi. Su kabını sağ eline döktü ve ellerini üç kere yıkadı, ağzına ve burnuna üç kere avuç avuç su çekti, üç kere de sümkürdü. (Bir rivayette; bir avuç su ile ağzına ve burnunu üç kere su çekti.) Sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, elini tekrar kaba daldırdı, iki avucunun tamamıyla başını bir kere mesh etti, ardından ayaklarını üç kere yıkadı ve dedi ki:
'İşte bu, Peygamberimizin (Sallallahn aleyhi ve seüem) abdest alış şeklidir, bunu (böyle) bilin!'[163]

243/551- Muavviz'inkızı Rubeyyi' (Radıyaltahüanh):[164]
Hz. Peygamber'in (SaiMiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklini anlattı ve dedi ki:
'...(Rasûlullah) ağzına ve burnuna birer kere su çekti...'[165]

244/552- Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahüanh):[166]
Hz. Peygamber (SaiMiahu aleyhi ve sellem) burnuna su çektiğinde genzine suyu ulaştırırdı.[167]

245/553- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[168]
Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz abdest alırken, burnuna su çeksin, sonra da sümkürsün!"[169]

246/554- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[170]
Rasûlullah (Sattaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Biriniz abdest alırken mutlaka sümkürsün! Zira şeytan, kişinin genzinde geceler."[171]

247/555- Miintefık oğullarının elçisi Lakît b. Sabira (Radıyaiiaha anh):[172]
...'Ey Allah'ın Rasûlü bana abdesti göster,' deyince Peygamberimi; (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Abdest aldığında güzelce al, parmaklarının arasını oğuştur, oruçluyken hariç burnuna iyice su çek (genzin de temizlensin)!"[173]

Açıklama

Mazmaza (ağza su vermek) ve istinşâk (burna su çekmek):
İmam Ebû Hanîfe'ye göre, abdestte sünnet, gusülde farzdır, (zira gusülle iJgi âyette; 'iyice temizlenin!' buyurulmaktadir, bu da vücûdun rahatlıkla su giren jtün yerlerini kapsar; ağız ve burun bunlardandır.)
İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre iki durumda da sünnettir, (zira Rasûlullah bunrı yapmıştır.)
İmam Ahmed b. Hanbel'e göre ise her iki durumda da farzdır, (zira Rasûlullah ınları sürekli yapmıştır.)[174]

*** Abdestte Tertip; Yüz Ve Kolların Yıkanmasından Sonra Ağız Ve Burna Su Çekmek**

248/556- Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyaiiahu anh):[175]
Rasûlullah'a (Saiialiahü aleyhi ve seiiem) abdest suyu getirildi ve abdest aldı; önce ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı, başını ve kulaklarını -içiyle, dışıyla-mesh etti, ardından da ayaklarını üç kere yıkadı.[176]

249/557- Muavviz'in kızı Rubeyyî'den (Jtadtyattahu mhâ);[177]
Ben burada Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahn aleyhi ve settem) abdest suyu getirirdim; ellerine üç kere su döker, (bir rivayette; bir kaba ellerini daldırmadan önce yıkar,) üç kere yüzünü yıkar, ağzına ve burnuna üç kere su çeker, sonra sağ kolunu üç kere ve sol kolunu da üç kere yıkardı, (dedi ve hadisin devamını zikretti).[178]

250/558- Humran b. Eban"dan:[179]
Hz. Osman (Radiyaiiaha anh) bir yerde otururken su istedi. Sağ eline döküp onu yıkadı. (Bir rivayette; üç kere ellerine döküp yıkadı.) Sonra sağ elini kaba daldırıp su aldı ve (aldığı su ile) ellerini üçer kere yıkadı, her defasında bu şekilde su alıp yüzünü üç kere yıkadı,

ağzına, burnuna su aldı. burnunu temizledi. Kollarını dirseklerine kadar üç kere yıkadı. Sonra başını mesh etti.(Bir rivayette: ellerini kulaklarının dış yüzeyinde[180] gezdirdi, sonra sakalını sıvazladı.) Üç kere ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkadı ve dedi ki: 'Rasûluliah'm (Sattaitahû aleyhi w srfiemışöyle dediğim işittim
"Kim, benim şu aldığım abdest gibi abdest alır, sonra içinden farkıı bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolur.
NOT: Bazı müctehidler, (Mikdâm rivayeti ve daha sonraki İki rivayetten dolayı) abdest alırken tertibe riâyet farz değil, sünnettir derler. Bu kişiler sahabeden İbn Mes'ûd, tâbiûndan Mekhûl ve İmamlardan Ebû Hanife ve Mâlik gibi zatlardır. Ancak İmam Şafii ve Alımec tertibin farz olduğunu belirttiler.[181]

(6)- ABDESTTE YÜZÜ YIKAMAK, SAKALIN ARASINA SUYUN GEÇMESİ VE GÖZ PINARINI MESH ETMEK

Yüzün sının, boylamasına saç bitiminden çene altma kadar ve enlemesine iki kulak yumuşağ. arasındaki kısımdır. Çünkü insanın bir tarafa yönelmesi, bu kısımla-nn o tarafa dönmesi ile olur.[182]

251/559- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[183]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken sakalını hilâllerdi (yani, arasına suyun girmesini sağlardı).[184]

252/560- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[185]
Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) gece iki ya da üç kere dişlerini misvaklar, gece namaza kalktığında konuşmaksızm ve bir şey emretmeksizin dört rekât namaz kılardı ve her iki rekâtta[186] selâm verirdi.
Rasûlullah (SailnttaM aleyhi ve seiiem) abdest alırken de ağzına su alır, ayrıca sakalının içine/dibine kadar suyun girmesini sağlardı.
NOT: Sakalı abdestte hilâllemek cumhura göre sünnettir. Sakalın uçlarını yıkamak/su ulaştırmak ise İmam Mâlik'e göre farz, ama İmam Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göre farz değil, sünnettir. İmam Ahmed'e göre ise sakalın dış tarafını yıkamak farz, içini yıkamak sünnettir. Bu ihtilâf, sakalın yüzden bir parça olup olmaması konusundaki farklı değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır.[187]

253/561- Ebû Ümâme'den[188] (Radıyallahü anh):[189]
Hz. Peygamber (Saiiailahü aleyhi ve seilem) abdest alırken üç kere ağzına ve burnuna su alır, yüzünü üç kere yıkar, göz pınarlarını da mesh ederdi. Rasûlullah başını bir kere mesh eder ve:
"Kulaklar baştan sayılır" derdi, (yani kulaklarını da mesh ederdi).[190]

Açıklama

Kulakların içini mesh etmek cumhura göre sünnettir, zira baştaki mesh emrine dahil değildir, ayrıca 'kulaklar baştan sayılır' hadisi hüküm beyanı içindir, yaratılıştan bir parça olduğunu göstermek için söylenmemiştir. İmam Ahmed ve bazı Mâ-likîlere göre ise farzdır, zira baştaki mesh hükmüne dahildir. Oğlu Salih'ten gelen diğer rivayette ise İmam Ahmed sünnet olduğunu belirtmektedir.[191]
Kulakların meshinde, baştan kalan su yeterli mi, yoksa yeni su alınmalı mı? İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre yeterlidir. İmam Şafiî ve Mâlikîlere göre ise yeni su alınmalıdır.[192]
Kulakları meshte tekrar, tıpkı başı meshteki tekrar gibi İmam Şafiî'ye göre müstehabdır.[193]

(7)- ABDESTTE KOLLARI DİRSEKLERE KADAR YIKAMAK, ALNIN ÜST TARAFINA SUYU ULAŞTIRMAK VE PARMAKLARIN ARASINI OVMAK

254/562- Ebû Zür'a'dan:[194]
Ebû Hüreyre (Radtyaiiahü <mh) ile birlikte Mervân b. Hakem'in evine girdik, Ebû Hüreyre orada konulmuş/dikilmiş birtakım resimler görünce dedi ki:
Rasûlullah'tan (Satiaiiahu aleyhi ve setiem) işittim, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın şu sözünü nakletti:
Benim yarattığım (canlılara) benzer yaratıklar yapmaya çalışanlardan daha zalim kim olabilir, haydi onlar bir zerreyi, bir taneyi yaratsınlar, ya da bir arpa tanesini[195] yaratsınlar'
Sonra (Ebû Hüreyre) abdest suyu istedi ve abdest aldı; kollarını yıkarken dirseklerini geçti, ayaklarını yıkarken topuklarını (aşık kemiklerini) geçti, yukarısını da yıkadı. Kendisine sordum:
'Bu ne? (Niye fazla yıkadın?)' Dedi ki:
'Bu ziynetin zirvesidir.'
NOT: Ebû Hüreyre (Radtyaüaha anh) âhirette daha çok yer (uzuv) parlasın diye abdestte fazla yer yıkadı. İleride gelecek olan; "Mü'minin ziyneti abdest suyunun ulaştığı yere kadar ulaşır (oralar nurlamr)"[196] hadisi de bunu açıklamaktadır."

255/563- Abdullah el-Mücmir'in oğlu Nuaym'dan[197]:
Kendisi, mescidin üstünde[198] bulunan Ebû Hüreyre'nin (Radıyaüahu anh) yanına çıktı, o da abdest alıyordu, kollarıyla doğrulup kalktı, (Nuaym anlatmaya şöyle devam etti;) Ebû Hüreyre bana yöneldi ve dedi ki: 'Rasûlullah'ın (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kıyamet günü ümmetim, abdest almaları sonucu yüzleri nurlu ve uzuvları (kollan ve ayaklan) parlak kişiler[199] olarak (haşr olacaklar)."
nArtık yüzünün daha çok parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (abdestte fazla yer yıkasın!)" Râvİ Nuaym:
'Buradaki "Artık yüzünün daha çok/geniş parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (abdestte fazla yer yıkasın!)" sözünün Rasûlullah'a mı, yoksa Ebû Hüreyre'ye mi ait olduğunu tam bilemiyorum' dedi.[200]

256/564- İbn Mes'ûd'dan (Radtyaüaha anh):[201]
Rasûlullah'a (Satiaiiahâ aleyhi ve seiiem), 'Ümmetinden seni görmeyeni (Kıyamette) nasıl tanırsın?' denildi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onlar abdest izlerinden dolayı nurlu yüzleriyle parlak uzuvları olan kişilerdir."[202]

257/565- Ebû Hâzim'den:[203]
Ebû Hüreyre'nin (Radyattafia ahh) abdest alırken gerisinde duruyordum. Abdest suyunu koltuk altına ulaştırıyordu, ona:
'Ey Ebû Hüreyre! Bu nasıl abdest alma?[204] deyince şöyle cevap verdi:
'Ey Ferrûh Oğullan! Siz buradayımşmız, eğer burada olduğunuzu bilseydim böyle abdest almazdım.Ancak dostum Rasûlullah (SaiialiaKü aleyhi ve seiiemfm şöyle dediğini İşittim:
"Mü'minin ziyneti/nûru, abdestin ulaştığı yerlere (uzuvlara) kadar yayılır.'"
NOT: Kollar yıkanırken dirseklerin farza dahil olması konusunda, müctehidler ihtilaf ettiler; Cumhura göre dahildir, çünkü âyetteki (JQ cer harfi gaye/sınır belirlemek için değil, bilakis manasında beraberlik mânâsı ifade etmektedir. Zira el kelimesi Arapçada avuçtan omuz köküne kadar olan kısımdır. Bir uzuv içindeki sınırlama gaye değil, beraberlik İfade eder.[205]

258/566- Lakît b. Sabira'dan (Radıyaiiahu anh):[206]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Abdest alırken parmaklarını hilâlle, (arasına suyu ulaştır!)" '[207]

259/567- Ebû Eyyûb el-Ensarî ve Atâ'dan (Radıyaiiahu anhumâ):[208]
RasÛlullah (Sallatiaha aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hilâlleme yapanlara (uzuvlarını ovanlara) ne mutlu!" Kendisine, '(Uzuvlarını) ovanlardan kasıt nedir?' diye sorulunca: "Abdest ve yemek yeme sebebiyle yıkarken (uzuvlarını ovarak yıkayanlardır) buyurdu."
NOT: Bu hadisi Taberânî'nin rivayeti açıklamaktadır:
EbÛ Eyyilb'tan (RadiyaUahü anh):[209]
RasÛlullah {saiiaiiahu akyhi ve sellem) bir gün yanımıza geldi ve : "Ümmetimden hilâlieme yapanlara (uzuvlarını ovanlara) ne mutlu!" dedi.
Ashab:
'Neden hilâlleme yapanlar?' diye soranca:
"Abdest ve yemekten sonra hilâlleme yapanlar. Abdestte hilâlleme ağza su verme, burna su çekme ve parmak aralarında olur. Yemekten sonraki hilâiieme İse; bir kul namaz kılarken iki meleğe dişlerinde yemek artığı görmelerinden daha ağır bir şey gelmemesi, sebebiyledir."[210]

260/568- Abdullah b. Zeyd (Radıyaiiahü anh):[211]
Hz. Peygamber (Sattaiiaha ateyht ve sellem) abdest alıyor ve bir taraftan da şöyle diyordu:
"Uzuvlar işte böyle ovulur."
NOT: Abdest alırken parmaklan ovalamak/hİlâllemek sünnettir. Çünkü sünnet farzı kendi mahallinde tamamlama manasına gelir.[212]

(8)- ÂBDESTTE BAŞ, KULAKLAR VE ŞAKAK/ZÜLÜF KISMINI MESH ETMEK

Yıkamak; suyun uzuvdan dökülüp akması, mesh İse; eldeki suyu/ıslaklığı bir uzva sürmek manasına gelmektedir.[213]

261/569- Urve b. Kabîsa, Ensar'dan bir kişiden, o da babasından:[214]
Hz. Osman (Radıyallahü anh):
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) nasıl abdest aldı, size göstereyim mi? ' deyince:
'Evet, (göster!)' dediler.
Hz. Osman su istedi (ve getirilince), üç kere ağzına ve burnuna su aldı/temizledi, üçer kere yüzünü ve kollarını yıkadı, başını mesh etti, ayaklarını da üç kere yıkadı ve şöyle dedi:
'Kulaklar da baştan sayılır (mesh edilmeli). îşte size Rasûlullah'ın abdest alış şeklini gösterdim.'
Ebû Ümâme'den (diğer rivayet):[215]
...Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) başını bir kere mesh eder ve şöyle derdi:
"Kulaklar da baştan sayılır (mesh edilmeli)."[216]

Açıklama

Kulakların içini mesh etmek cumhura göre sünnettir, zira baştaki mesh emrine dahil değildir, ayrıca 'kulaklar baştan sayılır' hadisi hüküm beyanı içindir, yaratılıştan bir parça olduğunu göstermek için söylenmemiştir. İmam Ahmed ve bazı Mâ-likîlere göre ise farzdır, zira baştaki mesh hükmüne dahildir. Oğlu Salih'ten gelen diğer rivayette ise îmam Ahmed sünnet olduğunu belirtmektedir.[217]
Kulakların meshinde, başlan kalan su yeterli mi, yoksa yeni su alınmalı mı? İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre yeterlidir. İmam Şafiî ve Mâlikîlere göre ise yeni su alınmalıdır.[218]
Kulakları meshte tekrar, tıpkı başı meshteki tekrar gibi İmam Şafiî'ye göre müstehabdır.[219]

262/570- Büsrb. Saîd'den:[220]
Hz. Osman (RadıyaiiaM anh) oturulan yere[221] geldi ve su istedi; ağzına, burnuna su aldı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, sonra başını ve ayaklarını üçer kere sıvazlayınca şöyle dedi:
'Rasûluttahı (Sattattahü aleyhi ve selîem), işte böyle abdest alırken gördüm. Ey burada bulunanlar, öyle değil mil'
Orda bulunan Rasûlullah'm sahabileri:
'Evet' dediler.[222]

263/571- Zirr b. Hubeyş'ten:[223]
Hz. Ali (Radıyallahü anh) abdestte başını öyle mesh etti ki neredeyse (başından su damlayacaktı)[224] ve şöyle dedi:
'Rasûlullah'ı (Sattallahü aleyhi ve selîem) abdest alırken, böyle gördüm."[225]

264/572- Amr b. Haris b. Yâkûb el-Ensârî'den:[226]
Habban b. Vâsî el-Ensârî:
Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Mâzinî'nin (Radıyallahü anh): 'Rasûlullab'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve selîem) abdest alırken gördüğünü; Onur ağzına ve burnuna su aldığım, sonra yüzünü üç kere, sağ ve sol kolunu üçer kere yıkadığını, başını elinde kalan suyun dışında (yeni bir su ile) mesh ettiğini ve ayaklarını da yıkayıp tertemiz yaptığım naklettiğini belirtti.[227]

265/573- Amr b. Yahya el-Mâzinî'nin babasından nakline göre dedesi,[228] Rasûlullah'ın sahabesinden Abdullah b. Zeyd b. Âsim'a (Radtyaliaha anhj dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiailaha aleyhi ve seiiem) nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?' Abdullah:
'Evet'dedi ve su istedi; ellerine döktü ve elini iki kere yıkadı, sonra ağzına ve burnuna su aldı, yüzünü üç kere yıkadı, kollarını dirseklere kadar iki kere yıkadı, başını iki eliyle mesh etti; meshe başının ön tarafından başlayıp ensesine kadar götürdü, sonra başladığı yere geri getirdi, ardından da ayaklarını yıkadı.[229]

Açıklama

Başın mesh edilmesinde farz miktarın ne kadar olduğu müctehidler arasında ihtilaf konusu olmuştur:
İmam Âzam Ebû Hanîfe; Âyetin başı mesh ile ilgili kısmı mücmeldir (sınırları belirsizdir). Bu nedenle hadislere bakarız; Başın dörtte birini mesh etmek farz, hepsini mesh etmek sünnettir. Zira Peygamberimiz sadece başın ön/üst tarafını mesh ettiği gibi tümünü de mesh etmiştir. En azı ile farz, fazlası ile de sünnet tesbit edilir.
Arapçada başın arka tarafına kazal[230] ve iki yan tarafına da fevd[231] denir.
İmam Mâlik ve Ahmed'e göre, kaplama mesh farzdır. Naslar tearuz ettiğinde asla dönülür ve başın tümü mesh edilir.
Şafiîlere göre ise en az mesh miktarı farzdır. Bu üç kıl kadar, hattâ bir kıl kadar yer bile olabilir.[232]
§Kaplama meshin yapılışı: İki el birleştirilerek baş, ön tarafından başlayıp enseye kadar mesh edilir, sonra enseden başlayıp ön tarafa kadar mesh edilir. Bu meshin (baş ve şehadet parmaklan hariç) elin üç parmağı ile yapılması, herhangi bir yere değmeyen baş ve şehadet parmaklarıyla da kulakların mesh edilmesi tavsiye edilir.[233]

266/574- Abdühayr'dan:[234]
Sabah namazını kılıp Hz. Ali'nin (RaaıyaiiaRn anftjyamna geldik. O da su istedi ve kendisine su kabı ve leğen getirildi. Kabdan sağ eline su döktü, ve ellerini üç kere yıkadı, sonra avuç avuç ağzına ve burnuna su aldı, yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, sonra elini su kabına daldırıp (çıkarttı ve) iki eliyle başının her tarafım bir kere mesh etti, ayaklarını da üç kere yıkayıp şöyle dedi:
'İşte bu, Peygamberinizin (Saiiatlaha aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir, bunu bilini"
§ (Diğer rivayette Abdühayr şöyle dedi:)
Hz. Ali'nin (Radtyailahaanh)yatımdaydım, kendisine sandalye ve su kabı getirildi[235], ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı, başını mesh etti;[236] (mesh ederken ellerini) başının ön tarafından başlayıp arka tarafına götürdü, ancak elini geri getirdi mi tam bilemiyorum, sonra ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi:
'Kim Rasûlullah 'in (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklini görmek isterse, işte Rasûlullah'in abdest alış şekli...'[237]

267/575- Talha babası kanalıyla dedesinin (RadıyaOahüanhum)[238],
Rasûlullah'ı (Saiiariaha aleyhi ve sellem) başını mesh ederken gördüğü; başının arkasına kadar (ellerini) götürdüğü, boğazın başlangıç kısmı dahil olmak üzere bir kere mesh ettiği, rivayetini bildirir ve der ki:
'Buradaki kazal[239] kelimesi, boğazın arka tarafıdır/ensedir.'
NOT: Boynu mesh; İmam Ebû Hanife'ye göre abdestin âdabından, İmam Ahmed ve bazı Şafiî âlimlerine göre (meshi uzatmak) sünnetlerindendir. İmam Mâlik \c bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise sünnet değildir. İhtilafın sebebi rivâ-vettekı belirsizliktir.[240]

268/576- Mikdâm b. Ma'dîkerib el-Kindî'den (Radiyaiiahu anh):[241]
Rasûlullah' a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) abdest suyu getirildi ve abdest aldı; önce ellerini üç kere yıkadı, sonra yüzünü ve kollarım üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı, başını ve kulaklarını -içiyle, dışıyla- mesh etti, ardından da ayaklarını üç kere yıkadı.[242]

269/577- Ebu'l-Ezher'den:[243]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi vesellem) abdest alış şeklini Muâviye b. Ebî Süfyan (RadıyaiiaM anhüm) anlatırken dedi ki:
'Rasûlullah bir avuç su ile başım mesh etti, neredeyse başından su damlayacakti.'
Sonra onlara Peygamberimizin abdest alış şeklini gösterdi; Abdest a-lırken sıra başı mesh etmeye gelince, ellerini başının ön tarafına koyup geriye doğru götürdü ve ensesine vardırdı, sonra ellerini başladığı yere (yani ön tarafa) geri getirdi.[244]

270/578- Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahü anh):[245]
"Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) abdest aidi..."
RâvîJerden Süfyan dedi ki:
'Bunu bize Yahya b. Saîd yetmiş dört sene önce Amr b. Yahya yoluyla nakletmişti.
Ben (Abdullah) ondan bazı hadislerin rivayetini istedim ki Yahya ondan büyüktü.
Süfyan dedi ki:
'Ondan üç hadis işittim....
"Rasûlullah ellerini iki kere, yüzünü üç kere yıkadı ve başını da iki kere mesh etti."
Babam (Ahmed b, Hanbel) dedi ki:
'Ben Süfyan'dan üç kere işittim; Rasûlullah ayaklarını iki kere yıkadı;
Süfyan birinde:
'Rasûlullah başım bir kere mesh ettfdiyt,

İki kere de:
'Rasûlullah başım iki kere mesh em"diye rivayet etti.[246]

271/579- Muavviz b. Afrâ'nın kızı Rubeyyî'den (RadıyaiiaM anhâ):[247]
Rasûlullah'ı (Sattaiiahu aleyhi ve settem) abdest alırken görmüştüm; başım, saç başlangıcı yerlere kadar ellerini öne ve arkaya götürerek mesh etti, zülüf/favori yerlerini, ayrıca kulaklarım dışı ve içiyle beraber mesh etti.
§Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah bizim yanımıza gelmişti, kendisine su kabı getirdik ve abdest aldı, (her uzvunu) üçer kere yıkadı, başını arka tarafından başlayarak iki kere mesh etti ve parmaklarını kulaklarına soktu, (bir rivayette, kulaklarının içine soktu).[248]

Açıklama

Başı meshte tekrar etmenin (iki ya da üç kere mesh etmenin) hükmü İmam Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed'e göre müstehab değildir ve gerek yoktur. Zira iki ya da üç kere mesh yıkamak anlamına gelir, Kur'ân ve Sünnet'te emredilen ise başın mesh edilmesidir. Rivayetlerdeki bilgiler ravinin kendi uygulaması ya da aynı suyla üç kere mesh olabilir. İmam Şafiî'ye göre ise müstehabdır.[249]
Kulak ile favori arasındaki boşluğu yıkamak İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre farzdır, zira yüzden bir parçadır, İmam Mâlik'e göre ise farz değildir, zira yüze dahil değildir.[250]

272/580- Muavviz b. Afrâ'mn kızı Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) diğer rivayet:[251]
Sonra Rasûlullah (SaiiaüaM aleyhi ve seiiem) ellerinde kalan su ile başını mesh etti; başının gerisinden başlayıp alnına/perçemine getirdi.
§ Rubeyyî'den (Radıyaliahü anhâ) gelen başka rivayet:
Rasûlullah (SaîiaiiaM aleyhi ve seiiem) abdest alırken o yanındaydı; başını, ön tarafından itibaren saç biten yerlerden başlayarak tümünü mesh etti, saçlarının şeklini bozmadı.[252]

(9)- ABDESTTE SARIĞA, BAŞ ÖRTÜSÜNE VE MESTLERE MESH ETMEK

273/581- (Rasûlullah'm azatlısı) Sevbân'dan (Radiyallahu anh):[253]
Rasûlullah (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) bir keresinde seriyye gönderdi, ordu yolda soğuk bir havayla karşılaştı. Hz. Peygamber'in yanma döndüklerinde soğuk havadan dolayı sıkıntı çektiklerini belirtiler, Rasûlullah da sarık ve mestlerine mesh etmelerine izin verdi.
NOT: Bazı hadislerde sarığa mesh konusu açıklanmaktadır ve sarıkla birlikte alına/perçeme mesh etmek gerektiği de anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. (Bk, 276/584, 278/586.hadisler.)[254]

274/582- Sevban'dan (Radıyallahümh):[255]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seîiem) abdest alırken gördüm; mestlere ve başındaki örtüye[256] sonra da sarığa mesh etti.[257]

275/583- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyallahü anh):[258]
Kendisi Rasûlullah'ı (Saiidılahu aleyhi ve seiiem) mestlere ve sarığa mesh e-derken gördü.
§Diğer rivayette; 'Rasûlullah 'ı (Saiuaiahu aleyhi ve seiiem) mestlere ve başındaki örtüye[259] mesh ederken gördüm' şeklinde geçmektedir.[260]

276/584- Zeyd b. Sûhân el-Abdî'nin azatlısı Ebû Müslim'den:[261]
Selman el-Fârisi (Radıyaiiahu anh) ile birlikteydim, Selman abdesti bozulan {ve abdest almak isteyen) birini gördü, bu kişi mestlerini çıkarıyordu. Selman el-Fârisi ona, mestlerine ve sangına mesh etmesini, perçemine mesh etmesini tavsiye etti ve:
'Rasûlullah'ı (Saiiallaku aleyhi ve sellem) mestlerine ve başındaki örtüye[262] mesh ederken gördüm," dedi.
NOT: Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) kullandığı mest ve terlikler:
1- Necâşî'nin kendisine hediye ettiği bir çift siyah mest,[263]
2- Hayber ganimetlerinden hissesine düşen dört mest,[264]
3- Sığır köselesinden terliği,[265]
4- Tüyü dökülmüş meşin terliği,[266]
5- Çift kayışlı terliği[267]...
§RasûlulIah'm terlikleri dikişli, ökçeli ve ölçüleri dengeliydi, terliklerini sağdan başlayarak giyer ve soldan başlayarak çıkartırdı.[268]

277/585- Ebû Abdillah'tan:[269]
Abdurahman b. Avf, Rasûlullah'm mestlere nasıl mesh ettiğini Bilâl'e (Radıyallahü anhüm) sorunca, O dedi ki:
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) tuvalete gitti, sonra su kabı istedi ve yüzünü, ellerini (kollarını) yıkadı, sonra da mestlerine ve sarığının örtüsüne mesh etti.'[270]
NOT: Hz. Peygamber'in (SaiiaiiaM aleyhiveseüem) kullandığı bazı sarıklar:
1- Fetihten sonra Mekke'ye girerken başında siyah bir sarık vardı,[271]
2- Kül renginde sangı,[272]
3- Sarığını sarıya boyatmıştı,[273]
4- Rasûlullah siyah sarıkla hutbe vermişti,[274]
5- Rasûlullah sarığının ucunu omuzlarına indirirdi,[275]
6- Sanklarmm birinin ismi Sehab'di.[276]

278/586- Muğire b. Şu'be (Radiyalahu anh):[277]
Rasûlullah'm (SailaUahü aleyhi ve seiiem) abdest alış şeklini şöyle vasfetti: Yüzünü ve kollarını yıkadı, ayrıca perçemine, sarığa ve mestlere mesh etti... (Rasûlullah'ın abdestinin vasfı bölümünde geçen hadisin tamamını zikretti.)[278]

Açıklama

Sarığa mesh etmek cumhura göre yeterli değildir. Başa da mesh edilmesi gerekir. Zira hadislerde farklılık vardır, genel kabul görmemiştir/meşhur olmamıştır ve ihtiyatlı olmak gerekir.
İmam Ahmed'e göre ise sarığa mesh yeterlidir, ancak abdestli giyilmesi gerekir. Sangın hükmü, ayağa giyilen mest gibidir; çıkarılınca hükmü sona erer ve vakti de mesh gibidir; mukîm için 1 gün ve yolcu için 3 gündür. Ayrıca Hanbelîlere göre, sarık dışında takkeye de mesh edilmez. Kadınların, baş örtülerine mesh etmelerinde aynı ihtilaf geçerlidir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in iki farklı içtihadı nakledilmiştir: 'Ümmü Seleme (Radıyaifahü anhâ) validemizin baş Örtüsüne mesh etmesi' rivayeti nedeniyle caizdir, görüşü ve diğer rivayettte ise bunda sarık gibi meşakkat olmadığı için caiz değildir, görüşü nakledilmiştir. Bu konularda dikkatli olmak ve ihtiyatlı olan fetvalarla/ictihadlarla amel etmek gerekir. Ancak (erkeklerin kalabalık olduğu yerde abdest almak zorunda kalması gibi) sıkıntı anında abdestli giyilmek şartıyla üzerine mesh edilme görüşü alınabilir.[279]

(10)- ABDEST ALIRKEN AYAKLARIN YIKANMASI

Abdest alırken ayakların yıkanması asıldır ve Şia dışında İslâm âlimlerinin bu konuda ittifakı vardır. Zira âyetteki ayak kelimesine harf-i cerri geldiği için, elin yıkanmasına benzer ve nasb kıraati (,*£Wj) ile de yıkamaya atıf bulunmaktadır. Cer kıraati ise civardan dolayıdır ve bunun benzerine Arap Edebiyatında sıkça rastlanır. Ayrıca ayaklan yıkama ile ilgili hadislerin çokluğu ve aklî olarak ayağın daha fazla kirlenmesi ihtimalinden dolayı ayakların yıkanması gerekir.[280]

*** Ayakların Yıkanma Şekli**

279/587- Abdullah b. Zeyd b. Âsim (Radryatiahu anh):[281]
Rasûlullah'm (SailaUahü aleyhi ve seitem) abdest alış şeklini[282] şöyle vasfetti:
.... sonra topukları ile beraber (aşık kemiklerine) ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi:
'İşte Rasûlullah'm abdest alış şekli böyleydi.'
§Diğer rivayette; '.., sonra ayaklarını temizleyinceye kadar yıkadı' şeklinde geçmektedir.[283]

280/588- Yezid b. Ebû Mâlik ve Ebû'l-Ezher Hz. Muaviye'nin (Radıyaiiahü anh) abdestini anlatıyordu. (Râvi sözlerine devam ederek dedi ki):[284]
Muâviye Rasûlullah'm (Saihiiahü aleyhi ve seiiem) abdest alış şeklini gösterdi:
Abdest alırken azalarını üçer kere yıkadı, ayağını ise (temizleninceye kadar) sayısız şekilde yıkadı.'[285]

281/589- Devs'in azatlısı Salim Sebelân'dan:[286]
Hz. Aişe (Radıyaiiahü anhâ) annemizin bulunduğu bir grupla Mekke'ye doğru yola çıktık. Hz. Âişe, kendisine namaz kıldıracak Ebû Yahya et-Teymî ile yolculuğa çıkardı. Biz Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk'a ulaştık, Abdurrahman abdest alırken hata yapıyordu. Hz. Âişe ona dedi ki:
'Ey Abdurrahman, abdesti güzel al, ben Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiemfm şöyle dediğini işittim:
"Vay o topukların (aşık kemiklerinin) kıyamet gününde ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."
§Ebû Seleme'den gelen diğer rivayette de yukardaki hadisinin benzeri nakledildi.[287]

282/590- Câbir b. Abdullah'tan (üadıyaiiahümh):[288]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir topluluğu abdest alırken gördü; ayak topuklarına suyu tam götürmüyorlar ve topukları kuru kalıyordu, şöyle buyurdu:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."
§Câbir'den (Radıyaiiahüanh) ikinci tarikle gelen rivayette de benzeri zikredildi.[289]

283/591- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhüma):[290]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) bazı kişileri abdest alırken gördü; onların topukları kuru kalıyordu (bir rivayette; abdesti tam almıyorlardı). Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba), abdesti güzel alın!.."
§Abdullah'tan <Radıyallahü anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Birlikte bulunduğumuz bir yolculukta Rasûlullah (SaiMiaha aleyhi ve senem) geri kalmıştı ve bize yetişti, biz abdest alırken ikindi namazı vakti girdi, a-yaklanmıza mesh etmeye başladık. Rasûlullah yüksek sesle iki ya da üç kere şöyle nida etti:
"Vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."
§Abdullah'tan (Radıyallahü anh) üçüncü tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Satlaüaha aleyhi ve seiiem) bazı kişileri abdest alırken gördü; abdesti tam almıyorlardı, onlara şöyle dedi:
"Abdesti güzel alın, vay o topukların ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."[291]

284/592- Ebû Hüreyre (Radıyaiiaha anh):[292]
Bazı kişiler (bir rivayette; su kabından) abdest alırken yanlarına geldi; onlar abdesti tam almıyordu, şöyle dedi:
"Abdesti güzel alın, ben Ebû'l Kasım (Rasûlullah)ın (Saiuaiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum. (Bir rivayette; 'Abdesti güzel alın ki Allah size merhamet etsin, Rasûlullah'ın şu sözünü duymadınız mı?')
"Vay o topukların (kıyamet gününde ateşten) çekeceği (ızdıraba) L"[293]
§Aynı hadis Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) değişik tariklerle naklolundu.[294]

285/593- Abdullah b. Haris b. Cez'i ez-Zübeydî'den (Radtyattahüanh):[295]

Rasûlullah'ın (SaUaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Vay o topukların ve ayakların altının[296] (kıyamet gününde) ateşten çekeceği (ızdıraba)!.."[297]

286/594- (z.) Abîde b. Amr el-Kilâbi'den (Radtyaliahümh):[298]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, (her uzvun) temizliğini tam yapıyordu.'
Râvi (Ümmü Ebî Rabîa) kendisi de abdest aldığında (her uzvun) temizliğini tam yapar, hattâ başındaki örtüyü kaldırıp başını mesh ederdi.[299]

*** Ayak Parmaklarının Arasını Ovalamak**

287/595- Rasûlullah'm sahabisi Müstevridb. Şeddâd"dan (Radıyatiahü anh):[300]
Rasûlullah'ı (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, ayak parmaklarının arasını serçe parmağıyla ovalıyordu.[301]

288/596- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[302]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saitaitahü aleyhi ve sellem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"El ve ayaklarının parmak aralarını ov yani abdesti güzelce al!"
Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:
"Rukûya eğildiğinde ellerini dizlerine koy ve hareketsiz kal ki sırtın tam düz olsun secde yaptığında da yerin sertliğini hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.."[303]

*** Ayakta Kuru Yer Bırakmamak, Uzuvları Peş Peşe Yıkamak (Muvâlât) Ve Abdesti Tam Almaya Teşvik**

289/597- Enes b. MâlİK'ten (Radıyaltahüanh):[304]
Rasûlullah'a (Saîialidhn aleyhi ve sellem) bir kişi geldi, abdest almış, ancak ayağında tırnak büyüklüğündeki yer kuru kalmıştı. Rasülullah ona (kuru yeri kastederek) şöyle dedi:
"Dön ve abdestini güzelce al!.."[305]

290/598- Câbir b. Abdullah'tan (Rad,yaiiaha anh):[306]
Hz. Ömer (Radıyallahü anh) şu hâdiseyi haber verdi:
Kendisi[307] abdest alan ancak ayağının arka tarafında tırnak büyüklüğünde kuru yer kalan birini gördü, Rasülullah da (Saîlaiiaha aleyhi ve sellem) aynı kişiyi görünce şöyle buyurdu:
"Dön ve abdestini tamamla!.."
O kişi geri döndü ve abdestini tamamladı, sonra namazını kıldı.[308]

Açıklama

Abdestte tertip ve peşpeşe yıkamak (muvâlât) İmam Azam Ebû Hanîfe'ye göre farz değil, sünnettir. Zira âyetteki atıflar vav ile yapılmıştır ve vav harfi tertip ifade etmez. Tertip ve peş peşe yıkamayı Rasûlullah'ın fiillerinde görmekteyiz, o halde bunlar sünnettir.
İmam Şafiî'ye göre tertip farz, ancak peş peşe yıkama konusunda iki görüşü nakledilmiştir; mezheb-i kadîmine (önceki içtihadına) göre farz ve mezheb-i cedîdi-ne (sonraki içtihadına) göre sünnettir.
İmam Ahmed'den gelen meşhur rivayete göre ise İkisi de farzdır, diğer rivayette peş peşe yıkamak farz değildir, çok ara verilmedikçe caizdir. Tertip farzdır diyenler âyetteki tertibin leffi neşr-i mürettep (düzenli tertip)[309] olduğu görüşündedirler.[310]

291/599- Hâlid b. Mâ'dân Rasûlullah'ın ashabından olan birisinden (Radıyallahü anh) nakleder:[311]
Rasülullah (Saüattdha aleyhi ve sellem) birini namaz kılarken gördü; ayağının üst kısmına su ulaşmadığı için bir dirhem büyüklüğünde yer kuru kalmıştı. Rasülullah ona, abdesti iade etmesini emretti.[312]

292/600- Zü'1-Kelâ'dan olan Şebîb Ebû Ravh (RadıyaHahaanh)[313] anlatıyor: Kendisi Hz. Peygamber'le (SaiMiahu aleyhi ve settem) sabah namazını kıldı, Rasûlullah namazda Rûm sûresini okudu ve bir âyette yanıldı. Namazı bitirince dedi ki:
"Biz Kurâ'n okurken biri karıştırmamıza sebep oluyor, (zira) sizden bazı kişiler güzel abdest almadıkları halde bizimle namaz kılıyorlar. Bizimle namazda hazır bulunanlar abdesti güzel alsınlar!.."
§(Şebîb Ebû Ravh el-Kelâî'den (Radtyaiiahu anh) ikinci tarikle gelen rivayet;) Rasûlullah (SalMiahu aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı ve Rûm sûresini okudu, bir âyeti karıştırınca,[314] şöyle dedi:
"Abdestsiz olarak namaza gelen bazı kişiler sebebiyle şeytan okuyuşumuzda bizi yanıltıyor. Namaza geleceğinizde abdestinizi güzel alın!.."[315]

(11)- AZALARI İKİ YA DA ÜÇ KERE YIKAMAK GEREKİR, FAZLASI MEKRUHTUR

293/601- Atâ1 b. Yesâr'dan:[316]
İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ) abdest aldı, ve her uzvunu birer kere yıkadı, sonra Rasûlullah'in (Saüaiiahu aleyhi ve seitem) böyle yaptığını zikretti.[317]

294/602- İbn Abbas'tan (RadtyaUahuanhümâ):[318]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) abdestte uzuvlarım birer kere yıkadı.[319]

295/603- Ömer b. Hattab'dan (RadıyaiiaManh):[320]
Rasûlullah'ı (SaUaüaM aleyhi ve seiiem) abdestte uzuvlarım birer kere yıkarken gördüm.[321]

296/604- Muttalib b. Abdullah'tan:[322]
Abdullah b. Ömer (Radtyaiiahu anhümâ) abdestte uzuvlarını üçer kere yıkadı ve bunu Rasûlullah'a (Saliaüaha aleyhi ve settem) isnad etti.
Abdullah b. Abbas da (Radıyallahü anhümâ) abdestte uzuvlarını birer kere yıkadı ve bunu Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) isnad etti.[323]

297/605- Umâre b. Osman b. Huneyf ten:[324]
el-Kaysî (Radtyaiiahüanhüm) şöyle anlattı:
Kendisi bir yolculuk sırasında Rasûlullah'la (Saiîaiiahu aleyhi ve seiiem) beraberdi. Rasûlullah bevl etti, sonra kendisine su getirdi, kaptan eline su döktü ve bir kere yıkadı, yüzünü, kollarını ve ayaklarını birer kere iki eliyle yıkadı.
Konuşmasını şöyle tamamladı: Baş parmağı sarmaladı.[325]

298/606- Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[326]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) abdestte uzuvlarım ikişer kere yıkadı.[327]

299/607- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[328]
Rasûlullah'ı (Saiiallahu aleyhi ve sellem) Abdestte uzuvlannı ikişer kere yıkarken gördüm.[329]

300/608- Osman b. Affân'dah (RadtyaOahüahh):[330]
Rasûlullah (Sediattahu aleyhi ve sellem) abdestte uzuvlarını üçer kere yıkadı.[331]

301/609- Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh):[332]
Rasûlullah (SaliaiiaTm aleyhi ve sellem) abdest aldı; ellerini üçer kere yıkadı, ağzına ve burnuna üçer kere su aldı ve diğer azalarını da üçer kere yıkadı.[333]

302/610- îbn Ömer'den (RaâtyâıiahüanMmâ);[334]
Hz. Peygamber (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim Abdestte birer kere yıkarsa, bu onun mutlaka yapması lazım gelen abdest görevidir,
Ve kim Abdestte ikişer kere yıkarsa, ona iki kat nasip (ecir) verilir,
Kim de Abdestte üçer kere yıkarsa, bu benim ve önceki Peygamberlerin abdest alma şeklidir."[335]

303/611- EbûEnes'ten:[336]
Hz. Osman (Radıyallahü anh) bir yerde oturarak abdest alıp[337] (azalarını) üçer kere yıkadı, yanında Rasûlullah'ın ashabından birçok kişi vardı. Hz. Osman onlara dedi ki:
'Rasûlullah'ı bu şekilde (abdest alırken) gördünüz, öyle değil mı?' Onlar da:
'Evet' dediler, (kendisini tasdik ettiler.)
§ İkinci tarikle gelen rivayette benzeri zikredildi: Hz. Osman'ın azatlısı Humran'dan:
"Hz. Osman (Radıyaltahü anh) bir yerde oturarak abdest aldı ve uzuvlarım üçer üçer yıkadı, sonra dedi ki: Rasûlullah'ın (SailaliaM aleyhi ve seiiem) şu sözünü işittim:
"Kim benim aldığım şu abdest gibi abdest alır, sonra namaza kalkarsa bütün hataları dökülür, yani yüzünden, ellerinden, ayaklarından ve başından..."
§ Üçüncü tarikle gelen rivayette de benzeri zikredildi:
Muhammed b. Abdullah b. Ebû Meryem'den:
Hz. Osman'ın azatlısı İbn Dâre'nin yanma geldim, benim mazmaza yaptığımı (abdest aldığımı) işitince; 'Ey Muhammedi' dedi. Ben de: 'Buyur!' deyince sözüne şöyle devam etti: 'Rasûlullah'ın abdest alış şeklini sana haber vereyim mi? Hz. Osman'ı (Radiyaiiaha anh) bir yerde otururken gördüm, abdest suyu istedi ve üç kere ağzına, üç kere burnuna su çekti, yüzünü üç kere ve kollarını üçer kere yıkadı, başını üç kere mesh etti ve ayaklarını yıkadı, sonra şöyle dedi:
'Kim Rasûlullah 'in (SailaliaM aleyhi ve sellem) abdest alış (şeklini) görmek isterse, işte Rasûlullah'ın abdesti (böyleydi)."[338]

304/612- (z.) Abdühayr'dan:[339]
Hz. Ali (Radıyaüahu anh)\
'İşte bu Rasûlullah 'in (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) abdest alış şeklidir' dedi ve azalarım üçer kere yıkadı.
§İkinci tarikle gelen rivayette benzeri zikredildi:
Hz. Ali (Radıyaüahü anh) abdestte azalarını üçer kere yıkadı, başını mesh etti, sonra kalan suyu içip şöyle dedi:
'Rasûlullah 'in (Saftallahâ aleyhi ve sellem) abdest alîş (şekline) bakmak kimi mutlu ederse işte buna baksınl...'[340]
305/613- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden[341] (Radıyaiiaha nakleder:[342]
Hz. Peygamber'e (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) abdesti sormak Üzere bir bedevî geldi. Peygamberimiz ona azalarını üçer kere yıkayarak (abdesti gösterdi) ve şöyle dedi:
"İşte abdest budur, kim bundan fazla yıkarsa günaha girmiş, haddini aşmış ve haksızlık yapmış olur."
NOT: Bu hadiste, Rasûlullah üçten fazla yıkamanın israf olması konusuna dikkat çekmektedir.[343]

(12)- ABDESTTEN SONRAKİ DUA VE ZİKİRLER

306/614- Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh):[344]
RaSÛlUİlah (Sallattahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar da sonra göğe bakarak: 'Eşhedü en lâ ilahe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh'[345] derse kendisine cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediği kapıdan içeri girer."[346]

307/615- Enes b. Mâlik'ten (Raâtyaiiohuanh):[347]
RaSÛlUİlah (Saîlallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar da sonra üç kere: Eşhedü en lâ ilahe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh'[348] derse cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediği kapıdan içeri girer."
NOT: Rasûlullah'in abdestten sonra yaptığı dualarla ilgili çeşitli rivayetler vardır ve bunlar dışında sünnette dua geçmemektedir yani her abdest uzvu için nakledilen dua sünnet değildir, âdabtan sayılır.'[349]
Subhâneke Allahümme ve bihamdik, eşhedü en lâ ilahe illâ Ente, esteğfiruke ve etûbü ileyk[350]
Allahümmec'alnî mine't-Tevvâbîne vec'alnî mine'l-Mütetahhirîn;[351]
(Duanın Trc. 'Kudret sahibi/eşsiz olan Allahim! Seni hamd ile tazim ederim.
Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.' Allahım beni tevbe edenlerden kıl, Allahım beni temizlenenlerden kıl!')
§Hadiste geçen cennete girme durumu, bu halde/temiz olarak ölürse şeklinde anlaşılabilir. Doğrusunu Allah bilir.[352]

(13)- ÂBDESTTEN SONRA ÖNÜNE SU SERPMEK

308/616- Zeyd b. Hârise'den (Radıyallahü mh):[353]
Hz. Peygamber (SaUattahÜ aleyhi ve setlemy.
"Vahyin indiği ilk dönemde Cebrail'in kendisine geldiğini ve abdestle namazı öğrettiğini" anlattı, abdestten sonra da bir avuç su alıp (şeytanın vesvesesinden kurtulmak için) ferci tarafına serpti.[354]

309/617- Üsâme b. Zeyd'den (RadıyaiiaM anh):[355]
'Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Cebrâîl indiğinde kendisine abdesti öğrettiğini, abdesti bitirince sudan bir avuç alıp elbisesinin ferci tarafına serptiğini" anlattı.' Râvi şöyle dedi, 'Rasûlullah abdestten sonra (üstüne) su serperdi.'[356]

(14)- HER (FARZ) NAMAZ İÇİN ABDEST ALMA YANINDA, BİR ABDESTLE BİRDEN FAZLA NAMAZ KILMANIN CEVAZI

310/618- Muhammed b. Yahya b. Hıbbân el-Ensârî'den:[357]
Abdullah b. Ömer'in oğlu Ubeydullah'a (Radıyaiiaku mhsmy.
'Abdullah b. Ömer'in abdesti hakkında ne dersin; her namaz için ab-destli olsun ya da olmasın (yeniden) abdest alır mıydı?' deyince şunları anlattı:
'Zeyd b. Hattab'm kızı Esma,
Abdullah b. Hanzale b. Ebî Âmir (yani İbnü'l-GasîI)[358]den nakletti:
'Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) her (farz) namaz için abdestli olsun ya da olmasın abdest almakla emrolundu. Bu durum Rasûlullah'a ağır gelince her namazda misvak kullanmakla emrolundu. Abdesîsiz olması dışında, abdest alma zorunluluğu kendisinden kaldırıldı.'"
Devamla (Ubeydullah) şöyle dedi:
'Abdullah (İbn Ömer) bu görüşü[359] kuvvetli görüp ölünceye kadar onunla amel etmişti.'[360]

311/619- Amr b. Âmir'den:[361]
Hz. Enes'İn (Radıyallahü anh):
"Rasûlullah (Saiiallaha aleyhi ve sellem) her (farz) namaz için abdest alırdı,' dediğini duyunca kendisine sordum:
'Ya siz nasıl yapardınız?' O:
'Biz abdestimiz bozulmadığı sürece bir abdestle birden fazla namaz kılardık' dedi.[362]

312/620- Süleyman b. Büreyde babasından nakleder (Radıyallahü anh):[363]
Hz. Peygamber (SatiallaM aleyhi ve scUem) Mekke'nin fethi günü bir abdestie birden fazla namaz kılınca kendisine Hz. Ömer sordu:
'(Ey Allah'ın Rasûlü!) Sen (önceden) yapmadığın bir şeyi bugün yaptın?'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
Bilerek (öğretmek ya da caiz olduğunu bildirmek için) yaptım."[364]

313/621- Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den (Radıyaiiahnanhâ):[365]
Rasülullah bevl edip gelince Hz. Ömer kendisine bir su kabı getirdi.
RaSÛlullah (Sallallaltü aleyhi ve selîem)'.
-Bu ne, ey Ömer!"
'Kendisiyle abdest alabileceğin su, Ya RasûlallahV "Her bevlden sonra abdest almakla emrolunmadım. Eğer bunu devamlı yapsaydım o sünnet olurdu."[366]

314/622- Hz. Âişe' den (Radıyaiiahü anh) diğer rivayet:[367]
Rasülullah (Saliaiiaha aleyhi ve seiiem) tuvaletten çıktıktan sonra abdest alırdı.[368]

315/623- Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahfianh):[369]
Rasülullah (Saiiattahn aleyhi ve selîem) buyurdu ki:
"Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim onlara her namaz için abdest almayı, her abdestie birlikte misvak kullanmayı emreder ve son namaz yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirirdim."
NOT: Abdest bozulmaksızın her namaz vaktinde abdest afmak şart değildir ve bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır. Sadece İbn Hazm her namaz vaktinde abdest alınmalıdır der.[370]

(15)- MESCİDDE ABDEST ALMANIN CEVAZI VE UYUMAK İSTEYENE ABDEST ALMANIN MÜSTEHAB OLUŞU

316/624- Ebu'l-Âliye, Rasûlullah'm sahabesinden birinin (şöyle dediğini nakletti:[371]
Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde abdest aldığını senin (gibilerin sorusu) için aklımda tuttum.[372]

317/625- Hz. Âişe annemizdenden (îtadtyallahüanhâ):[373]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve sellem) uyumak istediğinde (bir rivayette; cünüp olduğu halde) namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı.
§ Hz. Âişe'den başka yolla gelen rivayet:
Rasûlullah yatmak istediğinde namaz için aldığı abdest gibi abdest alır sonra yatardı.[374]

318/626- Berâb. Âzib'den (Radıyatiahu anh):[375]
H/. Peygamber ısaUalhthu uu-yin ve scih m) şöyle buyurdu:
-Yatağına uzanacağında abdest al, sağ tarafına dönerek uyumadan (önce) şunları söyle:
'Allahümme eslemtü vechî ileyke ve fevvadtü emrî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke rahbeten ve rağbeten ileyke, lâ melce'e ve lâ mencâ minke illâ ileyke,
Âmentü bi kitâbik ellezî enzelte ve bi nebiyyik ellezî erselte.' Eğer (o gece) ölürsen, fıtrat (yani iman) üzere Ölmüş olursun."
(Duanın Trc. 'Allahım! Özümü sana teslim ettim, işlerimi sana bıraktım, korku ve ümit arasındaki duygularla canımı sana emânet ettim, senden başka sığınak ve korunacak yer yoktur. İndirdiğin Kitabına ve ayrıca gönderdiğin Peygamberine iman ettim.")[376]

Açıklama

Abdestin ittifak edilen dört farzı, âyette açıkça geçtiği için önceden zikredildi. Ancak bazı konuların farz ya da sünnet oluşunda ihtilâf edildi:
1- Abdeste niyet etmek: Hanefîlere göre sünnet, cumhura göre farzdır. İhtilâf abdestin müstakil bir ibâdet olup olmaması konusundaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
2- Tertip: Hanefi ve Mâlikîlere göre sünnet, diğerlerine göre farzdır, İhtilâf, âyetteki tertibin anlaşılması yanında, Rasûiullah'm abdest alıştaki tertibinin beyan gücünden kaynaklanmaktadır.
3- Peş peşe yapmak: Hanefî ve Şâfrîlere göre sünnet, diğerlerine göre farzdır. İhtilâfın sebebi bir önceki maddede zikredildi.
4- Uzuvian elle ovmak; Mâlikîlere göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, ovmak yıkamanın bir parçası olup olmamasmdaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
5- Besmele ile başlamak: Hanbclîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, konuyla ilgili hadislerin beyan gücünden kaynaklanmaktadır.
6- Mazmaza ve istinşâk: Hanbclîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf; ağız ve bumun içinin yüzden bir parça olup olması konusundaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
7- Başın hepsini mesh etmek: Mâlikilerdc ve Hanbelîlerde farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, konuyla ilgili hadislerin âyetteki baş kelimesinin beyan gücündeki farklı anlayıştan kaynaklanmaktadır.
8- Kulakları mesh: Hanbelılere göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf, kulakların başla ilgili âyetteki mesh emrine dahil olup olmaması ile ilgili anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
§ Abdestin İttifak Edilen Sünnetleri:
1- Abdestle misvak kullanmak,
2- Sakaiları hilâllemek/sıvazlamak.
3- Uzuvları üçer kere yıkamak (ŞâfÎîlere göre, başı Üç kere mesh etmek de sünnettir, cumhura göre bir kere mesh edilmeli, birden fazla mesh yıkamak olur, âyette emredilen mesh etmektir, yıkamak değil.)
4- Yıkarken sağdan başlamak.
§Abdestte Edeb/FazÜet Sayılan Bazı Hususlar:
1- Abdesti yüksek bir yere oturarak almak,(üzerine su sıçramaması için)
2- Başkasından yardım istememek,
3- Abdest alırken insanlarla konuşmamak,
4- Kibleye dönmek,
5- Suyun altına geçmesi için yüzüğü oynatmak, (ancak yüzük dar ise mutlaka oynatılmalıdır, suyun altına geçmesi farzdır.)
6- Mazmaza ve istinşakta sağ eli kullanmak,
7- Sol elle sümkürmek, burnu lemizlemek,
8- Boynu mesh, (bazı müctehidlcre göre sünnettir.)
9- Abdestten sonra kelimc-i şehâdclİ söylemek,
10- Suyu az/iktisatlı kullanmak,
11- Yıkanılan azaları belirtilen sınırdan daha fazlasıyla yıkamak, (hadiste geçtiği gibi âhirette azalardan daha fazla yer parlak/nuriu görünsün diye,)
12- Havlu vb. şeyle kurulanmayı terk, (ancak kurulanmak da caizdir.)
13- Abdestten artan sudan ayakta içip Allahım, beni tevbe edenlerden kıl, beni temizlenenlerden kıl, diye dua etmek.[377]

Tablo I (Abdest)

AMEL			İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL		ÖZEL	HANEFÎ	MALİKİ	ŞAFİÎ	HANBELI
			Sünnet	Fare	Farz	Farz
		Besmele	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Farz
Temizlik Şekli	Yıkama	Mazmaza,	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Farz
		Misvak	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
		Yüz	Farz	Farz	Farz	Farz
		Dirsekler dahil	Farz	Farz	Farz	Farz
			Farz	Farz	Farz	Farz
	Mesh Etme	Baş	Vt 'ünü mesh farz	Tümünü mesh fara	Üç ya da bİT kıl kadarı mesh farz	Tümünü mesh farz (kulaklar dahii)
		Sank ya da baş örtüsü	Yeterli değil, başa mesh edilmeli	Yeterli değil, başa mesh edilmeli	Yeterli değil, başa mesh edilmeli	Abdestli giyilmesi şartıyla yeterli
		Çorap	üzerine mesh olabilmesi için deri kaplama ya da kaim olmalı	Üzerine mesh olabilmesi için deri kaplama olmalı	Üzerine mesh olabilmesi için deri kaplama olmah	Kalın olması yeteTİi (yün çorap gibi)[378]
		Mestler	Üzerine mesh caiz	Cteerine mesh caiz	Üzerine mesh caiz	Üzerine mesh caiz
	Düzen	Tertip	Sünnet	Sünnet	Farz	Farz
		Muvâlâl	Sünnet	Farz	Sünnet	Farz
		Üç kere yıkmak	Sünnet	Sünnet	Sünnet, ayrıca başı üç kere mesh etmek de sünnet	Sünnei
		Azalan ovmak	Sünnet	Farz	Sünnet	Sünnet

1- ABDESTİ BOZAN ŞEYLER/HALLER

1- Ön Ve Arka Yoldan Çıkan Necaset İle Abdestin Bozulması

Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey İman edenler! Namaza kalktığınızda (abdestîniz yoksa); yüzünüzü, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın. Eğer cünüp olduysanız iyice temizlenin/yıkanın. (Ancak) siz hasta ya da yolculukta veya sizden biri hacet yerinden gelmiş yahut da kadınlara dokunmuş-sanız/beraber olmuşsanız ve su da bulamadıysanız, bu durumda temiz toprağa yönelin/teyemmüm yapın; (onunla) yüzlerinize ve ellerinize mesh edin. Allah size zorluk çıkartmak istemez, ancak sizi temizlemek ve nimetini tamamlamak ister ki belki siz de şükredersiniz." (MâÎde 5/6)
(Maide süresindeki bu âyet; bazı hallerde su bulunmazsa teyemmüm yapılması gerektiğini öğretmektedir. Bu durumlardan birisi, hacet yerinden (tuvaletten) dönüldüğü zamandır ki icma ile ön ve arkadan gelen şeylerin abdesti bozduğunu gösterir. Aşağıdaki rivayetler de bunu tekid etmektedir.)[379]

*** İdrar Ve Büyük Tuvalet İhtiyacından Dolayı Abdest Almak**

348/656- Zirb. Hubeyş'ten:[380]
Safvan b. Assai el-Murâdî'nin (itadıyaiUıhü anlı) yanma gelip mestlere mesh etme konusunu sordum. Bana dedi ki:
'Rasûlullah'in (SaiiaiiaM aieyiu ve seiiem) yamndayken bize, cünüplük dışında mestlerimizi üç gün çıkartmamayı tavsiye etti.. Ancak büyük-küçük ihtiyaçtan ve uykudan dolayı çıkartmayı emretmedi.[381] Gür sesli bir bedevi geldi ve:
'Ey Muhammed, kişi bir topluluğu sever de onlara katılamazsa, (yaptıklarını yapamazsa ne olur?) dedi. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Kişi sevdiği ile beraberdir."[382]
NOT: Bu hadiste söz konusu bedevi, Rasûlullah ve Müslümanlara olan sevgisini açıklamaktadır. Ancak onlara katılamamaktan ve yaptıklarını yapamamaktan şikâyet edince, Rasûlullah: "Kişi sevdiği ile beraberdir" buyurdu.
Enes'ten (Radıyattahü anh) aynı hâdiseyi hatırlatır mâhiyette bir rivayet de nakledilmektedir.[383]

*** Yellenmekten Dolayı Abdest Almak**

349/657- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh):[384]
Hz. Peygamber'e iSaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir bedevî geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz çölde yaşıyoruz. Birimiz yellenirse[385] (ne gerekir?)'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İzzet ve celâl sahibi Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez[386], biriniz böyle yaparsa abdest alsın, eşlerinize (cinsel olarak) arkadan yaklaşmayın!"
§Bir rivayette: "Gerilerinden (dübürlerinden) yaklaşmayın!" şeklinde geçmektedir.[387]

350/658- Muhammed b. Amrb. Atâ'dan:[388]
Sâib b. Habbab'ı (Radıyaiiahu anhum) elbisesini koklarken gördüm. 'Neden böyle (yapıyorsun)?' deyince şöyle cevap verdi: 'Rasûlullah'ın (SallallaM aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum:
"Abdest ancak yelin kokusu ya da sesi olduğunda gerekir."[389]

351/659- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahuanh):[390]
Hz Peygamber (Saitatiaha aleyhi ve setiem) dedi ki:
"Ancak tuvalete gitmek[391] ya da yellenmekten dolayı abdest gerekir."
NOT: Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi, vedi ve yellenmek gibi necis şeyler icma ile abdesti bozar. Ancak Hanefî âlimleri arkadan değil de önden gelen yelin abdesti bozmadığı görüşündedirler. Mâlikîlere göre mutad olmayan kurt ve kum gibi şeyler hastalık halinde değil de sağlıklıyken gelirse abdesti bozmaz.[392]

352/660- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahuanh):[393]
RaSÛlullah (Sallallalıii aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Abdesti bozulan kişi, yeniden abdest alıncaya kadar namazı kabul olmaz."
Hadramevt'li biri Ebû Hüreyre'ye sordu:
'Ey Ebû Hüreyre! Abdesti bozma nedir?' 'Sessiz ya da sesli yellenmektir.'
NOT: Bu rivayette Ebû Hüreyre "hades" kelimesini yellenmek şeklinde kayıtlamıştır. Ancak kelimenin mutlak manası, manevî pislik durumudur ki bu da abdestsizlik, cünüplük, hayız ve nifâs hallerinden biri ile olur. Küçük hades denilen abdestsizlik halinden abdest ile, büyük hades denilen cünüplük, hayız ve nifâs halinden ise gusül ile temizlenmek mümkündür. Su bulma imkânı olmadığında teyemmüm söz konusu iki hades için de geçici temizlik aracıdır.[394]

353/661- Peygamberimizin eşi Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[395]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahtt aleyhi ve seüem) mevlâsi Selmâ[396] kendisine vuran kocası Ebû Râfî hakkında konuşmak için Peygamberimiz'den izin istedi. Peygamberimiz Ebû Râfî'e:
"Ey Ebû Râfî! Sana ve ona ne oluyor?"deyince o: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu (kadın) bana eziyet ediyor'dedi.
Peygamberimiz onun eşine:
"Ey Selmâ, ona nasıl[397] eziyet ediyorsun?"diye sordu.
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ona hiçbir şeyle eziyet etmedim. Ancak namaz kılarken abdestini bozdu. Kendisine: 'Ey Ebû Râfî, Rasûlullah Müslümanlardan biri yellendiği zaman, ona abdest almasını emretti' dedim, kalkıp bana vurdu.'
Bunun üzerine Rasûlullah (kendisini tutamayıp) gülmeye başladı ve: "Ey Ebû Râfî, o sana ancak hayrı/doğruyu söylemiş" dedi.[398]

*** Mezî, Vedî Ve İstihâze**[399] **Kanından Dolayı Abdest Almak**

354/662- Hz.Ali b. EbîTalib'den (Radıyaitahüanh):[400]
Ben, mezisi çok gelen bir kişiydim ve durumu[401] Rasûlullah'a (Saiiaüahu aleyhi ve sellem) sorunca şöyle buyurdu:
"Menide gusül ve mezide abdest almak gerekir."[402]

355/663- Hz. ÂİŞe'den (RadıyallahU anhâ):[403]
Fâtıma bt. Ebû Hubeyş Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gelip:
'Ben devamlı kan görüyorum' deyince:
"Hayız günlerinde namaz kılmayı bırak, sonra yıkan ve her (farz) namaz (vaktin)de yerdeki sergiye (kan) damlasa da bir abdest al, (bu yeterlidir)" buyurdu.[404]

2- Abdestin Bozulmasından Şüphelenmek

356/664- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[405]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seîlem) dedi kî:
"Sizden biri namaz kılarken dübüründe bir hareket hissedip, abdestinin bozulup bozulmamasından şüpheye düşerse, (yellenme) sesi işitmedikçe veya kokusunu duymadıkça namazı bırakmasın!"[406]

357/665- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[407]
RaSÛllllah (Sallallalm aleyhi ve seliem) dedi ki:
"Sizden biri namazdayken[408] kendisine şeytan gelir ve kişinin havyarımı (sürmek İçin)[409] tahrik ettiği gibi tahrik eder, kendisine boyun eğince kabalarının arasını yellendirir ki onu namazdan alıkoysun. Biriniz böyle bir şey hissederse, (yellenme) sesi İşitmeden ya da varlığından şüphe edilmeyen bir koku duymadıkça namazdan ayrılmasın!
§Bir rivayette: "Eğer şeytana bir boyun eğerse, hemen kendisini köstekler ya da bir gem takar (ve dilediği şekilde onu yönlendirir)" diye nakledilmektedir.[410]

358/666- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaiiaManh):[411]
RaSÛIullah (Sallallatıü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Sizden biri namaz kılarken, şeytan kendisine gelir ve onun maka-dından bir kıl çekip, (vesvese vermek için) o kılı (kişinin makadına) uzatır. Bu kişi de abdestinin bozulduğunu zanneder. Sakın bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazını bırakmasın![412]"

359/667- Abdullah b. Zeyd (Radıyaiiahu anhy):[413]
Rasûlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem), bir kişinin namazda (abdestinin bozulmuş) olduğundan şüphelenmesi durumunu anlattı/şikâyet etti. Rasûlullah buyurdu ki:
"Sakın bir ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazını bırakmasın!"[414]

Açıklama

Bu ve benzeri nasiardan temel bir kaide doğdu: "Kesin bilgi şüphe ile ortadan kalkmaz'. Bir kişi abdestli olduğunu kesin bilir, ancak abdestinin bozulup bozulmadığı konusunda şüpheye düşerse bu kişi abdestlidir. Ama abdestsiz olduğunu kesin bilen kişi, abdest alıp almadığında şüpheye düşerse, bu kişi de abdestsizdir.[415]
Kavâid ilminde, âlimlerin titiz çalışmaları sonucunda birtakım kesin bilgiler toplandı ve bunlar dışında kalan konular ise zan ifade eden içtihadla halledilmeye çalışıldı. Bu kaide, fıkıh usûlünde îstishâb delili olarak geçmektedir.[416]

3- Uyku Sebebiyle Abdest Almak

*** Oturarak Uyumak Abdesti Bozmaz**

360/668- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[417]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seilem) bir gece yatsı namazını (işinden dolayı) geciktirdi ve (mesciddeki)[418] topluluk uyukladı, uyandı, sonra tekrar uyuklayıp uyandılar.
Râvilerden Kays dedi ki: Hz. Ömer Peygamberimiz'in yanına gelip:
'Namaz! Ey Allah'ın RasûlüT dedi.
Rasûlullah çıkıp (yanlarına geldi) ve onlara namaz kıldırdı.
(Râvi yeniden) abdest aldıklarına dair bir şey nakletmedi.[419]

Açıklama

Bu olayı daha iyi anlamak için, 150/1020 - 159/1029 numaralı hadislere bakmak gerekir. Bu gecikme hadisesinin düşündürdükleri:
1- Allah Rasûlü bunu bilerek yaptı, zira en faziletli vakte dikkat çekmek istiyordu (ya da başka rivayette geçtiği gibi; gelen elçiler sebebiyle biraz gecikti ve eğer ümmete ağır gelmemiş olsaydı, o vakitte namaz kılınmasını emredecekti).
2- Bu rivayetlerde sahabenin, o vakte kadar Rasûlullah'ın imamlığında yatsı namazı kılmak için bekledikleri, hatta uyuyup uyandıkları/uyukladıklan müşâhade edilmektedir. Yeryüzünde eşine az rastlanacak bir vefakârlık örneği gösteren bu bahtiyar topluluk, mescidde hazır bulundukları sürece her hâlde meleklerin dua ve istiğfarlarına mazhar oldular.[420]

361/669- Enes b. Mâlik'ten (Radiyallahu anh):[421]

Bir gece yatsı namazı için toplanıldı.[422] Bir kişi Peygamberimiz'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanına gelip:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Yardımına) ihtiyacım var' dedi.
Rasûlullah yardım etmek için onunla beraber kalkıp (gitti) ve (gecikince de mesciddeki) kişiler ya da bir kısmı uyukladı. (Peygamberimiz dönünce) onlara namaz kıldırdı, ancak abdest almalarını söylemedi.[423]

362/670- Enes b. MâlİK'ten (Radıyattahü anh):[424]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) ashabı (mescidde cemaatle namazı beklerken) bazen uyuklarlar, sonra kalkıp abdest almaksızın namaz kılarlardı.[425]

363/671- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[426]
Ben çok uykucu bir kişiydim. Akşam namazını kıldıktan sonra, üzerimde elbisem olduğu hâlde uyuklardim.[427]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bu durumu sorunca bana ruhsat verdi (böyle uyuklamanın abdesti bozmadığını belirtti).[428]

*** Hz. Peygamber'in Uykusu, Yatarak Da Olsa Abdesti Bozmaz**

364/672- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anbüma):[429]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir keresinde uyukladı, hatta nefes (alıp vermesi) arttı/horladı[430] Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldı.[431]

365/673- Hz. Âişe'den (Radtyaüahüanhâ):[432]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sel/em) uyuklar, hatta nefes (alıp vermesi) artardı. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kılardı.[433]

366/674- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahaanhuma):[434]
(Bir gece Hz. Peygamber'in (Saitaiiaha aleyhi ve seium) eşi olan) teyzem Meymûne'nin yanında kalmıştım.
Peygamberimiz gece kalktı,[435] hafif bir abdest aldı ve (namaza) durdu. İbn Abbas da Rasûlullah'ın yaptığı gibi yaptı, geldi ve (sol yanına) namaza durdu. Peygamberimiz onun[436] yerini değiştirip, sağ tarafına aldı. İbn Abbas Rasûlullah'la beraber namaz kıldı. Sonra Rasûlullah yatıp uyudu ve nefes (alıp vermesi) arttı. Bir müddet sonra müezzin[437] geldi, Peygamberimiz de namaza kalktı, (ancak yeni bir) abdest almadı.
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayet:
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki rekât sabah namazını (yani sünnetini) kıldı ve yatıp uyudu, hatta nefes (alıp vermesi) arttı.
(Ahmed b. Hanbel'in hocası Süfyan b. Uyeyne diyor ki:) Bu hadis üzerine biz de (hocamız) Amr (b. Dinar)'la Rasûlullah'ın:
"Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz" sözünü konuştuk.[438]
NOT: Bize gelen haberlerden peygamberlerin rüyalarının da vahiy olduğunu anlıyoruz. Hz. İbrahim'in rüyasında oğlunu kurban etmesi, Rasûlullah'ın vahiy gelmeden altı ay önce gördükleri rüyanın ertesi günü aynı şekilde tecelli etmesi gibi hadisler bunun en güzel Örnekleridir.[439]

367/675- İbn Abbas'tan ytadıyaiiahu anhtima):[440]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) uyudu, hatta horultusu duyuldu. Sonra kalktı, namaz kıldı, (ancak) abdest almadı. Râvîlerden İkrime dedi ki: Zira Rasûlullah korunmuştur, (bu durumda abdesti bozulmaz.)[441]

*** Yatarak Uyuyan Kişi (İhtiyaten) Abdest Almalıdır**

368/676- İbn Abbas tan (Radtyallahü annüma):[442]
Hz. Peygamber (Saiiaitâhu aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Secde hâlinde uyuyan kişinin, yatmadıkça abdesti bozulmaz. Zira yattığı zaman mafsalları gevşer, (abdesti bozulurda farkında olmaz)."[443]

369/677- Hz. Ali'den (Radıyaiiaha anh):[444]
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Makat göze bağlıdır.[445] Kim uyursa abdest alsın![446]

370/678- (Ht.) Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyaiiahüanhuma):[447]
RaSÛlullah fSallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Gözler[448], makadın bağıdır. Gözler uyursa bağ çözülür."[449]
Açıklama

Yatarak veya bir şeye dayanarak uyumak ittifakla abdesti bozar. Zira insan yatarak/dayanarak uyuduğu zaman vücudu gevşer, ne yaptığını bilemez ve bundan dolayı abdest alır.
Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinin durumunda müctehidler ihtilâf etti; İ. Ebû Hanîfe'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz, İ. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) halinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde halinde uyursa bozulur, İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) halinde bozulmaz, diğer rükünleride bozulur, t Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır; a-Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafıfse bozmaz, ama uzarsa bozar, b-Rukû ve secde halinde uyuyan kişi o rekâtı iade eder, namazı değil, c-Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz, d-Sadece oturarak uyku bozmaz. î. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekâtı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.[450]

4- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması

371/679- Zeyd b. Hâlid el-Cühenf den (RadıyaUahu<mhy):[451]

Rasûlullah'm (Saitatiaim aleyhi ve settenı) şöyle dediğini işittim:
"Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın!"[452]

372/680- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden (Radıyaiiahuanhüm):[453]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana dedi ki: "Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın! Hangi kadın fercine dokunursa abdest alsın!"[454]

373/681- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[455]
Hz. Peygamber (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim elini cinsel organına, arada bir perde bulunmaksızın götürür de (dokunursa) abdest alması gerekir."[456]

374/682- Büsre bt. Safvân'dan (RadıyaUahü anhâ):[457]
RaSÛlUİlah (Saltellahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim cinsel organına dokunursa abdest almadan namaz kılmasın!' §(Ht.) İkinci tarikle gelen rivayet:
Abdullah şöyle dedi: Babam Ahmed b. Hanbel'in kitabında kendi el yazısıyla şu rivayeti buldum:[458]
'Urve b. Zübeyr nakletti:
Mervân Medine emirliği döneminde; 'bir kişi cinsel organına elini götürerek dokunursa abdest alması gerektiğini' söylerdi. Ben bunu reddettim ve 'bir kişi ona dokunduğu zaman abdest alması gerekmez' dedim. Bunun üzerine Mervân, bana Büsre bt. Safvân Rasûlullah'ın (SaiMiaim aleyhi ve seihm), 'kim cinsel organına dokunursa abdest alması gerektiği' hadisini duyduğunu nakletti, dedi. Fakat ben kendisiyle münakaşaya devam ettim ve korumalarından/hizmetçilerinden birisini bu konuda naklettiği rivayeti sorması için Büsre'ye gönderdi. Büsre de ona Mervan'ın naklettiği rivayetin benzerini gönderdi.'
§Üçüncü tarikle gelen rivayet: Büsre bt. Safvân'dan:
Mervân benimle cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi konusunu müzâkere etti ve ben:
'(Yeniden) abdest almak gerekmez' deyince bana:
Büsre'den Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini rivayet etti:
"Kim cinsel organına dokunursa, abdest alsın!"
§Dördüncü tarikle gelen rivayet: Urve b. Zübeyr'den:
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖVİle dedi:
"Kim cinsel organına dokunursa, abdest alsın!"
Urve dedi ki: Sonra (Mervân), ben yanındayken Büsre'ye bir elçi gönderip (bunu sordurdu,) o da 'Evet' dedi ve elçi benzer rivayeti bize getirdi.[459]

5- Cinsel Organına Dokunan Kişinin Abdest Alması Şart Değildir

375/683- Kays, babası Talk b. Ali'den nakleder (Radıyaiiaha anh):[460]
Birisi Rasûlullah'a (SaiMiahü aleyhi ve seiiem), 'kişi[461] cinsel organına dokunursa abdest alması şart mıdır?' diye sordu. Rasûlullah da dedi ki: "O senden/bedeninden bir parçadır."
§Talk b. Ali'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) yanında oturuyordum, biri ona, 'Namazdayken cinsel organıma dokunsam ya da bir kişi cinsel organına dokunsa abdest alması gerekir mi?' diye sorunca buyurdu ki:
"Hayır, o (organın) senden bir parçadır."
§Talk b. Ali'den üçüncü tarikle gelen rivayet:
Bir kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, birimiz namazda cinsel organına dokunursa
(yeniden) abdest alması gerekir mi?' diye sorunca Peygamberimiz (Saitaiiahu aleyhi ve sciiem) şöyle buyurdu:
"O (organ) sadece senden bir parça değil mi?"[462]

Açıklama

Söz konusu rivayetlerin, böylesine titizlikle naklolmasından, İbadetlerle ilgili konuların ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır ve haya duygusu bu konuların doğru anlaşılmasına da mani değildir.
Bu konuda bize gelen iki farklı rivayet grubunda tezat bulunmamaktadır. Son rivayetlerden, cinsel organına eliyle (avucuyla) dokunan kişiye abdest almasının şart/farz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak oradan (idrar, mezi gibi) bir şey gelirse abdest alınmalıdır. Önceki rivayetlerden de, bir şey gelmese bile bu kişinin abdest almasının mendup[463] olduğunu anlıyoruz. Bu görüş İ. Ebû Hanîfe'ye aittir. İ. Mâlik'ten bu konuda birden fazla rivayet vardır; a-Abdesti bozulmaz, b-Şehvet/lezzet duyarsa bozulur, c-Şehvet duymazsa bozulmaz. î. Şafiî ve Dâvud ez-Zâhirî gibi bazı âlimler mutlaka abdest alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den de bu konuda iki görüş vardır. İhtiyatlı olan görüş, şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.[464]

6- Hanımına Dokunan Ve Öpen Kişinin Abdest Almaması

376/684- Hz. Âişe annemizden (Radıyatiaha aniuî):[465]
Rasûlullah (Sattaitaha aleyhi ve seiiem) hanımlarından birini öptü, sonra namaz kılmaya gitti ve (yeni bir) abdest almadı. Urve ona, 'Bu kişi senden başka kim olabilir ki?' deyince Hz. Âişe validemiz güldü.[466]

377/685- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaim anhâ):[467]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) abdest alır, namaz kılar, sonra (eşini) öper, (bir müddet sonra tekrar) namaza dururdu da abdest almazdı.[468]

378/686- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe annemizden (itadıyaiiahuanim):[469]
Rasûlullah'ın (SaUaiiahü aleyhi ve seiiem) önünde, ayaklarım onun kıblesine gelecek şekilde yatarak uyurdum, secde edeceği zaman bana dokunurdu, ben de ayaklarımı toplardım ve ayağa kalktığı zaman tekrar uzatırdım. O dönemde evlerde lamba bulunmazdı.[470]

Açıklama

Bu rivayetlerden, kadının tenine dokunan kişinin abdestinin bozulmadığı anlaşılmaktadır. Bu, bazı Sahabe ve Tabiûn yanında İmam Ebû Hanîfe'nin de görüşüdür. Ancak İ. Mâlik dokunmadan dolayı şehevî lezzet duyarsa, İ. Şafiî, mahremi dışındakilerde lezzet duysun ya da duymasın dokunan kişinin abdestinin bozulduğunu ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den gelen rivayetler muhteliftir: a-Bozmaz, b-Bozar, c-Şehvet duyarsa bozar. MüctehidferİN ihtilâfı, âyetteki lafzın 'kadınlara dokunmak mı yoksa onlarla beraber olmak (cima) mı' şeklinde farklı anlaşılmasından ve hadislerin/eserlerin muhtelif olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı ihtilâf sahabe arasında da vardı. İhtiyatlı olan görüş, şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.[471]

7- Kusmak Veya Burun Kanamasından Dolayı Abdest Almak

379/687- Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyaüaha anh):[472]
'RasÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) kuSUHCÜ OYUCU bûZ.ulmUŞtU."
Râvi Ma'dân b. Ebî Talha: Dımeşk mescidinde Rasûlullah'ın azat ettiği Sevbân ile görüştüm, der. Kendisine:
'Ebû'd-Derdâ bana, Rasûlullah'ın kusunca orucunun bozuduğunu haber verdV deyince,
'Doğru nakletmiş, Rasûlullah'a abdest suyunu ben dökmüştüm' dedi.
§Ebû'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve aeiiem) kusunca orucu bozuldu, sonra kendisine biraz su getirildi ve abdest aldı.[473]

Açıklama

Kusmanın abdesti bozması hakkında âlimler ihtilâf etti. İmam Şafiî ve Mâlik, sadece ön ve arka avret mahallinden gelen şeylerle abdest bozulur, der. Hanefî imamlarına göre kusma az olursa bozmaz, ağız dolusu olursa bozar, ayrıca kurt, et parçası ve kum tanesi abdesti bozmaz, ancak İ. Züfer'e göre az ya da çok kusmak abdesti bozar. İ. Ahmed'e göre çok kusmak abdesti bozar, az olursa ondan iki rivayet vardır.
Bu ihtilâfların sebebi zayıf hadislerle amel etme ve bu rivâyetlerdeki emirlerin/uygulamaların vücûb ya da nedb (tavsiye) niteliğinde anlaşılma farkından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki bir rivayet; "Kimin kusması, burun kanaması veya mezisi gelirse namazı bırakıp abdest alsın ve hiç konuşmadan (gelip) namazını kaldığı yerden tamamlasın!"[474] şeklindedir. İhtiyatlı olan görüş, ağız dolusu kusma halinde abdest almaktır.[475]
§Başlığa burun kanamasının eklenmesi Bennâ tarafından kiyasen kondu, zira kusmanın abdesti bozması rivayetinden vücuttan necis olarak çıkan her şeyin abdesti bozması gerekir, hükmü anlaşılır. Kanamanın abdesti bozacağına dair başka rivayetler bulunmaktadır.[476]

8- Deve Eti Yemek Sebebiyle Abdest Almak

380/688- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaüaha anh):[477]
Rasû\u\\ahla.(Sai!a!iahü aleyhi ve seiiemj beraber otururken biri geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Davar etinden dolayı abdest alalım mı?'
Rasûlullah: "İster abdest al, istersen alma!" dedi.
'Deve etinden dolayı abdest alayım mı?'
"Evet, deve etinden dolayı abdest al!"
'Develerin çöktüğü yerde/yataklarında namaz kılalım mı?'
"Hayır, (kılmayın!)"
'Koyunların yattığı yerde/ağıllarında namaz kılalım mı?'
"Evet, (mecbur kalırsanız)[478] koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz."[479]

381/689- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):[480]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), deve etinden dolayı abdest gerekir mi, diye sorulunca,
"Evet, ondan dolayı abdest alın!" dedi.
Develerin çöktüğü yerde/yatak] arında namaz kılma durumu sorulunca, "Orada namaz kılmayın, zira onlar şeytanî varlıklardandır" dedi. Koyunların yattığı yerde/ağıllarında namaz kılma durumu sorulunca da: "Orada namaz kılabilirsiniz, zira onlar bereket (sebebi)dir[481]" buyurdu.[482]

382/690- Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Zü'1-Gurre'den (Radıyaiiahu nakleder:[483]
Rasûlullah (Saiiaiiaha akyhi ve seiieın) yürürken karşısına bir bedevi çıktı ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Develerin çöktüğü yerlerde/yataklarında dururken namaz vakti girmektedir. Biz buralarda namaz kılalım mı?'
Rasûlullah,
"Hayır" dedi.
'Peki, etini yediğimizde (yeniden) abdest alalım mı?'
"Evet"
'Koyunların yattığı yerlerde/ağıllarında namaz kılalım mı?'
"Evet"
'Peki, etini yediğimizde (yeniden) abdest alalım mı?'
"Hayır" dedi.[484]

383/691- Üseyd b. Hudayr'dan (iiadıyatiahu anh):[485]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem), 'develerin sütü' sorulunca,
"Onların sütünü İçtiğinizde abdest atın!" dedi.
Koyunların sütü sorulunca,
"Onların sütünü içtiğinizde ise abdest almayın!" dedi.[486]

Açıklama

1- Deve eti yemekten dolayı abdestin bozulması konusunda âlimler ihtilâf etti. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî abdest bozulmaz, ancak abdest almak menduptur, derlerken, İmam Ahmed b. Hanbel abdestin bozulduğu görüşündedir.[487] Deve etinden dolayı abdest alınması emri, deve etinin ağır kokulu ve yağlı olmasından kaynaklansa gerek. Zira Peygamberimiz genellikle yağlı şeyleri yemekten kaçınırdı, meselâ keler etinin yenmesini serbest bıraktı, ancak kendisi yemedi, sebebi de Cebrail'in ağır kokulu yerlere gelmemesiydi. Bu nedenle deve eti yendikten sonra namaz kılmaya kalkacaklarsa ellerini yıkar ya da abdest alırlardı.[488]
Cumhur, Câbir'in 'Rasûlullah'ın (SallalUıhu aleyhi ve sellem) en son yaptığı şeylerden biri, ateşin pişirdiği yiyeceklerden dolayı abdest almayı terk etmesidir'[489] rivayetini esas almışlardır. Zira bu hadis geniş kapsamlı olup öncekileri nesh etmiştir.
2- Deve sütü abdesti bozar, şeklinde bir görüş bulunmamaktadır. Her hâlde yukardaki rivayeti sahih kabul etmemişlerdir. Ancak bu rivayetin şahitleri vardır ve Heysemî isnadının hasen olduğunu söyledi.[490]
3- Deve eti dışındakilerin, (meselâ koyunun eti ve sütünün) abdesti bozmayacağı konusunda ittifak vardır.[491]
4- Koyuh ağıllarında namaz kılma izni, necaset olan yer için verilmiş bir ruhsat değildir. Zira koyunların idrar ve dışkıları ittifakla pistir, namaza manidir. Temiz olan bir köşede namaz kılınması bilinen emirlerdendir.
Koyun ağıllarında izin verilip, deve yataklarında yasaklanması, her hâlde bu hayvanların huyları ve namazı bozma tehlikesi İle igili olabilir. Zira hadisteki develerin şeytanî (huysuz, azgın ve saldırgan), koyunların İse bereket sebebi (sakin ve uysal) olmalarına işaret edilmektedir.[492]

9- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak

384/692- İbrahim b. Abdullah b. Kânz'dan:[493]
Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiaha anh) yanına geldim, abdest alıyordu, bana dedi ki:
'Neden abdest aldığımı bilir misin, keş parçası (kurumuş çökelek) yediğim için (abdest alıyorum). Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve şöyle dediğini işittim:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"'[494]

385/693- Zeyd b. Sâbit'ten (RadıyaiiaManh):[495]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"[496]

386/694- Ebû Musa'dan (Radtyaiiaiwanh):[497]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Ateşin (pişirip de) rengini değiştirdiği yiyecekleri (yediğinizde) abdest alın!"[498]

387/695- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh):[499]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) keş parçası (kurumuş çökelek) yedi, ondan dolayı abdest aldı, sonra namaz kıldı.[500]

388/696- Hz. Muâviye'nin (Radtyaiiahü anh) mevlâsı Kasım'dan:[501]
Dımeşk mescidine girdim, gördüm ki insanlar toplanmış ve bir şeyh de onlara hadis naklediyordu.
'Bu kişi kimdir?' deyince,
'Seni İbnü'l-Hanzaliyye' (Radıyaiiahu anh) dediler. Bu sahabinin (Sehl'in) şöyle dediğini işittim:
'Ben Rasûlullah'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şu sözünü duydum: "Kim et yerse (yeniden) abdest alsın!"
NOT: Muğîre b. Şu'be'den gelen diğer rivayette; Rasûlullah'ın (Sallailahü aleyhi ve sellem) pişmiş et yedikten sonra kalkıp namaz kıldığı ama, abdest almadığı,[502] nakledilmektedir. O hâlde ateşte pişirilen yemek yendiği zaman, yeniden abdest almak vacip değil, menduptur.[503]

*** Bu Konuda Hz. Peygamber'in Eşlerinden Gelen Rivayetler**

389/697- Urve b. Zübeyr'den (RadıyaiiaM anh):[504]
Rasûlullah'ın eşi Hz. Âişe annemizin şöyle dediğini işittim:
'RüSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!"[505]

390/698- Muhammed b. Tahlâ'dan:[506]
Ebû Seleme'ye (Radıyaiiaim anh), 'Süt baba,[507] Süleym ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinde) abdest almıyor' deyince, Süleym'in göğsüne vurdu ve dedi ki:
'Peygamberimiz'in eşi Ümmii Seleme'nin, Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi vcseiiem) ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinde) abdest aldığına şahitlik yaptığına ben şahidim.'[508]

391/699- Ebû Süfyan b. Saîd b. Muğîre'den (Radtyaiiahü anh):[509]
Kendisi, Hz. Peygamber'in eşi olan (teyzesi)[510] Ümmü Habîbe'nin ü anhâ) yanına geldi, Ümmü Habîbe ona bir bardak kavut şurubu[511]

ikram etti, sonra Ebû Süfyan su istedi ve onunla ağzını çalkaladı. Bunun üzerine Ümmü Habîbe ona dedi ki:
'Ey kardeşimin oğlu[512], abdest almıyor musun? Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle buyurmuştu:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!'"
§Ebû Süfyan'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Kendisi, (teyzesi) Ümmü Habîbe'nin (Radıyaiiaha anM) yanına girdi, Ümmü Habîbe ona kavut şurubu ikram etti. Sonra Ebû Süfyan namaz kılmaya kalktı, bunun üzerine Ümmü Habîbe dedi ki:
'Ey Kardeşimin oğlu, abdest al! Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve seitem) şöyle dediğini duydum:
"Ateşin pişirdiği şeyleri (yediğinizde) abdest alın!'"
§Ebû Süfyan'dan üçüncü tarikle gelen benzer rivayette fazlalık: Ümmü Habibe'nin yanına girdim (ki o teyzesiydi). Bana kavuttan bir şurup verdi, namaza kalktığımda da bana dedi ki:
'Ey Oğulcuğum, abdest almadıkça namaz kılma! Zira Rasûlullah
(SaiiaUahü aleyhi ve seitem) bize, ateşin pişirdiği yiyeceklerin (yenmesi halinde)
abdest almamızı emretmişti.'[513]

10- Ateşte Pişen Yiyeceklerin Yenmesinden Dolayı Abdest Almak Şart Değildir

392/700- Said b. Müseyyib[514]'den:[515]
Hz. Osman'ı (Radıyallahü anh) bir yerde otururken gördüm, ateşte pişen yiyecek istedi ve onu yedi. Sonra namaza kalktı ve namaz kıldı. Sonra Hz. Osman dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) oturduğu yere oturdum, Rasûlullah-ın yediğinden yedim ve Rasûlullah'ın kıldığı namazdan kıldım.'[516]

393/701- îtm Abbas'tan (Radıyallahü anhünKi):[517]
Rasûlullah (Saiiaihhu aieyiu ve seitem) ateşin (pişirip) değiştirdiği yiyeceği yedi, sonra (yeniden) abdest almaksızın namaz kıldı.
§ İbn Abbas'tan (RadtyaüâM anhüma) ikinci tarikle gelen rivayet: Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seitem) kızarmış but veya kürek kemiği eti yedi, sonra (yeniden) abdest almaksızın ve suya dokunmaksızın namaz kıldı.[518]

394/702- Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) mevlâsı Ebû Râfi'den (Radıyallalni anlı):[519]
Kendisi, Hz. Peygamber'e (SaifaiiaM aleyhi ve seiiem) pişirilmiş olan koyunun kürek kemiği etinin getirildiğini gördü. Hz. Peygamber onu yedi, sonra bir (damla) suya dokunmaksızın (abdest almaksızın) namaz kılmaya kalktı.[520]

395/703- Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anh):[521]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) pişirilmiş kürek kemiği etinden yedi ve Bilâl gelip (kendisini namaza çağırınca), suya dokunmaksızın (abdest almaksızın) namaz kılmaya çıktı.[522]

396/704- Âmir b. Lüeyy oğullarının kardeşi Muharnmed b. Amr b. Ata' b. Ayyaş b. Alkame'den (Radıyuiiahu anham):[523]
Cuma günü sabah, Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizin evinde bulunan İbn Abbas'ın (RadıyaUahü aniüm) yanına girdim. (Râvi) dedi ki: Meymûne annemiz ona kalmasını söylemişti,[524] (zira) cuma namazı kıldığında (İbn Abbas'ın) kendisine oturması için bir sergi serilir, oraya yönelir ve insanlarla sohbet etmek için otururdu. Biri ona, ateşin pişirdiği şeyi yemekten dolayı abdest almanın (hükmünü) sordu, ben de kendilerini dinliyordum.
İbn Abbas ellerini gözlerine götürdü, halbuki gözleri görmüyordu ve dedi ki:
'Şu iki gözüm görürken Rasûlullah'ı (Saitaitaha aleyhi w seiiem) görmüştüm; odalarının birinde öğle namazı için abdest aldı, sonra Bilâl kendisini namaz (kılmaya) çağırdı, o da çıkmaya davrandı ve odasının kapısmdayken kendisine, ashabından birisinin gönderdiği ekmek ve et hediyesi ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah yanındakileri geri döndürdü ve odasında onlara bu hediye ikram edildi. Hz. Peygamber ve yanındakiler birlikte bu yemeği yediler. Sonra Rasûlullah onları namaza kaldırdı, (ama) ne kendisi ve ne de yanındakiler suya dokundu (abdest almadılar), sonra Rasûlullah onlara namaz kıldırdı.'
İbn Abbas, Hz. Peygamber'in işlerinden sonuncusunu[525] ezberlemiş, unutmamıştı.[526]

Açıklama

Birbirine zıt rivayetlerin doğru olarak anlaşılmasında tarih olarak sonuncusunu bilmek çok önemlidir. Bazı rivayetlerde bu durum iki durumdan sonuncusu şudur, şeklinde açıklanmıştır. Ateşin pişirdiği maddeden dolayı abdest alınmasını terk edilmesi de bunlardandır.[527]
Râvileri tarafından Rasûlullah'ın sonuncu ameli olarak belirtilenler:
l- Yolculukta oruç tutmanın terk edilmesi,[528]
2- Ateşin pişirdiği maddeden dolayı abdest almanın terk edilmesi,[529]
3- Deve etini yedikten sonra abdest almanın terk edilmesi,[530]
4- Evli ya da dul (muhsan) olan kişinin celde vurulmadan sadece recin edilmesi[531]...

397/705- Amr b. Ümeyye el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[532]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bir koyunun kürek kemiği etini (bıçakla)[533] kesip/parçalayıp yerken gördüm. Sonra namaz kılmaya çağınlınca, (yeniden) abdest almaksızın namaz kıldı.
§Amr'dan (Radıyattahu anh) ikinci tarikle gelen benzeri rivayetteki ziyade: "...Rasûlullah (Saiiaiiahit aleyhi ve seiiem) namaza çağınlınca, bıçağı bırakıp (namaz kılmaya kalktı) ve (yeni) bir abdest almadı."[534]

398/706- İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):[535]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seUem) et yerken gördüm, sonra suya dokunmadan (abdest almadan) namaza kalktı.[536]

399/707- Süleyman b. Yesâr:[537]
İbn Abbas'dan[538] (hadis) dinledi:
Ebû Hüreyre'yi (Radıyaiiaiuı mhüm) abdest alırken gördü. Ebû Hüreyre (İbnAbbas'a):
'(Ey İbn Abbas!)[539] Neden abdest alıyorum, biliyor musun?' deyince, o da:
'Hayır' dedi.
'Yediğim kurumuş çökelekten dolayı abdest alıyorum' deyince İbn Abbas,
'Senin neden abdest aldığın beni ilgilendirmez, şehadet ederim ki Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kürek kemiği etinden yedi, sonra kalkıp namaz kıldı ve (yeniden) abdest almadı' diye cevap verdi.

Râvi dedi ki: "Süleyman b. Yesar (oradaydı,) her ikisinin de bulunduğu yerdeydi."[540]

400/708- Câbir'den (RadıyaiiaM anh):[541]
Ben Hz. Peygamber (Sattaiiaha atey/u ve sdiem), Ebû Bekir ve Ömer'le (Radıyaiiahu anhüma) beraber ekmek ve et yedim, sonra onlar namaz kıldılar, (ancak) yeniden abdest almadılar.[542]

401/709- CâbİR'den (Radıyallahü anh):[543]
Rasûlullah'a (Saüaiiaiuı aleyhi ve seiiem) et ve ekmek getirildi, (yemekten sonra) abdest suyu istedi, abdest aldı ve öğle namazını kıldı. Sonra yiyeceğin kalanını istedi ve onu yedi. Ardından tekrar abdest almadan namaz kılmaya doğruldu.
Daha sonra ben, Hz. Ömer (Radıyaiiahü anb) ile birlikte Rasûlullah'm yanına girdim ve işte buraya içinde et ile ekmek bulunan bir tepsi (yiyecek) konuldu, işte buraya içinde et ile ekmek bulunan bir tepsi (yiyecek) konuldu.[544]3 Hz. Ömer ondan yedi, sonra namaz kılmaya kalktı ve (yeniden) abdest almadı.[545]

402/710- Süveyd b. Nu'man'dan (RadıyaiiaManh):[546]
Hayber seferi yılında Rasûlullah'la (Saiiaiiaun aleyhi ve seiiem) yolculuğa çıkmıştık, Sahbâ[547] denilen yere geldiğimizde Peygamberimiz ikindi namazını kıldı, yiyecek istedi. Kendisine sadece sevîk[548] getirildi. Ashabı da ondan yediler, içtiler. Sonra Rasûlullah akşam namazına kalktı, sadece ağzını çalkaladı, biz de ağzımızı çalkaladık, bundan başka suya hiç dokunmadı (abdest almadı).[549]

403/711- Enesb.Mâlik'ten:[550]
Ben, Übey b. Ka'b ve Ebû Talha (Raâtyaiiaha anham) beraber oturuyorduk ve et ile ekmek yedik, sonra ben abdest almak için su istedim.[551] O ikisi bana,
'Niçin abdest alıyorsun?' diye sorunca ben,
'Şu yediğimiz şeyden dolayı' dedim.
Onlar da bana,
'Temiz/helâl olan yiyecekten dolayı mı abdest alıyorsun, halbuki böyle bir durumda senden daha hayırlı olan (Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve
abdest almamıştı' diye cevap verdiler.[552]

404/712- Abdullah b. Haris b. Cez'i' ez-Zübeydî'den (Radıyallahü anh):[553]
Rasûlullah'la (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) beraber mescitte kızarmış et yedik, namaz için kamet getirilince ellerimizi kumlara daldırıp (kuruttuk), sonra namaz kılmaya doğrulduk, (ama yeniden) abdest almadık.[554]

405/713- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahaanh):[555]
Rasûllulah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) yemek yedi, sonra namaz için kamet getirilince kalktı, daha önceden abdest almıştı. Ben abdest alması için kendisine su getirince beni engelledi ve dedi ki:
"Geriye (bırak)!"
Vallahi bu beni üzdü, sonra Rasûlullah namaz kıldı.
Bu durumu Hz. Ömer'e anlatınca o, Rasülullah'a dedi ki:
'Ey Allah'ın Peygamberi, Muğîre'yi engellemen ona ağır gelmiş, senin ona karşı (farklı) bir duygu beslemenden korkuyor.' Bunun üzerine Rasûlullah buyurdu ki:
"İçimde ona karşı hayırdan başka bir şey yok. Ancak bana abdest almam için su getirdi, ben sadece yemek yemiştim ve eğer (yemekten dolayı yeniden abdest alma) İşini yapsaydım, benden sonra diğer İnsanlar da bunu yapardı."[556]

406/714- EbÛ Râfî'den (RadıyallahÜanh):[557]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) için koyun kestik. Bize emretti ve kendisine koyunun karın bölgesinden bir yemek hazırladık. Ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı ve (yeni) abdest almadı.[558]

407/715- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahaanitâ):[559]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aieyM ve seiiem) yemek tenceresinin yanma gelir, ondan ön but eti alır ve yerdi. Sonra kalkıp namaz kılar ve abdest almazdı.[560]

408/716- AbdulIah b. Şeddâd'dan (Radıyaiiahuanh):[561]
Ebû Hüreyre'yi Mervan'a hadis naklederken işittim, ona dedi ki:
'Ateşin pişirdiği yiyecekleri (yedikten sonra) abdest alın!' Bunun üzerine Mervân, bir kişiyi Ümmü Seleme annemize ıâ) gönderip durumu sordurdu. O da dedi ki:
'Rasûlullah (Saitatiaktı aleyhi ve seiiem) benim yanımdayken kürek kemiği etinden yedi, sonra namaz kılmaya çıktı, (ama yeni bir abdest almak için) suya dokunmadı.'[562]

409/717- îbn Abbas'ın (RadıyaUahu anhiima) mevlâsı Küreyb nakletti:[563]
(Küreyb) Hz. Peygamber'in (Saüaiiahu aleyhi ve seiiem) eşi Meymûne annemizin (Radtyaiiahü anhâ) şöyle dediğini duydu:
'Rasûlullah kürek kemiği etinden yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ancak yeni) abdest almadı.'[564]

410/718- Rasûlullah'ın kızı Hz.Fatıma ez-Zehrâ'dan (Radıyaüahu anM):[565]
Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve seiiem) yanıma geldi ve kemikli et yemeğinden yedi. Sonra Bilâl (itadtyaiiahu anh) ezan okudu. Peygamberimiz de namaz kılmak için kalktı, ben onun elbisesini tuttum ve dedim ki:
'Ey babacığım, abdest almayacak mısın?'
"Neden abdest alayım, ey yavrum!"
'Ateşin pişirdiği yiyecekten dolayı...'
"Ateşin pişirdiği, yemeklerinizin en temizi/helâli değil mi?.."[566]

411/719- Rasûlullah'a biat eden kadınlardan Ümmü Âmir bt. Yezîd'den (RadıyaUalüİ antıâ):[567]
Kendisi Rasûlullah'a (Saiiaiiaim aleyhi ve setiem) filancaların[568] mescidindeyken kemikli et yemeği getirdi. Peygamberimiz ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ama yeniden) abdest almadı.[569]

412/720- Ümmü Hakîm bt. Zübeyr b. Abdülmuttalib'den (Radıyaüahu anh):[570]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiaha akyhi ve seiiemu Dubâ'a bt. Zübeyr'in[571] yanına geldi ve (onun ikram ettiği) kürek kemiği etinden orada yedi[572], sonra namaz kıldı, (ancak) yemekten dolayı (yeniden) abdest almadı.[573]

413/721- Duba'a bt. Zübeyr'den (Radıyatiaha anh):[574]
Kendisi Rasûlullah'a[575] (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) et göndermişti. O da yedi, sonra namaz kıldı, (ancak yeniden) abdest almadı.[576]

414/722- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaim anh):[577]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) koyunun kürek kemiği etinden yedi, sonra ağzım çalkaladı, elini yıkadı ve namaz kıldı.[578]

Fıkhi Hükümler

Abdesti bozan şeylerde ittifak ve ihtilâf edilen bazı konular vardır:
A- İttİfak edilen konular.
1- Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi ve vedi gibi necis şeyler, yellenmek,[579]
2- Yatarak ya da bir şeye dayanarak uyumak,[580]
3- Aklin kaybolması (delirmek, bayılmak, sarhoş olmak vb.)[581]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Ön ve arkadan çıkan idrar, dışkı, mezi, vedi ve yellenmek gibi necis şeyler icma ile abdesti bozar. Ancak Hanefî âlimleri arkadan değil de önden gelen havanın abdesti bozmadığı görüşündedirler. Mâlikîlere göre mutad olmayan kurt ve kum gibi şeyler hastalık hâlinde değil de sağlıklıyken gelirse abdesli bozmaz.[582]
2- Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinİn durumunda müctehidler ihtilâf etti; İmam Ebû Hanîfc'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz, İ. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) halinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde halinde uyursa bozulur, İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) halinde bozulmaz, diğer rükünlerde bozulur. î. Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır:
a- Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafifse bozmaz, ama uzarsa bozar,
b- Rukû ve secde halinde uyuyan kişi o rekâtı iade eder, namazı değil,
c- Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz,
d- Sadece oturarak uyku bozmaz. İ. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekâtı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.[583]
3- Kusmanın abdesti bozması hakkında müctehidler ihtilâf etti; İmam Şafiî ve Mâlik, sadece ön ve arka avret mahallinden gelen şeylerle abdest bozulur, der. Hanefî İmamlarına göre kusma az olursa bozmaz, ağız dolusu olursa bozar; aynca kurt, et parçası ve kum tanesi abdesti bozmaz, ancak İ. Züfer'e göre az ya da çok kusmak abdesti bozar. İ. Ahmed'e göre çok kusmak abdesti bozar, az olursa ondan İki rivayet vardır.
Bu İhtilâfların sebebi zayıf hadislerle amel etme ve bu rivâyetlerdeki emirlerin/uygulamaların vücûb ya da nedb (tavsiye) niteliğindeki anlaşılma farkından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki bir rivayet: "Kimin kusması, burun kanaması veya mezisi gelirse namazı bırakıp abdest alsın ve hiç konuşmadan (gelip) namazını kaldığı yerden tamamlasın!"[584] şeklindedir. İhtiyatlı olan görüş, ağız dolusu kusma halinde abdest almaktır.[585]
4- Ön ve arka avret mahalli dışında vücûdun diğer yerlerinden gelen necis akıntılar abdesti bozar mı? Hanefî âlimlerine göre kan ve irin gibi necis şeyler akıcı olurlar ve çıktıkları mahalden tasarlarsa abdesti bozarlar. Hanbelîlere göre çok kan abdesti bozar. Mâlikî ve Şâfiîiere göre ise ön ve arka uzuvlar dışındaki diğer akıntılar abdesti bozmaz. İmamlar arasındaki bu ihtilâf rivayetlerin farklılığından ve sahabenin ihtilâfından kaynaklanmaktadır.[586]
5- Cinsel organına eliyle (avucuyla) dokunan kişinin abdesti bozulur mu? İ. Ebû Hanîfe'ye göre abdest bozulmaz. Zira abdest alınmasının gerekmediğine dair rivayetler bulunmaktadır ki bunlardan yeni abdestin şart/farz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak oradan (idrar, mezi gibi) bir şey gelirse abdest alınmalıdır. Abdest alınmalıdır rivayetlerinden de, bir şey gelmese bile bu kişinin abdest almasının mendup[587] olduğunu anlaşılmaktadır. 1. Mâlik'ten bu konuda birden fazla rivayet vardır.
a- Abdesti bozulmaz,
b- Şehvet/lezzet duyarsa bozulur,
c- Şehvet duymazsa bozulmaz. İ. Şâfiî ve Dâvud ez-Zâhirî gibi bazı âlimler mutlaka abdest alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.!. Ahmed'den de bu konuda iki görüş vardır.

Bu durumda şehvet/lezzet duyulursa İhtiyaten abdest almak en güzelidir.[588]
6- Bir kadının tenine dokunan kişinin abdesti bozulur mu? Bazı Sahabe ve Tabiûn yanında İmam Ebû Hanîfe'ye göre abdest bozulmaz. Çünkü Hz. Peygamber eşlerine dokunduğu hâlde yeni abdest almadı. İ. Mâlik, dokunmadan dolayı şehevî lezzet duyarsa, İ. Şâfıî, mahremi dışındakilerde lezzet duysun ya da duymasın dokunan kişinin abdestinin bozulduğunu ifade etmişlerdir. İ. Ahmed'den gelen rivayetler muhteliftir:
a- Bozmaz,
b- Bozar,
c- Şehvet duyarsa bozar. Mücteh İdi erin ihtilâfı, âyetteki lafzın 'kadınlara dokunmak mı yoksa onlarla beraber olmak (cima) mı' şeklindeki farklı anlaşılmasından ve hadislerin/eserlerin muhtelif olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı ihtilâf sahabe arasında da vardı. İhtiyatlı olan görüş; şehvet/lezzet duyulduğunda abdest almaktır.[589]
7- Deve eti yemekten dolayı abdestin bozulması konusunda âlimler ihtilâf etti. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî abdest bozulmaz, ancak abdest almak menduptur, derlerken, İmam Ahmed b. Hanbel abdesün bozulduğu görüşündedir.[590] Deve etinden dolayı abdest alınması emri, deve etinin yağlı olmasından kaynaklanmaktadır, denmektedir.
Cumhur, Câbir'in LRasûlullah 'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem) en son yaptığı şeylerden biri, ateşin pişirdiği yiyeceklerden dolayı abdest almayı terk etmesidir'[591] rivayetini esas almışlardır. Zira bu hadis geniş kapsamlı olup öncekileri nesh etmiştir.
Deve sütü abdesti bozar, şeklinde bir görüş bulunmamaktadır.
Deve eti dışındakilerin, (meselâ koyunun eti ve sütünün) abdesti bozmayacağı konusunda ittifak vardır.[592]
8- Abdestteki şüphe; bir kişi abdestli olduğunu kesin bilir, ancak bozulup bozulmadığından şüphe ederse cumhura göre abdestiidir, ancak İmam Mâlik'ten bu konuda iki görüş vardır.[593]
9- Namazda kahkahayla gülmek ittifakla namazı bozar. Ancak abdesti bozmasında ihtilâf edildi. Cumhura göre bozmaz, Hanefîlere göre abdesti bozar, ancak cenaze namazı ve tilâvet secdesindeki kahkaha abdesti bozmaz, zira bunlar dua hükmünde olup, rükünleri eksik olduğu için tam namaz sayılmamaktadır. Kahkahanın abdesti bozması hakkındaki hadisler zayıftır,[594] İ. Ebû Hanîfe zayıf hadisle ameli kendi ictihadlarına tercih etmişlerdir. Bu noktada sahabenin ihtilâfı da tesirli olmuştur.
Bu durumda ihtiyaten abdestin bozulması görüşüyle amel edilmesi daha güzeldir.[595]
10- Bİr Müslümanın (Allah korusun) mürted olması durumunda İmam Ahmed'e göre abdesti bozulur. Cumhura göre ise bozulmaz, İslâm'a dönünce abdest alması mendûbdur (fazilettir).[596]
11- Cenaze yıkamak cumhura göre abdesti bozmaz, Hanbelî âlimlerine göre bozar. Bu konudaki ihtilâf, ilgili rivâyetlerdeki emrin vücûb mu ya da nedb (tavsiye) mi ifaüc elliği noktasında odaklanmaktadır.
Cenaze taşıma sebebiyle de cumhura göre yeni abdest almak şart değildir. Ancak Hanbelîlere göre bu konuda iki görüş vardır; vâcib veya müstehabdır.[597]
Abdestsiz yapılamayan bazı İbadetler:
1- Namaz kılmak,
2- Kur'3n'a (yazılarına) dokunmak,
3- Kâbe'yi tavaf.[598]

---

[1] Fîruzâbâdî, el-Kâmıısu 1-muhît, 1/32.
[2] Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, 1/47; Molla Hüsrev, Gurer, 1/6.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/234.
[4] Sened:
Hasen: Miisned, HI/340, H.no: 14597; Tirmizi, Taharet, 3, H.no: 4; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H.no: 596; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr. H.no: 8192; Bu rivayet 24/894.hadiste tekrar edilecektir.
Hadisin şâhidleri:
a-Müsned'de Hz.Ali'den (Radıyallahu anh) benzer bir rivayet nakledilir:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Namazın anahtarı abdest, talırimesİ/namaza giriş tekbîr, tahlili/çıkışı ise selâmdır." Bk. Müsned, 1/123, H.no: 1006; 1/129, H.no: 1072; EbÛ DâvÛd, Taharet 31, H.no: 61; Salât, 73, H.no: 618; Tirmm, Taharet, 3, H.no: 3; Dârimi, Vudû', 22, H.no: 693; îbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no: 8193. Bu rivayet 483/1353 ve 760/163O.hadislerde zikredilecektir.
b-Ebû Saîd'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Tirrn'm, Salât, 62, H.no: 238 (hasen); İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no: 457 (Hâkim, Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ) şâhİdİ için bk.Heyscmî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', U/104
d-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/234-235.
[6] Sened:
Sahih: Mü'sned, 11/19-20, H.no: 1700; Benzer rivayetler için bk. 11/73, H.no: 5419; 11/57, H.no: 5205; n/51, H.no: 5123; 11/39, H.no: 4969; Müslim. Taharet, 2; Tirmizî, Taharet, 1, H.no: I; An Mâce, Taharet, 2, H.no: 272; İbnü'l-Cârüd, H.no: 65; İbn Huzeyme, 1/8, H.no: 8; Bu rivayet bir başka isnâdla i28/3087.hadiste zikredilecektir.
HadİSin.'şâhİdleri:

a-Ebu'1-Melîh'in babasından (Üsâme b. Umeyr b. Âmir el-Hüzelî) (Radıyallahu anh) rivayeti:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Şanı yüce olan Allah abdestsiz namazı ve haksız yere alınan sadakayı kabul etmez." Bk. Müsned, V/75, H.no: 20592; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no: 59; İbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 271; Bu rivayet 84/3043.hadiste zikredilecektir.
b-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 273 (zayıf); Heysemî, Mecma', T/227-228;
c-Ebû Bekre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 2, H.no: 274.
d-Ebû Saîd el-Hudrî, İbn Mes'ûd, İmrân b. Husayn ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anhüm) şâhidleri için bk. Heysemî, Mecma', 1/227-228.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/235.
[8] Başka rivayette; İbn Âmir şöyle dedi: 'Ey İbn Ömer! Benîm için Allah'a dua etmez misin?' Bk. Müslim, Taharet 2.
[9] Abdullah b. Amir'in siyasî ve sosyal başarılan İçin bk. DİA. Abdullah b. Âmir md.
[10] Nevevi, Şerhu Müslim, m/103-104; Bennâ, age., K/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/236.
[11] Sened:
Sahih: Müsned, IV/112, H.no: 16956; Benzer rivayetler için bk. F//113-114, H.no: 16963; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 294;Hadis Ebû Ümârae'nin (Radıyallahü anh) Müsned'inde kısaca şu şekilde rivayet olunmuştur:
Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Bir kimse emrolunduğu gibi abdest alırsa, günahlar kulağından, gözünden, el ve ayaklarından çıkar gider." Bk. Müsned, V/264, H.no: 22176, 22182; Ebû Ümâme'nin benzer rivayetleri için bk.184-186/491-493 .hadisler.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/51-52, H.no: 153; Bu hadis, uzunca bir rivayetin son bölümüdür. Hadisin orta bölümü 178/1048.hadiste, tamamı ise Menâkıb bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/İO75O.hadiste zikredilecektir. Hadisin tam metni:
Hadisin kalan son kısmı ise yukarıdaki metindir.
[12] Lafız olarak, abdest suyunu hazırlar, şeklindedir.
[13] Lafız olarak; 'Ne dediğine bir bak!' şeklindedir.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/236-238.
[15] sened:
Hasen: Müsned, V/263, H.no: 22168; Taberânî, eî-Mu'cemü'1-kebîr, VIII/276, H.no: 8061; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in isnâdındaki Abdülhamİd b. Behram el-Fezârî ve Şehr b. Havşeb isimli iki râvi ile ihticacda İhtilâf edildiğini, sahih görüşün her İkisinin de sika olduğunu, haklarındaki tenkidlerin onları yaralayıcı bir şekilde olmadığını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/222. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
AbdülhamİD b. Behrâm'ın Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 48 rivayetini nakleder. Tİrmizî hadisini hasen sayar ve Ahmed b. Hanbel'in: "Abdtiîhamid b. Behrâm'ın Şehr b. Havşeb'den naklinde herhangi bir beis yoktur'^dediğini nakleder. Ayrıca Tirmizî: "Buhârî Şehr'İn hadisini hasen görür ve onu kuvvetlendirir" der. Bk. Sünen, îsti'zân, H.no: 2697;Tefsîr, H.no: 3215. Münzirî hadisin mü tabaatlarla hasen olduğunu ifâde eder. Bk.Terğîb, 1/94, H.no: 295.
Ayrıca 185-186/493-494.hadislere bk.
[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/238-239.
[17] Sened:
Hasen:Benzer rivayet için bk 7ff2 Rno: 2207MV/386; V/255- Tayâlisî, s.155, H.no: 1135; Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebır, VIII/123, H.no. i3W, Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, ısnadınır olduğunu ifâde etti. Bk.Mecma', 1/223. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi .çın bk_4 ' Ebû Hüreyre ve Osman b. Affân'dan (Radıyallahü anhünıâ) şahidi için dk.
Taharet, 32-33 (188/496.hadis)
Ayrıca 184/492 ve 186/494.hadislere bk.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/239.
[19] Sened:
Hasen: Müsned, IV/113,' H.no:'l6958; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/201, H.no: 10643; tbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 283; Taberânî, el-Mu'cemii'l-evsat, 11/140, H.no: 1505 (Amr b. Abe-se'den); IV/362, H.no: 4439; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, isnadının hasen olduğunu ifâde etti. Bk.Mecma', 1/223. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.
Bu rivayet için 208/516.hadise bk. Ayrıca 184-185/492-493.hadislere bk.
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/239-240.
[21] Abdullah es-Sunâbihî (Radıyallahü anh) Müsned'de bu isimle (künyesiz olarak) nakledildiği gibi ikinci ve üçüncü rivâyetlerdeki şekliyle de (künyeli olarak "Ebû Abdillah") vârid olmuştur. Mülik'in Muvatta'mda İmam Mâlik'ten bir çokları künyesiz rivayet ettiler. İbn Hacer, bu zâtın sahâbiliğinde ihtilâfın bulunduğunu söyler. İbnü's-Seken: "Sahâbiliği ihtilaflıdır. MedİI-nelİdir. Kendisinden Atâ' b. Yesâr rivayette bulunmuştur"der. Yahya b. Main de: "Medineli-lerin kendisinden rivayette bulundukları Abdullah es-Sunâbihî sahâbi oima ihtimali çok yüksektir. Ebû Abdillah es-Sunâbihî ise Hz.Ebû Bekir ve Ubâde'den rivayet eden şahıstır ve sahâbî değildir" der. Zürkânî Muvatta şerhinde bu görüşlere yer verir. Bennâ üç ayrı Sunâbihî'den bahseder: a-Sunâbihî b. el-A'ser: Sahâbî oluşunda ittifak vardır.
b-Abdullah es-Sunlbihî: Ebû Abdillah es-Sunâbihî de denilir. İhtilâfa rağmen tercih edilen görüş sahâbî oluşudur. (Bu hadiste geçen zât da budur. İkinci ve üçüncü rivayette künyesi ile nakledildiği görülmektedir.)
c-Ebû Abdillah es-Sunâbihî: Sadece künyesi İle meşhur olup asıl adı: Abdurrahman b. Useyle'dir. Sahâbî değildir. Hz.Peygamber'den rivayetleri mürseldir. Hz.Ebû Bekir'den nakillerde bulunur. Bk. Bulûğu'I-emânî, 1/302-303.
[22] Sened:
Sahih: Milmed, IV/349, H.no: 18969, (İkinci rivayet): IV/348-349, H.no: 18965, (Üçüncü rivayet): IV/349, H.no: 18966; Mâlik, Taharet, 30:
Nesai, Taharet, 85, H.no: 103.
îbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 282:
(Müsned'de hazfolan kısım tamamlansın diye burada Mâlik, Nesâî ve îbn Mâce'nin rivayetlerini verdik.) Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/159, H.no: 2794; Hâkim, 1/220, H.no: 446 (Hâkim, "Buharı ve Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" derken, Zehebî sahih olmadığını söyler.)
[23] Metinde parantez içindeki cümle: (yani Müsned'in 6 ciltlik nüshası yanında tahkikli baskısında da bulunmamaktadır. Ancak el-Bennâ'nın tertibinde bu cümle bulunmaktadır. Bu cümle nüshalardan hazfolmuş olabilir. Çünkü cümle eksik kalmaktadır.
[24] Bir rivayetteki ziyade.
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/240-243.
[26] Sened:
Sahih: Müsned, 1/66, H.no: 476; Şâfiî, Müsned, s.16; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/15, H.no: 49; Müslim, Taharet, 33; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/307, H.no: 576; Ebû Avâne, 1/194, H.no: 615; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-evsat, m/99, H.no: 302; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/12, H.no: 2731.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/243.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, IV/159, H.no: 17388; Benzer rivayet için bk. IV/201, H.no: 17718; Heysemî, senedinde îbn Lehîâ bulunduğu için hadisin hasen olduğunu belirtir. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk. 22/64. hadis. Ayrıca hadîsi Taberâni'ye de nisbet ederek iki isnadından birinin râvilerinin sika olduğunu ifâde eder. Bk. Mecma\ 1/264. Bennâ hadisin Buhârî ve Müslim'in Sahih'inde, înıam Mâlik'in Muvatta'ında ve Ebû Davud'un Siinen'inde Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi bulunduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/305.
[29] Müsned nüshalarında; "Başını mesh elliğinde bir düğüm çözülür" cümlesi bulunmaktadır. Ancak bu cümle tekrar geleceği için burada terceme edildi. Acaba bu cümle râvinin ya da yazanın hatası mı, yoksa tekrar mı ediliyor ya da takdim ve tehir mi var? Bennâ tertibinde bu cümle bulunmamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/243-244.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, 1/58-59, H.no: 415; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'iâ'mn Müsned'lerinde rivayet ettiklerini ve senedindeki râvilerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/224. Bennâ Münzirî'den şunları nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ceyyİd isnadla, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr ise sahih isnadla naklettiler." Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/305. Benzer bir rivayet için bk.l99/507.hadis.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/244-245.
[33] Sened:
Sahih: Müsned, 11/303, H.no: 8007; Mâlik, Taharet, 31; Müslim, Taharet, 32; Tirmizî, Taharet, 2, H.no: 2.
[34] ...veya benzeri ile dökülür.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/245.
[36] Sened:
Sahih: Müsned, 11/307,' H.no: 8051; Benzer rivayet için bk, 11/340, H.no: 8468; 11/328, H.no: 8332; U/453, H.no: 9802; İbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no: 800; İbn Huzeyme, 11/379, H.no: 1503; Hâkim, 1/332-333, H.no: 771 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartı na/râvîl eri ne uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Bennâ, hadisin İbn Huzeyme tarafından nakledilmesi sebebiyle hadisi sahih olarak değerlendirir ve şunları ekier: "İbn Huzeyme kitabında sahih hadisleri toplamayı hedeflemiştir. Sehâvî der ki: 'Buharı ve Müslim'in Sahihlerinden sonra en sahih eser, İbn Huzeyme'nin, daha sonra da İbn Hibbân'ın Sahih'leridir.' " BkBülüğu'l-emânî 1/306.

[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/246.
[38] Sened:
Hasen: Müsned, 111/3, H.no: 10936; Dâritni, Vudû', 30, H.no: 704-705; İbn Mâce, Taharet, 49, H.no: 426 (İbn Abbas), 427 (Ebû Said), 428 (EbÛ Hüreyre); Ebû Ya'lâ, 11/507, H.no: 1355; ibn Hıbbân, ÎI/127-128, H.no: 402; Hâkim, 1/305, H.no: 689 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/16;
Senedde yer alan Abdullah b. Muhammed b. Akîl sika biri olmasına rağmen hafızasından dolayı tenkide maruz kalmıştır. Heysemî kendisiyle delil getirilip getirilemeyeceği hususunda ihtilâfın varlığına dikkat çekerek bu râvinin birçok kimse tarafından da sika sayıldığını belirtir. BkMecma\ U/93;
Burada zikredilen hadis, uzun bir hadisin baş tarafıdır. Hadisin metni:
Hadisin tamamı cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324. hadiste zikredilecektir. Ayrıca 39/909. hadiste aynı senedle tekrar edilecektir.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/246-247.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, E/278, H.no: 7715; Benzer rivayet için bk. ü/438, H.no: 9610; 11/301, H.no: 7982; 11/235, H.no: 7208; Mâlik, Taharet, 161; Müslim, Taharet, 49; Tirmizî, Taharet, 39, H.no: 51 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 49, H.no: 428; İbn Huzeyme, 1/6, H.no: 5. Bu rivayet 35/905. hadiste bir başka sened ve benzer lafızlarla tekrar edilecektir.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/247.
[42] Sened:
Sahih: Müsned, İV/ 159, H.no: 17387 (Buradaki senedde İbn Lehîa'mn hocasının ismi belirli değildir. Ancak Müsned'de İV/ 157, H.no: 17371'de hocasının Ebû Üşâne olduğu tesbit edilmiştir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/301, H.no: 831; el-Mu'cemü'l-evsat, 1/66, H.no: 185; İbn Hıbbân, V/393, H.no: 2045; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Heysemî de hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, bunların bazılarının tarikinde ibn Hibbân'ın bulunduğunu, diğerlerinin ise sadece sahih râvilerle nakledildiğini ifade eder. Bk.Mecma', 11/29. Bennâ hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/307.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/247-248.
[44] sened:
Hasen: Müsned, IV/241, H.no: 18021; Müsned'dekİ benzer rivayetlere iki örnek:IV/243-244, H.no: 18048; IV/242, H.no: 18030, 18032-18033 (Bu rivayet 317/1187 ve 822/1692.hadislerde zikredilecektir); Mâlik, Taharet, 33; AbdürrezzâL Ü/271, H.no: 3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no: 562; Tirmizî, Salât, 167, H.no: 386; Dârimi, Salât, 121, H.no: 1411; İbn Huzeyme, 1/227, H.no: 441; Hâkim, 1/324-325, H.no: 745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/146, H.no: 321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, İÜ/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı niishalar daki "Hayyât" hatalıdır.) sebebiyle hasen gösterilmiş. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûî saymış, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/256, H.no: 838; Hâkim, 1/324-325, H.no: 744, 746 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartın a/râvîl erine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır).
Heysemî, Mecma', 1/240;
Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen hadis; Müsned, 111/42-43, H.no: 11324; IÜ/54, H.no: 11450 (Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', ü/25). Bu rivayet 316/1186.hadiste zikredilecektir.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/248-249.
[46] Sened:
Sahih: Müsned, Udi, H.no: 483; Benzer rivayet için bk. 1/71, H.no: 516; Müslim, Taharet, 13; Nesâî, İmamet, 52, H.no: 854.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/249.
[48] Sened:
Sahih: Müsned, 1/64, H.no: 459; Benzer rivayet için bk. 1/66, H.no: 478; 1/68, H.no: 493; Buharı, Rikâk, 8; Müslim, Taharet, 9; îbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/249-250.
[50] Sened:
Sahih: Müsned, J/61, H.no: 430; Benzer rivayetler için bk. î/59, H.no: 418-419; 1/58-59, H.no: 415; Mâlik, Taharet, 61; Buhârî, Vudû', 28; Müslim, Taharet, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 57; Hz. Osman'dan nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:
Müsned, 1/57, H.no: 406; 1/69, H.no: 503; 1/66, H.ıio: 473 (Bu rivayet Namaz konusunun 13/883.hadisi olarak zikredilecektir); Müslim, Taharet, 5-13; îbn Mâce, Taharet, 57, H.no: 459; Bir başka rivayet: Müsned, 1/67, H.no: 486 (Bu rivayet müphem bir râvî bulunduğundan dolay! zayıftır); Bu konuda bir diğer rivayet:
Müsned, 1/67, H.no: 484; Ma'bed el-Cühenî; Basra'da kader konusunda ilk görüş beyân eden kişidir. Tabiînden sika biridir. Yalanla itham edilmedi. Bk.Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/399-400. Bennâ, bu râvî hakkında Ebû Zür'a'nın zayıf, Yahya b. Maîn'in İse sika dediğini belirtir. Bk,Bülûğu'l-emâm, 1/309. Ayrıca 190/498.hadise bk.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/250-251.
[52] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 400. Müslim, Taharet, 5-13. Bu rivayetin tahrici için bir önceki hadise bk.
[53] Belât ; evdeki yayvan taş anlamındadır ya da Medine'deki taşlık bir yerdir. Bk. Îbn Kaccrt Fethu'l-Bâıi, İV/117; ZUrkânî, Şerhu'l-Muvatta', TV/167; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, n/201; Râzî, Muhtânt's-Sıhâh, 63.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/251-252.
[55] Sened:
sahih: Müsned, IV/117, H.no: 16991; Ebû Dâvû'd, Salât, 158, H.no: 905 (Hocası Ahmed b. lanbei'den naklettiği hadislerden biridir); Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/327, H.no: '02; Hâkim, 1/222, H.no: 451 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisİne uygun olduğunu, hadisin erhangi bir illetinin bulunmadığını söyler. Zehebî de Zeyl'inde buna muvafakat eder), lennâ, Münzirî'nin bu hadis hakkında herhangi bir hüküm-vermediğini dolayısıyla hadisin enedinİn ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/310.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/252.
[57] Sened:
Hasen: Müsned, IV/158, H.no: 17379; Benzer rivayet için bk. IV/158, H.no: 17380 (Müphem bir râvî bulunması sebebiyie her iki rivayet de zayıftır); Hâkim, 1/222, H.no: 453 (Hâkim, hadisi Muhammed b. Ebân - Zeyd b. Eşlem - Atâ' b. Yesâr - Ukbe b. Âmir senediyle merfû olarak nakleder ve Muhammed b. Ebân'm hata yaptığını, hadisin de vâhî/zayıf olduğunu, kendisi ile delil getirilemeyeceğini belirtir. Ayrıca önceki rivayette verdiği isnadda yer alan Hişam b. Sa'd ile Müslim'in delil getirdiğini ilâve eder. Zehebî ise sükût etmiştir). Hâkim'in işaret ettiği Hişam b. Sa'd bir önceki 201/509.hadisin senedinde yer alan râvidir. Zeyd b. Hâlid kanalı ile rivayet edilen hadis sahihtir. Bu rivayet ise zayıftır.
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından iki isnâdla nakledildiğini, birinde İbn Lehîa'nm bulunduğunu, diğerinin senedinin ise tartışmalı olduğunu belirtir. Bk. Mecma', n/278. Müsned'in senedinde de İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Hadis şâhidleri ile hasen ligayrihi seviyesine yükselir. Bennâ, seneddeki İbn Lehîa ve müphemlİğe dikkat çektikten sonra hadisin Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Hâkim tarafından da nakledildiğini söyler ve Hâkim'in "hadis sahihtir" sözünü aktarır. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/310. Bennâ'nın belirttiği gibi Hâkim'in hadis hakkında sahih hükmü verdiğine dair bir bilgiye rastlayamadığımızı belirtmek isteriz. Ancak hadisin metni sahihtir; bununla birlikte hadisin bu senedi ile müphem râvi bulunduğu için zayıf olduğunu söylememiz gerekir.
[58] Bir rivayette de; "Önceki günahlarını örter/siler" şeklinde nakledilmektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/252-253.
[59] Sened:
Sahih: Müsned, IV/145-146, H.no: 17247; Müslim, Taharet, 17; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 169; Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55 (TirmİzÎ: "Hadisin senedi muzdariptir. Bu hususta Ukbe'nin hadisi ile beraber Enes'ten de rivayet vardır" der); Nesâî, Taharet, 109, H.no: 148; îbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 470;
Hz. Ömer'den şahidi (Radıyallahii anh) için bk. 306/614.hadis.
Enes b. Mâlik'ten şahidi (Radıyallahii anh) İçin bk. 307/615.hadis.
Diğer şâhidleri için bk.306/614.hadİsİn tahriri.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/253-254.
[61] Sened:
Sahih: Müsned, IV/386, H.no: 19331; Hadis Şehr b. Havşeb sebebiyle basendir (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadis.) Ancak bu isnad ile zikredilen hadisin mülaffak olduğu (birden fazla hadisin birleştirilerek rivayet edildiği) ve bu ayrı rivayetlerin her birinin sahih isnadlarla geldiği dikkate alınırsa bu rivayetin de sahih li gayrîhi seviyesinde olabileceği söylenebilir. Bennâ da hadisin isnadının ceyyid olduğunu ve Taberânî'nİn de rivayet ettiğini belirtir. Rk.Bülûğu'l-emânî, 1/311. Bennâ, rivayetin tamamını zikrettiği 89/8659. hadiste, Heysemî'nin bu rivayete yer verdiğini, Ahmed ve Taberânî'nİn üç Mu'cem'ine de nisbet ettiğini ve Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduklarım söylediğini nakleder. Benzer bilgileri MtinzİrÎ'den de nakleder. Ayrıca Hâkim'in de "isnadı sahihtir" sözünü ilâve eder. Bk, Bülûğu'l-emânt, XIX/159, 200, Hadisin metni:
Burada rivayetin kudsî hadis kısmı alınmadı. Hadisin tam metni için bk.89/8659. hadis. Bennâ hadisi şu bölümlere ayırır:
n-Kudsî hadis bölümü: Bk.38/8492.hadis.
h-Allah yolunda ok atan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330; IV/113, H.no: 16957, 16960-16961; IV/384, H.no: 1932149322 (Ebû Nticeyh es-SUlemî'den); IV/235-236, H.no: 17984

(Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den). Bk.36/4224.hadis.
c-Allah yolunda saç ve sakalını ağartan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330, 19332; IV/113, H.no: 16957,16961; IV/384, H.no: 19321 (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den). Bk.20/7297.hadis.
d-Müs!üman bir köleyi âzâd eden kişi ile İlgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330, 19332-19333; IV/113, H.no: 16957, 16961; IV/384, H.no: 19321 (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984; IV/235, H.no: 17983; IV/234-235, H.no: 17981 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den); IV/321, H.no: 18798 (Ka'b b. Mürre es-Behzî'den); 11/525, H.no: 10747; Ü/525, H.no: 10747 (Ebû Hüreyre'den). Bk.l/4578.hadis.
t-Üç çocuğu da bulûğa/ergenliğe erişmeden ölen kimse ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no: 19330; III/3O6, H.no: 14219, III/303, H.no: 14181 (Câbir'den); E/510, H.no: 10570; 11/479, H.no: 10162 (Ebû Hüreyre'den); 1/451, H.no: 4314; 1/429, H.no: 4077-4079; 1/375, H.no: 3554 (Ebû Hüreyre'den); VI/29, H.no: 23889; VI/27, H.no: 23873 (Avf b. Mâlik'ten); 111/156, H.no: 12531 (Enes'ten). Bk.56/8436.hadis.
{-Namaz kılmak için abdest alan kimse ile ilgili bölümü: Burada zikredilen kısmıdır. Aynca bk. Müsned, IV/113-114, H.no: 16963. Ayrıca 183-184/491-492.hadislere bk.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/254-256.
[63] Sened:
Sahih: Müsned, V/251, H.no: 22062; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/148, H.no: 7571; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in sahih tarikle rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/223; Bennâ, benzer bir değerlendirmenin Münzirî tarafından da yapıldığını dile getirir. Bk. Bulûğu 7-emânî, 1/311. Hadisin senedindeki Şehr b. Havşeb İle ilgili bilgi için bk.4/4.hadis.
[64] Lafiz anlamı; "Bir değil, iki değil üç değil, dört değil, beş değil dalıa fazla işittim" şeklindedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/256.
[65] sened:
Sahih: Müsned, V/254, H.no: 22088; Ebû Câlib er-Râsibî; hafızasındaki zayıflığa rağmen sika sayılmış ve bu sebeple de kendisiyle delil getirilip getirilemeyeceği hususu tartışılmış bir râvîdir. Heysemî, Ebû Câlib er-Râsibî'nin dışındaki râvîlerin sika olduklarını ifâde ederek, onun hakkında herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Belli başlı hadis kaynaklarındaki rivayet dağılımı şöyledir: Tirmizî üç, Ebû Dâvûd bir, İbn Mâce dört, Ahmed b. Hanbel yirmi hadisini eserine almıştır. Tirmizî, Ebû Câlib'in ismini Hazevver olarak açıklar, hadislerini ise hasen (EkStinen, Salât, 149, H.no: 360; Tefsîr, 3/8, H.no: 3000) ve hasen-sahih (Bk.Sünen, Tefsîr, 43/1, H.no: 3253) olarak değerlendirir. (Ebû Ümâme'nin ismi ise Suday b. Aclân'dır.) Ahmed Muhammed Şâkir, Tirmizî tahkikinde Ebû Câlib er-Râsibî'nin sika olduğunu benimser.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/256-257.
[67] Sened:
Sahih: Müsned, V/255, H.no: 22096; Abdürrezzâk, m/71, H.no: 4842; Rûyânî, Müsned, 11/271-272; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIÜ/123, H.no: 7560-7563; Bu rivayet mevkuf bir eserdir. Yânî Ebû Ümâme Suday b. Aclân'ın sözüdür. Fakat ibâdetler konusunda sahabenin fikir beyân etme durumu olmadığı için rivayet hükmen merfûdur. Daha önce zikrettiğimiz hadisler de bunu ispat eder niteliktedir. Heysemî, hadisi Taberânî'nin de rivayet ettiğini ve râvilerinin sika olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in de isnadını "Hasâis ve Nübüvvetin alâmetleri" bahsinde {Mecma', VEI/265) zikredeceğini belirtir. Bk. Mecma', 1/223.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/257-258.
[69] Sened:
Hasen: MüSned, V/263, H.no: 22173; İbn Ebî Şeybe, Musannef, n/145, H:no: 7490-7491; Taberânî, el-Mu'cemÜl-kebîr, Vm/266, H.no: 8032; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/14, H.no: 2736 (Ebû Müslim'in nİsbeti "el-Bece)î" olarak veriliyor); Münzirî, Ebû Müslim'in nisbetİni "et-Tağlibî" olarak verir ve isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Terğîb, 1/145; Benzer bir rivayet daha önce zikredilmişti. Bk.l86/494.hadis. Ebû Müslim et-Tağlibî (es-Sa'lebî veya el-Becelî) meçhuldür. Heysemî, senedindeki Ebû Müslim et-Tağlibî hakkında sikalığına dâir bilgi veren birini tanımadığını, diğer râvilerin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/222, 300. Münzirî de benzer şeyler söyler. Bk.Terğîb, 1/155. Ebû Müslim eİ-Becelî Zeyd b. Erkam'dan hadis alan râvîdir. Hadis şâhid ve mütâbileri ile kuvvet kazanır. Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bütûğu'l-emânt 1/313.
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/258-259.
[71] Sened:
Sahih: Müsned, V/423, H.no: 23486; Nesâî, Taharet, 108, H.no: 144; İbn Mâce, İkâme, 193, H.no: 1396; Dârimî, Vudû', 45, H.no: 723; Şâşî, Müsned, 111/75, H.no: 1131; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/156-157, H.no: 3994-3995;İbn Hıbbân, 11/189, H.no: 1039; Sûfyan b. Abdurrahman sebebiyle hadis tenkide maruz kalmıştır. Fakat bu râvinİn Alkame b. Sûfyan b. Abdullah es-Sekafî et-Tâifî isimli mütâbii vardır. Bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, IV/156-157, H.no: 3995. Sûfyan b. Abdurrahman'in ismi bazı senedlerde Sûfyan b. Abdullah olarak da zikredilir. Bk.Üânmf, Vudû', 45, H.no: 723; İbn Hacer bu râvinin {Sûfyan b. Abdurrahman veya Sûfyan b. Abdullah es-Sekâfî el-Mekkî) saduk olduğunu belirtir. Bk.Takrib, Trc.no: 244; Ayrıca Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedriis el-Mekkî'nin an'anesİ de tenkid edilmiştir. İbn Hacer bu râvinin saduk olduğunu, fakat tedlis yaptığını ifade eder. BkTakrîb, Trc.no: 506; Hz.Osman'dan (Radıyallahii anh) şahidi için bk,220/528.hadis. Hadis şâhid ve mütâbii ile sahih ligayrihî seviyesine yükselir.
[72] Zatü's-Selâsil Gazvesi: H.8. yılı cemaziyülevvel ayında yapılan Mu'te savaşından bir ay sonra, cemazİyiilâhir ayında Şam'ın bir bölgesi olan Benî Cüzam sulağında yapılan savaştır. Ordu kumandanlığını Amr b. Âs yapmıştı. (Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XV/125 (FadâilüVSahâbe, 8); İbnü'1-Esîr, Nihâye, ü/379)
(İbnü'1-Esîr sülâsil şeklinde harekelemiştir. Ancak Nevevî bunun yanlış olduğunu, doğru teleffuzun selâsil şeklinde olduğunu belirtiyor.)
[73] Başka rivayette yerine kelimesi bulunmaktadır. Bk. Tbn Hıbbân, Sahîh U/189 H.no. 1039.
[74] Bu dört mescid; Mescid-i Haram, Mescid-İ Nebî, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Kübe'dır. Bk. Haşiyetü's-Sindî alâ Süneni'n-Nesâî (Nesâî, Taharet, 108, H.no: 144; Muhammed Abdübâkî (Jbn Mâce'nİn dipnotunda. Bk. İbn Mâce, İkâme, 193, H.no: 1396).
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/259-260.
[76] Sened:
Hasen: Müsned, VI/442-443H.no: 27370; Bennâ hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'I-emânî, 1/314. Eserinin bir başka yerinde ise isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânt, IV/88. Heysemî, Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde zayıf kabul edilen Atâ b. Aclan'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/80; Bir başka yerde senedinde Meymûn Ebû Muhammed'in bulunduğunu söyleyerek, Zehebî'nin "Bu râvî tanınmıyor" dediğini nakleder. Bk. Mecma', 11/278;
Bu rivayet namaz 821/1691 ve 368/10794.hadislerde tekrar edilecektir.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/260-261.
[78] Sened:
Hasen: Müsned, VI/450, H.no: 27417; Hadisin sonunda Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah babasının hocası Ahmed b. Abdülnıelik'in kendi hocası hakkında sehven kalb yaparak "Sehl b. Ebî Sadaka" dediğine, ismin doğru telaffuzunun "Sadaka b. Ebî Sehl" olacağına dikkat çeker. Bennâ, Münzirî'den naklen isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/314.
[79] Metindeki ravi tenkidiile ilgili ziyade:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/261-262.
[80] Sened:
Zayıf: Müsned, V/136, H.no: 21136; Tayâlisî, Müsned, s.74, H.no; 547; Tirnızî, Taharet, 43, H.no: 57 (Tirmizî bu konuda Abdullah b. Amr ve Abdullah b. Muğaffel'den de rivayetin bulunduğunu, ancak Übey b. Ka'b'm hadisinin garib olduğunu, isnadının ise hadis âlimlerince sahih olarak değerlendirilmediğini, bunun sebebini İse Hârice b. Mus'ab'ın kuvvetli olmayışına bağlar. Abdullah b. Mübârek'in bu râviyi zayıf saydığını söyler); İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 421. Hâkim, 1/267, H.no: 578 (Hâkim bu rivayeti İbn Ömer'den naklettiği: "Biz Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında kadın-erkek bir/aynı kaptan ellerimizi yıkıyorduk" hadisine şâhid olarak vermiş ve: "Bundan daha sahih bir isnadla bir başka şahidi daha vardır" demiştir.) Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/197, H.no: 901;
Hârice b. Mus'ab b. el-Haccâc el-Horasanı'nin (v.168/784) bir hadisini Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî, dört hadisini ise İbn Mâce eserlerinde rivayet etmiştir. Zehebî bu râvi için "vâhî/zayıf lafzını kullanır. Bk.Kâşif, Trc. no: 1303.
Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 2394; Münâvî, Hârice hakkındaki (çok zayıf olduğuna dair) olumsuz değerlendirmelere değinir ve "Hadis, Ahmed b. Hanbeî'İn Müsned'ine oğlu Abdullah'ın yaptığı ziyâdelerden biridir" der. Feyzu'l-Kadîr, E/638-639. İbnü'l-Cevzî ise Ahmed b. Hanbeî'İn oğlu Abdullah'a "bu zatın hadislerini yazma" dediğini hatırlatır. İik.el-flelU'1-mütenâhiye, 1/345; Abdullah: "Babam Hârice b. Mus'ab'dan herhangi bir hadisi yazmamı yasakladı" der. Bk.îbn Hacer, Tehzîb, 111/76; İbn Hacer de hadisin zayıf olduğu kanaatindedir. Bk.Telhîsul-habîr, 1/101, 144; Irâkî İhya hadislerinin tahricinde zayıf olduğunu belirtir. BkJthâf, VTI/268.
Hadisin İmrân b. Husayn'dan (Radıyaliahü anh) şahidi:
Bunun için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, Vl91, H.no: 904 (zayıf);
Mübârekfûrî, hadisin abdest alırken su kullanımında israfa kaçmanın mekruh olduğuna delil olduğunu hatta nehir kıyısında bile olsa israf yapılmaması gerektiğini belirterek Tirmizî'nin şâhid olarak ileri sürdüğü râvilerİn hadislerini vermiştir.
Abdullah b. Amr'm rivayeti: (jû&j u&üj tCÎ âîî ı'ü Ji. S13 ^l> tJb'jA ıii)
(Bk. Müsned, 11/180, H.no: 6684 (305/613.hadis); Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; îbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422;)
Abdullah b. Muğaffel'm rivayeti:
(Bk. Müsned, IIV/86, 87; V/55; Ebû Dâvûd, Taharet, 45, H.no: 96; İbn Mâce, Duâ, 12, H.no: 3864) Bk.Tuhfetü'I-ahvezî, 1/157. Bu rivayet için bk. 201/4930.hadis.
Bennâ Hz.Peygamber'in "bir müd" ile abdest aldığını, gereğinden fazla su kullananın haddi aşacağı ve kötü bir iş (zulüm) yapacağı hadislerinin Kur'an-i Kerim'deki "tebzîr" (tsrâ, 17/27) (jiÇAjı !a^J*j ı/l_s"^jXİJı jj) " Saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir" âyetini hatırlattığını belirterek hadisin manasının kuvvetİenebilecegini dile getirir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, U/3.
Bazı nüshalarda bu hadis Ahmed b. Hanbel'den nakledilmiş görülüyor. Aslında bu hadis Abdullah'ın ziyadelerinden biridir. Bennâ ziyade olduğunu belirtmemiş. Diğer nüshaları esas aldığı anlaşılıyor. Âmir Hasan Sabri bu hadisi zevâidinde zikreder. Bk. Zevâidü Abdillah, s,I59,H.no: 12
[81] Vesvese ziyadesi için bk. Tirmizî, Taharet, 43.

[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/263-264.
[83] Sened:
Hasen: Müsned, 11/221, H.no: 7065; İbn Mâce, Taharet, 48, H,no: 425 (Büsırî, Huyey b. Abdullah ve İbn Lehîa sebebiyle isnadının zayıf olduğunu belirtir); Ahmed Muhammed Şâkir İbn Lehîa'nın zayıf olduğunu kabul etmediği gibi (İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis), Huyey'in de sika oluşunu tercih ederek hadisin sahih olduğuna hükmeder. Bunun sebebinin ise Huyey hakkındaki değerlendirmeler olduğunu ileri sürer: îbn Hıbbân Sikât'ta zikretti; İbn Maîn'in "bir beis yoktur", Ahmed b. Hanbel'in "hadisleri münkerdir", Buhârî'nin "hakkında tartışma bulunan biridir", Nesâî'nin ise "kuvvetli değildir" dediklerini nakleder. Heysemî de bu görüşleri nakletmekle yetinir. Bk.Mecma' IV/23-24; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 1296; İbn Hacer "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1605. Huyey b. Abdullah el-Meâfirî'nin (v. 143/760) Tirmizî ve Ebû Dâvûd üç, Nesâî dört, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 23 rivayetini nakleder. T'rmizî hadisleri hakkında hasen hükmünü verir. Bk.Sünen, Bıyû\ 52, H.no: 1283; Siyer, 17, H.no: 1566; Tefsîr, 5/23, H.no: 3063; Huyey ile ÜgîÎl bilgi için bk.92/134.hadis.
Bennâ Tenkîh ve Mirkât'ta hadisin hasen olduğunun söylendiğini belirtir. Daha sonra senedindeki İbn Lehîa'ya işaret ederek Ebû Hâtim'in: "İtibâr için hadisi yazılabilir" dediğini nakleder. Ayrıca Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen 305/613. hadisin de bu rivayeti desteklediğini söyler.
(Müsned, 11/180, H.no: 6684; Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422) BkMlûğu'l-emânî, II/3.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/264-265.
[85] Sened:
Sahih: Müsned, 1/289, H.no: 2628; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvilerinİn sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ 1/218-219, 270. Ayrıca 445/753. hadiste tekrar edilecektir.
Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. ;(447/755.hadis) Müsned, m/303, H.no: 14184; Benzer rivayet için bk.III/370, H.no: 14916; Buharı, Gusl, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 93 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Taharet, 144, H.no: 230; İbn Mâce, Taharet, 1, H.no: 269 (İbn Mâce bu babda Sefine, Âişe ve Akil b. Ebû TâlÎb'den (Radıyallahü anhüm) de nakilde bulunur). Hâkim, 1/161 (Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Zehebî buna muvafakat eder.)
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için 217/525.hadise bk.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk. 445-450/753-758. (Câbir, Sefine ve Âişe (Radıyallahü anhüm) hadisleri)
[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/265.
[87] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/179, H.no: 12775; Benzer rivayet için bk. İÜ/179, H.no: 12779; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 85.
Şerîk b. Abdullah Ebû Abdillah en-Nehaî (v. 177/793) hakkında Zehebî şöyle bir değerlendirmede bulunur: "İbn Maîn sika saymıştır. Diğerleri ise hafızasının iyi olmadığını belirtmişlerdir. Nesâî, bir beis olmadığını ifâde eder. 82 yaşında vefat etti." Bk.Kâşif, Trc. no: 2276. İbn Hacer ise hakkında şu bilgileri verir: "önce Vâsıt, sonra Küfe kadılığı yaptı. Sadûktur, çok hata yapar. Hafızası Küfe kadılığına getirildikten sonra değişti. Adaletli, fazilet sahibi ve ibâdete düşkün, bid'atçilere karşı sert tavır alan bir zâttı. Bk.Takrîb, Trc. no: 2787; İbn Hıbbân sika râviler arasında addeder. Bk.Sikât, VI/444. Bilgi için bk. 145/453.hadis. Bennâ 145/453.hadiste "Ebû Dâvûd ve Münziri sükût etmiştir ki (Sünen, Taharet, 24, H.no: 45) onların sükûtu hadisin ceyyid, hasen veya zayıf olup da yükselmeye açık, yahut İhticâca uygun oiduğu anlamına gelir" der. Bk. Bulûğu'l-emânî, 1/283. Bu zâtın Buhârî'de bir, Müslim'de yedi, Tirmizî'de 64, Nesâî'de 38, Ebû Dâvûd'da 58, İbn Mâce'de 76, Dârimi'de 56, Ahmed b. Hanbel'de ise 435 rivayeti bulunmaktadır.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/265-266.
[89] Nevevî, Şerhu Müslim, VÜ/49; Zurkânî, Şerhu'l-Muvatta', ü/200, IV/286; İbnü'1-Esîr, Nihâye HI/60, IV/308; Azîmâbâdî, Avnü'lMa'bûd, I/114-116; Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, I/İ66-167
Bazı kitaplarda hacim ölçülerinin tartı (gr. ya da k.g.) olarak değerleri verilmiş, ancak bu doğru değildir, çünkü her maddenin hacmi ve ağırlığı farklıdır. Her maddenin hacim ve tartısı ayn ayrı zikredilirse doğru olur. örnek için bk. Muhammed Necmüddin, el-Mekâdirü'ş-şer'ıyye, 227.
[90] Ahmed Nâim, age., 1/166-167.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/266-267.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, ID7179, H.no: 12779; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 95; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609 (garib);
Abdullah b. îsâ İsimli iki farklı râvî vardır. Biri: İbn Abdurrâhman b. Ebî Leylâ (v. 135/752) ki bu râvi sahih hadis ricâlindendir. Diğeri: İbn Hâlid el-Hazzâr el-Basrî'dir ki bu râvi zayıftır. Fakat Tirmizî hadisini hasen olarak değerlendirir. (Bk. Tirmizî, Zekât, 28, H.no: 664) Şayet bu zat sebebiyle "hadis zayıftır" denilecek olursa, şâhidleri İle kuvvet kazanır:
a-Enes'ten (Radıyaüahü anh) nakledilen bir hadiste: "(Ölçüsü) beş müde ulaşan bir sa' ile guslediyor, bir müd ile abdest alıyordu" Duyurulmuştur. Bk. Buhârî, Vudû', 47; Müslim, Hayz, 51; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609 (Tirmizî: "Şerik'in hadisinden daha sahihtir' derken; Ahmed Muhammed Şâkİr hadisin sahih olduğunu ifâde eder.
Senedde yer alan Abdullah b. Cebr ise Abdullah b. Abdullah b. Cebr b. Atîk'tir. Dedesine nisbet edilmiştir. Sika bir râvîdir).
b-Sefîne'den (Radıyallahü anh) de benzer rivayet (448/756.hadis) nakledilir. Bk. Müslim, Hayz, 52-53; Dârimî, Vudû', 23, H.no: 694; Tinnizî, Taharet, 42, H.no: 56 (Tirmizî "hasen-sahİh" hükmünü verir ve bu konuda Hz.ÂÎşe, Câbir ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) nakillerin bulunduğunu belirtir);
c-Ebû Dâvûd Hz.ÂÎşe (449-45 0/757-75 8.hadi s) ve Câbifden (447/755.hadis) (Radıyallahü anhümâ) nakledilen rivayetleri verir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 92-93; Nesâî, Miyâh, 59, H.no: 345-346; Câbir'den gelen nakil, hocası Ahmed b. HanbeFden rivayet ettiği hadislerden biridir.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen hadiste: "Allah Rasûlü'ne (Sallaüahü aleyhi ve seilem) bu miktarların yeterli olduğu ifâde edilmiştir." Bk.445/753.hadis.
e-Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka (14/322.) hadiste ise: "Beş mekkûk ile guslediyor, bir mekkûk ile abdest alıyordu" buyurulur. Bk. Müslim, Hayz, 50; Tinnizî, Cum'a, 76, H.no: 609; Nesâî, Taharet, 59, H.no: 73;
Ümmü Umâra'dan (Radıyallahü anhâ) nakledilen rivayette ise: "Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seilem) abdest alması İçin getirilen kabın üçte İkilik müd miktarında olduğu" belirtilir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 94; Nesâî, Taharet, 59, H.no: 73;
Ayrıca 446/754.hadiste tekrar edilecektir.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/267.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, UI/264, H.no: 13723; Ebû Avâne, 1/233; Ayrıca 14/322, 214/522-216/524 ve 447/755.hadise bk.
*Bu konuya Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen ek bir hadis:
"Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) beş mekkûk ile guslediyor, bir mekkûk ile de abdest alıyordu."
Sened:
Sahih: Müsned, IÜ/290, H.no: 14026; Benzer rivayet için bk. III/112, H.no: 12044 (14/322.hadiste zikredildi); III/l 16, H.no: 12095; ffl/259, H.no: 13651; III/282, H.no: 13935; Buhârî, Gusl, 9; Müslim, Hayz, 50; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 95 (Hadisin sonunda hoca-si Ahmed b. Hanbel'den bir sa'nm 5 rıtl olduğunu duyduğunu, bu da İbn Ebî Zi'b'İn kullandığı ve aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) tercih ettiği bir ölçü olduğunu nakleder); NesâÎ, Taharet, 59, H.no: 73; 144, H.no: 229; Miyâh, 13, H.no: 344; Tirmizı, Cum'a, 76; Taharet, 609; Dârimî, Vudû', 23, H.no: 695; Beyhakî, es-Sünenul-kübrâ, 1/194
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/267-268.
[95] Sened:
Sahih:VI/94, H.no: 24508; Benzer rivayet için bk. VI/130, H.ıo: 24871; VI/147, H.no; 25024; VI/187-188, H.no: 25422; VI/202, H.no: 25540; VI/210, H.no: 25639; Buhârî, Vudû', 31; Salât, 47; Et'ıme, 5; Libâs, 37, 77; Müslim, Taharet, 66-67; Ebû Dâvûd, Libâs, 41, H.no: 4140; Tirmizî, Cum'a, 75, H.no; 608 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 89, H.no: 112; Gusl, 17, H.no: 419; Zînet, 8, H.no: 5056; İbn Mâce, Taharet, 42, H.no: 401
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/268.
[97] Sened:
Sahih: Müsned, 11/354, H.no: 8637; Ebû Dâvûd, Taharet, 41, H.no: 4141; ibn Mâce, Taharet, 42, H.no: 402; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 843; Münâvî ise hasen hükmü verir. Bk. Feyzu'l-Kadîr, 1/558-559. Suyûtî "İzâ Sebistüm" kjsrnj bulunmayan rivayetin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 539; Münâvî ise hadisin İbn Huzeyme, îbn Hıbbân, Taberânî ve diğerleri tarafından da nakledildiğini ve İbn Dakîk el-Id'in sahih sayılmasına değer bir hadis olduğunu, İbn Huzeyme'nin de sahih kabul ettiğini, İbn Hacer'in de bu görüşü onayladığını belirtir. Aynca İbnü'l-Kattân'ın "sahihtir", Mo-ğultay'ın da İbn Mâce'nİn şerhinde: "sahihtir, müellif zayıflığına işâref etmiştir, ancak bunun herhangi bir dayanağı ve delili yoktur" dediklerini nakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, 1/414-415
[98] Rivayetteki lafzı Ahmed b. Abdülmelİk'ten gelen nakilde şeklinde aynı manadaki farklı bir lafızla zikredildi İkisinin de manası 'sağ (uzvunuz) ile' şeklindedir.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/269.
[100] Sened:
Sahih: Müsned, 1/59, H.no: 418-419; 1/68, H.no: 489; Benzer rivayet için bk. 1/67-68, H.no: 488; 1/67, H.no: 487; 1/74, H.no: 553 (z.); Buharı, Vudû', 24, 28; Müslim, Taharet, 3-4; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 106; Nesfit, Taharet, 68-69, H.no: 84-85; Ibn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285; Dârimi, Vudû', 27, H.no: 699; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/92, H.no: 149; Heysemî, sahih hadis ricâlîyle'nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/228-229.
Ebû Eyyûb ei-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.209/517.hadis.
Ayrıca 250/558.hadiste tekrar edilecektir.
[101] Diğer rivayette; "...şehâdet parmaklarını kulaklarına soktu, baş parmaklarıyla kulaklarının dışını ve şehâdet parmaklarıyla kulaklarının İçini mesh etti..." Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/270-271.

[103] Sened;
Hasen: Müsned, 1/66, H.no: 472 (Ata b. Rabah'ın Hz. Osman'dan rivayeti mürseldir. Ancak hadisin mütâbİ ve şâhİdleri bu hadisi kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Haccâc b. Ertâd sika müdellistir. Bu rivayette tahdis sığasi kullanmamıştır); Benzer rivayet İçin bk. 1/72, H.no: 527 (İnkıtaı/sened kopukluğu sebebiyle zayıftır); 1/61, H.no: 436 (sahih); İbn Mâce, Taharet, 51, H.no: 435; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62-63;
Âmir Hasan Sabrı zevâidden olan bu hadisin 1/72, H.no: 527 rivayetini zikrederek isnadının zayıf olduğunu, bunun sebebinin ise Atâ b. Ebû Rabah'ın Hz.Osman'a yetişmemesini ve Haccâc b. Ertât'm birçok hata ve tedlis yaptığını dile getirir. Bk. Zevâidü Abdİlloh, H.no: 133ennâ hadisin isnadının ceyyid oiduğunu ifade eder ve şunları ekler: "Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Miisnede yaptığı ilâvelerden biri olan bu hadis, abdest âyetinin çizdiği sınırlan zikretmekle yetinir. Ayrıca bu rivayet, Şia'nın îmâmiye kolunun iddia ettiği gibi âyetten ayakların mesh edilmeyeceği, bilâkis yıkanacağı gibi bir hükmü açıklamış oluyor." Bk. Bülûğu'l-emânî, II/7.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/271.
[105] Sened:
Sahih: Müsned, 1/135, H.no: 1133; Hz. Ali'den abdeslle ilgili nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 1/160, H.no: 1380 (z.) (Süfyân b. Vekf sebebiyle zayıf); T/158, H.no: 1359 (z.) (el-Alâ' b. Hilâl el-Bahilî sebebiyle çok zayıf. Amr b. Muhammed'in bu râviden mevzu rivayetler naklettiği ifâde edilmektedir. Ebû Hatim: "münkeru'l-hadis, daîfii'l-hadis" olan bu zâtın, Yezid b. Zürey'den naklettiği mevzu rivayetleri vardır" der); 1/157, H.no: 1353 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1351 (z.) (sahih); I/I23, H.no: 998 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1350 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1349 (z.) (sahih); 1/156, H.no: 1344 (z.) (sahih); 1/154, H.no: 1323 (sahih); T/153, H.no; 1315 (sahih); 1/148-149, H.no: 1270 (sahih); 1/144, H.no: 1222 (sahih); 1/141, H.no: 1198 (z.) (sahih); 1/141, H.no: 1197 (z.) (sahih); 1/139, H.no: 1178 (sahih); 1/139, H.no: 1173 (sahih); 1/139, H.no: 1174; 1/135, H.no: 1133 (sahih); 1/127, H.no: 1050 (sahih); 1/127, H.no: 1047 (z.) (sahih); 1/227, H.no: 1046 (z.) (sahih); 1/125, H.no: 1027 (z.) (sahih, 242/550.hadis); 1/122, H.no: 989 (sahih); 1/120, H.no: 971 (sahih); 1/116, H.no: 943 (sahih); 1/115-116, H.no: 936 (sahih, abdestten sonra suya bereket duası); 1/113, H.no: 910 (z.) (sahih); 1/110, H.no: 873 (sahih); Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman, Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyİ', Abdullah b. Üneys ve Hz.Âişe - Radıyallahn anhüm -); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Taharet, 31, H.no: 707-708;
Bu hadis 238/546.hadiste tekrar edilecektir.
[106] Rahabe: Geniş alan, mescid avlusu (Fethu'l-Kadîr, XIII/155); Kûfe'de bir yer. (Bk. İbn Hacer, Fethu 'Î-Bârî, X/81; Azîmâbâdî, Avıu'i 'l-Ma 'bûd, 1/332) manalarına gelmektedir.
[107] Bennâ, age. n/7-8.
[108] (Bir rivayette; Hz. Ali'nin yanındaydım, kendisine bir sandalye ve içi su bulunan bir de kap getirildi.)
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/271-273.
[110] Sened:
Sahih: Müsned, 1/123-124, H.no: 1008; İkinci rivayet: 1/110, H.no: 876; Ebû Dâvüd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman. Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyi', Abdullah b, Üneys ve Hz.Âişe - Radıyallahü anhum -); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Taharet, 31, H.no: 707-708, Amir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez.
[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/273-274.
[112] Sened:
Hasen: Müsned, 1/82-83, H.no: 625; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/32; İbn Huzeyme, 1/79, H.no: 153; İbn Hıbbân, m/362, H.no: 1080; Ebû Ya 'la, 1/448, H.no; 600; Ebû Dâvüd, Taharet, 51, H.no: 117 (Münzirî: "Âlimler bu hadis hakkında ihtilâfa düştüler. Tirmizî hocası Buhârî'ye bu hadis hakkında soru yönelttiğinde "zayıftır" cevabı almıştır" der.) Beyhakî, es~ Sünenü'l-kübrâ, 1/53, H.no: 248; 1/74, H.no: 355 (Beyhakî de TirmİzÎ'nin hocası Buhârî'ye bu hadisi sorduğunu, onun da: "Bu hadisin ne olduğunu bilmiyorum" şeklinde cevap verdiğini anlatarak şu yorumda bulunur: "Buhârî, Ata b. Yesâr'ın rivayetini daha sahih buldu" Bu rivayet:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/73, H.no: 353); Şemsülhak Azîmâbâdî de Ebû Davud'un şerhinde: "Her ne kadar râvileri sika olsa da Buhârî'nin vâkıf olduğu hadiste gizli bir illet bulunmaktadır. Buhârî de bu sebeple hadisi zayıf saymıştır. Bu gizli illet de Bezzâr'm zikrettiği mesele olabilir. (Yâni Bezzâr'ın hadisi verdikten sonra: "Bu hadisi (Meymûne validemizin üvey oğlu) Ubeydullah b. Esved el-Havlânî'den, onun da Muhammed b. Talha b. Yezid b. Rukâne'den başka rivayet edeni biz bilmiyoruz" demesidir.) İbn İshâk'tan kaynaklanan tedlis zannı Bezzâr'ın rivayeti ile ortadan kalkar." Bk. Avnu'l-Ma'bûd, 1/138-139; Fakat buradaki rivayette de tahdis sığası görülmektedir. Çünkü sika-müdellis olan Muhammed b. İshâk tahdis sığası ile rivayette bulunmuştur. Bennâ benzer görüşleri nakletmekle yetinir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/10.
[113] Yanı alnın üst kısmına.
[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/274-276.
[115] Sened:
Zayıf: Müsned,. 1/158, H.no: 1355; Senedindeki Muhtar b. Nâfî et-Temmâr el-Kûfî zayıftır. Buhârî eserinin birinde bu râviyi cerh etmezken (Bk.et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/386), bir diğer eserinde "münkeru'l-hadİs" hükmünü verir (Bk.et-Târîhu's-sağir, s.173). Heysemî de zayıf sayanlardan biridir. Bk.Mecma', V/118-119. Zehebî "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 5332. Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetinden sonra: "Bas-ralı bir şeyhtir. Garib rivayetleri çoktur" der. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no: 3714.
Bu hadis 174/482.hadiste zikredildi.
Parmakların misvak yerine kullanılıp kullanılamayacağına dâir bazı rivayetler:
a-Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis: (^u^ı iJij—Ji & isy&). (Bk. MakdİsÎ, Muhtara, VII/252, H.no: 2699; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/40-41, H.no: 176-177, 180 (zayıf); Deylemî, Firdevs, V/5.03, H.no: 8891). İbn Hacer hadisin isnadının tartışmalı olduğunu, fakat kendisinin herhangi bir beis görmediğini belirtir (Hasen).
b-Hz.Aişe'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen rivayetin ise senedinde Müsennâ b. es-Sabbâh bulunmaktadır.
c-Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) gelen nakilde ise: Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf bulunmaktadır. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsaî, VI/288, H.no: 6437). Suyûtî, bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmîu's-sağir, H.no: 3068; Heysemî ise Tirmizî'nin bu râvİnİn hadislerini hasen saydığını belirtir. Bk.Mecma', ü/100-101.
Müsned'deki Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) nakledilen bu hadis için ise İbn Hacer bu zayıf rivayetlerin içinde en iyisi olduğunu belirtir. Geniş bilgi için bk.Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/119; Bennâ, age., 1/296. Ayrıca bk. 174/482.hadis.
Bennâ buradaki hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî,II/11.
[116] Rahabe'nİn tanımı için bk.222/530.hadisin dipnotu.
[117] Lafiz olarak, 'bir kaç parmağını ağzına sokarak ağzını üç kere yıkadı' şeklindedir. Ancak doğru anlaşılması için 'ağzını üç kere yıkadı ve parmaklan ile de dişlerini sürttü' şeklinde terceme edildi.
[118] Aynı hadis için bk. Müsned Trc. no. 174/482.
[119] Bk. Karahisârî, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i Kebîr, 874; Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, 1170; Muallim Naci, Lügat-i Naci, 630.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/276-278.
[120] Sened:
Sahih: Müsned, 1/78, H.no: 583; Benzer rivayet için bk. 1/123, H.no: 1005; Bir başka benzer rivayet: 1/139, H.no: 1173; Diğer benzer rivayetler için bk. 1/113, H.no: 910; 1/120, H.no: 970; 1/125, H.no: 1027; 1/127, H.no: 1050; 1/144, H.no: 1222; 1/153, H.no: 1315; 1/159, H.no: 1366; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Tirmizu Taharet, 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 100, H.no: 130.
[121] Tirmizî, Nesâi ve Ebû Davûd et-Tay âlisi'de bu rivayet: "Yüzünü ve kollarım yıkadı, başını ve ayaklarını mesh etti,' şeklinde geçmektedir."
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/278.
[123] İbn Kudâme, Muğnî, 1/120-124; Sindî, Haşiye, 1/85.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/278-279.
[124] sened:
Sahih: Müsned, 1/102, H.no: 797; Benzer rivayetler için bk. 1/113, H.no: 910; 1/120, H.no: 970; 1/125, H.no: 1027; 1/127, H.no: 1050; 1/144, H.no: 1222; 1/153, H.no: 1315; 1/159, H.no: 1366; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 78-79, 100, H.no: 95-96, 130; DârimU Vudû', 31, H.no: 707; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, IV/273; İbn Huzeyme, 1/11, H.no: 16; 1/101, H.no: 202; Bezzâr, DT/30, H.no: 780; Ebû Ubeyde b. Fudayl b. Iyâz'ı Zehebî "fîhi lîn", İbnü'l-Cevzî "zayıf, DârekuEnî "sika" olarak değerlendirir. İbn Hıbbân "Sikât'"mda zikrederek Sahih'inde, aynı şekilde Hâkim Sa-hih'inde bu râvînİn hadislerini naklederler.
Âmir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidii Abdillah isimli eserinde zikretmez. Aynca bir önceki (226/534) ve 242/550.hadise bk.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/279.
[126] Sened:
Sahih: Müsned, 1/120, H.no: 970; Buhâri, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 13, H.no: 3717; Bezzâr, ni/30, H.no: 780; Ebû Ya'lâ, 1/262, H.no: 309; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/75; Ayrıca 344/652.hadise bk.
Evs b. Ebû Evs'ten (Radıyaliahü anh) de rivayet edüen hadis için bk. 347/655.hadis, Bu zat Evr b. Huzayfe'dir. Bir diğer rivayeti için bk. 239/547. hadis.
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/279-280.
[128] Sened:
Sahih: Müsned, IV/237, H.no: 17993; Benzer rivayet için bk. m/443, H.no: 15598 (105/413.hadis); III/443, H.no: 15598; IV/224, H.no: 17894; Heysemî, ricalinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Benzer bir rivayet 105/413.hadiste geçti. (Bk. Müsned, m/443, H.no: 15597; Benzer rivayet için bk. İÜ/443, H.no: 15598; IV/224, H.no: 17894; IV/237, H.no: 17993 (229/537.hadise bk); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 16; îbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 334; Heysemî, ricalinin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma \ 1/230.
Hadisin şâhidleri:

a-Muğire b. Şu'be (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 1; Tirmizî, Taharet, 16, H.no: 20 (Tirmizî, bu konuda Abdurrahman b. Ebî Kurâd, Ebû Katâde, Câbir, Yahya b. Ubeyd babasından, Ebû Mûsâ, İbn Abbas ve Bilâl b. Hâris'ten (Radıyaliahü anhüm) de rivayetlerin bulunduğunu, hadisin ise "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 17; İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 331: Dârimi, Vudû', 4, H.no: 666; Dârimî'nin metni şöyledir:
Dârimî'nin bir diğer rivayet (Vudû', 4, H.no: 667) metni şöyledir:
b-Enes (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 332 (Bûsirî, zayıf olduğunu ifade etti):
c-Ya'lâ b. Mürre (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 333;
d-Câbir (Radıyaliahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 2;
İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 335; Dârimi, Mukaddime, 4, H.no: 17;
e-Bilâl b. Haris el-Müzenî (Radıyaliahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 336 (Bûsirî, Kesir b. Abdullah sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ifade etti.).
[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/280-281.
[130] Sened:
Hasen: Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; Benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26, H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390,418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebfr, XXTV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, W169, H.no: 6100; Bu hadis 249/557.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 243/551,271/579 ve 272/580. hadislere bk.
[131] Metinde bulunan râvinin şekki/şüphesi ile ilgili cümle; (Râvilerden Süfyan dedi ki: Sanki o (Ali b. Muhammed) Rubeyyi'a değil de HaşİmI'ye gitti.)
[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/281-282.
[133] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV739, H.no: 16395, 16393* (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); IV/40, H.no: 16408, 16406; IV/42, H.no: 16425; Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.ALi'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.ALi'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556;
Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572, 265/573 ve 270/578. hadislere bk.
[134] Metindeki muhtelif rivayetlerin tercemesi:
Diğer rivayette de Abdullah b.Zçyd dedi ki; "Rasûlullah abdest aldı..." Süfyan, Amr b. Yahya'dan nakleder ki ondan üç hadis almıştı: "Ellerini iki kere ve yüzünü üç kere yıkadı, sonra da başını iki kere mesh etti."
Babam (Ahmed b. Hanbel) dedi ki: " Süfyan'dan üç kere 'Ayağını iki kere yıkadı' şeklindeki rivayeti dinledim, bir keresinde şöyle dedi 'Başını bir kere mesh etti,' ve iki kere de şöyle dedi: 'Başını iki kere mesh etti'."
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/283-284.
[135] Sened:
Sahih: Müsned, IV/288, H.no: 18446; Rûyânî, 1/234, H.no: 333; Heysemî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230; H/116.
[136] Lafiz manası: "bu kolunu (yani sol kolunu)."
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/284-285.
[138] Sened:
Sahih: Müsned, IV/427-428, H.no: 18082; (Tebük'te olduğunu ifade eden rivayet: IV/248, H.no: 18090;.IV/247, H.no: 18078; IV/249, H.no: 18092; IV/251, H.no: 18109-18112; IV/248, H.no: 18088-18089;) Diğer Benzer rivayet rivayetler: IV/255, H.no: 18151 (278/586.hadiste tekrar edilecektir); IV/255, H.no: 18151-18152, 18158; TV/254, H.no: 18146; IV/247, H.no: 18075; IV/245, H.no: 18059; IV/254, H.no: 18142; IV/250, H.no: 18106; IV/249-250, H.no: 18099; IV/247, H.no: 18077; IV/244, H.no: 18052; Baharı, Vudû', 35, 48, 49; Salât, 7, 25; Müslim, Jahâret, 75-81; Tirmizî, Taharet, 72-75, H.no; 97-100; İbn Huzeyme, H/I35, H.no: 140; Konu bütünlüğü açısından 54/362.hadise bk. Ayrıca 332-333/640-641 ve 278/586.hadislere bk.
[139] Bk. MüsnedlV/250, H.no.18099.
[140] Bu rivayet için bk. Müsned, IV/245, H.no: 18059; ve IV/251, H.no: 18109-18112.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/285-287.
[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288.
[142] sened:
Sahih: Müsned, 1/25, H.no: 168; Benzer rivayet için bk. 1/43, H.no: 300; Buhâri, Bed'ü'l-vahy, I; îmân, 41; Itk, 6; Menâkıbü'l-ensâr, 45; Nikâh, 5; Eymân, 23; Hıyel.l; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvûd, Talâk, 11, H.no: 2201; Tirmiij, Fezâilü'l-cihâd, 16, H.no: 1647; Nesât, Taharet, 60, H.no: 75; İbn Mâce, Zühd, 26, H.no: 4227
[143] îmam Şâfîî, Ümm, 1/25; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-mücîehid, 1/6; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1732; İbn Kudâme, Muğnî, 1/91; Desûkî, Haşiye, 1/93.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288.
[144] Sened:
Hasen: Müsned, ü/418, H.no: 9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Ebû Ya'lâ, XI/293, H.no: 6409; Dârekumî, Sünen, 1/79, H.no: 1; Hâkitn, 1/245-246, H.no: 518-519 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler. Buna sebep olarak da senedinde yer alan Ya'kub b. (Dînâr) Ebû Seleme el-Mâcişûn ile Müslim'in delil getirdiğini gösterir. Zehebî İse bu râvinin Yakub b. Seleme eS-Leysî ve isnadının da leyyin olduğunu belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/41,43, H.no: 183,195;
İbn Hacer hadisin zayıf isnadla nakledildiğini söyler. Tirmizî'de Said b. Zeyd ve Ebû Saîd'den benzerinin nakledildiğini belirterek Ahmed b. Hanbel'İn "Bu konuda sabit olan bir hadis yok" dediğini nakleder. Bk.Bülûğü'l-merâm, H.no: 46. San'ânî de Buhâri'nin Yakub b. Seleme el-Leysî hakkında şu sözünü nakleder: "Ne kendisinin babasından ne de babasının Ebû Hüreyre'den semai yoktur." Beyhakî ve Dârekutnî her ne kadar başka tariklerden naklet-seler de bu rivayetlerin her biri zayıftır. Taberânî'nin Ebû Hüreyre hadisi (az önce metnini verdiğimiz hadisi) zayıftır. TSk.Sübülü's-selâm, I/l 10.
Yakub b. Seleme el-Leysî sebebiyle hadisin isnadı zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile
kuvvet kazanır:
a-Ebû Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397
(Ayrıca bir sonraki hadisin tahricine bk.236/544);
b-Saîd b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 398
(Aynca 237/545.hadİsin tahricine bkz);
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 41,
H.no: 400;
Heysemî, Taberânî'nin (Bk. el-Mu'cemü's-sağîr, 1/131, H.no: 196) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şu rivayeti naklettiğini ve isnadının hasen olduğunu söyler:
Bk. Heysemî, Mecma', 1/220; Deylemî,.Firdevs, V/349, H.no: 8396. Aynca bk.236/544 ve 237/545.hadisler.
[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/288-289.
[146] sened:
Hasen: Müsned, 111/41, H.no: 11309; Benzer rivayet için bk. İÜ/41, H.no: 11310; Dârimi, Vudû', 25, H.no: 697; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397;
Rubeyh b. Abdurrahman b. Ebû Saîd el-Hudrî sebebiyle hadis zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır ve hasen olur: 235/543, ve 237/545.hadis.
Rubeyh b. Abdurrahman b. Ebû Saîd el-Hudrî'nin Ebû Dâvûd ve Dârimi'de birer, İbn Mâce'de iki, Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'inde altı rivayeti vardır. Zehebî, Ebû Zür'a'nın: "şeyhtir", îbn Adiy'in de "Bir beis olmamasını dilerim" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 1523; İbn Hacer de makbul olduğunu söyler. Bk.Takrîb, Trc. no: 1881.
Kesir b. Zeyd el-Leysî de aynca tenkide tâbi tutulanlardan biridir. Zehebî, Ebû Zür'a'mn: "saduktur, ama zayıflığı vardır" dediğini nakleder. Hk.Kâ$if, Trc. no: 4631; Tirmizî dört, Ebû Dâvûd beş, Dârimi bir, İbn Mâce altı, Ahmed b. HanbeS Müsned'inde 24 rivayetini nakleder. Tirmizî Kesifin hadislerine hasen hükmü verir. Buhârî'den de onun "mukâribü'l-hadis" olduğunu nakleder. Bk. Tinnizî, Siyer, H.no: 1579; Birr, H.no: 2019; Deavât, H.no: 3393; Bir yerde de "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Tinnizî, Menâkib, H.no: 3916.
[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/289-290.
[148] Sened:
Sahih: Müsned,VU382, H.no: 27023; Benzer rivayet için bk. VI/382, H.no: 27024-27025; V/381, H.no: 232129; IV/70, H.no: 16604-16605; Tirmizî, Taharet, 20, H.no: 25-26 (Tirmizî, bu konuda Hz.Aişe, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Sehl b. Sa'd ve Enes'ten -Radıyallahü anhüm-rivâyetlerin bulunduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Ahmed b. Hanbel bu hususta senedi ceyyid bir rivayet bilmediğini beyan ediyor. Buhârî de bu hususta en iyi rivayetin Rabah'm nakli olduğunu ifâde eder. Ahmed Muhammed Şâkir de isnadı için "ceyyid-hasen" tabirini kullanır. San'ânî, Hz.Ali, Ebû Sebre ve Ümmü Sebre'den de nakillerin bulunduğunu ilâve eder ve her birinde tenkidlerin bulunduğunu ifâde ederek rivayetlerin birbirini destekleyerek kuvvetlendirdiğini söyler. Bk.Sübülü's-selâm, 1/111); İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 398; İbn EbîŞeybe, 1/12, 14, H.no: 15. 28; Makdisî, Muhtara, III/3O3, H.no: 1104; Şâfî, 1/257-258, H.no: 228; Dârekutnî, Sönen, 1/72-73, H.no: 5-10; Ebû Yala, 1/212, H.no: 255; Rûyânî, II/22S, H.no: 1098; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no: 193-194; İbn Hacer, Bezzâr, Dârekutnî, Ukaylî ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk.Telhîs, 1/27;
Heysemî, senedinde Ebû Sîfâl'İn bulunduğunu Buhârî bu zatın hadisi hakkında bir takım görüşlerin varlığını ifâde eder, diğer râvîlerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/228. Eserinin bir başka yerinde Ebû Sîfâl el-Mürrî'nin zayıf olduğunu beyân etti. 'Bk.Mecma', X/39. Ebû Sîfâl el-Mürrî (Sümâme b. Vâil b. Husayn): İbn Hacer "makbul" olduğunu belirtir. Bk.Takr1b, Trc. no: 856. Zehebî ise Buhârî'nin "fîhi nazar" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 719. Buhârî'nİn bu sözü râvinİn adaleti ile değil, zaptıyla ilgilidir.
Rabah b. Abdurrahman el-Âmirî el-Huvaytıbî hakkında Zehebî herhangi bir şey söylememiş, İbn Hacer makbul olduğunu belirtmiştir. Bk. Kâşif, Trc. no: 1516; Takrib, Trc. no: 1874. İbn Hacer bir diğer eserinde ise meçhul olduğunu söyler. Bk.Telhîs, 1/74. İbn Hıbbân Sikât'ta kendisine yer verir (VI/307).

Bu senedi ile hasen olan hadis, şâhîd ve mütâbileri ile kuvvet kazanarak sahih Ii gayrini seviyesine yükselir.
a-Esmâ bt. Saîd b. Zeyd b. Amr'dan (Radıyallahü atıhâ) şahidi için Bk. Hâkim, IV/66-67, H.no: 6899 (Hâkim, hadis hakkında herhangi bir hüküm vermemiş, Zehebî ise Telhîs'inde sükût etmiştir); Heysemî, Mecma', 1/228. Müsned'de bu hanım, Rabah b. Abdurrahman'm ninesi olarak zikredilmektedir. Bk. Müsned, VI/382, H.no: 27024. Dolayısıyla ninenin isminin Esma olduğunu öğreniyoruz. İbn Hıbbân Sikâfmda Saîd b. Zeyd'in kızı başlığı altında zikreder ve ismini bilmiyoruz, der. Bk. Sikât, V/594. Zehebî ise bu hanıma Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek babasından nakillerde bulunduğunu, kendisinden de torunu Rabah'm naklettiğini belirtir. Bk.Kâşif< Trc. no: 6945. İbn Hacer de Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek Tirmizî ve İbn Mâce'nİn eserlerinde müphem olarak bu hanıma yer verdiklerini, Beyhakî'nin ise ismini Esma olarak açıkladığını, hatta sahabeden olduğunu söyleyenlerin bile varlığını ifade etti. Bk.Takrîb, Trc. no: 8527. Sahabeden oluşu kesin olmamakla birlikte, İbn Hacer İsâbe'sinde bu hanıma yer verir. Bk.İsâbe, VIÜ/6-7. Buna göre Es-mâ'nın sahabeden oluşu doğru ise bu rivayet merfû, değilse, mevkuftur.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 400 (Bûsırî, Abdu'l-Müheymin'in zayıflığında ittifak bulunduğundan dolayı hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/59-60); Ancak Sindî, Abdülmüheymin'in tek kalmadığı, kendisini kardeşinin oğlunun desteklediğini ifâde eder.); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/121, H.no: 5699;
c-Ebû Sebre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Mecma', 1/228;
d-îsâ b. Sebre babası ve dedesi kanalıyla: Heysemî, Mecma', 1/228,
Hadisin ilk bölümünün şâhidleri için bk.
a-Ebû Hüreyre - Radıyallahü anh -: Müsned, 11/418, H.no: 9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Hâkim, 1/245-246, H.no: 518-519; Ebû Ya'lâ, XI/293, H.no: 6409; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I/4I, 43, H.no: 183, 195; Dârekutnî, Sünen, 1/79, H.no: 1
b-Ebû Saîd el-Hudrî - Radıyallahü anh -: îbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 397 (Bûsırî, hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.); Hâkim, 1/246, H.no: 520 (Hâkim İsnadı ile verdiği Ahmed b. Hanbel'e yöneltilen: "Besmelesiz olarak abdest alan kimsenin durumu ne olur?" sorusuna, "Bu konuda rivayet edilen nakillerin en iyisi Kesir b. Zeyd'İn hadisidir" cevabını verdiğini nakleder. Zehebî ise Kesir b. Zeyd el-Eslemî el-Medenî'nin Ebû Zür'a'ya göre: "saduktur, ama zayıflığı vardır", NesâTye göre: "zayıftır", Yahya b. Main'den nakledilen bir rivayete göre: "kendisinde bir beis yoktur", diğer rivayete göre: "sikadır, Îbnü'l-Medînî'ye göre: "sâlihtir, pek kuvvetli değildir", İbn Adiy ise Kesir'İn hadisinde bir beis görmez. (Aynca bk. Mîzân, m/405); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no: 192; îbn EbîŞeybe, 1/12 H.no: 14;
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidî - Radıyallahü anh -; îbn Mâce, Taharet, 41, H.no: 400; Hâkim, 1/402, H.no: 992 (Hâkim bu rivayeti şâhid olarak verir ve Buhârî ve Müslim'in şartı-na/râvisine Abdülmüheymİn sebebiyle uygun olmadığını söyler. Zehebî de bu zatın vâhî/zayıf olduğunu belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379 H.no: 3781;
d-Ebu'd-Derdâ'dan - Radıyallahü anh -: Lâlkâî, İ'tikâdü ehli's-sünne, IV/828, H.no: 1536; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/228.
Bu hadis daha önce geçti. Bk. 74/1 lö.hadis: IV/70, H.no: 16604; Rabah'm ninesi Esma bt. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir (Radıyallahü anhiim).
[149] Bk. Müsned Trc.no. 747116.
[150] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/20; Nevevî, Mecmu', 1/346; İbn Kudâme, age., 1/84-85.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/290-291.
[151] Sened:
Sahih: Müsned, 1/135, H.no: 1133; Hz. Ali'den abdestle İlgili nakledilen diğer rivayetler için bk. 1/160, H.no: 1380 (z.) (Süfyân b. Vekî' sebebiyle zayıf); 1/158, H.no: 1359 (z.) (el-Alâ* b. Hilâl el-Bâhilî sebebiyle çok zayıf. Amr b. Muhammed'in bu râviden mevzu rivayetler naklettiği İfâde edilmektedir. Ebû Hatim: "Münkeru'l-hadis, daîfü'l-hadis" olan bu zâtın, Yezid b. Zürey'den naklettiği mevzu rivayetleri vardır" der); 1/157, H.no: 1353 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1351 (z.) (sahih); 1/123, H.no: 998 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1350 (z.) (sahih); 1/157, H.no: 1349 (z.) (sahih); 1/156, H.no: 1344 (z.) (sahih); 1/154, H.no: 1323 (sahih); 1/153, H.no: 1315 (sahih); 1/148-149, H.no: 1270 (sahih); 1/144, H.no: 1222 (sahih); 1/141, H.no: 1198 (z.) (sahih); 1/141, H.no: 1197 (z.) (sahih); 1/139, H.no: 1178 (sahih); 1/139, H.no: 1173 (sahih); 1/139, H.no: 1174; 1/135, H.no: 3133 (sahih); 1/127, H.no: 1050 (sahih); 1/127, H.no: 1047 (z.) (sahih); 1/227, H.no: 1046 (z.) (sahih); 1/125, H.no: 1027 (z.) (sahih, 242/550.hadis); 1/122, H.no: 989 (sahih); 1/120, H.no: 971 (sahih); 1/116, H.no: 943 (sahih); 1/115-116, H.no: 936 (sahih, abdestten sonra suya bereket duası); 1/113, H.no: 910 (z.) (sahih); 1/110, H.no: 873 (sahih); Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 111-113; Tirmizî, Taharet, 37, H.no: 48-49 (Tirmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler ve bu konuda hadis rivayet eden diğer sahabenin de adını zikreder: Hz.Osman, Abdullah b. Zeyd, İbn Abbas, Abdullah b. Amr, Rubeyyi', Abdullah b. Üneys ve Hz.Âişe -Radıyallahü anhüm-); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92; Dârimî, Vudû', 31, H.no: 707-708;
Buradaki hadis, 222/53O.hadisin tekrarıdır.
[152] Hadisin terceme edilmeyen baş tarafı şöyledir:
Bu bölümün tercemesi için bk. 222/530.hadis.
[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/292-293.
[154] Sened:
Sahih: Müsned, IV/9, H.no: 16115; Diğer rivayet: İV/9, H.no: 16116; Benzer rivayet için bk. IV/10, H.no: 16124; Tayâlisî, s.151, H.no: 1111; lbnü'1-Ca'd, Müsned, s.256, H.no: 1700; Dârimî, Vudû', 26, H.no: 698; Nesâî, Taharet, 67, H.no: 83; es-Sünenü'1-kübrâ, 1/81, H.no: 87; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/221, H.no: 602; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/46; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/22.
Evs b. (Ebî Evs) Huzeyfe'nin benzer bir rivayeti için bk. 347/655. hadis.
[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/293.
[156] Sened:
Sahih: Müsned, 11/253, H.no: 7432; Diğer rivayet: 11/253, H.no: 7433; Benzer rivayet için bk. 11/259, H.no: 7508; 11/265, H.no: 7590; ü/271, H.no: 7660; ü/284, H.no: 7802; 11/316, H.no: 8167 (Hemmâm, H.no: 69); 11/348, H.no: 8570; 11/382, H.no: 8944; ü/395, H.no: 9113; ü/403, H.no: 9210; ü/455, H.no: 9830; 11/465, H.no: 9954; H/471, H.no: 10047; ü/500, H.no: 10445; 11/507, H.no: 10537;
Mâlik, Taharet, 21; Şafiî, Müsned, 8,10-11, 14; Buhâri, Vudû', 26; Müslim, Taharet, 87; Ebû Dâvûd, Taharet, 49, H.no: 103-105; Tirmizî, Taharet, 19, H.no: 24 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu ve bu konuda İbn Ömer, Câbir ve Âişe'den (Radıyaiiahu anhüm) de nakillerin bulunduğunu ifâde eder); Nesâî, Taharet, 116, H.no: 161; İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 393; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/94, H.no: 1047-1048rVÜ/297, H.no: 36238-36239; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/22; İbnü'l-Cârûd, H.no: 9; İbn Huzeyme, 1/52, H.no: 99-100;
a-İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 394; İbn Huzeyme, 1/75, H.no: 146;
b-Câbîr'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 395;
c-Hz.Âli'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 40, H.no: 396.
[157] Lafiz olarak mânâsı; 'elinin nerede gecelediğini bilemez, şeklindedir.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/293-294.
[159] Sened:
Sahih: Müsned, 1/352, H.no: 3296; İkinci rivayet: 1/228, H.no; 2011; Benzer rivayet için bk. 1/315, H.no: 2889; Ebû Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 141; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 408; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 277; İbnü'l-Cârûd, H.no: 77; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/83, H.no: 97; Hâkim, 1/249, H.no: 526 (Hâkim bu hadisi şâhid olarak verir. Zehebî de Lakît b. Sebira rivayetinin şahidi olduğunu tekid eder); Deylemî, Firdevs, 1/84, H.no: 266; Bennâ Hâkim'in rivayet ettiği hadisi Zehebî'nin onayladığını, Ebû Davud'un rivayetinde kendisinin ve Münzirî'nİn sükût ettiğini (ki sükûtları hadisin sıhhatine delildir), İbnü'l-Kattân'ın ise hadisi sahih saydığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/23.
[160] Bk. Müsned trc. No 247/555.
[161] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/295.
[162] Sened:
Sahih: Miisned, I/İ25, H.no: 1027; Mazmaza ve istinşakın üçer kez olduğunu ifade eden rivayetler: 1/127, H.no: 1050; 1/113, H.no: 910; Mazmaza ve istinşakın bir avuçtan yapıldığını gösteren rivayetler: IV/42, H.no: 16424 (Abdullah b. Zeyd b. Âsim'dan nakledilen bu rivayet için bk.231/539.hadis); Müslim, Taharet, 18; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 55; Tinnizî, Taharet, 22, H.no: 28 (Tinnizî, Abdullah b. Zeyd'den nakledilen bu hadisin akabinde hadisin "hasen-garib" okluğunu İbn Abbas'tan da bir rivayetin bulunduğunu belirtir); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 404 (403.hadis İbn Abbas'tan şahididir. 405.hadis ise Abdullah b. Yezîd el-Ensârî'den şahididir); Hâkim, J/291, H.no: 646 (Hâkim, Abdullah b. Zeyd'den nakledilen hadis için Buhâri ve Müslim'in şartına uygun olarak sahih olduğunu söyler); Makdisî, Muhtara, 11/284, H.no: 664;
Aynca bk.227/535.hadis: Miisned, 1/102, H.no: 797; Ebû Ubeyde b. Fudayl b. Iyâz'i Zehebî "fîhi lîn", İbniTİ-Cevzî "'zayıf. Dârekutni "sika" oiarak değerlendirir. İbn Hıbbân "Sikât"'ında zikrederek Sahih'inde. aynı şekilde Hâkim Sahih'inde bu râvînin hadislerini naklederler.)
Amir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez.
Aynca 222/530 ve 266/574.hadislere bk.
[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/295-296.
[164] Sened;
Sahih: Müsned, VI/358, H.no: 26855; Aynca 230/538 (Miisned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 59; 1/23, H.no: 153; 1/28, H.no: 211; Dârimi, Taharet, 24, H.no: 696; Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100);
Bu rivayet 249/557.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 249/557. 271/579 ve 272/580. I . fişlere bk.
[165] Bu hadisin tam metni İçin bk. Müsned Trc. no. 230/538.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/296-297.
[166] Sened:
Sahih: Müsned, ü/289, H.no: 7875; Benzer rivayet için bk. 11/316, H.no: 8179 (Hemmâm, H.no: 81); Buhâri, Vudû', 28; Müslim, Taharet, 21; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir.

Bk.Bülûğu'1-emânî, 11/24.
[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297.
[168] Sened:
Sahih: Müsned, 11/242, H.no: 7298; Benzer rivayet için bk.II/278, H.no: 7732; Mâlik, Taharet, 34; Buhâri, Vudû', 25; Müslim, Taharet, 20-24; Nesâî, Taharet, 70, H.no: 86; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/84, H.no: 98; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 409; Dârimi, Vudû', 32, H.no: 709; Ebû Nuaym, Müsîahrec, r/301, H.no: 561; Ebû Ya'lâ, 30/129, H.no: 6255.
[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297.
[170] Sened:
Sahih: Müsned, n/352, H.no: 8607; Buhâri, Bed'ü'1-halk, 11; Müslim, Taharet, 23; Nesâî, Taharet, 73, H.no: 90; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/297-298.
[172] Sened:
Sahih: Müsned, IV/3:3,~H.no: 16336; EM Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, aynca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihri ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (RadıyaUahü anhüm) de nakledildiğini söyler); Savm, 69, H.no: 788 (Hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 71, 92, H.no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448; Hâkim, 1/247-248, H.no: 522 (Hâkim ve Zehebî sahih olduğunu söylemişlerdir); 1/248-249, H.no: 524-525; Lakît b. Sabira Müntefik oğullarının elçisi olarak Allah Rasûlii'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) gelmiş ve namaz hakkında bilgi isteyerek bu hadisi sorduğu sorunun cevabında işitrniştir:
Benü'l-Müntefik'in elçisi oian Lakît b. Sabira bir arkadaşı ile Aliah Rasûlü'nü ile görüşme talebi için Hz.Âişe'ye geldiler ancak O'nu (evde) bulamadılar. Hz.Âişe (bu misafirleri) hurma ve asîd/bulamaç aşı ile doyurdu. Fazla kalmadılar ki Allah Rasûlü ayağını kaldırmış ve (kapıdan İçeri) eğilmiş olarak çıkageldi ve "sizi biri doyurdu mu?" diye sordu. Lakît: "Evet, ey Allah'ın Rasûlü! cevabını verdi ve Rasûlullah'a: "Bize namazdan bahset? dedi. O da cevaben: "İyice abdest al, parmaklarının arasını oğuştur. Oruçlu olmadığın müddetçe burna suyu bolca çek!" buyurdu. Bk. Hâkim, 1/248, H.no: 523.
tbn Mâce TirmİZî'nin değindiği şâhİdlere yer verir:
Müstevrid b. Şeddâd'dan (Radtyalfahü anlı) şahidi için bk. fbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446;
İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhümâ) şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447); Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/51, 76; (24]/549.hadis).
Buradaki rivayet uzun bir hadisin bir bölümüdür. Aslında konu ile alâkalı bölümü yansıtan rivayetler de bulunmaktadır. Ahmed el-Bennâ bunları tercih edebilirdi. Bu rivayetler:
"Burnuna su çektiğinde iyice çek. Fakat, oruçlu isen fazla çekme!" Bk. Müsned, IV/33, H.no; 16332.
"Abdest aldığın zaman oruçlu olmadığın sürece burnuna suyu fazlaca çek!" ÜkMüsned, IV/33, H.no: 16335. Aynca 258/566.hadise bk. Siyer bölümünde 708/10117-hadis uzun şekli ile ve Nikâh bölümünde 262/6301.hadis
ilgili kısmı ile zikredilecektir. Hadisin tam metni;
[173] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/298-299.
[174] İmam Şafîi, Ümm, 1/21; Merğmânî, Hidâye, 1/13; İbn Rüşd, Bidâyetü'i-müctehid, 1/7; Nevevî, Mecmu', 1/363; îbn Kudâme, Muğ?»*, 1/102-103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/299.
[175] Sened:
Sahih: Müsned, IV/I32, H.no: 17122; E&ö Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 121 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir), 122-123; Kulakların içi ve dışının meshedileceğini ifâde eden hadisler için bk. Tirmizî, Taharet, 28, H.no: 36 (Tirmizî, İbn Abbas'tan nakledilen bu hadisin "hasen-sahih" oluğunu ve Rubeyyi'den de rivayetin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 59, H.no: 74 (Ümmü Umara bt. Ka'b'dan); İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 442 (İbn Mâce TirmİZî'nin değindiği şahide yer verir: Rubeyyi'den şâhid için bk. îbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 440-441; İbn Abbas'tan da şâhid gösterir. Bk. İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 439); Dârimi, Vudû', 36, H.no: 714 (Hz.Osman'dan); Bennâ hadisin İsnadının sâlih olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, U/26.
Ayrıca 268/576.hadiste tekrar edilecektir.
[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/299-300.
[177] Sened:
Hasen: Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlist, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, T/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26. H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydi, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100;
Bu rivayet 230/538.hadiste zikredildi. Ayrıca 243/551, 271/579 ve 272/580.hadislere bk.
[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/300.
[179] Sened:
Sahih: Müsned, 1/59, H.no: 418-419; 1/68, H.no: 489; Benzer rivayet için bk. 1/67-68, H.no: 488; 1/67, H.no: 487; 1/74, H.no: 553 (z.); Buhârî, Vudû', 24, 28; Müslim, Taharet, 3-4; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 106; Nesâî, Taharet, 68-69, H.no: 84-85; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 285; Dârimi, Vudû', 27, H.no: 699; Heysemî, sahih hadis ricâliyle nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma ',1/228-229. Ayrıca bu rivayet 220/528.hadiste zikredilmişti.
[180] Diğer rivayette; "...şehâdet parmaklarını kulaklarına soktu, baş parmaklarıyla kulaklarının dışını ve şehâdet parmaklarıyla kulaklarının içini mesh etti..." Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51.
[181] İmam Şafîi, Ümm, 1/25-26; Sehnûn, Müdevvene, 1/14-15; Kâsânî, BedâV, 1/21-22; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-mücîehid, 1/12.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/300-301.
[182] Şirâzî, MüheZzeb, 1/16; İbn Kudâme, Muğnı, 1/97; İbnü'I-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/15.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/302.
[183] Sened:
Sahih: Müsned, VI/234, H.no: 25846; Benzer rivayet için bk. VI/234, H.no: 25847; İshâk b. Râhûye, Müsned, IH/757, H.no: 1371; Hâkim, 1/249-250, H.no: 531 (Hâkim, sakalı hilâlleme ile ilgili olarak Şakîk b. Seleme'den nakledilen Hz. Osman'ın abdestini naklettikten sonra: "Sakalın hilâ'lenmesi hususunda Ammar b. Yâsîr (H.no: 528), Enes b. Mâlik (H.no: 529-530) ve Hz. Âişe'den (H.no: 531) sahih şâhidler vardır" der ve Hz.Aişe'nİn bu hadîsini şâhid olarak verir); Heysemî, senedindeki râvİlerin sika olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/235; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir ve diğer şâhidlerini gösterir. Bu şâhidlerden biri de Bilâl Habeşî'dir. Hâkim'in Müstedrek'inde nakledildiğine işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6624; Münâvî, Suyûtî'nin bu kadar şâhid getirmesini, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a'nın "Sakalın hİlâlienmesi konusunda sahih hadis yoktur" demelerine bağlar. Bir sonraki hadisin şerhinde de onların bu görüşlerinden kastolunanın "Bu konuda nakledilen hadislerin her bîri tek başlarına "sahih li zâtini" seviyesinde değildir" anlamında olduğunu açıklar. Bk.Feyzu'l-Kadir,VI\Af.
Hadisin şâhidleri İçin bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 57, H.no: 145 (Enes'ten); Tirmizî, Taharet, 23, H.no; 29-30 (Ammâr'dan (Radıyallahü anlı) nakledilen hadisin netni:
Hassan b. Bilâl: "Amnıâr b. YâsİI'i abdest alırken gördüm, sakalını hilâlledİ. Kendisine "Sakalını mı hilâlliyorsun?" denildi/dedim. Bunun üzerine "Buna engel ne ki? Ben Allah Rasûlü'nü sakalını hilâllerken gördüm" dedi. TinnİzI bu rivayetin Hz.Osman, Âişe, Ümmü Seleme, Enes, İbn Ebî Evfâ ve Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhiim) da nakledildiğini belirtir.), 31 (Osman b. Affân'dan) (Tirmizî bu hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, hocası Buhâri'nin şu sözünü nakleder: "Bu .konuda en sahih rivayet Hz.Osman'm naklettiği hadistir."); İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 429 (Ammâr'dan), 430 (Osman b. Affân'dan), 431 (Enes'ten), 432 (İbn Ömer'den), 433 (Ebû Eyyûb'dan); Dârimi, Vudû', 33, H.no: 710 (Osman b. Affân'dan nakledilmiştir.)
Bu hususta daha fazla şâhid için bir sonraki 252/560.hadise bk.
[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/302.
[185] Sened:
Sahih: Müsned, V/417, H.no: 23431; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 433 (Bûsırî, senedindeki Ebû Sevre ve Vâsıl sebebiyle zayıf saydı. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/64); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/178, H.no: 4068; Heysemî, Vâsıl b. es-Sâib ve Ebû Sevre zayıf olduklannı İfâde eder. Bk.Mecma', 11/271; 1/230 (burada ise sadece Vâsü'm zayıf olduğunu söyler.)
Bu râvilerle ilgili 259/567.hadisin tahricîne bk.
Hadis sakalın hilâllenmesi İle ilgili şu şâhidlerle kuvvet kazanarak sahih li gayrihi seviyesine yükselir:
a-Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh): Müsned, 1/68, H.no: 489, Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 125; Tirmizî, Taharet, 23, H.no: 31; Dârimi, Vudû', 33, H.no: 710; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 430; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 113; Abd b. Humeyd, Müsned, s.50, H.no: 62; İbnü'l-Cârûd, H.no: 72; İbn Huzeyme, 1/78, 86, H.no: 151-152, 167; İbn Htbbân, III/362, H.no: 1081; Dârekutnî, 1/86; 1/91; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/226, H.no: 6253; Hâkim, 1/249, H.no: 527 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiş ve Ammar, Enes ve Hz.Aişe hadislerini de sahih şâhid olarak İlâve etmiştir. Zehebî ise Yahya b. MaİN'in zayıf saydığını belirtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/54; 1/63; es-Sünenü's-suğrâ, s.84, H.no: 95; MakdİsÍ, Muhtara, 1/469-471, H.no: 343-346; Heysemî, Mecma', 1/229 (râvilerinin sika olduğunu belirtir);
b-Ammâr b. Yâsir'den (Radıyallahü anh): Tirmizî, Taharet, 23, H.no: 29-30; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 429; Tayâîisî, s.89, H.no: 645; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/19-20, H.no: 98; Humeydî, 1/81, H.no: 146; Hâkim, 1/250, H.no: 528 (Sahih bir şâhid olarak verir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/37, H.no: 2395; Ebû Ya'lâ, IH/180, H.no: 1604;
c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 57, H.no: 145; İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 431 (Bûsırî, senedindeki Yahya b. Kesîr sebebiyle zayıf saydı. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/63); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 101 (mevkuf), 106, 114 (d^J- jl*i cuUjî fy Ju* jjj^r jut) "Bana Cebrail geldi ve: "Abdest aldığın zaman sakalını hilâlle!" dedi." lafzı ile nakledildi. Ebû Ya'lâ, VI/204, H.no: 3487; VII/259, H.no: 4269; Dârekutnî, 1/106; Hâkim, 1/250, H.no: 529-530 (Sahih bir şâhid olarak verir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/54; Makdisî, Muhtara, V/241, H.no: 1866; VI/106-107, H.no: 2096; VH/260-261, H.no: 2708-2710; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/143, 166, H.no: 452, 520; IH/221, H.no: 2976; IV/371, H.no: 4465; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini ve râvilerinin sika olduğunu belirtir. BkMecma', 1/235;
d-Âişe'den (Radıyallahü anhâ): 251/559.hadisin tahricİne bk.
e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): Abdürrezzâk, 1/259, H.no: 991-992 (gusulde hilâlleme); İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 432 (Bûsırî, senedindeki AbdulvâhİD'in hakkında ihtilâf bulunduğunu belirtir. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/63); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 100, 102 (mevkuf); Dârekutnî, 1/106, 152; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/55; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/94, H.no:

1363; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini fakat senedinde mechûl olan Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bezze'nİn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/235-236; f-tbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef 1/20, H.no: 99 (mevkuf); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/377, H.no: 2277; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini fakat senedinde çok zayıf olan Nâfi' Ebû Hürmüz'ün bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/231-232;
g-Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/50, H.no: 118; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde ve Bezzâr'm Müsned'inde nakledildiğini fakat senedinde Saîd b. Abdülcebbâr ve Muhammed b. Hucr'un bulunduğunu söyler. Bk.Mecma M/232;
h-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh): Bezzâr, K/133-134, H.no: 3687; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini fakat senedindeki Bezzâr'ın hocasının mechûl olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/232-233;
i-Temîm b. Zeyd Ebû Abbâd el-Ensârî'den fRadıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/60, H.no: 1286; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini ve râvİlerinin sika olduğunu belirtir. BkMecma', 1/234;
İ-Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/298, H.no: 664; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde mechûl olan Hâlid b. İlyâs'm bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/235;
j-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/20, H.no: 112; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/278, H.no: 8070; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde metruk olan Salt b. Dînâr'ın bulunduğunu dile getirir. Bk.Mecma', 1/235;
k-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini fakat senedinde ihtilaflı olan Temmâm b. Nüceyh'in bulunduğunu söyler. ', 1/235.
[186] Yani ikişer ikişer kılarak.
[187] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/8; Merğmânî, Hidâye, 1/13; Nevevî, Mecmu', 1/369, 379; İbn Kudâme, Muğnî, I/100-I01.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/303-304.
[188] Ebû Ümâme'nin ismi ise Suday b. Aclân'dir.
[189] sened:
Hasen: Müsned, V/268, H.no: 22211; Benzer rivayet için bk. V/264, H.no: 22183 (Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/229); V/258, H.no: 22124 (Senedinde Şehr b. Havşeb ve Sinan b. Rebîa bulunmaktadır. Şehr b. Havşeb ile ilgili bk.4/4.hadisin tahrici. Ebû Rabîa Sinan b. Rebîa el-Bâhilî hakkında Zehebî "Sadûk" olduğunu söyler ve Yahya b. Main'in: "Kuvvetli değil" görüşünü nakleder. Bk.Kâşif Trc.no: 2154; Buhârî bu zâtı bir rivayetinde mütâbî olarak almış, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce de birer rivayetini nakletmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ise on rivayetini eserine almıştır. Tirmizî bu zâtın bulunduğu hadisin isnadı için: "isnadı sağlam değildir" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 29, H.no: 37); V/258, H.no: 22125 (senedindeki Sümey' isimli râvi meçhuldür. Ahmed b. Hanbel sadece iki rivayetini nakletmiştir); Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 134; Tirmizî, Taharet, 29, H.no: 37 (Tirmizî, "isnadı sağlam değildir" der. Hammâd b. Zeyd'İn bu hadisin merfû mu mevkuf mu olduğunu bilemediğini söylediğini belirterek bu konuda Enes'ten de bir rivayetin bulunduğunu İfade eder. Ahmed Muhammed Şâkir Sünen'in tahkikinde hadisin sahih oluşunu tercih ettiğini söyler); {"Kulakların başın bir parçası olduğunu" kısmından dolayı hadisin merfu veya mevkuf oluşu tartışılmış ve mevkuf olduğunu iddia edenlere göre bu kısım mürdectir. Bk.Zeyiaî, Nasbu'r-râye, 1/10-12) İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 444; Taberâni, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/121, H.no: 7554; Dârekutnî, 1/103 (Senedindeki Şehr b. Havşeb'in kuvvetli olmadığını belirtir); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/33; Rûyânî, Müsned, 11/301, H.no: 1247; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/66-67.
Hadisin son bölümü {"Kulakların başın bir parçası olduğunu" vurgulayan kısmı) Ebû Musa'dan da nakledilir. Bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 158; Heysemî, Mecma\ 1/234 (Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsat'ında nakledildiğini senedinde zayıf sayılan Eş'as b. Sevvâr'ın bulunduğunu söyler.)
a-Abdulİah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis için bk. İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 (Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/65);
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadis İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 445;
c-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) rivayet edilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 163-164; Dârekutnî, 1/97-98;
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 160; Dârekutnî, 1/98;
e-Osman'dan (Radıyallahü anh) nakledilen hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 169;
Ayrıca 261/569.hadise bk.
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/304-305.
[191] İbn Rüşd, age., 1/10; İbn Kudâme, Muğnî, 1/119; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/27.
[192] İmam Şafii, Üm, I/23; Kasani, Bedaiu's-sanai, I/23; İbn Rüşd, age, I/10; Nevevi, age, I/413, 416; İbn Kudame, age., I/87-88.
[193] İbn Rüşd, age., 1/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/305-306.
[194] Sened:
Sahih: Müsned, 11/232, H.no: 7166; Buharı, Libâs, 90; Müslim, Taharet, 40; Libâs, 101; Nesm, Taharet, 110, H.no: 149; Hadisin ilk bölümü "Libâs ve Ziynet" bahsinde 153/7176. hadiste tekrar edilecektir.
Ayrıca 257/565.hadise bk. .
[195] Şaîra, arpa tanesi manasındadır. (Bk. tbn Hacer, Fetku'l-Bârî, vni/304; Mübârek- fûrî, Tuhfetü'I-ahvezî, VIT1/234;)
[196] Bk. Müsned Trc. no. 257/565.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/307-308.
[197] Sened:
Sahih: Müsned, 11/334, H.no: 8394; Benzer rivayet için bk. 11/253, H.no: 10724; 11/400, H.no: 9167; 11/362, H.no: 8726; Benzer rivayetler İçin bk.II/408, H.no: 9263; 11/300, H.no: 7980; Mâlik, Taharet, 28, 60; Buhâri, Vudû', 3; Müslim, Taharet, 34-39; Tirmizî, Cum'a, 74, H.no: 607 (Abdullah b. Büsr'den nakledilen bu hadis "hasen-sahih'"tir); Nesâî, Taharet, 110, H.no: 150; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 284 (İbn Mes'ûd'dan nakledilir); Zühd, 34, 36, H.no: 4282, 4302 (Huzeyfe'den nakledilmiştir).
İbn Hacer hadisin: "Artık alnının daha çok/geniş parlamasına gücü yeten, bunu yapsın, (yani abdest alsın)" kısmının sadece Nuaym'm rivayetinde bulunduğunu, dolayısıyla bu bölümün mürdrec olduğunu ifade eder. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/314 (Buhâri Vudû', 3 şerhi).
[198] Yani tavanında. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî 1/237, 486 (Babü Cevâzi'1-Vudû alâ Zahri'l-Mescid).
[199] Bk. İbnü'I-Esîr, Nihaye, III/354.
[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/308-309.
[201] Sened:
Sahih: Müsned, 1/403, H.no: 3820; Benzer rivayet İçin bk. 1/453, H.no: 4329; 1/451-452, H.no: 4317; İbn Mâce, Taharet, 6, H.no: 284; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/281-282, H.no: 2546; 1/295-296, H.no: 2692;
*Bu konuya ekler: (Metnini vereceğimiz hadisler yeri gelince terceme edilecektir.)
Zikirler ve Dualar bahsinin 217/4946.hadisi:
Bk. Müsned, III/431, H.no: 15491 (sahih); IV/207, H.no: 17759 (sahih); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', X/174
İmaret ve Hilâfet bahsinin faziletler bölümünün 456/11345.hadisi (Abdullah b. Büsr el-Mâzinî rivayeti);
Bk. Müsned, IV/189, H.no: 17623 (sahih); 7/rm^î, Cum'a, 74, H.no; 607; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/225; Aynı bölümün 457/11346.hadisi (Ebû Ümâme rivayeti):
Müsned, V/261-262, H.no: 22158 (sahih); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/225;
Yine aynı bölümün 458/11347.hadisi (Ebu'd-Derdâ rivayeti): Ek.Müsned, V/199, H.no: 21634 (sahih); Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Ibn Lehîâ'mn bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/225.
[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/309-310.
[203] Sened:
Sahih: Müsned, 11/371, H.no: 8826; Buhâri, Libâs, 90; Müslim, Taharet, 40; Libâs, 101; Nesâî, Taharet, 109, H.no: 149; Ayrıca 254/562.hadise bk.
[204] Lafız anlamı; "Bu abdest de ne böyle?"
[205] Şirâzî, Mühezzeb, 1/107; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/8; İbn Kudâme, Muğnî, 1/107; Îbnü'l-Hiimam, Feîhu'l-Kadîr, 1/15-17.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/310.
[206] Sened:
Sahih: Müsned, IV/33, H.no: 16333; Aynca 247/555.hadise bk. {Müsned, IV/33, H.no: 16336; EM Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, ayrıca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anhüm) de nakledildiğini söyler); Savm, 69, H.no: 788 (Hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 71, 92, H.no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448 (İbn Mâce Tirmizî'nİn değindiği şâhidlere yer verir: Müstevrid b. Şeddâd'dan şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446; İbn Abbas'tan şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447); Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Hâkim, 1/247-248, H.no: 522 (Hâkim ve Zehebî sahih olduğunu söylemişlerdir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/51, 76) Ayrıca 247/555.hadise bk.
Siyer bölümünde uzun şekli ile 708/10117.hadiste zikredilecektir.
[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/311.
[208] Sened:
Hasen: Müsned, V/416, H.no: 23419; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/19, H.no: 97; Abd b. Humeyd, Müsned, s.102, H.no: 217; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/I77, H.no: 4062; Deylemî, Firdevs, 11/138-139, H.no: 2704; V/300, H.no: 8248; Heysemî, Vâsıl b. es-Sâib ve Ebû Sevre zayıf olduklarını ifâde eder. Bk.Mecma', 11/271; 1/235, V/29 (son iki yerde sadece Vâsıl'm zayıf olduğunu söyler.)

Vâsıl b. es-Sâib er-Rakâşî (v. 144/761): Zehebî "vâhî" olarak değerlendirir. Bk.Zehebi, Kâşif, Trc. no: 6028; Tirmizî bir, İbn Mâce İki, Ahmed b. Hanbel de üç rivayetini eserlerinde nakletmişlerdİr.
Ebû Sevre: Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kardeşinin oğludur. Hadiste zayıf sayılmıştır. Yahya b. Maîn çok zayıf saymıştır. Tirmizî'nİn hocası Muhammed b. İsmail bu zat hakkında şunları söyler: "Münkeru'l-hadîs biridir. Ebû Eyyûb el-Ensârî'den münker hadisler rivayet eder. Dolayısıyla mutâbaat yapılmaz." Bk. Tirmizî, Sıfatü'l-cenne, 11, H.no: 2544; Zehebî, Kâşif Trc. no: 6671; Ebû Sevre'nin rivayetlerinin Ebû Dâvûd ve Tirmizî birer, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel de dördünü nakleder.
TİrmizÎ bu iki râvinin geçtiği hadis İçin isnadının kuvvetli olmadığını ifade eder. Bk. Tirmizî, Sıfatü'I-cenne, 11, H.no: 2544; Bûsırî de İbı Mâce'de bu İki râvinin geçtiği bir hadis için "isnadı zayıftır" der. Bk. İbn Mâce, Taharet, 50, H.no: 433;
Elbânî " =-" kısmının sahih, diğer kısımlarının zayıf olduğunu söyler.
BkJrvâü't-ğalil, H.no: 19*75-1976.
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 3672; Münâvî de hadisin Kudâî'nin "Sevabımda naklettiğini, sarihinin de hasen dediğini, Münzirî'nin (Terğîb, T/103) ise senedinde hakkında ihtilâf bulunan (Şu'be ve diğerlerinin sika saydığı) Vâsıl er-Rakâşî'nin varlığına dikkat çektiğini nakleder, Feyzu'l-Kadîr, İÜ/492.
Suyûtî, İbn Asâkir'in (Bk.Târihu'd-Dımeşk, 53/375) Enes'tcn nakline yer verir, bu rivayetin de zayıflığına İşaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 367İ; Fakat Münâvî Suyûtrnin bu tür tahricini tasvip etmez. Feyzu'l-Kadîr, 111/491. (Ebû Ya'lâ, 1/76, H.no: 59; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/267, H.no: 1333; Taberânî, eî-Mu'cemii'l-evsat, 11/159, H.no: 1573; Heysemî, hadisin râvilerinden Muhammed b. Ebû Hafs el-Ensârî hakkında bilgi veren birini bilmediğini belirtir. BkMecma', 1/235)
*Aynca bk. 252/560.hadis.
[209] Hadisin metni:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/159, H.no: 1573.
[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/311-312.
[211] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39, H.no: 16393 (Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den naklettiği hadislerden biridir); İbn Huzeyme, 1/62, H.no: 118; İbn Hıbbân, m/363-364, H.no: 1082-1083; Hâkim, 1/243, H.no: 509; 1/266, H.no: 576: (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğurtu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/196; Rûyânî, Müsned, 11/181, H.no: 1009; Makdisî, Muhtara, IX/368-369, H.no: 337, 339;. Şeddâd'dan (RadiyaUahü arth) benzer bir rivayet için bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 59, H.no: 148; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 40 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54,. H.no: 446; Ayrıca 231/539.hadise bk. Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV738, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.Ali'den); ibn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556;
Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572, 265/573 ve 270/578.hadislerebk.
[212] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/15, 18; İbn Kudâme, Muğnî, 1/89; İbnü'I-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/30-31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/312-313.
[213] İbnü'l-Hümam, age., 1/15.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/314.
[214] Sened:
Hasen: Müsned, T/60-60, H.no: 429; Benzer rivayet için bk. 1/74, H.no: 554; Hadis aslında ensardan olan zât ve onun babası müphem olduğu için zayıftır. Bk.Heysemî, Mecma', 1/234; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 169;
Ayrıca 220/528 ve 250/558.hadislerle karşılaştırınız.
"Kulakların başın bir parçası olduğunu" vurgulayan kısmı şu sâhâbilerden de nakledilir:
a-Ebû Ümâme'den (Radıyaltahü anlı): Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 134; Tirtnm, Taharet, 29, H.no: 37; İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 444; Ayrıca 253/561.hadise bk.
b-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh): Bk. îbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 158; Heysemî, Mecma', 1/234 (Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsat'ında nakledildiğini senedinde zayıf sayılan Eş'as b. Sevvâr'ın bulunduğunu söyler.)
c-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaltahü anh): İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 (Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/65);
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 445;
e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 163-164; Dârekutnî, 1/97-98;
f-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/24, H.no: 160; Dârekutnî, 1/98;
Bennâ bu şâhidlere Hz.Âişe ve Enes'İn (Radıyallahü anhümâ) rivayetlerini de İlâve eder. Hadis hakkında İbn Dakik'İn hasen hükmü verdiğini belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/32-33.
[215] Bk. Müsned Trc.no.253/561.
[216] Aynı rivayet için bk. Müsned Trc.no.253/56l.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/314-315.
[217] îbn Rüşd, age., 1/10; İbn Kudâme, Muğnî, 1/119; İbnü'l-Hümam, Fethu 'l-Kadîr, 1/27.
[218] İmam Şâfii, Ümm, 1/23; Kâsânî, Bedâîu's-sanâi', 1/23; îbn Rüşd, age., 1/10; Nevevî, age., 1/413, 416; İb Kudâme, age., 1/87-88.
[219] İbn Rüşd, age., 1/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/315.
[220] Sened:
Sahih: Müsned, 1/67, H.no: 487; Müslim, Taharet, 9; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 110; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413;
*Abdest azalarının üçer kez yıkandığını gösteren şâhidler:
a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 116; Tirmizî, Taharet, 34, H.no: 44 (TirmİzÎ, bu konuda rivayette bulunan sahabeyi şöyle sıralar: Hz.Osman, Âişe, Rubeyyi', İbn Ömer, Ebû Ümâme, Ebû Rafi', Abdullah b. Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Zeycl ve Übey b. Ka'b -Radıyaîlahü anhüm-); 37, H.no: 48; Nesâî, Taharet, 76-77,79,93,103, H.no: 93-94, 96, 115, 136; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413;
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bkz Müsned, ü/348, H.no: 8560; Tirmizî, Taharet, 33, H.no: 43; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 415;
c-Câbir'den (Radıyaîlahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 35, H.no: 46; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 410;
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. Nesâî, Taharet, 65, H.no: 81; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414;
e-Abdulîlah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 1.35; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; îbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422;
f-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 117, 133;
g-Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: \2\;İbn Mâce, Taharet, 56, H.no: 457;
h-Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. EbûDâvâd, Taharet, 51, H.no: 124-125;
ı-Rubeyyi'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696;
i-Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 416;
j-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 417;
k-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420.
[221] Metinde geçen el-Mekâid ' in çeşitli manaları bulunmaktadır; Hz. Osman'ın evinin yanındaki dükkânlar, merdivenler veya mescidin yanında insanların oturduğu yerler...gibi (Bk. İbn Abdilber, Temhîd, XXII,/213; Nevevî, Şerhu Müslim, IU/1I4; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd,im;)
[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/315-316.
[223] Sened:
Sahih: Müsned, 1/110, H.no: 873; Beyhakî, es-Sünenul-kübrâ, 1/74; Bezzâr, ü/184, H.no: 561; Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemiiî-kebîr, XIX/384, H.no: 900; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/450, H.no: 792; Bennâ, Hafız îbn Hacer'in Telhîs'inden naklederek Ebû Zilr'a'nm hadisi illetli gösterdiğini söyier. İbnü'I-Kattân'ın ise: "Bu hadisin hiçbir illetini bilmiyorum" dediğini nakleder.Bk.Bülûğu'l-emâtn, H/33.
Ayrıca 222/530 ve 269/577. hadise bk.
[224] Ahmed el-Bennâ bu cümleyi, daha önce geçen Muâviye hadisinden dolayı («ılı >l sW ^î) şeklinde açıkladı. (Bennâ, age., 11/33).
[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/316-317.
[226] Sened:
Sahih: Müsned, İV/41, H.no: 16419; Benzer rivayet için bk. IV/41, H.no: 16411; IV/41-42, H.no: 16421 (Bu iki rivayette "Cuhfe'de abdest alırken gördüm" şeklindedir); IV/40, H.no: 16409; IV/39, H.no: 16392 (Bu rivayette İbn Lehîa ve Hibbân b. Vâsi' b. Hıbbân bulunmaktadır); Müslim, Taharet, 19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 120; Tirmizî, Taharet, 27, H.no: 35 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 53, H.no: 443 {Bûsırî isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/65); Dârimi, Vudû', 37, H.no: 715;
Ayrıca 231/539.hadisin tahririne bk. (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; TV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhârî, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizû Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.Ali'den); îbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556)

[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/317-318.
[228] Sened:
Sahih: Mü'sned, IV/38, H.no: 16383; Benzer rivayet için bk. IV/39, H.no: 16390; Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahii anhümâ) şahidi İçin bk.269/577.hadis. Ayrıca 231/539 (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Mâlik, Taharet, 32; Şâfiî, Müsned, s.14, 16; Abdürrezzâk, 1/6, 44, H.no: 5, 138; Buhâri, Vudû\ 38; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 24, H.no: 32; İbn Mâce, Taharet, 51, H.no: 434; Nesâî, Taharet, 80, H.no: 97; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/85, H.no: 103; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; İbn Huzeyme, 1/81, 88, H.no: 157, 173; İbnü'l-Cârûd, H.no: 73; Ebû Avâne, 1/203, 209, H.no: 658, 678; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/59; İbn Htbbân, İÜ/365, H.no: 1084; Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Aynca 264/572 ve 270/578.hadislere bk.
[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/318.
[230] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Râzi, Muhtâru's-Sıhâh 526; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/152.
[231] Râzî, age.,514.
[232] İmam Şâfiî, Ümm, 1/22; Merğınânî, Hidâye, î/12; İbn Rüşd, BidâyeîU'l-müctehid, 1/8; Nevevî, Mecmu', 1/398; İbn Kudârne, Mıtğnî, 1/111; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/16; Desûkî, Haşiye, 1/88.
[233] İbn Rüşd, age., 1/9; İbn Kudâme, age., 1/113.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/318-319.
[234] Sened:
Sahih: Müsned, 1/125, H.no: 1027; Diğer rivayet için bk. 1/122. H.no: 989; Makdisî, Muhtara. 11/281, H.no: 660;
Ayrıca 242/550 ve 222/530. hadislere bk.
[235] Tevr, Bakır ve benzeri madenden mamul su kabı anlamındadır. (İbn Hacer, Fethu 7- Bârt, K/251; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/119; Ayrıca bk. Müsned trc. 26/334 nolu hadisin açıklaması.)
[236] Burada RâvİYahya şöyle vasfetti;
[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/319-320.
[238] Sened:
Zayıf: Müsned, III/481, H.no: 15893; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 132; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Taberânî, eİ-Mu'cemit'l kebîr, XIX/180, H.no: 407; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/60;
Babası mechûl, dedesi sahâbîdir. Talha'nm dedesi Ka'b b. Amr el-Eyyâmî; babası İse Musarrif b. Ka'b b. Amr el-Eyyâmîdİr.
[239] Kazal;Başın bittiği ve boğazın/ensenin başladığı yerdir. (Bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/30; Râzi, Muhtâru's-Sıhâh 526; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/152).
[240] Kâsânî, Bedâi', 1/23; Desûkî, Haşiye, 1/103; Şirbînî, Muğni'l-muhtac 1/61.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/320-321.
[241] Sened:
Sahih: Müsned, IV/132, H.no: 17122; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 121 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir), 122-123; Kulaklann içi ve dışının meshedileceğini ifâde eden hadisler için bk. Tirmizî, Taharet, 28, H.no: 36 (Tirmizî, İbn Abbas'tan nakledilen bu hadisin "hasen-sahih" oluğunu ve Rubeyyi'den de rivayetin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 59, H.no: 74 (Ümmü Umara bt. Ka'b'dan); İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 442 (İbn Mâce Tirmizî'nİn değindiği şahide yer verir; Rubeyyi'den şâhid için bk. İbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 440-441; İbn Abbas'tan da şâhid gösterir. Bk. îbn Mâce, Taharet, 52, H.no: 439); Dârimi, Vudû', 36, H.no: 714 (Hz.Osman'dan);
Bennâ hadisin isnadının sâlih olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/26. Ayrıca 248/556.hadiste zikredildi.
[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/321.
[243] Sened:
Sahih: Müsned, IV/94, H.no: 16797; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 124 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir); Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/450, H.no: 794; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/59;
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.265/573.hadis.
Ebu'l-Ezher eş-Şâmî sahâbîdir. Ebu'z-Zübeyr el-Enmârî de denilir. Fakat İsminde ihtilâf edildi. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânî, n/36.
Ayrıca 263/57 i .hadise bk.
[244] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/321-322.
[245] sened:
Sahih: Müsned, IV/40, H.no: 16404; Nesâî, Taharet, 82, H.no: 99; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/63; Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/229-230; Ayrıca 231/539.hadise bk. (Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; İkinci rivayet: IV/38, H.no: 16383; Üçüncü rivayet: IV/40, H.no: 16404; Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16425; IV/40, H.no: 16408; IV/40, H.no: 16406; IV/39, H.no: 16395; IV/39, H.no: 16393 (Bu rivayet 260/568.hadiste tekrar edilecektir); Buhâri, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); İVesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.ALi'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556; Bu hadisin bir bölümü 279/587.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca 264/572 ve 265/573.hadislere bk.
[246] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/322-323.
[247] Sened:
Sahih: Müsned, VI/359, H.no: 26901; İkinci rivayet: VI/359, H.no: 26897; Diğer rivayet: VI/359, H.no: 26898; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ahdürrezzâk, 1/37, H.no: 119; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126; Tirmizî, Taharet, 25, H.no: 33 (Tirmizî hadisin "hasen" olduğunu söylemiş ve Abdullah b. Zeyd'in rivayetinin daha sahih olacağını belirtmiştir); İbn Ebî Şeyhe, Musannef, 1/23, H.no: 145; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/266, 270-271, H.no: 673, 686-687; el-Mu'cemü'l-evsat, 1/288, H.no: 939; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/64;
Abdestle ilgili Rubeyyi'in diğer rivayetleri için bk. 230/538, 243/551, 249/557 ve 272/580.hadisler. Bu rivayetlerden 230/538: (Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; Benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Tayâlisî, s.226, H.no: 1624; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 211; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 126, 128-131; Tirmizî, Taharet, 25-26, H.no: 33 (hasen) - 34 (hasen-sahih); Humeydî, 1/163-164, H.no: 342; İbn Mâce, Taharet, 39, 46, H.no: 390, 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/270, H.no: 684-686; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/169, H.no: 6100; Ayrıca 249/557, 243/551, ve 272/580.hadislere bk.
[248] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/323-324.
[249] İmam Şafiî, Ümm, 1/23; Merğınânî, Hidâye, 1/14; İb Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/9; İbn Kudâme, Muğtrî, 1/114.
[250] İbn Rüşd, age., 1/7; İbn Kudâme, age., 1/98; Meydânı, LUbâb, 1/31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/324.
[251] Sened;
Sahih: Müsned, VI/358, H.no: 26895; Hadisin baş tarafı 230/538. hadisin ikinci rivayetinde zikredildi. İkinci rivayet: VI/359, H.no: 26903. Benzer rivayet için bk. VI/360, H.no: 26907; Abdestle ilgili Rubeyyi'in diğer rivayetleri için bk. 230/538, 243/551, 249/557, 271/579 ve 272/58O.hadisler. Bu rivayetlerden: 230/538 {Müsned, VI/358, H.no: 26894; İkinci rivayet: VI/358, H.no: 26895; benzer rivayetler için bk. VI/359, H.no: 26897-26898, 26901, 26903; VI/360, H.no: 26907; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 128; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/60; Ayrıca 243/551, 249/557, 271/579.hadislerebk.
SeneddekİrâvilerdenbiriolanAbdullah b. Muhammed b. Akıl b. Ebî Tâlib (v. 142/759) hakkında bir takım eleştiride bulunulmuştur. Tirmizî bu zât hakkında şunları söyler: "Abdullah b. Muhammed sadûk biridir. Hafizasından dolayı bâzı âlimler tenkit ettiler. Hocam Buhârî şöyle diyordu: "Ahmed b. Hanbel, İshâk b. İbrahim ve Humeydî Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in hadisi ile delil getirdiler. O mukâribiTl-hadis (mukârabü'l-hadis) biri di." Bk. Tirmizî, Taharet, 3, H.no: 3 (Ahmed Muhammed Şâkir bu hadisin tahricinde: "İbn Abdilber'in de dediği gibi bu zât kendisini eleştirenlerden daha sika biridir" der); Tirmizî 17, Ebû Dâvûd 10, İbn Mâce 28, Ahmed b. Hanbel 125 ve Dârimî 5 hadisini nakletmiştir. Tirmizî hadisleri hakkında hasen-sahih hükmünü verir. Bk. Tirmizî, Taharet, 26, H.no: 34.
[252] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/324-325.
[253] sened:
Sahih: Müsned, V/277, H.no; 22283; Ebû Dâvûd, Taharet, 58, H.no: 146 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Rûyânî, Müsned, 1/420, H.no: 642; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/274, H.no: 477; Hâkim, 1/275, H.no: 602 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartma/râvisine göre sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62; Bennâ, Ebû Dâvûd ve Münzirî'nin sükût etmesi sebebiyle hadisin delil getirilmeye uygun olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 11/38.
[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/326.
[255] Sened:
Hasen: Müsned, V/281, H.no: 22318; Taberânî, 'el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/91, H.no: 1409; Utbe Ebû Ümeyye ed-Dımeşkî'yi aşırı hatası sebebiyle zayıf saydılar. Heysemî, adı geçen bu zatı İbn Hıbbân'ın Sikât'mda zikrettiğini, bu zâtın maktu rivayetlerde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/255. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi vardır.
a-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/188, H.no: 735-737; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/28, H.no: 219; Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 101; Şâşî, Müsned, 11/359, 362, H.no: 962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no: 104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no: 125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no: 1100;
b-Muğîre b. Şü'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 75-84;
Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 100 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, bu konuda hadis nakleden sahâbilerin Amr b. Ümeyye, Selman, Sevban ve Ebû Ümâme olduklarım söyler); Nesâî, Taharet, 87-88, H.no: 107-109;
c-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 563;

d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 564.
[256] Bu örtü, sangın örtüsü olsa gerek, Bk. 277/585.
[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/326-327.
[258] Sened:
Sahih: Müsned, V/288, H.no: 22380. Diğer rivayet: V/288, H.no: 22381; Benzer rivayet için bk. IV/179, H.no: 17548; IV/139, H.no: 17179; Benzer rivayetler için bk. IV/139, H.no: 17180; IV/139, H.no: 17181; IV/139, H.no: 17178; IV/179, H.no: 17547; IV/179, H.no: 17551; V/287, H.no: 22377; V/288, H.no: 22385; V/288, H.no: 22382; Buhâıi, Vudû', 48; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 562; Dârimi, Vudû', 38, H.no: 716;
Ayrıca 326/634.hadise bk.
[259] Bu örtü, sarığın örtüsü olsa gerek. Bk. 277/585.
[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/327.
[261] Sened:
Hasen: Müsned, V/439, H.no: 23607; Benzer rivayet için bk. V/440, H.no: 23614; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 563;
Ebû Şurayh'ı İbn Hıbbân ve Zehebî sika, tbn Hacer makbul, diğerleri ise mechûl saydılar. İbn Hıbbân Sikât'mda zikreder. Bk. Sikât, VU/660; Tabîb, Trc. no: 8159; Kâşif, Trc. no: 6675;
Zeyd b. Sûhân el-Abdî'nin azadlısı Ebû Müslim el-Abdî'yi İbn Hacer makbul, diğerleri İse mechûf saydılar. İbn Hıbbân Sikât'mda zikreder. Zehebî de sika sayıldığını söyler. Bk. Sikât, V/584; Takrîb, Trc. no: 8368; Kâşif, Trc. no: 6836; Bu iki râvinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ve İbn Mace'nin Sünen'indeki bu rivayetinden başka herhangi bir rivayetine rastlayamadık.
Muhammed b. Zeyd b. Ali el-Kindî'yİ ise İbn Hacer makbul, Zehebî saduk, diğerleri ise mechûl saydılar. îbn Hıbbân Sikat'ında zikreder. Bk. Sikât, WW424;Takrib, Trc. no: 5893; Kâşif, Trc. no: 4858; Bu râvinin, Tirmizî bir, İbn Mâce ve Dârimî üç, Ahmed b. Hanbel ise dokuz rivayetini nakleder.
[262] Bu örtü, sarığın örtüsü olsa gerek, Bk. 277/585.
[263] İbn Sa'd, Tabakât, 1/482.
[264] Ebu'1-Fedâ, Uyûnü'l-eser, IV/710.
[265] İbnü'l-Cevzî, age., 585.
[266] Buhârî, Vudû', 30; Müslim, Hac, 25; ibn Sa'd, age., 1/478.
[267] îbn Sa'd, age., 1/478; İbn Ebî Şeybe, XII/231.
[268] Baharı, Libâs, 37; İbn Sa'd, age., 1/478.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/327-328.
[269] Sened:
Sahih: Müshed, VI/12, H.no: 23776; İkinci rivayet: VI/15, H.no: 23802; (323/631.hadiste tekrar edilecektir); Üçüncü rivayet: VI/12, H.no: 23777; Benzer rivayet için bk. VI/12, H.no: 23779; VI/13, H.no: 23781; VT/13, H.no: 23783; VI/13-14, H.no: 23788; VI/14, H.no: 23789; VI/14, H.no: 23793; VI/14, H.no: 23796; VI/15, H.no: 23800-23803; Aynca (ikinci rivayet için) bk. 323/63l.hadis. Üçüncü rivayetin tekrarı için debk.327/635.hadis.
Müslim, Taharet, 84; Tirmizî, Taharet, 75, H.no: 101; Nesâî, Taharet, 86, H.no: 104-106; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no: 561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61
[270] Metinde bulunan muhtelif rivayetlerin tercemesi: Râvilerden Abdurrezzak dedi ki: " (Rasûlullah) su kabı istedi..."
§Ondan ikinci yolla gelen rivayet: "Rasûlullah'm mestlerine ve sangına mesh ettiğini gördüm." §Yine ondan üçüncü yolla gelen rivayet: "Rasûlullah şöyle dedi: 'Mestlere ve sarığa mesh edebilirsiniz.'"
[271] Ebû Dâvûd, Libâs, 21; İbn Sa'd, age., 1/425.
[272] Nesâî, Zînet, 108.
[273] Ebû Dâvûd, Libâs, 15; İbn Sa'd, age., 1/452.
[274] İbn Sa 'd, age., 1/475.
[275] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/148; Ebû Dâvûd, Libâs, 21.
[276] İbn Esîr, Bidâye, 11/345.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/328-329.
[277] Sened:
Sahih: Müsned, IV/255, H.no: 18151; (Tebük'te olduğunu ifade eden rivayet: IV/248, H.no: 18090; IV/247, H.no: 18078; IV/249, H.no: 18092; IV/251, H.no: 18109-18112; IV/248, H.no: 18088-18089;) Diğer Benzer rivayet rivayetler: IV/427-428, H.no: 18082; IV7255, H.no: 18151-18152, 18158; IV/254, H.no: 18146; IV/247, H.no: 18075; IV/245, H.no: 18059; IV/254, H.no: 18142; IV/250, H.no: 18106; IV/249-250, H.no: 18099; IV/247, H.no: 18077; IV/244, H.no: 18052; Buharı, Vudû', 35, 48, 49; Salât, 7, 25; Müslim, Taharet, 75-81; Tirmizî, Taharet, 72-75, H.no: 97-100; îbn Huzeyme, Ü/135, H.no: 140; Konu bütünlüğü açısından 54/362.hadise bk. Ayrıca 332-333/640-641 hadislere bk. Bu hadisin tamamı 233/541.hadiste zikredildi.
[278] Bk. 233/541.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/329-330.
[279] îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, I/9-I0; Mevsılî, ihtiyar, 1/25; İbn Kudâme, Muğnî, i/307-313.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/330.
[280] Şirâzî, Mühezzeb, 1/18; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/10-11; İbn Kudâme, Muğnî, 1/120-124.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/331.
[281] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39-40, H.no: 16397; Diğer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16410; Benzer rivayet için bk. IV/38, H.no: 16383; IV/39, H.no: 16393, 16395; IV/40, H.no: 16404, 16406, 16408; IV/42, H.no: 16425; Buhân, Vudû', 23; Müslim, Taharet, 18-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 118-119; Tirmizî, Taharet, 22, H.no: 28 (hasen-garib); Nesâî, Taharet, 75, H.no: 92 (Hz.AH'den); İbn Mâce, Taharet, 43, H.no: 405, 403 (İbn Abbas'tan), 404 (Hz.Ali'den), Taharet, 51, H.no: 434; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/299, H.no: 556; Bu hadisin tamamı 231/539.hadİste zikredildi. Ayrıca 260/568, 264/572, 265/573 ve 270/578.hadislere bk.
[282] Bk.231/539.hadis.
[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/331.
[284] Sened:
Sahih: Müsned, İV/94, H.no: 16798; Ebû Dâvûd, Taharet, 51, H.no: 125 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etti); Velid b. Müslim sika müdellİs biridir. Fakat burada tahdis sığası ile nakilde bulunmuştur. Bennâ, hadisin Ebû Dâvûd ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini ve senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/41.
[285] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/332.
[286] Sened:
Sahih: Müsned, VI/112, H.no: 24694; İkinci rivayet: VI/40, H.no: 24005; Benzer rivayet için bk. VI/99, H.no: 24559; VI/S4, H.no: 24424; VI/81, H.no: 24397; VI/191-192, H.no: 25465; VI/258, H.no: 26092; Mâlik, Taharet, 5; Müslim, Taharet, 25; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no: 451-452.
[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/332-333.
[288] Sened:
Sahih: Müsned, in/316, H.no: 14329; İkinci rivayet: III/393, H.no: 15164; ffl/369, H.no: 14906; Benzer rivayet İçin bk.
Müsned, m/390, H.no: 15133; ftn Mâce, Taharet, 55, H.no: 454; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/38; Bennâ râvilerinin sika olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/42. Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'indeki şu rivayeti de burada zikredilebilir:
Müsned, m/358, H.no: 14796;
Parmaklarından su çıkarıp herkese abdest aldırması mucizesi Enes'teıı (Radıyallahü anh) de nakledildi:
Bk. Mhot^, İÜ/216, H.no: 13199.
[289] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/333-334.
[290] Sened:
Sahih: Müsned, 11/193, H.no: 6809; ü/164, H.no: 6528; 11/205, H.no: 6911; ü/201, H.no: 6883; 11/226, H.no: 7103; 11/211, H.no: 6976; Buhâri, İlim, 3, 30; Vudû', 27; Müslim, Taharet, 26-27; Nesâî, Taharet, 89, H.no: 111; EbÛ Dâvûd, Taharet, 46, H.no: 97; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no; 450; DârimU Vudû', 35, H.no: 712.
[291] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/334-335.
[292] Sened:
Sahih: Müsned, ü/228, H.no: 7122; Benzer rivayet için bk. Ü/498, H.no: 10407; 11/482, H.no: 10199; 11/471, H.no: 10048; n/467, H.no: 9981; 11/430, H.no: 9518; n/407, H.no: 9254; 11/406, H.no: 9237 (şu lafızla rivayet edildi: H/409, H.no: 9275; ü/389, H.no; 9023; 11/284, H.no: 7803: ü/282, H.no: 7778; M«2Hfc Taharet, 20; Müslim, Taharet, 28-30; Tirmizî, Taharet, 31, H.no: 41 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu ve Abdullah b. Amr, Âişe, Câbir, Abdullah b.el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî, Muaykîb, HâlİĮd b. el-Velîd, Şurahbîl b. Hasene, Amr b. el-Âs ve Yezîd b. Ebî Süfyân'dan da rivayet edildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 89, H.no: 110; İbn Mâce, Taharet, 55, H.no; 453; Dârimi, Vudû', 35, H.no: 713; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 162.
Bu konuda Hz.Ali'den nakledilen rivayet "Dilin âfetleri" konusunda 124/8983. hadiste zikredilecektir ki bu hadis de Abdullah'ın ziyadelerinden biridir.
Bk. Müsned, 1/78, H.no: 583 (zayıf); Heysemî, Kasım b. Abdurrahman'ın zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/236; V/l 16; Âmir Hasen, Zevâiclü Abdilîah, H.no: 11.
[293] Metinde geçen son söz ile ilgili muhtelif rivayetlerin tercemesi;

§Haccac; "Vay o topuğun ateşten çekeceği (ızdıraba)" şeklinde müfret (tekil) olarak rivayet etti.
§Vekî; rivayetteki topuklar kelimesini ifade eden lafzın yerine şeklinde olduğunu rivayet etti, İki kelime de aynı manadadır.
[294] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/335-336.
[295] Sened:
Sahih: Müsned, IV/191, H.no: 17641; Benzer rivayet için bk. IV/191, H.no: 17637; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. Mevkuf rivayette ise İbn Lehîa bulunmamaktadır: IV/190-191, H.no: 17636 (â_.üür^) ziyâdesi ile rivayet edilen bu nakil hakkında Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah şöyle der: "(Babamın hocası) Hânın bu rivayeti Allah Rasûlii'ne ulaştırmadı (Buna göre hadis merfû değil, mevkuftur).. Ben de bu hadisi (hocam) Harun'dan işittim"; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 163; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/431, H.no: 2484; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/38; Dârekutnî, 1/95; Hâkim, 1/267, H.no: 580 (Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî onaylamıştır); Makdisî, Muhtara, K/214, H.no: 203; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V70;
Heysemî hadisi Taberânî'ye merfû', Ahmed b. Hanbel'e ise hem mevkuf hem de merfû' olarak nisbet eder ve ricalinin İse sika olduğunu belirtir. Hk.Mecma', 1/240. Fakat Ahmed b. Hanbel'in senedlerinden biri merfûdur. Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Sü-nen'ine yaptığı tahkikte İbn Abdi'1-Hakem'in "Fütûhu Mısr" isimli eserinde (s.299) rivayet ettiğini belirterek nakledilenlerin hepsinin senedinin sahih olduğunu ifâde eder. Bk.TİrmizÎ, Taharet, 31, H.no: 41.
[296] (Bir rivayette; Kıyamet gününde) ateşten çekeceği ızdıraba,) şeklinde geçmektedir.
[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/336-337.
[298] Sened:
Hasen: Müsned, IV/79, H.no: 16667; Benzer rivayet için bk. in/481, H.no: 15892; IV/79, H.no: 16668-16669; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, III/177, H.no: 1507; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk, Mecma', 1/236; Heysemî'nin "Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvİler" sözünden kastı, oğlu Abdullah'ın yaptığı ilâvenin râvileri demektir.
Saîd b. Huseym'ı Yahya b. Main sika sayar. &k.Kâşif, Trc. no: 1877; İbn Hacer ise "saduktur, Şiilikle suçlanmıştır hataları vardır" der. hk.Takrîb, Trc. no: 2295; Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel yedi rivayetini nakleder. Tirmizî bir hadisi için "hasen-sahih" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Deavât, H.no: 3443.
Amir Hasan SabrÎ zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdilîah İsimli eserinde
zikretmez.
Ek: Muaykıb b. Ebû Fatma ed-Devsî el-Mekkî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Hasen: Müsned, V/425, H.no: 23502; İÜ/426, H.no: 15449 (Eyyûb b. Utbe (v.160/777) sebebiyle zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasene yükselir);
Heysemî, Taberânî tarafından da nakledilen hadisin senedinde ekseriyetin zayıf kabul ettiği Eyyûb b. Utbe'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/240. Heysemî bu râvininîbnü'l-Medînî, Buhârî, Müslim ve bir topluluk tarafından zayıf sayıldığını, Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ali ve Yahya b. Maîn'in'in bir rivayete göre sika, diğer rivayetlere göre zayıf saydıklarını, Nesâî'nin zayıftır dediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/305, II/9, 46, 92, 264; IV/100. Tirmizî, Eyyûb b. Utbe hakkında badis âlimlerinin bir kısmının tenkidde bulunduğunu söyler, Bk. Tirmizî, Taharet, 62, H.no: 85; Eyyûb b. Utbe'nin İbn Mâce'nin Sünen'inde bir, Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'inde ise on yedi rivayeti bulunmaktadır. Zehebî bu zât hakkında şunları söyler: "Buhârî "leyyin" olduğunu belirtti. Ebû Hatim de: "Yahya b. Ebî Kesîr'den yazdıkları sahihtir. Fakat hafızasından hadis naklettiğinde hata yapar" dedi." Bk.Kâşif, Trc. no: 521; İbn Hacer "zayıftır" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 619.
[299] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/337-338.
[300] Sened:
Sahih: Müsned, IV/229, H.no: 17933; Benzer rivayet için bk. IV/229, H.no: 17939; Ebû Dâvûd, Taharet, 59, H.no: 148; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 40 (Tirmizî hadisin "hasen-garib" olduğunu ve sadece İbn Lehîa tariki ile rivayet edildiğini belirtmiş, Ahmed Muhammed Şâkir ise Sünen'in tahkik ve tahricinde bunun böyle olmadığını, İbn Hacer'den (Bk.Telhîs, s.34) naklen Leys b. Sa'd ve Amr b. el-Hâris'in mürâbî-olduğunu söylemiştir. Ayrıca Beyhakî, Ebû Bişr ed-Dûlâbî'nin de rivayet ettiğini ve Dârekutnf nin Garâibii MâlÎk'inde de naklolunduğunu zikrederek, İbnü'l-Kattân'm sahih saydığını, buna İlâveten İbn AbdÎlhakem'in (Bk.Fütûhu Mısr, s.261) İbn Lehîa kanalıyla naklettiğini ifade etmiştir); (Şevkânî ve Bennâ da aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bülûğu'l-emânî, 11/44.) İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 446; Hadisin senedindeki İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Lakît b. Sabira'dan (Radıyaliahii anh) şahidi İçin bk. (247/555.hadis) Müsned, IV/33, H.no: 16335, 16336; Ebû Dâvûd, Taharet, 56, H.no: 142; Savm, 28, H.no: 3366; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 38 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu, ayrıca İbn Abbas, Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyaliahii anhüm) de nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 71, 92, H,no: 87, 114; İbn Mâce, Taharet, 44, 54, H.no: 407, 448; Dârimi, Vudû', 34, H.no: 711; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/51, 76.
İbn Abbas'tan (Radtyatlahii anhümâ) şahidi için bir sonraki hadise bk. (288/596. hadis)
[301] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/338.
[302] Sened:
Hasen: Müsned, 1/287, H.no; 2604; Tirmizî, Taharet, 30, H.no: 39 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54, H.no: 447; Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da ömrünün son döneminde ihtilâf ettiğinin/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nin hocası Salih'ten ihtilâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple tbn Hacer'in de (Bk.Telhîs, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.TJkbe Salih'ten ihtilâtından önce hadis almıştır. Ek.Sünen, Taharet, 30, H.no: 39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ, age., n/44.
[303] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/338-339.
[304] sened:
Sahih: Müsned, UI/146, H.no: 12426; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 665; İbn Huzeyme, 1/84, H.no: 164;
Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise (290/598) bk. Müsned, 1/21, H.no: 134; Müslim, Taharet, 31; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 666.
[305] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/339-340.
[306] Sened:
Sahih: Müsned, 1/21, H.no: 134; Diğer rivayet: 1/23, H.no: 153 (Jü nU) ziyadesiyle; Hadisin
senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Müslim, Taharet, 31 Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; (Müslim ve Ebû Davud'un bu rivayetinde Ebu'z-Zübeyr'den nakleden Ma'kıl b. Ubeydullah el-Cezerî'dir ki bu zât İbn Lehîa'nın mütâbii olmuş olur); İbn Mâce, Taharet, 139, H.no: 666; Dârekutnî, 1/109; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/84; Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bir önceki 289/597. hadise bk.
[307] (Bir rivayette; Öğle namazı kılmak için)
[308] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/340.
[309] Edebiyatta iki türlü tertip vardır; Düzenli ve düzensiz:
a-Leff ü neşr-i mürettep: İlk söylenenle İkinci grupta söylenenlerin sıralı olmasıdır. b-Leff ü neşr-i müşevveş: Bu sıraya uymayan tertiptir. (Doğan, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, 637).
[310] İmam Şafiî, Ümm, 1/25-26; Sehnûn, Müdevvene, 1/14-15; Kâsânî, BedâV, 1/21-22; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/12; İbn Kudâme, Muğnî, 1/125, 128.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/340-341.
[311] Sened:
Sahih: Müsned, İn/424, H.no: 15434; Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 175; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/83; es-Sünenü's-suğrâ, s.97, H.no: 120; Müdellis Bakıyye b. el-Velîd tahdîs sığası ile naklet miştir. Müslim bu zâtın an'anesini de kabul eder. Bennâ, ibn Hacer'in Tel-hîs'inden Esrem ile Ahmed b. Hanbel arasında geçen bir konuşmayı nakleder:
"Esrem: Bu hadisin isnadı ceyyÎd midir?
Ahmed b. Hanbel: Evet, ceyyiddir.
-Peki tabiînden biri İşitmediği halde: "Allah Rasûlü'nün ashabından biri bana hadis nakletti" derse bu hadis sahih olur mu?
-Evet, sahih olur, dedi. Bk.Bülûğu 'l-emânî, ü/46.
Cünüp bir kimse guslettiğinde su ulaşmayan yer kalması ile ilgili rivayetler:
a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh): Bk. İbn Mâce, Taharet, 138, H.no: 664 (İsnadı zayıfnr);
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ): Bk. İbn Mâce, Taharet, 138, H.no: 663 (İsnadı zayıftır).
[312] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/341.
[313] Sened:
Sahih: Müsned, IIİ/471-472,H.no: 15818; İkinci rivayet: m/471, H.no: 15816 (Heysemî, bu ikinci rivayetin senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/241); III/471, H.no: 15817 (Şebib Ebû Ravh buradaki senede göre ashâbdan birinden naklediyor); Benzer rivayet için bk.V/363, H.no: 22967: (»f>]ı j u* ^u) İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/14, H.no: 34; Münzirî de Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin kendileri ile delil getirilen kişiler olduğunu, Nesâî'nin de bu konuda bir naklinin bulunduğunu belirtir. Bk.Terğîb, 1/104-105. Ebû Ravh Şebîb (Zilkelâ1) el-Kelâî için bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, ü/609, Trc. no: 2381.
[314] (Bir rivayette; sabah namazını kıldırdı, oradaRûm sûresini okudu ve yamhnca...)
[315] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/341-342.
[316] Sened:
Sahih: Müsned, 1/336, H.no: 3113; Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 126; Bennâ hadisin râvilerinin Buhâri ve Müslim'in ricalinden olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/47. Ayrıca 294/602.hadisin tahricinebk.
Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.295/603.hadis.
[317] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/343.
[318] Sened:

Sahih: Müsned, 1/233, H.no: 2072; Benzer rivayet için bk. 1/332, H.no: 3073; 1/219, H.no: 1889; İbn Abbas'tan abdest alış şekli ile ilgili rivayet: 1/268, H.no: 2416 Abdürrezzâk, 1/42, H.no: 127, 131; Buhârî, Vudû', 22 (Buhârî, muallak olarak da rivayet etmiştir. Bk. Vudû', 1); Ebû Dâvûd, Taharet, 54, H.no: 138; Tinnizî, Taharet, 32, H.no: 42 (Tirmizî, Hz. Ömer, Câbir, Büreyde, Ebû RâfT ve İbnü'l-Fâkih'ten de rivayetin bulunduğunu, İbn Abbas'ın naklinin bu husutaki en sahih rivayet olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 64, H.no: 80; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/81, H.no: 85; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 411; Dârimi, Vudû', 29, 39, H.no: 702-703, 717; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/18, H.no: 74-75; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; İbnü'l-Cârûd, H.no: 69; îbn Huzeyme, 1/77, 88, H.no: 148, 171; îbn Hibbân, m/357, 374, H.no: 1076, 1095; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, K/163, H.no: 9429; Ebû Ya'lâ, X/156, H.no: 5777; Ebû Nuaym, Müsnedü EbîHanîfe, s.123; Hâkim, 1/247, 251, H.no: 521 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir), 534 (şâhid olarak nakleder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/50, 67, 73, 80, 162, 286;

a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; Ebû Ya'lâ, K/448, H.no: 5598; Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Hâkim, Müslim'in şartma/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir); Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/80;

b-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Bezzâr, VI/368, H.no: 2385; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/228, H.no: 7346; Heysemî, senedinde Mendel b. Ali'nin bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel, İbnü'l-Medînî ve bir rivayette Yahya b. Maîn'İn zayıf saydığım, bir rivayette ise sika saydığını belirtir. Bk.Mecma', 1/232;

c-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Rûyânî, Müsned, 1/65, H.no: 9; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/271;

d-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 410; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 66;

e-Enes'tın (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Nesâî, es-Sünenii'l-lcübrâ, 1/81, H.no: 84;

f-Kaysî'den (Radıyallahii anh) şahidi için 297/6O5.hadİse bk. Müsned, V/368, H.no: 23012; Nesâî, Taharet, 91, H.no: 113; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/89, H.no: 115;

g-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420 (Bûsırî, senedindeki Zeyd b. el-Havârî el-Ammî sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/62);

h-Ebû Râfi'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Rûyânî, Müsned, 1/478, H.no: 727; Bezzâr, IX/316, H.no: 3864; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evmt, 1/278, H.no: 907;

ı-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (Bir sonraki 295/603.hadis)

[319] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/343-344.

[320] sened:

Hasen: Müsned, 1/23, H.no: 149; Benzer rivayet için bk. 1/23, H.no: 151 ((Bu rivayet Rişdîıı b. Sa'd sebebiyle zayıftır. Fakat diğer rivayetle hasen li gayrihi mertebesine yükselir); Tirmizî, Taharet, 32, H.no: 42; İbn Mâce, Taharet, 45, H.no: 412 (Tebük Savaşında olduğu belirtilmektedir.). (Bûsırî, senedindeki Rişdîn b. Sa'd sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/60); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/29; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. tbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için önceki 2293-294/601-602.hadislere bk.

[321] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/344.

[322] Sened:

Hasen: Müsned, 11/28, H.no: 4818; Benzer rivayet için bk. 1/372, H.no: 3526 (Sened ve metni ile aynı olan bu rivayet İbn Abbas'ın müsnedİnde yer almıştır); II/8, H.no: 4534; 11/132, H.no: 6158; n/38-39, H.no: 4966 1/219, H.no: 1889; Nesâî, Taharet, 65, H.no: 81; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/81, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/386, H.no: 13430; İbn Hıbbân, İÜ/372, H.no: 1092; Ebû Ya'lâ, X/156, H.no: 5777; Heysemî, Abdulmuttalib b. Abdullah b. Hantab el-Mahzûmî hakkında "sikadır, zafiyeti de vardır" der. Bk.Mecma', VIII/165, 207;

Bennâ Ebû Zür'a ve Dârekutnî'nin sika saydıklarım, İbn Sa'd'm: "Çok hadis rivayet eden biridir. Hadisi ile delil getirilmez. Çünkü (sahâbî olmadığı halde) Hz.Peygamber'den bizzat hadis nakletmiş/irsâl yapmıştır" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/48.

[323] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/344-345.

[324] sened:

Sahih: Müsned, V/368, H.no: 23012; Nesâî, Taharet, 91, H.no: 113; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/89, H.no: 115; Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Senedinde yer alan Ebû Ca'fer ei-Medînî'nin Ebû Ca'fer el-Kârî' diye de tanındığını, asıl isminin Yezid b. el-Ka'kâ' olduğunu, İbn Sa'd'ın bu zat hakkında: "Sikadır, az hadis rivayet etmiştir. Kurâatta Medineliierin imamıdır"; Zehebî'nİn ise: "İbn Maîn ve Nesâî "sika", Ebû Hatim "sâlihu'l-hadis" saydı" dediklerini nakleder. Bk.Bülûğu'1-emânı, n/48.

Senedinde yer alan Umara b. Osman b. Huneyf e!-Ensârî İse İbn Hacer'e göre makbul sayılmıştır. Bk.Takrîb, Trc.no: 4854.

[325] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/345.

[326] Sened:

Sahih: Müsned, TV/41, H.no: 16416; Buhârİ, Vudû', 23, 38, 41-42, 45-46; Müslim, Taharet, 18; Dârimi, Vudû', 28, H.no: 700-701; İbn Huzeyme, 1/87, H.no: 170; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bir sonraki 299/607.hadise bk.

[327] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/345-346.

[328] Sened:

Sahih: Müsned n/364, H.no: 8747; ££« Öâvûrf, Taharet, 53, H.no: 136; Tirmizl Taharet, 33, H.no: 43 (Tirmizî, hadisin "hasen-garib" olduğunu ve Câbir'den de nakledildiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/18, H.no: 81; Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Hâkim: "Müslim'in şartı-na/râvisine göre sahihtir" demiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/79;

Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 298/606.hadise bk.

[329] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/346.

[330] Sened:

Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 403; Şâfiî, Müsned, s.16; Abdürrezzâk, 1/41, H.no: 125; Buhârî, Vudû', 24; Müslim, Taharet, 9; îbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 62-63; İbnü'l-Cârûd, H.no: 72; İbn Huzeyme, 1/4, H.no: 3; Ebû Avâne, 1/203, H.no: 657; Bezzâr, II/7, 11, H.no: 343, 349; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/148, H.no: 3836; VII/38, H.no: 6783; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/107, H.no: 161; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/62, 78; Makdisî, Muhtara, VMI-A12, H.no: 345, 347; 11/119, H.no: 492; Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarım ve SahÎh'te de geçtiğini söyler. Bk. Mecma', 1/228-229; 11/277-278;

Abdest azalarının üçer kez yıkandığım bildiren hadisler:

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 33, H.no: 43; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 415;

b-Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Hâkim, UI/510, H.no: 5899 (Hâkim: "Garib ve isnadı sahihtir" der. Zehebî ise isnadının zayıflığı sebebiyle Telhîs'ten hazfetmiştir);

c-Rubeyyi' bt. Muavviz b. Afrâ'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. Müsned, V/359; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 418; Dârimi, Vudû', 24, H.no: 696; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/215, H.no: 7309;

d-Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 416 (Bûsırî: "Fâid b. Abdurrahman sebebiyle çok zayıftır" der. Buhârî bu zat hakkında"münkeru'l-hadis", Hâkim de: "Abdullah b. Ebî Evfâ'dan mevzu hadisler nakleder" der. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/61);

e-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 417 (Bûsırî, "Senedindeki Leys sebebiyle zayıftır" der. BkMisbâhu 'z-zücâce, 1/61);

f-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 414;

g-Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, m/120, H.no: 2669;

h-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 61; VII/318, H.no: 36464;

ı-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk, Müsned, 1/369, H.no: 3490;

i-MuâvİYe'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, IV/94;

j-Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Müsned, IV/132;

k-Enes'ten (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/28, H.no: 9;

1-Ebû Râfi'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/317, H.no: 937.

[331] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/346-347.

[332] Sened:

Hasen: Müsned, V/257, H.no: 22118; Benzer rivayet için bk. V/258, H.no: 22125; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/17, H.no: 61; VII/318, H.no: 36464; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/121, 254, H.no: 7555, 7990 Ayrıca 253/561.hadisebk.

Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. IV/40, H.no: 16404

[333] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/347.

[334] Sened:

Hasen: Müsned, 11/98, H.no: 5735; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 419:

(Bûsirî, Zevâid'iiide: "İsnâdındaki Zeyd el-Ammî zayıftır. Abdurrahîm metruk hattâ kezzâbdır. Muâviye b. Kurra ise İbn Ömer'e mülâki olmamıştır. İnb Ebî HâtÎm Ilel'inde bu kannati belirtmiştir. Hâkim de bu görüşü Müstedrek'te açığa kavuşturdu" der.);

Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'İn sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. Hâkim İse bu hadîsi mürsel olarak gösterir. (Ebû İsrâîl hakkında bk.2/280.hadisin tahrici) 3u rivayeti de Ebû Hüreyre'nin hadisine (299/607,hadi s) şâhid olarak getirir. Hâkim, 1/251, H.no: 533 (Zehebî, Zeyd el-Ammî'nin vâhî olması sebebiyle hadisi zayıf sayar). Beyhald, es-SUnenü'l-kübrâ, 1/80-81;

Zeyd el-Ammî (Zeyd b. el-Havârî) Herât kadısıdır. Ebû Dâvûd bu zât İçin "Zeyd b. Mürre'dir" der. Şu'be ve Stifyân es-Sevrî, bu zâttan hadis almıştır. Buharı herhangi bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Tânhu'l-kebîr, III/I/358; Tirmizî hadislerini sahih saymıştır (Bk. Sünen, Salât, 44, H.no: 212). Ahmed Muhammed Şâk.İr, 11/18, H.no: 4683.hadisin tahricinde "sikadır" der. Ahmed Muhammed Şâkir senedindeki Zeyd el-Ammî İçin "saduktur" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55'in tahricinde). Bûsirî ise (ibn Mâce, Taharet, 60, H.no: 469) Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, olduğunu bildirir. BkMisbâhu'z-zücâce, 1/68. Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'in sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir.

Übey b. Ka'b'dan şahidi:

İbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 420 (Bu rivayet için: "Zeyd el-Ammî ve ondan rivayet eden Abdullah b, Arâde zayıftır" der ve Ahmed b. Hanbel'in bu isnadına işaret eder).
Hadis zayıf olmakla birlikte şahid ve mütâbileri ile hasen li gayrihi seviyesine yükselir. Ayrıca 307/6l5.hadise bk.
[335] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/347-348.
[336] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.no: 404; Mâlik, Taharet, 29; Buhârî, Rikâk, 8; Müslim, Taharet, 9; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/159, H.no: 1571; Heysemî, Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'inde ve Bezzâr'm Müsned'inde Enes'ten nakledilen şu hadis için de ricalinin sika olduklarını belirtir.
BkMecma', 1/231.
[337] Bir rivayette; bîr yerde otururken abdest için su istedi ve abdest aldı, geçmektedir.
[338] İkinci ve üçüncü gelen rivayetler Müsned'de geçtiği halde el-Fethu'r-Rabbânî'de herhalde benzer olduğu için alınmamıştır. Bk. Bennâ, 11/49 (Bu rivayetler Hz. Osman abdest alırken etrafında bulunan kişilerin nakilleridir.)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/348-350.
[339] Sened:
Sahih: Müsned, 1/114, H.no: 919; Benzer rivayet için bk.I/124, H.no: 1016; 1/157, H.no: 1350 (...ı_Wîı_WîUy) 1/142, H.no: 1204; 1/125, H.no: 1025; 1/123, H.no: 1007; 1/115, H.no: 928;
1/116, H.no: 945; Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.2; Abdürrezzâk, 1/38, H.no: 120; Tinnizî, Taharet, 34, H.no: 44 (Tirmizî bu konuda Hz.Osman, Âişe, Rubeyyi', İbn Ömer, Ebû Ümâme, Ebû Rafı', Abdullah b. Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah b. Zeyd ve Übey b. Ka'b'dan rivayetlerin bulunduğunu ve Hz.AJi'nin rivayetinin bu hususta en kuvvetli rivayet olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 103, H.no: 136; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no: 413; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, 22, H.no: 60, 135; Bezzâr, ü/7, 309, H.no: 148, 734; İÜ/54, H.no: 809; Makdisî, Muhtara, D/77, 118, 119, 285, H.no: 455, 491,492, 665-667; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/63.
[340] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/350-351.
[341] Yani Abdullah b. Amr b. As'tan (Radıyallahü anhümâ).
[342] Sened:
Sahih: Müsned, 11/180, H.no: 6684; Ebû Dâvûd, Taharet, 52, H.no: 135; Nesâî, Taharet, 105, H.no: 140; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 48, H.no: 422; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/16, H.no: 58; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/22; İbnü'l-Cârûd, H.no: 45; İbn Huzeyme, 1/89, H.no: 174; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/162, H.no: 1111; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/79; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde İbn Abbas'tan nakledilen şu hadis için: "Senedinde Süveyd b. Abdülaziz var, bu zatı Ahmed ve Yahya zayıf, Duhaym sika saymıştır" der:
Bk.Mecma', 1/231.
Üçer kez yıkadığına dair daha önce zikredilen hadisler için bk.
Rubeyyi' bt. Muavviz'den (Radıyallahü anhâ): 271/579; Muâviye'den (Radıyallahü anh) nakledilen: 280/588.hadis ve diğer şâhidler için 300/608, hadisin tahricine bk. Abdestte israf ile ilgili hadisler için bk.212-213/520-521.hadisler.
[343] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/351-352.
[344] sened:
Hasen: Müsned, 1/19, H.no: 121 (Ebû Akil'in amcasının oğlu meçhuldür, hadis bu sebeple zayıftır. Ancak hadis sahih şahidi ile hasen li gayrini seviyesine yükselir); Müslim, Taharet, 17; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 169; Tinnizî, Taharet, 41, H.no: 55:
lafzı ile rivayet edildi. Tinnizî, Enes ve Ukbe b. Amir'den (Radıyallahü anhümâ) de nakledildiğini belirtir. Senedinde ızdırabın bulunduğunu belirten TirmİzÎ'ye Ahmed Muhammed ŞâkİR şu cevabı verir: "Tirmisî hata etmiştir. Hadisin aslı sahihtir. Senedi doğrudur. Izdırab sadece Tirmizî'nİn kendi senedinde vardır. Ahmed b. Hanbel'in senedlerinde böyle bir ızdırab yoktur." Nesâî, Taharet, 109, H.no: 148; es-Siinenü'l-kübrâ, 1/94, H.no: 141; îbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 470; Taberânî, Misnedü'ş-Şâmiyyîn, I/l 15, H.no: 176;
Hadisin şâhidleri:
a-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (203/511.hadis): Müsned, IV/150-151, H.no: 17296 (^ü & f); IV/145-146, H.no: 17247; Abdürrezzâk, 1/45-46, H.no: 142; Dârimi, Vudû', 44, H.no: 722; ibn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 21, 24; VI/113, H.no: 29896; Ebû Avâne, 1/190-191, H.no: 604-605; Bezzâr, 1/361, H.no: 242; Ebû Ya'lâ, 1/162, 213, H.no: 180,249; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVÜ/331, H.no: 916; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/298, H.no: 554-; Hâkim, 11/433, H.no: 3508; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/78;
b-Enes'ten (Radı-}alla.hü anh) şahidi için bir sonraki 317/615.hadise bk.
c-İbn Ömer'den (Radtyattahü anhümâ) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 47, H.no: 419. Metni:
İbn Mâce, Tahâiet, 47, H.no: 419 (Bûsırî Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, Abdurrahim'in ise metruk, hattâ kezzâb olduğunu, MOâviye b. Kurra'nın, İbn Ömer'e mülâkî olmadığını belirtir. BYMisbâhu'z-ziicâce, 1/61); Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, 1/80, H.no: 385; es-Sünenü's-suğrâ, s.94, H.no: 112; Ebû Ya'lâ, IX/448, H.no: 5598; Heysemî ise Müâviye b. Kurra'nın babası ve dedesi aracılığıyla naklettiği hadîs diye verir ve Taberânî'nİn Evsat'ında (Bk. el-Mu'cemü'l-evsat, IY/78, H.no: 3661; VI/239, H.no: 6288) zikredildiğini söyleyerek Abdurrahim b. Zeyd el-Ammî'nin metruk, babasının ise ihtilaflı olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', T/239.
d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 19; VI/113, H.no; 29893:
Heysemî: 'Taberânî'nİn Evsat'ında sahih hadis ricali İle nakledilir" der. Bk.Mecma\ 1/239. e-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 20; VI/113, H.no: 29894:
f-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/13, H.no: 25; VI/114, H.no: 29897:
Heysemî: 'Taberânî'nİn Kebir ve Evsat'ında Huzeyfe'den merfû olarak da nakledilir" der. Bk.Mecma', T/239.
g-Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde zayıflığında icma olan Muhammed b. AbdurrahmarTın bulunduğunu belirtir. BkMecma', 1/238-239.
[345] Trc. 'Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.'
[346] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/353-354.
[347] Sened:
Hasen: Müsned, III/265, H.no: 13727; Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55 (Ahmed Muhammed Şâkir senedindeki Zeyd el-Ammî için "saduktur" der. Bk. Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55'in tahricinde) İbn Ebî Şeybe, Musannef 1/13, H.no: 22; VI/113, H.no: 29895; İbn Mâce, Taharet, 60, H.no: 469 (Bûsırî Zevâid'de Zeyd el-Ammî'nin zayıf, olduğunu, Hz.Ömer'den şahidinin ise Tirmizî'nin de belirttiği gibi ızdıraplı olduğunu bildirir. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/68) Fakat Sindî haşiyesinde Hz.Ömer'den nakledilen hadisin sahih olduğunu, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin naklettiğini, bu hususta TirmİzÎ'ye itibâr edilmeyeceğini belirtir); Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği, bazılarınca da sika sayılan Zeyd el-Ammî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma1, 1/230. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nin büyük bir hataya düştüğünü, Zeyd'in sika olduğunu, Ebû İsrail'in ise sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. Zeyd el-Ammî (Zeyd b. el-Havârî) Herât kadısıdır, Ebû Dâvûd bu zât İçin "Zeyd b. Mürre'dİr" der. Şu'be ve Süfyân es-Sevrî, bu zâttan hadis almıştır. Buharı herhangi bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Târthu'l-kebîr, IH/I/358; Tirmizî hadislerini sahih saymıştır (Bk. Sünen, Salât, 44, H.no: 212) Ahmed Muhammed Şâkir 11/18, H.no: 4683.hadisin tahricinde "sikadır" der.
Hadis zayıf olmakla birlikte şahîd ve mütâbileri ile hasen 1İ gayrihi seviyesine yükselir. Aynca 302/610.hadise bk.
[348] Trc. 'Ben şahidim ki tek olup ortağı bulunmayan Allah 'tan başka ilâh yoktur ve yine şahidim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür.
[349] Bennâ, age., 11/52.
[350] Aynca bk.Nesâî, Amelü 7- yevmi ve 'l-leyle, 173
San'ânî, Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadis İçin "mevkuf olarak sahih" dediğini nakleder.
[351] (Bk.Tirmizî, Taharet, 41, H.no: 55; Beyhakî, es-Sünenü's-Suğrâ, 1/94, es-Sünenü'l-Kübrâ, 1/78; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid (Taberânî'^nin"el-Mûcemu'l-kebîr ile Evsafından nakil), 1/243-244).
[352] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/354-355.
[353] Sened:
Sahih: Müsned, IV/161, H.no: 17410; Abd b. Humeyd, Müsned, s.l 18, H.no: 283; İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 462; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 1/201, H.no: 258; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Hadisin şâhidleri:
a-Hakem b. Süfyân es-Sekafî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 461; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve HâkİM'in Müstedrek'ine nisbet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmııt's-sağîr, H.no: 145; Münâvî de Hakem b. Süfyân'm Hz.Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) semâmda ihtilâfın bulunduğunu belirterek İbn Abdilber'in: "Bu zâtın abdest konusunda bir hadisi vardır, onun da senedi muzdariptir, o da bu hadistir" dediğini nakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/145-146. Bu rivayet 155/463.hadiste zikredildi.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 463;
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 464 (Kays b. Asım sebebiyle zayıftır);
Ayrıca bir sonraki 309/617. hadisin tahricine bk.
[354] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/356.
[355] Sened:
Hasen: Müsned, V/203, H.no: 21668; Haris b.Ebî Üsâme, Müsned (Zevâidü'l-Heysemî), 1/210, H.no: 72; Dârekuînî, 1/111; Heysemî, hadisin senedinde Rişdîn b. Sa'd'm bulunduğunu, bu zâtı Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel'in sika, diğerlerinin zayıf saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/241-242; İbn Hacer, Rişdîn'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnus'un da şöyle de-diğİnİ kaydetmiştir: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." Bk. Takrib, Trc. no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini naklederek hafizasının kötü olduğunu hatırlatmıştır. Bk.Kâşif, Trc. no: 1575. Tirmizî, hafizasından dolayı âlimlerin bu zatı zayıf saydığını söyler. Bk.Tirmizî, Salât, 17, H.no: 513; Taharet, 40, H.no: 54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde zayıflığının tartışılabileceğini ifade etmiştir.)
Bennâ hadisin Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den, Abdürrezzak'm İbn Abbas'tan, İbn Mâce'nin de Câbir'den şâhidlerinin bulunduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/53.

Ayrıca bir önceki 308/616. hadisin tahricine bk.
[356] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/356-357.
[357] Sened:
Sahih: Müsned, V/225, H.no: 21857; Sika müdellis İbn İshâk tahdis sığası ile naklettiğinden dolayı îuadis makbuldür. Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 48; Dârimu Vudû', 3, H.no: 664; İbn Huzeyme, 1/71, H.no: 138; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/244, H.no: 2247; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/43; Hâkim, 1/258, H.no: 556 (Hâkim: "Müslim'in şartma/râvisine göre sahihtir" demiş, Zehebî de bunu onaylamıştır); Makdisî, Muhtara, IX/265-266, H.no: 227-228; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VTI/49; Misvak ile ilgili hadisler için bk. 166/474, 172/4S0.hadisler.
[358] Abdullah'a İbnü'l-Gasîl denirdi, zira babası Hanzale melekler tarafından yıkandı. (Bk. İbn Abdilber, İsîîâb, III/892). Bu zât için bk. 11 l/419.hadisin dipnotu.
[359] Yâni abdest bozul madiği nda diğer vaktin namazı kılmabilir görüşü.
[360] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/358.
[361] Sened:
Sahih: Müsned, 111/132, H.no: 12286; Benzer rivayet için bk. III/26O, H.no: 13669; III/154, H.no: 12503; ÜI/133, H.no: 12305; m/194, H.no: 12951; Buhârî, Vudû', 54; Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 112, H.no: 171; Tirmizî, Taharet, 44, H.no: 58 (hasen-garib); NesâÛ Taharet, 101, H.no: 131; İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 509; Dârimi, Vudû', 46, H.no: 726; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/42; Suyûti, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6979;
Hadisin şâhidleri:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 511 (Bûsırî, senedindeki Fadl b. Mübeşşir sebebiyle zayıf saydı. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/73);
b-Sa'd'dan (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. Dârimi, Vudû', 3, H.no: 663; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 286;
c-Seleme'den (Radıyallahü anh) mevkûfen şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/33, H.no: 287.
[362] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/359.
[363] Sened:
Sahih: MiÎsned, V/350, H.no: 22862; Benzer rivayet için bk. V/351, H.no: 22869; V/358, H.no: 22925; Metni için bk. Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no: 172; Tirmizî, Taharet, 45, H.no: 61 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 101, H.no: 133; es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/93, H.no: 134; İbn Mâce, Taharet, 72, H.no: 510; Dârimi, Vudû', 3, H.no: 665; Tayâlisl s.108, H.no: 805; İbn Ebî Şeybe, Mustınnef, 1/34, H.no: 298; Ebû Avâne, 1/200, H.no: 646; İbn Huzeyme, 1/9, H.no: 12; İbnü'l-Cârûd, H.no: 1; Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/41; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İV/221, H.no: 4032; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ. T/162; Aynca 328/636 ve 331/639.h;ıdislere bk.
[364] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/359-360.
[365] Sened:
Hasen: Müsned, VI/95, H.no: 24524; Ebû Dâvûd, Taharet,, H.no: 42; İbn Mâce, Taharet, 20, H.no: 327 (Bûsırî, Ahmed b. Hatibe!'in Müsned'inde İbn Ebî Müleyke'nin Hz.Âişe'den naklettiğine değinir. BkMİsbâhu'z-Zâcâce, 1/53); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/56, H.no: 592; İshâk b. Râhûye, Müsned, III/667, H.no: 1262; Ebû Ya'lâ, VIII/262, H.no: 4850 (İbn Ebî Müleyke'nin babasından naklettiği kayıtlıdır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/113;
Ebû Ya'kûb Abdullah b. Yahya (et-Tev'em) ed-Dabbî zayıftır. Bk.İbn Hacer, Takrib, Trc. no: 3698; İbn Maîn zayıf saymış, İbn Hıbbân kuvvetlendirmiştir. Bk.Sikât, VII/57; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 3050; İbn Ebî Müleyke'nin annesi ise müphemdir, meçhuldür. Heysemî, senedindeki râvilerden İbn Ebî Müleyke ve annesi hakkında cerh ta'dîl açısından bilgi veren birini tanımadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/241; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Cûmiu's-sağîr, H.no: 7836; Münâvî ise Nevevî'nin Hulâsa'da bu hadisi zayıf bahsinde zikrettiğini, Ebû Davud'un Şerhinde Abdullah b. Yahya et-Tev'em sebebiyle zayıf olduğunu, fakat Trâkî'nin Muhtar'da hasen olduğunu söylediğini nakleder. Bk.Feyzu'l-Kadîr, V/545; Hüseynî, el-Beyân ve't-ta'nf, 11/188.
[366] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/360.
[367] Sened:
Zayif: Müsned, VT/189, H.no: 25437; Câbir el-Cu'fî (v. 128/746) sebebiyle zayıftır. Şu"be ve Stifyâıı sika, ekseriyet zayıf saydı. Bk.Mecma', 1/241. Bir başka (63/260.) hadiste de CâbÎr b. Yezid el-Cu'fî'nin zayıf olduğunu açıklar. Bk. Mecma', 1/173. Zehebî, Câbir b. Yezîd el-Cu'fî hakkında Şîa âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nÎn sika saydığını, hadis hafızlarının buzâtı terk ettiklerini söyler ve Ebû Davud'un: "Bu râvînin benim kitabımda sehv hadisinden başka hadisi yoktur (Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 -Miinzirî de bu zâtın hadisleri İle deli! getirilemeyeceğini belirtir.-)" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 739. Fakat Ebû Dâvûd, Diyet bahsinde (H.no: 4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tİrmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Âlimler hadisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdi bu râviyi terk ettiler. Hocam Câmd Vckî'İn şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliler hadissiz kalırlardı..." Bk.Sünen, Salât, 38, 152, H.no: 206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. İSkJabakât, VI/240; Ahmed b. Hanbe! İse Câbir b. Yezîd el-Cu'fî'nin birçok hadisini nakletmiştir. (Bu râvî için bk. 150/458.hadis).
[368] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/361.
[369] Sened:
Hasen: Müsned, 11/258-259, H.no: 7504; Nesâî, es-Simenü'l-kübrâ, ü/197, H.no: 3039; Hcysemi, senedindeki râvilerinden Muhammed b. Amr b. Alkame'nin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/221; MüntekaH-ahbâf'da: "Ahmed b. Hanbel sahih bir isnadla nakletti" der. Şevkânî ise Nesâî, İbn Huzeyme, muallak olarak Buhârî bu hadisin bir benzerini naklettiler. İbn Hıbbân da Salıih'inde Hz.Âişe'den rivayet etti" der. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/228; Bennâ, age., 11/56. Münzirî isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Terğîb, 1/98, H.no: 313; Ayrıca benzer rivayet İçin 171/479.hadisin tahricine bk.
[370] İbn Hazm, Muhatta, 1/75-76; Mevsılî, İhtiyar, 1/7; İb Kudâme, Muğnî, 1/132.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/361.
[371] Sened:
Hasen: Müsned, V/364, H.no: 22983; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/41, H.no: 393; Beyhakî, es- Sünenü'l-kübrâ, IV/322, H.no: 8382: Beyhakî'nin bu rivayetinden hadisi rivayet eden sahâbînin Hz.Peygamber'e (Satlallahü aleyhi ve sellem) hizmet edenlerden biri olduğu anlaşılıyor. Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', ü/21; Bennâ hadisin senedinde zikredilen EbûHâSid'in isminin Muhacir b. Mahled olduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân'm sika, Ebû Hâtim'in leyyin, İbn Maîn'in ise sâlih olarak değerlendirdiğini ifade eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, Ü756.
Sahabenin de mescidde abdest aldığı görülmüştür. Örnek olarak bk. Atıyye'den: "İbn Ömer mescidin dışında bevlettikten sonra mescidde abdest aldı" dediği nakledilir. Bk.İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/41, H.no: 387.
[372] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/362.
[373] Sened:
Sahih: Müsned, VI/85, H.no: 24436; İkinci rivayet: VI/121, H.no: 24783; Buhâii, Gusl, 25-26; Müslim, Hayz, 23; Ebû Dâvûd, Taharet, 87-88, H.no: 222, 224; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no: 584; Dârimi, Vudû', 36, H.no: 2084; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/62, H.no: 658-659; Dârekutnî, 1/125; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/360, H.no: 696; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/200, 202; Benzer bir rivayet için bk. 478/786.hadis (Mâlik, Taharet, 110; Buharı, Gusl, 286, 288; Müslim, Hayz, 305; Ebû Dâvûd, Taharet, 87, H.no: 222; Nesâı, es-Sünenü'l-kübrâ, V/331, H.no: 9045; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.)
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.474/782; Tirmizî, Taharet, 88, H.no: 120 (Tirmizî, bu konuda Ammâr, Âişe, Câbir, Ebû Saîd ve Ümmü Seleme'den rivayetlerin bulunduğunu, Hz.ömer'İn rivayetinin ise bu konunun en sahih rivayeti olduğunu belirtir);
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk.475/783; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no; 585;
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.476/784; Heysemî isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/274.
d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.477/785.hadis; İbnMâce, Taharet, 99, H.no: 586;
Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/57.
[374] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/362-363.
[375] sened:
Sahih: Müsned, IV/292-293, H.no: 18495; Benzer rivayet için bk. IV/301-302', H.no: 18586; IV/300, H.no: 18561; IV/299, H.no: 18558; IV/296, H.no: 18524; IV/293, H.no: 18496; IV/290, H.no: 18469; IV/285, H.no: 18424; Müslim, Zikir, 56-57; Ebû Dâvûd, Edeb, 98, H.no: 5046; Tirmizî, Deavât, 16, H.no: 3394; İbn Mâce, Duâ, 15, H.no: 3876; Dârimi, İs-ti'zân, 51, H.no: 2686; Bu hadis "ezkâr" (dualar ve zikirler) bölümünde 131/4860.hadiste tekrar edilecektir.
Yalağa girince okunacak duaya bir örnek de Ebı Hüreyre'dcn nakledilmiştir: Miisned, 11/432, H.no: 9555-9556; 11/295. H.no: 7925; Dârhni, îsti'zân, 51, H.no: 2687. Bu ve diğer dualar için bk, l27/4856.h'adis vd,
[376] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/363-364.
[377] Konuyla ilgili kaynaklar, yerlerinde tafsilatlı olarak zikredildi. (Ayrıca bk. Şirâzî. Mühezzeb, 1/21; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/19,24.35; İbn Rüşd, Bklâyetü'l miictchid, 1/6-7, 9 10, 12; İbn Kudâme, Mıığnî, 1/78. 90-91, 102, 113, 126).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/364-365.
[378] Çoraba ve mestlere mesh konusundaki hadisler el-Müsned tercemesinin İÜ. Cildinde geçecektir. Ancak abdest konusu ile alâkalı olduğu için tabloya alındı.
[379] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/30.
[380] Sened:
Sahih: Müsned, IV/239, H.no:18009; Benzer rivâyeiler için bk. IV/239, H.no:18007; 1V/239-240, H.no: 18011; IV/240, H.no:18013, 18015-18016; IV/241, H.no:18018; İbnü'l-Mübârek, 387, H.no:1096; Tayâlisî, s.160, H.no:l 165; Şafiî, 17; Ümm, 1/34-35; Abdürrezzâk, Musannef, 1/205, H.no:795; İbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1867; V/284, H.no:26112; EbÛ Davûd, İlim, 1, H.no:3641; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:96 (hasen-sahih); Deavât, 98, H.no:3536, (hasen-sahih); Nesât, Taharet, 113, H.no:I58; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (Bûsirî, son döneminde ihtilât eden Âsim b. Ebi'n-Necûd - Behdeie- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Taharet, 62, H.no:478; Dârimi, Mukaddime, 32, H.no:369; Humeydî, 11/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119,

H.no:940; Dârekutnî, 1/191, H.no:15, Makdisî, Muhtara, VIII/32-34, H.no:23-26; VIII/36, H.no:29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/114.
Heysemî, Taberâni'nin rivayetinde zayıf sayılan AbdulkerÎm b. Ebu'l-Mehârik'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/123. Âsim b. Behdeie -İbn Ebi'n-Necûd- hakkında İbn Hacer: "Sadûktur, ancak bazen hata yapar. Kırâaüa delildir. Buhârî ve Müslim'in râvîleri arasında bir başka rüvî İle destekli olarak yerini alır." (Bk. Takrîb, Trc.no:3054) Zehebî ise, "Sika sayılır. Ancak Dârekutnî, hafızasında biraz problemin bulunduğunu söyler" der (Bk. Kâşif, Trc.no:2496).
Ayrıca 14/211 ve 337/645. had ise bk.
[381] Bilâkis abdest alıp üzerine mesh etmeyi emretti. Bk. 'Mest üzerine mesh' konusu.
[382] Hadisin Müsned'dekî bir başka rivayeti şöyledir:
Bk. Müsnel, IV/240, H.no:18013; (Zir b. Hubeyş'in Safvân b. Assâl el-Murâdî'den benzer rivayeti için bk. 14/211.hadis).
[383] Bu rivayet şöyledir:
Bk. Müsned, III/222, H.no:13249.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/30-32.
[384] Sened:
Sahih: Müsned, 1/86, H.no:655; £60 Dâvfirf, Taharet, 81, H.no:205; Salât, 187, H.no:1005 (Ebû Davud'un her iki yerdeki metni şu şekildedir: Tiruizî, Radâ', 12, H.no:1164:
(Tirmizî, Ali b. Talk'tan rivayet edilen bu hadis için "hasen" hükmü vermiş ve bu konuda Hz. Ömer, Huzeyme b. Sabit, İbn Abbas ve Ebû Htireyre'den (Radıyaüahü arihiim) rivayetlerin bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca hocası Buhârî'den şunları nakleder: "Ali b. Talk'ın Hz. Peygamber'den bu bir tek hadisten başka rivayetinin bulunduğunu bilmiyorum ve yine Talk b. AH es-Sühaymî'nin hadislerinden biri olduğunu da bilmiyorum. Zannedersem Vekî' bu zâtı Allah Rasûlü'nün bir başka ashabından biri olduğunu gördü ve bu hadisi nakletti"); H.no:1165:
(Ali'den nakledilen hadis: Tinîiizî bu zâtın Ali b. Talk olduğunu söyler); H.no:1166 (Hasen); Dârimt, VudÛ', 114, H.no:1141;/ûn flı&Mn, V/514-515, H.no:4199, 4201; Beyhakî, eSSünenü'l-kübrâ, V/324-325, H.no:9023-9026;
Ahmed b. Hanbel ve Beylıakî'nin 9023.hadisinin senedinde Vekî'-Abdülmelik b. Müslim el-Hanefî - babası (Müslim b. Sellâm) - Ali silsilesi bulunmaktadır. Ebû Dâvûd, Dârinıî, Tirmizî, İbn Hıbbân ve Beylıakî'nin 9024-9026. had islerin in senedinde ise: "...îsâ b. Hıttân - Müslim b. Sellâm - Ali b. Talk" vardır. İbrahim el-Huseynî hem Hz.Ali ve hem de Ali b, Talk'tan rivayetine dikkat çeker. Bk.d-Beyân ve't-ta'nf, 1/74.
Heysemî de hadisin Hz.Ali'den gelen rivayetine yer vererek sünenlerde Ali b. Talk el-Hanefî'den nakledildiğini, asıl Hz.Ali rivayetinin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yaptığı ziyâde olduğunu, ayrıca bu hadisin râvilerinin de sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/243; IV/299. Heysemî'nin bahsettiği ziyâde şu hadistir:
Müsned, 1/138, H.no:1164; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/274, H.no:1965; Dârekutnî, //e/, IH/189; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/220, H.no:993; Heysemî hadisin senedinde yer alan Husayn hakkında Yahya b. Maîn'in "Onu tanımıyorum" dediğini nakleder. Bk. Mecma', 1/243 (Bu rivayet Namaz bahsinin 801/1671.hadisi olarak zikredilecektir).
Ali b. Talk b. Münzir (veya Talk b. Ali b. Münzir) el-Hanefî'nin (Radıyattahü anh) Ahmed b. Hanbel yirmi, Tirmizî altı, Ebû Dâvud altı, Nesâî üç, İbn Mâce ve Dârimî bir rivayetini nakleder. Bu şahabının biyografisi için bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/117-118, Trc.no:3790;
Mecdüddin b. Teymiye ihtiyatla hadisin hem Hz. Ali'den, hem de Ali b. Talk'tan rivayet edildiğini gösteren iki hadis verir (Bk.Müntekâ, H.no:3648, 3650). Ahmed Muhammed Şâkir, Ali b. Talk'a nisbet edenlerin hatalı olduğunu iieri sürmektedir. Fakat senedlerin ifade ettiği görüntü hadisin Ali b. Talk'tan nakledildiğini belgeliyor.
Hadisin son bölümünün:
a-Huzeyme b. SâbÎt'ten (Radıyalkıhü anh) şahidi için bk. Müsned, V/2I3, H.no:21747, 21751-21752, 21755; V/214, H.no:21762; V/215, H.no:21771; Dârimî, Vudû', Nikâh, 30, H.no:2219.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anlmma) şahidi:
Bk. Tirmizî, Radâ', 12, H.no:1165 (Hasen-garib)
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/479, H.no: 10158.
[385] Bu cümle tasğîr (küçültme) sigası iledir ve tam tercemesi; 'yelcik çıkarsa'dır. Ancak Türkçeye, 'yellenirse' şeklinde terceme edildi.
[386] Bu mana için bk. Müsned tr. H.no: 427/735 ve ilgili dipnot.
[387] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/32-33.
[388] Sened:
Hasen: Müsned, III/426, H.no:15445; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:516 (İbn Mâce'de sahâbinin ismi es-Sâib b. Yezid olarak zikredilmiştir. Bûsırî, Muhammed b. Amr b. Ata'nın talebelerinden Muhammed b. Abdullah b. Mâlik'in Sünen'deki mütâbii Abdülaziz b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu belirtir. 'BkMisbâhu'z-Zücâce, 1/74); Haris b. Ebî Üsâme, Müsned, 1/221; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr,WWl40,R.no\6622;Mü.medü'ş-Şâmiyyîn, 11/286, H.no:1354;
Heysemî de hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini, (İbn Mâce'nin senedinde tenkid edilen) Abdülaziz b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu, kendisini sika sayan birini görmediğini belirtir Bk. Mecma', 1/242. Fakat Taberânî'nin bu rivayetinde ise sahâbinin ismi es-Sâib b. Hallâd'dır.
Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Hadisin râvisi es-Sâib b. Habbâb'dır. İbn Mâce ve Taberânî'de verilen isimler doğru değildir. İbnü'1-Esîr, es-Sâib b. Habbâb'dan sadece bu hadisin nakledildiğini söyler. Bk.Osdü'1-ğâbe, U/390, Trc.no:1907
Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk. 351/659 ve 359/667.hadisler.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk.359/667.hadis.
Hadis şâhid ve mütâbii ile hasen seviyesindedir.
[389] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/33-34.
[390] Sened:
Sahih: Müsned, 11/410, H.no:9283; Benzer rivayetler için bk. 11/471, H.no:10049; 11/435, H.no:9580; Tirmizî, Taharet, 56, H.no:74 (Hasen-Sahih); İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:515; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, 1/117, 220.
Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiahu anh) sözü (mevkuf) olarak nakledilen muallak rivayet için bk. Buharı, Vudû', 34;
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaiiahu anh) şahidi için bk.359/667.hadİs.
Sûib b. Habbâb'dan (Radıyallalıü anh) şahidi için bk. 350/658.hadis.
Ayrıca 3 56/664. had İse bk.
[391] Tuvalete gitmekten kasıt, küçük veya büyük tuvalet İhtiyacını gidermektir.
[392] Şirâzî, Mühezzeb, JJ22; Merğınânî, Hidâye, 1/14; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/24; İbn Kudâme, Muğnî, 1/160/162; Meydânı, lübâb, 1/36.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/34-35.
[393] Sened:
Sahih: Müsned, 11/308, H.no:8064; Mükerrer için bk. 11/318, H.no:8206; Benzer bir rivayet ise şöyledir:
Müsned, 11/415, H.no:9344; Şu rivayet İse daha kapsamlıdır:
Müsned, 11/289-290, H.no:7879 (Bu rivayet 37/907. hadiste zikredilecektir. Vehb b. Münebbih'cen duyan râvînin müphem oluşu sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Fakat hadisin şâhid ve mü tabileri vardır. Bunlarla sahih li gayrihi seviyesine yükselir); Hemmâm, Sahîfe, H.no:113; Buharı, Vudû', 2, 34, 135; Müslim, Taharet, 225; Ebû Dûvûd, Taharet, 31, H.no:60 (Hocası Alırned b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizî, Taharet, 56, H.no:76 (Gaiib-Hasen-SahÎh).
Bu rivayetin Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyallahü anlı) şahidi için 38/908.hadise bk. Bu hadis de burada zikredilebilirdi.
Ayrıca 37/907.hadise bk.
[394] İbn Rilşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/5.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/35-36.
[395] sened:
Sahih: Müsned, VI/272, H.no:26217; Taberânî, eUMu'cemü'l-evsat, 11/575, H.no:1986.
Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat senedinde Muhammed b. İshak'ın bulunduğunu, bununla birlikte bu zatın da tahdis sigası ile naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/243.
[396] ya da Rasûlullah'ın mevlâsı Ebû Râfi'in eşi.
[397] Lafiz manası, "..ona ne sebeple/hangi gerekçeyle..." şeklindedir.
[398] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/36-37.
[399] Mezi: Cinsel yakınlaşma/oynaşma sebebiyle gelen sıvı,
Vedi: İdrardan sonra gelen biraz koyu akıntı,
Meni: Cinsel birleşme sırasında şehvetle çıkan sıvı,
İstihâze: Hayız ya da nifas kanı dışındaki özür/hastalık kanıdır.
[400] Sened:
Sahih: Müsned, 1/87, H.no:662; 'Mâlik, Taharet, 53; Buhâri, îli'm, 51; Gusl, 13; Vudû\ 34; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:206-207; Tirmizî. Taharet, 83, H.no:114 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 112, H.no:)52-157; 130, H.no:193-194; Gusl, 28, H.no:435-438; İbn Mâce, Taharet, 70, H.no:504;
Ayrıca 81-84/389-394.hadislere bk.
82/390.hadis: (Müsned, î/107, H.no:847; (İkinci rivayet): 1/125, H.no:1028; (Üçüncü rivayet (Z.)): 1/111, H.no:891; Benzer rivayetler için bk. 1/125, H.no:1029; 1/121, H.no:977; 1/111-112,

H.no:893 (Z.); 1/109, H.no:868 (tf> ^ J- (ıülı j j-^î tiüJ) ziyadesiyle; 1/108,
H.no:856; 1/103, H.no:811 (Z.) ziyadesiyle; 1/109-110, H.no:869.
[401] Mikdad b. Esved ya da Ammar b. Yasir aracılığıyla, bk. Müsned Trc. no:81/389, 84/392.
[402] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/37.
[403] Sened:
Sahih: Mümed, VI/42, H.no:24027; Mükerrer için bk. VI/262, H.no:26133; Benzer rivayetler için bk. VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557: VI/194. H.no:25498; VI/187, H.no:25421; VI/128-I29, H.no:24853; VI/82, H.no:24404; Mâlik, Taharet, 104; Buharı, Vudû', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvüd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmizî, Taharet. 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 120, H.no:21I-212; Hayz, , H.ııo:358-359, 363, 366-367; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 86, H.no:774,779; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/178.
Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habîr, 62;
Benzer bir rivayet için bk. 44/848.hadis
Ayrıca 37/841 .hadiste tekrar edilecektir.
[404] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/37-38.
[405] Sened:
Sahîh: Milsned, U/414, H.no:9326; Müslim, Hayz, 99; £6ö Dâvûrf, Taharet, 67, H.no:177; Tirmîzî, Taharet, 56, H.no:74-75 (Hasen-Sahih); İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:515; Dârimî, Vudû', 47, H.no:727; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/117, 220;
Hadisin şâhidleıi:
a-Ebû Hüreyre'den (RadıyallahU anlı) benzer rivayetler için bk. 351/659.hadis.
b-Abdullah b. Zeyd'den (RadıyallahU anlı) şahidi için bk. Buhârî, Vudû', 4, 34; Müslim, Hayz, 98; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no;513 (359/667.hadis)
c-Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:514(358/666.hadis);
d-Sâib b. Habbâb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 350/658.hadis.
[406] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/38.
[407] Sened:
Sahih: Müsned, 11/330, H.no:8351; Benzer rivayet için bk. 11/330, H.no:8352 (Bu hadiste sened aynı olmasına rağmen lafız 320/119O.hadİste zikredilecektir).
Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki râvilerin sahili hadis ricali olduklarını, hadisin özetinin Ebû Davud'un Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/242.
Ayrıca bk. 320/119O.hadis.
[408] Bir rivayette, mesciddeyken.
[409] İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/14; Ayrıca Arapçada; fiili hayvanı sürmek ya da durdurmak için kullanılır ve bu durumda ona; bes! bes! ya da bis! bis! denir. (Bk. RazİZ, age., 52)
[410] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/39.
[411] Sened:
Hasen: Müsned, IH/96, H.no:11852; Diğer rivayet için bk. 111/96, H.no:11851; İbn Mâce, Tahâı-et, 74, H.no:514; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Ali b. Zeyd ile ihticacta İhtilaf edildiğini, hadisin özelinin İbn Mâce'nİn Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğine değinmez. Bk. Mecma', 1/242. Heysemî, bir başka hadisin senedinde Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade eder. Bk. age., 1/128; Bûsiri de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Tâıihu'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâsif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sâbil el-Bünâni İle birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; fakat bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini İfade eder); Cuma, 39, H.no:545.
Ayrıca 3 8/908.had iste tekrar edilecektir.
Müsned'de rivayet edilen bir başka hadis ise şöyledir:
Müsneil, III/12, H.no:11024 (Bu hadis Namaz bölümünde 883/I753.hadis olarak zikredilecektir); Müslim, Mesâcid, 88; Ebû Dâvûd, Salâl, 191-192, H.no:1024, 1026, 1029; Tinnizî, Salât, 174, H.no:396 (Hasen-Sahih); Nesât, Sehv, 24, H.no: 1236-1237; İbn Mâce, İkâme, 129, 132, H.no:l204, 1210; Dârimî, Salât, , H.no:1495; Dârekutnî, 1/374; Hâkim, Müstedrek, 1/227, H.no;464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir).
Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahririne bk.
[412] Lafiz olarak namazını bırakmaz, manasindadır. Ancak bu cümleler her ne kadar haberî de olsa inşa anlamında olduğu için talep manasında namazı bırakmasın, şeklinde terceme edildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/39-40.
[413] Sened:
Sahih: Müsned, IV/40, H.no;16402; Benzer bir rivayet için bk. IV/39, H.no:16394; Buhârî, Vudû', 4,34; Müslim, Hayz, 98; Nesât, Taharet, 115, H.no: 160; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:513.
Abbâd b. TemİM'in amcası, Abdullah b. Zeyd b. Asım'dır (Radıyallahii anh).
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 358/666.hadis;
b-Sâib b. Habbâb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 35 0/65 8.1ı adi s.
c-Ebû Hureyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 351/659 ve 3 56/664. had isler.
Heysemî'nİn, senedindeki râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirttiği, Taberânî ve Bezzâr'ın İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) rivayet ettikleri hadisi de şâhİd olarak gösterebiliriz. Taberânî'nin İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anh) rivayet etliği hadisin ise senedinde sika-müdellis olan Haccâc b. Erlât'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecına', 1/242. Taberânî'nin İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anh) rivayet ettiği bir diğer hadisin ise râvilerinin sika olduğunu belirtir:
Bk. Mecma \ 1/242-243.
[414] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/40-41.
[415] İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-nazâir, 62.
[416] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/41.
[417] Sened:
Sahih: Müsned, İ/244, H.no:2195; Benzer rivayetler için bk. 1/221, H.no:1926; 1/366, H.no:3466; BuhârİI, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 225; Nesât, Mevâkît, 20, H.no:529-532; Dârimî, Salât, 9, H.no:1218;
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bir başka rivayet için de; 'Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. Küreyb'in bulunduğunu ifade eder."Bk.Mecma',I/313.
İbn Abbas'ın burada zikredilen rivayeti namaz bahsinde 157/1027.hadiste diğer rivayetleri ile birlikte tekrar edilecektir. Bu bölümde sadece Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi verilmiştir. Bk.361-362/669-670.hadisler.
Ayrıca 150-159/1020-1029.hadislerde de diğer şâhidleri zikredilecektir:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anlıâ) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:1216-1217; (158-159/1028-1029.hadisler)
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:199; Salât, 7, H.no:420; (151-152/1021-1022.hadisler)
c-Nu'man b. Beşîr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:421; (156/1026.hadİs)
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:422;(154/1024.hadis)
f-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 25, 40; (361-362/669-67O.hadisler)
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 150/1020.hadİs
h-CâbİR b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.41/911
ı-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 15 5/1025.hadi s
i-ibn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): BkMüsned, 1/396.
[418] Aynı rivayetin Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhüma) gelen şahidinde, sahabenin durduğu yer 'mescid' olarak açıklanmaktadır. Bundan, sahabenin mescidde oturarak cemâatle namaz kılmayı beklerken uyukladığını ve bunun da abdestî bozmadığını anlıyoruz. (Bk. Buhârt, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 221, 225)
[419] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/41-42.
[420] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43.
[421] Sened:
Sahih: Müsned, III/160, H.no: 12570; Benzer rivayetler için bk. III/I01, H.no:11926; III/182, H.no:12816; 111/113, H.no:12067; III/205, H.no:13067; III/182, H.no:12815; HI/129-130,

H.no:12254; III/199, H.no: 12994; IH/268, H.no:13766; Buhârî, Mevâkît, 25, 40; Ezan, 27-28, 36, 156; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Salât, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizî, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Salıılı).
Benzer bir rivayet 1483/2353.hadİste zikredilecektir.
Ayrıca bir sonraki 362/67O.hadise de bk.
[422] Râvilerden Affan; ya da yatsı namazı geciktirildi' diye nakletti.
[423] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43.
[424] Sened:
Sahih: Müsned, IIT/277, H.no:13876; M«s/wn, Hayz, 123-126; £&« Dâvâd, Taharet, 79, H.no:200-20i; 77mn'zf, Taharet, 57, H.no;78 (Hasen-Sahih);Bir önceki 361/669 ve 1483/2353.!ıadislere bk.
[425] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/43-44.
[426] Sened:
Hasen: Müsned, I/Ill, H.no:892; Heysemî, Hz. Ali'nin sürriyyesinin (Sürriyye -odalık-: Efendisi için özel bir odada kalan cariyeye verilen isimdir) mechûl olması ve İbn Ebî Leylâ'nın hafızasının zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bk. Mecma', 1/314. Ahmed Muhammed Şâkir ise hasen hükmü verir.
İbn Ebî Leylâ: Abdurrahman b. Ebî Leylâ el-Ensârî (v.83/702) meşhur sika bir râvİdir. Kûfe'nin âlimidir. Babası Ebû Leylâ, Hz. Ömer ve Muâz'dan rivayetleri vardır. Buhârî'de 38, Müslim'de 32 rivayeti bulunmaktadır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:3300; İbn Hacer: "Sika biridir. Ancak Hz.Ömer'den hadis işitip işitmediği hususunda ihtilâf vardır" der. Takrîb, Trc.no:3993; Bu râvi daha Önce geçen hadislerin metinlerinde de yer almştı. Örnek olarak bk.61/369 ve 47/244.hadis.
Bu zatın oğullan da İbn Ebî Leylâ olarak biliniyor. Meselâ bu hadisin senedinde zikredilen Küfe kadısı Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ (v.148/765) hakkında Tirmizî: "Babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Onun babasından rivayetleri mutlaka bir aracı vâsıtası yi ad ir" der. Bk.77/"mızf, Salâl, 28, H.no:I94; Meselâ kardeşi îsâ b. Abdurrahman vasıtasıyla hadis almıştır. Bk.Tirmizî, Edeb, 3, H.no:274l; Tirmizî diyor ki: "Biz onu hafızası sebebiyle zayıf sayıyoruz. Ahmed b. Hanbel'in bu zatla delil getirilemeyeceğini söylediğini Hocam Ahmed b. el-Hasan nakletti." Bk. el-Ilelü's-sağtr, 745-746 (Sünen'in sonunda) Tinnizî, Cum'a, 76, H.no:609 (garîb); Heysemî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın hafızasının kuvvetli olmadığını, ancak Ebû Hâtim'in sika saydığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/218. Zehebî, Ahmed b. Hanbel'in bu râvi hakkında; "Hafızası kötüdür", Ebû Hâtim'in ise: "Sadûk makamındadır" dediklerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:5000; Şu'be: "İbn Ebî Leylâ'nın bana nakletti ği hadisler makbuldür" der. Bk.Buhârî, ei-Târîhu'l-kebîr, I/I/162.
Diğer oğlu îsâ b.Abdurrahman b.Ebî Leylâ'dır. Bu zâtın, babasından naklettiği bir rivayet için bk.73/381 .hadis.
Buhârî'deki bir rivayette Ebû Berze: "Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatsıdan önce uykuyu, yatsıdan sonra sohbet/oturup konuşmayı hoş karşılamazdı" demiştir. Bk. Buharı, Mevâkît, 23; İbn Hacer bu iki hadisin aralarının uzlaştırılması hakkında şunları dile getirir. "Tirmizî: "İlim ehlinin birçoğu yatsıdan önce uyumayı mekruh saydı. Bazıları da özellikle Ramazan gecelerinde bu uykuya ruhsat verdiler. Ruhsat verenler şu kaydı koydular: "Kendine uyandıracak biri bulunmalı veya bir kimsenin uyku âdeti vaktin tamamını kapsamamalı." İbn Hacer bu şartlı ruhsatı uygun bularak yasağın İlletinin, vaktin çıkma endişesi olduğunu belirtmiştir. Tahâvî de bir başka açıdan hâdiseyi değerlendirir: Yatsı vakti henüz girmemişse uykuya ruhsat vardır. Yatsı vakti girmişse uyku mekruhtur. Bk.Fethu'1-Bârî, U/62.
[427] RâvİlerdenYalıya b. Sâîd; 'yatsı namazından önce uyuklardım' şeklinde nakleder.
[428] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/44-45.
[429] Sened:
Sahih: Müsned, V234, H.no:2084; Buhârf, İlim, 41; Vudû', 5, 36; Ezan, 57-58, 77, 79, 161; Müslim, Müsâfirûn, 181-194; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:202; Tatavvu', 26, H.no:1357. Ayrıca yine İbn Abbas'tan (Radıyallalıii tvıhüma) nakledilen 366-367/674-675.hadislere bk.
[430] Hadisler birbirini açıklamaktadır: Bu rivayetteki lafzı 367/675 nolu hadiste ve Tinnizi, Taharet, 57. No: 77'de ise şeklinde geçmektedir ve hepsi horlamak manasındadır.
[431] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45.
[432] Sened:
Sahih: Müsned, VI/135, H.no:249I7; İbn Mâce, Taharet, 62, H.no:474; İbn Mes'ûd'dan (Radıyallalıii anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 62, H.no:475;
Bennâ, hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyterMülûğu'l-emânî, 11/80.
[433] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45.
[434] Sened:
Sahih: Müsned, 1/220, H.no:1912; İkinci rivayet: 1/220, H.no:1911; Benzer rivayetler için bk. 1/244-245, H.no:2196; 1/242, H.no:2164; 1/215. H.no:1843; 1/284, H.no:2567; 1/234, H.no:2083; 1/285-286, H.no:2572; 1/287, H.no:2602; 1/257, H.no:2325-2326; 1/252, H.no:2276; 1/369, H.no:3490; 1/330, H.no:3061; 1/341, H.no:3169-3170, 3175; 1/343, H.no:3194; 1/370, H.no:35Ö2; 1/371, H,no:3514; 1/373, H.no:3541; Rivayetlerin birinde bu uykunun yan tarafına yatarak olduğu nakledilir: "r^-kii }\1 'SjCj. J,\ jî" Müslim, Müsâfirûn, 186; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/121-122;
Ayrıca 364/672 ve 367/675.hadislere bk.
Namaz bahsinde 1020/1890.hadis olarak da tekrar edilecektir.
İkinci rivayet (Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) gözlerinin uyuduğu,fakat kalbinin uyumadığı) ile ilgili hadisler: Müslim'in İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhüma) rivayetinde "Gözlerin uyuyup kalbin uyumaması Hz. Peygamber'e has bir özellik olduğu vurgulanmaktadır:
Müslim, Müsâfirûn, 186;
Hz.Âişe'den (Radıyallahii anhâ) şahidi için bk.
Mâlik, Salâtü'1-leyl, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/36, 73, 104; İbn Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1401; Bulıârî, Teheccüd, 16; Terâvîh, 1; Menâkıb, 24; Müslim, Müsâfirûn, 125; Tirmizî, Salât, 208, H.no:439; Ebû Dâvûd, Tatavvıf, 26, H.no:1341; Taharet, 79, H.no:202; NesâU Kıyâmü'1-leyl, 36, H.no:1695.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii caî\\) gelen rivayetle ise Mekke'de İbn Mes'ûd ve Allah Rasûlü'nün (SalUıllahü aleyhi ve sellem) birlikte oldukları bir gecede meleklerin ikrân olarak zikrediliyor Edeb, 76, H.no:2861 (Hasen-sahih). Meleklerin hazır bulunduğu geceki bu rivayet Câbir'den (Radıyallaha anh) de nakledilir. Bk.Buhâri, İ'tisâm, 2.
İbn Abbas'tan nakledilen rivayette Yahudilerin dört (bir rivayette beş) soru ile Hz. Peygamber'i (Sallallahu aleyhi ve sellem) smamalarındaki sorulardan biri de bu özelliği idi.
MUsned, 1/278, H.no:2514; 1/274, H.no:2483 (Bu rivayetin tamamı, Kur'ân'm Faziletleri bölümünde 165/7080 ve Peygamber Efendimiz başlığı altında 204/9613.hadislerde zikredilecektir. Hadisin bir parçası için bk. 432/740.hadİs).
Enes b. MâlİK'ten (Radıyallahü aıü) rivayet edilen hadiste İsrâ gecesi Hz. Peygamber Mescİd-i Haram'da uyurken üç kişinin gelişinden bahsedilir. Bu rivayette bahsedilen özelliğin sadece Allah Rasûlü'ne hâs olmadığı, diğer peygamberlere de verilen bir özellik olduğu İfade edilmektedir:
Buhârî, Menâkıb, 24.
Bu özelliğin Deccâl'e de âit olduğunu belirten hadisler için bk. Müsned, V/40, H.no:20297; V/49, H.no:20382; V/51-52, H.no:20399; Tirmizî, Fiten, 63, H.no:2248 (Ebû Bekre'den, "hasen").
[435] (Râvi sözlerine devamla şöyle dedi;)
[436] Yani sol tarafına namaza duran İbn Abbas'ın.
[437] Bilâl Habeşî.
[438] Lafiz olarak; konuşurduk, şelindedir.
Beyhaki'nİn rivayetinde bu konuşmanın metni de verilmiştir: Vudû', 5; Ezan, 161; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/122.
[439] Bir önceki dipnota bk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/45-47.
[440] sened:
Sahih: Müsned, 1/244, H.no:2194; Buhârî, İlim, 41; Abd b. Humeyd, Müsııed, 209, H.no:616; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/121-122;
Bennâ Nevevî'nin hadisi sahih saydığını söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/81. Müsned'deki şu uzun rivayet de bu hadisi desteklemektedir:
Müsned, 1/369, H.no:3490. Ayrıca 364/672.hadise bk.
[441] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/48.
[442] Sened:
Hasen: Müsned, 1/256, H.no:23i5 (Ahmed b. Haııbel'in oğlu Abdullah, babasının hocası Abdullah b. Muhammed'den kendisinin de bu hadisi işittiğini söyler); Ebû Dûvûâ, Taharet, 79, H.no:202 (Ebû Dâvûd hadisin değerlendirmesinde şunları söyler:
kısmı münkerdir. Yezîd ed-Dâlânî'nin bu rivayetini hocam Ahmed b. Hanbel'e sordum. O da bu zatı zayıflıkta ileri noktada gördüğü için beni bu hadise karşı uyardı ve şunları söyledi:
"(Ahmed b. Hanbel) bu hadise aldırış etmemesine rağmen Yezid ed-Dâlânî'yi Katâde'nin talebeleri arasında gösteren sebeb nedir?"; Ebû Davud'un metni:
Tirmizt, Taharet, 57, H.no:77 (Tirmizî herhangi bir hüküm vermez. Ancak Hz.Aişe, İbn Mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den şâhidlerinin bulunduğunu söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/122-123, H.no:1397; Ebû Ya'lâ, IV/477, H.no:2610; TaberÛnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/157, H.no: 12748; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ'MMV.
Senedde yer alan râvilerden Ebû Hâlid Yezid b. Abdurrahman ed-Dâlânî el-Esedî sika biridir. Nesâi ve İbn Mâce bir, Dârimî iki, Ebû Dâvud on, Tirmizî beş (ki hadisleri için "hasen-sahih" hükmü verir. Örnek olark bk.Sünen, H.no:2419, 3611), Ahmed b. Hanbel ise yedi hadisini rivayet eder. Zehebî, Ebû HâtİM'in "sika" (bk.el-Cerhu ve 't-ta 'dî!, Trc.no: 1167), İbn Adiy'İn "hadisinde leyyini i k/zayıflık var" (bk.el-Kâmil, Trc.no:2732) dediklerini nakleder. İbn Hacer İse "sadûktur, çok hata yapar, tedlis de yapardı" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6600; Takrîb, Trc.no:8072; Iclî Sikât'ında zikreder. Bk.Sikât, Trc.no:2133; Fakat Katâde'den hadis işitmediği iddia edilmektedir. Şu'be'nin belirttiğine göre Kalâde b. Diâme b- Katâde (v.117/735) de Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihrân er-Riyâhî'den (v.90/709) (Tirmizî'nin nakline göre) üç rivayetin dışında hadis işitmedi. Bu hadisler: Hz. Ömer hadisi ki 187/1057.hadiste zikredilecektir; İbn
Abbas hadisi ki 59/9236 ve 107/9516. hadiste zikredilecektir; Hz. Ali hadisi. Bk.Tirmizî, Salât, 20, H.no: 183. Ebû Dâvûd bu sayıya yine Şu'be'den yaptığı bir nakle göre bir ilâvede bulunmuştur: Bk.
Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:202. Beyhakî bu sayıya iki hadis daha ilâve eder: Kerb/sıkıntı esnasında okunan dua hadisi ile İsrâ gecesinde Mûsâ ve diğer peygamberlerle ilgili mülakat hadisi ki 51/9337

ve 108/9517..hadiste zikredilecektir.
Buradaki hadis ise bu altı hadisten biri değildir. Dolayısıya senedi munkatıdır.
Azîmâbâdî, hadisin münker sayılan "Onun yatar vaziyetteki uykusu abdesti bozar" bölümü: "Hz.Âişe'nin "Gözlerim uyur ama kalbim uyumaz", İbn Abbas veya İkrime'nin "Hz.Peygamber korunuyordu" hadislerine muhaliftir" dolayısıyla münker olması ile birlikte hadisin son kısmı üzerinde ittifak edilen sahih hadislere mana açısından da zıttır" der ve Münzirî'den şu nakillerde bulunur: Dârekutnî: "Yezid, Katâde'den bu rivayetinde tek kaldı ki bu sahih değildir"; İbn Hibbân: "Yezid çok hata yapan biri idi, sika râvilere muhalefet eder, öylekİ bu ilme yeni başlayan biri bile sika râvilere uygun nakilde bulunsa dahi rivayetinin illetli olduğunu, kalb yaptığını (sened veya metinleri birbirine karıştırdığı, kelimelerin yerini değiştirdiği) ve kendisi ile delil getirilmeyeceğini rahatlıkla fark edebilir. Peki mu'dal rivayetle rivayette tek kalırsa durumu nasıl olur?", Ebû Ahmed el-Kerâbîsî: "Hadislerinin bir kısmına mutabaat yapılmaz", Ebû Hatim er-Râzî: "Sadûk, sika biridir", Ahmed b. Hanbel, Yalıya b. Maîn ve Nesâî: "Bu râvide bir beis yoktur", derler. Beyhakî: "Hadis hafızlarının hepsi bu hadisi ed-Dâlânî'den dolayı münker saydılar ve Ahmed b. Hanbel ve Buhârî gibi âlimler bu zâtın Katâde'den hadis işitmediğini İfade ettiler" der. Dâlânî'nin sağlam biri olduğunu var sayarsak, isnadında inkıta, ızdırâb ve sikalara muhalefet bulunmaktadır. Avnü'l-Ma'bûd, 1/237-239
İbnü'l-Mülakkin hadis âlimlerinin bu hadise zayıf hükmü verdiğini söyler. Bk. Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, \I5?>, H.no:157; Ahmed Muhammed Şâkir, Tirmizî'nin Sünen'ine yaptığı haşiyede, Azîmâbâdî'nin Münzirî'den yaptığı nakillere de yer vererek sahih olan rivayetin İbn Abbas1 m (Meymûne annemizin evindeki gece namazını anlattığı) nakli olduğunu söyler. Bk.Sünm, Taharet, 57, H.no:77; İmam Mâlik Hz.Ömer'in şu sözünü nakleder: Bk. Muvatta',
Taharet, 10; BkAbdürrezzâk, 1/129, H.no:482; îbn Ebî Şeybe, 1/123-124, H.no:1404, 1423; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/119; İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî de Enes'ten şu rivayeti
nakleder:Bk. An £££ Şeybe, 1/123, H.no:1398; Tirmizî, Taharet, 57, H.no:77 (hasen-sahih); İmam Şâfı de İbn Ömer'den şu nakillerde bulunur: Bk. Şafiî, Müsned,
228; Abdürrezzak'ın İbn Abbas'tan nakli şöyledir: BkAbdürrezzâk, 1/129, H.no:479; Ebû Hüreyre'den nakli: " Bk.Ai<iü>rezzât, 1/129, H.no:480; Ebû Yusuf ise ibrahim en-Nehâî'nİn şu sözünü naklet miştİr:Bk.Ebû Yusuf, Kitâbü'l-Âsâr, 12, H.no:52; Beyhakî de İbn Abbas'ın sözünü naklederek bu konuda Zeyd b. Sabit, Ebû Ümâme ve Ebû Hüreyre'den de
nakillerin bulunduğunu ifade eder. Bk. İbn Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1399; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/120; Hz.Âişe'den: Bk. îbn
Ebî Şeybe, 1/123, H.no:1409; Ebû Hüreyre'den: Bk. /fcrc EbîŞeybe, 1/124, H.no:1416; Abdullah b. Amr'dan:
Heysemî, Taberânî'nin Evsat'ında, Ebû Ümâme'den gelen rivayeti ise Kebir'inde naklettiğini söyler: Bk.Mecma',
1/247-248.
Bennâ, İbnü't-Türkmânî Alâüddîn b. Ali el-Mardînî'nin (v.745/1347) el-Cevheratü'n-nakî fı'r-reddi ale'l-Beyhdkî (Beyhakî'nin es-Sünenü'l-kübrâ'sı ile) isimli eserinde ed-Dâlânî'nin Katâde'den hadis İşittiğini söylediğini belirtir. Aynı şekilde İbn Cerir et-Taberi de bu hadisi delil gösterek sahih saydığını zikreder. Bu rivayet şâhidleri İle desteklenmektedir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini ve râvilerinin ise sika olduklarını söyler (Bennâ'nın Mecmau'z-zevâid'den verdiği bilgiyi bu eserde özellikle konu ile ilgili bölümde bulamadık) Zehebî, Muğnî'sinde Dâlânî için "hadisi hasendir" ifadesini kullanır. Yukarıda şâhidlerini zikrettiğimiz hadislerin bir kısmına da değinerek bu hadisin kendisiyle delil getirilmeye müsait olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/82.
[443] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/48-50.
[444] Sened:
Hasen: Müsned, l/l 11, H.no:887; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:203; İbn Mâce, Taharet, 62, H.no:477; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/121.
Bakıyye b. Velid el-Hımsî sika müdellistir. Burada tahdis sigası ile naklettiğini görüyoruz. Suyûtî, Hz. Ali'den nakledilen hadisin zayıf, MuâvÎye'den nakledilen hadisin ise sahih olduğuna hükmeder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5749-5750; Münâvî İse, Suyûti'nin Hz.Ali'den nakledilen hadise sahih dediğini, fakat bunun böyle olmadığını söyleyerek şunları ekler: Abdülhak: "Hz.Ali'nin rivayet ettiği hadis muttasıl değildir", İbnü'l-Kattân: "Bakıyye ve Vadîn zayıftır", Bâcî: "Hadis münkerdir" derler. İbn Hacer: "Ebû Zür'a ve Ebû Hatim Hz. Ali ile tâbîî arasındaki inkıta/kopukluk sebebiyle illetli gösterdiler" der. Zehebî de: "Vadîn leyyindİr. İbn Âiz, Hz.Ali'ye yetişmedi" der. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/522-523. Muâviye'nin rivayetinde de Suyûtî hata etmiştir. Hadis zayıftır. Çünkü EbûbekİR b. Ebî Meryem zayıf biridir. İbn Abdilber, hem Hz.Ali'nin hem de Muâviye'nin rivayet ettiği hadisi zayıf sayarak bu hadislerle delil getirilemeyeceğini söyler. Moğultay da Hz. Ali'nin hadisini daha sağlam bulur. İbn Hacer ve Zehebî Muâviye'nin rivayet ettiği hadisi çok zayıf bulurlar. Bk.Fe;yz«7-kadîr, IV/523.
Muâviye b. Ebû Sûfyan'ın rivayeti için bk.370/678.hadis.
Azîmâbâdî, Münzirî'den naklen der ki: "Senedinde Vadîn b. Ata ve Bakıyye b. el-Velîd bulunmaktadır ve her ikisi hakkında tenkidler yapılmıştır. " Cüzcânî de Vadîn'in "vâhî" olduğunu söyler. Azîmâbâdî, kendi kanaatini şu şekilde yansıtır: Her İki râviyi de sika sayanlar vardır. Ebû Zür'a, Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel sika sayanlardan birkaçıdır. îbn Adiy, Vadîn hakkında "Hadisinde bir beis görmüyorum" derken, Bakıyye için "Saduktur, çok tedlis yapar" der. Bk. Avnü'l-Ma'bûd, 1/239. Bennâ ise hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/83.
[445] Meşhur rivayetle şeklindedir. Ancak yukardaki rivayette kalb olma ihtimali vardır ve bu farklılık Arapçada normal karşılanmıştır. Türkçede, güneş ısı ve ışık kaynağıdır ya da ısı ve ışık kaynağı güneştir, şeklinde kullanım buna örnektir. Bennâ tertibinde başka bir Müsned nüshasını esas almış olacak ki şeklinde zikretmiştir.
[446] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/50-51.
[447] sened:
Sahih: Müsned, IV/96-97, H.no: 16822; Tayâiisî, s.58, H.no:207; Dârimî, Vudû', 48, H.no:728;
Heysemî, senedinde ihtilâli sebebiyle zayıf kabul ettiği Ebû Bekif b. Ebî Meryem'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/247.
[448] Lafız olarak İki göz manasmdadır, ancak Türkçe'de gözler şeklinde kullanıldığı için yukarıdaki şekilde terceme edildi.
[449] Bu rivayeti Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel'in kitabında kendi el yazısından vicâde/bulma yolu İle nakletti. Bu sebeple (Ht.) kısaltması ile bu duruma İşaret edildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/51.
[450] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesûil, 1/178; Şîrâzî, age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; İbn Rüşd, age, 1/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, age., 1/160,165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52.
[451] Sened:
Sahih: Müsned, V/194, H.no:21585; IbnEblŞeybe, 1/150, H.no:1723; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/73; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243, H.no:5221-5222; Bezzâr, IX/219, H.no:3762. Heysemî, bu hadisin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat İbn İshak'ın müdellis olduğunu, ancak "haddesenî" lafzı ile naklettiğini belirtir. Bk.Mecma', 1/244-245; Dolayısıyla tedlisİn hiçbir Önemi kalmamış, hadis ise sahih olmuş olur.
Hz.Âişe'den (Radıyallahü anltâ) şahidi için bk. İshâk b. Râhûye, Müsned, M/990, H.no:1716.
[452] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52.
[453] Sened:
Sahih: Müsned, U/223, H.no:7076; İbnü'l-Cârûd, s.18, H.no:19; Dârekutnî, 1/146; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I/I33, H.no:626. Heysemî, senedindeki Bakıyye b. Velid'in müdeilis olduğunu ve an'ane yaptığını ifade eder. Bk. Mecma\ 1/245. Fakat hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ayrıca Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivayetinde ise talıdis sigası ile nakletmiştir. Bk. Dârekutnî, 1/146; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/132-133;
İbn Hacer râvilerinin sika olduğunu fakat Amr b. Şuayb'de ihtilâf edildiğini belirtmiştir. Bk.ed-Dirâyefi tahrîri ehâdisi'l-Hidâye, 1/41.
Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-As es-Selımî hakkında Yahya b. Main şöyle der: "Amr b. Şuayb'in babası kanalıyla dedesi Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan nakleliği hadisler bir kitap gibidir, dedesi ve babası kanalı ile naklederse zayıftır. Saîd b. el-Müseyyib, Süleyman b. Yesâr veya Urve kanalı ile naklederse sikadır." Bk. Zehebî, el-Müntekâjî serdi'l-künâ, 1/57.
Buhârî İse bu râvinin tercüme-i hâlinde Alımed b. Hanbel, Ali b. Abdullah, Humeydî ve îshak b. İbrahim'in Amr b. Şuayb'in babası ve dedesi kanalı ile naklettiği rivayetleri delil olarak aldıklarını nakleder. Bk.et-Târihu'l-kebîr, VI/342, Trc.no:2578.
[454] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/52-53.
[455] Sened:
Hasen: Müsned, 11/333, H.no:8385; Tahâvî, Şerha meâni'l-âsâr, II1A; Dârekutnî, 1/146; Deylemî, III/616, H.no:5926; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/133-134, H.no:631.
Yahya b. Yezid b. Abdülmelik en-Nevfelî'de bir beis olmamasına karşın, babası YezÎd b. Abdülmelik en-Nevfelî'nin zayıflığını ekseri âlimler ifade ettiler. Heysemî de bu kanaatini belirttikten sonra Yahya b. Maîn'in bir rivayete göre bu zatı sika saydığım, hadisin Bezzâr ve (Evsat ve Sağîr'de) Taberânî tarafından nakledildiğini söyler. Bk. Meana', 1/245.
Beyhakî rivayeti verdikten sonra sika râviler tarafından nakledildiğini Yezîd hakkında eleştirilerin bulunduğunu beyân eder ve bu râvî hakkında Ahmed b. Hanbel'in şu sözünü aktarır: "^ L <, ^ i*aii j*l y ^-i" (Medîne âlimlerinden bir şeyhtir. Kendisinde bir beis yoktur).
Beyhakî Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak da nakleder. Bk.Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/130, 133-134. Yezid b. Abdülmelik en-Nevfelî'den İbn Mâce bir, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayet nakleder. İbn Mâce'nin rivayeti için Bûsırî: "Her ne kadar İbn Sa'd sika saysa da Ahmed, Yalıya b. Maîn ve Halef zayıf saymışlardır" der. BkJbn Mâce, Cenâiz, 58, H.no:1607. Hâkim'in Müstedrek'inde Nâfî' b. Ebû Nuaym kanalı ile mutâbaatı vardır. BkMüstedrek, 1/233, H.no:479 (Hâkim, sahih olduğunu söyler. Zehebi de bunu onaylar).
Hz.Aişe'den (Radıyalkıhü anhâ) şahidi için bk. Bk. Müstedrek, 1/234, H.no:480-481 (Zehebî Telhîs'te "sahihtir" der).
[456] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/53-54.
[457] Sened:
Sahih: Müsned, VI/407, H.no:27170; İkinci rivayet: VI/407, H.no:27170 (vicâde yoluyla nakledilen rivayet); Üçüncü rivayet: VI/406, H.no:27168; Dördüncü rivayet: VI/406, H.no:27I69; Mâlik, Taharet, 58; Şafîi, Ümm, 1/15; Ebû Dâvûd, Taharet, 69, H.no:181; Tirmizî, Taharet, 61, H.no:82-84 (Tirmizî hadis hakkında "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra şunları söyler: "Ümmü Habîbe, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ervâ bt. Üneys, Aişe, Câbir, Zeyd b. Hâlid ve Abdullah b. Amr'dan (RadıyaUahü anhiim) da nakiller vardır. Hocam Buhârî, bu konuda en sahih rivayetin Büsre'nin nakli olduğunu belirtti"); Nesâî, Taharet, 118, H.no: 163-164; Gusl, 30, H.no:442-445; îbn Mâce, Taharet, 63, H.no:479 (İbn Mâce, Büsre hadisinden sonra sırasıyla Câbir, ÜmmU Habîbe ve Ebû Eyyûb rivayetlerini verir. Bûsirî ise bu hadislerin her birinin zayıflık gerekçesini açıklar. Bk. İbn Mâce, Taharet, 63, H.no:480-482); Dârimî, Vudû', 50, H.no:730-731; Dârekutnî, I/146-I47; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243, H.no:5221; XXIV/193-194, H.no:4S6, 489; Hâkim, Müstedrek, 1/229-233, H.no:472-479 (Hadisin İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Câbir b. Abdullah, Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme gibi şâhidlerine de işaret ederek sahih olduğunu söyler); îbn Hıbbân, III/398,400, H.no: 1114, 1117; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/129430.
İbn Hacer, Dârekutnî'nİn Büsre hadisi için on tarik naklettiğini belirtir. Bk.Dirâye, 1/38; Telhis, 1/122-123; Hadis için bk. Ahmed b. Hanbel, llel, 11/579, H.no:3743-3744; Zeylaî, Nasbü'r-râye, 1/54-55.

Hz. Âişe'den (RadıyaUahü anhâ) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, 1/234, H.no:480-481 (Zehebî Telhîs'te "sahihtir" der);
Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anlı) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479 (Zehebî sahih olduğunu söylemiştir. Zehebi de bunu onaylar);
Tirmizî'ye ek olarak, abdestin gerekliğini belirten rivayetler, İbn Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ümmü Seleme'den de nakledilir. Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479.
Talk b. Ali'den nakledilen rivayet için bir sonraki 375/683. hadise bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/134; Heysemî, Mecma', 1/245.
San'ânî İbn Hazm'dan naklen abdestin gerekliliğini belirten rivayetleri nakleden sahabenin sayının 17 olduğunu söyler. Bk.Sübülü's-selâın, 1/140.
Heysemî Büsre bt. Safvân kanalı ile rivayet edilen hadisleri verir. Bir kısmının zayıf, bir kısmının da sahih olduğunu gerekçeleri ile belirtir. Bk.Mecma', 1/245.
Büsre bt. Safvân b. Nevfel el-Esediyye el-Kuraşiyye, Muâviye b. Muğire b. Ebi'l-Âs'ın eşidir. BİR diğer görüşe göre, Safvân b. Ümeyye'nin kızıdır. Emevîdir. Abdülmelik b. Mervân'ın anneannesidİr. İlk Müslüinanlardandır, ayrıca Bey'atü'n-nisâ/Kadınlar Biatı'nda bulunan hanımlardan biridir. Varaka b. Nevfel Büsre'nin amcasıdır. Safvân b. Nevfel'in nesli Büsre kanalı ile türemiştir. Hz.HatİCe annemizin yakınlarından biridir. Hâkim, Müstedrek, 1/233, H.no:479; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/130.
[458] Yani vicüde yoluyla.
[459] İlk iki rivayette müzâkere Urve ile Mervân arasında, üçüncü de babası Zübeyr ile Mervân arasında ve dördüncüde her ikisi varken Urve'den nakledildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/54-56.
[460] Sened:
Sahih: Müsned, IV/22, H.no:16238; İkinci rivayet: IV/23, H.no:16244; Üçüncü rivayet: IV/23, H.no:I6247; E&û Dâvûd, Taharet, 70, H.no:182; Tirmizî, Taharet, 62, H.no:85 ("Hasen-Sahih" hükmü veren Tirmizî, hadisin Ebû Ümâme'den de nakledildiğini, Eyyûb b. Utbe ve Muhammed b. Câbir hakkında tenkidin bulunduğunu, fakat Mülâzinı b. Amr'ın Abdullah b. Bedr'den gelen tarikinin daha sahih olduğunu söyler); Nesâî, Taharet, 119, H.no:165; İbn Mâce, Taharet, 64, H.no:483 (İbn Mâce bir sonraki hadisinde Tirmizî'nİn işaret ettiği Ebû Ümâme hadisini de nakleder. Fakat Bûsırî senedinde yer alan Ca'ier b. Zübeyr'in hadisinin terk edileceği hususunda ittifakın bulunduğunu beliririn H.no:484); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/134;
İbn Hacer Talk'ın hadisini zikrettikten sonra Ali b. Abdullah (İbnü'l-Medînî'nin): "Büsre'nin hadisinden daha iyidir" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:66; San'ânî, Tahâvî'nin: "İsnadı müstakîmdir, muzdarib değildir" dediğini naklederek, Taberânî ve İbn Hazm'ın sahih; Şafiî, Ebû Hatim, Ebû Zür'a, Dârekutnî, Beyhakî ve İbnü'l-Cevzî'nin ise zayıf saydıklarını söyler. Bk.Sübülü's-selâm, 1/138-139;
Hadis, Yemâme kadısı Ebû Yahya Eyyûb b. Ulbe el-Yemâmî sebebiyle zayıf sayılır. Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî'nİn (v.160/777) rivayetlerinden birer tanesini Tirmizi ve İbn Mâce, on yedisini Ahmed b. Hanbel nakleder. Zehebî bu râvî hakkında şu bilgilen verir: Buhârî: "Kendisinden hadis alanlar leyyin olarak telakkî ederler"; Ebû Hatim: "Yahya b. Ebî Kesîr'den yazdığı hadisler sahihtir. Fakat o hafızasından hadis nakleder ve hata yapardı" dediler. Bk.Kâşif, Trc.no:521; İbn Hacer ise zayıf olduğunu ifâde eder. Bk. Takrib, Trc.no:619. Bennâ, Fellas'ın "Daha önce sadûk idi, ancak daha sonra hafizası kötüleşti"; İbn AdİY'in "zayıf olmakla birlikte hadisleri yazılır" dediklerini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/274-275. Ancak hadis şâhidleri İle kuvvetlenir. Ayrıca üçüncü rivayette müâbî olarak Kuran b. Temmâm ve Muhammed b. Câbir vardır.
Talk b. Ali'den şu rivayet de nakledilir:
Heysemî, hadisin Kebir'inde Taberânî tarafından nakledildiğini, ve şöyle dediğini nakleder: "Bu hadisi Eyyûb b. Utbe'den sadece Hammâd b. Muhammed nakleder. Diğer hadisi de Hammâd b. Muhammed nakleder. Her iki rivayet de bana göre sahihtir. Talk b. Ali Hz. Peygamber'den yukarıdaki (375/683) hadisi ilk zamanlarda duymuştu. Daha sonra da Büsre, Ümmü Habîbe, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid vd. sahabenin rivayet ettiği hadislerle paralellik arz eden bu hadisi duymuş olabilir. Buna göre de 'Abdesti gerekli görmeyen rivayet neshedilmiştir' denilebilir." Mecma', 1/245. Zeylaî, bu rivayeti senedindeki Hammad b. Muhammed ve hocası Eyyub'un zayıflığı sebebiyle zayıf sayar. Bk.Nasbü'r-râye, 1/54-55. Beylıakî'ıın rivayeti de bu hadisin Talk b. Ali'nin Medîne'ye İlk geldiği yıllarda olduğuna işaret etmektedir:
Ahmed Muhammed Şâkir bu hadis hakkında Tirmizî şerhinde şunları söyler: Şâfiiler Talk b. Ali rivayetini oğlu Kays sebebiyle zayıf sayarlar. Hâlbuki durum böyle değildir. Kays b. Talk sika biridir. İbn Maîn, Iclî ve İbn Hıbbân sika saymışlardır. İbn Hazm da Muhallâ'da sahih sayar (1/239). Fakat bu hadis mensûhtur. Çünkü Talk b. Ali Medîne'ye H.l.yılda mescidin inşâsı sırasında gelmiştir.
San'ânî: "Neshten daha güzel bir görüş vardır. O da Büsre hadisini sahih sayanların ve bu hadisin sahicilerinin çokluğu, tercih edilmesi gereken bir hadis olduğunu gösterir" der ve netice olarak İmam MâlİIk'in görüşüne yer verir: "Abdest almak vacip değil, mendûptur, yani emr nedb ifade eder." Bk.Sübülü's-selâm, 1/140; Bu görüş en ihtiyatlı yoldur. Allah doğrusunu en iyi bilir.
Talk b. A1İ, bina ustası bir sahâbîdİr. Mescidi genişletme çalışmalarında çok emeği geçmiş "Harcı ona verin, o bunu çok iyi biliyor" diye taltife mazhar olmuş biridir.
[461] Lafiz anlamı; birimiz, şeklindedir.
[462] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/56-58.
[463] Mendup; tavsiye edilen, güzel hareket, manalarına gelmektedir.
[464] Î.Şâfiî, Ümm, 1/16; İbn Rüşd, age., 1/28; îbn Kudâme, age., 17170-171; İbn Nüceym; Bahr, 1/45; Nevevî, Mecmu', 1/31.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/58-59.
[465] Sened:
Sahih: Miisned, VI/210, H.no:25642 (Şuayb el-Arnavut'un tahrid h.no:25766); Benzer rivayetler için bk. VI/210, H.no:25643 (İnkıta sebebiyle zayıftır. Çünkü, İbrahim b. Yezid et-Teymî, Hz. Âişe'den hadis işitmedi); VI/62, H.no:24210 (377/685.hadis). Ebû Dâvûd, Taharet, 68, H.no:178 (Ebû Dâvûd "İbrahim et-Teymî Hz.Aişe'den hadis işitmediği için bu hadis mürseldir" der);
Tinnizî, Taharet, 63, H.no:86 (Tirmizî tam altı hocasından Vekî' kanalıyla naklettiği bu hadis hakkında "Bu hadisle Süfyâıı es-Sevrî ve Kûfeliler amel ettiler ve öpmeden dolayı abdestin gerekmediğini belirttiler. İmam Mâlik, Evzaî, Şafîi, Ahmed b. Hanbel ve İshâk ise öpmenin abdest gerektireceği görüşünü benimsediler. Her iki tarafın da görüşünü destekleyen birçok nakil vardır. Bizimkiler (Şâfîîler) Hz.ÂİŞe'nin bu hadisi ile amel etmezler. Çünkü senedinden dolayı bu hadisi sahih saymazlar" der ve sözlerini şöyle noktalan "Yahya b. Saîd el-Kattân ve Buhârî bu hadisi zayıf saydı. Çünkü Habîb b. Ebû Sabit, Urve'den hadis işitmedi. İbrahim et-Teymî, Hz.Âişe'den hadis İşitmediği için o rivayet de sahih değildir. Kısaca, bu babda Hz.Peygamber'den sahih bir rivayet nakledilmiş değildir");
Nesâî, Taharet, 121, H.no:170 (Nesâî, bu babda, İbrahim et-Teymî'nin mürsel olarak naklettiği bu rivayetinden daha iyi bir naklin bulunmadığını söyler);
İbn Mâce, Taharet, 69, H.no:502 (Muhammed Fuâd Abdülbâki, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin mürsel olarak naklettiklerini, cumhura göre de mürsel rivayetle delil getirme hususunda zararlı olmadığım, bu nakilde ise mevsul olarak nakledildiğini, Dârekutnî'nin de bunu böyle zikrettiğini, Bezzâr'ın hasen isnâdla naklettiğini, İbn Mâce'nin de iki isnâdla naklettiğini, dolayısıyla ittifakla hadisin delil olacağım söyler.)
DârekutnU 1/135-142; Heysem!, Mecma', 1/247.
Ayrıca bir sonraki 377/685.hadise bk.
[466] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/59.
[467] Sened:
Sahih: Müsned, VI/62, H.no:24210 (Bu rivayetin senedinde Haccâc b. Ertâd ile Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın kızı, Anır b. Şuayb'in halası Zeynep es-Sehmiyye vardır). Ebû Dâvûd, Taharet, 68, H.no:178 (Ebû Dâvûd "İbrahim et-Teymî Hz.Aişe'den hadis işitmediği için bu hadis mürseldir" der); Tirmizî, Taharet, 63, H.no:86 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 121, H.no:170 (Nesâî, bu babda, İbrahim el-Teymî'nin mürsel olarak naklettiği bu rivayetinden daha iyi bir naklin bulunmadığını söyler); İbn Mâce, Taharet, 69, H.no:503 (Bûsırî şunları söyler: "Senedinde Haccâc b. Ertâd var, hem müdellis hem de an'ane yapmıştır. Ayrıca meçhul olan Zeyneb es-Sehmiyye var. Dârekutnî bu râvî ile delil getirilemeyeceğini belirtir"); Dârekutnî, 1/135-142; Heysemî, Mecma', 1/247.
Ayrıca bir önceki 376/6 84.hadise bk.
[468] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/60.
[469] Sened:
Sahih: Müsned, VI/148, H.no:25028; Benzer rivâyeller için bk. VI/44, H.no:24051; VI/54-55, H.no:24155; VI/255, H.no:26059; VI/225, H.no:25760; VI/182, H.no:25365; VI/192, H.no:25475; VI/152, H.no:25062; Mâlik, Salâtü'1-leyl, 2; Buhârî, Salât, 22, 104, 108; Müslim, Salât, 272; Ebû Dâvûd, Salât, 111, H.no:710-714; Nesâî, Taharet, 120, H.no:166-168; Kıble, 10, H.no:757; İbn Mâce, İkâme, 40, H.no:956.
Müsned'in farklı rivayetleri;
Müsned, VI/192, H.no:25475;
Müsned, VI/152, H.no:25062;
Müsned, VI/182, H.no:25365.
[470] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/60.
[471] Şafîî, Ümm, 1/12; SehnOn, Müdevvene, 1/13; îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/27-28; Nevevî, Mecmu', 11/30-34; İbn Kudâme, Muğnî, 1/186-191; İbn Nüceym, Bahr, 1/44.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/61.
[472] Sened:
Sahih: Müsned VI/443, H.no:27375; İkinci rivayet: VI/449, H.no:27408; Benzer rivayetler için bk. V/195, H.no:21598; V/277, H.no:22281; Ebû Dâvûd, Savm, 33, H.no:2381; Tirmizî, Taharet, 64, H.no:87 (Tirmizî, Hüseyin el-Mıualüm'in hadisinin ceyyid olduğunu ve bu hususta vârid olan hadislerin içinde en sahihi/sağlamı sayıldığını ifade eder); Dârimî, Savm, 24, H.no:1725; Hâkim, Müstedrek, 1/588-589, H.no:1553-1556 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Abdüssamed-in babası Abdülvâris'tir. Velid b. Hişâm ise mesturdur. Hadis metin yönü ile de tenkide maruz kalmıştır: Mensuhtur.
Şevkânî der ki: "Bu hadis Ahmed b. Hanbel, üç sünen sahibi (Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî), İbnü'l-Cârûd, İbn Hıbbân, Dârekutnî, Beyhakî, Taberânî, İbn Mende ve Hâkim tarafından "Rasûlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) kustu ve orucu bozuldu" lafzı ile nakledildi. İbn Mende: "İsnadı sahih ve muttasıldır" dedi. Buhârî ve Müslim'in bu hadisi sahihlerine almamalarının nedeni senedindeki İhtilâftır. Beyhakî de isnadında ihtilâfın bulunduğunu, şayet rivayet sahih ise kasten kusan kimseye hamlolunacağını söyler. Eserinin bir başka yerinde ise senedin muzdarib olduğunu ve bu hadisle delil getirilemeyeceğini İfade eder. Bk.NeylüI-evtâr, 1/203.
Bu konuda şu rivayet de zikredilir:
İbn Mâce, İkâme, 137, H.no:1221 (Bûsırî senedinde yer alan İamâil b. Ayyâş'ın (v. 181/797) Hicazlılardan rivayetinin zayıf olduğunu söyler); Hemen hemen cerh tadil âlimlerinin hepsi Şamlı âlimlerden rivayetinde sika saymışlardır. Hocası Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc el-Emevî (v.150/767) Mervu'r-rûz'da ikâmet etti. İbn Cüreyc'in babası kanalı ile Allah Rasûlü'nden mürsel olarak

naklettiği rivayet sahihtir. Bk. Bennâ, age., 11/92. Eserinin bir başka yerinde hadisi Ebû Dâvûd, TirmİzÎ, Nesâî, İbn Hıbbân, Dârekutnî, Taberânî, Hâkim, İbnü'l-Cârûd, İbn Mende ve Beyhakî'ye nisbet eder ve: "İsnadı sahihtir, muttasıldır. Senedindeki ihtilâf sebebiyle Buhârî ve Müslim eserlerine almadılar" der. Bk. age, X/42.
Sevbân b. Bücdüd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/283, H.no:22342; V/276, H.no:22272 (Senedinde yer alan Ebû Şeybe'yi bazıları mechûl saymıştır. Bele b. Abdullah el-Mehrî de meçhuldür) (I I l/3322.hadis).
Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. VI/22, H.no:23848 (110/3321.hadis)
Bu hadis oruçlunun kusması konusunda 108/3319.hadiste tekrar edilecektir.
[473] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/61-62.
[474] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbur-râye, 1/37-41.
[475] İmam Şafîi, Ümm, 1/14; Sehnûn, age., 1/18; Şirâzî, age., 1/24; Merğınânî, age. 1/14; İbn Rüşd, age., 1/24-25; Nevevî, Mecmu', 1/7; İbn Kudâme, age., 1/176; Mevsılî, İhtiyar, 1/10.
[476] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/62-63.
[477] Sened:
Sahih: Müsned, V/106, H.no:209İ3; Benzer rivayetler için bk. V/108, H.ııo:20942; V/102-103, H.no:20877; V/100, H.no:20852; V/100-101, H.no:20853; V/98, H.no:20822; V/96-97, H.no:20806; V/93, H.no:20767; V/92, H.no:20759; V/88, H.no:20707; V/86, H.no:20690; V/102, H.no:20871; V/105, H.no:20907; Bu son iki rivayetin lafzı şöyledir:
V/100, H.no:20851 (bu rivayetin metni ise şöyledir:)
Rivayetlerden deve eti yeme sebebiyle abdeslin gerektiğini, davar (koyun/keçi) eti yenildiği zaman da rivayetlerin bir kısmında (20942, 20907, 20871, 20853, 20852, 20806, 20707, 20690) abdestin gerekmediği açıkça İfade edilirken; diğer bir kısmında (20913, 20877, 20851, 20822, 20767, 20759) "dilersen abdest al, dilersen alma" şeklinde tercih hakkını görüyoruz. Namaz lafzının zikredildiği bölümde ise, deve barınaklarında namaz kılmama yacağı, davar (koyun/keçi) ağıllarında ise kıl anabileceği ifade edilmiş, bazı rivayetlerde (20942, 20852) ise "dilersen" kaydı konulmuş; bir kısım rivayette de (20870, 20851) ruhsat verildiği kaydedilmiştir.
Müslim, Hayz, 97; ibn Mâce, Taharet, 67, H.no:495;
Bu hadisin sadece namaz ile İlgili bölümü Ma'bed el-Cühenî'nin oğlu Sebre b. Ma'bed'den de nakledilmiştir. Bk. MUsned, III/404, H.no:15278-15279; III/405, H.no:15284; Hadislerinden biri (bk. Miisned, V/102, H.no:20870) yanlışlıkla Semüra b. Cündüb'ün hadisleri arasında yer almıştır. İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:770.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anlı) şahidi İçin bk. 395/1265.hadis.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahu anh) şâhidi için bk. 397-398 /1267-1268. hadisler.
c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahu anhiima) şahidi için bk. 394/1264.hadis.
d-Enes'ten (Radıyallahuanh) şahidi İçin bk. 357/1227.hadis.
e-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 381/689.hadis.
f-Zü'1-Gurre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 382/690.hadis.
g-Üseyd b. Hudayr'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 383/691.hadis .
[478] Zira Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette; 'Koyunların kaldıkları yerden/ağı! I arından başka yer bulamazsanız...1 şeklinde kayıtlan maktadır.
[479] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/63-64.
[480] Sened:
Sahih: Müsned, IV/288^ H.no: 1*8447; Benzer rivayet için bk. IV/303-304, H.no: 18609; Ebû Dâvûd, Taharet, 71, H.no:184; Salât, 25, H.no:493; Tirnnzî, Taharet, 60, H.no:81 (Tirmizî, Câbir b. Semüra ve Üseyd b. Hudayr'den de (Radıyatlahu anhiima) rivayet olunduğunu, İshak'm:
"Bu konuda sadece Berâ ve Câbir b. Semüra'dan (Rudıyallahu anhüma) sahih rivayet nakledildi" dediğini zikrederek hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirtti); İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:494.
[481] Devenin şeytanî olarak vasıflanması; her hâlde onların ürkek, inatçı ve azgın olmalarından, koyunların Övülmesi ise sakin ve uysal olmalarından kaynaklanmaktadır.
[482] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/64-65.
[483] Sened:
Sahih: Müsned, IV/67, H.ııo: 16582; Benzer rivayet için bk. V/112, H.no:20978 (senedi:)
Tahâvt, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/70.
Heysemî, hadisi Abdullalı b. Ahmed b. Hanbel'in ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, Zü'1-Gurre'nin Yaîş el-Cühenî olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Ayrıca Heysemî, Taberânî'nin Süleyk el-Gatafânî'den (Radıyallahii anlı) de rivayet ettiğini, isnadında Câbir el-Cu'fî'nİn bulunduğunu, bu râviyi Şu'be ve Süfyân'ın sika diğerlerinin ise zayıf saydıklarını belirtir. Bk. Mecına', 1/250.
Zii'I-Gurre'nİn 38l/689.hadisİn senedinden hareketle Berâ b. Âzib olma İhtimâli bulunmaktadır. Zü'1-Gurre el-Cühenî'nin (et-Tâî veya el-Hilâlî gibi nisbetlerle de anılır) isminin Yaîş olduğu ifade edilmiştir. Rk.Üsdü'l-ğâbe, V/490, Trc.no:5654; Ebû Nuaym: "Berâ b. Âzib'in yüzünde beyazlık veya buna benzer bir şey vardı. Bu sebeble de Zü'1-Gurre olarak isimlendirildi" der. İbn Mâkûlâ da, bazı ilim sahibi zâtlarca Berâ'nın bu adla isimlendirildiğini belirttikten sonra: "Bu bana göre tartışmalı bir konudur. Çünkü o, ne bir Tâî, ne bir Hilâlî, ne de bir Cühenî'dir" der. Abdurrahman b. Ebî Leyla'nın Zü'1-Gurre diye isimlendirilen Yaîş el-Cühenî'den bu konuda rivayetleri vardır. İbnü'l-Esîr 381/689.hadisin senedine de yer verir. Bk.Üsdü'l-ğâbe,11/219, Trc.no:1549.
Şevkânî, İbn Ebî Leylâ'nın hadisi Berâ'dan mı, Zü'1-Gurre'den mi, yoksa Üseyd b. Hudayr'dan mı (Radıyallahü anhiim) aldığında İhtilâf olduğunu, sahih olanın da Berâ b. Âzib'den olduğunu belirtir. Ayrıca Şevkânî, Zü'1-Gurre'nin Berâ b. Âzib'in lakabı olması fikrini uygun bulmaz. Ona göre Zü'1-Gurre Yaîş'tir, Bk.Neylü'1-evtâr, 1/220.
[484] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/65-66.
[485] Sened:
Hasen: Müsned, IV/352, H.no:18998; Benzer rivayetler için bk. IV/391, H.no:19375; IV/352, H.no:18997 (Metni:
Bennâ deve eti ile ilgili bu rivayeti tertibinde tercih etseydi daha İsabetli olurdu. Çünkü onun tercih ettiği rivayet deve eti ile İlgili değil, deve sütü ile ilgilidir. Deve sütü ile ilgili bir başka başlık daha uygun olurdu. İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:496 {Büsırî, Haccâc b. Ertad'ın zayıflığı ve tedlisİ sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler ve şunları ilâve eder: Bu hadis şazdır. Mahfuz olan rivayet, Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın Berâ'dan naklettiği hadistir). Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, 1/206, H.no:559 (Hocası Abdullah b. Ahmed b. Hanbel kanalı İle nakleder).
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini belirterek senedinde kendisiyle ihticâcında ihtilaf bulununan Haccâc b. Ertad'ın varlığına dikkat çeker. Ahmed b. HanbeJ'in rivayetine değinmez. Ayrıca bu konuda Ebû Ya'lâ'nın da Musa b. Talha (yahut oğlunun) mevlâsının babası ve dedesi kanalı ile bir rivayetinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/250.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhiima) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 67, H.no:497 (Senedinde Bakıyye b. Velîd var, müdellistir ve atı'ane ile rivayet etmiştir. Ricali sikadır. Hâlid b. Anır ise meçhulü'1-hâIdİr) Suyûtî de bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:3384; Münâvî, Moğultay aracılığı ile Ebû Hâtim'in şu sözünü nakleder: "Ben bu hadisi inkâr ediyordum. Fakat aslını buldum. Ancak hadis İbn Ömer'in sözü/mevkûf olarak sahihtir. Bk. Feyzu'l-kadîr, J/363.
Câbir b. Semüra'nın babası Semüra es-Suvâî'den (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Heysemi, hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini, isnadının ise hasen olduğunu
söyler. Bk. Mecma', 1/250.
Ebû Sa'lebe el-Huşenîden (Radıyallahü anlı) nakledilen rivayet ise şöyledir:
Buhari, Tıb, 57.
[486] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/66-67.
[487] Şirâzî, age., 1/24; İbn Kudâme, 179-181; Dehlevî, age., 1/504.
[488] Bk. lyaz, Kadı Ebû'I-Fadl b, Musa, îkmâlü'l-mü'lim bi fevâidiMüslim, 1/205.
[489] Buharı, Et'ıme, 53; Müslim, Hayz, 90; Ebû Davûd, Taharet, 74, Müsned, 1/264,11/265, 271.
[490] Bu rivayetin CâbİR b. Semiira'nın babası Semüra es-Süvâî'den şahidi vardır. Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-Kebîr'de rivayet ettiği hadis için, Heysemî isnadının hasen olduğunu söyledi. Bk. Mecma M/250.
[491] İbn Rüşd, 1/29; Nevevî, Mecmu', 1/57; İbn Kudâme, age., 1/183-184; Bennâ, age., 11/95.
[492] Rasûlullah mescid inşasından önce, namaz vaktinin geldiği her yerde ve (bazen de mecbur kalarak) koyunların kaldığı yerde namaz kıldı. Buharı, Salât, 49; İbn Ebî Şeybe, 1/338
§Rasûlullah'ın mescid yapmak için salın aldığı arsa, önceden ekin ekilen, ağaçların olduğu bazen de müşriklerin gömüldüğü bir yerdi. Önceleri deve ya da koyun yatakları/barınakları olsa bile namaz vakti nerede girerse orada namaz kılıyorlardı. Bu bilgi ile ilgili rivayetlerin metni:
Bk. Müsned, III/244, H.no:13495 (Bu rivayetlerin tercemesi için bk. 357/1227.hadis).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/67-68.
[493] Sened:
Sahlh: Müsned, 11/265, H.no:7594; Benzer rivayetler için bk. 11/271, H.no:7661; ü/389, H.no:9026-9027; 11/427, H.no:9487; 11/458, H.no:9869; 11/469-470, H.no:10027; 11/478-479, H.no:10156; 11/503, H.no: 10490. Abdürrezzâk, 1/172, H.no:666; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no: 194; Tirmizî, Taharet, 58, H.no:79 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 122, H.no:171-175; îbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
Ayrıca 387/695.hadise bk. 393/701.hadisle karşılaştırınız.
Hadisi Ebû Hüreyre'den nakleden İbrahim b. Abdullah b. Kârız'ın ismi bazı rivayetlerde şöyle geçer:
a-Abdullah b. İbrahim b. Kârız: Müsned, ü/271, H.no:7661; Müslim, Hayz, 90.
b-İbn Kârız: Müsned, 11/469-470, H.no:10027.

c-İbrahim b. Kârız: Müsned, 11/478-479, H.no: 10156.
Benzer bir rivayet de şöyledir:
Bk. A/ümed, 11/529, H.no:10792; Tirmizî'nin rivayeti:
Ebû Hüreyre Allah Rasûlü'niin şu sözünü nakletti: "Ateşin değdiği her şeyden hattâ peynir parçasından bile abdest lâzım gelir." Bunun üzerine İbn Abbas Ebû Hüreyre'ye sordu: "Ey Ebû Hüreyre! Yağdan da yersek abdest alalım mı? Sıcak sudan içersek yine abdest alalım mı? Ebû Hüreyre: "Ey yeğenim, Rasûlullah'tan bir hadis işitince ona misal vermeye kalkışma!" dedi. Bk. Tirmizî, Taharet, 58, H.no:79 (Tirmizî, hadisin Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Zeyd b. Sabit, Ebû Talha, Ebû Eyyûb ve Ebû Musa'dan da nakledildiğini ve "hasen-sahih" olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
[494] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/68-69.
[495] Sened:
Sahih: Müsned, V/184, H.no:21490; Benzer rivayetler için bk. V/191-192, H.no:21563; V/190, H.no:21553-21548; V/189, H.no:21540; V/188, H.no:21535; Müslim, Hayz, 90; Nesât, Taharet, 122, H.no:179; Dârimî, Vudû', 51, H.no:732;
A-Abdestin gerektiğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anküm):
a-Ebû Hüreyre: Bir önceki 384/692. ve 387/695. hadise bk.
b-Zeyd b. Sabit: Bu hadis (385/693)
c-Ebû Mûsâ el-Eş'arî: 386/694.hadise bk.
d-Süheyl İbnü'l-Hanzaliyye: 388/696.hadise bk.
e-Hz.Âişe: 389/697.hadise bk.
f-Ümmü Seleme: 390/69 8. had ise bk.
g-Ümmü Habîbe: 391/699.hadise bk.
h-Enes b. Mâlik'ten: Heysemî, Bezzâr'ın naklettiğini, senedinde Haccâc b. Nusayr'in bulunduğunu, Ebû Hâlim ve bazı tenkidçilerin zayıf, İbn Maîn ve İbn Hıbbân gibi âlimlerin ise sika saydığını söyler. Taberânî'nin Evsat'ında nakledilen hadisin İse senedinde kezzâb sayılan Hâlid b. Yezîd b. Ebû Mâlik'in bulunduğunu vurgular. Bk. Mecma', 1/248-249.
ı-İbn Ömer'den: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde münkeru'l-hadis olan el-Alâ b. Süleyman er-Rakkî'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/249.
i-Muâz'dan: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Hasan b. Yahya el-Huşenî'nin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/249.
j-Abdullah b. Zeyd: Heysemî, Taberânî'nin Evsat'mda sahih hadis ricali ile naklettiğini söyler. Bk.Mecma', 1/249.
k-Ebû Sa'd el-Hayr: Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XXII/306; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde meçhul olan Fİrâs eş-Şa'bânî'nİn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/249.
I-Ebû Eyyûb'dan: Nesâî, Taharet, 122, H.no:176; Heysemî, Taberânî'nin Evsafında sahih hadis ricali İle naklettiğini söyler. Bk.Mecma', 1/249.
m-Seleme b. Selâme b. Vakş: Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Leys'in kâtibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu râviyi Abdülnıelik b. Şuayb b. Leys sika, Ahmed b. Hanbel ve birçok kimsenin zayıf saydığını, yalanla ilham edildiğini söyler. BkMecma', 1/249.
n-Abdullah b. Ebû Ümâme (ki ismi îyâs b. Sa'lebe idi) babasından: Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Vâkidî'nin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma',\I2A9-25Q.
o-Ebû Talha'dan: Nesât, Taharet, 122, H.no:177-178;
B-AbdestİN gerekmediğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anhüm) için 392/670.hadisİn dipnotuna bk.
[496] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/69-70.
[497] Sened:
Sahih: Müsned, IV/397, H.no:19444; Mükerrer için bk. IV/413, H.no:19592; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/248.
[498] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/70-71.
[499] Sened:
Sahih: MUsned, 11/389, H.no:9027; Benzer rivayetler için bk. 11/503, H.no: 10490; 11/478-479, H.no:10156; 11/469-470, H.no:10027; 11/427, H.no:9487; 11/265, H.no:7594; 11/271, H.no:7661; 11/389, H.no:9026; 11/529, H.no:10792; Abdürrezzâk, 1/172, H.no:666; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no: 195; TirmizS, Taharet, 58, H.no:79 (Haseı-SahİH); Nesâî, Taharet, 122, H.no:171-175; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:485.
Ayrıca 3 84/692.had ise bk.
[500] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/71.
[501] Sened:
Hasen: Müsned, V/289, H.no:22390; Mükerrer için bk. IV/180, H.no:17555; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/98, H.no:5622; Heysemî, senedinde kendisiyle ihticâcda İhtilaf bulununan Muâviye'nin mevlâsı Kasım b. Abdurrahman'ın varlığına dikkat çeker. Ayrıca Süleyman b. Abu'r-Rabî' hakkında bilgi veren birini görmediğini söyler. Bk. Mecma', 1/248.
Ahmed b. Hanbel'in hocası Abdurrahman b. Melıdî bu rivayette tahdîs sigasi ile nakleder. Ayrıca Süleyman b. Ebu'r-Rabî'nin Şu'be ve Leys b. Sa'd isimli öğrencileri olan Süleyman b. Abdurrahman olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah belirtmiştir.
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağtr, H.no:85I3.
İbnü'l-Hanzaliyye: Sehl/Süheyl b. Amr b. Adiy el-Evsî el-Ensârî. HanzalİIyye annesinin ismidir. Babasının İsmi Amr'dır. Rıdvan biatına kaülmış, Uhud'da bulunmuş bu sahâbînin nesli olmamıştır. Gece kâim, gündüz sâim olan bu âbid zât Allah'ı çokça zikreder, fakat halkın arasına pek karışmazdı.
[502] Ebû Dâvûd, Taharet, 74, H.no:188.
[503] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/71-72.
[504] Sened:
Sahih: Müsned, VI/89, H.no:24461; Müslim, Hayz, 90; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no:486, 487 (Bûsırî bu ikinci hadis için şunları söyler: "Senedinde Hâlid b. Yezîd var, bu râviyi bazıları sika bazıları da zayıf saydı. Hadisin metni sahihtir). Ayrıca 407/715.hadise bk.
[505] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/72.
[506] Sened:
Sahih: Müsned, VI/321, H.no:26603; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/387; Suyûlî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:6980; Münâvî, ise Suyûtî'nin sahih demesinin Heysemî'den kaynaklandığını, çünkü Heysemî'nin râvilerinin sika olduğunu ifade ettiğini (bk.Mecma', 1/248) belirtir. Bk. Feyzu'l-kadîr, V/259. Fakat Heysemî Taberânî'nin râvilerinin sika olduğunu, Ahmed b. Hanbel'in ise isnadında Ebû Süleyman'ın bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birini tanımadığı için de bu zât hakkında bilgi veremediğini söyler. Bk.Meana', 1/248. Hadis şâhidleri İle kuvvet kazanır.
Ayrıca 408/716 ve 395/703 .hadislere bk.
[507] Yani süt annesinin kocası.
[508] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/72-73.
[509] Sened:
Sahih: Müsned, VI/326, H.no:26652; Diğer rivayet: VI/327, H.no:26657; İkinci tarik: VI/327-328, H.no:26662; Üçüncü tarik: VI/328, H.no:26664; Benzer rivayetleri için bk. VI/427, H.no:27279; VI/426, H.no:27272; VI/328, H.no:26663; VI/327, H.no:26661, 26658; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no:195; Nesâî, Taharet, 122, H.no:180-181; İbn Ebî Şeybe, 1/150, H.no:1724; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/234, H.no:447; Müsnedii'ş-Şâmiyyîn, 11/370, H.no:I516; Ebû Ya'lâ, XIII/65, H.no:7144; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiİbrâ. 1/130, H.no:617.
Ümmü Habîbe annemiz, Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye'nin kızıdır. Peygamber efendimizin eşidir. İsmi Ramle'dir. Kızının ismi Habîbe olduğu için bu künye ile tanınmıştır, îslâmm ilk yıllarında Müslüman olmuş, ilk kocası Abdullah b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş, kocası Abdullah orada vefat edince Ümmü Habîbe Hz. Peygamber ile evlenmiştir. H.44 yılında Medine'de vefat etmiştir. Bk. Seheranfûrî, Bezlü'l-mechûd, 11/117-118.
[510] Zira bir rivayette geçtiği gibi Ümmü HabİbE onun teyzesidir.
[511] Sevîk: Buğday ya da arpadan olan bir lür ezme, püre ya da kavut (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, X/170). Ancak burada kavut şurubu olarak çevrilmesinin nedeni üçüncü rivayetteki kavuttan bir şurup, ziyadesidir.
[512] Veya "kız kardeşimin oğlu". Ebû Davud'un rivâyeünde her iki şekilde yani (^-İ) ve (^İ) lafzı İle nakledilmiş; Nesâî'nin iki tarikinde de sadece (^f) lafzı ile nakledilmiştir. Seheranfûrî bu farklı rivayetlere şöyle bir açıklık getirir: "Ebû Süfyan'ın, Ümmü Habîbe'nin erkek kardeşinin oğlu olarak zikredilmesi ya mecazdır ya da bazı râvilerin hatasıdır." Bk. Bezlü'l'inechûd, 11/119. "Kız kardeşimin oğlu şeklindeki rivayetlerde herhangi bir problem yoktur. Çünkü Ümmü Habîbe, Ebû Süfyan b. Saîd b. Muğire'nin teyzesidir.
[513] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/73-74.
[514] Müseyyib ya da Müseyyeb şeklinde ya'nın kesri ya da fethi ile okunmuştur. (Bk. Zürkânî, Şerit, 1/62, 366, 486,11/246)
[515] Sened:
Sahih: Müsned, 1/70, H.no:505; Benzer bir rivayet: 1/62, H.no:441 (Bu rivayette Sakif kabilesinden olan şeyhin ve amcasının kim olduğu belli olmadığı için zayıftır):
Heysemî, hadisi Afımed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın rivayet ettiğini, Bezzâr'ın İsnadının zayıf, Ahmed b. Hanbel'in ise senedindeki râvilerin sikaolduklannı beütir. Bk. Mecına', 1/251.
(Ebân b. Osman'dan: Osman b. Aftan ekmek ve et yedi. Sonra ağzını çalkaladı, ellerini yıkadı ve ellerini yüzüne sürdü/yüzünü yıkadı. Daha sonra abdest almadan namaz kıldı). Bk. Mâlik, Taharet, 22. Bu rivayet, abdeslİn gerekli olduğunu söyleyen hadİslerdeki abdest kelimesinden kastedilenin lügat anlamı olduğunun delilidir.
A-Abdestin gerektiğini ifade eden rivayetleri nakleden sahâbîler (Radıyallahü anhümj için bk.385/693.hadis
B-Abdestin gerekmediğini ifade eden rivayetleri nakleden (Radıyallalıüanhüm) sahâbîler:
1-Osman b. Affân: Bu hadis (392/700)

2-Ibn Abbas: 393/701. ve 399/707. hadise bk.
3-Ebû RâfT: 394/7O2.hadise bk.
4-Ümmü Seleme: 395/703.ve 408/7 lö.hadise bk.
5-Meymûne: 3 96/704.hadise bk.
6-Amr b. Ümeyye: 397/705.hadise bk.
7-İbn Mes'ûd: 398/706.hadise bk.
8-Ebû Hüreyre: 414/722.hadise bk.
9-Câbir: 400-401/708-709.hadise bk.
10-Süveyd: 402/710.hadise bk.
11-Enes: 403/711 .hadise bk.
12-İbn Cez': 404/712.1ıadisebk.
13-Muğîre: 405/713.hadise bk.
14-Ebû Râtî': 406/714.hadise bk.
15-Âişe:4O7/715.hadisebk.
16-Meymûne: 409/717.hadise bk.
17-Fâiıma:410/718.hadisebk.
18-Ümmü Âmir: 411/719.1ıadise bk.
19-Ümmü Hakîm bt. ez-Zübeyr: 412/720.hadise bk.
20-Dubâa bt. ez-Zübeyr: 413/72 Lhadise bk.
21-Hz.Ebû Bekir: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:24) ve Bezzâr (H.no:292) nakletti. Senedinde Hiisânı b. Mısak var ki bu zâtın zayıflığında icma eltiler" der. Bk.Mecma', 1/251.
22-Hz.AIİ: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:512) nakletti. Senedinde Abdüla'lâ b. Âmir var ki bu zâtı Ahmed ve Ebû HâtİIm zayıf saydı. İbn Adiy ise kendisinden sika râvîlerin naklettiğini belirtti. Diğer râvîleri sahih hadis ricalidir," der. Bk.Mecma', 1/251.
23-Muâviye: Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ (H.no:7359) nakletti. Fakat senedinde müphem bir râvî bulunmaktadır" der. BkMecma', 1/252.
24-Ebû Ümâme el-Bâhilî: Heysemî üç ayrı rivayet zikreder: Her üçünün de Taberânî tarafından nakledildiğini; Birincisinin râvilerinden hiçbirinin tercüme-i hâline rastlamadığını, ikincisinin râvilerinden Muhammed b. Saîd el-Maslûb'un kezzab olduğunu, üçüncüsünün İse Ubeydullah b. Zahr ve A1İ b. Yezîd İsimli rüvilerinin zayıf olduklarını ve kendileri ile delil getirmenin helâl olmadığını belirtir. Bk.Mecma', 1/252.
25-RâfT b. Hadîc: Heysemî iki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini; Birincisinin râvilerinden Amr b. Kays ve İbrahim b. Muhammed'in tercüme-i hâline rastlamadığını, ikincisinin râvilerinden Vâkidî'nin kezzab olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/252.
26-Hasan b. Ali: Heysemî İki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini; her iki senedde de İbn İshak'ın bulunduğunu, bu râvinin ise sika-müdellis olduğunu ve an'ane yaptığını söyler. Bk.Mecma', 1/252.
27-Muhammed b. Mesleme: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/234; Heysemî Yunus b. Ebû HâlİdİIn tercüme-İ hâline rastlamadığını belirtir. BkMecma', 1/252.
28-Muâz'dan: Heysemî iki ayrı rivayet zikreder: Bunların Taberânî tarafından nakledildiğini, Birincisinin (ki metni şöyledir:
senedinde yalancı olduğu söylenen Mutarrifb. MâzİIn'in bulunduğunu; İkincisinin ise senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nın bulunduğunu söyler.
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/70; Heysemî, Mecma', 1/252-253. 29-Safiyye bt. Huyey:
Heysemî: "Hadisi Ebû Ya'Iâ ve Taberânî nakletti. RâvİIeii sikadır" der. Bk.Mecma', 1/253.
30-Ümmü Hânı: Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, XIV/432; Heysemî: "Hadisi Kebir ve Evsat'ta Taberânî nakletti. Râvileri sikadır" der. Bk.Mecma', 1/253.
31-Ümmü Mübeşşir: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. el-Muvatta'nın tercüme-i hâline rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/253.
32-Amra bt. Hızâm: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. SâbİIt el-Bünânî'nin zayıf olduğunu, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
33-HİInd bt. Saîd b. Ebû Saîd el-Hudrî halasından: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIV/445-446; Heysemî hadisin Taberânî tarafından birçok tarikle nakledildiğini, rivayetlerinden bir kısmının râvîlerinin Hind bt. Saîd'in haricinde sahih hadis ricali olduklarını, Hind bt. Saîd'i ise İbn Hıbbân'ın sika saydığını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
34-Ümmü Süleym: Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerden Muhammed b. Yusuf un tercüme-İ hâline rastlamadığını belirtir. Bk.Mecma', 1/254.
Abdesti gerektirmediğine hükmedenler ise; Sahabeden dört halife (Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali), İbn Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ, İbn Abbas, İbn Ömer, Enes b. Mâlik, CâbİIr b. Semüra, Zeyd b. Sabit, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Hüreyre, Übey b. Ka'b, Ebû Talha, Âmir b. Rabîa, Ebû Ümâme, Muğîre b. Şu'be, CâbİIr b. Abdullah ve Hz. Âişe; Mezhep imamlarından Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfî, Ahmed b. Hanbel vd. Bunlar abdesti gerektiren hadisleri ya mensûh sayıyorlar, ya da abdesti lügat anlamında (ağzı çalkalama ve elleri yıkama şeklinde) alıyorlar. Bk.Seheranfûrî, age., 11/119.
[516] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/75-77.
[517] sened:
Sahih: Mümed, 1/226, H.no:1994; İkinci rivayet: 1/253, H.no:2286; 1/227, H.no:2002 (üç isnâdla rivayet edilen bu hadisin her üç isnadı da sahihtir); 1/226, H.no:1988; î/241, H.no:2153 (Senedinde Ca'fer el-Cu'fî vardır); 1/366, H.no:3463; 1/365, H.no:3453; 1/353, H.no:3312; 1/244, H.no:2188; 1/363, H.no:3433; 1/361, H.no:3403; 1/279, H.no:2524; 1/273, H.no:2467; 1/356, H.no:3352; 1/336, H.no:3l08; 1/326-327, H.no:3014; 1/254, H.no:2289; 1/351-352, H.no:3295; 1/258, H.no:2339 (Bu iki rivayet, senedindeki Muhammed b. Zübeyr et-Temîmî el-Hanzaiî sebebiyle zayıftır. Buhârî bu zat hakkında "münkeru'l-hadis" ve "fîhi nazar" ifadesi kullanır. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, M/86); 1/258, H.no:2341; 1/267, H.no:2406; 1/281, H.no:2545; 1/284, H.no:2570; 1/320, H.no:2941.
Mâlik, Taharet, 19; Buhârî, Vudû', 50 (Buhârî bab başlığının hemen altında der ki: "Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman yediler, fakat abdest almadılar" İbn Hacer bunun Taberânî tarafından mevsûl olarak nakledildiğini ve isnadının da hasen olduğunu söyler. Bk.Fethu'l-Bân, 1/411); Et'ıme, 18; Müslim, Hayz, 91; Ebû Dâvûd, Taharet, 74, H.no:187; Nesâî, Taharet, 123, H.no:184; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:488; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/157-158;
Hz. Ömer, Osman ve Ali'nin abdest almadıklarını belirten rivayet için bk. Mâlik, Taharet, 21, 22, 24;
İbn Hacer bu hâdisenin Dubâa b. ez-Zübeyr veya Meynûne'nin evinde gerçekleştiğini, ezan ile namaza davet edenin Bilâl olduğunu söyler. Bk.Fethu 'l-Bârî, 1/411); Şu rivayetler de bu görüşü kuvvetlendiriyor:
Bk. Müsned, 1/351,'H.no:3287; 1/264, H.no:2377 (396/704.hadise bk.) a-Amr b. Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. (3 97/705. had is) b-Meymûne'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. (409/717.1ı adi s)
c-Ebû Râfi'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. (394/702.hadis)
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakledilen benzer rivayet 384/692.hadiste zikredildi.
Ayrıca 396/704 ve 399/707.hadislere bk.
[518] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/77-78.
[519] Sened:
Sahih: Mümed, VI/9, H.no:23757; Benzer rivayetler için bk. VI/9, H.no:23758:
VI/8, H.no:23745 (Bu iki rivayette koyunu kendisinin veya kendilerinin kestiğini söylüyor. Bk. 406/714.hadis); Müslim, Hayz, 94; Ayrıca 406/714.hadİse bk.
[520] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/78.
[521] Sened:
Sahih: Müsned, VI/292, H.no:26382; Benzer rivayetler için bk. VI/319, H.no:26589; VI/317, H.no:26575; VI/307, H.no:26501; Tirmizî, Et'ıme, 27, H.no:1829; Nesûf, Taharet, 123, H.no:182-183; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:491; İbn Huzeyme, 1/28, H.no:44. Ayrıca 408/716 ve 390/698.hadislere bk.
[522] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/78.
[523] Sened:
Sahih: Müsned, 1/264, H.no:2377; Benzer rivayet için bk. 1/272, H.no:2461; Mâlik, Taharet, 50; Buhârî, Vudû', 51; Müslim, Hayz, 96 (Buhârî ve Müslim özet olarak nakletti); Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebîr, X/325 H.no:10796-10797.
Ayrıca 409/717, 384/692, 393/701 ve 399/707.hadislere bk.
[524] Meymûne annemiz İbn Abbas'ın (Radıyaüahü anhüma) teyzesidir.
[525] (Geniş açıklama için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/311)
[526] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/79-80.
[527] İbn Abbas küçük sahabilerdendi ve Hz. Peygamber'in ömrünün sonları udayken küçük yaşla/gençlik döneminde bulunuyordu. Zekâsı yanında Rasûlullah'ın duasının bereketiyle birçok şeyi ezberliyor, unutmuyordu, ayrıca nasih olan hükümleri de iyi biliyordu. Yukarıdaki son cümle ile buna vurgu yapılmak istenmektedir.
[528] Abdürrezzpk, II7563, No: 4471; Müslim, Siyam, No.l 113.
[529] Ebû Davud, Taharet, 74, No: 192; İbn Cârûd, Müntekâ, 1/19, No: 24; İbn Huzeyme, 1/28, No:43 m
[530] İbn Hıbbân, M/416, No:l 134.
[531] İbn Hıbbân, X/291, No:4443.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/80.
[532] Scned:
Salıih: Affcn^, IV/139, H.iîo:Î7184; Mükerrer için bk. V/288, H.no:22384; İkinci rivayet: IV/139, H.no:17183; Benzer rivayetler için bk. IV/179, H.no:17550; V/288, H.no:22383; IV/I79, H.no: 17546; IV/139, H.ııo:17182; V/287, H.no:22378; Bir başka rivayet ise şöyledir:
İV/288, H.no:17545;Buhârî, Vudû', 50 (Amr b. Ümeyye'nin Bulûrî'dekİ iki hadisinden biridir. Diğer hadisi de mesh konusunda nakledilir); Ezan, 43; Cihâd, 92; Et'ıme, 20, 26, 58; Müslim, Hayz, 92-93; Tirmizî, Efıme, 33, H.no:1836 (Hasen-Sahih); İbn Mûce, Taharet, 66, H.no:490; Dârimt, Vudû', 52, H.no:733.
[533] Bİr sonraki rivayetle, bıçak kelimesi zikredilmektedir. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 74.
[534] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/80-81.
[535] Sened:
Sahih: Müsned, 1/400, H.no:3793; Benzer rivayetler İçin bk. İ/400, H.no:3791-3792 (Senedlerde, 3791.hadiste: Abdullah b. Utbe'nİn oğullan hem Ubeydullah hem de Hamza; 3792,hadiste: Ubeydullah; 3793.hadiste: Hamza vardır); Heysemî, Alımed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ (H.no:5274) tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Ük.Meana\V25l
İbn Mes'ûd'dan nakledilen diğer rivayetler de şöyledir.
Heysemî Taberânî'nin Kebîr'inde nakledilen bu rivayetler için: "Rİcâli sikadır" der.
BkMecma', 1/254.
[536] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/81.
[537] Sened:
Sahih: Müsned, 1/366, H.no:3464; Mâlik, Taharet, 50; Müslim, Hayz, 90; Ebû Dâvûd, Taharet, 75, H.no:194; İbn Mâce, Taharet, 65, H.no;485.
Ayrıca 393/701 ve 396/704.hadislere bk. ve 384/692.hadisle karşılaştınniz.
[538] Başka rivayette; İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den (hadis) dinledi, şeklindedir. Bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 642.
[539] Bu ziyade İçin bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 642.
[540] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/81-82.
[541] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14196; Benzer rivayetler için bk. İÜ/364, H.no:14857: III/381, H.no:15020 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır): 111/307, H.no:14233 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır): 111/374-375, H.no: 14960 (senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl bulunmaktadır):
Aft.S/üt, Taharet, 24; /6n Mâce, Taharet, 66, H.no:489; Hz.Osman'ın da benzer bir uygulamayı yaptığına dâir bir rivayet:
Mâlik:, Taharet, 22.
[542] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/82-83.
[543] Sened:
Sahih: Müsned, İİl/322, H.no: 14390; AföKfc Taharet, 25 (mürsel olarak nakledilir), 24 (Hz.Ebû Bekir'in et sebebiyle abdest almadığını gösteren rivayet); Buharı, Et'ime, 53: ebu Dûvûd, Taharet, 74, H.no:191-192; Tirmizt, Taharet, 59, H.no:80 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 123, H.no:185.
[544] Metinde İbn Bekr'den gelen rivayette: Önümüze kondu, şeklindedir. Ayrıca yukarıdaki rivayetle tekrar vardır. Bu tekrar Abdürrezzak'ıı rivayetinde geçtiği hâlde İbn Hibban'da bulunmamaktadır. Bu nedenle ya râvi hatasıdır veya işte buraya ve buraya da konuldu şeklinde1 iki yere ayrı ayrı konulduğu anlaşılabilir. (Bk. Abdürrezzak, 1/165, No: 639; İbn Hıbbân, III/4İ3, No: 1130)
[545] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/83-84.
[546] Sened:
Sahih: Müsned, IH/462, H.no:15743; Benzer rivayetler için bk. III/462, H.no:15742 (Bu rivayette sahâbînİn Rıdvan Biatı'na katıldığı belirtilmektedir); III/488, H.no:15932; Mâlik, Taharet, 20; Buharı, Vudû', 51, 54; Cihâd, 123, Meğâzî, 36, 39, Et'ime, 7, 9, 51; Nesât, Taharet, 124, H.no:186;/&« Mâce, Tahûret, 66, H.no:492.
[547] Sahbâ, Medine yönünden gidildiğinde Hayber'e en yakın yerin ismidir.
[548] Sevîk; Buğday ya da arpadan oluşan bir tür ezme, püre ya da kavut (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab,X/170).
[549] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/84.
[550] sened:
Sahih: Müsned, IV/30, H.no:16317 (Enes'in bu hadisi Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'nİn hadisleri arasında yer almıştır); Benzer rivayet için bk. V/129, H.no:21079 (Enes'in bu hadisi de Übey b. Ka'b'ın hadisleri arasında yer almıştır). Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/251.
Seneddeki Ahmed b. Hanbel'in hocası Attâb b. Ziyâd el-Horasânî'dir.
Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'nin (Radıyallahii anlı) hadisleri;
Müsned, İV/30, H.no:16314; Nesâf, Taharet, 122, H.no:178;
Müsned, IV/28, H.no: 16300;
Müsned, IV/28, H.no:16301.
[551] Lafız olarak, 'abdest suyu isledim' şeklindedir. Ancak doğru anlaşılması için yukarıdaki şekilde tercenıe edildi.
[552] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/84-85.
[553] Sened:
Sahih: Müsned, IV/190, H.no:17632; Benzer rivayetler için bk. IV/191, H.no:17640; IV/190, H.no:17635;Ebu Davud, Taharet, 74, H.no: 193; /ö« A/âcc, Et'ıme, 29, H.no:3311.
Hadîsin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Heysemî de, senedindeki İbn Lehîâ sebebiyle hadisi lıasen saymıştır. Bk. Mecma', 11/21. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[554] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/85-86.
[555] Sened:
Sahih: Müsned, IV/253, H.no:18135; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/419, H.no:1008; Heysemî, Alımed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/251
Ebû Dâvûd da Muğîre'den şu rivayeti nakleder;
Ebu Davud, Taharet, 74, H.no:188.
[556] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/86.
[557] Sened:
Sahih: Müsned, VI/8, H.no:23745; Müslim, Hayz, 94; Ayrıca 394/702.hadise bk.
[558] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87.
[559] Sened:
Sahih: Müivıerf, VI/266, H.no:26175; Benzer bir rivayet için bk. VI/161, H.no:25158:
Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/253; Heysemî eserine Ahmed b. Hanbel'in ikinci rivayetini almıştır.
Ayrıca 389/697.had ise bk.
[560] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87.
[561] Sened:
Sahih: Müsned, VI/306, H.no:26491; /toüî, Taharet, 123, H.no:182; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:491.
Aynca 395/703 ve 390/69 8.hadislere bk.
[562] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/87-88.
[563] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26692; Buhâri, Vudû', 51; Müslim, Hayz, 93; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca 396/704.hadise bk.
[564] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/88.
[565] Sened:
Zayıf: Miisned, VVIÛ, H.no:26298;'fi&Ö Ka'/â, XII/109, H.no:6740; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, ve Ebû Ya'lâ (H.no:6740) tarafından rivayet edilen bu hadisin munkatı olduğunu belirtir. Çünkü Hasan b. Hasan Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra doğmuştur. Bk.Mecma', 1/253. Ayrıca sika-müdellis İbn İshâk an'ane ile nakleder.
[566] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/88-89.
[567] Sened:
Hasen: Mümed, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/I48, H.no:357; İbn Sa'd, Tabakât, VHI/320; Heysemî, sadece Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinden İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe el-Eşhelî ve Abduri"ahman b. Abdullah el-Eşhelî (TaberânînİN rivayetinde bu isim Abdurrahman b. Abdurrahman b. Sâmit b. Sâmit olarak geçer) hakkında bilgi veren birini bilmiyorum" der. BkMecma', 1/254.
Bennâ hadisin İbrahim b. İsmail'in zayıf olması sebebiyle zayıf olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, H/107; Tirmizî de bu râvinin hadiste zayıf sayıldığını söyler. Bk.Sünen, Hudûd, H.no:l462; Tıb,

H.no:2075; Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce beş, Tirmizî iki, Dârimî bir hadisini nakleder. Bu zâtı birçok kimse zayıf -meselâ Buhârî ve Ebû Hâlim er-Râzî "miinkeru'l-hadis", Dârekutnî "metmk"- Nesâî "zayıf saymış, Ahmed b. Hanbel ve Iclî sika kabul etmiştir. İbn Adiy zayıflığına rağmen hadislerinin yazılabileceğini belirtmiş, İbn Maîn "sâlİh", Ahmed b. Hanbel "sika" saymış, İbn Sa'd da övmüştür. Gece kâim, gündüz sâim bir zattır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:! 14; İbn Hacer de zayıf sayanlar arasındadır. Bk.Takrfb, Trc.no: 146).
Rivayet 412-413/720-721. hadislerle desteklenerek hasen liğayrihî seviyesine yükselir.
[568] Bu mescid Abdüleşheloğulları mescididir.
[569] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/89.
[570] Sened:
Sahih: Mtisned, VI/371, H.no:26970; Mükerrer için bk. VI/419, H.no;27227; Benzer rivayetler için bk. VI/419, H.no:27230; VI/419, H.no:27228 (Bu rivayette Ahnıed b. Hanbel hocası HatTâFdan Ümmü Hakîm'in kızkardeşi Dubfia' olduğunu nakleder); VI/419, H.no:27229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/84; Heysemî, Ahmed b. Hanbel veTaberânî tarafından rivâyel edile» bu hadisin rûvîlerinin sahih hadis ricali (bir başka yerde sika) olduklarını belirtir. Bk.Meana', 1/253-254.
Heysemî'nin "Taberânî'nin râvileri sikadır" dediği rivayet:
Benzer rivayetlerin metni:
VI/419, H.no:27230 (Heysemî'nin "Ahmed b. Hanbel'in râvileri sikadır" dediği rivayet budur).
VI/419, H.no:27228. Ümmü Hakîm, Ümmü'l-Hakem diye de bilinen Safiyye veya Atîke İsimli, Peygamber efendimizin amcasının kızıdır. Dubâ'a'dauı nakledilen rivayet için bir sonraki hadise bk.
[571] Dubâ'a, MİkdâdFm eşi, Ümmü Hakîm'in kız kardeşidir. Her ikisi de Peygamberimizin amcası Zübeyr'in kızıdır.
[572] Metinde kelimesi geçmektedir ki dişlerinin ucu ile ısırarak alıp yemek, anlamındadır. Bu şekilde güzelce ve küçük parçalar hâlinde yemek Rasûlullah'ın adetiydi. İse insanın ağzına bütünüyle alıp (büyük lokmalar hâlinde) yemezidir. (Bk. İbnü'l-Esir, Nihaye, V/135)
[573] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/89-90.
[574] sened:
Sahih: Müsned, VI/419, H.no:27230; //jn Ebî Şeybe, 1/49; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/336. XXV/84-85; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ (H.no:7151) tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. T$k.Mecma\ 1/253. Aynı rivayet İbn Abbas'tan da nakledilir.
Bk. Müsned, 1/351, H.no:3287. Ümmü Hakîm'den nakledilen rivayet için bir önceki hadise bk.
[575] Râvilerden Affan; Rasûl yerine Nebi kelimesi geçtiğini belirtti.
[576] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/90.
[577] Sened:
Sahih: Milsned, 11/389, H.no:9026; İbn Mâce, Taharet, 66, H.no:493. Heysemî, Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu nakillere yer ve-ir:
Bu hadisi Ebû Ya'lâ (H.no:5986) nakleder. Senedi: Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'deıı şeklindedir ve lıascn bir rivayettir.
Bu hadisi de Bezzâr (H.no:297) nakleder. Bezzâr'ın şeyhi haricindeki râvîler sahih hadis ricali ildendir. BkMecma', 1/251-252; Bezzâr'ın şeyhi Ahmed b. Ebaıı ise sika biridir. Bk.Mecma', 1/251.
[578] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/91.
[579] Bk. Mâide sûresi 5/6; Müsned Trc. no. 348/656 vd.; Şirâzî, Mühez&b, 1/22; Merğınânî, Hidâye. 1/14; İbn Rüşd, Bidayetti'I-müetehhi, 1/24; İbn Kudâme, Mığnî, 17160/162; Meydânî, Lübâb, 1/36
[580] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/178; Şirâzî. age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; İbn Rüşd, age., J/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, age., 1/160,165.
[581] Merğınânî. age., 1/15; Nevevî, age.. 1/21; İbn Kudâme, age., 1/164.
[582] Şirâzî, age., 1/22; Merğınânî. age.. 1/14; İbn Rüşd, age.. 1/24; İbn Kudâme. age., 1/160/162: Meydânî, age., 1/36.
[583] Salih b. Ahmed b. Hanbel, age., 1/178; Şirâzî, age., 1/23; Merğınânî, age., 1/15; îbn Rüşd, age., 1/26; Nevcvî, age., 11/14; İbn Kudüme, age., 1/160,165.
[584] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbur-râye, 1/37-41.
[585] İmam Şafîî, Ümm, 1/14; Sehnûn, age., 1/18; Şirfizî, age., 1/24; Merğınânî, age. î/14; İbn Rüşd 1/24-25; Nevevî, age., 1/7; İbn Kudânıe, age., 1/176; Mevsılî, İhtiyar, 1/10.
[586] Salih b. Ahmed b. Hanbel,.age., 1/179, 247; Şirâzî, age., 1/24; Merğınânî, age., 1/14; İbn Rüşd, age., 1724.
[587] Mendup; tavsiye edilen, güzel hareket, manalarına gelmektedir.
[588] İbn Rüşd, age., 1/28.
[589] İmam Şafîî, age., 1/12; Sehnûn, age., 1/13; İbı Rüşd, age., 1/27-28; Nevevî, age., 11/30-34; İbn Kudâme, age., 1/186-191; İbn Nüceym, Bahr, I/44.
[590] Şirâzî, age., 1/24; İbn Kudüme, 179-181; Dehlevî, age., 1/504.
[591] Buharı, Et'ime, 53; Müslim, Hayz, 90; Ebû Davûd, Taharet, 74, Müsned, T/264,11/265, 271.
[592] İbn Rüşd 1/29; Nevevî, age., 1/57; İbn Kudüme, age., 1/183-184; Beınâ, age., 11/95.
[593] Sehnûn, age., 1/14; Şirâzî, age., 1/25; İbn Kudâme, age., 1/193; İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nazâir, 64; Desûkî, Haşiye, 1/124.
[594] Bu konudaki hadisler ve değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/47-52.
[595] Şirâzî, age., 1/24; Merğınânî, age. 1/15; İbn Rüşd 1/29; İbn Kudâme, age., 1/166; İbn Nüceym, Bahr, 1/42; Meydânî, age., 1/38.
[596] İbn Kudâme, age., 1/168.
[597] İbn Rüşd age., 1/29; İbn Kudâme, age., 1/184-185.
[598] Şirâzî, age.. 1/25; İbn Rüşd, age. 1/29-30.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/91-94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Dipnotların kaynağını görmek için üstündeki dipnot numarasına tıklamayın, sayfanın sonuna gidin çünkü dipnot bağlantıları bozuktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÂDÂB BAHSİ

Âdâb, Selâm Vermek ve Almak; Tokalaşmak, El Öpmek, İçeriye Girmek, İçeriye Girene Ayağa Kalkmak.....217
İzin İstemek.....226
Aksırmak, Esnemek, Beraberce Oturmak, Meclis Âdabı, Uyuma ve Oturma Biçimi.....231
Yardımlaşma, İttifak Kurma, Kardeşlik, Şefaat Gibi Şeylerle Müslümanlar Arasında Dayanışma.....236
Müslümanların Birbirlerini Sevmesi, Sırrını Gizlemek, İki Kişinin Arasını Düzeltmek, Saygı, Güzel Ahlâk, Haya ve Edeble İlgili Diğer Konular.....239
Şükür, Methetmek ve Yumuşak Davranmak.....248
İyiliği Emredip Kötülükten Alıkoymak, Nasihat ve Meşveret.....250
Niyet, İhlâs, Vaad, Doğruluk ve Yalan.....255
Cömertlik, Kerem, Cimrilik, Mal ve Dünyanın Kötülenmesi.....260
Öfke, Gıybet, Kovuculuk ve Şarkı (Müzik).....268
Eğlence, Oyun, Lanet ve Hakaret Etmek.....273
Kıskançlık, Zan, Küslük, Ayıp ve Kusurları Araştırmak.....280
Kibir, Riya ve (Diğer) Büyük Günahlar.....284
Münafıklık, Şaka Yapmak ve Tartışmak.....288
İsimler ve Künyeler.....294
Şiir.....301
TAHRİC

ÂDÂB, SELÂM VERMEK VE ALMAK; TOKALAŞMAK, EL ÖPMEK, İÇERİYE GİRENE AYAĞA KALKMAK

7679- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir meclise girdiği zaman selâm versin. Oturmak isterse otursun. Sonra kalkarken (yine) selâm versin. Çünkü birinci selâm ikincisinden daha evlâ değildir (yani her iki selâm da aynı değerdedir)."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7680- Rezîn şunu ilâve etti:
"Kim oturduğu yerden kalkarken, cemaate selâm verirse, kendisinden sonra (o cemaatin) yapacaktan hayrın sevabına ortak olur."
7681- Kelede bin Hanbel radiyallahu anh'dan:
"Safvân bin Ümeyye onu, süt, ağız ve salatalık ile Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gönderdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Mekke'de) vadinin en üstündeydi. (Dedi ki:) Vardım ne izin istedim ve ne de selâm verdim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Haydi dön ve: 'Esselâmu aleyküm eedhulu' (- Selâm size, gireyim mi?) de!'
Bu olay Safvan müslüman olduktan soma cereyan etmiştir." | Tirmizî.]
Ebû Dâvud'da (ağız mânâsına gelen) "Le-bâ" yerine "Cidâye" tabiri geçmektedir.
7682- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz kardeşiyle karşılaştığı zaman ona selâm versin. Eğer aralarında bir taş, ya da duvar veya ağaç girip engel olur da sonra yine onunla buluşursa ona tekrar selâm versin." [Ebu Davud]
7683- Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:
"Oğulcuğum! Evine girdiğin zaman selâm ver ki, selâmın hem sana ve hem de aile halkına bir bereket olsun." [Tirmizî]
7684- Câbir radiyallahu aıh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Selâm, konuşmaktan önce gelir."
[İkisi de Tirmizî'ye ait.|
7685- Enes radiyallahu aıh'dan:
"O, çocukların yanma uğrayıp selâm verdi. Sonra şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapardı'."
|TİrmizÎ ve Ebû Dâvud]
7686- Esma bint Yezîd radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, biz kadınların yanma uğradı ve selâm verdi."
[TirmİzÎ ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
7687- et-Tufeyl bin Ubeyy bin Kâ'b radiyallahu anlı'dan:
"O, İbn Ömer'e gelir ve onunla beraber çarşıya çıkardı. Çarşıya çıktığımız zaman, Abdullah satıcılara, ticaret erbabına ve fakirler olmak üzere gördüğü her bir kimseye selâm verirdi. Selâm vermedik kimse bırakmazdı.
Tufeyl dedi ki: Bir gün ona geldim, beni pazara götürmek istedi. Dedim ki: 'Pazarda ne yapacaksın, sen ne birşey alırsın, ne de satarsın ve ne de alış veriş yapanların yanında otururşun. Otur bizimle burada da konuşalım.'
Bana şu cevabı verdi: 'Ey Ebû Balıı! -Tufeyl göbekli idi-Biz pazara sırf selâm vermek için gideriz, yolda ve orada kime rastlarsak selâm veririz'." [Mâlik]
7688- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim herhangi bir günde ister cemaat halinde, isterse fert fert olsun olsun müslüman-lardan yirmi kişiye selâm verip de o gün ölürse, ona cennet sabit olur. Gece de aynıdır."
[Taberânî, Mu'cemıı' l-Kehîr'de zayıf bir senedle.]
7689- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaUahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir cemaat toplu halde bir yere vardıklarında, içlerinden birinin onlara selâm vermesi kâfi gelir. Oturanlardan birisinin onlardan selâm alması da kâfi gelir." [Ebû Dâvud]
Onun: "Tanıdıklarına ve tanımadıklarına selâm verirsin" hadisi daha önce "imanın özellikleri" bahsinde geçmiştir.
7690- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında en kıymetli ve ileri olan, (karşılaştıklarında diğerine) selâmı ilk verendir." [Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
7691- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Süvari yürüyene, yürüyen oturana, az olanlar çok olanlara (öncelikle) selâm verir."
7692- Diğer rivayette: "Küçük büyüğe selâm verir" diye geçer.
|Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizîl
7693- Onun (Tirmizî'nin) Fadâle bin Ubeyd'den de benzeri rivayeti vardır. Onda:
"Yürüyen durana selâm verir" diye geçmektedir.
7694- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Adem'i altmış arşın boyunda yarattığı zaman, ona şöyle buyurdu:
'Haydi git orada oturmakta olan meleklere selâm ver ve senin selâmını nasıl alacaklarına dikkat et! İşte senin ve zürriyetinin selâmı da öyle olacaktır.' Yanlarına vardı ve şöyle selam verdi: 'Esselâmü aleyküm!' Onlar bu selâmı şöyle aldılar: 'Esselâmü aleyke ve-rahmetullahi.' (Görüldüğü gibi) selâmlarına. bir de 'Ve-rahmetullahi'yi ekledilerler. Cennete her giren Âdem suretinde olacaktır. Âdem'in (sonra gelen) torunları onun uzunluğundan şimdiye kadar eksilmeye devam etmiştir."
[Buhârî ve Müslim.j
7695- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona: 'Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû' dedi. Sonra bir şey daha ekledi. Bunun üzerine İbn Abbâs: 'Selâm, 'Berakâtühû'de biter' dedi." [Mâlik]
7696- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona selâm verip: 'Esselâmü aleyküm ve-rahmetullahi ve-berekâtühü ve'l-gâdîyâtü ver-râihâtu' dedi. İbn Ömer sanki hoşlanmamış bir tarzda: 'Sana da bin selâm olsun!' diye cevap verdi." [İkisi de Mâlik'e ait.]
7697- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lera'in yanındaydık. Bir adam gelip: 'Esselâmü aleyküm' dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem selamım alıp: 'On sevap aldı' dedi. Sonra başka biri geldi 'Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi' dedi; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Yirmi (sevap) aldı' dedi. Derken başka biri geldi ve: 'Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû' dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem selâmını alıp: 'Otuz sevab aldı' buyurdu." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7698- O [Ebû Davudi, Muâz bin Cebel'den benzerini rivayet etti. Ayrıca onda şunu ekledi:
'Sonra biri gelip 'Esselâmü aleyküm ve-rahmetullahi ve berekâtühû ve mağfiretühû'
dedi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun selâmını alıp: 'Kırk sevap aldı' dedi; sonra bize şöyle buyurdu: 'î§te ne kadar fazla kelime eklenirse o kadar çok sevap alınır'."
7699- Gâlib bin Hattâf'dan; Dedi ki: "Biz, Hasan el-Basrî'nin kapısında oturuyorduk. Sonra bir adam gelip dedi ki: Bana babam dedemden nakletti, dedi ki: 'Babam beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderip: 'Haydi ona git benden selâm söyle!1 dedi. Vardım ve 'Babamın size selâmı var' dedim. Şöyle buyurdu: '{Aleyhe ve alâ ebîkes-selâm =) Selam sana ve babana olsun!' |Ebû Dâvud]
7700- Câbir bin Süleym radiyallahu anh'-
dan:
"Medine'ye gittim. Orada herkesin kendisini dinlediği, hiç itiraz etmedikleri bir adam gördüm ve sordum: 'Bu adam kimdir?'
Dediler ki: 'O, Allah'ın Resulüdür.'
Ona: 'Ey Allah'ın Resulü! İki kere sana selâm olsun ('Aleykesselâm')!' dedim. Şöyle buyurdu:
'Sana selâm olsun (Aleykesselâm)!" deme! Zira bu, ölü selamıdır.' 'Selâm sana olsun, Es-selâmu aleyke' de!'
'Sen Allah Resulü müsün?'
'Ben öyle bir Allah Resulüyüm ki, basına bir şey gelirse, ben dua ederim. Allah senin o .sıkıntını giderir, bir yıl kıtlık içinde olursan, ben dua ederim, Allah senin topraklarını verimli kılar. Sen otsuz-ağaçsız bir sahrada olup da, deven kaybolursa, ben Allah'a dua ederim, deven geri gelir' buyurdu. Bunun üzerine ben ona 'Bana bir tavsiyede bulun!' dedim. Şöyle buyurdu:
'Kimseye hakaret etme!' Ondan sonra ne hür, ne köle, ne koyun ve ne de deve, hiçbir kimseye ve hiç bir şeye hakaret etmedim. Devamla şöyle buyurdu:
'Yapılan iyiliği sakın küçümseme! Kardeşinle konuşurken daima güler yüzlü ol! Bu bile iyiliktir. Entarini baldırının yansına kadar kaldır, yerde sürünmesin. Buna razı olmazsan
bari topuklarına kadar uzat! Sakın entarini yere kadar salıverme! Çünkü bu, kibirdendir. Allah kibri sevmez. Eğer biri sendeki kusuru bilerek sana hakaret eder veya seni ayıplarsa, sen onda bildiğin bir kusurdan dolayı onu ayıplama ki, onun vebali kendi üzerinde olsun'." [Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
7701- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Ömer'e: 'Esselâmü aleyküm' dedi. Ömer, selâmını alıp şöyle dedi:
'Nasılsın?'
'Senden yana Allah'a hamd ederim' dedi.
'İşte senden istediğim budur' diye cevapladı." | Mâlik]
7702- İkrime bin Ebû Cehl radiyallahu anh'dan:
"Yanma vardığım gün Allah Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Ey süvari olarak hicret edip gelen kişi, sana merhaba!'"
[Tirmizî]
7703- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
selâm verdiğinde, üç kere selâm verirdi, bir kelime söylediğinde, iyi anlaşılsın diye onu üç kere tekrarlardı." [Buhârî ve Tirmizî]
7704- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Biz cahiliyel devrinde birbirimize: 'Allah, sana göz nimeti versin, sabaha nimete ermiş olarak çık!1 derdik. İslâm'la müşerref olunca bu gibi sözlerden alıkonduk."
Ebû Dâvud. (Abdürrezzâk) dedi ki: Ma'mer, kişinin "Allah sana göz versin!" demesinden hoşlanmazdı; "Allah, senin gözünü nimet içinde bıraksın!" denilmesinde bir sakınca görmezdi.
7705- Ebû Useyd es-Sâidî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir grub insanla oturuyordu. Abbâs bin Ab-
dilmuttalib gelip 'Esselâmü aleykum' dedi. Oturanlar da 'Ve aleykesselâmü ve rahmelul-lahi ve berekâtühû' dediler. Abbâs dedi ki: 'Nasılsınız?'
'İyiyiz Allah'a hamdederiz' dediler. Sonra 'Babamız anamız sana feda olsun! Sen nasılsın, ey Allah'ın Resulü?'
'Allah'a hamdederim, ben de iyiyim' buyurdu." [İbn Mâce|
7706- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adamm Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dediğini duydum: 'İçimizden bir adam kardeşine ve dostuna rastladığı zaman ona eğilerek mi selâm versin?'
'Hayır' dedi.
'Peki onu kucaklasın ve öpsün mü?'
'Hayır.'

'Elini tutup lokalaşsm mı?'
'Evet' buyurdu. (Tirmizî]
"Onu öpsün mü?" kavlinden sonra, Rezîn şunu ekledi: Şöyle buyurdu: "Hayır; ancak uzak yerden gelmişse kucaklayıp öpebilir."
7707- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne yahudilere ve ne de hıristiyanlara benze/neyin! Yahudilerin selâmı parmaklarla; hıristiy anlar in selâmı ise avuçlarla işaret etmektir." [Tİrmizîl
7708- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size ya/ıudiler selam verdiği zaman mutlaka biri şöyle der: 'Essâmü aleyhe' (= Ölüm üzerine olsun!) (Onun için) 'Ve aleyke (= Sana olsun!' diye onların selâmını alın!"
[Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
7709- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Yahudilerden bir grup Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girip: 'Essâmü aleyke' diye selâm verdiler. Ben hemen (ne kastettiklerini) anladım ve şöyle dedim: 'Aleykümüssâmü vella'netü (= Ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun!)' Bunun üzerine Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Yavaş ol ey Aİşe! Allah her şeyde yumuşaklığı sever.'
'Ey Allah'ın Resulü! Ne dediklerini duymadın mı?'
'Ve aleyküm (= Üzerinize olsun!)' dedim ya?' buyurdu.
7710- Diğer rivayette; Ve'siz olarak yalnızca "Aleyküm" olarak geçer.
7711- Diğer rivayette: Aişe şöyle dedi: "Aleykümüssâmu vezzâmmu"
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7712- Müslim, Câbir'den benzerini rivayet elti, içinde şöyle geçer:
"Ne dediklerini duymadın mı?" "Evet, duydum ve cevap verdim. Bİz onlara cevap veririz, onlar ise bize cevap vermezler."
7713- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yahudi ve hırisûyanlara ilk selâmı siz vermeyin! (Onlardan) birine yolda rastlarsanız, onu yolun (kenarından geçmesi için) en dar yerine zorlayın!" |Müslim, EbuDavud ve Tirmizî]
7714- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
üzerinde semer bulunan bir merkebe bindi. Semerinin üzerinde Fedek kadifesi bulunuyordu. Üsâme'yi de terkine aldı. Bedir vak'asmdan önce, Haris bin Hazrecoğulların-da bulunan Sa'd bin Ubâde'yi ziyarete gidiyorlardı. Abdullah bin Ubeyy bin SelüTun bulunduğu bir meclise uğradı.
Bu henüz o miislüman olmadan önceydi. Mecliste putperest, yahudi ve müslümanlar-dan her çeşit insan bulunmaktaydı. Müslümanlar arasında Abdullah bin Revâha da vardı. Hayvanın kaldırdığı toz duman meclisi kaplayınca, Abdullah bin Ubeyy elbisesiyle burnunu örttü. Sonra şöyle dedi; 'Ne olur üzerimize tozutmayın!'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem önce selâm verip sonra durdu. İnip onları Allah'a davet etti ve Kur'ân okudu. Ona İbn Ubeyy şöyle dedi:
'Ey adam! Senin dediklerinden daha güzeli yok. Eğer söylediklerin hak ise gelip meclisimizde bizi rahatsız etme, evine dön! Sana içimizden kim gelirse ona anlatırsın.' Hemen Abdullah bin Revâha şöyle dedi: 'Evet ey Allah'ın Resulü! Gelip meclisimize katılabilirsin, biz seni dinlemekten hoşlanırız.' Derken müslümanlar, yahudiler ve müşrikler birbirlerine karşılıklı sataşmaya başladılar, nerdeyse birbirlerine gireceklerdi. Öte yandan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de devamlı olarak onları sükûta davet ediyordu, nihayet onları susturup teskin etti. Sonra merkebine binip yürüdü ve Sa'd bin Ubâde'nin yanına girdi. Ona şöyle dedi: 'Ey Sa'd! Ebû Hubâb'ın —Ubeyy bin Selûl' u kastediyor— bana ne dediğini duymadın mı? O bana böyle böyle dedi.' Sa'd şu cevabı verdi:
'Onu bağışla, kusuruna bakma! Allah seni hak ile peygamber olarak gönderdi. Sana bu kitabı gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın iradesi sana indirdiği hakkı getirmek suretiyle tecelli etmiştir. Halbuki şu belde halkı, İbn Ubeyy'in basma taç giydirmeye, üzerine de krallara mahsus olan sarığı sarmaya hazırlanıyorlardı. Allah, sana verdiği hak peygamberlikle onların bu hayallerini yıkınca, bu mahrumiyet karşısında İbn Ubeyy kederlen-mişti. İşte bu sebeple İbn Ubeyy görmüş olduğun çirkin hareketleri yapmıştır (Onu affet!)'
Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu affetti.
Esasen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı Allah'ın kendilerine verdiği emirler doğrultusunda daima müşrikleri ve yahudileri bağışlarlardı. Yaptıkları eziyetlere sabırla karşılık verirlerdi. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Sizden önceki kitab ehlinden ve müşriklerden birçok ezayı mutlaka ve behemehal duyacaksınız. Eğer sabrederseniz,
Allah'a karsı gelmekten korunurdanız, bilin ki bu, üzerinde sebat edilecek işlerdendir' (Âl-i İmrân, 186)
Yine Allah Teâlâ buyurdu: 'Kitab ehlinden çoğu hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi inandıktan sonra küfre döndürmeyi İsterler. Allah' in emri gelene kadar onları affedin, geçin! Allah muhakkak her şeye kadirdir.' (Bakara 109)
Onlara savaş ile karşılık vermeye izin verilene dek, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu emirler doğrultusunda onları daima affetmeye çalışırdı;
Bedir savaşı olunca Allah, Kureyş kâfirlerinin yiğit ve ulularından öldüreceklerini öldürdü. Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem o savaşta galip çıktı, büyük bir zafer elde ederek ve birçok ganimetler de alarak döndü. Beraberinde Kureyş kâfirlerinin yiğitlerinden ve elebaşlarından esirler de vardı.
Bunun üzerine İbn Ubeyy ve beraberindeki putperestler: 'Bu Bedir vakası, İslâm'a yönelik açık bir zaferdir. Allah'ın Resulüne İslâm dinine girmek üzere bîat ediniz' dediler ve müslüman oldular." [Buhârî ile Müslim.)
7715- el-Muhâcir bin Kunfuz radiyallahu anlı'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma küçük abdest bozarken geldi ve O'na selâm verdi.
İşini bitirip abdest alıncaya dek onun selâmını almadı. Sonra ona şöyle özür beyan etti: 'Kusura bakma! Ben Allah' in adını ancak temiz iken (abdestli iken) anmak isterim'."
|Ebû Dâvud ve Nesâî]
7716- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Selâm, Allah' in yeryüzüne koyduğu isimlerinden biridir. Bu nedenle onu aranızda yaygın hale getirin! Müslüman bîr adam bir kavme uğrayıp da selâm verirse ve onlar da onun selâmını alırlarsa, onlara selâmı hatırlattığı için bir derece onlardan fazla sevap alır. Eğer selâmını almazlarsa, onun selâmını onlardan
her bakımdan daha üstün ve güzel olan varlıklar alır." [Bezzâr ve Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de.]
1717- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"insanların en acizi, duada aciz olan; insanların en cimrisi de selâm vermekte cimri olandır." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
7718- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: —Hadisi Peygamber'e nisbet etmekte tereddüt edilmiştir—

"(içeriye girmek için) izin isteyen kimseye, selâm vermedikçe izin verilmez." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
7719- Muâviye bin Kurre radiyallahu
anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir meclise uğradığın zaman, ehline selâm ver! Eğer onlar bir hayır üzerinde toplan-mıslarsa sen de onda onlara ortak olursun. Bunun dışında bir amaçla toplanmışlarsa, yine de bunda (selâm vermekte) senin için ecir vardır." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de hap bir isnadla]
7720- Enes radiyallahu anh'dan: "Yemenliler geldiklerinde, Allah Nebîsi
sallallahu aleyhi ve sellem: 'Yemenliler geldiler, musafaha'yı (aranıza) ilk getiren onlar olmuştur' buyurdu." |Ebû Dâvud|
7721- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"El tutmak, selâmın tamamındandır."
[Tirmizî]
7722- el-Berâ' radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Buluşup el sıkışan iki müslüman yoktur ki, ayrılmadan önce Allah onları bağışlamasın." |Ebû Dâvud ve Tİrmizî]
7723- Atâ el-Horâsânî radiyallahu anh'dan, mürsel olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birbirinizle el sıkışın kî, kalplerdeki kin gitsin. Hediyelerin ki, birbirinizi sevesinİz ve aradaki dargınlıklar böylece kalksın." [Mâlik]
7724- Cündeb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabı ile buluştuğu zaman onlara selâm vermeden musafaha etmezdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'fe hafî bir senedle.]
7725- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir mü'min bir mü'minle karşılaşıp, ona selâm verdiği, elini alıp musafaha ettiği zaman, her ikisinin de günahları ağaç yapraklan dökülür gibi dökülür." [Taberânî, Itiu'cemu'l-Evsat'tiL.]
7726- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki müslüman karşılaşıp da tokalaşarak birbirinin hatırını sorarlarsa, Allah ikisinin arasına yüz rahmet indirir; dokson dokuzu o ikisinden en ünsiyetli, en güler yüzlü, en iyilik yapanı, müslüman kardeşinin dileğini en iyi yerine getireni içindir."
[Taberânî, Mu'cetnu'l-Evsat'ta. İsnadında Hasan bin Kesîr bin Adiyy adlı râvi vardır]
7727- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yahudi ve hıristiyanlada tokalaşmayın!"
|Taberânî, Mu'cemil'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
7728- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan: ''O, özrü (tevbesinin kabul edildiği âyet)
nazil olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip elini aldı ve öptü."
|Taberânî, Mu'ce.mu'I-Kebîr'tk. zayıf bir senedle.]
7729- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i Öptü." [Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle]
7730- Abdurrahman bin Rezîn, Seleme bin el-Ekva'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şu elimle biat ettim ve (sonra) elini öptük de buna İtiraz etmedi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsal'ta.]
7731- Enes radiyallahu anh'dan: "Onlar için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den daha sevgili hiçbir şahıs yoktu. Buna rağmen onu gördükleri zaman, hoşlanmadığını bildikleri için, ayağa kalkmazlardı." [TirmİzîI
7732- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bastonuna dayanarak bizim yanımıza çıktığında hemen onun için ayağa kalktık. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Birbirlerine tazim etmek için acemlerin ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın/'" [Ebû Dâvud]
7733- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim insanların kendisi için ayağa kalkıp saygı göstermelerini İsterse, ateşteki yerine hazırlansın." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]

İZİN İSTEMEK
7734- Rib'î bin Hirâş radiyallahu anh'dan: "Bir adam gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den (yanına girmek için) izin isledi ve 'Gireyim mi?' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hizmetçisine: 'Haydi çık da ona izin istemeni(n âdabını) öğret! Ve ona şöyle demesini söyle: 'Esselâmü aleyküm e-edhulu (= Selâm üzerinize olsun, girebilir miyim?')'Adam (dışardan) bunu duydu ve 'Esselâmü aleyküm e-edhulu (= Selâm üzerinize olsun, girebilir miyim!)' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona izin verdi ve adam ondan sonra içeri girdi."
7735- Kays bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi ziyaret edip: 'Esselâmü aleyküm ve rahme-tullah' diyerek selâm verdi.' Babam onun selâmını alçak sesle aldı, ben de ona dedim ki:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içeriye buyurması için izin vermiyecek misin?'
'Bırak da, bize daha fazla selâm versin. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir kere daha: 'Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" diyerek selâm verdi. Sa'd yine duyulmayacak derecede alçak bir sesle selamını aldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir kere daha: 'es-Selâmu aleyküm ve rahmetullahi' diyerek selâm verdi ve geri döndü. Sa'd da arkasından koşup: 'Ey Allah'ın Resulü! Bize daha çok selâm vermen ve bundan hoşlandığım için, selâmınızı hafif sesle alıyordum, buyurun bize gidelim' dedi ve beraberce dönüp Sa'd'ın evine gittiler.
Sa'd ona yıkanmasını teklif etti, yıkandı ve ona zaferan ya da versle boyanmış büyük bir havlu verdi ve Allah Resulü onu üzerine sardı. Sonra ellerini kaldırıp Sa'd'a şöyle dua buyurdu: 'Allahım! Salavât ve rahmetini Sa'd ailesi üzerinde kıl!' Sonra kendisi için hazırlanan yemeği yedi.
Gitmek isteyince Sa'd ona kadife ile eğer-lenmiş olan bir merkep hazırladı. Ondan sonra (oğlu) Kays'a hitaben şöyle dedi: 'Ey Kays! Haydi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e refakat et!' Bunun üzerine ona refakat ettim. Bana: 'Haydi sen de terkime bin!' dedi; fakat ben kaçındım, bunun üzerine bana şöyle buyurdu:
'Ya bin ya da geri dön (zahmet etme)!' dedi ve ben de geri döndüm." [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7736- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Ensâr'ın bir meclisindeydim. Ebû Mûsâ endişeli bir şekilde şöyle dedi: 'Ömer'den içeriye girmek için üç kere izin istedim, cevap vermeyince döndüm. Arkamdan seslenip: 'Neden içeriye girmeden döndün?' diye sorunca: 'Ne yapayım üç kere izin istedim, cevap gelmeyince döndüm. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Biriniz üç kere izin isteyip de kendisine izin verilmeyince dönsün' buyurdu. Bunun üzerine Ömer bana şöyle dedi:
'Vallahi bunu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediğine dair bir delil göstereceksin. İçinizden bunu Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem'den duyan var mıdır? Buna şahitlik etsin.'

Ubeyy bin Ka'b şöyle dedi:
'Vallahi, kavmin en küçüğü sana tanıklık edecektir.' Ben de (yani Ebû Saîd) kavmin en küçüğü idim, kalkıp onunla gittim. Ömer'e: 'Bunu ben de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum' diyerek ona tanıklık ettim."
7737- Diğer rivayet:
"Ebû Mûsâ, Ömer'den üç kere izin istedi. Galiba onu meşgul bulmuş olacak ki geri döndü. Bunun üzerine (Ebû Musa'yı kastederek): 'Galiba Abdullah bin Kays'ın sesini işittim. Haydi ona izin verin de girsin.' dedi. Ebû Mûsâ çağırıldı ve Ömer ona şöyle dedi:
'Neden böyle yaptın?'
'Bize böyle emredildi.'
'Ya bunu hakikaten Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in buyurduğuna dair bir delil getirirsin ya da ben sana yapacağımı bilirim'." Benzeri rivayet.
Onda ayrıca şöyle geçer: "Demek ki çarşılarda alış verişle meşgul olurken böyle bir şeyi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duymaktan mahrum olmuşum" dedi.
7738- Diğer rivayet:
"Ebû Musa (içeri girmek için) izin istedi. Ömer 'Bir' dedi. İkinci kez istedi, Ömer 'İki' dedi. Üçüncü kez izin istedi, Ömer 'Üç' dedi. Sonra Ebû Mûsâ dönünce Ömer ardından adam gönderip çağırtıp şöyle dedi:
'Eğer bu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bellediğin bir şeyse şahit getir! Yoksa seni mutlaka (âleme) ibret yaparım.'
Ebû Saîd dedi ki: 'Bize gelip şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in 'İzin almak üç keredir' buyurduğunu siz duymadınız mı?' Oradakiler onun telaşına gülmeye başladılar. Bunun üzerine dedim ki: 'Müslüman kardeşiniz size korku ve telaş içinde gelmiş siz ise ona gülüyorsunuz.' Ona da şöyle dedim: 'Haydi gidelim bu cezada ben senin ortağınım.' Ona gidip 'İşte Ebû Saîd (benim şahidimdir)' dedi."
7739- Diğer rivayet:
Ebû Mûsâ dedi ki: "Esselâmü aleyküm, ben Abdullah bin Kays'ım." Ona izin vermedi. Bu defa "Esselâmü aleykum, ben Ebû Mû-sâ'yım" dedi. "Esselâmü aleykum, ben Eş'arî'yim" dedi. Sonra geri döndü. Ömer ardından adam gönderip onu geri çevirdi ve "Neden geri döndün! Biz meşgul idik. Senin selâmını onun için alamadık" deyince, "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den böyle duydum da onun için" dedi. Benzeri rivayet.
Ancak bu rivayette Ebû Musa'ya şahitlik yapan Ebû Saîd değil, Ubeyy bin Kâ'b'dır. O şöyle dedi: "Ey Hattâb'm oğlu (Ömer)! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına karşı işkence ve azap vesilesi olma!" Ömer şu cevabı verdi: "Sübhanallah! Sübhanallah! Ben ancak bir şey duydum, onun aslı olup olmadığım anlamak istedim."
7740- Diğer rivayet:
Ömer dedi ki: "Ben seni yalancılıkla itham etmem, fakat insanların yalan hadisler uydurmasından endişe ediyorum."
[Nesâî hariç, altı hadis imamı]
7741- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "Tebuk harbinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e o, bir deri çadır içindeyken geldim ve selâm verdim. Selâmımı aldı. Bana: 'Buyur gir!' dedi.' '(Çadır küçük) tamamen mi gireyim?' diye sordum, 'Evet tamamen gir!' buyurdu ve ben de yanına girdim."
7742- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, o zamanlar evlerin kapılan örtülü olmadığı için birinin kapışma geldiği zaman, yüzü ile kapıya doğru durmazdı, sağ tarafını ya da sol tarafını kapıya çevirerek dururdu ve şöyle derdi: 'Esseîâmü aleyküm, Esselâmü aleyküm!' "
7743- Huzeyl bin Şurahbîl radiyallahu anh'dan:
"Bir adam gelip izin almak için Allah Ne-bîsi sallallahu aleyhi ve sellem'in kapısının lam karşısına durdu-.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Ya şöyle dur, ya da böyle dur! Çünkü izin istemek içindekilere haber vererek içindir' buyurdu."
7744- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Göz içeri girdi mi, artık izn(e gerek) yoktur. [Ebû Dâvud]
7745- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer biriniz çağırıldığında kendisini çağıran elçi ile beraber gelirse bu onun (elçi) için de izin sayılır."
7746- Diğer rivayet:
"Ev sahibinin kapıdaki kimseye gelmesi için elçi göndermesi içeri girmeye izni sayılır." [Ebû Dâvud]
7747- Atâ bin Yesâr radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek dedi ki:
İçeriye girmek için annemden izin alacak mıyım?'
'Evet,'
'Ben zaten her zaman onunla evde kalmaktayım. '
'(Olsun gene de) izin almalısın.'
'Ben ona (sürekli) hizmet ediyorum.'
'Peki onu çıplak görmek ister misin?'
'Hayır.'
'Öyleyse ondan izin al!' buyurdu." [Mâlik]
7748- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiğim zaman ondan izin isterdim, namazda ise Öksürürdü ve ben içeriye girerdim. Değil ise: 'Buyur!' derdi ve ondan sonra içeriye girerdim."
7749- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gece ve gündüz gelirdim. Gece huzuruna girmek için izin istediğim de öksürürdü. Ben de bunu izin sayardım." [Nesâî.]
7750- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Selâmı anladık, peki ya 'İstinas' nedir?"
Şöyle buyurdu: "Kişinin Sübhanallah ya da Allahü ekber veya el-Hamdulillah demesi ya da öksiirmesidir. (Bu gibi ibarelerle) ev halkına izin verilir."
[İbn Mâce zayıf bir senedle]
7751- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Senin yanıma girmek için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Bu, seni bundan ahkoyuncaya dek böyle devam edecektir." [Müslim]
7752- CâbİR radiyallahu anh'dan: "Babamın bir borcu hususunda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve kapıyı çaldım. 'Kim o?' diye seslendi. 'Benim' dedim. 'Benim benim!' dîye söylenerek çıktı. Belli ki (kim olduğumu söylemeden yalnızca) 'Benim' dememden hoşlanmamış bir hali vardı."
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]

7753- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in odalarından birinin İçine baktı. (Onu farkeden) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen mışkas denilen ok demiri veya demirleriyle ona doğru ayağa kalktı. Enes: "Peygamberi elindeki demiri o adama dürtmek için onun görmediği tarafından ona yanaştığını görür gibiyim" dedi.
7754- Diğer rivayet:
"Bir bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kapısına geldi. Gözünü kapının içine dikip bakmaya koyuldu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu gördü, eline bir bıçak ya da ince bir kazık aldı onu beklemeye kovuldu. Derken bedevî, onu görünce geri çekildi.
Şöyle buyurdu: 'Eğer bakmaya devam et-seydin bununla gözünü ayacaktım'',"
[Mâlik hariç, altı hadis İmamı]
7755- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim izinleri olmadan bir topluluğun evini dikizlerse, gözünü çıkarmaları artık onlara helâl olur."
7756- Diğer rivayet:
"Gözü heder olur (yani diyet gerekmez)."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
7757- Ebû Zer radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bir kimse izinleri olmadan bir evin perdesini açıp da içeriye bakarsa ve ev halkının avretini (yani görünmesi mahzurlu olan yerini) görürse, cezayı mucip bir suç işlemiş olduğundan o eve artık onun bir daha gelmesi helâl olmaz. Eğer basını uzatıp evin içine bakarsa da ev sahibi de onun gözünü çıkarırsa bundan dolayı kınanmaz.
Eğer kapılar ve perdeler açık olup da bakarsa o zaman suç bakanın değil, hane sahibinin olur." [Tirmizî]
7758- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
el-Hakem bin Ebî'I-As'i Medine'den Taife sürgün edişinin sebebi şudur: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem odasmdayken bir gölge ile karşılaştı, o gölge sanki ona bakıyordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Keler var, keler var' diye bağudı. Bir de ne görsün bakan kişi el-Hakem değil mi? Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem el-Hakem'e şöyle dedi: 'Sen artık ben burada kaldıkça, Medine'de kalamazsın.' Sonra onu Taife sürdü."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. İsnadında Müdrik bin Süleyman vardır.]
7759- A'yun el-Harizmî radiyallahu anh'dan:
"Enes'e geldim. O, dehlizdeydi. Ona selâm verdim. 'Burası izin istenmeyecek bir yerdir, gir!' dedi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. A'yun meçhul bir râvidir]

AKSIRMAK, ESNEMEK, BERABERCE OTURMAK, MECLİS ÂDABI, UYUMA VE OTURMA BİÇİMİ
7760- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında iki adam aksırdı. Birine 'Yerhamükel-lahV dedi; ötekine demedi. Sebebi sorulduğunda şöyle buyurdu: 'Bu alcsırdığı zaman el-Hamdülillah diyerek Allah'a hamdetti, öteki ise hamdetmedi'."
[Bulıârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7761- Abdullah bin Ebî Bekr, babasından: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Biri aksırdığı zaman ona: 'Yerhamükeüah!' de! Bir daha aksınrsa yine 'Yerhamukellah!' de! Bir daha aksınrsa 'Sen galiba nezle olmuşsun' def" Râvi diyor ki: "Bunu üçüncüsünden mi, yoksa dördüncüsünden mi sonra dedi, bilmiyorum." [Mâlik]
7762- Ubeydullah bin Rifâa ez-Zurakî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aksırana üç kere: 'Yerhamukellah!' de! Eğer üçten fazla aksınrsa, serbestsin. İstersen yine 'Yerhamukellah!' dersin, istersen demezsin." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7763- Seleme bin el-Ekvâ' radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den duymuş. Bir adam onun yanında aksırdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Yerhamukellah (= Allah sent esirgesin)!' dedi. Bir daha aksırınca Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Adam nezle oldu', buyurdu" [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
7764- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah aksırmayı hoş karsılar, esnemekten ise hoşlanmaz. Sizden biriniz aksırıp da '<?/-Hamdülillah' derse, bunu duyan her müslü-manın ona: 'Yerhamukellah!' demesi gerekir.
Esnemek ise şeytandandır. Biriniz namazdayken esnerse, gücü yettiğince onu önlemeye ve tutmaya çalışsın. (Esneyerek) 'HâV demesin. Çünkü bu, şeytandandır. O esnerken Şeytan ona güler."
7765- Diğer rivayet:
"Biriniz esnerken elini ağzına getirsin. O: 'Âh âh!' dediği zaman, şeytan onun (esneye-nin) içinden güler."
[Bulıârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7766- Müslim ve Ebû Dâvud, Ebû Sa-îd'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz esnediği zaman, eliyle ağzını kapatsın. Çünkü şeytan ağzından girer."
7767- Ebû Hureyre radiyallahu aıh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aksırdığı zaman yüzünü elleri veya elbisesiyle kapar, sesini de kısmaya çalışırdı."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7768- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Yahudiler, kendilerine 'Yerhamükellah!'
demesi için zoraki olarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda aksırırlardı. O da onlara şöyle derdi: 'Allah size hidayet versin ve aklınızı ıslah etsin!'"
[İkisi de Tirmizî ile Ebû Davud'a ait.]
7769- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim aksırdıktan sonra hemen 'el-Hamdü lillah' derse, böğür sancısından kurtulur ve bir daha asla diş ağrısı çekmez."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.l
7770- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim konuşurken aksınrsa anla ki, o sözü doğrudur." ITaberânî, Mu'cermt'l-Evsat'ta ve Ebû Ya'lâ zayıf bir isnadla.]
7771- O (Ebû Ya'lâ) ieyyin ve hafîbir isnadla Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En doğru söz, aksırırken söylenen sözdür."

7772- Kayle bint Mahrame radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dizlerini bükerek oturduğunu görmüş. (Kayle) dedi ki: 'Oturuşunda onu öyle tevazu içinde görünce, korkudan titremeye başladım'." |Ebû Dâvud]
7773- eş-Şerîd bin Süveyd radiyallahu anh'dan:
"Sol elimi sırtımın arkasına koyup sağ elimin kabasına dayanarak oturuyorken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana uğradı ve şöyle dedi: 'Kendilerine gazap edilenlerin oturuşu gibi mi oturuyorsun?'"
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7774- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oturduğu zaman (dizlerini diker) eliyle dizlerini sarardı." [Tirmizî ve Ebû Dâvud|
7775- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oturduğunda biz de etrafına otururduk. Şayet geri gelmek niyetiyle (meclisten) kalkmış ise ya pabucunu yahut üstündeki (ridâ, sarık gibi) bir şeyi çıkartıp, oraya bırakırdı. Ashâb da onu(n geri geleceğini) anlar, yerlerinden kı-mıldamazlardı ve onun dönüşünü beklerlerdi." [Ebe Dâvud]
7776- Enes radiyallahu anh'dan:
(Daha önce) Kur'ân'm faziletleri bahsinde geçen bir hadisi nakletti. (Orada şöyle geçer:)
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İyi arkadaş misk (güzel koku) sahibi gibidir."
7777- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakın yollarda oturmayın!"
"Yollarda oturmak durumundayız. Çünkü orada (ihtiyaçlarımızı) konuşuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yolda oturmaktan başka bir çare bulamazsınız, o zaman yolun hakkını verin!"
"Yolun hakkı nedir ey Allah'ın Resulü?" dediler.
"Harama bakmamak, eziyet etmemek (yani gelen geçeni rahatsız etmemek), verilen selâmları almak, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak" buyurdu. [Buhârî, Müslim ve Ebû Davud.l
7778- Onun (Ebû Davud'un) Ömer'den benzeri rivayeti:
Orada şöyle geçmektedir: "Zor durumda olana yardım eder imdadına yetişirsiniz, yolunu şaşırana da yol gösterirsiniz."
7779- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Avlularda oturup konuşuyorduk. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gelip başımızda durarak şöyle buyurdu: 'Neden böyle yollarda oturuyorsunuz?'
'Kötü bir şey için değil, sırf iyi şeyler için oturup konuşuyoruz' dedik. Şöyle buyurdu: 'Ya oturmayın, ya da oturduğunuz takdirde harama bakmamak, selâm almak, güzel konuşmak gibi yolun hakkı olan şeyleri verin!'" [Müslim]
7780- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Abdullah) İbn Dînâr dedi ki: "Ben ve İbn Ömer, Hâlid bin Ukbe'nin çarşıdaki evindeydik. Bir adam gelip onunla bizden gizli bir şey konuşmak istedi. İbn Ömer'in yanında benden, bir de onunla gizli konuşmak isteyen adamdan başka kimse yoktu. Bunun üzerine İbn Ömer başka bir adamı daha çağırdı, böylece dört kişi olduk. Bana ve çağırdığı adama dedi ki: 'Biraz geri durun! Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Diğer bir kişi olmaksızın iki kişi aralarında fısıldaşmasıri."
[Buhârî, Müslim ve aynı lafızla Muvattâ.\
7781- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz kendisinin oturması için kimseyi yerinden katiyen kaldırmasın. Lâkin (sizler) meclisi genişletip (yeni) gelene yer açın ki Allah da size yerinizi genişletsin."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7782- Saîd bin Ebî'l-Hasan radiyallahu anh'dan:
"(Sahâbî) Ebû Bekre, bir şahitlik konusunda bize gelmişti. Biri ona yer vermek için yerinden ayağa kalkınca oraya oturmak istemedi ve şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bundan nehyelti. Bir de kişinin giydirmediği kimsenin elbisesine silmesinden nehyetti." [Ebû Davud]
7783- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yerinden kalkıp tekrar geri dönerse oraya oturmakta herkesten daha hak sahibidir."
[Müslim ve Ebû Dâvud]
7784- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Biz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gittiğimizde meclisin en sonunda halkanın bittiği yerinde otururduk." [Ebû Dâvud]
7785- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Meclislerin en hayırlısı, en geniş olanıdır." |İkisi de Ebü Davud'a ait.]
7786- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İzinleri olmadan iki kişi arasında oturma!" |Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7787- Ebû Miclez radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gelip halkanın ortasına oturan kimseyi kınamıştır." [İkisi de Ebû Dâvud ile Tİrmizî'nindİr.]
7788- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mescide girdi. Onlar halka olmuş toplanıyorlardı. Şöyle buyurdu: 'Neden sizin böyle dağı-
nık gruplar halinde oturduğunuzu görüyorum?..'" [Müslim ve Ebû Dâvud]
7789- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz gölgede —diğer rivayette güneşte— olup da gölge kendisinden çekilip bir kısmı güneşte diğer bir kısmı gölgede kalırsa hemen oradan kalksın." [Ebû Dâvud]
7790- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her şeyin bir efendisi vardır. Meclisin efendisi de kıbleye karsı olandır."
(Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta]
7791- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi, bir adamla oğlu arasında oturmasın." [Taberânî, Mu'cemu't-Evsat'ta hafi bir isnadla]
7792- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ben kamım üzerinde yatarken yanıma uğradı ve beni ayağıyla dürterek şöyle dedi:
'Ey Cüneydib! Bu yatış (biçimi), cehennem ehlinin yatışıdır'."
[İbn Mâce, meçhul bir râvi tarikiyle.]
7793- Ya'îş bin Tafha radiyallahu anh'dan: "Babam Suffe ashâbindandı. Bana anlattığına göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş:

'Haydi benimle gelin!' Âişe'nin evine gitti ve dedi ki: 'Ey Âişe bize yemek ver!' Âişe, bize bir nevi sebze yemeği getirdi, yedik. Sonra 'Ey Âişe, doymadık bize yemek getir!' buyurdu. Bu defa bize kuş büyüklüğünde hayse (keş ve yağ karışımı hurma yemeği) getirdi, onu da yedik. Sonra ona: 'Haydi bize içir!' dedi. Gitti bir büyük tas süt getirdi, onu da içtik. Sonra: 'Ey Aişe! Bize su getir!' dedi. Bize bir maşrapa su getirdi onu da içtik. Sonra şöyle buyurdu: 'isterseniz yatın, dilerseniz mescide gidin!' Hemen mescide geldim. Seher vakti karnım üzerinde yatarken biri gelip ayağı ile beni dürttü ve dedi ki: 'Bu yatış, Allah'ın nefret ettiği bir yatıştır.' Bir de baktım ki dürten zat Allah'ın Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem imiş." |Ebû Davudi
7794- Ali bin Seybân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim evin üstünde korkuluğu olmadan yatarsa, ondan Allah'ın koruması uzak kalmıştır." [Ebû Dâvud]
7795- Ubâde bin Temîm'den, o da amcası (Abdullah b.Zeyd')den:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i bir ayağını diğer ayağının üstüne koymuş vaziyette sırt üstü yalarken görmüş."
Mâlik dedi ki: "İbnü'l-Müseyyeb'den Ömer'le Osman'ın da aynı şeyi yaptıkları bana ulaştı." |Altı hadis imamı.]
7796- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir ayağını diğerinin üstüne koyarak sırt üstü uzanıp yatmasın!"
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
7797- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i solundaki bir yastığa yaslanmış olarak gördüm." |Tirmizî]
7798- Ümmü Seleme'nin ailesinden birinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yatağı, insanın kabrine konduğu şekildeydi. Mescid ise (yatağın) başı tarafındaydi."
[Ebû Dâvud]

YARDIMLAŞMA, İTTİFAK KURMA, KARDEŞLİK, ŞEFAAT GİBİ ŞEYLERLE MÜSLÜMANLAR ARASINDA DAYANIŞMA
7799- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zalim olsun mazlum olsun kardeşine yardım et!" Bir adam dedi ki:
"Müslümana yardım ederim, fakat zalime nasıl yardım edeyim?" Cevap verdi:
"Zalimi zulmünden alıkoymakla ona yardım edersin. Çünkü onu zulümden menetmek ona yardım saydır." IBuhârî ve Tirmizî.]
7800- Cabir ve Ebû Talha radiyallahu an-humâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namusu çiğnendiği, şahsiyetine sataşıldığı bir yerde müslümamn yardımına koşmayan bir kimseye, yardım istediği bir yerde Allah yardım etmez.
İrzına sataşıldığı ve şahsiyetinin çiğnendiği bir yerde müslümamn yardımına koşana gerektiği yerde Allah da yardım eder"
|Ebû Dâvud]
7801- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim müslûman kardeşinin ırz ve şahsiyetini korursa, Allah onun yüzünü kıyamet gününde cehennem ateşinden uzak tutar."
|Tirmizî]
7802- Sürâka bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Günaha girmedikçe, en hayırlınız akraba ve kabilesini savunandır." |Ebû Dâvud]
7803- Vasile bin el-Eska' radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Asabiyyet (ırkçılık) nedir?" Şöyle buyurdu:
"Zulüm işlemesinde kavmine yardım etmendir." [İkisi de Ebû Davud'a ait.|
7804- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"islâm geldikten sonra cahiliyet döneminde Arap kabileleri arasında başkalarına baskı yapmak amacıyla yapılan yardımlaşma akdi (hılf) yoktur. Ancak İsiâm cahiliyet devrinde mazluma yardım amacıyla yapılan ahitleşmeleri kuvvetlendirmiş ve (daha da pekiştirmiştir)." [Müslim ve Ebû Dâvud.]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bununla (Cahiliyede uygulanan) Mutaybîn akdini kastetmiştir."
7805- Âsim el-Ahvel'den, dedi ki:
Enes'e dedim ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in 'İslâm geldikten sonra cahiliyet döneminde Arap kabileleri arasında başkalarına baskı yapmak amacıyla yapılan yardımlaşma akdi (hılf) yoktur.' dediğini sen duydun mu?"
Şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Kureyş ile Ensâr arasında dayanışma akdini benim evimde yaptı."
Diğer rivayette: "Muhacirlerle Ensâr arasında iki veya üç kere dayanışma ittifak ve birliğini benim evimde tesis etti" diye geçer.
[Buhari, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7806- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Talha ile Ebû Ubeyde'yi kardeş yaptı." [Müslim]
7807- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturuyordu, bir adam ondan bir şey istemek için geldi. Bunun üzerine bize yönelip şöyle buyurdu: 'Ona şefaat edin (yardımcı olun) da sevaba girin. Allah, Resulünün dilinden dilediğini yerine getirir'." [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
7808- Muâviye radiyallahu anh'dan: "İhtiyacını arzedene yardımcı olun ki ecir alasınız. Sizin yardım edip bu sebeple ecir alabilmeniz için ben bazı işleri (halletmeyi) geciktiririm. Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'ihtiyacı olana yardım edin de sevaba girin!'" [Ebû Dâvud]
7809- Nesâî'nin rivayeti:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Şefaat edin (yardım ederek hayra vesile olun) ki ecir alasınız!"
Müellif bu rivayete başka bir şey ilave etmedi. Derim ki: Ben bunu Ebû Dâvud'da bulamadım. Nesâî ise bunu Muâviye'den, Zekât bahsinde şu lafızla rivayet etti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kişİ bazen benden bir şey ister de onu vermeyi geciktiririm ki, siz ona yardım etmekle ecre giresiniz." Evet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yardım edin ki sevaba giresiniz!"
7810- İbn Ömer radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu (tehlikede) yalnız bırakmaz. Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim bir müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını bertaraf eder. Kim müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter." [Ebû Dâvud]
7811- Rezîn şunu ekledi:

"Kim müslümanla beraber gidip de hakkını (başkasından) ahp ona verirse, Allah ayakların kayacağı Sırat üzerinde onun ayağını sabit kılıp kaydırmaz."
Derim ki: Müellif bu hadisi iki hadisten sonra tekrar etti ve şöyle dedi: Buhârî, Müslim ve Tirmizî." Ancak Ebû Davud'u zikretmedi.
7812- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Allah onun kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim güç durumda olan bir müslümana kolaylık sağlarsa, Allah ona hem dünyada, hem de âhirette kolaylık ihsan eder. Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah onun dünya ve ûhiret ayıplarını örter. Kul kardeşinin yardımında oldukça, Allah da onun yardımında olur." IMüslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7813- Ebû Hureyre radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Din samimiyettir,"
Dediler ki:
"Kime karşı ey Allah'ın Resulü?"
"Allah'a kitabına ve müstumanların liderlerine karşı samimi davranmaktır. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Onu yüzüstü bırakmaz. Ona yalan söylemez. Ona zulmetmez. Her biriniz kardeşinin aynasıdır. Eğer onda bir rahatsızlık görürse, ondan onu bertaraf etsin" buyurdu. |Tirmizî|
7814- Ebû Mûsâ radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min mü'min için, parçaları kenetlenmiş bir bina gibidir."
(Bunu söylerken) Mübarek parmaklarını birbirine kenetledi. [BuhM, Müslim ve Tirmizî]
7815- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin mü'min üzerinde altı hakkı vardır: Hasta olduğunda onu ziyaret eder, öldüğünde cenazesinde bulunur, davet ettiğinde, davetine icabet eder, karşılaştığında ona selâm verir, aksırdığında ona 'Yerhamükellah/' der, yanında da olsa, uzakta da olsa iyiliğini İster." [Mâlik hariç, altı hadis imamı. Lafız Nesâî'nin.j
7816- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yapacağı en küçük iyiliği bile asla hakir görmesin. Yapacak hiçbir şey bulamazsa kardeşini güler yüzle karşılasın. Bir et satın alırsan ya da bir tencere kaynatırsan suyunu çok katıp komşuna ondan ikram et!" [Tirmizî]
7817- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallalîahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah insanların ihtiyaçlarını gidermek için birtakım insanlar yaratmıştır ki, insanlar muhtaç olduklarında onlara koşarlar, işte onlar Allah'ın azabından emin olanlardır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir senedle]
7818- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, müslüman kardeşinin işine koşarsa, onun için bu, on sene itikafta kalmaktan daha hayırlıdır. Kim de sırf Allah rızasını talep etmek için bir gün itikafa girse, Allah onunla cehennem arasında, her birinin arasındaki mesafe doğu ile batı arası kadar olan üç hendek kılar."
[Taberânî, Mu''cennt'I-Evsat'ta. zayıf bir senedle.]
7819- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir hidayete çağırırsa, kendisine uyanların ecri kadar, onların ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin ecir alır. Kim de bir dalâlete davet ederse, dalâlete gidenlerin günahı gibi, onların günahlarından hiç eksilmeksi-zin günah alır."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve TirmİzÎ]

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİNİ SEVMESİ, SIRLARINI GİZLEMEK, İKİ KİŞİNİN ARASINI DÜZELTMEK, SAYGI, GÜZEL AHLÂK, HAYA VE EDEBLE İLGİLİ DİĞER KONULAR
7820- Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'nıinler; birbirlerini sevmekte, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkat göstermekte tek vücut gibidir. O vücudun bir organı rahatsız olursa, diğer organlar da acı çekip uykusuz kalır.7' |Buhârî ile Müslim.]
7821- el-Mikdâm radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi müslüman kardeşini severse, onu sevdiğini kendisine bildirsin." |Ebu Dâvud ve Tirmizî]
7822- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
yanında bir adam bulunmaktaydı. Oradan bir (başka) adam geçti. Yanındaki şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben bu adamı seviyorum.'
'Peki ona bunu bildirdin mi?'
'Hayır.'
'Haydi kalk bunu ona bildir.'' buyurdu. Bunun üzerine adam yerinden fırladı ve adama yetişip şöyle seslendi: 'Ben seni Allah rızası İçin seviyorum.'
Adam'ın cevabı: 'Beni kendi rızası için sevdiğin Allah da seni sevsin!'" |Ebû Dâvud]
7823- Yezîd bin Nu'âme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi bir kişi ile (İslâm) kardeş(i) olduğu zaman, onun ismini, babasının ismini ve kimlerden olduğunu sorsun. Çünkü böyle yapmak, sevginin artmasını söyler." ITirmizî]
7824- Ebö Hureyre radiyallahu anh'dan (dedi ki):
"Sevdiğini ölçülü sev! Çünkü o (sevdiğin) bir gün nefret ettiğin kişi olabilir. Nefret ettiğinden de ölçülü olarak nefret et! Çünkü o bir gün sevdiğin dostun olabilir." [Tirmizî.]
Tirmizî Peygamber'in sözü olarak gelen rivayeti tercih etmiştir.
7825- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Kıyamet gününde Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Celâlim hakkı için birbirlerini sevenler nerede'/ Bugün onları, gölgemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı şu anda gölgemde gölgelendireceğim'." [Mâlik ve Müslim.]
7826- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
(Allah Teâlâ:) "Celâlim hakkı için birbirlerini sevenlerin, Peygamber ve şehitlerin dahi gıpta edecekleri nur minberleri olacaktır (buyurdu)" [Tirmirf]
7827- Ebû İdrîs el-Havlânî radiyallahu anh'dan:
"Dımaşk mescidine girdim. Bembeyaz dişleri olan son derece parlak yüzlü bir delikanlı gördüm; insanlar etrafını çevirmişlerdi. Bir şeyde ihtilâfa düştükleri zaman ona soruyorlar ve onun fikrini alıp geri dönüyorlardı. Onun kim olduğunu sordum; 'Muâz bin Ce-bel'dir' dediler. Ertesi gün erkenden onun yanma gittim, baktım ki erken gelmekte beni geçmiş, namaz kılıyordu.

Namazını bitirene kadar bekledim, sonra huzuruna vardım, selâm verip dedim ki:
'Vallahi ben seni seviyorum.'
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
Bunun üzerine cübbemin kenarından tutup beni kendine çekti ve şöyle dedi:
'Müjde. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah Teâlâ buyurdu: Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim rızam için birbirlerine ikram edenlere muhabbetim vacip olmuştur'." |Mâük|
7828- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Amellerin en üstünü, Allah için sevmek, Allah için nefret etmekti?:" |Ebû Dâvud]
7829- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah'ın kullarından birtakım insanlar vardır ki ne peygamberdirler ve ne de şehittirler. Lâkin Allah katındaki mevkilerinden dolayı onlara hem peygamberler hem de şehitler kıyamet günü gıpta edeceklerdir." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü kimdir onlar, bize bildirir misin?"
"Akraba olmadıkları halde ve mali yönden hiçbir çıkarı da bulunmadığı halde birbirileri-ni sırf Allah için seven kimselerdir. Vallahi onların yüzleri nurdur, şüphesiz onlar nur üzere olacaklardır. Onlar, insanlar korktukları zaman onlar korkmayacak, üzüldükleri zaman da onlar üzülmiyeceklerdir. Sonra şu âyeti okudu: 'Haberiniz olsun. Allah'ın velileri var ya, onlar için ne korku vardır ve ne de mahzun olacaklardır'." (Yûnus, 62) [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7830- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam başka bir kasabada bulunan müslüman kardeşini ziyaret etti. Allah onun yoluna bir melek gönderdi ve melek ona sordu: 'Nereye böyle?' 'Şu kasabadaki arkadaşıma.' 'Ondan beklediğin bir menfaat mi vardır?' 'Hayır sadece onu Allah için sevdiğim için.' 'Ben Allah' in sana gönderdiği bir elçiyim,
hi gıpta edecekleri nur minberleri olacaktır (buyurdu)" [Tirmizî]
7827- Ebû İdrîs el-Havlânî radiyallahu anh'dan:
"Dımaşk mescidine girdim. Bembeyaz dişleri olan son derece parlak yüzlü bir delikanlı gördüm; insanlar etrafını çevirmişlerdi. Bir şeyde ihtilâfa düştükleri zaman ona soruyorlar ve onun fikrini alıp geri dönüyorlardı. Onun kim olduğunu sordum; 'Muâz bin Ce-bel'dir' dediler. Ertesi gün erkenden onun yanma gittim, baktım ki erken gelmekte beni geçmiş, namaz kılıyordu.
Namazını bitirene kadar bekledim, sonra huzuruna vardım, selâm verip dedim ki:
'Vallahi ben seni seviyorum.'
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
'Vallahi mi?' dedi.
'Vallahi' dedim.
Bunun üzerine cübbemin kenarından tutup beni kendine çekti ve şöyle dedi:
'Müjde. Ben Allah Resulü sallallahu aİey-hi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah Teâlâ buyurdu: Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam İçin birbirlerini ziyaret edenlere ve benim rızam için birbirlerine ikram edenlere muhabbetim vacip olmuştur'" [Mâlik]
7828- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Amellerin en üstünü, Allah için .sevmek, Allah için nefret etmektir." [Ebû Dâvud]
7829- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın kullarından birtakım insanlar vardır ki ne peygamberdirler ve ne de şehittirler. Lâkin Allah katındaki mevkilerinden dolayı onlara hem peygamberler hem de şehitler kıyamet günü gıpta edeceklerdir." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü kimdir onlar, bize bildirir misin?"
"Akraba olmadıkları halde ve mali yönden hiçbir çıkan da bulunmadığı halde birbirileri-ni sırf Allah için seven kimselerdir. Vallahi onların yüzleri nurdur, şüphesiz onlar nur üzere olacaklardır. Onlar, insanlar korktukları zaman onlar korkmayacak, üzüldükleri zaman da onlar üzülmîyeceklerdir. Sonra şu âyeti okudu: 'Haberiniz olsun. Allah'ın velileri var ya, onlar için ne korku vardır ve ne de mahzun olacaklardır'." (Yûnus, 62) [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7830- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam başka bir kasabada bulunan müslüman kardeşini ziyaret etti. Allah onun yoluna bir melek gönderdi ve melek ona sordu: 'Nereye böyle?' 'Şu kasabadaki arkadaşıma.' 'Ondan beklediğin bir menfaat nü vardır?' 'Hayır sadece onu Allah için sevdiğim için.' 'Ben Allah' in sana gönderdiği bir elçiyim, bilesin ki onu Allah için sevdiğinden dolayı Allah da seni sevmiştir' dedi." [Müslim]
7831- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir kulunu sevdiği zaman, Cibril'i çağırıp 'Ben falan kulumu seviyorum, sen de onu sev!' der. Cibril de onu sever ve sonra (Cibril) gök yüzünde şöyle seslenir: 'Allah, falan kimseyi seviyor, siz de onu sevin.1' Bunu müteakip tüm sema ehli onu sever. Sonra o kul yeryüzünde de herkes tarafından sevilip kabul görür.
Bir kulundan nefret ettiği zaman, Cibril'i çağırıp şöyle der: 'Ben falan kulumdan nefret ediyorum, sen de nefret et!' Hemen Cibril de ondan nefret eder, sonra gökte şöyle seslenir: 'Allah falandan nefret ediyor, siz de nefret edin!' Bunun üzerine gök ehli ondan nefret ederler. Sonra yeryüzündeki tüm varlıklar da ondan nefret ederler."
7832- Diğer rivayet: Süheyl bin Ebû Salih dedi ki: "Arafat'ta idik, derken Ömer bin Abdula-
zîz geçti. Kendisi hac emîri idi; herkes ona bakıyordu. Dedim ki: 'Babacığım! Allah galiba Ömer bin Abdilazîz'i seviyor.'
'Neden?'
'Çünkü herkes onu seviyor. İnsanların kalbinde yer etmiş.'
'Ben de sana bildiriyorum, Ebû Hurey-re'nin şöyle rivayet ettiğini duydum' dedi." Ve yukardaki ilgili hadisi nakletti. [Mâlik, Buhâ-rî, Müslim ve Tirmizî. Lafız Müslim'e aittir.]
7833- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e 'Kıyamet ne zaman kopacak?' diye sordu.
'Soruyarsun ama ona ne hazırladın?' buyurdu.

'Bir hazırlığım yok; sadece Allah ve Resulünü seviyorum' deyince, O şöyle buyurdu: 'KİŞİ sevdiğiyle beraberdir.'
Enes dedi ki: İslâm'dan sonra artık Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in: 'O halde sen sevdiklerinle berabersin' sözünden daha çok hiçbir şeye sevinmedik."
(Enes dedi ki:) "İşte ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i, Ebû Bekr'i, Ömer'i seviyorum. Onlar gibi amelim yoksa da onlan sevdiğim için (inşaallah) onlarla beraber olurum. Bunu umuyorum."
7834- Diğer rivayet:
Enes dedi ki: "Ben Allah'ı da ve Resulünü de seviyorum." İlgili hadisi nakletti.
7835- Diğer rivayet:
"Muğire (b. Şu'be)'nin benim akranım olan bir çocuğu geldi. Bunun üzerine Allah Resulü: 'Kıyamet kopuncaya dek yaşarsa ona ihtiyarlık gelmiyecektir'. buyurdu"
[Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve TirmİzÎ]
7836- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Kişi bir grup insanı sever fakat onlar gibi ameli olmaz." Şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Zer! Sen sevdiğinle berabersin." "Ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum."
"Sen sevdiklerinle beraber olacaksın." Ebû Zer sözünü tekrarladı, Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem de cevabını aynen tekrarladı. [Ebû Dâvud]
7837- AİŞe radiyallahu anhâ'dan: "Mekkeliler'den şakacı bir kadın, Medine'ye geldi. Bir ahbabında konakladı. Âişe dedi ki:
'Sevgilim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ne doğru söylemiş:
'Ruhlar teçhiz edilmiş askerlerdir. Ezelden tanışanlar birbirlerini severler. (Ezelde) birbirinden kaçanlar bir türlü uyum sağlayamazlar'." [Buhârî]
7838- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'a en sevgili olanınızı size bildireyim mi?"
"Evet" dedik. Şöyle buyurdu:
"Allah'a en sevgili olanınız, insanlara en sevgili olandır, içinizden Allah' in en nefret ettiği kişiyi size bildireyim mi?"
"Evet" dedi. "İçinizden Allah'ın en nefret ettiği kişi, insanların kendisinden en çok nefret ettiği kişidir" buyurdu. |Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'UL.)
İsnadında Abdurrahman bin Hayde el-En-bârî adh bir râvi vardır.
7839- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Meclisler birer emanet yeridir (orada konuşulanlar ifşa edilemez); ancak üç şey hariç: Haram kan akıtılmışsa, haram olana ve iffete tecavüz edilmişse ve haksız yere başkasının malı alınmışsa." [Ebû Dâvud]
7840- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam bir adama bir söz söylerse bu söz onda emanettir, kimseye söyleyemez."
[Ebû Dâvud ve TirmizÎ]
7841- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
ben çocuklarla birlikte oynarken, bize geldi ve beni bir iş için bir yere gönderdi. Bu nedenle annemin yanına geç kaldım. Bana sordu: 'Neden geç kaldın?'
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni bir işe gönderdi.'
'Ne idi o iş?'
'O bir sırdır.'
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sırrını sakın kimseye söyleme!' dedi."
Enes dedi ki: "Vallahi onu bir kimseye an-latsaydım ey Sabit mutlaka sana (da) anlatırdım." [Buhârî ile Müslim.]
7842- Ebû'd-Derdâ' radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Oruç, namaz ve zekâtın derecesinden daha üstün olan bir şeyi (ibadeti) size bildireyim mi?"
"Evet" dediler.
"İki (dargın) kişinin arasını bulmak. Çünkü dargınlar arasını ifsat etmek (imanı kökünden) kazır" buyurdu. [Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
Diğer rivayette şunu ekledi:
"Onun saç tıraş ettiğini söylemiyorum. O dini tıraş eder, alıp götürür."
7843- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ya§lı bir müslümana, Kur'ân'la amel edip ondan uzaklaşmayana ve adaletli yöneticiye hürmet etmek, Allah'a saygıdandır."
[Ebû Dâvud]
7844- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yaşlı kimseye sırf yaşından dolayı hürmet eden hiç kimse yoktur ki, Allah da ona yaşlandığında saygı gösterecek birini ihsan etmesin." |TirmizÎ]
7845- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i görmek isteyen yaşlı bir adam geldi, ona yer açmakla cemaat biraz ağır davranınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir'."
[İkisi de TİrmizÎ'ye ait.]
7846- Amr bin Şuayb babasından, o da dedesinden radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Küçüğümüze acımayan, büyüğümüzün kadrü kıymetini bilmeyen bizden değildir."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla TirmizÎ]
7847- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ona bir dilenci uğradı, eline bir ekmek parçası verip savuşturdu. Az sonra üstü başı düzgün biri geldi, onu oturttu yedirdi. Sebebi sorulunca da şöyle dedi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İnsanlara kendi mevki ve durumlarına göre davranın!'" [Ebû Dâvud]
7848- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Cerîr bin Abdullah, eve girdi. Evin içi dolu idi, oturacak yer bulamayınca Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona izarını ya da ridâsını atıp: 'Bunun üstüne otur!' dedi. Onu alıp, öptü ve bağrına bastı. Sonra şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü bana ikram ettiğin gibi Allah da sana ikram etsin!' Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: "Size bir kavmin ulusu gelirse, ona hürmet edin!'" [Taberâ-nî, Mu'cemu'l-Evsat'Ut ve Bezzâr hafî bir senedle.]
7849- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi müslüman kardeşine hürmet ettiği zaman sanki Allah'a saygı göstermiş gibi olur."
[Bezzâr leyyin bir senedle.]
7850- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir şey beklemeden ve kendisinden de korkmadan, bir insan müslüman kardeşinin (atının) üzengisinden tutarsa Allah onu

bağışlar."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'te. İsnadında Hafs bin Ömer eİ-Mâzinî vardır.]
7851- Muâz radiyallahu anh'dan: "Ayağımı özengiye koyup (yola çıkarken) Allah Nebisi saUallahu aleyhi ve sellem'in bana en son tavsiyesi şu olmuştur: 'Ey Muâz! İnsanlara karşı güzel ahlâkla davran!'" [Mavattâ.]
7852- Mâlik radiyallahu anh'dan: (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."
7853- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü saUallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz mü'min güzel ahlâk sayesinde, oruç tutan ve gece namaz kılanların derecesine ulaşır." [Ebû Dâvud]
7854- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İman bakımından mü' minlerin en mükemmeli, ahlâkça en güzel olan ve ailesine en güzel davrananlardır."
7855- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet günü mü'minin terazisinde güzel ahlâktan daha ağır bir şey yoktur. Allah Teala, çirkin ve ne konuştuğunu bilmeyenlerden nefret eder."
7856- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"içinizden en çok sevdiklerim ve kıyamet gününde mevki cihetinden bana en yakınınız ahlâkça en güzel olanlanmzdır. En nefret ettiklerim ve kıyamet gününde benden en uzak olanlarınız ise gevezeler, boşboğazlar ve yüksekten atanlardır." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Gevezeler, boşboğazlar ve yüksekten atanlar kimlerdir?"
"Onlar mütekebbir (büyüklük taslayan) kimselerdir" buyurdu. [Tirmizî]
7857- Nevvâs bin Sem'ân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birr (iyilik) güzel ahlâktır. Günah ise, içini rahatsız edip, insanların görmesinden hoşlanmadığın şeylerdir." [Müslim ve Tirmizîl
7858- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'tan nasıl haya edilmesi gerekiyorsa öyle haya edin!" Dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a şükür biz Allah'tan haya ediyoruz."
"Sizin yaptığınız (haya) değildir, lâkin Allah'tan hakkıyla haya etmek, başım ve İçindekileri, karnım ve içindekileri koruman, ölümü ve kabirde çürümeyi hatırlamandır. Kim âhi-ret yurdunu isterse, dünya zinetini terk eder ve âhireti dünyaya tercih eder. İşte kim bunu yaparsa, Allah'tan hakkıyla ve kemaliyle korkmuş olur." ITirmizî]
7859- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kardeşine fazla haya sahibi olduğu şeklinde öğüt veren Ensâr'dan bir adamın yanına uğradı ve şöyle buyurdu: 'Onu bırak (utansın), zira haya imandandır'." [Altı hadis imamı.]
7860- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haya imandandır, iman ise cennettedir. Yüzsüzlük cefadandır, cefa ise cehennemdedir." [Tirmizî]
7861- Ebû Ümame radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haya ve gerektiği konuşmak imanın, açık saçık ve lüzumsuz konuşmak ise münafıklığın kısımlarındandır."
[İkisi de TirmİzÎ'nindir.]
(Muh. b. Mutarrif) Dedi ki: Hadisin Arapça metninde geçen: "Ayy" kelimesi lüzumundan az konuşmak demektir. Bezâ, açık saçık konuşmak demektir. Beyân ise, halka hitap ederken çok konuşup da sözlerini uzatan Allah'ın rızasına muhalif olarak İnsanları uzun uzun öven hatipler gibi çok konuşup gevezelik etmek demektir.
7862- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haya insanı daima iyi ve doğruya ulaştırır." Beşir bin Kâ'b der ki:
"el-Hikme (mecmuasmda) şöyle yazılıdır: 'Ağırbaşlılık ve Allah'a tazimin de hayadan olduğunu görüyoruz."
7863- Diğer rivayet:
"Hayanın zayıf olanı da vardır." Bunun üzerine Ömer dedi ki:
"Ben sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den naklediyorum; sen ise bana kendi sahifelerinden söz ediyorsun." IBuhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7864- Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Geçmiş peygamberlerin sözlerinden insanların yetiştiklerinden birisi de: Utanmadı-ktan sonra ne istersen onu yap!"
[Buharı ile Ebü Dâvud.J
7865- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem örtüsü içindeki bakire kızdan daha utangaç (haya sahibi) idi. Hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman (bir şey söylemezdi de) biz onu yüzünden anlardık." [Buhârî ile Müslim.]
7866- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir şeyde hayâsızlık varsa girdiği yeri iğrenç yapar. Bir şeyde haya varsa girdiği yeri (o haya) süsler." [Tirmizl]
7867- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"(Hz. Peygamber ve Ebû Bekir vefat ettikten sonra) Evime girerdim, burada yatan kocam (Muhammed) ve babamdır (Ebû Bekr) diyerek soyunurdum. Fakat (Hz.) Ömer oraya
defnedildikten sonra Ömer 'den haya ederek asla soyunmadım, hep giyinik kaldım." [Ahmed]
7868- Zeyd bin Talha bin Rükâne radiyal-lahu anh'dan:
(Şu sözü) Allah Resulüne nisbet etti: "Her dinin (önde gelen) bir ahlâkı vardır; İslâm'ın ahlâkı ise hayadır." [Mâlik]
7869- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minden başka kimse ile arkadaşlık etme! Yemeğini de ancak takva sahibi kimse yesin." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7870- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi dostunun dini üzeredir. Bu nedenle kişi kimle dost olacağına dikkat etsin." [İkisi de Ebû Dâvud ile Tirmizî'ye ait.]
7871- İbıı Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İnsanları kardeşleriyle ölçün!"
[Taberânî, Mu'cenin'I-Ke.bîr'de leyyin bir senedle.]
7872- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müşriklerle oturmayın, onlarla bir araya gelmeyin! Kim onlarla oturur, ve onlarla birlikte olursa onlardandır." [Tirmizî)
7873- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz elinde ok olduğu halde bir meclisten ya da çarşıdan geçerse, okunun ucundan tutsun. Sonra yine ucundan tutsun." Ebû Mûsâ dedi ki: "Vallahi biz onları (okların uçlarını) bîrbirlerimizin yüzüne doğrultmadan
Ölmedik." |Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7874- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
kılıcın kınından çekilmiş bir halde verilip alınmasını yasakladı." jEbû Dâvud ve Tirmizî]
7875- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Birbirlerinizi affedin ki, aranızdaki kinler ortadan kalksın!" [Bezzâr, zayıf bir isnadla.]
7876- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlara kötü zan beslemekten sakının!" [Taberânî, Mu'cemit'l-Evsat'ia. tedlis yapmakla tanınan bir râvİ kanalıyla.]
7877- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: "Evimizin dammda, Ebû Katâde ile birlikteydik. O, kayan bir yıldızı gördü. Ona baktılar. Bunun üzerine dedi ki: 'Biz gözlerimizi dikip onu takip etmekten alıkonulduk'."
| Ahmed]
7878- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sudaki, gölgesine bakmasın/"
[Taberânî, Mu' cemu' l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
7879- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabahleyin kandil (yakmak)dan hoşlanmazdı."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsot'tu zayıf bir senedie.]
7880- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sümkürürse, sümüğünü gidersin de bir mü'minin cildine ya da elbisesine bulaşmasın." [Bezzâr]
7881- Âişe radiyallahu anhâ'dan, O, namaz kılan kimsenin elini böğrüne koymasını çirkin görür ve: "Bunu yahudiler yapar" derdi. [Buhârî]
7882- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah' in huzurunda insanların en kötüsü bir kısım insanlarla başka türlü, Ötekilerle daha başka, türlü konuşan ikiyüzlülerdir." [Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
7883- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim dünyada iki yüzlü olursa, kıyamet gününde onun ateşten iki dili olacaktır."
[Ebû Dâvud]
7884- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Teenni (düşünerek hareket etmek) Allah'tandır; acele etmek İse şeytandandır."
[Tirmizî]
7885- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahiret ameli dışında, her şeyde ağır olmak ve acele etmemek gerekir." [Ebû Dâvud]
7886- Semure radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
ince deri parçasının (sırım) iki parmak arasında kesilmesini yasakladı."
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]

ŞÜKÜR, METHETMEK VE YUMUŞAK DAVRANMAK
7887- Üsâme radiyallahu anh'dan: (Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisine iyilik yapılan kimse, yapana: 'Allah seni hayırla ödüllendirsin!' derse, en güzel övgüyü yapmış olur." [Tirmizî]
7888- CâbİR radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisine bir bağışta bulunulan kişi, (maddî imkan) bulabilirse karşılığım versin, bulamazsa vereni övsün. Çünkü kim böyle överse ona teşekkür etmiş olur, kim de gizlerse nankörlük etmiş olur. Kendisine verilmeyen (sahip olmadığı) bir fazileti takınan kişi de, yalandan iki elbise giymiş gibidir."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî]
7889- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmiş olmaz." [Tirmizî]
7890- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiği zaman, Muhacirler ona ge-Hp şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Bunlar kadar cömert ve iyilik sever bir kavim görmedik. Çok şeyi olan bol bol veriyor, az şeyi olan da fedakârlık yapıyor. Yanlarında konakladığımız bu kavim bütün maişet derdimizi ve sıkıntılarımızı giderdi. Bizi kendi mutluluklarına ve mallarına ortak ettiler. Hatta tüm ecir ve sevapları alıp götürmelerinden korkar olduk.'
Cevaben şöyle buyurdu: 'Hayır, onlar için Allah'a dua ettiğiniz ve onları yaptıkları iyiliklerden dolayı övdüğünüz sürece, siz de aynı sevaba nail olursunuz.1'"
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî]
7891- MutarrİF (b. AbdİllahB. eş-Şıh-hîr)'den:
Babam dedi ki: "Âmiroğullarından oluşan bir temsilciler heyeti ile Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim. Resûlullah'a hitaben: "Sen bizim ulumuzsun." dedik.
"Ulu olan Allah'tır" buyurdu.
"En üstünümüz ve büyüklük bakımından da en büyüğümüzsün" dedik. Şöyle buyurdu:
"Bu sözünüzü ya da bu sözün bir kısmım söyleyin. Şeytan sizi kendisine vekil kılmasın." [Ebû Dâvud]
7892- Rezîn benzerini Enes'den şu ziyade ile nakletti:
"Beni, Allah'ın bana verdiği mevkiden daha yukarı çıkartmanızı istemiyorum. Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im; O'nun kulu ve Resulüyüm."
7893- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hıristiyanların Meryemoğlu İsa'yı uzun uzun övdükleri gibi beni uzun uzun övmeyin! Ben sadece O'nun kuluyum; bu nedenle bana 'Allah'ın kulu ve Resulü' deyin! (yeter)" [Rezîn]
7894- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında, bir adam bir adamı övdü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: •
'Arkadaşının boynunu vurdun, arkadaşının boynunu vurdun.'—üç kere—" Sonra şöyle buyurdu: 'İçinizden birinizin mutlaka birisini övmesi gerekirse, şöyle desin: 'Allah bilir
ama şöyle şöyle olduğunu zannederim. Zira Allah'a karşı kimse tezkiye edilmez. Hakkında bildikleri varsa onu şöyle şöyle sanıyorum' desin.'." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.j
7895- el-MİkdâdB radiyallahu aıh'dan: "Bir adam, Osman'ı övmeye başladı. Cüsseli olan el-Mikdâd diz üstü çöktü ve yerden topladığı ince taşları öven kimsenin yüzüne saçmaya başladı.
Osman: 'Ne yapıyorsun' diye sorunca: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Eğer methedenleri görürseniz yüzlerine toprak saçın!' dedi."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
7896- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Yumuşaklık, bulunduğu şeyi süsler, bulunmadığı şeyi ise çirkin kılar."
7897- Diğer rivayet:
"Allah refikdir. Rıfkı, (yumuşak söz ve davranışı) sever. Şiddet ve yumuşaklıktan başka şeyler için vermediğini, yumuşak söz ve davranış için verir." (Müslim ve Ebû Davud]
7898- Cerîr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim rıfk (yumuşaklıktan yoksun olursa, bütün iyiliklerden yoksun olur."
[Müslim ve Ebû Dâvud]

İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜKTEN ALIKOYMAK, NASİHAT VE MEŞVERET
7899- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizden her kim kötü bir şey görürse, onu eliyle değiştirsin; buna gücü yetmezse dili ile; buna da. gücü yetmezse kalbiyle ona buğzetsin ki bu, imanın en zayıf noktasıdır."
[Müslim ve sünen ashabı]
7900- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İsrâiloğullannın basına gelen ilk zaaf söyle başlamıştır: 'Kişi (zalim olan) başka bir kişi ile karşılaşırdı ve ona: 'Allah'tan kork, yaptığın bu kötü hareketi bırak! Çünkü bunu yapman helâl değildir' derdi. Ertesi günü onunla tekrar buluştuğu zaman onda en ufak (müsbet) bir değişiklik görmemesine rağmen yine de onunla dostluğunu sürdürüp, beraber yer içer ve otururdu. Böyle yapmaya başlayınca Allah (günah işleyenlerle arkadaşlık yapanların) kalplerini birbirine benzeterek karartı. Sonra şöyle buyurdu: 'İsrâiloğulla-rından kâfir olanlar Davud'un diliyle lanetlendiler ... yalnız onlardan çoğu yoldan çıkmışlardır' (Mâide 78) Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Vallahi ya iyiliği emredip, kötülükten alıkoyacaksınız ya da zalimin elinden tutup tam anlamıyla onu Hakk'a çekeceksiniz. Hak'tan ayrılmamayı temin edeceksiniz; yahut Allah bazılarınızın kalplerini (günah işleyenler gibi) karartıp, onlar gibi sizi de lânetliyecektir'."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7901- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan (dedi ki):
"Ey insanlar! Siz 'Ey iman edenler! Siz kendinize bakın! Doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez.' (Mâide, 105) ayetini okuyor fakat yanlış yorumluyorsunuz. Çünkü biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duyduk: 'İnsanlar zalimi görüp de onu zulümden uzaklaştır -mazlarsa, Allah'ın, cezasının kapsamına onları da alması pek yakın olur'."
[Ebû Dâvud ve Tîrmizî]
7902- Cerîr bin Abdullah radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçlerinde günahlar (masiyet) işleyen bir adam bulunup da (insanlar) onu Önlemeye muktedir oldukları halde önlemezlerse, mutlaka Allah onlara ölümlerinden önce, onun yüzünden bir ceza verir." [Ebû Dâvud]
7903- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyacaksınız, ya da Allah, katından size mutlaka bir azap gönderecektir de sonra O'na yalvaracaksınız, ancak duanızı kabul etmiyecektir." [Tirmizî]
7904- Aris bin Umeyre el-Kindî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzünde suç işlenip de onu gören, bundan hoşlanmazsa, onu görmeyen gibi olur. Onu (kötülüğü) görmeyen kimse (duyduğunda) hoşnut olursa, o yerde hazır bulunmuş gibi olur." [Ebû Dâvud]
7905- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zalim sultanın yanında doğru konuşmak, en büyük cihaddır." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7906- Üsâme radiyallahu anh'dan:
Ona denildi ki: "Osman'ın yanına gitsen de onunla (halk arasındaki fitneyi gidermek hususunda) konuşsan." Şöyle dedi:
"Benim onunla konuşmadığımı sanırsınız. Ona gizlice verdiğim öğütleri size duyuracak mıyım? Ben onunla, ilk açanı ben olmamı istemediğim bir işi gizlice konuştum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir sözden sonra üzerimde benim emirim dahi olsa bile bir adam hakkında: 'İnsanların en iyisi' demeğe dilim varmaz."
Dediler ki: "Nedir o?"
Şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Kıyamet gününde kişi götürülüp cehenneme atılır, bağırsakları dışarıya fırlar, merkebin değirmende dönüp dolaştığı gibi o da dönüp dolaşır. Cehennem ehli, onun yanında toplanıp şöyle derler: 'Neyin var? Bize iyiyi emredip kötüden nehyeden sen değil miydin? Nedir bu halin?' Şu cevabı verir: 'Evet, ben size iyiliği emrederdim fakat ben yapmazdım. Kötülükten akkordum, ancak onu ben yapardım'."
7907- Dedi ki: O'nun şöyle dediğini duydum:
"İsrâ (Mirâc) gecesi dudakları ateş ma-kaslarıyla kesilip doğranan birtakım insanların yanından geçtim; 'Ey Cibril! Bunlar kimdir?' diye sordum; şöyle dedi: 'Bunlar, ümmetinin söylediklerini yapmayan hatipleridir'."
[Buharı ile Müslim.]
7908- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Delikanlılarınız yoldan çıktıkları, kadınlarınız azdıkları zaman haliniz nice olur?" Dediler ki: "Bu olacak mı ey Allah'ın Resulü?"
"Evet, hem de çok şiddetli" buyurdu.
"iyiyi emretmediğiniz, kötüden alıkoymadığınız zaman haliniz nice olur?"
"Ey Allah'ın Resulü, bu da olacak mı?" dediler.
"Evet; hem de çok şiddetti" buyurdu.
"Kötüyü emredip iyiden alıkoyduğunuz zaman haliniz nice olur?" buyurdu. Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü bu da olacak mı?"
"Evet; hem de çok şiddetli" buyurdu. Yine şöyle buyurdu:
"iyiyi kötü; kötüyü ise iyi gördüğünüzde haliniz nice olur?" [Rezîn]
7909- Sehl bin Hanîf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimsenin yanında bir mü'min alçaltı-lıp da ona yardım etmeye gücü yettiği halde yardım etmezse, Allah onu kıyamet gününde tüm yaratıkların huzurunda alçaltır."
| Ahmed ve Taberânî, Mu' cemu'l- Kebîr 'de.]
7910- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah meleklerden bir meleğe: 'Falan ülkenin altını üstüne getir!' diye vahyetti. Bunun üzerine melek söyle dedi: 'Orada sana bir göz ucu kadar isyan etmeyen kulun vardır.' Şöyle buyurdu: 'Onun da, onların da altını üstüne getirip yık! Çünkü onun yüzü, (onların yaptıklarına karşılık) bir an bile olsun değişmedi. Yani Allah için onlara kızmadı'."

[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
7911- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Haccâc'ın hutbesini dinlerken hoşlanmadığım bir sözünü işittim. Hemen ona itiraz edip değiştirmek istedim; fakat Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözünden ötürü bundan vazgeçtim:
'Bir mü'minin kendini alçaltması yakışık almaz.' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Kendi nefsini alçaltmak nasıl olur?' Şöyle buyurdu:
'Altından kalkamayacağı belâya kendisini maruz bırakmakla'."
|Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.]
7912- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Değİşdremiyeceğiniz bir iş görürseniz, onu değiştiren Allah oluncaya kadar sabredin!" [Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'tlc zay
7913- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim, kendisinin yapmadığı bir söz veya amele başkalarını davet ederse, o dediklerini uygulayıncaya kadar ya da yaptıkları o kötü şeylerden vazgeçinceye dek o, Allah'ın gazabında olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir senedle]
7914- Enes radiyallahu anh'dan: Dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz yapmadıkça iyiyi emretmiyelim mi? Uzaklaşmadıkça da kötüden nehyetmİyelim mi?"
Şöyle buyurdu: "Kendiniz yapmazsanız bile iyiliği emredin, kendiniz tamamen uzak durmazsanız bile kötüden nehyedin!"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağfr'de.]
7915- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dinleri salim olup, dünya hayatı hususunda baslarına gelene aldırmadan 'Lâ ilahe illallah' kelimesini söyleyeni, bu kelime devamlı olarak savunur.
Dünyalarının selâmeti için dinleri hususunda baslarına gelene aldırmayıp 'Lâ ilahe illallah' diyenlere, söyle denir: 'Siz yalan söylüyorsunuz/' " [Bezzâr, zayıf bil senedle.J
7916- Temîm ed-Dârî radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphe yok ki din samimiyettir."
"Kime karşı ey Allah'ın Resulü?" diye sorduğumuzda, şöyle buyurdu: "Allah'a, kitabına, Resulü'ne müslümanların liderlerine ve tüm tüm müslümanlara karsı."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
7917- Cerîr bin Abdillah radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resulü! Sana İslâm üzere biat ediyorum.' Bunun üzerine bana, her müslümana nasihat etmemi, onlara karşı samimi olmamı (ve iyi davranmamı) şart koştu." [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
7918- Ali bin Sehl radiyallahu anh'dan: Babası şöyle dedi: "Allah Resulü bizi bir müfreze ile harbe gönderdi. Muğar denilen yere ulaşınca atımı dehledim ve arkadaşlarımı geçtim. Gönderildiğimiz kimselere dedim ki: 'Lâ ilahe illallah' deyin de mallarınızı canlarınızı bizden koruyun!' Onlar da teklifimi kabul edip 'Lâ ilahe illallah' dediler. Arkadaşlarım beni kınadılar ve 'Bizi ganimetten mahrum ettin' dediler.
Medine'ye vardığımızda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yaptığımı bildirdiler. O da beni çağırıp yaptığımı tasvip etti ve şöyle dedi: 'Allah senin için, onlardan müslüman olan her bir insan için (yaptığın İyiliğe karşılık) bir hayır yazmıştır.' Sonra bana şöyle dedi:
'Benden sonra ne yapacağınız hususunda kavmine vasiyet yazayım.' Hakikaten de bir yazı yazdı, onu mühürleyip elime verdi.
[Rezîn]
Derim ki: Bu hadis kitabın aslında da böyledir.
Lakin hadis, Ebû Dâvud'da (Kitâbu'1-ede-b'de) "Sabah olunca kişi söyleyeceği" babında (hadis no. 5080) şu senedle yer almaktadır:
Bize Ali bin Sehl er-Remlî ve Muhammed bin el-Musaffâ, el-Velîd'den, o da Abdurrah-man bin Hassan el-Kinânf den, o da Müslim bin el-Hâris bin Müslim et-Temîmî'den, o da -Ali'ye göre- babasından şöyle rivayet etti:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi bir müfreze ile gönderdi. Muğâr denilen yere varınca atımı dehleyip arkadaşlarımı geçtim. Kabile beni feryatlarla karşıladı. Onlara dedim ki: 'Lâ ilahe illallah' deyin de kurtulun!' Dediler ve kurtuldular. Fakat arkadaşlarım beni kınadılar ve dediler ki: 'Sen bizi ganimetten mahrum etlin. Medine've
mizde onlar, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e benim yaptığımı ilettiler. O da beni çağırıp yaptığımı hoş gördü, üstelik bana: 'Aferin iyi yapmışsın!' dedi. Sonra buyurdu ki: 'Onlardan her insan için Allah sana şu kadar şu kadar (sevap) yazmıştır.' Abdurrahman dedi ki: 'Sevabın miktarım unuttum.' Yine şöyle buyurdu: 'Benden sonra ne yapacağınız hakkında size bir vasiyet yazayım.' Yazdı ve mühürleyip bana verdi ve bana dedi ki..." Yu-kardaki hadisin yaklaşık mânâsını zikretti.
İbnü'l-Musaffa'nın rivayetinde: el-Hâris bin Müslim'in babasından dinlediği geçmiştir. Bundan da anlaşıldığına göre, hadis Müslim bin el-Hâris'e aittir. Yahut da Haris bin Müslim'dir ve o da babasından rivayet etmiştir. Şu halde Rezîn'in zannettiği gibi hadis (Ebû Davud'un hocası) Ali bin Sehl'in değildir. Buradaki hala Ebû Davud'un zor anlaşılır ve kapalı üslûbundan kaynaklanmıştır.
Rezîn'e tâbi olduğu için Allah musannifi esirgesin! İlgili hadisi, Cihâd babında Ebû Dâvud, el-Haris bin Müslim'den tbnü'1-Mu-saffa'nın talikinden olduğu gibi tahrîc etti. Yanımdaki nüshada ise hadis Rezîn'e ait olup Ali bin Setıl'den rivayet etmiştir. Lâkin hadisin metni, Ebû Davud'un lafzıdır. Bunu musannifin Rezîn'e isnad ettiği metinden lafzen çok farklı bulduk. En iyisini Allah bilir.
7919- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, bilmeden fetva verirse, fetva verdiği kimsenin günahını yüklenir. Kim müslüman kardeşine, bildiğinin aksini tavsiye ederse, ona ihanet etmiş olur." |Ebû Dâvud]
7920- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisine danışılan (istişare olunan kişi) güvenilir kimse olmalıdır." [Tirmizî]
7921- Ebû Dâvud bunu, Ebû Hureyre'den rivayet etti.

NİYET, İHLÂS, VAAD, DOĞRULUK VE YALAN
7922- Ömer radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ameller ancak niyetlere göredir -diğer rivayette "niyete göredir" diye geçer- Herkes niyetine göre muamele görür. Hicreti, Allah ve Resulüne olanın hicreti, Allah ve Resulüne-dir. Hicreti, elde edeceği dünyalık ya da evlenebileceği bir kadın için olursa, hicreti ne için ise onun için olur."

[Mâlik hariç, altı hadis imamı.)
7923- Diğer rivayet:
"Hicreti, elde edeceği dünyalık, ya da nikâh edeceği bir kadın için olursa, hicreti neye yapmışsa onun için olur."
7924- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir kavme azap indirirse, içinde bulunan (suçlu suçsuz) herkese isabet eder. Ancak dirilirlerken amellerine göre dirilirler."
[Buhârî ve Müslim.]
7925- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah, şekillerinize ve sözlerinize bakmaz; O, amellerinize ve kalplerinize bakar." [İbn Mâce]
7926- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'a kırk sabah ihlaslı amel ederse, kalbinden diline hikmet pınarları fışkırır." [Rezin]
7927- Abdullah bin Ebi'1-Hums radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile henüz peygamber olarak gönderilmeden önce bir alış verişte bulundum. Onun lehine bir hesabım kaldı, falan yerde buluşalım diye ona randevu verdim. Fakat unuttum. Üç gün sonra hatırladım ve gittim ki onun hâlâ orada beni beklemekle olduğunu gördüm. Bana şöyle dedi: 'Ey delikanlı, beni yordun! Ben tam üç gündür seni burada bekliyorum''." [Ebû Dâvud]
7928- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse sözünde durmak niyetiyle birine birsey vaad edip sonra vaadini (herhangi bir sebepten dolayı) yerine getiremezse, günaha girmez."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî. Lafız Tirmizî'nİndir.J
7929- Rezîn:
"Kim, biriyle (namaz vaktine kadar bir yerde) buluşmak üzere sÖzleşir ve arkadaşı namaz vaktine kadar gelmediği için buluşma yerine gelmiş olan namaza giderse günaha girmez."
7930- Câbir radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana: 'Bahreyn'in sadaka malı geldiği zaman sana ondan ŞU kadar vereceğim.' demişti. Fakat Peygamber ölünceye dek Bahreyn'in malı gelmedi.
Sonra Ebû Bekr halife olunca o mal geldi ve Ebû Bekr şöyle ilân ettirdi: 'Kimin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den alacağı varsa bize gelsin.'
Hemen gidip durumu ona bildirdim. 'Bekle!' dedi, ancak vermedi. Sonra yine geldim, yine vermedi. Üçüncüsünde dedim ki: 'İstedim vermedin. Sonra yine gelip istedim, yine vermedin. Ya ver ya da seni cimri bileceğim.' Bunun üzerine dedi ki: 'Sen, 'Ya ver ya da seni cimri bileceğim' mi dedin? Cimrilikten daha büyük hastalık var mıdır? Seni geri çevirdiğim zaman hep vermek istiyordum (fakat ne kadar ve nasıl vereceğimi kestiremiyordum).'
(Câbir) dedi ki: Sonra benim için bir avuç daldırıp verdi." (Râvi) Süfyân, bu hadisi rivayet ederken iki avucunu birleştirdi. Sonra Süfyân dedi ki: (Hocam) İbnü'l-Münkedir bize Câbir'den naklederken de böyle yaptı. (Câbir): Bana (Ebû Bekr) "Say bakalım!" dedi; saydım onu beşyüz dirhem olarak buldum. Sonra "İki kere daha bu kadar al!" dedi.
[Buhârî ve Müslim.]
7931- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğruluk iyiliğe götürür; iyilik cennete iletir. Kişi doğrulukta devam eder durur, nihayet Allah katında sıddîk olarak yazılır. Yalan fücura iletir; fücur ise ateşe götürür. Kişi yalan söylemekte devam eder, nihayet Allah katında yalancı olarak yazılır."
7932- Diğer rivayet:
"Kişi devamlı olarak doğru söyler, doğruyu talep eder; nihayet Allah indinde o, sıddîk olarak yazılır.
Yalan hakkında ise şöyle dedi: "(Kişi) devamlı olarak yalan söyler, yalanı talep eder de Allah katında nihayet yalancı olarak yazılır."
[Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
7933- Ebû'l-Havrâ' es-Sa'dî radiyallahu anh'dan:
Hasan bin Ali'ye: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den aklında tuttuğun ne var?" diye sordum.
Şöyle cevapladı: Ondan şunu duyup ezberledim: "Şüphelendiğini at, şüphelenmediğine bak! Doğruluk kalbinin yatıştığında; yalan ise şüphelendiğindedir." [Tirmizî ve Nesai]
7934- Safvân bin Süleym radiyallahu anh'dan:
Dedik ki:
"Ey Allah'm Resulü! Mü'min korkak olur mu?"
"Evet olabilir" buyurdu. Şöyle denildi: "Peki mü'min cimri olur mu?"
"Evet olabilir" buyurdu.
"Mü'min yalancı olabilir mi?"
"Hayır asla!" buyurdu. [Mâlik]
7935- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul yalan söylediği zaman, yaptığı şeyin kötü kokusundan melek ondan tam bir mil uzaklaşır." [Tirmizî]
7936- Behz bin Hakîm'den, o da, babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"imanları güldürmek için yalan yanlış konuşan kimsenin vay haline! Onun vay haline! Onun vay haline!" [Ebû Dâvud ve Tirmizîl
7937- Süfyan bin Es'ad el-Hadremî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Senin doğru söylediğine inanan bir adama yalan söylemen, en büyük hıyanettir."
[Ebû Dâvud]
7938- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişiye yalan olarak her duyduğunu anlatması yeter!" [Müslim ve Nesâî]
7939- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir kadın: "Ey Allah'ın Resulü! Kocamın bana vermediği bir şeyi, verdi diyeyim mi?" dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de:
"Kendisine verilmeyen bir şeyle doymuş görünen, iki sahte elbise giyen gibidir" buyurdu. [Müslim ve Nesâî]
7940- Abdullah bin Âmir radiyallahu anh'dan:
"Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evimizde oluruyorken annem beni çağırdı ve 'Gel de sana bir şey vereceğim' dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki:
'Ne vermek istedin?'
'Hurma.'
'Eğer ona bir şey vermezsen bu söz, aleyhinde yalan olarak kayda geçerdi'."
[Ebû Davud]

7941- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahir zamanda yalancı deccallar olacaktır. Sizin ve babalarınızın duymadıkları hadisleri size sunacaklar. Dikkat edin ve onlardan uzak durun da sizi şaşırtıp fitneye sürükleme-sinler." [Müslim]
7942- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Şeytan, insan kılığına girip bir cemaate gelir ve onlara yalan şeyler anlatır. Böylece onlar tefrikaya düşerler. Sonra aralarından biri der ki: Şahsen tanıyıp da ismini bilmediğim bir adam gelip bize şunu şunu anlattı." [Müslim!
7943- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Denizde (Hz.) Süleyman'ın sımsıkı bağlayıp hapsettiği şeytanlar (cinler) vardır ki, bunların çıkıp İnsanlara Kur'ân okumaları yakındır." [MüslimJ
7944- Esma bint Yezîd radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey insanlar! Pervanelerin (kelebeklerin) ateşe üşüştüğü gibi, yalana üşüşmenize sebep nedir? Hanımını hoşnut etmek için ona yalan söylemek. Harpte yalan söylemek. Çünkü harp bir aldatmaca (taktik)tir. iki kişinin arasını bulmak için yalan söylemek durumları hariç yalan Ademoğlunun her yönden aleyhinedir." IRezîn.]
Tirmizî'nin de benzeri bir rivayeti bulunmaktadır.
7945- O (Tirmizî), Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un, Ümmü Gülsüm bint Ukbe'den benzeri rivayetleri bulunmaktadır. Onun metninde: 'Üçüncüsü kişinin karısına anlatırken yalan söylemesi, kadının da kocasına anlatırken yalan söylemesi.' şeklinde geçmektedir.
7946- SafVân bin Süleym ez-Zurakî radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Karıma yalan söyleyebilir miyim?' diye sordu.
'Yalanda hayır yoktur' buyurdu.
'Ona bir şey vaad ediyorum ve bu esnada yalan söylüyorum' deyince, şöyle buyurdu: 'Bunda senin için bir sakınca yoktur'," [Mâlik]
7947- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İbrahim aleyhisselam sadece üç yalan söylemiştir: Bunlardan biri: 'Ben hastayım' demesi. (Diğeri:) 'Belki bu işi büyükleri olan Şu put yapmıştır' demesi. Bir diğer yalanı da Sâre hakkındadır. O, Sâre ile birlikte cebbar (zalim) bir kralın ülkesine geldi, Sâre insanların en güzeli idi. İbrahim ona dedi ki: 'O kral eğer senin benim karım olduğunu bilirse seni elimden alır. Onun için sana kim olduğunu sorarsa benim kız kardeşim olduğunu söyle! Çünkü sen benim islâm'da kız kardeşimsin. Şu anda yeryüzünde senle benden başka müs-lüman tanımıyorum.'
O cebbar hükümdarın ülkesine geldiklerinde, Sâre'yi o kralın adamlarından biri gördü ve krala gidip şöyle dedi: 'Ülkene öylesine güzel bir kadın geldi ki o, ancak sana lâyıktır.' Sâre'ye hemen haber gönderip yanına getirtti. Bu esnada İbrahim namazdaydı. Cebbar kral Sâre'ye el uzatınca, eli uyuştu kaldı ve dokunamadı. 'Haydi Rabbine dua et de elim iyileşsin, sana dokunmayacağım ve
dövmiyeceğim.' dedi. İbrahim dua etti, eli iyileşti, fakat tekrar dokunmak isteyince eli eskisinden beter oldu. Kımıldatamaz bir hale geldi. Ona yalvardı ve: 'Dua et de elim iyileş-sin!' dedi. Dua etti, eli iyile§ti. Fakat yine dokunmak istedi. Fakat bu sefer eli daha da kötüleşti, kımıldatamaz oldu. Ona dedi ki: 'Haydi dua et de elim iyileşsin, sana hiçbir zararım dokunmayacaktır!' dedi. Dua etti, iyileşti. Onu oraya getiren adamı çağırıp şöyle dedi: 'Sen bana insan değil, bir şeytan getirmişsin. Onu ülkemden çıkar ve yanına da Hacer'i ona bir cariye olarak ver!' Sare hemen yürüyerek İbrahim'in yanına geldi. İbrahim onu görünce namazı bitirmişti Sa-re'ye sordu: 'Ne oldu?' 'Hiçbir şey olmadı, bana dokunması için Allah ona fırsat ve imkan vermedi. Tertemiz sana geldim. Üstelik bana bir de hizmetçi (Hacer'i) verdi' dedi. Ebû Hureyre dedi ki: 'Ey Gök suyunun oğulları! işte o sizin annenizdir'."
7948- Diğer rivayet:
"Cebbar hükümdar ibrahim'i çağırıp sordu: 'O yanındaki kadın kimdir?'
'Kız kardeşimdir' dedi. ibrahim sonra ona dönüp dedi ki: 'Sakın beni yalancı çıkartma! Senin kız kardeşim olduğunu söyledim. Zaten yeryüzünde ikimizden başka şu anda mü'min yoktur. Bu yönden (zaten) İslâm'da sen benim kız kardeşim sayılırsın.' Ona karısı Sâre'yi gönderdi. Cebbar ona elini uzatacağı zaman: 'Biraz sabret!' dedi. Abdest alıp namaza durdu ve namazda şöyle dua etti: 'Allahım! Sana ve peygamberine iman ettim. Sen bunu biliyorsun. Namusumu korudum, kendimi bugüne kadar kocamdan başka kimseye teslim etmedim. Kâfirin elini bana musallat kılma, ondan beni koru!' Zalim hemen yere yığıldı, tepinmeye başladı. Bu defa Sâre şöyle dedi: 'Allahım! Bu adam Ölürse benim için 'O öldürdü' derler. Onu salıver!' Adam iyileşip ayağa kalktı. Ona dokunmak istedi fakat Sâre yine abdest alıp namaza durdu ve namazında şu duayı yaptı:
'Allahım! Sana inandım, Peygamberine de inandım. Namusumu korudum. Bugüne kadar kocamdan başka bana kimsenin eli değmedi. Bana bu kâfiri musallat kılma!' Bu duadan sonra kâfir ve zalim hükümdar yine yere yığıldı, tepinmeye başladı."
Ebû Hureyre dedi ki: "Kadın: 'Allahım! Eğer bu ölürse benim için 'O öldürdü' diyeceklerdir' dedi. Bunun üzerine o, ikinci veya üçüncüsünde salıverildi ve şöyle dedi: 'Vallahi bana şeytan göndermişsiniz. Haydi onu İbrahim'e geri gönderin! Hacer'i de ona verin!' Sâre hemen ibrahim'e döndü: 'ibrahim, Sâre'ye: Ne haber? diye sordu. Sâre: Biliyor musun, Allah kâfiri yere serdi ve hizmetçisini de bize verdirdi'dedi."Ebû Hureyre: 'Ey gökyüzünün oğulları! İşte anneniz bu kadındır' demiştir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud veTirmizî]
7949- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hıyanet ve yalan dışında mü'minde her türlü (kötü) huy bulunabilir." [Tirmizî]

CÖMERTLİK, KEREM, CİMRİLİK, MAL VE DÜNYANIN KÖTÜLENMESİ
7950- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cömert insan, Allah'a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Cimri kişi ise Allah'tan uzaktır, insanlardan uzaktır, cennetten uzaktır; cehenneme yakındır. Cömert bir cahil, cimri bir abidden Allah'a daha .sevimlidir." [Tirmizî]
7951- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ buyurmuştur: 'Sen infak et ki ben de sana infak edeyim'."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah'ın eli dopdoludur. Ge-ce-gündüz boyunca infak etmek ondan hiçbir-şey eksiltmez. Gökleri ve yerleri yarattığı günden beri infak ettiklerine bakıp da onun elinden hiçbir sey eksilmediğini görmez misiniz? Onun arşı su üzerindedir ve elinde de kaldırıp indirdiği terazi vardır" [Buhâri, Müslim ve Tirmizîj
7952- CâbİR radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den bir şey istenilip de 'Hayır' dediği vâki olmamıştır." IBuhSrîve Müslim,]
7953- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den İslâm üzere bir şey istenildiğinde mutlaka onu vermiştir.

Bir adam geldi ona iki dağ arasında verdi. Adam kavmine dönüp şöyle dedi: 'Ey kavmim! Koşun müslüman olun! Çünkü Muham-med, fakirlikten korkmayan adam gibi çok veriyor.' Böylece dünyalık için müslüman olan adam, çok geçmeden İslâm'ı dünya ve üzerindekilerden daha çok sever bir hale gelirdi." [Müslim]
7954- İbıı Şİhâb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Safvân bin Ümeyye'ye yüz deve verdi, sonra bir yüz daha verdi. Safvân dedi ki: 'Vallahi bana vereceğini verdi de yine o, insanlar içinde en nefret ettiğim kişi idi. O insanların en sevimlisi olana kadar bana vermekte devam etti'." [Daha uzun bir melinle Müslim.]
7955- Abdullah el-Hevzenî radiyallahu anh'dan:
"Haleb'de (Allah Resulünün müezzini) Bilal ile karşılaştım ve sordum: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in geçimi nasıldı?'
Dedi ki: 'Allah onu peygamber olarak gönderdiği günden ölünceye dek hep onunla beraber bulundum. Onun fazla bir şeyi yoktu. Hatla bir adam gelip huzurunda müslüman olduktan sonra üstünde bir şey görmediğinde, beni gönderir o adam için birinden ödünç para alırdım, onunla bir elbise alıp gelip o adamı giyindirirdim. Bir keresinde müşriklerden zengin bir adam karşıma çıktı ve dedi ki: 'Benim imkanım çok geniştir, benden başka kimseden ödünç (para) alma!' Adamın dediğini yaptım. Bir gün abdest alıp namaz için ezan okuyacağım bir sırada o müşrik, bir grup tüccarla birlikte çıkageldi ve bana: 'Ey Habeşli!' diye seslendi. 'Buyur!' dedim. Hemen bana hücum etti ve çok ağır laflar söyledi.
Dedi ki: 'Ay başına ne kadar vardır?'
'Aybaşı yakındır.'
'Ay başına döıt gün var. Ay başı geldiğinde bana olan borcunu ödeyemezsen ona mukabil seni, eskiden olduğun gibi köle yapar, koyun güttürürüm.'
Bunu duyunca beynimden vurulmuşa döndüm. Yatsı namazım kılınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evine döndü, ben de arkasından gidip yanma girmek için izin istedim, izin verdi girdim ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bana ödünç para veren müşrik var ya, ay başında parasını istiyor, ne bende ve ne de sende onu Ödeyecek bir şey yok. İzin ver de kaçıp bazı müslüman olan kabilelerin yanına gideyim, belki Allah, Resulüne bir nzık ihsan eder de gelip borcumuzu veririz. Aksi halde adam bizi rezil eder.
İzin verdi; hemen evime gittim. Kılıcımı, heybemi, pabuçlarımı ve kalkanımı hazırlayıp başımın ucuna koydum. Yalancı fecrin beyazlığı gelince kalkıp gitmeye hazırlanacaktım ki 'Ey Bilâl!' diye bir sesle irkildim.
O ses: 'Haydi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seni çağırıyor, yanma git!' dedi.
Vardığımda kapıda dört tane deve, üzerlerinde eşya yüklü çöktürülmüş yatıyordu. İzin istedim, girdim; şöyle buyurdu: 'Müjde ey Bilâl! Allah senin borcunu ödeyecek mal ihsan etti.' Sonra şöyle buyurdu: 'Kapının yanında üzerinde eşya yüklü dört deve görmedin mi?'
'Evet' dedim. 'Üstlerindeki eşyadan, elbiselerden ve yiyeceklerden istediğini alabilirsin. Onları bana Fedek'in reisi hediye etti. Onları alıp borcunu kapat!' Emrini yerine getirdim. Sonra mescide gittim. Baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem orada oturuyor. Selâm verdim.
Şöyle buyurdu: 'Ne yaptın, borcu adedin mi?'
'Allah, Allah Resulünün üstünde olan her borcu ödemeye bizi muvaffak kıldı' dedim.
'Bir §ey arttı mı?' diye sordu.
'Evet' dedim.
'Bak verilecek kimse varsa onları da ver de beni rahatlat! içim rahatlamadan ailemden hiç kimsenin yanına girmek istemiyorum' buyurdu. Yatsı namazından sonra beni tekrar
Çağırdı ve sordu: Sendekileri (mallan) ne yaptın?'
'Bendedir; henüz kimse gelemedi' deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem o gece evine gitmeden mescidde geceledi. Ertesi gün yatsı namazına kadar orada kaldı. Sonra beni yine çağırıp 'Ne oldu verdin mi?'
'Evet, ey Allah'ın Resulü! Artık müsterih olabilirsin!' dedim. Bunun üzerine 'Altahü ek-ber ve Elhamdü lillah' dedi. Yanında dünyalık varken, ölümün gelip kendisini bulmasından çok korktuğu için o, daima böyle yapardı.
Sonra onu takip ettim. Hanımlarım bir bir dolaşıp selâm verdi hal ve hatır sordu. Sonra sırası kimde ise onun yanına gitti. İşte hakkında bana sorduğun Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem böyle bir şahsiyet idi."
[Ebû Davudi
7956- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yarına hiçbir şey saklamazdı." [Tirmizî.J
7957- Ukbe bin el-Hâris radiyallahu anh'dan:
"O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-îem'in arkasında ikindi namazını kıldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, selâmdan sonra kalkıp süratle koşar adımlarla hanımlarının birisinin odasına vardı. Onun o hızlı gidişinden cemaat endişelendi. Çıkıp onların yanma gelip de onlardaki telaş ve endişeyi görünce, şöyle buyurdu: 'Evimizde biraz altın vardı. Evimizde bulunmasından hoşlanmadım, onun için bir an evvel fakirlere dağıtılmasını emrettim'." (Buharı ve Nesâî.J
7958- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem taksimat yaptı. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resu-
lü! Bunlardan başkaları o verdiklerine daha layıktırlar.' Şöyle buyurdu:
'Bunlar ya çirkin sözlerle benden mal istemek veya cimri olduğumu söylemek arasında beni muhayyer bıraktılar. Ben, tabii ki cimri değilim'." [Müslim]
7959- Enes radiyallahu anh'dan: "Ensâr, emekleri karşılığında Muhacirlere hurma bahçelerinin gelirlerinin yansını, çalışmaları şartıyla vermişler ve böylece geçim sıkıntısından kurtarmışlardı. Bu arada (Enes'in annesi) Ümmü Süleym de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ödünç birkaç hurma ağacı vermişti. O da onu (mahsulünü kullanması için) Ümmü Eymen'e vermişti. Sonra Hayber fetholup Muhacirler de mal sahibi olunca, Muhacirler Ensâr'a mallarını geri verdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Ümmü Süleym'e hurma ağaçlarını geri verdi. Bunun yerine ise Ümmü Eymen'e kendi bostanından verdi."
7960- Diğer rivayet:
"Enes'in ailesi, Enes'den Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e gitmesini ve (hurma ağaçlarından) daha önce ona verdiklerini ya da bir kısmını geri vermesini söylemesini istediler. Enes dedi ki: Bunun üzerine onun yanma vardım; (söyleneni) istedim, O da verdi. Fakat Ümmii Eymen, elbiseyi boynuma attı ve:
'Onları sana vermem, çünkü bunları bana o verdi' dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bırak onu, sana şu kadar şu kadar vereceğim.' O da: 'Hayır kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki vermem' dedi. Allah Resulü de devamlı olarak ona: 'Sa-na şu kadar şu kadar vereceğim' dedi. Nihayet bu hurma ağaçlarının on mislini veya ona yakın bir miktarı Ümmü Eymen'e verdi."
[Buhârî ve Müslim daha uzun bir metinle.)
7961- Eşlem radiyallahu anh'dan: "Ömer'le beraber (çarşıya) çıktım, kendisine genç bir kadın yaklaşıp şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emîri! Kocam öldü, benim ondan küçük çocuklarım var. Vallahi ne yiyecek koyun, ne sığır paçaları vardır; ne

ekin tarlaları ve ne de sağılacak hayvanları vardır. Onlan yırtıcı hayvanların parçalamasından (yani ölmelerinden) korkuyorum. Ben Hufâf bin Eymâ el-Gifârî'nin kızıyım. Babam Hudeybiye'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile hazır bulunmuştur.' Ömer bunları duyunca durdu, yürümedi ve şöyle dedi: 'Merhaba, ey yakın nesep!' Sonra avluda bağlı olan kuvvetli bir deveye gitti ve ona buğday dolu iki çuval yükledi. (Çuvalların) aralarına da yiyecek ve elbiseler koydu, getirip kadına teslim etti. 'Al şimdilik bunlarla idare et! Sana şimdilik yeter. Sonra Allah bize bir taraftan bir şeyler ihsan ederse yine sana veririz' dedi. Orada bulunanlardan bir adam şöyle dedi: 'Ey mü'minlerin emin, çok verdin!'
Bunun üzerine Ömer: 'Annen seni yetim bıraksın! Vallahi şu anda ben onun babası ile kardeşini bir kaleyi kuşattıklarını ve onu fet-hedinceye dek canla başla savaştıklarını görür gibiyim. Sonra sabahleyin onların elde ettikleri ganimetlerden istifade eder olmuştuk' dedi." [Buhârîl
7962- el-Ahnef bin Kays radiyallahu anh'dan:
"Medine'ye geldim. Ben Kureyş'filerin ileri gelenlerinin bulunduğu bir toplulukta oturuyorken bir adam geldi. Kaba elbiseler giymiş ve cüsseli bir adamdı. Sert çehreli idi. O, insanların başlannda durup şöyle dedi:
'Altın ve gümüş biriktirip de Allah'ın yolunda harcamayanlara şunu müjdele!: O altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılıp vücutları şöyle dağlanacaktır: Memelerinin tepesinden sokulup omuzların arasından; omuzların arasından sokulup memelerinin üstünden çıkartılacaktır. Kendisi ayakta duramayıp sarsılacaktır.' Onu dinleyen o topluluk başlarını eğdiler ve adama hiç cevap vermediler. Adam çekip gitti, ben de ardından gittim, adam varıp bir direğin altına oturdu, ben de yanma oturdum. Sonra dedim ki:
'Oradakiler senin sözlerinden hiç hoşlanmadılar. Çünkü sana hiçbir şey söylemediler.'
'Onların akıllan hiçbir şeye ermez. Dostum Ebu'l-Kâsım sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı. Bende çağrısına icabet ettim. Bana dedi ki: 'Uhud'u görüyor musun?'
Üstümdeki güneşe baktım, sandım ki beni bir İş için gönderecek. Dedim ki:
'Görüyorum.' Şöyle buyurdu: 'işte benim Uhud dağı kadar altınım olsa hepsini Allah yolunda harcarım, sadece kendime üç dinar bırakırım.'
Şimdi bunlara bakıyorum da hiçbir şey anlamıyorlar, habire dünyalık toplayıp duruyorlar, başka bir şey düşünmüyorlar.1 (Ahnef dedi ki) dedim ki: 'Neden Kureyş kardeşlerine gidip onlardan dünyalık istemiyorsun?1 Şu cevabı verdi: 'RabbİMe yemin ederim kî hayır! Onlardan ne dünyalık isterim ve ne de din hakkında onlardan bir felva sorarım. Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e kavuşuncaya dek böyle yaşar giderim'." jBuhârî ile Müslim.]
7963- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kâ'be'nin gölgesinde otururken yanına vardım. Beni görünce şöyle dedi: 'Kâ'be'nin Rabbi hakkı için onlar ziyandadırlar.' Gelip yanında oturdum, çok geçmeden ayağa kalktım ve dedim ki: 'Babam annem sana feda olsun, onlar kimdir, ey Allah'ın Resulü?'
'Onlar malları çok olan zenginlerdir. Ancak bunlardan söyle söyle verenler müstesna -Bunu önündeki, arkasındaki, sağındaki ve solundaki fukaraya verişini işaret ederek söyledi- Onlar ne kadar da azdır' buyurdu."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
7964- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakın aşın cimri olmayın! Çünkü sizden öncekiler cimrilik sebebiyle helak olmuşlardır. (Şeytan) onlara cimrilik emretmiş, onlar da cimri olmuşlar, fücuru emretmiş facir olmuşlardır." [Ebû Dâvud]
7965- Ebû'1-Kays radiyallahu anh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e uğradı, beraberinde hurma vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan bir avuç hurma alıp ashabına dağıtmak İçin eğildi. Ancak, o (hurmaları vermemek için) elbisesinin bir tarafını karnına ve göğsüne doladı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Allah senin cimriliğini artırsın!' dedi."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'dc leyyin bir senedle]
7966- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yanımda Uhud dağı kadar altınım olsa, borcumu kapatacak bir miktardan fazlasını aradan üç gece geçmeden dağıtırım ve bundan da çok haz duyarım." [Buhârî ve Müslim.]
7967- Kâ'b bin İyâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her ümmetin bir fitnesi vardır, benim ümmetimin fitnesi de maldır." [Tirmizî]
7968- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyaya rağbet edip mülk edinmeyin!"
[İkisi de Tirmizî'ye ait.]
7969- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytanın develeri de olur evleri de. Birinizin güzel develeri olur. Hiçbirisine de binmeye kıyamaz. Devesi olmayan yorgun bir kardeşine rastlar da onlardan birine bindirmez; iste bu, şeytan devesidir.
Şeytanın evlerine gelince; ipek ve benzeri kumaşlarla örtülüp süslenen (develerin yanlarına yükseltilip içine kadınların bindiği) şu kafeslerdir." [EbûDâvud]
7970- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul, 'Malım, malım!' der; oysa onun malından yalnız üç şey vardır: Yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve verip biriktirdiği. Bunun dışındakiler ise kendisi ölür ve malını ise insanlara bırakır." [Müslim]
7971- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vârisinin malı kendi malından kendisine daha kıymetli olan kişi hanginizdir?" Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Vârisinin malı kendi malından daha sevimli ve kıymetli olan bir kimse aramızda yoktur." Şöyle buyurdu: "Kişinin kendi malı (âhiret İçin) takdim ettiği (önden gönderdiği sadaka) maldır. Sana vâris olanın malı ise geride bıraktığın (tasadduk etmediğin) maldır." |Buhârî İle Nesâî.]
7972- Ebû Vâil radiyallahu anh'dan: "Muâviye, hasta yatan Ebû Hâşim bin Utbe'ye ziyarete geldi.
Onu ağlarken bulunca, sordu: 'Ey dayım! Neden ağlıyorsun? Çektiğin sancıdan dolayı mı, yoksa safası gitti diye dünyaya olan hırsından mı?' Cevap verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize bir şey tenbih etmişti, tutmadık. Onun şöyle dediğini duydum: 'Mal olarak İnsana bir hizmetçi, bir de Allah yolunda bineği, olması kâfi gelir.' Bugün ben kendimi, bu hududu aşmış görüyorum'." [Tirmizî ve Nesâî]
Rezîn şunu da ilâve elli: "Bu zat öldüğü zaman geriye sadece şunları bırakmıştı: Otuz dirhem para ve bir de içinde hamur yapıp yediği ufacık bir tekne."
7973- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minbere oturdu, biz de onun etrafına oturduk. Şöyle buyurdu: 'Hakkınızda benden sonra en çok korktuğum, Allah'ın size fetihler vasıtasıyla ihsan edeceği dünya ve onun süsüdür.' Bir adam (söze karışarak) dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Yani (elde edeceğimiz) hayır, şer mi getirecek?'
Ona cevap vermedi. Dediler ki: 'Neden Allah Resulü seninle konuşmadığı halde onun sözünü keserek konuşuyorsun?'

Baktık ki ona vahiy geliyor. Derken kendine geldi ve yüzündeki terleri sildi.
'Şu soruyu soran nerede?' buyurdu ve devam etti: 'Şüphesiz hayır ancak (beraberinde) hayrı getirir. Ancak baharın bitirdikleri arasında ya çatlatarak öldüren ya da ölüme yaklaştıran bitki de vardır. Yalnız yeşil ot ile beslenen hayvanlar müstesna. Nitekim bunlar, yedikten sonra karınları şişince güneşe karsı dururlar ve çişlerini yaparlar; sonra da tekrar dönüp yayılırlar. Şüphesiz bu mal, hoştur ve tatlıdır. Ondan fakire, yetime ve yolda kalmışa veren malın sahibi ne güzeldir! Bunu haketmeden alan ise, yediği halde doymayan kimse gibidir. O mal kıyamet günü aleyhinde şahitlik yapacaktır'." |Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
7974- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
"Oruçlu iken ona yemek getirildi. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Benden daha iyi olan Mus'âb bin Umeyr Öldürüldü. Öyle bir elbise içinde defnedildi ki başı örtüldüğünde ayakları dışarda kaldı, ayakları örtüldüğünde başı dışarda kaldı.
Benden daha iyi olan Hamza da öldürüldü. Onu defnetmek için hırkadan başka bir şey bulunamadı. Ondan sonra dünyalıktan bize verildi de verildi. Korkarım bize âhİrette verilecek olan hoş yiyecekler önceden dünyada verildi.' Soma ağlamaya başladı ve getirilen yemeği yemedi." [Buhârî]
7975- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ı ananlar ile onları dost edinenler, alimler ve ilim taleb edenler hariç dünya ve içindekiler melundur (lanetlenmiştir)" [Tirmizî]
7976- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya mu minin zindanı, kâfirin cennetidir." | Müslim ve Tirmizî]
7977- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyayı sevmek her kötülüğün başıdır. Bir şey sevmen seni (başka şeylere karşı) kör yapar, sağır eder." [Rezîn]
7978- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Dünyayı ben neyleyeyim? Benim dünya, ile ilgim, bir ağacın altında oturup dinlendikten sonra kalkıp orayı terkeden bir süvarinin bu durumu gibidir." [Tirmizî]
7979- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yayla köylerinden birinden şehre girerken pazara uğradı. Halk etrafmdaydılar. Derken küçük kulaklı ölmüş bir oğlağın yanından geçti. Kulağından tutup: 'Hanginiz bunu bir dirheme alır?' diye sordu. 'Onu ne yapacağız? Diri olsa bile bu kusuru nedeniyle bir kıymeti olmaz' dediklerinde şöyle buyurdu: 'Vallahi, Allah katında dünya, bu oğlağın sizin nezdi-nizdeki değeri kadar bile değeri yoktur!'" [Müslim ve Ebû Dâvud]
7980- Fehdoğullannm kardeşi el-Müstev-rid radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya âhirete nazaran bu parmağı -bunu söylerken parmağını gösterdi- denize sokmak gibi bir şeydir. Biriniz o parmağın denizden ne kadar ıslanarak çıkabileceğine bir baksın." (Müslim ve Tirmizî]
7981- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer dünyanın Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değeri olsaydı ondan kâfire bir yudum su bile içirmezdi." [Tirmizî]
7982- Katâde bin en-Nu'mân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir kulu sevdi mi onu dünyadan korur, tıpkı birinizin hastasına suyu yasaklaması gibi." [İkisi de Tirmizî'ye ait.]
7983- Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Dünya arkasını dönmüş gidiyor. Âhiret yüzünü dönmüş geliyor. Her birinin kendine has çocukları vardır. Siz âhiret çocuklarından olun; dünya çocuklarından olmayın! Bugün çalışma günüdür, hesap günü değil. Yarın hesap günüdür, çalışma günü değildir." [Buhârî bâb başlığında]

ÖFKE, GIYBET, KOĞUCULUK VE ŞARKI (MÜZİK)
7984- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Güçlü kişi, yenen kişi (pehlivan olan) değildir. Asıl güçlü kişi, öfke anında sinirlerine hakim olan kişidir." [Buhârî, Müslim ve Muvattâ.]
7985- Ebû Vâil radiyallahu anh'dan: "Urve bin Muhammed es-Sa'dî'niıı yanına girdik. Bir adam konuşurken onu kızdırdı. Bunun üzerine (Urve) kalktı hemen abdest aldı. Sonra şöyle dedi:
'Babam bana, dedemden, o da Atiyye'den nakletti: (Atiyye) dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi: 'Öfke şeytandandır. Şeytan ateşten ise yaratılmıştır. Ateşi söndüren de sudur. Onun için biriniz öfkelendiği zaman hemen kalkıp abdest alsın!'"
[Ebû Davud]
7986- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz ayaktayken Öfkelenirse, hemen otursun. Öfkesi giderse ne âlâ, aksi halde hemen yatsın." [İkisi Ebû Davud'a ait.]
7987- Süleyman bin Surad radiyallahu anh'dan:
Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanındayken iki kişi birbirine sövüp, münakaşa etliler. Biri öfkelenerek arkadaşına söverken öfkeden yüzü kıpkırmızı kesildi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ben bir kelime biliyorum. Eğer o bunu söylerse öfkesi hemen gider. Eğer o: 'Eûzübillahi mine' ş-Şeytanir-racîm (= Kovulmuş Şeytan'dan Allah'a sığınırım)' derse öfkesi gider.'
Bunun üzerine hemen bir adam o öfkelenenin yanına gidip 'Kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!' dedi. Adam ona şöyle dedi: 'Bende bir şey mi görüyorsun? Ben deli miyim, çekil git!'"
7988- Diğer rivayet:
"Adama dedi ki: 'Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'in ne dediğini duymuyor musun?' dedi.
Ona: 'Ben deli değilim' diye cevap verdi."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
7989- [Ebû Dâvud] Mu âz'dan benzerim rivayet etti. Onda şöyle geçmektedir:
"Şöyle buyuruyor: 'Allahıml Ben sana kovulmuş şeytandan sığınırım.'
Muâz devamlı olarak adama bunu söylemesini tenbih etti ise de adam kaçındı, daha da öfkelendi.
7990- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: 'Bana az, kolayca kavrayabileceğim bir tavsiyede bulun.' Şöyle buyurdu:
'Öfkelenme!'
Adam aynı şeyi birkaç defa tekrar etti. Her seferinde Allah Resulü: 'Öfkelenme!' buyurdu." IBuhârî, Muvattâ ve Tirmizî.]
7991- Sehl bin Muâz, babasından radiyal-Iahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim öfkesinin gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde öfkesine hakim olursa, Allah onu kıyamet gününde yaratıkların huzurunda çağırır ve onu hurilerden dilediğini almasında serbest kılar." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]

7992- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize ikindi namazi(nı erken) kıldırdı, namazdan sonra kalkıp bize hitap etti, kıyamete kadar olacak olanlardan bahsetti. Hem de öylesine geniş ve çok konuştu ki anlatmadık hiçbir şey bırakmadı. Onu bizden ezberleyenler ezberledi, unutanlar da unuttu. Dedikleri arasında şunlar da vardı: 'Dünya yeşil (taze) ve tatlıdır. Allah sizi onun üzerinde emanetçi (halife) kılmıştır Bakalım nasıl davranacaksınız diye bakmaktadır. Dikkat edin! Dünyadan ve kadınların fitnesinden kaçının!'
Söyledikleri arasında şunlar da vardı: 'Kişiyi, bildiği doğruyu söylemekten insanlardan korkusu sakın alıkoymasın.' (Râvî) dedi ki: Ebû Saîd ağladı ve şöyle dedi: 'Vallahi bir çok şey gördük, ancak korkudan doğruyu söyleyemedik."
Buyurduklarından birisi: 'Dikkat edin! Kıyamet gününde her hain (gaddar) için yaptığı hıyanete göre bir sancak dikilecektir. Halkı yöneten hükümdarın hıyanetinden daha büyük bir hıyanet olmaz. Onun sancağı, arkasına dikilecek.'
O gün ezberlediklerimizden: 'Şunu iyi bilin ki, Ademoğulları muhtelif tabakalarda yaratılmışlardır. Onlardan kimi mü'min olarak doğar, mü'min olarakyaşar ve mü'min olarak ölür. Kimi de kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Kimi mü'min olarak doğar, mü'min olarakyaşar; kâfir olarak ölür. Kimi kâfir olarak doğar, kâfir olarak yasar, mü'min olarak ölür. Kimi yavaş öfkelenir, Öfkesi çabuk geçer. Kimi çabuk öfkelenir, Öfkesi çabuk diner. Kimi de çabuk öfkelenir, ancak dinmesi yavaştır. Bunların en iyileri ağır Öfkelenip çabuk sakin olandır. En kötüleri de, çabuk öfkelenip, geç sakinleşendir. Kimi de vermeyi de, istemeyi de güzel yapar. Kiminin ise vermesi kötüdür, istemesi ise güzeldir. Kimisi vermesi güzel, istemesi ise kötüdür, insanlardan vermesi kötü ve istemesi kötü olanlar da vardır, insanların en iyileri vermesi de istemesi de güzel olanlardır. En kötüleri de vermesi de istemesi de kötü olanlardır. Öfke Âdemoğlunun kalbinde bir ateş kıvılcımıdır. Gözlerinin kıpkırmızı kesildiğini, damarlarının şiştiğini görmüyor musunuz? Öfkeden bir şey hissederse, yere otursun.' (Ebû Saîd) De-dİ ki: Hâlâ güneşlen bir şey kalmış mı diye ikide bir güneşe bakıyorduk. (Nerdeyse akşam olacaktı)
Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Dikkat edin! Dünyanın geçirdiği ömre nazaran geri kalan ömrü, şu günümüzün geçen zamanına nazaran geri kalan zamanı kadardır'." [Tirmizi]
7993- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizde kime rakûb dersiniz?" "Çocuğu olmayana." "Rakûb o değildir. Rakûb; kendinden evvel çocuğunu âhireîe göndermeyen kimsedir." "İçinizden kim pehlivan dersiniz?" "Erkeklere yenilmeyen kişiye." "Pehlivan o değildir. Asıl pehlivan, kızgınlık anında öfkesine hakim olan kimsedir" buyurdu. [Müslim]
7994- Rezîn şunu ekledi: "İçinizde kimi müflis sayarsınız?" "Malı olmayan kimseyi" dediler. "Müflis o değildir. Asıl müflis, kıyamet
gününde, buna zulmetmiş, ona sövmüş, berikinin malını almış olarak gelen kimsedir. Çünkü orada ne dinar vardır, ne de dirhem. Sevapları alınıp o kimselere verilir. Yetmez, bu defa onların günahları sırtına yüklenir, İste müflis odur."
7995- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Öğretin, kolaylaştırın ve güçleştir/neyin! Biriniz kızdığı zaman, sussun, biriniz Öfkelenince sussun, biriniz kızdığında sussun." [Ahmed ve Taberânî, M. el-Kebîr'de]
7996- Muhammed bin Atiyye, babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sultan yoldan çıkınca şeytan ona musallat olur." İİkisi de Ahmed ve Taberânî, Mıı'cemtt'l-Kebfr'e ait.]
7997- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennemde bir kapı vardır ki, oradan ancak öfkesi Allahın gazabı ile dinmiş kimseler girer." [Bezzâr leyyin bir sened]e.|
7998- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gıybet nedir bilir misiniz?"
"Allah ve O'nun Resulü bilir" dediler.
"Birinizin, kardeşini hoşlanmadığı şey ile anmasıdtr" buyurdu. Bunun üzerine bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Anlattıklarım ya o kardeşimde bulunursa?"
"Anlattıkların o kardeşinde bulunursa, onun gıybetini yapmış olursun. Anlattıkların onda yoksa o zaman ona iftira etmiş olursun"
buyurdu. İEbû Dâvud veTirmizîl
7999- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Safiyye'nin kısa oluşu sana yeter." Şöyle buyurdu: "Öyle bir kelime söyledin ki eğer o kelime denize karışsa denizi bulanık hale getirir." (Ai-şe) der ki: 'Ben (Resûlullah'a) yalnızca bir insanın (tahkir gayesiyle) taklidini yapmıştım. Bana şöyle buyurdu: 'Bana şu su kadar (dünyalık) verilse bile ben, bir başkasını (kusuru sebebiyle) taklit etmem'."
(ÎRisi de Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
8000- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbime çıkarıldığını zaman (Mi'râc'da) yüzlerini bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini tırmalayan insanlara uğradım. Dedim ki: 'Ey Cibril! Bunlar kimdir?' Şöyle dedi: 'Bunlar, insanların etlerini (gıybet etmek suretiyle) yiyen ve onların ırzlarına sataşan, şahsiyetlerini zedeleyen insanlardır'." |Ebû Dâvud]
8001- el-Müstevrid radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman birine sataşması (hakaret ve iftira) sebebiyle bir lokma yiyen (kazanç sağlayan) kimseye Allah ona cehennemden onun gibisini yedirir. Müslüman birine sataşmak yoluyla elbise (hediye vs.) elde edene Allah ona cehennemde benzerini giydirir. Riya ve gösterişle müslüman kardeşinin zararına çalışırsa, Allah kıyamet gününde onu riya ve gösteriş yapanların makamında durdurur."
[Ebû DâvudJ
8002- Saîd bin Zeyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haksız yere müslümanın namus ve şahsiyetine sataşmak günahların en büyüğüdür."
8003- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim bir mü'mini, münafıktan korursa, Allah kıyamet gününde bir melek gönderir ve onun etini o melek cehennemden korur. Kim bir müslümana gözden ve itibardan düşürmek için bir iftira atarsa, kıyamet gününde söylediklerinin (günahından) paklanıncaya kadar, cehennem köprülerinden bir köprüye oturtulur." lEbû Dâvud]
8004- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Koğuculuk yapan cennete giremez." (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud veTirmizî]
8005- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana bir kimse ashabımın birinden (canımı sıkacak) bir şey ulaştırmasın! Zira ben onların yanına içim arınmış ve rahat olarak çıkmak istiyorum." (Ebû Dâvud ve Tirmizî]

8006- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Birden pis bir koku yükseldi. Bunun üzerine dedi ki: 'Bu kokunun ne olduğunu biliyor musunuz? Bu, mü'minlerin, gıybetini edenlerin kokusudur'." [Ahmed]
8007- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile oturuyorduk; bir adam kalkıp gitti. Onun ardından başka bir adam onun hakkında ileri geri konuştu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Haydi git ağzını çalkala!'
'Et mi yedim ey Allah'ın Resulü neden ağzımı çalkahyayım?'
'Şen kardeşinin etini yedin buyurdu."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'ae.]
8008- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdiğinde yanımda iki cariye vardı; Buas (savaşı ile ilgili) şarkı söylüyorlardı. Yatağa uzandı ve onlardan yüzünü (aksi yöne) çevirdi. Sonra Ebû Bekr içeriye girdi (şarkıcılar sebebiyle) ve 'Allah Resulünün yanında şeytanın mizmarlan ha' diyerek beni azarladı. Bunun üzerine Ebû Bekr'e yönelerek şöyle dedi: 'Onları bırak, söylesinler!' Bir an Resû-lullah'm dikkati bizden uzakllaşınca cariyelere çıkmalarım işaret etlim ve çıkıp gittiler.
Bir bayram günüydü. Siyahiler mescidde mızrak ve kalkanlarıyla oynuyorlardı. Ya ben isledim ya da bizzat Resûlullah şöyle söyledi. 'Bakıp seyretmek ister misin?'
'Evet' dedim. Bunun üzerine benî arkasına oturttu, yanağım yanağı üzerinde ve bu halde seyretmeye koyuldum. O da şöyle diyordu: 'Ey Erfıde oğulları ha gayret!' Bıktığımı görünce, 'Yeter mi bu kadar?' diye sordu. 'Evet' dedim, 'öyleyse haydi git!' buyurdu.
8009- Diğer rivayet:
"Onlar şarkı söylüyorlardı, ancak (hakiki) şarkıcı değillerdi."
8010- Diğer rivayet:
"Ömer Habeşlileri azarladı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ise şöyle buyurdu: 'Ey Erfideoğulları (devam edin) güven içindesiniz!' " |Buhârî, Müslim ve Nesâî.|
8011- Onlar (Buhârî, Müslim ve Nesâî) Ebû Hureyre'den:
"Ömer içeri girdi, taşlara eğilip yerden taş aldı ve onlara fırlattı. Bunun üzerine Allah NebîsİŞ sallallahu aleyhi ve sellem: 'Rahat bırak onları ey Ömer!' buyurdu."
8012- er-Rubeyyi' bint Muavviz radiyallahu anhâ'dan:
"Ben evlendiğim zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize geldi ve yatağıma oturdu.
Cariyelerimiz defler çalıp Bedir'de öldürülen babalarına ağıt yakıyorlardı.
İçlerinden birisi şunu terennüm etti: 'İçimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber vardır.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona:
'Bunu bırak 'da, daha önce söylediğini
söyle!' buyurdu." [Buhârî, Ebû Dâvud ve TirmİzîJ
8013- Nafi' radiyallahu anh'dan:
"Bir yolda İbn Ömer'le beraberdik. Bir şarkı sesi duydu, parmakları ile kulaklarını tıkadı ve yoldan uzaklaşarak başka larafa gitti. Bilahare bana dedi ki: 'Ey Nafi'! Ber şey duyuyor musun?'
'Hayır' dedim. Bunun üzerine parmaklarını kulaklarından kaldırdı ve:
'Bir keresinde ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim, o da böyle bir ses duymuş ve aynısını yapmıştı'."
|Ebû Davudi
8014- Muhammed bin el-Münkedir radi-yallahu anh'dan:
"Bana şu bilgi ulaşmıştır: 'Allah Teâla, kıyamet gününde, eğlence ve şeytan çalgısından kulaklarını uzak tutanlar nerdedir? Onları misk bahçelerine sokunuz!' buyuracak. Sonra meleklerine: 'Onlara takdirlerimi duyurun ve onlar için hiç bir korku olmadığım ayrıca hiçbir şeye de üzülmeyeceklerini bildirin!' diyecek." [RezînJ
8015- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu Aişe'ye sordu:
'Ey Âi§e! Bunu tanıyor musun?'
'Hayır' dedi.
'Bu falan oğullarının sarkıctsıdır; sana şarkı söylemesini ister misin'/'
'Evet.'
Ona bir tabak verdi. O da Aişe için şarkı söyledi. Ondan sonra şöyle buyurdu:
'Onun burnunun deliğine şeytan üflemis-tir'." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]

EĞLENCE, OYUN, LANET VE HAKARET ETMEK
8016- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem güvercinin peşine düşerek eğlenen bir adam gördü ve şöyle buyurdu:
'Şeytan (yani adam, başka) bir (dişi) sey-tan(ı) kovalıyor'." [Ebû Dâvud)
8017- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hayvanların arasım kızıştırarak güreştirmeyi yasakladı." [Ebû Dâvud ve Tirmizî|
8018- (Saîd) İbn Cübeyr radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, bir kuşu ya da bir tavuğu bir yere dikip, hedef alarak oklar atan Kureyşli birtakım gençlerin yanından geçti. İsabet ettirilmeyen her oka karşılık sahibine bir şey vereceklerdi. İbn Ömer'i görünce dağıldılar. Bunun üzerine şöyle dedi:
'Bunu kim yaptı? Bunu yapana Allah lanet etsin! Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem canlı bir şeyi hedef edinene lanet etmiştir'." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
8019- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim zarla oynarsa elini domuz kanına batırmış gibi olur." [Müslim ve Ebû DâvudJ
8020- Nâfı' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer kendi ailesinden zarla oynayan birini gördüğü zaman döver ve zarları parçalardı." | Mâliki
8021- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
''Zarla oynayıp da sonra kalkıp namaz kılan kimse, irin ve domuz kanı ile abdest alıp sonra kalkarak namaz kılan kimse gibidir."
Ahmed ve Ebû Ya'lâ şunu da ilave etti: "Onun namazı kabul olmaz."
8022- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oynardım. Arkadaşlarım yanıma gelirlerdi. Onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den çekinirlerdi. Fakat o, onların benimle oynamalarına ses çıkarmazdı

da benimle oynarlardı."
8023- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Tebûk ya da Hayber gazvesinden döndü. Sofasında bir perde vardı. Rüzgâr esti ve perdenin bir kısmını kaldırdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu esnada Âişe'nin oyuncak kız bebeklerini gördü ve sordu: 'Ey Âişe bu nedir?'
'Bunlar benim bebeklerimdir' dedi. Sonra ortalarında iki kanatlı bir at gördü ve sordu: 'Ya bu nedir ey Âişe?'
'Attır.'
'Peki üstündeki nedir?'
'İki kanat?'
'Atın kanadı olur mu?'
'Sen duymadın mı (Hz.) Süleyman'ın kanatlı atları olduğunu?' diye cevap verdim. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve
sellem mübarek azı dişleri görununceye dek güldü." |Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
8024- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (hicret edip) Medine'ye geldiği zaman, onun gelişine sevindikleri İçin bir (bayram havası içinde) Habeşliler mızrakları ile oynadılar."
[Ebû Dâvud]
8025- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min kusur bulucu, lanet edici ve terbiyesiz (kaba) ve hayâsız olamaz." [TirmM]
8026- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Çok) lanet ediciler, kıyamette ne şahit olabilirler ve ne de şefaatçi."
[Müslim ve Ebû Dâvud]
8027- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birbirinize, Allah'ın laneti, Allah'ın gazabı ve cehennem temennisiyle bedduada bulunmayın!" [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8028- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dediler ki: 'Müşriklere beddua et ve onları lanetle!' Cevaben şöyle buyurdu: 'Ben rahmet olarak gönderildim; lânetleyici olarak değil.' (Müslim|
8029- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sövücü, aşın söz ve hakarette bulunucu ve lânetleyici değildi. Çok kızdığı zaman birimiz için kınama mahiyetinde şöyle derdi: 'Sağ eli toprak olası! Neden böyle yapıyor?'"
Diğer rivayette: "Alnı toprak olası!" diye geçer. [Buhârî]
8030- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanın sövmesi (başkasına hakaret etmesi) yoldan çıkmadır (/aşıklığıdır). Müslü-manla çarpışması ise küfürdür."
[Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
8031- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam bir adama fasık, ya da kâfir derse, ve o vasıf da şayet onda bulunmazsa bu söz kendisine döner." |Buhârî|
8032- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul bir şeye lanet ettiği zaman, lanet göğe çıkar, gök kapılan ona kapanır, yere iner yerin kapıları da ona karsı kapanır. Sağa sola gitmeğe başlar, geçecek yer bulamayınca eğer ehil ise lanet edilene gelir, değilse lanet okuyana dönüp gider." [Ebû Davudi
8033- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Onun bir yorganı çalınmış. Çalana başlamış beddua etmeye. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona şöyle demeye koyulmuş: '(Beddua etmek suretiyle onun ahiretteki cezasını) hafifletme!'" [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
Ebû Davud dedi ki: Hadisin metnindeki "Lâ tesbahî" kelimesinin anlamı: "Hafifletme!" demektir.
8034- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Karşılıklı sövüşenlerin söylediklerinin günahı, mazlum (kendisine ilk sövülen) saldırmadıkça sövmeye ilk başlayanadır."
[Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî.]
8035- Nu'mân bin Mukarrin radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bir adam bir adama sövdü. Sövülen adam da: 'Selâm sana olsun!' diyordu. Bunun üzerine Allah Resulü sallaîlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Adam sana söverken aranızda bulunan bir melek sana yapılan tüm küfürlere engel olup sövene: 'Sen buna daha lâyıksın' diyordu. Fakat sen 'Selam sana olsun!' deyince, 'Bilakis hayır, sen buna daha lâyıksın' dedi''." |Ahmed]
8036- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla buyuruyor ki: '' Ademoğulla-n zamana söverler. Halbuki zaman benim. O, gece gündüz benim kudret elimdedir''."
8037- Diğer rivayet:
"Âdemoğlu şöyle demekle beni üzüyor: 'Ey kahrolası zaman!' Biriniz 'Ey kahrolası zaman!' demesin! Çünkü zaman(m sahibi) benim. Onun gecesini ve gündüzünü evirip çeviren benim." [Buharı, Müslim, Muvaftâ ve Ebû Dâvud.l
8038- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Rüzgâr bir adamın rİdâsını üzerinden çıkartıp savurttu ve adam ona lanet etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ona lanet etme! O bununla emrolunmuştur. Bu emirden dışarıya çıkamaz, Kim bir şeye lanet ederse, eğer o, ona ehil değilse, bu lanet geri dönüp lanet edenin Üzerine gider'." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8039- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rüzgârın esmesi Allah' in emliyledir. Bazen rahmetle; bazan da azapla gelir. Bu nedenle onu gördüğünüz zaman sakın ona sövmeyin! Allah'tan onun hayır getirmesini isteyin ve Allah'a onun şerrinden sığının!"
| Ebû Dâvud ve Nesâî.]
8040- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Geceye ve gündüze sövmeyin; güneş ve aya da sövmeyin! Rüzgâra da sövmeyin! Çünkü o (rüzgâr) bir kavme rahmet, başka bir kavme ise azaptır."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
8041- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülere sövmeyin! Zira onlar zaten ettiklerini bulmuşlardır." | Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
8042- Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülere sövmeyin zira bu sebeple dirilere eziyet etmiş olursunuz." [Tirmizî]
8043- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülerinizin iyiliklerini söyleyin, kötülüklerini söylemekten ise uzak durun!"
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]

8044- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yolculuklarının birinde giderken, Ensâr'dan bir kadın, yaramazlık yapan devesine lanet okudu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca şöyle buyurdu: 'Üstündeki eşyayı alın, deveyi salıverin! Çünkü o artık lanetlenmiştir'."
İmrân der ki: "O devenin insanların arasında yalnız başına yürüdüğünü hâlâ görür gibiyim. " [Müslim ve Ebû Dâvud]
8045- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bir seferde ilerliyordu, bîr adam devesine lanet etti.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Nerede devenin sahibi?' diye sordu. Adam: 'Buradayım ey Allah'ın Resulü!'deyince, ona Şöyle dedi: 'Hemen onu boğazla! Ona bunu gerektirdin'." [Ahmed]
8046- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Horoza sövmeyin! Çünkü o, namaza uyandırır." [Ebû Davudi
8047- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tubba'a sövmeyin! Çünkü o (artık) müs-lüman olmuştur."
[Taberânî, Mit'cemu'I-Evsat'ta hafî bir senedle.]
8048- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisini ısıran bir pireye söven adama şöyle dedi: 'Ona sövme! Çünkü o, peygamberlerden birini namaza uyandırmıştır'." [Ebû Ya'lâ.]
8049- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'tan başkasının adına hayvan kesene Allah lanet eder. Anne babasına lanet edene de Allah lanet eder. Bid'atçıyı himaye edene Allah lanet eder. Tarlanın sınırını değiştirene de Allah lanet eder." |Nesâî ve aynı lafızla Müslim.]
8050- ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Altı kişiye ben lanet ettim ve duası kabul edilen her peygamber de lanet etmiştir: 'Allah'ın Kitâb'ım tahrif edene; Allah' m kaderini yalanlayana; Allah' in haram kıldığım helâl sayana; gücüyle halka musallat olana; Allah'ın zelil kıldığını aziz; aziz kıldığını da zelil kılana; Allah'ın değer verdiği Üretimin (Ehl-i beyt' in) kanını helâl sayana; sünnetimi terk edene." [Rezîh]
8051- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
şu üç adama lanet etmiştir: İstemedikleri halde bir kavme imamlık (önderlik) yapan adam; kocasını öfkelendirip^ geceleyen kadın; 'Hay-ye alel-felâh'ı duyub da (namaza) icabet etmeyen kişi." [Tirmizî]
8052- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bildikleri halde faiz yiyen, yediren, (faiz akdini) yazan, güzellik için döğme yapan, yaptıran, zekâta mâni olan kişi ile hicretten sonra dinden dönen arab, kıyamet gününde Muhammed'in dilinde lanetlenmiş olacaklardır." [Nesâî.]
8053- Nesâî, Ali'den benzerini rivayet etmiştir:
Bu rivayette şöyle geçmektedir: "Zaruret ve hastalık özrü olmadan döğme yapan ve yaptıran, (nikâh) hulle(si) yapan ve kendisine hülle yaptırılan."
8054- Amre bint Abdurrahman radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kabirleri açıp soyan erkek ve kadına lanet etti." [Mâlik]
8055- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Allah'ım, senden mutlaka yerine getireceğin bir ahid alıyorum: Ben ancak bir beşerim. Kime bir eziyet etmiş isem, sövmüssem, lanet etmişsem, kamçılamışsam, bunları onun için kıyamet gününde sana yaklaştıracak bir rahmet ve o kişinin sevabında bir artış vesilesi kil!" [Buhârîile Müslim.]
8056- Diğer rivayet:
"Allahım! Ben sadece bir insanım; her insan gibi ben de kızarım. Herhangi bir müslü-mana sövmüssem, ya da lanet etmişsem, ya da dövmüş isem, bunları onun için bir namaz, bir zekât ve kıyamette sana yaklaştıracak bir kur-bet vesilesi kıl! Kıyamete kadar bunları onun günahlarına birer keffâret eyle!"
Diğer rivayette: "Celedtühü (=dÖvmüş-sem)" yerine Ebû Hureyre'nin sözü olarak
"ev-celedehu (= yahut onü döverse)" şeklinde geçmiştir.
8057- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına iki adam girdi, anlayamadığım bir şey konuştular da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kızdırdılar. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara lanet ve hakaret etti. Onlar çıkınca, dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Bunların kazandığı hayrı kim kazanabilir?'
'Neden?'
'Çünkü onlara lanetleyip hakaret ettin.'
'Rabbime koştuğum şartı bilmiyor musun?'
'Hayır.'
'Rabbime şart koşup şöyle dedim: Allah' im. Ben ancak bir beşerim. Hangi müslü-tnana hakaret, ya da lanet etmişsem, onu onun için zekât (arındırma) ve bir rahmet (esirgeme) vesilesi ve ecir eyle!'" [Müslim]
8058- Enes radiyallahu anh'dan: "Ümmü Süleym'in yanmda bir yetim kız vardı. Onu Peygamber saüallahu aleyhi ve sellem görünce dedi ki: 'Sensin ha! Hakikaten büyümüşsün. Allah yaşını büyütmesin!'
Bunun üzerine yetim kız (bu söze) ağlayarak Ümmü Süleym'e döndü. Ümmü Süleym ona sordu:
'Neden ağlıyorsun?' Cevap verdi: 'Allah Resulü bana yaşın ya da ömrün büyümesin diye beddua etti. Şimdi benim yaşım büyümiye-cek, ben ne yapayım?'
Ümmü Süleym başörtüsünü örtüp onu sürüyerek derhal nefes nefese Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'in yanma vardı. Allah NebîsİŞ sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Ne oldu ne'n var ey Ümmü Süleym?'
'Sen (yetim) kızıma beddua etmişsin' dedi.
'Ne yapmıştın, ne demişim bakalım?'
'Onun yaşının büyümemesi ya da ömrünün uzamaması için beddua etmişsin' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü. Sonra şöyle buyurdu: 'Bilmiyor musun? Ben Rabbime şart kostüm; dedim ki: 'Ben ancak bir insanım, insanın hoşlandığı gibi hoşlanır; öfkelendiği gibi de Öfkelenirim. Bu nedenle ümmetimden kime, hak etmediği halde bîr beddua etmişsem bunu, kıyamet gününde onun için sana yaklaşktıracak bir arındırma, zekât ve yakınlık vesilesi kıl!'"
[İkisi de Müslim'e aittir]

KISKANÇLIK, ZAN, KÜSLÜK, AYIP VE KUSURLARI ARAŞTIRMAK
8059- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Haset, biri; Allah'ın, kendisine bahşetmiş olduğu hikmetle hükmedip onu insanlara öğreten, diğeri; Allah'ın kendisine mal verip de onu Hak yolunda harcayan olmak üzere sadece iki kişi hakkında olabilir." |Buhâri ve Müslim.]
8060- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selîem buyurdu:)
"Kıskançlıktan şiddetle kaçının! Çünkü kıskançlık, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi sevapları yer bitirir." |Ebû Dâvud]
8061- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size, sizden önceki milletlerin hastalığı olan haset ve kin sirayet etmiş. Bunlar kazıyıcı (yok edici)dır. Ancak ben, saç kazımayı kastetmiyorum. Onlar din kazıyıcıdır. Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirlerinin sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız. Bir-biiierinizi sevmenizi sağlayacak bir şeyi size göstereyim mi? Aranızda selâmı yaygınlaştı-rın!" [Tirmizî]
8062- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zandan uzak durun! Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Başkalarının gizli konuştuklarını yaymayın! Birbirlerinizİn ayıplarını araştırmayın! Lüzumsuz rekabete girmeyin! Birbirlerini-zi kıskanmayın! Birbirlerinize kin tutmayın! Birbirlerinize sırt çevirmeyin! Ey Allah'ın kulları, Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun!
Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona ne zulmeder, ne de onu yüz üstü bırakır. Onu tahkir de etmez" -Göğsüne işaret ederek (üç kere) şöyle dedi:-
"Takva buradadır, takva buradadır, takva buradadır. Kişinin müslüman kardeşini hakir
görmesi, kötülük bakımından kendisine yeter de artar. Müslümanın tümü, müslümana haramdır: kanı, şerefi ve malı. Allah sizin ne vücutlarınıza ne şekillerinize ve ne de amellerinize bakmaz; lâkin O, sizin kalplerinize bakar." [Nesüî hariç, altı hadis İmamı]
8063- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bİrbiiierinizden (ilgiyi) kesmeyin! Birbirlerinize kin tutmayın! birb'uierinizikıskanmayın! Ey Allah' in kulları, kardeşler olunuz! Bir müslümana, (din) kardeşiyle üç günden fazla dargın durması helâl olmaz."
(Nesâî hariç, altı hadis imamı]
8064- Ebû Eyyûb radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir mıı minin (din) kardeşine üç günden fazla dargın durması helâl değildir. Birbirlerine
rastlarlar da hu ondan, o da bundan yüz çevirir. (Bu davranış doğru değildir) O ikinin en iyisi İlk selâm verenidir." [Nesâî hariç, altı hadis imamıj
8065- Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir mu minin birmü'min ile üç günden fazla dargın durması helâl olmaz. Üç gün geçtikten sonra gidip kardeşine selâm versin. Eğer selâmım alırsa ecirde ikisi de ortak olur. Eğer selâmını almazsa, günah almayana döner,"
8066- Diğer rivayet:
"Kim üç günden fazla dargın vaziyette iken ölürse cehenneme girer."
8067- Ebû Hirâş es-Sülemî radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir sene süreyle kardeşiyle dargın durursa onun kanını akıtmış gibi olur." [Ebû Dâvud]
8068- Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her perşembe ve pazartesi günleri ameller (Allah'a) sunulur. O gün Allah, Allah'a ortak koşmayan herkesi bağışlar; ancak aralarından kin ve dargınlık olan iki kişiyi bağışlamaz. Şöyle der: 'Bu ikisine, banşıncaya kadar mühlet verin!'"
[Mâlik, Müslim, Ebû Düvud ve Tirmizî.)
8069- Âişe radİyallahu anhâ'dan: "Abdullah b. Zübeyr'in Âişe'nin yaptığı bir satış veya bir kimseye verdiği bir eşya hakkında 'Vallahi Âişe ya bu satıştan tamamiyle vazgeçer, ya da ben onu bundan alıkoyacağım' dediği haberi Âişe'ye ulaştırıldı. Bunun üzerine Âişe dedi ki: 'Bunu o mu söyledi?'
'Evet' dediler.
'Allah'a nezrediyorum, ben bir daha onunla ebediyyen konuşmayacağım' dedi.
Aradan uzun zaman geçince, İbnü'z-Zü-beyr dayanamadı ve ona bir aracı gönderip barışmak istedi. Buna karşılık o şöyle dedi: 'Vallahi ben onunla ebedî olarak konuşmam ve nezrimi de bozmam.'
Aradan bir müddet geçince, bu defa onun hakkında Zühreoğullarından olan Misver bin Mahrame ile Abdurrahman bin Esved bin Abdi Yağûs ile konuştu ve dedi ki: 'İkinizden Allah için beni Âişe'nin huzuruna çıkarmanızı istiyorum Âişe'nin benden böyle uzak kalmaya nezretmesi helâl olmaz.'
Bunun üzerine Misver bin Mahrame ile Abdurrahman ridâlarmı başlarına çekerek, Âişe'ye 'Esselâmü aleyki ve rahmetullahi ve berekâtüh' diyerek selâm verip şöyle dediler
'Girebilir miyiz?'
'Buyurun!'
'Hepimiz mi girelim?'
'Buyurun hepiniz girin!' dedi. İbnü'z-Zü-beyr'in onlarla beraber olduğunu bilmiyordu. İbnü'z-Zübeyr de girdi ve örtünün altına girip onu kucakladı. Ona and verip yalvarmaya ve ağlamaya başladı. Misver ile Abdurrahman da ona, onunla barışması için yalvarmağa, yakarmaya başladılar. Ve ona üç günden fazla dargın durmanın çok büyük günah olduğunu ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in üç günden fazla dargın durulamıyacağını buyurduğunu hatırlattılar. Onların bu ısrarlarına karşı Aişe ağlamaya ve şöyle demeğe başladı. 'Ben onunla konuşmamağa and içtim, nezretmenin ne olduğunu biliyorsunuz.' Onlar ise yine İbnü'z-Zübeyr'le konuşması icap ettiğine dair ısrarda bulundular ve nihayet o da ısrarlarına dayanamadı ve İbnü'z-Zübeyr'le konuşmak ve barışmak zorunda kaldı ve yaptığı nezir için de kırk köle azat etti. Daha sonraları bu adağını hatırlar, başörtüsü ıs-lanmcaya kadar ağlardı." [Buhârî]
8070- Urve radiyallahu anh'dan:
"Abdullah bin Zübeyr, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekr'den sonra, Âişe'nin en çok sevdiği ve ona insanların en itaatlisi idi. Âişe öyle cömertti ki kendisine verilenleri o elinde tutmaz, Allah yolunda harcardı. Bir defasında İbnü'z-Zübeyr ona dedi ki: 'Anlaşıldı onun elinden tutmak ve harcatmamak lazımdır'." Benzeri rivayet.
Onda şöyle geçmektedir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dayıları olan Zühre kabilesinden Abdurrahman bin Esved ile Misver bin Mahrame (İbnü'z-Zübeyr'e) şöyle dediler: 'Biz (Âişe'den) izin isteyeceğiz, sen de hemen perdenin arkasından içeriye girersin.'
Nitekim o da öyle yaptı ve ona (Âişe'ye) yemin keffâretini vermesi İçin on köle gönderdi ve Âişe onları azat elti. Sonra azat etmeye devam elti. Nihayet kırkı tamamladı. Sonra dedi ki: 'Yemin ettiğim zaman, kendisinden kurtulabileceğim belirli bir iş ya da sayıyı tayin etmiş olmayı çok istedim'."
[İkisi de Buhârî'ye ait.]
8071- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıkıp avazının çıktığı kadar seslenerek şöyle dedi: 'Ey dili ile müslüman olup iman kalbine nüfuz etmemiş olan topluluk! Müslümanlara eziyet etmeyin, onları ayıplamayın! Onların kusurlarını araştırıp durmayın! Çünkü kim müslüman kardeşinin ayıp ve kusurunu araştınrsa, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını ortaya koyar. Allah kimin ayıbını da ortaya koyarsa, evinde dahi olsa onu rezil eder'."
Nâfı' der ki: "İbn Ömer bir gün Kâ'be'yi gördü de şöyle dedi:
'Sen ne kadar büyüksün! Saygın ve kud-siyetin de ne kadar büyüktür. Kudsiyet ve hürmet bakımından bir mü'min Ancak bilesin ki Allah katında bir mü'minin kudsiyet ve hürmeti senden çok daha büyüktür'." [Tirmizî]
8072- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer sen insanların ayıp ve kusurlarını araştırırsan, onların (ahlhak ve karakterlerini) bozar ya da onları bozmaya ramak kalırsın." |EbûDâvud]
8073- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir ayıp ve kusur bulup da gizlerse, sanki (Cahiliyetle) diri diri toprağa gömülmekte olan bir kızı hayata kavuşturmuş gibi sevap kazanmış olur." (İkisi de Ebû Davud'a ait.]
8074- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim dünyada bir kulun ayıbını Örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter."
8075- Diğer rivayet:
"Allah dünyada bir kulunun ayıbını örterse, kıyamet gününde de mutlaka onun ayıp ve kusurunu örter." [Müslim]
8076- Zeyd bin Vehb el-Cühenî'den:
İbn Mes'ûd geldi. O'na: "Falan adamın sakalından şarap damlıyor." denildi.
Bunun üzerine İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Biz tecessüsten (gizli kusurları araştırmaktan) alıkonulduk. Ancak tecessüs edilmeden bir suç ortaya çıkarsa, icabına bakarız."
[Ebû Dâvud]
8077- Ukbe bin Âmir'in kâtibi Du-hayn'dan, dedi ki:
"Bizim komşularımız vardı. Şarap içiyorlardı, onlara şaraptan içmemelerini söyledim. Fakat vazgeçmediler. Sonra Ukbe'ye dedim ki: 'Bizim bu komşularımız şarap içiyorlar, onları meneltim fakat dinlemediler, içmeğe devam ediyorlar. Zabıtayı çağıracağım.' (Ukbe) dedi ki: 'Onları bırak!' Sonra ona tekrar döndüm. Aynısını yine söyledim. Cevaben dedi ki: 'Onları bırak! Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum'." Ukbe bin Âmir'in naklettiği (8073 nolu yukardaki) hadisin mânâsını zikretti.
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]
8078- Vasile bin el-Eska' radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Din) kardeşinin başına gelene sevinme! Çünkü Allah, onu ondan kurtarır ve senin başına o belâyı verir." iTirmizî]
8079- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam hakkında bir suç duyurusunda bulunulduğunda: 'Falan adama ne oluyor da böyle yapıyor?' demezdi, 'Falan insanlara ne oluyor da böyle yapıyorlar?' derdi."
[Ebû Davud]

KİBİR, RİYA VE (DİĞER) BÜYÜK GÜNAHLAR
8080- Ebû Saîd ile Ebû Hureyre radiyalla-hu anhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah buyuruyor: 'İzzet benim gömleğim, kibriyâ ise benim ridâmdır. Bu ikisinde her kim benimle mücadele ederse ona azap ede-rttn'." [Müslim. Ebû Dâvutl ise yalnız Ebû Hurey-re'den.]
8081- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez." Bir adam dedi ki: "Fakat kişi, elbisesinin ve pabuçlarının güzel olmasını ister."
Şöyle buyurdu: "Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir, Hakkı inkar edip insanlara üstten bakmaktır." [Müslim, Tİrmizî ve Ebû Dâvud.]
8082- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde kibirli kişiler, zerre kadar küçük adamlar seklinde haşrolunacaktır. Her taraflarından zillet ve miskinlik akacaktır. Cehennemdeki 'Bulaş' adında bir zindana sürüleceklerdir. Üzerlerine alev alev ateş yükselecek. Ayrıca Ttnetu'l-habâl denilen Cehennem ehlinin irinlerinden iç ir ileceklerdir." [Tirmizîl
8083- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar, ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan ölmüş ecdatlarıyla övünmekten vazgeçerler ya da Allah katında, bur-
nuyla pislik yuvarlayan mayıs böceğinden daha adi bir dereceye düşerler. Allah Teâlâ sizlerden cahiliye kibrini temizledi. Artık kişi, ya mütteki bir mü'mindir ya da şakı (bedbaht) bir fâcirdir. İnsanların tümü Adem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktan yaratılmıştır."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî]
8084- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O, Bahreyn emîri iken, bir adamın entarisini yerde sürüdüğünü görünce ayaklarıyla yere hızla vurdu ve şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Allah, kıyamet gününde böbürlenerek entarisini yerde sürüyenlerin yüzüne (rahmet nazarıyla) bakmaz'."
(Müh. b. Ziyâd) dedi ki: Ebû Hureyre Medine'ye (Mervan tarafından) görevli tayin edilmişti. Sırtında odun getirir, çarşıya gelir ve 'Haydi emîre yol açın!' derdi. Hatta onun bu halini insanlar heyecanla seyrederlerdi."
| Mâlik, Buhârî ve aynı lafızla Müslim.]
8085- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden öncekilerden bir adam böbürlenip ereğini sürükleyerek yürürken birden yere battı. Kıyamet gününe kadar o hâlâ yerin dibine doğru batıp gitmektedir." | Buhârî ile Nesaî.]
8086- Dârimî, Ebû Hureyre'den aynısını şu ekle rivayet etti:
"Elbisesi içinde bir genç ona şöyle dedi: 'Ey Ebû Hureyre! O yerlebir edilen adam böyle mi yürüyordu?' Buna öfkelenen Ebû Hureyre ona öylesine vurdu ki az kalsın yere yuvarlanıp bir yerini kıracaktı. Sonra şunu okudu: 'Alaya alanlara karşı biz sana yeteriz'." (Hicr, 95)
8087- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Benim hakkımda 'sende kibir var' diyorsunuz. Ben eşeğe binmiş, (dikişsiz) kumaşı (elbise) olarak giymiş ve koyun sağmış bir kişiyim. Üstelik Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:'A7m bunları yaparsa onda kibirlenmekten bir şey kalmaz'." [Tirmizî]

8088- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet günü olunca Allah, kulların arasında hükmetmek için inecek. Her ümmet diz üstü çökecek. İlk çağırılacak olan insan Kur'ân71 ezberleyen kişi olacak. Ondan sonra Allah yolunda öldürülen kişi. Ondan sonra ise malı çok olan kişi.
Allah, Kur'ân okuyana diyecek ki: 'Ben sana Peygamberime indirdiğimi öğretmedim mi?'
'Evet ey Rabbimt'
'Peki sana öğrettiğimle ne yaptın?'
'Gece gündüz elimden bırakmadım, devamlı okudum' diye cevap verdiğinde Allah ona: 'Yalan söyledin' diyecek; melekler de: 'Yalan söyledin' diyecekler. Sonra Allah ona şöyle diyecek: 'Sen fülan ne güzel okuyor" desinler diye okudun. Nitekim de öyle oldu (dediler).'
Sonra malı çok olan adam getirilecek ve ona da soracak:
'Sana ben bol mal vermedim mi, seni kimseye muhtaç olmayacak duruma getirmedim mi?'
'Evet ya Rabbü'
'Peki o malı ne yaptın?'
'Akrabaya ikram ettim, sadakalar ve zekâtlar verdim diye cevap verince Allah ona: 'Sen yalan söyledin' diyecek, melekler de: 'Yalan söyledin' diyecekler. Sonra Allah şöyle buyuracak: 'Sen verirken falan kimse amma da cömerttir' desinler diye verdin. Nitekim de öyle denildi.'
Sonra Allah yolunda öldürülen (şehit) getirilecek ve ona da soracak:
'Sen neden öldürüldün?'
'Senin yolunda savaşırken öldürüldüm' deyince, Allah ona: 'Sen yalan söyledin' diyecek; melekler de: 'Sen yalan söyledin' diyecekler. Sonra Allah ona diyecek ki: 'Sen, falan adam amma da kahraman ve yiğit bir adamdır' desinler diye savaştın ve öldürüldün. Nitekim öyle de denildi.' Ondan sonra Allah Re-
sûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim dizime vurup şöyle dedi:
'Ey Ebû Hureyre! İşte o üçler var ya üzerlerine cehennem ateşi tutuşturulacak olan ilk İnsanlardır'." (Müslim, Tirmi/î ve Nesâî.]
8089- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu;)
"Hazen kuyusundan Allah'a sığının!" Dediler ki: "Hazen kuyusu nedir?" Cevap verdi:
"O, cehennemin kendisinden günde yüz kere (Allah'a) sığındığı bir vadidir."
"Peki o vadiye kimler girecektir?"
"Amelleriyle riyakârlık yapan kurra (Kur'ân okuyucularıdırlar." [Tirmizî|
8090- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ söyle buyurdu: Ben ortaklığa hiç ihtiyacı olmayanım. Kim bir amel işleyip de benden başkasını o amelde ortak yaparsa, onu kendi şirkİyle (ortak koşmasıyla) başbaşa bırakırım." IMüslim]
8091- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bir adam bir amelde bulunur fakat gizler. Daha sonra başkalarınca görüldüğü zaman bu durumdan hoşlanır.' Bunun üzerine (Resûlul-lah sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
'Onun İçin iki ecir vardır. Biri gizleme ecri, diğeri de aşikâr etme ecri''." iTirmizî]
"Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" hadisinden dolayı Tirmizî hadiste geçen hoş-lanmayı kişilerin onu görüp hayr ile yâd etmelerinden hoşlanmak ile yorumladı. Ancak insanlar işlediği hayrı görüp kendisini beğenirler ve ona izzet ikramda bulunup saygı gösterirler niyet ve amacıyla yaparsa işte bu gösteriş (riya) olur.
Denilmiştir ki: Gizli olarak yaptığı hayır işi başkası da öğrenir ve bununla amel eder ümidi ile hoşuna giderse kendisine, amel edenlerin sevabı kadar sevap yazılır.
8092- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size en büyük günahları bildireyim mi? -Bunu üç kere tekrarladı- Allah'a ortak koşmak, anne babaya baş kaldırmak, dikkat edin, yalan şahitlik, yalan söz." Yaslanmıştı, doğrulup olurdu ve devamlı olarak tekrar ediyordu nihayet biz: "Keşke sükût etse!" dedik.
[Buharı, Müslim ve Tirmizî]
8093- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yedi helak edicilerden kaçının!" Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü, onlar nedir?" Şöyle buyurdu:
"Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, haksız yere insan öldürmek, yetim malı yemek, zina etmek, harp günü cepheden kaçmak, mü'min ve evli namuslu suçsuz hanımlara iftira atmak." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
8094- Ubeyd bin Umeyr, babasından radi-yallahu anh:
"Peygamber saîlallahu aleyhi ve sellem, bir adam kendisine büyük günahlar hakkında soru sorduğunda şöyle buyurdu:
"Onlar dokuzdur' dedi ve bunları: Şirk, sihir, insan öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, harpten kaçmak, temiz namuslu evli kadınlara iftira etmek, anne babaya isyan etmek, kıbleniz olan Beyt-i Haram'da (günah işlemeyi) sağlığınızda veya ölümünüzde helâl saymak olarak zikretti." [Rezîn]
8095- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü saîlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, anne babaya isyan, adam öldürmek, yalan yere yemin etmek."
[Buhârî, TirmİzÎ ve Nesâî.]
8096- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Büyük günahların en büyüğü; Allah'a ortak koşmak, anne babaya âsi gelmek, suyun fazlasını kesmek, boğayı (hayvanına aşırması için isteyen) kişiye vermemektir"
[Bezzâr zayıf bir İsnadla.]

MÜNAFIKLIK, ŞAKA YAPMAK VE TARTIŞMAK
8097- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimde dört vasıf varsa halis münafık olur. O dört şeyden biri bulunan kişi ise onu terkedinceye dek, münafıklıktan bir haslet vardır. Bunlar:
(Münafık) Kendisine bir emanet bırakıldığı zaman hıyanet eder. Konuştuğunda yalan konuşur. Anlaştığı zaman sözünde durmayıp bozar. Bir kimseyle çekiştiği zaman aşın giderek karşısındakinden fazla kötülük yapar."
8098- Diğer rivayet:
"Söz verdiği zaman sözünden cayar."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.)
Tirmizî der ki: Alimler nezdinde bunun (münafıklığın) anlamı, amel nifakıdır. Çünkü tekzib nifakı (itikadda nifak) Allah Resulü

sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanındaydı.
8099- Müslim, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Oruç tutup, namaz kılarak müslüman olduğunu iddia etse dahi münafığın alameti üçtür..." Benzeri rivayet.
8100- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Münafıkta bir araya gelmeyen iki haslet: Ahlâkî güzellik ve dinde kavrayıcılıL" [Tirmizî]
8101- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Münafık, iki sürü arasında, kâh birine, kâh ötekine yanaşan şaşkın koyun gibidir." [Müslim ve Nesâî]
8102- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ona denildi ki: 'Biz sultanlarımızın ve yöneticilerimizin yanına giriyoruz. Onların yanlarından çıktığımız zaman, onlarla konuştuklarımızın hilâfına konuşuyoruz. Ne dersin?' Cevap verdi:
'Biz bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında münafıklık sayardık, ancak şimdi bu, imandan sonra küfürdür'."
8103- Diğer rivayet:
Dedi ki: "Bugünkü münafıklar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanındaki münafıklardan daha kötüdür."
"Bu nasıl olur?"
"Çünkü o gün onlar nifaklarını gizliyorlardı. Şimdi ise çekinmeden dışa vuruyorlar."
[Buhârî]
8104- Huzeyfe radİyallahu anh'dan: "Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem, ona oniki münafığı(n isimlerini) bildirmiş. Onlardan sekizinin deve iğnenin deliğinden geçmedikçe cennete giremeyeceklerini söylemiş ve kalan dördü hakkında ne buyurduğunu hatırında tutamamış."
8105- Diğer rivayet:
"Bunlardan sekizine küçük bir alevin kâfi geleceğini söylemiş. Yani ateş, omuzlarında ateşten bir lamba halinde zuhur edip, sıcaklığı göğüslerine kadar işleyecektir." [Müslim]
8106- Ebu't-Tufeyl radİyallahu anh'dan: "(Tebûk yolundaki münafıkların toplanmış olduğu) Akabe ehlinden bir adamla Huzeyfe arasında insanlar arasında geçen olay gibi bir olay geçmişti. Adam dedi ki: 'Allah aşkına söyle Akabe ashabı (münafıklar) kaç kişi idi?' Cemaat ona şöyle dedi: 'Madem o bunu sana sordu, bildir ona!' Şöyle dedi: 'Bize onların ondört kişi olduğu söylenirdi, eğer sen de onlardan isen, onbeş olur. Allah'a şe-hadet ederim ki, onların on ikisi hem dünyada hem de şahitlerin ayağa kalkacakları günde Allah ve Resulüne düşmandırlar. Bunlardan üçünün Özrünü kabul etmiştir.' Cemaat dediler ki: 'Bizler Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem'in münâdisini duymadık. Sözkonu-su bu grubun da ne yapmak istediğini de bilmiyorduk. O saİlallahu aleyhi ve sellem, taşlık bir yerde idi, yürüyüp şöyle buyurdu: 'Su azdır. Benden önce oraya kimse varmasın.' Kendisini geçen bir kavmi (münafıkları) orada bulunca onlara o gün lanet etti." [Müslim]
8107- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de: "Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem Tebûk gazvesinde Akabe'ye vardı. Tellâla: 'Akabe'ye bizden Önce kimse varmasın' diye seslen! 'Çünkü oraya (önce) Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem varacak.' Peygamber saİlallahu aleyhi ve kellem yürüyor Huzeyfe de O'nun devesinin yularından tutup gidiyordu. Ammâr da arkadan sürüyordu. Develeri üstünde ağızlan yüzleri kapalı birtakım adamlar gelip orayı (Akabe'yi) çevrelemişler. (Onları gören) Ammâr dönüp develerin yüzüne vurdu. Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem Huzeyfe'ye 'Haydi çek, haydi çek!' dedi. Ammâr'a da 'Haydi sür, sür!' dedi. Nihayet deveyi çökertti ve Ammâr'a sordu: 'Adamları tanıyor musun?' 'Hayır, ağızlarım yüzlerini sarmışlardı. Dedi ki:
'Ne istediklerini biliyor musun?' 'Allah ve Resulü bilir' dediler. Dedi ki: 'Galiba Allah Resulünü Akabe'de yalnız bırakıp, uzaklaştırmak istiyorlar,'
Daha sonra Ammâr ile onlardan (Akabe'de bulunan) bir adamın arasında bir hadise oldu.
Dedi ki: 'Allah aşkına söyle! Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem'e hile yapmak isteyen Akabe'deki adamların sayısı ne kadardı?' Cevap verdi: 'Galiba ondört kişi idiler.' -Önceki hadiste geçtiği gibi- 'Şahitlerin ayağa kalkacakları günde' ibaresine kadar zikretti."
Bu (Tebûk) Akabe(sin)'de bulunan (münafık)ların adları:
Mu'teb bin Kuşeyr. Bedir'e iştirak eden ve şunu diyen kişidir: "Bizim elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik." Ayrıca şöyle demişti: "Muhammed bize Kisrâ'nın ve Kayser'in hazinelerini vaad ediyor. Halbuki kimse daha sağ kalacağından dahi emin değildir."
Vedîa bin Sabit. Şunu diyen odur: "Biz (Akabe suyuna) dalıyorduk ve oynuyorduk."
Hudeyr bin Abdullah bin Nebtel. Onun hakkında Cibril Aleyhisselâm şöyle demiştir: "Ey Muhammed! Şu kaşı, kirpiği gür olan siyah adam kimdir? Sanki onlar iki bakır tenceresini andırıyor. Şeytan gözleriyle bakıyor. Ciğeri eşek ciğerine benziyor. Senin hakkında durmadan münafıklara bilgi sızdırıyor."
Haris bin Yezîd. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bizden önce kimse oraya gitmesin diye nehyettiği Akabe suyunun başına koşan kişidir. Gidip herkesten önce oradan su almıştır.
Bu sayılan dördü, Amr bin Avfoğulların-dandır.
Evs bin Kıbtî. O da şöyle demişti: "Evlerimizde kimse kalmadı."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı duman tüttüren Saîd bin Zürâre.
Süveyd.
Raîş bin Bulahbelî. Bu ikisi, Tebûk gazvesinde insanları yüz üstü bırakmak için, İbn-i Ubeyy'i teçhiz eden kişilerdir.
Kays bin Amr.
Zeyd bin Musîb.
Sülâle bin Hamam ki, bunlar, Kaynukâ' yahudilerindendir.
Culâs İbn Süveyd. Bazılarına göre o, bu olaydan sonra tevbe etmiştir.
8108- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber sıtmaya yakalanmış bir adamın ziyaretine gittik, elimi başına koydum ve şöyle dedim: 'Vallahi bugünkü kadar ateşi yüksek bir adama rastlamadım.' Şöyle buyurdu: 'Kıyamet gününde bundan daha yüksek ateşli kişiyi bildireyim mi?' (O gün ashabı arasında bulunan iki adamı göstererek:) 'Hayvanlara binmiş giden şu iki adanı' buyurdu."
[Müslim]
8109- İbn Ebû Müleyke radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bedir'de bulunan otuz kadar sahabeye eriştim; hepsi de kendi namına münafık olmaktan korkup: 'Benim imanım, Cibril ve Mikan" in imanı gibi sağlam ve nifak arız olmaktan korunmuş' dİyemiyorlardı."
[Buhârî, bir babın girişinde.]
8110- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Münafıkların kendilerini ele verecek alametleri vardır: Selâmları lanettir. Yemekleri kapma ve yağmalamadır. Ganimetleri hile ve desisedir. Mescidlere ancak öğlende gelirler. Namaza ancak üsene üşene gelirler. Kibirlidirler, ne severler ve ne de sevilirler. Gece odun gibi sessiz, gündüz gürültücüdürler."

[Ahmed ve Bezzâr.]
8111- Selıl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır. Münafığın ameli ise, niyetinden hayırlıdır. Her biri niyetine göre amel eder. MÜ'min bir amelde bulunduğu zaman, kalbinden nur yükselir."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Ke.bîr\\t. İsnadında Hâlim bin Abbâd bin Dinar adlı râvj yer almaktadır.]
8112- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Eğer biriniz, kapısı ve penceresi olmayan som bir kaya içinde amel etse bile, o ameli er veya geç meydana çıkar."
[Ahmed ve Ebû Yâlâ. |
8113- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Sen bize şaka yapıyorsun." Şöyle buyurdu:
"Ben ancak doğruyu söylerim." |Tirmizî]
8114- Enes radiyallahu anh'dan:
Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Bizi bir deveye bindir!'
'Sizi devenin yavrusuna bindireyim' buyurdu.
'Biz devenin yavrusunu ne yapalım? (ona binilmez ki)?'
'(Her deve yavrudur yani) onu başka bir deve doğurmuştur?' buyurdu."
|Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8115- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
'Ey iki kulaklı!' diye hitap ederek ona şaka
yaptı." [İkisi de Ebû Dâvud ile Tirmizî'ye ait.]
8116- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ölümünden bir sene önce, Ebû Bekr, beraberinde, Bedir savaşına katılan, Nuaymân ile Suveybit bin Harmele ile birlikte Busra'ya ticarete çıktı. Azık Nuaymân'daydi. Suveybil şakacı bir adamdı. Nuaymân'a dedi ki: 'Haydi bana biraz yiyecek ver!' 'Ebû Bekr gelsin de öyle' diye cevap verdi.
'Ben seni mutlaka kızdıracağım' dedi. Nihayet bir kavme uğradılar; onlara dedi ki: "Benim bir kölem vardır; satın almak ister misiniz?"
'Evet' dediler.
'Amma o dili olan bir köledir, kendisi hür olduğunu iddia edecektir. O size bunu söylediği zaman, onu bırakırsınız. Böyle bir durumda köleme bir şey yapmayın.'
'Hayır, onu senden satın alacağız' dediler ve on güzel deve karşılığında ondan onu satın aldılar. Hemen gelip onun boynuna bir sarık ya da ip taktılar.
Bunun üzerine Nuaymân şöyle dedi: 'Bu adam sizinle alay ediyor. Ben hürüm, köle değilim. '
'Bundan bizim haberimiz var' dediler ve ısrarla onu alıp götürdüler.
Ebû Bekr gelince, durumu ona bildirdiler. Hemen onların ardından koşup develerini geri verdiler, Nuaymân'ı da onların elinden alıp kurtardılar.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e geldiklerinde bu olayı anlattılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü. Ashabı da tam bir yıl bunu konu edinip güldüler." |İbn Mâce zayıf bir senedle.]
8117- Useyd bin Hudayr radiyallahu anh'-dan:
"Ensâr'dan bir adamın güldürme yeteneği vardı. Konuştuğu zaman insanları güldürürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir defasında onun böğrüne elindeki çubukla vurmuştu. Adam bunun üzerine şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Senden kısas hakkımı almama müsade et!'
'Buyur, o hakkım al!' dedi.
"Ancak o zaman benim böğrüm açıktı, senin böğrün ise şimdi gömlekle kapalıdır' deyince Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gömleğini çıkardı. Onu hemen kucaklayıp böğrünü öpmeye başladı ve: 'Benim maksadını zaten bu idi ey Allah'ın Resulü!' dedi."
[Ebû Dâvud]
8118- Abdullah bin Sâib bin Yezîd, babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne ciddi ve ne de şaka olarak biriniz
kardeşinin malını almasın!"
8119- İbn Ebû Leylâ radiyallahu anh'dan: "Bize Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı anlattı. Onunla beraber yürürlerken adamlarından biri kalkıp uyumakla olan birinin ipini aniden almak istedi. Adam uyanıp korktu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bir müslümanın diğer müslümam korkutması helâl olmaz'." [Ebû Dâvud]
8120- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haksız olduğu halde kim tartışmayı bırakırsa, cennetin kenarında onun için bir köşk yapılır. Haklı olduğu halde bırakırsa cennetin ortasında onun İçin bir köşk yapılır. Kimin de ahlâkı güzel olursa ona cennetin en üstünde köşk yapılır." |Tirmizî]
8121- Ebû Ümâme radiyallahu aıh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir topluluk, içinde bulundukları hidayetten ancak cedel (tartışma) sebebiyle sapıtırlar. "
Ondan sonra "Sana böyle söylemeleri, sadece (seninle) tartışmaya girişmek içindir. Onlar şüphesiz kavgacı bir kavimdir." mealindeki âyeti (Zuhruf, 58) okudu.
[İkisi de Tirmizî'ye ait.]
8122- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân hakkında tartışmak küfürdür."
[Ebû Davud.]
8123- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'İnsanlar içinde Allah'ın en nefret ettiği insan, şiddetli düşmanlık yapan hasımdır."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
8124- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Kardeşinle tartışma! Çünkü o, konunun hikmetinin anlaşılmasına engel olur ve gailesinden de emin olunmaz. Ayrıca tutamayacağın bir vaadde bulunma!" [Rezîn]
8125- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul, şakalaşmayı ve yalanı terketmedik-çe; haklı olsa dahi tartışmayı bırakmadıkça, hakiki imana ulaşamaz."
[Ebû Ya'lâ hafi bir senedle.]

8126- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendilerine Peygamberlerinden geldikten sonra, bir ümmet ihtilafa düştüğünde, bâtıl taraftarları hak taraftarlarına galip gelir."
[Taberânî, Mu' cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.|
8127- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"İsâ Aleyhisselam şöyle demiştir: 'Üç şey vardır: Birisi, doğruluğu sence sabit olan şey, işte ona uy! İkincisi sence kötülüğü anlaşılan şey, ondan uzak dur! Üçüncüsü ise, İhtilaflı olan şey, işte onu bir bilene sor!'"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.]

İSİMLER VE KÜNYELER
8128- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde siz, kendi isimleriniz ve babalarınızın ismi ile çağırılacaksınız; bu nedenle isimlerinizi güzel takın!" |Ebû Dâvud]
8129- Vehb el-Cüşemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"(Çocuklarınıza) Peygamberlerin adlarını takın; Allah' in en çok sevdiği isimler: Abdullah ile Abdurrahman'dır. En doğru olanlar Haris ve Hemmâm, en çirkinleri ise Harb ile Murre isimlendir."
[Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
8130- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında en kötü isim 'Melikli' l-Em-lâk' ismidir. Çünkü Melik ancak Allah'tır."
Süfyâıı der ki: "Şehinşâh da bunun gibidir." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8131- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ya'lâ, Bereket, Eflah, Yesâr ve Nâfi' gibi isimlerin kullanılmasını yasaklamak istedi; sonra onun bu hususta sükût edip, bir şey demediğini gördüm. Sonra da onları yasaklamadan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.]
8132- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın en çok sevdiği kelimeler dörttür: Sübhanallah, Vel-Hamdulillah, Velâ ilahe illallahu, Vallahu Ekber. Bunların sırası önemli değildir, dilediğinden başlayabilirsin.
Çocuğuna, Yesâr, Rebâh, Necîh ve Eflah isimlerini takma! Çünkü sen 'Eflah (kurtuluşa eren) orada mı?' dersin. Cevap veren de: 'Hayır, Eflah (kurtuluşa eren) yok' der. Bu isimler dört tanedir. Bunlardan başka da bana isim çoğaltmayın!"
[Tirmizî, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.]
8133- Ömer'in azatlısı Eslem'den:
"Ömer, Ebû İsâ künyeli oğlunu dövdü. Muğîre bin Şu'be'nin künyesi de Ebû İsâ idi. Ömer ona dedi ki: 'Ebû Abdullah künyesi sana yetmez miydi?'
Şu cevabı verdi: 'Fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana Ebû İsâ künyesini verdi'."
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştı. Biz ise bu hususta diğer insanlar gibiyiz dedi. Bunun üzerine Şu'be ölünceye kadar Ebû Abdillah künyesini taşıyarak yaşadı."
| Ebû Dâvud]
8134- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sağılacak bol sütlü bir deve hakkında şöyle dedi:
'Bu deveyi kim sağacak?' Hemen bir adam kalktı ve 'Ben' dedi. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Sen kimsin?' diye sorunca, adam 'Murre (acı)' dedi. Ona 'Otur!' dedi. Ve yine sordu:
'Bu deveyi kim sağacak?'
Hemen bir adam kalktı ve 'Ben' dedi. Ona da: 'Senin ismin nedir?' diye sordu.
O: 'Benim ismim Harb'dnV dedi. Ona da: 'Otur!' dedi ve yine sordu:
"Bu deveyi kim sağacak?' Hemen bir adam kalkıp 'Ben' dedi ve ona sordu: 'Senin ismin nedir?' Adam 'Yaîş'tir (yaşıyor)' diye cevap verince, 'Haydi sen sağ!' emrini verdi. IMâlik]
8135- Yalıya bin Saîd radiyallahu anh'dan: Ömer bir adama dedi ki: "İsmin nedir?" "Cemre" (Kor) dedi. "Sen kimin oğlusun?" diye sorunca, adam:
"Şihâb'm (Alev) oğluyum" ,edi. "Kimlerden?"
"el-Harka'(Ateşoğulları)dan." "Evin nerededir?" ""Harrâtu'n-Nar" (Ateş Taşhğı)da." "Hangisinde?"
"Zât-ı Lazâ (Alevli) taşlığında." "Yetiş ailen yandı!" dedi. Adam gidince ailesinin gerçekten yandığmı gördü.
[İkisi de Mâlik'e ait.]
8136- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün Bakî'de yürüyordu. Bir adamın: 'Ey Ebû'l-Kâsım!' diye seslendiğini duyunca başını ona doğru çevirdi. Bu defa adam: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben seni kastetmedim' dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'(Çocuklarınıza) benim ismimi verin, ancak künyemi vermeyin!'" [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8137- Onlar (Buhârî, Müslim, Tirmizî) ve Ebû Dâvud, CâbİR radiyallahu anh'dan:
"İçimizden bir adamın erkek oğlu doğdu, ona Kasım ismini verdi. Ona dedik ki: 'Seni Ebû'l-Kâsım ile künyelemeyiz. Sana bu şerefi vermeyiz.' Bunun üzerine adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlattı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Oğluna Abdurrahman adını koy!'"
8138- Diğer rivayet:
Ensâr adama dedi ki: "Seni ne Ebû'l-Kâ-sım olarak künyeleriz ve ne de bu künye ile seni şereflendirip hoşnut ederiz." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ensâr iyi etmiş. İsmimi koyun, ancak künyemle künyelenmeyin!"
8139- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellera, (İsim takarken) 'Muhammed Ebu'l-Kâsım' şeklinde hem ismi ve hem de künyesinin bir araya getirilmesini yasakladı."
8140- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer isim olarak Muhammed koyarsanız, onu dövmeyin ve onu mahrum etmeyin!" [Bezzâr]
8141- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Onlara Muhammed adım koyuyorsunuz, sonra da lanet ediyorsunuz."
|Ebû Ya'lâ ve Bezzâr leyyin bir senedle.]
8142- Abdurrahman bin Ebî Leylâ radiyallahu anh'dan:
"Hz. Ömer, Abdülhamîd'İn Muhammed adındaki oğluna birisinin: 'Ey Muhammed Allah sana şöyle şöyle yapsın!' dediğini

gördü. Bunun üzerine ona hemen Abdurrahman adını taktı ve yedi kişiden teşekkül eden ve büyüklerinin adı Muhammed olan Talhaoğul-lanna haber gönderdi ve Muhammed ismini değiştirmelerini emretti. Muhammed adını taşıyan dedi ki: 'Ey mü'minlerin emîri! Bu ismi bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in koyduğunu hatırlatırım.' Bunun üzerine: 'Haydi kalkın, ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in taktığı ismi değiştirmem'
dedi," | Ahmed ve Taberânî, Mu''cemtı' I-
8143- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir kadın dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben oğlan çocuk doğurdum ve adını Muhammed koydum. Ebû'l-Kâsım olarak künyele-dim. Fakat bana senin bundan hoşlanmadığın anlatıldı.' Şöyle buyurdu: 'İsmimin verilip, künyemin verilmemesini gerektiren nedir? -Ya da şöyle dedi- Künyemin verilip, ismimin verilmemesini gerektiren nedir?'" |Ebü Dâvud]
8144- Muhammed bin el-Hanefîyye radiyallahu anh'dan, o da babasından (Hz. Ali'den)
"Dedim ki:
'Ne dersin ey Allah'ın Resulü, eğer senden sonra çocuğum olur da ona senin ismini ve künyeni versem olur mu?'
'Evet' buyurdu." (İkisi de Ebû Davud'a ait.]
8145- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kimin üç çocuğu doğup da içlerinden birine Muhammed adını koymazsa cahilce davranmış olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayif bîr senedle.j
8146- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Ona denildi ki: 'Falan Medine valisi,
minberin yanında Ali'yi Ebû Turâb adıyla zikrediyor.' Bunun üzerine Sehl güldü ve şöyle dedi:
'Bu ismi ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem takmıştır. Ali'ye ondan daha sevimli bir isim de yoktur. Bir keresinde Pey-gamber sallallahu aleyhi ve sellem Fâtı-ma'nın evine geldi ve Ali'yi orada göremedi ve: 'Nerede amcanın oğlu?' diye sordu. 'Aramızda bir şey geçti ve bana kızıp yanımda kalmadan çıktı' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir insana: 'Haydi git bak bakalım o nerede?' dedi. Adam: 'O mesciddedir. Orada uyuyor' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem derhal mescide vardı, baktı ki elbisesinin bir kısmı üzerinden düşmüş vücuduna toprak bulaşmış bir halde yatıyor. Hemen ona şöyle seslenmeye başladı: 'Ey toprak babası (Ebû Turâb) haydi kalk! Ey toprak babası kalk!'"
[Buhârî ve Müslim.)
8147- Esma bint Ebû Bekr radiyallahu an-hâ'dan:
"O, Mekke'de Abdullah bin Zübeyr'e hamile kaldı. Dedi ki:
"Hamile olarak yola çıktım. Medine'ye geldim, Küba'da konakladım ve onu Küba'da doğurdum. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Onu kucağına alıp bir hurma getirtti, ağzında çiğneyip ezdikten sonra, çocuğun ağzına tükürdü. Böylece onun kamına giren ilk şey Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in tükrüğü oldu. Sonra ezdiği hurmayı koydu. Sonra ona bereketle dua etti.' İşte İslâm'da doğan ilk çocuk o olmuştur."
8148- Diğer rivayette şunu ilave etti: "(Medine'deki müslümanlar) onun (İbnü'z-Zübeyr'in) doğumuna çok sevindiler. Çünkü yahudiler Müslümanlara: 'Size büyü yaptılar, artık çocuklarınız doğmayacaktır' diyorlardı." [Buhârî ve Müslim.]
8149- Her ikisi (Buhârî ile Müslim) Âi-şe'den rivayet ettiler. Onda şöyle geçer: "Ona Abdullah adını verdi."
8150- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bir oğlum oldu. Onu alıp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdim. Ona İbrahim adını verdi. Sonra (ağzmda yumuşattığı) hurmayı ağzına koydu ve ona bereketle dua buyurdu, soma bana iade etti. Bu çocuk, Ebû Mûsâ'nm en büyük oğlu İdi."
IBuhârîve Müslim.l
8151- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Arkadaşlarımın hepsinin künyesi var."
"Sen de oğlun (yeğenin) Abdullah'la ku'n-yelen!" buyurdu. Bunun üzerine o, Abdullah bin Zübeyr ile künyelendi. Ondan sonra kendisine Ümmü Abdullah denilir oldu.
[Ebû Dâvudj
8152- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu henüz çocuğu olmadan Ebû Abdirrahman olarak künyeledi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'de]
8153- Âişe radiyallahu anhâ'dan; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çirkin ismi değiştirirdi." |Tirmizî|
8154- Ebû Hureyre radiyallahu anlı'dan: "Ebû Seleme'nin kızı Zeynep'in asıl adı Bene idi. O bu isimle 'Kendisini temize çıkartıyor' denildi. Bu durum anlatılınca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona Zeynep adını laktı." [Buhârîve Müslim.]
8155- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hâris'in kızı Cüveyriye'nin asıl ismi Beı-re idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun adını Cüveyriye'ye çevirdi. Çünkü 'Re-sulullah Berre'nin (nefsini temize çakıran) yanından çıktı' denilmesinden hoşlanmıyordu."
8156- Zeyneb bint Ebu Seleme radiyallahu anhâ'dan, dedi ki:
"Adım Berre idi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana Zeynep adını verdi. Onun yanına Zeynep bint Cahş girdi, onun da adı Berre idi. Ona da Zeynep adım taktı."
(İkisi de Müslim'e ait.j
8157- Şureyh bin Hanî, babasından radiyallahu anh:
"Kavmi ile birlikle Medine'ye Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e varınca, kavminin onu Ebû'l-Hakem olarak künyelediklerini duydu. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu çağırdı ve şöyle buyurdu: 'Hakem olan ancak Allah'tır. Hüküm de O'nun-dur. Neden Ebû'l-Hakem olarak künyelen-din?' Şu cevabı verdi: '(Sebebi şudur:) Kavmim bir anlaşmazlığa düştüğü zaman beni çağırırlar ve ben de aralarında hükmederim. Her iki fırka da benim hükmüme razı olur.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ne güzel şey bu? Peki senin çocukların yok mudur?'
'Şureyh, Müslim ve Abdullah adlarında çocuklarım vardır.'
'En büyükleri hangisidir?'
'Şureyh.'
'Bundan İtibaren sen Ebû Şureyh'sin' buyurdu." [Ebû Dâvud ve Nesâî]
8158- Üsâme bin Ahderî radiyallahu anh'dan:
"Asram adında bir adam vardı; bir gmb içinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Adın nedir?' diye sordu.
'Asram' deyince; 'Hayır sen Zür'a'sın' dedi." |Ebû Davud]
8159- Saîd bin Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Babası (dedesi) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Resûlullah ona: 'İs-min nedir?' diye sordu. Adam: 'Hazen'dir' diye cevap verince, 'Hayır, sen (artık) Sehl'sin' buyurdu. Bunun üzerine adam: 'Ben babamın bana verdiği ismi değiştirmem' dedi."
8160- Diğer rivayet:

"Onun Hazen adındaki dedesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi."
Benzerini zikretti. Ayrıca orada şöyle geçmektedir: "İbnü'l-Müseyyeb dedi ki: "O zamandan beri hüzün bizden hiç eksik olmamıştır."
8161- Diğer rivayet:
(Dedesi) dedi ki: "Seni (kolaylık) çiğnenir ve de aşağılanır." Saîd: "Bundan sonra (bu isim sebebiyle) bize hüzün ve keder isabet edeceğini zannettiğim" dedi.
[Buhârî ve Ebû Dâvud]
8162-EbûDâvud dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Âs, Azîz, Aile, Şeytan, el-Hakem, Gurab (karga), Hubâb (yılan) ve Şihâb (kayanyıldız/alev) isimlerini değiştirdi. Şihâb'a Hişâm (cömertlik) adı verdi. Harb'(Savaş)a 'Silm' (anlaşma) koydu. el-Muzdaci' (uzanmış, uyuyan) adını değiştirip 'el-Münbais' (uyarıcı) koydu. Afire adındaki yerin ismini değiştirip 'Hadre' (yeşillik) koydu. Şi'bu'd-dalâle (sapıklık vadisi) adını değiştirip yerine 'Şi'bu'l-hudâ' (hidayet vadisi) adını koydu. Benû'z-zinye (zina çocukları) adının yerine 'Benû Rişde' (meşru çocuklar) adını koydu. Benû Muğviye (azgın kadının çocukları) aduıı değiştirip 'Benû Rüşd' (meşru çocuklar) koydu." Ebû Dâvud der ki: "Kısaltmak amacı ile bu hadislerin senedlerini terkeltim." (Yani bu isim değişiklikleriyle ilgili birbirinden bağımsız senedlerle gelen rivayetleri bu kadar vermekle yetindi.
8163- Hayseme bin Abdurrahman, babasından radiyallahu anlı, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Bana 'Adın nedir?' diye sordu.
'Abdu'1-Uzzâ' deyince; 'Hayır sen (artık) Abdurrahman'sın' buyurdu."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.]
Bezzâr'da: "ismin nedir?" diye sordu. "Azîz'dir" dedim. Bunun üzerine: "Azîz (ancak) Allah'tır" buyurdu, diye geçmekledir.
8164- Hayseme bin Abdurralıman, babasından radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Oğluna Hubâb adını verme, çünkü Hubâb, şeytandır. Lâkin ona Abdurrahman adını tak!" [Taberânî bir hadise içinde nakletmiştir.]
8165- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
'Âsiye' admı değiştirip yerine 'Cemile' ismini takti." [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.|
8166- Mesrûk radiyallahu anh'dan: Ömer'e rastladım ve bana: 'İsmin nedir?1
diye sordu. 'Mesmk bin el-Ecda'dır' dedim. Şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in 'el-Ecda', şeytandır' dediğini duydum'." [Ebû Dâvud]
8167- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Münzir bin Ebû Üseyd doğduğu zaman
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirildi. Onu kucağına aldı. (Babası) Ebû Üseyd de oturuyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem önündeki bir şey ile ilgilenince, Ebû Üseyd çocuğu onun kucağından kaldırdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunun farkına vardı ve sordu: 'Çocuk nerededir?' Ebû Üseyd dedi ki; 'Onu kaldırdık ey Allah'ın Resulü!'
'Onun ismi nedir?'
'Falandır' diye cevap verdi. 'Hayır o falan değil; ismi Münzir'dir' buyurdu ve o gün ona Münzir ismini böylece koymuş oldu."
|Buhârî ile Müslim.]
8168- Cüheyneli bir adam'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun: 'Ey Haram!' dediğini duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ey Helâl!'" [Ahmed]
8169- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, oğlu Hasan doğduğunda ismini Ham-za taktı. Hüseyin doğduğu zaman ona amcasının adı olan Ca'fer'i taktı. Ali anlatıyor: Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırıp şöyle dedi; 'Ben hu iki oğlumun adını değiştirmekle emrolun-iunt'
'Allah ve Resulü en İyi bilendir' dedim. Bunun üzerine o ikisine Hasan ve Hüseyin ıdlarını taktı."
[Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.]
8170-Ali radiyallahu anh'dan:
"Hasan doğduğu zaman adını 'Harb' koyum. Peygamber sallalîahu aleyhi ve sellem sldi ve: 'Oğlumu bana getirin, bakalım ne im koydunuz?' buyurdu.
'Ona Harb ismini verdim' dedim. 'Hayır, Hasan'dır' buyurdu.
Sonra Hüseyin doğdu. Onun da adını [arb' koydum. Gelip şöyle buyurdu: 'Oğlu-ı bana gösterin, bakalım ne ad koydunuz?' ıa 'Harb' ismini verdim, deyince, şöyle burdu: 'Hayır o Hüseyin'dir.'
Üçüncü oğlum doğduğunda ona da 'Harb' ıini verdim. Peygamber sallallahu aleyhi ve lem gelip: 'Oğlumu bana gösterin, bakalım isim koydunuz?' buyurdu. 'Ona 'Harb' adı-
nı koydum' dediğimde, 'Hayır o, Muhsin'dir' buyurdu. Sonra: 'Ben onlara Harun'un şu çocuklarının isimlerini taktım: Şebeı; Şü'beyr ve Mübşir' buyurdu." [Ahmeıi ve Bezzar]
Ancak Bezzar'da şöyle geçmiştir: "Ceber, Cübeyr ve Mücbir."
8171- Onun (Bezzâr'ın) ve (Mu'cemu'l-) Kebîrdin benzeri rivayetleri:
Onda şöyle geçmekledir: "Ebû Harb künyesi ile çağrılmayı istiyordum."
8172- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Cahiliyede adım 'Gaylân' idi; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana Abdullah adını verdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle]
8173- Yezîd bin Câriye el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunurdum. Bir adamın adını hatırlayamadığında ona: 'Ey Abdullah' in oğlu!' diye hitap ederdi." [Taberânî, Mu'cemu't-Evsat ves-Sağîr'de hafîba isnadla]
8174- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üzüme kerem adını vermeyiniz! Çünkü kerem, müs tumandır."
8175- Diğer rivayet:
"Lâkin şöyle deyin: 'Hadâiku'l-a'nâb (Üzüm bahçeleri)"
8176- Diğer rivayet:
"Kerem ancak mü'minin kalbidir."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
8177- Müslim, Vâil bin Hucr'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Üzüme) kerem" demeyin, şöyle deyin: "Üzüm ve habele."

ŞİİR

8178- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz (bazı) şiirde hikmet vardır." Buhârî ve Ebû Dâvud.
8179- O fEbfl Dâvud), İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Bir bedevî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve (dikkat çekici bir üslupla) konuşmaya koyuldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Şüphesiz bazı konuşmalarda büyüleyici güç vardır, bazı şiirlerde de hikmetler mevcuttur''."
8180- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin içine onu bozacak irin dolması, onun içine şiir dolmasından yeğdir."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8181- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Arc denilen yerde yürürken, önümüze şiir söylemekte olan bir şair çıktı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bu şeytanı yakalayın!' -Ya da şöyle dedi:— 'Bu şeytanı tutun! Birinizin içine irin dolması, onun içine şiir dolmasından daha hayırlıdır'." [Müslim]
8182- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (şair) Hassân'a mescidde hususî bir minber yerleştirdi. Üzerine çıkıp oturur ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i savunacak bazı şiirler söylerdi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle derdi: 'Allah; Hassan ı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem' i savunduğu sürece, Rûhü'l-Kudüs'le teyid eder'."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8183- Amr bin Şerîd, babasından radiyal-lahu anh:
"Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in terkisindeydim, bana dedi ki: 'Ümeyye bin Ehi's-Salt'ın şiirlerinden biliyor musun?'
'Evet' dedim.
'Haydi söyle!' buyurdu. Bunun üzerine ona bir beyit inşâd ettim.
'Biraz daha söyle!' dedi; biraz daha söyledim. 'Biraz daha söyle!' buyurdu; biraz daha söyledim; tam yüz beyit söyledim."
8184- Diğer rivayet:
"(Ümeyye) şiirlerinde müslürnan olacaktı." [Müslim]
8185- Câbir bin Semure radiyallahu anh'-dan:
"Belki yüz kereden fazla Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturdum. Ashabı şiirler terennüm ederlerdi. Cahilİye işlerinden bahsedip konuşurlardı. O susardı, bazen de gülümserdi." [Tirmizî]
8186- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Hassan mescidde şiir söylerken Ömer
uğradı. Ona yan yan bakınca, Hassan şöyle dedi: 'Ben burada senden daha hayırlı kimse varken şiir söylemişimdir.'
Bunun üzerine Ömer, Ebû Hureyre'ye dönüp şöyle dedi: 'Allah aşkına söyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydun mu?: 'Allahım! Benden kabul et! Allahım onu Ruhu l-Kudüs'le teyid et!'
Ebû Hureyre 'Evet' diye cevap verdi."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
8187- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Umretu'1-Kadâ sırasında Mekke'ye girdi. Abdullah bin Ravâha önünde yürüyor ve şöyle diyordu:
"Ey Kâfiroğulları! (Ona) yol açın!
Bugün ona gelen vahiy adına size vuracağız.
Hem de başı bedenden ayıracak tarzda.
Dostu dosttan uzaklaştıracak bir şekilde."
Bunun üzerine Ömer, ona dedi ki: 'Ey İbn Revâha! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in önünde ve Allah'ın Harem'inde şiir mi söylüyorsun?' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem müdahale edip şöyle buyurdu:
'Bırak onu ey Ömer! Onun bu sözleri, onlara (Mekke' li kâfirlere) oklardan daha süratli nüfuz ve tesir eder'." [Tirmizî.]
Daha Önce Umretü'1-kadâ bölümünde başka bir isnadla Nesâî'nin rivayeti olarak geçmiştir.
8188- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seferlerinin birinde Enceşe denilen siyah bir köle ile gidiyordu. Enceşe (ezgileriyle) develeri süratlendiriyordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Yavaş ol ey Enceşe! Şişelen (bununla develerin üzerindeki kadınları kastetmiştir) kıracaksın' ." [Buhârî ile Müslim.]
8189- Diğer rivayet:
Ebû Kilâbe dedi ki: "Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem Öyle bir kelime ile konuştu ki içinizden birisi o kelimeyi konuşsaydı onu mutlaka ayıplardınız."
8190- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kardeşiniz —İbıı Revâha'yı kasdediyor-çirkin şey söylemez." O şu şiiri söylemişti:
'Aramıza Allah'ın Kitâb'ım okuyan Resulü gelmiştir.
Tan yeri ağanp fecr-i sâdık yükseldiği zaman.
Çünkü o, dalâletten sonra bize hidayeti göstermiştir.
Kalblerimiz onun hak olduğuna inanmıştır.
Kâfirlere yatakları ağırlık verirken, Resû-lullah geceyi uyanık geçirir'." [Buhârî]
8191- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sailallahu aleyhi ve sellem Kurazya günü Hassân'a şöyle dedi: 'Müşrikleri hicvet, şüphesiz Cibril seninledir!'"
8192- Aişe radiyallahu anhâ'dan: Hassâıi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den (Mekke'li) müşrikleri hİcv etmesi içiıı izin istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şu soruyu sordu: 'Peki benim (Mekke'deki) soyumu nasıl hariç tutacaksın?'
Cevap verdi: 'Seni (soyunu) onlardan, hamurdan kıl çeker gibi, çekip çıkaracağım'."
8193- Diğer rivayet:
Hassan dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ebû Süfyan'ı hicvetmeme müsaade et!"
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: "Peki ben akrabası olduğum halde onu nasıl hicvedeceksin?"
"Sana ikramda bulunana yemin olsun ki, ben seni onlardan hamurdan kıl çeker gibi çeker çıkarırım" diye cevap verdi.
Hassan dedi ki: "Şüphesiz en şerefli insanlar, Hâşimoğullarından Mahzûm'un kızının oğullarındandır. Senin baban ise köledir."
Bu babtaki kasidesini okumaya devam etti.
|Buhari ve Müslim.]
8194- Müslim:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kureys'i (müşrikleri) hicvedin! Bu, onlar için ok darbelerinden daha ağırdır."
İbn Ravâha'ya haber gönderdi ve şöyle dedi: "Onları hicvet!" Hicvetti, razı olmadı (tatmin olmadı). Sonra Kâ'b bin Mâlik'e haber gönderip hicvettirdi; sonra Hassân'a haber gönderdi. Gelip onun yanına girdiğinde şöyle dedi: "Bu kuyruğu ile vuran

arslana (haber) göndermenizin tam zamanıdır. Sonra Hassan dilini kıvırıp hareket ettirmeye başlayınca şöyle demiştir: 'Seni hak ile gönderene yemin ederim ki dilimle onları derinin parçalanması gibi parçalayacağım.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
"Acele etme! Ebû Bekr onların nesebini pek iyi bilir. Benim onların (Kureyş'in) arasında soyum vardır. Soyumu iyice anlayıncaya kadar sabret!" Hassan, ona (Ebû Bekr'e) gitli ve sonra döndü. Ve şöyle dedi: "Merak etme! Seni onlardan hamurdan kıl çeker gibi çekip çıkarırım." Âişe dedi ki; "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum: "Hassan onları öylesine hicv etti ki hem şifa verdi, hem de kendisi şifa buldu." Hassan şu beyitleri söyledi:
"Muhammed'j hicvettin, ben de onun adına cevap verip savundum. Allah katında mutlaka bunun bir ödülü olmuştur. Muhammed'i iyi ve takva sahibi olarak hicvettin.
Allah Resulünün ahlâkı vefadır. Babam, babası ve ben, hepimiz Muhammed'i sizden korumaya baş koymuştur. Eğer atlarımızı Ke-dâ yolunun iki tarafından toz kaldırırken görmezseniz kızcağızımı kaybedeyim. O atlar üzerinde gelirken gemlerini çekerler. Sırtlarında ince mızraklar vardır. Atlarımız pek hızlı koşarlar. Kadınlar başörtüleri ile onları vururlar.
Şayet bizden uzak durursanız, umremizi yapacağız. Fetih geldi mi perde kalkar. Aksi halde öyle bir günün çarpışması için bekleyin ki, o günde Allah dilediğini aziz. kılar.
Allah buyurdu: 'Ben, hiçbir gizlilik bulunmayan hakkı söyleyen bir kul gönderdim.' Allah buyurdu: 'Bir ordu hazırladım ki, onlar Ensâr'dır.'
Her gün bizler için, Ma'd'dan (yani Ku-reyş'ten) sövme, ya da harp yahut hiciv vardır.
İçinizden Allah Resulünü kim hicvederse, ya da överse farketmez, hepsi birdir. Allah'ın elçisi olan Cibril de aramızdadır. Ruhü'1-Ku-düs'ün (söyleyin bakalım) dengi var mıdır?"
8195- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şairlerin söylediği en doğru söz, (Şâir) Lebîd'in şu sözüdür: 'Allah'tan haşku her şey batıl (boş)tur.' İbn Ebu's-Salt da şiirlerinde neredeyse müslüman oluyordu."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8196- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şiir terennüm eder miydi?" diye sordular.
İbn Revâha'nın şiirini terennüm edip şöyle derdi: "Azığım vermediğin kimseler sana haber getirir." İTirmizî]
8197- Cündeb radiyallahu anh'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberken kendisine bir taş isabet etti, kaydı ve parmağı kanadı. Bunun üzerine şöyle terennüm etti: 'Sen kanayan parmaktan başka bir şey değilsin. Bu durum başına Allah yolunda gelmiştir'." |Buhârîve Müslim.]
8198- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in nezdinde şiir dinlenir miydi?" diye sorduklarında şu cevabı verdi: "En nefret ettiği SÖZ O (şiir) İdi." [Ahmedl
8199- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmreu'l-Kays cehenneme gidecek olan Şairlerin sancaktarı olacaktır."
[Ahmed ve Bezzâr. İsnadında Huşeym'in şeyhi Ebû Cüheym vardır.]
8200- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Son yatsıdan sonra her kim bir beyit şiir söylerse, o gecenin namazı kabul edilmez." |Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr'Ğe
leyyin bir senedle.)
8201- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şiir söz gibidir, güzeli güzel çirkini de çirkindir." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.)
8202- Abdullah bin Ravâha radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona şöyle dedi: "Şiir söylemek istediğin zaman ne yaparsın?" Şu cevabı verdim:
"Önce düşünür, sonra terennüm ederim."
"Öyleyse müşriklerin aleyhine şiir söylemelisin" buyurdu.
Bu hususta bîr hazırlığım yoktu. Şöyle terennüm ettim.
"Matârîk (suyun basma üşüşen develer gibi) olduğunuz zaman, ya da Mudar size yaklaştığı zaman, bana Abâe'nin isimlerini bildirin!"
Kavmini (Kureyş'i) Aba paralan olarak zikrettiğim için, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem''in yüzünde hoşnutsuzluk gördüm. Sonra şöyle dedim:
"Ey Hâşim el-Hayr! Şüphesiz Allah sizi, diğer yaratıklarına üstün kılmıştır. Ben sende hayır gördüm. Sen onlar gibi düşünmüyorsun. Onlardan birinden bir şey istediğin ya da yardım beklediğin zaman, bu mühim işinde seni ne barındırdılar ve ne de yardım ettiler. Allah sana başı dik kalmayı ihsan etti, tıpkı Musa'ya ihsan ettiği gibi. Ve sana sahabe verdi, tıpkı Musa'ya verdiği gibi." Bunun üzerine, şöyle buyurdu:
"Ey Revâha oğlu! Allah senin de başını
dik kilsin.'" [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
8203- Amr bin Müslim el-Huzâî, babasından radiyallahu anh:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydım. Ona Süveyd bin Âmir el-Mus-tahk'm şiirini okudum:
'Haremde akşamlasan bile ölümden sakın emin olmayasın. Çünkü Ölüm, herkesin başı-
na gelecektir. Yolunda düzgün ve dürüst yürü ki, umduğunu bulasın. Her dost, dostundan, bir gün mutlaka ayrı düşecektir. Her azık, sak-lasan da bir gün mutlaka bitecektir. İyi ve kötü birliktedir. Her biri gelirken sana yeni olarak gelecektir.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bu adam bana kavussaydı mutlaka müs-lüman olurdu ."
[Taberânî, Mu'cemu'l'Kebîr'âe ve Bezzâr]
8204- en-Nâbiğa radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim şöyle terennüm ettim:
'İffetçe ve şerefçe kulların fevkinde olduk. Hatta bunun üstüne bile çıkmağa umudumuz vardır.'
Bunun üzerine dedi ki: 'Ey Ebû Leylâ bundan daha üstünü nedir?'
'Cennettir' diye cevap verdim. Şöyle buyurdu: 'Evet, inşallah!'
Sonra: 'Haydi biraz daha şiir söyle!' dedi. Bunun üzerine şunları ifade ettim:
'Temizliğini kirletecek şeyden koruyacak bir şey yoksa hilmde hayır olmaz. Gerektiği zaman, kendisini düzeltecek bir halîmİ yoksa cehl neye yarar?'
'Allah diline kuvvet versin, güzel söyledin!' buyurdu." [Bezzâr, zayıf bir senedle]
8205- el-Accâc'dan:
O, Ebû Hureyre'ye: "Şu hususta ne dersin?" diye sordu.

"İki hayal gelip hastayı hicvetti. Selma'nın hayali ile Teksumâ'nın hayali. Kesilmesinden korktuğu baldırını, etlenmesinden çekindiği topuğunu sana göstermek için kalktı."
Ebû Hureyre şu cevabı verdi: "Biz bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında söylerdik de o bizi ayıplamazdı."
[Bezzâr. İsnadında Ruiey' bin Seleme vardır.]

TAHRİC

==========

7679- Bu hadisi Ebû Dâvud (5208) ve Tirmizî (2706), İbn Aclân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7681- Bu hadisi Ebû Dâvud (5176) ve Tirmizî (2710), İbn Cüreyc an Amr b. e. Süfyân an Amr b. Abdillah b. Safvân an Kelde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler ve isnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
7682- Bu hadisi Ebû Dâvud (5200), Ah. b. Saîd el-Hemedânî an İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Ebî Mûsâ an Ebî Meryem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7683- Bu hadisi Tirmizî (2698), Müslim b. Hâtim an Muh. b. Abdillah el-Ensârî an ebîhî an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7684- Bu hadisi Tirmizî (2699), el-Fadl b. es-Sabbâh an Saîd b. Zekeriyâ an Anbese b. Abdirrahman an Muh. b. Zâdân an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
7685- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 15, VII, 131), Müslim (selâm 14-5, s. 1708), Ebû Dâvud (5202) ve Tirmizî (2696), Sâbit b. Eslem an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7686- Bu hadisi Ebû Dâvud (5204) ve Tirmizî (2697), Şehr b. Havşeb an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler ve Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7687- Bu hadisi Mâlik (selâm 6, s. 961-2), an İshâk b. Abdillah b. e. Talha ani't-Tufeyl senedi ile tahrîc etti.
7688- Râvilerinden Mesleme b. Alî, zayıftır (Mecma` VIII, 30).
7689- Bu hadisi Ebû Dâvud (5210), el-Hasan b. Alî an Abdilmelik b. İbr. an Saîd b. Hâlid el-Huzâî an Abdillah b. el-Mufaddal an Ubeydillah b. e. Râfi' an Alî senedi ile tahrîc etti.
7690- Bu hadisi Ebû Dâvud (5197) ve Tirmizî (2694), farklı tariklerden olmak üzere Ebû Umâme'den tahrîc ettiler. Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7691-7692- İlk lafız Buhârî ile Müslim'in; ikincisi Tirmizî'nindir.
Bu hadisi Buhârî (isti'zân 5-6, VII, 127) Ebû Dâvud (5199) ve Müslim (selâm 1, s. 1703), İbn Cüreyc an Ziyâd an Sâbit mevlâ Abdirrahman b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (isti'zân 4, VII, 127), Ebû Dâvud (5198) ve Tirmizî (2704), İbnü'l-Mübârek an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî (2703), Revh b. Ubâde an Habîb b. eş-Şehîd ani'l-Hasan an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. İkinci lafız buraya aittir.
7693- Bu rivayeti Tirmizî (2705), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Hayve b. Şüreyh an Ebî Hâni' el-Havlânî an Ebî Alî el-Cenbî an Fadâle senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh" hükmü verdi.
7694- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 1/1, IV, 102; isti'zân 1, VII, 125) ve Müslim (cennet 28, s. 2183), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7695- Bu mevkûf rivayeti Mâlik (selâm 2, s. 959), an Vehb b. Keysân an Muh. b. Amr b. Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7696- Bu mevkûf rivayeti Mâlik (selâm 7, s. 962), an Yahyâ b. Saîd an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
7697- Bu hadisi Ebû Dâvud (5195) ve Tirmizî (2689), Muh. b. Kesîr an Ca'fer b. Sül. an Avf an Ebî Recâ an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7698- Bu hadisi Ebû Dâvud (5196), İsh. b. Süveyd an İbn e. Meryem an Nâfi' b. Yezîd an Ebî Merh?m an Sehl b. Muâz an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7699- Bu hadisi Ebû Dâvud (5231), İbn e. Şeybe an İsm. an Gâlib senedi ile tahrîc etti. İsnâdında kimliği belirsiz kişiler vardır.
7700- Bu hadisi Ebû Dâvud (4084) ve Tirmizî (2721-2), Ebû Temîme el-Hüceymî an Câbir b. Süleym asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7701- Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (selâm 5, s. 961), an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
7702- Bu hadisi Tirmizî (2735), Mûsâ b. Mes'ûd an Süfyân an Ebî İshâk an Mus'ab b. Sa'd an İkrime senedi ile tahrîc etti ve Mûsâ'nın zayıf olduğunu söyledi.
7703- Bu hadisi Buhârî (ilm 30/1-2, I, 32; isti'zân 13/1, VII, 130) ve Tirmizî (2723), Abdullah b. el-Müsennâ an Sümâme b. Abdillah b. Enes an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7704- Bu hadisi Ebû Dâvud (5227), Seleme b. Şebîb an Abdirrezzâk an Ma'mer an Katâde ev-gayrihî an İmrân senedi ile tahrîc etti.
Katâde ile İmrân arasında kopukluk vardır.
7705- Bu hadisi İbn Mâce (3711), Ebû İshâk el-Herevî an Abdillah b. Osmân b. İshâk b. Sa'd b. e. Vakkâs an ceddihî Mâlik b. Hamza b. e. Üseyd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: "Buhârî, Ta'rîh'inde Mâlik b. Hamza'nın bu rivayetini zikredip "bu rivayette olan mütabaat edilmemiştir" demiştir. Ebû Hâtim ise: "Abdullah b. Osmân, isnâdı problemli hadisler rivayet eden bir şahıstır" demiştir.
7706- Bu hadisi Tirmizî (2728), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Hanzale b. Ubeydillah an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7707- Bu hadisi Tirmizî (2695), Kuteybe an İbn Lehîa an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve şöyle dedi: "Bu hadisin isnâdı zayıftır. Zira İbnü'l-Mübârek, bunu İbn Lehî'a'dan İbn Amr'ın sözü olarak mevkûfen rivâyet etmiştir.
7708- Bu hadisi Mâlik (selâm 3, s. 960), Buhârî (isti'zân 22/2, VII, 134; istitâbetu'l-mürteddîn 4/3, VIII, 51), Müslim (selâm 8-9, s. 1706), Ebû Dâvud (5206) ve Tirmizî (1603), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7709-7711- İlk iki rivayeti Buhârî (isti'zân 22/1, VII, 133; istitâbe 4/2, VIII, 51), Müslim (selâm 10, s. 1706) ve Tirmizî (2701), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Üçüncü rivayeti Müslim (selâm 11), el-A'meş an Müslim an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7712- Bu hadisi Müslim (selâm 12, s. 1707), Haccâc b. Muh. an. İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7713- Bu hadisi Müslim (selâm 13, s. 1707), Ebû Dâvud (5205) ve Tirmizî (2700), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7714- Bu hadisi Buhârî (cihâd 127, IV, 14; tefsîr Âl-i İmrân 15, 172-4, uzun metinle; mardâ (tıb) 15, VII, 7-8, uzun metin; libâs 98, VII, 67; edeb 115, VII, 120-1, uzun metin; isti'zân 20, VII, 132-3) ve Müslim (cihâd 116, s. 1423-4), ez-Zührî an Urve an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7715- Bu hadisi Ebû Dâvud (17), Nesâî (tahâret 34, I, 37) ve İbn Mâce (350), Saîd b. e. Ar?be an Katâde ani'l-Hasan an Husayn b. el-Münzir ani'l-Muhâcir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7716- Bezzâr, iki isnâdla; Taberânî ise birkaç isnadla rivayet etti ki, her ikisinden birer isnâdın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 29).
7717- Güvenilir bir râvi olan Mesr?k b. el-Merzubân dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 31). Münzirî: "İsnâdı ceyyid ve kavîdir" demiştir (Tergîb III, 430).
7718- Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Abdülmelik, Ebû Hureyre'den hadis dinlememiştir. İbn Hibbân'a göre o, bunu Yezîd b. el-Asam'dan rivayet etmiştir (Mecma` VIII, 32).
7719- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma` VIII, 35).
7720- Bu hadisi Ebû Dâvud (5213), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Müslim'in ricâlindendir.
7721- Bu hadisi Tirmizî (2730), Ah. b. Abde an Yahyâ b. Süleym an Süfyân an Mansûr an Hayseme an raculin an İbn Mes'ûd senedi ile

tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7722- Bu hadisi Ebû Dâvud (5211-2) ve Tirmizî (2727), iki farklı yoldan Berâ'dan tahrîc ettiler. Kendi isnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
7723- Bu mürsel hadisi Mâlik (husnu'l-huluk 16, s. 908) tahrîc etti. İbn Abdilberr diyor ki: "Bu rivayet, tümü hasen olan çeşitli tariklerden muttasıl olarak gelmiştir."
7724- Heysemî, isnadında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 81).
7725- İsnâdında Ya'k?b b. Muh. b. et-Tahlâ adlı bir râvi yer almıştır ki, ondan bir çokları rivayette bulunmuşlar, kimse onu zayıf addetmemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 37).
7726- Heysemî, râvilerinden el-Hasan b. Kesîr b. Adî'yi tanımadığını ve diğer râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 37).
7727- Râvilerinden Süfyân b. Vekî' zayıftır (Mecma' VIII, 42).
7728- Râvilerinden Yahyâ b. Abdilhamâd el-Himmânî zayıftır (Mecma' VIII, 42).
7729- İsnâdında yer alan Yezîd b. e. Ziyâd, leyyinu'l-hadistir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 42).
7730- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 42).
7731- Bu hadisi Tirmizî (2754), Abdullah b. Abdirrahman an Affân an Hammâd b. Seleme an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7732- Bu hadisi Ebû Dâvud (5230), İbn e. Şeybe an Abdillah b. Nümeyr an Mis'ar an Ebî'l-Anbes an Ebî Merz?k an Ebî Gâlib an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Ebû Gâlib zayıf bir râvidir.
7733- Bu hadisi Ebû Dâvud (5229) ve Tirmizî (2755), Habîb b. eş-Şehîd an Ebî Miclez an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7734- Bu hadisi Ebû Dâvud (5177-8), Ebû'l-Ahvas an Mansûr an Rib'î an raculin min Benî Âmir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7735- Bu hadisi Ebû Dâvud (5185), el-Velîd b. Müslim ani'l-Evzâî an Yahyâ b. e. Kesîr an Muh. b. Abdirrahman b. Es'ad b. Zürâre an Kays b. Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Başka bir kanaldan mürsel olarak rivayet olunmuştur.
7736- Bu rivayeti Buhârî (isti'zân 13/2, VII, 130), Müslim (âdâb 33, s. 1694) ve Ebû Dâvud (5180), Süfyân b. Uyeyne an Yezîd b. Husayfe an Busr b. Saîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7737- Bu rivayeti Buhârî (buyû' 9, III, 6-7), Müslim (âdâb 36, s. 1695-6) ve Ebû Dâvud (5182), İbn Cüreyc an Atâ an Ubeyd b. Umeyr an Ebî Mûsa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7738- Bu rivayeti Müslim (âdâb 35, s. 1095) ve Tirmizî (2690), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7739- Bu rivayeti Müslim (âdâb 37, s. 1696) ve Ebû Dâvud (5181), Talha b. Yahyâ an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7740- Bu rivayeti Mâlik (isti'zân 3, s. 964) ve Ebû Dâvud (5184), Mâlik an Rabîa b. e. Abdirrahman an gayri vâhidin an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7741- Bu hadisi Ebû Dâvud (5000) ve İbn Mâce (4042), el-Velîd b. Müslim an Abdillah b. el-Alâ an Busr b. Ubeydillah an Ebî İdrîs el-Havlânî an Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7742- Bu hadisi Ebû Dâvud (5186), Bakiyye b. el-Velîd an Muh. b. Abdirrahman an Abdillah b. Busr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7743- Bu hadisi Ebû Dâvud (5174-5), el-A'meş an Talha b. Musarrif (an raculin) an Huzeyl an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7744- Bu hadisi Ebû Dâvud (5173), er-Rebî' b. Sül. el-Müezzin an İbn Vehb an Sül. b. Bilâl an Kesîr ani'l-Velîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Kesîr, İbnü Zeyd'dir ve zayıftır.
7745- Bu hadisi Ebû Dâvud (5190), Hüseyin b. Muâz an Abdila'lâ an Saîd an Katâde an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7746- Bu rivayeti Ebû Dâvud (5189), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Habîb ve Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7747- Mâlik (isti'zân 1, s. 963), an Safvân b. Süleyman an Atâ senediyle tahrîc etti.
İbn Abdilberr dedi ki: "Sahîh bir mürseldir. Bunun başka bir sahîh ya da sâlih bir tariki olduğunu bilmiyorum."
7748-7749- Bu hadisi Nesâî (sehv 17, III, 12), Abdullah b. Nuceyy (an ebîhi) an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbn Nuceyy ihtilâflı bir râvidir.
7750- Bu hadisi İbn Mâce (3707), İbn e. Şeybe an Abdirrahîm b. Sül. an Vâsıl b. es-Sâib an Ebî Sevre an Ebî Eyyûb senedi ile tahrîc etti Ebû Sevre zayıf bir râvidir.
7751- Bu hadisi Müslim (selâm 16, s. 1708), el-Hasan b. Ubeydillah an İbr. b. Süveyd an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7752- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 17, VII, 131), Müslim (âdâb 38-9, s. 1697), Ebû Dâvud (5187) ve Tirmizî (2712), Şu'be an İbni'l-Münkedir ao Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7753- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 11/2, VII, 130; diyât 23, VIII, 44-5), Müslim (âdâb 42; s. 1699) ve Ebû Dâvud (5171), Hammâd b. Zeyd an Ubeydillah b. e. Bekr an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (diyât 15/2, VIII, 40) ve Tirmizî (2708), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7754- Bu rivayeti Nesâî (kasâme 47, VIII, 60), Ebân an Yahyâ an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
7755-7756- Bu hadisi Buhârî (diyât 23/3, VIII, 45), Müslim (âdâb 44, s. 1699) ve Nesâî (kasâme 47, VII, 61), Süfyân an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (âdâb 43, s. 1699) ve Ebû Dâvud (5172), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7757- Bu hadisi Tirmizî (2707), Kuteybe an İbn Lehîa an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7758- Heysemî, Müdrik (ya da Mâlik) b. Sülelmân'ı tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 43).
7759- Bu hadisi Buhârî (Edebü'l-müfred 1100) ve Taberânî (697), Mûsâ b. İsmâil an A'yun el-Hvârizmî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7760- Bu hadisi Buhârî (edeb 127, VII, 125), Müslim (zühd 53, s. 2292), Ebû Dâvud (5039) ve Tirmizî (2742), Süleymân et-Teymî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7761- Bu hadisi Mâlik (isti'zân 4, s. 965), Abdullah b. e. Bekr'den tahrîc etti. Mürsel bir rivayettir.
Bu rivayetin Ebû Dâvud'da (5034-5), Ebû Hureyre hadisinden bir şahidi vardır.
7762- Bu hadisi Ebû Dâvud (5036) ve Tirmizî (2744), Abdüsselâm b. Harb an Yezîd b. Abdirrahman an Yahyâ b. İshâk b. Abdillah an ümmihî an ebîhâ Ubeyd b. Rifâa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7763- Bu hadisi Müslim (zühd 54-5, s. 2292-3), Ebû Dâvud (5037) ve Tirmizî (2743), İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7764-7765- İlk lafzı Buhârî (bed'ul-halk 11, IV, 94-5; edeb 125, VII, 124-5; 128, VII, 125), Ebû Dâvud (5028) ve Tirmizî (2747), İbn e. Zi'b an Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı Tirmizî (2746), İbn e. Ömer an Süfyân an İbn Aclân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile;
Ayrıca Ebû Dâvud (5029) ve Tirmizî (2745), Yahyâ b. Saîd an İbn Aclân an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (zühd 56, s. 2293), İsmaîl b. Ca'fer ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7766- Bu hadisi Müslim (zühd 57-9, s. 2293) ve Ebû Dâvud (5026), Süheyl an Abdirrahman b. e. Saîd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7767- Bu hadisi Ebû Dâvud (5029) ve Tirmizî (2746), İbn Aclân an (Summâ an Ebî Sâlih) veya Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7768- Bu hadisi Ebû Dâvud (5038) ve Tirmizî (2739), Sevrî an Hakîm b. ed-Deylem an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7769- Râvisi el-Hâris el-A'ver ihtilâflı bir râvidir. Ayrıca Heysemi isnâdında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir.
7770- Râvilerinden Muâviye b. Yahyâ es-Sadefî zayıftır (Mecma' VIII, 59).
7771- Heysemî diyor ki: "Râvisi Ca'fer b. Muh. b. Mâcid'i tanımıyorum. Umâre b. Zâdân ise ihtilâflıdır. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 59).

7772- Bu hadisi Tirmizî (2814) ve Ebû Dâvud (4847), Abdullah b. Hassân el-Anberî an Safiyye ve Duhaybe bintâ Uleybe an Kayle asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "İbn Abdilberr" hasen hükmü vermiştir.
7773- Bu hadisi Ebû Dâvud (4848), Alî b. Bahr an ësâ b. Yûnus an İbn Cüreyc an İbr. b. Meysere an Amr b. eş-Şerîd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7774- Bu hadisi Ebû Dâvud (4846) ve Şemâil'inde Tirmizî, Seleme b. Şebîb an Abdillah b. İbr. el-Medenî an İshâk b. Muh. el-Ensârî an Rubeyh b. Abdirrahman b. e. Saîd an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7775- Bu hadisi Ebû Dâvud (4854), İbr. b. Mûsâ an Mübeşşir el-Halebî an Temmâm b. Necîh an Ka'b el-Eyâdî an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
7776- Bu hadis Ebû Dâvud'da (4829), Müslim b. İbr. an Ebân an Katâde an Enes senedi ile yer almıştır.
7777- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 2, VII, 126-7; mazâlim 22, III, 103), Müslim (libâs 114, s. 1675-6 selâm 3, s. 1704) ve Ebû Dâvud (4815), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7778- Bu hadisi Ebû Dâvud (4817), el-Hasan b. ësâ an İbni'l-Mübârek an Cerîr b. Hâzım an ëshâk b. Süveyd an İbn Huceyr el-Adevî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
7779- Bu hadisi Müslim (selâm 2, s. 1703-4), İbn e. Şeybe an Affân an Abdilvâhid b. Ziyâd an Osmân b. Hakîm an İsh. b. Abdillah b. e. Talha an ebîhî an Ebî Talha senedi ile tahrîc etti.
7780- Bu hadisi bu lafzıyla Mâlik (kelâm 13, s. 988), an Abdillah b. Dinâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Yalnızca merfû? hadis metnini yine Mâlik (kelâm 14, s. 989), Buhârî (isti'zân 45, VII, 142), Müslim (selâm 36, s. 1717) ve Ebû Dâvud (4852), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7781- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 31, VII, 138), Müslim (selâm 27-9, s. 1714), Tirmizî (2749), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (4828), Şu'be an Ukayl b. Talha an Ebi'l-Hasîb an İbn Ömer senedi ile yakın mânâsıyla tahrîc ettiler.
7782- Bu hadisi Ebû Dâvud (4827), Müslim b. İbr. an Şu'be an Abdirrabbih b. Saîd an Ebî Abdillah mevlâ Ebî Bürde an Saîd b. ebî'l-Hasan senedi ile tahrîc etti.
7783- Bu hadisi Müslim (selâm 31, s. 1715) ve Ebû Dâvud (4853), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7784- Bu hadisi Ebû Dâvud (4825), Şerîk an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7785- Bu hadisi Ebû Dâvud (4820), el-Ka'nebî an Abdirrahman b. ebî'l-Mevâl an Abdirrahman b. e. Amre el-Ensârî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
7786- Bu hadisi Ebû Dâvud (4844-5) ve Tirmizî (2752), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7787- Bu hadisi Ebû Dâvud (4826) ve Tirmizî (2753), Katâde an Ebî Miclez an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7788- Bu hadisi Müslim (salât 119, s. 322) ve Ebû Dâvud (4823), el-A'meş ani'l-Müseyyeb b. Râfî' an Temîm b. Tarafe an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7789- Bu hadisi Ebû Dâvud (4821), Süfyân b. Uyeyne an İbni'l-Münkedir ammen semia Ebâ Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi kimliği meçh?l bir râvi mevcuttur.
7790- Heysemî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi (Mecma` VIII, 59).
7791- Heysemî diyor ki: "İsnâdında hâlini bilmediğim bir râvi vardır" (Mecma` VIII, 61).
7792- Bu hadisi İbn Mâce (3724), Ya'k?b b. Humeyd b. Kâsib an İsm. b. Abdillah an Muh. b. Nuaym b. Abdillah el-Mücmir an İbn Tıhfeti'l-Gıfârî an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şöyle demiştir: "Muh. b. Nuaym hakkında hiç bir hüküm verilmemiştir. Ya'k?b ise ihtilâflıdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir."
7793- Bu hadisi Ebû Dâvud (5040), Muh. b. el-Müsennâ an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Yaîş b. Tahfe b. Kays an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı oldukça muzdaribtir.
7794- Bu hadisi Ebû Dâvud (5041), Muh. b. el-Müsennâ an Sâlim b. Nûh an Ömer b. Câbir an Va'le b. Abdirrahman b. Vessâb an Abdirrahman b. Alî b. Şeybân an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7795- Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 87, s. 173), Buhârî (salât 85, I, 122; isti'zân 44, VII, 142), Müslim (libâs 75-6, s. 1662), Ebû Dâvud (4866), Tirmizî (2765) ve Nesâî (mesâcid 28, II, 50), ez-Zührî an Abbâd b. Temîm an ammihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7796- Bu hadisi Müslim (libâs 74, s. 1662), Ebû Dâvud (4865) ve Tirmizî (2766), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7797- Bu hadisi Tirmizî (2770-1), İsrâîl an Simâk b. Harb an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
7798- Bu hadisi Ebû Dâvud (5044), Müsedded an Hammâd an Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kılâbe an ba'di âli Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
7799- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 4/1-2, III, 98; ikrâh 7/2, VIII, 59) ve Tirmizî (2255), ayrı ayrı tariklerden olmak üzere Humeyd ve Ubeydullah b. e. Bekr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7800- Bu hadisi Ebû Dâvud (4884), İshâk b. es-Sabbâh an İbn e. Meryem ani'l-Leys an Yahyâ b. Süleym an İsm. b. Beşîr an Câbir ve Ebî Talha senedi ile tahrîc etti.
7801- Bu hadisi Tirmizî (1931), Ah. b. Muh. an İbni'l-Mübârek an Ebî Bekr en-Nehşelî an Merz?k Ebî Bekr et-Teymî an Ümmi'd-Derdâ an Ebi'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7802- Bu hadisi Ebû Dâvud (5120), Ah. b. Amr b. es. Serih an Eyyûb b. Süveyd an Usâme b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Surâka b. Mâlik senedi ile tahrîc etti.
7803- Bu hadisi Ebû Dâvud (5119), Mahmûd b. Hâlid ani'l-Feryâbî an Seleme b. Beşr an binti Vâsile an ebîhâ senedi ile tahrîc etti.
7804- Bu hadisi Lafzıyla Müslim (fadâilu's-sahâbe 206, s. 1961), Sa'd b. İbr. an ebîhî an Cübeyr tarikiyle; Ebû Dâvud (5121), Abdullah b. e. Sül. an Cübeyr tarikiyle tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
7805- Bu hadisi Buhârî (kefâlet 2/3, III, 57; edeb 67/2, VII, 92; i'tisâm 16/17, VIII, 154), Müslim (fadâilu's-sahâbe 204-5, s. 1960) ve Ebû Dâvud (2926), Âsım el-Ahvel an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7806- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 203, s. 1960), Haccâc b. eş-Şâir an Abdissamed an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
7807- Bu hadisi Buhârî (ede 37, VII, 80), Müslim (birr 145, 2026), Ebû Dâvud (5131), Tirmizî (2673) ve Nesâî (zekât 65, V, 78), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an ceddihî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7808-7809- Bu hadisi Ebû Dâvud (5132) ve Nesâî (zekât 65/2, V, 78), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Vehb b. Münebbih an ahîhî an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7810-7811- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 3, III, 98), Müslim (birr 58, s. 1996), Ebû Dâvud (4893) ve Tirmizî (1426), Ukayl ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7812- Bu hadisi Müslim (zikr ve'd-duâ 38, s. 2074), Ebû Dâvud (4946) ve Tirmizî (1425, 1931, 2946), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asla senedi ile tahrîc ettiler.
7813- Bu hadisin metni iki parça halindedir. Her ikisini de Tirmizî peşpeşe (1926-7), el-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre ve Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih... tarikleriyle tahrîc etti.
İlk rivayetin isnâdına "hasen sahîh" hükmü verdi.
7814- Bu hadisi Buhârî (salât 88/2, I, 123; mazâlim 5/2, III, 98; edeb 36, VII, 80), Müslim (birr 65, s. 1999), Tirmizî (1928) ve Nesâî (zekât 67, V, 79), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an ceddihî Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7815- Bu hadisi bu lafzıyla Tirmizî (2737) ve Nesâî (cenâiz 52/3, IV, 53), Kuteybe an Muh. b. Mûsâ el-Mahzûmî an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ayrıca aynı manası ile Buhârî (cenâiz 2/2, II, 70), Müslim (selâm 4, s. 1704-5), Ebû Dâvud (5030), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7816- Bu hadisi Tirmizî (1833), el-Hüseyn b. Alî b. el-Esved an Amr b. Muh. el-Ankarî an İsrâîl an Sâlih b. Rüstem an Ebî İmrân el-Cevnî an

Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7817- Heysemî, Taberânî'nin şeyhi Ah. b. Târık hakkında bilgisi olmadığını ve diğer râvilerinin de Sahîh ricâlinden olduğunu söyledi (Mecma` VIII, 192).
7818- Heysemî, isnâdı hakkında ceyyid hükmü verdi (Mecma` VIII, 192).
7819- Bu hadisi Müslim (ilm 16, s. 2060), Ebû Dâvud (4609), Tirmizî (2679) ve İbn Mâce (206), İsmaîl b. Ca'fer ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7820- Bu hadisi Buhârî (edeb 27/4, VII, 77-8) ve Müslim (birr 66-7, s. 1999-2000), eş-Şa'bî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7821- Bu hadisi Ebû Dâvud (5124) ve Tirmizî (2393), Yahyâ b. Saîd an Sevr b. Yezîd an Habîb b. Ubeyd ani'l-Mikdâm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7822- Bu hadisi Ebû Dâvud (5125), Müslim b. İbr. ani'l-Mübârek b. Fadâle an Sâbit el-Bünânî an Enes senedi ile tahrîc etti.
7823- Bu hadisi Tirmizî (2392), Hâtim b. İsm. an İmrân b. Müslim el-Kasîr an Saîd b. Selmân an Yezîd b. Neâme senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Yezîd b. Neâme'nin Peygamber'i işittiğine dair bilgiye sahip değiliz. Bununla birlikte İbn Ömer'den gelen aynı rivayetin isnâdı sahîh değildir."
7824- Bu hadisi Tirmizî (1998), Ebû Kureyb an Süveyd b. Amr el-Kelbî an Hammâd b. Seleme an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında Tirmizî "garîb" hükmü verdi. Bu hadisin ancak Hz. Ali'nin sözü olarak sahîh yoldan geldiğini söyledi.
7825- Bu hadisi Mâlik (şa'ar 13, s. 952) ve Müslim (birr 37, s. 1988), Mâlik an Abdillah b. Abdirrahman b. Ma'mer an Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7826- Bu hadisi Tirmizî (2390), Ah. b. Menî' an Kesîr b. Hişâm an Ca'fer b. Burkân an Habîb b. e. Merz?k an Atâ b. e. Rebâh an Ebî Müslim el-Havlânî an Muâz senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7827- Bu hadisi Mâlik (şa'ar 16, s. 953-4), an Ebî Hâzım b. Dînâr an Ebî İdrîs el-Havlânî senedi ile tahrîc etti.
7828- Bu hadisi Ebû Dâvud (4599), Müsedded an Hâlid b. Abdillah an Yezîd b. e. Ziyâd an Mücâhid an raculin an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
7829- Bu hadisi Ebû Dâvud (3527), Cerîr an Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Ömer senedi ile tahrîc etti.
7830- Bu hadisi Müslim (birr 38, s. 1988), Abdüla'lâ b. Hammâd an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7831-7832- Bu hadisi Mâlik (şa'ar 15, s. 953), Buhârî (tevhîd 33/1, VIII, 195), Müslim (birr 157-8, s. 2030) ve Tirmizî (3161), Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7833- 7835- Bu hadisi Buhârî (edeb 96/3, VII, 113; ahkâm 10, VIII, 107-8) ve Müslim (birr 164, s. 2033), Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (edeb 91-95, VII, 112) ve Müslim (birr 164, s. 2033; fiten 139, s. 2270), Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 200), Müslim (birr 163, s. 2032; fiten 137, s. 2269) ve Ebû Dâvud (5127), Sâbit an Enes asl-ı senedi ile;
Tirmizî (2385-6), ayrı ayrı olmak üzere Humeyd ve el-Hasan an Enes tarikleriyle;
Müslim (birr 161-2), ayrı ayrı olmak üzere İshâk b. Abdillah b. e. Talha ve Zührî an Enes tarikleri ile tahrîc ettiler.
7836- Bu hadisi Ebû Dâvud (5126), Mûsâ b. İsm. an Sül. an Humeyd b. Hilâl an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti. İsnâdı sahîhtir.
7837- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 2, IV, 104), Leys an Yahyâ b. Saîd an Amre an Âişe muallak senediyle tahrîc etti.
7838- Heysemî, adı geçen raviyi tanımadığını ve diğer râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma` î, 272).
7839- Bu hadisi Ebû Dâvud (4869), Ah. b. Sâlih an Abdillah b. Nâfi' an İbn e. Zi'b an İbn ahî Câbir an Câbir senediyle tahrîc etti.
7840- Bu hadisi Ebû Dâvud (4868) ve Tirmizî (1959), İbn e. Zi'b an Abdirrahman b. Atâ an Abdilmelik b. Câbir b. Atîk an Câbir senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
7841- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 145, s. 1929), Ebû Bekr b. Nâfi' an Behz an Hammâd an Sâbit an Enes senediyle tahrîc etti.
7842- Bu hadisi Ebû Dâvud (4919) ve Tirmizî (2509), Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "sahîh" hükmü verdi.
7843- Bu hadisi Ebû Dâvud (4843), İshâk b. İbr. es-Savvâf an Abdillah b. Humrân an Avf b. e. Cemîle an Ziyâd b. Mihrâk an Ebî Kinâne an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
7844- Bu hadisi Tirmizî (2022), Muh. b. el-Müsennâ an Yezîd b. Beyân an Ebi'r-Ricâl el-Ensârî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7845- Bu hadisi Tirmizî (1919), Muh. b. Merz?k an Ubeyd b. Vâkıd an Zerbî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7846- Bu hadisi Tirmizî (1920), Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (4943), Süfyân an İbn e. Necîh an İbn Âmir an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7847- Bu hadisi Ebû Dâvud (4842), Süfyân an Habîb b. e. Sâbit an Meymûn b. e. Şebîb an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7848- Heysemî, isnâdında hâllerini bilmediği râvilerin mevc?diyetine işâret etmiştir (Mecma` VIII, 16).
7849- Râvilerinden el-Haccâc b. Artât ve Mus'ab b. Sellâm ihtilâflı râvidirler. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 16).
7850- Râvilerinden adı geçen râviyi Heysemî, tanımadığını söylemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 17).
7851- Mâlik (husnu'l-huluk 1, s. 902), bunu isnadsız olarak irad etmiştir. Bu hadisi, Muvatta dışında "mevsûl" olarak rivayetinin bulunmadığı "dört" belağ ya da mürsel hadisin sonuncusudur.
7852- Muvattâ, husnu'l-huluk 8, s. 904. İbn Abdilberr diyorki: "Bu hadis aslında muttasıl Medenî sahîh bir hadistir. Ebû Hureyre ve başkasından sahîh yollarla gelmiştir."
7853- Bu hadisi Ebû Dâvud (4798), Kuteybe an Ya'k?b el-İskenderânî an Amr ani'l-Muttalib an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7854- Bu hadisi Tirmizî (2612), Ah. b. Menî' an İsm. b. Uleyye an Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kılâbe an Âişe senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
7855- Bu hadisi Tirmizî (2002-3), Ümmü'd-Derdâ' an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7856- Bu hadisi Tirmizî (2018), Ah. b. el-Hasan b. Hirâş an Hibbân b. Hilâl an Mübârek b. Fadâle an Abdirrabbih b. Saîd an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
İsnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7857- Bu hadisi Müslim (birr 14-5, s. 1980) ve Tirmizî (2389), Muâviye b. Sâlih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nufeyr an ebîhî ani'n-Nevvâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7858- Bu hadisi Tirmizî (2458), Yahyâ b. Mûsâ an Muh. b. Ubeyd an Ebân b. İshâk ani's-Sabbâh b. Muh. an Murreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdının garâbetine dikkat çekti.
7859- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 10, s. 905), Buhârî (edeb 77/2, VII, 100), Müslim (îmân 59, s. 63), Ebû Dâvud (4795), Tirmizî (2615) ve İbn Mâce (58), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7860- Bu hadisi Tirmizî (2009), Ebû Kureyb an Abde ve Abdirrahîm ve Muh. b. Bişr an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7861- Bu hadisi Tirmizî (2027), Ah. b. Menî' an Yezîd b. Har?n an Muh. b. Mutarrif an Hassân b. Atiyye an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7862-7863- Bu hadisi Buhârî (edeb 77/1, VII, 100) ve Müslim (îmân 60, s. 64), Şu'be an Katâde an ebi's-Sevvâr an İmrân asl-ı senedi ile;
Müslim (îmân 61, s. 64) ve Ebû Dâvud (4796), daha uzun bir metinle Hammâd b. Zeyd an İshâk b. Süveyd an Ebî Katâde el-Adevî an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7864- Bu hadisi Buhârî (edeb 78, VII, 100) ve Ebû Dâvud (4797), Mansûr an Rib'î b. Hırâş an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7865- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 167; edeb 77/2, VII, 100) ve Müslim (fadâil 67, s. 1809-10), Şu'be an Katâde an Abdillah b. e. Utbe an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

7866- Bu hadisi Tirmizî (1974), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7867- Bu hadisi Ahmed (VI, 202), Hammâd b. Usâme an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7868- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 9, s. 905), Seleme b. Safvân b. Seleme an Zeyd b. Talha senedi ile tahrîc etti.
İbn Abdilberr, "Mâlik râvilerinin tamamı bunu Mâlik'ten mürsel olarak rivayet ettiler" demiştir.
7869- Bu hadisi Ebû Dâvud (4832) ve Tirmizî (2395), İbnü'l-Mübârek an Hayve b. Şurayh an Sâlim b. Gaylân ani'l-Velîd b. Kays an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7870- Bu hadisi Ebû Dâvud (4833) ve Tirmizî (3278), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir ve Ebî Dâvud an Züheyr b. Muh. an Mûsâ b. Verdân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7871- Râvilerinden Muh. b. Kesîr b. Atâ ihtilâflı bir râvidir (Mecma' VIII, 90).
7872- Kaynak gösterdiğimiz Tirmizî nüshasında bu hadis mevcut değildir.
7873- Bu hadisi Buhârî (salât 67, I, 116), Müslim (birr 123-4, s. 2019) ve Ebû Dâvud (2587), Ebû Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7874- Bu hadisi Ebû Dâvud (2588) ve Tirmizî (2163), Hammâd b. Seleme an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7875- Râvilerinden Muh. b. Abdirrahman b. el-Beylemânî zayıftır (Mecma' VIII, 82).
7876- Râvilerinden tedlis ile maruf Bakiyye b. el-Velîd dışındakiler güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 82).
7877- Bu hadisi Ahmed (V, 299), Yezîd b. Hârûn an Hişâm an Muh. an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti.
Râvileri, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir.
7878- Râvilerinden Talha b. Amr zayıftır (Mecma' VIII, 113).
7879- Râvilerinden Hadîc b. Muâvîye zayıftır (Mecma' VIII, 112).
7880- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 114).
7881- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ' 50, IV, 145), el-A'meş an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7882- Bu hadisi Mâlik (kelâm 21, s. 991), Müslim (birr 98, s. 2011) ve Ebû Dâvud (4782), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (edeb 52, VII, 87) ve Tirmizî (2025), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (birr 99-100, s. 2011), İrâk b. Mâlik, Ebû Zür'a ve Saîd b. el-Müseyyeb tarikleriyle Ebû Hureyre'den tahrîc ettiler.
7883- Bu hadisi Ebû Dâvud (4873), İbn e. Şeybe an Şerîk ani'r-Rükeyn b. er-Rebî' an Nuaym b. Hanzale an Ammâr senedi ile tahrîc etti.
7884- Bu hadisi Tirmizî (2012), Ebû Mus'ab el-Medenî an Abdilmüheymin b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7885- Bu hadisi Ebû Dâvud (4810), el-Hasan b. Muh. b. es-Sabbâh an Affân an Abdilvâhid an Sül. el-A'meş an Mâlik b. el-Hâris an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7886- Bu hadisi Ebû Dâvud (2589), Muh. b. Beşşâr an Kureyş b. Enes an Eş'as ani'l-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etti.
7887- Bu hadisi Tirmizî (2035), el-Ahvas b. Cevvâb an Suayr b. el-Hims an Sül. et-Teymî an Ebî Osmân en-Nehdî an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen ceyyid garîb" hükmü verdi.
7888- Bu hadisi Ebû Dâvud (4813), Müsedded an Bişr an Umâre b. Gaziyye an raculin min kavmihi (=Şurahbîl) an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7889- Bu hadisi Tirmizî (1955), Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Atiyye an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7890- Bu hadisi Ebû Dâvud (4812) ve Tirmizî (2485), ayrı ayrı senedlerle Sâbit ve Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
7891- Bu hadisi Ebû Dâvud (4806), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal an Ebî Seleme Saîd b. Yezîd an Ebî Nadre an Mutarrif senedi ile tahrîc etti.
7894- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 16, III, 158; edeb 54/2, VII, 86; 95/4, VII, 111) ve Müslim (zühd 65-6, s. 2296-7), Ebû Dâvud (4805) ve İbn Mâce (3744), Hâlid el-Hazzâ' an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7895- Bu hadisi Müslim (zühd 68-9, s. 2297), Ebû Dâvud (4804), Tirmizî (2393) ve İbn Mâce (3742), ayrı ayrı olmak üzere Ebû Ma'mer ve Hemmâm ani'l-Mikdâm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7896- Bu hadisi Müslim (birr 78, s. 2004) ve Ebû Dâvud (4808), el-Mikdâm b. Şüreyh an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e attir.
7897- Bu hadisi Müslim (birr 77, s. 2003), Harmale b. Yahyâ an İbn Vehb an Hayve an İbni'l-Hâd an Ebî Bekr b. Hazım an Amre an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7898- Bu hadisi Müslim (birr 74-6, s. 2003) ve Ebû Dâvud (4809), Abdurrahman b. Hilâl an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7899- Bu hadisi Müslim (îmân 78-9, s. 69), Ebû Dâvud (1140, 4340), Tirmizî (2173), Nesâî (îmân 18/2, VIII, 111) ve İbn Mâce (4013), Kays b. Müslim an Târık b. Şihâb an Ebî Said asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7900- Bu hadisi Ebû Dâvud (4336-7), Tirmizî (3047-8) ve İbn Mâce (4006), Ebû Ubeyde an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
7901- Bu hadisi Ebû Dâvud (4338), Tirmizî (3057) ve İbn Mâce (4005), İsm. b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
7902- Bu hadisi Ebû Dâvud (4339), Müsedded an Ebî'l-Ahvas an Ebî İshâk an İbn Cerîr an Cerîr senedi ile tahrîc etti.
7903- Bu hadisi Tirmizî (2169), Amr b. e. Amr ve Abdullah el-Ensârî an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7904- Bu hadisi Ebû Dâvud (4345), Muh. b. el-Alâ an Ebî Bekr an Muğîre b. Ziyâd el-Mevsilî an Adî b. Adî ani'l-Urs b. Umeyre senedi ile tahrîc etti.
7905- Bu hadisi Ebû Dâvud (4344) ve Tirmizî (2174), İsrâîl an Muh. b. Cuhâde an Atiyye an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7906-7907- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 10/10, IV, 90; fiten 17/3, VIII, 97) ve Müslim (zühd 51, s. 2290), el-A'meş an Ebî Vâil an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7909- Bu hadisi Ahmed (III, 487), Hasan b. Mûsâ an İbn Lehî'a an Mûsâ b. Cübeyr an Ebî Umâme b. Sehl b. Hanîf an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7910- Bu hadis, Ubeyd b. İshâk el-Attâr'ın Ammâr b. Seyf'ten rivayetiyle gelmiştir. Her ikisi de zayıf râvilerdir. Ancak Ammâr'ı İbnü'l-Mübârek, Ubeyd'i ise Ebû Hâtim tevsîk etmişlerdir (Mecma' VII, 270).
7911- Taberânî'nin M. el-Kebîr'deki isnâdı ceyyiddir. Zekeriyyâ b. Yahyâ b. Eyyûb dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Söz konusu zât hakkında menfi bir söz sarfedilmemiştir (Mecma' VII, 275).
7912- Bu hadisin râvilerinden Ufeyr b. Ma'dan zayıftır (Mecma' VII, 275).
7913- Râvilerinden Abdullah b. Hirâş'ı İbn Hibbân dışındakiler zayıf addetmiştir; diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 276).
7914- Râvilerinden Abdüsselâm b. Abdilkuddûs b. Habîb ve babası zayıf kimselerdir (Mecma' VII, 277).
7915- Râvilerinden Abdullah b. Muh. b. Aclân oldukça zayıftır (Mecma' VII, 277).
7916- Bu hadisi Müslim (îmân 95, s. 74), Ebû Dâvud (4944) ve Nesâî (bîat 31/2, VII, 156-7), Süheyl b. e. Sâlih an Atâ b. Yezid an Temîm ed-Dârî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7917- Bu hadisi Buhârî (îmân 41/3, I, 20; mevâkîtu's-salât 3, I, 133; şur?t 1/3, III, (1927), Ebû Dâvud (4945), Müslim (îmân 97-99, s. 75) ve Nesâî (bîat 16, 17, VII, 147-8; 24/3, VII, 152), muhtelif yollardan olmak üzere Cerîr'den tahrîc ettiler.
7918- Bu hadisi Ebû Dâvud (5079-80), Abdurrahman b. Hassân an Müslim b. el-Hâris b. Müslim et-Temîmî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7919- Bu hadisi Ebû Dâvud (3657) ve İbn Mâce (53), Ebû Osmân Müslim b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

7920- Bu hadisi Tirmizî (2823), Ebû Kureyb an Vekî' an Dâvud b. e. Abdillah an İbn Cud'ân an ceddetihi an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7921- Bu hadisi Ebû Dâvud (5128) ve Tirmizî (2822), Abdülmelik b. Umeyr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7922-7923- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-vahy 1, I, 2; ıtk 6/2, III, 119; menâkıbu'l-Ensâr 45/2, IV, 252; nikâh 5, VI, 118; eymân 23. VII, 231), Müslim (imâret 155, s. 1515), Ebû Dâvud (2201), Tirmizî (1647) ve Nesâî (tahâret 60, I, 59-60), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbr. an Alkame b. Vakkâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7924- Bu hadisi Buhârî (fiten 19, VIII, 98) ve Müslim (sıfatu'l-cennet 84, s. 2206), Yûnus ani'z-Zührî an Hamza b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7925- Bu hadisi Müslim (birr 24, s. 1987) ve İbn Mâce (4143), Kesîr b. Hişâm an Ca'fer b. Burkân an Yezîd b. el-Asam an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7926- Bu hadisi Hennâd, Zühd'ünde (678), Mekh?l'ün mürseli ile;
Ebû Nuaym, Hilye'de (V, 189) hem bu mürseli, hem de an Mekh?l an Ebî Eyyûb tarikiyle tahrîc ettiler.
Elbânî, Silsiletu'd-daîfe'de (38) zayıf olduğunu tafsilatıyla anlatmıştır.
7927- Bu hadisi Ebû Dâvud (4996), İbn Fâris en-Nîsâb?rî an Muh. b. Sinân an İbr. b. Tahmân an Büdeyl an Abdilkerîm an Abdillah b. Şakîk an ebîhî an Abdillah b. ebî'l-Hamsâ senedi ile tahrîc etti.
7928- Bu hadisi Ebû Dâvud (4995) ve Tirmizî (2633), Ebû Âmir an İbr. b. Tahmân an Alî b. Abdila'lâ an Ebî'n-Nu'mân an Ebî Vakkâs an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdını Tirmizi zayıf addetmiştir.
7930- Bu hadisi Buhârî (kefâlet 3/2, III, 58; hibe 18, III, 137; şehâdât 28/4, III, 163; fardu'l-humus 15/5, IV, 55-6) ve Müslim (fadâil 60-1, s. 1806-7), Muh. b. el-Münkedir ve Amr b. Dinâr an Muh. b. Alî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7931-7932- Bu hadisi Mâlik (kelâm 16, s. 989; belâğan), Buhârî (edeb 69, VII, 95), Müslim (birr 103-4, s. 2012-3), Ebû Dâvud (4989) ve Tirmizî (1972), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7933- Bu hadisi Tirmizî (2518) ve Nesâî (eşribe 50/2, VIII, 327-8), Şu'be an Büreyd b. e. Meryem an Ebî'l-Havrâ' es-Sa'dî ani'l-Hasan asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7934- Mâlik (kelâm 19, s. 990), Safvân'dan ahzetmiştir. Mürsel yahut mu'dal olan bu rivayet hakkında İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Başka bir tarikten müsned olarak süb?t ettiğini bilmiyorum. Ancak bu, hasen bir mürseldir."
7935- Bu hadisi Tirmizî (1972), Yahyâ b. Mûsâ an Abdirrahîm b. Hârûn an Abdilazîz b. e. Revvâd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen ceyyid garîb" hükmü verdi.
7936- Bu hadisi Ebû Dâvud (4990) ve Tirmizî (2315), Yahyâ b. Saîd an Behz b. Hakîm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7937- Bu hadisi Ebû Dâvud (4971), Hayve b. Şureyh an Bakiyye b. el-Velîd an Dubâre b. Mâlik el-Hadremî an ebîhî an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Süfyân b. Esîd senedi ile tahrîc etti.
7938- Bu hadisi Müslim (mukaddime 5, s. 10) ve Ebû Dâvud (4992), Şu'be an Hubeyb b. Abdirahman an Hafs b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7939- Bu hadisi Müslim (libâs 126, s. 1681) ve Nesâî (8920 s. Kübrâ), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi tahrîc ettiler.
7940- Bu hadisi Ebû Dâvud (4991), Kuteybe an Leys an İbn Aclân an Abdillah b. Âmir b. Rabîa el-Adevî an Abdillah b. Âmir senedi ile tahrîc etti.
7941- Bu hadisi Müslim (mukaddime 6, s. 12), Abdullah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Hânî an Ebî Osmân Müslim b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7942- Bu hadisi Müslim (mukaddime 7, s. 12), Ebû Saîd el-Eşacc an Vekî' ani'l-A'meş ani'l-Müseyyeb b. Râfi' an Âmir b. Abede an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7943- Bu hadisi Müslim (mukaddime 7, s. 12), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an İbn Tâvus an ebîhî an İbn Amr b. el-Âs senedi ile tahrîc etti.
7944- Bu hadisi Tirmizî (1939), es-Sevrî an Abdillah b. Osmân b. Huseym an Şehr b. Havşeb an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, bu hadisi Dâvud b. e. Hind'in Şehr b. Havşeb'den mürsel olarak rivayet ettiğini söylemiştir.
7945- Bu hadisi Buhârî (sulh 2, III, 166), Müslim (birr 101, s. 2011-2), Ebû Dâvud (4920-1) ve Tirmizî (1938), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an ümmihî Ümmü Küls?m binti Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7946- Bu mürseli Mâlik (kelâm 15, s. 989), doğrudan Safvân'dan ahzetmiştir.
İbn Abdilberr diyor ki: "Bu mürselin, müsned bir tariki olduğunu bilmiyorum."
7947- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 8/1-2, IV, 112; nikâh 12, VI, 121), Müslim (fadâil 154, s. 1840-1) ve Ebû Dâvud (2212), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e ait.
7948- Bu rivayeti Buhârî (büy? 100/2, III, 38-9, lafız buraya ait; ikrâh 6/2, VIII, 58) ve Tirmizî (3166), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7949- Bu hadisi Tirmizî'de bulamadım, Münzirî'nin Tergîb'ine (III, 595) göre Bezzâr ve Ebû Ya'lâ, râvileri Sahîh ricâlinden oluşan bir senedle tahrîc ettiler. İlel'inde bu hadisi zikreden Dârekutnî sahâbe sözü olmasını rivâyeten daha uygun bulmuştur.
7950- Bu hadisi Tirmizî (1961), el-Hasan b. Arafe an Saîd b. Muh. el-Verrâk an Yahyâ b. Saîd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7951- Bu hadisi Buhârî (tefsîr H?d 2, V, 213; tevhîd 22/2, VIII, 175), Müslim (zekât 36-7, s. 690-1) ve Tirmizî (3045), ayrı tariklerle el-A'rec ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7952- Bu hadisi Buhârî (edeb 39/3, VII, 82) ve Müslim (fadâil 56, s. 1805), Süfyân b. Uyeyne an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7953- Bu hadisin metni iki rivayetten terkîb edilmiştir. Müslim (fadâil 57-8, s. 1806) bunu Mûsâ b. Enes ve Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7954- Bu hadisi Müslim (fadâil 59, s. 1806), Eb?'t-Tâhir b. Serh an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
7955- Bu hadisi Ebû Dâvud (3055), er-Rebî' b. Nâfi' an Muâviye b. Sellâm an Zeyd an Ebî Sellâm an Abdillah el-Hevzenî senedi ile tahrîc etti.
7956- Bu hadisi Tirmizî (2362), Kuteybe an Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7957- Bu hadisi Buhârî (amel fi's-salât 18/1, II, 64; zekât 20, II, 118; isti'zân 36, VII, 139) ve Nesâî (sehv 104, III, 84), Ömer b. Saîd an İbn e. Müleyke an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7958- Bu hadisi Müslim (zekât 127, s. 730), Cerîr ani'l-A'meş an Ebî Vâil an Selmân b. Rabîa an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7959-7960- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 31/4, V 150) ve Müslim (cihâd 71, s. 1392-3), Mu'temir b. Sül. an ebîhî an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (hibe 35/2, III, 144) ve Müslim (cihâd 70, s. 1392-3), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7961- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35/12, V, 64), İsmaîl b. Abdillah an Mâlik an Zeyd b. Eslem an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7962- Bu hadisi Buhârî (zekât 4/3, II, 111-2) ve Müslim (zekât 34, s. 689-90), el-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ ani'l-Ahnef b. Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7963- Bu hadisi Buhârî (zekât 43, II, 125; eymân 3/10, VII, 219-20), Müslim (zekât 30, s. 686), Tirmizî (617), Nesâî (zekât 2/1, IV, 10-1) ve İbn Mâce (1785), el-A'meş ani'l-Ma'r?r b. Süveyd an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7964- Bu hadisi Ebû Dâvud (1698), Hafs b. Ömer an Şu'be an Amr b. Murre an Abdillah b. el-Hâris an Ebî Kesîr an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
7965- Râvilerinden Saîd b. Cumhân ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 127).
7966- Bu hadisi Buhârî (temennî 2, VIII, 128) ve Müslim (zekât 31, s. 687), ayrı tariklerden Muh. b. Ziyâd ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7967- Bu hadisi Tirmizî (2336), Ah. b. Menî' ani'l-Hasan b. Sevvâr an Leys b. Sa'd an Muâviye b. Sâlih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr

an ebîhî an Ka'b b. İyâd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7968- Bu hadisi Tirmizî (2328), Mahmûd b. Gaylân an Vekî' an Süfyân ani'l-A'meş an Şimr b. Atiyye ani'l-Muğîre b. Sa'd b. el-Ahram an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7969- Bu hadisi Ebû Dâvud (2568), Muh. b. Râfi' an İbn e. Füdeyk an Abdillah b. e. Yahyâ an Saîd b. e. Hind an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7970- Bu hadisi Müslim (zühd 4, s. 2273), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7971- Bu hadisi Buhârî (rikâk 12, VII, 176) ve Nesâî (vasâyâ 1/2, VI, 237), el-A'meş an İbr. et-Teymî ani'l-Hâris b. Süveyd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7972- Bu hadisi Tirmizî (2327), Nesâî (zinet 119, VIII, 218) ve İbn Mâce (4103), Mansûr ve'l-A'meş an Ebî Vâil (an Semure b. Sehm) an Ebî Hâşim asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7973- Bu hadisi Buhârî (cumu'a 28, I, 221; zekât 47, II, 127-8; cihâd 37, III, 213-4; rikâk 7, VII, 173), Müslim (zekât 123, s. 728-9) ve Nesâî (zekât 81, V, 90-1), Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7974- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 26/2, 27, II, 77; mağâzî 17/5, V, 30), Sa'd b. İbr. b. Abdirrahman b. Avf an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7975- Bu hadisi Tirmizî (2322) ve İbn Mâce (4112), Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân an Atâ b. Kurre an Abdillah b. Damre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7976- Bu hadisi Müslim (zühd 1, s. 2272) ve Tirmizî (23224), Kuteybe an Abdilazîz ed-Derâverdî ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7978- Bu hadisi Ahmed (I, 391), Tirmizî (2377), İbn Mâce (4109), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali nüshası 245 b) ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta (II, 297 a), Amr b. Murre an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7979- Bu hadisi Müslim (zühd 2, s. 2272), Ca'fer b. Muh. b. Alî an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud'da yerini bulamadım.
8980- Bu hadisi Müslim (cennet 55, s. 2193), Tirmizî (2323) ve İbn Mâce (4108), İsm. b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım ani'l-Müstevrid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7981- Bu hadisi Tirmizî (2320), Kuteybe an Abdilhamîd b. Sül. an Ebî Hâzım an Sehl senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "sahîh garîb" hükmü verdi.
7982- Bu hadisi Tirmizî (2036), İsmaîl b. Ca'fer an Umâre b. Gaziyye (yahut Amr) an Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd (an Katâde b. en-Nu'mân) asl-ı senedi ile tahrîc etti ve ilk isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7983- Buhârî (rikâk 4, VII, 171) tarafından isnâdsız olarak zikredilmiştir.
7984- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 12, s. 906), Buhârî (edeb 76, VII, 99) ve Müslim (birr 107, s. 2014), Mâlik ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7985- Bu hadisi Ebû Dâvud (4784), İbr. b. Hâlid an Ebî Vâil el-Kâss asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7986- Bu hadisi Ebû Dâvud (4782), Ah. b. Hanbel an Ebî Muâviye an Dâvud b. e. Hind an Ebî Harb b. ebî'l-Esved an Ebî Zer senedi ile; bilâhâre (4783) Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Dâvud an Bekr senedi ile tahrîc etti ve ikinci tarik için: "Daha sahîhi budur" dedi.
7987-7988- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 11/12, IV, 93; edeb 44/5, VII, 84; 76/2, VII, 99), Müslim (birr 109-10, s. 2015) ve Ebû Dâvud (4781), el-A'meş an Adî b. Sâbit an Süleymân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7989- Bu hadisi Ebû Dâvud (4780) ve Tirmizî (3452), Abdülmelik b. Umeyr an Abdirrahman b. e. Leylâ an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdurrahman'ın Muâz'a yetiştiği şüpheli bir husustur. Bu nedenle isnâdında kopukluk söz konusudur. Nesâî ise bunu Abdurrahman b. e. Leylâ an Ubeyy b. Kâ'b muttasıl tarikiyle tahrîc etmiştir.
7990- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 11, s. 905-6), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman mürsel senedi ile;
Buhârî (edeb 76/3, VII, 99-100) ve Tirmizî (2020), an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7991- Bu hadisi Ebû Dâvud (4777) ve Tirmizî (2021), Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Merh?m Abdürrahîm b. Meymûn an Sehl b. Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7992- Bu hadisi Tirmizî (2191), İmrân b. Mûsâ an Hammâd b. Zeyd an Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7993- Bu hadisi Müslim (birr 106, s. 2014), el-A'meş an İbr. et-Teymî ani'l-Hâris b. Süveyd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7995- Bu hadisi Ahmed (I, 239, 283, 365), Leys an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7996- Bu hadisi Ahmed (IV, 226), İbr. b. Hâlid an Ümeyye b. Şibl ve gayrihî an Urve b. Muh. an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 71).
7997- Râvilerinden İsmâil b. Şeybe et-Tâifî zayıf olmakla birlikte İbn Hibbân tarafından tevsîk edilmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 71).
7998- Bu hadisi Müslim (birr 70, s. 2001), Ebû Dâvud (4874) ve Tirmizî (1934), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7999- Bu hadisi Ebû Dâvud (4875) ve Tirmizî (2502-3), es-Sevrî an Alî b. el-Akmar an Ebî Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8000- Bu hadisi Ebû Dâvud (4878), İbnü'l-Musaffâ an Bakiyye ve Ebû'l-Muğîre an Safvân an Râşid b. Sa'd ve Abdirrahman b. Cübeyr an Enes senedi ile tahrîc etti.
Enes zikredilmeksizin mürsel olarak da rivayet olunmuştur.
8001- Bu hadisi Ebû Dâvud (4881), Hayve b. Şureyh an Bakiyye an İbn Sevbân an ebîhî an Mekh?l an Vakkâs b. e. Rabîa ani'l-Müstevrid senedi ile tahrîc etti.
Bakiyye ve İbn Sevbân sebebiyle isnâdı zayıftır.
8002- Bu hadisi Ebû Dâvud (4876), Muh. b. Avf an Ebî'l-Yemân an Şuayb an Abdillah b. e. Hüseyn an Nevfel b. Musâhik an Saîd b. Zeyd senedi ile tahrîc etti.
8003- Bu hadisi Ebû Dâvud (4883), Abdullah b. Muh. b. Esmâ b. Ubeyd an İbni'l-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Abdillah b. Sül. an İsmâil b. Yahyâ el-Muâfirî an Sehl b. Muâz an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8004- Bu hadisi Buhârî (edeb 50, VII, 86), Müslim (îmân 168-70, s. 101), Ebû Dâvud (4871) ve Tirmizî (2026), İbrâhîm en-Nehaî an Hemmâm an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8005- Bu hadisi Ebû Dâvud (4860) ve Tirmizî (3896), İsrâîl ani'l-Velîd b. e. Hişâm an Zeyd b. Zâid an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8006- Bu hadisi Ahmed (III, 351), Abdüssamed an ebîhî an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Hâlid b. Urfuta an Talha b. Nâfi' an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Münzirî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Tergîb III, 511).
8007- Taberânî'nin râvileri Sahîh ricâlindendir (Tergîb III, 506).
8008-8010- Bu hadisi Buhârî (îdeyn 2, II, 2-3; cihâd 81, III, 228) ve Müslim (îdeyn 19, s. 609), Amr b. el-Hâris an Muh. b. Abdirrahman el-Esedî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; ilk lafız Buhârî'ye ait;
Buhârî (îdeyn 25, II, 11; menâkıb 15, IV, 161, üçüncü lafız; nikâh 82/2, VI, 147; 114, VI, 159), Müslim (îdeyn 17-8, s. 608-9) ve Nesâî (îdeyn 33, 35, 36, III, 195-6), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Buhârî (îdeyn 3/2, II, 3) ve Müslim (îdeyn 16, s. 607) ve Nesâî (îdeyn 34, III, 195), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8011- Bu hadisi Buhârî (cihâd 79, III, 227), Müslim (îdeyn 22, s. 610) ve Nesâî (îdeyn 35/2, III, 196), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8012- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 12/6, V, 15; nikâh 48, VI, 137), Ebû Dâvud (4922) ve Tirmizî (1090), Bişr b. el-Mufaddal an Hâlid b. Zekvân ani'r-Rubeyyi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

8013- Bu hadisi Ebû Dâvud (4924-6), an-Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8015- Heysemî'ye göre Ahmed'in râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 130).
8016- Bu hadisi Ebû Dâvud (4940) ve İbn Mâce (3765), Hammâd b. Seleme an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8017- Bu hadisi Ebû Dâvud (2562) ve Tirmizî (1708), Ebû Kureyb an Yahyâ b. Âdem an Kutbe b. Abdilazîz ani'l-A'meş an Ebî Yahyâ an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin kimi rivayetlerini Mücâhid mürseli olarak gelmiştir.
8018- Bu hadisi Buhârî (zebâih 25/3, VI, 228), Müslim (sayd 59, s. 1550) ve Nesâî (dahâyâ 41/4-5, VII, 238-9), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8019- Bu hadisi Müslim (şi'ir 10, s. 1770) ve Ebû Dâvud (4939), es-Sevrî an Alkame b. Mersed an Sül. b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8020- Bu mevkûfu Mâlik (rü'yâ 7, s. 958), an Nâfi' senedi ile tahrîc etti.
8021- Bu hadisi Ahmed (V, 370), Mekkî b. İbr. ani'l-Cuayd an Mûsâ b. Abdirrahman el-Hutamî an Muh. b. Kâ'b an Abdirrahman an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî diyor ki: "Mûsâ b. Abdirrahman adlı râviyi tanımıyorum. Ahmed'in diğer ricâli Sahîh ricâlindendir" (Mecma' VIII, 113).
8022-8023- Bu hadisi Buhârî (edeb 81/2, VII, 102, ilk rivayetin lafzı), Müslim (fadâilu's-Sahâbe 81, s. 1890-1) ve Ebû Dâvud (4931), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;
İkinci rivayeti ise Ebû Dâvud (4932), Muh. b. Avf an Saîd b. e. Meryem an Yahyâ b. Eyyûb an Umâre b. Gaziyye an Muh. b. İbr. an Ebî Seleme an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
8024- Bu hadisi Ebû Dâvud (4923), el-Hasan b. Alî an Abdirrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
8025- Bu hadisi Tirmizî (1977), Muh. b. Yahyâ el-Ezdî an Muh. b. Sâbık an İsrâîl ani'l-A'meş an İbr. an Alkame an Abdillah senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8026- Bu hadisi Müslim (birr 85-7, s. 2006) ve Ebû Dâvud (4907), Zeyd b. Eslem ve Ebû Hâzım an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8027- Bu hadisi Ebû Dâvud (4906) ve Tirmizî (1976), Hişâm an Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8028- Bu hadisi Müslim (birr 87, s. 2006-7), Mervân el-Fezârî an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8029- Bu hadisi Buhârî (edeb 38/3, VII, 81), Asbağ an İbn Vehb an Füleyh b. Sül. an Hilâl b. Usâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
8030- Bu hadis Buhârî (edeb 44, VII, 84; fiten 8, VIII, 91), Müslim (îmân 116-7, s. 81), Tirmizî (1983) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 27, VII, 122), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8031- Bu hadisi Buhârî (edeb 44/2, VII, 84), Ebû Ma'mer an Abdilvâris ani'l-Hüseyn an Abdillah b. Büreyde an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved ed-Dîlî an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
8032- Bu hadisi Ebû Dâvud (4905), Ah. b. Sâlih an Yahyâ b. Hassân ani'l-Velîd b. Rebâh an Nimrân an Ümmi'd-Derdâ' an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
8033- Bu hadisi Ebû Dâvud (4909), İbn Muâz an ebîhî an Süfyân an Habîb an Atâ an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8034- Bu hadisi Müslim (birr 68, s. 2000), Ebû Dâvud (4894) ve Tirmizî (1981), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8035- Bu hadisi Ahmed (V, 445), Esved b. Âmir an Ebî Bekr ani'l-A'meş an Ebî Hâlid el-Vâlibî ani'n-Nu'mân b. Mukarrin senedi ile tahrîc etti.
8036-8037- Bu hadisi Buhârî (edeb 101/2, VII, 125, tevhîd 35/1, VIII, 197; tefsîr Câsiye 1, VI, 41), Müslim (elfâz mine'l-edeb 1-5, s. 1762-3) Mâlik (kelâm 3, s. 974), Ebû Dâvud (5274) muhtelif tariklerden olmak üzere Ebû Hureyre'den tahrîc ettiler.
8038- Bu hadisi Ebû Dâvud (4908) ve Tirmizî (1978), Ebân b. Yezîd el-Attâr an Katâde an Ebî'l-Âliye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bir başka tarîkinde mürsel olarak gelen bu rivâyetin senedi hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükme verdi.
8039- Bu hadisi Ebû Dâvud (5097), Nesâî (Amelu yevm vel-leyle'de) ve İbn Mâce (3727), ez-Zührî an Sâbît b. Kays an Ebû Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8040- Râvilerinden Saîd b. Beşîr ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir. Bunu Ebî Ya'lâ zayıf bir senedle rivayet etmiştir (Mecma' VIII, 71).
8041- Bu hadisi bu lafzıyla Buhârî (cenâiz 97, II, 108; rikâk 42/7, VIII, 193) ve Nesâî (cenâiz 52/1, IV, 53), Şu'be ani'l-A'meş an Mücâhid an Âişe asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (4899) ile yine Nesâî (cenâiz 51, IV, 52), ayrı tariklerden yakın mânâsıyla Âişe'den tahrîc ettiler.
8042- Bu hadisi Tirmizî (1982), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud el-Hufrî an Süfyân an Ziyâd b. İlâka ani'l-Muğîre senedi ile tahrîc etti.
8043- Bu hadisi Ebû Dâvud (4900) ve Tirmizî (1019), Muâviye b. Hişâm an İmrân b. Enes an Atâ' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, İmrân sebebiyle isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8044- Bu hadisi Müslim (birr 80, s. 2004) ve Ebû Dâvud (2561), Eyyûb an Ebî Kilâbe an Ebî'l-Mühelleb an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8045- Bu hadisi Ahmed (II, 428), Yahya an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Münzîrî, isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü verdi.
8046- Bu hadisi Ebû Dâvud (5101), Kuteybe an Abdilazîz b. Muh. an Sâlih b. Keysân an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Zeyd senedi ile tahrîc etti.
8047- Heysemî diyor ki: "Râvilerden Ah. b. e. Bürre el-Mekkî'yi tanımıyorum; diğerleri güvenilir râvilerdir (Mecma' VIII, 76).
8048- Bu Bezzâr ve M. el-Evsat'ta Taberânî de rivayet ettiler. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir, içlerinde Saîd b. Beşîr ihtilâflıdır. Bezzâr'ın isnâdında ise zayıf bir râvi olan Süveyd b. İbr. adlı bir râvi vardır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 77).
8049- Bu hadisi Müslim (adâhî 43-5, s. 1567) ve Nesâî (dahâyâ 34, VII, 232), Eb?'t-Tufeyl an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8050- Bu hadisi el-Hâkim, Müstedrek'te (I, 36), İbn Vehb an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr. b. Hazm an Amre an Âişe tarikiyle tahrîc etti ve "isnâdı sahîhtir; bir illeti de yoktur" demiştir. Bu hükmü Zehebî de onaylamıştır.
8051- Bu hadisi Tirmizî (358), Abdüla'lâ b. Vâsıl an Muh. b. el-Kâsım ani'l-Fadl b. Delhem ani'l-Hasan an Enes senedi ile tahrîc etti ve el-Hasan'dan mürsel olarak rivayet edildiği gerekçesiyle buradaki isnâd hakkında "sahîh değildir" hükmü verdi.
8052- Bu hadisi Ahmed (I, 430, 464), Nesâî (zînet 25/1, VII, 147) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali nüshası 243a), el-A'meş an Abdillah b. Murre ani'l-Hâris el-A'ver an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8053- Bu rivayeti Nesâî (aynı yerde), Ziyâd b. Eyyûb an Huşeym an Husayn ve-İbn Avn ani'ş-Şa'bî ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti.
Bu hadis iki ayrı râvi vasıtasıyla Hâris'in mürseli olarak ta gelmiştir.
8054- Bu hadisi Mâlik (cenâiz 44, s. 238), an Ebî'r-Ricâl Muh. b. Abdirrahman an ümmihi Amre senedi ile tahrîc etti.
İbn Abdilberr bu mürselin Âişe'den "müsnede" olarak rivayet olunduğunu söyler.
8055-8056- Bu rivayetler Müslim'e aittir. Zaten Buhârî'de bulamadım.
İlk rivayeti Müslim (birr 90, s. 2008), el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
İkinci rivayeti (no. 91), Kuteybe an Leys an Saîd b. e. Saîd an Sâlim mevla'n-Nasriyyîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8057- Bu hadisi Müslim (birr 88, s. 2007), el-A'meş an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8058- Bu hadisi Müslim (birr 95, s. 2009-10), Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8059- Bu hadisi Buhârî (ilm 15, I, 26; zekât 5, II, 112; ahkâm 3, VIII, 105; i'tisâm 13/1, VIII, 150) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 269, s. 559), İsm. b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8060- Bu hadisi Ebû Dâvud (4903), Osmân b. Sâlih an Abdilmelik b. Amr an Sül. b. Bilâl an İbr. b. e. Esyed an ceddihî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti:
8061- Bu hadisi Tirmizî (2510), Süfyân b. Vekî' an Abdirrahman b. Mehdî an Harb b. Şeddâd an Yahyâ b. e. Kesîr an Yaîş b. el-Velîd an mevlâ li'z-Zübeyr ani'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî'ye göre isnâdı "ızdırablı" olup, kimi rivayetlerinde Zübeyr'siz olarak gelmiştir.
8062- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 15, s. 907-8), Buhârî (nikâh 45, VI, 136; edeb 58, VII, 89), Müslim (birr 28, s. 1985), Ebû Dâvud (4917) ve Tirmizî (1988), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;

Buhârî (edeb 57, VII, 88), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre; (farâid 2, VIII, 3), Vuheyb an İbn Tâvus an ebîhî an Ebî Hureyre tarikleri ile; Müslim (birr 29, s. 1985), el-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre; (birr 30-1) Ebû Sâlih an Ebî Hureyre tarikleri ile tahrîc ettiler.
8063- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 14, s. 907), Buhârî (edeb 57, VII, 88; 62/2, VII, 91), Müslim (birr 23-4, s. 1983), Ebû Dâvud (4910) ve Tirmizî (1935), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8064- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 13, s. 906-7), Buhârî (edeb 62/3, VII, 90-1; isti'zân 9/2, VII, 128), Müslim (birr 25, s. 1984), Ebû Dâvud (4911) ve Tirmizî (1932), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8065- Bu hadisi Ebû Dâvud (4912), Ebû Âmir an Muh. b. Hilâl an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8066- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4914), Muh. b. es-Sabbâh an Yezîd b. Hârun an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8067- Bu hadisi Ebû Dâvud (4915), İbnü's-Serh an İbn Vehb an Hayre ani'l-Velîd b. ebî'l-Velîd an İmrân b. e. Enes an Ebî Hirâş senedi ile tahrîc etti.
8068- Bu hadisi Mâlik (hüsnü'l-huluk 17-8, s. 908-9), Müslim (birr 35-6, s. 1987-8), Ebû Dâvud (4916) ve Tirmizî (2023), Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8069- Bu hadisi Buhârî (edeb 62, VII, 90), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Avf b. Mâlik an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8070- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 2/6, IV, 155), Abdullah b. Yûsuf ani'l-Leys an Ebî'l-Esved an Urve senediyle tahrîc etti.
8071- Bu hadisi Tirmizî (2032), el-Fadl b. Mûsâ ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Evfâ b. Delhem an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8072- Bu hadisi Ebû Dâvud (4888), el-Feryâbî ani's-Sevrî an Sevr an Râşid b. Sa'd an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8073- Bu hadisi Ebû Dâvud (4891), Müslim b. İbr. an İbni'l-Mübârek an İbr. b. Naşît an Ka'b b. Alkame an Ebî'l-Heysem an Ukbe b. Âmir senedi ile tahrîc etti.
8074-8075- Bu hadisi Müslim (birr 71-2, s. 2002), Revh ve Vuheyb (ayrı ayrı) an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8076- Bu hadisi Ebû Dâvud (4890), İbn e. Şeybe an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Zeyd b. Vehb an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
8077- Bu hadisi Ebû Dâvud (4892), Muh. b. Yahyâ an İbn e. Meryem ani'l-Leys an İbr. b. Naşît an Ka'b b. Alkame an Ebî'l-Heysem an Duhayn Kâtib Ukbe senedi ile tahrîc etti.
8078- Bu hadisi Tirmizî (2506), Hafs b. Gıyâs an Bürd b. Sinân an Mekh?l an Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8079- Bu hadisi Ebû Dâvud (4788), Osmân b. e. Şeybe an Abdilhamîd el-Himmânî ani'l-A'meş an Müslim an Mesr?k an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8080- Bu hadisi Müslim (birr 136, s. 2023) ve Ebû Dâvud (4090), Selmân Ebû Müslim el-Ağarr an Ebî Hureyre (ve Ebî Saîd) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8081- Bu hadisi Müslim (îmân 147-9, s. 93), Ebû Dâvud (4091) ve Tirmizî (1998), İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8082- Bu hadisi Tirmizî (2492), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Muh. b. Aclân an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8083- Bu hadisi Ebû Dâvud (5116) ve Tirmizî (3955-6), Hişâm b. Sa'd an Saîd b. e. Saîd (an ebîhî) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve Tirmizî "an ebîhî" senedinin diğerinden daha sahîh olduğunu söyledi.
8084- Bu hadisi Mâlik (libâs 10, s. 914) ve Buhârî (libâs 5/1, VII, 34), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim ise (libâs 48, s. 1653), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadisin yakın mânâsı ile başka tarikleri de vardır.
8085- Bu hadisi Buhârî (libâs 5/3, VII, 34-5) ve Nesâî (zînet 101/1, VIII, 206), ez-Zührî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8086- Bu hadisi Dârimî (I, 116), Abdullah b. Sâlih an Leys an İbn Aclân ani'l-Aclân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8087- Bu hadisi Tirmizî (2001), Alî b. ësâ an Şebâbe b. Sevvâr an İbn e. Zi'b ani'l-Kâsım b. Abbâs an Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an ebîhî senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8088- Bu hadisi Müslim (imâret 152, s. 1513-4) ve Nesâî (cihâd 22, VI, 23-4), İbn Cüreyc an Yûnus b. Yûsuf an Sül. b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî (2382), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Hayve b. Şureyh ani'l-Velîd b. ebî'l-Velîd el-Medâinî an Ukbe b. Müslim an Şufeyy el-Asbahî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
8089- Bu hadisi Tirmizî (2383), Ebû Kureyb ani'l-Muhâribî an Ammâr b. Seyf an Ebî Muân el-Basrî an İbn Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8090- Bu hadisi Müslim (zühd 46, s. 2289), Züheyr b. Harb an İsm. b. İbr. an Revh ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8091- Bu hadisi Tirmizî (2384), Muh. b. el-Müsennâ an Ebî Dâvud an Ebî Sinân eş-Şeybânî an Habîb b. e. Sâbit an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8092- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 10/2, III, 152; edeb 6/2, VII, 70-1; isti'zân 35/1-2, VII, 138-9; istitâbetu'l-mürteddîn 1, VIII, 48), Müslim (îmân 143, s. 91) ve Tirmizî (2301), Saîd el-Cüreyrî an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8093- Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 23, III, 195; tıb 48, VII, 29), Müslim (îmân 145, s. 92), Ebû Dâvud (2874) ve Nesâî (vasâyâ 12, VI, 257), Sül. b. Bilâl an Sevr b. Zeyd an Sâlim Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8094- Bu hadisi Ebû Dâvud (2875) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 3/3, VII, 89), Muâz b. Hâni' an Harb b. Şeddâd an Yahyâ b. e. Kesîr an Abdilhamîd b. Sinân an Ubeyd b. Umeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8095- Bu hadisi Buhârî (eymân 16, VII, 228; diyât 2, VIII, 36), Tirmizî (3021) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 3/4, VII, 89), Firâs ani'ş-Şa'bî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8096- Râvilerinden Sâlih b. Hayyân zayıf bir râvidir (Mecma` I, 105).
8097-8098- Bu hadisi Buhârî (îmân 24/2, I, 14; mazâlim 17, III, 101; cizye 17/1, IV, 69), Müslim (îmân 106, s. 78), Ebû Dâvud (4688), Tirmizî (2632) ve Nesâî (îmân 20, VIII, 116), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesr?k an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8099- Bu hadisi Müslim (îmân 108-9, s. 78), el-Alâ b. Abdirrahman b. Ya'k?b an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8100- Bu hadisi Tirmizî (2684), Ebû Kureyb an Halef b. Eyyûb an Avf an İbn Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8101- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 17, s. 2146) ve Nesâî (îmân 31, VIII, 124), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8102- Bu hadisi Buhârî (ahkâm 27/1, VIII, 115), Ebû Nuaym an Âsım b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8103- Bu hadisi Buhârî (fiten 21/3, VIII, 100), Âdem b. e. İyâs an Şu'be an Vâsıl el-Ahdeb an Ebî Vâil an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
8104-8105- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 9-10, s. 2143-4), Şu'be an Katâde an Ebî Nadre an Kays b. Ubâd an Ammâr b. Yâsir an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8106- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 11, s. 2144), Züheyr b. Harb an Ebî Ah. el-Kûfî ani'l-Velîd b. Cumey' an Ebî't-Tufeyl senedi ile tahrîc etti.
8107- Bu hadisi Taberânî, Mu'cemu'l-kebîr'de (Mecma` 1, 110), güvenilir râviler kanalıyla tahrîc etti. İkinci kısmını da Zübeyr b. Bekkâr tarikiyle zikretmiştir.
8108- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 16, s. 2146), Abbâs b. Abdilazîm ani'n-Nadr b. Muh. b. Mûsâ an İkrime an İyâs an ebîhî Seleme senedi ile tahrîc etti.
8109- Bu hadisi Buhârî (îmân 36, I, 17), isnâdsız olarak irâd etmiştir.
8110- Bu hadisi Ahmed (II, 293), Yezîd b. Hârûn an Abdilmelik b. Kudâme an İshâk b. Bekr b. ebî'l-Furât an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Abdülmelik ihtilâflı bir râvidir (Mecma` I, 107).
8111- Bu hadisin râvilerinden Hâtim b. Abbâd b. Dînâr'ı Heysemî tanımadığını söylemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` I, 109). Elbânî'ye göre isnâdı zayıftır (Daîfu'l-Câmi'is-sağîr 5977).
8112- Bu hadisi Ahmed (III, 28), Hasan b. Mûsâ an İbn Lehî'a an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.

Bunu İbn Hibbân ve el-Hâkim, Müstedrek'te rivayet etti, Zehebî de Hâkim'in sıhhat hükmünü onayladı. Heysemî de "Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın isnâdları hasendir" dedi.
Buna karşılık Elbânî, zayıf hükmü verdi (Daîfu'l-Câmi' 4799).
8113- Bu hadisi Tirmizî (1990), Abbâs b. Muh. ed-D?rî an Alî b. el-Hasan an İbni'l-Mübârek an Usâme b. Zeyd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8114- Bu hadisi Ebû Dâvud (4998) ve Tirmizî (1991), Hâlid b. Abdillah el-Vâsitî an Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8115- Bu hadisi Ebû Dâvud (5002) ve Tirmizî (1992), Şerîk an Âsım el-Ahvel an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "sahîh garîb" hükmü verdi.
8116- Bu hadisi İbn Mâce (3719), Zem'a b. Sâlih ani'z-Zührî an Vehb b. Abd b. Zem'a an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Zem'a'yı Ahmed, Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf addettiler.
8117- Bu hadisi Ebû Dâvud (5224), Amr b. Avn an Hâlid an Husayn an Abdirrahman b. e. Leylâ an Üseyd senedi ile tahrîc etti.
8118- Bu hadisi Ebû Dâvud (5003) ve Tirmizî (2160), İbn e. Zi'b an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8119- Bu hadisi Ebû Dâvud (5004), Muh. b. Sül. el-Enbârî an İbn Nümeyr ani'l-A'meş an Abdillah b. Yesâr an Abdirrahman b. e. Leylâ senedi ile tahrîc etti.
8120- Bu hadisi Ebû Dâvud (4800), Muh. b. Osmân ed-Dimaşkî an Eyyûb b. Muh. es-Sa'dî an Sül. b. Habîb an Ebî Umâme senedi ile;
Tirmizî (1993) ise Seleme b. Verdân an Enes tarikiyle ve "hasen" hükmüyle tahrîc ettiler.
8121- Bu hadisi Tirmizî (3253), Abd b. Humeyd an Muh. b. Bişr ve Ya'lâ b. Ubeyd an Haccâc b. Dînâr an Ebî Gâlib an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8122- Bu hadisi Ebû Dâvud (4603), Ah. b. Hanbel an Yezîd b. Hârûn an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8123- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 15, III, 101; tefsîr Bakara 37, V, 159; ahkâm 34, VIII, 117), Müslim (ilm 5, s. 2054), Tirmizî (2976) ve Nesâî (kudât 33, VIII, 247-8), İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8125- Bu hadis, Muh. b. Osmân an Sül. b. Dâvud tarikiyle gelmiştir. Heysemî, bu iki râvi hakkında hiç bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (Mecma` I, 92).
8126- Râvilerinden Mûsâ b. Ubeyde zayıftır (Mecma` I, 157).
8127- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` I, 157).
8128- Bu hadisi Ebû Dâvud (4948), Huşeym an Dâvud b. Amr an Abdillah b. e. Zekeriyyâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8129- Bu hadisi Ebû Dâvud (4950) ve Nesâî (hayl 3, VI, 218-9), Hişâm b. Saîd et-Tâlâkânî an Muh. b. Muhâcir an Ukayl b. Şebîb an Ebî Vehb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8130- Bu hadisi Buhârî (edeb 114/1-2, VII, 119), Müslim (âdâb 20, s. 1688), Ebû Dâvud (4961) ve Tirmizî (2837), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8131- Bu hadisi Müslim (âdâb 13, s. 1686) ve Ebû Dâvud (4960), ayrı ayrı Ebû'z-Zübeyr ve Ebû Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8132- Bu hadisi Müslim (âdâb 10-2, s. 1685-6), Ebû Dâvud (4958-9) ve Tirmizî (2836), er-Rebî' b. Umeyle an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8133- Bu hadisi Ebû Dâvud (4963), Hârûn b. Zeyd an ebîhî an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
8134- Bu mürsel hadisi Mâlik (isti'zân 24, s. 973), an Yahyâ b. Saîd senedi ile doğrudan tahrîc etmiştir.
Bu mürseli İbn Abdilberr, İbn Vehb an İbn Lehî'a ani'l-Hâris b. Yezîd an Abdirrahman b. Cübeyr an Yaîş el-Gıfârî tarikiyle "vasletti".
8135- Bunu da Mâlik (isti'zân 25, s. 973), an Yahya b. Saîd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Bu munkatı' hadisi Ebû'l-Kâsım b. Bişrân, Fevâid'inde Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer tarikiyle "vasl" etmiştir.
8136- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 20/1, IV, 163), Müslim (âdâb 1, s. 1682) ve Tirmizî (2841), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8137-8139- Bu hadisi Buhârî (edeb 105-6, VII, 116; 109/3, VII, 118), Müslim (âdâb 3-7, s. 1682-4), Ebû Dâvud (4965) ve Tirmizî (2842), muhtelif tariklerden olmak üzere Sâlim b. ebî'l-Ca'd ve Muhammed b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8140- Râvilerinden Gassân b. Ubeyd'i İbn Hibbân ve bir diğeri tevsîk ettiler; ancak zaafı olan bir râvidir (Mecma` VIII, 48).
8141- el-Hakem b. Atiyye'yi yalnızca İbn Hibbân tevsîk etmiş, başkaları ise zayıf addetmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 48).
8142- Bu hadisi Ahmed (IV, 216), Affân an Ebî Avâne an Hilâl b. e. Humeyd an Abdirrahman b. e. Leylâ senedi ile tahrîc etti.
Râvileri, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 49).
8143- Bu hadisi Ebû Dâvud (4968), en-Nüfeylî an Muh. b. İmrân an Safiyye binti Şeybe an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8144- Bu hadisi Ebû Dâvud (4968) ve Tirmizî (2843), Fıtr b. Halîfe an Münzir es-Sevrî an Muh. b. el-Hanefiyye an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
8145- Râvilerinden Mus'ab b. Saîd zayıftır (Mecma` VIII, 49).
8146- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 9/3, IV, 207-8; edeb 113, VII, 119; isti'zân 40, VII, 140), Müslim (fadâilu's-sahâbe 38, s. 1874-5), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti. Lafız Müslim'e aittir.
8147-8148- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 259; ilk lafız; akîka 1, VI, 216 ikinci lafız) ve Müslim (âdâb 25-6, s. 1690-1), Hişâm b. Urve an ebîhî an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8149- Bu rivayeti Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 259) ve Müslim (âdâb 27-8, s. 1691-2), Hişâm b. Urve an ebîbî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8150- Bu hadisi Buhârî (akîka 1, VI, 216) ve Müslim (âdâb 24, s. 1690), Ebû Usâme an Büreyd an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8151- Bu hadisi Ebû Dâvud (4970), Hammâd an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti ve başka "mütâbi"leri olduğunu zikretti.
8152- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 56).
8153- Bu hadisi Tirmizî (2839), Ebû Bekr b. Nâfi' an Ömer b. Alî el-Mukaddemî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti ve Urve'den mürsel olarak rivayet olunduğunu söyledi.
8154- Bu hadisi Buhârî (edeb 108/2, VII, 117) ve Müslim (âdâb 17, s. 1687), Şu'be an Atâ b. e. Meymûne an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8155- Bu hadisi Müslim (âdâb 16, s. 1687), Süfyân b. Uyeyne an Muh. b. Abdirrahman mevlâ âl-i Talha an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8156- Bu hadisi Müslim (âdâb 18, s. 1687), el-Velîd b. Kesîr an Muh. b. Amr b. Atâ an Zeyneb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8157- Bu hadisi Ebû Dâvud (4955) ve Nesâî (kadâ 7, VIII, 226), Yezîd b. el-Mikdâm b. Şurayh an Şureyh b. Hânî an ebîhî Hânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8158- Bu hadisi Ebû Dâvud (4954), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal an Beşîr b. Meymûn an Usâme b. Ahdarî senedi ile tahrîc etti.
8159-8161-8162- Bu hadisi Buhârî (edeb 107/1-2, 108/3, VII, 117) ve Ebû Dâvud (4956), İlk ve son lafzı Ma'mer an ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an ebîhî asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı Buhârî (108/3), İbr. Mûsâ an Hişâm an İbn Cüreyc an Abdilhamîd b. Cübeyr b. Şeybe an Saîd senedi ile tahrîc etti.
8163- Heysemî'ye göre Taberânî'nin ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 50).
8164- Râvilerinden es-Serî b. İsmaîl "metrûk" bir şahıstır (Mecma` VIII, 50).
8165- Bu hadisi Müslim (âdâb 14-5, s. 1686-7), Ebû Dâvud (4952) ve Tirmizî (2838), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8166- Bu hadisi Ebû Dâvud (4957), İbn e. Şeybe an Hâşim b. el-Kâsım an Ebî Ukayl an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Mesr?k senedi ile tahrîc etti.
8167- Bu hadisi Buhârî (edeb 108/1, VII, 117) ve Müslim (âdâb 29, s. 1692), Saîd b. e. Meryem an Ebî Gassân an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı

senedi ile tahrîc ettiler.
8168- Bu hadisi Ahmed (III, 471), Yahyâ b. Âdem an Süfyân an Ebî İshâk an raculin senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VIII, 51).
8169- Bu hadisi Ahmed (I, 159), Zekeriyyâ b. Adî an Abdillah b. Amr an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Muh. b. Alî an Alî senedi ile tahrîc etti.
İbn Akîl'in hadisleri hasendir. Sâir râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VIII, 52).
8170- Bu hadisi Ahmed (I, 98, 118), İsrâil an Ebî İshâk an Hâni' b. Hâni' an Alî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre güvenilir bir râvi olan Hâni b. Hânî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VIII, 52).
8171- Bunu Bezzâr ve Taberânî de rivayet ettiler. İsnâdlarından birisinin tüm râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VIII, 52).
8172- Râvilerinden Yahyâ b. Ya'lâ zayıftır (Mecma‘ VIII, 54).
8173- Heysemî, râvilerinden Eyyûb el-Enmâtî yahut Ebû Eyyûb el-Ensârî adlı şahsı tanımadığını diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma‘ VIII, 56).
8174-8176- Bu hadisi Buhârî (edeb 101/2, 102/2, VII, 115), Müslim (elfâz mine'l-edeb 6-10, s. 1763) ve Ebû Dâvud (4974), Muh. b. Sîrîn, Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, el-A'rec ve Hemmâm an Ebî Hureyre (ayrı ayrı) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8177- Bu hadisi Müslim (elfâz 13, s. 1764), Züheyr b. Harb an Osmân b. Ömer an Şu'be an Simâk an Alkame b. Vâil an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8178- Bu hadisi Buhârî (edeb 90, VII, 107) ve Ebû Dâvud (5010), ez-Zührî an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Mervân b. el-Hakem an Abdirrahman b. el-Esved b. Abdiyağ?s an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8179- Bu hadisi Ebû Dâvud (5011) ve Tirmizî (2845), Ebû Avâne an Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8180- Bu hadisi Buhârî (edeb 92/2, VII, 109), Müslim (şiir 7, s. 1769), Ebû Dâvud (5009) ve Tirmizî (2851), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8181- Bu hadisi Müslim (şiir 9, s. 1769), Kuteybe an Leys an İbnî'l-Hâd an Yuhannis mevlâ Mus'ab b. ez-Zübeyr an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
8182- Bu hadisi Buhârî (edeb 91/1, VII, 108), Ebû Dâvud (5015) ve Tirmizî (2846), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
8183-8184- Bu hadisi Müslim (şiir 1, s. 1767), Amr b. eş-Şerîd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8185- Bu hadisi Tirmizî (2850), Alî b. Hucr an Şerîk an Simâk an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8186- Bu hadisi Buhârî (salât 68, I, 116; edeb 91/3, VII, 109) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 151-2, s. 1932-3), Ebû Seleme ve Saîd b. el-Müseyyeb (ayrı ayrı) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8187- Bu hadisi Tirmizî (2847) ve Nesâî (menâsık 109, V, 202-3; 121/1, V, 211-2), Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8188-8189- Bu hadisi Buhârî (edeb 90, VII, 108; 95/3, VII, 110-1; 111/3, VII, 119; 116, VII, 121) ve Müslim (fadâil 70-1, 1811-2), Ebû Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Aynı mânâsı ile hadisin başka tarikleri de vardır.
8190- Bu hadisi Buhârî (teheccüd 21/2, II, 49; edeb 91/2, VII, 108-9), Yûnus ani'z-Zührî ani'l-Heysem b. e. Sinân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8191- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 6, IV, 79; mağâzî 30, V, 51; edeb 91/3, VII, 109) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 153, s. 1933), Şu'be an Adî b. Sâbit ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8192-8193- Bu hadisi Buhârî (edeb 91/1, VII, 108) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 156, s. 1934-5), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8194- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 157, s. 1935-8), Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys an ebîhî an ceddihî an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Umâre b. Gaziyye an Muh. b. İbr. an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8195- Bu hadisi Buhârî edeb 90/3, VII, 107; rikâk 29/2, VII, 187), Müslim (şiir 3-5, s. 1768) ve Tirmizî (2849), Abdülmelik b. Umeyr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8196- Bu hadisi Tirmizî (2848), Alî b. Hucr an Şerîk ani'l-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8197- Bu hadisi Buhârî (edeb 90/2, VII, 107) ve Müslim (cihâd 112-5, s. 1421-2), el-Esved b. Kays an Cündeb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8198- Bu hadisi Ahmed (VI, 134, 148, 189), el-Esved b. Şeybân an Ebî Nevfel b. e. Akreb an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8199- Bu hadisi Ahmed (II, 228), Hüşeym an Ebî'l-Cüheym el-Vâsıtî ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8200- Bu hadisi Ahmed (IV, 125), Yezîd b. Hârûn an Kaza'a b. Süveyd el-Bâhilî an Âsım b. Mahled an Ebî'l-Eş'as es-San'ânî an Şeddâd senedi ile tahrîc etti.
8201- Bu hadisin isnâdı hakkında Heysemî "hasen" hükmü verdi (Mecma‘ VIII, 122).
8202- Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Ma'dek b. Umâre, İbn Revâha'yı idrâk edememiştir (Mecma‘ VIII, 125).
8203- Râvilerinden Ya'k?b b. Muh. ez-Zührî mechûl bir şeyhten rivayette bulunmuştur (Mecma‘ VIII, 126).
8204- Râvilerinden Ya'lâ b. el-Aşdak zayıftır (Mecma‘ VIII, 126).
8205- Heysemî, Rufey' b. Seleme adlı râviyi tanımadığını, diğer râvilerin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma‘ VIII, 128).
Ancak bu hadisin ortak senedi Rufey'in fevkindedir: Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ an R?ebe b. el-Accâc an ebîhî. Bunu el-Fâkihî, Ahbâru Mekke'de (1736), Bezzâr (2111) ve İbn Adî, Kâmil'de (s. 1040) tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ADAK BAHSİ.....223
TAHRİC

4042- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Adakta bulunmayın; çünkü adak, kaderden olan hiçbir şeyi engellemez. Ancak adamak sebebiyle, cimriden mal çıkarılır."
4043- Diğer rivayet:
"Adak, Ademoğlu için Allah'ın takdir etmediği hiçbir şeyi yaklaştırmaz. Lâkin adak, kadere uygun düşüp, cimrinin elinden çıkartmak istemediği malın ondan çıkartılmasını sağlar."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı. Lafız Müslim'e aittir.]
4044- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, adamaktan alıkoydu ve (adadığı takdirde) kişiye adağını yerine getirmesini emretti."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfi'de]
4045- Câbir radiyallahu anh'dan: "Fetih günü bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Allah sana Mekke'nin fethini müyesser kılarsa Beyt-i Mak-dis'te bir namaz kılmayı adamıştım.»
«Burada kıl!» buyurdu. Adam sözünü tekrarladı. Ona yine:
«Burada kıl!» dedi. Üçüncü kez tekrarlayınca,
«Öyleyse nasıl istersen öyle yap!» buyurdu." [Ebû Dâvud]
4046- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ona, adak orucu Kurban ya da Ramazan bayramına rastlayan kimsenin durumu hakkında sorulunca, şu cevabı verdi:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adağın yerine getirilmesini emretti. Bu iki günde ise oruç tutulmasını yasakladı.» Suali soran soruyu tekrarladı, o da verdiği bu cevaba hiçbir ilavede bulunmadı." [Buharı ve Müslim]
4047- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hutbede konuşurken, bir adam ayağa kalkıp bir soru sordu ve şöyle dedi:
«Bu, Ebû İsrail'dir. Hiç oturmamak üzere güneşin altında durmayı, hiç oruç açmamak üzere oruç tutmayı, hiç gölgede durmamayı ve hiç konuşmamayı adamış.»
«Söyleyin, gölgelensin, otursun, konuşsun ve orucunu da tamamlasın» buyurdu."
[Buhârî ve Ebû Dâvud.]
4048- Mâlik bunu mürsel olarak rivayet etti ve sonra şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona, Allah için taat olanı tamamlamasını ve masiyet olanı terk etmesini emretmiştir. Ona keffâreti emredip etmediği bana ulaşmadı."
4049- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan:
"Kızkardeşim, Beytullah'a yalınayak yürüyerek gitmeyi adadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu hususu sormamı söyledi. Sordum; cevaben şöyle buyurdu:
«Hem yürüsün, hem binsin»."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
4050- Diğer rivayet: "Başı çıplak ve yaya (gitmeyi adadı)." Buyurdu ki:
"Ona söyleyin, basını kapasın, bineğine binsin ve (keffâret olarak) üç gün oruç tutsun."
4051- Ebû Dâvud, İbn Abbâs'dan merfû olarak: "Binsin ve kurban olarak bir deve kessin!"
4052- Diğer rivayet:
"Ona, binmesini ve bir deve kurban kesmesini emretti."
4053- Diğer rivayet:
"İbn Abbas dedi ki: Bir adam şöyle dedi: «Ey Allah'ın Resulü! Kız kardeşim adakta bulundu...» benzerini anlattı."
Ayrıca onda şöyle geçer: Buyurdu ki: "Haccına hayvanına binerek gitsin, yeminine de keffâret versin." [Ebû Dâvud]
4054- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'-dan:
"Ensâr'dan iki kardeş arasında miras meselesi vardı. Biri kardeşinden mirası taksim etmesini istedi. Diğeri ona dedi ki:
«Eğer bir daha hisse istersen, bütün malımı Kabe'nin örtüsüne sarfedeceğim ve seninle de konuşmayacağım.» Tekrar aynı şeyi isteyince, Ömer'e gelip durumu bildirdi.
Ömer şöyle dedi:
«Kabe'nin senin malına ihtiyacı yok! Yeminine keffâret ver ve kardeşinle konuş! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Rabbin masiyetinde, akraba ile ilgiyi kesmede, gücünün yetmediği şeyde, ne yeminin geçerlidir ve ne de adağın»." [Ebû Dâvud]
4055- Sabit bin ed-Dahhâk radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir adam Buvâne'de bir deve kesmeyi adadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirdi. Şöyle buyurdu:
«Orada Cahiliyet putlarından tapılan bir put var mı?»
«Hayır» dediler.
«Orada Cahiliyet bayramlarından herhangi bir bayram kutlanıyor mu?»
«•Hayır.»
«Öyleyse sen adağını yerine getir. Çünkü, masiyet hususunda ve malik olunmayan şeylerde yapılan adaklar yerine getirilmez»."
[Ebû Dâvud]
4056- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
Bir kadın dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu gazvenden sağ salim ganimetle dönersen başucunda def çalacağımı adadım." Şöyle buyurdu:
"Eğer bunu adadıysan, adağını yerine getir! Adamamışsan hayır." [Ebû Dâvud]
4057- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Masiyette adak olmaz. Onun keffâreti tıpkı yemin keffâreti gibidir." [Sünen ashabı]
4058- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir kadın ona dedi ki:

"Ben oğlumu kesmeyi adadım." "Sen oğlunu kesme; yeminine keffâret ver" diye cevap verdi.
Orada bulunan bir yaşlı şöyle dedi: "Bunda nasıl keffâret olur?" Cevap verdi: "Allah Teâla buyurdu: «Hanımlarına zı-har yapanlarınız bilsinler ki (bu sözleriyle hanımları onların anneleri olmuş olmaz. Gerçekten onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyor-, lar)» (Mücâdele 2). Bu âyette zıhardan bahsetmiş, sonra da âyetin devamında gördüğün gibi keffâreti emretmiştir." [Mâlik]
4059- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim adını koymadan bir adakta bulunursa, keffâreti, yemin keffâreti gibi olur. Gücü yetmediği bir adakta bulunursa keffâreti, yemin keffâreti gibi olur. Kim de gücü yettiği bir şey adarsa adağını yerine getirsin!" [Ebu Dâvud]
4060- Abdullah bin Ebî Bekr radiyallahu anh'dan, o da halasından:
"Halası, Kubâ mescidine yürüyerek gitmeyi adamış; adağını yerine getiremeden ölmüş. Bunun üzerine İbn Abbâs kızına onun namına yürümesi için fetva vermiş." [Mâlik]

TAHRİC
==========
4042-4043-Bu hadisi Buhârî (eymân 26, VII, 232-3), Ebû Dâvud (no. 3288) ve Nesâî (eymân 25, VII, 16), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (nezr 7, s. 1262), Amr b. e. Amr ani'l-A'rec ... tarikiyle;
Müslim (nezr 5-6, s. 1261), Tirmizî (no. 1538) ve Nesâî (eymân 26, VII, 17), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (kader 6/1, VII, 213), İbnü'l-Mübârek an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
4044-Heysemî'ye göre bu hadisi Taberânî iki isnâd ile tahrîc etmiştir; senedlerinin birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 185).
4045-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3305), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Habîb el-Muallim an Atâ b. e. Rebah an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Ahmed, Beyhakî ve el-Hâkim tarafından da rivâyet olunmuş hadisin senedi hakkında İbn Dakîk el-ëd, el-İktirâh'ta sahîh hükmü vermiştir.
4046-Bu hadisi Buhârî (savm 67/2, II, 249) ve Müslim (siyâm no. 142, s. 800), İbn Avn an Ziyâd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (eymân 32, VII, 234), Mûsâ b. Ukbe an Hakîm b. ebî Hurre an İbn Ömer tarikiyle tahrîc ettiler.
4047-Bu hadisi Buhârî (eymân 31/5, VII, 234), Ebû Dâvud (no. 3000) ve İbn Mâce (no. 2136), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4048-Mâlik (nüz?r no. 6, s. 475), an Humeyd b. Kays ve Sevr b. Zeyd ed-Dîlî ani'n-Nebî mürsel senedi ile tahrîc etmiştir.
4049-4050-Bu hadisi Buhârî (cezâ'us-sayd 27/2, II, 220), Müslim (nezr no. 11-12, s. 1264-5), Ebû Dâvud (no. 3293-4, 3399), Tirmizî (no. 1544), Nesâî (eymân 32, VII, 19) ve İbn Mâce (no. 2134), Yezîd b. ebî Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4051-4052-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3296-8), Katâde an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4053-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3295), Haccâc b. e. Ya'k?b an Ebî'n-Nadr an Şerîk an Muh. b. Abdirrahman mevlâ Âli Talha an Kureyb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
4054-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3272), Muh. b. el-Minhâl an Yezîd b. Zürey' an Habîb el-Muallim an Amr b. Şuayb an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
4055-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3313), Dâvud b. Rüşed an Şuayb b. İshâk ani'l-Evzâî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Kılâbe an Sâbit senedi ile tahrîc ettiler.
4056-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3312), Müsedded ani'l-Hâris b. Ubeyd Ebî Kudâme an Ubeydillah b. el-Ahnes an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
4057-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3290-2), Tirmizî (no. 1524) ve Nesâî (eymân 41, VII, 26), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4058-Bu hadisi Mâlik (nüz?r 7, s. 476), an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım b. Muh. an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
4059-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3322), Ca'fer b. Müsâfir an İbn ebi Füdeyk an Talha b. Yahyâ an Abdillah b. Saîd b.e. Hind an Bükeyr b. Abdillah b. el-Eşacc an Kureyb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Hâfiz İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm'da isnâdının sahîh olduğunu, hâfizların ise mevkûf olmasını tercîh ettiğini söylemiştir (Neyl VIII, 255).
4060-Bu mevkûfu Muvattâ, (nüz?r no. 2, 472), Abdullah b. e. Bekr'den ahzetmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEMİNLER VE ADAKLAR BÖLÜMÜ

(7 Hadistir)

302/1 Hadis:
Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi-Resûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki-
cabnk ^.HGrlylu A,"ah TSaİâya İSyan edi'en ?eyier çabuk verilen: «Haddi Tecavüz»dür (beğy)
Kendileriyle. Allah Teâlâ'ya itaat edilerr şeyler içersinde en süratli sevabı verilen ise yakınlar ile münasebeti kesmemektir.
Yalan yere edilen yemin de yuvalan harap ve ıssız çöl haline kor.
Diğer !bir rivayette [şöyle dedi) :
«Haddi aşmaktan, zulüm sebebiyle azgınlık ve serkeşlikten ve akrabalar arasındaki sevgi bağını kesmekten cezası daha çabuk verilen hiç bir şey yoktur.»
Yalan- yere edilen yemin ise yuvalan harap, ve yoksul hale kor.
Diğer 'bir rivayette (şöyle buyurdu):
«Kendileriyle allan taâlaya itaat edilen güzel ameller içerisinde ıhiç biri» akrabaya ziyaret etmekten «'daha çabuk sahibine sevap getirmez.»
«Kendileriyle Allah taâlaya ksrşı getiren 'kötü işler içerisinde hiç biri» haddi aşma azgınlık ve serkeşlikten daha çabuk sahibine ceza getirmez. Yalan yere edilen ise, yuvaları harap ve yoksul hale bırakır.
Diğer bir riavyette (şöyle buyurdu):
«Allah Teaiâya karşı yapılan isyana mukabil verilen hiçbir ceza, «beğ-ye» verilen cezadan daha süratli değildir.»

303/2 İmrân'ın şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallaliahü aleyhi veseilem buyurdu ti: «Kim, Allah Teâlâya itaat etmek hususunda kendi kendine söz verirse, sözünü tutsun.
Ve 'kim de Allah Teâlâya karşı gelmek hususunda kendi kendine söz verirse, sözünde durmasın.
Öfke artında yapılan nezir geçersizdir.»

304/3 İmrân ibn Hussyn'in şöyle dediği rivayet edildi-— ResûluIIah sailallahü aleyhi vesellem buyurdu kidir Allaha- karşı gelme,hususunda kendine verilen söz geçersizdir Boyle bir soz vermeden ötürü doğan günahın izâlesi için verilecek nesne «yemin bozmanın» cezası kadardır. Verilecek

305/4 Hz. Aişenin şöyle dediği rivayet edildi-
yemin ettiğiniz içki sizi suçlu tutmaz [1] âye-«evet Vallahi» demesidir."

306/5 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
-Allah, beyhude yere yemin ettiriniz için sizi suçlu tutmaz. [2]
âyetinde!ki «Beyhude yemin,» -kişinin: «tıayır vallahi» ve «evet vallahi* diye sözünün arasında söylediği, ve kalbinin hiçbir ahidde bulunma-
Atnı efizüHür."
diğı sözüdür

307/6 Abdullah (bin Mesûd)un şöyîe dediği rivayet edildi:
— ResûluIIah sailallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «(Eğer Allah isterse) şeklinde ifîtisnâile yapmış olduğu yeminini bozan bir kimse için 'bu istisnası geçerlidir. (Yeminini- tutmamış sayılmaz.)

308/7 İfan Mesûd (R.A) in şöyle dediği rivayet edildi:
«Eğer Allatı isterse» diye (istisna yapmak suretiyle) ettiği bir yemini bozan "kimse yeminini bozmuş sayılmaz, (Kefaret gerekmez.)»

---

[1] Bakaca, 225.

[2] Ayni sûre ve âyet.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NEZR (ADAK) BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
NEZİRDEN NEHİY
TAATE YÖNELİK NEZİR
* NAMAZLA İLGİLİ NEZİR
* ORUÇLA İLGİLİ NEZİR
* HACCLA İLGİLİ NEZİR
* MALLA İLGİLİ NEZİR
MASİYETLE İLGİLİ NEZİR

NEZR (ADAK) BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Dilimizde çoğunlukla adak kelimesiyle karşıladığımız nezr Arapça'da daha şümullü bir mana taşır. Nezrin cem'i nüzurdur; korkutma demek olan inzardan gelir. Râgıb el-İsfehanî, nezrin ıstılahî manasını "vacib olmayan bir şeyi bir emrin vukuu sebebiyle, vacib kılmak" diye tarif eder. Daha açık bir ifadeyle nezri "Allah Teala hazretlerine ta'zim için mübah olan bir fiilin yapılmasını üzerimize almak, îfasını kendi kendimize vacib kılmaktır" diye tarif edebiliriz. Kul, Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla ibadet sayılacak bazı şeyleri kendi kendine vacib kılabilir, bu dinen makbul bir davranıştır. Sözgelimi "yarın oruç tutacağım" veya "yarın şu kadar namaz kılacağım" diye nezirde bulunabilir. Kurtubî: "Nezr îfa edilmesi emredilmiş olan akidlerdendir. Yerine getirene sena edilmiştir" der.

Nezr kişinin bir şeyi yapmayı adaması olduğuna göre nezrin makbul olması, nezredilen şeyin, dinen makbul ve ibadet nevinden olması gerekir. Allah'a isyanı gerektiren haramı ve mekruhu işlemeyi gerektiren nezirler makbul değildir.

Nezr Allah rızası için olmalıdır. Dünyevî maksada yönelik nezirler, ibadette esas olan ihlasa münafi olduğu için değeri düşüktür. "Şu işim olursa şu kadar namaz kılayım" veya "...şu kadar malı tasadduk edeyim" şeklindeki nezirler gibi. Ancak İslam alimleri bu çeşitten nezir yapıldığı takdirde yine uyulması gerektiğini belirtmişlerdir. İbnu Hacer en muteber, en kıymetli nezrin herhangi bir şarta bağlamadan yapılan nezir olduğunu belirtir ve "hastalıktan afiyet bulanın "Allah için şu kadar oruç üzerime borç olsun" demesi gibi" der. İbnu Hacer devamla: "Allah şifa verirse..." gibi bir şartla ibadete nezretmenin ikinci sırada yer alan bir nezir olduğunu belirttikten sonra, Allah rızası gözetilmeyen nezirlerin değersiz olduğunu söyler. "İstiskal ettiği bir kölesinin sohbetinden kurtulmak için azab etmeye nezretmesi gibi" der. Kişiye yapmada meşakkate düşeceği nezirde bulunmanın mekruh ve hatta haram olacağı yine alimlerce belirtilmiştir.

Nezirlere uyulması gerektiği Kur'an-ı Kerim'de temas edilmiş olan bir husustur. Şöyle buyrulur: "Allah sizi yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mesul tutmaz, fakat kalbinizle kazandıklarınızdan, yalan yere ettiğiniz yeminle ve yeminlerinizi yerine getirmemekle kazandığınız günahtan mesul tutar. Allah gafurdur, günahları çok bağışlar, halimdir, hemen ceza vermeyip tevbe etmeniz için size fırsat verir" (Bakara 225). [1]

BİRİNCİ FASIL

NEZİRDEN NEHİY

?5727 ?1? ?? ????? ??? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????:]??????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ? ????????? ??????? ??? ??????????? ????????? ???????????? ???? ???? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5727)- Said İbnu'l-Haris anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i şöyle söyler işittim: "Siz nezr etmekten yasaklanmadınız mı? Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) demişti ki: "Nezir, olacak bir şeyi ne öne alır ne de geriye bıraktırır. Ancak onunla cimriden mal çıkarılmış olur." [Buharî, Kader 6, Eyman 26; Müslim, Nezr 3, (1639); Ebu Davud, Eyman 26, (3287); Nesâî, Eyman 24, (7, 15, 16).][2]

?5728 ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ? ????????? ???? ????? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ????????? ????? ??????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??? ????????[. ????? ?????? ?????? ????? .

2. (5728)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Nezir, ademoğluna, Allah'ın kendisine takdir etmediği hiçbir şeyi yakınlaştırmaz. Ancak nezir, kadere muvafik olur. Nezir sayesinde, cimrinin kendi arzusu ile çıkarmak istemediği, cimriden çıkarılır." [Buharî, Kader 6, Eyman 26; Müslim, Eyman 7, (1640); Ebu Davud, Eyman 26, (3288); Tirmizî, Nüzûr 10, (1538); Nesâî, Eyman 25, (7, 16).][3]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz birinci hadis, bir soruya verilen cevap kısmı aksettirmekte, soru kısmını göstermemektedir. Hakim'in Müstedrek'inde ve başka bazı kaynaklarda geldiğine göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Mes'ud İbnu Amr adında bir zat gelerek sorar: "Ey Ebu Abdirrahman! Oğlum, Ömer İbnu Ubeydullah İbni Ma'mer ile birlikte Fars diyarında idi. Oraya şiddetli bir veba ve taun salgını geldi. "Oğlumu Allah bu musibetten salim kılarsa Beytullah'a yaya gidip tavafta bulunacağım" diye nezirde bulundum. Oğlum da yanıma hasta olarak geldi, sonra da öldü. Bu hususta ne dersiniz (bana tavaf vacib oldu mu)?" diye sordu. İşte bu soru üzerine yukarıdaki cevabı verir: "Siz nezretmekten yasaklanmadınız mı?" Sonunda "...Nezrini îfa et!" der.

2- Alimler, bu hadiste ifade edilen yasaklama hususunda ihtilaf etmiştir.

* Bir kısmı, hadisin zahirini esas almış, nezrin mekruh olduğunu söylemiştir.

* Bir kısmı da hadisi te'vil etmiştir.

** İbnu'l-Esir en-Nihaye'de der ki: "Hadislerde, nezirden nehiy tekrarla gelmiştir. Burada hadis, nezri îfaya bir te'kiddir ve nezir yoluyla bir şeyi kendine vacib kıldıktan sonra bu vecibeyi küçümsemekten yasaklamadır (tahzir). Eğer hadisin manası, nezir yapmaktan zecr (yasaklama) olsaydı, hadiste nezrin hükmünü iptal ve nezri îfa etmenin lüzumunu iskat manası olurdu. Çünkü, nezir nehiyle masiyet olur ve uyulması gerekmez. (Halbuki nezre uymak ayetle sabit bir hâdisedir. Öyleyse) sadedinde olduğumuz hadisi şöyle

anlamamız gerekmektedir: "Nezirin onlara peşin bir fayda getirmeyeceğini, onlardan bir zararı da bertaraf etmeyeceğini, keza Allah'ın kaderdeki takdirini de değiştirmeyeceğini onlara bildirmektedir. Diyor ki: "Sizler, Allah'ın size takdir etmediği bir şeye nezirle ulaşacağınız veya Allah'ın hakkıyla hükmettiği bir şeyi nezirle kendinizden bertaraf edeceğiniz inancıyla nezirde bulunmayınız. Böyle bir inanca düşmeden nezirde bulunursanız, nezrinize vefa gösterin, borcu üzerinizden atın. Zira nezrettiğiniz şeye uymanız gerekir."

İbnu Hacer, en-Nihaye'de kaydedilen bu görüşün, İbnu'l-Esir'den önce başka alimler tarafından da paylaşıldığına dair serdedilen görüşeri de kaydeder. Mesela Ebu Ubeyd şöyle demiştir: "Hadisin nezirden nehyedip şiddet göstermesindeki gaye nezrin günah bir fiil olduğunu söylemek değildir. Nezir, bu şekilde yasak ve günah olsaydı Allah Teala hazretleri nezri yerine getirmeyi emretmez, nezrini tutanları da övmedi. Bilakis, bana göre hadisin manası nezrin şanını yüceltmek, onun ciddiyetini tesbit etmektir; ta ki o hafife alınmasın, onun yerine getirilmesinde laubaliliğe kaçıp vaadedilen şeyin yapılmasını terke, söz verilen şeyi îfadan kaçmaya yer verilmesin."

** İmam Malik, bir şeyi müebbeden yapmayı nezretmenin mekruh olacağına hükmetmiştir. Bu durumda o iş, gönül hoşluğu ile yapılmaz.

** İbnu'l-Mübarek: "Taate müteallik nezir hayırdır, masiyete götürecek nezir mekruhtur, haramdır" demiştir.

** Bazı alimler: "Allah için şunu yapmak üzerime borç olsun" şeklinde şarta bağlanmadan yapılan nezirlerde mahzur görmemiş, bunun sevap olduğunu belirtmiştir. Çoğunluk nezirde keraheti şarta bağlamada görür: "Allah şifa verirse şu kadar namaz kılacağım" ifadesi gibi. Böyle bir nezirde bulunan kimsenin cehaletle: "Bu nezr, arzu ettiği şeyin olmasını sağlayacağı" veya bu vaadi ve nezri sebebiyle Allah'ın, onun dilediğini yerine getireceği inancına düşerse bunun büyük hata olacağı, hatta küfre yaklaşan bir hata olacağı ifade edilmiştir. Kurtubî bu endişededir.

** Hadisteki nehyin, nezrettiği şeyi yerine getirmeyeceği halinden belli olan kimselerle ilgili olduğunu söyleyenler de olmuştur.

** Bazıları: "Hayra vesile olan şeyin de hayır, şerre vesile olan şeyin de şer olduğu" prensibinden hareket ederek hadisi yorumlamıştır.

3- İbnu'l-Arabî, hadiste, nezreden kimsenin nezrini yerine getirmesinin vacib olduğuna hüccet bulunduğunu söyler. Ona göre hadiste "Nezirle cimriden mal çıkarılmış olur" ifadesi, nezri yerine getirmenin vacip olduğunu ifade etmektedir. "Çünkü der, eğer cimri, bunda muhayyer olsaydı, cimriliği sebebiyle, malı çıkarmama hali üzere devam ederdi."

4- Bu hadisle "Sadaka kötü ölümü defeder" hadisi arasında zahirî bir tenakuz gözükmektedir. Bunu alimler şöyle açıklamıştır: "Sadaka kötü ölümün def'ine bir sebep olmaktadır. Sebepler de müsebbebat gibi mukadderdir (önceden belirlenmiştir, takdir edilmiştir). Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine: "Rukye Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi?" diye soran kimseye: "O da Allah'ın kaderindendir" diye cevap vermiştir. Nitekim Hz. Ömer'in vebalı yere girmeme kararı üzerine "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" itirazına verdiği "Allah'ın kaderinden Allah'ın kaderine kaçıyoruz" cevabı da Resulullah'ın cevabının bir benzeri olmaktadır."

5- İbnu'l-Arabî, nezri "dua"ya benzetir: "Dua da kaderi değiştirmez, ama dua kaderdendir" der. Bununla beraber, dua mendub kılınmış, nezir nehyedilmiştir. Bunun sebebi, dua peşin, acil bir ibadettir, duada Allah'a teveccüh, tazarru, hudu açıkça görülür. Nezirde böyle değildir, bunda ibadet, dileğin husulüne te'hir edilmektedir, amel zaruret anına terkedilmektedir.

6- Hadis, iyilik niyetiyle yapılan amellerin nezir suretiyle yapılanlardan efdal olduğunu göstermektedir. Bu sebeple hadiste hayır amelde ihlasa, sırf Allah rızası için yapmaya teşvik var.

7- Hadis cimriliği de kötülemektedir. Ayrıca emredilenleri yapıp, nehyedilenlerden kaçınan kimseye bahil (cimri) denemeyeceği anlaşılmaktadır. [4]

İKİNCİ FASIL

TAATE YÖNELİK NEZİR

?5729 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????? ??? ??????? ?????? ???????????? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ??? ????????[. ????? ????? ? ?????? .

1. (5729)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:

"Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse hemen itaat etsin. Kim de Allah'a isyan etmeye nezrederse, sakın isyan etmesin." [Buharî, Eyman 28; Muvatta, Nüzur 8, (2, 476); Ebu Davud, Eyman 22, (3289); Tirmizî, Nüzûr 2, (1526); Nesaî, Eyman 28, (7, 17); İbnu Mace, Kefarat 16, (2126).][5]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Allah'a itaatle ilgili nezirlerin yerine getirilmesini emretmektedir. Bu itaat hangileridir belli değil. Yani farz, vacib, mendub gibi farklı taatlerimiz var. Şu halde, nezredilmişse, taate giren bütün fiiller farz, vacib, mendub ayırımı yapılmaksızın yerine getirilecektir. Sözgelimi farzlarla ilgili bir vakit tayini yapılsa "ilk vaktinde kılacağım" gibi, buna da uyması vacib olur. Alimler, malî veya bedenî müstehab amellerle ilgili bir nezrin, o amelleri vacibe çevireceğini söylerler. Çünkü, hadis taate giren amellerde nezre uyulması hususunda pek açıktır, te'vile gitmeye gerek yok.

Keza masiyete giren ameller nezredilmişse bunun yerine getirilmemesi emri de hadiste açıktır. Alimler, bu ikinci durumda, bir noktayı münakaşa etmişlerdir. Masiyete nezreden kimse, bu nezrini yerine getirmeyecek, ama bu durumda kendisine yemin kefareti gerekecek mi gerekmeyecek mi? Bu hususta iki görüş ileri sürülmüştür:

* Cumhura göre kefaret gerekmez.

* Bazı alimlere göre kefaret gerekir. Ahmed, Sevrî, İshak, Şafiîlerden bazıları ve Hanefiler böyle hükmetmiştir. Tirmizî, Ashab'ın da bu iki görüşte ihtilaf ettiğini kaydeder.

Ulema, masiyete nezretmenin haram olduğunda ittifak eder. İhtilaf edilen husus, böyle bir yemin durumunda kefaret vacib mi değil mi noktasındadır. Hz. Aişe'nin bir rivayetine göre "Masiyette nezir yoktur; bunun kefareti yemin kefaretidir" buyrulmuştur. "Kefaret gerekir" diyenler bunu esas almıştır, ancak hadisin illetli olduğu söylenmiştir.

2- Hadiste, yapılması mübah olan bir şeyle ilgili nezir hakkında bir şey söylenmemiştir. Bunu cevaplarken, alimlerden bazılarının, ibadetleri farz-ı ayn, farz-ı kifaye olarak ikiye ayırdıklarını bilmede fayda var. Farz-ı ayn olan bu ibadetin yapılması üzerine nezir, nezir sayılmaz, zaten yapmakla mükellef. Ama onunla ilgili bir sıfat üzerine nezir mümkün: İlk vaktinde kılmak gibi. Bu takdirde îfa etmesi gerekir. Farz-ı kifaye üzerine yapılan nezir yerine getirilir. Cihad gibi mendub ibadet için yapılan nezir de yerine getirilmelidir. İbadet sayılmayan mendublar için yapılan nezirler de böyledir. Cumhura göre yerine getirilmelidir; hasta ziyareti gibi.[6]

*** NAMAZLA İLGİLİ NEZİR**

?5730 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???????:]???? ???????? ????????? ??????? ?????????: ??? ??????? ?????? ?????? ‘????????? ??‘?????????? ?? ?????? ??????????. ????????? ???????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ????????????? ??????? ???????? ?????: ????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?? ???????? ?????????? # ?????? ?????????? ???????: ????? ???? ??????? ???? ????? ????? ?????? ??????? ???? ???????????? ??? ???????? ??????????[. ????? ???? .

1. (5730)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın hastalanmıştı. Şöyle bir nezirde bulundu: "Allah Teala hazretleri bana şifa verirse, buradan gidip Mescid-i

Aksa'da namaz kılacağım." Sonra kadın iyileşmişti. Hemen yol hazırlığı yaptı. Hz. meymune (radıyallahu anhâ)'ye geldi, selam verip kararını anlattı. Meymune, kadına:

"Hele otur, hazırladığını (burada) ye, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidinde namaz kıl. Zira ben Onun şöyle söylediğini işittim:

"Şu mescidimde kılınan bir namaz, Ka'be Mescidi hariç bütün mescidlerde kılınan bir namazdan daha hayırlıdır." [Müslim, Hacc 510, (1396).][7]

?5731 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ?????? ????????? ??????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ????? ????? ??????? ??? ?????? ???????? ??????? ??? ????????? ??????????? ??? ?????? ??????????? ??????: ????? ??????. ????? ?????? ???????? ???????: ????? ??????. ????? ?????? ???????? ???????: ????????? ????[. ????? ??? ???? .

2. (5731)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Fetih günü bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü dedi. Ben aziz ve celil olan Allah'a nezirde bulundum ve dedim ki: "Eğer Mekke'nin fethini sana müyesser ederse, Beytu'l-Makdis'te iki rekat namaz kılacağım." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama:

"Sen şurada kıl!" cevabında bulundu. Adam talebini tekrar etti.

"Sen şurada kıl!" buyurdu. Adam bir kere daha tekrar edince:

"Öyleyse sen bilirsin" buyurdular." [Ebu Davud, Eyman 24, (3305).][8]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, yer tayin edilerek yapılan nezirlerde, nezrin yerine getirilmesi için o yerin aranmasının şart olmadığını göstermektedir. Namaz, sadaka veya benzeri bir başka şeyi şu veya bu yerde yerine getirmek için nezirde bulunan kimse, bu nezrini bulunduğu yerde veya bir başka yerde de îfa etse nezri yerine gelmiş olur.

Ancak, nezredilen yer, nezredenin bulunduğu yerden daha faziletli ise, oraya gitmek gerekir. Nezredilen yer, nezredenin bulunduğu yerle kıymet itibariyle eşitse veya dûnunda ise o zaman bulunduğu yerde nezrini yerine getirebilir. Önceki hadis bu meselede daha sarihtir. Hadislerde sadece üç mescidin faziletinden bahsedilmiştir: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî, Mescid-i Aksa. Bunun dışındaki mescidler kıymet itibariyle eşit sayılırlar.[9]

*** ORUÇLA İLGİLİ NEZİR**

?5732 ?1? ?? ???? ?? ??? ??? ?'????:]?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????: ???? ????? ????? ??? ? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ???????. ????????? ?????? ?????? ??? ????? ???????: ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ????????. ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ????? ???????????? ??????? ???????? ??????: ?????

????????? # ???????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ????[. ????? ??????? .

1. (5732)- Hakim İbnu Ebi Hürre el-Eslemî'nin anlattığına göre "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in -önceden belirttiği bir günde oruç tutmaya nezreden bir kimsenin, nezrettiği o günü, Kurban veya Ramazan bayramlarına rastladığı takdirde, nezrini yerine getirip getirmeyeceği hususunda- şöyle dediğini işitmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'da sizin için güzel örnek vardır. O, ne Kurban ne de Ramazan bayramlarında oruç tutmamıştır. Üstelik o günlerde oruç tutmayı uygun da görmemiştir." Soru sahibi sorusunu tekrar edince İbnu Ömer: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezre uymayı emretmiştir, iki bayram gününde oruç tutmayı da nehyetmiştir" demiştir. Soru sahibi sorusunu yine tekrar edince eski cevabına ilavede bulunmamıştır." [Buharî, Eyman 32, Savm 67 ; Müslim, Siyam 142, (1139).][10]

AÇIKLAMA:

Hadis, Buhârî'nin bir rivayetinde daha vazıh gelmiştir: "Ziyad İbnu Cübeyr der ki: "Ben İbnu Ömer'in yanında idim. Bir adam gelip sordu: "Ben, yaşadığım müddetçe her salı - veya çarşamba günü oruç tutmaya nezretmiştim. Bu günüm Kurban Bayramı'na rastladı ne yapayım?" İbnu Ömer: "Allah Teala hazretleri nezirlerimize sadık olmamızı emretmiştir, diğer taraftan Kurban Bayramı'nda oruç tutmaktan nehyedildik" diye cevap verdi. Adam (cevabı vazıh bulmayarak) sorusunu tekrar etti. İbnu Ömer ilave yapmaksızın cevabını tekrar etti."

Anlaşılacağı üzere soru sahibi oruç tutmak üzere nezrettiği gün oruç tutmanın yasaklanmış olduğu bayramlara rastlarsa ne yapacağını sormaktadır. Oruç tutmak caiz mi? Değilse bilahare bedelini tutacak mı, yoksa kefaret mi ödeyecek?

Ulema böyle bir kimsenin o günlerde oruç tutmayacağı hususunda icma etmiştir. Kurban veya Ramazan bayramlarında ne nafile, ne kaza ne de nezir orucu tutulamaz. Cumhura göre, o günlerde oruç tutmaya nezretse, bu nezri muteber bir nezir olmaz. Hanbelilerin bir görüşüne göre kazası vacib olur. Ebu Hanife: "O gün oruç tutacak olsa nezrinden düşer" der.

İbnu Ömer'in cevabı farklı yorumlara bâis olmuştrur, teferruata girmeyeceğiz. Böyle bir durumda, o gün oruç tutmayıp bir başka gün kaza edilmesi esastır.[11]

?5733 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ???? ???? ???????? ??????? ?? ????????? ??????? ??????? ????????: ???? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ?? ????????? ????????? ??? ???????? ??? ????????? ??? ????????. ???????: ??????? ??????????????? ???????????????? ????????????? ????????[. ????? ??????? ????? ???? ???? .

2. (5733)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe verirken, güneşte ayakta duran bir adam gördü. Bunun niye orada durduğunu sordu.

"Bu Ebu İsrail'dir, güneşte durarak oruç tutmaya, yiyip içmemeye, gölgede oturmamaya ve konuşmamaya nezretmiştir!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ona söyleyin! gölgelensin ve konuşsun, ancak orucunu tamamlasın" buyurdular." [Buharî, Eyman 31, Muvatta, Eyman 6, 2, 475); Ebu Davud, Eyman 23, (3300).][12]

AÇIKLAMA:

Hadiste, şeriatın ibadet olarak talep etmediği meşakkatleri kendi nefsine çektirmeyi şart koşarak nezirde bulunmanın meşru olmadığı ifade edilmektedir. Şarihler: "Bu hadiste, insana eziyet veren yalın ayak yürümek, güneşte oturmak gibi Kur'an ve sünnette meşruluğuna dair beyan gelmemiş olan davranışların ibadet sayılmayacağına, bunlarla yapılan nezrin makbul addedilmeyeceğine delil vardır. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Ebu İsrail'e nezrinin meşru olan kısmını yani orucunu tamamlamayı söylerken, diğer

manasız eziyetlere son vermesini emretmiştir" der.

Kurtubî'ye göre, "Bu Ebu İsrail kıssasında, "masiyet veya takatinin yetmeyeceği bir şey nezreden kimseye kefaret gerekmez" diyen cumhura en büyük delil mevcuttur."

Hattâbî de şunu söyler: "Ebu İsrail'in nezrinde iki unsur var: "Biri taat, diğeri masiyet, Resulullah bundan taat olanın -ki bu oruçtur- yerine getirilmesini, güneşte durmak, konuşmamak, gölgelenmemek gibi taat olmayan hususların terkini emretti. Vücuda eziyet veren bu davranışlarda Allah'a yakınlık yoktur. Dinimiz, bu ümmetten, daha önceki ümmetlere teklif edilen bu çeşit meşakkatleri (ağlal) kaldırmıştır. Böylece, onlarda yapılan nezir masiyete dönüşür. Öyle ise, buna uymak gerekmediği gibi, terki sebebiyle kefaret de gerekmez."

Aynî, "hadiste, mübah veya zikrullaha sükut etmenin taat olmadığına delil var" der.

Bazı şarihler, bu hadiste cahil mutasavvıfların nefsin tezkiye vasıtası diye ihdas ettikleri Kur'an ve hadiste rastlanmayan meşakkatli meşguliyetlerin batıl olduğuna delil çıkarmışlardır.[13]

?5734 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ?? ??????????????? ??? ????????? ???????. ??? ?????: ???????? ?? ??????????? ?????????? ?????: ????? ??????????[. ????? ?????? .

3. (5734)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) (bir gün) dedi ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben cahiliye devrinde bir gün itikaf yapmayı nezretmiştim. -Bir rivayette Mescid-i Haram'da bir gece denmiştir.- [Bunu îfa etmem gerekir mi?]" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Nezrini yerine getir!" buyurdular." [Buharî, İ'tikaf 5, 15, 16, Humus 19, Megazî 54, Eyman 29; Müslim, Eyman 27, (1656); Ebu Davud, Eyman 32, (3325); Tirmizî, Eyman 11, (1539); Nesâî, Eyman 36, (7, 21 22).][14]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kâfirken nezirde bulunan bir kimse Müslüman olduğu takdirde o nezrin gereğini yerine getirmesinin şart olduğunu ifade eder. Bazı Şafiî alimleri bu görüştedir. Ancak Hanefî, Malikî alimler ve Şafiilerin cumhuru "Kâfirin nezri mün'akid değildir. Dolayısıyla kâfirken yapılan nezre uymak vacib değildir" demiştir. Bu görüşte olanlar, sadedinde olduğumuz hadisi: "Resulullah Hz. Ömer'e bir vecibe olarak değil, istihbab olarak "nezrini îfa et" demiştir" diye te'vil etmişlerdir.[15]

*** HACCLA İLGİLİ NEZİR**

?5735 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ????? ??????? ?????? # ???????: ???????? ???????????[. ????? ??????.

1. (5735)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kızkardeşim, Beytullah'a yalın ayak yürüyerek gitmeye nezretmişti. Bu hususta Resulullah'a sormamı talep etti. Ben de sordum. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Yürüsün ve binsin!" buyurdular." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 27; Müslim, Nezr 11, (1644); Ebu Davud, Eyman 23, (3293, 3294, 3299); Nesâî, Eyman 32, (7, 19).][16]

?5736 ?2? ???? ?? ????? ???????:]????????? ?????? ???????????. ??????: ???????? ????????????? ??????????? ????????? ?????? ??????[.

2. (5736)- Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade vardır: "...ayağı çıplak ve başı da örtüsüz olarak Resulullah: "[Allah, kızkardeşinin meşakkati sebebiyle bir şey yapacak değildir.] Ona emredin, başını örtsün, hayvanına binsin, (kefaret olarak) üç gün oruç tutsun" buyurdu." [Tirmizî, Nüzûr 16, (1544).][17]

?5737 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????? # ??????? ? ??????? ?????. ??????? #: ???? ?????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????????? ????????? ????????[. ??? ?????: »???? ?????? ? ???????? ???????? ???????? ??? ????????? ???????«. ????? ??? ???? .

3. (5737)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ukbe'nin kızkardeşi, yürüyerek hacc yapmaya nezretmişti. Ukbe onun bu işi yaya olarak yapamayacağını Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah, kızkardeşinin yayan yürümesinden müstağnidir. Binsin ve bir deve kurban etsin!" buyurdular."

Bir rivayette: "Allah, kızkardeşinin Beytullah'a yayan yürümesi sebebiyle bir şey yapacak değildir" buyrulmuştur. [Ebu Davud, Eyman 23, (3295, 3296, 3297).][18]

?5738 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ??????? ???????? ?????? ????????. ???????: ??? ????? ????? ???????: ?????? ??? ???????.

???????: ???? ?????? ???? ????????? ???? ???????? ????????? ????????? ??? ????????[. ????? ??????.»???????? ??? ???????« ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?? ???? .

4. (5738)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki oğlunun omuzlarına ardılmış olarak yürümekte olan bir ihtiyar görmüştü.

"Bunun derdi ne de böyle yürüyor" diye sordu.

"Yürümeye nezretmiş!" dediler.

"Şurası muhakkak ki, Allah bu bîçarenin kendine eziyet etmesinden müstağnidir" buyurdular ve hayvanına binmesini emrettiler." [Buhârî, Eyman 31, Sayd 27; Müslim, Nüzur 9, (1642); Ebu Davud, Eyman 23, (3301); Tirmizî, Nüzûr 9, (1537); Nesâî, Eyman 42, (7, 30).][19]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler de, ayet ve hadiste zikri geçmeyip nefse meşakkat veren davranışların ibadet sayılmayacağını, dolayısıyla nezirde bunlara yer verilmemesi gerektiğini te'yid etmektedir.

2- Birinci rivayette görüldüğü üzere, Ukbe'nin kızkardeşi, Mescid-i Haram'a yapacağı ziyarette yayan yürümesi veya binekli olması hususunda serbest bırakılmıştır. Yaya gidebilenin yayan gitmesi efdal addedilmiş olmaktadır. Ama Enes'ten gelen dördüncü rivayette soru sahibinin yaşlı olduğu tasrih edilir. Aleyhissalâtu vesselâm bu zatın binerek ziyaret yapmasını cezmen söylemiş, yaya gitme muhayyerliği tanımamıştır. Çünkü, yaşlılığı sebebiyle yayan yolculuk yapmaya tahammülü yoktur.

3- Üç gün oruç emredilmesi, nezri, söylediği şekil üzere yapamamış olmanın kefaretidir. Dolayısıyla nezri bir nevi yemin kabul edilmiş, yerine getirilemeyen yemin için yapıldığı üzere, üç gün oruçla kefaret ödenmiş olmaktadır. Aliyyü'l-Kârî, "yemin kefaretinin öncelikle yapılması gereken diğer şartlarını yapmaktan âciz olduğu takdirde son şart olarak üç gün oruç tutar" der. Çünkü, yemin kefareti şöyledir:

1) Gücü yeten, bir köle azad eder.

2) Bunu yapamayan, on fakiri sabah ve akşam olmak üzere doyurur.

3) Veya on fakire orta halde birer parça elbise giydirir.

4) Bu zikredilen üç şeyden birini yapamayan kimse üç gün muttasıl oruç tutar. Yemin kefareti ayet-i kerime ile sabittir (Maide 89).

4- Üçüncü hadiste, haccı yayan yapmaya nezrettiği halde yaya yapamayacak durumda olan Ukbe İbnu Amir'in kızkardeşi için verilen "binerek yapma ve bir deve kesme" hükmü hususunda ulema ihtilaf etmiştir. el-Kâdı şu açıklamayı sunar: "Haccda yürümek, Allah'a yakınlık vesilelerinden biri olduğu için bu hususta nezre uyması vacib olmuş; bu, aciz olmadıkça terki caiz olmayan diğer amellere dahil olmuştur. Bunun terki fidyeyi gerektirir. Fidye için asgarî koyun kesilir. Devenin kesilmesi vacib değil, mendubtur. Dolayısıyla hadiste devenin zikri nedbe hamledilmiştir. Mamafih Hz. Ali başta olmak üzere bazı alimler deve kesmenin vacib olduğunu söylemiştir. Resulullah'ın bu emrini istihbaba hamledip "bir şey gerekmez" diyenin olduğunu da kaydedelim."[20]

*** MALLA İLGİLİ NEZİR**

?5739 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???? ????:]???? ????? ?????? ?? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ??????????[. ????? ???? ??? ????: ????? ????? ?????? ????? ????.»??????????« ?????? ????? ?? ?????? .

1. (5739)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Kim "malım Ka'be yolunda feda olsun!" diye nezrederse, ona yemin kefareti gerekir. Kim de bağışlayacağı malı tayin edip belirlerse, o malı çıkarması gerekir, hatta bu mal üçte bir den fazla bile olsa."

Bu hadisin "...yemin kefareti gerektirir" ibaresine kadar olan kısmını, Muvatta'da İmam Malik tahric etmiştir. Geri kalan kısmını ise Rezin tahric etmiştir. [Muvatta, Nüzûr 17, (2, 481).][21]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Muvatta'daki aslından da anlaşılacağı üzere, Hz. Aişe'ye bir adam hakkında sual edilir. Bu adam herhangi bir miktar tayin etmeden "malım Ka'beye sadaka olsun" demiştir. Bu ifade bütün malının bağış olmasını gerektiren bir nezirdir. Hz. Aişe "Bu, hakiki manada bir nezir sayılmamalı" kanaatindedir. Çünkü, bu durumda malsız kalacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi kişi, takatını aşan nezirde bulunduğu takdirde, onun sözüne kefaret-i yemin uygulanmıştır.

Rivayeti kaydeden İmam Malik, bu meselede başka görüştedir: "O kimse malının üçte birini tasadduk eder." Zührî ve İbnu'l-Müseyyeb de bu görüştedir. Bunlar, müteakiben kaydedilecek olan malını tasadduk etmeyi Resulullah'a teklif etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üçte birini kabul etti.

* İmam Şafii ve Ahmed: "Adama yemin kefareti gerekir" demişlerdir.

* Ebu Hanife: "Adam malının tamamını çıkarır, kendisine, avret yerini örtecek ve ayakta kalmasını sağlayacak miktar bırakılır" demiştir.[22]

?5740 ?2? ??? ????:]?????? ?????? ???? ?????? ?????: ??? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ??????? ??????: ???????? ???????? '??? ??????? ?????? # ????? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ????? ?????: ??????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ??????: ????????? ???? ????? ?????????[.

2. (5740)- İmam Malik'ten rivayete göre, kendisine, "malım Allah yolunda sadakadır" diyen kimse hakkında sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Üçte birini sadaka yapar. Zira, Aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Lübabe (radıyallahu anh): "Günah işlemiş bulunduğum kavmimin yurdunu terkedip, sana mücavir olacağım. Malımı da Allah ve Resulü'ne tasadduk edeceğim" dediği vakit: "Bu maldan üçte birinin bağışı sana kifayet eder" demişti." [Muvatta, Nüzûr 16, (2, 481).][23]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de kısmen geçtiği üzere, malının tamamını Allah yolunda bağışladığını söyleyen kimseye tatbik edilecek hüküm alimler arasında ihtilaflı olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayette, İmam Malik'in, Ebu Lübabe (radıyallahu anh) ile ilgili Nebevî tatbikatı esas aldığını görmekteyiz. Ebu Lübabe'nin affi hususunda, kaynaklarımız iki sebep kaydeder. Bu, ya onun, Tebük Seferi'ne katılmayışından üzülerek hakkında af gelinceye kadar mescidin direğine zincirlerle bağlaması sonucu idi, ya da Hendek Gazvesi sırasındaki ihanetleri sebebiyle Resulullah'ın cezalandırmaya hazırlandığı Benî Kureyza'ya maruz kalacakları cezanın mahiyetini işaret etmek suretiyle işlediği ciddî bir hata sonucu kendisini mescidin direğine bağlaması idi. Orada on sekiz gün kadar bağlı kalmıştı. Sadece zaruri ihtiyaç ve namaz zamanlarında zincirini kızı çözüyor, sonra tekrar bağlıyordu. Bu esnada ne yemiş ne de içmişti. Üzerine baygınlık çökmüş, kulakları duymaz olmuştu; gözlerini de kaybetmek üzere idi ki, affını ilan eden ayet nazil oldu (Tevbe 102).[24]

?5741 ?3? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ????:]???? ???????? ???????: ??? ??????? ??????! ????? ???????? ??? ??????? ???? ??????? ?????????. ?????: ????? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (5741)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın (gelerek): "Ey Allah'ın Resulü! Ben senin yanıbaşında def çalmaya nezrettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm.

"Nezrini yerine getir!" buyurdular." [Ebu Davud, Eyman 27, (3315).][25]

?5742 ?4? ???? ????:]??????? ??? ??????? ??????! ????? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ???????? ???????? ??? ??????? ???????? ??????????. ?????: ??? ?????? ???????? ??????? ?????????? ???? ???[.

4. (5742)- Rezin şu ziyadeyi kaydetti: "Kadın dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Çıktığın gazveden sağsalim ganimetle dönersen sana (zafer alâmeti olarak) def çalıvereceğim diye nezrettim!"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu talep üzerine: "Eğer nezretti isen haydi nezrini yerine getir, yoksa böyle bir şey yapma!" buyurdular." [Rezin'in ziyadesi İbnu Hibban'ın Sahih'inde geçmektedir (6, 286-287).][26]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son iki hadisin birincisi Ebu Davud'da mevcuttur. Rezin'in ilavesini ihtiva eden ikinci rivayet İbnu Hibban'ın Sahih'inde mevcuttur. Hatta, oradaki aslında bazı açıklayıcı ziyadeler de mevcuttur: "Abdullah İbnu Büreyde babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazvelerinden birinden dönmüşü. Siyahî bir cariye gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! Allah seni salimen geri getirirse yanıbaşında def çalmaya nezrettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Eğer nezretmişsen haydi yap, değilse yapma!" buyurdu. Kadın:

"Evet ben nezirde bulunmuştum!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm oturdu, o da def çaldı."

2- Bu hadislerde def çalmanın cevazı da mevzubahistir. Mesele üzerine, Hattâbî şu açıklamayı kaydeder: "Def çalınması, nezri ilgilendiren taatlardan addedilmemiştir. Bu hususta söylenecek en muvafik söz, onun mübahlardan olduğunu söylemektir. Şurası da unutulmamalı ki, bu def çalma hadisesi Resulullah'ın gazvelerinden birinden salimen dönüşü fırsatında duyulan sevincin izharına muttasıl olması ve bu sevinç izharında küffarın yıldırılmasının ve münafıkların da sindirilmesinin bulunması sebebiyle def çalınması, Allah'a yakınlık vesilelerinden biri olmuştur. İşte aynı sebepledir ki, nikah sırasında da def çalınması müstehab addolunmuştur. Çünkü bunda da hem nikahın izharı ve hem de gizli yapılan zina manasından uzaklaşma var."[27]

?5743 ?5? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ????????? ?????? #: ????? ???????? ??? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ???????? ???? ???? ?????????????. ??????: ???? ????? ??????? ?????????? ?????? ???? ???????? ????????????? ????????? ?????: ?. ?????: ?????? ????? ???? ????? ???? ????????????? ?????: ?. ????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (5743)- Sabit İbnu'd-Dahhak (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ben şu şu yerde bir kurban kesmeye nezrettim!" dedi. Zikrettiği yer cahiliye insanlarının kurban kestikleri bir yerdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Orada, kendisine ibadet edilen cahiliye putlarından biri var mı?" diye sordu. Adam:

"Hayır!" deyince:

"Pekiyi orada, onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor mu?" diye sordu. Adam yine "hayır!" deyince:

"Öyleyse nezrini yerine getir!" emrettiler." [Ebu Davud, Eyman 27, (3313).][28]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin aslında, nezrin Resulullah'ın sağlığında yapıldığı, kurban kesmek üzere kasdettiği yerin Büvâne (adında, Mekke'nin altlarında Yelemlem'e yakın bir yer) olduğu belirtilir. Keza rivayetin devamında Resulullah Allah'a isyan olan şeylerle, insanoğlunun mülkünde olmayan şeylerde yaptığı nezirlere uymak yoktur" buyurmuştur.

2- Hadiste geçen vesen, kendisine ibadet etmek maksadıyla yapılan cüsseli putlardır. Bunlar madenlerden olabileceği gibi, ağaç, taş gibi başka maddelerden de olur. Bu manada olmak üzere sanem kelimesi de vardır. Bazı alimler "sanem"le cüssesi olmayan, resim şeklindeki tasvirlerin kastedildiğini söylemiştir. Ancak gerek vesen ve gerekse sanemin her iki çeşit put için kullanıldığını, aralarında teradüf bulunduğunu söyleyen alimler de mevcuttur. Adiyy İbnu Hatim'in bir rivayetine göre, Resulullah'ın yanına geldiğinde boynunda altından mamul bir haç vardı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şu putu boynundan çıkar at!" demiştir. Şu halde vesen, takdis edilen maddî eşya manasında daha umumi bir mana taşımaktadır.

3- Hadisin sonundaki ziyadeyi değerlendiren alimler, mübah şeylerde nezirde bulunmanın caiz olacağını söylemişlerdir. Çünkü, kaydettiğimiz üzere, Aleyhissalâtu vesselâm iki çeşit nezri yasaklamaktadır:

1) Allah'a isyan olan, günah olan şeyler: Şarap içmeye, domuz eti yemeğe, yaksız yere cana kıymaya yapılan nezirler gibi. Hadiste masiyete müteallık nezrin yasaklığı zikredilince mübahlarda yapılacak nezrin sahih olacağı anlaşılır.

2) İnsanın mülkü ve gücü dışında olan şeylere nezretmesi: "Amerika mülkünü tasadduk etmek", "ölüyü diriltmek" gibi.

Bununla birlikte, Resulullah'ın "Kendisiyle Allah'ın rızası talep edilmeyen şeyde nezir yoktur" hadisini göstererek mübahta da nezir olmaz diyeceklere Beyhakî hazretleri, bazı mübah şeylerin Allah'ın rızası kastıyla yapılabileceğine örnek verir: "Kişi der, öğle uykusunu yani kayluleyi, geceleyin kalkıp ibadet yapmak maksadıyla yapabilir, sahur yemeğini, gündüzleyin tutacağı oruca güç kazanmak kasdıyla yiyebilir."[29]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MASİYETLE İLGİLİ NEZİR

?5744 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ?? ??????????? ?????????????? ?????????? ???????[. ????? ????? ????? .

1. (5744)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ma'siyette (günan şeylerde) nezir yoktur. Bunun kefâreti de yemin kefâretidir." [Ebu Dâvud, Eymân 23, (3292); Tirmizî, Nüzûr 1, (1524); Nesâî, Eymân 41, (7, 26).][30]

?5745 ?2? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ??? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ???????

??? ??????? ?? ????????? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (5745)- İbnu Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ancak, kendisiyle Allah Teâla hazretlerinin rızası talep edilen şeylerde nezir vardır. Sıla-ı rahmı koparma üzerine de yemin yoktur." [Ebu Dâvud, Eymân 15, (3273, 3274).][31]

?5746 ?3? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ? ?????? ?? ????????? ??? ????? ? ???????? ????? ????[. ????? ??????? .

3. (5746)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ne bir masiyette ne de insanoğlunun malik olmadığı bir şeyde nezir yoktur." [Nesâî, Eymân 14, (7, 28); Müslim, Nezr 8, (1641); Ebu Dâvud, Eymân 28, (3316).][32]

AÇIKLAMA:

Bu üç hadiste geçen hususlar önceki fasıllarda da geçtiği için burada teferruatlı açıklamaya girmeyeceğiz. Özetlemek gerekirse, bu rivayetlerde şu üç nokta belirtilmektedir:

1) Allah'a isyana götüren, dinen günah addedilen bir işi yapmak için nezreden kimse bunu yerine getirmeyecektir: "Şu işim olursa şarap içeceğim!" demek buna bir örnektir.

2) Kişinin elinde olmayan, mâliki bulunmadığı bir şey üzerine nezirde bulunması halinde o nezrin icrası yoktur. Mesela "Hastalığımdan şifa bulunca falancanın kölesini azad edeceğim" demesi gibi. Köle azadı ibadet ise de, azad edeceği köle kendinin olmadığı için böyle bir nezir muteber bir nezir değildir, uygulanmaz. Ama adam "...bir köle azad edeceğim" deseydi, o an için kendisi bir köleye malik olmasa da, bu onun üzerine borç olurdu, nezrini icra ederdi.

3) Bu söylenen iki gruba giren nezirler, bir nevi yemin sayılmıştır. Bu sebeple, böylesi bir nezirde bulunan kimseye yeminini yerine getirmeyerek hanis olan kimselere terettüp eden kefâret gerekmektedir. Bu hususu 5738 numaralı hadisin açıklamasında kaydettik.

4) Yukarda kaydedilen İbnu Amr İbni'l-Âs rivayetinde, nezirlerin, kendisiyle Allah rızası talep edilebilecek şeyler üzerine olabileceği ifade edilmiştir. Bununla ilgili açıklamayı da az yukarıda (5743 numaralı hadisin açıklamasında) kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[33]

?5747 ?4? ??? ???? ?? ???? ???:]???????? ?????????? ???? ???????? ???????: ????? ???????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????????: ????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????: ? ????????? ???????? ?????????? ???? ?????????. ??????? ??????: ?????? ??????? ??? ???? ??????????? ??????? ????? ???????: ???? ?????? ?????? ?????: ??????????? ???????????? ???? ??????????. ????? ?????? ???? ???? ???????????? ??? ???????[. ????? ???? .

4. (5747)- Yahya İbnu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kasım İbnu Muhammed'in şöyle söylediğini işittim: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a bir kadın gelip:

"Ben oğlumu kurban etmeye nezrettim! (Ne dersin?)" dedi. İbnu Abbâs ona:

"Oğlunu kesme, yeminine karşı keffârette bulun!" diye cevap verdi. Bu cevap karşısında orada bulunan yaşlı bir zat:

"Bu nezirde nasıl keffâret olur?" dedi. İbnu Abbâs açıkladı:

"Allah Teâla hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de: "Hanımlarına zıhâr yapanlarınız bilsin ki, bu sözleriyle hanımları onların anneleri olmuş olmaz. Gerçekten onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar..." (Mücâdele 2) buyurmuş, sonra da gördüğün gibi, bu zıharda bulunanlara keffâret takdir etmiştir." [Muvatta, Nüzûr 7, (2, 476).][34]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) çocuğunu boğazlamaya nezreden kadına yemin keffâretinde bulunma fetvasını verince, yanında bulunan bir zat bu fetvayı muvafik bulmayarak itiraz eder ve "Böyle bir nezre nasıl yemin keffareti gerekir?" demek ister. İtiraz, bunun masiyet için yapılan bir nezir olmasından ileri gelmiştir. Çünkü bazı rivayetlerde masiyet için yapılan nezrin muteber olmayacağı belirtilmiştir.

İbnu Abbas ise, Kur'an-ı Kerim'den örnek veriyor: "Ayet, "zıhar"ı (yani kişinin hanımını annesine, bacısına benzeterek, kendine haram kılması) önce "çirkin ve asılsız bir söz" olarak tavsif ettiği halde devamında: "Hanımlara zıhar yaptıktan sonra söylediklerinden vazgeçenler, onlarla temasta bulunmadan önce bir köle veya cariye azad etsinler" buyurarak, ceza tesbit etmiştir." İbnu Abbâs: "Öyleyse hadiste masiyet üzere yapılan nezir bâtıl ilan edilse de, buna yemin keffâreti gerekmektedir" demiş olmaktadır.

İbnu Abdilberr, "Zıharın bir yemin olmayışından hareketle bu meselede, zıhar keffaretine itibar edilmesinin bir manası yoktur" diyerek yaşlı adamın tirazına izah sadedinde İbnu Abbas'ın başvurduğu mukayeseyi zayıf bulduğunu söylemiştir. Nitekim masiyet üzerine yapılan nezirle ilgili merfu rivayetler gelmiştir. Bazıları geçti:[35]

?5748 ?5? ??? ???? ?? ???????:]???? ????? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ???? ?????????. ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????: ???? ????????? ????????? ????????? ??????: ? ???????? ????????? ??????? ??? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ???? ?????? ???????? ??????????? ??? ????????? ????????? ???????

????????? ???????????????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????? ????????. ???????? ????? ??????? ?????? ?????? ????????. ??????: ????? ??????? ??? ??????????[. ????? ???? .

5. (5748)- Muhammed İbnu Münteşir anlatıyor: "Bir adam, Allah, düşmanından kurtardığı takdirde kendisini kurban etmeye nezretmişti. Durumu gelip İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a sordu. O da, hizmetçisi Mesruk'a sormasını söyledi. Adam ona sorunca, Mesruk:

"Sen kendini kurban etme. Çünkü, eğer mü'min biriysen, mü'min bir canı öldürmüş olacaksın; yok eğer kâfirsen, cehenneme gitmede acelecilik etmiş olacaksın. En iyisi, bir koç satın al, bunu Müslümanlar için kes. Çünkü İshak aleyhisselâm senden daha hayırlıdır. O bir koç ile fidyelendi" diye cevap verdi. Adam bu cevabı İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)' a haber verdi. Bunun üzerine:

"Sana, ben de böyle fetva vermeyi düşünmüştüm!" dedi" [Rezin tahric etmiştir.][36]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz kişinin intihar etmesini yasaklamış, haram ilan etmiştir. Bu haramı hiçbir şey meşrulaştıramaz. Ancak Allah yolunda cihad makbuldür. Allah'ın meşru kıldığı maksadların tahakkuku için ölmenin muhakkak olduğu durumları göze almak intihar sayılmaz. Ama, kişinin kendisini Allah yolunda kurban etmek istemesi, meşru değildir. Böyle bir nezirde bulunmuş ise, bunu kurban keserek telafi edebilecektir. Sadedinde olduğmuz rivayette İbnu Abbas bunu Hz. İbrahim'in oğlu İshak ile delillendirir. Bilindiği gibi, Hz. İbrahim oğlunu Allah için kurban etmeyi nezrettiği zaman tam boğazlama anında Cenab-ı Hak, Hz. İbrahim'in oğluna fidye olarak bir koç göndermiş, oğlan yerine koç kurban edilmiştir.

2- Hz. İbrahim aleyhisselam'la ilgili bu kıssada Hz. İbrahim'in kurban etmeye kalktığı oğlu Hz. İsmail bilindiği halde, burada Hz. İshak'ın zikri geçmektedir. Bu mesele esas itibariyle Yahudilerle Müslümanlar arasında bir ihtilaf konusudur. Onlar, kendilerini Hz. İshak'tan gelme bildikleri için, Allah için kurban edilmek üzere yatırılmış olduktan sonra, Allah tarafından koçla fidyelenme şerefinin kendi cedlerine ait olduğunu söylemek gayesiyle, onun Hz. İshak olduğunu iddia ederler. İslam alimleri,daha mevsuk rivayetlere ve -daha önce açıklandığı üzere- başka delillere de dayanarak, kurban namzedinin Hz. İsmail olduğuna hükmeder. Bu bahis daha önce işlendi.[37]

?5749 ?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ?????: ????????? ???????? ???? ???? ??????? ??????? ????????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (5749)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhisselâtu vesselâm) buyurmuştur ki:

"Nezir keffâreti, başka bir şey zikredilmemişse yemin keffâretidir." [Müslim, Nüzûr 13, (1645); Ebu Dâvud, Eymân 31, (3323); Tirmizî, Nüzûr 4, (1528).][38]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen nezir şöyle olur: "...Allah için üzerime nezir olsun." dikkat edince, böyle bir nezirde kişi, neyi yapmaya azmettiğini zikretmemiştir. Şu halde, hadis, böylesi bir nezir için ödenmesi gereken keffâretin "yemin keffâreti" olmasına hükmetmektedir.

Nevevî der ki: "Ulemâ burada kastedilen şey hususunda ihtilaf etmiştir. Şâfîîlerin cumhuru bunu nezr-i lecâc'a hamletmiştir. Nezr-i lecâc, inad ve ısrar nezri demektir. Kişi, mesela "Zeyd" kelimesini kullanmak istemez de: "Eğer ağzımdan "Zeyd" çıkarsa Allah için haccetmek üzerime borç olsun" der. İşte bu çeşit nezre nezr-i lecac denmiştir. Bu kimse, bilahare "Zeyd" kelimesini sarfedecek olursa yemin keffareti ödemekle, söylediğini yapma arasında muhayyerdir. Şafîî mezhebinde esas olan hüküm budur. İmam Malik ve birçokları bu nezr-i lecâcı mutlak üzere hamletmiş ve sanki "Üzerime nezir olsun" şeklinde yapılan mutlak nezre benzetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve birkısım Şâfîî'ler de bunu, "içki içmeye" nezretmiş olan kimsenin yaptığı nezr-i masiyete hamletmiştir. Ashab-ı Hadis fakihlerinden bir cemaat de, bu nezr-i lecâcı nezir çeşitlerinin hepsine hamledip, "Bu nezri yapan kimse, nezrin bütün çeşitlerinde, kendine yüklediği şeyi yapmakla yemin keffâreti îfa etme arasında muhayyerdir" demişlerdir."

İmam-ı Azam'ın bu meseledeki son görüşüne göre, bir kimse nezrini, olmasını istemediği bir şarta bağlamışsa, ona bir yemin keffâreti kâfidir. Ancak nezrettiği şeyi yapmakla dahi borcunu ödemiş olur. Sözgelimi "Falan kimse ile konuşursam bir yıl oruç tutmak borcum olsun" diye nezreden kimse o şahısla konuşacak olsa, dilerse bir yemin keffareti verir, dilerse bir yıl oruç tutar. Fakat olmasını dilediği bir şarta bağladı ve meselâ: "Hastam iyileşirse bir yıl oruç tutmak bana borç olsun" dedi ise, mutlaka nezrini tutması gerekir. İmam Muhammed de böyle hükmetmiştir. Umumî belva sebebiyle bazı Hanefî fakihleri bu şekilde fetva vermişlerdir.[39]

?5750 ?7? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ?????? ????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????? ???????? ?? ????????? ?????? ??????? ????????????? ??? ??????? ????? ???????????? ????? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

7. (5750)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Nezir iki çeşittir: Kimin nezri Allah'a taatla ilgiliyse bu nezir Allah içindir. Bunda vefa gerekir. Kimin nezri de Allah'a masiyetle ilgili ise işte bu nezir şeytan içindir, bunda vefa yoktur. Böyle bir nezirde bulunan kimse, nezri için, yeminde olduğu gibi keffarette bulunur." [Nesâî, Eymân 41, (7, 28, 29).][40]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen Allah'a taatle ilgili olan nezirle, Allah'a isyanla ilgili olan nezirler hakkında daha önce yeterli açıklama yapılmıştır, burada tekrar etmeyeceğiz (meselâ 5729, 5743. hadislerin açıklamaları görülmelidir.)[41]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/89.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/90.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/90.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/90-92.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/93.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/93-94.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/94.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/95.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/95.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/96.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/96.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/97.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/97-98.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/98.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/98.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/99.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/99.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/99.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/100.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/100-101.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/101.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/101-102.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/102.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/102-103.

[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/103.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/103.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/103-104.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/104.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/105.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/106.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/106.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/106.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/107.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/107-108.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/108.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/109.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/109-110.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/110.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/110-111.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/111.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/111.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22. ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI
1. Yürümeyi Adamanın Gereği
2. Beytullaha Kadar Yürümeyi Adamak
3. Kabe'ye Kadar Yürümeye Yemin Etmek
4. Allaha İsyan Olan Hususlarda Adağın Caiz Olmayışı
5. Yemin-i Lağv.
6. Kefareti Gerektirmeyen Yeminler
7. Kefareti Gerektiren Yeminler
8. Yemin Kefaretinin Ödenişi
9. Yeminle İlgili Muhtelif Rivayetler

22. ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Yürümeyi Adamanın Gereği

1. Abdullah b. Abbas'dan: Sa'd b. Ubade, Resûlullah (s.a.v.)'tan fetva isteyerek;
«— Annem nezir borcu varken vefat etti, adağını yerine getiremedi.» dedi. Resûlullah (s.a.v.) da;
*— Öyleyse onun yerine adağını sen yerine getir»» buyurdu.[1]

2. Abdullah b. Ebî Bekr halasından, o da ninesinden naklediyor: Ninesi Mescid-i Küba'ya kadar yürümeyi adamıştı. Adağını yerine getiremeden vefat etti. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, kızına onun yerine yürümesine dair fetva verdi.
imam Malik'ten: Hiç kimse bir başkasının yerine yürüyemez.[2]

3. Abdullah b. Ebî Habibe'den: Henüz gençtim. Bir adama:
«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim, desem de Beytullah'a kadar yürümek bana nezir olsun demesem ne lâzım gelir?» diye sordum. Adamın biri de bana elindeki küçük bir salatalığı göstererek:
«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim dersen bunu sana vereceğim» dedi. Ben de:
«— Evet, Beytullah'a kadar yürüyeceğim» dedim. Henüz o zamanlar gençtim. Biraz bekledikten sonra durumu anladım. Bana:
«—Yürümen lâzım» denildi. Ben hemen Said b. Müseyyeb'e gelerek durumu arzettim, o da bana:
. «—Yürümen lâzım.» deyince, ben de yürüdüm.
îmam Malik der ki: Bu konuda durum biz Medine'liler arasında da aynıdır.[3]

2. Beytullaha Kadar Yürümeyi Adamak

4. Urve b. Uzeyne el-Leysi'den: Ninemle evden dışarı çıktık. Beytullah'a kadar yürümeyi nezretmişti. Bir süre yürüdükten sonra kesildi. Hemen azatlısını durumu sorması için Abdullah b. Ömer'e gönderdi. Birlikte yola çıktık. Abdullah b. Ömer'e durumu sordu. Abdullah:
«— Ona söyle, bir bineğe binsin. Bilahare kesildiği yerden yürür» dedi.[4]
tmam Malik de der ki: Yukarıda belirtildiği gibi yapması gerekir, ayrıca bir de kurban keser.
Yine İmam Malik'e, Said b. Müseyyeb'in ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın da Abdullah b. Ömer'in söylediği gibi söyledikleri nakledilmiştir.[5]

5. Yahya b. Said'den: Yürümeyi nezretmiştim, aniden bir ağrı geldi. Hemen bir bineğe bindim, Mekke'ye kadar geldim, Ata b. Ebî Rebah'a ve diğerlerine danıştım, dediler ki:
«— Kabe'ye bir kurban göndermen lâzım.» Medine'ye geldim. Durumu bir de oradaki âlimlere sordum. Ağn girdiği için yürüye-mediğim yerden itibaren tekrar yürümemi söylediler. Ben de yürüdüm.
imam Malik'ten: Beytullah'a kadar yürümeyi kendime adadım, diyen bir kimse için de durum biz Medineliler arasında yukarda beyan edilen gibidir. Şayet o yürüyemezse bir bineğe biner. Kurbanlık olarak da Kabe'ye ya bir deve yahut sığır veya koyun gönderir.
îmam Malik'e «Seni Beytullah'a götüreceğim!» diyen bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:
Bunu söyleyen adam eğer onu omuzunda taşımayı ve bununla da kendine meşakkat çektirmeyi ve nefsini terbiye etmeyi aklına koymuşla o adamı Kabe'ye götürmesi gerekmez. Kendisi yürüyerek gitsin ve bir de kurban kessin. Eğer, seni Beytullah'a götüreceğim derken hiç birşey aklından geçirmemişse, o zaman bir bineğe binip haccetsin, giderken de söz verdiği adamla beraber gitsin. Bu takdirde o adamı, «Seni Beytullah'a götüreceğim» demiş olur. Şayet adam kendisiyle hacca gelmek istemezse ona bir şey lâzım gelmez, o borcunu ödemiştir.
imam Malik'e, «kardeşiyle, babasıyla şöyle, şöyle konuşmayacağına dair vaatta bulunan, konuşursa Beytullah'a kadar yürümeyi adayan kimsenin yapamıyacağı belli olan bu nezri hakkında soruldu. Bu durumu her sene yenilese ve böyleceömür

boyu ifa edemiyeceği adaklar adamış olur. Bu durumdaki bir adamın nezirlerden birini ifa etmesi veya muayyen bir nezrini yerine getirmesi yeterli midir?» diye soruldu. îmam Malik şu cevabı verdi:
Ancak nezretmiş olduğunu yerine getirmesinden başkasının yeterli olacağını bilmiyorum. Yürüyebildiği kadar yürür, geri kalanı için de gücünün yettiği kadar hayır işleyerek Allah 'in rızasını kazanmaya çalışır.[6]

3. Kabe'ye Kadar Yürümeye Yemin Etmek

imam Malik'ten: Alimlerden duyduğum en güzel söz, Beytul-lah'a kadar yürümeye yemin eden kadın veya erkek, yeminlerini bozarlarsa ne olur sorusuna verilen cevaptır.
Eğer yemin eden, Beytullah'a kadar yürüyüşünü umre yaparken ifa etmiş ise bu takdirde Safa ile Merve arasında sa'yini yapar, oradan ayrılır.
Şayet yürüyerek hacca gitmeyi nezretmiş ise bu durumda Mekke'ye kadar yürür, hac ibadeti tamamen sona erdikten sonra oradan ayrılır. Ziyaret tavafını yapıncaya kadar yürümeye devam eder.
Beytullah'a kadar yürümek sadece hac ve umre esnasında mümkündür.

4. Allaha İsyan Olan Hususlarda Adağın Caiz Olmayışı

6. Humeyd b. Kays ve Sevr b. Zeyd ed-Dili, Resûlullah (s,a.v.)'tari naklediyorlar. Ancak Zeyd'den gelen rivayet diğer ar-kadaşınkine nazaran biraz daha uzun:
Hz. Peygamber adamın birini güneşin altında ayakta dururken gördü:
«— Bu adam da ne yapıyor?» diye sordu. Oradakiler:
«— Konuşmamayı, güneşin altında durmayı, oturmamayı ve oruç tutmayı nezretti» dediler. Bunun üzerine Hz, Peygamber:
*— Söyleyin ona konuşsun, gölgeye çekilsin, ayakta durmayıp otursun, ancak orucunu tamamlasın.»[7]
İmam Malikten: Yukarıda zikredilen konuda Hz. Peygam-ber'in o zata keffaret emrettiğini duymadım. Ancak Allah'a itaat olanı tamamlamasını, isyan olanı da terketmesini emrettiğini duydum[8] .

7. Kasım b. Muhammed'den: Abdullah b. Abbas'a bir kadın gelerek:
«— Oğlumu kurban kesmeyi nezrettim» dedi. îbn Abbas:
«— Oğlunu kesme, yemin kefareti ver.» dedi. Bu sırada Ibn Abbas'ın yanında oturan bir ihtiyar söze karışarak:
«— Bu konuda kefaret nasıl olur?» dedi. Ibn Abbas da:
«— Zıhar yapan gibi öder» diyerek şu ayeti kerimeyi okudu:
«içinizden zıhar yapanların karıları onların anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir... Kadınlarından zıhar ile ayrılmak isteyip de sonra sözlerini geri alanlar birbirleriyle temas etmeden Önce bir köle azat etmeleri gerekir. İşte size bununla Öğüt veriliyor. Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır. Fakat kim (bunu) bulamazsa yine birbirleriyle temas etmeden önce aralıksız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse, altmış yoksul doyursun.»[9]

8. Hz. Aişe, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu naklediyor: «Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse ona itaat etsin, kim de Allah'a isyana nezir ederse Allah'a asi olmasın.»[10]
İmam Malik şöyle der: Resûlullah'in (s.a.v.): «Kim Allah'a asi olmayı nezrederse ona asi olmasın.» şeklindeki hadisin manası şudur: Kişinin Şam'a kadar, Mısır'a kadar, Rebeze'ye ve bunun gibi bazı yerlere kadar yürümeyi nezretmesinde, Allah'a itaatle ilgili bir husus yoktur. Filanla konuşursa veya buna benzer konuda da mesuliyeti gerektirecek bir şey yoktur. Konuşarak nezrini bozabilir, yahut yeminini kırabilir. Bu konularda doğrudan Allah'a itaatle ilgili bir durum söz konusu değildir. Sadece Allah'a itaat içeren nezirlerin yerine getirilmesi gerekir.[11]

5. Yemin-i Lağv:

9. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe şöyle derdi: Yemin-i Lağv, bir insanın hayır vallahi, evet vallahi şeklinde yemin etmesidir.
îmanı Malik'den: Bu konuda duyduğum en güzel tarif şudur: Yemin-i lağv, bir insanın bir konunun öyle olduğuna kesinlikle inanarak yemin etmesi fakat hakikatte öyle olmadığının anlaşılması halidir.
Yemin-i akd, bir adamın elbisesini on dinara satmayacağına dair yemin edip sonra tekrar onu on dinara satması veya kölesini döveceğine dair yemin edip dövmemesi ve buna benzer yemin edilip yerine getirilmeyen yeminlerdir. Yemin-i akd yapan kimse ke-faret-i yemin öder, fakat yemin-i lağv yapan ödemez.
İmam Malik'ten: Bile bile günah üzerine yemin etmek, yalan yere yemin etmek, birini memnun etmek için veya birine mazur görünmek için yemin etmek veya bir mala sahip olabilmek için yemin etmek, kefaretle ödenen yeminlerden daha büyük günahtır.[12]

6. Kefareti Gerektirmeyen Yeminler

10. Abdullah b. Ömer'den: Kim vallahi diye yemin eder de hemen peşinden inşallah derse ve bu yeminini de yerine getirmezse yeminini bozmuş olmaz.[13]
îmam Malik'ten: Sözünü bitirmeden, inşaallah demesi gerekir. Duyduğumun en güzeli budur. Çünkü vallahi ve inşaallah

sözleri birbiri peşinden, susmadan söylenmiştir. Şayet bu iki kelime arasında kesip sussaydı istisna gerçekleşmezdi.
"Allahı inkâr etmiş olayım!" veya "Allah'a şirk koşmuş olayım" diyerek yemin eden, sonra da yeminini bozan biri hakkında imam Malik der ki: «Ona kefaret gerekmez, o bu sözüyle ne kâfiro-lur, ne de müşrik. Ancak eğer şirk ve küfür kalbine yerleşmişse durum değişir. Allah'tan af dilesin, böyle bir şey bir daha kendisinden zuhur etmesin, çok fena bir şey yapmış olur.[14]

7. Kefareti Gerektiren Yeminler

11. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklediyor: «Kim bir yemin eder, sonra da bunun aksini yapmanın daha hayırlı olacağını görürse yemininin kefaretini versin, hayırlı bulduğu işi yapsın.»[15]
îmam Malik'ten: Her kim bir şey belirtmeden üzerime nezir olsun derse yemin kefareti vermesi lâzımdır.
îmam Malik yemin-i tevkid'i şöyle açıklar: Yemin-i tevkid, bir kimsenin bir şey üzerine defalarca yemin etmesidir. Kişi yemin ettiği konuda yemin üzerine yemin eder. Meselâ, vallahi şundan, şundan noksan yapamayacağım diye çok sayıda üç veya daha fazla sayıda yemin eder.
Bütün bunlara tek bir kefaret yeterlidir, tıpkı yemin kefareti gibi. Meselâ bir kimse, vallahi bu yemeği yemiyeceğim, bu elbiseyi giymeyeceğim ve bu eve değirmeyeceğim diye bir defa yemin ederse bir kefaret kâfidir.
Bir adamın hanımına eğer senin şu elbiseni giyersem, senin mescide gitmene izin verirsem boşsun diye peşpeşe bir cümleyle yemin etse ve bu yeminlerden herhangi birini bozsa adamın boşanması lâzımdır. Artık bundan sonra diğer hususlarda da yeminini bozması kendisine yeni bir mesuliyet yüklemez. Yemin ettiği konulardan sadece birinde bile yeminini bozsa yemin bozulmuş olur.
imam Malik der ki: Kadının nezri konusunda durum biz Me-dine'liler arasında da aynıdır. Kadına kocasının izni olmadan da nezir vacip olur. Bedenini ilgilendiriyorsa ve bunun da kocasına bir zararı yoksa yeminini yerine getirir. Şayet kocasına bir zararı dokunuyorsa kocası karısını bundan men edebilir. O zaman onu ifa edinceye kadar üzerinde borç olarak kalır.

8. Yemin Kefaretinin Ödenişi

12. Abdullah b. Ömer'den: Bir kimse yemin-i tevkid yapar (bir şey hakkında defalarca yemin eder), sonra da yeminini bozarsa, ya bir köle azat eder, ya da on fakiri giydirir.
Kim tevkidsiz yemin ederse, sonra da yeminini bozarsa on fakiri doyurması lâzımdır. Her fakire bir müd buğday verilir. Eğer bunu bulamazsa üç gün oruç tutar.[16]

13. Nafi', Abdullah b. Ömer'in yemin kefareti olarak her fakire birer müd buğday vermek suretiyle on fakiri de doyurduğunu, yemin-i tevkid yaparsa birkaç tane köle azat ettiğini nakleder.
Süleyman b. Yesar'dan: Ben müslümanların yemin kefareti olarak küçük müd birimi ile bir müd buğday verdikleri zamana yetiştim. Onlar bu kadarını kendileri için kâfi görürlerdi.
îmam Malik'ten: Yemin kefareti olarak yapıldığını duyduğum en güzel şey fakir giydirmektir. Eğer erkekler giydirilecekse, namaz için kâfi gelecek tek parçalı elbiseler: kadınlar giydirilecekse, baş örtüsü ve uzun etek olmak üzere altlı üstlü giydirmeli-dir. İşte bu onların, namaz kılmaları için yeterli gördükl tesettür ölçüsüdür.[17]

9. Yeminle İlgili Muhtelif Rivayetler

14. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hat-tab'a bir binek üzerinde babası adına yemin ederken yetişti. «Babalarınız adına yemin etmenizi Allah yasakladı. Kim yemin ederse Allah adına yemin etsin, ya da sussun» buyurdu.[18]

15. îmanı Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle yemin etti: «Hayır! Kalbleri değiştiren Allah'a yemin ederim.»[19]

16. îbn Şihap'den: Bana gelen rivayetlere göre Ebû Lübabe b. Abdulmünzir'in tevbesini Cenabı Allah kabul ettiği zaman Hz. Peygamber'e gelerek:
«— Ya Resûlallah! Günaha duçar olduğum kabilemin ülkesinden hicret ediyorum, sana komşu olacağım. Allah ve Resulü uğruna mallarımın hepsini tasadduk ederek onlardan vazgeçiyorum» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— Hepsini değil de üçte birini tasadduk etmen yeterlidir» buyurdu.

17. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (r.a.); Hz. Aişe'ye: «Malım, Kabe'nin kapısı için feda olsun!» diye yemin eden bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi: «Malından yemin kefareti verir.»
imam Malik'e: «Malım Allah yolunda feda olsun!» diye yemin eden, sonra da yeminini bozan bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:
Malının üçte birini Allah yolunda verir. Bu hüküm, Ebâ Lü-babe meselesiyle ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilmiştir.

---

[1] Buhari, Vesâyâ, 55/19; Müslim, Nezr, 26/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 750. Buradaki nezir mutlaktır, yani mükellef «Allah için nezrim olsun!» der, ama nezrin ne olduğunu açıklamaz; ya da mukayyettir, yani namaz, oruç ve hac gibi nezrin cinsi açıklanmıştır. Nezir mutlak ise imam Malik ve birçok ulemaya göre yemin kefareti gerekir. Ölen kimsenin nezrinin durumuna gelince bu ya bedenî ya da malî

ibadet cinsinden olur. Şayet nezir bedenî ibadet cinsinden ise varislerinin onun nezrini ifa etmeleri gerekmez. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v.): «Hiç kimse başkasının yerine oruç tutamaz ve hiç kimse de başkası yerine namaz kılamaz» buyurmuştur. Şayet nezir malî ibadet cinsindense ve yerine getirilmesini vasiyyet etmemişse yine varislerinin nezri ifa etmeleri vacip değildir. Şayet vasiyyet etmişse malının üçte birinden nezir borcunu vermeleri varislerine vaciptir. Bu sebeple, hadisteki hüküm hanefilerce mustehab kabul edilmiştir. (Bk. Bezlül-Mechûd, c.14. s. 261).

[2] Şeybanî, 746.

[3] Şeybanî, 745.

Yani «Beytullah'a kadar yürüyeceğim» demekle, «Beytullah'a kadar yürümek bana nezrolsun» demek arasında fark yoktur. Bir de buraya gitmeye hac için nezretmişse gitmesi üzerine vaciptir. Fakat namaz kılmak için nez-retmişse, îmam Malik ve Şafiiye göre yine gider; Ebû Hanife'ye göre gitmesi gerekmez. Namazı herhangi bir yerde kılabilir.

[4] Hanefi Mezhebine göre yürüyerek haccetmeyi adayan, âciz duruma düşerse, bedy kurbanı gönderir.

[5] Şeybanî, 746.

[6] Şeybanî, 748.

[7] Bu, mürseldir. îbn Abbas'tan mevsûl olarak da gelmiştir. Buharı, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/31.

[8] Hanefîlere göre masiyet olan nezir terkedilir. Yerine yemin keffareti verilir. Çünkü Peygamber efendimizin bu manada hadisi şerifi vardır.

[9] el-Mücadele:2-4.

Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 752.

[10] Hanefî Mezhebine göre, Allah'a isyan konusundaki adak yerine getirilmez,

yemin kefîoreti ödenir.

[11] Şeybanî,753.

[12] Buna yemini gamus (yalan yere yemin) denir ki bile bile yalan yere yemin etmektir. Büyük günahlardandır. Kefaretle ödenmez/Tövbe istiğfar etmesi gerekir. Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 756.

[13] Hanefi Mezhebi de, böyle yeminlerde bu görüşü benimser.

[14] Şeybanî, 749.

[15] Müslim, Eyman, 27/12.

[16] Şeybanî, 739.

[17] Şeybanî,738.

[18] Buharı, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/4; Müslim, Eyman, 27/3.

[19] Zürkanî der ki: "Bilindiği üzere belağa ifadeli rivayeti sahihtir, belki bu ona, hocası Musa b. Ukbe'den gelmiştir."

Buharı, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/3.

Burada kalpleri değiştirmek, fiziki olarak onları bir tarafa çevirmek değil, kalplerin durum ve arzularının yönünü değiştirmektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26- ADAK BAHSİ
1- Adağın Ödenmesini Emir Babı
2- Nezir Yapmaktan Nehi ve Nezrin Bir Şeyi Geri Çevirmemesi Babı
3- Allah'a Ma'sıyet İçin Yapılan Nezirle Kulun Elinde Olmayan Bir Şeye Yapılan Nezrin İfası Gerekmediği Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
4- Ka'ne'ye Yürüyerek Gitmeyi Nezreden Kimse Babı
5- Nezir Keffareti Babı

26- ADAK BAHSİ

1- Adağın Ödenmesini Emir Babı

1- (1638) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ite Muhammed b. Rumh b. Muhacir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şi-hâb'dan, o da Ubeydullah b. Abdillâlı'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayette bulundu ki, şöyle demiş:
Sa'd b. Ubade Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi veSellemJ'den, annesinin borcu olan bir adak hakkında fetva istedi. Annesi bunu Ödeyemeden ölmüş. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun namına onu sen ödeyİver!» buyurdular.

(...) Bize yine Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Mâlik'e okudum. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve İshâk b. İbrahim de İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bana Harmele b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Hişâm b. Urve'den, o da Bekir b. Vâil'den naklen rivaye etti.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den, .Leys'in isnâdiyle, onun hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Vasâyâ» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Nezir yâni adak: Bir kimsenin ibâdet veya sadaka gibi bir şeyi teberru' cihetiyle kendisine borç kılmasıdır. Nezir meşru' bir ibâdettir. İbâdet olması namaz, oruç ve sadaka gibi bir şeyle yapıldığı içindir. Meşru' olması da yapılan nezirlerin ödenmesi babında âyet ve hadîsler vârid olduğundandır. Teâlâ Hazretleri:
Nezirlerini ödesinler!» [1] buyurmuştur. Bu bâbta birçok hadîsler ve icma-ı ümmet de vardır. O hadîslerden biri de buradaki Sa'd b. Ubâde (Radiyaltahu anh) hadîsidir.
Hz. Sa'dın annesi Amra binti Mes'ûd 'dur. Amra binti Sa'd b. Kays 'dır diyenler de olmuştur. Bu kadın müs-fümanlığı kabul ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at etmiş ve hicretin ellinci yılında Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Settem) Dû-metü'l-Cendel gazasında iken vefat etmiş; oğlu Sa'd Radiyaüahu anh) yanmda imiş. Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)Eten. dimiz onun cenaze namazım kabrinin üzerine kılmış.
Amra (Radiyaüahu anh) 'nın ne adadığını bildiren eserler muhteliftir. Bazıları köle âzâdı olduğunu, bir takımları oruç, diğerleri sadaka adadığını göstermektedir. Kaadî Iyâz: «İhtimâl ki bu adak, hadîslerde beyan edilen şeylerden hiç biri değildir.» diyor.
Bu hadîsin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir: «Nezrin sa-hîh olduğuna ve iltizâm edilen şey taat ise onu ifânın vâcib olduğuna bütün müslümanlar ittifak etmişlerdir. Ma'sıyet yahut pazara girmek* gibi mubah bir şey ise o kimsenin nezri mün'akid olmaz; bizim mezhebe göre ona keffâret de lâzım gelmez. Cumhûr-u ulemânın kavli de budur. İmam Ahmed'Ie bir takım ulema keffaretin lüzumuna kail olmuşlardır. Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Onun namına o nezri öde!» buyurması, Ölen kimsenin borcu olan hakların ödenmesi icâbettiğine delildir. Bu hakların mâlî olanları bilit-tifak Ödenir. Bedenî ibâdetler hakkında hilaf vardır. Biz o hilafı bu kitabın muhtelif yerlerinde arzettik.
Sonra îmam Şafiî ile bir taifenin mezheplerine göre ölen kimsenin borcu olan zekât, keffâret ve nezir gibi mâlî haklar vasiyyeti olsun olmasın insan borcu gibi ödenir. îmam Mâlik, Ebû Hanîfe ve bunların arkadaşları: Bunlardan hiç bir şey ödemek îcâb etmez; meğer ki, vasiyyet etmiş ola! demişlerdir. Vasiyyet edilmeyen zekât hakkında Mâlikiyye uleması arasında hilaf vardır.»
Cumhura göre ölen kimsenin borcu olan nezir mâlî şeylerden değilse mirasçısına onu ödemek lâzım gelmediği gibi, nezir mâlî olup ölen şahıs geride mal bırakmamişsa yine Ödemesi îcâb etmez, fakat müstehab olur.
Zahirîler buradaki Sa'd (Raâiyallaku anh) hadîsiyle istid-îâl oderek ödemesi lâzım geldiğine kail olmuşlardır. Halbuki bu hadîste Hz. Sa'd'a annesinin borcunun ilzam suretiyle ödettirildiğine dair bir sarahat yoktur. İhtimâl annesinin terikesinden ödemiş, yahut kendi malından teberru' etmiştir. Cumhurun delili: Mirasçının ödemeyi iltizâm etmemiş olmasıdır. İltizâm etmedikçe ödemesi lâzım gelmez.

2- Nezir Yapmaktan Nehi ve Nezrin Bir Şeyi Geri Çevirmemesi Babı

2- (163») Bana Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi) tâbirim kullandı. Züheyr: Bize Cerîr, Mansur'dan, o da Abdullah b. Mürra'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayette bulundu; dedi. Abdullah şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün bizi adak adamaktan neb yetmeğe başladı ve :
«O hiç bir şeyi geri çevirmez; onunla sâdece cimri (nin elin) den (mal) çıkarılır.» buyuruyordu.

3- (...) Bize Muhammed b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) :, Bize Yezîd b. Ebî Hakim, Sitfyân'dan, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem)1den naklen rivayette bulundu ki:
«Nezir, bir şeyi ne (vaktinden) önceye aldırır; ne de sonraya bıraktırır. Onunla sadece bahîl (in elin) den (mal) çıkarılır.» buyurmuşlar.

4- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ İle İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız tbni'l-Müsennâ'mndır. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mansûr'dan, o da Abdullah b. Mürra'dan, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*den naklen rivayette bulundu ki: Nezri yasak etmiş ve:
«Şüphesiz ki, o bir hayır getirmez; onunla sâdece bahîl (in elin) den /mal) çıkarılır.» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Kâfide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Adem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mufaddal rivayet etti. H.
Bize Muhammed b, EI-Müsennâ ile İbni Beşşâr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan ve her iki râv Mansûr'dan bu isnâdla Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulundular.

5- (1640) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A1 -dülazîz yâni Derâverdî, Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'der naklen rivayette bulundu ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nezretmeyin, çünkü nezir kaderden hiç bir şeye fayda etmez; onunla sâdece bahîl (in elin) den (ma!) çıkarılır.» buyurmuşlar.

6- (...) Bize Muhammed b. El-Müseıına ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler- (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer
rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Alâ'yı. babasmdan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîallahüA leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nezri yasak etmiş ve:
«Şüphesiz ki, o kaderden bir şey geri döndüremez; onunla sadece bahîl (in elin) den (mal) çıkarılır.» buyurmuşlar.

7- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmaîl yâni tbni Ca'fer, Amr'dan —bu zât İbni Ebî Amr'dır— o da Abdurrahmân El-A'rac'dan, o da Ebû Hü. reyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Nezir Âdem oğluna Atlah'rn takdir etmediği bir şeyi yaklaştırmaz; lâkin nezir (bâzan) kadere muvafık düşer de bu sayede bahîl (İn elin) den, çıkarmak istemediği (malı) çıkarılır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb yâni îbni Abdirrahmân EI-Kaarî ile Abdülâzîz yâni Derâverdî rivayet ettiler.
Bunların ikisi de Amr b. Ebî Amr'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu rivayetleri Buhâri «Kader» ve «Eymân ve'n-Nüzûr* bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Nüzûr»de; îbni Mâce «Keffârât»da muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
îbni Ömer hadîsinde mahzûf cümleler vardır. Bu hadîsi tam olarak Hâkim île smâîlî, Saîd b. El-Hars E1 Ensârî'den rivayet etmişlerdir ki, meâlen şöyledir: Saîd b. El-Hars şunları söylemiş:
«îbni Ömer'in yanında idim. Derken 'ona Amr b. Kâb oğullarından Mes'ud b. Amr gelerek: Yâ Ebâ Abdirrahmân[2], benim oğlum İran'da Ömer b. beydillâh b. Ma'nıer ile beraber bulunuyordu. Orada şiddetli veba ve taun hastalıkları zuhur etmiş. Bunun üzerine eğer Allah oğlumu sağ bırakırsa Beytullah'a yürüyerek gitmesini boynuma borç ettim. Derken çocuk hasta olarak çıkageldi; sonra öldü. Ne buyurursun? dedi. îbni Ömer: (Müslümanlar) nezirden nehyedilmediler mi?
Peygamber (SallalIahÜ Aleyhi ve Setlem):
«Nezir ne bir şeyi (vaktinden) önceye aldırır; ne de sonraya bıraktı rrr. Onunla sâdece bahîl (in elin) den (mal) çıkarılır; buyurdular, sen nezrini İfâ et, dedi. Mes'ûd: Yâ Ebâ Abdi11âh; ben ancak oğlumun yürümesini nezrettim; dedi ise de îbni Ömer: Nezrini Öde! ihtarında bulundu.»
Saîd b. El-Hars suâl sahibini Saîd b. El-Müseyyeb'e göndererek meseleyi ona da sordurmuş. O da : «Oğlunun yerine sen yürü!» cevâbını vermiş.
Görülüyor ki, nezrin mukaddesata hiç bir te'siri yoktur." «Hastam iyileşirse kurban keseceğim» yahut -Oğlum askerden gelirse üç gün oruç tutacağım» diyerek adakta bulunmanın ne hastalığın düzelmesinde bir te'sîri yardır, ne de askerin dönmesinde. Ancak bazen mukadderat adak sahibinin arzusuna muvafık şekilde tecellî eder de nezrini ödemesi lâzım gelir. İşte bu rivâyetlerdeki «Onunla sâdece cimrinin elinden mal çıkarılır.» ifadesiyle buna işaret edilmiştir. Çünkü cimri insan kolay kolay sadaka veremez. O sadakası mukabilinde bir karşılık görmelidir ki, malına kıyabilsin. Hastası düzelirse sadaka adadığı için düzeldi sanır. Halbuki onun adağının takdîr-i İlâhîye bir tesîri yoktur. O iş zâten öyle olacaktır; çünkü öyle takdir olunmuştur.
Hadîsin bu cümlesi nezri îia etmenin vâcib olduğuna delildir. Nezir yapmanın hem men'edilmesi hem de istek hâsıl olduğunda adağın yerine getirilmesinin vâcib oluşu müşkilâttan sayılmıştır. Bâzıları bu müş-kili hail için şunları söylemişlerdir: «Yasak edilen nezir, kaderi değiştirir i'tikadiyle yapılandır. Adakla istenen şeylerin ekseriya meydana geldiğini gören nice insanlar nezrin kaderi değiştirdiğine inanırlar. İşte nezir bunun için yasak edilmiştir. Ama bir kimse faydanın, zararın ancak Allah Teâlâ'dan geldiğine inanarak nezrin bir vesile ve sebep kabilinden olduğunu bilirse o nezri ilâ etmek taat olur; böyle nezir yasak değildir.» Hadîsin siyakı bu tefsire uygundur.

3- Allah'a Ma'sıyet İçin Yapılan Nezirle Kulun Elinde Olmayan Bir Şeye Yapılan Nezrin İfası Gerekmediği Babı

8- (1641) Bana Züheyr b. Harb ile Alî b. Hucr Es-SaJdî rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o da Ebu'l-Mühelleb'den, o da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Sakîf (kabilesi) Benî Ukayl'in müttefiki idiler. Derken Sakîf Re-sûlvdlabfSalUıllahü Aleyhi ve Seileın) 'in ashabından iki kişiyi esîı ettiler. Re-sûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve SellemY'ın ashabı Benî Ukayl'den bir kişi esîr ettiler; onunla birlikte Adbâ' (ismindeki deve) yi de aldılar. Adam prangada olduğu halde Resûlültah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerine geldi. (Adam) :
— Yâ Muhammedi diye seslendi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına gelerek: «Ne isliyorsun?» diye sordu. Adam:
— Beni niçin aldm? Ve hacıları geçen (devey) i niçin aldın? dedi. (Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meseleyi büyültmek için) : «Seni müttefiklerin olan Sakîfin cinayetinden dolayı aldım! cevâbını
verdi. Sonra ondan ayrılıp gitti. Adam (tekrar) ona seslenerek:
— Yâ Muhammed, yâ Muhammedi dedi. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) merhametli ve nezaketli idi. Bu sebeple ona dönerek: «Ne istiyorsun?» diye sordu. (Adam) :

— Ben müstümanım, dedi. Resûîüllah (SaUallohii A leyhi ve Sellem) : «Eğer bu sözü kendi umuruna mâlik iken söylemiş olsaydın tamamiyle kurtulurdun! cevâbını verdi. Sonra çekildi gitti. (Adam tekrar) kendilerine seslenerek:
— Yâ Muhammet)! Yâ Muhammedi dedi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi' ve Sellem) yine yanına gelerek: «Ne istiyorsun?» diye sordu. (Adam) :
— Ben açım, beni doyur; susuzum, beni sula! dedi. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin hacetin bu mu?» dedi. Sonra (bu adam) o iki kişiye fidye yapıldı.
Imrân b. Husayn sözüne şöyle devam etmiş:
Ensârdan da bit kadın esir edildi; Adbâ dahî ele geçirildi. Kadın prangada idi. Halk develerini evlerinin önünde eğreklendiriyorlardi. Derken bir akşam bu kadın bağdan boşanarak develerin yanına geldi. Kadın bir deveye yaklaştı mı hayvan bÖğürüyordu. Nihayet Adbâ'ın yanına vardı. Fakat o böğürmedi; hem de pişkin bir deve idi... Hemen arka tarafına oturdu. Sonra hayvanı sürerek yola revan oldu.
Kadını (n kaçtığını) hissederek aradılar taradılar fakat kadın onları âciz bıraktı. Bir de eğer Allah kendisini kurtarırsa bu deveyi boğazlamayı Allah için nezretti. Medine'ye gelince halk kendisini görerek: İşte Adbâ' ResûlüIlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) in devesi!., dediler. Kadın, eğer Allak kendisini bu devenin üzerinde kurtarırsa onu mutlaka boğazlamayı nezrettiğini söyledi. Bunun üzerine ResûlüIlah {Sallallahü Aleyhi veSellem)'e gelerek meseleyi kendisine anlattıklarında:
«Sübhânâllah! Onu ne kötü cezalandırmış!.. Eğer Allah kendisini bunun üzerinde kurtarırsa onu mutlaka boğazlamayı nezretmiş!..
Günaha girmek için yapılan nezirle kulun elinde olmayan bir şeye yapılan nezrin îfâsı yoktur.» buyurdular.
İbni Hucr'un rivayetinde : «Allah'a ısyân etmek için nezir olmaz!» denilmiştir.

(...) Bize Ebu'r-Rabî' El-Ateki rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd yâni İbni Zeyd rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer, Abdülvehhâb Es-Sekafi'-den rivayet ettiler. Her iki râvi Eyyûb'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Hammad'ın hadîsinde : «Dedi ki : Adbâ' Benî Ukayl'den bir adamın idi. Hacıları geçenlerdendi.» ibaresi vardır. Yine onun hadîsinde: «Kadın ta'lîm terbiye görmüş bir devenin üzerinde geliverdi.» denilmiştir.
Sekafî'nin hadîsinde: «Bu hayvan ta'lîmli bir deve idi.» cümlesi vardır.
Adbâ': Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin devesidir. Bu hayvan gayet iyi cinsten olup önüne geçilmeyecek derecede sür'atli giderdi. «Hacıları geçen» ta'bîrinden murad da budur. Vaktiyle Benî Ukayl kabilesinden birinin malı imiş. Sonraları Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal etmiştir.
Kitabımızın «Hacc» bahsinde de görüldüğü vecihle Besûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem)'in Adbâ', Kasvâ' ve Ced'â' nâmlarında develeri vardı. Bunların üç ayrı deve mi yoksa bir devenin üç muhtelif adı mı olduğu ihtilaflıdır.
«Ben müslümanım» diyen esîre Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu sözü kendi umuruna malik iken söylemiş olsaydın tamamiyle kurtulurdun.» diye mukabelede bulunmuştur. Bu sözden murâd: Esîr edilmezden evvel müslüman olsaydın İslâmiyet sayesinde kendin esîr olmaktan kurtulur, malın da ganimet olarak alınmazdı. Esîr edildikten sonra müslüman olduğuna göre seni öldürüp öldürmemek muhayyerliği ortadan kalkar; köle yapmakla rıdye almak arasındaki muhayyerlik kalır, demektir.
Ensârdan esîr' edilen kadın Hz. Ebû Zerr (Radiyallahü anha) m karışıdır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- îslâmda fidye caizdir. Bir esîrin müslüman olması ganimet sahiplerinin onun üzerindeki hakkını ıskat etmez. Fakat esîr edilmezden önce müslüman olursa ganimet malı olmaktan kurtulur.
2- «Günaha girmek için yapılan nezrin îfâsı yoktur...» cümlesi şarap içmek gibi bir günahı işlemek için yapılan nezrin bâtıl olduğuna böyle bir sözden dolayı yemîn keffareti veya başka bir şey lâzım gelmeyeceğine delildir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Dâvûd-u Zahirî ve cumhûr-u ulemânın mezhepleri budur. îmam Ahmed , Hz. Âişe (Radiyallahü anha)'dan rivayet edilen bir hadîsle istidlal ederek yemîn keffâreti lâzım geldiğine kail olmuştur. Mezkûr hadîste:
«Allah'a isyan için nezir olma*; onun keffâreti yemin keffâretidir.»
buyurulmakta ise de bu hadîs bütün hadîs imamlarının ittifâkiyle zayıftır. Babımız hadîsindeki:
«Kulun elinde olmayan bir şeye yapılan nezrin ifâsı yoktur.» cümlesi, nezri, kendi milki olmayan bir şeye izafe etmesi hâline hamledilmiş-tir. Meselâ : «Hastam düzelirse filânın kölesini âzâd etmek boynuma borç olsun» yahut «Filânın elbisesini tesadduk etmek borcum olsun!» gibi sözlerle yapılan nezirler bu kabildendir. Fakat henüz milkinde olmayan bir şeyi iltizam eder de meselâ: «Hastam iyileşirse bir köle âzâd etmek borcum olsun!» derse o anda köleye sâhib olmadığı halde nezri şahindir.
3- Zarurette kadının yalnız başına da yola çıkabileceğine bu hadîsle istidlal edilmiştir. Dâr-ı harpten İslâm diyarına, hicret zaruret seferi olduğu gibi, kendisine kötülük teklif edilen kadının o yerden gitmesi de öyledir.
4- İmam Şafiî ile ulemadan bazıları bu hadîsle istidlal ederek kâfirlerin ganimet olarak aldıkları müslüman malının onların milki olamayacağını söylemişlerdir. îmam Âzam'la diğer bir takım ulemâya göre ise kafirler müslüman malını ganimet olarak alır da kendi memleketlerine götürürlerse o mala sahip olurlar.

4- Ka'ne'ye Yürüyerek Gitmeyi Nezreden Kimse Babı

9- (1642) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey', Humeyd'den, o da Sâbit'den, o da Enes'den naklen haber verdi. H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) :
Bize Mervân b. Muâviye El-Fezârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sabit, Enes'den naklen rivayet ett ki, Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem), iki oğlunun arasında götürülen bir ihtiyar görerek:
«Buna ne olmuş?» diye sormuş. — Yürümeyi nezretmiş, demişler. Resûlüllah (SallaUuhii Aleyhi ve Sillem) :
«Şüphesiz ki Allah bu adamın kendini azâb etmesinden müstağnidir.» buyurmuş ve (hayvana) binmesini emretmiş.

10- (1643) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteyhe ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsmâîl yâni îbni Ca'fer, Amr'dan —ki İbni Ebî Amr'dır— o da Abdurrahmân EI-A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu ki, Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve

Seliem) iki oğlunun arasmda onlara dayanarak giden bir ihtiyara yetişerek:
«Buna ne oldu?» diye sormuş. Oğulları:
— Yâ Resûlâllah, nezri vardı, cevabını vermişler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Bin ey ihtiyar! Zira Allah senden ve nezrinden ganîdir.» buyurmuş. Lâfız Kuteybe ile İbni Hucr'undur.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz yâni Derâverdî, Amr b. Ebî Amr'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Cezâü's-Sayd» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Eymân ve Nüzûr»da tahrîc etmişlerdir.
Oğullarının arasında onlara dayanarak güç halle yürüyebilen zâtın ismi bazılarına göre Kays'tır. Bir takımlar Kayser olduğunu söylemişlerdir. Künyesi Ebû İsrail 'dir.
Zahirîler bu hadîsle istidlal ederek: «Yürümekten âciz kalan kimseye hedy kurbanı lâzım değildir.» demişlerdir. Sair fukahâdan üç kavil rivayet edilir.
1- Hz. Alî ve Abdullah b. Ömer (Radiyallaiıu anh) dan rivayet olunan bir kavle göre Kâbe'ye yürüyerek gitmeyi nezre-den bir kimse bundan âciz kalırsa yürüyebildiği kadar yürür; yürüyemez oldu mu binek gider; ve bir koyun kurban eder Atâ, Hasan-ı Basrî İmam Âzam- ve İmam Şafiî buna kail olmuşlardır. İmam Âzam'a göre âciz kalmadan hayvana binenin hükmü de budur; yalnız yemininden döndüğü için keffaret verir.
2- İkinci kavle göre âciz kalan kimse geri döner; sonra tekrar hacceder; ve binek gittiği yeri yürür; buna hedy lâzım değildir. Bu kavil İbni Ömer, İbni Abbâs, İbni Zübeyr ,ile. İbrahim Nehaî ve İbni Cübeyr 'den rivayet olunmuştur.
3- Üçüncü kavle göre geri döner; binek gittiği yeri yürür; hedy kurbanı lâzımdır. İbni »Abbâs ile Nehaî 'nin birer kavli de bu olduğu gibi Saîd b. El-Müseyyeb ile İmam Mâlik dahî buna kail olmuşlardır.

11- (1644) Bize Zekeriyyâ b. Yahya b. Salih El-Mısrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Mufaddal yâni İbni Fadâle rivayet etti. (Dedi ki) Bana Abdullah b. Ayyaş, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Ebu'l-Hayr'dan, o da Ukbe b. Âmir'den naklen rivayet etti, ki şöyle demiş:
Kız kardeşim yalın ayak Beytullah'a yürümeyi adadı. Bana da bu meseleyi onun nâmına Resû\uİlah(SaUaUahü Aleyhi ve Seltem) 'e danışmamı emretti. Ben de danıştım:
«Hem yürüsün, hem bin»in!» buyurdular.

12- (...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize /Vbdiirrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebi Eyyûb haber verdi. Ona da Yezîd b. Ebî Habîb haber vermiş. Ona da Ukbe b. Amir El-Cühenî'den naklen Ebu'1-Hayr rivayet etmiş ki, Ukbe: «Kız kardeşim nezretti...» diyerek Mufaddal'in hadîsi gibi .rivayette bulunmuş; yalnız hadîste «yalın ayak» kaydını zik-retmemiş; «Ebu'1-Hayr Ukbe'den ayrılmazdı.» cümlesini ziyade etmiştir.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim ile İbni Ebî Halef de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Eyyûb haber verdi. Ona da Yezîd b. Habîb bu isnâdla Abdurrazzâk hadîsi gibi ihbarda bulunmuş.
Bu hadîsi Buhârî «CezâüVSayd» ve «Nüzûr» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Nüzûr»da tahrîc etmişlerdir.
Nezri yapan.kadın Hz. Ukbe 'nirr kız kardeşi Ümmü Hib-bân^binti Âmir 'dir. Bir rivayette bu kadının şişman olduğu, bu sebeple yürümek kendisine güç geldiği bildirilmiştir. Hadîsi muhtelif rivayetleri vardır. Bunlardan birinde:
«Ona emret de baş örtüsünü sarınsın, vasıtaya binsin ve üç gün oruç tutsun.» buyurulmuştur. Halbuki:
Yukarıdaki Enes ve Ebû Hüreyre (Radiyallahuanh) rivayetlerinde ihtiyara doğrudan doğruya hayvana binmesi emrolunuyor, bir şey istenmiyordu. Bu bâbta Nevevî şunları söylemiştir: «Birinci hadîs yürümekten âciz olanlara hamledilmiştir. Böylesi vasıtaya binebilir; ama kurban kesmesi îcâbeder. Ukbe 'nin kız kardeşi hadîsin gelince: Onun mânâsı, yürümeye kudreti olduğu zaman yürüsün, yürüyemediği yahut çok yorulduğu zaman vâsıtaya binsin. Bunun da hayvan kesmesi îcabeder; demektir.
Bu söylediğimiz her iki surette de hayvan kesmesi İmam Şafiî 'nin râcıh olan kavlidir. Ulemâdan bir cemaat da buna kaildir. Şâfiî'nin ikinci kavline göre ihtiyara hayvan kesmek vâcîb değil, mus-tehaptır. Yalın ayak yürüme meselesinde mutlaka yalın ayak bulunması şart değildir; ayakkabı da giyebilir. Ukbe'nin kız kardeşi hadîsinin «Süneni Ebî Dâvûd»daki rivayetinde kadının âciz kaldığı için hayvana bindiği bildirilmiştir...»

5- Nezir Keffareti Babı

13- (1645) Bana Hârûn b. Saîd EI-Eylî ile Yûnus. b. Abdilâlâ ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Yûnus (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize İbni Vehb rivayet etti, dediler. (Demiş ki) : Bana Amr b. El-Hâris, Kâ'b b. Alkame'den, o da Abdurrahmân b. Şumâse'den, o da Ebu'l-Hayr'dan, o da Ukbe b. Amir'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)rden naklen haber verdi ki ;
Nezir keffâreti, yemîn keffârefidir.» buyurmuşlar.
Nevevî'nin beyânına göre ulemâ bu hadîsten ne murâd edildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şâfiî1er'ce nezr-i lecâc kasdedilmiştir.
Nezr-i lecâc: İnâd ye ısrar nezri demektir. Meselâ: Birisiyle konuşmak istemeyen kimsenin: «Filânla konuşursam üzerime hacc farzolsun» demesi bu kabildendir. Konuştuğu takdirde nezrini yapmakla yemîn kefareti vermek arasında muhayyer olur.
Hanefîler 'den İmara Âzam'in son kavline göre bir kimse nezri, olmasını istemediği bir şarta bağlarsa ona bir yemîn keffâreti kâfidir. Nezrettiği şeyi yapmakla dahî borcunu ödemiş olur. Meselâ: «Filân adamla konuşursam bir sene oruç tutmak borcum olsun!» diyen kimse isterse bir yemîn keffâreti verir; dilerse orucu tutar. Fakat olmasını dilediği bir şarta bağlar, meselâ: «Hastam düzelirse bir sene oruç borcum olsun» derse mutlaka nezrini îfası gerekir. İmam Muhammed'in kavli de budur. Umumi belvâ dolayısiyle bâzı Hanefiyye ulemâsı bununla fetva vermişlerdir.
Ulemânın ekserisi bu hadîsi mutlak nezir mânâsına almışlardır. İmam Ahmed'le Şâfiîler 'den bazıları ma'sıyeti nezir mânâsına hamletmişlerdir. Şarap içmeyi adamak bu kabildendir.
Fukaha ve hadîs imamlarından bir cemaate göre ise bu hadîs bütün adak nevilerine şamildir. Onlarca bir kimse nezrin hangi nev'ini yaparsa yapsın yemîn keffâreti vermekle nezrini îfâ arsında muhayyerdir.

---

[1] Sure-i Bakara: 275

[2] İbni Ömer'in künyesidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Adağı Yerine Getirmek
2. Adağın Keffareti Hakkında
3. Allah'a İsyan Hususunda Adak Adama Yoktur
4. Beytu'l-Makdis'te Namaz Kılmayı Adayan Kimseye Mekke'de Namaz Kılması Yeter mi?
5. Adak Adama Yasağı
6. Allah'tan Başkasının Adına Yemin Etme Yasağı
7. Yeminde İstisna Payı Bırakma Hakkında
8. And İçmek Yemindir
9. Bir Şey İçin Yemin Eden, Sonra da Başkasını Ondan Daha Hayırlı Gören Kimse
10. Kişinin Mü'min Bir Köle Âzâd Etmesinin Gerekli Olduğu Zaman
11. Adam Bir Şey İçin, Yemininde Karşısındakinin Anladığından Başkasını Niyet Ederek And İçebilir (mi?)
12. Allah'ın İsimleriyle Yapılan Yeminde Durmak

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Adağı Yerine Getirmek

2337. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir kadın haccetmeyi adamış, sonra (bu adağını yerine getiremeden) ölmüş. Bunun üzerine kardeşi Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Selem) gelip O'na bunu sormuş. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona;
"Onun bir borcu olsaydı onu öder miydin?" buyurmuş. O;
"Evet" demiş. O zaman (Hz. Peygamber);
"O halde adağı yerine getir. Çünkü adak, yerine getirilmeye (borçtan) daha layıktır!" buyurmuş.[1]
2338. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Hafs rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfî'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Ben;
"Ya Rasûlullah, ben gerçekten cahiliye döneminde bir adak adamıştım. Sonra (bu adağımı yerine getiremeden) müslümanlık gelmişti, (şimdi nasıl yapayım?)" dedim de O;
"Adağını yerine getir" buyurdu.[2]

2. Adağın Keffareti Hakkında

2339. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah b. Zahr'dan, (O), Ebû Saîd er-Ruaynî'den, (O) Abdullah b. Mâlik'ten, (O da) Ukbe b. Amir el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Kız kardeşim Allah rızası için yaya olarak ve başına örtü almayarak haccetmeyi adamıştı. Ben de bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiştim de O, şöyle buyurmuştu:"
"Kız kardeşine söyle de başına örtü alsın, bineğe binsin ve üç gün oruç tutsun!"[3]
2340. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bana Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki;"
Ukbe'nin kız kardeşi Kabe'ye yaya gitmeyi adamış da Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Şüphe yok ki, kız kardeşinin adağına Allah'ın ihtiyacı yoktur! O, bineğe binsin ve Kabe'ye bir kurbanlık "hedy" göndersin!"[4]
2341. "Bize Saîd b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Amr b. Ebî Amr'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yolda) iki oğlunun arasında yürüyen bir ihtiyar görmüş ve
"Bu ihtiyarın durumu nedir?" buyurmuş. Oğulları;
"Yürümeyi adadı!" demişler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Bineğe bin. Çünkü sana ve senin adağına Allah'ın ihtiyacı yoktur!"[5]

3. Allah'a İsyan Hususunda Adak Adama Yoktur

2342. "Bize Ebû Nuaym baber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muheüeb'den, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne Allah'a isyan hususunda, ne de insanoğlunun sahip olmadığı şeyler hususunda adanılan adağı yerine getirmek yoktur!"[6]

Açıklama

Adak ("nezr"), bir kimsenin, Allah'ın (Cette Celaluhu) rızasını kazanmak, O'na yaklaşmak maksadıyla mubah olan bir işi yapmayı kendisine vacib kılması demektir. Kur'an-ı Kerim'de adakların yerine getirilmesi emre dilmekte[7] ve iyilerin bir vasfı olarak onların adağı yerine getirmeleri zikredilmektedir.[8] Binaenaleyh, adanan bir adağın yerine getirilmesi gerekir. Bununla beraber Allah'a (Celle Celaluhu) isyan olan hususlarda adak adamak haramdır. Böyle bir adak adandığında O yerine getirilmez. Yukarıdaki Hadis bunu göstermektedir. Bu durumda, yani haram bir şeyi yapmayı adamak gibi isyan içeren bir adak adanıp da o yerine getirilmediğinde, keffâretin gerekip gerekmediği konusunda ihtilâf vardır. Hanefîlerle bazı Şafiîler ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), ilgili Hadislere dayanarak bu durumda keffâretin gerekeceğini söylemişlerdir. Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre İse bu durumda keffaret gerekmez. Bu görüşte olanlar, isyan içeren adağın yapılmayıp, bunun yerine keffaret gerekeceğini gösteren Hadislerin zayıf olduğu görüşündedirler. Yukarıdaki Hadis, adama esnasında sahip olunmayan bir şeyin adanması halinde onun da yerine getirilmeyeceğini göstermektedir.[9]

2343. "Bize Hâlid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Talha b. Abdilmelik el-Eylî'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa o O'na itaat etsin; kim de Allah'a isyan etmeyi adarsa o O'na isyan etmesin!"[10]

4. Beytu'l-Makdis'te Namaz Kılmayı Adayan Kimseye Mekke'de Namaz Kılması Yeter mi?

2344. "Bize Hacâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, öğretmen Habib b. Ebî Bakıyye'den, (O) Atâ b. Ebî Rebâh'tan, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,"

Bir adam;
"Yâ Rasûlullah, ben hakikaten, eğer Allah sana (Mekke'nin) fethini müyesser kılarsa, Beytu'l-Makdis'te namaz kılmayı adamıştım, (şimdi nasıl yapayım?)" demiş. O da;
"Burada namaz kıl!" buyurmuş. (Adam ise adağım) O'na üç defa tekrar etmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"O halde işine (sen karar ver, istediğin gibi yap!)" buyurmuş.[11]

5. Adak Adama Yasağı

2345. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mansûr'dan, (O) Abdullah b. Mürre'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, adak adama, (olacak) hiçbir şeyi geri çevirmez. Onunla sadece hırs sahibi cimriden (bir şeyler) çıkarılır!"[12]

Açıklama

"Şu işim olursa şu kadar para sadaka vereceğim!" gibi dünyevi bir maksatla adakta bulunmak mekruhtur. Hatta bunu, işin adak sayesinde olacağına inanarak yapma halinde adak adama haranı olur. İbadet ve taatler sadece yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanma gayesiyle yapılır. Bu sebeple dünyevi bir maksatla adak adama, ibadet ve tâatın ruhuna aykırı olur. Zikredilen inançla adak adama ise insanı tehlikeye sokar. Adak adamayı meneden ve kınayan Hadislerin, bu tür adaklar hakkında olduğu söylenmiştir. Diğer taraftan bir şeyin olmasında veya olmamasında adak adamanın hiçbir etkisi yoktur. Adak kaderi değiştiremez. Allah Azze ve Celle ne takdir etmişse, o olur.[13]

6. Allah'tan Başkasının Adına Yemin Etme Yasağı

2346. "Bize el-Hakem ibnu'l Mübarek haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir yolculukta) Ömer'e kavuşmuştu. O bir süvari topluluğu içinde babasının adına yemin ederek yol alıyordu. O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz Allah sizi babalarınızın adına yemin etmekten menediyor. Bu sebeple kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin veya sussun!"[14]

7. Yeminde İstisna Payı Bırakma Hakkında

2347. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir şey için and içer, sonra da "inşaallah!" derse, o istisna payı bırakmış demektir!"[15]
2348. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir şey için and içer, sonra da; "inşaallah!" derse, o muhayyerdir, (serbesttir). Dilerse (yemin ettiği şeyi) yapar, dilerse yapmaz."[16]

8. And İçmek Yemindir

2349. "Bize Abdullah b. Sâlîh haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e, (bir rüyayı yorumladıktan sonra Hz. Peygamber'den, isabet ve hata ettiği yerleri açıklamasını yemin ederek istediğinde); *"And içme!"* buyurmuştu.[17]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Bu Hadisin (asıl rivayeti) biraz uzundur!" dedi.[18]

Açıklama

"Allah'a and içerim", "Allah'a yemin ederim" demek ile sadece "and içerim", "yemin ederim" demenin yemin sayılıp sayılmamaları konusunda farklı görüşler vardır. Hanefîlere göre bu ifadelerin hepsi, onlar söylenirken yemin etmeye niyet edilmemiş de olsa, yemin sayılırlar. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh), "and içerim", "yemin ederim" ifadelerinin, yemin etmeye niyet edilmesi halinde yemin olacaklarını söylemiştir. İmâm Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu son ifadeler, onlarla yemine niyet edilse de yemin olmazlar. "Allah'a and içerim" ifadesi de, ancak yemine niyet edilerek söylendiğinde yemin olur.[19]

9. Bir Şey İçin Yemin Eden, Sonra da Başkasını Ondan Daha Hayırlı Gören Kimse

2350. "Bize Ebu'l Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr'dan -ki O, İbn Muire'dir-, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Abdullah b. Amr adlı bir adamı el-Cemâcim zamanında[20] anlatırken işitmiştim, O şöyle demişti:"
Bir adam Adiyy b. Hâtim'den (birşey) istemiş, O da (ona verebileceği şeyleri bildirmişti. Ama adam onları kabul etmemişti. Bundan dolayı Adiyy kızmış ve (ona) hiçbir şey vermeyeceğine yemin etmişti. Sonra (adam Adiyy'in vereceği şeylere razı olmuş, bunun üzerine Adiyy de) şöyle demişti:
"Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kim bir şey için yemin eder de sonra başkasını ondan daha hayırlı görürse, o, daha hayırlı olanı yapsın ve yemininden dolayı keffâret versin!" buyururken işitmiş olmasaydım, (yeminimi bozup sana hiçbir şey vermezdim)."[21]
2351. "Bize Muhammed ibnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Semûre rivayet edip dedi ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Abdurrahman b. Semûre! Başkan olmayı isteme! Çünkü o sana (senin) istemenle verilirse, sen onunla yalnız bırakılırsın, ama o sana (senin) istemen olmaksızın verilirse, sana onun (güzelce yapılması) için yardım edilir. Ayrıca bir şey için yemin edip de sonra başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemininden dolayı keffâret ver ve daha hayırlı olanı yap!"[22]
2352. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yûnus'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Abdurrahman b. Semûre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Sonra (Süfyân) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti.[23]

10. Kişinin Mü'min Bir Köle Âzâd Etmesinin Gerekli Olduğu Zaman

2353. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Selemeden, (O da) eş-Şerîd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Muhakkak ki annemin bir köle âzâd etmesi gerekiyor. Benim ise hakikaten Nûb'lu[24] siyah bir cariyem var. Şimdi bu onun için yeter mi?" demiştim de O;

"Onu (buraya) çağır" buyurmuş, (gelince) de;
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ediyor musun?" diye sormuştu. O da;
"Evet" demişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"Onu âzâd et! Çünkü o mümin bir kadındır" buyurmuştu."[25]

Açıklama

Bazı günahların, kusurların bağışlanıp silinmesi için meşru kılınan çarelere "keffâret" denir. Nezrin yerine getirilmemesi ile yeminin bozulmasının keffâreti için şunlardan biri yapılır: Bir köle azâd etmek, on yoksul duyurmak veya on yoksul giydirmek. Bunlardan birini yapmaya güç yetiremeyen kimse üç gün oruç tutar.[26] Bu keffâret için âzâd edilecek kölenin müslüman olmasının şart olup olmadığı hususunda farklı görüşler vardır. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), yukarıdaki Hadise ve ilgili diğer Hadislere dayanarak onun müslüman olmasının gerektiğini söylemişlerdir. Hanefîlere göre ise, âzâd edilecek kölenin müslüman olması şart değildir. Onların delili, Mâide Sûresinin, mutlak olarak "bir köle âzâd etme"yi emreden 89. Ayetidir. Hanefîlere göre bu konudaki Hadisler "haber-i vahîd" oldukları için Kur'an'ın mutlak hükmünü takyîd edemezler. Aslında söz konusu Hadislerin mutlak nezir veya yemin keffâretine delâletleri de kesin değildir. Bu Hadislerin bazı rivayetlerinde görülmektedir ki, âzâd edilecek kölenin mü'min olup olmadığının araştırılması, mü'min bir özel âzâd etmenin nezr edilmiş olmasından dolayıdır. Yukarıda Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) koyduğu başlıkta bu hususa işaret var gibidir.[27]

11. Adam Bir Şey İçin, Yemininde KarşısındakininAnladığından Başkasını Niyet EderekAnd İçebilir (mi?)

2354. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Salih, babasından, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Senin yeminin, (kendisiyle konuşmakta olduğun) arkadaşının, seni doğruladığı (mânâ) üzerine (gerçekleşir)!"[28]

Açıklama

Bu Hadis, yeminin, yemin eden kimsenin muhatabının anladığı mânâda geçerli olacağını, insanın zahiren bir şey söyleyip içinden başka bir şey niyet etmesinin yemininde etkili olmayacağını göstermektedir. Aliyyu'l-Kârî'nin (Rahmetullahi Aleyh) Hanefî âlimlerden nakline göre bu Hadis, (hasım ve dâvâcı gibi) yemin ettirme hakkı olan bir kimsenin yemin ettirmesi hakkındadır. Yemin ettirme hakkı olmayan bir kimsenin yemin ettirmesi durumunda ise, yemin edenin niyeti geçerlidir. Yani o, yemininde dıştan bir şey söyleyip, içinden başka birşey niyet edebilir, yani "tevriye" yapabilir. Nevevî (Rahmetullahi Aleyh) ise bunun, hâkîmin veya vekilinin yemin ettirmesi hakkında olduğunu, onlardan başkasının yemin ettirmesi halinde yemin edenin niyetinin geçerli olacağını bildirmektedir. Bununla beraber, hâkim veya vekilinden başkasının yemin ettirmesi halinde de, bir hak sahibinin hakkı zayi olacaksa, "tevriye" yapmak caiz değildir.[29]

12. Allah'ın İsimleriyle Yapılan Yeminde Durmak

2355. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Musa b. Ukbe'den, (O) Sâlim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ın (çoğu kere) kendisiyle and içtiği yemin şuydu:
"Hayır, kalpleri evirip çeviren kimseye andolsun ki..."[30]

---

[1] Bkz. 1775. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166
[2] Buhari, Eyman, 29(7/233); Müslim, Eyman, 27(3/1277); Ebu Davud, Eyman, 32(3/242); Nesai; Eyman, 36(7/20); Tirmizi, Nuzûr, 11(4/112-113); İbn Mace, Keffârât, 18(1/687); Müsned, 1/37, 2/20., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166-167
[3] Ebu Davud, Eyman, 23(3/233); Nesai, Eyman, 33(7/19); Tirmizi, Nuzûr, 10(4/16); îbn Mace, Keffaret, 20(1/689); Müsned, 4/145, 149, 151. Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Cezau's-Sayd, 27(2/220); Müslim, Nuzûr, 11(2/1264). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/167
[4] Ebu Davud, Eyman, 23(3/234); Müsned, 1/239, 253, 311., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/168
[5] Müslim, Nezr, 10(3/1264); Ebu Eyman, 23(3/235); İbn Mace, Keffârât, 20(1/689); Müsned, 2/373., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/166-168
[6] Nesai, Eyman, 31(7/18); İbn Mace, Keffârât, 16(1/686). Ayrıca bkz. 2508. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169
[7] Hac: 22/29.
[8] İnsan: 76/7.
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169-170
[10] Buhari, Eyman 28(7/233); Ebu Davud, Eyman, 22(3/232); Tirmizi, Nuzûr, 2(4/104); Nesai, Eyman, 27-28(7/16); İbn Mace, Keffârât, 16(1/687); Muvatta, Nuzûr, 8(2/476); Müsned, 6/36, 41, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/169-170
[11] Ebu Davud, Eyman, 24(3/236); Müsned, 3/363); Müstedrek, 4/304-305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/171
[12] Buhari, Eyman' 26(7/232); Müslim, Nezr, 2(3/1260-1261); Ebu Davud, Eyman, 21(3/ ^2); Nesai, Eyman, 24-25(7/15); İbn Mace, Keffarât, 15(1/686); Müsned, 2/61, 118., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/172
[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/171-172
[14] Buharı, Eyman, 4(7/221); Müslim, Eyman, 3(3/1267); Ebu Davud, Eyman, 5(3/222), Nesai, Eyman, 4-5(7/4-5); Tirmizi, Nuzûr, 8(4/110); İbn Mace, Keffarât, 2(1/677); Muvatta, Nuzûr, 14(2/480); Müsned, 2/11, 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173
[15] Ebu Davud, Eyman, 11(3/225); Nesai, Eyman, 39(7/23); Tirmizi, Nuzur, 7(4/108); Müsned, 2/10, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173-174
[16] Ebu Davud, Eyman, 11(3/225); Nesai, Eyman, 18(7/12; İbn Mace, Keffârât, 6(1/680); Müsned, 2/6, 48, 153., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/173-174
[17] Buharı, Eyman, 9(7/223), muallak olarak); Ebu Davud, Eyman, 13(43/226); Müsned, 1/ 219. Ayrıca 2162. Hadise bkz.
[18] Bu Hadisin uzun bir rivayeti için bkz. 2162. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/175
[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/174-175
[20] Bununla' muhtemelen, Haccac ile İbnul-Eş'as arasında Kufe'ye yakın bir yer olan Deynı 1-Cemacim'de meydana gelen savaş zamanı kastedilmektedir.
[21] Müslim, Eyman, 15(3/1272); Nesai, Eyman, 16(7/10-11); İbn Mace, Keffarât 7(1/681)-Musned, 4/256-259; Tayâlisî, s. 138., Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/176
[22] Buhari, Eyman, 1(7/216); Müslim, Eyman 19(3/1273); Müsned, 5/63; Nesai, Eyman, 15(7/10). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/177
[23] Buhari, Ahkâm, 6(8/106); Müslim, Eyman, 19(3/1274); Ebu Davud, Eyman, 17(3/229); Nesai, Eyman, 16(7/11); Tirmizi, Nuzûr, 5(4/106); Müsned, 5/61, 62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/175-177
[24] Nub'lar, Sudan'da yaşayan zenci bir topluluktur.
[25] Ebu Davud, Eyman 19(3/230); Nesai, Vesaya, 8(6/211); Müsned, 4/222, 388, 389., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/178
[26] Bkz. Maide: 5/89.
[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/177/178-179
[28] Müslim, Eyman 20(3/1274); Ebu Davud, Eyman, 8(3/224); Tirmizi, Ahkam, 19(3/636); İbn Mace, Keffârât, 14(1/686); Müsned, 2/228, 331; Dârekutnî, 4/157., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/179
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/179-180
[30] Buhari, Eyman, 3(7/217); Ebu Davud, Eyman, 12(3/225); Nesai, Eyman, 1(7/3); Tirmizi, Nuzûr, 12(4/113); İbn Mace, Keffarât, 1(1/677); Muvatta, Nuzûr, 15(2/480, belağ olarak); Müsned, 2/67, 68,127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/180

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38- ÂDÂB BAHSİ
1- Ebü Kasım Künyesini Takınmaktan Nehiy ve Müstehab Olan İsimlerin Beyanı Babı
2- Çirkin İsimler Koymanın, Nafi' ve Benzeri İsimlerin Keraheti Babı
3- Çirkin İsmi Güzele Çevirmenin, Berra İsminin Zeynep, Cübveriye ve Benzerleriyle Değiştirmenin Müstehab Oluşu Babı
4- Melikül Emlak ve Melikül Mülük Adlarını Takınmanın Haram Kılınması Babı
5- Çocuk Doğduğu Zaman Çiğnem Yapılmasının ve Çiğnem Yapacak Salih Bir Zata Götürülmesinin Müstehab Oluşu, Doğduğu Gün Adının Konabilmesi ve Abdullah, İbrahim Vesair Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) İsimlerini Koymanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
6- Oğlundan Başkasına: Ey Oğulcuğum, Demenin Cevazı ve Bunu Latife İçin Söylemenin Müstehab Oluşu Babı
7- İzin İsteme Babı
8- Kim O! Denildiği Vakit İzin İsteyenin: Ben! Demesinin Keraheti Babı
9- Başkasının Evine Bakmanın Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkabilmiştir:
10- Ansızın Görme Babı

38- ÂDÂB BAHSİ

1- Ebü Kasım Künyesini Takınmaktan Nehiy ve Müstehab Olan İsimlerin Beyanı Babı

1- (2131) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' ile İbni Ebi Ömer rivayet ettiler, (Ebû Küreyb anberanâ; İbni Ebî Ömer haddesena tâbirlerini kullandılar.) Lâfız İbni Ebi Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Mervan (yâni El-Fezârî) Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir adam Bakî'de birine:
— Yâ Ebe'l-Kâasım! diye seslendi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona bakarak:
— Yâ Resûlallah! dedi. Adam:
— Ben seni kastetmedim. Filânı çağırdım, dedi. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Benim ismimi takının ama künyemi takınmayın!» buyurdular.

2- (2132) Bana İbrahim b. Ziyad rivayet etti. (Bu zâtm lâkabı Se-belan'dır.) (Dedi ki) : Bize Abbâs b. Abbâd, Ukeydullah b. Ömer ile kardeşi Abdullah'dan naklen haber verdi. Bu hadîsi onlardan 144 senesinde dinlemiş, onu Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etmişler. İbni Ömer (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, sizin Allah'a en sevimli gelen isimleriniz Abdullah ve Abdurrahmandır.» buyurdular.

3- (2133) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. (Osman : haddesena; İshâk : ahberanâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerîr Mansur'dan, o da Salim brEbi'l-Ca'd'dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Bizden bîr adamın oğlu dünyaya geldi de adını Muhammed koydu. Bunun üzerine kavini ona :
— Sana Resûlüllah (ScıllaUahıı Ale\hi ve Selleıni'in ismini koymaya müsaade etmeyiz, dediler. O da çocuğunu sırtına yüklenerek yola çıktı ve onu Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemye getirerek şöyle dedi:
— Yâ Resûlallah! Bir oğlum dünyaya geldi de adını Muhammed koydum. Ama kavmin bana: ResûiüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ın ismini koymana müsaade etmeyiz, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem);
«Benim ismimi takının ama künyemi takınmayın. Ben ancak Kâasım'ım, sizin aranızda taksim yaparım.» buyurdular.

4- (...) Bize Hennad b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser Husayn'dan, o da Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Câbir b. AbdiiİAh'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bizden bir adamın oğlu dünyaya geldi de adını Mııhammed koydu:
— Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'den emir almadıkça biz sana onun künyesini takamayız, dedik. O da giderek :
— Gerçekten bir oğlum dünyaya geldi de ona Resûlüüilah'in adını koydum. Ama kavmim: Peygamber (SaUaliahü Aleyhi ve Üellem 'den İzin al da Öyle diyerek onun künyesini koymama razı olmadılar. Bunun üzerine:
«Benim ismimi takın! Ama künyemi takınmayın. Ben ancak Kâa»m olarak gönderildim. Aranızda taksim yaparım.» buyurdular.

(...) Bize Rifâa b. Heysem El-Vâsıfî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâli d (yâni Tahhân) Husayn'dan bu isnadla rivayette bulundu. Ama : «Ben ancak Kâasım olarak gönderildim, aranızda taksim yaparım.» cümlesini anmadı.

5- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', A'meş'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Saîd El-Eşecc dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Câbir b Abdillah'dan naklen rivayet etti. Câbîr şöyle demiş: ResûJüHah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Benim ismimi takının ama künyemi takınmayın! Çünkü ben Ebû'l-Kâasım'ım, aranızda taksim yaparım.» buyurdular. Ebû Bekr'in rivayetinde «tekennev» yerine «la tektenû» ibaresi vardır.

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den bu isnadla rivayette bulundu ve :
«Ben ancak taksimci kılındım. Aranızda taksim ederim.» dedi.

6- (...) Bize Muhammed b. Miisennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi Sâlim'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet ederken dinledim.
Ensardan bir adamın bir oğlu dünyaya gelmiş de adını Muhammed koymak istemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e gelerek sormuş, o da:
«Ensâr iyî etmişler... Benim ismimi koyun ama künyemi takınmayın!» buyurmuşlar.

7- (...) Bize Eoû Bekr b. Ebî Şey be île Muhammet) b. Müsennâ ikisi birden Muhammed b. Ca'fer'den, o da Mansûr'dan naklen rivaye ettiler. H.
Bana Muhammed b. Amr b. Cebele rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Ca'fer) rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti.
Her iki râvi Şu'be'den, o da Husayn'dan naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bana BİŞr b. HâlİD de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Cafer) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be Süleyman'dan rivaye etti.
Bu râvilerin hepsi Salim b. Ebî Ca'd'den, o da Câbir b. Abdillah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bize İshâk b. İbrahim EI-Hazalî ile, İshâk b. Mansûr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Biz Şu'be, Katâde ile Mansur, Süleyman ve Husayn b. Abdirrahman'dan rivayet etti. (Demişler ki) : Biz Salim b. Ebî Ca'd'ı, Câbir b Abdillah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen hadîslerini yukarda zikrettiğimiz zevat gibi rivayette bulunurken işittik. Nadr'ın Şu'be'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle demiştir: Bu hadîste Husayn ile Süleyman ziyade ettiler. Husayn dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak taksimci olarak gösterildim. Aranızda taksim yapanım.» buyurdu. Süleyman ise : «Ben ancak taksimciyim, aranızda taksim yaparım» dedi.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ikisi birden Süfyan'dan rivayet ettiler. Amr dedi ki : Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbıii Munkedir rivayet etti. Kendisi Câbir b. AbdİIlah'ı şöyle derken igitmiş : Bizden bir adamın oğlu dünyaya geldi de adını Kâasım koydu. Biz:
— Sana Ebû'I-Kâasım künyesini vermeyiz. Hem sana göz açtırmayız, dedik. Bunun üzerine Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bunu ona anlattı, o da :
«Oğlunun ismini Abdurrahman koy!» buyurdular.

(...) Bana Ümeyye b. Bistam da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid (yâni İbni Zürey') rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr dahi rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İsmail (yâni İbni Uleyye) rivayet etti.
Her iki râvi Ravh b. Kâasmı'den, o da Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den, İbni Uyeyne'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız o «Sana göz açtırmayız» cümlesini anmamıştır.

8- (2134) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b Uyeyne, Eyyûb'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken dinledim. Ebû'l-Kâasım (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) :
«Benîm ismimi koyun ama künyemi takmayın!» buyurdular. Amr Ebû Hiireyre'den, dedi, «semi'tû» demedi.

9- (2135) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. AbdİIlah b. Nünıeyr, Ebû Said El-Eşecc ve Muhammed b. Müsennâ El-Anez rivayet ettiler. Lâfız İbni Nümeyr'indir. (Dediler ki) : Bize İbni İdris babasından, o da Simâk b. Harb'den, o da Alkame b. Vâil'den, o da Muğîre b. Şu'be'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Necrâna geldiğim vakit bana sordular, dediler ki:
— Sîz Ebû Harun'un kız kardeşi diye okuyorsunuz. Halbuki Musa, İsa'dan şu ve şu kadar sene öncedir! Resûlüllah (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem) in yanına gelince bunu kendisine sordum da :
«Onlar kendilerinden önceki Peygamberlerinin ve sulehamn adlarını koyarlardı.» diye cevâb verdi.
Bu rivayetlerden Enes hadîsini Buhârî «Kîtâbu'1-Büyû»'-da, Câbi r hadîslerini «Fartu'l-Humus» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Hüreyre hadîsini «Kitâbu'l-Menâkıb»'de tahrîc etmiştir. Bu babda Sünen sahipleriyle diğer hadîs uleması birçok hadîsler rivayet etmişlerdir. Bunların mecmuu Resûlüllah (SaUaliahü Aleyhi ve Setlem)7in ümmetine kendi ismini koymalarına izin verdiğini, fakat künyesini takmalarına izin vermediğini bildirmektedirler. Hz. A1i'ye ise doğacak çocuğuna isim ve künyesini takmasına ruhsat vermiştir. Bu sebeple ulemâ bu meselede birçok mezheblere ayrılmışlardır. Kaadî Iyâz'la başkaları bu mez-hebleri toplamış, mecmuu altıyı bulmuştur. Şöyle ki:
1- İmam Şafiî ile Zâhirîler'e göre adı Ahmed, Muhammed olsun olmasın hiç bir kimseye Peygamber (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin künyesi olan Ebû .Kâasım nâmını almayı helâl görmemişlerdir.
2- Bâzılarına göre buradaki nehiy neshedilmiştir. İlk zamanlar da yasak edilmişti. Binâenaleyh bugün her isteyen Ebû'l-Kâasım künyesini alabilir. İmam Mâ1ik'in mezhebi budur. Selefin cumhuru ile ekser ulemânın kavilleri budur. Nitekim i!k asırdan beri pek çok kimseler Ebû'l-Kâasim künyesini takınmış ulemâdan buna itiraz eden bulunmamıştır.
3- İbni Cerir'in mezhebine göre hadîs neshedilmemiştir. Ancak buradaki nehiy bu işin haram olduğunu değil, edep ve nezâket için tenzîhen mekruh olduğunu göstermektedir.
4- Ebû'l-Kâasım künyesini takmak yalnız ismi Muhammed veya Ahmed olanlara yasak edilmiştir. Bu isimlerden birini almayanlara Ebû'l-Kâsım künyesini takınmakta bir beis yoktur. Selefden bir cemaatın mezhebi de budur. Onlar bu hususta Hz Câbir'den merfû bir hadîste rivayet etmişlerdir.
5- Ebû'l-Kâasım künyesini takınmak mutlak surette yasaktır. Babasına Ebû'l-Kâasım denilmesin diye çocuğa Kasım adım koymak da memnudur. Mervan b. Hakem bu sebepten Kâasım ismindeki oğlunun adını değiştirerek Abdü1 Melik koymuştur.
6- Muhammed ismi mutlak surette memnû'dur. Bu hususta künyesinin bulunup bulunmaması da hükmen birdir. Çünkü bir hadîste Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem):
«Çocuklarınıza Muhammed ismini koyuyor, sonra onlara lanet ediyorsunuz.» buyurmuştur, Hz. Ömer Kûfeliler'e mektup yazarak çocuklarına Peygamber ismi koymamalarını tenbih etmiş, Medine1i1er'den bir cemaata da çocuklarına koydukları Muhammed ismini değiştirmelerini emretmiştir. Nihayet bunlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in izin verdiği söylenince değiştirme isteğinden vaz geçmiştir. Kaadî Iyâz diyor ki : «Hz. Ömer'in bunu Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ismine hürmet ve ta'zim için yapılmışa benziyor. Tâ ki hürmeti ayaklar altına alınmasın. «Hz. Ömer'in bunu yasak etmesine sebep bir adamı Muhammed b. Zeyd'e söğerken işitmesİdir, diyenler de vardır. Hattâ Muhammed'i çağırarak: «Görüyorum ki, senin sebebinle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soğuluyor. Vallahi bundan sonra yaşadığın müddetçe Muhammed diye çağrılmıyacaksın!» diyerek ismini Abdurrahman'a

çevirdiği rivayet olunur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ben ancak taksimciyim, aranızda taksim yaparım!» sözünden mu-rad: «Ben mücerret oğlumun adı Kâasım diye Ebu'l-Kâasım namını almış değilim, bilâkis bana Kâasım adı verilirken ezelde dinî ve dünyevî hususatta taksimci olmam mânâsı nazarı itibara alınmıştır. Binâenaleyh ben ne zât hususunda, ne de isim ve sıfatta sizin gibi değilim» demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in taksimciliğinden maksat mîras ve ganimetleri zekât, fey' vesair miktarları Allah'ın tebliği ile ümmet arasında paylaştırmasıdır.
Oğlunun ismini Muhammed koyan zâta ensârın : «Sana Re-sûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in ismini vermeye müsâade etmeyiz» demelerinin mânâsı, sana Ebû Muhammed denilmesine müsaade edemeyiz, demektir. Nitekim rivayetlerin birinde o zâtın oğluna Kâasım adı verdiğini, ensârın buna da itiraz ettiklerini görüyoruz. Çünkü bu seferde o zata Ebû'l-Kâasım denilecektir. Resûl-i Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ensârın bu itirazlarını yerinde bulmuş ve : «En-sar iyi etmişler» buyurarak doğan çocuklara Muhammed ismi verilmesine müsaade etmiş. Ebû'l-Kâasım künyesine müsaade bu-yurmamıştır.
Ebû'l-Kâasım 'dan gayri bütün künyelerin kullanılması caiz olduğuna ulema ittifak etmişlerdir.
(Yerinde de izah ettiğimiz vecihle künye lâkabın bir nev'idir. Yalnız lâkab ekseriya zemmi tazammum eder. Künye ise bilâkis medih bildirir. Lâkabdan bir farkı da «Eb» veya «ûm» kelimeleriyle başlamasıdır. Ebû Bekr, Ebû Fâtıme, Ümmü Süleym ilâh.)
Necranlılar'ın Hz. Muğîre'ye sordukları suâlin mânâsı şudur: «Siz Kur'ân'da Hz. Meryem için ey Harun'un kız kardeşi denildiğini okuyorsunuz. Halbuki Musa (Aleyhisselâm) Hz. İsa'dan asırlarca Önce dünyaya gelmiştir. Hz. Harun, Musa'nın kardeşi; Hz. Meryem ise îsa (Aleyhisselâm) 'in annesidir. Şu halde nasü olur da Hz. Meryem kendinden yüzlerce sene önce yaşayan Harun (Aleyhisselâm)'in kız kardeşi olabilir.» Anlaşılıyor ki, Hz. Muğîre bu suâlin cevâbını verememiş, Medîne'ye döndüğünde onu Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellemi'detn öğrenmiştir.
ResûlüHah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) }in verdiği cevap şudur:
«Onlar kendilerinden Önceki Peygamberlerinin ve sülehanın adlarını koyarlardı.» Yani Hz. Meryem zamanında insanlar eski peygamberlerin ve sulehânin adlarını koyarlardı. Hz. Meryem de Harun isminde bir şahsın kız kardeşi idi. Yoksa Hz. Musa 'nın kardeşi olan Hârun'un kız kardeşi değildir. Maamafih aralarında bin senelik bir zaman olmasına rağmen Hz. Meryem, Harun {Aleyhisselâm) m sülâlesindendi. Onunla kardeşlik tabakasında birleşiyordu, diyenler de olmuştur. Bu son hadîsle ulemâdan bir cemâat doğan çocuklara Peygamber ismi koymanın caiz olduğuna istidlal etmişlerdir. Nitekim Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) oğlunun ismini İbrahim koyarak bu cevazı fiilen göstermiştir. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre ulemâdan bâzıları çocuklara Melâike ismi koymayı kerih görmüşlerdir. Hâris b. Miskin'in kavli budur. İmam Mâlik çocuklara Cibril ve Yasin adlan verilmesini kerih görmüştür.

2- Çirkin İsimler Koymanın, Nafi' ve Benzeri İsimlerin Keraheti Babı

10- (2136) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Efaî Şeybe rivayet ettiler. (Ebû Bekir dedi ki : Bize Mu't emir b. Süleyman, Rukeyn'den, o da babasından, o da Semura'dan naklen rivayet etti. Yahya ise : Bize Mu'te-mir b. Süleyman haber verdi, dedi. (Demiş ki) : Rukeyni babasından, o da Semûra b. Cündep'den naklen rivayet ederken dinledim.) Şöyle demiş: Resûlüllah iSaiîallahü Aleyhi ve Sellem) kölelerimize dört isim vermemizi bize yasak etti. Eflah, Kabâh, Yesâr ve Nâfi.

11- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr Rukeyn b. Rabi'den, o da babasından, o da Sem ura b. Cündep'ten naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Oğluna Rabâh, Yesâr, Eflah ve Nâfi' adı koyma!» buyurdular.

12- (2137) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti- (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr Hilâl b. Yesâf'dan, o da Rabi' b. Umeyle'den, o da Semûra b. Cündep'den naklen rivayet etti. Semûra şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah indinde sözün en makbulü dörtdür : Allah'ı tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur, Allah'dan başka ilâh yoktur ve Allah en büyüktür (sözleri). Bunların hangisinden baslasan sana zarar etmez. Ama sakın çocuğuna Yesâr, Rabâh, Necîh ve Eflah adlarını koymayasın! Çünkü sen orada mı o dersin, orada olmaz da! hayır! der.» buyurdular. (Itâvi demiş ki, bunlar dört sözdür. Benim üzerimden fazlalaştırmayın!)

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Cerîr haber verdi. H.
Bana Ümeyye b. Bîstâm dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Ziiiey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh (Bu zât İbni Kâasım'dır) rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Bessâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Mansûr'dan Züheyr'in isnadı ile rivayette bulunmuşlardır. Cerîrle Ravh'ın hadîsi kıssasiyle Züheyr'in hadîsi gibidir. Şu'-be'nin hadîsine gelince, onda yalnız çocuğa isim koyma zikredilmiş, dört söz zikredilmemiştir.

13- (2138) Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Ab-dillâh'ı şöyle derken işitmiş. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) Ya'lâ, Bereket, Eflah, Yesâr, Nâfi' ve buna benzer isimleri koymaktan nehyet-mek istedi. Sonradan bunlardan sükût buyurduğunu gördüm. Artık hiç bir şey söylemedi. Sonra Resûlüllah fSallailahü Aleyhi ve Seliem) bundan nehy etmeden dünyadan gitti. Bilâhare Ömer bunları yasak etmek istedi. Sonra o da bıraktı.
Kaadî Iyâz bu hadîsin ekser nüshalarında Ya'lâ yerine Mukbi1 zikredildiğini, Ya'lâ 'nın hata olacağını söylemişse de Nevevî bunu reddetmiş: «Kaadî'nin inkâr ettiği münker değil, bilâkis hem rivayetçe, hem mânâca sahîh ve meşhur olan odur.» demiştir.
Hâvinin : «Benim üzerimden fazlalaştirmayın...» sözünden murad; dörtten başka benden bir şey nakletmeyin. Meselâ : Beş veya altı isim söylemişim gibi göstermeyin, demektir.
Nevevî : «Bunda dört isme kıyas ve onlara kendi mânâlarındaki bazı isimleri katmak men edilmiş değildir. Ulemâmız diyor ki: Eu hadîste zikredilen isimleri ve o mânâdaki başka isimleri koymak mekruhtur. Kerahet yalnız bu dört isme mahsus değildir. Hem bu kerahet; kerahet-i tahrimiyye değil, kerâhet-i tenzîhiyyedir. Kerahetin illetini Peygamber {Sallailahü Aleyhi ve Seliem) (Çünkü sen orada mı? dersin; o da hayır! der) kavîiyle beyan buyurmuş, bu cevaptaki çirkinliği kerih görmüştür. Çok defa bu cevap bazı insanları teşe'üme sevkeder» diyor.

Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) 'in bu isimleri koymaktan men etmek isteyip, sonra vaz geçmesinin mânâsı: Haram kılmak istemiş sonra bundan vaz geçmiş demektir. Kerahet-i Tenzîhiyye ifâde eden nehiy başka hadîslerde de vardır.

3- Çirkin İsmi Güzele Çevirmenin, Berra İsminin Zeynep, Cübveriye ve Benzerleriyle Değiştirmenin Müstehab Oluşu Babı

14- (2139) Bize Ahmed b. Han bel ile Züheyr b. Harb, Muhammed b. Müseıınâ, Ubeydullah b. Saîd ve Muhammed b. Beşşar rivaye ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem) Asiye ismini değiştirmiş ve:
«Sen Cemîle'sin!» buyurmuştur.
Ahmed «Ahberanî» yerine -an» demiştir.

15- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bisse Hasen b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Selem Ubeydullah'dan, o da Nâfı'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki: Ömer'in bir kızına Âsiye denilirnıiş. Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem) ona Cemile adını takmış.

16- (2140) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Amr'ındır. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Talha oğullarının azatlısı Muhammed b. Abdirrahman'dan, o da Küreyb'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Cüveyriye'nin ismi Berra idi. Besûlül-lah (Sallaîlahü Aleyhi ve SeİIe/n) onu Cüveyriye'ye çevirdi. (Birisi için) Ber-ra'nın yanından çıktı, denilmesini kerih görüyordu. İbni Ebî Ömer'in Küreyb'den rivayet ettiği hadîste (râvi) İbnü Abbâs'dan işittim, demiştir.

17- (2141) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Atâ' b. Ebî Meymûne'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Râfi'i, Ebi Hüreyre'den rivayet ederken dinledim. H.
Bize Ubeydullah b. Muaz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ata' b. Ebî Meymûne'den, o da Ebi Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Zeyneb'in ismi Berra imiş. O kendisini temize çıkarıyor, demişler. Onun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ona Zeyneb ismini vermiş. Hadîsin lâfzı İbni Beşşâr'dan geri kalanlarıdır. İbni Ebî Şeybe : Bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'be'den rivayet etti, dedi.

18- (2142) Bana İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsa b. Yûnus haber verdi. H.
Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
HeAiki râvi demişler ki : Bize Velid b. Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mnhammed b. Amr b. Atâ* rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zeyneb binti Ümmü Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Benim ismim Berrâ idi. Re-sûlüllah ^SallaUahii Aleyhi ve Setiem) bana Zeynel ismini verdi.
Zeyneb demiş ki: Resûlüllah'ın yanına Zeyneb binti Cahş girdi. Onun ismi de Berrâ îdi. Ona da Zeyneb ismini verdi.

19- (...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HâşİM b. Kâasım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Muhammed b. Amr b. Atâ'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ben kızıma Berra ismini verdim. Müteakiben Zeyneb binti Ebî Seleme bana şunu söyledi: Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) bu isimden nehiy buyurdu. Benim adım da Berra idi. Resûlüllah (SallaUahi Aleyhi ve Sellem) :
«Kendinizi temize çekmeyin! Allah sizin iyi olanlarınızı pek âlâ bilir.» dedi. (Oradakiler) :
— Ona ne isim verelim? diye sordular. «Zeyneb İsmini verin.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî ile İbni Mâce -Kitâbu'l-Edeb-'de tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîslerden çirkin ismin güzel bir isimle değiştirilmesi gerektiği anlaşılıyor.
Berrâ: Birr'den müştaktır. Birr tâat mânâsına gelir. Şu halde Berrâ : îyi olan kişi mânâsına gelir ki, bazılarının Hz. Zeyneb hakkında «Kendini temize çekiyor.» demelerinin sebebi budur. Hz. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Kendinizi temize çekmeyin!» sözü ile işaret ettiği de budur. Yâni: Kendinize iyi mânâsına gelen Berrâ adını takıp da bununla iyi olduk sanmayın, Allah kimin iyi olduğunu herkesten âla bilir, demek istemiştir.
Peygamber 'Sallullahü Aleyhi ve Seilem) 'in ashabı kiramdan birçoklanm adlarını değiştirdiği sahîh hadîslerle sabit olmuştur. Bu değiştirmenin illeti kendini temize çekmek yahut teşe'ümdür.

4- Melikül Emlak ve Melikül Mülük Adlarını Takınmanın Haram Kılınması Babı

20- (2143) Bize Saîd b. Amr El-Eş'asî ile Ahmed b. Hanbel ve Ebû Bekr b. Ebî Şeyfce rivayet ettiler. Lâfız Ahmed'indir. (Eş'asî Ahberana, ötekiler: Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saılatlahü Aleyhi ve Seltem) 'den naklen rivayet etti:
«Allah indinde en kötü isim Meliküt-Emlâk ismi alan kişi (nin ismi) dir.» buyurmuşlar.
İbni Ebî Şeybe kendi rivayetinde: «Allah(Azze ve Celle) den başka Mâlik yoktur.» cümlesini ziyâde etti.
Eş'asî dedi ki : «Süfyân Şâhîn Şah gibi, dedi.»
Ahmed b. Hanbel de dedi ki: «Ebû Amr'a, anha' ne demektir? diye sordum. En alçaktır, cevâbını verdi.»

21- (...) Bize Muhanımed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab dürrfezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hem mâm b. Münebbih'-den naklen haber verdi. Hemmâm: Ebû Hürcyre'nin Regûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSelİem)"den bize rivayet ettikleri şunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur. Re^ûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde Allah Teâlâ'mn en fazla gadab edeceği en pis ve en kindar adam Melikül-Emlak adını takınan kimsedir. Allah'tan başka Melik yoktur.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri *Kitâbu'l-Edeb»'de tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerifte ahna', ağyaz ve ahbes tâbirleri kullanılmıştır. Ahna'ı Ebû Amr en alçak diye tefsir etmiştir. Bu Ebû Amr, İshâk b. Mirar'dır ki, meşhur lügat ve nahv âlimidir. Onu Ebû Amr Eşşeybânî ile kanştırmamahdır. Şeybânî tabiinden olup İmam Ahmed b. Hanbel

doğmazdan evvel vefat etmiştir. Ebû Amr 'dan başkalarına göre hadîsin mânâsı kıyamet gününde en hakîr, en zelil adam MeliKül Emlâk adını taşıyan kimsedir. Maksat isim değil, ismin sahibidir. Kaadi lyâz: «Bu hadîsle isimle müsemmânm bir şey olduğuna istidlal edilir. Bu husustaki hilaf meşhurdur.» diyor. Bâzılarına göre Ahna' en fâcir mânâsına gelir. Ahbes en pis mânâsına olup, burada Ahna' ile aynı mânâya gelir. En çirkin, en yalan demektir. Ahna'a daha başka mânâlar veren de olmuştur. .Ağyaz* Gayz'dan alınmıştır. Gayz intikam almaktan âciz kalan kimsenin gzab ve hiddetidir. Ki Allah Teâlâ hakkında müstehil yâni imkânsızdır. Binâenaleyh ya onun şiddete kerih görmesinden kinaye yahut da vereceği cezadan mecaz olur. Ağyaz kelimesinin aynı cümlede iki defa kullanılması Kaadi lyâz'a göre bazı râvilerin vehminden ileri gelmiştir. Maamafih bu kelimenin «ağnat» olması ihtimâlinden bahsedenler de vardır. Yâni bu iki kelimeden biri «ağyaz», diğeri «ağnat»'dır. Ağnat, en şiddetli sıkıntı gören manasınadır. Melik ül-Emlâk bütün mülkle* rin sahibi mânâsına gelir. Bütün mülklerin sahibi ise Allah'dır. Onun için rivayetlerin birinde AHah'dan başka mâlik yoktur, buyurulmuştur. Binâenaleyh doğan çocuğa bu ismi takmak haram olduğu gibi, Allah'a mahsus Rahman, Kuddûs, Müheymin, Halik ve emsali isimleri Şahin Şah, Şahân Şah, Şahântıl-Mülük gibi acem mübalâğası sayılan unvanları takmak da haramdır. Çünkü onların hepsinde kula yakışmayan bir büyüklük vardır.
Ebû Saîd.i Hudrî (Radiyallahu anh) 'den merfû olarak rivayet edilen bir hadîste:
«Çocuklarınıza Hakîm ve Ebû'l-Hakem adlarsm koymayın; çünkü hakim alîm olan yalnız Allah'dır.» buyurulmuştur.

5- Çocuk Doğduğu Zaman Çiğnem Yapılmasının ve Çiğnem Yapacak Salih Bir Zata Götürülmesinin Müstehab Oluşu, Doğduğu Gün Adının Konabilmesi ve Abdullah, İbrahim Vesair Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) İsimlerini Koymanın Müstehab Oluşu Babı

22- (2144) Bize Abdü'1-A'lâ b. Haramâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sabit EI-Bûnânî'den, o da Enes b. Mâlik'de naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Abdullah b. Ebî Talhate'l-Ensâri doğduğu vakit onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem)'e götürdüm. Resûfüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir aba içinde devesini katranlıyordu. (Bana) :
«Yanında kuru hurma var mı?» diye sordu.
— Evet! dedim. Ve kendilerine birkaç hurma verdim. Onları ağzına atarak çiğnedi. Sonra çocuğun ağzını açtı ve hurmayı içine püskürdü. Çocuk onu yalamaya başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ensârın sevgilisi hurmadır.» buyurdu. Ve çocuğa Abdullah adını verdi.

23- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Avn Ibni Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş: Ebû Talha'-nın hasta bir oğlu vardı. Ebû Talha (bir haceti için) dışarı çıktı ve çocuk öldü. Ebû Talha döndüğü vakit: Oğlum ne yapıyor? diye sordu. Üm-mü Süleym: O eskisinden daha sakindir, dedi. Ve ona akşam yemeğini yedi. Sonra Ümmü Süleym'e yakınlık etti. Bundan fariğ olunca Ümmü Süleym:
— Çocuğu defnedin! dedi. Sabaha çıkınca Ebû Talha Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek (olanı) ona haber verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu gece gelin güveyi oldunuz mu?» diye sordu.
— Evet! cevâbını verdi.
«Al la hım! Bunlara bereket ver!» diye dua etti. Sonra Ümmü Süleym bir oğlan doğurdu. Ebû Talha bana :
— Bunu yüklen de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e götür, dedi.
Enes çocuğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e götürmüş. Ümmü Süleym onunla birkaç kuru hurma göndermişmiş. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) çocuğu almış ve :
«Enes'in yanında bir şey var mı?» diye sormuş.
— Evet! Birkaç hurma var, demişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hurmaları alarak çiğnemiş. Sonra onları ağzından alarak çocuğun ağzına koymuş. Sonra tahnik yapmış ve çocuğa Abdullah ismini vermiş.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haramâd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Avn, Muhammed'den, o da Enes'den naklen bu kıssa ile Yezid'in hadîsi gibi rivayette bulundu.

24- (2145) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Bû-reyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ şöyle demiş : Bir oğlum dünyaya geldi de, onu Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdim. Ona İbrahim adım verdi. Ve bir kuru hurma ile tahnik yaptı.
Bu rivayetleri Buhâri «KitâbıTl-Akîka»'da tahrîc etmiştir.
Ebû Talha (Radhallahü anh) Hz. Enes'in üvey babası olduğunu evvelce görmüştük. Şu halde yeni doğan Abdullah b. Ebî Talha, Enes (Radiyallahu anh) 'in anne bir kardeşi demektir.
«Ensârıri sevgilisi kuru hurmadır.» diye terceme ettiğimiz cümlesi ha'nm zamme ve kesresiyle okunmuştur. Kesre ile okunduğu takdirde mahbub mânâsına gelir. Ve kelimenin son merfu' okunarak bir mübteda haber cümlesi meydana gelir ki, bizim verdiğimiz mâriâ buna göredir. Bu kelime ha'nm zammı ile Hub okunursa masdardır. Bu takdirde sonunu mansûb ve merfu okumak caizdir. Mansûb kıraati daha meşhurdur. Mansûb okunduğu takdirde cümle : «Ensann sevdikleri kuru hurmaya bakın!» diye takdir olunur. Temr kelimesi dahî mansûb okunur. Hub kelimesini merfu okuyan, onu mübtedâ yapmış olur. Haberi mah-zufdur. «Lâzımdır yahut âdettir...» gibi bir haber takdir olunur.
Ümmü Sü1eym'in: «O eskisinden daha sakindir...» sözü icabında tevriyeli konuşmanın caiz olduğuna delildir. Bu sözden çocuğun sağ olduğu ve hastalığının hafiflediği anlaşılır. Hakikatte ise ölmüştür. Fakat annesi kocasına karşı vazifesinde kusur etmemek için böyle kapalı konuşmuştur. Nitekim ortada hiç bir şey yokmuş gibi kocasına akşam yemeği getirerek onu doyurmuş, sonra onun cima isteğini de reddetmeyerek itaatta bulunmuştur. Hersey bittikten sonra da çocuğun öldüğünü söylemiştir. Resûlüllah (Sattallakti Aleyhi ve Sellem) Hz. Ümmü Sü1eym'in bu eşsiz sabır ve metanetine hayret etmiştir.
«Siz bu gece gelin güveyi oldunuz mu?» diye sorması bundandır. "Tahnikin kuru hurma gibi tatlı bir şeyi çiğneyerek yeni doğan bir çocuğun ağzına sürmek mânâsına geldiğini de evvelce görmüştük.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Yeni doğan bir çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek yalatmak bilitti-fak sünnettir. Bunu sulehadan bir kimsenin yapması mendupdur.

2- Tahnîki kuru hurma ile yapmak müstehabdır. Gerçi kuru üzüm ve şkeer gibi her nevi tatlı ile tahnik caizse de efdal olan kuru hurmadır.
3- Sulehânın eserleriyle teberrük olunur.
4- Aba giymek caizdir.
5- Büyük bir zâtın tevazu göstererek kendi işlerini görmesi müstehabdır. Bu onun kıymetini küçültmez.
6- Doğan çocuklara Abdullah ve İbrahim isimlerini koymak müstehabdır.
7- Çocuğun ismini salâh ve takva sahibi birine koydurmak müstehabdır.
8- Çocuğa doğduğu gün isim koymak caizdir.
9- Enes hadîsi Hz. Ümmü Süleym'in menakıbına delildir.
10- îcabında kapalı konuşmak caizdir.

25- (2146) Bize Hakem b. Musa Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb (yâni İbni îshâk) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hişâm b. Ur ve haber verdi. (Dedi ki) : Bana Urve b. Zübeyr ile F&tıtne binti Münzir b. Zübeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Esma binti Bb4 Bek Abdullah b. Zübeyr'e gebe olarak hicret ettiği vakit çıktı da Küba'ya geldi. Ve Küba'da Abdullah'ı doğurdu. Doğurduktan sonra ona çiğnem yaptırmak üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına çıktı. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu ondan alarak kendi kucağına koymuş. Sonra bir kuru hurma istemiş. Âîşe demiş ki: Biz onu buluncaya kadar bir müddet aradık durduk. Onu çiğnedi. Sonra çocuğun ağzına tükürdü. Ve karnına ilk giren şey Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in tükruğü oldu. Sonra Esma şunu söylemiş: Sonra çocuğu sıvazladı, üzerine dua etti. Ve ona Abdullah ismini verdi. Bilâhare hu çocuk yedi veya sekiz yaşlarında iken Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at etmeye geldi. Bunu ona Zübeyr emretmişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun kendine doğru geldiğini görünce gülümsedi. Sonra çocuk ona bey'at etti.

26- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammet! b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Hişâm'dan, o da babasından, o da Esmâ'dan nakler rivayet etti ki: Esma Abdullah b. Zübeyr'e Mekke'de iken gebe kalmış. Esma şöyle demiş: Müddetimi tamamladığım halde çıktım Medine'ye geldim. Ve Küba'ya müsafir oldum. Onu Küba'da doğurdum. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e geldim. Onu kucağına koydu. Sonra bir kuru hurma isteyerek onu çiğnedi. Sonra çocuğun ağzına tükürdü. Böylece çocuğun karnına giren ilk şey Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tük-rüğü oldu. Sonra onu hurma ile tahnik etti. Sonra ona dua etti. Bereket diledi. Bu çocuk İslâmfyette doğan ilk çocuktur.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Hâlid b. Mâhled, Alî b. Müshir'den, o da Hişam b. Urve'den, o da babasındar o da Esma binti Ebî Bekr'den naklen rivayet etti ki, Esma Abdullah b. Zübeyr'e gebe olduğu halde Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellcm)'in yanına hicret etmiş.
Râvi, Ebû Üsâme'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

27- (2147) Bize EihY Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Numeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam (yâni İbn Urve) babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'e çocuklar getirilir de onlara bereket duasında bulunur. Ve hurma çiğnermiş.

28- (2148) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Halid El-Ahmar, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'de naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Zübeyr'i tahnik ettirmek için Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e getirdik. Bir hurma aradık ama bulması bize hayli güç oldu.

29- (2149) Bana Muhammcd b. Sehl Et-Temînıî Ue Ebû Bekr b. İshâk rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Efcî Meryem rivayet etti (Dedi ki) : Bize Muhammed (Bu zat Ebû öassan İbni Mutarrîfdir) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hazım, Sehl b. Sa'd'dan rivayet ett (Demiş ki) : Münzir b. Ebî Üseyd doğduğu zaman onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdiler. Peygamber (Saflatiahii Aleyhi ve Sellem) de onu uyluğunun üzerine koydu. Ebû Üseyd oturuyordu. Derken Peygamber (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) önünde bir şey'e meşgul oldu. Ebû Üseyd de emir verdi. Ve oğlu Resıılüllah (Saflalhhfi Aleyhi ve Sellem)'in uyluğu üzC-rinden kaldırıldı. Onu geri çevirdiler. Bunun üzerine Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendine gelerek:
«Çocuk nerede?» dîye sordu. Ebû Üseyd :
— Biz onu geri çevirdik, yâ Kesûlallah! dedi. «Onun ismi ne?» diye sordu. Ebû Üseyd :
— Fülân yâ Resûlallah! dedi. Reşûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Hayır! Velâlcin onun ismi Münzir'dir.» buyurdu. Ve ona o gün Münzir adını verdi.

30- (2150) Bize Ebû Rabi' Süleyman b. Dâvud El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Varİs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû't Teyyah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b; Mâlik rivayet etti. H.
Bize Şey ban b. Ferrûh da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâris, Ebû't-Teyyah'dan, o da Enes b. Mâlik'den nakler rivayet etti. Enes şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ahlâkça insanların en güzeli idi. Benîm bîr kardeşim vardı ki, ona Ebû Umeyr denilirdi. (Râvi demiş ki: zannederim memeden ayrılmıştı, dedi.) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} (bize) gelip de onu gördüğü zaman:
«Ebâ Umeyr! Ne yaptı Nugayr!» derdi. Ebû Umeyr bu kuşla oynardı.
Esma hadîsini Buhârî «Menâkıb-ı Ensâr»'da, Sehl ve Enes rivayetlerini >Kitâbu'J-Edeb»'de tahrîc etmiştir.
Hz. Esma'nın : «Müddetimi tamamladığım halde Medine'ye geldim» sözünden muradı: Ekseriyetle doğum müddeti olan dokuz ayı tamamladım, demektir.
Hz. Abdullah'in İslâm'da doğan ilk çocuk olması mutlak değildir. O Medîne'ye hicretten sonra orada doğan ilk muhacir çocuğudur. Yoksa Ensâr'dan Nu'man b. Beşîr Medine'de ondan önce doğmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. .Abdu11ah için hurma çiğneyerek ağzına çalmış, mübarek eliyle onu meshet-miş, onun hakkında hayır ve bereket niyazında bulunmuştur. Filhakika Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin duası kabul buyurulmüş, bereketi Abdullah'in üzerinde zuhur etmiş, Abdullah insanların en faziletli, en cesur ve hilâfet hususunda en âdillerinden biri olmuştu. Nihayet şehid edilmiştir. Hz. Abdullah yedi sekiz yaşlarına gelince babası tarafından Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at etmeye gönderilmiş, o da gitmişti. Onun geldiğini görünce Peygamber (Sallatiahü Aleyhi ve SellemYm gülümsemesi; ya sevindiğinden yahut istikbalde Abdullah 'in başına geleceğinden dolayıdır.

Hz. Abdullah 'in bu bey'atı teberrük ve teşerrüf içindi. Çünkü henüz bulûğa ermemişti. Mükellef değildi.
Ebû Üseyd'in ismi Mâlik b. Ebî Rabîa 'dır. Fakat oğluna verdiği ismin ne olduğu malûm değildir. Yalnız çirkin bir isim olduğu söylenmiştir. Bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o ismi değiştirerek çocuğa Münzir ismini vermiştir. Bâzılarına göre buna sebep babasının amcası oğlunun Münzir adını taşımasıydı. Bu zâta Münzir b. Amr denilirdi. Ve kabilesinin reisiydi. Bi'ri Maûne vak'asında şehid düşmüştü.
Hz. Enes'in bahsettiği kardeşi Ebû Ümeyr onun anne bir kardeşidir. Bu çocuk sütten yeni kesilmişti. Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) ziyaretlerine geldikçe ona şaka yapar: .
«Yâ Ebâ Umeyr! Ne yaptı Nuğayr?» derdi. Nuğayr mi tasgiridir. Nogar serçe büyüklüğünde kırmızı gagalı bir kuştur. Ümeyr'in bu ünsden bir kuşu vardı. Bir gün kuş ölmüş; Ebû Ümeyr buna çok üzülmüştü. Resûli Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şakalaşması bundandı.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Çocuğu olmayanlara ve küçük çocuklara künye takmak caizdir. Yalandan ma'dud değildir.
2- Günah olmayan hususta şaka caizdir.
3- Bazı isimlerin tasgiri ve çocuklara serçe ile oynamaya müsaade etmek caizdir.
4- Külfetsiz olarak güzel sözlerle seci yapmak caizdir.
5- Çocuklarla şakalaşmak ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in gösterdiği tevazu ve güzel huyu göstermek caizdir.
6- Akrabayı ziyaret sünnettir. Çünkü Hz. Enes'in validesi Ümmü Sülleym Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahrem akrabasındandi.

6- Oğlundan Başkasına: Ey Oğulcuğum, Demenin Cevazı ve Bunu Latife İçin Söylemenin Müstehab Oluşu Babı

31- (2151) Bize Muhammed b. Uheyb El-Guberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Osman'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana KesûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey oğulcuğum!» diye hitab etti.

32- (2152) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Yezid b. Harun İsmail b. Ebî Hâlid'den, o da Kays b. Ebî Hâzım'dan, o da Muğîre b. Şu'be'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş); Resûlüllal (SallallahüAleyhi veSellem)fe Deccal'i benden çok kimse sormamıştır. Bana şöyle buyurdular :
«Ey oğulcuğum! Sen onun için niye yoruluyorsun. O sana asla zarc yerecek değildir.» Ben dedim ki : Onun beraberinde su nehirleri, ekme dağları olacağını söylüyorlar.
«O Allah'a bundan daha ehvendir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe ile İbni Nümeyr rivayet ettiler (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Süreye b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym rİ-vâyet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi İshıâil'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Yezid'in hadîsinden başka hiç birinin hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Muğîre'ye ;
«Ey oğulcuğum!..» sözü yoktur.
«O Allah'a bundan daha ehvendir.1 cümlesinden murad onun Allah indinde bîr kıymeti yoktur ki, elinde böyle acaib garaib halketsin demektir.
Kitabımızın sonuna doğru görüleceği vecihle Deccal'ın bu gibi hârikalar gösteremiyeceğini bildiren hadîsler rivayet olunmuştur. Bu hadîsler bir kimsenin yaşça kendinden küçük olan birine oğlum, oğulcuğum, yavrucuğum gibi sözleri söyleyebileceğine delildir. Bu gibi sözlerden murad lütuf ve şefkatdir. Başkasına oğlum diyen kimse şefkat ve merhamet hususunda sen benim oğlum yerindesin, demek ister. Nitekim ekseriya muhataba, kardeşim! diye hitab edilir. Bundan maksad da aynen öteki gibi şefkat ve merhamettir. Bu maksatla bu gibi kelimeleri söylemek müste-hab olur. Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Muğîre'ye:
«O sana asla zarar verecek değildir» şeklinde verdiği cevâp mucizelerinden biridir.

7- İzin İsteme Babı

33- (2153) Bana Amr b. Muhammed b. Bükeyr En-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Vallahi Yezid b. Husayfe, Büsr b. Said'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Saîd-i Hudri'yİ dinledim. Şöyle diyordu: Medine'de ensârın meclisinde oturuyordum. Derken yanımıza ürkerek yahut korkutulmuş olarak Ebû Musa geldi: Sana ne oldu? dedik.
— Ömer ona gelmem için bana haber göndermiş. Ben de kapısına geldim, üç defa selâm verdim, fakat bana cevap vermedi. Ve döndüm. Sonra bana :
— Bize gelmekten seni ne men etti? dedi. Ben de :
— Ben sana geldim, kapma üç defa selâm verdim. Ama bana cevap vermediler. Onun için döndüm. Gerçekten Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz üç defa izin ister de kendisine izin verilmezse geri dönü versin!» buyurdular, dedim. Bunun üzerine Ömer:
— Bu söylediğin üzerine şahit getir. Yoksa canını yakarım! dedi,
Übeyy b. Ka*b: Onunla beraber kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz, dedi. Ebû Saîd demiş ki: Ben kavmin en küçüğüyüm, dedim. Ömer : O halde onu götür, dedi.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Yezîd b. Husayfe'den bu isnadla rivayet etti. İbni Ebî Ömer kendi rivayetinde şunu ziyade etmiştir: «Ebû Saîd (Dedi ki) : Ben de Ebû Musa ile beraber kalktım ve Ömer'e giderek şahitlik ettim.»

34- (...) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bükeyr b. Eşecc'deo

naklen rivayet etti. Ona da Büsr b. Saîd rivayet etmiş ki, kendisi Ehâ Saîd-i Hudri'yi şunu söylerken işitmiş: Ubeyy b. Ka'b'ın yanında bir meclisde idik. Derken Ebû Musel-Eş'arî kızgın olarak geldi ve durarak:
— Sizden Allah aşkına soruyorum! Hiç biriniz Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)i:
«İzin istemek üç keredir. Sana izin verilirse ne âla! Yoksa dönüver!» buyururken işitti mi? dedi. Übeyy:
— Ne o? diye sordu. Dedi ki:
— Ben dün Ömer b. Hattâb'ın yanına girmek için üç defa izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Ben de döndüm. Sonra bugün ona gelerek yanına girdim. Ve: Dün ben geldim, Üç defa selâm verdim. Sonra çekildim gittim diye kendisine haber verdim. Ömer: Seni işittik ama biz o anda meşgul idik. Sana izin verilinceye kadar izin İstemeye devam et-şeydin ya! dedi.
Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men işittiğim gibi izin istedim, dedim. Ömer : Vallahi ya bana bu hususta kendine şâhidlik edecek birini getirirsin yahut sırtını ve karnını haşlarım! dedi.
Onun üzerine Übeyy b. Kâ'b.
— Vallahi seninle beraber yaşça en küçüğümüzden başka kimse kalkmaz. Kalk ya Ebâ Said! dedi. Ben de kalkarak Ömer'e geldim ve hakikaten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu söylerken işittim, dedim.

35- (...) Bize Nasr b. Alî El Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni İbni Mufaddal) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Yezid Ebû Nadrâ'dan, o da Ebû Said'den naklen rivayet etti ki: Ebû Musa Ömer'in kapısına gelerek izin istemiş. Ömer: Bir, demiş. Sonra ikinci defa izin istemiş. Ömer: İki, demiş. Sonra üçüncü defa izin istemiş. Ömer: Üç, demiş. Sonra çekilmiş gitmiş. Ama Ömer arkasından giderek onu geri çevirmiş. Ve:
— Eğer bu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden bellediğin bir şeyse şahid getir. Yoksa seni mutlaka (âleme) ibret yaparım, demiş. Ebû Said demiş ki: Bunun Üzerine Ebû Musa bize geldi ve :
— Bilmiyor musunuz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «İzin istemek üç keredir.» buyurdular, dedi. Cemâat gülmeye başladılar. Ben de dedim ki:
— Size müslüman bir kardeşiniz korkutulmuş olarak gelmiş, (daha) gülüyor musunuz? Haydi yürü, bu cezada ben senin şerikinim.
Artık Ebû Musa, Ömer'e geldi. Ve :
— İşte Ebû Saîd, dedi.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnİ Beşşar rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Ebû Mesleme'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ahmed b. Hasen b. Hıraş da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şe-bâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Cüreyri ile Saîd b. Yezid'den rivayet etti. Bunların ikisi de Ebû Nadıa'dan rivayet etmişlerdir. (Demişler ki) : Biz bu hadîsi Ebû Saîd-î Hudrî rivayet ederken dinledik. Ve hadîsi Bişr b. Mufaddal'ın Ebû Mesleme'den rivayet ettiği hadîs mânâsında nakle tmİşlerdir.

36- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Ipze Yahya b. Saîd El-Kattân, tbnü Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Atâ', Ubeyd b. Umeyr'den rivayet etti ki: Ebû Musa, Ömer'den üç defa izin istemi;. Ve galiba onu meşgul bularak geri dönmüş. Onun üzerine Ömer:
— Sen Abdullah b. Kays'ın [1] sesini işitmedin mi? Ona izin verin! dedi. Ve Ebû Musa'yı çağırdılar. Ömer:
— Seni bu yaptığına sevkeden nedir? diye sordu. Ebû Musa:
— Biz bununla emrolunuyorduk, dedi. Ömer:
— Yâ bunun üzerine beyyine getirirsin yahut ben yapacağımı yaparım, dedi. Bunun üzerine Ebû Musa çıkarak ensârın meclisine gitti. Onlar :
— Sana bu hususta ancak en küçüğümüz şâhidlik eder, dediler. Ve Ebû Saîd kalktı. (Ömer'e) :
— Biz bununla emrolunuyorduk, dedi. Artık Ömer:
— Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'ia işlerinden bana bu gizli kalmış. Beni ondan pazarlarda ticaret alıkoymuş, dedi.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etti. H.
Bize Hüseyin b. Hureys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr (yâni İbni Sümeyl) rivayet etti. Hep birden dediler ki: Bize tbni Cüreyc bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti. Nadr'ın hadisinde: «Beni ondan pazarlarda ticaret alıkoymuş» cümlesini anmamıştır.

37- (2145) Bize Hüseyin b. Hureys Ebû Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Talha b. Yafaya, Ebû Bürde'den, o da Ebû Musâ'l-Eş'arî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Ebû Musa, Ömer b. Hattâb'a gelerek: Esselâmüaleyküm Ben Abdullah b. Kays'ım, dedi. Fakat Ömer ona izin vermedi. Yine:
— Esselâmü aleyküm! Ben Ebû Musa'yım. Esselâmü aleyküm! Ben Eş'ari'yim, dedi. Sonra çekildi, gitti. Ve :
— Bana cevap verin! Bana cevap verin! dedi. Arkacığından Ömer gelerek:
— Yâ Ebû Musa, seni ne reddetti? Biz işteydik, dedi. Ebû Musa:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı:
«İzin istemek üç keredir. Sana İzin verilirse ne âlâ, yoksa dönuver.» buyururken işittim. Ömer:
— Bunun üzerine bana mutlaka şahit getirmelisin. Yoksa şöyle yaparım, şöyle ederim, dedi. Ebû Musa da gitti.
Ömer demiş ki: Eğer şahit bulursa, onu akşama minberin yanında bulursunuz. Şahit bulamazsa, onu bulamazsınız. Akşam olunca onu bulmuşlar. Ömer:
— Yâ Ebâ Musa ne diyorsun, şahit buldun mu? diye sormuş. Ebû Musa :
— Evet! Übeyy b. Kâ'b'ı! demiş. Ömer:
— Âdildir diyerek yâ Eba't-Tufeyl! Ne diyor bu? demiş. Übeyy:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)1 bunu söylerken işittim. Ey Hattaboğlu! Binâenaleyh sakın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı üzerine azab olma! demiş. Ömer:
— Sübhânallah! Ben ancak bir şey işittim. Ve onun aslı olup olmadığın anlamak istedim! cevâbını vermiş.

(...) Bize bu hadîsi Abdullah b. Ömer b. Muhammcd b. Et ân da rİ-vâyet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b, Hâşim, Talha b. Yahya'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o şöyle dedi:

— Bunun üzerine yâ Eba'l-Münzir! Bunu Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellemyden sen mi işittin? diye sordu. O da:
— Evet! Ey Hattaboğlu! Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı üzerine azab olma! dedi. Ömer'in Sühhanallah dediğini ve ondan sonraki sözünü anmadı.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-lsti'zan»'da; Ebû Dâvud «Kİtâbu'l-Edeb»'de tahrîc etmişlerdir.
Hz. Übeyy'in : «Onunla beraber kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz» demesi Hz. Ömer'in sözünü red içindir. Bu sözün mânâsı şudur : Hz. Ebû Musa 'nın söylediği bu söz meşhur bir hadîstir. Bunu biz büyüğümüz küçüğümüz biliriz. En küçüğümüz bile onu bellemiştir.
Hz. Ebû Musa korku ve telâş içinde gelerek : «îzin istemek üç keredir!» dediği vakit ashabın gülmeleri, onun telâşına şaştıkları içindir. Çünkü bu hadîsi hepsi Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemi'âen işitip belledikleri için bu babda ona veya başkasına bir ceza verilmeyeceğinden emin idiler.
Hz. Ömer'in Ebû Mûsa'ya karşı bu kadar sert ve titiz davranması, onun yalan söylediğinden şüphe ettiği için değildir. Haber-i vahidi kabul etmediği için de değildir. Hz. Ömer ikide birde her mes'e-lede hadîs rivayet etmek moda olur da, bunu münafıklarla yalancılar hatta bâzı bid'atçılar fırsat bilerek her mes'elede yalandan bir hadîs uydururlar diye korktuğu için yapmıştır. Daha doğrusu Ebû Musa 'nın rivayetinden şüpheye düştüğü için değil, başkalarının cür'et ve nifakından korkarak rivayet kapısını kapamak istemiştir. Yoksa Ebû Mûsa'nın hadîs uyduracak kimselerden olmadığını kendisi pek âlâ bilirdi. O bu davramşıyle Hz. Ebû Musa'yi vasıta yaparak başkalarını menetmek istemiştir. Artık Ebû Musa kaziyyesini gören bir münafık veya yalancı, hadîs uydurmak niyetinde olsa bile korkusundan bundan vaz geçerdi.
Babımız son rivayetinde görüldüğü vecihle Hz. Übeyy : «Ey Hattâb oğlu! Resûlüllah (SaUailahü Aleyhi ve Seilem)'in ashabına azâb olma!» dediği vakit Ömer (Radiyallahuanh) 'in : «Sübhanellah! Ben ancak bir şey işittim. Ve onun aslı olup olmadığını anlamak istedim» demesi de söylediklerimizi te'yid. eder.
Nevevî diyor ki : «Ulema İzin istemenin meşru' olduğuna icma' etmişlerdir. Bu hususta Kur'ân , sünnet ve icma-ı ümmetden birçok deliller vardır. Bu işin sünnet vechi selâm verip üç defa izin istemektir. Böylece selâmla izin isteme bir araya getirilmiş olur. Nitekim bu cihet Kur'ân-ı Kerîm'de tasrih buyurulmuştur. Ulemâ selâmın mı önce verileceği yoksa iznin mi Önce isteneceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Sünnetin ifâde ettiği muhakkik ulemanın da kail olduğu sahîh kavle göre evvelâ selâm verilir. Sonra, gireyim mi? diye sorulur. İkinci kavle göre evvelâ izin istenir. Üçüncü kavle göre —ki bu kavi ulemamızdan Marûdî'nin mezhebidir— izin isteyen kimse içeriye girmezden önce ev sahibini görürse evvelâ selâm verir. Aksi takdirde evvelâ izin ister. Selâmın önce verileceği hususunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) den iki sahîh hadîs rivayet olunmuştur.
Üç defa izin ister de kendisine izin verilmez ve hâne sahibinin işitmediğini zannederse, bu hususta üç mezheb vardır. Bunların en meşhur olanına göre, oradan dönüp gider, izin istemeyi tekrarlamaz. İkinci kavle göre izin istemeye devam eder. Üçüncü kavle göre izin kelimesiyle söze başlamışsa onu tekrarlamaz, başka bir sözle izin istemişse tekrarlar. Bu hususta en açık delille amel etmek isteyenin hücceti Resû'üllah (Sallallahii Aleyhi ve SeUem)'in bu hadîste bildirilen (Kendisine izin verilmezse, geri dönüversin) sözüdür. îzin istemeye devam eder diyenler izin istemeyi ,ev sahibinin işittiğine hamle derler.»
Bu rivayetler kapıya gelen bir müslümanın sâde selâm vermekle'ye~ tinmeyip, kendisini ev sahibine bildirmenin lüzumuna ashab-ı kiramın hak uğrunda kimseden korkmadıklarına delildirler.

8- Kim O! Denildiği Vakit İzin İsteyenin: Ben! Demesinin Keraheti Babı

38- (2155) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris, Şu'be*den, o da Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim de çağırdım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim o?» dedi.
— Ben! dedim. Arkacığuıdan : Ben!.. Ben!., diyerek çıktı.

39- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şey be rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. Yahya: Ahberana; Ebû Bekir: Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Veki', Şu*be'den, o da Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girmek için izin istedim.
«Kİm o?» dedi.
— Ben! dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben!.. Ben!..» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl ile Ebû Âmir EI-Akedî rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Müsenna dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Vehb b. Cerir rivayet etti. H.
Bana Abdurrahman b. Bişr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu İsnadla rivayette bulunmuşlardır. Onların hadisinde:
«Galiba bundan hoşlanmadı...» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî ile Tirmizî «İsti'zan- bahsinde; Ebû Dâvud ile îbni Mâce «Kitâbu'l-Edeb»'de; Nesâî «Kitâ-bu'1-Yevm ve'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Buhârî'nin rivayetinde Hz. Câbir : «Babamın bir borcu hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'e geldim de kapıyı çaldım. «Kim o?» dedi. Ben!., diye cevap verdim. Bunun üzerine: «Ben!.. Ben!..» buyurdu. Galiba bundan hoşlanmadı.» demektedir. Ev sahibi: Kim c? dediği vakit, kapıdakinin kendisini bildirmeden sadece, ben!, demesini ulema kerih göçmüşlerdir. Delilleri bu hadîstir. Çünkü sadece ben!., demekten hiç bir fayda hasıl olmaz. Müphemlik devam eder. Bunu gidermek için kapıdakinin ismini ve tanınacak şekilde babasının, icab ederse dedesinin adlarını söylemesi gerekir. Ben filancayım! demekte de bir beis yoktur. Nitekim Ümmü Hâni, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yanına girmek istediği zaman : «Kim o?» denildikte : «Ben Ümmü Hâni 'yim!» cevabını vermiştir. Sırf adını söylemekle kim olduğu anlaşılmazsa, ben filin hocayım, yahut fflâri hâkimim gibi kendisini tanıtacak unvanını söylemek de caizdir.

9- Başkasının Evine Bakmanın Haram Kılınması Babı

40- (2156) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. Lâfız Yahya'nındır. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys fimi Şl-hab'dan rivayet etti. Ona da Sehl b. Sa'd E's-Sâidî haber vermiş ki, bî

adam Resû\ü\\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in kapısındaki bir delikten bakmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinde başını kaşıdığı bir demir varmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce :
«Beni gözettiğini bilsem şu demirle senin gözünü oyardım.» buyurmuş. Ve (bir de) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i
«İzin ancak ve ancak gözden dolayı icad edilmiştir» buyurmuşlar.

41- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Ona da Sehl b. Sa'd El-Ensârî haber vermiş ki: Bir adanı ResûlülIlah (Satiallahü Aleyhi ve Sellemyin kapısındaki bir delikten bakmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in elinde başını taradığı bir demir varmış. Bunun üzerine ResûlüIlah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) o adama:
«Senin baktığını bilmiş olsam, bununla iki gözünü oyardım. Allah izni ancak gözden dolayı icad etmiştir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb ve İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil El-Cahderî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dül-Vâhid b. Ziyad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer rivayet etti. He iki râvi Zührî'den, o da Sehi b. Sa'd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen Leys ile Yûnus'un hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

42- (2157) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn ve Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. Lâfz Yahya ile Ebû Kâmîl'indir. Yahya ahteranâ, ötekiler haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ha rama d b. Zeyd, Ubeydullah b. Ebî Bekr'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki: Bir adam Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) 'in hücrelerinden birine laktı, o da yayla yahut yaylarla ona doğru ayağa kalktı. Ben Resûlüllah (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaralamak İçin onu kolladığım hâlâ görür gibiyim.

43- (2158) Bana Züheyf b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rir, Süheyl'den, o da babasmdan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallailahit Aleyhi ve Sellem/den naklen rivayet etti:
«Bir kimse izinleri olmaksızın bir kavmin evine bakarsa, gözünü çıkarmaları onlara helâl olur.» buyurmuşlar.

44- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sülyân, EbıVz-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivaye etti ki, Resûlüllah (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Bİr adam izinsiz senin evine baksa da, ona ufak bir taş alarak gözünü çfkarsan, sana bir günah olmaz.» buyurmuşlar.
Bu hadîsleri Buhârî «Diyâd» ve «İsti'zan» bahislerinde; E^frS rivayetini Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Edeb»'de tahrîc etmişlerdir."
Midrâ : Kendisiyle saç düzeltilen bir demirdir. Bâzıları tarak gibi bir şeydir, demiş. Bir takımları da kadının saçını düzelttiği bir çubuktur, demişlerdir. Buna rnidrât ve midraye de denir.
Mişkas: Evvelce de görüldüğü vecihle okun ucundaki üç köşeli demirdir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)"m :
«İzin ancak ve ancak gözden dolayı icad edilmiştir.» sözünden mu-rad izin istemek, göz harama bakmasın diye meşru' kılınmıştır, demektir. Binâenaleyh bir kimsenin dolu dizgin başkasının hâline bakması, kapısına yanaşıp delikten içerisini gözetlemesi haramdır. Çünkü orada kendisine ecnebi olan kadın veya kadınlar görecektir.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkabilmiştir:

1- Taranmak ve tarak gibi âletler kullanmak müstebabdır. Nevevî diyor ki: «Ulemâ taranmanın kadınlara mutlak surette müstehab olduğunu, erkeklere ise her gün olmamak şartiyle müstehab görüldüğünü söylemişlerdir.»
2- Başkasının kapısından içeri bakan kimseye hafif bir şey atmak caizdir. Meselâ; ufak bir taş atarak gözünü çıkarsa diyet lâzım gelmez. Hâne sahibinin o kimseye ihtarda bulunmadan taş atmasının caiz olup olmadığında Şâfii1er'den iki kavil rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre caizdir. Ve gözünü çıkarırsa diyet lâzım gelmez. Çünkü hadîs mutlaktır. İmam-ı Âzam'a göre diyet lâzım gelir. Çünkü eve bakmak, içerisine girmekten daha büyük bir suç değildir. Bir kimse izinsiz birinin hanesine girse, gözü çıkarılmaz. Bakmakla gözünün çıka-rılmıyacağı ise evleviyette kalır. Hadîs-i şerîf bakmaktan mübalâğa ile men etmek mânâsına hamledilmîştir.

10- Ansızın Görme Babı

45- (2159) Bana Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zîd b. Zürey' rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. Her iki râvi Yûnus'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus, Amr b. Saîd'den, o da Ebû ZürVdan, o da Cerîr b. Abdillah'dan nahlen haber verdi. Cerîr (Şöyle demiş) : ResûlüllahüAleyhiveSellemye ansızın görmeyi sordum. Bana gözümü (başka tarafa) çevirmemi emretti.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Alâ haber verdi. İshâk şöyle dedi : Bize Veki haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Her iki râvi YûnusMan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Ansızın görmekten murad kasıtsız olarak bir kadını görmektir. Görür görmez başını başka tarafa çevirirse, bunda bir günah yoktur. Fakat bakmaya devam ederse günahkâr olur. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Hz. Cerir'e gözünü başka tarafa çevirmesini emir buyurmuştur. Allah Teâlâ Hazretleri dahî
«Müminlere söyle, gözlerine sahip olsunlar.» [2] buyurarak haram bakmayı yasak etmiştir. Kaadî Iyâz'ın beyanına göre ulema bu hadîse bakarak kadının yolda giderken yüzünü örtmesi farz değil, sünnet ve müstehab olduğunu söylemişlerdir. Erkeklerin ise her hâlu kârda ec-nebî kadınlara bakmaları haramdır. Ancak şahitlik, tedavi ve evlenmek istemek gibi, sahih ve şer'î bir maksatla bakmalarına cevaz verilmiştir. Bunlarda da ancak hacet miktarı mubah kılınmıştır.

---

[1] Hz. Ebû Musa'nın ismi Abdullah b. Kays'dır.
[2] Süre-i Müminün, Âyet: 30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

96- [KİTABU AHBARİ'L-AHADİ]
1- Son Derece Doğru Ve Doğruluğu Köklü Bir Meleke Hâlinde Bulunan Adil Bir Zatın Ezan, Namaz, Oruç Ve Bunlara Benzer Farzlar Ve Dînî Hükümler Hakkındaki Haberinin Mu'teber Ve İnfazı Vâcib Şer'î Bir Delîl Olduğuna Dâir Gelen Hadîsler Babı
2- Peygamber(S)'İn Zubeyr İbnu'l-Awâm'ı Düşmanın Hâllerini Öğrenip Haber Getirmesi İçin Tek Başına Öncü Ve Câsûs Olarak Göndermesi Babı
3- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
4- Peygamber(S)'İn Birbiri Ardından Birçok Vâlîler, Kumandanlar Ve Yabancı Devletlere Elçiler Gönderir Olması Babı
5- Peygamber(S)'İn Arab Hey'etlerine Arkalarında Bulunan Kavimlerine, Kendisinden İşittikleri İlmi Teblîğ Etmelerini Vasiyet Etmesi Babı
6- Tek Kadının Haberi (Yânı Bununla Amel Edilir Mi Yâhud Edilmez Mi?) Babı
A.Peygamber'in Valileri
B.Hazreti Peygamber'in Sefirleri
I. Şarkî Roma Sefiri Dihye:
6. Gassân Sefiri Şüca' İbn Vehb:
7. Bahreyn Sefiri Alâ ibn Hadramî:
8. Umman Sefiri Amr ibn Âs:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

96- [KİTABU AHBARİ'L-AHADİ]

(Vâhidlerin -Tek Kişilerin- Haberleri Kitabı) [1]

1- Son Derece Doğru Ve Doğruluğu Köklü Bir Meleke Hâlinde Bulunan Adil Bir Zatın Ezan, Namaz, Oruç Ve Bunlara Benzer Farzlar Ve Dînî Hükümler Hakkındaki Haberinin Mu'teber Ve İnfazı Vâcib Şer'î Bir Delîl Olduğuna Dâir Gelen Hadîsler Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli de buna delildir:
"Mü'mirilerin hepsinin savaşa çıkmaları lâyık değildir. O hâlde içlerinden her sınıfın birer kısmı dînde fakîh olmayı Öğrenmeleri için kalmaları, dîn ve şerîat ilimlerini iyice öğrenmeleri ve kavimleri savaştan dönüp kendilerine geldikleri zaman onları Allah azâbiyle korkutmaları için (kalmalıdırlar). Olur ki (bu suretle mü'minler, aykırı hareketlerden) kaçınırlar" {et-Tevbe: 122).
Buhârî şöyle dedi:
Ve bir kişi de "Taife" diye isimlenir: Çünkü Yüce Allah'ın şu "Eğer müzminlerden iki zümre birbiriyle döğüşürlerse, aralarını barıştırın... " (ei-Hucurât: 9) kavlinde, "Eğer iki kişi döğüşürlerse", bu da âyetin ma'nâsına
girer, "Taife", vâhid üzerine de kullanılır [2].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli de buna delildir:
'Ey îmân edenler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu tahkik edin... " <ei-Hucurât: 6) (yâni onda durun, işin beyânını ve hakikatin açılmasını isteyin, sakın fâsıkın sözüne güvenip i'timâd etmeyin, demektir. Çünkü fâsıklık cinsini savunup müdâfaa etmeyen kimse, fâşıklıktan bir nevi' olan yalanı da savunmaz. Bu sebeble bu âyette âdil ve doğru olan vahidin haberinin kabul edileceğine delil vardır) [3].
Peygamber (S), âmirlerini birbiri arkasına nasıl göndermiştir? (Eğer vâhid haberi makbul olmasaydı, Peygamber'in bu göndermelerinde hiçbir ma'nâ olmazdı. Birincinin ardından diğerini, onun haberi makbul olmakla beraber gönderdi ki, o unuttuğunda onu hatırlatsın.)
Nitekim gönderilmiş âmirlerden biri unutursa, o sünnete döndürülür [4].

1-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Ebû Kilâbe'den tahdîs etti. Bize Mâlik ibn Huveyris tahdîs edip şöyle dedi. Biz yaşıt gençler topluluğu olarak Peygamber(S)'e geldik ve O'nun yanında yirmi gece kaldık. Rasûlullah son derece hassas ve ince yürekli idi. Konukluğumuzun uzamasından ailelerimizi özlediğimizi anlayınca yâhud ailelerimize iştiyak duyduğumuzu anlayınca, geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de haber verdik.
Rasûlullah:
— "Ailelerinizin yanına dönünüz, onların içinde ikaamet ediniz, onlara dînî bilgileri Öğretiniz, onlara dînî vecîbelerini eda ve haramlardan çekinmelerini emrediniz" buyurdu.
Mâlik ibn Huveyris'in râvîsi Ebû Kılâbe şöyle dedi: Mâlik ibn Huveyris bana Peygamber'in daha birçok vasiyetini zikredip bildirdi. Ben onların bir kısmını ezberimde tutuyor, bir kısmını da tutamıyorum. Mâlik'ibn Huveyris, Rasûlullah'ın şunları da buyurduğunu bildirdi:
— "Benim nasıl namaz kılar olduğumu gördünüzse, öylece namaz kılınız. Namaz vakti gelince biriniz size ezan okusun, en büyüğünüz, en faziletliniz de size imamlık etsin!" [5].

2-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
"Sizden herhangibirinizi müezzin Bilâl'ın ezan sesi sahur yemeğini yemekten men' etmesin! Çünkü Bilâl, şafaktan önce ezan okur -yâhud: Gece vakti nida eder-. Bunu teheccüd namazı kılanları sahur yemeğine döndürmek, ve uykuda olanlarınızı da sahur yemeğine uyandırmak için okur. Fecr şöyle demek değildir" buyurdu da iki şehâdet parmağını kaldırarak ufukta görülen ve dikey ziyadan ibaret olan fecri kâzibe işaret etti.

Sonra Rasûlullah iki şehâdet parmağını yanyana getirerek:
— "Fecr, böyle olmaktır" buyurmuştur.
Yahya ibn Saîd el-Kattân iki avucunu birleştirip şöyle diye açıklayıp göstermiştir.
Ve yine Yahya el-Kattân, iki şehâdet parmaklarını uzatmış, ufukta sağ ve sol taraftan uzatılıp yayılmış olan dikdörtgen şeklindeki fecri sâdık dediğimiz mustatil ziyâya işaret etmiştir [6].

3-.....Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs etti. Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, Peygamber (S): "Bilâl gece vakti nida eder. Siz, îbnu Ümmi Mektûm'ezan okuyuncaya kadar yiyiniz,"buyurmuştur [7].

4-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere öğle namazını beş rek'at olarak kıldırdı.
— (Yâ Rasûlallah!) Namazda artırılma mı yapıldı? diye soruldu.
— "Namaz hakkındaki bu sorunuz neden?" buyurdu. Sahâbîler:
— Beş rek'at olarak kıldırdın! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah selâm vermesinin ardından iki yanılma secdesi yapmıştır [8].

5-..... Bana İmâm Mâlik, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) öğle veya ikindi namazlarından birini kıldırırken iki rek'atten sonra (selâm verip) namazdan çıktı. Bunun üzerine Zu'l-Yedeyn denilen zât kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Namaz kısaldı mı? Yâhud unuttun mu? diye sordu.
Rasûlullah oradaki cemâate:
— "Zu'l-Yedeyn doğru mu söyledi?" dedi. İnsanlar:
— Evet doğru söyledi! diye cevâb verdiler.
Bunun üzerine Rasûlullah diğer iki rek'at daha namaz kıldırdı, sonra selâm verdi, ondan sonra tekbîr alıp namaz secdesi gibi yâhud daha uzun bir secde yaptı, sonra başını secdeden kaldırdıktan sonra yine tekbîr alıp yine namaz secdesi gibi bir secde daha yaptı, sonra başını secdeden yukarı kaldırdı (sonra selâm verdi) [9].

6-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: İnsanlar Kubâ'da sabah namazı kılmaktalarken, onlara bir kimse geldi de:
— Rasûlullah'm üzerine bu gece Kur'ân indirildi de namazda Ka'-be'ye yönelmesi emrolundu. Şimdi sizler de namazınızın içinde Ka'-be tarafına yöneliniz! dedi.
Cemâatin yüzleri Şâm tarafına doğru yönelmiş idi. Oldukları vaziyette derhâl yüzlerini Ka'be tarafına döndürdüler [10].

7-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine'ye hicret edip geldiğinde onaltı yâhud onyedi ay Kudüs'teki Bey-tu'1-Makdis tarafına doğru namaz kıldırdı. Fakat her zaman kıblesinin Ka'be'ye karşı döndürülmesini arzu eder dururdu (ve bu arzusunu gökyüzüne bakarak Yüce Allah'a karşı izhâr eylerdi). Bunun üzerine Yüce Allah: "Bpz, yüzünü çok kerre göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni her hâlde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. (Namazda) yüzünü artık Mescidi Haram tarafına çevir. Siz de nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana döndürünüz..." (ei-Bakara: 144) âyetini indirdi. Bu suretle kıble, Ka'be tarafına yöneltildi.
O gün sâhâbîlerden bir zât ikindi namazım Peygamber'le beraber Ka'be'ye doğru kılmıştı. Bu zât sonra (ertesi gün sabah vakti) Me-dîne'den çıktı ve Küba'da sabah namazı kılmakta olan bir Ensâr cemâatine uğradı. Bunların Kudüs'e doğru namaz kıldıklarım görünce, namâzdakilere: Peygamber'le beraber namaz kıldığını ve Peygamber'-in Kabe'ye yöneltildiğini ve kendilerinin ikindi namazında rukû'da iken Ka'be'ye doğru döndüklerini şehâdet suretiyle haber verdi. Ku-bâ halkı da Şam'a doğru namaz kılarlarken Ka'be tarafına yönediler [11].

8-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben üvey babam Ebû Talha el-Ensârî'ye, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'a, Ubeyy ibn Ka'b'a hurmadan yapılan fadîh içkisi veriyordum. Bu sırada birisi geldi de:
— İçki haram kılınmıştır, dedi. Bunun üzerine Ebû Talha bana:
— Yâ Enes, şu şarâb küplerine, doğru kalk da onları kır! diye emretti.
Enes: Bu emir üzerine ben taştan oyulup içine içki konulan "Mihrâs" kabımıza doğru kalktım da onun aşağısından vurdum, o da kırıldı, demiştir [12].

9-..... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o da Sıla ibn Zufer el-Absî'den; o da Huzeyfe ibnu'l-Yemân(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Necrân hey'eti, kendisinden emîn bir kimse gönderilmesini istediklerinde, onlara:
— "Size elbette hakkıyle emîn olan bir kimse göndereceğim"^ buyurmuş.
Bunun üzerine Peygamber'in sahâbîleri bu emînliğe rağbet ederek herbiri kendisinin gönderilmesini dikkatle bekledikleri sırada Peygamber, Ebû Ubeyde'yi göndermiştir.

10-.....Bize Şu'be, Hâlid ibn Mıhrân el-Hazzâ'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Her peygamberin, ümmetinin güvendiği emîn bir kimsesi vardır. Ve şu bizim ümmetimizin emînideEbü Ubeyde'dir" buyurmuştur [13]

11-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahya ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, Umer

ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan (Evs ibn Havlî isminde) bir adam vardı. O, Rasûlullah'tan ayrı ve uzakta bulunduğu zaman ben Rasûlullah'm meclisinde hazır bulunur ve o gün Rasûlullah'tan olacak söz, fiil ve hâlleri ona getirirdim. Ben Rasûlullah'm meclisinden uzakta kaldığım zaman ise, o zât, Rasûlullah'ın meclisinde hazır bulunur ve o gün Rasûlullah'tan meydana gelen söz, fiil ve hâlleri bana getirirdi [14].

12-.....Bize Şu'be, Zubeyd'den; o da Sa'd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan; o da Alî(R)'den şöyle tahdîs etti. Peygamber (S) bir asker birliği hazırlayıp başlarına bir adamı kumandan ta'-yîn etti. Yolda odun toplatıp ateş yaktırdı da askerlere:
— Bu ateşin içine girin! dedi.
Onlardan bir kısmı ateşe girmek istediklerinde, diğerleri:
— Biz ateşten kaçıp Rasûlullah'a sığınmış kimseleriz! dediler. Seferden dönüşte bu hâdiseyi Peygamber'e zikrettiklerinde, Peygamber ateşe girmek isteyenler için:
— "Eğer ateşe girmiş olsalardı, kıyamet gününe kadar ateşten bir daha ayrılmazlardı" buyurdu.
Diğerlerine hitaben de:
— "Ma'siyet hakkında kula itaat yoktur. îtâat ancak ma'ruftadır (ma'kûl ve meşru' olan emirler hakkındadır)" buyurdu [15].

13-.....(Buradaki birkaç senedde) Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın huzurunda bulunduğumuz sırada birden bedevilerden bir adam ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim için Allah'ın Kitabı ile hükmet! dedi. Akabinde onun muhâsımı olan kimse de ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlalîah, hasmım doğru söyledi. Sen onun için Allah'ın Kitabı ile hükmet ve söz söylemek üzere bana izin ver! dedi.
Peygamber (S) de ona:
— "Sözünü söyle!" buyurdu. O da şöyle dedi:
— Benim oğlum, bu a'râbî'nin yanında asîf, yânî ücretle çalışan bir kimse idi. Oğlum bunun karısıyle zina etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine taşlanmak cezası olduğunu haber verdiler. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve bir de cariyeyi fidye vererek, oğlumu bu cezadan kurtardım. Bundan sonra ben bu mes'eleyi ilim ehlinden sordum. Onlar da bana, onun karısı üzerine taşlama cezası düştüğünü, benim oğluma da ancak yüz deynek vurulma ile bir yıl gurbete sürgün edilmek cezası olduğunu haber verdiler! dedi.
Rasûlullah da:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah 'in Kitabı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunları kendi sahibine geri veriniz. Senin oğluna gelince; onun üzerinde yüz
deynek cezası ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezası vardır" buyurdu.
Bundan sonra Eşlem kabilesinden bir adam olan Uneys'e de.
— "Sana gelince yâ Uneys! Sen de bu adamın karısına git! Tahkikini yap, eğer kadın suçunu Vtirâf ederse, onu recm et!" buyurdu.
Râvî: Uneys o kadına gitti, kadın da suçunu i'tirâf etmesi üzerine, Uneys ona taşlama cezası uyguladı, demiştir [16].

2- Peygamber(S)'İn Zubeyr İbnu'l-Avvâm'ı Düşmanın Hâllerini Öğrenip Haber Getirmesi İçin Tek Başına Öncü Ve Câsûs Olarak Göndermesi Babı

14- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ib-nu Uyeyne tahdîs etti. Bize Muhammed ibnu'l-Munkedir tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn AbdilIah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Hendek günü insanlardan (düşmanın haberini bana kim getirir diye) çağırıp istedi. Peygamber'in bu da'vet ve isteğine ez-Zubeyr icabet etti. Sonra Peygamber insanlardan bunu tekrar istedi. Bu isteğe de ez-Zubeyr ibnu'I-Avvâm icabet etti. Sonra yine insanlardan bunu yapacak kimse istedi. Bu sefer de yine ez-Zubeyr icabet etti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim, natıs yardımcım ise ez-Zubeyr'dir" buyurdu [17].
Sufyân ibn Uyeyne: Ben bu hadîsi İbnu'l-Munkedir'den belledim, dedi.
Eyyûb es-Sahtıyânî de İbnu'l-Munkedir'e künyesiyle hitâb ederek:
— Yâ Ebâ Bekr! Sen insanlara Câbir'den hadîs söyle. Çünkü topluluk senin Câbir'den hadîs söylemenden hoşlanıyorlar, dedi.
Bunun üzerine Îbnu'l-Munkedir de mecliste bulunanlara:
— Ben Câbir'den işittim, ben Câbir'den işittim, diyerek dört hadîs
arasını arka arkaya uladı.
Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— Sufyân es-Sevrî "Hendek günü" yerine "Kurayza günü" şeklinde söylüyor, dedim.
İbnu Uyeyne:
— Ben Îbnu'l-Munkedir'den bunu senin "Hendek günü" oturuşun gibi kesin olarak bu lafızla belledim, dedi.
Sufyân ibn Uyeyne:
— O, bir gündür, yânî "Hendek günü" ile "Kurayza günü" bir günden ibarettir, dedi ve bunu söylerken Sufyân ibnu Uyeyne gülümsedi [18].

3- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine size izin verilmedikçe girmeyin... Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin..." (ei-Ahzâb: 53).
Eğer ona bir tek kişi izin verirse, girmek caiz olur [19].

15-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da Ebû Usmân'dan; o da Ebû Mûsâ eI-Eş'arî(R)'den şöyl tahdîs etti: Peygamber (S) bir bustâna girdi de bana, kapıyı bekleyip korumamı emretti. Biraz sonra bir adam geldi de Peygamberdin yanına girmek için izin istedi. Ben bu isteği Peygamber'e zikrettim. Peygamber:
— "Ona girmeğe izin ver ve onu cennetle müjdele!" buyurdu. Bu gelen Ebû Bekr idi. Sonra Umer geldi. Peygamber:
— "Ona da izin ver ve onu da cennetle müjdele!" buyurdu. Sonra Usmân geldi. Peygamber:
— "Ona da izin ver ve onu da cennetle müjdele!" buyurdu [20].

16-..... Bize Süleyman ibn Bilâl, Yahya ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den tahdîs etti. O İbn Abbâs'tan işitti ki, Umer (R) şöyle demiştir: Ben (kadınlarından ayrı bir yere çekildiği zaman) geldim de Rasûlullah'ı yüksekçe bir oda içinde buldum. Rasûlullah*-m bulunduğu odanın merdiveni başında Rebâh isminde siyah bir hizmetçisi vardı. Ona:
— Rasûlullah'a söyle, bu gelen Umeru'bnu'l-Hattâb'dır! dedim. Akabinde Rasûlullah bana içeri girmeme izin verdi... [21]

4- Peygamber(S)'İn Birbiri Ardından Birçok Vâlîler, Kumandanlar Ve Yabancı Devletlere Elçiler Gönderir Olması Babı [22]

İbn Abbâs da: Peygamber (S), Dıhye ibn Halîfe el- Kelbî'yi bir mektubu ile Busrâ ehlinin büyüğü el-Hâris ibn Ebî Şemme el-Gassânî'ye gönderip, onun da bu mektubu Rûm Meliki olan Kayser'e ulaştırmasını istedi, demiştir [23].

17-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi, ona da İbn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir mektubunu Kisrâ'ya gönderdi. Ve mektubu götüren Abdullah ibn Huzâfe'ye, mektubu Bahreyn'in büyük emîri-ne vermesini emredip, Bahreyn'in büyük emîri de nîektûbu Kisrâ'ya gönderir buyurdu.
Bahreyn emîri vâsıtasıyle Peygamber'in da'vet mektubu Kisrâ'ya verildiğinde, Kisrâ, mektubu okuyup yırtınıştır.
İbn Şihâb dedi ki: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in: "Bu haber kendisine erişince, Rasûlullah (S), Kisrâ'nın mülkünün tamâmiyle parçalanmasına duâ etti" dediğini sanıyorum, demiştir [24].

18-.....Bize Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlulîah (S) Eşlem kabilesinden (ismi Hind ibn Esma ibn Harise olan) bir adama, kavminin içinde yâhud insanların içinde âşûrâ günü gün-düzleyin:
— "Her kim (gündüzün evvelinde) yemek yediyse, gününün kalanını yemiyerek tamamlasın. Birşey yememiş olan kimse de orucunu tutsun!" diye i'lân ettirdi [25].

5- Peygamber(S)'İn Arab Hey'etlerine Arkalarında Bulunan Kavimlerine, Kendisinden İşittikleri İlmi Teblîğ Etmelerini Vasiyet Etmesi Babı

Bunu (yakında, vâhid haberinin geçerliliği hakkında gelen şeyler bâbı'mn evvellerinde) Mâlik ibn Huveyris (R) söylemiştir.

19-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Ebû Cemre Nasr ibnu İmrân ed-Dab'î şöyle demiştir: İbn Abbâs (R) beni kendi serîr üzerine oturturdu. O bana şöyle derdi: Abdu'1-Kays elçileri (Bahreyn taraflarından) Rasûlullah'ın huzuruna geldikleri zaman:
— "Hey'et kimlerdendir?" diye sordu. Onlar:
— Biz Rabîa kabîlelerindeniz, dediler. Rasûlullah (S):
— "Hoş geldiniz! Allah sizi utandırmasın, pişman etmesin!" buyurdu.
Bunun üzerine onlar:
— Yâ Rasûlallah! Seninle bizim aramızda kâfir olan Mudar kabileleri vardır. O hâide bize kestirme birşey emret de, o sebeble bizler cennete girelim ve onu arkamızda kalanlarımıza haber verelim! dediler.
Bu arada Rasûlullah'a içkileri de sordular. Rasûlullah onları dört şeyden nehyetti ve dört şeyi de emretti: Onlara yalnız Allah'a îmân ile emrettikten sonra:
— "Yalnız Allah'a îmân etmek ne demektir, bilir misiniz?" diye sordu.
Onlar:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler. Rasûlullah:
— "Ortaksız ve yalnız olarak Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah 'in Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek -râvî dedi ki: Zannederim ki, burada ramazân orucu da vardır-, ganimetlerden beşte birini vermenizdir" buyurdu.
Ve onları dört şeyden: Dubba'dan, hantem'den, muzeffet'ten ve nakîr (denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymak)dan nehyetti. Bazen İbn Abbâs'm "Muzeffet" yerine "Mukayyer" dediği de vardır.
Rasûlullah:

— "Bunları ezberleyin ve bunları gerinizde bıraktığınız kavim ve kabilelerinize tebliğ ediniz!" buyurdu [26].

6- Tek Kadının Haberi (Yânı Bununla Amel Edilir Mi Yâhud Edilmez Mi?) Babı

20-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Tevbe ibnu Keysân el-Anberî şöyle demiştir: eş-Şa'bî bana:
— Sen Hasen Basrî'nin Peygamber(S)'den hadîs rivayet ettiğini gördün mü? Ben İbn Umer'in meclisinde ona yakın olarak ik sene yâhud ikibuçuk sene kadar oturdum da, ben İbn Umer'i şu hadîsten başka Peygamber'den hadîs tahdîs ederken işitmedim [27]: İbn Umer dedi ki: Peygamber'in sahâbîlerinden bâzı insanlar, içlerinde Sa'd ibn .Ebî Vakkaas da var olduğu hâlde, bir et yemeye giriştiler. Tam bu sırada Peygamber'in kadınlarından bir kadın o et yemeye girişen topluluğa:
— O et bir keler etidir! diye nida etti.
Bunun üzerine sahâbîler o eti yemekten kendilerini tuttular. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ondan yiyin yâhud onu taam edin. Çünkü o halâldır -yâhud: "Onda sakınca yoktur"; râvî bu iki ta'bîrde şekk etmiştir- Lâkin keler benim alışık olduğum yiyeceklerimden değildir" buyurdu [28].
Kastallânî: "Bunu Allah'ın yardımı ve muvaffak kılmasıyle 916 yılı muharrem ayının 15'î, çarşamba günü bitirdim. Allah'tan tamamlamaya yardım etmesini dilerim, O bana yeter, ve O ne güzel vekildir" dedi. Ben Sofuoğlu da aynı duayı tekrar ederek 11 zu'1-ka'de 1404/8 ağustos 1984 çarşamba günü bu kitabı bitirdim.
Rasûlullah'ın Valileri, Kumandanları ve Sefirleri Şârih Aynfnin Tertibiyle Şöyledir:

A.Peygamber'in Valileri

1. Mekke Emîri Attâb İbn Useyd:
Mekke'nin fethi üzerine Rasûlullah Medine'ye dönerken Attâb ibn Useyd'i Mekke'ye vâlî ta'yîn buyurdu. Ve o yıl hacc mevsiminde hacc da Attâb'ın emareti altında îfâ olundu ki, bu sekizinci hicrî senesi haccı idi. Dokuzuncu sene Ebû Bekr Hacc Emîri idi. Onuncu sene de Haccetti'1-Veda îfâ olundu ve bu sırada Attâb'ın güzel hizmetleri görüldü. Attâb Mekke'nin fethi sırasında müslümân olmuştu. O sırada henüz yirmi veya yirmibir yaşında idi. Emevî ailesine mensûb zekî bir gençti. Mekke'yi pek iyi idare etti. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında da vazifesinde bırakıldı. Ve Ebû Bekr'in vefatı günü vefat etti.
2. Tâif Emîri Usmân ibn Ebî'!-Âs:
Rasûlullah Usmân ibn Ebi'1-Âs'ı da Tâif in fethi üzerine oraya ta'yîn buyurmuştu ve pek iyi idare etmişti. Hasen Basrî bu zât hakkında: Usmân ibn Ebi'l-Âs'dan efdal kimse görmedim, diye sena ederdi. Tâif'ten başka Bahreyn, Umman valiliklerinde de bulundu. Elli bir târihinde vefat etti.
3. Bahreyn Vâlîsi Alâ el-Hadramî:
Bu zât Hadramutlu'dur. Rasûlullah'n güzide vâlîlerin-dendir. Medîne zaruret içinde bulunduğu ve aç kaldığı zamanlarda Alâ el-Hadramî'nin gönderdiği zekât malları yetişti. Peygamber'in ölümü üzerine zuhur eden irtidâd ve irticai bastırmış ve Ebû Bekr, Umer zamanlarında da vazifesinde bırakılmıştır. Hicretin ondördüncü yılında vefat etmiştir. Alâ, valiliğinden önce, Bahreyn'e sefaretle gitmişti.
Rasûlullah, Ebû Sûfyân'ı da Necrân'a vâlî olarak göndermiştir.
4. Yemen Valileri:
Saadet asrında en mühim vilâyet Yemen idi. Bu cihetle Yemen'e pek çok zevat müteaddid vazifelerle gönderilmiştir. İlk Yemen vâlîsi Bâzân'dır. Bâzân İranlılar'm da Yemen'-de son vâlîsi idi. Aşağıda görüleceği üzere Kisrâ Pervîz'in katli üzerine Bâzân ve etba'ı müslümân olmuşlardı. Bu cihetle Rasûlullah da Bâzân'ı vazifesinde bıraktı. Fîrûz Deylemî, Muhacir ibn Ümiyye, Ebân ibn Sâid ibn Âs, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Muâz ibn Cebel gibi bir çok sahâbî de idarî, iktisâdi, askerî müteaddid vazifelerle gönderilmişlerdir. Bunlardan Ebû Mûsâ el-Eş'ârî Yemen'in sahil kısmını idare etmiştir. Muâz ibn Cebel de askerî işleri idareye me'mûr edilmişti.

B.Hazreti Peygamber'in Sefirleri

Müellif Buhârî konumuz olan vâhid haberi bahsinde Rasûlullah'ın Rûm Kayseriyle İran Kisrâsı'na gönderdiği birer sefirine dâir iki haber rivayet etmiştir ki, pek kısa bir metin ile rivayet olunan bu hadîsleri Şârih Aynî Umdetü'l-Kaarî'dç îzâh etmekle beraber İskenderiye Meliki Mukavkis'e, Belka Meliki Haris Gassânî'ye, Yemen Meliki Hûze'ye, Habeşe Ne-câşîsi Ashame'ye de birer sefirle birer mektûb gönderildiğini bildiriyor. Bu altı hükümdardan başka Şârih Aynî Bahreyn, Busrâ, Zu'1-kılş, Me'an, Abd Kilâl gibi ikinci derecede devlet adamlarına da birer sefir ve mektûb gönderildiğini kayıd ve îzâh ediyor.
Şübhesiz ki Rasûlullah'ın bu dînî ve aynı zamanda siyâsî hareketi, beşeriyeti İslâm dînine umûmî mâhiyette da'veti idi ve bu umûmî da'vete:
fâ\ ân jjl-j J\ ls& ı$ ıi jî = Ey insanlar emîn olunuz ben, hepinize Allanın gönderdiği peygamberim de!"
(d-A'râf: 153) fermânıyle me'mûr edilmişti.
Rasûlullah Medîne'ye hicretinin altıncı ayında da müs-lümanların ve İslâmiyet'in en azgın düşmanı olan müşriklerle Hudeybiye sulhunu yapıp bunları bir musâlehanâme ile bağladıktan sonra umûmî daVete sıra gelmiş bulunuyordu. Bu yüksek ve beşeriyeti şâmil vazifelerini muasır ve uzak, yakın mücavir devlet reîslerine da'vetnâmeyi taşıyan birer sefîr göndermek suretiyle îfâ buyurmuştur.

I. Şarkî Roma Sefiri Dihye:

Rasûlullah İmparator Hiraklıyus'a hitaben yazılan mektubunu Dihye ibn Halîfe eliyle gönderdi. Peygamber'in husûsî sahâbîlerinden olan Dihye ashabın en güzeli ve en kibar bir sîmâsı idi. Rivayete göre Dihye Şam'a vardığında bütün evlerden herkes çıkıp bu necîb çehreyi görmeğe koşmuşlardı. Dihye adında ashâb arasında başka bir kimse de yoktu. Bâzı defa Cibrîl, Rasûlullah'ın huzuruna Dihye suretine te-messül ederek gelirdi. Bununla beraber Dihye Bedir'den sonraki gazaların hepsinde bulunmuş ve yüksek hizmetler görmüştür. {Umdetü'i-Kaari, c.I, s.93). Bu cihetle Roma İmparatorluğu gibi o devrin muazzam bir devletinin reisine böyle necîb ve kibar bir sîmânın gönderilmesinde son derece yüksek bir hüsnü intihâb (güzel seçim) vardır.

Dihyetü'l-Kelbî vâsıtasıyle gönderilen da'vetnâme sureti ve bu Peygamber mektubu üzerine Kayser Hıraklıyus - Peygamberimizin ailesi, şahsî hayatı, ötedenberi kavmiyle münâsebâtı, kendisine îmân edenlerin içtimaî vaziyetleri, teb-lîğ ettiği dînin esas umdeleri, muhalifleriyle mütekabil vaziyetleri gibi hususlar hakkında- devlet erkânı huzurunda Ebû Sufyân ibn Harb'den tahkîkatına dâir ma'Iûmât bu eserimizin baş tarafında tercüme edilen Abdullah ibn Abbâs hadîsinde geçti '.

1 Dihye, Peygamber'in mektubunu Kayser'e verdiği sırada Ebû Sufyân bir ticâret kaafilcsiyle Şam'da bulunuyorud ve Peygamber hakkında tahkikat icrası için İmparator tarafından saraya da'vet olunmuş ve hey'et içinde Ebû Sufyân'ın Peygamber'e karabeti bulunduğundan ondan sorulmuş ve alınan cevâbda arkadaşları işhâd edilmiştir.

Bu derin incelemelerden ve aldığı müsbet cevâblardan sonra Kayser Ebû Sufyân'a:

—Eğer bu cevâbların doğru ise, ayaklarımın bastığı şu topraklara yakın bir zamanda o zât mâlik olacaktır. Esasen ben bu peygamberin zuhur edeceğini çok iyi bilirdim. Yalnız onun sizin aranızdan çıkacağını sanmazdım. Eğer O'nun yanına varabileceğimi bilsem O'na mülâkî olmak için her zahmete katlanırdım. Yanında bulunsaydım ayaklarını yıkar, O'na hizmet ederdim 2.

Bundan sonra Hıraklıyus, Dihye ile gönderilen Peygamber mektubunu istedi. Dihye de Rasûlullah'ın mektubunu sundu. Bu eserimizin ilk cildinde yazılı bulunan da'vetnâme-nin metni ve meali şöyledir:

' 'Bismülâhirrahmânirrahîm.

Ailahın kulu ve PeygamberiMuhammed(S)'den Rûm'un büyüğü Hırakl'e. Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun. Bu temenniden sonra: Ey Rûm milletinin ulusu, seni İslâm camiasına ve müslümanltğa da'vet ediyorum. Müslüman ol ki selâmette bulunasın, müslüman ol ki Allah ecrini iki kat versin 3. Eğer bu da'vetimi kabul etmezsen Hristiyan çiftçilerin günâhı boynuna olsun. Ey ehli kitâb, bizimle sizin aranızda müsâvî ve müşterek olan bir söze (Tevhîd kelimesine) geliniz, birleşelim, Allah'tan başkasına ibâdet etmiyelim ve O'na hiç bir şeyi şerik koşmayalım, Allah 'ı bırakıp da birbirimizi Rab edinmiyelim. Eğer ehli kitâb bu da'vetten yüz çevirir-

2 Kayser'in Buhârî metninde rivayet olunan bu ifâdelerine göre îmân ettiği muhakkak olmakla beraber, Kayser'in bu i'tirâflan üzerine mecliste bulunan devlet erkânının gürültülü patırtılı müdâhaleleri üzerine daha ileri gidemeyip sarfı nazar etmiş ve sefîr Dihye'yi kıymetli hediyelerle ve bâzı siyer müelliflerinin bildirdiği cevabî bir mektûb ile hoş ederek geri göndermiştir.

3 İki ecir ve sevabın biri îsâ'ya, öbürü de Muhammed'e îmân ettiğinin mükâfatı.

lerse ey müslümanlar, siz de onlara: 'Şâhid olunuz biz müslü-manız' deyiniz."

Ebû Sufyân der ki: Hırakl bu sözleri dedikten ve mektubu okutmasını bitirdikten sonra yanında gürültüler çoğaldı ve sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. Bunun üzerine ben arkadaşlarıma dedim ki:

—İbni Ebî Kebşe'nin 4 (yânî Rasûlullah'm) işi büyüdü. Benû Asfar hükümdarı bile ondan korkuyor. Artık Rasûlullah'm gâlib geleceğine Cenabı Hakk'ın gönlüme İslâm sevgisini koyuncaya kadar kanâatim devam etti.

2. İran Sefiri Abdullah ibn Huzâfe:

Abdullah ibn Huzâfe (R) Benû Sehm'den ve Kureyş eşrafından olup Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardan-dır. Bedir muharebesinde de bulunmuştur. Bu cihetle İran sefaretine de bu zât bir mektûbla gönderilmiştir.

Peygamber'in da'vet mektubu şöyledir:

. "Bismillahirrahmânirrahîm.

Allah 'in kulu ve Peygamberi Muhammed(S) 'den Fars'ın ulusu Kisrâ'ya. Doğru yola gidenlere, Allah 'a ve Rasûlü-ne îmân edenlere, bir Allah'tan başka hiç bir ma'bûd olmayıp O'nun şeriki bulunmadığına ve Muhammed onun kulu ve Peygamberi olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun. Ey Kis-râ, seni Allah dîni Müslümanlığa da'vet ediyorum. Çünkü ben bütün insanlara Peygamber gönderildim: Hayatta olanları inzar eylemek ve kâfirler üzerinde ihkaakı hakk etmek için. EyKisrâ, müslüman ol ki selâmete eresin. Olmazsan Me-cûsî kavminin günâhı boynuna olsun".

4 "Ebû Kebşe" Hazreti Peygamber'in ana cihetinden büyük babası idi. Putlara tapmaz, yıldıza ibâdet ederdi. Rasûhıllah putlara ibâdet aleyhinde bulununca, ona nisbet ederek İbni Ebî Kebşe dediler.

Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir. Rasûlul-lah (S) bir mektubunu kisrâya gönderdi ve mektubu götüren Abdullah ibn Huzâfe'ye mektubu Bahreyn'in büyük emîri-ne5 vermesini emredip, emîr, Kisrâ'ya gönderir, buyurdu. Bahreyn Emîri vâsıtasıyle Peygamber'in da'vetnâmesi Kisrâ'ya verilip de okuyunca (bu küstah) Kisrâ, Rasûlullah'm mektubunu yırttı attı. Rasûlullah'a bu haber erişince Kisrâ'-nın mülkünün tamâmiyle parçalanmasına duâ buyurdu (ve öyle oldu).

3. Habeşe Sefîri Attır ibn Umeyye:

Rasûlullah (S) Amr ibn Umeyye vasıtasıyla bir da'vet-nâme de Habeşistan Meliki Necâşfye gönderdi. Amr, ashabın bahâdırlarındandı. Damrî nisbetiyle meşhur olan Abdi Menât oğulları'ndan idi. Rasûlullah'm dâ'vetnâmesinin metni ve tercemesi şöyledir:

' 'Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah 'm Peygamberi Muhammed'den Habeşe Meliki Ne-câşî'ye. Ey Melik! Müslüman olmanı dilerim. Ben senin nâmına Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin (ulu sıfatlarını hâiz) olan- Allah'a hamd ü sena ederim ve şehâdet ederim ki: îsâ ibn Meryem, Allah'ın ruhu ve kelimesidir. Allah, o kelimeyi (ki îsâ'ya vücûd veren "Ol" hitabıdır) ve o ruhu -çok temiz ve

afîfolan ve dünyâ hayâtından tamâmiyle çekilmiş bulunan- Meryem'e nefhetti. Ve bu suretle Meryem îsâ'ya hâmil oldu ve böylece Allah ruhiyle ve nef-hiyle îsâ'yı yarattı. Nasıl ki Âdem'i de Allah kudret eliyle

5 O sırada Bahreyn vilâyeti trân'a tâbi' olup emaretinde de Munzir ibn Sâvî bulunuyordu. Rivayete göre Bahreyn fetholunup Alâ Hadramî vâlî ta'yîn buyurulduğunda Munzir ibn Sâvî ile beraber Bahreyn'deki bütün Arablar müslüman olmuştur.

(ve bir hârika olarak) yaratmıştı. Ey Melik, seni eşi ve ortağı olmayan bir Allah'a îmâna ve O'na ibâdete ve bana mutâ-baate Allah canibinden gelen şeylere îmâna da 'vet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın bunları tebliğe me'mür Rasûlü'yüm, seni ve askerini Azız ve Celîlolan Allah 'a da'vet ediyorum. Şimdi ben size (İslâm umdelerini) tebliğ ettim ve nasihat eyledim, siz de nasihatimi kabul ediniz. Doğru yola gidenlere selâm olsun".

Amr ibn Umeyye bu sefaret vazifesini pek güzel îfâ etmiştir. İbn İshâk'ın rivayetine göre bu zât Habeşistan'a varıp mektubu Necâşî Ashame'ye verdikten sonra şu hitabede bulunmuştur:

—Muhterem Necâşî Ashame! Bana düşen vazife vaziyeti söylemek, cenabınıza da lütfen dinlemek. Senin bize karşı gösterdiğin rikkat ve şefkat derecesinde bizim de size samî-mî güvenimiz vardır. Biz cenabınızdan ne gûna hayır ürhîd ettikse muhakkak ona nail olduk. Hiçbir veçhile endişelenmedik, dâima emin bulunduk. Biz senin lisânından şu emniyet hüccetini almıştık: "Bizimle sizin aranızda //zrî/reddolun-maz bir şâhid, zulüm etmez, âdil bir hâkim olsun". Bu defa Rasûlullah (S) etraftaki devletlere birer sefir gönderdi. Beni de cenabınıza. Fakat ben onların ummadıkları hüsnü kabulü sizden umarak ve onların korktukları sû'i muamele ihtimâlinden emin olarak geldim. Geçmiş hayra istinâd ve müstakbel ecir ve mükâfata intizar ederek huzurunuzda bulunuyorum".

Necâşî, Amr'ın bu nutkuna karşı şöyle mukabele etti: —Muhterem sefîr! Allah'ı şâhid tutarım ki Hazreti Mu-hammed, Ehli Kitâb'ın intizâr ettiği Ümmî Nebî'dir. Hazreti Musa'nın rakîbü'l-himârı (yânî Hazreti isa'nın kudümünü) beşareti, îsâ'nın rakîbü'l-cemeli (yânî Hazreti Muhammed'-in kudümünü) müjdelemesi gibidir. Gözle görülen hakikat bu beşaret haberinden daha ziyâde gönle şifâ ve kanâat veremez!

Bundan sonra Necâşî, Rasûlullah(S)'ın mektubuna şöyle cevâb yazdı:

"Bismittâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Rasûlü Muhammed'e Necâşî Ashame tarafından. Yâ Nebîyyallah, selâm Sana ve Allah'ın rahmeti ve bereketi Senin üzerine olsun. Şol Allah ki, O'ndan başka hakîkî ma'-bûd yoktur. Ancak O vardır. Allah Taâlâ'yı tevhîd ve hakkı asaletlerinde selâmet temennisinden sonra: Yâ Rasûlallah. Hazreti îsâ hakkında beyanatı hâvi mektubunuz bana vâsıl oldu. Yerin, göğün Rabb'ine yemîn ederim ki, Hazreti îsâ da kendi hakkında zikrettiğiniz şeylerden ziyâde bir şey söylememiştir. Onun tebligatı da hep buyurduğunuz gibidir. Bize tebliğe me'mûr olduğunuz İslâm esaslarını öğrendik. Amcan oğlu ile "diyarımıza hicret eden" ashabınla tanıştık. Ben şehâdet ederim ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün, sözünde sâdıksın, geçmiş peygamberleri tasdik ediyorsun. Yâ Rasûlallah ben zâtma bey'-at ettim. (Sizden Önce) amcan oğluna da bey'at edip onun delaletiyle Âlemlerin Rabbi Allah Taâlâ'ya îmân edip müslümân oldum".

Bundan sonra İbn İshâk rivayetine devam ederek Ne-câşî'nin hicretin dokuzuncu yılında vefat ettiğini ve Rasûlullah tarafından vefatı ashaba haber verilerek ashâb ile beraber musallaya çıkıp müteveffa üzerine cenaze namazı kıldığını ve dört tekbîr aldığını bildiriyor. Fakat Müslim'in Sahîh"indeki rivayetine göre Rasûlullah'ın mektûb gönderdiği Necâşî, üzerine namaz kıldığı Necâşî değildir6. Bu cihetle İbnü'l-Kayyim diyor ki: İbni İshâk'ın bu rivayeti -Allahü â'lem- bir vehim olsa gerek. Râvî, Rasûlullah'ın üzerine namaz kıldığı Necâşî'yi -ki Peygamber'e îmân ve ashabına ikram etmiştir-bununla kendisine mektûb yazıp İslâm'a dâ'vet ettiği Necâşî'yi ayırdetmeyip iki Necâşî'yi birbirine karıştırmıştır7.

7 Zâdü'I-Meâd, bu eserimizin üçüncü cildinde Cenaze bahsindeki hadîsin tercüme ve îzâhma bakınız._____,,_____

Rasûlullah'ın amcası oğlu olarak zikrolunan Cafer ibn Ebî Tâlib'dir. Ve Necâşî onun delaletiyle müslümân olmuştur. Amr ibn Umeyye Rasûlullah'ın mektubunu götürdüğünde Cafer hazretleri birtakım İslâm muhâcirleriyle beraber Habese'de bulunuyorlardı. Bu ikinci Habeşe muhacirleri arasında Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe de bulunuyordu. Zevci vefat edip elemli bir vaziyette idi. Hazreti Peygamber sefîr Amr vâsıtasiyle muhacirlerin Medine'ye müreffehen gönderilmelerini ve Ümmü Habîbe'nin kendisine nikâh edilerek hatırının hoş edilmesi delâletini de Necâşî'ye bildirmişti.

Necâşî Ümmü Habîbe'yi Rasûlullah'a nikâh ettirdiği gibi Habeşistan'da bulunan bütün İslâm muhacirlerini iki gemi ile Cezîretü'1-Arab sahiline gönderdi. Ve Rasûlullah'ın Hayber gazasında fetih ve zaferi sırasında Hayber'e vâsıl oldular. Hazreti Peygamber iki suretle mesrur olarak Habeşistan muhacirlerine de Hayber ganîmetinden hisse ayırıp verdi.

4. Mısır ve İskenderiye Sefiri Hâtıb ibn Ebî Beltea:

Hâtıb (R) da bir da'vetnâme ile ve Ebû Zerr Gıfârî hazretlerinin âzâdlısı Câbir refâkatiyle Mısır Meliki Mukavkıs Cu-reyc ibn Mînâ'ya gönderildi. O vakitler Mısır hükümeti Şarkî Roma İmparatorluğu'na tâbi' olup Mukavkıs ünvânmdaki Mısır Meliki Roma Kayseri tarafından ta'yîn olunurdu. Ve Mukavkıslar İskenderiye'de otururlardı. Bu cihetle Mukav-kışlar Arab müellifâtında ekseriyetle "İskenderiye Meliki" dîye anılırlar. Hâtıb da Rasûlullah'ın mektubunu Cureyc ibn Mînâ'ya İskenderiye'de verdi, Hâtıb'ın taşıdığı da'vetnâme-nin metni ve meali şöyledir:

' 'Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Kıbt milleti-

nin ulusu Mukavkıs'a! Selâm hidâyet yoluna giden kimselere olsun. Bu dua ve temenniden sonra derim ki: Seni İslâm camiasına ve dînine da'vet ediyorum. Müslümân ol ki, selâmete eresin ve müslümân ol ki, Allah ecir ve mükâfatım iki kat vere (Nasrâniyet ve İslâmiyet mükâfatları). Eğer bu da'-vetimden yüz çevirirsen Kıbt kavminin günâhı boynuna olsun. Ey ehli kitâb, bizimle sizin aramızda müsâvî ve müşterek olan bir söze (Tevhîd kelimesine) geliniz. Birleşip Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim. Ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb edinmiyelim. Eğer Kıbt kavmi bu tevhide yüz çevirirlerse, ey müslümânlar siz de onlara 'Şâhid olunuz, biz müslümânız!" deyiniz."

Hâtıb, Rasûlullah'ın da'vetnâmesini Mukavkıs'a verip, bu zât mealine muttali' olunca:
—"Bu zât Peygamber'se düşmanlarına duâ edip de onları niçin mahvetmiyor?" diye münkirâne her çehre ile karşıladı.
Hâtıb da şöyle hakimane ve susturucu cevâb verdi:
—Ey Kıbt kavminin ulusu! Senden önce bu Mısır tahtında bulunan bir hükümdar (Fir'avn) kendisini Rabbi A'lâ (Ulu Tanrı) zu'm etmişti, fakat Cenabı Hakk onu (derhal he-Iâk etmedi. Nihayet mev'ûd vakti gelince) dünyâ ve âhıret azâbiyle yakaladı, ve ondan intikam aldı. Ey hükümdar, başkasından ibret al da başkasına ibret olma!
Hâtıb'ın bu hakîmâne mütâleaları üzerine Mukavkıs:
—Bugün için bizim bir dînimiz var, biz bu dînimizi bundan daha hayırlı bir dîn olmadıkça bırakamayız! dedi.
Buna da şöyle cevâb verdi;
—Biz sizi bir İslâm Dîni'ne da'vet ediyoruz ki, Allah bugün beşeriyete dîn olmak üzere bu dîni ikaame edip ondan başkalarını neshetmiştir. Sizi İslâm Dîni'ne da'vet eden bu muhterem Nebî bütün insanları da'vet etmiştir. O'na karşı en şiddetli husûmeti Kureyş müşrikleri göstermiştir. En azgın düşmanı da Yahûdîler'dir. O'na diyanet hususunda en yakın millet Hıristiyanlar bulunuyor. Hayâtıma yemîn ederim ki, Musa'nın îsâ'yı tebşîr etmesi, îsâ'nın Muhammed'in gelişini müjdelemesi gibidir. Bizim cenabınızı Kur'ân ahkâ-mına da'vetimiz, sizin ehli Tevrat'ı (Yahûdîler'i) incil'e da'- J
vet etmeniz gibidir, Her peygamber bir kavme idrâk etmiştir, ki o muasır kavim o Peygamber'in ümmetidir. Benimle beraber birtakım akvam da o Peygamber'e itaat ederek O'nun ümmeti camiasına iltihak etmişlerdir. Ey hükümdar! Cenabınız da bu azîz Peygamber'in nübüvveti zamanına erişen bahtiyarlardan bulunuyorsunuz. Biz sizi îsâ dininden men'et-miyoruz. Belki onun teblîgâtiyle emr (ve onun tebligatı mucibince İslâm'a da'vet) ediyoruz. Bunun üzerine Mukavkıs:
—Ben bu Peygamber'in hâlini, sânını tedkîk ettim. O ne fena şeyler emreder, ne de iyi şeylerden nehyeder. O sâhir değildir, kâhin değildir, kâzib de değildir. Kendisinde işlerin gizliliklerini bulup çıkarmak ve gönüllerdeki gizli temayülleri bilip haber vermek gibi nübüvvet alâmeti de buldum. Biraz daha düşünmek isterim! dedi.
Rasûlullah'ın mektubunu aldı ve fildişinden küçük bir kutu içine koyup mahfazayı mühürleyerek bir cariyesine verdi. Sonra arabca kitabete muktedir bir kâtibini çağırıp Ra-sûlullah'a şu cevâbı yazdırdı:
' 'BismiMhirrahmânirrahîm.
Muhammed ibn Abdillah'a, Kıbt'ın ulusu Mukavkis'-tan. Selâm sana Azîz Peygamber! Bundan sonra arzolunur ki, mektubunu okudum, münderecâtmı ve da'vet ettiğiniz hususu anladım. Peygamber silsilesinden ba's olunacak bir peygamber kaldığını bilirdim. Fakat onun Şam'dan çıkacağını sanırdım. Sefirinize ikram ettim. Size iki câriye gönderiyorum. Bunların Kıbtîler arasındaki mevkii yüksektir. Bir de kisve takdim ettim. Binmeniz için bir de ester hediye ettim. Selâm sana Muhterem Peygamber!".
Mukavkıs Cureyc ibn Mînâ gerçi müslüman olmamış ise de fakat Peygamber'in sefiri Hâtıb'e çok hürmet etmiştir. Hâ-
tıb ibn Ebî Beltea da hakîmâne mütâlaalanyla bu hürmete liyâkat kesbetmiştir8.
Takdîm edilen hemşire cariyeler Mâriye, Şîrîn adlarında idi. Rasûlullah Mâriye'yi müslüman olduktan sonra Mülkü Yemîn ile istifraş edip bundan İbrâhîm adında bir oğlu oldu. Ve onsekiz aylık nevzâd iken vefat etti.
Mâriye'nin hemşîresi Sîrîn'i Rasûlullah, Şâiri Hassan ibn Sâbit'e vermiştir. Düldül adındaki beyaz ester Muâviye zamanına kadar yaşamıştır. Peygamber'in ölümünden sonra Hazreti Alî binmiştir.
5. Yemâme Sefiri Sulayt İbn Amr Âmiri
Rasûlullah Sulayt ibn Amr vasıtasıyla bir mektûb da Yemâme Meliki Hûze ibn Alî'ye gönderdi. Sulayt ibn Amr Habeşistan'a hicret eden kıdemli sahâbîden olmakla Yemâme'ye sefîr ta'yîn olunmuş ve hicretin 12. yılında yine burada, Yemâme harbinde şehîd olmuştur. Hûze'ye gönderilen da'vet-nâmenin metni ve meali şöyle idi:
"Bismillâhirrahmânirrahîm.
Allah 'in Peygamberi Muhammed'den Hûze ibn Alî'ye. Doğru yoldan gidene selâm olsun! Ma'lûmun olsun ki, Rabb'im İslâm dînini yakın zamanda dünyânın uzak ufuklarında parlatacaktır. Binâenaleyh ey Hûze, müslüman ol ki selâmete eresin! Ben de hâkimiyetin altındaki memleketi sana tefvîz ederim."
Sulayt (R) Rasûlullah'ın mühürlü mektubunu hamilen Yemâme'ye vardı. Hıristiyan olan Hûze'nin huzurunda Rasûlullah'ın mektubunu okudu. Hûze Rasûlullah'ın da'vetini
8 Hâtıb ibn Ebî Beltea Bedir harbi gazilerinden ve böyle yüksek mefkure sahibi bir zât olmakla beraber bir kere gaflet etmiş ve Mekke fethi için
Rasûlullah'ın Medine'deki hazırlığını Mekke eşrafına bir mektûbla bildirmek istemiştir. Fakat bu sakat hareketi Rasûlullah'a vahiy olunmakla mektûb geri alınmıştı.
mükerreren reddetmekle beraber cevâbı bir mektûb yazarak mektubunda:
"Beni da'vet ettiğin dîn ne güzel şeydir, onu kabul ederim. Şu kadar ki, Arap kavmi benim yerime göz dikmiştir. Saltanatımın bekaasını te'mîn için beni velîahd yaparsan Sana tâbi' olurum" diye bildirdi.
Sefîr Sulayt'a da caize verip Hecr kumaşından dikilmiş elbise giydirerek gönderdi.Sulayt ibn Amr bu mektûb ve hediyelerle Rasûlullah'a sefaret hâtırasını arz ve cevâbı mektubu takdîm etti. Rasülullah mektubu okuyunca:
— "Bu adam ne söylüyor? Bu şartla şehâdet parmağı kadar toprak istese onu bile veremem. Kaldı ki elindeki Ye-mâme diyarının hükümranlığı?""buyurdu.
Rasülullah Mekke'nin fethinden avdet buyurduğu sırada Cibril gelip Hûze'nin öldüğünü teblîğ etti. Bunun üzerine de Rasülullah:
— "Fakat Yemâme işi bitmiş değildir, yakında orada yalancı peygamber türeyecektir", dedi.
Maamâfîh onun da öldürüleceğini haber verdi. Ashâb-dan birisi:
—Yâ Rasülallah! O yalancıyı kim öldürecek? diye sordu.
Rasülullah da:

— "Seninle mücâhid arkadaşların" diye cevâb verdi.
Ve hakîkaten Hazreti Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında Rasûlullah'ın haber verdiği veçhile Yemâme mürtecîleri ashâb-ı kiram tarafından tenkil edildi.
Müverrih Vâkıdî'nin beyânına göre Şam'ın Nasârâ ulularından olan Erkün Hûze'nin yanında bulunduğu sırada Rasülullah ile münâsebetini sordu. Hûze:
—Geçenlerde bir mektubunu aldım. Beni İslâmiyet'e da'vet ediyordu. İcabet etmedim, diye cevâb verdi.
Erkün:
—Niçin icabet etmedin? dedi.
Hûze:
—Ben dînime bağlı bir adamım. Bununla beraber kavmimin meliki bulunuyorum. Eğer Muhammed'e tâbi' olursam ne dîn kalır, ne saltanat! diye cevâp verdi.
Bunun üzerine Erkün şu yolda öğüt verdi:
—Ey Hûze, yanlış düşünüyorsun! Eğer sen Muhammed'e tâbi' olsaydın, muhakkak seni mülkünde ibkaa ederdi. Senin için en doğru hareket Muhammed'e tâbi' olmaktı. İyi bil ki, O Nebîyyi Arabi, îsâ ibn Meryem'in müjdelediği peygamberdir; biz Hıristiyan ulemâsına göre İncîl'de Muhammed Rasülullah diye yazılmıştır ve bu muhakkaktır.

6. Gassân Sefiri Şüca' İbn Vehb:

Şüca' hazretleri Bedir gazilerinden ve bütün gazalarda Rasûlullah'ın maiyyetinde hizmet eden bir sahâbî idi. Bu cihetle Rasülullah Şüca'(R)'ı Gassân Meliki Haris ibn Ebî Şem-mer'e bir mektûbla sefîr gönderdi. Şam'ın Belka' şehri Gassânîler'in hükümet merkezi olduğundan Haris bâzı mü-ellefâtta da Belka' hükümdarı olarak kaydolunmuştur. Rasülullah Hudeybiye dönüşünde bir da'vetnâme yazdırıp Şüca' hazretleriyle Hâris'e gönderdi ki, metni ve meali şöyledir:
'Bismillâhirrahmânirrahîm.
Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Haris ibn Ebî Şem-mer'e. Doğru yolda gidenlere ve Allah 'a îmân, Rasûlü'nün nübüvvetin tasdik edenlere selâm olsun. Ey hükümdar, seni şeriki olmayan bir Allah'a îmâna da'vet ediyorum. İcâbetet-tiğiniz surette mülkünüzde yine hükümdar olarak kalacaksınız!".
O günlerde Haris Şam'ın Guta şehrinde 9 bulunuyordu. Şüca' hazretleri Peygamber'in mektubunu Hâris'e Guta'da verdi. Haris Rasûlullah'ın mektubunu okuyup yere attı. Bu küstah, Şam'da Kayser'in bir vâlîsi mesabesinde idi. Müstakil bir devlet reîsi bile değildi. Metbû'u olan Kayser Hirak-
9 Guta, Dimeşki Şam'ın şarkında imtidâd eden ve vaktile dünyânın cenneti diye anılan bağlık, bahçelik kısımdır. Ba'de'l-İsiâm Şâm hilâfet ve medeniyet merkezi olmakla Guta şerefini arttırmış, bugün de cennet gibi güzelliğini muhafaza etmekte bulunmuştur.
lıyus bile da'vetine ve sefirine karşı hürmet ettiği halde Haris böyle bir hürmetsizlikte bulundu. Hattâ Kayser'e müracaat ederek Medîne üzerine asker şevkine müsâade istedi. Fakat Kayser reddetti.
Şüca' hazretleri Medine'ye gelerek keyfiyeti Rasûlullah'a arz ettiğinde:
— "Allah mülkünü elinden alsın!" diye aleyhinde duâ etti.
Haris Mekke fethi sırasında öldü. Bir müddet sonra da müslümanlar Gassân diyarını zaptederek Gassân idaresine son verdiler.
Bir Tenbîh:
Müellif Buhârî'nin "Peygamberin vâlîleri ve sefirleri" başlığı ile açtığı babının bu unvanını Allâme şârih Bedrüd-din Aynî'nin îzâh ederek bildirdiği vâlîleri ve sefirleri biz de Siyere dâir müellefâttan, tabakaat kitâblarından naklen taf-sîl etmiş bulunuyoruz. Ancak Allâme Aynî, Rasûlullah'ın altıncı hicret yılında gönderdiği sefirleri altı zât olarak kayıt ve îzâh ettiği halde İbnü'l-Kayyim Zâdü'l-Meâd'da bunlara iki sefir daha ilâve ederek sekize ulaştırıyor ki, ilâve olunan iki sefir Alâ Hadramî ile Amr ibn Âs'tır. Alâ hazretlerinin Munzir ibn Sâvî'ye, Amr'ın da Umman Meliki'ne birer da'-vetnâme ile gönderildiği kayft ve tafsil olunmaktadır.
Şu halde Alâ Hadrâmî Bahreyn'e ilk önce Munzir ibn Sâvî nezdine sefir olarak gitmiş, sonra Bahreyn hükümdarı Munzir ile ahâlînin bir kısmı müslümân, bir kısmı Cizye verici olmak üzere de vâlî ta'yîn buyurulmuş oluyor.
Şimdi Alâ Hadramî'nin bu sefaret safhasını Zâdü'l-Meâd'dan naklen îzâh edeceğiz:

7. Bahreyn Sefiri Alâ ibn Hadramî:

Vâkıdî'nin İkrime'den rivayetine göre Ikrime der ki: Ra-sûlullah'ın Munzir ibn Sâvî'ye yazdığı da'vetnâmeye dâir bir vesîkayı ben İbni Abbâs'ın vefatından sonra kitâblan arasında bulup istinsah ettim. Bunda deniliyor ki: Rasûlullah bu mektubunda Munzir'i İslâm'a da'vet eyledi. Munzir Rasûlul-
lah'a yazdığı cevabî mektubunda ihtiram arzından sonra: "Yâ Rasûlallah! Kitabınızı Bahreyn ahâlîsine okudum. Bunlardan bir kışımı İslâm'a muhabbet ve icabet edip müslümân olmuştur. Bir kısmı ise müslümân olmayı hoş görmemiştir. Memleketimde Mecûsî, Yahûdî tebeam da vardır10. Bu vaziyet hakkında Peygamber'in emrini bildirmelerini rica ederim."
Bunun üzerine Rasûlullah şu cevâbı verdi: "Bismillâhirrahmânirrahîm.
Allah'ın Peygamber'i Muhammed'den Munzir ibn Sâvî'ye. Selâm sana. Kendisinden başka tanrı olmayan Allah Ta-âlâ'ya senin r>âmına hamd ü sena ederim. Ve Allah Taâlâ'-nın varlığına, birliğine ve Muhammed'in Allah 'in kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet ederim. Bu hamd ü sena ve şehâdetten sonra, ey Melik, seni Azız ve Celîl olan Allah adına hayır ile yâd ve

sana vasiyet ederim. Muhakkak ki bir kimse bir mü'mine öğüt verirse onun hayır ve sevabı ile müstefîd olur. Her kim de elçilerimin hayırhâhâne nasihatlerine mutavaat edip emirlerine tâbi' olursa bana itaat etmiş olur. Ey Munzir, elçilerim seni sena edip hayır ile andılar. Ben de kavmin hakkında sana şefaat ederek derim ki, bunların müslümân olanlarını müslümânlıkta sebat ettikleri müddetçe kendi hâllerinde bırak. Günahkâr olanların da günâhları hususunda arzettikleri özürlerini kabul et! Ey Melik, sen kavmin hakkında nasihatçi oldukça şerefin artar, bir şey eksilmez. Yahudilerle Mecüsîler kendi mezheblerinde durmak isterlerse serbest bırakır ve cizye vermeği tarhedersin."
Alâ ibn Hadramî, Rasûlullah'ın bu mektubunu yüklenerek Munzir ibn Sâvî nezdine bu defa sefir olarak değil, vâlî olarak gitmiş ve mektubun içindekilere göre Yahûdîler'Ie Me-cûsîler'e mezhebi hürriyet bahşolunup kendilerinin mal, can ve müşterek vatan emniyeti nâm ve hesabına muayyen bir vergi tarhedilmiştir. Müslümanlar da zekât farîzesiyle mükellef bulunuyorlardı.
Ummân'ın kuzey batısında ve Ummân'dan Basra Kör-fezi'ne kadar Kızüdeniz'in bütün sevâhili boyunca devam eden
10 Mektubun bu kaydından Hıristiyan olan Munzir ile beraber Hıristiyan tebeasının müslümân oldukları, Mecûsîler'le Yahûdîler'in olmadıkları anlaşılıyor.
bu geniş kıt'anın zekât ile cizye gelirleri Medine'de şiddetli bir zaruret içinde bulunan Beytü'l-mâl'i zaruretten kurtarmıştır.

8. Umman Sefiri Amr ibn Âs:

Rasûlullah bir da'vetnâme ile de Amr ibn Âs'ı Umman Meliki iki kardeş Ceyfer ile Abd'e gönderdi. Umman, Cezîretü'l-Arab'ın güneydoğusunda ve Hindistan'ın karşısında gayet geniş bir kıt'a olup Hindistan'ın, İran'ın, Cezîretü'l-Arab'ın ticâret anbarı mesabesinde idi. Bu cihetle İslâm'ın yayılmasına çok müsâid bulunuyordu. Böyle mühim bir mıntıkaya Amr ibn Âs gibi bir siyâsî dahînin intihab buyurul-masında büyük bir isabet vardı. İbn Hişâm S/>e/'inde, Amr ibn Âs'ın Hâlid ibn Velîd ve Usmân ibn Talha ile birlikte sekizinci hicret senesinde Mekke'nin fethinden altı ay önce müs-lümân olduğu rivayet olunduğuna göre, Amr ibn Âs Rasûlul-lah'ın sefirlerinin sonu olacaktır.
Ummân'da Cülendî oğullan'ndan bu iki birader hükümrân bulunuyordu. Bunlara gönderilen da'vetnâmenin metin
ve tercemesi de şöyledir:
"Bismillâhirrahmânirrahîm.
Allah'ın kulu ve peygamberi Muhammed'den Cülendî oğullan'ndan Ceyfer ile Abd'e. Doğru yolda gidenlere selâm olsun! Bu duadan sonra ey iki birader, sizi İslâm camiasına da'vet ediyorum. Müslüman olunuz ki selâmete eresiniz. Ben beşeriyetin umûmuna gönderilmiş Allah'ın Peygamberiyim. Hayâtta olanları inzâr etmek, kâfirler üzerine de Allah'ın emirlerini yerine getirmek vazifemdir. Ey kardeş hükümdarlar, İslâm Dîni'ni tasdik ve kabul etmezseniz gene biliniz ki, mülk ve saltanatınız uhdenizden zail olmuştur. İslâm süvarileri topraklarınızı çiğneyecektir. Mülkünüzde nübüvvetim hâkim olacaktır!"
Rasülullah'ın bu mehâbetli da'vetnâmesini Ubeyy ibn Ka'b (R) yazıp mühürlemiştir.
Zad'ü'7-Meâd"da Amr ibn Âs'ın Ummân'a giderek sefaret vazifesini îfâsi, bu iki biraderle günlerce devam eden temas sureti, Amr'ın kendi lisanından naklederek uzun boylu izah ve tafsîl edildikten sonra -ki bütün İbn Âs'ın siyâset hünerini ifâde etmektedir- en sonu bu iki Umman hükümdarının Muhammed'in Nübüvveti'ni tasdîk ve İslâm şerefi ile müşerref oldukları bildiriliyor.
Müellif Buharî'nin "Vahidin haberinin cevazı" unvanından ve şârih Ayn"'nin bu ünvânı "Peygamber'in valileri ve sefirleri" ile îzâhından bi'1-istifâde, biz de Rasülullah'ın diyanet neşr ve İslâmiyet'in yükseltilmesi için tuttuğu siyâsî veçheyi tafsîl etmiş bulunuyoruz. Tevfîk ise Allah'tandır (Kâmil Mîrâs) n.
11 Bu "Peygamberin Valileri ve Elçileri" kısmı bâzı sadeleştirme ve özetlemelerle Tecrîd Ter., XII, 413-431'den alınmıştır.
Peygamberin buradaki mektûblan bilhassa şu kaynaklarda toplanmıştır:
İbnu'l-Kayyım, Zadu'l-Meâd;
Prof. Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyasiyye, ikinci tab, Kaahire 1956
Prof. Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 200-361, İst. 1966.

---

[1] Bâzı Buhârî nüshalarında Besmele'den sonra "Kitâbu Haberi'l-Vâhid = Vâhidin Haberi Kitabı" şeklinde gelip, bundan sonra "Bâb" yoktur. Çoğunluğun yanında ise "Bâb" başlığı ile gelmiştir. Buna göre bu, Ahkâm Kitâbı'ndan bir parça olur ki, vazıh olan da budur. Evet, es-Sâgânî'nin nüshasında ise "Kitâbu Ahbari'l-Âhâdi = Vâhidlerin Haberleri Kitabı" şeklinde gelmiş, sonra da "Bâ-bu mâ câe..." unvanını söylemiştir... (Kastallânî).
[2] Buhârî'ye göre "Taife" sözü bir ve daha ziyâde kimse ma'nâsına da kullanılır. İbn Abbâs'a, en-Nahaî'ye, Mucâhid'e göre de "Taife*' muayyen bir sayıya mahsûs değildir. Bu âyetin maksada delâleti bu suretledir
[3] Doğru sözlü bir mü'minin ihbarının mu'teber bir şer'î delîl olması yalnız ibâdetlere ve fer'î amellere hastır. İ'tikaadî mes'elelere şumûlü yoktur. İ'tikaadî hükümlerin delilleri kafidir, Kitâb ve Sünnet'e dayanması zarurîdir. Vâhid haberi ise kat'î değil, zannî delildir. Zannî deliller, aslî hükümlerde değil,ancak fer'î hükümlerde delîl olabilir. Bu ciheti Buhârî başlıkta "Ezan, namaz, oruç, farzlar ve hükümlerde hüccettir" ta'bîri ile hatırlatmıştır. Doğru sözlü bir kimsenin bu hususlardaki haberinin kabul edilip amel edilecek şer'î bir delîl olmasını kuvvetli ve ilmî bir surette belirtmek için Buhârî et-Tevbe: 122. âyetini zikretmiştir. Bu âyete göre bir şehir halkının, bir cemiyetin ve herhangi bir icti-mâî sınıfın içlerinden en az bir kimseye din ilimlerini tahsil ettirmeleri kifâye farzdır. Bunu yapmazlarsa hepsi günahkâr olurlar...
el-Buhârî el-Hucurât: 6. âyetini de fâsık ve yalancı olmayan, doğru sözlü bir kimsenin verdiği vâhid haberinin delîl olacağına işaret olmak üzere getirmiştir. Çünkü bu âyette fâsık bir kimsenin getirdiği haberin iyice araştırılıp tah-kîk edilmesi emredilmiştir. Doğru sözlü ve ahlâklı kimsenin verdiği haberi hakkında böyle bir tahkîk ve araştırma emredilmemiştir...
[4] Yine böyle Peygamber'in vâlîleri, âmirleri, kumandanlarının birer emirname ile birer vilâyete gönderilmeleri ve orada Peygamber'i temsil etmeleri, Peygamber'in başka devletler yanma birer mektübla gönderdiği elçilerinin de vardıkları devletlerde ferden ve şahsen Peygamber'i ve siyaseten İslâm devleti'nin işlerini temsîl etmeleri de vâhid haberinin lüzumuna ve delîlüğine dayanan en mühim işlerdir...
[5] Başlığa uygunluğu "Namaz vakti gelince biriniz size ezan okusun!" cümlesin-dedir. Ezan, namaz vaktinin girdiğini i'lândan ibaret olup, bir müezzinin bu i'lân ve ihbarına i'tibâr edilmesi ve onunla amel edilmesi emrolunmuştur.
Mâlik ibn Huveyris ile akranı olan gençler topluluğu, kendi kabileleri olan Sa'd oğullan içinde müslümân olarak Medine'ye gelmişler, hadîste bildirdiği gibi yirmi gece Medine'de, Peygamber'in yanında ikaamet edip İslâmiyet'i öğrenmişler. Sonunda ailelerini özledikleri Peygamber tarafından anlaşılınca, kendi kabilelerine dönmeleri ve verilen ta'lîmât üzere İslâm'ı yaşayıp öğretmeleri emredilmiştir.
Bu hadîs bu isnâd ve metin İle Namaz Kitabı, "Yolcunun ezan okuması bâbı"nda da geçmişti.
[6] Bunun bir rivayeti Ezan Kitabı, "Fecrden önce ezan okumak bâbı"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu "Sizden herhangibirinizi Bilâl'ın ezan sesi sahur yemeğini yemekten men' etmesin!" sözündedir. Çünkü Bilâl, ezan okuduğu vaktin gece olduğunu ve onda sahur yemeği yemenin caiz olacağını haber vericidir. Bu ise doğru söyleyen bir vahidin haberidir.

[7] Bunun bir rivayeti de yine Ezân'da ve aynı yerde geçmiştir. İbn Umer'in bu rivayeti İbn Mes'ûd'un hadîsini açıklar mâhiyettedir.
[8] Peygamber: "Namaz artırıldı mı?" sorusu üzerine "Bu sorunuz neden?" buyurmuş ve sahâbîler de: Beş rek'at kıldırdın! dediklerinde, o sahâbînin doğru olarak verdiği vâhid haberini kabul etmiş ve yanılma secdesi yaparak o haberin gereğiyle amel etmiştir.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü tek kişi olan Zu'l-Yedeyn'in haberiyle amel etmiştir. Ancak "Zu'l-Yedeyn doğru söyledi mi?" diye sormuştur ki, bunu da onun haberini tesbît etmek için sormuştur. Bunu da Zu'l-Yedeyn'in beraberinde namaz kılanlardan ayrılması ve bu hususta yanılma ihtimâli olduğu İçin sormuştur. Yoksa bu sorudan onun haberini mutlak olarak reddetmesi lâzım gelmez. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Yanılma secdelerinde teşehhüd etmeyen kimse bâbı"nda da geçmişti.
[10] Başlığa uygunluğu "Onlara bir kimse geldi..." sözündedİr. Çünkü sahâbîler yüzleri Şâm tarafına dönük iken, onun haberiyle amel etmişler ve hemen Ka'be tarafına yönelmişlerdi. Bu hadîsin bir rivayeti, Namaz Kitâbı'nım evvellerinde "Kıble hakkında gelen şeyler bâbı"nda geçmişti.
[11] Başlığa delâleti, Kubâ mescidindeki cemâatin kıblenin değişmesi hakkındaki bir kişinin haber verip şehâdet etmesini kabul etmiş olmalarıdır. Her iki rivayetten anlaşıldığına göre, Kıble değişmesi vakıası, ikindi namazında Medine'de olmuş, Kubâ Mescidi'nde de ertesi günü sabah namazında tatbik edilmiştir... Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Namazda kıbleye yönelme bâbı"nda geçmişti.
[12] Hadîsin bâzı rivayetlerinde: "Vallahi o içki içmekte olanlar bundan sormadılar ve o adamın haberinden sonra bu konuda ona müracaat da etmediler" ziyâdesi vardır. Bu vâhid haberinin kabulünde çok kuvvetli bir hüccettir. Çünkü onlar bu haber ile mübâh olan bir şeyin neshini tesbît ettiler ve nihayet o haberden dolayı onu tahrîmc gidip, onun gereği ile amel ettiler.
Bunun bir rivayeti Şirb Kitâbı'nın evvellerinde "Hamrın tahrîminin inmesi bâbı"nda geçmişti.
[13] Başlığa uygunluğu"S'ze elbette hakkıyle emîn bir kimse göndereceğim" sözündedir.
Bunların birer rivayeti Menâkıb'da, Ebû Ubeyde'rün menkabesi ile Mağa zî'de de geçmişti.
[14] Bu hadîsten, Umer'in tek şahsın haberini kabul etmekte olduğu alınır. Bunun birer rivayeti İlim Kitabı, "İlimde nevbetleşmek bâbı"nda ve Tahrîm Sûresi tefsirinde geçti.
[15] Hadîsin bir rivayeti Ahkâm Kitâbı'nın evvellerinde "İmâmın emirlerini dinlemek ve itaat etmek bâbî'nda geçmişti.
Bunun buradaki başlıkla uygunluğu yoktur, İ'tirâzına îbn Hacer: Bunların bir kısmı kumandana ma'rûf olmayan hususta itaat edeceklerdi. İşte bununla maksad tamam olur, diye cevâb vermiştir.
[16] Hadîsin başlığa uygunluğu iki hasımdan herbirinin diğerinin iddiasını doğrula-yıp haberini kabul etmeleri yönünden alınması mümkin olur. Bu hadîs Sulh, Vekâlet, Ahkâm, İ'tisâm gibi birçok yerlerde geçmiştir.
[17] Başlığa uygunluğu "Peygamber Hendek günü insanlardan çağırıp istedi. O'nun bu isteğine ez-Zubeyr icabet etti" sözünden alınır.
Ahzâb günü Kureyş ile birlikte bütün Arab kabilelerinin İslâm aleyhine harekete geçmesi, Kurayza oğulları Yahudileri'nin de bu sırada ahdi bozmaları üzerine vaziyet çetinleşince, Peygamber: "Bana Kurayza Yahudileri'nin vaziyetini kim öğrenip haber getirir?" diye gönüllü câsûs istemiş, buna her defasında Zu-beyr icabet etmiştir. Bunun birer rivayeti Cihâd'da, Fadâil'de, "Zubeyr'in faziletleri bâbı"nda da geçmişti.
Talîa, harb esnasında düşmanın hâllerini ve hareketlerini anlamak için gönderilen araştırıcı kişiye derler ki, câsûs demektir.
[18] İbn Hacer: Bu, içinde az veya çok birçok hâdiseler olan zamana gün denmesi sahîh olur. Nitekim "Fetih günü" denir, bununla Peygamber'in Mekke'de fetihten sonra ikaamet ettiği gün kasdedilir, demiştir... (Kastallânî).
[19] Çünkü nâssta aded ta'yîni yoktur, buna göre bir tek kişi de izin vermeye sâdık olanlar cümlesinden olur.
[20] Bu Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda geçen uzun hadîsten bir kısaltmadır. Peygamber ile gelenler arasındaki izin ve müjdeleme haberini ulaştıran bir kişidir. Bu da vâhid haberinin bu gibi hususlarda kabul edilmesine en açık delillerdendir.
[21] Bu da et-Tahrîm Sûresi tefsirinde geçen uzun hadîsten bir parçadır. Rasûlullah ile Umer arasında haber ulaştırarak izin alıp bildiren Rebâh adındaki hizmetçidir. Bu da bu gibi işlerde vâhid haberinin kabulüne açık delillerden biridir.
[22] Rasûlullah'ın İslâm memleketi içinde vilâyetlere gönderdiği valileri, dışarıda komşu devletlere gönderdiği sefirleri birer kişiden ibaret olduğuna dâir bu babı açarak, vâhid haberinin bu gibi işlerde şer'î bir delîl olduğuna işaret etmiş oluyor.
[23] Buhârî bunu Vahyin Başlangıcı bâb'nda uzun bir metinle rivayet etmiştir. Sonundaki ta'lîk, el-Kuşmeyhenî nüshasında sabittir.
[24] O sırada Bahreyn vilâyeti İran'a tâbi' olup vâlîsi de Munzir İbn Sâvî bulunuyordu.
Buhârî'nin kısa bir metin ile rivayet ettiği bu muazzam vakıayı büyük hadîs-çi ve tarihçi sarihimiz Bedreddîn Aynî şöyle îzâh ediyor:
Abdullah ibn Huzâfe, Peygamber'in mektubunu (Munzir vâsıtasıyle) Kisrâ Pervîz ibn Hürmüz'e gönderdi. O hükümdar da mektubu parçaladı ve: "Benim kölem olduğu hâlde birisi bana böyle bir mektûb yazsın?!" diye çirkin konuştu. Bu çirkin muamele Peygamber'e erişince, Peygamber de: "Allah'ım, Sen de bunun mülkünü ve saltanatını parçala!" diye duâ etti.
Peygamber'in mektubu üzerine Kisrâ, Yemen vilâyetindeki naibine (vâlîsi) Bâzân'a mektûb yazarak: Hicaz'da şu nübüvvet iddia eden adama maiyyetin-den güçlü kuvvetli iki kimse gönder, bu adamı bana getirsinler! dedi. Bâzân en kuvvetli kahraman bir adamını Kisrâ'dan aldığı bir mektûbla ve Harhara adında İranlı birisiyle beraber gönderdi. Ve Rasûlullah'a yazdığı bir mektubunda: Bunlarla birlikte Kisrâ'ya gitmesini emretti.
Bu iki İranlı bahâdır Yemen'den çıkıp Medine'ye vardılar. Ve İran âdetine göre Rasûlullah'ın huzuruna girdiler. Peygamber bunlara: "Haydi şimdi gidiniz de yarın geliniz,-'" buyurup huzurdan çıkardı. O gece, bâzı müelliflerin rivayetine göre, cumâda'l-ulânm onuncu salı gecesi Rasûlullah'a vahy geldi ki: Allah Taâlâ Kisrâ Pervîz'e oğlu Şîreveyh'i musallat kıldı ve fulân ayın fuiân günü onu öldürdü.
Bu vahy üzerine Peygamber iki İranlı'yı çağırttı, onlara bu vak'ayı haber verdi. Ve bunlara ikram edip bilhassa Harhara'ya altın ve gümüşle süslü bir kemer hediye etti ki, bunu Peygamber'e Melik Mukavkıs hediye etmişti.
Bunlar huzurdan çıkıp Yemen'e gittiler. Bâzân'a varıp bütün buniarı ona anlattılar. Bunun üzerine Bâzân: "Vallahi bunlar bir melik sözü değildir, bir peygamber tebliğidir; ben bu zâtın iddia ettiği üzere muhakkak bir hakk peygamber olduğunu anlıyorum. Göreceksiniz bu sü'ikasd hâdisesi de muhakkak O'nun dediği gibi gerçekleşecektir" dedi. Çok geçmeden ona Şîreveyh'in bir mektubu geldi. Bu mektûbda Kisrâ Pervîz'in şu târihte katlolunduğu bildiriliyordu ki, Rasûlullah'ın haber verdiği târih idi. Bâzân, Şîreveyh'in mektubunun İçindekilere vâkıf olunca: "Bu zât muhakkak hakk peygamberdir" deyip müslümân oldu. Yanında bulunan Farslılar da müslümân oldular. Rasûlullah da Bâzân'ı San'â'da Yemen Vâlîliği'nde bıraktı. Bu suretle Bâzân, Rasûlullah'ın Yemen'e gönderdiği valilerin birincisi oldu (Umdetu'i-Kaarî, XI, 453-454,Matbaa-i Âmire tau i).
[25] Başlığa uygunluğu: "Eşlem kabilesinden bir adama kavminin içinde şunu i'lân ettirdi..." sözündedir. Çünkü o adam da Rasûlullah'ın göndermiş olduğu elçiler cümlesinden birisidir. Adamın ismi Hind ibn Esma ibn Hârise'dİr. Bu hadîsin bir rivayeti Oruç Kitâbı'nın sonunda Mekkî ibn İbrahim'den üç râvîli olarak geçmişti... (Aynî).
[26] Bunda haber teblîğ etmenin, ilim öğretmenin vâcib olduğuna delîl vardır. Çünkü bu emir vucûb içindir. Bu da tek tek herbir ferdi şâmil olur. Eğer vahidin tebliği yerine getireceğine hüccet olmayaydı, bu teblîğ vazifesini onlara tahsis etmezdi.
Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti.
[27] Fethu'l-Bârt'de şöyle dedi: "Gördün mü?" kavlindeki soru inkâr içindir. eş-Şa'bî, Peygamber'den mürsel hadîs rivayet etmeyi reddediyordu. Bununla mürsel hadîs rivayet etmeye sevkeden sebeb, Peygamber'den hadîsi çoğaltmak isteği olduğuna işaret ediyordu. Yoksa insan muhakkak mevsûl olarak işittiklerimle yetinirdi.
el-Kirmânî de et-Kevâkib'de şöyle dedi: Garazı, Hasen Basrî tabiî olmakla beraber, Peygamber'den çok hadîs rivayet ediyordu, yânî çok hadîs rivayet etmeye cür'etli idi. İbn Umer ise sahâbî olmakla beraber az hadîs rivayet edici idi. O hadîs rivayeti hususunda ihtiyat edici, mümkin olduğu kadar sakınıcı idi Umer de Peygamber'den, O'nun söylemediklerini tahdîs etmek korkusu ile az hadîs rivayet etmeye teşvîk ederdi... (Kastallânî).
[28] Başlığa uygunluğu "Eti yemekten kendilerini tuttular" sözünden alınır. Çünkü onlar kadının sesini işittiklerinde eti yemeyi terkettiler. Bu da âdil olan bir kadının haberi ile amel edileceğine delâlet etmiştir... (Aynî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AHLAK VE TASAVVUF KİTAPLARINDAKİ HADİSLERİN SIHHATİ
YAYINCIDAN
TAKDİM
I. MÜELLİFLER VE ESERE DAİR MÜLÂHAZALAR
A. İzmirli İsmail Hakkı Ve Şeyh Safvet
B. Ahlâk Ve Tasawuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati
C. Tartışma Metinlerinin Muhteva Özeti
D. Tartışma Usulü Açısından Metinlerin Tahlili
E. Hadis İlmi Açısından Metinlerin Tahlili
F. Neşir Usûlü Hakkında Notlar
II. AHLAK VE TASAVVUF KİTAPLARINDAKİ HADİSLERİN SIHHATİNE DAİR KARŞILIKLI YAZILAR
A. El-İzah
B. El-İstizah
C. el-İzâh ve't-Tafsîl
D. El-Cerh Ve't-Ta'dîl 'Ale'l-İzâh Ve't-Tafsîl
E. Eş-Şerh Ve't-Tahül 'Ale'l-Cerh Ve't-Ta'dîl
1. Meşârık Sahibi Ve Buhârî Şârihi Sâğânî
2. Hakîm-i Tirmizî
3. İhyâü'l-'Ulûm Hadîsleri
4. Abdal Hadîsleri
5. Ebû Nua'ym-i İsbehânî Ve Mazınne Mes'elesi
6- Ebû Tâlib-i Mekkî
7- 'Avârifü'l-Ma'ârif
8- Zühhâd Ve Sûfiyye Ve Mutasawife
9- Ebû 'Abdurrahmân Es-Sülemî
10- Kussâs
11- Sûfiyye Şeyhi İbn Cehdam
12- Keşf'i Rical
13- Tasawuf Ve Ahlâk Kitaplarındaki Ahbâr Ve Ehâdîs
14- Fezâ'il Ehâdîsi
15- "En-Nâşü Niyâmün" Hadîsi
16- Tasawuf Kitabı Numuneleri
III. TARTIŞMALARIN DAHA SONRAKİ SEYRİ
Aa. Mustasvıfe Sözleri mi, Tasawufun Zaferleri mi?
1. 'Arz-ı Şükran
2. Sâik-i Aslî
Ab. Mustasvife Sözleri mı, Tasawufun Zaferleri mi?
3. İkâme-i Ma'zeret
4. Muhayyel Da'vâ
5- Yine O Muhayyel Da'vâ
B. Tasawuf Daima Muzafferdir
C. Hakîkî Tasawuf Mansûr, Mustasvife Tasawufu Makhûrdur
TAHKİKTE ESAS ALINAN BİBLİYOGRAFYA

AHLAK VE TASAVVUF KİTAPLARINDAKİ HADİSLERİN SIHHATİ

YAYINCIDAN

Övgülerin en iyisine lâyık olan Allah Teâlâ'ya nihayetsiz hamd, gönü!ler|n,:doktoru Yüce Peygamberimize, onun âl ve ashabına sonsuz salât ü selâm olsun.
Her yayınevinin, temelde bir kuruluş gayesi olduğu gibi, yayın çizgisini tespit ederken de mutlaka göz önünde bulundurduğu ilkeleri vardır. Esasen yayınevinin başarısı da kuruluş gayesine ve yayın ilkelerine ne kadar uyduğuna bakılarak anlaşılır.
Dârulhadis de, kuruluş gayesi olarak Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye döneminde hadis ilmi alanında hazırlanmış eserler, hadis ilmine hizmeti dokunmuş ilim adamları ve bu gayeye yönelik tesis edilmiş kurumlar hakkında İnsanlığı aydınlatma ve geçmişten geleceğe projeksiyonlar yapma düşüncesiyle yayın hayatına başlamıştır.
Geçmişinin temelleri üzerinde yükselmeyen bir kültürün, sağlam ve kalıcı bir gelecek inşa etmesi düşünülemez. Buradan hareketle, Cumhuriyet nesli olan bizlerin de Osmanlı Devleti'nîn maddî ve manevî alandaki kültürel mirasını keşfetmeden sağlıklı bir toplumsal kimliğe sahip olmamız imkânsızdır. Bizim için Osmanlı dönemi, maddî ve manevî mirası araştırılıp dersler çıkarılması açısından çok önemli sahneler, eserler ve ibret levhaları ihtiva etmektedir. Bu anlamda sözü edilen dönem, araştırmacılar için aynı zamanda tükenmez bir hazine niteliğindedir.
Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye dönemi târihî, içtimaî, hukukî, siyâsî alandakiler kadar bunların her birini yönlendiren dinî ilimler sahasında da ciddî araştırmalarla keşfedilmeyi beklemektedir. Bu çerçevede dinî ilimlerin en önemlilerinden olan hadis ilimleri ve çalışmaları da üzerinde yeterince durulmayan bir alandır. Buna rağmen, ilim dünyasında büyük genellemeler şeklinde ortaya atılmış, söz konusu dönemde Anadolu'da hadis İlmine önem verilmediği, Osmanlı ulemâsı içerisinde hadis ilimlerİndeki başarısıyla öne çıkmış âlimin bulunmadığı gibi yaygın bir kanaat hâkimdir.
Dârulhadis olarak, bu kanaatin doğruluğunun ya da yanlışlığının tespiti için ciddi tetkiklerin yapılması gerektiğinden hareketle, Osmanlı Hadis Araştırmaları adı altında yürütülen bir proje çerçevesinde bu alanda araştırmalar yapıp yayınlamayı plânladık. Esasen küçük bir beylikten başlayan Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin serüveni, üç büyük kıtada yaşayan yirmiyi aşkın farklı milleti, İlâhî kaynaklı üç büyük din başta olmak üzere farklı inanışları çok kültürlü bir ortamda altı yüz yılı aşkın bir süre aynı potada eritmeyi başaran bir noktaya ulaşmıştır. Saadet asrından sonra İslâm tarihinin en ihtişamlı safhası bu dönemde yaşanmıştır. Hiç şüphesiz bu gelişim ve kucaklaşmanın ardında dinî ilimlerin ve özellikle hadis ilimlerine verilen önemin katkısı büyüktür.
Tarihi ve kültürel mirasın reddi anlayışına dayalı bir anlayış dolayısıyla, Doğu'da ve Batı'da geniş anlamda Osmanlı dönemi tetkikleri çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Bazı Batı üniversitelerinin bünyesinde kurulan Osmanlı Araştırmaları kürsüleri de ancak siyasî târihe dair etütleri ile dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, söz konusu dönemde hadis ilimlerinin durumu hakkında yapılacak her araştırma ve neşir orijinal olacaktır. Ne var ki bu araştırmaların önyargı ve aşırılıklardan uzak, mutedil bir tarzda Osmanlı ilmî mirasını gün yüzüne çıkarıcı bir nitelikte yürütülmesi zarureti vardır.
Bu çerçevede Osmanlı Hadis Araştırmaları adı altındaki projemiz ana hatlarıyla beş ayrı bölümde yürütülmektedir:
Osmanlı donemi muhaddisleri ve hadis ilimlerine dair eserleri.
Osmanlı dönemi dârûlhadisleri ve müderrisleri.
Osmanlı döneminde camilerde hadis eğilimi ve Osmanlı vaizleri,
Osmanlı dönemi tekke ve zaviyelerde hadis eğitimi,

Osmanlı âlimlerince hazırlanmış eserlerin neşri ve Türkçe'ye kazandırılması.
Osmanlı Hadis Araştırmaları projesi dâhilinde, bu alanlarda hazırlanan eserler ve araştırma sonuçları belirli bir tertibe göre siz okuyucularımıza arz edilecektir. Bu çerçevedeki çalışmalar belirli bir düzen ile şu araştırma serileri içerisinde yayımlanacaktır:
Temel Kaynak Tetkikleri Serisi
Ulemâ-Devlet Ricali İlişkileri Serisi
Kırk Hadis Tetkikleri Serisi
Hadisleri Anlama Gayretleri Serisi
İlk Hadis Yorumculuğu Serisi
Hadis Çalışmalarına Dayalı Tetkikler Serisi
Dârulhadis yayınları arasında siz okuyucularımıza arz ettiğimiz Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu çalışma, son dönem Osmanlı aydınlarının hadis tasavvuf ilişkilerine yaklaşımı konusunda önemli bilgiler içermektedir. Osmanlı Devletinin çöküşü yaşadığı bir dönemde son derece seviyeli bir tartışmayı gözler önüne seren eser günümüz ilmi münâkaşalarına da ışık tutacak niteliktedir.
İzmirli İsmail Hakkı ve Şeyh Safvet arasında beş yıla yakın süre devam eden bu münakaşalar, Dr. İbrahim Hatiboğlu'nun titiz bir çalışması ile ilim ehlinin isi ifadesine sunulmuştur.
Gayret bizden, başarıyı ihsan etmek Allah Teâlâ'dandır.

Osmanlı Hadis Araştırmaları Projesi adına
Dr. Selahattin Yıldırım

TAKDİM

İslâm dünyasının karşı karşıya bulunduğu en sancılı dönem XIX. yüzyıl sonu, ile XX. yüzyılın başlarıdır denilse yanlış bir hüküm verilmiş olmfez1. Zira bu dönem değişim sürecinin yoğun biçimde yaşandığı, toplumun bütün kesimlerinde ve kurumlarında geleneksel anlayışın terk edilip yeni Avrupa medeniyeti temelli bir yapılanmanın içselleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu bir anlamda toplumun, tarih boyu şekillenen İslâm medeniyetini terk edip yeni, farklı bir medeniyete adapte olma sürecine geçişi demekti. Bu bağlamda geleneksel yapının en güçlü dayanakları olarak, dinin temel kaynaklarına ve bunlara dayalı tatbikata bakışta da köklü değişiklikler meydana geldi.
Avrupa aydınlanma hareketinin etkileri ile ilim anlayışlarının geçirdiği değişim sonucu, geleneksel düşüncenin hâkim olduğu dönemlerdeki, her ilmin kendi bağlamında değerlendirmeye tâbi tutulması gerektiği anlayışı terk edildi. Bunun yerine gelişmeleri ve tarihî mirası bir açıdan değerlendirme ve çıkacak sonuçlara göre bir tasfiye süzgecinden geçirme düşüncesi hâkim oldu. Son dönem Osmanlı aydınlarından birçoğu da bilinçli veya bilinçsiz bu anlayıştan etkilendi.
İzmirli İsmail Hakkı ve Şeyh Safvet arasında entelektüel seviyede cereyan eden ve Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adıyla düşünce dünyasına arz ettiğimiz bu münakaşalar dizisi de, böyle bir zeminin üzerinde ortaya çıkıp gelişmiştir. Bu ortamda, Şeyh Safvet, içinde bulunduğu tasavvuf çevrelerinin birikimlerini benimseyen ve bu kesimin önde gelen isimlerinden birisi olarak tasavvufa yönelik eleştirileri cevaplandırmaya çalışan bir konumdadır. İzmirli İsmail Hakkı ise. Doğu ve Batı'dakİ ilmî gelişmeleri takip eden, toplumun içinde bulunduğu sıkıntılı dönemi derinden hisseden ve buna bağlı olarak çözüm yolları arayan bir şahsiyet olarak tartışmalarda yer almaktadır.
İzmirli'nin de içinde bulunduğu dönemin müslüman aydınları/İslamcılar tarihî mirasın ve toplumdaki dinî uygulamaların ciddî bir tetkik/tasfiye süzgecinden geçirilmesi düşüncesindedir. İzmirli'nin Şeyh Safvet ile girdiği münâkaşa da bunun en temel unsurlarından birisi olan tasavvuf üzerine idi. Münakaşa görünüşle, her İki şahsın da memnuniyetle kabul edeceği hadis ilmi zemininde cereyan etti. Her iki âlim de hadis ilmi tenkit yöntemlerinin hakemliğine rıza göstereceğini ifade etmekle birlikle, Şeyh Safvet, öteden beri tasavvuf ve hadis ilimlerinin, rivayetleri değerlendirme ölçülerindeki farklılığı dolayısıyla, İzmirli de genellemeci ve seçmeci yaklaşımı dolayısıyla, gerçekte hadis ilminin hakemliğine tam olarak rıza göstermemiştir.
Değişim sürecini her alanda canlı biçimde yaşayan son dönem Osmanlı'da olduğu kadar Cumhuriyet döneminin ilk çeyreğindeki ilmî ve dinî gelişmelere de katkıları bulunan iki âlim arasında, özellikle başlangıcı itibariyle, hayli seviyeli bir tarzda cereyan eden bu tartışma, ilmî derinliği itibariyle günümüz akademisyenlerine de örnek olaeak nitelikledir.
Son olarak, hadis ilminin hakemliğinde cereyan eden heyecanlı ve bir o kadar da seviyeli bir ilmî mübâhase ile sizleri yüz yüze bırakırken her iki müellifi de rahmetle anar, ayrıca eserin neşri öncesinde katkıda bulunan bütün hocalarıma ve dostlarıma şükranlarımı arz ederim.
Eserdeki güzellikler Yüce Allah'ın İhsanı, eksiklik ve yanlışlıklar ise bizim kusurumuzdur.
Dr. İbrahim Hatiboğlu
Çengelköy 3 Kasım 2000
Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati

I. MÜELLİFLER VE ESERE DAİR MÜLÂHAZALAR

A. İzmirli İsmail Hakkı Ve Şeyh Safvet

Ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki hadislerin sıhhati bağlamında görüşlerini incelediğimiz meşhur iki âlimden biri İzmirli İsmail Hakkı diğeri ise Şeyh Safvet'tir. Tanışmaya doğrudan katkısı bulunan Meşîhat Makâmı'na bağtı iki kurumun önemli birer üyesi olan İzmirli ve Şeyh Safvet, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış ve hayatlarının her iki safhasında dönemlerine damgalarını vurmuş kişilerdir. Bunlardan ilmî birikimi ve etkin anlatımı ile talebeleri ve tanıyanları nezdinde büyük bir itibar kazanan, bıraktığı çok sayıda eser ile bir neslin yetişmesine önemli katkılar sağlayan İzmirli,[1] çalışmalarını daha çok kelâm ve felsefe sahasında yoğunlaştırmakla birlikte, İslâmî ilimlerin her alanında eser vermiştir. Onun özellikle, İslâm düşüncesinin toplumsal problemlere çözüm getiren bir hale gelebilmesi için Batı düşüncesinden de istifâde edilmesi gerektiği şeklindeki yaklaşımı ve yeni ilm-i kelâm alanında açtığı çığır İslâm düşüncesine ve kelâm ilmine büyük katkı sağlayacak önemi hâizdir.[2]
Ancak İzmirli İsmail Hakkı'nın üzerinde fazla durulmayan bir yönü, onun hadis ilimlerine vukufudur.[3] İzmirli dönemin önde gelen âlimlerinden Şâkir Efendi'nin Yavuz Selim Camii'ndeki hadis derslerine devam ederek hadis icazeti aldı. Kendisinin, hadis ile ilgili düşüncelerini ve birikimini yansıtan Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu eser dışında, Dârü'l-Fünûn'da okuttuğu ders notlarından meydana getirilerek litografya/taş baskı usûlü ile talebelerin istifadesi için çoğaltılan Târih-i Hadîs adlı[4] eseri ile Siyer-i Celile-i Nebeviyye de bulunmaktadır,[5] Bu son eser ilk bakışta siyer ve tarih alanında gibi görülebilirse de daha ziyâde mevzu hadislere, hadis ilimlerine ve özellikle rical tenkidi ilmine dair çok önemli bilgiler içerir. Ayrıca İzmirli'nin Dârü'1-fünûn'da okuttuğu hadis metinlerinin bir kısmı da. Bin Bir Hadis adıyla istinsah edilip talebelere dağıtılmıştır. [6]
Çalışmamızda fikirlerine yer verilen diğer müellif ise ilmî, idarî ve içtimaî şahsiyeti ile dikkatleri üzerine çekmiş ve son dönem Osmanlı tasavvufi kurumlarında idari görevler üstlenmiş olan Şeyh Safvet Efendi'dir.[7] Şeyh Safvet aynı zamanda elli üç arkadaşı ile birlikte hilâfetin ilgâsı ve Osmanlı hanedanının Türkiye dışına çıkartılması için 3 Mart 1924'te TBMM'ne kanun teklifi vermiş ve teklifi veren kişi olarak mecliste önergeyi savunan bir konuşma da yapmıştır.[8]
Tartışma sırasında ortaya koyduğu birikiminden de görüleceği üzere, iyi bir medrese eğitimi alması dolayısıyla Şeyh Safvet de hadîs ilimlerindeki ilmî derinliğini düşüncelerine yansıtabilmiştir. Ne var ki bulunduğu İdarî görevleri ve meb'ûs olması dolayısıyla bildiğimiz kadarıyla hadis konusunda müstakil bir eser bırakmamıştır.
Gerek İzmirli gerekse Şeyh Safvet ile ilgili değerlendirmeler büyük ölçüde Osmanlı'nın son döneminde yazdıklarına ve yaptıklarına dayanmaktadır. Dolayısıyla burada son olarak, her iki âlimin de Cumhuriyetin ilânı öncesi ve sonrasındaki düşünce çizgileri, fikri değişimleri üzerinde fazla araştırma yapılmamış olup bu konuda mukayeseli bir tetkike ihtiyaç bulunmaktadır.

B. Ahlâk Ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati

İslâm toplumunun, Batı karşısındaki ezilmişliğini yoğun biçimde hissettiği bir ortamda tasavvuf ve ahlâk kitaplarındaki hadislerin sıhhati etrafında alevlenen ve uzun süre gündemi işgal eden bu tartışma, dönemin temel yaklaşımlarının bir ürünüdür. Tartışmaları, büyük ölçüde dinî ve içtimaî alandaki ıslâhat hareketlerinin şekillendirdiği bu dönemde münâkaşalar temelde toplumda etkin iki kurum olan medrese-tekke etrafında şekillenmiştir. Bu süreçte, özellikle Batıcı ve İslamcı aydınların öncülüğünde, geleneksel değerlere karşı bir arındırma düşüncesi şekillenmeye başlamış, böylece toplumda fiilen etkin halde bulunan tekke/tasavvuf çevreleri ile karşı karşıya gelinmiştir. Şeyh Safvet ile İzmirli arasında cereyan eden münâkaşa da bu fikrî zemin üzerinde gelişmiştir. Tartışmaların ilk sıralarında yer alan tasavvuf alanındaki bu tenkitlere paralel olarak, İslâm toplumunu bid'atlerden, İslâmi literatürü mevzu rivayetlerden arındırma fikri de aynı tasfiye düşüncesinin bir sonucudur.
Münâkaşanın ortaya çıktığı dönemlerde benimsenen, İslâm toplumunun mevcut hâli ile problemlere çözüm üretemeyeceği şeklindeki yaygın kabulün sonucu olarak, "mevcut" bütünü ile ciddi bir muhasebeye tâbi tutulmuştur. Bu yaklaşıma göre İslâm toplumlarının mütevekkil, âtıl, bilim karşıtı geleneksel değerleri savunan bir kurumu olarak tasavvufun tasfiyesi en önemli meselelerden birisidir. Esasen bu tavır, sadece tasavvuf ile sınırlı kalmamış, tefsir, hadis, tarih gibi ilim dallarına ait literatürün de içinde bulunduğu bütün bir tarihî birikim aynı muameleyle yüz yüze gelmiştir.[9] Bu bakış açısına göre, toplumun içinde bulunduğu hâle düşmesine sebep olan elde mevcut bütün

eser ve anlayışlar benzer bir tasfiye ameliyesinden geçirilmelidir. Ancak, bu tasfiyeci yaklaşıma rağmen, ıslâhat çabalarına delil teşkil eden birtakım zayıf rivayetler istidlal amacıyla kullanılabilmiştir. Yine delillerin tasfiyesi ve sağlamlarının bir araya getirilmesi girişimleri zaman zaman sınır tanımaz bir hâle dönüşebilmiştir. Ayrıca günümüze kadar devam eden bu süreçte, tasavvufi tefsirlerin toplumda uydurmaların yaygınlaşmasında mühim bir rol oynadığı; rabıta, istimdat, vesile gibi kavramların İslâm inancının sınırlarını zorladığı; İslâmî ilimlerin diğer dalları gibi tasavvufun öğretilerinin de akla uygun olarak şekillenmediği tarzındaki tasavvufa yönelik eleştiriler söz konusudur ki bu yaklaşımların her birinin münâkaşanın seyrine büyük etkisi olmuştur.

Dönem hakkındaki bu değerlendirmelerin ardından esere dair hususlara geçebiliriz:

Muhtemelen Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye tarafından istinsah ettirilen ve şimdiye kadar yayımlanmamış olan Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu eser, ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki hadisler üzerine, resmiyette iki kurumun esas itibariyle ise, İzmirli ile Şeyh Safvet'in arasında yazılı olarak cereyan eden tartışmaları ihtiva etmektedir.

Tartışmalar üzerine, Şeyh Safvet'in Tasavvufun Zaferleri yahut el-Burhân ve'd-Delîl 'alâ mâ Havâhü'ş-Şerh ve't-Tahlîl mine'l-ebâtîl adıyla, İzmirli İsmail Hakkı'nın Mustasvife Sözleri mi, Tasavvufun Zaferleri mi? Hakkın Zaferleri adıyla birer eseri yayımlanmıştır.[10] Bu sebeple yayıma hazırladığımız çalışma müstakil bir eser olarak fazla dikkat çekmemiştir. Halbuki İzmirli'nin kendisi tarafından hazırlanan Süleymân İye Kütüphanesi İzmirli İsmail Hakkı bölümü fihristinde de, İzmirli biyografilerinde de onun böyle bir eserine işaret edilmektedir. Yine yazma nüsha üzerindeki, eserin adını ve iki âlimin üyesi bulunduğu kurumlara nisbetini gösteren kayıt da İzmirli'nin kendi el yazısıdır. Bu kayıtlar, Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Ehâdîs Hakkında adlı müstakil bir eserin varlığını ortaya koymaktadır.

Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adını taşıyan eserin tartışmaların ardından yayımlanan neşirler ile konu açısından ilgisi bulunmakla birlikte, ne İzmirli'nin metinleri ne de Şeyh Safvet'in cevapları yayımlanan kısımlarla benzerlik arz etmektedir. Muhteva tahlilinden ve hacimlerinden de anlaşılacağı üzere Ahlâk ve Tasavvuf' Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı çalışma, başlangıcından itibaren konu etrafında gelişen resmî yazışmaları ihtiva etmektedir.[11] Neşredilen eserler ise cereyan eden bu tartışmaların son merhalesinde kişisel olarak birbirlerine yazdıkları cevaplardır. Ayrıca her iki eser gerek ihtiva ettiği fikirler gerekse üslup açısından önceki tartışmalardan hayli farklıdır.

Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu eserin Süleymânîye Kütüphanesinde [12]yazma bir nüshası bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda, eserin, İzmirli İsmail Hakkı bölümünde, muhtelif demirbaş numaralarında kayıtlı başka yazmalarına da işaret edilmesine rağmen[13] mevcut kayıtlara göre, ne bu demirbaş numaralarında ne de kütüphanenin İzmirli İsmail Hakkı Bölümü'nde başka bir yazması tespit edilebilmiştir. Neşre esas aldığımız ve İzmirli'nin adına kayıtlı olan bu nüsha da muhtemelen Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'nin resmî nüshası oiup, münâkaşanın kişisel zemine çekilmesinin ardından İzmirli'ye intikâl etmiştir.

Neşre esas aldığımız nüshanın, kütüphane kayıtlarında, müellif hattı olduğu kaydedilmekte ise de, nüsha, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye bünyesindeki bir müstensih tarafından yazılmış ve İzmirli tarafından yeniden gözden geçirilerek bazı ilâvelerde bulunulmuş, bazı notlar eklenmiş ve zaman zaman müstensih hatalarına işaret edilmiş,[14] tebyîz edildikten sonra İzmirli tarafından mukabele edilmiştir. Eserin te'lîf tarzından hareketle ortaya çıkabilecek bir soru da çalışmanın İzmirli'ye mi, Şeyh Safvet'e mi yoksa her ikisine mi nisbet edileceği meselesidir. Kütüphane kayıtlarında ve İzmirli'yle ilgili muhtelif biyografi ve yazılarda eser, İzmirli'ye ait bir çalışma olarak kaydedilmekle birlikte, Şeyh Safvet'in resmî nitelikli cevap talebelerini ve eleştirilerini içeren metinlerin de alıntılanmış olması dolayısıyla, yazma nüshanın başında her iki müellifin çalıştığı kurumlar arasında cereyan eden münâkaşât-i Ümiyye kaydına yer verilmiştir. Biz de gerek bu kayıtları gerekse resmî kurumlar adına yazılmış karşılıklı metinleri esas alarak eseri sadece İzmirli'ye nisbet etmek yerine her iki müellife birlikte nisbet etmenin daha doğru olacağını düşündük.

Öte yandan Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adıyla yayımladığımız bu eserin önemi, sadece dönemin önde gelen iki âlimi arasında cereyan eden fikrî münâkaşanın bir kaydı olmasından kaynaklanmamaktadır. Münâkaşanın tarafları, Meşihat Makamı'na bağlı birer kurum olan Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye ve Tetkîk-i Mesâhif ve Mü'ellefât-ı Şer'iyye azaları ya da başkanları olarak müzakereleri sürdürmüşlerdir. Bu vesileyle yazılan cevapların tashihi, daha güçlü delillere yer verilmesi ve aşırılıklarının giderilmesi noktasında hey'etlerin her biri taraftan bulunduğu kişiye desteğini sürdürmüştür. Transkribe edilen metinlerde de görüleceği üzere, kendi imzası ile yazdığı metinlerde bile İzmirli'nin zaman zaman bu kısım bazı rufekâ-i kiram tarafından ilâve olunmuştur" şeklindeki kayıtları bunların açık delilidir. En azından başlangıç itibariyle, aynı üst kuruma bağlı iki alt birim arasında gelişen bu münâkaşa bazı kimseleri rahatsız etmiş ve iki âlimi bir araya getirip bir noktada anlaşmaları noktasında harekete geçirmiş ise de girişimlerden, münâkaşanın sona erdirilmesi doğrultusunda bir netice alınmamış ve söz konusu dönem tespit edebildiğimiz kadarıyla Şeyh Safvet'in dört, İzmirli'nin de beş seri süren münâkaşalarına sahne olmuştur.[15] Dolayısıyla münâkaşa, aynı zamanda dönemin önde gelen ve iki kurumda yer alan ulemâsının fikirlerini de bir ölçüde yansıtmaktadır. İzmirli ve Şeyh Safvet arasında cereyan eden karşılıklı açıklama ve cevap alış-verişinin ardından ilk defa hangisinin eserinin yayımlandığı meselesi de açıklığa kavuşturulması gereken bir hususdur. Zira, aşağıda üzerinde durulacağı üzere, aynı matbaada yayımlanan eserlerin yayım yılı konusunda bazı kaynaklarda muğlak ya da tespitimizin hilâfına fikirlere yer verilmiştir.

İzmirli İsmail Hakkı, tartışmalardan yedi-sekiz sene önce Siyer-i Celile-i Nebeviyye adıyla bir eser yayımlamıştı. [16]Burada ahlâk ve tasavvuf kitapları hakkında benzer görüşler dile getirmesine rağmen hiçbir tepki almamışken, Ceride-i İlmiyye'de[17] Gazzâlî hakkında yazdığı uzunca bir makalenin bir yerinde düştüğü bir izah notu, ilk defa tartışmanın başlamasına vesile olmuştur.[18] Şeyh Safvet, reisi bulunduğu Tetkîk-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye Meclisi adına, dipnotta ifade edilen hususlarda açıklama istemiş [19]bu şekilde karşılıklı ilk adımlar atılmıştır.

İzmirli İsmail Hakkı resmî yollarla yapılan böyle bir talepten kısmen rahatsız olmakla birlikte, söz konusu notu yazan kişi olarak, üyesi bulunduğu Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye imzasıyla el-îzâh ve't-Tafsil adıyla açıklamalarını aynı resmî yollardan Şeyh Safvet'e iletmiştir. Bu cevapta istediği açıklamaların bulunmadığını düşünen Şeyh Safvet de el-Cerh ve't-Ta'dît 'alâ'l-îzâh ve't-Tafsîl adıyla daha mufassal bir cevap yazarak yapılan izahları tenkit etmiş (15 Şaban 1338), böylece münâkaşada ikinci adımlar da atılmıştır.

Bu safhaya kadar münâkaşa fazla yaygınlaşmamış, iki âlimin üyesi oldukları hey'etler ve yakın çevresi arasında cereyan etmiştir. Ancak İzmirli'nin Şeyh Safvet'e yeni bir cevap yazma talebi, müzakerelerin kurumlar arası boyutta ve dar çerçevede kalmasını zorlaştırmış ve ilgili kurumların izni ile, bu noktadan sonra her biri kendi adına münâkaşayı sürdürme karan almıştır. Bu gelişme ile durumun daha da büyüyeceğini anlayan bazı iyi niyetli arabulucuların meseleyi hakeme havale etme teşebbüslerinden de, Şeyh Safvet'in yüz yüze tartışmayı kabul etmemesi üzerine, bir sonuç çıkmamıştır. Bunun üzerine İzmirli eş-Şerk ve't-Tahlîl 'alâ'l-Cerh ve't-Ta'dil adıyla hayli mufassal ve müdellel bir cevap ve tenkit yazmıştır. Dârü'l-Hikmeü'l-İslâmîyye azalarının da muhtevasına ciddî katkılarda bulunduğu bu cevabın bir iki formasını Şeyh Şafvet'e gönderen İzmirli, Şeyh Safvet'den cevap olarak, yakında el-Burhân ve'd-Delil 'alâ mâ Havâhü'ş-Şerh ve't Tahlil mine'l-Ebâtü adlı eserinin[20] yayımlanacağına dair bir not almış, bunun üzerine es-Sârimü's-Selil alâ'l-Burhân ve'd-Delil adlı eserini hazırlamaya başlamıştır. Bu arada İzmirli, Şeyh Safvet'in eserinin yayımlanmasını beklerken bir yandan da daha sonra yayımlayacak olduğu Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri adlı eserinin ilk iki formasını Mihrâb mecmuasında tefrika etmiştir.[21] İkinci tefrikadan önce Şeyh Safvet'in Tasavvufun Zaferleri: el-Burhân ve'd-Delîl 'alâ mâ havâhü'ş-Şerh ve't-Tahlü mine'l-ebâcü adlı eseri yayımlanınca[22], burada neşirdeki bazı hususlara cevaplar vermiş, ardından da Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri adlı çalışmasını neşretmiştir. [23]

Bu neşirlerle birlikte münâkaşa son bulmamış, İzmirli "Hakîkî Tasavvuf Mansûr, Mustasvife Tasavvufu Makhûrdur" adıyla,[24] Şeyh Safvet de "Tasavvuf Daima Muzafferdir" adıyla son birer makale daha kaleme almış, birbirleri hakkında en sert eleştirileri Mihrâb mecmuasında yer alan bu kısa makalelerinde yapmışlardır.

Özetle münâkaşanın ilk adımı Ceride-i İlmiyye'nin dipnotundaki el-îzâh, ikinci adımı Meşihat Makâmı'na bağlı iki kurum arasında te'âtî edilen metinler (ki transkribe ettiğimiz asıl metin bu karşılıklı yazışmaları ihtiva etmektedir), üçüncü adımı münâkaşanın matbu kitaplar hâlinde yayımlandığı safha, dördüncü adımı ise neşirlere paralel olarak Mihrâb mecmuasında yayımlanan ve tartışmaya son noktayı koyan makalelerdir.

Burada, sözü edilen eserlerin baskı tarihleri ile ilgili muhtemel bir yanlış anlamayı da ortadan kaldırmak gerekir. İzmirli'nin neşredilen eseri Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri'nin iç kapağında "Şehzâdebaşı 1341," Şeyh Safvet'in Tasavvufun Zaferleri'nin iç kapağında "Şehzâdebaşı 1343" baskı yeri ve tarihlerinin yer alması eserlerin yayım tarihi hususunda karışıklığa neden olmuştur.[25] Her ne kadar, hicrî ve rumî takvimlerin her ikisinin de kullanıldığı o dönemlerde, böyle bir problem yaşanmamış ise de, bu durum daha sonraları zihinlerde soru işaretlerinin doğmasına neden olmuştur. Her ikisinin de aynı matbaada tab'edilmiş olması dolayısıyla yanlış anlamaya imkân verse de, İzmirli'nin 1 Mart 1341 tarihinde Mihrâb'ta yayımlanan makalesinde Şeyh Safvet'in eserlerinin yayımlanmış nüshasının sayfa numaralarını vererek, eleştiri ve değerlendirmelerde bulunması, onun önce yayımlandığını gösterir. Ayrıca münâkaşanın seyrini anlamayı kolaylaştıran aşağıdaki tablodan hareketle, [26] eser isimleri mukayeseli olarak tetkik edilirse çalışmaların yazılışı hususundaki öncelik ve sonralık açıkça ortaya çıkacaktır. Bu durumda yayımlanan eserler üzerindeki baskı tarihlerini ancak, birinin rûmî diğerinin hicrî tarihi kullandıklarını kabul ederek açıklamak mümkündür. Bu düşünceden hareketle, tabloda verilen diğer tarihlerle, yazdığ/ cevap ve tenkitlerde düştüğü tarih kayıtları incelenecek olursa, Şeyh Safvet'in büyük çoğunlukla hicrî tarihleri kullandığı görülür. İzmirli ise ya her iki takvimi birlikte ya da sürekli olarak rûmî tarihleri kullanmıştır. Eserlerin neşir tarihleri ister müellifler isterse yayıncının tercini ile yazılmış olsun, kanaatimizce böyle bir İzah meseleyi açıklamaya yeterlidir.

Münâkaşanın cevap-karşı cevap sırasına göre seyri şu şekildedir:

	İzmirli İsmail Hakkı	Şeyh Safvet
1.	el-Izâh (dipnot metni. 15 Cemâziyelûla 1338 h.)	el-İstizâh (açıklama talebi, 23 Cemâziyelûlâ 1338 h.)
2.	el-İzâh ve't-Tafsil: (açıklama, 22 Mart 1336 r.)	el-Cerh ve't-Ta'dîl 'alâ'l-İzâh ve't-Tafsil (açıklamanın tenkidi, 13 Şaban 1338 h.)
3.	eş-Şerh ve't-Tahîl 'ale'l-Cerh ve't-Ta'dîl (tenkide cevap, 3 Nisan 1338 r.)	el-Burhân ve'd-Delil 'alâ mâ Havâhü's-Şerh ve't-Tahlil mine'l-ebâtîl (Tasavvufun Zaferleri,

		İstanbul 1343 h.)
4.	es-Sârimü's-selîl 'alâ'l-Mevsûmi bi'l-Burhân ve'd-delîl (Mustasvife Sözleri, İstanbul 1341r.)	"Tasavvuf Daima Muzafferdir" (Son birkaç mülahaza, i Şubat 1341 r.)
5.	"Hakîkî Tasavvuf Mansûr, Mustasvife Tasavvufu Makhûrdur" (Mülâhaza üzerine, 1 Mart 1341 r.)	

C. Tartışma Metinlerinin Muhteva Özeti

İzmirli İsmail Hakkı, Cerîde-i İlmiyye'de tefrika ettiği "İslâm Âlimleri ve Mütefekkirleri I: Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî" (sene 5, sayı 53, 15 Cemâziyelûlâ 1338, s. 1690) başlıklı makalesinin dipnotundaki bir açıklamasında (el-Izâh 'vr. 1'), ahlâk ve tasavvuf kitaplarında Hz. Peygamberin hadîsi olarak gösterilen sözlerin aslında onun sözleri değil, büyüklerin ve mutasavvıfların sözleri olduğunu ileri sürmüş ve Gazzâlî'nin bir eserinde zikrettiği "(İnsanlar uykudadır/gaflettedir; ancak ölünce uyanırlar) şeklindeki bir rivayeti örnek vermiştir.
Şeyh Safvet de bu açıklamaya katılmadığını ifade etmek üzere (el-İstızâh, 'vr. 1') yazdığı cevabında İzmirli'nin kaydettiği ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki hadislere dair sözü edilen külli kaide şeklindeki hükme birkaç noktadan itiraz ederek açıklama istemiştir. Bu çerçevede, Meşhur hadis hafizlarından pek çoğunun sûfiyyenin ileri gelenlerinden olduğu, onların eserlerindeki hadislerin de hadis olmadığını söylemenin yanlış olacağı, böyle kimselerin ne kasten ne cehlen Hz. Peygambere yalan İsnad etmelerinin söz konusu edilemeyeceği, verilen örnekte görüldüğü üzere, bazı sözler sahâbî kavli gibi görünse de, bunların hükmen merfû olabileceğine işaret etmiştir.
Öte yandan tasavvuf kitaplarındaki hadislerden hareketle böyle bir hükme varılmışsa, tefsir ve siyer kitaplarında da böyle hadislerin bulunabileceği, ne var ki onlar için de benzer bir hükmün verilmesinin doğru olamayacağı savunulmuştur.
Yine burada Şeyh Safvet, tasavvuf kelimesi ile ifade edilen sûfiyye ve mutasavvife terimlerinin ayrılması gerektiğini, sûfiyyenin eserlerindeki hadisler için böyle bir İthamın söz konusu edilemeyeceğini, mutasavvifenin eserlerinin de aynı şekilde böyle bir küllî kaide ile itham edilmesinin doğru olmayacağını savunmuştur. Şu halde ona göre tasavvuf kitaplarında zikredilip de hadîs-i Nebî olmayan rivayetler ancak mutasavvifenin eserlerinin bir kısmı için geçerli olabilir.
Şeyh Safvet'in izah isteğinin ardından, İzmirli daha ayrıntılı yeni bir açıklama yazmış el-İzâh ve't-Tafsîl, 'vr. 4' ve bir sözün hadis olup olmadığının tespitinin ancak cerh ve ta'dîl İlmi ölçülerine göre yapılabileceğini, ehâdîs-i sabiteyi ehâdîs-i mevzû'adan ancak hadis münekkidlerinin ayırabileceğini ifade etmiştir. Ona göre muhaddisler de tasavvuf kitaplarında pek çok uydurma rivayet olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda onların görüşlerine müracaat edilmelidir.
Daha sonra İzmirli, mevzû'ât edebiyatından kaynaklarını sıralayıp bunlardan bir kısmında tasavvuf ehli aleyhinde söylenen sözlerden iktibaslarda bulunmuştur. Bu iktibaslarda gavs, abdal, nakîbler, kırklar, bazı mübarek gün ve geceler gibi konulara dair rivayetler, inutasavvife arasında meşhur bazı sözler ve tasavvuf ehlinin zühd, tasavvuf ve tefsire dair eserleri aleyhindeki görüştere, ayrıca Gazzâlî, Ebû Nu'aym, Ebû Tâlib-i Mekkî, Sühreverdî, İbn Cehdam gibi önde gelen sûfilerle ilgili eleştirilere yer vermiştir.
İzmirli'ye göre meşayih-i sûfiyyenin mevzu hadisleri bilerek kabul etmeleri söz konusu değildir. Ancak onlar müslümanlara hüsn-i zanda bulunmaları sebebiyle eserlerinde bu tür rivayetlere yer vermişlerdir. Bunun dışında onlar İlham, keşif ve rüya ile de birtakım hadislerin sahih olup olmadığını tespit ettiklerini ileri sürmüşler, onları sevenler de su sözleri hadis diye yaydıkları gibi, eserlerinde de bunlara yer vermişlerdir. Hadis ehli ise hadislerin sıhhatini "keşf-i rical ile değir, hakd-i rical ile" tespii ederler. Ayrıca keşfen rivayetlerin sıhhatini tespite çalışmak, Kitab ve Sünnet'in ihmâline sebep olur. İzmirli'ye göre, sûfiyyenin nakd-i ricali bilmemesi de bir kusur değildir, zira herkes her İlimde maharet sahibi olmak zorunda değildir. Bu bakımdan ona göre Gazzâlî'nin de bu konuda yanılması normaldir.
Bu cevapta İzmirli'nin açıklık getirdiği bir diğer nokta da tasavvuf kitaplarındaki hadislerin Peygamber sözü olmadığı şeklindeki mutlak ifadesidir. Ona göre elbette bu ifade, hadis kitaplarında zikredilmeyip de sadece tasavvuf kitaplarında yer alan rivayetler için geçerlidir. Bir rivayetin hadis olabilmesi için öncelikle temel hadis kitaplarında bulunması ve münekkidlerce de sıhhatinin tespiti gerekir. Bu çerçevede İzmirli'nin dikkat çektiği bir diğer husus hadis ehlinin amellerin faziletleri konusunda gösterdiği tesâhül yani gevşekliktir. Bu yaklaşım dolayısıyla siyer kitaplarında sahih ve sahih olmayan rivayetler yer almış, bu da tasavvuf kitaplarına yansımıştır.
Şeyh Safvet'in hükmen merfû hususunda dikkat çektiği inceliğe de bir başka ayrıntı hakkında açıklamada bulunarak cevap veren İzmirli, mevzû'ât edebiyatına has olarak kullanılan "mevkufun 'alâ fülânin" ifadesi ile "min kavli fülânin" ifadeleri arasındaki farka işaret etmiştir.
Sonuç olarak İzmirli bu risalede, bir rivayetin bir tasavvuf kitabında yer almakla hadîs-i Nebî olmayacağı, şahinliğin veya zayıflığın ancak hadis münekkidlerince tespit edilebileceği, hadis ilmi açısından sözü edilen tasavvuf kitaplarının ölçü kabui edilemeyeceği, bu kitaplarda da sahîh hadis bulunmakla birlikte bunların hangisi olduğuna ancak Ehl-i hadîsin karar vereceği, sûfiyyenin bilerek hadîs uydurmamakla birlikte, hüsn-i zanları sebebiyle veya keşf, rüya, ilham gibi yollarla sıhhatini tespit ettiklerini söyledikleri uydurma rivayetleri hadis diye rivayet etmelerinin söz konusu olabileceği ancak bunların da hadis ehline göre makbul sayılmadığı gibi hususlara dikkat çekmiştir. Yine "İnsanlar gaflettedir" hadisinin Hz. Ali'nin kelâmından olduğu, Gazzâlî'nin çok büyük âlim olmasına rağmen hadiste mahir olmadığı, mevzu hadisleri ihtiva etmesi bakımından tefsir ve siyer kitapları ile ahlâk ve tasavvuf kitapları arasında bir fark bulunmadığı ve son olarak, ahlâk ve tasavvuf kitaplarının hadis ilmi açısından eleştirilmelerinin onların kıymetlerini azaltmayacağı gibi hususlara açıklık getirmiştir.
Bu iddiaları cevaplamak üzere kaleme aldığı el-Cerh ve't-Ta'dil 'alâ'l-îzâh ve't-Tafsîl "vr.7" adlı eserine, gönderilen açıklamalarda sözü edilen alıntıyı düzeltme isteğinin yerine getirilmediğine işaretle söze başlayan Şeyh Safvet, maksadını daha açık şekilde ortaya koymak için yazdığı bu cevapta öncelikle hadislerin sıhhatinin tespitinde, Ehl-i hadîsin sözüne güvenilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Esasen açıklama istemekten asıl maksadının ilk başta varılan "genel hükmün" hangi kaynakçan alındığını öğrenmek olduğunu ancak İzmirli'nin bu hükmün kaynağını vermek yerine tek tek mutasavvıflar veya onların kitapları hakkındaki tenkitlere yer verdiğini, bu hükmün kaynağını ise göstermediğini belirtmiş ve açık bir dille bu isteğini tekrarlamıştır.
Ardından varılan bu genel hükmün yanlışlığından bahisle, gösterilen bazı delillerin yanlış yorumlandığı, özellikle tasavvuf kitaplarının bu yönünün öne çıkartıldığına işaret edilmiştir. Şeyh Safvet'e göre gerek eleştirilen şahıslar gerekse kitaplar hakkındaki bilgiler tek taraflı olarak ve ulemâ arasında ulaşılmış nihâî kararlar görülmek-sizin nakledilmiştir. Birçok kaynakta eleştirilen şahısların hadis İlminde de mahir olduklarını beyân eden görüşler bulunduğu gibi, tasavvuf kitaplarındaki sahîh rivayetler de uydurmalarla kıyaslanmayacak ölçüde çoktur. Dolayısıyla bu eserler böyle bir genel hükümle itham edilmeyi hak etmemektedir.
Abdal, evtâd hadisleri, mübarek gün ve gecelere ait rivayetler gibi, tasavvuf ehli arasında sıkça duyulan bazı konulara dair hadislerin mevzu olmasına gelince, bu konuda da ulemâ arasında farklı görüşler vardır. İzmirli bunlardan lehte olanlara da hiç işarette bulunmamıştır. Şeyh Safvet'e göre, bu hadislerin butlanı sabit olsa bile yine böyle bir "genel hüküm" vermek doğru değildir.
Münâkaşaya bu süreçten itibaren dahil olan bir diğer husus da, "mazınne" kelimesi etrafında cereyan etmiştir. İzmirli'nin uydurma hadislerin çokça bulunduğu kaynaklar anlamında kullandığı Dihlevî'ye ait "mazınnetü hâzihî'l-ehâdîs" ifadesini Şeyh Safvet. bu hadisleri tespitte ölçü olacak-kaynaklar şekiinde anlamış ve bu terim münâkaşa ile ilgili akılda kalan en dikkat çekici hususlardan olmaya devam etmiştir.
Şeyh Safvet, İzmirli'nin "hadislerin tasavvuf kitaplarında bulunması onun hadis olması için yeterfi değildir" sözüne "hadis olmaması için de yeterli değildir, "sahîh olması için yeterli değildir" ifadesine, "sahîh olmadığına da hükmoİunmaz" sözleri ile karşılık vermiştir. Yine sûfilerin keşf-i rical ile hadis rivayet ettikleri bilinmemekle birlikte Hz. Peygamberin ma'nevî rûhâniyetlerinden aldıklarını söyledikleri birtakım rivayetler var ise de tasavvuf kitaplarındaki hadislerin tamamının veya çoğunluğunun böyle olduğu söylenemez. Dolayısıyla varılan genel hüküm bu açıdan da yanlıştır. Tasavvuf kitaplarında bulunan bazı mevzu hadisler, bu kitaplardaki rivayetlerin tamamının uydurma olmasını gerektirecekse aynı kaide bütün ilim dallarına ait eserler için de geçerli olmalıdır, ki böyle bir çıkarım yanlıştır.
Ayrıca Şeyh Safvet, sûfiyye ile mutasavvife kelimeleri arasında da fark olduğuna, hadis uyduranların belki bazı câhil mutasavvıflar arasından çıkabileceğine ve söz konusu hükmün de ancak bunlar için geçerli olabileceğine işaret etmektedir. Tartışmanın sonunda Şeyh Safvet de, hadisler hakkında hüküm verecek son merciin hadis imamları olduğuna dikkat çekip İzmirli'den, tekrar ulaştığı genel hükmün hadis ehlinin eserlerinden dayanağını sormuştur.
Münâkaşa bu noktadan sonra İzmirli'nin eş-Şerh ve't-Tahtîl 'alâ'l-Cerh ve't-Ta'dil 'vr. 41' adlı yazısı ile devam etmiş ve İzmirli bu açıklamalarına Şeyh Safvet'in tasavvuf kitaplarında mevzu, hadisin varlığını, hadislerin sıhhatini tespitte hadis ehlinin sözlerinin hüccetliğini kabul ettiğini ve kendisinin de esas hedefinin zaten bu iki hususu ispatlamak olduğunu söyleyerek başlamıştır.
İzmirli'ye göre, Şeyh Safvet esas itibariyle bu iki hususu kabul etmekle birlikte, talî meselelere girerek birçok yerde hata ve karışıklıklara meydan vermiştir. İzmirli bunun ardından teker teker onun muhtelif meselelerde yanıldığını düşündüğü hususlara açıklık getirmiştir. Şeyh Safvet'in de belirttiği gibi, İzmirli iddialarını güçlendirecek tarzda, özellikle müteşeddid muhaddislerden bolca nakillerde bulunmaktadır.[27] Bu çerçevede Hakîm et-Tirmizî, Ebû Nu'aym, Ebû Tâlib el-Mekkî, Ebû 'Abdurrahmân es-Sülemî, İbn Cehdam, Haris el-Muhâsibî gibi mutasavvıflar, Ahmed b Hanbel'in Müsned'i gibi hadis kaynakları, İhyây-ı 'ulûmü'd-dîn, Hilyetü'l-evliyâ', 'Avârifu'l-ma'ârif gibi tasavvufi eserler, kussâs, vaizler ve iyi niyetli dindarların uydurmaları, " (İnsanlar gaflet uykusundadır, ...) rivayeti ve abdal, fezâil hadisleri gibi konulara dair tenkîdî nitelikli hayli geniş alıntılarda bulunmaktadır.
Yine Şeyh Safvet'in sûfiyye ile mutasavvife arasında fark olduğuna dair açıklamalarına binâ'en İzmirli de zühhâd, sûfiyye ve mutasavvife kavramları üzerinde durmuş ve bunlar arasında umûm husus ilişkisi olmakla birlikte her birinin diğeri yerine kullanılmasının mümkün olacağını savunmuş ve tasavvufi kaynaklardan örneklerle iddiasını güçlendirmeye çalışmıştır.

Tartışmalarda üzerine durulan bir diğer husus da tefsir ve te'vîl meselesi ve aralarındaki farktır. Şeyh Safvet'in Şevkânî'den yaptığı "Tefsîr-i sûfiyye tefsir değildir" şeklindeki alıntısı ile başlayan bu münâkaşa da, İzmirli'nin geniş nakil ve açıklamaları ile farklı boyutlara ulaşmıştır ki Şeyh Safvet'e göre tartışmanın tefsir kitaplarını da içine alacak şekilde genişlemesi konu dışına çıkmaktır.
İzmirli'ye göre keşf-i rical ile hadislerin sıhhatinin isbâtı mümkün olmayacağı gibi, Şeyh Safvet'in ifade ettiği rûhâniyyet-i mukaddese-i Nebeviyye'den bizzat alarak da hadisin sıhhatinin tespiti imkânsızdır. Ayrıca böyle bir yola başvurmak Kitab ve Sünnet'in ihmâline yol açacaktır. Zira bunun İsbâtı mümkün değildir. Hatta bu sebeple zahir ve bâtın bütün ulemâ nezdinde ilhamın esbâb-ı ilimden sayılmadığı ifade edilmiştir. İzmirli burada tekrar, sözü edilen meşhur dipnottaki cümle ve kelimeleri teker teker tahlil etmiş ve her bir hususu mantık ve dil kuralları açısından inceleyip Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'eti'nin bunları anlayamadığını savunmuştur.

D. Tartışma Usulü Açısından Metinlerin Tahlili

İzmirli ilk olarak yazdığı dipnotta el-îzâh, 'vr. 1' hiçbir şahsî itham ve açıklamada bulunmamış, sadece tasavvuf kitaplarındaki hadisler hakkında bir genel hüküm vermekle yetinmiştir. Şeyh Safvet de açıklama talebinde (el-İstızâh, 'vr. 1'), açık olarak hiçbir şahsî ithamda bulunmamakla birlikte ilmî açıdan yapılan genellemenin yanlışlıklarına dikkat çekmiş, bunun doğurabileceği muhtemel hataları sıralamakla yetinerek, gerekli düzeltmelerin yapılması, İstisnaların belirtilmesi ve genellemeden kaçınılması tavsiyesinde bulunmuştur. Ayrıca ona göre, Hz. Ali'den nakledilen örneğin, ortaya atılan iddiayı desteklemesi söz konusu değildir. Öte yandan yöntem olarak yazışmaların resmî yollardan ve kurum adına yapılması, ileri sürülen küllî kaide dolayısıyla duyulan rahatsızlığı ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.
Şeyh Safvet'e ait bu açıklamaların ardından münâkaşanın zeminini iyi tespit etmek amacıyla İzmirli öncelikle usûî birliği üzerinde durmuş (el-îzâh ve't-Tafsîl, 'vr. 4'), ahlâk ve tasavvuf kitapları etrafında, aralarında cereyan etmekte olan münâkaşanın cerh ve ta'dîl ilmi usulleri içerisinde, rical tenkidi esasına göre yapılması gerektiğine işaret etmiştir. Böylelikle, aynı zeminde aynı konu etrafında tartışılması durumunda ancak benzer sonuçlara ulaşmanın mümkün olacağına dikkat çekmiştir. Sözü edilen dipnottaki örneğe de itiraz edilmesi dolayısıyla burada İzmirli ulaştığı hükmün kaynağını vermek yerine, kendisinin o sonucu çıkarmasına neden olacak Örnekleri sıralamayı tercih etmiştir. Tartışmanın bütün seyri boyunca görüleceği üzere İzmirli, kendi dönemindeki benzeri aydınlar gibi, örneklerden hareketle sonuca/genel hükme varmaya çalışmıştır.
Bu safhada henüz kırıcı, küçümseyici bir üslûp kullanmamış, düşüncelerini, muhatabı örneklerle susturmanın daha doğru olacağı kanaatiyle, ilmî bir üslûp ile yazmaya çalışmıştır. Ayrıca İzmirli eleştirdiği fikir, kişi ve eserler açısından da aynı titizlik ve hassasiyete özen gösteren bir tavır sergilemiştir. Hatta daha kolay anlaşılmayı sağlamak düşüncesiyle, varılan kanaatler bölüm sonunda maddeler hâlinde özetlenmiştir.
İzmirli'nin usûl birliği konusundaki değerlendirmelerine katılan Şeyh Safvet de (el-Cerh ve't-Ta'dil 'ale'l-îzâh ve't-Tafsil, 'vr. 17') onun, tartışmaların hadis ilmi ölçüleri etrafında yürütülmesi gerektiği şeklindeki teklifini benimser. Ancak örneklerden hareketle genel hükme ulaşmanın yanlış olacağını söyleyip, İzmirli'nin teklif ettiği yaklaşımı yine kendisinin ihlâl ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca örnekten genel hükme ulaşmanın ve hükmün de kâide-i küllîyye şeklinde ifade edilmesinin doğru olmayacağı kanaatini dile getirmiştir. Bundan başka o, örneklerin de iddiayı destekleyecek şekilde seçmeci ve titizlikten uzak bir tarzda verildiğini söyler.
Münâkaşanın önceki safhalarında olduğu gibi burada da popüler yaklaşımlardan uzak, ilmî bir yöntem izlenmiştir. Sözgelimi, Şeyh Safvet, kendisini savunmak amacıyla hadis usûlündeki ayrıntılı bazı konulara telmih ile işarette bulunarak geçmektedir. Böyle bir yöntem izlenmesinde, eleştiri ve cevapların hey'etler adına yapılmasının tesiri büyüktür. Bu safhada meselâ sık sık Arabça iktibaslar yapılmış ve bunların tercümesi veya açıklanması yoluna gidümeyip, buradan sonuçlar çıkartılmıştır.
Şeyh Safvet, İzmirli'nin ileri sürdüğü delilleri geçersiz kılmaya çalışırken, mantıkî istidlallere de başvurmuş, kendi düşüncesini destekleyecek deliller sıralamak yerine ileri sürülen deliller üzerinde durmayı tercih etmiştir. Tasavvuf kitaplarındaki uydurmalarla ilgili genel kaideyi çürütürken de, ilgili bahiste görüleceği üzere, bu mantıkî açıklamaların tabii bir sonucu olarak, bu eserlerde yarıya varan oranda mevzû'âtın olabileceğini kabul eden bir duruma gelmiştir (vr. 19).
Şeyh Safvet'in bu açıklamalarına eş-Şerh ve't-Tahlü 'alâ'l-Cerh ve't-Ta'dil 'vr. 41' adlı beyanâtı ile cevap veren İzmirli, münâkaşanın asıl sebebi olan iki noktada Şeyh Safvefin kendi düşüncelerini kabul ettiğini açıklamakla söze başlamış, ancak, talî konularda ise kendisine haksız tenkitler yönelttiğini ileri sürmüştür.
Tartışmanın bu safhasında eleştiri üslûbu biraz daha sertleşmiş, açıkça kasıtlı çarpıtma (zühul) ve kusurları gizleme (tedlîs) ithamlarından söz edilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımın tesiri ile, Şeyh Safvet'in son yazdığı risalesinde tetkik ve tahlilin olmadığı fakat hata ve karışıklığın yaygın olduğu ifade edilmiştir. Yine Şeyh Safvet siyak sibak İlişkisini kuramamakla, mantık ilminin kurallarını bilmemekle. Örnekleri anlayamamakla ve en temel kaynakları bile mütalaa etmemekle itham edilmiştir. Bu safhada üslûbun sertleşmeye başlamasında kanaatimizce, cevapları şahıslar adına yazmaya başlamanın da etkisi olmuştur.
İzmirli öncelikle kendisine yöneltilen eleştirileri cevaplandırmaya çalışmış ardından, evvelki delilleri daha da arttırma yoluna gitmiştir. Ancak yine de ulaştığı genel hükme dayanak teşkil eden açık bir kaynak vermeyip, örneklerin kendisini bu kanaate ulaştırdığını belirtmiş, delilden genel hükme varma yaklaşımını sürdürmüştür. Yine bu safhada şahıslar, konular ve eserler hakkındaki eleştiriler belirgin ve keskin ifadelerle ortaya konulmuş, hatta tenkitler ahlâk ve tasavvuf ilminin sınırlarını aşacak tarzda genişlemiştir.
Açıklamalar sırasında istidlal amacıyla kullanılan örnekler doğrudan ilgili konunun temel kaynakları arasından seçilmeye çalışılmış, özellikle müteşeddid ulemâ ile tasavvuf ehlinin aleyhte açıklamaları öne çıkarılmıştır. Seçilen ilgili rivayetlerin senedindeki uydurmacılıkla itham edilen hadis râvîleri üzerinde durulmaya ve sened açısından rivayetlerin zayıflığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak burada dikkat çeken bir husus da, tartışmalar açısından önemli olmasına rağmen hadis usûlü kaynaklarına müracaat etmek yerine, mevzû'ât ve rical edebiyatına başvurulmasıdır.
Küçük bir dipnotla başlayan ve ikişer makalesi resmî yollarla alınıp-verilen karşılıklı makalelerin ardından her iki âlim de tartışmaya halâ son noktayı koymamış, neşredilen eserlerin ardından yazdıkları makalelerde de birbirlerinin tavırlarını kollamışlardır. Bu safhada İzmirli Mihrâb mecmuasında yayımladığı ve birkaç sayı devam eden tenkidinde kendi açısından tartışmanın seyrini özetleyerek, üslubu oldukça sert bir cevap yazmıştır.
Burada İzlenen yöntem, tartışmanın o ana kadarki seyrine yakışmayacak tarzda, ilmîlikten uzak ve avâmî bir nitelikte kaleme alınmıştır. Bu çerçevede İzmirli Şeyh Safvet'i tasavvufi çevresini de kullanarak tartışmayı halk arasında lehinde ve kendisini de tasavvuf düşmanı gibi göstermiş olmakla suçlamış, kendisinin de yirmi sene evvel Şâzeliyye tarikatından hilâfetnâme aldığına işaret etmiştir.[28] Burada kendi ilmî üslûbu hakkında da ayrıntılı bilgi veren İzmirli'nin bu yaklaşımı büyük ölçüde savunma niteliği taşımaktadır. Ayrıca cevaplarda ilmî delil ortaya koyma kaygısından çok ilmî anlamda yetersiz görmeye yönelik bir gayret dikkat çeker. Bu çerçevede Şeyh Safvet'in eksikliğine işaret ettiği, kaynak yetersizliği, Arabça açıklamalar, mantıkî İstidlallerde bulunamama gibi hususlar üzerinde durmuştur.
Bu ithamlar karşısında Şeyh Safvet de benzer bir üslûpla son cevabına başlamış, tasavvufun ve buna bağlı olarak kendisinin geçmişte olduğu gibi bundan sonra da galip olacağını savunmuştur. Şeyh Safvet, İzmirli'nin sert üslûbundan son derece rahatsız olduğunu, kendisinin böyle bir yola başvurmayacağını söyledikten sonra, aynı zamanda ilmî mesleğini açıklamakla İzmirli'nin kendisini övdüğünü, bu arada sürekli aynı şeyleri tekrar edip durduğunu, "ahâdîs" ile "ahdâs" kelimeleri arasındaki farkı ayıramayacak derecede Arabça bilgisinden yoksun olduğunu ayrıca kendisinin nezâketten çok uzak olduğunu ileri süren düşüncelere yer vermiş ve İzmirli'yi cevap vermeye değer bulmadığı gerekçesiyle, bu makalenin son cevabı olduğunu açıklamıştır.
İzmirli de cevap olarak Şeyh Safvet'in galibiyet iddiasına karşı çıkarak bunun kendi düşüncesi olduğunu söyledikten sonra tasavvuf, sufi, mutasavvife ve mustasvife kavramları arasındaki farka dikkat çekmiştir. Şeyh Safvet'in Sahîhayn hadislerinin sıhhatin zirvesinde olduğu konusunda ümmetin ittifak ettiği şeklindeki görüşünü de eleştiren İzmirli onu, Dârekutnî gibi hadis tenkidçilerinin görüşlerinden haberdâr olmamakla suçlamış ve bunu hadis ilmindeki bilgisizliği ile açıklamıştır.[29]

E. Hadis İlmi Açısından Metinlerin Tahlili

Dönemin önde gelen iki âlimi arasında geçen bu tartışmada ilk açıklamalardan itibaren, daha çok felsefî ilimlerdeki ihtisasıyla öne çıkan İzmirli de, amelî ve fikrî tasavvuftaki ihtisasıyla dikkat çeken Şeyh Safvet de, aşağıda görüleceği üzere, hadis ilminin kaidelerini öne çıkaran ve tartışmayı o zeminde yürütmeye çalışan bir seyir ilemiştir.[30]
İlk olarak, İzmirli açıklayıcı nitelikli dipnotunda (el-îzâh, 'vr.1'), doğrudan bir kâide-i külliyye şeklinde hadislerin cerh ve ta'dîlinde, mutasavvife ile muhaddislerin farklı yöntemler izlediğini; mutasavvıfların hadisleri değerlendirmede yeterli hassasiyeti göstermediğini ileri sürmüştür. Yine o, hadis ehlinin ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki hadisleri Peygamber sözü olarak değil, pek çoğunu büyüklerin ve mutasavvıfların sözü olarak görmektedir.
Şeyh Safvet (el-İstîzâh (vr. 1), İzmirli'nin bu iddialarının ardından ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki hadislere dair bu küllî kaidenin doğru bir hüküm olmadığını, meşhur hadis hafizlarından pek çoğunun aynı zamanda sûfiyyenin ileri gelenlerinden olduğunu, onların eserlerindeki hadislere de "hadis değil" denilmesinin yanlış olacağını savunmuştur. Şeyh Safvet'in burada işaret ettiği bir hadis usûlü prensibi de ehlinin hadisleri senedsiz olarak zikretmesinin muhaddislerce de caiz görüldüğü şeklindeki kaidedir. Bu kaide dolayısıyla birçok muhaddis sadece metinleri veya ilk râvîleri vererek hadisleri eserlerine aldığı gibi, ehlinin bilmesine güvenerek zayıf râvîlerden aldığı rivayetleri de râvîleri zikretmek suretiyle eserlerine alabilmişlerdir. Rivayet ve râvîlerin tanındığı bir ilmî çevrede bu yaygın biçimde tatbik edilen bir uygulama olmuştur.
Şeyh Safvet'e göre, tasavvuf ve hadîs ilminde zirveye ulaşmış bu kimselerin ne kasten ne cehlen Hz. Peygambere yalan nisbet etmelerinin söz konusu edilemeyeceği açıktır, Kaldı ki tasavvuf ehlinin kitaplarında bazı sahâbîlerce rivayet edilen ve kendilerinin bilmesi mümkün olmayan gaybî ve uhrevî konulara dair bazı sözler, sahâbî kavli gibi görünse de, hükmen merfûdurlar. Yine her ilim dalma ait eserlerde senedsiz ya da mevkuf hadislere yer verilmiştir, bunlardan hareketle o ilim dalının bütün kitaplarının böyle bir ithama maruz bırakılması doğru olmadığı gibi, tasavvuf kitapları için böyle bir hüküm vermek doğru da değildir.
Şeyh Safvet'in ısrarlı talebine rağmen İzmirli sözü edilen genellemenin (tikelden tümele varışın) kaynağını söylemek yerine (el-îzâh ve't-Tafsîl, 'vr. 3'), muhaddislere göre hadislerin sıhhatinin rical tenkidi ile sabit olduğu gerçeğine işaret ederek cevabına başlamıştır. Buradan hareketle hadis ehli nazarında muteber kabul ediidiğini söylediği, büyük ölçüde mevzu hadisleri ihtiva eden on altı kaynağın adını vermiştir. Daha sonra sözü edilen eserlerde Gazzâlî'nin eserinde mevzu rivayetlerin bulunduğuna dair fikirlere yer vermiştir. İzmirli bu alıntılarda hadislerin sıhhatini tespitte kendisi araştırma yapmak yerine geçmişteki değerlendirmeleri almakla yetinmiştir.
İzmirli'nin fikirlerini bina ettiği önemli şahsiyetlerden birisi Şah Veliyyullâh Dihlevî olup, hadis kitaplarının dereceleri konusunda onun kanaatini zikretmiş, büyük ölçüde

dördüncü tabaka eserlerinden olan tasavvuf kitaplarında sahabe, tabiîn, hukemâ ve vaiz sözlerinin, Hz. Peygamberin sözleri İle karıştığına dikkat çekmiştir.
Tasavvuf kitaplarındaki hadisler ya isnadı ile ya da isnadsız olarak geçmekte olup İzmirli'ye göre temel hadis kaynaklarında bulunmadığı sürece itimat edilemez. İsnad ile kaydedilen hadislerin sıhhatine ise 'şayet temel hadis kaynaklarında yok ise' rical tenkidçilerinin hadisin ricali hakkındaki kanaatlerine göre hüküm verilir.[31] Ricalin herhangi biri hakkında ta'n vâki" olmuşsa itimat edilmez. Görüldüğü üzere İzmirli tamamen nakd-i ricâli değerlendirmede ölçü almak gerektiğini ileri sürmektedir. Ancak kendisi bunu uygularken seçmeci bir tavır sergiler.
İzmirli'ye göre mutasavvıflar hadis ricalinin tenkit ölçülerine uymadıkları gibi, müşâhede-i ru'yet-i Nebî, keşf veya ilham vasıtasıyla ya da rüya yoluyla hadisin sıhhatini tespit ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla sadece onların bir hadisi eserlerine almalarına dayanarak o hadisin sahihliğini savunmak doğru olmaz. Ayrıca İzmirli'ye göre muhaddisler ahkâma konularında gösterdikleri titizliği fezâil hadislerinde göstermemiştir.
Sahabe kavli ile merfû hadis arasındaki bağlantı konusundaki eleştirilen ise, ilgili bahiste açıklayacağımız üzere, sahabe keîâmı ile mevkuf rivayet arasındaki ince ayırıma[32] dikkat çekerek cevap vermeye çalışmış ve Hz. Ali'ye nisbet edilen sözün onun kelâmı olduğu görüşünü savunmuştur.
Şeyh Safvet cevabının el-Cerh ve't-Ta'dîl 'alâ'l-İzâh ve't-Tafsîl (vr. 17) adıyla kaleme aldığı safhasında ise, İzmirli'nin tasavvuf kitapları hakkındaki rivayetlerin "belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözüdür" ifadesini kullanacak boyutta olmadığını ileri sürerek cevabına başlar ve verilen delillerin de bunu ispatlamaktan uzaklığın: savunur. Daha sonra da özellikle ihya hadisleri üzerine yapılan değerlendirmelerin bu iddiayı te'yid etmediğini söyler. Aynı şekilde tenkit yöneltilen hadisler hakkında da bunların bazıları zayıf olsa da diğer tarîklerden bunların şâhidlerinin bulunduğunu beyan eder. Böylece İzmirli'yi rivayetler konusunda da yeterince araştırma yapmadan bulduğu her değerlendirmeyi almakla itham eder.
Şeyh Safvet cevabında, İzmirli'nin tasavvuf ehlinin hadisleri nakd-i rical ile almak yerine rûhâniyyet-i Nebevi, ilham, keşf ve rüya yoluyla aldıklarına dair iddiasına karşı çıkar ve rûhâniyyet-i Nebevî'den aldıkları görüşü dışındaki iddiaların doğru olmadığını ileri sürer.
Ne var ki Şeyh Safvet, İzmirli'nin hadise dair kaynaklarını tahlil ederek cevap vermek yerine yazılanlardan hareketle cevaplar verme yolunu tercih etmiştir. Ona ait metinlerin transkripsiyonu sırasındaki dipnotların İzmirii'ye nisbetle azlığı bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bunda aldığı kötü medrese eğitiminin kendisine sağladığı eksik bilgi birikimi yanında kaynaklara ulaşma konusunda muhatabı kadar imkâna sahip olmamasının etkisi olduğu açıktır. Şeyh Safvet'in kaynaklara sıkça başvurma konusundaki eksikliği karşısında İzmirli'nin çokça kaynağa başvurmasını ise, ileride görüleceği üzere, kısmen fikrine delil toplama gayreti içerisinde olması ile açıklamak mümkündür.
Sonuç olarak Şeyh Safvet'e göre, tasavvuf kitaplarında geçmesiyle hadislerin Hz. Peygamber'in sözü olduğuna hükmedilemeyeceği tezi ne kadar doğru ise bunun tam tersi de o nisbette doğrudur ve tetkike göre sonuca ulaşılmalıdır. Bundan dolayıdır ki muhaddisierden hiç kimse böyle bir genel hüküm koyma yoluna gitmemişlerdir. Kaldı ki tasavvuf kitaplarında mevzu rivayetler bulunsa da bunlar hiçbir zaman ekseriyet konumuna gelemez.
Şeyh Safvet'in tasavvuf kitaplarındaki mevzu hadislerin hiçbir zaman ekseriyeti teşkil etmeyeceği şeklindeki sözlerinden hareketle İzmirli, bir sonraki yazısına, onların tasavvuf kitaplarında mevzu rivayetler bulunduğunu kabul ettiklerini açıklamakla başlamıştır (eş-Şerh ve't-Tahlil 'alâ'l-Cerh ve't-Ta'dil, 'vr. 41'). Tasavvufa yönelik eleştirilerin temelinde müteşeddid râvîlerden yapılan nakillerin etkili olduğu iddiasına da aynı yaklaşımla cevap verip, bu kitaplardaki uydurmanın varlığını kabul ettikten sonra, görüşüne başvurulanların müteşeddid olup olmamalarının sonucu etkilemeyeceğini söylemiştir.
İzmirli'nin Gazzâlî münasebetiyle üzerinde durduğu bir husus da rivayet ilimleriyle ve hadis ile meşgul olmayan kimselerin bu konuda görüş beyan etmelerinin yanlış olacağı hususudur. Kendisi de bu gruba dahil olduğu için nakillerinde gerekli titizliği göstermeye çalışmıştır. Kendisinin ilmî üslûbunu açıklarken ifade ettiği "nakillerde asla tahrifte bulunmam. Yanlış anlayabilirim, hîn-i istinsahta yanlış da naklolunabilir. Fakat bile bile kalemimden tahrif sâdır olmaz" şeklindeki cümlelerinden de anlaşılacağı üzere nakillerinde son derece ciddî davranmıştır. Ancak tahkik sırasında zaman zaman dipnotlarda İşaret ettiğimiz üzere, hadis ilmine vukûfiyetinin fazla derin olmaması ya da hadis iimindeki bazı uygulamaların arka plânını dikkate almaması sebebiyle değerlendirmelerinde hataya düştüğü yerler olmuştur. Sözgelimi, "erbabına ma'lûm olduğu üzere râvîsi zayıf olmadıkça hadis münker olmaz" ifadesi hadis usulcülerinin yaptığı tanımlardan birine işaret etmektedir, oysa yapılan daha başka tanımlar da vardır.
İzmirli'nin özellikle eleştirilerinin bu merhalesinde rical kitaplarından çokça istifade ettiği göze çarpmaktadır. Şeyh Safvet çok ısrar etmesine rağmen usûl-i hadîs kitaplarına dayalı deliller serdetmekten çok bu kaynaklara ve cerh ve ta'dil lafızlarına atıfta bulunmuştur. Hadis usûlü müelliflerinin rical ilmine veya fetâvâlarına sıkça başvurmasına rağmen ulûmü'l-hadîse dair eserlerine müracaat etmemesi muhtemelen ulaştığı genel hüküm şeklindeki sonuca buralardan delil bulamaması dolayısıyladır. Bu sebeple İzmirli usûl kitaplarından bir dayanak göstermek yerine örneklerin kendisini böyle bir küllî hükme götürdüğünü söylemekle yetinmiştir.
Ayrıca bu kısımda İzmirli'nin hadis ilmine vukûfiyeti açısından dikkat çeken bir diğer husus da Ebû Nu'aym ve Hilye'si hakkında yaptığı çok sayıdaki iktibas ile ilgilidir. Bu alıntılarda İzmirli Hilye'de adı geçen ve haklarında tenkid içeren sözler söylenmiş râvîlere işaret etmektedir. Oysa Ebû Nu'aym eserindeki rivayetleri senedli vermiştir. Bunun anlamı, dönemindeki pek çok âlim gibi, râvîlerin durumu hakkında derin bilgi sahibi olan diğer ilim ehli kişilere rivayetle ilgili hükmü kendilerinin vermeleri için malzeme sunmak istemesidir. İkinci olarak Ebû Nu'aym. senedli olarak kaydettiği bu rivayetlerin ardından çoğu kere seneddeki râvîler hakkında ya sözü edilen rivayetin hemen altında ya da uydurmacı râvîlere dâir eserinde yapılan tenkitleri dile getirmiştir. Bunun da anlamı, yapılan tenkitleri zikretmek şartı ile zayıf veya mevzu rivayetleri eserine almayı uygun görmüştür, demektir. Ayrıca, eserin ileriki bölümlerinde dipnotlarda zaman zaman işaret ettiğimiz üzere, şayet bazı tenkit edilen râvîler hakkındaki değerlendirmelere Hilye'de yer vermemişse bile Kitâbü'd-Du'afâ'sında bunlara işaret etmiştir. Oysa, rivayetlerin senedli olarak zikredilme gerekçelerinin açıkça bilinmek ve kaydedilmek şartıyla zikredildiği dönemlere dair bu tür uygulamalara işaret edilerek bu tenkitlerin yapılması daha ilmî ve titiz bir davranıştır.
İzmirli burada tenkidini biraz daha genişletip, hadis İmamlarının da gevşeklik göstererek kitaplarında mevzu hadislere yer verdiklerini belirtmiş ve bu durumda tasavvuf kitaplarında mevzu hadis bulunmasının gayet tabii ve normal olduğunu savunmuştur.[33] Bu çerçevede tenkit edilen râvînin Buhârî ve Müslim'in eserlerinde bile bulunduğuna işaret eden İzmirli, hadislerin âyetler gibi sübût bakımından kat'î olmadığından söz etmiştir. Ona göre sahih hadislerin en çok bulunduğu Buhârî ve Müslim'de, kasen rivayetlerin en çok bulunduğu Tirmizî ve Ebû Dâvud'ta bidatçilerin ve kendilerine eleştiri yöneltilen kimselerin rivayeti, tenkit edilmiş (mat'ûn), delil almaya elverişli olmayan hadîsleri vardır. Bu çerçevede Sahihayn'de şâzz ve illetleri dolayısıyla eleştirilen hadislerin sayısı 210'dur. Bunların seksen kadarı Buhârî'de, otuz ikisi her ikisinde, geriye kalanı Müslim'dedir. MüslJn ricalinden zayıf olduğu açıklanan râvî yüz akmışı aşmakladır, sahîhayn'da Kaderi, Haricî. Naci, Şî'î gibi birçok bid'at ehli kimse vardır. İzmirli bu açıklamalara yer vermekle birlikte bu tür âîl Ve hadis uydurmacılığı ile ilişkileri üzerinde hiç durmamıştır, bunların bir kısmı yalan uydurmayı küfür saydığı, bir Şiiliğinin sadece Hz. Ali'yi sevmek anlamında olduğu, bir kısım uydurmaya karşı olduğu ve mezhebinin propagandasını yapmadığı, yine senedi munkatı bazı rivayetlerin ilgili eserlerin başka yerlerinde muttasıl senedle rivayet edildiği gibi açıklamaları söz konusudur.
Sonuçta, genel bir prensip olarak her iki âlim de Ehl-i hadisin tenkit yöntemlerini benimsediğini belirtmekle birlikte, delilleri kendilerini destekler tarzda sunmuşlardır. Ne var ki Şeyh Safvet açıklama ve eleştirilerinde geleneksel anlamdaki hadis ilmine dair birikiminden hareketle külli bir şekilde meselelere yaklaşırken, İzmirli muhtelif kaynaklardan topladığı delillerden hareketle küllî bir hükme varmıştır. Şu halde Şeyh Safvet'in külliden cüz'iye, İzmirli'nin cüz'iden külliye varan bir yöntem izlediğini söylemek mümkündür.
Ancak, eleştirilen bazı rivayetlerde muhteva açısından tenkide konu olabilecek hususlar bulunmasına rağmen, her iki âlim de aklî istidlallerle değil klâsik hadis tenkidi yöntemleriyle râvî veya rivayet tenkidi usûlünü benimsemiştir. Bu çerçevede özellikle İzmirli, râvîler hakandaki değerlendirmeleri, rivayetlerin birbirine nisbetle değerleri, ricâl âlimlerin rivayetler hakkındaki kanaatleri, hadis kitaplarının tabakaları gibi konulardan hareketle hükme varmaya çalışmıştır.

F. Neşir Usûlü Hakkında Notlar

Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adıyla yabaladığımız bu eserin hazırlanmasında Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü'nde (db. 537) yer alan ve müellif tarafından mukâbele edilmiş nüsha esas alınmıştır.
İlk defa yayımlanacak olması dolayısıyla eser, aslına sâdık kalınarak ve olabildiğince titiz bir tarzda transkribe edilmek suretiyle neşre hazırlanmıştır, özellikle tarihî bilgi ve yaklaşımlar ihtiva eden bu tür eserlerin daha ilk baştan sadeleştirilerek yeni harflere aktarılması, müellifin ifade ve fikirlerine müdahale ile neticelenip, mukâyese etmeyi de imkânsızlaştıracağmdan biz böyle bir yola başvurmadık.
Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu eser ve muhtevasında tartışılan konulara dair temel yaklaşım kendisini her iki müellifin fikrini yakın hissedenlerce de büyük ölçüde benimsenmiştir. Temelde tekke-medrese tartışmaları ve İslâm dünyasının modernleşmesi sürecine ışık tutan benzeri tartışmaların, yorum ihtiva etmeden özgün hâli ile gün yüzüne çıkartılması mütehassıs okuyuculara sağlayacağı bilgiler ve sunatağı materyaller dolayısıyla da faydadan halî değildir.
Neşr sırasında, yazma nüshanın varak numaralarına içerisinde yer verilmiştir. Yine metnin aslında ya da dipnotlarda geçen âyet ve hadislerin tahrîci yapılmış, konu ile ilgüi yönünün, dikkatlere sunulmasına özen gösterilmiştir. Hadislerin tahrîci (kaynaklarının tespiti) yapılırken zaman zaman alışılmışın dışına çıkılmış; kullanımı gittikçe yaygınlaşan CD'ler esas alınmıştır. Bu tercihimizin en önemli sebebi, eserin aslındaki birçok hadisin ve cerh ve ta'dîle dair iktibasların büyük çoğunluğuna ancak buralarda ulaşabil-memizdir. Kaldı ki muhtelif bölgelerdeki okuyucuların bu eserlerin büyük kısmına ulaşması daha da zordur. Ayrıca hızla gelişen bilgisayar imkânları sayesinde CD'den yapılacak tahric çalışmaları Concordanec'a dayalı tahrîc çalışmalarından daha hızlı, kapsamlı ve yaygın olarak sonuçlanabilmektedir. Bütün bunlara rağmen CD imkânlarına sahip olmayan okuyucular dikkate alınarak, eserin sonunda tahrîce esas olan çalışmalar ve bibliyografik künyeleri de verilmiştir.
Kaynakların tespiti sırasında, eserde geçen iktibasların hangi kaynaklarda yer aldığı, sözü edilen kaynaklarda bulunup bulunmadığı, nakil sırasında metne sâdık kalınıp kalınmadığı, naklin bağlama uygun biçimde yapılıp yapılmadığı gibi hususların cevabı verilmeye Çalışılmıştır. Şayet iktibas edilen metnin bütününden, daha farklı bir sonucun çıkması muhtemel ise, o kısımlar da dipnotta kaydedilmiştir. Ayrıca dipnotlarda muhtelif konulara dair tartışmanın sonraki merhalelerini yansıtan Şeyh Safvet'in Tasavvufun Zaferleri ve İzmirli'nin Mustasvife Sözleri adlı eserlerindeki sayfa numaralarına da yer verilmiştir. Bu sayede tartışmanın seyrini takip etmek isteyen okuyucularımıza konulara ulaşma kolaylığı da sağlanmıştır.
Yine metne sâdık kalmanın bir gereği olarak, İzmirli'nin metni, tashihleri ve düştüğü notlar muhafaza edilmiş, sonunda köşeli parantez içerisinde 'mlf.' kaydı ile belirtilmek

suretiyle dipnotlarda bunlara işaret edilmiştir. Müellife ait olan ve sonradan gerekli görülerek dipnotlarda verilen Arabça metinler de aslı ile yazılmış ancak, daha geniş kitlelerce de istifadeyi mümkün kılmak için bunların tercümeleri de parantez içinde verilmeye çalışılmıştır. Neşir sırasında müellifin tertibi korunmuş, ancak tartışmaların devamı niteliğindeki birkaç yazıya da eserin sonunda "Tartışmaların Daha Sonraki Seyri" başlığı altında yer verilmiştir. Bu kısım, yazma nüshada yer almamakta ise de, tartışma sürecinin sonuna kadar takip edilmesini kolaylaştırmak düşüncesiyle tarafımızdan eklenmiştir. Ayrıca hazırladığımız eserin sonuna, kendisinin tasavvufla ilgisini ortaya koyan otantik bir belge niteliğinde olması sebebiyle İzmirli İsmail Hakkı'nın Şâzelîyye tarikatından aldığı hilâfetnâme icazeti de ek olarak verilmiştir.
Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati, özellikle başlangıç itibariyle ilim ehli kişilerin anlayacağı bir seviyede ve ilmî üslûpta yazılmıştır. Bu sebeple eseri yayına hazırlarken, başlangıçta bir tereddüt vâkî olmuşsa da, tahkik sırasında müellifin üslûbunun devam etmesinin daha doğru olacağı mülahazasıyla, gerekli görüîen yerlerde açıklayıcı iktibaslar sürdürülmüştür. Yine zaman zaman atıfça bulunulan kurumlar hakkında da açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.
Kitabın sonuna bir fihrist eklenerek içerisindeki hadislerin hangi sayfalarda geçtiğine işaret edilmiş ancak burada eserin neşrindeki sayfa numarası yerine, çalışmada 'vr' şeklinde gösterdiğimiz, yazma nüshadaki varak numarası verilmiştir. Yine hadislerin tahrîci yapılırken, farklı yaklaşımlar sergileyen âlimler varsa onlara da işaret edilmiş, bir iki kelime ile atıfta bulunulan rivayetlerin devamı zikredilmiş ve bunların çevirilerine yer verilmiş, yanlış anlaşılacak hususlar izah edilmiştir. Yazıldığı dönem dikkate alındığında eserde hayli sade bir dil kullanmakla birlikte günümüz okuyucularının anlaması bakımından Osmanlıca kelimeleri kısaca karşılıklarının verildiği bir "eser için sözlük" hazırlanmmıştır. Bu sözlükte hadis ıstılahlarına dair açıklamalara genelde yer verilmemiştir. Zira bunun hakkı ile yapılması durumunda eserin hacminin genişlemesi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla eser mütalaa edilirken, bilgi için özellikle Abdullah Aydınlı'nın Hadis Istılahları Sözlüğü [34], Talat Koçyiğit'in Hadis Istılahları[35], Müctebâ Uğur'un Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü[36] gibi konuyla ilgili çalışmalara müracaat edilmesi gerekli/yeterli olacaktır.
Çalışmada çok sayıda eser, şahıs ve kavramdan söz edilmesi dolayısıyla, bunlara ulaşma kolaylığı sağlayacak tarzda geniş bir indeks hazırlanmıştır. Ayrıca/ İzmirli'nin hatırasına sâdık kalma düşüncesiyle, eserin asıl metni için yeni bir fihrist hazırlamak yerine onun hazırladığı ayrıntılı fihrist esas alınmış, sadece neşir dolayısıyla bizim yaptığımız ilaveler fihriste eklenmiştir.
Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adıyla yayımlanan bu eser dolayısıyla İzmirli İsmail Hakkı ve Şeyh Safvet Efendi'yi Rahmetle anar, farkına varmadan düşülen hatalar varsa onların ve kıymetli ilim ehlinin engin müsamahalarına sığınırım.

II. AHLAK VE TASAVVUF KİTAPLARINDAKİ HADİSLERİN SIHHATİNE DAİR KARŞILIKLI YAZILAR

A. El-Îzah

İzmirli İsmail Hakkı, 'vr. 1'
Şurası unutulmasın ki ahlâk ve tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn'indinde hadîs-i Nebî değildir. Belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir. Nitekim bundan evvel Gazzâli'nin hadîs-i Nebî olmak üzere zikrettiği[37] "…."[38] 'insanlar gaflet uykusundadır, ancak öldüklerinde uyanırlar' kavli de hadîs-i Nebî değil, belki Hazret-i Ali kerem Allâhü vechehûnun kavlidir.
İzmirli İsmail Hakkı Ceride-i 'İlmiyye[39]
Bâb-ı Fetva Meclis-i Tetkîk-i Mesâhif ve Müellefât-i Şer'iyye Aded 36.

B. El-İstizah

Şeyh Safvet, 'vr. 1'
Cerîde-i 'İlmiyye'nin 15 Cemâziyel'ûlâ 38 târihiyle müverrah ve 53 adediyle murakkam nüshasının 1690. sahîfesinde Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'nin,[40] "İslâm Âlimleri ve Müverrihleri" unvanlı makalesinin zeylinde felâsife ve mutasavvifenin te'yîd-i müdde'â hususunda ehâdîs ve âsâr-i za'îfeyi îrâd ettiklerinden bahsedilmiş ve bu münâsebetle "şurası unutulmasın ki tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir, belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir" denilmiş olmakla bir kâ'ide-i külliyye yahut ekseriyye şeklinde îrâd edilen hükm-i mezkûr meclis-i dâ'iyânemizce"[41] muhtâc-ı istizah görülmüştür, 'vr. 2' Ma'lûm-u sâmi'-i meşîhatpenâhîleri olduğu üzere, huffâz-ı hadîsten ve rivayet ve dirayet i'tibâriyle ehâdîs-i şerîfeye ait 'ulûm-u dîniyyede ma'rifet-i kâmile erbabından ve zabt u 'adalet ashabından pek çok e'âzim-i sûfiyye vardır ki bu zevât-ı kiramın tasavvuf ve ahlâka dair te'lîf buyurmuş oldukları eserlerindeki ehâdîs-i şerîfeye, ehâdîs-i Nebî değildir diye hükmetmek doğru olamaz.
Ezcümle Hâris-i Muhâsibî'nin Resâil-i sûfiyye'si, Ebû Tâlib-i Mekkî'nin Kûtü'l-kulûb'u, Hafiz Ebû Nu'aym'ın Hilyetü'l-evtiyâ'sı, Şeyhülislâm Herevî'nin Menâzitü's-sâirîn'ı, İbn Kayyim el-Cevziyye"nin Şerhu Menâzili's-sâirin'i, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin Safvetü's-safve'si[42] âsâr-ı mezkûrenin en 'âlî numûnelerindendir. Bu eserlerde ehâdîs-i Nebî olarak rivayet edilen akvâlin hakîkat-i halde kelâm-ı kibar olduğu halde zevât-ı müşârun ileyhim tarafından Risâlet-penâh Efehdimiz'e isnad ile ehâdîs-i Nebeviyye olarak rivayet edilişi ancak cehlen veya kasten olabilir ki, her iki ihtimâlin müşârün ileyhim hakkında makbul olamayacağı müsellemdir.
Gazzâlî hazretlerinin el-Munkız mine'd-dalâl nâm eserinde hadîs-i Nebî olarak îrâd eylediği "…."[43] 'insanlar gaflet uykusundadır, ancak öldüklerinde uyanırlar' kavl-i şerifinin hadîs-i Nebî olmayıp İmâm-i Ali hazretlerinin kavli olduğuna dair makâm-ı istiş-hâdda îrâd edilen İddia dahî müdde'ây-ı mezkûru te'yîd edecek kuvveti hâiz değildir. Çünkü sahâbîye müntehi olan esânîdin metinleri, ezcümle hadîs-i şerîf-i mezkûrda olduğu üzere ahvâl-i uhreviyyeden ihbarı mütazammm bulunmak gibi, bazı şeraitin vücuduyla hükmen ehâdîs-i merfû'adan ma'dûd olan ehâdîs-i mevkûfedendir.[44] Şu halde tarîk-i diğerle vârid olan İsnadının İmâm Ali'de müntehî olması, Gazzâlî'nin merfû'an rivayetinin reddiyle hadîs-i Nebî olmayıp kelâm-i Ali olduğunu 'vr. 3' îcâb etmez.[45] Gazzâlî'nin rivayetinde senedin mah-zûf olduğuna gelince, 'ilm-i hadîse âşinâ olan erbâb-ı ma'rifet için râvîleri zikretmeyerek metn-i hadîsi rivayet caiz olup, Gazzâlî hazretleri ise bâb-ı 'İlm u ma'rifetin ser-âmedânından olduğu malûmdur.
Tasavvuf ve ahlâk kitapları hakkındaki hükm-i mezkûr eğer ba'zı mutasavvifenin asarında görülen ehâdîs-i mevzû'adan neş'et ediyor ise, ba'zı tefsir ve siyer kitaplarında dahî bunların emsali mevcut olduğu halde ale'l-ıtlâk, tefsir ve siyer kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl ehâdîs-i Nebî değildir demek caiz olmayacağı gibi, 'ale'l-ıtlâk tasavvuf ve ahlâk kitaplarına dahî böyle bir hükmün teşmili caiz değildir.
Sûfiyye ile mutasavvife ta'birleri arasındaki farkın mülahazasıyla, yalnız mutasavvifenin âsârı hakkında verilmiş bir hüküm ise her ne kadar sûfiyye ve mutasavvife ta'birleri arasında ıstılâhan pek celî bir fark var ise de, tasavvuf ta'biri sûret-i mutlakada her iki tabaka ricalinin âsârı hakkında isti'mâl edilegeldiğinden beyne'l-enâm kütüb-i mu'tebere-i sûfiyyenin kıymet-i şer'iyyeleri muhafaza edilmek üzere, herhalde meselenin muhtâc-ı îzâh ve tafsil bulunduğu mutâla'asındayız. Ma'amâfih mutasavvifenin âsârı hakkında dahî sûret-i mutlakada öyle bir hüküm vermek doğru değildir. Binâ'en'aleyh tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak rivayet edilen akvâlin ehâdîs-i Nebî olmadığına dair eimme-i hadîs tarafından böyle bir kâ'ide-i külliyye yahut ekseriyye kabul edilmiş ise, meclis-i dâ'iyânemizi tenvir için me'hazierine işaret edilmek ve şayet mutâla'a-i mezkûre böyle bir kaideye müstenid değil ise, ba'zı mutasavvifenin asarına hasr ile 'urefâyı sûfiyyenin şâ'ibe-i töhmetten müberrâ bulundukları efkâr-ı 'âmmece anlaşılmak 'vr. 4' üzere müstakillen diğer bir mütâla'a ile tafsîlât-ı lâzimeye himmet olunmak hususunda işbu mutâla'anâme-i dâ'iyânemizin Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye hey'et-i muhteremesine havale buyurulması babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Tedkîk-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye Meclisi Safvet
23 Cemâziyelûlâ 338/14 Şubat 36 Mühr-i resmî

C. el-Îzâh ve't-Tafsîl

İzmirli İsmail Hakkı, 'vr. 4'
Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs olarak zikrolunan akvâle dâir Ceride-i İlmiyye'nin 53. nüshasının 1690. sahîfesindeki beyanât hakkında Tetkîk-i Müellefât Hey'et-i 'Aliyyesi'nin muhtâc-ı îzâh ve tafsîl gördüğü mes'ele ber-vech-i âtî îzâh ve tafsîl olunur:
Evvelâ: Ehâdîs-i şerife muhaddisîn 'indinde nakd-i rical ile sabit olur. Mesâil-i fikhiyyede ancak fukahânın, mesâil-i felsefiyyede ancak felâsifenin, mesâil-i tıbbiyyede ancak etıbbanın sözleri mesmû' olduğu gibi,fenâdîs-i şerifenin sübûtunda da ancak Ehl-i hadîsin sözleri mesmû' olur. Ehâdîs-i sabiteyi ehâdîs-i mevzû'adan ancak nâkıdın-i hadîs temyîz ederler. Nitekim Suyûtî de böyle diyor. Nâkıdîn-İ hadîs, müctehidîn fi'l-hadîs tasavvuf kitaplarında birçok ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu beyân ediyorlar. Bu babda me'haz ancak nakd-ı rical ve mevzû'ât kitaplarıdır. Me'hazlerimiz Ehl-i hadis 'indinde mu'teber olan me'hazlerdir. Meşârık sahibi İmâm Sâğânî'nin Mevzû'ât'ı, Hafiz Zehebî'nin 'vr. 5' ruvât-ı sikât hakkındaki risalesi, Tezkiretü'l-huffaz'ı, Mîzânü'l-i'tidâlfi nakdi'r-ricâl'i, Makdisî'nin Tezkiretü'l-mevzû'ât'ı, Şemseddîn-i Sehâvî'nin el-Mekâsidü'l-hasene's ı, İbnü's-Salâh'ın Mu-kaddime's ı, Suyûtî'nin el-Le'âlî'l-masnû'ası, et-Ta'kîbât'ı, Zeylü'l-Le'âli'si, İbnü'd-Deyba'ın Temyîzü't-tayyib'ı, Abdülvehhâb el-Midrâsî'nin Keşfü'l-ahvâl fi nakdi'r-ricâl'i, Ebû'l-Mehâsin el-Mişşîşî el-Hasenî'nin el-Lü'lü'ü't-mersu'u, Şevkânî'nin el-Fevâ'idü'l-mecmû'a's ı, Abdülhayy el-Leknevî'nin el-Asârü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a's ı, Muhammed (b. es-Seyyid Derviş el-) Hut'un Esne'l-metâlib fi'l-ehâdisi't-muhtelifeti'l-merâtib'ı, Muhammed el-Beşîr el-Ezherî'nin Tahzîm'l-müslimin mine'l-ehâdısi'l-mevzû'a 'alâ Seyyidi'l-Mürselin'ı gibi kütüb-i ehâdîs me'hazlerin aslını teşkil eder. Bir numune olmak üzere me'hazlerden nakledelim:
1. İmâm-ı Sâğânî kussâsların minberlerde, meclislerde; fukaranın (mutasavvife ve dervişân) hangâhlarda, tekyelerde birçok ehâdıs-i mevzû'a zikrettiklerini görmüş; mecâlis ve

mehâfilde mütedâvil olan bu gibi ehâdîsin beyânı kastıyla bir risale kaleme almış idi.[46] Orada meşhur Hakîm-i Tirmizî'nin Ebû İlyâs Hızır Aleyhîsselâm'dan işittiğini zu'mettikleri hadis hakkında "bunun İ'timâda şa'yân bir aslı ve i'tikâda lâyık bir esâsı yoktur" dedikten sonra "[47] 'İslâm dîni her önüne gelen kör ve cahilden alınmaktan veya gafil anlayışsızlardan öğrenilmekten çok daha yücedir' sözüyle hatm-i kelâm ediyor.

2 . Elâzim-i muhaddisîn ve fukahâdan olup, Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i "Aliyyesi'nin sûfî gösterdiği meşhur İbn Kayyim el-Cevzî[48] ile yine muhaddisînden tbn Ebî Cemre, Hakîm-i Tirmizî hakkında "Tirmizî 'vr. 6' kitaplarını mevzû'ât ile doldurdu. Mün-ferîd olduğu ehâdîse i'timâd yoktur" diyorlar.[49]

3. Esne'l-metâlib'de "Mevlânâ Gazzâlî'nin celâlet-i kadri, 'ilimdeki 'uluvv-i mertebesi, rüsûh-u târamı ile beraber /Aytf sındaki ehâdîse[50] i'timâd olunmaz.[51] Çünkü kitabında birtakım ehâdîs-i mevzû'a mezkûrdur. Semerkandî'nin Tenbîhü'l-ğâfilin'i de böyledir" diyor.[52]

4. İmâmü'n-nâkıdîn Hafız Şemseddîn ez-Zehebî Mîzânü'l-İ'tidâl'inde "İhyâ'da çok mevzû'ât vardır"[53] diyor.

5. Hafiz Zehebî gavs, aktâb, evtâd, nukebâ, nücebâ", hadîsleri hakkında Mîzânü'l-İ'tidâl'inde bir yerde 'yalan', bir yerde 'bâtıl' diyor.[54] Fakat meşhur muhaddis Sehâvî ve ondan naklen[55] İbnü'd-Deyba' "abdal hadislerinin hepsi de za'îftir" diyor.[56] Muhammed Hût da, 'gavs hadisleri hakkında',[57] sahîh hiçbir şey yoktur, mutala'asında bulunuyor.[58]

6. Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i Alivyesi tarafından gösterilen Hafiz Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî'nin Hilyetül-evliyâ'sı Ehli hadîs 'indinde şâyân-ı i'timâd değildir.[59] Hafiz Zehebî ruvâı-ı sikâta dair kaleme aldığı risalesinde "[60] 'bana göre onun kusuru bâtıl rivayetleri nakletmesidir' diyor. Hilyetü'l-evliyâ'da 'Ukkâşe kıssası[61] vardır ki[62] nâkıd-ı müşârün ileyh bunun mevzu' olduğunu, vâdı'ının da Abdülmün'im b. İdrîs nâm şahıs olduğunu tasrih ediyor.[63] Müte'ahhirîn-i muhaddisînden Veliyyullâh ed-Dihlevî'nin Hüccetullâhi'l-bâliğa nâm kitabında tasrîh ettiği veçhile kütüb-i hadîs birtakım tabakalara ayrılıyor. Bu-hârî, Müslim, Muvaeta"[64] birinci tabakadan; Sünen-i selâse;[65] belki de Müsned-i Ahmed ikinci tabakadan; Tayâlisî,[66] Tahâvî, Taberânî, Beyhakî'nin kitapları üçüncü tabakadan; Ebû Nu'aym el-İsbehânî'nin kitapları dördüncü tabakadandır. Tabaka-i râbi'a kitaplarında âsâr-ı sahabe, âsâr-ı tâbi'în, kelâm-ı hukemâ, akvâl-i vâ'izîn, akvâl-i Nebî ile karışmıştır. Bunlarda hayli mevzû'ât vardır, 'vr. 1' Veliyyullâh ed-Dihlevî tabaka-i râbi'a kitapları hakkında daha sonra [67] 'hadis ilmini bilenler nazarında bununla istidlal etmek doğru değildir' diyor.

7. Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi tarafından irâ'e olunan Ebû Tâlib-i Mekkî hakkında Hafiz Zehebî, "vaizdir, sûfîdir" dedikten sonra[68] huffâz-ı seb'adan Hatîb-i Bağdâdî'den naklen, Kûtü'l-kulûb'ta birtakım eşyây-ı münkere zikrettiğini beyân ediyor.[69]

8. İmâm-ı Sâğânî leyle-i regaibin faziletine, namazına dair vârid olan ehâdîs hakkında[70] 'Her ne kadar bunu İhya ve Küt sahibi eserlerinde kaydetmişlerse de ne sünnette ne de hadis imamları nazarında sabit olmamıştır' diyor.[71]

9. Ehâdîs-i hicâbtan[72] Sahih-i Müslim'de tahrîc olunan hicâb hadîsinden[73] mâ'adâsına Muhammed Hût "sabit değildir" diyor.[74] Nâkıdî-n-i hadîs " 'Nefsini bilen [75]" [76] 'Beni ne yerim ne göğüm ihata edemedi, ...' hadislerini inkâr ediyorlar." 'Benim Allah ile birlikte bir vaktim vardık ki, ...' hadîsini bulamadık. [77] "…"[78] 'Ölmeden önce ölünüz' hadîsi 'hakkında'
sabit olmamıştır" sözlerini dermeyân ediyorlar;"[79]

[80]'Sehâvî Mekâsidü'l-hasene'de şöyle demiştir: Peygamber Sall'Allâhü Aleyhi Vesellem'in, sûfiler arasında bilindiği şekli ile sahabeden herhangi birisine bir hırka giydirdiği veya bunu yapmasını emrettiği konusunda ne sahih ne hasen ne de zayıf herhangi bir haber gelmemiştir. Bunu açıkça ifade eden ne varsa hepsi bâtıldır' Muhammed Hut'un tahkiki veçhile hırka-i sûfiyyeyi giyen ve giydiren[81] ancak sûfiyye tariki ile teberrüke i'timâd ediyor, yoksa Eh'-i hadîs tariki ile i'timâd etmiyor.[82]

10. Sühreverdî'nin Avârtfü'l-ma'ârifinde[83] " [84]'Soktu ciğerimi hevâ yılanı' hadîsi[85] vardır ki İbn Teymiyye,[86] Zehebi,[87] Şemseddîn-i Sehâvî[88] gibi nâkıdîn-İ hadîsin tedkikleri veçhile bu hadis mevzû'dur. Vâzı'ı 'Ammâr b. İshâk'tır. 'vr. 8'

11. Usûl-i hadîs müellifi meşhur İbnü's-Salâh Mukaddime'sinde ehl-i zühd hakkında "en ziyâde bunlardan zarar görülmüştür.[89] Çünkü onlara i'timâd oluflur. Onlarda hayr galebe olmakla bir çokları onların mevzû'âtını kabul eder" diyor.[90]

12. Şevkânî "tefsîru's-sûfiyye tefsir değildir. Sülemî'nin Hakâ'iku't-tefsîr'i gibi" diyor.[91]

13. E'âzim-i muhaddisinden Hafiz İbn Hacer el-Askalânî Kerrâmiyye[92] ile bazı mucasavvifenin terğîb ve terhîbe 'âid ehâdîs vaz' ettiklerini beyân ediyor.[93]

14. Hafiz Münzirî "İsbehânî'nin et-Terğib ve't-terhib'inde vazı muhakkak birtakım ehâdîs vardır" diyor.[94]

15. Evvel ve âhir 'ulemâ kussâsların îrâd ettikleri ebâtîli inkâr edegelmişlerdir. Suyûtî'nin Tahzîru'l-havâs min ekâzîbi'l-kussâs nâmında bir de kitabı vardır.[95]

16. Meşhur Sübkî Tabakût-t fukahâsında Gazzâlî'yi şiddetle iltizâm ettiği halde esânîdini bulamadığı hadîs tam otuz alt! sahîfeyi işgal ediyor.[96]

17. Harem-i Mekke sûfiyye şeyhi olup 410 tarihinde vefat eden Ebû'l-Hasan Ali b. Abdullah İbn Cehdam hakkında Hafiz Zehebî "vaz'-ı hadîs ile müttehemdir" diyor.[97]

18. Meşhur Nevevî Ferâra'sında Reğâib namazları ve Berâ'et geceleri namazları hakkında bin şiddet gösteriyor,[98] sonra "'Birçok ülkede bunların fiilen uygulanıyor olmasına ve Kutü'l-kulûb ve İhyâü ulümi'd-dîn ve benzerlerinde bulunmasına aldanılmasın. Bunlar bidattir, bâtıldır' diyor.[99] Sübkî, İbn Hacer-i Heytemî, 'İzzüddîn b. Abdüsselâm, Tartûşî, Kûtü'l-kulûb ve İhyâ'nın zikrettikleri bu namaz hadislerini şiddetle inkâr ediyorlar. Hatta İbnü's-Salâh'ın bu iki nev' namazın, bid'at olmasıyla beraber cevazı hakkında vermiş olduğu fetvayı bile Sübkî 'vr. 9' reddediyor. İbnü's-Salâh'ın fetvası şöyle idi: " [100] 'Her ne kadar bunlar bid'at iseler de, mutlak olarak namaz emrinin içinde değerlendirilmesine de bir engel yoktur '.

19. Hafiz Zehebî, Hafiz İbnü'l-Kayyim "eyyam namazları hadîsini vaz'eden Hüseyn b. İbrahim'dir ki Hafiz Muhammed b. Tâhir'den rivayet eder"[101] diyorlar.[102]

20. Abdülkâdir-i Geylânî'nin Ğunyetü't-câlibîn'de Receb'in yirmi yedinci günü orucu, Reğâib namazı, Berâ'et namazı hakkında zikrettiği ehâdîs[103] hakkında Nevevî, İbn Hacer, Zeynüddîn el-Irâkî "mevzû'dur" diyorlar.[104]

21. Müte'ahhirîn-i muhaddisînden Abdülhayy el-Leknevî bu gibi namazlar hakkında nâkıdîn-i hadîsin rivayetlerini zikrettikten sonra "
'Hiç şüphesiz, daha önce de zaman zaman bahsedildiği üzere, bu ve benzeri namazların ihyâ'da, Kûtü'l-kulûb'da, Ğunye'de ve sûfîlerin eserlerinden bazılarında zikredilmiş olmasına itibar yoktur' diyor.[105]

22. Müte'ahhirîn-i muhaddisînden Ebû'l-Mehâsin el-Mişşişî el-Hasenî el-Lü'lü'ül-mersû'dd. "[106] 'Ebû Bekir size üstünlük sağlamamıştır, ...' hadîsi hakkında "[107] 'Sûfîlerin kitaplarında özellikle de İhyâ'da ve İbn Ganim el-Makdisî'nin Hallü'r-rümûz'unda geçmesi ile meşhurdur. Ben onun merfû olduğunu tespit edemedim. İbnü'l-Kayyim onun uydurma olduğu görüşünü tercih etti' diyor.[108]

23. Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs olarak yazılmış olan birçok ekvâli, rical ve mevzû'ât kitapları kibar kelâmı, mutasavvife kelâmı olarak gösteriyorlar. Tahzîru'l-müslimîn'de bilhassa vaddâ'ların ref' eylediği hikem ve emsal ve kelimât hakkında müstakil bir fasıl vardır.[109] Bu akvâlin bir çoğuna mevzu' diyorlar, bâtıl diyorlar. Hatta zenâdıkanın vaz' ettiğini bile haber veriyorlar. Gerek Esne'l-metâlıb olsun gerek Tahzîru'l-müslimin olsun tasavvuf kitaplarında birçok mevzû'ât bulunduğunu tasrîh ediyorlar.[110] 'vr. 10'

24. Küberây-ı sûfiyyenin zikrettiği bu gibi namazlar kütüb-i hadîste şöylece tevcih olunur: "Sûfiyye ya bu bâbta bir hadîs-i mervî buluyorlar, bir müslimin Nebî'ye söylemediği sözü, işlemediği işi, Zât-ı Risâletpenâhîleri'nin hâtî olduğu hasleti isnadı ba'îd görmelerine, ehl-i İslâm'a hüsn-i zan etmelerine mebnî bu hadîs-i mevzû'u sahîh zan ediyorlar; nakd-i ricale ta'arruz etmiyorlar; kıyl ü kâlin çokluğuna bakmıyorlar. Yahut, şeyhlerinden kendilerine bir hadis baliğ oluyor, hadîsin müntehâsı Nebi olmuyor, sûfiyyeden biri oluyor. Mahzâ müridleri terbiye, mübtedîleri ta'lîm için sâhib-i risâletten veya bir sahabeden sübûtunu zan etmeksizin ta'lîm eden öyle ta'lîm etmiş, ta'yîn eden öyle ta'yîn etmiş, takrir eden öyle takrîr etmiştir. Tabaka-i 'âliyede vaz'-ı hadîs yoktur. Fakat tabaka-i tahtiyyede vaz'-i isnâd oluyor. Cehele-i mürîdînden birtakımları meşâyiha vâsıl olan şeye İsnâtf vaz' ediyorlar."[111]

25. Meşâyih-i sûfiyyenin ehâdîs-i mevzû'ayı kabullerine gelince, meşâyih-İ sûfiyye ânifen beyân olunduğu veçhile, müslümanlara hüs-n-i zan ediyorlar. Defâtir-i sûfiyyedeki, kütüb-i tasavvufedeki ehâdîs ya bi gayr-i isnâd zikrolunur, yahut isnâd ile zikrolunur. Bi gayr-i isnâd zikrolunan ehâdîse, ümmühât-ı kütüb-i hadîste yoksa i'timâd olunamaz. İsnâd ile zikrolunan hadîsin de rivayetine bakılır. Hadis nakdi rical ile sabit olur. Kibâr-ı sûfiyye, hıyâr-ı mutasavvife, hâsılı esrâr-ı şerî'at olan evliyây-ı kiram cehien, kasten hadîs vaz'ından müberrâdır. Muhaddisîn 'indinde sabit olmayıp sûfiyye tarafından zikredilen bu gibi ehâdîse, öyle sanılarak onları zikr eden meşâyihin çoğu ya müşâhede-i ru'yet-i Nebî ile müşerref oluyor veya kendilerine ilham vâki' oluyor da bu rivayeti menâmdaki rü'yâ ile tashîh ediyorlar. Yahut bu ehâdîs kendilerine İlham ile bildiriliyor. Rü'yâ, Ehl-i hadîs 'indinde, usûliyyîn ve kelâmiyyîn 'indinde hiçbir hükmü isbât eylemez. İlham da böyledir. Diğer bir İhtimâl de vârid-i hatır oluyor;[112] Evâil-i sûfiyye bazı ehâdîse muttali' olmuşlar, onları da 's. ıi' lüzum görmemelerine mebnî bilâ sened yazmışlardır. Bu ihtimâl vâki' olsa bile yine Ehl-i hadîs bunun sıhhatine i'timâd etmezler. "Uluvv-i mertebelerine, celâlet-i kadirlerine şüphe edilmemiş meşâyih-i sûfiyye bu gibi ehâdîsi sened-i müstenid ile sabit olmasa nasıl zikrederler" denemez. Mücerred bu İ'tikâda mebnî hüsn-i zan ile ehâdîsi kabul doğru olamaz. Meğer ki onların hadîste mahir, nâkıd oldukları bilinmiş ola. Tarîk-i tasavvuf tarîk-i teslîm olmakla bunlara teberrüken i'timâd ederler. Keşf-i rical ile ehâdîsi isbât ederler. Tarîk-i hadîs tarîk-i tenkid ve tedkîk olmakla bunlar keşf-i rical ile değil nakd-i rical ile ehâdîsi isbât ederler. Bundan dolayı sûfiyyenin kadirleri tenzîl olunmaz. Bu ictihad, bir nokta-i nazar meselesidir, buna bir şey denmez. İşte bu dakîk cihete işaret edilmeyerek Cerîde-i İlmiyye'de, muhaddisîn 'indinde demiştir.[113]

Abdülhayy el-Leknevî birtakım meşâyih-i sûfiyyenin defâtir-i aliyyelerinde zikrettikleri Âşûrâ' namazları,[114] eyyam ve leyâlîye 'âid namazlar hakkındaki ahbâr-i merviyyeye şöyle bir cevap veriyor:

"Onlara i'tibâr etme. Onlar muhaddis değillerdir, onların bu fende maharetleri yoktur."[115]

Cenâb-ı Hakk nâsı muhtelif kılmış, herkesi her fende mahir kılma-mıştır. Evet, her makam için bir makâl, her fen İçin birtakım rical vardır. Nice fakîh vardır ki 'uiûm-i kıyâsiyyede mütebahhir fakat edille-i asliyyeyi tenkidde kasırdır. Nice muhaddis-i nukkâd vardır ki furû'-i fikhiyyeyi tefrî'de râcildir. Nice vâkıf müfessîr vardır ki ehâdî-s-i meşhûre-i mevzû'ayı temyizden 'âcizdir. Nice sûfiyye vardır ki 'ulûm-i ledünniyye deryalarına dafmış fakat 'ulûm-i zahireye ta'alluk eden mesâil ile meşgul olmamıştır.[116] Vâcib olan herkesi menzillerinde bırakmalı, bir 'ilim hangi fenne 'âid ise onu o fen ehlinden ahzet-melidir.[117] 'vr. 12" Abdülhayy el-Leknevî, meşâyihin mahâret-i 'ilmiyye göstermeksizin, merâtib-i ricâl-i hadîsi bilmeksizin, meşâyih-i sûfiyye ile nukkâd-i hadîsi temyiz etmeksizin, mücerred sûfiyyeye hüsn-i zan ile resâil-i sûfiyyedeki bu gibi namazlar hakkındaki

ahbârı sahîh addetmelerini, mücerred meşâyihin zikrine i'timâda Hazret-i Risâlet'ten sabit olduğunu zannetmeyi büyük hata, büyük bir galat addediyor.[118] Bu hatanın menşei, merâtib-i sûfiyye ile merâtib-i nukkâd haddini ayırmamaktır. "Zâhir-i şerî'atı tarîkata muhalif görerek, 'ulemâ-i zâhir şerî'at meslekini 'ulemâ-i hakîkat meslekine mugayir görerek, bu gibi namazlar, evrâd, ef'âl-i 'İlm-i ledünnî erbabından sabittir. Bize bu kâfidir. Velev ki zâhir-i şer' ona uygun gelmeye, yahut ona muhalif bir şer' vârid ola" demek de bâtıl bir vehimdir. Fâsid bir fehmdir. Livâ-i şer'i hâmil olan ,'ulemâ-i İslâm, meşâyih-i 'izam müttefikan "şerî'ate muhalif olan her tarikat merduddur" diyorlar. Tasavvuf ve velayet şerî'ate ittibâ' ile müstakim olur. Şeri'at ile tarikat arasında mübâyenet yoktur. Kibâr-ı sûfiyye bundan beridir.

26. Nukkâd-ı hadîsin beyânlarîna göre, ehâdîs vaz' edenlerin bir kısmı kendilerinde zühd, teğaşşüf "bir hırka bir lokmaya kanaati" gâlib olanlardır ki ezberlemiş oldukları ehâdîs ezberlerinden çıkar, yahut ehadîsi seçemezler, yahut kitapları zayi' olmuş olur. Artık ezberlerinden haber verirler. Bir kısım nukkâd da vardır ki evâhir-i ömürlerinde muhtellü'l-'akl olurlar da rivayetlerinde halt u habt vaki' olur. 'Irâkî'nin tilmizi Sıbt İbnü'l-Acemî demekle ma'rûf olan hafız İbrahim 'b. Muhammed' el-Halebî muhtelitin hakkında bir kitap yazmış idi.[119] Bir kısmında ise gaflet galebe etmekle bilmedikleri yerden rivayet ederler idi. Bir kısmı ise, mezhebine nusret için ehâdîs vaz' ederler idi. Nitekim bu hâl Sâlimiyye'den menkuldür. Bir kısmı terğîb ve terhîb hususunda isnâd vaz'ını caiz görür idi. Bir kısmı ise, pâdişâha tekarrub vesaire gibi ağrâz-ı dünyeviyye sâiki ile, bir kısmı da mezheb ta'assubu, taklîd ta'assubu şevkiyle, diğer kısmı da sâi-ka-i muhabbetle hadîs vaz' eder idi. Zühhâdm vaz'ına gelince, onların 'vr. 13' bir kısmı câhil, helâl ve haramı gayr-ı fârık idi. Terğîb ve terhîb hususundaki vaz'-ı hadîsi sevab görürler idi.

Saniyen: Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mezkûr olan ehâdîs 'a-le'l-'ıtlâk ehâdîs değildir, ma'nâsı münfeham olmasın. Böyle bir ma'nâ hatıra da gelmez. Bundan maksad münferid oldukları ehâdîs olup, nâkıdîn-İ hadîsin hadîs olmadığını tasrih ettikleri ehâdîsdir. Hadîste mi'yâr ümmühât-ı kütüb-i hadîs olmakla, ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs ancak ümmühât-ı kütübte bulunur ve nâkıdîn tarafından sübûtu hakkında ta'n vâki' olmaz ise o vakit hadis olduğuna hükmolunur. Mücerred tasavvuf ve ahlâk kitaplarında bulunmakla hadis olduğuna hükmolunmaz. Bunun gibi tefsir ve siyer kitaplarındaki ehâdîse de şu şerait mevcut olmadıkça i'timâd olunmaz."[120]

Muhaddisîn ahkâm hadislerinde gösterdikleri dikkat ve şiddeti fezâil ehâdîsinde göstermeyip tesâhülde bulunmuşlardır.[121] Çünkü hclâi ve haram mu'azzamât-ı dindendir. Fazâil ve emsaline ahkâm te'alluk etmediğinden orada tesâhül gösterilmiştir. Buna mebnî siyer kitaplarında sahîh, sakîm, za'îf, mürsel, munkatr haberler vâriddir.[122]

Sâlisen: 'İnsanlar uykudadır/gaflettedir, ...' hadîsi[123] mevzû'ât kitaplarında ezcümle Sehâvî, İbnü'd-Deyba' vesaire gibi nâ-kıdîn-i hadîsin kitaplarında Hazret-i Ali'nin kavli olmak üzere mezkûrdur.[124]

Erbabına hafî olmadığı üzere mevzû'ât kitaplarında kelâm-ı sahâbî ile hadîs-i mevkuf farklı olarak gösteriliyor.[125] Ezcümle [126]'Tabî olunuz, bidatçılık yapmayınız, ...' hadîsi hakkında[127] 'İbn Mes'ûd'un sözündendir' deniyor. Fakat " [128] 'Dağ dağa karşı taşkınlık etse' hadîsi hakkında " [129](İbn Abbâs'tan mevkuf olarak rivayet edilmiştir) 'vr. 14' deniyor. Keza " [130]'Rabbi'ne kavuşuncaya kadar mü'mine rahat yoktur' hadîsi hakkında " [131](Bu, İbn Mes'ûd'un sözündendir' deniyor. Fakat: [132](Küçük günahlar ısrar edildikçe küçük kalmaz, ...' hadîsi hakkında [133]'Bunu İbn Mende, İbn Abbâs'ın sözü olarak nakletmiştir' deniyor. Keza " [134] 'Allah Te'âlâ'nın geride bıraktığı gibi siz de (namaz kılarken) kadınları geride bırakınız' hadîsi hakkında "[135] 'Doğru olan, bunun İbn Mes'ûd'a kadar ulaşmasıdır' deniyor.[136] Keza "[137] 'Her geçen yıl rezil olursunuz' hakkında "[138] 'Hasan el-Basrî'nin sözündendir' dendiği halde "[139] 'Her biriniz Haristir, her biriniz Hemmâm'dır' hadîsi hakkında 'merfû değildir' deniyor. [140]

Gazzâlî merhuma gelince, müşârün ileyh tasavvufta, ahlâkta, kelâmda, meslek-i mütekellimîn üzere yazılan usûl-i fıkıhta gayet mütebahhirdir, hüccetü'l-îslâm'dır. Kendisi hadis hakkında, 'Ben yükü az olanlardanım' buyuruyor. Merhumun ömrü müsait olaydı, hadiste de imâm olacağı ağleb-i ihtimâlden idi. Merhum da diğer sûfiyye gibi hüsn-i zanna bina'en o nev' ehâdîsi zikrediyor.[141]

Râbi'an: Hâris-i Muhâsibî'nin Resâil-i sûftyye'si, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin Kûtü'l-kulûb'u, Ebû Nu'aym el-isbehânî'nin Hilyetü'l-evliyâ'sı, Şeyhülislâm Herevî'nin Menâzilü's-sâirîn'i, İbnü'l-Kayyim'in Şerhli Menâzili's-sâirin'ı, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin Safvetü's-safve'si gibi kitaplar da bu babda merci' ve asıl olamaz.

1. Hâris-i Muhasibi, Zehebî'nin dediği gibi,[142] nefsinde sadûkdur, zâhiddir, vâzı' değildir, fakat eimme-i hadîsten de değildir.

Hafız Zehebî Mîzânü'l-i'tidâl'inde 'Hâris'in kavmin lisanı olduğu bu asırda, hadiste onun muasırı olan, aralarında Ahmed b. Hanbel ve İbn Râhûye'nin de bulunduğu bin imam vardı' diyor.[143]

2. Ebû Tâlib el-Mekkî'nin Kutü'l-kulûb'unda mevzû'ât bulunduğunu nâkıdîn tasrih ediyorlar. Nitekim, ânifen beyân olunmuştur.[144] Ebû Tâlib sûfidir, zâhiddir; eimme-i hadîsten değildir.

3. Ebû Nu'aym el-İsfehânî sûfi ve eimme-i hadîsten biri ise de kitapları evvelce beyân olunduğu üzere,[145] tabaka-i râbi'a kitaplarından olup ona da o kadar i'timâd olunmaz.

4. Şeyhülislâm Herevî de Hanbelî ve eimme-i hadîsten biri ve sûfi olup Menâzilü's-sairîn'i 'vr 15' yüz baba münkasim olduğu halde hiçbirinde bir hadis bile zikretmemiş, bil'aks her birinde birer âyet-i kerîme zikretmiştir. Yalnız mukaddimesinde topu topu üç hadis vardır.[146] O da 'Yürüyünüz, ...',[147] " 'ihsan, ...',[148] "'Hakkı istemek garipliktir',[149] hadisleridir.[150]

5. Medâricü's-sâlikln sahibi İbnü'I-Kayyim el-Cevzi'yye' de Hanbelî ve eimme-i hadîs ve fıkıhtan biridir.[151] Müşârün İleyh İbn Kayyim de diğer nâkıdîn gibi mutasavvifenin kabul ettiği birçok ehâdîsin mevzu' olduğunu tasrîh ediyor. Bilhassa hayât-ı Hızır hakkında'[152] zikrolunan ehâdîsin kâffesi hakkında "kizbdir" diyor.[153]

6. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî meşhur muhaddis ve fakîh olup, İbnü'l-Kayyim gibi belki ondan ziyâde mutasavvifenin kabul ettiği ehâdîse mevzu' diyor. İbnü'l-Cevzî nâkıdın meyânında İbn Teymiyye'den ziyâde müteşeddidtir.[154] O kadar müteşeddidür ki onun vaz'ına i'tibar yoktur denmiş, ta'kîb ve tenkid olunmuştur. İbnü'l-Cevzî'nin, vaz'-ı hadîs hakkında münferid olduğu kavli, diğer nâkıdîn tarafından te'yîd olunmadıkça, vaz'i iddi'â olunamaz. Müşârün ileyhin Safvetü's-safve'sı Hilyetü'l-evliyâ'nın muhtasarıdır.

Hâmisen: Cevap şöyiece teihîs olunabilir:

1. E'âzim-i sûfiyyenin tasavvuf ve ahlâk kitaplarında zikrettikleri ehâdîs mücerred tasavvuf ve ahlak kitaplarında zikrolunmasıyla, ehâdîs-i Nebi plduğuna hükmollunamaz. Her halde nâkıdîn-i hadîs tarafından rişpit olunmak şarttır. Nâkıdîn-i hadîsin vaz'iyle hükmettikleri hadîs mevzû'dur. Hangi kitapta bulunursa bulunsun, nâkıdînin vaz'iyle hükmettikleri hadis tasavvuf, ahlâk, siyer hatta tefsir kîtaplarında çok bulunuyor. Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında akvâl-i Nebî olmak üzere zikrolunan birçok akvâl nâkıdîn-i hadîs tarafından kibâr-ı mutasavvifeye isnâd olunuyor. Bu bir kâ'idedir. 'vr. 16'

2. Tetkîk'-i Mesâhif ve Müeliefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi tarafından zikrolunan kitaplar Ehl-i hadîs 'indinde hadîsin nebeviyyeti hususunda şâyân-ı İ'timâd değildir, mi'yâr değildir. Her kitapta olduğu gibi, bu kitaplarda da ehâdîs-i sahîha vardır. Bunların sahîh olduğu ancak râsihûn-u Ehl-i hadîsin isbâtiyle sabittir. Mücerred bu kitapta bulunmakla sahîh olduğuna hükmolunmaz.

3. Kibâr-ı sûfiyye cehlen ve kasten ehâdîs vaz' etmezler. Ancak hüsn-i zanna mebnî ümmete İ'timâd ederler. Kendilerine ya keşf ile veya rü'yâ ile bildirilmiş olabilir. Yahut kendileri 'indinde ma'lûm bir sened bulunabilir.[155] Fakat bu ihtimâlâtın hiçbiri Ehl-i hadîs 'indinde şâyân-ı i'timâd değildir. Hadîs ancak nakd-i rical ile sabit olur. 'Urefây-ı sûfiyye vaz'-ı hadîsten müberrâdir. Ba'zı mutasavvife ehâdîs vaz' etmişlerdir.

4. Kelâm-ı sahâbî ile hadîs-i mevkuf, hadîs kitaplarında mütebâriz ve mütemayiz bir suretle beyân olunmuştur. Nâkıdîn-i hadîs "'insanlar gaflettedir' hadîsini[156] Hazret-i Ali'nin kelâmından gösteriyorlar.

5. Gazzâlî erbâb-ı 'ilm u ma'rifetin ser-âmedindendir. Ancak herkesin her fende mahir olamayacağı cihetle kendi i'tirâfi veçhile, hadîste mahir değildir.

6. Ehâdîs-i mevzû'a hususunda tefsir ve siyer kitapları aynen ahlâk ve tasavvuf kitapları gibidir.

7. Hükmümüz 'ale'l-'ıtlâk tasavvuf kitapları hakkındadır.

8. Sûfiyye ve mutasavvifenin hadîste mahir olmaları şart olmadığından kendilerine, kitaplarının kıymet-i şer'iyyesine halel gelmez. Onların da tıpkı mütekellimîn gibi cevelângâhları hadîs mîzânı değildir. Nitekim Ehl-i hadîsin cevelângâhlan da tasavvuf, kelâm meydânları değildir.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye
22 Mart 336 Mühr-i resmî

Bâb-ı Fetva Meclis-i Tedkîk-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye Aded 48

D. El-Cerh Ve't-Ta'dîl 'Ale'l-İzâh Ve't-Tafsîl

Şeyh Safvet, 'vr. 17'

Ceride-i 'İlmiyye'nin elli üçüncü nüshasının bin altı yüz doksanıncı sahîfesinde zeylen muharrer bulunan "şurası unutulmasın ki tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisin 'indinde hadîs-i Nebî değildir. Belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir" sözü meclis-i dâ'iyânemizde muhtâc-ı istîzâh görülmekle eimme-i hadîs tarafından böyle bir kâide-i külliyye yahut da ekseriyye kabul edilmiş İse me'hazlerine işaret edilmek üzere Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi'nden istifsar edilmişti. İstîzâh-ı vâkı'a karşı yazılan ve meclis-i dâ'iyânemize havale buyurulan cevabnâmede muharrer nakiller tashîh-i nakl usûlüne tevfikan kanâ'at bahş olunamadığı cihetle mezkûr cevabnâme hakkında ber-vech-i âtî cerhan ve ta'dîlen mutâle'ât-ı dâiyânemizi mütekâbilen 'arz eyleriz.

Cevabnâmenin mukaddimesinde ehâdîs-i şerîfe hakkında ancak Ehl-i hadîsin sözleri mesmû' olur deniliyor. İlm-i hadîste muktedâ bih ve me'haz olmak üzere on üç 'vr. 18' zât ile eserlerinin esâmîsi yazılıyor, ehâdîs-i şerîfe de ancak Ehl-i hadîsin sözleri mesmû' olabileceği cevabnâmede tekrar ediliyor ve yirmi beşinci îzâhât kısmında "işte bu dakîk cihete işaret edilmeyerek Cende-i 'İlmiyye'de muhaddisîn 'indinde, denmiştir" deniliyor. Şu hususa dair izâhât-ı vâkı'anın sıhhat ve hakikati müsellem ise de istîzâh sadedinde o "cihet-i dakika" tamamıyla nazarun fîh olunmuş olduğundan zâiddir. Ehâdîs-i şerîfede söz Ehl-i hadîsin olduğu için Cerîde-i 'İlmiyye'de me'hazi gösterilmeyerek muharrer bulunan kaidenin kabulünde tereddüt edilmiş ve İsrîzâhnâmede aynen muharrer bulunduğu üzere "eimme-i hadîs taraflarından böyle bir kâide-i külliyye yahut ekseriyye kabul edilmiş ise, me'hazlerinin işaret edilmesi" temenni olunmuş idi. Mukaddime-i mezkûrda "nâkıdîn-i hadîs, müctehidîn fi'l-hadîs tasavvuf kitaplarında birçok ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu beyân ediyorlar" denildikten sonra me'haz-i mezkûre ta'dâd ediliyor. Evvelâ şurasına dikkat edilmek îcabeder ki tasavvuf ve ahlâk kitaplarında min haysü'l-

mecmû' ehâdîs-i mevzû'anın kesreti kütüb-i mezkûrede bulunan ehâdîsin mevzu' olduğuna delil olamaz. Cende-i 'İlmiyye'de muharrer kâ'ide-i mezkûre iki cümleden mürekkebdir ki birincisi "tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir" cümlesidir ki bir kâ'ide-i külliyye sûretindedir, lâkin bu cümle ikinci "belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir" cümlesiyle takyîd edilmiş olduğundan ekseriyyet-i mezkû-renin hem ehâdîse hem de kütübe hami ve teşmili i'tibâriyle 'Tasavvuf ve ahlâk kitaplarının çoğunda zikredilen hadislerin büyük kısmı Peygamber Aleyhisselâm'ın hadîsi değildir' suretinde bir kâ'ide-i ekseriyye hâsıl olur ki bu 'ibare ile 'Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında çok sayıda mevzu hadis vardır' 'ibaresi[157] aralarında fark zahirdir. Halbuki cevabnâmede bu mefhûmu tasrîh edecek bir nakl-i sarih îrâd edilmemiştir. İsbât-ı müdde'â zımnında îrâd edilen nakillerin müdde'âsı tasavvuf kitaplarında mezkûr ehâdîs arasında nâkıdîn-i hadîs taraflarından mevzu" olunduğuna işaret edilen ehâdîsin mecmû'u te'addüd i'tibâriyle bir kemmiyyet-i kesîra teşkîi ettiği merkezindedir. Binâ'en'aleyh tasavvuf kitaplarının bir kısmında münderic olup da eimme-i hadîsin mevzu1 olduğuna işaret eylediği ba'zı ehâdîsin yegân yegân bir araya cem'i İ'tibâriyle hâsıl olacak ekseriyyet-i mecmû'a ekser tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin hadîs-i Nebî olmadığına dâir bir kâide-i usûliyyenin husul u kabulünü îcâb etmeyeceği bedîhîdir. İbnü'd-Deyba' Temyîzü't-tayyib'inde Hafiz Sehâvî'den naklen[158] İmâm Ahmed'in şu "[159] 'Üç tür kitap vardır ki onların dayanakları yoktur: meğâzî, melâhim ve tefsir' sözlerini nakleyledikten sonra [160]'Hatîb şöyle dedi: Bu söz, bahsi geçen üç alana ait olup, nakledenlerin âdil olmaması ve kıssacıların yaptığı ilaveler sebebi ile güvenilir olmayanlar hakkındadır. Melâhim kitaplarına gelince, onların tamamı bu niteliktedir; meydana gelen meiâhim (savaşlar) ve olması beklenen fitnelerin anlatıldığı çok az sayıda sahih hadis vardır' diyor. Hatîb-i Bağdadî melâhime dâir yazılan kitaplar hakkında, İmam Ahmed b. Hanbel'in hükmünü hemen itlâkı üzerine kabul ediyor ise de, meğâzî ve tefsir kitaplarına gelince bu hükmü ba'zı kütüb-i mahsûsaya hasrediyor. İşte böyle nakl-ı sarihe nazaran "meiâhim kitaplarında ehâdîs-İ Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn 'vr. 20' 'indinde hadîs-i Nebî değildir, bu kâ'idedir" demek doğrudur fakat, tasavvuf kitaplarına gelince Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi bunların hakkında böyle bir kâ'ideyi istilzam ve isbât edecek öyle bir nakl-i sarîh göstermemiştir. Binâberîn cevabnâ-medeki mukaddimeden sonra îrâd edilen nukûl u delâilin hiçbiri kâ'i-de-i mezkûreyi isbât edemeyeceği orada işâret edilen rakamların tertibi üzerine ber-vech-i zîr tahrîr oluadu:

1-2: Sâğânî'nin kussâsların minberlerde, meclislerde, fukaranın hangâhlarda, tekyelerde birçok ehâdîs-i mevzu'a zikrettiklerini görmesiyle kafeine aldığı risale cehâbize-i muhaddisîn tarafından ta'kîb ve tetkîk edilerek pek çok ehâdîs-i gayr-i mevzû'ayi mevzû'ât meyâ-nına derceylediği tahakkuk etmiştir. Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi'nin ehâdîs-i şerîfede söz sahiplerinden olmak üzere gösterdiği Abdülhayy el-Leknevî el-Fevâ'idü'l-behiyje'sinde Sâğânî'nin tercümesinde"[161] 'Onun eserleri arasında iki risale vardır ki orada mevzu rivayetleri toplamış ve bunlar arasına mevzu olmayan pek çok hadisi de katmıştır. Hatta bu sebeple, İbnü'l-Cevzî, Sifrü's-se'âde sahibi ve diğer hadisçiler gibi, müteşeddid hadisçiler arasında sayılmıştır' diyor. Gerek Sâğânî'nin ve gerek İbnü'l-Kayyim'in, İbn Ebî Cemre'nin Hakîm-i Tirmizî hakkındaki cerhlerine gelince,[162] bu hususun kâ'ide-i matlûbeyi isbât u te'sîs edecek bir kudret-i istidlâliyyeyi hâiz olmadığı malûmdur. Ma'amâfih Hakîm-i Tirmizî'nin ulemâ-i a'lâmdan senâhânı olanlar da vardır. Ezcümle Hafiz İbn Hacer Lisânü't-Mizân'da İbn Neccâr'dan naklen "[163] 'Müslümanların imamlarından birisidir, usûlü'd-din ve hadislerin manası konusunda büyük eserleri vardır. Büyük imamları tanımış ve onlardan ilim almıştır' diyor.

3. Esne'l-metâlib'de İhyâü'l-ulûm'daki ehâdîse i'timâd olunmaz denilmiş olmasına gelince,[164] evvelâ Gazzâlî'nin îhyâü'l-ulum'unda i'timâd olunamayacak ehâdîsin[165] tashih olunamayan 'vr. 21' ehâdîse mahmul olduğu [166] Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi tarafından zeylen işaret edildiğine ve ma'lûm olduğu üzere Hafiz 'Irâkî'nin ba'dehû tilmîzi İbn Hacer-i 'Askalânî'nin onun da tilmizi Zeynüddîn Kasım b. Kutluboğa'nın İhyâü't-'ulûtn'un ehâdîsîne dâir tesânîf-i müstakille ile lahrîc eyledikleri esânîdin muktezâsıyla İhyâ'daki ehâdîsin ekseriy-yet-i 'azîmesi ehâdîs-i sabîha, hasene, za'îfeden 'ibaret olup bu meyânda ehâdîs-i mevzû'anın pek az olduğuna ve Ta'rîfü'l-İhyâ sahibi Abdülkâdir İbn Abdullah el-'Ayderûs'un muhaddisîn-i müşârun ileyhim hazerâtının tahkîkât-ı mezkûrelerine nazaran [167]'et-Tahric müellifinin de açıkça ortaya koyduğu gibi. Gazzâlî'nin eserinde zikrettiği hadislerin büyük çoğunluğu mevzu değildir. Geriye kalan az miktardakiler de son derece az olup, bunlar da başkasından rivayet ettiği veya "rivayet edilmiştir" ifadesini kullanıp kendisini rivayetin dışına çekerek bu konuda başkasına uymuştur' dediğine nazaran fhyâ'daki ehâdîsin ekalli kalîli müstesna olarak ehâdîs-i Nebî olduğu sabit oluyor ki kâ'ide-i müdde'â bihânın bil'aks sıhhati olmadığına delâlet etmektedir. Saniyen "'İtimad edilmez' ile "'Asıl kaynaklarda yer almamaktadır' ta'birleri arasındaki farkı nazar-ı dikkate alınca "i'timâd olunmaz" nakli ile "ehâdissi Nebî değildir" iddi'âsı sabit olamaz.[168] 'Ale'l-ıtlâk ehâdîsi za'îfe/sübût-u ahkâm için medâr-i İhticâc ve şâyân-ı İ'timâd olunmadığı bir kâ'ide-i usûliyye olduğu halde işbu kâ'ide ehâdîs-i za'îfenin ehâdîs-i Nebî olmadığını istilzam etmez. Bil'aks fezâil-i a'mâlde ehâdîs-i Nebî olarak ma'mûlun bihâdır.

4. Tafsîlât-ı ânife ile İhyâü'l-ulûm'a dair Zehebî'den rivayet edilen nakle de cevap verilmiş oluyor. İşte eimme-i hadîsin yekdiğerini ta'kîben icra eyledikleri tetkîkât-ı garrâ pesendâneye nazaran ehâdîs-i şerîfeye te'alluk eden bir mes'ele hakkında bir hükm-i sahîhe zafer-yâb olabilmek için âsâr-ı müteselsile-i müdevveneye kemâ yenbağî ıttıla-ı tâmmın eizem olduğu 'vr. 22' anlaşılıyor. Aksi halde yüzde yüz hata ihtimâli mevcuttur. Muhaddisîn-i kiramın ta'kîbât-ı mezkûreleri neticesinde pek çok ehâdîsin mevzu1 olduğu anlaşıldığı gibi, evvelce mevzu' olduğuna ba'zi muhaddisîn tarafından hükmedilen pek çok ehâdîsin de turuk-i şâire ile gayr-i mevzu' olduğu tahakkuk etmiştir. Binâ'en "ala hazâ ta'kîbât-ı mütevâliyeyı tamamıyla ihata etmeden muhaddisînin son sözlerini görmeden hükmediyorsak ne hatâdan salim olabilir, ne de şâyân-ı kabul görülür.[169] Cerh ve ta'dil mebhaslerinde İbn-i Salâh 'Bu asırda mevzu rivayetleri yaklaşık iki cilt halinde toplayan kimse aşırı gitmiş ve mevzu olduğuna dair delil bulunmayan rivayetleri de eserin içerisine almıştır. Aslında bunların layık olduğu yer mutlak olarak zayıf hadisler arasında anılmaktır' kavliyle müdde'âmızı te'yîd ediyor.

5. Zehebî'nin gavs, aktâb vesaire hadisleri hakkında bâtıl, Sehâvî'nin abdal hadisleri hakkında za'îf, Muhammed Hut'un da cümlesine gayr-i sahih demeleri cây-ı te'emmüldür.[170] Abdülhayy el-Leknevî'-nin imamet u celâletine ve 'ilm-i hadîste berâ'atine kail olduğu, İbn Hacer el-Heytemî Fetâvâyı hadisiyye'sinde[171] ricâl-i müşârün ileyhim haklarındaki ehâdîsin İmâm Ahmed'den, Beyhakî'den, Taberânî'den, Deylemî'den, Hâkim'den, İbn Hibbân'dan, İbn 'Adî'den, İbn 'Asâkir'den, Ebû Nu'aym-ı İsbehânî'den, Tirmizî'den turuk-u müte'addide ile merfû'an ve mürselen rivayet edildiğini ve bunların yekdiğerini te'yîd eylediğini beyân ediyor. Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi'nin altıncı naklindeki i'tirâfi veçhile me'ârik-i 'ulemâda mâ bihi'l-intisâr olarak tabaka-i saniyeden Müsned-i Ahmed'ıe 'Ubâde b. es-Sâmit'ten hadîs-i hasen olarak merfû'an rivayet edilen abdal hakkındaki hadîs-i şerifi isüdlâlen ve teberrüken zikreyleriz: "[172] 'Peygamber Aleyhi's-selâm şöyle dedi: Bu ümmette İbrahim Halîlü'r-rahmân gibi otuz kişi vardır, onlardan birisi ölünce Allah onun yerine bir başkasını değiştirir'. Bu hadîs-i şerifin turuk-i sâireden ayrıca şevâhidi de vâriddir.[173] Me'a hazâ 'vr. 23' yalnız Zehebî'nin değil eimme-i hadîsin icmâ'İyle bu rivayetlerin butlanı farz edilse bile, bunun ekser-i tasavvuf kitaplarındaki ekser-i ehâdîsin ehâdîs-i Nebi olmadığını îcâb edecek ciheti anlaşılamamıştır.

6. Hafiz Ebû Nu'aym-i İsbehânî'nin Hilyetü'l-evliyâ's ının şâyân-ı i'timâd olmadığına İmâm-ı Zehebi tarafından 'Bana göre onun kusuru bâtıl/yalan sözleri rivayet etmesidir' denilmesi,[174] ve Veliyyullâh-ı Dihlevî tarafından kitaplarının tabaka-i râbi'a kitaplarından gösterilmesi ile îrâd edilen İstidlal şâyân-ı dikkattir. Zehebî Mîzânü'l-i'tidâl'inde Ebû Nua'ym'ın 'aleyhinde söylenen sözleri Ebû 'Abdullah İbn Mende 'aleyhindeki sözlerinin cezası olduğunu beyân ettikten sonra "'Onların haberler konusundaki görüşlerin hiç birisini kabul etmem, aksine, bana göre her ikisi de makbuldür. Onlar iğin, açıklama yapmaksızın mevzu sözleri rivayet etmeleri dışında, daha büyük bir kusur bilmiyorum' diyor.[175] Görülüyor ki bu zâtları itlı^m etmiyor belki 'aksine, bana göre her ikisi de makbuldür' şehâdetiyle ta'dîl ve tezkiyeleri cihetihe gidiyor. Ancak rivâyetlerindeki ba'zı ehâdîs-i mevzû'anın enzâr-ı nâkıdânelerinden kaçmış olmasını imamet ve celâletlerine ve pek çok ehâdîs-i mevzû'anın ta'yîn ve tefrikine medar olan hüsn-i hizmet ve 'uluvv-i himmetlerine nazaran müâhaze ediyor ki bunun cevabı dördüncü nakil üzerine sebkeden mütâla'amızda mündemiçtir. Ne İbn Mende ne de Ebû Nu'aym mevzu' olduklarına kani' olarak rivayet edip de sükût etmemişlerdir. Hadîs-i mevzû'u bilerek rivayet edip mevzu' olduğunu beyân etmemek eimme-i dînin icmâ'iyle muharram ve öyle bir kebire-i 'azîmedir ki İbnü Mende ile Ebû Nu'aym bunun mürtekibi olsa idiler. İmâm Zehebî'nin " 'aksine bana göre her ikisi de makbuldür' ta'dîl-i 'âlîsine hiçbir zaman mazhar olamazlardı. İmâm Zehebî bu iki zâtın yekdiğeri hakkındaki te'arruzlannın asla cerh ve ta'n şaibesini mûcib olamayacağını îzâh ma'razında[176] 'Derim ki: Akranların birbiri hakkındaki sözlerine İtibar edilmez; özellikle eleştirilerin düşmanlıktan, mezheb taraftarlığından, hasedden kaynaklandığı anlaşılırsa. Bildiğim kadarıyla asırlardan beri Allah'ın ehlini bundan koruduğu peygamberler ve sıddıklardan başka hiç kimseyi tanımıyorum. İsteseydim, bunlara sayfalarca örnek yazabilirdim. Ey Allah'ım, iman edenlere karşı kalbimizde kin barındırma, Hiç şüphesiz sen çok acıyan ve bağışlayansın' mütâla'asıyla hatm-ı kelâm ediyor. Kuyûd-i asliyyesinden iğmâs-ı 'ayn ile rivayet edilen Zehebî'nin nakl-i mücerredine kargı bir de şu nukûl-i âtiyeyi tetkik edelim. Meşhur Sübkî Tabakât'mda Ebû Nu'aym hakkında [177]'Büyük imam. Hafiz Ebû Nu'aym el-İsfehânî sûfidir, fıkıh ile tasavvufu kendisinde cem etmiştir, hıfz ve zabtın zirvesindedir, Allah'ın kendileri için rivayette âli olanı ve dirayetin son noktasını bir araya getirdiği büyük âlimlerden birisidir. Değişik bölgelerden hadis hafizları ilim öğrenmek üzere kendisinin yanına yolcuîuk etmiştir' ve Hüyetü'l-evliyâ hakkında da 'O, kitapların en güzellerindendir, İmam Takiyyüddîn es-Sübkî Rahimehu'llâh onu çokça överdi ve onu rivayet etmeyi çok severdi' diyor,[178] Hatîb-i Bağdadî dahî [179]"'Kendisine hafiz adının kullanıldığı iki kişiden başka hiç kimseyi görmedim: Ebû Nu'aym el-İsbehânî ve Ebû Hazım el-Erac' kavliyle senâhâm oluyor. Hafiz Silefî de Hilye hakkında "[180] 'Onun kitabı Hilyetü'l-evliyâ gibi bir eser te'lif edilmemiştir' sözleri ile kadirşinaslığını izhâr ediyor. Veliyyullâh-ı Dİhlevî'nin sözlerine gelince bu sözlerin tercüme ve telâkkisinde bir zühul eseri görünüyor. Zira Dihlevî Hüccetullâhi'l-bâliğa'sında tabaka-i râbi'a kitaplarında ehl-i ehvânın, du'afânın rivayetleri, sahabe ve tabiinin, Benî İsrail'in, vu"âz ve hukemânm sözleri ehâdîs-i Nebeviyye iie karıştığını beyân ettikten sonra aynen "diyor.[181] 'Bu hadislerin mazınnesi (içinde bulunması muhtemel kaynaklar), İbn Hibbân'ın Kitâbü'd-du'afâsı, İbn 'Adî'nin el-Kâmil'in, Hatîb'in, Ebû Nu'aym'in. el-Cevzekânî'nin, İbn 'Asâkİr'in, İbnü'n-Neccâr'ın ve Deylemî'nin kitaplarıdır' Eser-i zühul bu İbarenin tercümesindedir. Ebû Nua'ymin asarını Dihlevî'nin tabaka-i râbi'a kitapları sırasında göstermiş olması zannı, ibâre-i mezkûrenin iarz-ı telâkkîsinden 'vr. 25' neş'et etmiş olmalıdır. Halbuki biz bu ibareyi öyle anlamıyoruz. Bu 'ibare, tabaka-i râbi'a kitaplarında ehâdîs-i Nebeviyye'ye karışan ekvâl-i sâireyi ehâdîs-i Nebeviyye'den tefrik ve ta'yîn eden resâili gösteriyor ki bunların mistâk ve mi'yârı bunlardır, bu husus şu kitaplardan anlaşılıyor demektir.[182] Yoksa akvâl-i mezkûre bu zevatın kitaplarında mevcuttur, bu kitaplar tabaka-i râbi'adandır demek değildir. Tabaka-İ râbi'a kitaplarına karışan ekvâl-i sâireyi tefrik ve temyiz etmek için beynei-muhaddisîn i'timâd edilecek kitaplar cümlesi ecille-i huffâz-ı hadîsten bulunan müşârun ileyhim İbn Hibbânin, İbn 'Adî'nin, Hatibin, Ebû Nua'ymin, Cevzekânî'nin, İbn 'Asâkir'in, İbnü'n-Neccâr'in, Deylemî'nin eserleridir. Dârül-Hikme Hey'et-i Aliyyesi'nin tarz-ı telâkkisine göre şu resâil-i mühimme dahî mâ bihi'l-i'timâd olmayan tabaka-i râbi'a kitapları idâdında tutuluyor ve sâhibleri bulunan eimme-i a'lâm ve huffâz-ı kiram dahi kitapların ashabı menzilesine indirilirse hangi me'hazlere İ'timâd edileceğini bilemeyiz. Bilhassa cevabnâmede İbn Hacer'in rivâyetiyle Hafiz Ebû Bekr İbn Nukta'nın "[183] 'insaf sahibi herkes Hatîb'ten sonraki muhaddislerin, onun kitaplarına muhtaç olduğunu bilir' kavliyle imamet ve celâleti taktir edilen Hatîb-i Bağdâdî'den nakiller iradiyle istidlal ediliyor iken bu zâtın da kitaplarını mâ bihi'l-i'timâd olmayan dördüncü tabakadan göstermek pek garîb oluyor. Mazmne kelimesinin ehl-i lisân arasında ne ma'nâda ve ne suretle isti'mâl edilmekte olduğuna dair iştibâh ve tereddüde mahal kalmamak üzere Nuhbe şârîhi Ali el-Kârî'nîn kitâb-ı mezkûrun mevzû'ât bahsinde şu [184] 'Mevzuatın bulunduğu kaynaklar çoktur; İbn 'Adî'nin el-Kâmil'i gibi zayıf râviler hakkında yazılmış kitaplar bunlardandır. Hatta İbnü'l-Cevzî'nin eseri gibi, müstakil bu konuya dair eser bile vardır'

sözlerine dikkat etmek kâfidir.[185] İbn 'Adî'nin Kitâbü'l-Kâmil'i hakkında ‘vr. 26’ İmâm-ı Sübkî” ‘Onun kitabı el-Kâmil'in ismi manasına, adı muhtevasına tamamıyla uygundur. Araştırmacılar onun şahadetini itibara almışlar, hâkimler onunla hüküm vermişlerdir. Böyle olmasaydı mütekaddimûn ve müteehhirûn âlimleri müracaat etmiş olmazdı’ diyor. Zehebî dahî İbn 'Adî hakkında ‘İlel ve rical konusunda ise tartışmasız hafizdır’ sözleriyle 'ilm-i hadîsteki 'uluvv-i mertebesini gösteriyor.[186] Diğerleri de böyledir. Bu mutâla'amızda bilhassa Dihlevî'nin 'ibaresini tarz-ı telâkkimizde bir zühul ve hatâmız var ise muvaz-zahan tafsil ile tenvir buyurulmaklığımızı ayrıca temenni eyleriz.

7. Ebû Tâlib-i Mekkî'nin Kûtü'l-Kulûb'unda[187] birtakım “ ‘münker rivayetler’ zikrettiğini Hatîb-i Bağdâdî'den naklen İmâm-ı Zehebî Mîzânü'l-İ'tidâl'inde yazıyor ise de,[188] ‘münker rivayetler’ cümlesinin ehâdîs-i münkere gibi mevzû'a hamli doğru değildir.[189] Çünkü Zehebî kavl-i mezkûrunda aynen ‘sıfat konusunda münker rivayetler zikretti’ ta'biriyle eşyâ-i münkerenin mahmelini tasrîh ediyor.[190] Âyât-ı sıfat ve ehâdîs-i sıfat hakkında selefen ve halefen 'ulemânın ihtilâfi malûmdur. Binâberin Hatîb-i Bağdâdî'nin münker gördüğü eşya Kûtü'l-kulûb'fa. mervî bulunan ehâdîsin mütûnü hakkında olmayıp belki ehâdîs-i sıfata âit Ebû Tâlib'in ba'zı te'vîlât ve mütâla'ât ndan 'ibarettir ki İşte bu, hakkında bir şey denilemeyecek bir ictihad bir nokta-i nazar mes'elesidir.

8. Sâğânî'nin leyle-i Reğâib hakkındaki hadislere dâir”[191] ‘Her ne kadar İhya sahibi ve el-Kût sahibi zikretmiş olsa da, sünnette ve hadis imamları katında sahihliği sabit olmamıştır.’ kavlini teslim ediyoruz. Gerek bu zevattan gerek diğerlerinden bu hususa dâir mükerreren îrâd edilen nakiller ancak “tasavvuf kitaplarında sabit olmayan hadis yoktur” gibi bir iddi'âya karşı cevap olur. Me'amâfih Gazzâlî ve Ebû Tâlib-i Mekkî'nin celâlet-i kadirlerine dâir. ‘Her ne kadar İhya sahibi ve el-Kût sahibi zikretmiş olsa da’ cümlesinin tazammun ettiği işaret pek manidardır, ‘vr. 27’

9. Ehâdîs-i kudsiyye veya Nebeviyye olarak rivayet edilen ba'zı ehâdîsin 'adem-i sübûtu Reğâib hakkındaki hadislerin 'adem-i sübûtu gibidir. Bunların 'aderrf-i sübûtu ka'ide-i ma'lûmenin sübûtunu istilzam etmez. Sûfiyyenin İlbâs-ı hırka hakkındaki nazarları Sehâvî'nin beyâniyle muhaddisûnun tetkîkâtına muhalif değildir. Kütüb-i mu'te-bere-i sûfiyyeden 'Avârpu'l-ma'ârif sahibi eser-i mezkûrunda lebs-i hırkanın sünnet-i seniyyede ve^ıi olmak üzere sahâbiyye-i şehîre Ümmü Hâlid radiy'Allâhü Te'âlâ 'anhâya Cenâb-ı Risâletpenâh 'aleyhi salevât'Ullâh Efendimizin bizzat yed-i mübârekleriyle ilbâs buyurduğu' siyâb hakkındaki hadîs-i şerifi[192] zikreyledikten sonra “[193]

‘Açıktır ki bu, günümüzde şeyhlerin dayandıkları hırka şeklinde değildir. Rasûlüllâh Salla'llâhü Aleyhi ve Sellem zamanında da öyle olmamıştır. Şeyhlerin İstihsanından kaynaklanan bu görünümün, mevcut ictimâ'ın ve alışkanlığın hadisten dayanağı bize gelen bu rivayettir’ diyor.

10. Sühreverdî'nin 'Avârifü'l-ma'ârifinde”[194] ‘Hevâ yılanı ciğerimi soktu’ hadîsinin mevzu' olduğuna dâir İbn Teymiyye'nin, Zehebî'nin, Sehâvî'nin nakilleri dahî aradığımız delâilden değildir. Sühreverdî rivâyet-i mezkûreyi naklettikten sonra bu rivayet hakkındaki mu tâla'asını söyle beyân ediyor;[195]

‘Bu hadisi işitip, bulduğumuz gibi müsned olarak kaydettik. Onun sıhhati hakkında hadis ehli ileri geri konuşmuştur. Rasûlüîlâh Salla'llâhü Aleyhi ve Sellem'den nakledilmiş olarak bulduğumuz anlaşılması zor rivayetlerden, zamanımız İnsanlarının duyduğu, kabul edip örnek aldığı sadece bu rivayet vardır. Sûfîlerin ve zaman ehlinin duyarak hırkaları yırtıp taksim etmelerine dair rivayetler sahih olsaydı ne güzel bir delil olurdu. Yine de en doğrusunu Allah bilir’. Görülüyor ki Sühreverdî dahî nâkıdîn-i hadîs gibi bu rivayeti kabul etmiyor ve edemiyor. Şu mutâla'a, sûfiyyenin dahî nâkıdîn-i müşârun ileyhim gibi ehâdîs-i ‘vr. 28’ şerife hakkında dikkat ve tabsîrlerini isbât etmektedir.

11. Usûl-i hadîs müellifi meşhur İbnü's-Salâh'ın ehl-i zühd hakkındaki beyanâtının[196] sûfiyyeyi teşmili doğru değildir. Ebû'l-Kâsım-ı Kuşeyrî'nin risâle-i meşhûresinde sûfiyye kelimesinin asıl ve menşe'i-ni tetkiki sırasında Ehl-i sünnetten başka diğer firak-ı İslâmiyye'de dahî 'ubbâd ve zühhâd nâmı altında birtakım eşhasın oturduğu esnada Ehl-i sünnetten zühd ve İbâdete hasr-ı evkât edenlere sûfiyye nâmı verilerek firak-ı şâire zühhâdından tefrîk edilmiş oldukları hakkındaki tafsilâtına nazaran ehl-i zühd ta'birinin sûfiyyeye hasr ve İtlâkı doğru olamayacağı gibi tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin ekserî bu makûle ehl-i zühdden arız ve kabul edilmiş olması zehabı da doğru olamaz. Bazı mutasavvıfenin ehâdîs vaz' ettikleri ve hatta vaz'-ı hadîsin ibâhatine bile kail oldukları eimme-i hadîs ‘indinde sabittir. Lâkin sûfiyye, mutasavvife, ve 'ale'l-husûs cehele-i mutasavvife başka başka sınıflardır. Kâdî 'İyâz vâdı'în-i hadîsin zenâdıka, du'ât, mübte-di'a, feseka-i muhaddisîn gibi aksamı arasında cehele-i müte'abbidîni de zikrediyor ki[197] cehele-i mutasavvife bu kısmın envâ'ındandır. İbn Hacer-i 'Askalânî vaz'-ı hadîsin bi'l-icmâ” haram olduğunu beyân ettikten sonra ‘Ancak Kerrâmiyye ve mutasavvıfenin bir kısmı hariç. Onların tergîb ve terhîb konusunda hadis uydurulmasını mubah gördükleri nakledilmiştir’ diyor.[198] İmâm-ı Birgivî Tarîkat-i Muhammediyye'de [199] ‘Bu babda, zamanımızdaki mutasavvifenin bazılarının iddia ettiği şeyler zikredilmiştir’ dediği yerde şârihi Abdülganî-i Nablusî mutasavvife kelimesini îzâh ile “‘Yani, ehii olmadığı halde tasavvufa nisbet edilenlerdir. Bu yüzden, sûfîlerin İleri gelenlerini itham etmemek düşüncesi ile, “safîlerin bazıları” dememiştir’ diyor.[200] İşte sûfiyye ve'mutasavvife ta'bir-i istılâhîleri arasındaki farkın mülahazasıyla iddi'âyı dâfi'in ba'zı mutasavvife hakkında olup olmadığı istîzâh-i sâbıkda ayrıca suâl olunmuş idi.

12. Şevkânî'nin Tefsîr-i sûfiyye tefsir değildir. Sülemî'nin Hakâ'ik”i gibi[201] demiş olmasına dâir îrâd edilen naklin mevzû'umuza ta'alluku yoktur. Me'amâfih Şevkânî'nin ‘vr. 29’ tefsîr-i sûfiyye tefsir değildir demesi sûfiyyeye mensûb tefâsîr-i şerîfeye “adem-i İ'tibârı tezammun etmez. Çünkü sûfiyyenin âyât-i Kur'âniyye'ye dâir beyânları tefsir değildir, te'vîldir. Tefsir ile birleşen te'vîlin kıymet-i ma'neviyyesi tefsîr-i mücerredin kıymet-i ina'neviyyesinden daha yüksektir. Seyyid Şerif Cürcânî tefsir ile te'vîli şöyle ta'rîf ediyor: “[202]

‘Sözlük anlamıyla tefsir, açmak ve ortaya çıkarmaktır. Istılahı anlamda, âyetin manasını, durumunu, kıssasını, hangi sebebe mebnî nazil olduğunu açıkça gösteren zahirî deiülerie açıklamaktır’. Tâife-i sûfiyye te'vîl ile beraber tefsin de kabul ettikleri ve te'vîlde Kitab ve Sünnet'e muvafakat şartına ri'âyet eyledikleri cihetle bâtıniyye güruhundan ayrılmışlardır. Sûfiyyenin tefsîren ve te'vîlen me'âni-i zahire ve bâtıneyi kabulleri tasavvufun esâsâtındandır.[203] Cerîde-i İlmiyye'nin elli yedinci nüshasının ve bin sekiz yüz yirmi sekizinci sahîfesinde muharrer olduğu üzere meslek-i mezkûru Gazzâlî'ye nisbetle “bu tarîk bilâhere mutasavvife mezhebi olmuştur”[204] sözü doğru değildir. Doğru olmadığına yukarıda nâmı zikredilen Sülemî'nin eser-i mezkûru delîl-i kâfidir. Sülemî, Gazzâlî'den bir 'asr mukaddem vefat etmiştir. Eseri kudemâyı sûfiyyenin pek çok te'vîlâtını muhtevidir.

13. On yedinci kısımda Hafiz İbn Hacer-i Askalânî'nin ba'zı mutasavvife hakkındaki ibaresi aynen gösterilmiş ve 'ibâre-i mezkûre ite tasavvuf kitapları hakkında iddi'â edilen kaidenin İsbât edilemeyeceği beyân olunmuştur, ‘vr. 30j

14. İsfehânî'nin ee-Terğîb ve't-terhib'de vaz'ı muhakkak birtakım ehâdîsin mevcûdiyyeti hakkında Hafiz Münzirî'den îrâd edilen naklin de[205] edille-i matlûbeden olmadığını tekrara hacet yoktur.

15. Kussâs denilen hurafe perdâz ve hikâye nüvîsânın sözleri ile sûfiyyenin âsâr-ı 'atiyye-i dîniyyelerindeki ehâdîsin münâsebeti yoktur. Eğer Suyûtî'nin Tahzîru'l-havâs min kütübi't-tasavvuf ve'l-ahlâk ve min ekâzîbî“-kussâs nâmında ve o siyakta bir kitabı olsa idi kâ'ide-i mezkûrenin sübûtuna belki medar olabilirdi.

16. Meşhur Sübkî'nin Tabakât-ı fukahâ'sında. Gazzâlî'nin İhyâü 'ulum'unda esânîdini bulamadığı hadîslerin tam otuz-altı sahîfe teşkil ettiği müsellemdir.[206] Filvaki” Sübkî'nin[207] 324 senesinde Mısır'da Hüseyniyye Matba'ası'nda küçük kirada tab' edilen tabakât-ı matbû'asında esânîdini bulamadığı hadîsler tam otuz altı sahîfedir, fakat üçüncü rakamda îzâh edildiği üzere esânîdi bulunan ehâdîs-i şerîfenin aynı kıt'anın dört beşyüz sahîfesini işgal edeceğini de ayrıca mülâhaza edince ekseriyet ile ekalliyetin hangi kısımlarda olduğu anlaşılıyor.

17. Harem-i Mekke sûfiyye şeyhi olup 410 tarihinde vevât eden İbn Cehdam hakkında Zehebî'nin “vaz' ile müttehemdir” kavli İbn Hacer-i 'Askalânî tarafından Lisanü'l-Mîzân'da îzâh ediliyor. Salât-ı Reğâib'in hakkındaki hadîsin vaz'iyle ithamı söylenmiş olduğunu beyân eîtlkten sonra[208] ‘Bunu söyliyen İbnü'l-Cevzî olmakla birlikte senedinde tanınmayan râvîler (mecâhîl) vardır’ diyor.[209] Sonra “[210] (Şîrûye şöyle demiştir: sikadır, sadûktur, zâhiddir, ma'rifet sahibidir) ‘vr. 31’ kavliyle merâtib-i ta'dîlin ta'birât-ı 'âliyesiyle müşârun ileyhi tebcîl ediyor.[211] Tezkiretü'l-hadîs şerhi Fethu'l-muğîs'de [212] ‘İmamlardan bazıları sika râvileri cerhe konu olmayan sebeplerle, cerh etmekte hata etmişlerdir. Nesâî'nin, sika, imâm hafiz olduğu, Buhârî'nin kendisi ile ihticâc ettiği ve birçoklarının kendisini tevsîk ettiği Ahmed b. Salih el-Mısrî hakkında, sika değildir, me'mûn değildir, şeklinde cerh etmesi gibi.’ denildiğine göre ve haddi zâtında cerh ve ta'dîl mesâil-i 'İlm-i hadîsin en mühim ve en nâzik aksamından bulunduğu cihetle cerh keyfiyyeti ancak usûl-i hadîste beyân olunan şerâit-i mu'ayyene dâiresinde kabul olunabilir.

18. ilâ 22. Bu kısımlarda muharrer nakiller dahî Reğâib hakkındaki hadisler ile buna mümasil bir iki hadîsin eimme-i hadîs nazarında sabit olmadığı halde tasavvuf kitaplarında mevcûdiyyeti gösteriliyor ki mükerrer olduğu cihetle cevaplarının da tekrarına lüzum görmüyoruz. Bizim aradığımız kâ'ide-i malûmeyi isbât edebilecek nakillerdir. Yoksa beyne'l-muhaddisîn sabit olmayan ba'zı ehâdîsin tasavvuf kitaplarında bulunduğu bizce de müsellemdir.

23. “Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs oiarak yazılmış olan birçok ekvâli, rical ve mevzû'ât kitapları kibar kelâmı, mutasavvife kelâmı olarak gösteriyorlar” deniliyor ki nukûl-i muharrereye nazaran bunlardan telhis ve istinbât edilecek neticenin kâ'ide-i mezkûreyi isbât edemeyeceği mukaddimemizde tafsil edilmiş idi. Tahzîru't-müs-limtn'de ehâdis-i mevzû'aya dâir bir fasl-ı müstakillin nıevcûdiyyeti ehâdîs-i mevzû'anm hattâ zenâdıka tarafından mevzû'iyyeti hakkındaki mülâhazayı tekrar edelim ki “tasavvuf kitaplarında bulunan ehâdîsin ekseri mevzû'dur, bâtıldır, hattâ zenâdıkanın vaz'ıdır” ‘vr. 32’ demek için hiçbir kıymet-i isiddâliyyeyi hâiz değildir. îzâhât-ı şahikamızda da vaddâ'ların sunûfunu teşkil eden du'ât-ı mübtedi'a, fesaka-i muhaddisîn, cehele-i müte'abbidîn sırasında bir sınıf-ı muhsûs olarak zenâdıka güruhu da gösterilmiş idi.[213]

24-25. Sûfiyyenin asarında görülen ve nâkıdîn-i hadîs tarafından sabit olmadığı beyân edilen ba'zı ehâdîsin âsâr-ı mezkûrede münderic bulunması hususunu keşf-i ricale değil belki eimme-i sûfiyyenin tasrîhleri veçhile rûhâniyyeti mukaddese-i Nebeviyye'den ahz ve telâkkilerinden başka mehâmil-i haseneye hamletmek beyhude bir tekellüftür. Me'amâfih bu cihet ihtiyar olunsa bile evvelâ mevzu” olarak telâkki olunan ehâdîs hakkında yek diğerini ta'kîb eden eimme-i hadîsin son sözlerini teharrî etmek lâzımdır. Meselâ Suyûtî'nin işbu:

‘İbnü'l-Cevzî'nin kitabında mevzu olmadığı halde öyle sanılan, sahih, zayıf ve hasen hadisler vardır, bunu güzel söz ortaya koymuştur. Orada gördüğün gariblikten birisi de bil ki, Sahîhu Müslim'den hadis bulunmasıdır’ manzûmesindeki[214] beyânı veçhile İbnü'l-Cevzî'nin mevzû'âtında Sahîh-i Müslim'i de gösterdiği hadîsin bilâhare diğer eimme-i hadîs taraflarından ne suretle sıhhatine hükmedildiği nazar-i dikkate alınmayarak imâmü'i-muhaddisîn İmâm-ı Müslim'in celâlet-i kadrine hürmeten mehâmil-i haseneye hamli için uğraşmak külfet-i zaidedir.[215] 'Urefây-ı sûfiyye senedlerdeki ricalin beyne'l-muhaddisîn tebeyyün eden ba'zı halleri i'tibâriyle sübûtuna hükmedilmeyen ve fakat Kitâb ve Sünnet'e muvafık bulunan ba'zı ehâdîsi mükâşefe tarîki ile re'sen Seyyid-i Kâinat 'Aleyhi Efdalü't-tahiyyât Efendimiz'den bizzat ahz ve tashih ettiklerini eserlerinde gösteriyorlar. Hatta eimme-i dîn ‘vr. 33’ evliyâ-i kiramın yakaza hâlinde Risâletme'âb Efendimiz hazretleriyle şerefyâb olmalarının ve o emr ü kelimât-ı seniyyelerinin o sûrede ahz ve telâkki eylemelerinin imkân ve vukû'unu delâil-i şer'iyyesiyle isbât eylemiştir. Filvaki' keşf ve ilham muhaddisîn, usûliyyîn ve mütekellimîn ‘indinde esbâb-ı 'ilimden değildir, lâkin “hiçbir hükmü isbât eylemez” sözü de umumiyet üzere müsellem değildir. Bunlar, diğeri hakkında hiçbir hükmü isbât edemez ise de, sahibi hakkında isbât ve îcâb edeceği ahkâm-ı şer'iyye 'ulemâ-i a'lâm taraflarından mufassalan beyân buyurulmuştur. Nitekim şu esâsa işaretle Şerh-i 'akâid'de ilhamın esbâb-ı ilimden olmadığı beyân edildikten

sonra [216]‘Sonra açıktır kî, o, ilham halkın umûmu için kendisi ile ilim hâsıl olacak bir sebep değildir ki başkasını ilzama elverişli olsun, demek istemiştir. Yoksa onunla ilmin meydana geleceğinde bir şüphe yoktur. Nitekim bunu ifade eden haberler gelmiş olup, bunlar seleften birçok kimseden nakledilmiştir’ diyor.

26. Ehâdîs vaz' edenlerin sunûfu Kâdî 'İyâz'dan naklen ve mufas-salen beyân olunmuş idi.[217] Sûfiyyenin böyle şâ'ibelerden müberrâ oldukları ve ancak vâzi'în-i hadîs aralarında ba'zı cehele-i mutasavvifenin bulundukları husûsâtmda İhtilâfımız yoktur. Bunlar bahsimizin haricindedir.

Saniyen: Cevabnâmede “tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mezkûr olan ehâdîs 'ale'l-ıtlâk ehâdîs değildir, ma'nâsı münfeham olmasın. Böyle bir ma'nâ hatıra da gelmez” deniliyor. İstizahımızda Ceride-i İlmiyye'de muharrer kâ'ideden 'ale'l-ıtlâk böyle bir ma'nânın münfeham olduğu iddia edilmemiştir. Ancak “tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebi olarak gösterilen ekvâl muhaddisîn ‘indinde hadîs-i Nebî değildir. Belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir” ‘vr. 34’ cümlesinden mefhûnvu muvafakat suretiyle “bu kitaplarda’ki’ ehâdîsin ekseri hadîs-i Nebî değildir” ve mefhûm-u muhalefeti suretiyle de “bu kitaplarda münderic ehâdîsin ekalli hadîs-i Nebî'dir” ma'nâlan münfeham olduğundan bütün mutâla'âtımız şu esâslar üzerine serdedilmiştir. Kâ'ideyi ma'lûmeyi îzâhan “maksad münferid oldukları ehâdîs olup nâkıdîn-i hadîsin ehâdîs olmadığını tasrîh ettikleri ehâ-dîstir” deniliyor ki bu noktada hiçbir ihtilâfımız yoktur. Lâkin şu mefhûm ile o kâ'idenin mantûku arasında ne kadar fark olduğu pek zahirdir.

Fezâil-i a'mâle dâir olup muhaddisîn tarafından rivayetlerinde tesâhül gösterilen ehâdîs-i za'îfedir. Ehâdîs-i mevzû'a değildir. Ehâdîs-i za'îfeye ehâdîs-i Nebî değildir denilemeyeceği mutâla'ât-i sabıkamızda beyân olunmuştur.[218]

Sâlisen: Usûl-i hadîs kitaplarında tafsil edildiği üzere israîliyyât ile münâsebeti olmayan bir sahâbînin mebde-i hilkat, umûr-u mâziyye, ahbâr-ı enbiyâ', melâhim-i âtiye ve ahvâl-i uhreviyye yahut se-vab ve 'ikâbın husulüne sebep olabilecek a'mâl ve ef'âle dâir ictihâd ile iradına mesâğ olmayan ve bir lügatin beyânı yahut bir kelime-i garibenin şerh ve tefsin gibi lisâna te'alluku bulunmayan ve tarîk-ı diğer ile merfû'an rivayeti bulunamayan akvâli hükmen ehâdîs-i merfû'adandır. Bu kâ'ide-i usûliyyedir. İşte mevzû'ât kitaplarında isnadı sahabeye müntehâ olan akvâlin hangileri sahâbînin ve hangileri Cenâb-ı Risâletme'âb 'Aleyhi Salavâti'l-Meliki'l-Vehhâb Efendimiz’in sözleri olmak lâzım geleceğine dâir istîzâhnâmemizde muharrer mülâhazat, kâ'idey-i mezkûrenin tatbikatına müsteniddir. Meselâ cevabnâmede muharrer olup İbn Mes'ûd'un kelâmından ‘vr. 35’ olarak gösterilen [219]hadîsi İbn Mes'ûd'dan merfû'an rivayet edildiği gibi Deylemî’nin Müsnedü'l-firdevs'ında Ebû Hureyre'den

merfû'an rivayet olunduğu mevzû'ât kitaplarında îzâh ediliyor.[220] Ekvâl-i sahabe arasında bizzat kendilerinin sözleri olduğuna dair ba'zı karâ’inin vücûdu hâlinde nâkıdîn-i hadîs “‘Bu filan sahâbînin sözündendir’ diyorlar. Meselâ “ [221] ‘Her geçen yıl rezil olursunuz’ kavlinin merfû'an sabit olan[222] ‘Rabbiniz'e kavuşuncaya kadar, yaşadığınız hiç bir zaman yoktur ki ondan sonra geîen ondan daha kötü olmasın’ hadîs-i şerifinden muktebes olabilmesi karînesiyle Hasan-i Basrî’nin kelâmı olduğuna kâ'il okuyorlar. Ve böyle karâ’in-i dâlleye zaferyâb olamadıkları suretle kâ'ide-i mezkûreye tatbîkan bi'l-ictihâd re'ylerini beyân ediyorlar. [223] ‘İnsanlar gaflet uykusundadır, ancak ölünce uyanırlar’ hadîsinin min cihetin ahvâl-i uhreviyyeye 'âidiyyeti münâsebetiyle Gazzâlî’nin mevkûfen vârid olan kavl-i mezkûru hükmen hadîs-i merfû' olarak telâkki eylemiş yahut “[224] ‘... rahat yoktur’ hadîsinde olduğu gibi, kendince tarîk-i diğerden mervî bulunması ihtimâline binâ'en ‘insanlar uykudadır/gaflettedir, ...’ hadîsi hakkında mütâle'amız beyân edilmiş idi. Yoksa bu mevzu' üzerinde münâkaşamız yoktur. Usûl-i fıkıhta gayet mütebahhir olduğu beyân edilen Gazzâlî’nin usûl-i hadîsten kâ'ide-i mezkûrenin ahkâm ve tatbîkâtına vâkıf olamayacak derecede müzcâ'l-bidâ' olması müstefrîdir. Müşârün ileyhin “ ‘hadiste yükü az olanlar’ demesi meselâ hıfzan yüz bin, üç yüz bin ehâdîsi mesânîdi, 'ileli, tevârîhi ile ihata eden “üu” ‘hafiz’, “ ‘hüccet’ gibi eimme-i hadîsden olmadığına işarettir ki bu hususu teslim ediyoruz, ‘vr. 36’

Râbi'an: Hâris-i Muhâsibî’nin[225] ve diğer ecille-i a'lâmın zikreylediğimiz eserleri 'İlül-i hadîste bir merci', bir asi olarak zikredilmemiş idi. Bu zevatın cümlesi nâkıdîn-i hadîsin enzârmda her türlü töhmetten beri ve eserleri dahî pek çok ehâdîs-i sahîhayı muhtevî olduğundan tasavvuf kitaplarına birer numune olarak gösterilmiş idi.

1. Hâris-i Muhâsibî’nin merâtib-i ta'dîlin derecât-ı 'âliyesinden biriolan sadûkiyyet ile tavsifinden sonra “fakat eimme-i hadîsten de değildir” deniliyor ki Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi’nin şu ta'birini müsamahaya hamlediyoruz. Eğer imamet sıfatı beyne'l-muhaddisîn müte'ârif olan ma'nây-ı ıstılâhîde isti'mâl ediliyorsa cevabnâmenin mukaddimesinde âsâr ve esâmileri muharrer bulunan zevat arasında İmâm-ı Zehebî gibi birkaç zâttan mâ'adâ hiçbiri eimme-i hadîsten değildir. Şayet 'İlmen ve 'amelen ihraz eylemiş oldukları merâtib-i rafi-'aya İşaretle İmamet kelimesiyle tavsif ve tebcil edilmişler ise bu sı-fat-ı mübecceleyi Hâris-i Muhâsibî'den nefyetmek icmâ'a muhaliftir. Zâten İmâm-ı Zehebî “[226] ‘Hâris’in kavmin lisanı olduğu bu asırda, hadiste onun muasırı olan, aralarında Ahmed b. Hanbei ve İbn Râhûye’nin de bulunduğu bin imam vardı’ sözlerini müşârun ileyhi tebcil ma'razmda söylüyor. İbn Hacer-i Heytemî Fetâvâyı hadîsiyye'sinde “ulûm-u zahire ve batmada muktedâ bihim oldukları icmâ' ile sabit olan 'asr-ı vâhid ricalinden beş zâtı zikrediyor ki[227] en başta Hâris-i Muhâsibî'yi gösteriyor. Diğerleri Ebû'l-Kâsım Cüneyd, Ebû Muhammed Ruveym, Ebû 'Abdullah 'Amr b. 'Osman el-Mekkî ve Ebû'l-'Abbâs b. 'Atâ'dır.

2. Ebû Tâlib-i Mekki’nin Kûtü'l-kulûb'u hakkında yedinci rakamda îrâd edilmiş olan Zehebî’nin sözlerindeki maksad mufassalan îzâh edilmiş idi. Tekrarına lüzum kalmamıştır, ‘vr. 37’

3. Ebû Nu'aym el-İsbehânî'ye 'âid âsârın tabaka-i râbi'a kitaplarının temyizine medar ve mi'yâr ve beyne'l-muhaddisîn mâ bihi'l-İ'timâd ve gayet kıymeddâr olduğunu Veliyyullâh-ı Dihlevî’nin sözleriyle müdellelen îzâh edilmiş idi, tekrarından müstağniyiz.

4. Şeyhülislâm Herevî’nin Menâzilü's-sâirin'ini misâl göstermekten maksad mevzû'u mebâhis olan kâ'idenin cüz'İyyâtına 'adem-i intibakına işaretten 'ibarettir. Bu eser-i sûfiyânede velev ki üç hadîs-i şerif bulunsun,[228] kâ'idey-i mezkûreyi tatbîkan ekseri olan iki hadîsin hadîs-i Nebî olması lâaim gelir ki bunun 'aksi sabit olduğunda müttefik bulunuyoruz.

5. Medâricü's-sâlikîn tasavvuf kitaplarındandır. Bu kitap hakkında bir şey söylemiyor. Yalnız sahibi İbn Kayyim’in diğer nâkıdîn-i hadîs gibi mutasavvifenin kabul ettiği birçok ehâdîsin mevzu'iyyetini tasrîh eylediği ve bilhassa hayât-ı Hızır hakkında zikredilen ehâdîsin kâffesinejf kezibdir dediği beyân olunuyor.[229] Tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'anın mevcûdiyyetini min haysü'l-mecmû' ta'dâdı i'tibâriyle kesretini nefyen bir İddİ'âmız sebk etmemiştir. Bizim aradığımız kâ'ide-i ma'lûmeyi isbât edebilecek bir nakl-i esasidir. Hayât-ı Hızır meselesi bir mes'ele-i ahardır. Âsâr-ı varideye nazaran beyne'l-muhaddisîn rivayet ve dirayeti muhtelefün fîhâdır. Cumhur sihhatine kaildir.

6. İbnül-Cevzî’nin İbn Kayyim'den ziyâde mutasavvifenin kabul ettiği ehâdîse mevzu' demesinin, tekrar edelim ki öyle bir kâ'idenin sübûtuna medar olamayacağı mükerreren tafsîlât-ı sâbikadan anlaşılmıştır. Böyle müfrit ve müteşeddid bir zâtın Hilyetü'l-evliyâ'yı ihtisar etmekle eser-i mezkûre 'atfeylediği ehemmiyyet şâyân-ı dikkattir. ‘38’

Hâmisen: Cevabnâmenin telhis edilen ecvibe-i ahîresi hakkında sırasıyla mutâla'âtımız ber-vech-i atîdir:

1. “Ehâdîsin mücerred tasavvuf kitaplarında zikrolunmasıyla ehâdîs-i Nebî olduğuna hükmolunamaz” deniliyor. Bu pek doğru bir sözdür fakat, “ehâdîsin mücerred tasavvuf kitaplarında zikrolunmasıyla ehâdîs-i Nebî olmadığına hükmolunmaz” sözü de pek doğrudur. Hadîslerin temyîzi hususunun eimme-i hadîse âit olduğu müsellemdir. Lâkin eimme-i hadîsten hiçbiri, ekser tasavvuf kitaplarındaki hadislerin ekseri mevzudur, dememiştir, yegân yegân tetkik edilen nukûl-i muharrere arasında böyle bir nakle tesadüf edilemedi, o halde fikra-i ahîrade “tasavvuf ve ahlâk kitaplarında akvâl-i Nebi olmak üzere birçok ef'âl nâkıdîn-i hadîs tarafından kibâr-ı mutasavvifeye isnâd olunuyor. Bu kâ'idedir, asıldır” hükmü hangi nakle isnâd ediyor. Eğer maksad tasavvuf kitaplarında münderic olup nâkıdîn-i hadîs tarafından mevzu' oldukları beyân edilen ehâdîsin kütüb-i müteferrikadan bir araya cem'i suretiyle 'adeden bir kesret teşkil edeceğini beyân etmek ise böyle bir beyân ile öyle bir kâ'idenin aralarındaki farkın ehemmiyeti mukaddimede beyân edilmiş idi, tekrara hacet yoktur.

2. Son fikrada “mücerred bu kitapta bulunmakla sahîh olduğuna hükmolunmaz” deniliyor. Bu bizce de müsellemdir lâkin bu kâ'ideye ve mücerred bu kitapta bulunmakla sahîh olmadığına hükmolunmaz” kâ'idesini de 'ilâve ediyoruz. Dârü'l-Hikme Hey'et-i 'Aliyyesi’nin bu ikinci kâ'ideyi kabul edeceklerine kâni'iz demek olur ki ta'rifleri veçhile herhangi bir kitabın ihtiva ettiği ehâdîs eimme-i hadîsin rivayetlerine tevfikan tetkik edilip de ekserisinin sahîh veya gayr-i sahîh olduğu yakîn etmedikçe bu hususta hûd be hûd nefyen ve isbâtan bir hüküm vermek salâhiyyetimizin haricindedir. Eimme-i hadîsin rivayetlerine ‘vr. 39’ nazaran tasavvuf kitaplarında ehâdîs-İ mevzû'anın mevcûdiyyetini kabul ettiğimiz gibi, sahihe, hasene ve za'îfenin de mevcûdiyyetini müttefikan kabul ediyoruz. Fakat ekseriyet hangi cihettedir. Bunlardaki ehâdîs-i sahîha mı ekserdir, yahut ehâdîs-i mevzû'a mı? Eimme-i hadîs ekser tasavvuf kitaplarını yegân yegân tetkik ederek ve ehâdîs-i sahîha ve mevzû'anın kemmiyetlerini göstererek, bu kitaplardaki ehâdîsin ekseri mevzû'dur, akvâl-i Nebî değildir, demişler ise, bilâ tereddüt bir kâ'ide-i asüyye olarak kabul ederiz. Elbette aradığımız, sorduğumuz böyle bir nakildir. İstîzâh-ı sâbikada tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a yoktur diye bir iddi'âda bulunmuş olsa idik, nukûl-i muharrere pek müskit ve hilafını müsbit bir cevab-ı savâb olurdu. Fakat görülüyor ki ekseriyet da'vâsı bir delîl-i 'ilmîye iktiran edememiştir.

3. Sûfiyyenin keşf-i rical ile ehâdîs-i şerîfeyi rivayet ettiklerini bilemiyoruz. Ancak yirmi dördüncü ve yirmi beşinci rakamlarda tafsil edildiği üzere, eimme-i hadîsin za'îf gördüğü yahut Kitab ve Sünnet'e münâfî olmayıp da senedlerdeki ricalinden birinin bir 'illeti câriha ile mecruh olduğuna nazaran 'adem-i sübûtuna kail olduğu bazı ehâdîs-i şerîfeyi keşfen ve bizzat Rûhâniyyet-i Mukaddese-i Nebeviyye'den tashîh ve ahzeylediklerini eserlerinde yazıyorlar. Tasavvuf kitaplarında münderic ehâdîsin cümlesinin yahut ekserisinin bu kısmdan olduğu da iddi'â edilemez.

4-5. Ehâdîs-i mevkûfe ile Gazzâlî hakkındaki ntutâla'âtımızı tekrar eyleriz.

6. Tasavvuf kitaplarında ba'zı ehâdîs-i mevzû'anın bulunması bu kitaplardaki ekser ehâdîsin ehâdîs-i Nebî olmadığını istilzam etse idi, 'aynı illet siyer ‘vr. 40’ ve tefsir kitaplarında da mevcut bulunduğundan kitâb-ı mezkûrenin tasavvuf kitaplarına ilhâkiyle onları da kâ'ide-i mezkûre tasrih etmek îcâb edeceğine işaret olunmak üzere siyer ve tefsir kitaplarından bahsedilmişti.

7. Sufiyye ve mutasavvife ta'birleri arasında îzâhât-ı sâbika veçhile ıstılâhan fark olduğuna ve ba'zı cehele-i mutasavvifenin vâzi'în-i hadîs sınıfından bulunduğuna nazaran kâ'ide-i ma'lûmenin ba'zı mutasavvifenin âsârı hakkında olabilmesi ihtimâline binâ'en suâlimiz ona göre tertib olunmuş idi.

8. Tasavvuf kitaplarının ihtiva eylediği ekser ehâdîsin mevzu' olduğu kabul ediliyorsa ehâdîs-i mevzû'a üzerine mürtetteb âsârın esasen bir kıymet-i şer'iyyesi kalmayacağı cihetle böyle bir zehaba mahal kalmamak üzere Certde-i 'İlmiyye'de kâ'ide şeklinde muharrer bulunan cümle-i ma'lûmenin me'hazinin irâesi yahut tashîhi temennî edilmiş idi. Evet hadîs meydanları ancak eimme-i hadîsin cevelângâhlarıdır. O meydanlar mutasavvife gibi bizim de cevelângâhımız olmadığından kâ'ide-i mezkûreyi kabul edebilmek için eimme-i hadîsin asarından tashîh-i nakle lüzum görülmüş idi. Cevabnâmede muharrer nakiller îzâhât-ı sâbika veçhile iddi'ây-ı vâkı'îyi te'yîd edemediği cihetle naklen hilafı sabit oluncaya kadar kâ'idey-i mezkûreye 'İlm-i hadîsin ıstılâh-ı mahsûsu üzere hatây-ı İctihâdîden münba'is bir kâ'ide-i mevzû'a nazariyle bakmakta ma'zûr bulunduğumuzu arz eyleriz.

V'Allâhü aiemü bi's-savâb ve ileyhi'l-merci'u ve'l-me'âb.

Tedkîk-i Mesâhif ve Mü'ellefât-ı Şer'iyye Meclisi

13 Şa'bân 338/2 Mayıs 336 Mühr-i resmî.

E. Eş-Şerh Ve't-Tahül 'Ale'l-Cerh Ve't-Ta'dîl

İzmirli İsmail Hakkı, 'vr. 41'
Tetkîk-i Müellefât Hey'et-i 'Aliyyesi'nin tasavvuf ve ahiâk kitaplarındaki ehâdîs hakkında beyân ettiğimiz tafsil ve îzâh-ı cerh ve ta'dîl kastıyla kaleme aldığı risale mütâla'a güzâr-ı âcizi oldu. Risale tahlîl olununca görülür ki Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu kabul ediyor. Ta'dâd İ'tibâriyle nasîfina yakın derecede olduğunu bile inkâr etmiyor. Şerh ve îzâh ettiğimiz veçhile nâkıdîn-i hadîsin iliştikleri ehâdîsin çoğunun kibar, mutasavvife sözü olduğunu kabule muztarr oluyor. Zâten maksadımız bu iki şeyi isbât etmek olmakla ya'nî beyânları veçhile "'Şüphesiz tasavvuf ve ahlâk kitaplarında çok sayıda mevzu hadis vardır' esâsı olmakla Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi her ikisini de kabulde insaf gösteriyor. Hatta ba'zı mutusavvifenin hadîs vaz'ettiği, cehele-İ mutusavvifenin cehele-i müte'abbidînde dâhil olduğunu, beyân ettiğimiz[230] birtakım ehâdîs-i kudsiyye veya ehâdîs-i Nebeviyye'nin 'adenvi sübûtunu, "ehâdîs-i şerîfede ancak Ehl-i hadîsin sözü mesmû' olur" kavlimizi, hadîs meydanının mutasavvifenin cevelângâhları olmadığını, hadîslerin temyizi hususunun eimme-i hadîse âit bulunduğunu, me'haz olarak zikrettiğimiz on iki zâtı ve eserlerini tamamen kabul ediyor.
Artık başka bir diyecekleri kalmamış olmak lâzım gelir iken bu kere maksûd-u bi'z-zât olmayan mesâil-i tâliyyeye ta'arruz ederek cerh ve ta'dîle kalkışıyor. Bununla beraber birçok yerde zühule, tedlîse kapılıyor, İbn Cehdam hakkında, 'insanlar uykudadır/gaflettedir, ...' hadîsini tatbîk hususundaki nakillerde 'adetâ tağlît koyuluyor! Dihlevî'den naklettiğimiz kelâmı anlamadan zühul ettiğimizi ferah ve fahur beyân ediyor. Mazınne hakkında uzun uzadıya îzâhât veriyor, halbuki îzâhât aleyhine çıkıyor, kendi zühulünü îzâh ediyor. Abdal hakkında 'vr. 42' Müsned-i Ahmed'teki hadîs ile teberrüken istidlal ediyor. Halbuki bu hadîsin hadîs-i münker olduğu yine Müsned-i Ahmed'te zikrolunuyor.[231] İlk beyanâtımız -îzâh ve tafsîl olunmadan evvel- zihninde nasıl te's îr hâsıl etmiş ise henüz o te's îrden kurtulamayarak sıkıştıkça, cevaptan âciz kaldıkça zihinde tasarlanan o muhayyel kaide için delîl istiyor. "Ekseriyyet-i mecmû'a, ekser tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin hadîs-i Nebî olmadığına delâlet etmez, kâide-i usûliyyenın husulünü ve kabulünü îcâb eylemez, yoksa hakkında nakl-i sarîh göstermemiştir" diyor. "Nukûl-i muharrara o kaideyi isbât etmeyeceğinden bir kıymet-i istidlâliyyeyi hâiz değildir" sözü'nü' tekrar edip duruyor.
Bu risalede mea't-teessüf tetkik ve tahlîl mefkûd, fakat hatâ ve tağlît meşhurdur. İşte buna mebni âcizleri el-Cerh ve't-Ta'dîl'deki mevâddı şerh ve tahlîl ederek evvelki îzâh ve tafsili te'yîd ediyorum.

1. Meşârık Sahibi Ve Buhârî Şârihi Sâğânî

Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi İmâm Sâğânî hakkında bir şey demiyor.[232] Yalnız Abdüîhayy el-Leknevî'den naklen Sifrü's-se'âde sahibi, Mecdüddîn-i Fîrûzâbâdî gibi müteşeddid olduğunu beyân ediyor.[233] Tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzûanın kesreti kabul olunduktan sonra zannederim ki Sâğânî'nin müteşeddid olduğunu beyâna ihtiyaç hâsıl olmaz. Abdüîhayy el-Leknevî "Sâğânî bâb-ı cerhte müteşeddid, vad' ile hükümde mütesâhil" demek istiyor. Sâğâni müteşeddid olabilir, müşârün ileyhin münferiden vaz'ını iddi'â ettiği bir hadîs ile 'aleyhine istidlal olunmuş İse bu sözün yeri olabilir, yoksa beyhude külfettir. Maksadımız Meşârık sahibi, Buhârî şârihi olan Sâğânî gibi muhaddis ve fakîh ve lugavî bir zâtın sözünü nakildir. Ne nakle ne da'vâya i'tirâz olunmuyor. Yalnız müteşeddid deniyor, bu ise maksadımızı ihlâl etmez. 'vr. 43'

2. Hakîm-i Tirmizî

Sâğânî'nin, İbnü'l-Kayyim'in, İbn Ebû Cemre'nin Hakîm-i Tirmizî hakkındaki[234] sözlerine i'tirâz olunmuyor.[235] İbn Hacer'in Tirmizî'yi sena etmesi müşârün ileyhin o sözlerine münâfî değildir. Evet Hakîm-i Tirmizî e'imme-i a'lâmdan huffâz-ı İslâm'dandır. Zehebî Tezkiretü'l-huffaz'da onu zikrediyor. [236] Bu i'tibâr ile medh ve senaya lâyıktır. Ancak menâkîr ve mevzû'ât rivayet etmiş olması İ'tibâriyle hakkında söz söyleniyor, bu da doğrudur. Huffâzın menâkîr rivayeti nâkıdîn-i hadîs 'indinde sabittir. Nitekim Zehebî Tezkiretü'l-huffâz'da Ebû Zür'a er-Râzî tercümesinde şöyle diyor: "[237] 'Onun birçok eseri vardır. İçerisinde diğer hafızlar gibi, halini açıklamaksızın münker sözler rivayet eder. Bu hafızın kınandığı hususlardandır'. Vâkıdî hakkında da[238] 'Vâkıdî'nin gevşekliği, hadis konusunu iyi bümemesi ve zayıflığına rağmen İlim dağarcıklarından birisi olduğu hususunda icmâ vâkî olmuştur' diyor. Haccâc b. Ertât hakkında [239] 'İlim dağarcıklarından birisidir fakat, hadisi güvenilir değildir, aynı zamanda tedlîs yapardı', Ebû Bekir b. Ebû Dârim, el-Hâfizü'l-müsnid dediği Ahmed b. Muhammed hakkında "[240] 'Rafizî olarak nitelendirilmiş, hadis konusunda da itham edilmiştir' diyor. Hatta Mızânü'l-i'tidâl'de [241] 'yalancı Rafizî' sözünü îrâd etmekten bile çekinmiyor. Ebû 'Abdurrahmân Muhammed b. el-Hasan es-Sülemî'yi de huffâz meyânında ta'dâd etmekle beraber " [242]Hakâ'iku't-tefsîr'i yazmış ve içinde batıl uydurma ve yalanlara yer vermiştir. Allah'tan bağışlanma ve afiyet temennî ederiz. Hatîb dedi ki: Bana Ali b. Yûsf el-Kattân şöyle dedi: Sülemî sika/güvenilir değildir, sûfiler için hadîs uydurur idi' sözlerini de ityân ediyor. Nitekim bu mes'ele nakd-i rical fennine vâkıf olanlara hafi değildir.

3. İhyâü'l-'Ulûm Hadîsleri

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i Aliyyesi ehâdîs-i mevzû'a ve za'îfeyi velev ki az olsun i'tirâf ediyor. Sened makamında îrâd ettiği Ta'rifü'l-İhyâ sahibi de İhyâ'da ehâdîsin çoğu 'vr. 44' sahîh, hasen, za'îf ve birazının mevzu' olduğunu ikrar eyliyor. Bu halde Esne'l-metâlib'ın İhyâ'da birtakım ehâdîs-i mevzû'a vardır... ffiyâ'nm ehâdîsine i'timâd olunmaz'[243] sözü nasıl cerh olunur? Bu cerhin müte'allıkı da bir kelâm-ı muhayyel olsa gerektir. Evet[244] "'itimad edilmez' ile 'Asıl kaynaklarda yer almamaktadır' arasında fark vardır. Esne'l-metâlib 'Asıl kaynaklarda yer almamaktadır' demiyor. Fakat diğerleri onu da söylüyorlar. Nitekim Suyûtî Mîrfcâtü's-su'ûd'unda. İhya hakkında..[245] 'onun içerisinde asıl kaynaklarda yer almayan hadislerin bulunduğu kapalı değildir' diyor.
Zehabı: İhyâ'da çok mevzû'ât vardır diyor.[246] Yoksa mevzû'âtı sahîhinde, hasetlinden daha fazladır demiyor. Zehebî bu hususta münferid değildir. Dârekutnî, [247] Cevzekânî, İbn Nasır, İbnü'l-Cevzî, İbn Dıhye, İbnü'l-Cevzî,[248] Tartûşî, Mâzerî, İbnü's-Salâh hattâ Sübkî de Zehebî ile beraberdir.[249]
Kâle't-Tartûşî:[250]
[251]'Tabakâtü's-Sübkî'de geçtiği üzere, kitabını uydurmalar ile doldurdu. Sübkî şöyle demiştir: Mâzirî ihya'da bulunan hadislerin çoğunun uydurma (vâhî) olduğunu kaydetmiştir. Gazzâlî hadis ilminde derinliği olan bir kimse değildi. İhyâ'daki haber ve hadislerin büyük çoğunluğu kendisinden önceki sûfilerin ve fakîhlerin kitaplarında geçmektedir. Yine şöyle demiştir: Şeyh Takiyüddîn İbnü's-Salâh'ın Gazzâlî hakkında bazı sözleri vardır ki bunu kabul etmiyoruz' Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi Sübkî'nin İhyâ'da esânîdini bulamadığı ehâdîsin otuz altı sahîfe teşkil ettiğini kabul ediyor. Artık İhyâ'daki ehâdîs Hey'et-i 'Aliyye'nin beyânı veçhile kemiyyet i'tibâriyle çok olmaz mı?
Filvaki' âsâr-i müselseley-i müdevveneye 'ıttıla' lâzımdır. Aksi halde yüzde yüz hatâ vardır. Evvelce mevzu' olanların bilâhere gayr-i mevzu' veya gayr-i mevzu' olanların bilâhere mevzu' olduğu tahakkuk eder. Ta'kîbât-ı mütevâliye ihata 'vr. 45' olunmadan, muhaddisî-nin son sözü görülmeden hükmedivermek hatâdan salim olmaz, şâyân-ı kabul olmaz, da'vâsı gayet doğrudur. Bir de tamamıyla buna ri'âyet ederek İbn Ayderûs'dan sonra gelen Muhammed Hut'un sözüne bakarak, bu kere de daha sonra gelen Ebû'l-Me'âlî es-Selâmî eş-Şâfî'î'nin Gâyetü'l-emâni'deki sözlerini ilâve edelim:[252]
'Hiç şüphesiz İhyâ, mevzu hadisler ihtiva etmektedir. Yine şöyle demiştir: Zebîdî bu ilmin ehlinden ve bu sahanın ricalinden değildir. O lügat ve bazı Arabça ilimleri konusunda bir miktar malumatı bulunan bir kimsedir. Onun gibisinin cerh ve ta'îl konusundaki sözü dikkate alınacak değerde değildir'.
Gazzâlî birçok fukahâ ve mütekellimîn ve süfiyye gibi bidayette rivayet ve hıfz-ı hadîs ile meşgul değil idi. Âhir-i ömründe buna i'tinâ etmiş ise de ömrü müsait olmamış idi. Hiçbir vakit bile bile mevzu' hadîsi zikretmez. Ancak müellifine hüsn-i zan ettiği kitaptan nakleder. İhya'daki ahbâr ve âsâr-ı za'îfe ve münkere ve mevzû'anın mu'zamı erbâb-ı tetkikin beyânı veçhile Kûtü'l-kulûb'tân nakledilmiştir.[253] İbn Teymiyye'nin tetkiki veçhile İbn 'Abdilber'in ilmin ve ulemânın fazlı hakkındaki kitabından,[254] İbn Hazm'ın Kitâbü'z-Zikr'ınden naklettikleri mebâhis hakkındaki ehâdîsi ceyyiddir.
Biz bununla beraber her iki tarafın sözlerine bakıp delilin kuvveti i'tibâriyle hükmetmenin lâzım olduğunu da unutmadık. Zehebî'nin ve şâir Ehl-i hadîsin bu babdaki tetkiklerini cerh edecek başka bir söz var ise ona müntazırız.
İbnü's-Salâh'ın toplayan kimse aşırı gitmiştir' kavli[255] doğrudur, delilsiz hükmolunanlar hakkındadır. Öyle hâtır-ı 'âcîzîye hutur ediyor ki Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Alliyesi İbnü's-Salâh'ın, Gazzâlî'nin kitapları hakkındaki intikâdâtını[256] bilmiş olsaydı bu mevzû'da 's. 46' sözünü sened makamında zikretmez idi, taharrîsiz, tetebbu'suz söz söylemek mahzurdan salim olmaz.

4. Abdal Hadîsleri

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi Zehebî'nin kutb, evtâd hadîsleri hakkındaki 'bâtıl' sözünü, Sehâvî'nin abdal hadîsleri[257] hakkında "'zayıf" sözünü cây-ı te'emmül görüyor. Cerh makamında İbn Hacer'in Fetâvâyı hadîsiyye'sine müracaat ediyor.[258] Müsned-i Ahmed'de 'Ubâde b. es-Sâmit rivayeti ile tahrîc edilen[259] hadîsi hasen zannederek teberrüken onunla istidlal ediyor.
Bu bâbta Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'ni tenvir edelim:
Evvelâ İbn Hacer-i Heytemî Fetâvâyı hadisiyye'de ricâl-i gayb faslında Yâfi'i'nin sözünü naklediyor. Yâfi'i[260] hadîsini zikrediyor. Sonra yine Yâfi'î sözlerini hikâye ediyor. Yâfi'î hadîsi hakkında "'Şayet sahihse, onun zikrettiği hadiste gizli faydalar vardır' diyerek birtakım fevâid dermeyân ediyor.[261] Biraz sonra"[262] 'Hiç şüphesiz ki onu

güvenilir hadis hafızlarından herhangi birinin kaydettiğini görmedim, fakat ondaki birçok hususu te'yid eden çok sayıda hadis gördüm' diyerek[263] Ebû Nua'ym'ın Hilye'sinden, İmâm Ahmed'in Müsned'inden, Taberânî'den, İbn 'Asâkir'den, el-Hallâl'ın[264] Kerâmâtü'l-evliyâ'sından, Deylemî'den, Hâkim'den İbn Ebî'd-Dünyâ'dan,[265] İbn Hibbân'dan, Beyhakî'den, İbn 'Adî'den, Tirmizîy-i Hakîm'den rivayet edildiğini yazıyor. En sonra " 'Bu ümmet için ba's edilir, ...' [266]," [267]'Bir grub olmaya devam eder, ...' hadîs-i sahihlerinden istinbât ediyor. Zeyn b. Harun'dan abdâlin ehl-i tim olduğunu, İmâm Ahmed'ten abdalın Ehl-i hadîs olduğunu naklediyor fakat hiçbiri hakkında sahîh veya hasen demiyor. Yâfi'î hadîsi hakkında (Şayet sahih ise) 'vr. 47' demekle kat'î olarak hadîsin sıhhatine de kail olmuyor. [268] Bu halde İbn Hacer-i Heytemî'nin Fetâvâyı hadîsiyye'sindeki nakli bize cevap olamaz. Keza abdal hakkında zayıf bile olsun hiçbir hadîs vârid olmamıştır, gibi bir da'vâda bulunmuş olmasaydık bu nakil ancak o da'vâda bulunmuş olmasaydık bu nakil ancak o vakit bize cevap olabilir idi. Halbuki öyle bir iddi'âda bulunmadık.

Saniyen: Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin teberrüken makâm-ı istidlalde Müsned-i Ahmed'ten 'Ubâde b. es-Sâmit rivayeti ile hadîs-i hasen olarak zikrettiği[269] 'Bu ümmet içerisinde, İbrahim Halîlü'r-rahmân gibi otuz abdal vardır, bunlardan birisi ölünce Allah yerine bir başkasını değiştirir' hadîsini bir kere gözden geçirelim:

[270]'Abdullah, babası, Abdülvehhâb b. Atâ', Hasan b. Zekvân, Abdülvâhid b. Kays, Ubâde b. es-Sâmit tariki ile Peygamber SallA'llâhü Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini nakletmiştik Bu ümmet içerisinde, İbrahim Halîlü'r-rahmân gibi otuz abdal vardır, bunlardan birisi ölünce Allah yerine bir başkasını değiştirir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun, babam dedi ki Abdülvehhâb hadîsine dair bunun dışında söz/rivayet de vardır. O münkerdir. bununla Hasan b. Zekvân hadisini kastetmiştir'.

Erbabına ma'lûm olduğu üzere râvisi za'îf olmadıkça hadîs münker olmaz.[271] İmâm Ahmed b. Hanbel. Hasan b. Zekvân[272] hakkında Keşfü'l-ahvâl'de beyân olunduğu veçhile 'bâtıl hadisler' diyor.[273] 'Ukaylî 'Ondan acâib şeyler rivayet ederdi', Ebû Dâvud " 'Kaderiyye'den idi', İbn 'Adî" 'başkasının rivayet etmediği hadisler rivayet etti' diyorlar.[274] Hasan b. Zekvân'ı, İmâm Ahmed'ten başka İbn Ma'în, İbnü'l-Medînî, Ebû Hatim de tad'îf ediyorlar.[275] İbn-i Hacer-i 'Askalânî 'vr. 48"sadûk/güvenilir olmakla birlikte zaman zaman hata eder, Kaderiyye'den olmakla itham edilmiştir, tedlis yapardı' diyor. Üçüncü mertebedeki müdellisîn meyânında zikrediyor: Zehebî'nin Hasan b. Zekvân hakkında "'hadisi sâlihtir' demesi,[276] İbn Hibbân'ın onu sikât meyânında zikretmesi tedlîsine münâfî değildir.[277]

İbn Hacer-i Askalânî müdellisînin mertebe-i sâlisesini şöyle ta'rîf ediyor:[278]'İmamlar, çok tedlis yapan kimselerin hadislerini, semâ'i açıkça ifade etmedikçe delil olarak kabul etmemişlerdir. Onların bir kısmı mutlak olarak hadislerini reddetmiş, bir kısmı da kabul etmiştir' Abdülvehhâb b. 'Atâ' hakkında da çok söylenmiştir. Buhârî [279] 'Onların nazarında güvenilir değildir' diyor. İbn Hacer onun hakkında 'güvenilirdir' demekle beraber, Sehâvî şöyle demiştir: Sevr el-Hımsî'den ve başkalarından münker hadisleri tedlis yaparak naklederdi' sözünü de ilâve ediyor. Hasan b. Zekvân gibi onu da üçüncü mertebedeki müdellisîn meyânında sayıyor. [280] Hasan b. Zekvân hadîsi mu'an'andır. Kale İbnü's-Salâh: "

[281]'Doğru olan, ve uygulanagelen tatbikata göre, mu'an'an sened muttasıl sened gibidir. Cumhur, hadis İmamları ve diğerleri bu görüşü benimsemiştir. Şöyle demiştir: Bu, an'anenin kendilerine nisbet edildiği kişi ile râvînin karşılaşmış olması ve tedlîs ithamından kurtulmuş olması şartı, iledir'.

Binâ'en'aleyh Hasan b. Zekvân hadîsini Müsned-i Ahmed'te görüldüğü veçhile mu'an'an,[282] İmâm Ahmed'in oğlu Abdullah'ın tasrîhi veçhile münker olmakla ehl-i ilim 'indinde şâyân-ı ihticâc ve istidlal olamaz.[283] Sûfiyye 'indinde de şâyân-ı teberrük olmamak gerektir.[284] İşte Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin teberrükte've istidlâlen zikrettiği hadîs-i hasen! Ne a'lâ tetebbu'! ne güzel def!

Ma'raz-ı istidlalde husûsan Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'ye karşı ilzam mevkiinde 'vr. 49' Müsned-i Ahmed'ten böyle bir hadîs-i münker ile istidlal"[285] '... namaz kılanlara yazıklar olsun' nazm-i celîli ile istidlali andırıyor. Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi dördüncü bendde Dârü'l-Hikme'ye karşı kavlen beyân eylediği vesâyâyı beşinci bendde fi'ılen nakzediyor. Muhaddisînin silsile-i beyânına 'atf-ı ehemmiyet etmiyor. Müte'ahhirîn'den Muhammed Hut'un Esne'l-metâlib'[286] 'Bunu Ahmed, Ubâde b. es-Sâmit'ten rivayet etmiştir. Onun sonu zayıf olan bir rivayeti vardır' dediğini görüyor:

'Ey! Başkasına öğreticilik yapan adam, kendine de öğretmen gerekmez mi?'

Teberrüken istidlal ettikleri hadîs-i haseni acaba matbu' Fetâvâyı hadîsiyye'nın kenarında görmüş olmasınlar. Filvaki' kenarında "[287] 'Bu hasendir. Onun Hilye'de bulunan İbn Mes'ûd hadisinden şahidi vardır' deniyor. Fakat bir kerecik olsun tetkik etmek yok mu? Müsned-i Ahmed'm tasrihine karşı Zerkeşî'nin hadîs-i hasen demesinin mahmeli[288] bulunamaz mı? Buralarını düşünmek yok mu?

Bir defa Hilye'deki bu İbn Mes'ûd hadîsi de şâyân-ı temessük ve istidlal değildir.

(Ebû Nu'aym):[289] (Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan, Muhammed es-Sırr el-Yüsrî, Kays b. İbrahim b. Kays es-Sâmirî, Abdürrahîm b. Yahya el-Âdemî, Osman b. 'İmâra, Mutallib b. imrân, Süfyân es-Sevrî, Mansûr, İbrahim, Esved tarîki ile Abdullah'tan merfû olarak şöyle nakletmiştir: Allah'ın halk içerisinde üç yüz kulu vardır ve onların kalpleri Âdem'in kalbi üzerindedir. Yine Allah'ın halk içerisinde kırk kulu vardır ve kalpleri Musa'nın kalbi üzerindedir. ... Onlardan birisi ölünce üç yüz kişiden birisi ile onun yerini değiştirir. ...hadîs) Muhammed el-Kantarî ile Kays b. İbrahim mecâhîldir, kemâ kale İbnü'l-Cevzî ve ekarrahû's-Suyûtî.[290] •Osman b. 'imâra hakkında Keşfü'l-usûl 'Abdal hadisini uydurmakla itham edilmiştir' diyor. Zehebî ile İbn Hacer-i 'Askalânî bu hadîs hakkında" 'yalandır' diyorlar. Zehebî, 'Osman b. 'imâra tercümesinde [291] 'Bu iftirayı uyduran kimseyi Allah kahretsin', Abdürrahîm b. Yahya el-Âdemî'nin tercümesinde, "[292]'Osman b. İmâre'den abdal konusunda bir hadis rivayet etmiş ve onu bu rivayet sebebiyle tenkid etmiştir' diyor. Bu hadîsi Taberânî de İbn 'Asâkir de tahrîc etmiştir.[293] İşte hadîs-i hasen! İşte şahidi!

İbn Hacer-i Heytemî'nin te'yîd makamında zikrettiği, Suyûtî'nin şevâhid olarak ityân ettiği ehâdîs ve ahbârdan numune olmak üzere bir kısmını da Ehli hadîsin eserlerine iftira ile intikâd edelim:

A- (Ebû Nu'aym):[294]'Süleyman b. Ahmed'in Muhammed el-Harrâr et-Taberânî, Sa'îd b. Ebû Zeydûn, Abdullâh b. Hârûn es-Sûrî, Evzâ'î, Zührî tarîki ile İbn Ömer'den naklettiğine göre Allah Rasûlü Sall'allâhü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: Her asırda ümmetimin en hayırlıları beş yüz kişidir. Abdal kırktır. Ne beş yüz azaltılır ne de abdal azaltılır. Ne zaman onlardan birisi ölüşe Allah onu değiştirir ... el-hadîs'. Bu hadîsi Taberânî de tahrîc etmiştir.[295] Süleyman b. Ahmed odur.

Abdullah b. Hârûn hakkında Zehebî, İbn Hacer-i 'Askalânî " [296] 'Evzâ'î'den, bilinmemektedir, abdâl'in ahlâkına dair bu haber uydurmadır' diyorlar.

B- (İbn Hibbân):[297] (Muhammed b. el-Müseyyeb, Abdurrahmân b. Merzûk, Abdülvehhâb b. 'Atâ' el-Haffâf, Muhammed b. Ömer, Ebû Seleme tarîki İle menfû olarak Ebû Hureyre'den şu sözü nakletmiştik Yeryüzü asla otuz kişi bulunmaksızın olmaz ... el-hadîs) 'vr. 51' İbn Merzûk hakkında İbn Hibbân " 'Hadis uydururdu. Eleştiri amacı dışında onun zikredilmesi doğru değildir. Muhammed b. el-Müseyyeb bize anlattı: ... vd. Bu yalandır' diyor. Zehebî ile İbn Hacer-i 'Askalânî de böylece nakl ediyorlar.[298]

'Abdülvehhâb ânifen beyân olunduğu veçhile üçüncü mertebedeki rnüdellisînden olup mu'an'an olarak rivayet ettiği hadîs şâyân-ı ihticâc değildir.

C- (İbn 'Adî): "[299] 'Muhammed b. Zübeyr el-Fazlî el-Eylî, Ömer b. Yahya el-Eylî, 'Atâ1 b. Yezîd tarîki ile Enes'ten merfû olarak şu sözü nakletmiştik Abdal kırktır, yirmi ikisi Şam'dadır. ...el-hadîs'. 'Alâ' b. Zeyd hakkında İbnü'l-Medînî"'Hadis uydurur idi', Ebû Hatim ve Dârekutnî 'Hadisi terk edilmiştir', İbn Hibbân "'Enes'ten mevzuat ihtiva eden bir nüsha rivayet etti' diyorlar.[300] Zehebî de bu hadîs hakkında 'bâtıl' der.[301]

D- (el-Hallâl) [302]'Ebû Bekr b. Şâzân, Ömer b. Muhammed es-Sâbûnî, İbrahim el-Velîd, Ebû Ömer en-Nîrânî, Ebû Seleme el-Horosânî, 'Atâ' tarîki ile Enes'ten merfû olarak şu hadisi nakleder: Abdal kırktır'. Bu hadîsi Deyiemî de Müsned-i Firdevs'te tahrîc etmiştir.[303] Bu senedde de mecâhîl vardır. Kemâ kale İbnü'l-Cevzî ve ekarrahû's-Suyûtî. Münâvî de şöyle diyor:[304] 'zayıf bir isnâd ile, hatta uydurma olduğu da söylenmiştir'.

E- (Müsned-i Ahmed):[305] 'Abdullah, babası, Abdüssamed ve Hırâmî el-Ma'nî, Hişâm, Katâde, Ebû'l-Halîl, bir arkadaşı tarîki ile Ümmü Seleme'den naklettiğine göre Rasûlüllâh Sall'Allâhü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: Bir halîfenin ölümünü müteakib ihtilâf çıkar ve bir kişi Medîne'den Mekke'ye doğru kaçmaya Haşlar. ,.. İnsanlar bunu görünce, Şam'ın abdalları ve Irak'ın kutluları ona gelir ve biatta bulunurlar. ... el-hadîs'.

Katâde[306] Kütüb-i sitte ricâlindendir, hafızdır fakat kaderidir, onun hakkında Zehebî " 'Bu kötü inanca rağmen, hiçbir kimse onun hadisi ile ihticâc etmekten geri kalmamıştır' diyor.[307] Katâde böyle olmakla beraber tedlîs ile meşhurduk. İbn Hacer-i 'Askalânî'nin beyânı veçhile üçüncü derecede müdellistir.[308] Hadîsi mu'an'an olmakla şâyân-ı ihticâc değildir. Hişâm da kader ile itham olunmuştur. Ebû'l-Halîl Salih b. Ebû Meryem olup Nesâî ve İbn Ma'în tarafından tevsik olunmuş ise de İbn 'Abdilber onun hakkında 'delil olarak alınamaz' demiştir.[309] Kemâ fi Takribi't-Tehzîb, Ebû Hâlid'e, Ebû Halîl Muda"af olur.[310]

Kütüb-i sitte'de abdal hadîsleri tahrîc olunmamış, ancak Müsned-i Ahmed'teki bu hadîs Ebû Dâvud tarafından tahrîc olunmuştur.[311] Onun senedinde de Hişâm, Katâde, Ebû Halîl (Salih b. Ebî Meryem), Sahibin lehû ("Abdullah b. Haris b. Nevfel) vardır. Katâde'nin rivayeti Müsned-i Ahmed'te olduğu gibi mu'an'andır. Fazla olarak rivayeti meyânında bir de Hişâm'ın oğlu Mu'âz vardır ki o da kaderidir. Humeydî onun hakkında 'Bu Kaderiyyeci kişiden hadis almayınız' diyor. [312] Ebû Dâvud başka iki tarîk daha zikrediyor ise de bu tarîkler o tarîkten daha kavî değildir. Nitekim nihâyetinde 'Mu'âz hadîsi daha eksiksizdir' diyor[313] Hâkim, Ebû Davud'un hadîsini Müstedrek'te tashîh ediyor ise de[314] Hâkim'in tashihine i'tibâr yoktur, tesâhülü meşhurdur, 'vr. 53'

F- (el-Hâkim fi'l-Künâ): Hâkim'in 'Atâ' b. Ebî Rabâh'tan mürsel olarak zikrettiği " 'Abdal mevâlî/Arab olmayan kimselerdendir. ... el-hadîs' hadîsi de[315] Münâvî'nin tetkiki veçhile hadîs-i münkerdir. el-Câmi'u's-sağîr'de de 'zayıf' remziyle da'fına işaret olunmuştur.[316]

G- (İbn Ebî'd-Dünyâ fi Kitabi'l-Evliya'): İbn Ebî'd-Dünyâ'nın Bekr b. Huneys'ten mürsel olarak rivayet ettiği 'Ümmetimin abdallarının alâmeti, onların eşyaya hiçbir surette lanet etmemeleridir' hadîsinin isnadı vâhîdir:[317] Kemâ fi'1-Münâvî. el-Câmi'u's-sağîr'de de 'zayıf' remziyle da'fına işaret olunmuştur.[318]

H- (Hakîm-i Tirmizî ile Ebû Nu'aym): Hakîm-i Tirmizî ile Ebû Nu'aym'ın tahrîc ettikleri[319] 'Ümmetimin her asrında sâbikûn vardır' hadîsi de Suyûtî'nin. Münâvî'nin beyânları veçhile za'îftir.[320]

I- (Ebû Nu'aym): Ebû Nua'ym'ın Hilye'de tahrîc ettiği [321] 'Ümmetimin her asrında sâbikûn vardır' hadîsi de Suyûtî ile Münâvî'nin beyânları veçhile za'îftir.[322]

İ- (Müsned-i Ahmed):[323] 'Abdullah, babası, Ebû'l-Muğîra, Safvân b. Ömer, tariki ile Şureyh b.'Ubeyd'in anlattığına göre Ali b. Ebû Tâlib'in yanında o İrak'ta iken Şam halkı hakkında ileri-geri konuşuldu ve ona Ey mü'minlerin emîri onlara lanet et, dediler. O da, hayır, şüphesiz ki ben Rasûlüllâh Sal-l'allâhü Aleyhi ve Sellem'i şöyle buyururken işittim: Abdal Şam'da bulunur. Onlar kırk kişidir. ... el-hadîs'.

Ebû'l-Muğîra 'Abdülkuddûs b Haccâc hakkında söylenmişlerdir. Onu tevsik edenler bulunduğu gibi hakkında 'yalancıdır, hadis uydurur' diyenler de vardır, kemâ fi Keşfi'l-

ahvâl[324] Şureyh b. 'Ubeyd hakkında İbn Hacer ‘üğüncü tabakadan sikadır, mürsel olarak çokça rivayet eder’ diyor, [325] Bu hadîse hadîs-i Şâmî deniyor. Çünkü Ahmed b. Hanbel’in rivayet ettiği râvîlerin üçüde Humuslu'dur. Bu hadîs-i Sami’nin Hz. 'Ali'den isnadı munkatı'dır, kemâ fi Gâyeti'l-emânî[326] Keza Mişkatü'l-Mesâbih sahibi hadîs-i Şâmîyi üçüncü fasılda Şureyh b. 'Ubeyd'e izafe ederek zikrediyor. Üçüncü faslı da şöyle ta'rîf ediyor: “

(Babın manasını içine alan hususlar) demek, babın açıldığı ancak Begavî’nin zikretmediği (uygun ilavelerden) Mişkât sahibinin eklediği ziyâdeler (şarta riayet etmek kaydı ile) sahabe ve tabiînden olan râvilere nisbet etme şeklindeki hadisin ilaveleri türünden (her ne kadar selefe ait olsa da) sahabeye (ve halefe) tabiîne’. Görülüyor ki Müsned-i Ahmed, Ebû Nu'aym, Taberânî, Hâkim, Deylemî, İbn Hibbân, İbn 'Asâkir, İbn 'Adî, el-Hallâl. İbn Ebi'd-Dünyâ, Hakîm-i Tirmizî hadisleri za'îftir.

-Me'amâfîh munkati'u'l-isnâd olan bu hadîs diğerlerine nisbetle daha kavîdir. Nitekim İbnü's-Salâh şöyle diyor:

[327]‘Abdal hakkında bize nakledilenlerin en sağlamı, Ali’nin abdâlin Şam'da olduğuna dair sözüdür. Bazı tarikat şeyhlerinin zikrettiği evtâd, nücebâ ve nukebâya gelince, bunlar sabit değildir’. Şemseddîn es-Sehâvî de “Hallâl’in, Taberânî’nin, İbn 'Adî’nin, Ahtned’in, ‘vr. 55’

Ebû Nua'ym'ın, Harâitî’nin, Hâkim’in, Beyhakî’nin, Hatîb’in hadislerini zikrettikten sonra “ ‘Bahsi geçenlerin en iyisi/haseni Ahmed’in rivayet ettiği Şureyh b. 'Ubeyd hadisidir’ diyor.[328] Şurası unutulmasın ki ‘en iyisi/haseni’ lafzı hadîsin hasen olduğuna delâlet etmez. Nitekim Suyûtî şöyle diyor:[329] ‘Hadis ehli der ki: Bu konuda gelen rivayetlerin en en sahihi budur. Sözü edilen rivayet zayıf bile olsa böyle söylenir. Bundan maksatları en tercihe şayan olan, zayıflığı en az olan rivayet demektir’.

Sâlisen: Suyûtî haber-i abdal sahîhdir diyor. Şâhid hakkında birçok tarîkler zikrediyor ki hemen hepsini Sehâvî ile Heytemî zikretmiştir. Heytemî sened-i hasen ile rivayet olunmuştur demiyor fakat Suyûtî, Zerkeşî gibi Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi’nin teberrüken istidlal ettiği 'Ubâde b. es-Sâmit hadîsine[330] sened-i hasen ile rivayet olunmuştur diyor.[331] Suyûtî’nin tesâhülü meşhurdur. Nitekim Ebü't-Tayyib el-Kannûd Ebcedü'l-'ulûm'unda Suyûtî’nin Cem'u'l-cevâmi'i hakkında;[332] ‘Cem'u'l-cevâmi'de Kütüb-i sitte'yı, on müsnedi ve diğer eserleri bir araya topladı. Şu kadar var ki o, içerisinde zayıf hatta mevzu hadisleri eserine almakta bir sakınca görmedi’ diyor. Tahzîru'l-müslimîn'de ‘Suyûtî’nin el-Câmi'u's-sağîr adlı kitabında çok sayıda mevzu hadis vardır, kendisi de mevzuata dair eserinde bunlara dikkat çekmiş ve onları zikretmiştir’ diyor. Kale fi Gayeti't-emânî:

[333]‘Câmi'u's-sağîr'de, kendisinin et-Le'âli'l-masnû'a'sında açıkça mevzû/uydurma olduğunu ifade ettiği çok sayıda hadis vardır.’

Zerkeşî’nin hasen demesi de ya tesâhüle mahmuldür ‘vr. 56’ veya başka bir ıstılaha mebnîdir. İbn 'Abdilber Kitâbü'l-İlminde Mu'âz b. Cebel hadîsini merfü'an zikrettikten sonra ‘bu cidden hasen bir hadistir’ diyor. [334] Halbuki isnadı kavî olmadığından hasen ile hasen ligayrihî kastolunmuştur. Yoksa hasen ıstılahı maksûd değildir, kemâ fi Tedribi'r-râv'ı[335] Tirmizî hasen garîb, hasen sahîh ıstılâhâtını isti'mâl ediyor. Beğavî’nin ehâdîs-i sünene hasen demesi, Hâkim’in Câmi'-i Tirmizî'ye, Ebû Tâhir es-Silefî’nin kütüb-i hamseye, İbn Mâce'den mâ'adâsma sahîh demesi de bütün ıstılaha mahmuldür. Nevevî’nin beyânı veçhile Sünen'de sahîh vardır, hasen de vardır, za'îf de vardır; münker de vardır.[336] Keza İbn Huzeyme ile İbn Hibbân'ın tashîhleri hasen, Tirmizî’nin garîb dediği de za'îfdir.[337] Binâ'en'aleyh, Zerkeşî’nin ayrı bir ıstılaha mebnî ezcümle Müsned-i Ahmed' te bulunmasına mebnî hadîs-i hasen demesi pek ziyâde muhtemeldir. Suyûtî’nin de Zerkeşî gibi, ıstılaha hamletmesi İhtimâlden vareste değildir, kâle's-Suyûtî fi Cem'i'l-Cevâm[338] ‘Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde bulunan hadislerin tamamı makbuldür’. Elhâsıl muhakkık-i şehîr İbn Teymiyye Minhâcü's-sünne'de şöyle hulâsa ediyor:

[339]‘Bu lafızların hepsi, yani gavs, kutb, evtâd, nücebâ ve diğer lafızları hiçbir kimse, ne Peygamber Sall'Allâhü Aleyhi ve Sellem ne de sahabeden, bunlar hakkında bir şey söylediğine dair bilinen/ma'ruf bir senedle nakilde bulunmamıştır’.

Abdal hakkındaki ehâdîsin meşhur olması da'fina münâfî değildir, ‘vr. 57’ Za'îf meşhur da olabilir, kemâ fi Zaferü'l-emânî.[340]

Bu babda sûfiyye ıstılâhâtma, akvâline de bir şey denmez. Lâ müşâhate fi'1-ıstılâh.

Râbi'an: Müsned-i Ahmed hakkında bir de Ehl-i hadîsin sözlerini dinleyelim:

A- ‘Ali el-Kârî Şerhu Mişkât'ta şöyle diyor:[341] ‘Doğru olan, bu konuda çok sayıda zayıf hadisin bulunduğudur. Bunların bir kısmı diğer rivayetden daha zayıftır’.

B- İbnü's-Salâh diyor ki, Müsned-i Ahmed ve Müsned-i îshâk b. Râ-hûye ve Müsned-i Ebi Dâvud et-Teyâlısı vesâirenin 'âdeti, hadîs şâyân-ı ihticâc olmasıyla bununla mukayyed olmaksızın her müsnedde her sahâbînin rivayet ettiği hadîsi tahrîc etmektir.[342] Senedlerin vech-i te'ahhuru budur. Velev ki müellifler celâlet-i kadrleri i'tibarlariyle eceli olsunlar.[343]

C- İbn Teymiyye, İmâm Ahmed ve İshâk ve sairlerinin ehâdîs-i za'îfe rivayet ettiklerini beyân ediyor; Müsned-i Ahmed hakkında şöyle diyor: “‘İmâm Ahmed’in Müsned'te rivayet ettiği her hadîs onun ‘indinde hüccet değildir. İmâm Ahmed ehl-i 'ilmin rivayet ettiğini rivayet eder. Müsned'te kendi ‘indinde kizb ile ma'rûf olan kimseden rivayet etmemeyi şart etmiştir, ‘vr. 58’ velev ki za'îf buluna. İmâm-ı Ahmed’in Müsned’indeki şartı Ebû Davud'un Sünen'mdek'ı şartı gibidir. Bundan başka gerek oğlunun gerek Katî'î’nin ziyâdâtı vardır. Katî'î’nin ziyâdâtında mevzu' birçok ehâdîs vardır. Bu câhil (İbnü'l-Mutahhar) onu Ahmed’in rivâyâtından zu'mediyor, Ahmed onu Müsned'de rivayet etmiştir zannediyor, Katî'î’nin rivâyâtında mevzû'ât-ı kabîha vardır.”[344]

D- Zehebî, Siyer-i Nübelâ'da Müsned-i Ahmed hakkında şöyle diyor:[345] ‘Onda, nakli hoş olmayan, cem'i gerekmeyen bir kısım zayıf hadisler vardır. Yine onda nisbeten az bir miktar mevzu hadis fardır ancak bunlar denizden bir damîa gibidir’.

E- ‘Irâkî gibi ba'zı zevat Müsned-İ Ahmed'de oğlunun ziyâdâtmda da ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu İddi'â ediyorlar.[346]

Hâmisen: Sünen'de ânifen beyân olunduğu veçhile ehâdîs-i za'îfe vardır. Suyûtî’nin beyânına göre Ebû Dâvud bahsettiği bir hususta başka bir hadîs bulamazsa isnâd-ı za'îfi tahrîc ediyor.[347] Çünkü nazarında isnâd-ı za'îf ra'y-i ricalden daha kavîdir. İmâm-ı Ahmed’in mezhebi de böyledir.

İbn Mâce'de mevzu' bile vardır. Nitekim Ebû Nasır 'Abdürrahîm b. 'Abdülhakk böylece tasrîh etmiştir. [348] Tirmizî'de Maslûb ve Kelbî gibi birtakım kezzâbînîn hadisleri tahrîc olunmuştur, kemâ fi'z-Zehebî.[349]

Nesâî'de terki mücme'un 'aleyh olmayan zaviyeden tahrîc ediyor, kemâ fi et-Tedrib.[350] ‘vr. 59’

Şurasını da 'arz edeyim ki za'îf, şurût-u sıhhati zahir olmamış demektir.[351] Yoksa nefsü'l-emirde kâzib demek değildir. Mevzu' kizb, ihtilâkı isbâttır. “ ‘Sahih değildir’ 'adem-i sübûtu ihtiyardır. ‘Adem-i sübûttan vaz' lâzım gelmez. Za'îf de mevzû'a dâhil olabilir. Çünkü şerr-i za'îf mevzû'dur diyorlar. Sabit sahîha da za'îfe de şâmildir.

Hey'et-i ‘Aliyye’nin dördüncü sıradaki vesâyâsına karşı aflarına mağrûran biz de burada şöyle vasâyâda bulunacağız:

Esânîd-i hadîsi tedkîk etmeksizin hadîsin altına üstüne bakmaksızın başka bir tarafta görülen hadîsi aslı ile tatbîk eylemeksizin taklîd ile hemen istidlale kıyam etmek ‘Körü körüne bir iş yapmak, rasgele hareket etmek’ kabilinden olacağına şüphe olunmasın. Istılâhât-ı hadîs bilinsin, müdevvenâtı hakkında Ehl-i hadîsin sözleri öğrenilsin; Sünen'deki her hadîsin muhteccün bih olmadığı, Kütüb-i sitte veya seb'anın mâ'adâsındaki her hadîsin gayr-i muhteccün bih bulunmadığı nazardan dür tutulmasın.

‘Zan ile veya temenni ile iş olmaz’.

5. Ebû Nua'ym-i İsbehânî Ve Mazınne Mes'elesi

Zehebî, Ebû Nu'aym hakkında ruvât-i sikât risalesinde “‘Bana göre onun kusuru, bâtıl sözleri rivayet etmesidir’, Mizânü'l-i'tidâlinde “[352] ‘Meşhur kimselerden birisidir, sadûktur, delilsiz olarak tenkid edilmiştir’ diyor. Evvelce beyân edilen yeni veçhile bu iki sözü arasında münâfât yoktur, fakat Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi Mizânü'l-i'tidâlin sözlerinden te'âmî ediyor:”

[353]‘Hatîb şöyle dedi: Ebû Nu'aym’in gevşeklik gösterdiği bazı hususlar gördüm. Bunlardan birisi onun açıklamaksızın icazet için ahberanâ lafzını kullanmasıdır. Ben de derim ki, bu Ebû Nu'aym’in ve başkalarının benimsediği görüşü olup, tedlîsin bir çeşididir’. Zehebî, Ebû Nua'ym'ı bu sözü ile bir nev'i müdellîs gösteriyor. İbn Hacer el-'Askalâni, Ebû Nua'ym'ı Tabakâtü'l-müdellisîn'de nadiren tedlîs ile tavsif olunan birinci mertebenin başında zikrediyor. [354] Hatîb’in, Zehebî’nin sözlerini hüccet makamında zikrediyor.

Zehebî, Tedkîk Hey'et-i 'Aliyyesi’nin dediği gibi Hafiz ibn Mende ile Hafiz Ebû Nua'ym'm her ikisini makbul görüyor. Yekdiğerlerînin 'aleyhindeki sözleri kabul etmiyor. Fakat yine bir kusur gösteriyor:[355]‘O ikisi için, açıklamaksızın mevzu rivayetleri nakletmesinden daha büyük bir kusur bilmiyorum’. Bu söz diğer risaledeki sözün aynıdır. Daha aşağıda İbn Tâhir el-Makdisî’nin[356]‘Lâhık hakkında sükût etmiştir. İnsanlar onun kezzâb/uydurmacı olduğu hususunda ittifak etmişlerdir’ kavlini de naklediyor. Artık Zehebî’nin sözü becâdır, bunda şüphe yoktur.

Ebû Nu'aym “bile bile hadîs-i mevzu' rivayet eder da'vâsında bulunmadığımızdan bu da[357] muhayyel bir kelâma râci' olur. Ebû Nu'aym huffâz-ı İslâm'dan, e'imme-i a'lâmdandır; Bunun hilafı iddi'â olunmamıştır. Hatîb, Hafiz Ebû Nu'aym el-İsbehânî’nin yazdıkları veçhile senâhânı oluyor. Fakat bir kere de ânifen beyân olunduğu veçhile ‘vr. 61’ tesâhülünü de zikrediyor. [358] Neye Hatîb’in o sözü görülüyor da bu sözü görülmüyor? Me'amâfîh Zehebî Hatîb’in bu sözünü nedrete hamlediyor. İnsanın bir hususta medhinden veya kadhından diğer hususlarda medhi veya kadhi lâzım gelmez. Ehl-i mantık, “cihetler münfekk olub tenakuz bulunmaz” derler.

Ebû Nu'aym'ın Hilye'si güzel bir kitap olabilir, Hafiz Silefî'den nakl olunan “‘Hilyetü'l-evtiyâ gibi bir kitap te'lif edilmemiştir’ sözü,[359] de'b-i 'ulemâ üzere ‘konusunda’ takdirindedir. Nitekim Nevevî’nin Sünen-i Beyhakî hakkındaki “‘ondan önce te'lif edilmemiştir’ ibaresini şerhi sırasında Suyûtî” ‘konusunda’ kaydını zikretmiştir. Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i ‘Aliyyesi Dihlevî’nin tercemesinde zühulde bulunduğumuza kail oluyor; Zühulümüzü şöyle îzâh ediyor: ‘Bu hadîslerin mazınnesi, İbn Hibbân'ın Kitâbü'd-du'afâ'sı, İbn 'Adî’nin el-Kâmil'i, Hatîb’in, Ebû Nu'aym'ın, el-Cevzekânî'nîn, İbn 'Asâkir’in, İbnü'n-Neccâr'ın, ed-Deylemî’nin kitapları’ ibaresinin[360] ma'nâsı “bu ehâdîsin mezânn ve mi'yârları bu eserlerdir. Bu husus bu kitaplardan anlaşılır demektir,yoksa akvâl-i mezkûre bu zevatın kitaplarında mevcuttur, bu kitaplar tabaka-i râbi'adandır demek değildir.”[361] Tabaka-i râbi'a kitaplarına karışan akvâl-i sâireyi tefrik ve temyîz etmek için beyne'l-muhaddisîn i'timâd edilecek kitapların cümlesi ecille-i huffâzdan bulunan müşârün ileyhimin eserleridir. Sonra mazmne[362] kelimesinin ehl-i lisân arasında ne ma'nâda ‘vr. 62’ ne suretle isti'mal olunduğunu beyân makamında Ali el-Kâri'den de şu ibareyi nakl ediyor: [363] ‘Mevzu rivayetlerin bulabileceği kaynaklar çoktur. İbn 'Adî’nin el-Kâmil'i ... gibi zayıf râviler hakkında te'lif edilmiş kitaplardır’. Tarz-i telâkkimizi yanlış görüyor, şu resâil-i mühimmeyi mâ bihi'l-i'timâd olmayan tabaka-i râbi'a kitapları 'ıdâdında tuttuğumuzdan sahihleri bulunan e'imme-i a'lâm ve huffâz-ı kiramı o kitapların ashabı menzilesine indirdiğimizden dolayı “hangi me'hazlere i'timâd edileceğini bilemiyoruz” diyor. Hem Hatîb'ten istidlal edişimizi hem de kitaplarını mâ bihi'l-i'timâd olmayan dördüncü tabakadan gösterişimizi pek garîb buluyor; İbn 'Adî’nin 'uluvv-i mertebesini isbât makamında sübkî ile Zehebî'den nakiller îrâd ediyor. Şu mutâla'alarında, Dihlevî'nin 'ibaresinin tarz-ı telâkkisinde bir hatâ varsa muvazzahan tafsil ile 'envîr eylemekliğimizi ayrıca temenni ediyor.

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi bizim burada hatâya düştüğümüze zâhib oluyor. Halbuki bizim burada zühulümüz yok, belki ma'nâya nüfuz ve vusulümüz vardır. Zühul bizde değil, belki bize isnad edendedir.
Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin temennilerine binâ'en bu mes'eleyi muvazzahan tafsil edelim:
Evvelâ: Mazinne kelimesinin ehî-i lisân arasında keyfiyyet-i isti'mâlini me'hazlerde şöyle görüyoruz: Ve fi el-Kâmûs[364] "'Bir şeyin mazınnesi, zı harfinin kesresi ile, bulunması düşünülen yer'. Ve fi es-Sıhâh, "[365] 'Bir şeyin mazınnesi, mevzı'i bulunabileceğî yeri, mevzı'ı orada bulunması düşünülen yer'. Ve fi Tâcü'l-arûs, "
[366]'Çoğulu mezân'dır. Mevzı'uhû bulunabileceği yeri, dinilir. Yine "mazınnetün min fülânin" denildiğinde onunla bilinen demektir. en-Nâbiğa şöyle demiştir: Mu'âsır da olsa bilmeden söylemiştir, günkü cehlin mazinnesi/bulunduğu yer gençliktir'. Ve fi el-Misbâh,"[367] 'Mazinne, bilinen anlamındadır, çünkü bir şeyin kendisi ile bilindiği yerdir'. Ve fi Nihâyet-i İbn Esîr[368] fi hadîs-i Sılate b. Eşyem: [369]
'Dünyayı istemek onun helâlinin mazınnesindendir. Mezânn, kesrali okunuşu ile mazınne kelimesinin çoğuludur ve bir şeyin bulunduğu yer, kaynağı, alime/bildi anlamında zanne/zannetti'den hareketle yapıldığı bilinen yer demektir. Aslında kıyasa göre mezanne şeklinde fethalı okunmalı idi, hâ sebebi ile kesralı hale geldi. Şu halde hadisin manası şu şekildedir: Dünyayı, helâl olarak bilinen yerlerde istedim'. Binâ'en'aleyh Dihlevî'deki[370] 'ibarenin ma'nâsi:
O ehâdîsin mevdı'ı, ma'deni bulunduğu zannedilen mahal, bilindiği mahal bu kitaplardır, demektir.
Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Alîyyesi bu ehâdîsin mi'yârı? bu eserlerdir, bu husus bu kitaplardan anlaşılır demektir diyor. Mazinneye mi'yâr ma'nâsı veriyor. Halbuki me'hazlerde mazinneye mi'yâr ma'nâsı verilmemiştir.[371] Böyle olmakla beraber burada tevakkuf ediyor. Bu da'vasını tatbik etmiyor, bu veçhe tatbiki bi 'inayeti Hüdâ karîben beyân edeceğiz.
İbnü's-Salâh Sünen-i Ebî Dâvud ve Sünen-i Tirmizî mazınne-i hasendir diyor, Ebû Dâvud'tan şunu naklediyor:[372]
[373]'Eserin içerisinde sahihi ve ona yakın olanları kaydettim. Kitabımda şiddetli zayıflık olan hadis onu açıkladım. Hakkında hiçbir şey söylemediklerim sahihdir/sâlîhtir ve bazıları bazılarına göre daha sahîhdir'. Mazınne olmasının vechini de şöyle îzâh ediyor: "
[374]'Buna göre, onun eserinde bulduğumuz ancak Sahîhayn hadisleri arasında yer almayan ve sahihi, haseni ve zayıfi ayırabilen kimselerden şahinliğine dair bir açıklama yoksa bu hadisin Ebû Davud'a göre hasen olduğunu anlarız'. Görülüyor ki bir kitabın mazınne-i ehâdîs olması mutlaka o ehâdîsi ihtiva etmesine tevakkuf ediyor. 'Ali el-Kârî'den nakledinen kavi de[375] Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin 'aleyhine çıkıyor. Tasnîf-i İbnü'l-Cevzî mevzû'ât-ı muhtevi olmalı ki mazmne-i mevzû'ât olabilsin. Nitekim Ebû Dâvud, Tirmizî, hısân-ı muhtevî olmalı ki mazmne-i hısân olabilsin. Sünen-i Ebî Dâvud ve Tirmizî de hadîs mutlak zikrolunur ise nazarlarında hadîs-i hasen olabilsin. Nasıl ki Sünen-i Ebî Dâvud ve Tirmizî hısânın ma'deni, müellefi, mevdı'ı ise, Hatîb'in Cevzekânî'nin, İbn 'Asâkir'in, Deylemî'nin kitapları, İbn Hibbân'ın Kitâbü'd-Du'afâ'da, İbn 'Adî'nin Kâmil'de o akvâlin ma'denleridir, ma'razlarıdır, müellefleridir.[376]
Sâniyen: Dihlevî dördüncü tabaka hakkında nihâyetinde "[377] 'Bu tabaka, İbnü'l-Cevzî'nin kitabının maddesini teşkil eder' diyor. Suyûtî İbnü'l-Cevzî'nin maddesiyle veya e-Le'âlî'l-mevzû'a'sının[378] maddesini şöyle gösteriyor.
[379]'Hadisi, Hatîb'in, Hâkim'in Târîh'i, İbn 'Adî'nin et-Kâmil'i, Ukaylî'nîn, İbn Hibbân'ın, el-Ezdî'nin, ed-Du'afâ' sında, Dârekutnî'nin el-Efrâd'ında, Ebû Nu'aym'in Hityetü'l-evliyâ'sında ... senedi ile birlikte daha önce kaydettiklerinden almıştır'.
Tetkik ve tahlil olununca görülür ki 'diğerleri arasın'da İbn şahın, Taberânî, Cevzekânî, İbnü'n-Neccâr, Ebû 'Ali el-Ehvâzî, İbnü'1-Münâdî, Tirmizîy-i Hakim, Ebû Ya'lâ, 'vr. 65' İbn Mende, İbn Merdûye, Deylemî, İbn 'Asâkir kitapları dâhildir. Ne olurdu Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi bu 'ibareyi görmüş olaydı. Suyûtî'nin Mevzû'ât-ı İbni'l-Cevzî'yi ihtisar, intikâd İntikâ' ettiği el-Le'âlî'l-mevzû'ayı zahmet buyurup da bir kere gözden geçirmiş olaydı orada Mevzû'ât-ı İbni'l-Cevzî'nin maddesini görmüş olaydı! Ebû Nua'ym'ın kitaplarının da o maddelerden birini teşkîl ettiğini anlamış olaydı! Artık dördüncü tabaka kitapları bunlar olmuyor mu? Suyûtî'nin beyanıyla mazmnenin ma'nâsı ne güzel zahir oluyor!
Sâlisen: Ebû Nu'aym'ın kitaplarının o gibi ehâdîsin ma'deni, mevdı'ı olduğunda bir günâ tereddüde mahal kalmamak için Hilyetü'l-evliyâ ile el-Le'âlî'l-mevzû'a'dan nakilleri görelim:
l- Ebû Nu'aym, Ebû Sa'îd Hasan b. 'Ali rivâyetiyle İbn 'Abbâs'tan[380] 'Güzel yüze bakmak gözün aydınlığını arttırır' hadîsini tahrîc ediyor.[381] Ebû Sa'îd hakkında Suyûtî "'Hadis uydurmasıyla tanınanlardan birisidir', İbn 'Adî[382] 'Çok azı müstesna rivayet ettiklerinin büyük çoğunluğu mevzudur. Biz onu, 'aleyküm bi vücûhi'l-mellâh, hadisini uydurmakla itham ediyoruz, hatta öyle olduğnu kesinlikle biliyoruz' diyor. Filvaki bu hadîsin tarîk-i aharı olduğunu beyân ediyor ve şöyle ifâde buyuruyor: Hâkim, İbn Hibbân, 'Ukaylî ve şâire gibi huffâz 'âdetleri veçhile sened-i mahsûs i'tibâriyle hadîsin butlanına hükmederler. Çünkü râvîsi o senedi bu metin için uydurmuş oluyor. Halbuki o metin vech-i ahar ile ma'rûf 'vr. 66' oluyor. Bunu o rivayetin tercümesinde zikrediyorlar. Râvîyi cerh ediyorlar. İbnü'l-Cevzî buna mağrur oluyor da mutlaka vad' ile hükmediyor, mevzû'ât kitabında zikrediyor, buraya lâyık değildir. Bu gibiler cerh ve ta'dîl kitaplarında zikrolunmalıdır.
Biz de Suyûtî'nin tenbîhi üzerine onu cerh ve ta'dîl iddi'âsında zikrediyoruz, Ebû Nu'aym'ın kitabında senedi münker vâdı'ı şehîr vardır" demek istiyoruz.
Me'amâfih İbn Hacer-i Askalânî Mevzu'ât-ı İbnü'l-Cevzî hakkında şöyle diyor:
[383]'İbnü'l-Cevzî'nin kitabındakilerin büyük çoğunluğu mevzudur. Tenkit edilmeyenlere nisbetle tenkid edilen rivayetler gerçekten azdır. Onunla ilgili endişe, aksi zarar değil, içinde bulunan rivayetlerden mevzu olmayanların mevzu zannedilmesidir'. İbn Hacer bununla, İbnü'l-Cevzî ile Hâkim mütesâhildir, demek istiyor.
2- Ebû Nu'aym Hilye'sinde Mücâşi' rivayeti ile hadîs tahrîc ediyor.[384] Mücâşi' hakkında İbn Ma'în kezzâbînden biridir, 'Ukaylî hadîsi münkerdir,[385] Buhârî münker ve meçhuldür diyor.[386]
Evvelce beyân olunduğu veçhile Ebû Nu'aym Hilye'de 'Abdülmün'im b. İdrîs rivayeti ile 'Ukkâşe hadîsini tahrîc ediyor. 'Ukkâşe hadîsi tam dört büyük sahîfeyi ışgâl ediyor.[387] 'Abdülmün'im hakkında îbn Hibbân " 'babası ve başkaları adına hadis uydurur', Ahmed b. Hanbel 'Vehb b. Münebbih üzerine yalan uydururdu', Buhârî 'hadîsi zayıftır/zâhibdir', İbn Hacer 'Pek çok kişi onu terk etmiştir' diyorlar.[388] 'vr. 67'
4- Ebû Nu'aym Bişr b. İbrahim rivayeti ile Mu'âz b. Cebel'den bir hadîs tahrîc ediyor. Bişr hakkında 'Ukaylî 'Evzâ'î adına mevzu hadisler nakleder', İbn Adî 'O, bana göre hadis uyduruculardandır', İbn Hibbân 'sika râviler adına hadis uydurur idi' diyorlar.[389]
5- Ebû Nu'aym Hilye'sinde Süleyman b. 'îsâ rivayeti ile"[390] 'Allah aklı taksim etti' hadîsini rivayet ediyor.[391] Süleyman b. 'îsâ hakkında Zehebî 'uydurmacıdır', Ebû Hatim "'çok açıkça hadis uydurur', cezvekani (açıkca hadis uydurur), İbn 'Adî" 'hadis uydurur, onun Kitâbü Tafdîli'l-'akl'i vardır', Hâkim 'hadislerinin çoğu münker ve mevzûlardandır' diyorlar.[392] Bu hadîsi Tirmizîy-i Hakim de tahrîc etmiştir.[393]
6- Ebû Nu'aym Hilye'de hadîsi 'Ukaylî'yi bir de 'Abdül'azîz b. Ebû Raca' rivayeti ile tahrîc ediyor.[394] Abdül'azîz b. Ebû Raca' hakkında Dârekutnî 'metruktür, akıl konusunda bir eseri vardır, hepsi uydurmadır' Zehebî de hiçbir şey ilâve etmeksizin böyle naklediyor.
7- Ebû Nu'aym Mesrur rivayeti ile[395] 'Halalarınıza hurma ikram ediniz' hadîsini tahrîc ediyor.[396] İbn 'Adî bu hadîse 'münkerdir', 'Ukaylî de" 'mahfûz/sahih değildir' diyor.[397]
8- Ebû Nu'aym Hilye'de Muhammed b. el-Fazl rivayeti ile "[398] 'Dört şey dört şeye doymaz: toprak yağmura, kadın erkeğe, göz bakmaya, âlim İlme' hadîsini tahrîc ediyor.[399] Bunun hakkında Sehâvî " 'yalancılık ve uydurmacılık ile itham edilmiştir', 'vr. 68' İbn Hibbân 'sika kimselerden mevzu sözler rivayet eder', Ahmed 11 'hadisi, yalancıların hadisidir', Yahya " 'hadisi yazılmaz', Zehebî " 'bu adamın münkerleri çoktur' diyorlar.[400]
9- Ebû Nu'aym Muhammed b. İbrahim eş-Şâmî rivayeti ile 'İlimsiz olarak kulluk yapmaya kalkışan değirmendeki eşek gibidir' hadîsini tahrîc ediyor.[401] Muhammed b. İbrahim hakkında Dârekutnî 'çok hadis uydurur', İbn 'Adî "'hadislerinin çoğu mahfûz/sahih değildir', İbn Hibbân 'itibar/araştırma gayesi dışında ondan rivayette bulunmak caiz değildir hadis uydurur idi', Zehebî 'Dârekutnî rahimeh'ullâh doğru söylemiştir' diyorlar.[402]
10- Ebû Nu'aym Ahmed b. Muâviye b. Bekr rivayeti ile 'Kim bid'at ehlini yüceltirse İslâm'ı yıkma konusunda ona yardımcı olmuş demektir' hadîsini tahrîc ediyor.[403] Ahmed hakkında Zehebî, İbn 'Adî'den "'bâtılları ile meşhurdur, hadis çalardı/uydururdu' sözünü naklediyor.[404]
11- Ebû Nu'aym Hilye'de Muhammed b. Hâlid el-Huttelî rivayeti ile Ebû Bekr es-Sıddîk'ın 'Abd-i Kays elçilerine verdiği güzel cevabına karşı 'Allah âhirette bütün mü'minler için genel olarak, Ebû Bekr için ise özel olarak tecellî edecek' hadîsini tahrîc ediyor, sonra da "'sâbit/sahih bir hadistir, onu Huttelî, Kesîr b, Hişâm'dan tek başına rivayet etmiştir' diyor.[405] Zehebî el-Müstedrek'i ta'kîb ettiği sonra da bu hadîs hakkında 'sanıyorum, onu Muhammed b. Halîl uydurdu', İbn Mende de Muhammed b. Hâlid hakkında 'münker/uydurma sahibi', Medârisî 'çok yalancı' diyor.[406] 'Ali el-Kârî bu hadîs hakkında 'sünnete nîsbet edilen cahillerin uydurmalarındandır' diyor.[407]
12- Ebû Nu'aym, Lâhiz b. 'Abdullah rivayeti ile Hazret-i 'Ali hakkında[408] 'doğruluğun sancağı ve İslâm'ın aydınlığı ...el-hadîs' hadîsini tahrîc ediyor.[409] İbn 'Adî bu hadîse 'vr. 69" 'bâtıl', Zehebî 'Allah'a yemin olsun ki uydurmaların en çetinlerindendir. Ali'yi sevmeyene ise Allah lanet etsin', İbn Teymiyye 'ehli ma'rifetin ittifakı ile yalandır, uydurmadır' diyorlar.[410] İbn 'Adî, Lâhiz hakkında 'sika ve me'mûn/güvenilir değildir' diyor.[411] Filvaki' Ebû Nu'aym bu hadîsi diğer bir tarîk ile de beyân ediyor.[412] Zehebî bu hadîs hakkında da 'bu hadis bâtıldır, senedi karanlıktır/uydurmadır' diyor.[413]
13- Ebû Nu'aym, Ömer b. Subh rivayeti ile 'Askalân, İskenderiyye, Kazvîn'in medhi hakkında hadîs tahrîc ediyor. 'Ömer b. Subh hakkında Zehebî el-Muğni'de 'yalancıdır, uydurmacılığını itiraf etti', Mîzân'da da 'sika ve me'mûn/güvenilir değildir', İbn Hibbân 'hadis uyduran kimselerdendir,' el-Ezdî 'tam anlamıyla yalancıdır', Dârekutnî 'metruktür' diyorlar. Ahmed b. 'Ali es-Süleymân'ın beyânı veçhile Hazret-i Peygamber'in[414] son hutbesini vad' eden budur.[415]
14- Ebû Nu'aym, Ahmed b. 'Abdullah el-Cûyebârî rivayeti ile"[416] 'Tevbe, en güzel bir surette getirilir, ...' hadîsini tahrîc ediyor ki[417] Ahmed'in vaddâ' olduğu müttefekun aleyhtir.[418] Zehebî onun hakkında 'Muhammed yalancılığı dolayısıyla darb-ı mesel,olmuştur' diyor.[419]
15- Ebû Nu'aym Hilye'de Lâhık'tan hadîs rivayet ediyor.[420] İbn Hacer, Suyûtî, Zehebî Lâhık hakkında 'çok yalancıdır, ondan Ebû Nu'aym Hilye'de ve başkaları rivayette bulunmuştur', Hafiz İdrisî 'güvenilir kimseler adına yalan uydurur. Yalancılardan onun gibisi yaririlmamıştır, iftiracı ve yalancının tekidir', İbnü's-Sem'ânî" 'yalancıların hadislerindendir', İbnü'n-Neccâr 'yalancılığı hususunda icmâ edilmiştir' diyorlar.[421] 'vr. 70'
16- Ebû Nu'aym, Fezâil-i sahabe'de Ebû'l-Cârûd Ziyâd b. el-Münzir rivayeti ile bir hadîs tahrîc ediyor.[422] İbn Hibbân, Ebû'l-Cârûd hakkında " 'Râfizîdir, fezâile dair hadisler

uydurur', İbn Ma'în' Allah'ın düşmanı, çok yalancıdır' diyorlar.[423]

17- Ebû Nu'aym, Mûsâ et-Tavîl rivâyeriyle Enes'ten savm-i Muharrem hakkında hadîs rivayet ediyor.[424] Mûsâ et-Tavîl hakkında İbn Hibbân (enestennaklen uydurma sözleri rivayet etmiştir', İbn 'Adî "(enesten münker sözler rivayet etmiştir' diyorlar.[425]

18- Ebû Nu'aym, Sevvâr b. Mus'ab rivâyetiyle Hazret-i 'Aişe'den ribâ hakkında bir hadîs rivayet ediyor. Sevvâr hakkında Buhârî " 'hadisi münkerdir', Nesâî ve başkaları [426]" 'metruktür', Ebû Dâvud " 'güvenilir değildir' diyorlar.[427]

19- Ebû Nu'aym, Hâlid b. İsmâ'îl el-Medenî el-Ensârî rivayeti ile Enes'ten bir hadîs rivayet ediyor.[428] Hâlid Hakkında İbn 'Adî " Dârekutnî " 'metruktür', İbn Hibbân 'onunla ihticac caiz değildir' diyorlar.[429]

20- Ebû Nu'aym, Hüseyn b. Dâvud el-Belhî rivâyetiyle bir hadîs tahrîc ediyor.[430] Hüseyn b. Dâvud hakkında Hatîb " 'sika değildir, hadisi uçurmadır', Hâkim 'bizim yanımızda onun haline delil- olacak garip sözler vardır' diyorlar.[431]

21- Ebû Nu'aym, ismi geçen Süleymân b. İsâ rivayeti ile defn-i meyyit hakkında bir hadîs tahrîc ediyor.[432]

22- Ebû Nu'aym Hilye'de 'Abdullah b. Misver rivayeti ile garâib 'ilmi hakkında hadîs tahrîc ediyor.[433] 'Abdullah b. Misver hakkında Ahmed vesaire 'hadisleri uydurmadır', İbnü'l-Medînî 'hadis uydururdu, edeb ve zühd konusunda hadis uydururdu, kendisine bu hatırlatılınca, bunda ecir vardır derdi', Buhâri 'hadis uydurur', Nessâî de 'çok yalancıdır' diyorlar.[434]

23- Ebû Nu'aym, 'İsâ b. İbrahim rivayeti ile te'allüm-i ilm hakkında bir hadîs rivayet ediyor.[435] İsâ b. İbrahim hakkında Buhâri ve Nesâî 'hadîsi münkerdir', Yahya 'bir kıymeti yoktur', Ebû Hatim 'hadisi terk edilmiştir' diyorlar.[436]

24- Ebû Nu'aym 'ilim hakkında Mu'allâ b. Hilâl rivayeti ile hadîs tahrîc ediyor.[437] Mu'allâ b. Hilâl hakkında İbn Ma'în 'O, yalan ve uydurmalarla bilinen kişilerdendir', Ahmed 'hadislerinin tamamı uydurmadır', İbnü'l-Mübârek ve İbnü'l-Medînî 'hadis uydururdu', Nesâî ve başkaları 'metruktür' diyorlar.[438]

25- Ebû Nu'aym, Muhammed b. 'Abdirrahmân el-Kugeyrî rivayeti ile Ebû Sa'îd el-Hudrî'den bir hadîs rivayet ediyor.[439] Muhammed b.'Abdirrahmân hakkında Ebû'l-Feth el-Ezdî 'çok yalancıdır, hadisi terk edilmiştir', İbn 'Adî ve 'Ukaylî 'meçhuldür', Halîlî 'münker sözler nakleder', Zehebî 'o cahildir, itham edilmiştir, sika değildir' diyorlar.[440]

26- Ebû Nu'aym İsbehân Târihi'nde Ebû Hamdan rivayeti ile 'Bu ümmetten Allah Azze ve Celle'nin huzurunda ilk birbirine husûmet eden Alî ve Mu'âviye'dir' hadîsini tahrîc ediyor.[441] Ebû Hamdan hakkında İbn Ma'în 'çok yalancıdır', İbn Hibbân "'onunla ihticâc etmek kesinlikle helâl değildir', Zehebî 'onun garîb rivayetleri vardır' diyorlar.[442]

27- Ebu Nu'aym, Ahmed b. Ishak rivayeti ile[443] 'Cîza cennetten bir parçadır' hadîsini rivayet ediyor.[444] Zehebî 'babasından, dedesinden intikal eden bir nüshaya göre, Cîza kelimesi yâ'sız olarak, cennetten bir bahçedir' diyor.[445] 'vr. 72'

28- Ebû Nu'aym Mescid-i Seburme hakkında Hüseyn b. "Ulvân rivayeti ile hadîs tahrîc ediyor.[446] Hüseyn b. 'Ulvân hakkında İbn 'Adi" 'hadis uydururdu', Yahya 'çok yalancıdır', Ebû Hatim ve Nesâî ve Darekutnî 'hadîsi metruktür' diyorlar.[447]

29- Ebû Nu'aym İsbehân Târîhî'nûe ismi sebkeden 'Ömer b. Subh rivayeti ile ezan hakkında bir hadîs tahrîc ediyor.[448]

30- Ebû Nu'aym Târîhu İsbehân'da Cum'a namazı hakkında Nehşel b. Said rivayeti ile bir hadîs tahrîc ediyor.[449] Nehşel için İshak b. Râhûye 'çok yalancı idi', Ebû Hatim ve Nesâî " 'metruktür', Yahya ve Darekutnî 'zayıftır', Suyûtî 'çok yalancıdır' diyorlar.[450] Ma'lûmdur ki Nehşel Horasan'ın tarîkat-i vâhiyesinde dâhildir.

31- Ebû Nu'aym Hilye'de kisve hakkında Hasan b. Hasan es-Sübhânî rivayeti ile hadîs tahrîc ediyor.[451] Bunun hakkında Zehebî, Suyûtî 'çok yalancıdır' diyorlar.

32- Ebû Nu'aym Târih'mût Muhammed b. 'isâ rivayeti ile hadis tahrîc ediyor.[452] İbn 'Adî onun hakkında 'rivayet etteklerinin çoğuna uyulmaz, hadis uyduranlar arasındadır' diyor. Suyûtî 'na' disteki yâ ondan mı yoksa hocası Nu'aym'dan mı bilmiyorum' diyor.

Nu'aym hakkında Ezdî "'sünneti takviye için hadis ve Nu'mân'ın tezkiyesi için hikâyeler uydururdu, hepsi uydurmadır' diyor.[453] Me'amâfîh Nu'aym'ı tevsîk edenler de vardır.

33- Ebû Nu'aym Zeyl'de Ebû't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. Yûsuf tarikiyle Fezâil-ı Kur'ân hakkında İbn Mes'ûd'dan hadîs rivayet ediyor.

Zehebî bu hadîs hakkında "'batıl bir hadistir, seneddeki itham edilen kişi sadece Şeyh Ebû Nu'aynı'dır, âfet odur' diyor.

34- Ebû Nu'aym Târîhu İsbehân'da Hilye'nin üçüncü cildinin birkaç yerinde 'vr, 73' Dâvud b. Muhabber rivayeti ile ehâdîs tahrîc ediyor.[454] İbn Hacer Târîhu İsbehân'daki hadîse 'münker bir haberdir' diyor. Nâkıdîn, Dâvud b. Muhabber hakkında "'hadisi kıymezsizdir, zayıftır, metruktür' diyorlar. Zehebî Davud'un tasnîf ettiği kitap hakkında 'keşke onu yazmasaydı' diyor.[455]

35- Ebû Nu'aym Hilye'nm cild-i evvelinde Muhammed b. Sâib[456] 'an Ebi Salih rivayeti ile hadîs tahrîc ediyor.[457] Bunun hakkında Süfyân

'Kelbî bana dedi ki:

"Ne zaman ki sana Ebû Salih'ten rivayette bulunmuşsam o yalandır, Kelbî'den sakınınız", Zehebî

"Onun hadislerine gelince, münkerleri vardır: özellikle Ebû Salih, İbn Abbâs'tan nakletmiş ise', İbn Hibbân 'Kelbî Sebe'î idi", Cevzekânî ve birtakım zevat 'çok yalancıdır', Darekutnî ve bir cemâ'at 'metruktür' diyorlar.[458] Ma'lûmdur ki: 'es-Süddî, Kelbî, Ebû Salih' silsilesine silsiletü'l-kezib derler.[459]

36- Ebû Nu'aym Hilye'de 'Ukkâşe hadîsini vad' etmekle müttehem olan "Abdülmün'im rivayeti ile hicâb hadîsini rivayet ediyor.[460]

37- Ebû Nu'aym Hilye'de Dâvud b. Muhabber 'an Meysere b. 'Abdirabbih senedi ile birtakım tahrîcâtta bulunuyor.[461] Meysere hakkında İbn Hibbân "'sika kimselerden mevzuat rivayet ederdi, hadis uydururdu, o büyük hacimdeki Fezâilü'l-hadis sahibidir', Ebû Dâvud 'hadis uydurduğu ifade edilmiştir', Ebû Hatim 'hadis uydururdu', Dârekutnî 'terk edilmiştir', Ebû Zür'a 'Kazvin'in fazîletine dair kırk tane hadis uydurmuştur' diyorlar.[462]

38- Hifye'de Ka'bü'l-Ahbâr'ın sözleri elli iki sahîfe, Vehb b. Münebbih'in sözleri yirmi sekiz sahîfe, Nevf el-Bikâlî'nin sözleri 'vr. 74' dört sahîfe işgal ediyor.[463] Malûmdur ki bu ümmete İsrâîliyyâtı idhâl eden Ka'bü'l-Ahbâr ile Vehb b. Münebbih'tir. Vehb b. Münebbih'in Kütüb-i İsrâîliyyât'tan kesîrü'n-nakl olduğu cümlece müsellemdir. Nevf el-Bikâlî de meşhur kussâs olup Ka'b'ın üvey oğlu, 'âlâ rivayetin biraderzâdesidir. Bu halde Hilye'de birçok İsrâîliyyât da var demek olur.

39- Ebû Nu'aym hadîs-i Taberî tahrîc ediyor.[464] Hadîs-i hakâik nakli bilen, ehli 'indinde mekzûbât u mevzû'âttandır. Kemâ fi Minhâci's-sünne.[465]

40- Ebû Nu'aym Hilye'de sâlifü'1-ism Süleyman b. 'isâ rivayeti ile 'Ölülerinizi sâlih bir topluluk arasına defnediniz' hadîsini tahrîc ediyor.[466]

İşte nukûl-i erbain! Buna karşı Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin bir diyeceği kalmaz zannederim.

Râbi'an: Biraz da Hilye hakkında Ehl-1 hadîsin sözlerini dinleyelim:

1- Hilyetü'l-evliyâ tabakât-ı asfiyâ kitabı olup onda sahih de vardır, za'îf de vardır, mevzu' da vardır,[467] kemâ fi er-Risâletü'l-müstetrafe li'1-Kettânî.[468]

2- Minhâcü's-sünne'de ise şöyle diyor:[469] 'Ebû Nu'aym, Hilye'de sahabenin fazileti ve Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali radiy'Allâhü anhüm hazretlerinin menkıbeleri hakkında bazısı sahih bazısı zayıf hadisler rivayet etmiştir. Hadisi bilen bir kimse idi fakat, o ve benzerleri herhangi bir konudaki sözleri naklederler idi. Bunun sebebi, insanların görüşlerini tefsirlerde nakleden müfessir, farklı görüşleri nakleden fakîh, insanların delil olarak ileri sürdüklerini kaydeden müellif gibi kimseler tarafından bunun rivayet edildiğinin bilinmesi içindir. Bu tür sözler çok bile olsa, sahîh olduğuna değil zayıf olduğuna hükmedilir. Çünkü o şöyle demiştir: Hig şüphesiz ben, başkalarının kaydettiği şeyleri naklettim, sorumluluk söyleyene aittir, nakledene değil'.

2- Diğer bir yerde şöyle diyor:[470] 'Ebû Nu'aym çoğu kere, ulemanın, Ehl-i sünnetin ve Şî'anın ittifak ettiği zayıf hatta mevzu hadislerden rivayet etmiştir. O, her ne kadar hafız, sika, çok hadis sahibi ve rivayeti bol ise de muhaddislerin âdetlerine uygun olarak rivayette bulunmuştur.

Onlar sırf bilgi edinmek düşüncesi ile, hiç birisi delil olarak alınmasa bile, bir konudaki hadisleri rivayet ederler'.

Ve bir yerde de şöyle diyor:[471] 'Sa'lebî ve Ebû Nu'aym ittifakla delil kabul edilmeyenleri rivayet eder'.

Başka bir yerde de şöyle diyor:[472] 'insanlardan/müelliflerden öyle kimseler vardır ki sahih ve zayıf ayırt etmeksizin sadece, bir konudaki bütün rivayetleri nakletmekle yetinirler. Ebû Nu'aym'ın Fezâilü't-hulefâ'da ve aynı konuda başkalarının yaptığı gibi. Aynı şekilde Ebû'l-Kâsım İbn 'Asâkir Târîh'inde Hz. Ali'nin fazileti hakkında cem ettikleri de boyiedir. Yine Ebû'1-Feth İbn Ebî'l-Fevâris'in, Ebû Alî el-Ehvâzî'nin ve diğerlerinin Mu'âviye'nin fazileti hakkında yazdıkları da böyledir. Şüphesiz bu ve benzerleri, haberlerin sahihini ve zayıfını ayırt etmeksizin duyduklarını rivayet etmeyi istemelerindendir. Bu sebeple, bunlardan herhangi birinsinin rivayet etmesine dayanarak, ilim ehlinin ittifakı ile, haberin tasdik edilmesi gerekmez'.

Diğer bir yerde ise şöyle diyor:[473] 'Ebû Nu'aym'in Hilye'de veya Fezâilü't-hutefâ'da ve en-Nukkâş, es-Sa'lebî, el-Vâhidî ve benzerlerinin tefsirde rivayet ettikleri çoğu kere, hadis İlmini bilenlerin de ittifakla ifade ettiği üzere, yalan ve uydurmadır'.

Diğer bir yerde de şöyle diyor:[474]'Şüphesiz Hilye sahibi, ilim ehlinin ittifakı ile, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, evliya ve başkaları hakkında zayıf hatta uydurma rivayetler nakletmiştir. O ve benzerleri sika hafizlardandır. Hadîs ehli hocalarından rivayette bulunurken güvenilirdir, fakat âfet/tehlike kendilerinden öncekilerdedir. Onlar haberi aldıkları kimseden naklederken yalan söylemezler, fakat senedin ricalinden birisi yalana itimad eden ya da hata eden bir kimse olabilir. Onlar rivayeti aldıkları kimseden haberi bildirirler, zayıf ve garîb haberlerin hepsi tanınsın diye onları rivayet ederler. Nitekim İmam Ahmed şöyle demiştir: Şu garîb rivayetlerden kabının, çünkü onların büyük çoğunluğu zayıftır'.

Diğer bir yerde de şöyle diyor:[475] 'Hadisi sadece Hilye sahibinin rivayet etmesi onun sahih olduğunu ve sahih olduğunu göstermez'.

3- Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-i Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin hakkında "müfrit ve müteşeddid bir zâtın HÎlyetü'l-evliyâ'yı ihtisar etmekle eser-i mezkûra 'atfeylediği ehemmiyyet şâyân-ı dikkattir,[476] dediği İbnü'l-Cevzî, Hey'et-i müşârün ileyhin numune olarak zikrettiği Safvetü's-safve'sinde[477] Hilye'yı şöyle intikâd ediyor:

'Bil ki Kitâbü'l-Hilye hadis ve hikâyelerden büyük miktarda güzel şeyler ihtiva etmektedir. Şu kadar var ki o bazı şeyleri tekrar ederken bazılarını da gözden kaçırmıştır. Onun terkar ettikleri onlarcadır'. Demek ki Hilye bulanmış, safveti haleldar olmuştur.[478] Numune olmak üzere intikâdât-ı 'aşereden üçünü zikredelim:

el-Hâmis-[479] "…" [480] O, kitabında çok sayıda bâtıl, mevzu hadis rivayet etmiş ve bununla hadislerinin çokluğunu, rivayetlerinin doğruluğunu göstermeye çalışmış, onların mevzu olduğunu açıklamamıştır. Bilindiği üzere zühde temayülü olanların büyük çoğunluğuna sahih hadisler ve diğerleri kapalı kalmıştır, onların bu hâli tabîbten durumu gizlemek gibidir ki doğru değildir'.

es-Sâmin-”[481] ‘Şüphesiz o, kitabında adı geçenlerin bazılarından birtakım hikâyeler anlatarak gereksiz yere sözü uzatmıştır- Haris el-Muhâsibî'ye nisbetle söylediği şeylerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi ki zaman zaman bu sözlerin doğru manası bile yoktur. Yine bu sözier bazen kitaba uygun düşmemektedir. Bunlar, tasnif usûlü açısından kitaba nakısa getirir. Aslında müellifin yapması gereken, dikkatli ve titiz davranıp önüne geleni toplayan bir usûlde haberleri almasaydı’.
et-Tâsi'u-[482]‘Ayrıca o, sûfilere dair bazı şeyler kaydetmiştir ki bunların yapılması bile doğru değildir ...vd.’.
Nasıl! Safvetü's-safve Ebû Nu'aym'ı ğışşa mı nisbet ediyor? Ebû Nu'aym'e hâtıb-ı leyl mi demek istiyor? Hi/ve'de ehâdîs-i bâtıle ve mevzû'a çok mu diyor? Ma'nâsız şeyleri münasebetsiz şeyleri toplamış demek mi istiyor? ‘vr. 77’ insaf, böyle bir kitap hangi tabakadan olur? Ne olaydı Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi bize bir kere de numune gösterdiği Safv'etü's-safve'yi gözden geçirmiş olaydı!
Filvaki' Ebû Nu'aym tahrîc ettiği ehâdîsin ancak bir kısmı hakkında” ‘sâbit/sahih hadistir’, ‘garîb hadîstir’, ‘sahih değildir’, ‘ancak bu tarîkle bilinir’ gibi sözler ve bir kısım rivâyât hakkında ‘hadisinde zayıflık vardır’,” ‘metruktür’, ‘hadisi zayıftır’, ‘kendisi câhildir’ gibi elfâz-ı cerh îrâd ediyor, fakat çok hem pek çok yerde sükût ediyor.
Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi bu sükûtu i'tirâf ediyor. Dâvud b. Muhabbet, Lâhık, Lâhiz, Bişr, Meysere, 'Abdülmün'im, Süleyman b. 'îsâ, 'Abdullah b. Misver ... ilh. gibi meşhur râvîlerden sükût edişine, mevzû'âtı bilâ beyân zikredişine ne diyelim? Müte'ehhirînden 'Abdürrezzâk er-Radavî, İbn Hacer-i 'Askalânî'nin Takribü't-Tehzib'inde yazmış olduğu Ta'kibü't-Takrîb haşiyesinde Ebû Nu'aym hakkında dediği gibi ‘açıklamaksızın mevzu rivayetleri kaydetmesi onun bir ayıbıdır’ demekten başka ne diyor.[483] Numûne olmak üzere bize irâe edilen Safvetü's-safve bu beyânımızı ne güzel îzâh ediyor.
Ebû Nu'aym'ın kitapları böyle olduğu gibi diğeri ezcümle Hatîb’in, [484]Deylemî’nin kitapları da böyledir.

A- Hatîb hakkında 'Aynî şöyle diyor: “‘Şüphesiz o tahammül sınırını aşmış, ve mevzu hadisleri delil olarak kullanmıştır’. Zehebî de er-Ruvâtü's-sîkât'ında böyle diyor:[485]‘Ebû Nu'aym ve müteahhirîn ulemâsının, bir çoğunun eserlerinde mevzu hadisleri haklarında açıklama yapmaksızın rivayet etmelerinden daha büyük bir günahının olduğunu bilmiyorum. Bu bir günahtır ve sünnete ihanettir’.

B- İbn 'Asâkir hakkında Minhâcü's-sünne şöyle diyor: “[486]‘İbn 'Asâkir’in Târîhu Dımaşk'ı ve diğerleri gibi, tarih konusunda eser yazanlar, halifelerin veya başka kimselerin hayatını yazdıklarında bu konuda kendilerine intikal eden bütün haberleri ve hadis ilmini iyi bilenlerin uydurma dediği ortalarda dolaşan hadisleri kaydederler’.

C- İbn HÎbbân hakkında Ebû 'Amr İbnü's-Salâh şöyle diyor:[487]Belki de kararlarında büyük hatalar yapmıştır. Zehebi şöyle demiştir: Ebû Amr doğru söylemiştir, onun çok hataları/evhâm vardır. İbn Hibbân'ın sürçmeleri ortaya çıkmış ve bu sebeple onu eleştirmişlerdir’.

D- Deylemî hakkında Minhâcü's-sünne'de şöyle diyor:[488]‘Deylemî'nin el-Firdevs'i içerisinde çok sayıda mevxû rivayet vardır. İlim ehli, sırf müellifini bir sözü orada nakletmiş oimasının, hadisin sıhhatini ortaya koymayacağı hususunda icmâ etmişlerdir’.
Diğer bir yerde böyle diyor:[489] ‘ed-Deylemî kitabı el-Firdevs'te çok sayıda sahîh zikretmiş olmakla birlikte hasen ve mevzu hadisler de rivayet etmiştir. Her ne kadar ilim ve din ehlinden ise ve kendisi yalan söyleyenlerden değil ise de, kendisi insanların kitaplarından nakletmiştir, kitaplarda ise doğru da vardır yalan da. Birçok insanın yaptığını o da yapmış ve hadisleri ya senedleri le veya senedsiz olarak toplamıştır’.
Diğer bir yerde de şöyle diyor: [490] ‘Şüphesiz Kitâbü'l-Firdevs'te mevzu hadisler vardır. Eserin müellifi Şîrûye b. Şehriyâr ed-Deylemî her ne kadar hadis talebesi ve râvilerinden ise de, bir araya getirdiği ve senedlerini hazfettiği bu hadislerin sahîh, zayıf ve mevzusunu araştırmaksızın nakletmiştir. Bu sebeple içerisindeki hadisler arasında mevzu olanları gerçekten çok fazladır’.

E- Minhâcü's-sünne, Beyhakî hakkında şöyle diyor: [491] ‘Beyhakî, ehl-i hadisten benzerlerinin adeti olduğu üzere, faziletler konusunda çoğu zayıf hatta mevzu sözler rivayet eder’.

Evet bu zevat eimme-i a'lâmdandır, huffâz-ı kirâmdandır, kitaplarının nef'i de çoktur. Beyân ettiğiniz veçhile İbn 'Adî'nin 'uluvv-i mertebesine hiçbir diyeceğimiz yoktur. Erbabına hafi olmadığı üzere Kâmil'inde ve lev ki sika olsun herkesi yazmış cerh ve inkârda mübâlağa etmiştir. Kitabında makbul ile mühmel fark olunmuyor! Ehâdîs-i hısân bulunduğu gibi o gibi akvâl de bulunur. İbn 'Adî ile İbn Hibbân ancak mecrûhîni yazdıklarından kitapları o ehâdîsin ma'denidir. Artık sükût ile zikredilen bu Kitaplar mi'yâr olamaz, ancak ma'den, mevdı' olabilir. Zannederim ki bu kanâ'at Tetkîkf-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi'nde de hâsıı olacaktır.[492]
Hâmisen- Tetkîk ‘-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i “Aliyyesi tamamıyla mutma’in oimak için Müsnedü Ebi Hanîfe şerhi Tensîku'n ‘vr.79’-nizâm fi Müsnedi'l-İmâm'ın, Bustânü'l-muhaddisîn'den[493] Hüccetullahi’l-bâliğa'dan ve şâirlerden telhis ile naklettiği bir sözü 'aynen nakledelim:[494]
‘Muvatta'ı ve es-Sah'ihayn'ı ilk sıraya koydu ki bu sahihlerin en sahihidir. Sünen-i selâse halta erba'a ikinci sıradadır. Bunlara Ahmed’in Müsned'inde de ilave etmiştir ki bunlar şerhe; araştırmaya, bütün ilimler ve fikhî meseleler için kabul edilmeye değer dayanak yapılması gereken tabakadır. Ebû Ya'lâ'nın, Tayâlisî'nin, Abd b. Humeyd’in müsnedleri, Beyhakî ve Tahâvî'nin kitapları, Abdürrezzâk, Ebû Bekir ve diğerlerinin musannefleri ve Taberânî'nin eserleri. Üçüncüsü ise, durumu hakkında ehemmiyet arzetmeyen kitaplardır. Şâfi'î'nin Müsned'i, Dârimî, İbn Mâce ve Dârekutnî'nin sünenleri, İbn Hibbân ve Hâkimin sahihleri, Hatîb, Ebû Nu'aym, el-Cevzekânî, İbn 'Asâkir, İbnü'n-Neccâr, Deylemî'nin kitapları gibi. Dördüncüsüne ise Havârzimî'nin Müsned’ini İlhak eni. Bu tabaka da uydurmaları ve selef tarafından ismi ve resmi bilinmeyen aşırı eserleri ve müteahhi-rûnuıı telif ettiği eserleri İçerir. Bunlar selefin araştırıp da kaynağını bulamadığı, bu sebeple rivayet etmedikleri veya illet-i kâdiha/cerhi gerektirin bir kusur tespit edip naklini terk ettikleri rivayetlerdir. Bu hadisler ne inaç ne de amel için elverişli/uygun değildir. Ukaylî'nin ed-Du'afâ'sı, Hâkim’in eserleri, İbn Merdûye'nin, İbn Şâhin’in, İbn Cerîr'in. ed-Deylemî'nin. İbnü'ş-Şeyh’in eserleri bu tabakadandır. Özet olarak sona erdi’. İşte Dihlevî'nin ibaresini Müsned-i EMHanîfe gârihi gibi anladık. Müsned-i İmâm şârihi de Dihlevî'dir. Dihlevî, Dihlevî'nin ibaresini ne güzel anlıyor. Artık buna karşı ne diyecek! Hiç!
Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i 'Aliyyesi'nden tetkîkan tabakât gibi istifâde muntazır idik. Hiçbir veçhile tetkîkâta bedel tedlîsâıa, ma'nâya nüfuza bedel ma'nâdan zühule muntazır değil idik. Husûsan bize zühul isnadını hiç de beklemiyor idik. Ne olurdu Dihlevî'yi intikâd edeydi de bize bu kadar sermâye-i mekâl vermeseydi! Zühulünü delîl ile isbât ettirmeseydi! Me'amâfih Tetkîk’-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye’ Hey'et-i “Aliyyesi arzu eder ise o intikâdı beyâna da hazırız.
Filvaki' Dihlevî bu kitapları tabaka-i râbi'a kitaplarından diye tasrîh etmiyor, ‘vr. so’ Orasını dikkaı-İ nazara hiddeti basara bırakıyor. Dikkat-i nazara mâlik olmayanlar bi't-tab1 ma'nâdan zühul ederler.
Evet bu kitaplar birer me'haz olur, fakat 'alâ'l-'umyâ ahzetmemek şartıyla ehâdîs-i şerife âyâl-ı celîle gibi kat'iyyü's-sübût değildir. Evvel emirde ehâdîsin sübutunu anlamak için ehâdîsin senedine nas-b-ı nazar edip onu usûl-i hadiste beyân olunan kaide veçhile tetkik ettikten sonra cîhet-i delâletine geçmeli, ma'lûmdur ki mazınne-i sahîh olan Buhârî ve Müslim'de, mazmne-i hasen olan Ebû Dâvud ve Tirmizî'de bile ehl-i hevânın, haklarında söz söylenen kimselerin rivayeti, mat'ûn, şâyârı-ı ihticâc olmayan hadîs vardır. Şüzûz 'ilel cihetiyle Sahihayn'ûg İntikâd olunan ehâdîs 210'dur.[495] Seksen kadarı Buhârî'de, otuz ikisi her ikisinde, mebâkîsi Müslim'dedir. Ricali Müslim'de za'îf olduğu beyân olunan râvî yüz altmışı baliğ oluyor. Sahîhayn'de Kaderî, Haricî, Nâci, Şî'î gibi birçok ricâl-i mübtedi'a vardır, kemâ fi ed-Tedrîb.[496]
Tabaka-i ûlâ ve saniye kitaplarında bile bir hadîse tesadüf olunursa 'alc'l-'umyâ istidlale kalkışmamalı, yoksa Müsned-i Ahmed istidlali gibi olur. Fenni celîl-i hadîsten gafil olanlar huffâz-ı hadîsin tahrîcinı görür görmez i'timâd ederler. Huffâzın tesâhüllerini, 'âdetlerini bilmezler. 'Aleyke bi't-teharrî.

6- Ebû Tâlib-i Mekkî

Ebû Talib-i Mekkî,[497] ibn Salim mezhebine intimâ etmekle Salimiyye'den 'addolunmuştur. Ve fi Lisâni'l-Mizân [498]‘Ebû'l-Hasan İbn Sâlim’in mezhebinden idi. en-Nedîm eserinde onu mu'tezile olarak kaydetti’. Ebû Tâlib-i Mekkî'nin zikrettiği sıfat hakkındaki eşyây-ı münkereye ehâdîs-i mevzû'a ma'nâsı verilmemiştir. Kitabında Ehl-i hadîsin beyânı veçhile münkerât bulunduğunu, nâkıdînin kitabına iliştiklerini beyân maksadıyla o söz yazılmıştır. Zâten Sâlimiyye'den olanlara Ehi-i hadîs ve sünnet sıfat hususunda ta'n ederler. Nitekim Ebû 'Alî el-Ehvâzî es-Sâlimî hakkında Zehebî şöyle diyor:[499](Ehvâzî, sıfatlar konusunda bir kitap telif etmiştir. Keşke onu telif etmeseydi kendisi için daha hayırlı olurdu. Çünkü içerisinde uydumalar ve saçmalıklar kaydetmiştir), ‘vr. 81’
Kûtü’l-kulûb'ta e'imme-i hadîs ve sünnet ‘indinde sabit olmayan ehâdîsin varlığı teslim olununca maksadımız sabit olmuş olur. Ne Gazzâlî ne Ebû Tâlib-i Mekkî'nin celâlet-i kadirlerine i'tirâz etmedik. Yalnız her ikisinin kitaplarında mevzu' ehâdîs vardır dedik. Huffâz-ı hadîs tesâhül ederler, kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a bulundururlarsa, Ehl-i hadîsten olmayan Gazzâlî, Ebû Tâlib-i Mekkî kitaplarında Ehl-i hadîse ittibâ' ile tesâhülen ehâdîs-i mevzû'a bulundurmazlar mı? Nitekim bulundurmuşlardır.

7- 'Avârifü'l-Ma'ârif

'Avârifü'l-ma'ârifde[500] hadîs-i mekzûb hakkında İbn Teymiyye, Zehebî,[501] Sehâvî'nin nakillerine i'tirâz olunuyor. Ancak da'vây-i muhayyeleye karşı cevap değildir, deniyor.
Sühreverdî hakkındaki mutâla'aya bir şey demiyoruz. Şu kadar ki Sühreverdî'nin reddi Ehl-i hadîsin reddi tarikine benzemiyor.
Sühreverdî ‘Bana öyle geliyor ki o sahih değildir. Ben, onda Peygamber Sall’Allâhü Aleyhi ve Sellem’in ashabı ile buluşmasının tadını bulamıyorum’ diyor. [502] Ehl-i hadîs vâdı'ı Ammâr b. İshak diyor, Sühreverdî, 'Ammâr'dan sükût ediyor, yalnız hadîsin sahîh olduğuna kalbi razı olmuyor. Kalbi gayr-i sahîh olduğunu öteye beriye çekiştiriyor. zevk-i içtimâ bulamıyor. Bu fark nazar-ı dikkatten de dür tutulmasın.-Lübs-i hırka hakkındaki beyanâtımız da kabul olunuyor.

8- Zühhâd Ve Sûfiyye Ve Mutasavvife

Ehl-i zühd sûfiyyeden.e'amdır.[503] Sûfiyyeye şümulünü men'edecek hiçbir şey yoktur. Maksad ahlâk ve tasavvuf ehline şâmil bir ta'birdir. Sözde hasr yoktur, ta'mîm vardır. Aşağıda Kâdî 'Iyâz'dan naklen ce-hele-i müte'abbidîn de cehel-i mutasavvıfa dâhildir denildikten ‘vr. 82’ sonra nasıl olur da Ehl-i zühd de sufiyye-i mutasavvıfa dâhil olmaz.

Ta'kîbü't-Takrîb teznîbinde Abdürrezzâk er-Radavî " 'insanlar arasında uydurmalar üç sınıfta yakınlaştı, birincisi câhil sûfilerdir' diyor. [504] Mutasavvife zühhâdda dâhil olmazsa nerede dâhil olur? Vaddâ'inin hangi sınıfında dâhil olur. Diğer bir eserde 'Üçüncüsü, zühd ile meşgul olmaktan ve ibadet için onunla ilişkiyi kesmekten dolayı ezberlemekte tembellik etmek. Bunlar âbidler ve sûfiyyedir' deniyor.[505] Hilyetü'l-evliyâ'ya ahbârü'z-zühhâd da deniyor,[506] kemâ fi Gayeti'l-emânt. Zühd ile tasavvufu bir isti'mâl ediyorlar. Kale fi Gayeti'l-emânî 'şüphesiz zühd ve tasavvuf yolu', Kenzü'l-luğa'da Gazzâlî hakkında[507]'sonra zühd meslekine girdi' diyor.[508]

Sûfiyye, mutasavvife bunlar birer ıstılahtır. Ba'zan biri birinin yerine isti'mâl olunduğu gibi ba'zan ayrı ayrı isti'mâl olunur. Bunu isti'mâl eden kimse îzâh eder. Zihinde isti'mâl olunan ma'nâ mi'yâr olmaz.

Sühreverdi 'Avârifü'l-ma'ârif'te, İbn Hâter Fetâvâyı hadîsiyye'de sûfî, mutasavvife, müteşebbihe hakkında başka bir fark gösteriyor ki sizin kabul ettiğiniz, farka mugayirdir: "[509]'sûfî zevk sahibidir, mutasavvıf ilim sahibidir, müteşebbih iman sahibidir. Şöyle dedi: sâdık tasavvuf safinin hâlinden bir nasîbtîr, sâdık müteşebbih mutasavvıfın hâlinden bir nasîbdir.'

Ebû Nu'aym Hilye'de hiçbir fark göstermiyor, şöyle diyor:[510] 'Ben, mutasavvıf eden ve mütahakkîk imamlarından bir grup İnsanın isimlerini, hadislerinden, sözlerinden bir kısmını içerecek bir kitap tertib etmeyi ve âbidlerin tabakasını tertib etmeyi arzuladım. ... vd.'. Eğer Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin irâ'e ettiği fark kabul olunsaydı Hilyetü'l-evliyyâ'da bulunan sahabe ve tâbi'în vesaire asfiyânın hiçbiri sûfiyyeden olmamak lâzım gelirdi. Bunun fesadında şüphe yoktur.

Eğer cehele-i mutasavvife denip cehele-i sûfiyye denmediği fikrine binâ'en bu misilli bir fark gösterilmek isteniyor ise burası doğru değildir. Cehele-i mutasavvife denildiği gibi cehele-i sûfiyye de denilmiştir. Ve fi Fetâvâ'l-hadîsiyye:[511] (Sûfilerin câhillerinden sudur eden hatalardan salim olan tarikat üstazlarının en yücelerindendir ki bu tarîkat Nakşîbendiyye tarîkatidir) 'vr. 83' Hâdimî Tarikat-i Muhammediyyesinde, es-sûfiyyetü'1-mütesenninetü ta'biri ile müteşakşikatü's-sûfiyyeti ta'biri ile mukabil zikrediyor. [512] 'Abdülganî en-Nablusî Tarikat-i Muhammediyye'sinde "ğulât-ı sûfiyye" ta'birini bile naklediyor: 'Haleviyye'nin bazılarından işittim' ibaresinin şerhinde 'tarikat ehlinden sûfilerdir. Belki de onlar arasında görülen bazı câhillerden işitmiştir. Çünkü insanların her grubu ve her tabakası içinde kâmil/olgunlar olduğu gibi, hamlar da vardır, sâlih kimseler bulunduğu gibi fâsıklar da vardır, iyiler olduğu gibi kötüler de vardır. Bu sadece sûfilere has bir durum da değildir' diyor. Keza [513] 'câhil sûfilerin saçmalıklarına uyma' İbaresinin şerhinde de 'sûfiler arasında her zaman câhiller, âlimler ve arifler vardır, tıpkı fakihlerde olduğu gibi; Onlar arasında da sâlih ve zâhidler olduğu gibi, haram yeyen fâsıklar da vardır' diyor. [514] Ve fi'1-Hâdimî:[515] 'Zünnûn el-Mısrî şöyle demiştir: Eğer ruhu bezi etmeye gücün yetarşe tamam, yoksa sûfilerin saçmalıkları ile meşgul olma'.

Abdülganî en-Nablusî'nin, "'Yani, ehli olmadığı halde tasavvufa nisbet edilenlerdir. Bu yüzden, ... "sûfilerin bazıları" dememiştir' sözüne gelince müşârün ileyhin maksadı Tarikat-i Muhammediyye'nin o 'ibâresindeki mutasavvife, ba'zı lafzına muzâf olan mutusavvife olup 'alâ'l-ıtlâk mutasavvife değildir, çünkü 155. sahîfede böyle dedikten sonra 168. sahîfede Kuşeyrî'den naklen[516] 'Meselâ kişi için sûfî derken, cemaat için sûfiyye, bu uğurda gayret gösteren kişi için mutasavvife ve cemaat İçin mutasavvife denilir' diyor. Keza ikinci cildde 518. sahîfede 'sûfilerin bazılarının yaptıkları da bu ikisine dâhildir' ibaresinin şerhinde " ü} 'o kimseler ki kendilerini tasavvuf yoluna nisbet ederler, halbuki aynı zamanda her türlü fisk ve fücurda da ısrarcıdırlar ...vd.', 252. sahîfede de 'Teğannî içerisine, (sözü edilenlerin) günümüzdeki camilerde söyledikleri sûfî teğannîleri de girer' ibaresinin şerhinde "'Bir grup mutasavvifeden kinayedir. Müellif rahimeh'ullâh onlardan halleri ve ameileri kötü olanları açıklamıştır. Bunun bütün safîler için geçerli olması da gerekmez' diyor.[517]

Ne olur da bir kitabın bir sahîfesi görülüyor, diğer sahîfeleri görülmüyor, bir satırı okunuyor, alt satırı okunmuyor. 252, 518, 168. sahîfelerdeki 'ibareler bir kere görülüyor da 155. sahîfedeki ibare ile biraz karşılaştırılmıyor.[518] 'vr. 84'

Binâ'en'aleyh, Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi sûfiyye ile mutasavvife arasında iddi'â etmiş olduğu farkı isbâtta bir maharet gösteremiyor.

Hâdimî merhumun 'Benzeri kimselere mutusavvife teriminin kullanılması bütünü ile iftiradır' demesine mebnî böylelerine mutasavvife değil belki müstasvife demek münâsib olur zannederim.

9- Ebû 'Abdurrahmân Es-Sülemî

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi, Şevkânî'nin Ebû 'Abdurrahmân es-Sülemî'nin[519] Hakâ'iku't-tefsîr'i hakkındaki sözlerine[520] bir şey demiyor, sûfiyyenin beyanâtını tefsir değil te'vîl gösteriyor. Tefsir ile te'vîl hakkında Ta'rifât-ı Seyyid'ten farklar ityân ediyor.

Seyyid'ten naklolunan ıstılâhât müte'ahhirînin ıstılâhâtıdır.[521] Bu ıstılâhât selefin kastettiği ıstılaha, Kur'ân ve hadîste zikrolunan ma'nâya mugayirdir. Eimme-i dînin kastettiği te'vîl iki ma'nâya gelir:

1- Kelâmın me'âli ve mercii olan hakikattir. *'İlle de onun te'vîlini mi bekliyorlar, o gün te'vil geldiği zaman'*,[522] *'rüyamın te'vîli budur'*.[523] Bu ma'nâ hâriçte mevcut olan şeyin 'aynı demektir.

2- Tefsîr-i kelâm ve beyân-ı ma'nâdır. Istılâh-ı müfessirînde gâlib olan ma'nâ budur. İbn Cerîr ve'emsali kudemây-ı müfessirînin ıstılahıdır. Te'vilât-ı Mâturîdiyye Ebû Mansûr Mâturîdî'nin tefsir kitabıdır.[524] İşte eimme-i müetehidîn selef-i sâlihîn 'indinde te'vîl bu ma'nâlara gelir: Süfyân b. 'Uyeyne'nin "sünnet, emir ve nehiy te'vîldir" sözü birinci ma'nâya nazırdır. Buna mebnî Ebû 'Ubeyd vesaire "fukahâ ehl-i lügattan ziyâde te'vîli bilirler" demişlerdi.[525] Çünkü mekâsıd-ı Resulü bildiklerinden mücerred lügatla bilinmeyen me'mûrun bih ve menhiyyün 'anhin tefsirini bilirler. Emr ve nehyin te'vîlini bilmek lâzımdır. Haberin ya'nî sıfat ve me'âda 'âid olan haberin te'vîlini bilmek lâzım değildir.

Te'vîl ile tefsir arasındaki fark hususunda ümmet ihtilâf etmişlerdir. Ebû 'Ubeyd gibi birtakım zevat her ikisinin bir ma'nâda olduklarına kâ'il oluyorlar. Râğıb tefsiri te'vîlden e'am görüyor.[526] Tefsir ekseriya elfâz ve müfredât-ı elfâzda, te'vîl 'vr. 85' ekseriya me'ânî ve cümelde müsta'meldir. Tefsir kütüb-i İlâhiyye ve gayrisinde müs-ta'meî olduğu halde te'vîl ekseriya kütüb-i İlâhiyyede isti'mâl olunur. Bir kısmı tefsir "vech-i vahide muhtâc olan lafzı beyândır." Yoksa tefsir bi'r-ra'ydir [527] ki menhî 'anhtir. Te'vîl "ma'nây-ı muhtelifeye müteveccih olan lafzı edillenin zuhuruna göre o ma'nâlardan birine tevcihtir" diyor. Mâturîdî'ye göre tefsir lafzından murâd o olduğunu kâtı1 lafiz ile maksûd o olduğuna şehâdeitir. Te'vîl-i kâtı' ve şehâdet olmaksızın ehad-i muhtemilân tercihtir. Delîl-i maktû'un bih kâ'im ise, sahihtir. [528] Ebû Tâlib-i Sa'lebî'ye göre tefsir lafzın vad'ını beyândır ki ya hakîkat veya mecaz olur. Te'vîl-i bâtın lafzı tefsirdir. Ya'nî te'vîl hakîkat-ı murâddan. tefsir delîl-i murâddan ihbardır. Zira lafiz muradı keşfeder. Kâşif delildir.

Ba'zılarına göre tefsir rivayete te'vîl dirayete ta'alluk eder. Ba'zılarına göre tefsir kitabı beyân, Sünnet-i Rasûl-i Rabbi'l-'Âlemîn'de beyân olarak vâki' olandır kî mahall-i ictihâd olmayıp vârid olduğu ma'nâya hamloiunur. Te'vîl âyette muhtemel olup mâ kabli ve mâ ha'dine muvafik olan ma'nâya Kitab ve Sünnet'e muhalif olmaksızın bi larîkı'l-istinbât sarf etmektir.

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin kabul eniği ıstılah mûcebince te'vîl bir lafzı ma'nây-ı zahirinden Kitâb ve Sünnet'e muvafik gördüğü ma'nây-ı muhtemele sarf etmek oluyor ki son kavle mutabıktır. Bu kadar ıstılâhât arasında birini 'umûma mi'yâr kılmak doğru olamaz zannederim. Hey'et-i müşârün ileyhâca te'vîl bu ma'nâya olunca tefsîr-i sûfiyye bu ıstılaha göre bir te'vîl olmuş olur. Bu ma'nâya gelen te'vîl acaba Hakâ'iku't-tefsir'deki te'vîl midir? Sûfiyyeye mahsûs olan te'vîlât bu mudur? Sûfiyyeye mahsûs olan le'vîlât erbâb-ı sülûke münkeşif olacak veçhile me'âni-i dakikaya işârâı değil midir? Me'hazlerinizden birisi olan Abdülganî en-Nablusî'nin Tankatü'l-Muhammediyye tercümesinde şu 'ibare görülmedi mi?

'Sûfilerin Kur'ân-ı Azîm'i tefsirlerine gelince, bunlar Kur'ân'ın sırlarına muttali olma kabîlindendir'.

E'imme-i sûfiyyeden İbn 'Atâullâh el-İskenderî de Letâ'ifu't-minen'de şöyle diyor: [529] (bilki bu taifenin tefsirleri, Allah'ın ve Allah Rasûlü'nün kelâmının garib manalarla açıklanmasıdır'. Ve kavlühû "[530] 'Şüphesiz ki Allah size inek boğazlamanızı emrediyor',[531] 'Ve hadislerin tefsirinde geleceği üzere, (bâtın'/sorumlar) zahiri manayı zahirinden değiştirmek değildir. Takat âyetin zahirinden, âyetin hatırlattığı ve lisân örfünde kulllanılan manaların anlaşılmasıdır. Ayrıca âyet ve hadislere dair bazı bâtınî yorumlar da vardır ki onları ancak Allah'ın kalbini açtığı kimseler anlar'.

Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin te'vîl-i sufiyye hakkındaki meselede sûfiyyenin kavline mutabık oluyor mu?

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-i Şer'iyye' Hey'et-i Aliyyesi ayrıca elli birinci nüshasındaki sözümüze de i'tirâz ediyor. "Bu tarîk bilâhare mutasavvife mezhebi olmuştur" kaziyyesi hakkında Sülemî'nin Gazzâlî'den evvel gelmediğini, eseri kudemâ-i sûfiyyenin birçok te'vîlâtını muhtevi bulunduğunu beyân ediyor, Sülemî'nin eserini delîl gösteriyor.

Sûlemî huffâzdan bulunmakla beraber Hatîb'in naklettiğine göre sûfiyye için ehâdîs vaz'ediyor. İbnü's-Salâh Fetâvâ'sında şöyle diyor: [532] 'Bana Ebû'l-Hasan el-Vâhidî'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Abdurrahman es-Sülemî Haka'iku't-tefsir'i telif etmiş, onun tefsir olduğuna inanmışsa küfre düşmüştür. Sonra şöyle dedi: Ben de derim ki, kendisine güvendiği kimselere dayanıp zannî olarak bir şey söylemiş ise, bunu tefsir diye söylememiştir. Bu şekilde Şeyh'in görüşünü de benimsemiş değildir. Bununla birlikte keşke onlar bu gibi şeylerde, ihtiva ettikleri şüphe ve karışıklığı dikkate alarak, geşeklik göstermeselerdi'. Zehebî de Hakâ'iku't-tefsîr'deki te'vîlâta te'vîlât-i bâtınıyye diyor.[533]

Acaba kudemây-ı sûfiyyenin te'vîlâtı da Hakâ'iku't-tefsır' bâtınıyye te'vîlâtı da Haka'iku't-tefsir'deki[534] batınıyye te'vilatı mıdır, biz bunu kabul edemeyiz. Meslek-i tasavvufun esâsı 'ulemânın beyânı veçhile me'âni-i zahireyi, bâtınıyyenin beyânı veçhile me'âni-i zahireyi cem' midir, 'vr. 87' Gazzâlî'den evel böyle bir mezheb te'sîs etmiş midir? İhtimâl ki Sülemî gibi ba'zı zevatın mezhebi budur.[535] Fakat ona mezheb mü'essisi denir mi? 'Urefây-ı sûfiyyenin işaretiyle bâtınıyyenin te'vîlâtı hiçbir vakit bir olamaz. İşârât-ı sûfiyye ta'biri me'sûrdur. Numune olarak gösterilen Menâzilü's-sâirin şerhi şöyle diyor:[536] 'Tasavvufi işaretleri, ilim ehli inkâr ederken, ma'rifet/irfan ehli kabul etmiştir'.

Keza sûfiyye ile mutasavvife arasındaki farkı beyân sadedinde me'haz olarak irâ'e olunan Tarikat-i Muhammediyye şerhinde 'Abdülganî en-Nablusî şöyle diyor:[537] 'Çünkü onlar tasavvufî işaretleri ve keramet ehlinin hallerini bilmezler. Kuşeyri'de şöyle denilmiştir: O topluluk için önce işaretler vardı, sonra bunlar hareketlere dönüştü, sonra ise elde ancak hüsran kaldı'. Urefây-ı sûfiyyenin işârâtı 'ulemânın kıyâsâtı kabîlindendir, bâtınıyyenin te'vîlâtı kabilinden değildir. Acaba Fuzayl b. 'lyâz, Ebû Süleymân-ı Dârânî, İbrahim b. Edhem, Ma'rûf-u Kerhî ... ilh. sâdât-ı sûfiyyeden te'vîl-i bâtınıyye âyet-i kerîmenin muktezâ ve delâletine muhalif bir şey ile te'vîl, ezcümle hal'-ı na'leyni terk-i kevneyn ile tefsir nakl-i sahîh ile menkûl müdür? Bir kerecik olsun misâl düşünülmeli değil mi idi? Anlaşılıyor ki Cerîde-i ilmiyye'nin elli yedinci nüshasına da[538] dikkat ile nazar

olunmamış, siyak ve sibak hiç de nazar-ı i'tibâra alınmamıştır. Tekrar rica ediyoruz, maksat anlaşıldıktan sonra i'tirâzâtı dinlemeye hazırız.
Sülemî hakkındaki,beyânâtımız, mevzû'umuz dahilindedir; Zehe-bî'nin beyânı veçhile sâfiyye için hadîs vaz'ediyor, tefsirinde te'vîlât-ı bâtına vardır.

10- Kussâs

Kussâs[539] ile mutasavvife arasındaki münâsebeti Ebû Tâlib-i Mekkî'nin Kutü'l-kulûb'u ne güzel beyân ediyor: [540]Mütekellimler âlim ve kissacıları arifler diye isimlendirilerdi. Basra'da zikir ve va'azmevzuunda konuşan yüz yirmi kişi vardı. Fakat onların içinden marifet, yakîn, makâmât, ve ahvâl ilmi, üzerine konuşan ancak altı kişi vardı. Ebû Muhammed Sehl onların birisidir'. Zâten maksadımız tasavvuf ve ahlâk kitaplarıdır, kussâsîne has olmak için kıssa söyleyenlerdir. Me'hazleri ekseriyetle ahlâk kitaplarıdır, et-Terğîb ve't-terhîb de ahlâk kitabı münâsebetiyle zikrolunmuştur.

11- Sûfiyye Şeyhi İbn Cehdam

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi İbn Cehdam[541] hakkında İbn Hacer'den nakillerde bulunuyor: Zehebî'nin "vad" ile müttehemdir" kavli İbn Hacer-i 'Askalânî tarafından Lisânü'l-Mizân'da. îzâh ediliyor. Salât-ı Reğâib hakkındaki hadîsin vad'ı ile ithamı söylemiş olduğunu beyân ettikten sonra 'Bunu söyleyen, İbnü'l-Cevzî'dir ancak senedinde bilinmeyen râviler/mecâhîl vardır' diyor, deniyor.[542]
Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi burada her neden ise ibareyi eksik naklediyor, ma'nâyı tağyir ediyor. [543] Bu 'ibare ile gâlibâ şu ma'nâyı ifhâm etmek istiyor: "Harem-i Mekke sûfiyye şeyhi İbn Cehdam'ı salât-ı Reğâib hadîsi hakkında vad' ile itham eden İbnü'l-Cevzî'dir." İbnü'l-Cevzî'nin teşdidi ma'lûm olmakla artık İbn Cehdam hakkında Zehebî'nin cerhinin bir kıymeti kalmayacaktır.
Halbuki İbn Hacer'in 'ibaresi bu ma'nâyı asla ifhâm etmez. İbn Hacer, Zehebî'den şu sözü naklediyor: 'İbn Hayrûn şöyle demiştir: Hakkında tenkid yöneltilmiştir, denilir ki, onun yalan söylediği ileri sürülmüştür. Başkaları da onu Reğâib namazını uydurmakla itham etmiştir. 414 senesinde vefat etmiştir'. Sonra şu ibareyi ilâve ediyor: [544]'Bunu söyleyen İbnü'l-Cevzî'dir ancak senedinde tanınmayan râviler/mecâhîl vardır'.
Ma'lûm olduğu üzere 'hakkında tenkid ileri sürülmüştür' elfâz-ı cerhten olmakla İbn Hacer de Zehebî gibi İbn Hayrûn'dan elfâz-ı cerhi naklediyor. Sonra 'denildi ki'nin kâ'ilinin İbnü'l-Cevzî olduğunu haber veriyor. Yoksa 'başkası dedi ki'deki gayri beyân etmiyor. [545] Artık ma'nâ İbn Cehdam'a kâzib diyen İbnü'l-Cevzî, vad'-ı salât-ı Reğâib ile itham eden başkalarıdır, demek olmaz mı? İbn Hacer ve daha sonra Şîrûye ya'nî Deyienü'den " 'Sika, sadûk, âlim, zâtı id ve bilgi sahibi idi' sözünü naklediyor. Fakat 'akabinde:
'Müellif Târihu'l-İslâm'da şöyle demiştir: Behcetü'l-esrâr adlı kitabında bazı uydurmalar/mesâib kaydetmiştir ki kalp onun bâtıl olduğuna şahitlik etmektedir' diyor." [546]
Hey'et-i 'Aliyye bu cerhi yazmıyor, yalnız ta'dîlle iktifa ediyor, İbn Hacer 'indinde mu'addel göstermek istiyor. Acaba İbn Hacer'in bu 'ibareleri Hey'et-i 'Aliyye'nin ifhâm etmek istediği ma'nâları ifhâm eder mi? Bu hâl tedlîs ve tağlîttan başka bir şeye hamlolunur mu? Buna zühul de denemez.[547]
Fethu'l-muğîs'in sözü doğrudur. Cerh olunacak kimseleri cerh ettiler fakat bu kâ'idenin İbn Cehdam'a şümulü var mıdır?
Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin tavsiyeleri veçhile en sonraki rical kitabına bakarak şunu gördük: Vad'-ı hadîs ile müttehemdir.
Ma'lûmdur ki vaddâ' ile nfüttehemün bi'l-vad' arasında fark vardır.

12- Keşf'i Rical

Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi bizim keşf-i rical[548] dediğimize bedel "mükâşefe ve bizzat rûhâniyyet-i mukaddese-i Nebeviyye'den ahz" diyorlar. Acaba bu keşf-i ricalden başka bir şey midir? Hey'et-i müşârün ileyhâ sûfiyyece nübüvvetine hükmedilmeyen fakat Kitab ve Sünnet'e muvafık olan ba'zı ehâdîsin mükâşefe tarîki ile gösterdiğini beyân ediyor ki biz buna keşf-i rical ta'birini kullandık.
Evliyâ-i kiramın yakaza hâlinde Risâletme'âb Efendimiz hazretleri ile şerefyâb olması mes'elesini hakikati veçhile isbât etmek müte'az-zirdir. Gazzâlî'nin Faysalü't-tef'rika'sında müracaat buyurula.[549] Mebâhis-i ilmîyyede maksad-ı aslî umûma ilim ifâde etmek olmakla bu mes'elenin ıtlâkı veçhile ilham esbâb-ı ma'rifetten değildir, surette îrâd-ı mu'tâddır. Nesefi bundan dolayı 'ilham, ehl-i hakka göre, bir şeyin sıhhatini bilmeyi sağ-
layıcı sebeplerden değildir' demiştir.[550] Sâri' tarafından ilâve olunan kayd mahz-ı tenbîhtir. Keşf ile hükm-i şer'î sabit olmayacağı gibi, hadîs gibi hükm-i şer'înin delîü de sabit olamaz.[551] 'Abdülganî en-Nablusî bu babda şöyle diyor: "[552] 'Bil ki ilham, zahir ve bâtın ehli katında hüccet olmadığı içindir ki, onunla şer'î hükümler sabit olmaz, ayrıca bu şekilde Kitab ve Sünnetten nakilde bulunmaktan müstağnî kalırlar. Muhakkik bâtın âlimlerine göre ise Kitab ve Sünnet'te ictihad ile anlaşılan hükümlerin gereğine göre ihmâl edilmiş olan tashîhi yapıldıktan sonra hüccettir. Aksi halde şeytanî bir vesvesedir ve onunla amel etmek caiz olmaz'. Herevî de böyle diyor: [553] 'Sonra bil ki, zahir ve bâtın ehli, ilhamın Kitab ve Sünnetten müstüğnî bırakacak şekilde bazı hükümlerin isbâtında hüccet/delil olamayacağı, aksine onların manalarını anlamamızda sahîh bir yol olacağı hususunda ittifak etmişlerdir'.
Görülüyor ki ilim dâiresinde hareket edildikçe keşfe, ilhama gitmek doğru olmayacaktır. Bundan dolayı kütüb-i mutasavvifede zikrolunan akvâli mehmâ emkene tashih etmek için Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye ehâdîs-i mutasavvife hakkında vâsi' surette ihtimâlât beyân etmiş idi. Buna karşı "e'imme-i sûfiyyenin tasrîhleri veçhile Rûhâniyyet-i Mukaddese-i Nebeviyye'den ahz ve telâkkîlerden başka mehâmil-i haseneye hamletmek beyhude bir tekellüftür" demek ilim dâiresini bırakıp vehim dâiresine sapmaktır.[554]
E'imme-i hadîsin son sözlerini taharri etmek lâzımdır deniyor ki pek doğrudur. Bunu Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nden ziyâde Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye tatbîk etmiştir. Nitekim tatbîk ettiğini yukarıda beyân ettik.
İbnü'l-Cevzî hakkındaki beyanâtta da biz sebk ettik. Hattâ, vad'ı hakkında ifrâd ettiği hadîs nâkıdîfi-i şâire tarafından te'yîd olunmadıkça iddi'â olunmaz demiş idik.

13- Tasavvuf Ve Ahlâk Kitaplarındaki Ahbâr Ve Ehâdîs

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen 'vr. 91' akvâl, muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir, belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözüdür" kavlimizden mefhûm-u muvâfakatla bu kitaplarda münderic ehâdîsin ekseri hadîs-i Nebî değildir. Mefhûm-u muhalefetle bu kitaplarda ehâdîsin ekalli hadîs-i Nebî'dir, ma'nâları" münfeham olur diyor. Bütün mütâla'âtın şu esâslar üzerine serd edildiğini beyân ediyor. Ahîran izahımız veçhile teferrüd ettikleri ehâdîs olup nâkıdîn-i hadîsin ehâdîs olmadığını tasrîh ettikleri ehâdîsin ehâdîs-i Nebî değil belki çoğunun mutasavvife ve kibar sözü olduğunu kabul ediyor. Burada hiçbir ihtilâf yoktur demekle beraber şu mefhûm İle o kaidenin mantûku arasında ne kadar fark olduğu pek zahirdir diyor.
Mevzu' mes'eie yegâne bir bahs olmakla bu cheti ikinci defa olarak biraz daha îzâh edelim:
Biz Ceride-i 'ilmiyye'nin o nüshasında üç bahis, üç mes'eie beyân ediyoruz ki hepsi on satırlık bir nota sıkıştırılmıştır.
1- Münâvî'den naklen, Gazzâlî'nin îrâd ettiği hadîsin hadîs-i za'îf olduğu beyân olunmuş, bununla muhaddisînin ta'n ettikleri hadîs ile Gazzâlî'nin te'yîd ettiği mes'elesi ortaya konulmuştur.
-Bu mes'ele hakkında Teckîk'-i MesâhİF ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi bir şey demiyor.
2- Mutasavvife ve fetâsifenin te'yîd-i müdde'â zımnında âsâr ve ehâdîs-i za'îfe ile istidlal ettikleri beyân olunmuş, bununla da muhaddisînin iliştikleri hadîs ile mutasavvife ve felâsifenin te'yîd-i müdde'â ettikleri da'vâsı vad' olunmuştur.
Hey'et-i müşârün ileyhâ bunun hakkında da bir şey demiyor.
3- Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir, denmiş, bununla muhaddisînin hadîs demedikleri ahbâr tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mevcuttur da'vâsı ortaya kon(ul)muştur. Bu ma'nâyı ifhâm için hem akvâl hem 'ınde'l-muhaddisîn kayıtları zikredilmiş, misâl olarak " 'insanlar uykudadır/gâfildir, ...' hadîsi ityân olunmuştur, 'vr. 92'
Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Atiyyesi bu ma'nâyı istihraç edememiştir.
Filvaki' bu 'İbareden bu ma'nâyı istihraç için biraz dikkat biraz te'emmül lâzımdır. Bir kere aklen vazıhtır ki bu akvâlden maksad tasavvuf ve ahlâk kitaplarının teferrüd eyledikleri ehâdîs, ümmühât-ı kütüb-i hadîsde hadîs olarak zikrolunmuş olan ehâdîs tasavvuf ve ahlâk kitaplarında zikrolunmakla ehâdîs olmaktan çıkar mı? Buna akıl kâil olur mu?
Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında zikrolunan sözü usûl-i fıkıh ilmince anlamak vad' i'tibâriyle hâs kısımdan olur. Hâslar ise ziyâde ve noksana muhtemel olmaz. Binâ'en 'aleyh bu ibareden maksad tasavvuf ve ahlâk kitaplarının müteferrid oldukları ehâdîs demektir.
Bir de makâm-ı beyânda sükût hasr ifade etmekle ancak ve ancak o kitaplarda zikrolunup başka kitaplarda görülmeyen akvâl olacağı zahir otur.[555]
Tasavvuf ve ahlâk kitaplarının müteferrid oldukları ehâdîsin 'ınde'l-muhaddisîn ehâdîs olması için mutlaka nâkıdîn-i hadîsin ilişmesi lâzım gelir. 'Inde'l-muhaddisîn hadîs değildir cümlesi muhaddisîn bu hadîse ilişirler demek değil mi? Yoksa ınde'l-muhaddisîn kaydının ne fâidesi kaiır. Kayıtlarda imarız-ı t'â'ide aramak de'b-i 'ulemâdan değil mi?
Bundan başka misâl mümesselün lehe mutabık olmak için " 'insanlar uykudadır/gâfildir, ...' gibi muhaddisînin iliştikleri ehâdîs olacağına siyak ve sibak husûsan " 'muhaddislere göre kaviller' kayıtları vâzıhan delâlet eder. Fikr-İ selim ile nazar eden zâta bu ma'nâ hafi kalmaz.
-Nâkıdînin iliştikleri akvâlin çoğu mutusavvife, kibar sözleri birazı öyle bile olmayıp birtakım vaddâ'ların, meselâ ba'zı zanâdıkanın sözü olışakla çoğu kibar ve mutasavvife sözü demiştim. Muhaddisînin iliştikleri daha birtakım ehâdîs-i Nebi de yazmak fikrinde idim, fakat pek uzayacağı cihetle bir hadîs ile iktifa ettim. Muhaddisînin iliştikleri ehâdîse bedel akvâl ta'birini kullandım. 'Inde'l-muhaddisîn kaydını 'ilâve ettim. Misâlden, sibak ve siyâkdan anlaşılır zannettim. Halâ da öyle zannediyorum. Şurasını unutmayalım ki bu îzâhım sümme't-tedârik bir îzâh değildir. Maksadım üç yüz otuz sene-i hicriyyesinde kaleme almış olduğum Siyer-i Nebî mukaddimesindeki[556] bir mes'eleyi telhîsan Ceride-i

'ilmiyye'ye yazmak idi. Siyer-i Nebi'nin doksan altı(ıncı) sahîfesinde şöyle bir ifâde vardı: 'vr. 93' "Ehl-i hadîs tasavvuf ve ahlâk kitaplarındaki ehâdîse i'timâd etmezler. Meselâ "'Kim nefsini bilirse, ..,' 'Mahlûkâtın dilleri, hakkın kalemleridir', 'Ölmeden önce ölünüz' ... ilh. Kütüb-i ahlâk ve tasavvufta ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir ... İlh."[557]

Siyer-i Nebi Mukaddimesi'nde misâl olmak üzere 46 kaçla[558] hadîs yazmış idim ki biri 'insanlar uykudarır, ...' hadîsidir.

Bir iki satırlık notu istihraçtaki maharet şâyân-ı dikkattir. Bir kere tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mezkûr olan akvâl ehâdîs-i Nebî değildir demekle o akvâün 'umûmu hakkında selben bir hükümde bulunmak ya'nî sâlibe-i külliyye olarak zikretmek sonra çoğu kibar ve mutusavvife sözü demekle geriye kalan ekalli kibar ve mutasavvife sözü olmak meziyyetinden de mahrumdur demek istedik. Geri kalan ekalle hadîs-i Nebî'dir demek yukarıdaki kaziyyenin nakîzi olan mûcibe-i cüz'iyyede sâdık olur demek açık bir tenakuzu kabul etmek olmakla hangi 'âkil böyle anlayışta bulunur.[559] Binâ'en 'aleyh çoğu kibar, mutusavvife sözüdür "kavlimizin mefhûm-u muhalifi" azı kibar, mutasavvife sözü bile değildir, olmak lâzım geleceği cihetle, Tetkikti Mesâhif ve MüellefâM Şer'iyye' Hey'et-i "Aliyyesi'nin mefhûm-u muhalif dediği mefhûm mefhûm-u muhalif değil belki mevhûm-u muhaliftir. Bi'l-farz bu bir şey-i mefhûm olsa bile yine mu'teber olamaz. Çünkü sarâhat-ı mukabelesi delâlete i'tibâr yoktur. Yanlış anlamanın kabahati bize mi âid olur. [560] Ne hacet, hasm takrîr-i meram tahrîr-i murâddan sonra mütekellimin maksadına göre delil talep eder. Kendisinin zihninde tahayyül ettiği da'vâya delîl talep etmez. Kâ'il maksadını îzâh etmkten sonra maksadına bakmayıp kendi anladığı ma'nâya bakarak mücâdeleyi yürütmek fenn-i âdâb-ı mübâhese kâ'idesine, kânûn-u münazaraya hiç de mutabık olmaz.

Evvelce istîzâh olmuş maksad/îzâh olunmuş olmakla artık başka bir mutala'aya lüzum kalmamış iken bilmem ne gibi sâikin te'sîri ile "acz götünjüükçe o muhayyel kâ'ide tekrar edilip duruyor, 'vr. 94'

Şeyh Muhyiddîn-i 'Arabi'nin mütekellimin hakkındaki sözü ne kadar kâbil-i tatbiktir. Şeyh-i müşârün ileyhin beyânları veçhile lâzım-ı mezheb mezheb değil iken mütekellimin levazımda şâ'ibeyi uzatmışlar, birtakım umuru ihtira etmişler, âdeta kendi nefisleriyle münâza'ada bulunmuşlar.

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i Aliyyesi de levazımda sözü uzatıyorlar. Birtakım kelâm-ı muhayyel ihtira' ediyorlar. 'Adetâ kendileriyle niza' ediyorlar. Kendi tasavvurlarına göre hükümler veriyorlar. Ne tasavvurları, ne hükümleri asla bize râci' değildir. Yine tekrar ediyorum. İleride vukû'u melhuz olan sû-i tefehhüm ve şâir def'alara bedel bir kere daha yine îzâh ediyorum[561] ki maksadımız tamamıyla îzâh olunmuştur. Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi de o îzâhı kabul etmiştir.

Tetkîk '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi telhîsde "ehâdisin mücerred tasavvuf kitaplarında zikrolunması ile ehâdîs-i Nebî olduğuna hükmolunmaz" sözümüze karşı şöyle bir cevap veriyor: Pek doğru bir sözdürJakat "ehâdisin mücerred tasavvuf kitaplarında zikrolunması ile ehâdîs-i Nebî olmadığına hükmolunmaz" sözü de pek doğrudur. Bilmiyoruz mantık mı şaşıyor yoksa Hey'et-i müşârün ileyhâ'nin el-Cerh ve't-Ta'dil risalesi mi şaşıyor. Şaştık kaldık.

Mücerred kelimesi niye tahlil olunmuyor? Mücerredin ma'nâsı niye düşünülmüyor? Mücerred müteallikinin inzımâmıyla tevazzuh eder. Mücerred hadîsleri temyiz eden e'imnıe-i hadîsin kütub-i mu'teberelerinden kısa bir ta'bir esbâb-ı sübûttan mücerred demek Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefâı-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin teslimi veçhile ehâdîsi temyiz hususu e'imme-i hadîse âiddir. Hükmün sebebi ile beraber daima deveran edip duracağı da şüpheden varestedir. Bunda da nass-ı -ulemâ vardır, binâ'en 'aleyh "ehâdîsin ümmühât-ı kütubi ehûdîsde bulunmaksızın ancak tasavvuf ve ahlâk kitaplarında bulunmasıyla ehâdis-i Nebi olduğuna hükmolunmaz" sözü doğru ise bunun gibi ehâdîs-i Nebi olmadığına hükmolunur sözü de doğrudur[562] Meselâ sübût-u mâh-i Ramazân'ın sebebi ru'yet olursa ru'yet 'vr. 95' bulunmazsa mâh-i Ramazân sabittir diyemez fakat sabit değildir diyebilir.

Tetkîk'-i Mesâhîf ve Müellefât-ı Şer'îyye' Hey'et-i 'Aliyyesi'nin dediği gibi sebeb-i hüküm bulunmaksızın ümmühât-ı kütübte zikrolunmaksızın, ancak tasavvuf ve ahlâk kitaplarında bulunması ile "ehâdîs-i Nebi olmadığına da hükmolunmaz" sözü nasıl doğru olur? Sebep menâi-ı hüküm değil mi? Sebep bulunmazsa hüküm bulunur mu? Başka bir sebep var mıdır? Tasavvuf kitapları sebep değildir. Sebep ancak ve ancak semâ' veya rivayettir:[563]

Evet, sebep muhtelif olur ise bir sebebin bulunmamasından diğer bir sebebin de bulunmaması lâzım gelmeyeceğinden hüküm yine bulunabilir. Ehâdîsin sübütunda 'asr-ı Se'âdetten sonra semâ'ı mümkün olamadığından ancak sebep olarak rivayet-i sahîha kalıyor. Bu da bulunmazsa muhaddisin öyle bir sözü hadîs telâkki ermezler. "Binâ'en 'alevli muhaddisin indinde e'imme-i hadîs kitaplarında bulunan ehâdîs ya'nî rivâyet-i sahîhaya müstenid olan ehâdîs ehâdîs-i Ne-bî'dir, yoksa ehâdîs-i Nebi değildir. Sebebi bulunmayan ehâdise ehâdîsdir denmez, ehâdîs değildir de denmez. Demek ru'yet bulunmaksızın mâh-ı Ramazân sabit değildir denilebilir demeyiniz- Artık Tetkik '-i Mesâhif ve Müellefat-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi cem'-i nakizım en evvel ortaya koymak için bir numune idrâk etmiş olacak ki bu husus fikr-i beşer târihinde mühim bir vesika olacaktır.

14- Fezâ'il Ehâdîsi

Tctkik '-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi fezâ'il ehâdîsini fezâ'il-i a'mâl hadîsi zannediyor. Halbuki tesâhül gösteriliyor dediğimiz ehâdîs "fezâ'il-î a'mâl ehâdis-i değildir. Burada buna bir nüfûz-u nazar yoktur. Siyer kitaplarında ehâdîs zikrolunduktan sonra fezâ'illn a'mâle hasrolunamayacağı "buna mebnî siyer kitaplarında sahih, sakîm. Zaif, mürsel, munkatı haber vardır" dedikten sonra a'mâle dâir oiup muhaddisin tarafından râvîlerinde tesâhül gösterilen ehâdis-i za'îfe ehâdîs-i mevzû'a değildir. Ehâdîs-i za'îfeye ehâdîs-i Nebi değildir" deniiemeyeceği mutâla'ât-ı sabıkamızda beyân olunmuştur, sözünün vechini anlayamadım. Bir kere Sahihi Müslim'in Kitâbü'l-fezâ"il(in)e bakılmış olsaydı fezâ'ile fezâ'il-i a'mâl ma'nâsı verilmezdi.

15- "En-Nâşü Niyâmün" Hadîsi

[564]'İnsanlar uykudadır/gaflettedir, ...' hadîsi hakkında "İsrâîliyyât ile münâsebeti olmayan bir sahâbînin mebde-i hilkat umûr-u maziye, ahbâr-i enbiyâ', melâhinı-i âtiye, ahvâl-i uhreviyye ve sevab veya 'ikâb husulüne sebep olacak a'mâl ve ef'âline dâir İctihâd ile İradına tnesâğ olmayan, bir lügatin beyânı veya bir kelime-i garibenin şerhi ve tafsili gibi lisâna ta'alluku bulunmayan, tarîk-i diğerle merfû'an rivayeti bulunmayan ekvâli hükmen ehâdîs-i merfû'adandır" deniyor.

Usûl-i hadîs kitaplarında mebde-i hilkat ile ifâde olunan bed'-i halk ile ahbâr-ı enbiyâ umûr-u mâziyeyi beyân için zikrolunnıakla[565] her üçünü birlikte zikretmede haşv vardır. Bu haşivde melih olsa gerektir. Bundan başka usûl-i hadîs kitaplarında bir de filen zikrolunuyor. Umûr-u mazıyyeye bedel fiten zikrolunnıus olaydı usûl-i hadis kitaplarına uygun düşecek idi. Lüzumsuz umûr-u mâziyeyi yazıp lüzumlu fitneyi yazmamanın vechini anlayamadım.[566]

Bundan mâ' 'insanlar uykudadır/gaflettedir, ...' hadisinin min cihetin ahvâl-i uhreviyyeye 'âidiyyeti mes'elesi de cây-ı te'emmüldür. Nuhbetü'l-fiker şârihi 'Ali el-Kârî 'kıyamet gününün halleri' sözünü " 'yerlerini ve hallerini' diye şerh ediyor. [567] Dâvud el-Karsî Usûl-i Hadîs Şerhi'nde 'kıyamet, cem', hesab, mücâzât gibi' diyor.[568] Nasıl olur da hadîs-i mezkûrun ona 'âidiyyeti doğru olur, ahvâl-i uhreviyye meşmûlâtından olur? Nâs uykudadır, ölünce uyanır demek kıyamet mevkıflarmdan, kıyamet korkularından, haşirden, muhasebeden, mü-câzâttan haber vermek midir? 'vr. 97.' Ölünce hemen haşr, mevkıf, muhasebe, mücâzât ve hevl-i kıyametimiz vardır. 'Şayet perde açılsa idi. İnancımın kesinliği artmazdı' diyen Hazret-i 'Aliyy-i Murtazâ onu da keşfen söyleyemez mi?[569] Binâ'en 'aleyh Sehâvî, İbnü'd-Deyba', Zerkeşî, Suyûtî'nin kitapları vesaire mevzû'ât kitaplarında görüldüğü gibi hadîs-i mezkûr muhaddisîn 'indinde Hazret-i 'Ali'nin kavlidir.

Gazzâlî'nin usûl-i hadîsten kâ'ide-i mezkûrenin tatbikatına vâkıf olamayacak derecede müzcâ'l-bidâ'a olması da muhayyel da'vâdandır. Gazzâlî bu kâ'ideyi tatbik edecek kadar 'âlim, bu hadîse tatbik olunamayacağına da elhak vâkıftır.

Müşârün ileyh kelâmda, tasavvufta, ahlâkta, meslek-i mütekellimîn üzere yazılan usûl-i fıkıhta İmâm olduğu gibi hadîste imâm olmadığından evvelce beyân olunduğu veçhile hüsn-i zanna binâ'en hadîsi zikrediyor. Müzcâ'l-bidâ'a ile maksad-ı muhaddisînden değildir sözü bu babda sened olmaz demektir.

16- Tasavvuf Kitabı Numuneleri

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi evvelki îzâhnâmesinde zikrettiği aitı kitabı bir kere merci' ve asıl olarak zikretmediğini, ancak bunların cümlesi nâkıdîn-i hadîs tarafından her türlü töhmetten beri eseileri pek çok ehâdîs-i sahîhayı muhtevi tasavvuf kitaplarından bir numune olduğunu beyân ediyor.

O halde yine bu sözleri gâyân-ı tenkittir, 'umumiyet üzere doğru değildir.

1- Hâris el-Muhâsibî'nin kitapları hakkında nâkid-i şehîr Hafiz Ebû Zür'a şöyle diyor: "'Bu kitaplardan uzak durun. Bu kitaplar bid'attir, sapıklıktır. Esere yapışın, çünkü orada sizi başka şeylere ihtiyaç duymaktan müstağni kılacak şeyler vardır'.

Hâris el-Muhâsibî İbn Küllâb mezhebinde olmakla İmâm Ahmed tarafindan hecr olunmuş idi. Artık nasıl olur da "ale'l-ıtlâk nâkıdîn-i hadîs tarafından 'vr. 98' töhmetten beridir deniyor.

Zehebî'nin sadûk ta'birine gelince sadûk ta'biri merâtib-i ta'dîlin üçüncü derecesindedir, yoksa derecât-ı 'âliyesinden biri değildir.'Kendisinde bir sakınca yoktur', 'onda bir sakınca yoktur', ta'birleri ile bir mertebededir. Nitekim Zehebî Mîzânü'l-İ'tidâl'in İbn Hacer Lisânü'l-Mîzân'ın, baş tarafinda şöyle diyorlar: "

[570]'Makbul râviler hakkındaki ibarelerin en üstünü, sikatün hüccetün, sebtün hâfizun, sikatün mutkinun, Sikatün sikatün, sonra sikatün, sonra sadûkun, sonra lâ be'se bih ve leyse bihî be'sun'dur ....ilh',

Ne yapayım, me'hazımız olan Zehebî, Haris hakkında 'kendisi sadûktur' diyor da "'hadiste imamdır' demiyor.[571]

Cevabnâmemizde on iki zâta imâm demedik, kitapları me'hazlerimizi teşkil eder dedik.

Haris el-Muhâsibî'nin 'ilimdeki mertebesine de bir şey demedik, hattâ Ebû Zür'a'nın intikâdını bile zikretmemiş, Ahmed b. Hanbel'in hicvini yazmamış idik.[572] İbn Hacer'in Fetâvâyı hadisiyyes'indeki söze de[573] bir şey demiyoruz.

2- Ebû Tâlib-i Mekkî hakkında Zehebî'nin sözleri îzâh olunuyor, kitabında namaz hakkındaki mevzû'âta bir şey demiyor. Buna dâir seksen sahîfe de bahs vardır.[574]

3- Ebû Nu'aym esasen e'imme-i huffâzdan olup Haris ve Ebû Tâlib gibi yalnız sûfi değildir. Yukarıda zikrolunduğu üzere bununla beraber 'aleyhinde yine bu veçhe nâkıdîn söylemişlerdir. En büyük kusuru ebâtîli sükût ederek rivayetidir. Tafsîlât yukarıda geçmiştir.

4- Menâzilü's-sâ'irin sahibi de Ebû Nu'aym gibi e'imme-i huf'fâzdandır, yalnız sûfi değildir, kitabı tasavvuf kitabıdır. Fakat üç hadîsi vardır. Üç hadîsi muhtevî olan bir eseri "Eserleri pek çok ehâdîs-i sahîhayı muhtevî" kelâmının şümulünde idhâl garîb olur zannederim. Husûsan ki o hadîslerin biri Zehebî ve İbn Hacer'in beyânları veçhile mevzu', sahibinin tasrîhi veçhile garîb; diğeri mat'ûn; öbürü yine sahibinin tasrîhi veçhile 'vr. 99' sahîh garîbtir.

a- 'Hakkı istemek garîbliktir' hadîsi mevzû'dur.[575] Bunun senedinde 'Allan b. Zeyd es-Sûfi vardır. Zehebî ile İbn Hacer 'Allân b. Zeyd es-Sûfi, belki de Menâzilü's-sdirin'de yer alan şu hadisin uydurucusudur: Demiştir ki, Huldî'den, es-Serî'den ... İlh. Hakkı istemek garîbliktir' diyor.[576]

b- Herevî'nin hadîs-i hasen dediği "'Yürüyünüz, sizi müfridler geçti ... el-hadîs' hadîsi mat'ûndur.[577] İki senedde Ömer b. Râşid el-Yemâmî 'an Yahya b. Ebî Kesîr, diğer bir senedde Bişr b. RâfÎ' el-Yemâmî vardır. " 'tarîki en iyi olan, senedi en güzel olan' dediği tarîkde de 'Alâ b. 'Abdurrahmân vardır. Zikrettiği dört tarîk de mat'ûndur.

Ömer b. Râşid[578] hakkında Ahmed 'Yahya'dan yaptığı hadisler münkerdir', Cevzekânî,'Ömer b. Râşid'ten. Demiştir ki: hadisinin hiçbir kıymeti yoktur', Ebû Zür'a " 'Leyyindir', Nesâî 'sika değildir' demiştir. Buhârî Ebû Dâv'ud 'zayıftır' diyorlar. Yalnız 'Iclî 'Sakıncası yoktur' demiştir. Zehebî bunun tercümesinde Ebû Hureyre'den naklettiği bu hadîsi de naklediyor, 'akabinde "'ed-Dûlâbî şöyle demiştir:

"Ömer b. Râşid el-Yemânî sika değildir. İbn Hibbân sika imamlardan, zikri ancak tenkit için helâl olan mevzu sözler rivayet eder" diyor.[579]

Bişr b. Râfi hakkında Buhârî "'hadisine uyulmaz', Ahmed " 'zayıftır', İbn Ma'în "İbn Hibbân "'Mevzu rivayetler rivayet eder ve sanki bunu kasten yapmıştır', İbn 'Adî "'Haberlerinde bir sakınca yoktur, Ona ait münker bir hadis tespit edemedim' diyorlar. Ancak İbn Ma'în bir kere de 'bir sakıncasi yoktur' demiştir.[580]

Alâ' b. 'Abdurrahmân hakkında da söylenmişlerdir. İbn 'Adî, " Yahya b. Ma'în "'hadisi hüccet/delil değildir' diyorlar. [581] Me'amâfîh Alâ' b. 'Abdurrahmân'ı tevsîk edenler de vardır. Alâ' ricâl-i Müslim'dendir. Herevî'nin beyânına nazaran bu tarîk Müslim'de tahrîc olunmuştur. Bununla beraber Müslim'de bulunması ta'na mâni' değildir. Yukarıda beyân olunduğu veçhile 'vr. 100' sahîhaynde intikâd olunan ehâdîs iki yüz kadardır. Kaderi, Haricî, Nâcî, Şî'î gibi birtakım ricâl-i mübtedi'a hayli muda"afîn vardır. Şüzûz, 'ilel-i gâmida da eksik değildir.[582]

c- Sahîh garîb dediği el-ihsân hadîsinin senedinde Matarü'l-Varrâk vardır. Matar hakkında İbn Sa'd" 'hadis konusunda zayıflığı söz konusudur', Ebû Hatim "'zayıftır', Ahmed ve Yahya "'zayıftır', Nesâî 'sahih/kavî değildir' diyorlar. [583] Matar da ricâl-i Müslim'den olup Zehebî'nin beyânına göre "'hadîsi hasen'dir. Bu hadîs Herevî'nin beyânına göre Müslim'de tahrîc olunmuştur.[584]

Görülüyor ki Menâzilü's-sâirîn'dekı ehâdîsin biri (bir sülüsü) mevzu', diğeri (bir sülüsü) mat'ûn, öbürü (bir sülüsü) sahîh garîbdir. İşte numune olmak üzere ehâdîs-i kesîrayı mügtemil olan kitab!

Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi evvel emirde Menâzilü's-sâirin'i pek çok ehâdîs-i sahîhayı muhtevi olan eserlerden ma'dûd gösteriyor.[585] On sekiz satır sonra ma'hûd kâ'ide doğru olmak için Menâzitü's-sâirin'deki ehâdîsin ikisi hadîs-i Nebî olmak lâzım gelir, diyor. İki hadisten biri hadîs-i Nebî değildir, diğerinde de çok şüphe vardır. Me'amâfîh ma'hûd kâ'ide kendilerince ekseri olmak üzere tefsir olunur. Yeniden bir iki tasavvuf kitabı da tamamen ehâdîs-i sahîhayı hâvi olsa İdi yine kâ'İdenin ekseriyeti mahfuz kalır İdi. Me'a't-te'essüf bu da olamadı.[586]

5- Medâricü's-sâlikin, Medâricü's-sâlikîn-i Herevî'nin ba'zı mekâsıdını îzâh makamında yazılmış bir şerhtir. İçinde ancak sekiz on kadar hadîs vardır o da bilâ sened zikrolunmuştur. Kitabın hacmine nisbetle 'adedi pek azdır. İbn Kayyim de Ebû Nu'aym ve Herevî gibi e'imme-i huffâzdandır. Şurasını anlamak isterim ki İbn Kayyim vahdet-i vücûdu inkâr eder, vahdet-i vücûda kâ'il oian mutasavvife 'aleyhinde bulunan 'Hepsinin vücûduna esemlerin veriniz çünkü sultân sahibi Allah katında idi, müşriklerin günahı onlardan daha azdır, onlar isim sahibini putlara cahsis ettiler', diyen bir muhaddis ve fakîhe sûfiyyeden biri der misiniz.[587] Madem ki 'vr. 101' üç hadîsli Menâzilü's-sâirîn şerhi yazmak istiyor. Başka bir şerh yazmış olsaydı daha iyi olmaz mı idi? Hayât-ı Hızır mes'elesine gelince filvaki' cumhur hayâtına kâ'ildir fakat muhakkikin, başta Buhârî olduğu halde hayâtını inkâr ederler.[588]

6- İbnü;l-Cevzî hakkında sözümüze bir şey demiyor. Îbnü'l-Cevzî Hilye'yi o kadar ihtisar etmiştir ki Keşfu'z-zünûn'da beyân olunduğu veçhile yalnız rüsumu kalmıştır. İhtisarı da intikâd içindir. Nitekim yukarıda zikrolunmuştur. Eğer mutlaka Hilye'nin muhtasarını da ayrı bir eser gösterilmek lâzım oldu ise ona bede! Sqfvetü's-sqfve'y\ pek muhtasar gören Muhammed b. el-Hasan el-Hüseynî'nin meslek-i vasata sülük ile ihtisar ettiği Mecma'u'l-ahbâr'mı göstermek münâsib olurdu.

İbnü'l-Cevzî hakkında İbn Hacer Fetâvâyı hadısıjye'de Yâfi'î'den şöyle söz nakledıyor:

[589]'Yine onun sûfîlerin büyüklerini yalanlaması, bilmediği bazı hallerden, kavramadığı ve anlamadığı bazı İlimlerden kaynaklanmıştır. Onun şaşırtıcı tutumlarından birisi de, bazen onlardan benzerlerinin terk edilmesi gereken acâib ve önemli kelimeleri anlatması ardından da bir başka yerde bunun gibi sözleri inkâr etmesidir'. Artık İbnü'l-Cevzî'yi de sûfiyyeden sayacak mıyız?

Garîbtir ki numune olarak zikrolunan altı zâttan dördü ya'nî Ebû Nu'aym, Herevî,[590] İbnü'l-Kayyim, İbnü'l-Cevzî huffâz-ı hadîstendir. Hâris-i Muhasibi Küllâbiye'den, Ebû Tâlib-i Mekkî Sâlimiyye'den. Herevî Küllâbiye'nin a'dâsındandır. İbnü'l-Kayyim vahdet-i vücûda kâ'il sûfiyyeyi, İbnü'l-Cevzî ekâbir-i sûfiyyeyi münkirdir. Ebû Nu'aym da tam ma'nâsıyla mütesâhildir. Altı kitaptan biri sülüsü mevzu', sülüsü mat'ûn, sülüsü de sahih garîb üzere üç hadîsli, diğeri üç hadisli kitabın 'vr. 102' şerhi öbürü de numune kitaplarından diğer birinin muhtasarıdır. Geride kalan üç kitaptan biri Hilyetü'l-evliyâ'dır; O da pek çok ehâdîs-i mevzû'a-i münkereyi, İsrâiliyyâtı muhtevidir. Şâyân-ı itimâd değildir. Diğeri Kûtü'l-kutûb'tur. Onda birtakım ehâdîs-i mcvzû'a vâriddir ki Gazzâlî onları mücerred İ'timâd ile İhyâü'l-'ulûm'unda zikretmiştir. Bundan mâ'adâ en mühim bir mesele olan sıfat mesaili hakkında Ehl-i sünnet ve hadîs 'indinde münker oian birtakım eşya da vardır. Öbürü Hâris-i Muhâsibî'nin kitaplarıdır. Henüz Hâris'in kitaplarını göremediğimden onun hakkında nakl-i mahzada bulunmadım. Zannediyorum ki Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi de risaleyi kaleme aldıkları zaman Menâzilü's-sâirin'i, Medâricü's-sâlikîn'i, Hilyetü'l-evliyâ'yı, Safvetü's-safve'yı görmemiştir.

Artık Tetkîk'-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye' Hey'et-i 'Aliyyesi da'vâlarından yüzde kaç tenzil edeceğini düşünsün. Biz bunu takdîr-i münakkidânelerine havale ediyoruz.[591]

Allahümme erinâ'l-hakka hakkan ve'r-zuknâ ittibâ'ah, ve erinâ'l-bâtıle bâtilen ve'r-zuknâ ictinâbeh.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye a'zâsından.

III. TARTIŞMALARIN DAHA SONRAKİ SEYRİ

Aa. Mustasvıfe Sözleri mi, Tasavvufun Zaferleri mi?[592]

Urfa Meb'usu Şeyh Safvet Efendi'ye;

Şeyh Safvet Efendi ile aramızda başlayan münâkaşâı-ı kalemiyyenin seyri kâri'în-i kirâmca meçhul kalmamak emeliyle müdâfa'aya başlamadan evvel safahatını beyân etmeye mecbur oluyorum:

Âcizleri Certde-i 'İlmiyye'nm noı kısmında bir fikra yazdım. Şeyh Efendi bu fikra hakkında istizah emelinde bulundu, fi'l-vâkî' istîzâh sarih bir hakkıdır. Ancak yolunda olmak gerektir. Resmî bir dâirede, hattâ Cem'iyyet-i Sûfiyye Hey'et-i İlmiyyesi'nde[593] beraber bulunmamız mes'eleyi daha da nâzikleştirir. Haddizatında hatâ etsem bile şifahen veya husûsî surette tahrîran bir ihtar kâfi, mes'elenin aramızda halli mümkün iken o yola tenezzül edilmedi. Yalınız Dârü'l-Hikme Riyâseti'ne bir tezkire yazılmak kabil iken yine o cihete yanaşılmadı. Doğrudan doğruya numara İle, târih ite resmen Makâm-i Meşîhat'e arz olundu. Öyle bir zamanda arz olundu ki Dârü'l-HÎkme hakkında ileri, geri sözler tekevvün etmekte idi. Husûsen kendilerinin Tetkîk-i Mü'ellefât Riyâset-i 'Aliyyesi'nin[594] memnun olmadığını müş'ir Makâm-ı Meşihat'e[595] ma'rûzâtta bulundukları şayi1 idi. yalnız şayi' değil, vâki' idi.[596] Bundan başka resmî istîzâhnâme daha müfid bir tarzda yazılmak mümkün iken ondan da sarf-ı nazar olunarak, Dârü'l-Hikme'ye ders verir bir şekilde yazıldı. Makâm-ı Meşîhat'tan Dârü'l-Hikme Riyâseti'ne havale olundu.

İşte erbâb-ı insafin pâk vicdanına müracaat ediyorum. Bu şekilde, husûsen öyle bir zamanda kaleme alman bir makale 'ilmî bir istîzâhnâmeden ziyâde resmî bir şikâyetname mâhiyetinde telâkki olunmaz mı?

O resmî makale Dârü'l-Hikme'de okundu. Bi'ttab' cevabı âcizlerine havale edildi. Taraf-ı çâkerîden yazılan cevap Hey'et huzurunda tekrar tekrar okunarak münâkaşa olundu. Fıkradaki maksat îzâh edildi. Tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a bulunduğu, fakat sâ-dât-ı sûfiyyenin ehâdîs vaz'ından vareste oldukları gösterildi. Bu bâbta birtakım vücûh-u muhtemele îrâd olundu. Cevabımız hiçbir hakareti ve Iev ki îmâen olsun, muhtevi değil İdi.

Bir de ne görelim! Kendileri için bir iş bulmak mı? Hakikat izhâr etmek mi? Tefâdul sevdasına düşmek mi? Dârü'l-HÎkme'yi enzâr-ı nâsta küçük düşürmek mi? hiç olmazsa yazı yazmaya düşkün olmak mı? Nedir? Son beyânına rağmen henüz kat'î olarak ta'yîn edemediğim ba'zı sevâ'ikin taht-i te'sirinde olarak ikinci def'a el-Cerh ve't-Ta'dıl ünvânı ile yazılan cevap saraheten ve îmâen hey'etimize tetebbu'suzluk, dikkatsizlik, garabet isnad ediyordu. Bittab':

'Nice doğru söz vardır ki onun âfeti, yanlış anlaşılmaktır'.

beytini okumakta tereddüt etmedik.

Bu cihet yetmiyormuş gibi biz' bir taraftan "Dârü'l-Hikme tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsî inkâr ediyormuş, Şeyh Safvet Efendi bir risale yazmış da Dârü'l-Hikme'yi mat etmiş" gibi sözler sâmi'ayı doldurmakta, mecâlis ve mehâfilde, tramvaylarda, kahvehanelerde, sokak ortalarında "Dârü'l-Hikme mazinneyi anlamamış, Şeyh Safvet Efendi'ye karşı mağlub olmuş" gibi lâflar hemen hâdisât-ı rûzmerre sırasına geçmiş idi. Bir derecede ki gerek âcizleri, gerek Dârü'l-Hikme hakkında birtakım ğulüvler hâsıl olmaya başladı:

'Bir şüphe duyunca benden, sevinçle onları yayarlar. Güzel bir şey duyunca, onu ört-bas ederler. Benim söylediğim bir hayır duyarlarsa susarlar, yanlarında bir kötülükten

bahsetsem onu hemen ilan ederler'.

İlzam ve galebede mufâhere ile halkın muhayyelesine "hasmı yendik" fikrini ilkâ silahı ile mücehhez olmak sahibini haktan uzak düşürmez mi?. 'İlme "ilim ile, kaleme kalem ile mukabele etmek, kalem kuvveti ile, dimağ yardımıyla ilzam lâzım iken bir de dolayısıyla Fetvâhâne'ye müracaat ile fetva almak istemek ne ile îzâh olunur. Bu fetva niçin olacak? Hatamız için mi? Fışkımız, dalâletimiz için mi? Yoksa azlimiz için mi, hürriyet-i kelâmdan mahrum olmamız için mi olacak?

Hayretinden parmağın dişler kim etse iscimâ'.

Artık teşvîşât bir dereceye vardı ki bu hâle vâkıf olmayanlar âcizlerini müte'arrız, mutasavvife düşmanı göstermekte haklı idiler. Böylece münazaramız müdâfa'a-i hakk babını sedd, tefâhür ve teğâlüb babını küşâd etmiş oluyor. Mufâhere, kâr-ı rical değil, belki lu'be-i etfâl iken kalbin hiç olmazsa derin bir köşesinde saklanan gurur denilen saika, bu mufâhareyi bir şâika kılıyor.
Dârü'l-Hikme'ye karşı olan bu ta'rîzât ve ta'arruzâta, hatır-şikenâne hâlâta bâ'is olduğum için pek müte'essir idim. Ta'rîz ve ta'arruzun bütün şiddetini döş-i tahammüle almaklığımı muhterem arkadaşlarımdan rica ettim. Lütfen ricalarım kabul olundu. Şeyh Safvet Efendi'nin riyaset ettiği hey'ete de resmen haber verildi. Buna mukabil o hey'et tarafından hey'etîmize bir de teşekkürnâme gönderildi. Bir taraftan o teşekkürnâmenin istihza, istihfaf kastıyla gönderildiği taraftarları tarafından işâ'a olundu.
Artık bi'z-zarûre o gizli gizli techîllere, şu'ûrî ve lâ şu'ûrî istihzalara; o lâflara, o istihfaflara açık bir surette müdâfa'aya başladım, yazdığım cevabı arkadaşlarımın nazar-ı tetkiklerine arz ettikten sonra o hey'ete takdim ettim. Bütün vaziyetlerim müdâfa'a vaziyeti idi. Bununla beraber müdâfa'a hususunda ileri gittiğimi düşünerek müte'essir idim. Husûsen Şeyh Efendi'nin 'amelî tasavvufun te'sîri altında ta'rîzât ve ta'arruzâta tenezzül etmeyip elhak bir ders-i edep vermek, şeyhliğini göstermek gibi ihtimâlleri düşündükçe pek muzdarip idim. Nüfûs-u zarîfenin sânı veçhile letâfet-i latife İle şerâfet-i şerife ile mukabele edebileceklerini düşündükçe uykum kaçıyor idi. Tab'-ı selimin istikrah ettiği mufâhare ve muğâlebe meydanlarında galebe etmek hararetini de duyuyordum. İmâm-ı Gazzâlî'nin Kitâbü'l-Mağrûrin'i, İmâm Râzî'nin sözü,[597] vicdanıma hitâb edip durmakta idi. Tam bu sırada her ikimizi seven husûsen kendilerine pek ziyâde hürmetkar olan bir zât (N.....)[598] Cem'iyyet-i Sûfiyye merkezinde bu manzaranın böyle uzanıp gitmesini hoş görmüyor, hakem hey'eti ile işi fasletmek istiyordu. Çâkerleri ni'me'l-vesîle 'addederek hemen bu teklifi kabul ettim. Şeyh Efendi ise Ebû Mûsâ'l-Eş'arî 'Radiy'Allâhü 'anh' mevki'inde bulunacak hey'eti kabul etmem diyerek bârid bir redd İle reddetti. Öyle sanıyorum ki bu söz lâ şu'ûrî olarak sâdır olmuş. Muhterem bir Hey'et-i 'Aliyye bizim ateşimize yanmıştır. Şüphe yok ki da'vâsından emin olan her vakit hakem hey'etine razı olur, fakat şüpheli olan da her vakit yan çizer.
Çok geçmedi, tahkîr âlûd olan el-Burhân ve'd-Delîl risalesi ile "vav elif" meselesine tâid evrâk-ı müteferrika bir dosya şeklinde yine doğrudan doğruya Makâm-ı Meşîhat'e takdim kılındı, bu kere erkân-ı Meşihat haberdâr edildi. Huzûr-u Meşîhat'te bu risalenin 'âcizlerine verilmesi veya verilmemesi hususu görüşüldü. Nihayet nezd-i meşîhatpenîhîde hıfzı tensîl olundu. Beri taraftan sabık birtakım işâ'at dönüp dolaşmakta idi. Nihayet ba'zı arkadaşlarım ile bu risalenin 'âcizlerine verilmesini istirhamımız neticesinde arkadaşlarımdan biri vasıtasıyla risale güç hâl ile elime geçti.
Bir de. ne bakayım! Mütâla'asından anlaşılacağı veçhile Şeyh Efendi bul asaletle ertesine tamamıyla mağlûb olmuş, sâika-i aklı atarak saila-i ihtiraza dön el ile yapışmıştır. 'Amelî tasavvuf ile nâ-terâşîde nefs-i emmâre saydığı muhatabına karşı kullandığı ta'bîrât-i müstekrehe delâleti ile anladım ki 'amelî tasavvuf ile terâgîde olan nefs-i âliye sahibi de 'akabât-ı nefsten kurtulamıyor, hattâ bu tarîkde şeyh-i kâmil bile oluyor. Galeyân-ı tehevvür ve ihtirasa kapılarak çirk-âb-ı kîl ü kâl hak ve hakîkati bir avuç kar gibi eritiyor.
Mücerred sevk-i münazara ile yazılmış olan ifâdâtımdan keskin bir kuvve-i muhayyele, durgun bir kuvve-i 'âkilenin tevlîd ettiği netîceler besbelli oluyor. Ba'zı mutasavvife gibi nefret ettiğim bir hâl karşıma Çıkıyor. Yazdığım bir fikrayı îzâh ettikten sonra yine ona abanıp kalıyor. Maksadıma muhalif birtakım ithâmâta kalkışıyor.
Acaba kuvve-i muhayyelenin inkişâfı, tahlîl-i ilmînin fikdanı te'sî-rinden başka ne ile bu hâli îzâh kabil olur. Pek kolay hâllolunabilecek bir mes'ele i'zâm olunarak doğrudan doğruya resmen Makâm-ı Meşîhat'e[599] ma'rûzâtta bulunmak, Dârü'l-Hikme'ye ta'rîzât ve ta'arruzâta başlamak, etraf ve eknâfta Dârü'l-Hikme'yi bitirdik gibi hatır-şikenâne hâlân mürevvic olmak, dolayısıyla Fetvahane'ye müracaat etmek, hakem hey'etini redd-i bârid ile reddetmek, Makâm-ı Meşîhat'e dosyalar takdim etmek ne ile îzâh olunur. Bu babdaki hükmü erbâb-ı insafa bırakıyorum.
Risaleyi tamamıyla okuduktan sonra müdâfa'anâmemi hazırladım. Urfa'dan avdetlerini müt'âkib dimağ yorgunluğunu düşünerek cüz' cüz1 vermeyi münâsib görmüş, 3 Nisan 338 tarihinde odacı vasıtasıyla birinci cüz'ü takdim etmiş idim. Fakat, resm-i hatta âit yazdığı ufak bir risalede el-Burhân ve'd-Delîl'in yakında tab'ı bildirilmekle, diğer cüzleri takdim etmekten vaz geçtim. Artık risalenin tab'ına muntazır oldum. Bu kere yeni bir unvan daha ilâve ederek matbu' olan nüshayı gördüm. es-Sârimü's-selîl 'alâ'l-mevsûmi bi'l-Burhân ve'd-Delil nâmını verdiğim müdâfa'anâmemize kendilerine bakarak yeni bir unvan, pek sevdiği bir unvan ilâvesi ile enzâr-ı kâri'ine vaz'ediyorum.
Tasavvufun Zaferleri ünvân-ı cedidi ile sâha-i intişâra konulan risaledeki kelimât-ı müzeyyefe, 'akabât-ı nefse âid emsîle-i mütenevvi'a yarışlarına çıkamayacağım. Bu meyanda Şeyh-i kâmil değil; derviş-i gafil, racül-i râcil bulunduğumdandır. Ceng-i evvel silahlarımı teslim ediyorum. Bermu'tâd işâ'a ettikleri veçhile ric'at-i kahkariyye ile ric'atimi, hattâ inhizâm-ı kelbî ile inhizâmımı i'tirâf ediyorum. Bu risalede bu gibi akvâi-i müşevveşeye karşı yalnız sükût ile mukabele ediyorum.
Tasavvufun Zaferleri nâmındaki kitabını, şimdiye kadar bigânesi olmadığı bir üslûb-i garibin tanzîri mecbûriyyeti ile ihtiyar ettiği iddiâ olunuyor. Şaşıyorum ki insan me'lûfu olmadığı bir şeyde nasıl mahâret-i kâmile gösteriyor. Tanzîr hususunda hâiz-i sebk olmaları bigâne değil, hâiz-i meleke bir üstâz olduğuna delâlet etmez mi? Numuneler meydanda, işte amelî tasavvuf ile terâşîde nefs-i 'âliyenin sözleri ile nâ-terâşîde nesf-i emmâresinin sözleri.

'Yazıklar olsun, zorbalık edip azanlara, kendini beğenip haddi aşanlara'.

es-Sârimü's-selîl, el-Burhân ve'd-Delil'e karşı duruyor. Bürhân-ı ilmîsi ile tahlîl-i mantıkîsi ile onu cerh ediyor. İhtiyar eıtiği unvanlar altında onu şerh ediyor.
Tevfîk ve 'inayet Hakk Te'âlâ ve Tekaddes hazretlerinindir.

1. 'Arz-ı Şükran

1. "Eimme-i sûfiyye enâr'Allâhü berâhînehüm hazerâtınm kütüb-i celîle-i dîniyyelerinde münderic ehâdîs-i şerîfeye dâir."[600]
Cevap. Münâkaşa tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs hakkında idi. Tasavvuf kitapları eîmme-i sûfiyyenin, sûfiyye-i sâdikînin, sûfiyye-i kâzibînin, muıasavvifenin, ğulât-i mutasavviffenin, mustasvifenin kitaplarına şâmildir. Bunu eimme-i sûfiyyenin kitaplarına hasr ve tahsis suretiyle risaleye ibtidâr mevzû'u tağyir ve ihlâl için acaba berâ'at-i istihiâl mi yapılıyor.?
2. Dârü'l-Hikme'nin hâdiseyi sebeb-i asliyyesinin uhde-i idrâkine ne yolda terk ettiği mukaddimede beyân edilmiştir.
3. "Da'vây-i muhayyelin te'vîlât-ı faside ile sümme't-tedârik teveccühât-i bâridesi."
Cevap. Hükümde isti'câl ediyorsunuz, cümle-i ma'hûde bendinde cevabını aMyörsunuz.
4. "Yalnız size karşı fazla bir i'timad hatasına düşmüşlerdir. ..."
Cevap.....

2. Sâik-i Aslî

1. Âcizleri hakkında "kemâl-i samîmiyyetle şehâdet ederiz ki bugün dîn-i İslâm'ın himaye ve muhafazasına kalen ve kalemen vakf-i vücûd eden zevatın birincilerindensiniz" dedikten sonra mücerred bir şüpheye kapılarak o derece tezyifler, o kadar istihzalar, türlü türlü techîller ile bu söz arasında öyle bir uçurum vardır ki imlâsı kabil değildir:

Müştebeh menkıbeti istemeyiz âr ederiz
Arımızdan o gelen kağıdı inkâr ederiz.

Bu münâsebetle meslek-i âcizi hakkında bir iki söz söylemekliğime müsâ'ade buyurunuz:
Lehû'l-hamdü ve'1-minne dîn-i mübînimize naçizane bir hizmet ile cidden müftehirim. O mukaddes 'âlî dînimizin muktezayâtından olmak üzere Server-i Kâ'inât 'Aleyh-i Ekmeli't-Tahiyyât Efendimiz hazretlerinden mâ'adâ hiçbir müslimi ma'sûm bilmem. Bü'umûm 'ulemânın sözlerini yalnız bürhân ile kabul ederim. Tefekkür ile o sözlere kıymet veririm, İz'ân ile onu kalbime, derecesine göre derin köşelerine getiririm. Lehdârlar ile 'aleyhdârların sözlerini dinlerim, muhaliflerin sözünü mücerred muhalefetlerinden nâşî reddetmediğim gibi muvafikların sözünü de mücerred muvâ faka darından nâşî kabul eylemem. Hiçbir âlimin şiddetli taraftarı değilim. Hiçbir âlimin sözünü vahiy gibi telâkki etmem. İbn Teymiyye'nin şiddetli taraftarı olmadığım gibi Gazzâlî'nin de şiddetli taraftan değilim. Hanbelî de değilim, Eş'arî de, körü körüne mutasavvifeye de mütekellinîne de tâbi' olmam. Hakk taraftarıyım. Her nerede bir şemme-i hakikat istişmâm eder isem hemen ona el uzatırım 'Hak, uyulmaya en layık olandır' kavli düstûrumdur. E'âzim-i İslâm'dan her kimin sözünde 'an bürhân bir hak görür isem yine 'an bürhân ona tâbi' olurum. Bir kavi hakkında bürhân kâim olmadıkça onu kendime mal etmem. Kendime mal edindiğim kavli doğrudan doğruya yazarım, yoksa nakl-i mücerred ile geçer giderim. Nakillerde asla tahrifte bulunmam. Yanlış anlayabilirim, hîn-i istinsahta yanlış da naklolunabilir. Fakat bile bile kalemimden tahrif sâdır olmaz. İstediğiniz kadar istihfaf ediniz. Nâkil-i emin olmakla da iftihar ederim. Nazm-ı Kur'ân'a ittibâ'an yalnız lâzım olan mahalli naklederim. Fehmi ihlâl edecek derecede ihtisar, ihlâli müeddî olacak derecede tatvîl memnu' olmakla maksûda dâhil olmayan sözü zikretmemeye çalışırım. Nisbetim ancak İslâm dîninedir. Tarîkim ancak en hayırlı tarîk olan Tarîkat-i Muhammediyye'dir. Selefiyye olsun, mütekellime olsun, mutasavvife olsun, felâsife olsun, hangi firka olursa olsun hak ve hakikatin

uğrunda çalışan bir fırkayı ulu orta reddetmeyi hiçbir vakit kabul etmem. Daima ahzettiğim kavi ancak Hâtemü'l-Enbiyâ'nın kavlidir. Yalnız o Nebiyy-i Akdes'in ümmetiyim. Yalnız o Rasûl-i Muhterem'in son derece şiddetli müdâfi'iyim. Şu kadar ki evvel be evvel kavl-i Rasûl'ün sübûtunu teharrî ederim. Zât-ı Akdes-i Peygamberî'ye isnadı hakkında itmi'nân-ı kâlb hâsıl olur. Maksad-ı Celîl-i Peygamberî'yi de anlarsam aklı bertaraf ederek hemen onu kabul ederim. "Akü kurbân kün bi piş-i Mustafâ" mısraını okurum. Hatemü'l-Enbiyâ 'Aleyh-i Ekmelü't-Tehâyâ Efendimiz hazretlerinden yakînen mahfuz otan zarûriyyât-ı dinden mâ'adâda her müslümanı serbest görürüm. İhtilâf olunan hususta her birinin bir özürleri bulunduğunu takdir eder, her bir fırkada min vechin bir hakikat görürüm. Esnâf-i ulemâya birer mahal ayırırım: Hepsini de lüzumlu görürüm. Ehâdîs-i şerîfenin tetkik ve tenkidini muhaddislere, ahkâm-ı fer'iyyenin istinbâtını fakîhlere, ahkâm-ı asliyyenin beyânını tevhîd âlimlerine. Bu bâbtaki mudâfa'ayı mütekellimlere; ve irâdât-ı kalbiyyeye, a'mâl-i bâtınaya, tezkîye-i ahvâle 'âid husûsâtı mutasavviflere, hakâiki-i mahsûseyi mütefenninlere, hak ve hayra 'âid tedkîkât-ı 'akliyyeyi filozoflara, hülâsa her hâli ehline bırakırım. Herhangi bir âlim kendi meydanında at oynattıkça ona i'timâd ederim, hârice çıkınca ona İ'timâdım kalmaz. Hasma karşı Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Gazzâlî ile Şeyhülislâm İbn Teymiyye el-Harrânî'yi de, Feylesûfu'l-İslâm Fârâbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd ve Mübeşşir b. Fâtik'i de, bunların sülük ettikleri tarîkleri de ledâ'i-îcâb müdâfa'a ederim. Eslâfa çok muhabbet ve hürmetim vardır. Fazilete meclûbum. Ancak görebildiğim bir hatayı da söylemekten çekinmem. Tehdidlere pabuç bırakmam. Bir zât evliyâullâhtan olur da yine galatâtı bulunur. Bu galatâti beyân onun mertebesine nakısa vermez. İmâm Ahmed b. Hanbel bir zâtı medh ettiği hâlde yine birçok galatâtım beyân ederdi. Seriyy-i Sakatî hakkında "Yemeklerinin güzelliği ile tanınan şeyh' dediği halde onun [601]'Hiç şüphesiz Allah Celle Celâlühû harfleri yaratınca bâ harfi secdeye kapandı' dediğini işitince 'aleyhine dönmüştü.

Binâ'en'aleyh asla mutasavvife 'aleyhdârı değilim, bil'aks onları takdir ederim, hatta yirmi iki sene evvel Şâzeliyye tarîkatinden de hilâfetnâmem vardır.[602] Bunun gibi Mutusavvife 'aleyhdârı olan 'ulemânın da 'aleyhdârı değilim. Onları da takdir edenlerdenim. Yalnız tadlîl ve tekfir hususlarında onlardan ayrılırım. Bu bâbda çok içtinâb ve ihtiyat ederim. Sevk-i münazara ile söylenmiş sözlerim hiçbir vakit mutasavvifenin veya diğer bir fırkanın aleyhinde bulunduğuma delâlet etmez. Biliyorsunuz ki lâzım-ı kavi kavi değildir; levazımda müşâğabeyi uzatanlar Şeyh-i Ekber'in ne kadar ta'nına uğramıştır. Evet emir ve nehyi ihmâl eden zenâdıka aleyhindeyim. Ta'assubu makdûh, tesallubü memdûh bilirim. İyi biliniz ki efkârım da Gazzâlî'nin asarından mülhemdir.

'Sapmaktan ve saptırılmaktan Allah'a sığınırım'.

2. "A'dâ-i dîn arasında öyle şeyârinü'l-ins, du'ât-ı dalâlet vardır ki her asırda meselâ ulemâ-i be-nâm-ı İslâmiyye'den İlmi aklına gâlib Takiyyüddîn Ahmed b. Teymiyye gibi e'âzimi bile şaşırtmışlar ve de nâr-ı fitneye sapmalarına sebep olmuşlardır."

Cevap. Âlem-i İslâm'da Şeyhülislâm lakabını alan müşârün ileyhe âit sözlere bend-i mahsûsunda cevap vereceğim ancak, şunu öğrenmek istiyorum ki bu şeyâtînü'l-ins du'ât-ı dalâlet kimlerdir. Müşârün ileyhin İstifâde ettiği e'âzim, temas eylediği zevat ma'lûm-u 'âlî olacaktır. Bend-i mahsûsunda da bu cihet îzâh olunmamıştır. Bu şeytanları anlamak bir türlü kabil olamadı.

3. "O cümle-i ma'hûdeyi her türlü ihtimâlâta karşı ma'nây-ı mutabıkını mevzu' ve mesûk-u lehini anlamış idik. Akit başında olan her İnsanın anlayabileceği üzere anlamış idik."

Cevap. Dârü'l-Hikme o cümleyi hiçbir vakit zât-ı âlîleri gibi anlamadı, o makale Dârü'l-Hikme'nin nazar-ı tetkikinden geçti.

İzmirli İsmail Hakkı

(Mâ ba 'di var)

Ab. Mustasvife Sözleri mı, Tasavvufun Zaferleri mi?[603]

(geçen nüshadan mâ ba'd)

Urfa Meb'ûsu Şeyh Savfet Efendi'ye;

4. "Ancak nezâkete[604] ri'âyeten, eimme-i hadîs öyle bir kâ'ide kabul etmişler ise me'hazin irâesiyle tenvîrimiz iltimas edilmiştir."

Cevap. Kavliniz ile iddî'â ettiğiniz nezâket birbirini tutmuyor.

5. "Şerh ve tahlil gibi îzâh ve tafsil baştan başa tahrif, tedlîs, mugaleta .."

Cevap. Dârü'l-Hikme o îzâh ve tafsîl'i görmüş zât-i âlînizin gördüğünü görmemiş, kendi mührü ile kondurmuştur. Demek ki hey'etimiz tamamiyle gafil olur da âcizane fazla bir i'timâd hatasıyla bu derekelere İniyor, bu mu iddia ettiğiniz nezâket?!

3. İkâme-i Ma'zeret

1. "Hulûs-İ niyyetle yazılan istîzâh" Cevap. "Mâhiyeti isbât eden âsâr-ı kalemdir."

2. "İzâh ve tafsil cevabnâmesinde görülen galatâtın cerh ve tashihi"

Cevap. Bu söz adetâ şevâzz üstüne kavâ'id kurmak gibidir: Vâbestedir hayâline efâli kimsenin.

3. Teharri-i hakikat ve müdâfa'a-i hakkaniyet sevdası merâsîm-i sûriyye düşüncelerine galebe etmiş idi."

Cevap: Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz.

4. "eş-Şerh ve't-Tahtît'in hemen her satırında kaleminizin püskürttüğü edîbâne şiddet ve hiddetleri cehl ve tezyîf ma'razında üstâdâne savletleri ... ilh"

Cevap:

'Ey insanlara vaaz eden kişi. yaptığın bazı işlerden dolayı onlardan korkum ve itham edildin, ömrüme yemin olsun ki işlemiş olduğun suçlardan dolayı, gayretle onlara vaaz ü nasihatte bulunur oldun'.

4. Muhayyel Da'vâ[605]

1. "Rehây-i bahs ve cidal hep o cümle-i ma'hûde üzerinde dönmekte olduğuna nazaran."

Cevap: Bilirsiniz ki biz o cümle hakkında maksadımızı şöyle îzâh etmiş idik: Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mezkûr olan ehâdîsten "ale'l-ıtlâk ehâdîs değildir" ma'nası münfeham olmasın, böyle bir ma'nâ hatıra da gelmez. Bundan maksad münferid oldukları ehâdîstir ki nâkıdîn-i hadîs onların ehâdîs olmadıklarını' tasrîh etmişlerdir.

Hadîste mi'yâr ummühât-ı kütüb-i hadîs olmakla ahlâk ve tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs ancak ümmühât-ı kütübte bulunur, nâkıdîn-i hadîs taraflarından sübûtu hakkında ta'n vâki' olmazsa o vakit hadîs olduğuna hükmolunur. Mücerred tasavvuf ve ahlâk kitaplarında bulunmakla hadîs olduğuna hükmolunmaz.

el-Cerh ve't-Ta'dîl'de, "bu noktada hiçbir ihtilâfımız yoktur" demekle izahımıza bir şey dememiş idiniz yalnız şu mefhûm ile o kâ'idenîn[606] mantûku arasında fark bulmuş idiniz. Bunun üzerine ikinci kere şöyle bir izahta daha bulunmuş idik; Biz "muhaddisînin hadîs demedikleri ahbâr, tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mevcuttur" da'vâsını ortaya koyduk. İşte bu ma'nâyı ifhâm için hem akvâl hem 'ınde'l-muhaddisîn kayıtları zikredilmiş, misâl olarak "'insanlar gaflet uykusundadır. ancak öldüklerinde uyanırlar' hadîsi ityân kılınmıştır... Ümmühât-ı kütübte hadîs olarak zikrolunan hadîs, tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ityân olunmakla acaba ehâdîs olmak'dan çıkar mı? Buna hangi 'âkil kail olur?... Tasavvuf ve ahlâk kitaplarının münferid oldukları ehâdîsin muhaddisîn 'indinde ehâdîs olmaması için mutlaka nâkıdîn-i hadîsin ilişmesi lâzım gelir. "Inde'l-muhaddisîn hadîs değildir" cümlesi, muhaddisîn bu hadîse ilişirler demek değil midir, yoksa 'ınde'l-muhaddisîn kaydının ne fâidesi kalır. Kayıtlarda mahz-ı fâide aranmaz mı?

Bundan başka misâl, mümesselün lehe mutabık olmak için "'insanlar uykudadır/gaflettedir,...' gibi muhaddisînin iliştikleri ehâdîs olacağına siyak ve sibak da vâdıhan delâlet eder. Nâkıdînin İliştikleri akvâlin çoğu mutasavvife ve kibar sözü olup birazı öyle değildir, birtakım vaddâ'ların, meselâ ba'zı zenâdıkanm sözü olmakla "Çoğu kibar ve mutasavvife sözüdür" demişsim. Muhaddisînin iliştikleri daha birtakım ehâdîsi de yazmak fikrinde idim. Fakat pek uzayacağı cihetle bir hadîs ile iktifa ettim. "Muhaddisînin iliştikleri ehâdîs" sözüne bedel akvâl ta'birini kullandım. "Muhaddisîn 'indinde" kaydını da ilâve ettim. Misâlden, siyak ve sibaktan anlaşılır zannettim.

Bu îzâhın sümme't-tedârik bir îzâh olmadığını da on sene evvel kaleme aldığım bir eserim[607] ile isbât ettim. Artık bahse hitâm vermek sû-i tefehhüm izâle olunmak lâzimeden olunmak iken başka vâdîlere sapıyorsunuz. Evvel emirde "bu kitaplarda münderic ehâdîsin ekseri hadîs-i Nebî değildir. Ekalli hadîs-i Nebî'dir" ma'nâlarını istihraç ederek bütün mütâla'âtı bu esaslar üzerine serdediyorsunuz. Fakat ânifen beyân olunan îzâh üzerine bu cihet bırakılıyor ise de, iki da'vâ ile yine o bahsi tazeliyorsunuz.

1- Neye mukaddimede da'vây-ı tehlîl ibtâl olunmuyor da nihayetlere doğru zikrolunuyor.

2- İbarede selâmet yoktur,

Bu kere de bu iki davaya cevap vermek mecburiyetinde bulunuyorum:

1- Filvaki' îzâh ve Tafsil'de[608] Evvel be-evvel tasavvuf kitaplarında birçok ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu îzâh ettim, fakat sûfiyye-i kiramı hadîs vaz'ından tebri'e eyledim. Bu ciheti izah etmeksizin maksada müteveccih olamazdım. el-Cerh ve't-Ta'dîl'in serdettiği i'tirâzâta cevap vermiş idim. Bu bahis tabi'atı ile hatimede kaldı. Artık nerede ric'at-i kahkariyye? Nerede sözden dönme? Biraz insaf gerektir, insaf.

2- Haydi 'ibarede selâset yoktur diyelim, iş oraya kalacak ise bundan ne kazanırsınız? Bu husus tasavvufun zaferlerine dâhil olur mu? Halbuki ibarede delâlet de vardır, selâset de. Şöyle ki, ehâdîs lafzı, "âmm-ı mahsûs"dur, tahsîsin karinesi de "akvâl" kaydıdır. Anladığınız ma'nâyı kastetmiş olsaydım, tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs diyebilirdim, akvâl kaydını zikrettiğimin vechi işte budur. Biliyorsunuz ki "'Hiçbir genel hüküm yoktur ki onun bir kısmi tahsis edilmiş olmasın' kaidesi usûl-i fikhın kavâ'id-i meşhûresindendir. İşte ibaremizde 'âra olan ehâdîs münferid olup nâkıdînin iliştikleri ehâdîs suretiyle mahsûs olmuş olur.

'Amm-ı mahsûsa mü'evvel denmez, bilirsiniz ki te'vîl başkadır, tahsis başkadır. Binâ'en'aleyh te'vîl demeniz, onu da mefhûm-u mü'evvel ta'biri ile ifâde etmeniz doğru değildir. Mevzu' ile mahmul arasındaki hamle gelince, hamide mevzu' ile mahmul mefhûmen ve zihnen müteğâyir, zâten ve haricen müttahid olur, mevzu' ile mahmulün ittihadı 'ayıp değildir. Selâseti de muhill değildir. Belki 'ayıp olan, selâseti ihlâl eden cihet mevzu' ile mahmulün ayniyyetidir. Her kaziyyede iki 'akit vardır: 'akd-i vad', 'akd-i hami. 'Akd-i vad'ın

ma'lûm, 'akd-i hamlin mechûi olması lâzımdır, ya'nî zât-ı mevzû'un vasf-i mevzu' ile muttasıf olması her hâlde ma'lûm olur. Fakat zât-ı mevzû'un vasf-i mahmul ile ittisâfi ise her hâlde mechûl olur. Vasf-i mevzu' ile vasf-i mahmul cihetleri i'tibârı ile ayrı olur. 'Akd-i vad' bazen 'akd-i hamlî istilzâm-ı celî ile istilzam eder. İşte hüküm o vakit lağvolur. Ba'zen istilzam gayr-i celî ile müstelzim olur, bu halde hüküm müfid olur, hüküm müfid oldu mu ya beyâna muhtâc olmaz da bedîhî olur, yalnız her iki tarafı tasavvur ile ya ihsas ile, ya tecrübe ile, nihayet bir şeyin İnzimamı ile im'âna muhtâc olur. Yahut hükmü beyâna muhtâc olur da nazarî olur. Şerh-i 'akâid etrafına müracaat oluna.

İbaremiz hakkında îrâd ettiğiniz i'tirâz "müselles üç dıl'lı bir şekildir, şems kevkeb-i nehârîdir" cümlelerine hatta bütün ta'rîf ile mu'arrifi ifade eden cümlelere şâmil olur. Çünkü müselles üç dıl'lı bir şekildir, üç dıl'lı bir şekil müsellesdir, şems kevkeb-i nehârîdir, kevkeb-i nehârî şemsdir; ta'rîfler birer kaziyye-i makbuledir. Zavallı şâ'i-rin 'Sanki su etrafımızda, etrafında su olduğu halde topluluk oturmuş' beytinde lafzen ve ma'nen ittihâd vardır. Ne hacet! Ulemâ-i beyânın 'şiirim şiirim' cümlesindeki tevcîh-i edebî ma'lûm-u âlî olsa gerektir. İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Evzâ'î'ye karşı verdiği cevapta tamamıyla mevzu' ile mahmul ittihâd etmiş idi. Kâle'l-İmâmü'l-Hümâm: 'Hammâd,

Zührî'den daha fakîh idi. İbrahim, Sâlim'den daha fakîh idi. 'Alkame, her ne kadar İbn Ömer'in sahâbî olma üstünlüğü var ise de fıkıhta İbn Ömer'den aşağı değil idi. Onun sahâbî olma üstünlüğü vardır. Esved'in büyük bir üstünlüğü vardır. Abdullah ise Abdullah'tır, bunun üzerine Evzâ'î sustu.'

Buhârî şârihi Kastallânî'nin mübtedâ ile haberin ittihadı hakkındaki tevcîh-i ilmîsiyle bu bahsin mevsûl-i hüsn-i hitâm olmasını temenni ederiz:

[609]'Bazıları dedi ki: Mübtedâ ve haberin, şart ile cezanın lafzı aynı olursa, burada mübalağa vardır. Ta'zîm için olana gelince "Kimin de hicreti Allah ve Rasûlü'ne ise, onun hicreti Allah ve Rasûtü'nedir", sözünde olduğu gibidir. Tahgîr için olana gelince "Kimin de hicreti dünyalık için ise ... el-hadîs'.

Artık ittihâd ile ayniyyeti karıştıranlara ne cevap verebilirim? Te-tebbu'a veya insafa davetten başka ne yapabilirim? "Fikr-i selîm ile nazar edenlere hafi değildir" sözünü sarf etmeyeyim mi?

3- Evet "tasavvuf ve ahlâk kitaplarında bulunup da eimme-i hadîs 'indinde sabit olmayan ehâdîsin ipek çoğu kibar ve mutasavvife sözü, kısm-ı kalîli de eşhâs-ı sâirenin sözüdür" yolunda ifâde daha vazıhtır. Fakat ibaremiz daha münakkahtir.[610]

4- Bu benddeki tezyifleri de sükût ile geçiştiriyorum.

5- Yine O Muhayyel Da'vâ

1- Bu bendde de bî-sûd tasarrufâtta bulunuyorsunuz, bu sözlerinizi de ber-vech-i âtî reddediyorum: Tasavvuf kitaplarında ne kadar ehâdîs var İse hepsinin mevzu' olduğunu i'tikâd eden, 'âvâm-ı nâsı da tasavvuf kitaplarının mütâla'asından tenfîr kasteden kimse "tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin hiçbiri hadîs-i Nebî değildir" der de 'âmdan tahsis ihtimâlini ref'eder. Yoksa birtakım kuyudat ile ifâde etmez. Bu muhayyel mefhûmu kastederek yazmak İfsattan başka bir ma'nâyı ifâde etmez. Hiçbir veçhile ifsadı kabul etmem. Her kim bu telâkkide bulunursa, ona ayniyle reddederim.

2- Tasavvuf kitaplarında ekser ehâdîsin mevzu' olduğuna İ'tikâd eden kimse "tasavvuf kitaplarındaki ekser ehâdîs hadîs-i Nebî değildir" der de efrâd-ı mevzû'u ihmâl eylemez, 'görüşler' kaydını da ilâve etmez.

3- Tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs arasında ba'zı ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu anlatmak isteyen filvaki' "tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs arasında 'ınde'l-muhaddisîn sabit olmayan akvâl vardır, bu kavlin pek çoğu, kibar ve mutasavvife sözleridir." Tarzında yazar fakat şâyân-ı dikkat bir çok ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu, bu ehâdîse nâkıdîn-i hadîsin iliştiklerini anlatmak ehâdîs-i şerîfede İmâm-ı A'zam'ın kavlinde, 'şürim şiirim' cümlesinde olduğu gibi, mübalağa kastetmek, bunu da bir not ile yazmak istese Cerîde-i 'İlmiyye'deki gibi yazar. Bu babdaki zabıta yalnız zevk-i şahsîdir. El verir ki hüküm lağvolmasın, tasavvuf ve ahlâk kitaplarında meselâ [611]'kalb Rabbi'n evidir, fakirlik iftihanındır, Sen olmasaydın, Dünya sevgisi, sâlihlerin zikredildiği yerde, iyilerin haseneîeri, Kurtulış uzlettedir, Mahlûkâtın dilleri ... senesidir, Seni Allah'tan alıkoyan herşey, Hiç şüphesiz ismettendir, Dünyâ cifedir, Dünya köprüdür, işlerde kararsız kaldığınız zaman, ölmeden önce ölünüz, İnsanlar uykudadır, Gücün yetmeyeceği şeylerden kaçmak, Dehirden kalmadı, ibâdetin en faziletlisi, Muhabbet sâdık olunca, Takdir edilen olacaktır, Şarkı zinanın rukyesidir ... vd.' gibi akvâl muhaddisîn taraflarından ta'na uğrarsa işte hadîs denilen bu akvâlin hiçbiri hadîs değildir. Belki çoğu kibar, mutasavvife sözüdür, demek ile hüküm lağvolur mu? Bunda saplanıp kalmakta ne ma'nâ var. Öyle zannediyorum ki kuvve-i muhayyelenin inkişâfı kuvve-i fikriyyenin inkişâfına mâni' oluyor. Efkâr-ı selâse-i mezkûreyi cümel-i selâse-i mezkûreye kasr, kasr-ı iddi'âî olur, herkesin ifâdesi bir olamaz. İfadeler vazıh olur, münakkah olur, muğlak olur, olur, olur. Maksadını İzah ettikten sonra yalnız ifadede selâset yoktur denilebilir. Bu iddi'â becâ olabilir. O cihete de cevab verilince başka ne kalır?

4- İbaremizde "akvâl" kaydının zikri iddi'anız veçhile âdâb-ı Şer'iyye ve nezâhet-i kelâmiyyeye nıebnî değildir. Ancak ehâdîsin mahsûs olduğuna bir karinedir. "Muhaddisîn 'indinde" kaydı da anladığınız veçhile hükmün sıhhat ve tevsiki için mahmulünün eczasından değildir. Belki nisbet-i hükmiyyenin kaydıdır. Hükmü kimlerin kabul ettiğini beyân için îrâd olunmuştur. Tıpkı "âlem mütekellimîn 'indinde hadîstir" demek gibidir. Artık tahririmiz ile niza' sakıt olmuş iken sıkıştıkça hilâf-ı maksûd-u ibareden bahsetmek, kendi anladığı ma'nâya bakarak mücâdeleyi yürütmek âdâb-ı mübâhesenin neresinde görülmüştür? Levazımda bile cidal reva değil iken muhayyel mefhûmlarda cidale ne diyelim:

5- "Mevzû'u mahmulün ittihâd-ı sebebi ile fâ'ide-i tâmme-i haberîden tecerrüd edeceği"

Cevap- Şerh-i 'akâid etrafından, Kastallânî'den naklen bu iddi'ânın ne kadar çürük olduğu bend-i sâbikada beyân olunmuş idi[612] Acaba mevzu ile mahmûlün ittihadından nâgî İmâm-ı A'zam'ın sözüne de ilişilecek mi? Şart ile cezayı birleştiren kavl-i Rasûle ne denecek? Artık bu vâhî da'vâya terettüb eden İ'tîrâzâtın kıymeti kalır mı zannedersiniz?

6- "Delîl usûlü bi hakkın câlib-i dikkattir., ilh"

Cevab- Has" sözü tasavvuf ve ahlâka 'âiddir, yalnız bu kitaplardaki ehâaîse münhasırdır demektir. Nitekim eş-Şerh ve't-Tahlîl'de tasavvuf ve ahlâk kitaplarının münferid oldukları sözü ile bunu îzâh etmiştik. Yoksa bu söz bi tarîki'l-âm zikrolunan ehâdîse "âid değildir. Ehâdîs evvelce bend-i sâbikada zikrolunduğu veçhile 'âmm-i mahsûstur. İşte hâs kaydını ehâdîse te'ailuk ettirerek îrâdolunan i'tirâzât da tamamıyla sakıttır. Neticemiz kıyâsı fâsid kabilinden bir mugalata değil, belki kıyâs-ı sahih kabilinden doğru bir müfâla'adir.

Filvaki' münazaramızı usûl-i fıkıh ilmine vâkıf 'addederek Türkçe bir 'ibarenin medlulüne delâlette usûl-i fikh kaidesinden istî'âneye mecbur olduk. Tenvîr-i müdde'â zımnında öyle bir kâ'ide beyân ettik. Buda mı kabahat?

7- "Makâm-ı beyânda sükût hasr ifâde eder" sözümüze gelince o söz de sabıkı veçhile ancak tasavvuf ve ahlâk kitapları hakkındadır, yoksa ehâdîs hakkında değildir.

Cümleyi anladığınız veçhile hâs kısmından kabul etmek usûl-i fıkıh kavâ'idine muhaliftir. Cümle vaz' İ'tibâriyle hâs kısmından olamaz. Çünkü hâs müfredîn aksâmmdandır. Vaz' mutlak zikrolundu mu ondan vaz'-ı şahsî kastolunur. Cümlelerin vazi ise vaz'-ı şahsî değil, vaz'-ı nevidir. Bu sözünüzde ya müsamaha veya zühul vardır. et-Tahrir'e, Mirkât'a, Adait'ya. müracaat oluna.[613]

Binâ'en'aleyh cümle hâs değil, belki sâlibe-i külliyyedir, yalnız "ehâdîs" lafzı 'âmm-ı mahsûsdur. İşte bu âmmi külliyyen selbettik. Sonra "çoğuna kibar ve mutasavvife sözü" demekle "geriye kalan ekalli kibar ve mutasavvife sözü olmak meziyyetinden mahrumdur" demek istedik. Geri kalan ekalle hadîs-i Nebî demek açık bir tenakuzu kabul etmektir, çünkü sâlibe-i külliyyenin nakîzi mûcibe-i cüz'iyyedir. Sâlibe-i külliyye sâdık olunca mûcibe-i cüz'iyyenin kâzib olması lâzım gelir.

Bir cümle başka, o cümlenin eczası yine başkadır. "Makâm-ı beyân hâs" tasavvuf ve ahlâk sözüne, "âmm-ı mahsûs" ehâdîs sözüne, "sâlibe-i külliyye" de cümleye 'âiddir.

"Selbin münferid oldukları ehâdîse tahsisi her halde beyâna muhtaçtır" sözünüz 'ale'l-'ıtlâk doğru değildir. Âmmı tahsis her vakit beyâna muhtâc olmaz. Âmm, beyân ile tahsis olunduğu gibi, 'akl ile noksan ve ziyâdenin tefâvütü ile de tahsis olunur. Binâ'en'aleyh bu sözünüz burada cây-ı tatbik olamaz. MÎr'ât'a müracaat oluna.

"Inde'l-muhaddisîn" kaydı hakkındaki beyân tekerrür ediyor. Buna mâ sebakta cevap verilmiştir. Filvaki' böyle bir makamda beyânlarda bulunmaktan ise sükût evlâdır.

8- Belki ma'nâsına gelen "bel" kelimesi hakkında beyân ettiğiniz usûl-i fikh kavâ'idi şâyân-ı te'emmüldür. "Bel" kelimesi müfrette bulunur, cümlede bulunur, emirden isbâttan sonra olur, nehiyden, ne-fiyden sonra gelir. Bu mahallere göre "bel" kelimesinin ma'nası değişir. "Bel" kelimesi müfrette idrâb içindir. Emir ve isbâttan sonra hükmü mâ ba'dine isbât eder, ma'tûfün 'aleyh olan hükm-i evveli de meskûtün 'anh gibi kılar. Bir de "bel-i terakki" vardır ki tesâvîden i'râz eder, onu meskût kılar, sânîye evveliyyeti isbât eder. Bu "bel" de "bel-i idrâb"dandır. Nehiy ve nefiyden sonra gelen "bel" hükm-i evvelin zıddını mâ ba'dine isbât eder, nefyi takrir eder. "Bel" cümlede ibtâl içindir. Cümle-i ûlâyı ibtal ile mâ ba'dini takrir eder. Nitekim [614]'aksine ikram olunmuş kullardır' nazm-ı celîlinde ibtâl içindir. Bir de garaz-i evvelden İ'râz içindir. Nitekim [615]'Nevar ki siz dünya hayatını tercih edersiniz' nazm-ı celîlinde İ'râz içindir. Cümle-i sâniyyesinin cümle-i ûlâya nefyen veya isbâten muvafik olması da caizdir: [616]'Doğrusu siz cahillik eden bir topluluksunuz'.

Evet, "bel" kelimesi, i'râz içindir. Fakat bu i'râz i'râz-ı mütenevvi' olur, ba'zan evveli meskût veya mukarrar kılmakla, ba'zan evveli veya evvelin garazını itytâl etmekle i'râz hâsıl olur. "Bel" kelimesinin idrâb için olması da mutlak değildir, belki sadr-ı kelâmın redd ve rücû'a ihtimâli olduğu zamana mahsûstur. Yoksa atıf menzilesindedir ki sânî evvele 'alâ sebîli'l-cem' isbât olunur. Nitekim bir kimse medhûlün bihâsına "'sen bir talakla, hatta/aksine üç talakla boşsun' dese üç talâk vâki' olur. Usûl-i fikh ve nahiv kitaplarına rnürâcaat oluna.

Görülüyor ki beyân buyurduğunuz veçhile "(belki) edatının nefyen ve isbâten bir hükmü ifade etmeksizin mâ kablini meskût bırakacağı" hakkındaki kâ'ide umumiyeti i'tibâriyle doğru değildir. Tatbik i'tibâriyle istihraç ettiğiniz ma'nâ da fasittir.

"(Bu kitaplarda münderic ehâdîsin ekseri hadîs-i Nebî değildir) kaziyyesi sâlibe-i külliyye midir" sözünüze gelince biz anladığınız ma'nâyı ifade eden o cümle hakkında sâlibe-i külliyye demedik. Belki 'âmm-ı mahsûs olmak üzere "o ta'n olunan akvâlin hiçbiri hadîs değildir" demek istedik. Artık nasıl olur da ba'zısı hadîs-i Nebî olabilir. Artık mefhûm-u muhalif dediğinize mevhûm-u muhalif demekte hak kazanmadık mı? Yanlış anlamanın kabahati bize mi yüklensin demeyelim mi?

B. Tasavvuf Daima Muzafferdir[617]

İzmirli İsmail Hakkı Efendi'ye Son Bir Cevab,

Tasavvufun şi'ârı daima zaferdir. İşte bu son mukâbele-i cevâbiy-ye de o sayede muzafferdir. Daha evvel Tasavvufun Zaferleri risalesinde yine tasavvufun berekâtiyle serâpâ

mukaddesatın eserleri olarak tecellî etmiş idi. Çünkü intişârı 'akîbinde 'urefâdan bir insân-ı kâmilin ihdâ buyurduğu manzûme-i takrizi işbu:

Tasavvufun Zaferleri hakikatin zuhurudur.
Mukaddesat eserleri tarikatın da nurudur,

Matla'iyle erbâb-ı kemâlin şahadetlerini tasvîr ediyordu. Şu mukâbele-i cevâbiyyenin dahî nasıl mansûr ve muzaffer olduğunu şimdi ra'ye'l-'ayn göreceksiniz. Bu kere, Ankara'dan muvakkaten İstanbul'a gelişimde ıhvân-ı tarîkatten bir zât Mutasavvıf enin Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi[618] serlevha siyi a Mihrâb[619] mecmuasında cevap yazmakta olduğunuzu söyledi. Mecmuanın iki nüshasındaki sözlerinizi gördüm. "Mustasvife Sözleri" kendi ta'biriniz, binâ'en'aleyh kendi sözlerinizdir. Bilirsiniz ki daha evvelce cevap yazmaya çalışmış ve ancak iki forma yazıp gönderebilmiş idiniz. Bu formalar imzây-ı âliyenizle halâ yanımızda mahfuz bulunmaktadır. Bu kere Mihrâb mecmu-'asında intişâr eden sözler, o makalelerdeki yazılarla karışık ve ba'zı yerleri artıktır. Hele mukaddimesindeki bî-ser u ben hikâyeler manzara-i ilmiyyenin bütün bütün bîgânesidir. Zâten bu dedi kodulara cevap verecek değilim. Bunlar 'ayn-ı 'İrfan ile tetkik edildikçe cevaplan da delâleti iltizâmiyyelerinden beraberce anlaşılmaktadır, infi'âlât-ı beşeriyye vadilerinde tevağğul edenler gayet kesîf ve kesafetinin dağt-ı şedîdiyle mücellâ bir zulümâtın derekâtı içine düşerler ki hangi tarafa dönseler ve baksalar o karanlıkların şiddetle parlayan sahîfelerinde görebilecekleri ancak kendi şahsiyetleridir. Bunların burhân-ı kâtı' ve delîl-i sâtı'i dahî yine kendi sözlerinizdir. İşte size bir misâl:
Gerek el-Cerh ve't-Ta'dil ve gerek el-Burhân ve'd-Delîl eserlerimde enâniyyeti, yani ben şöyleydim, ben böyleydim gibi lâf ü güzâf ile benliği andıracak bir kelime olmadığı hâlde "Şeyh Efendi bu risalede enesine tamamıyla mağlûb olmuş" diyorsunuz ve bu sözlerinizle o mazbm âyinelerde ancak kendinizi görmüş olduğunuzu i'tiraf ediyorsunuz. Çünkü Mihrab'ın 722. rakamlı sahîfesinde mesleğiniz hakkında îrâd edilen ve Mihrdb'm bir buçuk ve evvelce gönderdiğiniz formanın da beş sahîfesîni işgal eden hod-furûşâne sözleriniz hademât-ı dî-niyyenizden bahisle "cidden müftehirim" enâniyyetkâr peşreviyle başlayarak benliğin her telinden çalmış ve "yirmi iki sene evvel Şâzeüyye tarîkatinden de hilâfetnâmem vardır" makamına erdikten sonra "efkârım Gazzâlî'nin asarından mülhemdir" iddi'ây-ı 'azametinin gürültüsüyle neticelenmiştir. İşte Mihrâb'ta intişâr eden sözlerinizdeki ebâtîli birer birer böyle burhan ve delîl ile teşhir etmek gayet basit bir ameliyye ise de evvelce yazıp göndermiş olduğunuz iki formanın bilhassa ikincisini okuduktan sonra seviye-i 'ilmiyyeniz tamamıyla anlaşılmakla böyle seviyelerde bulunan zevat ile bir daha münâzara-i ilmiyyede bulunmaktan tövbekar olmuş idim. Sebebini arz edeyim: İstızâh, îzâh ve Tafsil, el-Cerh ve't-Ta'dil, eş-Şerh ve't-Tahlîl, el-Burhân ve'd-Delîl nâmîarıyla te'âtî edilen münâzarât-ı 'İlmiyye eserlerimizin mevzû'u, evvel ü âhir tasavvuf kitaplarındaki ehâdîs-i şerifedir. Gerçi münâzarâtın dâiresi tevessü' eylemiş ise de yine rnevzû'un merkezi etrafında deveran eylemiştir. Bilirsiniz ki İbtidây-ı emrde Ceride-i 'İlmiyye'de bir kâ'ide-i 'ilmiyye olarak "tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl, muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir" demiş idiniz! Bizim bir istizahımızla münazaraya girişilmiş idi. Münazara arasında böyle bir kâ'ide-i usûliyyeyi nerede görüp nereden aldığınızı mükerreren soruyorduk. Daima kaçamaklı, müphem cevaplar veriyordunuz. En nihâyetinde yazıp gönderdiğiniz mezkûr formaların ikincisine de bizzat bu kâ'idenin vâdı'ı olduğunuzu itiraf ettiniz, çünkü ikinci formanın elli ikinci sahîfesinde bu kâ'ideyi nasıl istinbât ettiğinizi "bu söz hadîs kitaplarındaki akvâl ve kavâ'idin bir neticesidir. Nukûl-i âtiye ehl-i insafı bu netîceye îsâl eder" sözlerinizle hikâye ediyorsunuz. Daha sonra o akvâlin birer birer nakl ü tahririne başlıyorsunuz. îrâd edilen nakiller böyle bir kâ'idenin kabulünü istilzam edecek ahkâmı ihtiva etmiş olsaydı ehl-i insafı belki öyle bir netîceye îsâl edebilirdi. Fakat asıl garabet ve benim de tövbekârlığımı intâc eden ye's ü nedamet bu noktada değildir. Tekrar ediyorum, unutmayalım mevzûumuz tasavvuf kitaplarındaki ehâdîstîr. İkinci formanın on sahîfelik mesahasını İşgal eden ve şuradan, buradan iltikâd edilen nakiller dahî hep kitaplara ve ehâdîse ta'alluk eden 'ibarelerdir ki ehl-i insafı öyle bir neticeye îsâl etmesi ümidiyle yazılmıştır. Bunlar 'lrâkî'nin sözleriyle başlamış ve Hatîb'in de bir sözüyle nihayet bulmuştur. Başlangıcında " 'Îrâkî demiştir ki: Şayet onlardan birisi te'lif edilmiş tefsirlerden bazılarına baksa, onlardan nakilde bulunmak helâl değildir. Çünkü tefsir kitapları içerisinde münker ve sahîh görüşler vardır. Kim sahîhini münkerinden ayırd etmez ise, onun için kitaplara i'tîmâd etmesi helâl değildir' nakli ile başlayarak bu misilli nakillerin tevalisinden sonra nihâyetinde dahi [620]'Hatîb dedi ki: Ebû Tâlib sıfatlar konusunda müsteşbi' uydurulmuş münker şeyler zikretmiştir' deniliyor ve bu nakilleri müte'âkiben "işte zikrolunan me'hazlerden anlaşılacağı üzere tasavvuf kitaplarında aslı olmayan ehâdîs vardır" demekle gûyâ kâ'ide-i mezkûre isbât edilmiş oluyor. Yalnız bizi cidden düşündüren en mühim nokta-i garabet, bu nakillerin arasına karışan şâb emred nev civanlara karşı mahbûb perestâne ve hatırnak vaziyetlerdir. Çünkü ortalarında "'Kuşeyrî dedi ki: Bu tarikatın en kötü âfetlerinden birisi de sohbetü'l-ahdâstır/genç yaştakılar ile sohbettir' ibaresi hadîsü's-sinn nevcivanlarla arkadaşlığın tarîkatte en çetin âfetlerden olduğunu sarahaten gösteriyor. Güzel amma böyle genç ve güzel çocukların tasavvuf kitaplarıyla ve tasavvuf kitaplarında rivayet edilen ehâdîs ile vech-i münâsebetlerini vehle-i ûlâda yemin ederim ki anlayamadım. Fakat biraz teemmülden sonra işi anlayınca sizinle böyle mutavvel bir münazaraya girişmiş olduğuma pek çok nedametler eyledim. Hiç Şüphe yoktur ki tasavvuf kitapları ve tasavvuf kitaplarındaki hadîsler hakkında her ne denilmiş ise rasgele her kitaptan, şuradan buradan iltikât edilirken Risâle-i Kuşeyriyye'ûe "'Bu tarîkatin en kötü âfetlerinden birisi de sohbetü'l-ahdâstır/genç yaştakılar ile sohbettir' ibaresini görünce ahdâs ile ehâdîsi fark etmeyerek sûfiyyenin en çetin âfetleri ehâdîs ile iştigâl etmek olduğu zehâbıyla nakillerin arasına sıkıştırılmıştır. Ehdâs ile ehâdîsi fark etmeyen bir zât ile 'ulûm-u 'âliyye-i dîniyye ve 'Arabiyye'nin mesâil-i mühimmesinde münazaraya girişmekten benim yerimde siz de olsanız nedamet eder ve benim gibi tövbekar olurdunuz. Artık buna karşı ne kadar düşüncelere varsanız Mihrâb mecmuasında intişâr eden sözleriniz gibi safsatakârâne bir cevap uyduramazsınız. Zira ahdâs ile ehâdîsin adem-i temyizi lisânı 'Arabi'ye karşı cehl-i mahzın adetâ bir cürm-i meşhududur. Ahdâs ve ehâdîsin müşâbehet-i lafziyyelerînden başka şâb emredlerin böyle bir münâzara-i 'ilmiyye ile de hiçbir münâsebetleri yoktur. Münâzarât-ı mukaddemeden 'Arabiyyet'e karşı fılvaki' habt ü hatâlarınız anlaşılmış ise de ahdâs ile ehâdîsi fark etmeyecek bir derekedelabileceği asla hatırıma gelmemiş idi. Oldukça hüsn-i zannın devamına binâ'en o habt ü hatâlarınıza telmîh edebilmek için nezâkete! ri'âyetle Hafiz Şîrâzî'nin:

Sühan şînâs ne-i dilberâ hatâ incâ est
Çû bişnevî sühan-i ehl-i dil megûki hara est,

Beytiyle temessü edilmiş idi.
Şu beytin bu cevabnâmede dahî îrâdı dolayısıyla üsıâdâne ihtârâtınızı unutarak nezâket kelimesinin tekrar isti'mâliyle yine büyük bir hatay-ı edebî irtikâbında bulunmuş oluyorum. Formalarınıza el-Burhân ve'd-Delll risalesinden "ancak nezâkete ri'âyeten eimme-i hadîs öyle bir kâ'ide kabul etmişler ise me'hazinin irâesiyle tenvirimiz iltimas edilmiştir" sözlerini nakil ederken "nezâket" kelimesine işaretle, nâzik Fârisî'dir, nezâketin 'Arabça manası yoktur, diyorsunuz. Görüyorsunuz ki muhâverât ve mürâselâtımız hep Türkçe vuku' buluyor. 'Arabî bir ibare arasında nezâket kelimesini îrâd etmiş olsaydım bu kelimenin 'Arapça manası yoktur diyebilirdiniz. Nâzik Fârisî'dir diyorsunuz amma gâlibâ nezâketten anlamıyorsunuz. Çünkü nezâketin ne olduğunu söylemiyorsunuz. İştikak usûlüne tevfikan nâzik nezâketten yahut nezâket nâzikten müştakk değildir. Bunları da ahdâs ile ehâdîs gibi birleştirmek nezaketsizliktir. Şu nezâket kelimesinin ne olduğunu ve Türkçe'mizde nasıl kullanıldığını bir makâle-i edebiyye ile beyân buyuracak olursanız beni de başkalarını da minnettar edersiniz. Bu kelimenin Türk edebiyatında esâtize-i edeb taraflarından isti'mâl edildiğini bildiğim için müşârün ileyhimi ancak taklîd etmiş idim. Fuzûlî merhum:

Var gül berkinde hem el-hakk nezâket birle renk.
Life cân-perver leb-i lâlin gibi şirin değil",

Beytiyle sevdiğine dudaklarında tatlı nezâketlerin letafetlerini gül yapraklarının renklerinde göremiyor. Şâ'ir Nedim ise:

Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana,
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı âl olmuş sana.

vasf-i nâzikterîni ite nezâketi bile naz geliştiriyor. Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye gelince;

Goncayı açmış nezâketle nesim-i nev bahar
Bülbül-i şeydâ sevinsûn böyle bir hemrâzı var.

Sözleriyle nezâketi nev baharın nesîmine terfik ediyor. 'İlmen ve edeben mu'azzam ve muhterem müşârün ileyhim üstatlarımız 'acaba nezâketi nasıl bir kelime olmak üzere kullanmışlardır. Türkçe midir, Fârisî midir, yoksa 'Arabça mıdır, tarihçesi nasıldır? Bugün Dârü'l-Fünûn'umuzun İlahiyat ve Edebiyat Fakülteleri müderrislerindensiniz hamdolsun Türkiye şümul bir şöhretiniz vardır. Hem de Kur'ân-ı "Azmüş-Şân'ın Türkçe'ye tercümesiyle bile uğraşıyorsunuz. Demek isterim ki Arabça ve Türkçe'de İhtisas erbabından bulunuyorsunuz. Şu kelime hakkında tetkîkât-ı lugaviyye ve edebiyyenizi neşretseniz herkesin anlayamayacağı ve her kafanın kavrayamayacağı kütüb-i sâfiyye ve usûl-i hadîs ve kavâ'id-i 'Arabiyye'ye 'âid metruk ve mu'attal mübâhasât-ı mühimme ile uğraşmaktan gerek 'âmme için ve gerek sizin için daha nâfî' değil midir? 'Âmme İçin daha nâfî'dir. Çünkü hakkıyla idrâk ve istifâde etmiş olurlar. Sizin için de daha nâfî'dir. Çünkü âsûde düşüncelerle yorulmayacak dimağınız Kur'ân-ı Kerîm tercümesinde daha müteyakkız bulunmuş olur. Dimağ yorgunluğu sadmesiyle ahdâs ve ehâdîsin iltibâs-ı fahişi misilli bir hatâyı münker Kur'ân-ı Kerîm'in tercümesinde dahî el-ıyâzü b'illâh-i Te'âlâ serzede-i zuhur olacak olursa mücâzât-ı ma'neviyyesini mu'âtabât-ı sûriyyesine nisbet edilmeyecek derecelerde şedîd ve inedîd olacağını ihtar etmekle hayır hâhâne bir vazîfe-i dîniyyeyi îfâ eylemiş olmak ümidindeyim. Husûsiyle yirmi seneden beri Tarîkat-i Şâzeliyye'den hilâfet nâmesi olan bir zâtın dünyevî ve uhrevî mes'ûliyyetlerden tevakki edebilmesi için böyle bir İhların ne kadar kıymetdâr olduğunu siz de takdir edersiniz. Hemen hayr ü şerri yaratan Hakk Te'âlâ Hazretleri cümlemizi ahdâsin sohbetlerinden ve ehâdîs-i mevzû'a rivayetlerinden muhafaza buyursun.
Urfa Meb'üsu Şeyh Safvet.

C. Hakîkî Tasavvuf Mansûr, Mustasvife Tasavvufu Makhûrdur[621]

Şeyh Safvet Efendi'ye;
Mihrâb mecmu'asında neşrolunan makalenizi okudum, "tasavvufun şiarı daima zaferdir" mukaddimesinden gerek "Tasavvufun zaferleri" nâm risalenin, gerek mukâbele-i cevâbiyyenin muzaffer olduğuna intikâl ederek söze başlıyorsunuz. Bu intikâlinize hayret etmemek kabil değil! Bu intikâl ile başlayan kitap ve makale kıymet-i İlmiyyeden mâhrûm ve hatâ âlûddur. Bir iki numune gösterelim:
1- "Mustasvifeyi her halde, bir iki kelime-i hasene ile tebcîl etmek isteriz... Mustasvife gibi bir ünvân-ı mübeccel ... manasındaki safây-ı 'ulviyyeyi de biraz te'emmül etmiş olsaydınız bizim de zannımıza göre her halde hazele-i merkûmeye vermezdiniz.... [622]
Halbuki en mu'teber kütüb-i tasavvuftan biri olan Keşfü'l-mahcûb mustasvifeyi şöyle ta'rîf ediyor: "Mustasvif anki ez berây-i mâl u menâl u hıfz-ı dünyâ Hodrâ mânend-i îşân kerde bûd. Mustasvif sâhib-i fuzûl bûd". Keşşâf-ı ıstılahı'l-funûn'da da böyledir.[623]
2- "Mustasvife muhibbiyiz." [624]
"Çünkü muıasavvife demek tasavvufa intisâb ile geçinip de ehl-i tasavvuftan olmayan kimselerdir." [625]
Bu iki misâl hakkında hükmü ihvanımıza bırakıyorum. Artık kimlerin muhibbi olduğunuzu anlamalı?
3- Ebû Tâlib'in intimâ ve intisâb eylediği Sâlimiyye işte mesâlik-i sûfiyyeden Sâlimiyye unvanıyla iştihar eden Ebû 'Abdullah Ahmed b. Sâlim'in mesleki sûfiyyesidir.... Usûl i'tibâriyle beyne'l-mezâhib Sâlimiyye denilen mezheb başkadır, bu mezhebin re'îs-i müşârün ileyh Ahmed b. Sâlim'in oğlu Ebû'l-Hasan Muhammed b. Ahmed b. Sâlim'dir... [626]
Keşfü'l-mahcûb ise Sâlimiyye'yi sûfiyyenin turuk-u merdûdesînden gösteriyor.[627] Tarîkat-i Kâdiriyye'nin pîri olup gavs-i a'zam nâmını ihraz eden Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî, Ğunye'de mezheb-i Sâlimiyye'nin bazı i'tikâdını küfre müeddî addediyor ki bu itikâd Kâtü'l-kulûb'un ahbâr-i sıfat babında zikrolunmuştur. Bir de Ebû Tâlib Kütü'l-kulûb'ta, kendi şeyhini Ebû'l-Hasan İbn Salim gösterdiği gibi, Nefehât'dd, Lisânü'l-Mzân'da, ihya gerhinde Ebû Tâlib'in Ebû'l-Hasan İbn Sâlim'e intisâb ettiği tasrih olunuyor.[628] Hatîb-i Bağdadî, İbn Kesîr, Aynî, İbn Hallikân'da da böyledir. Nihayet mesâlik-i sûfiyyeden olan Ebû Abdullah İbn Sâlim'in ismi Tabakât-ı Sülemî'de, Hilyetü'l-evliya'da, Tabakât-ı Şa'rânı'de, İhya şerhinde Muhammed b. Ahmed b. Salim gösteriliyor.[629]
Kemâl-i gurur ile yazdığınız bu sahîfede hatalar yüz kızartacak derecededir. Husûsan Ğunye'yi görmemek bir şeyh için büyük bir kusurdur.
4- Şâyân-ı hayrettir ki mutasavvifenin şiddetli 'aleyhtarlarından olan İbnü'l-Cevzî ile İbnü'l-Kayyim'i Tasavvufun Zaferleri'nde mutasavvifeden gösteriyorsunuz.[630]
İstizahta da müşârün ileyhimâ'nın yazdıkları, Safvetü's-safve, Medâricü's-sâlikin'i e'âzim-i sûfiyyenin ehâdîs-i şerîfeyi muhtevi en âlî numunelerden sayıyorsunuz.
Halbuki her ikisi de eserlerinde cumhûr-u sûfiyye hakkında en ağır sözler serdediyorlar. İbnü'l-Kayyim Medâricü's-sâlikîn'de vücûd-u mutlaka kail olan mutasavvifeyi şirke, küfre, ilhâda nisbet ediyor.[631] Sizin nazarınızda ise, İbnü'l-Kayyim mahzâ müslimîne nasihat, Şeyh İbn 'Arabi'nin kitaplarını mütâla'a ile meşgul olan cehele-i mutasavvifeyi men' için inkâr etmiş oluyor. [632]
5- Sûfiyyeden Alâeddîn Semnânî de İbnü'l-Kayyim gibi "mahzâ müslimîne nasihat.... ilh" kastıyla vahdet-İ vücûdu inkâr etmiş gösteriyorsunuz. [633]
Nefehât'ta ise Şeyh-i Ekber'in kail olduğu vücûd-u mutlak hakkında "cemî'-i milel ü nihai be dîn rüsvây-ı sühan negofte ve mezheb-i tabî'iyye u dehriyye bisyârî bihter ez in 'akide" dediği mezkûrdur.
6- Şeyh Safvet Efendi hülya âieminde 'Irâkî'ye,[634] "İhyâü'l-ulûm ehâdîsi hakkında denmez" dedirtiyor, kendi fikrini muhayyel İrâkî ile mih ediyor. [635]
Fakat bizzat 'Irâkî Tahrîcü'l-İhyâ'da 'asıl kaynaklarda yoktur, onun bir aslı/dayanağı yoktur, mevzudur bâtıldır' sözlerini serdedip duruyor.
7- îzâh ve tafsîl'de, riyasetinde bulunduğu Tetkîk-i Mü'ellefât-ı Şer'iyye Hey'eti'ne karşı Sahihi Müslim ıstılahını kullanarak "ehâdîs-i fezâil" demiş idim. Bu ta'biri anlamadığı gibi "böyle sözlere nüfuz edecek sihr âmiz nazarlara mâlik olmadığımızı İ'tirâf ederiz" diye bir de özür dermeyân ediyor. [636]
8- Şeyh Safvet Efendi "Sahihi Buhâri'nin müştemil olduğu bütün ehâdîsin derece-i kusvây-ı sıhhatte olduğuna icmâ'-i ümmet vâkî olmuştur" diyor. [637]
Usûl-i hadîs kitapları ise, Dârekutnî ve sair nâkıdîn-i hadîsin seksen kadar Buhârî hadislerini intikâd ettiklerini; sahih olanların usûl ve mütûna âid olduğunu, onlardan da bir kısmının istisna edildiğini sarahaten beyân ediyorlar.[638] İşte Şeyh'imizin ilm-i tasavvuf ile usûl-i hadisteki kuvveti.
9- Tabakât-i Sübkî'nin 'Kişi, bir hadis bile ...', 'Kişi, bir hadis bile isnad etmemiştir' yazılmış idi. Şeyh Safvet Efendi bunu keşfedememiş, ya gelmiş ibareyi, ma'nâsız ibareyi nakleylemiştir. Tasavvufun Zaferleri bu da istihrâc-ı ma'nâdaki kuvveti gösterir.
Elhâsıl Şeyh Safvet Efendi metodoloji, "menâhic"den haberdâr değildir ve me'alesef ulûm-u nazariyye-i İslâmiyye ile mütevağğil değildir, husûsan bu 'ulûmun târihleri hakkında ma'lûmât edinme -miştir, kuvve-İ hayâliyyesi işlek, kuvve-i hâkimesi ise durgundur, bundan nâşî tahlîl-i 'ilmîye yanaşamıyor, kavâ'İd-i usûliyye ve man-tîkiyyeyi tatbik edemiyor. Sevk-i münazara ile söylenen sözleri lâzı-m-ı kavi sanıyor, gizli tenakuzları görmüyor. Yalnız avâmpesendâne sözlerle düşüncelerini beziyor. Tab'olunmakta olan risalelerimizden pek bariz bir surette anlaşılacağı üzere Şeyh Safvet EfendiÎ'nin risalesi tetkîk-İ 'İlmîye mütehammil değildir. Makaleye gelince, o da öteki gibi kıymet-i 'İlmiyyeden mahrumdur.
Mthrâb'ta basılan on altı sahîfelik müdâfa'ama bir şey diyemiyorsunuz. Mukaddime-i münazaranın ne suretle zuhur ettiğini, vaziyetinizi pek iyi bildirdiği cihetle onu, bî-ser u ben hikâye 'add ile münazaranın bigânesi görüyorsunuz. Muhayyel da'vâ hakkında 'ibarenin selâset ve delâleti hakkında Şerh-i 'akâid etrafından, Kastallânî'den, mantık kitaplarından, usûl ve nahiv kitaplarından naklen yazdığım cevaplar tamamiyle cevapsız kalıyor, Burhan ve Delîl ile butlanını teşhir gayet basît bir 'ameliyye gösteriliyor da Mihrâb'ta yazılmayan 'genç yaştakilerle sohbet' hakkında sözler uzanıp duruyor. 'Âcizleri nasıl matbu' eseriniz hakkında cevap yazmış isem zât-ı 'âlîlerine de matbu' sözlerim hakkında cevap vermek düşer idi. Yoksa Mihrâb'a alâkası olmayan bir söz hakkında teksîr-i sevâd 'aczden başka neye hamlolunur?
"Sohbetü'l-ahdâs" âfetini, hikayeleriyle beraber İbnü'l-Cevzî'nin Telbîsü'l-iblîs 'inde sûfiyyeyi intikâd faslında görmüş idim. Bunun ile Şevkânî'nin 'Bunun çoğu bâtınî tefsirler türündendir' sözü arasında bir münâsebet buldum. Ya'nî "sûfiyyenin hem kuvve-i ilmiyyeleri, hem kuvve-i irâdiyyeleri ta'n olunmuştur" fikrini vermek emeli ile Kuşeyrî'den o 'ibareyi naklettim. Fakat başka bir ma'nâ anlaşılmamak için yanına ricâl-i Kuşeyriyye'den Yûsuf b. Hüseyn'in "'Safîlerin âfetlerinin genç yaştakilerle sohbette, ezdâd ile muaşeret/yakınlık, ve kadınlara merhamettir' sözünü de ilâve ettim. Zikrolunan bu üç söz birbiri ardınca yazılmakla ahdâs ile ehâdîs arasındaki iltibasa asla mahal yoktu. Bunu bir iltibasa hamledişinize hayret etmeyen hiçbir zî 'akl yoktur zannederim. Bazı sûfiyye ile itham gibi iftiranız, "amelî tasavvuf ile nâ terâşîde nefs-i emmâre sahibi gibi lüzumsuz sözlerinize karşı bi'z-zarûre Şâzelî hilâfetnâmesinden bahsettim. Amelî tasavvuftan bahsedip durma demek istedim. Nezâket hakkında yazdığım not ile sözlerinizde lafzan ve ma'nan nezâket yoktur demek istedim. Bunu anlamadınız! Nezâket hakkında bu kadar söz uzatacağınıza âmm-ı mahsûs, "akd-i vad', 'akd-i hami vesaire hakkında neye sakşaka etmiyorsunuz. Galiba tövbeniz bilmediğiniz mesele hakkıncfa olacaktır. En sondaki hayır hâhâne ihtarınıza karşı ben de bir ihtarda bulunayım: İlim sahasında cevelân etmek istiyorsanız, şâ'irin:

'Seni hedefine ulaştıracak ilmi öğrenmeye karşı istekli ol, tembellik edip de sakın ha bir ilmi öğrenmeden ölme'

beyti ile âmil olunuz. Şayet amelî tasavvufa bürünecek iseniz adaşımın:

Şeyh-i Vakt, üstâz-ı küll olsan dahî terk eylemektir yolda dem,

beytine yapışınız.

Tasavvuf hemîn terk-i kil est u kâl
Be hayret-i semâ' est ü vecd est ü hâl,

beytini daima göz önünde tutunuz. Hiç olmazsa elinizden bu gelsin.
Cenâb-ı Hakk cümlemizi 'aklen, naklen vâkı'a mutabık olan Me'ârife muvaffak kılsın, vâhimenin şerrinden, hayalî intibâ'lardan vikaye buyursun.
15 Şubat, sene 341
İzmirli İsmail Hakkı

TAHKİKTE ESAS ALINAN BİBLİYOGRAFYA

1. Abdürrezzak b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/826), el-Musannef (nşr. Habîbü'r-rahman el-A'zemî), el-Mektebü'l-İslâmî, I-XI, 2. baskı, Beyrut 1403.
2. Adûnî, İsmail b. Muhammed el-Cerrâhî (ö, 1162/1749), Keşfü'l-hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs (nşr. Ahmed el-Kallâş), I-II, Müessesetü'r-Risâle, 4. baskı, Beyrut 1405.
3. Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 241/855), Müsned, I-VI, Müessesetü Kurtuba. Mısır ts,
4. Ahmed b. İbrahim b.İsâ (ö. 751/1350), Şerhu Kastde-i İbn Kayyim (nşr. Züheyr eş-Şâvîş), el-Mektebü'l-İslâmiyye, Beyrut 1406/1986.
5. Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (ö. 923/1517). İrşâdü's-sâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ts.

6. Albayrak. Sadık, Son Devir Osmanlı Ulemâsı, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Dâire Başkanlığı, İstanbul 1996, IV, 120-121.
7. Ali b. Osman el-Cüllâbî el-Hucvîrî (ö. 465/1072), The Kashf al-Mahjûb (İngilizce'ye çev. Reynold A. Nicholson), Dârü'l-Ishaat, Karachi 1990.
8. Alî b. Sultân el-Herevî el-Kârî (ö. 1014/1606), el-Masnû' fi ma'rifetil-hadîsil-mevdû-. (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1404.
9. Alî b. Sultân el-Herevî el-Kârî Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker (nşr. Abdüfettâh Ebû Gudde), Dârü'l-Erkam, Beyrut 1415.
10. Aydınlı. Abdullah, Hadis Istılahları Sözlüğü, Timaş Yayınları, İstanbul 1987.
11. Azîmâbâdî Muhammed Şemsülhakk el- (ö. 1329/1911), Avnü'l-ma'bud, I-X, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. baskı, Beyrut 1415.
12. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali eî-Mûsâ (ö, 458/1066). el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ (nşr. Muhammed Ziyâüddîn el-A'zamî), Dârül-Hulefâ' li'1-Kitâbi'l-İslâmî, Kuveyt 1404.
13. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Mûsâ Şuabü'l-îmân (nşr. Muhammed es-Sa'îd Besyûnî Zağlûl), I-VlI1, l. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1410.
14. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Mûsâ es-Sünenü'l-kübrâ (nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ), I-X, Mektebetü Dârü'l-Bâz. Mekke 1414/1992.
15. Birgivî, Muhammed b. Pîr 'Ali (ö. 981/1573), et-Tarikatü'l-Muhammediyye ve's-Sîratü-l-Ahmediyye, Matba'ay-i Âmire, DerSe'âdet 1301.
16. Birgivî, Muhammed b. Pîr 'Ali Tekmile-i Tercüme-i Tarikat-i Muhammediyye (trc. Vedâdî), yayınevi yok. baskı yeri yok, 1890. Beyrut 1407-
17. Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), el-Cami'u's-salih (nşr. Mustafa Dîb el-Buğâ), I-Vl, Dârü İbn Kesir el-Yemâme, 3. 1987.
18. Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b.el-Du'âfaü-s-sağir (nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dârü'1-Va'y, 1. baskı, Haleb 1396.
19. Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b.el-Târihu'l-kebir, nşr.es-Seyyid Hâşim en-Nedvî. 1-Vlll. Dârü'l-Fikr. baskı yeri yok ts.
20. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1-XX. Gelişim Yayınları, İstanbul 1986.
21. Cürcânî Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid şerif el- (ö. 816/1413), et-Ta'rifat (nşr. İbrahim ei-Ebyârî). Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut 1405.
22. Çağatay, Neşet, -Ord. Prof. Suut Kemâl Yetkin," Yllık Araştırmalar Dergisi. AÜ.İ.F. Türk ve İslâm Sanatları Enstitüsü, sayı 3, Ankara 1981, s. 5-7.
23. Çakan, Işıl, Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1999.
24. Çetinkaya. Bayram Ali, İzmirli İsmail Hakk,, Hayan, Eserleri. Görüşleri, İnsan Yayınları,İstanbul 2000.
25. Dârimî. Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân (ö. 255/868) es-Sünen (nşr. Tevvâz Ahmed Zemerli-Hâlid es-Seb' el-Alemi), I-II. Dârül'-Kütübi'l-Arabi. 1. baskı, Beyrut 1407.
26. Deylemî Ebû Şücâ' Şirûyeb. Şehridâr (ö. 509/1115), el-Firdevs bi me'sûri'l-hıtâb. Sa'îd b Besyûnî Zaglûl), 1-V, 1. baskı. Dârü'l-Kütübil ilmiyye, Beyrut 1986.
27. Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş-as es-Sicistânî (ö. 275/889), es-Sünen (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd), I-IV, Dârü'l-Fikr. baskı yeri ve tarihi yok.
28. Ebû Nu'aym. Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî (ö. 430/1038), Kitâbü'd-Duafâ', 1.baskı. Dârü's-Sekâfe, Dârü'l-beydâ' 1405/1984.
29. Ebû Nu'aym. Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî, el-Müsnedü-l-müstahrec 'ala Sahîhi'l-İmâm Müslim (nşr. Muhammed Hasan eş-şâfî'î), Dârü-l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1. baskı, Beyrut.1996.
30. Ebû Nu'aym. Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî, Hilvetü-l-evliyâ', IX. 4. baskı. Dârü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1405
31. Ebû Tâlib el-Mekkî, Muhammed b. Ali b. Atiyye (ö. 437/1845). Kâtü'l-kutûb Kalplerin Azığı (trc. Muharrem Tan), I-1V, İz Yayıncılık. İsranbul 1999.
32. Ebû-1-Me'âli d-Alüsî, Muhammed Şükrü b. Abdullah (ö. 1342/1924). Gâyetü'emânim fi'r-redd -ale'n-Nebhânî (Abdül'azîz ve Muhammed Abdül'azız el-Cumeyyi). I-II. Matâbi'u Necd et-Ticâriyye. Riyad ts.
33. Ebü'l-Mehâsin el-Kâvukcî (ö. 1305/1888) el-Lü'lüi'l-mersu'Dârü-l-Beşâiri-l-İslâmiyye. Beyrut 1415.
34. Elbânî, Muhammed Nâsirüddîn el- (ö. 1420/1999). Sitsiletü'l-ehâdîsi-z-za-îfe. Mektebetü'l-Me'ârif. I-V. 1. baskı, Riyad 1412.
35. Fettenî, Cemâleddin Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindi el- (ö. 986/1578), Tezkiretü'l- mevzü'ât, Beyrut ts.
36. Feyyûmî Ahmed b. Muhammed b. Ali el- (ö. 770/1368), el-Misbâhü-l-münîr, I-II. el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut ts.
37. Fîrûzâbâdî. Mecdüddîn Muhammed b. Yâ'kûb (ö. 817/1415),Kâmûsu'l-muhit, Müessesetü'r-Risâle. Beyrut 1986.
38. Gazzâli. Ebû Hâmid Muhammed (ö. 505/1111). Faysalü't-tefrika (nşr. Riyâz Mustafa el-'Abdullah), Dımaşk-Beyrut 1407/1986.
39. Gazzâli. Ebû Hâmid Muhammed el-Munkız mine-d-dalâl. Müessesetü'1-Kütübi's-Sekâfiyye. Beyrut 1408.
40. Hadimi, Ebû Said Muhammed b. Mustafa b. Osman (ö. 1176/1762), Tarikatü'l-Muhammediyye Şerhu'l-Hâdimî (Receb Efendi Şerhi ile birlikte), Dârü'l-Hilâfeti'l-Allyye 1318.
41. Hakim et-Tirmizî. Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Hasan (ö. 320/932), Nevâdirü'l-usûl, l-ll, Dâril'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.
42. Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014). el-Müstedrek (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), I-1V. 1. baskı. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1990.
43. Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî, el-Medhal iiâ's-Sahîh (nşr. Rabî' Hâdî 'Umeyr el-Medhalî), Mü'essesetü'r- Risâle, Beyrut 1404.
44. Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Bağdâdi (ö. 463/1071), el-Câmi1 li ahlâkir- râvi ve âdâbi's-sami (nşr. Mahmûd' et-Tahhân). l-ll, Mektebetü'l-Me'âtif. Riyad 1403-1983.
45. Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Bağdâdi, Tarifu Bağdadi, I-XIV, Dârül-Kütübi'l-limiyye. Beyrut ts.
46. Herevî, Ebu İsmâil Abdullah b. Muhammed el- (ö. 481/1089), Menâzilü's-sâirin, Divân-ı Ferhadî. Tahran 1361.
47. Heysemi. Nûreddîn Ali b. Ebû Bekr el- (ö. 807/1405), Mecma'u'z-zevâid, 1-X, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs-Dârü'1-Kütübi'l-Arabî, Kahire-Beyrut 1407.
48. Hizmetli, Sabri, İsmail Hakkı İzmirli, Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara 1986.
49. Hût, Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Derviş el- (ö. 1276/1859), Esne'l-merâlib, Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî. Beyrut 1403/1983.
50. Itr. Nâreddîn, Menhecü'n-nakd fi 'ulûmi'l-hadîs, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1401/1981.
51. İbn 'Adî, Ebû Abdullah Abdullah b. 'Adî b. Abdullah (ö. 360/976), el-Kâmîl fi du'afâi'r-ricâl (nşr. Yahya Muhtar Gazâvî), I-VI1. 3. baskı, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1409/1988.
52. İbn 'Asâkir. Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullâh (ö. 571/1176). Tebyinü kezibi'l-mûfteri, Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî. 3. baskı, Beyrut 1404.
53. İbn Atâullâh el-İskenderî. Ebû'l-Fazl Tâcüddîn Ahmed (ö. 709/1309), Letâifii't-minen (nşr. eş-Şeyh Hâlid Abdurrahmân el-'Akk), Dârü'l-Beşâir, Dımaşk 1412/1992.
54. İbn Cemâ'a, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. İbrahim (ö. 733/1333). el-Menhelü-r-ravi, Dârü'l-Fikr, 1-11, 2. baskı. Beyrut 1406/1986.
55. İbn Ebû Hatim, Abdurrahmân Muhammed b. İdrîs (ö. 327/938), el-Cerh ve't-ta'lil, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1-IX, 1. baskı, Beyrut 12 71/1952.
56. İbn Ebû Şeybe. Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed el-Kûfi (ö. 235/849). el-Musannef (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), 1-VI1, 1. baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1409.
57. İbn Hacer el-Heytemî, Ebûl-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed (ö. 974/1567). el-Fetâvâ'l-hadisiyye, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî. Kahire 1409/1989.
58. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), el-Kavlü'1-müsedded i'z-zebbi ani'l'Müsned li'l-İmâm Ahmed (Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1984.
59. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Fethu'l-bâri (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki), Dârü'l-Marife, Beyrut 1379.
60. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Lisânü'l-Mizân (Dârietü'l-Me'ârifi'n-Nizâmiyye, Hind), Müessesetü'l-'Âlemî el-Matbû'âı, Beyrut 1406/1986.
61. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Tabakâtü'l-müdellislıı (nşr. Âsim b. Abdullah el-Karyûtî), Mektebetü'l-Menâr, Amman 1403/1983.
62. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî,Tehzîbü't-Tehzib, I-XIV, Dârü'l-Fikr, 1. baskı, Beyrut 1404/1984.
63. İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed ez-Zâhirî (ö. 456/1064), el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Matba'atü'l-Âsime, I-Il. Kahire 1970.
64. İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed et-Temîmî (ö. 354/965), Kitâbü'l-Mecrûhin (nşr. Muhammed İbrahim Zâyed), I-lll, Haleb ts.
65. İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed et-Temîmî, es-Sahîh tnşr. Şu'ayb el-Amaûd), 1-XVI1I, 2. baskı. Müessesetü'r-Risâle. Beyrut 1414/1993.
66. İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme el-Kazvînî (ö. 311/924), es-Sahîh (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), I-IV, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1390-1970.
67. İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye, (ö. 751/1350). Nakdü'l-menkûl (nşr. Hasan es-Semâ'î Süvçydân), Dârü'l-Kâdirî, Beyrut 1401/ 1990.
68. İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye, el-Menârü'l-münif (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde). Haleb 1403.
69. İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye, Medâricü's-sâilkîn (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakî), I-III, Dârü'l-Kütübi'l- 'Arabî, Beyrut 1393/1973.
70. İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye, Nakdü'l-menkûl, (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakî). I-lll. Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî, Beyrut 1393.
71. İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye, Tuhfetü'l-mevlüd, (nşr. Abdülkadir el-Arnaûd), I-III, Dârü'l-Kütübi'l-'Ârabî, Beynıt-Dımaşk 1393.
72. İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, (ö.), es-sünen (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-II, Dârü'l-Fikr, Beyrut ts.
73. İbn Manzûr, Ebû'1-Fazl Muhammed b. Mekrem el-İfrîkî, (ö. 711/1311), Lisünü'l-'Amb, I-XV, Dârü Sâdır, 1. baskı, Beyrut ts.
74. İbn Receb, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbelî, (ö. 795/1393), Câmi'u'l-ulûm ve'l-hikem, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut ts.
75. İbn Şâhîn, Ömer b. Ahmed Ebû Hafz el-Vâiz, (ö. 385/995), Târihu esmâi's-sikât (nşr. Subhî es-Sâmerrâî), 1. baskı, Kuveyt 1404/1984.

76. İbn Teymiyye, Takiyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm, (ö. 728/1328), Ehâdîsü'l-kussâs (nşr. Muhammed Lütfî es-Sabbâğ), el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 3. baskı, Beyrut 1988.
77. İbn Teymiyye, Takiyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm, Minhâcü'sünneti'n-Nebeviyye (nşr. Muhammed Reşâd salim), Müessesem Kurtuba, 1. baskı, baskı yeri yok 1406.
78. İbn Tolun, Şemseddin Muhammed b. Ali, (ö. 953/1546), eş-Şezra fi ehâdisi'l-müştehira (nşr. Kemâl b. Besyûnî Zağlûl), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, l-II, Beyrut 1993.
79. İbnü'd-Deyba', Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ali, (ö. 944/1537), Temyizü't-tayyib mine'l-habîs, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. baskı, Beyrut 1983.
80. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali, (ö. 597/1201), ed-Du'afâ' ve'l-metrûkin (nşr. Abdullah el-Kâdî), l-II. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bakı, Beyrut 1406.
81. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali, el-Mevzû'ât, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bakı, Beyrut 1406.
82. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali, el-ilelü'l-mütenâhiye (nşr. Halîl el-Meyyis), I-ll, 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1403.
83. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali, Safvetü'ssafve (nşr. Mahmûd fâhûrî), 1-1V, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1399/1979.
84. İbnü'1-Esîr, Mecdüddîn Mübarek b. Muhammed, (ö. 606/1210), en-Nihâye fi garibi'l-hadis (nşr. Muahmud Muhammed et-Tan'âhî). Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, Kahire 1963.
85. İbnü's-Salâh. Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân, (ö. 643/1245). Ferâvâ (nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1406/3986, I, 180.
86. İbnü's-Salâh. Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân, el-Mektebetü'1-İslâmiyye, Diyarbakır ts., 21.
87. İbnü's-Salâh. Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân, Ulûmu'l-hadis (nşr. Nureddin Itr), Dârü'l-Fikr, 3. baskı, Dimaşk 1404/1984.
88. İsferâyînî, Ebû'l-Muzaffer Şahfur b. Tâhir b. Muhammed el- (ö. 471/1078). et-Tabsir fi'd-dîn ve temyizü'l-firkati'n-nâciye 'an firkati'l-hâlikin (nşr. Kemâl Yûsuf el -Hût), -Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1983.
89. İzmirli, Celâleddin, İzmirli İsmail Hakkı Hayatı, Eserleri, Dinî ve Felsefi İlimlerdeki Mevkii, Hilmi Kitabevi, baskı yeri yok, 1946.
90. İzmirli, İsmail Hakkı b. Hasan, (ö. 1366/1946), "Hakîkî Tasavvuf Mansûr, Mustasvife Tasavvufu Makhûrdur", Mihrâb, sayı 27, l Mart 1341, s. 127-130.
91. İzmirli, İsmail Hakkı b. Hasan, "İslâm Âlimleri ve Mütefekkirleri I; Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî" Ceride-i 'İlmiyye, sene 5, 15 Cemâziyelûlâ 1338, sayı 53 vd.
92. İzmirli, İsmail Hakkı b. Hasan, "Mustasvife Sözleri mi, Tasavvufun Zaferleri mi?", Mihrâb, sayı 24, 1 Kânûn-u evvel 1340, s. 873-880 ve sayı 24, 1 Kânûn-u evvel 1340, s. 873-880.
93. İzmirli, İsmail Hakkı b. Hasan, Siyer-i Celile-i Nebeviyye, Tevsî'-i Tıbâ'at Matbaası, Dârü'l-Hilâfe 1332.
94. Kandemir, M. Yaşar, Mevzu Hadisler: Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1987.
95. Kara. İsmail, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, 3. baskı, Kitabevi, İstanbul 1997, II, 135-137.
96. Kara, Mustafa, Din Hayat ve Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, Dergâh Yayınları, 3. baskı, İstanbul 3 990.
97. Kara, Mustafa, Tanzimattan Cumhûriyet'e Tasavvuf ve Tarikatlar", Tanzimattan Cumhuriyefe Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul 1985 IV, s. 978-992.
98. Kâtîb Çelebi. Hacı Halîfe Mustafa b. Abdullah, (ö. 1067/1657), Keşfü'z-zünûn, I-II, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1992.
99. Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdris, (ö. 1345/1927), er-Risâletü'l-müstetrafe, Dârü'l-Fikr, Dimaşk 1946.
100. Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdris, Nazmü'l-mütenâsir, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
101. Koçyiğit, Talat. Hadis Istılahları, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.
102. Konur, Himmet, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri," İzmirli İsmail Hakkı; Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996.
103. Kudâ'î, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Ca'fer, (ö. 454/1062), Müsnedü'ş-şihâb (nşr. Hamdı b. Abdülmedd es-Silefî), 2. baskı, Beyrut 1407/1986.
104. Lâlikâî, Ebû'l-Kâsım Hibetullâh b. el-Hasan el- (ö. 418/1027), hikâdü Ehli's-sünne (nşr. Ebû Mu'âz Ali Mevâfî), Mektebetü's-Se'âde, Cidde 1994.
105. Leknevî, Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy b. Muhammed, (ö. 1304/1886), Âsârü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzü'a (nşr. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûî), Dârü'l-Kütübi'l-'Ilmiyye, Beyrut 1405/1984, s. 8.
106. Leknevî, Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy b. Muhammed, el-Fevâ'idü'l-behiyye, Kahire 1324/1906.
107. Leknevî, Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy b. Muhammed, Zaferü'l-emâni bi şerhi Muhtasari Seyyid Şerif el-Cürcânî fi mustalahi'i-hadîs (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Mektebetü'l-Matbû'âti'1-İslamiyye, Beyrut 1416.
108. Mâturîdî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, (ö. 539/1144), Te'vilâtü Ehli's-sünne (nşr. İbrahim 'Avadayn ve es-Seyyid 'Avadayn), el-Meclisü's-A'lâ li'ş-Şu'ûni'1-İslâmiyye, Kahire 1391/1971, s. 23-25.
109. Mizzî, Yûsuf b. ez-Zekî Abdurrahmân el-Haccâ, (ö. 742/1341), Tehzîbü'l-Kemdi (nşr. Beşşâr 'Avad Ma'rûf), I-XXXV, Müessesetü'r-Risâle. 1400/1980.
110. Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezherî, Tahziru'l-müstimîn mine'l-ehâdisi'l-mevzü'ati alâ seyyidi'l-mürselin (ngr. Fevvâz Ahmed Zemertî). Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî. Beyrut 1406/1985.
111. Mustafa el-A'zamî. "Buhâri. Muhammed b. İsmail," D/A. VI, 370-371.
112. Mübârekfûrî, Ebû'1-Alî Muhammed Abdurrahmân, (ö, 1353/1934). Tuhfetü'l-ahvezt bi şerhi Câmi'i't-Tirmizi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut ts.
113. Münâvî. Muhammed Abdurraûf el- (ö. 1031/), et-Te'ârif (nşr. Muhammed Rıdvan ed-Dâye). Dârü'l-Fikri'l-Mu'âsır, Beyrut-Dımaşk 1410.
114. Münâvî. Muhammed Abdurraûf el- et-Tevfik 'ula mühimmâti't-ta'ârif (nşr. Muhammed Rıdvan ed-Dâye), Dârü'l-Fikr. Dnııaşk 1410, II. 157;
115. Münâvî. Muhammed Abdurraûf el- Feyzü'i-kadir, 1 VI. 1. baskı, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'1-Kübrâ, Mısır 1356.
116. Münzirî, Ebû Muhammed Abdül'azîm b. Abdülkavî, (ö. 656/1258), et-Terğib ve't-terhib (nşr. İbrahim Şemsüddin). 1-1V. 1. baskı. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1417.
117. Müslim b. Haccâc el-Kuşeyri, (ö. 261/875), el-Câmi'u's-sahîh (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dârü'c-Türâsi'l-Arabî, 1-V, Beyrut ts.
118. Nablusî, Abdülganî b. İsmail b. Abdülganî, (ö. 1143/1731), Tarikat-i Muhammediyye, Matba'-i 'Âmire, Derse'âdet 1290.
119. Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb, (ö. 303/915), ed-Du'afa' ve'l-metrükin (nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1986.
120. Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb, es-Sünen (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), 1-Vlll, 2. baskı, el-Matbû'âtü'1-İslâmiyye, Haleb 1406/1986.
121. Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddin Yahya b. Şerefen- (ö. 676/1277), Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevi (nşr. Muhammed el-Haccâr). Dârü's-Selâm, baskı yeri yok, 2. baskı 1405/1985.
122. Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddin Yahya b. Şerefen- Şerhu'n-Nevevi 'alâ Sahih-i Müslim, 1-XVII, 2. baskı, Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l 'Arabî, Beyrut 1392.
123. Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddin Yahya b. Şerefen- Tehzibü'l-esmâ, Dârü'1-Fikr, Bayrut 1996.
124. Ömer Nesefi. Ebû Hafs Necmeddîn Ömer b. Muhammed, (ö. 537/1142), İslâm İnananın Temelleri Akâid (haz. M. Seyyid Ahsen), Otağ Yayınları, İstanbul 1971.
125. Özervarlı, M. Sait, Kelâmda Yenilik Arayışları (XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başı), İsam Yayınları, İstanbul 1998.
126. Râğıb el-İsfehanî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, (ö. 502/1108). el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân (Muhammed Seyyid Geylânî), Da'rü'l-Ma'rife, Beyrut ts.
127. Râzî, Muhammed b. Ebû Bekr b. Abdülkâdir er- (ö. 313/925). Muhtârü's-sıhâh (nşr. Mahmûd Hatır), Mektebetû Lübnan Nâşirûn, Beyrut 1415/1995.
128. Sâğânî, Ebû'l-Fezâil el-Hasan b. Muhammed el-Kureşî es- (ö. 650/), el-Mevzü'ât (nşr. Necm Abdurrahmân Halef), Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 2. baskı, Dımaşk 1405/ 1985.
129. Sehâvî, Ebû'1-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahmân, (ö. 902/1497), el-Mekâsidü'l-hasene (nşr. Muhammed Osman Hût), Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî, Beyrut 1985.
130. Sıbt İbnü'l-'Acemî, Ebû'1-Vefâ İbrahim b. Muhammed, (ö. 841/1438), el-İğtibât bi men rumiye bi'l-ihtilât (nşr. Fevvâz Ahmed Zümerlî), Dârü'l-Kütübi'l-Arabî. Beyrut 1988, 135 s. ve Dârü'l-Marife, Beyrut 1988.
131. Sıbt İbnü'l-'Acemî, Ebû'1-Vefâ İbrahim b. Muhammed el-Keşfü'1-hasis 'ammen rumiye bi vad'i'l-hadis (nşr. Subhî es-Sâmerrâî) Âlemü'l-Kütüb. Beyrut 1407/1987.
132. Sıddîk Hasan Han. Ebû't-Tayyib Muhammed el-Kannûcî, (ö. 1307/1890). Ebcedü'l-ulüm (nşr. Abdülcebbâr Zekkâr). l-lll, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1978.
133. Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- (ö. 911/1505), ed-Dürerü'l-muntesira (nşr., Muhammed b. Lütfl Sabbâğ), Câmi'atü'l-Melik Su'ûd, Riyad 1988.
134. Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- Tabakâtü'l-huffâz, 1. baskı. Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1403.
135. Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- Tahzîru'l-havas min ekâzibi'l-kussâs (nşr. Muhammed b. Lütfi es-Sebbâğ), el-Mektebetü'l-İslâmî. 2. baskı. 1404/1984.
136. Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- Tedribü'r-râvi (nşr. Abdülvehhâh /Abdüllatif). Mekteberü'r-Riyâd el-Hadise, 1-11, Riyad ts.
137. Sübkî, Ebu Nasr Tâceddîn Abdülvehhâb b. Ali es- (ö. 771/1370), Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyeti'l-kübra (Mahmûd Muhammed Tenâhî), I-X, İsâ el-Bâbi el-Halebî, Kahire 1964.
138. Sühreverdî, Ebû'n-Necîb Abdülkâdir b. Abdullah, (ö. 563/1168). Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'ârif Tercümesi (nşr. H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz). Erkanı Yayınları, İstanbul 1409/1989, "26. Bölüm: Semâ Âdabı", s. 261.
139. Şah Veliyyullâh. Ahmed b. Abdürrahîm ed-Dihlevi, (ö. 1176/1762). Hüccetullâhi'l-bâliğa, 1-11, Dârü İhyâi'l-'Ulûm, Beyrut 1990.
140. Şeker, Mehmet-Baloğlu, Adnan Bülent (ed.), İzmirli İsmail Hakki: Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996.
141. Şevkânî. Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Havlânî eş- (ö, 1250/1834), Fevâ'idü'l-mecmü'a fi'l-ehadisi'l-mevzu'a (nşr. Abdurrahmân b. Yahya el-Yemânî), Mektebetü's-Sünne. Kahire 1960.
142. Şeyh Safvet Yetkin (1866-1960). "Munyiddîn-i Arabî ve Tasavvuf (AÜFD, cilt 1. sayı l, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1952, 22-29.
143. Şeyh Safvet Yetkin, Tasavvufun Zaferleri Yâhud el-Burhân ve'd-Delîl "alâ mâ Havâhü'ş-Şerh ve't-Tahlil mine'l-ebâcîl, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul 1343.
144. Şeyh Safvet Yetkin "Tasavvuf Daima Muzafferdir", Mihrâb, sayı 26, 1 Şubat 1341, s. 71-76.
145. Şeyh Safvet Yetkin "Tasavvuf ve ıstılahları" (AÜİFD, cilt 1, sayı 4, Ankara 1952. 1-13.

146. Şeyh Safvet Yetkin Ulûm-i Şeriyye ve Asri Müceddidlerimiz (Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul Şevval 13040.
147. Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et- (ö. 360/971), el-Mu'cemü'l-evsat (nşr. Tank b. ivadullâh b. Muhammed-Abülmuhsin b. İbrahim el-Hüseyni), I-X, Dârü'l-Harameyn, Kahire 1415.
148. Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et- el-Mu'cemü'l-kebir (nşr. Hamdı b. Abdülmecîd es-Silefi), el-Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, Musul 1404.
149. Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ, (ö. 279/892). es-Sünen (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), l-V, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.
150. Uğur, Müctebâ, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.
151. Ukaylî b. Ebû Ca'fer Muhammed b. 'Amrb, Mûsâ el-Mekkî, (ö. 322/934), ed-Du'afa'ü(l-kebir, I-IV, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1984.
152. Ülken, Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1992.
153. Yardım, Ali, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri, Adlı Tebliğinin Müzakeresi", İzmirli İsmail Hakki: Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996.
154. Zehebî. Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- (ö. 748/1348), el-Muğni fi'd-duafâ- (nşr. Nûreddin 'ltr), Dârü'l-Me'ârif. Haleb-1971.
155. Zehebî. Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- er-Ruvâtü's-sikâti'l-mütekelîlem fîhim (nşr. Muhammed İbrahim el-Mevsılî), Darü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1992.
156. Zehebî. Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- Men tükullime fih (nşr. Muhammed Şekûr Meyâdînî). Mektebetü'l-Menâr, Zerkâ 1406/1986.
157. Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- (ö. 748/1348), Mizânü'l-itidâl, (Dârü'l-Kütübi'l-İlmeyye, Beyrut 1995.
158. Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- Siyeru aiâmi'n-nübelâ' (nşr. Şu'ayb el-Arnaûd), Mü'essesetü'r-Risale, 1-XX1H. baskı yeri yok, ts.
159. Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- Tezkiretü'l-huffaz, l-V. Dârü İhyâit-Türâsi'l-'Arabî, 3. baskı, Beyrut 1956.
160. Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdır ez- (ö. 794/1392), er-Tezkire fi'l-ehâdîsi'l-müştehira (nşr. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986.
161. Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdır ez- el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Muhammed Ebû'1-Fazl İbrahim), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1391.

---

[1] İzmirli İsmail Hakkı 1 SbSde İzmir'de doğdu ve 2 Şubat 1946'da Ankara'da vefat etti. Rüşdiye tahsilinin ardından hafızlığını tamamladı, medrese derslerine devam etti. İzmir'de Farsça öğrendi. İstanbul'da Dârü'1-Mu'allimîn-i Âliye'ye girdi. Dönemin İslamcı ekolü içerisinde yer aldı ve Sırâf-ı Müstakîm'de birçok yazısı neşredildi. İyi derecede Arabça, Farsça ve Fransızca bilirdi. Tartışmalar sırasında Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye âzası idi.
Hayatı ve düşüncesi hakkında bkz. İzmirli, Celâleddin, İzmirli İsmail Hakkı Hayan, Eserleri, Dinî ve Felsefi ilimlerdeki Mevkii, Hilmi Kitabevi. baskı yeri yok, 1946; Hizmetli. Sabri, İsmail Hakkı İzmirli, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986; Kara, İsmail. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, 3. baskı, Kitabevi. İstanbul 1997, ii. 135-137; Şeker, Mehmet-Baloğlu, Adnan Bülent (ed.), İzmirli İsmail Hakkı.- Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996; Çerinkaya, Bayram Ali, İzmirli İsmail Hakkı, Hayatı, Eserleri, Görüşleri, İnsan Yayınları, İstanbul 2000.
[2] Bu konuda detaylı bir araştırma için bkz. Özervarh, M. Sait, Kelâmda Yenilik Arayışları (XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başı), İSAM Yayınları, İstanbul 1998, s. 49-51.
[3] Sözgelimi içerisinde çok sayıda tebliğin yer aldığı yukarıda sözü edilen sempozyum bildirilerinde (Şeker, Mehmet-Baloğlu, Adnan Bülent (ed.), İzmirli İsmail Hakki; Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996) onun hadisçiliğine dair bir tebliğ yer almamaktadır. Bununla birlikte İzmirli'nin hadis ilmine dair birikimini kimlerden aldığı, hangi eğitim kurumlarında hadis ilimlerine dair dersler verdiği ve hadis ilimlerine dair hangi eserleri yazdığı konusundaki bilgilere bir arada dikkat çeken eserler de yok değildir (bkz. Kara, İsmail, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, II, 135-137).
[4] İstanbul 1340, 480 sh. İzmirli'nin bu eseri üzerinde de çalışmalarımız devam etmekte olup, tahkîk çalışmalarının tamamlanmasının ardından ilim ehlinin istifadesine sunulacaktır.
[5] Elinizdeki bu çalışmada İzmirli'nin hadisçiliğine dair yapılan değerlendirmeler sadece onun Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati adlı bu eserdeki fikirlerinden ve kaynakları kullanımından hareketle varılmış sonuçlara dayanmaktadır. Onun hadisçiliği hakkındaki geniş değerlendirmeleri ayrı bir çalışmada ele alacağız.
[6] Tetkik ettiğimiz nüshasında ancak 35 hadis yer almaktadır. İstanbul 1926, 16 sh.
[7] Özellikle Cumhuriyet dönemi öncesinde Şeyh Safvet adıyla tanınan Mustafa Safvet Efendi (Yetkin) 1866'da Urfa'da doğmuş ve 27 Ekim 1950'de vefat etmiştir. Düşünce ve davranışları itibariyle hayli hareketli bir kişiliğe sahip bulunan Safvet Efendi, Halveti tekkesi postnişinidir. Kendisi, dinî ve Arabî İlimler üzerine medrese eğitimini Urfa'da tamamlamış ve bu ilimlerden icazet almıştır. Türkçe, Arabça ve Farsça bilen Safvet Efendi, bir süre Tasavvuf adıyla bir dergi de yayımlamıştır. Tartışmalar sırasında Tetkîk-i Mesâhif-i Şerife ve Mü'ellefât-ı Şer'iyye Reisi olan Şeyh Safvet önce Meclis-i Mebûsân'da iki dönem (1908-1912 ve 1915-1918) daha sonra da Cumhuriyetin İlânının ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (1923-1927) bir dönem milletvekili olarak vazifelerde bulunmuştur, Yayına hazırladığımız yazıları ve Tasavvufun Zaferleri yanında Ulûm-i Şer'iyye ve Asri Müceddidlerimiz (Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul Şevval 1340, 35 sh.) ve Yeni Zihniyetler ve Bir Müceddid-i Meçhul, (Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası. İstanbul 1338/1340, 14 sh.) adlı eserleri ileMuhyiddin-i Arabi'den Seçmeler adıyla yayımlamayı plânladığı eserin mukaddimesi olan ve oğlu tarafından yayımlanan "Muhyiddın-i Arabî ve Tasavvuf" (AÜİFD, cilt 1, sayı 1, İstanbul 1952, 22-29 ve "Tasavvuf ve İstılahları" (AÜİFD, cilt I, sayı 4, Ankara 1952, 1-13) adlı makaleleri gibi bazı çalışmaları bulunmaktadır.
Hayan ve hizmetleri hakkında bilgi için bkz. Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Ulemâsı, İBŞB Kültür İşleri Dâire Başkanlığı, İstanbul 1996, IV, 120-121; Büyük Larausse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, XVIII, s. 11064; Safvet Kemâlüddîn Yetkin, "Muhyiddîn-i Arabî ve Tasavvuf," AÜİFD, sayı 1, 1952, Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1952, s. 22 dn.; Çağatay, Neşet, "Ord. Prof. Sum Kemâl Yetkin," Yıllık Araştırmalar Dergisi, AÜ.İ.F. Türk ve İslâm Sanatları Enstitüsü Dergisi, sayı 3, Ankara 1981, s. 5-7.
[8] Çakan, Işıl, Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1999, 168-169.
[9] İzmirli'nin tasavvuf kitaplarındaki hadislerin, temel hadis kitaplarından hareketle tasfiye edilmesi gerektiği düşüncesini dile getirmesinin ardından benzer eleştirileri Sahihayn't de yöneltmesi bu yaklaşımın sonucudur.
[10] Bu eserlerin her ikisi de sıcak tartışmaların sonunda Osmanlıca olarak yayımlanmış olmakla birlikte, henüz transkribe edilerek yeni bir neşri yapılmadığı için günümüz okuyucularının istifadesine sunulmamıştır.
[11] Tartışmaların başlamasına neden olan İzmirli'ye ait ilk açıklama (el-izâh) 15 Cemâziyelûlâ 1338/6 Şubat 1920 tarihini taşımaktadır. Bu konuda son noktayı da yine İzmirli koymuştur. Mihrâb mecmuasında yayımlanan "Hakîkî Tasavvuf Mansûr, Mustasvife Tasavvufu Makhûrdur" başlıklı yazısı tarihi de 1 Mart 1925 tarihlidir. Gün olarak bilinmemekle birlikte Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri adlı eseri de bu tarihe yakın dönemlerde yayımlanmış olmalıdır. Karşılıklı ikişer makalenin yazıldığı Şubat-Mayıs 1920 tarihleri arasında cereyan eden yazışmaların ardından tartışmaya iki yıl ara verilmiş, daha sonra yazılı olarak halka mal edilmesiyle sonuçlanan sürece girilmiştir. Öte yandan. İzmirli'nin Mihrâb'taki makalelerinden birinde Şeyh Safvet'in Tasavvufun Zaferleri yahut el-Burhân ve'd-Delîl 'ala mâ Havâhü el-Şerh ve't-Tahlil adlı eserine sayfa numaralan vererek yaptığı atıflardan hareketle, bu eserin Cemâziyelâhir 1343/Ocak 1925'te yayımlandığını söylemek mümkündür. Şeyh Safvet'in en son yazısı ise, kitabının yayımlanmasının hemen ardından 1 Şubat 1925 tarihinde neşredilen "Tasavvuf Daima Muzafferdir" başlıklı makalesidir.
[12] Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Ehâdîs Hakkında adıyla, Yazma Bağışlar Bölümü, no 537, 106 vr.
[13] Bunlardan bir kısmı Mevzu Hadisler bir kısmı da Ahlâk ve Tasavvuf ve Kitaplarındaki Ehâdîs Hakkında adıyla kayıtlı gösterilmiş. Kütüphanenin İzmirli Bölümü'nde 357, 297, 3-9435. 9435 gibi demirbaş numaralan verilmiştir (Hizmetli, Sabri, İsmail Hakkı İzmirli, s. 11; Bayram Ali Çetinkaya, İzmirli İsmail Hakkı Hayan, Eserleri, Görüşleri, İnsan Yayınlan, İstanbul 200, 57). İşaret ettiğimiz, yazma dışında bu konuya dair herhangi bir eser tespit edemedik. Yine mevcut kayıtlarda, İzmirli İsmail Hakkı Bölümü, Türkçe Yazma, 537'de de (Konur. Himmet, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri," İzmirli İsmail Hakkı.- Sempozyum Bildirileri, TDV Yayınları, Ankara 1996, s. 160 dn.) böyle bit eser yoktur.
[14] bkz. vr. 6.
[15] Şeyh Safvet'in, İzmirli İsmail Hakkının da aralarında yer aldığı, dönemin bazı aydınlarına yönelttiği eleştirileri içeren bir başka eseri de Ulûm-i Şer'iyyede Asri Müceddidlerimiz başlıklı bir eseridir (Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, Şevval 1340, 35 sh.). Bu eser Abdullah Cevdet, Milaslı İsmail Hakkı ve büyük ölçüde İzmirli İsmail Hakkı'nın resm-i Mushaf-ı Osmânî hakkında verdiği bir fetvası ile Kur'ân ve tefsir ilimlerine dair bazı görüşlerinin eleştirisi üzerinedir. Eser bazı kaynaklarda görüldüğü gibi tasavvufa dair değildir (msl. bkz. Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Ulemâsı, IV, s. 120). Bu eleştirilerden birinin başında 4 Nisan 1337'de (a.g.e., s. 11) İzmirli'nin de yazdığı bir cevabnâmeden söz edilmektedir. Şu halde aynı anda aralarında bu konuda da bir tartışma sürmekte idi. Şeyh Safvet burada düştüğü bir dipnotta da İzmirli ile aralarında tasavvuf kitaplarındaki hadisler hakkında cereyan eden münâkaşalara ve neşredilen eserine işaret etmiştir (a.g.e,, s. 4).
[16] Tevsî'-l Tıbâ'at Matbaası, Dârü'l-Hilâfe 1332.
[17] Sene 5, sayı 53, 15 Cemâziyelûlâ 1338, s. 1690.
[18] Aynı düşünceler bu tartışmalardan çok önce Siyer-i Celile-i Nebeviyye"de daha ayrıntılı biçimde dile getirilmesine rağmen herhangi bir İtiraz edilmeyip, siyasî ortamın karışık olduğu bir dönemde meselenin resmî yollardan üzerine gidilmesi önemli bir nokta olmakla birlikte tartışmaların seyri açısından konumuzu ilgilendirmemektedir. Ancak Siyer-i Celîle-i Nebeviyye'nın formalar hâlinde yayımlandığı sıralarda, Talebeden Lüleburgazlı Ahmed Na'îm imzasıyla bir itirazda bulunulmuş ve burada, eserin 109. sayfasında "Siyer-i enbiyâya müte'allık uydurmalar" başlığının yirmi sekizinci maddesinde Dâvud aleyhi's-selâm ile ilgili bir kıssanın tekzibi konusunda açıklama istenmiş, İzmirli de bu konuda hadis, kelâm, tefsir ve tefsir usûlü ilimleri açısından genişçe bir açıklamada bulunmuştur (bkz. "Siyer-i Celîle-i Nebeviyye" Sebîlürreşâd, XII, sayı 299, s. 230-232).
[19] el-İstizâh, 23 Cemâziyelûlâ 1338
[20] Şeyh Safvet'in sözü edilen eserinin aynı adla kayıtlı müellif hattı yegâne nüshası Süleymâniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Yazma Bağışlar Böl. no 538, 108 vr.) Bu metin elimizde mevcut Osmanlıca neşri ile tamamen aynıdır. Aradaki tek fark, girişte, kitabın hedefini açıklayan "Dârü'l-hİkmetİ'l-İslâmiyye azasından İzmirli İsmail Hakkı Beyefendi'ye hitaben ecvibe-i safiyedir" şeklindeki sözlerin altındaki bir dipnottur. Burada şu ifadelere yer verilmiştir: İzmitli İsmail Hakkı bey mülğâ Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye a'zahğında ve sâhib-i eser (Şeyh Safvet) Tetkîk-i Mesâhif-i Şerîfe ve Mü'ellefât-ı Şer'iyye hey'eti riyasetinde iken aralarında cereyan eden tahriri mebâhis-i ilmiyye üzerine yazılmıştır (s. 3). Bu not aynı zamanda eserin, İzmirli'nin endişesini taşımakta olduğu Dârü'l-Hikme'nin kapatılmasının ardından yayımlandığını da göstermektedir.

[21] Bazı yazarlar, İzmirli'nin Şeyh Safvet'i eleştirmek amacıyla neşrettiği Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi; Hakkın Zaferleri adlı eserin, Şeyh Safvet'in Mahfil dergisindeki tasavvufa ait yazılarına cevap olmak üzere yazıldığını kaydetmektedir. Görebildiğimiz kadarıyla sözü edilen müellifin bu dergide "Kelimât-ı sûfiyyie: 1 Tevbe" başlıklı kısa bir yazısı bulunmaktadır (Mihrâb (nşr. Tâhirü'l-Mevlevî), sayı 7, Cemâziyelâhİr 1339, I, 138-139). Aralarındaki yazılı tartışmalar hususunda ise herhangi bir yazı tespit edemedik (bkz. Ülken, Hilmi ZÍyâ, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınlan, 3. baskı, İstanbul 1992, s. 282). Yine tartışmalardan hayli önce yayımlanan Muhibbân mecmuasında da tarafların birbirine cevap verecek tatzda yazdıkları herhangi bir yazı bulunmamaktadır (bkz. Kara, Mustafa, Din Hayat ve Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, Dergâh Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1990, s. 290. Burada münâkaşanın sürdüğü mecmuanın adı bir yanlışlık eseri bu şekilde geçmiş olmalıdır).

[22] Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1343, 160 sh.

[23] Evkâf-i İslâmiyye Matbaası, 1341/1925, 124 sh.

[24] İzmirli bu makaleyi daha sonra Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri"tün sonuna eklemiştir (s. 121-124).

[25] Bazı yazarlar açıkça veya zımnen, Şeyh Safvet'in eserinin, önce yazıldığına işaret etmesine rağmen üzerindeki tarih karmaşasına dikkat çekmemiş, onun eserinin İstanbul 1343'te, İzmirli'nin eserinin de 1341'de yayımlandığını kaydetmişlerdir (Kara, Mustafa, a.g.e., s. 290; Konur, Himmet, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri," s. 166).

[26] Burada sunacağımız tabloya benzer bir sıralama daha önce yapılmış olmakla birlikte, İki âlim arasında cereyan eden münâkaşanın İzmirli'ye ait el-İzâh ve't-Tafsîl ile Şeyh Safvet'in el-Cerh ve't-Ta'dît 'alâ'l-îzâh ve't-Tafsü adlı yazışmalarına ve Mihrâb dergisinde gelişen safhalarına işaret edilmemiştir (Konur, Himmet, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufî Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri," İzmirli İsmail Hakku Sempozyum Bildirileri, s. 166). Ayrıca burada İzmirli'nin önce es-Sârimü's-selîl 'alâ'l-mevsûm bi'l-burhân ve'd-delîl adlı eseri ile Hakkın Zaferleri ve yine Şeyh Safvet'in el-Burhân ve'd-Detîl 'alâ mâ Havâhü'ş-Şerh ve't-Tahlîl adıyla yazıp Tasavvufun Zaferleri üst başlığı ile yayımladığı eserlerin her biri ayrı eserler olarak gösterilmiştir. Oysa bunların ilki eserlerin asıl adı, İkincisi yayımlanırken konulmuş isimleridir.

[27] İzmirli'nin kaynaklarını tespit sırasında müşahede ettiğimiz üzere, kendisinin önemli alıntılarda bulunduğu âlimler büyük ölçüde tasavvuf konusunda müteşeddid tavırlarıyla bilinen kimselerdir. İktibasta bulunduğu kişiler arasında, eleştirdiği kişi, eser ve fikirlere ciddî tenkitler yönelten âlimler fazla yer almaktadır. Bunlardan İbn Teymiyye, İbnü'l-Cevzî, Zehebî, İbn Kesîr, Ali el-Kârî, Birgivî, Şevkânî, Şah Veliyyullâh, Abdülganî en-Nablusî gibi kimseler bidatler dolayısıyla tasavvufi eserlere yönelttiği eleştirilen ile, Sübkî, Nebhânî gibi kimseler belli başlı mutasavvıflara yönelik tenkitleri ile öne çıkar. Yine İzmirli'nin hadisleri mevzu olarak nitelendirmede de bu konudaki aşırı tavırları Üe tanınan şahsiyetlerin görüşlerine sıkça başvurduğu görülür. Nitekim benzer değerlendirmelere bizden önce Ali Yardım da dikkat çekmiştir. ("İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri" Adlı Tebliğinin Müzakeresi", İzmirli İsmail Hakki: Sempozyum Bildirtteri, TDV Yayınlan. Ankara 1996, s. 172)

[28] İzmirli'nin sözü edilen hilâfet icazetnamesi bu eserin sonunda ek olarak verilmiştir.

[29] Sahîhayn hadisleri üzerine cereyan eden bu tartışmalar Dârekutnî (ö. 385/995) ile başlamıştır. Büyük ölçüde sened üzerine cereyan eden bu tartışmalar ayrıca geniş araştırmalara konu olmuştur. Bu ithamlara cevap verenlerden birisi de İbn Hacer'dir (bkz. Hedyü's-sâri (nşr. Muhibbüddîn el-Hatîb), Kahire 1407/1986, 364-488. Bu konudaki tartışmalar için bkz. M. Yaşar Kandemir, "Sahîhayn'e Yöneltilen Tenkitlerin Değeri," Sünnetin Dindeki Yeri (nşr. İsmail Lütfi Çakan), İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 335-376 ile bu tebliğin müzakereleri.

[30] Büyük ölçüde teorik zeminde cereyan eden ve itham ve delillerin de bu doğrultuda ileri sürüldüğü bu tartışmalar sırasında yetmi beş civarında hadise atıfta bulunulmuş veya metin içerisinde metinlerine yer verilmiştir. Bunların dışında, genel çerçevede yaratılış hadisleri, akıl hadisleri, fezâil hadisleri, reğâib ve berâ'et gecesi namazları gibi, belirli konulara dair hadisler tek tek rivayetlere yer verilmeksizin tartışmaya konu edilmiştir.

[31] Bu doğrultudaki açıklamalarına rağmen İzmirli'nin, bu eserin sonunda Sahîhayn hadislerindeki rivayetlerin bir kısmı hakkındaki tenkitlere yer verdiği de görülecektir (vr. 80). Şu halde kendisinin, tenkide tâbi tutmaksızın Sahîhayn de dâhil, diğer hadis kitaplarındaki hadisleri de sahih görmediğini söylemek mümkündür.

[32] Özellikle mevzu hadis konusundaki eserlerde işaret edildiği üzere, "sahabe kelâmı" ifadesi rivayetin, kesin biçimde nisbet edilen sahâbîye ait olduğu durumlarda kullanılırken "mevkuf rivayet" ifadesi. Hz. Peygambere ait olma ihtimâli de bulunduğu durumlarda kullanılır.

[33] İzmirli'nin tasavvuf ve ahlâk kitaplarındaki hadislerin sıhhatini tespit ederken, bu konuda müracaat edilecek asılların temel hadis kitapları olduğunu beyân etmesi ile bu yaklaşımı atasında bir çelişki söz konusudur. Şu halde ona göre bir hadisin temel hadis kitaplarında bulunması da yeterli olmayıp, hangi kaynakta bulunursa bulunsun rical tenkidi sonucu varılan hükme göre karar verilmelidir.

[34] Timaş Yayınları, İstanbul 1987.

[35] AÜİF Yayınları, Ankara 1980.

[36] TDV Yayınları, Ankara 1992.

[37] Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed el- (ö.505/1111), el-Munkız mine'd-dalâl', Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut 1408, s. 30; İzmirli'nin de belirttiği gibi, Gazzâlî burada sözü Hz. Peygamber'e nisbet ederek kaydetmektedir.

[38] Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdurraûf el- (ö. 1031/1622), Feyzü'l-kadîr, I-VI, I. baskı, el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, Mısır 1356, V, 56; a.mlf., er-Te'ârîf (nşr. Muhammed Rıdvan ed-Dâye), Dârü'l-Fikri'l-Mu'âsır, Beyrut-Dımaşk 1410,1, 571 (Her iki eserde de Hz. Peygamber'in sözü olarak); Alî b. Sultân el-Herevî el-Kârî (ö. 1329/1911), el-Masnûl (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1404, I. 199 (Hz. Alî'nin sözü olarak); Kâtib Çelebi, Hacı Halîfe Mustafa b. Abdullah (ö. 1067/1657),KeşfiiYz-zünûn, l-II, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1992, II, 1043 (Şemseddîn el-Keşşî'nin Şerhu Hadisi en-Nâsü Niyâmün fe izâ mâtû intebehû başlıklı eserine işaret ederken).

[39] Cerîde-i 'İlmiyye, sene 5, sayı 53, 15 Cemâziyelûlâ 1338, s. 1690 (dipnotta). İzmirli bu ifadelere "İslâm Âlimleri ve Mütefekkirleri I: Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî" adıyla aynı derginin 51. sayısından (Rabîülevvel 1338) başlayıp 27 tefrika süreyle devam eden yazısının 3. sünde kaydettiği bir dipnotta yer vermektedir (sayı: 51-70, 72, 74-79).

Ceride-i İlmiyye, Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri'nin teşebbüsleriyle Meşîhat Makamı tarafından 1914-1922 yılları arasında yayımlanan ve resmî duyuruların yanında dinî, ilmî konulara dair bilgiler de ihtiva eden bir dergidir. İlk sayısı 3 Receb 1332/28 Mayıs 1814"te, 79. sayı olan son sayısı ise 1 Safer 1341/23 Eylül 1922'de yayımlanmıştır. 1918 yılından itibaren Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye tarafından yayını sürdürülen dergi aynı zamanda İzmirli İsmâil Hakkı gibi buraya üye olanların makalelerinin de yayımlandığı ilmî bir zemin olma niteliğini sürdürmüştür.

[40] Sonunda İzmirli'nin İmzası olmasına rağmen Şeyh Safvet'in makaleyi Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'ye nisbec etmesi, tartışmaların şahıslar arası bir yaklaşım farklılığı arz etmesinden çok iki kurum etrafında bir araya gelen kişiler arasında geçtiğini gösterir. Ayrıca Şeyh Safvet bu nisbetle, İzmirli'nin bu ifadelerinden Dârü'l-Hikme'nin de sorumlu olduğunu ileri süren bir yaklaşımı benimser gibidir. Dârü'l-Hikmeti'l-İslamiyye, Meşihaı Makâmı'na bağlı olarak 1918'de kuruldu, kuruluşu ile birlikte Mehmed Akif başkâtipliğe daha sonra da üyeliğe seçildi. Üyeleri arasında Elmalılı Hamdi Yazır, Muğlalı Alırızâ Efendi gibi kimseler de vardı. Kuruluşundan itibaren Cerîde-i İlmiyye'nin yayınını da yürüten Dârü'1-Hikme, bu süreçten İtibaren derginin yayın çizgisini de genişletip geliştirmiş, muhtelif ilmî encümenlerin yazıları ile cemiyet üyelerininin İlmî makaleleri de burada yayımlanmaya başlamıştır. Fıkıh, kelâm ve ahlâk gibi alt komisyonları da bulunan cemiyet, bu konulara dair rapor ve makaleler yayımlamış ve kendilerine yönelik eleştirilere cevaplar vermiştir.

[41] Tetkîk-i Mesâhif ve Mü'ellefât-i Şer'iyye Meclisi'ni kastediyor.

[42] Bazı kaynaklarda eserin adı bu şekilde kaydedilse de yaygın olan ve neşredilen nüshanın adı Sıfatü's-safve (nşr. Mahmû Fâhûrî, l-IV, Beyrut 1979) şeklindedir.

[43] Gazzâlî, el-Munkız mine'd-dalâl, s. 30.

[44] Burada hadisçilerin "sahabe kavlinin, kendisinin bilmesi mümkün olmayacak uhrevî ve gaybî konulara dair bilgiler içermesi durumunda bu sözün hükmen Hz. Peygamber'e ait olduğu" şeklindeki kabulüne işaret edilmektedir.

[45] Nitekim bazı rivayetlerde söz Hz. Alî'ye nisbet edilmemektedir.

[46] Sâğânî, Ebü'l-Fezâil el-Hasan b. Muhammed el-Kureşî es- (ö. 650/1252), et-Mevzû'ât (nşr. Necm Abdurrahmân Halef), Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 2. baskı, Dımaşk 1405/1985, s, 24.

[47] Sâğânî. a.g.e., s. 32; Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezherî. Tahzîru'l-müslim'm mi-ne'1-ehâdisi'l-mcvzû'ari 'ala scyyidi'l-mürsel'in (nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî), Dârü'1-Kötübi'l-'Arabi, Beyrut 1406/1985, s. 62; Aclûnî, Ebü'1-Fidâ İsmail b. Muhammed el- (ö. 1162/1749), Keşfü'l-hafâ' ve müzîlü'l-İlbâs, (nşr. Ahmed el-Kallâş), 1-II, Müessesetü'r-Risâle, 4. baskı, Beyrut 1405, 11. 561.

[48] Yaygın kullanımı ve doğrusu İbn Kayyim el-Cevziyye ise de İzmirli, İbn Kayyim el-Cevzî şeklinde kaydetmektedir.

[49] İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed el-Cevziyye (ö. 751/1350), Tuhfecü'l-mevdûdbi ahkâmı'l-mevlûd (nşr. Abdülkâdir el-Arnaûd), Mektebetü Dârü't-Beyân, Dımaşk 1391/1971,), 203; Hût, Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Derviş el- (ö. 1276/1859), Esnel-metâlib, Dârü'l-Kitâbi'l-'Aıabi, Beyrut 1403/1983, s. 370.

[50] Tashih olunmayan ehâdîse mahmuldür (mlf.).

[51] İhya hadisleri hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 21-3 1; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 52-60,

[52] Hut, Esne'l-metâlib, s. 370.

[53] Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- (ö. 748/1348), Mizânü'l-i'tidâl, (Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, II, 165. Haris el-Muhâsİbî'nin hayatım anlatırken her dönemin safîlerinin kendisinden öncekilere nisbetle ne durumda olduğunu açıklarken " (İhya'daki uydurmaların çokluğuna rağmen, keşke Ebû Hâmid et-Tûsî'nin eserlerini görseydi) ifadesini kullanıyor.

[54] Bu konuda ve özellikle abdal rivayetleri hakkında geniş değerlendirmeler için bkz. Münâvî, Feyzü'l-kadîr, m, 167-170: Ali el-Kârî, el-Esrârül-merfü'a, I, 470; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I. 24-27,

[55] Sehâvî'nin bu konuda Nazmu 'l-lealî fî'l-kelâm -ale'l-abdâl adlı küçük bir risalesi vardır. Suyûtî bu eserinde, Sehâvî'nin abdal hadislerini teker teker eleştirerek uydurulduğunu söylemesini tenkit etmiş ve bu hadislerin sahîh, hatta ma'nen mütevâtir olduğunu söylemiştir (Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b, İdrîs (ö. 1345/1927),Nazmü'l-mücenâsir, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, s. 220).

[56] İbnü'd-Deyba\ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ali (ö. 944/1537), Temyîzü'r-ray-yib mine'l-habis, Dârü'l-Kütübil-İlmiyye, 2. baskı, Beyrut 1983, I. 8; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I. 35.

[57] Galiba bu kayd kâtib tarafından sehven yazılmıştır. Tebyîz olunduktan sonra gördüğüm için maksadı idlâl etmeyecek böyle ufak tefek sehivler bulunur (mlf.).

[58] Hût, Esne'l-merâlib, s. 372 (ondan hiçbir şey sahih değildir) ifadesini kullanır),

[59] Ebû Nu'aym hakkında ayrıntılı bügi için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. s 1-55, 67-70, 72-73; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 78-78.

[60] Zehebî. Ebû Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez- (ö, 748/1348), er-Ruvâtü's-sikâti'l-mütekellem fihim (nşr, Muhammed İbrahim el-Mevsılî), Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1992. 1, s. 49.

[61] Uzunca bir kıssanın anlatıldığı bu rivayete göre, kıyamet gününde her peygambere ümmetinin arz edildiği sırada, sağ ve sol taraftan Hz. Peygambere de ümmetinin arz edileceği ve onlarla birlikte yetmiş bin kişinin de cennete gireceği müjdelenmiş, bu sırada Peygamberimizin yanma çıkagelen Ukkâşe b. Mihsan el-Esedi'nin

"Ey Allah'ın Rasulü dua et de Allah beni de onların içine dâhil etsin" demesinin ardından orada bulunan bir başka sahâbî de aynı talebte bulunmuş bunun üzerine Allah Rasulü

"Bu konuda Ukkâşe seni geçti" buyurmuştur (Ebû Nıraym, Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî (ö, 430/1038). Hilyetü'l-evliyâ', l-X, 4, baskı, nârü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1405, II, 13).

[62] Ebû Nu'aym. Hilyetü'l-evliyâ'. II; 13, IV. 73 (Burada hadisin sıhhati konusunda herhangi bir kayıt zikredilmemiştir). Hadis ayrıca Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et- (ö. 360/971), el-Mu'cemü'l-kebir (Hamdi b. Abdülmecîd es-Silefî), el-Mektebetü'l-'Ulûm vel-Hikem, Musul 1404, 111, 58-59'da aynı şekli ile yer almaktadır.

[63] Abdülmün'im b. İdrîs'in de senedinde yer aldığı bu rivayetin sonunda Ebû Nua'ym, " (hadis garîbrir, Velîd b. el-FazI onu rivayet ederken tek kalmıştır) demiştir (Hityetü'l-evliyâ). (II, 73). Ancak bu olayı anlatan başka rivayetler de vardır.

[64] Şah Veliyyullâh Muvatta'ı birinci sırada zikreder. Zira Hind alt kıtası ulemâsına göre Muvatta' güvenilirlik bakımından Sa/îhayn'öen önce gelir (Şah Veliyyullâh, Ahmed b. Abdürrahîm ed-Dihlevî (ö. 1176/1762), Hüccetullâhi'l-bâliğa, l-II, Dârü İhyâi'l-'Ulûm, Beyrut 1990. I, 385-386).

[65] Burası da sehven "Sürıen-i erba'a" yazılmıştır (mlf.).

[66] Bu kayıdda sehven yazılmış olacaktır (mlf.). Müellif bu kaydın sehven yazıldığını söylese de neşredilen nüshada Tayâlisî kaydının yanında Müsnedü Ebi 'Alî, Müsnedü 'Abdlb. Humeyd, Musannefü 'Abdürrezzâk, Musanneju Ebû Bekrb. Ebî Şcybe gibi eserlere de yer verilmektedir (a.g.e., I, 389).

[67] Şah Veliyyullâh, Hüccetullâhi'l-bâliğa, I, 391.

[68] Zehebî, Mîzânü'l-İtîdâl, V, 300; a.mlf., Siyeru a'lâmi'n-nübelâ' (nşr. Şu'ayb el-Arnaûd), Mü'essesetü'r-Risâle, l-XXIII, baskı yeri yok, ts., XVI, 537.

[69] Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Bağdâdî (ö. 463/1071), Târihu Bağdâd, I-XIV, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut es.. III; 89; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Aska-lânî (ö. 852/1449),Usânü'l-Mîzân (Dâiretül-Me'ârif'n-Nizâmiyye, Hind), IV, 238, Müessesetü'l-'ÂIemî el-Matbû'ât, Beyrut 1406/1986, V, 300 (aynı ifadeler).

[70] Münâvî, Feyzü'l-kadîr, VI, 168; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', II, 566.

[71] Ali el-Kârî, el-Masnû' fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû', s. 259 (benzer ifadeler).

[72] Bu açıklamalar "Allah'ın zulmet ve nurdan oluşan yetmiş bin örtüsü vardır ..." anlamına gelen " (Allah Teâlâ'nın karanlık ve aydınlıkta n/hürdan yetmiş bin örtüsü/hicabı vardır) şeklindeki rivayetlerle ilgilidir. Hicâb hadisleri hakkında bilgi için bkz. Taberânî, el-Mucemü'l-kebîr, VI; 148; Hakîm et-Tirmizî. Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Hasan (ö. 320/932), Nevadirü'l-usûl, I-ll, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992, III, 176; Heysemî, Nûreddîn Alib. Ebû Bekr el- (ö. 8G7/H®5),Mecma'u'z-Zevâid, 1-X, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs-Dârü'l-Kütübl'l-Arabî, Kahire-Beyrut 1407, 1, 79; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, IV, 78, 157, VI, 189,

[73] Müslim'de varlığından söz edilen hicâb hadisinden maksat" (Allah hayydır, uyumaz, uyuma ihtiyacı da yoktur, onun perdesi nurdur, eğer perdeyi açacak olsa, yüzünün aydınlığı parlar da yaratıklarının basarı/gözü ona ulaşamazdı) şeklindeki rivayettir (Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/875), el-Câmi'u's-sahîh (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dârü't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut ts., "Bâbü Kavlihî 'Aleyhi's-selâm İnn'Allahe lâ Yenâmü", I, 161, 162). Ayrıca Müslim'in dışında, Ahmed b. Hanbel (Müsned, IV, 405), İbn Mâce (es-Sünen (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), 1-11, Dârü'1-Fikr, Beyrut ts., I, 70-71), İbn Hibbân (es-Sahih, I, 499), Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), el-Müstedrek (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), I-IV, 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1990, I, 244) gibi başka kimseler de bu rivayete eserlerinde yer vermişlerdir.

[74] Hût, Esne'l-metâlib,s.30.

[75] Ali el-Kârî, el-Masnû fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû', s. 189 (İbn Teymiyye mevzudur demiştir); Aclûnî, Keşfu'l-hafâ', II, 343, Nevevî sabit değildir demiştir. İbn Arabi, "bu hadis rivayet açısından sahih değilse bile bizim nazarımızda keşfen sahihtir" demiştir. Suyûtî'nin el-Kavlü'l-eşbeh fi hadîsi men 'arafe nefsehû fe kad arafe rabbeh adlı bir eseri vardır.

[76] "Beni ne yerim ne göğüm ihata edemedi, ancak mü'min kulumun kalbi ihata etti" anlamına gelmektedir, ibn Teymiyye, Takiyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm (ö. 728/ 1328), Ehâdîsü'l-kussâs (nşr. Muhammed Lütfî es-Sabbâğ), el-Mektebetü'1-İslâmiyye, 3. baskı, Beyrut 1988, s. 1; Hût, Esne'l-metâlib. I, 1290; Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemseddîn Muhammed b. Abdürrahmân (ö. 902/1497), el-Mekâsidü'l-hasene (nşr. Muhammed Osman Hût), Dârü'l-Kütübi'l-'Arabi, Beyrut 1985, 1, 990; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, II,2256.

[77] Müellifin bulamadığını ifade ettiği bu rivayet "Benim Allah ile birlikte bir vaktim vardık ki bu vakitte ne mukarrabînden bir melek, ne de gönderilmiş bir peygamber o vakit beni ihata edemez" anlamında olup şuralarda geçmektedir: Hût, Esne'l-metâlib, I, 1216; Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-merfü'a, I, 392; İbnü'd-Deyba', Temyîzü't-tayyib, I, 141; Sehâvî, elMekâsidü'l-hasene, I, 926; Aclûnî, Keşfü'l hafâ', II, 2159.

[78] Hût, Esne'l-metâlib, II, 2159; Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy b. Muhammed (ö. 1304/1886). el-Âsârü'l-merfü'afî'l-ahbâri't-mevdû'a, (nşr. Sa'îd b. Besyûnî Zaglûl), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1405/1984, I, 539; İbnü'd-Deybai Temyîzü't-tayyib, I, 179; Kâvukcî, Ebü'l-Mehâsin el- (ö. 1305/1888), ei-Lü'lü-ü'Umersü', Dârü'1-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1415, s. 671; Ali el-Kârî, el-Masnü,I 373; Sehâvî, el-Mekâsidü'l-hascne, I, 1213; Aclûnî, Keşsfü'l-hafâ', II, 2669.

[79] Bu makâsıda misâl olarak daha bazı akvâl yazılmış ise de, Hey'et-i 'Aliyye'nin tensibi veçhile tayyolunmuştur (mlf.).

[80] Sehâvî'den naklen aynı ifadelerle Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', II, 180.

[81] Hırka giyme ve hicâb hadisleri hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 93-94; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 92-93.

[82] Sûfîlerin hırka giymesi ile ilgili rivayete atıfta bulunan Ali el-Kârî, Ehl-i hadîsin bu konuya dair rivayet için "lâ asle lehü" dediğinden söz eder (Ali el-Kari, el-Masnü''Jı ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû', s. 144; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', II, 182).

[83] Enes b. Mâlik tarîki ile nakledilen bu rivayete göre bir grup sahâbî Hz. Peygamber ile birlikte otururken Hz. Peygamber içinizde bize şiir okuyacak kimse yok mu, diye sormuş, bir bedevi kendisinin okuyabileceğini söyleyerek: (Ciğerimi soktu hevâ yılanı; Bulunmaz tabibi ne de okuyanı, Ancak o aşkına daldığım Habîb; O'dur İlacımın olduğu tabîb) beyitlerini okumuştur. Sühreverdî, Ebû'n-Necîb Abdülkâdir b, Abdullah (ö. 563/ 1168), Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'ârif Tercümesi (nşr. H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz), Erkam Yayınları, İstanbul 1409/1989, "26. Bölüm: Semâ Âdabı", s. 261.

[84] Hut Esne'l-metâib, I, 1136; Leknevî, Âsârü'l-merfü'a, 1, 359; Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdır ez- (794/1392), et-Tezkire fî't-ehâdîsi't-müştehira (Mustafa Abdülkâdir 'Atâ), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, I, 213; Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- (ö. 911/1505), ed-Dürerü'l-müntesira (nşr. Muhammed b. Lütfi Sabbâğ), Câmî'atü'l-Melik Su'ûd, Riyad fi 988, I, 482; Ali el-Kârî, el-Masnû' fi marifeti'l-hadisi'l-mevdû; s. 236; Sehâvî, el-Mekâsidü 'l-Hasene, I, 856; Fettenî, Cemâleddin Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî el- (ö. 986/1578), Tezkiretü'l-mevzü'ât, Beyrut ts.. I, 197; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ; II; 2042.

[85] Rivayette anlatılan olay söz konusu edilerek Sühreverdî'nin eleştirilmesi bir yana, İzmirli'nİn burada bahse konu ettiği " (Soktu ciğerimi hevâ yılanı) ifadesi Hz. Peygamber'e ait değil, o sırada orada bulunan bir bedeviye aittir. Hadisenin bu yönüne dikkat çekilmemekle, sözün sanki Hz. Peygamber'e ait olduğu İntibaı verilmiştir. Bu konuda ayrıca bkz. Şeyh Safvet. Tasavvufun Zaferleri, s. 90.

[86] Ali el-Kârî, el-Masnü'fi ma'nfeti'l-hadisi'l-mevdû1, s. 144; Kâtib Çelebi, Keşfü'z-zünûn, II, 184.

[87] Mzânü'l-i'tidâl'de (V, 198) ve Lisânü'l-Mîzân" (Sanki o, içerisinde "Soktu ciğerimi hevâ yılanı" ifadesinin geçtiği uydurmayı ortaya atan kişidir) ifadesi geçmektedir. Görüldüğü gibi bu İfadelerde, durum İzmirli'nin söylediğinden farklı olarak "içerisinde (Hevâ yılanı soktu) ifadesinin geçtiği bu uydurmayı ortaya atan odur" denilmektedir.

[88] Kâtib Çelebi, Kesfü'z-Zünün, II, 184.

[89] Mutasavvifenin hadis uydurduğuna dair görüşler için bkz. İzmirli, Musrasvife Sözleri, s. 45.

[90] İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân (ö. 643/1245), Ulûmu'l-hadîs (nşr. Nureddin itr). Dârü'l-Fikr, 3. baskı, Dımaşk 1404/1984, s, 99. Burada geçen ifade şu şekildedir: "Hadis uyduruculari çeşit çeşittir. En çok zararı dokunanı ise zühde nisbet edilen topluluktur. Kendi akıllarınca sevab kazanmak düşüncesi ile hadis uydurmuşlardır. İnsanlar da onlara güvenip, itimad enikleri için onların uydurmalarını kabul etmişlerdir),

[91] Muhammed el-Beşîr Zâfır el-Ezherî, Tahzîru'l-mûslimin, s. 48; Zehebî de Sülemî'yi Hakâ'iku't-tefsir'i dolayısıyla eleştirmiş ve ardından" (Aynı şekilde Hakâ'iku't-tefsir adlı kitabını yazması dolayısıyla Sülemî hakkında da tenkid ileri sürürlmüştür. Keşke te'lif etmemiş olsaydı. Hallacı işaretlerden ve Bestâmî şat-hiyyelerden Allah'a sığınırız) ifadelerini kullanmıştır (a.mlf., Siyeru a'lâmî'n-nübelâ; XIII, 442); a.mlf., Tezkirerülî-huffâz, IV, Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-'Arabî, 3. baskı, Beyrut 1956, III, 1046 (Zehebî burada da " Hakâ'iku't-tefsîr'i te'lif etti, içerisinde gariplikler ve te'villere yer verdi) ifadesini kullanır).

[92] İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), Fethu'l-bâri flaşı. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1379, 1, 199-200. Kerrâmiyye'tün terğîb ve terhîb konusunda hadis uydurmayı caiz gördüğünü es-Sem'ânî'den naklen İbnü's-Satâh da kaydetmiştir (İbnü's-Salâh, Ulûmü'l-hadis, s. 100).

[93] bkz. Mübârekfürî, Ebû'1-Alî Muhammed Abdurrahmân (ö. 1353/1934), Tuhfetü'l-ahvezi bi şerhi Câmi''i't-Tirmizi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts., VU, 350.

[94] Münzirî, Ebû Muhammed AbdüTazîm b. Abdülkavî fö. 656/1258), et-Terğib ve't-terh'ib (nşr. İbrahim Şemsüddin), I-IV, l. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1417, 1, 8. İzmirli'nin bu tarzda tercüme ettiği ifade şu şekildedir: " (Adı geçen kitaplarda olmayan ancak Ebu'l-Kâsım el-İsbehânî'nin kitabında geçenlerin tamamını eserin içine aldım ki onlar sayıca çok azdır. Uydurulduğu kesin olduğu ileri sürülen hadisleri de kaydettim).

[95] Muhammed b. Lütfi es-Sebbâğ, el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. baskı, 1404/1984, 320 S.

[96] Sözü edilen sahîfeler Mısır'da Hüseyniyye Matbaası'nda yayımlanan 1324 tarihli baskıya göredir. Eserin Mahmûd Muhammed et-Tanâhî neşrinde (Matba'atü îsâ el-Bâbî el-Halebî: Kahire ts.) Sübki'nin İhya'daki hadislerden senedini bulamadıkları 102 sayfa yer tutmaktadır.

[97] Zehebî, Mîzânü'l-i'tidât, V, 172; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân. IV, 238. Beyhakî'nin Şu'abül-İmân'ında yer alan bir hadis dolayısıyla Zehebî onu eleştirmiş ve "zâke kezzâb" İifadesini kullanmıştır (Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XI, 256).

[98] İlgili bahiste Nevevî şu ifadelere yer verir: "(Bunlar kesinlikte bid'attir, münkerdir, terk edilmesi ve yüz çevirilmesi zorunludur. Yapanlara da karşı gelinmesi gerekir, devlet idarecisinin, insanların bunu yapmasını yasaklaması gerekir).

[99] Nevevi, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahya b. Şeref en- (ö. 676/1277), Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevî (nşr. Muhammed el-Haccâr), Dârü's-Selâm, baskı yeri yok, 2. baskı 1405/1985, S. 62-63.

[100] İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân (ö. 643/1245). Ferâ-vâyı İbni's-Salâh, el-Mektebetü'1-İstâmiyye, Diyarbakır ts., 21 (benzer ifadelerle).

[101] Muhammed b. Tâhir b. Alî İbnü'l-Kayserânî (ö. 507/1113) hakkında bkz. Zehebî, Tezkiretü'l-hujfâz, IV, 1242.

[102] İbn Kayyim bizzat Gazzâlî hakkında "(Şaşırtıcı olan, sünnetin kokusunu alan kimselerin bu tür saçmalıklara itibar etmesi ve onları nakletmesidir) diyor (Not: Bu son fıkra rufekây-ı kiram tarafından çıkarılmıştır) (mlf.).

[103] Bu konulara dair hadisler hakkında bkz. İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahmân (ö. 643/1245), Fetâvâ (nşr. Abdülmu'tî Emin Kal'acî), Dârü'1-Marife, Beyrut 1406/1986, 1, 180; İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye (ö. 751/1350), Nakdü'l-menkûl (nşr. Hasan es-Semâ'î Sü-veydân), Dârü'l-Kâdirî, Beyrut 1401/1990, s. 82; İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr el-Cevziyye (ö. 751/1350), el-Menârü'l-münîf (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Haleb 1403, s. 95.

[104] Nevevî, Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevi, s. 62-63; Hût, Esne'l-metâtib, s. 371 (Ali el-Kârî ve İbn Receb'in bu konudaki hadislerden hiçbirinin sahih olmadığını ifade ettiklerini kaydetmektedir).

[105] Leknevî, Âsârü'l-merfû'a. s. 82. Aynı ifadeler Nevevî'nin Fetâvâ'sında da geçmektedir (s. 62-63).
[106] (Ebû Bekir kıldığı namazlar sebebiyle size üstünlük sağlamamıştır, ancak kalbine yerleşen bir şey sebebi ile üstünlük sağlamıştır) şeklindeki rivayet Hût, Esne'l-metâlib, Dârü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1403, 1, 1270; Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-merfu'a, I, 415; Ali el-Kârî, et-Masnû'JJ ma'rijeti'l-hadisi'l-mevdû', s. 415; Sehâvî, el-Mekâsidü'l-hasene, I, 970; Aclûnî, Keşfü'l-hafa', 11,2228.
[107] İbn Ganim el-Makdisî'ye ait Hallü'r-rumûz adlı bir eser tespit edemedik. Aynı isimle İsmet el-Buhârî'ye (ö. 840/1436) ait bir eser kaydedilmekte olup Ahmed Rüşdî en-Nakşîbendî tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek İstanbul'da yayımlanmıştır (Dârü't-Tıbâ'ati'l-Âmire, 1836).
[108] Kâvukcî, el-Lü'lüü'l-mersû', s. 479.
[109] Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezheri, Tahzıru'l-müslimîn, s. 53; Kâvukcî, el-Lü'lüü'l-mersû', s. 479.
[110] Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezherî, Tahzîru'l-müslimîn, s. 62; Hût, Esne'l-mecâlib, s. 370. Ayrıca yukarıda sözü edilen sayfalar arasında da bunların çok sayıda örneğini görmek mümkündür.
[111] Meselâ bkz. Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahya b. Şeref en- (ö. 676/1277), Şerhu'n-Nevevi 'alâ Sahihi Müslim, (-XVIII, 2. baskı, Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-'Arabî. Beyrut 1392. I, 70.
[112] (Usûliyyûn ve kelâmiyyûn indinde ... şeklinde başlayan ifadelerden itibarenki kısmı kastederek) İhtimâl ba'zı rufekâ-i kiram tarafından serd olunmuştur (mlf.).
[113] İzmirli burada Cerîde-i 'flmijye'dete tartışmaların başlamasına neden olan beyanâtına işaret etmektedir.
[114] Söz konusu namazlara dair hadisler ve değerlendirmeleri için bkz. Leknevî, Âsârü'l-merfû'a, s. 58-85. Mübarektim, Tuhfetü'l-ahvezi, III, 382 (Burada Aşûrâ günü oruç tutmaya dair bazı rivayetlere yer verilmiştir).
[115] Leknevî, Âsârü'l-merfû'a, s. 8.
[116] ("Mesâil ile meşgul olmamıştır" ifadesi yerine) Aslında, "mes'eleye el uzatmamızda" yazılmış idi, rufekâ-i kiram tarafından o 'ibare tezbîb olunmadı. Yukarıya yazıldığı veçhile tashih olundu (mlf.).
[117] Aslında "Gazzâlî'nin el-Munkız'da tarîki bu değil mi? Bunda şüphe olunur mu" ibaresi var idi. Rufekâ-i kiram bunun yazılmasını tezbîb etmediler (mlf.).
[118] Leknevî,Âsârü'l-merfû'a, s. 8.
[119] Sözü edilen eserin adı el-İğtıbât bi men rumiyebi'l-ihûlât (nşr, Fevvâz Ahmed Zemerlî), Dârü'l-Kütübi'l-Arabi. Beyrut 1988, 135 s. ve Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1988, 400 s.
[120] Aslında, "fezâil-i suver hakkında birçok ehâdîs vad' olunmuştur. Siddîk Hân. Sûre-i Mâide'nin, *"(Orada zorba bir topluluk vardır)* (el-Mâide: 4/22) âyet-i kerîmesinin tefsirinde: "(Tefsir kitaplarının sayfalarında nice yatanlar, belâlar ve kıssalar vardır, hepsi uydurulmuş hadislerdir) diyor. İmanı Ahmed "(Üç kitap vardır ki onların dayanakları yoktur: Megâzî. melâhîm, tefsir) diyor, Hatîb el-Bağdâdî, İmâm Ahnıed'in bu sözü hakkında". (Kendilerine nakledenlerin âdil olmaması ve kıssacıların onlara yaptığı ilaveler dolayısıyla bu üç konudaki belirli kitaplara dair bir hükümdür. Melâhim kitaplarına gelince. ...vd.) diyor idi. Yine rufekâ-i kiram hazretleri tarafından tayyolundu (mlf.)
[121] Fezâil hadisleri hakkındaki tanışmalar için bkz. Şeyh Safveı. Tasavvufun Zaferleri, s. 156-137; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 101-103.
[122] Aslında şöyle idi: "Nitekim 'Irakı şöyle diyor: " (İlim yolcusu, siyer kıaplarının sahihi de münkeri de bir arada topladığını mutlaka bilsin). Hâkim ile Tirmizî tashih-i hadise müşahit) bulunmakla Ehl-i hadîs onların tashihine i'timâd etmiyorlar. Nitekim Zehebî böylece tetkik etmiştir. Burası da rufekâ-i kiram tarafından ihrâc olunmuştur (mlf.).
[123] Bu hadis errefmdaki rartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 137-140; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s.101-103.
[124] Münâvî, Feyzü'l-kadir, V, 56; a.mlf.. er-Te'ârif. I, 571 (Her iki eserde de Hz. Peygamberin sözü olarak); Alî b. Sultân el-Herevî el-Kârt, d-Masnû'fî ma'rjfetl'l-hadisi'l-mevdû', s. 199 (Hz. Ali'nin sözü olarak); Kâtib Çelebi, Keşfü'z-zünûn, 11. 1043.
[125] Hadis usûlü ilminde mevkuf terimi sahabenin söz, fiil ve takrirlerini ifade eder. Mevzu hadislere dair eserlerde ise. zaman zaman hadîsin merfû olabileceği ihtimâlini ifade için de kullanılır. Bu tür eserlerde, eğer bir sözün bir sahâbîye ait olduğu kesin biçimde bilinirse onun için "nün kelâmi fülânin es-sahâbiyyi/filân sahâbînin sözüdür" ifadesi kullanılır. Senedi sahabede kalmakla birlikte sözün .sahâbiye aidiyyeti kesin değilse ve merfû olma ihtimâli var ise (mevkuf olarak filan sahâbîden) ifadesi kullanılır. İkinci ihtimâlde sözün Hz. Peygambşr'e ait olma ihtimâli vardır (bkz. Aydınlı, Abdullah, Hadis Istılahları Sözlüğü, Timaş Yayınları, İstanbul 1987. s. 99).
[126] " (Tabî olunuz, bidatçilik yapmayınız, korunursunuz) şeklindeki rivayettir.
[127] İbn Mes'ûd'a nisbet edilen hadis için bkz. Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân (ö. 255/868). es-Sünen (nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî-Hâlid es-Seb' el-Alemî), 1-11. Dârü'l-Kütübi'l-Arabî. 1. baskı, Beyrut 1407, 1. 80; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, IX, 154; Beyhakî, Ebü Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el- (ö. 458/ 1066). es-Sünenü'l-kübrâ (nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ), 1-X, Mektebetü Pârü'1-Bâz, Mekke 1414/1992. il, 407; Beyhakî. Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Mûsâ (ö. 458), el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ (nşr. Muhammed Ziyâüddîn el-A'zamî), Dârü'l-Hulefâ' li'1-Kitâbi'l-İslâmî, Kuveyt 1404, I, 186: Heysemi, Mecma'u'z-zevâid, I, 181; Hût, Esne'l-metâlib, 1. 34: İbnü'd-Deyba', Temyizü't-tayyib, 1, 8; Sehâvî. Mekasidü'l-hasene, 1. 16; Aclûnî. Keşfu'l-hafâ'. I, 63.
[128] (Dağ dağa karşı taşkınlık etse bağı her ikisinde süratle aşardı (Allah bir çıkış yolu verirdi) şeklindeki hadis için bkz. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali (ö. 597/1201), el-İlelü'l-mütendhive nşr. Halil el-Meyyis). MİÎ. 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut 1403, II, 1297-1298; Hût. Esne'l-mecâlib, I, 1171; Sehâvî. el-Mekdsidü'l-hasane 1, 888; Fetteni, Tezkiretü'l-mevzû'ât, I. 184; Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Havlânî eş- (ö. 1250/1834), Fevâ'idü'l-mecmu'a fi'l-ehddîsi'l-mevzû'a (nşr. Abdurrahmân b. Yahya el-Yemânî), Mektebetü's-Sünne, Kahire 1960, 1. 638; Aclûnî, Keşfu'l-hafâ', 11, 201.
[129] Buhârî el-Edebü'l-müfreddâe mevkuf olarak, İbn Merdûye A'meş'ten merfû olarak rivayet etmiştir. İbn Hibbân ise rivayeti ed-Pu'afci'smdu kaydetmiştir. Rivayetin senedinde yer alan Ahmed b. el-Fazl kaynaklarda vaddâ' olarak nitelendirilmektedir.
[130] Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehridâr (ö. 509/1115), el-Firdevs bi me'sûri'l-bıtâb (nşr. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl), IV, 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut 1986, II. 229.
[131] Hin,Esne'l-merâlib. 1, 1704; İbnü'd-Deyba', Temyizü't-tayyib. l. 193;
[132] (Küçük günahlar ısrar edildikçe Küçük kalmaz, istiğfar edildikçe de büyük günah kalmaz) şeklindeki rivayeı bazı kaynaklarda geçmektedir (bkz. Kudâ'î, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (ö. 454/ 1062). Müsnedü's-şihab (nşr. Hamdi b. Abdülmecîd es-Silefî), 2. baskı. Beyrut 1407/1986. II, 44; İbn Receb, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbeli (ö. 795/1393), Câmi'u'l-'ulûm ve'l-hikem, Dârü'l-Marife, Beyrut ts., s. 1 79; Nevevî, şerhu'n-Nevevî 'alâ Sahihi Müslim, X, 411; Deylemü el-Firdevs, V, 199; Münâvî, Feyzü'l-kadir, VI, 436).
[133] Rivayet için bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-mümesira, I, 1708, 456; İbnü'd-Deyba". Temyizü't-tayyib, I, 193; İbn Tolun. Şemseddin Muhammed b. Ali (ö. 953/1546), eş-Şezerafi ehâdisi'l-mûştehira (nşr. Kemâl b. Besyûnî Zağlûl), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. l-II, Beyrut 1993. II, 1129;
[134] (Allah Te'âlâ'nın geride bıraktığı gibi siz de namaz kılarken kadınları geride bırakınız) şeklindeki rivayettir. Kaynaklarda İbn Mes'ûd'un sözü olarak geçmektedir.
[135] İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme el-Kazvînî (ö. 311), es-Sahîh (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), I-1V, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1390-1970, 111, 99; Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, el-Musannef (nşr. Habîbü'r-rahmân el-A'zamî), el-Mektebü'l-İslâmî, I-XI 2. baskı, Beyrut 1403,111, 149: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, IX. 295-296; Hût, Esne'l-metâlib, 1, 80; Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-merfû'a, I, 18; Kâvukcî. el-Lü'iü'i'l-mersû'. s. 2; Sehâvî, el-Mekâsidü'l-Hasene. I, 41; Aclûnî, Keşfu'l-hafa', I, 156.
[136] Kaynaklarda Hz. Aişe'nin sözü olarak da yer almaktadır.
[137] Rivayet kaynakların bir kısmında (her gün) bir kısmında (her sene) şeklinde geçmektedir. Hût, Esne'l-metâtib, 1, 1092; Leknevî, Âsârü'i-mer-Jü'a, 1,349; Suyûtî,ed-Düerü'l-müntesira. I, 326; Fettenî, Tezkiretü'l-mevzûât, 1. 21; Aclunî, Keşfü'l-hafâ', II, 1979, 2230.
[138] Münâvî, Fcyzü'l-kadîr, V, 486; Aclûnİ. Keşfü'l-hafâ'. II, 162. 249 (Hz. Aişe'nin sözü olarak. İbn Hacer bu rivayet hakkında "la asle lehü" demiştir); İbn Hibbân. Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî (Ö. 354). es-Sahih (nşr. Şu'ayb el-Arnaûd). I-XVIII, 2. baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1414/1993, VI; 261; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ'. II, 154; Ali el-Kârî, el-Masnû'fî ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdü' . s. 136 (Hasan-i Basrî'nin sözü olarak). Aclûnî, Hasan-ı Basrî'nin sözü olduğunu ve sözün Buhârî'nin es-Sahih'inde yer alan Haccâc'ın zulmünden şikâyet eden halka sabır tavsiye edilirken söylenen (Rabbinize kavuşuncaya kadar, hiçbir zaman yaşamayasınız ki sonrası, yaşadığınız zamandan daha kötü olmasın) şeklindeki merfû rivayet (Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el- (ö. 256/870).et-Câmi'u's-sahîh (nşr. Mustafa Dîbel-Buğâ), I-VI, Dârü İbn Kesîr el-Yemâme, 3. baskı, Beyrut 1407-1987, VI, 2591) île aynı manada olduğunu ifade eder (Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', II, 160).
[139] "İsimlerin en sâdık olanı Haris ve Hemmâm'dır" şeklindeki bir başka söz ile bağlantılı bir rivayettir ve "Dünya malına karşı her biriniz hırslı ve sıkıntılarından dolayı kederlenirsiniz" anlamında "Her biriniz Haristir ve Hemmâm'dır" denilmiştir. Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XIX, 463).
[140] Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', II; 150; Ali el-Kârî, el-Masnü'fi ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû'. s. 139. Her ikisinde de "leyse bi hadîsin" denilmiştir.
[141] Gazzâlî'nin ömrünün sonunda hadis ilmi ile de meşgul olmayı istediği ancak ömrünün vefa etmediği kaynaklarda da yer almaktadır (bkz. Zehebî. Siyeru a'lömi'n-nübelâ; XIX, 326).
[142] Zehebî,Mizânü'l-İ'tidâl, II, 164-165 (Burada "sadûkun fî nefsihîve kad nakkamû 'aleyhi ba'za tasavvufihî ve tesânîfihî" ifadeleri yer almaktadır).
[143] Zehebî, Mizânü"l-İ'tidâl, il, 166.
[144] Onun hakkında (Ebû Zür'a, Ebû Tâlib'in el-Kût'M gibi müteahhirînîn eserlerini görse İdî, aynı şekilde, el-Kûr bir yana, İbn Cehdam'ın Behcetü 'l-esrâr'ını görseydi nice olurdu) ifadesini kullanır (a.mlf., Mizânü'l-İ'tidal, II, 165).
[145] Müellif bu İfadeleriyle Şah Veliyyullâh'ın hadis kitapları hakkındaki değerlendirmesine atıfta bulunmaktadır (bkz. vr. 6-7).
[146] Herevî, Menâzilü's-sâirin, Divân-ı Ferhadî, Tahran 1361, s. 19-21 (Selâhuddîn el-Müneccid'in Arabça neşri ile birlikte (Kahire 1960).
[147] (Yürüyünüz, sizi müfridler geçti. Denildi ki, Ey Allah'ın Resulü müfridler kimdir? Dedi ki, müfridler Allah'ın zikri ile hareket eden/sallananlardır. Zikir onların bütün ağırlıklarını bıraktırır ve kıyamet gününde yalınayak gelirler)" şeklindeki hadise atıfta bulunulmuştur. Herevî, Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bu rivayetin ardından (bu hasen bir hadistir) ifadesini kullanır (a.mlf., Menâzilü's-sâir'in, s. 19).
Söz konusu hadis Şihâbüddîn es-Sühreverdî tarafından Risâletü's-seyr ve't-tayr fi şerh-i hadîsi Sebeka'l-müfridûn adıyla şerh edilmiş olup yazma bir nüshası Nûru-osmaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 2402, vr. lb-5a).
[148] Bu kayıt ile Cibril hadîsinde geçen, meleğin (ihsan nedir) ifadesine atıfta bulunmaktadır. Buna cevap olarak Hz. Peygamber "(ihsan, senin Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmendir. Sen onu görrnesen de o seni görür) cevabını vermiştir. Bu rivayetin ardından da Herevî" (Bu sahih garib bir hadistir. Müslim onu sahihler arasında kaydeder) ifadesine yer verir (Herevî, Menâzilü's-sâirin, s. 20).
[149] İnsanların hakka yönelmesini istersen yalnız başına kalırsın, kendine destekçi bulamazsın anlamında "Hakkı istemek gariplikti" denilmiştir. Deylemî, el-Firdevs, II. 443; Münavi, Feyzü'l-kadir, I, 293, IV, 269; Zehebî,Mizânü'l-i'tidâl,V, 133. Herevî bu rivayetin ardından " (bu garib bir hadistir, onu ancak Allan rivayeti olarak yazdım) ifadesini kullanmıştır (Herevî, Menâzilü's-sâirin, s. 20).
[150] Aslında şöyle idi: Müşârûn İleyh sıfat babında selefiyyeden olup, Küllâbiye'den olan Hâris-i Muhâsibî'ye şöyle muhaliftir; İlm-i kelâmı zemme dâir bir de risalesi vardır. Bu fikra rufekâ-i kiram tarafından tayyolunmuştur (mlf.).

[151] Bu bahsi yazdığım zaman henüz Medâricü's-sâlikın'deki ehâdîse nazar etmemiştim. Onun için ondaki ehâdîs hakkında bir şey diyemem. Fakat ikinci cevâbımda burayı îzah ettim (mlf.).
[152] Hızır hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 153-154; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 114-115.
[153] İbn Kayyım, Nakdü 'l-menkûl, I, 62. Müellif eserinin." (Mevzu Hadisler Bölümü: Hızır Aleyhi's-selâm Hadisleri) başlıklı bölümünün girişinde, " (İçerisinde Hızır'ın ve yaşadığının kaydedildiği hadislerin tamamı yalandır, onun hayatına dair sahih hiçbir hadis yoktur) ifadesini kullanır ve bunlara bazı rivayetleri örnek gösterir.
[154] İbn Teymîyye hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 45-46; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 70-75.
[155] ("Yahut kendileri 'indinde ..." ifadesinden itibarenki kısmı kastederek) Burası ba'zı rüfekâ-i kiram tarafından 'ilâve olunmuştur (mlf.).
[156] Bunu açıkça destekleyen rivayetlerin yanında bu hususun tasrih edilmediği rivayetlere de daha önce işaret edilmişti.
[157] Görüldüğü üzere bu cümle önceki ifadeye göre daha kapsamlıdır.
[158] Sehâvî, el-Mekâsidü'l-hasene, I, 1356.
[159] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 1, 12.
[160] İbnü'd-Deyba', Temyîzü't-tayyib, 1, 202; Hût, Esne'l-metâlib, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1403/1983, s. 368.
[161] Leknevî, Ebû'l-Hasenâı Muhammed Abdülhayy b. Muhamnmed (ö. 1304/1886), el-Fevâ'idü-l-behiyye, Kahire 1324/1906, s. 63.
[162] İbn Kayyim, Tuhfetü'l-mevlûd, 1, 203; Hût, Esne'l-metâlib, s. 370. İbn Kayyim onun hakkında şu ifadelere yer verir: " (Muhammed et-Tirmizî el-Hakîm ehl-i hadisten değildir, rivayet usûlü ve İlmi konusunda bilgisi de yoktur. Onun sûfilerin işârâtları, tarîkatler ve gizli işler konusundaki keşf ve gizli hakikatler konusunda sözleri vardır. Bu konuda konuşmakla fakihlerin kaidelerinden dışına çıkmıştır. Bu sebeple doğru yolda olanların eleştirilerini hak etmiştir. Onun hakkında şöyle demişlerdir: O şeri'at ilmine cemaati parçalayacak şeyler sokmuştur, bu sebeple de eleştirilip, ayıplanması vacip olmuştur. Kitaplarını mevzu hadislerle doldurdu, mervî olmayan, duyulmamış rivayetleri kaydetti, sebebine akıl sır ermeyecek gizli işlerlere yer verdi ki onlar ne zayıf ve uydurmalardır).
[163] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, V, 308; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, 1. 116.
[164] Hût, Esne'l-metâlib, s. 370.
[165] Dârü'l-Hikme Hey'eti Aliyyesi bu hükmün, tashih olunmayan rivayetlerle ilgili olduğunu düşünürsek, İzmirli'nin kanaatinin en azından önceleri böyle olmadığı açıktır. İzmirli, (İsmail Hakkı b. Hasan, ö, 1366/1946), Siyer-i Celile-i Nebevıyye (Tevsî'-i Tıbâat Matbaası, Dârü'l-Hilâfe 1332) adıyla tartışmaların başlamasından yedi yıl önce yayımladığı eserinde şu ifadelere yer verir: İhyâü'l-'utûnı'un da hadislerine itimad yoktur. ...(s. 98)." İzmirli'nin bu tür sert yaklaşımlarını söz konusu eserden hareketle Ali Yardım da tespit etmiş ve bunun dışında başka örnekler de tespit etmiştir. Bu tespitlerin ardından o şu ifadelere yer verir: "... hiçbiri sahih değildir," "... hakkındaki hadislerin tamamı mevzudur," "... kâffesi zayıftır" gibi hem çok sert, hem de sonunun nereye varacağı pek de hesap edilmemiş ifadelerinin ciddî bir değerlendirmeye tâbi tutulma durumu ortadadır (Yardım, Ali, Himmet Konur'un "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri" Adlı Tebliğinin Müzakeresi," İzmirli İsmail Hakki: Sempozyum Bildirileri, s. 173).
[166] Esasen müellif el-Hût'un burada kullandığı ifade de (a.g.e., s. 370) Şeyh Safvet'i desteklemektedir. el-Hût'un ifadesi şu şekildedir: " (Şunu bil ki, Efendimiz Gazzâlî'nin el-İhyâ'sına, kıymetinin yüksekliğine, mertebesinin yüceleğine ve ilimdeki nasibinin derinliğine rağmen, sözü edilen tebın içerisinde bir kısım uydurma hadislere yer vermesi sebeyile, hadis ilmi konusunda güven ilemez.). Onun, "İhyâ'ya hadiste itimad olunamayacağının" söylenmesi, hadislerinin mevzu olmasını gerektirmez. Belki içerisinde bir miktar mevzu rivayetin bulunduğunu ifade eder. Nitekim İzmirli kendisi de nüshanın tebyizinin ardından esere düştüğü bir dipnotta bu ifadenin tashih olunmamış hadislere mahmul olduğunu beyân etmiştir (bkz. vr. 6).
[167] Bu ifadelerin yerini tespit edemedik.
[168] Nııekim. Hz. Peygambere ait olduğu halde hükmün şahsiliği, zamana bağlı olarak ahkâmın değişmesi, hükmün ta'lîkı, sika bir râvinin kendisi gibi sika râvîlere muhalefeti gibi sebeplerle bu tür bir hadis ma'mûlün bih olmayabilir. ' Şeyh Safvet burada İzmirli'ye rivayetler hakkında derinlemesine tetkik yapmadan acele olarak hüküm vermiş olması sebebiyle tenkit yöneltmekte, rivayetler hakkındaki araştırmalarını son tetkike kadar götürmesini önermektedir.
[169] İbnü's-Salâh, Ulümu'l-hadis, s. 99.
[170] Hût. Esne't-metâlib, 1, 372.
[171] İbn Hacer el-Heytemî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed (ö. 974/1567), el-Fetâvâ'l-hadisiyye, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1409/1989, s. 323-234.
[172] Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö, 241),Müsned, I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır ts, v, 322. Abdullah, Babası, Abdulvehhâb b. Atâ, el-Hasan b. Zekvân, Abdüivâhid b.Kays, Ubâde b. es-Sâmit tarîki ile gelen bu rivayetin ardından şu ifadelere yer verilmiştir: " (Babam rahmetlik dedi ki: Abdulvehhâb hadisinde bunun dışında sözler de söylenmiştir, O, yani Hasan b. zekvân münkerdir).
[173] Çalışmanın muhtelif yerlerinde bu rivayetlere işaret edildi.
[174] Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Kaymaz et-Türkmânî, er-Ruvâtü's-sikâti'l-mütekellem fihim, 1, 49.
[175] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, I, 201. Zehebî'nin Ebû Nu'aym ve müte'ahhirîn ulemâsı hakkında benzer değerlendirmeleri için bkz. Zehebî, er-Ruvâtü's-sikât el-mütekellem fihim. 1, 51.
[176] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 1, 201.
[177] Onun hakkında Ahnıed b. Muhammect b. Merdûye de benzer ifadeleri kullanmıştır, bkz. Zehebi. Tezkiretü'l-huffaz, III, 1094.
[178] Sübkî, Ebû Nasr Tâceddîn Abdülvehhâb b. Ali es- (ö. 771/1370), Tabakârü'ş-şâfi'iyyeti'1-kübra (Mahmûd Muhammed Tenâhî), I-X, İsâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1964, IV. 22.
[179] Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- (ö, 911/1505), Tabakâtü'l-huffâz, 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1403, I, 423.
[180] Zehebi, Tezkiretü'l-huffâz, III, 1094; a.mlf., Siyerü a'lâmi'n-nübelâ', XVII. 458-459.
[181] Şah Veliyyullâh, Hüccetullâhi'l-bâliğa, 1, 389.
[182] Metnin bütünü dikkate alınarak okunduğunda böyle bir mana çıkarmanın zorlama olduğu görülecektir. Zira Şah Veliyyullâh'ın İbaresinden, dördüncü tabaka kitaplarının, Hz. Peygamber'in sözlerini, bunlara karışan diğer sözlerden ayırmaya yarayacağı sonucunu çıkarmak güçtür.
[183] Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs (ö. 1345/1927), er-Risâletü'l-müstetrafe, Dârü'l-Fikr. Dımaşk 1946, s. 143.
[184] Burada ayrıca (Ne var ki kitabında zikrettiği birçok hadis dolayısıyla âlimler onu eleştirmiştir) ifadelerine yer verir.
[185] Alî b. Sultan el-Herevî el-Kârî (ö. 1329/1911), Şerhu Şerh: Nuhbeti'l-fiker (nşr. Abdüfettâh Ebû Gudde), Dârü'l-Erkam, Beyrut 1415, s. 447.
[186] Sübkî ve Zehebî'nin görüşleri için bkz. KâtibÇelebi, Keşfü'z-zünûn, II, 1382. Şeyh Safvet'in bu ifadeleri bu kaynaktan alması muhtemeldir.
[187] Kûta'l-kulûb hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 87-90; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 88-92.
[188] Hatîb, Târihu Bağdâd, III, 89; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, V, 300.
[189] Münker hadis konusundaki açıklamalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 34-36; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 61-62.
[190] Hatîb'in ifadesi şu şekilde: " (Sûfilerin usûlüne uygun olarak bir kitap yazdı ve onu Kûtü'l-kubûb diye isimlendirdi, içerisinde, sıfatlar konusunda münker haberlere yer verdi) (a.mlf., Târihu Bağdâd, III, 89).
[191] Ali el-Kâri, el-Masnû fi ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû, s. 259; Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezi, III, 367 (aynı manaya vurgu yaparak).
[192] Ümmü Hâlid'in kendisinden naklen, başta Buhârî olmak üzere birçok hadis kaynağında yer verilen bu rivayete göre bir gün Hz. Peygamber'e, kırmızı ve sarı desenleri bulunan bir elbise getirildi, o da
"karşılaştığınız ilk kimseyi getirin ve bunu ona giydirin" buyurdu. Peygamber Efendimiz'in karşısında bulunan topluluk bir sessizliğe büründü. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Ümmü Hâlid bana gelsin, diye emretti. Bir süre sonra Ümmü Hâlid geldi ve Peygamber Efendimize
"ben senin yolunda ve seninle birlikteyim" dedi. Hz. Peygamber kendi eliyle elbiseyi ona giydirdi ve iki defa,
"İyi günlerde giy, güzel günlerde eskit!" buyurdu. Ardından elbisedeki sarılı kırmızılı renklere bakarak "Ey Ümmü Hâlid, bu çok güzel, çok hoş oldu" buyurarak Habeş dili ile sevinç gösterilerinde bulundu (Buhârî, el-Câmi'u'ssahîh, V, 2191, 2198; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/889), es-Sünen (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd), 1-IV, Dârü'1-Fikr, baskı yeri ve tarihi yok, IV, 42; Hâkim, el-Müstedrek, II, 72, IV; 209; Ahmed, Müsned, VI, 364; Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebîr, XXV, 94; Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el- (ö, 458/1066), Şu'abü'l-İmân (nşr. Muhammed es-Sa'îd Besyûnî Zağlûl), I-VIII, 1. baskı, Dârü'l-Kütübi'l-İlmİyye, Beyrut 1410, V, 82.
[193] Sühreverdî, Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'ârif Tercümesi, s. 124-125.
[194] Hût, Esne't-metâlib, I, 1136; Leknevi, Âsârü'l-merfu'a, I, 359; Zerkeşî, et-Tezkira, I, 213; Suyûtî, ed-Dürerü'l-müntesira, I, 482; Ali el-Kârî, el-Masnû fi ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû', s. 236; Sehâvî, el-Mekâsidü'l-Hasene, I, 856; Fettenî, Tezkiretü'l-mevzü'ât, 1, 197; Adûnî, Keşfü'l-hafâ; II; 2042.
[195] Sühreverdî, Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'ârif Tercümesi, s. 261-262.
[196] İbnü's-Salâh, Ulûmu'l-hadis, s. 99.
[197] Nevevî, Şerhu'n-Nevevî 'ala Sahihi Müslim, I, 70. Bu tür cahil kimselerin uydurmacılık alanında yol açtığı tehlikeler için bkz. Kandemir, M. Yaşar, Mevzu Hadisler: Menşei, Tanıma Yollan, Tenkidi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1987, s.56-64.
[198] İbn Hacer, Fethu'l-bâri. I, 199-200.
[199] İbare şu şekilde devam ediyor: "Onların şer'-i şirîfe aykırı bazı işleri dolayısıyla tenkit edildikleri). Birgivî, Muhammed b. Pîr "Ali (ö. 981/1573). ei-Tankatü'l-Muhammediyye ve's-Sirafü'l-Ahmediyye, Matbaay-i Âmire, DerSe'âdet 1301, s. 10; a.mlf.. Tekmile-i Tercüme-i Tarikat-i Muhummediyye (terc. Vedâdî). yy. by. 1890, s. 11.
[200] Nablusî, Abdülganî b. İsmail b. Abdülganî (ö. 1143/1731), Tarîkat-i Muhammediyye, Matba'-i 'Âmire, DerSe'âdet 1290, I, 155.
[201] Aynı görüş için bkz. İbnü's-Salâh, Fetâvâyı İbni's-Salâh, s. 197.
[202] Cürcânî Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif el- (ö. 816/1413), et-Ta'rifât (nşr. İbrahim el-Ebyârî), Dâlül-Kitâbi'l-'Arabi, Beyrut 3405. 1, s. 87-88.
[203] Te'vîl ve tefsir hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 100-104, 113-114; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 25-31.
[204] İzmirli. "İslâm Âlimleri ve Mütefekkirleri (: Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî". Ceride-i 'İlmiyye, sene 5, sayı 57, s. 1828. Şeyh Safvet te'vîl mesleğini ortaya koyup, bu anlayışın ehl-i tasavvuf arasında yaygınlaşmasını sağlayanın Gazzâlî olduğu iddiasına karşı çıkmaktadır. İzmirli sözü edilen tefrikasında şu ifadelere yer verir: "Te'vîlât-ı bâtıniyye: Âtiyen ber tafsil-i beyan olunacağı veçhile Gazzâli re'vil hakkında bir kanun vaz' ediyor, te'vîli birtakım derecelere ayırıyor."
[205] Münzirî, el-Terğib ve't-terhib, 1, 8.

[206] Sübkî'nin senedini bulamadığını söylediği hadisler için bkz. Tabakârü'ş-Şâfi'iy yetti'l-kübrâ, VI. 287-389. Ebû'l-Feyz Muhammed Emin b. Ali es-Süveydî'nin (ö. 1246/1830) el-Mevzû'ât fi'l-İhyâ' (nşr. Alinzâ b. Abdullah b. Alinzâ. Mektebetü Leyyine, baskı yeri yok 1993,179 s.) adlı bir eseri vardır.
[207] Sübki hakkında bigi için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 46.
[208] Tahkikli matbu nüshada ifadesi bulunmamaktadır.
[209] Zehebi. Mizânü'l-İ'tidâl, V, 172; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân. iv, 238.
[210] (Şirûyeh:) Hafiz Ebû Şücâ ed-Deylemî (mlf,).
[211] İbn Hacer, LlsânÙİ-Mîzân (Dârietü'l-Me'ârifi'n-Nizâmiyye, Hind), Müessesetü"l-Âlemî el-Matbû'ât, Beyrut 1406/1986. IV, 238.
[212] Aynı İfadelerle bkz. İbn Hacer. Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), Tehzîhü't-Tehzlb, I-XIV, Dârü'1-Fikr, 1. baskı, Beyrut 1404/1984, I, 35.
[213] Muhammed et-Beşîr Zâfır el-Ezherî, Tahzîru'l-müslimîn, s. 61-74; Nevevî, Şerhu'n-Nevevî ıalâ Sahihi Müslim, I. 70; Münâvi, Feyzü'l-kadîr.Vl, 215.
[214] Suyûtî, Ebû'1-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr es- (ö. 911/1505), Tedribü'r-râvî (nşr. Abdülvehhâb 'Abdüllatîf), Mektebetü'r-RİyâdeI-Hadîse, I-1I, Riyad 18., I. 279-281 (O da benzer ifadelerle İbnü'l-Cevzî'yi eleştirmektedir).
[215] İzmirli'nin, Müslim'de yer alan hicâb hadisi müstesna demesine atıfta bulunuyor.
[216] Ömer Nesefî, Ebû Hafs Necmeddîn Ömer b. Muhammed (ö. 537/1142), İslâm İnananın Temelleri AkâİÎd (haz. M. Seyyid Ahsen), Otağ Yayınları, İstanbul 1971, s. 54.
[217] ykr. bkz., vr. 28.
[218] ykr. bkz. vr. 20.
[219] Rabbi'ne kavuşuncaya kadar mü'mine rahat yoktur.
[220] Deylemî, el-Firdevs, II, 229.
[221] Rivayet, kaynakların bir kısmında (her gün) bazılarında (her yıl) şeklinde geçmektedir, Hût, Esne'l-metâlib, I, 1092; Leknevî, el-Esrârü'l-merfît', I, 349: Suyûtî, ed-Dürerü'l-müntesim, I, 326; Fettenî, Tezklmü'l'mevzû'ât, 1, 21; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, II, 11979, 2230.
[222] Münâvî, Feyzü'l-kadir, V, 486; Aclûnî, Keşfu'l-hafa, II. 162, 249 (Hz. Aişe'nin sözü olarak. İbn Hacer rivayet hakkında "lâ asle lehû" demiştir); İbn Hibbân, es-Sikât, VI; 261; Ebû Nu'aym, Hilyerü'l-evliyâ', II, 154; Ali el-Kârî, el-Masnû fî ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdü' , s. 136 (Hasan el-Basrî'nin sözü olarak). Aclûnî, Hasan el-Basri'nin sözü olduğunu ve sözün Buhârî'nin es-Sahih'inde yer alan Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bu merfû rivayet ile (Buhârî, el-Câmi'u's-Sahîh, VI, 2591) aynı manada olduğunu ifade eder (a.mlf, Keşfu'l-hafâ', II, 160).
[223] Münâvî, Feyzü'l-kadîr, V, 56; a.mlf., er-Te'ânf, I, 571 (Her iki eserde de Hz. Peygamber'in sözü olarak); Alî b. Suleân el-Herevî el-Kârî, el-Masnû'fî ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû-, s. 199 (Hz. Alî'nin sözü olarak); Kâtib Çelebi, Keşfüz-zünûn, II, 1043.
[224] Deylemî, el-Firdevs, II, 229.
[225] Haris el-MuhâsİbÎ hakkındaki tanışmalar İçin bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 140-146; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 105-108.
[226] Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, II, 166. Zehebî'nin bu ifadelen, Hâris'in de içinde bulunduğu o dönem ulemâsını övmek maksadıyla söylediği açıktır. Dolayısıyla onun, Hâris'i mutlak anlamda cerh etmesi düşünülemez.
[227] İbn Hacet el-Heytemî, el-Fetâvâ'l-hadîsijye, s. 318.
[228] Burada." (hakkı istemek garibliktir), " (Yürüyünüz, müfridler sizi geçti), "(İhsan, sanki görüyormuşçasına Allah'a kulluk etmendir) şeklindeki rivayetlere işaret edilmektedir (İlk rivayetin, Allan b. Zeyd es-Sûfî tarafından uydurulduğu ifade edilmektedir (Zehebî, Mizânü'l-İ'tidâl.V, 133).
[229] İbn Kayyim, Nakdü'l-menkûl, 1, 62.
[230] Bıı iki sınıf arasındaki İlişki için bkz. Nevevî, Şerhu'n-Nevevi 'alâ Sahihi Müslim, I, 70.
[231] Ahmed, Müsned, v, 32.
[232] Sâğânî hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvu/itrt Zaferleri, s.16-18; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 22-24.
[233] Leknevî, el-Fevâ'idü'l-behiyye, s. 63.
[234] Hakîm-i Tirmizî hakkında bkz. Şeyh Safvet. Tasavvufun Zaferleri, s. 16-19, 152; İzmirli. Mustasvife Sözleri, s. 24, 111-115.
[235] İbn Kayyim, TuhfetüU-mevtûd, 1, 203: Hût. Esne'l-metâlib, s. 370.
[236] Zehebî. Tezkiretü'l-huffaz, II. 645; Sıyûtî, Tahakâtü'l-huffâz, I, 286.
[237] Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz; III, 1000.
[238] Zehebî, Mizânü'l-Vndâl, Vi, 276.
[239] Zehebi, Mîzânü'I-i1 cidal, VI, 276; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, IX. 325.
[240] Sıyûtî, Tabakâcü'l-hujfaz, I, 363.
[241] Zehebî, Mîzanü'l-itidâl II, 283.
[242] bkz. Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezherî, Tahziru'l-müslimin, s. 4.7 vd; Ayrıca bkz. Mîzânü'l-İtidâl, 11, 165.
[243] Hut. Esne'l-metâlib, s. 370.
[244] el-Hût bu ifadeyi Gazzâlî hadisleri hakkında kullanmaktadır.
[245] Benzer ifadelerle aynı görüşler başka müelliflerce de dile getirilmiştir (bkz. Ebü'l-Me'âlî el-Âlûsî, Muhammed Şükrü b. Abdullah (ö. 1342/1924), Gâyeru'l-emâni fi'r-redd 'ale'n-Nehhânî (Abdül'azîz ve Muhammed Abdül'azîz el-Cümeyyi'). Matâbi'u Necd et-Ticâriyi'e, Rıyad ts,, il, 368-371).
[246] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XIX, 339.
[247] Hadis-i İhyâ'yı münkirdir (mlf.).
[248] Müellif aynı ismi ikinci kere tekrar etmektedir. Kayıtlardan birisi ile muhtemelen İbn Kayyım el-Cevziyye kastedilmiştir.
[249] Zehebî, Siyeru a'lâmün-nübelâ'. XIX, 334. Ayrıca Sübkî sözü edilen müelliflerin her birisinin görüşlerini Tabakâtü'ş-Şâft'iyyeti'l-kübrâ'fa zikretmekte ve bunlar üzerine değerlendirmelerde bulunmaktadır (a.g.e., VI, 240-260).
[250] Aslında "kale İbnü's-Salâh ennehû künyetün müştemiletün 'alâ hurâfâtin ve ekâzîbe ve mevzû'âtin" yazılmış idî. Burası rüfekâ tarafından tay ü tezbîb edildi (mlf.).
[251] Ebü'l-Me'âlî el-Âlûsî, Gâyetü'l-emânifi'r-redd ıak'n-Nebhânî, II, 368 vd.; Sübkî, Tabakâtü'ş-Şâfiiyyeti'1-kübrâ, VI, 243, 249, 253.
[252] ez-Zebîdî İhya ve Kâmus sarihidir. İhya ehâdîsini tahrîc etmiştir (mlf.). Müellif burada Sübkî'nin İhya hadisleri ile ilgili tavrına atıfta bulunmuştur ki, Sübki eserde bulunan benzer hadislere işaretle (İstifade edilsin düşüncesiyle, şaz/bilinen rivayetlere aykırı hadislerden bir kısmını zikredeceğim) şeklinde bir ifade kullanır (a.mlf., Tabakâtü'ş-Şâfî'iyyeri'l-kübrâ, VI. 249) Ebü'l-Me'âlî el-Âlûsî, Gâyetü'l-emânî fi'r-redd 'alen-Nebhânî, II, 371. İzmirli'nin buradaki atıfları büyük ölçüde Âlûsî'nin bu eserinde topluca yer almaktadır (bkz. 366-374).
[253] bkz. Zehebî. Siyeru a'lâmü'n-nübelâ', XIX, 330-340; Sübkî. Tabakâtü'ş-Şâftiyyeti'l-kübrâ (Tenâhî), V), 247.
[254] Câmi'u beyâni'l-'ilmi ve fadlih adlı eserine işaret edilmektedir.
[255] İbnü's-Salâh, Ulûmu 'l-hadis, s. 99.
[256] (Dedi ki: O yalanlar ve uydurmalar ihtiva eden bir kitaptır) (mlf.).
[257] Abdal hadisleri hakkındaki görüşler İçin bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 32-33, 41-45, 48-51; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 60-61; 68-70.
[258] İbn Hacer el-Heytemî, Fetâvâyı hadîsiyye, s. 333-334.
[259] Ahmed, Müsned, V, 322.
[260] Matbu' nüshada galat olarak Râf'î (Yâfi'î) düşmüştür (mlf.).
[261] Leknevî, el-Fevâ'idü'l-behiyye, s. 323.
[262] Ebû Nu'aym, Taberânî, İbn 'Asâkir bu hadîsi ba'zı elfâzmda ihtilafıyla beraber tahrîc etmişlerdir (mlf,).
[263] Leknevî, el-Fevâ'idü'l-behiyye, s. 323.
[264] Matbu' nüshada el-Hallâl düşmüştür. Bundan nakil yazılmamıştır, acaba neden! (mlf.).
[265] Hâkim ile İbn Ebî'd-Dünyâ haberleri haber-i mürseldir (mlf.).
[266] Bu ifade ile tecdid hadisi olarak bilinen "Allah Te'âlâ bu ümmet için her yüzyılın başında onların dinini tecdîd edecek birini gönderecektir" anlamındaki rivayeri kastetmiş olmalıdır, bkz. Ebû Dâvud, IV, 109; Nevevî, Tehzîbü'f-esmâ', s. 27; Deylemî, el-Firdevs, I, 148; Münâvî, Feyzü'l-kadir, II, 281; Aclûni, Keşfü'l-hafa', I, 282.
[267] Buhâri, et-Câmiu's-Sahih, VI, 2667; Müslim, el-Câmi'u's-Sahih, 111, 1523, 1524; İbn Hibbân, es-Sahih, I, 261; Tirmîzî, Ebû îsâ Muhammed b. îsâ (fi. 279), es-Sünen (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir). IV, Dârü İhyâi't-Türâsil-Arabî, Beyrut ts., IV, 485,504.
[268] Aslında şöyle idi: Ancak İbn Hacer'in "(Şüphesiz bu hadisi, kendilerine güvenilen kimselerden herhangi bir kimsenin kaydettiğini görmedim) kavli ya sehve veya zühule mahmuldür. Çünkü o hadîsi ba'zı elfâzında ihtilâf ile beraber Taberânî, Ebû Nu'aym, İbn 'Asâkir tahrîc etmiştir. Hadîsi şöyledir: "(Allah Te'âlâ'nın yer yüzünde üç yüz kulu vardır ki kalpleri Âdem'in kalbi üzerindedir, aralarında kırk kişi vardır, kalpleri Musa'nın kalbi üzerindedir, benim için yedi kişi vardır, kalpleri İbrahim'in kalbi üzerindedir ... vd.).Taberânî, Ebû Nu'aym, İbn 'Asâkir'in tahrîc ettikleri hadîs (mlf.). bkz. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X, 181; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', IV, 173; İbn Hacer, Lisânü'l-Aftzân, IV, 150; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', I, 25.
[269] Ahmed, Müsned, v, 322. Abdullah, Babası, Abdülvehhâb b. Atâ, el-Hasan b. Zekvân, Abdülvâhid b. Kays, Ubâde b. es-Sâmit tariki İle gelen bu rivayetin ardından Abdilvehhâb tarikiyle gelen el-Hasan b. Zekvân hadisinin "münker" olduğunu beyân etmiştir (Ahmed, Müsned, V. 322).
[270] Şöyledir: "(Allah Te'âlâ'nın yer yüzünde üç yüz kulu vardır ki kalpleri Âdem'in kalbi üzerindedir, Allah'ın kulları arasında kırk kişi vardır, kalpleri Mûsâ'nın kalbi üzerindedir, Allah'ın kulları arasında yedi kişi vardır, kalpleri İbrahim'in kalbi üzerindedir) hadisleri nihayetine kadar yazılmış idi. Ancak ba'zı rufekâ-i kiramın tensîbleri veçhile aslından tayyolunmuştur (mlf,).
[271] İzmirli'nin burada işaret ettiği münker tarifi yapılan değişik tanımlamalardan bir tanesidir. Yaygın olan bir başka tanıma göre münker, şâzz ile aynı anlamda olmak üzere, metni tek bir râvîsinden

başka yoldan bilinmeyen ve bu tek râvînin de sika olduğu hadise denir (bkz. Itr, Nûreddîn, Menhecü'n-nakd fî 'ulûmi'l-hadîs, Dârü'1-Fikr, Dımaşk 1401/1981, s. 430-432. Ayrıca diğer tanımları için bkz. Aydınlı, Abdullah, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 111-112).
[272] Hasan b. Zekvân hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 37-40; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 62-65.
[273] Acluni, Keşfü'l-hafâ, I, 24-25.
[274] Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915), ed-Du'afa 've'l-metrûkîn (nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1986, I, 33; Ukaylî, ed-Du'afâ'ü'l-kebîr, I, 29.
[275] İbn 'Adî, Ebû Abdullah Abdullah b. 'Adî b. Abdullah (ö. 360/976), el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl (nşr. Yahya Muhtar Gazavî), I-VlI, 3. baskı, Dâru'1-FIkr, Beyrut 1409/1988, II, 317; Aclûnl, Keşfu'l-hafâ', 1, 24-25.
[276] Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, II, 236.
[277] İbn şâhîn, Ömer b. Ahmed Ebû Hafz el-Vâiz (ö. 385/995), Târihu esmâi's-sikât (nşr. Subhî es-Sâmerrâî), 1. baskı, Kuveyt 1404/1984,1, 59.
[278] İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), Tabakâtü'l-müdettisin (nşr. Âsim b. Abdullah el-Karyûtî), Mektebetü'l-Menâr, Amman 1403/1983,1, 13.
[279] Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, I, 339; a.mlf., Men tükullime fih (nşr. Muhammed Şekûr Meyâdînî), Mektebetü'l-Menâr, Zerkâ 1406/1986,1, 128.
[280] İbn Hacer, Tabakâtü-l-müdellisin, I. 41.
[281] İbnü's-Salâh. Ulûmu'l-hadis, s. 61.
[282] Tedlîs ve an'ane hakkında bilgi için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 40-41; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 65-68.
[283] Ahmed, Müsned, V, 322.
[284] ("Sûfıyye 'indinde de şâyân-ı teberrük olmamak gerektir ifadesini kastederek) Bu kayd ba'zı rufekâ-i kiram tarafından ihtar olunmuştur (mlf.).
[285] el-Mâ'ûn: 107/4.
[286] Hût, Esne'l-metâlib, s. 99.
[287] Bizim müracaat ettiğimiz nüshanın kenarında böyle bir kayıt mevcut değil, İzmir-li'nin sözünü ettiği nüshada böyle bir kayıt olmalı.
[288] Gariben bu mahmeti zikredeceğiz (mlf.).
[289] Yâfi'î hadisi işte bu olacaktır (mlf.). Uzun bir rivayet olan hadis için bkz. Hakim et-Tirmizî. Nevâdirü'l-usûl, I, 369; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', 1, 8; Deylemi el-Firdevs, I. 187.
[290] Kays b. İbrahim adını caşıyan bu nitelikte bir râvî tespit edemedik. Kays b. er-Rabî' adını taşıyan ve hakkında "isnâdühû mecâhîl" ifadesi kullanılan bir râvî bulunmaktadır (bkz. İbnü'l-Cevzil el-İlelü'l-mütenâhiye, I, 212; İbn hacer, Lisanü't-Mizân, IV, 477).
[291] Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, V, 64; İbn Hacer, 1 Âsânü'l-Mizân, IV, 150.
[292] Zehebî, Mizânü'l-itidâl, IV, 340.
[293] bkz. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), el-Kavlü'1-müsedded i'zzebbi 'ani't-Müsnedli'l-İmâm Ahmed (Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1984,1; 83,
[294] Azîmâbâdî Muhammed Şemsülhakk el- (ö.1329/1911), Avnü'l-ma'büd, (-X, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. baskı, Beyrut 1415, IX, 254.
[295] Münâvî, Feyzü'l-kadîr, III, 461; İbn Hacer, et-Kavlü'l-müsedded, I, 82.
[296] Zehebi, Mîzânü'l-i'tidâl, IV. 217; a.mlf., el-Muğnifi'd-du'afâ' (nşr. Nûreddin 'Itr). Dârü'l-Me'ârif, Haleb 1971, I, 361; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, III, 369.
[297] İbn Hibbân, Ebû Hacim Muhammed et-Temîmî (ö. 354/965), Kitâbü'l-Mecrûhin (nşr. Muhammed İbrahim Zâyed). I-III, Haleb ts., II, 61; Zehebî, Mîzânü'l-'itidâl, İV. 317.
[298] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ", XII, 532; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, III, 435.
[299] İbn 'Adî. cl-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl, V. 220; Deylemî, el-Fîrdevs, II, 36: Aclûnî. Keşfü'l-hafâ', I, 26.
[300] İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhin, 1, 283; Mizzi, Yûsuf b. ez-Zekî Abdurrahmân el-Haccâ (ö. 742/1341), Tehzibü'l-Kemâl (nşr. Beşşâr 'Avad Ma'rûf), I-XXXV, Müesseseni'r-Risâle, 1400/1980, XXII, 507; İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzîb, VIII, 162.
[301] Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, V, 123. (İbn 'Adî'de aşağıda isnadı sebebiyle bâtıldır) ifadesiai kullanır.
[302] Suyûtî, Hallâl'in bu hadisi Keramâtü'l-evliyâ' adlı eserinde tahric ettiğini söylemiştir.
[303] Deylemî. el-Firdevs, I, 119; Münâvî, Feyzül-kadîr, III, 169, 170; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', 25.
[304] Münâvî, Feyzü'l-kadîr, III, 169, 170.
[305] Ahmed, Müsned, VI, 316.
[306] Katâde b. el-Fuzayl Nesâî ricâlindendir (mlf.). Nesâî yanında İbn Mâce de ondan rivayetçe bulunmuştur (bkz. İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, VIII, 319).
[307] Zehebî, Tezkiretü'l-huffaz, I, 124.
[308] İzmirli'nin beyânından farklı olarak İbn Hacer, onun hakkında (dokuzuncu tabakadandır, makbuldür) ifadesini kullanır (bkz. Takribü't-Tehzib, 1, 453).
[309] İbn Hacer, Takribü't-Tehzîb. I, 273,
[310] (Kastallânî şöyle demiştir: zayıf, zayıflığı hususunda İttifak bulunmaması durumunda, metninde veya senedinde bir kısmının haberi zayıf görmesi, bir kısmının da onu takviye etmesidir) (mlf.).
[311] Ebû Dâvud, es-Sünen, IV, 107.
[312] İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzib, X, 177.
[313] Ebû Dâvud. es-Sünen, IV, 108.
[314] Hâkim'in tashihine dair ifadesini tespıı edemedik. Aynı rivayet İshâk b. Râhûye'nin ffliisned'h\âe de geçmekte ve senedde geçen bütün râvîler kastedilerek " (hepsi sikadır) değerlendirmesi yapılmaktadır (a.g.e., I, 170-171).
[315] Ebû Dâvud. es-Sünen, III. 151,
[316] Münâvî, Feyzü'l-kadir, III, 170.
[317] İbn Ebî'd-Dünyâ, el-Evliya, 1, 28.
[318] Münâvî, Feyzü'l-kadir, IV, 320.
[319] Hakim et-Tirmizî. Nevâdirü'l-usûl, 1, 369; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', 1, 8.
[320] Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, IV, 458; Deylemî, el-Firdevs, III, 140.
[321] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', l, 8.
[322] Münâvî, Feyzü 1-kadir. V, 288.
[323] Ahmed, Müsned, I, 112; Münâvî. Feyzü'l-kadir, III, 170.
[324] Beyhakî, Şu'abü'l-İtnân, I, 515; Ebû Nu'aym, Hilyerü'l-evliyâ', III, 70.
[325] İbn Hacer, Taktibü't-Tehzîb, i, 265,
[326] Ebü'l-Me'âlî el-Âlüsî, Gâyetü'l-emâni fi'r-redd 'ale'n-Nebhâni, I, 422.
[327] İbnü's-Salâh'ın böyle bir ifadesini bulamadık. Sözü edilen Hz. Alî rivayeti, " (Abdallar Şam'da olurlar. Onlar kırk kişidir, onlardan bir kişi ölünce Allah yerine bir başkasını değiştirir) şeklindeki rivayettir, Bu konuda geniş bilgi için bkz. Münâvî, Feyzü'l-kadîr, III, 169.
[328] Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 25-27.
[329] Suyûtî, Tedribü'r-ravî, !I, 88.
[330] Ahmed, Müsned, V, 322.
[331] bkz. Sehâvî, el-Mekâsidü'l-hasene, el-abdâl maddesi. Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, III, 169-170.
[332] Kâtib Çelebi, Keşfü'z-zünün, I, 639; Siddîk Hasan Han, Ebû't-Tayyib Muhammed el-Kannûcî (ö. I307/1S90), Ebcedü'l-ulûm (nşr. Abdülcebbâr Zekkâr), I-1II, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1978, 11, 226.
[333] Muhammed el-BeşîrZâfirel-Ezherî, Tafızîru'l-müslimîn, s, 48; Bu ifadelerle Gâyetü'l-emânî'de tespit edemedik. Aynı anlama gelecek ifadeler için bkz. Aclûnî, I, 199.
[334] Cami1 beyânı'l-'ilmi ve fazlih.
[335] Suyûtî, Tedribü'r-râvî, I, 162; Siddîk Hasan Han,Ebcedü'l-'ulûm, I, 93.
İzmirli'nin iktibasta bulunduğu kısım şu şekildedir: (Bu gerçekten güzel bir hadistir, ancak sağlam bir senedi yoktur. Buradaki hasen lafzı ile İazın güzelliğini kast etmiştir. Zira bu Mûsâ el-Bâkâvî rivayetidir, o ise metruk bir râvi olan Abdürrahîm el-Ammî'ye nisbet ederek hadis uydurmakla itham edilen bir yalancıdır). İzmirli'nin söylediğinin aksine, bu ifadelerden de açıkça anlaşılacağı gibi, burada hasen lafzı ile "hasen li gayrihî" kastedilmiş değildir. Lafiz açısından güzel olduğu söylenmekle birlikte, aslında rivayetin zayıf belki de mevzu' olduğu İfade edilmiştir. Istılâhî anlamda hasen olması ise zâten mümkün değildir. Zira senedinde uydurmacı ve metruk râvîlerin bulunduğu bir rivayetin hasen olması söz konusu olamaz.
[336] Suyûtî'nin açıklamalarında da bu anlamı doğrulayan ifadeler bulmak mümkündür (bkz. Tedribü'r-râvî, I, 158-166).
[337] Hût, Esne'l-metâlib, s. 370.
[338] bkz. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 9-
[339] İbn Teymiyye, Takiyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm (ö. 728/1328), Minhâcü 's-sünneti'n-Nebeviyye (nşr. Muhammed Reşâd Salim), Müessesem Kurtuba, 1, baskı, baskı yeri yok 1406, I, 94-95.
[340] Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy b. Muhammed (ö. 1304/1886), Zaferü'l-emânî bi şerhi Muhtasarı Seyyid Şerif el-Cürcânifi mustalahVl-hadîs (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Mektebetü'l-Matbûâti'i-İslâmiyye, Beyrut 1416, s. 251.
[341] Mirkârü'l-mefâtîh, Mekke ts., 1, 67-68. Buradaki ifade şu şekildedir " (Doğrusu onun içerisinde çok sayıda zayıf hadis vardır ve bazıları zayıflıkta diğerlerinden daha şiddetlidir). Aynı düşünceler benzer ifadelerle Suyûtî tarafından da dile getirilmiştir (bkz. Tedribü'r-râvî, 290).
[342] Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ve diğer Mûsned'let hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 47-48; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 75-77.

[343] İbnü's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 38. ifade şu şekildedir: " (Âdeti olduğu üzere muhaddisler, her bir sahâbînin müsnedinde delil olarak alınıp alınmamasıa bakmaksızın rivayet ettikleri bütün hadisleri kaydederler. Bu sebeple, müellifinin büyüklüğü açık ise de, bu tür eserlerin derecesi, Kütüb-i hamse ve bunlara ilave edilen konulara göre yazılmış musannef türü kitapların mertebesinden daha aşağı düşmüştür).
[344] İbn Teymiyye, Minhâcü 's-sünne, VII, 97-98.
[345] Kâtib Çelebi, Kesfü'z-zünûn, II, 1906.
[346] Suyütî, Tedribü'r-râvî, I, 172. ifade şu şekildedir: "(İçerisinde zayıf hadislerin bulunduğu ise muhakkaktır, hatta onda mevzu hadisler dahi vardır. ... Onun içerisinde oğlu Abdullah'ın ziyâdeleri vardır ki onların içinde zayıf da mevzii da vardır) Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi ile ilgili bu tür iddiaları cevaplamak üzere İbn Hacer el- Kavlü'l-müsedded i'z-zebbi 'ani'l-Mûsned li'l-İmâm Ahmed adıyla bir kitap yazmıştır (Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1984, 149 s.).
[347] Suyûtî, Tedribü'r-râvî, I, 178-179.
[348] Müellifin kendi ifadeleriyle, İbn Cemâ'a, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b.İbrahim (ö. 733/1333), el-Menhelü'r-ravî, Dârü'l-Fikr, I-II, 2. baskı, Beyrut 1406/1986,1, 38.
[349] Zehebî, Mızânü'l-f'tidâl, VI. 164. Muhammed b. Said el-Maslûb hakkında " (uydurmacıdır, zındıklıkla itham edilmiş ve asılmıştır, Yine de doğrusunu Allah bilir) denilmiştir. Buhârî onun rivayet ettiği hadisler dolayısıyla
hakkında "lâ yütâba'u aleyhi" ifadesini kullanmıştır (Zehebî, Mizânü'l-İ'tidâl, VI, 181).
[350] Suyûtî, Tedribü'r-râvi, I, 167. İbn Mende'nin naklettiğine göre Muhammed b. Sa'd el-Bârûdî şöyle demiştir: (Nesâî'nin usûlü terkinde İcmâ edilmeyen herkesin hadisini kaydetmek idi).
[351] Zayıf, sabit, mevzu gibi terimler için bkz. İzmirli, Mustasv'ıfe Sözleri, s. 61, 65.
[352] Zehebî, er-Ruvâtü's-sikâti'l-mütekellem fîhim, I, s. 49.
[353] Zehebî, Tezkiretü'l-huffaz, III, 1096; a.mlf.. Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XVII, 460; İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâleddin Abdurrahmân b. Ali (ö. 597/1201). ed-Du'afa' ve'1-metrükin (nşr. Abdullah el-Kâdî), I-II, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bakı. Beyrut 1406. I, 77; İbn Hacer, Lisânü'l-Mızân, 1, 201.
[354] İbn Hacer, Tabakâtü'l-müdellisîn, I, 19.
[355] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 1, 201; Zehebî, er-Ruvâtü's-sikât el- mütekellem fîhim, 1,51.
[356] İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, I, 201. Ancak bu ifadelerden sonra İbn Hacer, "özellikle aralarında düşmanlık, mezheb taassubu, hased gibi bazı durumlar söz konusu ise bu tür eleştirilere itibar edilmez" demiştir.
[357] (Ebû Nu'aym, "bile bile hadis-i mevzu' rivayet eder. ..." ifadesinden itibarenki kısmı kastederek) Tetkikti Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye) Hey'et-i 'Aliyyesi'nin bu bâbtaki sözü (mlf.).
Ebû Nu'aym'in bilerek mevzu hadis rivayet etmesi ile ilgili bu tartışma da bir gerçeğe işaret edilmeli ki, hadis ilminde râvî ve rivayetin durumunu bildirmek şartı ile rivayet caizdir. Hatîb el-Câmi' li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi' adlı eserinde "(râvînin mullel/illetli hadisi rivayet etmesi ve illetini açıklaması müstehabtır) ifadesini kullanır (bkz. a.g.e. (nşr. Mahmûd et-Tahhân), I-II, Mekrebetü'l-Me'ârif, Riyad 1403-1983, II, 102).
[358] İbn Hacer, lisânü'l-Mizân, I, 201.
[359] Zehebî, Tezkiretü'l-huffaz, III, 1094; a.mlf., Siyerü a'lâmi'n-nübelâ". XVII, 458-459.
[360] Şah Veliyyullâh. Hüccetullâhi'l-bâliğa, I, 389.
[361] Buradaki vurgular İzmirli'ye aittir.
[362] Mazinne tartışmaları için ayrıca bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 57-70; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 78-83.
[363] Ali el-Kârî, Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker, s. 447.
[364] Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yâ'kûb (ö. 817/1415), Kâmûsu'l-muhit, Müessesetü'r-Risâle, Beyrur 1986,1, 1566.
[365] Râzî, Muhammed b. Ebû Bekr b. Abdülkâdir er- (ö. 313/925), Muhtârü's-Sihâh (nşr. Mahmûd Hatır), Mektebetü Lübnan Nâşirûn, Beyrut 1415/1995,1, 171; Feyyûmi Ahmed b. Muhammed b. Ali el- (ö. 770). el-Mishâhü'1-münîr, (-11, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut ts., II, 387.
[366] İbn Manzûr, Ebû'1-Fazl Muhammed b. Mekrem el-İfrikî (ö. 711/1311), Lisânü'l-Arab, 1-XV, Dârü Sâdır, 1, baskı, Beyrut ts., XIII, 274; Feyyûmî, el-Misbâhü'l-münir, II, 387.
[367] Feyyûmî, el-Misbâhü'l-münir, II, 387; Râzî, Muhtârü's-sihâh, I, 171.
[368] İbnü'1-Esîr, Mecdüddîn Mübarek b. Muhammed (ö. 606/1210), en-Nihâye fi gari-bi'l-hadîs (nşr. Muahmud Muhammed et-Tan'âhî), Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-'(Arabiyye, Kahire 1963, III, 164 ayrıca bkz. IV, 341.
[369] ("Ve fî Nihâyet-ı İbn Esir fi hadîsi Sılate b. Eşyem ..." ifadesinden kibarenki cümleleri kastederek) İbn-i Esîr'in sözü ba'zı rufekâ-i kiram tarafından 'ilâve edilmiştir (mlf.).
[370] Şah Veliyyullâh, Hüccerutlâhi'l-bâliğa, I, 389.
[371] ("Mazinneye mi'yâr ma'nâsı veriliyor. Halbuki ..." ifadeleri ile başlayan kısmı kastederek) Bu ibare de ba'zı rufekâ-i kiram tarafından ilâve edilmiştir (mlf.).
[372] İbnü's-Salâh, Ulumu'l-hadis, s. 35-36; İbn Cemâ'a, el-Menhelü'r-ravi, l, 38; Zehe-bî, Tezkiretül-huffaz, 11,592; a.mlf.. Siyerü a'lâmi'n-nübelâ', XIII, 213.
[373] Kâle'l-Kastallânî ve's-sâlihu dûne'l-hasen (mlf.).
[374] İbnü's-Salâh, Ulumu'l-hadis, s. 36.
[375] Ali el-Kârî, Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker, s. 447.
[376] Bu müellifler hakkında açıklamalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 70-71.
[377] Şah Veliyyullâh, Hüccetullâhil-bâliğa, I, 390.
[378] Kitabın tam adı et-Le'âli'l-masnû'a fî'l-ehâdisi'l-mevzû'a şeklindedir.
[379] Kâtib Çelebi, Kesfu'z-zünûn, II. 1534.
[380] Rivayetin tamamı şöyledir: "Güzel yüze bakmak gözün aydınlığını arttırır (cilâlandırır), çirkin yüze bakmak gözün buğulanmasına (sararmasına) neden olur" anlamındadır.
[381] Deylemî, el-Firdevs, IV, 295; Aclûnî, Keşfu'l-hafâ', II. 420.
[382] İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, II, 395, V, 191; Ali el-Kârî, el-Esrârü-l-merfû'a (Muhammed Lütfı es-Sabbâğ), Beyrut 1406, I, 416; Suyûtî, el-Le'âü'I-masnû'a (Muhammed Lütfi es-Sabbâğ), Beyrut 1401, 1406,1, 113; a.mlf., el-Esrârü'l-merfu'a (Fevvâz Ahmed Zemerli), el-Metebetü'1-İslâmî, Beyrut ts., 1, 344; İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali (ö. 597/1201), el-Mevzû'ât, Dârü'l-Kütübi'l-îlmiyye, 1, bakı, Beyrut 1406,1, 161.
[383] Suyûtî, Tedribü'r-râvî, I, 279.
[384] Ebû Nu'aym, H'üyetü'l-evliyâ\ I, 243, V, 15, V, 155.
[385] Mücâşi' hakkındaki bu görüşler için bkz. Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, VI, 21; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, v, 15; ukaylî b. Ebû Ca'fer Muhammed b. 'Amr b. Mûsâ el-Mekkî (ö. 322/934), ed-Du'afâ'ü'l-kebîr, 1-IV, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1984, IV, 264; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, IV, 38.
[386] Suyûtî'nin beyânına göre Buhârî'nin tnünkerü'l-hadîs sözünden rivayet helâl olmaz ma'nâsı münfeham olur (mlf.).
[387] Ebû Nu' aym, Hilyetü 'l-evliyâ ',11, 13.
[388] İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn, II, 154; Zehebî, el-Muğnî fî'd-du'afâ', II, 409.
[389] İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhin, 1, 189; İbn 'Adî, el-Kâmil fi du'afai'r-ricâl, II, 14; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, II, 18-19.
[390] Aynı rivayet başka kimselerce de kaydedilmektedir, bkz. İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed el-Kûfî (ö. 235/849), et-Musannef (nşr. Kemâl Yusuf Hût), I-VIl, 1. baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1409, V, 266; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, III, 69; Hakîm et-Tirmizî, Nevadirü'l-usûl, 11, 354, 357, 359; Deylemî, el-Firdevs.III, 209.
[391] Ebû Nu'aym, Hityetü'l-evliyâ. III, 323.
[392] İbn 'Adî, el-Kâmil fî duafâ'r rical, III, 289; İbnü'l-Cevzî, Du'afâ' ve'l-metrûkın, II, 23; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, III. a.mlf., el-Muğnî fî'd-du'afâ', I, 282; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, III, 99; 308; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, I, 490.
[393] Hakîm et-Tirnüzî, Nevâdirü'l-usûl, II, 354, 357, 359;
[394] Ebû Nu'aym, Hityetü'l-evliyâ', III, 323.
[395] "Halalarınıza hurma ikram ediniz, çünkü o babanız Âdem'in toprağından arta kalandan yaratılmıştır. Allah katında, Meryem bint. 'İmrân'ın altında çocuğunu doğurduğu ağaçtan daha yüce bir ağaç yoktur. Hâmile kadınlarınıza yaş hurma ikram ediniz. Eğer bu yoksa kuru hurma ikram ediniz." şeklinde bir rivayettir. Rivayetin ardından Ebû Nu'aym "garîbün min hadîsi'l-Evzâ'î 'an 'Urvete teferrade bihî Mesrur b. Sa'îd" ifadesini kullanır. Ebû Nu'aym bu ifadeleri ile rivayet hakkındaki tereddütünü ortaya koymuştur ancak İzmirli buna işaret etmemiştir.
[396] Râmehürmüzî, el-Emsâlü'l-hadîs, 1, 73; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', VI, 123; Deylemî, el-Firdevs, I, 68; Suyûti, el-Câmi'u's-sağir, I, 232; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, II, 94; Aclûnî. Keşfü'l-hafâ', I, 95.
[397] İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, II; 108; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', I, 195.
[398] "Dört şey vardır ki şu dört şeye doymaz: toprak yağmura, kadın erkeğe, göz bakmaya, âlim ilme" anlamına gelen bir rivayettir.
[399] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', II, 281. Ebû Nu'aym bu rivayetin ardından "garîbün min hadîsi Muhammed ve min hadîsi't-Teymî ve hüve Süleyman b. Tarhân et-Teymî teferrade bihî 'inde Muhammed b. el-Fadl ve hüve Muhammed b. 'Atiyye ve lem nektübhü illâ min hadîsi Ömer b. Abdullah b. Razîn kâdî Nîsâbûr sebtün sikatün" ifadelerine yer verir.
[400] İbn 'Adî, el-Kâmil fi du'afâ fir-ricâl, V, 330; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, VI, 296-297; Münâvî, Feyzü 'l-kadîr, II, 104.
[401] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliya', V, 219; Deylemî, el-Firdevs, IV, 197; Münâvî, Feyzü'l-kadir, IV, 526; İbnü'l-Cevzî, el-Mevzû'ât, I, 262; Hût. Esne'l-metâlib. I, 1567; Elbânî, Muhammed Nâsırüddîn el- (ö. 1420/1999), Silsiletü'l-ehâdis'z-za'ife, Mektebetü'l-Me'ârif, I-V, 1. baskı, Riyad 1412, II, 782.
[402] İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhin, II; 302; İbn 'Adî, el-Kâmil fi du-afâi'r-ricâl, VII, 43; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XIX, 478; Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, VI, 33; VII, 43.
[403] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliya', IX, 9; Münâvî, Feyzü'l-kadir, VI, 237; Lâlikâî, Ebû'l-Kâsım Hibetullâh b. el-Hasan el- (ö. 418/1027), itikâdü Ehli's-sünne (nşr. Ebû Mu'âz Ali Mevâfî), Mektebetü's-Se'âde, Cidde 1994, I, 139.

[404] Zehebî, Mizanül-İ'tidâl, II; 73, 278; Aclûnî, Keşfu'l-hafâ', II, 325.
[405] Ebû Nu'aym, Hilyetü't-evliyâ', v, 11-12. Ebû Nu'aym bu rivayet hakkında aynı zamanda "hadisün sâbitün" ifadesini de kullanır.
[406] Zehebî, Mizanül-İ'tidâl, VI; 131; a.mlf., el-Muğnî fid-duafâ', II; 765; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, V, 151.
[407] İbn Kayyım, el-Menârü'l-münîf, 1, 115. Câhil sünnet ehlinin uydurduğu hadislere başka örnekler için bkz. İbn Hacer, lisânü'l-Mîzân, II, 304; İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, 1, 115.
[408] Enes b, Mâlik'ten nakledilen bu rivayete göre bir gün Hz. Peygamber kendisini Ebû Berze'ye göndermiş ve şöyle demiş: Ey Ebû Berze Âlemlerin Rabbi benden Alî hakkında bir söz aldı ve şöyle dedi: o doğruluğun sancağıdır, îmanın nurudur, evliyanın imamıdır, bana iman edenlerin tamamının nurudur. Ey Ebû Berze, Alî yarın kıyamet gününde benim emînimdir ve kıyamette Rabbimin hazînelerinin anahtarların üzerinde, sancağının sahibidir.
[409] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ'. I, 66; Deylemî, el-Firdevs, V, 367.
[410] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, V, 78; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, VII, 153; Sıbt b. el-Acemî, el-Keşfü'l-hasis; I, 277.
[411] İbn 'Adî, el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl, VII, 141.
[412] Ebû Nu'aym, Hilyetü't-evliyâ', I, 67.
[413] Zehebî,Mizânü'l-i'tidâl, VII, 153. Burada nakledilen ifadedeki kısmı geçmemektedir.
[414] Eserin yazıldığı dönemler dikkate alındığında, İzmirli'nin Hz. Peygamber ifadesi kullanması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca eserin muhtelif yerlerinde "Hz. Ali" ve "Hz. Aişe" ifadelerini de kullanmaktadır.
[415] İbn Ebû Hatim, Abdurrahmân Muhammed b. İdrîs (ö. 327/938), el-Cerh ve'r-ta'lîl, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, l-IX, 1. baskı, Beyrut 1271/1952, VI, 116; İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhîn, II, 88; Zehebî, Mlzânü'l-i'tidâl, V, 248; Sıbt İbnü'l-'Acemî, Ebü'1-Vefâ İbrahim b. Muhammed (ö. 841/1438), el-Keşfü'l-hasîs 'ammen rutniye bi vadi'l-hadîs (nşr. Subhî es-Sâmerrâî), 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1407/1987, I, 197.
[416] Ömer b. el-Hattâb'tan nakledilen bu rivayet şu şekildedir; "Kıyamet gününde tevbe en güzel surette ve çok güzel bir koku ile getirilir ve bu kokuyu sadece mü'minler hisseder. Bunun üzerine kâfirler şöyle der: Sana yazıklar olsun, ne oluyor da onlar güzel bir koku hissettiklerini söylüyorlar da biz onu fark edemiyoruz. Bunun üzerine tevbe onlara konuşur ve şöyle der: Şayet beni dünyada kabul etmiş olsaydınız bugün sizin kokunuzu da güzelleştirirdim. Cevap olarak kâfir şimdi kabul ettim der. O sırada gökten bir melek nida ederek şöyle der: Dünyayı ve İçindekileri getirseniz, dünyada olan bütün altın ve gümüşü getirseniz sizden tevbe kabul edilmez. Bunun üzerine tevbe oradan uzaklaşır. Melekler ondan uzaklaşır. Ardından cehennem melekleri gelir ve kim güzel kokudan kokladıysa onu bırakır, kim güzel kokudan koklamadı ise onu cehenneme atar."
[417] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ, V, 66, VII, 244.
[418] Ebû Nu'aym rivayetin ardından garîbün min hadîsi Mis'ar ve'1-Cüyebârı ve İsmail b. Yahya et-Teymî dedikten sonra Cüyebârî ve İsmail b. Yahya'nın her ikisinin de metruk olduğunu ifade etmektedir (Hilyetü'l-evliyâ", V, 66). Ancak İzmirli bu ifadelere işaret etmemektedir. Bu durumda da sanki Ebû Nu'aym'ın hadisin sıhhatini savunduğu düşüncesi akla gelmektedir.
[419] İbn Mâkûlâ, el-İkmât, I, 188; Zehebî, Mîzanü'l-i'tidâl, I, 246; İbn Hacet, Lisânü'l-Mizân, I, 193; Sıbt b. el-Acemî, Keşfü'l-hasîs; I, 46.
[420] Ebû Nu'aym'ın Hilyetü'l-evliyâ'sında Lâhık b. el-Hüseyn el-Makdisî'ye ait bir rivayet tespit edemedik. Ancak Ebû Nu''aym İbn 'Abbâs'tan naklen Târîhu (Allah bir işin yerine getirilmesini isterse, gönül sahiplerinin gönlünü çeler) şeklindeki rivayete yer vermektedir (bkz. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 1; 273).
[421] Tam adı Ebû Ömer Lâhık b. el-Hüseyn b. 'Imrân b. Ebi'l-Verd el-Makdisî'dir (ö. 384). Zehebî, Mizânü'l-i'tidal, VII, 152; a.mlf., et-Muğni fi'd-du'afâ', II, 728; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, VI; 235; Sıbt b. el-'Acemî, el-Keşfü'l-hasîs, 1, 277; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ', 1, 273.
[422] Ebû Nu'aym, Ebû'l-Cârûd hakkında şu ifadelere yer verir: Ziyâd b. el-Münzir Ebû'l-Cârûd el-Kûfi es-Sekafi sâhibü'1-mezhebi'r-radî' ravâ'l-menâkîr fi'1-fezâili ve gayrihî 'ani'l-A'meş ve terakûhu Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî (ö. 430), el-Müsnedü el-müstahrec 'alâ Sahihi't-İmâm Müslim (nşr. Muhammed Hasan eş-Şâfi'î), Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, l. baskı, Beyrut.1996,1, 66; a.mlf, Kitâbü'd-Du'afâ', I, 83). İzmirli burada bu tür kimselerin rivayetlerinden örnekler vererek Hilyetü'l-evliyâ'da zayıf ya da uydurma rivayetlerin varlığım ileri sürmüş olmaktadır. Ancak bir başka eserinde açıkça râvîlerin bir kısmı hakkındaki eleştirilen kendisinin de zikretmesi, Ebû Nu'aym'ın bazı râvîlere yöneltilen tenkitlere katıldığını ortaya koyar. Buna rağmen böyle bir hadîsi eserine almış olması onun, bilerek ya da rivayetteki kusura işaret ederek bu tür rivayetlere eserinde yer vermeyi uygun görmesi dolayısıyla olmalıdır.
[423] Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), eh Medhal ilâ's-Sahîh (nşr. Rabî' Hâdî 'Umeyr el-Medhalî), Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1404,1. 139; Zehebi, Mizânü'l-i'tidâl, III, 137; Sıbtb. el-'Acemî, el-Kesfü'l-hasis.l 121.
[424] Müellifin Ebû Nu'aym'de geçtiğini söylediği bu rivayetini tespit edemedik. Ancak Ebû Mûsâ et-Tavîl rivâyetiyle bir rivayet bulunmaktadır (Hilyetü'l-evliyâ", X, 161).
[425] İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhîn, II, 243; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidât, III, 2X7; VI, 547; a.mlf., el-Muğni fi'd-du'afâ', I, 224; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, II, 434, VI, 122.
[426] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', V, 74.
[427] Sevvâr b. Mus'ab el-Hemedânîdir. Nesâî, ed-Du'afâ ve'l-metrûkîn, 1; 50; İbn Ebû Hatim, el-Cerh ve't-ta'lil, IV, 271; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, III, 373, IV, 16; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 111, 69.
[428] Bu rivayete göre Hz. Peygamber Ensar'dan bir erkekle bir kadının evliliğine şâhid olmuş ve "şahidiniz nerede?" diye sormuş, bunun üzerine orada bulunanlar "şâhidimiz nedir ki" şeklinde meraklarını izhâr edince Peygamber Efendimiz, "def" cevabını verdi, orada bulunanlar da bir def getirdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Onu kardeşinizin başı üzerinde çalınız" buyurdu. Daha sonra tabaklarında bir şeyler getirilip etrafa serpilince topluluk onlardan almak üzere oraya buraya üşüştü. Hz. Peygamber bu durumu görünce
"Sizin için hilm/nezâket ne güzel bir süstür, size ne oluyor da güzel güzel almıyorsunuz." Bunun üzerine oradakiler
"Ey Allah'ın Resulü sen bize kapışmayı yasaklamadın mı" diye sorunca,
"Ben size orduda iken ganimeti kapışmayı yasakladım" cevabını verdi (Ebû Nu'aym, Hilyerü'l-evliyâ, VI. 340-341).
[429] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 1, 6; İbn 'Adî, el-Kâmil fi dıVafâi'r-ricâl, III, 41-42. Hâlid hakkında Ebû Nu'aym kendisi de, "Ubeydullâh b. Ömer'den menâkîr rivayet etmiştir" ifadelerini kullanır (bkz. a.mlf., el-Müsnedü'l-müsrahrec 'alâ Sahihi'i-İmâm Müslim, I, 64).
[430] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', VIII, 73.
[431] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, II, 282.
[432] Süleyman b. 'îsâ b. Nüceyh es-Sîczî. İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkin, II, 23; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, III, 308; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, III, 99.
[433] Bu rivayete göre bir kişi Allah Resûlü'ne gelerek,
"Ey Allah'ın Resulü bana esrarlı ilimlerden (min ğarâibi'1-ilmi) öğret demiş, bunun üzerine Peygamber Efendimiz,
"*ilmin başı konusunda ne yaptın da esrarlı ilimleri öğrenmek istiyorsun"* demiş, bunun üzerine adam
"ilmin başı da nedir" diye sonmuş, Hz. Peygamber de,
"Allah'ı tanıdın mı" diye sormuş, adam
"Allah'ın dilediği kadar" diye cevap verince Hz. Peygamber,
"ölümü tanıdın mı" diye sormuş, adam
"evet" deyince,
"onun için ne hazırladın" sorusunu yöneltmiştir. Adam yine
"Allah'ın dilediği kadar" cevabını verince. Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir:
"Git burayı iyice sağlamlaştır daha sonra gei sana esrarlı ilimlerden öğreteyim" buyurmuştur (Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', 1, 24). Ebû Nu'aym'ın aynı râvîden başka rivayetleri de vardır (bkz. Hilyetü'l-evliyâ', 1, 308, V, 205, VI, 13, 15, VI, 118, 119, VIII, 289, X, 205).
[434] İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, III, 360.
[435] Hilyetü'l-evliyâ'da îsâ b. İbrahim el-Hâşimî rivayetiyle ilim tahsili hakkında bir rivayet tespit edemedik ancak aynı şahıstan Ka'b vasıtasıyla şu şekilde bir rivayet yer almaktadır: " (Dînar ve dirhemi ilk defa kullanan (darb eden) Âdem Aleyisselâm'dır. Dedi ki bu ikisi olmadan maîşeci sağlamak mümkün değildir) Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', VI, 13.
[436] Buhâri Muhammed b. jsmâil el- (ö. 256/870), ed-Du'afâü's-sağir (nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dârü'l-Vâ'y, 1. baskı, Haleb 1396, 1; 87; Nesâî, ed-Du'afâ' ve'l-mecrûkîn, I, 76; İbn Hibbân, Kitâbü'h Mecrûhîn, II; 121; İbn Ebû Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, VI, 271; İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkin, II. 238; Zehebî, Mîzânü'l-Vtidâl, V, 373.
[437] Bu rivayette Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin anlattığına göre, kendisi Mu'âz b. Cebel ile birlikte dinlerini öğretmek üzere Yemen halkına gönderilmiştir. Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', V, 39. Rivayetin ardından Ebû Nu'aym, "(Zebîd hadisi olarak garîbdir. Mu'allâ b. Hilâl onu rivayette ferd kalmıştır.) ifadelerine yer vermektedir.
[438] Buhâri, Muhammed b. İsmail el- (ö. 256/870). et-Târihul-kebîr (nşr. es-Seyyid Hâşim en-Nedvî, I-VII. Dârü'1-Fikr, baskı yeri yok ts., VII, 396; Nesâî, ed-Du'afâ ve'l-metrûkin, V, 96: İbn Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhln, III, 16; İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkin, I, 315; İbn 'Adı, el-Kâmil fi du'afâir-ricâl, VI, 371; Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, VI, 478.
[439] Ebû Hureyre'den nakledilen bu rivayette Hz. Peygamber'e atfen " (Avlanan hiçbir av yoktur veya kesilen hiçbir ağaç yoktur ki teşbihi ihmâl edişleri dolayısıyla avlanmış ya da kesilmiş olmasın). Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', VII, 240, Ebû Nu'aym bu rivayetin ardından şu ifadelere yer verir: (Garîbdir. Kuşeyrî onu Mis'ar'dan tek başına rivayet etmiştir). Bu rivayetten başka Hityetü'l-evliyâ'da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den nakledilen bir rivayet daha yer almaktadır (Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ, X, 211). Ayrıca aynı râvîden Beyhakî de rivayette bulunmuştur (msl. bkz. Şu'abü'l-imân, VI, 108).
[440] Zehebî, Mizânü'l-İ'tidal, VI; 233.
[441] Deylemî, el-Firdevs, I, 26-27. İbn Ömer'in yer aldığı bu rivayet, "Bu ümmetten Allah'ın huzurunda ilk birbirine husûmet eden Mu'âviye ve Alî'dir. Bu ümmetten ilk cennete girecek olanlar ise Ebû Bekr ve Ömer'dir" anlamına gelmektedir.
[442] Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer el-Ensârî, Tabakâtü'l-muhaddisîn bi 'İsbehân, II; 301. Rivayetin senedinde yer alan el-Kâsım b. Behrâm hakkında İbn Hacer "et-Kasım za'îfün" ifadesini kullanır (a.mlf,, Lisânü'l-Mizân, 11, 290)
[443] (Ciza cennetten bir bahçedir ve Mısır Allah'ın yer yüzündeki hazinelerindendir) şeklindeki rivayettir. Cize önceleri Mısır'da, Fustat şehrinde bir mahallin adı olup, günümüzde Kahire ile bitişmiş olan ve KahİIre'ye göre Nil'in karşı tarafında bulunan Piramitlerin bulunduğu bölgeyi de içine alan yerleşim yeridir.
[444] Rivayet için bkz. Ali el-Kârî, el-Masnû'l ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû', s. 89; Aclûni, Keşfü'l-hafa, 1; 405.
[445] Zehebî, Mizânü't-İ'adât, I, 214; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, !, 136.

[446] Ebû Nu'aym'ın Mescid-i Seburme hakkında Hüseyn b. 'Ulvân'dan yaptığı rivayeti Hilyetü'l-evliyâ 'dan tespit edemedik. Ancak Ebû Nu'aym aynı râvîye Kitâbü'd-Du'afâ'da yer vermiş ve onun hakkında " (Şeyhtir, Kûfelidir, Hişâm b. Urve'den hiçbir kıymeti olmayan münker ve mevzu haberler rivayet etmiştir) ifadesini kullanır. Şu halde Ebû Nua'ym nazarında da söz konusu râvî güvenilir bir kimse değildir (a.mlf., Kitâbü'd-Du'afâ'. l.b aski, Dârü's-Sekâfe, Dârü'l-beydâ' 1405/1984., I, 74).
[447] İbn Ebû Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 6i; İbnü'l-Cevzî. el-İlelü'l-mütenahiye, 1. 126, 689. İbn 'Adi, el-Kâmit fî dıfai'r-ricâl, II, 359.
[448] Ebû Nu'aym, Ömer b. Subh'tan Hiyerü'l-evliyada. da hadis rivayet etmektedir (bkz. 1; 288, V, 188, VI, 98). Onun hakkında Ebû Hatim " (hadisi münkerdir) ifadesini Kullanır (İbn Ebû Hatim, el-Cerh ve'c-ta'dil, VI, 116, İbn Hibbân "(sika kimseler adına hadis uydururdu, hadisini sadece usta hadisçilerin şaşkınlığını ifade etmek için yapmaları dışında yazmak helâl değildir) (a.mlf., Kitâbü'l-Mecrühîn. II, 88), Ezdi vü=._ (açıkça yalancıdır) ifadelerini kullanır (Zehebî. Mizânü 'l-itidâl, v, 248-249).
[449] Ebû Nu'aym Târîftu fsfehdn'da Nehşel'den rivayette bulunsa da bir başka eserinde onun yalan söylemekle itham edildiğine İşaret etmiştir (Neşhel b. Sa'id b. Verdân en-Nîsâbqrî hakkında bilgi verirken şu ifadelere yer verir: "(Dahhâk b. el-Müzâhim'den ve Dâvud b. Ebü'l-Hind'ten rivayette bulunmuştur. İshak onu yalancılıkla itham etmiştir. Bu-hâri de bunu benimsemiştir) bkz. a.mlf.. el-Müsnedü'l-Müstahrec 'alâ Sâh'ihVİ-İmâm Müslim, I, 84).
[450] Buharı, et-Târîhu's-sağîr, il. 206; Nesâî, ed-Du'afa' ve'l-metrükîn. I, 103; İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn, 1, 249, III, 166; Zehebî. Mizânu'l-Vûdâl, VII. 50; İbn Hacer, Lisânü't-Mizân, 11, 383; Sibt b. el-'Acemî, el-Keşfii'l-hasîs. l, 268.
[451] Ebû Nu'zym.Hityetü'l-evliyâ', IV, 157.
[452] Bu rivayet muhtemelen gündüz vakti başı örtmekle alâkalı "(Gündüz cakti başı örtmek akıllılıktır, gece vakti örtmek ise şüpheye neden olur) ya da daha önce söz edilen "tefekkürsüz kulluk yapmaya çalışanın hâli değirmendeki eşeğin hâli gibidir" anlamına gelen rivayetlerdir.
[453] İbn Adlet-Kâmil fi du'afâfr-ricâl, VI, 283; Zehebî, Mtzânül-i'tidâl, VII; 43-44; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, X, 42.
[454] Ebû Nu'aym, onun hakkında (akıl ve başka hususlarda münker haberler rivayet etmiştir) ifadesini kullanıyor (a.mlf., el-Müsnedü'l- Mtistahrec 'alâ Sâhihi'l-İmâm Müslim, s. 64).
[455] Zehebî, eİ-Kâşif, I, 382; İbn Hacer, Takribü't-Tehzîb, \, 200.
[456] Muhammed b. Sâib'e Kelbî de derler (mlf.).
[457] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evüyâ', 1, 84.
[458] Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, II, 3; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, 1, 364; Ukaylî, ed-Du'afâ-ü'l-kebîr, I, 165.
[459] Suyûtî, Tedribü'r-râvî, I, 181.
[460] Ebû Nu'aym. Hilyetü'l-evliyâ', IV, 73.
[461] Ebû Nu'aytn, Hilyetü'l-evliya, I, 17, 362, VI, 5. Bir diğer eserinde ise, (Akıl ve başka konularda münker haberler rivayet etti. Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin (Allah onlara rahme! etsin), el-Hâris b. el-Üsâme'yi yalancı olarak nitelendirdikleri bize anlatıldı) (bkz. Ebû Nu'aym, Kitâbü'd-Dıcafâ', 1, 78; a.mlf.. el-Mûsnedü'l-Mustahrec ilâ Sahihi'l-îmâm Müslim, I, 64).
[462] Ebû Nu'aym, Kitabü'd-Du'afâ', 1. 78; Zehebî, Mizânu'l- İ'tidâl, 111,33; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân. VII, 212; a.mlf., Takribü't-Tehzib, I, 200.
[463] Ka'b el-Ahbâr için. Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', V, 364-Vl, 48 (82 sayfa); Vehb b. Münebbih için, a.mlf., Hilyetü'l-evliyâ', IV, 22-81 (59 sayfa); Nevf el-Bikâiî için, a.mlf.. Hilyetü'l-evliyâ', VI, 48-54 (6 sayfa).
[464] Burada geçen hadis-i Taberî'den ne kastedildiği anlaşılamadı. Ebû Nu'aym Hilyetü'l-evliyâ'da Taberî nisbesi ile anılan muhtelif kimselerden rivayette bulunmuştur.
[465] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, VII, 11-13.
[466] Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ', VI, 354.
[467] Hilyetü'l-evliyâ 'hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 51-55; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 77-78, 83-84.
[468] İfade şu şekildedir: (Onun içerisinde sahîh, hasen, zayıf ve bir kısım mevzii haberler vardır. Eserin te'lifi bittikten sonra dört yüz dinara satıldı) (Kettânî, er-Risâletü'l-müstetrafe, Kahraman Yayınlan, İstanbul 1986, s. 140).
[469] İbnleymiyye,Minhâcü's-sünne, VII, 38.
[470] İbn Teymiyye, Minhâcü 's-sünne, VII, 52.
[471] İbn Teymiyye Minhâcü's-sünne, VII, 171.
[472] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, VII, 312.
[473] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, VII, 34.
[474] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, V, 79.
[475] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, VI, 79.
[476] İbnü'l-Cevzî Hilyetü'l-evliyâ'yı Sıfat ü's-safve adıyla ihtisar etmiştir (Haydarâbâd 1339: Haleb 1389/1969).'
[477] Bazı kaynaklarda eserin adı Safvetü's-safve olarak kaydedilmiştir. İzmirli de buna istinaden İbnü'l-Cevzî'nin eserini bu isimle anmış olmalıdır. Ayrıca Abdülvehhâb eş-Şa'rânî de İbnü'l-Cevzî'nin eserini Safvetü's-safve adıyla özetlemiştir (Kahire ts, Mekke 1387). Safvetü's-safve hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet. Tasavvufun Zaferleri, s. 77-83; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 85-88, 115.
[478] İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Ali (ö. 597/1201), Sıfatüs-safve (nşr. Mahmûd Fâhûrî), 1-IV. Dârü'l-Marife, Beyrut 1399/1979.1, 21.
[479] İbnü'l-Cevzî, Safvetü's-safve, I, 24.
[480] Aslında şöyle idi: (Altıncısı, tasavvufun Ebû Bekir, Ömer. Osman, Ali, el-Hasan, Şüreyh, Süfyân, Mâlik, Şâfıi gibi kibâr-ı sâdâfa/önde gelen şahsiyetlere nisbet edilmesidir. Oysa bu topluluğun tasavvuf konusunda bir mahareti yok idi). Rufekâ-i kiramın tensipleri ile bu kısım tayyolundu" (mlf.). Bu bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzi, Safvetü's-safve, I, 25.
[481] İbnü'l-Cevzî, Safvetü's-safve, 1, 26.
[482] İbnü'l-Cevzî, Safvetü's-safve,I, 26-27.
[483] Ancak burada şuna işaret etmeliyiz ki, Ebû Nu'aym rivayetlerin zayıflığını belirttiği gibi. metruk ya da kezzâb râvîlerin bu yönleri hakkında da bilgi vermiştir.
[484] Hadis ehlinin Hatib ve İbn 'Asâkir hakkındaki açıklamaları için bkz. Şeyh. SarVet, Tasavvufun Zaferleri, s. 71-72.
[485] Burada önce Ayni'nin Hatîb hakkında değerlendirmelerine işaret edilmiş ardından Zehebi'nin Ebû Nu'aym hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmiştir. Zehe-bî, er-Ruvâtü's-sikât el-mütekellem fihim. 1, 51.
[486] İbn Teynıiyye, Minhâcü's-sünne. VII, 40.
[487] Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, III, 921; a.mlf., Siyeru aiâmi'n-nübeiâ', XVI, 94.
[488] İbnTeymiyye,Minhâcü's-sünne, VII. 139.
[489] İbn Teymiyye,Minhâcü's-sünnc, vil, 289.
[490] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, V. 73.
[491] İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne, V, 510.
[492] ("Zannederim ki bu kanâ'at mi'yâr olamaz, ancak, ... diye başlayan ifadeleri kastederek) Bu fikra ba'zı rufekâ-i kiram tarafından 'ilâve olunmuştur (mlf.).
[493] Bu eser, müellifi ve mazinneyi izahı hakkında bkz. İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 86-88.
[494] Şah Veliyyullâh. Hüccetullâhi'l-baliğa. I, 385-389.
[495] Sahihayn'deki tenkid edilen hadis hakkında bkz. Şeyh Safvet. Tasavvufun Zaferleri, s. 76-77; İzmirli, Mustasv'ıfe Sözleri, s. 61-65, 84-85.
[496] Burada atıfla bulunulan, İbn Hacer'in Sahihayn'deki muhtelefün fih rivayetleri değerlendirirken söylediği aşağıdaki sözleridir:
(Beşincisi ise, onda muhtelefün fih rivayetlerin zikretmesidir. Sahihayn'de sıdkı bilinen, hadis ilmi konusundaki bilgileri herkesçe kabul edilen ancak bid'atçilikleri sebebiyle atmadıkları, bid'ası ehli bir kimselerden hadisler bulunmasıdır.) (Suyûtî, Tedribü'r-ravi, I, 140-143).
Suyûtî bir başka yerde ise bid'at ehli, teşeyyu' ehli, kaderi, rey ehli, Harici ve imamlara karşı gelmeyi savunan ka'di olarak ithânı edilip de Sahihayn'de ya da onlardan birinden rivayeti bulunan râvîleri de kaydetmekle ve sonunda şu ifadelere yer vermektedir: 'Şeyhâyn'in veya ikisinden birisinin rivayette bulunduğu bu biricilerdir) (Suyûtî, Tedribü'r-râvi, I, 328-329). Ancak İzmirli bu görüşe atıfta bulunurken bid'at ehli olmalarına rağmen, sadâkatleri yönüyle tanınmaları ve hadis İlmi konusundaki bilgilerine güvenilmesi gerektiği şartını kaydermemektedir. Ayrıca birinci iktibasta iartışma mıntefekun aleyh-muhtelefün Fih meselesi ile ilgili olup. Sahihayn hadislerinin sıhhati tartışmaları ile doğrudan ilgisi bulunmamakladır, oysa İzmirli buradaki sözleri Sahihayn hadislerinin zayıflığı bağlamında delil göstermektedir. İkinci iktibas ise bağlam ile doğrudan ilgili bulunmakla birlikte, sayılan isimlerin İşaret edilen fırkalarla ilgisi kesin olmayıp, bu tür ithamlar bulunmakladır, şeklinde yer verilmiştir. Halbuki bu tür kimselerin rivayetinde de sözü edilen sadâkat ve ehliyet şanı mutlaka aranmıştır.
[497] Ebû Tâlib-i Mekkî hakkında bilgi için bkz. Şeyh Safvet. Tasavvufun zaferleri, s. 87-89; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 88-92.
[498] Nitekim Kûtü'l-kulûb'da "şeyhimiz Ebü'l-Hasan b. Sâlim'den şunu işittik" şeklinde ifadeler geçer (msl. bkz. Ebû Tâlib el-Mekkî, Muhammed b. Ali b. Atiyye (ö. 437/1845), Kûtü'l-kulûb Kalplerin Azığı (trc. Muharrem Tan), I-IV, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, II, 881.
[499] Benzer ifadelerle bkz. Zehebî,Mîzânü'l-i'tidâl, II, 263; İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, II. 238.
[500] Avânfü'l-ma'ârif hakkındaki görüşler için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 90-93; İzmirli, Musrasvife Sözleri, s. 92.
[501] Zehebî hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 148-151; İzmirli, Musrasvife Sözleri, s. 115-117.
[502] Sühreverdî, Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'arif Tercümesi, s. 261-262.
[503] Bu kavramlar ile ilgili tartışmalar hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 94-100; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 93-96.
[504] Bu eseri elde etme imkânımız olmadığından yerini tespit edemedik.
[505] Münâvî, Feyzü'l-kadir, VI, 215; Aclûnî, Kesfu'l-hafâ', II, 559.
[506] İbn Hacer, Muhammed b. Ali el-Hâtimî et-Tâfnin eserleri hakkında bilgi verirken kullandığı (Kavmin bilgisi ve Mağribli zâhidlerin haberleri konusunda bir eser te'lif etti) cümlesinde de bu ifade

geçmektedir (bkz. a.mlf., Lisânü'l-Mîzân, V, 314).
[507] Aynı ifade bazı terceme-i hallerde Ebû Nu'aym tarafından da kullanılmıştır bkz. Hilyetü'l-evliyâ", VIII, 67.
[508] İbn Teymiyye'de şöyle diyor: (Bir kısmı mütekaddimîn ve müteahhirînin zühdünden bahsetmiştir, Ebû Nu'aym'in Hilye'de, Ebu'l-Ferec'in Sıfatü's-safve'de yaptığı gibi. Bir kısmı sûfiyye isminin çıkmasından sonraki müteahhirîn zündünden bahsetmekle yetinmiştir. Ebû Abdirrahmân es-Sülemî'nin Tabakâtü's-sûfiyye'de, arkadaşı Ebü'l-Kâsım el-Kuşeyrî'nin er-Risâle'sinde yaptığı gibi) (mlf.). Buna benzer ifadeler Gâyetü'l-emânîfi'r-redd 'ale'n-Nebhânî'de de geçmektedir (bkz. a.g.e., II, 362 vd.)
[509] İbn Hacer el-Heytemî, et-Fetâvâ'l-hadîsiyye, s. 329-350: Sühreverdî, Tasavvufun Esasları 'Avârifü'l-ma'ârif Tercümesi, s. 86-87.
[510] Ebû Nu'aym, Hityetü'l-evliyâ', I, 3-4.
[511] İbn Hacer el-Heytemî, el-Fetâvâ'l-hadîsiyye, s. 334-335.
[512] Hâdimî, Ebû Sa'id Muhammed b. Mustafa b. Osman (ö. 1176/1762), Tarikatü'l-Muhammediyye Şerhi fi-Hâdimî (Receb Efendi Şerhi ile birlikte), Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye 1318, 1, 133.
[513] Bu ifadeyi Münâvî de kullanır: "(Terğîb ve terhîb konusunda haber uydurdu, câhil sûfîler onlara uyup, batıl inanışlarına göre hayra teşvik etmek düşüncesi ile bunu helâl saydılar) (Münâvî, Feyzü'l-kadir, VI, 215).
[514] Sûfiyye ve mutasavvife tabirlerine benzer bir ilişki de zâhid ile mütezahhid ifadeleri arasında vardır. Nitekim bu ifadeyi İbn Hacer de bu şekilde kullanır:
(Burada, zevce ve hizmetçileri çoğaltmanın mekruh olmadığına da delil vardır. İbnü'l-Cevzî, burada, çok mal edinmeyi kerih gören câhil mütezahhidlere de bir cevap vardır. Bu görüşü doğru olmayan bir söz olmakla eleştirmiştir) (İbn Hacer, Fethu'l-bâri, 11, 235).
[515] Birgivî'nin Tarikat-i Muhammediyye"sine yazdığı Tarikat-i Muhammediyye Şerhi Hâdimî'de (Şirket-i Sahâfiyye, Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye, 1318) böyle bir ifade tespit edemedik.
[516] Matbu' nüshada el-mutasavvifün düşmüştür. el-Mutasawife ile el-mutasavvifün arasında fark yoktur. Mütekellim ile mütekellimin gibi (mlf.).
[517] Nablusî, Tarikat-i Muhammediyye, I, 155, 162; II, 252. Benzer fikirler için bkz. Nevevî, Şerhu'n-Ncvevî 'alâ Sahihi Müslim, I, 70.
[518] Müellif burada kaydedilen ifadelerin görmezlikten gelindiğine işaret etmektedir. İlgili iktibaslar açıkça gerçek mutasavvife ile tasavvuf ehli geçinenler arasında fark olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. 1, 155).
[519] bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 24-25; İzmirli, Müstasvife Sözleri, s. 32-33.
[520] Zehebî de Sülemi'yi Hakâ'iku'r-refsîr'i dolayısıyla eleştirmiş ve ardından "(Aynı şekilde Sülemî de Hakâ'iku't-tefsîr adlı kitabını te'lif etmesi sebebiyle eleştirilmiştir. Keşke onu te'lif etmeseydi, Hallacı işaretlerden ve Bistâmî şathiyyelerden Allah'a sığınırız) ifadelerini kullanmıştır (a.mlf., Siyeru alâmi'n-nübelâ, XIII, 442); Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, III, 1046; İbnü's-Salâh, Fetâvâyı İbni's-Salâh, s. 197.
[521] Cürcânî, et-Ta'rifât, I, s. 87-88.
[522] el-A'râf: 7/53.
[523] Yûsuf: 12/100.
[524] (Te'vîlât-ı Mâturîdiyye Ebû Mansûr Mâturîdî'nin tefsir kitabıdır" ifadesini kastederek) Bu fıkra ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd edilmiştir (mlf.).
[525] bkz. Bu anlamı destekleyen ifadelerle İbn Manzûr, Lisânü'l-'Arab, XIII, 522.
[526] Râğıb el-İsfehânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (ö. 502/1108), el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân (Muhammed Seyyid Geyiânî), Da'rü'l-Marife, Beyrut ts., s. 380. Bütün bu görüşleri bir arada görmek için bkz. Kâtib Çelebi, Keşfu'z-zünûn, I, 334; Münâvi, Zeynüddîn Muhammed Abdurraûf el- (ö. 1031/1622), et-Tevfîk 'alâ mühimmâti't-ta'ârîf (nşr. Muhammed Rıdvan ed-Dâye), Dârü'1-Fikr, Dımaşk 1410, II, 157; Sıddîk Hasan Han, Ebcedü'l-'ulûm, I, 142.
[527] Tefsir bi'r-ra'y şöyle ta'rif olunuyor: "(Kur'ân üzerine sadece akılla yorum yapmak. Arab lisanını, dillerinin üslûbunu, sebe-i nüzulü, nâsih ve men-sûhu, selef ve halefin sözlerini dikkate almadan, tasarrufta bulunmak) (mlf.).
[528] Maturidi, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed es-Semerkandi (ö. 539/1144), Te'vilâtü Ehli's-sünne (nşr. İbrahim 'Avadayn ve es-Seyyid 'Avadayn), el-Meclisü's-A'lâ li'ş-Şu'ûni'1-İslâmiyye, Kahire 1391/1971, s. 23-25. Tefsir ile te'vîl arasındaki fark ve ulemânın hu konudaki görüşleri için ayrıca bkz. Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdır ez- (ö. 794/13921, el-Burhânfi 'ulûmi'l-Kur'ûn (ngr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim), Dârü'l-Ma'rife. Beyrut 1391. II, 149-150.
[529] (İstediğine kızlar verir, güzel kızlar, istediğine de erkekler verir. ilimler veya onları erkek ve kızlar olarak ilimle ve güzelliklerle evlendirir, dilediğini de ilim ve güzellikten inalınım bırakır) (mlf.). eş-Şûrâ: 42/49.
[530] Nefsühû: (İnek: bütün insanlar, Allah sana onu boğazlamanı emretti) (mlf.) el-Bakara 2/67.
[531] İbn Atâullâh el-İskenderî. Ebû'1-Fazl Tâcüddîn Ahmed (o. 709/1309), Letâife'l-minen (nşr. eş-Şeyh Mâlid Ahdürrahnıânel-'Akk). Dârü'l-Beşâir, Dımaşk 1412/1992, S. 1 73.
[532] İbnü's-Salâh, Fetâvâyı İbni's-Salâh, 1, 196-197.
[533] Ayrıca İbnü's-Salâh'ın Fetâvâ'sından naklen Siddîk Hasan Han, Ebccdü'l-'ulûm, I, 183; Kâcib Çelebi, Kesfti'z-zünûn, I. 432. 673; Muhammed el-Beşîr Zâfir el-Ezheri, Tahziru'l-müslimîn, s. 48-49.
[534] Hakâ'iku't-tefsîr hakkındaki açıklamalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 19-21; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 25, 32.
[535] (İhtimâl ki Sülemî gibi ba'zı zevatın mezhebi budur" ifadesini kastederek) Bu fıkra da ba'zı rufekâ-i kiram tarafından İlâve olunmuştur (mlf.).
[536] Bu ifadelerin yerini Kûtü'l-kıtlûb'ıan tespit edemedik. Bu konuya dair bilgi için bkz. Münâvî, Feyzü'l-kadir, 1, 116.
[537] Nablusî, Tankatü'l-Muhammediyye, I, 155 vd., 162.
[538] "İslâm Mütefekkirleri: Ebû Hâmid Muhammed Gazzâlî," yedinci tefrika, Sene 5, 30 Receb 1338, s. 1821-1832.
[539] Kıssacılar hakkındaki tartışmalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s.139-320; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 96-98.
[540] Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtü'l-kulûb Kalplerin Azığı, II, 90.
[541] tbn Cehdam hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 120-125; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s, 98-100.
[542] Zehebî, Affzânü'l-i'tidâl.V, 172; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV, 238.
[543] Mananın değiştirildiği ithamına sebep olan ifadelerin tamamına bakıldığında birbirini nakzeden aynı oranda değerlendirmelere yer verildiği görülür (bkz. İbn Hacer. Lisânü'l-Mizân, II, 238).
[544] İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV, 238.
[545] Sözü edilen İbareden öncelikle anlaşılan (denildi)nin kailini değil, (başkası dedi ki)nin kailini açıkladığı anlaşılıyor (bkz. İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, IV, 238).
[546] İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV, 238.
[547] (Bu hâl tedlîs ve tağlîuan başka bir şeye hamlolunur mu? Buna zühul de denemez" ifadesini kastederek) Bu fıkra da ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.).
[548] Keşf-i rical hakkındaki açıklamalar için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s.125-127; İzmirli, Mustasvife Sözleri, s. 100-101.
[549] İzmirli bu ifadelerle sözü edilen eserdeki (Halîl Aleyhisselâm'ın yıldızları, ayı ve güneşi görmesinden ve bu benim rabbimdir demesinden maksat zahiri İtibariyle değildir. Aksine bunlar nûrânî milikî cevherlerdir. Onların nûrânîliği de hissî değil aklîdir ve bu kemâl açısından bir derecedir) ifadelerini kast etmiş olmalıdır (Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed (ö. 505/ 1111). Faysatü't-remka (nşr. Riyâz Mustafa Abdullah), Dımaşk-Beyrut 1407/ 1986, s. 75-76.
[550] Ömer Nesefî, İslâm İnananın Temelleri Akâid, s. 54.
[551] (Mebâhis-i 'ilmîyyede maksad-ı aslî 'umûma ilim ifâde etmek olmakla ..." ifadeleri ile başlayan cümleleri kastederek) Bu uzun cümle de ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.).
[552] Nablusî, Tarikat-i Muhammediyye, I, 165. İlhanı'ın hüccet olup olmadığı konusunda benzer görüşler için bkz. İbn Hazin, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed ez-Zâhirî (ö. 456/1064), el-İhkâmfî usûli'l-ahkâm (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Matba'atü'l-Âsime, I-II, Kahire 1970,1, 20, 76; İbn Hacer, Fethu'l-bûri, 1; 255; XH, 388.
[553] Bu konuda bilgi için bkz. Hakîm et-Tirmizî, Nevâdirü'l-usût, III, 139; İbn Receb, Câmiu'l-'ulûm ve'l-hikem, I, 439. Câhiz'in er-Redd 'ale'l-ashâbi'l-ilhâm adlı bir eseri vardır (Zehebî, Siyeru a:lâmi'n-nübelâ', XII, 530).
[554] (Görülüyor ki 'İlim dâiresinde hareket edildikçe keşfe, ilhama gitmek doğru olmayacaktır. Bundan dolayı... İfadeleri ile başlayan uzunca kısmı kastedilerek) Bu uzun fıkra da ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.).
[555] ("Bir kere aklen vazıhtır ki bu akvâlden maksad tasavvuf ve ahlâk kitaplarının teferrüd eyledikleri ehâdîs, ..." ifadeleri ile başlayan ve üç paragraf devam eden uzunca ilâveleri kastederek) Bu üç fıkra ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.).
[556] Bu eser Siyer-i Celile-i Nebeviyye adıyla yayımlanmıştır (Tevsîl-i Tıbâat Matbaası. Dârü'1-Hilâfe 1332, 154 sh.).
[557] Bu ifadelerin devamında ise İzmirli "çoğu belki hepsi mutasavvife sözleridir" ifadesini kullanır (a.g.e., s. 97). İzmirli'nin bu tür küllî yaklaşımları dolayısıyla Ali Yardım "Bu ifadeler, sınırı çizilmemiş, misâli gösterilmemiş, şumûlü belirtilmemiş, istisna tanımayan umûmî bir hüküm hüviyetini taşımaktadır" değerlendirmesinde bulunur. İzmirli'ye verdiği cevaplarında Şeyh Safvet de aynı hususlara işaret etmektedir (Ali Yardım, Himmet Konur'un "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufi Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri" adlı tebliğinin müzakeresi, İzmirli İsmail Hakkı.- Sempozyum Bildirileri, s. 172).
[558] Sözü edilen sayfa ve devamındaki hadislerin sayısı kıtk aitı değil otuz altı olup şunlardır; (Rahmân'ın cezbelerinden bir cezbe iki âlemin ameline denktir, Nefsini bilen rabbini bilir, Mahlûkâtın dilleri, hakkın kalemleridir, Dünya savgisi bütün günahların başıdır. İçtimâ mukaddterdir, iyilerin hasenatı mukarrabînin günahlarıdır, Mü'minin artığı şifadır, Selâmet uzlettedir, Zuhur zuhuru keser, Sâlihlerin anıldığı yere rahmet iner, Şarkı zinanın rukyesidir, Kalp rabbin evidir, Sakalı uzun olan herkesin aklı kısadır. Seni Allah azze ve celle'den alıkoyan ma! veya çokcuk türünden herşey sana uğursuzluk getirir, Çalışan bulur, Takdir edilen gerçekleşir, İnsanlar gaflettedir, öldüklerinde uyanırlar, Ben, benim uğruma kalbi kırılanların yanındayım, Bir işte kararsız kaldığınızda kabir ehlinden yardım isteyin, Tecellî tekerrür etmez, Vatan sevgisi imandandır. Kedi sevgisi İmandandır, Dünya âhiretin tarlasıdır, Dünya bir tarladır, oradan geçiniz orada ömür tüketmeyiniz. Dünya bir lâşe onu isteyenler köpeklerdir, Kavmindeki bir şeyh ümmeti içerisindeki bir peygamber gibidir, Cimrinin yemeği dua cömerdin yemeği devadır, Fakirlik övünç kaynağımdır, onunla iftihar ederim. Güç yetirilemeycek şeyden kaçmak peygamberlerin sünnetindendir, Âdem su ve balçık arasında iken ben nebî İdim, Beni ne yerim ne göğüm İhata etmedi ancak mü'min kulumun kalbi ihata etti, Ben hiç kimse tarafından bilinmeyen bir hazine idim mahlûkâtı yarattım, onlara kendimi bildirdim ve beni tanıdılar, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım, Benim Allah ile bir vaktim vardır ki o anda ne mukarrab bir melek ne de mürsei bir peygamber beni ihata edemez, Hevâ yılanı ciğerimi soktu. Ölmeden önce ölünüz.
[559] ("Bir iki satırlık notu istihraçtaki maharet şâyân-ı dikkattir. Bir kere tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mezkûr oian akvâl ehâdîs-i Nebî değildir demekle ..." ifadeleri ile başlayan kısım kastedilerek)

Burası da bazı rufekâ-i kiram tarafından tevsi' olunmuştur (mlf.).
[560] ("Bi'1-farz bu bir şey-i mefhûm olsa bile yine mu'ceber olamaz, çünkü ..." ifadeleri ile başlayan cümle kastedilerek) Bu cümle de bazı rufekâ-i kiram tarafından ilâve olunmuştur (mlf.),
[561] ("İleride vukû'u melhuz olan sû-i tefehhüm ve sair def'alara bedel..." ifadeleri ile başlayan kısmı kastederek) Bu fikra ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.).
[562] ("Tetkik(-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye) Hey'et-i 'Aliyyesi relhîsde "ehâdîsin mücerred tasavvuf kitaplarında zikrolunması ile ehâdis-i Nebi olduğuna hükmolunmaz" sözümüze karşı şöyle bir cevâb veriyor: Pek doğru bir sözdür fakat ..." ifadeleri ile başlayan cümlelerden itibarenki vurgulanmış kısmı kastederek) Bu bahis de ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tevsi' olunmuştur (mlf.).
[563] Vurgular İzmirli'ye ait olup muhtemelen Dârü'1-Hikme azalarınca ilâve edilmiştir.
[564] Münâvi, Fevzü'l-kadir. V, 56; a.mlf., et-Te'ârif, I. 571; Ali el-Kâri. el-Masnû' fi marifeti"l-hadisi'l-mevdu. s. 199; Kârib Çelebi, Keşfu'z-Zünün, II, 1043.
[565] (Nuhbetü'l-fiker. Zaferü'l-emânî ve Tedrîbü'r-râvi'de geçtiği üzere .yaratılışın başlangıcı, peygamberlere (Aleyhimü's-selâm) dair haberler gibi. geçmişte cereyân eden olaylara dair haberler).
[566] Aslında şöyle idi: Bunun sebebi emr-i siyâsiyyeden neş'et etmemiş ise şu olsa gerektir; Matbul Nuhbe'de (ve fitneler) lafzı ma'rife içine alınmamış, şerh gibi yazılmış olmakla ilk nazarda metin olduğu anlaşılmıyor. Tetkik ve tahlile tenezzül etmeyen Tetkîk(-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye) Hey'et-i 'Aliyyesi şerhi mukayese etmediği gibi, Tedrîbü'r-râvi, Zaferü'l-emâni gibi ba'zı usûl-i hadîs kitaplarını da ihmâl eylediğinden yazmamış, umûr-u âtiyeyi melâhim âtiye görmüştür. Bu fikra da rufekâ-i kiram tarafından tayyolunmuşmr(mlf.).
[567] Ali el-Kârî, el-Masnû fî marifeti'l-hadisi'l-mevdû', s. 377.
[568] Dâvud-u Karsî, Şerhu Usûli'l-hadîs, s. 10.
[569] (Perde kaldırılsa idi İmanımın kesinliği artmazdı) diyen Hazret-i 'Aliyy-i Murtazâ onu da keşfen söyleyemez mi?" İfadelerini kastederek) Bu fikra da ba'zı rufekâ-i kiram tarafından tezyîd olunmuştur (mlf.)
[570] Mîzânü'l-Vüdâl'ın matbu' nüshasında (sikatün/güvenîlirdir) lafzının biri düşmüştür (mlf.). Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, I, 114; İbn Hacer, Lİsânü'l-Mtzân, 1. 8.
[571] Zehebi, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XII, 111-112.
[572] Ahmed b. Hanbel'in hicvi olacak sözü edilen "(İmam Ahmed'in Hâris'in dorumunu övdüğü bir yönden de ondan kaçındığı haberi nakledilmiştir) bir başka yerde ise "(bir sene boyunca onu terk etti) şeklindeki ifadelerdir (Zehebî, Siyeru a'lâmün-nübelâ", XII, 111-112).
[573] İbn Hacer el-Heytemî, el-Fetâvâ'l-hadisiyye, s. 318.
[574] Zehebi, Mîzânü'l-iTidâl, II, 165.
[575] Zehebi,Mîzânü'l-i'tidâl,V, 133;Zerkeşi, et-Tezkire, S, 141; İbnTolun, eş-Şezera, I, 568; Elbânî, Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife, II, 856.
[576] Zehebî, Mîzânü'l-i'tidât.V, 133.
[577] (Müfridler kimdir, dedi ki, Allah'ı çok zikredenler, sonra şöyle dedi: Allah'ım muhallikları bağışla) şeklinde devam eden rivayet için bkz. Ahmed, Müsned, II, 411; Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et- (ö.), el-Mu'cemü'l-evsar (nşr. Târik b. Ivadullâh b. Muhammed-Abülmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî), I-X, Dârü'l-Harameyn, Kahire 1415. , III, 155; Deylemî, el-Firdevs, II, 309.
[578] Kendisinden Ahmed, İbn Mâce, Dârekumî, İbn Ebû Şeybe, Hâkim hadis rivayet etmiştir.
[579] Ömer b. Râşid hakkındaki bütün değerlendirmeler için bkz. Zehebî, Mîzanü'l-i'tidâl, V, 232-233.
[580] İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn, II, 142; Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, II, 28; Münâvî, Feyzü'l-kadir, I, 532.
[581] İbn Ebû HâtİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 357; Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, V, 126; a.mlf., Siyerü a'lâmi'n-nübelâ", VI, 187; İbnü'l-Cevzî, ed-Du'afâ' ve'1-metrûkîn, II, 187.
[582] Sahîhayn'daki tenkid edilen hadisler hakkında bilgi içi bkz. İbn Hacer, Hedyü's-Sârf, S. 364-488.
[583] Matar el-Varrâk hakkında Ahmed b. Hanbel'in Atâ'dan yaptığı rivayetlerde zayıflık olduğunu söylediği, Yahya b. Ma'în'in de bir başka görüşünde onun hakkında bir ta'dil lafzı olan (güvenilirdir) ifadesini kullandığı kaydedilir. Bütün değerlendirmeler için bkz. Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', V, 451-452.
[584] Matarü'l-Varrâk Müslimin el-Cami'u's-sahîh'inde üç yerde geçmektedir (I, 38, III, 1176, 1271).
[585] Menâzilü's-sâ'irîn hakkında bilgi için bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 146-148.
[586] ("Me'amâfîh ma'hûd kâ'ide kendilerince ekseri olmak üzere tefsir olunur. Yeniden bir iki tasavvuf kitabı da" ifadeleri ile başlayan cümleyi kastederek) Burası da bazı rufekây-ı kiram tarafından tezyîd edilmiştir (mlf.).
[587] Ahmed b. İbrahim b. îsâ. Şerhu Kaside-i İbn Kayyim (nşr. Züheyr eş-Şâvîş). el-Mektebü'l-İslâmiyye, Beyrut 1406/1986, II, 252.
[588] İbn Kayyim Hızır'ın yaşadığına dair hadislerin tamamının uydurma olduğunu. Hızır'ın yaşadığına dair sahih hiçbir haberin olmadığını kaydeder (Nakdü'l-menkül, 1, 62).
[589] İbn Hacer el-Heytemî, el-Fetâvâ'l-hadisiyye, s. 323.
[590] HerevÎ hakkında bkz. İzmirli, Musrasvife Sözleri, s. 108-111.
[591] ("Artık Tetkîk(-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyye) Hey'et-i 'Aliyyesi da'vâlarından yüzde kaç tenzil edeceğini düşünsün. Biz ..." şeklinde devam eden İfadeleri kastederek) Burası ba'zı rufekâ-i kiram tarafından 'ilâve olunmuştur (mlf.).
[592] İzmirli İsmail Hakkı, Mihrâb (nşr. Agah Mazlum, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul 1339'dan itibaren), sayı 23. 1 Teşrîn-i sâni 1340, s. 817-824 (Bu kısım, daha sonra neşredilen Mustasvife Sözleri mi. Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri'nde 9-16. sayfalar arasında yayımlanmıştır).
[593] Cem'iyyet-i Sûfiyye, II. Meşrûtiyefin Hanından sonra bazı tarikat mensuplarınca İstanbul'da kurulan ve daha çok devletin resmî görüşleri çerçevesinde faaliyet gösteren bir cemiyettir. 1327/191 'de kurulan cemiyetin ilk reisi Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi'dir. İkinci reisi ise Esad Erbilî Efendi'dir. Cemiyetin yayın organı tasavvuf Mart 132 7/Mart 1911 'de yayımlanmaya başlanmış ve mecmuanın yöneticisi Şeyh Safvet (Yetkin) daha sonra cemiyetin ikinci reisi olmuştur. Şeyh Saf-vet'in ikinci reisliğini yaptığı bu cemiyette İzmirli İsmail Hakkı da üye olarak yer almıştır.
[594] Bu heyetin tam adı, Tetkîk-i Mesâhif-i Şerife ve Mü'ellefât-ı Şer'iyye'dir.
[595] Kelime olarak şeyhlik, üstatlık makamı anlamına gelen Makâm-ı Meşihat özellikle XIX. yüzyıldan itibaren şeyhülislâmların resmî işleri yürütmek üzere ikâmet ettiği yere verilen isimdir. Meşihat Dâiresi. Bâb-ı Fetva. Bâb-ı Meşihat, Meşîhat-ı İslâmiyye ifadeleri de aynı anlamda kullanılır. İfade aynı zamanda Şeyhülislâmlık olarak Osmanlı dönemi boyunca faaliyet gösteren ve umumiyetle dinî içtimai konularda fetva verme işini deruhte eden bir resmî kurumun adıdır. Mecelle Komisyonu'nun çalışmaları ile birlikte, önceleri sadece Hanefî Mezhebi esaslarına göre yürütülen fetva verme işi, diğer mezheb görüşlerini ve ferdî görüşleri de içine alacak şekilde genişlemiştir. Ayrıca çıkarılan Fetva Odası Nizamnamesi iie çalışma alanı genişleyen Makâm-ı Meşihat yenileşme hareketlerine katkı sağlamaya müsait hale gelmiştir. Faaliyetleri, çıkarılan ilk süreli resmî yayın organı Ceride-i 'İlmiyye ile daha geniş kitleler taralından takip edilmiştir. Meşihat Makamı 4 Ekim 1922'de hükümet istifa edince Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne, Cumhuriyet'in ilânından sonra da Diyanet İşleri Başkanlığı'na intikâl etmiştir (Ayrıca bkz. Kara, Mustafa, Tanzimattan Cumhûriyet'e Tasavvuf ve Tarikatlar", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, IV, 985).
[596] Hızûr-u Meşihat'te iken o ma'rûzâtı kendim okudum (mlf.).
[597] (Münazara sırasında sefihlerin sözlerini kullanmaz çünkü bu câhillerin özelliklerinden ve vazifeler/indendir, zira onlar bu tavırları ile cahilliklerine işaret etmiş olurlar) (mlf.)
[598] İzmirli'nin bu şekilde gösterdiği zâtın ismine dair herhangi bir kayır tespit edemedik. Ancak her ikisinin de yakın çevrelerinden ismi N... harfi ile başlayan, Cem'lvyet-i Sûfiyye kâtib-i umûmîsi Nurullâh Bey ve Ceride-i 'İlmiyye'de yazıları bulunan Seyyid Nesîb'i tespit edebildik.
[599] Numara 36, tarih 23 Cemâziyelûlâ 338 ve 14 Şubat 336 (mlf.).
[600] Tırnak içindekiler Şeyh Safvet Efendi'nin sözleridir (mlf.).
[601] Böyle bir rivayeti ne hadis kitaplarında ne de mevzû'ât edebiyatında bulamadık.
[602] İzmirli'nin Şâzeliyye tarikatı şeyhi Hüseyin b. Muharamed el-Hasan el-Bağdâdî'den 15 Şa'bân 1321 (5 Kasım 1903) tarihinde aldığı bu hilâfetnâme Süleymâ-niye Kütüphanesi'nde (İzmirli Böl. db. 4213) İzmirli İsmail Hakkı'nın Şâzeli İcazetnamesi adıyla kayıtlı bulunmaktadır. İzmirli'nin şeyhinin hocası ise Ali Nûreddin el-Yeşritî et-Tûnusî el-Hasenî olarak geçmektedir. İcazetnamenin başında kendisinden el-İzmirî İsmail Hakkı b. Hasan b. Hüseyn şeklinde söz edilmektedir. Dış kapağında ise İsmail Hakkı el-İzmirî eş-Şâzelî kaydı bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında, kendisinden düzenli tasavvuf dersleri almasından hareketle, İzmirİi'nin icazet aldığı şeyhinin Âsim Efendi olabileceği doğrultusundaki kuvvetli tahmin (Konur, Himmet, "İsmail Hakkı İzmirli'nin Tasavvufî Yönü ve Hakkın Zaferleri Adlı Eseri," İzmirli İsmail Hakki: Sempozyum Bildirileri, s. 159) doğru değildir. İzmirİi'nin Şeyhi Hüseyin b. Muhammed el-Hasan el-Bağdâdî'nin adı aynı zamanda onun tefsir okuduğu hocaları arasında da geçmektedir (Hizmetli, Sabrı, İsmail Hakkı İzmirli, s. 6).
[603] İzmirli İsmail Hakkı, Mihrâb, sayı 24, 1 Kânûn-u evvel 1340, s. 873-880 (Bu kısım, daha sonra neşredilen Mustasvife Sözleri mi, Tasavvufun Zaferleri mi: Hakkın Zaferleri'mn ilk forması olup, 9-16. sayfalar arasında yayımlanmıştır).
[604] Nâzik Fârisîdir. Nezâketin her nice ma'nâsı yoktur acaba kussâsîne bir nazire mi yapılıyor. Ne acîbtir ki her ne ile İtham etmiş olsanız bir nazîrini yapıyorsunuz. Hele bend-î mahsûsu gelsin bakalım (mlf.).
[605] Gerek hatimede gerek mukaddimede cümle-i ma'hûde ünvânı ile yazdığınız mütâla'aların cevâbını hâtır-ı 'âlîniz için burada yazıyorum (mlf.).
[606] Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında ehâdis-i Nebî olarak gösterilen akvâl, muhaddisîn 'indinde hadîs-i Nebî değildir; belki pek çoğu kibar, mutasavvife sözleridir (mlf.).
[607] Siyer-i Celile-i Nebeviyye Mukaddimesi (mlf.).
[608] Dârü'l-Hikme nâmına yazdığım cevap (mlf.).
[609] Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (ö. 923/1517), İrşâdü's-sâri Şerhu Sahihi'l-Buhâri, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-'Arabi, Beyrut ts., 1, 55.
[610] Beşinci bende de müracaat oluna (mlf.).
[611] Bu rivayetler arasında geçen "(Mahlûkâtın dilleri ... senesidir) ifadesi ile (Mahlûkâtın dilleri hakkın kalemleridir) şeklindeki sözü kastetmiş olmalı.
[612] Kastallânî, İrşâdü's-sâri, şerhi Sahîhi'l-Buhâri, I, 55.
[613] Bu eserlerden usûl-i fikha dair et-Tahrir Kemâleddin İbn Hümâm'a (ö. 861/1457), Mir'âtü'l-usûl fi şerhi Mirkâtü'l-vusûlf î 'ilmi'l-usûl Molla Hüsrev'e (ö. 885/1481), Arap diline dair İzhar Şerhi Adalı da Kuşadalı Mustafa b. Hamza'ya (ö. 1085/ 1674) aittir.
[614] el-Enbiyâ: 21/26.
[615] el-A'lâ: 87/16.
[616] en-Neml: 27/55.

[617] Urfa Meb'ûsu Şeyh Safvet, Mihrâb, sayı 26, 1 Şubat 1341, s. 71-76 .
[618] Yazının başlığı metinde bu şekilde kaydedilmiştir.
[619] Mihrâb mecmuası, 15 Teşrinisani 1339 tarihinde yayın hayalına başlayan, me'sul müdürünün Agah Mazlum olduğu ve on beş günde bir yayımlanan bir dergidir. İzmirli ile Şeyh Safvet'in tartışmaları yanında, Baltacızâde Tâhir, Mustafa Şekîb Tunç, Hilmi Ziya Ülken gibi kimselerin tasavvufi muhtevalı yazılarını içermektedir (bkz. Kara, Mustafa, Din Hayat ve Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, s. 282-283).
[620] Yazar burada İzmirli'nin kitabını neşretmeden önce kendisine gönderdiği metinlere atıfta bulunmaktadır. Muhtemelen Şeyh Safvet'in eleştirilen dolayısıyla, İzmirli buradaki argümanlara kitabında yer vermemiştir.
[621] İzmirli İsmail Hakkı, Mihrâb, sayı 27, 1 Mart 1341, s. 127-130.
[622] (Tasavvufun Zaferleri, s, 99-100).
[623] Ali b, Osman el-Cüllâbî d-Hucvîrî (ö. 465/1072), The Kashf al-Mahjûb (İngilizce'ye çev. Reynold A. Nicholson). Dârü't-ishaat, Karachi 1990, s. 35.
[624] Tasavvufun Zaferleri, s. 100.
[625] Tasavvufun Zaferleri, s. 96.
[626] Tasavvufun Zaferleri, s. 87.
[627] Sâlimiyye hakkında bilgi için bkz. İsferâyînî, Ebû'l-Muzaffer şahfur b. Tâhir b. Muhammed el- (ö. 471/1078), er-Tabsir fid-dîn ve temyîzü'l-firkati'n-nâciye 'an firkati'n-hâtikîn (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1983. s. 133; İbn Teymiyye, Minhâcü's-sünne (nşr. Muhammed Reşâd Salim), Müessesetü Kurtuba, 1. baskı, baskı yeri yok 1406, II. 499; İbn 'Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullâh (ö. 571/1176), Tebyînü kezibi'l-müfteri, Dârü'l-Kütübi'İ-'Arabî, 3. baskı. Beyrut 1404, s. 362..
[628] Zehebî. Ebû Tâlib'in intisâb ettiği kişinin oğul İbn Salim olduğunu kaydetmektedir bkz. Siyeru a'lâmi'n-nübelâ", XVI, 272.
[629] Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ', XVI, 272.
[630] Tasavvufun Zaferleri, s. 70, 153.
[631] İbn Kayyım, Ebû Abdullah Muhammed el-Cevziyye (ö. 751/1350), Medâricü'ssâli-kin (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakî), I-11I, Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî, Beyrutl 393/ 1973, III, 445-447.
[632] Tasavvufun Zaferleri, s. 153.
[633] Tasavvufun zaferleri, s. 153.
[634] Irâkî hakkında bkz. Şeyh Safvet, Tasavvufun Zaferleri, s. 46-47.
[635] Tasavvufun Zaferleri, s. 24.
[636] Tasavvufun Zaferleri, s.136.
[637] Tasavvufun Zaferleri, s. 40.
[638] Mustafa el-A'zamî, "Buhârî, Muhammed b. İsmail," DİA, VI, 370-371.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36 AKDİYE (YABGILAMA) KİTABI
1. Doğru Hükmetmeye Teşvik
2. Şahidlik
3.Hadd Cezası Gören Kişinin Şahitliği
4. Şahidle Beraber Yemin Edilmesi
5. Borçlu Ve Alacaklı Olarak Ölen Ve Tek Şahidi Olan Kişi
6. Davada Hüküm Verme Usûlü
7. Çocukların Şahidliğinin Hükmü
8. Peygamber Efendimizin (S.A.V.) Minberi Yanında Yalan Yere Yemin
9. Peygamber Efendimizin Minberi Yanında Yemin
10. Rehine El Konulamaması
11. Meyve Ve Hayvanın Rehin Verilmesi
12. Hayvanın Rehin Bırakılması
13. İki Kişi Arasında Olan Rehin
14. Rehin İle İlgili Diğer Hükümler
15. Hayvan Kiralama Ve Sözleşmeye Uymama
16. Kadının Tecavüze Uğraması
17. Hayvan Ve Yiyecek Gibi Şeyleri Zayi Etmek
18. İslamdan Dönen Kişi (Mürted)
19. Karısının Yanında Yabancı Bir Adam Yakalayan Kişi
20. Sokağa Atılan Ve Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk
21. Babası Üzerine Kaydedilen Çocuk
22. Nesebi İddia Edilen Çocuğun Mirası
23. Ümmü Veled Olan Kadınlar
24. Boş Araziyi İmar Ve Islah Etmek
25. Sular
26. İnsanlara Faydalı Olmak Ve Zarar Vermekten Sakınmak
27. Malların Taksim Edilmesi
28. Hayvanların Başkalarının Malına Zarar Vermesi
29. Hayvanlara Zarar Verenler
30. İşçilere (Sanatkârlara) Verilen Şeyler
31. Borcu Havale Etme Ve Yüklenme
32. Özürlü Bir Kumaşı Almak
33. Kişinin Çocuklarından Birine Fazla Bir Şey Bağışlaması
34. Caiz Olmayan Bağış
35. Hibe
36. Sadakadan Dönüş
37. Umra
38. Buluntu Mal
39. Bulduğu Yitiği Harcayan Köle İle İlgili
40. Yitik Hayvanlar
41. Ölmüş Kimse Adına Sadaka Verilmesi

36 AKDİYE (YABGILAMA) KİTABI[1]

1. Doğru Hükmetmeye Teşvik

1. Peygamber efendimizin hanımı Ümmü Seleme (r.a.) den: Resûlullah (s,av.) şöyle buyurdu: «Ben beşerim (yanılabilirim)[2]. Huzurumda muhakeme olursunuz da olur ki bir kısmınız diğerlerinden daha iyi delilini dile getirir. Ben de ondan duyduğuma göre, lehinde hükmederim.[3] Dolayısıyla kardeşinin hakkından herhangi bir şeyi lehine hükmettiğim kimse, onu kardeşinden katiyyen almasın. Zira ben ona (cehennem) ateşinden bir parça kesmişimdir»[4]

2. Said b. Müseyyeb (r.a.)'den: Bir müslümanla bir yahudi Hz. Ömer b. el-Hattab (r.a.)'m huzurunda muhakeme oldular. Hz. Ömer (r.a.)'da Yahudinin haklı olduğunu görerek lehinde hüküm verdi. Bunun üzerine Yahudi Hz. Ömer'e:
«— Vallahi, doğru hükmettin» dedi. Hz. Ömer de ona kırbaçla vurdu.[5] Sonra:
«— Nereden bildin?» diye sordu. Yahudi ona şöyle cevap verdi:
«— Biz biliyoruz ki doğru hüküm vermesiyle tanıdığımız her hakimin sağında bir, solunda bir melek vardır. Bu melekler, o hâkim gerçekle beraber oldukça onu doğrultur ve gerçeğe ulaştı» rırlar. Hakim gerçekten aynhrsa melekler (göğe) yükselir ve o hakimi terkederler.»

2. Şahidlik

3. Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Size en hayırlı şahidi bildireyim mi? O, şahidliği kendinden daha istenmeden şahidlik yapan, yahud kendisine sorulmadan şahid olduğunu bildiren kişidir.»[6]
4. Rebia b. Ebi Abdurrahman dedi ki: Ömer b. el-Hattab (r.a.)'a Iraklı bir adam gelerek:
«— Sana başı ve sonu olmayan bir iş için geldim.» deyince, Hz. Ömer:
«— O nedir?» dedi. Adam:
«— Ülkemizde baş gösteren yalan yere şahidlik,» cevabını
verdi. Hz. Ömer de:
«— Gerçekten öyle mi oldu?» dedi. Adam: «— Evet» deyince, Hz. Ömer:
«—Vallahi, islâm'da hiç bir kimse fasıklann şehadetiyle hapsedilmez» dedi.
Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Hattab (r.a.): «Düşmanın ve töhmet edilenin şahitliği caiz değildir.»[7] dedi.

3.Hadd Cezası Gören Kişinin Şahitliği

Süleyman b. Yesar ve diğerlerine: «Hadd tatbik edilen bir kişinin şahitliği caiz midir?» diye soruldu. Onlar da: «Tevbe etmişse, evet.» dediler.

îmam Malik der ki: îbn Şihab'a da bu mesele soruldu: O da Süleyman b. Yesar'ın dediği gibi cevap verdi.
îmam Malik der ki: Hüküm bizce de böyledir. Bu hükünı,Yüce Allah'ın şu buyruğundan dolayı verilmiştir: «Namuslu kadınlara töhmet eden sonra da dört şahit getirmeyenlere seksen değnek vurun, bir daha şahadetlerini kabul etmeyin. Onlar asî kimselerdir. Ancak yaptıklarından tevbe eden ve hallerini düzelten kişileri Allah af eder. Günahlarını bağışlar.»[8]
îmam Malik der ki: Bizce ittifakla kabul edilen hüküm, had vurulan, sonra tevbe edip kendini İslah eden kişinin şahitliğinin caiz olmasıdır. Bu konuda işittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.[9]

4. Şahidle Beraber Yemin Edilmesi

5. Cafer'in babası Muhammed (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şahitle birlikte yemin edilmesine hükmetti.10

6. Ebuz-Zinad'dan: Ömer b. Abdülaziz, Küfe valisi Zeyd b. el-Hattab'ın torunu Abdülhamid b. Abdurrahman'a şöyle yazdı: «Bir şahidle birlikte yeminle hükmet.»[10]

7. Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdurrahman'm oğlu Ebu Seleme ile Süleyman b. Yesar'a:
«— Bir şahid ve yeminle hükmedilir mi?» diye soruldu. Onlar
«— Evet» dediler.
imam Malik der ki: Amel (uygulama) bir şahitle birlikte yemin edilmesine hüküm vermek şeklinde olmuştur. Hak sahibi şahidiyle birlikte yemin eder ve hakkını almaya hak kazanır. Yemin etmekten kaçınırsa, karşı tarafa yemin ettirilir. Eğer yemin ederse, haklı olduğunu iddia eden kişi, bu hakkı kaybeder. Eğer karşı taraf da yemin etmekten kaçınırsa hak onun aleyhine davacının lehine olur.[11]
imam Malik der ki: Bu, malla ilgili hükümlere mahsustur. Hadlerde, nikâhta, boşamada, âzât olmakta, hırsızlıkta ve iftirada, tek şahid ve yeminle hükmedilemez. Bir kişi «azat olmak da mal sayılır» dese, hata yapmış olur Hüküm, onun dediği gibi değildir. Şayet hüküm onun dediği gibi olsa köle, efendisinin kendisini azat ettiğine şahid getirir ve yemin eder. Köle, herhangi bir malın kendisine ait olduğuna bir şahid getirir ve şahidiyle birlikte hür gibi yemin eder ve o malın sahibi olur.
îmam Malik der ki: Bizdeki sünnete (uygulamaya) göre, köle azad olduğuna dair şahid getirirse, köleyi azat etmediğine dair efendisine yemin teklif edilir. Ederse kölenin iddiası geçersiz olur.
îmam Malik der ki: Bizde talak konusunda da hüküm böyledir. Kadın, kocasının kendisini boşadığına bir şahid getirirse, kocası, boşamadığına yemin ettirilir. Yemin ederse karısını boşamış sayılmaz.
îmam Malik der ki: Kadının bir şahit getirerek kocasının boşadığını, kölenin yine bir şahidle efendisinin azat ettiğini iddia etmeleri halinde takip edilecek yol birdir. Bu da, kocanın, boşamadığına, efendinin, azat etmediğine yemin etmeleridir. Azat etmek, had[12] sayıldığından burada kadınların şahitliği kabul edilmez. Çünkü köle hür olunca, hür insan muamelesi görür. Leh ve aleyhinde (eksiksiz) had tatbik edilir. Evli iken zina etse recmedilir. Bir köleyi Öldürse, karşılığında o da öldürülür. Mirasda da, hak sahibi olur. Bir kişi delil getirerek: «Bir efendi kölesini azat etse, bir kişi de gelip efendiden alacağını istese, bu kişinin efendiden alacağının olduğuna bir erkek, iki kadın şahidlik etse, bu şahid-lik, efendide alacağın olduğunu isbat eder, hattâ efendinin köleden başka malı yoksa borcu sabit olduğu için köleyi azat etmesi reddedilir.» dese ve bu sözüyle kadınların köle azat etmek konusunda şahidlik yapmalarını kabul ettirmeyi isterse, kabul ettiremez. Bunun benzeri şudur: Efendi, kölesini azat eder, sonra efendiden hakkını isteyen biri şahid getirir. Şahidin şehadetiyle birlikte yemin de eder. Sonra hakkını kazanır. Böylelikle de, kölenin azat edilmesi reddedilir. Yahud ta kölenin efendisiyle arasındaalış veriş ilişkisi olan bir adam gelir de efendiden hakkı olduğunu iddia eder, bu münasebetle efendiye: «Sen de iddia ettiği alacağı olmadığına yemin et» denir. Yemin etmekden çekinirse, davacıya yemin ettirilir. (Ederse) efendi üzerindeki hakkı sabit olur. Efendi Üzerindeki alacağın sabit olması ise, kölenin azat edilmesini hükümsüz kılar.[13] Yine bir kişi, bir cariye ile evlenip cariye karısı olunca, efendisi cariyesinin evlendiği adama gelip: «Sen benden falanca cariyemi şu kadar paraya satın aldın» der ve bunu da cariyenin kocası reddedince, efendi de bir erkek, iki kadın tanık getirir, onlar da efendinin dediğini doğrular mahiyette şahidlik ederse, satış kesinleşir, efendi hakkını kazanır. Cariye kocasına haram olur ve bu durumda boş sayılır. Yalnız

boşama hususunda, sırf kadınların şahidliği caiz değildir.
îmam Malik der ki: Bir adam, hür bir kişiye iftira etmesi sonucu iftira cezasına çarptırılır. Bir adamla iki kadın gelerek iftira edilenin köle olduğuna şahidlik ederlerse, bu şahidlik, iftira edenden kesinleşen iftira cezasını düşürür. İftira hususunda, tek başlarına kadınların şahidliği kabul edilmez. Kadınların şahidlik ettiği yerlerin biri de şudur: Çocuğun canlı olarak doğduğuna iki kadının şahidlik etmeleriyle miras sabit olur, çocuk mirasa hak kazanır. Çocuk ölürse, malı varislerinin olur. iki kadın şahid-le erkek şahidin bulunması ve yemin edilmesi altın, gümüş, köşkler, çiftlikler, köle ve diğer mallar gibi kıymetli şeylerde olur. Şayet iki kadın, bir dirhem veya daha az ya da daha çok bir şey hakkında şahidlik etseler, yanlarında bir erkek şahid veya yemin olmadan hüküm verilemez.
imam Malik der ki: Bazı fukaya, «bir şahidle birlikte yemin kabul edilmez» derler ve sözlerine Yüce Allah'ın şu buyruğunu — ki O'nun buyruğu haktır— delil getirirler: «Erkeklerinizden iki şahid getirin, iki erkek şahid yoksa, razı olacağınız şa-hidlerden bir erkek iki kadın şahidlik yaparlar.»[14] ve derler ki: Bir erkek ve iki kadın şahid getiremezse, yapılacak bir şey yoktur. Bir şahidle beraber yemin ettirilmez.
îmam Malik der ki: Bu sözü söyleyene şöyle denilir: Bir adam, başka bir kişiden mal alacağı olduğunu iddia etse, istenilen kişi kendisinde bu alacağın olmadığına yemin etmez mi? Yemin ederse kendisinde böyle bir hakkın olmadığı anlaşılır. Eğer yemin etmekten çekinirse, alacaklıya gerçekten o kimsede hakkı olduğuna dair yemin ettirilir. Ederse, karşı tarafta alacağı kesinleşmiş olur. Bu konuda, hiç bir kişi tarafından, hiç bir beldede ihtilaf edilmemiştir. Yukardaki hükmü iddia sahibi neye dayanarak vermiş ve Allah'ın kitabının neresinde bulmuştur? Bu dediğimizi kabul ederse, bir şahitle birlikte yemin edileceğini de kabul eder. Bu, yüce Allah'ın kitabında yoksa da, bu konuda yapılmış ameller yeterlidir. Fakat insan bir şeyin doğru tarafını ve delil getirilecek yerini bilmelidir. îşte bu açıklamalarda —inşaallah— bu konudaki müşkil hususların izahı vardır.

5. Borçlu Ve Alacaklı Olarak Ölen Ve Tek Şahidi Olan Kişi

imam Malik der ki: Bir kişi alacaklı olduğu halde ölür, alacağına dair bir şahid bulunur, başkalarına borcu da olur, bu kişilerin de alacaklarına dair tek şahidleri olur da ölenin varisleri, alacaklıların şahidleriyle birlikte yemin etmekten çekinirlerse, alacaklılar yemin ederler ve haklarını alırlar. Malından borç ödendikten sonra, arta kalanı varisler, yemin etmedikçe alamazlar. Bu hüküm, yemin, önce varislere teklif edilip onların da yemin etmemeleri sebebiyledir. Ancak varisler, ölenin fazla borcu olduğunu bilmiyorduk derler ve bundan dolayı yemin etmedikleri anlaşılırsa bana göre, yemin ederler ve borçtan arta kalanı alırlar.

6. Davada Hüküm Verme Usûlü

8. Abdurrahman'ın oğlu müezzin Cemil der ki: Ömer b. Abdü-laziz, insanlar arasında hüküm verirken yanında bulunuyordum. Bir kişi, Ömer b. Abdülaziz'e gelerek bir şahısta alacağı olduğunu iddia ettiği vakit bakar, eğer alacaklı ile borçlu arasında alış veriş gibi bir ilişki varsa borçluya yemin ettirir, böyle bir ilişki yoksa yemin ettirmezdi.
îmam Malik der ki: Bizce amel şöyledir: Bir kimse bir adamda hakkı olduğunu iddia etse bakılır. Eğer aralarında alış veriş gibi bir ilişki varsa davalıya yemin ettirilir. Yemin ederse, ondan hak düşer. Yemin etmez ve yemini davacıya bırakırda, o yemin ederse, hakkını alır.

7. Çocukların Şahidliğinin Hükmü

9. Hişam b. Urve (r.a.)'den: Abdullah b. Zübeyr (r.a.) çocukla-nn aralarında birbirlerini yaralamaları konusunda onların şahadetlerine göre hüküm verirdi.
tmam Malik der ki: Bizde ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Çocukların şahadeti, aralarındaki yaralamalarda caizdir. Çocukların başkalarına şahitlik yapmaları caiz değildir. Yalnız şahitlikleri kendi aralarındaki yaralamalarda kabul edilir. Bunun haricinde kabul edilmez. Bu husus çocuklar dağılmadan, telkin yapılmadan, tesir altında bırakılmadan söz konusudur. Dağılır-larsa, şahadetleri kabul edilmez. Ancak dağılmadan Önce adil kişileri, şahitliklerine şahit getirirlerse şahitlikleri kabul edilir.[15]

8. Peygamber Efendimizin (S.A.V.) Minberi Yanında Yalan Yere Yemin

10. Cabir b. Abdülah el-Ensari (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Minberimin yanında yalan yere yemin eden, cehennemde yerini hazırlamış olur»[16]

11. Ebu Umame'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Yalan yeminiyle müslüman bir kişinin hakkını alan kimseye Allah cenneti haram eder ve Cehennemi farz kılar.»
«— Az bir şey olsa da mı ya Resûlallah?» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— Erak ağacından bir çubuk da olsa, Erak ağacından bir çubuk da olsa, Erak ağacından bir çubuk da olsa» buyurdu. Bu sözünü üç defa tekrar etti.[17]

9. Peygamber Efendimizin Minberi Yanında Yemin

12. Ebu Gatafan b. Tarif el-Müriy der ki: Zeyd b. Sabit el-Ensârî ve Ibn Mutî, aralarındaki ihtilaflı bir evden dolayı Medine valisi olan Mervan b. el-Hakem'in huzurunda muhakeme oldular. Mervan, Zeyd b. Sabit'in Peygamberimizin minberi yanında yemin etmesine karar verdi. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit:
«—Yerimde yemin ederim» dedi. Mervan:
«— Hayır. Vallahi yalnız hakların ayrıldığı yerde (minberin yanında) yemin etmelisin» deyince, Zeyd b. Sabit, minberin yanında yemin etmekten çekinerek, (yerinde) kendisinin haklı olduğuna yemin etti. Mervan b. el-Hakem, Zeyd'in minberin yanında yemin etmemesine hayret etti.[18]
imam Malik der ki: Çeyrek dinardan az bir meblâğdan dolayı bir kişiye minberin yanında yemin ettirilmesi görüşünde değilim. Bu da üç dirhem eder.

10. Rehine El Konulamaması

13. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Rehin, bağlanmaz.»[19]
îmam Malik der ki: —Allah daha iyi bilir— bizim görüşümüze göre bunun anlamı şudur: Bir kişi, başka birine (aldığı) şeye karşılık rehin bırakır ve bu rehin de karşılığında alınan şeyden fazla olur ve rehin veren, rehni kabul edene, «Falan zamana kadar hakkını sana getirirsem rehni alırım, getirmezsem, karşılığında (tarafımdan) alınana mukabil rehin senin olsun» derse, bu doğru ve helâl olmaz ve yasak edilmiş bir şeydir. Müddet bittikten sonra rehin veren, rehin karşılığında aldığı şeyi verirse, rehin olarak koyduğu şeyi alır. Buna göre, rehin verenin ileri sürdüğü şart geçersizdir.

11. Meyve Ve Hayvanın Rehin Verilmesi

imam Malik der ki: Bir şahıs bahçesini, belli bir zamana kadar rehin vermiş ve bu bahçe, daha tayin edilen zaman gelmeden meyve vermiş ise, meyveler de bahçeyle birlikte rehin olamaz. Ancak rehin alan kişi, rehinde bu şartı koşmuşsa, meyvelerde rehin
olur.[20]
Bir kişi gebe bir cariyeyi rehin kabul etse ya da rehin olarak kabul ettikten sonra gebe kalsa, çocuğu kendisiyle birlikte rehin olur.[21]
îmam Malik der ki: Meyve ile cariyenin çocuğu arasında fark vardır. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Bir kimse aşılanmış bir hurma ağacını satsa» meyvesi satanın olur. Ancak müşteri meyveyi almayı da şart koşmuşsa meyve müşterinin olur.»
îmam Malik der ki: Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kişi gebe bir cariyeyi ya da karnında yavru olan hayvanı satsa, müşteri, şart koşsun veya koşmasın yavru müşterinin olur. Hurma ağacı, hayvan gibi değildir. Meyve de annesinin karnında olan yavruya benzemez.
îmam Malik der ki: Bu konuyu şu hususlar da açıklar: Teamüle göre, kişi hurma ağacını rehin vermeyerek, sadece meyvesini rehin verebilir. Halktan hiç bir kimse, annesinin (cariye veya hayvan) karnındaki yavruyu rehin vermez.

12. Hayvanın Rehin Bırakılması

İmam Malik der ki: Bizde rehin konusunda ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir tarla yahud ev veya bir hayvan, helaki bilinecek durumda olup da rehin alanın elinde helak olur ve helaki da bilinirse, zarar rehin verene ait olur. Bu, rehin alanın hakkını hiç eksiltmez. Rehin, rehin alanın elinde helak olup, helaki yalnız onun sözüyle biliniyorsa zararı rehin alana ait olur ve kıymetini öder. Rehin alana «Helak olan rehinin evsafını bildir» denilir. Dediklerinin doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra bilirkişi bunu değerlendirir. Bilirkişinin takdirinde helak olan rehinin değeri, rehin alanın alacağından fazla olursa, fazlasını rehin veren alır. Eğer değer az biçilir, rehin veren de bunu kabul etmezse, rehin verene yemin ettirilir. Yemin edince, rehin alanın fazla hak talebi kabul edilmez. Eğer rehin veren, yemin etmekten çekinirse, bilirkişinin takdir ettiği değerle rehin alanın alacağı arasıdaki farkı öder. Rehin alan «helak olan rehinin değerini bilmiyorum» derse, rehinin takdiri hususunda yemin ettirilir. Makul bir şekilde takdir edince, rehin verenin sözü geçerli olur.
îmam Malik der ki: Rehin alan, rehini kendi emanetine almışsa, hüküm yukarıdaki gibidir. Eğer rehin başka birine emanet bırakılmışsa, hüküm değişir.

13. İki Kişi Arasında Olan Rehin

İmam Malik şöyle demiştir: îki kişi arasında (müşterek) bir rehin vardır. Bu iki kişiden biri, kendi rehnini satmak ister. Diğeri ise (borçluya) bir sene mühlet verir. Bu iki kişi hakkında îmam Malik der ki: Rehin taksim edilebilir ise ve alacağını erteleyen kişinin hakkı da noksanlaşmıyorsa, bu müşterek rehnin yarısı satılır ve o şahsın alacağı ödenir. (Rehinin taksimi ile) eğer hakkının noksanlaşacağından korkulursa rehin tamamen satılır ve rehnini satmak isteyene bunun parasından hakkı verilir. Alacağını erteleyen, isterse rehin bedelinin yarısını rehin veren kişiye verir, istemezse, «Ben rehni olduğu gibi muhafaza etmek için tecil etmiştim» diye yemin ettirilir. Yemin ettikten sonra derhal hakkı kendisine ödenir.
îmam Malik der ki: Malı olan bir köleyi, efendisi rehin verse, rehin alan şart koşmamışsa, kölenin malı rehin olmaz.

14. Rehin İle İlgili Diğer Hükümler

îmam Malik der ki: Bir kişi, herhangi bir eşyayı rehin alsa, bu eşya da yanında zayi olsa ve borçlu, borcunu itiraf etse, bu konuda alacaklı ile ittifak etseler, rehinin değeri konusunda anlaşamasa-lar, rehin veren: «Rehinin değeri yirmi dinardır.» Rehin alan: «(Hayır) değeri on dinardır» dese ve alacağı da yirmi dinar olsa, rehin alana, «Rehinin vasıflarını beyan et» denir. Beyan edince, bu beyana göre, bilirkişi rehini değerlendirir. Değeri borçtan fazla ise rehin alana: «Borçtan arta kalanı rehin verene iade et» denir. Şayet kıymeti borçtan daha az ise rehin alan, rehin verenden alacağının geri kalanını alır. Rehinin değeri borç kadar ise ödeşmiş olurlar.
îmam Malik der ki: Bize göre, aralarında rehin muamelesi cereyan eden iki kişi, rehin konusunda anlaşamasalar ve rehin veren: «Ben bu rehini sana on dinar karşılığında verdim» dese rehin alan da: «(Hayır) bunu senden yirmi dinara karşılık rehin aldım» dese ve rehin de rehin alanın elinde bulunsa, îmam Malik bu konuda der ki: Rehin alan, alacağının rehinin kıymeti kadar olduğuna yemin ettirilir. Eğer elindeki rehinin kıymetinin, alacağı kadar olduğu anlaşılırsa, alacağına karşılık relinin tamamını alır. Rehin kendi elinde olduğu için, önce rehin alana yemin ettirilmesi uygundur. Ancak rehin verene, yemin ettirileceği borcunu rehin alana verip rehini geri almak istemesi halinde yemin ettirilmez.
Eğer rehinin kıymeti belirtilen yirmi dinardan az ise,rehin alana, rehnin belirttiği yirmi dinar değerinde olduğuna yemin ettirilir. Sonra rehin verene, «Ya yirmi dinarı vererek, rehninigeri alırsın, ya da karşılığında rehin verdiğini söylediğin borcunun on dinar olduğuna yemin edersin ve rehin alanın rehnin kıymetinden fazla olarak söylediğini vermezsin» denir. Rehin veren yemin ederse, bu fazlalığı vermez, yemin etmezse rehin alanın yemin ederek belirttiği yirmi dinarı ödemesi gerekir.
imam Malik der ki: Rehin zayi olsa, alacaklı ile borçlu borcun ne kadar olduğunu bilmeseler ve alacaklı: «Benim sende yirmi dinar alacağım var» dese, borçlu da: «(Hayır) bende yalnız on dinar alacağın var» dese, alacaklı: «Rehinin değeri on dinardı» dese, Borçlu da: «Yirmi dinardı» dese, alacaklıya: «Rehinin vasfını bildir» denir. Vasıflarını bildirince, dediklerinin doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra bilirkişi bu beyanı değerlendirerek rehine kıymet biçer. Şayet rehinin kıymeti, rehin alanın iddiasından fazla ise, iddiasının doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra rehin verene, rehinin değerinden arta kalanı verilir. Rehinin değeri, rehin alanın iddia ettiği miktardan azsa, iddia ettiği alacağının doğruluğuna dair yemin ettirilir. Sonra rehinin tutarıyla karşılaştırılır. Daha sonra borçlu, (borcu ödendikten sonra) rehinin tutarından kendi lehine arta kalanın ne kadar olduğuna yemin ettirilir. Bu hüküm, rehin alanın rehin veren aleyhine iddiada bulunması itibariyledir. Eğer yemin ederse, rehin alanın rehinin kıymetinin üstünde alacağını iddia ettiği ve doğruluğuna yemin ettiği rehinden arta kalanı ödemez. Yemin etmezse, ödemesi gerekir.

15. Hayvan Kiralama Ve Sözleşmeye Uymama

İmam Malik der ki: Belirli bir yere kadar bir hayvan kiralayıp sonra da bu yerden (daha) ileriye geçen bir kişi hakkında bizce hüküm şöyledir: Hayvan sahibi muhayyerdir. Daha önce belirtilen yer ile ileriye geçilen yer arasındaki hayvan kirasını almak işerse, önceki kirayla birlikte bunu da alır ve hayvanına sahip olur. Hayvan sahibi isterse, kiracı belirtilen yeri geçtiğinden dolayı, hayvanın değerini alır. Kiracı, sadece hayvanı gidiş için kiralamışsa, bu kirayı da alır. Şayet kiracı hayvanı gidiş için kiralamışsa, sonra kiraladığı yere varınca ileri geçmişse, hayvan sahibi, hayvanın değeriyle birlikte yalnız ilk kiranın yansını alır. Bu hüküm, kiranın yarısı gidiş, yarısı da dönüşte olması ve kiralayanın hayvana haksızlık etmesi sebebiyledir ve yalnız, sözleştikleri kiranın yarısını vermesi gerekir. Kiraladığı yere varınca hayvan ölse, (bu yerden ileri geçmedikçe) kiracının hayvanın bedelini ödemesi gerekmez. Kiraya verenin sadece kiranın yansını almak hakkıdır.
Hayvanı kiraladığı gayeye aykırı olarak kullananlara verilecek hüküm de buna benzer.
Yine bunun gibi bir kişi, kâr ortaklığı yapmak maksadıyla ikinci bir şahıstan para alsa, para sahibi ona: «Paramla adlarını vererek sana yasak ettiğim ve karşılığında paramı harcamanı istemediğim şu ticari eşyayı satın alma» dese de, (bu şartlara rağmen) kâr ortağı yasaklanan eşyayı alsa ve bu hareketiyle sahibine anapara ile kârdan hissesine düşeni ödemek istese, para sahibi muhayyerdir. Kâr hususunda kabul ettikleri şartlara uyarak alınan eşyada ortak olmak isterse olabilir. Dilerse anlaşmayı bozarak şartlara uymayan kâr ortağından parasını çeker. Buna benzeyen diğer mesele de şudur: Bir adam beraberinde bulunan birine para vererek «Bana şunu şunu al» dese, o da dediklerinden başka şeyler alsa, haksızlık yapmış olur. Bu durum karşısında, parayı veren, isterse alınan şeyi olduğu gibi kabul eder. Dilerse o kişiye parasını ödetir.

16. Kadının Tecavüze Uğraması

14. îbn Şihab'dan: Abdülmelik b. Mervan, bir kadına zorla tecavüz eden şahsın, onun mehrini ödemesine hükmetti.
îmam Malik der ki: Bizce, bakire olsun, dul olsun, zorla bir kadınla zina eden kişi hakkında hüküm şöyledir: Eğer kadın hür ise, erkeğin, kadının mehr-i mislini (emsal mehir) vermesi gerekir. Cariye ise, kıymetinden eksileni vermesi gerekir. Bütün bunlarda, zina cezası, zorlanan kadına değil, zorlayan erkeğe tatbik edilir. Şayet bu tecavüzü yapan, köle ise, ceza efendisine aittir. Ancak efendi, köleyi teslim ederse, ceza köleye tatbik edilir.[22]

17. Hayvan Ve Yiyecek Gibi Şeyleri Zayi Etmek

tmam Malik der ki: Bize göre, bir kimse sahibinin izni olmaksızın hayvanını alsa da, ona zarar getirse, aldığı günlerin değerine göre hayvanın bedelini öder. Hayvanın benzerini alması gerekmez. Adil olan hüküm budur.
Sahibinin müsaadesi olmaksızın bir yiyeceği zayi eden kişi hakkında da îmam Malik der ki: Bu kişinin, yiyecek sahibine,

yiyeceğin aynı çeşitten, aynı ölçüde mislini (benzerini) vermesi gerekir. Yiyecek, altın ve gümüş gibidir. Zayi eden, altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş verir. Ama bu hususta, hayvan altına benzemez. Bunu, sünnet ve teamül ayırmıştır.
imam Malik der ki: Bir kişiye emanet mal verilse, o da kendi adına onunla alış-veriş yapsa ve kâr da etse, bu kâr tamamen kendisinin olur. Çünkü sahibine verinceye kadar, o malı ödemekle sorumlu tutulmaktadır.[23]

18. İslamdan Dönen Kişi (Mürted)

15. Zeyd b. Eşlem (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «— Dinini değiştirenin boynunu vurunuz.»[24]
îmam Malik der ki: (Allah daha iyi bilir) görüşüme göre, Resûlullah (s.a.v.)'in «dinini değiştirenin boynunu vurunuz.» buyruğunun anlamı şudur: îslam dininden çıkıp başka dine giren zındık ve benzeri kişiler yakalanırlarsa, tevbe ettirilmeden öldürülürler. Çünkü onların tevbeleri kabul edilmez[25] ve küfürlerini gizleyip müslüman göründükleri için tevbe ettirileceklerini sanmıyorum. Bunların tevbe ettik demelerine itibar edilmez. Ancak tslamdan çıkıp başka dine girer ve bunu da açıklarsa, bu kişi tevbeye çağrılır, tevbe ederse ne âlâ, etmezse öldürülür. Bunu (bir ferd değil de) bir toplum yaparsa, hüküm aynıdır. Bence Islama davet edilir ve tevbe etmeleri istenir. Tevbe ederlerse, tevbeleri
kabul edilir. Tevbe etmezlerse, öldürülürler. Bana göre, (Allah daha iyi bilir,) bu hadisle Resûlullah (s.a.v.) yahudilikten hıristi-yanlığa, Hıristiyanlıktan yahudiliğe geçenleri ya da diğer dinlerden kendi dinini değiştirenleri kasdetmemiş, yalnız îslamdan çıkanı kasdetmiştir. Bu hadisle kasdedilen, (Allah daha iyi bilir), îslamdan çıkıp başka dine geçen ve bunu da açıklayan kişilerdir.

16. Muhammed b. Abdullah b. Abd el-Kârî der ki: Ebû Musa el-Eş*arî'nin yanından, Ömer b. el-Hattab'a bir adam geldi. Ömer, adama halkı sordu, oda Ömer'e açıklamalarda bulundu. Sonra Hz. Ömer ona:
«— Oralara ait yeni bir haberin var mı?» diye sordu. Adam: «— Evet, adamın biri irtidat26 etti» dedi. Hz. Ömer: «— Ona ne yaptınız?» diye sordu. Adam:
«— Yakaladık ve boynunu vurduk» diye cevap verdi. Hz. Ömer:
«— Onu üç gün hapsederek, her gün bir ekmek verip tevbeye davet etmediniz mi? Olur ki tevbe eder ve Allah'ın emrine (Islanışa dönerdi.»[26] dedi.
Sonra Hz. Ömer sözüne şöyle devam etti:
«— Allah'ım ben (orada) bulunmadım. Öldürülmesini de emretmedim. Bana bildirilseydi öldürülmesine razı olmazdım.»[27]

19. Karısının Yanında Yabancı Bir Adam Yakalayan Kişi

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Sa'd b. Ubade, Resûluliah (s.a.v.)'a:
«— Ne buyurursun? (Ya Resûlallah) karımla beraber yabancı bir erkeği yakalarsam, dört şahid getirebileceğim zamana kadar ona mühlet mi vereyim?» dedi. Resûluliah (s.a.v.):
«— Evet» diye cevap verdi.[28]

18. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: îbni Hayberî adında Şamlı bir adam, karısıyla birlikte yabancı bir erkek yakalayınca hemen o erkeği öldürdü; ya da hem erkeği, hem de kadını öldürdü. Muavi-ye b. Ebî Süfyan, bu konuda hüküm veremedi. Ebû Musa el-Eş'ari'ye bir mektup yazarak, konuyu kendi adına Ali b. Ebi Ta-lib'e sormasını istedi. Ebû Musa el-Eş'arî de konuyu Hz. Ali'ye sordu. Hz. Ali:
«— Böyle bir şey benim bölgemde olmamıştır. Bu konuyu araştırıp bana bildirmeni istiyorum» dedi, Ebû Musa ona:
«— Muaviye b. Ebi Süfyan, bu konuyu benim sana sormamı yazmış» deyince Hz. Ali:
«— Ben, Ebû Hasanın[29], dört şahid getiremezse ipi[30] (öldürülenin velilerine) teslim edilir. (Onlar da kısas olarak onu öldürebilirler)» dedi.

20. Sokağa Atılan Ve Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk

19. Ebû Cemile Süneyn'den: Süleym oğullarından bir adam Ömer b. Hattab devrinde (sokağa) atılmış bir çocuk buldu. «Onu Ömer b. Hattab'a getirdim» dedi. Ömer b. Hattab da:
«— Bu çocuğu niçin aldın?» deyince adam:
«— Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya buldum ve aldım» dedi. Ömer b. Hattab'a, o adamı tanıyan biri:
«— Ya Emir'el Mü'minin, o adam doğru bir kişidir» deyince Ömer ona:
«— Öyle mi?» dedi. Tanıdık biri:
«— Evet» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab (adama hitaben):
«— Gidebilirsin o hürdür, velâ'sı (mirası) sana ait, bakımı da hazineye aittir», dedi.
îmarn Malik der ki: Atılmış çocuk hürdür, velisi müslüman-lardır. Ölünce varisi müslümanlar olur. Borçlanır ya da bir suç işlerse mali külfeti müslümanlara aittir. Bizce hüküm böyledir.

21. Babası Üzerine Kaydedilen Çocuk

20. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.) der ki: Ebû Vakkas'ın oğlu Utbe, kardeşi Sa'd'e, «Zem'amn cariyesinin

oğlu bendendir[31], ona sahip ol» diye vasiyet etmişti. (Mekke'nin) fethi senesinde Sa'd onu aldı:
«-— O, kardeşimin oğlu; onu kardeşim bana vasiyet etmişti» dedi. Bunun üzerine Abd b. Zem'a atılarak:
«— (O) benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğlu, annesiyle birleşme hakkı babama aitken doğdu» dedi. Bunun üzerine taraflar, aralarında anlaşamayınca, Resûlullah (s.a.v.)'a gittiler. Sa'd:
«__ Ya Resûlallah! O benim yeğenimdir. Kardeşim, onu bana vasiyet etmişti» dedi. Abd b. Zem'a da:
«— O benim kardeşim; babamın cariyesinin oğlu; annesiyle birleşme hakkı babama aitken doğdu» dedi. Bunun üzerine, Resûlullah (s.a.v.):
«—O sana aittir, ey Abd b. Zem'a» buyurdu.Sonra Resûlullah (s.a.v.):
«— Çocuk, annesiyle birleşme hakkına sahib olan kişiye aittir. Zina yapanın çocuk üzerinde hiç bir hakkı yoktur.» buyurdu. Daha sonra çocuğu Ebû Vakkas'ın oğlu Utbe'ye benzettiği için (Ümmül-Mü'minin) Zem'a kızı Sevde'ye hitaben:
«— Onun karşısında örtün» buyurdu. Böylece o çocuk Ölünceye kadar Sevde'yi göremedi.[32]

21. Ebû Ümeyye'nin oğlu Abdullah'dan: Kocası ölen bir kadın dört ay on gün iddet bekledi. Sonra iddeti bitince evlendi ve kocasının yanında dört buçuk ay kaldıktan sonra eksiksiz bir bebek doğurdu. Bunun üzerine kocası, Ömer b. Hattab'a gelerek durumu anlattı. Ömer de, yaşlı ve cahiliyet devrinden kalma kadınlardan bir kısım (tecrübeli) kadınları çağırarak, onlara bu konuyu sordu. İçlerinden bir kadın:
«— Bu kadının durumunu ben sana izah edeyim. O, ilk kocasından hamile olunca, kocası öldü. Gebe olduğu halde, aybaşı görmesi üzerine, rahmindeki çocuğun gelişmesi durdu, ikinci kocasının menisi çocuğa temas edince rahminde çocuk harekete geçti ve büyüdü» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, yaşlı kadımn sözünü doğru bularak[33] karı-kocayı birbirinden ayırdı[34] ve (onlara):
«— Hakkınızda bildiğim tek şey iyiliktir» dedi ve çocuğu ilk ölen kocasına verdi.

22. Süleyman b. Yesar'dan: Hz. Ömer b. Hattab, îslamdan önce doğan çocukları islam geldiğinde kim benimdir derse onun sayıyordu. (Ömer'e) Bir kadının çocuğunun kendilerine ait olduğunu iddia eden iki adam geldi. Bunun üzerine Hz. Ömer b. Hattab, bilir kişi çağırdı. O da bu adamlara baktı ve:
«— Bu çocuk her ikisine de ait olabilir.» deyince, Hz. Öm^r b. Hattab, bilirkişiyi (acele etmesi ve incelemekteki kusuru yüzünden) kırbaçladı. Sonra çocuğun annesini çağırdı ve:
«— Bana çocuğun kimden olduğunu söyle» dedi. Kadın da:
«— Bu çocuk şu iki adamdan birine ait olmalıdır. Biri benimle develerimizi güderken devamlı düşüp kalkardı. Öyle ki hamile kaldığımı zannettik. Sonra benden ayrıldı. Ben kendimi hamileyim sanmakta iken; aybaşı oldum. Sonra benimle şu ikinci adam düşüp kalkmaya başladı. Dolayısıyla çocuğun hangisinden olduğunu bilmiyorum, dedi. Ravi der ki: Kendi sözü kadın tarafından da tasdik edilince bilir kişi, «—Allahü ekber» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) çocuğa:
«— Hangisini istersen, ona git» dedi.

23. Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan'dan biri, hür olduğunu söyleyerek aldatmak suretiyle bir adamla evlenip ondan çocuklar doğ"uran (sonra da başkasının olduğu ortaya çıkan) bir cariye hakkında şöyle hükmetti: Babaları, (cariyenin efendisine) çocukların benzerinin değerini vererek çocuklarını kurtarır.
İmam Malik der ki: înşaal'lah bu konuda değerini vermek adalete daha uygun olur.

22. Nesebi İddia Edilen Çocuğun Mirası

îmam Malik der ki: Geride çocuklar bırakarak ölen ve çocuklarından biri «babam, falan kişinin kendi oğlu olduğunu söylemişti» diyen bir şahıs hakkında bizce hüküm ittifakla şöyledir: Bu kişinin nesebi, bir şahsın şehadetiyle sabit olmaz. Babasının ikra' rını nakleden kişinin sözü, kendi aleyhine, babasının malından kendisine düşen payda geçerlidir. Elinde bulunan maldan lehinde şahidlik yaptığı kimseye, payına düştüğü mal verilir,
îmam Malik der ki: Bunun anlamı şudur: Bir adam ölmüş, geride iki oğlunu ve altı yüz dinar bırakmış olsun. Bu iki oğlunun herbiri, üç yüz dinar alırlar. Sonra bu iki çocuktan biri, Ölen bir üçüncü şahsın babasının oğlu olduğuna şahidlik etsin, şahidlik edenin payından yüz dinar nesebi iddia edilen kişiye verilir. Bu yüz dinar, aileye katılması istenen kişinin yarı hissesidir. Diğer oğlu da, bunun lehinde şahidlik yaparsa öteki yüz dinarı da alır. Böylece hakkı tamamlanmış ve nesebi de sabit olmuş olur. Buradaki şahid şu kadına benzer; kadın ölen babası ya da kocasının borcu olduğunu söyler, vereseler tarafından Ödeniyormuş gibi borcun kendi payına düşen kadarını vermesi gerekir. Burada söz konusu olan kadın, sekizde bir hisseye sahip ölenin hanımı ise alacaklıya borcun sekizde birini öder. Terekenin yarısına varis olan, ölenin kızı olması halinde, alacaklıya borcun yarısını öder. Alacaklının lehinde şahidlik yapan bütün kadınlar, bu het, ıba göre ona ödeme yaparlar.
îmam Malik der ki: Kadın gibi, bir adam da, babasının lan şahsa borcu olduğuna şehadet ederse, bu şehadetle birlikte alacaklı yemin ettirilir ve alacaklıya alacağının tamamı ödenir. Bu konuda erkekle kadın arasında fark vardır, Zira erkeğin şehadeti, alacağın tamamında geçerlidir. Alacağının tamamını alabilmesi için, bu şehadetle birlikte yemin etmesi gerekir. Eğer yemin etmez ise, sadece lehinde şahidlik yapanın mirasından borçtan payına düşen kadarını alır. Çünkü borcu kabul eden sadece o bir kişidir. Diğer vereseler, böyle bir borcun olduğunu kabul etmemektedirler. Kabul edenin sözü ise, kendi hakkında geçerli olur.

23. Ümmü Veled[35] **Olan Kadınlar**

24. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Ne oluyor şu cariyesi olan efendilere de önce cariyeleriyle temasta bulunuyor, sonra çocuk yapmak istemiyorlar. Efendinin birleştiğini kabul ettiği bir cariyenin bana başvurması halinde, çocuğunu efendisi üzerine kaydederim. Bunu göz Önüne alarak ister azledin[36], ister çocuk yapın.

25. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Ne oluyor şu cariyesi olan efendilere! Önce cariyeleriyle temasta bulunuyorlar, sonra onların dışarı çıkmalarına müsaade[37] ediyorlar. Efendisinin, birleştiğini kabul ettiği bir cariyenin bana başvurması halinde, çocuğunu efendisi üzerine kaydederim. Bundan sonra, ister onları serbest bırakınız, ister evde tutunuz.
imam Malik der ki: Bize göre hüküm şöyledir: Ümmü Veled, bir cinayet işlerse, efendisi cinayete karşılık kıymeti kadarını tazmin eder, (Cinayete karşılık) cariyeyi teslim etme hakkına sahip değildir. Cariyenin kıymetinden daha fazlasını da ödemek mecburiyetinde değildir.

24. Boş Araziyi[38] **İmar Ve Islah Etmek**

26. Hişam'm babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«— Boş arazi onu ıslah edenindir. Orada (sonradan gelip) haksız yere eken, diken ve bina yapanın hiç bir hakkı yoktur.»
îmam Malik der ki: Birinin ıslah ettiği araziye haksızlık, orada çukur kazmakla veya orayı kendi arazisine katmakla yahut da orada ağaç dikmekle olur.

27. Salim, babası Abdullah'tan rivayet eder: Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Boş arazi, orayı ıslah edenindir.»
imam Malik der ki: Bu hususta hüküm bize göre de böyledir.

25. Sular

28. Amr b. Hazm'ın torunu, Ebû Bekr b. Muhammed'in oğlu Abdullah'a şöyle rivayet edildi: Kesûlullah (s.a.v.) Mezhur ve Mü-zeynib adlı derelerden akan su hakkında: «Yukarıdakiler, bahçe ve ekinlerini tamamen sulayıncaya kadar suyu tutarlar, sonra aşağıdakilere salıverirler» buyurdu.[39]

29. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah şöyle buyurdu: «Otların korunması için, suyun fazlası esirgenmez»[40]

30. Abdurrahman'ın kızı Amre'den-Resûlullah (s.a.v.) «Kuyunun suyu (su almaya gelenlerden) esirgenmez» buyurdu.[41]

26. İnsanlara Faydalı Olmak Ve Zarar Vermekten Sakınmak

31. Amr'ın babası Yahya el-Mazinî'den: Resûlullah (s.a.v.): «Bir kimseye zarar vermek doğru olmadığı gibi, zarar gördüğü birine aynı şekilde zararla karşılık vermek de doğru değildir.» buyurdu.[42]

32. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) «Sizden biri duvarına komşusunun kiriş koymasına engel olmasın» buyurdu. Sonra Ebû Hüreyre der ki: «Sizin bu işten çekinmenize şaşıyorum. Vallahi o kirişi omuzlarınıza koyarım»[43][44]

33. Amr'ın babası Yahya el-Mâzini'den: Dahhak b. Halife, el-Urayd denen bir nehirden kendisi için bir su kanalı açtı. Bu suyu Muhanımed b. Mesleme'nin arazisinden geçirmek istedi. (Çünkü su ile kendi arazisi arasında bu kişinin arazisi bulunuyordu.) Mu-hamnıed geçirtmek istemedi. Dahhak ona:
«— Neden bana engel oluyorsun? Burdan geçecek sudan yararlanırsın, o sudan içersin. Sana zararı olmaz» dedi. Muhammed yine razı olmayınca Dahhak, konuyu Ömer b. Hattab'a anlattı. Ömer b. Hattab da Muhammed b. Mesleme'y (huzuruna) çağırdı ve Dahhak'a izin vermesini emretti. Muhammed:
«— Hayır, olmaz» deyince Ömer:
«— Niçin bir müslüman kardeşinin faydalanacağı şeye mani oluyorsun? Halbuki ondan sen de yararlanırsın, daima bu su ile arazini sulayabilirsin, sana hiç zarar vermez» dedi. Muhammed de:
«— Allah'a yemin ederim ki hayır» deyince Ömer:
«— Allah'a yemin ederim ki, senin karnın üzerinden bile olsa bu suyu geçirecek» dedi. Bunun üzerine Ömer, Dahhak'a o araziden suyu geçirmesini emretti. O da geçirdi.

34. Amr'ın babası Yahya el-Mazini der ki: Dedemin bahçesinde Abdurrahman b. Avf in su arkı vardı. Abdurrahman b. Avf, bu su arkını bahçenin kendi arazisine daha yakın bir tarafına almak istedi. Bahçe sahibi buna razı olmayınca, Abdurrahman b. Avf konuyu Ömer b. Hattab'a anlattı. Ömer de, Abdurrahman b. Avf in lehine suyun yerinin değiştirilmesine hükmetti.

27. Malların Taksim Edilmesi

35. Sevr b. Zeyd ed-Deylemî'ye şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Cahiliye devrinde taksim edilmiş olan herhangi bir ev ya da arazi, o devirde taksim edildiği şekilde kalır. İslam geldiği zaman taksim edilmemiş ev ve arazi ise, İslam esaslarına göre taksim edilir.»[45]

36. İmam Malik, ölen ve Medine'nin âliye (yukarı) ve sâfîle (aşağı) denilen cihetlerinde arazi bırakan bir kişi hakkında der ki: Hissedarların rızası olmadan sulamaya ihtiyaç göstermeyen arazi, taşıma su ile sulanan arazi ile birlikte taksim edilmez. Sulamaya ihtiyaç göstermeyen arazi, sulu arazi ile aralarında benzerlik varsa taksim edilebilir. İki arazi arasında aynı bölgede olmaları itibariyle yakınlık varsa buradaki araziler birbirine eklendikten sonra vereseler arasında taksim edilir. Evler ve bahçeli evler de aynı şekilde taksim edilir.

28. Hayvanların Başkalarının Malına Zarar Vermesi

37. Said b. Muhayyisa'mn oğlu Haram'dan: Bera b. Âzib'in devesi bir adamın bahçesine girdi ve ona zarar verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), şöyle hükmetti: Bahçe sahipleri gündüzün bahçelerini koruyacaklardır. Geceleri hayvanların zarar verdikleri şeyler hayvan sahipleri tarafından ödenecektir.[46]

38. Abdurrahman b. Hatıb'm oğlu Yahya'dan: Hâtıb'm köleleri, Müzeyne kabilesinden bir şahsa ait deveyi çaldılar ve onu kestiler. Durum Ömer b. Hattab'a bildirildi. Hz. Ömer, Kesir b. es-Salt'a hırsızların elini kesmesini emretti. Sonra (bundan vazgeçerek) Hz. Ömer, (Hatıb'a) «Sanırım onları aç bırakıyorsun» dedi. Sonra devamla Hz. Ömer: «Vallahi, sana ağır gelecek şekilde bunu ödettireceğim» dedi. Sonra Müzeni'ye: «Devenin fiyatı ne kadar?» deyince, Müzeni, «Vallahi Onu dörtyüz dirheme vermezdim» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, (Hâtiba hitaben) «Ona sekizyüz dirhem ver» dedi.
imam Malik der ki: Bizdeki amel kıymetin ikiye katlanarak ödenmesi şeklinde değildir. Fakat bizce hüküm, bir şahsın deve ya da hayvanı aldığı günkü değeri üzerinden ödemesi şeklindedir.

29. Hayvanlara Zarar Verenler

îmam Malik der ki: Bizce hayvanlara zarar veren kişi, o hayvanın zarardan Önceki ile sonraki kıymetleri arasındaki farkı öder.
îmam Malik der ki: Devenin saldırısına uğrayan bir kişi kendisine zarar vereceğinden korkarak deveyi Öldürür ya da bacaklarını kırarsa ve bu kişinin devenin kendisine saldırmak istediğine dair bir delili de varsa deveyi ödemesi gerekmez. Şayet kendi sözünden başka delili yoksa o zaman devenin bedelini Öder.

30. İşçilere (Sanatkârlara) Verilen Şeyler

imam Malik der ki: Bir kişi, boyacıya boyaması için bir elbise vermiş ve o da boyamıştır. Elbise sahibi:
«—Bu şekilde boyamanı istememiştim.» demiştir. Boyacı da:
«—Hayır sen böyle istemiştin» demiştir. Bu hususta boyaca-nın sözü kabul edilir. Terzi ve kuyumcu da böyledir. Hepsi de sözlerinin doğruluğuna yemin ederler. Ancak yaptıkları işin, kusurlu olması halinde, sözleri kabul edilmez. Bu takdirde, kumaş sahibi yemin eder. Eğer yemin etmekten de çekinirse, boyacıya yemin ettirilir.
tmam Malik der ki: Bir boyacıya (boyaması için) kumaş verilir, o da kumaşı bozar, sonra da özürlü kumaşı başka birine verir, verdiği adam da o elbiseyi giyerse, elbiseyi giyen elbisenin kıymetini ödemez. Elbiseyi giyen, boyacıya ait olmadığını bilmiyorsa hüküm böyledir. Elbisenin boyacıya ait olmadığını bilerek giyerse, kıymetini sahibine öder.

31. Borcu Havale[47] Etme Ve Yüklenme

imam Malik der ki: Bize göre, borçlu alacaklıyı borcunu ödemesi için kendisine borcu olan diğer bir kişiye havale eder, havaleyi kabul eden kişi borcu ödemeden iflas eder ya da ölüp borcu kapatacak mal bırakmazsa, alacaklının havale edende hiç bir hakkı olmaz ve ondan hiçbir şey istemez.
Bizdeki hüküm ittifakla böyledir. îmam Malik der ki:
Bir adam birinin borcunu üzerine aldıktan sonra Ölür veya iflas ederse, ilk alacaklı alacağını ilk borçludan ister.

32. Özürlü Bir Kumaşı Almak

imam Malik der ki: Bir kişi, kendisine haber verilmesi ya da bizzat tesbit edeceği satıcının bildiği yırtık veya benzen bir özürü olan kumaşı satın alsa, sonra bu kumaşı fiatını düşürecek derecede biçse, bilahare müşteri kumaşın özürünü öğrense, onu gerisin geri satıcıya verebilir. Biçtiğinden dolayı, satıcıya bir Ödeme yapmaz.
Bir kimse, yırtık ve kesik gibi bir özürü olan kumaşı satın alsa da satan, özürü bilmediğini ve kumaşı satın alanın veya boyacının kesmiş olduğunu iddia etse, müşteri muhayyerdir. İsterse, yırtık ve kesiğin, kumaşın bedelinden eksilttiği miktarı düşürüp kumaşı alır. İsterse, biçme ve boyamanın kumaşın bedelinden eksilttiği miktarı öder, kumaşını geri verir. Müşteri, kumaşı boyayınca fıatı artmış ise, müşteri yine muhayyerdir. İsterse kumaşın fiatını
özürün eksilttiği kadar düşürür isterse kumaşı satanla kumaşta ortak olur. Bu takdirde, yırtık ve kesik olan kumaşın değerine

bakılır. Eğer kumaş on dirhem, boyanın kumaşa eklediği değer de beş dirhem ise, taraflardan her biri hisseleri miktannca kumaşta ortak olurlar. Bu hesaba göre, boyanın elbiseye eklediği fazlalık da elbisenin (yeni) fıatı içersinde bulunmuş olur.

33. Kişinin Çocuklarından Birine Fazla Bir Şey Bağışlaması

39. Nu'man b. Beşir (r.a.)'den: Babam Beşir, beni Resûlullah (s.a.v.)'a götürdü ve:
«— Ben şu oğluma kölemi bağışlamak istiyorum» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Her çocuğuna bunun gibi bir hibe verdin mi?» buyurdu. Beşir:
«— Hayır» diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) de:
«— Bundan vazgeç»[48] buyurdu.[49]

40. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.) der ki: Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.), Gâbe denilen yerde bana toplanacak yirmi vesk[50] hurma hibe etti. Öleceği zaman (babam) Ebû Bekir şöyle
dedi:
«— Kızım vallahi ölümümden sonra senin zengin olmanı herkesten daha çok isterim. Fakir olmana da çok üzülürüm. Sana toplanacak yirmi vesk hurma bağışlamıştım. Şimdiye kadar topladıkların senin. Fakat onlar bugün varis malı olmuştur. Senin iki erkek ve iki de kız kardeşin var. Geri kalanı, Allah'ın kitabına uygun olarak aranızda paylaşın.» Ben derim ki:
«— Babacığım vallahi, şu ve şu kadar da olsa onu (varislere) bırakırım. Kız kardeşlerimin biri Esma, diğeri kim?» Babam Ebû Bekir:
«— Harice'nin kızının karnındaki çocuktur. O çocuğun kız olacağını sanıyorum»[51] cevabını verdi.[52]

41. Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: Neden çocuklarına bağışta bulunan kişiler sonradan yaptıkları bağışı vermiyorlar? Oğlu ölen biri, malım elimde, onu hiç kimseye bağışlamadım» der. Eğer kendisi ölmek üzere olsa «o mal oğlumundur. Ben o malı oğluma bağışlamıştım» der. Bağışta bulunan kimse, vereseler bırakarak ölür, bağışlanan da o Ölünceye kadar bağışı teslim almazsa, bu bağış hükümsüz olur.[53]

34. Caiz Olmayan Bağış

îmam Malik der ki: Bizde hüküm şöyledir. Bir kimse, bir şahsa karşılığını yalnız Allah'tan almak niyetiyle,bir bağışta bulunsa ve bu bağışı da sahicilerle delillendirse bağış, bağışlananın olur. Ancak bağışlanan daha bağışı teslim almadan bağışlayan ölürse bağışlananın olmaz. Bağışlayan, bağış ettiğine dair şahit tuttuktan sonra, bağışı vermemek isterse, buna hakkı olmaz. Bağışlanan dilerse bu bağışı ondan alır.
İmam Malik der ki: Bir kimse bir bağışta bulunsa, sonra bu bağıştan vaz geçse bağışlanan o kişinin bu bağışı kendisine yapmış olduğuna şahitlik edecek bir kişi getirse, —hibe eşya olsun, altın, gümüş veya hayvan olsun— bağışlanana şahidinin şehade-tiyle birlikte yemin ettirilir. Eğer yemin etmekten kaçınırsa, bağış
yapana yemin ettirilir. O da yemin etmekten kaçınırsa, bağışlanana, bir şahidi olduğu takdirde iddia ettiği bağışı verir. Eğer bağışlananın şahidi yoksa hiçbir hakkı olmaz.
imam Malik der ki: Bir kişi, sevabını Allah'tan isteyerek bir-bağışta bulunsa, sonra bağışlanan ölse, vereseleri onun yerine geçerler ve haklarını alırlar.
Bağışlayan, daha bağışlanan bağışı teslim almadan önce ölse, bağışlananın hiç bir hakkı kalmaz. Çünkü, o kişiye bir bağış yapılmış, o da bu bağışı teslim almamıştır.
Bağışı yapan, bağışı yaparken şahitle delillendirdiği halde bağışı vermek istemese, buna hakkı yoktur. Bağışlanan istediği zaman (elinden) bağışı alabilir.

35. Hibe

42. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Bir kimse akrabalık dolayısıyla veya sadaka olarak bir hibede bulunsa, yapmış olduğu bu hibeden dönemez. Bir kimse de karşılık beklediğini söyleyerek bir hibede bulunsa, o kimse memnun edilmezse hibesinden dönebilir.»
îmam Malik der ki: Bizdeki hüküm ittifakla şöyledir: Karşılık beklenerek yapılan hibe, hibe edilenin yanında bir fazlalık ya da eksiklik gibi bir değişikliğe uğrarsa, hibe edilenin, hibe edene hibeyi teslim aldığı günkü kıymetini vermesi gerekir.[54]

36. Sadakadan Dönüş

imam Malik der ki: Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kimse oğluna bir sadaka verse, oğlu da o sadakayı teslim alsa, ya da çocuk, baba ocağında olup babası ona sadaka verdiğine şahid getirse, sadaka verenin sadakadan cayma hakkı yoktur. Çünkü o kişi, verdiği sadakadan dönemez.
îmam Malik der ki: Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kimse, çocuğuna bir bağışta bulunur ya da sadakanın dışında bir hediye verirse, çocuk bazı kişilerin kendisine babasının vermiş olduğu bu hediyeye güvenerek verdikleri bir borcun olduğunu ortaya koyamadığı müddetçe, o kişi bu hediyesinden cayabilir. Böyle borçların varlığı sözkonusu olduktan sonra, babanın vermiş olduğu hediyeden cayma hakkı yoktur.

Yahut, baba, oğluna veya kızına bir hediye verir de bir kadın, bu erkekle evlenir, evlenme sebebi o erkeğin zenginliği ve babasının ona vermiş olduğu hediyedir. Bu durumda baba verdiği hediyeden caymak ister, veya bir adam, babasının hediye verdiği bir kızla evlenir, onunla evlenme ve mehrini artırma sebebi de kadının zenginliği, malı oluşu ve babasının verdiği hediyedir. Sonra baba: «Ben bu işten vazgeçiyorum» derse, babanın oğluna ve kızına verdiği hediyeden cayma hakkı yoktur.

37. Umra[55]

43. Cabir b. Abdullah el-Ensarî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Herhangi bir kişiye ve çocuklarına bir Umra hibe edilirse, bu o kişinin olur. Bu Umra, hiç bir zaman hibe eden kişiye geri dönmez. Çünkü hibe edenin hibesi, miras hükümlerinin geçerli olduğu bir hibedir.»[56]

44. Mekhul ed-Dımeşkî, el-Kasım b. Muhammed'e Umra'yı ve bu hususta halkın fikirlerini sordu.
el-Kasım b. Muhammed:
«— Beraber yaşamış olduğum bütün insanlar malları ve kendilerine verilen hibeler konusunda şartlarım sürdürüyorlar» dedi.
îmam Malik der ki: Bizdeki hüküm şöyledir: Hibe eden «Umra sana ve çocuklarına» kaydını söylememişse, Umra kendisine gerisin geri dönebilir.

45. Nafi (r.a.) der: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.)'a kız kardeşi Hz. Hafsa'dan miras olarak bir ev düştü. Hz. Hafsa (r.anha) bu evi Zeyd b. Hattab'ın kızına ömür boyu mesken olarak kullanması için vermişti. Zeyd'in kızı ölünce, Abdullah b. Ömer kendisinin olduğu görüşüyle eve sahip oldu.[57]

38. Buluntu Mal

46. Zeyd b. Halid el-Cüheni der ki: Bir adam, Resûlullah (s.a.v.)'a buluntu şeyin hükmünü sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:
«— Onun kabını ve bağını tanı, sonra onu bir sene halka duyur. Sahibi gelirse ona verirsin. Gelmezse onu harcayabilirsin.»
Adam:
«— Ya Resûlallah! Bulunan koyun ise?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— O senin veya başka bir din kardeşinin ya da kurdundur.»[58] cevabını verdi. Adam:
«— Kaybolan devenin hükmü nedir?» dedi. Resûlullah (s,a.v.):
«— Ondan sana ne?[59] Bol su alan karnı, sağlam ayaklan
var. Sahibi gelinceye kadar, ağaç yapraklarından karnını
doyurur, suya gidebilir» (Yani ona dokunamazsın) buyurdu.[60]

47. Abdullah b. Bedr der ki: Şam yolunda bir kabilenin evinde misafir oldum ve içerisinde seksen dinar olan bir kese buldum, bunu Ömer b. Hattab'a söyleyince, Hz. Ömer bana:
«— Bir sene, onu cami kapılarında ilan et ve Şam'dan gelenlere duyur. Bir sene geçince de, onu istediğin gibi harcıyabilirsin»
dedi.

48. Nafi'den: Bir adam bir yitik buldu. Bu münasebetle Abdullah b. Ömer'e gelerek ona şöyle söyledi:
«— Bir yitik buldum, bu hususta fikrin nedir?» Abdullah b. Ömer ona:
«— Onu halka ilan et» dedi.O da: «— îlan ettim» dedi. Abdullah:
<— Daha fazla ilan et» dedi. Adam:
<— ilan ettim» cevabını verdi. Abdullah b. Ömer:
«— Onu «ye» diyemem, isteseydin (bulduğun yerden) onu almayabilirdin?» dedi.[61]
.

39. Bulduğu Yitiği Harcayan Köle Île İlgili

îmam Malik, bir yitiği bulup onu yitiklere tanınan süre sona ermeden —bu süre bir senedir— harcayan bir köle hakkında der ki: Bu yitik, kölenin zimmetinde sabit olur. Efendisi, ya kölenin harcadığı yitiğin bedelini verir, ya da köleyi yitik sahiplerine teslim eder.
Yitiğe tanınan süre tamamlanıncaya kadar yitiği muhafaza eder, sonra harcasa köle borçlanır. Bu borcun yerine köle verilmez. Efendisi de bu borçtan sorumlu değildir.

40. Yitik Hayvanlar

49. Ensardan Sabit b. ed-Dahhak (r.a.) der ki: Harre denilen yerde bir deve buldum ve onu bağladım, sonra Ömer b. Hattab (r.a.)'a onu arzettim. Hz. Ömer de bana onu üç defa halka ilan etmemi emretti. Ben Hz. Ömer'e, devenin arazimde olduğunu söyleyince bana:
«— Onu bulduğun yere salıver» diye emretti.

50. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: Ömer b. Hattab (r.a.), sırtını Kâ'be'ye dayamış olarak şöyle dedi:
«— Yitik bir hayvanı alan yanlış iş yapmıştır.»[62]

51. îbn Şihab der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) zamanında yitik develer, güven altında idiler. Yavrularlar ve kimse onlara dokunmazdı. Osman b. Affan (r.a.) halifeliği zamanında, bu develerin ilan edilmelerini, sonra da satılmalarını, sahibi gelirse parasının ona verilmesini emretti.

41. Ölmüş Kimse Adına Sadaka Verilmesi

52. Şurahbîl b. Said'den: Sa'd b. Ubâde, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir harbe katılmıştı. Annesi, Medine'de ölmek üzereydi. Annesine:
«— Vasiyette bulun» denildi. O da:
«— Neyi vasiyet edeyim? Mal, Sa'd'indir dedi ve Sa'd gelmeden öldü. Sa'd gelince, durum kendisine anlatıldı. Sa'd:
«— Ya Resûlallah, anamın yerine sadaka versem, ona faydası olur mu?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«—Evet» diye cevap verdi. Bunun üzerine Sa'd adlarını söyleyerek «Şu, şu bahçe annemin adına sadakadır» dedi.[63]

53. Hz. Peygamberin hanımı Hz. Aişe'den: Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'a: «Annem aniden Öldü. Sanıyorum ki konuşabilseydi, tasaddukta bulunacaktı. Onun adına sadaka verebilir miyim?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet» buyurdu.[64]

54. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: el-Haris b. el-Hazreç oğullarından olan Ensardan bir adam, anne ve babasına tasaddukta bulundu ve ikisi de ölünce, bu adama onlara vermiş olduğu maldan bir hurmalık düştü. Konuyu Resûlullah (s.a.v.)'a sordu: Resûlullah (s.a.v.) da:
«— Sadakanın sevabı sana verildi. Onu miras olarak al» buyurdu.[65]

---

[1] Akdiye, hükmetmek anlamında olan el-Kada' kelimesinin çoğuludur. Bu hükümden maksat hakimin verdiği hükümdür. Hakimde şu nitelikler aranmaktadır:
1. Buluğ çağına gelmiş erkek bir kişi olmak,
2. Müstakil olmak,
3. Gözleri görmek ve âma olmamak,
4. Müslüman olmak,
5. Hür olmak,
. Bilgili olmak, 7. Adaletli olmak.
Hakimin erkek olması konusunda îmam Azam Ebû Hanife'nin görüşü farklıdır, ona göre kısas ve hadların (ceza davaları) dışında yani mal (medenî hukuk) ile ilgili konularda kadın hakim olabilir, imam Muhammed b. Hasan ve Muhammed b. Cerir et-Taberi, kadının her davada hakim olabileceği görüşündedirler. Hakimin müstakil olması demek bir hükme iki ve daha fazla hakimin ortaklaşa tayin edilmemesi demektir ki konuyu incelemek, delilleri kabul etmek ve hükmü yürürlüğe koymak hususunda müstakil ve tek olmalı ki aralarında çıkacak görüş ayrılıkları yüzünden hüküm vermek güçleşmesin. Hakim genellikle mescidde oturur. Çünkü güçsüzler ve kadınlar buraya kolaylıkla gelebilirler. Peygamber Efendimizin de mescidde hüküm verdiği rivayet edilmiştir. Bir sebep olmadıkça, yolda mescide giderken ve başka yerlerde hüküm vermesi hoş görülmemektedir. Verdiği hükme aksi tesiri olacak kadar kendisini gün boyu yormaması lâzımdır. Hakim, hüküm verirken üzüntülü, gaflet içerisinde, huzursuz, yavaş ya da noksan anlamaya sebeb olacak derecede aç ya da çok tok ve öfkeli olursa bu durumda hüküm vermesi mekruhtur.
[2] Resûlullah (s.a.v.), kendisinin beşer yani bir insan olduğunu söylemekle gaybı bilmediğini ve haklıyı haksızdan zahiri bir delil olmaksızın ayırama-yacağını ifade ederek bu konuda diğer hakimlerle arasında bir farkın olmadığını haber veriyor. Çünkü gaybı ancak vahiy yoluyla bilebileceğinden, bu dünyanın bir teklif yeri olması itibarıyla, hüküm verirken hükümlerini diğer hakimlerin usullerine göre vermiştir.
[3] İmam Malik'e göre hakim bîidiğiyle değil, (mahkemede tanıklardan) duyduğuyla amel etmelidir. Bu konuda da Ebû Hanife ve Şafii, biîdiğiyle duyduğu çatışırsa genel olarak biîdiğiyle hüküm vermeleri gerektiği görüşündedirler.
[4] Buharı, Şehâdât, 52/27; Müslim, Akdiye, 30/3, no: 4.
Buradan hakimin yanıltılarak verdiği hükmün, bir hakkın hak sahibinden başkasının olmasını gerektirmediği ve onu mubah kılmadığı anlamı çıkar. Çünkü o hak cehennem ateşinden bir parça olmaktadır. Buna göre hakimin hükmü, bir helali haram, ya da haramı helal yapamaz. Mesela bir kişi yalancı şahidlerle yabancı bir kadının kendi karısı olduğunu iddia etse, buna da hakim karar verse, bu kişinin o kadınla birleşme yapması helal olmaz. Ebû Hanife'ye göre helal olur. Zira hakimin verdiği hüküm zahiren ve batı-nan geçerlidir. Bu işlem nikâh yerine geçer. (Bâcî el-Munteka, c.5, s.182).
[5] Hz. Ömer, Yahudiyi içtihadı, yani zanna dayanan bir konuda kesin konuştuğu için cezalandırmış olmalıdır, yahut
da bilmediği birşey hakkında yemin ettiği için cezalandırmıştır. Başka bir ihtimal, bu sözüyle Yahudi, Hz. Ömer (r.a.)'i tezkiye etmiş, o da bunu yadırgadığı için Yahudiyi cezalandırmıştır.
[6] Müslim, Akdiye, 30/9, no: 19.
Hanefi mezhebine göre, başka şahid bulunmadığı takdirde, bir kimseden şahit olması istenirse bundan kaçmamaz. Çünkü bir hakkın zayi olması söz konusudur. Şahidlik yapması istenirse ve başka şahid de yoksa o kişinin şahidlik yapması farz olur. Ancak, had tatbik edilecek konularda şahidliğini gizlemesi efdaldir. (Dâmâd, Mecmau'l-Ehhur c.2, s. 185, 186).
[7] Düşmanın dünyevî bir sebeple yaptığı şahidlik, Hanefî mezhebine göre caiz değildir. Çünkü bu sebeple şahidlik haramdır. Böylelikle düşmanlığım ortaya koyabilir. Ancak adil olması halinde, sahih ve itimad edilen görüşe göre, şahadeti kabul edilir. (Dâmâd, Mecmau'l-Enhur, c.2, s.197-8).
[8] Nûr, 24/4,5.
[9] Ebû Ilanife'ye göre, iftira ve başka suçlardan dolayı had cezası gören kişinin tevbe etse de ebediyyen şahitliği kabul edilmez (Bâcî, Münteka, c.5, s. 207).
[10] İbn Abdilber der ki: Muvatta'da mürseldir. Ayrıca bkz. Müslim, Akdıye, 30/2, no: 3. Ebû Iîanife, genel olarak bir
şahidle birlikte yemin etmek suretiyle hüküm vermeyi caiz görmez. (Bâcî el-Münteka, c.5, s.208).
[11] Hanefî mezhebine göre hadlerden, kısasdan ve erkeklerin göremeyecekleri şeylerden başka yerlerde iki erkek veya bir erkek, iki kadın şahidin olması şarttır. Şahidlik konusu ister mal olsun, isterse evlenme, süt emme, boşama, vekalet ve vasiyyet gibi mal cinsinden olmasın durum değişmez.
[12] Bunun anlamı, köle azat edildiği zaman işin içine Allah'ın hakkı girer. Köle ile efendisi anlaşarak azat etmeyi durdurmaya çalışsalar bunu yapamazlar. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 218).
[13]
Hanefi mezhebinde kölenin azat olması yürürlükte kalır ancak köle çalışarak borcu öder
[14] el-Bakara, 282
[15] Hanefi mezhebinde çocukların, şahadeti kabul edilmez. Ancak bunlar köle ya da çocuk iken şahit olmuşlar da şahitliklerini köle hürriyete kavuştuktan sonra, çocuk da buluğa erdikten sonra ifâ etmişlerse caizdir. Başka türlü caiz değildir. (Dâmâd, Mecmau'l-Enhur, s. 2, s. 190-196).
[16] Ebu Davud, Eyman, 21/2; îbn Mâce, Ahkâm, 13/9.
[17] Müslim, tman, 59, no: 218
[18] Zeyd b. Sabit, Minber-î Resûl'e hürmetinden dolayı, orada yemin etmemiş olabilir. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre, Zeyd b. Sabit'in doğru olduğu halde yemin etmemesi, takdiri ilahi sonucu başına bir iş gelse, halkın «başına bu işin gelmesine yemini sebeb oldu» demelerini önlemek içindir. (Bâcî, el-Münteka c.5, s.233).
[19] İbn Abdilber der ki: Muvatta ravileri mürsel olarak rivayet eder. Ancak Ma'n b. tsa, Ebu Hureyre'ye vasleder.
[20] Hanefi mezhebine göre, ağacı değil de sadece meyveyi rehin vermek ve tarlayı bırakıp yalnız ekini rehin vermek caiz değildir. (Dâmâd, Mecmeu'l-Enhur c.2, s. 592).
[21] Hür bir kişiyi, Müdebberi (azad oluşu efendisinin Ölümüne bağlı köle), Üm-mü Veledi (efendisinden çocuk sahibi kadın köle) ve Mükatebi (azad bedelini ödemek için efendisiyle sözleşme yapan

köle) rehin bırakmak caiz değildir. Çünkü bu son üçü de, hür olmaya namzet olduklarından hür sayılırlar.
[22] Ebû. Hanife'ye göre, kadınla zorla zina eden kişiye zina cezası verilir. Mehir ödetilmez. İmam es-Sevri de aynı görüştedir. (Bari, el-Münteka,c.5, s.269).
[23] Emanet, emanet olarak kalsaydı, ödeme sorumluluğu olmayacaktı.
[24] Bütün ravilerle mürseldir. Buharı (Cihad, 56/149)'de mevsûldür.
[25] Bu konuda, Ebû Hanife'nin iki görüşü vardır. Birisi tevbesinin kabul edileceği, diğeri de kabul edilmeyeceği şeklindedir,
[26] trtidat, müslüman olduktan sonra islam'dan çıkıp küfre girmeye denir.
[27] Ebû Musa el-Eş'ari'nin, Hz. Ömer'in görüşüne muhalif hareket etmesi gösteriyor ki, o devirde irtidat etme hadisesi çok az oluyor ve kimse bunun hükmünü tam olarak bilmiyordu.
[28] Müslim, Liân, 19/15.
[29] Araplar, bir meselede isabet edince böyle söylerler. Zira Hz. Ali« Bu benim bölgemde olmamıştır» derken görüşünde isabet etmiştir.
[30] Kısas yapılacak kişi, boynuna ip bağlanarak götürüldüğünden «ip» tabiri kullanılmıştır. Teslim etmekten kinayedir.
[31] İslam'dan önceki cahiliye devrinde dört türlü nikâh vardı:
a) Şeref ve necabet bakımından yüksek seviyede olan bir kişiden döl almak maksadıyla adam, karısını ya da cariyesini bu kişiye teslim eder ve o kişiden gebe kalıncaya kadar da onlara yaklaşmazdi.
b) Kadının kocası olmadığı zaman istediği kişi ya da kişilerle ilişkide bulunur, gebe olunca da ilişkide bulunduklarından birini çağırarak «bu çocuk sendendir» der, çocuk da o kişinin sayılırdı.
c) Bazı kadınlar da açıktan zina yaparlar, herkese açık olduklarının bilinmesi için evlerine bayrak asarlardı. Bu bayrağı gören herkes oranın genelev olduğunu anlardı. Sayısız kişiler gelir giderlerdi. Hamile kalınca, zina ettiği kişilerden bir kısmını çağırır, içlerinden birine çocuğun ondan olduğunu söyler, çocuk da onun sayılırdı.
d) Sahih nikâh.
İslam, bu nikâhların ilk üçünü hükümsüz kılmış, sahih nikâhı kabul etmiştir. (Bâcî, Münteka, c.6, s.5).
[32] Buharı, Buyu, 34/3; Müslim, Radâ, 17/10, no: 36.
Resûlullah (s.a.v.)'in örtün demesi, onun yanında açılması haram olduğu için değil, ihtiyata binaendir. Zahiren bu çocuğun nesebi sabit olmuş ve Uz. Sevde'nin kardeşi olmuştur. Çocuğun Utbe'ye benzemesine, Resûlullah itibar etmemiş, çocuğu sahib-i firaş'a (birleşme yapana) vermiştir. Bunun için, ihtiyata göre, verilen emir, zahiren verilen hükme zıt değildir. Çünkü bir taraftan çocuğun Zam'a'ya verilmiş olması, Hz. Sevde'nin ondan sakınmamasını gerektirirken, öte yandan çocuğun Utbe'ye benzemesi, Hz. Sevde'nin onun karşısında örtülü bulunmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla bu konuda; bir yönden helal, diğer yönden haram olma şüphesi vardır. Onun için Resûlullah (s.a.v.) ihtiyatla emretmiştir. (Kastalânî trşadü's-Sarî, c.4, s. 10).
[33] Hz. Ömer (r.a.), âyetlere göre, çocuğun altı aydan daha aşağı bir zaman içerisinde eksiksiz olarak doğmayacağını bildiği için tasdik etmiştir.
[34] Hz.Ömer, iddet içerisinde evlenmiş olmaları ve bu halde nikâhın sahih olmaması sebebiyle onları ayırmıştır. Özürlerini kabul ettiğinden, kendilerine ceza tatbik etmemiştir.
[35] Ümmü Veled: Efendisinden çocuk doğuran cariyedir. Bu cariye satılamaz, efendisi ölünce hür olur,
[36] Çocuk yapmamak kasdıyla meniyi dışarı akıtmak.
[37] Efendiler, cariyesinden çocuk sahibi olmak isterlerse, onun evden dışarı çıkmasına müsade etmezlerdi.
[38] Boş arazi, fıkıh dilinde «ölü arazi» denilen ekilip biçilmeyen sahipsiz arazi-
[39] Ebû Davud, Akdiye, 23/31; İbn Mâce, Ruşn, 16/20.
[40] Buhari, Şirb, 42/2; Müslim, Musâkat, 22/8, no:36.
[41] Bu mürseldir. Ebu Kurra Musa b. Tarık ile Said b. Abdurrahman el-Cumahî vasletmişlerdir. Her ikisinin de senedi aynıdır: Malik -Ebu'r-Rical-annesi-Hz. Aişe.
[42] İbn Mâce (Ahkâm, 13/17), mevsûl olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 804.
[43] Şafiiler, Hanefiler ve Malikiler, buradaki yasağın, mendupluğu bildirdiği görüşündedirler. Ebû Iureyre'nin yukarıdaki ifadesi ise, Resûlullah (s.a.v.)'in komşu hakkında çok iyilik ve ihsanda bulunmayı emretmesinden ileri gelmiş olmalıdır.
[44] Buharı, Mezâlim, 46/20; Müslim, Musâkat, 22/20, no: 136.
[45] Ebû Ömer der ki: Sadece ibrahim et-Tahman mevsul olarak rivayet eder. Ot Malik - Sevr - îkrime- İbn Abbas senedinde sıkadır.
[46] İbn Abdilber der ki: Malik ile ibn Şihab'ın ravileri böylece mürsel olarak rivayet ederler. Hadis, sikaların mürselierindendir. Hicazlılar ile bir grup Irak'h kabul etmişler, Medine örfü de böyle olmuştur. Ayrıca bkx. Ebu Davud, Buyu 90.
[47] Havale, bir zimmetin diğer bir zimmete naklidir. Daha açık olarak havale, borçlunun alacaklıyı alacağını tahsil için kendisine borcu olan ikinci bir kişiye sevketmesidir.
[48] Buradaki yasak, cumhura göre vucub değil, mendupluk ifade eder. Baba İçin çocuklarından birine diğerinden daha fazla hibe etmesi tenzihen mekruhtur. (Kastalânî, İrşadus-Şarî, c.4, s.343).
[49] Buharî, Hibe, 51/12; Müslim, Hibât, 2473, no: 9; Şeybanî, 807.
[50] Bir vesk 60 sa'dır. Bir sa\ 1040 dirhemi örfiye eşittir. 1040 dirhemi örfi, yaklaşık 3.333 kg.'dır. Böyle olunca 20 vesk= 3.333 kgx6Ox2Q=3999.6 kg= yaklaşık 4 ton.
[51] Bir kısım fakihler, Ebû Bekir (r.a.) bir rüya görerek Habibe binti Haricenin karnındaki çocuğun kız olacağına yorumladığını söylemişlerdir. Ebû Bekir görüşünde isabet etmiştir. (Bâcî, el-Munteka, c.6. s. 104).
[52] Şeybanî, 808.
[53] Çotuk büyükse, vacib ya da efdal olan, bu çocuk bir yabancı gibi itibar edildiğinden, büyük çocuğun hibe eden babasının elinden hibeyi teslim alarak sahip olması gerekir. Eğer çocuk küçükse hibe, onun adına muhafaza edecek emin birine verilir, (liâcî, el-Münteka, c. 6, s. 104).
[54] Şeybanî, 805.
Hibe eden kişi, karşılık beklememelidir. Karşılık beklerse, hibe olmaktan çıkar, ecir ve sevap da alamaz.
[55] Umra, bir mülkün menfaatinin, hibe edilenlerin ya da hibe edilenlerle birlikte çocuklarının ömür boyu faydalanabilecekleri bir şekilde hibe edilmesidir.
Ümranın, üç şekli vardır:
a) Hibe eden kişi, «sana bu evi ömür boyu faydalanman için verdim. Sen ölünce varislerinin veya çocuklarının olacak» derse, bu şekilde yapılan hibe sahih olup bu sözle hibe edilen kişi, evin kendisine sahip olur. Ölünce varislerine kalır. Varisleri yoksa, hazineye kalır. Hiç bir şekilde hibe edene dönmez.
b) Hibe eden daha kısa olarak, sadece «Sana ömür boyu evin menfaatim hibe ettim. Senden başkasına geçmiyecek» demesidir. Bu takdirde iki görüş vardır. Birincisi İmam Şafii'nin görüşüdür. Bu şekildeki hibe sahihtir ve hükmü birinci maddedekine benzer. İkinci görüşe göre, ev, hayatı boyunca hibe edilenindir, öldükten sonra hibe edene ya da varislerine döner. İstediği zaman da geri alabilir.
c) Hibe edenin «Sana bu evi Ömür boyu faydalanman için verdim. Sen ölünce, bana vaya varislerime dönecek» demesidir. Bunun sıhhatinde ihtilaf edilmiş ise de, bize göre şahindir ve hükmü de birinci maddenin hükmü gibidir. (Kastalânî, Irşadu's-Sarî, c.7, s. 75-76).
[56] Müslim, Hibât, 24/4, no: 20; Şeybanî, 811.
[57] Şeybanî, 812.
[58] Yani onu bulduğun yerde sahibi yoksa alabilirsin demektir:
[59] Yani onu bulduğun yerde alamazsın demektir.
[60] Buharı, Lukata, 45/4; Müslim, Lukata, 31/3.
[61] (Onu «ye» diyemem) sözünün anlamı, ödeme sorumluluğu olmaksızın onu mülkiyetine almanı emredemem, bu sorumluluk içerisinde harcayabilirsin demektir.
[62] Aslında, Zeyd b. Halid'den merfudur. Ayrıca bkz. Müslim, 31- Lukata, 1, no:12.
[63] Nesaî, Vesâya, 30/7.
[64] .Buharı, Vesâyâ,55/19;MüsHm,Zdcât,12/15ıno: 51, Vasıyyet, 15/2, No: 12-ia
[65] İbn Abdilber derki: Bu hadis çeşitli yollarla rivayet edilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

71- KİTABU'L-AKIKA
1- Çocuktan Akîka Kurbânı Kesmeyecek Kimse İçin Çocuğun Doğduğu Günün Sabahında Çocuğa İsim Verilmesi Ve Damağının Tatlı Bir Şeyle Oğulması Babı
2- Akîkada Çocuktan Ezayı Gidermek Babı
3- El-Ferau (Yânî Devenin İlk Doğurduğu Yavru) Babı
4- Atîre (Kurbânı) Babı

71- KİTABU'L-AKIKA

(Akîka Kurbânı Kitabı)

1- Çocuktan Akîka Kurbânı Kesmeyecek Kimse İçin Çocuğun Doğduğu Günün Sabahında Çocuğa İsim Verilmesi Ve Damağının Tatlı Bir Şeyle Oğulması Babı [1]

1-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir oğlan doğdu. Ben hemen çocuğu Peygamber(S)'e götürdüm. Peygamber onaİbrâhîm adını verdi ve hurma ile çiğnem yapıp ağzına çaldı, yavruya hayır ve bereketle dua etti, sonra bana verdi. Bu İbrâhîm, Ebû Musa'nın en küçük çocuğu idi [2].

2-.....Bize Yahya ibn Saîd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S)'e bir çocuk getirildi. Peygamber o çocuğa çiğnem yapıp damağına ovalarken, çocuk Peygamber'-in üzerine işedi. Peygamber sidiğin üzerine su döktü, demiştir [3].

3-.....Esma (R) Mekke'de iken oğlu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hâmile olmuştu.
Esma şöyle dedi: Ben gebelik müddetini tamamlamış olduğum hâlde (Mekke'den yola) çıktım.Muhacir olarak Medine'ye geldim ve Küba'ya indim. Ve Abdullah'ı Küba'da doğurdum. Sonra çocuğumu Rasûlullah(S)'a götürdüm de kucağına koydum. Sonra Rasülul-lah bir hurma İstedi, onu çiğneyip ezdikten sonra çocuğun ağzının içine tükürdü. Bu suretle oğlumun mi'desine ilk giren şey, Rasülul-lah'ın tükrüğü oldu. Sonra Rasûlullah hurma çiğnemi ile çocuğun damağını oğdu. Bundan sonra çocuğa duâ etti, bereket ve hayır diledi. Ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr (Hicretten sonra Medine'deki Muhacir) müslümân aileleri içinde ilk doğan çocuk oldu. Müslümanlar da Abdullah'ın doğumu ile çok sevindiler. Çünkü müslümânlara:
— Yahudiler sizlere büyü yaptılar, artık sizden çocuk doğmaz, denilmişti [4].

4-.....Bize Abdullah ibnu Avn, Enes ibn Sîrîn'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha'nın hasta yatmakta olan bir oğlu vardı. Ebû Talha dışarı çıktı, ardından çocuk vefat etti. Ebû Talha dönüp geldiğinde:
— Oğlum ne yaptı, nasıl oldu? dedi. Üraraü Suleym:
— Çocuk, olduğundan daha sakin hâldedir, dedi.
Bundan sonra Ümmü Suleym, kocası Ebû Talha'ya akşam yemeğini takdîm etti, o da yemeği yedi. Sonra Ümmü Suleym ile cinsî münâsebet yaptı, Ebû Talha bu işi bitirip ayrılınca, Ümmü Suleym ona:
— Çocuğu defn et! dedi.
Ebû Talha sabaha ulaşınca Rasûlullah'a geldi ve yaptıkları işi O'na haber verdi. Rasûlullah (S):
— "Siz bu gece cinsî münâsebet mi yaptınız?" buyurdu. Ebû Talha da:
— Evet, dedi. Rasûlullah:
— "Yâ Allah! Bunlara bu gecelerini mübarek kıl!" diye dua etti. Ümmü Suleym sonra bir oğlan doğurdu.
Enes dedi ki: Ebû Talha:
— Bu çocuğu muhafaza et de böylece Peygamber'in yanına götür, dedi.
Enes de bu çocuğu Peygamber'e götürdü. Ümmü Suleym benim yanımda birkaç tane hurma da göndermişti. Peygamber çocuğu aldı da:
— "Enes'in yanında birşey var mı?" diye sordu. Oradakiler:
— Evet, hurmalar vardır, dediler.
Peygamber o hurmaları aldı, onları ağzında çiğneyip ezdi, sonra kendi ağzından aldı da onu çocuğun ağzının içine kattı ve damağını onunla ovaladı. Çocuğa da Abdullah adım verdi [5].
Bize Muhammed ibnu'UMüsennâ tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Adiyy, İbnu Avn'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs edip bu hadîsi şevketti [6].

2- Akîkada Çocuktan Ezayı Gidermek Babı

5- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd, Ey-yûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Selmân ibn Âmir (R): "Erkek çocuğun doğumu ile beraber akîka vardır" demiştir.
Ve Haccâc ibn Minhâl şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Seleme tahdîs etti. Bize Eyyûb, Katâde, Hişâm ibn Hassan el-Ezdî ve Habîb ibnu'ş-Şehîd; bunların dördü de Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Selmân ibn Âmir(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere haber verdi.

(Sufyân ibn Uyeyne ve) birçokları da Âsim ibn Selmân'dan ve Hişâm ibn Hassân'dan; onlar da Hafsa bintu Sîrîn'den; o da er-Rebâb (ibn Âmir ed-Dabbî)'dan; o da Selmân ibn Âmir ed-Dabbî'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi.
Bu hadîsi Yezîd ibnu İbrâhîm, îbn Sîrîn'den; o da Selmân ibn Âmir'den onun sözü olarak, yânî mevkuf olarak rivayet etti.
Ve Esbâğ ibnu'l-Ferec de şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Vehb, Cerîr ibn Hâzım'dan; o da Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den haber verdi. O da dedi ki: Bize Selmân ibnu Âmir ed-Dabbî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Erkek çocuğun doğumuyla beraber akîka vardır. Onun adına akîka kurbânı kanı dökünüz ve çocuktan ezayı gideriniz!" [7].

6-.....Habîb ibnu'ş-Şehîd şöyle demiştir: Muhammed ibnu Şîrîn bana, el-Hasen el-Basrî'ye akîka hadîsini kimden işittiğini sormamı emretti. Ben de gidip el-Hasen'e bunu sordum. el-Hasen:
— Ben o hadîsi Semure ibn Cundeb(R)'den işittim, dedi [8].

3- El-Ferau (Yânî Devenin İlk Doğurduğu Yavru) Babı

7-.....Bize ez-Zuhrî, İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber(S): "(İslâm'da) Fera' da atîre de yoktur" buyurmuştur.
"Ferau", devenin ilk yavrusudur ki, Câhiliye Arabları bunu tâ-gûtları için kesiyorlardı. "Atîre" de receb ayında kesmekte oldukları hayvandır [9].

4- Atîre (Kurbânı) Babı

8-.....Bize ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; odaEbü Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Feraa ve atîre yoktur" buyurmuştur.
ez-Zuhrî: "el-Ferau" deve ve koyun makûlesi hayvanların insanlar lehine doğurulmuş olan ilk yavrusudur. Müşrikler bu yavruları tâgûtları için keser, kurbân ederlerdi. "Atîre" de receb ayında kesmekte oldukları hayvanlardı [10].

---

[1] Akik, doğan çocuğun saçına ve tüyüne denir, ana tüyü ta'bîr olunur, gerek insan, gerek hayvanât olsun. Şârih der ki, Akk maddesi şakk ve kat' (yânî yarmak ve kesmek) ma'nâsına konulmuştur. Çocuğun saçı kesildiğinden dolayı Akik ve Ikka denildi. Ve Ikka aslında masdardır, dereye ve akıntıya Akik denmesi, yarılmış olduklarından dolayıdır. Kan dindirici akik taşı'na. bu ismin verilmesi, kanın kesilmesine medar olduğu içindir. el-Akîka, Sefîne vezninde bu dahî doğan çocuğun saçına ve tüyüne denir... ve mevlûdun saçı kırpılıp veya tarandıkta kesilen koyuna denilir. Mütercim der ki, Şakk (yânî yarılmak) ma'nâsından alınmıştır... Rasûlullah dâima kabîh isimleri güzel isimle değiştirir olduklarından Akîka'yı da Nesîke'ye tahvflbuyurdu.-4£?A:ü')nın sıfatlan ve şartlan Şir'atu '{-İslâm adındaki kitâbda mufassalan açıklanmıştır (Kaamûs Ter.).
Âsim Efendi'nin verdiği bu açıklamadan anlaşıldı ki, Akîka, çocuğun doğduğu zaman başında bulunan saça denir. Doğumun yedinci veya daha sonraki günlerde çocuğun saçı kesildiği veya tarandığı sırada kesilen kurbân hayvanına da Akîka denmiştir. Bu kurbânı kesmek, doğumundan dolayı bir sevinç izhârı ve sadaka vermek ve aynı zamanda doğan çocuğun nesebini yaymak içindir.
[2] Başlıktaki "Akîka kurbânı kesmeyecekse" kaydından, doğduğu gün ad konulması anlaşılır ki, hadîsten anlaşılan da budur. Eğer Akîka kurbânı kesilecek olursa, doğumun yedinci günü kurbân kesilir ve ad konur. Bu kurbân yedinci gün kesilmezse ondördüncü gün ve yirmibirinci günlerde de kesilebilir.
[3] Hadîsin bir rivayeti Vudû' Kitabı, "Çocuk sidiği bâbı"nda geçti. Çocuk sidiği hafif necaset olduğu için sâdece üzerine su döküp akıtmakla yetinümiştir
[4] Bunun da bir rivayeti Peygamber'in hicreti bâbı'nda geçmişti. Peygamber'in hurmadan çiğnem yapıp çocuğun ağzına çalması, çocuğun gidâlanması maksadıyle değildir. Çünkü çocuğun ana sütünden başka şey ile gıdâlanma çağı daha sonraki haftalar ve aylar içinde ta'yîn edilir. Körpe yavrunun ağzına az mİkdâr hurma çiğnemi çalınması hakkında Peygamber'in sena ve şehâdeti olan hurma ile ve Peygamber'in mübarek ağız suyu ile teberrük içindir.
[5] Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bunun tafsîlli birkaç rivayetini Müslim, îsti'zân Kitabı'nda getirmiştir.
[6] Buhârî bu ikinci yoldan gelen hadîsi Kitâbu'l-Libâs, "Siyah örtü" babında getirmiştir.
[7] Buhârî bu "Erkek çocuğun doğumuyla beraber akîka vardır" hadîsinin burada ayrı ayrı beş yoldan gelişini göstermiş bulunuyor. Hadîsin bu ilk cümlesinin zahirine bakarak bâzıları kız çocuğu için akîka yoktur demişlerse de, âlimler cum hûru bu hususta gelen hadîslere dayanarak hem erkek, herr de kız çocuğu için akîkanın sünnet olduğunu kabul etmişlerdir. Dört Sünen sâhiblerinin de bu yolda rivayetleri vardır.
Hadîsin "Çocuktan ezayı gideriniz" fıkrasındaki ezadan maksadın da çocuğun ana rahmindeki bulaşıklardan temizlenmesi olduğu görüşünde birleşilmiştir. Bu hususta başka görüşler de vardır.
[8] el-Hasen'in Semure'den işittiği akîka hadîsi, Sönenlerde merfû' olarak rivayet edilen şu: Peygamber (S): "Doğan çocuk akîkasına bağlıdır. Yedinci günü çocuk adına kurbân kesilir, başı tıraş edilir ve adı konulur" buyurdu, hadîsidir. Tir-mizî'ye göre, yedinci günü kesilmezse ondördüncü gün, o gün de kesilmezse yir-mibirinci günü kesilmelidir.
[9] el-Ferau, iki fetha ile dişi devenin yâhud koyunun ve keçinin en evvel doğurdu ğu yavrusuna denir. Câhiliyet'te onu putlarına kurbân ederlerdi. "Lâ feraa ve-lâ atîrete" hadîsi bundandır. Bâzıları indinde Câhiliye'den birinin devesi yüze ulaştığında, bir genç ve a'Iâ devesini sanemine kurbân eder idi, "Ferau" dedikleri, o kurbân eyledikleri devedir... (Kaamûs Ter.),
[10] Buhârî burada, geçen hadîsin başka yoldan gelen rivayetini getirmiştir. Hadîsin sonundaki "Fera'" ve "Atîre"ye âid iki tefsîr, bu hadîsin râvîlerinden ez-Zuh-rî'nindir.
Âsim Molla da: el-Attre, Sefine vezninde, bu dahî CâhİliyET ahâlisinin sanemleri için kestikleri koyuna denir, demiştir... (Kaamûs Ter.)
Tâgût, Tuğyan 'dan mübalağa sîgasıyle bir cins ismidir ki, aslı Ceberut gibi Tağavût olup, mekân değişikliği ile Tavagût yapılarak vâv, elife kalbedilmiş-tir. Müfrede ve cem'e, müzekkere ve müennese denilir. Aynı Tuğyan "Kesilmiş"; Tuğyânkâr "Azgın, azman, azıtkan" demek gibidir. İbn Cerîr, Taberî'nin ta'rîfî veçhile: Allah'a karşı tuğyânkâr olup kahr ve cebr ile veya bi'r-rızâ pe-restiş edilip ma'bûd tutulan gerek insan, gerek şeytân, gerek vesen ve gerek sanem ve gerek şâir herhangi birşey demektir... {Hakk Dîni, I, 869-871).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26 AKİKA KİTABI
1. Akika1 Kurbanıyıa İlgili Rivayetler
2. Akikada Yapılan İşler

26 AKİKA KİTABI

1. Akika1 Kurbanıyıa İlgili Rivayetler

1. Resûlullah (s.a.v.a akikanın ne olduğu soruldu: «Bu ukuk'u sevmem» buyui !u. Sanki bu ismi beğenmemiş gibiydi. Daha sonra da şöyle buyurdu:
«— Çocuğu olan isterse onun adına kurban kessin!» [1]

2. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma, Hasanla Hüseyin'in, Zeynep ve Ümmü Gül· süm'ün saçlarım tartarak onların ağırlığınca gümüş tasadduk et-

3. Muhammed b. Ali b. Hüseyin'den: Resûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatıma, Hasanla Hüseyin'in saçlarını tarttı, onların ağırlığınca gümüşü tasadduk etti.[2]

2. Akikada Yapılan İşler

4. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, aile fertlerinden her isteyene akika etinden verirdi. O kız ve erkek hepsi için ayrı ayrı birer koyun keserdi.[3]

5. Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymi'den: Babamdan bir serçe bile olsa akika kesilmesinin müstehap olduğunu duymuştum.

6. imam Malik'ten: Duyduğuma göre Ali b. Ebî Talib'in oğulları Hasan ile Hüseyin'e akika kurbanı kesilmişti.

7. Hişam b. Urve'de: Babam Urve b. Zübeyr, akîka olarak kız ve erkek çocukİar için ayrı ayrı birer koyun keserdi.[4]
îmam Malik'ten: Akika konusunda biz Medineliler arasındaki ittifak şöyledir:
Çocuğuna akika kurbanı kesecek kimse kız ve erkek için ayrı ayrı birer koyun keser. Akika vacip değil, müstehaptır. İnsanlar öteden beri ya-pagelmiştir. Akika yapılan hayvan da hedy ve kurban gibi olduğundan bu hayvanın da zayıf, kör, sakat ve hasta olmaması gerekir. Etinden satılmaz, derisi de satılmaz, kemikleri kırılır.[5]Etinden sahibi yiyebilir, ondan tasadduk da edebilir. Ancak hayvanın kanından çocuğa bir şey sürülmez.
(6) Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akika, 40/4.

---

[1] tbn Abdilber derki: "Bu hadisin manasını bilmiyorum. Resûlullah'tan sadece bu yolla rivayet edilmiştir."
Amr b. Şuayb - babası- dedesi yoluyla da nakledilir:
Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akîka, 40/1.
[2] Şeybanî,661
[3] Şeybanî, 662.
[4] Şeybanî, 660.
[5] Cahiliye devrinde akika kurbanlarının kemikleri etlerinden tamamen ayrılır, bu kemikler asla kırılmazdı, islâm bunun yersiz olduğunu belirtmek için bu kemiklerin de kmlabileceğini bildirmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34-KİTABU'L-BUYU'

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Hadîsler Babı:
2- Bab
3- Şübheli Şeylerin Tefsîri Babı
4- Uzak Durulacak Şübheli Şeyler Babı
5- Vesveseleri Ve Benzerleri Olan Hâtıraları Sakınılması Gereken Şübheli Şeyler Nevinden Görmeyen Kimse Babı
6- Yüce Allah'ın: “Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: ii) Kavli Babı
7- Malı Nereden Kazandığına Aldırmayan Kimse Babı
8- Karada Ticâret (Yapmanın Mübâhlığı) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
9- Ticâret İçin Çıkmak Ve Yüce Allah'ın:
10- Denizde Ticâret Babı
11- Bâb:
12- Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden İnfâk edin... " (el-Bakara: 267) Kavli(Nin Tefsiri) Babı
13- Rızkında Genişlik İsteyen Kimse Babı
14- Peygamber(S)'in Müddetle Satın Alınması Babı
15- Kişinin Kazanması ve Eliyle Çalışması Babı
16- Alışverişte Kolaylıklı ve Müsamahalı (Yani Mülayim ve Cömert) Olmak Babı
17- (Borçlu Olan) Zengine Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı
18- (Borçlu Olan) Fakire Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı
19- Bab: Satıcı İle Satın Alıcı (Mal Ve Bedelin Ayıbını) Birbirlerine Beyan Ettikleri; Ayıbı Gizlemedikleri Ve Birbirlerine Doğru Öğüt Verdikleri Zaman (Alışverişleri Kendilerine Bereketli Kılınır)
20- Çeşitli Nevi'lerden Karışık Olan Hurmanın Alışverişi Babı
21- Et Satıcı Ve Hayvan Kesici Hakkında Denilen Şeyler Babı
22- Alışverişte Yalan Söylemenin Ve Ayıp Gizlemenin Bereketi Giderip Mahvetmesi Babı
23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
24- Ribânın Yiyicisi, Şahidi, Yazıcısı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyle. Ribâ Yedirici (Kimsenin Günâhını Beyân) Babı:
27- Alışveriş Esnasında Yemîn Etmenin Keraheti Babı
28- Kuyumcu, Dökümcü Hakkında Söylenen Hadîsler Babı
29- Kuyumcu, (Kılıççı) Ve Demircinin Zikri Babı
30- Terzinin Zikri Babı
31- Dokumacının Zikri Babı
32- Marangoz Babı
33- İmâmın (Veya Herhangibir Kimsenin) Bir Takım İhtiyaçlarını Bizzat Satın Alması Babı
34- Herhangi Nevi'den Binek Hayvanları Ve Eşekler Satın Alma Babı
35- Cahılıyet Devrinde Mevcud Olup İslam Devrinde De İnsanların Oralarda Alışveriş Yaptıkları Meşhur Arab Panayırları Babı
36- Deli Yâhud Hasta Develerin Satın Alınması Babı
37- Müslümanlar Arasında Meydana Gelen Harb Fitnesi Sırasında Ve Fitne Günleri Hâricinde Silâh Satmak Babı
38- Aittâr Ve Güzel Koku Satmak Hakkında Bâb
39- Haccâm (Yânî Vücûddan Kan Alma Tedavisi Yapan) Kimsenin Zikri Babı
40- Erkekler Ve Kadınlar İçin Giyilip Kullanması Mekruh Olan Şeylerde Ticâriet (Yapmanın Hükmü) Babı
41- Bâb: Mal Ve Meta' Sahibi, Malın Fiâtını Ta'yîn Ve Takdir Etmeye Daha Haklıdır
42- Bâb Sapışın Kesinleşmesi Veya Feshi İçin Ne Kadar -Veya Kaç Tane- Muhayyerlik Caiz Olur?
43- Bâb: Satıcı Yâhud Müşteri Muhayyerlik Husûsundabir Vakit Ta'yîn Etmedikleri Zaman Bu Alışveriş Caiz Olur Mu?
44- Bâb: Satıcı İle Müşteri Birbirlerinden Ayrılmadıkları Müddetçe Muhayyerliktedirler
45- Bâb:
46- Bâb: Satıcı Muhayyerlikte Olduğu Zaman Satış Caiz Olur Mu?
47- Bab:
48- Alışverişte Aldatmanın Mekruh Olması Babı
49- Çarşılar Ve Pazarlar Hakkında Zikredilen Hadîsler Babı
50- Çarşıda Pazarda (Mala Sürüm Sağlamak İçin) Bağırıp Çağırmanın Keraheti Babı
51- Bâb: Ölçmek Vazifesi Satıcı Ve Vericiye Âiddir
52- Ölçeklemenin Müstehâblığı Babı
53- Peygamberdin Sâ' Ve Müdd Ölçeklerinin Bereketi Babı
54- Satın Alınan Gıda Maddesini Kabz Etmeden Önce Başkasına Satmak Hakkında Ve İhtikâr Hakkında Zikrolunan Hadîsler Babı
55- Yiyecek Maddesinin Kabz Edilmeden Önce Satılması Ve Yanında Mevcûd Bulunmayan Bir Şeyin Satılması Babı
56- Bir Yiyecek Maddesini Ölçüsüz Tartısız Olarak (Götürü Pazarlıkla) Satın Aldığında, O Malı Kendi Yerine Taşıyıp Nakletmedikçe Satmama Re'yinde Bulunan Kimse Ve Bu Husustaki Edebi Beyân Babı
57- Bâb: Bir Şahıs Bir Meta' Yâhud Bir Hayvan Satın Aldığında Bu Malı Satıcının Yanında Bıraksa Yâhub Hayvan Teslîm Alınmadan Önce Ölse (Hüküm Ne Olur)?
58- Bâb:
59- Müzayede (Karşılıklı Fiat Artırma) Satışı Bârı
60- Necş Ve Necşlı Satış Caiz Olmaz Diyen Kimse Babı
61- Bey'u'l-Garer, Yânî Aldatmaca Satışı Ve Habelu'l-Habele Satışı Babı
62- Bey'ü'l-Mülâmese (El Dokundurmakla Satiş) Babı
63- Munâbeze (Yânı Atışma) Satışı Babı
64- Satıcının Deve-Sığır, Davar Ve Sütü Memesinde Toplanabilecek Her Hayvanın Sütünü Memesinde Biriktirmekten Nehyedilmesi Babı
65- Bâb: (Aldatılmış Olan) Müşteri İsterse (Alışverişi Terkedip) Memesinde Sütü Habsedilmiş Olan Hayvanı Sahibine Geri Verir; Onun Sütünü Sağmaktan Dolayı Da Bir Sâ' Hurma (Vergisi) Vardır
66- Zinâ Edici Kölenin Satışı Babı
67- Kadınlarla Yapılan Alışveriş Babı
68- Bâb- Şehirli Ücretsiz Olarak Koylunun Malını Onun Adına Satabilir Mi? Ona Yardımcı Olur Yahud Irşad Edip Nasihat Verir Mi?
69- Şehirlinin Köylü Malını Köylü Adına Ücretle Satmasını Kerîh Gören Kimse Babı
70- Bâb: Hiçbir Şehirli Köylüye Âid Malı Simsarlıkla Satamaz
71- Mal Getirmekte Olan Binicileri Karşılamaktan Nehy Babı
72-İmal Getiren Binicileri Karşılamanın (Caiz Olacağı Yerin) Son Noktası Babı
73- Bâb: Şahıs Alışveriş Akdinde Halâl Olmayan Bir Akım Şartlar Koyduğu Zaman (Satış Nasıl Olur; Yânî Bu Şartlar Akdi Bozar Mı, Bozmaz Mı)?
74- Kuru Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

75-Kuru Üzümü Kuru Üzümle, Yiyecek Maddesini (Aynı Cins) Yiyecek Maddesiyle Satmak Babı
76- Arpayı Arpa İle Satmak Babı
77- Altını Altınla Satmak Babı
78- Gümüşü Gümüş İle Satmak Babı
79-Dînârın Dînâr İle Müddete Bağlanmış Olarak Satılışı Babı
80- Gümüşü Gümüş İle Müddete Bağlanmış Olarak Satmak Babı
81- Altını Gümüşle Elden Ele Peşin Olarak Satmak Babı
82- Kuru Hurmayı Yaş Hurma İle; Kuru Üzümü Yaş . Üzümle Satmaktan İbaret Olan Muzâbene Satışı Ve Arıyyeler Satışı Babı
83- Hurma Ağaçlarının Başları Üzerindeki Yaş Hurmaların Altın Ve Gümüş İle Satılması Babı
84- Ariyyelerin Tefsiri Babı
85-Yaş Meyvelerin, Salâhları Meydana Çıkmadan Önce Satılmalarımın Hükmü) Babı
86- Hurma Ağacının (Yâhud Meyveli Ağacın) Meyvelerinin Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Satılmasının Hükmü) Babı
87- Bâb: Şahıs, Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Meyveleri Sattığında, Sonradan 0 Meyvelere Bir Âfet İsabet Ederse, Zarar Satıcıya Âiddir
88- Bedeli Bir Müddet Sonra Ödenmek Üzere Yiyecek Maddesi Satın Almak Babı
89- Bab: Bir Kimse Kendi Hurmaslıni Uindain Dama İyi Ki Hurma Nevi İle Değiştirmek İsterse (Ribâdan Selâmete Çıkmak İçin Ne Yapacaktır)?
90- Erkek Hurma Telkihi Yapılmış Hurma Ağacı Satan Yâhud Ekilmiş Bir Tarla Satan Yahud İcâre İle Alan : Kimse Babı
91- (Tarladaki Biçilmemiş) Ekinin Safî Hububatla Ölçekli Surette Satılmasının Hükmü) Babı
92- Hurma Ağacının Mahsulünü, Ağacın Kökü İle Satma(Nın Hükmü) Babı
93- Muhâdara Satışı (Yâni Meyve Ve Tahılları Henüz Yeşil İken Ve Salâhları Belirmeden Önce Satma) Babı
94- Hurma Ağacı Göbeğinin Satılması Ve Yenilmesi Babı
95- Şehirler Halkının Buyu', İcâre, Ölçü, Tartı Gibi Hususlardaki Hukukî İşlerini Öteden Beri Tanıyageldikleri Ve Aralarında Kendi Niyetlerine Göre Meşhur Olan Örfleri. Âdetleri Ve Gidişleri Üzere İcra Eden Kimse Babı
96- Ortağın. Kendi Ortağından Satım Alım Yapması Babı
97- Arâzî, Evler Ve Metâ'ların Taksim Edilmemiş Şuf'ali Mallar Olarak Satışı Babı
98- Bâb: Bir Kimse Başka Biri İçin, Onun İzni Olmaksızın Birşey Satın Aldığında, O Şahıs Buna Rızâ Gösterir, Kabul Ederse (Bu Fuzûlî Alış Caiz Olur Mu)?
99- Müşriklerle Ve Harb Ehli Olanlarla Alışveriş Etmek Babı
100- Müslimin Harbî Olan Kimseden Köle Satın Alması Harbînin Hibesi Ve Âzâd Etmesi Babı
101- Tabaklanmalarından Önce Meyte Derilerini Satmak Sahih Olur Mu Olmaz Mı?) Babı
102- Domuzu Öldürmek (Meşru" Mudur?) Babı
103- Bab:
104- Kendisinde Rûh Bulunmayan Cansız .Varlıkların Resimlerinin Satılması Ve Resim Edinmek, Yapmak. , Satmaktan Mekruh Sayılan Şeyler Babı
105- Şarâbda Ticâret Yapmanın Haram Kılınması Babı
106- Hürr Bir İnsanı (Bilerek Köle Diyk):Satan Kimsenin Günâhı Babı
107- Peygamber (S) Yahudileri Medine'den Sürgün Ettiği Zaman Onlara Arazîlerini Ve Deve Gübrelerini Satmalarını Emretmiştir Babı
108- Köleyi Köle İle, Hayvani Hayvan İle Veresiye Olarak Satmadın Hükmü) Babı
109- Köle Satışı Babı
110- Müdebber (Yânı Hürriyete Kavuşması Efendisinin Ölümüne Bağlanmış Olan) Kölenin Satılması Babı
111- Bâb: Şahıs, Satın Aldığı Câriye Rahimini Temizlemeden Önce Câriye İle Yolculuk Eder Mi?
112- Meytenin Ve Putların Satılması(Nın Harâmlığ1nı Beyân) Babı
113- Köpek Bedeli(Nin Hükmü) Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

34-KİTABU'L-BUYU'

(Alışverişler Kitabı) [1]

Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu sözleri: HâlbuRi Allah alışverişi halâl, ribâyı (faizi ise) haram kllmiŞtir..." (el-Bakara: 275); '... Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun.." (ei-Bakara: 282)[2].

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Hadîsler Babı:

"Artık cumua namazı kılınınca yeryüzüne dağılın. Allah'ın fadlından nasîb arayın. Allah'ı çok zikredin.
Tâ9 ki umduğunuza kavuşasımz. Onlar bir ticâret yâhud bir oyunt bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki:
Allah nezdindeki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah, rızk verenlerin en hayırlısıdır". (el-Cumua: 9-11)
"Ey îmân edenler, birbirinizin mallarını aranızda haram sebeblerle yemeyin. Meğer ki o mallar sizden karşılıklı bir rızâdan doğan bir ticâret malı olsun..." (en-Nîsâ: 29)[3]

1-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ve Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs ettiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Sizler; Ebí Hureyre, Rasûlullah'tan hadîs rivayetini çok yapıyor diyorsunuz ve yine sizler: Muhâcirler'in ve Ensâr'ın hâlleri nedir ki bunlar Rasûlullah'tan Ebû Hureyre'nin hadîs rivayet edişi gibi hadîs rivayet etmiyorlar, diyorsunuz. Şu muhakkak ki Muhacir kardeşlerimiz çarşılarda ahş-veriş etmek meşgul ediyordu. Ben ise karın tokluğuna karşılık Rasûuıllah'-tan hiç ayrılmaz, dâima O'nunla beraber olurdum. Bunun için onların bulunmadıkları zaman ben hâzır bulunur, onlar unuttuklarında ben hafızamda tutar ezberlerdim. Ensâr'dan olan kardeşlerimi de mallarındaki çalışmaları meşgul ediyordu. Ben ise Suffa fakirlerinden olan fakır bir kişi idim. Diğer sahâbîler hadîsleri unuturlarken, ben ezberimde tutar bellerdim. Muhakkak Rasûlullah (S) söylemekte bulunduğu bir hadîs hakkında: "Ben şu makaaiemi bitirinceye kadar elbisesini yayacak; sonra da elbisesini kendine doğru toplayacak her kişi elbette benim söyleyeceğim sözleri kesin olarak ezberleyecektir*' buyurmuştu. Bunun için ben hemen üzerimdeki renkli bezi Rasûlullah o makaalesini bitirinceye kadar yaydım, akabinde o bezi göğsüme doğru topladım. Artık sonra Rasûlullah'ın bu konaşmalarından hiçbirşeyi unutmadım [4].

2-..... Abdurrahmân ibnu Avf (R) şöyle demiştir:

Medîne'ye geldiğimiz zaman Rasûlullah (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik kurmuştu. Bunun üzerine Sa'd ibnu'r-Rabî' (ben Abdurrahmân'a):
— Beri" mal cihetiyle Ensâr'ın en zenginiyim. Bunun için malımın yansım sana ayırıyorum. Ve bak! îki kadınımın hangisini seversen senin için ondan vazgeçer, onu boşarım.İddeti geçipjde evlenme halâl olduğu zaman onunla evlenirsin, dedi.
Râvî dedi ki: Bu teklif üzerine Abdurrahmân, Sa'd'e:
— Benim bu hususta ihtiyâcım yoktur. İçinde ticâret yapılan bir çarşı var mı? dedi.
Sa'd:
— Kaynukaa' kabilesinin çarşısı vardır, dedi.
Râvî dedi ki: Abdurrahmân sonra Kaynukaa' çarşısına gitti. Satmak üzere keş ve yağ götürdü. Sonra çarşıya gidişleri arka arkaya devam etti. Çok geçmedi, Abdurrahmân Rasûlullah'ı ziyarete geldi. Üstünde (zifafa girenlere mahsûs olan) sarı zağferân lekesi vardı. Rasûlullah (S) ona:
— "Evlendin mi?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Evet evlendim, dedi. Rasûlullah:
— "Kimle evlendin?" dedi.
O da:
— Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi.
Rasûlullah:
— "Ne kadar mehr verdin?" dedi.
Abdurrahmân:
— Bir çekirdek (yânî beş dirhem) ağırlığında altın yâhud altından bir çekirdek verdim, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) Abdurrahmân'a:
— "Bir koyun (kesmek sx\rQt\y)le olsun düğün yemeği yap!" buyurdu [5].

3-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Abdurrahmân ibn Avf Medine'ye geldi. Peygamber (S) Abdurrahmân ibn Avf ile Ensâr'lı Sa'd ibnu'r-Rabf arasında kardeşlik akdi kurdu. Sa'd zenginlik sahibi bir kimse olduğundan, Abdurrahmân'a hitaben:
— Malımı yan yarıya seninle bölüşeyim, ve bir de seni evlendireyim, dedi.
Abdurrahmân da Sa'd'e:
— Allah sana ehlini ve malım bereketli kıhp mübarek eylesin. (Benim bunlara ihtiyâcım yoktur.) Siz bana çarşıya delâlet ediniz, dedi.
Akabinde çarşıya gidip bir mikdâr keş ve yağ kazancıyla döndü ve bu kârı ev halkına getirdi. Az bir zaman yâhud Allah'ın dilediği süre ikaamet ettik ki, Abdurrahmân, üzerinde (evlenenlere mahsûs olan) san koku bulaşığı olduğu hâlde geldi. Peygamber (S):
— "Bu, hâlin nedir?" dedi [6]. Abdurrahmân:
— Yâ Rasûlallah, ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi. Rasûlullah:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Altından bir çekirdek yâhud bir çekirdek ağırlığı (yânî beş dirhem) altın, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Bir koyunla olsun düğün yemeği yap" buyurdu [7].

4-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ukâz, Mecenne ve Zu'l- Mecâz, Câhiliyet devrinde bir takım büyük çarşılar (yânî panayırlar) idi. İslâm devri olunca müslümânlar bu panayırlarda ticâret etmeyi günâh sayıp çekindiler.Bunun üzerine: (Hacc mevsimlerinde ticâretle) Rabbinizden kazanç istemenizde üzerinize bir günâh yoktur" (ei-Bakara: 198) âyeti indi. Bu âyetin sonundaki " Hacc mevsimlerinde" ziyâdesini İbn Abbâs, Kur'ân'dan olmak üzere okumuştur [8].

2- Bab

"Halâl bellidir, haram da bellidir; fakat bu ikisi arasında bir takım şübheli şeyler vardır"

5-.....Nu'mân ibnu Beşîr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Halâl olan şeyler bellidir. Haram olanlar da bellidir. Fakat halâl ile haram arasında bir takım şübheli şeyler vardır. Her kim kendisince günâh olması sezilen bir şeyi terk ederse o, ha~ râmlığı apaçık olan şeyi daha çok terkedici olmuştur. Her kim günâh olması şübheli olan şeye cür'et ederse, bu da harâmlığı apaçık olan şeylere dalmağa yaklaşmıştır. Ma'siyetler (haramlar) Allah'ın komşudur. Her kim sürüsünü korunmuş arazî etrafında otlatırsa, o koruluğa düşmesi yakın olur" [9].

3- Şübheli Şeylerin Tefsîri Babı

Ve Hassan ibn Ebî Sinan: "Ben takvadan kolay birşey görmedim:
Seni şübheye düşürecek şeyi, sana şübhe vermeyecek şeye terk et" demiştir [10].

6-.....Ukbetu'bnu'l-Hâris(R)'ten (şöyle demiştir): Siyah bir kadın geldi de, Ukbe'yi ve Ukbe'nin evlendiği kadını emzirdiğini iddia etti. Akabinde Ukbe bu emzirilmeyi Peygamber'e zikretti. Peygamber Ukbe'den yüz çevirip tebessüm ederek: "(Senin,

evlendiğin kadınla süt kardeşi bulunduğun) söylenmiş olduğu hâlde (onunla temasın) nasıl olur?!" buyurdu. Ukbe'nin nikâhı altında Ebû îhâb ibn Azîze't-Temîmî'nin kızı (Guneyye) vardı [11].

7-.....Âişe (R) şöyle demiştir; Utbe ibnu Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'a vasiyet edip:
— Zem'a'nın cariyesinin oğlu (Abdurrahmân), benim sulbüm-dendir, Bu çocuğu al, demiştir.
Âişe dedi ki: Mekke'nin fethi yılı olup Mekke'ye varıldığında, Sa'd ibnu Ebî Vakkaas bu çocuğu yakaladı ve:
— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katıiması hususunda bana vasiyet etmiştir, dedi.
Bunun zerine Abd ibnu Zem'a ayaklanıp:
— Bu, benim kardeşimdir; babamın cariyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Her iki taraf bu niza' ve husûmetlerini Peygamber'e sevk ettiler Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlailah! Bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Nesebinin kendisine katılması hususunda bana vasiyette bulunmuştu, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— Bu, benim kardeşimdir; babamın cariyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem'a! Bu (Abdurrahmân), senin (karde-şin)cf/r" buyurdu.
Sonra da:
— "Çocuk döşek sahibinindir. Zina eden erkeğe de mahrumiyet düşer" dedi.
Sonra Peygamber husûmet sebebi olan bu çocuğun sîmâca Ut-be'ye benzediğini görerek eşi Şevde bintu Zem'a'ya hitaben:
— "Ey Şevde! Bundan sonra sen de bu Abdurrahmân'dan perdelen" buyurdu.
Artık bundan sonra bu Abdurrahmân, Şevde Allah*a kavuşuncaya kadar, Sevde'yi açık olarak görmemiştir [12].

8-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamberce mı'râd(avın)dan sordum. Peygamber (S):
— "Mı'râd sivri tarafıyla isabet ettiği zaman o avı ye. Enli tarafıyla isabet ettiği ve öldürdüğü zaman, artık o av hayvanını yeme. Çünkü okun enli tarafıyle vurulan hayvan vaktzedir (sopa ile vurulmuş olup, haramdır)" buyurdu.
Ben bu sefer:
—Yâ Rasûlallah! Ben av köpeğimi Bismillah diyerek salıyorum. Akabinde avın üzerinde onun beraberinde üstüne Besmele çekmediğim başka bir köpek buluyorum ve o avı bu iki köpekten hangisinin yakaladığını bilemiyorum? dedim.
Rasûlullah:
— "Sen o avı yeme! Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine Bismillah dedin, diğer köpek üzerine Bismillah demedin!" buyurdu [13].

4- Uzak Durulacak Şübheli Şeyler Babı

9-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kerresînde yerde düşürülmüş bir hurmaya tesadüf etti de: "Şu hurmanın sadaka malından olmadığını hileydim, muhakkak onu yerdim" buyurdu [14].
Ve Hemmâm, Ebû Hureyre'den; o da Peygamberden söyledi ki, Peygamber (S): "Bâzı defa gece ailemin yanma yatmağa geldiğimde yatağımın üstüne düşmüş bir hurma bulurum, yemek üzere ağzıma götürürüm de, sonra sadaka malt olmasından korkarak elimden bırakırım. Onun sadaka hurması olmadığını yakînen bilseydim muhakkak yerdim" buyurmuştur [15].

5- Vesveseleri Ve Benzerleri Olan Hâtıraları Sakınılması Gereken Şübheli Şeyler Nevinden Görmeyen Kimse Babı

10-.....Abbâd ibnu Temîm'in amucası Abdullah ibnu Zeyd el-Mâzinî şöyle demiştir: Bir kimsenin namaz kılarken gönlünde ab-destinin bozulduğu hakkında bir vesvese hisseder olduğu Peygamber'e şikâyet tarzında arz olundu da:
— O zât namazı kesip bozar mı? denildi. Peygamber (S):
— "Hayır, bir ses işitmedikçe yâhud bir koku duymadıkça namazı kesmez" diye cevâb verdi [16].
Ve Muhammed ibn Ebî Hafsa, ez-Zuhrî'den söyledi ki, o: Abdest almak ancak koku duyduğun yâhud ses işittiğin hâllerde olur, demiştir [17].

1l-..... Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Bir topluluk:
— Yâ Rasûlallah! Bir kavim bize et getiriyor. Onların bu hayvanları keserken üzerlerine Allah ismini söyleyip söylemediklerini bilemiyoruz? dediler. Rasûlullah (S):- "Bu et üzerine sizler Bismillah deyin ve onu yiyin" buyurdu [18].

6- Yüce Allah'ın: “Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: ii) Kavli Babı

12-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz (bir defa) Peygamber (S) ile birlikte cumua namazı kılarken Şam'dan yiyecek yüklü bir kervan geldi. Cemâat birer birer kervan kaafilesine doğru yönelip oniki kişi kalıncaya kadar hep dağıldılar. İşte bunun üzerine şu âyet indi:
"Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar, seni ayakta bıraktılar. Deki: Allah

nezdin-deki (sevâb mü'minler için) eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah rızk verenlerin en hayırlısıdır" (ei-cumua: ıi) [19].

7- Malı Nereden Kazandığına Aldırmayan Kimse Babı

13-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o devirde kişi ele geçirdiği malı halâldan mı, yoksa haramdan mı kazandığına hiç aldırmaz" buyurmuştur [20].

8- Karada [21] **Ticâret (Yapmanın Mübâhlığı) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:**

"Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alışveriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar" (en-Nûr: 37) [22].
Katâde şöyle demiştir: Sahâbîler alışveriş ve ticâret yaparlardı. Lâkin onlar Allah haklarından bir hakk karşılarına geldiği zaman hiçbir ticâret ve hiçbir alışveriş onları, o Allah hakkını Allah'a Ödeyinceye kadar, Allah'ın zikrinden alıkoymazdi [23].

14-.....Ebu'l-Minhâl şöyle dedi: Ben sarraflıkta ticâret yapardım. Zeyd ibn Erkam'a sordum. O: Peygamber (S) şöyle buyurdu... dedi.
H îbn Cureyc şöyle dedi:Bana Amr ibnu Dînâr ile Âmir ibnu Mıs'ab haber verdiler. Bu ikisi Ebu'l-Minhâl'den şöyle derken işit-mişlerdir: Ben el-Berâ ibn Âzib'e ve Zeyd ibn Erkam'a sarraflıktan sordum. İkisi de şöyle dediler:Biz Rasûlullah zamanında iki tacir idik. Rasûlullah'a sarraflıktan sorduk. Rasûlullah (S): "(Bir mecliste) bir elden bir ele verilir alınırsa be's yoktur. Eğer va'de ile olursa sahîh olmaz" buyurdu.

9- Ticâret İçin Çıkmak Ve Yüce Allah'ın:

"Artık o namaz kılınınca yeryüzüne dağdın, Allahhn /adlından (nasîb) arayın..," (ei-cumua: ıo> kavli babı [24]

15-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh Ubeyd ibnu Umeyr'den şöyle haber verdi: Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanına girmek için izin istedi de ona izin verilmedi. Ve Umer o sırada meşgûliyetli olsa gerekti. Bunun üzerine Ebû Mûsâ geri döndü. Umer meşguliyetten kurtulunca (Ebû Mû-sâ'yı kasdederek):
— Ben Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona izin veriniz de gelsin, demiş.
Fakat:
— Ebû Mûsâ gitti, denilmiş.
Umer Ebû Musa'yı çağırtıp dönüşünün sebebim sorunca, o:
— Biz bununla (yânı izin verilmeyen, kapıdan dönmekle) emro-lunuyorduk, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Rasûlullah'ın böyle emrettiğine dâir beyyine getireceksin! dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ, Ensâr meclisine gitti de, onlardan bu
emri bileni istedi. Ensâr:
— Bu mes'ele üzerine sana büyüklerimizin şâhidlİğine ihtiyâç yok; bunu en küçüğümüz (meselâ) Ebû Saîd Hudrî (bile bilir) muhakkak şehâdet eder, dediler.
Akabinde Ebû Mûsâ, Ebû Saîd Hudrî'yi Umer'e götürdü (o da Peygamber'in emrini anlattı). Umer:
— Rasûlullah'ın emrinden bu geri dönme mes'elesi-bana kapalı mı kaldı? (Öyle ya) çarşılara, pazarlara çıkıp alışveriş etmek beni alıkoymuş, rneşgûl etmiştir, dedi [25].

10- Denizde Ticâret Babı

Ve Matar ibnu Tahmân: Denizde gemilerle ticâret etmekte be's yoktur. Çünkü Allah'ın Kur'ân'da gemilere binmeyi zikretmesi başka değil, ancak hakk iledir, dedi de: "... Ve gemilerin denizde suları yararak gittiklerini görüyorsun ki, bu sırf Allah 'm fazlından nasîb aramanız ve ona şükretmeniz içindir" (ei-Nahi: 14)
âyetini okudu [26]. Buhârî dedi ki: Ayetteki "Fı/Z/c", gemiler demektir. Bu lâfız, vâhidde ve cemi'de müsavidir [27].
Ve Mücâhid: Gemiler rüzgârı yarar ve gemilerden rüzgârı ancak çok büyük olanları yarabilir, dedi [28].
Ve Leys ibn Sa'd dedi ki: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) İsrâîl oğulları'ndan çıkıp hacetini yerine getirmiş olan bir kimseyi zikretti, dedi ve hadîsin tamâmını sevkeyledi [29].
Buhârî dedi ki: Bize Leys'in kâtibi Abdullah ibn Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bana Leys bu hadîsi tahdîs etti [30]

11- Bâb:

'Onlar bir ticâret yâhud bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: m. ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: "Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alışveriş Allah'ı anmaktan alıkoymaz (en-Nûr. 37). Ve Katâde şöyle

demiştir: Sahâbîler ticâret yaparlardı.
Lâkin onlar, Allah haklarından bir hakk karşılarına geldiği zaman, hiçbir ticâret ve hiçbir alışveriş onları, o hakkı Allah'a ödeyinceye kadar Allah in zikrinden alıkoymazdı [31].

16-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in beraberinde cumua namazını kılmakta iken bir ticâret kervanı geldi. Oniki kişi müstesna, insanlar dağıldılar. Bunun üzerine şu âyet indi: "Onlar bir ticâret yâhud bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bıraktılar..." (ei-Cumua: in [32].

12- Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden İnfâk edin... " (el-Bakara: 267) Kavli(Nin Tefsiri) Babı [33]

17-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Kadın, evinin yiyeceğinden, evinin geçimini bozucu olmayarak ikram ve infâk yaptığında, bu ikram ve infâkı sebebiyle kadın için bir ecr vardır. Bu malı kazanması sebebiyle kocasına, (bunu muhafaza etmesi sebebiyle) bekçisine de bir o kadar sevâb vardır. Bunların bâzısının sevabı, öbürlerinin sevabından hiçbirşey eksiltmez" [34]

18-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Kadın, kocasının kazancından, kocasının emri olmaksızın infâk ettiği zaman, kocası için de yarı ücret vardır" buyurdu [35].

13- Rızkında Genişlik İsteyen Kimse Babı

19-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Beri Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Kim rızkının kendisine genişletilmesi yâhud ömrünün bakıyyesi kendisine uzatılması kendini sevindirirse, o kimse hısımlarıyle ilgilensin (yânı onlara iyiliği, ihsanı ekleyip dur-sun)" [36].

14- Peygamber(S)'in Müddetle Satın Alınması Babı

20-.....Âişe (R): Peygamber (S) bir Yahudi'den, bedelini bir müddet sonra ödemek üzere zahire satın aldı ve ona demirden bir zırhı rehin bıraktı, dedi.

21-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten: Enes (bir kerresinde) Peygamber'e bir arpa ekmeği ve bir mikdâr bayat yağ götürdü. Yemîn olsun o sırada Peygamber (S) demirden bir zırhını Medine'de bir Yahüdî'nin yanında rehin bırakmış ve ondan ailesi için (va'de ile bir mikdâr) arpa almak üzere idi. Yine yemîn olsun bu hâlde iken, ben Peygam-ber'den işittim ki, O: "Muhammed'in ev halkiyatımda ne birsâ' buğday, ne bir sâdâne akşamladı" buyuruyordu. Ve hakîkaten o zaman Peygamber'in yanında dokuz kadın vardı [37].

15- Kişinin Kazanması ve Eliyle Çalışması Babı

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr es-Sıddîk halîfe yapıldığı zaman şöyle dedi: Muhakkak ki benim kavmim, benim kazanç cihetimin kendi ailemi geçindirmekten âciz olmadığım kat'îyetle bilmiştir. Şimdi ise ben müslümânlarm-işiyle meşgul kılındım. Onun için bundan sonra Ebû Bekr ailesi şu Beytü'l-mâl'den yiyecek ve Ebû Bekr de müslümânlarm Beytü'1-mâli hesabına kazanacaktır [38].

23-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'm sahâbîleri kendi işlerinin işçileri idiler (Bizzat çalışırlar, terlerler, namaza gelirlerdi). Bu sebeble vücûdlarında ağır kokular olur idi. (Rasûlullah tarafından) kendilerine "Keskiyıkansaydımz!" denilirdi [39].
Bu hadîsi Hemmâm, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âi-şe'den rivayet etmiştir [40].

24-..... el-Mıkdâm(;R)'dan: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hiçbir kimse kendi elinin çalışmasını yemekten daha hayırlı bîr yiyecek asla yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd aheyhi's-selâm da kendi elinin emeğinden yer idi" [41].

25-.....Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ebû Hureyre (R) bizlere RasûlulIah(S)'ın: "Şübhesiz Dâvûd Peygamber (S) kendi elinin emeğinden başkasını yemez idi" buyurduğunu tahdjs etti [42].

26-.....Ebû Hureyre (R)şöyle der idi: Rasûlullah (S): "Yemîn ederim ki, sizden herhangi birinizin (ipini alıp da dağdan) arkasına bir bağ odun yüklenmesi, verecek yâhud vermeyecek olan herhangi bir kişiden istemesinden çok hayırlıdır" buyurdu [43].

27-.....ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Yemîn ederim ki, sizden birinizin iplerim alması, insanlardan istemesinden elbette daha hayırlıdır" buyurdu [44].

16- Alışverişte Kolaylıklı ve Müsamahalı (Yani Mülayim ve Cömert) Olmak Babı

"Kim bir hakk taleb ederse, onu çirkinlik ve haramlardan perhizkârlık ve geri durma haleti içinde istesin" [45]

28-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan: Rasûlullah (S): "Satarken, satın alırken, alacağını taleb ve borcunu öderken cömertlik ve kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet eylesin" buyurmuştur [46].

17- (Borçlu Olan) Zengine Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı

29-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sizden evvelki milletlerden müsamahalı bir kişinin ruhunu melekler karşıladılar ve:
— (Dünyâda iken) hayır nev'inden birşey işledin mi? diye sordular.
Bu kişi:
— Ben hizmetçilerime: (Borçlu olan) fakire mühlet veriniz ve müsamaha ediniz, diye emreder idim, dedim.
Bunun üzerine melekler de ona müsamaha eylediler" buyurdu [47].
Ve Ebû Mâlik, Rıb'î'den rivayetinde: "Ben zengine karşı kolaylaştırır, fakire de mühlet verirdim'* tarzında söylemiştir [48].
Bu hadîsi Abdulmelik'ten; o da Rıb'î'den rivayet etmekte Ebû Mâlik'e Şu'be ibnu'l-Haccâc mutâbaat etmiştir [49].
Ve Ebû Avâne, Abdulmelik'ten; o da Rıb'î'den rivayetinde: "Ben (borçlu olan) zengine mühlet verir, fakirden de vazgeçerdim" şeklinde söyledi [50].
Ve Nuaym ibnu Ebî Hind, Rıb'î'den rivayetinde: "Ben zenginden kabul eder, fakirden de müsamaha ederdim" şeklinde söylemiştir [51].

18- (Borçlu Olan) Fakire Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı

30-..... Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir tacir vardı. İnsanlara borç verir dururdu. Borçluyu fakıı gördüğü zaman hizmetçilerine hitaben: Buna müsamaha gösteriniz; Allah 'in da bizlere müsamaha etmesi ümtd edilir, derdi. îşte bu huyundan dolayı Allah o taciri müsamaha ve afveylemistir" [52],

19- Bab: Satıcı İle Satın Alıcı (Mal Ve Bedelin Ayıbını) Birbirlerine Beyan Ettikleri; Ayıbı Gizlemedikleri Ve Birbirlerine Doğru Öğüt Verdikleri Zaman (Alışverişleri Kendilerine Bereketli Kılınır) [53]

Ve el-Addâ* ibn Hâlid(R)*den zikrolunuyor ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) benim için şu vesikayı yazdı: , "Bu, Muhammed Rasûluilah'ın el-Addâ' ibn Hâlid'den müslümânın müsiümâna alışverişi olarak yaptığı bir , alışveriştir. Satılan şeyde hiçbir hastalık, kötülük ve gaile yoktur" [54]. Katâde: "el-Gâile", zina, hırsızlık ve kaçma huyu demektir, demiştir.
İbrâhîm en-Nahaî'ye: Bâzı hayvan dellâlları satış sırasında "Horasan ırkı"; "Sîcistân soyu" diye isimliyor ve "Dün Horasan'dan geldi" ve "Bugün Sîcistân'dan geldi" diyorlar (da hakîkat olmayan bu övgülerle hayvan satıyorlar; ne dersin)? denildi. İbrâhîm, bu alışverişin şiddetle kerîhliğine hükmetti-[55]. Ve Ukbe ibn Âmir (58): "Hiçbir kimseye hastalıklı veya ayıblı olduğunu bildiği bir şeyi, ayıbını haber vermeden müşteriye satması halâl olmaz" demiştir [56].

31-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Alışveriş eden iki kişi (yânî satıcı ile satın alıcı) birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe -yâhud: Ayrılıncaya kadar, dedi-muhayyerliğe sâhibdirler. Bunlardan herbiri dürüst ve doğru söyler ve (mala, semene âid hususları) birbirlerine beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur. Eğer iki taraf (mal ve bedelin ayıbını) gizlerler ve yalan söylerlerse, bu alışverişlerinin bereketi giderilir" [57].

20- Çeşitli Nevi'lerden Karışık Olan Hurmanın Alışverişi Babı

32-.....Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Bize çeşitli nevi'lerden karışık olan hurma yığınından rızk verilirdi. Biz de onun iki sâ'ını bir sâ' hurmaya satardık. Peygamber (S) bize- "İki sâ' hurmayı bir sâ'a; iki dirhemi de bir dirheme satmayınız" buyurdu [58].

21- Et Satıcı Ve Hayvan Kesici Hakkında Denilen Şeyler Babı

33-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Ebû Şuayb diye künyelenen bir adam geldi ve kasâb olan bir kölesine: Bana beş kişiye yetecek bir yemek yap. Çünkü ben Peygamber'i beş kişinin beşincisi olarak da'vet etmek istiyorum. Zira ben Peygamber'in yüzünde açlığı tanıdım, dedi. Nihayet o zât onları da'vet etti. Da'-vetli olan toplulukla beraber bir adam da geldi. Ebû Şuayb'ın evine vardığında Peygamber (S): "Şu zât bize tâbi' olup gelmiştir. Ona izin vermek istersen izin ver (girsin); gen dönmesini istersen geri dönsün!" buyurdu. Ebû Şuayb: Hayır (geri dönmeyecek), fakat ben ona izin verdim, dedi [59].

22- Alışverişte Yalan Söylemenin Ve Ayıp Gizlemenin Bereketi Giderip Mahvetmesi Babı [60]

34-.....Hakîrn ibn Hızâm(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe - yâ-hud şöyle dedi: Ayrılıncaya kadar - muhayyerliktedirler. Bunlardan herbiri doğru söyleyip (metâ'a ve bedele âid hususları) birbirine beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur.
Eğer iki ?cra/(mal ve semenin ayıbını) gizler de yalan söylerlerse, alışverişlerin bereketi giderilir" [61].

23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, ribâyı (faizi) kat kat artırılmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun; tâ ki muradınıza eresiniz" (Âlu İmrân: 130) [62].

35-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Muhakkak insanlara Öyle bir zaman gelecek ki, o vakit kişi eline geçirdiği malı halâldan mı, yoksa haramdan mı kazandığını düşünmeyecektir" [63].

24- Ribânın Yiyicisi, Şahidi, Yazıcısı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ribâ yiyenler, kendilerini şeytân çarpmıştan başka bir hâlde kalkmazlar. Böyle olması da onların 'Alım satım da ancak ribâ gibidir' demelerindendir. Hâlbuki Allah alışverişi halâl, ribâyı haram kılmıştır. Bundan böyle kim Rabb 'inden kendisine bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse geçmişi ona ve işi de Allah'a âiddir. Kim de tekrar (faize) dönerse onlar o ateşin yaranıdırlar ki, orada onlar ebedî kalıcıdırlar" (ei-Bakara: 275) [64].

36-..... Âişe (R) şöyle demiştir: eLBakara Sûresi'nin sonundaki ribâ âyetleri indiği zaman Peygamber (S) bu âyetleri mescidde sahâbîlere karşı okuyup tebliğ etti, sonra da şarâb hususunda ticâreti haram kıldı [65].

37-.....Semure ibnu Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben bu gece ru 'yâmda iki kişi gördüm; onlar bana geldiler, müteakiben onlar beni düz bir yere çıkardılar. Birlikte yürüdük, nihayet kandan bir nehir üzerine geldik. O nehir içinde dikel-miş bir adam vardı. Nehrin kıyısında da bir adam vardı. Önünde bir takım taşlar vardı. Nehirdeki adam yüzerek sahile doğru gelip çıkmak isteyince, sahildeki adam onun çenesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, sahildeki hemen onun çenesine bir taş fırlatıyor, o da eski yerine dönüyordu. Ben o iki meleğe:
— Bu nedir? dedim.
Meleklerden biri: .
— O nehirde gördüğün kimse ribâ yiyendir, dedi" [66].

25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyle. Ribâ Yedirici (Kimsenin Günâhını Beyân) Babı:

"Ey îmân edenler, (gerçek) mü'minler iseniz Allah'tan korkun, faizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın. İşte böyle yapmazsanız Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harb(e girmiş olduğunuzu) bilin. Eğer (tefeciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları yine sizindir. (Bu suretle) ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz. Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz
Öyle bir günden sakının ki, o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmiyecektir" (ei-Bakara: 278-28I) [67].
İbn Abbâs: Peygamber (S) üzerine inen son âyet budur (yânî ribâ âyetidir), demiştir [68].

38-.....Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn şöyle demiştir: Babam Ebû Cuhayfe'yi gördüm ki, o kan alıcı bir köle satın almıştı. Sonra Ebû Cuhayfe bu köleye emretti de, onun kan alma âletleri kırıldı. Ben babamdan bu kırmayı sordum. O şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) köpek bedelinden, kan alma ücretinden nehyetti. Döğün yapıcılıktan, döğünlenmekten, ribâ yiyiciliğinden ve ribâ yediricilikten de nehyetti. Suret yapıcı musavvire de la'net eyledi [69].
"Allah ribânın bereketini tamamen giderir, sadakaları ise artırır. Allah (haramı halâl tanımakta ısrar eden) çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez" (ei-Bakara: 276).

39-.....İbnu Şihâb ez-Zuhrî dedi ki: Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan kulağımla işittim; "Yemin, mal için sürüm ve revâc sebebi (sanılır; hakikatte) bereketin mahv sebebidir" buyuruyordu [70].

27- Alışveriş Esnasında Yemîn Etmenin Keraheti Babı

40-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan (şöyle demiştir): Bir adam çarşıda satış esnasında müslümânlardan bir kimseyi satılık mal hakkında satın almaya ikna etmek için "Bu malın bedeline, müşterinin vermediği bir bedel verdiğini" Allah'a yemîn ederek, malına revâc vermişti. Bu vak'a üzerine şu âyet indi: "Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz» onlara bakmaz» onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âiu imrân: 77) [71].

28- Kuyumcu, Dökümcü Hakkında Söylenen Hadîsler Babı

Ve Tâvûs, İbn Abbâs(R)'tan söyledi: Peygamber(S) "Mekke'nin yaş otu kesilmez" buyurdu. Abbâs da: Izhır otu müstesna olsun; çünkü o Mekkeliler'in demircileri ve kuyumcuları ile evleri için gereklidir, dedi.
Bunun üzerine Peygamber "Izhır müstesna" buyurdu [72].

41-.....İbn Şihâb dedi ki: Bana Hüseyin'in oğlu Alî haber verdi ki, kendisine Alî'nin oğlu Hüseyin şöyle haber vermiştir: Alî aleyhi's-selâm şöyle demiştir: Bedir gazasında ganîmetten payıma düşen bir devem vardı. Peygamber de ganimet malının beşte birinden bana bir deve vermiş idi. Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyhi's-selâm ile evlenmek istediğim zaman Kaynukaa' Yahûdîleri'nden kuyumcu bir adamla, benimle beraber gidip ızhır otu getirmek üzere va'dleştim. Getirdiğimiz ızhır otunu kuyumculara satmayı ve bunun bedeliyle evlenme ziyafetinin masrafı hususunda yardım istemeyi düşündüm.

42-.....îbn Abbâs(R)'tan (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle hitâb buyurdu: "Şübhesiz Mekke'yi Allah haram kılmıştır. Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadı, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır, O ancak.bir günün bir saatinde benim için halâl olmuştur. Mekke'nin otu koparılmaz, ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, Mekke'nin yitiği yerden alınmaz, ancak sahibini arayıcı alabilir".
Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs: Kuyumcularımız ve evlerimizin tavanları için ızhır müstesna olsun, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Izhır müstesna" buyurdu.
İkrime: Av hayvanı ürkütülmez nedir bilir misin? O, hayvanı gölgeden uzaklaştırman ve yerine konmandır, dedi.
Abdulvahhâb, Hâlid'den: Kuyumcularımız ve kabirlerimiz için, diye söylemiştir [73].

29- Kuyumcu, (Kılıççı) Ve Demircinin Zikri Babı

43-..... Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrinde bir kılıç yapıcı kimse idim. Benim Âs ibn Vâil üzerinde bir alacağım vardı. Bir gün alacağımı tahsil etmek üzere ona geldim. O bana:
— Sen Muhammed'e küfretmedikçe sana borcumu vermem, dedi. Ben de:
— Allah senin canını alıp sonra sen diriltilmedikçe ben Muhammed'e küfretmem, dedim.
Bu defa o:
— Öyle ise ben ölünceye, sonra diriltilinceye, (âhiretle) bana mal ve oğul, kız verilinceye kadar sen beni bırak da, sana borcumu orada vereyim, dedi.
Bunu müteâkib şu âyetler indi: "(Şu) âyetlerimizi inkâr eden ve 'Bana elbette mal ve evlâd verilecektir11 diyen adamı gördün mü? O gayba mı vâkıf, yoksa Rahman olan Allah nezdinde bir ahid mi edinmiş? - Hayır, Öyle değil. Biz onun söyleyegeldiği sözü yazar, azabını da uzattıkça uzatırız. Onun söyler olduğuna biz mîrâsçı olacağız ve o bize tek başına gelecektir" (Meryem: 77-80) [74].

30- Terzinin Zikri Babı

44-.....'Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi yapmış olduğu bir yemeğe Rasûlullah'ı da'vet etti. Enes ibn Mâlik dedi ki: Ben de Rasûlullah'ın beraberinde bu yemeğe gittim. Terzi Rasûlullah'a bir mikdâr ekmek, bir mikdâr çorba yaklaştırdı. Çorbanın içinde kabak ve kuru et parçaları vardı. Yemek yerken Peygamber'i gördüm ki, yemek çanağının etrafından kabak araştırıyordu. Yine Enes: Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten bir an ayrılmadım, dedi [75].

31- Dokumacının Zikri Babı

45-.....Ebû Hazım dedi ki: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Bir kadın Rasûlullah'a bir bürde getirdi. Sehl yanındakilere hitaben:
— Bürde nedir bilir misiniz? diye sordu.
Onlar tarafından:
— Şemle'dir, ihrâm'dır, diye cevâb verildi.
Sehl dedi ki:
— Evet, o henüz dokunmuş (yeni tezgâhtan çıkmış) ve kenarı
bile kesilmemiş bir kumaştı. Kadın: Yâ Rasûlullah! Bu bürdeyi kendi elimle dokudum, onu sana giydireceğim, dedi. Peygamber bürdeyi, ona bir ihtiyaclı olarak aldı. Sonra Peygamber bu bürdeyi izâr yapıp giymiş olduğu hâlde bizim yanımıza çıktı. Topluluktan bir kimse: Ya Rasûlallah, onu bana giydir, dedi. Rasûlullah: Peki, diyerek mecliste oturdu. Sonra hücresine döndü ve o bürdeyi çıkarıp dürdükten sonra' istemiş olan zâta yolladı. Bunun üzerine mecliste bulunan cemâat o isteyen kimseye: Sen bu işi güzel yapmadın. Peygamber'in hiçbir isteyeni geri çevirmeyeceğinikat'î bildiğinhâlde,O'ndan bu bürdeyi istedin, diye serzeniş ettiler. O zât da: Vallahi ben onu başka sebebden değil, ancak öleceğim günde benim kefenim olması için istedim, dedi.
Sehl ibn Sa'd:
— Hakîkaten bu bürde o zâtın kefeni oldu, demiştir [76].

32- Marangoz Babı [77]

46-.....Ebû Hazım şöyle dedi: Bir takım adamlar Sehl ibn Sa'd'e gelip ona Peygamber'in minberini soruyorlardı. Sehl (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) fulanca kadına - Sehl o kadının ismini söylemiştir- şöyle haber gönderdi: "Marangoz olan kölene emret de benim için insanlara hitâb ettiğim zaman üzerine oturabileceğim tahtadan bir yer yapsın'* buyurdu. Bunun üzerine kadın, o kölesine emretti. Köle de Gâbe ormanlığının ılgın ağacından onu yapıyordu. Sonra bu tahtaları kadına getirdi. Kadın da bunları Rasûlullah'a yolladı. Rasûlullah onların kurulmasını emretti de bunlar yerine konuldu. Müteakiben de Rasûlullah (va'z ve hutbe için) minber üzerine oturdu [78].

47-.....Câbir ibn Abdülah(R)'tan (şöyle demiştir): Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlullah! Benim marangoz bir kölem vardır; senin için üzerine oturacağın bir şey yaptırayım mı? dedi.
Rasûlullah:
— "İstersen yaptır" buyurdu,
Râvî dedi ki: Bunun akabinde kadın, Rasûlullah için o minberi yaptırdı. Nihayet cumua günü olunca Peygamber(S) yerine konulan o minber üzerine oturdu. Akabinde daha önce yanında hutbe yapar olduğu hurma kütüğü sayha çıkardı, hattâ kendi kendine yarılacak-tı. Peygamber minberden indi, onu eliyle tuttu ve onu kucakladı. O sırada kütük susturulmakta olan çocuk gibi hafîf hafîf inliyordu. Nihayet kararlaşıp sustuktan sonra Rasûlullah:
— "O, yanında edildiğini işitmekte olduğu Zikru'llah için ağladı" buyurdu [79],

33- İmâmın (Veya Herhangibir Kimsenin) Bir Takım İhtiyaçlarını Bizzat Satın Alması Babı [80]

İbn Umer (R): Peygamber (S), Umer'den bir deve satın aldı, demiştir. Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân da: Bir müşrik bir sürü koyun getirdi.
Peygamber de ondan bir koyun satın aldı, demiştir. Ve Peygamber, Câbir'den de bir deve satın almıştır [81].

48-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) bir Yahudi'den, bedeli bir zaman sonra verilmek üzere, veresiye hububat satın aldı ve o Yahûdî'-ye kendi zırhını rehin bıraktı, demiştir [82].

34- Herhangi Nevi'den Binek Hayvanları Ve Eşekler Satın Alma Babı [83]

Bir kimse, sahibi üstünde binicisi olduğu hâlde herhangi bir binek hayvanı yâhud deve satın aldığı zaman, bu satın alış, sahibi binekten inmezden evvel kabz olur mu? [84]
Ve İbn Umer (R) dedi ki: Peygamber (S) Umer'e: "Bu çetin ve sert deveyi bana sat" buyurdu [85].
Rasûlullah:
— "Kız mı, yoksa dut mu (aldın)?" diye sordu.
Ben de:
— Dul, diye cevâb verdim.
Rasûlullah:
— "Senin onunla, onun da seninle oynaşacağınız bakire bir kız istemez miydin?" dedi.
Ben de:
— Bakımları bana borç olan bir takım kızkardeşlerim var. Onun için bir kadınla evlenmeyi, bunun da çocukları toplamasını ve saçlarını, başlarını taramasını ve bunlar üzerinde bir mürebbiye olmasını hayırlı buldum, dedim.
Rasûlullah:
— "Şimdi sen (Medîne'ye) varıyorsun. Vardığında artık ailene karşı akıllı, olgun, bağlı ol. Allah'tan evlâd isteyiniz"buyurdu. Sonra: "Deveni satar mısın?" diye sordu.
Ben de:
— Evet satarım, dedim.
Rasûlullah benden devemi bir ûkıyye(kırk dirhem)ye satın aldı. Sonra Rasûlullah benden önce Medîne'ye gitti. Ben de kuşluk vakti vardım. Mescide geldik. Rasûlullah'ı mescidin kapısı önünde bulduk. Rasûlullah bana:
— "Şimdi mi geldin?" diye sordu.
Ben de:
— Evet, şimdi geldim, diye cevâb verdim.
Rasûlullah:
— "Artık deveni bırak da (mescide) gir ve iki rek'at (geliş namazı) kıl" buyurdu.
Ben de girdim ve kıldım. Sonra Rasûlullah, Bilâl'e bir ûkıyye (gümüş) tartıp bana vermesini emretti. Bilâl de, terâzî ağır basarak tartıp verdi. Ben arkamı çevirip eve giderken birden Rasûlullah:
— "Câbir'i bana çağır" buyurdu.
Ben Rasûlullah devemi beğenmedi de şimdi geri verecek sandım. Hâlbuki bana bu deve kadar sevimsiz birşey yoktu. Rasûlullah:

— "Deveni al, bedeli de senin olsun" buyurdu [86].

49-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben bir gazada
Peygamber'in beraberinde bulundum. (Dönüşte) devem beni geri bıraktı ve yürümekten âciz oldu. Bu sırada Peygamber yanıma geldi ve:
— "Yâ Câbir" diye seslendi. Ben:
— Evet benim, dedim. Rasûlullah:
— "Zorun nedir (ki geri kaldın)?" diye sordu
Ben:
— Devem beni geri bıraktı ve yoruldu da ben arkada kaldım,
dedim.
Rasûlullah hemen (devesinden) indi ve çengelli deyneği ile devemi çekmeye koyuldu. Sonra bana:
— ' 'Haydi şimdi bin!' * dedi.
Ben de bindim. Bu defa da devemi gördüm ki, onu ben Rasûlul-lah'ın devesini geçmekten men' ediyordum. Rasûlullah (yol konuşması olmak üzere) bana:
— "Evlendin mi?" diye sordu. Ben de:
— Evet evlendim, dedim.

35- Cahılıyet Devrinde Mevcud Olup İslam Devrinde De İnsanların Oralarda Alışveriş Yaptıkları Meşhur Arab Panayırları Babı [87]

50-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ukâz, Mecenne ve Zu'l-Mecâz, Câhiliyet devrinde (meşhur) panayırlardı. İslâm devr olunca bu panayırlarda ticâret yapmayı günâh saydılar. Bunun üzerine Allah: "Hacc mevsimlerinde ticâretleRabbHnizden rızk istemenizde üzerinize bir günâh yoktur..." (ei-Bakara: 198) âyetini indirdi. İbn Abbâs bu âyeti böyle "Fî-mevâsimi'1-hacc (= Hacc mevsimlerinde)" kaydı ile okudu [88].

36- Deli Yâhud Hasta Develerin Satın Alınması Babı

"Hâım", herşeyde maksada aykırı harekette bulunandır [89].

51-..... Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Şurada (yânî Mekke şehrinde) Nevvâs isminde bir (deve taciri) kimse vardı. Bunun yanında hastalıklı develer de vardı. İbn Umer (R) gidip, Nevvâs'ın bir ortağından bu hastalıklı deveyi satın aldı.Sonra ortağı Nevvâs'a geldi de:
— O hasta deveyi sattık, dedi. Nevvâs:
— Sen o deveyi kime sattın? dedi.
Ortağı:
— Şöyle şöyle sıfatta bir ihtiyara sattım, dedi.
Nevvâs:
— Vay sana yazıklar olsun! Vallahi bu ihtiyar zât İbnu Umer'-dir, dedi ve hemen İbn Umer'e gitti ve: Ortağım sana kusurunu bildirmeden hastalıklı deve satmıştır, deyip vaziyeti anlattı.
İbn Umer:
— Öyleyse deveni sür git, dedi.
Nevvâs deveyi alarak sürüp gitmeye davrandığı zaman, İbn Umer:
— Haydi bırak şu deveyi! Artık biz Rasûlullah'ın "Hastalığın bizatihi sirayeti yoktur" hükmüne razı olmuş kimseleriz, dedi [90].

37- Müslümanlar Arasında Meydana Gelen Harb Fitnesi Sırasında Ve Fitne Günleri Hâricinde Silâh Satmak Babı

İmrân ibn Husayn (R) fitne günlerinde silâh satmayı kerîh görmüştür [91].

52-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Bizler Huneyn yılında Rasûlullah'ın beraberinde sefere çıktık. Nihayet Rasûlullah (S) ben Ebû Katâde'ye bir zırh verdi. Ben de o zırhı sattım da, onun bedeliyle Benû Seleme yurdunda küçük bir bustân satın aldım.İşte bu bus-tân, İslâm'da aslına sâhib olduğum ilk maldır [92].

38- Aittâr Ve Güzel Koku Satmak Hakkında Bâb

53-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (R) şöyle buyurdu: "İyi arkadaş ile kötü arkadaşın meseli, misk sahibi ile demirci körüğü gibidir. Misk sahibinden sana şu iki ikiden biri yok olmaz: Ya sen ondan bir mikdâr satın alırsın, yâhud onun güzel kokusunu hisseder koklarsın, Demirci körüğü ise bedenini yâhud elbiseni yakar, yâhud da ondan pis bir koku hissedersin" [93].

39- Haccâm (Yânî Vücûddan Kan Alma Tedavisi Yapan) Kimsenin Zikri Babı [94]

54-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Taybe Nâfi', Rasûlullah'ın vücûdundan kan aldı. Rasûlullah (S) da Ebû Taybe'ye bir sâ' (yânî 1040 dirhem) hurma verilmesini emretti. Bundan başka Ebû Taybe'nin efendisi olan Harise oğulları'na da, onun ödernesi gereken vergisini hafifletmelerini emreyledi.

55-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) vücûdundan kan aldırma tedavisi yaptırdı da kendisinden kan alma tedâvîsi yapan haccâm kimseye (bir sâ' hurma) ücret verdi. Eğer (kan alıcıya) ücret vermek haram olsaydı, Rasûlullah bu zâta ücret vermezdi, dedi [95].

40- Erkekler Ve Kadınlar İçin Giyilip Kullanması Mekruh Olan Şeylerde Ticâriet (Yapmanın Hükmü) Babı

56-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber (S) Umer ibnu'l-Hattâb'a ipek yâhud siyerâ (denilen sarı çubuklu) bir hülle (yânı takım elbise) gönderdi. Sonra Peygamber bu elbiseyi Umer'in üzerinde gördü de: "Ben bu elbiseyi sana giymen için göndermedim. Bu ipekli elbiseyi ancak âhirette nasibi olmayan erkek giyer. Ben ancak bunu sana satıp da faydalanasın diye gönderdim" buyurdu [96].

57-.....Mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi, üstünde bir takım resimler bulunan küçük bir yastık, bir şilte satın almıştı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapının önünde dikeldi de içeriye girmedi. (Âişe dedi ki:) Bu sırada ben O'nun yüzündeki iste-mezliği sezip tanıdım. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben Allah'a ve Rasûlü'ne tevbe ederim. Ben ne günâhı işledim ki? dedim.
Rasûlullah:
— "Şu yastığın hâli nedir?" buyurdu. Ben:
— Ben onu Sen üzerinde oturasın ve yaslanasın diye, Senin için satın aldım, dedim.
Rasûlullah:
— "Bu suretlerin sahihleri kıyamet gününde muhakkak azab edilirler. Ve bu kimselere: Sûref verdiğiniz bu mahlûkları diriltiniz, denilir", Ve yine Rasûlullah: "İçinde suretler bulunan eve melekler girmez" buyurdu [97].

41- Bâb: Mal Ve Meta' Sahibi, Malın Fiâtını Ta'yîn Ve Takdir Etmeye Daha Haklıdır

58-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "EyNeccâr oğullan, arsanızın kıymetini bana söyleyiniz!" buyurdu. O çevrilmiş bahçenin içinde bakılmamış harâb yerler ve hurma ağaçlan vardı [98].

42- Bâb Sapışın Kesinleşmesi Veya Feshi İçin Ne Kadar -Veya Kaç Tane- Muhayyerlik Caiz Olur? [99]

59-.....Nâfi', İbn Umer'den; o da Peygamber'den işitti ki, Peygamber (S): "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça -yâhud: Ayrılıncaya kadar- alışverişleri hususunda muhayyerliğe mâliktirler, yâhud alışveriş muhayyerli olur" buyurdu.
Nâfi' dedi ki: İbn Umer, hoşuna gitmekte olan birşey satın aldığı zaman o malı satın almış olduğu sahibinden ayrılırdı [100].

60-..... Bize Hemmâm, Katâde ibn Diâme'den; o da Ebu'I-HalîTden; o da Abdullah ibnu'l-Hâris'ten; o da Hakîm ibı Hızâm'-dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerliktedirler" buyurdu. Ahmed ibn Saîd ed-Dârimî ziyâde edip şöyle dedi: Bize Behz ibn Râşid tahdîs edip şöyle dedi: Hemmâm ibn Yahya şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebu't-Teyyâh'a zikrettim. Ebu't-Teyyâh: Kendisine bu hadîsi Abdullah ibnu'l-Hâris tahdîs ettiği zaman ben Ebu'I-HahTin beraberinde idim dedi [101].

43- Bâb: Satıcı Yâhud Müşteri Muhayyerlik Husûsundabir Vakit Ta'yîn Etmedikleri Zaman Bu Alışveriş Caiz Olur Mu? [102]

61-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Satıcı ve müşteri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe muhayyirliktedir-ler. Yâhud ikisinden biri diğerine: (Satışı yâhud feshini) tercih et, der" buyurdu. Belki de şöyle demiştir: "Yâhud satış muhayyerli satış olur" [103].

44- Bâb: Satıcı İle Müşteri Birbirlerinden Ayrılmadıkları Müddetçe Muhayyerliktedirler

İbn Umer de, Kaadı Şurayh de, Şa'bî de, Tâvûs ibn Keysân da, Atâ ibn Ebî Rebâh da, İbnu Ebî Muleyke de bu mecli muhayyerliğine kaail olmuşlardır [104].

62-.....Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Satıcı ile müşteri (birbirlerinden) ayrılmadıkça muhayyerliğe sâhibdirler. Bunlardan herbiri doğru söyleyip de (meta' ve bedele âid hususları birbirine) beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur. Eğer iki taraf yalan söyler ve (mal ile semenin ayıbını) gizlerlerse, bu

alışverişlerinin bereketi giderilir" [105].

63-..... Abdullah ibn Umer(R)'den: RasûTulleh <S) şöyle buyurmuştur: "Satıcı ile müşteriden herbiri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, arkadaşına karşı muhayyerliktedir. Ancak satışın muhayyerli satış olması müstesnadır" [106].

45- Bâb:

"Satıcı ve müşteriden biri satıştan sonra arkadaşını muhayyer kıldığı zaman -ayrılmamış olsalar da- satış vâcib, yânt lâzım olmuştur".

64-.....İbnu Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "îki kişi alışveriş yaptıkları zaman, beraber bulunarak birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe bunlardan herbiri meclis muhayyerliğine mâliktirler. Ve eğer bunların biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzere alışveriş yaparlarsa, alışverişten sonra ayrılsalar da bu satış vâcib olmuştur ve onların hiçbiri satışı terk, yânı feshedemez, ayrılıştan sonra da satış vâcib olmuştur" [107].

46- Bâb: Satıcı Muhayyerlikte Olduğu Zaman Satış Caiz Olur Mu? [108]

65..... İbn Umer(R)'den: Peygamber (S): "Satıcı ve satın alıcı birbirlerinden ayrılıncaya kadar aralarında kesinleşmiş bir satış akdi yoktur, ancak muhayyerli satış olması müstesnadır" buyurdu.

66-.....Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde, Ebû'l-Halîl'den; o da Abdullah ibnu'l-Hâris'ten; o da Ha-kîm ibn Hızâm(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Satıcı ve müşteri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe -yâhud: Ayrılıncaya kadar-muhayyerliktedirler" buyurmuştur. Râvî Hemmâm dedi ki: Ben kendi kitabımda şöyle yazılı buldum: "O üç kerre ihtiyar eder. Eğer satıcı ve müşteri doğru söylerler ve gerçeği beyân ederlerse, alışverişlerinde onlar için bereket ihsan olunur. Eğer yalan söylerler ve gerçeği gizlerlerse hayırsız bir kâr kazanmaları ve alışverişlerinin bereketinden mahrum kılınmaları umulur". Habbân şöyle dedi:Bize Hemmâm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibnu'l-Hâris'ten, o bu hadîsi Hakîm ibn Hızâm'dan; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs ederken işitmiştir [109].

47- Bab:

Bir şahıs herhangi birşey satın alsa, satan ile alıcı satış meclisinden ayrılmalarından önce ve satıcı da müşteriye karşı bir inkârda bulunmadığı hâlde, alan kişi aldığı bu şeyi o saatte başka birine hibe etse; yâhud bir kimse bir köle satın alsa da satış meclisinden ayrılmadan o köleyi âzâd eylese? [110].
Tâvûs ibn Keysân, rızâ üzerine bir metâ'ı satın alan, sonra da o mctâ'ı satan kimse hakkında: Meta1 da, kazanç da onun lehine vâcib oldu, demiştir [111].

67- Ve el-Humeydî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr ibn Dînâr tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde olarak bir seferde idik. Ben, babam Umer'in genç, çetin bir devesine binmiştim. Deve bana galebe ediyor ve kaafilenin önüne geçiyordu. Umer de onu men' edip geriye çeviriyordu. Sonra devem tekrar kaafileyi geçiyor, Umer de onu men' edip çeviriyordu. Bu sırada Peygamber (S) Umer'e:
— "Şu hırçın deveni bana sat!" buyurdu.
Umer:
— O Senindir yâ Rasûlallah, dedi.
Rasûlullah tekrar:
— "Şu deveyi bana sat!" buyurdu.
Umer de o deveyi Rasûlullah'a sattı. Peygamber hemen:
— "Yâ Abdallah ibne Umer! Şimdi bu deve senindir, ona istediğini yapabilirsin!" buyurdu [112].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid, İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den tah-dıs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Mü'-minlerin Emîri Usmân'dan, onun Hayber'deki bir malı mukaabilinde diğer bir vâdîde bir mal (bir arazî yâhud bir akar) satın aldım. Alışverişi yaptığımız zaman ben topuğum üzerinde geri döndüm ve nihayet onun evinden dışarı çıktım. Böyle çabuk dışarı çıkışım, satışı geri almak istemesi korkumdan dolayıdır. O vakit satışta sünnet olan hukûk yolu, satıcı ile müşteri birbirlerinden ayrılıncaya kadar meclis muhayyerliğinde olmaları idi. Abdullah dedi ki: Evinden çıkmamla, benim ve onun bu satış muamelesi vâcib olunca (yânî kesinleşip fesih hakkı kalmayınca) ben bu satış işinde onu aldattığımı gördüm. Çünkü ben onu üç gecelik yol ile Senıûd kavmi arazîsine sevk ettim, o ise beni üç gecelik yol ile Medine'ye şevketti [113].

48- Alışverişte Aldatmanın Mekruh Olması Babı

68-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e alışverişlerde dâima kendisinin aldatıldığını söyledi. Peygamber (S) ona: "Sen birşey satın almak istediğinde (İslâm Dîni'nde) aldatmak yoktur de!" buyurdu [114].

49- Çarşılar Ve Pazarlar Hakkında Zikredilen Hadîsler Babı

Ve Abdurrahmân ibn Avf şöyle dedi:
Biz Medine'ye (hicret edip) geldiğimizde ben (ahdî kardeşim Sa'd ibnu'r-Rabî'a): içinde ticâret yapılan bir çarşı var mı? dedim. Sa'd: Kaynukaa (kabilesinin) çarşısı vardır, dedi [115].
Ve Enes şöyle dedi: Abdurrahmân ibn Avf: Siz bana o çarşıya delâlet ediniz, dedi [116].
Umer de: Çarşılarda alışveriş yapmak, beni (Rasûlullah'ın meclisine devamdan) alıkoydu, dedi [117].

69-.....Âişe (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Bir ordu Ka'be'yi (harâb etmeye) kasdedecek. Bunlar Beydâ mevkiine geldiklerinde evvelleri ve âhirleriyle (yânı başbuğlarından son neferlerine kadar hepsi) yere batırılırlar" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bunlar, evvelleri ve âhirleriyle nasıl yere batırılırlar; hâlbuki bunların arasında (alışverişle geçinen) çarşılar halkı ve o zâlimlerden olmayan kimseler vardır, dedim.
Rasûlullah:
— "Bunlar evvelleri ve âhirleriyle batırılırlar. Sonra bu batırılanlar (kıyamet gününde) kendi niyetlerine göre diriltilirler" buyurdu [118].

70-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Herhangi birinizin cemâatle namazı, (alışveriş ettiği) çarşısında ve evinde (yalnızca kıldığı) namazı üzerine yirmi küsur derece ziyâde olur. Bu ziyâdeliğin sebebi şudur: O kimse abdeste niyet edip abdestini güzel aldığı ve namazdan başka bir kasdı olmaksızın mescide gittiği zaman (tâ mescide girinceye kadar) her adım attıkça o adımdan dolayı muhakkak bir derece yükseltilir yâhud o adım sebebiyle kendisinden muhakkak bir günâh indirilir. Melekler de sizin herbirinize namaz kılacağı yerde abdestini bozmadan ve orada kimseye eziyet etmeden durduğu müddetçe: 'Yâ Allah ona salât eyle, yâ Allah ona merhamet eyle!' diye duâ ve istiğfar ederler".
Ve yinj: Rasûlullah (S): "Sizden herhangi biriniz, namaz kendisini habsetrıekte olduğu müddetçe bir namaz (sevabı) içindedir" buyurdu [119].

71-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) çarşıda idi. Bir kimse:
— Yâ Eba'l-Kaasım! diye seslendi.
Peygamber hemen o zâta dönüp baktı. O zât (başka birine işaret ederek):
— Ben şunu çağırmıştım, dedi. ! Bunun üzerine Peygamber:
"Benim (öz) adımla ad koyunuz, fakat künyemle künyelen-meyiÂiz!" buyurdu [120].

72-..... Enes (R) şöyle demiştir: Bir kimse Bakî'da (yânî oradaki çarşıda):
— Yâ Eba'l-Kaasım! diye çağırdı.
Peygamber de ona dönüp baktı. Bu sefer o kimse:
— Ben seni kasdetmedim, dedi. Peygamber (S):
— "Benim adımla ad koyunuz, fakat künyemle künyelenme-yiniz" buyurdu [121].

73-.....Ebû Hureyre ed-Devsî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gündüzün bir parçasında çıktı; O benimle, ben de O'nunla konuşmayarak Kaynukaa çarşısına gelinceye "kadar (yürüdü). Sonra(ora-dan dönüp) Fâtıma'nın evinin önünde bir kenara oturdu ve (Hasan'ı yâhud Hüseyin'i kasdederek):
— "Küçük orada mısın, küçük orada mısın?" diye sordu. Fâtıma çocuğu evden çıkmaktan biraz alıkoydu. Zannettim ki bu az zaman içinde annesi çocuğu ya giydirdi yâhud başını yıkayıp taramıştı. Sonra çocuk koşarak geldi. Peygamber (S) çocuğu kucaklayıp sarmaştı ve onu öptü de:
— "Yâ Allah, sen bu çocuğu sev; onu seveni de sev!" diye dua etti [122].
Sufyân ibn Uyeyne (geçen isnâdla) şöyle dedi: Ubeydullah ibn Ebî Yezîd şöyle dedi: Bana haber verdi ki, o, Nâfi' ibn Cubeyr'in bir rek'atle vitir kıldığını görmüştür. [123].

74-.....Nâfi' şöyle dedi:Bize İbnu Umer tahdîs etti ki, onlar Peygamber zamanında deve sahibi tacirlerden zahîre satın alırlardı. Sonra Peygamber (S) bu tacirlere me'mûr gönderdi de bu me'mûrlar o tacirleri mallarım, malların satılacağı zahîre pazarına nakledip getirinceye kadar malı aldıkları yerde satmaktan men' ediyorlardı.
Nâfi' geçen senedle dedi ki: Ve yine bize İbn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) tacir hububatı satın aldığı zaman onu ta-mâmiyle (ölçüp) teslim alıncaya kadar o hububatın satılmasını neh-yetti [124].

50- Çarşıda Pazarda (Mala Sürüm Sağlamak İçin) Bağırıp Çağırmanın Keraheti Babı

75-..... Atâ ibnu Yesâr şöyle dedi: Ben, Abdullalı ibnu Amr ibni'l-Âs(R)'a kavuştum da ona:
— Sen bana RasûlulIah(S)'ın Tevrat'ta yazılı olan sıfatından haber ver, dedim.
Abdullah ibn Amr te'kîdli olarak şöyle cevâb verdi:
— Evet, vallahi Rasûlullah Kur'ân'daki sıfatlarının bâzısıyle muhakkak Tevrat'ta vasıflandırılmıştır (ki şöyledir): "Ey

Peygamber, biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu ve ümmîlere (âcizlere) bir koruyucu olarak gönderdik [125]. Sen elbette benim kulum ve rasûlümsün. Ben sana "MütevvekkÜ" adını verdim. Bu peygamber kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda çağırgan değildir [126]. O kötülüğe kötülükle mukaabele etmez, fakat o kötülüğü afv ile, mağfiret ile karşılar [127]. Allah eğrilmiş, sapmış olan milleti bu peygamber ile onları tâ ilahe illeHlah demeleri suretiyle doğrultmadıkça, o peygamberin ruhunu asla kabzetmeyecektir. Allah birçok kör gözleri, birçok sağır kulakları, birçok kapalı kalbleri bu tevhîd kelimesiyle açacaktır" [128].
Ve Abdulazîz ibn Ebî Seleme, bu hadîsi seneddeki Hilâl ibn Alî'den rivayet etmekte diğer râvî Fulayh'a mutâbaat etmiştir.
Saîd ibn Ebî Hilâl, hadîsin senedindeki Hilâl'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da sahâbî olan Abdullah ibn Selâm'dan olmak üzere söyledi:
"Gulfun", gılâf içinde olan her şeydir: Kılıç gılâf içinde olduğu zaman "Seyfun ağlefu(= Kılıflı kılıç)"; yay gılâf içinde olduğu zaman "Kavsun ğalfau(= Kılıflı yay)"; erkek sünnetli olmadığı zaman "Raculun ağlefu(- Kabuklu adam)" denilir. Bu tefsîri Ebû Abdil-lah el-Buhârî söyledi [129].

51- Bâb: Ölçmek Vazifesi Satıcı Ve Vericiye Âiddir

Çünkü Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Ölçekte ve tartıda hileye sapanların vay hâline! Ki onlar insanlardan ölçekle aldıkları zaman tastamam alanlar; onlara ölçekle yâhud tartı ile verdikleri zaman ise eksiltenlerdir" (et-Tatm: 13). Bu "Çağırdığınız vakit onlar sizi işitiyorlar mı?" (e 73) âyetindeki "FİT* lâfzının aslı "Yesmeune lekum iken cerr harfinin kaldırılmasıyle "Yesmeûnekum olması gibidir [130].
Ve Peygamber (S): "Devenizin bedelini tastamam alıncaya kadar hurma ölçtürünüz" buyurmuştur [131]. Usmân(R)'dan zikrolunuyor ki, Peygamber (S) ona:
"Birşey sattığın zaman sen ölç; satın aldığın zaman da ölçtür" buyurmuştur [132].

76-.....Abdullah ibn Umer(R)'den; Rasûlullah (S): "Herkim
bir zahire satın alırsa, o zahireyi ölçtürüp tastamam teslim almadıkça (kabz etmedikçe) satmaz" buyurmuştur [133].

77-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: (Babam) Abdullah ibn Amr ibn Haram, üzerinde (ödenecek) bir borç olduğu hâlde Uhud harbinde vefat etti. Ben onun alacaklılarının bu borçtan bir mikdârını barakmaları hususunda Peygamber'den yardım istedim. Peygamber onlardan böyle bir sulh istedi, fakat alacaklılar (Yahûdî olduklarından) birşey bırakmadılar. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "(Ey Câbir, sen bahçene) git, hurmanı toplayıp sınıf sınıf ayır: Acve cinsini bir boy, Azku Zeyd cinsini de bir boy yap. Sonra bana haber gönder!" buyurdu.
Ben bu işleri yaptım, sonra Peygamber'e haber gönderdim. Peygamber geldi ve hurma yığınının üst tarafına yâhud ortasına oturdu. Sonra (orada bekleşen alacaklılara işaret ederek):
— "Haydi şu alacaklı kav/n için Ölç!" buyurdu.
Ben de o alacaklılara, hakları olan mikdârı tamamen verinceye kadar Ölçtüm; hurmam geri kaldı; sanki ondan hiçbirşey eksilme-miş gibiydi [134].
Ve Firâs ibn Yahya, Şa'bî'den söyledi ki, o şöyie demiştir: Bana Câbir, Peygamber'den tahdîs etti de: Ben alacaklılar için ölçmeye devam ettim, nihayet borcu ödedim, dedi.
Ve Hişâm ibn Urve, Vehb ibn Keysân'dan olmak üzere söyledi ki, Câbir şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Hurma salkımlarını alacaklı için kes, sonra da onun hakkını öde!" buyurdu [135]

52- Ölçeklemenin Müstehâblığı Babı [136]

78-..... el-Mıkdâm ibnu Ma'dîkerib(R)'den: Peygamber (S):
"Azığınızı ölçünüz ki, sizin için bereketlendirilsin!" buyurmuştur [137].

53- Peygamberdin Sâ' Ve Müdd Ölçeklerinin Bereketi Babı

Peygamber'in sâ'^ye müdd ölçeği hakkındaki bu duasını Aişe rivayet etmiştir [138].

79-..... Abdullah ibn Zeyd(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz İbrahim Peygamber Mekke'yi harem kıldı ve Mekke için (bereketle) dua etti. îbrâhîm Peygamberin Mekke'yi harem kılışı gibi, ben de Medine'yi harem (yânî ihtiram edilecek yer) kıldım ve Medine için müddü ve sâ'ı hakkında, İbrahim aleyhi's-selâmın Mekke için yaptığı dua gibi, dua ettim" [139].

80-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten: Rasûiullah (S) Medîneliler'i kasdederek: "Yâ Allah, bunlara kilelerinde bereket ihsan eyle, sâ'lann-da ve müddlerinde bereket ihsan eyle!" djye duâ eylemiştir [140].

54- Satın Alınan Gıda Maddesini Kabz Etmeden Önce Başkasına Satmak Hakkında Ve İhtikâr Hakkında Zîkrolunan Hadîsler Babı

81-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûiullah (S) zamanında götürü.pazarlıkla erzak satın alan (ve malı teslîm almadan başkasına satmak isteyen öyle muhtekir) kimseler gördüm ki, bunlar o malları yükleyip kendi mekânlarına nakledinceye kadar döğülürler (ve kabzdan önce) satmaktan men' olunurlardı [141].

82-.....İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S), kişiyi satın aldığı yiyecek maddesini tamamen teslim alıncaya kadar başka bir müşteriye satmaktan nehyetti, demiştir. Ben (Tâvûs ibn Keysân), İbn Abbâs'a:
— Böyle bir satıştan nehyin sebebi nedir? diye sordum, îbn Abbâs:
— Müşterinin satın aldığı herhangi bir gıda maddesini kabz ve nakletmeden başkasına satması, parayı para ile satmak demektir. Hâlbuki ortada satın alınmış olan malın edası geri bırakılmıştır, dedi [142].

83-.....Abdullah ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Herhangi bir yiyecek maddesi satın alan kimse, o malı kendi eline teslim alıncaya kadar onu satmaz" buyurdu [143].

84-.....Amr ibnu Dînâr bu hadîsi ez-Zuhrî'den; o da Mâlik ibn Evs'ten tahdîs ediyordu. Bu Mâlik ibn Evs bir sahâbî meclisine gelip:
— Yanında (dînârları dirhemle) bozabilecek kimse var mı? Diye sordu.
Cennetle müjdelilerden olan Talha (R):
— Ben varım. Bizim hazinecimiz Gâbe ormanından gelince paranı bozayım, dedi.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîs, bizim ez-Zuhrî'den ezberlediğimiz hadîstir ki, içinde hiçbir kelime ziyâde yoktur, demiş (ve böylece hadîsin kuvvet ve kat'îliğini te'mîn etmiş)tir. ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Mâlik ibn Evs haber verdi ki, kendisi Umer ibnu'1-Hattâb'dan işitmiştir. Umer ibnu'l-Hattâb (R), Rasûlullah (S)'in şöyle buyurduğunu haber veriyordu:
"Altını altın ile satma ve değiştirme ribâdır. Ancak iki tarafın birbirine 'Ha al, ha ver' diyerek, elden ele peşin verip almış olmaları hâli müstesnadır. Buğdayı buğdayla tebdilde ribâdır. Ancak iki ta-raf birbirine 'Ha al, ha ver' diye peşin alıp vermeleri müstesnadır. Hurmayı hurma ile satmak da ribâdır. Ancak 'Ha ah ha ver' denilmesi hâli müstesnadır. Arpayı arpa ile satmak da ribâdır; ancak 'Ha al, ha ver'denilmesi müstesnadır" [144].

55- Yiyecek Maddesinin Kabz Edilmeden Önce Satılması Ve Yanında Mevcûd Bulunmayan Bir Şeyin Satılması Babı

85-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dinar'dan ezberlediğimiz hadîs ki, Amr onu Tâvûs'tan şöyle derken işittiğini.söyledi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim; şöyle diyordu: Peygamber(S)'in nehyettiği şey, satın alınıp da henüz kabz edilmeyerek yanında bulunmayan erzakın satılmasıdır. İbn Abbâs: Peygamber'in nehyettiği erzakın gayrı eşyaya gelince; ben herhalde bunların da onlar gibi kabz edilmeden satışının nehyedilmiş olduğunu zann etmiyorum, dedi [145].

86-..... İbnu Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"Her kim bir yiyecek maddesi satın alırsa, satın aldığı malı tamamen teslim alıncaya kadar onu başkasına satmaz" buyurdu.
İsmâîl ibn Ebî Uveys, Mâlik'ten yaptığı kendi rivayetinde "Bir yiyecek maddesi satın alan kimse, onu kabzedinceye kadar başkasına satmaz"kelâmında "Yakbıdahu = Onu kabzedinceye kadar"^ fıkrasını ziyâde etmiştir [146].

56- Bir Yiyecek Maddesini Ölçüsüz Tartısız Olarak (Götürü Pazarlıkla) Satın Aldığında, O Malı Kendi Yerine Taşıyıp Nakletmedikçe Satmama Re'yinde Bulunan Kimse Ve Bu Husustaki Edebi Beyân Babı

87-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana İbnu Umer'in oğlu Salim haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun ben Rasû-lullah (S) zamanında ölçüsüz, tartısız olarak götürü pazarlıkla yiyecek maddesi satın alan (ve kabz etmeden başkasına satmak isteyen ihtikâra) insanlar gördüm ki, bunlar o malları yükleyip kendi menzillerine nakledinceye kadar, onları bulundukları yerlerinde satmamaları için -veya: onları bulundukları yerlerinde satmalarının kerahetinden dolayı- döğülürlerdi [147].

57- Bâb: Bir Şahıs Bir Meta' Yâhud Bir Hayvan Satın Aldığında Bu Malı Satıcının Yanında Bıraksa Yâhub Hayvan Teslîm Alınmadan Önce Ölse (Hüküm Ne Olur)? [148]

İbn Umer (R): Satış akdinin diri ve toplu olarak eriştiği herşey (yânî satış akdi sırasında ölmemiş ve değişmemiş bulunan herhangi şey, akidden sonra satıcının yanında helak olsa), o mal müşterinin damânın)dendir, demiştir [149].

88-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in üzerine hiçbir gün geçmezdi ki, o günün iki tarafının, yânî sabah ve akşam vakitlerinin birinde Peygamber muhakkak Ebû Bekr'in evine gelirdi. Nihayet Peygamber'e Medine'ye gitmek üzere yola çıkmak hususunda Allah tarafından izin verilince, bize gelmesi hususunda mu'tâd olmayan öğle vaktinde ansızın geldi. Ebû Bekr'e O'nun gelişi haber verildi. Ebû Bekr:
— Meydana gelmiş mühim bir iş olmadıkça Peygamber bu saatte bize gelmezdi, dedi.
Peygamber Ebû Bekr'in yanına girince ona:

— "Yanında kim varsa dışarı çıkar!" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Bu ikisi benim iki kızımdır yâ Rasûlullah, dedi.
Ebû Bekr bu sözüyle ben Âişe'yi ve Esmâ'yı kasdediyordu. Peygamber:
— "Şu mühim işi hissettin mi; Bana Medine'ye çıkmak hususunda izin verildi" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Çıkışta senin sohbetinde ve maiyyetinde bulunmak isterim. Sohbetini isterim, dedi ve şöyle ilâve etti: Yâ Rasûlallah! Yanımda iki binek devesi vardır. Ben bunları Medine'ye hicret çıkışı için hazırladım. Binâenaleyh Sen bunların birini al! dedi.
Rasûlullah (S):
— "'Ben onu bedeliyle aldım" buyurdu [150]

58- Bâb:

"insan (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez; (beşer) kardeşi kendisine izin verinceye yâhud pazarlığı terk edinceye kadar, onun pazarlığı aleyhine de pazarlığa girişmez" [151]

89-.....îbn Umer(R)'den: Rasûlulah (S): "Sizden biriniz (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez" buyurmuştur [152].

90-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), şehirliyi, (göçebenin malını) göçebe adına satmaktan nehyetti. Ve: "Müşteri kandırıp kızıştırmayınız!" buyurdu. Yine Rasûlullah: "Hiçbir kimse (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez. Kardeşinin evlenme pazarlığı aleyhine evlenme pazarlığına da girişmez. (İffetli) hiçbir kadın da (beşer) kardeşi bulunan bir kadının çanağındaki ni'meti kendi kabına doldurmak için, onun talâkını istemez" buyurdu [153].

59- Müzayede (Karşılıklı Fiat Artırma) Satışı Bârı

Atâ ibn EbîRebâh:
Ben, artırma yapmakta olan kimseler içinde ganimetleri satmakta hiçbir be's görmeyen insanlara eriştim, demiştir [154].

91-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan (şöyle demiştir):(Azre oğullan'ndan Ebû Mezkûr adında sahâbî) bir kimse, kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak (yânî ölümümden sonra sen hürsün diyerek) âzâd etmişti. Sonra Ebû Mezkûr (fakır düşüp, bu kölenin bedeline) muhtâc oldu. Peygamber (S) de köleyi aldı da:
— "Bunu benden kim satın almak ister?" dedi (yânî müzayedeye arzetti).
(Müzayede neticesinde) Nuaym ibnu Abdillah o köleyi şöyle şöyle dirhemle satın aldı. Rasûlullah da kölenin bu bedelini Ebû Mezkûr'a verdi [155].

60- Necş Ve Necşlı Satış Caiz Olmaz Diyen Kimse Babı [156]

İbn Ebî Evfâ: Nâciş (necş yapan), ribâ yiyicisidir; hâindir, demiştir [157].
Buhârî de: Necş, aldatma yarışıdır; bâtıldır; bunun yapılması halâl olmaz, demiştir.
Peygamber (S): "Aldatmanın sahibi ateştedir" buyurdu [158].
Yine Peygamber (S): "Her kim bizim emrimiz üzere olmayan bir iş yaparsa, o iş reddedilmiştir" buyurdu [159].

92-.....İbn Umer (R): Peygamber (S) necş yapmaktan (yânî satıcı ile müşteri arasına girip, kendisini alıcı gibi göstererek müşteriyi kandırıp fiatı yükseltmeye çalışmaktan) nehyetti, demiştir [160].

61- Bey'u'l-Garer, Yânî Aldatmaca Satışı Ve Habelu'l-Habele Satışı Babı [161]

93-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasuluılah (S) habelu'l-habele satışından (yânı gebe devenin dişi doğacak yavrusunun gebeliğini satmaktan) nehiy buyurdu. Bu, Câhiliyet halkının kendi aralarında yapageldikleri (böyle akıbeti mechûl) bir satış idi. Adam, meselâ bir deveyi (veya herhangi bir malı) gebe bir devenin doğurmasına, sonra bu doğan dişi yavru da (gebe olup) karnındaki cenini doğurmasına ta'lîkan mal alıp satardı [162].

62- Bey'ü'l-Mülâmese (El Dokundurmakla Satiş) Babı

Enes: Peygamber (S) el dokundurmakla yapılan satıştan nehyetti, demiştir [163].

94-.....Ebû Saîd Hudrî (R): Rasûlullah (S) munâbezeden (yânî karşılıklı atışma suretiyle yapılan satıştan) nehyetti, diye haber verdi ve: Munâbeze, kişinin satacağı kumaşını, almak isteyenin o kumaşı alt üst etmesine ve ona bakmasına, düşünmesine fırsat vermeden önce alıcıya doğru atmasıdır (yânî atması suretiyle yapılan bir satıştır), dedi. Ve yine Ebû

Saîd: Peygamber, mülâmeseden (yânî el dokundurmak suretiyle yapılan satıştan) de nehyetti. Mülâmese, alıcının kumaşa bakmayıp, sâdece elle dokunması suretiyle yapılan satıştır, dedi [164].

95-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: İki nevi' giyinişten nehyolundu: Biri, kişinin bir tek kumaş içinde sarınıp bürünmesi, sonra da büründüğü bu kumaşı (avret yeri açılacak şekilde) omuzu üstüne kaldırıp yükseltmesidir. -İkincisi de bir kumaşı sımsıkı sarınmaktır ki, buna iştimâlu's-sammâ denir.- İki nevi' satıştan; el dokundurma satışı ile atma suretiyle yapılan satıştan da nehyolundu [165].

63- Munâbeze (Yânı Atışma) Satışı Babı

Enes: Peygamber (S), atışma suretiyle yapılan satıştan nehyetti, demiştir [166].

96-..... Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) el dokundurma ve atışma suretiyle yapılan satışlardan nehyetti (demiştir) [167].

97-...,. Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) iki nevi' giyinişten ve iki nevi' alışverişten: el sürüp dokundurmak ve birbirine atmak suretiyle yapılan alışverişlerden nehyetti [168].

64- Satıcının Deve-Sığır, Davar Ve Sütü Memesinde Toplanabilecek Her Hayvanın Sütünü Memesinde Biriktirmekten Nehyedilmesi Babı

"el-Musarrât", birkaç günler sağıtmayıp sütü memesinde habsedilmiş ve orada yığılıp toplanmış olan hayvandır. Tasriye masdannın asıl ma'nâsı suyu habsetmektir. "Sarraytu*l-mâe(= Suyu habsettim)" ta'bîri, bu ma'nâdan dolayı söylenir [169].

98-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Deve ve koyunları (sütlerini memeleri içinde yığmak suretiyle) bol sütlü göstermeye çalışmayınız- Her kim sütü memesinde habsedilmiş bir hayvanı, bu habsedişten sonra satın alırsa, onu sağması sırasında iki re'y arasında muhayyerdir: Dilerse o hayvanı kendi mülkiyetinde tutar, isterse onu bir sâ' hurma ile birlikte sahibine geri verir" buyurdu [170].
Ve Ebû Salih'ten, Mucâhid'den, Velîd ibn Rebâh'tan, Mûsâ ibn Yesâr'dan; onlar da Ebû Hureyre'den olmak üzere zikrolunuyor ki, Peygamber (S) "Bir sâ' hurma ile birlikte" demiştir.
İbn Sîrîn'deh; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivayet eden râvîlerin bâzısı da: "Herhangi bir yiyecek maddesinden bir sâ' ile geri verir. Ve kendisi üç gün muhayyerdir" buyurdu, demişlerdir. İbn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den merfû' olarak rivayet edenlerin bâzısı da: Üç günü zikretmeyerek sâdece "Bir sâ' hurma"y\ zikretmiştir. Hurma rivayetleri daha çoktur [171].

99-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Kim sütü memesinde biriktirilmiş bir davar satın almış ise (isterse) o davan geri versin ve onunla beraber (sût bedeli olarak) bir sâ' da birşey versin, demiştir. Ve yine yukanki senedle gelen bir rivayette İbn Mes'ûd: Peygamber (S) mal satıcılarının yolda karşılanmasını nehyetti, demiştir [172].

100-.....Ebû Hureyre(R)'den:Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Mal getirmekte olan binicileri, pazar hâricinde karşılamayınız. Bâzınız, diğer bâzınızın alışverişi üzerine alışverişe kalkışmasın. Sizler müşteri kandırıp kızıştırmayınız. Hiçbir şehirli, bedevinin nâmına onun malını satmaz. Koyunları bol sütlü göstermeye çalışmayınız. Her kim sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alırsa, o, bu hayvanı sağdıktan sonra iki görüş muhayyerliğindedir: Bu haliyle razı olursa, onu mülkiyetinde tutar; razı olmazsa, o hayvanı bir sâ' hurma ile birlikte geri verir" [173].

65- Bâb: (Aldatılmış Olan) Müşteri İsterse (Alışverişi Terkedip) Memesinde Sütü Habsedilmiş Olan Hayvanı Sahibine Geri Verir; Onun Sütünü Sağmaktan Dolayı Da Bir Sâ' Hurma (Vergisi) Vardır

101-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilmiş bir koyunu satın alır, akabinde onu sağarsa (yânî hîleyi öğrenirse, bu müşteri muhayyerdir): Eğer h: haliyle razı olursa koyunu mülkiyetinde alı-koyar; eğer öfkelenir, razı olmazsa (koyunu geri verir). Ve koyunu sağması mukaabilinde de bir sâ' hurma (vergisi) vardır" [174].

66- Zinâ Edici Kölenin Satışı Babı

Ve Kaadı Şurayh: "(Erkek veya dişi) zinâkâr bir köleyi, müşteri dilerse bu ayıbından dolayı sahibine geri verir" demiştir [175].

102-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir câriye zina ettiği ve zinası da (beyyine, gebelik veya ikrar ile) tebeyyün ettiği zaman, efendisi onu kamçılasın, fakat onu (bu cezadan sonra) sözle ayıplamasın. Sonra yine zina ederse efendisi onu yine kamçı ile dövsün, fakat ayıbını yüzüne vurup sözle onurunu incitmesin. Sonra bu câriye üçüncü bir zina daha ederse, efendisi onu (ayıbını beyân ederek) kıldan yapılmış bir ip pahası ile de olsa, satsın" [176].

103-.....Zeyd ibn Hâlid (R) ile Ebû Hureyre'den (ikisi şöyle demişlerdir): Rasûlullah'a muhsane olmamış iken zina eden bir

cariyenin hükmü soruldu. Rasûlullah (S) cevaben: "Câriye zina ederse, onu kamçılayın. Sonra yine zina ederse, yine kamçılayın. Sonra yine zina. ederse, artık bu sefer (kamçılama akabinde) bir kıl örgüsü karşılığında olsa bile onu satınız" buyurdu [177].
İbn Şihâb: Onun satışının üçüncü yâhud dördüncü zinadan sonra mı olmasını istedi, bilmiyorum, demiştir [178].

67- Kadınlarla Yapılan Alışveriş Babı [179]

104-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) yanıma girdi. Ben ona Berîre'yi satın alma kıssasını zikrettim. Rasûlullah: "Sen Berîre'yi onlardan satın al ve hürriyete kavuştur. Şübhesiz velâ (denilip mîrâs hakkı sabit olan hükmî hısımlık) köleyi hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu. Bundan sonra Peygamber gündüzün sonuna doğru bir vakitte ayağa kalktı. Allah'a hamd ve lâyık olduğu sıfatlarla övdükten sonra, şöyle hitâb buyurdu:
"Bir takım insanların hâli nedir ki, onlar Allah 'm Kitabı 'nda bulunmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Kim A ilah 'in Kitabı 'nda bulunmayan bir şartı şart koşarsa, o böyle yüz tane şart koşmuş olsa da öyle şart bâtıldır. Allah'ın şartı en haklı ve en güvenilendir" [180].

105-.....Bize Hemm.âm ibn Yahya tahdîs edip şöyle dedi: Ben Nâfi'den işittim; Abdullah ibn Umer'den tahdîs ediyordu (İbn Umer şöyle demiştir):
Âişe, Berîre'nin sâhibleriyle pazarlığa girişti. Bu esnada Peygamber namaza çıktı. Namazdan gelince Âişe: Onlar Berîre'y ancak velâ hakkının kendilerinin olması şartıyle satıyorlar, dedi. Peygamber: "Velâ, ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu. Hemmâm dedi ki: Ben Nâfi'e: Berîre'nin kocası hürr mü yâhud köle mi idi? diye sordum. Nâfi': Bunu bana ne bildirir? Dedi [181].

68- Bâb- Şehirli Ücretsiz Olarak Koylunun Malını Onun Adına Satabilir Mi? Ona Yardımcı Olur Yahud Irşad Edip Nasihat Verir Mi? [182]

Peygamber (S): "Sizin biriniz mü'm in. kardeşinden öğüt istediği zaman ona nasihat etsin" buyurmuştur [183].
Atâ ibn Ebî Rebâh da şehirlinin köylü malını satmasına ruhsat vermiştir [184].

106-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'la Lâ ilahe UW-llah ve MuhammedRasûlullah'm ma'nâsma şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, (Allah ve Peygamber emirlerini) işitip itaat eylemek ve her müslümâna nasihat etmek üzere bey'at ettim[185].

107-.....İbn Abbâs (R); Rasûhillah (S): "Alıcılar mal getiren binicileri (pazar dışında) karşılamazlar. Hiçbir şehirli de köylü hesabına onun malını satamaz" buyurdu, demiştir.
Hadîsin râvîsi Tâvûs dedi ki: Ben İbn Abbâs'a:
— Peygamber'in "Şehirli, köylünün malını satamaz "sözünün ma'nâsı nedir? diye sordum.
İbn Abbâs:
— Şehirli, köylüye simsarlık edemez (demektir), dedi [186].

69- Şehirlinin Köylü Malını Köylü Adına Ücretle Satmasını Kerîh Gören Kimse Babı

108-.....İbn Umer (R): RasÛlullah (S) şehirlinin, köylü malını köylü nâmına satmasını nehyetti, demiştir [187].
İbn Abbâs da şehirlinin köylü adına satışım kerîh gören kimsenin görüşüne kaail olmuştur [188].

70- Bâb: Hiçbir Şehirli Köylüye Âid Malı Simsarlıkla Satamaz

İbn Şîrîn de, simsarlıkta alışverişi kerîh görmüştür. İbrâhîm en-Nahaî de, hem satıcı hem alıcı için simsarlığı kerîh görmüştür. îbrâhîm bu görüşüne (yânî şehirlinin köylü için satması ile satın alması arasındaki kerahetin müsâvîliğine) delîl getirici olarak: Arab "Bi* lî sevben" der; hâlbuki o, bu sözüyle "Bana bir elbise satın al" demek ister, demiştir [189].

109-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: RasÛlullah (S): "İnsan kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez. Müşteri kandırıp kızıştırmayımız. Hiçbir şehirli, bedevi adına satış yapmaz" buyurdu.

110-.....Muhammed ibn Şîrîn dedi ki: Enes ibn Mâlik: Bizler şehirlinin köylü nâmına malını satmasından nehyolunduk, dedi [190].

71- Mal Getirmekte Olan Binicileri Karşılamaktan Nehy Babı [191]

Ve böyle binicileri karşılayanın satışı reddedilmiştir; bâtıldır. Çünkü karşılama yapan, bunun nehyedildiğini bilmekte ise (Peygamber'in yasağına isyan etmiş) birisidir; günahkârdır.
Binicileri yolda karşılama, şübhesiz satışta bir aldatma girişimidir. Aldatma ise (haramdır) hiç caiz olmaz [192].

111-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S- meta' yükleyip gelen) binicileri karşılamaktan ve şehirlinin, köylü malını satmasından nehyetti, demiştir.

112-.....Tâvûs ibn Keysân: Ben îbn Abbâs'a:
— Peygamber'in "Hiçbir şehirli, bir köylü hesabına asla satış yapmasın" sözünün ma'nâsı nedir? dedim.
O:
— Hiçbir şehirli, köylü için bir simsar (yânı ücretli bir aracı) olmasın, demektir, dedi.

113-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Her kim sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın almışsa (o haliyle beğenmediği takdirde), o hayvanın beraberinde bir sâ' da süt ücreti geri versin demiş ve: Peygamber (S), satıcıları karşılamaktan da nehyetti hadîsini ilâve etmiştir [193].

114-......Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S): "Birmetâ'ı bâzınızın alım satım etmesi üzerine diğer bâzınız bunu alım satım edemez. Siz (binici kaafilelerinin pazara getirdiği) satılık eşyayı da, o mallar pazara getirilip indirilinceye kadar (yolda) karşılamayınız" buyurmuştur [194].

72-İmal Getiren Binicileri Karşılamanın (Caiz Olacağı Yerin) Son Noktası Babı [195]

115-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Biz mal getiren binicileri (şehir içinde pazarın üst tarafında) karşılar ve onlardan yiyecek maddesi satın alırdık. Peygamber (S) satın aldığımız şeyleri, yiyecek maddesi satılan çarşıya ulaştırılmasından önce (satın alış yerinde) satmamızı nehyetti.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu hadîste zikredilen karşılama şehir içinde, pazarın üst tarafında olmuştur. Bu karşılamanın şehir içinde pazarın üst tarafında olduğunu, bundan sonra gelen Ubeydul-lah hadîsi beyân etmektedir [196].

116-.....Ubeydullah ibn Umer şöyle demiştir: BanaNâfi', Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Sahâbîler çarşının üst tarafında yiyecek maddesi satın alırlar ve bu malları satın aldıkları yerde satarlardı. Rasûlullah (S) onları, bu malları yükleyip pazara nakledinceye kadar aldıkları yerde satmaktan nehyetti [197].

73- Bâb: Şahıs Alışveriş Akdinde Halâl Olmayan Bir Akım Şartlar Koyduğu Zaman (Satış Nasıl Olur; Yânî Bu Şartlar Akdi Bozar Mı, Bozmaz Mı)? [198]

117-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre bana geldi ve:
— Ben sâhiblerimle dokuz ûkıyye (yânî 360 dirhem), her senede bir ûkıyye (yânî 40 dirhem ödemek) üzere hürriyetimi onlardan satın alma akdine giriştim. Bunun için bana yardım et! dedi.
Ben de Berîre'ye:
— Eğer sâhiblerin bu bedeli onlar için hazır etmemi ve sen hürriyete kavuştuktan sonra hükmî hısımlığının bana âid olmasını isterlerse, bu bedeli ben bir defada öderim, dedi.
Bunun üzerine Berîre sahihlerine gitti ve onlara benim teklîfimi söylemiş. Fakat onlar buna yanaşmamışlar. Berîre onların yanından dönüp geldiğinde Rasûlullah Âişe'nin yanında oturuyordu. Berîre
Âişe'ye:
— Senin sözlerini onlara arzettim, kabul etmediler. Bu akid için hükmî hısımlığın kendilerine âid olmasını şart kılıyorlar, dedi.
Peygamber, Berîre'nin bu sözlerini işitti. Ben Âişe de mes'eleyi Peygamber'e haber verdim. Bu haber verme üzerine Peygamber (S)
Âişe'ye:
— "Berîre'yi onlardan al, istedikleri hükmî hısımlığı da onlar lehine şart kıl. Hükmî hısımlık (hukûkan) ancak hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu.
Âişe de Berîre'yi bu suretle satın aldı (hürriyete kavuşturdu). Sonra Rasûlullah insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd ve sena etti. Sonra "Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince şudur" diyerek, şöyle hitabe yaptı:
— "Bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah 'in Kitabı 'nda bulunmayan şartlar ileri sürüyorlar, Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan herhangi bir şart, yüz kerre şart kılınmış olsa da muhakkak surette bâtıldır, Allah'ın hükmü uyulmaya en haklı, Allah'ın öğrettiği şart da en sağlam ve en güvenilecek şarttır. Hükmî hısımlık ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" [199].

118-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Mü'minlerin anası Âişe bir câriye satın alıp, onu hürriyete kavuşturmak istedi. Cariyenin sâhibleri: Biz bu cariyeyi sana, onun velâ hakkı (yânî hükmî hısımlığı) bize âid olmak şartı üzere satarız, dediler. Âişe onların bu şartını Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S): Âişe'ye: "Onların bu (bâtıl) şartı, senin velâ (yânî hukukî hısımlık) hakkına mâni' olmaz. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan.kimseye âiddir" buyurdu [200].

74- Kuru Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

119-.....Mâlik ibn Evs, Umer ibnu'l-Hattâb(R)Jdan işitti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Buğdayı buğdayla satmak ribâdır, ancak (iki taraf birbirine) ha al, ha ver diye peşin olması hâli müstesnadır. Arpayı arpa ile satmak ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olması müstesnadır. Hurmayı hurmayla satmak ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olması hâli müstesnadır* [201].

75-Kuru Üzümü Kuru Üzümle, Yiyecek Maddesini (Aynı Cins) Yiyecek Maddesiyle Satmak Babı

120-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) muzâbene satışından nehyetti. Muzâbene satışı,, yaş hurmayı (ağacında mikdârını tahmin ederek) ölçekle kuru hurma mukaablü satmaktır. Kuru üzümü de (yine böyle tahminî) ölçekle satmaktır [202].

121-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) muzâbeneden nehyetti. Muzâbene, ağaç üzerindeki yaş hurmayı tahmîn edip fazla gelirse benimdir, eksik gelirse tamamlaması bana âiddir diyerek ölçekle kuru hurma mukaabilinde satmaktır [203].
İbn Umer dedi ki: Bana Zeyd ibn Sabit tahdîs etti ki, Peygamber (S) ağaç üzerindeki yaş meyveyi, kuruduğunda oluşturabileceği kuru hurma mikdârını takdir ile (o kadar kuru hurma mukaabilinde) satma hususunda ruhsat vermiştir [204].

76- Arpayı Arpa İle Satmak Babı [205]

122-.....Mâlik ibn Evs haber verip, yüz dinarını dirhemlerle değiştirmek istediğini söylemiş ve şöyle devam etmiştir: Talha ibn Ubeydillah beni çağırdı. Birbirimizle bu para değiştirme işini görüşüp kararlaştırdık. Hattâ benden altınları istedi. O benden altınları aldı da elinin içinde onları alt üst çevirmeye başladı. Sonra: Dirhemler (gümüş paralar) yanımda değildir, hazinecim olan zât Gâbe ormanından gelince sana veririm, dedi.
Umer t>u konuşmayı işitti de hemen bana şunları söyledi: — Vallahi sen gümüşleri Talha'dan alıncaya kadar ondan ayrılmayacaksın. (Çünkü) Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Altım altın ile değiştirmek ribâdır, ancak ha ah ha ver diye peşin alıp vermek müstesnadır. Buğdayı buğdayla değiştirmek de ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olmak müstesnadır. Arpayı arpa ile satıp değiştirmek de ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olmak müstesnadır"[206].

77- Altını Altınla Satmak Babı

123-.....Ebû Bekre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Altını altınla satmayınız, ancak ikisi müsavi mikdârda olarak satınız. Gümüşü de gümüşle satmayın, ancak ikisi müsavi olarak satın Altını gümüş ile, gümüşü de altın ile (fazlalıklı veya müsâvî) nasıl isterseniz (peşin olarak) öyle satınız" [207].

78- Gümüşü Gümüş İle Satmak Babı

124-.....İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle dedi:Bana Salim ibnu Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, İbnu Umer'e de Rasûlullah'tan bir hadîs olarak bunun benzeri bir hadîsi Ebû Saîd Hudrî tahdîs etmiştir. Diğer bir defasında Abdullah ibn Umer, Ebû Saîd'e kavuştu da: Yâ Ebâ Saîd, senin Rasûluliah'tan tahdîs etmekte olduğun o hadîs nedir? dedi. Bunun üzerine Ebû Saîd sarraflık (yânî iki nakdin birini diğeriyle değiştirmek) hakkında şöyle dedi: Ben Ra-sûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Altın ile altın, misli misliyle olarak;gümüş ile gümüş de misli misliyle o/<7rö£(değiştirnir)"[208].

125-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) şöyle buyurdu: "Altım altınla satmayınız, ancak bunlardan bâzısını bâzısı üzerine artırmayarak misli misline (yânî müsâvî surette) satınız. Gümüşü de gümüşle satmayınız, ancak bunlardan bâzısını bâzısı üzerine artırmaksızın misli misline (müsâvî surette) satınız. Bunlardan gâib (yânî müddetlendirilmiş) olanı da hâzır ve peşin olanla satmayınız. [209]

79-Dînârın Dînâr İle Müddete Bağlanmış Olarak Satılışı Babı

126-.....İbnu Cureyc şöyle dedi: Bana Amr ibnu Dînâr haber verdi; ona da Ebû Salih ez-Zeyyât, Ebû Saîd Hudrî'den işitip haber vermiştir: Ebû Saîd:
— Dînâr dînâr ile, gümüş de gümüş ile (artıksız değiştirilir), diyordu.
Ben Ebû Salih, Ebû Saîd'e:
— İbnu Abbâs böyle söylemiyor (yânî o fazlada ribâ vardır demiyor da, ribâyı yalnız veresiyeye kasr ediyor), dedim.
Ebû Saîd de:
— Ben İbn Abbâs'a kavuşup bunu sordum ve: Ribâ'mn veresiyeye münhasır olduğunu Peygamber'den mi işittin, yoksa bu hükmü Allah'ın Kitâbı'nda mı buldun? dedim. İbnu Abbâs cevaben: Ben bunların hiçbirini de (yânî Peygamber'den işitmeyi de, Allah'ın Kitâbı'nda bulmayı da) söylemem. Sizler Allah'ın Rasûlü'nü benden daha iyi bilirsiniz. (Allah'ın Kitâbı'nda da böyle bir hüküm bulmuş değilim). Şu kadar ki, Usâme ibnu Zeyd bana, Peygamber(S)'in "Ribâ (fazlalıkta değil), ancak veresiyede carîdir" buyurduğunu haber verdi, dedi [210].

80- Gümüşü Gümüş İle Müddete Bağlanmış Olarak Satmak Babı

127-..... Habîb ibnu Ebî Sabit haber verip şöyle dedi: Ben Ebu'I-Miahâl Yesâr ibn Selâme'den işittim, o şöyle dedi: Ben el-Berâ ibnu Âzib ile Zeyd ibn Erkam(R)'a sarraflıktan sordum. Bu iki sa-hâbîden herbiri, diğeri hakkında: O benden daha hayırlıdır (yânî daha iyi bilir), diyerek her ikisi de: Rasûlullah (S) va'deye bağlanmış borç olarak altını gümüşle satmaktan nehyetti, diyorlardı [211].

81- Altını Gümüşle Elden Ele Peşin Olarak Satmak Babı

128-.....Ebû Bekre(R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gümüşü gümüş ile ve altını altın ile satmaktan nehyetti, ancak değiştirilecek olan bu aynı cins mikdârların birbirine müsâvî olması hâli müstesnadır. Peygamber bizlere altını gümüş ile nasıl istersek; gümüşü de altın ile nasıl istersek (yânî müsâvî veya fazlalıklı olarak) satın aU mamızı emir buyurdu [212].

82- Kuru Hurmayı Yaş Hurma İle; Kuru Üzümü Yaş . Üzümle Satmaktan İbaret Olan Muzâbene Satışı Ve Arıyyeler Satışı Babı [213]

Enes ibn Mâlik: Peygamber (S) muzâbeneden ve münâkaleden nehyetti, demiştir [214].

129-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Yaş meyveyi (kızarmak, sararmak suretiyle) yenilmeye elverişli olduğu meydana çıkıncaya kadar satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma mukaabi-linde satmayınız" buyurmuştur.
Aynı isnâd ile Salim şöyle dedi: Yine bana Abdullah ibn Umer, Zeyd ibn Sâbit'ten haber verdi ki, o: Rasûlullah (S) böyle yaş hurmanın, kurusu ile değiştirilmesini nehyettikten sonra, ariyyenin (muayyen bir ağaçtaki yaş hurmanın, yerdeki) yaş veya kuru hurma ile değiştirilmesine ruhsat verdi. Bundan başkasında ruhsat vermedi, demiştir [215].

130-.....İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den, RasûlulIah(S)'ın muzâbene satışından nehy buyurduğunu ve (İbn Umer'in:) Muzâbene, yaş hurmayı ölçekle (tahmîn ederek) kuru hurma ile satın almak, yaş üzümü de kuru üzümle (yine böyle tahminî) ölçekle satmaktır, dediğini haber vermiştir [216].

131-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) muzâbeneden de münâkaleden de nehyetti. Muzâbene, ağaçların başlarındaki yaş meyveyi (tahmîn ederek) kuru hurma ile satın almaktır [217].

132-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) muhâkaleden ve mu zâbeneden nehyetti, demiştir.

133-.....Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'den, Rasûlullah(S)'ın, ariyye sahibine ariyyesi-ni (yânî ayırdığı ağaçlar üzerindeki yaş hurmayı) ne kadar kuru hurma getireceğini tahmîn ve takdir etmek suretiyle satmasına ruhsat verdiğini, tahdîs etmiştir [218].

83- Hurma Ağaçlarının Başları Üzerindeki Yaş Hurmaların Altın Ve Gümüş İle Satılması Babı

134-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), tadı hoş ve güzel oluncaya kadar (ağaç üstündeki) yaş meyveyi satmayı nehyetti ve: "Olgun yaş meyve ancak dînör ile, dirhem ile (yânı altın ve gümüş para ile) satılır. Yalnız ariyyeler müstesnadır (onlar yaş veya kuru hurma ile satılabilir)" buyurdu [219].

135- Bize Abdullah ibnu Abdilvahhâb tahdîs edip şöyle dedi: Ben İmâm Mâlik'ten işittim. Ubeydullah ibnu'r-Rabî', İmâm Mâlik'e sorup:
— Dâvûd ibnu Husayn, Ebû Sufyân(Kuzmân)'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S): "Ariyyeler satışında beş vesk yâ-hud beş vesk'ten az mikdâra ruhsat verdi" hadîsini sana tahdîs etti mi? dedi.
İmâm Mâlik de:
— Evet, diye cevâb verdi [220].

136- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Yahya fbnu Saîd şöyle dedi: Ben Buşeyr'den işittim; şöyle dedi: Ben Sehl ibn Ebî Hasmete'den işittim: Rasûlullah (S) yaş meyveyi kuru hurma ile satmayı nehyetmiş ve ariyyede (yânı satılmak üzere ayrılan ağaçlarda) satın alanların onu yaş meyve olarak yemeleri için ne kadar kuru hurma tutacağını tahmîn etmek suretiyle, o kadar hurmaya satılmasına müsâade eylemiştir. Sufyân ibn Uyeyne diğer bir defasında: Ancak Peygamber ariyyede, sâhiblerinin onun getireceği kuru hurma mikdârmı tahmîn etmek suretiyle, alıcıların onu yaş hurma olarak yemeleri için o kadar kuru hurmaya satmalarına ruhsat verdi, demiştir. Buhârî: Sufyân'ın bu iki sözü lâfzan biraz farklı iseler de, ma'nâca bir ve müsavidirler, dedi.
Sufyân dedi ki: Ben gencecik İ3İr oğlan çocuğu iken Yahya ibn

Saîd el-Ensârî'ye:
— Mekke ahâlîsi, Peygamber(S)'in kendileri için ariyyelerin (yânî meyveleri yaş olarak satılmak üzere ayrılmış olan ağaçların) satışına (kayıdsız olarak) ruhsat verdi diyorlar, dedim.
Yahya:
— Bunu Mekke ehline bildiren nedir? dedi.
Ben:
— Çünkü onlar bu hadîsi Câbir'den rivayet ediyorlar, dedim. Bunun üzerine Yahya sükût etti.
Yine bu isnadla Sufyân: Ben Yahya'ya söylediğim bu sözümle ancak Câbir'in Medîneli olduğunu (ve Mekkeliler'in bu hadîsi Câ-bir'den rivayet etmekte olduklarını) ifâde etmek istedim, dedi.
İbnu'l-Medînî dedi ki: Sufyân'a:
— Bu hadîste salâhı meydana çıkıncaya kadar yaş meyveyi satmaktan nehy yoktur, denildi.
Sufyân:
— Hayır, yoktur, dedi [221].

84- Ariyyelerin Tefsiri Babı [222]

Ve İmâm Mâlik şöyle dedi:

Ariyye bir kişinin diğer bir kişiye, bahçesinin hurmalarından bir ağacın o yılkı mahsûlünü bağışlaması; sonra bağışlayan, bağışladığı kimsenin bu hurmaları toplamak için onun bahçesine girmesinden eziyet duymasıdır ki, bu sebeple hibe ediciye, o taze hurmaları o şahıstan kuru hurma karşılığında satın almasına ruhsat verildi [223].
Muhammed ibn İdrîs eş-Şâfîî de:
Ariyye, ancak beş vesk'ın aşağısında ölçek ile kuru hurma mu-kaabilinde ve elden ele peşin alınıp verilmekle olur, tahmîn ile olmaz demiştir.
Sehl ibn Ebî Hasme'nin "Vesklendirilmiş veskler" sözü, Şafîî'nin bu "Tahmîn ile olmaz" görüşünü kuvvetlendiren sözlerdendir [224].
Muhammed ibn îshâk, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den rivayet ettiği hadîsinde şu tefsîri söyledi:
Ariyyeler, kişinin diğer kişiye kendi malından bir ve iki hurma ağacı bağişlamasıdır [225].
Yezîd ibn Hârûn el-Vâsıtî, Sufyân ibn Huseyn'den olmak
üzere şöyle dedi:
Ariyyeler fakirlere hibe edilmiş olan bir takım hurma ağaçlarıdır ki, bu fakirler kuru hurmaya ihtiyâçlarından dolayı yaş hurmaların kuru hurma olmasını beklemeye muktedir olamazlardı da kendilerine bu yaş hurmaları (ne kadar kuru hurma getireceğini tahminden sonra), istedikleri kuru hurma mukaabilinde satmalarına ruhsat verildi [226].

137- .... Bize Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den; o da İbnu Umer'-den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S ariy-yeler hususunda onların kaç ölçek kuru hurma tutacağını tahmin ve takdir etmekle satılmalarına ruhsat vermiştir.
Râvî Musa ibnu.Ukbe: Ariyyeler bir takım hurma ağaçlarıdır ki, sen onların yanına gelirsin de, onların üstündeki yaş hurmaları kuru hurma karşılığında satarsın, demiştir [227].

85-Yaş Meyvelerin, Salâhları Meydana Çıkmadan Önce Satılmalarımın Hükmü) Babı

138-.....Ve îmâm Leys ibn Sa'd, Ebu'z-Zinâd Zekvân'dan söyledi ki, Urve ibnu'z-Zubeyr, Harise oğuUarı'ndan olan Seh ibnu Ebî Haşmete el-Ensârî'den tahdîs eder idi. o da Zeyd ibn Sâbit'ten tahdîs etmiştir. Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında bâzı insanlar henüz olgunlaşmamış yaş hurmaları (ağaç üstünde tahmin ederek) alırlar, satarlardı. Bu insanlar mahsûlü kesip de haklan ödeşmeleri zarnânı gelince, müşteri: Mahsûle duman dokundü;. herhangi bir hastalık isabet etti; korukları bozup dökülmelerine se-beb olan bir hastalık geldi; meyvelere bir takım âfât ve ayıplar arız oldu diyerek, bu hastalıklar sebebiyle da'vâya ve husûmete girişirlerdi. Rasûlullah'ın huzurunda bu konudaki da'vâ ve husûmetler çoğalınca, Rasûlullah (S): "Madem ki siz erişilmemiş mahsûlün alışverişini bırakmayarak da'vâlaşmaya düşüyorsunuz, bir daha hurma meyve-sini ağaç üstünde salâhı meydana çıkıncaya kadar alıp satmayınız" buyurdu.
Zeyd ibn Sabit devamla: Rasûlullah'ın bu nehyi, meşveret mâhiyetinde idi. Bununla halk arasında bu nevi' alın satım yüzünden meydana gelen husûmetin çokluğuna işaret ediyordu, demiştir.
Hadîsin râvîlerinden Ebu'z-Zinâd: Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice (ki Yedi Fakîh'ten biridir), bana: Babam Zeyd ibn Sabit, Süreyya yıldızı doğuncaya ve böylece mahsûlün sarısı kırmızısından seçilinceye kadar kendi arazîsinin meyvelerini satmazdı, diye haber verdi, demiştir.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu hadîsi Alî ibnu Bahr (234) rivayet edip, sened şöyle dedi: Bize Hakkâm tahdîsıedip şöyle dedi: Bize Anbese, Zekeriyyâ'dan; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da Urve'den; o da Sehî ibn Ebî Haşmete el-Ensârî'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten [228].

139-..... Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)Men haber verdi ki, Rasûlullah (S) yaş meyveleri salâhları meydana çıkıncaya kadar satmaktan nehyetmiş, bundan satıcıyı da, satın alıcıyı da nehyeylemiştir.

140-.....Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Rasûlullah (S), meyvesi alacalanıncaya (kızarıncaya) kadar hurma ağacının meyvelerinin satılmasını nehyetti.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Hadîsteki "Hattâ tezhuve" lâfzıyle "Alacalanıncaya (kızarıncaya) kadar" demek istiyor, dedi [229].

141-.....Câbir ibn Abdilîah (R): Peygamber (S) meyve (koruğu) renklenmeye başlamadıkça satılmasını nehyetti, demiştir. Hadîsin râvîlerinden biri tarafından: Meyve nasıl "Tuşakkıhu" eder? diye soruldu. Râvî Saîd ibn Minâ yâhud Câbir: Meyve, nev'ine göre kızarmağa yâhud sararmağa başlar da böylece ondan yenilmek devri girer, demiştir [230].

86- Hurma Ağacının (Yâhud Meyveli Ağacın) Meyvelerinin Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Satılmasının Hükmü) Babı[231]

142-.....Enes ibn Mâlik (R), Peygamber(S)'in, salâhı meydana çıkıncaya kadar meyve satışından; ve yine alacalanıncaya kadar meyveli hurma ağacını satmaktan nehyettiğini tahdîs etmiştir. "Yezhu" lâfzının ma'nâsi nedir? denildi. Kızarması yâhud sararma-sıdır, dedi [232]

87- Bâb: Şahıs, Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Meyveleri Sattığında, Sonradan 0 Meyvelere Bir Âfet İsabet Ederse, Zarar Satıcıya Âiddir

143-.....Enesibn Mâlik (R): RasûluİIah (S) hurma koruğu alacalanmcaya kadar meyvelerin satışından nehyetti, demiştir. Kendisine:
— Izhâ devrine girmesi (yânî alacalanması) nasıldır? denildi. Enes yâhud. Rasûlullah:.
— Kızarınca, diye cevâb verdi.
Rasûlullah devamla:
-— "Re'y edip düşündün mü! Allah (gelişmeden satılan) bu meyveyi (bir âfetle) men' ettiği zaman, sizin biriniz bu kardeşinin malını ne hakla alacaktır?" buyurmuştur [233].
Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs etti ki, îbn Şihâb ez-Zuhrî: Eğer bir kimse salâhı belirmeden önce hurma koruğunu satın alsa, sonra o koruk hurmaya bir âfet isabet etse, meydana gelen zarar, onu satan kimse üzerine olur, demiştir [234].
Yine ez-Zuhrî dedi ki: Bana Salim ibnu Abdillah, babası İbnu Umer'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Yaş meyveyi salâhı beli-rinceye kadar alıp satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma ile satmayınız" buyurmuştur [235].

88- Bedeli Bir Müddet Sonra Ödenmek Üzere Yiyecek Maddesi Satın Almak Babı

144-..... el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Biz İbrâhîm en Nahaî'nin yanında selefteki (yânı mal peşin, parası veresiye olan alış verişteki) rehni zikrettik. İbrâhîm: Selef (yânî mal peşin, parası veresiye olan alışveriş) hususundaki rehinde be's_ yoktur, dedi. Sonra İbrâhîm bize, el-Esved ibn Yezîd'den; o da Âişe(R)'den; Peyganv ber(S)Jin bir Yahûdî'den bir müddete kadar veresiye yiyecek maddesi (hububat) satın alıp, buna karşılık Yahûdî'ye kendi zırhını rehin bıraktığım tahdîs etti [236].

89- Bab: Bir Kimse Kendi Hurmaslıni Uindain Dama İyi Ki Hurma Nevi İle Değiştirmek İsterse (Ribâdan Selâmete Çıkmak İçin Ne Yapacaktır)?

145-.....Ebû Saîd Hudrî ve Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) bir kimseyi Hayber üzerine vergi âmiri ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den Cenîb (denilen en iyi) nevi' hurma ile geldi. Rasûlullah:
— "Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu.
O zât:
— Vallahi hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu iyi hurmadan bir sâ'ı (âdî hurmanın) iki sâ'ı ile; yine iki sâ' iyi hurmayı üç sâ'-âdî hurma ile alıp değiştiririz, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— ' 'Böyle yapma! Cem' denilen âdî hurmayı para ile sat, sonra bu paralarla Cenîb nev'i hurma satın al" buyurdu [237].

90- Erkek Hurma Telkihi Yapılmış Hurma Ağacı Satan Yâhud Ekilmiş Bir Tarla Satan Yahud İcâre İle Alan : Kimse Babı [238]

Ebû Abdillah Buharı dedi ki:
Bana İbrahim söyledi: Bize Hişâm haber verip şöyle idedir Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Ben
ibnu Ebî Muleyke'den işittim; o İbnu Umer'in âzâdlısı Nâfî'den şöyle haber veriyordu: Çiçeği telkih yapılmış bir hurma ağacı, meyvesi zikrolunmayarak satılırsa, meyve o ağaca telkih yapmış olan kimseye âiddir. Mallı köle de, ekilmiş tarla da böyledir. Nâfî" bu üç şeyi (yânî meyveyi, köleyi ve ekini) İbn Cureyc'e
söylemiştir [239].

146-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Kim çiçeğine erkek hurma asılmış hurma ağacı satarsa, ağaç üstündeki meyve satana âiddir. Ancak satın alan müşteri, mahsûlün satışa dâhil olduğunu şart kılması hâli müstesnadır" buyurmuştur [240].

91- (Tarladaki Biçilmemiş) Ekinin Safî Hububatla Ölçekli Surette Satılmasının Hükmü) Babı

147-..... İbn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) muzâbene satışından nehyetti: Eğer bahçesi hurmalık ise, bahçesinin yaş hurma mahsûlünü kuru hurma ile ölçekleyerek satmaktan nehyetti. Eğer bahçe üzümlük ise, oranın yaş üzümünü ölçekle takdir edip, o kadar kuru üzüm mukaabilinde satmaktan nehyetti. Yâhud ekilmiş tarla olursa, onun biçilmemiş ekinini de belli bir ölçek mikdârına mukaa-bil satmaktan nehyetti. İşte Rasûlullah bu satışların hepsinden nehyetti [241].

92- Hurma Ağacının Mahsulünü, Ağacın Kökü İle Satma(Nın Hükmü) Babı

148-.....Bize Leys ibn Sa'd, Nâfi'den;o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herhangi bir kimse bir hurma ağacını erkek hurma çiçeği ile telkih eder, sonra da bu ağacın kökünü satarsa, o ağacın mahsûlü telkihi yapan kimseye âiddir. Ancak satın alan kimse mahsûlün satışa dâhil olmasını şart etmesi hâli müstesnadır" buyurmuştur [242].

93- Muhâdara Satışı (Yâni Meyve Ve Tahılları Henüz Yeşil İken Ve Salâhları Belirmeden Önce Satma) Babı

149-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) muhâkale, muhâdara, mülâbese, munâbeze ve muzâbene satışlarından nehy buyurdu, demiştir [243].

150-.....Humeyd et-Tavîl'den; o da Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S), hurmanın taze meyvesini alaca oluncaya kadar satmaktan nehyetti. Humeyd: Bizler, Enes'e: Meyvenin alacalanması nedir? diye sorduk. Enes: Meyve (cinsine göre) kızarır, sararır. Ne düşünürsün, bana haber ver! Allah o koruk meyveyi men' ederse, sen kardeşin mesabesinde olan müşterinin malını (yânı parasını) neye mu-kaabil halâl sayacaksın? dedi [244].

94- Hurma Ağacı Göbeğinin Satılması Ve Yenilmesi Babı [245]

151-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında bulunuyordum, kendisi hurma ağacı göbeği yemekte idi. "Ağaç cinsinden bir ağaç nev'i vardır ki, o mü'min kimse gibidir?" buyurdu. Ben, o hurma ağacıdır diye söylemek istedim. Bir de baktım ki, ben oradaki insanların en genciyim. (Büyüklere saygı olarak sükût edip söylemedim.) Rasûlullah (S): "O, hurma ağacıdır" buyurdu [246].

95- Şehirler Halkının Buyu', İcâre, Ölçü, Tartı Gibi Hususlardaki Hukukî İşlerini Öteden Beri Tanıyageldikleri Ve Aralarında Kendi Niyetlerine Göre Meşhur Olan Örfleri. Âdetleri Ve Gidişleri Üzere İcra Eden Kimse Babı [247]

Kaadi Şurayh de (bir mes'eleden dolayı kendisine müracaat eden ve san'atlarının örfünden bahseden) iplîkçi esnafına: Aranızda sabit olan âdetleriniz hukukî muamelelerinizde muteberdir, caizdir, demiştir.
Ve Abdulvahhâb, Eyyûb Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den söyledi ki; o: Bir şehirde on dirheme satılan bir şeyin onbir dirheme satılmasında be's yoktur. Ve satıcı sattığı mala yaptığı harcamalar için de ayrıca bir kâr alabilir, demiştir.
Peygamber (S) de, Muâviye'nin anası Hind'e:
"Kocanın malından örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdârı al" buyurdu.
Yüce Allah da:
"Yetîm velîlerinden fakır olan kimse örfe göre yetîm malından bir mikdâr yesin..." buyurdu (en-Nisa: 5). Hasen el-Basrî, Abdullah ibn Mirdâs'tan bir eşek kiraladı da, pazarlıkta İbn Mirdâs'a: Kaça kiraya verirsin? dedi. O da Hasen'e:
İki dânık'a veririm, dedi. Hasen razı olup eşeği aldı ve bindi. Sonra Hasen diğer bir kerre daha îbn Mirdâs'a geldi de: Eşeği istiyorum, eşeği istiyorum, dedi ve geçen âdete güvenerek onunla yeniden ücret şartlanması yapmadan binip gitti. Akabinde ona yarım dirhem gönderdi [248].

152-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Taybete, Rasûlullah'ı kan alma tedavisi yaptı da, Rasûlullah, Ebû Taybete'ye bir sâ' (1040 dirhem) hurma verilmesini emretti. Bundan başka Ebû Tay-bete'nin efendisi(Hârise oğulları)ne de Ebû Taybete'nin (ödemeye mükellef olduğu) vergisinden hafifletmelerini emir buyurdu [249].

153-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Muâviye'nin anası Hind, Rasûlullah'a:
— Kocam Ebû Sufyân cimri, hırslı bir adamdır. Onun malından gizlice almamda bana bir günâh var mıdır? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Örfe göre sen kendine ve oğullarına yetecek mikdâr al!" buyurdu [250].

154-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe (R) şöyle derken işitmiştir: "(Velîlerden) kim zengin ise (yetimin malından) kaçınsın. Kim de fakır ise, o hâlde örfe göre yesin... " (en-Nisâ: 5) âyeti, yetimin işlerini yapan ve malım ıslâh eden yetîm velîsi hakkında indirildi. Yetîm velîsi fakir olursa yetîm malından ma'rûf Ölçüde yer (faydalanır) [251].

96- Ortağın. Kendi Ortağından Satım Alım Yapması Babı

155-.....Câbir (R): Rasûlullah (S) şuf'ayı taksîm olunmamış her malda kıldı. Sınırlar konulduğu ve yollar ta'yîn edilip geçirildiği zaman şuf'a yoktur [252].

97- Arâzî, Evler Ve Metâ'ların Taksim Edilmemiş Şuf'ali Mallar Olarak Satışı Babı

156-.....Câbir (R), Peygamber (S) taksîm edilmemiş her malda şuf'a ile hükmetti. Sınırlar konulduğu ve yollar ta'yîn edildiği zaman şuf'a yoktur, demiştir [253].

157- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâhid bu geçen hadîsi tahdîs etti. Müsedded bu rivayetinde "Taksîm olunmayan her şeyde" diye söyledi. Hişâm ibn Yûsuf, bu hadîsi Ma'mer ibn Râşid'den rivayet etmekte Abdulvâhid'e mutâbaat eyledi.
Abdurrazzâk ibn Hemmâm kendi rivayetinde "Taksîm olunmayan her malda" diye söyledi. Ve keza bu hadîsi Abdurrahmân ibnu İshâk da ez-Zuhrî'den olmak üzere rivayet etmiştir [254].

98- Bâb: Bir Kimse Başka Biri İçin, Onun İzni Olmaksızın Birşey Satın Aldığında, O Şahıs Buna Rızâ Gösterir, Kabul Ederse (Bu Fuzûlî Alış Caiz Olur Mu)? [255]

158-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den;o da İbnUmer(R)'den haber verd ki,Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Üç kişi sefere çıktılar. Yürürlerken yağmura tutuldular ve dağda bir mağaraya girdiler. Bunlar orada iken bir taş düşüp mağaranın kapısını üzerlerine kapadı. Bunlar birbirlerine:
— Hayâtınızda işlediğiniz en hayırlı işi söyleyerek Allah'a dua ediniz (belki Allah kapıyı açar), dediler.
Bunlardan birisi:
— Yâ Allah! Bilirsin ki, benim yaşlı ihtiyar annemle babam vardı. Ben her gün koyunlarımla mer'aya çıkar, onları otlatır, sonra gelip sağardım. Sütü evvelâ ana babama getirirdim de onlar içerlerdi. Sonra sırasıyle çocuklara, akrabalara ve kadınıma içirirdim. Yalnız gecelerden bir gece bir mania sebebiyle geç kalmıştım. Geldiğimde ana babamı uyumuşlar buldum. Onları uyandırmak istemedim. Ayak ucumda da çocuklar mütemadiyen ağlıyorlardı (Fakat ben onlardan evvel çocuklara içirmeyi doğru bulmuyordum). İşte o gece onlar uyuyarak, ben başlarında bekleyerek sabahladık. Yâ Allah, sen pek iyi bilirsin ki ben ana babam üzerinde yalnız senin rızânı kazanmak için bu işi yaptım. Bunun için şu kapıyı bize bir parça aralar da oradan gökyüzünü görelim! diye duâ etti.
Bunun üzerine taş onlardan birazcık açıldı. Bunlardan bir diğeri şöyle dedi:
— Yâ Allah! Sen yakînen bilirsin ki, ben amucamın kızlarından birini, bir erkeğin kadınları sevmesinin en hararetlisiyle severdim. Ben ona sevgi açıkladıkça, o bana: Sen bu kıza yüz dînâr vermedikçe bu kızdan birşeye nail olamazsın, derdi. Ben bu parayı kazanmak için çalıştım, nihayet parayı biriktirip amucam kızına getirdim. Emele nail olmak için hiçbir mâni' kalmayıp, onun iki ayağı arasına oturduğumda kız bana: Allah 'tan kork! Yaratıcı kudretin koyduğu mührü bozma;
o bekâret mührü yalnız hakk yoluyla nikâhla açılır, dedi. Ben bu söz akabinde kalktım ve kızı bıraktım. Ey Rabb'im, sen pek iyi bilirsin ki, ben kızdan bu çekilmemi senin rızânı kazanmak için yaptım. Binâenaleyh bizden bu kayayı aç! dedi.
Kapı onlardan üçte iki mikdânnda açıldı.
Üçüncü kişi de şöyle dedi:
— Yâ Allah! Muhakkak sen bilmektesin ki, ben bir ölçek darı ile bir işçi tutmuştum. Ben ona iş sonunda ücretini verdim, fakat o bu ücretini almaktan çekindi (bırakıp gitti). Ben mevsiminde bu darıyı ektim. Nihayet mahsûlü ile bir sığır, bir de çoban satın aldım. Bir müddet sonra bu işçi geldi ve bana: Ey Allah'ın kulu, haydi benim hakkımı bana ver, dedi. Ben de ona: Şu sığırlara ve çobanına git; çünkü onların hepsi senindir (onları al), dedim. O zât: Benimle alay mı ediyorsun! dedi. Ben: Hayır, seninle alay etmiyorum. Bunlar hakîkaten senindir, dedim. (Gitti, bunları alıp götürdü.) Yâ Allah! Sen şübhesiz biliyorsun ki, ben bu malı o işçiye senin rızânı kazanmak için verdim. Bizden bu kayayı aç! diye duâ etti.
Akabinde mağaranın kapısı onlara açıldı (Bu üç kişi de mağaradan çıktılar)."

99- Müşriklerle Ve Harb Ehli Olanlarla Alışveriş Etmek Babı

159-.....Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle demiştir:
Biz bir seferde Peygamberdin maiyyetinde idik... Sonra başının saçları çok uzamış, uzun boylu bir müşrik kişi, bir koyun sürüsü ile onları severek geldi. Peygamber (S) o müşrike:
— "Koyunları satıyor musun? Yoksa atıyye yâhud hediye olarak mı getirdin?" diye sordu.
O çoban:
— Hayır, atıyye yâhud hediye değildir; fakat satılıktır, diye ceverdi.

Akabinde Peygamber o müşrikten bir koyun satın aldı [256]...

100- Müslimin Harbî Olan Kimseden Köle Satın Alması Harbînin Hibesi Ve Âzâd Etmesi Babı [257]

Ve Peygamber (S) Selmân'a:
"Mâlikin ile hürriyetini satın alma mukaavelesi yap" buyurmuştur. Hâlbuki Selmân (bir harb esîri değil) hürr bir kimse idi. Medine'ye gelirken yol arkadaşları Selmân'ı, esîr diye zulm edip satmışlardı [258].
Ammâr, Suheyb ve Bilâl de esîr yapılmışlardı [259].
Yüce Allah da şöyle buyurdu: "Allah rızk hususunda kiminizi kiminizden üstün kıldı.
O üstün kılınanlar, onda hepsi beraber olmak üzere, rızıklarım elleri altındakilere verici değillerdir. O hâlde bunlar Allah'ın nVmetini bilerek inkâr mı ediyorlar?" (en-Nahl: 71) [260]

160-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "îbrâhîm Peygamber, Sâre ile sefere gitti de, onunla bir şehre girdi. Orada meliklerden bir melik yâhud cebbarlardan bir cebbar hükümdar vardı. Bu iplim hükümdara:
— îbrâhîm kadınların en güzelinden olan bir kadınla bu şehre girdi, denildi.
Hükümdar:
— Yâ îbrâhîm, beraberindeki kadın kimdir? diye haber gönderdi.
îbrâhîm:
— (Dînde) kardeşimdir, diye cevâb verdi. Sonra îbrâhîm dönüp, Sâre'nin yanına geldi ve:
— Sakın benim sözümü yalan çıkarma. Ben onlara, senin benim kızkardeşim olduğunu haber verdim. Allah'a yemîn ederim ki, yeryüzünde (bizim inandığımız esâslara) benden ve senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur, dedi.
Ve akabinde İbrahim, Sâre'yi hükümdara gönderdi. Sâre varınca, melik Sâre'ye doğru kalktı. Sâre de hemen abdest aldı ve namaza durdu. (Namazı müteâkib:)
— Yâ Allah, ben Sana ve Senin Rasûlü'ne îmân ettimse ve ben fercîmi zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, şu kâfiri benim üzerime musallat etme! diye duâ etti.
Adamın nefesi derhal boğuldu; horlamağa, hattâ ayağı ile yere vurup deprenmeğe başladı."
Hadîsin râvîsi el-A'rac şöyle dedi: Ebû Seleme ibnu Abdirrah-mân, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini söyledi:
"Sâre:
— Yâ Allah, eğer bu herîf ölürse, bunu bu kadın öldürdü denilir, dedi.
Bunun üzerine o zâlim, sarasından salıverildi. Sonra hükümdar, Sâre'ye (ikinci defa taarruza) kalkıştı. O da derhâl kalkıp abdest alarak namaza durdu. Ve:
Yâ Allah, ben Sana ve Senin Rasûlü'ne îmân ettimse ve nâ-
mûsumu zevcim müstesna olmak üzere herkese karşı iyice korudum-sa, şu kâfiri benim üzerime musallat etme! diye duâ ediyordu. Adamın derhâl nefesi tıkandı, horlamaya, hattâ ayağı ile yere
vurup deprenmeye başladı."
Abdurrahmân şöyle dedi: Ebû Seleme şöyle dedi: Ebû Hureyre
şöyle dedi:
"Sâre:
— Yâ Allah, eğer bu adam Ölürse, bunu bu kadın öldürdü denilir, dedi.
Bunun üzerine adam sarasından ikinci defa, yâhud üçüncü defada da salıverildi.
Bunun üzerine o melik kendi adamlarına:
— Vallahi siz bana (insan değil), muhakkak bir şeytân göndermişsiniz. Siz bu kadını îbrâhîm 'e geri gönderiniz. Hâcer'i de Sâre'ye
hediye veriniz! dedi.
Müteakiben Sâre, îbrâhîm Peygamberi dönüp geldi. Ve ona
(vak'ayı anlatıp):
— Anladın mı, Allah kâfiri zelîl etti ve bir cariyeyi de bana hizmetçi verdi, dedi" [261].

161-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Ebî Vakkaas ile Abd ibnu Zem'a bir oğlan çocuğu hakkında da'vâlaştılar. Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk erkek kardeşim Utbe'nin oğludur. O, bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bana ahid verdi. Çocuğun Üt-be'ye benzeyişine bak, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— Yâ Rasûlallah, bu çocuk benim kardeşimdir. Babamın döşeği üzerinde, babamın cariyesinden doğmuştur, dedi.
Rasûlullah (S) çocuğun sîmâsındaki benzeyişe baktı ve çocuğun Utbe'ye aÇık bir surette benzeyişini gördü. Akabinde:
— "Yâ Abd, bu çocuk senin(kardeş\n)dir. Çocuk döşeğindir; zina ediciye de mahrumiyet vardır. Yâ Şevde binte Zem 'a, sen de (nedb ve ihtiyat olarak) bundan sonra bu çocuktan (yânı Abdurrahmân'-dan) perdelen" buyurdu.
Artık Şevde, bu Abdurrahmân'a hiç bakmadı [262].

162-.....Abdurrahmân ibn A-vf (R) Suheyb er-Rûmî'ye hitaben:
— Allah'tan kork, kendi babandan başkasına neseb iddia etme! dedi.
Suheyb de ona:

— Benim şöyle şöyle şeylerim olması ve benim babamdan başkasına neseb iddia etmekliğim beni sevindirmez. Lâkin ben (babamı ve soyumu bilen) küçük bir çocuk iken (Romalılar tarafından) çalındım, dedi [263].

163-..... Hakîm ibn Hızâm (R) haber verip şöyle demiştir:
— Yâ Rasûlallah! Bir takım işlere ne dersin? Ben Câhiliyet devrinde sadaka, köleyi hürriyete kavuşturmak, hısımlarla ilgilenmek nev'inden bir takım işlerle ibâdet etmeğe çalışırdım. O işlerde benim lehime bir ücret ve sevâb var mıdır? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Sen mazide kazanmış olduğun hayırlarınla -yâhud: hayırların üzerine yükselerek- müslümân oldun!" buyurdu [264].

101- Tabaklanmalarından Önce Meyte Derilerini Satmak Sahih Olur Mu Olmaz Mı?) Babı

164-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ölmüş bir koyunun yanından geçti de:
— "Bunun derisiyle faydalansaydiniz ya!" buyurdu. Sahâbîler:
— Bu koyun kendiliğinden ölmüştür, dediler. Rasûlullah:
— "Ölü hayvanın ancak etini yemek haram oldu" buyurdu [265].

102- Domuzu Öldürmek (Meşru" Mudur?) Babı

Ve Câbir ibn Abdülah (R): Peygamber (S) domuzu fot satmayı haram kıldı, demiştir [266]

165-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, muhakkak Meryem'in oğlu îsâ'nın sizin içinize âdil bir hakem olarak inmesi, Hrıstiyanlar'in o haçını kırması, domuzu öldürmesi, cizye vergisini indirmesi, malın hiçbir kişinin kabul etmiyeceği kadar çoğalıp taşması vâki' olacaktır"[267]

103- Bab:

"Murdar ölmüş hayvanın iç yağı eritilmez; ondan çıkarılan yağ satılmaz". Bu hadîsi Câbir (R), Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [268].

166-.....İbn Abbâs (R) şöyle diyordu: Umer ibn Hattâb'a fulan kimsenin şarâb sattığı haberi ulaştı. Bunun üzerine Umer (R): Allah o fulan kimseyi öldürsün! O, Rasûlullah(S)'ın "Allah Yahûdîler'in canlarını alsın; onlara iç yağları haram kılındı da onlar bu yağları erittiler ve sattılar" buyurduğunu bilmedi mi? dedi [269].

167-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Yahûdîler'e la'net etsin. Onlara iç yağlar haram kılındı da onlar bu yağlan sattılar ve bedellerini yediler".
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Kaatelehumullâhu", "Allah onlara la'net etsin" demektir. Çünkü "Katıle'l-harrâsûn", "Kahrolsun o koyu yalancılar" (ez-zâriyât: 10) ma'nâsınadır [270].

104- Kendisinde Rûh Bulunmayan Cansız .Varlıkların Resimlerinin Satılması Ve Resim Edinmek, Yapmak. , Satmaktan Mekruh Sayılan Şeyler Babı

168-.....Saîd ibnu Ebi'l-Hasen şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'ın yanında idim. Ona bir kimse geldi ve:
— Yâ İbni Abbâs! Ben öyle bir insanım ki, benim, maişetim ancak elimin san'atından ibarettir. Ben şu resimleri yaparım (bunların gelirleriyle geçinirim), dedi.
İbn Abbâs:
— Ben sana başka değil, yalnız Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîsi söyleyeceğim: Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu: "Her kim bir suret yaparsa, şübhesiz Allah o kimseyi yaptığı surete can üfleyince-ye kadar azâb edecektir. Hâlbuki sureti resmeden o kişi, yaptığı sû- • rete ebediyyen rûh üfleyip veremiyecektir".
ibn Abbâs'ın bu cevâbı üzerine o ressam kişi şiddetli bir hışıltı ile har har soludu, benzi sarardı. İbn Abbâs (ona acıyarak):
— Vayh sana yazıklar oldu. San'atım muhakkak işlemek zaruretinde isen sana şu ağaç ve kendisinde rûh olmayan her şeyi tasvir etmeni tavsiye ederim, dedi [271].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Saîd ibnu Ebî Arûbe, bu tek hadîsi en-Nadr ibnu Enes'ten işitmiştir [272].

105- Şarâbda Ticâret Yapmanın Haram Kılınması Babı

Câbir (R): Peygamber (S) şarâb satmayı haram kıldı, demiştir [273].

169-.....Âişe (R): el-Bakara Sûresi'nin son âyetleri -ki ribâ âyetlerinden sûrenin sonuna kadar devam eden 275-286. âyetler- indiği zaman, Peygamber (S) mescide çıktı da: "Şarâb hususunda ticâret yapmak haram kılındı" buyurdu [274].

106- Hürr Bir İnsanı (Bilerek Köle Diyk):Satan Kimsenin Günâhı Babı

170-.....Ebû Hureyre(R)>den (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle dedi: "Allah şöyle buyurdu; Üç sınıf insan vardır ki, kıyamet gününde ben onların hasmıyımdır: Biri şu kimse ki, benim adıma yemin edip (ahd eder de) sonra ahdini bozar. İkincisi hürr bir insanı köle diye satar da onun parasını yer. Üçüncüsü şu kimse ki, bir işçiyi ücretle tutar, onu çalıştırıp işi tam yaptırır da, onun ücretini vermez" [275].

107- Peygamber (S) Yahudileri Medine'den Sürgün Ettiği Zaman Onlara Arazîlerini Ve Deve Gübrelerini Satmalarını Emretmiştir Babı

Yahûdîler'in bu sürülüşü hakkında Saîd el-Makbûrî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîs vardır [276].

108- Köleyi Köle İle, Hayvani Hayvan İle Veresiye Olarak Satmadın Hükmü) Babı

İbn Umer, sahibinin muhafazasında bulunan ve sahibinin Rebeze'de müşteriye teslim edeceği bir binek devesini dört baîr (yânî deve) karşılığında satın aldı. İbn Abbâs da: Bir deve bazen iki deveden daha hayırlı olur, demiştir. Râfi' ibn Hadîc de iki deve karşılığında bir deve satın aldı da, satan adama o iki devenin birini hemen verdi ve: Diğerini sana inşâallah yarın geciktirmeden kolaylıkla getiririm, dedi,
Saîd ibn Müseyyeb: Hayvanlar hususunda ribâ yoktur.
Deve iki deve ile; koyun iki koyunla veresiye olarak V- satılabilir, demiştir. İbn Şîrîn de: Bir devenin iki deve ile veresiye olarak ve bir dirhemin bir dirhemle satılmasında be's yoktur, demiştir [277].

171-.....Enes ibn Mâlik(R)'Şöyledemiştir:Hayber esirleri içinde Safiyye bintu Huyey ibn Ahtab vardı. Dıhye el-Kelbî'nir mülkiyetine geçti. Sonra Peygamber'e geçti, demiştir [278].

109- Köle Satışı Babı

172-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Muhayrîz haber verdi. Ona da Ebû Saîd el-Hudrî haber vermiştir: Ebû Saîd, Pey-gamber'in yanında otururken:
— Yâ Rasûlallah! Biz bir takım kadın esirlere nail oluyoruz (ve onlara cinsî yaklaşma yapıyoruz). Fakat biz bu esîr kadınları satıp paralara sâhib olmayı istiyoruz. Bunun için azletmek hususunda nasıl düşünüyorsun? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Sizler hakîkaten bunu yapıyor musunuz? Azli yapmamanız üzerinize vâcib değildir. Çünkü şu muhakkak ki, Allah'ın dünyâya çıkmasını yazmış olduğu herbir hayât sahibi insan, mutlak meydana çıkacaktır" buyurdu [279].

110- Müdebber (Yânı Hürriyete Kavuşması Efendisinin Ölümüne Bağlanmış Olan) Kölenin Satılması Babı

173-.....Câbir ibn Abdillah (R), Peygamber (S) hürriyete kavuşturulması efendisinin ölümüne bağlanmış olan müdebber köleyi sattı, demiştir.

174-.....Amr ibnu Dînâr, Câbir ibn Abdillah'tan; Rasûlullah (S) hürriyeti efendisinin ölümüne bağlanmış olan müdebber köleyi sattı, derken işitmiştir [280].

175-.....Zeyd ibn Hâlid ve Ebû Hureyre (R) ikisi haber verdiler ki, kendileri Rasûlullah'tan işitmişlerdir: Rasûlullah'a, muhsan kılınmış hâldeyken zina yapmayı âdet eden bir cariyenin hükmünden sorulmuştu. Rasûlullah (S): "O cariyeye deynek cezası uygulayın. Sonra yine zina ederse yine deynekleme cezası uygulayın. Sonra üçüncü yâhud dördüncü kenesinde onu satınız" buyurdu [281].

176-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Sizden biriniz dişi kölesi zina ettiği, akabinde de zinası (beyyine, gebelik veya ikrar ile) meydana çıktığında, efendisi onu (hürrenin cezasının yarısı olan) hadd cezası olmak üzere, deynekle kamçılasın. Ve onu deyneklemeden sonra zinayı başına kakmasın. Sonra üçüncü defa zina eder ve zinası delille meydana çıkarsa, artık efendisi onu kıldan bir ip karşılığında bile olsa satsın" [282].

111- Bâb: Şahıs, Satın Aldığı Câriye Rahimini Temizlemeden Önce Câriye İle Yolculuk Eder Mi? [283]

Hasen el-Basrî: Şahsın cariyeyi öpmesini yâhud (fercin berisinde olmak üzere) câriye île mübaşeret etmesini
bir be's (yânî günâh olarak) görmemiştir. İbn Umer (R): Cima' olunan câriye hibe edildiği yâhud satıldığı yâhud hürriyete kavuştuğu zaman, hayızlanmak suretiyle rahimi tertemiz kılınsın; bakire olan kıza rahim temizlendirilrnesi yaptırılmaz, demiştir.
Atâ ibn EbîRebâhda: Erkeğin, başkasından hâmile bulunan cariyesinden fercin berisinde olmak üzere nasîb almasında be's

yoktur, demiştir. Yüce Allah da: "üf/ onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine yâhud sağ ellerinin mâlik olduklarına karşı (olan durumları) müstesnadır. Çünkü onlar (bu takdirde) kınanmış değillerdir" (el-Mü'minûn: 5-6) buyurmuştur [284].

177-.....Enesibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber'e geldi. Nihayet Allah O'na (Kamus denilen) kal'ayi açtığı zaman kendisine Huyey ibn Ahtâb'ın kızı Safiyye'nin güzelliği zikr olundu. Safiyye yeni evlenmiş bir gelin iken, Safiyye'nin kocası öldürülmüş idi. Rasûlullah ganimetten payı olarak Safiyye'yi kendisi için seçip aldı ve Safiyye ile yola çıktı. Nihayet bizler Medine yakınında Seddu'r-Ravhâ denilen yere ulaştık. Safiyye işte orada hayzından temizlenip halâl oldu ve Peygamber, Safiyye ile evlendi. Sonra Peygamber tabaklanmış ve yere yayılan küçük bir deri üzerinde hurma, yağ ve keş karışığı "hays" denilen bir yemek yapıp hazırlattı. Sonra Rasülullah (nikâhı şöhretlendirmek için) ben Enes'e: "Etrafındaki insanlara bildirip i'lân et" buyurdu. İşte bu hurma, yağ ve yoğurt kurusu karışığı, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün aşı oldu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık.
Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ı gördüm ki, bir abayı binek devesinin hörgücü üzerine, kendi arka tarafına Safiyye için doluyor, sonra devesinin yanına oturuyor, akabinde dizini koyuyor, bu sırada Safiyye de kendi ayağını Peygamber'in dizi üzerine koyarak deveye biniyordu [285].

112- Meytenin Ve Putların Satılması(Nın Harâmlığ1nı Beyân) Babı

178-.....Bize Leys ibn Sa'd, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. Câbir, Rasülullah (S), Mekke Fethi senesinde Mekke'de iken, şöyle buyururken işitmiştir:
— "Şübhesiz Allah ve Rasûlü şarâbın, meytenin, domuzun, sanemlerin satışım haram kıldı" buyurdu.
Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah! Murdar ölen hayvanın iç yağları hakkında ne dersiniz? Murdar ölen hayvanların iç yağları ile gemiler cilalanır, deriler yağlanır, onunla insanlar (mum yapıp) ışıklanır? diye soruldu.
Rasülullah:
— "Hayır, murdar yağı satmayınız. Bu satış haramdır"buyurdu. Bundan sonra Rasülullah "Bu satış haramdır" sözünü söylediği zaman:
— "Allah Yahudiler'e la'net etsin! Allah murdar ölen hayvanın iç yağlarını haram kıldığı zaman onlar bu yağı eritip güzelleştir-diler, sonra onu sattılar da parasını yediler" buyurdu [286]
Ebû Âsim şöyle dedi: Bize Abdulhamîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Câbir'in bu hadîsini yazıp Mekke'den gönderdiği mektubunda: Ben Câbir'den işittim; o da Peygamber'den, dedi [287].

113- Köpek Bedeli(Nin Hükmü) Babı

179-.....Ebû Mes'ûd, Ukbe ibnu Amr(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) köpek bahâsından, zina kazancından, kâhinlik ücretinden nehyetti [288].

180-.....Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn haber verip şöyle demiştir: Ben babam Ebû Cuhayfe'nin kan alma tedavisi yapan bir köle satın aldığını gördüm. (Ebû Cuhayfe emretti de bunun âletleri kırıldı.) Ben babama bu kan alma âletlerinin kırılma sebebini sordum. Babam: Rasûlullah (S) kan alma bedelinden, köpek bedelinden, kadın kölenin (haram olan) kazancından nehyetti. Ve yine Rasûlullah döğme yaptırana, ribâ yiyiciye, ribâ kazancı yedincisine la'net etti; suret yapan musavvir kişiye de la'net etti, dedi [289].

---

[1] Buhârî buraya kadar kendilerinden âhiret tahsîli kasdedilen İbâdetler bölümlerini yazmıştır. Bundan sonra kendilerinden dünyevî hayırlar tahsîli kasd olunan muamelât bölümlerini yazmaya başlamıştır. Buhârî ibâdetler bölümlerini ehemmiyetlerinden dolayı öne geçirmiş, sonra muamelât bölümlerini ikinci olarak yazmıştır. Çünkü bunlar da yaşamak için zarurî olan işlerdir. Buhârî Nikâh bahsini de geriye bırakmıştır. Bundan, Buhârî'nin medenî muameleleri, aile münâsebetlerinden daha mühim gördüğü anlaşılır.
Buyu', Be/in cem'idir. Bey' lügatte mutlak mübadele yânî malı mala değişmek demektir. Satmak ve satın almak ma'nâsında kullanılır ki, mülkten çıkarma ve mülke girdirme ta'bîr olunur. Bu cihetle bey' zıdd ma'nâlı kelimelerdendir. Şirâ lâfzı da böyle satmak ve almak ma'nâlarına konmuş olarak zıdd ma'nâlardan olur.
Şeriat örfünde bey': Bir malı öbür mal ile iki tarafın rızâları (yânî îcâb ve kabul) ile değişmektir.
Muamelâtta bey'in bir haylî nevi'leri vardır:
Bey'u mutlak: Aynı semen ile bey';
Bey'u mukaayede: Aynı ayn ile;
Bey'u selem: Borcu ayn ile;
Bey'u sarf: Semeni, başka bir semen ile;
Bey'u murabaha: Semeni, evvelki semene ziyâde ile;
Bey'u tevliye: Semeni ziyâdesiz olarak;
Bey'u vazîa: Semeni evvelden noksanı ile bey'dir.
Bunlardan başka olan lâzım, tam, gayrı lâzım, hıyar, sahîh, fâsid, bâtıl.... gibi bâzı nevi'leri de vardır. Bunların tafsili gelecektir.
İşte Buhârî, bey'in böyle birçok nevi'leri olduğu için başlığı cem'İ sîgâsıyle getirmiştir (Aynî).
[2] Buhârî Buyu' Kitâbı'nun başında iki âyetten birer cümle yazmıştır ki, bunlar alışveriş nevı'lerinin en mühim asıllarını ve sınırlarını tesbît etmektedir. Bunlardan ikinci âyet, Kur'ân'daki en uzun âyet olup "Mudâyene = Borçlanma" âyeti denmekle meşhurdur. Hukukî muamelelerin, alışverişlerin, mukaavelelerin, borçlanmaların bir adalet kâtibi, bugünün ta'bîriyle bir Noter huzurunda şâhidlerle tesbîti îcâb eden bütün hukukî esasları toplamıştır. Onun için bu âyetin tamâmının tercemesini yazalım:
"Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. A ranızda bir yazıcıda doğrulukla (onu) yazsın. KâtibA ilah 'in kendisine Öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Üzerinde hakk olan (borçlu) da yazdırsın (borcunu ikrar etsin). Rabb'i olan Allah'tan korksun, ondan (borcundan) hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer üstünde hakk bulunan (borçlu) bir beyinsiz vcyâ bir zaîf olur, yâhud da bizzat yazdırmaya (ve İkrara) gücü yetmezse velîsi dosdoğru yazdırsın (ikrar etsin). Erkeklerinizden iki de şâhid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa o hâlde râzî (ve doğruluğuna emîn) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay) olur. Şâhidler (şehâdeti edaya) çağrıldıkları vakit kaçınmasın. Az olsun, çok olsun, onu va'desiyle beraber yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah yanında adalete daha uygun, şâhidlik için daha sağlam, şübheye düşmemenize de daha yakındır. Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir vebal yoktur. Alışveriş ettiğiniz vakit de şâhid tutun. Yazana da, şâhidlik edene de asla zarar verilmesin. (Bunu) yaparsanız o, kendinize (dokunacak) bir fısk {ve isyan olur). Allah 'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (el-Bakara: 282).

[3] Buhârî'nin burada zikrettiği bu âyetler, kazanç yolları arasında ticâretin en meşru', mubah ve çok bereketli, rağbet edilecek bir kazanç yolu olduğuna delâlet eder.
[4] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Çarşılarda el çırpmak, yânî alışveriş etmek" sözündedir ki, o da .ticâretten ibarettir... (Aynî).
Ebû Hureyre'nİn çok hadîs rivayet etmesinin sebeblerini açıklayan iki hadîs İlim Kitâbı'nda geçmiş ve kendisi oradaki hadîste el-Bakara: 159, 174 ve ÂIu lmrân:187. âyetlerini okuyarak savunmasını yapmıştı.
[5] Hadîsin başlığa delîlliği "İçinde ticâret yapılan bir çarşı var mıdır?" sözündedir. Hadîs bâzı sahâbîlerin Peygamber devrinde ticâretle uğraştıklarını ve bunun Peygamber tarafından takrir ve teşvîk olunduğunu ortaya koyuyor. Sonra en mühim bir husus da ticâret ve benzeri sanâyî ile uğraşarak kişinin zâtı kazanç elde etmesi, hibe ve saîr yollarla başkasının kazancından faydalanmaktan çok hayırlı olduğudur. Sa'd ibnu'r-Rabî' gibi Medine'nin en zengini, Abdur-rahmân'a servetinin yarısını hibe ettiği hâlde, Abdurrahmân bunu kabul etmiyor, yağ ve yoğurtla başladığı ticâreti sayesinde binlerle dirhem sadaka verecek bir servete mâlik oluyor.
[6] Metindeki = Mehyem", Meryem vezninde soru kelimesidir. Mâhâluke ve şânuke ma'nâsınadır. Bâzıları "Sana birşey hadis oldu mu?" ibâretiyle tefsîr eylediler. "Mehyem ey mâ hâluke ve şânuke" denilir, yânî hâl ve şâmn nicedir, ne âlemde ve ne hâldesin; yâhud hâne ve aşiretin ne hâldedir; iyiler hoşlar mıdır; yâhud dehrin hâdiselerinden sana bir hâdise erişti mi, sağ ve esen misin? Hulâsası hâl ve keyfiyetten suâl ve istifhamdır. Şârih der ki, İbn Mâlik Tavzih'-de dedi ki: Mehyem, ismi fiil emirdir, "Ahbirnî = Bana haber ver" ma'nâsına-dır. Müberred Aa/m/'de"lma'l-haberu = Haber nedir" unvâniyle tefsîr eyledi. Ve Zemahşerî Mukaddime1 <Xe "Çe haber = Ne haber" ile beyân eyledi. Ve Suheylî dedi kî: Mehyem lâfzı Yemen menşe'lidir. Aslı " yâhud idi, ba'dehu îcâz ve tahfîf edip Mehyem dediler. Nitekim "<<£. Ji" kelimesinde "AV derler ve " Z. " ismi fiil emirdir, boşla ve feragat eyle ma'nâsınadır. Bâzıları aslı "^ L^u" idi dediler,müennes zamiri hâl ve kıssaya râci'dir (Kaa-mûs Ter.),
[7] Başlığa delîlliği "Bana çarşıya delâlet ediniz" sözündedir. Çünkü Abdurrahmân çarşıyı ancak ticâret etmek için istemiştir (Aynî).
[8] Hadîsin başlığa delîlliği, ei-Bakara: 198. âyetinin inmesinden sonra adı geçen Câ-hiliye panayırlarında sahâbîlerin ticâret etmekte bulunduklarını şâmil olması yö-nündendir. Bu hadîs Hacc Kitabı, 'iHac mevsimi günlerinde ticâretin, Câhiliyet panayırlarında alışveriş etmenin cevazı bâbı"nda da geçmişti.
Câhiliyet devrinde Hicaz'da Mekke civarında senenin belli zamanlarında dört yerde umûmî pazar, yânî panayır kurulurdu. Arab yarımadasının her tarafından toplu toplu kervanlar gelir, buralarda ticâretler, hutbe ve şiir yarışları yaparlardı. Bunlar Ukâz, Mecenne, Zu'1-Mecâz ve Hubâşe panayırlarıdır. Ukâz, zu'1-ka'de başında kurulur ve yirmi gün devam ederdi. Yeri Arafat'a yakındı; Şâirlerin yarışmaları en çok Ukâz'da cereyan ederdi. Peygamber, Kuss ibn Sâi-de'yi Ukâz'da görmüş ve cihan edebiyat târihine geçen meşhur hitabesini burada dinleyip ezberlemişti.
Mecenne, Mekke'ye birkaç mil mesafede idi; yakınında bahçe ve bostanlar bulunduğu için böyle İsimlendirilmiştir.
Zu'1-Mecâz'ın, Arafat'ın bir tarafında yâhud sağ tarafında kurulduğu bildirilmiştir.
Hubâşe, Mekke'nin sağ tarafında ve altı mil mesafede idi.
İbn Abbâs'ın buradaki hadîsinde bunlardan ilk üçü zikredilmiştir. Metin deki âyetin inmesiyle hacc mevsimlerinde ve bu panayırlarda müslümânlann alışveriş yaparak RabblerİninI fazlından faydalanmalarında günâh olmadığı bildirilmiştir
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın kendisinden bir parça olmasındandır.
Buhârî hadîsi burada dört tarîkten getirmiştir: Buhârî'nin Kitâbu'l-lmân'da getirdiği tarîki biraz daha tafstilidir. Bu hadîs İslâm Dîni'nin medarı sayılan dört hadîsten biridir. Diğer üçü de "Bütün amellerin değeri niyetlere göredir"; "Kişinin islâmlığının güzelliği, kendisini İlgilendirmeyen şeyleri terketmesidir"; "Sizden hiçbiriniz kendisi için arzu ettiği hayrı mü 'min kardeşi için de arzu etmedikçe hakîkî mü'min olmaz" hadîsleridir.
Bu hadîse göre hükümler üç kısma ayrılır: Biri, hakkında nass olup işlenmesi Şârî' tarafından emir ve taleb olunan ve terkine de azâb terettüb edendir. Bu kısım belli olan halâldır. Beyâna muhtâc plmayarak herkesin bildiği dînî be-dîhîyâttır. Yemek, içmek, söz söylemek, gezmek gibi.
İkinci bir kısım: Nassan terki taleb olunan ve İşlenmesine vaîd terettüb eden şeydir. Bu kısım da apaçık haramdır. Bu da beyâna muhtâc olmayarak herkesin bildiği şer'i haramlardır. Bu da ya zatî, görünür bir sıfattan dolayı men' edilmiş olur: Sarhoş edici ve zehirli maddeler kullanmak gibi; yâhud da gizli bir sıfattan dolayı men'edilmiş olur, zina gibi. Yâhûd da tahsîl ve kazanılmasındaki fenalıktan dolayı men' edilmiş bulunur: Faiz, gasb, hırsızlık gibi.
Üçüncü bir kısım: Halâllığı ve harâmlığı açık olmayan ve herkesçe bilinmeyen şeylerdir..' (Fethu'l-Bârî).
[10] Hassan ibn Ebî Sinan tâbi'lerin Basra'daki âbidlerindendir. Onun bu sözünü Ahmed ile Ebû Nuaym mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bunun lâfzı şöyledir: Yûnus ibn Ubeyd ile Hassan ibn Ebî- Sinan buluştular .Yûnus: Bana takvadan daha çetin olan bir şeye dürüşüp çalışmadım, dedi. Hassan da: Ben takvadan daha kolay bir şeye çalışmadım, dedi. Yûnus: Bu nasıl oldu? dedi. Hassan da: Bana şübhe verecek şeyi, beni şübheye vermeyecek şeye terkettim ve istirahata kavuştum, dedi. Başlıktaki lâfiz Peygamber'e yükseltilmiş olarak da rivayet edilmiştir. Oriu Ahmed, Tirmizî, Nesâî, İbn Hıbbân ve Hâkim; Hasen ibn Alî hadîsinden olmak üzere merfû'an tahrîc etmişdir.
[11] Başlığa uygunluğu "Denilmişken nasıl olur" sözündedir. Çünkü bu söz, Pey-gamber'in, o kadının takva ve ihtiyat olarak terkedilmesine işaretini bildiricidir. Nitekim İlim Kitâbı'nda geçen rivayette Utbe'nin ihtiyaten o kadını bıraktığı ve kadının da başkasıyle evlendiği geçmişti.
[12] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde şübhenin açıklanması ve şübheden çekinme bulunması yönündendir. Bu şübheden dolayı Peygamber ihtiyaten Sevde'ye: "Abdurrahmân'dan perdelen" buyurmuştur (Aynî).
Bu hadîs, nesebe katma ve neseb ta'yîni dâvasına dâirdir. Bu da'vâda yedi şahsın ismi geçiyor. Rivayet edilen bu da'vânın iyi anlaşılması için her iki tarafın şahıslarını hatırlatmak faydalıdır: Bir tarafta Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile ölü-kardeşi Utbe ibn Ebî Vakkaas; öbür tarafta ölü Zem'a, oğlu Abd ibn Zem'a ve kızı mü'minlerin annesi Şevde.
Da'vâ edilen şey: Zem'a'mn cariyesinin doğurduğu Abdurrahmân'ın neseb ta'yîni.
Peygamber Abd ibn Zem'a'ya "Bu senin kardeşindir" diye hükmettiğine göre, Abdurrahmân Sevde'nin de kardeşi oluyor. Böyle iken Peygamber'in Sevde'ye Abdurrahmân'dan perdelenme emretmesi, çocuğun sîmâsmda Utbe'ye bir benzeyiş görmesinden ileri gelmiştir. Hükme ve kaanûnun zahirine göre Abdurrahmân'ın nesebi ve Sevde'ye kardeşliği sabit olmakla beraber, Peygamber benzeme şübhesinden dolayı neseben ve ihtiyaten Sevde'ye perdelenme ile emretmiştir.
[13] Başlığa uygunluğu, bu avın halâl ve harâmlığını bilememesi cihetindendir. İki hâdisede de şübhe bulunduğu için ihtiyaten en güzel olan uzak durmak tavsiye edilmiştir.
el-Mt'râd, iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir.
[14] Başlığa misâlliği, Peygamber'in şübheden dolayı hurmadan uzak durması cihetindendir. Peygamber (S) bu düşük hurmanın sadakadan olması ihtimâlinden ibaret olan şübheden ötürü ondan geri durmuş oluyor ki, halâllığı ve harâmhğı şübhelİ şeylerden çekinmeye en güzel ve en açık misâldir.
[15] Buhârî, Hemmâm'dan gelen bu Ebû Hureyre hadîsini Kitâbu'l-Lukata'da tam senedi ve metniyle getirecektir. Burada ta'lîk şeklinde getirmiş ve başlığa delîl olacak diğer kuvvetli bir misâlin varlığına işaret eylemiştir.
[16] el-Vesvese ve Visvâs: Nefs ve şeytân kalbe fayda ve hayrı olmayan hâtıra at-, makla dağdadağa vermek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter,).
Buna göre vesvese kalbe gelen gizli hareket ve daha doğrusu şeytanî hisler ve hayâllerdir. Bunlar bir delîle dayanmayan zayıf şeyler olduğundan, sakınılması gereken şübheli işlerden değillerdir. Fıkıhtaki "Yakın şekk ile zail olmaz" düstûru bu hadîsten alınmıştır. Şübhesiz şeytanî vesvese, îmân ve ibâdet yolunun yol kesicisidir. Mü'mine hakk suretinde görünerek yolunu keser: Abdestin bozuldu diye bir musallîyi namazdan alıkor. Her abdest alıp namaza durdukça bu şeytanî karıştırma tekerrür ederek zavallı vesveseli kişi bir türlü namaz kılmağa muvaffak olamaz; bu bazen cinnet derecesine varır! Bu konuda asi olan vesveselerin, sakınılmalan emredilen şübheli İşler hükmüne girmiyecekleridir. Çünkü Rasûlullah (S): "Kişi fiilen bir fenalığı yapmadıkça yâhud diliyle bir söz, söylemedikçe ümmetin ferdlerinin nefsinin konuşmalarından Allah vazgeçmiştir" buyurmuştur. Vesvese boşa atılmıştır; hükmü yoktur (Umdetu'l-Kaarî).
[17] ez-Zuhrî'den bu sözünü Ahmed ile Ebu'l-Abbâs es-Sirâc mevsûlen rivayet etmişlerdir. Ebu'l-Abbâs es-Sirâc bunu Peygamber'e yükseltmiştir. Bâzı sarihler bunu Zuhrî'nin sözü zannetmişler, hakikatte o Peygamber'den rivayet etmektedir. Fakat Buhârî âdeti üzere hadîsi burada pek kısaltmıştır {İbn Hacer).
[18] Medine etrafındaki sürü sahibi çöl halkı bulundukları yerlerde koyun, sığır kesip Medine'ye et satmağa giderlermiş. Bâzı kimselerin Peygamber'den hükmünü sordukları etler bu çöl halkının sattığı etlermiş. Bedevi olsun, şehirli olsun bir müslümânın kestiği hayvandan şübhe etmek uygun olmadığından Peygamber onlara metindeki çok güzel cevâbı vermiştir.
ibn Hacer şöyle dedi: Buhârî'nin bu hadîsi getirmekten maksadı, vesveseli kimselerin gönüllerindeki gizli hareketin kendilerini mübâh işlerden men'e kadar götürdüğünü bildirmektedir... (Fethu'l-Bârî).
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir ticâret gördükleri zaman... âyeti indi" sözün-dedir. Bu âyetin bu kitâbda zikredilme sebebi, içinde alışveriş nevi'lerinden biri olan ticâret'in zİkredilmesidir. Hadîs Cumua Kitâbı'nda da geçmiş ve açıklamalar orada verilmişti (Aynî).
Buhârî buradaki başlıkla ticâret hernekadar halâl kazanma yollarından olması i'tİbâriyle medhedilmiş bir çalışma ise de, ticâretten önce yapılması gereken işlerin önüne geçirildiği zaman bazen kötülendiğine işaret etmiştir (ibn Hacer)
[20] Buhârî bu başlıkla mâlî kazançlarının halâllık ve harâmlığını araştırmayı terke-denin kötülenmesini işaret etmiştir. Şârih ibn Battal: Kişinin servetinin menbâ'-ını araştırmaması, dâima murakabe üzere bulunmaması dîn zaîflığından ve îmân gevşekliğindendir. Bir de bu aldırmamazlık fitne ve fesadın.umûmîleşmesi, ahlâksızlığın halk arasında genişleyip yayılmasından olur demiştir.
İbnu't-Tîn: Bu hadîste amellerin muhasebesini terketmekten sakındırma vardır. Çünkü malın insanlar arasında uyandırdığı fitne çok şiddetlidir, demiş ve Enes'in şu hadîsini rivayet etmiştir: Enes: Yâ Rasûlallah! Beni duası kabul edilmiş kıl (yânî, bunun yolunu bana göster), dedi. Rasûlullah (S): "Ey Enes! Halâl kazan, duan kabul olur. Ztrâ kişi ağzına haram bir lokma götürürse kırk gün duası kabul olunmaz" buyurdu (Umdetu'l-Kaarî).
[21] Bu başlık bâzı Buhârî nüshalarında bâ'nın fethi ve râ'nın şeddesiyle el-Berr şeklinde, diğer bâzı nüshalarda ise bâ'nın fethi ve noktalı zâ'ın şeddesiyle el-Bezz şeklinde gelmiştir. Bu iki lâfzın lügat ma'nâları şöyledir:
el-Berr:... ve deniz mukaabilidir ki, sahra ma'nâsınadır; kara ta'bîr olunur...
el-Bezz: Mutlak sıyâba yânî libâs-maddesine denir ki, lisânımızda da bez ta'bîr olunur. Bir kavle göre sıyâb olan ve sıyâb makûlesinden olan ev metâma denir... ve Bezzaz bez satan adama denir ki, bezci ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).
Sarihlerin bâzısı bir bâb sonra gelecek olan deniz ticâreti babına uyması ba-' kımından bunu kara ticâreti ma'nâsına el-Berr nüshasını; diğer bâzıları da bütün ev eşyası ticâreti ma'nâsmı ifâde etmesi bakımından el-Bezz rivayetini tercih etmek istemişlerdir. Bâzısı da bâböa ticâret nevi'leri içinden bu lâfızların birinin ta'yînini gerektirecek bir sebeb yoktur demişlerdir.
[22] Buhârî'nin âyeti burada zikretmesi, ticâretin mübâhhğını isbât etmek İçindir. Ayette ticâretten sonra bey'in zikredilmesi, ticâretin tacirin san'atı olup kazanç için alışverişten ibaret bulunduğu; bey'in ise hâss olduğu; binâenaleyh hâss olan bey'in âmm olan ticâret, üzerine atfedildiği; yâhud ticâret seferle yapılanı, bey' de hazarda yapılan olduğu... gibi tevcihler yapılmıştır.
Ibn Abbâs: âyetteki "Allah'ın zikrinden" maksad farz namazlardır; "Süddî" ise cemâatle namazdır; Mukaat İl ibn Hayyân da: Bu ticâret işleri onları namazda haar bulunmaktan, onu Allah'ın emrettiği gibi

ikaame ve vakîtleriyle muhafaza etmekten alıkoymadı, demişlerdir.
[23] İbn Hacer, Feîhu'l-BârVdt: Ben bu ta'lîkin Katâde'den mevsûlen rivayet edildiğini görmedim, dedi. Evet, İbn Kesîr kendi tefsirinde zikrettiğine göre îbn Ebî Hatim ve İbn Cerîr, tbn Umer'den şunu rivayet etmişlerdir: İbn Umer çarşıda İdi. Namaza İkaame edildi.Onlar dükkânlarını kilitleyip mescide girdiler. İbn Umer: İşte âyet bunların, yânî sahâbîlerin bu hâlini tesbît için indi demiştir (Aynî, Kastallânî).
es-Sarf: Bir nesneyi çevirmek ve döndürmek ma'nâsınadır ki, bir nesneyi bir haletten diğer bir hâlete reddeylemekten ibarettir... Ve sarf, çevirmek ve döndürmek ma'nâsmadır ki, bir nesneyi bir haletten diğer bir hâlete döndürmek yâhud bir başka şeye ibdâl eylemekten ibarettir.. (Kaamûs Ter.).
Fakîhlere göre Sarf, bey'İn bir nev'idir, parayı para ile satmaktır. Bu teb-dîl muâmelecisine Sarraf denir. Buna göre Sarf, altını altın, gümüşü gümüş veya bunlann birini diğeri ile satmaktan ibaret bir alışveriş muâmelesidir. Hadîsteki iki sahâbînin Rasûlullah'tan sordukları da semeni semen ile tebdilin meşru' olup
olmadığıdır.
Bu hadîsten bütün âlimler sarrâfî muamelede iki tarafın parayı kabzetme-leri şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız sarf ve tebdîl mukaabili olarak birşey almak caiz midir, değil midir konusunda, görüş ayrılıkları vardır.
[24] Buhârî bu başlığı ticâret için çıkıp çarşıda pazarda kazanç yolu aramanın mübâh olduğunu isbât için koymuştur.1 Nehiylerden sonraki emirler ibâha ifâde eder: "İhramdan çıktığınız vakit (isterseniz) avlanın... "(el-Mâide:2) âyetindeki avlanma emri, avlanmanın mübâhhğım ifâde ettiği gibi, başlıktaki âyette bulunan "ibteğu = Arayın" emri de, ticâretle maîşet aramanın mübâhlığına delâlet eder.
[25] Müslim'in Ebû Musa'dan gelen bir hadîsinde Rasûlullah'ın: "Bir eve girmek için izin istemek üçdefadtr. îzin verilirse ne a'lâ, yoksa geri dönersin'* buyurduğunu işittim, demiştir. Eve üç izinle girme usûlü en-Nûr:27. âyetinde de sarahatle bildirilmiştir,
Böyle iken Umer'in, Peygamber'in bu emri hakkında Ebû Musa'dan şâhid istemesi, Ebû Musa'ya inanmadığından değil, haberlerin ve hadîslerin muhakkak şâhidli ve delîllı rivayet edilmeleri usûlünü yerleştirmek istemesindendir. Nitekim o sırada Halîfe'nin yanında Irak ve Şâm halkından yeni müslümân olmuş bâzı kimseler bulunduğu, bunların ulu orta, yalan yanlış hadîs rivayetine kalkışmalarından endîşe ettiği için Ebû Musa'dan rivayetine delîl istediği söylenmiştir. Hakîkaten İmâm Mâlik'in el-Muvatta'mdaki: "Umer, Ebû Musa'ya: Dikkat et, ben seni ittihâm etmedim; lâkin ben insanların Rasûlullah üzerine yalan söz söylemelerinden endîşe ettim" ziyâdesi, bunu te'yîd etmektedir. Ebû Dâvûd da kendi Soner'inde hadîsi bu ziyâde ile rivayet etmiştir.
Hadîsin bâb başlığına delîlliği, son fıkrasında Umer'in söylediği sözdedir (Aynî ve Kastallânî).
[26] Matar'ın bu haberini İbn Ebî Hatim senediyle rivayet etmiştir. Matar'm bura da en-Nahl:14. âyetini okuduğu bildirilmiştir. Ebû Zerr nüshasında ise "Fîhî" zamirinin takdîmiyle olan şu âyeti okuduğu gelmiştir: "... Gemilerin denizde yara yara gittiklerini görürsün. Bu Allah Un /adlından nasîb aramanız ve O'na şükretmeniz İç İndir "(el-Fâtir: 12)
[27] "Fi'l-futku'l-meşhûn" (eş-Şuarâ: 119; Yâsîn: 41 ;es-Sâffât: 160), (Yûnus: 22) âyetleri, bu kelimenin müfred ve cemi'inin müsâvîliğine delildir.
[28] Mücâhid'in bu sözünü Faryâbî ile Abd ibn Humeyd mevsûlen rivayet etmişlerdir
[29] Bu hadîs Zekât Kitâbi'nda, "Denizden çıkarılan şey" babında geçmişti. İnşâai-lah Kefalet Kitâbi'nda gelecektir. Buhârî bununla deniz ticâretinin kadîm zamanlardan beri bilinen ve alışılan birşey olduğunu işaret etmiştir.
[30] Bu da aynı hadîsin başka bir tarîkten şevkidir. Bu tarîkle muallak şeklindeki rivayetin mevsüllüğünü açıklamış oluyor. Bu, borcunu gönderecek gemi bulamayıp paralan bir odun içine koyup denize salmak suretiyle yerine ulaştıran kimsenin kıssasını anlatan sahîh bir hadîstir. Buradaki rivayetlerin ve âyetlerin hepsi deniz ticâretinin mübâhlığına delîl olarak zikredilmiştir.
[31] Bu başlığın hepsi el~Câmi'u 's-Sahîfi 'İn yalnız el-Müstemlî rivayetinde böyle terrar edilmiş olarak gelmiş, diğer rivayetlerde -Nesefî müstesna- düşmüştür. Neseîî ise bu başlığı burada zikretmiş, bundan Önce geçtiği yerden hazf eylemistir.
Ve yine el-Müstemlî'nin Ebü Zerr rivayetinde "Bir takım adamlar vardır ki., " {en-Nûr:37) lâfzı düşmüştür.
Hulâsa bu başlık ve Katâde'nin sözü "S- Karada Ticâret... bâbı"nda geçmisti (Kastallânî). Bu tekrarın fâidesi hakkında sarihler değişik görüşler İleri sürmüşlerdir. Kimisi bu tekrarın fâidesi bilinemedi; kimisi, bunu râvîler istinsah esnasında tekrar etti demiş; kimisi de, bunu burada kötülemeden ibaret olan mantûku için zikretti, önceki yerde ise, kötülemenin namaz ve hutbeden meşgul ettiği hâle tahsisi olan mefhûmu İçin zikretti demiştir (Aynî).
[32] Bu hadîs "Karada Ticâret... babı" nda geçmişti. Onu burada eİ-Müstemlî rivayetinde tekrar etmiştir.
[33] Yânî kazandıklarınızın halâlinden yâhud iyilerinden. Mücâhid, buradaki kazanmaktan murâd ticârettir, demiştir.
[34] Bu Âişe hadîsinin başlığa uygunluğu "Kazanması sebebiyle" sözündedir. Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda "Sadaka verdiği zaman kadının ücreti bâbf'nda geçmiş ve hadîsle ilgili açıklamalar orada verilmişti.
[35] Hadîsin başlığa delîl olan yeri "Kocasının kazancından".sözüdür. Çünkü kocasının kazancı ticâretten ve daha başka yollardan olur. Ve erkek de kazancının güzellerinden infâk etmekle emredilmişti. Buhârî bu hadîsi Nafakalar Kitâbı'nda da getirmiştir.
[36] Hadîsin başlığa cevâblığı, onu isteyenin ne yapması gerektiğini açıklayıp beyân etmekte bulunmasıdır.
Hısımlara sılanın mertebeleri ve dereceleri vardır. Bunların ednâ derecesi tatlı sözle, selâm ile hâl hatır sormakla olan sıladır. Buradan başlayarak ziyaretle, hizmetle, mâlî yardımla yapılan derecelere kadar yükselir. Bu dereceler de kudretin ve ihtiyâcın değişiklikleriyle değişik olur..
[37] Âişe ve Enes hadîslerinin başlığa delîllikleri meydândadır. Bu hadîsler va'de ile alışverişin caiz olduğunu isbât eder. Bunu "Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın..." şeklinde devam eden borçlanma (mudâyene) âyeti de nâsslaştırmıştır(el-Bakara:282). Bu hadîsler o sırada Medine'nin ticâret hayâtını Yahûdîler'in hâkim bulunduğunu, belki Peygamber'in ailesine yedireceği bu erzakı başka bir yerden tedârik edemediğini düşündürür.
[38] Hadîs kişinin eliyle çalışıp kazanmasının daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Ebû Bekr de eliyle çalışıp, kazancıyla ailesini geçindirirken, halîfe seçilmesiyle san'atını icra etmeye zaman kalmadığından, istemeyerek bundan sonra Beytü'l-mal'den yemek zorunda olacağını bildirmiştir.
Ebû Bekr halîfe seçildiğinde ticâretle meşgul bulunduğu elbiseleri sabahleyin âdeti üzere başının üstüne koyarak çarşıya çıkmış. Çarşıda Umer ile Ebû Ubeyde'ye râstgelmiş. Bunlar Halîfe'ye: Bu ne hâl; çarşıda pazarda işin ne? Sen müslümânlarm işini yüklendin! demişler. Ebü Bekr; Ya ben ailemi nasıl geçindireyim? diye sormuş. Onlar da: Biz sana nafaka takdir ederiz, diyerek günlük yarım koyun nafaka takdîr etmişlerdir. O zamanın orta piyasasına göre, yarım koyun, ikibuçuk dirhem gümüş kıymetindedir (İbn Sa'd, et-Tabakaaf).
[39] Bu hadîs dahî kişinin kendi eli ve alınteriyle kazancının faziletine ve Peygamberin sahâbüerinin bizzat çalışarak geçimlerini kazandıklarına delâlet etmektedir.
[40] Bu, aynı hadîsin başka bir tarîkini göstermektedir. Bunu Ebû Nuaym el-Mustahrâc'da senediyle rivayet etmiştir.
[41] Dâvüd Peygamber, aynı zamanda devlet başkanı olduğu hâlde, zırh yapıp satmak suretiyle geçimini te'mîn ve ondan yemesi, kendi kazancıyla yaşamanın faziletine en güzel delildir. el-Enbiyâ:80; Sebe':U. âyetlerinde Davud'un bu san'atina işaret vardır.
[42] Bu, Mıkdâm'ın rivayet ettiği hadîsin Ebû Hureyre tarafından da rivayet edilişidir ki, hadîsin sağlamlıkça kuvvetini göstermektedir.
[43] Bu Ebû Hureyre hadîsi, bu konunun en canlıdelîllerindendir. Çünkü geçimini kazanmaktaki izzeti başkalarına minnet ve sâdık yâre külfet yüklemekteki zilleti bunun kadar beliğ ve veciz bir tasvîr olamaz. Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda da geçmişti
[44] Zubeyr ibnu'l-Avvâm da Peygamber'den, Ebû Hureyre'nin bundan evvel geçen hadîsini rivayet etmiştir.
[45] Buhârî bu başlığı alışverişte ve diğer beşerî muamelelerde dâima kolaylıklı ve müsamahalı davranmanın faziletini ve bereketini isbât için getirmiştir.
Başlıkta ayrıca TirmİzÎ, İbn Mâce ve İbn Hıbbân'ın İbn Umer ve Aişe'den merfû olarak rivayet ettikleri hadîsin senedini ve râvîlerinî terkedip, sâdece metnini sevkeylemiştir ve bunu başlıktan bir parça yapmıştır.
[46] Hadîs, başlığa tamamen uygun bir delîı teşkîl etmiştir. Bunda, alışverişte ve bütün medenî muamelelerde nİzâ' ve husûmeti terke, müsamahaya, güzel hareket etmeye, ahlâkî değer ve güzelliklerin gereğini yerine getirmeye teşvik ve rağbet-lendirme vardır.
Nesâî'nİn rivayetinde: "Alıcı olsun, satıcı olsun; borcunu veren olsun, alacak sahibi olsun; her kim kolaylık gösterirse Allah onu cennete girdirir" lâf-zıyledir.
Bütün medenî muamelelerde Peygamber'İn teşvîk eylediği şekilde kolaylaştırıcı ve müsamahalı davranmanın bereket ve saadete vesîle olacağı muhakkaktır. Böyle hareket etmekte ümmet ferdleri için dünyevî, uhrevî; maddî ve manevî pekçok hayırlar, bereketler ve saadetler vardır.. (Aynî).
[47] Ebû Zerr ve Nesefî nüshalarında böyle gelmiştir; bu, başlığa uygun düşmektedir. Diğer nüshalarda ise: "Ben, fakire mühlet vermelerini ve zengine müsamaha eylemelerini emreder idim " şeklinde gelmiştir. Müslim de hadîsi böyle getirmiştir.
Zenginliğin sınırında ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. "Yanında kendisinin ve nafakası kendine lâzım gelenlerin geçimi bulunandır"; "Yanında elli dirhem altın yâhud onun kıymeti bulunandır"; "Zekât nisâbına mâlik olandır"; "Zekât alması halâl olmayandır.." (Aynî).
Üstün olan görüş, zenginlik ve fakîrlik Örfe göredir. Binâenaleyh hâli, zengin sayılan bir benzerine nisbet edilen zengindir, aksi de böyledir (Kastallânî).
[48] Ebû Mâlik'in bu hadîsini Müslim, Sahîh'indz mevsûlen getirmiştir.
[49] Bu mutâbaatı İbn Mâce de bu lâfızla mevsûlen getirmiştir. Buhârî "Kitâbu'l-İstikrâz Borç İsteme Kitâbı"nda "Zengine müsamaha eder, fakirden hafifletirdim" lâfzıyle rivayet etmiştir.
[50] Ebû Avâne'nin bu rivayeti, buradaki başlığa uygundur.
[51] Ebû Nuaym'in hadîsini Müslim rivayet etmiştir.
el-înzâr; mühlet vermek ma'nâsmadır. Burada fakîr borçlulara va'de veriniz, demektir.
et-Tecâvüz de, burada müsamaha ma'nâsmadır. Hâli vakti yerinde olanlara da kolaylık gösteriniz, cömert olunuz demektir.
el-I'sâr : Fakîr olmak ve borçluya takaza eylemek, bir adama çetinlik eylemek ma'nâsmadır.
el-Iysâr; ve zengin olmak ma'nâsmadır.
et-Teysîr; ve bir nesneyi kolay kılmak... (Kaamûs Ter.).
[52] Buhârî bu hadîsi "Zikru Benî İsrâîl Kitâbı"nda başka bir tarikten getirmiştir.
Nesâî'nin rivayeti şöyledir: "Hiç hayır yapmamış bir kimse vardı; o sadece insanlara borç verirdi. Borçluyu fakîr görünce hizmetçilerine: Buna müsamaha ediniz, der idi. O zât ölünce Allah ona:
—- Sen hiç hayır işledin mi? dedi.
O:
— Hayır, lâkin benim bir hizmetçim vardı ve ben insanlara borç verirdim. O hizmetçimi alacaklarımı tahsil etmesi için gönderdiğimde ona: Kolay ödeyenden al, zorlukta olanı bırak ve ona müsamaha

et; belki Allah bize de müsamaha eder der idim, dedi.
Allah Taâlâ:
— Ben de senden vazgeçtim buyurdu".
Ebu'l-Yeser'in hadîsinde "Fakire mühlet veren yâhud ondaki alacağından vazgeçeni Allah kendi Arş'ının gölgesinde gölgelendirir" şeklindedir.
Allah fakire sabr ile emredip şöyle buyurdu: "Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz" (el-Bakara: 280; Kastallânî).
[53] Buhârî hadisin bir kısmını başlık yapmakla yetinmiştir. Parantez içindeki kısım hadîsin tamamındandır. .
en-Nush, en-Nasâha: Öğüt vermek ma'nâsınadır; üçüncü bâbdandır. Müellifin el-Basâir'deki beyânına göre, bu madde iki ma'nâya konulmuştur: Biri hulûs ve nakaa, biri iltiyâm ve refâ' ma'nâsmadır. Nâsıh, mensûhun leh olana kavlini ihlâs eylemek münâsebetiyle öğüt ve va'z da kullanıldı. Yâhud terzi yırtık elbiseyi düzeltip ıslâh eylediği gibi, nâsıh, mensûhun lehin hâlini ıslâh eylemekle öğüt ve nasihat da kullanıldı. Ve Nasihat öğüde denir isimdir. Nasihat edilenin dünyevî ve uhrevî bilcümle hayrım irâdeden ibarettir. Vecîz isimlerdendir... (Kaamûs Ter.).
[54] el-Addâ' ibn Hâlid, Huneyn harbinden sonra müslümân olmuş bir sahâbîdir. Çöl ahâlîsinden olduğu için kendisinden pek az hadîs rivayet edilmiştir.
Rasûluilah'ın yazdırdığı bu alışveriş akdi Buhârî'de böyle çok kısadır. Tir-mizî'de hadîsin hem sevk sureti var, hem de daha geniştir: Abdülmecid İbn Vehb şöyle dedi: Bir kerre Adda' ibn Hâlid (R): Rasûlullah<S)'m bana yazdığı bir kİtâb var, onu sana okuyayım mı? dedi. Ben de: Evet, oku, dedim. Adda' bir mektûb çıkardı. Şöyle ki: "Bu vesika Adda' ibn Hâlid ibn Hevde'nin Muhammed Rasûlullah 'tan bir köle veya câriye satın alması üzerine yazılmıştır. O köle veya cariyede hastalık, ayıp, kaçmak ve hilekârlık, zina ve hırsızlık yoktur. Binâenaleyh bu akd bir müslümânın'öbür müsiümâna alışverişidir".
Bu hadîsi Nesâî, îbn Mâce ve İbnu Mende de buna yakın bir lâfızla mevsû-len rivayet etmişlerdir. Hadîsin başlığa uygunluğu "Hiçbir hastalık, kötülük ve gaile yoktur" sözünden alınır. Çünkü bunları nefyetme, satılan şeyin bunlardan salim bulunduğunu beyândır; bunlardan birşeyin gizlenmesi yoktur.
[55] Kerâhatin sebebi hakîkat olmayan bu sözlerde müşteriyi aldatma, hilekârlık ve karıştırma bulunmasıdır. Bu hüküm, tedlîsin; aldatmanın nefyine delâlet etmektedir.
[56] Ukbe ibn Amr (R)'ın bu sözünü ibn Mâce, Ahmed ibn Hanbel, Hâkim mevsû-len rivayet etmişlerdir.
İbn Mâce'nin metni şöyledir: "Ukbe dedi ki: Ben Rasûluilah'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Müslüman müslümânın kardeşidir. Hiçbir müsiümâna ayıblı bir malı mü'min kardeşine satması halâl olmaz, meğer ki ayıbım bildirsin'" (Aynî).
Hadîste müslümânın zikredilmesi, umde olması cihetiyledir, yoksa müslümân gayrı müslime de, herhangi bir insana da ayıblı mal satamaz ve aldatmaz.
[57] Hadîsin başlığa delîlliği "İkisi doğru söyler ve beyân ederlerse" kavimdedir.
Bu hadîsteki muhayyerlik'in tefsirinde ayrı görüşler ileri sürülmüştür: Bâzı müctehidler iki tarafın birbirinden ayrılması, kavlen ayrılmaktır-Bayi' ben sattım; müşteri de aldım deyince, nâssda bildirilen ayrılma meydana gelmiştir. Bundan sonra iki tarafın muhayyerliği kalmaz, alış veriş tamam olmuştur. Artık müşterinin satılanı geri vermeğe hakkı kalmaz. Bundan sonra yalnız görme muhayyerliği, ayıp muhayyerliği, şart muhayyerliği ile mal reddedilebilir, dediler.
Bâzıları: Alışverişte muhayyerliği kesen ayrılma söz ile değil, belki alışverişe dâir görüşülüp müşterinin kabulünden evvel vuku bulan bedenler ile ayrılmadır. Binâenaleyh bayi' sattım dedikten sonra müşterinin satıcıdan ayrılıncaya kadar kabul etmek hakkı vardır. İki taraf birbirinden ayrılınca bu muhayyerlik hakkı kalmaz, dediler.
Diğer bâzıları da: Hadîsteki ayrılmadan maksad, bedenen ayrılmadır. Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılıncaya kadar alışveriş tamam olmaz, demişler ve bir meclis muhayyerliği kabul etmişlerdir.
Hanefîler'e göre akd, îcâb ve kabul İle tamam olur. Satılan şey, müşterinin mülkiyetine geçer. Âkİdlerdenbiriiçinmeclismuhayyerliğikabuletmek, Öbür tarafın hakkını ibtâle varabilir... (Umdetu'l-Kaari).
[58] Beytü'l-mâl'in sadakadan toplanmış bulunan hurması karışık olutdu. İçinde çeşitli nevi'ler, yânı iyisi, engini; olmuşu olmamışı bulunurdu. Sahâbîler kendilerine tayın olarak verilen bu hurmanın iki sâ'ını bir sâ' hurmaya satış ve mübadele ederlerdi. Sonra Peygamber,, böyle fazlasına yapılan satış ve mübadeleyi men' etmiştir. Hurma bir cins olduğundan, fazlası ribâ oluyordu. Hurma böyle olduğu gibi, diğer erzak ve hububat da böyledir. Cinsler ayrı olursa fazlalık caiz olur.
[59] Bu hadîs Mezâlim ve Et'ıme Kitâbları'nda da gelecektir. Da'vet yerine da'vet-siz, tûfeylî olarak gitmek haramdır. Da'vetsiz gelen kimse için ev sahibinden Peygamber'in yaptığı ve sahâbîlerine öğrettiği gibi, ayrıca İzin istenir ve gelen kişi ona göre hareket eder. Ancak da'vet sahibi ile tûfeylî gelen arasında dostluk olup, gelmesinden razı olacağı bilinirse buna cevaz verilmiştir.
[60] el-Mahku, bir nesneyi mahv ve ibtâl eylemek ma'nâsınadır ki, ondan eser ve nişan komayıp belirsiz eylemekten ibarettir. Ve bir nesnenin bereketini gidermek ma'nâsmadır... üçüncü bâbdandır.
[61] Hadîs iki bâb önce de geçmişti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu ise gayet açıktır.
[62] Câhiliyet devrinde faizli bir borcun ödeme vakti geldiğinde borçlu borcunu vermezse müddetçe bir misli artırma yaptıkları gibi, malı da bir misli artırırlardı. İkinci va'denin gelişinde de bir misli artırırlardı. Böylece ufak bir borç, birkaç zaman sonra korkunç yekûna ulaşırdı. İşte Allah mü'min kullarım bu âyette, ocakları söndüren bu çirkin muameleden men' ediyor.
[63] Hadîs ayniyle "Malı nereden kazandığına aldırmayan kimse bâbı"nda da geçmişti. Bu Ebû Hureyre hadîsi, kendisinde faiz yemlen zamanın bozukluğunu haber vermektedir.
[64] Buharı, ribânın yiyicisine, şahidine -diğer nüshada iki şahidine- ve yazıcısmada günâh terettüb ettiğini anlatmak üzere bu babı açmış ve âyeti de getirmiştir.
[65] Hadîs "Kitâbu's-Salât", "Ebvâbu'l-Mesâcid"de de geçmişti.
[66] Hadîsin bâb başlığına deîîl olan kısmı son cümlesidir. Bu hadîs Cenazeler Kitâ-bı'nda "Müşrik çocukları hakkında denilen şeyler bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti. Buhârî burada o hadîsin sâdece başlığa delîl olacak kısmını getirmiştir (Aynî).
Bu başlık altındaki hadîslerde ribâ yazıcısı ve ribâ şahidinin zikri yok ise de, yazıcı ile şahidin ribâ yiyicisine iki yardım edici olmaları sebebiyle Buhârî bunları ribâ yiyicisi menzilesine tenzil ederek ona İlhak yoluyla zikretmiştir denilmiştir. Yâhud-da yazıcı ile şahidin ribâya razı-olmaları sebebiyledir. Çünkü bir şeye razı olan kişi, onun faili gibidir. Yâhud da Buhâri, yazıcı ve şâhid hakkında sarih olarak gelmiş olan Müslim'deki Câbir hadîsini işaret etmek istemiştir (İbn Hacer, Kastallânî).
[67] Bu âyetlerde en büyük sakındırma, faizcilere Allah İle RasûlÜ tarafından harb ilân edileceğine dâir olan cümledir. Hakîkaten kul haklarını sömüren bu ribâ sâhibleri harb açılacak şerrliler zümresidir.
[68] Buhârî, İbn Abbâs'ın bu sözünü Tefsîr Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir.
[69] Hadîsin başlığa hüccetliği "FâİZ yiyiciliğinden ve fâİz yediricilikten de nehyetti" cümlesidir.
Hadîsteki kan alıcılığı ücretinin nehyi tenzihe hamledilmiştir. Çünkü Peygamber bizzat kan aldırmış ve ücret vermiştir.
[70] Başlıktaki âyet, ribâ muâmelesiyle zahiren çoğalıyor sanılan malın hakikatte azala azala mahva mahkûm olduğu, yine zahirde verilen sadakalarla maddeten azalıyor farz edilen malın da hakikatte çoğaldığı bildiriliyor.Hadîs, bu âyetin en ve-cîz ve en belîğ bir tefsiridir.
[71] Abdullah ibn Ebî Evfâ hadîsi âyetin, alışveriş esnasında ticâret malının revacını, sürümünü te'mîn için satıcı tarafından yapılan yemîn hakkında indiğini bildiriyor.
Bâzı âlimler bu âyetin Eş'as ibn Kays hakkında indiğini söylemişlerdir. İbn Kays bir arazînin mülkiyet hakkı hususunda hasmı ile niza' ederken hemen sür'-atîe yemîne davranması üzerine indi denilmiştir. Taberi; Ebû Râfi', Kinâne ibn Ebî Hakîk, Huyey ibn Ahtab haklarında indiğini bildirmiştir. Zemahşerî ise, Tevrat'ı tahrif eden Yahûdîler hakkında ol duğunu Mukaatil'den nakletmiştir. Bir nassın inme ve gelme sebebi birkaç tane olabilir. Ve bu çokluk nassın ifâde ettiği şer'î hükme olan içtimaî ilgiyi gösterir.
Âyetin ifâde ettiği sakındırma, satış esnasında yemîn ile sürüm te'mîn etmeye çalışanların âhiret ni'metlerinden pay almamaları, Allah'ın kelâm etmesinden, rahmet nazarından ve temize çıkarmasından mahrumiyetleri gibi birkaç vecih ile te'kîdli bulunduğundan, yeminden sakınmanın sâri' nazarında çok mat-lûb ve mültezem olduğuna delâlet eder.
Yemîn, kuvvet ifâde eden bir lâfızdır. Sağ ele yemîn denilmesi de bundandır. Allah'ın ismini mahsûs surette zikrederek kelâmı kuvvetlendirmeye de bu sebeble yemîn denilmiştir ki, söylenen sözün doğruluğuna Allah'ı şâhid yapmak demektir. Buna hasîs işlerde değil, muazzam işlerde müracaat edilir.
[72] Bu iki ta'lîki Buhârî Hacc Kitâbı'nda, "Harem'in av hayvanı ürkütülmez bâ-bı"nda senedieriyle getirmiş ve ilgili açıklamalar orada geçmişti.
İmâm Buhârî, buraya kadar maîşet kazanma hususunda ribânın günahlı bir kazanç yolu olduğuna, ticârette yemin ile mala sürüm ve revâc vermeye çalışmanın çirkinliğine dâir âyetleri ve hadîsleri birer birer sevkedip getirmişti. Buradan i'tibâren namuslu ve günahsız maîşet kazancı için tutulacak san'atlara dâir hadîsleri de sırasıyle getirecektir. Bunlar demircilik, kuyumculuk-dökümcülük, terzilik, dokumacılık, marangozluk gibi sanayi çeşitleridir. Buhârî bu konularda kendi şartına uygun olan sahîh hadîsleri kendisine hass bulunan büyük ustalık ve hünerlilikle tertîb edip sıralamıştır. Gaye bütün bu sanayi kollarında müstümânlarm en yüksek teknik seviyelere ulaşmaları ve bu hususlarda da bütün insanlığa önder olmaları yolunda her türlü ilmî ve teknik çalışmaları yapmalarıdır.
[73] Buhârî, Abdulvahhâb îbn Abdulmecid es-Sakafî'nin bu hadîsini Hacc Kitabı' nda senediyle getirmişti.
Bu bâb İle buradaki hadîslerden maksad, sanayi sahihlerinin san'atlarım icra etmelerinin meşrû'luğunu delîllendirmektir. Bu delîllerden alınan hükümler, ot gibi mubah olan şeylerin toplanması ve satılmasının caiz olduğu; zengin, fakir; şerefli ve inik herkesin hatalından maişetini kazanması gerektiği; gayrı müsIİm bir san'atkârla muamelenin cevazı; düğün yemeği için kazanmakta külfet ve meşakkatin göğüslenmesi; düğün ziyafetinin erkeğe âid olduğu gibi hükümlerdir.
[74] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Buhârî bu hadîsi Tefsir, Mezâlim, İcâre Kitâblarf nda da getirmiştir.
el-Kayn kelimesi, haddad = demirci ise de, sonra kuyumcu ma'nâsmda kull anılması yayılmıştır. Mukaatil'den gelen rivayette Habbâb'ın, Âs ibn Vâil'e, cadına âıd bâzı zînet eşyaları yaptığı bildirilmiştir. Bunun İçin Habbâb'ın âdî)ir demirci değil, san'atkâr bir kılıççı, kuyumcu olduğu anlaşılıyor. İşte Buhârî bu babı ve hadîsi, demircilik, kuyumculuk gibi san'atlarla uğraşmanın ve maî-şet kazanmanın meşrû'luğunu ve rağbet edileceğini delîllendirmek için getirmiştir.
[75] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu hadîsten şu hükümler alınmıştır:
a. Da'vete icabet: Bâzı âlimler bu İcabetin vâcibliğine, bâzıları sünnetliği-ıe, bâzıları da mendûbluğuna kaail olmuşlardır.
b. Peygamber'in alçakgönüllülüğünün kemâli. Bir terzinin ve herhangi nütevâzi' bir san'atkârın da'vetine icabet ve onun tiridden ibaret olan yemeği-li yemek suretiyle onu taltif etmeleri, tevâzu'un en melekî bir örneğidir.
c. Enes'in fazileti.
ç. Kabak ve tirid yemeğinin üstünlüğü.
[76] Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır. Bu hadîs küçük bâzı iafız farklılıklarıyle Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
Peygamber'in bu bürdeyi dokumacı kadının elinden kabul edip alması, dokuma san'atının, yapışılması meşru' bir kazanç yolu olduğuna delâlet eder. Buhârî de bu başlığı ve hadîsi, bu delâleti göstermek için getirmiştir.
[77] Bâzı nüshalarda "Bâbu'n-Neccâr = Marangoz Babı"; bâzılarında "Bâbu'n Nicâre = Marangozluk Babı" şeklinde gelmiştir. Diğer başlıkların siyakına uygun olanı birinci şekildir (İbn Hacer).

[78] Bu hadîs bâzı lâfız farklarıyle Salât ve Cumua Kitâblan'nda da geçmişti.
[79] Câbir ibn Abdillah'tan gelen ikinci hadîste Rasûhıllah'm haber göndermeyip doğrudan doğruya Ensârlı kadının Rasûlullah'a metindeki şekilde müracaat ettiği sabit oluyor. Her ikisi de doğrudur, aralarında hakîkî bir tenakuz yoktur
[80] Ebû Zerr'in Kuşmeyhenî'den başkalarından gelen rivayeti böyledir. Diğerlerinde bu başlık düşmüştür. Bâzısında ise "Kişinin ihtiyâçları bizzat satın alması babı" şeklindedir, ki bu daha umûmîdir. Bu başlığın fâidesi, bu gibi işlere girişip alışveriş yapmanın İnsanlık şerefine noksanlık vereceğini vehmedenlerin bu vehmini def eylemektir.
[81] Buradaki ta'lîklerden İbn Umer'in hadîsini Buhârî, Hibe Kitâbı'nda senediyle getirmiştir. Bundan sonraki bâbda da gelecektir.
EbûBekr'in oğlunun hadîsini Buyu' Kitâbı'mn sonlarında "Müşriklerle alışveriş etmek bâbı"nda senediyle getirmiştir. En son ta'lîk İse bundan sonra gelecek olan bâbdaki senedli hadîsin bîr parçasıdır.
Bu ta'lîklerin hepsi İhtilafsız başlığa uygun düşmektedirler. Bu hadîslerde büyüğün, şerefli kimsenin, işlerini görecek adamları olsa da tevazu' göstermek ve Peygamber'e uymak için bazen kendi ihtiyâçlarını bizzat doğrudan doğruya satın almalarının cevazı hükmü vardır. Çünkü Peygamber, ümmetine bir teşrî' ve ta'lîm olmak üzere bunları yapar idi (İbn Hacer ve diğerleri).
[82] Rasûlullah'ın bu Yahudi'ye, kendine âid demirden yapılmış bir harb zırhı rehin bırakıp, ona karşılık bedeli veresiye, ailesinin İaşesi İçin buğday veya arpa satın aldığı hadîsi, Enes İbn Mâlik tarafından da Buyu' Kitâbı'nın başlarında rivayet edilmişti. Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır
[83] Bu başlıkta hâss lâfız âmm üzerine atfedilmiştir. Çünkü DSbbe asılda yer üzerinde yürüyen herşey için konulmuştur. Sonra Örfen dört ayak üzerinde yürüyenlerde kullanılmıştır. Böyle olunca eşeği de, diğerlerini de şâmil olur.
[84] Buhârî bu suâli getiriyor, fakat cevâbını vermiyor. Çünkü bu mes'ele imamlar arasında ayrı ayrı çözülmüştür: Ahmed ibn Hanbel, belli ve muayyen bir yere kadar binme hakkı kendisine âid olmak şartıyle satış akdinin cevazına kaail olmuştur. Mâlik de, mesafe yakın olursa şartlı satış caizdir, demiştir. Hanefi ve Şafîî imamları ise; mesafe İster yakın, ister uzak olsun şart İle satış nâssan neh-yedilmiştir, demişlerdir. Peygamber'in bu hadîste Câbir'e Medîne'ye kadar binmesine izin vermesi ise, bunlara göre, bir takım ihtimâl cihetleri bulunan müstesna bir mâhiyette sayılmıştır.
[85] Buhârî, ibn Umer'in bu hadîsini Hibe Kitâbı'nda senediyle ve tam olarak getirmiştir.
[86] Bu hadîs âlimler arasında "Hadîsu'1-Baîr = Deve Hadîsi" diye meşhurdur. Bu-hârî bunu Sahîh'inin yirmi kadar yerinde getirmiştir. Şartlar Kitâbı'ndaki rivayeti daha uzundur.
Câbir hadîsinin rivayetinde en çok ihtilâf edilen nokta Câbir'in devesinin kıymetine âiddir. Buhârî'nin kırk dirhem vezninde bir ûkıyye rivayetinden başka beş ûkıyye, iki ûkıyyç ile bîr veya iki dirhem rivayet edenler de vardır. Bunun altın ve gümüş olduğunu rivayet edenler de vardır.
Hadîsteki eUKeys lâfzının ma'nâsında.ihtilâf edilmiştir. Akıl, cima, çocuk ma'nâlarmı tutanlar da vardır. Bu ihtilâftan dolayı olsa gerek ki, Buhârî bu hadîsi rivayet ettikten sonra nihâyetinde "Keys ile mak-sûd olan çocuktur, akıldan kinayedir" demiş ve kendince üstün olan ma'nâya işaret etmiştir. Şu hâlde Buhârî'ye göre "'J&'jgk" lâfzının ma'nâsı, "Aklını kullan, olgunluk ve fetânet sahibi ol da Allah'tan çocuk iste" demek oluyor. Bu kelime elzim gibi gizli bir fiil ile mensûbdur (Aynî).
[87] Buhârî bu başlığı Câhiliyet devrinde mevcûd ve meşhur olan bu panayırlarda İslâm devrinde de ticâret yapmanın caiz olduğunu isbât için getirmiştir. Başlığa delîl olarak getirdiği İbn Abbâs hadîsi, küçük bir sened ve lâfız farkıyle Hacc Kitâbı'nın "Hacc günlerinde ticâret ve Câhiliyet panayırlarında alışveriş etmek bâbı"nda da geçmişti. Bu panayırlarla ilgili açıklama da orada verilmişti.
[88] Âyetin sonundaki "FÎ-mevâSİmiM-hacc(Hacc mevsimlerinde)" kaydı, îbn Ab-bâs'ın kıraatidir, Mushaf'ta tesbît edilmemiştir. Hafız ibn Kesîr: Bu kelâmı Mü-câhid, Saîd ibn Cubeyr, İkrime, Mansûr ibnu'l-Mu'temir, Katâde, İbrâhîm en-Nahaî, Rabî' ibnu Enes ve diğerleri böyle tefsir etmişlerdir, der (Kastallânî).
[89] Yânî satıcı ayıbli bir malın ayıbını müşteriye bildirir, müşteri de kusuru İle beraber satın almaya razı olursa, bu alışverişin caiz ve sahîh olacağı babı.
Hadîsteki "Hım" lâfzı "Ehyem"'m cem'idir ve deveye arız olan susuzluk hastalığıdır. Sirayet edici ve helak eyleyicidir. Bu hastalığa tutulan hayvan mütemadiyen su içer, bir türlü kanmaz. Günden güne zayıflar ve nihayet ölür (Kaa-mûs Ter.)..
"Hâmet devâbbunâ" denilir ki, hayvanlarımız susadi demektir. İbn Umer hadîsindeki "el-İbili'1-hîm" de hasta deve demektir. Hiyâm, bir hastalıktır ki yakalanan hayvan içer içer de bir türlü suya kanmaz (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Lugatçiler bu kelimenin medlulünü böyle ta'yîn ettikleri hâlde Buhârî, Sa-hîh'inin bu babında "Hım" kelimesinin "Hâim"'in müfredi olduğunu; bunun medlulünün de deveye ânz olan bir cinnet olup, hayvanın herşeyde maksada muhalif harekette bulunduğunu bildiriyor.
İbnu't-Tîn ve İbnu Munîr Buhârî'ye: Hîm, Hâim'in müfredi değildir diye i'tirâz etmiş ve Buhârî'nin bu baba koyduğu bu lisânı bilgiye, bunda nazar vardır, demişlerdir. Bu i'tirâza Mesâbîh'de Buhârî hesabına şöyle cevâb verilmiştir:
Arada bir fark varsa, "Hîm"de hâ'nım dammesi yâ'ya tabâiyetle kesre yapılmıştır. cem'inde de böyledir.
Sonra şârih Aynî de Buhârî'yi müdâfaa ederek: Nadr ibnu Şumeyl'in Kitâbu 'l-tbi!'de bunun deveye ânz olan bir cinnet olduğunu haber verdiğini bildiriyor, ve Buhârî'ninbu hastalıklı deveyi aşk harâretiyle içi yanan ve şaşkın olan "Raculun hâim"e benzettiğini söylüyor (İbn Hacer ye Aynî).
[90] başka bir hadîsin ilk kelimesidir. Bununla bir hastalığın sahibinden başkasına bizatihi geçmesi nefyedilmiştir. Sahîhayn'da ve diğer hadîs kitâbla-rında Ebû Hureyre, İbn Abbâs, Sâib ibn Yezîd'den ayrı ayrı tarîkler ve metinlerle rivayet edilen bu hadîsin tamâmı: Hastalığın kendi kendine başkasına sirayeti yoktur, kuş uçmasıyle uğursuzluk yoktur. Baykuşta uğursuzluk yoktur. Saf er ayında uğursuzluk yoktur. Gûl-yabânî denilen bir mahlûk da yoktur".
Sağlık kaaidelerine uymayı, çeşitli hastalıklara karşı çeşitli tedâvî yollarına tevessül etmeyi ehemmiyetle tavsiye eden ve bilhassa bulaşıcı hastalıklardan sakınma, çârelerini zamanımızın karantina şekline kadar öğreten Peygamber'in bulaşıcı bir hastalığın sahibinden başkasına geçmesini inkâr etmesi elbette mutlak bir inkâr değildir. Bu hastalığın ilâhî izinsiz geçmesini inkârdır. İnşalara her hayır ve şerrin, her nevi' ni'met ve musibetin Allah'ın izni iradesiyle erişmesi, İslâm'ın te'sîs ettiği îmân asıllarından birisidir. Bu esâsa göre sâri' hastalık da bizatihi sirayeti nefyedilip Allah'ın izni ile sirayet edeceği öğretilmiştir. Hadîsin diğer fıkralarında da İslâm Dîni'nin te'sîs ettiği yüksek medeniyet kanâatlerine muhalif olan Câhiliyet devri hurafelerinin men' edilmekte olması da'bu hususu te'yîd etmektedir.
"Hastalığın kendi kendine başkasına sirayeti yoktur" demek, dokunma, karışma veya geçmeye yardım edecek herhangi bir sebeb olmadan hastalığın başkasına geçmesi yoktur demek de olabilir.
[91] Buhârî bâb başlığında âdeti Üzere hükmü bildirmeyip, sâdece İmrân haberini vermekle yetinmiştir, tmrân'ın bu sözünü tbn Adiyy, el-Kâmil'de; Taberânîe/-Kebîr'de senediyle rivayet etmişlerdir. Müslümanlar arasında çıkan harb fitnelerinde silâh satışı zâlimce öldürmelere âlet olacağı için bazılarınca iyi görülmemiştir.
[92] 92 Ebû Katâde'nin hadîste haber verdiği zırh da harb âletlerinden; fakat Ebû Ka-tâde'nin bunu satışı harb günlerinden sonradır. Böyle olunca bu hadîs başlığın ikinci kısmına delîl olmuştur. Buhârî bu hadîsi Hums, Magâzî, Ahkâm Kitâb-lan'nda; Müslim ise Cihâd ve Siyer Kitabı, 13. babında getirmiştir. Hadîs bura-dakinden daha uzundur. Buhârî, âdeti üzere kısaltarak başlığa delîl olacak kısmını getirmiştir.
[93] Hadîsin "Ya ondan bir mikdâr misk satın alırsın" fıkrası, bâb başlığına delîl yapılmıştır. Attâr da ıtır, yânî güzel kokulu şeyler satıcısı demektir
[94] Buhârî, aynı kitabın 25. Bâbı'mn 38 rakamıyle geçen Ebû Cuhayfe hadîsindeki kan alma bedeli hakkındaki şübheyi gidermek için bu babı açmış ve mes'eleyi aydınlatmıştır: Orada Ebû Cuhayfe, Peygamber'in ribâ gibi bir takım kazançları yasak ettiğini sayarken, haccâmı da kan alma ücretinden men' ettiğini rivayet etmişti. Bu men'in zahiri haram kılmak idi. İşte Buhârî burada yeni bir bâb açarak kan alma tedâvîsi yapan kimsenin ücret almasının cevazını ifâde eden iki hadîs getirmiştir
[95] Başlığa delîl olmak üzeîe getirilen Enes ibn Mâlik ile İbn Abbâs hadîslerinin her ikisi de Peygamber'in kan aldırma tedâvîsi olduğunu ve kan alan haccâm kimseye de hacâmet ücreti verdiğini açıkça delîllendirmiştir. Onun İçin bu yolda buna ehil olan mütehassıs kişilerin, yânî tabîblerin san'at icra etmelerinin ve bundan ücret almalarının cevazı apaçıktır. İşte bu sebeble İbn Abbâs da hadîsinin sonunda "Kan aldırma ücreti haram olsaydı, Rasûlullah kan alıcıya Ücret vermezdi" demek suretiyle bu hükmü açıkça belirtmiş oluyor.
[96] Bu hadîs Cumua Kitâbı'nda da uzunca bir metin ile geçmişti. Buhârî burada hadîsi, babın unvanı veçhile erkekler veya kadınlar tarafından kullanılması mekruh olan eşyanın satışının caiz olup olmamasını belirtmek için getirmiştir. Hadîs, giyilmeden; başka türlü faydalanmak için satışın cevâzım.ifâde etmektedir.
[97] Üstünde suretler bulunan eşyanın alınıp satılması, bu ÂİŞe hadîsinin zahirine göre caiz değildir. Fakat yere yayılan ve horlukla kullanılan eşyanın sûretli olmakla beraber alışverişinin cevazı hakkında da sahîh hadîsler vardır. Men' ile cevaza delâlet eden haberler taâruz ettiğinde aslolan, sakındırma delili gelene ve zahir olana kadar mübâh olmaktır. Sonra bu Âişe hadîsinde, Âişe tarafından akdedilen alışverişi Peygamber feshetmemiştir. Bu feshetmemenin delaletiyle, bu resimli yastık hakkındaki Peygamber'in beyanâtı, harâmlığa değil, belki ke-râhate hamlolunabilir, denilmiştir. Böylece hadîsin başlığa bir dereceye kadar, delîlliği gösterilmiştir.
Âişe hadîsinden hayvan tasvirinin harâmlığıda sabit olur. Fakîhler ve ha-disçiler cumhuru taş, ağaç, manzara ve hayat sahibi olmayan eşyanın resimlerinin yapılmasında ve kullanılmasında be's görmemişlerdir.
[98] Hadîs, Salât Kitâbı'nda daha geniş bir metinle geçmişti. Peygamber'in mescidinin bina edildiği arsanın Peygamber tarafından satın alınması ve sahihlerine arsalarının fiatını bildirmelerini istediği görülüyo'r. İşte hadîsin başlığa delîl olan kısmı bu "Arsanızın fiatını bana söyleyiniz" emridir. Bu hadîs Hicret Kitâbı'-nın evvelinde de gelecektir.
[99] Alışverişin kesinleştirilmesi yâhud feshedilmesi şıklarındaki muhayyerliğin ne kadar veya kaç tane olması caiz olur? Bâzıları bunların biri meclis muhayyerliği, biri de şart muhayyerliği olmak üzere iki muhayyerliktir, dediler. Ibnu'1-Esîr ise: Muhayyerlik üç nevi'dir: Meclis muhayyerliği, şart muhayyerliği, nakısa muhayyerliği, demiş ve bunları beyân eylemiştir (Aynî).
[100] Bu hadîste bundan sonraki hadîste muhayyerlik müddetinin mikdârını beyân yoktur. Bu iki hadîste ancak muhayyerliğin sabütunun beyânı vardır. Bâzıları: Buhârî'nin başlıktaki sözü ile muradı "Satıcı alıcıdan birini diğerine kaç defa muhayyer kılar?" demek olması ve bununla üç bâb sonra gelecek olan tarikteki Hemmâm'in "Üç kerre muhtar olur" ziyâdesine işaret etmiş olması muhtemil-dir, demişlerdir (Aynî).
Hadîsin sonundaki İbn Umer'in fiilini Müslim de rivayet etmiştir (Kastallânî).
[101] Ahmed ibn SaîdÎn bu rivayetini Ebû Avâne, kendi Sahih 'inde senediyle rivayet etmiştir.
[102] Yânî satışta muhayyerlik zamanı bir müddetle ta'yîn edilmediği takdirde bu satış, bu hâlde lâzım mı, yoksa caiz mi olur? Bu lüzumun ma'nâsı feshetmeyi kabul etmemesi; cevazın ma'nâsı ise bunun zıddıdır (Kirmânî).
Buhârî, bu mes'elede müctehidler arasında görüş ayrılığı bulunduğu için cevâbı zikretmemiştir
[103] Hadîsin başlığa delîlliği sâdece muhayyerliğin zikredilmesindedir. Fakat hadîs, vakit ta'yîninde suskundur.
[104] Meclis muhayyerliğine kaail olan buradaki zevatın bu görüşleri, hep diğer hadîs kitâblarmda senedleriyle tesbît ve rivayet edilmiştir. Meclis muhayyerliğini başka türlü anlayanlar da vardır:
Bu ihtilâf hadîsteki "Satıcı ile müşteri birbirinden ayrılmadıkça muhayyerdirler" cümlesinin te'vîline yöneliktir. Bâzıları: iki tarafın|birbirinden ayrılması kavlen ayrılmaktır. Satıcı sattım, müşteri de aldım deyince, hâssta bildirilen ayrılma hâsıl olmuştur. Bundan sonra iki tarafin muhayyerliği kalmaz. Satış tamâm olur, artık müşterinin malı geri vermeye hakkı kalmaz. Bundan* sonra yalnız ru'yet,

ayıb, şart muhayyerliğiyle reddedebilir, demişlerdir.Diğer-leri de: Satışta muhayyerliği kesen ayrılma, sözlerle değil, alışverişe dâir görüşülüp müşterinin kabulünden evvel vuku' bulan bedenlerle ayrılmadır. Binâenaleyh bayi', sattım dedikten sonra müşterinin, bâyi'den ayrılıncaya kadar kabul etmek hakkı vardır. Birbirlerinden ayrılınca bu muhayyerlik hakkı kalmaz, demişlerdir.
Hanefîler'e göre: Akid, îcâb ve kabul ile tamam olur, satılan şey müşterinin mülküne geçer.Âkidlerden birisi için meclis muhayyerliği kabul etmek, öbür tarafın hakkını ibtâli gerektirir. Hâlbuki Peygamber "Müslümanlıkta zarar vermek ve zararlanmak yoktur" buyurmuştur.
[105] Hadîs, daha önce de gemişti, buradaki başlığa delîlliği meydandadır.
[106] "(Satışın muhayyerli olması müstesna)"istisnasında üç görüş vardır: En sahîhi, bunun hükmün aslından istisna olmasıdır. Yânî satıcı ile müşteri muhayyerdirler, ancak kendisinde muhayyerleşme cereyan eden satış müstesnadır. O da akdin geçerliliğini tercih etmektir. Çünkü onlar henüz ayrılmamış olsalar da, akid bu şartla lâzım olur.
ikinci görüş, gayenin mefhûmundan müstesna olmaktır. Yânî onlar ayrılmadıkları müddetçe muhayyerliktedirler, ancak içinde meselâ bir gün muhayyerlik şart kılınan .satış, olması müstesnadır. Çünkü muhayyerlik, şart kılınan müddetin geçişine kadar, ayrılıştan sonra da devam eder.
Üçüncüsü, bunun ma'nâsı, satıcı ile müşteri için mecliste muhayyerlik olmamak şart edilen satış müstesnadır demektir (Kirmanı).
[107] Hadîsin başlığa delîlliği "Ve eğer bunların biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzerine alışveriş yaparlarsa bu alışveriş vâcib olmuştur" kavlinde-dir. Bu hadîsi Müslim de Buyû'da tahrîc etmiştir.
[108] Yânî akd caiz mi, yoksa lâzım mı olur? Buhârî bu başlıkla muhayyerliği yalnız müşteriye kasredenin görüşünü reddetmeyi kasdetmiştir. Çünkü hadîste bu hususta satıcı ile müşteri arasında bir düzgünleştirme vardır. Buhârî, hadîsteki ile yetinerek cevâbı zikretmemiştir.
[109] Bu hadîs şimdiye kadar birkaç defalar geçti. Burada bâzı lâftz farkları ile ve ayrı tarîklerden de getirilmektedir
[110] Buhârî, mes'ele ihtilâf yeri olduğu için, izâ'lann cevâbını zikretmemiştir. Çünkü Mâlikîler ve Hanefiler bütün eşyada kabzı tahliye ile yapmışlardır. Şâfiîler ve Hanbelîler ise tahliye, menkûl mallarda değil, evlerde ve akarda kâfî gelir demişlerdir
[111] Tavusun bu fetvasını Saîd ibn Mansûr İle Abdurrazzâk senediyle rivayet etmişlerdir.
[112] Bu hadîsin sevk sebebi ve ictihâd noktası, Peygamberin satışı müteâkib deveyi îbn Umer'e hibe etmesidir. Peygamber'in bu fiili, sattım - aldım demekle satış tamam olup, mal müşterinin malı olacağına ve satış akdi bu suretle tamam olduktan sonra redd, iade, muhayyerlik câri olmayıp, müşteri satın aldığı malını derhâl satmak, hibe etmek gibi hukukî tasarruflara mâlik bulunacağına delâlet eder. Bu Ebû Hanîfe'nin mezhebidir. Eğer deve o saatte Peygamber'in malı olmasaydı, tbn Umer'e hibe edemezdi de akd meclisi sonuna ve satıcı ile müşterinin bedenen ayrılmalarına ta'lîk ederdi. Binâenaleyh akdin tamam olması için satıcının sattım, müşterinin de aldım demeleri ve sözle birbirlerinden ayrılmış olmaları kâfidir. İmâm Şafiî akd meclisinin sonuna kadar bir muhayyerlik kabul etmiştir ki, bu had'sin zahirine aykırıdır. Şafiî fakîhleri Peygamber deveyi İbn Umer'e hibe etmeden evvel Umer'in Peygamber'den biraz öne geçmiş veya geri kalmış olması muhtemildir diye te'vîl ederler.
Bu hadîsten, satıcının satmak için metâ'ını müşteriye arz etmesine luzûm olmadığı, müşterinin: malını bana satar mısın? diye bir pazarlık kapısı açmasının meşrû'luğu, bir de akidden sonra satıcıya, sattığı malın bedelini vermezden evvel müşterinin tasarrufunun caiz olduğu hükümleri alınmıştır.
[113] İbn Umer, Medîne'ye yakınlığı gıbta edilecek bir vaziyet olarak görmüş, onun için ben Usmân'ı aldatmışım, demiştir. Bundan, aldatma ile satışın reddedile-miyeceği; arazînin arazîye mukaabil satılabileceği; gâib olan aynm, sıfat üzere satışının yapılabileceği hükümleri alınmıştır.
Bu hadîsin başlığa delîlliği, her iki satıcının ayrılmadan önce kendi irâdelerine göre icazet ve fesh olarak tasarruf hakklan olması cihetidir (Kirmânî).
[114] Hadîsin başlığa delîlliği şu cihettendir: Eğer aldatma mekruh olmasaydı, Peygamber aldatılana "Sen birşey satın almak istediğinde aldatmak yoktur de" buyurmazdı.
Bâzı Mâliki fakîhleri bu hadîsle aldatılma muhayyerliğinin lüzumuna kaail olmuşlardır.
Hanefîler de bundan zaîf akıllı olan kimsenin hacr olunmamasına istidlal etmişlerdir. Peygamber, Habbân'a alışverişe izin vermiştir. Bu izin hacr olunmayacağının açık delilidir. Ufak tefek his ve şuur za'fı ile şahsî hürriyet ve ferdî tasarrufun hudûdlandınlması doğru değildir demişlerdir. Ebû Hanîfe ve Şafiî bayi' muhayyerliğinin üç gün olduğuna ve üç günden ziyâde muhayyerlik caiz olmayacağına da bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
[115] Bu, Buyu' Kitâbı'nın baş tarafında senediyle geçen Enes hadîsinin bir parçasıdır.Başlığa uygunluğu "Benû Kaynukaa Çarşısı" sözündedir. İbn Battal: Bu-hârî çarşıların zikriyle, ticâret yerlerinin ve çarşılara girmenin şerefli kimseler ve faziletli insanlar için mübâhhğını belirtmek istemiştir, demiştir
[116] Bu da aynı hadîsin bir parçasıdır
[117] Umer'in bu sözü de Kitâbu'l-Buyû'da "Ticâret için çarşıya çıkma bâbi"ndaki Ebû Mûsâ hadîsi içinde geçmiştir.
[118] Âişe hadîsinin burada getirilme sebebi, içinde alışveriş yapılan çarşılar halkının kendi kazançlanyle geçinir faziletli kimseler olduğuna Âişe'nin şehâdeti ve bu kimselerin yere batırılmaya müstehakk olmadıklarına işaret etmesidir.
Bu hadîste zâlimlerle beraber bulunmak ve onların meclislerinde oturmaktan sakındırma hükmü vardır.
[119] Bu Ebû Hureyre hadîsinin bu başlık altında getirilme sebebi, içinde "Sûk = Çarşı" lâfzının zikredilmesi ve çarşıda namaz kılmanın cevazının geçmesidir.
Bu hadîs Cemâat Bâblarında "Cemâatin fazileti bâbı"nda da geçmişti.
[120] Hadîsin burada getirilmesinden maksad, bu hâdisede Peygamber'in çarşıda bulunmasıdır. Buhârî bunu Peygamber'in Sıfatı ile Isti'zân Kitâblan'nda da getirmiştir. Peygamberlerin diğer insanlar gibi çarşılarda bulunmaları öteden beri gelen beşerî bir iş ve ihtiyâcdır: "Biz senden evvel hiçbir peygamber göndermedik ki, muhakkak hepsi de yemek yerlerdi ve çarşılarda yürürlerdi..." (el-Furkaan-20).
[121] Bu, aynı hadîsin diğer bir tarîkidir.
Bu hadîsierdeki emir ve nehiyler, vucûb ve tahrîm için değildir. Bir de bu nehyin Peygamber'in hayâtında karışıklığa sebeb olmamak gayesine ma'tûf olması da hâtıra gelir. Âlimler cumhuruna göre bu İsmi ve künyeyi bir şahısta birleştirmede be's yoklur.
[122] Hadîsin başlığa delîlliği "Nihayet Benû Kaynukaa çarşısına kadar geldi" sözün-dedir. Buhârî bu hadîsi Libâs Kİtâbı'nda; Müslim ise Fadâil'de tahrîc etmiştir. Müslim de: "Yâ Allah, ben bu çocuğu seviyorum, onun için sen de sev; onu seveni de sev" şeklinde bir cümle ziyâdeli gelmiştir
[123] Buhârî bu ikinci rivayet ile Ubeydullah'ın, Nafî' ibn Cubeyr'e kavuşmasını beyân etmek istemiştir. Binâenaleyh yukarıdaki mevsûle tarîkteki an'ane zarar ver mez. Çünkü müdellis olmayan kimsenin, kendisinden tahdîs ettiği kimseye kavuştuğu sabit olursa, onun an'anesİ ittifâkan işitmeye hamlolunur. İhtilâf ancak müdellis yâhud kavuşması sabit olmayan kimse hakkındadır.
[124] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Hububatın satılacağı zahîre pazarına nakledilmesi..." İfâdesİndedir.
Bir tacirin satmak üzere satın aldığı bir malı kabz etmeden evvel -Müslim'in rivayetinde: Kile üe ölçüp teslîm almadan evvel- o malı başka birine satmak neh-yedilmiştir. Bu mes'elede, yânî kabzdan evvel malı satmakta müctehidler arasında farklı görüşler vardır. Hadîste bildirildiği veçhile zahîre pazarına getirmeden evvel zahîre tacirinin malını satmasının nehiy sebebi, fiatlarm yükselmesine neden ve bu suretle halkın zararını mûcib olmasından dolayıdır.
[125] Abdullah ibn Amr'ın bildirdiği Tevrat âyetinin Kur'ân'da aynen zikredilmiş olan kısmı, devâmıyle beraber şöyledir:
"Ey Peygamber, biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu ve Allah 'a, O 'nun emriyle bir da 'vetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik" (el-Ahzâb: 45-46).
O Tevrat âyetinde Allah tarafından Peygamber'e "MütevvekkÜ" İsminin bahsedilmesi, her hususta Allah'a dayanıp güvenmesi ve işleri hep Allah'a tevdî' eylemesinden dolayıdır
[126] Tevrat âyetindeki bu sıfatlar da Kur'ân'da şöyledir:
"Sen Allah 'tan bir merhamet sayesindedir ki onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, günâhların mağfiretini iste. îş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi, artık Allah 'o güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever" (Âlu İmrân: 159)
[127] Yine Tevrat âyetindeki bu sıfatlar da Kur'ân'daki şu âyetin bir parçasıdır:
"Ne iyilik, ne de kötülük bir olur. Sen (kötülüğü) en güzel hasletle önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dostun olmuştur" (Fussilei: 34).
[128] Hadîsin başlığa delîl olan yeri, "O Peygamber çarşılarda bir çağırgan değildir" fıkrasıdır. Hadîsin burada getirilme sebebi, insanların toplu bulundukları yerlerde bağırma çağırma ve yaygaranın mekrühluğunu isbât etmektir. Eğer topluluklarda yaygara mekruh olmasaydı, Allah, Peygamberi'ni Tevrat'ta "Çarşılarda çağırtgan değildir" diye medh etmezdi.
[129] Hadîsin sonunda Buhârî, hadîsin iki mutâbaat .tarîkini ve bîr de Ebû Ubeyde'-den naklettiği "Gulfun" lâfzına âid tefsîri getirmiştir. Bu tefsir, bâzı nüshalarda yoktur.
[130] Buhârî bu başlıkta ölçme ve tartma vazifesi ve ücretinin satıcıya ve (borç öde mek veya satmak üzere) vericiye âid olduğunu bildirdikten sonra el-Mutaffîfîn: 3. âyetini buna delîl olarak getirmiştir. Ta'lîlin vechi şöyledir: Başlıkta ölçme ve tartma satıcıya veyâhud borçta borçluya âid olduğu zikredilince, bu âyet İle, satıcıyle borçlunun üzerlerindeki ku! haklarını, ölçü ve tartıları noksan olmaksızın edâ etmeleri vâcib olduğuna tenbîh^etmiş oluyor.
[131] Bu, Nesâîve ibn Hıbbân'ın senedli olarak Târik ibn Abdillah el-Muhâribî'den rivayet ettikleri hadîsin bir parçasıdır. O: Ben Rasûlullah'ı iki kerre gördüm, diyerek hadîsi zikretmiştir ki, İçinde şunlar vardır: Allah İslâm'ı üstün kılınca Medîne'ye Çıkıp vardık. Bizler bir yerde oturduğumuz sırada, üzerinde iki kumaş elbise olan bir zât geldi. Bizim yanımızda da kırmızı bir deve vardı. O zât:
— Bu deveyi satar mısınız? dedi. Biz:
— Evet, dedik.
— Kaça? dedi.
— Şu kadar Ölçek hurmaya, dedik.
— Aldım, dedi ve devenin ipini tutup gitti ve gözden kayboldu. Akşam olunca bize birisi geldi de:
— Ben Allah Elçisi'nin size gönderdiği elçisiyim. O size bu hurmadan doyuncaya kadar yemenizi ve devenizin bedelini tastamam alıncaya kadar hurma ölçtürmenizi emrediyor, dedi.
Biz de bunları yaptık, sonra (mescide) geldik; baktık ki Rasûlullah dikel-miş hutbe yapıyordu... (Fethu'l-Bâri).
Hadîsin başlığa uygunluğu, ıktiyât masdarının kişinin kendi nefsi İçin alacağı şeylerde kullanılır olması cihetindendir, kesb hâsıl olduğu zaman ıktesebe denildiği gibi (Kastallânî).
[132] Usmân'dan gelen bu hadîsi Ahmed ibn Hanbel, İbn Mâce, Bezzâr, Dârakutnî senediyle rivayet etmişlerdir
[133] İbn Umer'in bu hadîsi yakında geçmişti
[134] Hadîsin başlığa delİIliği "Alacaklılar için ölç!" emrindedir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ebû Sevr, Sufyân es-Sevrî bu hadîse dayanmışlardır. Bunlara göre hububat satışında ölçek ve ölçmek masrafı satıcıya âiddir. Satıcı gibi, borç ödeyici de hububat ile borç öderken Ölçmekle mükelleftir. Tartılacak şeylerde tartma ücreti de böyledir.

Bu Câbir hadîsinde Peygamber'in bir mucizesi de sabit oluyor: Câbir'in babasından devrolunan borçlarını karşılamaya yetmeyecek bir mikdâr hurması alacaklılara dağıtıldıktan sonra, aslından birşey eksilmemiş gibi Câbir'e kalmasıdır.
Bu hadîsten, vârislerin bâzısının, diğer bâzıları yerine onların rızâsıyle işleri görebileceği hükmü de alınmıştır.
[135] Buhârî bu ta'lîklerden Firâs'ın hadîsini, Vasıyyetler Bâblan'nım sonlarında; Hi-şâm'ın hadîsini ise İstikraz Kitâbt'nda senedleriyle getirmiştir.
[136] Kişinin ailesini nafakalamak için satın aldığı erzakı ölçüp tartmasının, yânı hesabım bilmesinin müstehâblığı babı.
[137] Aile erzakım Ölçmenin ve tartmanın berekete sebeb olmasının sırrı, aile azığının mikdârı ailece bilinirse buna göre davranmaları ve hazırlıklı bulunmaları noktasındadır ki, bu takdirde ailenin işi kolaylaşır. Aile erzakının mikdârmı bilmek, ne kadar zaman aileye yetişebileceğini göz önünde tutmak, elbette hayır ve berekete vesîle olur. Peygamber'in ailesine âid bir senelik gıda maddesini anbarladığı sabittir. Bunun ta'yîni şübhesiz ölçmekle mümkindir.
[138] Peygamber'in Medine hakkında, Medine'nin sâ' ve müdd ölçeklerinin bereket-lendirilmesi hakkındaki bu duası, Hacc Kitâbı'nın sonunda Âişe tarafından rivayet edilen uzunca bir hadîs içinde geçti. Hadîsin bu duâ fıkrası şöyle idi: "Yâ Allah, Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medine'yi de sevdir; yâhud onu daha ziyâde sevdir. Yâ Allah, sâ' ve müdd ölçeklerimizde bizlere bereket ihsan eyle! Yâ Allah, Medine'nin havasını bizler için sağlığa elverişli kıl!.. ".
[139] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
Mâlik ibn Enes'e: Yâ Ebâ Abdîlah! Peygamber sâ'ının vezni ne kadardır? denildi. İmâm Mâlik de: Beş Irak rıth ile bir ntlın üçte biridir, dedi(Dârakutnî).
Hasen ibn Salih'in: Umer(R)'in sâ'ı, sekiz rıtl hububat alabilen bir ölçekti, dediği işitilmiştir (İbn Ebî Şeybe).
İmâm Ebû Yûsuf: Medine'ye bir seferimde sözüne İ'timâd ettiğim bir zât (ki İmâm Mâlik olacaktır) bana bir ölçek gösterdi ve: Bu, Peygamber'in sâ'ı-dır, dedi. Ben o kabı beş rıtl ve üçte bir rıtl hacminde takdir ettim, demiştir (Tahâvî).
Hadîste zikredilen sâ' ve mudd hububat ölçekleridir. Bir sâ' binkırk (1040) dirhem ayarında ölçeğe denir. Şu kadar ki, Peygamber zamanındaki sâ'ın mik-dârını hesâb ederken Iraklılar'la Hicâzlılar arasında; diğer deyişle Ebû Hanîfe ile öteki üç mezheb imâmı arasında görüş ayrılığı olmuştur. Bu da sâ'ın kesri olan mudd ve rıtl hesâblarındakİ farktan ileri gelmiştir. Iraklılar'a göre bir sâ', sekiz Bağdâd rıth: Hİcâzlılar'a göre 51/3 Medîne ntlıdır. Şu kadar ki, ntlın kesri Iraklılar'a göre 20 ıstar; Hİcâzlılar'a göre de 30 ıstar olduğundan, hesabın neticesi bir oluyor, yânî 1040 dirhem oluyor.
Iraklılar'a göre: 1 sâ' = 8 Bağdâd rıth x 20 ıstar = 160 ıstar x 6,5 dirhem = 1040
Hİcâzlılar'a göre:
1 sâ' = 51/3 Medîne ntlı X 30 ıstar = 160 ıstar x 6,5 dirhem = 1040
Bu ölçekler hakkında Zekât Kitâbı'nda da açıklama geçmişti.
[140] Hadîslerdeki sâ' ve müdd Ölçeklerinin bereketi ile murâd, bu ölçeklerle ölçülen erzakın feyizli ve bereketli olmasıdır. Mahallin zikri ve hâilin irâdesi kabilinden mecazdır.
[141] Cizâfve Mücâzefe; ölçmeden, tartmadan götürü pazar satmaktır. Meselâ harman yerinde bir yığın zahirenin veya anbar dolusu hububatın toptan satışı caizdir. Akid tamâm olur, satışın esâsında kabz şart değildir. Mikdârı, satıcı ve alıcıca bilinmeyen bir malın "Subre" ta'bîr olunan ölçüsüz, tartısız bir hâlde cizâferi satışının mübâh olduğunda imamlar arasında ihtilâf yoktur.
Mücâzefe suretiyle satışın şer'i vaziyeti böylece tesbît edildikten sonra mes'-elenin ehemmiyetli olan ciheti bundan sonradır' O da bu suretle satın alman malı kabz ve nakletmeden başka bir müşteriye satmak cihetidir. Lugaten ve şeklen olsun ihtikâra kapı açan, budur. Satın alınmış malı kabz ve tesellüm etmeden satış yolu açık bırakılırsa, bir anbarda depo edilmiş bir mal yerinden oynamadan, elden ele, dilden dile dolaşa dolaşa sebebsiz olarak fiatların artmasını mû-cİb olur.-Buna mâni' olmak için hadîste satın alman hububatın kabzı lâzım olduğu. İbn Umer tarafından işaretle bildirilmiştir ki, bu, malın bulunduğu yerden kaldırılıp nakledilmesi şer'in fiatların yükselmesine mâni' olmak üzere hedef aldığı kabz ve tesellümdür. Ve burada hadîsin şevkinden kasdedilen gaye budur.
İhtikâr, lügatte fiatların pahalılaşmasını gözeterek halkın muhtâc olduğu malı satmayıp, habsetmektir.
thtikâr'm kötülenmesi hakkında diğer hadîs kitâblarında pekçok hadîsler gelmiştir.
[142] Bu hadîsteki "Mürceen" kelimesi, Ebû Zerr el-Herevî'nin el-Müstemlî'den olan rivayetinde İmâm Buhâri tarafından (muahhar, yânî geri bırakılmış) şeklinde tefsîr edilmiştir.
Hadîsteki istîfâ, kabz ve tesellüm ma'nâsınadır.
İbn Abbâs'a bu çok kıymetli ve hakîkaten bu konuda gelen hadîslerdeki kabz ve tesellümün geri bırakılmasındaki ihtikâr gayesinin aydınlatılmasına medar olan suâli soran zât, senedde görüldüğü üzere Yemen'in en büyük müctehidi, büyük tabiî Tâvûs ibn Keysân'dır.
İbn Abbâs'ın cevâbı sarihler tarafından şöyle misâllendirilmiştir: Birisinin muayyen bir va'deye ta'lîkan başkasından bir dînâra erzak satın alması, sonra bu müşterinin, satın aldığı malı tesellüm ve kabz etmeden ya mal elinde bulunan satıcıya veyâhud başka bir ikinci müşteriye iki dînâra satması, hadîsteki "Malsız, dirhemi dirheme satmaktır" sözünün ma'nâsıdır deniliyor. Bunun ri-bâ kısımlarından va'deye muallak nesîe olduğu ma'lûmdur. Hattâ bizzat ribâ-dan, tefecilikten daha çirkin bir muameledir. Çünkü ribânın zararı yalnız borç alanın nefsine münhasırdır. Fakat gıda maddelerini böyle tesellüm edilmeyerek elden ele geçmesi fiatların pahalılaşmasına sebeb olduğundan, zararı sârî ve bütün cemiyeti şâmildir. Bu şümulünden dolayıdır ki ihtikârcılar, cemiyet aleyhine çalışan şerirler sayılarak her yerde ve her devirde cemiyetin la'netine ve tahkirine uğramışlardır.
[143] Bu hadîs "Ölçmek vazîfesi satıcıya ve vericiye âiddir bâbı"nda başka bir sejıedle geçmiş ve ilgili açıklama orada verilmişti
[144] Hadîsin başlığa uygunluğu ribâ eşyasından olan şeyler için kabzın şart kılınmış olması cihetindendir. Başlıkta da yiyecek maddelerinde kabz şartını bildiren bir işaret vardır.
Hadîste "Bey'u sarf" muamelesi anlatılmıştır. Bu, semeni semen ile değiştirmekten ibaret bir muameledir; sarraflık muâmelesidir. Vâ'desiz, bir mecliste elden ele ziyâdesiz para değiştirmekten ibarettir. Bu Umer hadîsinde "İllâ hâe ve hâe = Ha al, ha sen de ver" diye ribâdan müstesna kılınan, para bozma ve değiştirme muâmelesidir. "Hâe" lâfzı elden de alıp vermede kullanılan ve bir şeyi el ile uzatıp sunarken söylenen bir harftir. İki tarafın karşılıklı peşin alıp vermeleri ma'nâsınadır. Bey'u sarfı te'sîs eden kişilerden birinin diğerine "Hâ = Al" dediği zaman öbürünün de ona "Hâti = Getir" demesi ve bu suretle karşılıklı ele alma ve tesellümün kavlen vukû'udur.
Bu Umer hadîsinde zİkrolunan 4 madde ile gümüş ve tuzdan ibaret olan altı şeyde ribânın haram olduğunda müslümânların ittifakı vardır. Bunlar dışında mahsûs olmayan eşya hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Gerektiğinde tafsilât için Umdetu'l-Kaari, V, 489-491, sahîfelerine başvurulsun.
[145] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. İbn Abbâs'm bu hadîsi gibi, sonunda bildirdiği fetvası da çok mühimdir.
Tirmizî şöyle demiştir: "Ümmet arasında bu hadîsin gereğiyle amel oluna-gelmiştir. İlim ehlinden çoğu, kişinin yanında bulunmayan metâ'ı satmağa kalkışmasını kerîh görmüşlerdir".
[146] Bu ibn Umer hadîsi, küçük lâfız farkıyle "ölçmek külfeti satıcı ve vericiye âid-dir bâbı"nda da geçmişti.
[147] Hadîsîn başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs "Yiyecek maddesi satışı hakkında zik-rolunan şeyler bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîste bozuk alışveriş akdi yapmaya kalkışan kimseleri te'dîb etmenin meşrû'luğu vardır (Kastallânî).
[148] Buhârî, bu başlıktaki "izâ" lâfzının cevâbını, mes'elede görüş ayrılıkları olduğu İçin zikretmemiştir.
[149] İbn Umer'in bu sözünü, Tahâvî üe Dârakutnî, Evzâî'den; o da Zuhrî tarîkinden olmak üzere senediyle rivayet etmişlerdir
[150] Hadîsin, başlığın birinci cüz'üne uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber deveyi Ebû Bekr'den "Ben onu bedeliyle aldım" sözüyle aldığı zaman -ki bu satış akdinden kinayedir-, onu Ebû Bekr'in yanında bırakmıştı. İşte bu satıcının yanında bırakmaya uygundur. Hadîsin başlığın ikinci cüz'üne delâleti, yânî "Kabz olunmadan evvel ölürse" kavline delâleti, kabzdan evvel ölmenin hükmü daha evvelkine kıyâsen satıcının yanında bırakma hükmü olduğunu bildirme yoluyladır. Fakat Buhârî mes'ele ihtilaflı olduğu İçin hükmü kesin söylemedi. Fakat başlıkta İbn Umer'in sözünü getirmesi, tercihinin, İbn Umer'in görüşü olduğuna delâlet eder ki, zikr olunan surette helak olan mal, satın alıcının malındandır (Vmdetu'l'Kaarî).
Buhârî bu hadîsi Hicret babının evvelinde uzun bir metin hâlinde getirmiş, burada ise sâde başlığa lâzım olacak kısmını getirmiştir.
[151] Bu başlık, ayrı ayrı hadîs metinlerinden meydana gelmiş olup, haber cümlesi uslûbuyle en belîğ şekilde nehiy ifâde etmektedir.
[152] Hadîste nehyedilen, kardeşinin alışverişine zarar verici müdâhele iki suretle tas-vîr edilmiştir:
a. Muhayyerlik hakkı olan bir müşteriye: "Alışverişi fesh et, ben sana aynı malı daha ucuz fiatla alırım";
b. Yahut, bir satıcıya: "Alışverişi fesh et, ben malını daha yüksek fiatla satarım" diye hâriçten bir şahsın müdâhele etmesi ve satışı bozmağa çalışmasıdır. Bunlar ticâret ahlâkına aykırı, çirkin faaliyetlerdir. Onun için Peygamber tarafından nehyedilmiştir.
[153] Bu hadîste Peygamuer yalnız müslümânların değil, bütün beşeriyetin mübtelâ olduğu en müzmin İçtimaî hastalıklara dokunup, tedâvî yollarını öğretmiştir:
Şehir tacir ve simsarlarının, çadır halkı ve köylülerin mallarını onlar adına satmaları ve böylece bir aracı zümrenin halk aleyhine kazanç sağlaması men' edilmektedir. Satıcı ile müşteri arasına girerek, kendisini alıcı gibi gösterip müşteriyi kandırmak ve fiatı yükseltmeye çalışmak da nehyedilmiştir.
Bir kadınla söz kesilip mehirde ittifak edilerek evlenme akdi etmek üzere bulunan bir kardeşin bu hıtbesi aleyhine bir insan kalkıp mehri artırarak evlenme talibi olmamalıdır. Hadîsteki bu ta'bîr, haber suretinde gelmiş en belîğ bir nehiydir. Böylç bir hareket, maddî ve ma'nevî zarar ve ezayı mûcib olmak cihetiyle, haramdır.
Hiçbir namuslu kadın müslim veya gayrı müslim hiçbir kadının refah ve saadetine, güzel geçimine göz dikerek, onun kocasına: Karını boşa da beni al, diyemez. Bu da belîğ bir suretle nehye delâlet eden ve harâmhk ifâde eden bir haber cümlesidir.
Bu hadîs, birkaç hadîsin bir araya toplanmış rivayetidir. Bu hadîsleri yalnız Buhârî ile Nesâî bir rivayette toplamıştır.
Nevevî: Hadîsteki " ^-.ı=Kızkardeş" ta'bîri ile murâd neseb, dîn, toprak ve vatan kardeşliğini şâmil umûmî bir ma'nâdır; kendisinden başka kadın demektir, demiştir. Hadîsteki "£' = Kardeş" ta'bîri de âlimler cumhuruna göre müslimi de, kâfiri de şâmil, umûmî bir ma'nâdır. Bunun için tercemede parantez içinde bu umumîliğe İşaret edilmiştir.
[154] Atâ ibn Ebî Rebâh'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
[155] Başlığa delîlliği "Bunu benden kim satın alır?" diyerek onu artırmaya arz etmesindedir.
Bu hadîsi Müslim ile dört Sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir, onların
rivayetlerinde şu ziyâdelikler vardır:
Köle azâd eden zât, Azre oğullarından Ebû Mezkûr olduğu; Azâd edilen kölenin ismi Ya'kûb olduğu;
Bu kölenin müzayede neticesinde kaç dirheme satıldığı;
Ebû Mezkûr'e kölesinin bedeli Peygamber tarafından verilirken "Bupara senin hakkındır, Allah bundan müstağnidir"buyurduğu.
Bu Câbir hadîsinin burada sevk sebebi, müzayede suretiyle satışın meşrû'-luğunu beyân etmektir.
Müdebber, hürriyete kavuşması sahibinin ölümüne bırakılmış köledir. Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: "Bu hadîste müdebber kölenin Peygamber tarafından satılmış olmasıyle istidlal ederek,

sahâbîler ve daha sonraki âlimlerden bir kısmı müdebber'in satışında be's görmemişlerdir. Bu ictihâd, Şafiî, Ahmed, İshâk'ın kavlidir. Peygamber'in sahâbîler inden bir kısmı da müdebber'in satışını kerih görmüşlerdir. Sufyân es-Sevrî, Mâlik, Evzâî'nin kavli de böyledir" diyor.
Târihe karışmış olan müdebber hukuku ile ilgili fazla bilgiler için büyük şerhlere ve fıkıh kitâblarına bakılmalıdır.
[156] en-Necş, nûn'un fethi ve cîm'in sükûnu ile meta' sahibi müşteriye metâ'ını medh ve vasf ederken, tervîc için bir kimse de sahibine muvafakat eylemek, yânı beraberce medh ve vasf eylemek. Bir kavle göre satın alması matlûbu değil iken, ziyâde bahâ ile sc*.ılmak için musanna' olmak üzere, metâ'a ziyâde bahâ ile müşteri olmak ma'nâsınadır. Tâ ki o metâ'a bakan kimse, o bahâya giriftar ola. Ve bir görüş de, insanları bir metâ'dan zeram ve kötüleme ile nefret ettirip, diğer metâ'a döndürüp meylettirmek ma'nâsınadır.
Ve Necş, avlanacak canavarı ürkütüp yerinden kaldırmak ma'nâsınadır ve bu lâfzın konulmuş olduğu ma'nâsıdır. Ve bir nesneyi araştırıp yerinden dep-retmek ma'nâsmadır (Kaamûs Tercemesi).
[157] Buhârî, Abdullah ibn Ebî Evfâ'nm hadîsini Şahadetler Kitâbı'nda "Yüce Allah'ın "Hakikat, Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın olanlar, işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için pek acıklı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77) kavli bâbi"nda getirmiştir.
[158] Bu ta'lîkı İbn Adiyy el-Kâmil adlı eserinde rivayet etmiştir..
[159] Buhârî bu hadîsi, Aİşe hadîsinden olmak üzere Sulh Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[160] Buhârî bu hadîsi Hileleri Terk bölümünde de getirmiştir. Müslim ile Nesâî de Buyu' Kitâbı'nda getirdiler. Burada başlığa delîlliği açıktır.
[161] el-Gurûr ve'l-Girre: Bir adamı bâtıl ve beyhude nesne tamâ'ına düşürmekle aldatmak ma'nâsınadır; birinci bâbdandır.
et-Tağrîr ve't-Teğırre: Bir adam kendi nefsini hatar ve tehlikeye sevk ve ilkaa eylemek...
el-Garer: Tağrîrve Teğirre'den isimdir; hatar ve tehlükeye denir (Kaamûs Ter.).
Bey'u 'l-Garer de aslında hatar ve tehlikeye denir ki, tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen, akıbeti mechûl şey demektir. Bâzı âlimlere göre Garer, zâhiri parlak, fakat bâtını mechûl olan şeydir. Ezherî de: Bey'u'l-Garer, satıcı ile müşterinin künhünü idrâk etmediği satıştır, diye ta'rîf etmiştir.
Meşârık sahibi de: Bey 'u 'l-Garer; ya semeni yâhud müsemmeni yâhud validesi mechûl olup muhataralı olan satıştır, diyor.
Bu ta'rîflerin hepsi muhataranın varlığını ifâde ediyor.
Habelu'l-Habele satışı: Gebe develerin gebeliğinin satışı demektir ki, gebe devenin dişi doğacak cenininin gebeliğinin veya buna ta'lîk ederek başka bir şeyin satışı diye ifâde edilebilir.
"Habelu'l-Habele, amdu'l-amele vezninde ki, işbu (....} hadîsinde gelmiştir; murâd, dişi devenin karnında olan yavrudur. Pes Habele, Hâbile'nin cem'İ olur ki, nâkalar demektir. Yâhud asmanın olgunlaşma öncesi üzümüdür. Yâhud batında olan yavrunun melhuz olan veledidir ki,,Câhiliyet'te yavrunun yavrusunu satarlar idi. Pes buna göre Habele müfred müennes olur" (Kaamûs Ter.).
[162] Bu hadîsteki "Kâne'r-ruculu..." cümlesi, râvîîbnUmer tarafından "Habelu'l-Habele"yi tefsir sadedinde getirilmiştir. Tıybî: "Bu tefsirin zahirine nazaran ma'-nâsı: Bir satışta semenin, nâkanın karnındaki ceninin doğmasına te'cîl ve ta'lîk edilmesidir" demiştir ki, hakîkaten " İİâ en tuntece" lâfzından anlaşılan bir ta'lîktir.
îmânı Şafiî'nin tercihi de budur. Biz de tercemede bunu aldık. Lügat imamlarından Ebû Ubeyde'den rivayet edilen bir ma'nâ daha vardır ki, o da: "Gebe bir hayvanın karnındaki yavrusunun dişi doğması, sonra büyüyüp gebe olması ve bunun satılması" suretinde tasvîr edilmiştir. Bu da lugatci-lerin tercih ettiği ma'nâdır. Birinci ma'nâya göre semeni bey'i mechûl bir zamana ta'lîktir. ikinci ma'nâya göre de ma'dûmun satışıdır. Her ikisi de tehlikeli satıştan sayılmış olup nthyedilmiştir.
Hâslı Habelu'l-Habele satışı, bir bey'u'l-garer cümlesindendir; meçhulü satmaktır; nehyedilmiştir. Çünkü yukarıda îzâh edildiği gibi, Habelu'l-Habele, gebe hayvanın karnındaki cenîni doğurup, dişi olursa bu yavru büyüdükten sonra gebe olacak da yavrunun yavrusu şimdiden satılmış olacaktır. Bu mutlak bir mechûl içinde ve baştanbaşa hatarlı bir satıştır. Bundan dolayı nehyedilmiştir.
[163] Buhârî Enes'in bu hadîsini, bu kitabın 93. babında getirmiştir.
el-Mülâmese, mufâale vezninde, bir nesneyi el ile yapışıp yoklamak ma'-nâsmadır... Satışta mülâmese şu muameleye denir: Satıcı ve müşteriden her biri diğerine: Ne zaman senin metâ'ına el vurup yapışırsam yâhud metâ'ıma el vurup yapışır isen, aramızda şu bahâya satış ve alış gerçekleşmiş olsun, diye söylerler. Bir kavle göre metâ'ın içini açmayıp örtüsü üstünden el İle yoklamakla gerçekleşen muameleden ibarettir. Şârih der ki, bunlar aldatma kısımlarından olduğu için nehyolundu (Kaamûs Ter.).
[164] Hadîste zikredilen Bey'u limâs yâhud Mülâmese ile Bey'u nibâz yâhud Munâbeze, Câhiliyet günlerindeki satış nevİ'lerinden ikisinin adıdır. İslâm kaanûnuyla nehyolunduklan için tabîatiyle her ikisi amelden düşmüş ve bu yüzden geçmişteki icra keyfiyetleri hakkında çeşit çeşit tefsîrlere yol açılmıştır, Mülâmese satışının keyfiyyeti hakkında şu tefsirler gelmiştir:
a. Satıcı - alıcı "Ben senin kumaşına, sen de benim kumaşıma elinle dokundun mu, satış mün'akid, yânî muhayyerlik hakkımız düşmüş olsun" diye pazarlık etmek;
b. Satıcı: "Bu metâ'ı sana şu kadara sattım. Sana el İle dokundum mu satış vâcib olsun" demek. Yâhud müşteri böyle söylemek.
c. Müşteri durulmuş bir kumaşı açıp bakmaksızın, yalnız eliyle dışından yoklayıp, -açıp baktığında muhayyerlik hakkı olmamak şartıyle- satın almak. Yâhud, satıcı: "Kumaşa dokundun mu sana satmış olayım" demek.
d. Müşterinin satılacak kumaşa eliyle dokunması ve açıp çevirmesiyle satışın tamam olmasıdır ki, bunda ne bakma, düşünme, ne de rızâlaşma vardır.
e. Müşteri mala bakmaksızın, satan da haber ve ta'rîf etmeksizin yapılan alışverişin adıdır...
Munâbeze satışında da çeşitli ta'rîfler vardır:
a. Satıcı - alıcıdan herbiri diğerine kendi kumaşını atar ve hiç biri diğerinin malına ve razı olup olmadığına bakmaz. Bu atışma ile satış tamam ve muhayyerlik hakkı düşmüş olur.
b. Malın atılmasını satış saymak.
c. "Sana sattım, fakat malı üzerine atınca muhayyerlik kesilmiş ve satış lâzım olsun" demek...
[165] Hadîste ismi söylenmeyen ikinci nevi' giyiniş, "tştimâlu's-Samma" denilen ve bir tek kumaşa hareket edilmeyecek surette sımsıkı sarınmak şeklindeki giyiniştir. Buna tercemede çizgi arasında işaret ettik.
Limâs ve Nibâz'm her ikisi de Bey'u'l-Garer ve kumar nev'ine dâhil oldukları için şer'an nehyolunmuşlardır. Müşteri alacağı malı ve vasıflarını bilmelidir. Aldatmaca alışveriş sahîh değildir.
[166] Biraz evvel de söylediğimiz gibi, Enes'in bu hadîsi 93. bâbda gelecektir.
[167] Bu Ebû Hureyre hadîsi, bundan önce geçenin başka bir rivayetidir
[168] Bu Ebû Saîd hadîsi de küçük fark ile bundan önceki bâbda geçmiş ve her iki hadîste nehyedildiği bildirilen satış nevi'leri hakkında da açıklamalar verilmişti.
[169] el-Hafl, el-Hufûl; birikmek ve biriktirmek ma'nâsınadır; ikinci bâbdandır.
et-Tahfîl; biriktirmek ma'nâsınadır; tezyîn ma'nâsınadir. Ve tasriye ma'nâsınadır ki, satılık koyunu memesinde süt toplanıp, pek sütlü görünmek için birkaç gün sağmayıp, hâli üzere koymaktan ibarettir.
et-Hakn; alıkoymak, habsetmek... biriktirmek ma'nâlarınadır.
es-Sarâ, cerâ vezninde; kesmek, def etmek, men' etmek, muhafaza etmek ma'nâlarınadır.
el-Musarrât: Memesinde sütü yığılmış koyuna denir.. (Kaamûs Ter.).
[170] Hadîsin başlığa demliği açıktır. Bu hadîsi Altı Kitâb Sahihlerinin hepsi de rivayet etmişlerdir
[171] Burada verilen rivayetleri Müslim ve diğer hadîs imamları senedleriyle getirmişlerdir.
Ganem, koyunun erkeğini de, dişini de şâmildir. Diğer eti yenen hayvanlar da böyledir. Hayvan sağılıp da sahibine geri verildiği takdirde, sağılan süt mukaabilinde bir sâ' hurma veya diğer bir yiyecek maddesi verilmesi emredilmiştir.
[172] Bu İbn Mes'ûd hadîsinin de başlığa demliği gayet açıktır. Bu hükümler daha önce geçmiş, biraz sonra da gelecektir.
[173] Bu hadîs dahî yukarıdakiler gibi eskimez medeniyet kaaideleri ve yüksek ticâret ahlâkı yasaları takrir etmektedir.
[174] Başlık ve hadîsin başlığa delîlliği gayet açıktır. Hayvan sağılıp da sahibine geri verildiği- takdirde, sağılan süt mukaabilinde bir sâ' hurma verilmesi yalnız mu-sarrât olan boyuna hâss değildir. Şârih Kirmânî'nin beyânına göre deve, sığır gibi eti yenen her hayvanı şâmildir. Eti yenilecek her sağım hayvanı, böyle sütü birkaç gün sağılmayıp memesinde biriktirilerek hîle ile satılır da müşteri onu sağdıktan sonra beğenmez, geri verirse, bunlarda da birlikte bir sâ' hurma vermesi vâcib olur.
Bu hadîs bilhassa beğenilmeyip geri verilen hayvandan sağılıp alınmış olan sütün bedelinin ödenmesi hükmünü takrir ve tesbît etmektedir.
[175] Buhârî bu babı, zinâkârlığı İ'tiyâd edinen bir kölenin bu ayıbı müşteriye beyân edilerek satılmasının cevazını göstermek İçin açmıştır.
Kaadı Şurayh'in bu hükmünü Saîd ibn Mansûr, sahîh bir senedle İbn Şîrîn tarîkinden rivayet etmiştir.
Kaadı Şurayh, saadet asrma yetişmiş, Peygamber'e kavuşamamamış olan muhadramlardandır. Umer tarafından Kûfe'ye kaadı ta'yîn edilmiş, Usmân, Alî, ve Emevîler'in halifelikleri zamanında vazifesinde bırakılarak, fasılasız altmış yıl Kûfe'de kaadılık yapmıştır. Daha sonra Haccâc'm Küfe Valiliği zamanında kendi arzusu ile çekilmiştir. Ayni'ye göre 98 târihinde; Hulâsa'da Muhammed ibn Numeyr'den gelen rivayette 80 târihinde vefat etmiştir. Vefatında 110; diğer bir rivayete göre 120 yaşında idi. Kaadı Şurayh, hukuk sahasının en büyük sî-mâlanndan biridir. (Hulâsa, 40; Umdeîu'l-Kaarî, II, 137).
Hanefîler'e göre zina, câriye hakkında bir ayıptır. Fakat erkek köle hak-kmda ayıp değildir. Çünkü cariyeye mâlik olmaktan gaye istifraş ve çocuk doğurtmaktır. Zina ise bu gayeyi bozucudur. Köleden gaye ise yalnız hizmet ettirmektir...
[176] Şârih Hattâbî, bu Ebû Hureyre hadîsini "Bir câriye zina eder de zina ettiği tebeyyün ederse, efendisi onu ayıplama ve tevbîh ile yetinmesin; ona kamçı İle celde cezası uygulasın..." şeklinde ma'nâ vermiştir. Buhârî sarihlerinin çoğu İse, tercemede yazılan birinci ma'nâyı bildirdiklerinden, o tercîh edildi.
Kadın, İslâm'a girmekle iffetlilikle, hürriyetle ve evlenmekle muhsane olur.
Bu hadîsin zahirine göre cariyeye efendisinin celde cezası uygulayabileceği anlaşılır ki, Mâlik, Şafiî ve Ahmed ibn HanbePin mezhebi budur. Ebû Hanîfe'-ye göre celde ve haddi ikaame etmek, yalnız devletin hakkıdır; ferdin ancak ta'-zîr hakkı vardır.
[177] Bu hadîs.de yukarıdakinin aynıdır. Ancak bu iki sahâbî1 tarafından rivayet edildiği için kuvveti artırmıştır.
[178] Ebû Zerr'in el-Kuşmeyhenî'den gelen nüshada, İbn Şîhâb'ın bu sözü " ulun jü\ = Üçten sonra mı?" şeklinde soru hemzesiyle gelmiştir. Terceme de buna göre yapıldı.
[179] Buhârî bu başlığı kadınlarla alışverişin cevazı ve kadınların da erkekler gibi her türlü akde izinli olduklarını beyân için açmıştır.
[180] Hadîsin başlığa delîlliği, Âişe'nin Berire'yi satın alması; Peygamber'in bu akdi tasdik etmesi cihetidir.
Bu hadîs Salât ve Zekât'ta geçti; Buyu', Itk, Mükâtebe, Hibe, Talâk, Fa-râiz, Şurût, Et'ime ve Yemîn Keffâreti bölümlerinde de gelecektir.
[181] İbn Umer'den gelen bu hadîsin başlığa delîlliği, "Âişe, Berîre'nin sâhiblerile pa-. zarlığa girişti..." sözündedir. Çünkü bu pazarlık, Âişe'nin, Berîre'nin sâhible-

ri olan erkeklerle yaptığı bir alışveriş akdidir.
İslâm hukukunda kadınlar, erkeklerin sâhib oldukları her nevi' medenî haklara sâhibdirler. Nikâh, hibe, şuf'a, ıydâ, icâre, iare, vekâlet, şirket, kısmet, da'vâ, ikrar, s.ulh, vasiyet gibi bütün hukukî tasarruflarda kadınlar erkeklerin hâiz oldukları haklara tamamen mâliktirler. Yalnız ekseriyetle kadınların bâzı kadınlık hâllerinden dolayı zabt kaabiliyetleri kısıtlı olduğundan, şâhidlikte bir fark gözetilmiştir. Bununla beraber doğum, emzirme, hayz gibi kadınlara âid hususlarda şâhidlikleri de münferiden kabul edilmiştir. Mîrâş hükümlerindeki fark ise, aile reîsi bulunan erkeğin, ailenin maîşetini yüklenmesi dolayısıyle olan ihtiyâcına karşılıktır.
[182] Buhârîbubâbı, daha yukarıda şehirlinin köylü malım satmasının nehyedildı-ğini bildiren Ebû Hureyre hadîsine mukaabil getirmiştir ki, ücretsiz yardım etmenin, irşâd ve nasihat etmenin cevazını göstermek istemiştir
[183] Peygamber'in bu hadîsini Ahmed ibn Hanbel ile Beyhakî senediyle rivayet etmişlerdir
[184] Atâ ibn Ebî Rebâh "in bu ruhsatını Abdurrazzâk senediyle rivayet etti.
[185] Cerîr hadîsinin başlığa delîlliği, nasîhat isteyen her müslümâna samimî nasihat etmenin ve hayırhah olmanın luzûm ve vücûbunu göstermesidir.
[186] İbn Abbâs'ın rivayet ettiği hadîsteki Peygamber'in "Şehirli köylünün malını onun adına satamaz" sözündeki nehyi, İbn Abbâs'ın tefsirine göre, şehirlinin köylüye ücretle dellâllık, simsarlık suretiyle yaptığı faaliyete âid oluyor. Ücretsiz olursa böyle satmasının caiz olduğu anlaşılıyor. Böylece bâb başlığındaki suâllere olumlu cevâb verilmiş oluyor.
Hadîsteki simsar, bugünkü ta'bîri ile komisyonca demektir. Bu kelime lügatte şöyle açıklanmıştır:
es-Simsâr, -sîn'İn kesriyle- satıcı ile müşteri arasında mutavassıt olan adama denir ki, meyâncı ta'bîr olunur, dellâldan başkadır; bu pezevenk menzile-sindedİr. Ve Simsâru'ş-Şey, bir nesnenin mâliki olup hıfz ve riâyet ve nezâretinde gereği gibi kaaim olan adama denir, ve kayyıma ve iki dost aralığında olan me-yâncıya denir ki, aralarını bağlayıp ıslâha medar olur.
es-Semsere, dahraca vezninde masdardır; simsarlık eylemek ma'nâsınadır, (Kaamûs Tercemesi).
Aslında simsar, kayyım ve hafız ma'nâsma olup, sonra alışverişte ücretle başkasına delâlet ve aracılık ma'nâsına kullanılmıştır.
Ebû Hanîfe, alıcı ve satıcıdan biri zarar görmezse, simsar delaletiyle satışı caiz görmüştür. Bu hadîsler, üretici ile tüketici halk arasında kabzımal, komisyoncu isimleriyle, faaliyet gösteren ve fahiş kazançlar sağlayan aracıları önleyen eskimez ticâret kaanûnlarmdandır.
Bu İbn Abbâs hadîsi, hadîsciler arasında "Telakkî-İ Rukbân hadîsi" denmekle meşhurdur.
[187] İbn Umer hadîsinin başlığa delîlliği, nehyin en azından kerâhiyeti gerektirir olması yönündendİr.
[188] Çünkü İbnAbbâs.bu nehyi simsar ile tefsir etmiştir. Nitekim bundan önce geçen hadîsinde de böyle idi. O hâlde İbn Abbâs'ın hadîsi,buradaki îbn Umer hadîsinin mutlaklığını kayıdlayıcıdır (Kastallânî).
[189] es-Semsere'mn dahrace vezninde, simsarlık eylemek ma'nâsına bir masdar olduğu bundan iki bâb evvelki hadîsin haşiyesinde bidirilmişti.
İbn Sirîn'in bu kerahet hükmünü Ebû Avâne senediyle rivayet etmiştir, tb-râhîm en-Nahaî'nin görüşünü de Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[190] Ebû Hureyre'nin ve Enes'in bu hadîslerinin başlığa delîllikleri açıktır. Bunlar daha evvelki bâbîarda da geçmiş ve ilgili açıklamalar verilmişti.
Buhârî arka arkaya olan bu üç bâbda "Hiçbir şehirli köylü nâmına satmaz" hadîsini, bundan çeşitli hükümler çıkarıcı olarak şevketti. Fakat birincide soru edâtıyle, ikincide ücretle olduğunda kerahetine nass ile; üçüncüde nefiy suretinde nehiy ve simsarlıkla kayıdlanmış olarak getirdi. Bu, cidden güzel bir ter-tîblemedir. Buhârî aynı zamanda her bir baba bir isnâd tahsis etti ki, bunu da tarîklerin çokluğunu belirtmek, dolayısiyle takviye ve te'kîd İçin yapmıştır (Kas-tallânî).
[191] Böyle erzak ve ticarî eşya getiren binicileri pazar yerine gelmeden evvel yolda karşılamak, onların pazara gelip bu malları halka-uctiz fiatla arzetmelerini önleme maksadı güder. Bundan hem malların sâhibleri, hem de âmmenin hukuku zarara uğradığından, Peygamber tarafından nehyedilmiştir.
[192] Binicileri karşılama hakkındaki bu ağır İctihâd Buhârî'nindir. Buhârî bu ictihâ-diyle Zahirî mezhebine meyletmiş bulunuyor. İbn Hazm Zahirî, mutlak surette mal getiren binicileri karşılamanın harâmlığına kaail olmuştur.
İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de: "Buhârî'nin bu yolda bir alışverişe merdûd-dur, bâtıldır demesi, bu nehyin fesadı gerektirir olması görüşüne dayanır. Fakat muhakkak hukukçulara göre, alışverişin fesâd ve bâtıllığı yalnız nehyin, akdin kendisine yönelmesi halindedir. Yoksa akdin kendisi hâricinde bir sebebe yönelmesi, alışveriş rükünlerinden hiçbir şeyi ihlâl etmez. Binâenaleyh alışveriş de sahîh olur" diyor.
Şârih Aynî de Umdetu 'l-Kaarî'de bunu ta'kîben: "Bu muhakkikler hiç şübhesiz Hanefî hukuk imamlarıdır. Alışverişe dâir nehiylerde Haneffler tarafından kabul edilen ilmî usûl, nasslarda gelen nehiy, akdin kendisine yönelmedikçe kerahetle beraber alışverişin sahîhüğidir..." demiştir. Bu hususta geniş tafsilât ile diğer müctehidlerin ictihâd ve görüşleri için geniş şerhlere ve fıkıh kitâblan-na bakılmalıdır.
[193] Başlıktan sonra sıralanmış olan bu Ebû Hureyre, tbn Abbâs ve Abdullah ibn Mes'ûd hadîslerinin başlığa delîllikleri açıktır. Bu hadîsler daha önceki bâblar-da da oralardaki hükümlerin delilleri olmak üzere bâzı sened ve lâfız farlılık-larıyle gelecektir.
[194] Abdullah ibn Umer'in bu hadîsi, pazara getirilmekte olan gıda maddeleri ve ticarî eşyanın pazar yerine ulaşması ve fiatlanyle halka arz edilmesinden önce yolda karşılamanın, bunları getiren binicileri karşılamak gibi olduğunu tesbît ediyor. Bundan da yine hem mal sâhibleri, hem de halk zarar göreceği için nehyedilmiştir.
Bütün bu nehiyler hem üretici olan köylülerin, hem de tüketici olan şehirli halkın haklarını korumak gayesine dönüktür. Üretici ve tüketici sınıfları üzerinden haksız ve fahiş kazançlar sağlayan, bu suretle malların pahalılaşmasına sebep olan aracıları kaldırmak, hiç olmazsa azaltmak istenmiştir.
[195] Buhârî bu babı, mal getiren binicileri karşılamanın caiz olacağı sınırı bildirmek için açmıştır ki, cevaz sının şehir pazarının üst tarafıdır. Haram olan karşılama ise, şehir mahallelerine kadar ve daha ötelere kadar uzayan mesafedir. Şüb-hesiz karşılamanın bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Karşılamanın başlangıcı, satıcının pazara gitmek üzere evinden çıkmasıyle başlar. Sonu da pazarın en üst tarafından, yânî pazarbaşmdan ileri gitmektir. Pazarın üst tarafında fiatlar ve piyasa hakkında bilgiler elde edileceği İçin, karşılama caizdir.
[196] İbn Umer hadîsinde, pazar yerinin üst tarafında mal getiren binicilerle alışveriş ettikleri bildirilmiştir. Böylece başlığa delîlliği sabit oluyor. Buhârî karşılamanın sınırını bildirmiş, bundan sonra gelecek hadîsin bu sınırı daha açık göstereceğini işaret etmiştir
[197] Bu Übeydülah hadîsi, Buhârî'nin işaret ettiği gibi, karşılamanın şehir içinde ve pazarın üst tarafında cereyan ettiğini beyân ediyor.
Şehrin pazardan hâriç ve pazara yakın veya uzak yerlerinde, şehirdeki fiat-lan ve piyasa durumunu haber alıp anlamak (öğrenmek) mümkündür. Buralarda binicileri ve satılacak malları karşılamak mekruhtur. İmâm eş-Şâfîî: Pazar yerinin hâricinde, fakat şehrin İçindeki karşılama nehiyde dâhil değildir, demiştir. Bu konudaki fıkhî görüş ayrılıklarını ve tafsilâtı burada beyâna hacet görmüyoruz.
[198] Buhârî, alışveriş sırasında dînen halâl olmayan şartlar koşmanın alışverişi bozup bozmayacağı suâlini cevâblamak için, bu babı açmıştır. Alışverişin bu se-beble bozulmayacağına dâir müsbet cevâbı başlıkta zikretmeyip, gelecek iki hadîs içindeki Peygamber'in cevabiyle yetinmiştir.
[199] Peygamber'in dînen halâl olmayan şartların aslî hakları değiştirmeyeceğini beyân eden fikrası, başlıktaki suâlin cevâbıdır.
Buhârî bu hadîsi kısaltılmış olarak "Kadınlarla alışveriş etmek bâbı"nda; uzun bir metin hâlinde de Namaz Kitâbı'nın "Mescidde minber üzerinde alışverişin zikri" babında getirmişti.
Velâ'nın, yânî hürriyete kavuşturmaya bağlı olan hukukî hısımlığın hürriyet verene âid olduğu şer'î îcâblardan iken, satıcının bu velânın kendisine âid olduğunu halâl olmayarak şart kılması, bu satış akdini bozmaz. Âişe Berîre'yi satın almış, hürriyet vermiş. Cariyenin eski sahibine nisbeti tamamen kesilmiştir. Âişe'ye bir nisbet ve hısımlık te'sîs edilmiştir. Velâ'nın ehemmiyeti böyle âzâdlı köle ile âzâd eden kişi arasında mîrâsçılık meydana gelmesindedir.
[200] Bu İbn Umer hadîsi de haiâl olmayan şartların bâtıl olup akdi bozmayacağı hükmünü en sağlam şekilde takrir edip kuvvetlendirmektedir.
[201] Bu Umer hadîsi "Yiyecek maddesi satmak ve ihtikâr hakkında zikredilen hadîsler bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
ez-Zebn, gabn vezninde, öte kakmak, def etmek ma'nâsınadır ve yemişi henüz ağacında iken, meselâ bir Ölçek yâhud iki ve ziyâde ölçek yemiş mukaa-bili satmak ma'nâsınadır.
el-Muzâbene, mufâale vezninde, müdâfaa yânî def edişmek; ve ağacında olan taze hurmayı bir adama bir mıkdâr hurmaya mukaabil satmak ma'nâsınadır... Bundan nehyedildi. Zira aldatma ve cehaleti ihtiva ettiğinden tarafları mu-hâşama ve müdâfaaya götürür. îmâm Mâlik'e göre, muzâbene satışı mutlaka kîlesi yâhud sayısı yâhud ağırlığı bilinmeyen nesneyi urunlamadan, şu kadar ölçek yâhud şu kadar ceded yâhud şu kadar ağırlık ölçeği nesneye satmaktan ibarettir. Meselâ kîlesiz bir küme buğdayı on küme buğdaya satmak gibi. Yâhud bilinen nesneyi, yine cinsinden bilinmeyen nesneye satmaktan ibarettir... ki, aldatma caiz olmayan cinste birbirini aldatmak veçhile olan pazarlıktır. Hepsi de def ma'nâsmdan alınmıştır (Kaamûs Ter.).
[202] Muzâbene, iki kişi arasında müdâfaa ma'nâsınadır. Satıcılardan herbiri bu alışverişteki hakkını diğerine karşı müdâfaa ettiği için muzâbene(= def edişme) denilmiştir. Muzâbene, ağacı üzerindeki taze hurmayı tahmîn ve takdir ederek kuru hurma ile satmaktır. Bu tahmîn ve takdir hatâdan salim olmadığı için âkid-lerden biri diğerine karşı dâima aldatılma iddia ederek alışverişi feshetmek, Öbürüsü satışın devamını isteyerek, satıcı ile müşteri birbirine.karşı muâraza vemüdâfaadan boş kalmazlar. Satışta müsavat şart kılındığı, hâlbuki ağaç üstündeki mahsûlün mikdârını tahmîn hatâdan salim olmadığından, iki taraf arasında dâima nizâ'ı mücib olur. Esas î'tibâriyle nehyin sebebi budur
[203] Yânî iki taraftan biri "Şu bir ağaç hurmanın üstündeki mahsûlünü meselâ elli kilo tahmîn ediyorum. Sana bunu elli kilo kuru hurmaya satıyorum. Mahsûl kesilip toplandıktan sonra eğer elli kilodan fazla gelirse, bu ziyâde benimdir; eksik gelirse elli kiloya tamamlarım" diyerek yapılan satış da yine muzâbene-dir; nehyedilmiştir.
Muzâbene suretiyle satış da, diğer satış nevi'leri gibi iki tarafın ihtiyâcı üzerine arz ve taleble doğar. Birisinin mahsûle erişmeden azığı tükenir. Öbürüsünün taze hurma ve üzüm yemeye ihtiyâcı bulunur.
İki taraftan birisinin arzı, öbürüsünün talebi üzerine muzâbene satışı vücûd bulurdu. Nehiy sebebi: Yukarıda bildirildiği üzere, muzâbene, ağaç üstünde mahsûl ne ölçeği, ne tartısı, ne de sayısı bilinmeyerek tahmîn ile yapılıyordu. Bu satışlarda sık sık niza' ve şikâyetler oluyordu. Bu, nizâ'lara sebeb olduğu için nehyolundu. Fakat halkın ihtiyâcı durmuyordu, bu İhtiyâcın giderilmesi gerekiyordu. Bu ihtiyâcın giderilmesi çârçsi olmak üzere ariyye satışına müsâade edilmiştir.
[204] Ariyye satışına ruhsatı bildiren bu Zeyd ibn Sabit hadîsi biraz sonra gelecektir.
Ariyye, bahçe sahibinin muayyen bir ağacın hurmasını kuruduğunda şu kadar kilo tahmîn ederek satış meclisinde bu tahmîn edilen kuru hurma mikdârı-na satmasıdır. Satıcı kuru hurmayı alır, müşteriye bir ağaç taze hurmayı teslim ederdi.
[205] Yânî her ikisi müsâvî oldukları ve peşin alınıp verildiğinde arpayı arpa ile satmak caizdir. Başlığa hadîsin son fıkrası delîl olmaktadır. Hadîs "Yiyecek mad desi satışı hakkında zikredilen şeyler bâbı"nda geçmişti. Hadîsteki ikil lâfzın ma'nâsı:
" ti>y.JJî\ = el-Murâvada"; mufâale vezninde, bir işe girdirmek için bir kimseye müdâra eylemek ma'nâsmadır. Ve şu mekruh murâvadadu ki, hadîste gelmiştir: Satıcı satılık metâ'mı huzurda yok İken müşteriye vasf ve medh ederek satış yapmaktan ibarettir; ona "Bey'u'l-muvâsafa =- Vasiflaşma ile satış" dahî denilir... Bâzı fakîhler vasıf, metâ'ın zâtına uygun olursa caiz olur dediler (Kaamûs Ter,).
Bey'u's-Sarf, semeni semen ile değiştirmektir, sarrâfî muameledir. Va'de-siz, bir mecliste elden efe peşin, ziyâdesîz para değiştirmekten ibarettir.
[206] Bu hadîste Umer, Mâlik ibn Evs'e, Talha'dan gümüş paralan almadan ayrılmamasını söylemiştir ki, maksad veresiyeye yol bırakmamaktır. Çünkü peşin olmazsa ribâ olacaktır. Cennetle

müjdelilerden olan Talha, hiç şübhesiz diğer satışlarda olduğu gibi, bu sarraflık satışında da semenin geri bırakılması caizdir zannetmiş olmalıdır. Umer îkaaz edince, bu veresiye para bozma işini bırakmıştır

[207] Altın İle altını satmakta esas, satacak olanla satın alınacak olanın ağırlıkça birbirine müsâvî olmalarıdır. Bir de ribâya yol açılmamak için akd meclisinde iki tarafın yeden be-yeden peşin alınıp verilmesidir. Gümüş İle gümüşün satışı da bu şartlarla caizdir. Bu şartlar gözetilmezse fazlası ve müddetlisi ribâ olur; haramdır. Cinsleri ayrı iki kıymetli mâdeni birbiriyle değiştirmekte ise, müsâvî-lik şartı yoktur, fakat peşinlik şartı bakîdir.

[208] ibnu Umer'ın Ebû Saîd'den tahkîkli olarak getirdiği bu hadîste, aynı cinsten olan nakidlerin birbiriyle değiştirilmesinde hiçbir fazlalık yapılmayacağı apaçık belirtilmektedir.

[209] Ebû Saîd'in hadîsinin bu rivayet tarîkinde de altının altın İle, gümüşün gümüş ile satış ve değiştirilmesinde fazlalık ve ziyâdelik en açık bir surette men' edilmekle beraber, bu sarraflık, alışverişinin peşin para ile yapılması lâzım olup, veresiye muamele de men' edilmektedir. Bundan da akid yapılan mecliste satılıp alınan şeylerin taraflarca karşılıklı teslim alınıp verilmesi şartı anlaşılıyor.

[210] Bu Saîd hadîsini Hâkim, Ebû Hayyân el-Adevî'den daha geniş bir metin ile rivayet etmiştir: Ebû Hayyân dedi ki: Bir kerre Ebû Miclez'e sarraflık satışının hükmünden sordum, rsana cevaben şöyle dedi: Bir zamanlar İbn Abbâs aynen ve elden ele sarf ve tebdildeki ribâ ve ziyâdede be's görmezdi. Ribâ ancak veresiyede nehyedilmiştir, der idi. Sonra kendisine Ebû Saîd Hudrî kavuştu. Aralarında yukarıdaki metinde gördüğümüz konuşma cereyan etti. Ve Ebû Saîd: "Altın altın ile; gümüş gümüş ile; hurma hurma ile; buğday buğday ile; arpa arpa ile elden ele ve misli misline müsâvî olarak satılır. Kim misline bir şey ziyâde ederse, o ziyâde ribâdır" hadîsini rivayet etti. İbn Abbâs bu hadîsi işitince "Allah'a tevbe ve istiğfar ederim" dedi. Bundan sonra İbn Abbâs elden ele olan ribâdan da veresiye gibi şiddetle nehyeder oldu.

Usâme hadîsinin sahîhliğinde âlimlerin ittifakı vardır. Yalnız Usâme hadîsi ile Ebû Saîd hadîsinin arasını birleştirme hususunda ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden birincisi, Usâme hadîsinin mensûh olmasıdır. Ri-bâ'nın târihî seyrinde evvelâ veresiyecilikte ribâdan nehyedilmiş; Ribe'l-Fadl'm men'i geri bırakılmıştır.

İkinci görüş, "Ribâ yalnız veresiyede nehyedilmiştir" kavliyle altının altın ile veya gümüşün gümüşle satış ve değiştirilmesindeki fazlanın cevazı kasdedil-miyor; belki çeşitli cinslerin sarf ve tebdîlindeki ziyâde, ribâ mâhiyetinde değildir denilmiş oluyor. Hakîkaten altın gümüş ile, gümüş altın ile tebdil edilir de sarf ücreti olarak bir mikdâr ziyâde verilirse, bu ziyâde ribâ değildir (İbn Ha-cer, Aynî, Kastallânî)

[211] Bey'u's-Sarf, sarraflık muâmelesidir ki, iki nakidden birisini öbürü ile satma ve değiştirmedir. Bu satış ve değiştirme, bir mecliste elden ele vermek - almak suretiyle meşrû'dur. Fakat va'deye bağlanmış veresiye olursa nehyedilmiştİr; caiz değildir.

Bu hadîslerde görüldüğü üzere altını altın ile, gümüşü de gümüş ile satıp değiştirmekte harâmhk yoktur. Fakat bu haram olmamak:

a. Her ikisi de ağırlıkça müsâvî olmak, yânî birisi diğerinden ziyâde olmamak.

b. Bu sarraflık muamelesinin bir mecliste hâlen ve peşinen verilip teslîm alınması şartıyledir. Bu ikinci şart, bu Berâ hadîsinin sarîhliği gereğince, iki muh-

mâdenin satış ve değİştİrihnesu.J ~ de şarttır. Altının gümüş ile, gümüşün de altın ile tebdîlinde ziyâde bulunması ribâ değildir. Fakat bunlardan birisi va'deye bağlanırsa, ribâ harâmlığı tahakkuk eder.

[212] Bu Ebû Bekre hadîsi üç bâb önce de geçmişti. Altım altın ile, gümüşü de gümüş ile satmaya " 3Ü.1JÎ" = Murâtala" denilir. Bütün bu rivayetler birbirlerini ya tamamlayıcı, veya te'yîd edicidirler.

[213] Muzâhene satışı, daha önce geçen ibn Umer'İn bir hadîsinde anlatılmıştı.

el-Ariyye; ganiyye vezninde, yapraktan ve meyveden soyulmuş çıplak hurma ağacına; ve meyvesi yenilmekle boş kalmış ağaca; ve bir kimse hurmalığını satış ve îcâr ederken akd ve pazarlıktan dışarıda koyup, ifraz ve istisna eylediği ağaca da denir (Kaamûs Ter.).

Ariyye, bahçe sahibinin muayyen bir ağacını diğerlerinden ayırıp, kurutulduğunda ne kadar geleceğini tahmîn ederek, bunu bir akd meclisinde bu tahmîn edilen mİkdârda kuru hurmaya satmasıdır. Satıcı kuru hurmayı alır,

müşteriye bir ağaç hurmayı teslîm ederdi. Bu nevi' satış ve değiştirme fakır ziraatçıların kuru hurmaya, öbür tarafın da yaş meyveye ihtiyâcı üzerine beş vesk'a kadar istisnaî olarak müsâade edilmiştir.

[214] Bu Enes hadîsi 93. "Olgunlaşmamış yeşil meyvelerin satılması bâbı"nda senediyle gelecektir

[215] Buhârî, bu isnâd ile gelen İki sahâbînin hadîsini, birbirinden ayırarak rivayet etmiştir. Birisi tbn Umer'in, öbürüsü Zeyd ibn Sâbit'in hadîsidir, ikisinin senetli birdir.

Bâzı müctehidler Abdullah ibn Ümer hadîsinden ağaç üstündeki taze hurmanın kızarmak veya sararmak gibi salâh eserleri göstermedikçe satışı caiz olmadığı hükmünü istidlal etmişlerdir. Bâzıları da, başka bir hadîse dayanarak, mahsûl ağacı üzerinde göründükten sonra satışı caizdir, demişlerdir. i Zeyd ibn Sâbit'in hadîsi, Peygamber'in yaş hurmanın kurusuyla değiştiril-inesini nehyettikten sonra halkın ihtiyâcı üzerine ariyyenin yaş ve kuru hurma ile değiştirilmesine müsâade verdiğine açıkça delâlet etmektedir. Ariyyenin lügat ve örfî ma'nâsı, bundan evvelki haşiyede verilmişti.

[216] Buradaki ibn Umer hadîsi ile Ebû Saîd hadîsi ve içlerindeki ta'bîrlerin açıklaması daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa delâletleri açıjctır.

[217] el-Muhâkale, tarlada olan ekini henüz salâhı meydana çıkmadan satmak, bir tefsîre göre henüz başağında olan ekini anbâr olan buğdaya satmaktır. (Kaamûs Ter.).

el-Muhâkale, başağında olan buğdayı, ne kadar geleceğini tahmîn edip o kadar safî buğdaya satmaktır (Seyyid Şerif, et-Ta'rîfât).

Bu satışta da semen ile satılan nesne arasında denklik bilinmediği için nehyedilmiştir.

[218] Bu hadîs de küçük lâfız farkıyle geçmişti. Başlığa delîUiği açıktır.

[219] Hadîs, ağaç üstündeki olmamış henüz koruk hâldeki meyvelerin satışının neh-yedildiğini, ağaç üstündeki tadlaşıp olgunlaşan yaş meyvelerin ise altın, gümüş ve diğer herhangi bir şey ve ticâret metâ'ı ile de satılabileceğinin cevazını göstermektedir. Şu hâlde ağaç başlarındaki hurma ve meyvenin nehyedilmiş olan satışı, yalnız yerdeki yaş ve kuru hurma ve meyvelere münhasır oluyor.

Ariyye satışı -ki bahçe sahibinin hurma ağaçları arasından mahsûlünü satmak üzere ayırdığı ağaçtır; sahibi geçimini sağlamak için üstündeki mahsûlü kuruduktan sonra kaç ölçek geleceğini tahmîn ederek, bunu satıp değiştirmedir-; azıklık satışı diyebileceğimiz bu satış, bu hadîse göre, hiçbir kayda tâbi' olmayarak yaş, kuru hurma ile; altın ve gümüş ile; her nevi' eşya ve ticâret metâ'ı ile caiz oluyor.

[220] Hadîsin sevk şekli ve imâm Mâlik'in evet lâfzıyle olan tasdîk cevâbı, hadîsi râ-vîsinden öğrenip alma yollarından arz yolunu göstermektedir. Arz yolu, hadîs öğrencisinin hadîsi üstadına okuması ve onun tasdîk edip kendisinden bu suretle rivayet etmesine izin vermesidir.

Bu hadîste ariyye, yânî azıklık satışının beş vesk'ı geçmemesi bildirilmiştir. Bu mikdân geçmemek hususunda âlimlerin İttifakı vardır. Bu mikdâr, bir fakî-rin ihtiyâcını karşılamaya kâfîdir, denilmiştir.

Evsuk, Vesk'm cem'idir. Hicâzlılar'a göre 320 rıtl'dır; Irak fakîhlerine göre 480 rıtl'dır. Bu ihtilâfın menşei, bu iki hukuk mektebi mensûblarının sâ' ve müdd mikdârındaki ihtilâflarıdır. Bunu Zekât Kitâbı'nda açıklamıştık.

[221] Hadîsin burada iki yoldan gelişi, birinin kayıdlı, birinin mutlak oluşu gösterilmiştir.

Yahya ibn Saîd'in rivayeti ile Mekkeliler'in rivayeti arasındaki İhtilâf yeri, Yahya'nın, ariyyelerin satılmasında getireceği kuru hurmanın tahmini yapılması ve alanların onu yaş olarak yemeleri kaydını getirmesidir. İbn Uyeyne'nin Mek-keliler'den yaptığı rivayetinde ise, ariyye satışında hiçbir kayıd koymayarak mutlak ruhsatı bildirilmiştir. Yahya'nın Sufyân'a: Medîneliler o hadîste takyîd rivayet ettiler; mutlak mukayyede hami olunur, demesi lâyık olurdu (Kastallânî).

Buharı bu hadîsi Şirb Kitâbı'nda da; Müslim,Buyu' Kitâbı'nda getirmiştir

[222] Ariyye'nin lügat ve ıstılah ma'nâlarından bâzıları daha önce geçen bâblarda verilmişti. Burada bâzı büyük müctehİdlerin bunun tefsîri ve çeşitli tatbiki şekillerini bildiren beyânları getirilmiştir. Bu tefsirler ariyye nevi'lerinin çokluğunu açıkça göstermektedir.

[223] Buradaki ariyye nevi'lerinden İmâm Mâlik'in tefsirini İbnu Abdi'1-Berr senediyle rivayet etmiştir.

[224] İmâm Şafiî'nin tefsîri, kendi Kitâbu'l-Ümm adlı eserindedir. Bunu Beyhakî, el-Ma'rife kitabında er-Rabî' tarikinden nakletmiştir. Şehrin "Vesklendirilmiş veskler" sözünü Taberî, Leys tarîkinden rivayet etmiştir.

[225] ibn İshâk'ın bu hadîsini Tirmizî; tefsirini ise Ebû Dâvûd "Bir takım hurma ağaçları" lâfzıyle rivayet etmiştir.

[226] Yezîd ibn Harun'un tefsirini de tmâm Ahmed, ez-Zuhrî'den rivayet etmiştir.

[227] Bu da Mûsâ ibn Ukbe'nin ariyye tefsiridir. İbnu Ukbe, ariyye lâfzının, soyunup çıplak olmak ma'nâsına olan U'râ ve I'râ masdanndan;değil de, atâ ve ihsân umuduylu bir adama gidip gelmek ma'nâsına cerâ vezninde Arâ masdanndan olduğunu ifâde etmiştir. Bu da olabilir (Kastallânî).

el-I'râ: Bir adamı soymak, meydan gibi sütresiz sahra ve arsada gitmek; kçzâ onda ikaamet eylemek ma'nâsınadır. Ve ağacın bir senelik hurmasını muhtaca bağışlamak ma'nâsınadır ki, o sene ağaç onda ariyet olur (Kaamûs Ter.).

[228] Buhârî bu başlığında, olgunlaşmadan önce meyve satışının caiz olup olmaması hususunda müctehidler arasında görüş ayrılıkları bulunduğu için, hiçbir hüküm bildirmemiş, sâdece bu konuda gelen hadîsleri vermekle yetinmiştir.

Ebû Davud'un Atâ ibn Ebî Rebâh tarikiyle Ebû Hureyre'den merfûan gelen bir hadîsinde "Süreyya yıldızı sabah vakti doğduğu zaman, Hicaz beldelerinde hurma mahsûlünden bir nevi' illetler ve afatlar zail olur" buyurulmuştur. Ebû Hanîfe'nin Atâ ibn Ebî Rebâh'tan rivayetine göre Süreyya yıldızının fecr vakti doğması, yaz mevsiminin evvelinde vâki' olur. Bu mevsim, Hİcâz beldelerinde güneşin harareti şiddetlendiği ve hurma mahsûlünün kemâle başladığı bir zamandır. Hakikatte mu'teber olan, hurmanın kemâle ermesidir. Süreyya yıldızının şafakla doğması, meyvenin kemâle ermesine alâmet kılınmıştır.

Zeyd ibn Sâbit'in "Meşveret gibi" sözü, hadîsteki nehyin kesin bir nehiy olmayıp, müşavere mâhiyetinde olduğunu ve bundan dolayı cevaza delâlet edeceğini gösterir. Şu kadar var ki, hadîsin râvîsi Zeyd ibn Sâbit'in kendi mahsûlünü erişmeden satmaması, nehyi takviye eder.

[229] Bu Abdullah ibn Umer ve Enes hadîslerinin başlığa delâletleri açıktır. Peygamber, satıcıyı, kardeşinin malını bâtıl yotla yememesi için; müşteriyi de kendi malını zayi' etmemesi için bu nevi' alışverişten nehyetmiştir.

[230] Teşakkuh, meyvenin rengi cinsine göre sarılığa veyâhud kırmızılığa dönmektir. Şukha da kırmızılıkta hâlis renktir (Kirmanı).

fhmirâr ve Isfîrâr, kırmızılığın ve sarılığın koyulaşmadan meyvede ilk göründüğü bir devirdir. Bu devirde meyvenin rengi kararsız bir hâlde değişmeye ma'rûzdur (Hattâbî).

Hattâbî'nin bu ta'rîfi, hadîsteki "Teşakkuh"un lügat ma'nâsma ve hadîsin ikinci râvîsi Saîd ibn Mînâ'nın bu kelimeyi ta'rîfine uygundur. Hattâ her yerde, her devirde, her nevi' meyvenin ağacı üstünde iken alım satımı, ekseriyetle meyvelerin koruk hâlinden kurtulup olgunlaşma devrine girdiği bir sırada vâki' olur.

[231] Bu, bundan önceki babın mukaabilidir. Û bâb da hurmadan başka, bütün meyveli ağaç meyvelerinin salâhları zamanında satılmasına dâir idi; bu İse yalnız hurma ağacı ve meyvesiyle ilgilidir.

Alimler cumhuru hadîslerdeki nehyi, tahrîme; Ebû Hanîfe de kerahete ham-letmiştir.

Meyvelerin salâhı Ebû Hanîfe'ye göre meyvenin ağacında tamâmiyle belir-mesidir; ister yemeğe elverişli olsun, ister olmasın. Şafîî'ye göre yenilmeye elverişli olmasıdır.

Bu satış üç kısma ayrılır:

a. Hurmasız, yalnız ağacın satışı;

b. Ağaçsız, yalnız hurma meyvesinin satışı;
c. Meyvesiyle beraber hurma ağacının satışıdır.
Bunlardan birincisi -ki sırf ağacın satışıdır-, meyvesinin salâhıyle kayıdlı değildir. Fakat İkinci ve üçüncü satışlar, meyvenin salâhı meydana çıkmakla ka-yidianmıştır (Kastallânî).
[232] Hadisin başlığa delâleti açıktır. Hadiste "Yezhu" lâfzının ma'nâsını soranın ve sorulanın kim olduğu bildirilmemiştir. Bundan beş bâb sonra gelecek olan Enes hadisinde Humeyd: Biz Enes'e onun Zehv'i nedir? dedik. Enes: Kızarır, dedi şeklinde bir beyân vardır. Müslim'in bu vecihden rivayetinde de: Enes'e bunu sordum, şeklindedir (Kastallânî).
[233] Hadiste hurma koruğunun alacalanma devrinden evvel satılmasından nehyin sebebi de Peygamber tarafından en beliğ bir uslûb ile ifâde buyurulmuştur. Soru şeklinde getirilip emir kasdedilmesi en beliğ bir kinaye yoludur.
Bu nehy, yalnız hurmaya âid değildir. Üzüm, İncir, vişne, kayısı gibi ağacı üstünde satım ve alımı olan her meyveyi şâmildir. Hepsinin rengi ve kendisine hâss olan diğer vasıfları İ'tibâriyle olgunluk devrine yaklaşmadan alınıp satılmaları nehyedilmiştir.
[234] Zuhrî'nin bu sözünü ez-Zuhlî, ez-Zuhriyyât Anda senediyle rivayet etmiştir. Zuhrî'nin görüşü, imâm Buhârî'nin başlıkta ortaya koyduğu görüşüne tam uymaktadır. İmâm Buhârî bu ictihâdıyle, Ebû Hanîfe gibi olgunluk devrine erişmeyen meyve satışının sahîhliğine kaail olmuş bulunuyor. Fakat mahsûl bir âfete uğrarsa, zararı satana bağlıyor.
[235] Bu umûmî nehiyden ariyyelerin müstesna kılındığı, daha önceki hadislerde geçmiş idi.
[236] Selef suretiyle alışverişte, Selem'm aksine, mal peşin, parası veresiye olur. Selem'de ise para peşin, mal veresiyedir. Bunun çeşitleri vardır.
Hadis "Peygamber'in veresiye satın alması bâbı"nda da geçmişti, Rehin bâbı'nda da gelecektir. Hadisin başlığa delâleti açıktır.
[237] Hadis, başlıktaki sorunun cevâbını ihtiva etmektedir ki, bu kişinin ribâdan kur tulma yolu âdî hurmayı para ile satması ve o para ile iyi nevi' hurma satın almasıdır. Bu yolda muamele, bir safhada aynı mal ile ve ziyâdeyi hâiz olarak yapılan ribâlı bir satış değildir. Hadisteki bu satış ve değiştirme şekli, iki safhalı muâ-niele olduğundan dolayı ribâ harâmlığından salimdir.
Hayber Medine'nin 170 km kuzeyinde güzel bir vaha beldesi olduğundan, Arabistan'ın "Cenîb" denilen en iyi nevî' hurmaları orada yetişirdi.
[238] Yânî bu şekilde satılan ağacın üstündeki meyve ve ekili tarlanın ekini, satın alan müşteriye âid değil, satıcıya âiddir.
el-îbâre ve et-Te'bîr: Hurma ağacını ve ekini ıslâh eylemek ma'nâsınadır. Ve dişi hurma ağacını erkek hurma çiçek tomurcuğu ile aşılamak ma'nâsına kullanıldı, gûyâ ki erkekten bir ibre alıp dişiye girdirin, bu veçhile dişi hurmayı ıslâh eylemekle meyveye kalır... (Kaamûs Ter.).
Bu bizim incir ağaçlarına telkîh için baba İncir astığımız gibi, hurma ağaçlarına çiçekler doğduktan sonra erkek hurma çiçeği konulmasıdır. Bu erkek çiçek, dişi çiçekli ağaca asılmazsa döllenme olmayacağı İçin ağaç meyve tutmaz. Meyvenin bu telkihi zamanı, meyvenin müşteriye yâhud satıcıya âid olduğunu ta'yln için iyi bir ayırıcı sınır olur.
[239] Bu hadisi İbn Cureyc, Nâfî'den mevkuf olarak rivayet etmiş görünüyorsa da, Beyhakî bunu îbn Umer'den rivayet etmiştir. İbn Umer'in buradaki rivayetinde Rasûlullah (S): "Kim telkîh ettikten sonra meyveli hurma ağacını satarsa, üstündeki mahsûlü satıcıya âiddir. Ancak mahsûlün satışa dâhil olduğu müşterice şart kılınması hâii müstesnadır" buyurmuştur. Müslim rivayetinde: "Kim birkole satar ve kölenin malı bulunursa, kölenin malı satıcı olan efendisiıdir; ancak müşteri kendisine âid olacağını şart kılması müstesnadır" fıkrasını ziyâde ediyor.
[240] Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu îbn Umer hadisi, başlıktaki mukadder hükme açıkça delâlet etmektedir.
Bu hadis ile aynı zamanda salâha erişmeden ağaç üzerinde meyve satışının mübâh olduğuna istidlâ! edilmiştir. Çünkü Peygamber "Ağacın mahsûlü satıcısına âiddir.."buyurmuştur. Bu surette, ağaç ve üstündeki meyvesi olgunlaşmadan satılmış oluyor.
[241] Çünkü bu satışların hepsi meçhul olan bir şeyin bilinen bir mikdârla satılması dır. iki taraf arasında eşitlik yoktur. Bir tarafın ziyan etmesine; adaleti bulmak için alıcı ile satıcının da'vâlaşmalarma ve husûmete sebeb olacaklardır.
[242] Hadîsin başlıkta verilmek istenen hükme delâleti açıktır. Bu hadîsi Müslim,. Nesâî ve İbn Mâce de getirmişlerdir.
[243] Bu hadîste beş nevi' satıştan nehyedilmiştir:
a. Muhâkale satışı: Dövülüp savrulmuş, samandan ayrılmış safî buğdayla başaktaki ekinin tahmîn edilerek satışı ve değiştirilmesidir. Semen ile mebî' arasında denklik bilinmediği için, nehyedilmiştir.
b. Muhâdara satışı: Başak tutmamış gök mahsûlün, yine aynı şekilde satışıdır. Bunun birkaç çeşidi ve tafsilleri vardır.
c. Mülâmese satışı: Bu da birkaç türlü ta'rîf edilmiştir; Birisi, dürülü bir kumaşı veya elbiseyi açıp görmeden; sâdece dokunmakla yapılan satıştır. Diğeri: İki kişi arasında geceleyin birbirinin elbiselerini elle yoklayarak, görmeden ve muhayyerlik tanımadan değişmeleridir. Bunun da CâhİIliyet devrinde çeşitleri vardı.
d. Munâbeze satışı: Bu da iki kişi arasında görmeyerek, meselâ bohçalan-mış elbiselerini birbirine muhayyerlik tanımadan değiştirmeleridir..,
e. Muzâbene satışı: Ağacı üstündeki yaş hurmayı kuru hurma ile ve tahmîn üzerine satıp değiştirmektir. Yukarılarda açıklanmıştı. Bunlar hep aldatmacalı ve cahilane satışlar olduğundan, İslâm tarafından yasaklanmış ve kaldırılmışlardır.
[244] Bu Enes hadîsinin biraz farklı bir rivayeti, daha önce 87. bâbda geçmişti. Bu hadîsin zahirine göre bundaki tefsîr, Enes'e âid mevkuf bir hadîs oluyor. Bu hadîsi Mu'temİr ibn Süleyman ile Bişr ibnu Fadl da Humeyd'den yoluyla rivayet etmiş, "Ne düşünürsün... Kardeşinin malını ne ile halâl kılacaksın" sözünü Enes mi söyledi, yoksa bunu Peygamber'den mi tahdîs etti bilmiyorum, demiştir (Kastallânî).
[245] el-Cummâr, rummân vezninde ve el-Câmûr, hurma göbeği ve hurma beynisi dedikleri nesnedir ki, hurma ağaçlarının tepelerinde olur; ak ve lezzetli ve tadı süte yakındır. "Şahmun'n-Nahl (= Hurma yağı)" de derler (Kaamûs Ter.).
[246] Hadîsin biraz farklıca bir metni,"fİim Kitâbı'nda da geçmişti. Hadiste buradaki başlığın "Hurma ağacı göbeğinin satılması" fikrasını zikri yoktur. Fakat ondan yenilmesi fikrası, bu maddenin alınıp satılmasının cevazını gerektirir (İbnu'l-Munîr).
Hurma ağacının mü'min kimseye benzeme ciheti, hurma ağacmın her parçası bir iş için faydalı ve onunla faydalanmanın devâmh olmasıdır.
[247] Hakkında Allah tarafından bir nass gelmeyen hususlarda insanlar arasındaki muameleler, aralarında meşhur olan ve umûmî nasslara aykırı olmayan örf ve âdetleri üzere icra edilir. Buhârî bu esâsı kuvvetlendirmek için, bu başlıktan sonra arka arkaya birkaç haber sıralamıştır: Bunlardan Kaadı Şurayh'm sözünü Saîd ibn Mansûr; Abdulvahhâb'in rivayetini İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmişlerdir.
Peygamber'in, Hind'e söylediği sözünü, Buhârî bu bâb içinde getirdi.
Buhârî bundan sonra örf ve âdetin şer'î vaziyetini ta'yîn ve kuvvetlendirmek için en-Nisâ: 5. âyetinin ilgili fıkrasını getirdi ki, bunda yetimlerin işlerini görüp mallarını ıslâh ve İdareye me'mûr olan velîlerden fakîr olanların yetîm mallarından örfen ma'rûf olan mikdârda yiyip faydalanmaları halâ! kılınmıştır.
[248] Hasen el-Basrî'nin eşek kiralaması kıssasını Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmiştir. Bu kiralamada ücret olan "Dânık" hakkında.şu bilgiler verilmiştir:
ed-Dânık:... ve bir dirhemin südüsüne denir ki, altı hissede bir hissedir. Bunda nûn'un fethiyle de söylenir.. Lisânımızda tahrif ile "denk" ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.).
Hasen bu ikinci sefer yeniden pazarlık yapmamış, aralarında geçen Örfe da: yanmıştır. Bu defa iki dânık üzerine fazl ve cömertlik olarak diğer bir dânık ziyâde edip, yarım dirhem vermiş oldu
[249] Enes hadîsinin başlığa hüccetliği, Peygamber'in örfe dayanarak bu haccâm kişiyle ücret şartlanması yapmamasıdır. Bu hadîs Buyu' Kitâbı'nin baş taraflarında da geçmişti.
[250] Bunun başlığa delîlliği, Peygamber'in, hakkında şer'î bir sınırlandırma olmayan hususlarda Hind'i örfe havale edip döndürmesidir. Peygamber'in bu sözü bir fetvadır; hüküm değildir. Çünkü Ebû Sufyân Mekke'de idi, yâni meclisten gâib idi... (Kastallânî
[251] Bu Âişe hadîsi ve içindeki en-Nisâ: 5. âyeti halk arasındaki birçok muamelelerde örf ve âdetin esaslı bir ölçü olduğunun açık ve kuvvetli delillerinden biridir. Hadîs, Tefsir Kitâbı'nda da gelecektir.
Buhârî'nin Buyu' Kitâbı'nda gerek ta'lîkan, gerek mevsûien rivayet ettiği bir takım hadîsler ve âyetlerle örf ve âdetten bu kadar uzun söz etmesi, kendisinde nass olarak şer'î bir hudûdlandırma bulunmayan buyu', icâre, ölçü, tartı gibi hususlarda, aralarında müstemirren carî olan örf ve âdetin hâkimiyetini beyân ve İsbâttan ibarettir. Buhârî alışveriş konusu ile hakîkaten pek yakından alâkalı bulunan örf ve âdet ve teamülün mu'teberliği hakkındaki delilleri arka arkaya sıralamakla, mes'eleye açıklık ve kuvvet kazandırmıştır.
[252] Şuf'a, lügatte: Bir matlûbu kendi yanında olan şeye zamra ve ziyâde etmeye denir ki, bir İken iki; tek İken çift eylemekten ibaret olur (Kaamûs Ter.).
Fakîhler örfünde Şuf'a: Müşteri üzerinde takarrür eden şartlar ile ortaklık ve komşuluk sebebiyle cebren bir buk'aya temellüktür (Ta'rîfât)
Bâzı büyük fakîhler Câbir'in bu hadîsini hüccet edinerek, şuf'a ancak taksim edilmeyen akarda carî olur demişlerdir. Diğer bâzı fakîhler ortaklardan bİ-risi öbürüsüne akarın satışını arz eder de, o almazsa, şuf'a hakkı düşer demişlerdir. Bunlar da Tahâvî'nin Câbir'den rivayet ettiği şu hadîsi hüccet yapmışlardır: Peygamber (S): "Şuf'a, ortaklardan birisinin öbürüsüne arzetmeden salmak hakkını hâiz olmadığı bir farla ve arsada yâhud bir evde yâhud bir bahçede ortaklık hakkıdır. Arz olunan ortak ya alır ya almaz, bırakır" buyurmuştur. (Müslim ve Tahâvî).
Bunlar, Müslim'in de rivayet ettiği bu hadîsin zahirine göre, şuf'anın üçüncü şahıs bir müşteriye satmakla değil, yalnız ortağına satış teklîfİ ile zail olacağına kail olmuşlardır...
[253] Burada da Câbir'in Buhâri'deki rivayeti getirilmiştir. Bunda başlıktaki tafsile delâlet vardır. Fakat bundan Önceki haşiyede işaret ettiğimiz Müslim ile Tahâ-vî'nin yine Câbir'den rivayet ettikleri hadîste, şuf'a hakkının tarlada, arsada, evde, bahçede sabit olduğu beyân edilmiştir.
Şuf'a sebebleri üçtür:
a. Satılan şeyin kendisinde ortaklık; iki kişinin bir akarda şayian ortaklıkları gibi.
b. Maldaki hakta karışıcı ve ortak olmak, husûsî şirb hakkında ve husûsî yolda ortaklık gibi.
c. Mala bitişik komşu olmak.
Şuf'a, bu sebeblerden birine dayandığı gibi, bu yolda da üç mertebe üzerine rütbelendirilmiştir. Şuf'a hakkı evvelâ malın kendisinde ortak olan kimsenin; ikinci olarak malın kullanma hakkında ortak olanın; üçüncü olarak bitişik komşunundur. Birinci tâlib iken diğerinin; ikinci tâlib iken üçüncünün şuf'a hakkı yoktur.
[254] Burada Buhâri, Sahih 'in başka yerlerinde senedli olarak getirmiş olduğu rivâyetSerin sened ve lâfız farklarını belirtmiştir.
Bu rivayetlerin birinde " j^J» p d jr = Her taksîm olunmayan" ta'bîri umûmî bir lâfız ise de, bu tahsîs olunmuştur; maksûd olan hâss ma'nâdır ki, o da akardır.
[255] Hadîsin başlığa delîllik yönü, işçinin malında, onun izni olmaksızın işverenin tasarrufunun cevazıdır. Buhâri bununla mal sahibinin kabulüne bağlı olarak fu-zûlînin alışverişinin cevazına istidlal etmiştir.
Şârih İbn Hacer: Bu hadîsle istidlal yolu "Bizden evvelkilerin şerîati bizim için de şerîattir" esâsı üzerine bina kılınır, fakat cumhur buna muhaliftir, demiştir.
Şârih Aynî de: "Şâri'in inkârı hikâye edilmedikçe, eski şerîatler bizim için de uyulacak bir delildir. Bir de Rasûlullah bu kıssayı, failini medh ve sena mak-sadıyle zikretmiş ve böylece takrir buyurmuştur. Şayet caiz olmasaydı, beyân buyururdu" diyor.
Buhâri bu hadîsi İcâre, Muzâraa, Ehâdisu Enbiyâ Kitâblan'nda değişik is-nâd ve küçük lâfız farklarıyle getirmiştir. Müslim Tevbe'de, Nesâî de Rikaak Kİtâbı'nda tahrîc etmiştir.

[256] Hadîsin burada getirilmesi, müşriklerle alışveriş ve hibe gibi muameleler yapmanın cevazını beyân etmektir. Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber o müşrikten bir koyun satın aldı" fıkrasındadır. Hadîste, kâfirden alışverişin cevazı, elindeki malın kâfirin mülkü olduğunun isbâtı ve kâfirin hediyesinin kabul edilmesinin cevazı hükümleri vardır. Malının çoğu haram olan kimseden alışveriş etmek hususunda imamlar ihtilâf etmişlerdir. Buna cevaz verenler, Peygamber'İn o müşrike söylediği sözü hüccet edinmişlerdir (Kastallânî).
Buharı bu hadîsi daha uzun bîr metin ile Hibe ve Et'ıme Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim ise Et'ıme'de getirdi.
[257] İbn Battal şöyle dedi: Buhârî'nin bu başlık İle maksadı, harbînin mâlikliğini ve onun kendi mülkünde satış, hibe, âzâd etme gibi tasarruflarının cevazını isbât etmektir. Çünkü Peygamber Selmân'ı, kâfirlerden olan mâlikinin yanında ikrar edip ona kendi hürriyetini satın alma akdi yapmasını emretmiştir. İbrâhîm de Cebbâr'ın hediyesini kabul etmiştir (İbn Hacer).
[258] Fakat bu satış sırasında Selmân henüz müslümân olmuş değildi. Peygamber harb diyârındaki müşriklerin kölelerinden:
a. Müslüman olup da efendisine isyan ederek kaçmayanlar;
b. Efendisi müslümânlarla sulh hâlinde olanlar üzerinde, efendisinin mülkiyet hakkını kabul ediyordu. Bu cihetle Selmân'a hürriyetini satın alma yazışması yapmasını emretmiştir.
Selmân'ın bu köleliği bir mâlike inhisar etmeyip, elden ele geçerek tam on-bir kadar seyyid ve efendi değiştirmiş olduğu, bizzat Selmân'ın kendisinden rivayet edilmiştir. Onun bu uzun macerası birçok tarîklerle rivayet edilmiştir. Bunların en sahihi Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'indedir. HİÇ şübhesiz bu uzun macerayı Buhârî de işitmiştir. Fakat kendi sıhhat şartına göre bunlardan yalnız hürr iken köle diye satıldığını, bir de bu köleliğin elden ele geçtiğini özetleyerek ifâde etmekle yetinmiştir.
[259] Ammâr, Suheyb, Bilâl'ın esirliklerinin sureti, kendi hâl tercem elerin de ifâde edilmiştir. Buhârî bunların müşriklerden satın alınıp hürriyete kavuşturulmuş olmalarından dolayı baba uygunluğunu işaret etmiştir.
[260] Bu en-Nahl; 71. âyetinin başlığa delîlliği "Ellerialtındakilere...'1" fıkrasıdır ki, müşrikler elleri altındaki esîr ve kölelere ekseriya kaanûnsuzca mâlik oldukları hâlde, Allah bu kelâm ile onlar için mülkü yemîn ile isbât etmiş olmasıdır. Kâfirlerin elleri altındaki biçâreler de esirdirler; bunların satın alınması, hürriyet kavuşturulmaları gerekir.
İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Bu âyet, îsâ ibn Meryem Allah'ın oğludur diyen Necrân Hnstiyanları hakkında nazil olmuştur ki, ma'nâsı şudur: Siz kendi kullarınızı, kölelerinizi bile rızıkta müsâvî tutmazken, nasıl oluyor da benim bir kulumu bana evlâd ve ulûhiyette ortak tanıyorsunuz? (Râzî).
Müşrikler Allah'ın yarattığı cansız şeyleri, putları O'na ortak koştukları hâlde, kendi kölelerinin rızıkta beraberliğini tanımıyorlar. Hâlbuki o rızkı verenler de onlar değil, Ben'im ve her şey Benim mülk ve saltanatım altındadır (Beyzâvî, Hâzin, Medârik, Râzî).
[261] Hadîsin burada getirilme sebebi, müşrikin hediyesini kabul etmenin cevazını beyân ve isbât etmektir. Hadîsin başlığa delîl olan yeri, hükümdarın Hâcer'i Sâre'ye vermesi, onun da bunu kabul etmesidir. Bu, kâfirin mü'mine bir hibesi-dir. İbrâhîm de bunu geçerli kılmıştır. Hadîste kâfirin hibesinin sahîhliği; zâlim sultanın hediyesinin kabulü; derecelerinin yükseltilmesi için sâlih kimselerin ib-tilâlara uğratılması hükümleri vardır.
Yine bu hadîste yalandan kurtulmak için ta'rîzler kullanma mübâhhğı vardır. Buhârî bu hadîsi Hibe, İkrah, Ehâdîsu'l-Enbiyâ Kitâblannda da getirmiştir (Kastallânî).
[262] Hadîsin başlığa delîlliği, Peygamber'in Zem'a'ya cariyenin mülkiyetini takrîr etmesi ve üzerine kölelik hükümlerini icra etmesidir. Bu da müşrik ahdinin ten-fîzine ve o ahid İle hükmetmeye delâlet etmiştir. Bu aynı zamanla müşrikin kendi mülkündeki tasarrufunun, o nasıl isterse öyle caiz olacağına da delâlet etmiştir. Bu hadîs, Buyu' Kİtâbı'nın evvellerinde daha geniş bir metin ile geçmişti {Kas-tallânî).
[263] Suheyb'İn Romalılar'a esîr iken İbn Cud'ân tarafından satın alınıp Mekke'ye getirilmesi ve hürriyete kavuşturulması, başlığa delîl olan yeridir.
Esîr oluşu: Suheyb, Musul havâlisinde Arab soyundan Nemr ibn Kaasıt ailesine meıısûb idi. Babası Sinan da orada Kisrâ'nın âmili idi. Rûmlar'la İranlılar arasında yapılan bir muhaberede Suheyb'i Romalılar esîr almışlardı. Suheyb babasını ve Arab soyundan olduğunu akıl edebiliyordu. Romalılar arasında ye tiştiğinden, Arabca'yı unutmuş, Rumca'yı iyi konuşuyordu. Bir haylî zaman sonra Abdullah ibn Cud'ân tarafından satın alınıp âzâd edilerek Mekke'ye gelmiş ve Ammâr ile bir günde müslümân olmuştu (İbnîshâk; Kastallânî).
[264] Hakîm hadîsinin başlığa delîlliği, müşrikin sadakasını ve köle âzâd etmesini ihtiva etmesindedir. Bu da müşrik müşterinin mülkiyet hakkının sahîhliğine dela let eder. Çünkü köleyi hürriyete kavuşturmanın şahinliği, mülkiyetin sahîhliğine bağlıdır. Bu sebeble hadîs, başlıktaki "Müşrikin hibesi ve köleye hürriyet vermesi" kavline uygun olur. Bu hadîs, Zekât Kitabı; "Müşrik iken sadaka verip, sonra müslümân olan kimse bâbı"nda da geçmişti. Edeb ve diğer kitâblar-da da gelecektir {Kastallânî).
[265] Hadîsin başlıktaki suâle cevâb olacak yeri "Bunun derisiyle faydaiansaydımz ya!" sözüdür. Faydalanma, satışın cevazına delâlet eder. Bu hadîs de Zekât Ki-tâbi'nda geçmişti (Kastallânî)
[266] Buhârî bu babı getirmekle, Öldürülmesi emredilenin satışının caiz olmayacağına işaret etmiştir. Başlıktaki Câbir hadîsini Buhârî "Meytenin ve putların satılması bâbı"nda senediyle getirmiştir. Câbir hadîsinin başlığa uygunluğu, domuzun öldürülmesinin meşrû'luğu, yenilmesinin haram kılınmış olması üzerine kurulmasıdır. Bu kadarcık münâsebet, uygunluğun varlığına yeter.
[267] Ebû Hureyre hadîsinin başlığa delîlliği "Domuzu öldürecek... " fıkrasıdır. Buhârî bunu Ehâdîsü'l-Enbiyâ Kitâbı'nda da getirecektir. Buhârî'nin bunu burada sevketmesi, öldürülmesi emredilen bu hayvanın satışı da caiz değildir diyebilmek içindir.
[268] Buhârî bu başlıkta senedsiz olarak işaret ettiği Câbir hadîsini, "Meytenin ve putların satılması bâbı"nda senediyle getirmiştir.
[269] Yânî fulan kişinin şarâb satması, Yahûdîler'in eritilmiş leş yağını satmaları gibidir. Alınması haram kılınan herşeyin satılması da haram olur. Evet, eritilmiş yağı kandilde aydınlanmak için kullanmak haram değildir. Yahudiler aleyhindeki duâ, ancak mecmu' üzere tertîb edilmiştir. Bu hadîste, birbirine benzer mes'-elelerde kıyâs kullanılması ve şarâb satmanın' haram kılınması hükümleri vardır {Kastallânî).
[270] Buhârî, Yahudiler hakkındaki Kaalele bedduasının "La'net olsun" ma'nâsına olduğunu ez-Zâriyât Sûresi'nin 10. âyetini delîl göstermek suretiyle isbât etmiştir. O âyetteki "Katile"nin "La'net (la'net olsun)" ma'nâsına olduğu ibn Abbâs'ın tefsiridir. Bu tefsiri Taberî, İbn Abbâs'tan senediyle rivayet etmiştir.
[271] Bu hadîsi İbn Abbâs'tan rivayet eden Saîd ibnu Ebi'l-Hasen, Hasen el-Basrî'nin büyük kardeşidir. Hasen el-Basrî'den evvel vefat etmiştir. Buhârî, kendisinden yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir.
Bu fetva cumhurun mezhebidir. İbn Abbâs bu fetvasını Peygamber'in "Allah ona, yaptığına can üfleyinceye kadar azâb edecektir" sözünden İstinbât etmiştir. Bu söz ressamın ancak yaratması Allah'a mahsûs olan ruhlu varlık resimlerini yapmaya girişmiş olduğu için bu azabı hakk ettiğine delâlet etmiştir. Bu ma'nâda olmayan ruhsuz varlıkların resimlerini yapmakta ise be's yoktur (Kastallânî).
Buhârî, İbn Abbâs'ın "San'atını işlemek zaruretinde isen ağaç resmi yap" sözünden ve İbn Abbâs'ın bu suretle ağaç ve benzeri şeylerin resmini yapmayı mübâh kılmasından, bunların satışının da cevazı hükmünü anlamış gibidir ki, başlığı bunun üzerine yazmıştır (Aynî).
[272] Buhârî bu isnâdla Libâs Kitâbı'nda Abdu'1-A'lâ tarîkinden bu ma'nâda biraz farklıca lâfızla rivayet ettiği hadîse işaret etmiştir. Bu iki tarîk arasındaki fark inşâallah orada gelecektir (Kastallânî).
[273] Bu başhk "Mescidde" kaydıyle, Mescidler bâblarmda geçmişti. Burada böyle bir kayıd olmadığı için, bu daha umûmî olmuştur. İşaret edilen Câbir hadîsi "Meyte ve putlar satma bâbı"nda senediyle gelecektir.
[274] Bu Âişe hadîsi de "Mescidde şarâb ticâretinin haram kılınması bâbı"nda geçmiştİ. Hadîsler birbirini tefsîr eder.
Ribâ âyetlerinin Mekke Fethi esnasında indiğine dâir rivayetlere göre, başlıktaki Câbir hadîsîyle Âişe'nin bu hadîsi arasında bir târih ayrılığı bulunmaz
[275] Bu, Peygamber'in Allah'tan rivayet ettiği bir kudsî hadîstir. Allah'ın bunda "Ben kıyamet günü üç sınıf insanın hasmıyım" buyurması, bu üç sınıfın göreceği azabın şiddetini ifâde eder. Bu ilâhî husûmetin bütün zâlimleri şâmil olduğu muhakkak ve kat'î olduğu hâide, burada bu üç sınıfın hâsseten zikredilmesi, bunlara yapılacak azabın şiddetinde daha bir hususiyet bulunduğuna delâlet eder.
Allah İsmi anılarak verilen ahdi bozmak, Allah adına yapılması vâcib olan ihtiramı parçalamak ki, en büyük cinayettir. Hiç şübhesiz bu cinayeti işleyen şahıs Allah'ın husûmetine uğramağa, en ağır cezayı çekmeğe hakk kazanmıştır.
Cebren ve zorla hürr bir adamı yakalayıp esîr pazarında satmak, İslâm hukukunun korumaya çalıştığı şahsî hürriyete tecâvüzdür. Bu da en ağır bir cinayettir. İslâm Dîni, dünyâ kurulalıdan kendi zamanına kadar devam edip gelen köleliği kaldırmağa;hiç olmazsa köleleri hürrlerin faydalandıkları müsâvî hayâta kavuşturmağa uğraşırken hürriyette birbirine eşit olan kişilerin birbirlerinin şahsî hürriyetine saldırmalarına ve netice i'tibâriyle içtimaî huzursuzluğun meydân almasına kayıdsız kalamazdı. Bu sebeble bu tecâvüze, ilâhî husûmetle ifâde bu-yurulan en şiddetli ceza ta'yîn edilmiştir. •
Hadîsin başlığa delîlliği de bu ikinci fıkrasıdır.
Hadîsin üçüncü fıkrası ise, zamanımızda çok ehemmiyet kazanan işçi haklan konusunda dünyâ durdukça hiç eskimeyecek bir düstûrdur. İşçilerin hakk ettikleri ücretlerinde kısıntı yapmak, işçi-işveren arasında düşmanlıklar doğuracağı ve dolayısıyle içtimaî nizâmı tahrîb edeceği için, ilâhî husûmeti lahrîk eden en büyük cinayet ve günâhlardan sayılmıştır.
[276] Ebû Hureyre'nin bu Yahûdîler'in Medine'den çıkarılmalarıyle ilgili hadîsini Bu-hârî, Cihâd Kitâbı'nda rivayet etmiştir.
[277] Buhâri başlıktaki hükmün cevazını göstermek için birkaç haber getirmiştir. Bunlardan İbn Umer'in haberini İmâm Mâlik, el-Muvatta'da senediyle rivayet etmiştir. Rebeze, Mekke ile Medine arasında Ebû Zerr Gıfârî'nin gömülü olduğu bir yerdir.
ibn Abbâs'ın sözünü İmâm eş-Şâfiî, Tâvûs tarîkinden senediyle rivayet etmiştir.
Râfi' ibn Hadîc'in haberini Abdurrazzâk, senediyle rivayet etmiştir. Saîd ibn Müseyyeb'in sözünü yine İmâm Mâlik, el-Muvatta'da senediyle rivayet etmiştir. İbn Sirîn'in sözünü ise yine Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir.
Bütün haberlerin başlığa delâletleri açıktır.
[278] Enes ibn Mâlik'in Safiyye'nin esir oluşu, evvelâ Dıhye'ye verilişi, sonra yüksek mevki'li bir reîs kızı olduğu için Peygamber tarafından satın alınıp hürriyete kavuşturularak nikâh edilmesini kısaca ifâde eden bu hadîsi de başlığa uygun bir delîldir. Buhârî bu hadîsi bu kitâbda 177 rakamıyle getireceği gibi, Nikâh'ta ve Hayber Gazvesi'nde de getirecektir.
[279] Hadîsin başlıktaki köle satışının cevazına delâleti şöyledir: Sahâbîler, biz esîrle-re nail oluyoruz ve onların bedelleri olan paraları arzu ediyoruz dediklerinde, Peygamber onları köleleri satmaktan men' etmemiştir. Paralar ise ancak satışla gelecektir (Aynî).
Azl, bir şeyi yerinden ayırmaktır. Fıkıhta azl, cinsî yaklaşmada kadın gebe kalmasın diye erkeğin erkeklik âletini kadının fercinden çekip, menisini dışarıya akıtmasıdır.
Sahâbîlerin esîr kadınlara cinsî yaklaşmada böyle azl yapmak istemeleri, yüklü veya çocuk anası kadınların satılmaz olmasıdır. Hâlbuki gazilerin paraya ihtiyâçları bulunduğundan, onları satmak istiyorlardı.
Buhârî bu hadîsi bâzı sened ve lâfız farklılıklanyle Nikâh, Kader, Mağâzî, Itk, Tevhîd Kitâbları'nda da getirmiştir.
[280] Bu Câbir hadîsleri sened ve lâfız farkı ile müzayede satışı babında da geçmişti. Başlığa delîllikleri açıktır.
[281] Bu Ebû Hureyre hadîsi de sened ve lâfız farkiyle "Zİnâ edici kölenin satışı bâ-bı"nda geçmişti.
[282] Bu da aynı hadîsin diğer bir tarîkidir. Hadd denilen şer'î ceza kölelere, hürrlere ta'yîn edilmiş olan cezanın yansı olarak tatbîk edilir. Yüce Allah şöyle buyurdu: "... O kadınlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi o vakit üzerlerine hiirr kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir.." (en-Nisâ: 25).
[283] Buhârî, müctehidler arasında bu mes'elede görüş ayrılığı olduğu için cevâbı zik-retnıemiştir. Cevâbı başlıktan sonra arka arkaya getirdiği haberlere verdirmek istemiştir. Bunlardan Hasen el-

Basrî'nin sözünü İbnu Ebî Şeybe; İbn Umer'İn sözünü yine İbn Ebî Şeybe ve Abdurrazzâk senedleriyie rivayet etmişlerdir.
[284] Atâ'nın yüklü sözünden murâd, efendisinden başkasından yüklü olandır. Câriye efendisinden yüklü olmuşsa, ona halâllığında şübhe edilmez. Sonra el-Vlü'minûn: 6. âyetiyle istidlal vechine gelince, Allah, zevceleri yâhud sağ ellerinin malik olduğu cariyelere karşı olmak müstesna, ferclerini muhafaza eden erkekleri medh eylemiştir. Çünkü âyet bütün vecihleriyle faydalanmanın cevazına delâlet |etmiştir. Lâkin cima', başka bir delil ile dışarıda kalmış ve geri kalanı aşı üzere bakî olmuştur (Aynî).
[285] Hadîsin başlığa delîllik yönü şu bakımdandır: Peygamber, Safiyye'yi kendi payı olarak seçtiği zaman, onun rahiminî bir hayızla temizlemesini istedi. Sonra onunla evlendi. Bu, Enes'in "Nihayet biz Seddu'r-Ravhâ'ya ulaştığımızda Safiyye halâl oldu" sözünden anlaşılıyor. Çünkü "Halâl oldu" sözüyle murâd, hayz.ından temizlendi demektir. Beyhakî de Peygamber'in "Safiyye hayizlı ra-himini temizledi..." diye rivayet etmiştir (Aynî)
Safiyye, Huyey ibn Ahtab'ın kızıdır. Benû Nadîr ve Benû Kurayza'nın en şerefli ailesine mensûbdur. Hayber Yahûdîleri'nin başkanı Kinâne İbn Rabî' ile yeni evlenmişti. Kocası ve babası bu muharebede ölmüştü. İbn Hacer'in Kitâbu'l-Mevâlî'de dediği gibi, Safiyye hem Peygamber, hem melik hanedanında doğmuştu. Sonra Allah onu Rasûllerin Seyyidi'ne bir câriye yaptı; Hârûn Peygam-btlr'in soyundan idi.
Buhârî bu hadîsi Enes'ten ve fakat ayrı ayrı tarikler ve uzun, kısa metinler 1 nde Mağâ/u.Cihâd, Et'ime, Daavât Kitâblan'nda da getirmiştir.
[286] Hadîs, murdar ölen hayvanın ve putların satışının harâmhğına açıkça delâlet etmektedir. Murdar ölen hayvanın iç yağlarıyle vapurların cilâlandığmı, derilerin yağlandığını, mum yapılıp yakıldığını sayıp dökerek, bu faydalarından dolayı bu yağların istisna edileceğini sanan sözcüye Peygamber, bu yağların da kan gibi, hem yenilmesi ve hem de satılmasının haram olduğunu bildirmiştir.
Meyte, dînin gerektirdiği şekilde kesilmeyerek murdar ölen hayvandır. Murdar ölen hayvanın satışının harâmhğmda âlimlerin ittifakı vardır.
Sanem, Allah'tan başka ilâh edinilen şeydir; yâni müşriklerin taptıkları put demektir.
Vesen: İnsan sureti gibi taştan, ağaçtan yontulmuş yâhud arz cevherlerinden herhangi bir mâdenden yapılan cüsseli nesnedir ki, bir yere dikilir, müşrikler tarafından ibâdet edilir. Sanem de cüssesiz suretten ibarettir.
Bâzı lugatçılar sanem ile vesen arasında fark gözetmeyerek, her iki kelimeyi her iki ma'nâda kullanırlar (İbn Esîr, en-Nihâye).
Câbir'in "Rasûlullah bu hadîsi Fetih senesi Mekke'de iken söyledi" demesi, geliş târihini tesbît içindir ki, hicretin sekizinci senesi ramazân ayında idi.
Bundan birkaç bâb evvelki bir hadîsinde Âİşe: el-Bakara Sûresİ'nin son âyetleri indiğinde Peygamber mescide çıktı ve sahâbîlere şarâb ticâretinin haram olduğunu bildirdi, demişti. RİbâÂyetlerinin Mekke fethi sırasından nazil olduğuna dâir rivayetlere göre, Câbir hadîsi ile Âişe'nin bu rivayeti arasında bir târih ihtilâfı bulunmaz.
[287] Hadîsin bu tarikini imâm Ahmed rivayet etmiştir. Bu hadîsin sevk ve isnâdın-daki özellik, hadîsin mükâtebe usulüyle, yânî yazışma yoluyla alınıp rivayet edilmiş bulunmasıdır. Mükâtebe İle İhtİcâc ve rivayette İhtilâf edilmiş. Buhârî ile Müslim bu hadîsle İhtİcâc edip, bu yolun sahîhliğine kaaîl olmuşlardır. İbn Salâh da kitabetle alıp rivayet etmenin sahîhliğine kaail olup "Sahîh ve meşhur olan budur" demiştir. Ebû Bekr ibn Sem'ânî de: Bu, İcazetle almaktan daha kuvvetlidir, demiştir. Bunu men' etmeye kaail olan, bu görüşünü yazıların birbirine benzer olmasıyle illetlemiştir (Kastallânî).
[288] Hadîsteki "Mehru'l-Bağy" zina kazancı diye terceme edildi. Mehr, lügat yönünden, evlendirme sırasında kadına ta'yîn olunan nikâh bedelidir. Buna fıkıhta Sadak da denir. Burada bu lügat ma'nâsı değil, zina edici kadının zina bedeli olarak aldığı ücret kasdedilmektedir. Şeklen Mehr'e benzediği için mecaz ola Bu hadîs, sened ve lâfız farkıyle "Ribâ yediricisi bâbi"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[289] Bu hadîs, sened ve lâfız farkıyle "Ribâ yediricisi bâbi"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

22. ALIM SATIM BÖLÜMÜ
Alım Satım Akdinin Meşru Oluşu:
Alım Satım Akdinin Meşru Oluşundaki Hikmet:
1. İçerisine Yemin Ve Boş Söz Karışan Ticaret
2. Madenlerin Çıkartılması
3.Şüphelerden Kaçınmak
4. Faiz Yiyen Ve Yedirenin Durumu
5. Faizin Kaldırılışı
6. Alışveriş Esnasında Yemin Etmenin Mekruh Oluşu
7. Tartıyı Ağır Tutmak (Ve Ücretle Tartmak)
8. Hz. Peygamberin, "Ölçek Medine'nin Ölçeğidir" Sözü
9. Borç Konusunda Şiddet Göstermek
10. Borcu Ödemeyi Geciktirmek
11. Borcu Daha İyisiyle Ödemek
13. Kılıncın Ziynetinin Gümüş Para Mukabilinde Satılması
14. Gümüşün Yerine Altın Almak
15. Hayvanı Hayvan Karşılığında Veresiye Olarak Satmak
16. (Hayvanı Hayvan Karşılığında Veresiye Satmakta) Ruhsat
17. Hayvanı Hayvan Karşılığında Peşin Olarak Satmak
18. (Taze) Hurmayı (Kuru) Hurma Karşılığında Satmak
Müzâbene
19. Ariyye Yoluyla Yapılan Alışverişler
20. Âriyyenin Mikdarı
21. Arayanın Tefsiri
22. Salahı Görünmeden Önce Meyveyi Satmak
23. Ağacın Vereceği Meyveyi Birkaç Seneliğine Satmak
24. Alıcı Ve Satıcının Varlığı Hakkında Tam Bilgi Sahibi Olmadıkları Ve Teslim Edilememe Tehlikesi Olan Bir Şeyi Satmak
25. Muzdarrın (Zorda Kalanın) Satışı
26. Şirket
27. Mudarebe (Rabbü'l-Mal'in Emrine) Muhalefet Etmesi
Sahih Bir Müdârebe Akdinde Kâr-Zararın Bölüşülmesi:
28. Bir Kimsenin Başka Birinin Malında Onun İzni Olmadan Ticaret Yapması
29. Sermaye Olmadan Yapılan Ortaklık
30. Ziraî Ortaklıklar
Müzâraanın Şartları:
Müzâraa Şekilleri:
Ortakların Müzâraadan Faydalanma Şekilleri:
Müzâraanın Münfesih Sayılmasına Sebep Olan Şeyler:
31. Müzâraanın Nehyi Konusunda Ağır Hükümler Taşıyan Hadisler
32. Sahibinin İzni Olmadan Bir Araziyi Ekmek
33. Muhâbera
34. Müsâkât
Müsâkâtla İlgili Bazı Hükümler:
35. (Ağaçtaki Meyveyi) Tahmin Etmek
İCARE BÖLÜMÜ
36. (Kuran) Öğretmenin (İn) Kazancı
Suffa Ashabı:
Kur'an Okuma Karşılığında Ücret Almanın Hükmü:
Kur'an-i Kerim Öğretme Karşılığında Ücret Almak:
Kur'an Öğretme Karşılığında Hediye Kabul Etmek:
Hastalara Kur'an Okumak ve Karşılığında Ücret Almak:
37. Tabirlerin Kazancı
38. Hacamat Yoluyla Kan Alanın Kazancı
39. Cariyelerin Kazancı
Kâhinin Aldığı Ücret
40. Erkek Hayvanın Menisi Karşılığında Ücret Almak
41. Kuyumcu Ücreti
42. Malî Olan Bir Kölenin Satılması
43. Şehre Gelen Malı Şehir Dışında Karşılamak
44. Bir Kimsenin Satın Almak İstemediği Halde Müşteriler Arasına Girip Fiat Yükseltmesi Yasaktır
45. Şehirlinin, Köylünün Yerine Satışının Yasak Oluşu Hakkındaki Hadisler
46. Sütlü Görünmesi İçin Birkaç Gün Sağılmayan Hayvanı Satın Alıp Da Buna Razı Olmayanın Durumu
47. İhtikâr (Stokçuluk) Yasaktır
İhtikârın Şartları:
İhtikârın Uhrevî ve Dünyevî Sonuçları:
48. Gümüş Paraların Kırılması
49. Narh Koymak (Fiatları Sınırlamak)
50. (Alışverişte) Hilekârlık Yasaktır
51. Alışveriş Yapanların Muhayyerliği
52. İkâlenin Fazileti
53. Bir Satış İçerisinde İki Satış Yapmak
54. Iyne Yoluyla Yapılan Alışveriş Yasaktır
55. Selef (Selem)
Selem Akdinin Hükmü:

Selemin Sahih Olması İçin Gerekli Olan Şartlar:
56. Muayyen Bir Meyvede Selem
57. Selem Değiştirilemez
58. Âfetin (Verdiği Zararın) İndirilmesi
59. Câihanın Tefsiri
60. Suyu Başkasına Vermemek
61. Suyun Fazlasını Satmak
62. Kedi (Satışı Karşılığında Alınan) Para (Nın Hükmü)
63. Köpeklerin (Satışı Karşılığında Alınan) Para (Nın Hükmü)
64. Şarap Ve Ölü Hayvanın (Satışından Alınan) Para
65. Satın Alınan Yiyecek Maddesini Teslim Almadan Satmak
66. Alışveriş Yaparken, 'Kandırma Yok" Diyen Adam
67. Kapora Vermek
68. Kişinin Yanında Olmayan Bir Şeyi Satması
69. Alışverişte Koşulan Şart
Alışverişteki Şartlar:
70. Kölenin Sorumluluğu
71. Bir Köle Satın Alıp Kullanan, Sonra Onda Bir Ayıp Bulan Kişi Hakkındaki Hadisler
72. Satılan Mal Elde Mevcut Olduğu Halöe Alıcı Ve Satıcının İhtilâf Etmeleri
73. Şüfa
74. Bîr Adam İflas Eder Ve Alacaklı Malının Aynını Onun Yanında Bulursa Ne Yapar?
75. Yürümekten Aciz Bir Hayvanı Canlandıran Kişi Ona Sahip Olur Mu?
76. Rehin
77. İnsan Çocuğunun Malından Yiyebilir
78. Malını Birisinin Yanında Bulan Kişi Onu Alır
79. Hak Sahibi Olan Kimse Hakkını Borçlunun Malından (Onun İzni Olmasa Bile) Alır
80. Hediye Kabul Etmek
81. Hibeden Dönmek
82. Kişinin, Bir İhtiyacını Gidermesi İçin Hediye Vermesi
83. Çocuklarının Bir Kısmına Diğerlerinden Daha Çok Mal Bağışlayanın Durumu
84. Kadının Kocasının İzni Olmadan Hediye Vermesi, Bağışta Bulunması
85. Umra Konusu
86. Ömürlük Mal Verirken; "...Ve Çocukları İçin" Diyen Kişinin Durumu
87. Rukbâ
88. Ariyetin Tazmini
89. Bir Şeyi Bozan Kişi Onun Mislini Öder
90. İnsanların Ekinine Zarar Veren Hayvanların Durumu

22. ALIM SATIM BÖLÜMÜ

Büyü, bey' kelimesinin çoğuludur. Bey'in değişik açılardan çeşitleri olduğu için, gerek hadis gerekse fıkıh kitaplarında ilgili bölüm, çoğul olan büyü' kelimesi ile ifade edilir.
Bey' sözlükte; mutlak olarak "değişim" manasınadır. "Malı, mala değişmek" şeklinde de açıklandığı yerler vardır.
Istılahta bey';"Taraflann rızası ile malı mala değişmek" demektir.
Bu tariften anlaşıldığına göre; bir akdin bey' (alım satım) sayılması için;
a) Akdi yapanların rızalarının bulunması gerekir. Rıza olmadan, başkasının zorlaması ile ortaya çıkan bir irade beyanı ile alım satım akdi gerçekleşmez.
b) Mal değişimi gerekir. Yani, alıcı ile satıcının birbirlerine verdikleri bedellerin mal sayılan şeylerden olması grekir. Taraflardan birisi, eline geçene mukabil hiçbir şey vermezse veya maldan başka (meselâ hizmet) bir şey verirse, bu akde alım satım akdi denilmez.
Alım satım akdinin rükünleri; icab ve kabuldür.
İcab: Bir alım satım akdi ortaya koyabilmek için alıcı veya satıcıdan birinin önce söylediği sözdür. Satıcının, "Ben bu malı şu kadar liraya sana sattım" veya alıcının, "Ben bunu şu kadar liraya satın aldım" demeleri icabtır.
Kabul: İcaba cevap olarak söylenen sözdür. Satıcının icabına karşılık alıcının "satın aldım" ya da alıcının icabına karşılık satıcının "sattım" demeleri kabuldür.
Alım satım akdi; icab ve kabule delâlet eden sözlerin, "aldım, sattım" gibi mazi (geçmiş zaman) ve "alıyorum, satıyorum" gibi hal (şimdiki zaman) sigalarıyla söylenmesi ile.gerçekleşir.[1] "Alacağım, satacağım" gibi gelecek zaman sigasıyla, "alır mısın, satar mısın?" gibi soru ile ve "al, sat" gibi emir kipi ile alım satım gerçekleşmez.
Bir alım satım akdinin gerçekleşmesi için şu şartların bulunması gerekir:
a) Akid yapanlar açısından:
1- Akıl: Bu şart, "ehliyet" sözü ile de ifade edilir.
2- Aded: Alıcı ve satıcının bulunması. Bir kişi. hem alıcı hem de satıcı olamaz.
b) Akid yönünden:
1- Kabulün icaba uygun olması. Yani icab hangi mala veya mallara, hangi bedel karşılığında yapılmışsa, kabulün de buna uygun olması.
2- İcab ve kabulün, geçmiş zaman veya şimdiki zaman sigası ile olması.
c) Akdin yeri bakımından:
İcab ve kabulün aynı mecliste olması. Meclisten maksat.Hanefflere göre; alışverişin konuşulması (söz meclisi); Şâfîîlere göre, alışverişin konuşulduğu yer (beden meclisi) dir.

d) Akde konu olan mal bakımından:
1- Satılan şeyin mal olması,
2- Malın elde mevcut olması,
3- Malın değerinin olması (mütekavvim),
4- Mal, sahip olunan cinsten olması,
5- Satıcı, kendi adına satmişsa o mala sahip olması,
6- Malın tesliminin mümkün olması.
Bu şartlar, alım satım akdinin kurulması için gerekli olan şartlardır. Hadisler şerhedilirken yeri geldikçe bunlara daha geniş olarak temas edilecektir.
Alım satım akdinin, nefâzı, sıhhati ve lüzumu için de birtakım şartlar vardır. Bunlar, fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde görülebilir.
Yukarıda, büyü kelimesinin çoğul olduğu; bey'in değişik yönlerden çeşitlerine işaret için tekil değil de çoğul olarak kullanıldığını söylemiştik. Şimdi de kısaca bey' (alım satım akdi) in çeşitlerine göz atalım:
1- Hüküm yönünden alım satım akdi (bey') ikiye ayrılır:
a) Mün'akid olan,
b) Mün'akid olmayan. Buna "bâtıl" da denilir. Hem asıl hem de vasıf yönünden meşru olmayan akidlerdir. Bu akidler yok hükmündedir.
Mün'akid olanlar kendi arasında ikiye ayrılır:
1) Fasid alışverişler: Asıl itibariyle meşru olan fakat vasıf yönünden meşru almayan akitlerdir. Fesada sebep olan şey ortadan kaldırılırsa, bu akid salih hale gelir. Vade müddeti tayin edilmeden yapılan vadeli satışlar buna nisâldir.
2) Sahih alışverişler: Hem asıl hem de vasıf yönünden meşru olan akit-erdir; bu da ikiye ayrılır:
a) Mevkuf: Başka birinin hakkı taalluk eden akitler. (Bir başkasının mamı, onun haberi olmadan satmak gibi). Bu akit, hak sahibinin icazet ver-nesi ile geçerlilik kazanır
b) Nafiz: Başkasının hakkı taalluk etmeyen akitlerdir. Bu akitler de ikiye ayrılır:
1) Lâzım olan (kesinlik kazanan): İçerisinde herhangi bir muhayyerlik
bulunmayan akitler.
2) Lâzım olmayan (kesinlik kazanmayan): Kendisinde herhangi bir muhayyerlik bulunan akitler.
II- Alım satım akdine konu olan mallar açısından, alışverişler dörde ayrılır:
1) Mutlak alım satım akdi (el-bey'ul-mutlak): Bir metal (ayni) para mukabilinde satmak. Eşya, hayvan, hububat, para, bina gibi malları para karşılığı satmaktır. Mutlak olarak bey' denildiğinde bu alışveriş çeşidi anlaşılır.
2) el-Mukâyaza: Metaı meta karşılığında satmaktır. Bugünkü karşılığı ile trampadır.
3) Selem: Parayı peşin verip malı ilerideki bir zamanda teslim almak üzere yapılan akiddir. Bu akde "selef" de denilir.
4) Sarf: Parayı, para karşılığında satmak, yani para bozdurmaktır.
III- Bedel yönünden alım atım akdi de dört çeşittir:
1) el-Müsâveme: Satıcının, sattığı malın kendisine mal oluş fiatını hiç anmadan, alıcı ile belirli bir fiat üzerinde anlaşarak malını satmasıdır.
2) et-Tevliye: Satıcının malın kendisine mal oluş fiatını söyleyip, aynı fiyattan satmasıdır.
3) el-Mürâbaha: Satıcının, malın kendisine mal oluş fiyatını söyleyip üzerine belirli bir oran veya mikdarda kâr koyarak satmasıdır. Meselâ, "Bu mal bana 100 liraya mal oldu, sana yüzde on kârıyla sattım." demesi murabahadır.
4) el-Vadî'a: Satıcının malın kendisine mal olduğu fiyatı söyleyip, o fiyattan biraz daha ucuza satması, (murabahanın zıddı)dır.[2]

Alım Satım Akdinin Meşru Oluşu:

Alım satım akdi, dînen kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Buna hiçbir kimsenin itirazı yoktur. İleride alışverişin cevazına delâlet eden hadisler gelecektir. Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a) peygamber olarak geldiğinde, insanların ticaretle meşgul olduklarını görmüş ve bunu menetmemiş, hatta dürüst tüccarları övmüştür. İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste, Rasûlullah (s.a): "Güvenilir, dürüst ve müslümantacir, kıyamet gününde şehitlerle beraberdir" buyurmuştur.[3] Biz, alışverişin cevazını gösteren hadlisleri ileriye bırakarak burada iki âyet-i kerimenin mealini vermek istiyoruz.
Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:
"Faiz yiyen şu faizciler (yok mu? Bunlar kabirlerinden) ancak şeytan çarpmış sarmalıların kalktıkları gibi kalkarlar. Bu, onların; 'alışveriş faiz gibidir' demeleri sebebiyledir. Halbuki Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Kim ki, Rabbindcn kendisine (faizden nehyeden) bir öğüt gelir de vazgeçerse, artık geçmişi ona hükmü de Allah'a aittir. Her kim de (faizi helâl saymaya) döner, (yeniden faiz alır) sa, bunlar da cehennemliklerdendirler; hep orada kalacaklardır."[4]
"Ey iman edenler! Malınızı aranızda haksızlıkla (kazanıp) yemeyiniz. Meğer ki o, kazancınız her birinizin rızasından (doğan) bir ticaret (malı) ola."[5]

Alım Satım Akdinin Meşru Oluşundaki Hikmet:

Toplum halinde yaşayan insanların, ihtiyaç duydukları tüm malları kendilerinin üretmeleri mümkün değildir. Medeniyetin

ilerlemesi ile, fertlerin yanı sıra, devletlerde bile bazı sahalarda ihtisaslaşmalar olmaya başlamıştır. Meselâ, bazı devletler tekstilde ihtisaslaşırken, başkalarının demir çelikte veya ;arımda ihtisaslaştıklan görülmüştür. Bu hal, insanların bazı ihtiyaçlarını başkalarının ürettikleri mallarla karşılama mecburiyetini doğurmuştur.
İnsanların, başkalarının mallarını ele geçirmeleri ya; hırsızlık, gasp, yağ-ııa gibi gayri meşru ya da karşılığını ödeyerek veya mal sahibinin rızası ile karşılıksız olarak meşru bir yolla mümkün olur. Dinimiz hak ve adalet ölçü-erine tamamen aykırı olan birinci yolu kesinlikle yasak etmiş, o yola başvuranlara en ağır cezaları koymuştur. İkinci yolu ise, kabul ve teşvik etmiştir. Parafların rızaları ile karşılıklı mal değişimi dediğimiz ticarette, alıcı ve satınlann haklarını korumak, aralarında anlaşmazlıkların çıkmasını önlemek, arafların haksız kazanç sağlamalarına engel olmak için genel prensip ve kuallar koymuştur.
Önümüzde gelecek olan hadisler, İslâm Peygamberi'nin ticaretle ilgili öz ve işlerinden bazılarıdır. Yeri geldikçe ticaretle ilgili hükümler inşaallah lyrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.
Bu bölümde ikiyüz kırk beş hadis vardır.[6]

1. İçerisine Yemin Ve Boş Söz Karışan Ticaret[7]

3326... Kays b. Ebî Garaza'nn[8] şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) devrinde bize (tacirlere) "simsarlar" denilirdi. Rasûiullah (s.a) bize uğrayıp ondan daha güzel bir isim verdi ve: "Ey tacirler topluluğu! Şüphesiz alışverişde boş laf ve yemin bulunur. Onun için siz ona sadaka karıştırınız."buyurdu.[9]

Açıklama

Simsar; satıcı ile alıcının arasına girip, satışı gerçekleştirmeye çalışan kişidir. Bugün simsar denilince, komisyoncu anlaşılır. Ancak, hadisin muhtevasından anladığımıza göre, Hz. Peygamber devrinde "simsar" diye tacirlere deniliyordu. Hz. Peygamber onlardan simsar adını kaldırarak "tacir" ismini verdi.
Hattâbî, Hz. Peygamber'in, "simsar" ismini kaldırıp da "tacir"deme-siniri hikmetini şöyle açıklar:.
"Simsar yabancı bir kelimedir. O zaman, alışveriş işini yapanların çoğu yabancı idi. Onun için Araplar, simsar kelimesini onlardan almışlardı. Hz. Peygamber (s.a) bu ismi arapça bir isim olan ticaret kelimesi ile değiştirdi. Kavinin; Hz. Peygamber bize, ondan daha güzel bir isim verdi, sözünün manası işte budur."
Tercemeye "boş söz" diye geçtiğimiz "lağv" kelimesi; hesaba katılmayan, faydası olmayan, insanın düşünmeden ve kasdetmeden söylediği boş sözdür. Aliyyü'1-Kârî; "lağv"ın, "Dünya ve âhirette hiçbir faydası olmayan söz" olduğunu söyler.
Hadiste mevzubahis edilen "yemin"den maksat da, ya lüzumsuz yere haddinden fazla edilen yemin .ya da yalan yere edilen yemindir.
Hz. Peygamber (s.a): "Alışverişe boş laf ve yemin karışır" buyururken, çoğunluğu kasdetmiştir. Yani, "Çokça alışverişe yemin ve boş laf karışır" demiştir.
Rasûlullah (s.a), boş laf ve yemin karıştırılan alışverişteki kusuru telafi için sadaka verilmesini tavsiye etmiştir. Çünkü sadaka, Allah'ın gazabını söndürür, günahların b; -ıslanmasına vesile olur.
Hattâbî'nin verd.ği bilgiye göre; ticaret mallarında zekâtın farz olmadığını söyleyen bazı-Zahirîler, bu hadisi görüşlerine delil göstermek istemişlerdir. Bunlar hadisi davalarına destek yaparken şöyle derler: "Eğer diğer zahiri mallarda olduğu gibi, ticaret mallarında da zekât gerekseydi, Efendimiz onu emreder ve; siz ona sadaka veya sadakadan bir şey karıştırınız, demekle iktifa etmezdi."
Ancak Zahirîlerin bu iddiaları, davalarına delil olamaz. Çünkü Hz. Peygamber burada, zaman belli etmeden, mikdar tayin etmeden yemin ve boş söze keffaret olarak sadakayı emretmiştir. Sene bitiminde kırkta bir olarak verilen zekât, başka yörelerden beyana tabi tutulmuştur. Semüre b. Cündüb (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) onlara, ticaret için hazırladıkları mallardan sadaka vermelerini emrederdi. Üstelik tüm müslümanla-rın uygulaması ve ulemanın kahir ekseriyetinin görüşü, ticaret mallarından zekâtın gerekli olduğu tarzındadır. Bütün bunlara karşılık anılan bazı Zahirîlerin aksi görüşte olmaları hilaf sayılmaz.
Hattâbfden özet olarak aldığımız bu sözler; hadisin, ticaret mallarında zekâtın farz olmadığı tarzındaki bir düşünceye yardımcı olmadığını ortaya koymaktadır.[10]

Bazı Hükümler

1. Bir dile, başka dillerden-giren kelimelerin değiştirilmesi meşrudur.
2. Alışverişten sonra verilen sadaka, alışveriş esnasındaki lüzumsuz sözler ve edilen yeminler için keffaret yerine geçer.[11]

3327... Hüseyin b. İsa el-Bestamî, Hamid b. Yahya ve Abdullah b. Muhammed ez-Zührî; Süfyân'dan, Süfyân; Cami h. Ebî Raşid, Ab-dülmelik b. E'yen ve Âsım'dan, onlar; Ebî Vâil'den, o da Kays b, Ehî Garaze'den, önceki hadisi rrîana olarak rivayet etmişlerdir.
(Bu rivayete göre Rasûlullah, ("Onda beş söz ve yemin bulunur" yerine), "Onda, yalan ve yemin bulunur" buyurmuştur.
(Ebû Dâvûa un hocası) Abdullah ez-Zührî (yukarıdaki cümlenin yerine), "Boş söz ve yalan" demiştir.[12]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet yukarıdaki hadisin değişik bir isnadla gelen başka bir rivayetidir. Metinler arasında da bazı farklar göze çarpmaktadır.[13]

2. Madenlerin Çıkartılması

3328... İbn Abbas (r.anhüma)'dan şöyle-rivayet dilmiştir: Bir adam, on dinar alacaklı olduğu borçlusunun peşine takılıp: Vallahi, borcunu ödeyinceye veya bir kefil getirinceye kadar senden ayrılmam, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) o paraya kefil oldu.
Borçlu, Rasulullah'ın va'd ettiği zamanda geldi.[14] Rasûlullah (s.a) adama:
"Bu altını nereden buldun?" diye sordu. Adam: Madenden, dedi. Rasûlullah (s.a):
“Bizim ona ihtiyacımız yok, bunda hayır da yok." buyurup, borçlunun yerine borcunu ödedi.[15]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'nin Sünen' indeki rivayetinde; buradakinden fazla olarak, alacaklının borçluyu Hz. Peygamber'e çekip götürdüğü ve Hz. Peygamber'in borçlu için bir ay mühlet aldığı kaydedilniktedir. Ayrıca hadisin sonunda, borçlunun Hz. Peygamber'in dediği zamanda geldiği de açıkça ifade edilmiştir.
Demek ki bir adam borcunu ödeyememiş, Hz. Peygamber de ona kefil olup bir mühlet almıştır. Verilen sürenin bitiminde borçlu elinde bir mikdar işlenmemiş altın madeni olduğu halde gelmiş, Hz. Peygamber de bunu kabul etmeyerek, adamın borcunu ödemiştir..
Hadis-i şerifin gerek ifade ettiği mana, gerekse ihtiva ettiği hükümler itibariyle izahı gereklidir. Hattâbî, hadis için güzel bir izahda bulunmuş, sonraki sarihler de kitaplarında genelde bu izahı aktarmakla iktifa etmişlerdir. Biz de önce, Hattâbî'nin bu açıklamasını aynen sunmak, daha sonra da bir iki âlimin farklı işaretine temas etmek istiyoruz.
Hattâbî, MeâlimuVSünen adındaki eserinde şöyle der:
"Hadis-i şerif, kefaletin ve borçlu borcunu ödeyinceye kadar alacaklının kendisini takip edip tasarruftan menetmesinin caiz olduğuna delildir. Hz. Peygamber (s.a)'in, borçlunun madenden çıkardığı altını kabul etmeyip, "Bizim ona ihtiyacımız yok, onda hayır da yok " buyurması, sadece Hz. Peygamber'in bildiği bir sebepten dolayı olsa gerek. Yoksa bu, madenden çıkartılan altına sahip olup, mal edinmenin mubah olmayışından değildir. Zira tüm altın ve gümüşler madenden çıkartılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a); Bilâl b. el-Hâris'e, Kabeliyye madenlerini vermişti. Onlar bu madenden hak veriyorladı. Günümüze kadar müslümanların ameli de böyledir.
Hz. Peygamber'in altını kabul etniemesi, şu yönden de olabilir:
Madenciler, maden toprağım onu işleyenlere satarlar; onlar da toprağın içindeki altın ve gümüşleri ayırırlardı. Bunda ise aldanma ve aldatma olabilir. Çünkü o toprakta altın ve gümüş var mıdır, yok mudur, bilinemez. Nitekim içlerinde Atâ, Şa'bî, Süfyân-ı Sevrî, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İs-hak b. Râhûyeh'in de bulunduğu bir ulema grubu, maden toprağının satılmasını mekruh görmüşlerdir.
Hadiste diğer bir yön daha var ki o da şudur:
Rasûlullah'in, "Bizim ona ihtiyacımız yok" sözünün manası; o altına revaç yoktur, bizim ihtiyacımız onunla giderilmez demektir. Çünkü Hz. Peygamber'in kefil olduğu darbedilmiş sikkeli altındı. Adamın getirdiği ise dar-bedilrnemişti ve Rasûlullah'ın yanında bu işi yapacak kimse yoktu. Onlara altın paralar Rum memleketlerinden (Bizans'tan) getiriliyordu. İslâm'da ilk sikkeyi basan ve altın parayı yaptıran Abdülmelik b. Mervân'dır.
Hz. Peygamber'in bu sözü, şu yönden dolayı söylemiş olması da muhtemeldir:
Rasûlullah (s.a), bunu altının madenden çıkartılması esnasındaki bir aldanma veya aldatmadan, ya da ondaki bir şüpheden dolayı kerih görmüştür. Çünkü onlar altını; bulduklarının onda biri, beşte biri, üçte biri gibi hisselere mukabil çıkartıyorlardı. Bu ise garar (aldanma-aldatma) dır. Çünkü işçinin altın bulup bulamayacağı bilinmemektedir. Bu, kaçan köleyi ve ürküp kaçan deveyi geri getirmek üzere yapılan akd gibidir. Bu akdi yapan, onları ele geçirebilecek mi belli değildir..."
Rasûlullah'ın, borçlunun getirdiği altını kabul etmemesini Sindî şöyle yorumlar:
"O şahıs, çıkardığı madendeki devletin hakkı olan beşte bir hisseyi devlete vermemişti. Hz. Peygamber bunu bildiği için, altını kabul etmedi ve onda hayır olmadığını ifade etti."
Muhammed Zekeriyya el-Kandehlevî de, Bezlü'l-Mechûd'a yaptığı ta'-likinde, Takrir' den naklen; Hz. Peygamber'in, adamın madenden altın çıkarmasına mani olmamasını, bunun helâl kazanç yollarından birisi olduğuna delâlet ettiğini; Rasûlullah'ın altını kabul etmemesini ise, Efendimiz'in adama yaptığı iyiliği tamamlamak arzusuna bağlı olduğunu söyler.
Üzerinde durduğumuz hadisin "alışveriş" konusu ile ilgisini tayinde Bezlü'l-Mechûd" da şu ifadelere rastlanmaktadır:
"Bu babın alışveriş konusu ile ilgisi; madenlerden çıkartılan altın ve gümüşün, alım satım akdinin üzerine aktedildiği para olmaları sebebiyledir. Çünkü hadiste, madenden çıkartılanın altın olduğu beyan edilmektedir. Aynı şekilde, borcun ödenmesi anında, malı mal ile değişme vardır ki bu da alışveriştir. İşte bu d,a hadisin bey1 bahsi ile ilgisi yönüdür."[16]

Bazı Hükümler

1. Borçluya kefil olmak caizdir.

2. Alacaklının, borçlunun peşine takılması ve hakkını alıncaya kadar onun mâli tasarruflarına mani olması caizdir.
3. Kefil, mekfûlün anh (borçlu) borcunu ödemediği takdirde alacaklıya borcu ödemek mecburiyetindedir.
4. Borçlunun borcunu ödemekten aciz kalması halinde, ona mühlet vermek gerekir.[17]

3.Şüphelerden Kaçınmak

3329... Nu'man b. Beşîr (r.anhuma)'dan rivayet edilmiştir; der ki:
Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken duydum:
"Şüphesiz helâl da bellidir, haram da bellidir. (Fakat)bunlar aramda (helâl mi, haram mı olduğu belli olmayan birtakım) şüpheli[18] eyler vardır; ben bu konuda size bir misâl vereceğim(bu konuyu size lir misâlle anlatacağım): Şüphesiz Allah (c.c) (girilmesi yasak olan) ırir koru kurmuştur. Biliniz ki, Allah'ın korusu haram kıldığı şeyler-lir. Şüphesiz hayvanlarını korunun etrafında otlatan kişi, her an ora-a dalabilir ve şüphesiz şüpheli şeylere dalan kişi de (harama)her an esaret edebilir."[19]

Açıklama

Hayli meşhur olan bu hadis, Kutubu Sıtte denilen altı kıta binin tamamında yer almıştır. Bu rivayetler arasında da azı fark'ır vardır. Bunların her birine ayrı ayrı işaret uzun süreceği için, biz sadece Buharî ve Müslim'in rivayetlerine, tercemelerini buraya aktararak işaret etmek istiyoruz.
Buharî'nin, Kitabu'I-İman'daki rivayetinin tercemesi şöyledir:
"Helâl da bellidir, haram da bellidir. İkisinin arasındada (birtakım)şüpheli şeyler vardır ki çok kimseler onları bilmezler. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa ırzını da, dinini de kurtarmış olur. Her kim de şüpheli şeylere dalarsa, koru etrafında (hayvanlarını) otlatan bir çoban gibi, çok geçmeden içeriye dalabilir. Haberiniz olsun ki, her kralın bir korusu olur. Bilmiş olun ki, Allah'ın yeryüzündeki korusu, haram kıldığı şeylerdir. Yine haberiniz olusn ki, bedenin içinde bir lokmacık et (parçası) vardır. O iyi olduğu zaman bütün beden iyi olur, bozuk olduğu zaman da bütün beden bozuk olur. İşte o (et parçası) kalptir."
Buharî'nin Kitabu'l-Büyû'daki rivayeti de şöyledir:
"Helâl da bellidir, haram da bellidir. Fakat bunlar arasında (birtakım) şüpheli şeyler vardır. Her kim kendisince günah olma şüphesi olan bir şeyi terkederse, günah olduğu açık olanı çoktan bırakmış demektir. Kim de günah olması şüpheli olan şeye cür'et ederse, o da haram olduğu açık olan şeylere dalmağa yaklaşmıştır. Günahlar, Allah'ın komşudur. Korunun etrafında hayvanlarını otlatan kişi her an oraya dalabilir."
Müslim'in rivayeti de, Buharî'nin önceki rivayeti ile aşağı yukarı aynıdır.
Hadisin izahına ve âlimlerin hadisle ilgili olarak söyledikeleri şeylere geçmeden önce iki kelime üzerinde durmak istiyoruz.
Müştebihât: Şüpheli şeyler demektir. Bu kelime altı ayrı şekilde rivayet edilmiştir. Dipnotta da işaret edildiği gibi bunlar; "müştebihât, müştebihet, müşebbehât, müteşebbihât, müşebbihât ve müşbihât" dır.
Hımâ: Koru demektir. İçerisine hayvan sokulması ya da ağacının kesilmesi, otunun yolunması yasaklanan yani korunan yerlerdir.
Hz. Peygamber (s.a); haramlığı apaçık beli olan şeyleri koruya, haram mı yoksa helâl mi olduğu şüpheli olan şeyleri de korunun etrafına benzetmiştir.Yine Rasûlullah (s.a), günah olup olmadığı şüpheli olan şeyleri yapan kişiyi, korunun etrafında hayvan otlatan çobana benzetmiş ve bu çobanın hayvanlarının her an koruya girmesi muhtemel olduğu gibi, şüpheli şeyleri yapanların da her an günaha dalabileceklerini bildirmiştir.
Âlimler bu hadisin, İslâm dininde pek büyük yeri olan dört temel hadisten birisi olduğunu söylerler.Bu dört hadis şunlardır:
1- Üzerinde durduğumuz bu hadis.
2- "Ameller niyetlere göredir..." diye başlayan hadis.[20]
3- "Kişinin, kendisini ilgilendirmeyen leyleri terketmesi, iyi bir müslüman olmasındandır." hadisi.[21]
4- "Sizden birisi, kendisi için arzu ettiğini müslüman kardeşi için de istemedikçe, hakkıyla iman etmiş sayıl-
naz."hadisi.[22]
İbnü'I-Arabî; bütün bu hükümlerin sadece (üzerinde durduğumuz) bu hadisten çıkartılmasının mümkün olduğunu söyler. Kurtubî de bu sözü izah sadedinde şöyle der:
"Çünkü bu hadis; helâl, haram ve diğer hükümlere, bütün amellerin kalbe bağlı olduğuna işaret etmektedir. Onun için bütün hükümlerin bu hadise döndürülmesi mümkündür."
Hadis-i şerif, önemine ve ihtiva ettiği manaya uygun olarak âlimlercele alınmış ve enine boyuna işlenmiştir. Askalânî, Nevevî, Aynî, Hattâbî ve Kadı Iyaz gibi sarihler, hadisle ilgili olarak çok faydalı şeyler söylemişlerdir. Şimdi bunlardan istifade ile, hadisi anlamaya çalışalım:
İbn Hacer el-Askalânî ve Nevevî'nin belirttiklerine göre; hadis-i şerif, ahkâmın üç kısma ayrıldığına işaret etmektedir:
1- Helâl olduğu açıkça belli olan hükümler. Bunlar, beyana ihtiyaç duymayacak kadar açık ve herkes tarafından bilinebilen şeylerdir. Ekmek yemek, yürümek, su içmek gibi.
2- Haram olduğu açık olan ve haramlığı herkes tarafından bilinen şeyler. İçki içmek, zina etmek gibi.
3- Haram veya helâl olduğu açık olmayan şüpheli şeyler:
Haram veya helâl olduğu şüpheli olan şeylerin nelerden ibaret olduğunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Askalânî'nin belirttiğine göre, bu ihtilâfların hülasası şöyledir:
a) Şüpheli şeyler, helâl veya haram oluşunda, ulemanın ihtilâf ettikleri; yani, kiminin helâl kiminin ise haram dedikleridir. At

etinin hükmündeki ihtilâf buna misâl gösterilmektedir.
b) Helâl veya haram olduğunda ihtilâf edilen şüpheli şeyler, mekruh olanlardır. Bu görüş, Maverdî'den nakledilmektedir.
c) Haram ve helâl malı karışık olan bir kimseyle muamele yapılmasıdır. Bu görüş de Hattâbî'ye aittir.
Bir de çarşıdan yiyecek cinsinden bir şey almak isteyen kişiye, satıcının "tadına bak" diyerek verdiği az bir şeyin helâl mi yoksa haram mı olduğu da şüpheli sayılmaktadır. Çünkü, sahibinin izninin olması, o şeyin helâl olmasını gerektirir. Sahibinin alışveriş yapılmak üzere buna müsaade etmiş olması yönü ise haram olmasını gerektirir. O yüzden bu tür şeyler de şüphelilerden sayılmıştır.
Aynî, bunlardan farklı olarak, şüpheli şeylerin mubahlar olduğuna dair görüşler de bulunduğunu ilâve eder. Ancak Kurtubî, bu görüşün isabetsiz olduğunu söyleyerek reddeder.
Hattâbî, "Onlar arasında şüpheli şeyler vardır" cümlesini izah ederken şu sözleri söyler ki, gerçekten kayda değer:
"Yani bunlar, bazı insanlar için karışıktır. Yoksa onlar haddizatında karışık ve şüpheli, şeriatın aslında beyanı olmayan şeyler değildirler. Çünkü Cenab-ı Allah, hakkında hüküm bulunması gereken hiçbir şeyi delilsiz ve beyansız bırakmamıştır. Şu var ki, beyan; herkesin bilebileceği açık beyan ve usûl ilmine önem veren, nasların manalarını iyice anlayan, kıyas ve istinbât yollarını bilen ilim adamlarının dışında kimsenin anlayamayacağı gizli beyan olmak üzere iki çeşittir. Hadis-i şerifteki, "Onları insanların çoğu bilmezler" ifadesi, sözümüzün sıhhatine delildir."
Hattâbî daha sonra, bir şeyin hükmünde şüphe eden kişinin durması ve şüpheden korunması gerektiğini, aksi takdirde harama düşebileceğini ifade eder.
İşte tesbiti zor olan ve hükmü ancak âlimler tarafından çıkartılabilenler bunlardır. Âlimler ya nasla, ya da başka bir delille bu tür şeylerin hükümlerini istinbât ederler. Onu ya haram ya da helâl sınıfına ilhak ederler. Fakat bazan olur ki, müctehidin, bir şeyin hükmünü delillerden ictihad ederek ortaya çıkarması da mümkün olmaz ve o şey şüpheli olarak kalır. Peki bu durumda olan şeylere ne hüküm verilecektir?
Kadı Iyaz bu konuda;
1- Bu tip şeyler helâldir,
2- Bunlar haramdır,
3- Bunlarla ilgili hiçbir hüküm verilemez, şeklinde üç görüşün olduğunu bildirir.
Aynîde, bu ihtilâfın sebebinin, hakkında şeriat gelmeden önce eşyanın hükmü konusundaki ihtilâftan kaynaklandığını söyler.
Mâzirî; "Şüpheli olan şeylerin haram veya helâl olduklarına dair bir görüş beyan edilemez" der.
Şüpheli şeylere tam olarak haram veya helâl denilmemekle birlikte, bunlardan kaçınmanın takvaya uygun olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde; "Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe etmediğini yap.'[23] buyurmaktadır.
İmam A'zam Ebû Hanîfe ve Süfyân-ı Sevrî'nin: "Gökten yere düşmem, benim için nebiz haramdır diye fetva vermemden daha basittir; ama kendim onu asla içmedim ve içmem de." dedikleri riva-vet edilir. Yine Hayâtü'l-Hayvân'da anlatıldığına göre; bir zamanlar Irak'ta bdiye koyunları ile, Kûfe'nin koyunları birbirine karışmış, koyun sahiplerinin hakları ayırdedilemeyecek derecede birbirine girmişti. İmam Ebû Hanîfe hazretleri, koyun cinsinin ortalama yedi sene yaşadığını öğrenmiş o ka-nşık koyunlardan olacağı korkusuyla yedi sene et yemeyi terketmişti.
Demek oluyor ki, haram ya da helâlliği konusunda kesin hüküm bulunmayan şeylerin haram olduğuna fetva verilmese de onları işlemekten kanıma k takva gereğidir. Ancak, takva ile amel edeceğim diye vesveseye düşlemek, vesvese ile takvayı birbirine karıştırmamak gerekir. Meselâ, içine pislik karışmış olabilir diye akarsulardan abdest almamak, iyice mutmain olmak için abdest azalarım defalarca yıkamak, saatlerce tuvaletten çıkmamak takva değil, vesvesedir.
Hadisin bu rivayetinde olmamakla, birlikte, bundan sonraki rivayette bulunan; Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde de yer alan bir cümlenin izahını da burada vermek istiyoruz. O da Hz. Peygamber'in şu sözüdür:
"Şüpheli şeylerden sakınan, ırzını ve dinini kurtarmış olur. Şüphelere dalan da harama dalmış olur."
Hattâbî, bu cümleleri izah ederken söyler der:
"Bu, cerh ve ta'dil konusunda önemli bir asıldır. Şüphelerden sakınmayan kişinin, ırzını ve dinini ayıplanmaya ve dedikodulara hedef olmaya arzettiğine delildir."
Buna göre; şüpheli şeylerden sakınan kişi; dini açısından noksanlıktan, rzı açısından da ayıplanma ve dedikodudan korunmuş olur. Buradaki din iözü, Allah'a; ırz sözü de insanlara taalluk eden şeylerle ilgilidir.
"Şüpheli şeylere dalan, harama da dalmış olur." sözünün manası, zaidinden anlaşıldığı gibi değildir. Çünkü öyle olsaydı, şüpheli şeyle haram arasında fark olmaması gerekirdi. Âlimlerin açıklamasına göre, bu sözün iki nanaya ihtimali vardır:
1- Şüpheli şeyleri âdet haline getirip onları devamlı yapan kişi nihayet ıaramları işlemeye cesaret eder ve haram işler.
2- Böyle bir kimse dikkatsizliği âdet edinir ve yavaş yavaş haramlara Jalar.
Alimler, mekruhu çok işleyenin harama düşeceğini söylerler. Bu hadisin sonundaki, "Şüpheli şeylere dalan kişi, harama da cesaret eder." sözü de, yukarıda söylenenlere delildir.[24]

Bazı Hükümler

1. İnsan hayatındaki bazı davranışların, helâllik veya haramlık konusundaki hükümleri apaçık olduğu halde, bazılarının hükmü açık değildir, şüphelidir.
2. Dinî hükümleri, misallerle izah etmek caîzcHr.
3. Şüpheli şeylerden kaçınmak gerekir.[25]

3330... İbrahim b. Musa er-Râzî, İsa'dan; İsa, Zekeriyya'dan, o da Âmir eş-Şa'bruui Nu'man b. Beşîr'in şöyle dediğin

rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a)'i söyle buyururken işittim:
Aynen yukarıdaki hadis-.
(Bu rivayete göre) Şa'bî, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu da söyledi:
"Onlar (helâller ve haramlar) arasında şüpheli şeyler vardır, insanların çoğu onları bilmezler. Şüphelerden sakınan kişi, ırzını ve dinini kurtarmış demektir. Kim de şüpheli şeylere dalarsa harama dalmış olur."[26]

Açıklama

Bu hadis, yukarıdaki hadisin farklı bir rivayetidir. Bu rivayetteki fazlalıklarla ilgili izah da yukarıdaki hadiste geçmiştir.[27]

3331... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, faiz yemeyen hiçbir kimse kalmayacaktır. Kişi, faiz yemese bile, kendisine onun buharından bulaşacaktır."
îbn îsa;"Onun tozundan ona bulaşacaktır" dedi.[28]

Açıklama

Bu hadis Musannif Ebû Davud'a iki ayrı hocadan intikal etmiştir. Bunlardan birisi Muhammed b. İsa, diğeri de Vehb b. Bakiyye'dir. Metin, Vehb b. Bakiyye'nin rivayetidir. Onun; "Kendisine onun buharından bir şey bulaşacaktır*' şeklinde rivayet ettiği cümle, Muhammed b. İsa' mn rivayetinde, ' 'Kendisine, onun tozundan bir şey bulaşacaktır" şeklinde varid olmuştur. Musannif bu farka, hadisin sonunda işaret etmiştir.
îbn Mâce'nin rivayeti de, İbn İsa'nın rivayeti gibidir.
Senedden, Hasen'in hadisi Ebû Hureyre'den işittiği izlenimi ortaya çıkar. Fakat Münziri, Hasen'in Ebû Hureyre'yi görmediğini, onun için hadisin munkatı olduğunu söyler.
Metinde geçen; "faizin buharı" veya "tozu"ndan maksat, onun eseridir.
Rasûluîlah (s.a), bu hadisi ile ta asırlar öncesinden bugünü görmüş, insanlığın düştüğü bu ekonomik batağı mucizevî bir tarzda haber vermiştir. Gerçekten de Hz. Peygamber'in bildirdiği tahakkuk etmiş, faize doğrudan ya da dolaylı olarak dalmayan hemen hemen kalmamıştır. Dinine bağlı olarak bilinen, faizin haram olduğuna inanan birçok insan bile maalesef ya bile bile ya da bilmeden faize bulanmıştır. Çünkü gayri islâmî bir sisteme dayanan ve bu sistemin piyasasında gelişen ekonomi insanlığı kıskacına almış, bütün çıkış kapılarına faizi yerleştirmiştir. Öyle ki, piyasada iş yapmak isteyen tüccar, yatırım yapmak isteyen sanayici, ister istemez faiz müesseselerinin kapılarına gitmek zorunda kalmıştır. Kredi ve banka ile hiçbir ilgi kurmayan esnaf da faizden uzak kalamamaktadır. Çünkü, İslâm'ın koyduğu şartlara uyulmadan yapılan ve yaygınlaşan fasid akidler de faiz hükmündedir. Bu akitlerden uzak kalmak zamanımız tüccarı için imkânsız hale gelmiştir.
Ticaret, sanayi ve banka ile hiçbir ilgisi olmayan çiftçi, işçi, memur da yakasını bu iletten kurtaramamaktadır. Ürününe karşılık aldığı bedel, çalışmasına karşılık aldığı ücret faiz kurumlarından geçmekte, faize bulanmaktadır. Dostunda yediği yemekte, arkadaşından aldığı hediyede faiz bulaşığının olmadığı, hiç kimse tarafından garanti edilemez durumdadır, işte Hz. Peygamber (s.a)'in, insanların faiz alıp yemese bile onun tozuna dumanına bulaşacağı yolundaki haberi budur.
Avnü'l-Ma'bûd sahibinin ifadesine göre, AIiyyü'1-Kârî; kişinin, faizin tozuna bulaşmasını şöyle açıklar:
"Yani kişiye faizin eseri ulaşır. Bu; faiz muamelesine şahit olmakla, o muameleyi yazmakla, faiz yiyenin ziyafetine iştirak etmekle veya hediyesini kabul etmekle olur. Kişi faizden korunsa bile, onun izlerinden kendisini kurtaramaz."
Ebû Davud'un bu hadisi, "şüphelerden kaçınmak" babına alması, hadisin bu tarafı ile ilgili olsa gerektir. Çünkü faiz olan, faiz olduğu bilinen şey kesinlikle haramdır. Şüphe ile hiçbir ilgisi yoktur. Şüpheli olan, akitler içerisine gizlenen, herkesin ayırd edemeyeceği ya da başkalarının kazançları vasıtasıyla gelen faizdir. Müslüman yaptığı muameleye çok dikkat etmelidir. Davetine gittiği, sofrasına oturduğu kişileri iyi seçmelidir. Hatta alışveriş ettiği bakkalın ticarî muamelelerini bilmeli ve bakkalını ona göre tesbit etmelidir.[29]

3332... Âsim b. Küleyb babası vasıtasıyla Ensar'dan bir adamın şöyle dediğini rivayet etti:
Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir cenazeye çıktık. Onu, kabrin üzerinde, kabir kazan kişiye;
"Ayaklarından tarafını genişlet, başının geleceği tarafı genişlet" diye emrederken gördüm. Hz. Peygamber (s.a), (kabirden) dönünce, kendisini bir kadının davetçisi karşıladı. Efendimiz de (davete) geldi. Yemek getirildi, Rasûlullah elini yemeğe uzattı sofradakiler de uzattılar ve yediler.
Babalarımız Hz. Peygamber'e baktılar. O, lokmayı ağızında dolandırıyor (yutmuyor)du.
"Sahibinin izni olmadan alınmış bir koyun eti buluyorum" buyurdu.
Bunun üzerine kadına haber gönderildi. Kadın (gelip) şöyle dedi:
Ya Rasûlaüah! Pen, Baki'a[30] (benim için) bir koyun satın almak üzere (adam) gönderdim ama bulamadım. Bir koyun satın alan komşuma, koyunu parasıyla bana göndermesi için haber gönderdim, fakat adam (evde) bulunmadı. Bunun üzerine, onun hanımına (haber) gönderdim, o da koyunu bana gönderdi".
Hz. Peygamber (s.a):
"Onu, esirlere ye'dir" buyurdu.[31]

Açıklama

Hadisin sahâbî ravisinin ismini tesbit edemedik.Ancak gerek bu rivayetten, gerekse Ahmed b. Hanbel'in Müsned' indeki rivayetten, ravinin hâdiseye şahit olduğunda çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Yine Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, hadiste zikri geçen kadının, koyununu aldığı komşusunun Âmir b. Ebî Vakkâs olduğu belirtilmektedir.
Hadiste; Hz. Peygamber (s.a) kabristandan dönerken, birisinin karşıladığı ve kendisini bir kadın adına yemeğe davet ettiği bildirilmektedir. Ebû Davud'un rivayetinde, bu kadının kim olduğuna dair hiçbir işaret yoktur. Mişkât adındaki kitapta ise Hz. Peygamber'i davet eden kadının, defnedilen şahsın hanımı olduğu ifade edilmektedir. Mişkât'ın şerhi olan Mîrkât'ta da AIiyyü'1-Kârî hadisi aynen Mişkât'taki gibi vermiştir.
BezlüM-Mechûd' da, Mişkât ve Mirkât'daki bu rivayet yadırganmakta ve şöyle denilmektedir:
"Mişkât nüshaları ve şerhindeki rivayette bir müşkül var.Çünkü fakih-lerimiz, cenaze evinden ziyafet verilmesinin helâl olmadığını açıkça belirtmişlerdir. Çünkü ziyafet, hüzün günlerinde değil, sevinç günlerinde meşru kılınmıştır. Hz. Peygamber (s.a)'in daveti kabul etmesi, o ziyafetin meşru bir ziyafet olduğunu gösterir."
Bezlü'I-Mechûd sahibi, daha sora Mişkât'daki rivayetle, fukahanın beyan ettiği hükmü şöyle te'lif eder:
"Eğer Mişkât nüshalarındaki rivayet doğru ise, bu hadisenin; cenaze evinde ziyafet çekilmesi yasaklanmadan Önce vuku bulduğuna hamledilir."
Hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (s.a) ağzına aldığı lokmayı ağzının içinde dolandırmış durmuş, fakat yutmamıştır. Ravinin babası ve diğerleri, Efendimiz'in yaptığına bakmışlar, Rasûlullah da; yedikleri etin, sahibinin izni olmadan alınan bir koyunun eti olduğunu söyleyerek yemeği bırakmıştır.
Ravinin; "Biz Hz. Peygamber'e baktık" demeyip de, "babalarımız baktı" demesi ya kendisinin dışarıda olmasından ya da Hz. Peygamber'i göremeyeceği bir yere oturmuş olmasından dolayıdır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ravinin, "Biz çocukların oturdukları yere oturduk."dediği ifade edilmektedir.
Hz. Peygamber'in eti yememesine sebep, koyunun fuzuli olarak satın alınıp, sahibinin tasdiki olmadan kesilmiş olmasından dolayıdır. Çünkü bu durumda satın alınan mal, müşterinin mülkiyetine girmiş olmaz.
Bey'ul-fuzûlî: Bir kimsenin, sahibinin haberi olmadan bir malı başka birine satmasıdır. Bu durumdaki bir satışın kesinleşmesi, alım satıma konu olan malın sahibinin, bu satıştan haberdar olup icazet vermesine bağlıdır. Sahibinin haberi olur da icazet vermezse, yapılan akit geçersizdir.
Üzerinde durduğumuz hâdisede geçen akid de bu cinstendir. Çünkü davet sahibi kadın, koyunu, kocasının izni ve haberi olmadığı halde komşu kadından satın almış ve kesmiştir. Koyun sahibinin bu satışı kabul ettiğine dair bir işaret de mevcut değildir. İşte bu yüzden Hz. Peygamber, yemeği bırakmış, yanındakiler de kendisine uymuşlardır.
Hz. Peygamber'in, kadına hitaben,"Bunu esirlere yedir" buyurması, âlimler tarafından farklı değerlendirilmiştir.
Tıybî; esirlerin kâfir olduklarına işaret ederek şöyle der:
"Onlar kâfirdirler. Koyunun sahibi bulunmadığı için kendisinden helâllik alınamadı. Dolayısıyla müslümanların onu yemeleri mümkün olmadı. Onun için Hz. Peygamber, esirlere yedirmesini emretti. Kadın koyunu telef ettiği için, kendisine koyunun kıymetini ödemek borç, etin esirlere yedirilmesi de kendisinden sadaka oldu."
Zekeriyya el-Kandehlevî, Bezlü'l-Mechûd'un tâlikında; "Hafız (İbn Ha-cer) bu hadisi, sahibinin izni olmadan kesilen hayvanın etini yemenin caiz olduğuna delil saydı" der.[32]

Bazı Hükümler

1. Çocuklann cenaze defni esnasında kabristana gitmeleri caizdir.
2. Davete icabet gerekir.
3. Sahibinin izni olmadan kesilen hayvanın etini yememek icabeder.[33]

4. Faiz Yiyen Ve Yedirenin Durumu

3333... Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a), faiz yiyene, yedirene, (muamelesine) şahitlik edene ve yazana lanet etti."[34]

Açıklama

Bu hadis, Buharî'nin dışındaki meşhur hadis kitaplarının tümünde yer almıştır. Buhârî'de, Ebû Cuheyfe'den rivayet edilen ve manası bu hadisin manasına yakın bir hadis vardır.[35]
Sahih-i Müslim'de ise, hadisin iki rivayeti yer almıştır. Bunlardan birinde Abdullah b. Mes'ud, "Rasûlullah, faiz yiyene ve yedirene lanet etti." demiş, şahidi ve kâtibini anmamıştır. Hatta kendisini dinleyen ravinin, "Şahitleri ve kâtibi" ile ilgili sorusuna; "Biz sadece duyduğumuzu söyleriz" karşılığını vermiştir.
Müslim'deki ikinci rivayette ise, yiyen ve yedirenlerin yanı sıra şahitlerine ve kâtibine de Hz. Peygamber'in lanet ettiği belirtilmiş ve fazla olarak bunların hepsinin eşit olduğu ifade edilmiştir.
Faizin Arapçası "Ribâ"dır, Onun için bazı Türkçe kitaplarda faiz konusu "ribâ" adı altında işlenir. Meşhur manasıyla faiz; "İki mal birbiri ile değiştirilirken; bir taraftan bedele mukabil olmaksızın verilen fazlalıktır." Faiz ister fertle fert, ister fertle kurum isterse kurumla kurum arasında olsun değişmez, haramdır. Yani bazılarının zannettiği gibi sadece tefecilik değildir.
Sadece Hanefîlerden İmam Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre dar-ı harbde, oranın tebaasından bir gayri müslim ile

müslüman arasında faiz muamelesi cari olmaz. Ebû Yusuf'a göre ve diğer mezhep imamlarına göre, faiz nerede ve kiminle olursa olsun haramdır. İmam A'zam ve İmam Muhammed'in görüşlerine esas aldıkları hadis, diğer âlimlerce tenkide tabi. tutulmuştur. Hanefî âlimlerinin ileri gelenlerinden İbnü'l-Hümâm, Hidâye'ye şerh olarak yazdığı Fethu'l-Kadîr adındaki eserinde bu hadisin "garib" olduğunu söyler. Yine orada dar-ı harpteki faizin haram olmadığı kabul edilirse, bunun müslümanm faiz vermesi değil, alması ile kayıtlı olduğu belirtilir.[36]
Faizin hangi mallarda cereyan ettiği, hangi muamelelerin faize girdiği, faizin çeşitleri gibi konular oldukça tafsilatlıdır. Bunlar fıkıh kitaplarında uzun uzadıya işlenmiştir. Biz de yeri geldikçe, imkân nisbetinde bu ayrıntılara gireceğiz.
Faiz yiyenden maksat, faiz alan; yedirenden maksat da faiz verendir. Kişi faiz aldıktan sonra onu yemeyip de başka ihtiyaçlarına sarfetse aynı şekilde günahkâr olur. İnsanlar ellerine geçen maldan en çok yemek suretiyle faydalandıkları için bu ifade kullanılmıştır.
Hadisten anlaşıldığı üzere, faiz alıp verenlerin yanı sıra muamelesine şahitlik eden ve yazanlar da Hz. Peygamber'in lanetine maruz kalmışlardır. Hatta yukarıda işaret edildiği gibi, Sahih-i Müslim'deki bir ilâveden, bunların hepsinin eşit oldukları anlaşılmaktadır. Ancak, Nesâî'nin rivayeti; şahitlerin ve kâtibin yaptıklarının günahlığını, bu muamelenin faiz olduğunu bilmeleri şartına bağlamaktadır. Yani iki kişi bir faiz akdine şahitlik etseler fakat bu akdin faiz akdi olduğunu bilmeseler günah işlemiş olmazlar.
Hz. Peygamber'in faizcileri lanetlemesi, ya haber ya da duadır. Yani, ya onların Allah'ın rahmetinden uzak olduklarını bildirmek, ya da Allah'ın rahmetinden uzak kalmaları için bedduadır. Hangisi olursa olsun bu, faizcilerin uğrayacağı felâketin büyüklüğünü gösterir.
İmam Nevevî; bu hadisin, faiz alma verme muamelesine şahit olma ve yazmanın haram olduğuna delil olduğunu söyler. Faiz almanın ne derece büyük bir günah olduğunu belirten birçok âyet ve hadis vardır. Şimdi bunlardan önce âyetleri, sonra da hadislerin bir kısmını görelim:
"Faiz yiyenler, mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, 'zaten alışveriş de faiz gibidir' demelerindendir. Oysa Allah alışverişi helâl, faizi haram kıldı. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte-onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.[37]
"Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir. Allah pek nankör olan hiçbir günahkârı sevmez."[38]
"Ey inananlar! Allah'tan sakının, inanmışsanız faizden arta kalmış hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz."[39]
Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Miraca çıkartıldığım gece, karınları evler gibi (şişmiş) bir grubun yanma vardım. Onların karınlarında, ta dışardan görülen yılanlar vardı.
Bunlar kimlerdir ey Cebrail? dedim. Bunlar, faiz yiyenlerdir, dedi."[40] Bz, Peygamber (s.a) ashabına:
“Helak edici yedi şeyden kaçınınız" buyurdu. Sai ıbeler:
O 'ar nelerdir ya Rasûlallah? diye sordular. Rasullah (s.a):
"Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıj fiak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş günü kaçmak, hiçbir şeyden haberdar olmayan mü'min hanımlara iftira etmektir."buyurdu.[41] Hz. Peygamber (s.a), bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Faiz yetmiş çeşittir. Bunların en aşağısı kişinin annesine temas etmesi gibidir, (günahları eşittir)."[42]
İbn Mâce, Beyhakî ve Hâkim de, biraz değişik lafızlarla yukarıdaki hadisin manasına gelen hadisler rivayet etmişlerdir.
Yukarıya aktardığımız âyet ve hadisler, faizin ne beter bir illet, ne çirkin bir muamele olduğunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır. Bunlardan sonra, artık faiz şöyle kötüdür, böyle kötüdür diye lafı uzatmaya gerek yoktur.[43]

5. Faizin Kaldırılışı

3334... Süleyman b. Amr; babası (Amr b. el-Ahfas)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah'ı (s.a) Veda Haccmda dinledim. Şöyle diyordu:
"Haberiniz olsun, şüphesiz cahiliye faizlerinden olan tüm faizler kaldırılmıştır. Sermayeleriniz ise kendinize aittir. Siz zulmetmeyiniz, zulme de uğramayınız.[44]
Haberiniz olsun, şüphesiz cahiliye devrinin bütün kan davaları kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdülmuttalib'in oğlu Hâris'-in kan davasıdır."
Haris, Benî Leys kabilesinde çocuğuna süt annesi aramakta idi. onu Huzeyl öldürdü.
Hz. Peygamber devamla şöyle dedi: " (Ey Allah'ım!) Tebliğ ettim mi?"
îahâbîler üç kerre: - Evet, dediler. Rasûlullah da üç sefer:
"Allah'ım, sen şahid ol" dedi.[45]

Açıklama

Hadisin TİrmizÎ ve İbn Mâce'nin Sünen'lerindeki rivayetleri buradakinden daha uzundur. Ebû Dâvûd'da da hacc bahsinde 1905 numarada geçmiştir.
Hadisin buradaki bölümü, Veda hutbesinin bir bölümüdür ve kan davası ve faizle alâkalı kısmıdır. Hutbenin bu bölümünün

rivayetleri arasında da bazı farklar göze çarpmaktadır. Bunlardan birisine dipnotta işaret edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a)'in kaldırdığını bildirdiği kan davası, bu rivayete göre Abdülmuttalib'in oğlu Hâris'in kan davasıdır. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetleri de böyledir. Ebû Davud'un 1905 numaradaki ve İbn İshak'ın rivayetlerine göre ise bu davanın, Hâris'in değil oğlu Rabîa'nın kan davası olduğu bildirilmektedir.
Hattâbî; musannifin, "Hâris'in kanı" şeklindeki rivayetini eie alıp, "diğer rivayetlere göre Hz. Peygamber'in kaldırdığı ilk kan davası", Abdülmuttalib'in torunu Rabîa'nın kan davasıdır" deyip, İbnü'l-Kelbî'den rivayetle; Rabîa b. Hâris'in cahiliye devrinde öldürülmediğini, Hz. Ömer zamanına kadar yaşadığını ilâve eder. Hattâbî'nin ifadesine göre cahiliye devrinde öldürülen Rabîa değil Rabîa'nın küçük kardeşidir. Hadiste kan davasının Hâ-ris'e nisbet edilmesi, kana veli olmasından dolayıdır.
Görüldüğü gibi bu hadiste faiz ve kan davasının yasaklandığı belirtilmektedir. Bir şeyin yasaklanması, onun haram olduğunu gösterir.
Hz. Peygamber'in; anılan hükmün yerleşmesini temin için, önce amcalarının faiz ve kan davasından başlaması fevkalâde psikolojik bir hadisedir. Çünkü bu âdetler, Araplar arasında asırlardır uygulanan köklü birer âdetti. Bu gibi kökleşmiş âdetlerin sökülüp atılması son derece güçtür. Rasûlullah Efendimiz, önce kendi yakınlarının hakkı olan faizi ve kan davasını kaldırmak suretiyle, yasağı önce kendi üzerlerinde uygulamış ve hiçbir kimsenin itirazına mahal bırakmadan tatbikini sağlamıştır,
Hattâbî, bu hadisin şerhinde değişik bir noktayı ele alıp incelemektedir. Hattâbî'nin söylediklerini aynen aktarıyoruz:
"Bu hadiste fıkıh acısından şu vardır: Cahiliye hükümlerinden, İslâm devrine kadar gelenler red ve inkâr ile kaldırılır. Kâfir olan birisi, faizle para verse ve parayı almadan müslüman olsa sadece ana parasını ahr, faizi almaz. Daha önceki yaptıklarını ise İslâmiyet hesaba katmaz. Onların kendi hükümlerine göre yaptıklarının peşine düşmez. Bir kimse kâfirken, dar-ı harp-de adam öldürse sonra da müslüman olsa, kâfirken işlediği bu cinayetten dolayı takibata uğramaz.
Kâfir olan karı koca müslüman olsalar, şarap, domuz ve benzeri haram şeylerden olan mehirleri konusunda dava ile bize müracaat etseler; eğer kadın, haramdan olan mehrinden almamışsa kendisine mehri misi verilmekle hükmederiz. Ama yarısını almış da yarısını almamışsa, yarı mehir verilmesini emreder, diğer yarısını yok sayarız. Buna göre, eğer yeni baştan bir nikâh kıymak isterlerse, biz mehirde ancak İslâm'ın mubah kıldığı şeylere izin veririz. Ama geçmiş bir şeyse onu ortadan kaldırmaz ve karışmayız. Bu konunun tüm hükümleri bu kıyas üzeredir."
Bu hadisten; faizin Veda Haccına kadar müslümanlar arasında cari olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in, "İlk kaldırdığım faiz Abdülmuttalib'in oğlu Abbas'ın faizidir" buyurması, o zamana kadar Hz. Abbas'ın faiz alacağının devam ettiğini gösterir. Hz. Peygamber'in, Abbas'ın faizini daha evvel kaldırıp da bunu Veda hutbesinde ilan etmiş olması da mümkündür.
Faizin haram olduğunu bildiren âyetler de Rasûlullah'ın ömrünün sonlarına doğru inmiştir. Hatta İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir habere göre Hz. Ömer (r.a);"Son inen.âyet, faiz âyetidir. Ancak Rasûlullah (s.a) bu âyeti tefsir etmeden vefat etmiştir. Siz, faizi de içerisinde faiz şüphesi olan muameleleri de terkediniz" demiştir. Ancak Hz. Ömer'in bu haberi en son inen ahkâm âyetleri ile ilgili ols.ı çörektir. Çünkü faizi yasaklayan âyetlerin tümü Veda Haccından önce inmiştir. Halbuki, "Bugün size dininizi ikmal ettim. Size verdiğim nimetleri tamamladım ve size din olarak İslâmiyeti seçtim" mealindeki âyetin[46] Veda hutbesinden sonra indiği kesindir.
En son inen âyetin; Bakara 278-281, Nisa 177, Tevbe 129 ve Mâide 3'den birisi olduğunda farklı görüşler vardır. Her ne kadar bunlardan, Bakara sûresinin 278. âyetinde faizin terkedilmesi istenmekte ise de, faizin kötülendiği ve terkinin istenildiği başka âyetler de vardır ve o âyetler, burada işaret edilenlerden daha evvel inmişlerdir.
Elmahlı Hamdi Yazır Hak Dini Kur'an Dili adındaki tefsirinde faizin yasaklanışını (sadeleştirerek aktarıyorum) şöyle anlatmaktadır:
"Faizin hükümleri, Rasûlullah'ın Peygamber olarak gönderilişinin son-senelerinde ve Mekke'nin fethedildiği sıralarda nazil olmuştur. Hatta bu hükümlerin genel tatbikatı ve ilanı Veda Haccına rastlar. Bu sıralarda ise; "Bugün size dininizi ikmal ettim..." (Mâide, 5/3) âyeti gereğince İslâm dini kemale eriyordu. Evvela Âl-i İmran süresindeki: "Ey iman edenler! Faizi kat kat artırılmış olarak yemeyiniz..."[47] âyeti, daha sonra da bu (Bakara, 275-279) âyetler nazil oldu. Bu bize gösteriyor ki, faizin kaldırılması bir gelişme, olgunlaşma gayesine mebnidir. Faizin yaygın olduğu bir toplum, henüz tekamül etmemiştir ve tekamül etmeyen milletlerden faiz kaldırılamayacaktır. Dinî ahlâkı yükselmemiş, sosyal yardımlaşması ağızlardan kalplere geçmemiş, sosyallikleri baskı ve tahakkümden kurtulup kardeşlik dairesine girememiş olan toplumlar faizden kurtulamazlar, kurtulamadıkça da Allah'ın rızasına uygun olan ahlakî ve sosyal olgunluğu bulamazlar; kişi ve toplum çıkarları arasındaki çatışmayı önleyemezler. Herhangi bir toplumda, faizsiz yaşanamayacağı hissi çoğalmaya ve faizin meşruiyyetine çareler aranmaya başlanırsa orada çöküş ve cahiliye devrine dönüş başlamıştır..."[48]
Hamdi Efendi'nin bu nefis görüş ve açıklamaları devam etmektedir. Ancak biz, kalan kısım konumuzla doğrudan ilgili olmadığı için burada kestik. İsteyen, işaret ettiğimiz yerden okuyabilir.
Demek oluyor ki, İslâm'da faizin yasaklanışı Veda Haccından daha evvel olmuş fakat umuma ilam Veda Haccı esnasında gerçekleşmiştir. Ancak bu hal, inen âyetlerin hükümlerinin daha önce hiç uygulanmadığına delâlet etmez. Aksine bunun zıddını bildiren haberler vardır.
Sabûnî'nin, Safvetii't-Tefâsir'de, Bahru'l-Muhît'den naklettiğine göre; faizle ilgili olan bu (Bakara 275 ve devamı) âyetlerin inişine sebep şu hâdisedir:
Sakîf kabilesinden Amr oğullarının, Muğire oğullarından faizli alacakları vardı. Vadesi gelince bu faizi istediler. Bunun üzerine, "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve faizin kalanım bırakın..." diye başlayan âyetler indi. Sakîfliler de, "Bizim Allah ve Rasülü ile savaşacak gücümüz yoktur" dediler, tevbe ettiler ve sadece ana paralarım aldılar.[49]

Bazı Hükümler

1. Faiz ve kan davası haramdır.
2. idareciler, konulan bir yasağın ya da emrin toplum tarafından benimsenmesi için önce kendileri tatbik etmelidirler.
3. Sonradan müslüman olan kişilerin, müslüman olmadan önceki tasarrufları geçerlidir. Ancak bu tasarrufların uzantısı, müslümanlıktan sonraki hayatlarına da geçiyorsa ve bu İslâm dinine göre haramsa, müslüman olmaları ile birlikte son bulur.
4. Faizsiz bir toplum en mütekâmil toplumdur.[50]

6. Alışveriş Esnasında Yemin Etmenin Mekruh Oluşu

3335... Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'i şöyle buyururken işittiğini haber vermiştir:
“Yemin; (sahibinin zannınca) truı.n revacına, (ashnda)bereketin mahvına sebeptir."
İbn Şerh; (bereketin yerine),”kazancın" demiştir.
İbn Şerh; "Saîd b. el~Müseyyeb'den, o Ebû Hureyre'den, o da Hz. Peygamber'den" demiştir.[51]

Açıklama

Hadisin, Buharı ve Müslimdek i rivayetleri de Ebû Hureyre'dendir. Ayrıca, İbn Mâce'de ve Müslim'de aynı manaya gelen fakat sözleri biraz değişik bir hadis Ebû Katâde'den rivayet edilmiştir. Bu rivayetin sözleri şu şekildedir:
"Alışverişte yemin etmekten sakınınız. Çünkü yemin (önce) malın revacına sebep olur. Sonra ise onu mahveder."
Görüldüğü gibi hadis-i şerifte, kişinin malını satmak için yemin etmesinin caiz olmadığı ifade edilmektedir. Yemin etme iki suretle olur:
a) Yalan yere, yani malda olmayan bir özelliğin olduğunu iddia ederek,, bir kusurunu gizleyerek veya kendisine pahalıya mal olduğunu söyleyerek yemin etmek. Şüphesiz yalan yere edilen yemin, ticaretin dışında olduğu gibi ticarette.de haramdır, son derece günahtır.
b) Yalan yere olmamakla birlikte, malın revaç bulmasını, satışını sağlamak için edilen yemin. Hadiste, men edilen yeminin, yalanla kayıtlı olmayışı; bu şıkkın da hadisin hükmüne girdiğini gösterir. Dolayısıyla, yalan olmasa bile satış esnasında yemin etmek doğru değildir. İmam Nevevî bu konuda şöyle der: "Zaruret yokken, yalan yere olmasa bile yemin etmek mekruhtur. Hele bu, malın rağbet görmesini temin için olursa daha da fenadır."
Hadiste; malını satan kişi yemin edince belki bunun; malın satımına fayda sağlayacağı fakat sonuç itibarıyla bereketi alıp götüreceği belirtilmektedir. Bu, "Allah faizi mahveder, sadakaları artırır. Hem Allah (faiz helâldir, diyen) koyu kâfirleri, i?ok günahkâr olanları sevmez."[52] mealindeki âyetin güzel bir tefsiridir. Bu âyet-i kerimede; faiz ile, görünüşte çoğalıyor zannedilen malın gerçekte azala azala tükeneceği; görünüşte malı azalttığı zannedilen sadakanın da aslında malı azaltmayıp, bereketlendirdiği ifade edilmektedir. Abdürrezzak'm Ma'mer'den rivayet ettiği şu hadis, bu gerçeği daha açık bir biçimde ortaya koymaktadır: "Biz, faizin kazancı üzerine kırk sene geçmeden muhakkak mahvolur, buyurulduğunu işittik,"
Üzerinde durduğumuz hadiste de, yeminle artan ticaretin, görünüşte bir artış sağladığı ama aslında bunun bereket ve kazancın mahvına sebep olduğu belirtilmektedir.- İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadiste; Allah (c.c)'ın kıyamet gününde üç grup ile konuşmayacağı, onlara rahmet nazarıyla bakmayacağı, onları temize çıkarmayacağı belirtilmiş ve yalan yeminle malına revaç sağlamak isteyenler bunlar arasında sayılmıştır.
İbn Mâce'nin bu rivayeti, mal satmak için yemin etmenin kötülüğünü ifadede daha açık ve daha kesindir.[53]

7. Tartıyı Ağır Tutmak (Ve Ücretle Tartmak)

3336... Süveyd b. Kays (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilir: Mahrafe[54] el-Abdî ile birlikte Hecer'den bez alıp, Mekke'ye getirdik. Rasûlullah (s.a), yürüyerek yanımıza geldi ve bizimle bir iç don pazarlığı yaptı. Orada ücretle tartan bir adam vardı. Rasûlullah (s.a) bu adama:
"Tart ve (biraz)ağir tut" buyurdu.[55]

Açıklama

Tirmizî hadis için "Hasen-sahih" demiştir.
Hadisin izahına girişmeden önce, metindeki birkaç kelime üzerinde durmak istiyoruz:
Bez: Âsim Efendim'nin Kamus tercemesinde bildirdiğine göre, mutlak olarak "elbise" manasına gelir. Yani insanın üzerine giydiği tüm giysiler genelde "bez" kelimesinin şumülü içindedir. Ayrıca kumaştan olan ev eşyasına da bez denilir. Bu kelime dilimize de geçmiştir. Fakat bizde daha çok, dikilmemiş, kaput, humayın gibi düz kumaşlara denilmektedir.
Hadiste, Hz. Peygamber'in satın aldığı iç donunun, getirilen bezlerin arasında sayılması, bez tabirinin dikili giysiler için de kullanıldığını gösterir.
Serâvîl: Farsçadan Arapçaya geçmiş bir kelimedir. Farsça aslı "şalvar'-'dır. İç donu manasına gelir. Türkçemize ise, geniş pantolon karşılığı olarak geçmiştir.
Hecer: Bahreyn'deki bir şehrin adıdır. Medine'nin köyleri arasında da Hecer adında bir köy vardı.
Bu hadiste, iki sahâbînin Hz. Peygamber (s.a)'e bir iç donu sattıkları ve pazarlığın sonunda alacakları bedelin ücretle

tartildığı ve Hz. Peygamber'in satıcıya, kendi vereceğini biraz ağır tartmasını emrettiği belirtilmektedir. Hadisin Nesâî'deki rivayetinde bu alım satımın Mina'da gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna göre, hâdisenin hicretten evvel vuku bulmuş olması gerekir.
Bundan sonra gelecek olan rivayette, Ebû Safvân b. Umeyra, Hz. Peygamber'e hicretten önce Mekke'de bir iç don sattığını söylemektedir. Avnu'l-Ma'bûd sahibinin nakline göre, Hakim, Ebü Safvân ile önceki rivayetin ra-visi Süveyd b. Kays'ın aynı şahıs olduklarını, isimlerinden birinin adı diğerinin de künyesi olduğunu söyler. Buna göre Hz. Pcygamber'in iç don alması hâdisesinin hicretten önce olduğu muhakkaktır.
Rivayetlerde, Hz. Peygamber'in satın aldığı iç dona mukabil verdiği şeye dair bir kayıt mevcut değildir. Ancak bunun, tartılır cinsten bir şey olduğu anlaşılmaktadır. O zaman, kullanılan paralar altın, ve gümüş olduğu ve bunların tartı ile el değiştirdiği gözününe alınırsa, Hz. Peygamber'in dona bedel verdiği şeyin gümüş para ya da başka bir mal olmasının mümkün olduğu söylenebilir.
Hattâbî, hadisin bazı şeylerin caiz olduğuna delil teşkil ettiğini söyler:
a) Bölüşülmemiş ortak maldaki hissenin hibe edilmesi caizdir. Çünkü, Hz. Peygamber'in kendi malından fazla olarak tartılmasını istediği bölüm, satıcıya hibedir ve verilen paradan ayrılmış değildir.
b) Ölçme ve tartma mukabilinde ücret almak caizdir. Mal taksim edici ve hesap yapıcı için de hüküm aynıdır.
Saîd b. Müseyyeb, mal taksimi mukabilinde ücret almayı men eder, Ahmed b. Hanbel de bunu mekruh sayardı.
Hattâbî daha sonra şöyle der:
"Hz. Peygamber'in, tartıcı ile konuşması ve ona semeni tartmasını[56] emretmesi, semen tartıcısının ücretinin alıcıya ait olduğuna delil gibidir. Semeni ödemek onun vazifesi olduğu için, tartmak müşteriye ait olunca, tartma ücretinin de kendisine ait olması gerekir. Buna kıyasla satılan mal (mcbî) in tartılma ücreti de satıcıya ait olur."
Hanefî fıkıh kitaplarında da, semen tartıcısının ücretinin müşteriye; mebîi tartan, ölçen veya sayanın ücretinin ise satıcıya ait olduğu belirtilmektedir.
Sarihler, Hz. Peygamber'in iç don satın aldığının kesin olmakla birlikte, giyip giymediğinde ihtilâf olduğunu söylerler.
Aliyyü'1-Kârî, Şemail Şerhi'nde bu ihtilâfları zikreder. Bezlü'l-Mechûd'un ta'likında, Beycûrî'nin Hz. Peygamber'in iç don giymediği görüşünü tercih ettiğini, Cem'ul-Fevâid'de ise giydiği açıkça belli imiş gibi takdim edildiği söylenir. Cevâhiru'l-Muzıyye'de de, Ebû Hanîfe'-den; "Bence Hz. Peygamber'in iç don giydiği sahih değildir." dediği nakledilmiştir.
Konu ile ilgili olarak, Avnu'l-Ma'bûd'da da şu malumata rastlanmaktadır:
Süyutî; bazılarının Hz. Peygamber'in iç don aldığını belirttiklerini fakat giymediğini, söylemektedir.
İbnü'l-Kayyim el-Cevziye ise, Zadii'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd'da;
"giymiştir" der. Zâdü'I-Meâd'daki bu ifadenin bir kalem hatası olduğu söylenir. Ancak, Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde ve Taberânî'nin Mu'cemu'l-Vasît'inde Ebû Hureyre'den, zayıf bir isnadla şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir gün Hz. Peygamber'le birlikte çarşıya girdik, manifaturacıların yanına otundu ve dört dirheme bir (şalvar) iç don satın aldı.
Ya Rasûlallah, sen iç don giyiyor musun? dedim.
Evet, seferde de, hazarda da, gece de gündüz de giyiyorum. Şüphesiz ben örtünme ile emrolundum ve bundan daha iyi örten bir şey de bulamadım, buyurdu."[57]
Günümüzün insanı belki bu münakaşayı yadırgar. Çünkü bugün herkes iç don giymekte ve bu bir mesele olmamaktadır, Fakat Hz. Peygamber zamanında erkeklerden kimi bir entari, kimi bir cübbe giyebiliyor, kimi de sadece bir peştemal sarabiliyordu. Belli ki iç don giyme âdeti pek yoktu. Ebû Hureyre'nin sorusu da bunu göstermektedir. İşte âlimler bunun için Hz. Peygamber'in iç don giyip giymediğini tam olarak tesbit edememişlerdir.[58]

Bazı Hükümler

1. Ücretle başkasının malını tartmak caizdir.
2. Tartılan malın biraz ağır tutulması mustehaptir.
3. Semeni tartmanın ücreti müşteriye, mebîi tartmanın ücreti de satıcıya aittir.[59]

3337... Ebû Safvân b. Umeyra'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hicretten önce, Mekke'de Rasûlullah (s.a)'a geldim...(Ravi), bu (önceki) hadisi söyledi, "ücretle tartan"ı anmadı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Kays da Süfyân 'in dediği gibi rivayeî etti. Söz Süfyân'm sözüdür, (doğrusu Süfyân'ın rivayetidir)[60]

Açıklama

Bu ve önceki rivayetler aynı hadisin değişik rivayetleri olsa gerek. Rivayetlerin ikisinin tâbiûndan olan ravileri aynı şahıstır. Sahâbî dahil diğer raviler ise değişik isimlerdir. Önceki rivayeti Süf-yân, Simâk b. Harb vasıtasıyla Süveyd b. Kays'tan; bunu ise Şu'be, yine Si-mâk b. Harb kanalıyla Ebû Safvân b. Umeyra'dan rivayet etmişlerdir. Yani önceki rivayette, sahabenin ismi Süveyd b. Kays, sonrakinde ise Ebû Safvân b. Umeyra'dır.
Bu iki isimin aynı şahsa ait olduklarını önceki hadisin şerhinde söylemiştik. Ebû Dâvûd; "Söz Süfyân'ın sözüdür" derken, doğrusunun sahabe ravinin adının Süveyd b. Kays olduğuna işaret etmiştir. Nesâî de, "Süfyân'ın hadisi doğruya daha uygun" diyerek aynı görüşü izhar etmiştir.[61]

3338... Ebû Rizme der ki: Babamı şöyle derken işittim:
Bir adam Şu'be'ye: "Safvân sana muhalefet etti" dedi. Şu'be de, "Bu başımı yardı" karşılığını verdi.
Bana, Yahya b. Maîn'in: "Her kim Süfyân'a muhalefet ederse (önemsizdir) söz, Süfyân'ın sözüdür." dediği ulaştı.[62]

Açıklama

Bu sözler, önceki rivayetlerdeki ihtilâflarla ilgili olarak söylenmiştir. Ebû Dâvûd bunu, yukarıda izah edildiği gibi, Süf yân'ın rivayetinin daha doğru olduğu görüşüne destek olarak kitabına almıştır.[63]

3339... Ahmed b. Hanbel, Vekî vasıtasıyla Şu'be'nin, "Süfyân in hafızası benim hafızamdan daha sağlamdır." dediğini nakletmiştir.[64]

Açıklama

Şu'be'nin bu sözleri de hadisin ravisinin Süveyd b. Kays olması gerektiğine delalet eder.[65]

8. Hz. Peygamberin, "Ölçek Medine'nin Ölçeğidir" Sözü

3340... İbn ömer (r.anhuma)'dan, Rasûlullah (s.a)'m;
"Vezin (ağırlık ölçüsü) Mekkelilerin vezni, ölçekse Medinelile-rin ölçeğidir" dediğini rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd şöyle dedi:
Bu hadisi, Feryabî ve Ebû Ahmed; Süf yân 'dan aynı şekilde rivayet etmişlerdir. (İbn Dükeyn), onlara (Feryâbî ve Ebû Ahmed'e isnadda değil) metinde muvafakat etmiştir.
Ebû Ahmed, ibn Ömer'in yerine, 'İbn Abbas'dan" demiştir.
Yine bu hadisi, Velidb. Müslim, Hanzala'dan; "Medine'nin vezni, Mekke'nin ölçeği" demiştir, şeklinde rivayet etmiştir.
Yine Ebû Dâvûd şöyle der:
Mâlik b. Dinar'ın, bu konuda A tâ vasıtasıyla Rasûluüah 'tan rivayet ettiği hadisin metninde ihtilâf edilmiştir.[66]

Açıklama

Vezn: Tartmak ve tartacak şey, yani tartıda kullanılan (gram, kilo, dirhem vs.) birim demektir. Hadiste bu ikinci mana kastedilmiştir.
Yağ, bal, şeker gibi tartı ile alınıp satılan maddelere, vcznî denilir.
Mikyâl: Ölçek demektir. Buğday, arpa gibi ölçü ile alınıp satılan maddelerin ölçülmesinde kullanılan âlettir. Zaman ve yere göre hacmi ve adı değişen çeşitleri vardır. Hadisde kastedilen, o zamanki kullanılan sa' adındaki ölçektir.
Ölçü ile alınıp satılan maddelere keylî denir.
Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste; tartıda esas alınacak birimlerin, Mekkelilerin kullandıkları ağırlık ölçüleri; ölçeklerde muteber olanın da Medi-nelilerin ölçekleri olduğunu bildirmektedir.Azîmabâdî'nin Kâdî'den nakline göre, Hz. Peygamber'in bu tercihine sebep; Mekkelilerin ticaret, Medi-nelilerin de tarımla uğraşmalarıdır. Çünkü ticaretle uğraşanlar ağırlık ölçülerini, tarımla uğraşanlar ise ölçekleri daha iyi bilirler.
Her bölgenin kendine mahsus ağırlık ve ölçü âlet ve birimleri olduğu ve kullanıldığı gerçektir. Hz. Peygamber'in tercih ettiği bu birim ve ölçülerin herkes tarafından kullanılmasının mutlaka şart olduğunu kimse söylememektedir. Yani, insanlar aralarındaki akitlerde istedikleri ölçek ve tartı birimlerini kullanabilirler. Ancak, âlimler Hz. Peygamber'in bildirdiği bu ölçülerin kullanım sahasının tesbitinde farklı görüştedirler.
Şevkânî; taraflar arasında anlaşmazlık çıktığı takdirde bu ölçülere dönülmenin gerekli olduğunu söyler. Buna göre, alıcı ve satıcı, alım satıma konu olan malın mikdarını belirleyecek ölçek "veya ağırlık birimini tayinde anlaşmazlığa düşerlerse; ölçekte Medinelilerin ölçeğinin, tartı biriminde de Mekkelilerin kullandığı ağırlık ölçülerinin tercih edilmesi gerekir.
Hattâbî; sahiplerini belirtmeden, Şevkânî ve aynı görüşü paylaşanların yukarıda geçen görüşlerine işaret ettikten sonra bunu reddeder. Taraflar arasında, ölçek ve ağırlık ölçülerinin tayininde anlaşmazlığın çıkması halinde o memlekette kullanılan birimlerin esas alınacağını söyler ve iddiasını şu sözleriyle destekler: "Bir kimse, on ölçek buğday veya arpaya selem akdi yapsa ve orada bir tek ölçek olsa o ölçek esas alınır.[67] Ama birden çok ölçek bulunur da bu ölçeklerden birisi belirtilmezse, selem akdi fasîd olur ve parayı alan geri verir."
Hattâbî bu sözleriyle, "Eğer mesele Şevkânî ve onun gibi düşünenlerin dediği gibi olsaydı, bu şekilde akdedilen selem fasid olamayıp, Medinelilerin kullandıkları ölçek esas alınarak malın teslimi gerekirdi." demek istemektedir.
Hattâbî'ye göre, bu hadis-i şerif; zekât, fitre ve keffaretler gibi, Allah'ın hakları ile ilgili olarak varid olmuştur. Hadisteki "vezin" den maksad da, başkaları değil sadece altın ve gümüştür. Yani Hz. Peygamber (s.a), zekâtın farz olması için gerekli olan altın ve gümüş nisabında Mekkelilerin vezninin esas alınmasını istemiştir. Bu dirhem; islâmî (şer'î) dirhemdir.
Medinelilerin ölçeğinden maksad da sa'dır. Keffaretlerin ödenmesinde ve fıtır sadakasının verilmesinde bu ölçek esas alınmalıdır.
AvıuTl-Ma'bûd sahibi, Şerhu's-Sünne, Mirkât ve Nesâî'nin Sindî haşiyesinden Hattâbî'nin görüşü istikametinde nakiller yapmıştır.

O halde diyebiliriz ki; Hz. Peygamebr (s.a); zekât, fitre, keffaret gibi dinî konuların ölçü ve tartı ile ilgili yönlerinde, Mekkelilerin veznini, Medinelilerin ölçeğini kullanmayı emretmiş ve bunlar birer şer'î ölçü olmuştur. Mekke vezni ile 200 dirhemden az gümüş veya 20 miskâldan az altına zekât düşmez. Fitre veya keffaret verecek kişi, her gün için, Medine sa'ı ile bir sa' arpa, yarım sa' buğday vs. veya bunların kıymetini verecektir.
Vezin ve ölçekler arasındaki bu ayırıma sebep, o zaman kullanılan ölçü ve tartıların birbirlerinden farklı olmaları, bazı dirhemlerin diğerlerinden daha ağır veya daha hafif olmalarıdır.
Meselâ o zaman kullanılan dirhemlerden:
Bağlı; 8 dânik,
Taberî; 4 dânikti.
İslâmî dirhemlerden sayılan bir başka dirhem ise 6 dânikti.
Bu dirhemlerin, cahiliye devrinden beri böyle mi kaldığı, yoksa değiştirilip yeni bir ağırlık mı verildiği konusunda ihtilâf vardır. Ancak, ağırlıklarının aynı kaldığı fakat baskılarının değiştirilerek üzerlerine "Allah" ismi celâlinin işlendiği görüşü galiptir.
Ağırlık ve ölçü birimleri ile ilgili bilgi, çeşitli münasebetlerle daha önce geçti. Onun için burada tekrar o konuya dönmeyeceğiz. Ancak hadisin metni ile doğrudan ilgili olduğu için, Mekke vezni ve Medine ölçeğinin miktarlarını kısaca hatırlatmak istiyoruz.
Şevkânî'nin İbn Hazm'dan naklettiğine göre;
Bir Mekke altın dinarı, 82,3 arpa tanesinin ağırlığı kadardı. Bir dirhem 0,7 miskâldir. Bir dirhemin ağırlığı da 57,61 arpa tanesinin ağırlığı kadardır.
Hidâye'de, muteber olan dirhemin; on tanesi yedi miskâle denk olan dirhem olduğu kaydedilir.
Ölçeğin tayininde farklı iki görüş vardır. Bunlardan birine göre, 1 sa' 5 1/3 Irak rıtlıdır. İçlerinde Ebû Hanîfe'nin de bulunduğu diğer görüşe göre ise; 1 sa' 8 rıtıldır. İmam Ebû Yusuf'un önce İmam A'zam'la aynı fikirde iken, daha sonra karşı görüşe döndüğü rivayet edilir.
Hattâbî bunlara bir de, Şiilerin iddia ettikleri 9 1/3 ntıl olan ehl-i beyt sa'ını ekler ve; muamelâtta herkesin kendi sa'ını kullanabileceğini ama, iş dinî konulara geldiğinde Medine sa'ının esas alınması gerektiğini söyler.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda bazı farklı rivayetlere temas etmiştir. Bunlar içerisinde en sağlamı; metne esas alınan rivayettir.[68]

Bazı Hükümler

Mâli ibadetlerde mikdarlann tayininde her beldenin kendi ölçülen değil, Hz. Peygamber in bildirdiği şer ı ölçüler esas alınmalıdır. Bu ölçülerde; ağırlık ölçüsünde Mekkelilerin, hacim ölçülerinde de Medinelilerin kullandıkları ölçeklerdir.[69]

9. Borç Konusunda Şiddet Göstermek

3341... Semüre (b.Cündüb)r.a'den şöyle rivayet edilmiştir. Derki:
Rasûlullah (s.a) bize hitab edip:
"Filan oğullarından burada kimse var mı?" diye sordu.Kimse cevap vermedi. Sonra tekrar;
"Filan oğulllarından burada kimse var mı?" dedi. Yine kimse cevap vermedi. Rasûlullah (s.a) üçüncü defa tekrar;
"Filan oğullarından burada kimse var mı?" buyurdu. Bu sefer bir adam kalkıp:
Ben varım ya Rasûlallah! dedi. Hz. Peygamber:
"Önceki iki seferde niçin cevap vermedin? Şüphesiz ben sizin için sadece hayır anarım. Arkadaşınız, borcuna mukabil hapsedildi (cennete sokulmadı)" buyurdu.
(Semüre der ki:)
O adamı, arkadaşının bütün borçlarını öderken gördüm. Öyle ki, artık ondan bir şey isteyen hiç kimse kalmadı.

Ebû Dâvûd şöyle dedi: (Hadisi Semüre'den nakleden Sem'ân), "Müşennec'in oğlu Sem'an'dır.[70]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, metinde konu edilen konuşma bir cenazede geçmiştir. Hz. Peygamber (s.a) ve sahâbîler, bir cenazeyi defnetmek için gitmişlerdi. Rasûlullah (s.a) cemaate bir konuşma yapıp, falan sülâleden kimsenin olup olmadığını sordu. Kimsenin cevap vermemesi üzerine sorusunu üç defa tekrarladı. Nihayet bir adam kalkıp kendisinin o sülâleden olduğunu söyledi. RasûlullahJia, ölen zâtın borçlan yüzünden hapsedildiğini, cennete bırakılmadığını söyleyip onun borçlarının ödenmesini istedi. Adam da, cemaata sorarak, ölünün kime borcu varsa hiç bırakmadan hepsini ödedi.
Hadis-i şerif; insanlara olan borcun ne derece önemli olduğunu, ödenmeyen kul haklarının kişinin cennete girmesine mani olacağını göstermektedir. Bu babda gelecek olan hadisler, konunun önemine daha çok açıklık getireceklerdir.
Allah (c.c), şirkten başka bütün günahları tevbe ile affettiği halde; kul borcunun affını, alacaklının affetmesine bağlamıştır. İleride gelecek olan 3345 numaralı hadiste belirtildiği üzere, zenginin borcunu vermeyip savsaklaması zulümdür.
Borcunu ödemeyi istediği halde, imkânsızlığından dolayı ödeyemeyene, mühlet'vermek alacaklılar için farzdır. Bakara sûresinin 280. âyetinde şöyle buyurulmaktadır: "Borçlu darda ise eli genişleyinceye kadar, ona mühlet verin. Bilmiş olasınız

ki, borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır."
Âlimler bu âyetle istidlal ederek, darda olan borçlu için mühlet vermenin farz, borcu tamamen bağışlamasının da müstehap olduğuna hükmetmişlerdir.
Dürrü'l-Muhtâr'da; haddizatında farzın nafileden daha üstün olduğu, ancak üç şeyin bundan müstesna tutulduğu kaydedilir ve; darda kalanın bor-eunu bağışlamak mendûb olduğu halde, bunun da vacib olan mühlet vermekten daha üstün olduğu ifade edilir.
Ebû Ca'fer et-Tahavî'nin rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a); "Darda kalan borçluya mühlet verene, her gün için sadaka sevabı vardır." buyurmaktadır.
Hadis-i şerif, borçlu olan müslümanların borcunu ödeyivermenin önemine de işaret etmektedir. Müslim'in, Ebû Mes'ud'dan rivayet ettiği şu hadis, bu durumda olanların nail olacağı ecre en güzel bir şekilde delâlet etmektedir:
Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sizden önceki milletlerden bir adamın hesabı görüldü. Onun hiçbir hayrı yoktu. Ancak o zengindi, insanların arasına karışır, kölelerine; darda kalanlara göz yummalarını emrederdi. Allah (c.c): Ondan vazgeçin, biz buna ondan daha lâyığız, buyurdu."[71]
Yine Müslim'in Ebû Katâde'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Her kimi, Allah'ın kendisini kıyamet gününün kederlerinden kurtarması sevindirirse, darda olana mühlet versin ya da tamamen terketsin."[72]
Yukarıda işaret edildiği gibi bu hadisi Nesâî rivayet etmiştir. Ayrıca Buharî'nin Tarilı-i Kebîr'inde de vardır.
Buharı; "Sem'an'ırt Semüre'den, Şa'bî'nin de Sem'an'dan hadis duyduğu bilinmemektedir." der. Tehzîbu't-Tehzîb'de ise, "Sem'an'dan Âmir b. eş-Şa'bî rivayette bulunmuştur, başkası değil." denilir. İbn Hibbân ve Ebû Nasr da Sem'an'ın güvenilir bir ravi oluduğvnu söylerler.[73]

Bazı Hükümler

1. İnsanlar, başkalarına olan borçlarını ödemede titizlik göstermelidirler.
2. Başkasına borçlu olarak ölen kişinin borcu onun cennete girmesine engel olur.
3. Ölen birisinin borcunun bir başkası tarafından ödenmesi caizdir.[74]

3342... Ebû Mûse'l-Eş'arî (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah katında; nehyettiği büyük günahlardan sonraki en büyük günah; kişinin ödeyecek mal bırakmadan, borçlu olduğu halde Allah'ın karşısına çıkmasıdır."[75]

Açıklama

Bu hadiste; kişinin borçlu olarak ve ödeyecek mal bırakmadan ölmesinin günah olduğuna işaret edilmektedir. Tabiatıyla günah olan, ölmek değil, ödemeden ve ödenmesi için tedbir almadan borçlu kalmaktır.
Aslında, insanın borç alması hiç de kötü bir iş değildir. Hatta Tıybî'nin ifadesine göre mendubdur. Karşılıksız olarak bir müslümana borç veren kişi dinimizce övülmüştür. "Karz-ı hasen" denilen bu güzel tutum, müslüman-lara mahsus güzel hasletlerdendir. Bir kişinin borç vermesi, ötekinin borçlanması demektir. Bir taraftan borç veren övülür ve buna teşvik edilirken, öbür taraftan borçlananın kötülenmesi tasavvur edilemez. Gerçi Hz. Pey-gamber'in borçtan kaçtığı, borçtan Allah'a sığındığı tarzında birçok haberler variddir. Ama bu, ödeyememe veya alacaklı karşısında mahcup düşme korkusuna mebnidir. Çünkü bizzat Hz. Peygamber'in borç aldığı ve buna mukabil zırhım rehin bıraktığı bilinmektedir.
O halde bu hadiste günah olarak vasıflanan borç, kişinin ödemekte kusurlu olduğu veya günah olan bir iş için aldığı borçtur. Çünkü bu, hakların zayi olmasına sebeptir.
Tıybî bu hadisi izah ederken muhtemel bir itiraza ve bunun cevabına işaret eder. Okuyucunun da hatırına geleceğini tahmin ettiğimiz için, Tıybî'nin sözlerini aynen naklediyoruz:
"Eğer; "Şehidin, borç dışındaki bütün günahları affedilir" hadisinde, Allah haklarında kolaylaştırma esastır ama kul haklarında böyle değil denilmişti. Halbuki burada kul borcu büyük günahlardan daha aşağı kabul edilmiştir, dersen buna şu karşılığı veririz: Biz orada borçtan sakındırmak için, biraz mübalâğa olarak anladık. Ama burada söz, zahir manasında kullanılmıştır."
Demek oluyor ki, borç; hadislerde belirtilen büyük günahlar gibi değildir. Çünkü büyük günah Allah'a isyandır. Borç almak ise caizdir. Hz. Peygamber'in borcunu ödemeyenler için böyle ağır bir ifade kullanması, borçların önemsenmeyerek, hakların kaybolmasını önlemek içindir.[76]

3343... Câbir (r.a)'den rivayet edilmiştir; der ki: Rasûlullah (s.a), borçlu olarak ölenin cenazesini kılmazdı. (Bir gün) bir cenaze getirildi. Rasûlullah (s.a): "Onun borcu var mı?" diye sordu.
Evet, iki dinar borcu var, dediler.
"Arkadaşınızın namazını kılınız" buyurdu. Bunun üzerine, Ensar'dan olan Ebû Katâde;
O iki dinarı ben yükleniyorum, Ya Rasûlallah, dedi. Hz.Peygamber de adamın namazını kıldı.
Allah (c.c), Rasûlü'ne fetihler müyesser buyurunca Efendimiz: "Ben her mü'mine kendi nefsinden daha evlâyım. Her kim borç bırakırsa (borçlu ölürse) onu ödemek bana aittir. Kim de mal bırakırsa vârislerine aittir" buyurdu.[77]

Açıklama

Buharî'nin Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettiği hadise göre, Hz. Peygamber'e üç cenaze getirilmiş, Efendimiz her birisi için borcunun olup olmadığını sormuş, birincisinde "hayır" cevabını alıp cenazesini kılmış, ikincisinin borcu olduğunu fakat üç dinar da para bıraktığını öğrenmiş ve onun da cenaze namazını kılmış, üçüncünün ise borcu olduğunu fakat geride bir şey bırakmadığını söylemişler, o da cemaate; "Siz namazını kılın" diye emretmiş, Ebû Katâde'nin o zâtın borcunu yüklenmesi üzerine Efendimiz de namazım kılmıştır.
Ehû Davud'un rivayetine benzer bir-Jıadis, Müslim'de, beş ayrı rivayet halinde Ebû Hureyre'den nakledilmiştir.
Gösterilen rivayetlerin tümünde; Hz. Peygamber'in, getirilen bir cenazenin namazına durmadan önce onun borcunun olup olmadığını sorduğu, yoksa veya borcu olduğu halde geriye mal birakmışsa cenazesini kıldığı, borcu olup malı bulunmazsa kendisinin kılmayıp sahâbîlerine kılmalarım emrettiği anlaşılmaktadır.
Bazı âlimler, Hz. Peygamber'in bu davranışını iki türlü yorumlamışlardır:
a) İnsanları borçtan sakındırmak, ödemedeki kusur ve savsaklamaya ceza olarak borçluların namazını kılmazdı.
b) Borçlunun üzerindeki kul hakkından dolayı duasının makbul olmaması endişesiyle kılmazdı.
Bazı âlimler ise, Hz. Peygamber'in borçluların namazını kılmamasının; "Kim borçlu olarak ölürse, o borç bana aittir." sözü ile neshedildiğini söylerler. Nitekim Sahih-i Müslim Şerhi'nde,.İbn Abbas'dan rivayet edildiği söylenen bir hadiste şöyle denilmektedir:
"Hz. Peygamber (s.a), borçlu olarak ölen kimsenin namazını kılmıyordu. Derken bir zat vefat etti. Rasûlullah (s.a):
"Bunun borcu var mı?" diye sordu. Evet, dediler.
"Öyleyse cenazenizin namazını kılın" buyurdu.
Bunun üzerine Cebrail (a.s) inerek şunları söyledi:
Allah (Azze ve Celle) buyuruyor ki: "Benim indimde zalim ancak zulüm, israf ve isyan hususunda borçlanandır; çoluk çocuk sahibi namuslu kimseye gelince onun namına ben ödeyeceğine kefilim."
Bunu işitince Peygamber (s.a) hemen o zâtın cenaze namazını kıldı ve bundan sonra:
"Her kim yoksulluk veya borç bırakırsa bana yahut benim üzerime kalır; kim miras bırakırsa ailesi efradına kalır." buyurdu.
Bir daha böylesinin namazlarını kıldı."[78]
Üzerinde durduğumuz hadiste; Ebû Katâde'nin, ölenin borçlarına kefil olması üzerine Rasûlullah'ın cenaze namazını kıldığı görülmektedir. Bu durum, ölünün borcuna kefil olmanın caiz olduğunu gösterir.
Aliyyü'1-Kârî, Mirkât'da, Şerhu's-Sünne'den şunları nakleder:
"Hadis; ister geride mal bıraksın, ister bırakmasın, ölünün borcuna kefil olmanın caiz olduğuna delildir. Bu, ulemanın çoğunluğunun görüşüdür. İmam Şafiî de aynı görüştedir. Ebû Hanîfe ise, geriye mal bırakmadığında kefaletin caiz olmadığını söyler. Bir kimse hür bir müslümanın borcuna kefil olsa ve borçlu ölse, ittifakla kefalet devam eder. Borçlu fakirin ölümü, kefaletin devamına mani olmadığına göre ölüye kefil olmak da caizdir."
Tıybî ise; "Hadise sarılmak, bu kıyastan daha evlâdır." der.
Kârî devamla şöyle demektedir: Bazı âlimlerimiz; Ebû Yusuf, Muhammed, Mâlik, Şafiî ve Ahmed, hadise sarılmışlar ve ölen borçluya -mal bırak-masa bile- kefil olmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. "Çünkü eğer sahih olmasaydı, Hz. Peygamber o zâtın cenaze namazını kılmazdı." derler.
İmam Ebû Hanîfe rahimehullah; "Müflis olarak ölene kefalet sahih değildir. Çünkü müflis olarak ölen birinin borcuna kefil olmak, düşmüş bir borca kefil olmak demektir. Düşmüş bir borca kefil olmak da bâtıldır. Hadisteki hâdisenin önceden olan bir kefaleti ikrar olması muhtemeldir. Çünkü kefalette ikrar ve inşa lafzı aynıdır. Ayrıca bir fiilin hikâyesi umum ifade etmez.
Sonra, Ebû Katâde'nin sözünün kefalet değil bir va'd olması da mümkündür. Hz. Peygamber'in namaz kılmak istememesi, ona borcunu ödeme yolunu göstermek içindir. Bu zahir olunca da namazını kılmıştır." der.
Mirkât'tan yaptığımız bu nakiller, ölüye kefalet konusunu yeteri kadar açıklığa kavuşturdu sanıyoruz.
Hadisin devamında; Cenab-ı Allah Hz. Peygamber (s.a)'e fetihler müyesser kılıp, hazineye ganimetler dolunca Efendimiz'in borçlu olarak ölenlerin borcuna kefil olduğu ve, "Ben bütün mü'minlere kendi nefislerinden daha evlâyım" buyurduğu görülmektedir.
Busöz: "O peygamber mü'minlere öz nefislerinden evlâdır..."[79] âyet-i kerimesinden iktibastır.
Hz. Peygamber'in, mü'minlere kendi nefislerinden evlâ oluş yönünü» merhum H. B. Çantay değişik tefsirlerden nakille şöyle izah eder:
"Din ve dünya işlerinin hepsinde evlâdır. Zira Peygamber, mü'minlere salah ve selâmetlerini mucib şeylerden başkasını emretmez ve razı olmaz. Fakat nefs böyle değildir. Binaenaleyh mü'minler, peygamberini nefislerinden daha çok sevmeli, onun emrini herşeyden üstün ve nafiz tanımalıdır (Beyzavî). İbn Mes'ud radıyallahü anh'ın kıraetinde, "Ve o (Peygamber) onların (mü'minlerin) babasıdır." ziyadesi vardır, (bu şazdır). İmam (Mü-câhid) der ki: Her Peygamber ümmetinin manevî babasıdır. Bundan dolayıdır ki, mü'minler de birbirleriyle din kardeşi olmuşlardır (Medârik). İmam Ahmed'le Buharı, Müslim, Nesâî, İbn Mâce'nin Enes radıyallahü anh'den tahric ettikleri bir hadis-i şerif meali: "Sizden herhangi biriniz beni evladından, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe hakiki mirinin olamaz."[80]

Bazı Hükümler

1. Borçlu, borcunu sağlığında ödemeye gayret etmelidir.

2 . Hz. Peygamber'in, borçluların borcuna kefil olması, bazı âlimlerce, borçlu olarak ölenlerin mallarının hazinece ödenmesinin gerekli olduğuna delil sayılmıştır.
3. Ölen kimsenin borcuna kefil olmak caizdir.
4. Kişi, günahkâr olduğunu bildiği kimsenin cenaze namazına iştirak etmeyebilir.[81]

3344... İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edilmiştir; der ki: Rasûlullah (s.a) bir kafileden, yanında parası olmadığı halde bir dana satın aldı.[82] Danaya kâr verildi, Rasûlullah da sattı. Kârı, Abdülmuttalib oğullarının muhtaç kadınlarına dağıttı ve: "Bundan sonra yanımda parası olmadan hiçbir şey satın almayacağım" buyurdu.[83]

Açıklama

Ebû Davud'a hadis hem Osman b. Ebî Şeybe, hem de Kuteybe b. Saîd'den gelmiştir. Kuteybe'nin rivayeti mürseldir; İbn Abbas hiç anılmadan İkrime'den nakledilmiştir. Osman'ın rivayetinde ise İkrime, İbn Abbas'dan nakilde bulunmuştur.
Tercemeye "muhtaç kadınlar" diye geçtiğimiz "Erâmil" kelimesi, hem erkek hem de kadınların muhtaçları karşılığında kullanılır. Muhtaç erkeğe denildiği gibi, muhtaç kadına da denilir. Ancak İbnü'l'-Esîr, en-Nihâye adındaki eserinde bu kelimenin erkeklerden ziyade muhtaç kadınlar için kullanıldığını söyler. .
Bu kelime ister zengin olsun ister fakir, kocası ölen dul kadın veya karısı ölen erkek karşılığında da kullanılmaktadır. Kelimenin bu hadis içindeki karşılığı, Avnü'l-Ma'bûd'da birinci; Bezlü'l-Mechûd'da ikinci manası ile tefsir edilmiştir.
Hz. Peygamber'in, muhtaçlar dururken dul da olsalar zengin kadınları sadaka vermekte tercih etmeyeceği düşüncesiyle tercemeye Avnu'l-Ma'bûd'un izahını esas aldık.
Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetinden, Hz. Peygamber'in dana satın aldığı kâfirlerin Medine'ye gelmiş bir kafile olduğu anlaşılmaktadır.
Demek ki Hz. Peygamber (s.a) Medine'ye gelen bir kafileden veresiye bir dana satın alıp teslim almış, bilâhere kendisine bir miktar kâr teklif edilerek danaya müşteri olunmuş, o da danayı satıp borcunu ödemiş ve kârını Abdülmuttalib oğullarının kadınlarına dağıtmıştır. Hadisin konu ile ilgili yö-~ nü; Hz. Peygamber'in, "Bundan sonra para olmadan bir şey satın almayacağım" tarzındaki sözleridir. Bu, Efendimiz'in borçlanmaktan dolayı rahatsız olduğunu ve pişmanlık duyduğunu gösterir.[84]

Bazı Hükümler

1. Hadis, bizleri borçlu duruma düşmekten sakındırmaktadır. Ancak bu, borçlu bir şey satın almanın caiz olmadığına işaret etmez. Bu özel bir prensiptir.
2. Veresiye satın alınan bir malı teslim aldıktan sonra parasını ödemeden o malı satmak caizdir.
3. Sadaka verirken akrabaya öncelik tanımak müstehaptır.[85]

10. Borcu Ödemeyi Geciktirmek

3345... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Zenginin borcunu geciktirmesi zulümdür. Biriniz, (alacağı) bir zengine havale edilirse kabul etsin."[86]

Açıklama

Hadis-i şerifin Ebû Hureyre'den olan rivayeti Kütüb-i Sitte'nin tümünde yer almıştır. İbn Mâce'nin Sünen'inde bir de İbn Ömer'den gelen bir rivayet vardır.
Hadis-i şerif iki konuya temas etmektedir:
1) Zenginin borcunu geciktirmesi,
2) Alacaklının zengin birine havale edilmesi hali.
Bu konuların tetkikine başlamadan önce, hadiste geçen iki kelime üzerinde durmak istiyoruz:
Matl: Aslında, bir şeyi uzatmak, demiri uzatmak için yaymak manalarına gelir. Burada; bir kimsenin borcunu vermeyi geciktirmesi, alacaklıyı oyalaması, savsaklaması karşılığında kullanılmıştır. Kurtubî, bu kelimenin; "Ödemesi gereken borcu, imkânı varken ödememek" manasına olduğunu söyler.
Ganî: Zengin demektir. Hadis-i şerifte, borcunu ödeme imkânına sahip olan kişi manasında kullanılmıştır.
Kelimelerle ilgili bu kısa açıklamamızdan sonra, hadisin temas ettiği konulara dönebiliriz.
1 - Yukarıda da işaret edildiği gibi, hadis-i şerifte önce borcunu ödeme imkânına sahip olduğu halde, borcu ödemeyip geciktirmenin zulüm olduğu belirtilmektedir. Tercemeden anlaşılacağı üzere, burada sözkonusu edilen zengin, borçlu durumundadır. Yani "matl" masdarı, failine muzaf olmuştur. Bu anlayış, ulemanın çoğunluğuna aittir.
Bazı âlimler ise cümlenin, "Zengine olan borcu geciktirmek zulümdür." manasına geldiğini söylerler. Bu manaya göre; matl masdarı, mef'ulüne muzaf olmuş olur. Bu durumda hadisi; "Zengine olan borcu ödemeyip geciktirmek zulüm olduğuna göre, fakire olanı geciktirmek öncelikle zulümdür" şeklinde anlamak gerekir. Ancak, yukarıda da işaret edildiği gibi, âlimlerin büyük çoğunluğu önceki manayı benimsemiş ve hadisi, "Zenginin, borcunu geciktirmesi zulümdür" şeklinde anlamışlardır.
Hattâbî; "Bu cümlenin delâleti ile anlıyoruz ki, ödeyecek bir şey bulamadığı için borcunu geciktiren zalim değildir,

dolayısıyla bu durumda olan borçlu hapsedilemez. Çünkü hapis bir cezadır ve ceza ancak zalime verilir." demektedir.
Hz. Peygamber (s.a), gücü yettiği halde borcu ödemeyi zulüm olarak nitelediğine göre, bu davranışın caiz olmadığı kesindir. Ancak, bu yasağın delâlet ettiği hüküm konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Cumhura göre, borcunu kasden ödemeyen fâsık olur. Bir kimsenin fa-sık sayılması için, Şâfiîlerden Nevevî'nin tercihine göre, bu işi (borcunu geciktirmeyi) tekrarlaması gerekir. Sübkî ise, tekrarlamanın şart olmadığını, bir kere borcu oyalamakla kişinin fâsık sayılacağını söyler.
Mâlikîlerden Sahnûn da: "Zengin birisi borcunu ödemeyip savsaklarsa, şahitliği kabul edilmez. Çünkü kendisine zalim denilmiştir." der.
2- Hadisin ihtiva ettiği ikinci konu, zengine yapılan havaleyi kabul konusudur. Buradaki "zengin"den maksat, borcu ödemeye kadir olan kişidir.
Havale: Sözlükte, "nakletmek" manasına gelir. Fıkıh ıstılahında; "Borcu bir zimmetten başka bir zimmete aktarmak" demektir. Yani, boçlunun, alacaklıyı alacağım almgsı için başka birisine göndermesidir. Havalenin sahih sayılması için; muhîl, muhtâl ve muhâlün aleyhin rızaları yani havaleyi kabul etmeleri şarttır.
Muhîl; havale eden, yani borçlu olup da borcunu başkasının zimmetine aktaran kişidir.
Muhtâl; alacaklı olandır. Buna muhâlün leh de denilir.
Muhâlün aleyh: Kendisine havale edi?en muhîlin borcunu kabullenen kişidir. Buna, muhtâlün aleyh de denilir.
Havale edilen borca da, "muhâlün bih" denilir.
Havalenin sahih olması için saydığımız taraflarca kabulünün şart oluşu, Hanefî mezhebindeki zahir rivayete göredir. Diğer mezheplerde, muhtâl ve muhâlün aleyhin rızasını şart koşmayanlar da vardır.
Havalenin sahih olması için; borcun belli olması, muhîl ve muhâlün lehin akıllı, muhâlün aleyhin hem âkil hem de baliğ olması gibi başka şartlar da vardır.
Hadis-i şerifin zahiri, zengin birine yapılan havaleyi kabul etmenin va-cib olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) bunu emretmiştir. Zahirîler, Hanbelîlerin çoğu,Ebü Sevr ve İbn Cerîr et-Taberî bu görüşe sahiptirler. Cumhura göre ise havaleyi kabul etmek vacib değil müste-haptır. Buna göre Peygamber Efendimiz'in emri, havaleyi kabule teşvik içindir. Nitekim İbn Vehb'in bu konudaki bir sorusuna İmam Mâlik, "Bu teşvik içindir, bağlayıcı değildir" karşılığını vermiştir.
Havale tahakkuk edince, alacaklı alacağını sadece muhâlün aleyh (kendisine havale edilen) den isteyebilir, muhîl (havale yapan borçlu)den isteyemez. Havale ile borçlunun zimmeti borçtan ibra edilmiş olur. Ancak, alacaklının hakkının zayi olma tehlikesi ortaya çıkarsa; Hanefîlere göre muhtâl, alacağını muhilden isteyebilir.
Alacaklının hakkının zayi olma tehlikesine "tevâ" denilir. Bu, İmam A'zam'a göre;
a) Muhâlün aleyhin havaleyi inkâr edip, muhtâlin bunu isbat için elinde delilinin bulunmaması,
b) Muhâlün aleyhin, müflis olarak ölmesi ile ortaya çıkar.
İmam Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre yukarıdakilere ilâveten, hâkimin muhâlün aleyhin iflasına hükmetmesi ile de, alacaklının hakkının alamama tehlikesi tahakkuk etmiş sayılır.
İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr'e göre; havale tamamlandıktan sonra muhîl tamamen borçtan kurtulmuştur. Ne olursa olsun, alacaklı alacağını kendisinden isteyemez.
Hattâbî'nin, Münzirî'den nakledilip "sahiplerini bilmiyorum" dediği üçüncü bir görüşe göre; muhâlün aleyh hayatta olduğu müddetçe alacaklı borcunu ödemesi için borçluya (muhîl) müracaat edemez. Ama muhâlün aleyh ölür ve borcun ödenebileceği bir şey bırakmazsa, o zaman müracaat edebilir.
Bu görüş sahiplerinin hepsi, üzerindedurduğumuz hadisi kendi görüşlerine delil kabul etmişlerdir. Hanefîler, Hz. Peygamber (s.a)'in; "Zengine havale edilen kabul etsin" sözünün muhtâlin borcu ödeyecek imkâna sahip olması gerektiğini gösterdiğini, iflâs ile de bu imkânın kalktığını söylerler. Karşı görüşte olanlar ise; zenginliğin, sonrası için değil sadece havale anında şart olduğunu iddia ederler ve iddialarını cümledeki zarfını öne sürerek desteklerler. Çünkü, vakitle sınırlı bir şart kelimesidir. Bununla hüküm ileriye değil, sadece o hale bağlıdır.[87]

Bazı Hükümler

1. Borcunu ödeme kudretinde olan kişinin borcu ödemeyip geciktirmesi zulümdür. Bu, alimlerin ekseriye tine göre büyük günahtır.
2. Borcunu ödemekten aciz olduğu için ödemeyi geciktiren kişi yukarıdaki hükmün içine girmez.
3. Borçlunun borcunu başka birine havale etmesi caizdir.
4. Borç, onu ödeyebilecek durumda olan birisine havale edilirse, alacaklı bu havaleyi kabul etmelidir. Kimi âlimler bunun vacip, kimileri ise müstehap olduğunu söylerler.[88]

11. Borcu Daha İyisiyle Ödemek

3346... Ebû Râfi'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) genç bir deve borç almıştı. Kendisine, sadaka develeri geldi. Bana, (alacaklı) adama genç devesini ödememi emretti. Ben Efendimize: "Develer arasında altı yaşını doldurmuş güzel bir deveden başkasını bulamadım" dedim. Bunun üzerine Peygamebr Efendimiz:
"Adama onu ver, şüphesiz insanların en hayırlısı borcunu en iyi şekilde ödeyendir." buyurdu.[89]
Açıklama

Hadisin ravisi Ebu Râfi', Hz. Peygamber (s.a)'in azatlısıdır.
Tercemeye "genç deve" diye geçtiğimiz "bekr" kelimesi, beş yaşından daha küçük olan develer için kullanılan bir tabirdir. Sarihler bunu "Nasıl insanın küçüğüne çocuk denilirse, devenin küçüğüne de bekr denilir" şeklinde izah etmektedirler. Demek ki, "bekr" belirli bir yaştaki değil, bir yaş grubundaki develerin-ortak adıdır.
Araplar deveye son derece önem verirlerdi. Buna paralel olarak, ona birçok isimler vermişler; deveyi her yaşta ayrı adlarla adlandırmışlardır. Bunları şöyle gösterebiliriz:
Süt emen deve yavrusu: Huvar,
Sütten kesilen deve yavrusu: Fasıl,
2 yaşına girmiş erkek deve yavrusu: İbnü mehâd,
2 yaşına girmiş dişi deve yavrusu: Binti mehâd,
3 yaşına girmiş erkek deve yavrusu: İbnü lebûn, .
3 yaşına girmiş dişi deve yavrusu: Binti lebûn,
4 yaşına girmiş erkek deve yavrusu: Hıkk,
4 yaşına girmiş dişi deve yavrusu: Hıkka,
5 yaşına girmiş erkek deve yavrusu: Ceza', .
5 yaşma girmiş dişi deve yavrusu: Cezea,
6 yaşına girmiş erkek deve yavrusu: Seniy,
6 yaşına girmiş dişi deve yavrusu: Seniyye,
7 yaşma girmiş erkek deve yavrusu: Rabâî,
7 yaşına girmiş dişi deve yavrusu: Rabâiye,
8 yaşma girmiş deve yavrusu: Sedis,
9 yaşına girmiş deve yavrusu: Bâz'il,
10 yaşına girmiş deve yavrusu: Muhallef.
Hadiste; Hz. Peygamebr'in birisinden borç olarak genç bir deve aldığı ve bunu zekât olarak gelen develerden fakat daha iyisiyle ödediği ifade edil-. mektedir.
Hz. Peygamber'in bu hayvanı kendisi için mi yoksa başkaları adına mı aldığı konusunda bir açıklık yoktur. Âlimlerin bu konudaki görüşleri de birbirine uymamaktadır.
Aliyyü'1-Kârî, Şerhu's-Sünne'de; "Hadis, devlet başkanının fakirler için borç almasının caiz.olduğuna işaret eder" dendiğini nakleder. Bu ifade Hz. Peygamber'in deveyi fakir müslümanlar için borç aldığına işaret etmektedir.
Nevevî ise, "Zekât mallarını başkasına teberru olarak vermek caiz olmadığına göre, nasıl olmuş da Hz. Peygamber aldığı borcu, zekât develerinden fazlasıyla ödemiştir" şeklindeki muhtemel bir itiraza cevap verirken şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a), genç deveyi kendisi için ödünç almıştı. Sonra zekât develerinden birisini satın aldı ve borcunu ödedi. Ebû Hureyre'nin rivayetindeki, onun için bir deve satın alıp alacaklıya verdiler, şeklindeki ifade de buna delâlet eder."
Görüldüğü gibi Nevevî Hz. Peygamber'in genç deveyi kendisi için satın aldığı görüşündedir.
Hz. Peygamber'in deveyi kendisi için borç alıp bunu ihtiyaç sahiplerine vermiş olması da mümkündür.
Hadisin zahiri, hayvan borç alıp vermenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Evzaî, Leys, İmam Mâlik, İmam Şafîî ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.
Hanefîlere göre, sadece para ve mislî olan mallar borç verilebilir.
Mislî mal; piyasada misli bulunan, telef edildiğinde kıymeti değil misli ile tazmin olunan mallardır. Bunlar; mekîl (ölçekle alınıp satılan mallar), mevzun (tartı ile alınıp satılan mallar) ve ceviz, yumurta gibi büyüklük'leri birbirlerine çok yakın olan aded-i mütekarib mallardır.
Hanefîler tu sayılanların dışındaki mallarda borç alıp vermeyi kabul etmezler. Çünkü bu adaletli bir ödemeye imkân vermez. Hayvan da borç olarak verilmesi caiz olmayan mallardandır.
Nevevî, bu hadislerin Hanefîler aleyhine delil olduğunu, delil olmadan nesh davasının kabul edilemeyeceğini söyler.
Hanefî âlimleri; Hz. Peygamber'in hayvan ödünç aldığına delâlet eden hadislerin mensuh (hükmünün kaldırılmış) olduğunu ve nesh davasının delilsiz olmadığını söylerler. Tahavî, Meâni'1-Âsâr adındaki eserinde, hayvanı borç vermenin caiz olmadığına işaret eden bazı hadisler rivayet eder. Bunların bir iki tanesini verelim:
İbn Abbas (r.anhüma) şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a) veresiye olarak hayvan mukabilinde satmayı nehyetti."[90]
Câbir (r. anh) şöyle demiştir:
"Rasîilullah (s.a) -peşin olarak- iki hayvanı bir hayvan karşılığında satmakta bir beis görmez, fakat veresiye olarak satışını kerih görürdü."[91]
Tahavî; bu hadislerin, hayvanı hayvan mukabilinde veresiye olarak satmayı caiz addeden hadisleri neshettiğini, hayvanı ödünç almanın da aynı hükümde olduğunu söyler. Tahavî daha sonra, karşı görüş sahipleri tarafından ileri sürülen bazı itirazlara işaret ederek bunları cevaplandırır.
Hadis-i şerifin delâlet ettiği diğer bir konu da şudur:
Borç alan kişi, borcunu aldığından daha üstün bir şekilde ödeyebilir. Çünkü Hz. Peygamber borç olarak genç bir deve almış ve bunu yedi yaşına girmiş iyi bir deve ile ödemiştir. "Bekr" denilen genç deve, yedi yaşına giren deveye nisbetle daha az değerlidir. Üstelik bu iyi bir davranıştır, müstehaptır. Üstünlük borcun mikdarı yönünden olabileceği gibi, kalitesi yönünden de olabilir. Meselâ, 1000 TL. borç alan bir kimse, borcunu 1100 TL olarak verebilir. Yine ikinci kalite buğday borç alan, borcunu öderken birinci kaliteden ödeyebilir. Ancak burada önemli olan, bunun borç verme esnasında şart koşulmamış olmasıdır. Borç alınırken borcu daha fazlasıyla veya daha iyisiyle ödemek ya da borçlunun alacaklıya fayda temin edecek başka bir şeyi yapması şart koşulursa bu caiz değildir, faizdir. Peygamber Efendimiz bir hadisinde, "Menfaat sağlayan her

türlü borç faizdir" buyurmuştur.[92]
İmam Mâlik'e göre; şart koşulmamış bile olsa borcu mikdar olarak fazlasıyla ödemek caiz değildir. Hadisteki, "İnsanların en hayırlısı, borcunu en iyi şekilde ödeyendir" cümlesi, İmam Mâlik'e karşı delil olarak ileri sürülmüştür.
Hattâbî, bu hadisin ayrıca; sene dolmadan önce zekâtı vermenin cevazına delâlet ettiğini söyler. Bu mesele "Zekât" konusunda işlenmiştir.[93]

Bazı Hükümler

1. Ödünç olarak hayvan almak caizdir. Konu ihtilâf geçmiştir
2. Bir kimsenin alışveriş ve borç ödeme gibi tasarruflarda bulunmak üzere başkasını vekil tayin etmesi caizdir.
3. Borçlu borcunu öderken, borcundan daha fazla veya daha iyisini verebilir.
4. Devlet başkanı, tebaası için borç alabilir.[94]

3347... Câbir b. Abdullah (r.a) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a)'ii bana borcu vardı. Borcunu ödedi ve fazlasını da verdi.[95]

Açıklama

Bu hadiste, borçlunun borcunu öderken alacaklıya borcun daha faz]a vermesmjn caiz olduğunu göstermektedir. Konu yukarıdaki hadisin şerhinde izah edilmiştir.[96]

12. Sarf Bahsi

3348... Hz. Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Altını gümüş[97], buğdayı buğday, hurmayı hurma ve arpayı arpa mukabilinde satmak (veya satın almak) faizdir, ama ikisi de peşin olursa müstesna."[98]

Açıklama

Hadisin yukarıda işaret edilen kaynaklardaki rivayetleri arasında bazı farklar mevcuttur. Kimi rivayetler buradakinden daha uzun, kimileri ise daha kısadır. Meselâ, Müslim'in rivayetinde; Hz. Ömer, Peygamber Efendimizin metindeki sözünü Mâlik b. Evs'in para bozdurmak istemesi üzerine söylediğini bildirmektedir. Buharı'deki rivayetlerden birinde, altın ve gümüş hiç anılmadan, buğdayın buğday, arpanın arpa ve hurmanın hurma mukabilinde ancak her ikisi de peşin olarak satılabileceği bildirilmektedir. Diğer bir rivayette ise, "altının gümüşle" değil de "altının altın" mukabilinde satışı söz konusu edilmektedir. İbn Mâce'de ise sadece; "Altının gümüş mukabilinde satışı" söz konusu edilmiştir.
Şerhler, "her ikisi de peşin olursa..." diye terceme ettiğimiz kelimelerinin aslı ve manası üzerinde geniş bilgi vermişlerdir. Bunların hülasası, "hâe" kelimesinin aslı "hâke"dir ve "al şunu" manasınadır. "Hâke" kelimesinin sonundaki "kaf" harfi "hemze"ye dönüşmüş ve "h'âe" olmuştur. O halde "hâe ve hâe" kelimelerinin tam karşılığı, satıcı ve alıcının mallarını uzatarak "al bunu, al bunu" demeleridir.
Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste; gümüş karşılığında altını, buğday karşılığında buğdayı, arpa karşılığında arpayı ve hurma karşılığında hurmayı veresiye olarak satmanın caiz olmadığını, ama bedeller peşin olursa bunda bir mahzurun bulunmadığını bildirmektedir. Diğer bazı hadislerde, bunlara ilâveten, "tuz karşılığında tuz" ve "gümüş karşılığında gümüş (ya da altın karşılığında altın)" in satışları da aynı hükmün altında anılmaktadır.
Demek oluyor ki, birbirleri ile veresiye satılmaları caiz olmayan mallar hadiste altı çeşit olarak gösterilmiştir.
Bunlar; altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzdur.
Bu mallara ribevî (kendilerinde faiz sözkonusu olan) mallar denilir. Onun için hadis-i şerife hem konu başlığı olarak seçilen "sarf" hem de "faiz" açılarından bakmamız gerekecektir. Ancak, bundan sonraki iki hadis de aynı konularla ilgili olduğu ve onlarda bazı mütemmim bilgiler bulunduğu için biz sarf ve faizle ilgili temel bilgileri bu hadislerin tercemesinden sonra vermek istiyoruz.[99]

3349... Ubâde b. Sâmit (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Külçe olsun, sikke olsun; altın altınla ve gümüş gümüşle (eşit olarak) satılır. Buğday buğdayla müdyü müdyüne, arpa arpayla müdyü müdyüne, hurma hurmayla müdyü müdyüne ve tuz tuzla müdyü müdyüne satılır. Kim fazla verir veya fazlayı isterse faize dalmış olur. Peşin olmak üzere, gümüş, daha fazla olduğu halde altını gümüş mukabilinde satmakta mahzur yoktur, ama veresiye caiz olmaz. Yine peşin olmak üzere arpa daha fazla olduğu halde buğdayı arpa mukabilinde satmakta mahzur yoktur, ama veresiye caiz olmaz."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, Saîd b. Ebî Arûbe ve Hişâm ed-Düstüvâî, Katâde vasıtasıyla Müslim b. Yesâr'dan, Katâde'nin isnadı ile rivayet etmişlerdir.[100]

3350... Ebû Kılâbe, Ebu'l-Eş'as es-San'anî'den, o da Ubâde b. es-Sâmit vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'dan bu (önceki) haber

hem biraz fazlasıyla hem de daha kısa olarak rivayet etmiştir.
Ebû Kılâbe (rivayetinde), Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu ilâve etmiştir:
"Bu çeşitler değişik olduğunda, peşin olursa istediğiniz şekilde (eşit veya farklı olarak) satınız."[101]

Açıklama

Bu rivayet öncekinin biraz değişik şeklidir. Onun için önce yukarıdaki hadiste açıklanması gereken noktalara işaret edeceğiz. Sonra da bu babın hadislerinin ihtiva ettiği fıkhî hükümleri ele alacağız.
"Külçe olsun sikke olsun" diye terceme ettiğimiz kelimeler ve karşılıkları şunlardır:
"Tibr": Darbedilmemiş, para haline sokulmamış külçedir. Bu, altm da gümüş de olabilir. Tercemedeki, "külçe olsun, sikke olsun" cümlesi, hem altın hem de gümüş için geçerlidir.
"Ayn": Para (sarı lira veya gümüş para) haline getirilmiş altın ve gümüş paradır.
"Müdy": Hattâbî'nin belirttiğine göre, Suriye ve Mısır havalisinde kullanılan bir ölçeğin adıdır. 22,5.sa' kadardır.
Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste de, ribevî mallar olarak bilinen altı çeşit malın birbirleriyle ancak eşit olarak satılabileceğini, ama cinsler değişik olursa (altına karşılık gümüş gibi) peşin olmak şartıyla fazla olarak değişmenin de caiz olduğunu bildirmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde bu malların birbirleri ile ancak peşin ve eşit miktarda oldukları takdirde satılabileceği beyan edilmektedir. Yine Müslim'in bir rivayetine göre, Ubâde (r.a)'nin bu hadisi haber vermesine sebep Hz. Mu-âviye'nin bir savaşta ganimet olarak aldığı bir gümüş kabın satılmasını emretmiş olmasıdır.
Hadiste altı çeşit mal sözkonusu edilmiştir. Bunlar ikisi para (altın-gümüş) diğerleri de yiyecek cinsindedir. Bu durum, hadisi hem "sarf" hem de faizle alâkalı kılmaktadır. Şimdi biz yukarıda da belirttiğimiz gibi önce "sarf "'dan ana hatları ile bahsedeceğiz sonra da, faizin cereyan ettiği mallara geçeceğiz.
Sarf: Sözlükte bozmak, değiştirmek demektir. Fıkıh ıstılahında alım satım akdinin çeşitlerinden birisidir. Kitabu'l-Bey'in başında ifade edildiği gibi, "Parayı para mukabilinde satmak" şeklinde tarif edilir. Bugünkü ifade ile para bozdurmak demektir.
Birbirleri mukabilinde satılan paraların aynı cinsten veya değişik cinsten olmaları, akdi sarf akdi olmaktan çıkarmaz. Altını altınla veya altını gümüşle satmak sarftır.
İslâm hukukunda iki çeşit paradan bahsedilir:
a) Allah'ın para olmak üzere yarattığı, insanların değiştirmeleri mümkün olmayan para. Bunlar altın ve gümüştür. Altının darbedilip para haline getirilmiş haline "dinar", gümüşünkine "dirhem" denilir. Bunlara "nükûd" ismi verilir. Altın ve gümüş paralarda hiçbir yabancı madde yoksa buna "nakdi hâlis", içerisinde bakır vs. gibi yabancı madde bulunur fakat altın ve gümüş daha fazla olursa; "mağlûbu gış", karışık olur da yabancı madde daha fazla olursa buna da "galibi gış" denilir.
b) Para olmak üzere yaratılmayan ve insanların verdikleri itibarî değerle para olma vasfını kazananlar. Bunlar içerisinde hiç altın ve gümüş bulunmayan bakır, nikel veya kâğıttan imal edilen paralardır. Bu paralara "züyüf" veya "fülûs" denilir.
Bu paralar piyasada revaçda oldukları müddetçe nükûd hükmündedir-ler, ama kesada uğrarlarsa bir eşya durumuna düşerler.
Eskiden, genelde mübadele aracı olarak kullanılan altm ve gümüş olduğu için, bunların dışındaki maddelerden yapılan şeylerin "nükûd" sayılıp sayılamayacağı âlimler arasında ihtilaflıdır.
İbn Kudâmıe, el-Muğnî adındaki eserinde, çoğu yabancı madde olup içerisinde az bir altın veya gümüş bulunan sikkelerin alım satım akdinde kullanılıp kullanılmayacağında farklı görüşler olduğunu söyler,
Hanefî mezhebine göre "fülûs" denilen, altın ve gümüş haricindeki bu maddeler piyasada revaçta olduklarında aynen nükûd hükmündedirler ve alım satımlarda değişim aracı olarak kullanılabilirler. Ancak henüz satın alınan malın bedeli ödenmeden tedavülden kalkarlarsa, yapılan akid Ebû Hanîfe'-ye göre hükümsüz olur. Ebû Yusuf'a göre, alışveriş sahihtir. Müşterinin; bu paranın alım satım akdi olduğu zamanki, Muhammed'e göre ise tedavülden kalktığı zamanki alım gücü karşılığını Ödemesi gerekir.
Sarf denildiği zaman; para olduklarını şeriatın tayin ettiği ve bunda hiç kimsenin ihtilâf etmediği altının altın, gümüşün gümüş ve altının gümüşle değişimi akla gelir. Bunların sikkeli veya külçe olmaları arasında fark yoktur.
Sarfın caiz olması için şu şartların bulunması gerekir:
1- Taraflar bir arada bulunup, icab ve kabulde bulunmalıdırlar.
2- Taraflar, birbirlerinden bedenen ayrılmadan önce bedelleri alıp vermeli (kabzetmeli) dirler. Hanefî, Şafîî ve Hanbelîlere göre akit yapılır yapılmaz bedellerin teslim tesellümü şart değildir. Taraflar birbirlerinden bedenen ayrılmadıkça kabz caizdir. Mâlikîlere göre, akit yapılır yapılmaz kabz gerçekleştirilmelidir.
3- Alışveriş peşin olmalı ve taraflardan birisi için muhayyerlik şart ko-şulmamalıdır.
4- Bedellerin aynı cinsten olmaları halinde, kaliteleri farklı bile olsa ağırlıkları eşit olmalıdır. Meselâ, 10 gramlık 24 ayar altın karşılığında, 22 ayar altın alınacaksa, ancak 10 gram alınabilir, fazlasına veya eksiğine değiştirilemez.
Bedellerin ayrı olması halinde, mikdarda eşitlik şart değildir; ama aynı mecliste peşin olarak teslim tesellüm gerçekleşmelidir. Hadisin son rivayetinde de bu durum açıkça görülmektedir.
Altın ve gümüşün dışındaki maddelerden yapılan paraların birbirleri ile değişimi sarfın içinde mütalaa edilmemektedir. Dolayısıyla bunlar peşin olarak birbirleri ile değiştirildiğinde aralarında eşitliğin bulunması şart değildir. İmam A'zam'la Ebû Yusuf bu görüştedir. İmam Muhammed'e göre ise, eşitlik şarttır.
Mübadele aracı olmakta, altın ve gümüşün hemen hemen değerini kaybedip, kağıt paraların yaygınlaştığı zamanımız şartlarında yukarıdaki hükmün iyi değerlendirilmesi gerekir, İmam Muhammed'in görüşü günümüz için daha geçerli olsa

gerek.
Hadis-i şeriflerde sarfın yanı sıra kendilerinde ribâ (faiz) cereyan eden mallar da sayılmıştır. Şimdi biraz da bu konu üzerinde duralım:
3333 numaralı hadiste faiz yemenin kötülüğü, 3334 numaralı hadiste de faizin kaldırıldığı belirtilmişti. Biz o hadisleri izah ederken, faizin hükmünü ve kötülüğünü anlatmaya çalışmış, fakat faizle ilgili teknik bilgilere girmemiştik. Burada kısaca faizin teknik yönü üzerinde duracağız.
Faizin karşılığı "ribâ"dır. Mezhepler arasında ribânm illetinin nelerden ibaret olduğu ihtilaflı olduğu için, ribânın tarifinde de bazı farklar görülebilir. Ama, İbn Kudâme'nin şu tarifi, tüm tarifleri bünyesinde toplayacak tarzdadır: "Ribâ, belirli bazı şeylerdeki fazlalıktır."
Hanefî ulemasının ribâ (faiz) tarifleri de şöyledir: "Veznî veya keyîî olan bir malı, aynı cinsten olan daha fazlası ile değişmektir." Bu tarif, (Ribâl) fazl"ın tarifidir. Bir de "ribe' nesîe" vardır ki o da şöyle tarif edilir: "Cinsleri aynı veya muhtelif olan keylî (ölçekle alınıp satılan), veznî (tartı ile alınıp satılan), ziraî (uzunluk ölçüleri ile alınıp satılan) ve adedî (tane ile alınıp satılan) olma konusunda aynı olan iki şeyden birisini diğerine karşılık veresiye olarak mübadele etmektir."
Demek oluyor ki ribâ, "fazl" ve "nesîe" olmak üzere iki çeşittir. Tariflerden anlaşıldığı üzere, ribâ-i fazl; ribâya konu olan malların birbirleri ile peşin olarak fakat birisi fazla olmak üzere değiştirilmesidir. Bir ölçek buğdayı peşin olarak iki ölçek buğday karşılığında satmak gibi.
Ribâ-i nesîe d,,; ribâya konu olan mallan aynı cinsleriyle (buğdayla buğday gibi) veya başka cinsleri ile (buğdayla hurma gibi) veresiye olarak değiştirmekdir. Malların miktarları eşit bile olsa, veresiye satıldıkları için bu faizdir.
Hem ribâ-i fazl hem.de ribâ-i nesînenin haram olduğunda bütün mücte-hid âlimler müttefiktir. Üzerinde durduğumuz hadisler de bu hükme ışık tutmaktadırlar.
İbn Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Zeyd b. Erkâm'm, ribânın sadece nesîe-de olduğu görüşünde oldukları rivayet edilmiştir. İbn Abbas'ın bu görüşünden döndüğü de nakledilir. Buharî ve Müslim gibi sahih hadis kitaplarında bu zâtların görüşleri istikametinde hadisler vardır. Meselâ Buharî ve Müslim'deki bir hadiste, Rasülullah'ın, "faiz ancak nesîededîr" buyurduğu rivayet edilir.
Fethu'l-Bârî'de, ribâ-i fazlın haram olduğuna işaret eden hadislerle, haram olmadığına işaret eden hadislerin arasım te'lifde âlimlerin ihtilâf halinde oldukları belirtilir. Bazıları, ribâ-i fazlın'haram olmadığına işaret eden hadislerin mensuh olduklarını söyler. Ancak Askalânî bunu uygun bulmamakta ve, "İhtimalle nesh sabit olmaz" demekte, başka te'Iif usulleri göstermektedir.
Müctehid imamlar ve onların mezheplerine tabi olan âlimler, hem ribâ-i fazl hem de ribâ-i nesînenin haram olduğunda hemfikirdirler. Ancak ribâ illetinin ne olduğunda, yani hangi tür mallarda faizin cereyan ettiğinde ihtilâf etmişlerdir.
Kendilerinde ribânın tahakkuk ettiği nasla sabit olan mallar, bu babda-ki hadislerde konu edilen altı çeşit maldır. Yani altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzdur. Bu mallarda bazı ortak yönler vardır. Meselâ, altın ve gümüş; para, diğerleri gıda maddesidir. Ayrıca altın ve gümüş veznî, diğerleri keylîdirler. Müctehid imamlar yukarıdaki maddelerdeki benzerlikleri ve bunlardaki ribâ illetini farklı değerlendirmişler ve hangi tür mallarda faizin cereyan ettiğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Bu konuda on kadar görüş zikredilir. Bunların meşhurları:
a) Zahirîlere göre faiz, sadece hadiste anılan bu altı çeşit maddede olur. Başkalarında olmaz.
b) Mâlikîlere göre ribâ illeti; semeniyyet (para olma) ve yiyecek maddelerinin azık olarak saklanabilir olmaları ve bunların beslenme için yeterli bulunmalarıdır. Yiyecek cinsindeki bu illet, ribâ-i fazla aittir. Ribâ-i nesîe için bir malın sadece gıda maddesi olması yeterlidir.
Buna göre Mâlikîlerde; parada ve buğday gibi depolanabilen ve insanın yaşayabilmesi için yeterli olan gıda maddelerinde hem ribâ-i fazl hem de ribâ-i nesîe cereyan eder. Yani bu mallan, birbirleri ile eşit de olsalar veresiye satmak caiz olmadığı gibi, peşin veya veresiye olarak mikdarları farklı biçimde satmak da caiz değildir. Her türlü yiyecek maddesinin beslenme için yeterli olmasa da birbirleriyle veresiye olarak satılmaları da ribâ-i nesîedir.
Mâliki mezhebine göre, para ve gıda maddelerinin dışındaki mallarda faiz sözkonusu değildir.
c) Hanbelîlere göre faizin illeti vezn ve keyldir. Yani tartı ve ölçekle alınıp satılan tüm mallarda (ister gıda maddesi olsun ister başka mallar) faiz caridir. Yumurta ve karpuz gibi sayıyla satılan mallarla ise faiz sözkonusu olmaz.
d) Şâfiîlere göre ribâ illeti, semeniyyet ve gıda maddesi olmaktır. Yani altın ve gümüş ile yiyecek maddelerinin tümünde faiz caridir. Şâfiîlerde ribâ-i nesîe, sadece faize konu olan mallarda cari olur. .
e) Hanefîlere göre faizin illeti, ribâ-i fazlda cins ile kadrdir. Yani malların aynı cinsten ve veznî ya da keylî olmalarıdır. Buna göre ölçü ve tartı ile satılan mallar hangi cinsten olurlarsa olsunlar birbirleri ile değiştirildiğinde "şit olmazlarsa bu ribâ-i fazldır. Mesela, bir ölçek buğdayı iki ölçek buğdaya satmak faiz olduğu gibi; bir ton demiri, bir buçuk ton demir karşılığında satmak da faizdir. Ama bir ölçek buğdayı iki ölçek arpaya mukabil satmak faiz olmaz. Yine bir karpuzu iki karpuza karşılık peşin satmak faiz olmaz. Çünkü karpuz veznî ve keylî değildir.
Ribâ-i nesîe için, yukarıdaki illetlerden sadece birisi kâfidir. Yani ne türden olursa olsun aynı cinsten olan malları birbirleri ile veresiye satmak faizdir. Malların veznî veya keylî olması şart değildir. Meselâ, bir ölçek buğdayı yine bir ölçek buğday karşılığında veresiye satmak faiz olduğu gibi, bir karpuzu bir karpuz karşılığında veresiye olarak satmak da faizdir. Aynı şekilde veznî veya keylî olan malları, cinsleri aynı olmasa bile birbirleri ile veresiye satmak da ribâ-i nesîeye girer. Meselâ, buğdayı veresiye olarak arpa mukabilinde satmak bu kabildendir.
Görüldüğü gibi, faizin illetini tayin konusunda âlimler arasında görülen bu ihtilâf tamamen hadiste sayılan maddelerin özelliklerini değerlendirmedeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
Bu izahlardan sonra, yukarıdaki hadis-i şeriflerin de ışığı altında konuyu toparlarsak şöyle bir sonuca varabiliriz:

Mallar, genelde (mezheplerin farklı görüşlerine göre) ribevî (faize konu) olan ve ribevî olmayan (faize konu olmayan) mallar olmak üzere ikiye ayrılır: .

I- Faize konu olan (ribevî) malların satışı;

1) Birbirleri mukabilinde olur. Buğdayı buğday, altım altın karşılığı satmak gibi. Bu da;

a) Peşin olabilir. Bu durumda her iki bedel de eşit olmalıdır. Aksi halde ribâ-i fazl olur.

b) Veresiye olursa -bedeller ister eşit olsun, ister farklı- ribâ-i nesîe olur. Bir ölçek buğdayı bir veya iki ölçek buğday karşılığında veresiye olarak satmak ribâ-i nesîedir. Dolayısıyla caiz olmaz.

2) Buğdayı arpa veya altını gümüş karşılığında satmakta olduğu gibi, başka cinsler karşılığında olabilir. Bu tür satış;

a) Eğer peşin olursa, ister bedeller eşit olsun, ister farklı caizdir, faiz olmaz. Bir ölçek buğdayı iki ölçek arpa karşılığında satmak gibi.

Ancak İmam Mâlik, arpa ile buğdayı aynı cinsten sayar. Onun için bu iki maddenin birbirleri ile peşin olarak satışında da ona göre eşitlik gözetilmelidir.

b) Veresiye olursa bedeller ister eşit olsun ister farklı olsun ribâ-i nesîe olur. Meselâ, bir ölçek buğdayı bir veya iki ölçek arpa karşılığında veresiye olarak satmak ribâ-i nesîedir.

II- Ribevî olmayan (Hanefî ve Hanbelîlere göre keylî ve veznî olmayan; Şâfiîlere göre, para ve gıda maddesi; Mâlikîlere göre de para ve dayanıklı gıda maddesi olmayan) malların ise;

a) Birbirleri ile peşin olarak satılması halinde, ister eşit olsun ister farklı, hiçbir mahzur söz konusu değildir. Veresiye satılmaları ise Hanefîlere göre ribâ-i nesîedir. Şâfiîlerde ribâ-i nesîe sadece ribevî mallarda; Mâlikîlerde de, gıda maddelerinde cereyan eder.

b) Başka cinslerle satımında, ister peşin olsun is^er veresiye her türlü satış caizdir.

Aslında sarf ve faiz konularının bu kadarcık bir çerçeve içerisinde bütün detayları ile anlatılması mümkün değildir. Biz sadece ana hatlarına temas ettik. Geniş bilgi edinmek isteyenler fıkıh kitaplarına müracaat etmelidirler.[102]

13. Kılıncın Ziynetinin Gümüş Para Mukabilinde Satılması

3351... Fedâle b. Ubeyd (r.a)'den rivayet edilmiştir; der ki:

Hayber ('in fethi) yılında, Hz. Peygamber (s.a)'e içinde altın ve kıymetli taşlar bulunan (altın ve kıymetli taştan yapılmış) bir gerdanlık getirildi. -Ebû Bekir ve İbn Menî' "içerisinde, altınla bağlanmış kıymetli taşlar bulunan bir gerdanlık" dediler.-[103]

Gerdanlığı bir adam yedi veya dokuz dinara satın aldı.Rasûlullah (s.a):

"Olmaz, altınla taşların arasını ayırmadıkça (caiz değil)" buyurdu: Satın alan adam:

Ama ben sadece taşı istedim, dedi. Hz. Peygamber (s.a) yine:

"Hayır, onların arasını ayırmadıkça olmaz" buyurdu.

Bunun üzerine adam, altınla taşın arasım ayırıncaya[104] kadar geri verdi.

İbnü İsâ, (adamın; ben sadece taşı istedim, sözünü) "ben ticareti istedim" şeklinde söyledi.

Ebû Dâvûd dedi ki:

İbn İsa'nın kitabında: "taş" şeklindedir. [Başkası "ticareti" demiştir.][105]

Açıklama

Hadisin bu lafızlarla olan rivayeti Kütüb-I Sitte'nin diğerle-rinde mevcut değildir. Ancak aynı hâdiseden bahseden ve bundan sonra gelecek olan rivayet, Müslim'in Sahih'inde ve Nesâî ile Tirmizî'-nin Sünen'lerinde mevcuttur. Ayrıca Taberânî'nin Mu'cem-i Kebîr'inde de; aralarında bazı farklılıklar bulunan ve çeşitli yollarla gelmiş birkaç rivayeti vardır. Meselâ, bir rivayette: "İçerisinde taş ve altın bulunan bir gerdanlık"; bir başka rivayette, "altın ve cevher" bir başkasında "altınla yapıştırılmış taş" ifadeleri yer almıştır. Ayrıca bu gerdanlığın yedi dinara, dokuz dinara ve oniki dinara alındığı şeklinde farklı fiatlar da nakledilmiştir.

Şevkânî'nin ifadesine göre, Beyhakî; bu farklı ifadelerin ayrı ayrı alım satımlarla ilgili olup, Fedâle'nin bunların hepsine şahid olduğunu söyler. Yine Şevkânî'nin nakline göre; İbn Hacer, sözler arasındaki bu farklılığın hadisin zayıf olmasını gerektirmediğini, delil alınacak kısımda ihtilâfın bulunmadığını, onun da altınla taşın arasını ayırmadıkça satılmasının caiz olmayışı olduğunu söyler. Gerdanlığın cinsi ve fiatındaki farklı görüşlerin hadise "muzdarib" hükmünü vermeyi gerektirmeyip tercihin raviler arasında yapılması gerektiğini de ilâve eder.

Tercemeye "kıymetli taş" diye geçtiğimiz kelimesi, kelimesinin cem'idir. de Kamus'ta; "dizilmiş cevher" şeklinde izah edilmiştir. Bu kelime dilimize "boncuk" diye geçmiştir. Ancak, boncuk daha çok cam veya naylondan yapılan değersiz şeylere denilir. Halbuki hadisten gerdanlıktaki taşların değerli olduğu anlaşılmaktadır. Onun için biz bu kelimeyi "kıymetli taşlar" diye terceme ettik.

Hadisin Müslim'deki rivayetinden, bu gerdanlık alım satımının Hayber'-de olduğu, bundan sonra gelecek olan rivayetten de, gerdanlığı satın alan. şahsın bizzat ravi Fedâle olduğu anlaşılmaktadır. Tabii bu, rivayetler arasındaki farkın İbn Hacer'in anlayışı istikametinde izahına göredir.

Bu hadiste ve peşinden gelecek rivayetlerde üzerinde zinet olan kılınan gümüş para mukabilinde satışına dair doğrudan bir ifade mevcut değildir. Babın isminin hadislerle münasebeti, gümüş ve başka maddeden yapılan bir malı gümüş para ile veya altın ve başka maddeden yapılan bir malı da altın para ile satma açısından olsa gerektir. Yani nasıl ki, altın ve taştan yapılan gerdanlığı altın karşılığında satmak caiz görülmemişse, üzerinde gümüş işlemeler bulunan kılına da gümüş karşılığında

satmak caiz değildir.
Hadis-i şerif, altın ve başka bir maddeden yapılan bir şeyi altınla satmanın caiz olmadığına işaret etmektedir. Hattâbî, bu konu ile ilgili geniş bilgi vermiş ve ulemanın görüşünü nakletmiş. Biz Hattâbî'nin verdiği bilgiyi özetleyerek fakat değişik bir sunuş tarzıyla aktarıyoruz:
Altın ve başka bir maddeden yapılan bir şeyi altın karşılığında satmanın hükmünde dört görüş vardır:
1- Bu yolla yapılan alım satım, fasiddir. Bu görüş Şüreyh, Muhammed b. Şîrîn, Nehaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh'e aittir. Bu görüş sahiplerine göre; semen (para) olarak verilen altının, başka madde ile karışık maldaki altından az, çok veya ona eşit olması arasında fark yoktur. Yani her halükârda içerisinde altın bulunan bir malı, altınla satmak, fasiddir.
Bu gruptaki âlimlerin delilleri üzerinde durduğumuz hadistir. Çünkü hadis bu rivayetinde, gerdanlıktaki altının, karşılığı olan 7 veya 9 dinar altından az veya çok olduğu konusunda bir işaret yoktur. Ayrıca, bu akid aynı anda hem sarf hem de bir alışveriş olup, akid anında gerdanlıktaki altının mikdarının bilinmemesi de akdin fesadı için yeterli görülmüştür.
2- Bu mamul maldaki altın, karşılığı olarak verilen altından ister az, ister çok isterse ona eşit olsun satış caizdir. Bu görüş, Hammâd b. Ebî Süleyman'a aittir.
Hattâbî, Hammâd'ın bu görüşünün hadislere ve ulemanın cumhurunun görüşüne aykırı olduğu için, münker olduğunu söyler.
3- Eğer altın ve başka maddeden yapılan mala karşılık verilen altın, bu maldaki altından fazla ise satış caizdir. Altınlar eşitse veya para olarak verilen altın maldaki altından daha az ise caiz değildir. Bu görüş Hanefîlere, Sevrî ve Hasen b. Salih'e aittir.
Hattâbî, Hanefîlerin bu görüşüne işaretle yetinmiş, tefsilata girmemiştir. Halbuki para olarak verilen altın mamul maldaki altından fazla bile olsa bu akdin cevazı için mamul mal ile ondaki altının ağırlığı kadar altının akid meclisinde, karşılıklı olarak kabzedilmeleri gerekir. Çünkü altınların birbirleri ile satımı bir sarf akdidir. Sarf akdinde de bedellerin peşin olması ve akid meclisinde değişimi şarttır.
Hanefîler ve onlarla aynı görüşte olanlar; para (semen) olarak verilen altının, maldaki altın mikdarım o altına, fazlasını da diğer maddeye mukabil tutmuşlardır. Böylece altının altınla satımında bir fazlalık sözkonusu olmamaktadır. Tabii bu durumda, mamul maldaki altının mikdarınm da bilinmesi gerekir. Eğer bilinmezse bu satış, Hanefîlere göre de caiz olmaz. Bundan sonra gelecek olan rivayet, bu görüş sahipleri için delildir. Çünkü o rivayette; gerdanlığa karşılık verilen paranın 12 dinar, gerdanlıktaki altının ise daha fazla olduğunun anlaşıldığı bildirilmektedir. O zaman Hz. Peygam-ber'in bu akdi men edişine sebep gerdanlıktaki altının, karşılık olarak verilen altından daha fazla oluşudur. Bazı Hanefîler ise, üzerinde durduğumuz hadisi muzdarib kabul etmişlerdir.
4- Eğer mamul maldaki altın, diğer maddenin üçte biri kadar veya daha azsa altınla satışı caizdir. Çünkü bu durumda, haricî madde asıl, altın tâbi olmuş olur. Bu görüş de İmam Mâlik'e aittir.
Üzerinde durduğumuz hadiste satışa konu edilen maden altındır. Altının dışındaki (ribevî mal konusunda ulemanın farklı görüşleri gözönünde bulundurularak), ribevî mallarda da durum aynıdır. Meselâ, üzerinde gümüş işlemeler bulunan çelikten yapılmış bir kılınan, gümüş para karşılığında satışında da aynı ihtilâflar variddir.
Hadisin ravilerinden İbn İsâ, gerdanlığı satın alan zatın; "ben taş: istedim" değil de "ben ticareti istedim" dediğini söylemiştir. Ebû Dâvûd ist İbn İsa'nın, kitabında, söylediğinin aksine "taşı istedim" yazdığını; "ticareti istedim" şeklindeki rivayetin başkalarına ait olduğunu söyler.[106]

Bazı Hükümler

1. Ganimet mallarının satışı caizdir.
2. Altmla kanşık bir maddeden yapılan bir malı, altu karşılığında satarken, maldaki maddelerin birbirlerinden ayrılmaları gere kir. Aksi halde yapılan satış caiz olmaz. Tafsilat yukarıda geçmiştir.
3. Meşru olmayan bir akdin feshedilmesi gerekir.[107]

3352... Fedâle b. Ubeyd'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hayber savaşı günü, on iki dinara içinde altın ve kıymetli taş bulunan bir gerdanlık satın alıp, altınım taşım ayırdım. Gerdanlıkta on iki dinardan daha fazla altın buldum ve durumu Hz. Peygamber (s.a)'e söyledim. Rasûlullah (s.a):
“Gerdanlık, ayrılmadıkça satılmaz" buyurdu.[108]

Açıklama

Bu hadis önceki hadisin değişik bir rivayetidir. Bunda, öncekinden farklı olarak, gerdanlığın yedi veya dokuz değil de on iki dinara satın alındığı ve satın alanın bizzat Fedâle olduğu belirtilmektedir. Bu hadislerin arasını te'lif konusunda Beyhakî ve İbn Hacer'in söylediklerine önceki hadisi izah ederken işaret etmiştik. Onlardan farklı olarak Bezlü'l-Mechûd sahibi bu konuda şunları söyler:
"Bu hadis, bundan önce geçen İbnü'l-Mübârek hadisi ile çelişik durumdadır. Çünkü orada, gerdanlığın 7 veya 9 dinara satın alındığı söylenmişti. Burada ise 12 dinara alındığı belirtilmektedir. Bunların arasını birleştirmede şöyle denilebilir: Önceki fiatta şüphe edilmiştir, bu rivayette ise 12 dinar olduğu kesin olarak ifade edilmiştir. Yahut da 12, taşla altın ayrıldıktan sonra üzerinde akdin vaki olduğu fiattır. Önceki ise, akidden önceki semendir."
Bezlü'l-Mechûd'daki bu ifadeden, musannifin, her iki rivayetteki hâdisenin aynı ve kesin fiatın da 12 dinar olduğfi görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır.
Hadisin ihtiva ettiği hüküm ve o konudaki farklı görüşler önceki hadis izah edilirken verilmiştir. Burada eklenecek bir şey

yoktur.[109]

3353... Fedâle b. Ubeyd (r.a)'den rivayet edilmiştir. Der ki: Biz Hayber savaşı günü Rasûlullah (s.a) ile birlikte idik. Yahudilerden bir ûkiye[110] altım, dinar mukabilinde -Kuteybe'den başkası; iki ve üç dinar karşılığında dedi, sonra ittifak ettiler- satın alırdık. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a):
"Altını, altın karşılığında ancak tartısı tartısına satınız" buyurdu.[111]

Açıklama

Ûkiye; yedi miskâl ya da 40 veya 12 dirheme tekabül eden ağırlıktır.
Bu durumda sahâbîlerin iki üç dinar verip yedi miskâl ağırlığında altın almış olmaları gerekir. Bu ise pek makul görünmüyor. Çünkü bir kişinin yedi miskâl altın verip iki üç dinar alması pek mümkün olmaz. Nitekim İmam Nevevî buradaki ûkıye'nin altın, taş ve diğer kıymetli maddelerden müteşekkil olmasının muhtemel olduğunu söyler.
Sahâbîlerin önce, hadiste konu edilen alışverişi yapmış olmaları bunun caiz olduğunu zannettiklerinden dolayıdır.
Hz. Peygamber (s.a)'in mezkûr akdi nehyetmesine sebep, Nevevî'nin muhtemel gördüğü izaha göre; altın, taş ve cevherden müteşekkil bir ûkiye altının mukabilinde verilen iki üç miskâl altından daha fazla olmasından dolayıdır. Ûkıyenin saf altından olduğunu nazara alırsak; altın, altın karşılığında bir taraf fazla olarak satıldığı için ribe'1-fadl olur. Onun için Rasûlullah (s.a) menetmiştir.
Hadisin babın ismi ile ilgisi, Nevevî'nin muhtemel gördüğü izaha göre kendisini gösterir. Aksi halde, içerisinde ribâ bulunan bir sarf muamelesi olur.
Hadisin sonundaki, "Altını ancak tartısı tartısına satın" sözünden maksat, altının altın karşılığında satıldığı zaman, her iki bedelin eşit olmalarıdır.[112]

14. Gümüşün Yerine Altın Almak

3354... İbn Ömer (r.anhüma)'dan rivayet edilmiştir; der ki: Bakî'da[113] deve satardım; (bazan) dinar karşılığında satar dirhem alır, (bazan da) dirhem karşılığı satar, dinar alırdım. (Sattığımda) bunun dirhemin) yerine şunu (dinarı) alır ve (aldığımda da) bunun yerine şunu verirdim.
Rasûlullah (s.a)'a gidip:
Ya Rasûlallah, müsaade eder misin, sana (bir şey) soracağım. Ben (bir malı) dirhem mukabilinde satıp, dinar alıyorum. Bunun yerine şunu alıyor ve bunun yerine şunu veriyorum (altının yerine gümüşü alıp veriyorum), dedim.
Rasûlullah (s.a):
"Aranızda (ödenmemiş) bir şey kalmadıkça o günün rayici ile (birinin yerine ötekini) almanda mahzur yok" buyurdu.[114]

3355... Bize Hüseyin b. el-Esved, Ubeydullah'dan o İsrail'den, İsrail de Simâk'den önceki hadisi aynı mana ve isnadîa rivayet etti. Önceki hadis daha mükemmeldir. İsrail (rivayetinde) "o günkü rayici ile" sözünü zikretmedi.[115]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis, önceki hadisin farklı bir rivayetine işaret için kitaba alınmıştır. Biz daha mükemmel olan o hadisin izahına girmeden bu farklı rivayeti de terceme etmek istedik. Şimdi izahına çalışacağımız hadis, bundan önce tamamı zikredilen hadistir.
Bu hadisi yukarıda işaret ettiğimiz zatlardan başka İbn Hibbân ve Beyhakî de tahric etmişlerdir. Hâkim de hadisin sahih olduğunu söyler. Tirmizî, "Bu hadisi merfû olarak Simâk b. Harb'den başkasından bilmiyoruz" der ve bunun İbn Ömer'den mevkuf olarak rivayet edildiğini söyler. Nesâî de aynı şekilde ibn Ömer'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Hadis-i şerifte, altın karşılığında satılan bir malın bedelinin gümüş ile veya gümüş karşılığı satılan malın bedelinin altınla ödenmesi söz konusu edilmektedir. Bilindiği gibi "dinar" altın para, "dirhem" de gümüş paradır.
Bakî' Medine'nin kabristanının bulunduğu yerdir. Nevevî: " O zamanlar Bakî'de kabir çok değildi." der.
Hadis-i şerif; insanın zimmetinde borç olan parayı, başka cins bir para ile ödemenin caiz olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu değişimin aynı mecliste olması gerekmektedir. Yani altın para ile yapılan bir alışverişte bedel o mecliste gümüş para ile ödenebilir. Ödemenin aynı mecliste olmasının şart. oluşu, Hattâbî'nin ifadesine göre, bu akdin bir sarf (para bozma) akdi olmasından dolayıdır.
Ulemanın büyük çoğunluğu, hadisin işaret ettiği istikamette görüş beyan etmişlerdir. Şevkânî'nin belirttiğine göre; Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ha-sen, Hakem, Tâvûs, Zührî, Mâlik, Şafiî, İmam A'zam Ebû Hanîfe, Sevrî, Ezvaî, Ahmed b. Hanbel v daha birçok âlim bu görüştedir.
İbn Mes'ud, İbn Abbas, Saîd b. el-Müseyyeb ve İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre, altın yerine gümüşle ödemede bulunmak mekruhtur. Ancak üzerinde durduğumuz hadis onların aleyhine delildir. Hattâbî ise, Ebû Seleme b. Abdirrahman ve îbn Şübrûme'nin bu değişimi caiz görmediklerini söyler.
Hadisin rivayetlerinden birinde, altın ve gümüşün birbirlerinin yerine ödendiği takdirde o günkü rayiçlerinin esas alınmasının gereği vurgulanmaktadır. Yani, meselâ 100 dirhem gümüş karşılığı bir mal pazarlık eden kişi gümüş yerine altın ödeyecekse, 100 dirhem gümüşün satın alacağı altını ödeyecektir. Ahmed b. Hanbel'in mezhebi de böyledir.

Hadisin diğer rivayetinde ise, borçlanılan para birimi ile onun yerine ödenecek para arasında kıymet eşitliği şartı söz konusu edilmemiştir. Ebû Hanîfe ve Şafiî de bu.görüştedirler. Buna göre, ödenecek paranın kıymeti borçlanılan paranın kıymetine denk olabileceği gibi, daha değersiz veya daha değerli olabilir. Bu görüşte olanlar; ribevî mallardan değişik cinslerin birbirleri ile satılması durumunda peşin olmak şartıyla aralarında eşitliğin şart olmadığını bildiren hadisi görüşlerine delil alırlar.[116]
Altın ve gümüş ayrı ayrı cinslerden olduğuna göre, peşin değişimlerinde eşitlik şart değildir.
Buraya kadarki izahlardan anlaşıldığı üzere, altın borcunu gümüş veya gümüş borcunu altınla ödemek, önce bunları birbirine karşılık satıp sonra takas yapmaktır. Meselâ, 5 altınla bir mal alan kişi, malı satana 5 altın borçlanmıştır. Bu borcunu gümüşle ödeyecekse, vereceği gümüşle zimmetindeki bu 5 altım satın alır ve gümüşü öder. Böylece altından olan borcunu gümüş ile ödemiş olur.
Hattâbî buna işaretle, "Bir mal karşılığı olarak, gümüşten olan borcu altınla veya altından olan borcu gümüşle ödemek, gerçekte bir malı kabzet-meden satmaktır. Hadisin bu muameleyi caiz görmesi; malı kabzetmeden satmanın caiz olmayışının, satışında kâr gözetilen şeylerde olduğuna delâlet eder" der.
Satın alınan bir malı, kabzetmeden satmanın hükmü ileride gelecektir.[117]

Bazı Hükümler

Bir malı altın karşılığında satın alan kişi, bu altını gümüşle ödeyebilir. Ancak o mecliste paranın ödenmesi gerekir. Birbirlerinin yerine ödenecek paraların kıymetçe eşit olmasının şart' olup olmadığı ihtilaflıdır. Hadisin bir rivayeti bunun şart olduğuna delâlet eder.[118]

15. Hayvanı Hayvan Karşılığında Veresiye Olarak Satmak

3356... Semüre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Hz. Peygamber (s.a); hayvanı, hayvan karşılığında veresiye olarak satmayı menetmiştir.[119]

Açıklama

Hadisin sıhhati ile ilgili olarak çelişkili şeyler söylenmiştir.Tirmizi ve İbnü'l-Cârûd, hadisin sahih olduğunu söylerler. Ancak kaynaklarda, ravilerden el-Hasen'in Semüre'den hadis işitip işitmediğinde ihtilâf edildiği söylenir. İmam Şafiî de bu hadisin Rasûlullah'dan sabit olmadığını bildirir.
Bu hadisin sıhhatine karşı söylenen sözler onun ihtiva ettiği hükme tesir edecek durumda değildir.Çünkü bir defa ulema bu hadisin zayıf olduğunda hemfikir değildirler. Onu ta'n edenler kadar, müdafaa edenler de var. Ayrıca aynı manaya işaret eden, yani hayvanı hayvan karşılığında veresiye olarak satmanın caiz olmadığını bildiren başka hadisler de vardır. Aynı manaya gelen bu hadisler birbirlerini kuvvetlendirmektedirler. Meselâ; Bezzâr, Ta-havî, İbn Hibban ve Dârekutnî buna benzer bir hadisi İkrime kanalıyla İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Buharı; "Hayvanı, hayvan karşılığında veresiye olarak satmayı nehyeden İkrime'nin İbn Abbas'tan mevkuf olarak rivayet ettiği hadisi güvenilir raviler rivayet etmişlerdir. îkrime de Rasûlullah'dan mürsel olarak rivayet etmiştir" der.
İbn Ömer ve İbn Sîrîn'den, hayvanı hayvanla veresiye satamanın caiz oludğunu bildiren haberler de gelmiştir.
Bu hadis, hayvanı hayvan karşılığında (ister aynı cinsten ister farklı cinsten olsun) satmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. İmam Ebû Hanîfe ile diğer Küfe uleması ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. Buna göre; bir kimsenin bir kimse ile, meselâ elindeki atını verip iki ay sonra başka bir at veya bir öküz almak üzere alışveriş akdi yapmaları sahih değildir. Yukarıdaki hadisler bunun caiz olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca, hayvan tüm özellikleri ile zabtedilebilen bir mal değildir. Dolayısıyla ileride teslim edilmesi şart koşulan hayvanın teslim tesellümünde taraflar arasında anlaşmazlık çıkabilir. Meselâ, hayvanı alacak olan daha kalitelisini isterken verecek olan daha düşüğünü vermek isteyebilir. Bu da aralarında bir nizaa sebep olabilir. "Nizaa sebep olan bütün cehaletler akdin fesadına sebeptir."
İmam Şafiî; hayvanı hayvan karşılığında veresiye satmanın caiz olduğu görüşündedir.Şevkânî, ulemanın cumhurunun bu görüşü paylaştıklarını bildirir. Bundan sonra gelecek olan hadis, bu tür bir alışverişi caiz görenler için delildir. Bunlar, üzerinde durduğumuz hadisin tenkide tabi olduğunu söyleyerek, kendilerini savunurlar. Ayrıca Şafiî, bu hadiste nehyedilen vadeden maksadın; iki taraflı olan vade olduğunu söyler. Yani her iki tarafın birbirlerine verecekleri hayvanın elde olmayıp ileride vermeyi taahhüd etmeleri ile ilgili olduğunu, bunun da "borcu borç karşılığı satmak" olduğu için caiz olmadığını belirtir.
Şevkânî, Hanefilerin görüşünü destekleyerek şöyle der: "Eğer lügatta veya fıkıh ıstılahında, elde olmayanı elde olmayan (ma'dunıu ma'dum) karşılığında satmaya veresiye satma deniliyorsa, Şafiî'nin dediği olur. Ama öyle değilse, bu satışı nehyeden hadislere dönmek gerekir. Çünkü her ne kadar bunların her birisi için tenkidler yapılmışsa da bunlar Semüre, Câbir b. Semüre ve İbn Abbas'tan -üç ayrı sahabeden gelen yollarla-sabit olmuşlardır ve birbirlerini takviye etmektedirler. Bunlar; tenkidden tamamen hâli olmayan bir tek hadise tercih edilirler. O tek hadis, (bundan sonra gelecek olan) İbn Amr hadisidir. Üstelik Tirmizî ve İbnü'l-Cârûd, Semüre hadisinin sahih olduğunu söylerler. Bu da ikinci bir tercih sebebidir. Aynı şekilde usûlde bilinmektedir ki, harama delâlet eden delil, ibâhaya delâlet eden delile tercih edilir. Bu da üçüncü bir tercih sebebidir. (Bu hükme zıt olarak) varid olan sahabelerin eserleri de hüccet değildir. Olduğu farzedilse bile bu ihtilaflıdır."
Görüldüğü gibi Şevkânî bu sözleri ile hayvanı hayvan karşılığında veresiye satmayı caiz görmeyenlerin görüşünü üstün göstermektedir.

İmam Mâlik'in görüşü; yukarıdaki iki görüşün ortası bir görünüm arzetmektedir. Ona göre, eğer peşin verilecek hayvanla vade ile verilecek hayvanlar aynı cinstense (at verip at almak gibi) bu akd caiz değil, aynı değilse (at verip inek almak gibi) caizdir.[120]

Bazı Hükümler

İster aynı cinsten olsun ister farklı cinsten, iki hayvanı birbirleri karşılığında biri peşin biri veresiye olmak üzere satmak caiz değildir. Mesele ihtilaflıdır. Bu ihtilâf yukarıda anlatılmıştır.[121]

16. (Hayvanı Hayvan Karşılığında Veresiye Satmakta) Ruhsat

3357... Abdullah b. Amr (b.el-Âs) (r.a)'dan rivayet edildiğine göre:
Rasûlullah (s.a), kendisine bir ordu teçhiz etmesini emretti. Ancak develer tükendi, (tüm askere yetişmedi). Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), genç zekât develeri karşılığında (deve) almasını emretti. Zekât develeri gelinceye kadar iki deveye karşılık bir deve alırdı.[122]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in rivayeti buradakinden biraz değişiktir. Ancak ihtiva ettikleri hüküm açısından aralarında bir fark yoktur.
Bu hadis de bazı âlimlerce tenkide uğramıştır. Buna sebep raviler arasındaki Muhammed b. İshak adındaki zattır. Hafız, Fethu'l-Bârî'de, bunun isnadını kuvvetlendirmektedir.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Hz. Peygamber (s.a) Abdullah b. Amr b. el-Âs'a ordunun ihtiyacı olan araç gereçleri hazırlama görevini vermiş, o da bu görevi yerine getirmiştir. Ancak eldeki develer askerlere tahsis edildiğinde bunun yeterli olmadığını görmüş ve durumu Peygamber Efendimize intikal ettirmiştir. Efendimiz de, alınacak olan zekât develeri gelince ödenmek üzere iki deveye karşılık bir deve satın almıştır.
Önceki hadis izah edilirken de söylediğimiz gibi bu hadis, hayvanı hayvan karşılığında veresiye satmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. İmam Şafiî ve birçok ilim adamının görüşü de bu şekildedir. Hanefî ve Hanbelîler ise karşı görüştedirler.
Ulemanın bu konudaki görüşlerini ve görüşlerine uymayan hadislere bakış açılarını önceki hadisi izah ederken Şevkânî'den naklen vermiştik; burada tekrar etmiyoruz.
Ancak oradakinden fazla olarak Hanefîlerin bu hadisin mensuh olması ihtimali üzerinde durduklarına da işaret edelim.
İbnü'l-Hümâm da Şerhu Fethi'l-Kadîr adındaki eserinde; bu hadisin zayıf olduğunu uzun uzadıya iddia etmiş ve Amr b. Harîş'in meçhul olduğunu, Müslim b. Cübeyr'in bundan başka bir hadisinin bulunmadığını, Ebu Süf-yân için de sözler olduğunu söylemiştir.[123]

17. Hayvanı Hayvan Karşılığında Peşin Olarak Satmak

3358... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), iki köle karşılığında bir köle satın almıştır.[124]

Açıklama

Hadisin Müslim'in ve Tirmizî'nin Sahih'lerindeki rivayeti daha geniştir. Rivayetin tercemesi şu şekildedir:
"Hz. Peygamber (s.a)'e bir köle gelerek, hicret etmek üzere ona bi'at etti. Rasûlullah (s.a) onun köle oduğunu anlayamadı. Bu ara sahibi o köleyi aramaya geldi. Hz. Peygamber adama;"Bu köleyi bana sat" dedi ve onu iki siyah köle karşılığında satın aldı. bundan sonra, "Bu köle midir?" diye sormadan hiçbir köle satın almadı."
Hadis-i şerif, peşin olmak üzere bir köleyi iki köle karşılığında satın ai-manın caiz oluduğuna delâlet etmektedir.
Tirmizî hadisi tahric ettikten sonra, "Âlimler bu hadise göre amel etmişlerdir. İki köleyi bir köle karşılığında peşin olarak satmak caizdir. Veresiye olması halinde âlimlerin ihtilâfı vardır"der.
Bilindiği gibi mallar; mislî, adedî ve kıyemî olamak üzere üçe ayrılırlar. Buğday, tuz gibi ölçek veya tartı ile alınıp satılanlar mislî, yumurta ve karpuz gibi tane ile alınıp satılanlar adedî, hayvan gibi her biri diğerinden çeşitli yönlerden ayrı olan mallar da kıyemîdir. Bu son gruptaki malların her birisinin kendisine ait bir değeri vardır. Bir hayvan, her yönden diğer bir hayvanın aynı değildir.
Bu hadiste, kıyemî malların birbirleri karşılığında satışı söz konusu edilmektedir. Hadisin metninde kölenin satışı söz konusu edildiği halde, musannifin, konu başlığını önceki konulara bağlayarak; "Hayvanın hayvan karşılığında peşin olarak satılması" şeklinde isimlendirmesi de buna delildir.
Kıyemî mallar, hadiste adı geçen ribevî mallardan değildir. Onun için bu türdeki malların birbirleri ile satılmalarında peşin olmak şartıyla eşitlik şartı aranmaz. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Veresiye satılmalarında ise önceki babda geçen ihtilâflar caridir. Bu ihtilâf; mesele ile ilgili hadisler arasındaki taaruzun yanısıra, ribevî malların tayinindeki görüş ayrılıklarından da kaynaklanmaktadır. Bu konu 1348 ve 1349 numaralı hadislerde izah edilmiştir.[125]

18. (Taze) Hurmayı (Kuru) Hurma Karşılığında Satmak[126]

3359... Ayyâş'ın babası Zeyd'in haber verdiğine göre; O, Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'a, buğdayı süit karşılığında, satmanın hükmünü sordu. Sa'd kendisine:
Bunların hangisi üstün? dedi. O da:
Buğday, karşılığını verdi.
Bunun üzerine Sa'd, Zeyd'i bundan menedip şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a)'a kuru hurmayı taze hurma karşılığında satmanın hükmü sorulurken işittim; Rasûlullah (s.a):
"Taze hurma kuruduğu zaman eksilir mi?" buyurdu.
Evet, dediler.
Bunun üzerine Efendimiz, bu satıştan menetti. Ebû Dâvûd; "Bu hadisi, Mâlik'in rivayetine benzer bir şekilde İsmail b. Ümeyye de rivayet etmiştir" der.[127]

Açıklama

Hadisin ihtiva ettiği hükmü kabul konusunda müctehid imamlar arasında görüş ayrılığı vardır. Kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre bu ihtilâfa sebep, büyük ölçüde bu hadisin sıhhati konusundaki endişedir. Bu endişeye sebep de ravi Ebû Ayyâş'dan kaynaklanmaktadır. Onun için önce ravi hakkında söylenenleri özetleyip sonra da izaha muhtaç diğer konulara ve ahkâma geçmek istiyoruz.
Bu zatın Zeyd b. Ayyaş ez-Zürakî, Zeyd b. Ayyaş el-Mahzumî veya Me-dineli Zühre oğullarından Zeyd b. Ayyaş olduğu şeklinde görüşler vardır. Bu farklı görüşler ravi Zeyd'in "meçhul" olarak nitelenmesine sebep olmaktadır. Nitekim İmam A'zam Ebû Hanîfe ve İbn Hazm bu zatın meçhul olduğunu söylerler. Rivayet edildiğine göre, İmam A'zam Bağdat'a vardığında oradaki âlimler onun kuru hurmayı taze hurma karşılığında satmanın cevazı yönündeki görüşünün gerekçesini sormuşlar, o da: "Taze hurma ile kuru hurma ya aynı cinstendir ya da değil. Aynı cinstense bunların peşin ve eşit olarak satılmaları caizdir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) buna izin vermiştir. Ayrı cinstense, zaten caizdir. Çünkü ribevî mallar değişik cinsten ve peşin olursa aralarında eşitlik aranmadan satılabilir" karşılığını verip bu konudaki hadisi hatırlatmıştır. Bağdatlı âlimlerin üzerinde durduğumuz babın hadisini okuyarak itiraz etmelerine karşılık İmam A'zam; Zeyd b. Ayyâş'ın meçhul bir ravi olduğunu, dolayısıyla hadisinin delil olamayacağını söylemiştir.
Hadis uleması İmam A'zam'ın bu tenkidini beğenmişlerdir. Hatta İbnü'l-Mübârek* bu hâdiseyi hatırlatarak Ebû Hanîfe'nin hadis bilmediği yolundaki sözlerin tutarsızlığını söyler.
Ebû Ayyâş'ın sahâbî mi, tabiî mi olduğu da tartışmalıdır. Tahâvî; Ebû Ayyaş ez-Zürakî'nin sahâbî olduğunu, İbn Yezid'in kendisini görmesinin mümkün olmadığını söyler. Buharı de, Ebû Ayyâş'ın Zeyd b. Samit olup, sahâbîlerin küçüklerinden oluduğunu bildirir. Ebû Ahmed el-Hâkim ise; bir sahâbî ve bir de tabiî olmak üzere iki tane Zeyd Ebû Ayyaş olduğuna işaret eder.
Bezlü'l-Mechûd'Ma, Tehzîbu't-Tezhîb'den nakledilen bilgiye göre; İbn Hibbân, Tirmizî, İbn Huzeyme ve Dârekutnî ravinin güvenilir, hadisin sahih olduğunu söylerler. İbn Abdilberr de; Ebû Ayyaş hakkında bazı âlimlerin "meçhul", bazılarının ise "Ebû Ayyaş ez-Zürakî" dediklerini söyler. İbn Mâce'deki rivayette ise Ebû Ayyâş'ın, Zühre oğullarının azatlı kölesi olduğu kaydedilir.
Hâkim ve Hattâbî; İmam Mâlik'in makbul olmayan kişilerden hadis almadığım, onun tüm rivayetlerinin muhkem olduğunu ileri sürerek hadisin sahih olduğunu söyler. Bezlü'l-Mechûd sahibi, bu görüşe karşı çıkarak, bu konuda taklidle hüküm verilemeyeceğini üstelik Mâlik'in Ebû Ayyâş'ı ne görüp ne de dinlemediğini bildirir. Bezi yazarı, Ebû Ayyâş'ın tanınmayan biri olduğu görüşüne meyille şunları da ilâve eder: "Hattâbî'nin; o Zühre oğullarından tanınan bir zattır, şeklindeki sözü doğru değildir. Çünkü onun; Zü-rayklı, Mahzumlu ya da Zühre'den olduğu şeklinde değişik görüşler vardır. Bu onun meçhul olduğuna delildir. İbn Hazm da Ebû Hanîfe'ye uymuş ve onun meçhul olduğunu söylemiştir. Gerçek şu ki, Zeyd b. Ayyâş'ın cerh ve ta'dili konusunda Ebû Hanîfe ile Mâlik arasında görüş ayrılığı çıkmıştır. Mâlik'in hadisi rivayet etmesi, zımmen onun ta'dilini gerektirir. Ebû Hanîfe'nin eerhi ise sarahaten olmuştur. Onun için Mâlik'in ta'dili Ebû Hanîfe'nin cerhine denk olamaz. Zaten İmam Ebû Hanîfe'ye kendi zamanında kimse karşı çıkmamıştır. Sonra gelenlere ise itibar edilmez."
Buraya kadar edindiğimiz bilgilerden anlıyoruz ki, her ne kadar sahih olduğunu söyleyenler varsa da hadis şaibelidir. Onun için Ebû Hanîfe hadiste belirtilenden farklı bir hükmü benimsemesinde mazurdur.
Bunu tesbit ettikten sonra hadiste izaha muhtaç diğer konulara geçebiliriz. Önee iki kelime üzerinde durmak istiyoruz.
a) Beydâ: Tercemeye "buğday" diye geçtik. Hattâbî, "beydâ"mn beyaz renkli, Mısır'da yetişen yumuşak bir buğday olduğunu söyler. İbnü'l-Esîr de bu kelimeyi mutlak olarak "buğday" diye açıklamış ve "Semra" kelimesinin de aynı manaya geldiğini söylemiştir. Kâmüs'da; önce buğday manasına geldiği söylenip, sült'ün tazesine de aynı ismin verildiği eklenmiştir. Buna Hattâbî de işaret etmiş ve hadisin manasına daha uygun olmasına rağmen birinci mananın daha maruf olduğunu söylemiştir. Muhammed Zehra en-Neccâr ise, Tahavînin Şerhu Meâni'1-Âsâr adındaki eserine yaptığı ta'-lıkta Ebû Amr'a nisbet ederek, beydâmh arpa olduğunu söylemektedir.
b) Süit: Kamus tercemesinde "Peygamber arpası" diye isimlendirilmiştir. Ancak, Türkiye'de bu isimle anılan bir hububat çeşidi bilmiyoruz. İbnü'l-Esîr, Nihâye'de sült'ün, bir arpa çeşidi olup kabuksuz ve beyaz olduğunu; gerçi bir buğday çeşidi olduğunun da söylendiğini ama, öneeki mananın daha esah olduğunu bildirir ve çünkü buğdayın "beydâ" olduğunu ekler.
Hattâbî de; sültün, buğdaydan daha küçük ve ondan ayrı bir çeşit olduğunu belirtir. Zehra en-Neccâr da yukarıda işaret edilen eserde, el-Ezherî'den naklen, "Süit, buğdayla arpa arası bir maddedir. Onun, arpa kabuğu gibi kabuğu yoktur" der.
Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın, süit karşılığında buğday satmanın hükmünü taze hurma karşılığında kuru hurma satmaya benzeterek

cevaplandırması, sanki süit ile beydâ'nın aynı cinsten olduğu intibaını vermektedir ki Hattâbî buna işaret etmiştir. Aksi halde Sa'd (r.a)'ın cevabını takvaya veya bu maddeleri birbirleri karşılığında veresiye satmaya hamletmek gerekir. Çünkü ayrı cinsten malların birbirleri karşılığında peşin olarak her türlü satışı caizdir. Bu, hadisle sabittir.
Hadiste; taze hurma karşılığında kuru hurma satma ya da satın alma konusu sorulduğunda Peygamberimizin; "Taze hurma kuruyunca eksilir mi?" diye sorduğu görülmektedir. Aliyyü'l-Kârî'nin, Mirkât'da Kâdî'den naklettiğine göre; bu soru, kuruduğu zaman eşitliğin bulunmasının şart olduğuna dikkat çekmek içindir. Yoksa, taze hurmanın kuruyunca eksilip eksilmedi-ğini anlamak için değildir. Çünkü bu apaçık ortadadır.
Hadis-i şerif, taze hurma karşılığında kuru hurmayı satmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Rivayette, peşin ya da vadeli kaydı bulunmadığı için, ulemanın çoğunluğu bunu peşine hamletmişlerdir. Bunların birbirleri ile vadeli satışları zaten ittifakla caiz değildir.
İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'in yamsıra Hanefî imamlarından Ebû Yusuf ile Muhammed de bu görüştedir. Bu hüküm; kuru üzümü yaş üzüm karşılığı satmak gibi, kurutulabilen tüm meyveler için geçerlidir. Ancak Ebû Yusuf, hükmü, hadiste zikri geçen konuya (kuru hurmayı taze hurma karşılığında satmak) hasretmiş ve bunun dışındakilerin satışını, Ebû Hanîfe gibi caiz görmüştür. Hurma ve üzüm gibi meyvelerin taze olarak ve ölçekle birbirleri karşılığı satılması, yukarıda saydığımız âlimlerden Ebû Yusuf'un dışındakilere göre caiz değildir.
Bunlar, bu tür meyveler taze iken hacim olarak eşit de olsalar kuruyunca farklı olabileceğini ve bunun bir ribevî malı kendi cinsi ile eşit olmadan satmak anlamına geldiğini söylerler. Buna göre meselâ, bugün bir teneke kuru üzümü bir teneke taze üzüm karşılığı satsak; taze üzüm kuruduğu zaman bir tenekeden daha az olacak, dolayısıyla eşitlik bozulacaktır. Aynı şekilde, iki tenekedeki taze üzüm kurudukları zaman birbirlerinden farklı duruma düşebilirler. Yukarıda işaret edildiği gibi üzerinde durduğumuz hadis de bu görüşün naklî delilidir.
İmam Ebû Hanîfe ise, yukarıdaki âlimlerle aksi görüştedir. Yani ona göre, peşin olmak kaydıyla taze hurmayı kuru hurma, taze üzümü kuru üzüm, taze hurmayı taze hurma ve taze üzümü taze üzüm karşılığında ölçekle satmak caizdir. Hanefî mezhebinde, zahirî rivayet böyledir. Tahavî, Kâsânî ve Merginânî gibi meşhur âlimler Ebû Hanîfe'nin görüşünü tercih etmişlerdir.Kuru hurmayı taze hurma karşılığında satmanın dışındaki konularda Ebû Yusuf'un da aynı görüşte olduğuna yukarıda işaret etmiştik.
İmam Ebû Hanîfe, aynı cinsten olan malların birbirleri ile değişimi durumunda şart olan eşitliğin, değişim anında olmasını şart koşar. İmam Ebû Hanîfe, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, taze hurma ile kuru hurmayı aynı cins saymış ve bunların birbirleri ile değişiminde eşitliğin bulunmasını yeterli görmüştür. Nitekim bir hadis-i şerifte belirtildiği üzere; Hz. Peygamber'e (s.a) "rutab" (taze hurma) hediye edilmiş, Efendimiz de; "Hayber'in bütün temri (hurması) böyle mi?" diye sormuştur. Yani, kendisine getirilen taze hurmaya "temr" demiştir ki, "temr" kuru hurma demektir. Bu durum, kuru hurma ile taze hurmanın aynı cinsten oludğunu gösterir. Hz. Peygamber (s.a), aynı cinsten malları birbirleri ile peşin ve eşit olarak satmanın caiz olduğunu bildirirken (Hadis 3348, 3349, 3350) "buğdayı buğdayla, arpayı arpayla..." gibi ifadeler kullanmıştır. Şüphesiz "buğday" sözü, bütün buğday cinslerine şamil oludğu gibi, nemli ve kuru buğdaya da şamildir. Aynı şekilde "temr" kelimesi de hurmanın hem kurusuna hem de tazesine şamildir. Hz. Peygamber (s.a) başka hadislerde de "temr" sözünü, hem taze hem de kuru hurmayı kapsayacak şekilde kullanmıştır. Meselâ bir hadiste; "hurmayı kı-zarıncaya kadar satmayı nehyetmiş" ve bunu "temr" kelimesi ile ifade etmiştir.
Üzerinde durduğumuz hadise, Ebû Hanîfe'nin bakış açısını hadisin baş tarafında belirtmiştik. Orada belirttiğimiz gibi Ebû Hanîfe, bu hadisin ravi-si olan Ebû Ayyâş'ın meçhul olduğunu söyleyerek delil olmaya elverişli bulmaz.
Tahavî, aynı hadisin; "Rasûlullah (s.a), taze hurmayı kuru hurma karşılığında veresiye olarak satmayı menetti" şeklinde birkaç ayrı rivayetini verir. Bu rivayetlerin bir kısmı Ebû Ayyaş vasıtasıyla geldiği halde, birisinde Ebû Ayyâş'ın yerine İmrân b. Ebî Enes yer almıştır. Bu rivayete, bundan sonraki hadiste Ebû Dâvûd da temas etmiştir.
Tahavî; İmrân b. Ebî Enes'in bilinen bir ravi olduğunu söyleyerek, bu zatın rivayetinin Ebû Ayyâş'ın rivayetine tercih edilmesi gerektiğini, dolayısıyla "taze hurma karşılığında kuru hurma satımının" yasak edilme gerekçesinin; bedellerden birinin peşin olmayışı olduğunu söyler. Aynı cinsten olan ribevî malların birisinin peşin olmaması durumunda bu satışın faizli bir muamele olduğu bilinmektedir.[128]

Bazı Hükümler

1. Sorulan bir soruya kıyas yoluyla cevap vermek caizdir.
2. Müftinin fetva vermeden önce hükmün illetini araştırması gerekir.
3. Kuru hurmayı, taze hurma karşılığında satmak caiz değildir. Bu konu ihtilaflıdır. Tafsilat yukarıda geçmiştir.[129]

3360... Tevbe'nin babası Rebi' b. Nâfi, Muâviye'den -yani İbn Sellâm'dan- o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Abdullah'dan Abdullah da Ebû Ayyâş'dan; kendisinin Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı;
"Rasûlullah (s.a), taze hurmayı kuru hurma karşılığında veresiye olarak satmayı nehyetti" derken işittiğini haber verdi.Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisin benzerini îmrân b. EbîEnes, BenîMahzum'un mevtasından o da Sa'd vasıtasıyla Rasûlullah'dan rivayet etmiştir.[130]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis önceki .hadisin başka bir rivayetidir. Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a) in menettıgı alışverişin, vade ile kayıtlı olduğu görülmektedir. Yani, meselâ taraflardan birisi peşin olarak kuru hurma verir, birkaç ay sonra taze hurma alır veya aksi olur. Bu rivayetin Ebû Hanîfe'nin görüşüne delil olduğunu, bundan önceki hadisi izah ederken Tahavî'den naklen vermiştik.[131]

Müzâbene[132]

3361... İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasulullah (s.a.) (ağaç üzerindeki) hurmayı (yerdeki) hurma[133] karşılığında, (asmadaki) taze üzümü (yerdeki) kuru üzüm karşılığında ve biçilmemiş ekini buğday karşılığında ölçü satmayı menetti.[134]

Açıklama

Müzabene; sözlükte, müdafaa etmek manasına gelir.Bu kelimenin üçlü masdarı "zeben" dir, şiddetle atmak demektir. Zebaniler; kafirleri şiddetle cehenneme attıkları için bu adı almışlardır.Biraz sonra ıstılahi tarifinde görüleceği gibi, bu alışverişte taraflardan biri kandığı için akdi bozmayı, öbürü de karlı çıktığı için devam ettirmeyi isteyecekleri için haklarının müdafaa edecekleri için bu akde "müzabene" denilmiştir.
Müzabene, fıkıh ıstılahında; henüz dalından kopartılmamış taze hurmayı tahmin edip o kadar ölçüdeki toplanmış hurma karşılığında satmaktır. Çubuğundaki taze üzümü belli ölçüdeki kuru üzüm karşılığı satmak da mübazenedir. Yani bir kimsenin, mesela bağındaki üzümü 100 ölçek kuru üzüm karşılığında bir başkasına satmasıdır.Başağından ayrılmamış buğdayın tahmini olarak o mikdar buğday karşılığı satılmasına mühakala denir.
Hadisin Buhari'deki rivayetlerinde ravi İbn Ömer, Rasulullah (s.a.)'ın müzabeniyi nehyettiğini bildirdikten sonra onu tarif etmiştir. Bu rivayetlerden bir kısmındaki tarifler bizim yukarıya verdiğimiz tarif şeklindedir.Birisinde ise; "Bir kimsenin meyveyi ölçü ile satıp , fazla çıkarsa bana ait eksik çıkarsa sana ait demesidir." Şekilinde tarif edilmiştir.
İmam Şafii, aralarında riba cereyan eden tüm malların, ister belli olsun ister olmasın birbirleri ile satımını bu hükme ilhak etmiştir.
İmam Malik'in müzabeneyi anlayışı ise şöyledir: Vezni, keyli veya adedi bir malı mikdarı belli olmadan götürü usulü ile, belirli olan vezni veya keyli veya adedi bir mal karşılığında satmaktır.Mesela bir yığın buğdayı on kilo buğday karşılığında satmak müzabenedir.İmam Malik, mikdarları belli olmayan iki malın birbirleri karşılığındaki satışına da müzebene der.
Müzâbeneyi başka türlü izah edenler de vardır. Bunlardan bir kaçını daha aktaralım:
Akdi yapanların gabni (aşırı kâr) caiz olmayan bir cins malda, birbirlerini aldatacak biçimde pazarlık yapmalarıdır.
Âfetten emin olmadan önce meyveyi satmaktır. Askalanî, bu tarifin hatalı olduğunu söyler.
Müzâbene, ziraî ortakçılıktır.
Bu tarifler içerisinde en meşhur ve makbulü, hadislerdeki izahlardan çıkartılan ilk tariftir.
Tarladaki başakta olan buğdayı tahmin ederek hasat edilmiş buğday karşılığında satmaya da muhâkale denilir. Bu da müzâbene gibidir.
Hadis-i şerif; müzâbene yoluyla yapılan alışverişlerin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu konuda âlimlerden nakledilen farklı bir görüşe rastlamış değiliz. Yani müzâbene yoluyla yapılan alışverişler ittifakla caiz değildir.
Bu alışverişin caiz olmayış illeti, ribâ endişesidir. Çünkü daldaki hurma ile yerdeki ölçüsü belli hurma arasında eşitliğin bulunması tesadüf olmazsa mümkün değildir. Nitekim Tahavî'nin İbn Huzeyme kanalıyla, sermaye sahibi bazı sahâbîlerden naklettiği bir rivayette, müzâbeneden nehyin ribâ endişesiyle olduğu sarahaten zikredilmiştir.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a), anılan meyveleri dalında iken belli ölçüdeki cinsi ile satılmalarını caiz görmemiştir. Mikdarı belli olan bedelin "keyl = ölçü" ile ifade edilmesi; üzüm, buğday ve hurma gibi maddelerin keylî (ölçü ile alınıp satılan cinsten) olmaları sebebiyle olsa gerektir. Yoksa bu asmasından koparılmamış üzümü meselâ 100 kg. kuru üzümle satmanın caiz olduğu manasına gelmez. Önemli olan bedellerden birisinin mikdarının belli olması, diğerinin ise belli olmamasıdır.
Bilindiği gibi çeşitli malların mikdarlarım tayinde değişik birimler kullanılır. Meselâ, kumaş metre ile, süt litre ile, demir kilo ile alınıp satılır. Malların mikdarlarmın tayininde Hz. Peygamber devrinde kullanılan birimler, o malların keylî veya veznî oluşunda esas kabul edilmiştir. Meselâ buğday, arpa, üzüm, hurma gibi maddeler o devirde ölçekle alınıp satıldığı için bu mallara keylî denilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre; Hz. Pev-gamber'in birbirleri karşılığında eşit olmadan ölçekle satışını caiz görmedik Ieri ebediyyen keylîdir. İnsanların bu satış şeklini değiştirmeleri, o malları keylî olmaktan çıkarmaz. Ebû Yusuf ise, "Rasülullah'ın bir şeye keylî veya veznî demesi, o zamanki âdete binaendir. Dolayısıyla, maddelerin keylî veya veznî oludğunu örf ayarlar" der.
Günümüzde; buğday, üzüm vs. gibi maddeler tartı ile alınıp satılmaktadır. Onun için bunlar hakkındaki hükmün, Ebû Yusuf'un görüşüne göre olması uygundur. Yani bu maddelerin birbirleri karşılığında eşitlik bulunmadan ölçekle satılmaları caiz olmadığı gibi, tartı ile satılmaları da caiz değildir. Bu da ribâdır.[135]

Bazı Hükümler

Ağacından kopartılmamış hurmayı, belli mikdardaki hurma; asmasındakı taze uzumu belii mıkdardakı üzüm ve henüz hasad edilmemiş ekini, belli mikdardaki buğday karşılığında satmak caiz değildir. Bu hüküm, tüm ribevî mallar için geçerlidir.[136]

19. Ariyye Yoluyla Yapılan Alışverişler

3362... Zeyd b. Sâbit'in oğlu Hârice'nin , babasından rivayet ettiğine göre;
Rasûlullah (s.a), taze ve kuru hurma karşılığında,[137] ariyye yoluyla yapılan alışverişe ruhsat verdi.[138]

Açıklama

Arâyâ; ariyye kelimesinin çoğuludur. Ariyye; sözlükte, "atiyye, ihsan" manasınadır.
Arayanın ıstılahî tarifinde ulemadan farklı görüşler nakledilmiştir. İmam Buharı Sahih'inde müstakil bir babı arayanın tefsirine tahsis etmiş ve yedi ayrı zattan nakilde bulunmuştur.
Buharî'nin kitabına aldığı ilk görüş İmam Mâlik'ten nakledilmiştir: "Arâyâ, bir kimsenin hurma ağacını bir başkasına ariyet olarak verip, sonra da o şahsın bahçesine girmesinden rahatsız olduğu için, verdiği ağacın hurmasını tahmin ederek o kadar hurma karşılığında satın almasıdır."
Yine Buharî'nin Sahih'inde bu tarife benzer bir tarif İbn Ömer'den de nakledilmiştir,
Buharî'deki bir başka tarif ise şu şekildedir: "Fakirlere ağacında hurma hibe edilir. Fakat onlar bu hurmaların olmasını bekleyemezler ve mevcut hurmalar karşılığında bunu satarlar. İşte arâyâ budur."
İmam Nevevî'nin arâyâyı izahı da buna benzemektedir. Nevevî şöyle der:
"Arâyâ; tahmini kuvvetli birinin, ağaçlar üzerindeki hurmayı tahmin edip, meselâ bu kuruduğu zaman üç vesk[139] gelir demesi ve sahibinin bu ağaçtaki hurmayı bir başkasına üç vesk hurma karşılığı satması, satanın hurma ağacını alanın da mevcut hurmayı teslim etmeleridir."
Ebû Dâvûd, Sünen'inde arâyâ ile ilgili olarak iki tasavvur nakletmektedir. Bunlar 3365, 3366 numarada gelecektir. Tekrara meydan vermemek için-biz o tasavvurları burada aynen aktarmak istemiyoruz. Yalnız bunlardan ikisinde de, arâyâda bir hibe ya da ariyet söz konusudur. Yani kişinin; kendisine hibe yoluyla verilen ağacındaki hurmayı toplamadan, tahminî olarak hazır hurma karşılığında satmasıdır.
Hattâbî bu hadisi şerhederken arâyâ ile ilgili olarak önce 3366 numarada gelecek olan İbn İshak'ın tarifini, sonra da İmam Şafiî'nin bir rivayetini verir. İmam Şafiî'nin Zeyd b. Sabit veya bir başkasından arâyâyı tefsir eden nakli şu şekildedir:
Ensar'dan bazı ihtiyaç sahibi kişiler Rasûlullah (s.a)'e gelip; pazara taze hurma geldiğini, ancak ellerinde bunu alıp yiyecek para olmadığını ama ihtiyaçlarından arta kalan kuru hurma bulunduğunu söylemişler, bunun üzerine kendilerine, ellerindeki hurmaları tahmin ederek arâyâ yolu ile taze hurma satın almalarına ruhsat verilmiştir.
Buraya kadar aldığımız nakillerden şu iki sonucu çıkarabiliriz:
1- Arâyâ: Bir kimsenin, sahip oluduğu veya kendisine iâreten verilen bir ağacın dalındaki hurmayı tahmin ettirerek o kadar kuru hurma karşılığında bir başkasına satmasıdır. Şâfiîler, arâyâyı böyle izah ederler,
2- Bir kimsenin bahçesindeki bir veya daha fazla ağacın hurmasını bir başkasına hibe ettikten sonra, verdiği adamın bahçesine girmesini istemeyerek, ağacın üstündeki hurmayı tahmin edip, o kadar hurmayı karşıdakine vererek ağacı tekrar almasıdır. Bu Hanefî ve Mâlikîlerin arâyâ anlayışıdır.
Görüldüğü gibi önceki tasavvur, bundan önce geçen babda tefsir edilen müzâbeneye benzemektedir. Hattâbî buna işaretle şöyle der: "Bütün bu ve-cihlerden ibaret olan arâyâ; müzâbenenin nehyinden istisna edilmiştir. Mü-zâbene; taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmaktır. Nitekim hadiste; "arâyâ alışverişine ruhsat verdi" denilmektedir. Ruhsat, ancak yasaktan sonra sözkonusudur." Hattâbî daha sonra, haram olan müzâbenenin dalından koparılmış olan taze hurmayı, kuru hurma karşılığında satmak, caiz olan arâyânın ise ağaçtaki hurmayı tahminî olarak muayyen mikdar hurma karşılığında satmak olduğunu söyler. Hattâbî'nin belirttiğine göre; Mâlik, Evzaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûyeh ve Ebû Ubeyd bu görüştedir.
Yani bunlara göre arâyâ; yasak olan müzâbeneden istisna edilmiş bir akit-tir. Hattâbî; Sehl b. Ebî Hasme'den rivayet edilen ve bundan sonra gelecek olan şu haberi de görüşüne destek olarak zikretmiştir:
"Rasûlullah (s.a), hurmayı hurma karşılığında satmayı nehyetmiş, ariy-yeye ise ruhsat vermiştir. O, daldaki hurmanın tahmin edilerek, o kadar hurma karşılığında satılıp, sahibinin taze olarak yemesidir."
Hattâbî'nin bu rivayeti görüşüne delil sayması; müstesna (istisna edi-Ien)nın, mütesna minh (kendisinden istisna edilen)in cinsinden olması keyfiyetidir. Hattâbî der ki: "Ruhsat, mahzuru ortadan kaldırır. Burada mahzur, nehyedilen alışveriştir. Eğer mesele Hanefîlerin te'vil ettikleri gibi hibe olsaydı, o zaman hadisteki "tahminî olarak" ve "ruhsat verdi" sözlerinin hiçbir değeri olmazdı. Üstelik kişinin kendi malını kendisinin satın almasının manası yok. Çünkü hibede kabz şarttır. Kabz olmadan mülk hibe edenin elinden çıkmaz..."
Yine Hattâbî, diğer bazı hadis kitaplarındaki; "Rasûlullah (s.a), muhâkale ve müzâbeneden nehyetti, arâyâya ruhsat verdi" manasındaki rivayeti de taraftarı olduğu görüşe delil sayar.
Bu görüş sahiplerinin bir kısmı, arâyâyı sadece beş veskte, bir kısmı daha fazlasında da caiz olduğunu söylerler. Bu görüşlere 3364 nolu hadis izah edilirken tekrar dönülecektir.
Hanefîlere göre arâyâ caizdir. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi Hanefîlerin arâyâ anlayışı diğerlerinden farklıdır. Diğer âlimlerin anladığı manadaki arâyâ Hanefîlere göre caiz değildir. Çünkü bu müzâbenedir, müzâ-beneyi de Rasûlullah menetmiştir.
Hanefîlerin, tasavvur edip caiz gördükleri arâyâ bir alışveriş değil, te-berrudur. Çünkü ağaçtaki meyveyi ariyet olarak alan kişi meyveyi kabzetmediği için henüz ona malik olmamıştır. Dolayısıyla ağaç sahibi, hurmanın da sahibi olmaya devam

etmektedir. O halde o zatın, ağaçtaki hurmayı tahmin edip, o kadar hurmayı ariyet verdiği kişiye vermesi, o hurmayı hibe etmesidir. Ağaçtaki hurma karşılığında satmış olmaz.
Yukarıda Hattâbî'nin; İmam Mâlik'in Şâfiîlerle aynı görüşte olduğunu söylediğini kaydetmiştik. Bu birlik, arâyâyı müzâbeneden istisna olarak caiz görme yönündendir. Arâyâyı tasvir bakımından değildir. Çünkü arâyâ, Bidâyetii'l-Müctehid'deki ifadeye göre; Mâlikîler açısından aynen Hanefîlerin izahı gibidir. Nitekim Buharî'nin İmam Mâlik'ten naklettiği izah da bu şekildedir.
Toparlarsak şöyle bir sonuç elde edebiliriz:
Şâfiîlere göre; Hz. Peygamber'in ruhsat verdiği arâyâ, ağaçtaki beş vesk kadar veya daha az bir hurmayı tahmin edip o kadar bir hurma karşılığında herhangi bir kişiye satmaktır.
Hanefî ve Mâlikîlere göre ise; bahçesindeki ağacın hurmasmı.başkasma hibe eden kişinin, o hurmayı tahmin edip kendisine alıkoyması ve hibe ettiği kişiye o kadar kuru hurma vermesidir.
Ahmed b. Hanbel ise, âriyyenin hibe olduğu konusunda Hanefî ve Mâlikîlerle beraberdir. Fakat, kendisine hibe edilen kişinin meyveyi hibe edenden başkasına satabileceği konusunda da Şâfiîlerle beraberdir.
İmam Nevevî, arayanın hem zengin hem de fakirler için ve sadece taze üzümde caiz olduğunu söyler. İmam Mâlik'e göre, kurutulabilen tüm meyvelerde arâyâ caizdir.[140]

3363... Sehl b. Ebî Hasme'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), (taze) meyveyi hurma karşılığında satmayı nehyetti, arâyâya ise ruhsat verdi. O; meyevenin tahmin edilerek kendi mikdarı karşılığında satılmasıdır. Taze meyveyi (satın alan) sahipleri onu taze olarak yerler.[141]

Açıklama

Hadiste söz konusu edilen "meyve"den maksat taze hurmadır.Çünkü konu, aynı cins malların birbirleri mukabilinde satımı ile ilgilidir.
Yukarıdaki hadis-i şerif izah edilirken arâyâ ile ilgili olarak yeterli bilginin verildiği kanaatindeyiz. Yine orada, Hattâbî'nin bu hadisi ileri sürerek Şâfiîlerin arâyâ anlayışını savunduğunu belirtmiştik.
Karşı görüşte olanların, yani arâyâyı bir hibe olarak gören Hanefî ve Mâlikîlerin bu rivayeti te'vil etmeleri gerekir. Çünkü ravi Hz. Peygamber (s.a)'in arâyâya ruhsat verdiğini söyledikten sonra onu bir alım satım olarak izah etmiştir.
Umdetu'l-Kârî'de: "Hadiste, bu akdin ravi tarafından "satış" diye adlandırılması; onu "satış" olarak tasavvur etmesinden dolayıdır. Onun gerçek manada bir satış olmasından dolayı değildir. Çünkü ariyye, (adından da anlaşıldığı gibi) bir alışveriş değil, atiyyedir" denilmektedir. Aynî bu görüşünü; kendisine iare edilen kişinin malı eline almadan ona sahip olamayacağını, sahib olmadığı bir malı da satamayacağını söyleyerek kuvvetlendirmek ister. Ancak bu, karşı görüş sahiplerini ilzam etmez. Çünkü onlar arayanın bir iare olduğunu kabul etmezler.
Bezi sahibi de Aynî'nin bu sözlerini aynen nakletmiş, yeni bir şey ilâve etmemiştir.
Hadisin sonundaki; "sahipleri onu taze olarak yerler" ifadesi, akdin cevazını te'kidle ifade için söylenmiş olsa gerektir.[142]

20. Âriyyenin Mikdarı

3364... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), beş veskten daha azında veya beş veskte -Dâvûd b. el-Husayn şüphe etti- arâyâ yoluyla alışverişe ruhsat verdi.
Ebû Dâvûd; "Câbir'in hadisi, dört veska kadar" şeklindedir, der.[143]

Açıklama

Hattâbî, bu hadisi de arayanın bir hibe değil, alışveriş olduğuna delil kabul ederek şöyle der:
"Bu, sana açıkça gösteriyor ki ariyyedeki ruhsatın manası bilinen alışveriştir. Eğer öyle olmasaydı bunun dört veya beş vesk ile sınırlandırılmasında bir mana olmazdı. Çünkü karşı görüşte olanların ariyyeyi tarif ederken ileri sürdükleri görüşte bir yasaklık yok ki o yasağı kaldırmakta ruhsata ihtiyaç duyulsun."
Hattâbî daha sonra, ariyyenin caiz olduğu mikdarları tayinde âlimlerin görüşlerini verir:
"İmam Mâlik, mutlak olarak 5 veskde ariyyenin caiz olduğu görüşündedir. İmam Şafiî ise; beş veskte alışverişi feshetmem ama daha fazlasında feshederim, der.
îbnü'I-Münzir; beş veskteki ruhsat şüphelidir, müzâbeneden nehiy sabittir. Vacip olan; ondan ancak mübahlığı kesin olan mikdarın mubah oluşudur. Ravi rivayetinde şüpheye düşmüştür. O, Dâvûd b. el-Husayn'dır. Bunu Câbir de rivayet etmiş ve dört veske kadar mubah görmüştür. O halde dört veskde mubah, fazlasında ise yasaktır."
Hattâbî bu görüşleri naklettikten sonra İbnü'l-Münzir'in görüşünü tasvib ettiğini bildirmiştir.
AvniTl-Ma'bûd'da; "Beş veskten az hurmada caiz olup fazlasında caiz olmadığında İmam Şafiî ile İmam Mâlik arasında görüş birliği vardır. Beş veskdeki cevazda ihtilâf edilmiştir. Uygun olanı, Câbir hadisinden dolayı beş veskteki arayanın haram oluşudur" denilir.
Demek oluyor ki; beş veskde, arâyâ yoluyla satış İmam Şafiî'ye göre caiz değil, İmam Mâlik'e göre caizdir.
Hanefîlerden, arayanın caiz olacağı mikdar konusunda bir görüş nakledilmiş değildir. Bu, Hanefîlerin arâyâyı bir satış değil

hibe telakki etmelerinden dolayı olsa gerektir. Çünkü hibenin bir ölçü ile sınırlandırılması şartı yoktur.
Vesk: 60 sa' mikdarında bir ölçektir. Bugünün ölçüleri ile 200 kg. kadardır.[144]

21. Arayanın Tefsiri

3365... Abdu Rabbih b. Saîd el-Ensarî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ariyye, bir kimsenin hurma ağacını (n meyvesini) bir başkasına vermesi veya malından (bahçesinden) bir veya iki ağacı yemek için ayırması ve onu hurma karşılığında satmasıdır.[145]

3366... İbn İshak'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Arâyâ, bir kimsenin hurma ağaçlarım (meyvelerini) bir adama hibe edip, kendisine, hibe ettiği adamın o ağaçlarla ilgilenmesinin ağır gelmesi ve bu yüzden o (ağaçlardaki) hurmayı, tahminî misli kadar hurma ile değiştirmesidir.[146]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayetler; iki âlimin arâyâyı tefsir sadedinde söyledikleridir. Arayanın tasavvuru ile ilgili çeşitli görüşler 3362 numaralı hadiste geçmiş ve konu orada tartışılmıştır. Burada da aynı şeyleri tekrara lüzum görmeden, okuyucuyu oraya havale ediyoruz.[147]

22. Salahı Görünmeden Önce[148] Meyveyi Satmak

3367... Abdullah b. Ömer (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), salahı görünmedikçe meyveyi satmayı nehyetti. (Bundan) hem satıcıyı hem de alıcıyı menetti.[149]

Açıklama

Meyvenin salahının görünmesinden maksadın ne olduğunda değişik görüşler ilen sürülmüştür:
1- Meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması, yani olgunlaşmaya başlaması. İbnü'l-Hümâm Şerhu Fethi'1-Kadîr'inde, bu görüşün Şâfiîlere ait olduğunu söyler. 3370 numarada gelecek hadis bu görüşe delil olacak biçimdedir.
2- Âfetten ve bozulmaktan zarar görmez duruma gelmesidir. Bundan maksat, 3373 nolu hadiste geleceği üzere; çürüme, dökülme ve hastalanma vaktini geçirmesidir.
Müslim veTahavî'deki bir rivayette; salahın görünmesi bu şekilde tefsir edilmiştir. Yine Tahavî'nin, Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (s.a)'in; âfetten zarar görmez hale gelinceye kadar meyve satışını menettiği belirtilmektedir.
İbnü'l-Hümâm, Hanefîlerin; "meyvenin salahının görünmesini" böyle anladıklarını söyler.
Ebû Hureyre (r.a)'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (s.a): "Süreyya yıldızı sabahleyin doğduğu zaman, her memleketten âfet kalkar" buyurmuştur.
Şevkânî; Süreyya yıldızının, yazın ilk günlerinde sabahları doğmaya başladığını ve mevsimin de, Hicaz bölgesinde sıcakların çöküp meyvelerin olgunlaşmaya başladığı mevsim olduğunu söyler. Bu izanıyla sanki, meyvenin kızarmaya, olgunlaşmaya başlaması ile, âfetten emin hale gelmesinin aynı anda olduğuna işaret etmek ister. Meyvenin ya da bitkinin bu duruma gelmiş olması, onun cinsine göre değişik olur. Bundan sonra da gelecek hadislerden anlıyoruz ki, bu; başakta beyazlaşma ve sertleşme, siyah üzümde siyahlaşma ve meyvede sararma ya da kızarmadır.
3- Meyvelerin işe yarar hale gelmesi. Bundan maksat, meyvenin meselâ hayvan yemi olacak duruma gelmesi değil, istenilen kıvama gelmesidir. Avnü'l-Ma'bud'da da bu görüş Kastalânî'ye nisbet edilir.
Hadis-i şerifte konu edilen satış, şüphesiz ağacın dalındaki meyve ile ilgilidir. Bu konudaki fıkhı tafsilata dalmadan önce Hz. Peygamber (s.a)'in salahı görünmeyen meyveyi satmaktan ve almaktan hem satıcıyı hem de alıcıyı menetmesi konusunu biraz açalım:
Sarihlerin ifadesine göre; Rasûlullah'ın, bu satıştan satıcıyı menetmesi, onun haram yeyici durumuna düşmemesi içindir. Ya da meyve dalında durdukça büyüyecek, kıymeti artacaktır. İşte Efendimiz, satıcı açısından buna işaret etmek istemiştir. Alıcıyı menetmesi de henüz âfete karşı dayanıklı olmayan malı alıp da, malını telef olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaması içindir.
Meyvelerin dalında satış sekilerini bir şema halinde gösterip bu konudaki görüşlere işaret edelim: Bu şemayı İbnü'l-Hümâm'ın Hidâye şerhi, Şerhu Fethi'l-Kadîr adındaki eserinde verdiği bilgiden çıkardık. Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da ve İbn Kudâme de Muğnî'de konuyu değişik bir tasnife tabi tutmuşlardır. Büyük ölçüde bu âlimlerin verdikleri bilgiler birbirine uymaktadır. Ancak İbnü'I-Hümâm ve İbn Kudâme; tasniflerini sadece dört mezhebi gözönüne alarak yapmışlar, Şevkânî ise diğer âlimlerin görüşlerine de işaret etmiştir. Biz Önce, İbnü'l-Hümâm'ın verdiği giden çıkardığımız şemayı vereceğiz, daha sonra da Şevkânî'nin verdiği farklı görüşlerden lüzumlu gördüklerimize işaret edeceğiz.
Meyvelerin dalında satışı

Meyve hiç görünmeden olabilir (çiçekken vs) Bu durumdaki satış dört mezhebe göre caiz	Meyve göründükten sonra olabilir.

değildir.
Salahı göründükten sonra olabilir.
Salahı görünmeden (Bu durumdaki satış
ittifakla caizdir)
Meyvenin dalında kalması şart koşulmuşsa (ittifakla caiv. değil)
Hemen kesilmesi şart koşulmuşsa (ittifakla caiz)
Hiçbir şart koşulmamışsa (Şâfîîlere, Mâlikîlerc ve Hanbelîlere göre caiz değil)
Hanefîlere göre ise:
ı Meyve hayvan yemi vs. gibi bir şey olmadan, hiçbir işe yaramaz bir durumda ise, ulema arasında ihtilaflı olmakla birlikte ekseriyete göre caizdir.
Faydalanılabilecek durumda ise satış caiz. Ancak müşterinin malı hemen toplaması gerekir,
Şevkânî,'meyveyi salahı görünmeden önce satmanın; İbn Ebî Leylâ, Sevrî, el-Hâdî ve Kâsım'a göre her halükârda bâtıl olduğunu söyler ve kendisinin de aynı görüşte olduğuna işaret eder.
Yukarıdaki şemada görüldüğü üzere, dört mezhep uleması; meyvesi henüz görünmeyen ağacın meydana gelecek olan meyvesini önceden satmanın bâtıl olduğunda görüşbirliği halindedirler. Çünkü bu olmayan bir şeyin satışıdır.
Yine bu âlimler; (Hanefîlere göre) âfetten zarar görmeyecek duruma gelen, (Şâfîîlere göre ise) sararmaya veya kızarmaya başlayan meyveyi satmanın ve henüz salahı.görünmemekle birlikte hemen toplanması şart koşulan meyveyi satmanın caiz olduğunda görüşbirliği halindedirler. Bu durumda olan meyveyi, bir müddet daha dalında kalması şartıyla satmak da ittifakla caiz değildir. 3372 no'lu hadisten Hz. Peygamberdin, salahı görünmeyen meyveyi satmayı nehyetmesinin istişarî mahiyette olduğu anlaşılmaktadır.
Mezhepler arasında ihtilaflı olan konu; henüz salahı görünmeyen bir meyveyi, kesilmesi ya da dalında kalması şeklinde hiçbir şart koşmadan satmaktır. Bu durumdaki satış; Şafîî, Hanbelî ve Mâlikîlere göre bâtıldır. İbn Kudâme'nin dediğine göre, bunlar üzerinde durduğumuz hadisi delil alırlar ve; "Akdi, meyveyi toplamak ya da üzerinde bırakmak gibi bir şartla kayıtlamamak, onun ağaçta kalmasını gerektirir. Dolayısıyla mutlak olan satış, meyvenin ağaçta kalması şart koşularak yapılan satış gibidir" derler.
Hanefîlere göre ise, bu satış caizdir. Bunların delili, yukarıdaki görüşün delilinin tam aksidir. Yani Hanefîlere göre mutlak olan akid, meyvenin hemen toplanmasını gerektirir. Bu da henüz salahı görünmemiş olan meyveyi hemen toplamak şartıyla satmak gibidir.
Tahavî; bu hadisle, henüz hiç çıkmamış olan meyveyi satmanın murad edilmiş olabileceğini de ihtimal dahilinde görür.
Ömer Nasuhi Efendi, meyveyi dalında satmanın, Hanefîlere göre hükmünü şu sözleri ile özetlemiştir.
"Kamilen belirmiş olan meyveyi, yenilmeye salih olsun olmasın ağacı üzerinde iken satmak sahihtir. Çünkü mebîin kendisi ile filhal intifa edilecek bir halde bulunması şart değildir. Bu halde beldece bir örf varsa o meyve kemale erinceye kadar ağaç üzerinde bırakılır. Ama böyle bir örf yoksa, müşteri meyveleri filhal düşürmeye mecburdur. Bu meyvelerin yenilmeye elverişli oluncaya kadar ağaçta bırakılması şart edilse bey1 fasid olur. Kemale gelip yeyilmeğe salih olan meyveleri bir müddet ağaç üzerinde bırakmak şartı ise bey'i ifsad etmez.[150] Çünkü bu şartta âkitlerden biri için bir faide yoktur."[151]
Tarladaki ekini satmanın hükmü de, Merginânı'nin el-Hidâye'de belirt-17 tiğine göre; aynen ağaçtaki meyveyi satmak gibidir. Ekinin satıma konu olabileceği devre konusu, bundan sonra gelecek olan hadiste ele alınacaktır.[152]

3368... İbn Ömer (r.anhuma)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a);
Kızarıncaya kadar hurmayı[153], beyazlayıncaya ve âfetten zarar görmez hale gelinceye kadar da başağı satmaktan nehyetti. (Bundan) hem satıcıyı hem de alıcıyı menetti.[154]

Açıklama

Dipnotta da işaret edildiği gibi hadisteki kelimesi, ulemanın dikkatini çekmiştir. Bu kelime Tirmizî'de, Nesaî'de de şeklindedir.
Hattâbî: "Doğrusu şu ki, Arapçada bu kelime şeklindedir.(Bu kelimenin masdarı olan), meyvenin kızarması veya sararması manasınadır. Bu, meyvedeki salahın işareti ve onun âfetten kurtulmuş olmasının delilidir" demektedir.
İbnü'1-Esîr ise, "Âlimlerden bir kısmı 'yi bir kısmı uygun görmemektedir. Ancak doğrusu; her iki şekilde de rivayet vakidir. Hurmanın meyvesi göründü, manasına denilir. Meyve sarardı veya kızardı karşılığında da denilir" demiştir.
Kastalanî de, İbnü'l-Esîr'in dediğini uygun bulduğunu belirtir.
Hadiste; dalındaki hurmanın, kızarmadan ya da âfetten zarar görmez duruma gelmeden; başağın da beyazlaşmadan satışının caiz olmadığı belirtilmektedir. Ağaçtaki meyvenin satışı konusu, önceki hadiste incelenmiştir. Burada ise sadece başağın satışına göz atacağız.
Başağın beyazlaşmasından maksat, Nevevî'nin belirttiğine göre; tanelerinin sertleşmesidir. Bu onun âfetten zarar görmez hale gelmesi demektir.
Hadisin zahiri; taneleri sertleşmiş olan ve kabuklanmış olan buğday vs. ibi hububat cinsinden olan maddelerin başağında iken satışının caiz oldu-una delâlet etmektedir. Hanefîler ve Mâlikîler bu görüşü benimsemişlerdir, unlar; başaktaki buğdayı satmayı, kabuğundaki ceviz veya bademi satma-a benzetirler. Nohut, mercimek gibi baklagiller için de hüküm aynıdır.
Üzerinde durduğumuz hadisdeki mananın muhalif mefhumu da bu göjş için delildir. Çünkü Efendimiz; başağı beyazlaşıncaya

kadar satmaktan lenetmiştir. Bunun muhalifi, beyazlaşan başaktaki buğdayın satışının caiz luşudur.
Şunu hatırlatalım ki, bu hadiste kastedilen mana, tarladaki ekini sat-ıak değil, henüz dövülmemiş, sapından ayrılmamış taneyi satmaktır.
Şâfîîlere göre ise, başaktaki taneyi satmak caiz değildir. Çünkü bu du-ımda satıma konu olan tanenin varlığı ya da mikdarı belli değildir. Yani arar vardır. Rasûlullah da garar olan satışdan nehyetmiştir.[155]

Bazı Hükümler

1. Salahı zar|ir olmayan meyveyi, ağacında iken satmak nehyedilmiştir. Konu bir önceki hadisde izah edilıiştir.
2. Başak beyazlaşıp, taneleri sertleşmeden başaktaki taneyi satmak caiz eğildir. Beyazlaştıktan sonra satmak ise caizdir.
3. Yukarıda işaret edilen nehiyler hem satıcı hem de alıcıya yöneliktir.[156]

3369... Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a.); taksim edilmedikçe ganimetleri, her türlü âfet-:n etkilenmez hale gelmedikçe de hurmayı satmayı ve kişinin (elbiseni beline) bağlamadan namaz kılmasını nehyetti.[157]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd'da, Münzirî'nin; "bu hadisin isnadında bilinmeyen birisi var" dediği nakledilmiş, fakat bu şahsın kim Iduğuna işaret edilmemiştir.
Hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a) müslümanları üç şeyden menetmiştir:
1- Taksim edilmeden önce ganimeti satmak. Bilindiği gibi ganimet, İslâm ordusunun savaşta düşmanın elinden aldığı maldır. Bu malın beşte biri devlete, kalanı savaşa katılan askere aittir. Bu beşte dört hisse de asker arasında paylaştırılacaktır. İşte Efendimiz, gaet malından devletin hissesi ayrılmadan ve askerin hissesi pay edilmeden satışını menetmiştir. Konunun tefsilatı Kitabü'l-Cihad'da geçmiştir.
2- Her türlü âfetten zarar görmez hale gelmedikçe hurmanın satışı. Şüphesiz burada kastedilen âfet normal âfetlerdir. Yoksa aşırı olan âfetlerden meyvenin etkilenmemesi mümkün değildir. Bu konu bundan önceki iki hadiste izah edilmiştir. Ayrıca 3372 nolu hadiste de malumat gelecektir.
3- Kişinin elbisesini beline bağlamadan namaz kılması.
Hadisteki (fa) kelimesi aslında, bebeği beşiğe yatırdıktan sonra üzerine bağlanan genişçe bağcıktır. Bu bağcık ipten dokunmak suretiyle yapılır. Bazı yörelerde "kolan" denilir. Buna "kemer" diyebiliriz. Bilindiği gibi eskinin elbiseleri şimdiki gibi muntazam değildi. Özellikle Hz. Peygamber (s.a) devrinde; o günün imkânları, bölgenin özelliği ve halkın ekonomik güçlerinin çok sınırlı olması dolayısıyla giyilen elbiseler de çeşitli idi. Halk içerisinde belinden aşağısına bir peştemal (izâr) ve belinden yukarısına bir kumaş parçası (ridâ) bürüyerek örtünmeye çalışanlar olduğu gibi; entari giyenler, tüm vücudunu tek parça kumaşla örtenler vs., de vardı. Bazılarının giydiği elbiselerin cepleri genişti. Hz. Peygamber (s.a), namaz kılarken elbiselerinin çözülüp düşmemesi ve avret yerlerinin açılmaması için, elbiselerini kemerle güzelce bağlamadan geniş olan ceplerini büzmeden namaza durmalarını yasak etmiştir.
Müslümanlıkta, vücudun örtülmesi gereken kısımlarını örtmek (setrü'l-avret) farzdır. Bu namaz içerisinde olduğu gibi, namaz dışında da böyledir. Şu var ki, avret yerinin namazda iken açık olması günah olduğu gibi namazın sıhhatine de manidir. O halde Hz. Peygamber'in pantolon yerine giyilen elbisenin iyice bağlanması konusundaki emri, hem namazın içi hem de dışı için geçerlidir.[158]

Bazı Hükümler

1. Savaşta elde edilen ganimetin gaziler arasında bölüşülmeden satılması caiz değildir.
2. Meyvenin âfetlerden zarar görmez bir hale gelmedikçe ağacında iken satılması caiz değildir.
3 . Müslüman namaza duracağı zaman elbisesini, avret mahallinin görülmesine meydan vermeyecek bir tarzda bağlamalıdır.[159]

3370... Cabir b. Abdillah (r.a)'ın, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), meyve işkâha (renklenmeye) başlamadıkça, onu satmaktan nehyetti.
(Ravilerden Süleym b. Hayyân tarafından, şeyhi Saîd b. Mîna'ya):
Meyvenin işkahı nedir? diye soruldu. O da:
Meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması ve yenilecek hale gelmesi, cevabını verdi.[160]

Açıklama

Hadisin metnindeki; meyvenin renklenmesi manasına gelen kelimenin if al babından, şeklinde okunması caiz olduğu gibi, tef'îl babından şeklinde olması da caizdir. Elimizdeki Buharî nüshasında ve Tecrid-i Sarih Tercemesi'nde ikinci şekilde olarak harekelenmiştir. Sünen-i Ebî Davud'un tercemeye esas aldığımız baskısında ise bu kelime şeklinde harekeli olduğu için biz kelimeyi tercemede if al babından gösterdik ve "işkâh" dedik. Kelimeyi Türkçeleştirmeyip de aynen alışımıza sebep, hemen peşinden ravi tarafından izah edilmiş olmasıdır.

Metinde, "işkâh"ın ne olduğunu soran ve buna cevap veren şahısların kimler olduğu hakkında hiçbir iz yoktur. Onun için, ilk anda sorunun Câbir'e sorulup onun tarafından cevaplandırıldığı hissedilmektedir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, işkâh'ın ne olduğunu soranın Süleym b. Hayyân, cevap verenin de Saîd b. Mîna olduğu sarahaten bildirilmiştir. Tercememizde buna parantez içerisinde işaret edilmiştir.
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, işkâh' veya teşkîh'in manası; çeşidine göre meyvenin kızarmaya veya sararmaya başlaması, yenilebilecek hale gelmesidir, Saîd b. Mîna bu manayı, if'al babında olan ve kelimeleri ile değil de ifîlâl babından olan ve kelimeleri ile ifade etmiştir. Hattâbî bu durumu izah ederken şöyle der:
"Ravi ve demiştir. Çünkü o bu sözüyle halis rengi mu-rad etmemiştir. Bu siga ancak dönmeye başlayan renk İçin kullanılır. Bir kimsenin yüzü bir kırmızı bir sarı halde olursa denilir. Ama yüzü tamamen kırmızı veya san olduğunda ve denilir."
Hattâbî'nin bu beyanından anlıyoruz ki, "işkâh" veya "teşkîh" meyvenin tam olarak kızarması ya da sararması değil" kızarma ve sararmaya başladığı devirdir. Artık bu devrede meyve sulanmaya başlamıştır. Yenilebilecek hale gelmiştir. Onun için ravi "işkâh"ın tarifine "yenilebilecek hale gelmesi" kaydını da ilâve etmiştir.
Buharî şârihi Kirmanı; üzerinde durduğumuz kelimeyi "Türüne göre meyvenin kırmızılığa veya sanlığa dönmesidir" diye tefsir etmiştir.
Hattâbî bu hadisi, meyvenin salahının görünmesinden maksadın; onun kızarmaya veya sararmaya başlaması olduğuna delil gösterir. "Hz. Peygamber (s.a), bazı rivayetlerde salahı görünmedikçe meyveyi satmayı nehyetmiştir. Bu rivayette ise, işkâha başlamadıkça satışı nehyetmiştir. İşkâh da meyvenin sararması veya kızarması olduğuna göre, meyvenin salahının görünmesi kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır" der. Ki bu Şâfîîlerin izahıdır.
Konu, bu babın ilk hadisinde izah edilmiştir.[161]

3371... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a), kararmadıkça üzümü, sertleşmedikçe buğdayı (taneyi) satmaktan nehyetti.[162]

Açıklama

Tirmizî bu hadisin "hasen-garib'1 olduğunu söyler. İbn Hibbân ve Hâkim ise, sahih olduğunu bildirmişlerdir.
Bu hadis, üzümün salahının görünmesinin; kararması, buğdayın salahının görünmesinin de sertleşmesi olduğunu ifade etmektedir.
Bilindiği gibi, siyah üzümün olgunlaşıp yenilebilir hale gelmesi onun kararması iledir. Beyaz üzümlerin kararması sözkonusu olmadığına göre, hadise göre onun satışı da olgunlaşmasından sonra mümkün olacaktır.
Buğdayın satılmasından maksat, başağında iken satılmasıdır. 3367 nolu hadiste, Rasûlullah Efendimizin beyazlaşmadıkça başağı satmayı nehyettiği geçmişti. Başağın beyazlaşması ile tanelerin sertleşmesi aynı zamanda olduğu için hadisler arasında bir çelişki olduğu söylenemez. Zaten o hadisi izah ederken bu manaya işaret etmiştik.
Bu hadiste belirtilen esaslar; meyvenin salahının görünmesinden maksadın, onun âfetlerden zarar görmez hale gelmesi olduğunu söyleyen Hane-fîlerin görüşü ile de çelişkili değildir. Çünkü üzüm karardığı zaman âfetlerin mevsimi geçmiş olur. Aynı şey buğday için de sözkonusu olur. Yani üzümün kararması ve buğdayın sertleşmesi, aynı zamanda onların âfetlerden kurtulmuş olmasıdır. Nitekim Muvalta'da; "Üzüm karardığı zaman âfetten korunur" denilmiştir.
Üzümün kararmadan, buğdayın da sertleşmeden önce satışları ile ilgili hükümler, 3367 numaralı hadisin izahı esnasında serdedilen; meyvelerin salahı görünmeden satılmaları ile ilgili hükümler içerisinde incelenmiştir.[163]

3372 .... Yunus'dan rivayet edilmiştir; der ki:
Ebu'z-Zinâd'a; salahı görünmeden önce meyveyi satmanın hükmünü ve bu konuda zikredilen haberleri sordum. Şu cevabı verdi:
Urve b. Zübeyr, Sehl b. Ebî Hasme vasıtasıyla Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini haber verdi:
(Rasûlullah s.a zamanında), insanlar henüz salahı görünmemiş (olgunlaşmamış) meyveleri alıp satıyorlardı. İnsanlar (müşteriler) meyveleri topladığı ve tarafların haklarını isteme vakti geldiği zaman, müşteri; "Meyve çürüdü, ermeden bozulup döküldü, hastalık dokundu" -ki bunlar hep âfettir- gibi laflar ediyor ve bununla davalaşıyor (ücreti düşürmek istiyor) lardı.
Halkın, Rasûlullah (s.a) katındaki davaları artınca Efendimiz (s.a); ihtilâf ve anlaşmazlıklarının çokluğundan ötürü, bir istişare olmak üzere:
"Eğer bu tür alışverişi (ağacın üzerindeki meyveyi satmayı) bı-rakmayacaksaniz, o zaman salahı görünmedikçe (olgunlaşmadıkça, âfetten zarar görmez hale gelmedikçe) meyveyi satmayınız" buyurdu.[164]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayeti de aşağı yukarı buradakinin aynısıdır. Ancak orada Yunus'un, "salahı görünmemiş olan meyveyi satma" konusundaki sorusu yer almamıştır.
Fazla olarak da Buharî'deki rivayetin sonunda şöyle bir ilâve vardır: (Ebu'z-Zinâd diyor ki); "Zeyd b. Sâbit'in oğlu Hârice bana; Zeyd b. Sabit'-in; Süreyya yıldızı doğup da, sarısı kırmızısından ayrılmadıkça meyveyi satmadığını haber verdi."
Buharı bu ta'lik ile, meyvenin salahının görünme vaktine işaret etmiş olmaktadır. Nitekim 3367. hadiste bu meseleye temas edilmiştir. Burada, İmam Ebû Hanîfe'nin Atâ b. Ebî Rebâh'dan rivayet ettiği bnvhaberi de nakledelim: Bu rivayette bildirildiğine göre; "Süreyya yıldızı yazın başlangıcında sabaha karşı doğar. Artık bu mevsimde Hicaz'da havalar iyice

ısınmış, meyveler olgunlaşmaya başlamıştır."
Önemli olan, Süreyya yıldızının doğması değil, meyvelerin olgunlaşmasıdır. Ancak, Süreyya yıldızının şafakta doğması, meyvenin olgunlaşmaya başladığı zamana rastlar.
Şunu hatırlamak gerekir ki, her meyvenin olgunlaşma mevsimi aynı değildir. Meselâ kayısı yazın başında olgunlaşırsa, ayva sonunda ermeye başlar. O halde önemli olan, şu veya bu mevsimin girmiş olması değil, satılacak meyvenin olgunlaşma zamanının gelmiş olmasıdır.
Bu hadis, bundan evvelki hadislerdeki iki noktaya açıklık getirmektedir:
1 - Meyvenin âfetten zarar görmez hale gelmesinden maksat, onun çürüme, dökülme ve hastalanma devresini atlatmış olmasıdır; semavî âfetlerden etkilenmemesi değildir. Çünkü hangi devresinde olursa olsun, dolu gibi fırtına gibi bir âfet meyveye zarar verebilir.
2- Hz. Peygamber (s.a)'in, böyle olgunlaşmamış, âfetten etkilenmez duruma gelmemiş olan meyveyi satmaktan nehyetmesi; istişari mahiyettedir.
Kesinlikle harama delâlet için değildir. Ravi Zeyd b. Sâbit'in meyvesini olgunlaşmadıkça satmaması, Efendimizin tavsiyesine uymak için olmuş olabilir.
Bu babın ilk hadisinde, dört mezhep imamının da dalında kalması şart koşulmadıkça ağacın dalında görünen meyveyi satmayı caiz gördüklerini belirtmiştik. Eğer Hz. Peygamber'in, salahı görünmeyen meyveyi satmaktan menetmesi, kesin hüküm için olsa idi, ulemanın bu satışı caiz görmekte birleşmeleri mümkün olmazdı.
Bu hadisten anladığımıza göre, henüz olgunlaşmadan ağacmdaki meyveyi satın alan müşteriler; meyveleri toplayıp da bedellerin ödenmesi söz konusu olduğunda, meyvelerin çürük, kalitesiz, hastalıklı olduğunu ileri sürerek fiatları düşürmek istiyorlardı. Bu hal, satıcılarla alıcılar arasında anlaşmazlıklar çıkmasına sebep oluyor ve Hz. Peygamber'e arzediliyordu. Bu tür davalar artınca Efendimiz, hadisteki nehyi irad buyurmuştu. Yani mezkûr nehye sebep alıcı ve satıcı arasındaki niza ve ihtilâftır.
Sünen-i Ebı Davud'un şerhlerinde, bizim; meyvelerin çürümesi, olgunlaşmadan dökülmesi ve hastalanması olarak terceme ettiğimiz ve kelimelerinin mana ve harekelerj ile ilgili geniş izah ve nakiller yer atmıştır. Biz bu konuya girmiyoruz. Ancak merak edenlerin Avnü'I-Ma'bûd ve Bezlü'l-Mechûd'a bakmalarının gerektiğini hatırlatmak istiyoruz.[165]

3373... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a);
Meyveyi, salahı görünmeden ve -arâyâ hariç- dinar ve dirhemin dışında bir şey karşılığında satmaktan nehyetti.[166]

Açıklama

Hadis-i şerif iki konuya işaret etmektedir:
a) Salahı görünmedikçe meyveyi satmak menedilmiştir. Bu konu 3367 nolu hadiste izah edilmiştir.
b) Arâyâ hariç, meyve ancak para karşılığında satılabilir. Nevevî, bundan maksadın; taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasının caiz olmayışıdır, der. Ama taze meyvenin dinar, dirhem veya başka bir şey karşılığında satılması caizdir. Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Geniş bilgi 3359 numaralı hadiste geçmiştir.
Arayanın manası ve hükmü ile ilgili gen ilgi, 3362 numaralı hadiste geçmiştir.[167]

23. Ağacın Vereceği Meyveyi Birkaç Seneliğine Satmak

3374... Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a), (ağacın) birkaç sene (içinde vereceği meyve) yi önceden satmayı nehyetti. Âfetlerin (mahvettiği meyvelerin bedelini ise) indirdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Rasûlullah (s. a) 'tan, (zararın) üçte bir olması konusunda, sahih bir haber gelmedi. Bu ancak Medinelilerin görüşüdür. [168]

Açıklama

Beyu's-sinîn: Bahçe sahibinin, bahçesindeki bir veya daha fazla ağacın ya da ağaçların tümünün bir iki veya daha fazla sene zarfında vereceği meyveyi önceden satmasıdır. Bu satış şekline, "Beyu'l-mu'âveme" de denilir. Bu satışta henüz meyve ortada olmadığı gibi, ileride olacağı veya ne kadar olacağı da belli değildir. Onun için bu satış; olmayan bir şeyin (ma'dûm) satışıdır. O bakımdan bu satış türü bâtıldır. Nevevî, bu konuda ulemanın icmaı olduğunu söyler.
Hattâbî; beyu's-sinînin, aynın satışı olduğunu ve caiz olmayan bu satışın, caiz olan vasfın satışı (selem) ile karıştırılmaması gerektiğine işaret eder.
Kitabul-Bey'in baş tarafında da söylendiği gibi, selem; bir kimsenin satıcı ile para peşin, mal vadeli olmak üzere ve malın cinsini, kalitesini, mikdarını, (taşınması masrafı gerektiren cinslerde) teslim edileceği yeri ve teslim edileceği zamanı tayin ederek pazarlık edip parayı teslim etmesidir. Bu ak-din caiz olması için, akde konu olan malın akid esnasında ve teslim edileceği zamanda piyasada bulunur olması da şarttır. Selemde, verilecek malın belirli bir ağacın veya bahçenin meyvesi olması şart koşulamaz.
Üzerinde durduğumuz hadiste ise, belli bir ağacın veya bahçenin belirlenen süre zarfında vereceği meyveyi satmak yasaklanmıştır.
Hadiste konu edilen ikinci bir mesele de "câiha" meselesidir.

Câiha: Hayvan ve meyveleri helak eden, onların kökünü kazıyan âfettir. Burada o âfetin sebep olduğu zarar kastedilmektedir.
Ebû Dâvûd'daki cümlesi, Sahih-i Müslim'de; "Rasülullah, âfetlerin (telef ettiği meyvenin karşılığını müşteriden) indirmeyi emretti" şeklindedir. Hattâbî; Şafîî'nin de bu hadisi Süfyân'dan, Müslim'in rivayeti gibi şeklinde rivayet ettiğini söyler.
İbn Mâce'de "câiha" ile ilgili rivayet ise şu şekildedir: "Bir kimse (ağaç üzerindeki) meyveyi satıp da ona bir âfet gelirse kardeşinin (müşteri) malından bir şey almasın. Bu durumda sizden biri müslüman kardeşinin malım neye karşılık alacaktır?!.."
Tahavî'de de bu rivayet aynen vardır.
Bu rivayetlerden anlıyoruz ki, dalında iken satılan bir meyve daha koparılmadan bir âfete maruz kalırsa Hz. Peygamber (s.a) bu âfetin verdiği zararı satıcının karşılamasını emretmiştir. Yani bu zararın karşılığının bedelden düşürülmesini istemiştir.
Buharîbir ta'likında; henüz salahı görünmeden satılan bir meyve âfete uğrarsa, bu zararın satıcıya ait olduğunu söyler.
Hattâbî; Hz. Peygamber'in, âfetin doğurduğu zararın satıcı tarafından karşılanması yolundaki emrinin fakihlerin çoğu tarafından mendubluğa ham-ledildiğini söyler. Yani, "Ağaçta iken satılan meyve telef olursa, satıcının bunun parasını almaması menduptur, vacip değildir" derler.
Hattâbî'nin dediğine göre, bu görüşteki âlimler te'villerini şu şekilde delillendirirler:
Müşteri, ağaçtaki meyveyi satın aldıktan sonra ona malik olmuştur. İsterse o meyveyi hemen satabilir, isterse bir başkasına hibe edebilir. Artık bu meyvenin satıcı ile ilgisi kalmamıştır. Böyle olduğu halde, bu malın uğrayacağı zararı satıcıya yüklememiz; müşteriye, riskine katlanmadığı bir kârı caiz görmemiz demektir. Halbuki Rasülullah Efendimiz, riski kabullenilmeyen bir kârı caiz görmemiştir. Sonra, eğer salahı göründükten sonra meyvenin uğrayacağı zarar satıcıya ait olsaydı, o zaman Hz. Peygamber'in salahı görünmemiş olan meyveyi satmaktan nehyedişinin manası kalmazdı.
Ahmed b. Hanbel, Ebû Ubeyd ve hadis âlimlerinden bir grup âfetin sebep olduğu zararın bedelden düşürülmesinin gerekli (vacip) olduğunu söylerler. Anlaşılıyor ki bu görüşte olanlar hadisin zahirî manasını almışlardır.
İmam Mâlik ise; âfetin verdiği zararın, malın üçte birinden daha az olması halinde bu zararın müşteriye, üçte bir veya daha fazla olması halinde ise satıcıya ait olduğu görüşündedir.
Ebû Dâvûd, metnin sonunda; hadiste bu manaya gelecek bir sözün bulunmadığını,, bunun Medinelilere ait bir görüş olduğunu söylemiştir.
Sindî'nin hadisi anlama tarzı daha değişik olmuştur: Ona göre, bazı âlimler bu hadisteki zararın satıcı tarafından karşılanması hükmünü, âfetin meyvenin müşteriye tesliminden önce olması haline hamletmişlerdir. Müşteriye teslim edildikten sonra gelecek olan zarar ise alıcıya aittir. Şunu belirtelim ki, meyvenin müşteriye tesliminden maksat kesilip verilmesi değil, tahliye-. dir. Yani satıcının alıcıya, "İşte meyve buyur, istediğin zaman kes" deyip izin vermesidir. Çünkü her malın teslim şekli kendisine hastır.
Tahavî, bu konuda-varid olan iki hadisi (Ebû Dâvûd ve Müslim'deki hadis ile, İbn Mâce'den nakledip Tahavî'de de bulunduğuna işaret ettğimiz iki hadis) değişik biçimlerde yorumlar. Tahavî'ye göre:
Birinci hadis (Rasûluliah, âfetin telef ettiği meyvenin bedelini düşürmeyi emretti, manasındaki hadis); haracı arazilerle ilgilidir .-Yani haracı müslü-manlar için olan haracî arazilerdeki meyveler âfete maruz-kâlıp da telef olsalar haracın kaldırılması vacibdir, lâzımdır. Çünkü bu müsıümanların yararınadır ve arazilerini ekime elverişli hale getirmeleri için tarla sahiplerine destektir. Bu hadis satılan meyvelerle ilgili değildir.
"Kardeşine bir şey satsan ve ona bir âfet dokunsa..." manasındaki hadisten maksat ise; satıtıp da henüz müşteriye teslim edilmeyen meyvelerle ilgilidir.
Tahavî bu hadisi, yukarıda Sindî'den naklettiğimiz manada izah etmektedir.
Buraya kadar yazılanları birkaç kelime ile özetlersek diyebiliriz ki:
1- Hz.Peygamber Efendimiz bir bahçenin ağaçlarının ileride vereceği meyveyi önceden satmayı caiz görmemiştir. Bu konuda âlimler arasında da bir ihtilâf yoktur. Çünkü olmayan bir şeyin satışıdır.
2- Bir kimse ağacındaki meyveyi satar ve meyve toplanmadan bir âfet sebebiyle telef olursa;
a) Âlimlerin çoğunluğuna göre; satıcının alıcının uğradığı zararı ücretten indirmesi menduptur, vacib değildir.
b) Ahmed b. Hanbel, Ebû Ubeyd ve bazı hadis âlimlerine göre; zararı satıcının karşılaması lâzımdır, vacibtir.
c) Tahavî'ye göre, bu hadis ya haracı arazilerle, ya da satılıp da henüz müşteriye teslim edilmeyen meyve ile ilgilidir.
d) İmam Mâlik'e göre; âfetin verdiği zarar toplam ürünün üçte birinden azsa alıcıya, üçte bir veya daha fazla ise satıcıya aittir.[169]

3375... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), mu'âveme (seneliğine satış) tan nehyetmiştir. Ra-viler (Saîd b. Mîna ve Ebû Zübeyr)'den birisi, (mu'âveme yerine) "beyu's-sinîn" dedi.[170]

Açıklama

Mu'âveme: Yıllığına, demektir. Bu kelimenin ıstılahî manası Nihâye'de şu şekilde izah edilmiştir:
"Bir ağacın meyvesini, daha meyveler çıkmadan önce, iki üç veya daha çok seneliğine satmaktır. Bu satış bâtıldır, çünkü yaratılmamış bir şeyin satışıdır. Henüz yaratılmamış yavruyu satmaya benzer."
Bu izahtan anlıyoruz ki mu'âveme, bir ağacın veya bahçenin bir veya birkaç sene zarfında vereceği meyveyi önceden satmaktır. Bu mana, bundan önceki hadiste geçen "beyu's-sinîn"in karşılığıdır. Nitekim hadisin ravile-rinden birisi, "mu'âveme" kelimesinin yerine "beyu's-sinîn" terkibini kullanmıştır.

Bu satış bâtıldır. Bundan önceki hadiste tafsilat geçmiştir.[171]

24. Alıcı Ve Satıcının Varlığı Hakkında Tam Bilgi Sahibi Olmadıkları Ve Teslim Edilememe Tehlikesi Olan Bir Şeyi Satmak

3376... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a); kendisinde garar olan alışverişten nehyetti. (Ravilerden) Osman buna, beyu'l-hasâtı (çakıl taşı atma yoluyla olan satışı) da ekledi.[172]

Açıklama

Garar, sözlükte; "sonu belli olmayan kanma, kandırma, tehlike, içi bilinmeyen" gibi manalara gelir.
Istılahtaki tarifinde ise âlimler değişik ifadeler kullanmışlardır. Bu tariflerin en önemlileri şunlardır:
İbnü'I-Esîr en-Nihâye'de şöyle der:
"Garar olan satış; zahirî olup müşteriyi aldatan, içi ise meçhul olan şeydir.
el-Ezherî, gararı şöyle tarif eder: Uhde ve güven olmayan şeydir. Alıcı ve satıcının künhünü bilmedikleri her türlü meçhulün satışı garardir."
Kâmus'ta, İbnü'l-Esîr'in el-Ezherî'den naklettiği tarif verildikten sonra, denizdeki balık ve havadaki kuşun satışı buna misâl gösterilmiştir.
Hattâbî, "Garar"in kelime karşılıklarını verdikten sonra garar olan satışı şöyle ifadelendirir:
"Kendisinden kastedilen şey (satıma konu olan mal) bilinmeyen ve tesliminden aciz olunan her türlü satış garardır. Sudaki balığı, havadaki kuşu, denizdeki inciyi, kaçak köleyi, sahibinden kaçan deveyi, bir torbadaki açılıp görülmemiş elbiseyi, açmadığı bir evdeki yiyecek maddesini, bir hayvanın henüz doğmamış yavrusunu, bir ağacın daha çıkmamış olan meyvesini ve bunun gibi meydana gelip gelmeyeceği bilinmeyen şeyleri satmak garardır."
Hanefî ulemasından İbnü'l-Hümam da gararı şu şekilde tarif etmektedir:
"Garar: Tehlikedir; kişinin sahibi olmayıp da sahip olup olmama şüphesi olan şeydir."
Yukarıya aldığımız tariflerin tümünden varabileceğimiz sonuç; garar, bir kimsenin sahibi olmadığı ve ileride sahip olabileceği ya da ne kadarına sahip olabileceği belli olmayan bir şeyi satmasıdır.'Bu satışın sonunda; malın hiç elde edilememesi, ya da umulandan daha az olması sözkpnusu olduğu için müşterinin, umulandan daha fazla olması mümkün olduğu için de satıcının aldanma ihtimali vardır. Bu yüzden bu satışlara "aldanma" ve "aldatma" manasını taşıyan "beyu'l-garar" denilmiştir.
Konuyu bir iki misâlle açalım:
Bir balıkçı başkasına, "Bugün avlayacağım balığı sana şu kadara sattım" veya bir avcı, "Şu havadaki kuşu sana şu kadara sattım'" dese, karşı taraf da kabul etse, bu satış garardır ve bâtıl (hükümsüz) dır. Çünkü birinci misâlde; balıkçı, maliki olmadığı, elinde olmayan ve sahip olup olamayacağı belli olmayan bîr şeyi satmıştır. İkinci misâlde de avcının kuşu avlayamama ve dolayısıyla alıcıya teslim edememe ihtimali vardır. Halbuki satışın gerçekleşebilmesi için; satıma konu olan şeyin mal, malın mevcud ve tesliminin mümkün olması şarttır.
Misâlleri çoğaltmak mümkündür. Zaten yukarıya Hattâbî'den yaptığımız nakilde daha çok misâl göre çarpmaktadır.
Yukarıda gararın tarifi ile ilgili yaptığımız nakillerin bir kısmında gararla cehaletin iç içe olduğu görülmektedir. Meselâ Hattâbî, bir torbanın içindeki elbiseyi ve bir evdeki gıda maddesini satmayı da garar mefhumu içerisinde göstermiştir.
HayreHdin Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku adındaki eserinde, gararla cehaletin ayrı ayrı şeyler olduğuna işaretle şöyle demektedir:
"Bazı fıkıhçılar cehaletle garar kelimelerini aynı mefhum için kullanıyorlarsa da aşağıdaki ifade bu iki terim ve mefhum arasında fark bulunduğunu göstermektedir:
Aslında garar, hasıl olup olmayacağı bilinmeyendir; gökteki kuş, denizdeki balık gibi. Hasıl olacağı, elde edileceği bilinmekle beraber vasfı bilinmeyene ise meçhul denir; elbisesinin içinde gizlediği bir şeyi satmak gibi ki; bunun elde edileceği kesindir, fakat ne olduğu bilinmemektedir. Bu iki mefhumdan her biri, diğerine göre bir cihetten daha özel bir cihetten daha geneldir. Her biri diğeri ile beraber bulunabileceği gibi, tek başına da bulunabilir. Cehaletsiz gararın örneği kaçak köleyi satmaktır; mevzu kaçmadan önce bilindiği için meçhul değildir; yakalanıp yakalanamayacağı belli olmadığı için garar vardır. Gararsız cehaletin örneği; gördüğü, fakat cam mı yakut mu olduğunu bilmediği bir taşı satın arfnaktır. Gördüğüne göre mevzu mevcuttur, garar yoktur, cinsini bilmediği için cehalet vardır. Her iki mefhumun birleştiği örnek kaçmadan önce de vasıfları bilinmeyen köledir."[173]
Yine Hayreddin Karaman, aynı eserinin aynı yerinde garar ve cehaletin yedi noktada sözkonusu olabileceğini söylemekte ve bunları şöyle sıralamaktadır:
"**1-** Varlıkta: Kaçak köle gibi.
2- Varlığı biliniyorsa elde edilip edilemeyeceğinde (husulde): Gökte uçan kuş gibi.
3- Eşyanın cinsinde: Adını söylemediği meta gibi.
4- Nev'inde: İsmini söylemediği bir köle gibi.
5- Miktarda: Atılan taşın düştüğü yere kadar satmak gibi.
6- Belirlemede (tayinde): Farklı iki elbiseden birini, -şudur diye göstermeden- satmak gibi.
7- Devam ve bekada: Kurtulduğu belli olmayan meyvayı satmak gibi.[174] Tarafların aldanmalarına sebep olabilecek her türlü gizlilik veya malın

elde olmaması, caiz olmayan gararın hükmü altına girer mi, yoksa bunun istisnaları var mı konusu ulema tarafından tetkik edilmiştir.
Şevkânî; bazı hadislere dayanarak sudaki balığı, havadaki kuşu, mevcut olmayan meçhul olan şeyleri ve kaçak köleyi satmayı "garar" olarak niteler ve Nevevî'nin şu sözlerini nakleder:
"Garar olan satıştan nehiy şeriatın esaslanndandır. Bunun altına birçok mesele girer. Garar olan satıştan iki şey istisna edilmiştir:
1- Müstakillen satışı caiz olmadığı için satılan mala tâbi olarak satılan şey. Ana ile birlikte karnındaki yavrusunun satışa girmesi.
2- Önemsizliğinden veya ayrılıp da tayin edilmesinde güçlük olan garar.
Şu satışlaf bu iki istisnanın şümulüne girerler: Binanın temelini (bilinmediği halde bina ile birlikte), hayvanın memesindeki sütü ve karnındaki yavruyu (hayvanla birlikte) ve cübbede gizli olan pamuğu satmak."
Hayreddin Karaman da bu konuyu el-Fürûk'dan naklen şu şekilde izah etmiştir:
"Garar ve cehalet üç kısımdır:
1- İttifakla akdin cevazına mani olacak kadar çok olan; gökte uçan kuş gibi.
2- İttifakla caiz görülen ölçüde az olan; evin eşyası, hırkanın pamuğu gibi.
3- Bu ikisinin ortasında bulunup birbirine katılamayan; işte bilginlerin ihtilâf sebepleri budur."
Aynı kaynakda, İbn Cevzî'den naklen yasak olan garar on madde halinde sıralanmıştır. Arzu eden oraya bakabilir.
Hadis-i şerif, musannif Ebû Davud'a, Ebû Şeybe'nin oğulları Ebû Bekir ve Osman tarafından nakledilmiştir. Ebû Bekir, rivayetinde Hz. Peygam-ber'in sadece garar olan alışverişi nehyettiğini bildirdiği halde, Osman; Efendimizin, "garar olan ve çakıl taşı atmak suretiyle yapılan^ alışverişlerden nehyettiğini" haber vermiştir. Hadisin Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetleri de Osman'ın rivayeti gibidir. Onun için biraz da "beyu'l-hasât" denilen, çakıl taşı atmak suretiyle yapılan alışveriş üzerinde durmak istiyoruz:
Beyu'l-hasât; Hattâbî'nin beyanına göre iki şekilde tasavvur edilmektedir:
1- Satıcının elindeki taşı atması ve taş yere düştüğü zaman alım satım akdinin gerçekleşmiş sayılması. Artık bundan sonra alıcının akdi kabul etmeme muhayyerliği kalmamış oluyor.
2- Bir kimsenin, bir sürü koyunu satışa arzedip, attığı çakıl taşı hangi koyuna değerse, o koyunun önceden belirlenen fiata satılmış sayılmasıdır.
Hanefi fıkıh kitaplarında bu satışa "ilkâu'l-hacer = taş atma" denilmektedir. Îbnü'l-Hümâm bu satış şeklini ikinci maddede olduğu gibi tasavvur etmiş ve misâlinde koyun yerine elbiseyi koymuştur.
Hidâye şerhlerinden Nihâye'de bu satış şekli: "Satıcı veya alıcının taşı attığım zaman alışveriş tamam olmuştur demeleri"; İnâye'de ise, "İki kişi bir malda pazarlık yaparlar, -ancak pazarlık kesinleşmemiş, alım satım akdi tamamlanmamıştır- satın almak isteyen o malın üzerine bir taş koyarsa alışveriş bitmiş, karşı tarafın akdi kabullenmeme muhayyerliği kalmamış olur." şekillerinde tefsir edilmiştir.
Hattâbî'nin İbnü'l-Hümâm'ınki ile aynı olan tasavvuruna göre, bu satışın caiz olmayışına sebep; satıma konu olan malın belli olmayışıdır. Çünkü taşın hangi mal üzerine düşeceği belli değildir.
Diğer iki tasavvura göre satışın caiz olmayışı ise; taraflardan birisi akdi kesin olarak kabullenmediği halde, taşın düşmesi, atılması veya malın üzerine konulması ile kabul etmek zorunda bırakılmış olmasından dolayıdır.
Fıkıh kitaplarında bu mesele bundan sonraki hadiste konu edilen mülâmese ve münâbeze yoluyla yapılan alışverişlere birlikte ele alınmakta ve bu iki şeklin cahiliye devrinde uygulandığı bildirilmektedir.[175]

Bazı Hükümler

1. Elde olmayan ve elde edilip edilemeyeceği belli ol-mayan bir şeyi satmak caiz değildir.
2. Beyu'l-hasât veya ilkâu'I-hacer denilen usulle yapılan bey' muamelesi bâtıldır.[176]

3377... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), iki türlü satıştan ve iki türlü giyimden nehyetmiştir:
Nehyettiği satışlar; mülâmese (dokunma yoluyla) ve münâbeze (atışma) dır. Nehyettiği giyim şekilleri de; bir tek kumaşı sol omuzu üzerinden sarıp diğer tarafını salıvermek ve kişinin avret yerini açık bırakarak veya avret yerinin üzerinde hiçbir şey olmadan bir tek elbise içerisinde dizlerini dikip oturmasıdır.[177]

3378... Hasan b. Ali, Abdürrezzak'tan; Abdürrezzak, Ma'mer'-den, o Zührî'den; Zührî, Atâ b. Yezid el-Leysî'den o da Ebû Saîd el-Hudrî vasıtasıyla Rasûlullah'dan bu hadisi rivayet etmiştir. Abdürrezzak, şunu da ilâve etti:
îştimâlü's-sammâ; kişinin bir ucunu sol omuzunun üzerine koyup sağ tarafım salıvermek suretiyle tek bir kvmaşa sarılması.
Münâbeze; "Bu kumaşı [sana] attığım zaman alışveriş tamam oldu" demesi.
Mülâmese; "Müşterinin kumaşı açmadan ve çevirmeden eli ile ona dokunmasıdır. Kumaşa dokununca alışveriş tamam olmuştur."[178]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadiste geçen tabirleri tefsir etmektedir. Hadiste nehyedilen giyim şekilleri ile ilgili bir rivayet, Kitabu's-

Savm'da 48. bab, 2417 numarada geçti ve bu konu ile ilgili bilgi verildi. Onun için biz burada sadece nehyedilen alışverişler (rnülâmese ve münâbeze) üzerinde durmak istiyoruz. .
Mülâmese, dokunmak manasına gelen; münâbeze de atmak manasına gelen mastarlarından türemişlerdir. Bu terimlerin istilahî manaları da, lügat manaları ile alâkalıdır. Ancak bu satışların tefsirinde farklı tasavvurlar ortaya çıkmıştır. Buhari, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd'daki tasavvurların her yönden birbirine benzemedikleri görülmektedir.
Ahmet Naim Efendi, Tecrid-i Sarih Tercemesi'nde bu alışverişlerin çeşitli tasavvurlarını verir. Şimdi, Ahmet Naim Efendi'nin verdiği bu malumatı sadeleştirerek aktarmak istiyoruz:
"Bey'-i limâs yahut mülâmese ile bey'-i nibâz yahut münâbeze; cahili-ye devrindeki alım satım çeşitlerinden ikisinin adıdır. İslâm dini ile yasaklandıkları için tabii olarak her ikisi de uygulamadan kalkmış ve bu yüzden de eski uygulamalarının nasıl olduğunda farklı izahlar yapılmıştır.
Mülâmese akdi hakkında şöyle denilmiştir:
1- Alışverişte bulunacak olan tarafların, "Ben senin kumaşına, sen de benim kumaşıma dokundun mu alım satım mun'akit olsun, yani muhayyerliğimiz kalmasın.'^ diyerek pazarlık etmeleri.
2- Ebû Hanîfe'nin tarifine göre; satıcı, "Bu eşyayı sana şu kadara sattım. Sana dokundum mu satış vacib olsun" demesi, yahut müşterinin böyle demesi.
3- Müşterinin; durulmuş bir kumaşı açıp bakmaksızın yalnız eliyle dışından yoklayıp açıp baktığında seçme hakkı olmamak şartıyla satın alması. Ya da satıcının; "Kumaşa dokundum mu sana satmış olayım" demesi; yahut da satıcının malını, müşteri ona el sürünce, satış kesin olması yani seçme hakkının kalmaması şartıyla satması.
4- Zührî'ye göre, müşterinin satılacak kumaşa, -gece veya gündüz- eliyle dokunması ve kumaşı açıp çevirmesiyle beraber satışın tamam olmasıdır ki, bunda ne görme vardır ne de rıza.
5- Ebû Avâne'nin Yunus b. Ubeyd tarikından nakline göre; müşterinin mala bakmaksızın, satanın da malı hiç tarif etmeksizin yaptıkları alışveriştir.
6- Ebû Hureyre'nin Sünen-i Nesâî'deki tarifine göre; birinin diğerine, "Ben kumaşımı senin kumaşınla trampa edeceğim" demesi ve hiçbiri diğerinin malını tedkik etmeden, sadece kumaşa dokunmanın, satışın şartı kılınması.
Hadis âlimlerinin buraya kadar olan çeşitli izahlarını, Şafîî fakihler üç surette toparlamışlardır:
Birincisi ve en sahihi; satıcının gündüz herhangi bir şekilde, gece de dü-rülmüş olarak bir kumaşı getirip müşterinin de eliyle kumaşın dışından dokunması ve mal sahibinin alıcıya "bunun sana şu kadara- dokunman, bakman yerine geçmek üzere ve gördükten sonra alıp almama konusunda muhayyerliğinin olmaması şartıyla- sattım" demesi.
İkincisi; alım satım akdine mahsus sözlerden hiç birisinisöylemeden, dokunmanın kendisini ratış saymaları.
Üçüncüsü; dokunmayı meclis muhayyeriğini sona erdirmeye şart kılmaları."[179]
Ahmet Naim Efendi'nin mülâmese ile ilgili olarak verdiği malumat burada sona ermektedir. Merhum; mülâmeseden sonra münâbezenin izahına geçmiştir. Biz buraya Hanefî fıkhının bazı kaynaklarındaki mülâmese tasvirini verip, sonra Naim Efendi'nin münâbeze ile ilgili olarak verdiği bilgiyi aktaracağız.
el-Hidâye adındaki eserde, "Mülâmese; tarafların bir malda pazarlık yapmaları ve -akit kesinleştirilmeden- müşteri mala dokununca alışverişin kesinleşmiş sayılmasıdır."
İbnü'l-Hümâm Şerhu Fethi'l-Kadîr adındaki eserinde, Sahih-i Müslim'deki rivayette geçen mülâmese tarifini verir ve peşinden bir cümle ile bunu açıklar. İbnü'l-Hümâm'ın ibaresi şu şekildedir: "Müslim'de şu ilâve vardır: Mülâmese; taraflardan her birinin, diğerinin kumaşına hiç düşünmeden dokunması ve gördükten sonra kabul edip etmeme muhayyerliği olmaksızın dokunan yönünden satışın kesinleşmiş olmasıdır. Bu, meselâ gece karanlığında veya kumaş dürülü iken olur, taraflar alıcı kumaşa dokundu mu satışın kesinleşmiş sayılacağında anlaşmıştırlar."
Yukarıdaki tasavvurların farklılığına sebep, Naim Efendi'nin de belirttiği gibi, bu satış şeklinin İslâmiyet tarafından yasaklanmış olması ve müs-lümanların bunu uygulamamalarıdır. Ancak bütün tasavvurlarda, ortak olan nokta; alıcı ve satıcının, "aldım saftım" gibi alım satım akdinin rüknü olan icab ve kabulde bulunmamaları ve satılan malın, alıcı tarafından görülmemesi ve gördüğü zaman da almama muhayyerliğinin bulunmamasıdır. Zaten bu akdin, caiz olmamasındaki hikmet, alıcının görmediği bir malı satın almak zorunda kalmasıdır.
Ahmet Naim Efendi'nin, münâbeze'yi tarif konusunda naklettikleri de şunlardır:
"**1-** Zührî'ye göre; alışverişte bulunacak olanlardan her biri diğerinin malını görmeden veya rıza şartı olmadan, kendi malım diğerine atar. Bu atışma ile satış tamamlanmış ve muhayyerlik hakkı düşmüş olur.[180]
2- Şafîî'ye göre; malın atılmasını satışın kendisi addetmektir.
3- "Sana sattım. Fakat malı üzerine atınca muhayyerlik bitmiş ve satış bağlayıcı olmuştur" demek.[181]
4- Münâbeze, çakıl taşı atmaktır. Taş atmanın da iki sureti vardır: Biri, "Atacağım taş bu kumaşlardan hangisine isabet ederse onu sana şu kadara sattım" diğeri de; "Şu arazinin bulunduğum yerden itibaren atacağım taş nereye varırsa, oraya kadarını sana sattım" demek.
5- "Şu malı sana sattım, ancak bu taşı fırlatıncaya kadar muhayyerliğim var" demek.
6- Çakıl atmanın kendisini satış saymak ve meselâ, "Bu kumaşa taşı fırlattığım vakitte o kumaşı sana şu kadara satmış olayım" demek.
Münâbeze yoluyla olan satıştaki muhtelif tefsirleri de, Şafîî fakihleri üç şekle irca etmişler. Birincisi ve en sahihi, -mülâmese yoluyla olan satışta olduğu gibi- tarafların atışın kendisini satış saymaları; ikincisi sîga kullanmak-sizın atmayı satış saymaları; atmayı muhayyerliği sona erdirici saymalarıdır.
Dokunma (limâs) ve atma (nibâz) yoluyla yapılan her iki satış da garar ve kumar nevine girdikleri için, dinen yasaklanmışlardır. Müşteri alacağı malı görmeli ve özelliklerini bilmelidir. Aldatmaca alışveriş sahih değildir..."[182]

Hanefilere göre münâbeze; bu maddelerden ilkinde anlatılan şekildir.[183]

Bazı Hükümler

1. Mülâmese ve münâbeze yoluyla yapılan satışlar bâtıldır, geçersizdir.
2. Bir kumaş parçasının bir ucunu sol omuzun üzerinden sarıp diğer tarafını salıvermek ve avret mahallini örten bir çamaşır olmadan tek kumaşa bürünmek şeklindeki giyinmeler caiz değildir. Çünkü avret mahallinin açılma ihtimali sözkonusudur. İhramlı olmak bu hükümle birlikte mütalaa edilemez. O özel bir haldir.[184]

3379... Ahmed b. Salih, Anbese [b.Halid]'den, o Yunus'dan, Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etmiştir. İbn Şihâb der ki:
Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs bana Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini haber verdi:
Rasûlullah (s,a), -Süfyân ve Abdürrezzak'ın rivayet ettikleri hadislerin her ikisinin de manası ile-... nehyetti.[185]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki rivayetlerin her ikisinin beraberce fakat onların isnadından başka bir isnadla gelmiş bir şeklidir.
Yani bu rivayette hem Hz. Peygamber (s.a)'in iki türlü satış ve iki türlü giyinişten nehyettiği bildirilmekte, hem de o satış ve giyinişlerin şekli tarif edilmektedir.
Ebû Davud'un bu rivayeti kitabına alması diğerlerinden farklı bir isnadla gelmiş olmasından dolayıdır.[186]

3380... Abdullah b. Ömer (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), habelü'l-habeleyi satmaktan nehyetti.[187]

3381... İbnÖmer (r.anhüma); Rasûlullah (s.a)'dan, önceki hadisin aynısını rivayet etti ve; "Habelü'l-habele; devenin [karnındaki cenini] doğurması, sonra da o yavrunun hamile olmasıdır." dedi.[188]

Açıklama

İbn Ömer'den nakledilen ikinci rivayette "habelüM-habele"nin tefsin yapılmıştır.Sahih-i Müslim'deki bir rivayette de aynı tefsir yer almıştır. Ancak o rivayette; "Cahiliyye halkı, deve etlerini habelü'l-habeleye kadar satarlardı" denildikten sonra, habelü'l-habelenin izahı yapılmıştır.
Buharî'nin rivayetinin sonunda ise, habelü'l-habele İbn Ömer tarafından şu şekilde izah edilmiştir:
"Bu cahiliye halkının uyguladığı bir alışveriş şekli idi; kişi deve etini, deve doğuruncaya sonra da karnındaki doğuruncaya kadar bir vade ile sat-masıdır."
Görüldüğü gibi, habelü'l-habelenin bizzat ravî tarafından yapılan tefsiri, Buharı'deki ve Müslim ile Ebû Dâvüd'daki rivayetler arasında biraz farklılık göstermiştir. Yani birisinde "hayvanın karnındaki yavrusunun hamile olması", ötekinde ise "o yavrunun da doğurması" denilmiştir.
Hadis-i şerifteki habelü'l-habelenin satışından maksadın ne olduğunda da âlimler ihtilâf etmişlerdir. Azîmâbâdî, Sindî ve Şevkânî'nin naklettiklerine göre bu konuda âlimler iki gruba ayrılmışlardır:
1- Satıcının, "Bu malı sana, şu deve karnındakini doğurup sonra da o yavru doğuruncaya kadar bir vade ile sattım" demesidir.
İmam Şafii ve İmam Mâlik bu görüştedir.
2- Bir kimsenin, devesinin karnındaki yavrunun doğuracağı yavruyu satmasıdır. Yani "Şu devenin karnındaki yavrudan doğacak olan yavruyu sana sattım" demesidir.
Lügat âlimlerinin ekserisi, Ahmed b. Hanbel, İsbak b. Râhûyeh, İbn Habib el-Mekkî ve Tirmizî bu görüşü benimsemişlerdir. İbnü'l-Hümâm'ın izahından Haııefîlerin de bu görüşte oldukları anlaşılmaktadır. Bâbertî de el-İnâye'de, "Habelü'l-habele"nin satrşını bu maddedeki gibi izah etmiştir.
Her iki tefsire göre de bu satış caiz değildir. Çünkü, birinci izaha göre vade belirsizdir. İkinci izaha göre ise olmayan bir şeyin satışı söz konusudur. Ayrıca devenin karnındaki yavrunun canlı olarak doğacağı ve onun dişi olması halinde, o yavrudan bir yavrunun doğup doğmayacağı belli değildir. Yani işin içine garar da girmektedir.[189]

25. Muzdarrın (Zorda Kalanın) Satışı

3382... Benî Temim (kabilesin)'den bir ihtiyar şöyle demiştir:
Ali b. Ebî Tâlib (r.a) bize şöyle hitab etti:
Veya Ali şöyle dedi: îbn îsa; "Hüşeym bize böylece haber verdi" dedi-.
İnsanların üzerine.çok şiddetli bir zaman gelecek; onunla emrolunmadiğı halde zengin elindeki malını ısıracak (sıkı sıkıya sarılıp fakire vermeyecek). Halbuki Allah (c.c), "Aranızda iyiliği unutmayınız" buyurmuştur.[190] Zorda kalanlar (mallarım) satacaklar. Oysa Rasûlullah (s.a); muzdarnn satışını, içerisinde zarar olan satışı ve olgunlaşmadan önceki meyvenin satışını nehyetmiştir.[191]

Açıklama

Sünen-i Ebu Dâvûd şârihi Hattâbî; muzdarnn satışının iki manada kullanılmış olmasını muhtemel görür:
a) Kişinin, ikrah (zorlama) yoluyla, satışı yapmak mecburiyetinde kalmasıdır. Bu yolla yapılan alışveriş fasiddir.
b) Bir kimsenin borcunu ödemek veya yapması gereken bir işi yapmak için elindekini değerinden çok aza satmasıdır. Halbuki bu durumda olan borçluya yardım edilmeli, mühlet verilmeli, kredi sağlanmalıdır.
Hattâbî: "Bu tür bir satış caizdir, ancak ulemanın çoğunluğu bunu mekruh addetmişlerdir." der.
Hattâbî, hadisin isnadında bilinmeyen meçhul bir ravinin bulunduğunu da kaydeder.
Hanefî fıkıh kitaplarından Dürrü'l-Muhtâr'da, muzdarnn satışı ve alışının fasid olduğu belirtilir ve bu alış'veriş şu şekilde tasvir edilir:
"Muzdarrın satın alışı şöyle olur: Meselâ bir kimse yiyecek veya içecek veya başka bir şeye son derece muhtaç olur. Ancak satıcı bunları ancak normal değerinden çok fazlaya satar.
Muzdarrın satışı da, bir kimsenin malını satmak zorunda kalması ve müşterinin değerinden çok düşük bir fiatla satın almasıdır. Meselâ, kişinin borcu vardır, hâkim borçluya borcunu ödemesi için malını satmaya zorlar. Müş: teri de çok ucuza alır."
Dürrü'l-Muhtâr'ın bu izahı, Hattâbî'in koyduğu tasvirlerden ikincisi ile aynıdır.
Hz. Ali kerremellahü vechehu, hutbesinde; ileride şiddetli zamanların geleceğini bildirirken bunu "adûd" kelimesi ile ifade etmiştir. Bu kelime aslında "ısırıcı" demektir. O zaman metindeki bu bölüm "ısırıcı bir zaman" manasına gelir. Kâmus'ta; zamanın ısırmasından maksadın, onun şiddetli olduğu ifade edilir.
Hz. Ali (r.a), bu şiddetli zamanın özelliklerinden bahsederken, iki şeye temas etmiştir:
1- Hali vakti yerinde olan zenginler, mallarına sıkı sıkıya sarılacaklar, cimrilik yapacaklar, fakirleri düşkünleri düşünmeyeceklerdir. Halbuki müs-lümanlar cimrilik yapmakla değil, cömertlikle emrolunmuşlardır. Hz. Ali Efendimiz, sözüne şahit olarak da bir âyet okumuştur.
2- İnsanlar, zorunlu olarak mallarını satmak durumunda olacaklardır. Hz. Ali sonra; Rasülullah'ın muzdarrın satışını, kendisinde garar olan satışı ve olgunlaşmamış meyvenin satışını nehyettiğini söylemiştir. Bu satışlarla ilgili bilgi daha önce geçmişti.[192]

Bazı Hükümler

1. İnsanın, hâdiselere ve insanların tutumlarına bakarak ilerisi için tahminde bulunması caizdir.
2. Müslümanlar birbirlerine yardımcı olmalı, insanların düştükleri zor durumlardan yararlanma yoluna gitmemelidirler.
3. Darda kalıp, malını satmak zorunda olan kişinin satışı, garar olan satış ve henüz olgunlaşmayan meyvenin satışı caiz değildir.[193]

26. Şirket

3383... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah (c.c) buyurur ki:
Ortaklardan biri, arkadaşına hıyanet etmediği müddetçe ben iki ortağın üçüncüsüyüm. Ama birisi diğerine hıyanet edince aralarından çekilirim."[194]

Açıklama

Şirket; sözlükte, "Ortaklık, ortak olmak" manaları nadir.
Istılahta: "Bir şeyin birden fazla kişiye ait olması" demektir. Bu, oldukça genel bir tariftir. Biraz sonra, şirket çeşitleri ele alındığı zaman mesele daha açık olarak ortaya çıkacaktır.
Hadis-i şerif, İslâmiyetin ortaklığı caiz gördüğüne delâlet etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de de buna delâlet eden âyetler vardır. Meselâ bir âyette: "Onlar terekenin üçte birinde ortaktırlar"[195] buyurulmaktadır. Bir başka âyetin meali de şöyledir: "Mallarını karıştırmış olan birçok ortaktan bazısı, bazısının hakkına tecavüz eder durur. İman edip salih amelleri işleyenler müstesna, bunlar ise ne kadar da azdır."[196]
Ayrıca Hz.Peygamber (s.a)'in fiilî tatbikatı da şirketin caiz olduğunun delillerindendir. Sâib isminde bir zat, Mekke-i Mükerreme'nin fethi günü Hz.Peygamber (s.a)'in huzuruna gelerek; "Ya Rasûlallah, beni tanıdınız mı?" diye sormuş, Efendimiz de: "Seni nasıl tanımam, sen benim ortağım idin, sen hayırlı bir ortaktın. Ne müdâra eder, ne de mücadelede bulunurduk." buyurmuştur.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifte', Allah (e.c)'ın; "Birbirine hıyanet etmeyen dürüst ortakların üçüncüsü olduğu, hıyanet etmeleri halinde de aralarından çekileceği" haber verilmektedir.
Allah'ın onlara ortalc olmasından maksat; mallarını koruması, bereketlendirmesi, rızıklarım arttırmasıdır. Aralarından çekilmesinden maksat da bereketin ortadan kalkmasıdır. Bir rivayette, "aralarına şeytanın gireceğine" dair bir ilâve yer almıştır.
Tıybî bu mesele ile ilgili olarak şöyle der:
"Şirket; bir kısım insanların mallarının birbirleri ile ayrılamayacak şekilde karışmasından ibarettir. Allah'ın iki ortağa ortak oluşu istiare yoluyladır. Sanki Allah (c.c) bereketi, fazlı ve kârı, ortaya koymuş, mal kabul etmiş ve kendisini iki ortağın

üçüncüsü olarak isimlendirmiştir. Şeytanın hıyanetini ve bereketi gidermesini de hain ortakların malına karıştırılmış mal kabul etmiş ve şeytanı da onların üçüncüsü saymıştır..."
Hadisle ilgili olarak verdiğimiz bu kısa açıklamadan sonra, şirket çeşitleri ve ahkâmına özet olarak işaret etmek istiyoruz.
Önce şirket çeşitlerini şema halinde gösterip; sonra kısa kısa tariflerini vereceğiz. Yapacağımız bu taksim, Hanefî fukahasına aittir. Aslında fuka-hanın şirketleri tasnifleri biçim olarak pek birbirlerini tutmamaktadır. Ama bu fark sonuca tesir edecek derecede büyük değildir.
Biz Kâsânî'nin tasnifine yakın bir tasnifle konuyu sunmak istiyoruz:
Şirket
Şirket-i Emlâk şirket i ukfld
Vasıflarına Göre Sebeplerine Göre
Aynda Deyndv ihtiyarî Icbârî
Malda Vücûhda Amelde
Inân Mufâvaza Inân Mufâvaza
Inân Mufâvaza
Bu şemadan anlaşıldığı üzere şirket önce; şirket-i emlâk ve şirket-i ukûd olmak üzere ikiye ayrılıyor.
Şirket-i emlâk; vasıflarına ve sebeplerine göre ayrı ayrı tasnife tabi oluyor. Vasıflarına göre; **a)** Ayn'da ortaklık, **b)** Deyn'de ortaklık. Sebeplerine göre de; **a)** İhtiyarî olan, **b)** İcbârî olan diye kısımlara ayrılıyor.
Şirket-i ukûd da; **a)** Malda ortaklık (şirketü emval), **b)** Vücûh (kredi) de ortaklık (şirket-i vücûh), c) Emekte ortaklık, (şirket-i a'mâl) olmak üzere üçe ayrılıyor. Bunların her birinin de inan ve mufâvaza kısımları vardır. Bazı kaynaklarda, şirket-i ukûd; inan ve mufâvaza kısımlarına, bunların her biri de, emval, vücûh ve a'mâl bölümlerine ayrılmıştır. Sonuç farklı değildir.
Şimdi de kısa kısa bu tabirlerin manalarım verelim:
1- Şirket-i emlâk: Bazı kaynaklarda "emlâk"in müfredi olan "mülk" kelimesi kullanılarak "şirket-i mülk" şeklinde ifadelendirilmiştir.
Bir malın birden fazla kişi arasında mülk edinme yollarından birisi ile ortak olmasıdır. Meselâ; iki veya daha çok kişi bir malı beraberce satın alsalar veya varis olsalar, mala mülk şirketi yoluyla sahip olmuşlardır.
Yukarıda da işaret edildiği gibi bu ortaklık, vasıfları itibariyle ayn'da veya deyn'de olabilir. Sebepleri itibariyle de ihtiyari veya icbârî olur.
a) Şirket-i ayn (ayn'da ortaklık): Muayyen, mevcud ve kendisinde ortaklık mümkün olan bir maldaki ortaklıktır. İki kişinin beraberce bir ev satın almaları gibi.
b) Şirket-i deyn (deynde ortaklık): İki veya daha fazla kişinin bir başkasının zimmetinde olan müşterek alacaklarındaki ortaklıktır. İki kişinin ortak oldukları bir malı satıp buna mukabil alacak oldukları paradaki ortaklık buna misaldir.
c) Şirket-i ihtiyariyye (isteğe bağlı ortaklık): Ortakların kendi fiilleri ile meydana getirdikleri ortaklıktır. İki kişinin beraberce bir malı satın almaları gibi.
d) Şirket-i icbâriyye (zorunlu ortaklık): Ortakların kendi dahli olmadan, başka bir sebeple hasıl olan ortaklık. İki kişinin bir mala vâris olmaları veya mallarının birbirinden kolayca ayrılamayacak şekilde karışması ile ortaya çıkan ortaklık bu kabildendir.
2- Şirket-i ukûd: "Şirket-i akd" olarak da adlandırılır. İki veya daha çok kişinin elde edilecek kârda ortak olmak üzere aralarında bir şirket kurmalarıdır.
Fıkıh kitapları daha çok bu tür şirketler üzerinde durmuşlardır. Bu şirket, ortaya konulan sermayenin cinsine göre üçe ayrılır:
a) Şirket-i emval: Ortakların sermaye olarak mal koyup ticaret yaparak kâr elde etmek üzere ortaklık kurmalarıdır.
b) Şirket-i a'mâl: Ortakların, emeklerini birleştirerek kurmuş oldukları ortaklıktır. Meselâ; iki terzi aralarında anlaşıp, her biri diktiği elbiseden elde edeceği parada diğerinin de ortak olmasını kabul eder ve bu yolda bir ortaklık kurarlarsa bu bir şirket-i a'mâldir. Bu şirkete "şirket-i ebdân", "şirket-i sanayi", "şirket-i tekabbül" de denilir.
c) Şirket-i vücûh: Birden fazla kişinin, sermayeleri olmadığı halde, tüccar arasındaki kredileri ile veresiye mal alıp satmak ve elde edecekleri kârda ortak olmak üzere kurdukları şirkettir. Bu ortaklığa, iflâs edenlerin şirketi anlamına, "Şirket-i mefâlis" de denilir.
Bu şirketlerin her birinin de kendi arasında inan ve mufâvaza kısımlarına ayrıldığını görmüştük. Şimdi de bunları gözden geçirelim:
Şirket-i inan: Ortaklar arasında, sermaye, kâr ve çalışma gibi konularda eşitlik şartı aranmayan şirkettir. Şirketi inanda, tarafların tüm varlıklarını sermaye olarak koymak mecburiyeti yoktur. Meselâ, iki ortaktan birisinin bir milyon lira diğerinin de iki milyon lira sermayesi olabilir. Ayrıca sonuçta alacakları kârlar paralarına oranla olabileceği gibi, farklı da olabilir.
Şirket-i a'mâlin, inanında; emek ve kazanç yarı yarıya eşit olabileceği gibi; emek eşit, kazanç farklı da olabilir. Bu farklılık şirkete zarar vermez.
Şirket-i vücûhun inanında; satın alınan mal ve elde edilecek kâr ikili birli şart koşulabilir. Yani, ortaklardan biri kredi ile alınan malın üçte birine, diğerinin de üçte ikisine sahip olması şart koşulsa, kâr ve zarar da aynı oranda pay edilir.
Şirket-i inanda, ortaklar birbirlerinin otomatikman vekilidirler ama kefili değildirler. Yani bu ortaklık kurulur kurulmaz, ortaklardan her biri diğerinin vekilidir. Şirket için satın aldığı mal doğrudan doğruya diğer ortağın veya ortakların da hisselerine girer. Bir ortak, "hayır ben bunu kabul etmiyorum" diyemez.
Bu ortaklıkta kefalet sözkonusu değildir. Dolayısıyla ortaklardan birisinde alacağı olan kişi, bu alacağım diğer ortaktan tahsil edemez.
Şirket-i mufâvaza: Ortaklar arasında; sermaye, kâr, tasarruf ve dinde eşitliğin bulunması şart olan şirkettir. Bu şirkette ortaklar

aynı dine mensup olacaklar, iki ortaktan her biri diğerinin yapabildiği tüm tasarruflarda bulunabilecek, şirkete sermaye olabilecek malları eşit olacak, malların tümü sermaye olarak ortaya konulacak ve sonunda ele geçen kâr aralarında eşit olacaktır. Şayet şart olan bu eşitliklerden birisi bozulursa, şirket mufâvaza olmaktan çıkar; eğer inanın şartları bulunursa şirket inana dönüşür.
Şirkete konu olacak mal, paradır. Ama taraflar diğer mallarını ortaya koyarak şirket kurmak isterlerse, her biri kendi malının yansını diğer ortağın malının yarısı karşılığında satarak ortaklık kurarlar.
Mufâvaza şirketi, hem vekâleti hem de kefaleti içine alır. Yani şirket kurulur kurulmaz ortaklar otomatikman birbirlerinin hem vekili hem de kefili olurlar. Dolayısıyla birisinin yiyecek ve giyecek dışında satın aldığı her şeyin yarısı diğer ortağa aittir. Ortaklardan birisinden alacağı olan kişi alacağını hangi ortaktan isterse tahsil edebilir. Hatta ortaklardan birisi yabancı birisine kefil olsa, İmam A'zam'a göre; kefil olunan kişinin alacaklısı kefil olanın diğer ortaklarından birisinden alacağını isteyebilir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre isteyemez.
Mufâvazada, ortaklardan birisinin eline hibe, veraset veya başka bir yolla para geçse, sermayedeki eşitlik bozulacağı, için mufâvaza bozulur, şirket inan olur.
İmam Şafiî, mufâvâza şirketini kabul etmez. Bazı Hanefî fıkıh kitaplarında İmam Mâlik'in de mufavazayı kabul etmediği söylenir. Fakat Bidâyetü'l-Müctehid'de bazı şartlarında ihtilâf olmakla birlikte İmam Mâlik'in de İmam Ebû Hanîfe gibi mufavazayı kabul ettiği belirtilmektedir.
Yukarıdaki kısa bilgiden de anlaşılacağı gibi mufâvaza, pratiği çok zor
bir şirkettir.
Fıkıh kitaplarımızda "Şirketler" başlığı altında konu edilen ortaklıklar bunlardır. Ancak haddizatında şirket olan, ama başka başka isimleri olan üç ortaklık şekli daha vardır. Bunlar; Mudârabe, Müzâraa, Müsâkât'tır. Bunların her biri, önümüzdeki bablarda gelecek ve oralarda gerekli görülen malumat verilecektir. Burada sadece kelime karşılıklarına işaret edelim:
Mudârabe: Emek bir taraftan, sermaye diğer taraftan olmak üzere kurulan şirkettir.
Müzâraa: Ziraî ortakçılıktır.
Müsâkât: Ağaç bir taraftan, bakım diğer taraftan, çıkan meyve ortak olmak üzere kurulan şirkettir.
Mecelle'de, şirket; mudârabe, müzâraa ve müsâkât başlığı altında incelenmiştir.
Şirkete ait hükümlerin tamamını bizim burada vermemiz mümkün değildir. Geniş bilgi isteyenler, fıkıh kitaplarının "Kitabü'ş-şirke" bölümüne müracaat edebilirler.
Diğer mezheplerin şirketleri tasniflerinde de bazı değişiklikler vardır. Biz o konuya da girmek istemiyoruz.[197]

27. Mudarebe (Rabbü'l-Mal'in Emrine) Muhalefet Etmesi

3384... Urve, yani [İbn Ebi'I-Ca'd] e ârikî'nin[198] dediğine göre;
Rasûlullah (s.a) kendisine, bir kurban -veya koyun-[199] satın alması için bir dinar verdi. O da iki koyun satın alıp, birisini bir dinara sattı. Bir koyun ve bir dinarı Rasûlullah'a getirdi. Efendimiz (s.a) Ur-ve'ye ticaretinin bereketli olması için dua etti. Artık o, toprak satın alsa kâr ederdi.[200]

Açıklama

Hadisle ilgili malumata geçmeden önce, başlıkta geçen müdârib ve rabbü'1-mal terimlerini açıklamak istiyoruz:
Önceki hadisi izah ederken de söylediğimiz gibi, müdârabe; sermaye bir taraftan, emek bir taraftan ve kâr ortak olmak üzere kurulan ortaklıktır. Taraflar kârı ortaklığı kurarken yaptıkları anlaşmaya göre paylaşırlar.
Müdârib: Müdârabedeki emek sahibidir. Yani sermaye sahibinin verdiği parayı kullanarak kâr etmeye çalışan kişidir. Buna âmil de denir.
Rabbü'1-mal: Mal sahibi demektir. Müdârabe ortaklığında sermaye sahibi olan kişiye denilir.
Hadisin isnadında; Garkade'nİn, kendisine "kabile"nin haber verdiğini söylediği görülmektedir. Çünkü "el-hayy" kelimesi kabile manasınadır. Bu durum, bazılarının hadisi delil almamalarına sebep olmuştur.
Avnü'l-Ma'bûd'da; hadisin babın başlığı ile doğrudan bir ilgisinin-olmadığına işaret edilmektedir. Çünkü başlıkta, müdâribin rabbü'l-malin emrine aykırı davranması söz konusu olduğu halde, hadis metnindeki hâdise bir vekâletten ibarettir. Zira Hz. Peygamber (s.a) Urve'ye, kendisi için bir koyun satın alması için vekâlet vermiş, o da Rasûlullah'ın verdiği para ile iki koyun satın almış, birisini bir dinara satıp Efendimize; hem elinde bir dinar hiem de bir koyun olduğu halde dönmüştür. Hz. Peygamber, (s.a) de Urve i-in dua etmiştir. Urve bundan sonra toprak satın alsa, kâr edermiş. Bun-4an maksat bazı âlimlere göre onun kazancının bereketine işarettir. Bazıları ise, onun satılan toprakları alıp satarak kâr elde ettiğini söylerler.
Görüldüğü gibi bu hâdise bir müdârabe değil, vekâlettir.
Biz önce bu hadisin içerisindeki fıkhı hükümlere kısaca temas edeceğiz, sonra da babın başlığı olan müdârabe konusunu ele alacağız.
Hadiste iki ana hüküm göze çarpmaktadır:
1- Vekil, müvekkilin menfaatine olan bir şeyi vekilin emrine uymasa bile yapabilir. Buna göre müvekkil vekilinden Özelliklerini belirterek tayin ettiği bir fiata bir mal satın almasını istese, vekilin o parayla, istenilen özellikleri taşıyan iki tane mal satın alması caizdir. Aynı şekilde bir şeyi satmakla vekil olan kişi o şeyi müvekkilinin istediği fiattan daha fazlaya satabilir. Yani vekil, müvekkilinin menfaatine olduğu takdirde, onun emrine muhalefet edebilir. Bundan maksat; müvekkil, emrine muhalefet edildiğini öne sürerek malı kabullenmekten imtina edemez.

Şevkânî'nin naklettiğine göre Nevevî, Şâfîîlerin görüşünün bu şekilde olduğunu söylemiştir. Hanefîlerden Ebû Yusuf da aynı görüştedir. İmam Mu-hammed'den iki görüş nakledilmiştir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise bu durumda, müvekkil paranın yarısını vererek satın alınan malın yarısını alır. Mesele Hidâye'de şu şekilde tasvir edilmektedir: "Bir kimse başka birine bir dirheme on rıtıl et almak üzere vekâlet verse, vekil de on ntlı bir dirheme satılan etten bir dirheme yirmi rıtıl alsa, müvekkile lâzım olan, etin on rıtlını yarım dirheme almaktır. Bu Ebû Hanîfe'ye göredir. Ebû Yusuf ve Muhammed ise, bir dirheme yirmi ritim tamamını alması gerektiğini söylerler. Ku-dûrî'nin bazı nüshalarında Muhammed'in görüşü, Ebû Hanîfe'nin görüşü ile birlikte zikredilmektedir."

2- Bir kimse başka birinin malını, onun haberi olmadan fuzuli olarak satabilir. Tabii bu satışın geçerli sayılması, mal sahibinin satışa icazet vermesine (onaylamasına) bağlıdır. Bu satışa, fuzulînin satışı manasına "beyu'l-fuzûlî" denilir.

Ulemanın çoğunluğu beyu'l-fuzulî'yi caiz görmüşlerdir. Seleften Hz. Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas ve İbn Ömer (r.anhum), müetehid imamlardan Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve ilk kavlinde Şafiî bu görüştedirler. Çünkü bu hadiste Urve (r.a), Hz. Peygamber için satın aldığı iki hayvandan birisini onun haberi olmadan satmış, Efendimiz de bu satışı kabul etmiştir. İmam Şafîî'nin sonraki" görüşüne (kavl-i cedidine) göre ise, fuzulînin satışı bâtıldır, hiçbir değeri yoktur. İmam Şafîî, Hz Peygamber (s.a)'in kişinin yanında olmayan bir şeyi satmasını meneden hadisine dayanmıştır. Üzerinde durduğumuz bu hadis ile 3386 numarada gelecek olan ve kendi görüşüne uymayan hadisleri, Şafîî, senetlerinde meçhul şahıslar olduğunu ileri sürerek delil olmaya elverişli görmez.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, fuzulînin satışını caiz görenler onu, mal sahibinin icazetine bağlı görürler. Yani esas mal sahibi satışı kabul ederse satış tamamdır, kabul etmezse geçersizdir.

Bir kimse başkası adına onun haberi olmadan bir mal satın alsa, Hanefilere göre durum farklıdır. Satın alan şahıs malı bizzat kendisi için almış olur. Dolayısıyla yapılan alışveriş kesinleşmiştir, bozulamaz. Yalnız fuzûlî durumda olan müşteri isterse, kendisi için satın aldığı malı o kimseye verir; ama bu yeni bir satış sayılır.

Şimdi biraz- da bu bölümün esas konusu olan müdârabe ortaklığı üzerinde duralım:

Müdârabenin tarifini yukarıda vermiştik. Bu tariften, onun ne tür bir akit olduğu da anlaşılmaktadır.

Tüm akitlerde olduğu gibi, bunda da akdin kurulması icab ve kabul ile olur. Yani taraflardan birisi müdârabeye delâlet eden bir sözle akdi teklif eder, diğeri de bunu kabul ederse, müdârabe ortaklığı kurulmuş olur. Bu akde kırâz, mukâraza, muamele de denilir.

Müdârabe iki çeşittir:

1- Mutlak müdârabe: Zaman, yer, satıcı, alıcı ve bir ticaret türü ile kayıtlanmamış olan müdârabedir. Bu çeşit ortaklıkta müdârib, istediği yerde istediği kişilerle istediği malın ticaretini yapabilir. Bu ticaretten dolayı sorumlu tutulamaz.

2- Mukayyet müdârabe: Sermaye sahibi olan ortak, emek sahibinin yapacağı ticarî faaliyeti bir yer, zaman, tür ve bazı şahıslarla kayıtlarsa bu müdârabe mukayyed olur. Bu kayıt; bazı yerlerde, bazı şahıslarla ve bazı sahalarda ticareti istememekle olabileceği gibi, sadece oralarda o şahıslarla ve o sahada yapılmasını emir suretiyle de olabilir. Müdâribin bu şartlara riayeti gerekir. Çünkü o bir yönden sermaye sahibinin vekili gibidir. Vekil de vekil olduğu konuda müvekkilin emrine aykırı davranamaz. Müdârib şayet sermaye sahibinin şartlarına aykırı davranışta bulunursa, yaptığı faaliyet sadece kendisine ait olur, kâr-zarar kendisine aittir. Diğer ortağın sermayesini iade etmesi gerekir.

Üzerinde durmakta olduğumuz bab bu konu ile ilgilidir. Yani mudâri-bin rabbü'l-mal'in emrine aykırı faaliyette bulunmasının caiz olup olmadığını mevzubahs etmiştir. Şayet müdârib ticaretinde rabbü'l-mal'in emrine uymasa elde edilen kârın durumu nedir? Bu meselede fakihler değişik görüşlere sahip olmuşlardır. Hattâbî, bu görüşleri şu şekilde özetlemiştir:

1- Kâr, sermaye sahibine aittir. Bu görüş İbn Ömer'den rivayet edilmiştir.

2- Kâr sermaye sahibine ait olur ve müdârib sermayeyi de dâmindir. Yani alışverişten kâr edilirse bu sermaye sahibine, zarar ise müdâribe ait olur. Bu görüş, Ebû Kılâbe, Nâfi, Ahmed ve İshak'a aittir.

3- Elde edilecek kâr da zarar da müdâribe aittir. Ancak kâr ederse bu kârı sadaka olarak vermesi gerekir.

Müdârib, sermaye sahibinin faydalı olan şartına muhalefet edince gâ-sib durumuna düşmüştür. Dolayısıyla ihtilâf anından itibaren sermaye sahibinin koyduğu şartlara uygun olarak davranana kadar sermaye telef olsa müdârib sermayeyi öder. Hane.fîler bu görüştedir.

4- Kâr, hukuken müdâribe aittir, ama manevi mes'uliyetten kurtulmak için onu tasadduk etmelidir. Bunu, Evzaî söylemiştir.

5- Eğer, sermaye sahibinin alınmamasını istediği mal, sermayenin kendisi ile alınmışsa bu alışveriş bâtıldır. Sermayeden başka bir malla alınmışsa, bu mal satın alana (müdâribe) ait olur. Ancak, sermayeyi dâmin olur. Yani kân sermaye sahibine ödemek zorundadır. Bu görüş de İmam Şafîî'nindir.

Hattâbî'nin bu ifadesinden anlaşıldığı üzere, İmam Şafîî'ye göre; müdârib, sermaye sahibinin şartına aykırı bir ticarî faaliyette bulunursa bakılır: Eğer aldığı malı, kendisine verilen sermaye ile satın almışsa bu satın alış bâtıldır. Sermayeden başka bir para ile almışsa bu alışveriş kendisine ait olur.

Şimdi de müdârabenin sahih olması için gerekli olan şartları ve müdârabeyi fesheden şeyleri kısaca gözden geçirelim. Bu şartlar Hanefîlerin ileri sürdükleri şartlardır:

Müdârabenin sahih olması için:

1- Sermaye sahibi vekâlet vermeye, emek sahibi de vekil olmaya ehil olmalıdırlar.Yani âkil ve baliğ olmalıdırlar.

2- Sermaye para cinsinden bir mal olmalıdır.

3- Sermayenin mikdan belli olmalıdır.

4- Sermaye, müdâribe (emek sahibi) teslim edilmiş olmalıdır.

5- Kâr aralarında yan yarıya, üçte bir üçte iki gibi oranlarla şart koşul-maiıdır. Kârdan, meselâ yüz bini benim kalanı senin gibi bir ayarlama caiz değildir.

6- Her birinin kârdan alacakları hisseler önceden belirlenmiş olmalıdır.
7 - Emek sahibine verilecek kâr hissesi, edilen kârın kendisinden olmalıdır. Müdârabe ortaklığını fesh eden. şeyler de şunlardır:
1- Sermaye veya emek sahiplerinden birinin ölmesi.
2- Sermaye ve emek sahiplerinden birinin sürekli bir şekilde cinnet ge tirmesi.
3- Taraflardan birine sefeh sebebiyle hacr karan verilmesi.
4- Müdârabe süreli olursa, sürenin bitmesi.
5- Sermaye sahibinin emek sahibini azletmesi.
6- Emek sahibinin akdi bozması.
7- Sermayede tasarrufa başlanmadan, malın telef olması.[201]

Sahih Bir Müdârebe Akdinde Kâr-Zararın Bölüşülmesi:

Müdârib. yaptığı ticarî faaliyet sonucu kâr elde ederse bu kâr taraflar arasında şart koştukları orana göre paylaşılır.
Müdâfabeden, önce kâr edilir fakat daha sonra müdârabe malı telef olur veya zarar edilirse, bu telef önce kârdan karşılanır. Telefin karşılanmasından sonra kâr kalırsa, şarta göre bölüşülür; fakat kâr telefi karşılamazsa, kalanı sermayeden ödenir. Müdâribe herhangi bir sorumluluk yüklenemez. Bunu bir misâlle izah edelim:
Sermaye 1 milyon olsa ve yapılan bir ticarî faaliyet sonucu 500.000 lira kazanılsa, bu kâr daha bölüşülmeden tüm malın 600.000 liralık kısmı telef olsa, bu telefe önce 500.000 lira olan kâr sarfedilir. Kalan yüz bin lira da sermayeden gider ve sermaye 900 bin liraya düşer.
Müdârabeden hiç kâr edilmez, zarar edilirse zarar rabbü'l-mal'e ait olur. Çünkü müdârib emindir, vekil mesabesindedir.[202]

3385... Bize el-Hasen b. Sabbah haber verdi, bize Ebu'l-Münzir haber verdi, bize Hammâd b. Zeyd'in kardeşi Saîd b. Zeyd haber verdi. Bize, Ebû Lebîd'den Zübeyr b. el-Hırrît haber verdi, bize bu (önceki) haberi Urve el-Bârikî haber verdi, onun lafzı farklıdır.[203]

3386... Hakîm b. Hizam (r.a)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) onu, bir dinar ile kendisi için bir kurban almak üzere gönderdi. Hakîm bir dinara bir kurban aldı ve o kurbanı iki dinara sattı. Sonra da Rasûlullah (s.a) için bir dinara (başka) bir kurban satın aldı. Bir dinarı da Hz. Peygamber'e (s.a) getirdi. Efendimiz o parayı sadaka olarak verdi ve Hakîm'e ticaretinin bereketli olması için dua etti.[204]

Açıklama

Hadisin isnadında meçhul bir şahıs vardır. Çünkü Husayn, hadisi kendisine Hakîm b. Hizam'dan nakleden zatın ismini vermemiş, "Medinelilerden bir ihtiyardan" ıiştir. Bu hal, görüşü hadisin delâletine uymayan Şafîî için bir mazeret olmuştur.
Avnü'l-Mabûd'da belirtildiğine göre Müzem, Şafîî'den el-Bârikî'nin hadisinin ona göre sabit olmadığını nakletmiştir. Yine Avnu'l-Ma'bud'da, Ebû Bekir el-Beyhakî'nin, "Ebû Husayn'a Hakîm b. Hizâm'dan hadisi nakleden ihtiyarı bilmiyoruz. Bu hadisçilerin haberleri kabulde ileri sürdükleri şartlardan değildir" dediği söylenmektedir.
Hattâbî de bu ve bundan önceki hadisin muttasıl olmadıklarını, çünkü HakîmMn bu hadisinde meçhul bir şahsın bulunduğunu ve onun kim olduğunun bilinmediğini, Urve'nin hadisinin isnadında ise "kabile"nin haber verdiğini söyleyerek bu yolun rivayet yolu olmadığını kaydeder.
Yukarıya aldığımız ifadeler hadisi tenkid etmekdir. Aynı hadisin Tirmizî'deki rivayetinde ise buradaki kopukluk yoktur. Çünkü orada Hakîm b. Hizâm'dan nakilde bulunan zatın Habib b. Ebî Sabit olduğu ifade edilmektedir. Ancak Tirmîzî, "Bİu hadisi sadece bu yolla biliyoruz. Buna göre, Habib b. Sabit, Hakîm b. Hizâm'dan hadis işitmemiştir" der.
Bezlü'l-Mechûd sahibi, Habib b. Ebî Sâbit'in, Hakîm b. Hizâm'dan hadis rivayet etmediği konusunda bir delilin bulunmadığını ve onun işitmesine engelin de olmadığını söyleyerek, Tirmizî'ye itiraz eder ve; "Habib'in, Hakîm'-den hadis işitmediğini kabul etsek bile bize göre mürsel delildir" der.
İhtiva ettiği hüküm itibariyle bu hadisin önceki hadisten hiçbir farkı yoktur. Görüldüğü gibi, haber verdikleri hâdiseler arasında da çok büyük benzerlik var. Sadece Rasûlullah'a koyun almak üzere giden şahıslar ayrı ve hâdisenin oluş tarzı biraz farklı. Bu iki hadisde konu. edilen olayların aynı mı yoksa farklı mı olduğu konusunda şerhlerde bir işarete rastlayamadık. Koyun almak için giden şahıslar ayrı olduğuna göre hâdiseler de farklı olmalıdır.
Önceki hadiste, hükümlerle ilgili yeterli malumat verilmiştir. Burada tekrarına lüzum yoktur.[205]

28. Bir Kimsenin Başka Birinin Malında Onun İzni Olmadan Ticaret Yapması

3387... Salim b. Abdullah, babası (Abdullah b. Ömer)'nın şöyle dediğini haber vermiştir:
Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim:
"Sizden, bir ferak (ölçek) pirinç sahibi gibi olmaya gücü yeten onun gibi olsun."
Sahâbîler:
Bir ferak pirinç sahibi kimdir ya Rasûlallah? dediler. O da, üzerlerine dağ göçtüğü zamanki "Mağara hadisini" anlattı ve şöyle dedi:

Mağaradakilerden birisi; "Amellerinizin en iyisini anlatınız" demişti; bunun üzerine üçüncüsü şöyle anlattı:
Ey Allah'ım! Biliyorsun ki, ben bir ferak (ölçek) pirince[206] bir işçi tuttum. Akşam olunca kendisine hakkını vermek istedim ama almak istemedi ve çekip gitti. Ben, o pirinci ürettim; o kadar ki, işçi için çobanı ile birlikte bir sığır sürüsü biriktirdim. Sonra adam bana gelip; hakkımı ver, dedi. Ben de, "Şu sığır sürüsüne ve çobanına git, hepsini al" dedim. Adam gitti, sürüyü önüne katıp götürdü.[207]

Açıklama

Ferak: Medinelilerin kullandığı bir ölçektir. Onaltı rıtıl kadardır.
Bu rivayet tam değildir. Ebû Dâvûd, uzun olduğu için olsa gerek hadisi tam olarak almamış, sadece başkasının malı ile ticaret yapmak ile ilgili bölümü almıştır. Hadisin tamamı bazı küçük farklarla Buharı ve Müslim'de mevcuttur. Buharî'nin büyû'daki rivayetine göre hâdise şudur:
"Üç kişi yola çıkmışlar, giderken yağmura tutulup, dağdaki bir mağaraya girmişler. Ama bir taş yuvarlanıp mağaranın ağzını kapamış. Bunlar birbirlerine; yaptığınız en iyi amelle tevessül ederek dua ediniz, demişler.
İçlerinden birisi başlayıp şöyle demiş:
Ey Allahım! Benim ihtiyar anam ve babam vardı. Ben (her gün kırlara) gider, (koyunlarımı) otlatır, sonra gelip sağardım. Sütü getirir önce anama babama verirdim, onlar içerlerdi. Sonra küçük kızıma, aile fertlerime ve hanımıma içirirdim. Bir gece geciktim, geldiğimde anamı babamı uyumuş buldum. Ayak ucumda küçük çocuklar ağlayıp durdukları halde anamı babamı uyandırmak istemedim. Sabaha kadar onlar uyudular, ben de elimde sütle bekledim. Ey Allah'ım, eğer bunu, senin rızanı isteyerek yaptığımı bilirsen (yapmışsam) bize bir delik aç da o delikten gökyüzünü görelim.
Bunun üzerine taş birazcık aralandı. Diğer birisi şöyle dedi:
Allah'ım! Biliyorsun ki, ben amcamın kızlarından birisini bir erkeğin kadınları sevebileceği en büyük bir aşkla sevdim. O: "Bana yüz dinar vermedikçe benden hiçbir şey elde edemezsin" dedi. Ben de gidip yüz dinarı biriktirinceye kadar çalıştım. Tam istediğimi elde edeceğim anda kız bana: Allah'tan kork, (bekaret) mührünü haksız yere açma, dedi. Ben de kalktım ve onu bıraktım. Eğer bunu, senin rızanı isteyerek yaptığımı biliyorsan şu taşı arala.
Bu sefer kapının üçte ikisi aralandı.
Diğer şahıs da şöyle anlatmaya başladı:
Ey Allah'ım! Biliyorsun ki ben bir ferak (ölçek) darıya bir işçi tuttum. Ücretini kendisine verdim ama onu almak istemedi. Ben de bu darıyı ektim ve onunla çobanıyla birlikte bir sığır satın aldım. Bir zaman sonra adam gelip, "Ey Allah'ın kulu! Hakkımı ver!" dedi. Ben de: "Şu sığıra ve çobanına git, o senindir" dedim. Adam; "Benimle alay mı ediyorsun?" dedi. "Hayır, seninle alay etmiyorum, ama o senin" dedim.
Ey Allah'ım, eğer bunu senin rızanı elde etmek için yaptıysam şu kayayı bizden uzaklaştır, dedi ve kapı açıldı."
Anlaşıldığı gibi bu hâdise, Hz. Peygamber (s.a)'den önceki ümmetlerden birisinde olmuştur. Rasûlullah'ın bunu anlatması, ümmetini başkasının hakkını yememeye ve o malı tükenmeye terketmeyip, üretmeye teşvik içindir.
Ebû Dâvûd ve Buharî'nin bu hadisleri "ahşveriş"le ilgili bölümde zikretmeleri, başkasının malında onun haberi olmadan ticarî muamele yapılabileceğine işaret içindir. İbn Hacer, "Bu hadisin delil olarak alınması; 'Bizden önceki şeriatler, bizim için de şeriattır' esasına mebnidir, ama cumhur buna muhaliftir" der.
Aynî ise; "Şâri'nin inkârı bulunmadıkça bizden öncekilerin şeriatleri, bizim için de uyulması gereken bir delildir. Üstelik Hz. Peygamber Efendimiz bunu yapanı övmüştür. Eğer başkasının malında ticaret caiz olmasaydı, bunu söylerdi" demektedir.
Bundan evvelki babın hadisini izah ederken, beyu'l-fuzûlî (başkasının malını, onun haberi olmadan satmak) konusundaki görüşleri aktarmıştık. Hatırlanacağı üzere İmam Şafiî'nin dışındaki mezhep imamları bunu caiz görmüşlerdir. Hadis sarihlerinden bir kısmı bu üzerinde durduğumuz hadisi, beyu'l-füzûlîyi caiz görenler için bir delil kabul ederler. Çünkü, işçiyi bir ölçek pirinç (veya darı) karşılığında kiralayan şahıs; -işçi hakkını almadığı için-işçinin hakkını üretmiş, gelince ona teslim etmiş, Efendimiz de bunu övmüştür.
Avnü'l-Ma'bûd'da nakledildiğine göre Kastalânî, Buharı şerhinde özetle şöyle demektedir:
"Bu hadiste; kişinin işçinin malında onun izni olmadan tasarrufta bulunduğu görülmektedir. Müellif (Buharı) bununla, füzûlînin satış ve satın alışının caiz olduğunu istidlal etmiştir. Bey'ul-füzûlî'nin caiz oluşu, Mâlik'-in mezhebidir. Şafiî'nin ilk görüşü (kavl-i kadîmi) de böyledir. Buna göre, satış sahibinin icazetine bağlı olarak gerçekleşir. Sahibi icazet verirse kesinleşir, vermezse hükümsüz olur. Şafiî'nin sonraki gördüşü (kavl-i cedîdi) ne göre ise füzûlînin satışı bâtıldır.
Bu hadisteki hâdise şu şekilde ele alınmıştır: Zahir olan şu ki, işçi Ölçeğe malik olmamıştı. Çünkü işveren onu, belli bir ölçek (darı veya pirinç) karşılığında tutmadı. Aksine zimmetindeki bir ölçek karşılığında tuttu. İşçiye ücreti verilince o kötü olduğu için kabul etmedi, dolayısıyla ölçekteki mahsul onun mülküne girmedi. Bilâkis hakkı, işverenin zimmetinde bir borç olarak kaldı. Çünkü zimmette olan bir şey, ancak kabz ile (ele almakla) muayyen hale gelir. Öyleyse işverenin mülkünde meydana gelen mahsul, onun işçisine teberrusudur. Bu da her ikisinin rızası ile olmuştur. Mesele şudur: İşveren, borcunu en iyi şekilde ve fazlasıyla ödemiştir. Eğer ölçek işçi için taayyün etse idi, işverenin ondaki tasarrufu haksız olurdu."
Avnü'l-Ma'bûd sahibi, Kastalânî'nin bu sözünün birçok yönden ten-kid edilebileceğini ama bunun sözü uzatacağını söyler.[208]

29. Sermaye Olmadan Yapılan Ortaklık

3388... Abdullah (b.Mes'ud)'un şöyle dediği rivayet edilmiştir:Ben, Ammâr ve Sa'd, Bedir günü, ele geçireceğimiz (ganimet)

de ortak olmayı kararlaştırdık. Sa'd iki esir getirdi, Ammâr ile ben ise bir şey getiremedik.[209]

Açıklama

Münzirî,Ebû Ubeyde'nin babasından hadis işitmediğini söyleyerek, hadisin münkatı' olduğunu ifade etmiştir.
Sarihler genellikle, bu hadisi "şirket-i a'mâP'in caiz oluşuna delil göstermektedirler.
Şirketin çeşitlerini izah ederken (hadis no: 3383) şirket-i a'mâli tarif etmiş ve bu şirkete; şirket-i ebdân ve şirket-i sanâî de denildiğini söylemiştik.
Şirket-i a'mâl'da ortakların meşgul oldukları sahalar aynı olabileceği gibi, farklı da olabilir. Meselâ iki terzi ortak olabileceği gibi, bir terzi ve bir marangoz da ortak olabilirler. Her ortağın aynı sanatla meşgul olması şart değildir.
Ulemanın şirket-i a'mâlin hükmü konusundaki görüşleri aynı değildir; Süfyân-ı Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve Hanefîlere göre caizdir. Ebû Sevr ve Şâfîîlere göre ise bâtıldır. Şirket-i a'mâl (sermayesiz ortaklık) iki türlü tasavvur edilebilir:
1- Yukarıdaki misâllerde olduğu gibi, şahısların yapacakları iş ve elde edecekleri ücrette ortaklık kurmaları ki, buna şirket-i ebdân, şirket-i a'mâl ve şirket-i sanâî denir.
2- Dağdan odun toplamak, otlaktan ot yolmak gibi haddizatında mubah olan şeyleri elde etmekteki ortaklık. Yani iki veya daha çok kişinin aralarında, "Hepimiz birbirimizin toplayacağı oduna ya da yolacağımız ota ortağız" şeklinde anlaşmaları.
Bu yolla aktedilen bir şirket Hanefîlere göre caiz değildir. Hanbelî ve Mâlikîlere göre ise caizdir.
Şirket-i a'mâli caiz görenler; bu konuda varid olan haberlere dayanırlar. Caiz görmeyen Şâfîîler ise, insanların güç ve kabiliyetlerinin eşit olmadığını, dolayısıyla böyle bir ortaklığın haksızlığa sebep olacağım söylerler.
Şevkânî; şirket-i ebdânı caiz görenlerin bu hadisi delil aldıklarım söyledikten sonra Şâfîîlerin cevabını şu şekjlde ortaya koyar: "Bedir savaşının ganimetleri, Rasûlullah (s.a)'a aitti, o istediğine verirdi." Şâfîîlere göre Abdullah, Ammâr ve Sa'd'ın anlaşmalarının önemli olmadığı; Sa'd'in getirdiği iki köleye diğerlerinin ortak oluşu, kurdukları ortaklıktan dolayı değildi. Rasûlullah'ın kendi hakkı olan bir şeyi üçüne bağışlaması idi.
Şevkânî bu hadisin; herkesin elde etmesi mubah olan şeyleri yapmakta vekâleti caiz görmeyen Hanefîlerin de aleyhine delil olduğunu söyler. Hanefi'ler hiç kimseye ait olmayan ormandaki odunu toplamak, mer'adaki otu yolmak gibi herkes için mubah olan şeylerde başkasını vekil tayin etmeyi caiz görmezler. Şevkânî'nin bu hadisi Hanefîlerin aleyhine telakki etmesi, savaştaki ganimetin tüm gazilere ait olması ve şirketin vekâleti de içine almasıdır. O bu hadisi, mübâhatı elde etmedeki ortaklığın cevazına delil sayar.
Hanefîler, şirket-i a'mâl ile mubah olan şeyleri elde etmekteki ortaklığı ayrı ayrı telakki ederler ve yukarıda belirtildiği gibi birincisini mubah, ikincisini fasid sayarlar. Üzerinde durduğumuz hadîsi de aleyhlerine kabul etmezler. İbnü'l-Hümâm bu hadisi şöyle değerlendirmiştir: "Savaşta elde edilen ganimet, Allah'ın hükmü ile gaziler arasında ortaktır. Sadece birkaç kişinin ganimetin bir bölümüne ortak olmaları mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a)'in bu üç sahâbîye yaptığı (Sa'dın getirdiği esirleri onlara vermesi) tenfîldir[210] ya da onlara düşen hissedir. Bazı Şâfîîler Bedir ganimetinin Hz. Peygamber'e ait olduğunu, dolayısıyla istediği şekilde dağıtılabileceğini söylerler."
İbnü'l-Hümâm bu sözleriyle, Hanefîlerin görüşü ile hadis arasında bir çelişki olmadığını ortaya koymuştur.[211]

Bazı Hükümler

İki veya daha fazla kişinin, emekleri sonunda elde ede-çekleri gelirde ortak olmak üzere, ortaklık kurmaları caizdir.[212]

30. Ziraî Ortaklıklar

Müzâraa: İki kişinin,, tarla bir taraftan, emek karşı taraftan ve çıkan mahsul; aralarında anlaştıkları bir oranda ortak olmak üzere yaptıkları ziraî ortaklık demektir.
Müzâraanın en meşhur ve en yaygın tarifi budur. Diğer tarifler ve müzâraanın hükmü hadisin şerhinde anlatılacaktır.[213]

3389... Amr b. Dînâr şöyle demiştir:
İbn Ömer (r.anhüma)'mn; "Râfi' b. Hadîc'in; Rasûlullah (s.a) bizi müzâraadan menetti, dediğini duyuncaya kadar biz onda bir mahzur görmezdik." dediğini duydum ve bunu Tâvûs'a söyledim.
Tâvûs da şöyle dedi: İbn Abbas (r.anhüma) bana: Şüphesiz Rasûlullah (s.a) ondan nehyetmedi, fakat; "Birinizin arazisini karşılıksız olarak (ekime) vermesi, onun karşılığında belirli bir ücret almasından daha hayırlıdır" buyurdu, dedi.[214]

Açıklama

Bu rivayetin Râfi' b. Hadîc'den nakledilen kısmı, müzâraa akdinin caiz olmadığına işaret etmektedir.
Tâvûs'un İbn Abbas'dan naklettiği kısım ise; müzâraanın haram olmadığım ama tarla sahibinin hiç karşılık beklemeden tarlasını iare olarak vermesinin daha hayırlı olduğunu bildirmektedir.
Hattâbî, Râfi'in bu rivayetinin mücmel olduğunu, onun ve başkalarının diğer hadislerinin bu rivayeti tefsir ettiğini söyler. Nitekim bundan sonra gelecek olan hadiste, Zeyd b. Sâbit'in Râfi'i tenkid ederek şöyle dediği görülmektedir: "Allah Râfi' b. Hadîc'i affetsin. Vallahi, o hadisi ben ondan daha iyi bilirim; Rasûlullah'a, Ensar'dan -birbiri ile kavga eden- iki adam geldi, Efendimiz de onlara: Eğer böyle yapacaksanız, tarlalarınızı kiraya vermeyiniz, buyurdu." Bu ifadeden anlaşıldığına göre

müzâraanın menedilmesine sebep adamların kavga etmiş olmalarıdır ve nehiy genel değildir.
Zeyd b. Sabit bu sözleri ile müzâraanın caiz'olmadığını söyleyen Râfi'in yanıldığını ifade etmek istiyc.. Hatta Müsedded rivayetinde İbn Mes'ud'-un, "Râfi'" sadece Rasûlullah'ın, arazileri kiraya vermeyiniz buyurduğunu duymuş" dediğini kaydeder.
Müzâraanın şekilleri ve hükmü âlimler tarafından farklı biçimlerde ortaya konmuştur. Biz, hadisi terceme etmeden önce müzâraanın en meşhur tarifini vermiştik.
Şimdi müzâraanın şekli ile ilgili görüşleri ve bunların hükümlerine ait ihtilâfları verelim:
Bezlü'l-Mechûd'da müzâraa için dört şekil gösterilmektedir:
1- Mikdarı belli edilmiş para karşılığında tarlayı kiraya vermek.
2- Tarlayı, mikdarı belli edilmiş hububat karşılığı kiraya vermek. Tarla sahibi tarlasını şu kadar ölçek buğday veya arpa ya da başka bir hububat karşılığında verir. Tarlayı kiralayan da, tarlaya ne ekerse eksin, anlaştıkları maddeyi tarla sahibine verir.
3- Tarladan çıkan mahsul, tarla sahibi ile emek sahibi arasında 1/2, 1/3, 1/4 gibi bir oranla ortak olmak üzere anlaşılır. Bu şekil, yukarıda tarifini verdiğimiz müzâraadır.
4- Tarlanın, ark kenarları gibi belli bir kısmından çıkacak mahsul tarla sahibinin, geri kalanı da emek sahibinin olmak üzere yapılan akiddir.
Şimdi de yukarıdaki şekillerin her birinin hükmü ile ilgili görüşleri verelim:
1, 2- Yukarıdaki şekillerden ilk ikisi, bir ortaklık değil, kira akdidir. Çünkü taraflardan birisi tarlasını para veya hububat karşılığı bir başkasına kiraya vermektedir.
Tarlanın kiraya verilmesi konusunda şu görüşler nakledilmektedir:
a) Şevkânî'nin bildirdiğine göre Tâvûs ve çok az bir grup ne karşılığında olursa olsun tarlayı kiraya vermeyi caiz görmezler. İbn Hazin da bu görüşü benimsemiş ve müdafaa etmiştir. Delilleri tarlayı kiraya vermeyi meneden hadislerin zahiridir.
Bezi sahibi, Şevkânî'nin, Tâvûs'un tarlayı kiraya vermeyi caiz görmediği tarzındaki haberine karşı çıkarak; üzerinde durduğumuz bu haberden, Tâvûs'un müzâraanın her türlüsünü caiz gördüğünün anlaşıldığını söyler.
b) Ebû Hanîfe, Şafîî ve birçok âlime göre; karşılığı ne olursa olsun araziyi kiraya vermek caizdir. İleride tekrar işaret edeceğimiz gibi bu zatlar araziden çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında araziyi kiralamayı caiz görmezler.
İbnü'l-Münzir, sahâbîlerin araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermenin caiz olduğunda ittifak ettiklerini söyler.
c) İmam Mâlik'e göre; arazinin taam (yiyecek maddesi) karşılığında kiralanması caiz değil, taamın dışında bir şey karşılığında kiralanması caizdir. İmam Mâlik'in bu görüşü; yapılan muamelenin, taamı taam karşılığında satmak olmaması esasına dayanır. İbnü'l-Münzir, Mâlik'in bu görüşünün; tarla sahibinin alacağı taamı, emek sahibinin zimmetindeki değil de tarladan çıkacak mahsulün bir parçasının şart koşulması haline hamledilmesi gerektiğini söyler. Tarladan çıkacak mahsulün belirli bir mikdarı tarla sahibine, geri kalanı kiracıya ait olmak üzere kurulan ortaklık Hanefîlere göre de bâtıldır.
3- Tarlayı, çıkacak olan mahsulün belirli bir oranı karşılığında kiraya vermek. (Müzâraa denildiği zaman bu anlaşılır.) Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafîî'ye göre caiz değildir.
Hattâbî, bu görüş sahiplerinin Râfi' b. Hadîc'den rivayet edilen hadisin zahirine baktıklarını ama Ahmed b. Hanbel'in vâkıf olduğu gibi, hadisin illetine vâkıf olmadıklarını söyler. Ahmed b. Hanbel, Râfi' hadisini çok değişik biçimlerde rivayet edildiği için zayıf saymış ve; "O çok renklidir" demiştir. Bundan sonra gelecek olan babda görüleceği gibi Râfi'in haberi gerçekten çok farklıdır. Bazan Rasûlullah'dan bizzat işittiğini söylerken, bazan amcalarından duyduğunu söylemektedir. Ancak, müzârâayı meneden başka hadisler de vardır.
Bu görüşte olanlar; müzârâayı caiz görenlerin en önemli delili olan, Hay-ber arazisinin çıkan mahsul yan yarıya ortak olmak üzere eski sahiplerine ortağa verilmesi hâdisesini şöyle yorumlarlar: Hayber zorla fethedilmiştir. Dolayısıyla Hayberliler Hz. Peygamber (s.a)'in kölesidirler. Durum böyle olunca Rasûlullah'ın o arazinin mahsulünden aldığı da, Hayberlilere bıraktığı da kendisine aittir.
Hâzimî, bu görüşü yukarıda adı geçen üç mezhep imamından başka İbn Ömer, İbn Abbas, Râfi' b. Hadîc, Üseyd b. Hudayr, Ebû Hureyre ve Nâfi'e de nisbet etmektedir.
Buharı ve Müslim'de müzâraayı meneden ve Câbir (r.a)'den rivayet edilen başka hadisler de vardır. Bunlardan birkaçının meali şu şekildedir:
"Kimin arazisi varsa eksin, ekmiyorsa kardeşine ektirsin".[215]
Rasûlullah'm ashabından bazılarının fazla toprağı vardı. Rasûlullah (s.a); "Kimin arazisi varsa kendisi eksin veya kardeşine ekmesi için versin. Eğer istemiyorsa arazisini elinde tutsun" buyurdu.[216]
Tabii bunların yanında müzâraanın cevazına işaret eden rivayetler de vardır.
Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed, İbn Ebî Leylâ, İbnü'l-Müseyyeb, İbn Şîrîn, Zührî ve Ömer b Abdülaziz; müzâraayı caiz görmüşlerdir.
Muhammed b. İshak b. Huzeyme; müzâraa konusunda bir risale yazmış, orada bu konuda varid olan hadislerin illetlerini beyan etmiş ve müza-râanın caiz olduğu sonucuna varmıştır.
Hattâbî; "Yarıya, üçte bire, dörtte bire ve ortakların razı olacakları bir şey karşılığında kurulan müzâraa akdi caizdir. Ancak hisseler belli olmalı ve içerisinde akdi ifsad eden bir şart bulunmamalıdır. Bu muamele şekli doğuda ve batıda tüm müslümanların uyguladıkları bir muameledir. Ben hiçbir kimsenin bu muameleyi ibtal ettiğini gördüğümü ve duyduğumu bilmiyorum" der.
Münteka'l-Ahbâr adındaki kitapta, müzâraanın caiz olduğuna işaret eden, ashabın müzâraa akdini çok çok uyguladıklarını bildiren birçok hadis ve haber nakledilmiştir.
Şevkânî, Buharî'nin Sahih'inde seleften birçok eser naklettiğini ve bununla muradının, herhalde sahabeden özellikle

Medinelilerden müzâraanın caiz oluşu konusunda bir ihtilâfın nakledilmediğine işaret olduğunu söyler, sonra da Hâzimî'nin şöyle dediğini nakleder: "Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mes'ud, Ammâr b. Yâsir, Muhammed b. Şîrîn, Ömer b. Abdülaziz, İbn Ebî Leylâ, Zührî, Ebû Yusuf, Muhammed; çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında müzâraa ve müsâkatın caiz olduğunu söylerler..."
İmam Buharî, Sahih'inde şöyle demektedir:
"Medine'ye göç edip de, üçte bir dörtte bir karşılığında ziraat ortakçılığı yapmayan hiçbir aile yoktur. Ali, Saîd b. Mâlik, Abdullah b. Mes'ud, Ömer b. Abdülaziz, Kasım, Urve, Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İbn Sîrîn'in aileleri hep müzâraa yapmışlardır. Hz. Ömer halkla; tohumu kendisi verirse yarıya, tarla sahipleri verirse üçte bire ortakçılık yapardı."[217]
Bu görüşte olanlar, müzâraayı nehyeden hadisleri tenzihe hamletmişler veya yasağın tarla sahibinin tarlanın belirli bir bölümünden çıkacak olan mahsulü kendisi için şart koşması haline ait olduğunu söylemişlerdir. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, müzâraayı caiz görmeyen hadislerin zayıf olduğu da iddia edilmektedir.
Hanefî mezhebine ait fıkıh kitaplarında Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşleri ve delilleri verildikten sonra, "müzâraanın sahih olduğunu söyleyenlere göre onun birtakım şartları vardır..." denilerek, müzâraanın şartlan ve diğer ahkâmına geçilmektedir. Bu hal, mezhebde benimsenen görüşün, müzâraanın caiz olduğunu söyleyenlerin görüşü olduğuna işaret etmektedir. Ni-utekim Ömer Nasuhi Efendi; "Müzâraanın meşruiyyeti sünnet-i nebeviyye ile sabittir." diyerek bunu açıkça belirtmiştir.
4- Tarlanın belirli bir yerinden çıkacak olan mahsul tarla sahibinin, geri kalan da emek sahibinin olmak üzere yapılan bir ziraî ortaklık caiz değildir. Bunda ittifak vardır. Çünkü bu şekilde yapılan ortaklıkta taraflardan birisinin aldanması ihtimali büyüktür. Taraflardan birisinin eline hiçbir şeyin geçmemesi mümkündür.
Müzâraanın meşruiyeti konusundaki görüşleri böylece özetlendikten sonra, Hanefî mezhebine göre müzâraanın şartlarına ve müzâraaya ait ahkâma da kısaca işaret etmek istiyoruz.[218]

Müzâraanın Şartları:

Hidâye'de; caiz görenlere göre, müzâraanın sahih olması için şu şartlar sıralanmıştır:
1- Tarla, tarıma elverişli olmalıdır.
2- Taraflar, şer'î akidleri yapmaya ehil yani âkil olmalıdırlar.
3- Ortaklığın müddeti tayin edilmelidir.
4- Tohumu kimin vereceği belli edilmelidir.
5- Tarafların alacakları hisseler tayin edilmelidir.
6- Tarla sahibi, tarlayı ortağa teslim etmelidir. Eğer, tarla sahibinin de çalışması şart koşulursa akid fasid olur.
7- Ortaklık tarladan kalkan mahsulde kurulmalıdır.
8- Tohumun cinsi belli edilmeli veya çiftçinin istediğini ekebileceği önceden belli edilmelidir.
Müzâraanın, tarla bir taraftan emek bir taraftan ve çıkan mahsul ortak olmak üzere yapılan bir akit olduğunu söylemiştik. Tohumun kimin tarafından verileceği, çifti sürecek hayvan veya traktörün kime ait olacağı gibi meseleler ele alınınca müzâraa için yedi şekil ortaya çıkar. Bunların bir kısmı caizdir, bir kısmı ise caiz değildir. Şimdi de bu şekillere göz atalım.[219]

Müzâraa Şekilleri:

1- Arazi ile tohum bir taraftan; emek ile araç (traktör, hayvan vs.) bir taraftan olur; bu müzâraa sahihtir.
2- Arazi, tohum ve araç bir taraftan; emek diğer taraftan olabilir, bu da sahihtir.
3- Arazi bir taraftan; emek, araç ve tohum diğer taraftan olabilir. Bu tür akid de sahihtir.
4- Arazi ile araç bir taraftan; emek ile tohum diğer taraftan olur. Bu müzâraa fasiddir.
5- Arazi ile emek bir taraftan; tohum ile araç diğer taraftan olabilir. Bu da fasiddir.
6- Arazi, tohum ve emek bir taraftan; araç da diğer taraftan olabilir. Bu tür bir akid de fasiddir.
7- Arazi, emek ve araç bir taraftan tohum diğer taraftan olabilir. Bu müzâraa da fasiddir.
Demek ki, arazi ile emek veya arazi ile araç bir taraftan olursa bu tür müzâraa fasit olmaktadır.[220]

Ortakların Müzâraadan Faydalanma Şekilleri:

Taraflar, tarladan kalkan hasılatı aralarında önceden tesbit ettikleri şarta göre bölüşürler. Tarladan hiçbir şey çıkmazsa taraflar bir şey alamazlar.
Tarladan kalkan mahsul çiftçinin elinde emanettir. Dolayısıyla kendisinin bir katkısı olmadan telef olsa bir şey lâzım gelmez. Herhangi bir sebepten dolayı müzâraa fasid olacak olsa, çıkan mahsul tohum sahibine aittir. Eğer tohumu çiftçi atmışsa, tarla sahibi tarlanın icarını alır. Tohumu tarla sahibi atmışsa çiftçi ecr-i mislini alır.[221]

Müzâraanın Münfesih Sayılmasına Sebep Olan Şeyler:

Müzâraa akdi şu beş sebepten birisi ile münfesih olur:
1- Taraflardan birisinin ölümü ile.
2- Tohum sahibinin, daha tohum atılmadan akdi feshetmesi ile.
3- Bazı özürler sebebiyle; meselâ tarla sahibinin borcu çıkar ve tarlasının satılması gerekirse, müzâraa fesh olur.

4- Emek sahibi çiftçi hastalansa, bir yolculuğa çıkacak veya iş değiştirecek olsa müzâraayı feshedebilir.
5- Çiftçi hain olup hasılatı çalmasından korkulursa tarla sahibi akdi feshedebilir.
Şu ana kadar müzâraanın ahkâmı ile ilgili olarak verdiğimiz bilgiler Hanefî mezhebine aittir. Diğer mezheplerin görüşlerinde bazı farklılıklar vardır. Ancak bunların hepsini buraya aktarmak çok yer alacağı ve maksat dışı oludğu için, bu kadarla yetiniyoruz.[222]

3390... Urve b. Zübeyr (r.a)'den, Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Allah, Râfi' b. Hadîc'i affetsin. Vallahi, ben hadisi ondan daha iyi bilirim; Rasûlullah (s.a)'a birbiri ile kavga eden iki adam geldi. -Müsedded, adamların Ensar'dan olduklarını söyledi.- Rasûlullah (s.a):
"Eğer haliniz böyle ise, bari arazileri kiraya vermeyiniz" buyurdu.
Müsedded rivayetinde; Râfi', sadece Hz. Peygamberin, "arazileri kiraya vermeyin" dediğini duydu, diye ilâve etti.[223]

Açıklama

Zeyd b. Sâbit'in, "Allah Râfi'i affetsin" demesine sebep, iyice anlamadan hadis rivayet ettiği içindir.
Hadis metninden anladığımıza göre; ziraî ortaklık yapan iki Medineli kavga etmişler ve Hz. Peygamber'e gelmişler. Efendimiz durumu görünce, "Eğer böyle kavga edecekseniz, arazileri kiraya vermeyiniz" buyurmuştur. Râfi' ise, meselenin başını anlamadan, hadisin sadece, "arazileri kiraya vermeyiniz" kısmını duyup nakletmiştir.
Ebû Dâvûd, Râfi' b, Hadîc'in bu hadisinin değişik şekillerde birçok rivayetini nakletmiştir. Bu hadisler, her ne kadar birbirlerini açıklar mahiyette ise de aralarında oldukça farklılıklar vardır. Bu durum, Râfi1 hadisinin zayıf sayılmasına sebep olmuştur. Bu rivayetlerle ilgili malumat yeri gelince verilecektir.
Bu hadiste açıkça görüldüğü üzere, Hz. Peygamber'in tarlayı kiraya vermeyi nehyetmesine sebep tarafların kavga etmiş olmalarıdır. Zaten, Râfi' b. Hadîc'in; Zeyd b. Sâbit'in dediğini duyunca eski görüşünden döndüğü de rivayet edilmiştir. Hanzala b. Kays'tan rivayet edildiğine göre; o, durumu Râfi'e sormuş o da, ."Biz, para karşılığında arazi kiralamaktan men edilmedik" demiştir.
Arazinin kiraya ve ortağa verilmesi ile ilgili görüşler bundan önceki hadisin şerhinde verilmiştir.[224]

3391... Saîd b. el-Müseyyeb, Sa'd (b.Ebî Vakkâs)'dan, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Biz araziyi, ark kenarlarındaki ve onlardaki su ile sulanan ekin karşılığında kiraya verirdik. Rasûlullah (s.a) bunu nehyetti ve tarlayı altın ve gümüş karşılığında kiralamamızı emretti.[225]

Açıklama

Hadisin NesâTdeki rivayeti şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a) zamanında tarla sahipleri tarlalarını ark kenarından çıkacak mahsul karşılığında kiraya veriyorlardı. Anlaşmazlığa düştüler ve Hz. Peygamber'e geldiler, o da bu şekilde kiraya vermelerini men etti ve: Altın veya gümüş karşılığında kiraya veriniz, buyurdu."
Hadis açıkça, tarlaların belirli bir bölümünden çıkacak mahsul karşılığı araziyi kiraya vermenin caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü bu bölümden veya arazinin geri kalan kısmından hiçbir şeyin çıkmaması mümkündür. Bu babın ilk hadisi şerhedilirken belirtildiği gibi, bu yolla yapılan kiralama veya ortaklıkların caiz olmadığında tüm âlimler görüş birliği içerisindedirler. Hadisin son bölümünde de, altın ve gümüş yani para karşılığında araziyi kiralamanın caiz olduğu bildirilmektedir. Âlimlerin büyük çoğunluğunun içtihadı da bu istikamettedir.[226]

3392... Hanzala b. Kays el-Ensarî'den rivayet edilmiştir, der ki: Râfi' b. Hadîc'e, tarlayı altın ve gümüş karşılığında kiraya vermenin hükmünü sordum. "Mahzur yok, ama Rasûlullah (s.a) devrinde insanlar (tarlalarını); ark kenarlarındaki, ırmak başlarındaki ve ekinden (belirli) bir kısmı kendilerinde kalmak üzere kiraya veriyorlardı. (Bazan) şu helak oluyor, bu kurtuluyor; (bazen de) şu kurtuluyor bu helak oluyordu. İnsanlar için de sadece bu (helak olmayan) kiralanmış oluyordu. İşte bunun için Hz. Peygamber (s.a), (bu türlü) kiralamayı yasak etti. (Kiracının) yüklendiği belli bir şey (karşılığında kiralamak) da ise mahzur yoktur." dedi.
İbrahim'in hadisi daha tamdır. Kuteybe; "Hanzala, Râfi'den rivayet etti" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Yahya b. Saîd'in Hanzala'dan rivayeti de bunun gibidir.[227]

Açıklama

Bu hadis-i şerif; arazinin belirli kısımlarından çıkacak mahsul tarla sahibinin, geri kalzrrdan çıkacak mahsul de kiracıun olmak şartıyla tarla kiralamanın caiz olmûdtğına delâlet etmektedir. Böyle ır akdin caiz olmayış sebebi de hadiste belirtilmiştir: Tarla sahibi için şart koşulan kısmın mahsul verip geri kalan kısımdan hiçbir şeyin çıkmaması mümkün olduğu gibi, aksi de mümkündür. Bu ise garardır. Dolayısıyla bu şekildeki bir ziraî ortaklık veya kiralama, Rasûlullah (s.a) tarafından yasaklan-nıştır. Ulema arasında da bu tür muamelenin caiz olmayışı konusunda gö-üş ayrılığı yoktur. Bilindiği gibi, ulemanın hükmünde ihtilâf ettiği müzâraa ekli; çıkan mahsul aralarında belirtilen oranda paylaşılmak üzere kurulan ataklıktır. Bu hadiste bu tür ortaklığın hükmüne ait bir kayıt mevcut değildir.
Yine bu hadiste, araziden çıkacak mahsulün muayyen bir mikdarı mal ahibine, kalanın da kiracıya ait olmak üzere tarla

kiralamanın caiz olmadıkı ifade edilmektedir. Çünkü, araziden sadece mal sahibi için şart koşulan niktarın çıkıp başka bir şeyin çıkmaması mümkündür. Bu türlü bir akdin Hanefîlerce de caiz görülmediği babın ilk hadisinin şerhinde belirtilmişti.
Hadiste konu edilen diğer bir mesele de para karşılığında tarla kiralananın caiz oluşudur.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadiste Râfi' sana anlatmış oluyor ki, yasaklanmış olan müzâraa; ıisse meçhul olandır, malum olan değil. Arapların müzâraada birtakım fa-iid şartlar koşmak, ark ve kanal kenarlanndakini mal sahibi için ayırmak >ibi birtakım âdetleri vardı. Oysa müzâraa bir ortaklıktır. Ortaklıkta da ta-"afların hisselerinin belli olması gerekir. Bazan ark kenarlarındaki ekinin kurulup diğer yerlerdekinin helak olması mümkündür. Bu durumda çiftçiye hiç-Dir şey kalmaz, bu da garardır. Müdârabe ortaklığında sermaye sahibi ken-lisine belli olan kâr hissesinin haricinde fazla para şart koşarsa müdârabe 'asid olur. Müdârabe ile müzâraa aynıdır. Müdârabe, müzâraa ve müsâka-ın aslı, sünnetle sabittir. Fer'in caiz olup da aslın caiz olmaması nasıl mümkün olur?"
Hattâbî; bu sözleri ile meşhur manasıyla bilinen müzâraanm caiz oldu-|unu söylemekte, yasaklanan müzâraanın fasid şartlar koşulan müzâraa ol-iuğuna işaret etmektedir.
Hadis, Ebû Davud'a iki ayrı raviden gelmiştir. Bunlar İbrahim b. Musa ve Kuteybe b. Saîd'dir, Musannif, hadisin sonunda, İbrahim'in rivayetinin daha tam olduğunu ifade etmiştir.
Hadisin isnadındaki ifadeden anlaşıldığı üzere metin İbrahim b. Musa'nın İsa kanalıyla el-Evzaî'den yaptığı nakildir. Diğer tarikin ravisi Kuteybe hadisi naklederken, "Hanzala'dan, Râfi'den" ifadesini kullanmıştır. İbrahim'in rivayetine göre ise; Hanzala, "Râfi' b. Hadîc'e, altın ve gümüş karşılığında arazî kiralamanın hükmünü sordum..." demektedir. Musannif, metnin sonundaki ilâve ile, bu farklara işaret etmiştir.[228]

3393... Hanzala b. Kays'dan rivayet edildiğine göre, o Râfi' b. Hadîc'e, tarla kiralamanın hükmünü sormuş, Râfi' de;
"Rasûlullah (s.a), tarlayı kiralamaktan menetti" demiştir. Bunun üzerine Hanzala:
Altın ve gümüş karşılığında mı? diye sormuş, Râfi' de:
Altın ve gümüş karşılığında kiralamakta mahzur yok, cevabını vermiştir.[229]

Açıklama

Münzirî'nin ifadesine göre bu rivayet, önceki hadisin bir bölümüdür. Hadisle ilgili olarak öncekinden fazla söylenecek bir şey yoktur.[230]

31. Müzâraanın Nehyi Konusunda Ağır Hükümler Taşıyan Hadisler

3394... Salim b. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre;
İbn Ömer (r.anhüma), Râfi' b. Hadîc'in "Rasûlullah (s.a) araziyi kiraya vermeyi nehyederdi." dediği haberini alıncaya kadar toprağını kiralardı. Râfi'a varıp;
Ey İbn Hadîc, araziyi kiralama konusunda Rasûlullah'dan ne haber veriyorsun? dedi.
Râfi'de Abdullah b. Ömer'e şu cevabı verdi:
Amcalarımı, -ikisi de Bedir'e iştirak etmişlerdir- ev halkına, Rasûlullah (s.a)'ın araziyi kiralamayı nehyettiğini haber verirlerken işittim.Bunun üzerine Abdullah:
Vallahi, Rasûlullah (s.a) devrinde tarlanın kiraya verildiğini zannediyordum, dedi.
Sonra Abdullah, Rasûlullah'ın bu konuda kendisinin bilmediği bir şey ihdas etmiş olmasından korktu ve araziyi kiraya vermeyi bıraktı.Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi Eyyub, Ubeydullah, Kesîr brFerkad ve Mâlik, Nâfi'-den, Nâfi' Râfi'den, o da Rasûlullah'tan rivayet etti. Evzaî de aynı hadisi Hafs b. înân [et-HanefîJ'den, o Nâfi'den Nâfi'de Râfi'den rivayet etmiştir. (Bu rivayette) Râfi', "Rasûlullah'tan işittim... " dedi. Aynı şekilde Zeyd b. Ebî Üneyse'nin Hakem'den, Hakem'in Nâfi'den, onun da îbn Ömer'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer, Râfi'e gelip; "Rasûlullah'tan işittin mi?" demiş, Râfi' de "evet" karşılığını vermiştir.
Yine bu hadisi, îkrime b. Ammâr, Ebû Necâşî'den, Ebû Necaşı de Râfi' [b.Hadîc)"den, "Rasûlullah (s.a)'tan işittim" şeklinde rivayet etmişlerdir. el-Evzaîise, Ebû Necâşî'den, o Râfi' b. Hadîc'ten, Râfi' de amcası Zahir b. Râfi' vasıtasıyla Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd: "Necâşî'nin babası Atâ b. Süheyb'dir" der.[231]

Açıklama

Bu hadisten anlaşıldığına göre, İbn Ömer tarlasını kiraya verip ektiriyor ve bunun meşru olduğunu biliyordu. Ancak, Râfi' b. Hadîc'in, Rasûlullah'ın tarlayı kiraya vermeyi nehyettiğine dair haberini duydu ve konuyu kendisi ile görüştü. Daha sonra da Hz. Peygamber'in önceki hükmü değiştirip tarlayı kiralamayı yasakladığı ve kendisinin bundan haberdar olmadığı endişesiyle tarlasını kiraya vermekten vazgeçti.
Hadisin Müslim'deki bir rivayetinde, İbn Ömer'in Muâviye'nin hilâfetinin ilk yıllarına kadar tarlasını kiraladığı, o zaman Râfi'in haberini duyduğu ifade edilmektedir.
Önceki babın ilk hadisini izah ederken de işaret ettiğimiz gibi, müzâra-anın caiz olmadığına delâlet eden bu hadis birçok yoldan ve değişik lafızlarla gelmiştir. Ebû Dâvûd bu yollan, hadisin sonunda göstermiştir. Münzirî bütün isnadların gayet iyi

olduğunu söyler.
Ebû Davud'un hadisin sonunda işaret ettiği rivayetlerde görüldüğü üzere hadisin bazı rivayetlerinde Râfi'in bizzat kendisinin Hz. Peygamber'den işittiği ifade edilmektedir. Bazılarında ise tarlayı kiraya vermenin caiz olmadığına delâlet eden haberi kendisine amcalarının verdiği belirtilmektedir. Bu farklı ifadeler, bir kısım âlim tarafından rivayette bir kusur olarak görülmüş ve delil olmaya uygun bulunmamıştır.
Hadisin zahiri, tarlayı kiraya vermenin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi, bundan öncei babın ilk hadisinin şerhinde geçmiştir. Burada tekrarına lüzum yoktur.[232]

Bazı Hükümler

1. Tarlayı kiraya vermek caiz değildir. Konu daha önce tartışılmıştır.
2. Yaptığı bir işin, Hz. Peygamber'in emir ve tatbikatına uymadığını öğrenen bir kimse, derhal o işi terk etmelidir.[233]

3395... Râfi' b. Hadîc şöyle demiştir:
Biz Rasûlullah (s.a) zamanında ziraî ortakçılık yapardık.
Râfi', amcalarından birisinin kendisine gelip şöyle dediğini söyledi:
Rasûlullah (s.a) bizim için faydalı olan bir şeyi yasakladı, arna Allah'a ve Rasûlüne itaat bizim için daha faydalıdır, daha faydalıdır.
Râfi' devamla der ki:
O nedir? dedik.
Rasûlullah (s.a); "Kimin arazisi varsa eksin veya kardeşine ektirsin. Üçte birine veya dörtte birine veya mikdarı belli olan bir buğday karşılığında kiraya vermesin" buyurdu.[234]

Açıklama

Tercemeye, "Ziraî ortakçılık yapardık" diye geçtiğimiz kelimesinin maşdan olan "el-muhâbere" kelimesinin manası konusunda farklı görüşler vardır. AIiyyü'1-Kârî bu hadisi izah ederken; "Yani ekin eker ve müzâraanın caiz oludğuna hükmeder ve sıhhatine inanırdık" der. Şevkânî, muhabere kelimesinin "el-habîr" kelimesinden türediğini, bu kelimenin de çiftçi, köylü, ziraatçi manasına geldiğini söyler. Ebû Ubeyde ve birçok lügat ve fıkıh âliminin de bu görüşü benimsediği belirtilmektedir.
Şâfîîler de "muhâbere"yi, "Tohumu ortakçı verip çıkan mahsulün bir kısmım almak üzere yapılan muamele" şeklinde tarif ederler.
Muhabere, müzâraa ve müsâkat'ın aynı manada kullanıldığı da söylenir. Buharı ve Şafîî'nin ifadelerinden bu anlaşılmaktadır.
Kâmus'da; "Muhabere, tarlayı yarıya veya başka bir oran karşılığında ekmektir." denilir.
Bu kelimenin manası konusunda daha başka görüşler de vardır. Ama en meşhurları bunlardır. Buradaki ifadelerden, muhaberenin müzâraa manasında olduğu anlaşılmaktadır.
Görüldüğü gibi bu rivayete göre müzâraayı nehyeden haberi Rasûlul-lah'tan işiten Râfi' b. Hadîc değil, amcasıdır. Bundan evvelki hadiste, bizzat kendisinin işittiğine dair rivayetlere de işaret edilmişti.
Hadis; çıkacak mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi bir oran karşılığında olanın yanı sıra, mikdarı belli edilen buğday ve arpa karşılığında arazi kiralamanın da caiz olmadığını göstermektedir. Önce de geçtiği gibi, âlimler arasında üçte biri, dörtte biri karşılığında arazi kiralamayı caiz görmeyenler vardı. Mikdarı tayin edilen buğday veya arpa karşılığında kiralamak ise İmam Mâ-lik'in dışındaki ulemaya göre caizdir. Ulemanın görüşlerinin hadisin bu bölümüne ters düşmemesi için şöyle bir.izaha ihtiyaç vardır: Hadiste belirtilen; "Mikdarı tayin edilen (taam) buğday veya arpadan maksad; kiralanan tarladan kalkan buğdaylar, ya da arazinin belli yerlerinden çıkacak mahsuldür. Yahutta buradaki nehiy tenzihîdir."[235]

3396... Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi, bize Eyyub'dan Hammâd b. Zeyd haber verdi. Eyyub şöyle dedi: "Ya'lâ b. Hakîm: Süleyman b. Yesâr'dan işittim (diyerek) Ubeydullah'ın, mana olarak isnadım ve hadisini bana yazdı."[236]

Açıklama

Bu rivayet vukandaki hadisin başka bir rivayetidir.[237]

3397... Râfi' b. Hadîc'in oğlu babası (Râfi') nın şöyle dediğini rivayet etti:
Ebû Râfi', Rasûlullah (s.a)'in yanından gelip bize şöyle dedi: Rasûlullah (s.a) bizi, bize faydalı bir işten nehyetti. Ama Allah'a ve Rasûlüne itaat bizim için daha faydalıdır. Bizi, maliyetine sahip olduğumuz veya birisinin karşılıksız olarak ekmemiz için-verdiğinin dışındaki bir toprağı ekmekten nehyetti.[238]

Açıklama

Hadisteki Ebû Râfi', Râfi' b. Hadîc'in amcaları olan Zuhayr veya Muzhır den birisi olsa gerektir.
Hadisin, Râfi'in bu konudaki diğer hadislerinden farklı bir tarafı yoktur. Müzâraanın yasak oluşuna delâlet etmektedir.[239]

3398... Üseyd b. Zuhayr şöyle demiştir:
Râfi' b. Hadîc bize gelip;
Şüphesiz Rasûlullah (s.a) size, sizin için faydalı olan bir şeyi yasaklıyor. Ama Allah'a ve Rasûlüne itaat sizin için daha faydalıdır. Şüphesiz Rasûlullah size, araziyi kiraya ve eyi yasak ediyor. Efendimiz; "Toprağına ihtiyaç duymayan kişi ya kardeşine versin ya da boş bıraksın" buyurdu, dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Şu'be ve Mufaddai b. Mühelhel de Mansur'dan aynen böyle rivayet etti.
Şu'be; "Üseyd, Râfi' b. Hadîc'in kardeşinin oğludur." dedi.[240]

Açıklama

Hadis, müzâraayı menetmektedir. Hz. Peygamber, ihtiyacından fazla tarlası olanlara, tarlalarını öncelikle, toprağı olma yan müsİümanlara karşılık beklemeden vermelerini tavsiye etmektedir. Bu verme, mallığına değil, iare oUrâk vermedir. Ama yine de büyük bir âlicenablık ve şefkat duygusunun eseridir. Bir kimse için kendi malını, hiçbir karşılık gözetmeden diğer bir müslümanın istifadesine sunması İslâm'ın dışındaki din ve düzenlerde pek rastlanacak bir şey değildir. Bilindiği gibi dinimiz, devamlı olarak zenginlerin fakirlere yardımcı olmalarını, ikramda bulunmalarını emretmiştir. Böylece hem fakirin karnı doyacak, hem de zengin ve fakir arasında sevgi ve saygı yayılacaktır. Bu iki kesim birbirine diş bileyen, kin besleyen iki ayrı kamp değil, sevgi ve saygı duyan kardeşler olacaklardır.
Efendimiz, tarlasını ekmeyen ve bir başkasının istifadesine sunmak istemeyenlere boş bırakmalarını, kiraya vermemelerini emretmektedir. "Arazi boş bırakılacağına ihtiyaç sahiplerine kiraya ya da ortağa verilse, her iki taraf için daha iyi olmaz mı?" şeklinde bir itiraz gelebilir. Gerçi araziyi boş bırakmak onu tamamen faydasız bırakmak demek değildir. Çünkü bu, tarlanın dinlenmesini sağlayacağı gibi, hayvanlar için otlak vazifesi de yapabilir. Ama, toprağı olmayana ortağa veya kiraya verilmesinin ekonomik faydası daha büyüktür. Bir taraftan, ortak eken ihtiyaç sahibi ürün elde eder. Öbür taraftan öşür alınmak suretiyle devlet hazinesi, dolayısıyla fakir halk fayda sağlar. Buna rağmen tarlayı kiraya vermeyi yasaklamaktaki hikmetin ne olduğunu anlamakta güçlük çekiyoruz. .
Ulemanın büyük çoğunluğunun ictihadlarının bu manadaki hadislere zıt olduğunu biliyoruz. Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki Râfi' hadisleri için; "Çok renkli" dediğine yukarıda işaret etmiştik.[241]

3399... Ebu Ca'fer el-Hatmî şöyle dedi:
Amcam, beni bir çocuğu ile birlikte Saîd b. el-Müseyyeb'e gönderdi. Biz Saîd'e;
Senden bize müzâraa ile ilgili bir haber ulaştı, dedik. Şu karşılığı verdi:
İbn Ömer kendisine Râfi' b. Hadîc'in hadisi gelinceye kadar mü-zâraada bir mahzur görmezdi. Râfi', İbn Ömer'e gelip şunu haber verdi:
Rasûlullah (s.a); Harise oğullarına gelip, Zuhayr'ın tarlasındaki ekini gördü ve:
"Zuhayr'ın ekini ne kadar güzel!" dedi. Oradakiler:
Zuhayr'ın değil, dediler.
"Tarla Zuhayr'ın değil mi?"
Evet, ama o ekin filanın.
"Ekininizi alın, Zuhayr'a da ücretini verin" buyurdu. Râfi'; "Biz ekinimizi aldık, ona da ücretini verdik" dedi. Saîd der ki: "Tarlanı ya kardeşine iare olarak (karşılıksız), ya da dirhem karşılığında kiraya ver."[242]

Açıklama

Hadis, tarlayı ortağa vermenin caiz olmadığına işaret etmektedir. Ayrıca ziraat ortaklığı fasıd olduğu takdirde, ekımn çift çiye ait olacağı; tarla sahibine de tarlasının ücretinin verileceği anlaşılmaktadır. Hanefî mezhebine göre bu durumda, yani ortaklık fasid olduğunda, mahsul tohum sahibine ait olur. Karşı taraf ise ecr-i misli; yani çiftçi ise emeğinin karşılığını, tarla sahibi ise tarlasının kira bedelini alır. Hanefîler bu hadisten, tohumu tarla sahibi olan Zuhayr'ın verdiğini anlamaktadırlar. Bu anlayışa göre Hanefîlerin görüşü ile hadis arasında bir çelişki kalmamaktadır.[243]

Bazı Hükümler

1. Tarlayı kiraya vermek caiz değildir.
2. Muzaraa fasıd olduğu takdirde, tarladaki ekin çiftçiye aittir. Tarla sahibine tarlanın ücreti verilir.[244]

3400... Râfi' b. Hadîc'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), münâkale ve müzâbeneyi nehyetti ve; " Ancak üç kişi ekin ekebilir. Bunlar: Tarlası olan, kendisine karşılıksız olarak arazi verilen, -o kendisine verilen tarlayı eker- ve altın ya da gümüş karşılığında tarla kiraya tutan kişi" buyurdu.[245]

Açıklama

Bu rivayete göre, müzâraayı yasak eden hadisi Hz. Peygamber'den Râfi' b. Hadîc bizzat kendisi duymuştur. Müzâraa-nın

yasak oluşu, hadisin son bölümünden anlaşılmaktadır. Çünkü orada ekin ekebilecek kişiler sayılmış, ortakçı olanlar bu sayının içerisinde yer almamıştır. Hadisin baş tarafında ise muhâkale ve müzâbenenin caiz olmadığı belirtilmiştir. Önce de belirtildiği gibi müzâbene; ağacın başındaki taze hurmayı yerdeki kuru hurma karşılığında, muhâkale de tarladaki ekini buğday karşılığında satmaktır.
Bu tabirlerle ilgili daha geniş bilgi 3361 no'lu hadiste geçmişti.[246]

3401... [Ebû Dâvûd şöyle dedi]: Saîd b. Ya'kub et-Tâlekanî'ye okudum; dedim ki:
Îbnü'l-Mübârek size Şüca'ın babası Saîd'den, "Bana Osman b. Sehl b. Râfi' b. Hadîc haber verdi" diyerek şöyle rivayette bulundu mu?
Ben (dedem) Râfi' b. Hadîc'in yanında bir yetimdim. Onunla birlikte haccettim. Kardeşim İmrân b. Sehl, Râfi'a gelip;
Tarlamızı ikiyüz dirheme filân kadına kiraya verdik, dedi. O ise:
Bırak onu. Çünkü Rasûlullah (s.a) tarlayı kiraya vermeyi nehyetti, dedi.[247]

Açıklama

Bu haber, para ile de olsa tarlayı kiralamanın caiz olmadığına delalet etmektedir. Oysa, daha önce gecen birçok hadiste, para karşılığında tarla kiralamanın caiz olduğu ifade edilmişti. Bu durumda hadisler arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Ancak bundan sonraki hadisin açıklamasında ulemamızın konuya bakış açıları hakkında genel bir fikir verilmiştir.[248]

3402... Râfi' b. Hadîc'ten rivayet edildiğine göre;
O bir araziyi ekmişti, tarlayı sularken kendisine Rasûlullah (s.a) uğrayıp:
"Ekin kimin, tarla kimin?" diye sordu.Râfi':
Tohumum ve emeğim karşılığında benim ekinim; yarısı benim, yarısı da filan oğullarının, karşılığını verdi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Ribâ muamelesi yaptınız, araziyi sahibine ver, sen de ücretini al" buyurdu.[249]

Açıklama

Tamamı Râfi' b. Hadîc'in hadislerinden teşekkül eden bab bu rivayetle son bulmaktadır. Görüldüğü gibi, hadisin rivayetleri arasında oldukça önemli farklılıklar var. Hz. Peygamber'in müzâraayı menettiğine dair haberi, bazı rivayetlere göre Râfi'in amcaları kendisine söylemişler, bazılarına göre bizzat kendisi duymuştur. Bu rivayete göre ise ortakçı çiftçi bizzat Râfi'in kendisidir. Ayrıca hâdisenin sunuluşu da rivayetler arasında oldukça farklıdır. Bu durumu gözönüne alan âlimler hadisin muzdarip olduğunu söylerler.
Avnü'l-Ma'bûd ve Bezlü'l-Mechûd'da, Fethu'l-Vedûd'dan naklen şöyle denilmektedir:
"Râfi'in hadisinin muzdarib olduğu, dolayısıyla onun terk edilip Hay-ber hadisine dönmenin gerekli olduğu söylendi. "Hayberlilerin âmili çıkan malın yansını Hz. Peygamber'e getirdi. Bu mahsulün içerisinde hurma ve ekin de vardı." Bu hadis, müzâraanın caiz olduğuna delildir. Ahmed b. Han-bel ve Hanefî âlimlerimizden Ebû Yusuf ve Muhammed böyle demişlerdir. Birçok âlim ise, mutlak olarak veya müzâraa müsâkata tabi olmadığı zaman da yasak olduğunu söylerler."
Yine Avnü'l-Ma'bûd'un ifadesine göre; Aliyyül-Kârî, Hanefî mezhebinde fetvanın Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşüne göre olduğunu söyler.
Nevevî; müzâraayı caiz görenlerin, onu nehyeden hadisleri iki şekilde te'vil ettiklerini bildirir:
a) Ark kenarlarından veya belli bir kısımdan kalkacak mahsûl karşılığında kiraya vermek.
b) Bu hadislerdeki nehiy, tenzîhen mekruha ve arazinin karşılıksız olarak iare yoluyla ektirilmesine hamledilir.
Avnü'l-Ma'bûd'da; hadisler arasında uygunluk sağlamak için bu iki te'vilin veya birisinin yapılmasının şart olduğu söylenir. Nitekim Buharı ikinci te'vili yapmıştır.[250]

32. Sahibinin İzni Olmadan Bir Araziyi Ekmek

3403... Râfi' b. Hadîc'ten, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kavmin arazisini izinleri olmadan eken kimseye ekinden hiçbir şey yoktur. Onun için ücreti vardır."[251]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için; "Hasen- gariptir. Muhammed b. İsmail'e -yani Buharı- bu hadisi sordum; hasen bir hadistir, dedi" demektedir.
Hattâbî ise bu hadisin, marifet ehlince hadis olarak bilinmediğini söyler ve şunları ekler: "Hasen b. Yahya, Musa b. Harun el-Hammal'm bu hadisi münker görüp zayıf kabul ettiğini ve şöyle dediğini haber verdi: Ebû İshak'tan Şüreyk'ten başka, Atâ'dan da Ebû İshak'tan başka kimse hadis rivayet etmemiştir. Atâ ise Râfi' b. Hadîc'ten bir şey işitmemiştir."
Yine Hattâbî'nin ifadesine göre, Buharı de bu hadisi zayıf olarak nitelemiş ve; "Bu hadisi Ebû İshak'tan sadece Şüreyk rivayet etmiştir. Şüreyk de çokça veya zaman zaman vehme düşerdi." demiştir.
Hattâbî'nin verdiği bilgiye göre; fakihlerin büyük çoğunluğu, ekinin tohum sahibine ait olduğu görüşündedir. Eğer tohumu

çiftçi vermişse tarlanın kirasını vermek zorundadır. Ahmed b. Hanbel, "Eğer ekin duruyorsa tarla sahibine aittir, hasad edilmişse tarla sahibi ücretini alır." derdi.
Avnü'i-Ma'bûd'da ise bu hadisle ilgili olarak şu bilgi verilmektedir:
Hadis-i şerif, bir kimsenin bir araziyi gasbedip de ekmesi halinde, çıkacak mahsulün arazi sahibine ait olacağına delildir. Tarlayı eken de arazi sahibinden emeğinin karşılığını alır.
Tirmizî; âlimlerin bir kısmının bu hadisle amel ettiğini söyler. Bu görüşte olanlar Ahmed b. Hanbel ve İshak'tir.
İbn Reslân da Sünen Şerhinde şöyle der: "Tirmizî'nin dediği gibi Ahmed b. Hanbel bu hadisi delil alarak şöyle demiştir:
Bir kimse başkasının toprağını eker de sahibi arazisini geri isterse, eğer o zaman ekin hasad edilmişse ekin gâsıba aittir. Bu konuda herhangi bir ihtilâf bilmiyoruz. Çünkü mahsul kendi malı (tohum) nın ürünüdür. Ama arazinin teslim vaktine kadarki kirasını verir. Ayrıca, arazide meydana gelen noksanlığı da dâmin olur ve tarladaki çukurları düzeltir. Eğer tarla sahibi tarlasını daha ekin biçilmeden geri alırsa, gâsıbı ekini sökmeye zorlamaz. Tarla sahibi, dilerse gâsıbın ücretini verip ekine sahib olur, dilerse ekini gâsıba bırakır.
İmam Şafiî ve fakihlerin çoğuna göre ise tarla sahibi gâsıbı ekini sökmeye zorlayabilir. Bunlar: "Hiçbir zalimin (diktiği) kökü için hak yoktur" hadisini delil almışlardır. Bunlara göre, ekin her halükârda tohum sahibine aittir. Arazinin kirasını vermek zorundadır."
Şevkânî, birinci görüşün (Ahmed b. Hanbel*in görüşü) daha haklı olduğunu söyler ve İmam Mâlik ile Medineli âlimlerin birçoğundan da aynı görüşün nakledildiğini bildirir..
Hanefîlere göre; gâsıb ekini alır, ancak arazinin kirasını verir, tarlada meydana gelen noksanı öder, tohumunu ve yaptığı masrafları alır, kalanını da fakirlere tasadduk eder. Çünkü başka birinin mülkünde tasarruf edilerek elde edilen kazancın tasadduk edilmesi gerekir.
Bu konuyu toparlarsak diyebiliriz ki; bir kimse başka birisinin toprağını onun izni olmadan ekerse, Ahmed b. Hanbel'e göre, ekin henüz hasad edilmemişse, tarla sahibine aittir; hasad edilmişse, gâsıba aittir. Ancak tarlanın kirasını öder.
Hanefî ve Şâfiilere göre ekin gâsıba ait ohuytarla sahibine kirayı ve ekinin tarlada meydana getirdiği noksanı öder.[252]

Bazı Hükümler

Bir kimse sahibinin izni olmadan bir tarlayı ekerse, ücretim alır. Ekinden hiçbir şey alamaz.[253]

33. Muhâbera

Muhâbera; üçte bir, dörtte bir gibi muayyen bir hisse karşılığında yapılan müzâraa akdidir. Buharî bu tarifi benimser. Bu kelime, Kâmus'ta da böyle tarif edilmiştir. Nevevî; müzâraa ve muhâberamn birbirine yakın manalarda kullanıldıklarım söyler. Nevevî'nin Şafiî ulemasının cumhuruna nisbet ettiği bir ifadeye göre; tohum tarla sahibi tarafından verilirse mûzâraa çiftçi tarafından verilirse muhâbera denilir.[254]

3404... Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a); muhâkale, müzâbene, muhabere, muâveme -Müsedded; Hammâd'dan, ikisinden (Ebu Zübeyr ve Saîd b. Mîna) birisinin; el-mu'âveme, diğerinin beyu's-sinîn (seneliğine satış) dediğini nakleder- ve simyadan menetmiş, arâyâya ruhsat vermiştir.[255]

Açıklama

Hadiste terceme edilmeden, aynen aktarılan tabirlerin bir kısmı daha önce geçmişti. Burada bu tabirlerin kısaca manala rını verip, önceki geçtiği yerlere işaretle yetineceğiz.
Muhâkale: Tarladaki ekini, buğday veya arpa gibi hububat karşılığında satmaktır. Bu kelime; "Tarlayı buğday karşılığında kiralamak, üçte bir dörtte bir gibi muayyen bir hisse karşılığında ortaklık" diye de tarif edilir.
Müzâbene: Ağaçtaki taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmaktır.
Bu konu 3361 nolu hadiste geçmiştir.
Mu'âveme: Belirli ağaçların bir veya birkaç sene içerisinde vereceği meyveyi önceden satmaktır. Buna "beyu's-sinîn" de denilir. Hadis ravilerinden Ebû Zübeyr ve Saîd b. Mîna'dan birisi bu tabiri "mu'âveme" diğeri de aynı manaya gelen "beyu's-sinîn" diye rivayet etmişlerdir.
Sünyâ: Bir kimsenin, bahçesinin meyvesini muayyen olmayan bir kısmını istisna ederek satmasıdır. "Bu ağaçlan bir kısmı hariç sana sattım" demek gibi.
Bu satış bâtıldır. Çünkü satılan şey belli değildir. Ama belli bazı ağaçları istisna ederek geri kalanım satarsa o zaman caiz olur.
Arâyâ: Bu tabirin anlayış ve izahı âlimler tarafından farklı yapılmıştır. Bu tarifler 3362 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.
Bu hadisin buraya alınması, içerisindeki muhabere sözcüğünden dolayıdır. Bu kelime, yukarıda da işaret edildiği gibi müzâraa ile aynı veya pek yakın manada kullanılmaktadır. Hadis-i şerif sayılan diğer satış şekillen ile birlikte muhaberenin de caiz olmadığına delildir.
Müzâraanın hükmü konusundaki münakaşa daha önce geçmişti. Onun için müzâraa konusuna tekrar girmeyeceğiz.[256]

3405... Câbir b. Abdullah (r.a)'dan; şöyle dediği rivayet edildi: Rasûlullah (s.a); müzâbene, muhâkale ve bilinir olması hariç sünyâdan nehyetti.[257]

Açıklama

Bu hadis, önceki rivayetten isnad olarak farklı fakat metin olarak hemen hemen aynıdır. Bu rivayette; istisna edilen kıs mın belli olması halinde "sünyâ" denilen satışın caiz olduğu ifade edilmektedir. Sünyânın manası önceki hadiste geçmiştir.
Âlimler, bu satışı sadece1 bahçedeki bazı ağaçları istisna edip kalanını satmaya tahsis etmezler. Birkaçım istisna ederek geri kalan sürüyü veya birkaç ölçeğini istisna ederek geri kalan buğday yığınını satmak da aynı hükümdedir. Caiz değildir.[258]

3406... Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediği haber verilmiştir: Resûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Her kim Muhaberayı bırakmazsa Allah ve Rasûlü ile savaş halinde olduğunu bilsin."[259]

Açıklama

Muhâberanın müzâraa manasına geldiği babın başında belirtilmişti.
Hadiste, muhâbera yapanlar jçin çok büyük bir tehdid vardır. Bu tehdide sebep Avnü'l-Ma'bûd'daki ifadeye göre; tarlayı para karşılığında icara vermek mümkünken içerisinden kalkacak mahsulün bir kısmı karşılığında kiraya vermektir. Çünkü önceden de geçtiği gibi; tarlayı oradan çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında kiralamak caiz değildir.
Bezlü'l-Mechûd'da; muhâberanın fâsid bir muamele olduğu için faize benzetilmiş olduğu söylenir. Çünkü Kru'an-ı Kerim'de faiz muamelesi yapanlar, Allah ve Rasûlü ile savaşır bir halde nitelenmiştir. Bakara sûresinin 278 ve 279. ayetlerinde şöyle buyurulmaktadır:
"Ey inananlar! Allah'tan sakının, inanmışsanız faizden arta kalmış hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz."
Bir kısım âlimler bu âyetteki ifadelerle, muhaberayı nehyeden hadisteki ifadelerin benzerliğine bakarak, muhâberanın faiz muamelesi sayıldığı sonucuna varmışlardır.[260]

3407... Sabit b. el-Haccâc, Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a) muhâberadan nehyetti. (Sabit b. el-Haccâc dedi ki:)
(Zeyd'e), muhâbera nedir? dedim.
Tarlayı, çıkan mahsulün yarısı, üçte biri veya dörtte biri karşılığında alman (kiralaman) dır, dedi.[261]

Açıklama

Bu hadiste, muhâberanın yasak olduğu bildirilmekte, ayrıca da Zeyd b. Sabit tarafından muhâbera izah edilmektedir. Müzâraa ve muhâbera adı verilen bablarda geçen hadislerden edindiğimiz bilgiye göre arazinin sahibinden başka birisi tarafından ekilmesi şu yollarla olur:
1- Sahibi hiçbir karşılık beklemeden toprağını bir müslüman kardeşine geçici olarak verir ve o da ekip mahsulünün tümünü alır. Bu ne bir ortaklık ne de arazi kiralamaktır. Hz. Peygamber bunu teşvik etmiş, hatta bu usûlün yaygınlaşması için araziyi kiraya vermeyi menetmiştir.
2- Toprağı, para cinsinden bir şey (altın, gümüş, banknot vs.) karşılığında kiraya vermek. Bu yol ortaklık değil, kiralamaktır. Geçen hadislerin bir kısmında mutlak olarak araziyi kiraya vermek menedildiği halde, bir kıs-mındf Dara k .rşılığında kiralamaya izin verilmiştir. Bu uygulamanın cevazına izin veren hadislerin, mutlak olan diğer hadisleri takyid ve tefsir ettiği gözönüne alınarak bunun caiz olduğu hükmü çıkartılmıştır. Tarlayı, içinden çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında ekmeyi caiz görmeyen Ebû Ha-nîfe ve Şafîî gibi âlimler de bu tür muameleyi caiz kabul ederler.
3- Tarlayı içinden çıkacak olan mahsulün bir bölümü karşılığında değil de, lalettayin bir hububat veya başka bir madde karşılığında kiralayıp ekmek. Bu uygulama da âlimlerin çoğu tarafından caiz görülür.
4- Tarlayı, tarladan çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında kiralamak veya ortak ekmek. Yani çiftçi çıkacak mahsulün yarısı, üçte biri veya anlaştıkları başka bir oranı kendisinin; kalanı tarla sahibinin olmak üzere tarlayı eker. Bazı âlimler t(muhâbera"nin bu olduğunu söylerler.
Âlimlerin üzerinde ihtilâf ettikleri uygulama budur. Daha önce de belirtildiği gibi, Ebû Hanîfe ve İmam Şafîî bu tür bir akdi caiz görmemişlerdir. Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler ise caiz kabul etmişlerdir. Ulema arasındaki görüş ayrılığına sebep, bu konu ile ilgili olarak nakledilen hadisler arasındaki çelişkidir. Çünkü bu konudaki hadislerin bir kısmı müzâraanın caiz olduğuna işaret ederken bazıları yasak olduğunu ifade etmektedir. Önce de belirtildiği gibi, müzâraanın yasaklığına işaret eden hadislerin hepsi Râfi' b. Hadîc'den nakledilmiştir. Bu rivayetler arasında farklılıklar ve hatta çelişkiler bulunduğu için Ahmed b. Hanbel, Hat-tâbî gibi âlimler bu hadisleri pek kuvvetli bulmamışlardır.
Bu hadislerin sıhhati konusunda itirazda bulunmayıp da, müzâraanın caiz olduğunu söyleyenler ise; hadisleri te'vil etmişlerdir. Bu te'vile biraz sonra temas edeceğiz.
Muhâberaile ilgili olarak gelen hadisler Câbir b. Abdullah ve Zeyd b. Sâbit'ten nakledilmiştir. Bunların hepsi muhâberamn caiz olmadığına delâlet etmektedir. Ama âlimlerin büyük çoğunluğunun bu akdin caiz olduğu görüşünde olduklarını ifade

etmiştik.
Bu görüşü benimseyen âlimler, muhâbera ve müzâraayı yasak eden hadisleri; ya içerisinde ark kenarları gibi belirli kısımlardan kalkacak mahsulü bir taraf için şart koşmak gibi akdi ifsad eden bir şartın bulunmasına hamletmişler ya da hadislerdeki yasağı tenzîhen kerahete almışlardır.
Konuyu, Avnü'l-Ma'bûd yazarının el-Müntekâ adındaki kitaptan aktardığı şu sözlerle noktalıyoruz:
"Muhabere ve müzâraanın mutlak olarak yasaklığını ifade eden hadisler; içerisinde fasid şart bulunan akidlere veya bu muameleden kaçınmanın nıüstehap veya mendup olduğuna hamledilir. Nitekim bu anlayışa delâlet eden haberler gelmiştir. Amr b. Dinar'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Tâvûs'a, muhabereyi terketsen ya, çünkü onlar (bazı âlimler) Rasûlullah'ın onu neh-yettiğini zannediyorlar, dedim. Şu karşılığı verdi: Âlimlerin en üstünü yani İbn Abbas bana Rasûlullah'ın muhabereyi menetmediğini haber verdi ve Ra-sûlullah; Sizden birinizin tarlasını karşılık beklemeden geçici olarak bir kardeşine vermesi, ondan belli bir ücret almasından daha hayırlıdır, buyurdu dedi. Bu haberi Ahmed ve Buharı rivayet etmişlerdir."[262]

34. Müsâkât

Müsâkât: Bağ veya bahçe bir taraftan, bakım ve işçiliği diğer taraftan ve çıkacak meyve veya üzüm aralarında anlaştıkları orana göre bölüşülmek üzere kurulan bir ortaklıktır. Buna, muamele de denilir.[263]

3408... İbn Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), (Hayber arazisini ve bahçelerini) çıkacak ekin ve meyvenin yarısı karşılığında Hayberlilere ortağa verdi.[264]

Açıklama

Hadis-i şerif, müsâkâtın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefi uleması arasında, müzâraanın hukmu ile ilgili ihtilaf bu rada da geçerlidir. Yani müzâraayı caiz görenler müsâkâtı da caiz görürler. Caiz görmeyenler bunu da caiz görmezler.
Hattâbî, bu hadisin şerhinde şunları söylemektedir:
"Bu hadis, Râfi' b. Hadîc'in müzâraayı nehyeden rivayetinin zayıf olduğuna vc müzâraanın cevazına delâlet eder. İbn Ömer'in bilâhere Râfi'in haberine uyması ihtiyat ve takvaya mebnidir. Çünkü o Hayber hadisinin ra-visİdir. Hayatta iken Rasûlullah'ın, sonra da Ebû Bekir ve Ömer'in vefatlarına kadar müzâraayı kabul ettiklerini bizzat müşahede etmiştir.
Yine bu hadis Iraklıların, muamele dedikleri müsâkâtın caiz olduğunu gösterir..."
Hattâbî müsâkâtın tarif ve tasavvurunu verdikten sonra sözlerini şöyle sürdürür:
"Müsâkât muamelesi fukahanın ekserisince sabittir. Ebû Hanîfe'nin dışında bu muamelenin bâtıl olduğunu söyleyen birisini bilmiyorum. İki arkadaşı kendisine muhalefet etmişler ve ulemanın çoğunluğunun dediği ile hükmetmişlerdir.
Âlimler, hangi ağaç ve meyvelerde müsâkât yapılabileceği konusunda ihtilâf etmişlerdir. Şafîî, sadece hurma ve üzüm çubuğunda bunu caiz görüyordu. Çünkü onlar tahmin edilebilirler, meyveleri meydandadır, gözle görülür.
Ebû Yusuf, Muhammed ve İmam Mâlik; gövdesi olan tüm ağaçlarda müsâkâtın caiz olduğunu söylerler. İmam Mâlik, karpuz ve acurda da muameleyi caiz görür. Ancak bunun gerçekleşmesi için çok zor bazı şartlar ileri sürer. Ebû Sevr; hurma, üzüm çubuğu, patlıcan ve gövdesi olan herşeyde müsâkâtın caiz olduğu görüşündedir..."
Avnü'l-Ma'bûd'da, hadisteki "meyve ve ekinden çıkana..." cümlesindeki "ekin"in, müzâraaya delâlet ettiği söylenir. Aynı eserde İmam Mâlik, Sevrî, Leys, Şafîî, Ahmed ve tüm yeni fakihlerin müsâkâtı caiz gördükleri; Ebû Hanîfe'nin ise bâtıl saydığı belirtilmektedir.
Müsâkâtın caiz olduğunu söyleyenler, üzerinde durduğumuz ve bundan sonra gelecek olan hadisleri delil almışlardır.
Caiz görmeyen Ebû Hanîfe ağacın vereceği meyvenin mikdarı ve hatta meyvenin çıkıp çıkmayacağı belli olmadığı için bu muameleyi meçhul bir ücret karşılığında yapılan kiralama olarak görmektedir. Meçhul bir ücret karşılığında kira akdi caiz olmadığına göre, müsâkât da caiz olmaz. Ebû Hanîfe'-nin miisâkâtı caiz gören, Hayber arazisi ile ilgili hadise bakış tarzı, müzâraa ile ilgili babların ilk hadisi şerhedilirken geçmiştir.
Miisâkâtı caiz görenlerin, Ebû Hanîfe'nin itirazına verdikleri cevap şöyledir: Müsâkât, mudârabeye benzer, çünkü her ikisi de elde edilecek kârda ortak olmak üzere, sermaye bir taraftan, emek karşı taraftan olarak kurulan bir ortaklıktır. Mudârabede elde edilecek kâr belli olmadığı halde caizdir. Ayrıca kiralanan bir maldan elde edilecek gelir belli olmadığı halde bu çeşit kiralama da caizdir. O halde, müsâkâtın caiz olmaması için bir sebep yoktur.
İmam Şafîî; müstakil müzâraa ile, müsâkât ile birlikte yapılan müzâraa akitlerini farklı değerlendirmektedir. Bilindiği gibi Şafîî hazretleri müzâraayı caiz görmemekte idi. Müsâkâtla birlikteki müzâraayı ise caiz görür. Buna göre, bir kimse hurma bahçesini veya üzüm bağını birisine ortağa verse, buna tabi olarak tarlasını da ekin ekmek üzere verebilir. Ama içerisinde ağaç olmayan tarlanın sahibi, tarlasını müzâraa yoluyla ortağa veremez.
fmam Mâlik'e göre ise, ancak müsâkât için verilen ağaçların dibi mü-zâraaya verilebilir.
Müzâraada olduğu gibi müsâkâtın sıhhati için de birtakım şartlar vardır. Bu şartlar şunlardır:
1- Müsâkât için belirli bir müddet tayin edilmelidir. Eğer müddet tayin edilmemişse müsâkât yine caizdir, ancak ilk meyvenin toplanmasından sonra ortaklık sona erer.
2- Tarafların alacakları hisseler şayi olmalıdır. Ama, şu ağaçların meyvesi senin, şunlarınki benim tarzındaki bir müsâkât caiz değildir.[265]

Müsâkâtla İlgili Bazı Hükümler:

1- Bahçe sahibi, özürsüz yere, işçi (ortak) yi işten çıkaramaz (ortaklığa son veremez).
2- İşçi (ortak) de özürsüz olarak akdi bozamaz.
3- Müsâkât fasid olduğu takdirde, çıkan meyve ağaç sahibine aittir, âmil (işçi) ecri mislini alır.
4- Müsâkât tarafların ölümü ile sona erer.
5- İşçinin hırsız veya hasta olması, tarla sahibine akdi fesh imkânı veren özürlerdendir.
Müsâkâtla ilgili daha geniş hükümler için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır. Tüm ayrıntıların burada verilmesi mümkün değildir. Burada yapabileceğimiz hadisleri izah ve konular hakkında genel bir malumat vermektir.[266]

3409... İbn Ömer (r.anhüma)'den rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber'in hurmalıklarını ve arazisini kendi mallarını kullanarak işlemeleri ve bakmaları için Hayber yahudilerine verdi. Çıkacak meyvenin yarısı Hz. Peygambere ait olacaktı.[267]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a) Hayber'i fethettikten sonra arazilerini ganimet olarak almıştı. Hayberliler, kendilerinin tarım sahasında daha mahir olduklarını söyleyerek arazilerin bakım ve işlenmesine talip oldular. Çıkacak mahsulün yansı Rasûlullah'a, yarısı da yahudilere ait olacaktı. Ayrıca bahçe ve tarlaların bakımı için gerekli olan âletler, Hayberliler tarafından temin edilecekti.
Hadis-i şerif, bahçenin bakımı için gerekli olan çapa, traktör gibi âletler işçi tarafından olmak üzere yapılan müsâkâtın caiz olduğuna delildir.[268]

3410... İbn Abbas (r.anhüma)'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a), Hayber'i fethetti; arazinin, beyaz (gümüş) ve sarı (altın) ne varsa hepsinin kendisine ait olmasını şart koştu.Hayberliler:
"Biz çiftçiliği sizden daha iyi biliriz. Araziyi (çıkacak) meyvenin yarısı sizin yarısı da bizim olmak üzere bize ver" dediler. -İbn Abbas, Hz. Peygamber'in bu şart üzere onlara verdiğini zannetti-.
Hurmaların toplanma vakti geldiği zaman Rasûlullah (s.a) Abdullah b. Revâha'yı Hayberlilere gönderdi. Abdullah (ağaçlardaki) hurmayı tahmin etti. Medineliler ona (tahmin etti manasına gelen "harez" kelimesine) el-haras diyorlardı. Abdullah:
Şu hurma ağaçlarında; şu kadar, şu kadar hurma var, dedi.
Hayberliler:
Ey Revâha'nın oğlu! Bize çok söyledin (çok tahmin ettin), dediler. Abdullah:
Hurmayı tahmine ben yetkiliyim. Söylediğimin yarısını size vereceğim.
Hayberliler:
İşte bu hak, yer ve gök onunla ayakta duruyor. Biz senin dediğini almaya razıyız, dediler.[269]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hayber arazisinin yahudilere nasıl ortağa verildiğini açıklamaktadır.
Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber (s.a) hurmaların toplanma vakti gelince, Abdullah b. Revâha'yı tek başına Hayber'e gönderdi. Bu hali bazı âlimler tarafından haberi vahidle amel etmenin cevazına delâlet sayılmıştır. Abdullah b. Revâha ağaçtaki meyveyi çok iyi tahmin edebiliyordu.
Abdullah Hayber'e varınca bahçelerdeki hurmanın mikdarını tahmin etti. Yahudiler bu tahminin fazla olduğunu ileri sürerek itiraz ettiler. Abdullah bu itiraza tahmininin fazla olmadığını ima ederek, "tahmin ettiğim hurmanın yansım size vereceğim" dedi. Yani fazla tahminde bulunmuşsa bunun zararını kendisinin çekeceğini söyledi. Yahudiler buna razı olup takdir ettiler ve, "yerin ve göğün adalet üzere durduğunu" söylediler. Yahudilerin bu sözü söylemelerine sebep olan hadise Muvatta'da şöyle anlatılır:
Yahudiler, kadınlarının zinetlerinden topladılar ve Abdullah'a: "Bunlar senin, ölçüyü biraz azalt ve taksimde göz yum" dediler. Buna Abdullah b. Revâha şöyle karşılık verdi: "Ey yahudiler! Vallahi sizler bana göre Allah'ın yarattıklarının en kötüsüsünüz. Ben size ne için zulmedeyim ki? Ama sizin bana teklif ettiğiniz rüşvet zulümdür. Biz onu asla yemeyiz." Bunun üzerine yahudiler: "İşte gökler ve yer bununla (adaletle) ayakta durur" dediler.
Abdullah b. Revâha'nın hurma ağaçlarındaki hurmayı önceden tahmin etmesi iki maksada dayanabilir:
1- Meyveden yenilmeden önce, ondan verilecek meyvenin hesaplanması. Böylece zekâtının tamı tamına verilmesi. 3413 numarada gelecek olan hadis buna delâlet eder.
2- Yahudilerin, hurmaları bölüşülmeden önce koparıp çalmalarım önlemek. Çünkü onlar müslüman olmadıkları için kendilerinden her türlü melanet beklenir.[270]

Bazı Hükümler

1. Gayri müslimlerle müsâkât (bahçe ortaklığı) caizdir.
2. Ortağa verilen bahçenin mahsulünün önceden tahmin edilip, ona göre hisse istenmesi caizdir.
3. Karşı tarafı razı etmek için, tahmin edilen mikdann yarısını işçiye verip kalanını bahçe sahibinin alması caizdir.

4. Haberi vahidle amel etmek caizdir.[271]

3411... Bize Ali b. Sehl er-Remlî haber verdi, bize Zeyd b. Ebî Zerkâ, Ca'fer b. Bürkân'dan, önceki isnad ve mana ile haber verdi;
Ca'fer, (tahamin etti manasına); dedi. "Her san ve beyaz" kelimelerinin yanında da, "yani altın ve gümüş" dedi.[272]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin bir başka naklidir. Bu rivayette de, "Abdullah b Revâha tahmin etti" denilirken "tanmin etti manasına "hazera" denilmiş, "haresa" denilmemiştir. Bir de önceki rivayette "hurmayı tahmin etti" denildiği htdrîe, burada hurma hiç anılmamış, sadece "tahmin etti" denilmiştir.
"hazera" kelimesi Bezlü'l-Mechöd'da "hareza" olarak tesbit edilmiştir. Ayrıca"her sarı ve beyazın kendisi için olmasını şart koştu" cümlesinden sonra, san ve beyazı açıklanın sadedinde "yani altın ve gümüş" ifadesi yer almıştır. Halbuki bu ilâve önceki hadiste mevcut değildir.[273]

3412... Bize Muhammed b. Süleyman haber verdi, bize Kesîr -yani İbn Hişâm- Ca'fer b. Bürkân'dan rivayet etti, bize Miksem'den naklen Meymûn haber verdi:
Rasûlullah (s.a) Hayber'i fethettiği zaman...
Ravi Kesîr, Zeyd'in hadisinin benzerini zikretti, (rivayetinde): "hurmayı tahmin etti"[274] dedi. Ayrıca; (hurmayı tahmine ben yetkiliyim cümlesinin yerine) "Hurmayı toplamaya ben yetkiliyim; size, söylediğimin yarısını vereceğim" dedi.[275]

Açıklama

Bu rivayet de 3410 no'lu hadisin çok küçük farklılıklarla gelen başka bir naklidir. Senedde de fark olduğu için, senedi aynen terceme ettik.
Hadisin metnindeki farklılıklara terceme esnasında ve dipnotta işaret ettik.[276]

35. (Ağaçtaki Meyveyi) Tahmin Etmek

3413... Âişe (r.anha)'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), Abdullah b. Revâha'yı gönderir, o da olgunlaşınca daha yenilmeden önce hurmaları tahmin ederdi. Sonra, yahudi-ler bu tahmini almak veya. onu müslümanlara vermek arasında muhayyer bırakılırlardı.[277] (Bu), meyveler yenilmeden ve (ihtiyaçlara) sarfedilmeden önce zekâtın tayin edilmesi içindi.[278]

Açıklama

Tahmin etmek diye terceme ettiğimiz "el-hars" kelimesi şu manaya gelir: Bahçesini ortağa veren veya bağdan bahçeden öşür ya da haraç alacak olan görevlinin meyve veya üzümü dalında iken tahmin edip, karşı tarafı bu mikdarda sorumlu tutmasıdır.
İmam Mâlik'in rivayetinde Abdullah b. Revâha'nm, "(Tahmin edilen)-isterseniz sizin olsun isterseniz benim" dediği kaydedilmektedir.
Abdullah b. Revâha'nm, dalındaki hurmaları tahmin ettikten sonra, onu almak veya müslümanlara vermek arasında yahudileri muhayyer bırakmasından maksat şudur: Ağaçtaki hurmaların mikdarını tahmin eder, sonra da: "İsterseniz bu mikdarın yansını bize verin, ağaçlardaki hurmayı siz toplayın; isterseniz meyvelerin tümünü biz alalım, tahmin ettiğimiz mikdarın yarısını size verelim" dedi.
Hz. Âişe'nin ifadesinden anladığımıza göre, Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha'yı meyveleri tahmin için göndermekten maksadı; zekâtını almak için hurmaların mikdarmı tesbitti. Çünkü yoksulların orada muayyen bir hisseleri yoktu. Meyvelerin mikdarı tahmin edilmeden kendi haline bırakılması halinde yahudiler yer ve bundan müslümanlar zarar görürdü.
Zürkanî, Muvatta şerhinde İbn Rezîn'in şöyle dediğini nakleder: "İsa'ya; İbn Revâha'nın bu yaptığı; bahçe ortakları veya ortaklar için (meyveyi tahmin edip bölüşmek) caiz olur mu? diye sordum. Hayır, bunun taksimi sadece ölçek ile olur, ancak ona ihtiyaçları muhtelif ise hars (tahmin) yoluyla paylaşırlar, dedi." İsa, Abdullah b. Revâha'nın tahmininin, ona mahsus olduğunu söyler.
Bâcî ise, Abdullah'ın tahminini şöyle izah eder: "Onun, zekâtın hakkını ayırmak için tahminde bulunmuş olması muhtemeldir. Çünkü zekâtın verileceği yerler, savaşla zaptedilen arazinin gelirinin sarfedileceği yerlerden ayrıdır."
Ağaçlardaki hurmanın, zekât hissesini tayin için değil de, bölüşmek için tahmin edildiği kabul edilirse bu, meyveyi meyve karşılığında tahminî olarak satmak olur ki, caiz değildir.
İbn Abdilberr de; Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha'yı Hayber hurmalarını tahmine göndermesindeki maksadın, zekât mikdarını tayin için olduğuna işaretle şöyle der: "Müsâkâtta meyveyi tahmin etmek ulemanın tümüne göre caiz değildir. Çünkü müsâkâttaki taraflar (bahçe sahibi ve işçi) birer ortaktırlar. Onun için ancak meyveyi meyve karşılığında satmanın caiz olduğu bir yolla bölüşebilhier. Aksi halde bu, müzâbeneye girer."
Müsâkâtta, ortakların meyveyi tahmin ederek bölüşmelerinin caiz olup olmadığı konusunda farklı şeyler söylenmektedir. Bezlü'l-Mechûd ta'likın-da, Takrîr'den naklen Hanelilerin görüşüne şöyle temas edilir. "Müzâraa-nın caiz olup olmayışı konusundaki ihtilâfdan dolayı âlimlerimiz, tahmine dayanarak taksimin caiz olup olmayışında ihtilâf etmişlerdir. İmam A'zam,

Hz. Peygamber'in Hayberlilere karşı yaptığının müzâraa değil de haraç olduğunu savunduğuna göre, haraç ve cizye alırken tahmini esas almayı caiz görüyor demektir. Ona göre, müzâraa ve müsâkâtta ise tahminle bölüşmek caiz değildir. Diğer âlimler müzâraa ve müsâkâtı caiz gördüklerine göre, mü-zâraada tahminle taksimi de caiz görürler."
Münzirî bu hadisin isnadında, bilinmeyen bir adamın olduğunu söyler. Bu şahıs îbn Şihâb ile İbn Cüreyc arasındadır. Çünkü İbn Cüreyc, "Bana ibn Şihâb'dan haber verildi" der, fakat kimin haber verdiğini söylemez. Ab-dürrezzak ve Dârekutnî hadisi bu anılan vasıta olmadan nakletmişlerdir. Ama îbn Cüreyc müdellistir. Hadisi kuvvetli göstermek için aradaki bilinmeyen kişiyi gizlemiş olabilir.
Avnü'l-Ma'bûd'da, bu hadiste bilinmeyen bir ravinin bulunduğuna işaret edildikten sonra, hurma ve üzümlerin tahmininin caiz oluşuna delâlet eden birçok hadis nakledilmiştir.
Bu hadislerden birkaçı şöyledir:
Attâb b. Üseyd şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a), insanlara, meyve ve üzüm çubuklarını tahmin edecek kişi gönderirdi".[279]
Sehl b. Ebî Hasme'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(Meyve) tahmin ettiğiniz zaman (tahmin ettiğinizi) alınız ve üçte birini bırakınız. Eğer üçte birini bırakmazsanız dörtte birini bırakınız..."[280]
Câbir (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Tahmini hafif tutunuz, tahminde toleranslı davranınız".[281]
Bu hadisler; hurma, üzüm ve tahmini mümkün olan meyveleri ağacında iken tahmin edip buna göre bölüşüimesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bazı âlimler; bu hadislerdeki tahminden maksad, araziden alınacak haraç, zekât ve cizye gibi vergilerle ilgilidir. Ortak olan meyvenin tahminle bölüşülmesi caiz olmaz, demektedirler.[282]

3414... Câbir (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Allah (c.c), Rasûlüne Hayber'i nasibetti. Rasûlullah da onları oldukları gibi bıraktı. Hayber'i kendisi ile.Hayberliler arasında (ortak) kıldı. Abdullah b. Revâha'yı gönderdi, Abdullah da Hayberlilere (bahçelerin ürününü) tahmin etti.[283]

Açıklama

Câbir (r.a), Cenab-ı Allah'ın Rasûlüne Hayber'in fethini müyesser kılmasmı şekıinde ifade etmiştir. Aslında fey', kâfirlerin mallarından müslümanlann eline harpsiz geçen hasıladır. Câbir'in ifadesi: "Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri..."[284] âyet-i kerimesine işarettir.
Avnü'l-Ma'bûd'da Zürkanî'den naklen şöyle denilmektedir: "Yani zekâtın hakkını diğerinden ayırmak için tahmine gönderdi. Çünkü zekâtın sarf yeri ayrıdır. Muhtelif ihtiyaçlar için gönderdi de denilebilir. Hadis-i şerif, bu maksatlarla ürünü önceden tahmin etmenin caiz olduğuna delildir. Ulemanın çoğunluğunun görüşü de bu istikamettedir. Süfyân-ı Sevrî ise bunu hiçbir şekilde caiz görmez. Yine hadis müsâkâtın cevazına da delildir. Ebû Hanîfe, Rasûlullah'ın; olup olmayacağı belli olmayan bir şeyi satmaktan meneden hadisine dayanarak müsâkâtı caiz görmez..."
Zürkanî daha sonra müsâkâtın hükmü ve caiz olduğu sahalarla ilgili münakaşaları vermektedir. Biz, daha önce o konuyu gözden geçirdiğimiz için Zürkanî'nin sözünün tamamını aktarmadık.[285]

3415... Ebû Zübeyr (el-Mekkî), Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğim haber verdi:
İbn Revâha (Hayber'in hurmasını) kırk bin vesk olarak tahmin etti.
(Câbir), İbn Revâha kendilerini muhayyer bırakınca, yahudilerin meyveyi alıp, yirmi bin vesk borçlandıklarını zannetti.[286]

Açıklama

Bu rivayet öncekilerden farklı olarak, Hayber hurmalıklarından elde edilecek hurmanın Abdullah b. Revâha tarafından tahmin edilen mikdarını da vermektedir; bu mikdar 40 bin vesktir. Bir vesk 200 kg. olduğuna göre, Hayber hurmalarının mikdarı bugünkü ölçülerle 8.000 tondur.
Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Revâha'nın yaptığı tahminden sonra, yahudilerin 20 bin vesk (4.000 ton) hurmayı müslümanlara vermeyi kabul edip meyveyi aldıklarım zannetmektedir.[287]

İCARE BÖLÜMÜ

Ebû Dâvûd nüshalarının bazılarında, "İcâre Kitabı" sözkonusu edilmeden doğrudan doğruya "Öğretmenin Kazancı Konusu" babı yer almıştır. Böylece bundan sonraki bahislerde, "Kitabü'l-Bey"in bahisleri içerisinde yer almıştır. Nüshaların çoğunda ise bu bölümün başında: "Kitabü'l-İcâre" başlığı yer almıştır.[288]

36. (Kuran) Öğretmenin (İn) Kazancı

3416... Ubâde b. Sâmit'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Suffe ehlinden bazı insanlara yazı yazmasını ve Kur'an'ı öğrettim.[289] İçlerinden birisi de bana bir yay hediye etti.(Kendi kendime);
bu bir mal değildir. Onunla, Allah yolunda ok atarım. Rasülullah'a gidip sorayım dedim. Varıp; "Ya Rasûlallah, kendilerine yazı ve Kur'an öğrettiklerimden birisi bana bir yay hediye etti. O, mal değil, Allah yolunda ondan ok atarım" dedim.

"Eğer boynuna ateşten bir halka takılmasını istiyorsan, kabul et" buyurdu.[290]

Açıklama

Münzirî, hadisin isnadı ile ilgili olarak şöyle der: "Hadisin isnadmda Mugîre b. Sa'd -Ebû Hâşim el-Mevsılî- var. Veki' ve Yahya b. Maîn onun sika (güvenilir) olduğunu söylemişlerdir. Bir grup âlim ise onun hakkında konuşmuşlardır. İmam Ahmed, "Hadisi zayıftır, münker hadisler rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'den naklen haber verdiği tüm hadisler münkerdir" demiştir."
Ebû Zür'a er-Râzî de Muğîre'nin hadisinin deli! alınamayacağını söyledikten sonra, "Ama Ebû Dâvûd'da, Ubâde'den başka bir yolla da rivayet edilmiştir" der. Ebû Zür'a'nın işaret ettiği bu rivayet, bir sonraki hadistir.
Hadis-i şerifte Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'in Suffa ashabından bazılarına Kur'an öğrettiği belirtilmektedir. Hadisin fıkhı yönüne geçmeden önce suffa ehlinden bahsetmek istiyoruz.[291]

Suffa Ashabı:

Suffa, Türkçemizde "sofa" olarak geçen yüksekçe set, seki manasına gelir.
Mescid-i Nebevî'nin etrafında üstü örtülü sekiler vardı. Burada kimsesiz fakirler barınırlardı. Buranın 400 kişi kadar kadrosu vardı. Çıkanların yerine yenileri alınırdı. Bunlar, Kur'an okumak ve cihad etmekle meşgul olurlar, Hz. Peygamber (s.a.)'in konuşmalarını dinlerlerdi. Geçimlerini zengin müslümanlarm yardımı ile sağlarlardı. Şu âyet-i kerime bunlar hakkıda nazil olmuştur:
"(Ey mü'minler! Sadakalarınızı çok fakirlere tahsis ediniz) ki, onlar nefislerini Allah yolunda cihad ve gazaya tahsis etmişlerdir. (Bu yüzden) onlar (ticaret için) yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. Bunların halini bilmeyenler onları zengin sanırlar. (Habibim!) Sen bu fakirleri simaları (ndaki kansızlıkları) ile bilirsin. Bunlar halktan (istemeye mecbur olurlarsa) ısrarla istemezler. (Ey mü'minler!) Bu fakirlere verdiğiniz her sadakayı Allah çok iyi bilir."[292]
Mescid-i Nebevî'nin etrafındaki sofada yaşayanlara yaşadıkları yere nisbetle Ashab-ı Suffa (Suffa ashabı) denilirdi. Hz. Peygamber (s.a.) burada yaşayan müslümanlara özel muallimler tayin eder ve onlara Kur'an okumasını öğretirdi. Bu müslümanlar da Kur'an okumasını öğrendikten sonra, yeni müslüman olan kabilelere muallim olarak gönderilirlerdi. İşte Ubâde b. Sâmit de Suffa ashabına kur'an öğretenlerdendir.
Hadis-i şerifin zahiri, Kur'an öğretme karşılığında ücret veya hediye kabul etmenin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Kur'an-ı Kerim okuma veya okutma karşılığında ücret alma konusu birkaç yönden ele alınabilir:
1- Kur'an okumak, hatim yapmak karşılığında ücret almak,
2- Kur'an-ı Kerim öğretmek karşılığında;
a) Ücret almak
b) Hediye kabul etmek.
3- Hastalara Kur'an okumak ve karşılığında ücret almak. Şimdi bunları teker teker ele alalım.[293]

Kur'an Okuma Karşılığında Ücret Almanın Hükmü:

Hadis-i şerifin şerhlerinde bu konuya pek temas edilmemekte, daha çok Kur'an öğretme karşılığında ücretin alınıp alınamayacağının münakaşası yapılmaktadır.
Hanefî fıkıh kitaplarında, ihtilâfa temas edilmeden, Kur'an okuma ve zikir gibi ibadetler karşılığında ücret almanın caiz olmadığı belirtilmektedir. Hanefî uleması bu görüşü; "Müslümanlara mahsus olan hiçbir taatte başkasını kiralamak caiz değildir" kaidesine ve bu konudaki âyet ve hadislere dayandırırlar. Bu konudaki hadisler, "Kur'an öğretme karşılığında ücret almak" başlığı altında biraz sonra gelecektir.
İbn Âbidin; Ukûd-u Resmi'l-Müftî adındaki risalesinde; bazı fıkıh kitaplarında, "Kur'an okuma karşılığında ücret almanın caiz oluşu müftâbihtir" denildiğini kaydeder ve bu naklin hatalı olduğunu söyler. Doğrusunun ise, sonraki âlimlerin; halkın ehemmiyet vermemesi yüzünden Kur'an okuyanın kalmayacağı endişesiyle Kur'an öğretme karşılığında ücret almanın caiz oluşuna fetva vermiş oldukları olduğunu kaydeder. İbn Âbidin devamla şöyle der:
"Anılan zaruret olmadığı halde müteahhirîn (sonraki) âlimlerinin görüşlerinin; mücerred Kur'an okuma karşılığında ücret almanın cevazı istikametinde olduğu nasıl söylenebilir? Çünkü devirler geçse ve hiç kimse Kur'an okuması için birini tutmasa bundan hiçbir zarar gelmez. Aksine asıl zarar, Kur'an okuması için adam kiralamaktır. Çünkü bu, Kur'an'ı bir kazanç aleti ve ticaret metaı haline getirmektir. Bu durumda Kur'an okuyan kişi Allah rızası için bir şey okumaz. Sadece ücret için okur. Bu ise Allah'tan başkası için ibadet etmek manasında katıksız bir riyadır. Bu durumda müstecir (para verip Kur'ân okutan) in ölüsüne hediye etmek için beklediği sevap nereden olacak? (Çünkü ölüye sevap gönderebilmek için önce sevap kazanmak gerekir. Allah için değil de para için okunan Kur'an karşılığında sevap alınamayacağına göre, ölünün ruhuna gönderilecek sevap yok demektir.) İmam Kâdî Han; zikir karşılığında ücret almak, sevap elde etmeye manidir, der. Bunun benzeri ifadeler, müezzinin ücret alması hakkında Fethu'l-Kadir'de de vardır. Eğer Kur'an okutan müstecir bu okumanın sevabı olamayacağını bilse okuyana bir kuruş bile vermez. Okuyucular zikir ve Kur'an vasıtasıyla haram olan dünya metaını toplamaya yönelirler. Zamanımızda insanlar parayla Kur'an okutmanın en büyük ibadetlerden biri olduğuna inanmaya başladılar. Halbuki bu en büyük kötülüklerdendir. Ayrıca bunda yetimlerin mallarını yemek, evlerinde oturmak, bağırarak

uyuyanları rahatsız etmek, def çalıp nağmeler söylemek, kadınların ve çocukların toplanması gibi daha nice fenalıklar vardır."[294]
İbn Âbidin aynı konuda bir risale kaleme almış ve bunda meseleyi daha geniş bir biçimde işlemiştir. Arzu edenler, Şifâu'1-Alîl ve bellu'l-galîl fi hukmi'l-vasıyyeti bi'1-hatemâti ve't-tehâlîl adınd.aki bu risaleye (Resâil-i İbn Âbidin'in 7. risalesi) bakılabilir.[295]

Kur'an-i Kerim Öğretme Karşılığında Ücret Almak:

Üzerinde durduğumuz hadisin esas konusu budur. Hattâbî, âlimlerin bu hadisin mana ve te'vilinde ihtilâf ettiklerini söyleyerek bu konuda dört ayrı görüş nakletmektedir:
1- Kur'an-ı Kerim öğretmek karşılığında ücret almak hiçbir surette caiz değildir. Zührî, Ebû Hanîfe ve İshak b. Râhûyeh bu görüştedir, bbu Hanî-fe'nin seçkin talebeleri Ebû Yusuf ve Muhammed ile Ahmed b. Hanbel, Atâ, Dahhâk b. Kays ve Abdullah b. Şakîk'ın görüşleri de aynı merkezdedir. Bu görüş sahiplen, üzerinde durduğumuz hadisin yamsıra şu hadisleri de delilleri arasında saymaktadırlar:
Abdurrahman b. Şiblî'den Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kur'an'ı okuyunuz. Onun hakkında haddi aşmayınız, ondan uzak kalmayınız, onu kazanç metaı yapmayınız, onunla mal biriktirme cihetine gitmeyiniz."[296]
İmrân b. Husayn'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ı okuyunuz ve onun karşılığım Allah'tan isteyiniz. Şüphesiz sizden sonra Kur'an'ı okuyan ve karşılığını insanlardan isteyen bir kavim gelecektir."[297]
Ebu'd-Derdâ, Rasülu İlah'dan şöyle nakletmiştir: "Kur'an öğretmek karşılığında bir yay alanın boynuna Allah ateşten bir yay takar."[298]
Süleyman b. Bürde, babası kanalıyla Rasûhıllah'tan şöyle rivayet etmiştir: "Karşılığında insanlardan yiyecek temin ederek Kur'an okuyan kişinin yüzü kıyamet gününde üzerinde et olmayan bir kemik halinde gelir."[299]
Bu görüşte olanlar Kur'an öğretme karşılığında ücret almayı caiz görenlerin dayanmış oldukları, tamamına biraz sonra temas edeceğim; "Sizi, senin ezberindeki Kur'an üzerine evlendirdim" hadisini şöyle izah ederler[300] "Bu haberde Kur'an öğretmenin mehir olduğu açıkça ifade edilmiş değildir. Hz. Peygamber'in o kadını Kur'an bilen zata ikram için mehirsiz olarak evlendirmiş olması da muhtemeldir. Nitekim Ebû Talha'ya, müslüman olması üzerine Ümmü Süleym'i nikahlamıştı. (Rasûlullah'ın Kur'an Öğretmeyi mehir yerine saydığı farzedilirse), mehirle ücretin bir olmadığını söyleriz. Çünkü mehir mutlak bir ücret değildir, o bir bağıştır. Onun için mehir anılmadan da nikâh caizdir, mehrin fasid oluşu akdi de ifsad etmez. Ücret ise böyle değildir."
İbn Kudâme; imamet, müezzinlik ve Kur'an öğretmek gibi hizmetlerde bulunanların geçimlerine yetecek meblağın hazineden verilmesinin caiz olduğunu söyler. Buna gerekçe olarak da bu hizmetlerin müslümanların menfaatine, hazinenin de müslümanlar için olduğunu söyler.
2- Hasenü'l-Basrî, İbn Şîrîn, Şa'bî, Atâ, Mâlik, Şafîî ve Ebû Sevr; Kur'an öğretme karşılığında ücret almanın caiz olduğı görüşündedirler. Bunlar Bu-harî'deki "Karşılığında ücret aldığınız vazifelerin en haklı olanı, Allah'ın kitabı mukabilindeki ücrettir." hadisine dayanırlar. Hanefîler, bu hadisten maksadın, Kur'an ile dua edip karşılığında ücret alma olduğunu söylerler.
Seni b. Sa'd'ın şu hadisi de bu görüşte olanların delillerindendir: Rasûlullah (s.a.)'a bir kadın gelip; "Ya Rasûlallah, ben kendimi sana bağışladım (beni kendine nikâhla)" dedi ve uzun müddet ayakta bekledi. Bunun üzerine bir adam kalkıp; "Ya Rasûlallah! Senin ona ihtiyacın yoksa bana nikâhla" dedi.
Hz. Peygamber (s.a):
"Ona mehir olarak vereceğin bir şey var mı?" diye sordu.
Şu izarımdan başka bir şeyim yok.
"İzarını verirsen, izarsız kalırsın, başka bir şey ara."
Hiçbir şey bulamıyorum.
"Demir bir yüzük bile olsa bir şey ara."
Adam arandı fakat bir şey bulamadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): "Yanında (ezberinde) Kur'an'dan bir şey var mı?"
Evet -isimlerini sayarak- şu, şu sûreler var, dedi.
"O halde sizi Kur'an'dan ezberindekiler karşılığında evlendirdim." buyurdu.
Bir rivayette Hz. Peygamber'in adama; "Ona yirmi âyet öğret, senin carındır" buyurduğu beyan edilmektedir.
Kur'an öğretme karşılığında ücret almayı caiz görenler, bu rivayetteki nehri ücrete kıyas ederler. İzah etmekte olduğumuz Ubâde hadisini ise şöy-e te'vil etmektedirler: Ubâde'nin yaptığı önceden bir teberru idi. O, Kur'an öğretirken herhangi bir ücret ve karşılık istememişti. Onun için Hz. Peygamber Jbâde'yi, sevabı kaçırmaması için ücret almaktan sakındırdı. Ubâde'yi, s.e-?abi kaçırmaması için ücret almaktan sakınırdı. Ubâde'nin bu konuda ta-cib edeceği yol, birisinin kaybolan.hayvanını bulup karşılıksız olarak sahibine veren ve denizde kaybolan malını çıkartıp sahibine iade edenin yolu-lur. Onun bu işleri karşılıksız olarak yaptıktan sonra ücret alması caiz delildir. Ama, daha hayvanı bulmadan veya denizdeki malı çıkarmadan önce icret almayı şart koşarsa bu caizdir.
Bu görüş sahiplerinin dayandığı diğer bir haber de, bundan sonraki babda gelecek olan Ebû Saîd el-Hudrî hadisidir. Bu hadisin delil oluşu ve karşı gö-üşte olanların cevabı orada gelecektir.
Hanefî mezhebindeki bazı müteahhirîn (sonraki) âlimler de, insanların Kur'an'a karşı ilgilerinin zayıfladığını gözönüne alarak Kur'an öğretme karalığında ücret almanın caiz olduğuna fetva vermişlerdir. Ancak bugün için söyle bir durum sözkonusu değildir. Çünkü binlerce kur'an kursu ve İmam Hatip Okulunda devletin görevli memurları Kur'an öğretmekte ve bunun için

devletten maaş almaktadırlar. İsteyen herkes bu görevlilerden Kur'an öğrenebilmektedir.
3- Bazı âlimlere göre, Kur'an öğretme karşılığında ücret almak birkaç /önden ele alınmalıdır:
a) Eğer müslümanlar arasında Kur'an-ı Kerim öğretebilecek durumda 3İan kişiler birden fazla ise, o zaman Kur'an öğreten kişi ücret alabilir. Çünkü m durumda öğretmek onun için farz olarak taayyün etmemiştir.
b) Eğer bir yerde Kur'an öğretebilecek başkası yoksa o zaman alamaz. Birbirleri ile çelişki arzeden hadisler de bu anlayışa göre te'vil edilebilir.[301]

Kur'an Öğretme Karşılığında Hediye Kabul Etmek:

el-Muğnî ve İ'lâu's-Sünen'deki ifadelere göre; önceden pazarlık yapılmaması şartıyla Kur'an öğretene hediye vermek caizdir.Çünkü bu,hibehük-mündedir. Kur'an öğretme gibi bir konu olmadan hediye vermek nasıl caizse, Kur'an öğrettikten sonra da caizdir. Hz. Peygamber (s.a); Übeyy (r.a.)'in, kendilerine Kur'an öğrettiği kişilerin yemeğinden -özellikle kendisi (Übeyy) için hazırlanmamışsa- yemesini caiz görmüştür.
Bu görüşte olanlar, yay hadisini (şerhi ile meşgul olduğumuz hadis) şöyle açıklarlar: Ubâde, Suffa ashabına sırf Allah için Kur'an okutuyordu. Onun için Rasûlullah onun alacağı ecirde bir noksanlığın olmamasını istedi, Suffa ashabı fakir oldukları için; onlardan mal almanın mekruh, yardımda bulunmanın müstehap olduğunu ileri sürerek, Hz. Peygamber'in Ubâde'yi yayı almaktan menettiğini söyleyenler de vardır.
Bazı âlimler, Kur'an öğretme karşılığında hediye kabul etmenin de mekruh olduğu görüşündedirler. İbn Kudâme bu görüşe temas etmekte ama kimlere ait olduğundan bahsetmemektedir.[302]

Hastalara Kur'an Okumak ve Karşılığında Ücret Almak:

Bu konu bundan sonra gelecek olan babda müstakil olarak ele alınacaktır.[303]

Bazı Hükümler

1. Kur'ân-i Kerim öğretme karşılığında ücret almak caiz değildir. Bu, imam Ebu Hanıre, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşüdür. İmam Şafîî, İmam Mâlik ve Hanefîlerin müteahhirîn ulemasına göre ise caizdir.
2. Kur'an okumak ve hatim karşılığında ücret almak caiz değildir. Bu konuda değişik bir görüşe rastlayamadık.
3. Kur'an öğreticisine, önceden şart koşulmaması ve hocanın talebi olmaması şartıyla hediye verilmesi dört mezhebe göre de caizdir.
Bahsimizin sonuna Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarîh'i terceme ve şerheden Prof. Kamil Miras'ın hafızlara ve okuyucularına hitaben kaleme aldığı bir yazıyı sadeleştirerek vermek istiyoruz. Kamil Miras şöyle diyor:
"Âciz muharrir, bir Buhari hizmetkârı olarak, selef ulemanın nassa dayanan ictihad yollarını takip ve sonraki âlimlerin istihsan yollarından ayrılmak kanaat ve mevkiinde bulunuyorum. Size de selefin yolunu takib etmenizi tavsiye ederek derim ki; yukarıda terceme ettiğimiz hadisi şeriflerin bize ilham ettiği hakikate göre Rasûlullah (s.a.) Efendimiz, Kur'an-ı Azimü'ş-Şân'ın bir ticaret malı gibi kiralamaya tabi tutularak horlanmasını istemiyor. Maddi hayatımızdaki şartlar eda ve istîfadan yüce bulunması ve böylece Allah kelâmının yüce mevkiinde ve hürmette tutulması Şâri'in arzusudur. Bu yüce gayenin gerçekleşmesi için Kur'an-ı Kerim'in yüce şanına izafetle hafızların sadece Allah'ın kerem hazinesine ihtiyaçlarını arzetmelerini tavsiye etmiştir. Hafızların Kur'an okumak üzere kiralanarak, halka el açmaktan tenzih ederek, sadece Kur'an okunduktan sonra verilecek hediyeyi kabul etmelerine müsaade buyurmuştur. Bütün bu tavsiyelerden hedeflenen tek gaye Kur'an'ın ve Kur'an hamilleri (hafızlar)nin saygıya değer tutulmasıdır. Ey hafızlar! Ramazanda ve diğer günlerde hatm-i şerif veya diğer bir dini görev için davet edildiğiniz zaman Kur'an-ı Kerim'in pek haklı olarak üzerinizde taşıdığınız paha biçilmez yükünü, itibarını koruyunuz; bazılarının yaptığı gibi üç aşağı beş yukarı pazarlığa girmeyiniz. Bu hem sizin hem de Kur'an'ın şeref ve itibarını zedeler.
Sayın okuyucularım! Hatm-i şerif ve dinî bir vazifenin ifasına davet ettiğiniz hafızlarımızı bir işçi durumuna düşürüp, pazarlığa mecbur etmeyiniz. Hz. Kur'an'ın üstün şanına yakışır bir hediye ile karşılayınız..."[304]

3417... Cenâde b. Ebî Ümeyye, Ubâde b. Sâfnit'ten, önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Önceki rivayet daha ükemmeldir.
(Bu rivayette öncekinden farklı olarak şu ifadeler yer almıştır):
- Ubâde der ki:-
Ya Rasûlallah, bu konuda ne diyorsun? dedim.
"Omuzların arasına, (boynuna) takındığın -veya astığın- bir kor" buyurdu.[305]

Açıklama

İbnu'UMünzir, bu rivayetin isnadında Bakiyye b. el-Velîd'in bulunduğunu ve birçok alımın onu tenkid ettiğini söyler.
Önceki rivayette konu enine boyuna açıklanmıştır, burada tekrarına gerek yoktur.[306]

37. Tabirlerin Kazancı

3418 ... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den, şöyle (dediği) rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a.)'ın ashabından bir grup bir sefere çıktı ve Arap kabilelerinden birisinin yanında konakladı. Onlardan kendilerini misafir etmelerini istedik . Kabiledekiler ise misafir etmekten kaçındılar. (O esnada) kabilenin reisini akrep .soktu. Onun için her şeyle şifa aradılar ama hiçbir şey fayda vermiyordu. Bunlardan bazıları:
Şu yanınıza konaklayan kafileye gitseniz, belki onların birinde arkadaşınıza fayda verecek bir şey vardır, dediler. Bunun üzerine birkaç kişi (kafileye gelip):
Reisimizi akrep soktu; kendisi için her çareye başvurduk fakat hiçbir şey fayda vermiyor. Sizden birinizin yanında arkadaşımıza şifa verecek bir şey, yani rukye (dua) var mı? diye sordular.
Kafileden bir adam (ki o Ebû Saîd'dir):
Ben dua ederim ama sizden bizi misafir etmenizi istedik, fakat siz misafir etmekten kaçındınız. Onun için ben de şimdi benim için bir ücret tayin edinceye kadar dua etmiyorum, dedi.
Bunun üzerine onun için bir sürü koyun kararlaştırdılar, o da hastaya gelip üzerine Fatiha sûresini okudu ve üfledi. Nihayet adam iyileşti, sanki bağından kurtulmuş (hayvan) gibi idi. (Kabile reisi) kafileye anlaştıkları ücreti verdi. Kafiledekiler; "Sürüyü paylaşınız" dediler. Okuyup dua eden (Ebû Saîd) ise;
Rasûlullah'a gidip de meseleyi danışmadıkça yapmayınız, dedi. Onlar da Rasûlullah'a gidip hâdiseyi anlattılar. Rasûluilah (s.a):
"Onun (Fâtiha'nın) bu kadar tesirli bir dua olduğunu nereden bildiniz? İyi yapmışsınız, sizinle birlikte bana da bir pay ayırınız" buyurdu.[307]

Açıklama

Haberin İbn Mâce'deki rivayetinden anladığımıza göre Hz. Peygamber (s.a)'in gönderdiği kafile otuz kişi idi. Anılan kabile reisinin hastalığını Fatiha okuyarak tedavi eden zat da bizzat ravi Ebû Saîd el-Hudrî idi. Yine İbn Mâce'nin rivayetinde, kabilenin Ebû Saîd'e ücret olarak verdikleri koyun sayısı da otuz tane idi. Ebû Saîd, Fâtiha'yı yedi kere okumuştu.
Hadisin diğer bazı rivayetlerinde ise, anılan hastanın asabı bir hastalığa tutulmuş ve zincire vurulmuş bir deli olduğu belirtilmektedir.
Hadis-i şerif rukyenin ve rukye karşılığında ücret almanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Rukye: Hastanın iyileşmesini istemek için, Kur'ân-i Kerîm okumak, Allah'ın isimleri ve sıfatlarını anmak suretiyle dua etmektir. Başka bir izaha göre rukye; bir ağrı, korku, şeytan veya sihirden kurtulmak için okunan sözlere denilir.
Hadis-i şerif iki önemli konuya işaret etmektedir:
1- Hastalara Kur'an okumak konusu,
2- Kur'an okuma karşılığında ücret almak meselesi. Şimdi bu konulan teker teker ele alalım:
1- Hastalara şifa bulmaları için Kur'an-ı Kerim okumak meşrudur, hatta bu sünnettir. Hz. Peygamber (s.a)'in, kendisine yapılan bir sihiri yeni nazil olan Felâk ve Nas sûrelerini okuyarak çözdüğü ve bu hâdisenin anılan sûrelerin nüzul sebebi olduğu rivayet edilmektedir.
Fatiha sûresinin isimlerinden ikisi Sûretü'ş-Şifa ve Sûretü'ş-Şâfiye'dir. Rasûluilah (s.a) bir hadisinde, "Fatiha sûresi, ölümün dışında, tüm dertlere şifadır" buyurmuştur. Şüphesiz Fatiha sûresinin şifa oluşu, onun hastaya okunması suretiyledir. Sadedinde olduğumuz hadis-i şerifte de Hz. Peygamber (s.a)'in Kur'an okuyarak hastalığı tedavi eden müslümanları tasvio etmesi; "İyi yapmışsınız" buyurması, rukyenin (Kur'an okuyup dua ederek şifa aramanın) caiz olduğuna delildir. Âlimlerin bunun caiz oluşunda icma halinde oldukları nakledilmiştir. Gerçi Sahih-i Müslim'in tıp, hastalık ve rukye bölümünde; rukye yapmayan ve yaptırmayanların hesaba çekilmeden cennete gideceklerine dair bir hadis rivayet edilmektedir. Ama âlimler bu hadisin rukyenin yasaklığma delâlet etmediğini söylerler. Nevevî, bu hadiste tas-vib edilmeyen ve terki övülen rukyeden maksadın, manası bilinmeyen sözlerle yapılan veya kâfirlerin yaptıkları rukye olduğuna işaret eder.
el-Mâzirî şöyle demektedir: "Rukye, Kur'an ve Allah'ın zikri ile yapıldığı takdirde caizdir. Fakat, yabancı bir dil ve manası bilinmeyen sözlerle yapılırsa caiz olmaz. Çünkü bu tür rukyelerde küfrü gerektiren şeyler bulunabilir."
Bazı âlimler de rukyenin yasaklığma delâlet eden hadise şöyle bir izah getirmektedirler:
a) Rasûluîlah (s.a) önce rukyeyi yasaklamış, sonra buna izin vermiş, hatta kendisi yapmıştır. Yani rukyeyi meneden hadis mensuhtur.
b) Yasak olan rukye, -yukarıda temas edilen- manası-bilinmeyen sözlerle yapılan rukyedir.
c) Rukyenin yasak oluşu, her türlü şifanın Allah'tan olduğunu unutup şifayı kendi nefesinde görenlerle ilgilidir. Yoksa Allah (c.c)'a dua eden, şifayı ondan bekleyen, okuduğu Kur'an ve yaptığı zikrin bereketiyle Allah'a sığınan kişinin yaptığı rukyede mahzur yoktur.
Bu hadisten, hastaya Kur'an okuduktan sonra üflemenin meşru olduğu anlaşılmaktadır.
Bu yazdıklarımızdan, "Hastaları doktor yerine üfürükçüye götürmeli, hastalıkları ilaç yerine nefesle tedavi ettirmeli" gibi bir mana çıkartılmasın. Şüphesiz organizmadaki çeşitli bozukluklardan meydana gelen hastalıkları teşhis tabibin işidir ve bu bozuklukları tedavinin yolu da onlarda müessir olan ilaçlardır. O halde, hastanın başvuracağı makam tabip, tedavi için uygulayacağı usul, tabibin tavsiyesidir. Fakat unutulmamalıdır ki, derdi de dermanı da veren Allah'tır. Onun izni olmadan en basit bir hastalık tedavi edilemez. Eğer tedavinin esası sadece tıp olsaydı, tıbbın tüm inceliklerini bilip uygulayan tıp adamlarının hastalanıp ölmemeleri gerekirdi. Oysa durum öyle değildir. Ayrıca Kur'an'ın bereketini, duanın faziletini ve bunların hastaya vereceği psikolojik tesir ve morali de kenara atmak, bunu inkâr etmek mümkün değildir. Üfürükçülüğü

meslek haline getirmemek ve Kur'an'ı kazanç aracı yapmamak şartıyla ihlâs ve samimiyetle bir hastaya Kur'an okuyup iyileşmesi için dua etmenin karşısında olmamak gerekir. Ama Kur'an ve dua ile hiç ilgisi olmayan sözler mırıldanıp üflemek ve bununla para kazanmak, kadınları kızları kötü arzularına âlet etmek, kağıt üzerine acaip şekiller çizip anlaşılmaz şeyler yazıp muska diye satmak müslümana yakışan bir davranış değildir, bunun dinle diyanetle alâkası yoktur. Böyle yapanların da hocalıkla en ufak bir ilgileri mevcut değildir. Gerçek ilim erbabından, böyle bir davranış İçinde olan ne duyulmuş ne de görülmüştür.

2- Hadisten istinbat edilen ikinci önemli konu da hastanın iyileşmesi için Kur'an okumak karşılığında ücret almak meselesidir. Hastaya Kur'an okuma karşılığında ücret almak caizdir. Bu konuda herhangi bir ihtilâf nakledilmemiştir. Kur'an okumak ve okutmak karşılığında ücret almayı caiz görmeyenler, bunun bir ibadet oluşunu ve parayla ibadet etmenin caiz olmayışı prensibini esas almışlardır. Hastaya Kur'an okuyanın maksadı ise ibadet değildir.

İmam Nevevî bu hadisi şerhederken şöyle demektedir: "Bu hadis, Fatiha ve zikirle rukye etmenin caiz olduğuna ve bunda bir mekruhluğun bulunmadığına açıkça delâlet etmektedir. Aynı şekilde bu hadis, Kur'an öğretme karşılığında ücret almanın cevazına da delildir. Bu Şafîî, Mâlik, Ahmed, İs-hak, Ebû Sevr ve selef (önceki) ve halef (sonraki) âlimlerin görüşüdür. Ebû Hanîfe ise, Kur'an öğretmek karşılığında ücret almayı menetmiş, hastaya okumak karşılığındaki ücreti ise caiz görmüştür."

Nevevî'nin işaret ettiği gibi; bazı müctehidler bu hadisin aynı zamanda Kur'an öğretme mukabilinde ücret almanın cevazına delâlet ettiğini savunmuşlardır. Biz 3416 no'lu hadisi izah ederken bu konuyu tartışmış ve Kur'an öğretmek karşılığında ücret almayı caiz görmeyenlerin bu hadise bakış açılarına ileride temas edeceğimizi söylemiştik. Şimdi bu konuya kısaca temas edelim:

İbnü'l-Cevzî, üzerinde durduğumuz Ebû Saîd hadisi ile Kur'an öğretmek karşılığında ücret almayı yasaklayan hadisler arasında varmış gibi görünen çelişkiye şu üç yolla cevap vermektedir:

a) Ebû Saîd eî-Hudrî'nin, reislerine dua ettiği Arap kabilesi kâfirdi, onların mallarını almak caizdir.

b) Misafirperverlik, onların vazifesi oluduğu halde, onlar bir İslam birliğini misafir etmemişlerdi.

c) Dua halis bir ibadet değildir. Dolayısıyla dua karşılığında ücret almak caizdir.

Kurtubî; dua ve şifa için Kur'an okumak karşılığında alınan ücreti, Kur'an öğretmek karşılığında alınan ücretle kıyaslamayı uygun görmemektedir.

Hanefî âlimlerinden Tahavî, "İçerisinde Kur'an âyetleri bulunsa bile dua ve şifa için Kur'an okumak karşılığında ücret almak caizdir. Çünkü insanların birbirleri için dua etmeleri vazifeleri değildir. Fakat Kur'an okumasını bilenlerin bilmeyenlere öğretmeleri dinî bir vazifedir." der.

Hadisin sonunda, Ebû Saîd'in, Kur'an okuyarak hastanın iyileşmesine vesile olması karşılığında aldığı koyun sürüsünü, kafilede bulunanların bölüşmesi için Rasûlullah'ın emir verdiği görülmektedir. Bu taksim bir borç değildir. Çünkü hak Ebû Saîd'indir. Rasûlullah (s.a) bunu, üstün bir ahlakî tezahür olarak söylemiştir. Efendimizin, "Bana da bir hisse ayırın" buyurması, onların gönüllerini yatıştırmak, şüphelerini def etmek içindir.[308]

Bazı Hükümler

1. Hastalara, Kur'an okuyarak, Allah'ın isimlerini anarak ve dua ederek şifa dilemek caizdir
2. Hasta için Kur'an okuduktan sonra hastanın üzerine üflemek meşrudur.
3. Hasta için Kur'an okumak karşılığında ücret almak caizdir.
4. Bir kimsenin sırf kendi hakkı olan ücreti arkadaşları ile paylaşması caizdir.[309]

3419... Bize Hasen b. Ali haber verdi, bize Zeyd b. Harun haber verdi, bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti. Muhammed, kardeşi Ma'bed b. Sîrîn'den o da Ebû Saîd el-Hudrî vasıtasıyla bu (önceki) hadisi haber verdi.[310]

Açıklama

Bu rivayet önceki rivayetin değişik bir ravi silsilesi tarafından şeklidir Musannif, isnaddaki farklılığa işaret için bu rivayeti almıştır.[311]

3420... Hârice b. es-Salt, amcasından[312] rivayet ettiğine göre:

O (Hârice'nin amcası) bir kavme uğradı. Kavimdekiler onun, yanma gelip;

Şüphesiz sen o zat (Hz. Peygamberdin yanından hayırlı bir şey getirmişsindir, bizim için şu adama rukye yap, dediler ve kendisine iplerle bağlı deli bir adam getirdiler.

Hârice'nin amcası sabahlı akşamlı üç gün adama Fatiha sûresini okudu. Sûreyi her bitirişinde tükrüğünü biriktiriyor sonra da tükürü-yordu. Adam sanki kösteğinden kurtulmuş gibi oldu, (iyileşti). (Delinin arkadaşları) rukye yapan zata (ücret olarak) bir şey verdiler. Adam, Rasûlullah (s.a)'a gelip durumu haber verdi.

Efendimiz (s.a):

"Ye, ömrüme yemin ederim ki, kimileri bâtıl bir rukye ile yerler, sen ise hak bir rukye ile yersin." buyurdu. [313]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de hastanın iyileşmesi için Kur'an okuyup dua etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu konuyu önceki

hadisin şerhinde izah ettiğimiz için burada tekrar girmeyeceğiz. Sadece iki hususa dikkat çekmek istiyoruz:
1- Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste, "Ömrüme yemin ederim ki" buyurmuş, yani ömüre yemin etmiştir. Aslında bu çeşit bir yemin müslümanlar için caiz değildir. Rasûlullah'm bu şekilde yemin etmesini Tıybî iki şekilde izah eder:
a) Hz. Peygamber (s.a)'e bu şekilde yemin etmesine izin verilmişti. Bu onun özelliklerindendir. Çünkü Cenab-ı Allah onun hayatına yemin ederek; "Ey Muhammed, ömrüne yemin olsun ki onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı."[314] buyurmuştur.
b) Allah (c.c), kendisine ikram olmak üzere sadece Hz. Peygamber (s.a)'in hayatı için yemin etmiştir, başka hiçbir kimse için yemin etmemiştir.
2- Hz. Peygamber (s.a) Fatiha okuyarak hasta tedavi eden ve bunun karşılığında ücret alan zata, "Onu ye, kimileri bâtıl rukye ile yiyorlar, sen ise hak bir rukye ile yersin" buyurmuştur.
Bâtıl rukyeden maksat; yıldızları anmak, yıldızlardan ve cinlerden yardım dilemek suretiyle yapılan rukyedir.[315]

38. Hacamat Yoluyla Kan Alanın Kazancı

3421... Râfi'-b. Hadîc(r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Hacamat eden (kafadan kan alan) in ücreti pistir, köpeğin satışı karşılığında alınan para pistir, fahişenin zina karşılığı aldığı ücret pistir."[316]

Açıklama

Hadiste üç tür kazancın pis olduğuna işaret edilmiştir. "Pis" diye terceme ettiğimiz "habîs" kelimesi, hem haram hem de mekruh olan şeyler hakkında kullanılmaktadır. Bu mananın tayini, diğer deliller ve maksatlar gözönüne alınarak yapılır. Aynı şekilde emir sigası da bazen vücub, bazan nedb, bazan ibahaya delâlet eder. Sığanın bu manalardan hahagisine delâlet ettiği karîneler yardımıyla bilinir. İşte buradaki "habîs = pis" kelimesi de, hem haramlığa hem de kerahete delâlet edebilir.
Hadiste pis olduğu belirtilen üç kazanç türü şunlardır:
1- Hacamat ücreti:
Hacamat, başın arka tarafının çizilip kanatılması ve bu kanın bir boru vasıtasıyla emilip çıkartılması yoluyla yapılan kan alma şeklidir. Bu şekilde kan alan kişiye "haccâm" tabir edilir. Günümüzde "kan alma" denildiği zaman, şırınga ile ve modern yollarla kan alma akla geldiği için, tercemede kelimenin aslını kullanmayı uygun gördük.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kan alma karşılığında ücret almak habistir. Bu habis (pis) likten maksadın ne oludğunda ihtilâf edilmiştir.
Bazı hadis uleması, maksadın haramlık olduğu görüşünü ileri sürerek kan alma (hacamat) karşılığında ücret almanın haram olduğu görüşünü savunmuşlardır. Ayrıca el-Hâzimî'nin Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet ettiği şu hadis de bu görüş sahiplerinin delilidir: "Fahişenin mehri (ücreti) ve kan alıcının ücreti zulümdür."
Ulemanın cumhuru ise kan alma karşılığında alman ücretin helâl olduğu görüşündedir. Bunlar aşağında gelecek olan İbn Abbas ve Enes b. Mâlik hadislerini delil almışlardır. O hadislerde Hz. Peygamber (s.a)'in kafasından kan aldırdığı ve kanı alan şahsa ücret verdiği çok açık bir şekilde dile getirilmiştir.
Cumhur, üzerinde durduğumuz hadisteki hubsu (pisliği), yapılan işin düşüklüğünden dolayı tenzîhen mekruha hamletmişlerdir. Çünkü kan almak düşük bir iştir, Allah (c.c) şerefli işleri sever. Ayrıca müslümanlann ihtiyaç anında birbirlerine yardımcı olmaları görevleridir. Demek oluyor ki kan alma karşılığında ücret almak caiz, ancak tenzîhen mekruhtur.
Tahavî, kan alma karşılığında üciet almanın caiz olmayışına işaret eden bu hadisin mensuh olduğunu söyler. Şevkânî ise, bu konuda neshe delâlet eden bir delil bulunmadığını belirterek Tahavî'nin görüşünü kabul etmez.
Haram olan kan alma ücretinin, alınan kanın satılması karşılığında alınan ücret olduğunu söylemek de mümkündür. Nitekim cahiliye devrinde kanı yiyorlardı. Dolayısıyla yemek için kan satın alınması akla uzak bir şey değildir. Ancak bu izah pek uygun görülmemiştir.
Kan alma karşılığında ücret almanın pis oluşuna ve helâl oluşuna delâlet eden hadisler arasındaki çelişkiyi gidermede en makbul yol, buradaki pislikten maksadın tenzîhen mekruh olduğu şeklindeki izahtır.
2- Köpeğin satışı karşılığında alınan para. Bu konuda üç görüş vardır:
a) Ulemanın cumhuruna göre; ister av köpeği olsun ister başka bir köpek, ister eğitilmiş olsun ister olmasın her türlüsünün satışı karşılığında alınan bedel haramdır. Bunlar bu konuda varid olan hadislerin m ut Ia4o oluşunu gözönüne almışlardır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), köpeğin satışı karşılığı alınan paranın haram olduğunu ifade ettiği birçok hadisinde av köpeği ve sokak köpeği diye bir ayırım yapmamıştır. Üzerinde durduğumuz hadisin yanı sıra şu hadislerde de Efendimiz mutlak olarak, köpeğin bedelinin haram olduğunu beyan buyurmuştur:
"Rasûlullah (s.a); kan karşılığı alınan parayı, köpek karşılığı alınan parayı ve fahişenin kazancını haram kıldı. Dövme yapan ve yaptırana, faiz yiyen ve yedirene, resim yapanlara lanet etti."[317]
"Rasûlullah (s.a), köpeğin satışı karşılığı alınan paradan, fahişenin ücretinden ve kâhinin aldığından nehyetti."
Rasûlullah (s.a), köpeğin satışı karşılığında para almayı men etti ve; "Eğer köpeğin bedelini almaya gelirse avucuna toprak doldur*' buyurdu.[318]
Bu hadisler, köpeği satmanın sahih olmadığına, köpek satışı karşılığında alınan paranın caiz olmadığına delildir. Aynı şekilde bu görüş sahilerine göre; başkasının köpeğini öldüren kişi onun kıymetini ödemez. Ebû Hureyre, Hasan-ı Basrî,

Rabîa, Evzaî, Hakem, Hammâd, Şafiî, Ahmed, Dâvûd ve İbnü'l-Münzir bu görüşü benimseyenlerdendirler.
b) Hanefîlere göre, ister talimli olsun ister olmasın her türlü köpeğin satışı caizdir, karşılığında alman para helâldir. Ancak Ebû Yusuf'tan talim edilmemiş olan ısıran köpeklerin satışının caiz olmadığı rivayet edilmiştir.
Bu görüş sahiplerinin delilleri:"Rasûlullah (s.a), av veya çoban köpeği dışındaki köpeklerin satışını menetti" manasındaki hadistir. Ayrıca köpek, avcılıkta ve bekçilikte kullanılan bir hayvandır. Satışı nehyeden hadisler, İslâm'ın ilk günleri içindir. Arapları, eskiden beri ittihaz ettikleri köpek beslemek alışkanlığından uzaklaştırmak içindir.
c) Ata ve Nehaî'ye göre, sadece av köpeğinin satışı caizdir, diğerlerinin satışı caiz değildir.
İmam Mâlik'ten, köpek satışının haram, sahih ve mekruh olduğuna dair üç görüş rivayet edilmiştir. Sahih olmadığı tarzındaki görüşünde telef edenin kıymetini vermesi gerektiğini söyler.
3- Fahişenin zina karşılığında aldığı ücret: Fahişenin aldığı ücret hadiste "mehir" olarak ifadelendirilmiştir. Çünkü, kadının kendisini bir erkeğe teslim etmesi karşılığında aldığı ücret şeklen mehre benzemektedir. Çünkü kadın, kendisini kocasına teslim karşılığı mehir alır.
Fahişenin aldığı ücret haramdır. Bunda tüm âlimler icma etmişlerdir. Çünkü haram bir işin karşılığında alınan ücret de haramdır.[319]

Bazı Hükümler

Kan alma ve köpek satma karşılığında ücret almak pistir. Konu yukarıda, izah edilmiştir. Fahişenin zina karşılığı aldığı ücret haramdır. Bunda ittifak vardır.[320]

3422... İbn Muhayyisa'nın, babasın (Muhayyisa) dan rivayet ettiğine göre;
O (Muhayyisa) kan alıcı (haccâm) olarak kiralanma konusunda Rasûlullah'tan izin istedi, ama Rasûlullah bundan nehyetti. Muhayyisa ise sormaya ve izin istemeye devam etti. Nihayet RasûİuIIah (s.a) ona:
"Onu (kan alma karşılığı aldığın ücreti), devene Ve kölene yedir" emrini verdi.[321]

Açıklama

Tirmizî hadis için; "Hasendir" der. İbn Mâce de "Haram b. Muhayyisa babasından rivayet etti demiştir.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Muhayyisa adındaki sahâbînin mesleği hacamat yoluyla kan almaktı. Bu zat kan almak için kiralanıp, karşılığında ücret almak için Hz. Peygamber (s.a)'den izin istedi fakat Efendimiz, bunun düşük bir meslek olması dolayısıyla izin vermedi. Muhayyisa'y* bu düşük meslekten uzaklaştırıp şerefli bir iş tutmasını sağlamak istiyordu. Ama onun ısrarlı müracaatları sonucu, ücretle kan almasına izin verdi ama aldığı ücreti devesine ve kölesine yedirmesini emretti.
Avnü'l-Ma'bûd'daki ifadeye göre; Hz. Peygamber (s.a)'in, kan alma karşılığında alınan ücreti deve ve köleye yedirmeyi emretmesi onların şereflerinin söz konusu olmamasından dolayıdır.
Nevevî; bu hadisin, kan almak karşılığında ücret almanın cevazına delil olduğunu söyler. Çünkü eğer bu ücret haram olsaydı Hz. Peygamber (a.s) bunu kölesine yedirmesini emretmezdi. Çünkü efendinin helâl olmayan bir şeyi kölesine yedirmesi caiz değildir.
Ahmed b. Hanbel ve bir grup âlim, bu hadisin zahirini alarak kan alma ücretinin köle için caiz olduğunu, hür için ise caiz olmadığını söylerler. "Kan alma mesleği hürler için mekruh, köleler için caizdir. Kişinin hacamat karşılığı aldığı ücreti kendi ihtiyacına sarfetmesi haram, kölesine veya hayvanına yedirmesi caizdir." derler.[322]

3423... İbn Abbas (r.anhüma)'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) kan aldırdı ve kan alana ücretini verdi. Eğer onu haram bilseydi vermezdi.[323]

3424... Enes b. Mâlik (r.a)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebû Taybe, Rasûlullah (s.a)'dan kan aldı. Efendimiz ona bir sa' hurma verilmesini, ailesine de ondan haracını hafifletmesini emretti.[324]

Açıklama

Ebû Taybe'nin ismi Nâfi'dir. Müslim'in rivayetinden anlaşıklığına göre bu şahıs Beni Beyaza nm kölesi idi.
Haraç kelimesi bu hadiste, efendinin, kölesinin kendisine her gün ödemesini kararlaştırdığı paradır. Bu hadiste adı anılan Ebû Taybe'ye efendileri her gün üç sa' hurma getirmesini kararlaştırmıştı. Hz. Peygamber (s.a)'in emri ile bu ücret günlük bir sa'a indirilmiştir.
Bu iki hadis, kan aldırmanın ve kan alma karşılığında ücret almanın caiz olduğuna delildir. Bu konu önce geçen hadislerde işlenmiştir.[325]

39. Cariyelerin Kazancı

3425... Ebû Hâzim, Ebû Hureyre (r.a)'nin şöyle dediğini duymuştur:
Rasûlullah (s.a), cariyelerin kazancından nehyetti.[326]

Açıklama

Cariyelerin yasaklanan kazancı fuhuş yoluyla elde ettikleri, kazançtır.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şöyle demektedir:
"Mekkeli ve Medinelilerin, kendilerine her gün belirli bir ücreti getirmek zorunda olan cariyeleri vardı. İnsanlara hizmet ederlerdi; ekmek yaparlar, su taşırlar ve başka işler yaparlardı. Böylece efendilerine vermeleri gereken vergiyi kazanırlardı. Cariyeler bu yerlere gidip, bu işlerle uğraşınca -belirli bir ücret ödemek zorunda oldukları için- kendilerinin bir kötülük yapmamalarından emin olunamazdı. Onun için Rasûlullah (s.a) cariyelerin kazancından kaçındırmıştır. Onların hangi yoldan kazanç sağladıkları bilinmediği takdirde, kazançları öncelikle yasaktır."
Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, cariyelerin caiz olmayan kazançları, fuhuş yoluyla olanıdır, meşru yollarla elde edileni değil.
Günümüzde kölelik ve cariyelik müesseseleri ortadan kalktığı için konuyu uzatmaya gerek duymuyoruz.[327]

3426... Târik b. Abdurrahman el-Kuraşî'nin rivayet ettiğine göre; Râfi' b. Rifâ'a, Ensar'ın bulunduğu bir meclise geldi ve:
Bugün Rasûllah (s.a) bizi bazı şeylerden nehyetti; Râfi' bazı şeyleri saydı- deyip devamla, parmaklarıyla (üç parmağı ile) işaret ederek; ekmek yapmak, ip eğirmek ve yün ditmek gibi eli ile yaptıklarının dışında cariyenin kazancından nehyetti, dedi.[328]

3427... Râfi' b. Hadîc (r.a)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûiullah (s.a) bizi, nerede kazandığı bilinmedikçe cariyenin kazancından nehyetti.[329]

Açıklama

Bu iki rivayetten açıkça anlaşıldığı gibi cariyenin menedilen kazancı, meşru olmayan yollarla elde ettiğidir. Ama el emegı alın teri ile elde ettiği kazancı helâldir, bunda herhangi bir sorumluluk yoktur.
Hz. Peygamber'in cariyenin kazancı konusunda bu derece titiz davranmasına sebep, bazı cahiliye devri araplarının cariyelerine fuhuş yaptırarak para kazanmalarıdır. Efendimiz, eskiden kalma bu kötü âdeti ortadan kaldırmak ve bir daha dönülmesini engellemek için cariyenin meşru yollar dışında elde ettiği gelirin helâl olmadığını beyan etmiştir.[330]

Kâhinin Aldığı Ücret[331]

3428... Ebû Mes'ud (r.a)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), köpeğin satışı karşılığı alınan parayı, fahişenin ücretini ve kâhinin (kehânete karşı) aldığı ücreti nehyetti.[332]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte Rasûlullah (s.a) üç çeşit kazancın caiz olmadığını belirtmiştir. Bunlardan ilk ikisi daha önce incelenmişti. Burada sadece üçüncüsünden, kâhinin aldığı ücretten bahsedeceğiz. Önce kâhin kelimesinin araplar arasında hangi manalarda kullanıldığını görelim, kâhin;
1- İleride olacak olan hadiseleri bildiğini iddia edip onlarla ilgili haberler verendir. Araplar arasında ileride olacak hadiseleri bildiklerini iddia eden birçok kâhin vardı. Bunlar, cinlerden adamları olduğunu ve onların kendilerine haber verdiklerini iddia ederlerdi.
2- Kendilerine verilen bir kabiliyetle gizli şeyleri anladığını iddia edenlerdir.
3- Olayların sebeplerine ve ön bilgilerine dayanarak gizli şeyleri bildiklerini iddia edenler; bunlar faili bilinmeyen hırsızlıkların faillerini, zina ithamı altında tutulan bir kadının zina edip etmediğini bildiklerini söylerler.
4- Bazıları, yıldızlara bakarak olacak hadiseleri haber veren müneccimlere de kâhin derler. Tabii bugün rasathanelerde hassas ve modern âletlerle gök cisimlerinin hareketlerini inceleyip hesaplar yapan bilim adamlarına ve ilmî yollarla hava tahminlerinde bulunan meteoroloji uzmanlarına kâhin denemez.
Avnü'l-Ma'bûd'daki Aliyyü'1-Kârî ve Hattâbî'ye nisbet edilen ifadelere göre hadisteki nehiy iki şeye şamildir:
a) Yukarıda maddeleştirilen ve kâhin kelimesinin ifade ettiği manalar altına giren tüm hareketler, bunların hiçbiri caiz değildir. Dolayısıyla bu hareketler karşılığında alınan ücret ve bahşişler de haramdır.
b) Kâhinlerin haber verdikleri bilgilere inanmak da caiz değildir. Günümüzde çeşitli yollarla tatbik edilen falcılık için de hüküm aynıdır.
İster yıldız, ister kahve falı olsun ya da başka bir usule dayansın, falcılık yapmak ve fala inanmak kesinlikle caiz değildir. Gaybı Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez. Fala inanmak, Allah korusun kişiyi imanından edebilir. Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde gaybı sadece Allah'ın bildiğine dikkat çekilmiştir. Bunlardan birkaçını hatırlayalım:
"Gaybın anahtarları kendi yanındadır. Onları Allah'tan başka hiç kimse bilmez."[333]
"Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez..."[334] "De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur."[335]
Dinimiz bir tek fal şekline müsaade etmiştir. O da tefe'üldür; hadiseleri iyiye yorumlamaktır. İşitilen bir sözü hayra yormaktır. Büreyde'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a), bir işe göndereceği kişinin isim veya vardıkları yerin ismi ile tefe'ülde bulunur,

bunları iyiye yorardı. Bu şekilde bir tefe'ül en entellektüel kişilerde de bulunan bir özelliktir. Müslümanlar, girişecekleri bir işin sonucunun hayır mı şer mi olacağı konusunda bir gönül rahatlığı elde etmek için istihare yaparlar. İstihare konusu daha önce işlenmiştir. Tabii tefe'ül dediğimiz şey bugünkü manasıyla fal sayılmaz.[336]

Bazı Hükümler

Köpek satışı, fuhuş ve kâhinlik caiz değil, bunlar karsıngında alınan ücret de haramdır. Daha önce de belirtildiği gibi köpeğin satışının cevazına delâlet eden deliller de vardır. Hanefîler köpeği satmanın caiz olduğu istikametinde içtihatta bulunmuşlardır. Fuhuş ve kâhinlik ücretinin ve bunları yapmanın caiz olmayışında hiçbir ihtilâf söz konusu değildir.[337]

40. Erkek Hayvanın Menisi Karşılığında Ücret Almak

3429... İbn Ömer (r.anhüma) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a), erkek hayvanın menisi (döllemesi) karşılığında

ücret almayı nehyetti.[338]

Açıklama

Hadis-i şerif, dişi hayvanları döllemek için boğa, koç, at gibi erkek hayvan kiralamanın ve bu kiralama karşılığında ücret almanın caiz olmadığına işaret etmektedir. Çünkü bu kiralamada bir aldanma söz konusudur. Bir defa erkek hayvanın dişi hayvana aşacağı kesin belli değildir. Aşsa bile dölleyip döllemeyeceği bilinemez. Çünkü her aşmanın döllenmeyi gerektirdiği söylenemez.
İşte ulemanın büyük çoğunluğu, hadis-i şerifi ve kiralamadaki aldanma durumunu gözönüne alarak döllemesi için hayvan kiralamanın bâtıl olduğu görüşündedirler.
İmam Mâlik ise dişi hayvanlara aşması için belirli bir müddet için erkek hayvan kiralamanın caiz olduğunu söyler. Bazı Mâlikîler de erkek hayvan kiralamayı süt anne kiralamaya benzeterek, ihtiyaca ve maslahata binaen caiz olduğunu söylerler. Hattâbî, Hasen ve İbn Sîrîn'in de bunu caiz gördüklerini söylemektedir.
Şüphesiz dişi hayvanı olan herkesin bir boğaya, bir koça sahip olması mümkün değildir. Ücretle boğa kiralamak da caiz olmadığına göre bunların hayvanları nasıl aşılanacaktır? Şüphesiz bunun yolu iare, yani bir ücret şartı koşulmadan, erkek hayvanın sahibinin hayvanını vermesidir, fakat erkek hayvan sahipleri buna razı olurlar mı? Çünkü damızlık hayvanın güçlü, iyi cins ve sıhhatli olması gerekir. Bu da epey bir masrafla mümkündür. Dolayısıyla hayvan sahiplerinin bunca masraf ederek besledikleri erkek hayvanlarını karşılıksız olarak vermeleri her zaman beklenemez. O halde çare nedir:
1- Ya İmam Mâlik'in içtihadı ile amel edilip, erkek hayvan bir günlüğüne, 2 saatliğine gibi belirli bir müddet için kiralanacaktır.
2- Ya da hiçbir ücret konuşulmadan erkek hayvan sahibi hayvanını verecektir. Dişi hayvan sahibi de dölleme işi bittikten sonra hediye kabilinden bir şeyi diğerine verir. Bunu almanın hiçbir sakıncası yoktur. Böylece hem tüm âlimlerce caiz olan bir yolla hayvanın aşılanması sağlanmış, hem de erkek hayvan sahibinin eline bir şeyler geçmiş olur.[339]

41. Kuyumcu Ücreti

3430... Ebû Mâcide'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir kölenin kulağından biraz kestim -ya da kulağımdan birazı kesildi-.[340] O esnada Hz. Ebû Bekir (r.a) hacdan gelmişti. Onun yanında toplandık. Ebû Bekir bizi Ömer b. el-Hattâb'a havale etti. Ömer (r.a):
Bu mikdar (kulağın kesilen kısmı) kısas mikdarına ulaşmış. Kısas yapması için bana bir haccâm (kan alıcı) çağırın, dedi.
Haccâm çağırılınca Ömer şöyle dedi:
Rasûlullah. (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Ben teyzeme, kendisi için bereket olacağım umarak bir köle hediye ettim ve ona; köleyi kan alıcıya, kuyumcuya ve kasaba verme dedim."
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdül-A'/â,' İbn İshak'ın; "İbn Mâcid, Benî Sehm'den bir adamdır" dediğini Ömer b. el-Hattâb'dan rivayet etti.[341]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere ravi; Ebû Mâcide'nin mi bir kölenin kulağını kestiği yoksa Ebû Mâcide'nin-kendi kulağının mı kesildiğinde şüphe etmiştir. Birinci ihtimal daha kuvvetli görülüyor. Kulağından bir bölümü kesilenle kesen kişi meseleyi Hz. Ebû Bekir'e arzetmiş-ler, o da hüküm vermesi için Hz. Ömer'e göndermiş, Hz. Ömer (r.a) kesilen kısmın kısası gerektirecek kadar olduğunu görünce kısası uygulaması için kan alıcılık yapan ve haccâm denilen birisini çağırtmış, o esnada da Rasûlullah (s.a)'dan duyduğu bir hadisi haber vermiştir.
Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber, teyzesine bağışladığı bir köle çocuğun, sanat öğrenmesi için kan alıcı, kuyumcu ve kasabın yanma vermemesini istemiştir. Buna sebep kan alıcılık ve kasaplık mesleklerinin pisliğidir. Çünkü her iki meslekte de kan bulundğu için bundan kaçınması pek kolay olmaz. Ayrıca kan alıcılık daha çok düşük seviyelerin yaptıkları bir iştir. Nitekim günümüzde de kalburculuk, sepetçilik gibi meslekler düşük sayılır.

Kölenin kuyumcuya verilmemesini istemesindeki hikmet için şerhlerde şöyle denilmektedir: "Kuyumcunun sanatına hile karışabilir. Ayrıca (kullanılması yasak olan) altın ve gümüş kaplar, erkekler için zinetler yapabilir. Yapacağı işleri teslim konusunda asılsız va'dlere ve yalanlara dalabilir."
Şüphesiz Hz. Peygamber'in köleyi bu sanatlara verilmemesini istemesi bu sanatların haram olmasını gerektirmez. Kan alıcılığın caiz olduğu daha önce izah edilmişti. Kasaplık ve kuyumculuk meslekleri insanların son derece muhtaç oldukları mesleklerdir. Kan bulaşma ihtimalinden veya hile yapılması endişesinden dolayı Hz. Peygamber'in bu meslekleri yasaklaması düşünülemez. Kuyumcunun altın ve gümüş kaplar veya erkekler için altından zinet yapması uygun olmayabilir. Ama bunları yapmak mecburiyetinde değildir.[342]

Bazı Hükümler

1. Hacdan dönen kişiyi ziyaret meşrudur.
2. İhsanlar, aralarındaki husumetleri mahkeme kanalıyla çözme yolunu aramalıdırlar.
3. Hâkimin hüküm esnasında taraflara nasihat etmesi, bilgi vermesi caizdir.[343]

3431... Bize Yusuf b. Musa haber verdi, bize Seleme b. Fazl rivayet etti, bize İbn İshak, Alâ b. Abdurrahman (el-Hurakî)'dan rivayet etti. O da İbn Mâcide es-Sehmî vasıtasıyla Ömer (b. el-Hattâb)'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan; (önceki) hadisin benzerini rivayet etti.[344]

3432... Bize Fazl b. Yakub haber haber verdi, bize Abdül-A'lâ, Muhammed b. İshak'tan haber verdi. Bize el- AHâ b. Abdurrahman (el-Hurakî), İbn Mâcide es-Sehmfden haber verdi. O dâ Ömer b. el-Hattâb (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den o (önceki) hadisin mislini haber verdi.[345]

Açıklama

Bu iki rivayet de önceki hadisin isnad ve metin bakımından farklı rjvayetleridir lsnaddaki farktan dolayı senetleri aynen aldık.[346]

42. Malî Olan Bir Kölenin Satılması

3433... Salim, babasın (Abdullah b. Ömer)'dan Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse, malı olan bir köleyi satarsa, müşteri şart koşmamışsa mal satıcıya aittir. Yine bir kimse aşılanmış bir hurma ağacını satarsa, meyvesi -müşteri kendisi için olmasını şart koşmamışsa- satıcıya aittir."[347]

Açıklama

İşaret edilen kaynaklarda, hadisin birbirinden küçük farklarla ayrılan çeşitli rivayetleri vardır. Ayrıca hadisin sadece . köle satışıyla ilgili bölümü NâfT kanalıyla Hz. Ömer'den, sadece hurma üe ilgili bölümü de İbn Ömer'den ve Nâfi' kanalıyla rivayet edilmiştir.
Hadis âlimleri bu rivayetleri tercih konusunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Buharî, Ali b. el-Medinî ve İbn Abdilberr; Sâlim'in üzerinde durduğumuz rivayetini; Müslim, Nesâî ve Dârekutnî ise Nâfi'in yukarıda işaret ettiğimiz rivayetlerini tercih etmişlerdir,
Hadis-i şerif hüküm itibariyle iki konuyu ihtiva etmektedir:
1- Elinde malı olan bir köle satıldığı takdirde, mal satıcıya aittir. Ama müşteri pazarlık ederken malı da birlikte satın almayı şart koşmuşsa o zaman mal müşterinin olur.
Aslında konu , ulemanın görüş birliği halinde oldukları bir mesele değildir. İyi anlaşılması için etraflı bir izah gerekir. Ama kölelik ortadan kalktığı ve meselenin pratiği olmadığı için biz sözü uzatmıyoruz.
2- Dalında meyve olan aşılanmış bir hurma ağacı satılırsa, ağaçtaki hurma satıcıya aittir. Ama müşteri hurmanın kendisi için olmasını şart koşmuşsa hurma müşterinin olmuş olur.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şu bilgiyi vermektedir: "Hadisten anlaşılıyor ki aşılamak, meyvenin asla tabi olması konusunda bir sınırdır. Eğer ağaç aşılanmışsa meyve ağaçtan ayrılmış demektir. Anasından ayrılmış olan yavruya benzer. Dolayısıyla bizatihi kastedümedikçe asla tabi olarak satışa girmez. Aşılanmamışsa, meyve ağacın dalı mesabesindedir. Ağacın dalı, ağacın satışına girdiği gibi, aşılanmamış hurma ağacının hurması da satışa girer ve müşteriye ait olur..."
Hattâbî bundan sonra, aşılamanın nasıl yapıldığım tarif eder ve satılan hurmanın kime ait olacağı konusunda âlimler arasındaki ihtilâfa işaret eder. Buna göre, konu ile ilgili üç görüş vardır:
a) Ağaç aşılanmamışsa, meyve ağaca tabidir. Aşılanmışsa, satışa girmez. Ama müşteri şart koşarsa müstesna. Bu görüş, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e aittir.
Bu görüş hadisin zahirine uygundur.
b) Ağaç ister aşılı olsun ister aşısız, meyve ağacın satışına girmez, satıcıya aittir. Müşteri meyvenin kendisine ait olmasını şart koşmuşsa müşterinin olur. Bu görüş Hanefîlerin ve Evzaî'nin görüşüdür. Hanefîler bu görüşlerini şu hadise dayandırırlar: "Bir kimse içerisinde hurma ağacı olan bir araziyi satın alırsa, meyve satıcıya aittir. Müşteri meyveyi kendisi için şart koşarsa

başka." NasbıTr-Râye'de, hadisin bu lafızla garib olduğu söylenir. Hanefîler bu meseleyi ekine kıyas ederler.
c) Ağaç ister aşılı olsun ister aşısız, ister şart koşulsun ister şart koşulmasın satılan ağacın meyvesi müşteriye aittir. Bu görüş de İbn Ebî Leylâ'ya aiıdr.[348]

Bazı Hükümler

1. Malı olan bir köle satıldığı takdirde, müşteri için olması şart koşulmamışsa, mal satıcıya aittir.
2. Dalında meyve olan aşılı bir ağaç satılırsa meyve satıcınındır. Ama, şart koşulduğu takdirde müşterinin olur.[349]

3434... İbn Ömer, (babası) Hz. Ömer (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'dan (yukarıdaki hadisin) köle ile ilgili bölümünü rivayet etti.
Nâfi', İbn Ömer (r.anhüma) kanalıyla Hz. Peygamber (s.a)'den (yukarıdaki hadisin) hurma ağacı ile ilgili bölümünü rivayet etti.
EbûDâvûd; "Zührî ve Nâfi, dört hadiste ihtilâf ettiler. Bu, onlardan birisidir" dedi.[350]

3435... Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a):
"Bir kimse, malı olan bir köleyi satarsa, o mal satıcıya aittir. Ama müşteri (kendisi için) şart koşmuşsa müstesna." buyurdu.[351]

Açıklama

Bu üç rivayetten ilk ikisine, daha önceki hadisi izah ederken işaret etmiştik. Câbir'den rivayet edilen üçüncü hadisin senedinde bilinmeyen biri vardır. Çünkü hadisi Câbir (r.a)'den işitip nakleden zâtın ismi bilinmemektedir. Onun için hadis makbul sayılmaz.
Görüldüğü gibi bu hadiste de, elinde malı olan bir kölenin satılması halinde malın satıcıya ait olacağı, ama müşteri için şart koşulmuşsa müşterinin olabileceği ifade edilmektedir.[352]

43. Şehre Gelen Malı Şehir Dışında Karşılamak

3436... Abdullah b. Ömer (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bazınız bazınızın satışı üzerine satışta bulunmasın. Mallar çarşıya indirilinceye kadar (onları) karşılamayınız."[353]

Açıklama

Hadis-i şerife göre Hz. Peygamber (s.a), alışverişle ilgili iki şeyi men etmiştir:
1- Yapılan bir satışı bir başkasının bozup kendi malını satmasıdır. Bu mesele şu şekilde tasavvur edilir: İki kişi bir malı alıp satma konusunda anlaşırlar, fiatta .ıiutabakat sağlarlar. Fakat daha meclis muhayyerliği varken üçüncü bir şahıs gelir, müşteri için daha avantajlı şartlarla kendi malım satmak ister. Böylece müşteri önceki akdi fesheder. Bu durumda satıcı zarara uğrar. İşte Hz. Peygamber (s.a)'in yasakladığı budur. Ama, iki kişi pazarlık halinde iken, henüz alım satım gerçekleşmeden bir başkası araya girip kendi malını satmak isterse bu caizdir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) açık artırma yoluyla bir çul ve maşraba satmıştır.
2- Şehre getirilmekte olan malları daha şehir dışında iken karşılayıp satın almak, onların şehire girmesine engel olmak. Hz. Peygamber (s.a)'in bunu yasaklamasının iki önemli hikmeti vardır:
a) Üreticiyi korumak: Genellikle yollara çıkıp ticarî kafileleri karşılayanların maksadı, üreticinin elindeki malı ucuza almaktır. Çünkü köyden gelen üretici şehirdeki fiatı bilemez. Özellikle, kendilerini karşılayan tacirler pazardaki fiatları gizler veya olduklarından daha az gösterirlerse, üreticinin aldanması daha fazla olur.
b) Tüketiciyi korumak: Çünkü şehre gelen malı yolda karşılayanın maksadı, fazla kâr etmektir. Dolayısıyla bu durumda olan kişi üreticiden aldığı malı elinden geldiği kadar pahalıya satmak isteyecektir. Ayrıca tüccarın üreticilerin mallarını yollarda kaşılayıp satın alması tekelciliğe sebep olur. Serbest rekabete engel olur. Fiatların düşmesinde önemli payı olan rekabet imkânı ortadan kalkınca fiatlar artar, bundan da tüketici zarar görür.
Bilindiği gibi dinin.'z, kişinin hem dünya hem de âhiret hayatına hita-beder. Bazan dünya hayatının dizenini sağlayacak şeyleri, uhrevî müeyyidelerle disipline eder. İşte burada da, gerek üretici olsun gerek tüketici olsun bütün halkın, dünya nenfaatım ilgilendiren bir konu uhrevî bir müeyyide ile kontrol edilmektedir. O müveyyide, Hz. Peygamber'in emrine karşı gelmenin doğuracağı sonuçtur. O da en azından kerahattır.
Âlimlerimiz; üreticileri şehir dışında karşılayıp, mallarını ta orada satın almanın dinî açıdan mahzur olduğunda müttefik oldukları halde, hukukî açıdan bu alışverişin geçersiz olduğunu söylememektedirler. Hattâbî, âlimlerin bu konudaki görüşlerini şöyle özetler:
"Bazı âlimler, üreticileri şehir dışında karşılamayı mekruh görmüşlerdir. Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak bu gruptandır. Onlardan, bu satışın fasid olduğunu söyleyen hiç kimseyi bilmiyorum. Ancak, Şafiî bu durumda hadisin zahirine bakarak, satıcının muhayyer olduğunu söyler. Zannediyorum Ahmed de aynı görüştedir. Ebu Hanîfe, şehir dışında mal

karşılamayı mekruh görmez ve satıcı pazara geldiği zaman ona muhayyerlik de tanımaz..."
Hattâbî'nin ifadesinden Ebu Hanîfe'nin, sanki şehir dışında mal karşılamayı normal gördüğü izlenimi edinilmektedir. Oysa gerçek öyle değildir. Hidâye'de, Hanefilerîn bu konudaki görüşleri şöyle dile getirilir:
"Şehire gelen malı yolda karşılamak yasaklanmıştır. Bu, şehir halkına zarar verdiği zamandır. Ama zarar vermezse mahzur yoktur. Ayrıca tacir, mal getirenlerden çarşıdaki fiatları gizlerse yine mekruhtur. Çünkü bunda hem aldatma hem de zarar verme sözkonusudur."
İbnii'l-Hiimâm da şöyle der:
"Şehir dışında mal karşılamanın iki şekli vardır:
a) Zahire alıcıları, kıtlık senesinde şehre mal getirenleri karşılarlar. Maksatları, daha sonra şehir halkına pahalı satmaktır.
b) Mal getirenler şehirdeki fiatları bilmedikleri için, tacirler onları karşılarlar ve daha ucuza satın alırlar. Şafîî'ye göre; tacirler bunu kasden yapmışlarsa isyan etmiş olurlar. Ama tesadüfen şehir dışına çıkmış ve orada şehre mal getirenlere rastlamışlarsa bunun günah olup olmadığında iki görüş vardır. Onlardaki kuvvetli görüşe göre bu da günahtır. Ama bize göre yasak, ya şehir halkına zarar vermek ya da fiatları gizlemekle kayıtlıdır. Halka zararı yoksa ve fiatlar gizlenmemişse bu hareketin mahzuru yoktur."[354]

Bazı Hükümler

1. Bir kişjnin pazarlığı arasına girip, onun satışına manı olarak kendi malını satmak caiz değildir.
2. Tacirlerin, şehir dışına çıkıp, şehre mal getiren tüketicilerin malını yolda satın almaları, onların pazara girmelerine engel olmaları caiz değildir.[355]

3437... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), şehre satılmak için getirilen malı, yolda karşılamayı nehyetmiştir. Eğer müşteri malı karşılar da satın alırsa, mal sahibi şehre geldiği zaman muhayyerdir, (isterse satışı feshedebilir).
Ebû Ali der ki:
Ebû Davud'un şöyle söylediğini işittim: "Süfyân; bazınız bazınızın sarışı üzerine satışta bulunmasın sözünün manası; bende on liraya ondan daha iyisi var, demesidir."[356]

Açıklama

Buharî'deki bir rivayette bu mana şu şekilde ifade edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) (malı yolda) karşılamayı ve şehirlinin köylü için satmasını nehyetti." Şehirlinin köylü için satmasından maksat, onun malını daha pahalı satmak için aracı olmasıdır. Nehye sebep, piyasada pahalılığın baş göstermesidir.
Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a), mal sahibinin şehre gelip de fiatları öğrendiği zaman yaptığı satışı feshedebileceğini söylüyor. AIiyyü'1-Kârî; bunun, önceki satışın geçerli olduğuna delil olduğunu, çünkü fasit bir satışta muhayyerlik düşünülemeyeceğini söyler.
İbnü'l-Hacer de şöyle der: "Kendi sattığı fiat piyasa fiatının üstünde veya ona eşitse bu durumda iki yön vardır: Bir açıdan hadis mutlak olduğu için muhayyerlik vardır". Ama esah olan, aldatma olmadığı için muhayyerliğin olmamasıdır."
Konunun daha geniş izahı önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[357]

44. Bir Kimsenin Satın Almak İstemediği Halde Müşteriler Arasına Girip Fiat Yükseltmesi Yasaktır

3438... Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
satın almayacaksanız, müşteri kızıştırmak için fiat artırmayınız."[358]

Açıklama

"Kişinin bir malı satın almak istemediği halde müşteriler arasına girip fiat yükseltmesi" manasını veren ibare sadece bir kelimedir. Bu kelime "necş" dir. Türkçede kelime olarak karşılığı yoktur. Onun için mefhum tercemesi yapılmıştır.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şöyle demektedir:
"Necş; bir kimsenin satılan bir malı görüp satın almak istemediği halde fiatını yükseltmesidir. Bunu, müşterileri kızıştırmak, fiatı artırmak için yapar. Bu harekette malı satın almak isteyenleri kandırmak ve emrolunan nasihati terketmek vardır. Âlimler, necşin akdi ifsad etmediğinde hemfikirdirler. Ancak bazı âlimler, fiat yükselticinin bunu satıcının izni ile yapması halinde müşterinin muhayyer olduğunu söylerler."
Nevevî de şunları söyler: "Satın alma niyeti olmadığı halde fiat yükseltmek icma ile haramdır, satış ise sahihtir. Eğer satıcı durumdan haberdar değilse günahı fiat yükseltene aittir. Fakat bu, satıcının muvafakati ile olmuşsa her ikisi de günahkâr olur. İster satıcının muvafakati olsun ister olmasın, müşterinin satışı feshetme muhayyerliği yoktur. Çünkü o aldanma konusunda kusurludur."
İmam Mâlik'den bu satışın bâtıl olduğu şeklinde bir görüş nakledilmiştir.
Yukarıda da beyan edildiği gibi bu yolla yapılan bir satış dinen mahzurludur Ancak, hukuken geçerlidir.[359]

45. Şehirlinin, Köylünün Yerine Satışının Yasak Oluşu Hakkındaki Hadisler

3439... Tâvûs, İbn Abbas (r.anhuma)'ın şöyle dediğini rivayet etti:
Rasûlullah (s.a); şehirlinin bedevi namına (malını) satıvermesini nehyetti.Tâvûs dedi ki:
(İbn Abbas'a); şehirlinin bedevi namına (mal) satması nedir, (bu nasıl olur)? dedim.
Onun için simsarlık yapmaz, karşılığını verdi.[360]

Açıklama

Bedevi: çölde yaşayan, hayvancılıkla geçinen kişidir. Ticaretten ve şehir hayatından pek anlamaz. Simsar: Kastalânî' nin belirttiğine göre; "dellâl" karşılığınadır. Feth'de ise; önceleri kayyım ve koruyucu manasına olduğu, daha sonra ise başkası namına alım satımda bulunan kişi için kullanıldığı belirtilir:
Hattâbî; hadisteki, "satmaz" diye terceme ettiğimiz fiilinin, hem satmak hem de satın almak manalarına geldiğini kayderek, hadisin; şehirlinin bedevi namına hem satış yapmasını hem de satın almasını yasakladığını söyler.
Hadis-i şerif; şehirlinin, bedevinin malını satıvermesinin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu yasaktaki hikmet, hem şehir halkının hem de bedevinin zararına engel olmaktır. Bugün köyden şehire mal getiren köylü veya taşradan büyük şehirlere mal getirip, simsarların eline düşen taşralı da bedevi hükündedir. Şevkânî'nin belirttiğine göre, hadiste bedevinin tahsis edilişi, o zamanki çoğunluğa binaendir. Piyasa fiatlarını bilmeyen herkes bedevi hükmündedir. Mâlikîler ise, hadisteki hükmün sadece bedeviye has olduğunu söylerler.
Nevevî ve Hattâbî; bu yasağın mutlak olmadığını,bazı kayıtlarla sınırlı olduğunu söylerler. Hattâbî'nin bu konudaki sözleri şu şekildedir: "Bu nehiy, şehirlinin bedevi (köylü)nin malını o günkü fiatlarla satmayıp, bekletmesi ile ilgilidir. Simsar olmasa, bedevi (köylü) yabancı olduğu şehirde yaşamadığı için malını o günkü Hatlarla satacak ve bundan tüketici yararlanacaktır. İşte simsar bu durumda olan kişiye gelip de, "Ben senin için malı bekletir, pahalanınca satarım" der ve tüketicinin menfaatına engel olursa işte bu caiz değildir. Yasaklığın, şehirde kıtlık veya darlığa sebep olması halinde sözkonusu olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlara göre; şehirde betfıangi bir sıkıntı sözkonusu değilse simsarın köylünün malını bekletip onun namına salıvermesinde bir sakınca yoktur."
Nevevî'nin izahı da şu şekildedir: "Arkadaşlarımız, hadisteki yasaklamanın şu manada olduğunu söylerler: Çölden veya başka bir memleketten bir yabancının, o günkü fiyatlarla satmak için herkesin ihtiyaç duyduğu bir mal getirmesi, fakat şehirlinin kendisine gelip; o malı bana bırak ben ilerde daha pahalıya satayım, demesidir. Âlimlerimiz (Şafîî âlimleri); bu şartlar gerçekleşirse ve köylü bunun yasak oludğunu bilmezse, şehirlinin köylü namına onun malını satmasının haram olduğunu söylerler. Ama, kişi bu yasağı bilmezse veya mal, herkesin ihtiyaç duyduğu mal olmazsa ya da ihtiyaç az olduğu için mal bekletmek zarar vermiyorsa bunda mahzur yoktur..."
Âlimler, bir simsarın bedevi (köyle) nin malım satmasının hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Şâfîîler, Hanbelîler ve bir kısım Mâlikîier, yukarıda Nevevî'den naklettiğimiz şartlar bulunduğu takdirde bu tür satışın haram olduğunu söylerler. Fakat böyle bir satış yapılmışsa, haram olmakla birlikte geçerlidir.
Hanefîlere göre, bu şekildeki bir satış mekruhtur. Nevevî bu satışın Hanefîlere göre mutlak olarak caiz olduğunu söylemektedir. Fakat, konu, Hanefî kitaplarında mekruh olan alışverişler altında mütalaa edilmekte ve Hz. Peygamber (s.a)'in nehyettiği muamelelerden sayılniaktadır. Ancak hukuken bu satış geçerlidir.
Hanefîlerin, Hidâye adındaki meşhur fıkıh kitabında aynen şöyle denilmektedir:
"(Rasûlullah (s.a); şehirlinin bedevi namına onun malını satmasını neh-yetti.) Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Şehirli, bedevi namına onun malını satmasın." Bu nehiy; şehirli kıtlık ve ihtiyaç içerisinde olduğu zaman sözko-nusudur. Bu satış; şehirlinin, daha yüksek fiyata tama' ederek bedevi namına satmasıdır. Şehirlilere zarar vereceği için yasaklanmıştır. Ama ortalıkta kıtlık veya ihtiyaç olmazsa, herhangi bir zarar sözkonusu olmadığı için mahzur yoktur."
Buharı, bu hadisteki nehyin; şehirlinin, yaptığına karşılık ücret alması durumunda sözkonusu olacağı görüşündedir. Buharî, görüşünü, her müslü-mana nasihatin gerekliliğine işaret eden hadisle takviye etmektedir.
Hattâbî, 3442 numarada gelecek olan hadisin şerhinde, âlimlerin çoğunun bu muameleyi mekruh saydıklarını söyler. Mücâhid; "Zamanımızda bu tür bir satışta mahzur yoktur. Nehy, Hz. Peygamber'in zamanında olmuştur." der. Hasanü'l-Basrî de, bazı âlimlerce; bu konudaki yasağın mutlak tatbik için değil, -yol göstermek için olduğunu söyler.
Alım satım sahalarının fevkalâde genişlediği zamanımızda bu yolla yapılan satışların caiz addedilmesi uygun olur kanaatindeyiz.[361]

3440... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Şehirli, babası veya kardeşi bile olsa, bedevi (köylü) nin (malını) onun namına satmasın."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Hafs b. Ömer'den işittim, şöyle diyordu: Bize Hilâl haber verdi, bize Muhammed, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:
"Şehirli bedevi namına satmasın, deniliyordu. Ama bu kelime hem onun için bir şey satmasın, hem de onun için bir şey satın almasın manalarına gelen bir kelimedir. "[362]

Açıklama

Önceki hadisin şerhinde Hattâbî'den naklen belirttiğimiz ifadeleri bu hadisin peşinde bizzat Ebû Dâvûd kendisi ifade etmekte,

"Şehirli bedevi namına satmasın" cümlesinin aynı zamanda satın almaya da şamil olduğunu söylemektedir. Şevkânî de, hadisteki nehyin hem satmak, hem de satın almakla ilgili olduğunu söyler. Konu önceki hadiste izah edilmiştir.[363]

3441... Salim e!-Mekkî'nin bir bedeviden haber verdiğine göre;
O, (bedevi) Rasûlullah (s.a) zamanında sağmal devesini getirip, Talha b. Ubeydullah'a misafir oldu. Talha:
Rasûlullah (s.a); şehirlilerin, bedevi (nin malını onun) namına atmasını yasakladı. Ama sen çarşıya git, satın almak isteyenlere bak, sonra gel) bana danış. Ben sana (verilen fiata göre) sat veya satma ierim, dedi.[364]

Açıklama

Hz. Talha'ya gelen bedevinin ismi kaynaklarda belirtilmemiştır, ama şahabıdır.
Eldeki nüshalarda; bedevinin satmak için getirdiği malın 'halûbe = sağmal deve) olduğu belirtilmektedir. Fethu'l-Vedûd'da, Ebû Musa :1-Medinî'nin bu kelimeyi "celûbe" şeklinde zaptettiği söylenmektedir. Kelime, Nihâye'de de aynı şekilde yer almıştır.
Celûbe: "Satılmak üzere getirilen herhangibir mal" demektir.
Bedevinin getirdiği malın sağmal bir deve veya başka bir mal olması pek önemli değildir. Bizim hadisten istifade edeceğimiz mana ve hüküm şudur: iedevi, malını, kendi namına satıvermesi için Talha b. Ubeydullah'a getir-niş, o da Hz. Peygameber'in bunu yasakladığını söylemiştir. Talha daha sonra)edeeviye; çarşıya çıkmasını, müşterilerin verdiği fiatı kendisi ile istişare et-nesini tenbihlemiştir. Bedevinin Talha (r.a)'ya gelmesine sebep, kendisinin »iyasayı bilmemesi ve kandırılma endişesidir.
Hadis, şehirlinin, köylünün malını onun hamına satmasının caiz olma-lığına delâlet etmektedir. Konu ile ilgili görüşler babın ilk hadisinde geçmiştir.[365]

Bazı Hükümler

1. Şen'rnmn bedevinin malını onun namına satıvermesi caiz değildir.
2 . Bir kimsenin piyasayı dolaşıp aldığı bilgileri birisine aktarması ve ondan lacağı görüş istikametinde hareket etmesi meşrudur.[366]

3442... Câbir (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şehirli, köylü namına satmasın.[367] İnsanları (kendi hallerine) bırakın. Allah (c.c) onlann bazısını, bazıları vasıtasıyla rıziklandırır."[368]

Açıklama

Hadiste, şehirlinin köylü namına mal satmasının yasaklanmasmdaki hikmet belirtilmektedir. Görüldüğü gibi, ticaretteki serbestlik insanların birbirleri sayesinde kâr sağlamalarına sebeptir. Buradaki kârdan maksat, tarafların birbirlerini kandırmaları değil, meşru bir şeklide elde ettikleri kârdır.
Hadisin diğer kaynaklardaki zaptında, "bırakınız" manasındaki kelimesinin yerine, yine aynı manaya gelen kullanılmıştır.[369]

46. Sütlü Görünmesi İçin Birkaç Gün Sağılmayan Hayvanı Satın Alıp Da Buna Razı Olmayanın Durumu

3443... Ebû Hüreyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Malını satmak için gelen kafileleri (yolda) karşılamayınız. Bazılarınız bazılarınızın satışı üzerine satışta bulunmasın. Deveyi ve koyunu, sütlü görünsünler diye sağmayı terkedip sütünü memesinde bekletmeyin. Bu durumda olan bir hayvanı satın alan kimse, onu sağdıktan sonra şu iki şey arasında muhayyerdir: O şekliyle razı olursa malı alıkoyar, razı olmazsa hayvanı bir sa' hurma ile birlikte geri verir."[370]

3444... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Sütlü görünsün diye sağılmayıp sütü memesinde bekletilen bir koyun satın alan kişi üç gün muhayyerdir. İsterse koyunu buğday olmayan, bir sa' yiyecek maddesi ile birlikte geri verir."[371]

3445... Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Sütü memesinde bekletilen koyun cinsinden bir şey alan kimse onları sağar, eğer razı olursa alıkoyar, razı olmazsa her bir sağısına bir sa' hurma verir."[372]

3446... Abdullah b. Ömer (r. anhüma), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sütü memesinde bekletilip sağılmayan bir hayvanı satın alan kişi üç gün muhayyerdir; eğer (alıkoymaz da) geri verirse sütünün (kıymetinin) bir veya iki misli[373] buğdayla birlikte geri verir."[374]

Açıklama

Sütlü görünsün de fiatı artsın diye hayvanı sağmayıp sütünü memesinde bekletmeye "tasriye", bu durumdaki hayvana da "musarrât" denilir. Bu bab, musarrâtın satışı ve ilgili hükümleri ihtiva eden hadisleri konu edinmektedir. Buradaki hadislerden üçü Ebû Hureyre'den, birisi de Abdullah b. Ömer'den nakledilmiştir. Konunun hükmünü tayinde hadisler birbirlerinin tamamlayıcısı durumunda olduğu için, ayrı değil de topluca izah etmeyi uygun gördük. İzahımız esnasında gerekirse hadislere tek tek işaret edeceğiz.

Bu konudaki hadisler, bâtını inkıta konusunda cereyan eden ihtilâflara da misal olmuştur. Meselenin hükmü ile ilgili görüşler verilirken bu konuya da temas edilecektir. Şimdi, söylenilecek şeyleri maddeler halinde ele alalım:

1- Hadislerde, deve ve koyunun sütünün sağılmayıp bekletilmesi söz-konusu edilmiş, sığırdan bahsedilmemiştir. Sığır da koyun ve deve hükmündedir.

2- İlk hadiste, mal satmak için şehre gelen kafileyi yolda karşılayıp malını satın almak ve yapılan bir alış verişin arasına girip kendi malını satmak menedilmektedir. Bu konu 43. babda işlenmiştir.

3- Pahalı satmak için sağılır hayvanı birkaç gün sağmayıp. bekletmek caiz değildir. Çünkü bu, müşteriyi kandırmak için yapılmaktadır.

4- Caiz olmamasına rağmen, mal sahibi bu yola gider ve malını satarsa müşteri ne yapacaktır? Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır:

a) Mâlik, Şafîî, Leys b. Sa'd, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûyeh, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr'e göre; müşteri isterse mal yanında alıkoyar, isterse geri verir, geri verdiği takdirde hayvanla birlikte sağdığı süte karşılık bir sa' da hurma verir. Üzerinde durduğumuz hadisler, cumhurun bu görüşünün delilidirler. Ancak babın 1. hadisi (no: 3443) ile son hadisi (3446) arasında bir tezat sözkonusu olmaktadır. Çünkü ilk hadiste, hayvanla birlikte bir sa' hurmanın verilmesi öngörülürken, son hadiste sütün bir veya iki misli kıymetinde buğdayın iadesi sözkonusu edilmektedir. Avnü'l-Ma'bud'da son hadisin isnadının zayıf olduğuna işaretle çelişki izale edilmektedir. İbn Kudâme de; "Bu hadisin zahiri ittifakla terkedilmiştir" der. Hadis, hayvanla birlikte iade edilecek şeyin bir sa' hurma olduğunu ifade ettiği halde farklı görüşte olanlar da vardır. "Herkes kendisinin gıdalandığı maddeyi iade eder" diyenler vardır. Buna göre; hurmayla beslenen hurma; buğdayla beslenen buğday, arpayla beslenen arpa verir.

b) İbn Ebî Leylâ ve Ebû Yusuf'a göre; müşteri hayvanı iade edecekse, yanında sağdığı sütün kıymetini de birlikte iade eder.

c) Ebû Hanîfe'ye göre; müşteri hayvanı sağdıktan sonra artık geri veremez, satıcıdan hayvanın değerinin farkını taleb edebilir. Aynî'nin belirttiğine göre; Küfe uleması, İbn Ebî Leylâ ve İmam Mâlik'in bir görüşü Ebû Ha-nîfe ile birliktedir.

Görüldüğü gibi Hanefîler, musarrât konusunda yukarıdaki hadislere uygun amel etmemişleridir. Buna sebep şudur:

Bu konuda varid olan haberler ahaddır. Ahad hadisle amel edilebilmesi için birtakım şartlar vardır. Bunlardan birisi de; hadisin kıyasa (şeriattaki temel kaide ve prensiplere) aykırı olmamasıdır. Halbuki bu konudaki hadisler, birçok yönden genel kaide ve prensiplere aykırıdır. Aynî, bu prensipleri şu sekiz maddede toplar:

I- Hadisler, şart ve ayıp olmadığı bir halde muhayyerliği isbat etmektedir.

Bezlü'l-Mechûd'da Aynî'nin bu sözlerine izah olarak şunlar eklenmiştir: "Bu söz bütün ümmetin genel bir kaide olarak ittifak ettiği bir hadise işarettir. O hadise göre; alışveriş yapanlar, birbirlerinden -kimi âlimlere göre bedenen, kimilerine göre söz olarak- ayrılmadıkları müddetçe akdi kabul veya red konusunda muhayyerdirler. Ama ayrılmışlarsa, -taraflardan hiçbirisi kendisi içiı muhayyerlik şart koşmamışsa- artık muhayyerlik kalmaz."

II- Bu konudaki hadislerde, muhayyerlik üç gün olarak sınırlandırılmıştır. Halbuki üç gün muhayyerlik, I. maddede işaret ettiğimiz hadise göre şart muhayyerliği (hıyâr-ı şart) ile kayıtlıdır.

III- Malın iadesi, onun bir kısmı yok olduktan sonra (süt sağıldıktan sonra) mümkündür. Oysa bu caiz değildir.

IV- Elde esas mal (süt) mevcut olduğu halde, bedeli (bir sa' hurma)nın iadesi istenilmektedir. Halbuki esas mal varken bedeli iade edilemez.

V- Hadislerde; sağılan sütün hurma veya buğdayla tazmini öngörülmektedir. Halbuki telef edilen mallar (mislî ise) kendi misilleri ile veya (kıyemî ise) para olarak kıymetiyle tazmin ettirilir. Allah (c.c) şöyle buyurur: "Size tecavüz edene, size tecavüz ettikleri gibi tecavüz edin..."[375]; "Eğer ceza verirseniz, size yapılanın aynı ile mukabele ediniz."[376] Bu âyetlerde, telef edilen malların ve düşmanlıkların tazmininin misille olduğu beyan edilmektedir. Üzerinde durduğumuz konudaki hadisler ise âyetlerdeki hükme aykırıdır. Bir hadisi şerifte de; "Bir şeyi telef eden kişi onun, mislî ise mislini,kıyemî ise kıymetini öder" buyurulmaktadır.

VI- Süt, mislî mallardandır. Bu hadiste ise damanın kıymetle olacağı istenilmektedir.

VII- İnsan, sütü bir sa' hurma ile dâmin olursa bu faize götürür.

VIII- Hayvan iade edildiğinde hem mal, hem de bedelinin bir kısmı satıcının elinde birleşmektedir.

Aynî, bu konudaki münakaşayı hayli uzatmış, görüşlerine karşı öne sürülen itirazları ele almış ve bunları cevaplandırmıştır.

Yukarıya aktardığımız vecihler, Hanefîlerin musarrât hadisi ile amel etmeyişlerinin sebepleridir. Önce de işaret ettiğimiz gibi Ebû Hanîfe hazretleri, müşterinin aldığı hayvanı geri veremeyeceği ve sağdığı sütün kendisine ait olacağı görüşündedir. Bu görüşü benimserken başka bir genel prensibe dayanmaktadır. O prensip; "Gelir ve menfaat, sorumluluk ve kefalet karşılığıdır" kaidesidir. Müşteri, aldığı hayvanı beslemek ve korumakla yükümlü olduğuna göre, hayvandan elde edilen gelirin müşteriye ait olması gerekir.

Musarrât konusundaki hadisleri delil alıp, onlardaki ahkâmı benimseyen âlimler, Hanefîlerin yukarıdaki görüşlerine ayrı ayrı cevap vermişlerdir: "Bu hadisler Hz. Peygamber'den sabit olduğuna göre bunlarda âa başlı başına birer asıl olurlar. Bize düşen görev, müfesser şeriatı kabul etiğimiz gibi mübhem şeriati de kabul etmemizdir. Genel kaide ve prensipler, şeriat getirdiği için asıl olmuşlardır. Musarrât hadisini de şeriat vaz'etmiş ve oldukça sağlam yollarla gelmiştir. O halde o hadisin hükmünü uygulamak gerekir. Başka asıllardan dolayı bu.haberi terketmek, onları terketmemekten daha iyi değildir..." derler.

Hattâbî; İslâm hukukunda, genel prensip ve asıllara uymayan birçok uygulama bulunduğunu söyleyerek bunlara misaller verir. Hanefîlerin de bu istikametteki görüşlerine dikkat çeker. Daha sonra da, Ebû Hanîfe ve Mâlik'in bu hadisi tamamen reddetmeyip birisinin hadisin bir tarafını, ötekinin de diğer tarafım aldığına işaretle şöyle der: "Ebu Hanîfe ve Mâlik'ten her birisi hadisin bir bölümünü alıp, diğer bölümünü terketmişlerdir. Ebû Hanîfe; üç günden fazla muhayyerlik yoktur demiş ve bu hadise dayanmış ama, sağılan süt karşılığında bir sa' hurma vermeyi kabul etmemiştir. Mâlik ise süt karşılığında bir sa' hurma vermeyi kabul etmiş, üç günlük muhayyerliği kabul etmemiştir..."
Hattâbî'nin bu sözlerine karşılık kaydetmek gerekir ki, Ebû Hanîfe şart muhayyerliğini üç günle sınırlarken buna değil, Hibbân b. Munkız b. Amr el-Ensârî'nin Hz. Peygarriber'den rivayet ettiği; "Sattığın zaman; kandırma yok, benim üç gün muhayyerlik hakkım var, de." hadisine dayanmıştır.[377]
Sütlü görünüp de pahalıya satılması için sağılmayan hayvanın satılması halinde uygulanacak işlem konusunda bu kadarla yetiniyor ve temas edilmesi gereken diğer noktalara geçiyoruz.
5- 3444 ve 3446 numaralı hadislerde, musarrât hayvanı satın alan müşterinin, malı kabul veya red konusundaki muhayyerliğinin üç gün olduğu belirtilmektedir. Buna göre, bir kimse satın aldığı andan itibaren üç gün içerisinde -daha önce sağmış bile olsa- kabul veya reddetmek hakkına sahiptir. İmam Şafiî bu görüştedir. Bazı Şâfiîler ise, muhayyerliğin süreli olmadığı, hayvanı sağıp da musarrât olduğunu anlar anlamaz kabul veya red konusundaki kararın verilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu gruba göre; hadisteki "üç gün" kaydı, daha önce musarrât olduğunun farkedilememesi haline hamledilir.
Üç günlük muhayyerlik müddetinin başlangıcı hakkında da görüş ayrılığı vardır: Şâfiîlere göre muhayyerlik, akit anından itibaren; Hanbelîlere göre ise; tasriyenin anlaşıldığı andan itibaren başlar.
6- Sütü memesinde bekletilen hayvan ister tek olsun ister daha fazla olsun, onun karşılığından bir sa' hurma verilir.
İbn Abdilberr; hadisle amel edenlerden; İbn Battal, âlimlerin ekserisinden; İbn Kudâme de, Şafiî, Hanbelî ve Mâlikîlerin çoğundan, "Her bir koyun için bir sa'verir" görüşünü nakletmişlerdir.
7- Hadis-i şerif; sütlü bir koyunu, yine sütlü bir koyun ve süt karşılığında satmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir.
8- Babın ilk üç hadisinde; sağılmayan sütü memesinde bekletilen hayvan için "musarrât" tabiri kullanıldı, Son hadiste ise bu mana, "muhaffele" kelimesi ile ifade edildi. Hattâbî; "Muhaffele de musarrât manasındadır. Süt memede meydana gelip, biriktiği için böyle denilmiştir" der.[378]

Bazı Hükümler

1. Sütlü görünsün diye bir hayvanı sağmayıp birkaç gün bekletmek caiz değildir.
2. Sütü sağılmadan bekletilen bir hayvanı satın alan kişi; sağdıktan sonra isterse hayvanı kabullenir, isterse satıcıya iade edip, sağdığı süt karşılığında bir sa' buğday (veya hurma) verir.
3. Şehir esnafının, şehre dışarıdan gelen mallan yolda karşılayıp satın almaları caiz değildir.
4. Birisinin satışı üzerine satışta bulunmak caiz değildir.[379]

47. İhtikâr (Stokçuluk) Yasaktır

3447... Adiy b. Kâ'b oğullarından Ma'mer b. Ebî Ma'mer[380]'den; Rasûlullah (s.a)ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Günahkârdan başkası asla ihtikâr yapmaz."
(Muhammed b. Amr dedi ki:) Saîd (b. el-MüseyyebJ'e; " Ama sen ihtikâr yapıyorsun" dedim. "Ma'mer de ihtikâr yapardı" dedi.
Ebû Dâvûd şöyle dedi:
Ahmed'e; "ihtikâr nedir?" dedim. "Halkın yaşayışında etkili olan şeydir" cevabını verdi.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki:
"Evzaî; ihtikâra (stokçu) çarşıya çıkan (çarşıdan satın alıp stoklayan) dır, dedi."[381]

3448... Hemmâm Katâde'nin, "Hurma'da ihtikâr olmaz" dediğini nakletti.
İbnü'l-Müsennâ; Yahya b. Feyyaz, Hasen'den de aynısını nakletti, dedi ve ilâve etti: "Biz ona; Hasen (ül-Basrî)'den bunu söyleme, (Hasen böyle söylemedi)" dedik.
Ebû Dâvûd şöyle demiştir:
Satd b. el-Müseyyeb; çekirdek, kurumuş yaprak ve tohumu biriktirirdi.
Ahmed b. Yunus'un şöyle dediğini işittim: Süfyân 'a taze et stok-lamayı sordum. "Stokçuluğu kerih görüyorlardı" dedi. Ebû Bekir b. Ayyaş'a sordum, "stokla" dedi.[382]

Açıklama

ihtikar;" sözlükte; biriktirmek, hapsetmek, toplamak demektır.Istılahta, çoğunluğun görüşüne göre; yiyecek cinsinden olan bir şeyi satın alıp depolamak, pahalanmasını bekleyerek piyasaya sürmemektir."
ihtikârın hangi tür mallarda cari olduğu, şartları, caiz olmayan stoklama müddeti gibi konular âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâflara biraz sonra temas edeceğiz. Önce, ihtikârın hükmü ve bu konuda varid olan bazı hadisleri ele almak istiyoruz.
Üzerinde durduğumuz hadiste Hz. Peygamber (s.a); günahkâr olanlardan başkasının ihtikâr (stokçuluk) yapmayacağını, yani stokçuluğun günahkârların işi olduğunu belirtmektedir. Bu açık olarak ihtikârın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Nevevî,

Ma'mer'in bu hadisinin açık bir surette ihtikârın haram olduğunun delili olduğunu söyler. Daha başka hadislerde de Efendimiz, ihtikârın caiz olmadığını beyan etmiştir. Bunlardan birkaçım hatırlatmak işitiyoruz:
"Bir kimse kırk gün ihtikâr yapsa, sonra da o malı olduğu gibi sadaka olarak dağıtsa, madrabazlığına keffaret olamaz."
"Her kim halkın gıdası olan şeyleri kırk gün stok ederse, kalbi katılaşır."
"Bir kimse müslümanların zararına bir yiyecek maddesini stoklarsa, Allah ona cüzzam hastalığı ve iflas verir."
"Müslümanların zararına olarak, fiatların artmasını isteyerek stokçuluk yapan kişi günahkârdır."
Görüldüğü gibi bu hadislerin hepsi ihtikârın caiz olmadığını ifade etmektedir.
Hattâbî, üzerinde durduğumuz son hadisten ihtikârın her çeşidinin mahzurlu olmadığının anlaşıldığını söylemektedir. Çünkü hadiste; İbnü'l-Müseyyeb ve Ma'mer'in, bazı malları toplayıp beklettikleri görülmektedir. Bunlardan birisi, âlim, fakih bir tabiî, diğeri de sahâbîdir. Onuların, Hz. Peygamber (s.a)'in yasak ettiği bir şeyi yapmaları asla düşünülemez. Nitekim ikinci haberde Ebû Dâvûd; Saîd b. el-Müseyyeb'in çekirdek, tohum ve ağaç yaprağı biriktirip beklettiğini söylemektedir. Bu zâtların, bekletilmesi halka zarar vermeyen veya başka şehirlerden getirdikleri mallan bekletmi.1; olmaları da mümkündür.
Âlimler, ihtikâra konu olan malların tayininde ihtilâf etmişlerdir. Bv konudaki görüşler özet olarak şöyledir:
1- İhtikâr, her türlü malda cereyan eder. Buna göre; piyasaya çıkarılmaması halka zarar verdiği takdirde; insan ve hayvan yiyeceği olan maddelerde, bezde, yağda vs. ihtikâr caridir. Bunları stoklamak caiz değildir. İmam Mâlik, Sevrî, Ebû Yusuf bu görüştedir.
2- İhtikâr, insanların ve hayvanların gıda maddelerinde gerçekleşir. Bu görüş, İmam Muhammed'e aittir.
3- İhtikâr, sadece insanlar için olan gıda maddelerinde olur. Ahmed b. Hanbel ve İmam Şafîî'nin görüşleri de bu istikamettedir.[383]

İhtikârın Şartları:

Bir malı toplayıp bekletmenin ihtikâr sayılması için bazı şartların bulunması gerekir:
I- Kişi, beklettiği malı kendi arazisinden kaldırmış olmamalıdır. Buna göre; bir kimse kendi arazisinden kaldırdığı mahsulü piyasaya sürmese ve bundan halk zarar da görse muhtekir (stokçu) sayılmaz. Çünkü kişi, tarlasını ekmek zorunda olmadığı gibi kaldırdığı mahsulü satmak mecburiyetinde de değildir. Ancak, diğer müslümanlar ihtiyaç içinde yüzerken, onun sırf daha fazla para kazanmak maksadı ile malını satmaması bir müslümana yakışmaz.
II- Stoklanan mal, bizzat o şehirden veya o şehrin banliyösünden satın alınmış olmalıdır. Başka şehirlerden mal getirip deposunda bekleten kişi stokçu (muhtekir) sayılmaz. Dolayısıyla bu hareketi haram olmaz. Babın ilk hadisinin (3447) sonunda Ebû Davud'un Evzaî'ye nisbetle kaydettiği; "İhtikârcı, çarşıya çıkandır" sözü buna işarettir. Ama halkın ihtiyacı olduğu halde satmaması mekruhtur. Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde; "Bir kimse başka bir yerden yiyecek maddesi getirip günün piyasasına göre satarsa onu ta-sadduk etmiş sayılır." buyurmaktadır.
İmam Ebû Yusuf'a göre ise, bu da ihtikârdır ve caiz değildir.
III-İhtikâr, satılacak malı bir müddet satmayip bekletmekle gerçekleşir. Bu müddet bir görüşe göre kırk gün, diğer bir görüşe göre de bir aydır.
IV- Kişinin mal stoklaması, kıtlık zamanında ve daha fazla kazanç sağlamak maksadıyla yapılmış olmalıdır. İmam Nevevî, bolluk zamanındaki stoklama ve kıtlık zamanında kendi ihtiyacı için mal bekletmenin ihtikâr sayılmayacağını söyler. Ancak, insanlara zarar vermese bile gıda maddelerini toplayıp bekletmek kerahetten hali değildir. İmam Gazali, İhyâ'sında şöyle der:
"İnsanların zararına sebep olmasa bile, yenilecek şeylerde ihtikâr kerahetten hali değildir. Çünkü bu, fiatların yükselmesini beklemektir. Zararı beklemek ise yasaktır."[384]

İhtikârın Uhrevî ve Dünyevî Sonuçları:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi; insanların ihtiyacı olduğu halde, fiatların artmasını bekleyerek, satın aldığı malı satmayıp bekletmek (ihtikâr) caiz değildir. Bunu yapan günahkârdır, âhirette cezayı haketmiştir. Bu, meselenin uhrevî yönüdür.
Dünyevî yönüne gelince;
Yetkili merci, kendisine halkın ihtiyacı olduğu halde bazı kişilerin ihtikâr yaptıkları, mallarını satmadıkları haber verilince; önce onlara nasihat eder, iyilikle mallarını piyasaya sürmelerini ister ve bir müddet bekler. Yine satmazlarsa, ihtikârı terkedinceye kadar hapseder ve onlara uygun göreceği bir ceza verir.
İmam A'zam'a göre mallarını ellerinden alıp, zorla satamaz. Çünkü İmam A'zam, kişiliğe çok değer verir. Âkil ve baliğ olan bir kimsenin, tasarrufuna hacr konulamayacağını söyler. İmam Ebû Yusuf ve İmam Mu-hammed'e göre ise yetkili kişi, ihtikârcımn malını onun namına satabilir.
İkinci (no:3448) haberdeki bir meseleye de temas edip konuyu kapatalım:
3448 numarada geçen haberde Katâde, hurmada ihtikârın cari olmadığını söylemiştir. Yahya b. Feyyaz, Hasenü'l-Basrî'nin de aynı kanaatte olduğunu haber vermiş, fakat, kendisini dinleyenler bunu inkâr ederek; "Hasen'den böyle bir şey nakletme, o bu görüşte değil" karşılığını vermişlerdir.
Ebû Dâvûd; bu haberin kendilerince bâtıl olduğunu söyler. Ebû Davud'un haberi bâtıl sayması, onun delil kabul edilemeyeceğini gösterir.[385]

48. Gümüş Paraların Kırılması

3449... Alkame b. Abdullah'ın, babasından rivayet ettiğine göre; Rasûlullah (s.a); müslümanların tedavüldeki parasının, ihtiyaç yokken kırılmasını yasakladı.[386]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, tedavülde olan madenî paraların kırılmasının ihtiyaç olmadığı takdirde caiz olmadığına delâlet etektedir.
Mutlak olarak "para" diye terceme ettiğimiz "sikke" altın ve gümüşten yapılmış paralara denilir. Hattâbî; "Sikke; üzerine dirhem tab edilen demirdir" demektedir.
Yukarıda, tedavüldeki altın ve gümüş paranın, ihtiyaç olmadan kırılamayacağını söyledik. Bu ihtiyaçtan maksat; paranın sahte olması şüphesi veya ayarının düşük olması endişesidir.
Hz. Peygamber'in, altın ve gümüş parayı kırmaktan men etmesindeki sebebin ne olduğunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Hattâbî bu görüşleri şu şekilde beyan etmektedir:
1- Paraların üzerinde Allah'ın ismi yazılı olduğu için yasaklanmış olabilir.
2- Para bir emanettir. Onun kırılması malı telef etmektir. Ebu'l-Abbas'dan rivayet edildiğine göre; bazı şahıslar paranın kenarlarını makasla alıyorlar, böylece kâr ettiklerini zannediyorlardı. Bazı âlimler yasağa sebebin bu olduğunu söylerler.
3- Paranın kesilmesi onun zayıflatılmasına sebep oluyordu, menedilme-sine sebep bu idi.
Şevkânî; altın ve başka madenlerden yapılan paraların kesilip küçültülmesinin de dirhemi (gümüş para) kırmak hükmünde olduğunu belirtir ve bunun yasaklanmasındakihikmetin, mal kaybma sebep olması olduğunu söyler. Şevkânî devamla; paranın kırılıp kesilmesini caiz kılacak ihtiyacın şahsî ihtiyaç olamayacağını, çünkü topluma zararı olan bir şeyin, ferdm ihtiyacı için bile olsa irtikâb edilemeyeceğini belirtir. Yine Şevkânî'nin İbn Süreyc'ten naklettiğine göre bazıları, Şamlıların yaptıkları gibi, paraları makasla kesip biriktiriyorlar ve bunları eritip önemli miktarda para kazanıyorlardı. Rasülullah (s.a) bu yüzden parayı kırmayı yasak etmiştir.
Bilindiği gibi paraların değeri itibaridir. Fakat bu, paranın masrafsız olduğu manasına gelmez. Bugün kullanılan kâğıt paranın bile azımsanmayacak bir maliyeti vardır. Dolayısıyla madenî paraların kırılıp parçalanması, kâğıt paraların yırtılması veya yıpratüması millî servet kaybıdır. Onun için, madenî paraların kırılması konusundaki yasağı, kâğıt paralara da teşmil etmek mümkündür.[387]

Bazı Hükümler

1. Toplumun menfaati için hazırlanmış olan şeyleri telef etmek caiz değildir.
2. Haksız kazanç sağlamak haramdır.
3. Paraların kırılması, yıpratılması caiz değildir.[388]

49. Narh Koymak (Fiatları Sınırlamak)

3450... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; bir adam Hz. Peygamber (s.a)'e gelip:
Ya Rasûlallah, narh koy (fiatları sınırla), dedi. Rasülullah (s.a):
"Hayır, (rızkınızın artması için) dua ediniz." buyurdu. Daha sonra başka bir adam gelip:
Ya Rasûlallah, narh koy, dedi. Hz. Peygamber (s.a) ona da:
"Hayır, fiatları ancak Allah eksiltir, Allah artırır. Ben Allah'a, yanımda hiç kimsenin hakkı olmadığı bir halde ulaşmayı umarım" buyurdu.[389]

3451... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Sahâbîler:
Ya Rasûlallah! Fiatlar arttı, bizim için narh koy, dediler.
Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz fiatları ayarlayan, rızkı eksilten, çoğaltan, rızık veren Allah (c.c)'dır. Ben Allah'a hiç kimsenin benden ne mal ne de kan konusunda isteyeceği bir-hakkı olmadığı halde ulaşmak isterim" buyurdu.[390]

Açıklama

Bu iki hadis, malların Hatlarını sınırlamanın, fiatlara narh koymanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bunun hikmeti;insanların, mallan üzerindeki tasarruf serbestisini hacr altına almamaktır. Ayrıca fiatlara narh koymak, serbest rekabeti engeller, fiatların pahalı kalmasına sebep olur. Devletin görevi vatandaşın faydasına olan işleri yapmaktır. İlk anda fiatları serbest bırakmanın tüketici açısından zararlı olduğu zannedilebilir. Fakat üretimin bol olduğu gelişmiş ülkelerde, serbest piyasanın rekabet serbestliğinin faydaları görülmektedir. O halde devlete düşen, fiatları sınırlamak değil, üretimi artırmanın yollarını aramaktır. Ayrıca, narh koymanın alıcıya faydası olduğu farzedilse bile bu sefer satıcıya zarar vermesi sözkonusu olur. Bir kesimin menfaati düşünülerek diğer kesime zarar verilemez. Ancak toplumun tümünün htiyacı olan temel gıda maddelerinde aşırı bir fiat artışı sözkonusu olursa devlet, uzmanların görüşünü alarak bir sınır koyabilir. Bu durum, Hanefî fıkıh kitaplarında açıkça görülür.
Ulemanın büyük ekseriyeti, bu konudaki hadisleri esas alarak narh koymanın caiz olmadığım söylemişlerdir. Sadece İmam Mâlik'ten, bunun caiz olduğu konusunda bir rivayet vardır.

Ömer Nasuhi Efendi, Kamus'unun konu ile ilgili bölümünde (özet olarak ve sadeleştirerek) şöyle demektedir:
"Devletin fiat koymaması, malların fiatlarını tayin etmemesi esastır. Bunda icma vardır. Nitekim bir hadis-i şerifte; "Eşyaya, yiyecek maddelerine narh koymayınız. Çünkü narh koyan, dürüp yayan, ucuzluğu pahalılığı vücuda getiren, yaratıklarını rızıklandıran ancak Allah Telâlâdir." buyurul-muştur.
Filhakika Hak Teâlâ hazretlerinin her işte bir hikmeti vardır. Malların fiatları bazan yükselir, bazan alçalır. Ticaret hayatına daima müdahale edilmesi uygun olmaz. Hatta deniliyor ki, malın karşılığı olan para satıcının hakkıdır, bunu takdir etmek kendisine aittir. Artık onun hakkına taarruz efmek devlete yakışmaz. Ancak eğer gıda tüccarları, kendilerine verilen öğüt ve ten-bihe rağmen bunları haddinden aşırı bir fiatla satmaya devam ederlerse devlet, müslümanların hakkını korumak için başka çare bulamazsa narh koyabilir. Bu durumda, bu işten anlayanlarla istişarede bulunup, narh koyabilir."[391]

Bazı Hükümler

1. Devlet, normal hallerde fiatları sınırlayamaz. Serbest piyasa oluşmasını engelleyemez.
2. İnsanlar, azıklarının bollaşması için Allah'a dua etmelidirler.
3. Allah dilediği kullarının rızkını .artırır, dilediklerinin eksiltir.[392]

50. (Alışverişte) Hilekârlık Yasaktır

3452... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), zahire satan bir adama uğradı ve:
"Ne satıyorsun?" diye sordu.
Adam, (sattığını) Hz. Peygamber'e söyledi. Bunun üzerine Ra-sûlullah'a, "Elini zahirenin içine sok" diye vahyolundu, o da elini soktu. Hayretle onun ıslak olduğunu gördü ve:
“Hile yapan bizden değildir'* buyurdu.[393]

3453... Yahya (el-Kattân)'dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Süfyân; "Bizden değildir" sözünü, "Bizim gibi değildir" şeklinde tefsir etmeyi beğenmezdi.[394]

Açıklama

Hadis-i şerif, malını değerli göstermek, onu satabilmek için hile yapmanın caiz olmadığım göstermektedir. Müslüman,malın iyi tarafını üste getirip, kötüsünü altına saklayamaz. Malının altı üstü, içi dışı aynı kalitede olur. Aksi halde yaptığı sahtekârlıktır, müslümanı kandırmaktır. Bu ise asla caiz değildir. Avnu'l-Ma'bûd'da, bunun haramlı-ğında icma olduğu söylenir.
Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a)'in elini zahire yığınına sokup parmaklan ıslanınca satıcıya; "Bu nedir?" diye sorduğu, adamın; "Yağmurdan ıslandı" dediği, Efendimiz'in de; "Öyleyse nemli kısmı yığının üstüne koysaydın da herkes görseydi ya" buyurduğu belirtilmektedir.
Metinde görüldüğü üzere Efendimiz; hâdiseye şahid olduktan sonra, "Hile yapan (kandıran) bizden değildir" buyurmuştur. Bu sözün zahiri, sanki hile yapanın müslüman olmadığı intibaını verir. Ancak maksat; böyle yapanların dinden çıkacağına işaret değil, insanları bu tür çirkin davranışlardan sakındırmaktır.
Hattâbî, bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Hile yapan bizden değildir" sözünün manası; bizim yolumuz ve siretimizden değildir, demektir. Rasûlullah (s.a) bu sözüyle kardeşini kandıran ona samimi davranmayan, bana tâbi olmayı ve benim sünnetimden gitmeyi terketmiştir, demek istemiştir.
Bazıları, Hz. Peygamber'in böyle yapanların İslâm dininden olmadıklarını belirtmek İstediği görüşünü savunmuşlardır. Ama bu te'vil doğru değildir. Doğrusu; benim söylediğimdir. Bu bir adamın arkadaşına ona uymayı ve muvafakati dileyerek; "ben sendenim ve sanayım" demesine benzer. Şu âyet-i kerime buna şahitlik eder: "... Bana uyan, bendendir. Bana isyan edeni sana bırakırın sen bağışlarsın, merhamet edersin."[395]
Aynı konuda Nevevî de şunları söyler:
"Bu sözün manası; benim yolumda gidenlerden, benim ilmim ve amelime güzel yoluma uyanlardan değildir, demektir. Bu; bir adamın yaptığını beğenmediği çocuğuna; sen benden değilsin, demesine benzer. Süfyân b. Uyey-ne; bu şekildeki bir izahı doğru bulmaz ve: Bu ne kötü bir izahtır. Aksine o, sözün te'vilinde gönüllere daha çok tesir edecek bir şeye yapışmak gerekir, der."
Ebû Dâvûd da; hadisi verdikten sonra, 3453 numarıdaki haberinde Süf-yân'ın; "bizden değildir" sözünü "bizim gibi değildir" şeklinde izah etmeyi uygun bulmadığını nakletmiştir. Bezlü'I-Mechûd'da Süfyân'ın; "Bu izah, Ra-sülullah'm maksadına muhaliftir. Çünkü onun bu sözdeki maksadı; o yoldan sakındırmak ve korkutmaktır. O halde, meselenin insanların korku ve sakınmasını hafifletecek bir tarzda ele alınması uygun değildir. Ama bu, yukarıdaki izah caiz değildir manasına alınmasına gelmez." dediği kaydedilir.
Bezlü'I-Mechûd'un ta'likmda da, Süfyân'ın; Nevevî'nin ifadesine göre, Süfyân b. Uyeyne; Tirmizî'nin ifadesine göre ise Süfyân es-Sevrî olduğu belirtilmektedir.
Ayıplı olup da aybı gizlenen veya aybını görmediği bir malı satın alan kişi, o ayıba muttali olunca, malı geri verip parasını alma yetkisine sahiptir.[396]

Bazı Hükümler

1. Yetkililer zaman zaman çarşıyı pazarı dolaşıp piyasayı kontrol etmelidirler.
2. Müslümanlar ticarette dürüst olmalı, malların kusurunu gizlememeli, birbirlerini kandırmamalıdırlar.[397]

51. Alışveriş Yapanların Muhayyerliği

3454... Abdullah b. Ömer (r.anhüma)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Alışveriş yapanlardan her biri, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, arkadaşına karşı muhayyerdir. Ama muhayyerlikle satış müstesna."[398]

Açıklama

Bu hadis, alıcı ve satıcının birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, yaptıkları akdi feshedebileceklerine delâlet etmektedir.
Bu muhayyerliğe bazı âlimler; meclis muhayyerliği, bazıları da kabul muhayyerliği demektedir. Bu ayrı isimlendirmeye sebep; konunun hükmündeki farklı görüşlerdir. Şimdi bu görüşlere göz atalım:
a) Alıcı ve satıcı akdi yaptıkları meclisten bedenen ayrılmadıkça taraflardan birisi akdi bozmak yetkisine sahiptir. Buna göre; taraflar arasında icab (alım veya satım teklifi) ve kabul (yapılan teklifi kabul) tamamlanmış, yani alışveriş yapılmışsa, taraflar o mecliste bulundukları müddetçe birisi; "Ben akdi bozuyorum, almaktan -ya da satmaktan- vazgeçtim" diyebilir.- Buna meclis muhayyerliği denilir. Taraflar, alışverişi yaptıktan sonra bir muhayyerlik şartı koşmadan kalkar giderlerse, yani meclis dağılırsa artık akid kesinleşmiştir. Bu babın hadislerinin zahirleri bu görüşü desteklemektedir. Nevevî, âlimlerin büyük çoğunluğunun bu görüşte olduklarını söyler. Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin görüşleri de bu istikamettedir.
b) Alıcı ve satıcı fiatta anlaşıp "aldım ve sattım" diyerek akdi kesinleştirdikten sonra artık tarafların hiçbirisinin akdi bozma yetkisi yoktur. Bu konudaki hadislerde sözkonusu edilen muhayyerlikten maksat; kabul muhayyerliğidir. Meclisten maksat da söz meclisidir.
Bu görüşe göre; alışverişte bulunacak olan taraflardan birisi icabda bulunsa alışverişle ilgili söz devam ettiği müddetçe bu icabı kabul edip etmemekte serbesttir. Yani isterse kabul eder ve akit kesinleşir, isterse kabul etmez. İcabda bulunan kişi de, karşı taraf kabul etmediği müddetçe teklifinden vazgeçebilir. Fakat karşı taraf kabul etmişse akit kesinleşmiş olur. İcab-dan sonra karşı taraf daha akdi kabul etmeden önce, söz mevzuu değişirse artık icab hükümsüz kalır ve bundan sonraki kabulün faydası olamaz.
Bu görüşte olanlar; yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, "Taraflar birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler" manasındaki hadislerdeki muhayyerliği kabul muhayyerliğine hamletmişler, alışverişle ilgili konuşma devam ettiği müddetçe kendisine icabda bulunan kişinin bu icabı kabul edip etmeme konusunda muhayyer olacağını söylemişlerdir. Bu görüş sahipleri; karşı görüşün iddiasının, yapılan akdi bozmak istemeyen tarafın hakkını ibtali gerektireceğini ve bunun da caiz olmadığını söylerler. Yine bunlar hadislerdeki "alışveriş yapanlar" ifadesini kendi görüşleri için delil alırlar. ÇÜnkü, "alışveriş yapanlar" tabiri akdi yapmakta olanlar için kullanılır. "Aldım, sattım" tabirlerini kullanıp alışverişi bitirdikten sonra, taraflar "alışveriş yapan" olmaktan çıkarlar, birbirlerine yabancı olurlar.
Bu görüş Hanefî veMâlikîlere aittir. Rabîa, Nehaî ve bir rivayete göre Sevrî de aynı görüştedirler.
Hattâbî; Nehaî ve Hanefîlerle Mâlikîlerin bu görüşlerine temas ettikten sonra, hadislerin karşı görüşü destekledikleri, hadisin ravisi İbn Ömer'in de bu şekilde tefsir ettiğini söyler.
Hattâbî; Nehaî ve onun görüşünde olanların görüşlerini tenkid sadedinde şöyle der:
"Eğer hadisin manası, Nehaî'nin anladığı gibi olsaydı, onun hiçbir faydasının olmaması gerekirdi. Çünkü çok açıktır ki, alıcı akdi kabul etmeden önce kabul edip etmeme konusunda serbesttir. -Yani bu konunun hadisle ısbat edilmesine ihtiyaç yoktur.- Aynı şekilde satıcı da satış akdini gerçekleştirmeden önce malının tek mâlikidir. İstediği gibi tasarrufta bulunabilirler. Kimse onları, mallarını ellerinden çıkarmaya zorlayamaz. Ancak kendileri isterlerse satarlar. Bu herkesçe bilinen genel bir hükümdür. Özel bir haber ise ancak özel bir hüküm için rivayet edilir. Sabittir ki; alışveriş yapanlar (mütebâyi'an) sözcüğü, akid yapanlar için kullanılır. Bey' (alışveriş) kelimesi alışverişi yapanların yaptıkları işten türemiştir. Bu da ancak o iş bittikten (alışveriş akdi tamamlandıktan) sonra aercekleşir. Meselâ, zinakâr diye zina yapmış olana, hırsız diye hırsızlık yapmış öiana denilir. Durum böyle olunca alışveriş yapanların, akdi yapanlar olduğu kesin olur. O halde, akid bittikten sonraki ayrılma (sözle değil) ancak bedenle olur."
Hattâbî, her iki tarafın daha başka bazı delillerine de temas ederek, daha geniş bilgi vermektedir. Ama biz, yukarıya aktardığımız özet bilgi ile meseleye ışık tuttuğumuz, okuyucuya genel bir malumat verdiğimiz kanaatıyla daha geniş tafsilata girmiyoruz.
Hadisin sonunda Hz. Peygamber (s.a), tarafların birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe muhayyer olduklarını belirttikten sonra, "muhayyerlikle satışı" o hükümden istisna etmiştir; şimdi de kısaca bu tabiri açıklayalım:
"Muhayyerlikle satış" tabirinin ifade ettiği ilk mana, alıcı ve satıcıdan birisine bilâhare akdi bozabilme yetkisi tanıyan bir şartla yapılan satıştır. Tabii, meselenin birtakım teknik incelikleri vardır. Biz bu konuya 3500 numaralı hadisi izah ederken temas edeceğiz. Akla gelen bu ilk manaya göre hadisin manası; "Alışverişte bulunanlardan her biri, ayrılmadıkları müddetçe akdi fesh veya kabul konusunda muhayyerdir. Ayrılınca akit kesinleşir, taraflar dönmez. Ama eğer birisi için muhayyerlik şart

koşulmuşsa (üç gün içerisinde veya tayin edilen başka bir müdde. zarfında akdi bozabilme yetkisi şart koşulmuşsa) onun akdi bozma yetkisi meclisle kayıtlı kalmaz. Şart koşulan müddetin bitimine kadar devam eder." şeklinde anlaşılacaktır..
Nevevî, bu istisnanın manası konusunda üç görüş olduğuna işaret eder. Bu görüşler şunlardır:
1- Akid bittikten sonra, meclis dağılmadan önce taraflardan birisini muhayyer bırakmak.
2- Bizim yukarıda işaret ettiğimiz; üç gün veya daha az bir müddet için şart koşulmuş şart muhayyerliği (hıyâr-ı şart). Buna göre, meclis dağılsa bile muhayyerlik devam eder.
3- Meclis içerisinde her iki taraf için de muhayyerliğin bulunmaması şartıyla yapılan akiddir. Bu durumda taraflar akde başlarken, mec lis muhayyerliğinin bulunmamasını şart koşmuşlarsa, "aldım, sattım" sözleri ile akid kesinleşmiş olur. Ancak bu yolla yapılan bir alışveriş, -içerisinde şart bulunduğu için- âlimlerin çoğuna göre caiz değildir.[399]

Bazı Hükümler

1. Alışveriş yaparken, alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe akdi feshedebilirler.
2. Taraflar ayrıldıklarında akit kesinleşir, ancak birisi için muhayyerlik şart koşulmuşsa, öngörülen süre içerisinde muhayyer olan kişi akdi feshedebilir.[400]

3455... Bize Musa b. İsmail haber verdi, bize Hammâd Eyyûb'dan, o Nâfi'den; Nâfi, İbn Ömer'den, İbn Ömer de Hz Peygamber (s.a)'den önceki hadisi mana olarak rivayet etti. (Bu rivayetinde):
"... Ama birisi arkadaşına; "seç (muhayyer ol)" derse müstesna" dedi.[401]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadisin başka bir naklidir. Önceki hadisten farklı olarak bunda yukarıdaki cümleyer almıştır. Buna göre bu rivayetin tamamı şu şekilde olacaktır:
"Alışveriş yapanlardan her biri, birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe arkadaşına karşı muhayyerdir. Ama birisi ötekine, seç (muhayyersin) derse müstesna."
Demek ki, önceki rivayetteki; "Ama satışta muhayyerlik bulunursa müstesna" cümlesi bu rivayette, "Ama birisi, ötekine seç derse müstesna" şeklindedir. Rivayetler arasında mana yönünden pek fark yoktur. Hattâbî, bu istisnanın; hadiste sözkonusu edilen muhayyerliğin, meclis muhayyerliği; ayrılmadan maksadın da bedenle ayrılma olduğuna delâlet ettiğini söyler.
Aynî ise şöyle der:
"Hattâbî; bu, meclis muhayyerliğinin sübutu konusunda en açık şeydir. Bu söz, hadisin zahirine zıt düşen tüm te'villeri ortadan kaldırır, demiştir. Buna karşı ben de derim ki: Hattâbî'nin meclis muhayyerliğinin sübu-tundaki en açık şeydir, sözü, âkitlerden birisi icabda bulunduğu zaman öteki muhayyerdir; isterse kabul eder, isterse reddeder şeklinde anlaşılmalıdır. Ama, taraflar icab ve kabulde bulundukları zaman akid tamamlanmıştır. Muhayyerlik şart koşulmamişsa veya mal ayıplı değilse muhayyerlik sözkonusu değildir. Nesâî'nin, Semüre'den tahric ettiği şu hadis bunun delilidir:
Hz. Peygamber (s.a) üç defa: "Alışveriş yapanlar, birbirlerinden ayrılıncaya veya her biri akitten arzu ettiğini alıncaya kadar muhayyerdirler" buyurdu. Tahavî, "Rasûlullah'm bu hadisteki; her biri arzu ettiğini alıncaya kadar sözü, taraflar için caiz olan muhayyerliğin akdin tamamlanmasından önceki muhayyerlik olduğuna delâlet eder. Bu durumda, taraflar arasında, hadiste söz konusu edilen ayrılmanın, satıştan sonra bedenle ayrılma olduğunda ihtilâf yoktur. Ve yine müşterinin maldan istediğini alıp, istemediğini bırakmasının caiz olmayışında da ihtilâf yoktur" der.
Ben de diyorum ki; hadisteki ayrılmaktan maksat söz ile ayrılmaktır, bedenen değil. -Yani taraflar, alım satımla ilgili konuşmayı terkedinceye kadar muhayyerdirler.
Hattâbî'nin; bu mana tüm te'villeri ortadan kaldırır, sözü kabul edilemez. Çünkü iki te'vil çelişirse hadis bırakılır, kıyasla amel edilir. Bu konudaki kıyas; alışveriş akdinin kira ve nikâh akidleri ile kıyaslanmasıdır. Muhayyerlik, bu akidlerde akid bittikten sonra bedenen ayrılıncaya kadar devam etmediği gibi, alım satım akdinde de devam etmez. Bu akidler arasındaki ortak nokta, hepsinin icab ve kabulle tamamlanmalarıdır..."
Görüldüğü gibi Aynî bu sözleri ile, Hanefîlerin görüşünü kuvvetlendirmeye çalışmıştır.[402]

3456... Abdullah b. Amr b. el-Âs, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Alışveriş yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi kabul edip etmemekte) muhayyerdirler; ama akitte muhayyerlik şartı bulunursa müstesna, (o zaman birbirlerinden aynlsalar bile, lehine şart koşulanın muhayyerliği devam eder). Akit yapanlardan birisinin karşı taraf ikâle ister korkusuyla (oradan hemen) ayrılması helâl olmaz."[403]

Açıklama

Tirmizî, hadisin hasen; İbn Huzeyme de sahih olduğunu söylemiştir.
Hadisin zahiri, alışverişte bulunan tarafların meclis içinde oldukları müddetçe akdi kesinleştirmek veya feshetmek serbestisinde uluduklarına delâlet etmektedir. Bu muhayyerliğin meclis muhayyerliği mi yoksa kabul muhayyerliği mi olduğu konusunda 52. bâbda geçen hadislerde verdiğimiz görüşler burada aynen caridir. Hadisin bir bölümünde; akit yapılırken taraflardan birisi lehine muhayyerlik şartı koşulması halinde hüküm önceki hükümden istisna edilmektedir. Bu durumda taraflar birbirlerinden ayrılmış olsalar dahi, lehinde muhayyerlik şart koşulmuş olanın seçme hakkı, kararlaştırılan müddetin -

Ebû Hanîfe'ye göre bu müddet üç güriü geçemez- sonuna kadar devam eder.
Hadisin son bölümünde de Hz. Peygamber (s.a) Efendimiz; alım satım akdini yapanlardan birisinin, karşı taraf ikâle yapmayı ister endişesiyle meclisten ayrılmasının caiz olmadığına işaret buyurmuştur.
İkâle: Alım satım akdi kesinleştikten sonra, tarafların kendi rızaları ile akdi feshetmeleridir. Bu konu ile ilgili yeterli bilgi 3460 nolu hadisin izahı esnasında verilecektir.
Bilindiği gibi; alım satım a/di yapanların muhayyerliği konusunda âlimlerin iki farklı görüşü vardı. İçlerinde Hanefîlerin de bulunduğu bir gruba göre; bu muhayyerlikten maksat kabul muhayyerliği, meclisten maksat da söz meclisi idi. Şâfiîler ve Hanbelîlere göre ise; bu muhayyerlik meclis muhayyerliği, ayrılması da bedenen ayrılmak idi. İşte hadisin ikâle ile ilgili olan son bölümünü her grub kendi anlayışına göre izah etmiş ve kendi görüşüne delil kabul etmiştir.
Bezlü'l-Mechûd'da, Hanefîlerin görüşünü teyid eder bir tarzda şöyle denilmektedir:
"Bu söz; alım satım akdinin icab ve kabul ile tamamlanıp bundan sonra muhayyerliğin kalmadığını teyid etmektedir. İkâle isteme meselesi buna delâlet eder. Çünkü eğer taraflar meclisin sonuna kadar fesh serbestisine sahip olsalardı, hiçbirisinin ikâle (akdi fesh) istemeye ihtiyaçları olmazdı. Çünkü muhayyerliğin bulunması halinde, her bir taraf ikâle isteme ihtiyacı duymadan akdi tek başına feshedebilirdi."
Avnü'l-Md'bûd'da da, meclis muhayyerliğini kabul etmeyenler (Hane-fîler)*in bu hadisi delil edindiklerine işaretle, onların; "Çünkü bu hadiste; karşı tarafın, ikâle dışında bir yolla akdi fesh edemeyeceği bildirilmektedir." dedikleri kaydedilmektedir.
Yine Avnü'l-Ma'bûd'da, meclis muhayyerliğini kabul edenlerin (Şafîî ve Hanbelîler) yukarıdaki görüşe verdikleri cevap şu sözlerle beyan edilmektedir:
"Hadis bu ilâveyle onların lehine değil, aleyhine delildir. Çünkü hadisin manası; taraflardan birisi, karşı taraf akdi fesheder endişesiyle meclisten ayrılmasın demektir. İkâle istemekten murad; taraflardan pişmanlık duyanın akdi feshetmesidir. Tirmizî ve başka âlimler bu şekilde anlamışlar ve şöyle demişlerdir: Eğer ayrılmak ^sözle olsaydı o zaman kişinin akidden sonra muhayyerliği olmazdı. İkâleden murat da gerçek manası olsaydı, meclisten ayrılmanın bir manisi olmazdı. Çünkü ikâle, meclise mahsus değildir. Hadisin baş tarafında meclis muhayyerliğinin caizliği belirtilmiş ve bunun meclisin sonuna kadar devam ettiği ifade edilmiştir. Malumdur ki muhayyerlik hakkı olan kişinin ikâle istemeye ihtiyacı yoktur. O halde buradaki ikâle istemekten maksat akdi feshetmektir.
Kişinin meclisten ayrılmasının helâl olmayışından maksat da ayrılmanın haramhğı değil, mekruh oluşudur."
Her iki tarafın hadise bakış açılarını kaynaklardan naklen verdik. Ayrı bir yoruma girmek istemiyoruz.[404]

3457... Ebu'l-Vadiy' (Abbâd b. Nüseyb)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir savaş için sefere çıkmıştık. Bir yerde konakladık. Arkadaşlarımızdan biri, bir köle karşılığında bir at sattı. Sonra günlerinin kalanını (bu şekilde) geçirdiler. Ertesi gün sabah olunca asker hazırlandı. Atı alan atını eğerlemek üzere kalktı. (Ama) satan pişman olup alıcıya geldi ve alışveriş (i feshetmek) istedi. Müşteri ise atı vermek istemedi. Bunun üzerine satan; Hz. Peygamber (s.a)'in arkadaşı Ebû Berze aramızda hakem olsun, dedi.
Beraberce, ordunun bir bölümünde bulunan Ebû Berze'ye geldiler ve ona hâdiseyi anlattılar.
Ebû Berze:
Aranızda Hz. Peygamber (s.a)'in hükmü ile hükmetmeme razı mısınız? Rasûlullah (s.a); "Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi kesinleştirmek veya feshetmekte) serbesttirler" buyurdu
dedi.
Hişâm b. Hassan dedi ki: "Cemil (İbn Mürre), Ebû Berze'nin: Sizi ayrılmış olarak görmedim, dediğini haber verdi. "[405]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde at alım satımından bahseden hâdise hiç anılmamakta, sadece Ebû Berze'nin Rasûlullah (s.a)'den naklettiği cümle yer almaktadır.
Tirmizî'deki rivayette ise; at alım satımı ile ilgili olan hâdisenin bir gemide cereyan ettiği görülmektedir,
Hişâm b. Hassan'ın Cemil b. Mürre'den yaptığı rivayete göre; Ebû Berze, at alıp satan kişileri -akdin üzerinden bir gece ve gündüzün bir kısmı geçmiş olmasına rağmen- birbirlerinden ayrılmış telakki etmemiştir. Halbuki bu iki şahsın tüm bu zaman zarfında aynı mecliste olmaları düşünülemez. Şüphesiz her biri yemek, içmek, zaruri ihtiyaçlarını gidermek, namaz kılmak gibi vesilelerle birbirlerinden ayrılmışlardır. Demek oluyor ki Ebû Berze'nin mec-liten maksadı, alım satımın yapıldı?' mevki, bölgedir. Taraflar aynı ordunun içinde bulundukları için, ordugâhın tamamını tek meclis kabul etmiş ve taraflar burasını terketmediklerine göre, birbirlerinden ayrılmamışlardır. O halde Rasûlullah'ın hadis-i şerifleri gereğince, taraflardan isteyen akdi feshedebilir hükmüne varmıştır.
Şafîî ve Mâlikîler, Ebû Berze'nin bu sözlerine bakarak onun da, muhayyerliği kaldıran ayrılmanın bedenen ayrılma olduğu görüşünü benimsediğini söylerler. Ancak, Ebû Berze meclisin sınırlarını geniş tutmuş, ayrılmış saymak için tarafların sadece bedenen ayrılmalarını yeterli görmeyip, akdin yapıldığı yeri terketmelerini de gerekli görmüştür.
Hanefîler; Ebû Berze'nin sözlerinin kendi anlayışının eseri olduğunu, onun için hadisin aleyhlerine delil kabul edilemeyeceğini söylerler.[406]

Bazı Hükümler

1. Bedellerden birisi para olmasa bile iki malı birbirleri ile alıp satmak caizdir.

2. İnsanlar aralarındaki anlaşmazlıkları, bir hakem tayin ederek çözebilirler.
3. Tayin edilen hakemin bilgili olmasr gerekir.
4. Hakem hüküm vereceği zaman âyet ve hadislerin ışığında hüküm vermelidir.
5 . Alışveriş kesinleşmeden (taraflar akit meclisini terketmeden) isteyen akdi feshedebilir. Bu mesele ulema arasında ihtilaflıdır.[407]

3458... Yahya b. Eyyûb şöyle demiştir:
Ebû Zür'a,[408] birisine bir şey sattığı zaman onu muhayyer bırakır, sonra da; "Sen de beni muhayyer bırak. Ben, Ebû Hureyre (r.a)'yi, Rasûlullah (s.a); (alışveriş yapan) iki kişi ancak birbirlerinden razı olarak ayrılsınlar, buyurdu derken işittim." derdi.[409]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayetinde Ebû Zür'a'nm kıssası mevcut değildir. Tirmizî hadis için; "bu garib hadistir" demektedir.
Hadisten, ilk bakışta anladığımıza göre Ebû Zür'a bir alışveriş yaptığında, "arzu etmiyorsan akdi feshet, pişmanlık duyarsan vazgeçebilirsin" gibi sözlerle karşı tarafı muhayyer bırakır, aynı muhayyerliğin kendisi için de tanınmasını isterdi. Bu hareketine delil olarak da Ebû Hureyre'den işittiği Rasûlullah'ın şu sözlerini naklederdi: "Alışverişte bulunan iki kişi (ayrıldıklarında) birbirlerinden razı olarak ayrılsınlar."
Alım satım akdinde meclis muhayyerliğini kabul edenler, bu hadisi de kendileri için delil sayarlar. Ancak hadis böyle bir anlayışa pek müsait değildir. Çünkü; hadisin Hz. Peygamber (s.a)'den nakledilen bölümünün muhayyerlikle bir ilgisi yoktur. Ebû Zür'a'nın; karşı tarafı muhayyer bırakıp, kendisi için de muhayyerlik istemesi aslında meclis muhayyerliğine değil şart muhayyerliğine delâlet eder. Zira eğer bu meclis muhayyerliği olsa idi, Ebû Zür'a'nın onu vermesine ve kendisi için istemesine gerek kalmazdı. Zaten mevcut olan bir şeyin verilmesi veya istenilmesi düşünülemez.
Aliyyü'l-Kârî bu hadisi izah ederken şöyle der:
"Allah bilir, hadisten kastedilen; tarafların parayı vermek ve malı teslim konularında birbirlerinden razı olarak ayrılmalarıdır. Aksi halde, zarara uğramak ve zarar vermek sözkonusu olur ki bu da dinen yasaktır. O halde maksat, birisinin ayrılacağı zaman öbüründen izin istemesi, yapılan alışverişten pişmanlık duymuşsa ikâle yapabileceklerini söylemesidir. Böyle yapmadan ayrılmak konusundaki nehiy tenzihidir. Yani yukarıdaki söylenilenleri yapmadan meclisi terketmesi haram değildir, belki tenzîhen mekruhtur. Burfun caiz oluşunda icma vardır."
Aliyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre; el-Eşref ise, meclis muhayyerliğinin ortadan kalkmasını gerektireceği için, taraflardan birinin ötekinin izni ve haberi olmadan ayrılmasının caiz olmadığını söyler. Ancak, yukarıda işaret edildiği üzere tarafların birbirinin izni olmadan ayrılmalarınının caiz olduğu icma ile sabittir.[410]

Bazı Hükümler

1. Alışveriş yapanlar, yaptıkları akde razı olmalıdırlar.
2 . Ahşverişte taraflardan birisine veya her ikisine -bir süre tayin ederek, o süre içerisinde- akdi feshetme muhayyerliği verilebilir. Bu muhayyerliğe şart muhayyerliği denilir. Akdin gereğinden değildir. Şart koşmaya bağlıdır.[411]

3459... Hakîm b. Hizâm'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Alım satım akdi yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler. Eğer (malın özellik ve kıymeti konusunda) doğru konuşurlar ve (aybını) açıkça söylerlerse akidleri onlar için bereketlendirilir. Ama (aybı) gizlerler ve yalan söylerlerse, yaptıkları alım satımın bereketi giderilir."
Ebü Dâvûd dedi ki: '
Saîd b. EbîA rûbe ve Hammâd da aynen böyle rivayet ettiler. Hemmâm ise üç kerre: "Birbirlerinden ayrılıncaya veya (akdi kesinleştirme ya da feshetmeyi) seçinceye kadar..." dedi.[412]

Açıklama

Hadis-i şerifin ilk bölümünde, alım satım akdi yapanların birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe akdi feshetme serbestisine sahip oldukları bildirilmektedir. Bu konu, üzerinde durduğumuz babın tüm hadislerinin esas mevzuu olduğu için, şimdiye kadar gereken bilgi verilmiştir.
İkinci bölümde ise, alışveriş yapan müslümanlar dürüstlüğe teşvik edilmekte; dürüstlüğün, akde bereket, hile ve yalancılığın ise zarar vereceği belirtilmektedir. Bu arada; malın varsa aybının açıkça söylenmesinin berekete, gizlenmesinin ise zarara sebep olduğu ifade edilmektedir.
Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Peki, bu satışın hukukî sonucu nedir? Herkes başına gelene razı mı olacaktır, yoksa malı verip parasını geri almak hakkına sahip midir?
Kısaca bu konuya temas edelim:
Önce ayıp (kusur) ne demektir? Bunun tarifini verelim. Hanefî âlimlerine göre; tacirler arasında fiata menfi yönden tesir eden yani fiatı düşüren her kusur ayıptır. Aybı tayinde başvurulacak merci bu işin ehli olan tacirlerdir.
Ayıplı olan bir mal satın alan kişi, eğer malı alırken maldaki kusuru görür ve buna razı'olursa artık itiraz hakkı kalmaz. Ama

alıcf, malı aldığı zaman maldaki aybı farketmez de daha sonra anlarsa isterse fiatta değişiklik yapmadan malı kabul eder, isterse satıcıya geri verip parasını alır. İşte müşterideki bu muhayyerliğe; ayıp muhayyerliği manasına "hıyâru'l-ayb" denilir. Müşterinin, malı geri vermeyip de, fiatını düşürtmeye hakkı yoktur. Ancak müşteri, satın aldığı mal üzerinde onun özelliğini değiştirecek biçimde bir tasarrufda bulunur, veya mal müşterinin elinde de ayıplanır ve daha sonra eski aybını farkederse; eski aybm malda meydana getireceği değer farkını geri alır. Fakat sonraki durumda satıcı malını yeni aybı ile birlikte geri almaya razı olursa alır. Bu durumda müşteri, malı vermeyip ayıpdan dolayı paranın bir kısmını geri isteme hakkına sahip değildir. Ya eski ayba razı olup, malı elinde tutacak veya geri verip parasını alacaktır.
Maldaki ayıptan dolayı müşterinin muhayyerliği olan "hıyâru'l-ayb"; fıkıh kitaplarının bey' (alım satım akdi) bahsinde müstakil bir başlık altında incelenmiştir. Geniş malumat oralarda vardır.[413]

Bazı Hükümler

1. Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça, akdi feshedebilirle yetkisine sahiptirler.
2. Alışveriş yapanlar dürüst oldukları takdirde kazançlarının bereketi artar. Dürüstlüğü terkederlerse zarar ederler.[414]

52. İkâlenin Fazileti

3460... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah (c.c), bir müslümana ikâle yapan kimsenin günahını affeder."[415]

Açıklama

"İkâle;" sözlükte düşeni kaldırmak, vazgeçmek, affetmek, alışverişi bozmak manasınadır. Terim olarak da; alışveriş ya pan tarafların -birisinin istemesi üzerine- müşterek nzalarıyla akdi feshetmeleridir. Akdin bozulmasını istemeye de "istikâle" denilir. Bu kelime hadiste iki defa geçmektedir. Birincisindeki kastedilen mana, terim karşılığıdır. Bu yüzden kelimeyi terceme etmeden "ikâle yapan" diye aktardık ve izahını açıklama bölümüne bıraktık. İkincisinde ise "affeder" karşılığı ile terceme ettik.
İkâleyi daha iyi anlaşılması için bir tasavurla anlatalım: İki kişi alışverişte bulunurlar. Akit kesinleştikten sonra, taraflardan birisi (alıcı veya satıcı) pişmanlık duyar ve karşı tarafa gidip alışverişi bozmayı (dönmeyi) teklif eder. O da bu teklifi kabul edip akdi fesheder. İşte yaptık-4arı bu muamele ikâledir. îkâlede taraflardan her biri aldığı bedeli (müşteri malı, satıcı parayı) iade eder.
Hadis-i şerifte Hz. Peygameber (s.a); müslümanları, kendileri ile alışverişte bulundukları bir müslüman pişmanlık duyarak gelip akdi feshetmek istediğinde onların arzusuna uymaya teşvik etmekte, bu isteğe uymanın mükâfatının da günahlarının bağışlanması olduğunu bildirmektedir. Kendisine müracaatta bulunulan kişinin, bu isteğe, uyması (ikâle yapması) farz ya da vacip değil, müstehaptır.
İkâlenin caiz olması için birtakım şartların bulunması gerekir. Hanefî mezhebine göre bu şartlar şunlardır:
I- Mebî'in (satılan malın) mevcut olması. Alıcı malı istihlâk etmişse veya elinden çıkarmışsa ikâle mümkün olmaz. Ama malın bir kısmı telef olmuş da bir kısmı kalmışsa kalan kısımda ikâle caizdir.
II- İkâle meclisinin tek olması, (ikâlede icab ve kabulün aynı mecliste olması).
III- Mebî (mal)'in değişmemiş olması; eski halini koruması.
IV- Bedelde (fiatta) bir artma veya eksilmenin olmaması. Eğer ikâle esnasında, önceki fiatın yükseltilmesi şart koşulmuşsa şart bâtıl, akid sahihtir. Satıcı önceden aldığı parayı iade eder.
İkâle; alıcı ve satıcıya nisbetle önceki akdi fesh, üçüncü bir şahsa nis-betle ise yeni bir alışveriştir. Bunu bir misalle izah edelim:
Bir kimse tarlasını satsa, sonra da müşteri ile anlaşıp ikâle yapsalar, bu kendilerine göre eski akdi fesihtir. Ama komşu tarla sahibine nisbetle yeni bir alım satım aktidir. Dolayısıyla önceki satışta şüf'a hakkından vazgeçmiş bile olsa ikâle ile yeniden şüf'a hakkı doğar. Çünkü onun açısından komşu tarla tekrar satılmıştır. Satıştan da şüf'a hakkı doğar.[416]

53. Bir Satış İçerisinde İki Satış Yapmak

3461... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir satış içinde iki satış yapan kişiye ya daha ucuz olanı veya ribâ vardır."[417]

Açıklama

Bu hadisi Ebû Dâvûd'dan başka rivayel eden yoktur. Hadisin zahirine göre; bir kimse aynı akıt içerisinde ıkı ayrı fıat söylese ve bu şekilde satışı gerçekleştirse daha düşük olan bedeli alacaktır, aksi halde faiz almış olur. Ancak âlimler hadisten kastedilenin bu olmadığını söylemektedirler.
Hattâbî şöyle der:
"Ben, âlimlerden; bu hadisin zahirini anlayan ve daha düşük olan fiatla akit sahihtir diyen birini bilmiyorum. Evzaî'den nakledilen küçük bir istisna varsa da bu yanlış bir görüştür. Çünkü bu yolla yapılan bir satışta hem fiat bilinmemekte, hem de

bir kanma ve kandırma sözkonusu olmaktadır.
Bu hadisin; Muhammed b. Amr, Ebû Seleme ve Ebû Hureyre tarikiyle gelen meşhur rivayeti şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a) bir satış içinde iki satışı nchyetfi." Bu hadisin daha sonraki isnadında şu isimler yer almaktadır: el-Esam, Rabî, Şafiî ve Derâverdî. Hadis ayrıca Muhammed b. İdris el-Hanzalî el-Ensârî tarikiyle de Muhammed b. Amr'dan rivayet edilmiştir. Ebû Dâ-vûd'un zikrettiği şekilde Yahya b. Zekeriyya'nın Muhammed b. Amr'dan yaptığı rivayet ise; muayyen bir şey hakkında özel bir hüküm olmalıdır. O hüküm de şudur: Sanki kişi, bir dinar karşılığı iki ölçek buğdaya, bir aylığına selem akdi yapmış[418] ve vakti dolunca buğdayı istemiştir. Buğdayı vermesi gereken kişi öbürüne; "Benden alacağın bir ölçeği bir ay vade ile iki Ölçeğe sat" der. İşte bu önceki satışa giren ikinci bir satıştır. Bu hal, bir satış içinde iki satış olmuş olur. Bu satış ucuz olan fiata döndürülür. Bu asıldır. Ama birinci akdi bozmadan ikinci mebîi esas alarak alışveriş yapsalar bu ribâ olur.
Bir satış içinde iki satış iki şekilde tefsir edilir:
1- "Bu kumaşı saıîa peşin olursa on, veresiye olursa on beş dirheme sattım" demesidir. Bu şekildeki bir satış caiz değildir. Çünkü malın bedelinin hangisi olduğu belli değildir. Fiat belli olmadan yapılan alışverişler ise bâtıldır.
Tâvûs'un, bunda bir mahzur görmediği rivayet edilir. Hammâd, Hakem ve Evzaî; taraflar ayrılmadan fiatlardan birinde karar kılarlarsa caiz olduğunu söylerler."
Hattabî'nin sözlerine biraz ara verip, günümüzde yaygın olan vadeli alışverişlerin bu hadisin şumülü ile ilgisine göz atmak istiyoruz.
Hadis-i şerif, bir izah tarzına göre; bu günkü tabiriyle alışverişlerde vade farkını konu edinmektedir. Konuyu canlı hale getirmek için bir misalle izaha çalışalım:
Müşteri mağazaya gidip bir buzdolabı almak istiyor ve fiatını soruyor. Saticr, "Peşin olursa 100 bin, üç ay vade 120 bin, altı ay vade 140 bin" diyor.Bu durumda müşteri;
a) Fiatlardan birisi üzerinde karar kılıp anlaşmadan, "tamam aldım" diyebilir. Bu durumda yapılan akit fasiddir. Çünkü iki taraf belli bir mikdar üzerinde anlaşıp akdi onun üzerine bina etmemişlerdir.
b) Müşteri firatları duyduktan sonra bunlardan birini seçer ve satıcıya; "Tamam, ben bunu şu kadar (mesela altı ay) vade ile 140 bin liraya aldım" satıcı da, "Oldu, ben de sattım" diyebilir. Bu şekildeki satış caizdir. Bedeldeki meçhul olma durumu ortadan kaldırılmış ve alım satım akdinin fesadına sebep olan şey izale edilmiştir.
Peşin olduğu takdirde 100 bin liraya alınacak bir mal vadeli olduğu için 140 bin liraya alınınca ilk bakışta faiz zannedilebilir. Ama bu faiz sayılmaz. Çünkü bir muamelenin faiz sayılması için (Hanefîlere göre) iki özelliğin bulunması gerekir: Bunlar, cins (her iki bedelin aynı cinsten olması) ve kadr (malların keylî veya veznî olmaları) dır. Bu özelliklerin her ikisinin ya da birisinin bulunması durumunda ribe'1-fadl veya ribe'n-nesîe tahakkuk eder. Bu konu, ribâ ile ilgili hadislerin izahında anlatılmıştır. O bakımdan tafsilata girmiyoruz. Üzerinde durduğumuz konuda ise; mallar arasında ne cins, ne de kadr özellikleri mevcut değildir. Çünkü birisi para, öbürü dolaptır.
Bu yolla yapılan bir satışın caiz olduğu fıkıh kitaplarımızın bir çoğunda açıkça belirtilmektedir. Biz bir örnek olmak üzere Hanefî mezhebinin en meşhur eseri olan Serahsî'nin Mebsût'undaki ifadeyi aktarıyoruz. Serahsî şöyle diyor:
"Akdi; şu vadeye kadar şu fiata, peşin olursa şu fiata veya bir ay vade ile şu fiata iki ay vade ile şu fiata diyerek yaparsa bu alım satım fasiddir. Çünkü belli bir bedel karşılığı vermemiştir. Hz. Peygamber de bir satışta iki şartın bulunmasını yasak etmiştir. Bu hüküm, taraflar bu şekilde ayrıldıkları takdirdedir. Fakat aralarında anlaşmış olsalar ve belli bir fiatı kesinleştir-dikten sonra ayrılsalar akit caiz olur. Çünkü taraflar akdin sahih olması için gerekli olan şart (fiatın belli olması) tamamlandıktan sonra ayrılmışlardır."[419]
Şimdi Hattabî'nin hadisin şerhi ile ilgili olarak söylediklerine dönüyoruz: Hattâbî, bir satış içerisinde iki satıştan anlaşılabilecek ihtimalleri sıralamıştı ve yukarıda birinci te'vili beyan etmişti; şimdi ikinci te'vile geçiyoruz:
II- Rasûlullah'ın bir satış içerisinde iki satıştan nehyinin tefsirindeki ikinci yön de şudur:
Bir kimsenin, karşısındakine, "Ben şu atımı sana 50 bin liraya sattım. Fakat senin kısrağını bana 30 bin liraya satman şart." demesidir. Bu satış ta fasittir. Çünkü kişi atın fiatını 50 bin lira olarak tayin etmiş, karşısındakinin de kısrağını 30 bin liraya kendisine satmasını şart koşmuştur. Bu ise bağlayıcı değildir. Öyle olsaydı fiatın bir kısmının düşmesi gerekirdi. O zaman da fiatın kalan kısmı meçhul olurdu.[420]
III- Bu konuda şöyle demek de mümkündür: Bir satışta iki satış; bir kimsenin (meselâ) elbisesini iki dinara satıp müşterinin bu dinarlara karşılık yirmi veya otuz dirhem vermesini şart koşmasıdır. İki ayrı malı bir tek fiat karşılığında satmak ise caizdir...
Bir satış içerisinde iki satış konusunda yazdıklarımızda, Hattâbî'nin verdiği bilgiyi esas aldık, ama başka kaynaklardan da yararlandık.. Hattâbî'-den naklettiğimiz bilgileri de aynen terceme şeklinde değil, mefhum olarak aktardık. . .
Son olarak konuyu bir iki cümle ile toparlayalım:
En çok kabul gören tefsire göre bir satış içerisinde iki satış; satılacak mal karşılığında birden fazla fiat söyleyip bunlardan birisini kesinleştirmeden satışı tamamlamaktır. Bu ise caiz değildir. Ama aktı tamamlamadan önce fiatlardan birisi kesinleştirilir, sonra satış gerçekleştirilirse (fiatlar peşin ve vade durumlarına göre farklı olsa bile) caizdir.[421]

54. Iyne Yoluyla Yapılan Alışveriş Yasaktır

3462... Abdullah b. Ömer (r.anhüma), Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken dinlediğini haber vermiştir:
“Iyne yoluyla alışveriş yaptığınız, öküzlerin kuyruğuna yapıştığınız, tarımı seçtiğiniz ve cihadı terkettiğiniz zaman Allah size öyle bir zillet musallat eder ki dininize dönünceye kadar onu üzerinizden atamazsınız.”

Ebû Dâvûd dedi ki:
Hadisin lafzı Ca'fer'e aittir. Bu, onun ifadesidir.[422]

Açıklama

Rasûlullah (s.a); ıyne yoluyla alışveriş yapmayı, öküzlerin kuyruğuna yapışmayı, tarımı seçmeyi ve cihadı terketmeyı zillete sebep göstermiş; müslümanların dinlerinin icabını yaşamaya dönmedikçe bu zilletten kurtulamayacaklarını bildirmiştir.
Esas mevzumuz ıyne yoluyla yapılan alışverişlerdir. Bu yüzden bu konuyu daha detaylı inceleyeceğiz. Onun için ıyne konusunu sona bırakıp önce hadisin diğer bölümlerine göz atalım:
Müslümanların; özüzlerin kuyruğuna yapışıp ziraatı seçmelerinden maksat; cihad edilmesi gereken bir zamanda cihadı terkedip işleri ve güçleriyle meşgul olmalarıdır. Öküzün kuyruğuna yapışmak; tarlayı sürmek, ekin ekip biçmektir. Şüphesiz tarım insanların beslenmeleri, hayatlarını sürdürmeleri için ihmal edilmemesi gereken bir meşguliyettir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a)'in böyle bir meşguliyeti tenkid etmesi, uğraşılmasını zillet sayması beklenemez. O halde maksat, dediğimiz gibi Allah yolunda cihadı terkedip dünyalık için çalışmaktır. Çünkü bu; müslümanların başka güçlerin emrine girmesine, sömürülmesine sebep olur. Bir insan için bundan daha büyük bir zillet ve meskenet olmaz.
Öküzlerin kuyruğuna yapışmaktan maksadın, "şerefle ata binenler olduktan sonra, zilletle öküzlerin peşinde yürüyenler olduğunuz zaman" manasında olması da muhtemeldir.
Rasûlullah (s.a)'ın bildirdiğine göre; düşülen bu zilletten kurtulmanın çaresi, tekrar dine dönmektir. Bundan maksat; dinin istediği yaşama şekline dönmek, Allah'ın emrettiği cihad ve çalışmaya sarılmaktır. Yoksa bir müs-lüman hadiste sayılan şeyleri yaptığı için dinden çıkmaz. Müslümanın dinden çıkmasını gerektirecek söz ve davranışları bellidir. Bunlar içerisinde ne ıyne muamelesi, ne de cihadı ihmal edip ziraatla iştigal vardır.
Şimdi de esas mevzumuz olan ıyne konusuna dönelim:
"Iyne": Kelime olarak; veresiye satmak demektir.
Iyne yoluyla yapılan alışveriş Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı halde, ne O'ndan ne de sahâbîlerden, bu satış şeklinin tarif ve şekline dair bir haber gelmemiştir. Onun için âlimlerimizin, bu satış şeklini izah ve tasavvurda değişik görüşlerde olduklarını görmekteyiz. Hatta aynı mezhebe mensup fakihler bile tek bir tasavvur üzerinde birleşebilmiş değillerdir. Sadece Hanefîlerde lyne ile ilgili dört ayrı tarif göre çarpmaktadır. Tabii ıyne-nin hükmü de verilen tarife göre farklılık arzetmektedir.
Şimdi bu tasavvurları görelim:
1- Hanefî âlimlerinden Nesefî'nin Tilbetu't-Tâlibe adlı kitabında verdiği tarife göre "lyne; bir kimsenin, bir malı değerinden daha fazla bir fiata vadeli olarak alıp bir başkasına peşin parayla satmasıdır."
Bu tarife göre, müşteri aldığı malı, bizzat satana değil, bir başkasına satmaktadır. Bu yola gidilmesine sebep; borç verecek kişinin faize düşmeden verdiği borçtan fayda sağlamasıdır. Bu muameleyi şöyle bir örnekle canlandıralım:
İhtiyaç sahibi birisi bir esnafa gidip borç para istiyor. Esnaf, karşılık olmadan, borç vermeyi istemiyor ama faiz almaktan da çekiniyor. Onun için borç isteyene para vermiyor da bir malı değer fiatından daha fazla bir karşılıkla ve vadeli olarak satıyor. Borç isteyen ihtiyaç sahibi bu malı alıyor ve bir başkasına aldığından daha ucuz bir fiata fakat peşin parayla satıyor. Böylece o, ihtiyacını temin etmiş, kendisinden borç istenen de verdiği .maldan vade karşılığı kâr sağlamış oluyor.
İbnü'l-Hümâm, ıynenin böyle anlaşılmasını uygun bulmamaktadır. Bu şekildeki bir uygulama caizdir, yasak yönü yoktur.
2- Hanefî kaynaklarda görülen diğer bir tasavvur da şu şekildedir: İhtiyaç sahibi gidip, bir esnaftan değer fiatından daha fazla bir bedelle
ve vade ile bir mal satın alıyor. Sonra da götürüp bu malı, başka birisine aldığından daha ucuza ve peşin para ile satıyor. Bu şahıs da malı götürüp ilk sahibine aldığı fiata ve peşin olarak satıp parasını alıyor. Böylece mal kendisine geri dönmüş, elinden çıkan paraya karşılık olarak da bir mikdar kazanç sağlamış oluyor.
Bu yolla yapılan muamele de caizdir. Çünkü araya üçüncü bir şahıs girmiştir.
3- Kendisinden borç istenen kişi, borç isteyene istediğini verir, fakat sonra ona bir malını değerinden daha fazlaya satıp, verdiği parayı geri alır.
Bu muamele de haram değildir.
4- Bir kimsenin, başka birisinden alacağı vardır. Borcun vadesi dolunca, vadeyi uzatıp alacağını artırmayı ister. Bunu meşru hale getirmek için de borçlunun bir malını borcu kadar bir bedelle satın alır. Sonra da aynı malı, aldığı fiata eski alacağını da ekleyerek öngörülen vade ile satar. Böylece zahirde faize düşmeden hem vadeyi uzatmış, hem de alacağını artırmış olur.
Haniye sahibi; Belh âlimlerinin; zamanlarında çarşılarda cereyan eden ahşverişlerdeki fesadları gözönüne alarak; "lyne yoluyla yapılan alışveriş, zamanımızda çarşılarda cereyan eden alışverişlerden daha hayırlıdır. Ama bundan da kaçınmak evlâdır" dediklerini söyler.
Ebû Yusuf, bu dört çeşit akdi kerahatsiz caiz görür. İmam Muhammed ise, "Bu satış türü, benim gönlümde dağlar kadar çirkin bir şeydir. Hz.-Peygamber bunu kötülediği halde faiz yiyiciler uydurmuşlardır" der.
5- lyne; bir kimsenin malını peşin satmayıp, pahalı olsun diye sadece vade ile satmasıdır. Bu tarif, Ahmed b. Hanbel'den nakledilir ve mekruh olarak nitelenir. Sebep, faize benzemesidir.
6- lyne, bir kimsenin sattığı bir malı, daha parası ödenmeden aynı şahıstan ve daha ucuz bir fiatla tekrar alıp parasını ödemesidir.
Kamus, Mısbâhu'l-Münîr gibi lügat kitaplarının verdiği bu tarif, Şafîî fıkıh kitaplarında da hemen hemen aynı şekilde göre çarpar. Hanefî fıkıh kitaplarında bu tarife rastlayamadık. Ancak, Mecme'ul-Enhur (Dâmad diye meşhur) adındaki kitapta; ulemanın lyne için başka bir tasavvurda bulundukları ve bunun mezmûn olduğu söylenir. Kanaatimizce bu tarife işaret

edilmek istenmiştir.
Hattâbî de üzerinde durduğumuz hadisin şerhinde bu tarifi vermiştir. İbn İshak es-SübeyTnin, hanımı vasıtasıyla Hz. Âişe'den rivayet ettiği bir haber de yasak olan ıynenin bu olduğu intibaını vermektedir. Bu rivayete geçmeden önce; bu maddedeki tarifi canlı bir misalle anlatalım:
İhtiyaç sahibi, borç istemek üzere bir esnafa gider. Esnaf para vermez fakat malını değerinden daha fazla bir fiatla borç isteyene vadeli olarak satar. Arkasından da peşin fiatla tekrar satın alıp, parayı öder. Böylece sattığı malı, parası ödenmeden daha ucuza geri almış olur.
Bu şekildeki bir muamele Şâfîîlere göre caiz, fakat âdet haline getirilirse mekruhtur. Diğer mezheplere ait fıkıh kitplarında bu muameleye lyne de-nilmemekle birlikte, caiz olmadığı beyan edilmiştir. Hanefî kitaplarından Hidâye'de şöyle denilir:
"Bir kimse, peşin veya vadeli olarak bin dirheme bir cariye satın alıp teslim alsa, sonra da parayı ödemeden satıcıya 500 dirheme geri satsa bu ikinci satış caiz değildir."
Görüldüğü gibi bu tasavvur, bu maddede verilen ıyne tarifinin aynıdır, fakat adına ıyne denilmemiştir.
İbn Kudâme; Ebû Zinâd, Rabîa, Abdul-Aziz b. Ebî Seleme, Sevrî, Ev-zaî, Mâlik ve İshak'm da aynı görüşte oldukların söyler. Dârekutnî'nin rivayet ettiği şu haber de bu muamelenin caiz olmadığına delildir:
İbn İshak es-SübeyTnin hanımı, Zeyd b. Erkam'ın ümmü veledi (kendisinden çocuk dünyaya getiren cariye ile birlikte Hz. Âişe'nin yanma girmiş. Zeyd'in ümmü veledi Hz. ÂİŞe'ye:
Ey mü'minlerin annesi! Ben Zeyd b. Erkam'a 800 dirheme vade ile bir köle sallım. Sonra da aynı köleyi ondan peşin olarak 600 dirheme satın aldım, dedi.
Hz. Aişe:
Ne köıu bii alım satım. Şüphesiz Zeyd'in Rasûlullah'la birlikteki cihadı boşa gidiliştir. Ama levbe ederse müstesna, karşılığını verdi.
Bu haberin bazı rivayetlerinde, satılan şeyin cariye olduğu;'bazılarında da, H/. Âişe'nin kadına: "Zeyd b. Erkam'a haber ver, o Rasüiullah ile birlikte ettiği cihadı boşa çıkarmıştır." dediği kaydedilir.
Aişe'nin bit alışverişi Hz. Peygamber ile birlikte yapılan bir cihadın sevabını boşa çıkaracak bir şekilde nitelemesi, bu alışverişin caiz olmayışını Rasûlullah'tan duyduğunu gösterir. Çünkü bu gibi şeylerin akılla bilinmesi mümkün değlidir.
İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye; Hz. Peygamber'in, "Bir gün gelecek, insanlar alını satım adı altında faize helâl diyecekler" hadisi ile lynenin haram olduhiıkı hükmeder.
Bu maddedeki alışveriş şeklinin haram oluşu ile ilgili hükümler; satıcının malı, sattığından daha ucuza aldığı hallerdedir. Fakat;
a) Satıcı, sattığı malı sattığı fiattan daha pahalıya veya sattığı fiata geri alırsa.
b) Malda, müşterinin elinde iken bir kusur meydana gelir, ve bu kusur sebebiyle i!k satıcıya daha ucuza iade edilirse,
c) Müşteri, satın alırken veya satıcıya geri satarken para yerine başka bir mal üzerine pazarlık yaparsa (trampa yoluyla alım satım yaparlarsa),
d) İlk satıcı malı sattığı zaman parasını alır, fakat sonra daha ucuza malını tekrar satın alırsa akid caiz olur.[423]

Bazı Hükümler

1. Iyne yoluyla alışveriş yapmak caiz değildir.
2. Müslümanlar, ahıretı ve Allah yolunda cihadı terkederek dünyaya dalmamahdırlar.[424]

55. Selef (Selem)

3463... İbn Abbas (r.anhüma) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldiğinde Medineliler hurmada bir, iki ve üç seneliğine selem yapıyorlardı.
Rasûlullah (s.a):

"Hurmada selem yapan kişi; belli ölçüde belli ağırlıkta ve belli zamana kadar selem yapsın" buyurdu.[425]

Açıklama

Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde; "H/. Peygamber (s.a), Medine'ye geldiğinde onlar meyvede selem yapıyorlardı" denilmektedir. Yani hurma yerine meyve kelimesi kullanılmıştır. Yine Müslim'in bir rivayetinde, "belli bir zamana kadar" kısmı yer almamıştır. Buharî'nin bir rivayetinde ise, "Bir şeyde selem yapan..." şeklindedir.
"Selem", sözlükte; takdim ve teslim manasınadır.
"Selef "de; geçmiş zamanda gelip geçmek demektir.
Selem ve selef kelimelerinin ifade ettiği terim mana aynıdır. Yani ıstılah olarak bu iki kelime aynı manada kullanılır. Âlimlerimizin bu ıstılahı ifadede kullandıkları tabirler farklıdır. Ama hepsi aynı manaya gelir.
Selem veya selef; alım satım akillerinden bir çeşittir. Macelle'nin 122. maddesinde: "Müecceli muaccele mukabil satmaktır, yani peşin para ile veresiye mal satmaktır" şeklinde tarif edilir.
Bu tarifi biraz açıklayalım:
Selem; parayı peşin verip malı daha sonra leslim almak üzere yapılan bir akiddir. Alıcı (müslim) satıcıya (müslemün ileyh)

gider ve selem için gerekli olan şartlara rivayet ederek ondan mal satın alır ve parayı teslim eder. Satıcı (müslemün ileyh) de anlaştıkları vade dolunca taahhüd ettiği malı teslim eder. İşte bu muameleye selem denir. Yalnız şunu hatırlatalım ki; selem akdinde malın vadeli olması şartı Hanefîlerin görüşüdür. Şâfîîler, malın (müslemün fîh) peşin de olabileceği görüşündedirler.
Selem oldukça geniş bir konudur. Ulemanın selemle ilgili görüşleri arasında da oldukça ayrılıklar vardır. Bizim tüm görüşleri bütün ayrıntıları ile buraya aktarmamız mümkün değildir. Onun İçin Hanefî mezhebini esas alarak ana hatları ile bu akdi tanıtmaya çalışacağız. Çok önemli konularda Şâfîîleın laikli görüşüne de temas edeceğiz.[426]

Selem Akdinin Hükmü:

Selem akdinin-kıyasa göre caiz olmaması gerekir. Çünkü akid yapıldığı zaman mal (müslemün fih) elde m'evcut değildir. Olmayan bir şeyin satılması ise caiz değildir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bir hadiste.Hz. Peygamber (s.a): "Kişinin, sahip olmadığı kadını boşaması, malik olmadığı köleyi azad ermesi ve malik olmadığı malı satması caiz değildir." buyurmuştur. Bu esas Mecelle'de; "Ma'dıımüri (olmayan bir şeyin).bey'i (satışı) bâtıldır." şeklinde maddeleştirilmiştir. Ama selem, kıyasa aykırı olmasına rağmen kitap, sünnet ve icma ile caiz görülmüştür.
Bu akdin caiz oluşunun Kur'an'daki delili, müdâyene âyeti diye bilinen, Bakara sûresinin 282. âyetidir. Abdullah İbn Abbas (r.anhüma), bu âyetten muradın selem olduğunu söylemiştir.
Selemin caiz oluşunun sünnet delili, üzerinde durduğumuz hadis ve bu babda gelecek olan diğer hadislerdir. Bu hadiste belirtildiği üzere; Hz. Peygamber (s.a)'in Medine'ye geldiği zaman onların selem muamelesi yaptıklarını gördüğü halde, onları bu muameleden menetmemesi, bu muamelenin caiz olduğunun delilidir.
Yukarıda işaret ettiğimiz gibi; selemin caiz oluşunda İslâm âlimleri görüş birliğindedirler.[427]

Selemin Sahih Olması İçin Gerekli Olan Şartlar:

1- Tüm akitlerde olduğu gibi bu akidde de akdi yapan taraflar akıllı, mümeyyiz ve hür olmalıdırlar.
Biraz önce işaret etmiştik; selem akdinde satıcı durumunda olan tarafa; "müslemün ileyh", alıcıya "müslim" veya "rabbü's-selem", akde konu olan mala "müslemün fîh", para alarak verilen bedele de "re'sül-mâl" denilir.
2- Akit yapılırken kullanılan tabirlerin (icab-kabul) geçmiş zaman siga-sı ile olmaları gerekir.
3- İcab ve kabul aynı mecliste.olmalıdır.
4 - Akid kesin olmalıdır. Taraflardan birisi veya her ikisi için muhayyerlik şartı koşulamaz. Mâlikîler, mutlak alım satım akdinde olduğu gibi selemde de üç güne kadar muhayyerlik, şartının koşulabileceğini söylerler.
5- Re'sül-mâ] (para olarak verilen bedel)'in cinsi, nevi ve" vasfının belli olması gerekir. Bu şart; birden fazla para biriminin revaçta bulunduğu yerler veya para yerine başka mallar verildiği hallerde söz konusudur.
6- Re'sül-mâlin mikdan belli edilmelidir. İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İmam Şafiî, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'c göre; rc'sül-mâl, işaret edilerek tayin edilmişse ayrıca miktarını belli etmek şart değildir.
7- Re'sül-mâlin akit meclisinde müslemün ileyhe teslim edilmesi gerekir. MâlİkîlerE göre bu şart değildir.
8- Müslemün fîh (akde konu olan mal)'in; özellikleri tayin edilebilen ve mikdarının bilinmesi mümkün olan mallardan olması gerekir. Bu şart Ha-nefîlere aittir. Şarta göre; ölçekle ölçülen, tartı ile alınıp satılan, uzunluk ölçüleri ile miktarı tayin edilen ve her bir tanesi birbirine çok yakın olan (adedi mütekarib) mallarda selem caizdir. Bu bütün mezheplerde aynıdır.
Taneleri birbirinden çok farklı olan (kavun, karpuz gibi) mallarda selem; Hanefîlere göre caiz değildir. Şâfîîlere göre; (tane ile değil) tartı ile caizdir.
Sayı itibariyle tayin edilebildiği halde, özellik yönünden tam olarak zap-tedilemiyen mallarda (hayvanda olduğu gibi) selem, Hanelilere göre caiz değil, Mâliki ve Şâfîîlere göre caizdir.
Ev, arsa, dükkan gibi borç olarak zimmete geçmeyen mallarda selem, ittifakla caiz değildir.
9- Müslemün fîhin; cinsi (buğday, arpa gibi), nevi (kıraç buğdayı, sulak buğdayı gibi), kalitesi ve miktarının akit esnasında belirtilmesi gerekir.
10- Müslemün fîhin cinsinin piyasada bulunmasrlâzımdir. Ancak malın; akid yapıldığı zaman mı, mal teslim edileceği zaman mı, yoksa akit anında teslim zamanına kadarki müddetin tümünde mi şart olduğu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Uzun süreceği için bu ihtilâfa girmek istemiyoruz.
11- Müslemün fîhin teslimi için bir vade şart koşulmah ve vadenin müddeti belli edilmelidir. Buna göre; müslemün fîh peşin olamaz.
İmam Şafiî'ye göre, selemde müslemün fîhin tesliminin vadeli olması şart değildir. Peşin de olabilir.
12- Müslemün fîh; taşınması külfet ve meşakkati gerektiren cinsten bir mal ise, malın teslim edileceği yer belirtilmelidir. Bu şart; İmam A'zam'a göredir. Ebû Yusuf ve Muhammed bu şartı koşmazlar.
13- Müslemün fîhin; (falan tarlanın buğdayı, şu elbise gibi) muayyen bir mal olmaması lâzımdır. Çünkü o muayyen malın telef olması ve müslemün ileyhin taahhüdünü yerine getirememesi muhtemeldir.
Selemin sıhhati için gerekli olan şartlar, ana hatları ile bunlardır. Bu kitap bir fıkıh kitabı olmadığı için, selemle ilgili tüm meseleleri ele alıp incelememiz mümkün değildir. Onun için; vadesi dolduğu halde, malın teslim edilememesi durumunda yapılabilecek işleme de tem-as edip konuyu kapatmak istiyoruz:
Mal, normal olarak tayin edilen vadede piyasada bulunan cinsten olduğu halde, herhangi bir sebepten dolayı vadesinde teslimi mümkün olmazsa;
a) Müslim (rabbü's-selem) akdi feshedip, verdiği parayı geri alabilir,

b) Vadeyi, malın piyasaya gelmesi muhtemel bir zamana kadar uzatabilir.
Müslemün fîhin başka bir malla değiştirilmesi caiz değildir. Meselâ, pirinç için selem yapılmışsa teslime kadir olunamadığı için yerine mercimek alınamaz.
Selem akdi; **a)** Müslemün fîhin teslimi, **b)** Müslemün ileyhin teslimden aciz duruma düşmesi, **c)** Hâkimin akdi feshetmesi, **d)** Müslemün ileyhin ölümü 'rabbü's-selem ölürse vârisleri onun yerine geçerek akdi devam ettirirler), **e)** İkâle (tarafların kendi rızaları ile-akde son vermeleri) yollarından biri ile sona erer.[428]

Bazı Hükümler

1. Selem muamelesi caizdir.
2. Seleme, selef de denilir.
3. İslama aykırı olmaması kaydıyle, gayr-i müslim âdetlerin devam ettirilmesi caizdir.
4. Hurmada veya başka bir üründe selem yapılacaksa, selem yapılan malın mikdarı ve teslim edileceği vade tayin edilmelidir.[429]

3464... Şu'be'nin haber verdiğine göre Muhammed veya Abdullah b. Mücâlid[430] şöyle dedi:
Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Bürde, selef (selem) konusunda ihtilâf ettiler. Beni, İbn Ebî Evfâ'ya gönderdiler. Kendisine selemi sordum. Şu karşılığı verdi:
Biz Rasûlullah (s.a), Ebû Bekir ve Ömer (r.anhüma) zamanlarında buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümde -İbn Kesîr, "Yanlarında bunlar bulunmayan bir kavme" sözünü ilave etti- selem yapardık.
Sonra (Ebû Davud'un üstadlan Hafs b. Ömer ve İbn Kesîr) ravinin şu sözünde ittifak ettiler: "İbn Ebzâ'ya sordum. O da (Ebû Bürde'nin söylediğinin) benzerini söyledi."[431]

Açıklama

Buharı ve Ebû Davud'un rivayetlerinde selem konusunda ihtilâfa düşen zatların; Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Bürde olduğu görülmektedir. İbn Mâce'nin rivayetinde ise; Ebû Bürde'nin yerine Ebû Berze yer alır. Bunun bir yazım hatası olup, doğrusunun Ebû Bürde olması muhtemeldir.Hadisten anladığımıza göre; Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Bürde, selem konusunda ihtilâfa düşmüşler. Sarihlerin belirttiğine göre; ihtilâf konusu, müslemün ileyhin (satıcı) elinde bulunmayan malda selemin caiz olup olmadığı imiş. Yani selemin caiz olması için akit yapıldığı zaman malın müslemün ileyhin elinde bulunmasının şart olup olmadığında ihtilâf etmişler ve meselenin hükmünü sorması için İbn Mücâlid'i, sahâbî Ebû Evfâ'ya göndermişler. Ravilerden İbn Kesîr'in bildirdiğine göre, Ebû Evfâ; kendilerinin Hz. Peygamber (s.a) ve sonraki iki halifesi devirlerinde, buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümde, bu mallar ellerinde olmayan insanlarla selem muamelesi yaptıklarını haber vermiştir. Hafs b. Ömer'in rivayetinde ise; kendileri ile selem muamelesi yapılan insanların seleme konu olan mallara sahip olmadıklarına dair bir kayıt yoktur. Bu kayıt, Buharî'de de mevcut değildir. İbn Mâce'nin rivayeti ise, İbn Kesîr'in rivayeti gibidir.
Hem İbn Kesîr hem de Hafs b. Ömer'in bildirdiklerine göre İbn Mücâlid aynı soruyu Abdurrahman b. Ebzâ'ya sormuş, ondan da aynı cevabı almıştır.
Hadisin,,İbn Kesîr kanalı ile gelen rivayetine göre; selemin sahih olması için, akit yapıldığı zaman müslemün fîh'in (akde konu olan mal), müslemün ileyh (satıcı)'in elinde bulunması şart değildir. Yani bir kimse, şartlarına riayet ederek, karşılığını şimdiden alıp, belli olan ileriki bir tarihte teslim etmek üzere elinde olmayan bir malı satabilir.
Âlimlerin cumhuru, vadesi dolduğu zaman teslimi mümkün olması şartıyla mevcut olmayan bir malda selemin caiz olduğu görüşündedir. Delilleri bu hadistir.
Hanefîlere göre; selem akdine konu olan malın, akit yapıldığı andan teslim vaktine kadar piyasada mevcut olması şarttır. Bu görüşün delili; "Salahı görününceye kadar, meyvede selem akdi yapmayınız." manasındaki hadistir. Rasûlullah, burada, olmayan bir şeyde selemin caiz olmayışına işaret etmiştir. Çünkü salahı görünmeyen (âfetten emin hale gelmeyen , kızarıp sulanmayan) meyve henüz meyve sayılmadığı için yok hükmündedir.
Süfyân-ı Sevrî ve Evzaî de Hanefîlerle aynı görüştedir.[432]

3465... Bize Muhammed b. Beşşâr haber verdi, bize Yahya ve İbn Mehdî, Şu'be kanalıyla Abdullah b. Ebî Mücâlid'den, -Abdurrahman; (İbn)[433] Ebî Mücâlid dedi.- bu (önceki) hadisi naklettiler. (Bu rivayette) İbn Ebî Evfâ: "Bu mallar kendilerinde olmayan bir kavme..." dedi.
Ebû Dâvûd: Doğrusu İbn Ebi'l-MücâUd'dir. Bu konuda Şu'be hata etmiştir, dedi.[434]

Açıklama

Bu hadis önceki hadisin farklı bir isnadla gelen başka bir rivayetidir. Görüldüğü gibi metni, önceki hadisin ibn Kesir vasıtasıyla olan nakline uygundur. Yani selem yapılacak malın, müslemün ileyhin elinde olmadığı ifade edilmektedir.
Bu rivayette dikkat çekilen diğer bir husus da, hadisi Şu'be'ye nakleden zatın adı ve künyesi Abdullah b. Mücâlid değil, Abdullah b. Ebî Mücâlid olduğudur. Bu durumda Abdullah, Mücâlid'in oğlu değil, kardeşi olmaktadır. Ebû Dâvûd, doğrusunun bu olduğuna işaret edip Şu'be'nin hata ettiğine dikkat çeker. Önceki hadisin dipnotunda belirttiğimiz gibi,

Buharî'deki rivayet de bu şekildedir.[435]

3466... Eslemli Abdullah b. Ebû Evfâ'mn şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) ile birlikte Şam'a sefere gittik. Şam'daki Nebatlar bize gelirler, biz de onlarla belli fiatla ve belli vade ile buğday ve zeytinyağında[436] selem yapardık.
İbn Ebî Evfâ'ya:
Bu mallar elinde olan kimse ile mi? denildi.
Bunu onlara sormazdık, dedi.[437]

Açıklama

Nebat; aslı arap olup, İran'a yerleşen bir millettir. Dillen ve nesilleri karışmıştır. Bunlara nebat denilmesine sebep; kaynaklardan su çıkarmasını iyi bilmeleridir.
Bir başka görüşe göre bunlar Şam'da yaşayan hristiyan Araplardir. Rum diyarına girmişler ve Şam vadisine yerleşmişlerdir. Neylü'l-Evtâr'da, hadisin bu görüşe delâlet ettiği belirtilir.
Hadisin Buharî'deki rivayeti şu manadadır: "Abdurrahman b. Ebzâ ve Abdullah b. Ebî Evfâ; Biz Rasûlullah'la birlikte ganimet elde ederdik. Şam Nebatlarından bazıları bize gelirler, biz de onlarla tayin edilen bir vadeye kadar buğday, arpa ve kuru üzümde selem yapardık, dediler.
Muhammed b. Ebî Mücâlid der ki: Onların ekinleri var mıydı yok muydu? diye sordum: Bunu onlara sormazdık, dediler."
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de buna benzer bir rivayet vardır.
Hadis-i şerif, selemin sahih olması için, akid anında müslemün fihin, müslemün ileyhin elinde bulunmasının şart olmadığına delildir. İbn Reslân; "Müslemün ileyhin elinde olmayan mal, başkalarının elinde varsa bunda selemin caiz oluşunda ihtilâf yoktur." der.
Yukarıda'işaret ettiğimiz gibi; Hanefîlerin görüşü, bu haberin ifade ettiği hükme uygun değildir. Çünkü Hanefîlere göre; malın piyasada bulunması gerekir.[438]

56. Muayyen Bir Meyvede Selem

3467... İbn Ömer (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre: Bir adam, birisi ile (muayyen) bir hurma bahçesinin meyvesinde selem akdi yaptı. Fakat bu ağaçlar o sene bir şey vermedi. Bunun üzerine meseleyi Hz. Peygamber (s.a)'e götürdüler. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Onun malını ne karşılığında helâl ediniyorsun?! Malını (parasını) geri ver. Salâhı görününceye kadar hurmada selem yapmayınız."[439]

Açıklama

MünzİrÎ; "Hadisin isnadında meçhul bir adam var" der.
Hanefîler bu hadisin, "Selem yapıldığı zaman malın mevcud olması şarttır" tarzındaki görüşlerine delil olduğunu söylerler.
Şevkânî şöyle der: “Bu hadis sahihse, buna göre amel etmek gerekir. Çünkü bunun delâleti, bundan önceki Abdullah b. Ebî Evfâ'nın hadisinin delâletinden daha açıktır. Burada Hz. Peygamber açıkça nehyetmiştir. Öbüründe ise yapılan bir muameleyi ikrarı söz konusudur. Ama îbn Ömer hadisinin isnadında meçhul birisi var. Bu gibi hadisler delil olmaya elverişli değildir. Selem akdi yapılırken malın bulunmasını şart koşmayanlar; hadisin sahih olması halinde, belirli malı satmak veya mal hemen teslim edilmek üzere yapılan selem muamelesine hamledileceğim' söylerler. (Bilindiği gibi Şâfîîlere göre müslemün ileyhin tesliminin vadeli olması şart değildir; peşin de olabilir.) Bunlar; daha önce geçen bir hadisteki; "Onlar, iki üç seneliğine meyvede selem yapıyorlardı" şeklindeki ifadenin de kendileri için delil olduğunu söylerler. Çünkü bilinmektedir ki bir taze meyvenin iki üç sene kesintisiz piyasada bulunması mümkün değildir."
Bu hadisten anladığımıza göre; muayyen bir bahçenin meyvesinde selem olmadığı gibi, muayyen bir tarlanın hatta muayyen bir köyün mahsulünde de selem caiz değildir. Çünkü buralardaki mahsulün tümünün bir âfete uğraması ve ele hiçbir şeyin geçmemesi mümkündür. Bu hükümde Mâlikîlerin dışındaki mezhepler hemfikirdirler. İbnü'l-Münzir; "Muayyen bir bahçenin meyvesinde âlimlerin çoğuna göre selem akdi yapılamaz" der.
Malı tahsis bakımından değil de malın vasfını tayin için bir yer belirtmekte (Amasya elması gibi) mahzur yoktur. Çünkü bu malın nevini tayine yarar.
Buna kıyasla; (selemin caiz olduğu mallardan olması şartıyla) belli bir fabrikanın malı veya belli bir maden ocağının madeninde de selem yapılamaz, denilebilir. Çünkü bir âfet sebebiyle, söz konusu edilen fabrikadan hiç ürün alınamaması muhtemeldir.[440]

Bazı Hükümler

Ele geçip geçmeyeceği kesin olarak belli olmayan bir mal üzerinde selem yapmak caiz değildir.[441]

57. Selem Değiştirilemez

3468... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Selem yoluyla bir şey satın alan kimse onu başka bir malla değiştirmesin."[442]

Açıklama

Hadis-i şerifin İbn Mâce'nin rivayetindeki hitap; "Sen selem yaptığın zaman..." şeklinde, doğrudan doğruya muhatabadır.
Hadisin ifade ettiği mana, âlimler tarafından değişik biçimlerde anlaşılmıştır. Bizim tercememiz Sindî'nin izahına göre yapılmıştır. Avnü'l-Ma'bûd'da, hadisin ifade ettiği manalar ve hadisten elde edilen hükümler konusunda yeterince bilgi vardır.
Buna göre hadisin, tercemede verdiğimizin yanı sıra şu manaya ihtimali de vardır:
"Selem yoluyla bir şey satın alan kimse, malı teslim almadan önce satmak, hibe etmek gibi bir yolla başkasına aktarmasın."
Terceme olarak verdiğimiz manaya göre Hz. Peygamber Efendimizin murad ettiği mana şu oluyor:
"Sizden birisi selem yoluyla bir şey satın alırsa, onun yerine başka bir mal almasın. Eğer müslemün ileyh, müslemün fîhi teslim edemezse, başka bir mal almasın, parasını alsın."
İkinci anlayışa göre ise Efendimizin maksadı şudur: "Birisi selem yoluyla bir şey satın alırsa, malı teslim almadan satış ve hibe yoluyla bir başkasına vermesin."
İlk manadan elde edilen hüküm, Ebû Hanîfe'nin görüşü olmuştur. İmam Azam'a göre müslemün ileyh, selemin vadesi dolduğu zaman malı teslimden aciz kalırsa, onun yerine başka bir mal veremez. Rabbü's-selem ancak verdiği parayı geri alabilir. Para yerine başka bir şey vermişse, mal müslemün ileyhin elinde duruyorsa onu alır. Değilse mal misliyâttan ise mislini, kıyemiyâttan ise kıymetini alır.
İmam Şafiî'ye göre; taraflar akdi feshettikleri zaman, önce verilen para (re'sü'1-mal) karşılığında başka bir mal almak caizdir. Fakat, birbirlerinden ayrılmadan malı kabzetmeleri gerekir. Aksi halde, borcu borca satmak olur ki bu caiz değildir. Akdi feshetmeden, müslemün fîhin yerine başka bir şey almak ise caiz değildir.
Alkamî şöyle der:
"Hadis zayıftır. Hadisle müslemün fîhin kendi cins ve nevinden başka bir şeyle değiştirilmesinin sahih olmadığına istidlal edilmiştir. Çünkü bu satın alınan malı ele geçirmeden satmak demektir ki bu caiz değildir. Dârekut-nî, Rasûlullah'ın şu hadisini rivayet etmiştir: "Bir şeyde selem yapan kişi müslemün fîh veya resü'l- maldan başkasını almasın." Bu hadis dezayıftır.
Müslemün fîhin değiştirilmesinin caiz olmayışından anlaşıldığına göre; ele gerçirmeden, malı satmak da caiz değildir. Aynı şekilde müslemün fîhde tevliye, şirket, sulh vs. de caiz değildir..."
Münzirî, "Atıyye b. Sa'd'in hadisi ile ihticac edilemez." dedi.[443]

Bazı Hükümler

Müslemün ileyh rabbü's seleme, üzerinde anlaştıklan malı vermek zorundadır. O malın yerine başka bir mal veremez.[444]

58. Âfetin (Verdiği Zararın) İndirilmesi

3469... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) zamanında bir adamın satın aldığı meyveler telef oldu, borcu çoğaldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Ona yardım ediniz (bağış yapınız)" buyurdu. Halk da yardım etti, fakat bu, borcunu ödemeye yetmedi. O zaman Rasûlullah (s.a) (alacaklılara);
“Ne (yini) bulursanız alınız, size bundan başka birşey yok" buyurdu.[445]

Açıklama

"Câiha"mn manası 3471 nolu hadiste açıklanmaktadır. Oradaki izaha göre caıha; meyvelere zarar veren (yağmur, dolu, soğuk, çekirge, kasırga, yangın gibi) her türlü tabiî âfettir. Câihaya ait özel hükümler bulunduğu İçin hangi âfetlerin câihanın şümulüne girdiği, hangilerinin girmediği tartışma konusu olmuştur. Neylü'l-Evtâr'da; semavî ve tabiî âfetlerin câiha olduğunda âlimlerin görüş birliği içerisinde oldukları; hırsızlık gibi, insanların yaptıklarında ise ihtilâf olduğu kaydedilmektedir.
Bu hadis-i şerifte isim olarak câiha kelimesi zikredilmiş olmamakla beraber, meyve satın alan zatın meyvelerine bir âfetin musallat olduğu görülmektedir. Meyvelerdeki bu telefe "câiha" denilmesini Hattâbî şu ihtimallere bağlamaktadır:
"Bu meyvelerin toplanıp sergi yerine getirildikten sonra bir âfete uğramış olmaları muhtemeldir. Ayrıca oradan bir hırsızın çalmış olması, selin alıp götürmesi, sahibinin başkasına satıp da alacaklının hakkının zayi olması mümkündür. Bütün bu ihtimallerde, âfetin satın alınan meyveye izafesi caizdir. Durum böyle olunca, rabbü'1-mal (mal sahibi, alacakh)'nın hakkının gittiğine hükmetmek vacip değildir.
Hadis-i şerifte; zarara uğrayan mal ister üçte bir olsun ister az, ister daha çok; mal sahiplerinin alacaklarından bir şey indirmeleri emredilmemek-tedir. Ancak, borçlunun eli bollaşmcaya kadar onu sıkıştırmayıp, haklarını alacakları bir zaman belirlemeleri istenmektedir. Bu hüküm, borcu mal varlığından fazla olan tüm müflisler için geçerlidir."
Görüldüğü gibi, Hattâbî bu hadiste anılan hâdiseyi câiha olarak değerlendirmemekte ve hükmün tüm müflisler için uygulanacak hüküm olduğuna dikkat çekmektedir.

Dalında iken satılıp da bir âfete maruz kalan meyvelerin durumu farklıdır ve câiha meselesi odur. Bu durumdaki zararın satıcıya mı, alıcıya mı ait olduğu konusundaki görüşler 3374 nolu hadisin izahı yapılırken verilmiştir. Burada tekrarına lüzum görmüyoruz.
İmam Nevevî, bu hadisten şu hükümlerin de çıkartılabileceğini bildirmektedir:
1- Muhtaç ve borçlulara yardım etmek, bu durumda olanlara sadaka vermek müstehaptır.
2- Borcunu Ödeyemez duruma düşen birinin peşine takılmak, onu hapsettirmek caiz değildir. Bu hüküm, Mâlik ve Şafiî'nin de içlerinde bulduğu cumhurun görüşüdür. Ebu Hanîfe'ye göre borçlunun peşine düşüp alacağı tahsile "alışmak caizdir.[446]
3- İflas edenin elindeki malların tamamı alacaklılara dağıtılır. Müflise sadece giyeceği elbisesi ve zaruri ihtiyaçları bırakılır.
Bu son maddede belirtilen hüküm, ulemanın ittifakı ile sabit değildir. Bu konu oldukça ihtilaflıdır. Şimdi müflisin hacz konulamayacak olan mallarını görelim:
1- Ev: Hanefî ve Hanbelîlere göre, müflisin sadece oturacağı evi varsa bu ev elinden alınamaz. Ama birden fazla evi varsa fazla olan ev alınabilir. Şayet evi lüks ise bu ev satılıp daha mütevazı bir ev satın alınır.
Şüreyh, Mâlikî ve Şâfiîlere göre ev haczedilebilir. Ev satılıp parası alacaltlılara dağıtılır. Borçlu kiraya çıkar.
2- Elbise: Borçlunun ihtiyacı olan elbiseye hacz konulamaz. Bunda ittifak vardır. Borçlunun ihtiyacı olan elbisenin mikdarını örf tayin eder.
3- Sanat âletleri: Sanat âletlerinin haczedilip edilemeyeceği Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî âlimler arasında ihtilaflıdır. Hanefîlerin bu konudaki görüşlerini bilemiyoruz.
4 - Tüccarın sermayesi: Şafiî ve Hanbelîlere göre tüccarın, iaşesini temin edebilmesi için, elinde bir mikdar sermaye bırakabilir.
5- Kitaplar: Mâlikîlere göre dinî kitaplara, Şâfiîlere göre bütün kitaplara haciz konamaz.
6- Ev eşyası: Zaruri olan ve kıymetli olmayan ev eşyasına haciz konulmaz. Kıymetli olanlara ise haciz konulabilir.
7- Bazı âlimlere göre borçlunun bineceği vasıtaya haciz konulamaz.
8- Erzak ve nafakası da haczedilmez.[447]

3470... Câbir b. Abdullah (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Eğer kardeşine (dalında iken) hurma satsan ve ona bir âfet gelse, müşteriden bir şey alman helâl olmaz. (Alırsan) kardeşinin malını haksız yere ne karşılığı almış olacaksın ki?!"[448]

Açıklama

Bu hadiste câiha (âfet) kelimesi açıkça zikredilmiştir. Bu bakımdan bab ile münasebeti daha açıktır.
Hadisin zahirinin ifade ettiği manaya göre; bir kimse meyvesini daha ağacında iken satsa ve meyve tabiî bir âfetle telef olsa, satıcının müşteriden herhangi bir bedel alması caiz olmaz. Alırsa, haksız yere almış olur.
AIiyyü'1-Kârî, hadisin zahirinin, İmam Mâlik'in görüşüne delâlet ettiğini söyler. Bilindiği gibi İmâm Mâlik'e göre bu durumda zarar malın üçte birinden fazla ise satıcıya ait olur. Aliyyü'1-Kârî; "Hadiste kastedilenin, henüz âfetten emin olmayan meyvenin satılması olması mümkündür. Bu takdirde hüküm tüm âlimlerce aynı olur" demektedir. Enes b. Mâlik'den rivayet edilen şu hadis de Aliyyü'l-Kârî'nin izahını teyid etmektedir: "Rasülul-lah (s.a) Efendimiz, kızanncaya kadar, meyvenin satılmasını nehyetti."
İslâm âlimlerinin çoğu bu hadisteki nehyin haramlığa delâlet etmediğini ama satıcının âfete uğrayan mal karşılığında para istememesinin müste-hap olduğunu söylerler.
Hattâbî şöyle der:
"Bu hadisle murad edilen mana, müşteriden para almamanın farz veya vacip oluşu değil, ondan yükü hafifletmek, ona kolaylık sağlamaktır. Müşterinin, bir meyve satın aldığı zaman ona sahip olduğu, istediği zaman satabileceği konusunda ihtilâf yoktur. Rasûlullah (s.a), âfetten emin hale gelmeden (olgunlaşmadan) meyve satımını yasaklamıştır. Eğer meyve, salahı göründükten sonra satıldığında, satıcının damanı altında olsaydı, bu yasağın ne kıymeti kalırdı. Bu hadiste kastedilen şeyin; olgunlaşıp âfetten emin olmadan satılan ve bir âfete uğrayan meyve olması muhtemeldir."
Sindî'nin belirttiğine göre bazı âlimler bu hadisi; satıcının meyveyi müşteriye teslim etmesinden önce meydana gelen âfete hamletmişlerdir. Satılan meyvelerin bulunduğu bahçe alıcıya teslim edildikten sonra mal, satıcının damâmndan çıkmış ve müşterinin damâmna girmiştir. Dolayısıyla bundan sonraki zararlar müşteriye ait olur. Satıcı parasının alamadığı kısmını isteyebilir.
Yazılanlardan elde ettiğimiz sonuca göre;
1- Ağacındakı meyve âfetten korunabilir ve olgunlaşmaya yüz tutmuş bir halde satılırsa ve satıcı usulüne göre alıcıya teslim etmişse artık mal müşterinindir. Bundan sonra malın uğrayacağı zarar da müşteriye aittir. Ancak meyveler, tabiî bir âfete maruz kalırlarsa, satıcının alıcıya bazı kolaylıklar sağlaması, fiatta indirim yapması müstehaptır.
2- Meyve satıldığı zaman daha olgunlaşmaya yüz tutmamış, âfetten korunabilecek duruma gelmemişse veya satıcı malı müşteriye teslim etmemişse meyvenin uğrayacağı zarar satıcıya aittir.[449]

59. Câihanın Tefsiri

3471... İbn Cüreyc, Atâ'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cevâih; yağmur, soğuk, çekirge, rüzgâr veya yangın gibi, zarar veren, telef eden herşeydir.[450]

3472... Yahya b. Saîd şöyle demiştir:
Re'sü'l-mal (sermaye)'in üçte birinden daha azma arız olan âfette câiha yoktur. Bu, müslümanların âdetinde böyledir.[451]

Açıklama

Önceki haberde adı geçen Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.Cevaın, cama kelimesinin çoğuludur.
Bu iki haberde iki âlimin câiha kelimesinin ifade ettiği mana ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Birinci haberde Atâ b. Ebî Rebâh; soğuk, yağmur, çekirge baskını, yangın ve rüzgâr gibi her türlü tabiî âfetlerin meydana getirdiği zararların câiha olduğunu söylemektedir.
İkinci haberde ise Yahya b. Saîd; müslümanların âdetine göre; sermayenin üçte birinden daha az olan telefn câiha sayılmadığını söyler.
Neylü'l-Evtâr'da şöyle denilmektedir: "Soğuk, kuraklık ve kıtlığın câiha olduğunda ihtilâf yoktur. Aynı şekilde tüm semavi âfetler câihadır. İnsanların yaptıkları zararların câiha sayılıp sayılamayacağı ise ihtilaflıdır. Hırsızlık buna örnektir..."
Bundan önceki hadislerde câiha ile ilgili hükümler geçmişti. Oraya müracaat edilebilir.[452]

60. Suyu Başkasına Vermemek

3473... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sonucu (etrafındaki) otu vermemeye varacağı için, suyun fazlası (ihtiyaç sahibinden) sakınılmaz."[453]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayeti ve Müslim'in üç rivayetinden birisi aynen buradaki gibidir. Müslim'in bir rivayetinde muhataba hitaben "sakınılmaz", diğerinde de "...satılmaz" denilmiştir.
Sarihlerin ifadesine göre; suyun ihtiyaç sahiplerinden esirgenmesinin yasaklanışına sebep; bunun, dolayısıyla otu esirgemeye vesile olacağından dolayıdır.
Hattâbî'nin hadisle ilgili verdiği bilgiler özetle şöyledir: Hadis-i şerif; işlenmemiş sahipsiz bir arazide kuyu kazıp da oraya sahip olan kişi hakkındadır. Bu kuyunun etrafında veya yakınında otlaklar varsa insanların oralarda hayvanlarını otlatmaları ancak kuyu sahibinin su vermesiyle mümkündür. Hz. Peygamber (s.a) kuyu sahiplerine, ihtiyaçlarından fazla olan suyu hayvan sahiplerinden esirgememelerini emretmiştir. Çünkü onlara su vermezse, otu da vermemiş sayılır. Zira su olmadan hayvanların orada barınmaları ve otlamaları mümkün değildir. İmam Şafîî, İmam Mâlik, Evzaî veLeys b. Sa'd hadisi bu manada anlamışlardır. Bu âlimlere göre hadisteki nehy harama hamledilir. Yani kişinin, ihtiyacından fazla suyu vermemesi haramdır.
Diğer âlimler ise, hadisteki nehyin haramlık için olmadığı görüşündedirler. Ancak, ihtiyaç sahibine suyu vermek bir fazilettir. Ama bir kimse vermek istemezse suyu elinden zorla alınamaz. Bu konuda, suyun diğe mallardan farkı yoktur. Ancak gönül rızasıyla alınabilir.
Bir başka grup da, su sahibinin suyu esirgemesinin caiz olmadığı, ancak hayvan sahiplerinin suyun kıymetini vermek zorunda oldukları görüşündedir. Bunlar suyu, başkasına ait yemeği yemek zorunda kalan kişiye benzetmişlerdir. Bu durumda olan kişi o yemeği yiyip, kıymetini verir. Eğer su sahibine karşılıksız olarak suyunu vermesi gerekli olsaydı, arazisindeki otu. da karşılıksız olarak vermesi gerekirdi. Aynı şekilde, yakınındaki bir ekin o su olmadan yaşayamayacaksa, o araziyi sulamak üzere de suyu vermek zorunda olması lâzımdır.
Hadisi, vücub değil de müstahaphk manâsına alanların, zahirî manayı terki gerektirecek bir delil getirmeleri gerekir. Nehy esas itibariyle haramlık ifade eder. Suyun fazlasını ihtiyaç sahibine vermemek hadisin zahirine göre mahzurdur. Suya karşılık kıymeti kadar parayı gerekli görenler, hadisin hilâfına hükmetmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a) suyun fazlasını satmayı yasaklamıştır..
Suyun yemeğe benzetilmesi de mümkün değildir. Çünkü su aslında herkesin faydalanabileceği mubah bir şeydir. Menbamda olduğu müddetçe arkası gelir. Yemek ise böyle değildir. Kıymeti olan bir maldır ve tükenir, yerine gelmez. Âdeten, diğer mallar gibi yemek cinsi de mal olarak saklanır. Su ise genelde mal olarak saklanmaz.
Suyu, sahibi bir kapta, sarnıçta veya havuzda biriktirip saklarsa, başkasına vermeyebilir. Çünkü onu sadece kendisi için ayırmıştır, başkası ortak olamaz. Bu, kuyu suyuna benzemez. Çünkü kuyunun suyu çıkarıldıkça yerine yenisi gelir. Kaptaki su ise böyle değildir. Ayrıca kaplara alınan su genelde ihtiyaçtan fazla olmaz. Hadis-i şerif, ihtiyaç fazlası olan su hakkında varid olmuştur.
Hattâbî'nin hadis hakkındaki söyledikleri özet olarak bunlardır. Hattâbî'nin söylerinden; İmam Şafîî ve İmam Mâlik'in görüşünün; ihtiyaç fazlası suyu vermemenin haram olduğunu anlamıştık.
Bazı âlimlere göre ise, ihtiyaç sahiplerine su vermenin vacip olmayıp, müstehap olduğu da Hattâbî'nin sözleri arasında yer almıştı.
Hanefilere göre; kuyu ve nehir sahibi, suyu insan ve hayvanların içmesine mani olamaz; ama başkasının arazisine girmesine izin vermeyebilir. Bu durumda eğer yakında başka su yoksa ve tarlasına girmeye izin vermezse, kendisinin suyu çıkarıp vermesi gerekir. Bu, kuyunun veya kanalın bir kimsenin şahsî arazisinde olması halindedir. Ama sahipsiz, ölü bir arazide kuyu açan kişi, ihtiyaç sahibinin gelip su almasına veya hayvanını sulamasına mani olamaz. Eğer mani olmak isterse ve

ihtiyaç sahibi kendisinin veya hayvanının susuzluktan telef olmasından korkarsa, silah gücüyle su alabilir.
Su sahibi, arazisini sulamak isteyen kişiye su vermeme hakkına sahiptir.
Bahsimizi Nevevî'nin şu sözleriyle bitirelim: "Kuyu sahibi, ihtiyaç fazlası suyunu arazisini sulamak isteyene vermeyebilir. Hayvan sulamak için isteyene ise vermek zorundadır. Ancak bu, bazı şartlara bağlıdır:
1- Hayvan sahibinin başka mubah bir su bulamaması,
2- Suyun sadece hayvanın ihtiyacı için verilmesi,
3- Kuyu sahibinin bu suya muhtaç olmamasıdır.[454]

Bazı Hükümler

1. Kişinin ihtiyacından fazla olan suyu başkasından kıskanması caiz değildir.
2. Haram olan bir şeye vesile olan şeyi yapmak da caiz değildir. Bu konu mezhepler arasında ihtilaflıdır.[455]

3474... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Üç sınıf var ki, Allah (c.c) kıyamet gününde onlarla (razı olarak) konuşmaz. Bunlar: Yanındaki suyun fazlasını yolcuya vermeyen kişi, ikindiden sonra malını satmak için -yalan yere- yemin eden kişi ve halifeye bîat edip, halife kendisine verirse sözünde duran, vermezse sözünde durmayan kişidir."[456]

Açıklama

Hadis-i şerifte Allah (c.c)'ın kıyamet gününde üç grupla konuşmayacağı bildiriliyor. Aliyyü'l-Kârî'nin belirttiğine göre bu Allah'ın hiç konuşmayacağı manasına değil; ondan razı olarak, isteyerek konuşmayacağı manasınadır.
Şimdi bu üç grup insanı ayrı ayrı ele alıp inceleyelim:
I- Yanında ihtiyaçtan fazla suyu olduğu halde bunu ihtiyaç sahibi yolculardan kıskanan onlara yermeyen kişi. Hadisin konu ile ilgili bölümü burasıdır. Bu bölüm Buharî'nin bir rivayetinde, "Yolda fazla suyu bulunup da onu vermeyen kişi" şeklindedir. Bu rivayete göre; Allah'ın kendisi ile konuşmayacağı kişilerden birisi, yol arkadaşından suyunu kıskanan yolcudur.
İster yolda olsun, ister olmasın bir kimsenin fazla suyu olduğu takdirde bunu ihtiyaç sahibi yolcudan kıskanması caiz değildir. Eğer su, önceki hadiste olduğu gibi mubah su ise (kuyuda, ırmakta vs.) karşılıksız; kabında ise değer kıymetiyle vermek mecburiyetindedir.
II- Malını satabilmek için ikindiden sora yere yemin eden kişi.
Bu yeminin ikindiden sonra ile kayıtlanması değişik biçimlerde yorumlanmaktadır:
a) En ağır yeminler bu saatlerde yapılır.
b) Bu vakit eve dönüş vaktidir. O zamana kadar malını satamayıp kâr edemeyen kişi eve eli boş dönmemek için ne pahasına olursa olsun malını satmak ister. Bu iş için yalan yere yemin bile edebilir. İşte hadisteki yemin bunun için o vakitle kayıtlanmıştır.
c) İkindi vaktinin şerefinden dolayı böyle denilmiştir. Bu vakitteki yeminler daha ağır ve daha şiddetlidir. Bu yüzden Hz. Peygamber Efendimiz davalara bakmak için ikindiden sonrasını seçerdi.
Bu tefsirler Aliyyü'l-Kârî'ye aittir. Kastalanî'nin izahları ise şu şekildedir:
1- İkindiden sonra kaydı özel bir maksada bağlı değildir. Çoğunlukla mal satmak için edilen yeminler bu vakte rastladığı içindir.
2- Hadiste özellikle bu vaktin anılması amellerin o esnada Allah'a arze-dilmelerinden dolayı olabilir.
Bilindiği gibi, bir kimsenin yalan yere yemin etmesi haramdır. Bu-yemin ister mal satmak için olsun, ister başka bir maksat için olsun aynıdır. Ancak mal satmak için olursa daha da ağır bir günah olur. Hadisteki yalan yere sözü ravilerden birinin tefsiridir. Mal satmak için edilen yemin yalan yere olmasa bile doğru değildir.
III- Halifeye bîat eden ama ondan iyilik gördüğü müddetçe bîatına sadakat gösterip sözünde duran, iyilik görmeyince de Matından dönüp karşı çıkan kişi. Yani Buharî'nin rivayetinde olduğu gibi; dünyalık elde etmek için halifeye bîat eden kişi.
Bu son cümlede müslümanların siyasî hayat ve düşüncelerinde ders almaları gereken çok önemli bir incelik vardır: Müslüman, kendisini idare edecek kişi veya kişileri seçerken dünya menfaatini veya şahsî çıkarlarını önde tutmamalıdır. Öncelikle dinini kayıran, âhiret hayatını düşünen bir tercih içerisinde olmalıdır. Şüphesiz idarecinin, idare kabiliyeti, siyasî dehası, ekonomik' bilgi ve görüşü önemlidir. Ama bunlar müslüman için öncelikle tercih sebebi sayılmamalıdır. "Benim kesemi kasamı doldursun da gerisi önemli değil" şeklinde bir zihniyet, müslümana yakışan bir düşünce değildir.. Müslüman, manevî çıkarlarını, maddî çıkarlarından daha üstün tutmalıdır. Madde açısından ne kadar üstün olursa, manevî hayata, dinî düşünceye değer vermeyen düzen ve gruplar müslümanın gözünde bir hiç olmalıdır.[457]

Bazı Hükümler

1. Allah (c.c) kıyamet gününde; suyunun fazlasını suyu olmayan yolcuya vermeyen, malını satmak için yalan yere yemin eden ve dünyalık, menfaat elde edemediği için halifeye karşı çıkan kişilerle konuşmaz.
2. Müslüman; idarecisini seçerken, maddî çıkarlarını değil, dinî duygularını esas almalıdır.[458]

3475... Bize Osman b. Ebî Şeybe haber verdi, bize Cerîr; A'meş'ten önceki hadisi aynı isnad ve aynı mana ile haber verdi. Cerîr rivayetinde, (Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, sözünden sonra:) "Onları temize çıkarmaz ve onlar için çok elem verici bir azab vardır." dedi. Yine Cerîr, mal ile ilgili olarak; "(Satıcı), vallahi bu mala şu kadar verildi der, öbürü de onu tasdik eder ve alır" dedi.[459]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet, önceki hadisin başka bir rivayetidir. Ondan farklı olarak bu rivayette Hz.. Peygamber (s.a)'in; Allah onlarla konuşmaz, sözünden sonra "Onları temize çıkarmaz ve onlar için çok acı verici bir azab vardır" buyurduğu belirtilmektedir. Ayrıca malını satamk için yemin eden kişi hakkında da: "Salıcı; vallahi bu mala şu kadar verildi der, diğeri de buna inanıp malı satın alır" ilâvesi yer almıştır. Bu rivayette malını satacak olan kişinin yemin etme biçimi açıklanmaktadır.[460]

3476... Buhayse adındaki bir kadın,[461] babasından bahisle şöyle
demiştir:
Babam, Rasûlullah (s.a)'dan izin isteyip onun gömleği ile bedeni arasına girdi. Onu öpmeye ve -sarılmaya başladı. Sonra;
Ey Allah'ın nebisi! Verilmemesi (esirgenmesi) helâl olmayan şey nedir? dedi.
Rasûlullah (s.a): "Su", buyurdu. Babam (tekrar):
Ey Allah'ın nebisi! Verilmemesi helâl olmayan şey nedir? dedi. Rasûlullah (s.a):
Tuz," buyurdu. " (Babam) yine:
Ey Allah'ın nebisi! Menedilmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu.
Rasûlullah (s.a):
“Hayır işlemen senin için hayırlıdır" buyurdu.[462]

Açıklama

İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Gâbe adındaki eserinde, Buhayse'nin babasının adının Umeyr olduğunu söylerler.
Buhayse (r.anha)'mn babası, Hz. Peygamber (s.a)'e olan sevgi ve aşkından dolayı, izin alarak Hz. Peygamber'in gömleğinin altına girmiş, onu öpmüş ve sarılmıştır. Sonra da Efendimizden, "istenildiği zaman reddedilmesi, verilmemesi caiz olmayan şeyin" ne olduğunu sormuş; RasûluIIah da "su" karşılığını vermiştir. Anılan zat, Efendimize tekrar aynı soruyu yöneltmiş, bu sefer de "tuz" karşılığını almıştır. Hattâbî; istenildiğinde verilmemesi caiz olmayan tuzun, dağdaki veya arazideki madeninden çıkartılmamış olan tuz olduğunu söyler. Kişinin evindeki tuz ise kendisine aittir. Dolayısıyla bunu, isteyene vermeyebilir, satabilir, istediği gibi tasarrufta bulunabilir.
Buhayse'nin babası aynı sorusunu üçüncü kez tekrarlayınca, Efendimiz bu sorulara bir son vermek için; "Bir hayır işlemen senin için hayırdır" karşılığını vermiştir. Yani sen Allah için ne yaparsan, ne verirsen bunların hepsi senin hayrınadır, karşılığını vermiştir.[463]

Bazı Hükümler

1. Bir erkeğin belinden yukarısına sarılıp, teberrüken öpmek caizdir.
2. Allah'ın sevgili kullarına sarılmak meşrudur.
3. Suyu ve tuzladaki tuzu başkalarından kıskanmak caiz değildir.
4. Kişinin fazla sorularla kafasını meşgul etme yerine, hayır işlemesi gerekir.[464]

3477... Ebû Hıdâş, Rasûlullah'ın ashabından olan muhacirlerden birisinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
RasûlulİIah (s.a) ile birlikte üç defa savaşa katıldım. Onun; "Müslümanlar şu üç şeyde ortaktırlar: Ot, su ve ateş" buyurduğunu bizzat kendisinden işitiyordum.[465]

Açıklama

İbn Ebî Adiy, el-KâmiI'de; Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'in; (ravilerden birisi) için sika dediklerini ve sahâbînin bilinmemesinin hadise zarar vermeyeceğini söylediklerini rivayet eder.
Hadisten; ot, su ve ateşte bütün mü s lü man lar in ortak oldukları, bunlara sahip olunamayacağı, satılamayacağı, herkesin rahatça faydalanabileceği anlaşılmaktadır. Ama bu mutlak değildir. Yani herkes her suda, her ateşte ve her otta ortak değildirler. Ortaklık bazı kayıtlarla sınırlıdır.
İbnü'l-Hümâm, Hidâye şerhi Şerhu Fethi'l-Kadîr'inde şöyle demektedir:
"Ateşteki ortaklıktan maksat onunla ısınmak ve elbise kurutmaktır. Yani bir adam ateş yakarsa herkesin onunla ısınmaya hakkı vardır. Ama ondan bir parça almak isterse sahibinin izni olmadan bunu yapamaz. Kudûrî böyle söylemiştir.
Suda ortaklıktan maksat da; içmek, hayvan sulamak, kuyu, havuz ve sahipli nehirlerden su almaktır.
Ota gelince; her müslümanın bir kimsenin arazisinde bile olsa otu toplamaya hakkı vardır. Ancak tarla sahibi tarlasına girilmesine engel olabilir. Bu durumda da ot isteyen; benim senin tarlanda ot toplama hakkım var.. Ya izin ver gireyim ya da

sen otu toplayıp ya da suyu doldurup bana" ver, diyebilir. Bu bir adamın elbisesinin başka birinin avlusuna düşmesine benzer. Avlu sahibi ya elbise sahibinin girip elbisesini almasına izin vermeli, ya -
da kendisi elbiseyi alıp sahibine vermelidir. Fakat şahıs suyu.kaba doldurmuş veya otu yolup toplamışsa pnâ sahip olur. Dolayısıyla satabilir.
Bu hüküm, ot kendi kendine bittiği takdirdedir. Ama kişi otu sularsa ve onu yetiştirmek için yer hazırlar da ot biterse o zaman; Zahire, Muhîtve NevâziFde belirtildiğine göre; o otu satmak.caizdir, (başkasının hakkı yoktur). Çünkü kişi ona sahip olmuştur. Sadru'ş-Şehid'in tercihi de bu istikamettedir. "Ebu Hanîfe ve Züfer Arasındaki İhtilâflar" adındaki kitapta da şöyle denilmiştir: Eğer ot, tarla sahibinin emeği ile bitmişse satışı caizdir. Aynı şekilde eğer bir kimse tarlasının etrafını çevirir ve ot yetiştirmesi için hazırlar ve orada kamış biterse bu kamış onun mülkü olur. Tarla sahibi toplamadan önce tarlasında çıkan mantarı satamaz..."[466]
İbnü'l-Hümâm; Kudûri'nin, "Bir kimse tarlasında biten otu, -tarlasını sulamış bile olsa- satamaz. Çünkü tarlaya su salmak, otu ele geçirmek değildir" dediğini, fakat âlimlerin çoğunun önceki görüşü (sulamakla ota sahip olunacağı görüşünü) benimsediklerini söyler.
İbnü'l-hümâm'dan nakletiklerimiz Hanefilerin görüşüdür.
Hattâbî, ortak olan otun kırlarda, sahipsiz arazilerde biten ot olup sahipli arazilerde bitenin ise arazi sahibinin malı olduğunu, dolayısıyla sahibinin izni olmadan hiç kimsenin bu ottan yararlanamayacağını söyler.
Hattâbî'nin ateşle ilgili sözleri de şu şekildedir:
"Bazı âlimlerin tefsirine göre; Hz. Peygamber bununla ateş gizleyen, ateş yakmaya yarayan taşf kasdetmiştir. Buna göre Efendimiz; hiç kimse o' taşlardan ateş tutuşturacak şeyi reddedemez, demiştir. İnsanın yaktığı ateşi ise başkasına vermemesi caizdir.
Bazıları ise, insanın ateşinden bir kor almak isteyeni bundan men edemeyeceğini söyler. Yine insanın ateşinden aydınlanmak isteyen veya çırasını tutuşturmak için yaklaşanı engelleme yetkisi yoktur. Çünkü bu o ateşten bir, şey eksiltmez." .
Âlimlerin anlayış ve izahlarının hepsi genelde akla uygun düşmektedir. En doğrusunu sadece Allah bilir.[467]

Bazı Hükümler

Su, ateş ve ot bütün müslümanlar arasında ortaktır.Bunların başkalarından esirgenmesi caiz değildir.[468]

61. Suyun Fazlasını Satmak

3478... İyâs İbn Abd'den[469] rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) suyun fazlasını satmayı menetti.[470]

Açıklama

Tirmizî, hadis-i şerif için; "hasen sahih" der.
Hadis-i şerif, insanın kendi ailesi, hayvanları ve arazisi için gerekli olandan fazla suyu satamayacağına delâlet etmektedir. Yine hadisin zahirinden, fazla suyu satmanın haram olduğu anlaşılmaktadır. Neyl'deki ifadeye göre; görünüşte sahipsiz arazideki bir su ile sahipli arazideki arasında fark yoktur. Aynı şekilde suyun; içmek, hayvan sulamak veya ekin sulamak için ihtiyaç duyulması da birdir. Kurtubî ise, hadisteki nehyin içme suyunun fazlası ile ilgili olduğunu söyler.
Bundan önce geçen hadislerde hangi suya sahip olunup, hangisine olunamayacağı görülmüştü. Buna göre; satılıp satılmaması yönünden bütün sular eşit değildir. Âlimler; kaplarda, özel sarnıç ve havuzlarda tutulan suların satılabileceği görüşündedirler. Aynı şekilde kişi kendi arazisindeki suyu, tarla sulamak maksadıyla isteyene vermeyebilir..Fakat kuyu ve nehirlerdeki suyu, içmek ya da hayvanını sulamak için isteyene vermemezlik edemeyeceği gibi, karşılığında para da isteyemez. Para isteyebileceğini söyleyenler varsa da bunlar azınlıktadır.
Bir kimsenin kendi kabında ihtiyacından fazla su olsa ve birisi ona içmek için muhtaç olup, ihtiyacını karşılamaya başka su bulamazsa su sahibi suyunu o şahsa satmak zorundadır.
İhtiyaçtan fazla olun suyun satılmasının nehyindeki sebep, suyun mubah mallardan olmasıdır, denilebilir. Bu durumda dağdaki toplanmamış odunun ve otun da aynı hükümde olması gerekir.[471]

62. Kedi (Satışı Karşılığında Alınan) Para (Nın Hükmü)

3479... Câbir b. AbdiIIah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a), köpek ve kedinin parasından (satılıp karşılığında para almaktan) nehyetti.[472]

Açıklama

Tirmizî, hadisin isnadında ızdırab olduğunu söyler. Beyhakî de; hadisin, Müslim'in şartlarına uygun olup Buharî'nin şartlarına ise uymadığını belirtir.
Beyhakî'nin ifadesine göre hadisin Buharî'nin şartlarına uymayan yönü isnaddaki Ebû Süfyân'dır. Çünkü Buharı onun

hadisine itimad etmez. Müslim'in hadisi Sahih'ine almamasına sebep de Nekî b. Cerrâh'ın A'meş'-ten rivayet etmiş olmasıdır.
Hadiste, köpek ve kedinin satışları söz konusu edilmektedir. Köpek satışı ile ilgili bir miktar malumat, 3421 ve 3428 nolu hadislerde verilmişti. Burada kısaca kedi satışı ve bunun karşılığında alınan para üzerinde durmak istiyoruz.
Hattâbî'nin ifadesine göre; kedi satışının nehyedilmesi iki sebepten olabilir:
1- Kedinin zaptedilmesi, dolayısıyla alıcıya teslimi mümkün değildir. Çünkü kedi evlerde dolaşır, görünür, sonra kaybolur. Ne ahırlara bağlanan hayvanlara ne de kafeslerdeki kuşa benzer. Bazan, insanlara alışmışken tekrar vahşileşir. Bir daha insanların arasına dönmez ve yakalanamaz. Müşteriye teslim edilse bile, onun kediyi bağlayıp o şekilde faydalanması mümkün değildir. İşte bunlardan dolayı kedinin satışı nehyedilmiştir.
2- Kediler değişik evlere girip çıkarlar. Böylece birçok kişi bunlardan faydalanabilir. Eğer satışı caiz olursa bu istifade ortadan kalkar. Mülkiyet iddiasıyla insanlar arasına anlaşmazlıklar girer.
Bazı görüşlere göre ise satışı nehyedilen kedi vahşi kedidir. Evcil olanların satılması ise caizdir.
Bir kısım âlimler ise, hadisin isnadını tenkid etmişler, Rasûlullah'tan bunun sabit olmadığını zannetmişlerdir. Kedi satışının hukukî sonucu konusunda âlimler hemfikir değildirler.
İbn Abbas, Hasenü'l-Basrî, İbn Şîrîn, Hakem, Hammâd, Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî, ashâb-i re'y (Hanefîler), Şafiî Ahmed ve İshak'a göre kedi satışı caizdir. Ebû Hureyre, Câbir, Tâvûs ve Mücâhid'e göre ise mekruhtur.
Şevkânî; kedi satışının cumhura göre caiz, ashab-ı hadise göre haram olduğunu nakleder. İbn Rüşd de, "Kedi satışı hakkında nehy sabittir, fakat cumhur caiz oluşuna hükmetmiştir" demektedir.
Hadislerde kedi satışı yasaklandığına göre, âlimler ya hadisin isnadındaki izdırap yönünden onu delil saymamışlardır; ya da hadisteki nehyi tenzihe hamletmişlerdir. Bir şeyin tenzîhen mekruh olması, onun caiz olmamasını gerektirmez. Âlimlerin, sahih ve sabit bir hadisin hilâfına bir görüşe varmaları söz konusu olmaz.[473]

3480... Câbir (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'ın, kedinin (satışı karşılığı alınan) parasından nehyettiği rivayet edilmiştir.[474]

Açıklama

Bu hadis için Tirmizî " garib", Nesâî de "münker" demektedir.
Hadisirt.hu şekilde ta'n edilmesi, ravilerden Ömer b. Zeyd es-San'anî'den ötürüdür.
İbn Hibbân; "Meşhurlardan münkerleri rivayette tek kalır. Onun için kendisi ile ihticac edilemez." demektedir.
Ebu Ömer b. Abdilberr de, "Kedi satışı ile ilgili hadisin Hz. Peygam-ber'e kadar varışı sabit değildir" der.
Hadisin ihtiva ettiği hüküm ve diğer yönleri ile ilgili söylenecekler yukarıdaki hadiste söylenmiştir.[475]

63. Köpeklerin (Satışı Karşılığında Alınan) Para (Nın Hükmü)

3481... Ebû Mes'ud (r.a)'un Rasûlullah (s.a)'dan rivayetine göre;
O (Hz. Peygamber); köpeğin parasından, fahişenin mehrinden (zina karşılığı aldığı ücret) ve kâhinin ücretinden nehyetti.[476]

Açıklama

Tafiricde görüldüğü gibi, bu hadis, hadis kitaplarının deği-şik bölümlerinde yer almıştır. Buna sebep; hadisin üç ayrı konuyu ilgilendiren meselelere şamil oluşudur. Bu kadar çok rivayeti bulunan bir hadisin rivayetleri arasında bazı küçük farklar olması tabiîdir. Ayrıca aynı manaya gelen değişik lafızlarla ifade edilmiş başka hadisler de vardır. Meselâ Müslim'in Râfi' b. Hadîc'den rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz; "Kazancın en kötüsü fahişenin mehri, köpeğin parası ve kan alıcı (haccâm) in ücretidir" buyurmuştur.
Bu hadiste üç türlü kazanç yasaklanmıştır:
a) Köpek satıp karşılığında para almak.
b) Fahişenin kendisini vermesi karşılığında aldığı ücret.
c) Kâhinin kehaneti karşılığında aldığı ücret.
Bunlardan ilk ikisi 3421 nolu hadiste, üçüncüsü de 3428 nolu hadiste geçmiş ve orada bilgi verilmiştir. Burada sadece Hattâbî'nin şu sözlerini aktarmak istiyoruz:
"Köpeğin parasının yasak oluşu, onun satışının fasid oluşuna da delildir. Çünkü akit sahih olsaydı, bedelin verilmesi gerekli olurdu. Yasaklanmaz, emredilirdi. Satışın nehyedilmesi, parayı verme zorunluluğunun olmayışına delildir. Bedel bâtıl olunca, alım atım akdi de bâtıl olur. Çünkü Efendimiz (s.a): "Allah yahudilere lanet etsin. Allah onlara iç yağını yasak etti. Onlar ise onu eritip sattılar ve parasını yediler" buyurdu. Burada para ile
malın hükmünü bir tuttu."[477]

3482... Abdullah b. Abbas (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) köpeğin parasından nehyetti ve: "Eğer satıcı köpeğin parasını istemeye gelirse avucuna toprak doldur" buyurdu.[478]

Açıklama

Bu hadiste İbn Abbas (r.anhüma), Hz. Peygamber'in köpek satıp karşılığında para almayı nehyettiğini haber vermiş, sonra

da; "Satıcı para istemeye gelince avucuna toprak doldur" demiştir. İbarenin gelişinden bu söz İbn Abbas'a ait gibi zannediliyor. Fakat Hz. Peygamber (s.a)'in sözü olması daha uygundur. Tabiî o zaman cümlede bir hazfın olduğunu düşünmek gerekir. Nitekim Hattâbî'nin izahı bu anlayışa uygun düşmektedir.
Avucuna toprak doldurmaktan maksat, Hattâbî'nin ifadesine göre; eli boş göndermek, hiç bir şey vermemektir. Hattâbî, "Buradaki toprak mahrumiyet demektir. Bu, elinde topraktan başka bir şey yoktur demeye benzer. ..' 'der. Hattâbî'nin belirttiğine göre selef ulemasından bazıları hadisi zahirî manasında anlamışlar ve köpek satıp para istemeye gelenin avucuna toprak doldurulacağını söylemişlerdir. Bunlar, Mikdâd'ın şu hâdisesine dayanırlar: Mikdâd (r.a), bir adamı öven birisini görmüş, hemen kalkıp yüzüne toprak serpmiş ve Hz. Peygamber'in; "Meddahları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpiniz." hadisini kastederek; "Biz böyle emrolunduk" demiştir.
"Satan para istemeye gelince avucuna toprak doldur." sözü; köpeğin kıymetinin olmadığına delildir. Dolayısıyla, öldürülmesi halinde hiçbir karşılık gerekmez. Mâlik b. Enes; öldürülürse fiat değil kıymetin gerekli olduğunu söylemiştir.
Hattâbî, Mâlik'in bu görüşüne açıklık getirmek üzere; "İki türlü semen (alışverişlerde mal karşılığında ödenmesi kararlaştırılan bedel) vardır. Bunlar; alışverişlerde kabul edilen semen ve itlaf halinde ödenmek üzere tayin olunan semendir. Hz. Peygamber (s.a), avucuna toprak doldur, buyurmakla bu iki semeni de iptal etmiştir. Böylece hiçbir şekilde (ister satış ister öldürme) köpeğin bedelinin olmadığı sabit olmuş olur." der.
Hattâbî'nin; malların itlafı halinde verilmesi gereken semen dediği bedele fıkıhta daha çok "kıymet" denilir.[479]

3483... Ebû Cuhayfe (r.a)'nin;
Rasûlullah (s.a), köpeğin parasından nehyetti, dediği rivayet edilmiştir.[480]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayeti daha uzundur. Bundan, Ebû Dâvûd'un hadisin sadece konu ile ilgili bölümünü aldığı anlaşılmaktadır.
Buharî'nin rivayeti şu şekildedir:
Ebû Cuhayfe'nin oğlu der ki: "Babamı bir haccâm satın alırken görüp onun hükmünü sordum. Şöyle dedi: Rasûlullah (s.a); kanın ve köpeğin parasından, cariyenin (meşru olmayan) kazancından nehyetti. Dövme yapana ve yaptırana, faiz yiyene ve yedirene (alana ve verene), resim yapana lanet etti."
Buharî'nin rivayetindeki haccâmdan maksat ya köledir, ya da satmaktan maksat kiralamaktır.[481]

3484... Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Köpeğin parası; kâhinin kehanet ücreti ve fahişenin mehri (fuhuş karşılığı aldığı para) helâl değildir."[482]

Açıklama

Bu hadft de öncekiler gibi; köpek satışı karşılığı alınan paranın, kâhinin aldığı ücretin ve fahişenin fuhuş bedeli aldığı ücretin helâl olmadığını bildirmektedir* Tabiî bu aynı zamanda o fiillerin de caiz olmadığını gösterir. Yani köpek satışı karşılığında alınan para helâl olmayınca, köpeğin satışı da caiz olmaz: Aynı şekilde kâhinlik yapmak, fuhuş yapmak da haramdır.
Kehanet ve kâhinin aldığı ücret konusu 3428, fahişenin mehri meselesi de 3421 nolu hadislerde işlenmiştir.[483]

64. Şarap Ve Ölü Hayvanın (Satışından Alınan) Para

3485... Ebû Hureyre (r.a)'den, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şüphesiz Allah (c.c), şarabı ve karşılığında alınan parayı, ölü hayvanı ve karşılığında alınan parayı, domuzu ve karşılığında alınan parayı haram kılmıştır."[484]

Açıklama

Hadis-i şerif, anılan üç şeyin hem kendilerinin hem de satılmalan karşılığında alınan paranın haram olduğunu çok açık bir şekilde bildirmektedir." Bunların haram oluşu Kur'an-ı Kerim'de de sabittir. Bakara sûresinin 173. âyetinde domuz ve ölü hayvan eti yasaklanmıştır. Bu âyetin meali şu şekildedir: "Şüphesiz (Allah) size ölü hayvan etini, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası için kesilen hayvanı haram kılmıştır; fakat, darda kalana,.başkasının payına el uzatmamak ve zaruret mikdarını aşmamak üzere günah sayılmaz. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir."
Mâide sûresinin 90. âyetinde de içki, şeytan işi sayılarak şöyle denilmiş-tir:"Ey inananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz."
Hanefî mezhebinde caiz olmayan alışverişler; fasid ve bâtıl olmak üzere ikiye ayrılır:
Bâtıl alışveriş: Hem asıl hem de vasıf yönünden sahih olmayan alışveriştir. Başka bir deyişle, in'ikad şartlarının tamamı veya bir kısmı bulunmadığı için sahih olmayan alışveriştir. Bâtıl alışveriş hiçbir şekilde mülkiyet ifade etmez. Dolayısıyla bâtıl bir alışverişle müşteri eline geçen mal onda emanettir; müşterinin elinde onun kusuru olmadan telef olsa satıcı durumunda olan şahıstan gider. Semavi hiçbir din tarafından mal kabul edilmeyen bir şeyin satışı da bâtıldır. Kanın satışı

.gibi.
Fasid alışveriş: Esasen sahih olup, vasıf yönünden sahih olmayan alışveriştir. Fasid alışveriş aslında tam bir akiddir, fakat haricî vasıflar bakımından meşru değildir. Semavi din mensuplarından bazılarına göre mal sa-yılmadığı halde bazılarına göre mal sayılan bir şeyin başka bir mal karşılığında satılması fasiddir. Fasid bir alışverişle satılan bir malı, müşteri kabzederse bu mülkiyet ifade eder. Dolayısıyla müşterinin elinde telef olsa müşteriden gider.
Bâtıl olan alışverişlerin sahih olması mümkün değildir. Fasid olan alışverişlerde ise fesada sebep olan şey kaldırıldığı zaman, akid sahih hale gelebilir.
Bâtıl ve fasid alışverişlerin tümü bunlardan ibaret değildir. Biz sadece konumuzu ilgilendiren yönünü aldık.
Hadis-i şerifte anılan, ölü hayvan eti (leş)nin satışı bâtıldır. Çünkü leş hiçbir semavi dinde mal olarak kabul edilmemektedir. Domuz ve şarabın, para karşılığı değil de başka bir mal karşılığında satışı fasiddir. Çünkü bunlar hristiyanlara göre maldır. Para karşılığı satılması halinde ise satış bâtıldır. Bu ayırıma sebebin ne olduğu fıkıh kitaplarında vardır. Fakat biz buraya aktarmayı fazla ayrıntı görüyoruz. Ancak şunu belirtelim ki, şarap veya domuz herhangi bir meta (meselâ kumaş vs.) karşılığında satıldığında, metâa karşılık olarak konuşulan şarap veya domuz verilemez. O metam kıymeti para olarak verilir.
Hattâbî; hadisin delaletiyle bir hıristiyanın şarabını döken veya domuzunu öldüren kişiye daman (ödeme) gerekmediğini söyler. Bu; İmam Şafiî'nin görüşüdür.
Hanefîlere göre İse, bir müslüman bir zimmînin şarabını veya domuzunu telef etse bunların kıymetini öder. Çünkü bunlar her ne kadar bizim için mal değilse de zimmîlere göre maldır. Dolayısıyla bu itlaf, kıymeti olan bir malı itlaf olur. Biz müslümanlar zimmîleri kendi inançları ile başbaşa bırakmakla emrolunduk.
Domuzun kendisini olduğu gibi, kılını satmak da caiz değildir. Kılının kullanılıp kullanılamayacağı âlimler arasında ihtilaflıdır. İbn Şîrîn, el-Hakem, Hammâd, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve îshak domuz kılını kullanmayı mekruh saymışlardır. Hanefîler, zarurete binaen bazı iş dallarında onun kullanılabileceğini söylemişlerdir. Hasenü'l-Basrî, Evzaî ve İmam Mâlik de Hanefîlerle aynı görüştedirler. Son görüşü biraz açalım: Bu gruba göre her-hangibir işin domuz kılından başka bir madde ile yapılması mümkün olmaz ise domuz kılını kullanmak cazdir, aksi halde caiz değildir.
Hattâbî, hadisin hayvan gübresi ve aynı necis olanların tümünün satışının caiz olmayışına da delil olduğunu söyler. Hanefîlere göre ise; hayvan gübresinin satışı caizdir. Çünkü bu madde tarladan daha fazla ürün alınması için kullanılır. Dolayısıyla maldır ve mal olan bir şeyin satılması caizdir. İnsan pisliğinin satılması ise hem Hanefî hem de Şâfiîlere göre caiz değildir. Ancak insan pisliği başka bir şeyle karışık olursa satılabilir. Çünkü bu durumda yararlanılır. Şâfiîlere göre hayvan tersinin satışı da caiz değildir.[485]

Bazı Hükümler

1. Ölü eti, domuz ve şarap haramdır.
2. Aynı haram olan bir şeyin satışı ve onun karşılığında para alınması da haramdır.[486]

3486... Câbir b. Abdillah (r.a), Rasûlullah (s.a)'ı fetih yılında Mekke'de şöyle derken işitmiştir:
"Şüphesiz Allah (c.c) şarap (içki), leş, domuz ve putların satışını haram kıldı." Kendisine:
Ya Rasûlallah, leş yağları konusunda ne dersin? Onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor, insanlar aydınlanıyor, dediler.
“Hayır, haramdır." buyurdu.
Daha sonra Rasûlullah (s.a) şöyle devam etti:
"Allah yahudileri kahretsin! -Veya Allah yahudilerin belâsını verin-. Şüphesiz Allah (c.c) onlara leşlerin iç yağlarını yasakladığı zaman, onu erittiler sonra satıp parasını yediler."[487]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'deki rivayetleri de buradakinin aşağı yukarı aynıdır. Burada "Allah haram kıldı" denildiği halde Sahîhayn'da, "Allah ve Rasûlü haram kıldı" denilmiştir.
Metinde görüldüğü üzere Efendimizin bu hadisi irad buyurmaları Mekke'nin fethedildiği senede olmuştur. Âlimlerin bir kısmı, hadiste adı geçen şeylerin aslında daha evvel haram kılınıp Rasûlullah'ın o esnada hükmü duymayanlara duyurmak için tekrarlamış olmasının muhtemel olduğunu söylerler.
Hadiste beş şeyin satışının haram olduğu bildirilmiştir. Bunlar: İçki, leş, domuz, putlar ve leşlerin iç yağlarıdır. Bunlardan ilk üçü önceki hadisin şerhinde izah edilmiştir. Burada put ve leşin iç yağı üzerinde duracağız.
Bilindiği-gibi put; taş, ağaç, tunç, alçı, bakır, demir gibi maddelerden çeşitli şekillerde yapılıp tapınılan, saygı beslenilen heykelciklerdir. İslâmiyetin en büyük hedefi, putçuluğu ortadan kaldırıp tek Allah inancını yerleştirmektir. Dolayısıyla putu, değeri olan bir mal sayması düşünülemez. Onun için put satışı ve bunun karşılığında alman para haramdır. Bunda âlimler arasında herhangi bir görüş ayrılığı mevcut değildir. Ancak bazı Hanefîlerle Şâfiîlere göre, put parçalanır ve parçaları başka bir sahada kullanılabilirse bu parçaları satmak caizdir. Çünkü bunlar put olmaktan çıkmışlardır.
Leş yağını iki açıdan ele almak gerekir:
a) Satışı,
b) Kullanılması.
Hadiste, Hz. Peygamber (s.a); kendisine leşlerin iç yağı sorulduğunda, “O haramdır" karşılığım vermiştir. Bazı âlimler buradaki "o" zamirini; yağın satışına, bazıları ise kullanılmasına bağlamışlardır. Birinci görüşe göre; "onların satışı

haramdır", ikinci görüşe göre ise "onların kullanılması haramdır" manası çıkar. İmam Şafiî, birinci görüşü benimsemiştir. Ona göre ölü hayvanların yağlarıyla gemi boyamak, deri yağlamak, kandillerde yakmak; onları satıp parasını almak gibi değildir. Sahâbîlerden Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Ömer'in leş yağını kullanmanın caiz olduğu görüşünde oldukları nakledilir.
İmam Nevevî şöyle der:
"Yememek ve vücuda sürmemek şartıyla bu yağlan kendilde yakmak, pis zeytinyağından sabun yapmak, pis balı anlara yedirmek, leşi köpeklere yedirmek gibi konularda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bize göre bunların hepsi caizdir. Kadı lyaz bu görüşü İmam Mâlik, İmam Şafiî, Süfyân-ı Sevrî, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarından da nakletmiştir."
Hattâbî de; hadisin, pis zeytinyağını kandillerde yakmanın caiz, satışınım ise haram oluşuna delil olduğunu söyler. Yine Hattâbî'nin ifadesine göre put satışı ve bunun karşılığı para almanın haram oluşu; çamur, ahşap, demir, altın, gümüş ve buna benzer bütün maddelerden yapılan timsallerin satışının haram olduğuna da delildir.
Avnü'I-Ma'bûd'un bildirdiğine göre; âlimlerin çoğunluğu ölü hayvanların iç yağlarını hem satmanın hem de kullanmanın haram oluşu görüşündedir. Bu âlimlere göre ölü hayvanların sadece tabaklanmış derisinden yararlanılabilir. Çünkü bu konuda özel nass vardır.
Hz. Peygamber (s.a) sahâbîlerin kendisine, ölü yağlarından bazı istifade şekillerini söyleyerek hükmünü sormaları üzerine, onun haram olduğunu söylemiş ve bunu yahudilerin yaptıklarına benzetmiştir. Rasûlullah (s.a)'ın bildirdiği üzere; yahudiler, Allah kendilerine ölü hayvanların yağlarını haram edince bir hileye başvurmuşlar, yağları eritip isim ve şekillerini değiştirerek parasını yemişlerdi. Hz. Peygamber (s.a) bu muamelenin yağı haram olmaktan çıkarmayacağını vurgulamış, yahudiler için beddua etmiştir. "Allah yahudileri kahretsin" diye terceme ettiğimiz o cümlenin dua manasına olmayıp, haber manasına olması da mümkündür. O zaman cümlenin tercemesi, "Allah yahudileri kahretti" şeklinde olur.
Hattâbî; Rasûlullah'm bu ifadesinden, yasak olan bazı şeyleri caiz hale getirmek için baş vurulan hilenin caiz olmadığı hükmüne varmıştır. Hattâbî şöyle der: "Bunda haramı helâl yapmak için uygulanan bütün hilelerin bâtıl olduğunun beyanı vardır. Yine bu, bir şeyin şekli ve isminin değişmesi ile hükmünün değişmeyeceğine delildir." Ancak Hattâbî'nin bu sözleri tüm sahalarda geçerli değildir. İsmi ve şekli değişince hükmünün de değiştiği bir çok mesele vardır. Meselâ: Şıra helâldir, fakat şıra şarap haline gelirse haram olur. Tuzlaya düşüp ölen bir hayvanın eti haramdır, ama bu hayvan tuz haline gelirse helâl olur.[488]

Bazı Hükümler

1. Şarap, leş, put, domuz ve leşteki yağın satılması caiz değildir.
2. İbret alınması ve mukayesede bulunulması için başka din mensuplarının başlarından geçen veya yaptıkları şeyleri misâl getirmek caizdir.
3. Hakkında nass bulunmayan meselelerin hükmünü, hakkında nass bulunan benzeri meselelerin hükmüne kıyaslayarak bulmak caizdir.
4. Haddizatında haram olan şeyleri kullanabilmek, onları caiz hale sokabilmek için hileye başvurmak caiz değildir.[489]

3487... Abdü'l-Hamid b. Ca'fer, Ebû Asım ve Muhammed b. Beşşâr tarîki ile gelen rivayette, Yezîd b. Ebî Habîb:
"Atâ, Câbir'den naklen bana onun (önceki hadis) benzerini yazdı; o haramdır demedi (Rasûlullah'm "o haramdır" sözünü nakletmedi)" dedi.[490]

3488... İbn Abbas (r.anhüma)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a)'ı; rüknün yanında otururken gördüm. Gözünü havaya doğru kaldırıp güldü ve üç defa:
"Allah yahudilere lanet etsin!" dedi, ve devamla;
"Şüphesiz Allah (c.c) onlara iç yağım haram etti ama onlar yağları satıp, parasını yediler. Allah bir topluma bir şeyi yemeyi haram ettiğinde onlara parasını da haram eder" buyurdu.
Müsedded: Haiid b. Abdullah (et-Tahhân), hadisinde (İbn Abbas'in) "gördüm" (dediğini) söylemedi. Ayrıca (Allah yahudilere lanet etsin sözü yerine), "Allah yahudüeri kahretsin" dedi.[491]

Açıklama

Müsedded; hadisi, Bişr b. el-Müfaddal ve Halid b. AbdulIah'dan rivayet etmiştir. Metin Bişr'in rivayetidir. Halid'in rivayetinde İbn Abbas'ın "gördüm" ifadesi yer almamış, ayrıca Efendimizin yahudilere laneti, "Allah yahudüeri kahretsin, helak etsin" şeklinde aktarılmıştır. Bu farka metnin sonunda işaret edilmiştir.
Hadis-i şerif ifade ettiği hüküm itibariyle 3486 nolu hadisten farklı değildir. Orada yeterince bilgi verilmiştir.[492]

3489... Mugîre b.Şu'be (r.a)'den, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İçki satan kişi, domuzları da boğazlasın (domuz etini de yesin)."[493]

Açıklama

"Boğazlasın" diye terceme ettiğimiz kelime; bıçakla kessin, kestikten sonra yemek üzere parçalasan, manalarına gelir.
Efendimizin sözünün ifade ettiği mana şudur: İçki satmayı helâl sayan kişi, domuz eti yemeyi de helâl saysın. Nasıl ki domuz

eti helâl değilse içki satmak da helâl değildir. Haramlık yönünden ikisi arasında fark yoktur.
Hz. Peygamber'in içki satışının haramlığını bir benzetme ile ifade buyurması; manaya kuvvet kazandırmak, içki satışının haramlığının ne derece şiddetli olduğuna dikkat çekmek içindir.
Hadis-i şerif; aynı haram olan şeyin ticaretinin de haram olduğuna delildir.[494]

3490... Âişe (r.anha)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bakara sûresinin son âyetleri inince Rasûlullah (s.a) çıkıp onları bize okudu ve: "İçki ticareti haram edildi" buyurdu.[495]

Açıklama

Hadisin Buharı'deki rivayeti ile Müslim'in bir rivayeti aynen buradaki gibidir. Müslim'in bir rivayetinde ise Hz. Âişe: "Ra sûlullah (s.a) mescide çıktı ve içki ticaretini yasakladı" demektedir.
Sarihlerin belirttiğine göre; Âişe'nin kasdettiği âyetler Bakara sûresinin 275 ile 281. âyetleridir. Ancak, o âyetler içki ile değil, faizle ilgilidir. İçkinin haramhğına delâlet eden âyet Mâide sûresinin 90. âyetidir. Faizin haramlığını bildiren âyet, içkinin haramlığını bildirenden hayli sonra gelmiştir. Hatta faiz âyetinin en son inen âyetlerden olduğu söylenmektedir.
İçki satışının haram oluşu, ya içkinin içilişinin haram oluş ile bir olmuştur; -bu ihtimali te*kid eden hadis ve prensipler vardır. 3488 nolu hadisteki, "Allah bir topluma bir şeyi yemeyi haram kıldığı zaman parasını da haram etmiştir" ifadesi bunlardandır. Bu durumda faiz âyeti ile içki ticaretinin yasaklığı te-yid edilmiştir- ya da içki ticaretinin yasak edilişi, içilişinin haram edilişinden sonra olmuştur.
îmam Nevevî konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Kâdî ve başkaları derler ki: İçkinin haram edilişi Mâide.sûresindedir. Bu âyet faiz âyetinden çok önce inmiştir. Çünkü faiz âyeti ya en son inen âyettir, ya da en son inenlerdendir. İçki ticaretinin yasaklanışının, içkinin haram edilişinden sonra olması muhtemeldir. Hz. Peygamber (s.a)'in, içki haram edildiği zaman onun ticaretinin de haram olduğunu bildirip sonra faiz âyeti inince hem yasağı tekid hem de haberi yaymak için tekrar haber vermesi de muhtemeldir. Mümkündür ki sonraki mecliste önceden içki ticaretinin yasak olduğunu bilmeyenler de bulunacaktır."
Sahih-i Müslim'deki Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a): "Kendisine bu âyet (Mâide, 90) ulaşan kimse, yanında içkiden bir şey varsa onu içmesin ve satmasın..." buyurmuştur. Yine Müslim'in İbn Abbas'tan rivayet ettiği başka bir hadise göre; içkinin yasaklandığını öğrendikten sonra, elindeki içkiyi satmak isteyen birisine: "Onu içmeyi haram kılan, satmayı da haram kıldı" buyurmuştur. Bu rivayetler, içkinin içilmesi ile satılmasının yasaklanışının aynı ana rastladığı intibaını vermektedir. Ama Nevevî, "Görünüşe bakılırsa, içki satışı, içki haram edildikten az bir zaman sonra, daha içkinin haramhğı yayılmadan olmuştur" der.[496]

3491... Osman b. Ebî Şeybe ve Ebû Muâviye, A'meş'ten önceki hadisi aynı isnad ve aynı mana ile rivayet etmişlerdir. A'meş; "Son âyetler faiz hakkındadır" demiştir.[497]

Açıklama

A'meş, bu rivayette; önceki rivayette olması muhtemel bir zühule işaret etmektedir.Bakara suresinin son ayetleri faiz hakkındadır" demekten maksadı, içki satışı ile Bakara sûresinin son âyetleri arasında bir irtibatın olmadığına, dikkat çekmektedir.[498]

65. Satın Alınan Yiyecek Maddesini Teslim Almadan Satmak

3492... İbn Ömer (r.anhüma)'den rivayet edildiğine göre, H. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir yiyecek maddesi satın alan kişi, onu tam olarak teslim alıncaya kadar (başkasına) satmasın."[499]

Açıklama

"Taam": Misbâhu'l Münîr'de ifade edildiğine göre; yenilen her şeydir. Hicazlılar ise onu, mutlak olarak buğday manasına kullanırlar.
Kelimenin kullamlışındaki bu farklılıklardan dolayı, hadisteki taam kelimesi değişik biçimlerde anlaşılmaktadır. Kimi âlimler bu kelimeyi sadece buğday olarak anlarken, kimileri tüm gıda maddelerine teşmil etmişlerdir. Az sonra temas edileceği üzere; satın alınıp da teslim alınmadan satışı caiz olmayan malların neler olduğu âlimler arasında ihtilaflıdır. Mâlikîler, bu ve buna benzer hadislerde teslim almamadan satışı caiz görülmeyen malların sadece "taam" oluşuna bakarak, yiyecek maddeleri dışındaki malların teslim alınmadan satılmasını caiz görmüşlerdir. Yani hadislerdeki "taam" kelimesini sadece buğdaya tahsis etmemişler, başka gıda maddelerini de aynı hükmün içine koymuşlardır-
Bidâyetü'l-Müctehid'de; "Maliki mezhebinde, ribevî olan taamın teslim alınmadan satılamayacağı konusunda ihtilâfın olmadığı söylenilmekte-dir. Ribevî olmayan taamın dışındakilerin teslim alınmadan satımı konusunda ise iki görüş vardır; meşhur olana göre caiz değildir." denilir.[500]
Bidâyetü'l-Müctehid'in İfadesinden anlaşılıyor ki, "taam" sözü sadece buğday karşılığında anlaşılmamıştır. Çünkü ribevî olan taam sadece buğday değildir. Mâlikîlere göre yiyecek maddelerindeki ribâ illeti; ribe'l-fazlda, o yiyecek maddesinin tek

başına insanı yaşatabilme özelliği ve bekletilebilme-sidir. Ribâ-i nesîede ise, sadece gıdalanmak maksadıyla yenilir olmasıdır. Bu illetler sadece buğdayda değildir. İnsan buğdayla yaşayabileceği kadar arpa, çavdar, hurma vs. ile de yaşayabilir.
TehanevFnin İ'Iâu's-Siinen'de naklettiğine göre,[501] İmam Nevevî de Şerhu'l-Muhezzeb'inde İmam Mâlik'in görüşünü verirken şöyle demektedir: "Mâlik ve Ebû Sevr'e göre yenilen ve içilen şeylerin dışındaki tüm malların teslim alınmadan önce satılmaları caizdir. İbnü'l-Münzir; teslim alınmadan önce, taamın satışını nehyeden hadisten dolayı en sahih mezhep budur, demiştir."
Görüldüğü gibi Nevevî bu cümlede taamı yiyecek ve içecek maddelerinin tümüne teşmil etmiştir.
Türkçeye terceme edilen hadis kitaplarından Tecrid-i Sarîh'de "taam" kelimesi aynı konudaki bir hadisin tercemesinde "erzak"[502] bir başka hadisin tercemesinde de "yiyecek maddesi"[503] olarak aktarılmıştır. Sofuoğlu da Sahih-i Müslim Tercemesi'nde "taam" karşılığı olarak; "yiyecek maddesi, gıda maddesi" tabirlerini kullanmıştır.[504] İbn Mâce Tercemesi'nde ise "zahire" denilmiştir.[505]
Kelime üzerinde bu kadar duruşumuzun sebebi bu konudaki hükmün şumülü üzerindeki tereddütlerdir. Yani Mâlikîlere göre; kabzedilmeden önce satışı caiz olmayan maddenin sadece buğday mı olduğu; diğer gıda maddelerinin bu hükmün kapsamına girip girmediği konusundaki farklı anlayışlardır. Kanaatimizce yukarıya aktardığımız nakiller meseleye az çok ışık tutmuştur.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerif, yiyecek maddesi satın alan bir kimsenin o malı kabzetmeden bir başkasına satamayacağına delildir.
Bu hüküm sadece yiyecek maddelerine mi mahsustur, yoksa başka maddelere de şamil midir? Bu konuda dört görüş vardır:
1- Cinsi ne olursa olsun her çeşit malın teilm alınmadan bir başkasına satılması caiz değildir. Bu görüş Şâfiîler ile Hanelilerden İmam Muhammed'e aittir. Delilleri; Hakîm b. Hizâm'ın rivayet ettiği, "Teslim alıp eline geçirmediğin şeyi satma" hadisi ile Zeyd b. Sâbit'in rivayet ettiği, "RasûJullah (s.a) tacirler dükkanlarına koyuncaya kadar, malları satıldıkları yerde satın alınmasını yasakladı" manasındaki hadistir. İmam Şafiî teslim alınmamış malın, satın alanın damânına girmediği için satışını caiz görmemiştir. Çünkü daman (sorumluluk) altına girmeyen maldan kâr sağlamasını Hz. Peygamber caiz görmemiştir. İbn Abbas'm: "Zannederim herşey taam gibidir" ifadesi bu görüşü destekler.
Bu ikinci hadis, isnadında Muhammed b. İshak bulunduğu için zayıf görülmüştür. Çünkü Muhammed b. İshak, müdellistir.
2- Ölçü ve tartı ile alınıp satılan malların teslim alınmadan satılmaları caiz değil, diğerlerinin satılmaları caizdir. Bu görüşün sahipleri Osman b. Affân, Saîd b. Müseyyeb, Hasanü'-Basrî, Hakem, Hammâd, Evzaî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'tır.
3- Akar (taşınmaz mallar)m, teslim alınmadan başka birine satışı caiz, diğer malların satışı caiz değildir. Bu görüş de Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a aittir. Delilleri; Hz. Osman'la Hz. Talha arasında Kûfe'deki bir arazinin satışı konusundaki konuşmadır. Hz. Osman kendisi Medine'de iken Kûfe'deki bir arazisini Hz. Talha'ya satmış ve; "Benim için görme muhayyerliği var. Çünkü ben görmediğim bir araziyi sattım" demişti. Talha buna itiraz etti ve görme muhayyerliğinin alıcıya ait olduğunu söyledi. Bunun üzerine Cü-beyr b. Mut'im'i hakem tayin ederek aralarında hükmetmesini istediler. Cübeyr de Talha'yı haklı buldu.
Hâdisenin konumuzla ilgili yönü, Hz. Osman'ın satmak istediği araziyi görmemiş olmasıdır. Hanefîler o araziyi görmemeyi kabzetmeme (teslim almamak) olarak değerlendirirler. Çünkü bir malın görülmeden teslim alınması mümkün değildir. Hz. Osman'ın araziyi bir vekil kanalıyla teslim almış olabileceği tarzındaki bir ihtimal de geçersizdir. Çünkü vekilin görmesi, müvekkilin görmesi sayılır. Hz. Osman'ın görmediği için kendisine görme muhayyerliği talep etmesi, vekili kanalıyla teslim almadığına da delildir.
Ayrıca Hanefîlere göre; satın alınan bir malın teslim alınmadan satılmasının caiz olmayışındaki hikmetlerden birisi; başkasının elinde olan malın telef olup, müşteriye teslim edilememe endişesidir. Taşınmaz mallarda ise bu düşünülemez. Binanın yıkılması söz konusu olabilir. Ama bina satıldığı zaman arsası ile birlikte satılır. Arsa ise telef olmaz.
4- Yenilen ve içilen maddelerin teslim alınmadan satılmaları caiz değil, bunların dışındakilerin satışı ise caizdir. Bu görüş de İmam Mâlik ve Ebû Sevr'e aittir. İbnü'l-Münzir, bu konuda en sahih görüşün bu olduğunu söyler. Delilleri; üzerinde durduğumuz hadis, bundan sonra gelecek olan aynı manadaki hadisler ve bunların muhalif mefhumlarıdır. Çünkü bu hadislerde Rasûlullah (s.a), taamın kabzedilmeden satışını men etmiştir. Bunun mefhumu muhalifi, taam olmayanlarda satışın caiz olmasıdır.
Ancak şunu belirtmek gerekir ki; mefhumu muhalif, Hanefîlere göre delil sayılmaz.
Yukarıda da işaret edildiği gibi, Mâlikîlere göre; kendilerinde ribâ (faiz) illeti bulunan yiyecek maddeleri konusunda ihtilâf yoktur. Kendilerinde ribâ cari olmayan mallar konusunda İmam Mâlik'ten iki görüş vardır. Birisine göre; bunların da kabzedilmeden satışı caiz değildir. Meşhur olan budur. Diğerine göre ise caizdir.
Satın alınan bir malın kabzedilmeden satışının caiz olmayışındaki hikmet, bu usûlün ihtikâra (spekülasyona), Hatların artmasına sebep olmasıdır. Depolarda tutulan malların el değmeden sözle satışı sebepsiz yere fiatların kabarmasına, parası çok olanların daha çok kazanıp yoksulların ezilmesine sebep olur.
İbn Abbas bunu bir nevi faize benzetir. Tâvûs b. Keysân, kendisine;
Bu yolla satışın yasak oluşunun sebebi nedir? diye sormuş, o da:
Müşterinin, satın aldığı bir gıda maddesini teslim almadan başkasına satması, parayı para karşılığında satması demektir. Önceden satın alınmış olan malın edası ise tehir edilmiştir, karşılığını vermiştir.
Konuyu toparlarsak diyebiliriz ki:
Gıda maddelerinin teslim alınmadan satılmaları bütün âlimlere göre caiz değildir. Diğer maddelerde ise ulema ihtilaflıdır. Hz. Peygamber'den varid olan hadisler genelde gıda maddelerini konu edinmiş, bir genelleme yapmamıştır. Zamanımızda bu yolla yapılan alışverişlerin yaygınlığı ve bundan kurtuluşun mümkün olmadığı gözönüne alınınca en yumuşak görüş olan

Mâlikîlerin görüşünü taklidde zaruret görünmektedir. Tabiî bu gıda maddelerinde uygulanamaz.
Hadisin izahında kabz konusuna da temas uygundur. Ancak bu konu bir sonraki hadiste ele alınacaktır.[506]

3493... İbn Ömer (r.anhüma)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz Rasûhıllah (s.a) zamanında yiyecek maddesi satm alırdık. (O zaman) bize, malı satmadan önce satm aldığımız yerden başka bir yere nakletmemizi emreden birisi gönderilirdi. Yani (biz yiyecek maddesini) götürü usulüyle alırdık.[507]

Açıklama

"Bize.....birisi gönderilirdi" manasına gelen fiili Avnu'I-Ma'bûd'da meçhul olarak harekelenmiş ve bunun doğru olduğuna işaret edilmiştir. Zürkânî ise Muvatta Şerhi'nde bu fiili malum olarak şeklinde harekelemiştir. O zaman mana; "Hz. Peygamber (s.a) bize malı satmadan önce satın aldığımız yerden başka bir yere nakletmemizi emreden birisini gönderirdi" şeklinde olur. Aslında her iki mananın ifade ettikleri mefhum aynıdır. Aralarında sadece ibare farklılığı vardır.
İbn Ömer'in haberi; satın alman gıda maddesinin alındığı yerden başka bir yere nakledilmeden satılamayacağına delâlet etmektedir. Buna göre gıda maddesinin kabzı (teslim alınması), onu başka bir yere nakletmek suretiyle gerçekleşmektedir.
Hattâbî, malların kabzı konusunda şu bilgiyi verir:
"Malların kabzı (teslim alınması) malların cinsi ve insanların örfüne göre farklılık gösterir. Bazıları müşterinin eline verilmekle, bazıları mal İle alıcının arasını tahliye ile, bazıları bir yerden başka bir yere nakledilerek, bazıları da ölçülerek kabzedilir. Bu keylî mallardan ölçekle satılanlarda olur. KeyIî malların yere yığılmış yığının götürü usûlle satılması halinde ise kabz, o malı başka bir yere nakletmekledir. Bir kimse ölçekle ölçerek zahire alsa ve sonra onu birisine satmak istese, müşteri için tekrar ölçmelidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a); bir satıcı, bir de alıcı için olmak üzere iki defa ölçülmedikçe hububatın satılamayacağını beyan buyurmuştur.
İki defa ölçülmesini şart koşanlar; Ebû Hanîfe ve arkadaşları, Şafiî, Ahmed, İshak, Hasenü'l-Basrî, Muhammed b. Şîrîn ve Şa'bî'dir. Mâlik'e göre ise, eğer vadeli satarsa mekruhtur. Ama peşin satarsa ikinci bir ölçüye lüzum yoktur, önceki Ölçü kâfidir. Atâ'dan; ister peşin olsun ister vadeli, bir defa ölçmenin yeterli olduğu rivayet edilmiştir."
Hattâbî, bu sözleri ile hem satın alınan malların kabzına hem de keylî olanların ölçülmesine temas etmiştir. Bu hadiste esas konu edilen kabz olduğu için bu konuda başka bir nakil yapmak istiyoruz:
Şafiî âlimlerinden Râfiî, Şerhu'l-Vecsz adındaki kitabında şöyle der:
"Eğer satılan mal; ev ve tarla gibi taşınmayan mallardan ise onun kabzı, mal ile müşterinin arasını tahliye etmek, ona tasarruf imkânı vermektir. Mal taşınır cinsten ise, meşhur görüşe göre o malın başka bir yere taşınması ve nakledilmesi gerekir. Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'ye göre ise taşınmaz mallarda olduğu gibi tahliye {müşterinin almasına imkân verme) kâfidir..."
Râfiî'nin kabz konusunda Hanefîlere nisbet ettiği görüş, benzeri ifadelerle Hanefî fıkıh kitaplarında da yer almaktadır. Bedâiu's-Sanâi'de, "Eğer keylî ve veznî olan bir malı, ölçü ve tartı ile satar ve müşterinin almasına imkân verirse, mal satıcının damâmndan çıkıp, alıcının damânına girer. Bunda ihtilâf yoktur..." denilmektedir.
İbn Ömer; satabilmeleri için başka bir yere nakletmeleri şart koşulan malın götürü yoluyla satın alınan mal olduğuna işaret etmiştir. Cizâf, cüzâf veya mücâzefe denilen bu satış şeklinde ölçü yoktur. Ortaya yığılmış olan mal toptan satılır. Bu satış ittifakla caizdir. Ancak İmam Şafiî'den, bu .yolla satışın tenzîhen mekruh olduğu şeklinde bir rivayet vardır. İmam Mâlik'den de; satıcı, malın mikdarını bilmiyorsa o malın götürü usulüyle satılmasının caiz olmadığı tarzında bir rivayet gelmiştir. Yalnız hububat kendi cinsî ile, Hanefîlere göre de götürü usulüyle satılamaz. Çünkü bedellerden birisinin daha fazla olup ribâyı gerektirmesi mümkündür.
Bu konuda yazılanlardan; her malın kendine göre bir teslim alma şekli olduğunu ve bunun insanların örfüne göre değişebileceğini anladık. Kabz sa-yılabilmesi için bir yerden başka bir yere nakli gereken şey, götürü yoluyla satın alınan gıda maddeleridir. Bu, tüm âlimler tarafından ittifakla kabul edilen bir şey değildir.
Hanefîlere göre; bir kimse bir mal satın alıp satıcıya içine doldurması için kap verse, satıcı da doldursa bu kabz sayılır. Ama, "Sen benim aldığım kadarını ölç bir kenara yığ" dese bu kabz sayılmaz. Yeni müşteri kabzetmiş sayılması için, malı ya kendi evine veya anbarına aktarmış olmalı ya da kendisine ait bir kaba doldurmalıdır.
Günümüz örfünde taşınmaz malların kabzı, tapu tescili ile olmaktadır. Gerçi Hanefîlere göre; taşınmaz malın satışı için kabza gerek yoktur. Ama sonunda anlaşmazlık çıkmaması, istenilmeyen olaylara meydan verilmemesi için tapu tescilinden sonra satılması daha uygundur. Ama tescil edilmeden satıldığı takdirde alışveriş dinen sahihtir.[508]

3494... İbn Ömer (r.anhüma) şöyle demiştir:
(İnsanlar) çarşının üst tarafında götürü usulüyle gıda maddesi alıp satıyorlardı. Rasûlullah (s.a) onu (aldıkları yerden başka bir yere) nakledinceye kadar (satmalarını) yasak etti.[509]

Açıklama

Avnu'l-Ma'bûd sahibi, Tıybî'nin ; taamın kabzı başka bir yere nakletmek suretiyle olur, dediğini kaydettikten sonra şöyle demektedir:
"Hadis; bir kimsenin, ister götürü yoluyla ister ölçekle olsun gıda maddesi satın aldığı zaman onu kabzetmeden başka birine s atamayacağına delildir. Âlimlerin cumhuru da bu görüştedir. Feth'de, Mâlik'in; götürü usulüyIe almakla başka türlü alma

arasını ayırdığı, götürü yolla alınanı kabzetmeden satmayı caiz gördüğü söylenir. Evzaî ve İshak da aynı görüştedir. Bu hadis onların aleyhine delildir."
Bu babın ilk hadisinde, bir malı kabzetmeden satmak konusunda âlimlerin görüşleri geçmiştir. Burada ihtilâfa tekrar girmeyeceğiz.[510]

3495... Abdullah b. Ömer (r.anhüma)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a), bir kimsenin ölçü ile satın aldığı bir gıda maddesini teslim almadıkça başkasına satmayı nehyetti.[511]

Açıklama

Bu hadis, yukarıdakinden farklı olarak, satın alınan gıda maddesini ölçekle kayıtlamaktadır, önceki hadiste ise götürü yoluyla satın alınan gıda maddesinden bahsediliyordu. Bu iki rivayet birleştirilince; satın alınan bir gıda maddesinin teslim alınmadan satılamayacağı konusunda, götürü usulüyle alınanla ölçekle alınan arasında fark olmadığı ortaya çıkar.[512]

3496... İbn Abbas (r.anhüma)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Zahire satın alan kimse, onu bir daha ölçmedikçe satmasın."
Ebû Bekir[513] şunu da ilave etti: Tâvûs der ki:
İbn Abbas'a; Niçin (yasak etti)? dedim.
Görmüyor musun, onlar zahire daha sonra Ödenmek üzere altın karşılığında alışveriş yapıyorlar, dedi.[514]

Açıklama

Hadiste; satın alman zahirenin ölçülmeden başkasına satılmasının caiz olmadığı görülmektedir.Zahirenin ölçülmesinden maksat onun teslim alınmasıdır.
Hadisin tâbiûndan olan raviâi Tâvûs, İbn Abbas'tan, satın alman zahirenin teslim alınmadan satışı konusundaki yasağı duyunca bunun sebebini sormuş; o da bu muamelenin, zahirenin teslimi geciktirildiği için altını altın karşılığı satmak olduğunu söylemiştir.
İbn Abbas'm bu cümlesi üç şekilde anlaşılmıştır:
1- Bir kimse, meselâ 1000 liraya zahire alır, fakat daha sonra onu teslim almadan 200Ö liraya bir başkasına satar, böylece müşteriye zahireyi teslim etmeden 1000 lirası karşılığında 2000 lira kazanmış olur.
Bu manaNeylü'l-Evtâr'dan nakledilmiştir.
2- Hattâbî'nin izahına göre bu;'aslında bir selem muamelesidir. Meselâ, bir kimse malı belirli bir müddet sonra teslim almak üzere buğday satın alır ve 1000 lira verir. Fakat daha buğdayı teslim almadan önce 2000 liraya satar. İşte bu muamele caiz değildir. Çünkü, bu buğday vadeli olduğu, hazır olmadığı halde altını altın karşılığında satmak demektir. Zira selem yapan kişi teslim almadığı zahireyi satar ve parasını alırsa bu satış sahih olmaz. Çünkü sattığı mal tehir edilmiştir, başkasının kefaletindedir. Dolayısıyla bu, parayı para kaşılığında satmak gibidir. Selem karşılığı verdiği 1000 lirayı, aldığı 2000 lira karşılığında satmıştır. Bu, bir yönden 1000 lirayı 2000 liraya satmak olduğu için ribâ, öbür taraftan olmayan bir şeyi kesin bir şekilde satmaktır.
3- Mirkâtü's-Suûd'un meseleyi tasavvuru da şu şekildedir:
Bir kimse birisinden vadeli olarak zahire alır. Sonra da zahireyi teslim almadan satana veya bir başkasına daha pahalıya satar. Bu da caiz değildir. Çünkü ya parayı para karşılığında satmak, ya da elde olmayanı satmaktır. Her ikisi de caiz değildir.[515]

3497... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Biriniz gıda maddesi alırsa, onu kabzetmedikçe (bir başkasına) satmasın."
Süleyman b. Harb (rivayetinde); "Teslim almadıkça" dedi. Müsedded (rivayetinde) Tâvûs'un;
"ibn Abbas: Zannediyorum herşey gıda maddeleri gibidir, dedi." dediğini ilâve etti.[516]

Açıklama

Hadis-i şerifi Ebû Davud'a hem Müsedded, hem de Süleyman b. Harb nakletmiştir. Bunların nakilleri arasında da bazı küçük farklar vardır. Müsedded'in rivayetine Rasûlulah'ın "...onu kabzetmedikçe satmasın" buyurduğu bildirildiği halde Süleyman'ın rivayetinde "...onu teslim almadıkça satmasın" buyurduğu ifade edilmektedir. Bu fark mana değil, kelime farkıdır. Ayrıca Müsedded rivayetinde İbn Abbas'ın; "Zannediyorum herşey gıda maddeleri gibidir" dediğini ilâve etmiştir. Bu ilâve Süleyman'ın rivayetinde mevcut değildir.
Müsedded'in rivayetine göre İbn Abbas, kabzedilmeden satılamayacağı konusunda başka malları da gıda maddelerine benzetmiştir. Buna sebep, ya kabzetmediği malı tayin etmesi, ya da kendisine Efendimizin, kişinin riskine katlanmadığı kârdan nehy konusundaki emrinin ulaşmış olmasıdır. Çünkü satılan bir şeyin kabzedilmeden önceki damanı (riski) satıcıyadır. Dolayısıyla müşterinin bu malda kâr sağlaması caiz değildir.
İbn Abbas'ın bu tefsiri; her türlü malın kabzedilmeden satışım caiz görmeyenler için delildir.
Hattâbî'nin belirttiğine göre; gıda maddelerinin dışındaki malların satın alındıkları zaman, kabzedilmeden satışını caiz görenlerin bazıları İbn Ömer'in şu haberini kendilerine delil almışlardır: "Sahâbîler, Rasûlullah devrinde Bakî'da altın para

(dinar) karşılığında deve satarlar ve onun yerine dirhem (gümüş para) alırlardı. Taraflar ayrılmadan öence mal ve paranın teslim tesellümü gerçekleşirse Rasûlullah bunu caiz görürdü." Bu görüşte olanlar; dinar yerine dirhem veya dirhem yerine dinar almayı kabzedilmeden satış sayarlar ve yasağın gıda maddelerine münhasır olduğunu söylerlerdi.
Ancak bu istidlal yerinde görülmemektedir. Çünkü dinar yerine dirhem ödenmesinden maksat, dinarı dirhem karşılığında satmak değil, borç ödemektir. Bunların her İkisi de paradır. Paraların birbirlerinin yerini tutmaları caizdir. Meselâ bir malı telef eden kişiye hâkim isterse dinar, isterse dirhemle tazmin ettirir. Diğer mallar ise böyle değildir.[517]

3498... İbn Ömer (r.anhüma) şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah (s.a) zamanında götürü usulüyle gıda maddesi satın aldıklarında onu ev (anbar)Ianna götürmeden sattıklarından dolayı dövülen insanlar gördüm.[518]

Açıklama

Hadisten; Rasûlullah zamanında, satın aldığı gıda maddesini evine götürmeden önce (kabzetmeden önce) satanların ceza olarak dövüldükleri anlaşılmaktadır. Aslında önemli olan eve götürmek değil, başka bir yere nakletmektir.
Süyutî; bu dövmenin muhtesip (zabıta)lar tarafından gerçekleştiğini, alışveriş ve muamelelerde serî hükümlerin hilâfına hareket edildiği için bu yola başvurulduğunu söyler.
Nevevî de bu hadisin; fasid yolla alışveriş yapanları yetkili merciin cezalandırabileceğine delil olduğunu söyler. Verilecek cezanın tayini yetkili merciye aittir. Hatta bedenî bir ceza da verebilir.
Aym.hadisin şerhi olarak Kurtubî de şunları söylemektedir: "Hadis, kabzedilmeden önce satılmalarının caiz olmayışı bakımından götürü usulüyle olanla, ölçekle olan arasında fark olmadığını söyleyenlere delildir. Yine bu, götürü yoluyla satın alanın malı nakletmesinin kabz sayıldığının da delilidir. Kûfeli âlimlerle Şafiî, Ebû Sevr, Ahmed b. Hanbel ve Dâvûd bu görüştedirler."
Şer'i hükümlere aykırı davrananların dövülerek cezalandırılması pek yadırganmamalıdır. Üstelik bu dövme ölesiye ya da sakat bırakasıya dövme değil, yaptıkları yanlış işi düzeltmek için küçük çapta bir te'dibdir. Cezadan maksat, kinin tatmini değil insanları aynı suçu işlemekten sakındırmaktır. Yani ceza caydırıcı özelliği olan bir yaptırımdır. Şüphesiz bazen bu onur kırıcı da olabilir. Aslında, kanunsuz bir davranıştan dolayı verilen her ceza onur kırıcıdır. Bu ceza, ister para ister hapis isterse dövme cezası olsun; aralarında fark yoktur. Onur sahibi için önemli olan, çarptırıldığı ceza değil, o suçu işlemiş olmasıdır. Yani ceza, suçun simgesidir. O devirlerde dayak atılarak ceza vermek âdeti varsa bu, onur kırıcılık açısından başka cezalardan farksızdır. Bu gün bunun yadırganması, o yolla verilen bir cezanın bulunmamasından dolayıdır. Hâkimin hükmü olmadan ceza verilmesi de yadırganmamalıdır. Kanun, bir fiilin cezasını belirli sınırlar içerisinde vermeyi zabıtaya tammışsa bu normal karşılanmalıdır. Nitekim birçok batı ülkesinde polis bazı cezalan vermek yetkisine haizdir.[519]

3499... îbn Ömer (r.anhüma)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Çarşıda zeytinyağı satın aldım. Malı elime geçirince (akti kesin-leştirince) bir adam geldi ve çok iyi kâr verdi, (iyi bir kârla satın almak istedi). Ben de adamın eline vurmak (yağı satmak) istedim. Ama ardımdan birisi gömleğimi tuttu, döndüm baktım ki Zeyd b. Sabit! Şöyle dedi:
Evine götürmedikçe satın aldığın yerde satma. Rasûlullah (s.a); tüccarlar evlerine götürmedikçe malların satın alındıkları yerde satılmalarını nehyetti.[520]

Açıklama

İbn Ömer'in, "Eline vurmak istedim" sözü, malı satmaktan kinayedir. Çünkü bir alım satım akdi yaptıklarında müşteri ile satıcının ellerini birbirlerine vurmaları Araplarda âdetti. Nitekim bizde de buna benzer hareketler, "hayırlaşma" adı altında el sıkışıp kolları sallamak suretiyle uygulanmaktadır.
Bu hadis, satın alman bir yiyecek maddesinin kabzedilmiş sayılması için, alıcının evine veya deposuna götürmesinin şart olduğunu gösterir. Ancak ravilerden Muhammed b. İshak pek sağlam değildir.
Konu, âlimler arasında ihtilaflıdır.[521]

66. Alışveriş Yaparken, 'Kandırma Yok" Diyen Adam

3500.. İbn Ömer (r.anhüma)'den rivayet edildiğine göre;
Bir adam, Hz. Peygamber (s.a)'e alışverişlerde aldatıldığını söyledi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a) ona:
"Bir alışveriş yaptığın zaman 'aldatma yokî'de" buyurdu.
(Ondan sonra) bu adam bir alışveriş yaptığı zaman, "aldatma yok" derdi.[522]

Açıklama

Buharî'nin, Kitabu'l-İstikrâz'daki rivayeti aynen buradaki gibidir.Müslim'in rivayetinde ise bu hadisin sonundaki "aldatma yok" sözü, "zarara uğramak yok" şeklindedir.
Hz. Peygamber (ş.a)'e gelip alışverişlerde aldatıldığından şikayet eden şahıs, meşhur olan görüşe göre Habbân b. Münkız'dır. Bir görüşe göre ise Habbân'm babası Münkiz b. Amr'dır. Bu zât 130 yaşına basmıştı. Hz. Peygamberle bazı

savaşlara katılmıştı. Bu savaşlarda başından yaralanmış, aklî dengesini ve konuşma yeteğini kaybetmişti. Ama temyiz kabiliyeti yerinde idi.
Bu zât, alışveriş yaparken aldandığı gerekçesiyle Hz.Peygamber (s.a)'e başvurunca Efendimiz (s.a) kendisine; bir alışveriş yapacağı zaman "dinde aldatma yok" demesini söyledi. O zat da ondan sonra Rasûlullah'm dediğini yaptı. Böylece onunla alışveriş yapan müslüman, onun ticaretten anlamadığını, fiatlara vâkıf olmadığını anlıyor ve onu kandırma cihetine gitmiyordu.
Beyhakî'nin rivayetinde Hz. Peygamber (s.a)'in Habbân'a; "Sonra sen, satın aldığın her malda üç gün muhayyersin" buyurduğu ilâve edilmiştir. Böylece onun; malı satın alırken, "Kandırma yok" dediği takdirde üç gün muhayyer olduğunu, isterse bu müddet zarfında yaptığı akidden dönebileceğini bildirmiştir.
Âlimler bu haberde geçen hükmün sadece Habbân b. Münkız'a mı mahsus, yoksa herkes için geçerli mi olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir:
Hanefî ve Şâfiîlere göre; aldatılma, yapılan bir alışverişi bozma sebebi değildir. Aldatma az olsun çok olsun hüküm aynıdır. Bunlara göre Habbân hâdisesi bir vakıadır, bir halin hikâyesidir. İbnü'l-Arabî, bu hükmün sahibine mahsus olup başkasma geçmediğini söyler.
İmam Mâlik'e göre; hadisteki hüküm geneldir.. Ticaretten anlamayan herkes için aldatıldığı takdirde akdi bozma muhayyerliği vardır. Ahmed b. Hanbel de; fiatları bilmeyen, ticaretten anlamayan kişinin akit esnasında "kandırma yok" demesi halinde fahiş bir biçimde aldatılırsa akdi bozabileceğini söylemiştir. Bazı Hanbelîler aldatılmanın fahiş oluşunu; malın kıymetinin üçte bir veya altıda bir fazasıyla sınırlamışladır.
Hattâbî; fakihlerin ekserisine göre, alışveriş yapanların aklı başında olup mahcur değillerse ve kendi rızaları ile akdi yaparlarsa aldatmadan dolayı akdi bozamayacaklarını söyler.
Hanefîler bu hadisi kaynak göstererek, alışverişlerdeki şart muhayyerliğinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Şart muhayyerliği: Alım satım akdi yapan tarafların, akit esnasında, isterse akdi bozabileceklerini şart koşmalarıdır. Eğer her iki taraf da muhayyerlik şartı koşmuşsa ikisi de muhayyer olur. Birisi şart koşmuş öbürü de kabul etmişse, sadece şart koşan muhayyerdir.
İmam Ebû Hanîfe ve Züfer'e göre muhayyerlik müddeti üç gündür. Çünkü hadisin bazı rivayetlerinde "üç gün" kaydı vardır. İmam Şafiî de aynı görüştedir. Bir kimse üç günden fazla muhayyerlik şart koşar ve üç gün içerisinde akdi kesinleştirirse yapılan alışveriş sahih olur.
İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre; şart koşulan müddet malum olmak kaydıyla muhayyerlik süresinin sınırı yoktur.
Muhayyerlik satıcıya ait olursa yaptıkları akitle mal elinden çıkmaz. Fakat müşteriye ait olursa çıkar.
Kendisi için muhayyerlik şart koşulan kişi muhayyerlik müddeti içerisinde isterse akdi fesheder, isterse kesinleştirir. Feshederse bunu karşı tarafın yanında söylemelidir. Kesinleştirirse onun gıyabında da yapabilir. Muhayyerlik müddeti içerisinde feshedilmezse, müddetin bitimi ile akit kesinleşmiş olur. Muhayyerlik müşteriye ait olduğu takdirde, malda akdi kesinleştirdiğine delâlet eden bir tasarrufta bulunursa bu muhayyerliği sona erdirir.
İçerisinde şart muhayyerliği bulunan bir alışveriş, kendisi için muhayyerlik şartı koşulmayan taraf açısından kesindir. Onun, feshetme yetkisi yoktur.
Muhayyerlik şartı bizzat akit yapanlardan birisi için koşulabileceği gibi üçüncü bir şahıs için de koşabilir. Yani meselâ alıcı; "Falan adam 3 gün muhayyer olmak şartıyla bu malı satın aldım" diyebilir. Bunu satıcı da kabul edince muhayyerlik o şahıs için olur.
Muhayyerlik şartı diğer üç mezhebe göre de caizdir. Her mezhep içerisinde bazı ayrıntılarda farklılık olabilir.[523]

3501... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) zamanında bir adam, aklında noksanlık olduğu halde alışveriş yapardı. Ailesi Rasûlulah'a (s.a) gelip:
Ey Allah'ın nebisi! Falana hacr koy, çünkü o aklında noks'anlık olduğu halde alışveriş yapıyor, dediler.
Efendimiz adamı çağırıp alışveriş yapmasını yasakladı. Adam:
Ya Rasûlallah, alışverişe dayanamam (alışveriş yapmadan duramam), dedi. Bunuri üzerine Hz. Peygamber (s.a):
“Eğer alışverişi terkedemiyorsan; (alışveriş yaparken) al, 'ama aldatma yok ha' de" buyurdu.
Ebû Sevr; (Saîd bize haber verdi sözünün yerine) "Saîd'den "dedi.[524]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için, "Hasen, sahih garib" demektedir. Bu hadiste konu edilen şahıs da Habbân b.Münkız'dır. Aslında bu hadisle önceki aynı manayı ifade etmektedir. Ama bunda fazla olarak, hadisin vüruduna sebep olan hâdise de anlatılmaktadır.
"Aklında noksanlık olduğu halde" diye terceme ettiğimiz cümleciğinin, "dilinde kekemelik olduğu halde" manasına gelmesi de muhtemeldir. Çünkü bazı rivayetlerde; Habbân'ın dilinin kusurlu olduğu, bu yüzden "aldatma yok" manasındaki "lâ hılâbete" sözünü “lâ hızâbete" şeklinde söylediği kaydedilmektedir. Önceki hadiste işaret edildiği gibi, bu söz; Müslim'in Sahîh'inde "la hmâbete" şeklindedir.
terkibi, bazı âlimlerce "rey ve görüşünde zayıftık var" şeklinde tefsir edilmiştir.
Hadisin sonundaki cümlesini "al ama aldatma yok ha!" şeklinde terceme ettik. Bu cümledeki kelimeleri; Avnu'I-Ma'bûd'da; "Alışveriş yapanlardan her birinin "ha" deyip, elindekini vermesi" veya "al, ver" şekillerinde izah edilmiştir.

Hadisten anlaşıldığına göre; Habbân b. Münkız'ın akrabaları onun alışverişte aldatıldığı gerekçesiyle Hz. Peygamber'e başvurup tasarruflarını hac-retmesini istemişler; Rasûlullahadamı çağırıp, alışveriş yapmamasını söylemiş, fakat onun "ben alışveriş yapmadan duramam" şeklindeki beyanı üzerine, hacr koymamış, fakat bir şey alıp sattığında; "al, ama aldatma yok ha!" demesini tenbih etmiştir.
Hz. Peygamber'in, Habbân'a hacr koymamasını delil alarak, bazı âlimler, yetişkin birisinin hacr edilemeyeceği görüşüne varmışlardır. Bunlar; "Eğer hacr caiz olsaydı, Hz. Peygamber ona hacr kor, alışveriş yapmasını yasak-lardı"derler.
Hacr: Sözlükte menetmektir. Istılahta; bir kimseyi sözlü tasarruftan menetmek, sözlü tasarruflarını geçersiz saymaktır.
Yetişkinlere de sefeh halinde hacr konulabileceğini söyleyenler ise aynı hadisi kendileri için delil saymışlar; Habbân'ın ailesinin hacr için müracaatlarını, Efendimizin onu önce alışverişten menetmesini, hacrin cevazına alâmet saymışlardır. Âlimlerin çoğunluğu ihtiyaç halinde yetişkinlere de sefa-hetden dolayı hacr konulabileceği görüşündedirler. Ancak hacr, hâkimden istenilmek suretiyle, onun kararı ile konulabilir.
Hattâbi şöyle der:
"Yetişkin birisi eğer sefihse, malını telef ediyorsa, çocuğa olduğu gibi ona da hacr konulması vaciptir. Bu hadis; Habbân b. Münkız hakkında va-rid olmuş, fakat onun sefih olduğundan veya malını telef ettiğinden bahsedilmemiştir. Ancak onun, alışverişlerde aldatıldığı bahis konusu edilmiştir.Bir konuda aldatılan herkes hacr altına alınamaz. Hacrin bir sınırı vardır. O sınıra varılmadan hacr konulamaz."
Deli, çocuk ve kölenin mal üzerindeki sözlü tasarrufları geçersizdir. Bu konuda âlimler görüşbirliği halindedir. Sefeh veya borçluluktan dolayı hacr uygulanıp uygulanamayacağı ise ihtilaflıdır.
Sefeh: Aklı başında, temyiz kudreti yerinde olmasına rağmen malı üzerinde akıl, mantık ve ekonominin gereklerine göre tasarrufta bulunamayanın halidir. Bu durumda olan kişiye de "sefih" denilir.
Sefihler iki çeşittir:
a) Çocukluğundan beri sefih olup, o şekilde buluğa erenler: Aşağı yukarı âlimlerin tümü, bu durumda olanlara mallarının teslim edilemeyeceği görüşündedirler. "Allah'ın geçiminize medar kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin..."[525] mealindeki âyet buna delâlet etmektedir. Ancak Ebû Hanîfe'-ye göre böyle birisi 25 yaşına kadar beklenir, o yaştan sonra akılca olgunluk sağlayamasa bile malları kendisine teslim edilir.
Çoğunluğa göre ise, reşit olmadıkça bu durumda olanların, sadece kendileri için "sırf faydalı" olan tasarrufları geçerlidir.
b) Buluğa erdikten sonra sefih olanlar: Bu durumda olanlar; Ebû Ha-nîfe ve İbrahim en-Nehaî'ye göre hacr edilemezler. Çünkü bunların tasarrufları her ne kadar mallarına zarar verebilirse de, hacr konulması kişiliklerine aykırıdır. İnsan haysiyet ve hürriyetine aykırıdır.
Diğer mezhep imamları ile, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre sefih hacr edilebilir. Hz. Peygamber (s.a)'in, Muaz b.Cebel'in iflâsına karar vermesi, borçlanıp borçlarını ödeyemeyen birisi için müslümanları yaFdıma teşvik etmesi ve yetmeyince onun borçlarını yüklenmesi bu görüşün delilleridir.
Hacr; kişinin şahsiyetini rencide eder. Ama sefih hacr edilmezse toplum zarar görür. Millî servet heder olur. Halbuki toplumun menfaatları, kişinin menfaatlanndan üstün tutulur. İmam Muhammed'e göre; hacrin başlaması için sefeh yeterlidir. Ayrıca hacr karan alınmasına gerek yoktur. İmam Ebû Yusuf'a göre ise, sefih ancak hâkimin kararıyla hacr altına alınabilir.
Dürrü'l-Muhtâr'daki ifadeye göre Hanefî mezhebinde fetva verilen görüş, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşleridir.
Bedâiu's-Sanâi'cle; Ebû Hanîfe'ye göre hacrin delilik, çocukluk ve kölelik olmak üzere üç sebebinin olduğu zikredilmektedir. Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî ve âlimlerin çoğuna göre ise sefahet, israf, zenginin borcunu ödemeyip savsaklaması, borçların mal varlığını geçmesi, ticaret yoluyla malın yok olması, alacaklılardan başkası için borç ikrarı hep hacr sebebidir. Bunlara göre; bir kimsenin malını bâtıl yerlerde telef etmesi de hacra sebeptir.
Hadisin ilk bölümünde belirtilen; alışveriş esnasında "aldatma yok" diyerek muhayyerlik isteme meselesi önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[526]

Bazı Hükümler

1. Sefihin akrabaları hâkime müracaatla sefih için hacr koymasını isteyebilirler.
2. Piyasayı bilmeyen, alım satımda zarar etme endişesi olan kişinin akit esnasında kendisi için muhayyerlik şartı koşması caizdir.[527]

67. Kapora Vermek

3502... Amrb. Şuayb, dedesi (Abdullah b. Amrb. el-Âs)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a), kaporalı satıştan nehyetti.
Malik dedi ki: "Allah bilir, kanaatimize göre bu satış şöyle olur; Adam bir köle satın alır veya hayvan kiralar. Sonrada; (satıcı veya kiralayana), malı veya kirayı bırakırsam verdiğim senin olmak üzere sana bir dinar verdim (veriyorum), der. "[528]

Açıklama

"Kapora vermek" diye terceme ettiğimiz "urban"" alışveriş yapmrken uyguıanan bir usuldür. Bu mana; "arbun ve "urbûn" kelimeleri ile de ifade edilir.
"Urban", hadisin ravisi İmam Mâlik tarafından tefsir edilmiştir. İmam Mâlik'in Muvatta'daki izahı daha açıktır. Orada şöyle

demektedir: "- Allah bilir, kanaatimize göre- bunun izahı şudur: Adam bir köle veya cariye satın alır, ya da bir hayvan kiralar. Sonra da satıcı veya kiralayana; eğer malı ahrsam veya kiraladığım hayvana binersem kira ücreti veya satış bedelinden sayılması, almazsam ya da kirayı bozarsam karşılıksız olarak sende kalması şartıyla sana bir dinar veya bir dirhem veriyorum, demesidir."
Görüldüğü gibi bu tarif bizim kapora dediğimiz şeyin aynısıdır. Bu usule "urban" denmesine sebep, bu kelimenin ıslah ve bozukluğu giderme manası ifade etmesidir.
Hadis açık bir surette kapora iie satışın caiz olmayışına delildir. Hanefî, Şafîî ve Mâlikîlerin görüşü bu istikamettededir. Bu yolla yapılan satışın fasid olmasına sebep, hem içerisinde fasid bir şart hem de aldatmanın bulunmasıdır. Çünkü kaporayı veren kişi, "Alırsam şöyle, almazsam böyle" gibi laflarla fasit bir şart koşmuştur.
İsnadda görüldüğü üzere, İmam Mâlik hadisi bizzat Amr b. Şu'ayb'tan işitmemiş, ondan kendisine ulaşmıştır. Bu yüzden hadisin münkatı ve zayıf olduğu ileri sürülmüştür. Zürkânî bu iddiayı reddetmiş; "Hadise munkatı' veya zayıftır diyenlere iltifat edilmez. Hiçbir surette onun münkatı olduğu sözü sahih olmaz. Çünkü munkatı' hadis sahâbîden önce bir ravisi düşen veya muttasıl olmayan hadistir. Bu ise muttasıldır, ancak içerisinde bilinmeyen bir ravi vardır." demiştir.
Fasit olan kaporalı satış; "Eğer alışverişten cayarsam verdiğim para sende kalsın" şeklinde olanıdır. Öyle olmayıp da, "Önceden para verip, satışı ke-sinleştirirsem bunu bedelden düşeriz. Ama almaktan vazgeçersem paramı alırım" derse bu caizdir. Bu durumda taraflardan birisine muhayyerlik şartı tanınmıştır. Muhayyerlik şartı (hıyâru'ş-şart) nın caiz olduğu daha önce geçmişti.
Sahâbîlerden Hz.Ömer ve oğlu Abdullah ile müctehid imamlardan Ah-med b. HanbePe göre kaporah satış caizdir. Ahmed b. Hanbel; üzerinde durduğumuz hadise munkatı' ve zayıf diye itiraz etmiştir. Bu itiraza Zürkânî'-nin cevabını az önce aktardık. Abdürrezzak'm Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiği şu hadis de Ahmed b. Hanbel'in görüşünü destekler: "Zeyd b. Eşlem; Rasûlullah'a kaporalı satışı sormuş, o da bunun helâl olduğunu söylemiştir."
Aksi görüşte olan cumhur, Zeyd b. Eslem'in bu rivayetine iki sebeple itiraz ederler:
1) Hadis mürseldir,
2) İsnadında İbrahim b. Yahya vardır, bu zat zayıftır.
Bir de bu iki rivayette; ibaha ile yasak karşılaşmaktadır. Böyle durumlarda yasağı işaret eden haber tercih edilir.[529]

68. Kişinin Yanında Olmayan Bir Şeyi Satması

3503... Hakîm b. Hizâm'dan rivayet edildiğine göre o (Hz.Peygamber'e):
Ya Rasûlallah! Birisi bana geliyor ve yanımda olmayan bir şeyi (satmamı) istiyor. Onu (ona satmak) için çarşıdan alayım mı? dedi.Rasûlallah (s.a):
"Hayır, yanında olmayan bir şeyi satma" buyurdu.[530]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde, haber bizzat Hakîm b. Hizam'm ağzından "...dedim" şeklinde nakledilmiştir. Ayrıca orada; Hakîm'in, "çarşıdan alayım mı?" sözü "Ona satayım mı?" şeklinde varid olmuştur.
Hadis-i şerif; kişinin, mâliki olmadığı bir malı satamayacağını gösterir. Avnü'l-Ma'bûd yazarının Şerhu's-Sünne'den naklettiğine göre bu; ayn'm satışı ile ilgilidir. Vasıfları belli edilerek, uyulması gerekli şartlara uyularak yapılan selemle ilgili değildir. Bilindiği gibi selem akdi de kişinin elinde olmayan bir şeyi satmasıdır. Fakat birçok hadiste bu akdin caiz olduğuna işaret edilmiştir. Onun için Hanefîler selem akdi için; "Kıyasa aykırı olarak, istihsan-la caiz görülmüş bir alım satım şeklidir. İstihsanın delili de hadistir" derler.
Bir kimsenin yanında olmayan bir şeyi satmasına; kaybolan ve nerede olduğunu bilmediği bir hayvanı veya satın alıp henüz kabzetmediği bir şeyi ya da başkasına ait bir malı satması misâl gösterilmektedir. Bir kimsenin, mülkü olmayan bir malı satıp sonra onu piyasadan satın alarak alıcıya teslim etmesi de kişinin yanında olmayan bir şeyi satmasıdır.
Bir kimsenin, başka birine ait bir malı satması Hanefîlere göre, mal sahibinin icazetine bağlı olarak sahihtir. Yani mal sahibi bu satışı kabullenir, geçerli sayılmasını onaylarsa satış geçerli olur. Kabul etmezse bâtıl olur. Bu satış şekline "beyu'l-fuzûlî= fuzûlînin satışı" denilir. Fuzûlînin satışı, Hanbelî ve Mâlikîlere göre de caizdir. Şiâfîîlere göre ise caiz değildir.
Fuzûlî'nin satışını caiz gördükleri için Hanefîler, alım satım akdinin sahih olma şartlarını sayarken, "malın satıcının mülkü olması" demezler; "kişinin kendisine nisbet ettiği satışta mala mâlik olması gerekir" derler.
Asla olmayan bir şeyin satılması ise hiç kimseye göre caiz değildir.[531]

3504... Abdullah b. Amr (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Borç (para) verme şartıyla satış, bir satışta iki şart, dâmin olunmayan malın kârı ve yanında olmayan bir şeyi satman helâl değildir."[532]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste dört tür alışveriş şeklinin helâl sayılmadığını ifade etmiştir:
1- Karz (borç verme) şartıyla satış: Bunun tasavvuru birkaç şekilde yapılmıştır:
a) Satıcı alıcıya; "Bana şu kadar lira borç vermen şartıyla şu malımı sana sattım" der, öbürü de kabul eder. Bu tasavvurda;

satıcı, malını satmayı alıcının kendisine borç para vermesi şartına bağlamıştır.
b) Birisinin, başkasına borç para verip, sanra da ona bir malını kıymetinden daha pahalıya satmasıdır. Sanki borç vermeyi, malını değerinden fazlaya satın alma şartına bağlamıştır. Bu yolla bir satış caiz değildir. Çünkü menfaat temin eden her türlü borç vermeler faiz sayılır. Bu Hz. Peygamber'in hadisi ile sabittir.
Bu iki tasarrufa göre; hadis metnindeki "selef" kelimesi "borç vermek (karz)" manasınadır.
c) Hadisteki "selef" kelimesi; selem manasınadır. Selemin parayı peşin verip malı daha sonraki bîr zamanda almak üzere yapılan bir alışveriş şekli olduğu daha önce geçmişti.
Buna göre hadisin manası şöyle anlaşılır: Birisi, bir başkasına peşin para vererek bir malda selem yapar, arkasından da; "Eğer vade dolunca bana teslim edeceğin malı hazırlamazsan o malı sana şu kadara sattım" der. Bu şekildeki muamele de, selem şartıyla satıştır.
Bu tasavvurlarda belirtilen satışların her üçü de helâl değildir.
2- Bir satışta iki şart: Bu yolla satış iki şekilde tasavvur edilmektedir:
a) Satıcının, malını; "peşin olursa şu kadara, vadeli olursa şu kadara" diyerek satmasıdır. Bu tasavvur; alışverişlerde şart koşulmasının hiçbir surette caiz olmadığı görüşünde olan cumhur ulemaya göredir. Fiatlardan birisi kesinleştirilmeden bu şekildeki bir satış, iki şart taşıyan bir satıştır. İçerisinde hem bedel meçhul, hem de aldatma olduğu için caiz değildir.
Âlimlerin çoğunluğu, satış esnasında koşulan tek şartın da akdi ifsad ettiği görüşündedirler. Bir hadiste Efendimizin; içerisinde şart bulunan satışı yasak ettiği görülmektedir.
b) Alışverişte tek şartın caiz olduğu görüşünde olanlara göre; bu hadiste söz konusu edilen mesele şöyledir:
Bir kimse birisine; meselâ, kumaş satar ve onu dikmeyi ve boyamayı da taahhüt eder. Böylece kumaş satımının içerisinde dikmek ve boyamak da şart koşulmuş olur. Bu görüşe göre satıcı, boyamak ve dikmekten sadece birini şart koşarsa bu satış caizdir. Ahmed b. Hanbel'in mezhebi bu istikamettedir.
Hattâbî; satış içerisinde bir şart bulunmasıyla iki şart bulunması arasında fark görmez. Çünkü bu şekildeki bir şartın akdi ifsad etmesine sebep, satılan malın esas fiatımn tam bilinmemesidir. Zira belirlenen fiatın bir kısmı; boyama ya da dikme ücretidir, ama bunun mikdarı belli değildir. Dolayısıyla esâs malın fiatı da belli olmamaktadır. Alışverişlerde fiat belli olmayınca, akit fasid olur.
Alışverişlerdeki şartlar çeşitlidir. Bunların bir kısmı akde zarar verir, bir kısmı zarar vermez. O konu bundan sonraki hadiste ele alınacaktır.
3- Dâmin olunmayan bir malın kârı; riskine katlanılmayan kâr: Sarihler bunu; "satın alınıp daha teslim alınmadan bir başkasına satılan maldan elde edilen kâr" olarak açıklamaktadırlar. Bu yolla satılan bir maldan elde edilen kârın helâl olmayışına sebep; malın, kâr eden kişinin sorumluluğu altına hiç girmemesidir. Çünkü, ilk satıcı malı teslim etmediğine göre, sorumluluğu hâlâ kendisindedir. Dolayısıyla mal daha alıcıya teslim edilmeden önce telef olsa, satıcının malı telef olmuş olur. Müşteri bundan hiçbir zarar görmez. İşte bu yüzden, bir kimsenin satın alıp da daha kabzetmediği bir malı başkasına satması caiz değildir. Bu konu daha önce işlenmişti.
4- Kişinin yanında olmayan bir şeyi satması da caiz değildir. Bu konu da, önceki hadisinin şerhinde işlenmiştir.
Demek oluyor ki, Hz. Peygamber (s.a) bu hadisinde;
1- Karz şartıyla yapılan satışın,
2- İçerisinde iki şart bulunan satışın,
3- Riski yüklenilmeyen bir malın satışından elde edilen kârın,
4- Kişinin yanında olmayan bir şeyi satmasının helâl olmadığını ifade buyurmuşlardır.[533]

69. Alışverişte Koşulan Şart

3505... Câbir b. Abdullah (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Onu -devesini kastediyor- Rasûlullah (s.a)'a sattım, fakat ailemin yanına varıncaya kadar üzerine yük yüklemeyi şart koştum. -Ravi hadisin sonunda şöyle der-: (Rasûlullah (s.a) Medine'ye gelince;)
“Deveni alıp götürmek için mi akid yaptığımı zannediyorsun? Deveni de, parasını da al, onların ikisi de senin" buyurdu. [534]

Açıklama

Hadisin diğer kaynaklardaki rivayeti buradakinden daha uzun ve oldukça farklıdır. Buharî'nin bir rivayeti ile Müslim'in rivayetinde Hz. Peygamber'in, deveyi bir ûkıyye gümüşe, İbn Mâce'-nin rivayetinde ise 20 dinar altına satın aldığı söylenmektedir. Ayrıca Buha-rî ve Müslim'in rivayetlerinde; devenin geride kaldığı, Rasûlullah'ın Câbir'-ın yanına gelerek deveye bir kamış vurup onu hareketlendirdiği kaydedilir.
Rivayetlerin bir kısmında bulunup bir kısmında bulunmayan başka şeyler de var; ancak biz bunların hepsini aktaracak değiliz. Arzu eden hadisin tah-ricinde işaret ettiğimiz yerlere bakıp, rivayetler arasındaki farkı görebilir.
Hadiste açıkça görülen konu; Câbir b. Abdullah'ın devesini satıp, Medine'ye kadar yükünü yüklemeyi şart koştuğu ve Hz. Peygamber Efendimizin buna razı olduğudur. Bu hal; hadisin, şartlı satışı yasak eden hadislerle çelişkisine sebep olmaktadır.
Hattâbî; bu hadisteki şartı, Rasûlullah'ın kabulünü ve Medine'ye varınca hem deveyi hem de parayı iade etmesini şu ihtimallerle izah eder:
"Hadisin rivayetleri arasında oldukça fark var; Şu'be'nin Muğîre'den, onun Şa'bî'den ve Şa'bî'nin de Câbir'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a); satın aldığı deveyi Medine'ye kadar Câbir'e iâreten (iğreti olarak) vermiştir. Bu rivayetin

lafzı şu şekildedir: "Ben devemi Hz. Peygam-ber'e sattım, o da Medine'ye kadar yük taşımam için bana iare olarak verdi." Bu; devenin satışı esnasında şartın bulunmadığını gösterir. Ayrıca, Câ-bir'in deveye yük yüklemesinin Hz. Peygamber'in ona bir va'di olabilir. Akid esnasında şart koşulmamışsa, sonradan yapılan vaadlerin akde hiçbir zararı dokunmaz. Hadisin; satışta şart varmış gibi rivayet edilmesine sebep, Hz. Peygamber'in deveyi iare olarak vermeyi va'detmesidir. Efendimizin va'di-ne muhalefeti düşünülemeyeceği için, sanki o şart yerine geçmiştir. Üstelik Câbir'in bu deve satma hâdisesi düşünüldüğünde; Hz. Peygamber'in, alışverişte gözetilecek şartlara riayet etmediği görülür. Meselâ, malın teslim ve tesellümü gerçekleştirilmemiştir. Rasûlullah'ın bu muameleden maksadı Câbir'in devesini almak değil, ona yardımcı olmak, ona menfaat sağlamaktı. Deve alışverişini bu maksadına kalkan etmiştir. Onun için işi pek sıkı tutmamıştır. Medine'ye varınca hem deveyi hem de parayı verince; "Sen, deveni alıp götürmek için mi alışveriş yaptığımı zannediyorsun?" buyurması da bunu gösterir."
Hattâbî, bu sözleriyle; hadisin akit esnasında koşulan şartların muteber olduğuna delil sayılamayacağına işaret ettikten sonra, içerisinde şart bulunan satışlar konusundaki görüşleri verir.
Şimdi de satış esnasında ortaya atılan şartlarla ilgili görüşlere geçelim. Tafsilata girmeden önce, mezheplerin satış esnasında koşulan şartla ilgili görüşlerini topluca verelim, sonra da Hanefî mezhebine göre bazı ayrıntıları ele alalım:
Hattâbî'nin belirttiğine göre; akid esnasında koşulan şart; Hanefî ve Şâfiîlere göre akçiin bâtıl -ya da fasid- olmasını gerektirir. Hanbelîlerde; şart da, akid de sahihtir. Mâlikîlcr, şartın sağladığı faydaya itibar ederler. Fayda fazla ise akidde şart koşulması mekruh, az ise caizdir. Mesela, bir hayvanını satan kişi, kısa bir mesafeye kadar binmeyi şart koşarsa bu satış ve şart caizdir. Uzak bir mesafeye kadar binmeyi şart koşarsa mekruhtur.[535]

Alışverişteki Şartlar:

a) Akde başlamadan önce veya akdin bitiminden sonra koşulabilir.Eğer alışveriş akdi, bu şarta bağlanmazsa akid sahihtir. Bu şart mücerred bir va'd mahiyetindedir. Ali Haydar, Mecelle'nin 189. maddesini şerhederken şöyle der: "Bilinmelidir ki, akidden sonra koşulan şart, akdi ifsad eden şarta ilhak edilerek alışverişi ifsad etmez... Nitekim, taraflar akidden önce fasid şartı zikrettikleri halde, akid esnasında zikretmeyerek satışı yaparlarsa, bu akid şart üzerine bina edilmedikçe fasid olmaz."
b) Alım satım akdi yapılırken koşulabilir. Bu şekilde yapılan alışverişleri fakihler üç kısma ayırırlar:
I- Hem şart muteber olur, hem de alışveriş sahihtir.
II- Şart geçersiz, alışveriş sahihtir.
III- Alışveriş fasiddir.
Şimdi sırayla bu şıkları ele alalım:
I- Alım satım akdinin gereği olan, yani şart koşulmasa bile satış sebebiyle lâzım olan şartla; akid sahih, şart muteber olur. Meselâ, satıcının parayı alıncaya kadar malı elinde tutmayı şart koşması bu kabildendir.
Alım satım akdinin gereğini te'yid eden şartla da akid sahih, şart geçerlidir. Satıcının, alacağına karşılık rehin veya kefil istemesi gibi.
Alım satım akdinin gereği olmasa veya onun gereğini te'yid etmese bile, halk arasında umumi Örf halini alan şartlar da istihsânen muteber görülmüş ve bu şartın alım satım akdini ifsad etmeyeceği kabul edilmiştir. Penceresine cam satın alan kişinin, satıcının camı takmasını şart koşması; kömür alanın, kömürün eve taşınmasını şart koşması bunun misâllerindendir. Mecelle'nin 186, 187 ve 188. maddeleri bu konuda düzenlenmiştir.
II- Taraflardan hiçbirisine menfaat sağlamayan bir şartla yapılan alım satım akdi sahihtir. Fakat şarta itibar edilmez. Yani şart fasiddir. Bir kimsenin, başkasına satmamak veya otlakta otlatmamak şartıyla bir hayvanı satması bu türdendir. Mecelle'nin 189. maddesi bu şartla ilgilidir.
III- Alım satım akdini ifsad eden şartlar:
Ali Haydar Efendi; alım satım akdini ifsad eden şartları dört maddede toplamıştır:
1) Akdin gereği olmayan, örf halini almamış, esasen meşru olmayan, akdin gereğini teyid etmeyen, ama taraflardan birisine menfaat sağlayan şart. Bu şartla yapılan bir alım satım akdi fasiddir.
Meselâ, müşterinin satıcıya borç para vermesi, bir şey hibe etmesi gibi bir şartla yapılan satış bu türdendir. Bu hadiste söz konusu edilen deve satışı da bu şıkka girer.
2) Bulunmasında garar (aldanma) ihtimali olan, başka bir deyişle bulunup bulunmadığı tam olarak tesbit edilemeyen şart. Hayvanın gebe olması şartıyla satılması böyledir.
3) Ayn olan bir mal veya ayn olan bir semen (bedel)de, vadenin şart koşulması. Bir kimsenin; "Şu katırımı şu beş kile buğday karşılığında bir ay veresiye olmak üzere sana sattım" deyip, müşterinin de kabul etmesi buna misâldir.
4) Alışverişte daimî bir muhayyerlik veya fahiş bir cehaletle bilinmeyen bir zamana kadar muhayyer olmak şartıyla yapılan alım satım akdi. Alıcı veya satıcıya ömrünün sonuna kadar, ya da birkaç aylığına veya rüzgâr esin-ceye kadar akdi feshetme şartı koşularak yapılan alım satım akdi de bu şıkkın misâlidir.
Şart muhayyerliği, müddet itibariyle dört çeşittir:
a) Muhayyerlik mutlak olur. Yani bir zamanla kayıtlanmadan, "Benim muhayyerlik hakkım var" demek.
b) Şart ebedi olur. "Ölünceye kadar muhayyer olmam şartıyla sattım" demek gibi.
c) Muhayyerlik müddeti bilinmez. Yukarıdaki misâlde olduğu gibi, birkaç ay muhayyer olmayı şart koşmak.
Bu üç şıkta bildirilen şekillerdeki bir şart akdi ifsad eder.
d) Belli bir vakit müddetince muhayyer olmak şartıyla satış. Meselâ, Haziranının 15'ine kadar muhayyerim" demek gibi.Bu şartla yapılan alım satım akdi sahihtir.

Alım satım akdi esnasında şart koşulan şeyin akdi ifsad edip etmemesi konusunda verdiğimiz bilgiler, çerçeve bilgilerdir. Fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde çok geniş izahat vardır. İsteyen oralara başvurabilir.
Bu konuya Hattâbî'nin Abdü'l-Vâris b. Saîd'den rivayet ettiği bir hâdiseyi aktararak son vermek istiyoruz:
Abdü'l-Vâris şöyle anlatır:
"Mekke'ye gitmiştim. Ebû Hanîfe, İbn Ebî Leylâ ve ibn Şübrüme'yi orada buldum.
Ebû Hanîfe'ye; bir şart koşarak mal satmanın hükmünü sordum.
Satış da, şart da bâtıldır, dedi.
Sonra İbn Ebî Leylâ'ya gidip, aynısını ona da sordum.
Satış caiz, şart bâtıl, karşılığını verdi. Daha sonra da İbn Şübrüme'ye gittim, ona da sordum. O ise:
Şart da satış da caizdir, dedi.
Şaştım, fesübhanallah! dedim. Üçü de Irak fakihi; bir meselede ihtilâf halindeler. Tekrar Ebû Hanîfe'ye gelip olanları anlattım. Ben onların dediklerini bilmem. Amr b. Şu'ayb bana, babası vasıtasıyla dedesinden; Rasûlullah'ın şartlı alışverişten nehyettiğini rivayet etti. Onun için satış da şart da bâtıldır, dedi.
İbn Ebî Leylâ'ya gelip, olanları ona da anlattım. O da şu karşılığı verdi:
Onların ne dediklerini bilmem; Hişâm b. Urve, bana babası vasıtasiy-îa Hz. Âişe (r.anha)'nm şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (s.a) bana Berîre'yi satın alıp azad etmemi emretti ve, "Velâyı ailesi için şart koş" buyurdu. Demek ki,^atış caiz, şart bâtıldır.
Bu sefer de İbn Şübrüme'ye gidip, olanları anlattım,
Ötekilerin dediklerini ben bilmem. Bana Mis'ar b. Kedâm, Muhârib b. Dîsâr vasıtasıyla Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi: "Ra-sûllullah (s.a)'a bir deve sattım. Benim Medine'ye kadar yük yüklememi şart koştum." O halde şart da satış da caizdir, dedi."
Bu hâdise gösteriyor ki, şartlı satışlar konusundaki farklı görüşlerin her birinin dayandığı bir delil mevcuttur. Şüphesiz birbirleri ile çelişkili gibi görünen bu hadislerin te'lifi yapılmıştır. Nitekim bunlara, hadis izah edilirken temas edilmiştir.[536]

70. Kölenin Sorumluluğu

3506... Ukbe b. Âmir (r.a.)'den, Rasûllullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Kölenin uhdesi (sorumluluğu) üç gündür."[537]

3507... Harun b. Abdullah, Abdu's-Samed'den, Abdu's-Samed Hemmâm'den, o da Katâde'den önceki hadisi aynı isnad ve aynı mana ile rivayet etti. Hemmâm (rivayetinde) şunları da ilâve etti:
Eğer üç gün [gece] içerisinde bir hastalık görürse, her hangi bir delil gerekmeden geri verilir. Ama üç gün geçtikten sonra bir hastalık bulursa, köleyi satın aldığında o hastalığın bulunduğuna dair delil getirmesi istenir.
Ebû Dâvûd; "Bu [tefsir] Katâde'nin sözüdür" der.[538]

Açıklama

Münzirî, hadisin munkatı olduğunu, çünkü el-Hasen'in Ukbe'den hadis işitmesinin gerçek olmadığını söyler.
Hadisteki; "Kölenin sorumluluğu"ndan maksadın ne olduğunu Katâ-de açıklamıştır. Buna göre; bir mal satın alan kişi, üç gün içerisinde malda bir ayıp görürse, herhangi bir delile ihtiyaç duymadan, malı iade eder ve verdiği parayı alır. Ama üç gün geçtikten sonra aybı farkederse, satın aldığı zaman o aybın malda mevcut olduğunu isbat etmesi gerekir.
Konu mezhepler arasında ihtilaflıdır.
İmanı Mâlik, bu hadiste belirtilen görüşü benimsemiştir.
Şafîî ve Hanefîlere göre; müşterinin iddia ettiği ayıp, satın aldığı andan sonra meydana gelmesi mümkün olmayan cinsten bir ayıpsa, hiçbir delile ihtiyaç duyulmadan satıcıya geri verilir. Fakat, satın aldıktan sonra meydana gelmesi mümkün ise delil istenir; getirirse geri verip parasını alır, getiremezse, satıcıya kendi yanında iken o ayıbın bulunmadığına dair yemin verdirilir. Yemin ederse mal iade edilmez, yemin etmezse iade edilir.
Alımed b. Hanbel de bu hadisi zayıf saymakta ve şöyle demektedir: "Uhde konusunda bir hadis sabit değildir. Âlimler el-Hasen'in Ukbe b. Âmir'-den bir şey işitmediğini söylerler. Hadis şüphelidir. Bir seferinde Semüre'den, bir seferinde ise Ukbe'den rivayet edilmiştir." -
Tehânevî, İ'lâü's-Sünen'de; hadisin şeriatin bilinen usullerine aykırı düşmeyecek bir şekilde te'vil edilmesi gerektiğine işaret ederek şöyle der:
"Müşteri malda bir ayıbın bulunduğunu iddia eder, satıcı da bu ayıbın kendi yanında iken varlığını kabul ederse, mal satıcıya geri verilir. Bu iddia üç günden sonra olsun, üç gün içinde olsun eşittir. Bu durumda üç gün, dört gün veya daha fazlası arasında fark yoktur. Eğer satıcı, alıcının iddiasını inkâr eder, fakat alıcı iddiasını beyyine ile isbat ederse beyyinesi kabul edilir ve mal satıcıya geri verilir. Bû durumda da ayıbın üç gün içinde veya daha sonra anlaşılması eşittir. Eğer alıcı delil getiremezse, satıcıya yemin verdirilir. Yemin ederse mal iade edilmez. Yeminden kaçınırsa kaçınması sebebiyle mal iade edilir. Bu durumlarda da üç gün veya daha fazlası arasında fark yoktur. Muhakemenin hükmü işte budur. Ama Rasûlullah (s.a): "Müşteri üç gün içerisinde malda bir ayıbın bulunduğunu iddia ederse, satıcının bir fazilet olarak bunu kabul etmesi gerekir. Ama delil yoksa kabul etmesi şart değildir. Üç günden sonra ayıp iddia ederse, beyyine getirmesi istenmez. Çünkü beyyine olmadan malın iadesini mecbur etsek bu satıcıya zarar verir." demeyi murad etmiştir. Bize göre hadis böyle

anlaşılmalıdır."[539]

71. Bir Köle Satın Alıp Kullanan, Sonra Onda Bir Ayıp Bulan Kişi Hakkındaki Hadisler

3508... Âişe (r.anha)'den, Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Menfaat, sorumluluk (risk) karşılığındadır."[540]

3509... Mahled [b.Hıfâf] el-Gıfârî şöyle der:
Benim başkaları ile ortak bir kölem vardı. Ortakların biri yokken köleyi çalıştırdım; bana bir miktar gelir getirdi. Bulunmayan ortak, kendi hissesinden dolayı beni bir kadıya şikâyet etti. Kadı, geliri vermemi emretti. Urve b. Zübeyr'e gelip hâdiseyi anlattım. Urve de kadıya gidip; Hz.Âişe (r.anha)'den naklen Rasûlullah (s.a.)'ın; "Menfaat, sorumluluk karşılığındadir" buyurduğunu haber verdi.[541]

3510... Hz. Âişe (r.anha)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir adam, bir köle satın aldı. Köleyi Allah'ın dilediği kadar (bir müddet) elinde tuttu. Sonra onda bir kusur buldu. Meseleyi Hz. Peygamber (s.a)'e arzetti. Efendimiz de; köleyi satıcıya iade etti. Satıcı:
Ya Râsulallah, kölemi çalıştırdı (sırtından kazanç sağladı), dedi.Rasûlullah (s.a.):
"Menfaat, sorumluluk (külfet) karşılığındadır." buyurdu.
Ebû Dâvûd, "Bu isnad kuvvetli değildir" dedi.[542]

Açıklama

Bu üç hadiste Hz. Peygamber (s.a)'e ait olan bölüm; "Menfaat, sorumluluk karşılığıdır" cümlesidir. Üçüncü rivayette hadisin vürud sebebi de görülmektedir.
Harâc; gelir, menfaat manalarına gelir. Mü'minûn sûresinin 72. âyetinde de aynı manada kullanılmıştır. el-Eşbâh'da; herşeyin gelirinin haraç olduğu söylenir. Ağacın meyvesi, hayvanın nesli gibi.
Daman: "Sorumluluk, külfet, kefalet, risk" karşihğındadır.
Hadis-i şerifte, Rasûlullah (s.a) Efendimiz; bir malın sorumluluğu kime aitse, gelirinin de ona ait olduğunu ifade etmiştir.
İslâm fıkhının külli kaidelerinden olan "menfaat sorumluluğa göredir" kaidesi üzerine birçok mesele bina edilmiştir. Meselâ: Bir kimse bir hayvan satın alıp onu kullansa ve gelir sağlasa, sonra da satıcının elinde iken var olan bir ayıba muttali olsa malı iade edip parasını geri alır. Mal elinde olduğu müddetçe elde ettiği gelir de kendisine aittir. Çünkü mal müşterinin elinde kaldığı müddetçe sorumluluk ona aittir. O zaman zarfında mal telef olsa müşteriden gider.
Hattâbî şöyle der:
"Gelir (menfaat), sorumluluk karşıhğındadır, sözünün manası şudur: Satın alınan mal, geliri olan cinstense, malın aslına malik olan, -aslın sorumluluğunu taşıyan- sorumluluğu sebebiyle gelire de sahip olur. Bir kimse bir tarla satın alıp, ürün elde etse, bir hayvan alsa ve hayvanı yavrulatsa, veya, bir hayvan alıp binse, ya da köle alıp çalıştırsa sonra da aldığı malda bir ayıp (kusur) bulsa, malı iade edebilir. O maldan menfaatlenmesine karşılık bir şey vermesi gerekmez. Çünkü akid zamanı ile fesih zamanı arasında mal telef olsa, müşteriden gider. O halde, gelirinin de müşterinin hakkı olması gerekir. Bu meselede âlimler ihtilâf etmişlerdir:
İmam Şafiî; müşterinin elinde meydana gelen gelir ve hayvanın yavrusunun müşteriye ait olduğunu, mal satıcıya iade edilecekse, bunların geri verilmeyeceğini söyler.
Hanefîlere göre; satın alınan mal hayvan olur, müşteri sağarsa veya ağaç olur müşteri meyvesini yerse, müşterinin malı iade edip de parayı alma hakkı yoktur. Bahçe, binek hayvanı ve kölenin ise geliri müşteriye aittir ve ayıp sebebiyle iade edilebilir.
İmam Mâlik de, hayvanların yün ve kılları konusunda; bunlar müşteriye aittir. Hayvan ayıplı ise satıcıya iade edilir, yünü müşteride kalır, yavrusu varsa o da annesiyle birlikte verilir, der..."
İmam Buharî; hadisin münker olduğunu, Mahled b. Hıfâf'dan, bundan başka hadis rivayet edilmediğini söyler.
Biraz önce de ifade ettiğimiz gibi bu.hadis İslâm hukukunun temel prensiplerinden, küllî kaidelerinden birisi olmuştur. İbn Nüceym'in el-Eşbâh ve'n-Nezâir'indeki küllî kaidelerin onuncusu bu kaidedir, jbn Nüceym; Fahru'l-Islâm Pezdevî'nin; "Bu hadis cevamiu'I-kelim'dendir, mana olarak nakli caiz değildir" dediğini söyler. İbn Nüceym, Hanefîlerin bu kaide ile ilgili görüşlerini şu sözleri ile özetler:
"Ashabımız ayıp muhayyerliği (hıyâr-ı ayb) konusunda şöyle derler: Asıl maldan doğmayan, ondan ayrı olan ziyade ayıp sebebiyle malın iadesine engel değildir. Kazanç ve ürün buna misâldir..."
Süyutî'nin, el-Eşbâh'ının 11. kaidesi, Mecelle'nin de 85. maddesi bu hadisten istifade ile düzenlenmiştir. Mecelle'nin 85. maddesi şu şekildedir: "Bir şeyin nefî (kâr ve faidesi) damanı mukabelesindedir. Yani, bir şey telef olduğu takdirde hasarı kime ait ise ânın damânında dimek olup, ol kimsenin bu vecihle damanı ol şey ile intifâa mukabil olur. Meselâ, hıyâr-ı ayb ile red-dolunan hayvanı müşteri kullanmış olmasından dolayı bayi' ücret alamaz. Zira, kablerred telef olaydı hasarı müşteriye ait olacaktı."
Ali Haydar; bu maddenin şerhinde şöyle demektedir: "Bu madde sahih hadisinden alınmıştır. Fahrü'l-İslâm'ın Usûl'ünde zikredildiği üzere, mezkûr hadis çok geniş manalar ihtiva eden, özlü sözlerdendir. Onun için mana olarak nakli caiz değildir.
Harâc: İnsanın mülkünden çıkan yani hasıl olan şeydir. Meselâ hayvanın sütü, yavrusu, icar bedeli, tarlanın mahsulü gibi şeylerdir. Damandan maksat da mü'net (külfet) dir. Yani hayvanın beslenmesi, taşınmaz malların tamiri için gereken

masraftır. Yani bir hayvanın menfaati kendisinindir. Çünkü o hayvan onun damâmndadır.
Bu hadis-i şerif, menfaat mukabilinde bulunan her zararda darb-ı mesel olmuştur..."
Ali Haydar'm madde üzerindeki izahları devam etmektedir. Sözü uzatacağı için biz bu kadarla yetiniyoruz.[543]

72. Satılan Mal Elde Mevcut Olduğu Halöe Alıcı Ve Satıcının İhtilâf Etmeleri

3511... Abdurrahman b. Kays b. Muhammed b. El-Eş'as,[544] babası kanalıyla, dedesinin şöyle dediğini haber vermiştir:
Es'aş, Abdullah (b. Mes'ud)'dan, yirmi bin dirheme, beşte bir (ganimet) kölelerinden birkaç köle satın aldı.Abdullah, Es'aş'a kölelerin parasının istemek üzere (birisini) gönderdi.Es'aş:
Ben onları on bin dirheme aldım, edi.(Abdullah ise yirmi bin dirhem istemişti)
Bunun üzerine Abdullah:
Aramızda hakemlik yapacak birini seç, dedi.,
Es'aş:
Aramızda hakem sensin, dedi.
Abdullah şöyle dedi.
Ben Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Alıcı ile satıcı ihtilaf ettkleri zaman, söz mal sahibinin sözüdür.Ya da alış verişi feshederler."[545]

3512... Bize Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli haber verdi, bize Hüşeym haber verdi, bize İbn Ebi Leyla, Kasım b. Abdurrahman'dan rivayet etti. O da babasından haber verdi ki:
İbn Mes'ud, Es'aş b. Kays'a köleler sattı...Ravi önceki hadisin manasının zikretti.Söz (hadisin birisinde) artıyor, (öbüründe) eksiliyor.[546]

Açıklama

Hadis-i şerif; satıcı ile alıcının fiat konusunda ihtilafa düşmeleri halinde içlerinden birisinin beyyinesi yoksa satıcının sözünün muteber olduğuna delalet etmektedir.Taraflar buna razı olmazlarsa akdi feshederler.
Alimler bu meselenin hükmünde ihtilaf etmişlerdir.Hattabi'nin bildirdiğine göre:
İmanı Şafiî ve İmam Mâlik'e göre; satıcıya: "Malını dediğin fi ata sattığına yemin et" denilir. Yemin ederse, alıcıya: "Ya satıcının dediği fiata al, ya da malı dediğin fiattan aldığına yemin et" denilir. Yemin ederse, mal sa-Trcryariade edilir, alıcının da herhangi bir şey vermesi gerekmez. İmam Şafiî, malın elde mevcm-elması ile telef olmuş olmasını bir tutar. Telef olmuşsa malın kıymeti takdir edilir ve müşterLo kıymeti verir. Hanefîlerden İmam Muhammed de aynı görüştedir.
Nehaî, Evzaî, Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre; mal telef edilmiş ise, müşteriye yemin ettirilir ve onun sözü kabul edilir. Malın telef edilmesi halinde İmam Mâlik'in sözü de bu görüşe yakındır.
Hattâbî'nin konu ile ilgili verdiği malumat oldukça kısadır. Alıcı ile satıcının ihtilâf etmeleri halinde verilecek hüküm Hanefî fıkıh kitaplarından ümaktadır:
"Alıcı ve satıcı ihtilâfa düşseler; müşteri bir Hat,satıcı da daha fazlasını iddia etse, veya satıcı maldaki bir kusuru itiraf etse alıcı ise kusurun daha fazla olduğunu iddia etse ve taraflardan birisi iddiasını isbat için delil getirse, fazlalığı isbat eden delil daha üstündür. Eğer hem malda hem de fiatta ihtilâf ederlerse; fiat konusunda satıcının beyyinesi, mal konusunda ise alıcının beyyinesi kabul edilir. Her ikisi de iddiasını isbat edecek bir beyyine getiremezse, müşteriye; satıcının iddia ettiği fiata razı ol, aksi halde akdi feshediriz denir. Mal konusunda da satıcıya; ya alıcının iddia ettiği malı teslim et ya da-akdi-feshediriz-denilir. Bu olmazlarsa hâkim, taraflar
müşteriden başlar. Alışveriş malı mala veya parayı paraya satmak şeklinde olmuşsa, hâkim yemin verirken istediğinden başlar. Eğer her ikisi de yemin ederse, hâkim akdi fesheder. Birisi yeminden kaçınırsa, karşı tarafın lehine hükmeder.
Alıcı ve satıcı vade konusunda veya muhayyerlik şartının bulunup bulunmadığında ya da paranın bir kısmının teslimi konusunda ihtilâf ederlerse aralarında karşılıklı yeminleşme olmaz. (Hiçbirisi beyyine getiremezse) muhayyerliği ve vadeyi inkâr edenin sözü, yemin verilerek kabul edilir. Mal kendi kendine telef olur ve sonra ihtilâf çıkarsa; Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre taraflara yemin verdirilmez, müşterinin iddiası kabul edilir. İmam Muham-med'e göre ise her iki tarafa da yemin ettirilir ve telef olan malın kıymeti verilerek akid feshedilir. Bu; Şafiî'nin de; görüşüdür."
Alım satım akidlerinde taraflar arasında ihtilâf çıktığı zaman, başvurulacak genel bir kaide vardır. Buna göre; her hangi bir şey iddia edene, iddiasını isbat için delil getirmesi gerekir. İddia sahibi delil getiremez ve karşı taraf onun iddiasını kabul etmezse, inkâr edene de yemin teklif edilir. Yemin ederse sözü kabul edilir. Bu mana "Beyyine müddeiye, yemin ise münkire gerekir" şeklinde ifade edilir. O halde anlaşmazlığı çözmek için, iddia sahibini ve inkarcıyı iyi tesbit etmek gerekir. Her iki taraf da bir iddiada bulunursa, yukarıya Hidâye'den aktardığımız gibi, fazlalığı iddia edenin delili kabul edilir.[547]

73. Şüf'a

3513... Câbir (r.a)'den, RasûJullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şüf a, her ev ve bahçe için (sabit) tir. Bir kimsenin, ortağına haber vermedikçe (müşterek malı) satması doğru olmaz. Satarsa, ona haber verinceye katlar OTtagıö mâlî almaya daha müstehaktir."[548]

Açıklama

Şüf'a, satılan bir malı ortaklık -veya komşuluk- sebebiyle, öncelikle alabilme hakkıdır. Yani bir mal satıldığında; varsa ortağı, yoksa komşusu o malı, satın alana vermeyip kendisi alma hakkına sahiptir. Bu hakka şüf'a hakkı, bu hakkı kullanana da şâfi' veya şefi' denilir. Satıcı, malını; şüf'a hakkına sahip olan almak isterse bir başkasına satamaz. Fakat, şefi' şüf'a hakkından vazgeçerse o zaman satabilir.
Hadisin zahirinden, şüf'a hakkının ortağa ait olup bunun ev ve bahçede sabit olduğu anlaşılmaktadır. Bu mana bütün taşınmaz mallara şamildir. Ancak şüf'a konusunda daha başka rivayetler de vardır. Onun için, bazı konularda görüş ayrılıkları vardır. Biz konuyu derli toplu takdim etmek için birkaç bölüme ayırmak istiyoruz:
1- Şüf'a hakkı kimlerin hakkıdır?
2- Kendisinde şüf'a hakkı sabit olan mallar nelerdir?
3- Şüf a hakkının sabit olmasına sebep olan hâdise veya hâdiseler nelerdir?
4- Şefi', "bir malı şüf a hakkıyla satın almak isterse ne zaman alacaktır ve neye göre bedel ödeyecektir?
5- Birden fazla şefi' varsa satılan malın şefi'ler arasında bölüşülmesi nasıl olacaktır?
Şimdi bu maddeleri teker teker ele alalım:
1. Şüf'a hakkının kimler için sabit olduğu konusunda iki esas görüş vardır:
a) Şüf'a hakkı, bölüşülmemiş ortak malda ve bölüşmeyen ortak içindir. Yani, müşâan ortak olan bir araziden, ortaklardan birisi kendi hissesini satarsa, diğer ortaklar bu hisseyi şüf'a yoluyla almak hakkına sahiptirler. Fakat ortak mal bölüşülmüş, hudutlarjıyj Şafîî vc MailKflere aittir. Bundan sonra gelecek olan iki hadis bu görüşün delilidir. O hadiselerde; Rasülullah (s.a) Efendimizin, şüf'a hakkını taksim edilmemiş mal için isbat ettiği, hudut ve yolları tesbit edilen arazide ise şüf anın olmadığına işaret ettiği belirtilmektedir. Biraz sonra ter-cemeleri geleceği için hadiseleri buraya almıyoruz Aynı konuda, Saîd b. Müseyyeb'ten mürsel bir hadis rivayet edilmiştir. Artıned b. Hanbel, bu hadisin şüf'a konusunda rivayet edilen hadislerin en sağlamı olduğunu söyler.
b) Hanefîlere göre; ortaktan başka, bitişik komşu da şüf'a hakkına sahiptir. Yani ortak yoksa, şüf'a hakkı bitişik komşuya intikal eder. Hanefîlere göre şüf'a hakkına sahip olanların sırası söyledik.
1) Bizzat malın kendisine ortak olan kişi,
2) Satılan malın, hakkında (sulama ve yol gibi) ortak olan kişi,
3) Bitişik komşu.
Bu sıradakilerden önceki, sonrakinin hakkını düşürür. Fakat, önceki kişi hakkından vazgeçerse hak bir sonrakine geçer. Meselâ; iki ortaktan birisi, ortak olan tarladaki hissesini satsa, şüf'a hakkı diğer ortağa aittir. Diğer ortak bu hakkından vazgeçerse hak, varsa hukukta ortak olana yani yol veya sulama kanalında ortak olana geçer. O da şüf'a hakkını kullanmazsa, o zaman hak bitişik komşunundur.
Şüf'a hakkının ortak için sabit oluşunu ifade eden delillere yukarıda işaret ettik. Biraz sonra gelecek olan 3516, 3517, 3518 nolu hadisler de komşu için şüf'a hakkının sabit olduğunun delilleridirler. O hadislerde Hz. Peygamber (s.a); komşunun, komşunun ev veya arazisine herkesten daha müstehak olduğunu haber vermektedir. Ayrıca şüf'a hakkının meşru kılınmasındaki hikmet; malı satın alan bir yabancıdan gelmesi muhtemel olan rahatsızlığı önlemektir. Bu rahatsızlık, ortak için olduğu kadar, komşu için de söz konusudur. Çünkü, kötü komşunun komşuya vereceği zarar, ortağına vereceği zarardan hiç de aşağı değildir.
2- Satılmaları sebebiyle şüf a hakkı sabit olan mallar konusu da âlimler arasında ihtilaflıdır. Bazı mallarda şüf anın sabit oluşunda görüş birliği olduğu halde bazılarında görüş ayrılıkları vardır. Şimdi de bu konuyu ele alalım:
a) Şüf'a hakkı sadece ev, tarla, bahçe gibi gayrimenkul (taşınmaz) mallar için sözkonusudur. Müşterek yollarda da şüf'a caridir. Arsa hesaba kar turnadan sırf bina satılırsa bunda şüf'a yoktur.
Bu görüş, Hanefîlere aittir. Üzerinde durduğumuz hadis, bu görüşün delilidir. Ayrıca, şüf anın sübutunda gözetilen hikmet, taşınmaz mallar için mevzuu bahistir.
b) Mâlikîlere göre; ev ve arazinin yanı sıra tarladaki ortak kuyu ve sergi mahallerinde de şüf'a sabittir. Meyveler konusunda ise İmam Mâlik'ten iki görüş vardır. Mâlik'e göre; yolda ve evin arsasında şüf'a yoktur.
İmam Şafîî de; kuyu, yol ve arsa konusunda İmam Mâlik ile birliktedir. Meyve konusunda ise farklı görüşü benimsemiştir.
c) İster menkul olsun ister gayrimenkul, satılan her türlü ortak malda şüf'a hakkı geçerlidir. Kadı Iyaz bu görüşün şâz olduğunu söyler.
3- Şüf a hakkını doğuran sebep nedir?
Tüm âlimler, satış yoluyla şüf'a hakkının sabit olduğunda hemfikirdirler. Yani bir mal satılırsa, o mal üzerinde şüf'a hakkı doğar. Ayrıca İmam Mâlik ve Şafîî'ye göre; mehir ve cinayet ersi gibi bir bedel mukabilindeki tüm intikallerde şüf a caridir. Yani bir kimse, meselâ bir tarlasını mehir ola-
rak verse, o tarladaki şefi' malı alabilir. İmam Mâlik'ten nakledilen diğer bir görüşe göre ise, ister her türlü süf a sebebidir.
Hanefîlere göre satış dışındaki bir yolla şüf'a hakkı sabit olmaz.
4- Şüf'a hakkı, mal satıldığı anda doğar. Dolayısıyla şefi', şüf'a hakkının kendisine ait olduğu bir malın satldığını duyduğu zaman, görüşünü ortaya koymalıdır. Yani malı almak istiyorsa bu isteğini hemen söylemelidir.
Hanefîlere göre şefi'in şüf'ayı talebi üç merhalede tamamlanır:
a) Talebu'l-müvâsebe: Malın satıldığını duyar duymaz, şüf'a yoluyla o malı alacağını söylemesidir. Eğer o esnada yanında kimse varsa o isteğine onları şahit tutar. Yoksa kendi kendine söyler. Bundan maksat, ileride mesele hâkime intikal ettiği zaman, gerekirse şüf'ayı taleb ettiğine yemin edebilmesidir.

b) Talebu't-takrîr ve'1-işhâd: Mal henüz satıcıda ise onun yanında, alıcıya teslim edilmişse alıcının yanında veya satılan gayrimenkulun yanında ve şahitler huzurunda şüf'a talebinde bulunmasıdır. İlk talebi şahitler huzurunda olmuşsa, bu ikinci talebe ihtiyaç duyulmaz.
c) Talebü'l-hasâme ve't-temlîk: Şefi'in, mahkemede şüf'a davası açmasıdır.
İlk iki talebin geciktirilmesi şüf'a hakkını düşürür. Bu son talebin geciktirilmesi ise Ebû Hanîfe'ye ve Ebû Yusuf'a göre hakkı düşürmez. İmam Muhammed'e göre bir ay zarfında dava açılmazsa hak düşer.
Şefi', satılmış olan malı alırken satıldığı fiata alır. Daha düşük veya daha fazla bir fiat istenemez. Satıcı müşteriden paranın bir kısmını düşürmüş-se bu şefi'den de düşer.
İlk satış vadeli olmuşsa, Hanefîler ve Şâfiîlere göre şefi' muhayyerdir. İsterse peşin ödeme yapar, isterse bu vade ile satın alır. Mâlik'e göre ise, şefi' zenginse veya zengin bir kefil getirebilirse aynı vade ile alır.
5- Şefi' birden fazla olursa; eğer derece itibariyle birbirinden farklı iseler, şüf a hakkı öncekine aittir. Yani, hem ortak hem de komşu varsa şüf'a hakkı ortağa aittir. Ama şefi'ler -birden fazla ortağın bulunması gibi- aynı seviyede iseler mal şefi'ler arasında bölüştürülür. Bu bölüşmede:
a) Şafiî, Mâlikî ve Medine ehlinin cumhuruna göre; mal ortaklar arasında hisselerine göre paylaştırılır. Meselâ, hissesi üçte bir olan malın üçte birini, dörtte bir olan dörtte birini alır. Herkes aldığı kadarının parasını verir.
b) Hanefîlere göre; satılan mal, hisselerine bakılmaksızın şefi'ler arasında eşit olarak paylaştırılır. Hisselerin azlığına veya çokluğuna bakılmaz.
Şüf'a hakkını kullanmayacağını söyleyen bir şefi' bilâhare sözünden dönüp şüf'a talebinde bulunamaz. Artık hakkı bitmiştir.
Şüf anın hükmü ile ilgili bir iki meseleye daha temas edip konuya son vermek istiyorum:
Şüf'a hakkında mirasın cereyan edip etmediği ihtilaflıdır. Yani şefi' ölürse, şüf'a hakkı vârislere geçer mi?
Hanefîlere göre şüf'a hakkı miras olarak vârise intikal etmez. Çünkü haklar miras olmazlar.
Âlimler, şefi'in malı olması halinde parayı kime ödemesi gerektiği konusunda da ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre, müşteriye öder. İbn Ebî Leylâ, satıcıya ödeyeceğini söyler.[549]

3514... Câbir b. Abdillah (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a); şüf'ayı, taksim edilmeyen herşeyde[550] (geçerli) kıldı. Hudutlar belirlendiği ve yollar ayrıldığı zaman şuf a yoktur.[551]

Açıklama

Önceki hadisi izah ederken de işaret ettiğimiz gibi, bu hadisin zahiri, şüf'a hakkının sadece taksim edilmemiş ortak malda olduğuna delildir. Kastalanî ve Hattâbî gibi âlimler buna işaret etmişlerdir. Câbir (r.a) in; "Hudutlar belirlendiği ve yollar ayrıldığı zaman şüf'a yoktur" sözü bu hükmü ifadede daha kesin ve daha açıktır.
Avnü'l-Ma'bûd'da; komşu için de şüf'amn sabit olduğunu söyleyen Hanefîlerin, "Bu son cümle Câbir'e aittir, Hz. Peygamber'den nakledilmemiştir" dedikleri kaydedilir. Fakat bu isnad pek yerinde olmasa gerektir. Çünkü Ha-neftlerin meşhur âlimlerinden Tahavî'nin Saîd b. Müseyyeb'ten rivayet ettiği bir hadiste bu cümle bizzat Hz. Peygamber'e isnad edilmektedir.
Bezlü'I-Mechûd'da; Hanefîlerin bu hadisi anlayış biçimlen şöyle ifade edilmektedir:
"Şüf'a yoktur" sözünün manası, sınırlar belirlenip yollar ayrıldıktan sonra ortaklıktan dolayı şüf'a yoktur şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü Hanefîlere göre şüf'a üç şey sebebiyle sabit olur. Bunlar: Malın kendisindeki ortaklık, malın hukukundaki ortaklık ve komşuluk. Mal taksim edilip hudutlar belirlendiğinde ve yollar ayrıldığında birinci ve ikinci sebeplerden dolayı şüf'a kalmaz. Çünkü mal ortak olmaktan çıkmıştır. Ama üçüncü sebepten dolayı olan şüf'a hakkı sabit ve bakidir. Bu ilende gelecek olan başka bir hadiste açıkça, belirtilmektedir. Buna göre; "Sınırlar çizildiği ve yollar ayrıldığı zaman şüf'a yoktur" sözünün manası "Ortaklıktan dolayı sabit olan şüf'a hakkı yoktur, demek olur..."
Şüf'a hakkının sabit olmasına vesile olan şeyler önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Tekrarına gerek duymuyoruz.[552]

3515... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Tarla taksim edildiği ve sınırları ayrıldığı zaman onda şüf'a olmaz."[553]

Açıklama

Bu hadis, mana itibariyle öncekinin aynısıdır. Orada söyle-nenler, bu hadis için de geçerlidir.[554]

3516... Ebû Râfi' (r.a), Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işitmiştir:
"Komşu, (bir mala) yakınlığı sebebiyle (herkesten) daha çok hak sahibidir. "[555]

Açıklama

Hadis-i şerif, komşuluğun şüf'a sebebi olduğu görüşünde olanların delillerindendir. Karşı görüşte olanlar ise; hadîsin isnadında ızdırab olduğunu söyleyerek itiraz ederler. Sahih olduğu kabul edildiği takdirde ise değişik te'villerde bulunurlar. Bu te'villeri şu iki maddede toplamak mümkündür:
1- Hadiste, komşunun şüf'aya hak sahibi olduğuna dair bir açıklık yoktur. Bunun şüfaya ait olması muhtemel olduğu gibi,

iyilik ve ihsanla ilgili olması da muhtemeldir. Çünkü iyilik ve yardıma en lâyık olan komşudur. Nitekim Rasûlullah (s.a); "Benim iki komşum var, hangisine hediye vereyim?" diye soran birisine: "Evi ve kapısı daha yakın olana" karşılığını vermiştir.
2- Hadisteki "câr" kelimesi ortak manasına olabilir. O zaman hadisler arasında çelişki de olmaz. Önceki ve bu hadis aynı manayı ifade eder. "el-câr" kelimesinin komşu manasında kullanılma ihtimali; ortağın ortağa komşu olmalarından dolayıdır. Nitekim bu manadan dolayı, kadına da "câr" denildiği vakidir. Nitekim el-A'şâ bir beytinde, karısını kastederek, "Ey komşumuz, benden ayrıl çünkü sen boşsun" demiştir.
Komşu için şüf'a hakkının sabit olduğunu söyleyen Hanefîler, yukarıdaki iddiaları şu şekilde cevaplamışlardır:
1- Hadisin ıztırab iddiasına maruz kalan isnaddan daha başka isnadlarla gelen rivayetleri de vardır.
2- Bundan sonra gelecek olan rivayette Hz. Peygamber (s.a); komşunun komşuya şefi' olabileceğini açıkça ifade buyurmuştur. Câbir b. Abdullah'tan gelen bu rivayet şu şekildedir: "Komşu, komşunun şüf'asına herkesten daha çok hak sahibidir. Eğer komşu gaipse, yollan bir olduğu zaman o gelinceye kadar bekler." Aynı hadisi Tahavî, değişik birkaç isnad ile daha rivayet etmiştir.
3- Hadisteki "el-câr" kelimesi, komşu manasınadır. Ortak manasına kullanılmış olamaz. Ahmed b. Davud'un, Amr b. eş-Şerîd'den rivayet ettiği şu haber buna açık olarak delâlet etmektedir:
Misver b. Mahreme bana gelip, elini omuzuma koydu.
Gel beraberce Sa'd'e gidelim, dedi.
Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın evine gittik. Oraya Ebû Râfi' (r.a) de geldi. Misver'e:
Şu Sa'd'e, arsasındaki iki evimi satın almasını emretmez (tavsiye etmez) misin?! dedi.
Sa'd:
Vallahi, 400 dinardan zerre kadar fazla vermem, dedi. Ebû Râfi':
Sübhanallah! Ben onu peşin parayla 500 dinara aldım. Eğer Rasûlullah'ın; "Komşu, yakınlığı sebebiyle daha nüstehaktır" buyurduğunu duymamış olsaydım onu sana satmazdım, dedi.
Görüldüğü gibi bu haber, açıkça hadisteki "el-câr"m, komşu manasına olduğunu gösterir. Kadına "câr" denilmesi de aleyhimize delil değildir. Çünkü kadına "câr" deniliyorsa, kocasına yakınlığından dolayı denilir. Eti, kemiği onunla .ortak olduğu için "câr" denilmemiştir.
Fehd b. Süleyman'ın, Şerîd b. Süveyd'den rivayet ettiği şu haber de Hanefîlere delildir:
"Rasûlullah'a; ya Rasûlullah, ortağı olmayıp sadece komşusu olan bir arazi satıldı (ne olacak)? dedim. "Komşu, yakınlığı sebebiyle daha çok hak sahibidir" buyurdu." Görüldüğü gibi, Efendimiz bu sözü, şüf'a ile ilgili bir soruya cevap olarak söylemiştir.[556]

3517... Semüre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Evin komşusu, komşunun evine -veya tarlasına- (tarlanın komşusu, komşunun tarlasına) daha müstahaktır."[557]

Açıklama

Tirmizî hadisin hasen- sahih olduğunu söyler.
Hadis, açık bir surette komşu için şüf'a hakkının sabit olduğuna delâlet etmektedir. Komşu için şüf'anm olmadığını söyleyenler Ha-sen'in Semüre'den ya hiç hadis işitmediğini ya da sadece akîka hadisini işittiğini söylerler. Şayet hadis sabitse, "Bu komşudan maksadın ortak olan komşu olabileceğini" iddia ederler. Tabiî bu bir te'vildir. Hadisin sarih manası dururken te'vile gitmeye gerek yoktur.[558]

3518... Câbir b. Abdullah (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
“Komşu komşunun şüf'asına daha müstehaktır. Yollan bir olduğu zaman komşu gaipse beklenir."[559]

Açıklama

Tirmizî, hadisin hasen garib olduğunu söyler. Bezlü'l-Mechud da, hadisin ravısı Abdülmelık in sıka bir ravı olduğu belirtilerek çeşitli âlimlerin onun hakkındaki sitayişkâr ifadeleri nakledilir.
Hadiste; komşunun gaib olması halinde, gelinceye kadar şüf a hakkının baki kaldığına işaret edilmiştir. İbn Reslân, bu sözün çocuk büyüyünceye kadar şüf a hakkının devam ettiğine de ihtimali olduğunu söyler. Yine bu ifade şefi'in gaib olması halinde bu gaiblik uzasa bile şüf'a hakkının devam ettiğine delil sayılmıştır.
Hadisin sonunda da, "Yollan bir olduğu zaman" kaydı yer almıştır. Neylü'l-Evtâr'da; bu ifadeden mutlak olarak şüf anın sabit olmayacağı, ştifanın sübutu için yolların bir olması gerektiğinin anlaşılacağı söylenir. Neyi sahibi, bu konudaki hadisleri müşterek olarak değerlendirir ve, "Eğer komşuların yollan bir ise, komşuluğun şüf'a sebebi sayılacağını, değilse sayılmayacağını" söyler. Böylece birbirine muhalif görülen hadisleri te'lif etmiş olur. Konuyu özet olarak ifade edecek olursak şöyle diyebiliriz:
Âlimler, şüf'a konusunda ihtilâf etmişlerdir. Evzaî, Leys, Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshak ve Ebû Sevr'e göre; sadece malı bölüşmemiş olan ortak şüf'a hakkına sahiptir. Komşunun şüf'a hakkı yoktur. Nehaî, Şüreyh, Sevrî, Katâde, Hasenü'I-Basrî, Hammâd b. Süleyman, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre; arazide, evde ve bahçede şüf'a hakkı sırayla; malın kendisinde ortak olana, sonra malın hukukunda ortak olana, sonra da komşuya aittir.[560]

74. Bîr Adam İflas Eder Ve Alacaklı Malının Aynını Onun Yanında Bulursa Ne Yapar?

3519... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir adam iflas eder de, alacaklı malının aynını, müflisin yanında bulursa, o mala, başkalarından daha müstehaktır."[561]

Açıklama

İflas etmek, Türkçede kullanıldığı mananın aynıdır. Değişik tarifleri yapılabilir. Hepsinden çıkacak sonuç; Bir kimsenin mal varlığının borçlarını karşılayamaz hale gelmesidir."
Hadisten anladığımıza göre; bir kimse, birisine bir mal satsa ve alıcı malın bedelini ödemeden iflas etse, satıcı da malım - fazlasız eksiksiz- verdiği şekilde alıcının elinde bulsa, onu almaya başka alacaklılardan daha çok hak sahibidir.
Âlimlerin konu ile ilgili görüşleri aynı değildir. Hattâbî; bu konudaki görüşleri şöyle dile getirmiştir:
"Bu Hz. Peygamber (s.a)'in sünnetidir. Âlimlerin çoğunun mezhebi de böyledir. Hz. Osman (r.a) bu şekilde hükmetmiştir. Aynı görüş, Hz. Ali (r.a) ve Urve b. Zübeyr'den de nakledilmiştir. Sahâbîler arasında, farklı görüşte olan birisi bilinmemektedir. Müctehid âlimlerden Mâlik, Evzaî, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın mezhepleri de böyledir.
İbrahim en-Nehaî, Ebû Hanîfe ve İbn Şübrüme'ye göre; müflisin elindeki malda hak sahibi olma açısından bütün alacaklılar eşittirler.
Bunların görüşünü delîlendirmek isteyenler şöyle derler: Müflisin elindeki mala, o malı satan alacaklının daha çok hak sahibi olması, sabit asıllara aykırıdır. Çünkü bir malı satın alan, ona mâlik olmuştur. Mal onun da-mânına girmiştir. Artık o mülkiyeti bozmak mümkün değildir.
Bu görüş sahipleri üzerinde durduğumuz hadisin vedîa (emanet) ve fasid alışverişlerle ilgili olduğunu söylerler. Yani bir kimse bir başkasına mal emanet etse ve emanet edilen kişi iflas etse, emanet eden, verdiği malı almakta başkalarından daha çok hak sahibidir."
Hattâbî devamla şöyle diyor:
"Hadis sahih ve Rasûlullah'tan olduğu sabit olduğu zaman ona teslim olmaktan başka çare yoktur. Her hadis, kendisi başlı basma bir asıldır ve kendisi hükmünde muteberdir. Başka muhalif asıllarla ona itiraz etmek caiz değildir. Onun benzeri olmadığı gibi özürlerle iptale yol aramak da mümkün değildir. Ortada, hakkında hadisler varid olan hususi hükümler vardır. Bunlar, başlı başına birer asıl olmuşlardır. Cenin hadisi, kasâme ve müsar-rât hadisleri bunlardandır..."
Hattâbî daha sonra, bizzat Hanefîlerin bazı temel prensiplere zıt olduğu halde bundan daha zayıf hadisleri alıp üzerine hüküm bina ettiklerini söyler ve ona misaller verir. Onların bu hadisi vedîa (emanete) ya hamletmelerini de tenkid eder ve bunun hadisin faidesini yok ettiğini söyler. "Çünkü, emanet bırakanın, emanet edilen müflisin elinde malını bulduğu zaman onu almaya herkesten daha çok hak sahibi olduğu besbellidir." der.
Yukarıya aktardığımız hükümler, malı satan, hiçbir bedel almadığı takdirdedir. Ama malın karşılığının bir kısmını almışsa hadisin zahiri ile amel edenler farklı görüşler ileri sürerler.
Bu konudaki görüşler bir sonraki hadiste gelecektir.[562]

3520... Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir adam, bir mal satsa ve bedelinden hiçbir şey almadan alıcı iflas etse; satıcı malının aynını bulursa onu almaya daha müstehaktir. Eğer (satıcı parasından bir şey almadan) müşteri ölürse malın sahibi (satan) diğer alacaklılarla eşittir."[563]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, mürseldir. Çünkü Ebû Bekir b. Abdurrahrnan b. el-Harıs b. Hışam tabıundandır. Hadiste, sahâbî anılmarnıştır.
Hadis, bir yönden önceki hadisi kayıtlamakta, öbür yönden de yeni bir hüküm ortaya koymaktadır. Şöyle ki:
Önceki hadiste; satıcının sattığı malın parasını almadan alıcının iflas etmesi halinde mal alıcının elinde aynen duruyorsa o malı almaya herkesten daha çok hakkı olduğu belirtilmişti. Bu hadiste ise, anılan hakkın satıcının malın bedelinden hiçbir şey almamış olması hali ile kayıtlı olduğu görülmektedir. Buna göre; satıcı bedelden bir mikdannı tahsil etmişse artık rüchaniyet hakkı kalmaz, diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahibi olur.
Âlimlerin bu konudaki görüşleri de farklılık arzetmektedir:
İmam Mâlik, hadisin zahirini esas almış ve; "Satıcı, malın karşılığından bir mikdar tahsil etmişse malı müşterinin elinde ise o mala başka alacaklılardan daha müstehaktır" demiştir.
İmam Şafîî'ye göre; satıcının malın bedelinden bir mikdannı tahsil edip etmemesi arasında fark yoktur. Her halükârda malını satıcının elinde bulursa onu almaya başkalarından daha çok hakkı vardır.
Ahmed b. Hanbel; "Malın bedelinden bir şey kabzetmişse, onun artık rücû hakkı kalmaz" der. Şafîî'nin ilk mezhebi (kavl-i kadîmi) de böyledir.
Hanefiler de, Şâfîîlerin tam zıddı bir görüştedirler. Bunlara göre; mal satan, her halükârda diğer alacaklılarla aynı ölçüde hak sahibidir. Alacağından bir mikdar tahsil edip etmemiş olması farketmez.
Hadisin ikinci kısmı; müşterinin aldığı malın parasını ödemeden ölmesi ile ilgilidir. Hadisten anlaşılan; mal ortada mevcut da olsa satıcı ile diğer alacaklıların aynı seviyede hak sahibi olmalarının gerekliliğidir. Hanefîlerin görüşü bu istikamettedir.

Onlara göre, alıcının iflası halinde olduğu gibi, ölümü halinde de eldeki malı satanın bir ayrıcalığı yoktur. Diğer alacaklılarla birlikte, eldeki mallardan hakkını alır.
Şâfiîler ise tam aksi görüştedir. Onlar da iflas durumunda olduğu gibi, ölüm halinde de mal sahibinin rüçhaniyeti olduğunu söylerler.
Mâlikîler de tam orta bir görüşü benimsemişlerdir. Ölüm halinde Hanefîler, iflas halinde de Şâfiîlerİe hemfikirdirler. Bu babdaki hadisler, topluca ele alındığında, bu görüşü te'yid ederler.[564]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse mal satar ve parasını almadan müşteri iflas ederse, mal da müşterinin elinde mevcutsa satıcı o mala başka alacaklılardan daha müstehaktır,
2. Bu durumda müşteri ölürse, malı satan diğer alacaklılarla aynı ayardadır.[565]

3521... Bize Süleyman b. Dâvûd haber verdi. Bize Abdullah-yani İbn Vehb- haber verdi. Bana Yunus, İbn Şihâb'tan naklen şöyle dedi: Bana Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm haber verdi ki:
Rasûlullah (s.a)... Ravi, Mâlik'in hadisinin manasını zikretti ve; "Eğer, onun parasından bir şey ödemişse o (satıcı) malda (öteki) alacaklılarla eşittir" (sözünü) ilâve etti.[566]

Açıklama

Bu hadis, diğer nüshalarda sonraki hadisle değişik yerdedir.Yani bu rivayetin yerinde bundan sonraki hadis yer almıştır. Ayrıca o nüshalarda bu rivayetin sonunda (Ebû Dâvûd; Mâlik'in hadisi daha sahihtir, dedi) sözü yer almıştır. Tercemeye esas aldığımız nüshada ise bu ilâve bundan sonra gelecek olan hadisin sonundadır.
Avnu'l-Ma'bûd'un Hindistan baskısının kenarında; sadece bir nüshada şu cümlelerin yer aldığına işaret edilmektedir: "Ebû Bekir şöyle dedi: Rasûlullah (s.a); "Bir kimse, yanında parasından hiçbir şey ödemediği bir mal olduğu halde ölürse, mal sahibi onda diğer ortaklarla eşittir" diye hükmetti." Bu ilâve elimizdeki matbu nüshalarda mevcut değildir.
Bu rivayetin ifade ettiği hüküm, öncekinden farklı değildir.[567]

3522... Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ebû Hureyre (r.a) kanalıyla Rasûlullah (s.a)'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti. (Bu rivayette Rasûlullah) şöyle buyurdu:
"Eğer (alıcı) malın parasından bir şey ödemişse satıcı kalanı(nda) diğer alacaklılarla eşittir. Bir adam; yanında bir başkasının malı aynen durduğu halde ölürse, satıcı -onun parasından bir mikdar tahsil etsin veya etmesin- (diğer) alacaklılarla eşittir."
Ebû Dâvûd; "Mâlik'in hadisi (önceki hadis) daha doğrudur" dedi.[568]

Açıklama

Yukarıdaki rivayette de işaret ettiğimiz gibi; Ebû Davud'un Mâlik'in hadisinin daha sahih olduğunu bildiren ifadesi bazı nüshalarda bundan önceki rivayetin sonunda yer almıştır. Mâlik'in rivayetinden maksat 3320 numarada geçen hadistir.
Üzerinde durduğumuz hadisin isnadında İsmail b. Ayyaş vardır. Bu zat tenkide maruz kalmıştır. Dârekutnî; "Bu hadis, Zührî'den müsned olarak sabit olmamıştır, mürseldir." der.
Hattâbî de; bu rivayetin, müsned şekliyle -iki raviden dolayı- âlimler tarafından zayıf sayıldığını söyler. "Bunu Mâlik mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu, onun müsned olarak sabit olmadığına delildir."
Hadisin zahiri Hanefîlerin görüşünü desteklemektedir. Diğer görüş sahipleri önce hadisin zayıf olduğunu ileri sürerek itiraz ederler. Sahih olduğu farzedildiğinde ise te'vil cihetine giderler.[569]

3523... Amra b. Halde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: İflas eden bir arkadaşımız hakkında (görüşmek üzre) Ebû Hureyre (r.a)'ye geldik.
Size Rasûlullah (s.a)'ın hükmü ile hükmedeceğim; bir kimse iflas eder veya ölür de bir adam malım aynıyla bulursa ona (herkesten) daha müstehaktir, dedi.[570]

Açıklama

Sünen'in bir nüshasında, hadisin sonunda Ebû Davud'un şöyle dediği kaydedilmiştin. “Bu hadisi alan, Ebu'l- Mu'temir'dir, ama o kimdir? Yani onu tanımıyoruz."
Ebû Davud'un bu sözleri hadisin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Ancak, Avnu'I-Ma'bûd'da, değişik kaynaklardan nakiller yapılarak Ebu'l-Mu'temir'in tanınmış bir ravi olduğu belirtilmiştir.
Ebû Hureyre'nin bu hadisi mutlak olarak varid olmuştur. Borçlunun iflas etmesi ile ölmesi arasında bir ayırım yapılmadığı gibi, satıcının; parasının bir kısmını aldığına ya da almadığına dair bir kayıt da yer almamıştır. Hadis, bu şekliyle Şafiî mezhebinin görüşünü desteklemektedir.
Hanefîler; bu hadisin Ebû Hureyre'nin bir fetvası olduğunu, önceki hadiste ise Hz. Peygamber (s.a)'den buna muhalif bir

hüküm rivayet ettiğini söylerler.
Netice şu ki; iflas eden kişinin elindeki malda alacaklıların hak sahibi olma biçimlerinde âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bunların her biri Rasû-lullah (s.a)'dan veya sahâbîlerden nakledilen haber ve hadislere dayanırlar. Ancak bu konudaki hadislerin bir kısmında zaaf alâmeti sayılabilecek bazı noktalar vardır. Bu noktalan kabul ve tayinde de âlimler ihtilâf ettikleri ve bu hadisler İslâm'daki bazı genel kaidelere aykırı düştüğü için ortaya farklı görüşler çıkmıştır.[571]

75. Yürümekten Aciz Bir Hayvanı Canlandıran Kişi Ona Sahip Olur Mu?

3524... Âmir eş-Şa'bî, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
“Bir kimse, sahiplerinin besleyemeyip salıverdiği bir hayvanı bulur ve onu alıp canlandırırsa hayvan onun olur."
Musa b. İsmail, Ebân'm hadisinde şöyle dedi: Ubeydullah der ki: (Şa'bî'ye) kimden (rivayet ediyorsun)? dedim; - Rasûlullah (s. a)'in ashabından birçok kişiden, karşılığını verdi. Ebû Dâvûd: "Bu Hammâd'ın hadisidir; daha- açık ve daha tamdır" dedi.[572]

Açıklama

îsnadda, Şa'bî'nin, hadisi hangi sahâbîden aldığına dair bir açıklık yoktur. Bu haliyle hadisi mürsel saymak gerekir.Nitekim Hattâbî buna işaret etmiştir. Avnü'l-Ma'bûd'daise, Hattâbî'nin "Hadis mürseldir" ifadesine itiraz edilmekte ve; "Çünkü Şa'bî bu hadisi, hadisin sonunda beyan edildiği üzere birçok sahâbîden rivayet etmiştir. Şa'bf-nin ismini açıklamadığı sahabelerin bilinmemeleri hadise zarar vermez. Çünkü onların bilinmeyenleri de makbuldür. Şa'bî, sahâbîlerden birçoğuyla görüşmüştür" denilmektedir.
Hadis-i şerif, hüküm itibariyle iki konuyu içine almaktadır:
1- Sahibinin, bakmaktan aciz olduğu bir hayvanı kırlara salıvermesi caizdir.
2- Kırlara salıverilmiş bir hayvanı bulup da onu besleyip iyileştiren kişi o hayvana sahip olur.
Hadisin zahiri ele alındığında ortaya çıkan hüküm bu olmakla birlikte, başka deliller ve maslahatlar gözönüne alınarak fakihlerin değişik hükümler ortaya koydukları görülmektedir. Şimdi bu iki maddeyi teker teker ele alıp biraz açalım:
1- Sahibi, hayvanı beslemeyecek olursa onu kırlara salıverebilir.
Şâfîîlere göre bir kişinin hayvanını yemlemesi veya satması ya da kırlara salıvermesi farzdır. Yani hayvanı aç bırakamaz, onun beslenmesi için tedbir alması gerekir. Eğer bunlardan birini yapmazsa hâkim tarafından zorlanır.
Hanefîlere göre ise, hayvanını besleyemeyen ve kırlara salmaktan kaçınan kişiyi hâkim öğüt kabilinden uyarır, malım aç tutmamasını söyler. Ama sahibinin bu emre uyması şart değildir.
En doğrusu, hayvan eti yenen cinstense sahibinin onu kesip etini fakirlere dağıtmasidır.
İbn Reslân; yaşlılık gibi bir sebepten dolayı çalışamayacak hale gelen hayvanı sahibinin salıveremeyeceğini, onu beslemek zorunda olduğunu söyler.
2- Kırlara salıverilmiş olan bir hayvanı bulup besleyen ve onu canlandıran kişi o hayvana sahip olabilir mi?
Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre bu durumdaki bir hayvan sahibinin mülkünden çıkmış sayılmaz. Lukata (bulunan yitik mal) hükmündedir. Sahibi geldiği zaman bulanın hayvanı iade etmesi gerekir. Çünkü Allah (c.c) Bir âyette: "Sizden, karşılıklı rıza ile bir ticaret olmadan birbirinizin mallarını bâtıl yollarla yemeyiniz." buyurmaktadır.[573] Bu âyet açıkça gösteriyor , bir malı sahibi herhangi bir şekilde bir başkasına temlik etmedikçe mül-îciyet intikal etmez. Ama mâliki malı salıverirken "bunu bulan ona sahip 3İsun" niyetiyle salıverirse o zaman bulan onun sahibi olur. Fakat o niyetle ieğil de, bir müddet kırda otlasın, sonra tekrar alırım şeklinde bir niyetle, ahvermişse, bulan ona sahip olamaz.
İshak b. Râhûyeh ve Ahmed b. Hanbel'e göre; sahibi hayvanı tehlikeli :>ir bölgede salıvermişse bulup canlandıran ona sahip olur. İshak, Şa'bî'nin }u hadisini delil almıştır.
Basra kadısı Ubeydullah b. el-Hasen, salıverilen bir hayvan ve hurması yenilip yere atılan çekirdekle ilgili olarak şöyle der: "Eğer sahibi, ben onu nsanlara mubah kılmadım, derse sözü kabul edilir; ama mubah kılmadığı-ıa dair yemin ettirilir."[574]

3525... Şa'bî'nin merfû olarak rivayet ettiğine göre; Rasûlullah s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse, tehlikeli bir ferde bir hayvan salıverir de onu birisi bulup) canlandırırsa o hayvan bulana ait olur.”[575]

Açıklama

Görüldüğü §ibi bu badis önceki hadisin şerhinde işaret edilen görüşlerden Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın mezheplerini eyid etmektedir. Hadis mutlaktır. Bulanın ona sahip olması için sahibinin »ulana mubah kıldığı tarzındaki bir niyete işaret edilmemiştir.[576]

76. Rehin

3526... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Sağmal hayvan rehin verildiği zaman; sütü, nafakası karşılığında içilir. (Binek hayvanı) rehin edildiği zaman da nafakası

karşılığında sırtına binilir. Nafaka, (sütü) sağan ve (sırtına) binene aittir."
Ebû Dâvûd: "O bize göre sahihtir" der.[577]

Açıklama

Renn: Sözlükte; hapsetmek, alıkoymak manalarına gelir. Istılahta; alacaklının alacağını güvence altına almak için borçludan bir mal almasıdır. Teminat olarak alınan mala da rehn denilir. Rehn veren borçluya, "râhin"; rehn alan alacaklıya, "mürtehin"; rehn olarak verilen mala da "rehn" veya "merhûn" denilir.
Rehnedilen mal taşınır mallardan olabileceği gibi, taşınmaz mallardan da olabilir. Ancak malın başka biriyle müşâen ortak olmaması gerekir.
Hadis-i şerifte; nafakası mukabilinde rehin olan sağmal hayvanın sütünün sağılabileceği, binek hayvanının sırtına binileceği ifade edilmektedir. Ama, süt sağma ve binmenin kimin hakkı olduğu belirtilmemiştir. Yani bu haklar esas sahibi olan râhine mi yoksa alacaklı durumdaki mürtehine mi aittir? Bu konuda bir açıklık yoktur. Bundan dolayı hadisten elde edilen hükümde âlimler arasında ihtilâf edilmiştir:
1- Binmek ve sağmak râhinin hakkıdır. Hattâbî şöyle der: "Nafaka, sağana ve binene aittir, sözü kapalıdır. Bu sözde, binecek ve sağacak olanın râhin mi yoksa mürtehin mi olduğu açık değildir."
Sindî de; burada süt içecek ve hayvana binecek olandan maksadın râ-hin olduğuna işaretle şöyle demektedir: "Cumhura göre râhin rehnettiği hayvanın sütünü içer ve ona biner. Nafakası da kendisine aittir. Hadisten maksat; râhinin malı rehin bırakması ile ondan istifade hakkının kesilmediğine işaret etmektir. Yani sahibi o malı rehin bırakmadan önce nasıl kullanabiliyor idiyse, rehin bıraktıktan sonra da öylece kullanabilir.
İbn Abdilberr: "Bu hadis; âlimlerin çoğunluğuna göre, üzerinde icma edilen asıllara ve sıhhatinde ihtilâf olmayan hadislere aykırı düşmektedir. Buharı ve başka âlimlerin, îbn Ömer'den rivayet ettikleri, "Bir kimsenin hayvanı, onun izni olmadan sağılamaz." hadisi bu hadisin neshedildiğine delildir." demektedir.
Tahavî de; bu hadisin, faiz haram edilmeden önceki devirlerle ilgili olduğunu, faiz haram edildikten sonra ise faize benzeyen tüm muamelelerin de haram kılındığım söyler. Memedeki sütü satmak, menfaat karşılığında borç vermek de faizin benzerlerindendir. Faizin haram kılınması ile birlikte, mürtehinin rehinden istifade etmesi de yasaklanmış olmaktadır.
Yukarıda da işaret edildiği üzere, âlimlerin büyük çoğunluğu hadisi bu şekilde anlamışlardır. Bunlara göre rehn bırakılan malın geliri ve nafakası sahibine yani râhine aittir. Hanefî, Şafiî ve Mâlikîlerin görüşleri bu istikamettedir.
Hattâbî; İmam Şafiî'nin, Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiği şu hadisin de cumhurun görüşünü te'yid ettiğini söyler. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Rehn, onu rehin bırakan sahibinden menedilemez. Onun menfaati da külfeti de ona aittir." Görüldüğü gibi bu hadis açık bir surette, rehnin menfaatinin râhine ait olduğunu ortaya koymaktadır.
Üzerinde durduğumuz hadisten, mürtehinin rehinin gelirinden faydalanabileceği sonucunu çıkartırsak, iki yönden bu konudaki temel prensiplere zıt düşmüş oluruz:
a) Bir maldan, sahibinin izni olmadan istifade etmeyi caiz kılmak,
b) Hayvandan edilen istifade veya alınan ürünü, kıymeti değil de nafakası karşılığında tutmak. Hayvana yedirilen otun, sağılan süt veya edilen istifadenin kıymetinden daha az olması mümkündür. Bu durumda, süt veya menfaatin fazlalığı, neyin karşılığında olacaktır? Bu faizdir.
Hadisi, cumhurun izah ettiği manaya aldığımız takdirde şu hükümler de çıkar:
a) Rehin bırakılan malın gelirleri, rehne dahil değildir.
b) Rehnin devamı için, merhûnun, mürtehinin elinde devamlı olarak durması şart değildir. Çünkü Öyle olsa İdi, râhinin hayvana binmesi mümkün olmazdı. Ancak râhin, hayvana ancak gündüzleri binebilir, gece mürtehine
2 - Rehin bırakılan malı, nafakası karşılığında sağmak veya binmek mürtehinin hakkıdır. Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh bu görüştedir.
Şevkânî; bu görüşü müdafaa sadedinde şöyle demektedir:
"Hadiste, kimin bineceği ve kimin süt sağacağı belirtilmemiştir, onun için hadis mücmeldir deniliyor. Ama hadiste bir kapalılık yoktur; çünkü mu-rad, nıürtehindir. Zira râhinin mülkiyeti sebebiyle zaten malından istifade hakkı vardır. Hadiste ise, nafaka karşılığında faydalanmadan bahsedilmektedir. O halde, diğer bir rivayette de açıkça ifade edildiği üzere nafaka sebebiyle binmek ve süt sağmak mürtehine mahsustur. Hammâd b. Seleme'nin Câmi'inde şu lafızla bulunan rivayet bu manayı te'yid etmektedir: "Bir kimse bir koyunu rehin alsa verdiği ot mikdannca sütünden içebilir. Fakat, otun parasından daha fazla süt alırsa bu ribâdır."
Bu hadis; ihtiyaç olduğu zaman râhinin izni olmasa bile mürtehinin rehinden istifade edilebileceğine delildir. Ahmed, İshak, Leys, Hasen ve başkaları da böyle demişlerdir."
İbn Kudâme de: el-Muğnî adındaki eserinde Hanbelîlerin görüşünü şöyle savunmaktadır: "Hayvanın nafakası lâzımdır, mürtehinin de bu hayvanda hakkı vardır. Bazan onun hakkını alması, rehnin gelirinden ve mâlikinin vazifesi olan bir şeyi ona niyabeten yapmakla olur. Bu; kadının nafakasını kocasının izni almadan onun malından almasına benzer."
3- Bu konudaki hadis ve asılların te'lifi mümkündür. Şöyle ki;
Râhin, hayvanın gıdasını teminden kaçınırsa, mürtehin hayvanın sağlığını korumak ve alacağının teminatını sürdürmek için hayvanı besler. Buna karşılık da sütünü içebilir, sırtına binebilir. Ancak, içilen sütün kıymeti, hayvana yedirilen yemin kıymetinden daha fazla olmamalıdır.
Bu görüş Avnii'l-Ma'bud'da; Evzaî, Leys ve Ebû Sevr'e nisbet edilmektedir.
Şu ana kadar, hadisin ulema tarafından anlaşılış şekli ve bundan çıkan farklı hükümleri verdik^ Taraflardan her birinin

diğerlerinin delillerine itirazları ve bunlara cevaplar vardır. Biz, daha fazla tafsilata girmek istemiyoruz. Ancak rehinle ilgili genel hükümlere çok öz olarak işaret etmek istiyoruz:
1) Rehin; alacaklının, alacağını teminat altına almak için borçludan bir mal almasıdır.
2) Alışveriş esnasında rehin şart koşulması akde zarar vermez.
3) Rehn, her türlü maldan olabilir.
4) Diğer akitlerde olduğu gibi, rehinde de tarafların icab ve kabulü şarttır.
5) Mürtehin, rehnedilen malı teslim alınca, onun damâmna girmiş olur. Dolasıyla, mal mürtehinin elinde telef olsa, onun kıymeti kadar bedel borçtan düşer. Ancak, rehnedilen malın kıymeti, borçtan fazla ise, bu fazlalık
İmam Şafiî'ye göre; merhûnun tamamı mürtehinin elinde emanettir. Dolayısıyla mürtehinin kusur ve kasdı olmadan merhûn mal telef olsa olduğu gibi râhinden gider. Mürtehinin alacağı aynen devam eder.
6) Mürtehin, râhinin izni olmadan merhûn maldan istifade edemez.
7) Borçlu borcunu ödediği zaman, mürtehin rehni iade etmek mecburiyetindedir.
8) Mürtehin, rehni kendisi muhafaza edebileceği gibi, karısı, çocuğu ve hizmetçisi vasıtasıyla da muhafaza edebilir. Bir yed-i emine teslim etmesi de caizdir.
9) Mürtehin, rehni hakkı olmayan bir şekilde kullanırsa, onu gasbetmiş gibi dâmin olur.
10) Rehnin korunduğu binanın, koruyan bekçinin ve güden çobanın ücreti mürtehine aittir. Rehinin beslenmesi (nafakası) ise râhinin borcudur.
11) Meyveli ağaç rehnedildiği takdirde meyveler de rehne dahildir. Ama, ağaç değil de sadece meyve veya tarla istisna edilerek sırf ekin rehin verilemez.
Rehin verildikten sonra, malda meydana gelen verimin (hayvanın yavrusu, ağacın meyvesi gibi) rehne dahil olup olmayacağı, âlimler arasında ihtilaflıdır.
Hanefîlere göre; hayvanın yavrusu ve ağacın meyvesi asılları ile birlikte rehin sayılır. Ancak daman konusunda asıl rehnedilen malla yavrusu arasında fark vardır. Rehnedilen mal mürtehinin damânındadır, sonradan dünyaya gelen yavru ise emanettir.
Şâfiîlere göre ise; esas maldan ayrı olan ürün rehne dahil değildir.
12) Yed-i emine teslim edilen mal telef olsa, mürtehinin elinde telef olmuş sayılır.
13) Râhin, rehni mürtehinin izni olmadan satarsa satış, mürtehinin iznine mevkuftur. İzin verirse satış geçerli, aksi halde geçersizdir.
14) Mürtehin rehni, geçici olarak iâreten râhine verebilir. Bu durumda mal, mürtehinin damânmdan çıkmış olur.
Aslında rehn; İslâm hukukunun en geniş konularından birisidir. Bu geniş konunun bu kadar dar bir çerçevede anlatılması mümkün değildir. Ama bizim işimiz hadisi anlamak ve hadisten çıkan hükme işaret olduğu için bu kadarla yetindik, konuya ana hatlarıyla ışık tutmaya çalıştık. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler fıkıh kitaplarına müracaat etmeliler.[578]

3527... Ömer b. el-Hattâb (r.a)'dan, Rasülullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah'ın kulları arasında öyleleri var ki, peygamber ve şehit değildirler, ama kıyamet günü Allah katındaki mevkilerinden dolayı peygamberler ve şehitler onlara imrenirler."
Ya Rasûlallah, onlar kim? Bize haber verir misin? dediler.
"Onlar, aralarında alıp verdikleri bir mal ve akrabalık olmadığı halde Allah'ın ruhu ile birbirlerini sevenlerdir. Vallahi onların yüzleri nurdur ve kendileri nur üzerindedirler. İnsanlar korktuğu zaman onlar korkmaz, insanlar üzüldüğünde onlar üzülmezler." buyurdu ve: "Haberiniz olsun, Allah'ın sevgili kullarına korku yok, onlar üzülecek de değillerdir."[579] âyetini okudu.[580]

Açıklama

Bu hadis; Sünen-i Ebû Dâvûd nüshalarının çoğunda yoktur. Lü'lüî'nin rivayetinden değil, İbn Dâse'nin rivayetindendir. Hattâbî'nin üzerine şerh yaptığı nüshada mevcuttur. İbnü'l-Münzir, et-Tergîb'de bu hadisi almış ve Ebû Davud'un rivayet ettiğini söylemiştir.
Hadisin, rehn konusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Buna rağmen musannifin bu hadisi rehn babında vermesi, rehne muhtaç olanlara yardım ve iyiliğe teşvik için olmalıdır.
Hadis-i şerifteki, "Allah'ın ruhu ile birbirlerini severler" cümlesindeki "ruh" kelimesi Kur'an-ı Kerim olarak izah edilmiştir. Nitekim Şûra sûresinin 52. âyetindeki "ruh" kelimesi de "Kur'an" diye tefsir edilir. Buna göre bu cümlenin manası, "Allah'ın Kur'an'ı ile birbirlerini severler" şeklinde anlaşılacaktır. Kur'an'a ruh denilmesi; nefis ve bedenler ruhla yaşadığı gibi, kalplerin de Kur'an'la hayat bulmasından dolayıdır.[581]

77. İnsan Çocuğunun Malından Yiyebilir

3528... Umâre b. Umeyr'in, halasından rivayet ettiğine göre; o (Umâre'nin halası);
Hz. Âişe (r.anha) ya:
Kucağımda bir yetim var, onun malından yiyebilir miyim? diye sordu.
Âişe (r.anha) de:
Rasûlullah (s.a): "İnsanın yediği şeylerin en temizi kendi kazancından olanıdır ve kişinin çocuğu onun kazanandandır"

buyurdu, dedi. [582]

Açıklama

Yetimin, insanın kucağında olmasından maksat, onun yanında olması onunla birlikte oturmasıdır. Hadis-i şerif, insanların yediği gıdanın en güzelinin kendi kazancından elde ettiği olduğunu bildiriyor. Çocuk; kişinin besleyip büyüttüğü, yetişmesi için büyük gayretler gösterip fedakârlıklara katlandığı bir varlık olduğu için, o da babasının kazancı kabul edilmiş ve malı da kişinin kazancı cümlesinden sayılmıştır.
Hadisten elde edilecek diğer bir hüküm; ana babanın nafakasının çocukları üzerinde bir borç olduğudur.
Alimler, anne babanın nafakalarının çocuklara borç olduğunda ittifak halindedirler. Ancak bazıları bunu mutlak olarak gerekli görürken, bazıları ana babanın nafakalarının çocuğa farz olmasını onların fakir ve düşkün olması ile kayıtlamışlardır.
Hattâbî'nin belirttiğine göre; âlimlerin çoğunluğu birinci, İmâm Şafîî de ikinci görüşü benimsemişlerdir. Yani âlimlerin çoğuna göre ana baba zengin ve güçlü de olsalar, çocukları onları beslemek zorundadırlar. İmam Şafîî'ye göre ise; ana baba zenginse çocuk onların nafakasını temine mecbur değildir, fakirseler mecburdur.[583]

3529... Hz.Âişe (r.anha)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"İnsanın çocuğu, kazandıklarının en iyilerindendir. Onların mallarından yiyiniz."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Hammâdb. Ebı Süleyman, hadiste: "İhtiyaç duyduğunuz zaman" sözünü ilave etti, (ama) o münkerdir.[584]

Açıklama

Çocuğun, babasının kazancı sayılması mecazi bir ifadedir. Yoksa gerçek manada çocuk kazanç olamaz. Çünkü kazanç mal cinsinden olabilir. Çocuk ise mal değildir.
Hammâd'ın rivayetindeki ilâve, ana babanın çocuklarının mallarından yiyebilmelerinin muhtaç olmaları hali ile kayıtlı olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki hadisin izahında da temas edildiği üzere bu, îmam Şafîî'nin gö-rüşüdür.
Ancak Hammâd'ın rivayetindeki ilâve münkerdir.
Bezlü'l-Mechûd'da; Ebû Davud'un Hammâd'ın rivayetindeki ilâve için "münkerdir" demesi, hadis ıstılahından bir sapma olarak değerlendirilmektedir. Çünkü münker, zayıf bir ravinin sika ravilere muhalefet etmesidir. Bu hadiste ise böyle bir muhalefet sözkonusu değildir. Çünkü metindeki bir ilâve, daha güçlü bir ravinin rivayetine çelişki değildir. Bu ilâve olsa olsa müstakil bir hadis sayılabilir. Eğer zayıf ravinin rivayetindeki ilâve, sika ravinin rivayetine zıt sayılsa bile bu, münker değil, şâz olur.
Âlimlerin cumhuruna göre; anne baba ister muhtaç olsun ister olmasın, çocuklarının mallarından yiyebilirler. Onlara danışmalarına gerek yoktur.[585]

3530... Amr b. Şu'ayb'ın, babası kanalıyla dedesinden rivayet ettiğine göre; bir adam Hz. Peygamber (s.a)'e gelip:
Ya Rasûlallah, benim malım var, çocuğum var, fakat babam malımı bitirecek, dedi.
Rasûlullah (s.a) da:
"Sen ve malın babana aitsiniz. Şüphesiz çocuklarınız, kazancınızın en temizlerindendir. Çocuklarınızın kazancından yiyiniz" buyurdu.[586]

Açıklama

Metindeki, "Babam malımı bitirecek" cümlesindeki kelimesi; "malın tamamını almak, tüketmek, kökünü kazımak" manalarına gelir. Bu kelime bazı nüshalarda "muhtaçtır" şeklindedir. Buna göre cümle, "Babam malıma ihtiyaç duyuyor" şeklinde olur. Bu kelime "ihtiyaç duyuyor" şeklinde kabul edilirse hadisin manası izaha ihtiyaç duymayacak kadar açıktır. Fakat "bitirecek, tüketecek" şeklinde olduğu takdirde kelimenin te'vili gerekecektir. Bu kelimenin izahı sadedinde Hattâbî şöyle demektedir:
"Hz. Peygamber (s.a)'e sofu soran zâtın; babasının, malını tüketeceği tarzındaki sözlerinden maksadı, babasına vereceği nafaka sebebiyle malının tükenmesidir. Yani, babasına vereceği nafakaya, malının fazlası ve geliri kâfi gelmemekte, aslına da tecavüz etmektedir. Ama Rasûlullah (s.a), adamın mazeretini kabul etmemiş, babasının nafakasını vermeme konusunda ruhsat vermemiştir. Aksine, sen ve malın babana aitsiniz, buyurmuştur. Bu sözün manası şudur: Eğer malın kâfi geliyorsa, baban senin malından ihtiyacı kadarını alır. Ama senin malın yoksa veya kâfi gelmiyorsa o zaman çalışacaksın ve babanın nafakasını vereceksin."
Bu hadisin İbn Mâce'deki bir rivayeti, Câbir (r.a)'den nakledilmiştir.[587]

78. Malını Birisinin Yanında Bulan Kişi Onu Alır

3531... Semüre b. Cündüb (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse, malını birisinin yanında bulursa onu almaya (herkesten daha fazla) hakkı vardır. Malı satın alan da (parasını) satıcıdan alır."[588]

Açıklama

Sarihlerin belirttiklerine göre bu hadis; çalınan, gasbedilen veya kaybolan mallarla ilgilidir.
Bu hadisten anlaşıldığına göre bir kimsenin malı çalınsa veya gasbedilse ya da kaybolsa ve adam malını birisinin elinde bulsa; malını geri almak için o şahsı dava eder. Mal elinde olan kişi, "Ben bunu başkasından satın aldım, git davanı onunla hallet" diyemez. Mal sahibi malını alır, malı elinde bulunduran şahıs da parasını onu satın aldığı kişiden alır.[589]

79. Hak Sahibi Olan Kimse Hakkını Borçlunun Malından (Onun İzni Olmasa Bile) Alır

3532... Hz.Âişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre; Muâviye'-nin annesi Hind,[590] Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Şüphesiz Ebû Süfyân cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarıma yetecek malı vermiyor. Onun malından bir şey almamda bana bir vebal var mı? dedi.
Hz. Peygamber (s.a):
"Örfe göre sana ve çocuklarına yetecek kadarını al" buyurdu.[591]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere, Ebû Süfyân'ın hanımı Hind, Hz.Peygamber (s.a)'e gelerek, kocasının cimriliğinden bahisle, onun kendisinin ve çocuklarının ihtiyacını karşılayacak malı vermediği için şikâyette bulunmuştur. Ebû Süfyân'ın cimriliğini de "şahîh" sözü ile ifade-lendirmiştir. Arapçada cimri için kullanılan esas kelime "bahîP'dir. Ancak "şahîh", "bahîl"den daha geneldir. "Bahû"\ malı vermeyen kişiye denilir. "Şahîh" ise her halükârda hiçbir şey vermeyen kişidir.
Hind, Hz. Peygamber (s.a)'e kocasının, nafakasını vermekte kusur gösterdiğini şikâyet ettikten sonra, onun haberi olmadan malım alıp alamayacağını sormuş,-Efendimiz de örf mikdarınca kendisine ve çocuklarına yetecek mikdarı alabileceğini söylemiştir.
Aliyyü'1-Kârî, buradaki örften maksadın şer'î örf olduğunu ve bunun da orta halli bir nafaka olduğunu söyler. Fethu'l-Bârî'de ise, hadisteki örften maksadın halkın örfü olduğu ifade edilmektedir.
Hâttâbî, bu hadisin ihtiva ettiği fıkhî hükümleri şu şekilde beyan etmektedir:
1- Kadınların nafakaları, kocalarına aittir.,
2- Çocukların nafakaları, babaları tarafından temin edilecektir.
3- Kocaya veya babaya borç olan nafaka ihtiyaca yetecek miktardır.
4- Hâkimin bildiği bir konuda, delile ihtiyaç duymadan kendi bildiği ile hükmetmesi caizdir.
5- Mahkeme meclisinde bulunmayan bir kişi aleyhine hüküm vermek caizdir.
Hanefîlere göre; bu caiz değildir. Hz. Peygamber'in yaptığı hüküm vermek değil, fetva vermektir.
6- İhtiyaç halinde, bir kimsenin bazı kusurlarının söylenilmesi caizdir.
7- Bir kimse, kendisine borcu olan kişi borcunu vermekten imtina ettiği takdirde; yanında borçlunun malı bulunursa, o maldan hakkını alabilir. Bu malın alacaklının alacağı olan mal cinsinden olması şart değildir. Çünkü cimri olan birisinin, kişinin ihtiyacı olan her türlü malı toplayıp biriktirmesi mümkün olmaz.
Hattâbî'nin belirttiğine göre; bazı âlimler bu hadisin ifade ettiği manadan istifade ile, kadının hizmetçisinin nafakasının da kocasına ait olacağı hükmüne varmışlardır. Çünkü Ebû Süfyân bir kavmin reisidir. Onun durumunda olan birisinin, ne kadar cimri olursa olsun ailesinin nafakasını teminde ihmal göstermesi mümkün olmaz. Bu yüzden hadiste sözkonusu edilen nafaka, Hind'in hizmetçisinin nafakasıdır. Hizmetçi, kişinin kendi zım-nına dahil olduğu ve onun cümlesinden sayıldığı için Hind: "O bana ve çocuklarıma yetecek şeyi vermiyor" demiş, hizmetçiyi sözkonusu etmemiştir.
Hattâbî'nin bu hadisten çıkardığı hükümlerden yedincisi âlimler arasında ihtilaflıdır. Hattâbî'nin vardığı sonuç, İmam Şafîî ve bir grup âlimin görüşüdür. Hanelilerden sâhibeyn de bu görüştedir. İbn Âbidin: "Bugün İmam Şafîî ve sâhibeyn'in görüşüne göre fetva verilir" demektedir.
İmam Ebû Hanîfe'den gelen bir rivayete göre; alacaklı borçlunun izni olmadan hakkını alamaz. Diğer bir rivayete göre ise, eğer kendi alacağı cinsinden mal bulursa alır, aksi halde alamaz. Ancak altın yerine gümüş veya gümüş yerine altın alabilir.
imam Mâlik'ten, yukarıda geçen her üç görüş de rivayet edilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'e göre de; alacaklının, borçlunun izrii'olmadan alacağını tahsil etmesi caiz değildir.[592]

3533... Hz.Âişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre;
Hind, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ya Rasûlallah! Ebû Süfyân sıkı bir adamdır. Onun izni olmadan, ailesi için malından harcamamda bana vebal var mı! dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Hayır, örf mikdarınca harcamanda sana günah yoktur" buyurdu.[593]

Açıklama

Bu hadis de, önceki hadisin başka bir rivayetidir. Aralarında bazı lafzî farklılıklar varsa da mana ve hüküm olarak birdirler. Burada, yukarıdaki hadiste söylenenlere ilâve edilecek bir şey yoktur.[594]

3534... Yusuf b. Mâhek el-Mekkî'den rivayet edilmiştir, der ki: Ben falanın velayetinde olan yetimlerin nafakasını yazardım. (Yetimler büyüyünce hesapta) bin dirhem yanlışlık yaptılar. Yetimlerin velisi olan da yetimlere bu fazla parayı ödedi. (Bilâhare) ben yetimlerin mallarından, verilen o fazlalığın misline (bin dirheme) eriştim ve veli olan adama: Senden alıp götürdükleri bin dirhemi alayım mı? dedim.
Hayır, alma; babam bana, Rasûlullah (s.a)'ı: "Sana emniyet edene emanetini öde, sana hıyanet edene de hıyanet etme" buyururken duyduğunu haber verdi, dedi.[595]

Açıklama

Hadisin isnadında bilinmeyen bir ravi vardır. Bu hal, hadisin sıhhati için bir kusurdur. Şerhlerde, Yusuf b. Mâhek'in "falan" dediği kişinin ismine temas edilmemiş, hatta bu zâtın isminin bulunamadığına dikkat çekilmiştir.
Hadisi terceme ederken metne sadık kalmaya gayret ettiğimiz için anlaşılmasında güçlük çekilebilir. Onun için hadisin manasını açıklamak istiyoruz:
Yusuf b. Mâhek el-Mekkî adındaki zât, bir adamın yanında kâtiplik yapar, o kişinin velayeti altında bulunan yetimlerin nafakalarını yazarmış. Yetimler büyüyüp , buluğ çağına gelince, velileri olan şahıstan mallarını almışlar. Ancak mallarını hesap ederken yanlışlık yapmışlar (yanlışlığın kasdi mi yoksa hataen mi olduğuna dair bir açıklık yok) ve haklan olandan bin dirhem fazla istemişler, veli de bu parayı vermiş. Daha sonra Yusuf b. Mâhek, yetimlere ait bin dirhem kadar bir mal ele geçirmiş ve patronuna, fazladan olarak verdiği bin dirhemi bu paradan alıp alamayacağını sormuş, adam da; "Hayır alma, çünkü babam Rasûlullah'ın: "Sana güvenene hakkını ver, hıyanet edene de hıyanet etme" buyurduğunu haber verdi." demiştir.
Bu hadisin zahiri; hak sahibinin borçlu durumdaki şahsın izni olmadan borçludan hakkını alamayacağına delâlet etmektedir. Halbuki bir önceki hadis; hak sahibinin, borçlunun malını bulduğu takdirde hakkını alabileceğini ifade etmekte idi. Bu durumda iki hadis arasında bir çelişki sözkonusu olmaktadır. Hattâbî bu konuya temasla şöyle demektedir:
"Zahire göre bu hadis, Hind hadisine muhalif sayılmaktadır. Ama aslında bu iki hadis arasında bir muhalefet söz konusu değildir. Çünkü hain, hakkı olmayan bir şeyi zulmen ve düşmanlıkla alan kimsedir. Ama hasmının malından hakkını almasına izin verilen kişi hain değildir. Bu hadisin manası, sana hıyanet eden kişiye, onun yaptığının aynısıyla muamele ederek hıyanet etme, demektir. İkinci şahıs, hain değildir; çünkü o kendi hakkı olan bir şeyi almıştır. Birincisi ise başkasına ait bir hakkı gasbetmiştir.
Mâlik b. Enes: "Bir adam, başka birine bin dirhem emanet etse ve emanet edilen şahıs bu parayı inkâr etse, sonra da inkarcı emanet bırakana bin dirhem emanet etse, ikinci emanet edilenin bu parayı inkâra hakkı yoktur.'1 derdi. İmam Mâlik'in arkadaşı İbnü'l-Kasım: "Zannediyorum o bu hadise istinaden böyle derdi" der.
Hanefîlere göre; ikinci emanetçinin inkâr edilen parasına kısas olarak, kendisine emanet edilen bin dirhemi inkâra hakkı vardır. Ama emanet bırakılan İlk mal buğday, ikinci mal arpa olursa caiz olmaz. Çünkü bu takdirde yapılan muamele, satım muamelesi olur. Aynı cinsten olduğunda ise kısastır.
İmam Şafîî'ye göre ise, her halükârda ikinci şahsın hakkını alma yetkisi vardır. Şafîî'nin dayanağı Önceki Hind hadisidir."
Görüldüğü gibi Hattâbî bu sözleri ile, bir taraftan iki hadis arasında varlığı zannedilen ihtilâfı bertaraf etmekte, diğer yönden ise konu ile ilgili görüşleri ortaya koymaktadır.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a)'in: "Sana emniyet edene emanetini öde, hıyanet edene de hıyanet etme" buyurduğu belirtilmektedir. Buradaki, "sana emniyet edene" ifadesinin iki manaya ihtimali vardır:
1- Sen emanetçi isen, sana bir şey emanet edilmişse,
2- Sana bir şey emanet edildiği zaman, senin emin birisi olduğuna inanılırsa.
Mana ne olursa olsun, hadis-i şerifte kendisine güvenilen kişinin bu güvenin gereğini yapması gerektiği, hak sahibine hakkını vermesinin icabettiği bildirilmektedir. Hıyanet eden bir kişiye de hıyanetinin aynı ile mukabele edilemeyeceği de hadisin muhtevası içerisindedir.[596]

Bazı Hükümler

1. Yetimlerin malını idare etmekle görevli olan vasiler, hesabı ıyı tutmalıdırlar.
2. Emanete hıyanet caiz değildir.
3. Emanet, ehline iade edilmelidir.[597]

3535... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Sana güvenene emaneti öde, sana hıyanet edene hıyanet etme."[598]

Açıklama

Tirmizî, bu hadis için; "Hasen garib" demiştir. Hadis önceki hadisin son böıumu üe aynıdır. Burada, orada söylenenlere eklenecek bir şey yoktur.[599]

80. Hediye Kabul Etmek

3536... Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre: Hz. Peygamber (s.a) hediye kabul eder ve karşılığında hediye verirdi.[600]

Açıklama

Hadisin; İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde Rasûhıllah'ın, kabul ettiği hediyeye daha iyisi ile mukabelede bulunduğu belirtilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a)'in hediye kabul etmesi, onun kereminden ve güzel ahlâkındandır. Çünkü hediye ile insanların birbirlerine olan sevgi ve bağlılıkları artar. Efendimiz bir başka hadisinde: "Hediyeleşiniz, birbirinizi seviniz" buyurmaktadır.
Hediye yemek, Hz. Peygamber (s.a)'in özelliklerindendi. O, sadaka kabul etmezdi. Çünkü sadaka insanların kiri idi. Ama hediye öyle değildir.
Hadiste, Rasûlullah (s.a) Efendimizin, kendisine yapılan hediyeye hediye ile karşılık verdiği ifade edilmektedir. Sarihlerin belirttiğine göre; bu karşılık, kendisine hediye edilen nesnenin kıymetinden daha az olmazdı. Hatta az önce işaret ettiğimiz gibi İbn Şeybe'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber'-in verdiği şey, aldığı hediyeden daha değerli olurdu.
Hz. Peygamber'in kendisine verilen hediyenin karşılığını vermesi; insanlara karşı minnet borcu altında kalmaması içindi. Çünkü minnet borcu, davetin sonucunu menfi bir şekilde etkileyebilir. Ayrıca hediye davete karşılık bir ücret gibi telakki edilebilir. Halbuki Efendimiz, peygamberlik görevi karşılığında ücret almaz. Şûra sûresinin 23. âyetinde: "De ki; ona karşılık sizden bir ücret istemem" buyurulmaktadır.
Bir de meselenin şu yönü var: Hâkimlerin ve idarecilerin hediye almaları rüşvettir. Hz. Peygamber (s.a) de kavminin lideri idi. Dolayısıyla onun lediye alıp da karşılığında bir şey vermemesi münasip olmazdı. Bazı âlim-er; "Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma"[601] manasına gelen âyetin Hz. Peygamber'e has olduğunu, daha fazlası ile karşılık almak için hediye vermek manasına geldiğini söylerler. Bu âlimlerin dediklerine göre Rasûlullah s.a)'dan başkalarının daha iyisi ile mukabele görmek maksadı ile hediye ver-neleri caizdir.
Mâlikî âlimlerinden bazıları bu hadisle istidlal ederek, verdiği hediye karlılığında mükafat alması âdet olan kişilere -fakirin zengine verdiği hediye pbi- verdikleri hediyeye mukabil bir şeyler vermenin vacip olduğunu söyler-er. Zenginin fakire hediye vermesi ise böyle değildir. İmam Şafiî'nin kavl-i [adîmi de böyledir.
Hanefîler ve Şâfiîlerin görüşüne göre; karşılık almak için hediye vermek bâtıldır. Çünkü bu, bilinmeyen bir bedel karşılığında mal satmak denektir. Üstelik hediyenin temel esprisi teberrudur. Şu kadar var ki, hediye verılirken bir karşılık şart koşulmuşsa bu şarta uyulması gerekir.
Hattâbî, bazı âlimlere nisbet ederek; karşılık verilip verilmemesi itibariyle hediyeyi üç grupta mütâlâa eder:
1- Bir kimsenin, kendisinden daha aşağı durumda olana hediye verme-i, bir şey hibe etmesi halinde bir karşılık verilmesi gerekmez. Çünkü bu, ır ikram ve lütuftur. Patronun işçisine hibede bulunması bu kabildendir.
2- Zayıfın kuvvetiyle, küçüğün büyüğe, fakirin zengine hibe etmesi, hediye vermesi. Bu durumda karşılık vermek gerekir. Çünkü burada hediye vermekten maksat, menfaat sağlamaktır.
3- Bir kimsenin, kendi dengi olan birine hibe etmesi. Bu şekildeki hibede esas olan sevgi ve yakınlıktır. Onun için bir karşılık vermesi gerekmez. Ama, hediye verilirken karşılık verilmesi şart koşulmuşsa o zaman karşılık verilmesi icabeder.
Hattâbî'nin; isimlerini zikretmeden bu görüşleri kendilerine isnad ettiği âlimler, bazı Mâlikîlerdir. Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere, Hanefî ve Şâfîîlere göre hediye karşılığında bir şey vermek şart değildir. Ama hibe eden hediye verirken mukabilinde bir şey şart koşsa o şarta uymak gerekir.[602]

3537... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Vallahi, bu günden sonra, Kureyşli Muhacirlerden, Ensârdan, Devslilerden ve Sakîflilerden başka hiç kimseden hediye kabul etmeyeceğim."[603]

Açıklama

Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Hz. Peygamber (s.a), insanlardan hediye kabul ederdi. Fakat bir gün, artık Kureyşli Muhacirler, Ensâr, Devs, ve Sakîf kabilelerine mensup olanlardan başka hiç kimseden hediye almayacağına yemin etti. Hz. Peygamber (s.a)'in böyle bir yemin etmesine sebep; Tirmizî'nin rivayetine göre; bir bedevinin Efendimize bir şey hediye edip karşılığını istemesi idi.[604]

Bazı Hükümler

1. Hediyeleşmek meşrudur.
2. Kişi verilen her hediyeyi kabul etmek mecburiyetinde değildir.
3. Mubah olan bir şeyi yapma veya yapmama konusunda yemin caizdir.[605]

81. Hibeden Dönmek

3538... İbn Abbas (r.anhüma)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hibesinden dönen, kusmuğunu tekrar yutan gibidir."
Hemmâm, Katade 'nin; "Biz kusmuğu ancak haram olarak biliriz" dediğini söyledi.[606]

3539... İbn Ömer ve İbn Abbas (r.anhürn)'dan, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“Bir kimsenin bir şey bağışlayıp veya bir şey hibe edip de bundan dönmesi helâl olmaz. Ancak baba çocuğuna verdiğini geri alabilir. Bir bağışta bulunup da onu geri isteyen kişinin durumu; (bir şey) yiyen, doyduğu zaman kusan, sonra da kusmuğunu tekrar yiyen köpeğin durumu gibidir."[607]

3540... Abdullah b. Amr'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hibe ettiği şeyi geri isteyen kişinin hali, kusup da kusmuğunu yiyen köpeğin hali gibidir. Hibe eden kişi verdiğini geri istediği zaman, durdurulsun ve istediği şey kendisine tarif edilsin, sonra da hibe ettiği şey:ona verilsin."[608]

Açıklama

Bu babda geçen üç hadisin ifade ettikleri hükümfaynı istikamette olduğu için, hepsinin izahını birlikte ele almayı uygun bulduk.
Hibe; sözlükte; faydası olan mal veya başka bir şeyi, bir başkasına ulaştırmaktır. İstılahta ise; bir malı karşılıksız olarak bir başkasına temlik etmek (mallığına vermek) tir.
Hibede bulunan kişiye "vâhib", kendisine hibe edilene "mevhûbun leh", hibe edilen mala da "mevhûb" denilir.
Bu hadislerden ilki, mutlak olarak ve herhangi bir ayırım yapmadan, hibe eden kişinin hibesinden dönemeyeceğine, ikincisi ise çocuğuna bir şey hibe edenin dışında hiçbir kimsenin hibesinden dönemeyeceğine delâlet etmektedir. Bu iki hadisin zahirine göre, vâhibin hibeden dönmesi haramdır. Üçüncü hadis ise, vâhibin hibeden dönmesinin caiz ama mekruh olduğuna işaret etmektedir. Çünkü son hadiste Efendimiz, hibesinden dönen kişinin halini, kusmuğunu yutan köpeğin haline benzetmiş ve yerdiğini geri isteyen kişiye önce yaptığı işin köpeğin kusmuğunu yemesine benzediğinin anlatılmasını, sonra da verdiğinin iade edilmesini istemiştir. Bu.tarz, hibeden dönmenin kerâhatla caiz olduğunun delilidir.
Hibe edenin, hibesinden dönmesinin hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır.
Nevevî'nin belirttiğine göre; İmam Şafiî, İmam Mâlik ye Evzaî'ye göre, bir mal hibe eden kişi hibesinden dönemez, verdiğini geri isteyemez. Sadece çocuğuna ve torunlarına bir şey hibe eden kişi bu hükmün istisnasıdır. Çünkü baba, çocuğuna bir şey hibe etse hibeden vazgeçebilir.
Üzerinde durduğumuz babın ikinci hdisi bu görüşün delilidir.
Hattâbî; babanın çocuğuna hibe ettiği şeyi geri istemesinin cevazını, ço-jğun malı ve canı ile babaya ait oluşu ile de delillendirir. Çünkü Hz. Peygamber)s.a), birisine: "Sen ve malın babana aitsiniz" buyurmuştur.[609]
Hanefîlere göre; prensip olarak hibeden dönmek caizdir. Çünkü Hz. Pey-amber (s.a) bir hadiste: "Hibe eden kişi, karşılığını almadıkça hibesine baş-asından daha çok hak sahibidir" buyurmuştur. Fakat Efendimiz, hibeden önmeyi kusmuğu geri yutmaya benzettiği için hibeden dönmek mekruhtur.
Hanefî âlimleri, hibeden dönmenin helâl olmadığını ifade eden hadisi m babın ikinci hadisi- yorumlarken, bunun; hibeden dönmenin haramlığı-a değil, uygun olmadığına delâlet ettiğini söylerler. Nitekim, varlıklı birisi-in dilenciyi eli boş döndürmesinin helâl olmadığı tarzında da hadis vardır, ukarıda belirttiğimiz gibi, bu babın üçüncü hadisi de Hanefîlerin görüşü in bir delildir. Çünkü Rasûlullah; hibe ettiğini geri işeyen kişiye yaptığının ötülüğünün anlatılmasını, sonra da verdiğinin iade edilmesini söylemiştir. ayet hibeden dönmek caiz olmasaydı Hz. Peygamber böyle demezdi.
Hanefî fakihlerinden Tahavî, hibeden dönmenin kusmuğu yutmaya bentilmesinin bunun haram olmasını gerektirdiğini fakat, başka bir hadisteki fbeden dönmeyi köpeğin kusmuğunu geri yutmasına benzeten ifadenin bu ükmü ters çevirdiğini söyler. Çünkü köpek mükellef değildir. Dolayısıyla öpeğin kusmuğunu yutması haram olmaz. Öyleyse buna benzetilen şey (hisden dönmek) de haram olmaz. Hz. Peygamber'in, hibeden dönmeyi me-stmesi bunun tenzihen mekruh olduğuna delâlet eder. Sübülü's-Selâm sa-ibi ise; Tahavî'nin bu te'vilini zikrettikten sonra, bunun uzak bir te'vil oluğunu; hadisin siyakına ters düştüğünü söyler.
Hanefîler, mutlak manada hibeden dönmeyi caiz görürler; ama bunu nel bir hüküm olarak görmezler. Bu hükümden yedi şeyi istisna ederler. âtta hibeden dönmeye mani olan şeyleri, -zabtı kolay olsun diye- bir cüm-nin kelimelerinin harfleri ile şifrelendirirler. Bu cümle: cümle-dır. Harflerden her biri, kendilerine hîbe edilen şeyden dönülmesi caiz ollayan bir sınıfı gösterir. Buna göre:
Hibe edilen malda meydana gelen bir ziyadeyi gösterir. Yani, yamçı birisine hibe edilen malda bir fazlalık olmuşsa, hibe eden kişinin o malı :ri alması caiz olmaz.
Hibe eden veya kendisine hibe edilenin ölmesi. Ölüm, arapçada mevt" demektir.
Kendisine hibe edilen kişinin, hibeye mukabil bir şey, yani ivaz ermesi.
Hibe edilen malın, mcvhûbun lehin elinden çıkması, yani hurucu.
Zevciyet, yani evlilik. Karı koca birbirlerine yaptıkları hibeden dönemezler.
Akrabalık, karabet: Bir kimse mahremi olan (taraflardan birisi erkek birisi kadın olsa, birbirleri ile evlenmeleri caiz olmayan akraba) bir akrabasına yaptığı hibeden dönemez. Ana baba, çocuk, kardeş, amca, hala, dayı, yeğen vs. kişiye mahremdir.
Hibe edilen malın helak olması, yok olması.
İşte Hanefîlere göre bu yedi yerin dışında vâhib hibesinden dönebilir. Ancak bunun için, ya her iki taraf razı olmalı, ya da

hibeden dönmek hâkimin hükmüne dayanmalıdır. Merginanî, bu şartı; hibeden dönmenin ceva-zındaki ihtilâfa bağlar. Aynî ise, Hidâye şerhi el-Binâye'de; hibeden dönülebilmesi için tarafların rızası veya hâkimin hükmünün şart oluşu için başka sebepler de zikreder.
Hibeden dönmek konusunda Ahmed b. Hanbein mezhebi de Şafiî'nin mezhebi gibidir.[610]

82. Kişinin, Bir İhtiyacını Gidermesi İçin Hediye Vermesi

3541... Ebû Ümâme (r.a), Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse, bir (din) kardeşi için şefaatte bulunur da, kardeşi onun şefaati üzerine hediye verir, o da kabul ederse ribâ kapılarından büyük bir kapı açmıştır."[611]

Açıklama

Hadis-i şerif bir müslümanın işini yapmak için aracı olan kişinin aracılığı karşılığında aldığı hediyenin ribâ cinsinden bir şey olduğuna işaret etmektedir.
Fethıı'l-Vedûd'da, konu ile ilgili olarak şöyle denilmektedir:
"Çünkü iyi olan şefaat teşvik edilmiştir. Hatta bazan insanların işini yapmak için aracı olmak vacip olur. Bu durumda şefaat karşılığında ücret almak, onun ecrini zayi eder. Ribâ da helâli zayi eder." Fethu'l-Vedûd sahibinin bu sözlerinden anlaşıldığına göre; şefaatta bulunmak karşılığında hediye almak haram değildir. Fakat, o hareket için alınacak olan sevabın kaybolmasına sebeptir.[612]

83. Çocuklarının Bir Kısmına Diğerlerinden Daha Çok Mal Bağışlayanın Durumu

3542... Nu'man b. Beşîr (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Babam bana bir mal bağışladı. -Ravilerden İsmail b. Salim: "Bir kölesini bağışladı" der.-
Annem, Ravâha'mn kızı [Amra]:
Rasûlullah (s.a)'a git, onu bu bağışa şahit tut, dedi. Babam, Rasûlullah'a gidip [onu şahit tuttu], hâdiseyi ona anlatıp dedi ki:
Ben oğlum Nu'man'a bir mal bağışladım. Ama Amra, (Nu'manın annesi) buna, seni şahit tutmamı istedi.
Rasûlullah (s.a):
"Senin başka çocuğun var mi?"
Evet, var.
"Hepsine Nu'man'a verdiğin gibi mal verdin mi?"
Hayır, vermedim. Rasûlullah (s.a):
Bazı râvilerin dediğine göre- "Bu zulümdür"; -bazılarının dediğine göre- "Bu teldedir,[613] buna başkasını şahit tut" buyurdu.
Mağîre'nin rivayetinde, (Rasûlullah):
"İyilik ve lütufta hepsinin eşit olmaları seni sevindirmez mi?" (buyurdu).
Adam:
Evet, dedi. Rasûlullah:
"Buna benden başkasını şahit tut" buyurdu. Mücâhid'in rivayetine göre ise Rasûlullah (s.a):
"Sana iyilik yapmaları, senin onlar üzerindeki hakkın olduğu gibi aralarında adaletli davranman da onların senin üzerindeki haklarıdır" buyurdu.
Ebû Dâvûd, Zührî'nin rivayeti hakkında der ki:
Bazdan, "Bütün oğullarına (verdin) mi?"; bazıları, "bütün çocuklarına (verdin) mi?" dedi.
Bu konuda îbn EbîHâlid, Şa'bî'den rivayetle: "Senin ondan başka oğulların var mı?" dedi.
Ebu'd-Duha da Nu'man b. Beşîr'den rivayetle: "Senin ondan başka çocuğun var mı?" dedi.[614]

3543... Nu'man b. Beşîr'in haber yerdiğine göre; Babası ona bir köle verdi. Rasûlullah (s.a) kendisine: "Bu köle nedir?" diye sordu. Nu'man:
Benim kölem, onu bana babam verdi. Rasûlullah (s.a):
"Sana verdiği gibi bütün kardeşlerine de verdi mi?"
Hayır.
" Onu geri ver."[615]

3544... Nu'man b. Beşîr (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Çocuklarınız arasında adaletli davranınız, oğullarınız arasında adaletli davranınız."[616]

3545... Câbir (r.a)'den rivayet edilmiştir. Der ki: Beşîr'in karısı:
Oğluma köleni hibe et ve bana Rasûlullah (s.a)'ı şahit tut, dedi. Beşîr, Hz. Peygamber (s.a)'e gelip dedi ki:
Falanın kızı, benden oğluna bir köle hibe etmemi istedi ve [benim için] Rasûlullah'ı şahit tut, dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Onun kardeşleri var mı?"

Evet.
"Bu doğru olmaz; ben haktan başka bir şeye şahitlik etmem."[617]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu babdaki bütün rivayetler aynı hâdiseyi konu edinmekte ve aynı manayı ifade etmektedir. Rivayetlerin hepsini göz önünde bulundurarak hâdiseyi şöyle özetleyebiliriz:
Beşîr (r.a), Ravâha'nm kızı Amra'den olan oğlu Nu'man'a bir köle bağışlamış fakat Amra; bu bağışa Hz. Peygamber'in (s.a) tensip ve şehadeti olmadan köleyi kabul etmeyeceğini söylemiş, bunun üzerine, Beşîr, Nu'man'ı alarak Hz. Peygamber (s.a)'e gitmiş ve hâdiseyi nakletmiş. Hz. Peygamber (s.a), Beşîr'e başka çocuğunun olup olmadığını sormuş, olduğunu öğrenince de Nu'man'a veriği gibi diğer çocuklarına da mal bağışlayıp bağışlamadığını sormuş, Nu'man da bağışlamadığını söylemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber bunu doğru bulmamış ve böyle bir olaya şahitlik edemeyeceğini söylemiş.
Kütüb-i Sitte'nin tamamında yer alan bu hadisin rivayetleri arasında bazı küçük farklılıklar mevcuttur. Ancak bu farklar, mana ve hükme tesir edecek tarzda değildir. Ya bazı kelime değişiklikleri, ya da kimilerinin daha muhtasar, kimilerinin daha mufassal oluşu şeklindedir. Nitekim Ebû Dâvûd'da-ki rivayetler arasında da bazı farklar vardır.
İslâm âlimleri, babanın sağlığında çocuklarından bir kısmına mal bağışlayıp bir kısmını mahrum etmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
Tâvûs, Atâ b. Ebî Rebâh, Mücâhid, Urve, İbn Cüreyc, Nehaî, Şa'bî, İbn Şübrüme, Ahmed b. Hanbel, ve diğer bazı âlimler göre; babanın, çocuklarından bir kısmını ayırıp, bir kısmına mal bağışlaması bâtıldır, geçerliği yoktur.
Süfyân-ı Sevrî, Leys b. Sa'd, Kasım b. Abdurrahmah, Muhammed b. Münkedir, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise; böyle bir hibe caizdir, ancak mekruhtur. Babanın mal bağışlama konusunda çocuklarına eşit davranması menduptur. Bu gruptaki âlimler, üzerinde durduğumuz hadisteki emri nedbe hamletmişlerdir. Yani Hz. Peygamber (s.a)'in mal bağışında çocuklar arasında eşit davranılmasını emretmesi, bunun vacip oluşuna değil, mendup oluşuna delâlet eder.
Babanın bazı çocuklarına mal bağışlamasını caiz görenler; görüşlerini çeşitli delillerle takviye ederler. Bunlardan Buharı şârihi Aynî'nin en kat'i delil dediği şöyledir:
Bütün âlimlerin ittifakı ile sabittir ki, çocukları olan bir baba sağlığında iken malının tamamını veya bir kısmını yabancı birisine hibe etse bu hibe caizdir. Yabancı birine malını bağışlama hakkına sahip olan birisinin, kendi çocuklarına bağışlama hakkı neden olmasın?!
Yukarıda, babanın mal bağışı konusunda çocukları arasında eşit davranması gerektiğini söyleyenlerden birisinin de Ahmed b. Hanbel olduğuna işaret etmiştik. Ancak, Ahmed b. Hanbeî'in görüşü, böyle bir hibenin asla geçersiz olduğu istikametinde değildir. Hibe geçerlidir, ama babanın bu hibesinden dönmesi vaciptir. Şayet dönmezse günahkâr olmakla birlikte, kendisine bağış yapılan çocuk mala sahip olur. Yine Ahmed b. Hanbel'e göre; çocuklardan birisinin borçlu veya muhtaç olması gibi hallerde, babanın sadece o çocuğa bağışta bulunmasının mahzuru yoktur.
Bizzat hadisteki bazı ifadeler de, bu görüşün isabetine delâlet etmektedir. Rivayetlerden birisinde Hz. Peygamber (s.a): "İyilik ve lütuf ta sana eşit davranmaları seni sevindirmez mi?" buyurmuştur. Bu ifade, çocuklar arasındaki eşitliğin vacip değil müstehap olduğunu gösterir.
Yine Efendimiz; "Buna benden başkasını şahit tut" buyurmuştur. Eğer o çocuğa hibe caiz olmasaydı Rasûlullah bunu kökten reddeder, başkasını şahit tutmasını emretmezdi. Çünkü eğer bir çocuğa bağış caiz olmasa idi, her insanın şehadeti bâtıl olurdu.
Hz. Peygamber'in asbahmdan, çocuklarının bir kısmını diğerlerine tercih edenlere rastlanmaktadır. Nitekim Hz. Ebû Bekir, diğer çocuklarına değil sadece Hz. Âişe'ye bağışta bulunmuştur.
Ebû Yusuf'u, hibe konusunda çocuklar arasında eşitliği şart koşmayanlar arasında saymıştık. Ancak bu âlime göre; baba, bir çocuğuna mal bağışlarken diğer çocuklarına zarar vermeyi kastederse bu hibe caiz değildir.
Hibede çocuklar arasında eşitliği şart koşan ve bunun müstehap olduğunu söyleyen âlimler, eşitliğin sıfatında ihtilâf etmişlerdir. Yani, erkek-kız bütün çocuklara eşit mi davranmak gerekir, yoksa mirasta olduğu gibi erkeğe iki kıza bir mi verecektir? Muhammed b. Hasen, Ahmed. b. Hanbel, İshak b. Râhûyeh, Şâfiîlerden bazı âlimler ve Mâlikîlere göre; çocuklar arasında hibedeki eşitlik mirastaki gibidir. Yani oğlana iki, kıza bir hisse verilmelidir. Bunların dışındaki âlimlere göre ise; erkek ve kız arasındaki ikili birli taksim, mirasa aittir. Hibede adalet, kız erkek hepsine eşit verilmekle sağlanır. Beyhakî'nin İbn Abbas'tan merfû olarak rivayet ettiği şu hadis bu görüşe delildir: "Atıyye ve bağışda çocuklar arasında eşit davranınız. Ben çocuklardan birisini üstün tutacak olsaydım kadınları üstün tutardım."
Hadisin ihtiva ettiği diğer hükümleri de şöylece özetleyebiliriz:
1- Babanın, küçük çocuğu üzerine velayet hakkı vardır. Onun malını satma, kabzetme, onun âdına mal satın alma, hatta kendi malını ona satma hakkına sahiptir.
2- Bir konuda hâkimi şahit tutmak caizdir. Yani bir hakkın tesbitini hâkimin şehadeti ile temin caizdir.
3- Hâkimin bildiği bir konuda kendi bilgisine istinad ederek hüküm vermesi caizdir.[618]

84. Kadının Kocasının İzni Olmadan Hediye Vermesi, Bağışta Bulunması

3546... Amr b. Şu'ayb, babası vasıtasıyla dedesinden Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kocası ismetine mâlik olduğu zaman (evli olduğu zaman) bir kadının malında bağışta bulunması caiz değildir."[619]

3547... Amr b. Şu'ayb'ın babası vasıtasıyla Abdullah b. Amr (r.a)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kadının, kocasının izni olmadan bağışta bulunması caiz değildir."[620]

Açıklama

Bu iki rivavet aslında aynı hadistir. Aralarında isnad farklılığı vardır. İbn Mâce'nin rivayetinde; Hz. Peygamber (s.a)'in bu sözleri hutbe irade ederken söylediğine işaret edilmektedir.
İlk rivayette, "Kadının malında bağışta bulunması..." denilmiş, yani mal kadına izafe edilmiştir. Bunun iki türlü yoruma ihtimali vardır:
1- Maksat, kadının kendi malıdır. Hz.Peygamber (s.a) kocasının izni olmadan kadınların kendilerine ait mallardan bağış yapamayacaklarını, hediye veremeyeceklerini ifade buyurmuştur. Bu durumda, yasak tenzîhen mekruha hamledilir. Kadınlar; mal idaresinde, mal harcamada yerli yerince hareket edemezler, yaptıklarının sonucunu hakkıyla değerlendiremezler. Onun için hediye vermek, bağış yapmak gibi hayır olan şeylerde dahi kocalarına danışmalı, onların iznini almalıdırlar. Âlimlerin çoğunluğuna göre; bu, iyi geçinme ve kocanın gönlünü hoş tutma manasınadır.
Malın kadına ait mal olması durumunda ikinci bir ihtimal daha var ki; o da, kadının reşid olmaması halidir. Yani kadın reşid olmadığı takdirde malından verdiği hediye veya bağış kocasının iznine bağlıdır.
Âlimlerin cumhuruna göre; kadınların kendi mallarından sadaka vermeleri, bağışta bulunmaları, hediye vermeleri caizdir. Çünkü Rasûlullah (s.a), kadınları sadaka vermeye teşvik etmiş; onlar da küpelerini, yüzüklerini Bilâl (r.a)'in elindeki bir torbaya atmışlardır. Bu da kocalarının izni olmadan olmuştur.
Âlimlerden Leys; kadın, kocasının izni olmadan malının üçte birinden az da olsa hediye veremez, bağışta bulunamaz görüşündedir.
Tâvûs ve Mâlik'e göre; bir kadın malının üçte birinden azını bağışlamak veya hediye vermek konusunda kocasının iznine muhtaç değildir. Ama üçte birinden fazlası için onun iznini alması gerekir.
Sindî'nin bildirdiğine göre; Şafiî, Kur'an, sünnet ve aklın bu hadisin hilâfına delâlet ettiğine işaretle, bu hadisin sabit olamayacağını söylemiştir. Çünkü kadın, sahibi olduğu malını dilediği gibi tasarruf edebilir.
2- Hadiste sözkonusu edilen maldan maksat, kocanın malıdır. Kocanın malı, kadının elinde bulunduğu için mecazen "malında" denilmiştir.
Eğer maksat; kocasının malı ise, hadisin zahiri kastedilmiş olur. O zaman hadis haramlığa hamledilir. Yani, kadınların kocalarının malından onların izni olmadan bağışta bulunmaları, hediye vermeleri haramdır.[621]

85. Umra Konusu

Umrâ: Kâmus'ta tarif edildiğine göre; bir adamın, malım bir kimseye, kendisinin veya onun hayatına bağlayarak vermesi demektir. Meselâ birisi, "Ömrüm oldukça veya ömrün oldukça bu ev senindir, ölümden sonra benimdir" derse bu muamele umrâ olmuş olur.
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre umrâ; mal sahibinin ömrü ile kayıtlanabileceği gibi, kendisine mal verilen kişinin ömrü ile de kayıtlanabilir.
Hanefî fıkhının tanınmış eserlerinden el-Hidâye'de umrâ: "Evini, ömrü boyunca ona vermesidir. Öldüğü zaman kendisine döner" diye tarif edilmektedir. Aynî, Hidâye'yi şerhettiği eseri el-Binâye'de, Hidâye'nin tarifini şu şekilde tefsir eder: "Bir kimsenin; evini, ömrü boyunca yani mal verilenin ömrü boyunca başka birine vermesidir. Kendisine mal verilen kimse ölünce mal sahibine döner." Bunun suretinin şöyle olduğu da söylenmektedir: "6u evimi umrâ yoluyla sana verdim veya bu evim ömrüm boyunca yahut da ya-
sadığım müddetçe ya da hayatın boyunca veya sen yaşadıkça senindir. Öldüğün zaman bana geri verilecektir."
Görüldüğü gibi bu ifadelerden; umrâ muamelesinin, mal sahibinin de, kendisine mal verilen kişinin de ömrüne bağlı olarak aktedilebileceği anlaşılmaktadır.
Umrâ muamelesi cahiliye devrinden kalma bir âdettir. Araplar bir araziyi veya evi hayat boyunca birisine verir, o adam öldükten sonra da geri alırlardı. İslâmiyet bunu iptal etmiş, hibelerdeki umrâ şartını hükümsüz sayarak, malın hibe edilen kimseye ait olduğunu ifade etmiştir. Muteber hadis kitaplarımızda bu manaya gelen bir çok hadis vardır.
Şimdi de Ebû Davud'un umrâ konusunda derlediği hadisleri görelim, sonra da umrâ ile ilgili olarak âlimlerin söylediklerine göz atalım.
Hadisleri terceme ederken "umrâ" kelimesini aynen aktaracağız. Çünkü kelimenin tam karşılığı yoktur, ancak mana olarak anlaşılabilir.[622]

3548... Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Umrâ caizdir."[623]

Açıklama

Aslında, umrâ konusundaki hükümleri, babın tüm hadislerini terceme ettikten sonra vermek istiyoruz. Ancak burada metnin

anlaşılması için birkaç kelime söylemek istiyoruz.
"Umrâ caizdir" cümlesinin manası şudur: Umrâ sahihtir, mal kendisine verilen kişiye o öldükten sonra da varislerine aittir. Umrâ yapana (bağışlayana) geri verilmez. Hadisin bazı rivayetlerinde de "Umrâ, onun ehline caizdir" denilmektedir. Yani mal, tam manasıyla mu'merun lehe (kendisine verilene) aittir.[624]

3549... Velid Hemmâm'dan; Hemmâm Katâde'den, Katâde Ha-sen'den o da Semüre kanalıyla Rasûlullah (s.a)'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti.[625]

3550... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
" Umrâ, kendisine hibe yapılan kişiye aittir."[626]

3551... Câbir (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kimseye Ömürlük mülk verilirse o kendisine ve çocuklarına aittir. Çocuklarından adama vâris olanlar, verilen o mülke de vâris olurlar.[627]

3552... Bize Ahmed b. Ebi'l-Havârî haber verdi, bize Velid Ev-zaî'den naklen haber verdi. Evzaî Zührî'den, Zührî Ebî Seleme ve Urve'den, onlar Câbir'den, Câbir de Hz. Peygamber (s.a)'den bu (önceki) hadisi aynı mana ile rivayet ettiler.
Ebû Dâvûd dedi ki: "Leys b. Sa'd, Zührî'den Zührî Ebû Seleme'den, o da Câbir'den böylece rivayet etti."[628]

Açıklama

Bu bâbdaki hadisler, umrâ yoluyla mal bırakan kişinin, kendisine mal verilen şahsın çocuklarını anmadan mal vermesi ile ilgilidir. Yani kişinin; "hayatta olduğun müddetçe -veya ben hayatta olduğum müddetçe- bu mal senindir" deyip mal verdiği şahsın çocuklarını hiç anmaması ile ilgilidir. Bundan sonra gelecek olan babda da, ömrü boyunca kullanmak üzere mal verirken mal verilenin yanı sıra onun çocuklarının da anılması suretiyle yapılan akitleri konu alan hadisler yer almıştır. Konuda bütünlük olması için biz meselenin fıkhı hükümlerini vermeden bu hadisleri de terceme etmek, sonra da konu ile ilgili hükümleri ele almak istiyoruz.[629]

86. Ömürlük Mal Verirken; "...Ve Çocukları İçin" Diyen Kişinin Durumu

3553... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Herhangi bir kimseye ve çocuklarına ömürlük bir mal verilse o mal, verilen kimsenindir, verene geri dönmez. Çünkü o, kendisinde miras cereyan eden bir şey vermiştir."[630]

3554... Bize Haccâc b. Ebî Ya'kub haber verdi, bize Ya'kub haber verdi, bize Ya'kub'un babası (İbrahim b. Sa'd) Salih'ten, Salih de İbn Şihâb'tan önceki hadisi aynı isnad ve aynı mana ile rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Onu, aynı şekilde Ukayl ve Yezid b. EbîHabîb de îbn Şihâb'dan rivayet ettiler. Evzaî'nin îbn Şihâb'dan rivayetinin lafzında ihtilâf edildi. Mâlik'in hadisinin benzerini Füleyh b. Süleyman da rivayet etti.[631]

3555... Câbir b. AbdiIIah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a)'ın caiz gördüğü umrâ: "Bu senin ve çocuklarımndır" denilerek yapılandır. Fakat: "Yaşadığın müddetçe bu mal senindir" denildiğinde, o mal sahibine döner.[632]

3556... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
Rukbâ yapmayınız,[633] umrâ yapmayınız. Her kime rukbâ veya umrâ yolırile bir şey verilirse o vârislerine aittir."[634]

3557... Câbir b. Abdillah (r.a) şöyle demiştir:
Ensârdan bir kadına oğlu bir hurma bahçesi vermişti. Kadın öldü. Oğlu:
Onu ben hayatı müddetince vermiştim, dedi. Oğlanın kardeşleri de vardı.
Onun hakkında Rasûlulah (s.a) şöyle hüküm verdi:
"O bahçe, hayatında da ölümünde de kadına aittir."
Oğlan: Ben bahçeyi ona sadaka olarak vermiştim, dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Bu (tasadduk) sana daha uzaktır, (sadakadan dönmen, hibeden dönmenden daha uzaktır)." buyurdu.[635]

Açıklama

Bu babdaki hadisler, çeşitli şekillerde yapılan umrâ muamelesini konu edinmektedir. "Umrâ"nın ne demek olduğunu daha babın başında, hadisleri tercemeye başlamadan önce anlatmıştık. Burada o konuya girmeden çeşitli suretleri ve bunlara ait hükümler üzerinde durmak istiyoruz:
Âlimlerin büyük çoğunluğu genel manasıyla, ümranın caiz olduğu görüşündedirler. Mâl, sağlığında kendisine verilen kişiye ait

olduğu gibi öldükten sonra da vârislerine aittir. Ashabtan Câbir, İbn Abbas, Abdullah b. Ömer ve Ali b. Ebî Tâlib; daha sonrakilerden Kadı Şüreyh, Mücâhid, Tâvûs ve Sevrî de bu görüştedirler. Daha sonraki âlimlerde de bu konuda pek ihilâf yoktur. Sadece İmam Mâlik'in, "Umrâ, malın kendisinin değil, menfaatinin temlikidir" dediği rivayet edilir. Bu görüşe göre umrâ yoluyla verilen mal, mu'merun lehin ölümü ile vârislerine geçmez. İmam Şafiî'nin ilk görüşü de bu şekildedir.
İmam Nevevî, Şafiî ulemasına nisbet ederek ümranın üç şekilde yapıldığını söyler:
1 - Mal sahibi, bir adama: "Şu evi (veya başka bir malı) sana umrâ yoluyla (ömurlük) verdim. Sen öldüğün zaman da çocuklarının veya vârislerinin olsun" der.
Bu şekildeki bir temlik ihtilafsız sahihtir. Kendisine mal verilen şahıs, bu söz ile verilen mala sahip olur. Bu bir hibe demektir. Adam öldüğünde mal vârislerine intikal eder. Varisi yoksa hazineye kalır. Malı hibe eden kişiye iade edilmez.
Malın, hibe edene iade edilmeyeceği; Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlerin görüşüdür. İmam Mâlik'e göre vâhibe iade edilir.
2- Mal sahibi karşısındakine: "Şu malı sana ömürlük verdim" der, vârislerini veya çocuklarını anmaz.
İmam A'zam, İmam Ahmed, Süfyân-ı Sevrî, Ebû Ubeyd ve sonraki mezbehinde de İmam Şafiî, bu umrânm sahih olduğu görüşündedirler.
Bu konuda iki görüş daha vardır: İmam Şafiî'nin ilk mezhebine göre; kendisine mal verilen kişi ölünce mal, önceki sahibine (hibe edene) iade edilir. O ölmüşse vârislerine verilir. Diğer bir görüşe göre de, mal kendisine verilen kişinin elinde ariyet hükmündedir. Veren kişi istediği zaman geri alabilir.
3- Mal sahibi karşısındakinin çocuk ve mirasçılarım anmadan; "Şu malı hayatın boyunca sana verdim, sen öldüğünde bana veya varislerime iade edilecek" demiş olabilir. Bu şekildeki bir umrânm hükmü ihtilaflıdır.
Şafiî ulemasının çoğunluğuna göre; bu durumdaki umrâ sahih, şart bâtıldır. Yani mal, hibe edenin elinden tamamen çıkmış, hibe edilenin mülkü olmuş oiur.
Ahmed b. Hanbel'e göre; bir vakte bağlanmadan yapılan umrâ sahih, vakitle kayıtlı olanı bâtıldır.
Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere umrâ; âlimlerin büyük çoğunluğuna göre malın aynını temliktir. Dolayısıyla kendisine mal verilen kişi, o malda; satmak, hibe etmek, tasadduk etmek gibi her türlü tasarrufta bulunabilir.
İmam Mâlik'e, Leys'e ve birinci mezhebinde İmam Şafiî'ye göre umrâ; malın aynını değil, menfaatini temliktir. Kendisine mal verilen kişi mala mâlik olamaz.
Kaynaklarda umrâ anlatılırken genellikle ev ve arazi misâl verilir. Zaten hadisler de ev ve arazi hakkında varid olmuşlardır. Bu yüzden akla, acaba menkul mallarda da umrâ caiz midir? şeklinde bir soru gelmektedir. Menkuldeki umrâ, ne tasavvur ne de hüküm olarak sözkonusu edilmemiştir. Ancak Şafiî âlimlerinden er-Râfiî, umrâyı anlatırken köleyi de misâl vermiştir. Bundan, menkul mallarda da ümranın caiz olduğu sonucuna varılmaktadır.[636]

87. Rukbâ

Rukbâ: Rukûb ve murakabeden alınma bir sözdür. Umrâ gibi, özel bir mal bağışlama türüne verilen isimdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi mal sahibinin başka birine: "Şu evi sana rukbâ yolu ile verdim. Sen benden Önce ölürsen mal bana geri dönecek. Ama ben daha önce ölürsem mal senin olacak" demesi sureti ile yapılır.
Rukbâ'nın; konulduğu fıkhı mana ile alâkası şu yöndedir: Rukbâ, gözetmek manasındaki murakabe rnasdanndan alınmadır. Bu muamelede de taraflardan her biri mala sahip olabilmek için, öbürünün ölümünü gözetmektedir.
Rukbânın hükmü ihtilaflıdır. Bu konudaki farklı görüşleri, hadislerin tercemesini yaptıktan sonra ele alacağız.[637]

3558... Câbir (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Umrâ, ehli için caizdir (mal, kendisine hibe edilen kişiye aittir). Rukbâ, ehli için caizdir."[638]

3559... Zeyd b. Sabit (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kim bir malı umrâ yoluyla (ömürlüğüne) verirse, o hayatında .'a ölümünde de verildiği kişiye aittir. Malınızı rukbâ yoluyla vermeyiniz. Her kim bir malını rukbâ yoluyla verirse o mal kendi yolunda-t ir (mal miras olur)."[639]

3560... Mücâhid şöyle demiştir:
Umrâ: Bir adamın başka birisine: "O mal yaşadığım müddetçe sana aittir" demesidir.
Adam böyle dediği zaman, mal o şahsın ve vârislerinindir.
Rukbâ: Bir insanın: "O (mal) ikimizden sonraya kalanındır" demesidir.[640]

Açıklama

Bu babda, rukbâ hakkında iki hadis bulunmaktadır. Üçüncüsü hadis değil, Mücâhid'in umrâ ve rukbâyı tarifleridir. Biz iki hadisi ele alıp, ihtiyaç duyulan izahı yapmaya çalışacağız.
Birinci hadiste Rasîullah (s.a) Efendimiz, umrâ ve rukbânın ehilleri için caiz olduğunu ifade etmektedir. Âlimler bunun; umrâ veya rukbâ yoluyla verilen malın, verildiği kişiye ait olduğu manasına geldiğini söylemektedirler.
İkinci hadiste Efendimiz: Önce, ümranın hükmünü beyan etmiş, sonra da: "Malınızı rukbâ yoluyla vermeyiniz; şayet vermiş iseniz o kendi yolundadır" buyurmuştur. Nesâî'nin bir rivayetinde, malın kendi yolunda oluşu "miras yoludur" şeklinde ifade edilmiştir. Yani mal, miras olarak vereseye intikal edecektir. Nesâî'deki diğer bir rivayette ise: "Mallarınızı rukbâ yoluyla vermeyiniz, bir kimse rukbâ yoluyla bir şey verirse o verene aittir"

buyurulmaktadır. Nesâî'deki bu ikinci rivayet açık bir şekilde rukbâ yoluyla verilen malın vericiye ait olduğunu ifade etmektedir.
Hz. Peygamber'in, "Mallarınızı rukbâ yoluyla vermeyiniz" sözünü şâ-rihler, haramlığa hamletmemekte, bunun bir tavsiye niteliğinde olduğuna işaret etmektedirler. Âlimlerin ifadesine göre Efendimiz bu sözü ile, "Mallarınızı boş yere elden çıkarmayınız, insan yaptığım bir maslahata mebni olarak yapmalıdır. Ama yapmışsanız bu sahihtir" demek istemiştir.
Tabiî bu izah rukbâyı caiz gören âlimler tarafından yapılmaktadır. Ama hadisin zahiri rukbâyı yasak etmektedir.
Rukbânın hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Bazı âlimler, umrâ ile rukbâyı aynı hüküm içerisinde mütâlâa etmişler ve, "umrâ gibi rukbâ da caizdir" demişlerdir. Bu babın ilk hadisi bu görüşe uygundur. Tirmizî, Rasûlullah'ın ashabından bazılarının ve sonraki âlimlerin bir kısmının bu görüşte olduğu söyler. Yine Tirmizî'nin ifadesine göre Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın mezhepleri de bu istikamettedir.
Kaynaklarda, İmam Şafiî'nin de rukbâyı caiz gördüğü kaydedilmektedir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf da rukbânın caiz olduğu kanaatindedir.
Hanefîlerden İmam Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed ile İmam Mâlik'e göre rukbâ caiz değildir. Rukbâ yoluyla verilen mal, verildiği şahsın elinde ariyet hükmündedir. Dolayısıyla, veren şahıs dilediği zaman alabilir. Bu görüşte olanlar; Hz. Peygamber (s.a)'in, umrâya izin verip rukbâyı yasak ettiğini bildiren bir hadisine dayanırlar. Ancak Muğnî'de, bu hadisin bilinmediği söylenerek karşı çıkılır; Etrazî ise; İmam A'zam gibi sika zâtların bu hadise sarıldıklarını söyleyerek Muğnî'nin dediğine itiraz eder. Aynî ise; Etrazî'nin sözleri ile hasmın karşısına çıkılamayacağını ve onun ikna edilemeyeceğini söyler. Çünkü hadisin râvileri belirtilmemiştir.
Aynî: İmam Ebu Yûsuf'la tarafeyn arasındaki ihtilafın, kelimenin manasından kaynaklandığını söyler. Aynfriin verdiği malumata göre rukbâ; hem irkâb hem de terakkub manasına gelir. İrkâb manasında aldığımız zaman mana: "Evimin rakabesi sana aittir." demek olur. Rukbâyı caiz görenler bu manayı kasdetmişlerdir. Terakkub manasına alındığında ise, "Bu ev ben ölürsem senin, sen ölürsen benim" anlamındadır ki kabul etmeyenler bunu kasdetmişlerdir.
Aynî'nin söylediği, zahirdeki ihtilâfı halletmektedir. Ancak fıkıh ıstılahında rukbânın irkâb manasında, "evimin rakabesi senindir" manasına kullanıldığını kimse söylememektedir.
Rukbâyı bâtıl sayanların hareket noktalarından birisi de, temlikin hatar'a bağlanmasıdır. Yani ev sahibi; olup olmayacağı kesin bilinmeyen bir şeye bağlayarak malını temlik etmektedir ki, bu yolla yapılan bir temlik bâtıldır. O zaman da mal verildiği kişinin elinde ariyet olarak kalır. Üstelik söylenilen şekliyle rukbâ; iki kişiden herbirinin diğerinin ölümünü arzulaması manasına gelir ki, bu da caiz değildir.
İki görüşün arasını uzlaştırma babında, Bezlü'l-Mechûd'da, Muhammed Yahya adındaki zâttan bir nakil yapılmıştır. Bunun özeti de şudur:
Rukbâyı caiz görenler bununla; kendisine hibe edilen kişi vâhibten önce ölürse, malın vâhibe geri verilmesi şartı ile hibeyi kastederler. Bâtıl sayanlar ise; temliki, iki kişiden önce ölenin ölümüne bağlamayı anlamaktadırlar. Çünkü bir malı, olup olmayacağı belli olmayan bir şeye bağlayarak temlik caiz değildir. Demek ki ihtilâf; rukbânın manasmdaki tefsir farklılığına dayanan lafzî bir ihtilâftır.[641]

88. Ariyetin Tazmini

Ariyet; -âriyyet şeklinde de okunabilir- "teâvür" kelimesinden ismi masdar olan "âre" kelimesine mensuptur. Teâvür de; nöbetleşe birbirinden alma manasınadır. Ariyet verilen mal, veren ile alan arasında nöbetle kullanıldığı için bu isim verilmiştir. Ariyetin, sür'atle gidip gelme manasına gelen "âre" den; veya fiilinden alındığını söyleyenler de vardır. Ariyet verilen mal, karşılıksız olduğu, bedelden âri bulunduğu için bu isim verilmiş olmaktadır. Bir kısım âlimler ise ariyetin, "âr" sözüne mensup olduğunu söylerler. Âr, ayıp demektir. Ariyet; mal istemekte bir çeşit zillet ve ayıp bulunduğu için bu adı almıştır. Fakat bu nisbet pek doğru görülmemiştir.
Ariyet, ıstılahta: Bir malın menfaatim birisine, meccânen yani bir bedel mukabilinde olmaksızın, rücûu kabil olmak üzere filhal temlik olunmasıdır.
Meccânen kaydıyla icâre; filhal kaydıyla vasiyyet, rücûu kabil olmak kaydıyla da hibe tarifden hariç bırakılmıştır.
Tariften de anlaşılacağı üzere ariyet: İyreti olarak kullanılıp geri verilmek üzere alınan mal demektir.
Ariyete, "müstear" veya "müâr" da denilir. Ariyet vermeye "iare", ariyet verene "muîr", ariyet alana da "müsteîr" denilir.
Bu bab, iare olarak verilen malın yok olması durumunda tazmininin gerekliliği konusundaki hadisleri ihtiva etmektedir. Biz bu meseleyi, hadislerin tercemesinden sonraya bırakıp, şimdi Hanefî mezhebine göre iareye ait bazı konulara çok kısa olarak temas etmek istiyoruz.
Diğer akitlerde olduğu gibi, iare de icab ve kabulle gerçekleşir. Yani, muîr, sarahaten veya delâleten malını ariyet olarak verdiğini söyler ve müsteîr de bunu kabul eder. Yahut da müsteîr bir kimseden malını ariyet olarak ister, mal sahibi de verdiğini söyler. İare konusunda mal sahibinin sükutu kabul sayılmaz. Ama teati yolu ile de iare akdi yapılabilir.
İare, menkul ve gayrimenkul bütün mallarda cereyan eder. Paranın veya ölçülüp tartılan malların iaresi, karz sayılır.
Müsteîr, iare ile aldığı malın menfaatına meccânen mâlik olur. Dolayısıyla mal sahibi daha sonra müsteîrden ücret isteyemez. Ama müsteîr, ariyet olan malı muîr istediği anda vermek zorundadır.
Ariyet olan mal bir arazi ise ve ağaç dikilmek ya da bina yapılmak için alınmışsa, müsteîr o araziye ekin ekebilir veya bina yapabilir. Ancak muîr istediği zaman ağacı veya binayı söküp tarlayı geri verecektir. Müsteîr bir tarlayı, ekin ekmek için ariyet olarak alır ve ekin ekerse, tarla sahibi ekin hasat edilinceye kadar tarlasını isteyemez.
Müsteîr, ariyet olarak aldığı malı birisine kira ile veremez. Eğer verir de mal helak olursa onu zâmin olur.
Mal, kullanan şahsa göre değişik etkilenen bir mal değilse, müsteîr başka birine iare olarak verebilir. Ancak mal sahibi, bir

başkasına vermemesi için şart koşmuşsa o zaman veremez.
Ariyetin sahibine geri verilmesi için gerekli olan ücret müsteîre aittir.
İare, taraflar için bağlayıcı bir akit değildir. Dolayısıyla muîr istediği zaman malını geri alabileceği gibi müsteîr de dilediği zaman iade edebilir. İare için bir zaman tayin edilmiş bile olsa durum aynıdır. Sadece yukarıda temas edilen ekin ekmek için ariyet olarak alınan tarla meselesi bu hükümden müstesnadır.
Muîr veya müsteîrden birisinin ölümü ile de iare akdi sona erer.[642]

3561... Semüre (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
" El, aldığı malı ödeyinceye kadar ondan sorumludur."[643]
Sonra Hasen unuttu ve: "O eminindir, kendisine sorumluluk yoktur." dedi.[644]

3562... Ümeyye b. Safvân b. Ümeyye'nin, babasından (Safvân) rivayet ettiğine göre;
Rasûlullah (s.a), Huneyn gününde ondan (Safvân'dan) ariyet olarak zırhlar aldı. Safvân:
Bu gasb mı Ya Muhammed?! dedi. Rasûlullah (s.a):
"Hayır, aksine telef olduğu takdirde de bedeli ödenmek üzere alınan bir ariyettir" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki:
"Bu rivayet; Yezid'in Bağdat'taki rivayetidir. Vâsıt'daki rivayetinde ise bundan ayrı bazı değişiklikler yardır."[645]

3563... Abdullah b. Safvân'ın, ailesinden (bazı) kişilerin rivayet ettiğine göre;
Rasûlulah (s.a):
"Ya Safvân! Sende silah var mı?" dedi.Safvân:
Ariyet olarak mı, gasb olarak mı (istiyorsun)? dedi. Hz. Peygamber (s.a):
"Hayır (gasb olarak değil), ariyet olarak." dedi. Bunun üzerine Safvân, otuzla kırk arası silahı ariyet olarak verdi. Rasûlullah (s.a) Huneyn savaşını yaptı. Müşrikler hezimete uğrayınca, Safvân'ın zırhlan toplandı, ama onlardan bazıları kayboldu.Rasûlullah (s.a) Safvân'a:
"Bizsenin zırhlarından bazılarını kaybettik. Sana bedellerini ödeyelim mi?" dedi.Safvân:
Hayır ya Rasûlallah, çünkü bugün kalbimde o gün olmayan şeyler var, dedi.
Ebû Dâvûd: "Safvân, zırhları müsiüman olmadan önce ariyet olarak vermişti, sonra müslüman oldu" dedi.[646]

3564... Bize Müsedded haber verdi, bize Ebu'l-Ahvâs haber verdi, bize Abdü'1-Aziz b. Râfi' Atâ'dan naklen haber verdi, Atâ da Safvân ailesinden olan kişilerden şöyle rivayet etti:
Rasûlullah (s.a), ariyet olarak aldı... Râvi Önceki hadisin manasını nakletti.[647]

3565... Ebû Ümâme (r.a), Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyuyurken işittiğini rivayet etmiştir:
"Şüphesiz Allah (c.c) her hak sahibine hakkını vermiştir. Vârise vasiyyet yoktur. Kadın, kocasının izni olmadan evinden hiçbir şey sarf edemez."
Ya Rasûlallah, yemek de veremez mi? denildi.
"O bizim en değerli malımızdır (veremez)" buyurdu. Sonra da:
"Ariyet ödenir, minha (gelirini alıp iade etmek üzere alınan tarla, hayvan ve ağaç) geri verilir, borç ödenir, kefil borçludur." dedi.[648]

3566... Safvân b. Ya'lâ, babası (Ya'lâ)'nm şöyle dediğini rivayet etti:
Rasûlullah (s.a) (bana): "Sana elçilerim geldiği zaman kendilerine otuz zırh ve otuz deve ver" dedi.
Telef olursa kıymeti ödenmek üzere ariyet olarak mı, yoksa telef olan ödenmeden elde kalanı geri verilmek üzere ariyet olarak mı? dedim.
"Telef olanı ödenmeden elde kalanı geri verilmek üzere" buyurdu.
Ebû Dâvûd: "Habbân, Hilâl er-Re'yî'nin dayısıdır" dedi.[649]

Açıklama

Hadisleri izaha girişmeden önce, ariyet hakkında kısaca malumat vermiş ve hükmü konusunda alimlerin ihtilafı olduğuna işaret etmiştik. Bu ihtilâflara girmeden önce hadislerde izaha muhtaç noktaları ele almak istiyoruz.
3561. hadisin ariyetle ilgili olduğu açık değildir. Hz. Peygamber (s.a), kişinin aldığı bir malı iade edinceye kadar ondan sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Bu mal, insanın elinde ariyet olarak bulunabileceği gibi başka bir yolla da bulunabilir.
3562, 3563, 3564, 3566 nolu hadisler aynı hâdise ile ilgili olsa gerek. Bu hadislerde ifade edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a), Huneyn savaşında kullanılmak üzere Safvân'dan zırh ve başka silahlar istedi. Safvân o zaman, Ebû Davud'un belirttiğine göre henüz müslüman olmamıştı. Bazı âlimlerin bildirdiklerine göre ise daha yeni müslüman olmuştu. Onun için Rasülullah'ı pek tanımıyordu. Onun zırh ve silahlarını zorla alacağı endişesine kapıldı ve bunu kendisine sordu. Ama Efendimiz; gasp olarak değil, ariyet olarak aldığını söyledi. Bu ariyetin, mazmun (mal telef olursa kıymeti ödenmek üzere alınan) mı, yoksa mal sağlam kalırsa geri verilmek, telef olursa hiçbir şey vermemek üzere mi alındığı konusunda rivayetler farklıdır. Bazılarında ariyetin mazmun olduğu, bazılarında ise olmadığı ifade edilmektedir. 3563 nolu rivayette: Savaştan

sonra zırhlar toplatılınca bir kısmının bulunamadığı ve Rasûlullah'm Safvân'a: "Bunları sana ödeyecek miyiz?" diye sorduğu görülmektedir. Ariyetin mazmun olmadığını söyleyenler, bu hadisi de delilleri arasında sayarlar ve; "Şayet ariyet mazmun olsa idi, Hz. Peygamber kaybolan zırhları ödeyip ödemeyeceklerini Safvân'a sormaz, paralarını öderdi" derler.
3565. hadis ariyetten başka konulan da içine almaktadır. Bunları sırayla sayalım:
1- Allah her hak sahibinin hakkını vermiştir. Yani herkesin hakkını takdir etmiştir.Bu, mirasla ilgili olsa gerektir. Allah herkesin hakkını ayırdığına göre, murisin vârisler için vasıyyette bulunması caiz olmaz.
2- Kadın kocasının izni olmadan evden kimseye bir şey veremez. Yemek ve gıda maddeleri de bunun içindedir. Ama izin vermişse bunda bir mahzur yoktur. Dolayısıyla hanımların evlerine gelen misafirlere ikramları -âdeten kocaları İzin verdiği için- caizdir. Ama erkek karısını, gelene yapacağı ikramdan menetmişse o zaman ikram edemez. Maamafih bu konularda aşın gitmemek gerekir.
3- Ariyet, sahibine iade edilir. Bazı âlimler bunu "Ariyet elde mevcutsa kendisi, telef olmuşsa kıymeti sahibine verilir" şeklinde izah ederler. Bazıları ise: "Mal elde mevcutsa o mal sahibine verilir. Ama telef olmuşsa ve telefinde müstaîrin kusuru yoksa bir şey gerekmez" diye anlarlar.
4- Minha: Bir kimsenin bir arkadaşına; bir müddet ekip sonra geri vermek üzere verdiği tarla, bir müddet sütünü sağıp sonra iade etmek üzere verdiği koyun veya bir müddet meyvesini alıp sonra geri vermek üzere verdiği ağaçtır. Bu şekilde alınan bir mal sahibine iade edilir. Verümemezlik edilemez.
5- Borç, alacaklıya ödenir. Borçlu imkânı olduğu halde borcunu öde-memezlik edemez. Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde; imkânı olanın borcunu ödemeyip savsaklamasını zulüm olarak nitelemiştir. Borçlu darda ise, ödeme imkânı bulamıyorsa o zaman da alacaklının mühlet vermesi farzdır.
6- Kefil borçludur. Bir kimseye kefil olan kişinin zimmeti de o borçla meşguldür. Dolayısıyla alacaklı, aiacağmı ister borçludan ister kefilden isteyebilir.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi ariyetin mazmun olup olmadığı konusu âlimler arasında ihtilaflıdır. -Ariyetin mazmun olması demek; ariyet alınan malda, müsteîrin her halükârda sorumlu olması demektir. Yani ariyet olan malın helaki halinde, -ister müsteîrin kusuru olsun ister olmasın- onun kıymetini ödemek zorunda olmasıdır. Mal elde mevcutsa sahibine geri verilecektir. Bunda ihtilâf yoktur. Fakat telef olması halinde ne yapılacaktır?
Bu konuda üç görüş vardır:
I- Ariyet, müsteîrin elinde mazmundur. Müsteîr malı teslim aldıktan sonra telef olsa -ister onun kusuru olsun ister olmasın- kıymetini sahibine ödemek zorundadır. Bu görüş Şafiî ve Hanbelîlere aittir. Ashabtan İbn Abbas ve Ebû Hureyre'nin görüşleri de bu istikamettedir. Yalnız, Şafiî fakîhlerine göre müsteîr, ariyet olarak aldığı malı, sahibinin izin verdiği şekilde kullanırken mal kendi kendine telef olsa veya kıymetine bir noksanlık gelse, müsteîr zâmin olmaz.
II- Mâliklere göre ariyetlerin bir kısmı mazmundur, bir kısmı mazmun değildir. Şöyle ki: Ariyet olan mal; hayvan ve gayrimenkul gibi helaki gizli olmayan cinstense, müsteîre daman gerekmez. Yalan olduğu ortaya çıkmadıkça; müsteîrin, malın telefine dair verdiği haber kabul edilir ve kendisinden malın kıymeti talep edilmez. Ama ariyet; elbise vs. gibi telefi gizlenen cinsten bir malsa, müsteîrin kusur ve dahli olmadan bile telef olsa, müsteîr onun kıymetini ödemelidir.
III- Ariyet olan mal, müsteîrin elinde emanettir, mazmun değildir. Dolayısıyla onun kusur ve dahli olmadan telef olduğu takdirde kendisine bir sorumluluk yüklenmez. Kıymetinde bir noksanlaşma olsa durum yine aynıdır. Ama malı bizzat müsteîr telef etse veya onun talebinde kusuru olsa; meselâ, ariyet olan kıymetli bir malı meydanda kendi haline bıraksa ve mal çalınsa müsteîr malın kıymetini ya da -misliyyâttan ise- mislini ödemek mecburiyetindedir.
Ashabtan Hz. Ali ve İbn Mes'ud, tâbiûndan Şüreyh, Hasenü'l-Basri, İbrahim en-Nehaî ve Süfyân-i Sevrî, daha sonrakilerden de Hanefî ve Zahirî mezhepleri de bu görüştedirler.
Konu ile ilgili olarak varid olan hadislerde, her iki tarafın da yapışabileceği noktalar vardır:
Ariyetlerin mazmun olduğunu söyleyen âlimler şöyle derler: Ariyet olan malın menfaatına sadece müsteîr mâlik oluyor. Başkasına ait olan bu malda onun daha önceden bir hakkı da yoktur. Bu malı sırf ondan istifade etmek maksadıyla almıştır. Dolayısıyla bu mal, vedîa (emanet) ya benzemez. Onun için malın telefi halinde tazmininin mecbur olması gerekir.
Bu görüşte olanlar; üzerinde durduğumuz babın, kendi görüşlerine uyan hadislerinin yanı sıra şu hadislere de dayanırlar:
"Ariyet mazmundur."
Hz. Peygamber (s.a) Benî Necrân'a verdiği bir ahitnamede:
"Benim elçilerimin ariyet olarak aldıkları onların elleri üzerinde telef olursa onların ödenmesi elçilerime aittir"
buyurmuştur.
Ariyetin mazmun olmayıp, emanet olduğunu söyleyenler de yukarıdaki
hadislerden, damanın gerekli olmadığına işaret edenlerden başka, "Hıyanette bulunmayan müsteîre daman yoktur." hadisine dayanırlar.
Bu görüşte olanlar, karşı görüş sahiplerine şu şekilde mukabelede bulunurlar:
Eğer ariyet veren kişi bir iyilik, ihsan olmak üzere verdiği bir malın kendi kendine semavi bir âfetle telefi halinde onu tazmin ettirmeye yetkili olsa, bu iyilik ve ihsan zayi olmuş olur. Teberru olarak yapılan bir muamele bir mu-avaza haline gelir. Bu da yardımlaşma prensibine aykırıdır.
Hanefî âlimlerinin; karşı görüşte olanların delil gösterdikleri hadislere verdikleri cevaplar da şöyledir:
"Ariyet mazmundur" hadisindeki damân'dan maksat, damân-ı reddir. Yani, muîr istediğinde müsteîr malı iade etmeye mecburdur. Muîr istediği zaman müsteîr malı iade etmeyince gâsıp durumuna düşer ki işte o zaman mazmun olur.
"El, iade edinceye kadar aldığından mes'uldur" hadisi de emanet alınan şeyin sahibine geri verilmesinin gereğini işaret etmektedir. Bunda zaten ihtilâf yoktur. Müsteîr de, istenilen veya muayyen müddeti dolan bir ariyeti sahibine geri vermekle

mükelleftir. Bir mazerete binaen vermez de mal telef olursa o zaman tazmini gerekir.
Rasûlullah (s.a)'ın Benî Necrân'la yaptığı ahitnamede belirtilen helakten maksat ise istihlâktir. Yani malın, müsteîr tarafından telef edilmesidir. Çünkü bir mal bir kimsenin elinde, onun fiili ve kusuru olmadan telef olsa bu; "Heleke fî yedihi" diye ifade edilir. Müsteîr tarafından telef edildiğinde ise "heleke alâ yedihi" denilir. Hadiste de, "fe heleket alâ eydihim" denilmiştir. O halde bundan maksat helak değil, istihlâkdir.
Safvân b. Ümeyye meselesine gelince; bundaki demândan maksat da damân-ı reddir. Maamafih bir rivayete göre Safvân'ın zırhlarını harp ihtiyacı saikasıyla kendi rızası olmaksızın aldığı için onların mazmun oluşu kabul edilmişti. Yahut da Safvân, bu zırhları Mekkelilerin yanına bırakmıştı. Hz. Peygamber (s.a) bunları sahibinden değil, müsteîrinden almıştı. Onun için bunlar mazmun bulunmuştu.
Bir de bu zırhların, mazmun olmaları şartı ile alınmış olmaları muhtemeldir. Safvân o zamanlar henüz müslüman olmadığı için harbî bulunuyordu. Müslümanlar arasında caiz olabilir.
Ayrıca bu ariyetlerin mazmun kabul edilmeleri Safvân'ın gönlünü hoş tutmak için olabilir. Nitekim bu babda geçen rivayetlerden birinde görüldüğü üzere; bu zırhlardan bir kısmı savaşta telef olmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): "Sana borcumuz var mı? Ödeyelim mi?" buyurmuş, Safvân da: "Hayır ya Rasûlallah, çünkü bugün benim kalbimde o gün olma-
yan şeyler var" diyerek tazmini kabul etmemişti. Eğer ariyetin tazmini şart olsa idi, Hz. Peygamber (s.a) zırhların bedellerini öderdi.
Safvân'ın zırhları İle ilgili rivayetlerden birisinde Safvân: "Zırhlarımı ariyet olarak mı, gasp olarak mı istiyorsun?" deyince Rasûlullah, daman sözünü hiç konu etmeden "ariyet olarak" buyurmuştur.
Aynı hâdise hakkındaki hadislerin birbirleri ile tearuzu halinde, bunlarla ihticac edilemez. Bir şey hakkında ihtimal sabit olunca o, delil olamaz.[650]

89. Bir Şeyi Bozan Kişi Onun Mislini Öder

3567... Enes (r.a)'den rivayet edildi ki:
Rasûlullah (s.a), hanımlarından birisi (Âişe) nin yanında idi. Müzminlerin annelerinden biri hizmetçisi ile (Efendimize) içerisinde yemek olan bir çanak gönderdi. Âişe hizmetçinin eline vurdu ve çanağı kırdı.
İbnü'l-Müsennâ rivayetinde şöyle der:- Rasûlullah (s.a) parçaları aldı, birbirine birleştirdi ve içerisine yemeği toplamaya başladı. Aynı zamanda da: "Anneniz kıskandı" diyordu.
İbnü'l-Müsennâ; şunları ilâve etti: (Rasûlullah yanındakilere) "Yeyiniz" dedi. Onlar da, Hz. Âişe, evindeki çanağı getirinceye kadar yediler. -Sonra Müsedded'in [hadisinin] lafzına döndük-: Râsulullah (s.a): "Yeyiniz" dedi ve onlar yeyip bitirinceye kadar yemeği getiren hizmetçiyi ve çanağı alıkoydu. Sağlam çanağı hizmetçiye verdi, kırık olanı evinde bıraktı.[651]

3568... Âişe (r.anha)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Safiyye kadar (güzel) yemek yapan birisini görmedim. O, Rasûlullah için bir yemek yapıp gönderdi. Beni bir titreme aldı ve kabı kırdım, (sonra):
Ya Rasûlallah, yaptığınım keffareti ne? dedim.
"Kabın misli kap ve yemeğin misli yemek" buyurdu.[652]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde anlatılan hâdise aynı mıdır yoksa farklımıdır? Bu konuda değişik görüşler var. Hafız İbn Hacer,hâdiselerin ayrı ayrı olduğunu söylemektedir. Eğer hâdiselerin aynı olduğu kabul edilirse, birinci hadisteki, Hz. Peygamber'e yemek gönderen hanımın Safiyye olması icabeder. Ama âlimler bu hanımın Zeynep binti Cahş veya Ümmü Seleme (r.anhüma) olabileceği şeklinde de görüş beyan etmektedirler.
İlk hadis, Ebû Davud'a iki ayrı hocası tarafından nakledilmiştir. Bunlar: Müsedded ve Muhammed b. Müsennâ'dır.
Muhammed b. Müsennâ'nın rivayetine göre Rasûlullah (s.a), yere dökülen yemeği bir araya getirdiği çanak parçalarının içine doldururken bir taraftan da, "Anneniz kıskandı" diyordu. Kıskançlık kumalar arasında bulunan bir özelliktir. Hz, Âişe (r.anha) de bir kadındı, onun da kumasını kıskanması kaçınılmazdı. İşte Hz. Peygamber (s.a) buna işaretle sanki, Hz. Âişe namına özür dilemekte ve yaptığının mazur görülmesi gerektiğini ihsas ettirmektedir.
Hadislerde anlatılan hâdiselerdi Hz. Âişe (r.anha)'mn kırdığı çanağı ve döktüğü yemeği misilleri ile ödeıUği anlaşılmaktadır. Çanak ve yemek, kıyemî olan mallardandır. Onun içi, bu hadislerin te'vili gerekmiştir.
Bilindiği gibi; ölçekle ölçülerek vt a tartılarak alınıp satılan mallar mislî, yumurta ve karpuz gibi tane ile alınıp satılanlar adedî, bunların dışındakiler de kıyemîdir.
Mislî ve adedi mütekarib olan bir mal telef edildiği zaman, ulemanın ittifakı ile bu mal misli ile ödenir. Meselâ, bir kimsenin üç ölçek buğdayını telef eden, ona üç ölçek buğday verir. Kıyemî olan bir malı telef eden kişi de onun değerini ödeyecektir. Bu meselede de ulema arasında pek ihtilâf yoktur. Avnü'l-Ma'bûd'da, kıyemî malların tazmininin Şafiî ve Kûfelilere göre, ister hayvan ister başka bir şey olsun misilleri ile olacağı ifade edilmektedir. Ancak bunda bir kalem hatası olsa gerektir. Çünkü kıyemî malların tazmini Şâifîlere göre de kıymetleri iledir. Ancak hayvan, Şâfîlere göre mislidir. Onun için hayvanın tazmini Şâfîlere göre misli ile olur.
Dâvûd ez-Zâhirî de; hayvanın hayvanla, kölenin köle ile serçenin serçe ile tazmin edileceği görüşündedir.

Görüldüğü gibi; ulemanın ittifakı ile kıyemî malların tazmini kıymetleri ile olmaktadır. Yukarıdaki hadislerde Hz. Peygamber (s.a) çanağın ve yemeğin misilleri ile ödeneceğini ifade buyurmuştur. Oysa bunlar kıyemî mallardır. Peki âlimlerin görüşü -hâşâ- Rasûlullah'ın uygulamasına zıt mı düşmektedir? Yoksa hadislerin izahında göz önüne alınması gereken noktalar mı vardır? Hattâbî, ikinci şıkkı uygun görmekte ve şöyle demektedir:
"Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'ye yemek ve çanağın misli ile tazmin edileceğini bildirmesi; yardımlaşma ve ıslah babındandır, bir hüküm değildir. Çünkü çanak ve yemeğin belli bir misli yoktur. Üstelik Hz. Âişe (r.anha)'nın kırdığı çanak ve döktüğü yemek, Safiyye (r.anha)'nm evinden getirilmiştir. Rasûlullah'ın hanımlarının evinde bulunan şey de aslında Hz. Peygamber'in mülküdür. Bir kimsenin kendi mülkü olan bir şeyde de münasip göreceği herhangi bir şekilde hükmetmesi caizdir. Bu, insanlar arasındaki hukukî konularda esas olacak şeylerden değildir. Ayrıca hadisin isnadında da tenkid edilen noktalar vardır. Âlimlerden; mekîl ve mevzunun dışındakilerde misille tazminin gerekli olduğunu söyleyen hiç birisini bilmiyorum. Sadece Dâ-vûd'un hayvan, köle ve serçede misil icabettiğini söylediği nakledilmiştir. Dâvûd bunu ihramlının avladığı avın cezasına benzetmiştir."
Hadisin ihtiva ettiği diğer hükümleri de şu şekilde maddeleştirmemiz mümkündür:
1- Gâsıp, kıymetini veya mislini ödediği zaman gasbettiği mala mâlik olur. Çünkü Hz. Peygamber, kırılan çanağın parçalarını iade etmemiştir.
2- Temiz sofra üzerine veya yere dökülen yemeğin toplanıp yenmesi meşrudur.
3 - Kadınların, kumalarına karşı tabiatlarında bulunan kıskançlıklarını hoş görüp onların yaptılarını iyilikle telafi etmek uygundur.[653]

90. İnsanların Ekinine Zarar Veren Hayvanların Durumu

3569... Haram b. Muhayyisa'mn, babası (Muhayyisa'dan) rivayet ettiğine göre;
Berâ b. Âzİb'in devesi bir adamın bahçesine girdi ve oraya zarar verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a); bahçe sahiplerinin, bahçelerini gündüz, hayvan sahiplerinin de hayvanlarını gece korumalarına hükmetti.[654]

3570... Berâ b. Âzib'den rivayef edildiğine göre, şöyle demiştir:
Onun, ekinlerde otlaı âdet edinen bir devesi vardı. Deve bir bahçeye girdi ve oraya zaerdi. Hâdise Rasûlullah (s.a)'a haber verildi. Rasûlullah da: Baht :rin gündüz beklenmesinin bahçe sahiplerine, hayvanlara geceleyir thip olunmasının hayvan sahiplerine ait olduğuna ve hayvanların gece verdikleri zararın sahiplerine ödettirilmesine hükmetti.[655]

Açıklama

Hadıs-ı şerifler; Hayvanların gündüzleri serbest bırakıldıktan zaman bahçelere verdikleri zararın tazminatı gerektirmediğine, gecelen verdikleri zararın ise gerektirdiğine delâlet etmektedir.
Hattâbî, bu hükmün Hz. Peygamber (s.a)'e has bir sünnet olduğuna işaret ettikten sonra şöyle demektedir:
"Rasûlullah (s.a)'ın, gece ve gündüz arasında fark görmesi, âdeten bahçelerin gündüzleri sahipleri veya vekilleri tarafından beklenilir olmasından dolayı olsa gerek. Yine aynı şekilde, hayvanların gündüzleri otlaklara salıverilip, gecelerin ağıllarında toplanması da hayvan sahiplerinin âdetidir. Bu âdete muhalif davranan, malı muhafaza geleneğini terketmiş ve kusur işlemiştir. Dolayısıyla bir malını yol ortasında bırakan veya hırz olmayan bir yere koyan gibidir. Böyle yerlerden mal alan kişinin eli de kesilmez..."
Âlimler, hayvanların verdiği zararın sahipleri tarafından ödenip ödenmeyeceği konusunda farklı görüştedirler.
İmam Şafiî ve İmam Mâlik'e göre; hayvan, sahibi başında olmadığı takdirde gündüz bir bahçeye zarar verirse, sahibi bu zararı ödemez. Ama sahibi başında olursa öder. Hayvanın geceleyin verdiği zararı ise, ister sahibi başında olsun ister başında olmasın ödemek zorundadır. Hayvanın zararı ayakları ve ağzı ile vermesi hüküm açısından aynıdır.
Hanefîlere göre; sahibi beraberinde değilse, hayvanın gece veya gündüz verdiği zararı hayvan sahibi ödemez. Hanefîler: "Hayvanın tazminatı olmaz (hayvanın verdiği zarar hederdir)" hadisine dayanırlar.[656]

---

[1] Bazı eski kaynaklarda, icab ve kabulün hal sığası ile gerçekleşmeyeceği kaydı vardır. Ancak; Bedâî, Fethu'l-Kadîr gibi muteber fıkıh kitaplarında, hal sigası ile de icab ve kabulün yapılabileceği kaydedilir. Mecelle'de de aynı hüküm benimsenmiştir.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/313-315.
[3] İbn Mâce, ticârât 1.
[4] Bakara, (2) 275.
[5] Nisa, (4) 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/315-316.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/316.
[7] Bir nüshada bu cümleye ilâve olarak bir de "yalan" sözü vardır.
[8] Umeyr b. Vehb el-Gıfarî'nîn oğludur. Kûfe'ye yerleşmiştir. Tirmizî'nin ifadesine göre, kendisinden sadece bu hadis rivayet edilmiştir.
[9] Nesâî, eymân 22, 23, büyü 4; Tirmizî, büyü 4; İbn Mâce, ticârât 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/316-317.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/317-318.

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/318.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/318-319.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/319.
[14] Bu cümleyi, "Borçlu va'd ettiği mikdarı Hz. Peygamber'e getirdi" şeklinde de anlamak mümkündür. Bezlü'l-Mechûd sahibi, İbn Mâce'nin rivayetini de gözönüne alarak yukarıdaki manayı benimsemiştir.-Terceme de Qna göre yapılmıştır.
[15] İbn Mâce, sadaka 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/319-320.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/320-321.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/321.
[18] Ravi bu kelimeyi bazan "müştebihât" bazan da "müştebihet" şeklinde söylerdi. Buharî'nin bir rivayeti ikinci, Müslim'in rivayeti birinci şekildedir. Buharî'nin diğer rivayeti İse "müsebbihât" şeklindedir.
[19] Buharı, ; İman 39, büyü 2; Müslim, müsâkât 107; Tirmizî, büyü 1; Nesâî, bey' 2, eşribe 50; İbn Mâce, fiten 14; Dârimî, büyü 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 267, 269, 27O, 271.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/322.
[20] Buharî, bedü'l-vahy 1; Müslim, imâre 55.
[21] Tirmizî, zühd II; İbn Mâce, fiten 12.
[22] Buharî, îman 7; Müslim* îman 71, 72; Tirmizî, kıyâme 59; İbn Mâce, mukaddime 9.
[23] Buharî, büyü 3; Tirmizî, kıyâme 60.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/322-326.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/326-327.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/327.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/327.
[28] Nesai, büyü 2; İbn Mâce. ticârât 58; Ahmed b. Hanbel, II, 494.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/327-328.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/328-329.
[30] Bazı nüshalarda Naki' şeklindedir. Naki', Medine yakınlarında koyun satılan bir yerin adıdır. Hattâbî, doğrusunun bu olduğunu söyler. Mişkât'ta da böyledir.
[31] Ahmed b. Hanbel, V, 293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/329-330.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/330-332.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/332.
[34] Müslim, müsâkât, 105, 106; Tirmizî, büyü 2; Nesâî, ziynet 25; İbn Mâce, ticârât 58; Dârimî, büyü 4; Ahmed b. Hanbel, I, 83, 88, 93, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/332.
[35] Buharı, libâs 96.
[36] İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, Beyrut, VI, 178.
[37] Bakara, (2) 275.
[38] Bakara, (2) 276.
[39] Bakara, (2) 278, 279.
[40] İbn Mâce, ticârât 58.
[41] Buharî, vesâya 23, tıp 48, hudûd 44; Müslim, îman 144.
[42] İbn Cerîr, Neylü'l-Evtâr, V, 214.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/332-334.
[44] Bir rivayette, "Kaldırdığım ilk faiz Abdiilmuttalib'in oğlu Abbas'ın faizidir. Şüphesiz onun tümü kaldırılmıştır." cümlesi vardır.
[45] Müslim, hacc 147; Tirmizî, tefsiru sûre (9) 2; İbn Mâce, menâsik 76, 84; Dârimî, büyü 3, menâsik 34; Muvatta, büyü 83; Ahmed b. Hanbel, V, 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/335-336.
[46] Mâide, (5) 3.
[47] Âl-i İmran, (3) 130.
[48] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, II, 955.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/336-338.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/338.
[51] Ebû Davud'a hadis, hem İbn Şerh, hem de İbn Vehb'den intikal etmiştir. Metin, İbn Vehb'in rivayetidir, İbn Vehb'in rivayeti: "...bereketin mahvı" şeklinde olduğu halde, İbn Serh'inki, "...kazancın mahvı" şeklindedir. Ayrıca hadisin isnadını ifade tarzında da rivayetler arasında küçük bir fark vardır.
Buharı, büyü 26: Müslim, müsâkât 131; Nesâî, büyü 5; îbn Mâce, licârât 30; Ahmed b. Hanbel, II, 235, 242, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/339.
[52] Bakara, (2) 276.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/339-340.
[54] Bu isim bazı nüshalarda "Mahreme" şeklindedir.
[55] Tirmizî, büyü 66; İbn Mâce, ticârâl 34; Nesâî, büyü 54; Dârimî, büyü 47; Ahmed b. Hanbel, IV, 352.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/340-341.
[56] Satın alman mala mukabil olarak verilen bedele "semen", satılan mala da "müsmen" veya "mebi" denir.
[57] Mecmau'z-Zevâid, V, 122.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/341-343.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/343.
[60] Nesâî, büyü 54; İbn Mâce, ticârât 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/343-344.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/344.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/344.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/344.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/344-345.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/345.
[66] Nesâî, zekât 44, büyü 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/345-346.
[67] Selem: Parayı peşin verip malı daha sonra teslim almak üzere yapılan akiddir. Geniş bilgi 3463 no'lıı hadiste gelecektir.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/346-348.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/348.
[70] Nesâî, buyu 98; Ahmed b. Hanbel, V, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/348-349.
[71] Müslim, müsâkât 26.
[72] Müslim, müsâkât 31.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/349-350.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/350.
[75] Ahmed b. Hanbel, IV, 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/350-351.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/351-352.
[77] Buharî, ferâiz 15; Müslim, ferâiz 16; Tirmizî, cenâiz 69; İbn Mâce, mukaddime 11, sadakat 13; Nesâî, cenâiz 67, ıydeyn 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/352.
[78] A.Davudoglu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 138-139.

[79] Ahzâb, (33) 6.
[80] Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, II, 740.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/353-355.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/355.
[82] "Dana" manasına gelen kelimesi, bazı nüshalarda şeklinde varid olmuştur. O zaman mana "bir mal" olarak anlaşılır. Yani, Hz. Peygamber'in satın aldığı malın cinsi belirtilmeden, sadece bir şey satın aldığı ifade edilmiştir.
[83] Ahmed b. Hanbel, I, 235, 323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/355.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/356.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/356.
[86] Buharî, havale 1, 2, istikraz 12; Müslim, müsâkât 33; Nesâî, büyü 100, 101; Tirmizî, büyü 68; İbn Mâce, sadaka 8; Muvatta, büyü 84; Dârimî, büyü 48; Ahmed b. Hanbel, II, 71, 245, 254, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/356-357.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/357-359.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/359.
[89] Müslim, müsâkat, 118, 128; Tirmizî, büyü 73; Nesâî, büyü 64; İbn âce, ticârât 62; Dâ-rimî, büyü 31; Muvatta, büyü 89; Ahmed b. Hanbel, VI, 375, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/360.
[90] Şerhli Meâni'l-Âsâr, IV, 60. Bu hadis 3356 numarada gelecektir.
[91] Şerhu Meâni'l-Âsâr, IV, 60.
[92] Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, II, 94.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/360-363.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/363.
[95] Buharı, salavât 59, istikraz 7, hibe 23; Müslim, müsafirîn 71; Nesâî, büyü 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/363.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/363.
[97] Bazı nüshalarda bu; bazılarında ise şeklindedir. Önceki, "altını gümüşle"; sonraki ise "altını altınla" demektir.
[98] Buharî, büyü 74, 76; Müslim, müsâkât 79; Tirmizî, büyü 24; Nesâî, büyü 41; İbn Mâce, ticârât 50; Muvatta, büyü 38; Ahmed b. Hanbel, I, 24, 35, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/363-364.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/364-365.
[100] Müslim, müsâkât 80, 82; Nesâî, büyü 44; İbn Mâce, ticârât 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/365-366.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/366.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/366-371.
[103] Hadisi Ebû Davud'a dört ayrı zat rivayet etmiştir. Bunlar; Muhammed b. İsâ, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Ahmed b. Menî' ve Îbnü'l-Alâ'dırlar. Tire arasındaki kısım, önceki cümlenin Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Menî' tarafından nakledilen şeklidir. Ayrıca buradaki "altınla bağlanmış" manasına gelen cümlesi, bazı nüshalarda "altınla kaplı" şeklindedir.
[104] Bu cümlenin, "Altınla taşların araları ayrılıncaya kadar geri verdi" manasına anlaşılması da mümkündür. Hattâbî bu cümlenin, terceme ettiğimizden başka bir manada, "Alışverişle sarfın arasını ayırıncaya kadar" şeklinde anlaşılmasının da mümkün olduğunu söyler.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/372-373.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/373-375.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/375.
[108] Müslim, müsâkât 90; Tirmizî, büyü 32; Nesâî, büyü 48; Ahmed b. Hanbel, VI, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/375-376.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/376.
[110] Bu kelime bazı nüshalarda şeklindedir. Nevevî, 'nin pek kullanılmadığını, meşhur olanın olduğunu söyler.
[111] Müslim, müsâkat 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/376-377.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/377.
[113] Bu kelime bazı nüshalarda Nakî' şeklindedir.
[114] Tirmizî, büyü 24; Nesâî, büyü 50; İbn Mâce, ticârât 51; Dârimî, büyü 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/377-378.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/378-379.
[116] Bk. 3350 no'lu hadis.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/379-380.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/380.
[119] Tirmizî, büyü 21; Nesâî, büyü 65; İbn Mâce, ticârât 56; Dârimî, büyü 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/380-381.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/381-382.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/382.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/382-383.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/383.
[124] Müslim, müsâkât 123; Tirmizî, büyü 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/384.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/384-385.
[126] Bu başlık bazı nüshalarda "Meyveyi hurma karşılığında satmak" şeklindedir.
[127] Tirmizî, büyü 14: Nesâî, büyü 36; İbn Mâce, ticârât 53; Muvatta, büyü 22; Ahmed b. Hanbei, I, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/385-386.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/386-389.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/389.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/390.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/390.
[132] Concordance bu bab'a numara vermemiştir. Avnu'l-Ma'bûd'da, bu babın bazı nüshalarda mevcut olmadığı söylenir.
[133] Bu cümle matbu nüshaalrda, "(daldaki) meyveyi hurma karşılığında satmayı" şeklindedir.
[134] Buhari, büyu 85; Müslim, büyu 73; Muvatta, büyu 47; Ahmed b. Hanbel, II, 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/390-391.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/391-392.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/393.
[137] Bu cümle Bezlü'l-Mechûd'da: "kuru hurmayı taze hurma karşılığında satma" şeklinde izah edilmiş, ta'likında ise buna itiraz edilip, bizim terceme ettiğimiz şekilde manalandırılmıştır.
[138] Buharî, büyü, 83; Müslim, büyü 59, 62, 66; Nesâî, büyü 34; İbn Mâce, ticârât 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/393.
[139] Bir ölçü birimidir. Bir vesk 200 kg'a tekabül etmektedir.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/393-396.
[141] Buharî, büyü 75, 82, 83; Müslim, büyü 20, 62, 64, 66, 68, 71; Nesâî, büyü 34, 35; İbn Mâce, ticârât 55; Muvatta, büyü 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/396.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/396-397.
[143] Buharı, büyü 83, müsâkât 17; Müslim, büyü 71; Tirmizî, büyü 63; Muvatta, büyü 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/397.

[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/397-398.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/398-399.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/399.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/399.
[148] Bu tabirin ifade ettiği mana konusunda farklı görüşler vardır. Onun için tabiri aynen aldık. Bu manalara, hadisi izah ederken işaret edeceğiz.
[149] Buharı, zekât 58, büyü 82, 83, 85, 86;Müslim, büyü 49, 51/52, 54, 56, 59, 79; Nesâî, büyü 28, 35; îbn Mâce, ticârât 32; Muvatta, büyü 10; Dârimî, büyü 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/399.
[150] Çünkü bu duruma gelen meyvenin, ağaçtan ya da topraktan alacağı bir şey yoktur. Bundan sonraki kızarma, güneşin etkisiyle olur.
[151] Hukuku İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fikhiyye Kamusu, VI, 28.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/400-402.
[153] Bu cümledeki kelimesi, diğer matbu nüshalarda şeklindedir. kelimesi, hem müzekker, hem de müennes olarak kullanıldığı için rivayetin her ikisi de caizdir. Bir de, Hattâbî tarafından bu kelimenin şeklinde olması gerektiği mütalaası ileri sürülmüştür. Buna izah bölümünde işaret edilmiştir.
[154] Buharı, büyü 85, 86, 93; Müslim, büyü 50, müsâkât 15; Tirmizî, büyü 15; Nesâî, büyü 40; İbn Mâce, ticârât 32; Ahmed b. Hanbel, II, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/403.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/403-404.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/404.
[157] Ahmed b. Hanbel, II, 387, 458, 472.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/404.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/404-405.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/405.
[160] Buharî, büyü 86; Müslim, büyü 84; Ahmed b. Hanbel, III, 320, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/406.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/406-407.
[162] Tirmizî, büyü 15; İbn Mâce, ticârât 32; Ahmed b. Hanbel, III, 161, 221, 250.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/407.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/407-408.
[164] Buharı, büyü, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/408-409.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/409-410.
[166] İbn Mâce, ticârât 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/410.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/410-411.
[168] Müslim, müsâkât 17; Nesâî, büyü 30; İbn Mâce, ticârât 33; Muvatta, büyü 16; Ahmed b. Hanbel, III, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/411.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/411-414.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/414.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/414.
[172] Müslim, büyü 4; Tirmizî, büyü 17; Nesâî, büyü 27; İbn Mâce, ticârât 23; Dârimî, büyü 20, 29; Muvatta, büyü 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/414-415.
[173] Mukayeseli İslâm Hukuku, II, 166-167.
[174] Mukayeseli İslâm Hukuku, II, 167.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/415-418.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/418.
[177] Bundan sonraki rivayet, bu hadisteki tabirlerin tefsiridir. Onun için, hadisin izahı o rivayetten sonra gelecektir.
Buharı, libas 20, 21, salât 10, savm 66, büyü 62, 63; Müslim, büyü, 2, 3; Nesâî, büyü 26; İbn Mâce, ticârât 12; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/418-419.
[178] Buharı, libas 20, 21, salât 10, savm 66, büyü 62, 63; Müslim, büyü 2, 3; Nesâî, büyü 26; İbn Mâce, ticârât 12; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/419-420.
[179] Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, II, 294-295.
[180] İbnü'l-Hümâm'ın tarifi de bu şekildedir.
[181] Ebû Dâvûd'daki rivayet bu şekildedir.
[182] Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, II, 295-296.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/420-422.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/422.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/423.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/423.
[187] Habelü'l-habele'nin tefsiri bir sonraki hadiste gelecektir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/423.
[188] Buharı, büyü 61, selem 8; Müslim, büyü 5, 6; Tirmizî, büyü 16; Nesâî, büyü 67, 68; İbn Mâce,. ticârât 24; Muvatta, büyü 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/423-424.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/424.
[190] Bakara, (2) 237.
[191] Ahmed b. Hanbel, I, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/425.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/425-426.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/426.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/427.
[195] Nisa, (4) 12.
[196] Sâd, (38) 24.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/427-431.
[198] el-Bârikî, Bârik'a mensup demektir. Bârik, Ezd kabilesinden bir batındır. Bunların dedesi Bârik b. Adiy b. Hârise'dir. Bu şahsa Bârik denmesine sebep, bu ismi taşıyan dağın yanına yurt tutmuş olmasıdır.
[199] Şüphe raviye aittir.
[200] Tirmizî, büyü-34; Ibn Mâce, sadaka 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/431-432.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/432-435.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/435-436.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/436.
[204] Tirmizî, büyü 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/436-437.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/437.
[206] Buharî'nin rivayetinde pirinç yerine dan denilmektedir.
[207] Buharı, büyü 98, müzâraa 13; Müslim, zikir 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/438-439.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/439-441.

[209] İbn Mâce, ticârât 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/441.
[210] Tenfîl: Devlet başkanının, bazı gazilere ganimetteki hissesinden fazla bir şey vermesidir. (Lübâb)
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/441-442.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/443.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/443.
[214] Müslim, büyü 106; Nesâî, eymân 45; İbn Mâce, rühûn 11; Ahmed b. Hanbel, I, 234, 281, 349.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/443.
[215] Buharı, müzâraa 18.
[216] Buharı, müzâraa 18.
[217] Buharı, müzâraa 8.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/444-447.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/447-448.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/448.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/448.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/448-449.
[223] Nesâî, eymân 45; İbn Mâce, rühûn 10; Ahmed b. Hanbel, V, 182, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/449.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/449-450.
[225] Nesâî, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/450.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/450-451.
[227] Müslim, büyü 116; Nesâî, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/451-452.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/452-453.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/453.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/453.
[231] Buharı, hars 18; Müslim, büyü 108, 112; Nesâî, eymân 45; Muvatta, kira 5; Ahmed b. Hanbel, II, 6,64, III, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/453-455.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/455-456.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/456.
[234] Buharî, hars 18; Müslim, büyü 112; Nesâî, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/456.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/457.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/457.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/458.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/458.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/458.
[240] Nesâî, eymân 45; İbn Mâce, rühûn 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/458-459.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/459.
[242] Nesâî, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/460.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/461.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/461.
[245] Nesâî, eymân 45; İbn Mâce, rühûn 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/461.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/461.
[247] Nesâî, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/462.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/462.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/462-463.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/463-464.
[251] Tirmizî, ahkâm 29; İbn Mâce, rühûn 13; Ahmed b. Hanbel, III, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/464.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/464-465.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/465.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/465-466.
[255] Müslim, büyü 85; Nesâî, büyü 74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/466.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/466-467.
[257] Buharî, müsâkât 17; Müslim, büyü 59, 81,85, 104, 105; Tirmizî, büyü 14,55,62; Nesâî, eymân 45; İbn Mâce, ticârât 54, rühün 7, 8; Dârimî, mukaddime 28, büyü 23; Muvatta, büyü 24, 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/467.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/467.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/467-468.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/468.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/468-469.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/469-470.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/470.
[264] Buharî, hars 8, 9; Müslim, müsâkât 1, 3; TirmÎzî, ahkâm 41; İbn Mâce, rühûn 14; Dârimî, büyü 23; Ahmed b. Hanbel, II, 17, 22, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/470-471.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/471-472.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/472.
[267] Müslim, müsâkât 5; Nesâî, eymân 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/473.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/473.
[269] İbn Mâce. 7ekâr 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/473-474.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/474-475.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/475.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/475.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/475-476.
[274] Önceki rivayetin izahında da işaret edildiği gibi kelimesi Bezlü'l-Mechûd baskısında önceki rivayette şeklindedir. Bezlü'l-Mechûd'da, bu rivayetle önceki rivayet arasındaki farkın veya oluşu belirtilir.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/476.

[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/476.
[277] Bu cümle, Avnü'l-Ma'biid ve BezliiM-Mecinûd baskılarında: "(Abdullah) yahuditeri bu tahmini almak veya onu müslümanlara vermek arasında muhayyer bırakırdı." şeklindedir.
[278] Muvalta, müsâkât 1,2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/477.
[279] Tirmizî, İbn Mâce.
[280] Sünen sahipleri.
[281] İbn Abdilberr.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/477-479.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/479.
[284] Haşr. (59) 7.
[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/479-480.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/480.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/480.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/483.
[289] kelimeleri, diğer bazt nüshalarda "Kur'an'ı ve yazıyı" şeklindedir.
[290] İbn Mâce, ticârât 8; Ahmed b. Hanbel, V, 315, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/483-484.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/484.
[292] Bakara, (2) 273.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/484-485.
[294] İbn Âbidin, Resâil, I, 14.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/485-486.
[296] Ahmed b. Hanbel. 111. 428. 444.
[297] Ahmed b. Hanbel, III. 357, Tirmizi.
[298] Zeylaî. IV. 138.
[299] Beyhakî, Zeyleî, IV, 138.
[300] Bu açıklama, İbn Kudâme'nİn el-Muğnî (V, 557) ve et-Tehanevî'nin İ'laü's-Sünen'inden alınmıştır, (XVI, 168).
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/486-488.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/488-489.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/489.
[304] Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VII, 52-53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/489-490.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/490.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/490.
[307] Buharî, icâre 16, lıb 33, 39; Müslim, selâm 66; Tirnizî, tıb 20; İbn Mâce, ticârât 7; Ahmed b. Hanbel, III, 10, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/491-492.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/492-495.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/495.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/495.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/495.
[312] Bu zatın isminin Alâka b. Sahhar veya Abdullah b. Aşîr olduğu söylenmektedir.
[313] Ahmed b. Hanbel, V, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/496.
[314] Hicr, (14) 72.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/496-497.
[316] Müslim, müsâkât40,41;Tirmizî, büyü 46; Nesai, sayd 15, Ahmed b. Hanbel, 111,464, 465; IV, 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/497.
[317] Buhari, Buyu' 112; Mtislüm, Musakat 40, 41.
[318] Ahmet b. Hanbel, 1. 278, 279; Ebu Davud Buyu' 63.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/497-500.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/500.
[321] Tirmizî, büyü 47; İbn Mâce, ticârât 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/500.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/500-501.
[323] Buharî, büyü 39,icâre 18; Müslim, müsâkât 6,5; İbn Mâce, ticârât 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/501.
[324] Buharî, İcâre 17, büyü 39,95; Müslim, müsâkat 62; Tirmizî, büyü 48; Dârimî, büyü 79; Muvatta, isii'zan 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/501.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/501-502.
[326] Buharî, icâre 20; Dârimî, büyü 78; Ahmed b. Hanbel, III, 287, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/502.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/502.
[328] Ahmed b. Hanbel IV, 341.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/502-503.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/503.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/503.
[331] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[332] Buharî, büyü 113; Tirmizî, büyü 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/504.
[333] En'am, (6) 59.
[334] Lokman, (31) 34.
[335] Neml, (27) 65.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/504-505.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/505.
[338] Buharı, icâre 21; Tirmizî, büyü 45; Nesâî, büyü 94; İbn Mâce, ticârât 9; Dârimî, büyü 80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/505-506.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/506.
[340] Buradaki şüphe raviye aittir.
[341] Ahmed b. Hanbel, I, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/507-508.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/508.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/508.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/509.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/509.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/509.

[347] Buharı, müsâkât 17, büyü 90; Müslim, büyü 78; Tirmizî, büyü 25;Nesâî, büyü 95; İbn Mâce, ticârât 31; Dârimî, büyü 27; Mâlik, büyü 2; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 78, 82, III, 301, 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/509-510.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/510-511.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/511.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/511.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/512.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/512.
[353] Buharî, büyü 71; Müslim, Büyü 14; Nesâî, büyü 17,20, 21; İbn Mâce, ticârât 13; Dâri-mî, büyü 33; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 22, 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/512.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/513-514.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/514.
[356] Müslim, büyü 16, 17; Tirmizî, büyü 12; Nesâî, büyü 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/514-515.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/515.
[358] Buharî, büyü 58, 64; Müslim, büyü 11; Tirmizî, büyü 65; Nesâî, büyü 17, 19, 21; İbn Mâce, ticârât 14; Dârimî, büyü 33; Muvatta, büyü 96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/515-516.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/516.
[360] Buharî, büyü 58, 64, 68, 69, 70, 71, icâre 14; Müslim, büyü 11, 12, 18, 19, 20, 21; Nesâî, büyü 18; İbn Mâce, ticârât 15; Tirmizî, büyü 17, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/516-517.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/517-518.
[362] Nesâî, büyü 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/518-519.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/519.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/519-520.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/520.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/520.
[367] "Satmasın" diye terceme ettiğimiz fiil, bazı nüshalarda nehy sigası ile, bazılarında ise nefy sigası ile şeklindedir. Buradaki nefy de nehy manasınadır.
[368] Müslim, büyü 20; Tirmizî, büyü 13; Nesâî, büyü 17; İbn Mâce, ticârât 15; Ahmed b. Hanbel, III, 307, 312, 386, 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/520-521.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/521.
[370] Buharı, büyü 64; Müslim, büyü 11, 23, 24, 25; Muvatta, büyü 96; Ahmed b. Hanbel, 246, 410, 420, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/521-522.
[371] Müslim'in bir rivayetinde; "Bir sa'hurma ile, buğdayla değil" denilmektedir. Müslim, büyü 25; Tirmizî, büyü 29; Nesâî, büyü 14; İbn Mâce, ticârât 42: Dârimî, büyü 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/522.
[372] Buharı, büyü 64, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/522.
[373] Tereddüt ravilerden birisine aittir.
[374] İbn Mâce, ticârât 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/523.
[375] Bakara, (2) 194.
[376] Nahl, (16) 126.
[377] Bk. Hidâye, III, 27.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/523-526.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/526-527.
[380] Ma'mer b. Abdillab b. Nâfi b. Nefle. İlk müslüman olanlardandır. Hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret etmiştir. İbn Abdilberr'in belirttiğine göre, Adiy oğullarının ileri gelenlerindendir.
[381] Müslim, müsâkât 129, 130; Tirmizî, büyü 40; İbn Mâce, ticârât 6; Dârimî, büyü 12; Ahmed b. Hanbel, III, 453, 454.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/527-528.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/528.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/529-530.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/530.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/530-531.
[386] İbn Mâce, ticârât 52; Ahmed b. Hanbel, III, 419.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/531.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/531-532.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/532.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/533.
[390] Tirmizî, büyü 73; İbn Mâce, ticârât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/533-534.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/534-535.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/535.
[393] Müslim, iman 164; Tirmizî, büyü 72; İbn Mâce, ticârât 36; Dârimî, büyü 10; Ahmed b.Hanbel, II, 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/535.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/535.
[395] İbrahim, (14) 36.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/536-537.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/537.
[398] Buharî, büyü 19, 22, 42, 43, 44, 46, 47; Müslim, büyü 43, 46, 47; Nesâî, büyü 4, 8, 9, 10; Tirmizî, büyü 26; îbn Mâce, ticârât 17; Dârimî, büyü 15; Muvatta, büyu 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/537.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/537-539.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/540.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/540.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/540-541.
[403] Tirmizî, büyü 26; Nesâî, büyü II; Ahmet b. Hanbel, II, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/541.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/541-543.
[405] Tirmizî, büyü 26; İbn Mâce, ticârât 17; Ahmed b.Hanbel, I, 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/543-544.
[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/544.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/544-545.
[408] Tâbiûn âlimlerinden birisidir.
[409] Tirmizî, büyü 27; ibn Mâce, ticârât 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/545.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/545-546.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/546.
[412] Buharı, büyü 19,22,44,46; Müslim, büyü 47; Tirmizî, büyü 26; Nesâî, büyü 4,8; Dârimî, büyü 15.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/546-547.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/547.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/548.
[415] İbn Mâce, ticârât 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/548.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/548-549.
[417] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/549.
[418] Selem akdi İle ilgili bilgi 3463 nolu hadiste gelecektir.
[419] Serahsî, el-Mebsût, XIII, 8.
[420] Hattâbî'nin bu .konuda verdiği misal köle ve cariyedir. Bu gün böyle bir mal bulunmadığı için biz birimleri de değiştirerek at ve kısrağı misâl verdik.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/550-552.
[422] Ahmed b.Hanbel, II, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/552-553.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/553-556.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/556.
[425] Buharı, selem 1, 2, 7; Müslim, müsâkât 127, 128; Tirmizî, büyü 68; Nesâî, büyü 63; İbn Mâce, ticârât 59; Dârimî, büyü 45; Ahmed b.Hanbel, I, 217, 222, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/556-557.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/557-558.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/558.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/558-560.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/560.
[430] Buharî'nin rivayetinde bu ravi; Abdullah b. Ebî Mücâlid olarak gösterilmiştir. Buradaki lereddüd ravive aittir.
[431] Buharı, selem 2; İbn Mâce, ticârât 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/560-561.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/561-562.
[433] "İbn" kelimesi bazı nüshalarda yer almamıştır.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/562.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/562.
[436] Bir nüshada; "zeytinyağı" yerine "kuru üzüm" denilmektedir. Bu ihtilâf bu kelimelerin arapçalarının yazıhşlanndaki benzerlik yüzünden olsa gerektir. Yani bu bîr yazı hatasıdır.
[437] Buharı, selem 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/562-563.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/563.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/7.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/7-8.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/8.
[442] İbn Mâce, ticârât 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/8-9.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/9-10.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/10.
[445] Müslim, müsâkat 18; Nesâî, büyü 30,95; İbn Mâce, ahkâm 25; Ahmed b. Hanbel III, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/10.
[446] Hanefilere göre; borcunu ödeyemeyen borçlunun gerçekten malının olmadığını anlayabilmek için, buna yetecek kadar bir müddet hapsi caizdir. Yalnız bu bir ceza değil, borçlu malım gizlemişse onu çıkarması için bir müeyyidedir.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/10-12.
[448] Müslim, müsâkât 14; Nesâî, büyü 30; İbn Mâce, ticârât 33; Dârimî, büyü 22; Ahmed b. Hanbel, V, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/12-13.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/13-14.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/14.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/14.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/14-15.
[453] Buharı, müsâkât 3; Müslim, müsâkât 37; Tirmizî, büyü 44; İbn Mâce, rühûn 19; Nesâî büyü 89; Ahmed b. Hanbel, II, 463.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/15.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/15-17.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/17.
[456] Buharı, eşribe 10, tevhid ve'ş-şehâdât 22, ahkâm 48; Nesâî, Müslim, eymân 173, 174; büyü 6; İbn Mâce, ticârât 30; Ahmed b. Hanbel, II, 480.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/17.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/18-19.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/19.
[459] Buharı, eşribe 10, tevhid ve'ş-şehâdât 22, ahkâm 48; Müslim, eymân 173, 174; Nesâî, büyü 6; İbn Mâce, ticârât 30; Ahmed b. H^nbel, II, 480.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/19.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/19-20.
[461] Sahâbîlerden olduğu söylenmektedir. Hadisi, bizzat şahid olarak değil, babasından duyarak nakletmiştir.
[462] Dârimî, büyü 70; Ahmed b. Hanbel, III, 480, 481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/20-21.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/21.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/21.
[465] İbn Mâce, rühûn 6; Ahmed b. Hanbel V, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/21-22.
[466] Şerhu Fethi'l-Kadîr, VI, 56.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/22-23.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/23.
[469] Ebû Avf el-Müzenî, sahâbîdir. Sünen sahipleri ve Ahmed b. Hanbel, kendisinden bu hadisi rivayet etmişlerdir. Begavî ve İbnü's-Siekkîn, başka hadis rivayet etmediğini söylerler.
[470] Müslüm, müsâkat 34, 35; Tirmizî, büyü 44; Nesâî, büyü 94; İbn Mâce, rühün 18; Dârimî, rühün 69; Ahmed b. Hanbel, III, 338, 339, 356, 417.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/23-24.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/24.
[472] Tirmizî, büyü 49; Nesâî, büyü 92, sayd 16; İbn Mâce, ticârât 9; Ahmed b. Hanbel, III, 339, 349, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/24-25.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/25-26.
[474] Tirmizî, büyü 49; İbn Mâce ticârât 9; Nesâî, büyü 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/26.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/26.
[476] Buharı, büyü 113, icâre 20, talâk 51, tıb 46; Müslim, müsâkât 39; Tirmizî, büyü 46,. nikâh 36,tib 23; Nesâî, büyü 91; İbn Mâce, ticârât 9; Mâlik büyü 68; Dârimî, büyü 34; Ahmed b. Hanbel IV, 119, 120.'
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/27.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/27-28.

[478] Nesâî, büyü 91, sayd 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/28.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/28-29.
[480] Buharî, büyü 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/29.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/29.
[482] Nesâî, sayd 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/29-30.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/30.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/30.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/31-32.
[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/32.
[487] Buharı, büyü 112; Müslim, müsâkât 71; Tirmizî, büyü 60; Nesâî, buyu 93, fer' 8; İbn Mâce, ticârât II; Ahmed b. Hanbel, II, 213, 362, 512.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/32-33.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/33-35.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/35.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/35.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/35-36.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/36.
[493] Dârimî, eşribe 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/36.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/37.
[495] Buharî, büyü 105; Müslim, müsâkât 69, 70; eşribe 83; İbn Mâce, eşribe 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/37.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/37-38.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/38.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/38.
[499] Buharı, büyü 51, 54, 55; Müslim, büyü 32; Nesâî, büyü 55; İbn Mâce, ticârât 37; Dâri-mî, büyü 25; Mâlik, büyü 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/38-39.
[500] Bidâyetü'l-Miictehid ve Nihâyefü'l-Muktesid, II, 144.
[501] İ'lâü's-Sünen, XIII, 227.
[502] Kamil Miras, Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VI, 446 (Hadis no: 991).
[503] Aynı eser, VI, 450 (Hadis no: 992).
[504] M.Sofuoğlu, Sahih-i Müslim ve Tercemesi, V, 21 (Had.no:1525).
[505] H.Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, VI, 216.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/39-42.
[507] Müslim, müsâkât 33; Nesâî, büyü 57; Mâlik, büyü 42; Ahmed b. Hanbel, II, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/42.
[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/42-44.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/44.
[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/44-45.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/45.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/45.
[513] Hadisi Ebû Davud'a İbn Ebî Şeybe'nin oğullan Ebû Bekir ve Osman haber vermişlerdir. Gelecek bölüm, sadece Ebû Bekir'in rivayetinde vardır.
[514] Buharı, bûyû 51; Müslim, büyü 31, 39; Nesâî, büyü 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/45-46.
[515] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/46.
[516] Buharı, büyü 55, 56; Müslim, büyü 30; Nesâî, büyü 55; İbn Mâce, ticârât 37; Ahmed b. Hanbel, I, 270, 285,368.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/46-47.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/47-48.
[518] Buharı, büyü 54; Müslim, büyü 38; Nesâî, büyü 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/48.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/48-49.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/49.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/50.
[522] Buharî, büyü 48, istikraz 19, husümât 3; Müslim, büyü 48; Nesâî, büyü 51; Tirmizî, büyü 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/50.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/50-52.
[524] Tirmizî, büyü 28; Nesâî, büyü I2;îbn Mâce, ahkâm 24; Ahmed b. Hanbel, III, 217.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/52.
[525] Nisa, (4) 5.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/53-55.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/55.
[528] Ibn Mâce, ticârât 22; Mâlik, büyü I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/55.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/55-56.
[530] Tirmizî, büyü 19; Nesâî, büyü 60; İbn Mâce, ticârât 20; Ahmed b. Hanbel III, 402, 434.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/57.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/57-58.
[532] Tirmizî, büyü 19; Nesâî, büyü 60, 72; İbn Mâce, ticârât 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/58.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/58-60.
[534] Buharî, vekâlet 8, büyü 34; Müslim, müsâkât 109; Nesâî, büyü 77; İbn Mâce, ticârât 29; Ahmed b. Hanbel, III, 299.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/60.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/60-61.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/62-64.
[537] İbn Mâce, ticârât 44; Dârimî, büyü 18; Mâlik, büyü 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/64.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/64-65.
[539] et-Tehanevî, İ'lâü's-Sünen, XIII, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/65-66.
[540] Tirmizî, büyü 53; Nesâî, büyü 15; İbn Mâce, ticârât 43; Ahmed b. Hanbel, VI, 49,208, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/66.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/66-67.
[542] Tirmizî, büyü 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/67.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/67-69.
[544] Abdurrahman'ın dedesidir.Babası;Kindeli Kays'tır.Annesi Hz. Ebu Bekir'in kız kardeşidir.Kendisini El-Muhtar öldürmüştür.Ebu Zekeriyya el-Ezdi'nin haberine göre ebu Zübeyr onu Mevsıl (Musul)'a tayin etmiştir. İbn Habban onu, sika raviler arasında sayar.
[545] Nesai, büyu 86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/69-70.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/70.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/70-72.
[548] Müslim, müsâkat 135; Nesâî, büyü 80, 108; Ahmed b. Hanbel, III, 316.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/72.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/72-75.
[550] Bu cümle bazı nüshalarda; "Taksim edilmeyen her malda..." şeklindedir.
[551] Buharî, büyü, 96, 97, şirket 8, şüf'a 1; Tirmizî, ahkâm 33; İbn Mâce, şüf'a 3; Nesâî, büyü 109; Mâlik, şüf'a 1, 4; Ahmed b. Hanbel, III, 296, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/75-76.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/76.
[553] İbn Mâce, şüf'a 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/76-77.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/77.
[555] Buharı, şüf'a 2; Nesâî, büyü 109; İbn Mâce, şüf'a 2, 3; Tirmizî, ahkâm 33; Ahmed b. Hanbel, IV, 389, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/77.
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/77-78.
[557] Tirmizî, ahkâm, 31, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/79.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/79.
[559] Tirmizî, ahkâm 32; Nesâî, büyü 109; İbn Mâce, şüf'a 6; Ahmed b. Hanbel, VI, 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/79.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/79-80.
[561] Müslim, müsâkat 24, 25; Tirmizî, büyü 36; Nesâî, büyü 95; İbn Mâce, ahkâm 26; Mâlik, büyü 88; Dârimî, büyü 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/80-81.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/81-82.
[563] îbn Mâce, ahkâm 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/82.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/82-83.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/83.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/83-84.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/84.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/84-85.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/85.
[570] İbn Mâce. ahkâm 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/85.
[571] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/85-86.
[572] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/86-87.
[573] Nisa. (4) 29.
[574] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/87-88.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/88.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/88.
[577] Buharı, rehn 4; Tirmizî, büyü 31; İbn Mâce, rühûn 2; Ahmed b. Hanbel, II, 228,472.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/89.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/89-92.
[579] Yûnus, (10) 62.
[580] Tirmizî, zühd 53; Ahmed b. Hanbel, V, 229, 239, 328;'341, 342, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/92-93.
[581] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/93-94.
[582] Nesâî, büyü 1; İbn Mâce, ticârât 1; Dârimî, büyü 6; Ahmed b. Hanbel, VI, 31, 42, 177, 193, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/94.
[583] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/94-95.
[584] Nesâî, büyü 1; İbn Mâce, ticârât 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/95.
[585] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/95-96.
[586] îbn Mâce, ticârât I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/96.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/96-97.
[588] Nesâî, büyü 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/97.
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/97.
[590] Hind; Utbe b. Rabîa'mn kızı, Ebû Süfyân'n'in hanımıdır. Müslüman olmazdan önce, Hz. Peygamber (s.a)'e kin ve buğzla dopdolu idi. Bu halini, bu hadisin Buharî'nin Nafakât ve Ahkâm bahislerindeki rivayetinde bizzat kendisi şu sözleri ile dile getirmiştir: "Ya Rasûlallah! Vaktiyle senin hanedanın kadar zül ve harabını istediğim hiçbir ev, hiçbir aile yoktu. Bugün ise yeryüzünde sabahlayan hiçbir çadır ehli yoktur ki, bana senin ailen kadar sevimli olsun..."
Hind'in İslâm'a ve müslümanlara olan kininin en fenası Uhud Savaşında sergilenmiştir. Hind, bu savaşta müşrikleri müslümanlara karşı kışkırtmış, şiirler söylemiştir. En fenası, şehit düşen Hz. Hamza'nın ciğerini çiğnemiştir.
Hind, kocası Ebû Süfyân ile birlikte Mekke fethi günü müslüman olmuştur. Yermük muharebesine kocası ile birlikte katılmış, bu seferde ateşli hitabeleriyle İslâm askerlerini coşturmuş, harekete geçirmiştir.
[591] Buharî, büyü 95, nafakât 9, 14, ahkâm 14; Müslim, akdıye 7; İbn Mâce, ticârât 65; Nesâî, kudât 31; Dârimî, nikâh 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/98.
[592] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/99-100.
[593] Buharı, büyü 95, nafakât 9, 14; Müslim, akdıye 7; Nesâî, kudât 31; Dârimî, nikâh 54; Ahmed b. Hanbel, VI, 39, 50, 206.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/100.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/100.
[595] Tirmizî, büyü 37; Dârimî, büyü 57; Ahmed b. Hanbel, III, 414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/100-101.
[596] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/101-102.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/102.
[598] Tirmizî, büyü 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/103.
[599] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/103.

[600] Buharî, hibe 11; Tirmizî, birr 34; Ahmed b. Hanbel, II, 359, IV, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/103.
[601] Müddessir, (74) 6.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/103-105.
[603] Tirmizî, menâkıb 73; Ahmed b. Hanbel, II, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/105.
[604] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/105.
[605] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/105-106.
[606] Buharı, hibe 14, 30, cihâd 137, hıyel 14; Müslim, hibât 7, 8; Nesâî, hibe 2, 4, rukbâ 2; İbn Mâce, hibât 5; Ahmed b. Hanbel, I, 217, 250, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/106.
[607] Buharı, hibe 30; Nesâî, hibe 2; İbn Mâce, hibe 2, 5; Ahmed b. Hanbel, II, 182.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/106.
[608] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/107.
[609] Bk. Hadis no: 3530.
[610] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/107-109.
[611] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/109.
[612] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/109-110.
[613] Telcie: Kâmus'ta "İkrah = zorlama" diye manalandınlır. Nihâye'de: İçi dışına zıt olan bir şeyi yapmaya zorlamak şeklinde izah edilir. Fıkıhta telcie: Bir kimsenin, malını satmadığı halde, satmış gibi davranmasıdır. Buna "beyu'l-telcie" denir.
[614] Buharı, hibe 12; Müslim, hibât 8, 9, 10, 17; Nesâî, nuhl 1; İbn Mâce, hibât 1; Tirmizî, ahkâm 30; Mâlik, akdıye 39; Ahmed b. Hanbel, IV, 268, 269, 271, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/110-112.
[615] Müslim, hibât 12; Nesâî, nuhl 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/112.
[616] Nesâî, nuhl 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/112-113.
[617] Müslim, hibât 8, 9, 10, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/113.
[618] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/113-115.
[619] Nesâî, umrâ 5; tbn Mâce, hibât 7; Ahmed b. Hanbel, II, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/115-116.
[620] Nesâî, zekât 58, umrâ 5; İbn Mâce, hibât 7; Ahmed b. Hanbel, II, 179, 184, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/116.
[621] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/116-117.
[622] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/117-118.
[623] Buharı, hibe 32; Müslim, hibât 30, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/118.
[624] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/118.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/118.
[626] Müslim, hibâl 25; Nesâî, umrâ 4; Ahmed b. Hanbel, III, 304, 393.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/119.
[627] Nesâî, umrâ 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/119.
[628] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/119.
[629] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/120.
[630] Müslim, hibât 20, 21, 22; Tirmizî, ahkâm 15; Nesâî, umrâ 3; îbn Mâce, hibât 3; Mâlik, akdıye 43; Ahmed b. Hanbel, III, 312,-360, 386, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/120.
[631] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/120-121.
[632] Müslim, hibât 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/121.
[633] Rukbâ: Bir kimsenin, başka birine: "Şu evimi oturman için sana veriyorum. Eğer ben senden evvel ölürsem ev senin, sen evvel ölürsen ev benim" diyerek bir malını vermesidir. Bundan sonra gelecek olan babın hadisleri bu konudadır. Orada daha geniş İzahat verilecektir.
Hadis, umrâ ve rukbâyı menetmektedir. Bu men, yasaklama manasında değil, "rukbâ ve umrâ yoluyla mal vermeniz doğru değildir, bu malın zayiine sebeptir" demektir. Ama yapılırsa sahihtir.
Bu hadisin, umrâ ve rukbâya cevaz veren hadislerden evvel varid olup, onlarla nes-hedilmiş olması da muhtemeldir.
Tıybî; hadisin manasında değişik bir mütalaada bulunmuştur. Şöyle ki: "Sonradan geri almak ümidi ile rukbâ veya umrâ yoluyla mal vermeyiniz. Çünkü o mal, verildiği kimse ölünce size geri dönmez, onun vârislerine İntikal eder."
Bu anlayışa göre; rukbâ da umrâ hükmündedir. Umrâda mal, kendisine mal verilen kişinin vârislerine geçtiği gibi, rukbâda da, rukbâ yapılanın vârislerine geçer. Ancak konu ihtilaflıdır. Meselâ, İmam A'zam'a göre rukbâ ariyet hükmündedir. Bundan sonraki babda konu izah edilecektir.
[634] Nesâî, rukbâ 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/121-122.
[635] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/122.
[636] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/123-124.
[637] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/124.
[638] Tirmizî, ahkâm 16; İbn Mâce, hibât 4; Nesâî, umrâ 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/124.
[639] Nesâî, umrâ I, 3; İbn Mâce, hibât 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/125.
[640] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/125.
[641] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/125-127.
[642] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/127-128.
[643] El'den maksat, müsteîrin elidir. Yani kişi ariyet olarak aldığı malı sahibine verinceye kadar onu iade İle mükelleftir. Hadisi Semüre'den nakleden ravi Hasen; onun "O eminindir, kendisine sorumluluk yoktur" dediğini rivayet etmiştir. Hadisi Hasen'den nakleden Katâde ise; Hasen'in bu sözü unutarak yanlışlıkla söylediğine dikkat çekmekte ve aslında ınüsteîrin sorumlu olduğunu söylemektedir. Ancak, Katâde'nin söylediği bir zandır, delil olamaz.
[644] Tirmizî, büyü 39; İbn Mâce, sadakat 5; Ahmed b. Hanbel, III, 348, V, 8, 12, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/128-129.
[645] Ahmed b. Hanbel, III, 401, VI, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/129.
[646] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/129-130.
[647] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/130-131.
[648] Tirmizî, vesâyâ 5; tbn Mâce, sadakat 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/131.
[649] Ahmed b. Hanbel, VI, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/131-132.
[650] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/132-136.
[651] Buharî, mezâlim 34; İbn Mâce, ahkâm 14; Nesâî, nisa 4; Ahmed b. Hanbel, III, 105, IV, 188.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/136-137.

[652] Nesâî, nisa 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/137.
[653] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/137-139.
[654] İbn Mâce, ahkâm 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/139.
[655] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/139-140.
[656] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/140.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BEY (ALIM-SATIM) BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BAB
ALIM-SATIMIN ADABINA DAİR
BİRİNCİ FASIL
SIDK VE EMANET (GÜVEN)
İKİNCİ FASIL
ALIŞ-VERİŞTE VE İKÂLE'DE (GERİ VERME) KOLAYLIK
ÜÇÜNCÜ FASIL
ÖLÇÜLER VE TARTILAR HAKKINDA
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADÎSLER
İKİNCİ BAB
ALIM-SATIMI CAİZ OLMAYAN ŞEYLERE DAİR
BİRİNCİ FASIL
NECASETLER
İKİNCİ FASIL
KABZEDİLMEYEN SATIŞA DAİR
ÜÇÜNCÜ FASIL
MEYVELERİN VE EKİNLERİN SATIŞINA DAİR
DÖRDÜNCÜ FASIL
ALIM-SATIMI CAİZ OLMAYAN EŞYALAR HAKKINDA
ÜÇÜNCÜ BAB
ALIM SATIMDA CÂİZ OLMAYAN ŞEYLER HAKKINDA
BİRİNCİ FASIL
ALDATMAYA DAİR
İKİNCİ FASIL
SÜTÜ HAYVANIN MEMESİNDE BEKLETMEYE DAİR
ÜÇÜNCÜ FASIL
FİYAT KIZIŞTIRMAYA DAİR
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞARTLAR VE İSTİSNA HAKKINDA
BEŞİNCİ FASIL
MÜLAMESE VE MÜNABEZE'YE DAİR
ALTINCI FASIL
BEY'U'L-GARAR VE DİĞERLERİ HAKKINDA
HİDÂNE NEDİR, BU HAK KİMEDİR?
DÖRDÜNCÜ BAB
RİBA (FÂİZ) HAKKINDA
BİRİNCİ FASIL
RİBANIN ZEMMİNE DAİRDİR
İKİNCİ FASIL
RİBÂ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER
HAYVAN VS. İLE İLGİLİ TEFERRUAT
BEŞİNCİ BAB
MUHAYYERLİK HAKKINDA
ALTINCI BAB
ŞUF'A'A DAİR HADÎSLER
Şuf'a Hakkı Âmdır.
Arz-u Şuf'a:
Şuf'ada Verâset Yoktur:
Şuf'a Hakkı Olan Kimse İle Müşterinin İhtilafı:
YEDİNCİ BAB
SELEM (ÖNCEDEN SATMA) HAKKINDA
Hülasa:
SEKİZİNCİ BAB
İHTİKÂR VE PAHALANDIRMAYA DAİR HADÎSLER
DOKUZUNCU BAB
AYIP SEBEBİYLE MALI GERİ VERMEYE DAİR
ONUNCU BAB
AĞACI VE MEYVEYİ SATMAK, SATILAN KÖLENİN MALI VE MALA GELEN MUSİBETE DÂİR

BEY (ALIM-SATIM) BÖLÜMÜ

BİRİNCİ BAB
ALIM-SATIMIN ADABINA DAİR
BİRİNCİ FASIL
SIDK VE EMANET (GÜVEN)
*
İKİNCİ FASIL
ALIŞVERİŞTE VE İKALE'DE (GERİ VERME) KOLAYLIK
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
ÖLÇÜLER VE TARTILAR
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
ALIM-SATIMIN ADABINA DAİR MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ BAB

ALIM-SATIMIN ADABINA DAİR

BİRİNCİ FASIL

SIDK VE EMANET (GÜVEN)

?1? ?? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]????????? ?'????? ?????????? ???? ????????????? ?????????????? ????????????? ??????????????[. ????? ??????? .

1. (194)- Ebu Sa'îd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) şöyle buyurdu:
"Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli (ayette sırat-ı müstakim ashabı olarak zikredilen) peygamberler, sıddikler, şehidler ve sâlihlerle beraberdir."[1]

AÇIKLAMA:

İşlerinde "doğruluk" ve "güven"i esas alan kimseler insanların en üstün tabakasını teşkil eden peygamberler, sıddikler, şehidler ve sâlihler zümresinde yer alabilirler. Hadiste bu durumun tüccarlar hakkında zikredilmesi, bu iki vasfın bilhassa ticâret hayatındaki ehemmiyetini ifâde eder. Bir memlekette iktisadî kalkınma, herhalde öncelikle doğruluk ve güvene bağlıdır. Doğruluğun olduğu yerde güven hâsıl olur. Güvenin olduğu yerde az sermayeler bile bir araya gelerek en büyük kalkınma faaliyetlerine yönlendirilebilir. İslâm'ın yalan, aldatma, ölçü ve tartılarda hile gibi ahlaksızlıklar karşısındaki şiddeti, tehdidatı, sözkonusu doğruluk ve emniyeti sağlamaya yöneliktir.[2]

?2? ??? ?? ???? ?? ?????? ?? ???? ???:]???? ??????????? ?????????? ???? ????????? ???????? ?? ??? ??????? ?????? ??????? ???????[.

2. (195)- Tirmizî'nin, Rifâ'a İbnu Râfi'den yaptığı diğer bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur:
"Kıyamet günü tüccarlar fâcirler (günahkârlar) olarak diriltilecekler. Ancak Allah'tan korkanlar, iyilik yapanlar ve doğruluktan ayrılmayanlar müstesna"[3]

?3? ??? ??? ?? ??? ???????? ??????? ??? ????? ??? ???:]?????? ????? ?? ????????? ???????? ?????????????? ??????? ????? ??????? ?????? # ????? ????????? ??????????? ?????? ???? ??????? ????. ????: ??? ???????? ??????????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????????[.??? ?????: ??????? ??????? ?????????? ????????????. ????? ????? ?????.»?????« ?? ?????? .

3. (196)- Kays İbnu Ebî Gareze el-Gıfârî (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Biz hicret etmezden önce simsarlar olarak isimlendiriliyorduk. Bir gün, Medine'de, bize Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) uğradı. Bize ondan daha iyi bir isim verdi. Buyurdu ki:
"Ey tüccarlar, satış işine, yemin ve boş söz karışır..."
Bir başka rivayette şöyle denmiştir: *"Satış işine yemin ve yalan bulaşmaktadır, siz (Rabbin gadabını söndüren) sadaka karıştırın"*[4]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zâhirinden hareketle Zâhirîler tüccarın zekatla mükellef olmayıp sadaka ile mükellef olduğunu söylemiştir. Halbuki diğer ulema zekat, senelik belli nisabı olan bir vergi olduğu halde sadakanın herhangi bir zamanı, nisabı olayan bir bağış olduğu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tüccarları zekattan başka olan sadaka vermeye de teşvik ettiğini söylemiştir. Ümmetin ameli ve ulemanın icmâı bu görüş üzeredir.[5]

?4? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???????? ??????? ?????? # ?????: ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????[. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???? ??????: ?????? ???????.

4. (197)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i işittim, diyordu ki:
"(Ticarette yalan) yemin, (tüccarın zannınca) mala rağbeti artırır. (Halbuki gerçekte) kazancı giderir."[6]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, alışverişte satıcıların mala rağbeti artırmak için yemin etmelerini hoş karşılamaz. Hadislerde "yemin" kelimesi mutlak olarak gelmiştir, elhalif veya elyemîn şeklinde. Şarihler "yalan" kelimesiyle kayıtlayarak anlamaya meylederler. Buhârî bu bahse tahsis ettiği baba "Alışverişte mekruh olan yemin babı" adını vererek hadisin ruhuna uygun bir sunuş yapar. Yani satıcının yemin etmesi mekruhtur. Yemin yalan yere olursa tahrimen mekruhtur, doğru yemin olursa tenzihen mekruhtur.
Hülasa satıcının yemini mala olan alâkayı, rağbeti artırırsa da kazancın bereketini yok eder. Muttakî ticaret ehlinin herçeşit yeminden kaçınması, yemine dilini alıştırmaması gerekir.
Kazançta bereketin kalkması çeşitli şekillerde tezâhür eder. Bunlardan bir kısmını izah kolay olmasa bile, bir kısmı kolaydır. Meselâ şöyle bir izah makul gelmektedir: Yalan söylenerek satılan malın ayıbı mutlaka ortaya çıkar. Müşteri, o tüccara artık kendisi uğramayacağı gibi başkalarının uğramasına da mâni olur. Bu, kazancın bereketini gideren bir durumdur. Gayr-i meşru yoldan kazanılan paranın gayr-ı meşru harcamalara giderek sâhibini günaha soktuğu, bir kısım taşkınlıklar, şımarıklıklar sonucu sıhhatini, istirahatini kaybettiğini, hapishane, hastane ve hatta mezaristana düştüğünü çevremizde sıkca görmekteyiz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihbar ettği bereketsizlik haktır, ama şöyle ama böyle, bugün veya yarın.[7]

?5? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:] ??????????[??? ?????:]???????? ??????? ??????????: ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??????[. ????? ??????. ???????? ????? ????????. ???? ?????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ?? ??????????? ???? ??????? ????????? ??????? ?? ????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ????????[.

5. (198)- Hakim İbnu Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Alıp-satanlar" birbirlerinden ayrılmadıkça (vazgeçmekte) muhayyerdirler. Alıp-satanlar alışverişi sıdk ve doğruluk üzere yapar (kusuru) beyan ederlerse alış-verişleri her ikisi hakkında da mübarek kılınır. Yalan söylerler (kusurları) gizlerlerse, belli bir kâr sağlasalar bile, alış-verişlerinin bereketini kaybederler."
Bir rivayet şöyledir: *"Alış-verişlerinin bereketi yok edilir: Yalan yemin malı rağbetli, kazancı bereketsiz kılar."*[8]

AÇIKLAMA:

1- Burada alışveriş akdine kesinlik kazandıran ayrılık üç şekilde anlaşılmıştır:
a) Kelamların ayrılması: Yani mal sâhibi: "sattım", müşteri de: "aldım" dedi mi artık geri dönülemez. İmam Malik, Ebu Hanife ve bir kısım âlimler hadisi böyle anlamışlardır.
b) Ebu Yusuf, Şâfiî ve diğer bir kısım alimler de bedenlerinin ayrılmasını anlarlar.
c) Diğer bir grup âlim de meclisten ayrılmayı anlamıştır.
Şu halde Hanefîler'de esas olan akdin sözle kesinleşmesidir. Bu tahakkuk etti mi, müşteri mala sâhib olur. Ancak hıyâru'rrü'ye (görme muhayyerliği), hıyâru'l-ayb (kusur tesbiti

hâlinde akdi fesih hakkı), hıyâru'l-şart (hususî olarak belirtilen şarta bağlı fesih hakkı) durumları söz konusu olursa akdi fesih hakkı doğar. Aksi takdirde akid söz kesinleştikten sonra bozulamaz.
2- Alış verişte gizlenmemesi, beyan edilmesi gereken hususa gelince, bunu bazı âlimler malın ayıbı, kusuru varsa bunu satıcının açıklaması, semen (fiyat bedel) ile alakalı bir husus varsa onu da müşterinin gizlememesi, açıklaması gerekir diye izah etmişlerdir. Daha umumî bir ifade kullanarak: "Her iki taraf için de açıklanması gerekli olan hususların açıklanması gerekir" diye tasrih edenler de olmuştur. [9]

İKİNCİ FASIL

ALIŞ-VERİŞTE VE İKÂLE'DE (GERİ VERME) KOLAYLIK

?1? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]?????? ?????? ???? ??????? ??? ????? ??????? ???????? ????? ????????[. ????? ???????? ????????? ?????? ??????? .

1. (199)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Satışında, satın alışında, borcunu ödeyişinde cömert ve kolaylaştırıcı davranan kimseye Allah rahmetini bol kılsın".[10]

AÇIKLAMA:

Alış veriş muamelesinin her safhasında kolaylık ve karşı tarafı memnun edici davranış teşvik edilmektedir. Müsamaha ve fedakârlık sâdece satıcıdan beklenmemeli. Alıcı da aynı anlayışı göstermelidir. Hele borcun ödenmesi... geciktirmeden, tam zamanında eksik bırakmadan, bugün git yarın gel demeden ödenmesi gerekmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna dikkat çekmektedir.[11]

?2? ???? ???????:]?????? ?????? ????? ???? ????????: ???? ???? ????? ????? ??? ????????? ????? ??? ????????[.

2. (200)- Tirmizî'nin rivayeti şöyledir:
"Allah, sizden önce yaşamış olan bir kimseye rahmetiyle muamele etti. Çünkü bu adam satınca kolaylık gösterir, satın alınca kolaylık gösterir, alacağını isteyince (kabalık ve sertlik değil, anlayış ve) kolaylık gösterirdi."[12]

AÇIKLAMA:

Münavî: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın mağfiretini kazanmada bu kimseyi kendimize örnek edinmeye teşvîk etmektedir, bu maksadla onu zikretmiştir" der.[13]

?3? ??? ?? ???? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ?????:]???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????????[.

3. (201)- Tirmizî'nin Ebu Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"Allah, satıştaki müsâmahayı, satın alıştaki müsâmahayı, ödemedeki müsâmahayı sever"[14]

AÇIKLAMA:

Hadiste müsamaha diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı semh'dir. Münâvî hadiste bunun, "karşılıklı kolaylık (müsâhale)" mânasında kullanıldığını belirtmiştir. Aynı mânada olmak üzere Nesâî'nin bir tahrici şöyledir:
"Allah müşteri iken kolaylık gösteren, satıcı iken kolaylık gösteren, borcunu öderken kolaylık gösteren, alacağını ödetirken kolaylık gösteren kişiyi cennete koydu."
[15]

?4? ??? ????? ???? ????? ?????? ??? ?????? ?????. ?????? ????? ??????? ?????? # ????:]???? ??? ??????? ????? ?????????? ????? ??????? ????????? ??????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ???? ??? ???????. ???? ??? ?????. ???? ?? ???? ????? ???? ????? ???? ??????? ??????? ?? ?????? ??????? ????????? ?????????? ?? ????????? ???????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

4. (202)- Huzeyfe ve Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söyediğini işittiklerini anlatır:
"Sizden önce yaşamış olan birisine, ruhunu kabzetmek üzere melek gelmiş idi, sordu:
"- Bir hayır işledin mi?" Adam:
"- Bilmiyorum" diye cevapladı. Kendisine tekrar:
"- Hele bir düşün (belki hatırlarsın) dendi. Adam:
"- Bir şey hatırlamıyorum, ancak dünyada iken, insanlarla alışveriş yapardım. Bu muâmelelerimde zengine ödeme müddetini uzatır, fakire de (ödeme işlerinde müsâmaha ve bazı eksikliklerini bağışlamak sûretiyle) kolaylık gösterirdim" dedi.
Allah onu (bu kadarcık iyiliği sebebiyle affedip) cennetine koydu."[16]

?5? ??? ???? ??? ????????? ??? ?????? ???? ????:]???????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ??????????? ????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ?? ???????? ???????? ??? ????????? ????????? ????? ??????? ??? ??????? ?????? # ?????????? ???? ???? ?????: ?????? ??? ? ???????? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? # ?????: ??? ??????? ?????? ???? ???[. ????? ???? .

5. (203)- Amra Bintu Abdirrahmân (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam bir meyve bahçesinin meyvelerini toptan satın aldı. Meyveyi toplayıp miktarını tayin edince, tahmîn edilenden noksan buldu. Bahçe sâhibini görerek eksik çıkan kısmı hesaptan düşmesini veya alımsatım akdinden dönmesini talebetti. Fakat adam teklif edilenleri kabul etmemeye yemin etti. Bunun üzerine müşterinin annesi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "O adam, hayır yapmamaya yemin etmiştir" buyurdu. Bu sözü işiten bahçe sâhibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, talebini kabul ettim" dedi. Muvatta, Büyû 15. (2, 621); Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19, (1557).[17]

?6? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

6. (204)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim bir Müslümanın ikâlesini (yani alım-satım akdini feshetmesini) kabul ederse, Allah da onu düşmekten kurtarır"[18]

AÇIKLAMA:

İkâle, ıstılah olarak alım-satım akdinin bozulmasıdır. Akdi bozma talebi müşteriden gelse de, satandan gelse de farketmez, ikale denir. Aslında akit yapıldıktan sonra, -önceden bilinmeyen veya beyan edilmeyen bir kusurun ortaya çıkması gibi- meşru bir mazeret olmadıkca akdi bozmak caiz değildir. Bir taraf (alan veya satan) bozmak istediği takdirde diğer taraf dilerse kabul eder. Bu sebepten 203 numaralı hadiste görüldüğü üzere müşterinin akdi bozma (ikale) teklifi bahçe sahibi tarafından kabul edilmeyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meseleye müdâhale ederek, bahçe sâhibine: "Akdi boz, ikalesini kabul et!" dememiştir. Sadece kendisine sevap getirecek bir davranışı reddetmiş olduğunu ifade buyurmuştur.
Şu halde dinimizin tavsiyesi, böyle bir durumda, karşı tarafın ikâleyi kabul etmesini tavsiye etmektir. Bunun sebebi açık: İkâle teklifinde bulunan taraf bu alışverişten bir huzursuzluğa bir pişmanlığa düşmüştür, bir zarar görmektedir. Öbür tarafın da bunu kabul edivermesi hem bir huzursuzluğu bertaraf edecek, hem de iki taraf arasına bir tadsızlık girmesini önleyeceği gibi muhabbetin artmasına da yardımcı olacaktır. Dinimiz her huzursuzluğu takbih ettiği gibi, muhabbet vesilelerini de takdir eder. Nitekim bu hadiste "akid bozma" teklifini kabul edenin davranışı övülmüş, mukabilinde Cenâb-ı Hakk'ın, onu düşmelerden, hatalardan koruyacağı, hatalarından hâsıl olan günahlarını affedeceği ifade edilmiştir.
Bir mü'mine ikâleyi kabul, kendisi için yeterli bir kârdır.[19]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÇÜLER VE TARTILAR HAKKINDA

?1? ?? ??? ??? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]????????? ?????? ????? ???????? ???????????? ?????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ????? ?????? .

1. (205)- İbnu Ömer anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Şer'î hukuku ödemek için) vezin'de Mekke halkının vezn'i esastır, keyl'de de Medine halkının keyl'i esastır."[20]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde medenî hayat için son derece ehemmiyet arzeden ölçü ve tartı birimlerine temas etmektedir. Ticarî ve dolayısıyla iktisadî hayat büyük ölçüde bunlara dayanır.
Vezn tartı yoluyla ölçmek mânasına gelir. Miktarın tayininde ağırlığı esas alınan mallara veznî denir, yağ, bal, şeker bu veznî gruba girer. Bu gruba giren malların miktarını tayinde muhtelif birimler olunca, devlet içerisinde kargaşayı önlemek için sadece birinin esas alınması gerekir. Hadis, kurulmakta olan İslâm devletinde veznî birim olarak Mekke ölçüsünün esas alınmasını emretmektedir. Âlimler "Mekkeliler ticaret ehlidir, onların bu hususta bilgi ve tecrübeleri fazladır. Bu sebeple vezinde Mekke vezninin esas alınmasını emretmiştir" derler.
Keyl'e gelince bu daha çok tahıl ölçüsüdür. Bu gruba girenlere keylî denir. Kile tabirimiz buradan gelir. Hububatı ağırlığına göre değil, hacmine göre ölçer. Peygamberimizin (aleyhissalâtu vesselâm) Keyl'de Medine Mikyalini esas almasını, Medine'nin ziraatçilikte gelişmesiyle izah ederler. Malum olduğu üzere Mekke beynelmilel bir ticaret şehridir, geçimini ticaretten sağlamaktadır. Ziraat mümkün değildir. Buna mukabil Medine ziraate elverişlidir ve bahçecilik, meyvecilik gelişmiştir. Binâen-aleyh Medîne halkı mikyâllerin (mekâyîl) ahvalini en iyi bilen kişilerdir.
Öyle ise bu hadis, altın gümüş üzerinden zekâtın hesaplanmasında Mekke vezin birimleri olan dirhem'in,sadaka-i fıtr, kefâret gibi dinî borçların ödenmesinde de Medine mikyallerinden olan Sâ'ın esas alınmasını emretmiş olmaktadır. Örfî olarak her bölgede miktâra az veya çok farklılıklar arzeden ölçü ve tartı birimlerinin kullanıldığı Arabistan'da "200 dirhem altına sâhip olan zekât vermelidir" sözü "Hangi dirheme göre?" sorusunu getirecektir. Şu halde yukarıda sunulan hadis, bu çeşit meselelerin çözümünde esas olmuştur.
Bu çeşitten ölçü birimlerini tâyin ve tahdid eden bakşa hadisler de mevcuttur.[21]

?2? ??? ??????? ?? ???? ??? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]??????? ?????????? ????????? ?????? ????[. ????? ??????? .

2. (206)- Mikdâm İbnu Ma'dikerb (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü nakletti:
"Yiyeceklerinizi kîle ile ölçün, sizin için mübarek kılınsın."[22]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yiyecekleri tartmakla ilgili emri, daha ziyade "alım-satım" ve depodan çıkarılması sırasında diye kayıtlanmıştır. Alım-satımda tartmanın ehemmiyeti açıktır. Mücâzefe denen "karalama" veya "kabalama" alım-satımda taraflardan biri aldanabilir. Dinimizde ise, "aldanmamak ve aldatmamak" esastır.
Depodan çıkarırken tartma "Hesabın bilinmesi, istihlâkin önceden yapılan tahmine uygun olarak yapılması, vaktinden evvel tüketilmemesi içindir" denmiş, böylece taamın bereketleneceğine dikkat çekilmiştir. Şârihlerin belirttiği üzere "yiyeceği tartma" ameliyesi tek başına ona "bereket ilâve etmez". Hesabı göstererek ölçülü istihlâke sevkederek berekete vesile olur.[23]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]'????
??????????? ????????? ?????? ???? ???????? ???????? ???????? ??????? ?'????? ?????????? ????????[. ????? ??????? .

3. (207)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mikyal (ölçek) ve mîzân (terazi) kullananlara şöyle hitab etti:
"Sizler bizden önce gelip geçen kavimleri helâk eden iki işi üzerinize almış bulunmaktasınız"[24]

AÇIKLAMA:

Burada ictimaî ahlâkın mühim bir esasına parmak basılmaktadır: Alış-veriş sırasında ölçü ve tartıda dürüstlük, fertler arası güven, sevgi, saygı gibi pek çok umur buradaki dürüstlüğe dayanır. Cemiyetin ahengi, huzuru ve dolayısıyla sağlıklı terakki de bunlara dayanmaktadır. Bir cemiyette bu bağlar bozuldu mu, o cemiyetin batması yakındır. Başta Hz. Şuayb'in kavmi olmak üzere, birçok kavimlerin bu ölçü-tartı hilesinin getirdiği bozukluklarla battığını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hatırlatmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm bu mevzuya birçok âyetlerinde yer verir. Mutaffifin sûresi bu mevzuyu müstakilen ele alır.
Şurası açıktır ki, bazı safdillerin zannettiği gibi, ölçü-tartı gerektiren meslekler, dindarlığa uymayan, kaçınılması gereken meslekler değildir. Bu hadiste, böyle bir nasihat mevcut değildir. Burada ölçü ve tartı meselesinde çok dikkatli davranılması, alırken de verirken de ölçümde hassas olunması gereği vurgulanmaktadır. Nitekim daha önce geçen hadislerden bir kısmı ve meselâ 194 numaralı hadis *"Emin ve doğruluktan ayrılmayan tüccârların peygamberler, sıddikler, şehîdler ve sâlihlerle beraber olacaklarını"* haber vermiş, müjdelemiştir.[25]

?4? ??? ??? ????? ???:]???????? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ???? ?????????????? ?????? ?????????? ?? ???? ???? ??????? ?? ????? ???? ??????? # ???? ????? ??????? #. ??? ????: ?????????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

4. (208)- İbnu Harmele (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ümmü Habib Bintü Züeyb İbnu Kays el-Müzenniyye, bize (ölçüm işlerinde kullanılan) bir sa' bağışladı. Ümmü Habib bize rivayet etti ki, kendisine, İbnu Ahî Safiyye'den geldiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Safiyye vâlidemiz (radıyallahu anhâ) bağışlanan bu sâ'in, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kullandığı sâ' olduğunu söylemiştir. Râvilerden Enes İbnu İyâz der ki: "Ben bu sâ'ı denedim, (kontrol ettim) gördüm ki bu sâ, Emevî Halifesi Hişâm İbnu Abdi'l-Melik'in kullandığı müdd'le iki buçuk müdd miktarında idi".[26]

AÇIKLAMA:

Ebu Dâvud bu hadisi "Kefaret'in Ödenmesinde Kullanılan Sâ'ın Miktarı Nedir?" başlığını taşıyan babta kaydeder. Görüldüğü üzere, "şerî borçların ödenmesinde esas ittihaz edilmesi gereken birim ne olacaktır, bunun miktarı nasıl tâyin edilmelidir?" Âlimler arasında bidayetten beri bir problem olmuştur ve bu mesele hep, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beyanları doğrultusunda, onun vaz'ettiği birimler çerçevesinde çözülmeye çalışılmıştır[27].

?5? ??? ?????? ?? ????? ???:]???? ?????? ???? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ??????????? ??????? ??? ???? ???? ?? ???? ???? ?? ???? ??????? ???? ?????? ?????[.

5. (209)- es-Sâib İbnu Yezîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde bir sâ', bugün sizlerin kullanmakta olduğunuz müdd'le, bir müdden üçte bir müdd miktarında fazla idi. Ancak bu miktara Ömer İbnu Abdilaziz merhum zamanında ilâve bulunuldu.[28]

?6? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????[. ??????? ??????? .

6. (210)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sattığın zaman tart, satın alınca tarttır."[29]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ticarî hayat için mühim iki prensip vazediyor:
1- Alım-satımın ölçümle yürütülmesi.
2- Tartma külfetinin satıcıya âit olması.
Hadisin vürud sebebi kayda değer: Hz. Osman Benu Kaynuka çarşısında hurma alıp Medine'ye getirip, pazara döker, ne miktar olduğunu beyan eder, müşteri de onun beyanı üzerine tartmadan alır, uygun bir kâr verirmiş. Durum Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kulağına ulaşınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Osman'a: "Sattığın zaman tart, satın alınca da tarttır" emreder.
Tartma işi ücretle yapılıyorsa, bunun ücreti satıcıya âittir. Verilecek paranın, o devirde olduğu üzere, tartımı, bütünse bozdurulması külfet, masraf gerektiriyorsa bu da müşteriye aittir.[30]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADÎSLER

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?????? ??? ?????? ????? ?????????? ?????? ????? ??? ?????? ????? ?'?????[. ????? ???? .

1. (211)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular:
"Allah'ın en çok sevdiği yerler mescidlerdir. Allah'ın en ziyade nefret ettiği yerler de çarşı ve pazarlardır."[31]

AÇIKLAMA:

Mescidler ibadet, zikir, takva gibi kulluğun kâmil mânada gerçekleştiği mahallerdir. Bu sebeple Allah nazarında en çok sevilen yerlerdir. Çarşı pazar ise hilenin, aldatmanın, İslâm'ın en az hatıra getirildiği, en ziyade dünyanın, dünyalığın düşünüldüğü, gaflet yerleri de yine çarşı pazarlardır.
Hadis çarşıların bu yönüne dikkat çekerek, teyakkuza, dürüstlüğe teşvik etmektedir. Aslında, dinin belirttiği çerçevede yapılan ticaret helâldir. Bu çeşit ticaretin yapıldığı yerler de tebcîle değer yerlerdir. Nasıl olmasın ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dürüst tüccarları en yüce mertebedeki insanlar arasına dahil etmiştir.[32]

?2? ??? ?? ????? ??? ????? ???:]? ????????? ??? ??????????? ?????? ???? ?????? ???????? ??? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ?????????[.

2. (212)- Selman (radıyallahu anh) diyor ki: "Elinden geliyorsa, çarşıya ilk giren olma. Oradan son çıkan da olma. Çünkü çarşı, şeytanın, (insanları şaşırtmak için kıyasıya) savaş verdiği yerdir, bayrağı da orada dalgalanır."[33]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Hz. Selman (radıyallahu anh)'ın şahsî sözü gibi görünse de hükmen merfû sayılır. Burada da herçeşit uyarılara rağmen çarşıda hüküm sürecek fiilî duruma dikkat çekiliyor: Hile, hurda, yalan yere yemin, aldatmalar, boş sözler vs. hepsi de şeytana lâyık işler.[34]

?3? ??? ??? ??? ????? ??? ???? ???:]? ????? ?? ???????? ?? ???? ???? ???????? ?? ????????[. ????? ???????.

3. (213)- Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bizim çarşımızda dini bilen kimseler satıcılık yapsın" buyurmuştur.[35]

AÇIKLAMA:

Burada dini bilmekten maksad, iman ve asgarî seviyede ibadetlerini yapabilecek kadar ilmihal bilmek olmamalıdır. Bunlara ilâveten, farzları, haramları, mekruhları, alış verişle ilgili emirleri, yasakları, ticaret âdabını ve hatta meslekî bilgileri vs. yi de buna dahil edebiliriz. Nitekim İbnu Abidin farz-ı ayn ilimleri sayarken "...Keza meslek erbabına ve bir şeylerle meşgul olan herkese, o mevzudaki haramdan kaçınabilmesi için onunla ilgili ilmi ve ona terettüp eden ahkâmı öğrenmesi farzdır... Keza alışveriş... ile ilgili bilgiler de bu meselelerle iştigal etmek isteyen kimselere farzdır..." demektedir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu emri doğrultusunda tatbikata yer verildiği zamanlar istikrarlı, güvenilir bir ticarî hayata sahip olarak terakkî eden İslâm cemiyetleri, buna riayet edilmediği dönemlerde geriliklere düşmüşlerdir. Asker kaçaklarının, emeklilerin, köyden şehre gelen işsizlerin çarşı pazarda iş bularak esnaf ve ticaret ahlâkını nasıl bozduklarını ve bu duruma paralel olarak İslâm âleminin nasıl çöküntüye sürüklendiğini İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim üyelerinden merhum Sabri F. Ülgener "İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri" adlı eserinde edebî örneklerle izâh eder.
Eseri dikkatlice ve ne demek istediğini anlayarak okuyanlar, marksistlerin bir iddiasının ilmî bir tekzibini görecekler: Onlara göre, "Üstyapı dedikleri ahlâk, hukuk, din gibi mânevî değerler, altyapı denen iktisadî hayata bağlıdır. İktisâdî durum değiştirildi mi, kendiliğinden ve zorunlu olarak ahlâk, hukuk din vs. değişir."

Ülgener, edebî örneklerle ahlâk ve zihniyet durumlarının değiştiğini gösterdikten sonra, buna tâbi olarak iktisadî durumun bozulduğunu gözler önüne serer.
Ülgener'in bu çalışması Alman mütefekkiri Max Veber'in geliştirdiği sistemi Türk tarihine bir tatbikten ibârettir.[36]

?4? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ???:]??? ?????? ???? ??? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ???? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ?? ????? ??????? ???????????? ????? ?? ????????? ????? ??? ????????? ??? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ?? ? ????? ??? ?????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ????????? ????????? ??? ????? ??? ?????? ?????? ?Œ??[. ????? ???? .

4. (214)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Ben, Şam'daki Ümeyye Camii'nin merdivenlerinde bir dükkan sâhibi olup, her gün elli dinar kazanıp Allah yolunda harcamak ve bu esnada namazlarımı da hep cemaatle kılmak, Allah'ın helal kıldıklarını da haram etmemek şartlarını arzulamaktan ziyade, Allahu Teâla'nın, haklarında: *"...o kimseler ki ne bir ticaret ne de bir alış veriş onları Allah'ı zikretmekten alıkoymaz"* (Nur: 24/36) övgüsünü kullandığı kimselerden olmamaktan korkarım."[37]

İKİNCİ BAB

ALIM-SATIMI CAİZ OLMAYAN ŞEYLERE DAİR
(Bu babda dört fasıl vardır)
BİRİNCİ FASIL
NECÂSETLER
*
İKİNCİ FASIL
KABZEDİLMEYEN SATIŞA DAİR
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
MEYVELERİN VE EKİNLERİN SATIŞINA DAİR
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
ALIM-SATIMI CÂİZ OLMAYAN EŞYALAR HAKKINDA

BİRİNCİ FASIL

NECASETLER

?1? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]???????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????? ????????: ???? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???‘???????. ????? ??? ??????? ??????: ???????? ?????? ???????: ?????? ?????? ???? ?????????? ????????? ???? ?????????? ????????????? ???? ????????. ?????: ??? ??????. ?? ???? ???? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????? ??? ????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ????????[. ????? ??????. ????? »??????????« ???????? .

1. (215)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: Mekke'nin fethedildiği sene Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i Mekke'de işittim, şöyle buyuruyordu:
"Cenab-ı Allah içki, ölmüş hayvan, domuz ve putun alımsatımını yasakladı." Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın Resûlü "ölmüş hayvanların iç yağı hakkında ne buyurursunuz, zîra onunla gemiler yağlanır, derilere sürülür, kandiller aydınlatılır" dendi. Cevâben:
"O (nun satışı) haramdır" buyurdu ve ilâve etti: *"Allah Yahudilerin canını alsın. Allah onlara ölmüş hayvanların iç yağını haram kıldığı vakit bu yağı erittiler, sonra satıp parasını yediler."*[38]

AÇIKLAMA:

Âlimler burada ifade edilen hükümde bazı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İhtilaf, daha ziyade Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sorulan soruya verdiği cevaptaki "O haramdır" cümlesindeki "O" zamirinden kastedilen şeyden ileri gelir. Şâfiîler bundan "alım-satım"ın kastedildiğini söylerler. Böyle olunca "iç yağı" ve bir kısım "pis şeyler"in alım satımı haram olmakla birlikte kullanılması haram değildir hükmü çıkarılır. Halbuki Cumhur dediğimiz çoğunluk "O" zamirinden "kullanma"yı anlamışlardır.
Şafiîler'e göre ölmüş hayvanın iç yağı yenmese, insan bedenine sürülmese de, gemi yağlama, kandil yağı yapma gibi işlerde kullanılabilir.
Cumhur ise ölmüş hayvandan istifade yasağı umumî olduğu için, hiçbir surette bu maddelerden istifâde edilemeyeceğine hükmetmiştir. Cumhur'un tek ruhsatı, ölmüş hayvanın debbağlanmış derisi ile ilgilidir. Bu da zâten nasla açıklanmış bir ruhsattır.
Zeytin yağı, tereyağı gibi aslında temiz olduğu halde sonradan necâset değerek kirlenen yağlara gelince, bunların yenme ve bedene sürülmesi dışında, kandilde yakılmaları, sabun yapılmaları, pislenmiş balın tekrar arıya yedirilmesi, ölmüş hayvanın köpeğe yedirilmesi, keza pislenmiş yemeğin hayvanlara yedirilmesi gibi meselelerde de selef âlimleri ihtilaf ederler. Şâfiî mezhebinin sahih hükmüne göre bütün bunlar câizdir. İmam Malik ve Ebu Hanîfe'nin de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Ebu Hanîfe (rahimehullah) necis olan zeytin yağının "durumunu belirtmek kaydıyla" satışının da câiz olacağını söylemiştir. Ahmed İbnu Hanbel ise, temiz olmayan şeylerin kullanılmasının, satılmasının haram olduğu, onlardan hiçbir surette istifadenin câiz olmadığı görüşündedir.[39]

?2? ??? ????????? ??? ???????? ???? ???? ???? ????? ????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ????:]???? ??? ????? ?????? ?????? # ??????? ?????? ????? ???: ??? ???????? ???? ?????? ????? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ????????? ???? ??? ?????? ????? #: ???? ??????????? ???? ????????? ????????. ????: ??? ??????? ????? ????????? ??????? ??????? ???????? ???????????? ????? ?????? ?? ?????[. ????? ????? ?????? ????????. »???????« ??????? .

2. (216)- Abdurrahman İbnu Va'le'nin anlattığına göre, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'dan üzüm şırası hakkında sorunca ondan şu cevabı almıştır:
"Adamın biri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir şarap dağarcığı hediye etmişti, kendisine
"Allah'ın bunu haram kıldığını bilmiyor musun?" dedi. Adam:
"Hayır bilmiyorum" cevabını verdi ve yanında bulunan birisine birşeyler fısıldadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama
"Ona ne fısıldadın?" diye sorunca adam:
"Onu satmasını emrettim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"İçilmesi haram olanın satılması da haramdır" buyurdu ve iki şarap dağarcığının ağızlarını açarak içlerini boşalttı."[40]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ?????? ???? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ????: ?????? ?????? ??????? ????: ???? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ????? ?????? ????? ??? ?????? ????? ???? ???? ?? ??????? ??????

????????[. ????? ??? ???? .

3. (217)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i Kâbe'nin yanında otururken gördüm. Bir ara başını semaya kaldırarak güldü ve şunu söyledi:
"- Alah Yahudilere lânet etsin, Allah Yahudiler'e lânet etsin, Allah Yahudiler'e lânet etsin! Allah onlara (ölmüş hayvanların) iç yağını yasaklamıştı tutup bunu sattılar ve parasını yediler. Halbuki Allah bir millete bir şeyin yenmesini haram etti mi, onun parasını da haram etti demektir."[41]

AÇIKLAMA:

Açıklama için 215 numaralı hadise bak.[42]

?4? ??? ?? ???????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ????????? ????????????? ????????????: ?? ???????? ????????? ???????[.

4. (218)- el-Muğîre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Kim içki satarsa, hınzır kasaplığı da yapsın"*[43]

AÇIKLAMA:

Hadis, tağliz ve tenfir yoluyla içkinin yasaklığını beyan etmektedir. Zira domuz yemekten umumiyetle kaçınıldığı hâlde, içkiye karşı alâka gösterenler az değildir. Halbuki haram olma yönüyle ikisi de birdir ve ikisi de eşit şekilde haramdır. Bu mânayı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir benzetme ve mukayese ile ifade buyurmuştur.[44]

?5? ??? ??? ???? ??? ?????? ???.] ???? ???? ?????? ?????? # ??? ??????? ???????? ??????? ????: ?????????? ???? ???? ?????????? ????? ???? ?[. ????? ??? ???? ????????.??????: ?????? ?????? ??????? ???????? .

5. (219)- Ebu Talha (radıyallahu anh) anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan "İçkiye vâris olan yetimler" hakkında sormuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Dök onu!" emretmiştir. Ebu Talha:
"Sirke yapsam olmaz mı?" deyince de
"Hayır!" diye cevap vermiştir."
Tirmizi'nin rivayetinde: *"Şarabı dök, küplerini de kır"* buyurmuştur.[45]

AÇIKLAMA:

Âlimler bu hadisin hükmünde de az çok ihtilaf etmişlerdir. Bazıları şarabın hiçbir surette kullanılmaması gereğine hükmederler. Zîra, malının ziyan edilmemesi hususunda en ziyâde hassasiyet gösterilmesi gereken yetimlere miras yoluyla intikal eden şarabın sirkeye tahvil edilerek değerlendirilmesine cevaz verilmemekte, dökülmesi emredilmektedir. Hz. Ömer, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel hazerâtı bu görüştedirler.
Ancak, Atâ İbnu Ebî Rabah, Ömer İbnu Abdilaziz, Ebu Hanîfe gibi bâzı âlimler şarabın muameleden geçirilerek sirkeleştirilmesini câiz görmüşlerdir. Bazıları bu muameleyi ölmüş hayvanın derisinin debbağlanarak kullanılır hâle getirilmesine benzetmişlerdir. Ancak, "Derinin debbağlanması meselesinde nas olduğu halde, şarabın sirkeleştirilmesi meselesinde nas yoktur, kıyas yanlıştır" denmiştir. [46]

İKİNCİ FASIL

KABZEDİLMEYEN SATIŞA DAİR

?1? ?? ??? ??? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ???????? ???????? ?? ???????? ???? ??????????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (220)- İbnu Ömer (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir:
"Bir yiyecek satın alan kimse, onu kabzetmeden önce satamaz"[47]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, malın kabzedilip, satıcıdan tamamen devralınmasından önce satılması yasaklanmaktadır. Bu mevzuda da âlimler başka rivayetleri de göz önüne alınca bazı ayrılıklara düşmüşlerdir. Şöyle ki: Ebu Hanîfe "Akar hâric, başka şeylerin hepsinde caiz değildir" der. İmam Şâfiî, "Satılan mal devralınmadan satılamaz" der. Onun için akar, yiyecek, menkul, nakd hepsi birdir. İmam Mâlik ve diğer bazıları: "Yiyecekte câiz değildir, başka mallarda câizdir" demiştir. "Mekîl ve mevzun olanlar yani kile ile ölçülenlerle terazi ile tartılanlarda caiz değil, öbürlerinde caizdir" diyenler de olmuştur.
Unutmayalım, her görüş sahiblerinin şer'î delilleri mevcuttur. Farklılıklar dinimizin farklı şartlara göre getirdiği ruhsat ve kolaylığı, Şâri-i Rahimin kullar karşısındaki rahmetini gösterir. Zîra Resûlü Ekrem: *"ümmetimin ihtilafı rahmettir"* müjdesini vermiştir.
2- Malın kabzedilmesine gelince, kabz'ın eşyaya, şartlara göre değişik şekillerde gerçekleşeceği belirtilmiştir. Hattabî özetle şunları söyler: "Kabz eşyanın cinsine ve halkın âdetlerine göre farklılıklar arzeder. Bâzan satılan eşyayı (mebî) satın alanın eline koymak sûretiyle olur. Bâzan müşteri ile mal arasındaki mânianın tahliyesi ile (arsa gibi) olur. Bâzan malın yerinden götürülmesi ile olur. Bâzan kile ile ölçülenlerin kileye vurulmasıyla olur. Göz kararıyla toptan satılanlarda kabz, yerini değiştirmekle, bir başka mekâna taşınmakla olur. Bir malı kile ile ölçüp satın alan kimse yeniden ölçmeden, ilk ölçümü ile satmak isterse caiz değildir. İkinci sefer ölçerek satmalıdır."[48]

?2? ??? ????: ???? ?????????? ???: ???????? ????????? ?????????? ?? ??????????? ??????? ??????? ??????? ?????? # ??? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????????.»??????« ??????? ?????: ??? ??? ?? ??????? .

2. (221)- Bir diğer rivayette: *"... malı kabzedinceye kadar"* ziyadesi vardır. İbnu Ömer der ki: "Biz hayvanla gelenlerden tartmadan göz kararıyla yiyecek satın alırdık. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) satın aldığımız bu şeyleri başka yere naklederek yerini değiştirmeden satmamızı yasakladı"[49]

?3? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????: ???? ????????? ????????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ?? ??????? ??????? ???: ?? ?????????? ???? ????????? ???: ?????? ?? ?????? ????? ???[. ????? ????? ????? .

3. (222)- Hakîm İbnu Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlu dedim, bana gelip, birşeyler almak isteyenler oluyor. Halbuki istenen şey bende yoktur. Bu durumda bilâhere çarşıdan satın alarak teslim etmek üzere istenen şeyi satayım mı?"

" Hayır dedi, yanında mevcut olmayan şeyi satma."[50]

AÇIKLAMA:

Âlimler bu yasağın daha ziyade ayn (cemi'a'yân gelir) denilen hâricen mevcut muayyen müşahhas olan -bir kitap, bir ev, bir at, bir miktar para... gibi- eşya ile alâkalı olduğunu söylemişlerdir. Bu çeşit mallar akit sırasında mülkünde veya taht-ı tasarrufunda değilse satışı yasaktır. Kaçmış kölenin satışı, henüz kabzedilmemiş bir mebî'in (satın alınmış malın) satışı, kafesten kaçmış bir kuşun satışı, bir başkasına ait malın sahibinin izni olmadan satışı gibi. Başkasının malını satma yasağı, sahibinin izin verip vermiyeceği bilinmediği içindir. Şâfîî (rahimehullah) bu görüştedir. Mâlik, Ebu Hanîfe'nin ashabı ve Ahmed İbnu Hanbel hazerâtı (rahimehümullah) sahibinin iznine bağlı olarak başkasının malından satılabileceğini söylemişlerdir.
Satış sırasında mevcut olmayan şeyin satılmasıyla ilgili yasak daha ziyade aynî eşya ile alâkalıdır, değilse, Bağavî'nin Şerhu's-Sünne'de açıkladığı üzere Bey'us-Sıfat bu yasağa girmez.
Bey'us-Sıfat tâbiriyle selem kastedilir. Zîra, selem akdi sıfatları belirlenmiş malın bu sıfatlara uygun şekilde, tâyin edilen vakti gelince teslim edilmek üzere yapılan satışıdır. Bu satış "ayn"ın değil "sıfat"ın satışı olmaktadır.[51]

?4? ??? ??? ???? ??? ????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?? ??????? ?????? ?????? ??? ??????????????. ??? ????: ???? ?? ?????: ???? ?????? ???: ???? ????????? ??????????? ???????? ???????[. ????? ?????? .

4. (223)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kimsenin, yiyecek maddesini tam olarak kabzetmiş olmadan satmasını yasakladı. Tâvus der ki: "İbnu Abbas'a
"Bu nasıl olur?" diye sordum da bana şu cevabı verdi:
"Bu dirhemlerin dirhemlerle alınıp satılmasıdır, yiyecek maddesi ise tehir edilmiştir."[52]

AÇIKLAMA:

Burada yasaklanan alım-satım muamelesi şöyle: Bir şahıs diğerinden 100 dinara yiyecek satın alır. Ve 100 dinarı satıcıya peşin öder, ancak malı teslim almaz. Mal satıcının elinde gecikir. Sonra malı bu yeni sahibi bir başkasına mesela 120 dinara satar. Böylece ortaya dinin ruhuna uymayan bir satış şekli çıkmış olmaktadır: Parayla para kazanmak. Bu ise ribâ'dır ve haramdır. İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu şekli önlemek ve bu tarzın açacağı suistimalleri bertaraf etmek için satın alınan malın kabzedilmeden satılmasını yasaklamıştır.[53]

?5? ??? ?????? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??? ????? ??? ?????? ??? ?????? ?? ?????:]???????? ?????? ??????? ???? ??????????. ???? ??? ?????: ??????? ?????? ????????? ????? ???? ??????? ?????? # ?? ???? ??????? ??? ??????????? ???? ?????? ???? ?? ????? ??? ??????: ?????? ??? ???? ?????????? ?? ????? ??????[. ????? ???? .

5. (224)- Süleyman İbnu Yesar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Mervân İbnu'l-Hakem'e:
- Sen faiz ticaretini helâl kıldın dedi. Mervan:
- Ne yapmışım? diye sordu. Ebu Hüreyre tekrar:
- Sen sened satışını helâl addetmişsin. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tam olarak kabzedilmezden önce yiyecek satışını yasakladı, dedi. Râvi der ki:
"Bu konuşma üzerine Mervan halka hitab ederek sened satışını yasakladı." Süleyman ilâve etti:
"Ben muhafızların bu senedleri, halkın elinden topladıklarını gördüm."[54]

AÇIKLAMA:

Sened diye tercüme ettiğimiz tâbirin aslı sakk'dır, borç senedi, mahkeme hücceti mânalarına gelir. Burada, âmir tarafından memura verilen maaş senedidir. Bu senede: "Filana şu kadar zahîre veya para verilsin" diye yazılmıştır. Senedi alan orada yazılı olan şeyleri tesellüm etmeden başkasına satardı. İşte bu muâmele yasaklanmış olmaktadır.[55]

?6? ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ???:]??? ???? ?????? ?????? # ?? ????? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ???????? ????
???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ??? ????????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? #. ???? ?? ???? ?????? # ????????? ??? ??????. ???? ???? ???? ??? ??????? ?????? ????????? ????. ???? ??? ??????? ?????? # ???? ??? ??? ??????????? ???????? ???? ??? ??????[. ????? ??????? .

6. (225)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir sefer sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le beraber bulunuyorduk. Ben Hz. Ömer'e ait, yüke yeni alıştırılan henüz zabtı zor bir devenin üzerindeydim. Deve dik başlılık edip cemaatin önüne önüne giderdi. Babam Ömer (radıyallahu anh) devenin bu davranışından üzülür, onu tekrar geriye atardı. Bana da:
"Devene sâhib ol, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önüne geçmesin" derdi. Sonunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
- *Ey Ömer, onu bana sat* dedi.
- Pekâla o senin olsun ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Böylece deveyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ondan satın almış oldu. Sonra da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana dönerek:
"Ey Abdullah, deveyi sana bağışladım, artık o senindir, onu istediğin gibi kullan" dedi.[56]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MEYVELERİN VE EKİNLERİN SATIŞINA DAİR

?1? ?? ??? ??? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]? ????????? ???????? ????? ?????? ?????? ?? ???????? ????????? ??????????? ??? ????: ??????? ???????? ?? ??? ?? ????? ??? ?????? ??? ???? ???: ?? ?????? ??????? ?????? # ?????? ???? ?? ?????? ??????????? ????????? ?? ??????? ??? ????????? ?? ??????? ????? ??? ?????? ??? ?????? ?? ??????? ???: ????? ???????? ???? ?????????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

1. (226)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emretti:
"Ağaçların üzerinde o yılın meyveleri (olgunlaşmaya) sâlih olduğu (kızarmak, sararmak sûretiyle) zâhir olana kadar, meyveleri satmayın. Yaş hurmayı kuru hurma karşılığında da satmayın."
Yine Abdullah İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sabit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yaş hurmayı kurusu ile değiştirmeyi yasakladıktan sonra,

ariyyenin (muayyen bir ağacın başındaki yaş hurmayı) yerdeki yaş veya kuru hurma ile tebdiline müsaade buyurdu. Bu çeşit bir değiş tokuşa başka alım-satımlarda müsaade buyurmadı."
İbnu Ömer'e meyvenin sâlih olarak ortaya çıkması nedir? diye sorulunca şu cevabı verirdi:
"Meyvenin afete uğrayarak zarar görme tehlikesini atlatmasıdır."[57]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ağaç üzerindeki meyvelerin belli şartlarla satılabileceğini ifade eder: Bu şartları şöylece özetleyebiliriz:
1- Meyvenin olgunlaşacağı ortaya çıkmalıdır. Soğuk vurması, dolu vurması gibi çeşitli afetler atlatılmış, normal şartlarda, ağaçtaki meyvelerin olgunlaşacağı kanaati hasıl olmuşsa artık meyve hasad edilmeden, miktarı tahmin yoluyla tesbit edilerek satılabilir.
2- Satış muamelesi, faize giren şartlarla olmamalıdır. Yani altın gümüş cinsinden parayla veya aynı cinsten olmayan başka ticaret eşyasıyla olabilir
3- Ariyye'ye de ruhsat vardır.
Ariyye nedir? Bu, bahçe sâhibinin, hurma ağaçları arasından, mahsulünü satmak için ayırdığı ağaçtır. Sâhibi, âcil ihtiyacını görmek için, üstündeki mahsulü kuruduktan sonra, kaç kile geleceğini tahmin ederek bunun satılmasına veya taze hurma ile değiştirilmesine ariyye satışı (bey-i ariyye) denir.
Ariyye satışı, elinde kuru hurma olduğu halde, parasızlık yüzünden yeni çıkan yaş hurmayı yiyemeyenlerin müracaatı üzerine tanınan bir ruhsattır. Esas itibariyle, kuru hurma vererek yaş hurma satın almak - 232 numaralı hadiste görüleceği üzere- yasaklanmıştır. Bu durum, kuru hurması olanlara da, turfanda hurma yetiştirenlere de bazı zorluklar getiriyordu. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) kayıtlı olarak bu değiş tokuşa müsaade etmiştir. 233 numaralı hadiste de göreceğimiz gibi, ariyye suretiyle yapılacak alım-satım beş vask miktarını taşmamalıdır.
Bir vask altmış sâ', yani takriben bir deve yüküdür.[58]

?2? ??? ???? ?????? ? ???????:]???? ??????? ?????? # ?? ?????? ????????? ????? ???????? ??? ????? ?????????? ????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ????????[.

2. (227)- Buhârî'nin dışındaki müelliflerin kaydettiği bir diğer rivayette şöyle denir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meyvesi olgunlaşıncaya kadar hurmayı, dânesi beyazlaşıp afetten emin oluncaya kadar başağı satmaktan men etti. Bu muameleden satıcı da alıcı da yasaklanmıştır.[59].

?3? ??? ???? ????? ???????? ?? ??? ??? ????? ???:]????? ???? ?????? ????????? ??? ??????: ??? ?? ?? ??????????! ???: ????????? ??????????. ?????? ??? ???? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ?????[.

3. (228)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) olgunlaşmazdan önce meyvenin ağacın başında iken satılmasını yasakladı. Kendisine (aleyhissalâtu vesselâm) meyvenin olgunlaşması ile ne kastediliyor? diye sorulunca:
"Onun kızarması ve sararmasıdır" diye açıkladı ve ilave etti: *"Cenâb-ı Hakk bir âfet vererek meyveye mâni olacak olsa, kardeşinden aldığın parayı nasıl helal addedeceksin?"*[60]

?4? ????????? ???? ???? ?? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]?????? ??? ??????? ??????? ??? ????????: ???? ???? ????????! ??? ????????? ????????????? ???????? ????[.

4. (229)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) alacalanmazdan önce meyvenin satılmasını yasakladı.
"Meyvenin alacalanması nedir?" diye sorulunca:
"Kızarması, sararması ve yenir hâle gelmesidir" diye açıkladı.[61]

?5? ??? ???? '?? ???? ???????? ?? ??? ??? ?????? ???:]????? ?? ?????? ???????? ????? ??????? ??? ???? ?????? ????? ?????????[.

5. (230)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) siyahlanmazdan önce üzümün, sertleşmezden önce hububatın satılmasını yasakladı."[62]

?6? ??? ????? ?? ??? ??? ?????? ???:]?? ????? ???? ??????? ??????? ??? ???????? ??????????[. ????? ???? .

6. (231)- Hârice İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, babası, süreyya yıldızı doğmadıkça meyve satmazdı.[63]

AÇIKLAMA:

Zürkânî'nin şerhte kaydettiği üzre, İbnu Ömer (radıyallahu anh) meyvenin, afete uğrama tehlikesi kalkıncaya kadar satışının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yasaklandığını bildirmesi üzerine bunun nasıl anlaşılacağı sorulmuş, o da: "Süreyya yıldızı görülmeye başlayınca" demiştir. Süreyya yıldızının, yaz mevsimi girdiği günün sabahında doğduğu, bunun da yaz sıcaklarının başlangıcı olduğu, artık meyvelerin olgunlaşmaya geçtiği belirtilir. Öyle ise, bu mevzuda muteber hudud süreyya yıldızının doğmasıdır. Dalı üzerinde meyve satışı burdan sonra başlayabilir.[64]

?7? ??? ??? ?? ??? ????? ??? ????? ???.]???? ??????? # ???? ?? ???? ????????? ??????????? ???? ??? ????????? ??? ???????????? ?? ??? ?????? ?? ???? ????????????: ??????? ?????????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???????[. ????? ??????.???? ??????? ?? ????:]??? ???? ???????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????????? ???? ??????. ???: ???? ?? ???? »??????????« ?? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ???????[.

7. (232)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yaş hurmayı kuru hurma ile değiştirmeyi yasakladı ve *"Bu riba'dır, buna müzâbene denir"* buyurdu. Ancak ariyye satışını bundan istisna etti. Ariyye bahçe sâhibinin ayırdığı bir veya iki hurma ağacıdır. Onların başındaki meyvenin kuruyunca ne kadar olacağını göz kararıyla tahmîn eder. Bunun bedelince yaş hurma (satın alıp) yer"..
Tirmizî bir başka rivayette şu ilâveyi kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yaş üzümü kuru üzümle her meyveyi, meyve cinsinden tahmînî karşılığıyla satmayı yasakladı."
Yahya İbnu Said ariyye'yi şöyle açıkladı: "Kişinin âilesine yedirmek maksadıyla birkaç hurma ağacının yaş meyvesini, -miktarını tahmin yoluyla takdir edip- kuru hurma karşılığında satın almasıdır." [65]

?8? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]?????? ?????? ?????? # ?? ???? ????????? ?????????? ?? ????????? ???? ???? ???????? ??????? ?? ???????? ??????[. ?? ??? ?????? ?? ???? ???? ?? ??? ???? ????.

????? ????? .

8. (233)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) dedi ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kuru hurma vererek, tahmin yoluyla ariyyelerin satın alınmasına, beş vask veya beş vasktan az miktar için izin verdi." Ravilerden biri, "beş vask" mı dedi, yoksa "beş vasktan az" mı dedi diye şüphe etmiştir.[66]

AÇIKLAMA:

Ariyye satışı nedir, niçin buna ruhsat verilmiştir? gibi bazı mübhem noktaları az yukarıda 226 numaralı hadisle birlikte açıkladık.
Tahmin meselesi şudur: Bir ağaçtaki taze hurma kuruduğu zaman ne kadar kuru hurma olacaktır, önceden tahmin edilir. Tahmin işi bir ehl-i vukufa (bilir kişi) yaptırılır. Ariyye satışını yapan kimse, tahmin edilen bu miktarı kuru hurma olarak verir. Böylece verdiği, aldığına "kuru cinsinden" denk olur.[67]

?9? ??? ??? ???? ??? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ?? ????????????? ??????????? »??????????« ??????? ????? ?? ???? ??????[.??? ???? ??????? »??????????« ????? ?‘??? ???????. ????? ????? ???????? .

9. (234)- Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müzâbene ve muhâkala'yı yasakladı. Müzâbene, yeni meyvenin daha hurma, ağacının başında iken satın alınmasıdır. İmam Malik "... kuru hurma vererek" ziyadesini kaydetti.
Muhâkale de buğday karşılığında tarlanın kiralanmasıdır.[68]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında araziyi kiraya vermek yaygın bir tatbikattı. Tohum, ekiciye ait olur, tarlanın münbit kısmından belli bir bölüm tarla sâhibine, geri kalan kısım da ekiciye ait olurdu. Reshulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu usûlü yasakladı çünkü ayrılan kısmın mahsül vermemesi, telef olması mümkündü.
Nevevî'nin açıklamalarına göre, âlimler bu konuda ihtilaf eder. Bazıları sadece mahsül karşılığında değil, altın, gümüş, vs. karşılığında da olsa tarlanın kiraya verilmesine - hadisteki ıtlaka dayanarak- karşı çıkmıştır. Ebu Hanîfe, Şaifî başta diğer bir çok ulema, arazinin altın, gümüş zahîre, elbise ve diğer eşyalar mukabili kiraya verilebileceğini söylemiştir. İcar bedeli ekin cinsinden de olabilir. Ancak, çıkan mahsulün üçte biri veya dörte biri gibi bir cüzüne mukabil icârı câiz değildir. Buna "muhâbere" denir. Muayyen bir parçanın tarla sahibi için ekilmesini şart koşmak da caiz olmaz.
Ahmet İbnu Hanbel, Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve Malikîlerden bazılarına göre, "Yeri altın ve gümüş mukabilinde kiraya vermek ve mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi bir cüzü karşılığında kiraya vermek caizdir. Muhtar olan da budur."
Farklı görüşlerden herbiri rivayete dayanmaktadır[69].

?10? ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ????:]??? ??????? ?????? # ??? ????????????? ???????????????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????? ???????? ??????????? ???[. ????? ????? .

10. (235)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müzâbene'yi yasakladı. Müzâbene, yaş hurmayı, ölçeğe vurarak kuru hurma mukabili satmaktır, keza taze üzümü ölçeğe vurarak kuru üzüm karşılığında satmaktır."[70]

?11? ??? ???? ‘?? ???? ??? ????? ???:]???? ?? ?????? ????????? ??????????? ???[.

11. (236)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ekini, ölçekli olarak buğdayla satmaktan yasakladı."[71]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste açıklanan müzâbeneye benzer. Şu miktar arazideki ekini, kile nevinden muayyen bir miktar buğday mukabili satmaktır. Bu tarz satışı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklıyor. Müteakip hadis meseleye daha fazla açıklık getirecektir.[72]

?12? ??? ???? ??????? ?? ???? ??? ????? ???:]???? ??? ??????????? ????????????????. ????: ????? ?????? ???? ??????? ???: ???? ?????????: ??‘??? ???????? ???????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ??? ????? ?? ???????? ??????? ??? ????????????? ???? ????????? ?? ?????? ??????? ??? ??????????? ?? ?????? ??? ???? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ???[.

12. (237)- Sahiheyn'in Hz. Câbir'den kaydettikleri bir rivayet de şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muhâbere ve Muhâkale'yi yasakladı. Atâ der ki: Câbir bize şu açıklamayı yaptı:
Muhâbere: Boş araziyi, sâhibi bir başkasına verir. Alan adam bütün masrafları karşılayarak tarlayı eker. Tarla sâhibi mahsülden hisse alır. **Müzâbene'**ye gelince, bunun "daha ağaçta iken yaş hurmayı, kuru hurma ile ölçekle satmak" olduğunu söyledi. **Muhâkale** ise, ekinden cârî bir alışveriş, müzâbene'ye benzer, ekinin ölçekle buğday mukabili satılmasıdır.[73]

?13? ??? ???? ????? ???? ?????:]???? ?? ????????? ????????????? ??????????? ????????????? ???: ?????????? ???? ???????. ??? ???????????[. ??? ????? ?????: ? ?? ??????? .

13. (238)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muhâkale, müzâbene, muâveme ve muhabere suretiyle yapılan alışverişleri yasakladı.
-Ravi der ki: Muâveme, bir kaç yılı içine alan bir satıştır.- Keza, sünya'yı da yasakladı" Sünen müellifleri şu ziyadeyi kaydederler. "...bilinme durumu hâriç"[74]

AÇIKLAMA:

Birkaç yılı içine alan **muâveme** akdinde açık bir aldatma vardır. Çünkü müteakip yıllarda da, meyve olup olmayacağı, bahçenin bir afete maruz kalıp kalmayacağı bilinemez. Burada açıklamaya muhtaç olan şekil sünyâ'dır. **Sünyâ:** Kişinin bahçesinin meyvesini tamamen satıp, belli ve muayyen olmayan bir kısmını hâriç tutmasıdır. Sünen müellifleri, koydukları kayıtta istisna kılınan kısım belirtildiği takdirde, bu satışın câiz olacağını açıklamışlardır.[75]

?14? ??? ???? ???????: ??????????? ??????????? ???: ?????????? ???? ?????? ???? ?? ??????? ????????????? ???? ??????? ???? ???? ?????.??? ??????? ?? ???: ????????? ??????????? »?????« ?????? ??????? ???????? .

14. (239)- Nesâî'nin diğer bir rivayetinde: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)... muhâdara ve muhâbere satışlarını yasakladı" der. Ravi şu açıklamayı yaptı: Muhâdara, hurmanın alaca düşmezden önce satılmasıdır, muhâbere de, yığının, (miktarını göz kararıyla tahmin edip) şu kadar bu kadar sâ'ya satmaktır.
Buhârî, Enes'ten şu ziyadeyi kaydetti: "...mülâmese ve münâbeze'yi de... yasakladı."[76]

AÇIKLAMA:

Mülâmese, satış sırasında, taraflardan birinin: "Elbisene değersem veya sen elbiseme değersen alım-satım kesinleşmiştir" demesidir.
Münâbeze de buna benzer bir akit çeşididir.Alım-satım yapanların birbirlerinin elbisesine bakmadan, elbiselerini birbirlerine atınca akdin kesinleşeceği hususunda anlaşmalarıdır.
Mülâmese ve münâbeze'nin mahiyeti yani nasıl cereyan ettiğinin tavsifinde, alimler ihtilâf ederler. Umumiyetle katlanmış olarak gelen veya karanlıkta getirilen kumaşın iyice görüp anlamadan sadece el değmesiyle akdin kesinleşmesi hususundaki mutabakata mülâmese denmektedir. Bu durumda kumaşın sâhibi: "Kumaşı sana, şu fiyata, elle dokunman, bakman yerine geçmesi şartıyla sattım, bakınca geri verme hakkına sahip değilsin" der. Öbürü de kabul eder. Müşteri değme sonunda karar verdi mi akit kesinleşir.
Münâbezede atılan şey taş mı kumaş mı, ihtilaflıdır. Taş ise, satıcı: "Şu taşı atıyorum, kumaşa değince satılmış demektir" veya "Şu taşın ulaştığı yere kadar olan araziyi sana satıyorum."
Bu çeşit alım satımlardaki aldanma ve aldatma durumları izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamıştır.[77]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALIM-SATIMI CAİZ OLMAYAN EŞYALAR HAKKINDA

?1? ?? ??? ??? ??? ????? ????? ?? ??? ??? ????? ??? ????:]??????? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ????????? ?? ????????? ??? ??????????? ????????????? ???? ?? ????? ???? ???? ??? ?????[. ????? ???? .

1. (240)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) buyurdu ki: "Efendisinden çocuk doğuran cariyeyi efendisi artık satamaz, hibe edemez, miras olarak da bırakamaz. Hayatta kaldığı müddetçe ondan istifade eder. Ölecek olursa cariye hür olur."[78]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadiste beyan ettiği üzere efendisinden çocuk dünyaya getiren cariyenin (köle kadın) satılamıyacağı hususunda İslâm fukahası icma etmiştir. Müteâkiben kaydedeceğimiz Câbir hadisi bu hükme muarız değildir. Hz. Ömer'in tatbikatına uymayan bazı rivayetlere itibar edilmemiştir. Ümmü Veled de denen bu durumdaki köle kadınlar yarı hür bir statü kazanırlar. Efendi ölünce derhal hür olurlar.[79]

?2? ?????? ?? ???? ??? ????? ??? ????:]??????? ???????? ?'??? ??? ???? ????? ????? # ???? ????? ???? ??? ???? ??? ????? ??? ?????? ????????????[???: ???? ?'???? ???? ??????? ?? ?'???? .

2. (241)- Rezîn, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in şu sözünü kaydeder: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) zamanında ümmü veled'i satardık. Hz. Ömer bu alışverişten bizi yasaklayınca terk ettik."
İbnu'l-Esir: "Bu rivayeti ana kaynaklarda (Usûl) göremedim" der.[80]

?3? ??? ??? ??? ??? ????? ?????. ??? ????? ?????? #:]???? ?? ????? ??????? ??? ????????[. ????? ????? .

3. (242)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) velâ'nın alım-satımını ve hibe edilmesini yasakladı."
Bazı âlimler, hadisteki "... hibe edilmesini..." kısmının, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olamıyacağını iddia etmiştir.[81]

AÇIKLAMA:

Velâ: Tasarruf, muâvenet, muhabbet demek olup kurb (yakınlık) mânâsına olan velî kelimesinden alınmadır. Hakukî bir tâbir olarak, verâsete sebep olan hükmî bir akrabalık ifade eder. Bu akrabalık âzad etme sonucu efendi ile azadlı köle arasında teessüs eder ki, buna velâ-i i'tâk denir. Tevârüs ve diyete iştirak gibi karşılıklı bir kısım hak ve sorumluluklar getirir. Velâ'nın akidle hüsulü de söz konusudur, buna velâ-i müvâlat denir. Şu halde, yukarıdaki hadis, bu hukukî akrabalığın para ile satışını veya hibe yoluyla bir başkasına devredilmesini yasaklamaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde velâ'nın hibe edildiğini ifade eden bazı rivayetlerin varlığı sebebiyle hadisin hibeyi yasaklayan kısmının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ait olamayacağını söyleyen alim olmuştur. Ancak hadisin hükmünde icma edilmiştir.[82]

?4? ??? ????? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ????:]???? ????? ?????? # ?? ?????? ??????[. ????? ????? ????? .

4. (243)- İyas İbnu Abdillah (radıyallahu anh) "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in suyun satılmasını yasakladığını" rivayet etmiştir.[83]

AÇIKLAMA:

Alimler çoğunlukla buradan yağmur, pınar veya nehir suyunu anlamışlardır. Değilse, kişinin kabına aldığı suyu satabileceğini söylemişlerdir.
Ancak, Tirmizî'nin belirttiği üzere, insanlar suya muhtaçken, bir kimsenin ihtiyacından artan suyu başkasına satmasını mekruh addeden alimler de mevcuttur.[84]

?5? ?????? ???????? ?? ???? ??? ????? ???:]???? ??? ?? ?????? ????? ??????[.

5. (244)- Hz. Câbir' (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Suyun fazlasını satmayı yasaklamıştır."[85]

?6? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ????: ??? ?????? ?????? #:] ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ????'?[. ????? ??????? .

6. (245)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Ot satmak maksadıyla suyun fazlası satılmaz"* dediğini rivayet etmiştir.[86]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada kişinin ihtiyacından artan suyu içmek veya hayvanlarını sulamak üzere başkası istediği zaman bunu vermemekten veya parayla satmaktan yasaklamıştır. Âlimler, arazi sulamak için istendiği takdirde parayla satılabileceğinde ittifak ederler.
Şârihlerin açıkladığı üzere yukarıdaki hadis, kaplara alınan suyu değil daha ziyade şöyle bir durumu mevzubahis etmektedir: Kırda, bir zatın tarlasında, kendine ait kuyusu var. Başka kuyu veya su kaynağı yok. O kuyunun suyundan istifâde edilebildiği takdirde başkaları hayvanlarını kırda otlatabilecektir. Aksi takdirde susuzluk endişesiyle kimse hayvanını otlağa getiremiyecektir. Bu durumda suyun parayla satılması, dolaylı olarak otlağın, daha doğrusu kırdaki otların satılması olacaktır.
Hadiste geçen kelâ, yaş veya kuru her çeşit otu ifade eder. Şu halde hayvanlarını orada otlatmak zorunda olan sürü sâhibi, hissedeceği zarurete göre, sâdece suya değil, buna ilâveten kırın otuna da para vermek mecburiyetinde kalabilir. Böylece su sâhibi zulüm üzerine zulümde bulunabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muzdar durumda

kalanların istismarını önlemek için bu durumdaki su sâhiplerinin, ihtiyaçlarından artan miktarı satamıyacaklarını teşrî buyurmuştur. Hadiste nehye kuvvet vermek için suyun satılması, kırdaki otun satılması gibi gösterilmiştir.
Bu yasağın hükmü, tenzihî bir kerâhet midir, tahrîmi bir kerâhet midir ihtilaf edilmiştir, ancak esah olan tahrimî olmasıdır. Nevevî, kırdaki ihtiyaç fazlası suyun parasız verilmesi üç şart altında vacibtir der ve açıklar:
1- İhtiyacı görebilecek başka su yoksa,
2- Suyun hayvanları sulamak için kullanılması, ekinleri sulamak için değil,
3- Su sahibinin kendisi bu suya muhtaç olmaması, yani ihtiyacından artması.
Fazla suyu ihtiyaç sahiplerine vermemesinin büyük günah olduğunu söyleyen alimlerimiz de vardır.
Yolcu ve hayvanlara su vermenin vücubunda ihtilaf yok ise de, mezkur kuyunun civarında ikâmet etmek isteyenlere verme hususunda ihtilaf edilmiştir. Bâzı âlimler "Burada ikamette zaruret olmadığı için böylelerine su vermek vâcib değildir" derken, bazıları "Vâcibtir" demiştir. Esah olan da bu ikinci görüştür. Kezâ bunlardan para alınıp alınmayacağı da ihtilaflıdır, ancak "alınamaz"diyen görüş râcih kabûl edilmiştir.[87]

?7? ??? ???? ?????? ?? ???????:] ???????? ???? ?????? ??????????? ???? ???‘[.

7. (246)- Nesâî dışındaki beş kitapta geldiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emretmiştir: *"Ota mâni olmak maksadıyla suyun fazlasına mânî olmayın."*[88]

AÇIKLAMA:

Şarihlerin açıkladığına göre, bir otlağa yakın yerde bir kimseye ait bir kuyu var. İnsanlar başka kuyu olmadığı için, onun suyundan istifâde edemedikleri takdirde, hayvanlarını, susuzluk endişesiyle oraya otlatmaya getiremeyecekler. Böyle bir durumda kuyu sahibinin ihtiyaç fazlası suyu vermemesi otlağın kendine kalmasını netice verecektir. İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir düşünce ile ihtiyaç fazlası suya mâni olmayı yasaklamakta, haram kılmaktadır. Önceki hadise ve açıklamasına da bakılsın.[89]

?8? ??? ???? ????? ?? ???? ??? ?????????:] ?????? ?????? ????????[.

8. (247)- Amra Bintu Abdirrahmân'ın naklettiğine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Kuyu suyunun fazlası yasaklanamaz"[90]

AÇIKLAMA:

Hadisten "kuyunun içinde biriken su" anlaşıldığı gibi, ihtiyaçtan artan kısmı da anlaşılmıştır. Kuyu ortakları münâvebe ile sudan istifade ederken,kendi gününde ihtiyacı olmadığı için kullanmayan kişinin, kullanılması zarar getirmeyecek ise, ortağına mâni olmaması gereğini de anlamışlardır.[91]

?9? ??? ??? ?? ????????? ???:]???????? ???? ????? ????? # ???? ?????? ????: ????????? ?????? ?? ???: ?? ??????? ?????“?? ???????[.

9. (248)- Muhâcirlerden bir kişi şunu anlatmıştır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte üç defa gazveye katıldım. Onun şöyle söylediğini işittim: *"Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otda ve ateşte."* [92]

AÇIKLAMA:

Burada, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yaygın bir câhiliye geleneğini kaldırmıştır. Kişi belli bir bölgenin otlağını kendi hayvanlarına ayırıp, başkasına yasaklayabiliyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sahipsiz arazinin (mevât) otunu kimsenin başkasına menedemiyeceği prensibini getirmiştir. Sahibi olan arazinin otuna veya kaba alınmış suyuna başkası izinsiz karışamaz.
Ateş meselesine gelince, bazı alimler, ateş elde edilen taş, odun gibi maddeleri anlayarak, sahipsiz araziden bunların alınmasına kimse mâni olamaz demişlerdir. Tutuşturmak maksadıyla köz vs. isteyenin talebinin de reddedilemiyeceğini anlayanlar olmuştur.[93]

?10? ??? ????? ????????? ??? ????? ???? ????:]??????? ???? ??????? # ????? ????? ????? ???????? ????? ????????? ????????. ?? ??? ??????? ?????: ?????????? ?? ??????? ????
??????? ???????? ???: ??????. ?? ??? ??? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ?????: ????????? ????? ????? ????? ???? ????????. ?? ??? ?? ????? ??????: ?? ????? ???? ??????? ????????? ???: ?? ???????? ?????? ?????? ???[. ??????? ??? ???? .

10. (249)- Büheysetu'l-Fezâriyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin isteyerek kendisi ile kamîsi arasına girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı öpüyor ve kucaklıyordu. Sonra:
"Ey Allah'ın Rasûlü yasaklanması yasak olan şey nedir? bana söyle" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Tuz!" dedi. Babam tekrar sordu:
"Başka ne var?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ateş!" dedi. Sonra tekrar sordu:
"Ey Allah'ın Resûlü yasaklanması helal olmayan şey nedir?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır yapman kendine hayırdır" cevabını verdi"[94]

AÇIKLAMA:

Burada tuz için de ot ve su için yukarıda beyan edilen hüküm konmaktadır. Tuz bir yerde, bir dağda maden halinde mevcutsa ondan istifadede herkes eşittir. Ama bir kimsenin mülkü içinde ise ondan istifade hakkı sâhibine aittir. Satmak, satmamak, mani olmak gibi her çeşit tasarrufu vardır.[95]

?11? ??? ??? ????? ??? ????? ???. ?? ????? ????? # ????:] ???????? ?????????? ????????????? ??? ????????????? ?? ?????????????? ?? ?????? ?? ????????? ???????? ??????????? ??????. ???: ??? ????? ??? ??????? »?????? ???????? ???? ???????? ????? ???????«[.

11. (250)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şarkıcı cariyeleri satmayın, satın da almayın. Onlara (musiki) de öğretmeyin. Onları alıp satmak şartıyla yaptığınız ticarette hayır yoktur, onlar için ödenen para haramdır." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilave etti: "Şu âyet bu gibiler hakkında nâzil olmuştur:
"İnsanlardan bazıları, bir bilgisi olmadığı halde, Allah yolundan saptırmak için boş sözlere müşteri çıkarlar. Allah yolunu alaya alırlar. İşte bunlara alçaltıcı bir azab vardır" (Lokman: 31/6).[96]

AÇIKLAMA:

Burada, çalgıcı olduğu için, cariyenin satın alınması yasaklanıyor. Bazı âlimler böylesi cariyeler üzerinde yürütülen akdin fâsid olacağını söylemiştir. Ancak Cumhur, sıhhatini kabul eder. "Ancak onlardan alınan para haramdır. Tıpkı şarapçıya satılan üzümden alınan para gibi, zîra bu satışta haram işe yardım var" demişlerdir. Alimler âyeti bu makamda: "Allah'ı zikirden alıkoyan haram şarkıcı sesleri satın alan" şeklinde anlamış, boş söz (Lehve'l- hadis) tabirinin içine her çeşit zararlı, faydasız hakikatı olmayan şeyleri dâhil etmişlerdir.
Şarkıcılığın haram olduğuna kail olanlar da bu hadis ve bu âyete dayanırlar.[97]

?12? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ????:]????? ????? ?????? # ?? ??????? ???????? ??? ????????[. ??????? ??????? .

12. (251)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taksimden önce ganimetin satılmasını yasakladı."[98]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sahih rivayetlerle de sabit olduğu üzere, savaş sırasında elde edilen ganimet malından herhangi bir şeyi, taksim edilmezden önce temellük edinmeyi, satmayı şiddetle yasaklamıştır. Bu davranış, gulûl yani devlet malından yapılan hırsızlık olarak vasıflandırılmıştır. Ganimet malından bir iğne, bir ayakkabı bağı çalanın bile, savaşta öldürülme hâlinde şehitlik mertebesini kaybedeceği, cehenneme gideceği sarih olarak ifade edilmiştir.
Ancak, ganimet olarak elde edilen at, silah, elbise, yiyecek gibi, savaş sırasında kullanılmasına ihtiyaç duyulan bazı malzemenin, taksimden önce, savaş gayesine uygun olarak kullanılmasını âlimler tecviz etmişlerdir. Savaş gayesi dışında bunlar da kullanılamaz, hibe edilemez.[99]

?13? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ????:]???? ???? ??????????? ?????????????? ????? ????????? ??? ?????? ?????????????? ??????? ????????? ?? ???????? ??????? ?? ?? ????????? ?? ??????? ????

????????: ?????? ????? ????? # ?? ????[. ????? ?????.??? ???? ???????: ??? ??????? ???? ?? ???????? .

13. (252)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Cahiliye insanları, devenin etini, karnındakinin hamileliği vaktine satarlardı. "Karnındakinin hamileliği" devenin karnındakini doğurması, doğanın da büyüyüp hamile kalmasıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu alışverişi yasakladı."
Buhârî'nin bir rivayetinde "...sonra karnındaki de doğar" denir.[100]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki hadis iki farklı anlayışa götürmüştür:
1- Buradaki satış, hayvanın doğuracağı yavrunun doğurma zamanında ödenmek üzere veresiye yapılan satıştır.
2- Bu satıştan maksad, hal-i hazırda hâmile olan devenin doğacak yavrusunun satılmasıdır. Râvi İbnu Ömer (radıyallahu anhüma)'in açıklamasına göre birinci mâna esastır.
Her iki tefsirdeki satışı da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamış bulunmaktadır. Birincisi yasaktır, çünkü meçhul bir vadeye ta'lik edilen bir ödemeyle yapılan satıştır. İkinci de yasaktır, çünkü, henüz mevcut olmayan (ma'dum), meçhûl ve satıcının elinde bulunmayan bir şeyin satışıdır, teslimi kesin değildir.[101]

?14? ??? ??? ???? ??? ????? ?????. ??? ????? ?????? # ???:]????????? ??? ?????? ?????????? ????[. ????? ??????? .

14. (253)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın naklettiğine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Ödemenin, karnındakinin doğumuna tehiri riba (faiz)dır."[102]

AÇIKLAMA:

Bu, müşterinin, hâmile devesi bulunan şahsa, bu devenin bedelini vermesi ve şöyle demesidir: "Bu deve doğurur ve doğurduğu da doğurursa, onun doğurduğunu bu fiyata senden satın alıyorum." İşte bu çeşit bir muamele ribaya benzemektedir ve riba gibi haramdır. Çünkü henüz mevcut olmayanın satışıdır ve bu, tam bir aldatmadır.[103]

?15? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]????? ????? ?????? # ?? ??????? ?????????[. ????? ???? ????????.

15. (254)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkek deveye (parayla) çekmeyi yasakladı."[104]

AÇIKLAMA:

Hadis, "...erkek deveye çekmeyi yasakladı" şeklinde ise de, âlimler umumiyetle, para ile çekmeyi anlayarak alınan paranın tahrimine hükmetmişlerdir. Bazı hadislerde daha açık bir tabirle "erkek devenin suyunu (satmayı) yasakladı", şeklinde ifade edilmiştir. Alimler, para mukabili damızlık hayvana dişilerinin çekilmesi caiz mi değil mi diye ihtilâf etmişlerdir. Damızlığa çekilme normal olarak yasak olmayıp, para ile bu işin yapılması münâkaşalıdır.[105]

?16? ??? ??? ??? ????? ??? ???:]????? ???????? ??? ????? ??? ???????? ?? ?????????? ???? ???????? ??? ????? ??? ????? ???. ????? ??: ??????? ??????? ??? ????????? ????: ? ????? ????? ???? ?????? ?????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

16. (255)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hassan (radıyallahu anh), Ebu Talha (radıyallahu anh)'nın tasadduk ettiği Beyruha adlı bahçeden hissesine düşen kısmı (Hz. Muâviye'ye yüzbin dirheme) satmıştı. Kendisine:
"Ebu Talha'nın sadakasını satıyor musun?" dediler. Şu cevabı verdi:
"Yani bir sâ' hurmayı, bir sa' para mukabilinde satmayayım mı?"[106]

AÇIKLAMA:

Rivayetlerde geldiği üzere, *"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe erişemeziniz.."* (Âl-i İmrân: 3/92) meâlindeki âyet nâzil olunca, Ashabın sevdiği şeylerden infak etmeye başlamıştı. Ebu Talha da, suyunun tatlılığı ve gölgesinin serinliği ve tanziminin güzelliğiyle Medine'de şöhret yapmış olan Beyruha adındaki bahçesini tasadduk eder. Bu bahçe o kadar hoştur ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zaman zaman orayı şereflendirirdi. İşte Allah'ın âyette vaadettiği iyiliğe (birr) nâil olmak arzusuyla Ebu Talha (radıyallahu anh) bu en sevgili, en değerli malını, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadı doğrultusunda yakınlarına bağışlar. Yukarıdaki rivayet bu taksimden hissemend olanlardan birinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şâiri Hassan (radıyallahu anh) olduğunu ifade ediyor.
Bu bahçenin Ebu Talha tarafından vakfedldiği de söylenmiş ise de satış akdi, bunun vakıf değil temlik olduğunu gösterir. Zîra vakıf olsa idi Hassan (radıyallahu anh)'ın satması caiz olmazdı. Ancak, Ebu Talha, "hissesini satma ihtiyacını duyan satabilir" diye şart koyarak vakfetmiş ise, bu şart caiz olabilir" denmiştir. Hz. Ali ve başka bazıları vakıfta böyle bir şartın caiz olduğunu söylemişlerdir. Muhammed İbnu'l-Hasan el-Mahzûmî Ahbâru'l-Medîne adlı kitapta Hz. Muâviye'nin bahçeden satın aldığı hisseye yüzbin dirhem ödediğini belirtir. Buraya Hz. Muâviye (radıyallahu anh) Kasru Benî Hudeyle adıyla bilinen bir köşk yaptırmıştır[107].

?17? ??? ??? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ??? ?????? ??????????? ??????????[. ????? ???? .

17. (256)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanın et mukabilinde satılmasını yasakladı."[108]

AÇIKLAMA:

Canlı hayvanın "şu kadar et" mukabilinde satılmasını yasaklamıştır. Bunlar aynı cinse girdikleri için misli olmadıkları takdirde müzâbeneye girecektir. Zîra, hayvan kesilince ne kadar et vereceği, az mı çok mu olacağı bilinemez. [109]

ÜÇÜNCÜ BAB

ALIM SATIMDA CÂİZ OLMAYAN ŞEYLER HAKKINDA
(Bu babta altı fasıl vardır)
BİRİNCİ FASIL
ALDATMAYA DAİR
*
İKİNCİ FASIL
SÜTÜ HAYVANIN MEMESİNDE BEKLETMEYE DAİR
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
FİYAT KIZIŞTIRMAYA DAİR
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞARTLAR VE İSTİSNA HAKKINDA
*
BEŞİNCİ FASIL
MÜLâSEME VE MÜNâZEBE'YE DAİR
*
ALTINCI FASIL
BEY'UL-GARAR VE DİGERLERİ HAKKINDA

BİRİNCİ FASIL

ALDATMAYA DAİR

?1? ?? ??? ??? ??? ????? ?????:]??? ??? ???? ??????? ?????? # ????? ???????? ?? ???????. ????? ???? ????? #: ???? ????????? ??? ?????? ????? ??? ??????? ??? ? ??????[. ????? ????? ? ???????. »?????« ?????? .

1. (257)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek alışverişte aldatıldığını söyledi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine:
"Alış-veriş yaptığın kimseye: Aldatmaca yok! de" buyurdu."[110]

AÇIKLAMA

Bu hadise dayanarak alış-verişte aldatma olamaz, normal değerinin üçte birini bulan bir aldatma olursa aldanan tarafın "hıyâr hakkı" vardır denmiştir. Ancak, Hanefi, Şâfiî ve diğer bazılarına göre, alış-verişte esas, bir tarafın aldanmasıdır. Aldanma az da olsa çok da olsa, aldanana hıyâr hakkı sağlamaz. Esas olan görüş de budur. Ama mahkemeye müracaat hakkı vardır.[111]

?2? ??? ??? ?????? ?? ???? ???: ??? ?? ?????????? ??? ????? ??? ????? ??? :]? ????????? ??????? ???????? ?? ????? ?????? #? ??? ???. ???????? ????? ??????? »??? ?? ?????? ?????????? ??? ????? ?? ???????? ?? ?????? #? ?????? ???? ????? ?? ????? ? ????? ?? ??????? ? ????????? ???? ????????? ?? ???????«[.
???: ????? »???????« ????? ??????? ??Œ???. ????? ??????? ??????? ???????? .

2. (258)- Abdülmecid İbnu Vehb anlatıyor: "Bana, el-Addâ' İbnu Hâlid (radıyallahu anh):
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana yazdığı bir mektubu sana okuyayım mı?" dedi. Ben:
"Memnuniyetle!" deyince bir mektup çıkardı. Mektupta şunlar yazılı idi:
"Bu, el-Addâ İbnu Hâlid İbni Zehve'nin Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'den satın aldığı şeyi tevsik eder. el-Addâ ondan bir köle veya cariye satın aldı. Kölede, ne herhangi bir hastalık, ne (zina, hırsızlık, kaçma gibi) bir düşkünlük ne de (satışını gayr-ı meşru kılan hürr asıllı bulunmak, emânet ve rehin olarak verilmiş olmak gibi) haramlık yoktur. Bu Müslümanın Müslümana satışıdır."[112]

?3? ??? ??? ??? ????? ??? ????? ?????]???? ??? ?????? ?????? ?? ????????? ???????? ??????? ??? ??????? ??? ???? ?????? ????????? ????? ??? ?? ????????? ??????? »???? ????? ?????????? ???????? ?????? ??????????? ????? ????« ??? ??? ?Œ??[. ????? ??????? .

3. (259)- İbnu Ebî Evfâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam çarşıya satmak üzere mal koydu. Müslümanlardan biri alıcı çıkınca, onu ikna için, "senin vermediğin parayı ödedim" diye Allah'a kasem etmişti. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu:
"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenler var ya, işte onların âhirette bir payları yoktur. Allah, kıyamet günü, onlara hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir" (Âl-i İmrân: 3/77)[113]

AÇIKLAMA:

Yemin meselesine temas eden bir ayet-i kerimenin nüzulüne sebep olan bir vakayı aydınlatan yukardaki hadisten şârihler, alışveriş esnasında, mala rağbeti artırmak için yemin etmenin yasaklandığı hükmünü çıkarmışlardır. Âyet-i kerime, sürüm maksadıyla Allah'ın adını vererek yemin edenler hakkında birçok cezanın takdir edildiğini beyan etmektedir:
1- Ahiret nimetlerinden mahrumiyet,
2- Cenab-ı Hakk'ın kelâmına mazhariyetten mahrumiyet.
3- Allah'ın rahmet bakışından mahrumiyet.
4- Günahlardan tezkiyeden mahrumiyet,

5- Elim bir azâbı hak etme.
Yemin etiğimiz meselede sadık bile olsak alışveriş gibi basit işlerde yemine müracaattan kaçınmalı, çok ciddî, son derece mühim meselelerde yemin etmeliyiz. Yemin, dâvada hak olduğumuzu te'yid için Allah'ı şâhid kılmaktır.[114]

?4? ??? ???? ?? ????? ???:]???? ??? ????? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ????? ????? ??????? ???? ??? ??? ?????? ?????? ???? ?“??? ?? ????? ?? ????? ????? ??????? ????: ???? ???? ?“???. ??? ???????? ??? ??? ???? ??? ????. ???: ???????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ????: ???? ??????? ?????? ??? ????? ??? ?????????. ???: ??????????: ???? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? #? ???????[. ????? ???????.»?????????« ??? ???? ?“?? ?????? ??????? ??? .

4. (260)- Amr İbnu Dinar anlatıyor: "Nevvas adında biri vardı. Yanında su içme hastası bir deve vardı. İbnu Ömer (radıyallahu anh) bu deveyi ortağından satın aldı. Ortağı kendisine uğrayınca:
"Şu devemiz var ya onu sattık" dedi: Ortağı
"kime" deyince
"şu şu evsafta bir yaşlıya" diye tarif etti. Ortağı:
"Öyle mi, amma da yaptın, vallahi o zat İbnu Ömer'dir" dedi: Sonra İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek:
"Ortağım sana su içme hastası bir deve satmış, durumunu da sana söylememiş" dedi. İbnu Ömer:
"Öyleyse götür onu" dedi. Adam götürmek üzere tutunca:
"Bırak deveyi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmüne râzıyız, sirayet yoktur" buyurdu."[115]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sonradan beyan edildiği takdirde, ayıplı bir malın reddedilebileceği gibi alınabileceğini de ifade etmektedir.Müşteri ayıbını bilerek razı ise bu hile, aldatma sayılmaz. Nitekim burada İbnu Ömer, ayıplı deveye râzı olmuştur. Salih ve itibarlı kişileri aldatmaktan kaçınmaya daha ziyade gayret gösterilmesi gereği de anlaşılmıştır. Çünkü: "amma da yaptın, o zat İbnu Ömer'dir" tabiri bunu ifade eder[116].

?5? ??? ??? ????? ??? ????? ???]???? ????? ????? # ????? ?? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ????. ????: ?? ??? ?? ????? ???????? ????: ??? ??????? ?????? ???????? ???????. ??? ??? ???????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ????????? ???? ??? ????.

5. (261)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çarşıda bir yiyecek yığınına rastlayınca elini yığına daldırıp çıkardı. Parmaklarına rutubet bulaştı. Adama:
"Ey satıcı nedir bu?" diye çıkıştı. Adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, yağmur ıslattı,deyince:
"Bu yaşlığı üste getirip, herkesin görmesini sağlıyamaz mıydın? Kim bizi aldatırsa o bizden değildir" buyurdu.[117]

?6? ?? ????? ??? ???? ????????]????? ????? ??? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ???? ???? ?? ??????? ????: ???? ?????? ???? ????[.

6. (262)- Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetlerinde (yukarıdaki hadiste) şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a *"elini yığına daldır"* diye vahyedildi, o da elini daldırdı. Yığın ıslaktı. *"Aldatan bizden değildir"* buyurdu."[118]

?7? ??? ??????? ?? ???? ??? ????? ??? ???:] ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ????? ???? ? ??????? ????[. ????? ??????? ?? ????? ??? .

7. (263)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Müslüman bir kimsenin, bir malda kusur olduğunu bildiği halde, müşteriye haber vermeden satması haramdır." Buhârî, bunu bir babın başlığında kaydetmiştir. (Büyû 19).[119]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devlet reisi vasfıyla zaman zaman çarşıpazarı teftiş ettiğini gösterir. Ma'mafih çarşıya alışveriş için de gelmiş bulunsa, bu esnada konrol ve murâkebe işini de yürüttüğünü ve dolayısıyla, devletin bu işlere ehemmiyet vermesi gereğini ifâde eder.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in buğdaydaki yaşlığı gizlememesini söylemesi, bu yığını toptan satmak üzere koyduğunu ifade eder. Çünkü ölçek ölçek satılma durumunda alttaki yaşlılık meydana çıkacağından, burada bir aldatma niyeti söz konusu olamaz. Şu halde bağ-bağ, sandık-sandık, sepet-sepet, çuval-çuval, toptan satışlarda üst kısma kalitelisini, kusursuzunu koyarak, müşterinin nazarından bazı kusurlarını gizlemek haram olmaktadır. Üst kısımla alt kısım arasında fark büyük olduğu takdirde müşteri akdini bozabilir, az farkı böyle bir hak tanımaz, çünkü alışverişte bir tarafın az miktarda aldanması normal karşılanır.
Bazı âlimler, bu hadisten, büyük ve fazilet ehli kimselerin alışveriş için pazara gitmelerinin sünnet olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Nitekim İmam Mâlik: "Eskiden insanların âdeti pazar yerlerine çıkmak ve oralarda oturmak idi. İbni Ömer çok defa pazara gelip orada otururmuş" der.
Yahya İbnu Sâid de: "Ben Saîd İbnu'l-Müseyyeb ile Sâlim Mevlâ İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in bir kısım rivayetlerini, onlar çarşıda oturup sohbet ederken aldım" demiştir. Bu durumu te'yid eden bir rivayet, Ashabtan Abdullah İbnu Büsr en-Nasrî ile ilgili: "Bu zat (radıyallahu anh), cuma namazını kıldıktan sonra, hemen çıkar, çarşı-pazarı bir dolaşır tekrar camiye girip ibâdetle meşgul olurmuş. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca: "Müslümanların Efendisi (aleyhissalâtu vesselâm)'ni böyle yapar gördüm de ondan" cevabını vermiştir.[120]

İKİNCİ FASIL

SÜTÜ HAYVANIN MEMESİNDE BEKLETMEYE DAİR

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ??? ????? ?????? #]? ??????? ????????? ?????????? ?“???? ????????? ??? ?????????? ???? ???????? ????????????? ?????? ??? ??????????? ??? ???? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ?? ????[. ????? ????? .

1. (264)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Deve ve koyunun memelerinde süt bekletmeyin. Kim böyle sütü bekletilmiş bir sağmal hayvan satın almışsa sağdıktan sonra muhayyerdir, dilerse kabul eder, dilerse bir sâ' miktarında kuru hurma da vererek iade eder."[121]

?2? ??? ???? ???????:]??? ????????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ?? ????[.

2. (265)- Buhârî'nin bir başka rivayetinde *"...Memnun kalırsa hayvanı tutar, memnun kalmazsa iâde eder. İâde ettiği takdirde sağdığı süt için bir sâ' kuru hurma verir"* denmektedir.[122]

?3? ??? ???? ?????: ??? ???? ??????? ???? ?????? ???: ?? ????? ???? ?????? ?? ????? ??????.??? ?? ????: ???? ?????? ??????.
?????: ? ?????? ?“??? ??????? .

3. (266)- Müslim'in bir rivayetinde denmektedir. Büyû, 25.
Müslim'in bir başka rivayetinde: "...bir sa' kuru hurma verir, buğday değil" denir.
Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde: *"Deve ve koyunun sütü (satış sırasında) memede bekletilmez"* buyurulur.[123]

?4? ???????? ???? ?????:]???? ??????? ??????????? ?? ??????????[.

4. (267)- Nesâî'nin bir rivayetinde: *"Kim sütü bekletilmiş bir deve veya davar satın alırsa.."* denir[124].

?5? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???: ??? ????? ????? #:]??? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ???? ????? ?? ??????? ????????? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (268)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim sütü memesinde bekletilmiş bir deve satın alırsa o üç gün muhayyerdir. Şayed iâde edecek olursa, hayvanla birlikte, sütü mislince veya sütünün iki mislince buğday da verir."[125]

AÇIKLAMA:

Dinimiz alışverişte dürüstlüğe çok ehemmiyet vermiş, aldatmanın her çeşidini yasaklamıştır. Bu meyanda satılacak olan sağmal hayvanların memesinde süt bekletmek de yasaklanmıştır. Cahiliye devrinde Araplar, satacakları hayvanı, çok süt veren cinsten göstererek daha iyi bir fiyatla satabilmek maksadıyla birkaç gün sağmayarak sütü memede bekletirlermiş. Bu çeşit hayvanlara musarrât denmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit satışları hususî kaideler getirerek, hileyi önlemek için tedbir almıştır. Yukardaki rivayetlerde, hayvanı iade edecek olan müşterinin, bir sâ' miktarında hurma vermesi de istenmektedir. Bu, sağılmış olan süte karşılıktır.
Fakihler bu hadisleri farklı şekillerde yorumlamışlardır. Şâfiîler ehemmiyetle, burada kuru hurma verileceğini söylerler. Müşteri, kuru hurma bulamazsa hurmanın Medine'deki bedelini veya o beldeye en yakın bulunan hurma diyarındaki kıymetini verir.
İmam-ı Âzam, İmam Muhammed, İmam Yusuf ve İmam Malik gibi diğer bir kısım âlimler "müşteri sütü biriktirilmiş hayvanı hıyar-ı ayb denilen kusur muhayyerliği ile sâhibine iâde edemez, ancak noksanlığını ödetir. Çünkü burada iâdeye mâni olan ayrı ziyade vardır" demişlerdir.
Hanefîler, memede sütü bekletilen sağmal hayvan satın alındığı takdirde sonradan iâde edilemeyeceği prensibini te'yid edecek muhtelif delil ve izâh getirerek hadisin zahiriyle amel edilemeyeceğini belirtirler. [126]

ÜÇÜNCÜ FASIL

FİYAT KIZIŞTIRMAYA DAİR

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ??? ????? ????? # ???:] ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (269)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki:
"(Alıcı olmadığınız hâlde, fiyatları kızıştırmak için) müşteri ile satıcının aralarına girmeyin."[127]

?2? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???:]????? ????? ????? # ?? ?????????[. ????? ????? ????????.???? ???? ???: »??????« ?? ?????????? ?????????? ????? ????? ???? ?? ??????? ????????? ???????? ??? ?????? .

2. (270)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müşteri kızıştırmayı yasakladı".
İmam Mâlik şu ilâvede bulunur: "Kızıştırma (necş): Aslında alıcı olmadığın halde, (araya girerek) mala değerinden fazla fiyat vermendir. Böylece (gerçekten almak isteyen) bir başkası, seni tâkiben mala daha fazla fiyat vererek aldanır."[128]

?3? ??? ???? ???? ???? ??? ????? ????? ???:]???????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ????? ???????[. ????? ??????? ??????? ??????????.

3. (271)- İbnu Ebî Evfa (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Müşteri kızıştıran, ribâ yemiş hâindir. Bu iş, bâtıl bir aldatmadır, helâl değildir."[129]

AÇIKLAMA:

Müşteri kızıştırarak malın daha fazla bedelle satılmasını sağlamak sûretiyle satın alanın aldanmasına yol açtığı için yasaklanmıştır. Bu meselede hiçbir ihtilâf sözkonusu değildir. Bu satışın sıhati hususunda ihtilaf edilmiştir. Hanefîler'e göre, satıcı günahkâr olsa da satış sahihdir. İmam Malik müşterinin hakk-ı hıyarına, dolayısıyla dilerse akdi bozabileceğine kaildir. Ehl-i hadisten bazıları ile zâhirîlere göre akid fâsiddir.[130]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ŞARTLAR VE İSTİSNA HAKKINDA

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ?????? ???????? ?? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??? ????????? ??? ?? ?????? ??????? ??????????? ???? ??????? ?? ???? ???? ??? ????? ??? ????: ? ???????????. ?????? ???? ?????[. ????? ???? .

1. (272)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un anlattığına göre: "Kendisi, hanımından bir cariye satın alır. Ancak karısı bir şart koşarak der ki:
"Şayet cariyeyi satacak olursan, satın aldığın fiyatla ben alacağım." Bu hususta Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e sordum. Bana:
"Câriyeye yaklaşma. Onda başka birisi için şart var" dedi.[131]

AÇIKLAMA:

Burada satış akdinin muhtevasına uygun gelmeyen bir şart koşulmaktadır. Zira, satış mülkiyetinin eksiksiz ve tam olarak müşteriye geçmesini sağlamalıdır. Bu şart sebebiyle İbnu Mes'ud cariyeyi dilediği gibi satamayacak, hibe edemiyecek. Öyle ise mülkiyet hakkı tam değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) böyle şartlı satışları yasaklamıştır.[132]

?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???????? ?? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]??? ????? ?????? # ?? ???? ?????????[. ????? ???? ???? ????. ???? ????: ???? ???? ???? ?????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?? ????????? ?? ????????? ??????????? ?? ????? ??????? ???????? ??? ?? ?????? ???: ????????? ???????? ??? ????????? ?? ??????? ???? ???? ?? ?????? ??? ??? ??? ??????? ??????????? ?? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???? ???? ???? ??????????? ??? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ?????????? ??????? ?? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ???? .

2. (273)- Amr İbnu Şuayb İbni Muhammed İbni Abdillah İbni Amr İbni'l-As babası tarikiyle ceddi Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bey'u'l-urban'ı yasaklamıştır."
İmam Mâlik bey'ul-urbân'ı şöyle tarif eder: "Kişinin bir köle veya cariyeyi satın alıp veya bir hayvanı kiralayıp, sonra satan veya kiralayan kimseye: "Sana şu kadar dirhem veya dinar veriyorum, şu şartla ki, ben bu malı satın alır veya senden kiraladığım hayvana binersem sana vermiş olduğum para, malın bedelinden veya hayvanın kirasından sayılacaktır. Şayet malı almaktan, veya hayvanı kiralamaktan vazgeçersem, sana önceden vermiş olduğum para senin olsun" der.[133]

AÇIKLAMA:

Bey'u'l-Urban'ı âlimler umumiyetle tecviz etmemişler, butlanına hükmetmişlerdir. Ahmet İbnu Hanbel cevazına meyleder. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in de tecviz ettiği rivayet edilmiştir.[134]

?3? ??? ????????? ?? ??? ???.]???? ??????? ????? ?? ????: ???? ???? ????? ?? ?????? ?? ?'????? ??????? ??? ????????? ???????? ?????????? ?????[.

3. (274)- Abdullah İbnu Ebî Bekr'in anlattığına göre: "Dedesi Muhammed İbnu Amr, el-Efrâk adındaki bağının meyvesini dört bin dirheme sattı. Bundan sekiz yüz dirheme (tekabül eden) hurmayı müstesna kıldı."[135]

AÇIKLAMA:

Bir bahçenin meyvesi toptan satılırken üçte biri geçmeyecek miktarda meyvenin satıştan hâriç tutulabileceği hükme bağlanmıştır. Sayısı belirtilmek kaydıyla bir kısım ağaçlar da satıştan istisna edilebilir. Bu da câizdir.[136]

?4? ??? ???? ???? ????? ??? ??????? ??? ???? ????? #:]???? ?? ????? ???????[. ??????? ????? ???: ??????? ??? ??? ????? ?????? ????? ???? ???????? ??????? ??????? ???? ??? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ????????? ??? ??? ???? ?????? ???? .

4. (275)- İmam Mâlik (radıyallahu anh)'e ulaştığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) satışı ve selefi yasaklamıştır.
İmam Mâlik bunu şöyle açıklar: "Bu, bir kimsenin diğerine şöyle demesidir: "Senin malını şu şu fiyata alıyorum ancak bir şartla sen de benden şunu ve şunu selef sûretiyle satın alacaksın". Bu çeşit bir muamele câiz değildir."[137]

AÇIKLAMA:

Selef kelimesi iki mânada kullanılmaktadır:
1- Selem, yani parayı peşin vererek malın bilâhare alınması: Tarladan çıkacak buğdaydan şu kadar miktarına şimdiden şu kadar para alarak satmak.
2- Selef bir de karz yâni, herhangi bir menfaat beklenmeden borç para vermek mânasına gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karzla (veya selemle) satışın birleşmesini yasaklamıştır. Bu çeşit satışta bir malın normal bedelinden daha yükseğe satılması olduğu gibi karzın, malı satmaya teşvik maksadını gütmesi, dolayısıyla bir menfaat mukabili yapılmış olması da söz konusudur. Halbuki karz karşılıksız olmalıdır, aksi takdirde fâiz olur ve haramdır. Şöyle ki: Bir adam mesela düğün için kumaş alacak, fakat parası yok. Kumaşı satın alacağı tüccardan karz sûretiyle yani borçlanarak para alıyor, bu parayı aynı tüccara kumaş karşılığı ödüyor. Hadisi, bazı alimler şu şekilde de anlamıştır: Kumaşı alan zat, tüccardan peşin para alarak, karşılığında selem sûretiyle, yani tarladan çıkacağı zaman vermek üzere buğday satıyor. Peşin aldığı parayı, o tüccardan satın aldığı kumaş için ödüyor. İşte bu çeşit bir muâmelede hem satış, hem selem birleşmiş olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tarzı yasaklamaktadır. [138]

?5? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]???????? ???? ??????? ????? # ????????? ?? ????? ????? # ????? ???? ????? ???? ???? ??????. ???: ????????? ????? ????? # ?????? ?????? ??? ??? ???? ???? ????? ?"???. ???? ??? ?????? ???? ???????? ????? ????????: ???? ????????? ?????????. ???: ????????????? ????: ?????????? ??? ??? ????? ????? ??????. ???: ????? ????? ?????? ????? ??? ?? ?? ????? ????? ??? ????? ????????? ??? ???? ?? ????? ????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??? ???????? ??? ??????? ???????? ??????????? ????? ??????? ?? ??????? ??????????? ??? ????? ???? ???????? ???? ???? ????? ????? # ??? ???? ??? ?????????: ??? ??????? ?????? ?? ??????? ??????: ?? ?????. ??? ?? ????? ????? ???????? ???? ?? ???? ?????: ???????? ?????? ??? ???????? ??????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ? ?????????? ? ????? ??????????? ???????????? ???????? ????????? ?????????? ??????????. ???: ???? ?????? ???? ????? # ???????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???????? ??????? ???????[. ????? ?????? .

5. (276)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte gazveye katıldım. Ben su taşımada kullandığımız devemizin üzerinde giderken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana kavuştu. Devem yorgundu ve bu yüzden gerilerden yürüyordu. Durumu görünce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de geride kalarak deveyi sürdü ve ona dua buyurdu. Bunun üzerine bütün develerin önünden gitmeye başladı. Bana:
"Deveni nasıl görüyorsun?" diye sordu.
"Çok iyi görüyorum, bereketiniz değdi" dedim.
"Onu bana satar mısın?" buyurdu. Ben utandım, bundan başka su taşıyan devemiz yoktu. Yine de
"evet" dedim ve Medine'ye varıncaya kadar sırtı benim olmak şartıyla deveyi kendilerine sattım. Ona:
"Ey Allah'ın Rasûlü yeni evliyim" diyerek izin istedim. Bana izin verdiler. Bunun üzerine, Medine'ye gelince beni dayım karşıladı. Deveden sordu. deve ile ilgili yaptıklarımı

anlatınca beni ayıpladı. İzin istediğim sırada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bâkire ile mi, dulla mı evlendin?" diye sormuştu. Ben
"dul biriyle" dedim.
"Niye bâkire ile değil, o seninle sen de onunla şakalaşırdınız" buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, babam vefat etti. Bir çok kız kardeşim var, hepsi de küçük. Onlarla aynı yaşta, onların terbiyeleriyle meşgul olamayacak, onlara bakamıyacak çok genç biriyle evlenmeyi uygun bulmadım. Bu sebeple onlara bakıp terbiyelerini yapacak bir dulla evlendim" dedim."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince deveyi vermek üzere yanlarına gittim. Bana parasını verdi ve deveyi de iâde etti."[139]

?6? ??? ???? ???:]????????? ?????????. ???? . ??? ????????? ?????????? ??????? ?????????????? ???????? ??? ???????. ???? ????????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?? ??????? ??????? ??? ????? ????: ?? ???? Œ??? ????????? ?????? ???????? ????? ???[.??? ????:]????????? ????? ?????? # ?????? ??? ????????[.??? ????:]??? ????? ??? ???????[.??? ????:]????? ?????? ??? ????????. ??? ???????: ??????? ???? ??????[.??? ????:]??????? ???????? ???? ????? ????????? ??? ?????? ???????? ?????? [.??? ????:]?????? ???[.?????: ??????? ????.
?????: ?????? ???????.?????: ?????? ???????.?????: ????? ???????? ???????? ????????? ????????? ?????: ????????? ???????? ???????? ????? ??????? ??????????? ??? ????? ????????? ???? ?Œ?? ????????? ????: ??????. ???: ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ?????? ??????????? ?? ?????? ?????? ?? ??? ?????? ??? ????????? ???????? ??? ???? ???????.??? ???? ???: ?????? ?????? ?????? ???: ????????? ????? ????? ??? ??? ????????? ?????????? ????????????? ??????????

6. (277)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Deveyi bana bir okiyye'ye sat" dedi. Ben:
"Hayır" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ısrar ederek:
"Onu bana bir okiyye'ye sat" dedi ben de sattım fakat evime kavuşuncaya kadar binme şartını koştum. Medine'ye gelince, teslim etmek üzere deveyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. Bana parasını hemen ödedi. Ben oradan ayrıldım. Arkamdan birini göndererek:
"Esasen senin devene müşteri değilim, sen deveni geri al artık, o yine senin olsun" dedi.
Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanın sırtını Medine'ye kadar bana iâde etti" denir.
Bir diğer rivayette: *"Medine'ye kadar sırtı senin"* denir.
Bir diğer rivayette: "...Medine'ye kadar sırtını şart kıldı" ifadesi vardır. Buhârî der ki: "Şart kılma ifadesi rivayetlerin çoğunda yer alır. Sahîh olan da budur."
Bir diğer rivayette: "Deveyi, dört dînara (sattım)" denir. Bu, dinarın on dirhem hesabından bir okiyye yapar. Diğer bir rivayette "Bir okiyye altın'a" denir. Diğer bir rivayette "ikiyüz dirheme" denir. Bir diğer rivayette "Dört okiyye'ye" denir. Bir diğer rivayette "Yirmi dinara" denir.
Bir diğer rivayette: *"Medine'ye geldiğin zaman dikkatli ol hanımın hayızlı olabilir"*[140] buyurdu. Bu rivayette "Akşam vakti Medine'ye geldim. Mescide uğradım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı orada mescidin kapısında buldum. Bana
"Şimdi mi geldin?" diye sordu.
"Evet!" dedim. Bana:
"Deveni bırak, içeri gir, iki rek'at namaz kıl!" buyurdu. Ben hemen girdim, namaz kıldım ve döndüm. Hz. Bilâl'e emrederek bana bir okiyye tartmasını söyledi. Bilal derhal tarttı ve biraz da fazla koydu" denir.
Bir diğer rivayette Câbir (radıyallahu anh) der ki: "(Evimize) girmek için gittiğim zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle uyardı:
"*Biraz ağır olun, evlere geceleyin girelim. Böylece, saçı başı dağınık olanlar taranır, gurbette kocası olanlar etek traşı olurlar."*[141]

?7? ??? ???? ????? ???:]??????? ???????? ????? ???? ?: ??? ??? ??? ???? ?: ???? ?????????. ???? ?: ??? ??? ???? ????????? ??????: ??? ?: ???? ?????????. ???? ????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ???. ???? ?? ????????? ?????????? ???? ??? ????????? ????? ???????? ???????? ??? ????? ??????? ???????? ?????? ????????: ?????????? ?????????? ???????? ????????????? ????????? ????? ?????? # ????? ?? ?????? ??? ??? ??? ??????? ???? ??????? ???? ?????????[.

7. (278)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Bana şu deveyi sat" buyurdu. Ben:
"- Hayır satmam, size bağışlıyorum, deve sizin olsun ey Allah'ın Resûlü" dedim.
"- Olmaz, bağış kabûl etmem, sat onu bana" buyurdu. Ben:
"- Öyleyse, dedim, bir adama bir okiyye miktarında altın borcum var, ona mukabil deveyi size sattım" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Aldım onu, ancak sen yükünü Medine'ye kadar onun üzerinde götür" dedi.
Medine'ye gelince, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'e:
"- Câbir'e bir okiyye altın ver, biraz da fazla olsun" emretti. Bilal bu söz üzerine bir kîrât[142] fazla tarttı. Kendi kendime: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana verdiği fazla miktarı yanımdan hiç ayırmayacağım" dedim. Harra harbinde, Şamlılar tarafından yağma edilinceye kadar, kesemin dibinde duruyordu."[143]

?8? ??? ?? ???? ?????????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????: ???? ????. ??? ???? ??????????? ?????????: ??????? ????? ???????? ???. ???????? ???? .

8. (279)- Yine Müslim'den gelen bir başka rivayet şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bana, deveyi şu, şu bedele sat, Allah da seni mağfiret buyursun, olmaz mı?" dedi. Ben cevaben:
"Elbette, o sizin olsun" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir taraftan miktarı artırmaya devam ediyor bir taraftan da: *"Allah Teâlâ sana mağfiret buyursun"* diyordu. Bu sözü üç kere tekrar etti."[144]

?9? ??? ????: ???? ??:]?????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ????? ??????? # ??????? ?? ?????? ???? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ?? ?????? ??????. ???????? ???: ??? ???????? ???????: ????? ?????? ??????? ??????: ??????? ?????????. ???????? ?????????? ???? ?????? ????: ????????? ????????. ?? ???: ????????????? ?????????? ??????: ??????! ?????: ????????? ????????? ???[.

9. (280)- Bir diğer rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Allah'ın adıyla bin" dedi. Medine'ye geldiğimiz zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashâbından bazı gruplarla birlikte mescide girdi. Ben de mescide girip, devemi kapının yanındaki taş döşeli kısma bağladım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a

"işte deveniz" diye haber verdim. Mescidden çıktı. Deveye yaklaştı ve
"Deve, devemizdir" buyurdu. Sonra birkaç okiyye altın gönderip: *"Bunu Câbir'e verin"* dedi. Sonra bana: *"Parayı aldın mı?"* diye sordu.
"Evet" dedim. Bunun üzerine:
"Para da, deve de senindir" buyurdu (ve deveyi de geri verdi.)"[145]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki 276 numaralı rivayetten itibaren kaydedilen vecihlerden de anlaşılacağı üzere, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a deve satmasıyla ilgili vak'a çok değişik şekillerde nakledilmiştir. Bu hâdise nikah, cihad, alışveriş, menâkıb... gibi pek çok konularla ilgili hükümlere yer vermektedir. Bu sebeple, hadis kitaplarının muhtelif bölümlerinde, farklı şekilleriyle yer almıştır.
Âlimler, hadisle ilgili bir kısım teferruatı anlama ve açıklamada ihtilaf ederler. Söz gelimi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın deveye ödediği bedel nedir? Rivayetlerde buna temas eden ifâdeler farklı rakamlara yer verir. Bunların te'lifi, açıklanması şârihleri fazlaca meşgul eder.
Biz, daha ziyade hususî araştırıcılar için ehemmiyet taşıyacak bu gibi teferruata girmeden her okuyucumuz için faydalı olabilecek, âlimlerimizin müştereken parmak bastıkları birkaç noktaya burada yer vereceğiz:
1- Bu rivayete dayanarak bazı âlimler, "istediği zaman binmek şartıyla" hayvan satışı yapılabileceği hükmünü çıkarmış ise de Ebu Hanîfe ve Şâfiî hazretleri böyle bir satışın bâtıl olacağına hükmetmişlerdir.
2- Hadiste, öncelikle bâkire ile evlenmeye teşvik vardır. Terbiyevî mülâhazalarla dul ile evlenmek de "efdal" olabilir.
3- Büyükler, arkadaşlarının evlilik dâhil her çeşit meseleleriyle ilgilenmeli, yol göstermelidirler. Bu ilgi müstehabdır, faydalıdır.
4- Yetimlerin terbiyelerini düşünmek gerekir. Onların durumlarını nazar-ı dikkate alarak, icab ediyorsa dulla evlenmek de faziletli bir evlenmedir. Bâkire ile evlenmeye teşvik buna mâni değildir. Hz. Câbir (radıyallahu anh) misâlinde olduğu üzere, bazı içtimâî şartlar, dulla evlenmeyi "efdal" kılabilir.
5- Seferden dönerken, komutanın izni ile, askerler öne geçebilir.
6- Sefer dönüşünü, uygun saatlere rastlatmak müstehabdır.
7- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde mühim bir yeri vardır.
8- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) son derece cömerttir. [146]

?10? ???? ?????? ??? ?????? ????]???? ????????? ???????? ???????????? ????? ?? ???????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????????? ???????. ?????? ????? ??????: ???????? ??? ??????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??? ????????. ?????????? ????? ????????? '??????? ???????? ????????: ??? ??????? ??? ?????????? ????? ????????????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? # ????: ????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???? ????? ??????: ?? ????? ??????? ????????????? ??????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ?? ??????? ?????? ??????? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????[. ????? ????? .

10. (281)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre: "Berîre, mukâtebe borcunu ödeme hususunda yardımcı olması için kendisine (Hz. Aişe'ye) uğramıştı. O âna kadar borcundan herhangi bir şey ödememiş bulunuyordu. Hz. Aişe, Berîre'ye
"Ailene dön, senin mukâtebe borcunu ödememi istiyorlarsa bir şartla yaparım: Senin üzerindeki velâ hakkı bana geçmeli" dedi. Berîre dönüp, ailesine durumu anlattı. Onlar kabul etmediler ve:
"Sana bir iylik yapmak isterse yapsın, karışmayız, ancak velâ'n bize aittir" dediler.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bunun üzerine, durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Sen satın al, sonra da âzad et. Velâ hakkı, âzâd edene aittir" buyurdu.
Bunu söyledikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayağa kalkarak şu hitabede bulundu: *"İnsanlara ne oluyor ki, alışverişlerinde Kitabullah'ta bulunmayan şartları koşuyorlar? Kitabullah'ta olmayan bir şart koşana bu helâl olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah'ın şartı daha doğru,daha sağlamdır."*[147]

AÇIKLAMA:

Berîre bintu Safvân (radıyallahu anhâ), kıbtî asıllı bir cariyedir. Efendisinin kim olduğu hususunda rivayetler ihtilâflıdır. Kocasının şahsiyeti de ihtilaf konusudur.
Sâhipleri, Berîre (radıyallahu anhâ) ile mukâtebe anlaşması yapmışlardı. Yâni, anlaşılan miktarda para ödeyerek hürriyetine kavuşacaktı. Bu bedel dokuz okiyye idi. Her yıl bir okiyye (kırk dirhem gümüş) ödeyerek dokuz yılda hürriyetine kavuşacaktı. Vak'a'nın yukarıdaki hadiste kaydedilen seyrine göre, Berîre (radıyallahu anhâ) bu borcun ödenmesinde Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yardımını taleb ediyor. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), velâ hakkının kendisine ait olması şartıyla bu yardımı yapmayı kabulleniyor, Berîre (radıyallahu anhâ)'nin efendisi velâ hakkını bırakmak istemeyince, mesele Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e intikal ettirilir. Reshulullah velâ hakkının âzad edene ait olacağını belirtir.
Hadiste geçen "Kitabullah" tâbirine bakarak buradaki hükmün Kur'ân-ı Kerîm'de yer aldığı zannedilmemelidir. Bu mevzu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmü ile sabittir, Kur'ân'la değil. İslâm âlimleri bu ve benzeri ifâdelere dayanarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vazettiği hükümlerin de Kur'ân'ın hükmü gibi telakki edilmesi gereğine hükmederler. Bu çeşit hükümler "vasıtalı olarak Kur'ân'ın hükmündedir." Vâsıta ise Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu yetkiyi veren de Kur'ân'dır: *"Resul size ne getirmişse onu alın"* (Haşr: 59/96). Keza: *"Allah ve Resûlüne itaat edin"* (Âl-i İmrân: 3/132). Öyle ise Resûle itaat emri Kur'ân'da yer aldığına göre, ondan sâdır olan hükümleri, Kur'ân'ın hükmü gibi değerlendirmek, "Kitabullah'tandır" demek câiz olmaktadır.
Velâ: Âzâd edilen köle ile âzâd eden efendi arasında teessün eden akrabalık bağıdır. Buna vela-i ataka denir. Nesebi mâruf olmayan kimsenin, nesebi mâlum biri ile kardeşlik akdederek "Sen benim mevlâm ol, ölürsem bana mirascı olursun, bir cinayet işlersem benim namıma cezamı ödersin" demesi sûretiyle tevessül eden akrabalığa da vela-i muvâlat denir.
Hadisten çıkarılan pekçok hükümden birkaçı:
1- Köle ile efendi arasında mükâtebe akdi caizdir.
2- Velâ hakkı âzad edene aittir.
3- Dostluk, yardımlaşma, bir kimsenin elinde Müslüman olma veya kimsesiz bir çocuğu sokakta bulup alma gibi durumlarla velâ hakkı tahakkuk etmemesi gerekir. Fakihler bu meselelerde farklı görüşler ileri sürerler. Şafiî mezhebine göre bunların hiçbirinde velâ hakkı doğmaz. Hanefiler de velâ hakkını yukarıda kaydettiğimiz iki şekle hasrederler: "Velâ-i ataka ve vela-i muvâlat, bunlar dışındaki velâlar meşrû olamaz" derler.
4- Bid'at çıktığı vakit, devlet reisinin müdâhalesi gerekir.
5- Hatalar yüze vurulmamalı, "umumî bir ifâde ile" dikkat çekilmeli. Nitekim rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "insanlara ne oluyor..." diyerek münkere parmak basmıştır.
6- Mukâtebe akdi yapan cariyenin çalışmasına kocası mâni olamaz.
7- Cariyenin kocası köle ise mukâtebe akdi yapmak isteyince kocası buna mâni olamaz.[148]

?11? ??? ???? ???:]?????????? ??????????? ???????????????? ?? ???????? ???????????? ???????????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????? #: ???????? ?????? ???????? ????? ?????????? ??????? ??????[.

11. (282)- Diğer bir rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye şöyle söylemiştir: "(Berîre'yi) önce satın al sonra da âzad et. (Onu satan efendilerini de bırak, bir işe yaramıyacak olan) istedikleri şartı koşsunlar." Aişe Berîre'yi satın alıp, âzad etti. Berîre'nin ailesi, velâ hakkının kendilerine ait olması şartını koştu. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm); şu açıklamayı yaptı:

"(Olmaz öyle şey!) Velâ hakkı âzad edene aittir. Satanlar yüz şartta koşsalar (batıldır!)".[149]

BEŞİNCİ FASIL

MÜLAMESE VE MÜNABEZE'YE DAİR

?1? ?? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????????? ?????? ??????????? ????? ???? ????????? ?????????????? ?? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?Œ???? ???????? ??????????? ?? ?????????? ? ??????????? ?????????????? ??? ???????? ????????? ??? ????????? ???????? ?????????? ?Œ???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ???? ???? ????? ??? ???????? ?????????????? ?????????? ??????????: ??? ??? ???????? ???????? ??? ????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ??????????? ?'??? ??????????? ?????????? ??? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ???[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (283)- Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki giyim ve iki de alışveriş tarzını yasakladı. Yasaklanan satış tarzları: Mülâmese ve münâbezedir. Mülâmese, diğerinin elbisesine gündüz veya gece, eliyle sâdece değmesi, elbiseyi altüst ederek iyice görmemesi (ve bu kadarla satış akdininin tamamlanmasıdır). Münâbeze ise, kişinin elbisesini öbürüne atması, öbürünün de kendi elbisesini ona atması ve bu atışmanın da, elbiseye bakıp râzı olmadan satış sayılmasıdır. Yasaklanan iki giyinmeden biri, iştimâlu's-sammâ'dır; bu da kişinin elbisesini omuzlarınan biri üzerine koyup, sarınması, diğer giyinme omuzunu açıkta elbisesiz bırakmasıdır. Yasaklanan diğer giyinme tarzı ihtibâ'dır. Bu da oturmakta olan bir kimsenin elbisesine sarınması, bu esnada fercini örten başka bir şey olmamasıdır."[150]

?2? ??? ???? ????????? ???? ????? ?????:]??????????: ??? ??????? ??? ???????? ??? ????????? ?????? ????? ?????? ?????????? ????????? ??? ????????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????????? ???? ????? ?????? ????????[.????? ?? ???? ??????. ??? ??????? ?????? ????????????????? ????? ?? ????????????????? .

2. (284)- Nesaî'nin bir rivayetinde şu açıklama yapılır: "Münâbeze: satıcının; "Bu elbiseyi sana atarsam satış tamam olmuştur" demesidir. Mülâmese de elbiseyi açıp, evirip çevirmeden elini değmesi ve değince de satış muâmelesinin tamam olmasıdır.
"Nesâî'de İbnu Ömer (radıyallahu anh)'den: "Bu, câhiliye ehlinin, alışverişte başvurdukları bir tarzdı" açıklaması yer alır.[151]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, câhiliye devrinin bazı giyinme ve alışveriş tarzını belirtmekte ve Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in bunlarla ilgili olarak getirdiği yasaktan haber vermektedir.
Mülâmese ve münâzebe'nin ne olduğu yukarıdaki rivayetlerde açıklanmıştır. Bazı âlimler bu açıklamanın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olduğunu söylemiş ise de umumiyetle râvilerden biri tarafından yapılan bir derc olduğu kabul görülür. Bu cümleden olarak mülâmese, "müşterinin elbiseye dürülü iken veya karanlıkta dokunması, satıcının da: "Bu malı sana dokunman, görmek, yenini tutmak ve gördüğün zaman muhayyerlik kalmamak şartıyla sattım" demesidir. Burada dokunma satış için yeterli şart yapılmış oluyor ve muhayyerlik hakkını da tanımıyor. Görüldüğü gibi, burada aldatma söz konusudur. İslâm satış akdinin meşrû sayılması için malın görülmesini, kusurları varsa söylenmesini şart koşmuştur. Muhayyerlik de ayrı bir haktır. Bütün bunları reddeden aldatmalı bir alışverişe, İslâm'ın cevâz vermeyeceği açıktır.
Münâbeze'ye gelince bu da farklı şekillerde cereyan etmektedir:
1- Satıcının: "Şu attığım taş hangi elbiseye isâbet ederse sana onu sattım" der.
2- "Şu araziden attığım taşın vardığı yere kadarını sana sattım" diyerek satış yapar.
3- Taşı atması, satış sayılır. "Şu elbiseye taş attım mı sana şu kadara satılmış sayılmalı" der. Burada da aldatma olduğu görülmektedir, izaha hacet kalmıyor.
İştimâlu's-Sammâ: Bunun tarifi farklı şekillerd yapılmıştır. "Tek parçadan müteşekkil bir kumaşla omuzun birir açık kalacak şekilde sımsıkı sarınmak. Fakihler bunun yasaklanmasını: "Çünkü, bu durumda eli elbisenin altında kalır. Çarpmalara düşmelere karşı elini kullanıp korunmak istese bunu yapamaz, zorlukla karşılaşır. Bu maksadla alttan elini çıkarsa avret yerleri açılır" diye açıklamışlardır. Bazı şârihlerin de belirttiği gibi vâcibden "tesettürü ihlâl etmeyen bir tarzda sarınmak" haram ve hatta mekruh olmamalıdır. Yeter ki teşebbüh (kâfire benzemek) gibi bir başka mahsûr daha sözkonusu olmasın.
İhtibâ'nın açıklanmasında da farklılıklar olmuştur. "Kişinin elbisesine sarınıp bürünmesidir" dendiği gibi, "İnsanın ilyeleri (kabaları) üzerine oturup, bacaklarını dikip bu vaziyette elbiseye sarınmaktır" diyen de olmuştur. Bu tarz örtünme, dikkat edilmediği takdirde haram yerlerin görünmesine yol açabileceği gibi, ayağa kalkışlarda da tesettürü ihlâl edebilir. Hamamlarda bu çeşit mahzurlar vukuâ gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumlara dikkat çekmiş olmaktadır. [152]

ALTINCI FASIL

BEY'U'L-GARAR VE DİĞERLERİ HAKKINDA

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ????? ????? # ??? ?????? ???????? ??? ????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (285)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bey'u'l-garar ve bey'u'l-hasatı yasakladı."[153]

AÇIKLAMA:

Şârihler **bey'u'l-garar**'ı meçhulün satışı olarak izah ederler: Sudaki balık, havadaki kuş, denizdeki inci, kaçmış olan köle, bağından boşanmış deve, açılıp görülmeyen bohçadaki elbise, kapalı evdeki yiyecek, henüz doğmamış hayvan yavrusu, henüz meyvelenmeyen ağacın meyvesi gibi, fiilen olup olmayacağı henüz kesinlik kazanmayan eşyanın satışı bu gruba girer. Burada aldatma pek zâhirdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit aldatıcı alışverişleri yasaklamıştır.
Bey'u'l-hasat'a gelince, bu üç şekilde olur:
1- Satıcının "Attığım şu taşın değdiği kumaşı" veya "Buradan taşın düştüğü yere kadar olan tarlayı sattım" demesi.
2- Satıcı: "Ben bu taşı atıncaya kadar satışı bozmada muhayyer olman şartı üzerine sana satıyorum" demesi.
3- Bizzat taşın atılışını satışın kesinlik kazanması kılarlar, bu durumda satıcı şöyle der: "Bu elbiseyi taşı attım mı bu sana satılmış demektir.
"Cahiliye devrine ait olan bu çeşit hileli alışverişleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamıştır. [154]

?2? ??? ???? '?? ?????? ???? ??????? ??? ????? ??? ???:]?????? ??? ?????? ????? ??????? ??????? ????????? ???? ??? ??? ??? ??? ??????? ??????????? ????????????? ??? ?????????? ??????. ??? ?????? ?????: ??? ????????? ???????? ?????????? ???? ???? ?????? ?????? # ?? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ??? ????????[.

2. (286), Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Halk öyle çetin devirler yaşayacak ki, o zaman zenginler, kendilerine emredilmediği halde, cimriliklerinden, ellerindekileri çok sıkı tutacaklar. Cenab-ı Hakk: *"Aranızdaki fazileti unutmayın"* buyurmaktadır (Bakara: 2/237). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şunları yasaklamıştır: Bey'u'l-muzdar'ı, bey'u'l-

garâr'ı, (meçhûlün satışı) ve salâhı ortaya çıkmadan meyve satışını."[155]

AÇIKLAMA:

Bey'u'l-garârı yukarıda açıkladık. Bey'u'l-muzdar'a gelince, bu, iki çeşittir:
1- Mal sâhibi, zor kullanarak, satmaya icbar etmek. Bu akid fâsidir.
2- Mal sâhibi, borç veya geçim sıkıntısı sebebiyle elindeki malını zararına satmaya çalışır. Dindarlık ve mürüvvetin gereği, böyle daralanın malını almak değil, ona anlayış göstermek, karz-ı hasende bulunmak veya borcunun ödeme müddetini te'hîr etmek gibi yollarla yardım etmektir. İkinci şıkka giren bey'u'l-muzdar fâsid sayılmaz, sahîhtir, ancak kerâhetten hâlî değildir[156].

?3? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]????? ?????? ?????? # ? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (287)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Köylü adına şehirli satış yapmasın" dedi ve ilave etti: *"Bırakın insanları, Allah birinin sebebiyle diğerini rızıklandırsın"* buyurdu."[157]

?4? ??? ???? ?????? ? ??????? ?? ???:]????? ???? ?????? ??????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ??????????[.

4. (288)- Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten gelen bir başka rivayette şu şeklinde ifade edilmiştir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ana baba bir kardeş bile olsa şehirlinin köylü adına satış yapmasını menetti."[158]

AÇIKLAMA:

Burada, şehirlinin köylünün yerine satması da, onun adına satın alması da yasaklanmaktadır.
Şehirlinin köylü adına alış-veriş yapmasının yasaklanması ücret mukabilinde yapması durumuyla ilglidir. Buna simsarlık denir. Simsarlık değil de, yardım olsun diye köylü adına şehirlinin yapacağı alış-veriş muâmelesi yardım yerine geçer.
Hanefîler, taraflardan biri zarar görmediği takdirde şehirlinin köylü adına alım-satımda bulunabileceğine hükmederler.[159]

?5? ??? ???? '?? ???? ????????]??? ???? ?????? ??? ???????[. ??? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ??? ????? ??? ???:]????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ??? ???????? ???? ??????[.

5. (289)- Ebu Dâvud ve Nesaî'den gelen bir başka rivayette şöyle buyurulur: *"Şehirlinin köylü adına satış yapması yasaktır, şehirli köylünün kardeşi veya babası bile olsa."*
Ebu Dâvud'un Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten yaptığı bir başka rivayet şu ziyâdeyi ihtivâ eder: "Şöyle denirdi: *"Şehirli köylü yerine satmasın."* Bu özlü, câmi bir sözdür. "Şehirli köylü için hiçbir şey satmasın, köylü adına satın da almasın" demektir.[160]

?6? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???:]??? ?????? ????? # ?????????? ????????? ????? ???????? ???? ??? ?'??????[. ????? ?????? ? ??????? .
???? ??? ???? ?? ???????:] ?????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?? ?????????? ?????????[. ???? ??????? »????????« ?????? ????????? .

6. (290)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emrettiler:
"Satıcılar mallarını çarşıya indirmezden önce yolda karşılayıp alışveriş yapmayın."
Ebu Dâvud hadisin baş kısmında şu ziyadeye yer verir: *"Birbirinizin alışverişine karşı alışveriş yapmayın. (Pazara giden) malı yolda karşılamayın."*
Nesâî'de "ticaret malı (es-Sila') yerine "Celeb malı" tâbiri kullanılmıştır. (Celeb: Satmak için celbedilen mala denir.).[161]

AÇIKLAMA:

Alış-verişe karşı alış-veriş yapmak: Bu, iki kişi arasında akid kesinleşmiş, ancak her ikisi de aynı meclisde ve muhayyerlik müddeti içindeler. Bu sırada bir üçüncü şahıs, benzer bir malı piyasaya daha ucuz bir fiyatla arzediyor. Veya daha kaliteli bir malı aynı fiyatla piyasaya arzederek, bitmiş olan alış-verişin bozulmasına sebep oluyor. Yasak olan budur. Henüz pazarlık halinde iken mal sürme, yasağa girmez.
Malın çarşıya inmezden önce yolda karşılanmasının yasaklanması aldanmayı önlemek içindir. Çünkü eşyanın pazardaki fiyatını bilmeden satış yapan kimsenin daha ucuza satarak aldanma ihtimâli vardır. Şârihlerin belirttğine göre, câhiliye devrinde tüccarları yolda karşılayıp: "Çarşı durgun, fiyatlar düşük, mala rağbet yok" diyerek aldatıp ucuz fiyata mallarını satın almak âdetmiş. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamıştır.
Bu hadise dayanan ulemadan bir çoğu (Mâlik, Evzâî, Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel) yolda alış-verişi mekruh addetmişlerdir. Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel hazretleri satıcıya muhayyerlik hakkı tanır. Ebu Hanîfe bu alış-verişi mekruh addetmez ve satıcıya, pazara vardığı zaman muhayyerlik de tanımaz. Bazı alimler, pazarda fiyatların yüksek olma durumunda satıcıya muhayyerlik hakkı tanımıştır, değilse hakkı yoktur.[162]

?7? ??? ?? ????:]??? ??? ???????? ????????????? ?? ?????? ?????? ??????[.
??? ????: ????? ?? ??????????? .

7. (291)- İbnu Ömer'den gelen bir başka rivayette: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) satıcının malını övmesini ve daha pazara varmadan malın yolda satın alınmasını veya şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı" buyrulur.
Bir başka rivayette de sadece "malın daha pazara varmadan satın alınmasını yasakladı" denmektedir.[163]

?8? ??? ???? ??? ?? ??? ???? ??? ????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ????????? ???????????? ??? ?????? ??????? ???????? ???? ?? ?????: ?? ????????: ??????? ?????? ???????? ???: ???????? ??? ??????????[.

8. (292)- Aynı kaynakların İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan yaptıkları bir rivayette şöyle denir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Pazara binerek (uzaktan) gelenleri yolda karşılamayın. Şehirli, köylü adına alım-satım yapmasın."
Tâvus, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'tan sordu:
"Şehirli köylü adına alımsatım yapmasın" sözünden maksat nedir?" İbnu Abbâs:
"Onun adına simsarlık yapmasın (yani ücret mukabili alım-satım işlemini yapmasın)."[164]

?9? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ????????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???? ??? ???? ???????? ???? ???? .

9. (293)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), celeb malın pazara gelmeden önce karşılanmasını yasakladı. Kim onu yolda karşılar ve satın alırsa, malın sâhibi pazara gelince muhayyerdir (satıştan vazgeçebilir).[165]

AÇIKLAMA:

Celeb Malı: Satmak maksadıyla pazara götürülen maldır. Bunun bir veya birkaç kişi tarafından yolda karşılanması bazı açıklamalarda, mal sahibinin aleyhine anlaşılmış, bazı açıklamalarda bölge ahâlisinin aleyhine anlaşılmıştır. Malın sâhibi pazara kadar gittiği takdirde ucuz fiyata da satma ihtimali var. Böylece bölge halkı çoğunluk olarak ucuzluktan istifâde edecek demektir. Şu hâle göre pazara varmadan malın satılması mal sahibinin aleyhine olabileceği gibi, bölge ahâlisinin de aleyhine olabilmektedir. Öyle ise malın pazara kadar ulaşması gerekmektedir.[166]

?10? ???? ??? ????? ??? ???:]??? ??????? ?????? # ????? ?? ???????????? ?? ????????[. ????? ?'???? .

10. (294)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) şöyle haber verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir satışta iki satışı yasakladı."[167]

AÇIKLAMA:

Burada "bir satışta iki satış" adı ile tavsif edilen yasak muamele, bazı âlimlerin açıklamasına göre iki şekilde cereyan eder:
1- Satıcı, müşteriye: "Bu elbiseyi sana peşin on bine, vâdeli on beş bine sattım, hangisiyle istersen al" demesi. Bu caiz olmaz; zira hem, fiyatta mübhemlik var, akid hangisi esas alınarak yapılacak belli değil. Hem de peşinle vâde arasındaki fiyat farkını faiz addeden görüşe göre, bu satışa faiz de bulaşmaktadır.
2- Satıcının müşteriye: "Sana kölemi satıyorum, mukabilinde sen de bana atını satacaksın" demesidir. Burada birinci satış, istikbalde vaki olması kadar olmaması da mümkün olan ikinci bir satışa bağlanmaktadır, dolayısıyla satışla hasıl olması gereken mülk istikrarsız kalmakta, kesinleşmemektedir.
Hadiste geçen "iki satış" tabiri ile kastedilen satış tarzının ne olduğu hususunda farklı yorumlar olduğu gibi, "yasak sebebi"nin açıklamasında da farklı yorumlar vardır.
Nitekim Neylü'l-Evtâr'da kaydedildiği üzere, bazı âlimler, yukarıdaki anlayışa göre çıkarılan yasak hükmü için: "İki fiyattan birinin, tasrih edilmeden satışı kabul ettiği farzedilme" esasına dayanır. Aksi durumda, yani "peşin on bine kabul ettim" veya "vâdeli on beş bine kabul ettim" demesi halinde bu satışın câiz olduğunu kabul etmişlerdir.
Yine orada belirtildiği üzere, bir malı, vâde ile satan kimse, peşin fiyatından daha fazla fiyat istediği takdirde bu ziyadeyi câiz görmeyip, faiz addedenler olduğu halde, Şafiîler, Hanefîler ve Cumhur, "Bunun cevazına hükmeden delillerin âmm oluşlarına" dayanarak, câiz olduğuna hükmetmişlerdir ve asıl olan da caiz olmasıdır.[168]

?11? ???? ??? ????:]???? ????? ???????????? ?? ???????? ?????? ??? ????????? ??? ????????[.

11. (295)- Ebu Dâvud'da gelen rivayet şöyledir: "Bir satışta iki satış yapan kimseye en düşük olanı (helal)dır. Aksi halde ribâdır."[169]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zâhiri ile önceki hadisten farklıdır. Önceki hadis "iki satışı ihtiva eden satışın" her iksini de, tefrike yer vermeden haram kıldığı halde, bu hadis, "en ucuz" olanı caiz addetmektedir.
Bu satış tarzı, şöyle açıklanmaktadır: Bir kimse, belli bir vâde ile bir ölçek buğday mukabilinde bir dinar borçlanır. Vâde dolunca, alakcaklı, parayı ister. Borç sahibi; ikinci bir vâdeye tehirle, "Sana iki ölçek buğday vereyim" der. Burada, birinci satışa dâhil edilen ikinci bir satış araya girmiştir. İşte hadis, bunu reddetmekte ve en noksan olanın yani birincinin meşru olduğunu belirtmektedir.[170]

?12? ??? ????:]????? ???????? ???? ????? ??? ????????: ??????? ??? ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?? ??? ?????????? ?????? ??????[.

12. (296)- İmam Mâlik (radıyallahu anh)'ten anlatıldığına göre ona şu durum ulaşmıştır: "Adamın biri diğer birisine: "Bana şu deveyi peşin parayla sat, ben de sana vâde ile satayım" der. Adam bu tarz alışveriş hakkında İbnu Ömer'e sorar. İbnu Ömer hoşlanmaz ve adamı bu işten nehyeder."[171]

AÇIKLAMA:

Burada bir satışta iki satış muamelesi mevcut olduğu için yasaklanmıştır. Peşin alım, aynı malın daha pahalı olarak vâdeli satışını da tazammun etmektedir. Böylece biri peşin, biri vâdeli olan iki satış cereyan etmiş olmaktadır. Ayrıca bu satışta, henüz mâlik olunmayan şeyin satışı da söz konusudur. Zira müşteri henüz eline geçmeden deveyi satmış olmakta ve sanki peşin parayla satın aldığı malı veresiye satmış olmakla, vâde sebebiyle ilâve ettiği ziyadeyi müşteriye borç kılmaktadır. Bütün bunlar satışın cevazına mâni durumlardır.[172]

?13? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ??? ?????? ?????? # ???:] ?????? ?????????? ????? ?????? ??????[. ????? ?????? ??? ???? ???? ???? ????????: ? ???????? ???? ???????? ?????? ?? ??? ?????? ???? .

13. (297)- İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in anlattığı üzere Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin satışı üzerine başkanız satış yapmasın."[173]

AÇIKLAMA:

"Birinin satışı üzerine satış yapma" tarzının ne olduğu daha önce 290 numaralı hadiste geçti.[174]

?14? ??? ???? ???????]? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ????????? ??? ??????[.

14. (298)- Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle buyrulmuştur:
"Kişi, kardeşi, satın alma işini kesinliğe kavuşturuncaya veya, tamamen vazgeçinceye kadar araya girip alışverişte bulunmasın."[175]

?15? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]????? ?????? ?????? # ??? ??????? ?????? ???????? ? ??????????? ?? ????? ????????? ???? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ???????? ??????? ? ??????? ???????? ??? ????????? ?????????? ??? ?? ?????????[. ????? ????? .
??? ????:]? ?????????? ???? ?????? ?????[.??? ????:]? ?????? ????????? ??? ????? ?????[.

15. (299)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şehirlinin köylü adına alışveriş yapmasını, alıcı olmadığı halde alıcı imiş gibi görünüp yüksek fiyat vererek fiyat artırmayı, iki kimsenin başlattığı alışveriş muamelesi kesinlik kazanıp tamamlanmadan bir başkasının aynı mal üzerinde alışverişe girişmesini, bir kız istetilmiş iken ona tâlib olmayı, bir kadının, -kız kardeşinin kabındakini almak için- kocasına onu boşamasını taleb etmesini yasakladı."[176]

Bir başka rivayette "...Kardeşinin satışı (kesinleşmeden araya girip fiyatını) artırmasın" şeklindedir.
Bir başka rivayette: "...Kişi kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın."[177]

AÇIKLAMA:

Hadisin son kısmı hâriç diğer hükümler daha önce açıklandı. Son kısımda, bir kadının evlenmek istediği evli bir erkeğe giderek, hanımını boşamayı talebetmesi yasaklanmaktadır. Hadiste "kız kardeşi" tabiriyle sadece öz kardeşi veya din kardeşleri kastedilmiyor. Şârihler, kâfire bile olsa bütün kadınların buna dâhil olduğunu belirtirler.[178]

?16? ??? ???? '??? ????:]??? ????????? ?"???? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ???????? ????????????? ?????? ??? ??????????? ???? ???????? ??????????? ????? ???????? ???????? ??????? ???? ??????[.

16. (300)- Ebu Dâvud'dan gelen bir başka rivayette şöye denmiştir:
"Deve ve davarın sütünü memesinde bekletmeyin. Kim böyle (memede sütü bekletilmiş) bir hayvanı satın alırsa, sağdıktan sonra muhayyerdir: Memnun kalırsa hayvanı alıkor, memnun kalmazsa hayvanı iâde eder ve (sağdığı süte karşılık olmak üzere) bir sâ hurma verir."[179]

?17? ??? ??? ???? ??? ????? ????? ???: ??? ??????? ?????? #:] ????????????? ????????? ?? ????????????? ??? ???????? ?????????? ????????[. ????? ??????? ????? .

17. (301)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Pazara gitmekte olan malı önceden karşılamayın. Hayvanların sütünü memelerinde (günlence bekleterek) biriktirmeyin. Bir birinize karşı (müşteriyi kızıştırmak için alıcı olmadığınız halde, yüksek fiyat vererek) malın değerini artırmayın."[180]

?18? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???: ??? ?????? ?????? #:]? ??????? ?????? ????????? ??? ???????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ???? ????????? ?? ?????? ??? ?????? ????????[. ????? ????? ????? ????? ??????? .

18. (302)- Abdullah İbnu Amri'bni'l-Âs (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Hem veresiye hem satış helâl olmaz. Bir satışta iki şart da helâl değildir. Zimmette olmayanın kârı yoktur. Yanında bulunmayan malın satışı yoktur."[181]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen birkaç tâbir ayrı ayrı açıklanmaya muhtaç.
1- Hem veresiye hem satış şöyle olur: Kişi, bir malı, veresiye olduğu için normal fiyatından yüksek almak istiyor. Ancak nazarında bu caiz olmadığı için şöyle bir hileye başvuruyor: Malın bedelini satıcıdan borç alıyor ve satıcıya, malın bedeli olarak peşin veriyor.
2- "İki şart" tabiri farklı tefsirlere yol açmıştır: Bazıları: "Bu, kişinin bir mal için; "Peşin olunca şu fiyata, veresiye olunca şu fiyata satıyorum" demesidir" demiştir. Bazıları: "Bu satıcının müşteriye "Bu malı satmayacaksın, hibe etmeyeceksin" şartını koşmasıdır" demiştir. Bazıları da; "Satıcının "falanca malı bana şu fiyata satman şartıyla bu malı sana satıyorum" demesidir" demişlerdir.
3- "Zimmette olmayanın kârı yoktur" ifâdesi ile: "Mâlik olmadığın mal, yani gasbedilmiş mal kastediliyor, zîra, böyle bir mal gasbedenin mülkü değildir. Bu çeşit bir malı satarak kâr etse bu ona haramdır" denmiştir. Bu tâbiri şöyle de izah etmişlerdir: "Zimmette olmayan mal, satın alınıp da henüz kabzedilmeyen maldır. Zira henüz kabzetmediği mal müşterinin zimmetinde değildir. Sözgelimi mal kabızdan önce telef olsa, satıcının malından telef olur."
4- Yanında bulunmayan mal'la, satış ânında satıcının yanında bulunmayan mal kastedilmiştir. Bu yasaklanmıştır, çünkü aldatma vardır. Kaçmış kölenin, bağından boşanıp giden devenin satışı gibi; kişinin zimmetinde olmayan mallar da buraya girer: Satın aldığı birşeyi daha kabzetmeden satması gibi, keza kişinin bir başkasının malını, mal sâhibinin rızasına tâlik ederek satması da buraya girer. Bu mal ne yanındadır, ne de mülkündür. Mal sâhibinin râzı olup olmayacağı ise meçhuldur. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hepsini yasaklamıştır.[182]

?19? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]???? ?????? ?????? # ?? ?????? ??????????? ???? ????????? ? ???????? ??????????? ????????? ?????????? ???? ?????????[. ????? ???? ???????? .

19. (303)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) miktarı bilinmeyen kuru hurma yığınını, miktarı belli kuru hurma ile satmayı yasakladı.[183]

AÇIKLAMA:

Aynı cinsten iki şey misli misline değiştirilebilir. Biri fazla olduğu takdirde bu riba muamelesine girer ve haramdır. Hadislerde sarih olarak hurmanın bu çeşit alım-satımı haram kılınmıştır. Miktarı belli olmayanla miktarı belli olanın alım-satımında belli olmayanın daha çok olduğuna hükmedilir. Böylece eşitlik ortadan kalkar, dolayısıyla bu alışveriş muâmelesi ribaya girer. [184]

?20? ??? ???? ???????] ??????? ??????????? ???? ??????? ???????????? ???? ????????? ??? ??????????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???? ??????????[.

20. (304)- Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Yiyecek yığını, yiyecek yığını mukabilinde satılmaz. Yiyecek yığını, miktarı belli yiyecek mukabilinde satılmaz."[185]

AÇIKLAMA:

Yukarıda geçti.[186]

?21? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ???:]???????? ?????? ?????? # ???????: ???? ??????? ???? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

21. (305)- Ebu Eyyûb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, diyordu ki:
"Kim çocuğuyla annesi arasını ayırırsa kıyamet günü Allah (celle celâluhu) sevdikleriyle onun arasını ayırır."[187]

AÇIKLAMA:

Bu yasak cariyelerle ilgilidir. Cariyeyi birine, çocuğunu bir başkasına satarak, anne ile çocuğunu ayırmayı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamıştır. Müteâkib

hadislerde görüleceği üzere bunun başka örnekleri de mevcuttur. Bu çeşit yasakların, çocuğun terbiyesini ilgilendiren mülahazalardan kaynaklandığı 307 numaralı hadisin sonuna koyacağımız açıklamadan anlaşılacaktır.[188]

?22? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ?????? # ?? ????? ????? ????????[. ????? ??? ???? .

22. (306)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, "(Satış sebebiyle cariye bir) anne ile çocuğunun arasını ayırmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasakladı ve satışı bozdu."[189]

?23? ??? ??? ??? ????? ??? ???:]?????? ??? ?????? ?????? # ???????? ?????????? ???????? ??????????. ???? ??? ?????? ?????? #: ??? ?????? ???????? ??????????? ???? ???: ??? ??????? ???????[. ????? ??????? .

23. (307)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana, kardeş iki köle hediye etti. Bunlardan birini sattım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ara sordu:
"Köleler ne yapıyorlar?" Ben durumu söyledim. Bunun üzerine bana:
"Satışı boz, satışı boz" buyurdu."[190]

AÇIKLAMA:

Son üç rivayette, gerek anne ile evladın ve gerekse kardeşlerin aralarının açılması ile ilgili yasak daha ziyade terbiyevî mülâhazalarla konulmuştur. Çünkü çocuğun terbiyesinde annenin varlığı ve ailevî ortam son derece ehemmiyetli bir hususdur. Dinimizin terbiyeye atfettiği ehemmiyetin sonucu olarak, terbiye açısından mühim olan anne ve âile unsurları bir kısım kesin tedbirlerle korunma altına alınmıştır. Yukarıdaki rivayetlerde bunu görmek mümkündür.Biz burada yeri gelmişken, esasını yukarıdaki rivayetlerden alan, İslâm'ın hidâne ile alâkalı teşriatını birazcık açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.[191]

HİDÂNE NEDİR, BU HAK KİMEDİR?

Hidâne, fukahanın târifine göre "Kız veya erkek çocukların veya kendi işlerinde müstakil olmayan gayr-i mümeyyiz mâtuhların muhafazasına bakmak, onların menfaatlerini mûcip hususları deruhte etmek, ezâ ve zarar verecek şeylerden korumak, hayatın icabâtını hakkı ile göğüsleyebilmeleri için bedenî, rûhî ve aklî terbiyeleri ile meşgul olmak ve mesûliyetlerini duyurmaktır." Bu devre normal olarak, erkeklerde 7-9, kızlarda 9-11 yaşları arasıdır. Çocuk, yemede, içmede, giyinmede, taharet ve yıkanmada kadına müstağnî duruma gelince bu devre sona erer. Kız çocuğu için, hayız yaşına gelince sona erer.
Çocuğun yetişmesinde birinci derecede muhtaç olduğu şey şefkat olması hasebiyle anne ve babanın boşanmaları veya bunlardan birinin veya her ikisinin de ölümleri hâlinde çocuğa bakmaya kimin daha çok layık ve hak sâhibi olduğu meselesi mühim bir hususdur. Normal olarak annenin bu işe daha layık olduğu kabul edile gelmiştir. Çocuk Hakları Beyannamesi'nin 6. maddesinde de: "küçük çocuk istisnâî durumlar dışında, anasından ayrılmamalıdır" denmektedir.
Sünnet de annenin babaya nazaran daha şefkatli olduğunu ifade eder. Bu sebeple henüz büluğ çağına ermeyen bir çocuğun annesinden ayrılmaması, bir esâs olarak vazedilmiştir. "Allah anne ile çocuğunun arasını açanı kıyamet günü sevdiklerinden ayrı tutar." Hatta anne köle bile olsa satış sonucu ikisinin ayrılması yasaklanmıştır. Câfer İbnu Muhammed babasından şunu nakleder: "Hz. Peygamber'e esirler getirildiği zaman onları saf hâline koyar, sonra karşılarına geçip bakardı. Eğer ağlayan bir kadın görürse niye ağladığını sorardı. Kadın çocuğunun satıldığını söyleyecek olursa (akit bozulur) çocuğu kendisine iâde edilirdi." Râvî buna bir de Ebû Üseyd es-Sa'ıdî ile ilgili bir misâl verir.
Ebû Dâvud'un bir tahricinde, Hz. Ali'nin satış sonucu köle anne ile çocuğunu ayırdığını, fakat durumundan haberdâr olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yasaklayarak satış aktini iptal ettiğini öğreniyoruz. Bu hususa gereken titizliği Hz. Ömer de göstermiş, civardaki sorumlulara mektuplar yazarak uyarmalarda bulunmuştur. Abdullah İbnu Ferrûh babasından şunu nakleder: "Ömer İbnu'l-Hattab bize: "Ne kardeşlerin, ne de anne ve evladlarının arasını satışla açmayın" diye yazdı." Kaynağımız, Hz. Ömer'in aynı muhtevada Nâfi İbnu Abdi'l-Hâris'e de yazdığını kaydeder.
Münâvî, "satış, hibe vs. yollarla anne ile evladın arasını açmanın; Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Mâlik nezdinde şiddetli haram olduğunu, ancak Şâfiî'nin "temyiz yaşından önce", Ebû Hanîfe'nin de "Büluğ yaşından önce" şartını koştuklarını" kaydeder.
Bu husustaki yasak sâdece anne ile evlâdın değil, baba ile evladın ve kardeşlerin arasının açılmasına da şâmildir. Ancak anne hususu, te'kîdle ifâde edilmiştir. Nitekim Saîd İbnu Mansur'un bir tahricinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ayrı ayrı satılan iki kız kardeşin satış aktini iptâl etmiştir.
Çocuğu annenin terbiyesi bir esâs olmakla berâber, boşanma hâlinde çocuğa sâhib olma husûsunda anne ile baba arasındaki ihtilaf, kezâ çeşitli durumlarda anne ile amca, baba ile anne-annesi vs. arasında çıkacak ihtilâflar, karşımıza farklı meseleler ve çözüm yolları çıkarmaktadır. Bu hûsusta sünnette çeşitli misâllere rastlamaktayız.
1- Çocuk temyiz yaşından küçükse; tekrâr evlenmedikçe anne ehaktır:
Abdullah İbnu Amr'ın rivayetinde; bir kadın gelerek:
"Yâ Rasûlallâh, ben şu oğlumu karnımda taşıdım, göğsümden emdirdim, kucağımda korudum. Şimdi babası beni boşadı ve bunu elimden almak istiyor" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evlenmediğin müddetçe çocuk senin hakkın" cevabını verir. Kezâ Hz. Ebû Bekir de, Hz. Ömer'in boşamış olduğu karısından doğan oğlu Âsım için: "Annesi evlenmediği müddetçe oğluna daha lâyıktır. Zira o (anne), daha şefkatli, daha lütûfkâr, daha merhametli, çocuğa da düşkün, daha re'fet sâhibidir" demiştir.
Annenin şefkatine muhtâc olduğu devrede, hidâne işinin anneye terettüp edeceği hususunda âlimler ittifak etmiş durumdadır. Fakihler hidâne meselesinde çocuğun anneye âit olduğu devreyi: "Çocuğun; yeme, içme ve istincâ işlerinde annesine muhtaç olmaktan çıktığı, bu işleri kendi kendine yapmaya başladığı zaman" olarak tavsif ve tahdid ederler ve bunun 7-8 yaşlarına tekâbül ettiğini söylerler, ayrıca, kız çocuklarının hayız oluncaya kadar anneye muhtaç olduklarını belirtirler.
2- Çocuk temyiz yaşında ise: Muhayyerlik.
Boşanma durumunda çocuk hususunda ihtilâfa düşen bir anne ile baba Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e mürâcaat ederler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ikisini yan yana oturtup *"Ey çocuk işte baban, işte annen hangisini istersen ona git"* der, ikisinden birini seçmeyi çocuğa bırakır.
İbnu Abbas'ın rivayetinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'in oğlu Âsım'ın annesine hükmederken: "O, büyüyüp kendisi için seçinceye kadar annesinin kokusu, harâreti ve yatağı, ona senden daha hayırlıdır" dediğini ve Hz. Ömer'in hiç bir itirazî kelâmda bulunmadığını, Ammâretu'bnu Rabî'a'nın rivayetinde ise yine amca ile anne arasında çocuğun (ki 7 veyâ 8 yaşındadır) Hz. Ali tarafından muhayyer bırakıldığını, küçük kardeşi için de Hz. Ali'nin: "Bu da aynı yaşa gelseydi onu da muhayyer bırakırdım" dediğini, Abdurrahman İbnu Ganem'in rivayetinde ise henüz konuşma safhasında olmayan bir çocuk için Hz. Ömer'in: "Lisanı açılıp kendisi seçecek yaşa gelinceye kadar annesi ile berâberdir" hükmünü verdiğini görmekteyiz. Bütün bu misâller küçük çocuğun behemahal annesinin emânetinde olacağı, temyiz ve konuşma hâlinde tahyir (yâni muhayyer bırakılma) meselesinin araya gireceği hükmünü ifade ederler.
Ancak şunu belirtmek gerekiyor: Temyiz yaşına ulaşan bir çocuğun tahyîri (anne, baba, asabe veya zevi'l-erhâm'dan birini seçmede serbest bırkılması) bir kısım fukaha nazarında ihtilaf konusu olmuştur. Ahmed ve İshâk: "Anne ve baba arasında ihtilâf vâki olunca, yedi yaşındaki çocuk muhayyer bırakılır, daha da küçükse anne ehaktır" demiştir. Tahyîre taraftar olanlara karşı olanlar arasında mutavassıt ve her iki tarafa da hak verir bir görüşe sâhip olan Şureyh: "baba ehak, anne erfak (daha şefkatli)" der ve kendisine babaları ölmüş bir grup siyah çocuk getirildikte: "Muhayyer bırakın, istedikleriyle beraber olsunlar" hükmünü verir. İmam Şâfiî de tahyîri iltizam eder.
3- Tahyiri kabûl etmeyen Hanefî görüşü savunan Tahâvî, Ebû Hüreyre'den gelen ve böyle bir ihtilafı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "aranızda kur'a çekin" teklifine babanın itiraz etmesi üzerine çocuğun ihtiyarına mürâcaat ettiğine dair olan rivayete dayanarak çocuğun muhayyer bırakılmasının "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir kazâsı olmadığı" hükmünü çıkarır ve Kûfeliler'in ekserîsinin de buna kâil olduğunu belirtir. Hükmüne sünnetten başka misâller de getirerek Hamza'nın kızıyla ilgili hadiste de asebeden birini seçmede çocuğun serbest bırakılmayışını, karısı Müslüman olmayan kocanın dâvasında, karıyla kocanın, "çocuğun muhayyer bırakılması" teklifini kabul etmelerinden sonra tahyire tevessül edildiğini bildiren Abdülhamîd İbnu Selemeti'l-Ensarî ve Râfi İbnu Sinan'dan gelen rivayetleri de delil olarak zikreder. Hanefî fukahasından el-Kâsânî "Oğlan çocuğu temyîz yaşına ulaşıp yeme, içme, giyinme gibi işlerinde istiğnâya ulaşsa bile yine de annesine değil, babasına teslimi gerektiğini, zira alması gereken erkeklere âit ahlâk ve âdabı babasından alabileceğini, annesine verildiği takdirde kadınlara âit ahlâk ve âdabı alarak kadınlaşacağını kaydeder. Bu mahzur kız çocuğu için söz konusu olmayacağından başka, kadınlığa ait terbiyeyi alması için annesine teslim edileceğini de ayrıca ilâve eder.
Çocuğun tahyirine karşı çıkan Hanefî görüş bir de şu mülâhazayı ileri sürer: "Çocuğun seçmeye bırakılmasında hikmet yoktur. Çünkü ona hevâsı galebe çaldığı için hazır lezzet nerede varsa oraya meyleder. Bu ise tembellik, havaîlik, mektep ve terbiye-i nefisten kaçmakta, dinî bilgileri alma zahmetine girmemektedir. Binnetîce ebeveynden en kötüsünü seçer. O da kendisini ihmâl eden, terbiyesi için titiz davranmayandır." Ayrıca tahyire kâil olanların dayandıkları hadiste mevzubahis olan çocuğun büluğ yaşına ulaştığını da

göstererek tahyîrin ancak büluğdan sonra câiz olduğunu söylerler.
Esasen temyiz yaşına basmış çocuğun terbiyesinde babanın ehemmiyetini de gözden uzak tutmak istemeyen tahyîr taraftarları: "Eğer çocuk anneyi seçmişse, sırf buna dayanarak onu ihmâli gerekmez, te'dib ve tâlimleriyle ister bizzat, ister bil vâsıta ilgilenir, ihtiyaçlarını te'min eder" demektedirler.
Son olarak şunu da belirtelim ki tahyire kâil olanlar, bunu tarafeynin hidâne şartlarını (İslâm, hürriyet, akl, adâlet, aynı yerde ikamet gibi) eşit olarak ihraz etmeleri hâlinde câiz görürler. Bir taraf bu vasıtalardan birini kaybederse hidâne hakkını da kaybeder. Çocuğun hangi hususlarda ebeveynden birine tâbi olacağı meselesinde umumî kaide şudur: "Hürlük veya kölelikte anneye, neseb ve tesmiyede babaya, dinde ise, en hayırlı olana tâbi olur."
4- Anne tarafının baba tarafına takdimi: Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin rivayetine göre umre yapıldıktan sonra Mekke'den ayrılırken Hz. Hamza'nın kızı, "amca, amca!" diyerek peşlerine düşer. (İbnu Abbas'ın rivayetinde, kendisini götürmeleri için ayrı ayrı görmüş olduğu) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd İbnu Hârise ve Ca'fer, Kureyş ile yapılan anlaşmaya uyarak talebe müsbet cevap vermezler. Hz. Ali elinden tutar ve yeğenine sâhip çıkar. Ancak Hz. Ca'fer:
"Onu ben alacağım, amcamın kızıdır, üstelik teyzesi de nikâhım altındadır, teyze anne gibidir, onu almakta ben daha çok hak sâhibiyim" der. Ali de:
"Hayır ben daha çok hak sâhibiyim, zira amcamın kızıdır ve yanımda da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı vardır, o bana ehaktır" der. Hz. Zeyd de:
"Ben daha ziyade hak sahibiyim, kardeşimin kızıdır..." der. Aralarında nizâ ederler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çıkar ve Ca'fer lehine hükmederek: *"Böylece teyzesinin yanında olur, teyze anne demektir"* der.
Çeşitli vecihleri muvacehesinde farklı mülâhazalara, yorumlara sebep olan bu hâdiseden, "Hidâne meselesinde teyzenin halaya mukaddem olduğu (....), anne cihetinden gelen akrabaların, baba cihetinden gelen akrabalara takdim edileceği hükmü çıkarılmıştır.
Hidâne husûsunda teyzenin takdim edileceğini te'yid eden başka rivayetlere de rastlanır. Keza Ebû'l-Velîd gelen rivayette, anne ile amca arasında çıkan bir ihtilafta Hz. Ömer'in çocuğa: "Annenin darlığı amcanın bolluğundan senin için daha hayırlıdır" demiştir.
Hidâne için İslâm, akl, büluğ, (terbiyye) kudret, emânet (fâsık olmamak), hürriyet, evlenmemiş olmak gibi şartlar koşan fukaha bu hususta, sünnette vâki olan -ki kısmen yukarıda zikrettik- ahbârı nazar-ı itibara alarak, hidâneye ehak olanları sırayla şöyle tesbit etmiştir:
1- Anne.
2- Annenin annesi.
3- Babanın annesi.
4- Ana baba bir kız kardeş.
5- Anne bir kız kardeş.
6- Baba bir kız kardeş.
7- Ana baba bir kız kardeşin kızı.
8- Anne bir kız kardeşin kızı.
9- Anne baba bir teyze.
10- Anne bir teyze.
11- Baba bir teyze.
12- Baba bir kız kardeşin kızı.
13- Anne baba bir erkek kardeşin kızı.
14- Anne bir erkek kardeşin kızı.
15- Baba bir erkek kardeşin kızı.
16- Anne baba bir hala.
17- Anne bir hala.
18- Baba bir hala.
19- Annenin teyzesi.
20- Babanın teyzesi.
21- Annenin halası.
22- Babanın halası.
Her durumda anne baba bir olanlar takdim edilir. Bu mehârim arasında çocuk için kadın akraba yoksa veya olmakla beraber hidâne için ehil değilse, hidâne irsteki tertibe göre erkek tarafı mehâriminden olan asebâta intikâl eder.
Eğer ricâl-i mehâriminden gelen asabe arasında kimse bulunmaz veya bulunmasına rağmen hidâne için ehil olmazsa, hidâne hakkı asabeden olmayan erkek mehârime intikal eder. Hidâne hususunda böyle bir tertib ortaya konmuştur. Zîra çocuğun hidânesi, ihmâli imkânsız bir keyfiyettir. Bu işe en elyak olanı da akrabasıdır. Akrabanın da biri diğerinden evlâdır. Çocuğa bakacak hiçbir akraba bulunmazsa çocuğun hidânesi için uygun olanı tâyin etme vazifesi hâkime terettüp eder.[192]

DÖRDÜNCÜ BAB

RİBA (FÂİZ) HAKKINDA
(Bu babda iki fasıl vardır)
BİRİNCİ FASIL
RİBÂNIN ZEMMİNE DAİR
*
İKİNCİ FASIL
RİBÂ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

RİBANIN ZEMMİNE DAİRDİR

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]?????? ?????? ?????? # ????? ???????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???? ????????? ???? ?'?????: ??????????? ?????????? .

1. (308)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ribâyı (fâizi) yiyene de, yedirene de lânet etti."
Ebu Davud ve Tirmizî'nin rivayetlerinde şu ziyade vardır: "(Fâiz muâmelesine) şâhitlik edenlere de bu muâmeleyi yazana da..."[193]

AÇIKLAMA:

Ribâ lügat olarak ziyade, artma demektir. Istılahta ribâ, bir cinsten olan iki bedelden birine yapılan karşılıksız ziyadedir. Dilimizde buna fâiz de denir. Ribâ muâmelesi dinimizin şiddetli yasaklarındandır, büyük günahlara girer. Dinimiz şüpheli şeylerden kaçınmayı mendub addettiği halde faiz şüphesi olan şeylerden kaçmayı vâcib kılmıştır.
Hadiste, ribâ muamelesine bulaşan herkes ilâhî tehdide maruz kılınmıştır. Sadece almak veya vermek değil, bu muâmeleye kâtiplik, şâhidlik yapmak da yasaklanmaktadır. Hanefîler'den İmam-ı Âzam'la İmam Muhammed'e göre, dâr-ı harpte yaşayan bir harbî yani gayr-ı müslim ile, Müslüman arasında ribâ muâmelesi câizdir. Kumar da böyledir. Yalnız bir şartla ki; o da Müslüman'ın kazanmasının garanti olması lâzım. İmam Ebu Yusuf ise bunu kabûl etmez.
Hadisten, batıla yardımın haram olduğu hükmü de çıkarılmıştır.[194]

?2? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ?????? ?????? #: ??????????? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ??? ????? ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???? ?????????[. ??? ?????: ???? ????????. ????? ??? ???? ???????? .

1. (309)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İnsanlar öyle bir devre ulaşacak ki, o zamanda ribâ yemeyen kalmayacak. Öyle ki, (doğrudan) yemeyene buharı ulaşacak."
Bir rivayette *"...tozu ulaşacak"* denir.[195]

AÇIKLAMA:

Ribâ'dan buharın ulaşması, ribâ muâmelesine şâhidlik, kâtiplik yapmak veya ribâ yoluyla elde edilen kazançtan verilen ziyafetten yemek, böyle bir kazançla satın alınan hediyeyi kabul etmek.. gibi değişik şekillerde olabileceği belirtilmiştir. Bu durumda, Aliyyu'l-Kâri'ye göre, hadis şu mânayı ifade eder: "Öyle bir zaman olacak ki, bu devrede kişi, bilfarz, hakikî fâizden kaçınsa bile, dolaylı şekilde gelecek fâiz bulaşmalarından kendini kurtaramayacaktır."
Bu hadis nokta-i nazarından, muâmelâtının esası fâize dayanan banka dâhil, bütün benzer müesseseler mevzuunda mümin Müslümanlar'ın dikkatli olmaları gerekir. Şu veya bu mülâhaza ve gerekçelerle, bulaşmak zorunda kalınan veya bulaşmak zorunda kalındığı zanniyle bulaşma şıkkı tercih edilen "fâiz"li muamelelere, hiçbir surette kesin bir ifade ile "fâiz değildir" veya "câizdir" diye fetva vermemek gerekir. Fetva, büyük mesûliyet işidir. Dâima ihtiyat şıkkını tercih etmek en muvafıkıdır. Daha öcne de temas ettiğimiz, İslâm ulemasının ittifakla benimsediği umumî bir prensip mevcuttur: "Bir meselede helâl ve haram ihtimali beraberce var ve fakat birini tercihe karine yok ise, ihtiyaten haram olma şıkkı esas alınır. Yani şüpheli şeylerden kaçmak esastır. Binâenaleyh, fâiz şüphesi olan muamelelerin "fâiz olduğunu" esas alıp, kaçınmaya çalışmalı, kaçınamıyor isek tevbe ve istiğfarı elden bırakmamalıyız. Her hâl u kârda "haram değil" diye fetva vermekten zinhar kaçınmalıyız, bu ebedî hayatımızı mahvedecek bir hata olur.
Bütün ihtilallerin, ictimâî fesadların, huzursuzlukların, ahlâksızlıkların temelinde "sen çalış ben yiyeyim" düşüncesinin yattığını, bunu da ribânın besledğini söyleyen Bediüzzaman, muâmelâtının esası fâiz olan bankalar için şunu söyler:
"Ribâ atalet verir, şevk-i sa'yi söndürür. Ribânın kapıları hem de onun kapları olan bu bankaların her dem nef'i ise (yani faydası), beşerin en fena kısmınadır; onlar da gâvurlardır. Gâvurlardaki nef'i en fena kısmınadır: Onlar da zâlimler. Her dem zâlimlerdeki nef'i (faydası, zâlimlerin) en fena kısmınadır: Onlar da sefihlerdir. Âlem-i İslâm'a bir zararı mutlaktır..", "Kur'an'ın adâleti bâb-ı âlemde durup ribâya der: "Yasaktır! Hakkın yoktur; dönmeli!", Dinlemedi bu emri, beşer yedi bir sille. Müdhişini yemeden bu emri dinlemeli.
"Kur'ân'ın yasakladığı ribâ şüphesi olan muamelelere, fetva vermemenin meşrûiyeti hususunda münâkaşayı devam ettirmenin şu dünyevî faydası da gözden ırak tutulmamalıdır: Bu meselede vicdanen huzursuz olan mü'min, vicdanını huzura kavuşturacak müessese arayacak, nazariyat geliştirecek, maddî teşebbüste bulunacak, bu vâdide öncülük edenleri destekleyecektir. Bir kelime ile İslâmî tarzın arayışını devam ettirecektir. Karşısına çıkan iki müesseseden ribâ endişesi daha az olan öbürünü tercih edecektir. Allah'a binler hamd, mü'minler fâiz mevzuunda bugüne kadar ihtiyat tavırlarını koruyabilmişler ve son zamanlarda kâr ve zarar ortaklığına dayanan yeni banka modellerinin fiiliyata geçmesine zemin hazırlamışlardır.
Bu çeşit müesseselerin daha da gelişeceğini ümitle bekleyebiliriz.[196]

?3? ??? ???? ?? ?'??? ??? ????? ??? ???:]???????? ????? ?????? # ????? ?? ??????? ????????: ?? ???? ????? ????? ??? ????? ????????????? ?????????. ?????? ?????? ???????????? ? ??????????? ??? ???????????. ?? ????? ???? ??? ??? ??????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ???? ???????? ??? ???? ???????????? ???? ????????????? ?? ????? ?????? ???????????? ????????: ?????????? ??? ????????. ?????: ?????? ??? ?????. ???: ?????????? ??????? ??? ?????[. ????? ??? ????. ??? ???????: ???? ???? ??? ????. ???? ????????? ???? ?????????????: ??????
???? ???? ????????? ??? ????????? ??? ??????????????? ?? ??????? ????????? .

1. (310)- Amr İbnu'l-Ahvas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i Veda Haccı sırasında dinledim, şöyle diyordu:
"Haberiniz olsun, câhiliye devrindeki bütün ribâlar kaldırılmıştır, ödenmeyecektir. Sadece verdiğiniz ana parayı alacaksınız. Böylece ne zulmetmiş olacaksınız ne de zulme uğramış olacaksınız. Haberiniz olsun cahiliye devrindeki bütün kan dâvaları kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan dâvası da el-Hâris İbnu Abdilmuttalib'in kan dâvasıdır." Bu kimse, Benû Leys'te süt anadaydı. Hüzeyl onu öldürmüştü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yâ rabbi tebliğ ettim mi?" dedi. Cemaat:
"Evet tebliğ ettin" dediler ve üç kere tekrarladılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ya Rabbi şahid ol!" dedi ve üç kere tekrar etti."
Hattâbî der ki: "Ebu Davûd, hadisi şu şekilde, yani "Haris İbnu Abdilmuttalib'in kan dâvası..." diye rivayet etmiştir. Halbuki diğer kitaplarda: Rebî'a İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib'in kan dâvası şeklinde rivayet edilmiştir.[197]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Veda Haccı ile ilgili olarak diğer bazı hadis kitaplarında da rivayet edilmiştir: (Müslim, Hac 147; Tirmizî, Tefsir, Tevbe 2; İbnu Mâce, Menâsik (76, 84). Burada öldürülen Rebî'a olmayıp İbnu Rebî' İbni'l-Hâris İbni Abdilmuttalib'tir. Küçük yaşta evlerin arasında emeklerken, Benî Sa'd'la Beni Leys İbnu Bekr arasında cereyaneden bir savaş sırasında atılan bir taşın isabeti sonucu ölmüştür. Rebî'a, İbnu'l-Hâris Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashâbındandır, rivayette de bulunmuştur. Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur (radıyallahu anh). [198]

İKİNCİ FASIL

RİBÂ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

?1? ?? ??? ?? ?????? ??? ????? ??? ???:]??? ???? ????? #: ????????? ?????????? ???? ??? ????? ???????? ?????????? ????????? ????? ??? ????? ???????? ??????????? ???????????? ???? ??? ????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ??? ????? ???????[. ????? ?????? ???? ??? ???????? ???????? ?? ?????.]????????? ?????????? ?????????? ??????????[.

1. (311)- Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Altın altınla peşin olmazsa ribâdır. Buğday buğdayla peşin satılmazsa ribâdır. Arpa arpayla peşin satılmazsa ribâdır. Kuru hurma kuru hurmayla peşin satılmazsa ribâdır."*
Yukarıdaki metin Sahiheyn'in metnidir. Buhârî'nin bir rivayetinde, "verik (yani basılmış dirhem) verikle, altın altınla..." şeklinde gelmiştir.[199]

?2? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]?????? ???????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? # ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ??????? ????????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? # ??????: ????????? ??????? ???????? ??? ????????? ???????? ???????? ??? ??????????? ??????????[. ????? ????? ? ??? ????.

2. (312)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bize bayağı hurma veriliyordu. Bu muhtelif cins kuru hurmanın bir karışımı idi. Bu bayağı hurmanın iki ölçeğini bir ölçek iyi hurma mukabilinde satıyorduk. Bu tarz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kulağına ulaşınca şöyle buyurdu: *"İki ölçek hurmaya bir ölçek hurma, iki ölçek buğdaya bir ölçek buğday iki dirheme bir dirhem olmaz."*[200]

?3? ??? ?????]??? ???? ??? ????? ??? ??? ????? ?????? # ???????? ????????? ???? ?? ???? ????? ????? ????: ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????? ????????? ????????? #? ????: ???

??? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ? ???????? ???????? ???? ??????? ??? ????????? ?????? ????????? ?????? ????? ???? ?????? ????[.

3. (313)- Bir rivayette de şöyle gelmiştir: "Hz. Bilâl (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (iyi cins bir hurma olan) bernî hurması getirmişti.
"Bu nereden?" diye sordu. Bilâl (radıyallahu anh):
"Bizde âdi hurma vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yemesi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldık", dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Eyvah! Bu ribânın ta kendisi, eyvah bu ribânın ta kendisi, sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindekini ayrıca sat. Sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al" dedi.[201]

?4? ??? ????? ???????:]?????????? ??????????? ???????????? ???????????? ????? ?????? ?????? ????? ??? ???????? ????? ??????[. ???? ??????? ????????: ???? ??? ????? ??????? ????? ??? ?????: ???????? ????? : ?????????? ???? ?????? ????? #? ??? ????????? ?? ????? ?????? ?????? ????: ????? ??? ??????? ???????? ??????? ????????? ?????? # ??????? ?????? ?????????? ???????? ??? ?????? ??? ????? ????? ??? ???? ????? # ???: ? ????? ??? ?? ????????????.

4. (314)- Sahîheyn'de yer alan bir rivayette şöyle gelmiştir: *"Dinar dinarla, dirhem dirhemle başa baş misliyle değiştirilmelidir. Kim fazla verir veya fazla alırsa ribâya girmiş olur."*
Hadisi rivayet eden râvî der ki: "Ben dedim ki;
"İbnu Abbas (radıyallahu anh) bunu söylemez. Ebu Saîd der ki:
"İbnu Abbas (radıyallahu anh)'a sordum:
"Sen bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan mı işittin, Kitabullah'ta mı gördün?" Bana şu cevabı verdi:
"Bunun ikisini de söylemiyorum. Siz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı benden daha iyi tanırsınız. Ancak bana Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh) haber verdi ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Sadece veresiye satışta ribâ vardır"* buyurmuştur."[202]

AÇIKLAMA:

Hadisin sıhhatinde âlimler ittifak eder. Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'nin "Sadece veresiye satışta ribâ vardır" sözü mensuhtur. Âlimler onunla amel edilemeyeceği hususunda ittifak ederler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayatta iken İbnu Abbas (radıyallahu anh) küçüktü, bu sebeple, "Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı benden daha iyi bilirsiniz" buyurmuştur[203].

?5? ??? ???? ?????:]????????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????? ?????????? ??????????? ???????????? ?????????? ??????????? ????????? ????? ???????? ????? ??????? ?????? ????? ??? ?????????? ?????? ??????? ?Œ???? ?????????? ???? ??????[. ??? ?? ??? ????? ?? ?????: ? ?? ??????????? ?????????? .

5. (315)- Müslim'in bir diğer rivayeti şöyledir: *"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurma ile, tuz tuzla başbaşa misliyle, peşin olarak satılır. Kim artırır veya artırılmasını taleb ederse ribâya girmiştir. Bu işte alan da veren de birdir."*
Yine Müslim'de Ebû Hüreyre'nin bir rivayetinde *"..cinsleri farklı ise müstesna"* denir.[204]

AÇIKLAMA:

Âlimler yukarıda zikredilen altı çeşit malda ribânın haram olduğunda icmâ ederler: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz. Bunlara ribâ malları da denir. Bu altı kalem eşyadan her biri aynı cinsten eşya ile satılınca fazlalık olmamalı, alışveriş peşin yapılmalıdır.
Bu altı çeşidin dışında kalan eşyaların alıp satılmasında fazlalık haram mıdır? sorusuna âlimler farklı cevaplar verir. Aradaki ihtilaf, bu altı çeşit mala konan "haram" hükmünün illetine dayanır. Cumhur aynı illette müşterek olanların haramlığında ittifak ederse de illetin ne olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bu noktada, fıkıh kitaplarında on farklı illet üzerinde durulduğu görülür. İmam-ı Âzâm'a göre, illet, cinsle birlikte ölçü, veya cinsle birlikte tartıdır. Öyle ise, hangi çeşit mal olursa olsun ölçü veya tartı ile satılan mallarda ribâ (fazlalık) haramdır. Satışı böyle yapılmayan malların cinsi ne olursa olsun fazlalık (ribâ) haram değildir. Mesela kireç veya alçı gibi yenmeyen mallar mâdemki ölçekle satılmaktadır, fazlalık haramdır, binaenaleyh kireç vererek vasfi değişik bir kireç alacak olsak, bu peşin yapılmalıdır ve miktarları eşit olmalıdır, fazlalık veya vâde araya girerse ribâdır, haramdır. Hadiste geçen ölçü ve tartı ile satılmayan eşyalar yenen cinsten de olsa araya girecek fazlalık haram değildir.
İmam Şâfiî'ye göre, haram kılınmada illet, malın yiyecek olmasıdır, ölçü veya tartı ile satılmasına bakılmaz. Yiyecek olmayan şeylerde yalnız altın ve gümüşte ribâ vardır. Ahmed İbnu Hanbel'in de bu görüşte olduğu söylenmiştir.
İmâm Malik'e göre, illet ekseriyetle yemek için biriktirmektir.
Hadisin, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydedilen son fıkrasından sarâhaten belirtildiği üzere, farklı cinsler arasında ribâ olmaz. Yani buğdayla arpanın, altınla gümüşün alınıp satılmasında miktar sözkonusu değildir, ulemâ bu hususta ittifak eder.[205]

?6? ??? ???? ?? ????????? ??? ????????]???? ??????????? ?????? ?'??????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (316)- Ubadetu'bnu Sâmit (radıyallahu anh)'ten gelen bir başka rivayette (şu ziyade) ifade edilmiştir: *"...Bu çeşitler farklı olduğu takdirde peşin ise dilediğiniz gibi satın."*[206]

AÇIKLAMA:

315 numaralı hadisle ilgili olarak kaydettiğimiz açıklamaları tamamlamak üzere şunu kaydetmek gerekir: İlletde müşterek olmayan ribâ malları fazlalıkla ve keza veresiye satılabilir. Meselâ altınla buğday, gümüşle arpa bütün ulemanın ittifakıyla bu şekilde satılabilir. Fakat ribâ malları cinsi cinsine olursa biri peşin, diğeri veresiye ve keza biri noksan, diğeri fazla olarak satılamadığı gibi teslim ve tesellüm yapılmadan satış meclisinden ayrılmak da câiz değildir. Satılan malların cinsleri muhtelif olursa, peşin teslim edilmek şartıyla fazlalık câizdir. Meselâ bir ölçek buğday iki ölçek arpa mukabilinde satılabilir.[207]

?7? ??? ??? ??????? ???: ?????? ???? ?? ??????? ??????????? ??? ?????? ?? ????????? ???:]????? ????? ?????? # ?? ????? ????????? ????????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

7. (317)- Ebu'l-Minhâl anlatıyor: "Zeyd İbnu Erkam ve el-Berâ İbnu Âzib (radıyallahu anh)'e sarf'tan (yani altınla gümüşü cinsi cinsine satmaktan) sordum. İkisi de şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) altının gümüş mukabilinde veresiye satılmasını yasakladı."[208]

?8? ??? ????? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]?????? ??????? # ??? ?????????? ?????? ???? ?????? ????????

??? ??? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ?? ???????? ??????? ??????? ????: ????????? ?????????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ????: ??????? ????? ??????? .

8. (318)- Fadâle İbnu Ubeyd (radıyallahu anh) buyuruyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Hayber'de bulunduğu sırada altın ve boncuklarla yapılmış bir gerdanlık getirildi. Bu satılık ganimet mallarındandı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) altınların boncuklardan ayrılmasını emretti. Derhal gerdanlığın altın kısmı ile boncuk kısmı birbirinden ayrıldı. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Altın, altına mukabil, tartısı tartısına satılsın" buyurdular.[209]

AÇIKLAMA:

Burada altının başka bir madde ile birlikte satılması yasaklanmaktadır. Başta Şâfîî ve Ahmed İbnu Hanbel olmak üzere bir kısım âlimler verilen altın cinsinden fiyat, satılan eşyadaki altından fazla da az da olsa bu satışın fâsid olduğuna hükmeder. Ebu Hanîfe: Altın cinsinden biçilen fiyat, satılan eşyadaki altından fazla olduğu takdirde satışın câiz olacağına, misil veya daha az olma halinde satışın câiz olmayacağına hükmeder.İmam Mâlik buna yakın bir fikir beyan eder. Ancak fiyat fazlalığı üçte ikiyi geçmemeli, noksanlık da üçte birden aşağı düşmemeli. Bu hudud dâhilinde satış câizdir, aksi takdirde değildir.[210]

?9? ??? ???? ????? ??? ??? ????????:]?????? ???? ????????? ?? ???????? ??????? ??? ??‘??????? ??????? ???? ????? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ????: ??????? ????????? ????????? ?? ??????? ???????? ???????? ?? ??????? ?? ????????? ??? ????? ???????? ?????? ???????? ?????????? # ?????: ???? ????? ???????? ???????? ?????????? ?Œ???? ??? ?????????? ?? ????? ????????[.

9. (319)- Müslim'de gelen diğer bir rivayette Haneş es-San'ânî der ki: "Biz Fadâle ile bir gazvede berâberdik. Derken bana ve arkadaşlarıma ganimetten bir gerdanlık isabet etti. Gerdanlık altın, gümüş ve kıymetli taşlardan yapılmıştı. Ben bunu satın almak isteyerek, Fadâle'ye sordum. Bana şöyle cevap verdi: Bunun altınını ayır, bir kefeye koy. Kendi altınını da bir kefeye koy. Sonra sakın misli mislinden fazla birşey alma! Zîra ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu işittim: *"Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse sakın misli mislinden fazla bir şey almasın."*[211]

?10? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???:]????? ???? ????? #

???? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ? ??????? ????????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? [. ????? ??????? ???????? .

10. (320)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), gümüşün gümüşe başa baş olmayan satışını yasakladı. Bize altın mukabilinde dilediğimiz şekilde gümüş ve gümüş mukabilinde dilediğimiz şekilde altın satın almayı emretti."
Müslim'in ziyadesinde "..Bir adam
"peşin mi?" diye sordu. Ebu Bekre:
"Ben böyle işittim" cevabını verdi.[212]

AÇIKLAMA:

Hadis, ribâ mallarının, alım satımlarında şu iki şeye dikkat edilmesini teyid etmektedir:
1- Aynı cinsten şeyler alınıp satılırsa başa baş yani eşit miktarda olacak, altınla altın, gümüşle gümüş üzümle üzüm gibi. Üzüm vererek üzüm, altın vererek altın alacak olursak, miktarlarını eşit tutacağız, araya girerse ziyade fâiz olur.
2- Ayrı cinsten şeylerden birini vererek yapılan alışveriş, karşılıklı mütâbakatla istenen miktarda olur, ancak peşin olarak teslim ve tesellüm gerekir.[213]

?11? ??? ???? ?? ???? ???:]????? ????? ????? # ????????????? ???? ???????? ??? ??????? ??????? ???? ?????????? ???? ????? ??? ??????: ????????? ????? ????? ??????????? ?? ????? ????????? ?????? ???????? ???? ????: ??????????? ????????[. ????? ???? .

11. (321)- Yahya İbnu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'in fethi sırasında iki Sa'd'a (Sa'd İbnu Ebî Vakkâs ve Sa'd İbnu Ubâde), ganimet malından altın veya gümüş bir kabı satmalarını emretti. Onlar, her üç (birim)'i aynı dört (birim) mukabilinde, veya her dört (birim)'i üç (birim) aynı mukabilinde sattılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara: *"Siz ribâ yaptınız, geri verin"* emretti."[214]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerde tasrîh edildiği üzere Hayber'in fethi sırasında ganimetlere nezâret vazifesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) rivayette isimleri geçen iki Sa'd'a vermiş idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri üzerine, altın (veya gümüş) bir kabı aynı cinsten para ile satarlar. Yani altın kap sattılarsa mukabilinde altın, gümüş kap sattılarsa mukabilinde gümüş para aldılar demektir. Aynı cinsten para alınca, ağırlığına denk olması gerekirken, dörtte bir fazlasına veya dörtte bir eksiğine satmışlar. Râvî, fazlaya mı, eksiğe mi sattıklarını hatırlamıyor ise de;
a) Aynı cinsiyle sattığını ve arada fark bulunduğunu iyi hatırlamaktadır.
b) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu akdi "ribâ" diye reddettiği de râvî tarafından kesinlikle ifâde edilen bir husus olmaktadır.
Ribâdır, çünkü ribâ mallarından biri kendi cinsinden bir malla alınıp satılacak olursa başa baş misliyle olur, biri fazla diğeri eksik olamaz.
Ribâ malları hangileridir? 315 numaralı hadise bakılsın.[215]

?12? ??? ????? ???:]?????? ???? ???? ????? ??? ????? ????? ??????? ?????? ?????: ?? ???? ???? ?????????? ????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ???? ??????? ????????? ????????? ????? ???????? ????? ????? ?????? ????? ???? ???? ?? ???? ???: ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ??? ???? ????????? # ????? ?????????? ?????????[. ????? ????? ????? ????? ??????? ?????? ??? .

12. (322)- Mücahid anlatıyor: "Ben İbnu Ömer (radıyallahu anh)'le beraberdim.Ona bir kuyumcu gelerek: "Ey Ebu Abdirrahman! Ben altın işliyor ve bunu kendi ağırlığından fazla altınla satıyorum. Böylece ona harcadığım el emeği miktarında fiyatını artırıyorum" dedi. İbnu Ömer (radıyallahu anh) onu bu işten yasakladı. Kuyumcu aynı meseleyi tekrar tekrar söyledi. Her seferinde İbnu Ömer (radıyallahu anh) onu bu işten yasakladı ve son olarak da şunu söyledi: "Dinar dinarla, dirhem dirhemle satılır. Aralarında fazlalık olamaz. Bu, Peygamberimizin bize vasiyetidir, biz de size vasiyet ediyoruz (tebliğ edip duruyoruz)."[216]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, altın ve gümüş gibi, kıymet birimi olan maddelerin alışverişi, kendi cinslerinden maddelerle yapıldığı takdirde itibarî değerlerinin nazar-ı itibâra alınmayacağını ifade eder. İtibarî değer, antika eşyalardaki hâtıra değeri, süs eşyasındaki san'at ve işlemeye müteallik el emeği gibi değerlerdir. Söz gelimi bilezik, kolye, küpe gibi altın ve gümüşten mâmul eşyalardaki emek ve işçilikten ileri gelen fiyat artması aynı cinsten parayla alıp satmalarda hesaba katılmayacak demektir. Hesaba katılması için bir başka cinsten para veya eşya ile alınıp satılması gerekir. Buna riâyet edilmeyen alış verişler ribâ sayılır ve haramdır.
Bu prensip ilk nazarda zorluk gibi gözükürse de, büyük bir rahmettir. Zîra, itibârî değeri olan antika veya hâtıra eşyalarını taşıyanların vergi yükü hafifletilmiş olmakta, bunların alım satımları vesilesiyle başka mallar da tedâvül imkânı bulmakta ve dolayısıyla piyasa hareketlilik kazanmaktadır. Hele temel gıda maddelerinde buna riâyet, başka hareket ve bereketlere imkân hazırlamaktadır[217].

?13? ??? ???? ?? ????:]???? ?????????? ??? ????? ??? ????? ???????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ???? ???? ??????????? ??? ????? ???: ???????? ????? ????? # ??????? ??? ????? ??????? ??? ??? ?????. ???? ???????: ?? ???? ???? ?????. ????: ??? ??????????? ??? ????? ??? ??? ?????????? ??? ?????????? ???? ?????????? ??? ????? ?????? # ???? ???????? ??? ??????? ????????? ??????? ???? ????! ????? ?????? ??? ??????????? ??? ????? ??? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????? ??? ????? ??? ???? ????? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ????? ????????? ????????? ???????[. ????? ???? ???????? »????????????« ???? ????? ??? .

13. (323)- Ata İbnu Yesâr anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallahu anh) altın veya gümüşten mâmul bir su kabını, ağırlığından daha fazla bir fiyatla satmıştı. Kendisine Ebu'd-Derda (radıyallahu anh):
"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu çeşit alışverişi yasakladığını işittim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunların satışı misline misil olmalı diye emretti" diye itiraz etti. Hz. Muâviye (radıyallahu anh):
"Ben bunda bir beis görmüyorum" diye cevap verdi. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) öfkelendi ve:
"Muâviye'yi kınamada bana yardım edecek biri yok mu? Ben ona Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den haber veriyorum o bana şahsî reyinden söz ediyor. Senin bulunduğun diyarda yaşamak bana haram olsun!" diye söylendi.
Ebu'd-Derda bunun üzerine orayı terkederek Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yanına geldi. Durumu olduğu gibi ona anlattı. Hz. Ömer (radıyallahu anh) Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ye bir mektup yazarak bu çeşit satışı (altının altınla satılması), misli misline ve ağırlığına denk olarak yapmasını emretti."[218]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Mu'âviye (radıyallahu anh)'nin satın aldığı belirtilen sikâye'yi İmam Mâlik'in ashâbı gerdanlık (kılâde) anlamıştır. Halbuki sikâye, -bazan sıvı eşyaların miktarını tesbitte ölçek olarak da kullanılan- bir su kabıdır. Rivâyette mevzubahis edilen bu su kabı, altındandır, ancak inci, yâkut ve zeberced cinsinden kıymetli taşlarla işlenmiştir. Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin buna 600 dinar para verdiği belirtilir.
"Hz. Muâviye'nin: "Ben bunda bir beis görmüyorum" demesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine muhalefet düşüncesinden ileri gelmediği, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'ın da, fazlalığı, ribâ addetmemesinden kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Ancak, sünnete muhalefet mânası taşıdığı için, Ebu'd-Derda fevkalâde üzülmüştür. Zîra şahsî re'yi ile sünneti reddetmek gibi bir davranış İslâm ulemasını son derece üzen bir vak'adır. Ebu'd Derda'nın Hz. Muâviye (radıyallahu anhümâ)'ye küsmesi makbul küsmelerden sayılmıştır. Ulema, bir kimse, bir başkasına sünneti tebliğ ettiği zaman kulak verip itaat etmediği takdirde onu terkedip küsmenin câiz olacağını söylemiştir. Hatta, Tebük seferine katılmaktan kaçan Ka'b İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'le kimsenin konuşmaması için, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in verdiği emir de bu meselede misal olmaktadır. Âlimler, bid'at çıkaran kimsenin terkedilmesi ve kendisiyle konuşulmaması gerektiği hususunda bu vak'ayı delil kılmışlardır. Nitekim İbnu Mes'ud, bir cenaze sırasında bir adamın güldüğünü görünce: "Allah'a kasem olsun seninle ebediyyen konuşmayacağım" demiştir.
Bu vak'a'nın Ubâdetu'bnu's-Sâmit'le Hz. Muâviye arasında geçtiğine dair rivayetler de mevcuttur. İki ayrı hâdise olması muhtemeldir.[219]

?14? ??? ????? ?? ??? ??? ????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????? ???????? ?? ???????????[. ????? ??????? ????????? ??? ????: ????? ????? ???? ???? ?????? .

14. (324)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ribâ veresiyededir" buyurdu.
Diğer bir rivayette: *"Peşin alışverişlerde (cinsler farklı ise fazlalık sebebiyle) riba olmaz"* buyurulmuştur.[220]

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'nin bir hadisin son kısmını hatırlayarak rivayet ettiği açıklanmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ayrı cinsten iki şey birbiriyle satılırken birinin diğerine mukabil ağırlıkça fazla olmasının ribâ sayılıp sayılmayacağı soruluyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu durumda peşin satıldığı takdirde ribâ olmayacağını ancak, veresiye olduğu takdirde fazlalık girecek olursa bunun ribâ olacağını beyan buyuruyor.[221]

?15? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???:]?????? ?????? ?"???? ?????????????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ????? ?????? # ??? ???? ?????: ???? ???? ???????????[. ????? ????? ????? .

15. (325)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben dinarla deve satıyor, dinar yerine gümüş alıyordum. Bazan da gümüşle satıyor, onun yerine dinar alıyordum. Bu durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzederek hükmünü sordum. *"O andaki (aynı meclisteki) kıymetiyle olunca bunda bir beis yok"* buyurdu."[222]

?16? ??? ????? ??? ????. ???? ??? ??????? ???????? ????????? ?? ?? ??????????? ????????????? ???? .

16. (326)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: *"...O günün fiyatıyla almanda bir beis yoktur, yeter ki aranızda (henüz ödenmeyen) bir miktar olduğu halde birbirinizden ayrılmış olmayasınız."*[223]

?17? ??? ???? ?? ???????? ?? ???? ??? ????? ???.]????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ?????? ??????????. ???? ???? ??? ??: ???? ???????? ????? ????????? ????????? ??? ?????????? ??? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ????? # ?????: ???????? ??????????? ???? ????????? ????? ?????????? ????????? ??????????. ?????? ???? ????? ?????? ?????????? ????: ?????? ????? ??? ?????????[. ????? ????? ????? »?????« ????? .

17. (327)- Ma'mer İbnu Abdillah İbni Nâfi (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, kölesine, bir sâ buğday vererek pazara yollar ve:

"Bunu sat, parasıyla arpa satın al" der. Köle gider. Onu vererek bir sa'dan bir miktar fazla arpa satın alır. Köle dönünce, Ma'mer (radıyallahu anh) ona
"Niye böyle yaptın? Çabuk git ve geri ver. Misli misline denk al. Zîra ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu: *"Yiyecek, yiyecekle misli misline denk olmalıdır."* O zaman yiyeceğimiz arpa idi. Kendisine:
"Ama bu arpa onun misli değildir" dendi ise de:
"Ben arpanın buğdaya benzemesinden korkarım" cevabını verdi."[224]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere arpa ile buğday birbirine yakın iki gıda maddesi olduğu için, bir cins sayarak araya giren fazlalığı fâiz kabul edenler olmuştur. İmam Mâlik bu mânadaki hadislere dayanarak bu iki maddeyi bir cins addeder. Cumhur ise buğday ve arpanın iki ayrı cins olduğunu kabul eder. Aslında burada da buğdayla arpanın bir cins olduğu sarih değildir. Ma'mer hazretleri takvasına binâen ihtiyatla hareket etmiştir.[225]

?18? ??? ????. ????? ?????? ???? ?????????? ??? ????? ???:]?????? ?????? ??????? ???? ?? ??? ??????? ????? ????????: ???? ???? ????? ??????? ???????? ???? ???????? ??? ??????? ?? ????????[.

18. (328)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Süleyman İbnu Yesar demiştir ki: "Sa'd İbnu Ebî Vakkas'ın merkebinin yemi bitmişti. Kölesine: "Ailene ait buğdaydan bir miktar götür, ona mukabil arpa satın al, sakın mislinden fazla almayasın" dedi.[226]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçti.[227]

?19? ??? ??? ???? ??? ????? ???? ????? ???]????? ???? ???? ??? ??? ?????? ??? ????? ??? ?? ??????????? ?????????. ????? ??? ???? ??? ????? ????: ????????? ??????? ???? ??????????? ???????? ??? ????? ????: ????? ????? ?????? # ?????? ??? ???????? ????????? ?????????? ????? ???? ????? #: ??????? ????????? ???? ??????? ????: ????. ???????? ??? ????[. ????? ?'???? ????? ??????? .

19. (329)- Ebu Ayyaş'ın -ki ismi Zeyd'dir- anlattığına göre: "Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'a, beyaz buğday mukabilinde kabuksuz arpa satın almanın hükmünü sorar. Sa'd (radıyallahu anh) kendisine:
"Hangisi daha kıymetli? diye sorar. Zeyd:
"Beyaz buğday" der. Sa'd onu bu işten men eder ve der ki:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kuru hurmayı tâze hurma mukabilinde satın alma hakkında sorulduğu zaman işitmiştim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu sorana:
"Tâze hurma kuruyunca ağırlığını kaybeder mi?" dedi. Adam
"evet" cevabını verince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu bu işten men etmişti."[228]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere yaş hurma, kuru hurma ile eşit miktarla da olsa, farklı miktarla da olsa, peşin de olsa, veresiye de olsa satın alınamadığı gibi, kıymetce birbirinden farklı olan buğday ve arpa da birbiri mukabilinde alınıp satılamaz. Araya bir başka birim meselâ "para" girmelidir. Biri satılır, elde edilen para ile öbüründen satın alınır. Ebu Hanife merhum yasağı veresiye satışa hamlederek ölçek yönüyle eşitlik halinde birbiriyle satışlarını tecviz eder.[229]

?20? ??? ???? '?? ???? ???:]????? ???? ?????? # ?? ?????? ????????? ?????????? ?????????[. »?????« ??? ?? ?????? ???? ??? ?? .

20. (330)- Ebu Dâvud'un diğer bir rivayetinde: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), tâze hurmayı kuru hurma ile veresiye satmayı yasakladı" denir."[230]

HAYVAN VS. İLE İLGİLİ TEFERRUAT

?1? ?? ???? ??? ????? ???? ???:]???? ???? ?????? ????? ????? # ??? ?????????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ????????? ?????????. ????? ??? ????? ????? #: ????????? ????????? ???? ??????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (331)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir köle gelerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hicret etmek üzere biat etti, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun köle olduğunu sezemedi. Arkadan efendisi onu aramaya geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: *"Onu bana sat"* buyurdu ve köleyi iki siyah köle mukabilinde satın aldı."[231]

AÇIKLAMA:

Buradaki köle sâhibinin de Müslüman olduğuna hamledilmiştir. Müslim'in rivayeti Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu vak'adan sonra, kendisine bey'at için gelenlerin köle olup olmadığını tahkik ettiğini belirtir. Çünkü, burada, bilmeyerek hicret üzere bey'at aldığı kölenin, şarta uygun hâle gelmesi için, onu satın alarak efendisinin bağından kurtarmak zorunda kalmıştır.
Hadisten âlimler, bil-icmâ, bir kölenin iki köle mukabilinde satılabileceğine delil bulurlar. Nevevî, efendinin Müslüman olduğu, iki siyahî kölenin de Müslüman olduğu hükmünü belirtir, "çünkü, Müslüman kölenin kâfir köle mukabilinde satılması câiz değildir" der. Ancak her üçünün kâfir olabilme ihtimâline de parmak basar.
Şu halde, satılabilen şeylerin aynı cinsleriyle olmaları halinde ziyadenin ribâ sayılması prensibine burada olduğu gibi istisnalar var. Nevevî, köleler kıymet itibarıyla farklı veya eşit de olsa peşin olma kaydıyla, birinin verilerek ikisinin alınabileceği hususunda icma edilmekle birlikte veresiye olma hâlinde ihtilâf edildiğini, Şafiî ve Cumhur'un "câiz" derken, Ebu Hanîfe ve Kufîler'in "câiz değildir" dediklerini belirtir.
Bu hüküm hayvanlar hakıkında da muteberdir.[232]

?2? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???:]??? ???? ????? # ????? ??? ????????? ??????? ???????? ?"???? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????????????? ??? ??? ???????????[. ????? ??? ???? .

2. (332)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine bir ordu hazırlamasını emretmiştir. Mevcut develer (askerlere) yetmedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (devesi olmayanlar için, bilâhere) hazine develerinden ödenmek üzere deve te'min etmesini emretti. (Böylece Abdullah) zekat yoluyla hazineye gelecek develerden iki adedi karşılığında bir deve temin ediyordu."[233]

AÇIKLAMA:

Cumhur, aynı cinsten de olsa hayvanın hayvana mukabil veresiye olarak, farklı sayıda satılabileceğini söylemiştir. İmam Malik cinslerin farklı olmasını şart koşmuştur.[234]

?3? ??? ??? ?? ??? ???? ??? ????? ????:]?????? ???? ????? ??? ??????????? ?????? ??? ?????[. ????? ???? .

3. (333)- Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Devesini yirmi küçük deve mukabilinde veresiye olarak satmıştır"[235]

?4? ??? ????? ?????? ??? ????? ??????:]??????
???????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? ?? ?????? ????? .

4. (334)- İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Kendisi, satıcının zimmetinde bulunan bir binek devesini, Rebeze'de bulunan dört küçük deve mukabilinde satın almıştır."[236]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerde daha açık olarak geldiği üzere, İbnu Ömer, Rebeze'de bulunan dört küçük deve mukabilinde bir binek devesi satın alır. Deve sahibine: "Git develerine bak, memnun kalırsan akid kesinleşmiş olsun" der. Bu durumda binek devesini satan zat, muhayyerlik şartına sahiptir, binek devesini müşteriye teslim edinceye kadar deve kendi zimmetindedir[237].

?5? ??? ???? ??? ????? ????. ??? ????? ????? # ????:] ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ? ????? ???? ???? ??????[. ????? ??????? .

5. (335)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"İki hayvan, veresiye olarak bir hayvana mukabil satılamaz. Peşin satılırsa bunda bir beis yok."[238]

?6? ??? ??????? ?? ?????? ??? ????? ???? ???:]????? ????? ????? # ?? ?????? ???????? ?????????[. ????? ????? ????? ????? ??????? .

6. (336)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanın hayvanla veresiye satışını yasaklamıştır."[239]

?7? ??? ??? ???? ?? ???? ?? ?????? ???? ????? ??? ????:] ????? ?? ??????????? ????? ??????? ?????? # ?????? ????? ?? ?????? ?????????? ?? ????: ??????????? ????????????? ??????? ??????????
?????????????: ?? ?? ?????? ????? ?"???? ???????????: ?? ?? ??????? ????????? ???????? ??????????: ???? ?????? ????????? ??? ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?? ?????????[. ????? ????. ?????? ???? ?????. ???????? ??? ??? ????? ??????? ?????? ????? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ???? .

7. (337)- İbnu Şihâb anlatıyor: "Saîd İbnu'l-Müseyyeb derdi ki: "Hayvanda ribâ yoktur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hayvan satışını üç hususta yasakladı: el-Mezâmin, el-Melâkih ve Habelu'lhabele.
Mezâmîn: Dişi devenin karnındaki yavru demektir.
Melâkih: Erkek devenin belinde bulunan (ve dişiyi dölleyen) şey demektir.
Habelu'l-habele: "Hâmile develerin hâmile kalması) yani, dişi develerin karnındaki ceninin doğuracağı yavrunun satımı.
İmam Mâlik, bu tâbirleri, yukarıdaki gibi açıklamıştır. Ancak garib kelimeleri açıklayan lugatci ve fakihler nezdinde, mezâmîn ve melâkih kelimeleri aksi mânaları ifade etmektedir.[240]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, biri diğerine mukabil karşılıklı satıma konu olan hayvanlar, aynı cinsten de olsa ayrı cinsten de olsa peşin veya veresiye, mutlak olarak câiz olduğunu beyan etmektedir. Esâsen farklı cinsteki hayvanlar veresiye olarak birbiriyle satılsa ribâ yoktur. Aynı cinsten olmaları hâlinde veresiye satımları İmam Mâlik'e göre câiz olmaz. Şafîî hazretleri yukarıdaki rivayeti esas alarak cevazına hükmeder.[241]

?8? ??? ???? ??? ?????? ?? ???? ??? ???? ???? ??? ????? ?????? ????:]????????? ????? ?????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????????. ????? ???? ????: ???? ????????. ???? ???: ????????? ????? ??????? ???????: ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ???? ????????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????.
???: ????? ???????? ?? ??? ??????????????? ??? ??? ??????? ????????????? ???? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ???? ??????? ??????? ?????????? ????????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ???? ???? ?? ???????????[.

8. (338)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek: "Ben birisine bir borç verdim. Bana, bunu daha üstün bir şekilde iadesini şart koştum" dedi ve hükmünü sordu. İbnu Ömer (radıyallahu anh): "Bu ribâdır" diye cevap verdi ve şu açıklamada bulundu: "Borç verme işi üç şekilde cereyan eder.
1- Borç vardır, bunu vermekle sâdece Allah'ın rızasını düşünürsün. Karşılığında sana rızayı ilâhî vardır.
2- Borç vardır, bununla arkadaşını memnun etmek istersin.
3- Borç vardır, temiz bir malla pis bir şey almak için bu borcu verirsin. İşte bu ribâdır."
Adam: Öyleyse bana ne emredersiniz, ey Ebu Abdirrahman? diye sordu. İbnu Ömer şu açıklamada bulundu:
"Akdi yırtmanı tavsiye ederim. Borçlu, verdiğin miktarı aynen iade ederse alırsın. Verdiğinden daha az iade eder, sen de alırsan sevap kazanırsın. Eğer sana, daha iyi birşeyi gönül hoşluğu ile verirse, bu sana bir teşekkürdür, böylece teşekkürünü ifade ediyor demektir. Sana ayrıca, ona vâde tanıdığın için sevap vardır."[242]

?9? ??? ????? ?? ??? ??? ????? ?????:]?????????? ???????? ????? ?????????? ????? ?????? ???? ???

??????????? ????: ????? ???? ??? ?????????. ????? ???? ????: ??? ????? ????? ???? ????? ????????[.

9. (339)- Mücahid'in anlattığına göre, "İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir miktar borç para aldı. Bunu sâhibine daha iyi bir şekilde ödedi. Borç veren adam:
"Bu verdiğimden efdaldir (fazladır)" diyerek almak istemedi. İbnu Ömer adama:
"Biliyorum, ancak için bu şekilde rahat edecek" dedi.[243]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik, önceden her iki tarafca şart koşulmamak kaydıyla, borçlunun borcunu öderken, içinden gelerek, bir fazlalıkta bulunduğu takdirde bunun faiz olmayacağını ifade etmiştir. Bunun borçlunun içinden gelmesi, gönül hoşluğu ile vermesi şarttır. Verilen fazlalık şart gereği, âdet icabı, vaad sonucu olursa câiz olmaz. Ayrıca bu fazlalık bir başka eksikliği kapatmamalıdır. Sözgelimi on aded düşük altına mukabil sekiz adet kıymetli altın ödemek veya on aded âdi sikke altın almışken, on aded iyi altın ödemek gibi, bu durum da ribâ sayılır.[244]

?10? ??? ???? ???:]?????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ??? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ??????????? ????????? ?????? ???? ????? ????[.

10. (340)- Salim (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e belli bir vâde ile bir başkasında alacağı bulunan adam, parasını daha çabuk alabilmek için bir kısmından vaz geçecek olsa? diye sordular. İbnu Ömer bunu hoş görmedi ve bu davranışı yasakladı."[245]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik ve Ebu Hanîfe vâdeyi kısaltma karşılığında borcun azaltılmasını tecviz etmemişlerdir. İbnu Abbas (radıyallahu anh) bunu tecviz eder. Şâfiî'nin her iki görüşe de sâhip olduğu belirtilir.[246]

?11? ??? ???? ?? ??? ???? ???:]?????? ?????? ??? ????? ????? ???????? ??? ????? ?????? ????????? ??? ??????? ????????? ????? ??? ????? ?????? ????????????? ?????? ???? ??? ?????? ????: ?????? ??? ??????????? ??? ??? ??????? ????? ?????????????[. ??? ?Œ??? ????? ?????? ???? .

11. (341)- Ubeyd İbnu Ebî Sâlih anlatıyor: "Ben, bilâhere ödenmek üzere Dar-ı Nahle ehline bez sattım. Bir müddet sonra Kûfe'ye gitmek istedim. Borçlular bana gelerek fiyattan biraz inmem hâlinde peşin ödeyeceklerini söylediler. Bunu Zeyd İbnu Sâbit'e sordum. Bana: "Hayır, bu işi yapmana cevaz veremem, bunu (ribâyı) ne senin yemeni, ne de (satın alanlara) yedirmeni emredemem" dedi.[247]

?12? ??? ?? ???? ????:]??????? ???? ?????? ????? ??? ??????? ????? ?????? ??? ??? ?????? ????? ?????? ???? ?????: ?????? ???????? ??? ???? ?????????? ??????? ??? ????????? ?? ?????????????? ???? ?????? ??????? ?'??? ??????????? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ??? ????????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??? ????? ????: ????????? ??????? ?????????? ??????????: ???????? ???? ??? ??????? ???? ???? ??????? ????????? ???? ????? ?????? # ??? ???? ?????? ??????. ????? ???? ????????? ????????? ?????? ??? ????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???? ??????? ????????? ???? ??? ?????? ??????? ??? ?????? ?Œ?? ??? ???????? ????? ??? ?????? ??? ????? ????? ??????????? ??? ????? ???? ?????????????[.

12- (342)- Ümmü Yunus (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh)'ın Ümmü Veled'i (çocuk doğurmuş cariyesi), Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye uğradı ve dedi ki:
"Zeyd'in bir cariyesini el-Atâ'ya sekiz yüz dirheme sattım. Sonra aynı cariyeyi ondan, ödeme zamanı dolmazdan önce altı yüz dirheme satın aldım. Ayrıca ben kendisine, bunu satacak olursan senden ben satın alacağım diye şart koşmuştum." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Şart koşman da uygunsuz, satın alman da uygunsuz olmuş. Zeyd İbnu Erkam'a söyle ki, bu iş sebebiyle tevbe etmezse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yaptığı cihadı iptal etmiştir" dedi. Kadın:
"Zeyd ne yaptı ki (böyle hükmediyorsun?)" diye sorunca Hz. Aişe cevap olarak şu âyeti okudu:
"Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de fâizcilikten geri dururs a, geçmişi kendisinedir, onun işi Allah'a aittir..." (Bakara: 2/275).
Ashab'tan pek çoğu hayatta olduğu hâlde, kimse bu hükümden dolayı Hz. Aişe'yi reddetmedi.[248]"

?13? ??? ??? ?? ????? ???:]???? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ??? ??????????: ????? ????? ????????? ??? ?????? ???? ??? ????? ???? ???? ?'???? ??? ?????? ???????: ???????? ??? ??????? ???? ??????? ????? ???? ???? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ?? ??????? ?? ???????? ?? ???????? ???? ????? ?????? ????????
?? ???? ???????? ?????????? ??? ??? ???? ??????? ?????. ?????? ????? ?"???? ??????? ?????? ?????: ??? ??????? ????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ??????????? ? ??? ? ???? ???????? ???????? ????? ??????????? ??? ?????[. ?????? ???? .

13. (343)- Zeyd İbnu Eslem anlatıyor: "Cenab-ı Hakk'ın terketmeyenler için harb etmeye izin verdiği ribâ, câhiliye devrinde iki şekilde cereyan ederdi:
1- Bir kimsenin diğer bir kimsede, vâdeli bir alacağı bulunurdu. Vâde dolunca alacaklı: "Ödeyecek misin yoksa fâizlesin mi?" derdi. Borçlu öderse öbürü alırdı. Ödemezse, ölçeklenen, tartılan, ekilen veya sayılan çeşitten ise alacak katlanırdı.
2- Yaşla ölçülen bir mal ise, daha üst mertebeye kaydırılır, vâde de uzatılırdı. İslâm gelince Cenab-ı Hakk şu âyeti indirdi:
"Ey iman edenler! Allah'tan sakının, inanmışsanız fâizden arta kalan hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz" (Bakara: 2/278-279).[249]

BEŞİNCİ BAB

MUHAYYERLİK HAKKINDA

?1? ?? ??? ???? ??? ?????? ?????. ??? ?????? # ???:]???????????? ?????????? ????? ?????????? ?? ????? ????????? ?Œ????: ??????? ????????? ???: ?? ????? ???? ????[. ????? ????? .

1. (344)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Alışveriş yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkca (akdi bozmakta) muhayyerdirler. Veya alışveriş yapanlardan biri diğerine "muhayyersin" demişse yine muhayyerdir."
Ravi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın belki de "Alışveriş yapanlardan biri "muhayyerlik şartı üzere olsun demişse" şeklinde buyurmuş olacağında şüphe etmektedir."[250]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, alışveriş yapanların akitten sonra birbirlerinden ayrılmadıkca satış akdini bozup bozmamakta serbest olduklarını ifade eder. Âlimler, ayrılmanın nasıl tahakkuk edeceği hususunda ihtilâf etmiştir. Bir kısmı "bedenen" ayrılmayı, bir kısmı da "kavlen" ayrılmayı anlamıştır.
İmam Mâlik, İmam Âzam ve İmam Muhammed ayrılmanın "kavlî" olduğunu söylerler. Onlara göre satıcı: "Sattım", müşteri de: "Aldım" dedi mi akit kesinleşmiş ve iki taraf birbirinden ayrılmış sayılır. Artık her iki tarafa da muhayyerlik tanınmaz. Ancak bizzat hadislerde temas edildiği üzere, müşteri o malı görmek, kusursuz olmak veya muhayyer olmak gibi bir şartla almış ise bu şartlara binâen akdi bozarak malı iade edebilir.
İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullâh) başta olmak üzere diğer birçok âlimlere göre alıcı ile satıcının ayrılmalarından murad "bedenen birbirlerinden uzaklaşmalarıdır."
Arkadan kaydedeceğimiz 346 numaralı hadisteki "Muhayyerlik şartıyla yapılan satış müstesna" cümlesinde kastedilen "muhayyerlik" hakkında üç görüş söz konusudur:
1- Muhayyerlik akid tamamlandıktan sonra o meclisten ayrılmadan sübut bulur. Yani "alıcı ile satıcı birbirinden ayrılmadıkca muhayyerlik var" diye takdir edilir.
2- İkinci kavle göre, bundan maksat üç gün veya daha az bir müddet muhayyerlik şartıyla yapılan akittir. Bu durumda, muhayyerlik, tesbit edilen bu müddet esnasında devam eder.
3- Üçüncü görüşe göre, "meclis muhayyerliği bulunmamak şartıyla yapılan satış müstesnâdır" demektir. Bu durumda akdin yapılması ile satış tamamlanır, artık muhayyerlik yoktur.
Bu üç görüşten birincisi en sahih olanıdır. Âlimler bunu çoğunlukla kabul etmekten başka bilhassa üçüncü görüşün nasslara zıt düştüğü ve dolayısıyla bâtıl olduğu husûsunda fikir beyân etmişlerdir.
Nevevî, "Alışveriş yapanlardan biri diğerine "muhayyersin" demişse..." cümlesinden: "satışın muteber olduğunu ihtiyar et" mânasını anlar. Ve şu açıklamayı sunar: "Öbürü ihtiyar ederse satış kesinlik kazanır... Sükut ederse hıyâr (satıştan dönme) hakkı devam eder. Satışın kesinleşmesini sözle ifâde eden tarafın ihtiyâr hakkının devam edip etmiyeceği hususunda ashâbımız (Şâfiîler) iki görüş ileri sürmüştür. Sahih olanı, devam etmeyeceğine dair olanıdır, hadisin zâhirine uygun olan görüş de budur." Nevevî'nin bu yorumunu kaydeden Aynî, cerhetmek maksadıyla, Hattâbî'nin şu yorumunu kaydeder: "Bu hadis, hıyâru'l-meclis'in mevcudiyetine açık bir delildir. Ayrıca, hadislerin zâhirine muhâlefet olarak yapılan bütün tevilleri de iptal etmektedir. Hadisin sonunda gelen: "Alışverişi yaptıktan sonra ayrılırlar da..." cümlesi[251] de aynen bunun gibidir. Bu da açık bir şekilde, bedenî ayrılıkla, muhayyerlik hakkının kalktığını gösterir. Zira, kastedilen ayrılmadan maksad sözle olan ayrılma olsaydı hadisin bir mânası kalmazdı." Hattâbi'ye Aynî şu cevabı verir: "Bu hadis alışveriş yapanlardan biri, diğerine bir icab'ta (teklif'te) bulununca diğerinin kabul edip etmemekte muhayyer olduğu hususunda açık bir delildir, bu doğru. Ancak bir taraftan "icab", diğer taraftan da "kabûl" vâki olunca akit tamam olur, bundan sonra -hususî şekilde koşulan şartla, hıyâru'l-ayb dışında, hıyâr (akdi bozma) hakkı yoktur. Bunun delili de Nesâî'de kaydedilen Semüre (radıyallahu anh) hadisidir:
"Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça ve her biri, diğerinden dilediğini almadıkça muhayyerdirler..." Aynî, Tahâvî' nin hadisle ilgili şu yorumunu ilâve eder: "Bu hadiste yer alan "...her biri, diğerinden dilediğini almadıkça" sözü, alışveriş yapanlara tanınan muhayyerlik'in aralarında akdin kesinleşmesinden evvele ait olduğuna delalet eder. Öyle ise, akid müşterinin râzı olacağı husus üzerine cereyan eder, râzı olmayacağı şey üzerine değil. Çünkü bu meselede, hadiste mezkur olan ayrılıktan maksadın, alışverişten sonra vâki bedenî ayrılma olduğunu söyleyenler arasında, müşterinin maldan dilediği kadarını alıp geri kalanı bırakma hakkına sahip olmadığı, ya tamamını alıp, ya da tamamını terketmesi gerektiği hususunda hiçbir ihtilaf yoktur." Aynî şu neticeyi kaydeder: "Bu da gösterir ki, ayrılıktan maksad "kavlî ayrılık"tır, "bedenî" değil. Hattâbî'nin "...hadislerin zâhirine muhalif olarak yapılan bütün te'villleri iptal eder" sözü Hanefiler nezdinde müsellem değildir. Çünkü iki te'vil birbirine zıd düşerse hadis üzerinde tevakkuf edilir ve kıyasla amel edilir. İmdi alışveriş, icâre gibi, bazı malların menfaatlerine mâlik olmayı sağlayan akidlerin hepsi -icab ve kabulle gerçekleştikleri için- nikâh akdine kıyas olunur. Nasıl ki nikâh akdinde, akid tamamlandıktan sonra bedenî ayrılık şartı koşulamazsa, alışveriş akidlerinde de böyle bir şart koşulamaz.
İmam Mâlik der ki: "Alışveriş yapanların birbirlerinden ayrılmaları hususunda belli bir sınır, muayyen bir vakit konmamıştır. Öyle ise, akdin kesinleşmesini bedenî ayrılığa talik etmek, akdi, -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaklaşmış olduğu mülâmese ve münâbeze satışlarında veya meçhul vâdeli muhayyerlik hakkı tanıyan alışverişlerde olduğu gibi- meçhulat üzerine bina etmek gibidir ve böyle bir akit katî surette fâsiddir.[252]

?2? ??? ????? ???????:]??? ??????? ???????? ?????? ????? ????? ???????? ????? ??????????? ?? ???????? ????????? ?Œ????? ???? ??????? ?Œ??? ?????????? ??? ??? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ??? ?????????? ????? ???????? ????? ????? ???????? ????? ??????[.

2. (345)- Sahîheyn'de gelen bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
"İki kişi alışverişte bulununca, onlar ayrılmadıkça, veya biri diğerini muhayyer bırakmadıkça her ikisi de muhayyerdir. Biri diğerini muhayyer bırakır da bu şartla alışveriş yaparlarsa artık akit kesinleşmiştir. Alışverişi yaptıktan sona ayrılırlar da ikisinden biri satıştan vazgeçmezse yine satış kesinleşmiştir."[253]

AÇIKLAMA:

Açıklama için önceki hadise bakınız.[254]

?3? ??? ???? ?????:]????? ??????????? ?????? ???????? ????? ??????????? ? ?????? ??????????[.

3. (346)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle buyurulmuştur: *"Alışveriş yapan herhangi iki kişi arasında, birbirlerinden ayrılmadıkça akit kesinleşmiş olmaz. Ancak muhayyerlik şartıyla yapılan satış müstesna!"*[255]

AÇIKLAMA:

Açıklama için 344 numaralı hadisin açıklamasına bakınız.[256]

?4? ??? ?? ????. ??? ????:]???? ??? ????? ??? ????? ????? ??? ????? ??? ????? ??? ???????? ???? ????? ????????? ???? ??????[.

4. (347)- Müslim'in bir diğer rivayetinde Nafi der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) bir kimse ile alışveriş yapınca bu satışın bozulmasını istemedi mi kalkar biraz yürür, sonra geri dönerdi."[257]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerde "İbnu Ömer hoşuna giden birşey satın alınca arkadaşından ayrılırdı." "İbnu Ömer alışveriş yapınca, akdin kesinlik kazanması için oradan ayrılırdı" şeklinde ifadeler gelmiştir. Müteakip rivayet de bu gruba dahildir. Bütün bu rivayetler, İbnu Ömer'i, hadiste gelen "ayrılma"dan bedenen ayrılmak'ı anladığı ortaya çıkmaktadır.[258]

?5? ??? ???? ???????:]???? ???? ???? ??? ???????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???[.

5. (348)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "İbnu Ömer, bir alışverişi oturarak yapmış ise, akdin kesinleşmesi için ayağa kalkardı."[259]

?6? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]???? ?????? ????? # ???????????? ??????????? ??????

??????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?? ??????????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ?????? .

6. (349)- Hakim İbnu Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılıncaya kadar muhayyerdirler. Eğer doğru söyler ve (her şeyi) beyan ederlerse bu alışverişleri her ikisi hakkında da mübarek kılınır. Gerçeği gizlerler ve yalan söylerlerse, alışverişlerinin bereketi kalmaz."[260]

AÇIKLAMA:

Alışveriş yapanların doğru söylemeleri fiyat, malın kalitesi, ödeme şekli gibi, her iki tarafı ilgilendiren hususların hepsine şâmildir. Beyân' dan maksad da, satılan eşyanın ve semenin kusurunun, olduğu gibi eksiksiz açıklanmasıdır. Alışverişin mübarek kılınması, fâidesinin çok olması ve her iki tarafa da hayırlı kılınmasıdır. İbnu Hacer, zâhirî mânanın esas alınabileceğini, zîra, hile ve yalandaki uğursuzluğun, akdin üzerine çökerek, bereketini kaldırabileceğini belirtir. Keza bu hâlin sadece hile ve yalana yer veren tarafa gelip, öbür tarafın bu bereketsizliğin dışında kalmasının da muhtemel olduğunu belirten İbnu Hacer, Buhârî şarihlerinden İbnu Ebî Cemre'nin bu ikinci görüşü tercih ettiğini söyler.[261]

?7? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???:]???? ???? ????? # ????????????? ??????????? ??????? ??????????? ??? ??? ?????? ??????? ??????? ?? ??????? ??? ???????? ???????? ???????? ??? ????????????[. ????? ????? ?????.

7. (350)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Alışveriş yapan iki taraf, birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler. Ancak, aralarında muhayyerlik anlaşması varsa bu müstesna. Bu durumda, "karşı taraf pişman olur da akdi bozar" korkusuyla birinin oradan ayrılması helâl olmaz."[262]

AÇIKLAMA:

Alışverişin kesinleşmesini sağlayan "ayrılma"yı akid meclisini terkederek "bedenen ayrılma" olarak anlayan Tirmizî hazretleri hadisle ilgili olarak şu açıklamaya da yer verir: "Bunun mânası, alışverişten sonra muhayyer taraf pişman olarak alışverişten vazgeçer korkusuyla (muhayyerlik hakkına sahip olmayan tarafın) onu terketmesidir. Şayet ayrılıktan murad kavlî ayrılık (yani her iki tarafın alışveriş akdini kesin bir dille ifade etmiş olmaları) olup, bu akidden sonra muhayyerlik bulunmasaydı, bu hadis mânasız olurdu. Zira hadiste: "Karşı taraf pişman olur da akdi bozar korkusuyla oradan ayrılması helâl olmaz" buyrulmaktadır.
Şu halde bu hadis, "ayrılık"ın kavlî değil, bedenî ayrılık olduğuna delil olmaktadır. Ancak 344 numaralı hadisle ilgili olarak kaydettiğimiz açıklamalara göre aksi de söylenmiştir ve Hanefiler başta, bir kısım fakihler, akdi kesinleştiren ayrılığın bedeni değil, kavlî ayrılık olduğu görüşünü benimsemişlerdir.[263]

?8? ??? ???? '?? ???? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]??? ????? ????? #: ? ?????????????? ??????? ??? ???? ??????[.

8. (351)- Ebu Dâvud'un Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretlerinden kaydettiği bir rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Alış veriş yapan her iki taraf da akitden memnun kalmadıkça ayrılmasınlar."[264]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, Mirkât'da: "Allahu âlem hadisten murad şudur" dedikten sonra açıklar: "Alım ve satım yapan her iki taraf da malın kabzı ve semenin ödenmesiyle ilgili bütün hususlarda eksiksiz anlaşmış olarak ayrılmalıdırlar." Aksi takdirde bir kısım mahzurlar hâsıl olur. İşte şeriat bunu yasaklamıştır. Mamafih hadisten şu da anlaşılabilmektedir: Ayrılmak isteyen taraf arkadaşına: "Malı almak istiyor musun?" der. Öbür taraf akdi bozmayı istersе akdi bozar. Bu mâna, bu babtaki ikinci hadise de muvâfik düşüyor.
Bu hadiste ifade edilen nehy (yasaklama) tahrimî değil tenzihî'dir, yani şiddetli değil hafif bir yasaktır, zira taraflardan birinin izni veya bilgisi olmadan öbürünün akid meclisini terketmesinin helâl olduğu hususunda icma mevcuttur.
Hadiste, her iki tarafın hıyâru'l-meclis (yani, beraberlikleri sırasında akdi bozma) hakkına sâhip olduklarına delil mevcuttur, aksi halde bu hadisin mânası olmaz diyen de olmuştur.[265]

?9? ??? ???? ??? ????? ???:]???? ????? ????? # ?????? ??????????? ????? ?????????[. ????? ??????? ????? .

9. (352)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bedeviyi, satıştan sona muhayyer kıldı."[266]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, icâb (teklif) ve kabul tahakkuk ettikten sonra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bedeviye muhayyerlik hakkı tanıdığını ifade eder. Tîbî der ki: "Hadisin zâhiri, Ebu Hanife'nin görüşüne delâlet eder. Çünkü, hıyâru'l-meclis akitte sâbit olsaydı, yeniden muhayyerlik tanımak abes olurdu. (Yâni sözün bitmesiyle akit kesinleşmeseydi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona ilâveten muhayyerlik tanımazdı). Ancak mesele şöyle cevaplandırılır: "Bu hadis mutlaktır, mukayyede hamlolunur, nitekim İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in rivayetinde öyle gelmiştir: "Alışveriş yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler. Muhayyerlik şartı ile yapılan akit hâriç (onlar şarta göre muhayyerliklerini devam ettirirler.)[267]

?10? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ???? ????? #: ???? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ??????????[. ????? ???? ???????? ?????? ?? .

10. (353)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Alışveriş yapanlar ihtilafa düşerlerse satanın sözü esas alınır. Müşteri muhayyer bırakılır."*[268]

AÇIKLAMA:

Alışveriş yapanların ihtilafından maksat, satıcı ile müşteri arasında fiyatın miktarı, muhayerlik şartı veya bir başka hususta, taraflardan birinin elinde kendi iddiasını te'yid edici bir delil olmaksızın çıkan anlaşmazlıktır. Burada, ihtilafın çıktığı mesele zikredilmemiştir. İlmü'l-Meânî kâidesince, bu makamda, böylesi mutlak ifade hükmün tâmîmine sebeptir. Yâni, ihtilaf her neyi alâkadar ederse etsin demektir: Fiyatla ilgili olur, malla ilgili olur, akde konulması meşru şartlarla ilgili olur, kısacası alışveriş sebebiyle müşteri ile satıcı arasında mevzubahis olabilecek herhangi meşru bir mesele üzerine çıkan ihtilafta.. demektir. Bazı rivayetlerde fiyatla ilgili ihtilâfın tasrih edilmiş olmasının, buradaki hazfa dayanarak ifade edilen tâmime münâfi olmadığı belirtilmiştir.
Öyle ise her çeşit ihtilafta müşteri delil getiremeyince, yemin ettiği takdirde, satıcının sözü esas alınacak demektir. Müşteri, satıcının sözüne uygun şekilde akdi kabul edip etmemekte muhayyerdir. Satan kimsenin yemin etmesi gereğini ifade için bazı âlimler: Alıcı ile satıcı arasında fiyat, mal veya koşulan şartlarla ilgili bir ihtilâf çıktığı vakit yemin ettiği takdirde satıcının sözü esas alınır, çünkü şeriatta, sözü esas alınacak olana yemin ettirilir[269] kaidesi mevcuttur diyerek, hadisi bu hükme delil göstermiştir. Ancak aynı hükme, Ahmed İbnu Hanbel ve Nesâî'nin bir rivayetinden getirilen delille ulaşanlar da olmuştur. Çünkü Ebû Ubeyde'den yapılan mezkur rivayete göre, fiyat hususunda ayrı ayrı rakamlar iddia ederek kendisine (aleyhissalâtu vesselâm) müracaat eden iki kişiden satıcıya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemin ettirmiş, sonra müşteriyi bu fiyatla alıp almamakta muhayyer bırakmıştır.

Neylü'l-Evtar'da Şevkânî, satıcı ile müşteri arasında ihtilaf çıktığı vakit, her iki tarafın rızasıyla anlaşmanın feshine gidilmemesi halinde takip edilecek muamele hususunda satıcının sözünün, yemin etmesi şartıyla esas alınarak ihtilafın gidereceğini söyler. Her iki tarafın rıza göstererek feshe gitmesinin câiz olduğunu belirtir.
İhtilaf çıktığı zaman takip edilcek yol hususunda, ihtilafa konu olan malın mevcut veya telef olması arasında fark olmadığı, her iki halde de aynı yola gidileceği belirtilir.
Yine Neylü'l-Evtâr'da dikkat çekilen bir hususu kaydetmekte fayda var: Satıcı ile müşteri arasındaki ihtilafların hallinde "satıcıya yemin ettirip, sözünü esas almak" prensibini, bazı ihtilafların hallinde bütün âlimler ittifakla kabul ederken, bazı ihtilâfların hallinde kabul edememişlerdir. Bu meselede ulemayı ihtilâfa sevkeden sebep şu hadisin hükmüdür: *"İhtilaflarda dâvacıdan delil istenir, dâvalıya da yemin teklif edilir."* Bu hadisin hükmü umumidir, hangi çeşit dâvâ olursa olsun delil dâvâ sahibinden, yemin de dâvâ edilenden istenecektir, hangisi satıcı hangisi müşteri bakılmayacaktır. Halbuki üzerinde durduğumuz hadis yemini satıcıya teklif edip, onun sözünü esas alıyor, delili de -davacı veya davalı oluşuna bakmadan- müşteriden taleb ediyor. İki hadis arasında umum-husus münâsebeti mevcuttur ve aynı meseleye temas etmeleri, cihetiyle de müteârızdırlar. Şöyle ki malı satan davacı olsa birine göre yemin edecek, diğerine göre delil getirecek. Şu halde, bu iki hadisten biri, haricî şartlara bakılarak tercih edilip amelde esas kılınacaktır..."
Şevkânî bu açıklamadan sonra "delil getirmeyi dâvâcıya, yemin etmeyi dâvâlıya" yükleyen hadisin râcih olduğunu gösteren deliller kaydeder.[270]

?11? ??? ??? ????? ???:]????????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ?????????????????? ?????? ????????? ????? ?????????? ????? ????????? ??? ??????? ??????????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ????? ???????? ?? ???????? ?????? ?????: ??????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? #? ?????????? ?????????? ?????: ???????????? ??? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? #? ???? ????? ?????? #: ???????????? ?????????? ???? ???????????? ??? ????????? ????????????[. ????? ??? ???? .

11. (354)- Ebu'l-Vadî' anlatıyor: "Bir gazvede bulunduk. Bir yere indik. Bir arkadaşımız, bir köle karşılığında bir at sattı. O günün geri kalan kısmında ve geceleyin beraber kaldılar. Sabah olunca göç hazırlığı yapıldı. Adam kalkarak atını eğerlemeye gitti. Bu satıştan pişman olmuştu. Öbürüne gidip akdi bozmak istedi. Fakat diğeri kabul etmedi, atı vermeyi reddetti ve
"Aramızda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından Ebu Berze hakem olsun" dedi. Ona gelip, durumu anlattılar. Ebu Berze:
"Aranızda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmüyle hükmetmeme razı mısınız? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştu ki: *"Alım-satım yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler."* Ben sizi ayrılmış göremiyorum."[271]

AÇIKLAMA:

Hadis, Ebu Berze (radıyallahu anh)'nin, "ayrılma"yı bedenî ayrılma anladığını, çok geniş bir meclis telakkisine sahip olduğunu, şöyle ki, onun nazarında o mekanı terketmedikce bedenî ayrılmaların da gerçek "ayrılma" sayılmadığını göstermektedir. Zira, Ebu'l-Vadî', alış verişten sonra günün geri kalan kısmı ile gecenin de orada geçirildiğini belirtmektedir. Ebu Berze buna rağmen "Ben sizi ayrılmış göremiyorum" demiştir. Şurası muhakkak ki, bu müddet içerisinde yeme, içme, abdest bozma gibi çeşitli ihtiyaçlar için birbirlerinden ayrılmış olmalıdırlar. Ancak bu ayrılmalar aynı mekan çerçevesindedir. Üstelik, hadisin Tirmizî'de gelen vechinde hadisenin gemi içerisinde geçtiği belirtilir.
Ayrılma'yı "bedenî ayrılma" şeklinde anlamada Ebu Berze'nin yalnız olmadığı, Buhârî'de İbnu Ömer, Şureyh, Şa'bî, Tâvus, Âtâ, İbnu Ebî Müleyke gibi başkalarının da bu görüşte olduğu belirtilmiştir.
344 numarlı hadisin açıklamasında da uzunca temas edildiği üzere, akdin kesinleşmesini sağlayan "ayrılma"nın tavsifinde âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Hattâbî, Meâlim'de bilhassa Mâlikî ulemasının, "ayrılma"yı belirleyen muayyen bir tarifin yokluğundan yakındıklarını kaydeder. Selef ulemasının bu ihtilafı halefe bir kısım rahatlıklar sağlamıştır denebilir. Çünkü onlar: "Bu ve benzeri meselelerde halkın örf ve âdetini esas almayı prensip edinmişler, alıcı ve satıcı her ikisinin birlikte bulundukları mekânın hâline itibar etmişlerdir." Sözgelimi geniş bir evde idiyseler, biri bulunduğu meclisi terkederek bir başka oda veya bölmeye geçti ise, arkadaşından "ayrılmış"tır. Bunlar bir çarşıda veya dükkanda olsalar, ayrılma, birinin arkadaşından ayrılıp birkaç adım atmasıyla tahakkuk eder.[272]

ALTINCI BAB

ŞUF'A'A DAİR HADÎSLER

?1? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]????? ?????? ?????? # ???????????? ?? ????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ?? ??????[. ????? ??????? ???? ??? ???????? ???? ????]?? ????? ???????? ???? ???????? : ??????? ??? ??????? ??????? ???? ??? ??????? ????? ???????? ?????????? ???? ????? ????? ???? ????? ??????? ????? ????? ??? ????????? ?????? ?????? ????[.

1. (355)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taksîm edilmedikçe her (akar) malda şuf'a hakkı bulunduğuna hükmetti. Araya sınırlar konup, yollar tayin edilince şuf'a hakkı kalkar."
Müslim'deki metin şöyledir: "Henüz taksim edilmemiş arazi, mesken, bahçe gibi (akar nevinden) her ortaklıkta şuf'a hakkı vardır. (Ortaklarından birinin) ortağına haber vermeden satması helal olmaz. Satmadan önce haber verir, ortağı satın alır veya terkeder. Ortağına haber vermeden satarsa, ortağı bu mala (aynı fiyat karşılığında) hak sâhibi olur."[273]

AÇIKLAMA:

Şuf'a kelime olarak bir şeyi diğerine katmaya, ilâve etmeye, denir. Böylece o şey bir iken iki, tek iken çift olur. Bu kelimenin yardım mânasına gelen şefâat kökünden geldiği de söylenmiştir. Dinî bir ıstılah olarak, ortaklık ve komşuluk sebebiyle, bir akar üzerinde ortak ve komşunun, üçüncü bir şahsa satıldığı şartlar tahtında o mala temellük etme hakkıdır. Bu hak üç suretle ortaya çıkar:
1- Âlimler, yukardaki hadisin sarahatinden hareketle taksim edilmemiş bir akarda ortak olan kimsenin, o akarda şuf'a hakkı bulunduğunda ittifak ederler.
2- Ortaklıktan başka, herkese açık olmayan hususî kuyunun suyuyla sulama, hususî yoldan müştereken istifade gibi durumlarda da şuf'a hakkı doğmaktadır. Bu durumda tarla veya evin bitişikliği de aranmaz. Hakk-ı şirb-i has'ta veya tarîk-i has'ta müştereklik, araya başka mülkler girse bile bu hakkı doğurur.
3- Üçüncü olarak, komşuluk, bitişiklik de şuf'a hakkını doğurmaktadır. Bazı âlimler komşuluğun şuf'a hakkı doğurmadığını söylemiştir.
Bu durumlarda satılacak mal önce şuf'a hakkı olana teklif edilir. O olmadığı takdirde satılır. Haber verilmeden üçüncü şahsa satıldığı takdirde, şuf'a hakkı olan kimse aynı parayı ödeyerek, o akara cebren mâlik olur.
Hanefiler bir binanın, üst katı birinin, alt katı birinin olduğu takdirde şuf'a hakkı doğacağına ictihad etmişlerdir.
Şuf'a hakkı tanıyan komşuluğun tavsifi nasıldır? diye bir soru hatıra gelebilir. Hanefilere göre, bitişik komşu şuf'a hakkına sahiptir. Ancak, satılacak evin etrafından kırk hânenin şuf'a hakkına sahip olduğunu söyleyen âlim de çıkmıştır. Hatta daha ileri gidip evin her cihetinden kırkar haneyi komşu addedenler, sabah namazını müştereken aynı camide kılanları komşu addedenler olmuş ve hata bütün şehir halkını birbirine komşu sayanlar da olmuştur. Bu çeşit telakkiler hiçbir zaman fiilî örneği bulunmayan ve tatbik imkânı da olmayan fantezi görüşler ise de, bir bakıma, yerleşim birimlerine yabancı unsurun sokulmasını önlemek düşünüldüğü takdirde işletilebilecek hikmetli içtihadlar diye saygıyla karşılanması gerekir. Bu meselede "bitişik komşu" prensibini koyan İmam-ı Âzam, yukarıda açıklanan ifrat görüşlerle komşuya şuf'a hakkı tanımayarak tefrite düşen Şâfîîler arasında mutavassıt ve tatbik imkânı olan makul yolu tutmuş olmaktadır.[274]

Şuf'a Hakkı Âmdır.

Komşuya şuf'a hakkı tanıyan hadislerde "komşu" tabiri âm olduğu için kâfir, müslim, köylü, şehirli, büyük, küçük, hâzır, gâib ayırımı yapılmaz, bütün komşular bu hakka sâhiptir. Ahmed İbnu Hanbel, Şâbî ve Hasen Müslüman aleyhine zımmîye şuf'a hakkı olmayacağına kâil ise de, Ebu Hanîfe, Mâlik, Şâfîî ve Cumhur'a göre zımmî de şuf'a hakkına sahiptir.
Yukarıda kaydedilen hadisin bilhassa Müslim tarafından rivayet edilen vechi, şuf'a'nın daha ziyade akar denen gayr-ı menkulle (ev, arsa, bahçe gibi) ilgili olduğunu tasrih eder.

Ancak, elbise bile olsa, ortaklığın girdiği herşeyde şuf'a vardır diyen alim de olmuştur.[275]

?2? ??? ???? ‘?? ???? ???????? ???:]?????? ????? ????????? ?????? ?????????? ????? ???? ???? ???????? ??? ???? ?????????? ???????[.

2. (356)- Ebu Dâvud ve Tirmizî'de gelen bir diğer rivayet şöyledir: "Komşu, komşusuna karşı şuf'a hakkına sâhiptir. Aynı yoldan işliyorlarsa, komşu bulunmadığı takdirde, gıyâbında satış yapmaz, bekler."[276]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, şuf'a hakkının gaybûbetle ortadan kalkmayacağını te'yid etmektedir. Şuf'a hakkına sahip kişi, çocuksa, onun büluğa ermesi beklenir. Büluğa erince hakkını kullanır veya kullanmaz. Keza, hak sâhibi, herhangi bir sebeple mevcut değilse, geldiği zaman hakkını kullanabilir.
Bazı âlimler, bu hadise dayanarak şuf'a hakkının sübûtu için, "mücerred komşuluk yeterli değildir, yol birliği de gereklidir." hükmüne varmışlardır.
Bu hadis bazı âlimlerce sened yönüyle zayıf addedilmiştir.[277]

?3? ??? ???? ???????:]???? ?????? ?????? ??????[.

3. (357)- Tirmizî'nin bir diğer rivayetinde: "Evin komşusu eve bir başkasından daha çok hak sâhibidir" buyrulmuştur.[278]

AÇIKLAMA:

Komşunun da şuf'a hakkına sâhip olduğuna hükmetmiş olan Hanefiler bu hadisle istidlal etmişlerdir. Komşuluğun şuf'a hakkı doğurmadığını söyleyenler, hadiste geçen câr (komşu)'dan murad ortak (şerik)'dir derler.
Hadisi rivayet eden Ebu Râfi'dir. Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'ın binasında iki odalık mülkü mevcuttur. Sa'd'a bu iki odasını satın almasını teklif eder. Sa'd, odalara dört yüz dinar verir. Ebu Râfi şöyle der:
"- Bu iki oda için bana beşyüz dinar verdiler. Şayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Evin komşusu, eve bir başkasına nazaran daha çok hak sahibidir"* dediğini işitmemiş olsaydım, bu iki odayı dörtbin (dirhem)'e sana vermez, beş yüz dinara başkasına verirdim.
"Ebu Râfi odalarını Sa'd (radıyallahu anh)'a satar.
Bu hadisi, yukarıda belirttiğimiz gibi Hanefiler, şuf'a-i câr'a yani komşuluğun şuf'a hakkına sebep olduğu prensibine esas yaparken, şuf'a-i câr'ı inkâr edip şuf'a hakkının doğmasını mülkiyette iştirake istinat ettiren Şâfiîler bu hadisi tevîl ederler. Derler ki: "Muhtemelen, Ebu Râfi ile Sa'd İbnu Ebî Vakkas bu iki odada ortak idiler. Hadiste her ne kadar "câr" yâni komşu kelimesi geçmiş ise de, Arapça'da câr kelimesi şerîk (ortak) manasına da kullanılmaktadır. Nitekim bir erkeğin hanımına câre denir ve hayat ortağı mânasına gelir, komşusu mânasına değil" derler.
Hanefiler bunu tekellüflü ve gerçekten uzak bir te'vil kabul ederler. Ve Ebu Râfi'in ortak olarak değil, müstakil olarak orada mülk sâhibi bulunduğunu söylerler. Bu hususu bir başka rivayetle de kuvvetlendirirler. Bu ikinci rivayet Ömer İbnu Şebbe'den yapılmıştır. Şöyle der: "Sa'd İbnu Ebî Vakkas'ın düz bir zemin üzerinde birbirine mütekabil olan iki evi vardı. Bu iki evin arasında on zira genişliğinde bir açıklık vardı. Bunlardan, Mescid-i Nebevî'nin sağına rastlayanı önceleri Ebu Râfi'ye ait idi. Bilâhere, burasını Sa'd İbnu Ebî Vakkâs ondan satın aldı."
İbnu Şebbe'nin bu rivayeti kesin şekilde Ebu Râfi ile Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anhüma) arasında ortaklık değil komşuluk bulunduğunu te'yid ederek, Hanefi görüşün haklılığını destekler.[279]

Arz-u Şuf'a:

Yukarıdaki hadisten, mal sahibinin, malını satmazdan önce, o malda şuf'a hakkı bulunan kimseye satış teklifinde bulunması hükmünü de çıkarmışlardır. Ancak, bu husus ulema arasında bir kısım münâkaşalara sebep olmuştur. Ebu Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî (rahimehullah)'ye ve bunların ashâbına göre, bir şerîkin, ortak maldaki hissesini, şuf'a hakkına sahip diğer ortağına satış teklif etmiş olmasıyla, bu ikincinin hakk-ı şuf'ası ortadan kalkmaz. Çünkü, bunlara göre, şuf'a, ortağın malı, bir başka şahsa satmasından sonra vacib olan bir haktır. Öyle ise, satıştan önce, ortağına yapmış olduğu teklif ortağının şuf'a hakkını iptal etmez, çünkü bu hak henüz tahakkuk etmemişti. Bu sebeple, şuf'a hakkı bulunan kimse, satılan malı, satım muamelesinin bitmesinden sonra kesinlikle ortaya çıkan hakkına dayanarak aynı fiyatı ödeyerek satın alma hakkına sahiptir. Bu hususu, Hanefi uleması şöyle bir prensiple ifade etmiştir: "Şuf'a hakkının vâcib bir hak mahiyetini kazanması için satılan malın mülkiyeti, satan ortaktan çıkmış olmalıdır."
Bey'in envaına göre, bu esas şöyle tafsil edilir: Bey-i fâsid'de bâyiin hakk-ı istirdâdı sakıt oladıkça şuf'a câri olmaz. Şart-ı hıyar (muhayyerlik şartı) ile beyi'de de eğer, muhayyer yalnız müşteri ise bâyi (satıcı) olan şerikin mülkiyeti zâil olmuş bulunacağından vücûb-ı şuf'a tahakkuk eder. Muhayyer olan bâyi ise, hakk-ı hıyârı sâkıt olmadıkça şuf'a câri olmaz. Hıyâr-ı ayb ile hıyâr-ı rü'yet (yani malı görme, ayıp çıkma hâlinde geri dönme muhayyerliği) ise, şuf'anın sübutuna mâni değildir.
Diğer taraftan Ahmed İbnu Hanbel, Süyan-ı Sevrî, İshak İbnu Râhuye, Ebu Ubeyd, Hasan İbnu Hay ve ehl-i zâhir, arz-ı bey ile yâni, satıcının, malda şuf'a hakkı bulunan ortağına satış teklifinde bulunmasıyla şuf'a hakkının düşeceğine kânidirler. Bunlar, bu babın ilk hadisi olarak Müslim'in rivayetinden kaydettiğimiz hadisi esas almışlardır: "Henüz taksim edilmemiş arazi, mesken, bahçe gibi (akar nevinden) her ortaklıkta şuf'a hakkı vardır. (Ortaklardan birinin) ortağına haber vermeden satması helal olmaz. Satmadan önce, haber verir. Ortağı satın alır veya terkeder. Ortağına haber vermeden satarsa, ortağı bu mala (aynı fiyat karşılığında) hak sâhibi olur."[280]

Şuf'ada Verâset Yoktur:

İmam Mâlik ile Şâfiî hazretleri (rahime hümullah) şuf'a hakkının vârislere intikal edeceğini söylemişlerdir. Ancak, Ebu Hanîfe, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye, Süfyan-ı Sevrî, İbrahim Nehâî, Hasan İbnu Hayy İbnu Sîrîn, Ebu Süleyman gibi çoğunluk, şuf'a hakkının vârislere intikal etmeyeceğini kabul ederler.
İmam-ı Âzam (rahimehullah), bu mevzuda "şuf'a hakkına sâhip olan kimsenin vefatıyla bu hakkın sâkıt olduğu ve ölenin varislerine geçmediği" istikametinde içtihadda bulunmuştur. Hak sâhibinin ölümü, satış arzının yapılmasından önce veya sonra olsun farketmez. Satıcının vefatına nazaran şuf'a hakkının hükmü böyledir. Müşterinin vefatına nazaran durum aksidir. Yani müşteri ölecek olursa, şuf'a hakkına sâhip ortağın hakkı zâil olmaz.[281]

Şuf'a Hakkı Olan Kimse İle Müşterinin İhtilafı:

Müşteri ile şuf'a hakkı olan kimse satın alınan malın fiyatı hususunda ihtilâf edecek olsalar, müşterinin sözüne itibar olunur. İki tarafa da yemin teklif edilmez. Ancak, şuf'a hakkı olan kimsenin getireceği delil muteberdir. Bu görüş İmam Ebu Hanîfe ile İmam Muhammed (rahimehümullâh)'in görüşüdür, Ebu Yusuf (rahimehullah)'a göre, aksine müşterinin getireceği delil (beyyine) mûteberdir.[282]

?4? ??? ???? ?? ?‘?? ???? ?? ???????:]???? ????? ????? ????? ????? ??‘????[.

4. (358)- Tirmizî'nin ve Ebu Dâvud'un Semure'den yaptıkları bir rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Evin komşusu komşunun evine veya tarlaya daha ziyade hak sâhibidir."[283]

?5? ??? ???? ?? ???????? ??. ??? ????? ???? ????? ??? ????? ??? ????:]???????? ?????? ?????? # ?????: ?????? ?????? ?????????[. ????? ???????? ???? ????? ???????? »???????? ????? ?? ?????? .

5. (359)- Amr İbnu'ş-Şerid'den anlattığına göre, Ebu Râfi (radıyallahu anh)'nin şöyle söylediğini işitmiştir: *"Komşu, yakın komşusuna karşı daha çok hak sahibidir."*[284]

AÇIKLAMA:

Komşuya şuf'a hakkı tanımayanlara göre, burada "şuf'a" zikredilmeksizin yakın komşusunun, daha çok hakkı bulunduğu belirtilmektedir. Bu hakkın, şuf'a hakkı olmayıp, iyilik,

ilgi, yardım, sıla-ı rahim gibi haklara müteallik olduğu belirtilmiştir. Hanefilere göre ise, şuf'a'ya "bitişik komşu"nun hak sâhibi olacağına dâir delil vardır.[285]

?6? ??? ?????????? ??? ????? ???:]?? ??? ???: ??? ?????? ??????
?????? ???? '???? ???? ??????? ? ???????? ? ?????????. ???? ????? ?????? #: ?????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

6. (360)- Şerîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:
"Ey Allah'n Resûlü tarlam var, kimsenin bunda ne ortaklığı ne de hissesi var, ancak komşum var" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Komşu, yakın olan eve daha ziyade hak sâhibidir" buyurdu.[286]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de şuf'a hakkını sadece ortaklara tanıyan Şâfiî görüşü cerheder mâhiyette bir rivayettir. Çünkü açık bir şekilde bitişik komşunun arazî üzerindeki (şuf'a) hakkını takrir buyurmaktadır.[287]

?7? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ???????? ????????? ?? ?'???? ?? ???????? ??????? ? ???????? ?????? ??? ?????? ?????????[. ????? ???? .

7. (361)- Hz. Osman (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Bir araziye sınırlar konacak olursa artık onda şuf'a hakkı kalmaz, ne kuyunun suyunda şuf'a hakkı ne de hurma ağaçlarını telkih de (döllemede) şuf'a hakkı kalmaz."[288]

AÇIKLAMA:

Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın bu ifadesi, daha önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beyanında daha veciz olarak geçti. Komşuluk sebebiyle şuf'a hakkı olmayacağı görüşünde olan âlimlerimiz bu rivayetleri esas almışlardır. Ortak arazi taksim edilip ortaklar arasına sınır konduktan, yollarla arası açıldıktan sonra devam eden komşuluk sebebiyle kuyunun suyunda şuf'a olamaz, çünkü kuyu bölünemez, denmiştir.
Hurma telkihinden maksat şudur: O devirde dişi hurma ağaçları bazı erkek ağacın tozu ile döllenir, böylece verim alınırdı. Ortaklık taksimle sona erdikten sonra bölünüp taksimi mümkün olmayan erkek hurma ağacında da şuf'a hakkının kalmayacağı beyan buyrulmuş olmaktadır.
Tekrar edelim, bu hükümler Hanefiler'e göre değildir.[289]

YEDİNCİ BAB

SELEM (ÖNCEDEN SATMA) HAKKINDA

?1? ?? ??? ???? ??? ????? ????? ???:]?????? ????? ????? # ?????????? ??? ??????????? ?? ????????? ?????? ???????????. ???? ???: ???? ??????? ?? ????? ??? ???? ?????? ??????? ????????? ??? ????? ?????????[. ????? ??????.??? ???? ??????? ???? ???? ???? ?????: ???????????? ?????????? .

1. (362)- İbnu Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiğinde Medineliler, bir yıllık, iki yıllık hurma mahsulünü peşinen satarlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara:
"Hurmayı kim önceden satarsa ölçüsünü, tartısını belirterek, vâdesini tâyin ederek satsın" buyurdu.
Bunu Beş Kitap tahric etmiştir.
Buhârî ve Ebu Dâvud'da gelen diğer rivayetlerde aynısı ifade edilmiş ve şöyle bir farklılığa yer verilmiştir: "...iki ve üç yıllık..."[290]

AÇIKLAMA:

Selem İslâm ulemasınca meşruiyeti ittifakla kabul edilen bir alış veriş çeşididir. Aynı mânada selef kelimesi de kullanılır. Selef, peşin alınan para ile ileride teslim etmek üzere bir malı satmaktır. Malın cinsi, miktarı, teslim edileceği vâde akit sırasında belirtilmelidir.
Hanefiler'e göre miktarı ve sıfatı belli olan her şeyden selem câizdir. Metre, kilo, litre ve benzeri şeylerle ölçülen, veya sayı hesabıyla satılan malların hepsinde selem câizdir, yeter ki açık seçik olarak miktar tayin ve tavsif edilmiş olsun. Şâfiî hazretleri selem'i sadece tartı ile öçlülen şeylerde câiz görür. İmam Mâlik sayı ilk satılan şeylerde sayının kâfi geldiğine, tartıya lüzum olmadığına kâildir. Ancak tâneleri fiyatı değiştirecek kadar farklı büyüklük arzederse bunların sayı hesabına göre selemi câiz olmaz. İmam Züfer de böyle düşünür.
Şunu da belirtelim ki, nassın zâhirini esas alan Zâhiriye mezhebinden İbnu Hazm "Selem yalnız ölçülen ve tartılan mekîlât ve mevzunât'a münhasırdır. Ne mezru'da (yani zira' ve metre ile ölçülen) ne mâdud'da ne de bir başka birimde câiz değildir. Çünkü nasda yalnız mekîlât ve mevzûnât zikredilmiştir" der. Fakat bu görüşe ulema katılmamıştır.[291]

?2? ??? ???? ?? ??? ?????? ???:]???????? ???? ?????? ??? ?????? ?? ?????? ??? ??????? ?? ????????? ??????????? ??? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ??????????? ?????: ?????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? # ????? ?????? ???????? ??? ????? ????????? ?? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????. ???????? ???? ?????? ????? ?????? ????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

2. (363)- Muhammed İbnu Ebi'l-Mücalid anlatıyor: "Abdullah İbnu Şeddad İbni'l-Hâd ve Ebu Bürde selef mevzuunda ihtilafa düştüler. Beni, İbnu Ebî Evfa (radıyallahu anh)'ya gönderdiler. Ben kendisine bu hususta sordum. Şu cevabı verdi: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma) devirlerinde buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurma hususlarında selef'te bulunurduk. Ben, İbnu Ebzâ'ya da sordum. O da buna benzer bir cevap verdi."[292]

AÇIKLAMA:

Rivayette zikri geçen ihtilaf, selef câiz mi, değil mi? meselesi üzerinedir. Yâni, elde teslim edilecek mal olmadığı halde satış muamelesi yapıp para almak câiz olur mu olmaz mı? şeklinde olmuştur. Bu bahsi, arkadan gelecek hadis açıklığa kavuşturacaktır.[293]

?3? ??? ????]????? ??? ???? ????? ?????? ??????? ?????: ??? ?????? ??????????? ???? ??????[. ??? ??? ????: ??? ?????? ?????? ?????????? .

3. (364)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir:
"...Dedim ki: (siz selem akdini) yanında alacağınız malın aslını bulunduran kimse ile mi yapardınız?" Şu cevabı verdi:
"Biz selem yaptığımız kimseye o hususu sormazdık."
Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyâde var: "(Selem akdini) alacağımız mal elinde bulunmayan kimselerle yapardık."[294]

AÇIKLAMA:

Buhârî, bu mevzuya tahsis ettiği bir baba şu manada bir bab başlığı koymuştur: Yanında Aslı Bulunmayan Kimseye Selem, burada asıl kelimesinden maksad satılan şeyin aslıdır. Söz gelimi buğday üzerine selem akdi yapıldı ise bunun aslı ekindir, meyve üzerine ise bunun aslı ağaçtır. Buhârî'nin bu başlığı koymaktan kastının selem akdinde asl'ın bulunması şartının konmayacağını belirtmektir. Nitekim Buhârî'nin o babta kaydettiği hadiste, "Selem akdini yanında aslı bulunan kimse ile mi yapardınız? sorusuna yüce sahâbi Abdurrahman İbnu Ebza (radıyallahu anh) şu cevabı verir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbı (radıyallahu anhüm ecmain), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında selem akdi yapardı fakat birbirlerine ekinleri var mı yok mu hiç sormazlardı."
Bu hadise dayanarak, Ahmed İbnu Hanbel, İshak ve Ebu Sevr, kabz mekânı zikredilmeden yapılacak selem akdinin sıhhatine hükmetmiştir. İmam Malik de aynı görüşü paylaşır ve şunu ilâve eder: "Selem akdinin yapıldığı mahalde kabzeder, ihtilaf çıkarsa satıcının sözü esastır." Süfyanu's-Sevrî, İmam Şafiî ve Ebû Hanife hazerâtı (rahimehumullah): "Taşınması külfet ve zahmet gerektiren mallarda, malın belli bir yerde teslim şartı koşulmadıkça akit sahih olmaz" demişlerdir.
Yukarıdaki hadisten selem sırasında mevcut olmamakla birlikte, selem vâdesinin sona ereceği zamanlarda mevcut olması imkân dahilinde bulunan mallarla selem akdi yapılabileceği hükmü çıkarılmıştır. Bu Cumhur'un görüşüdür. Yine Cumhur'a göre seleme konu olan mal önce mevcut iken vâdenin dolmasından önce veya sonra inkıtaya uğrayıp bulunmaz hâle gelse bu, akdin feshini gerektirmez. Ebu Hanîfe (rahimehullah) "Önceden inkitâya uğrayan malda akid sahih olmaz" demiştir. Cumhur, vâde bitiminde bulunabilecek bir mal üzerine selem yapıldığı halde, vâdenin hitamında inkitaya uğrayıp bulunmaz hâle gelse yine de akdin feshedilmeyeceğine hükmetmiştir.
Hadisten, ihtilafa düşenlerin, meseleyi hal için sünnete başvurup, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın takrirlerini esas almaları gereği de anlaşılmıştır.[295]

?4? ??? ??? ???? ?????? ??? ????? ??? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?? ??????? ??? ???? ?? ????????? ??? ?????? ???? ??? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (365)- Ebu Said el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Kim bir yiyecek veya bir başka şeyde selem akdi yapmışsa, bu malı fiilen kabzetmedikçe bir başkasına satmasın."[296]

AÇIKLAMA:

Hadisin aslında satmak kelimesi değil sarf kelimesi geçer. Şârihler, satış ve "hibe" yoluyla başkasına sarfetmesin diye anlarlar. Sindî, selem tarikiyle satılan malın kabzedilmeden önce bir başka malla değiştirilemeyeceğini anlamıştır. Tîbî ise, "başkasına" kelimesindeki zamirle daha önce zikredilen "kim bir yiyecek... satarsa" ibaresindeki "kim"in yani satışı yapan şahsın kastedilmiş olmasının câiz olduğu gibi "bir yiyecek veya bir başka şeyde..." ibaresinde zikredilen "şey"in kastedilmiş olması da mümkündür dedikten sonra hadisten şu iki hükmü çıkarmanın da câiz olduğunu söyler.
1- Selem usulüyle mal satın alan kimse, malı kabzetmeden önce bir başka şahsa satamaz, hibe edemez, devredemez..
2- Selem usulüyle her kim mal satın almış ise, bu malı bir başka mal olarak alamaz, sonradan malın cinsini değiştiremez.
Bu mânayı te'yid eden bir rivayet Dârakutnî'de tahric edilmiştir.
"Kim bir mal ile selem akdi yapmış ise, vakit gelince ancak o malı alabilir veya sermayesini alabilir."
Hadiste ifade edilmiş olan "değiştirilme" yasağı sebebiyle, kabzetmeden önce, selem malın satılması, tevliyesi (mütemelliye havalesi), şirkete, musâlahaya konu kılınması yasaktır, hatta, "malı teslim alacak tarafın kızına mehir olarak da devredilemez, söz konusu taraf kadın olsa, erkek o malı mehir olarak vererek onunla evlenmek istese, evli ise muhâla'a şeklindeki boşanmanın bedeli yapmak istese hiçbiri câiz olmaz" denmiştir.[297]

?5? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ???:]????? ???? ?????? ??? ????? ?????? ??? ????????? ?? ????????? ????: ????? ????? ?????? # ?? ?????? ????????? ????? ???????[.

5. (366)- Ebu'l-Bahterî anlatıyor:
"İbnu Ömer (radıyallahu anhüma)'e hurmada selem yapılır mı? diye sordum. Bana:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), meyvesi (yenmeye) sâlih oluncaya kadar hurmanın satılmasını yasakladı" cevabını verdi. Buhârî, Selem 3, 4.[298]

AÇIKLAMA:

Selem, ilerde verilecek malı peşin parayla satmak suretiyle yapılan akittir ve bunun meşruiyeti, önceki açıklamalarda geçtiği üzere câizdir. Ancak burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muayyen, belli bir ağacın veya tayin edip belirlenen bir kısım ağaçların hurmalarını, meyvenin afet tehlikesini atlattığına dair alâmetler zuhur etmeden satmayı yasaklamıştır. Değilse, mevsimi gelince falan ayda şu şu evsafı hâiz falanca miktar hurma, gibi kayıtlarla, selem yoluyla yapılan satış câizdir. Açıklama gelecek.[299]

?6? ??? ??? ???? ??? ????? ?????? ??????? ???:]????? ???????? ????? ?????? ???????. ????: ??? ???????? ????? ???? ??????: ????? ????????[. ??????? ??????? .

6. (367)- İbnu Abbas'dan da böyle bir rivayet yapılmıştır. Rivayetinde der ki: "...Ondan yeninceye, tartılıncaya kadar. Ben
"Tartılması da nedir?" diye sordum. Yanında bulunan bir zat:
"Miktarı göz kararı ile kabaca takdir edilebilinceye kadar" diye açıkladı."[300]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki rivayet, muayyen bir ağaçtan veya belli bir bahçeden elde edilecek mahsulün selem sûretiyle önceden satılabileceğini ifade eder. Ancak, bu satış akdinin, taraflardan birine zarar vermemesi için,
a) Mahsûlün âfet tehlikesini atlatmış olması,
b) Ne miktar mahsul elde edileceğinin göz kararıyla doğruya yakın şekilde tahmin edilebilmesi için meyvelerin belli bir olgunluğa ulaşması lâzımdır. Daha çiçek veya gök çağala iken yapılan selem akdi haramdır. Dinimiz, taraflardan birinin zarardîde olmasına rıza göstermez.[301]

?7? ??? ??? ??? ??? ????? ?????:]???? ???? ??????? ?? ?????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ??? ?????? ?????? # ????: ???? ??????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????? ???: ? ?????????? ?? ????????? ????? ???????? ??????[. ????? ???? ???? ???? .

7. (368)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam selem yoluyla (yani parasını peşin alarak, çıkacak mahsülden verilmek üzere) bir ağacın hurmasını sattı. Fakat o yıl o ağaç hiç mahsül vermedi. Satıcı ile müşteri ihtilafa düşerek dâvalarını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e getirdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) satıcıya:
"Onun parasını nasıl helal addedersin, parayı geri ver" dedi. Sonra şunu söyledi: *"Hurma (yenmeye) sâlih oluncaya kadar onu selem yoluyla satmayın."*[302]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, bir tarafın zarar görmesini netice verecek bir selem akdinin yasaklanmış olduğu daha açık şekilde gözükmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir zararı önlemek için meyvenin salâhat izhar etmeden akdin yapılmamasını emretmiştir.
Meyvede aranacak salâhat nedir? Bu durum umumiyetle mutlak geldiği için âlimler, yorumda bazı ihtilaflara düşmüşlerdir. Yerine göre, "olgunluk", "kemâl" diye ifade edilen bu merhaleye, sarı renkli meyvelerin sararmaya, kırmızı renklilerin kızarmaya başlaması, hububat ve sebzelerin de istifade edilebilecek hâle gelmesiyle ulaşır.
Bazı âlimler, bu merhaleyi, meyve cinsini bir bütün olarak değerlendirmek sûretiyle aramıştır. Yâni, ilk evvel olgunlaşan meyve salâhate erince diğerlerinin de artık -akit yapmaya sâlih- hale geldiğini kabul eder. Bu durumda ilk eren meyve söz gelimi yeni dünya veya kiraz ise, bunların yenebilir hale gelmesinden sonra henüz yenilebilir olmasa da bütün meyvelerin selem yoluyla satılabileceğine hükmedilmiştir.

Ahmet İbnu Hanbel,: "Her bahçe ve hatta her ağaç için olgunluğun müstakillen aranması gerekir" demiştir.
Şafiîler her cins meyveyi ayrı ayrı ele almayı, her cinsin olgunlaşma zamanını müstakillen belirlemeyi uygun bulurlar.
Hanefiler bu meselede teferruata inmezler.
Olgunlaşmamış meyvenin satışıyla ilgili olarak Şafiî fukahasından Nevevî şu açıklamayı yapar: "Bir kimse, meyveyi, daha olgunlaşmadan, derhal toplamak şartıyla satsa bu akit bilittifak sahihtir. Şâfiî alimler şöyle söylerler: "Meyveyi toplamayı şart koşsa da sonra toplamasa satış sahihtir. Satıcı müşteriye o meyveyi toplatır. Alanla satanın meyveyi ağaçta bırakmak hususunda anlaşmaları da câizdir. Meyveyi ağaçta bırakmak şartıyla satış icmâen batıldır. Çünkü, çoğu kere, meyve kemâle ermeden zâyi olur. Bu takdirde satıcı din kardeşinin malını haksız yere yemiş olur. Fakat meyveyi derhal toplamayı şart koşarsa bu zarar ortadan kalkar. Bu hususta şart koşmadan mutlak olarak satarsa bizim mezhebimiz (Şâfiî) ve Cumhur'a göre satış bâtıldır. İcmâ sebebiyle, meyvenin toplanması şartı konmuşsa akdin sıhhatine hükmederiz.. Ancak meyve, salâhın ortaya çıkmasından sonra satılmışsa, bu satış mutlak yapılsa da, toplama şartıyla veya ağaçta bırakma şartıyla yapılsa da câizdir.
Ebu Hanîfe, meyvenin toplanma şartının akde konmasını vâcib görmüştür.
Aynî, Nevevî'nin yukarıda temas ettiği icma iddiasını reddederek âlimler arasında mevcut ciddi ihtilaflara temas eder: "İbnu Ebî Leylâ ile Süyan Sevrî meyveyi olgunlaşmazdan önce satmanın mutlak sûrette câiz olmayacağını söylerler. Şu halde bu meselede icma var diyen yanılmıştır. Yezîd İbnu Ebî Habîb ise bu satışın mutlak surette hatta meyveyi ağaçta bırakmak şartıyla dahi câiz olduğunu söylemiştir. Bu hususta icmadan söz eden de hata etmiştir."
Bu mevzudaki farklı görüşleri şöyle toparlamak mümkündür:
1- Sevrî, İbnu Ebî Leyla, Şâfiî, Mâlik, Ahmed, İbnu Hanbel (rahimehumullah) kızarmaya, sararmaya başlamadıkça ağaç üzerindeki meyveyi satmak câiz değildir demişlerdir.
2- Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve Evzâî'ye göre ağaçta meyve zuhur ettikten sonra, olgunlaşmadan satmak câizdir. İmam Mâlik ile İmam Ahmed'in de birer kavlinin böyle olduğu rivayet edilmiştir. Hanefiler, bu meselede, Buhârî'nin kaydettiği İbnu Ömer hadisini esas almışlardır:
"Her kim tohumladığı bir hurmayı satarsa, o hurmanın meyvesi satana aittir, yeter ki müşteri şart koşmamış olsun, eğer alana kendisinin alacağına dair bir şart koşmuş ise müşterinin olur."
Hadisten bu hükme ulaşma husûsu (delalet vechi) şöyle açıklanır: Hadis, olgunlaşmadan meyve satmanın mübah olduğunu gösterir, çünkü satışa şart koşulmaksızın dahil olmayan bir şeyin, şart koşulursa satılabileceğine delalet ediyor. Burada şart koşulmadan satışa dâhil olmayan şey olgunlaşmamış meyvedir.[303]

?8? ????? ???? ???? ????? ??????? ???? ???:] ???? ??? ???????? ????????? ????????? ?? ?????????? ??????????? ??????? ????????? ??? ????? ????????? ???????? ????? ?????? ???? ?? ?????? ?? ?????? ??????[. ?????? ??????? ?? ????? ??? .

8. (369)- İmam Malik, İbnu Ömer'in sözü olarak şunu tahric etmiştir: "Kişinin, bir başkasına selem yoluyla yiyecek satmasında bir beis yoktur, yeter ki, yiyecek maddesinin fiyatı belirlenmiş, ödemenin zamanı tayin edilmiş olsun. Ancak (hasada) salahı ortaya çıkmayan ekinde veya (yenmeye) salahı ortaya çıkmayan hurmada selem olmaz."
İbnu Ömer'in bu sözünü Buhârî, bab başlığında senedsiz olarak kaydetmiştir.[304]

AÇIKLAMA:

Selem akdi, Hanefiler'e göre, miktarı, vasfı ve teslim tarihi belirlenen yiyecek maddesi kuru ve yaş meyve gibi her mala şâmildir. Salâhı ortaya çıkmayan ekin ve meyvede selem akdinin yasak olması hükmüyle, Kastalânî'nin belirttiği üzere, Mâlikiler amel etmiştir. 368 numaralı hadisin İbn-i Mace'deki vechinde zâhir olduğu üzere ihtilaf muayyen bir bahçe (veya ağaç)nin meyvesiyle ilgilidir. Yani "hasad zamanında şu miktar hurmanın tesliminden ziyade, belli bir bahçenin o yılki mahsulünün teslimi sözkonusu olmuştur.[305]

?9? ??? ???? ??? ????? ???? ??? ??? ????? ???:]????? ?? ???? ??????? ??????? ??? ??? ?????????? ??????? ?? ???? ???? ?????? ??? ?????? ????: ?????? ??????? ??????[.

9. (370)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, "Bir adam, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a gelip başka bir memlekette ödemek şartıyla kendisiyle selem akdi yapan bir adamdan haber vererek bu akid hakkında sormuştur da Hz. Ömer (radıyallahu anh) hoşnutsuzluk izhar etmiş ve: "Pekâla, devenin kirası nerede?" demiştir."[306]

AÇIKLAMA:

Selem akidlerinde, akde konu olan malın taşınması külfet, zahmet, masraf gerektirecek bir malsa, akitte teslim yerinin mutlaka belirtilmesi gerektiğini daha önce (364 numaralı hadisin açıklamasında) belirttik. Ancak, buhur, koku gibi taşınması zahmet gerektirmeyen maddelerin selem akitlerinde teslim yeri belirtilmediği takdirde akit bâtıl olmaz. Hz. Ömer başka yerde ödenecek selem akdine yol masrafının dahil edilmesi gereğine dikkat çekiyor.[307]

?10? ???? ??? ????? ???? ???? ?????? ????? ????? ??? ??? ?????:]???? ??????? ??????? ? ?????????? ?????? ????? ???? ??? ???????? ??? ????? ???? ????[.

10. (371)- Yine İmam Mâlik'e ulaştığına göre, ibnu Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kim selem akdi yaparsa, sakın fazla alma şartı koşmasın. Bir avuç saman bile olsa bu fazlalık ribâdır." Muvatta, Büyû 94, (2, 682).[308]

AÇIKLAMA:

Şerhte belirtildiği üzere, selemde ribâ addedilen fazlalık, önceden şarta bağlanan fazlalıktır. Aksi takdirde ödeme sırasında, ödeyenin, kendi içinden gelerek koyacağı ziyade 339 numaralı rivayette görüldüğü üzere ribâ sayılmaz. Fazlalığı ribâ kılan husus üçtür:
1- Şart kılınmış olması,
2- Vaad edilmiş olması,
3- Adet olması. Vâad ve âdet aslında, "şart" kadar kesin ribâ ifade etmezse de ribâ şüphesinden hâli değildir. Dinimizde ise sedd-i zerâyi (harama, zarara götüren yolları kapamak, sebeblere de yer vermemek) prensibi esastır. Nitekim hadiste "Kesinlikle emin olmadıkça şüpheli şeylerden kaçınız" emredilmiştir. Üstelik bu ihtiyâtî tavır fâize giren şüphelere daha da te'kidli olarak ifade edilmiştir. Bu sebeplere binâen bir beldenin örfünde "ziyadeli ödeme" var ise bu ribâdır, alışverişlerde bu ziyadeden kaçınmak gerekmektedir.
Rivayette geçen "Bir avuç saman bile olsa" tabiri, ne kadar az bile olsa, oraya girecek fazlalığın, muameleyi ribâ muâmelesine çevireceğini ifade etmektedir. Böyle fazlalıktan kaçınmanın gereği te'kidli bir üslûbla ifade edilmiş olmaktadır.[309]

Hülasa:

Selem (veya selef) ile ilgili meseleleri, hâdislere bağlı olarak oldukça parçalı şekilde sunmuş olduk. Şöyle bir özetleme yapılabilir: Semen ve bedeli peşin olarak, akit sırasında alınmak, malın teslimi ise daha sonra yerine getirilmek üzere yapılan alışveriş akdine selem akdi denir. Bu da diğer akitler gibi icab (teklif) ve kabul ile münakid olur ve mülkiyeti icab ettirir. Selem, miktarı, vasfı tayin edilebilen şeylerde sahih ve mûteber olur. Bu sebeple miktarı tayinde hacmi esas alınanlar (mekîlât) keyl (litre) ile, ağırlığı esas alınanlar (mevzunât) vezn (kilogram) ile, uzunluğu, eni esas alınanlar (mezrû'ât) zira' (metre) ile, sayısı esas alınanlar (ma'dudât, yumurta gibi) sayı ile belirlenir. Miktarı belirlemede açıklık gerektiği gibi, kalite gibi, cins gibi kıymete te'sir eden başka evsafları da belirlenir. Sözgelimi şu kadar metre kumaş tabiri eksiktir. Çünkü kumaşın her zaman çeşitleri olagelmiştir. Selem'de ödeme yer ve zamanının da açık olarak belirtilmesi gerekir.[310]

SEKİZİNCİ BAB

İHTİKÂR VE PAHALANDIRMAYA DAİR HADİSLER

?1? ?? ??? ?????? ??? ?????? ?? ??? ?????? ???? ??? ?????????? ????? ???? ?????? ??? ??? ??? ????? ??? ???: ???? ????? ?????? #: ?? ????????? ???? ??????. ???? ?????????: ??????? ??????????! ????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ??????????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

1. (372)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Ma'mer İbnu Ebî Ma'mer -ki İbnu Abdillah da denir ve Benu Adiyy İbnu Ka'b'dan biridir- dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"İhtikâr yapan hatakâr olmuştur." Said İbnu'l-Müseyyeb'e:
"Ama sen de ihtikâr yapıyorsun" dendi de:
"Bu hadisi rivayet eden Ma'mer de ihtikâr yapıyordu" diye cevap verdi."[311]

AÇIKLAMA:

İhtikâr lügatte toplamak ve hapsetmek demektir. Şer'î bir ıstılah olarak "Erzakı pahalanıncaya kadar hapsetmektir." İhtikâr mevzuunda âlimlerin görüşleri farklıdır. Ahmed İbnu Hanbel, ihtikârı sâdece yiyecek maddelerinde görür ve ona göre sadece Mekke, Medine gibi büyük şehirlerde söz konusudur. Hanefiler'e göre umuma zararı olan yerde, insan ve hayvan yiyeceklerinde ihtikâr mekruhtur. Umuma zararı olmayan yerde malını satmayıp pahalanmasını beklemek ihtikâr sayılmadığı gibi, tarlasından çıkan mahsulünü veya uzaktan getirdiği zahiresini satmamak da ihtikâr değildir.
Şâfiîler bu hadisi esas alarak sadece yiyecek mallarında ihtikârın haram olduğunu kabul ederler. Yiyecek kabilinden olmayan şeylerde bil-ittifak ihtikâr yoktur.
Said İbnu Müseyyeb ve Ma'mer'in ihtikâr yapmaları meselesine gelince, bu büyüklerin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivayet ettiklerine muhalif amelde bulunmalarını âlimlerimiz kabul etmezler. Bunu, "Her maddenin ihtikârı bir değildir, bazı durum ve şartlarda, bazı maddelerde yapılan ihtikârın yasaklanan ihtikâr sayılmayacağı" prensibiyle izah ederler. Nitekim onların ihtikârı "zahire" gibi aslî maddede olmamış, zeytinyağı gibi tâli maddede olmuştur ve "ihtiyaç zamanında yiyecek saklama"ya hamledilmiştir. Nitekim Hanefiler ve Şafiîler bu görüştedir. İhtiyaç anında saklanan şey ihtikâr değildir.
Alimler, bekletilmesi câiz olan tâli malların da piyasada tükenmesi halinde, o günün fiyatı ile, zor kullanılarak sattırılabileceğine hükmetmişlerdir.[312]

?2? ??? ???? ???: ????? ?? ??? ??? ????? ??? ??? ????:] ?????????? ????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??? ????? ???? ??????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????????????. ????? ??????? ????? ?????? ???? ????? ???????? ?? ?????????? ?????????? ????? ????? ????? ???????? ???? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ???? ?????? ?????[.

2. (373)- İmam Mâlik diyor ki: "Bana ulaştığına göre Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Bizim çarşımızda ihtikâr olamaz. Yanlarında fazla yiyecek maddesi bulunan bir kısım insanlar, bizim sahâmıza Allah'ın rızkından inmiş olan bir rızka yönelip, onu bize karşı saklayamazlar. Ancak kim, yaz, kış demeden zahmetlere katlanarak mal getirmiş ise o Ömer'in misafiridir. Allah'ın istediği şekilde malını satsın, istediği şekilde de saklasın."[313]

?3? ??? ???? ??? ???? ?????:]???? ??????? ??? ?????? ???? ???? ?????? ?? ????????[.

3. (374)- İmam Malik'e ulaştığına göre, "Hz. Osman da ihtikâr yapmayı yasaklamıştır."[314]

?4? ??? ??? ??????:]???? ???? ??? ????? ???? ???? ??????? ?? ??? ?????????? ???? ??????? ???????? ??? ?? ???????? ????? ???: ????? ??? ??????? ?? ????????? ?????? ??? ??????? ??? ????????[. ????? ???? .

4. (375)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), pazara uğramıştı. Orada Hâtib İbnu Ebî Belte'a'ya uğradı. Hâtib'in (ucuz fiyatla) kuru üzüm sattığını görünce: "Ya fiyatı (diğerlerinin seviyesine yükseltirsin yahut pazarımızdan çeker gidersin" diye ihtâr etti."[315]

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler normal fiyattan daha düşük fiyatlara satanlara, öbür satıcıların zarar görmelerini önlemek için, müdahale edilmesi gereğine hükmetmişse de bazı âlimler bu müdahaleyi doğru bulmamışlardır.[316]

?5? ??? ??? ????? ??? ????? ????:]???? ??? ????: ?? ????? ?????? ??????? ????? ??????: ?? ??????. ???? ???? ???? ????? ?? ?????? ?????? ??????? ???? ?????: ?? ?????? ????? ???????? ?????????? ??????? ‘????? ??? ????? ?????? ????? ????? ‘???? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (376)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü, bizler için eşyalara fiyat tesbit ediver" diye müracaatta bulundu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır fiyat koymayayım (rızka bolluk vermesi için) Allah'a dua edeyim" cevabını verdi. Arkadan bir başkası gelerek:
"(Ortaklık pahalandı, eşyaların) fiyatını bize siz tesbit ediverin" diye talebde bulununca, bu sefer:
"Hayır rızkı bollaştırıp, darlaştıran Allah'tır. Ben hiçbir kimseye zulmetmemiş olarak Allah'a kavuşmak istiyorum" cevabını verdi."[317]

AÇIKLAMA:

Hadis piyasaya, otoriteler tarafından fiyat koymanın zulüm ve dolayısıyla haram olduğunu göstermektedir. İslâm'ın Kur'ân tarafından tesbit edilen ticâret anlayışında esas, satıcının ve müşterinin karşılıklı hoşnutluğudur: *"Ey iman edenler, mallarınızı aranızda haksızlıkla değil karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin..."* (Nisâ: 4/29).
Otoritenin satıcının rızasına uymayacak şekilde fiyat koyması bu esasa ters düşer. Bu sebeple cumhur-u ulema, fiyat koyma prensibini reddetmiş ve serbest bırakmayı esas almıştır. İmam Mâlik'in muhalif görüşü iltizam ettiği, devlet tarafından fiyat tesbit edilebileceği kanaatinde olduğu da rivayet edilmiştir. Keza, fiyatların artma durumunda İmam Şâfiî'nin de fiyat koymayı tecviz ettiği belirtilmiştir.
Fiyat tesbit yasağı hadisin zahirine göre her çeşit mal içindir: İnsanların gıda ve diğer ihtiyaç maddelerine olduğu gibi, hayvanların gıdalarına da şamildir.
Dinimizde esas prensip, herkesin malları üzerinde tasarrufta serbest olmasıdır. Fiyat tesbiti, bu serbestiye bir tahdid (hacr), bir müdâhele kabul edilerek uygun görülmemiştir. Diğer taraftan "Devlet reisinin fiyat tahdidi müşteriler lehine bir davranıştır. Halbuki devlet reisi satıcı ve alıcı karşısında bîtaraf davranmalıdır, o bütün Müslümanların maslahatını gözetmek durumundadır, bir kısmının değil" demiştir[318].

?6? ??? ??? ??? ????? ???]???? ?????? ??????: ???????? ?????? ??? ?????????? ????????? ????? ?????: ???? ?????? ??? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ‘????? ??? ????? ????? ????? ????? ???? ??????????? ???????????? ?? ??? ?? ????[. ????? ??? ???? ???????? ?????? .

6. (377)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Halk Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaatla:
"Ey Allah'ın Resûlü, fiyatlar yükseldi, bizim için fiyatları siz tesbit edin" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şu cevabı verdi:

"Fiyatları koyan Allah'tır. Rızkı veren, artırıp eksilten de O'dur. Ben ise, hiç kimse benden ne kan ne de mal hususunda hak talebinde bulunmaz olduğu halde Allah'a kavuşmamı diliyorum."[319]

?7? ??? ??? ??? ??? ????? ?????. ???? ????? ?????? # ????:]???? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ????[.

7. (378)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Pahalanması için, kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o, Allah'tan yüz çevirmiştir, Allah da ondan yüz çevirmiştir."[320]

?8? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]??????? ????? ?????? # ?????: ?????? ??????? ?????????? ??? ????? ?????? ????? ?'?????? ??????? ???? ????? ?????[.

8. (379)- Hz. Muaz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"İhtikâr yapan kişi ne kötüdür. Allah fiyatları ucuzlatsa üzülür, pahalandırırsa sevinir."[321]

?9? ??? ??? ????? ????? ?????? ????. ???? ????? ?????? # ????:]???? ????????? ?? ?????????? ?? ?????? ?????? ????? ? ??????????? ?????? ?'?????? ?? ???????? ?????? ?'??????? ????? ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ?? ????? ??? ??? ?????? ??? ??????[.

9. (380)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Şehirlerde yaşayanlar, Allah yolunda hapsedilmiş kimselerdir. Gıdalarında onlara ihtikâr yapmayın, onlara fiyatları yükseltmeyin, zira kim onlara bir gıda maddesini kırk gün hapsetse, sonra da tamamını tasadduk etse yine de işlediği günahı affettiremez."[322]

?10? ??? ??? ????? ????? ?? ???? ????? ?????? ?????? ??: ???? ????? ?????? # ??????? ????????? ????????? ?'???? ?? ?????? ???? ??????? ?? ??? ???? ?????? ????????? ????????? ??????? ???? ????? ??? ?????? ????? ??? ?????????? ?? ??????? ???????? ???? ????????[.

10. (381)- Hz. Ebu Hüreyre ve Hz. Ma'kıl İbnu Yesar (radıyallahu anhüma)'ın anlattıklarına göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır:
"Muhtekirler ve cana kıyanlar aynı derecede haşrolacaklar. Kim Müslümanların herhangi bir şeydeki fiyatına müdâhale ederek pahalandırırsa, kıyamet gününde ateşin büyüğünde cezalandırılması Allah'a vacib olmuştur."[323]

?11? ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]???????? ???????? ??????????? ??????? ????? ????????? ??? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????? ???"???? ???????????[. ???? ??? ?'????? ?????? ???? ???? ????? ????? .

11. (382)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) buyurdu ki: "Pazara mal celbeden rızıklanır, muhtekir mahrum bırakılır. Kim mü'minlerin bir gıdasını onlara karşı saklar, ihtikâr yaparsa, Allah onu iflasa ve cüzzam hastalığına dûçâr eder."[324]

DOKUZUNCU BAB

AYIP SEBEBİYLE MALI GERİ VERMEYE DAİR

?1? ?? ????? ????? ?????? ????.]???? ????: ?????? ????? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ?? ?????? ???? ??????? ??????? ??? ????? ?????? # ???????? ??????? ????? ?????????: ?? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ????? ????? ?????? #: ???????? ???????????[. ????? ????? ????? .

1. (383)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam bir köle satın aldı. Köle, Allah'ın dilediği kadar (bir müddet) adamın yanında ikâmet etti. Sonra adam kölede bir kusur tesbit etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek şikâyette bulundu ve eski sahibine iate etti. Eski sahibi:
"Ey Allah'ın Resûlü, (yanında kaldığı müddetçe) kölemi kullandı, ondan istifade etti" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Harac (menfaat), zâmin (kefil) olana aittir" buyurdu.[325]

AÇIKLAMA:

Hadisteki harac, menfaat, istifade, gelir manasınadır. Yani, köle, tarla hayvan gibi herhangi bir malı satın alan kimse önceden belirtilmeyen bir kusur bularak bilahare onu eski sahibine iade edip, ödediği parayı geri almak isterse bu hakka sahiptir. Satın aldığı andan geri verdiği ana kadar geçen zaman içerisinde -köleyi hizmetlenmek, hayvana binmek, tarladan ürün elde etmek gibi- elde edilen istifadeler onu satın alan müşterinindir. Çünkü, bu esnada o malın zâmini, satın alan müşteri idi. Yani, o mal telef olsaydı, müşterinin zararına telef olacaktı. İşte hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu mala kim zâmin ve kefil ise, kimin sorumluluğunda ise, ondan elde edilen menfaat de ona aittir" buyurmaktadır. Telef olma hâlinde onu satmış olana rücu etmek, onu da zarara ortak etmek söz konusu olmadığına, bütün zarara müşteri zâmin olduğuna göre, gelir de bu zarara zâmin olana yâni müşteriye aittir.
Ayrıca şu da ilâve edilebilir: Zarara zâmin olma dışında, köle olsun, hayvan olsun, kusuru tesbit edilen şeyin bakım ve muhafazası için yapılan masraf ve zahmetler de müşteri tarafından deruhte edildiği için, onlardan istifadesi normal hakkı sayılmaktadır.[326]

?2? ??? ???? ???????:]???? ????? ?????? # ????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??? ????? ????? ???????[.??? ???????: ?????? ???? »?????? ???????? ??? ????? ????? ????? ?????? ?? ??? ?? ????? ????? ??? ??????? ??????? ???????? '? ????? ?? ???? ???? ?? ??? ???????? ?????? ??? ?? ??????? ???? ???? ?????? ???????? .

2. (384)- Nesâî'nin bir rivayeti şöyledir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) menfaatin, zâmin olana aid olduğuna hükmetti ve zâmin olmayan kimsenin menfaat talebini yasakladı.
Tirmizî hazretleri, "Menfaat, zâmin olana aittir" sözünü şöyle açıkladı: "Burada zâmin o kimsedir ki, bir köle satın alır, bir müddet onu hizmetlenir, sonra onda bir kusur tesbît eder ve bu sebeple köleyi satıcısına iâde eder. Bu durumda, köleden hâsıl olan menfaat müşteriye aittir. Zira köle, şâyet helâk olsaydı, müşterinin malı olarak helâk olacaktı. Buna benzeyen bütün meselelerde menfaat, zâmin olana aittir."[327]

?3? ??? ???? ?? ???? ????? ?????? ????. ??? ?????? ?????? # ???:]???????? ?????????? ?????? ???????

??? ?????? ????? ????? ?? ??? ??????? ???????? ?????????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (385)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kölenin müddeti üç gündür. Şayet müşteri, bir hastalığa rastlarsa, herhangi bir delil ibraz etmeden köleyi satana geri verir. Üç günden sonra hastalığa rastlarsa, bu hastalığın, satın aldığı zamana ait olduğu hususunda delil ibraz etmesi gerekir."[328]

AÇIKLAMA:

Bir kimse, köle veya cariye satın alınca akid sırasında satıcı, kölenin kusursuz olduğunu ifade etmemiş olsa, müşterinin ilk üç gün içinde gördüğü kusur, satıcının malındaki kusur sayılır ve köleyi, herhangi bir delil ibrazına ihtiyaç duymadan, eski sâhibine geri verebilir. Üç günden sonra göreceği kusurun, alış sırasında kölede bulunduğuna dair delil getirmesi gerekir. Hadis, fakihlere göre farklı yorumlara tâbi tutulmuştur. İmam Mâlik bu söylenen görüşü benimsemiş, ilâveten "Bayi, ayıptan berî olma şartını koşmadı ve cünun cüzzâm, alaca gibi, hastalıklardan selâmet müddeti bir yıldır. Bir yıl içerisinde bu çeşit ciddî hastalıklardan birine rastlamazsa satanın her çeşit sorumluluğu tamamen kalkar. Bundan sonra görülecek kusurlar yeni sahibinin sorumluluğuna terettüp eder. Esasen böyle bir yıllık sorumluluk, sadece köle için mevzubahistir.
Şâfiî hazretleri ise ne üç gün ne de bir yıl diye bir müddet tanımaz, hastalığa bakar. Eğer hastalık satın aldığı günden ihtilaf anına kadar geçen zaman içinde çıkması normal olan bir hastalıksa, yeminle birlikte satıcının sözüne itibar edilir. Satın aldığı günden ihtilâf anına kadar geçen zaman içinde husule gelmesi mutad olmayan bir hastalıksa, köleyi satana geri verir.
Ahmed İbnu Hanbel, satın alınan köle konusunda üç günlük müddetle ilgili hadisi zayıf bulur ve: "Müddet hususunda hadis yoktur" der.[329]

?4? ??? ??? ???? ?? ??? ?????? ?? ???:]???? ?????????????????? ??? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????????[.

4. (386)- Ebu Seleme İbnu Abdirrahmân İbni Avf anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh), Asım İbnu Adiy'den bir cariye almıştı. Cariyenin evli olduğunu anladı ve derhal geri verdi."[330]

AÇIKLAMA:

Cariye, efendisine helâl ise de, cariyenin evli olması hâli bu helâlliği kaldırır. İslâm, hiç bir surette bir kadından, cariye bile olsa, aynı anda iki kişinin istifadesine cevaz vermez. Yukarıdaki rivayet, cariyede evlilik hâlinin, akdi satıcı aleyhine bozmaya yeterli bir kusur olduğu görülmektedir. Rivayetten, bu kusurun akit sırasında beyan edilmemiş olduğu anlaşılmaktadır.[331]

?5? ??? ??? ??? ????? ?????? ??????:]?????? ????? ????? ????????????? ??????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ??????????: ????????? ????? ???? ????????? ???? ??????????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????: ???????? ??????? ?????? ????? ???? ????????? ???. ????? ????????????: ???????? ????????????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ??????????. ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ???? ??????? ??????????????? ???????[. ??????? ???? .

5. (387)- İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Kendisi, sekizyüz dirheme bir köle satar ve satarken "kusursuz" olduğunu söyler. Ancak, satın alan kimse bilahere:
"Kölede bir hastalık var bana söylemedin" der. İhtilaf Hz. Osman (radıyallahu anh)'a götürülür. Adam:
"Kölede hastalık olduğu halde, haber vermeksizin bana sattı" der. Abdullah (radıyallahu anh):
"Ben onu 'kusursuz' olarak sattım" der. Hz. Osman (radıyallahu anh) sattığı zaman kölede kusur olduğunu bilmediğine dair yemin etmesine hükmetti. Abdullah yemin etmekten imtina ederek, köleyi geri aldı. Köle yanında sıhhate kavuştu. Sonra onu yeniden sattı ve bu sefer bin beş yüz dirhem aldı."[332]

ONUNCU BAB

AĞACI VE MEYVEYİ SATMAK, SATILAN KÖLENİN MALI VE MALA GELEN MUSİBETE DÂİR

?1? ?? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????? # ?????: ???? ?????? ??? ?????: ???? ???????? ????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ??? ??? ?????????? ???????????? ????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ??? ??? ?????????? ????????????[. ????? ?????. »????????? ??????? .

1. (388)- İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"Kim döllemesi yapılmış bir hurmalık satarsa (bir başka rivayette *satın alırsa*) *bunun meyvesi satana aittir. Satın alan kendisinin olacak diye şart koşmuşsa o hâric (bu durumda meyve müşterinindir). Kim de bir köle satarsa, kölenin malı satanındır, burda da satın alan "benim olacak" diye şart koşmuşsa o hâriç, bu takdirde kölenin malı varsa müşterinin olur."*[333]

?2? ??? ???? ????? ?????? ???? ???:]???? ?????? ?????? #: ??? ?????? ???? ?????? ??????? ???????????? ???????? ??? ??????? ???? ??? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ????????.??? ?????: ??? ???? ????? #: ???????? ??????????.???? ????? ??? ?????

2. (389)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir din kardeşine yemiş satsan sonra da buna bir âfet gelse, ondan bir şey alman sana helâl olmaz. Kardeşinin malını hakkın olmadığı halde nasıl alırsın?"[334]
Bir başka rivayette: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âfetle gelen zararın hesaptan düşülmesini emretti" demiştir.[335]

AÇIKLAMA:

Satılan meyve henüz müşteri tarafınan ağaçtan toplanmadan dolu, fırtına, çekirge, susuzluk gibi insan dahli bulunmayan bir âfete mâruz kalarak zarara uğrarsa bunun zararı satıcıya mı aittir, satın alana mı? şeklinde âlimler farklı görüşlere sahiptir.
1- Mâlikîler toplanmayan malın satıcının garantisinde olduğu kanaatindedir.
2- Ahmed İbnu Hanbel: "Gelen zarar üçte birden azsa müşteri çeker, fazla ise satıcı" der. Zararın miktarı hususunda ihtilaf edilirse satıcının sözü esastır.
3- İmam-ı Âzam ve Şâfiî hazretleri ve Zâhirîler "Müşteri teslim almışsa, afetle gelen zararın tamamı müşteriye aittir, teslim almadan önce gelirse satıcıya aittir"derler. Teslimden maksad müşteri ile malın başbaşa kalmasıdır. [336]

[1] Tirmizî, Büyû: 4, (1209); İbnu Mâce, Ticârât: 1, (2139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/8.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/8.
[3] Tirmizî, Büyû: 4 (1210); İbnu Mâce, Ticârât: 3, (2146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/9.
[4] Ebu Dâvud, Büyû: I, (3326, 3327); Tirmizî, Buyû: 4, (1208); Nesâî, Eymân: 7, (7, 15); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/9.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/9.
[6] Buhârî, Büyû: 26; Müslim, Müsâkât: 13 (1607); Ebu Dâvud, Büyû: 6, (3335); Nesaî, Büyû: 5, (7, 246).
Hadis'in metni Buhârî ve Müslim'deki metindir. Ebu Dâvud'da *"Bereketi giderir"* şeklindedir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/10.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/10.
[8] Buhârî, Büyû: 19, 22, 44, 46; Müslim, Büyû: 47, (532); Ebu Dâvud, Büyû: 53, (3459); Tirmizî, Büyû: 26, (1246); Nesâî, Büyû: 3, (7, 244-245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/11.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/11.
[10] Buhârî, Büyû: 16; Tirmizî Büyû: 75, (1320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/12.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/12.
[12] Tirmizî, Büyû: 75. (1320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/12.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/12.
[14] Tirmizî, Büyû: 75 (1319); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/13.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/13.
[16] Buhârî, Büyû: 17-18, Enbiyâ: 50, İstikrâz: 5; Müslim, Müsâkât: 26-31, (1560); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/13-14.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/14.
[18] Ebu Dâvûd, Büyû: 54, (3460); İbnu Mâce, Ticârât: 26, (2199); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/14-15..
[19] Ebu Dâvud, Büyû: 8, (3340); Nesâî, Büyû: 54, (7, 284); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/15.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/16.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/16-17.
[22] Buhârî, Büyû: 52; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/17.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/17.
[24] Tirmizî, Büyû': 9, (1217); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/18.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/18.
[26] Ebû Dâvud, Eymân: 18, (3279); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/18-19.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/19.
[28] Buhârî, İ'tisam: 16, Kefârât: 5; Nesâî, Zekât: 44, (5, 54); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/19.
[29] Buhârî, Büyû': 51; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/19.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/19-20.
[31] Müslim, Mesâcid: 288, (671); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/21.
[32] Bak. 194 numaralı hadis. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/21.
[33] Müslim, Fedâilu's-Sahâbe: 100, (2451); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/22.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/22.
[35] Tirmizî, Vitr: 21, (487); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/22.
[36] Daha fazla bilgi için Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik adlı kitaba bakılmalıdır (s. 45-55), ayrıca Ülgener'in kitabı da görülmelidir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/22-23.
[37] Bu rivayet Rezîn'in ilâvesidir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/23.
[38] Buhârî, Büyû': 112, Meğâzî: 50; Müslim, Müsâkât: 71 (1581); Ebu Dâvud, Büyû': 66 (3486); Tirmizî, Büyû': 61 (1297); Nesâî, Büyû': 93, (7, 309-310); İbnu Mâce, Ticarât: 11, (2167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/26.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/26-27.
[40] Müslim, Musâkat: 68, (1579); Muvatta, Eşribe: 12, (2, 846), Nesâî, Büyû': 90, (7, 307-308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/27-28.
[41] Ebu Dâvud, Büyû': 66 (3488); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/28.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/28.
[43] Ebu Dâvud, Büyû': 66, (3489); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/28.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/28-29.
[45] Ebu Dâvud, Eşribe: 3 (3675); Tirmizî, Büyû': 58, (1293); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/29.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/29.
[47] Buhârî, Büyû: 49, 51, 54, 55, Hudud: 42; Müslim, Büyû': 29, 35, 40, 41, (1525-1526-1528-1529); Nesâî, Büyû: 55, (7, 286-287); Ebu Dâvud, Büyû: 67 (3492); Tirmizî, Büyû': 56 (1291); Muvatta, Büyû: 40, (2, 640-641); İbnu Mâce, Ticarât: 37, (2226); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/30.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/30-31.
[49] Müslim, (1527); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/31.
[50] Nesâî, Büyû: 60, (7, 289), Ebu Dâvud, Büyû': 70 (3503); Tirmizî, Büyû: 19, (1232); İbnu Mâce, Ticarât: 20, (2187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/31.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/32.
[52] Beş kitap'ta da tahriç edilmiştir. 220 numaralı hadisle aynı bablarda zikredilmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/32.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/32-33.
[54] Müslim, Büyû: 40 (1528); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/33.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/33.
[56] Buhârî, Büyû: 47, Hibe: 25; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/34.
[57] Buhârî, Büyû: 82-87, Müsâkat: 17, Selem: 4; Müslim, Büyû: 51, 59, 79, (1534-1535-1539); Ebu Dâvud, Büyû': 20, (3361); Nesâî, Büyû: 28 (7, 262-263), 40 (7, 270-271), Eymân: 45 (7, 33); İbnu Mâce, Ticârât: 32, (2214-2215); Muvatta, Büyû': 10, (2, 618); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/35.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/36.
[59] Müslim, Büyû': 50, (1535); Ebu Dâvud, Büyû': 23, (3368); Tirmizî, Büyû': 15, (1226-1227); Nesâî, Büyû': 40, (7, 270, 271); İbnu Mâce, Ticarât: 32, (2214-2215); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/36.
[60] Buhârî, Büyû': 83, Selem 4; Müslim, Müsâkat: 15-17 (1555), Büyû: 49, 50 (1534-1554); Muvatta, Büyû: 11 (2, 618); Ebu Dâvud, Büyû: 23, (3367); İbnu Mâce, Ticaret: 61, (2284); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/37.
[61] Buhârî, Büyû: 83, Zekât: 58; Müslim, Büyû: 53 (1536); Ebu Dâvud Büyû': 23, (3370-3373); Nesâî, Büyû: 28, (7, 264); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/37.
[62] Ebu Dâvud, Büyû: 23, (3371); Tirmizî, Büyû': 15 (1228); İbnu Mâce, Ticarat: 32, (2217); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/37.
[63] Muvatta, Büyû': 13, (2, 619); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/37.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/38.
[65] Buhârî, Büyû: 83, Şürb: 17; Müslim, Büyû': 64, (1540); Ebu Dâvud, Büyû: 20, (3363); Tirmizî, Büyû': 64, (1303); Nesâî, Büyû': 35, (7, 268); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/38.
[66] Buhârî, Büyû: 83 (Şürb: 17); Müslim, Büyû: 71, (1541); Ebu Dâvud, Büyû: 21, (3364); Nesâî, Büyu: 35, (7, 268); Tirmizî, Büyû: 63, (1301); Muvatta, Büyû: 14, (2, 620); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/39.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/39.
[68] Buhârî, Büyû: 82; Müslim, Büyû: 105, (1546); Muvatta, Büyû: 23-25 (2, 625); Nesâî, Müzâra'a: 45, (7, 39); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/39.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/39-40.
[70] Buhârî, Büyû: 75, 82; Müslim, Büyû': 74 (1542); Ebu Dâvud, Büyû: 18, (3361); Nesâî, Büyû: 33, (7, 266); Tirmizî, Büyû: 63, (1300); Muvatta, Büyû: 23, (2, 624); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/40.
[71] Ebu Dâvud, Büyû: 19, (3361); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/40.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/41.
[73] Buhârî, Şürb: 17; Müslim, Büyû: 53, (1536); Tirmîzî, Büyû': 55, (1290), 72, (1313); Ebu Dâvud, Büyû: 24, (3374-3375); Nesâî, Büyû: 39, (7, 270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: 3/41.
[74] Müslim, Büyû': 85, (1536); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/41.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/41-42.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/42.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/42.
[78] Muvatta, Itk: 6, (2, 776); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/43.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/43.
[80] Ebu Dâvûd, Itk: 8, (3953); İbnu Mâce, Itk: 2, (2517); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/43-44.
[81]Buhârî, Itk: 10, Feraiz: 21; Müslim, Itk: 16, (1506); Ebu Dâvud, Feraiz: 14, (2919); Tirmizî, Büyû': 20 (1236); Muvatta, Itk: 10 (2, 782); İbnu Mâce, Feraiz: 15, (2747); Nesâî, Büyû: 87, (7, 306); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/44.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/44.
[83] Ebu Dâvud, Büyû: 63, (3478); Tirmizî, Büyû': 44, (1271); Nesâî, Büyû': 88, (7, 307); İbnu Mâce, Rühûn: 18, (2477); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/44.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/45.
[85] Müslim, Musâkat: 34 (1565); Nesâî, Büyû: 89, (307); İbnu Mâce, Rühûn: 18, (2477); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/45.
[86] Buhârî, Şirb: 2, Hiyel: 5; Müslim, Musâkât: 38, (1566); İbnu Mâce, Rühûn: 19, (2478); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/45.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/45-46.
[88] Buhârî, Müsâkât: 2, Hiyel: 5; Müslim, Musâkât: 37, (1566); Muvatta, Akdiye: 29, (2, 744); Ebu Dâvud, Büyû: 62, 3473); Tirmizî, Büyû: 24 (1272); İbnu Mâce, Rühûn: 19, (2478); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/46.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/47-48.
[90] Muvatta, Akdiye: 30, (2, 745); İbnu Mâce, Rühûn: 19, (2479); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/47.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/47.
[92] Ebu Dâvud, Büyû: 62, (3477); İbnu Mâce, Rühûn: 16, (2473); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/47.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/47.
[94] Ebu Dâvud, Büyû: 62, (3476); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/48.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/48.
[96] Tirmizî, Büyû: 51, (1282), Tefsîru'l-Kur'ân, Lokman: (3193); İbnu Mâce, Ticârât: 11, (2168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/48-49.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/49.
[98] Tirmizî, Siyer: 14, (1563); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/49.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/49.
[100] Buhârî; Büyû: 61, Menâkıbu'l-Ensâr: 26, Selem: 8; Müslim, Büyû': 5-6, (1514); Tirmizî, Büyû: 16, (1229); Ebû Dâvud, Büyû': 24, (3370); Nesâî, Büyû': 67, 68 (7, 293-294); İbnu Mâce, Ticarât: 24, (2197); Muvatta, Büyû: 62, (2, 653-654); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/50.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/50.
[102] Nesaî, Büyû: 67, (7, 293); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/50.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/50-51.
[104] Müslim, Müsâkat: 35, (1565); Nesâî, Büyû: 94, (7, 310); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/51.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/51.
[106] Buhârî, Vesâya: 17; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/51.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/51-52.
[108] Muvatta, Büyû: 64, 66; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/52.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/52.
[110] Buhârî, Büyû: 48, İstikraz: 19, Husûmât: 3, Hiyel: 7; Müslim, Büyû: 48, (1533); Ebu Dâvud, Büyû: 68, (3500); Tirmizî, Büyû: 28 (1250); Nesâî, Büyû: 51; Muvatta, Büyû 98; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/54.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/54.
[112] Tirmizî, Büyû: 8, (1216); Buhârî, senetsiz olarak kaydetmiştir. (Büyû: 19); İbnu Mâce, Ticarât: 47, (2251); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/55.
[113] Buhârî, Büyû: 27, Tefsir: 3, 3; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/55.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/55-56.
[115] Buhârî, Büyû: 36; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/56.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/56.
[117] Müslim, İman: 164, (102); Tirmizî, Büyû: 74, (1315); Ebu Dâvud, Büyû: 52, (3452); İbnu Mâce, Ticarât: 36, (2224). Metin, Müslim'inkidir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/57.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/57.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/57.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/57-58.
[121] Buhârî, Büyû: 64; Müslim, Büyû: 11, (1524); Ebu Dâvud, Büyû: 48, (3443), (3444), (3446); Nesâî, Büyû: 14, (7, 253-254); Muvatta, Büyû: 96, (2, 683); Tirmizî, 29, (1251-1252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/59.
[122] Buhârî, Büyu: 69; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/59.
[123] Müslim, Büyû: 25; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/60.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/60.
[125] Ebu Dâvud: 48, (3446); İbnu Mâce, 42, (2240); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/60.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/60-61.
[127] Buharî, Büyû: 58; Müslim, Büyû: 11, (1515), Nikâh: 52 (1413); Ebu Dâvud, Büyû: 46, (3438); Tirmizî, Büyû: 65, (1304); Nesâî, Büyû: 21 (7, 1259); İbnu Mâce, Ticârât: 14, (2174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/62.
[128] Buhârî, Büyû: 60; Müslim, Büyû: 13, (1216); Muvatta, Büyû: 97, (2, 684); İbnu Mâce, Ticârât: 14 (2173); Nesâî, Büyû: 16, 17, 21. (7, 258); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/62.
[129] Buhârî bunu senetsiz olarak ve sahâbe sözü şeklinde rivayet etmiştir. Büyû: 60; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/63.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/63.
[131] Muvatta, Büyû: 5, (2, 616); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/64.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/64.
[133] Ebu Dâvud, Büyû: 69, (3502); Muvatta, Büyû: 1, (2, 609); İbnu Mâce, Ticârât: 22, (2192); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/65.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/65.
[135] Muvatta, Büyû: 18, (2, 622); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/65.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/65-66.
[137] Muvatta, Büyû: 69, (2, 657); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/66.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/66.
[139] İ Buhârî, Cihad: 49, 113, Vekâlet: 8, Mesacid: 59, Büyû: 34, istikrâz: 1, 7, Mezâlim: 26, Hibe: 23, Şirût: 4, Nikâh: 10, 121, Nafakât: 12, Daavât: 53; Müslim, Müsâkat: 109, (710), Salâtu'l-Müsafirîn: 69, (710), Rida: 54, (710); Tirmizî, Nikah: 13, (1100), Büyû: 30, (1253); Nesâî, Büyû: 77, (7, 297-300); Ebu Dâvud, Ticârât: 71, (3505); İbnu Mâce, Ticârât: 29, (2205); brahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/67-68.
[140] Bu cümle"Medine'ye varınca (hanımınla temasta bulunarak) çocuk talepet" şeklinde de anlaşılmıştır. (İbrahim Canan)
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/69-70.
[142] Kîrât : İbnu'l-Esîr, umumiyetle bir dinarın, onda birinin yarısına denk düşen bir cüz'üne dendiğini belirtir. Bazı yerlerde, yine dînarın bir cüz'üne dense de, miktarının değişebileceğine de işâret eder. (İbrahim Canan)
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/70-71.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/71.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/71.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/72.

[147] Buhârî, Mesâcid: 70, Zekât: 61, Büyû: 67, 73, Itk: 10, Mekâtib: 2, 3, 4, 5, Hibe: 7, Şurût: 3, 10, 13, 17, Talâk: 16, Kefârâtü'l-İman: 8, Ferâiz: 19, 20, 22, 23; Müslim, Itk: 5, (1504); Muvatta, Itk: 17, (2, 780); Ebu Dâvud, Itk: 2, (3929-3930); Nesâî, 85, 86 (7, 300); Tirmizî, Büyû: 33, (1256), Vesâya: 7, (2125); İbnu Mâce, Itk: 3, (2521); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/73.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/74-75.
[149] Buhârî, Şurut: 10; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/75.
[150] Buhârî, Libas: 20, 21, Salât: 10, Savm: 66, Büyû: 62, 63, İsti'zân: 42; Müslim, Büyû: 3, (1512); Ebu Dâvud, Büyû: 25, (3377-3378); Nesâî, Büyû: 25, (7, 260-261); İbnu Mâce, Ticârât: 12, (2170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/76-77.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/77
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/77-78.
[153] Müslim, Büyû: 4, (513); Ebu Dâvud, Büyû: 25, (3376); Tirmizî, Büyû: 17, (1230); Nesâî, Büyû: 27 (7, 262); İbnu Mâce, Ticârât: 23, (2194); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/79.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/79.
[155] Ebu Dâvud, Büyû: 26 (3382); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/80.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/80.
[157] Buhârî, Büyû: 58, 64, 67, 69, 70, 71, İcâre: 14, Şurût: 8; Müslim, Büyû: 11, 12, 18-21, (1515, 1520-1523), Nikâh: 51, 52 (1413); Ebu Dâvud, Büyû: 47, (3442); Tirmizî, Büyû: 13, (1223); Nesâî, Büyû: 17, (7, 256); İbnu Mâce, Ticârât: 15, (2176); Muvatta, Büyû: 96, (2, 683); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/80.
[158] Buhârî, Büyû: 68, Müslim, Büyû: 19, (1521); Nesâî, Büyû: 18, (7, 256); İbnu Mâce, Ticârât: 15, (2177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/81.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/81.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/81.
[161] Tirmizî ve Muvatta dışındakilerde tahric edilmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/82.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/82.
[163] Buhârî, Büyû: 71; Müslim, Büyû: 15, (1518); Ebu Dâvud, İcâre: 45 (3436); Nesâî, Büyû: 18, (7, 257); İbnu Mâce, Ticârât: 16, (2179); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/83.
[164] Ebu Dâvud, İcâre: 47, (3439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/83.
[165] Buhârî, Büyû: 71; Müslim, Büyû: 17, (1519); Tirmizî, Büyû: 12, (1221); Nesâî, Büyû: 18, (7, 257); Ebu Dâvud, Büyû: 45, (3437). Yukarıda kaydedilen metin Müslim, Tirmizî ve Ebu Dâvud'daki metinlerin aynısıdır. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/83.
[166] 290 numaralı hadisin açıklamasına bakın. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/84.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/84.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/84-85
[169] Ebu Dâvud, İcâre: 55, (3461), Muvatta, Büyû: 72, (2, 663); Nesâî, Büyû: 73 (7, 395-396); Tirmizî, Büyû: 18, (1231); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/85.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/85.
[171] Muvatta, Büyû: 73, (2, 663); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/85.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/86-87.
[173] Buhârî, Büyû: 58, 64, 70, 71, Şurût: 8, Nikâh: 45; Müslim, Nikah: 49, (1412), Büyû: 7, 8, 11, (1412), Birr: 29, (2563), 32 (2564); Ebu Dâvud, Nikah: 17, (2080), Büyû: 45, (3436), 48 (3443); Tirmizî, Nikah: 38 (1134), Büyû: 57, (1292); Nesâî, Nikâh: 20, 21 (6, 72-73-74), Büyû: 17, 20, 21, (7, 258); İbnu Mâce, Ticârât: 13, (2171); Muvatta, Büyû: 95, 96, (2, 683); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/86.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/86.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/86.
[176] Buhârî, Büyû: 58, 70, 71, Şurut: 8, 11; Müslim, Nikâh: 38, 39, 51, 52, (1408-1413)- Büyû: 12, (1515); Tirmizî, Talâk: 14, (1190); Nesâî, Nikâh: 20, (6,71), Büyû: 19, 21, (7, 258-259); Ebu Dâvud, Nikâh: 2, (2176), 18, (2080); Muvatta, Büyû: 45, (2, 683).
[177]Müslim, Büyu: 9; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/87.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/87.
[179] Ebu Dâvud, Büyû: 48 (3493). Bu mevzu 264-268. hadislerde açıklandı. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/87-88.
[180] Tirmizî, Büyû: 41 (1268). Tirmizi hadisin sahîh olduğunu belirtti. Bu hadisin izahı 264, 269 ve 290 numaralı hadislerde geçti. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/88.
[181] Ebu Dâvud, Büyû: 70, (3503); Tirmizî, Büyû: 19, (1234); Nesâî, Büyû: 60, 71, 72 (7, 288, 295); İbnu Mâce, Ticârât: 20, (2188). Tirmizî, hadisin sahih olduğunu söyledi. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/88.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/88-89.
[183] Müslim, Büyû: 42, (1530); Nesâî, Büyû: 37, 38, (2, 269, 270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/89.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/89.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/90.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/90.
[187] Tirmizî, Büyû: 52, (1283), Siyer: 17, (1566); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/90.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/90.
[189] Ebu Dâvud, Büyû, Cihad: 133, (2696); İbnu Mâce, Ticârât: 46, (2249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/90.
[190] Tirmizî, Büyû: 52, (1284); İbnu Mâce: 46, (2249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/91.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/91.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/91-96.
[193] Müslim, Müsâkât: 25, (1579); Ebu Dâvud, Büyû: 4, (3333); Tirmizî, Büyû: 2, (1206); İbnu Mâce, Ticârât: 58, (2277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/98.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/98.
[195] Ebu Dâvud, Büyû: 3, (3331); Nesâî, Büyû: 2, (7, 243); İbnu Mâce, Ticârât: 58, (2278); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/99.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/100.
[197] Ebu Dâvud, Büyû: 5, (3334); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/101.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/101.
[199] Buhârî, Büyû: 54, 74, 76; Müslim, Musâkât: 79, (1586); Ebu Dâvud, Büyû: 12, (3348); İbnu Mâce, Ticârât: 50, (2160), (2259); Muvatta, Büyû: 38, (2, 636-637); Tirmizî, Büyû: 24 (1243); Nesâî, Büyû: 41, (7, 273); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/102.
[200] Buhârî, Büyû: 21; Müslim, Müsâkat: 98, (1594, 1595,1596); Tirmizî, Büyû: 23, (1241); Nesâî, Büyû': 41, 50, (17, 271-272-273); Muvatta, 32, (2, 632); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/103.
[201] Buhârî, Vekâlet: 11; Müslim, Müsâkat: 96, (1594); Nesâî, Büyû: 41, (7, 271-272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/103.
[202] Müslim, Müsâkât: 101, (1596); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/104.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/104
[204] Müslim, Müsâkât: 82, (1584); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/104.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/104-105.
[206] Bu hadisi, Buhârî hâriç, Beş Kitap rivayet etmiştir. Müslim, Müsâkat: 81, (1587); Ebu Dâvud, Büyû: 12, (3349-3350); Tirmizî, Büyû: 23, (1240); Nesâî, Büyû: 43, 44, (7, 274, 275, 276, 277, 278); İbnu Mâce, Ticârât: 48, (2254); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/106.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/106.
[208] Buhârî, Büyû: 80, 8, Şirket: 10, Menakıbu'l-Ensâr: 50; Müslim, Müsakât: 87, (1589); Nesâî, Büyû: 49, (7, 280); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/106.
[209] Buhârî hâriç Beş Kitap tahric etti. Müslim, Müsâkat: 89, (1591); Tirmizî, Büyû: 32, (1255); Ebu Dâvud, Büyû: 13, (3351-3353); Nesâî, Büyû: 48, (7-279); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/106-107.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/107.
[211] Müslim, Büyû: 91, (1591); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/107.
[212] Sahîheyn ve Nesâî rivayet etmiştir. Buhârî, Büyû: 81, 77; Müslim, Müsâkat: 88, (1590); Nesâî, Büyû: 50 (7, 280-281); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/108.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/108.
[214] Muvatta, Büyû: 28 (2, 632); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/108.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/109.

[216] Bu rivayet Muvatta'da tam olarak gelmiştir. Nesâî ise sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözünü kaydeder. Muvatta, Büyû: 31, (2, 633); Nesâî, Büyû: 46, (7, 278); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/109-110.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/110.
[218] Muvatta, Büyû: 33 (2, 634); Nesâî, Büyû: 47, (7, 279); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/110-111.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/111-112.
[220] Buhârî, Büyû: 40; Müslim, Büyû: 102, (1596); Nesaî, Büyû: 50, (7, 281); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/112.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/112.
[222] Tirmizî, Büyû: 24, (1242); Ebu Dâvud, Büyû: 14 (3354-3355); Nesâî, Büyû: 50, (7, 281-282); İbnu Mâce, Ticârât: 51, (2262); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/112.
[223] Ebu Dâvud, Büyû: 14, (3354, 3355); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/113.
[224] Müslim, Müsâkât: 93, (1592); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/113.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/113.
[226] Muvatta, Büyû: 50, 52, (2, 645); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/114.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/114.
[228] Tirmizî, Büyû: 14, (1225); Ebu Dâvud, Büyû: 18, (3359); Muvatta, Büyû: 22, (2, 624); Nesâî, Büyû: 36, (7, 269); İbnu Mâce, Ticârât: 53, (2264); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/114.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/114-115.
[230] Ebu Dâvud, Büyû: 18, (3360); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/115.
[231] Müslim, Musâkât: 123, (1602); Tirmizî, Siyer: 36, (1596); Ebu Dâvud, Büyû: 17, (3358); Nesâî Bey'a: 66, (7, 292-293); İbnu Mâce, Cihad: 41; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/116.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/116-117.
[233] Ebu Dâvud, Büyû: 16, (3357); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/117.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/117.
[235] Muvatta, Büyû: 59, (2, 652); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/117.
[236] Buhârî, bu hadisi bab başlığında (senetsiz olarak) kaydetmiştir. (Büyû: 108); Muvatta, Büyû: 60, (2, 652); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/118.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/118.
[238] Tirmizî, Büyû: 21, (1238); İbnu Mâce, Ticârât: 56; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/118.
[239] Tirmizî, Büyû: 21, (1237); Ebu Dâvud, Büyû: 15; Nesâî, Büyû: 65, (7, 292); İbnu Mâce, Ticârât: 56, (2271).
Tirmizî, hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/118.
[240] Muvatta, Büyû: 63, (2, 654); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/119.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/119.
[242] Muvatta, Büyû: 92, (2, 681-682); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/120.
[243] Muvatta, Büyû: 90, (2, 681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/120.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/120-121.
[245] Muvatta, Büyû: 82, (2, 672); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/121.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/121.
[247] Muvatta, Büyû: 81, (2, 671); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/121.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/122.
[249] Bu rivayeti Rezîn tahric etti. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/123.
[250] Buhârî, Büyû: 42, 43, 44, 46; Müslim, Büyû: 45, 47, (1531); Tirmizî, Büyû: 26, (1246); Ebu Dâvud, Büyû: 53. (3454); Nesâî, Büyû: 9, (7, 248); Muvatta, Büyû: 79, (2, 671); İbnu Mâce, Ticârât: 17, (2181); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/124.
[251]Bu cümle müteakip 345 numaralı rivâyette yer alacaktır.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/124-126.
[253] Buhârî, Büyû: 45; Müslim, Büyû: 44, (1531); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[255] Müslim, Büyû: 46, (1531); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[257] Müslim, Büyû: 45, (1531); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/127.
[259] Tirmizî, Büyû: 26, (1245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/128.
[260] Buhârî, Büyû: 19, 22, 42, 44, 46; Müslim, Büyû: 47, (1532); Ebû Dâvud, Büyû: 53, (3459); Tirmizî, Büyû: 26, (1246); Nesâî, Büyû: 8, 57, 244); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/128.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/128.
[262] Tirmizî, Büyû: 26, (1247); Ebu Dâvud, Büyû: 53, (3954); Nesâî, Büyû: 11, (7, 251-252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/129.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/129.
[264] Ebu Dâvud, Büyû: 53, (3458); Tirmizî, Büyû: 27, (1248); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/129.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/129-130.
[266] Tirmizî, Büyû: 27, (1249). Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/130.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/130.
[268] Muvatta, Büyû: 80, (2, 671); Tirmizî, Büyû: 43, (1270); Metin Tirmizî'ye aittir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/130-131.
[269] Bu kâide: Tirmizî'de kaydedilir. (İbrahim Canan)
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/131-132.
[271] Ebu Dâvud, Büyû: 53, (3457); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/132-133.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/133.
[273] Bu hadisi Beş Kitap da tahric etmiştir. Buhârî, Şuf'a: 1, Büyû: 96, 97, Hiyel: 14, Şirket: 8-9; Müslim, Müsâkat: 134 (1608); Nesâî, Büyû: 108, 109 (7, 301); Ebû Dâvud, Büyû: 73, (3513, 3514); Tirmizî, Ahkâm: 33, (1370); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/134.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/134-135.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/135-136.
[276] Ebu Dâvud, Büyû: 75, (3518); Tirmizî, Ahkâm: 33, (1369); İbnu Mâce, Şüf'a: 2, (2494); Nesâî, Büyû: 80, (7, 301); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/136.
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/136.
[278] Tirmizî, Ahkâm: 31, (1368), 33, (1370); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/136.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/136-137.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/137-138.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/138-139.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/139.
[283] Tirmizî, Ahkâm: 31, (1368); Ebû Dâvud, Büyû: 75, (3518); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/139.
[284] Buhârî, Şüf'a: 2, Hiyel: 14, 15; Ebu Dâvud, Büyû: 75, (3516); Nesâî, Büyû: 109, (7, 320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/139.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/139.
[286] Nesâî, Büyû: 109, (7, 320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/140.
[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/140.
[288] Muvatta, Şüf'a: 4, (7, 320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/140.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/140.
[290] Buhârî, Selem: 1, 2, 7; Müslim, Müsâkat: 127, 128, (1604); Ebu Dâvud, Büyû: 57, (3463); Tirmizî, Büyû: 68, (1311); Nesâî, Büyû: 6, 3 (7, 290); İbnu Mâce, Ticârât: 59, (2280); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/141.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/141-142.

[292] Buhârî, Selem: 2, 3, 7; Ebu Dâvud, Büyû: 57, (3464); Nesâî, Büyû: 62, (7, 290); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/142.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/142.
[294] Buhârî, Selem: 3; Ebu Dâvud, Büyû: 57, (3464); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/143.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/143-144.
[296] Ebu Dâvud, Büyû: 59, (3468); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/144.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/144-145.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/145.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/145.
[300] Buhârî, Selem: 3, 4; Müslim, Büyû: 55, (1537); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/145.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/145.
[302] Ebû Dâvud, Büyû: 58, (3467); İbnu Mâce, Ticârat: 61, (2284); Muvatta, Büyû: 21, (2, 644); Buhârî, Selem: 2; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/146.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/146-148.
[304] Muvatta, Büyû: 94, (2, 682); Buhari, Selem: 7; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/148.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/148.
[306] Elimizdeki Muvatta nüshasında "devenin kirası" tabiri yerine "taşınması" tabiri yer almıştır (Terceme eden). Muvatta, Büyû: 91, (2, 681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/148.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/149.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/149.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/149.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/149-150.
[311] Müslim, Müsâkat: 129, (1605); Ebû Dâvud, Büyû: 49, (3447); Tirmizî, Büyû: 40 (1267); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/151.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/151-152.
[313] Muvatta, Büyû: 56, (2, 651); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/152.
[314] Muvatta, Büyû: 58, (2, 651); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/152.
[315] Muvatta, Büyû: 57, (2, 651); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/153.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/153.
[317] Ebû Dâvud, Büyû: 51, (3450); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/153.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/153-154.
[319] Ebu Dâvud, Büyû: 51, (3451); Tirmizî, Büyû: 73, (1314). Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/154.
[320] Bu hadisi Ahmed İbnu Hanbel Müsned'inde (2, 33) zikretmiştir. Mecmâu'z-Zevâid'de bunun ayrıca Ebû Ya'lâ el-Mevsılî'nin ve Bezzâr'ın Müsned'lerinde, Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Evsât'ında tahric edildikleri belirtilir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/154-155.
[321] Bu rivayet Mişkâtu'l-Mesâbih'de 2897 numarada Rezin'den olarak kaydedilmiş, Beyhakî'nin Şu'abu'l-İman'ından alındığı belirtilmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/155.
[322] Rezîn'in ilâvesidir. Münzirî'nin et-Tergîb ve't-Terhîb'inde kaydedilmiştir. (3, 27); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/155.
[323] Rezin'in ilavesidir. Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde kaydedilmiştir. (3, 27); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/156.
[324] İbnu Mâce, Ticârât: 6, (2153). Bu son beş rivayeti Rezîn merhum tahric etmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/156.
[325] Ebu Dâvud, Büyû: 71, (3508, 3509, 3510); Tirmizî, Büyû: 53 (1285); Nesâî, Büyû: 15, (8, 254-255); İbnu Mâce, Ticârât: 43, (2242-2243); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/157.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/157-158.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/158.
[328] Ebû Dâvud, Büyû: 72, 3506; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/157-158.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/159.
[330] Muvatta, Büyû: 8 (2, 617); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/160.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/159-160.
[332] Muvatta, Büyû: 4, (2, 613); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/160.
[333] Buhârî, Büyû: 90, 92, Şirb: 17, Şirût: 2; Müslim, Büyû: 77, (1543); Muvatta, Büyû: 9 (2, 617); Tirmizî, Büyû: 25, (1244); Ebû Dâvud, İcâre: 44, (3433, 4434); Nesâî, Büyû: 75, (7, 296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/161
[334] Müslim, Müsâkat: 14, (1554); Ebû Dâvud, İcâre: 24, (3574), 60, (3470).
[335] Müslim, Musâkat: 17; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/162.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 3/162.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31 ALIŞ - VERİŞ KİTABI
1. Pey (Kaparo) Vermek
2. Kölenin Malı
3. Satılan Kölede Zuhur Eden Haller
4. Kölede Kusur
5. Şartla Satılan Carîye
6. Evli Bir Cariyeye Efendisinin Yaklaşmasının Haram Oluşu
7. Ağacı Satılan Meyvenin Durumu
8. Ağaçtaki Meyvenin Olgunlaşmadan Önce Satışının Yasak Oluşu
9. Ariyye Beyi İle İlgili Hadisler
10. Satılan Meyve Ve Hububatı Afetin Helak Etmesi
11. Meyve Satışında İstisna
12. Hurma Satışının Caiz Olmayan Türü
13. Müzabene ve Muhâkale
14. Meyve Satışları İle İlgili Diğer Hadisler
15. Meyve Satışı
16. Külçe Ve Sikke Halindeki Altını Gümüşle Değişmek
17. Sarf (Para Bozdurmak)
18. Tartarak Altınla Altın Ve Gümüşle Gümüş Alış Verişi
19. Iyne Yoluyla Alış Veriş
20. Vadeli Satışı Mekruh Olan Yiyecek Maddeleri
21. Peşin Para İle Sonradan Teslim Edilmek Üzere Gıda Maddeleri Almak
23. Yiyecek Maddeleri Satışı İle İlgili Diğer Hadisler
24. İhtikar Ve Malın Pahalanmasını Beklemek
25. Hayvanın Hayvan Karşılığı Satışı Ve Selem
26. Hayvan Satışlarında Caiz Olmayan Şeyler
27. Hayvanları Et Karşılığında Satmak
28. Eti Et Karşılığında Satmak
29. Köpek Satışından Alınan Para.
30. Selem (Alasıya) Ve Malı Mal Karşılığında Satmak
31. Ticaret Mallarında Selem
32. Bakır-Demir Ve Benzeri Madenlerin Satışı
33. Bir Pazarlıkta İki Satışın Yasaklığı
34. Meçhul Alış Veriş
35. Mülâmese Ve Münabeze Yoluyla Satış
36. Murabaha (Alış Verişte Kâr)
37. Fatura Üzerinden Satış
38. Alış Verişte Muhayyerlik
39. Borç Ve Faiz
40. Borç Ve Havale
41. Şirket, Tevliye Ve İkale
42. Borçlunun İflas Etmesi
43. Borçlarla Caiz Olan Şeyler
44. Borçlarda Caiz Olmayan Şeyler
45. Pazarlık Ve Alış Verişte Yasaklanan Şeyler
46. Alış Veriş Hakkındaki Dıger Hadisler

31 ALIŞ - VERİŞ KİTABI

1. Pey (Kaparo) Vermek[1]

1. Amr b. Şuayb babası vasıtasıyla dedesinden naklediyor: «Resûlullah (s.a.v.) kaparo ile alış verişi yasakladı.» demiştir.
îmam Malik der ki; Allah'tı alem kaparo ile alış-veriş şöyle olurdu.» Kaparo, birinin köle veya cariye satın alıp ya da hayvan kiralayıp sonra mal sahibine yani malı satan veya kiraya verene: «Bu satın aldığım malı almak veya kiraladığım hayvana binmek üzere sana bir dirhem —veya daha az ya da daha çok— vereceğim. Şayet malı alır yahut hayvanı kiralarsam verdiğim kaparoyu alacağımdan düşersin ve hayvanı yahut malı almaktan yahut hayvanı kiralamaktan vaz geçersem kaparo senin olsun» demesidir ki bu batıldır.
imam Malik der ki: Bizdeki uygulamaya göre, Natıkalı, güzel konuşan, ticari kabiliyeti olan, ileri görüşlü ve bilgin bir köleyi aynı seviyede olmayan iki yahut daha fazla köle karşılığında vadeli satın almak caizdir. Aralarındaki fark bilinmeyecek kadar azsa (faiz olma ihtimalinden dolayı) bir köleyi vadeli olarak birden fazla köleye alıp satmak caiz değildir.
imam Malik der ki: Bedelini peşin ödeyerek satın aldığın bir şeyi teslim almadan başka birine satabilirsin.
îmam Malik der ki: Hamile bir cariye satılınca karnındaki cenini akid dışı tutup istisna etmek doğru değildir. Zira bu meçhul olup aldatmacalı bir satıştır: Ceninin erkek mi, dişi mi, güzel mi, çirkin mi, tamam mı, noksan mı, diri mi, ölü mü olacağı bilinemez. Bunlar ise cariyenin değerini düşürür.
imam Malik der ki: Biri veresiye yüz dinara köle veya cariye satın alıp sonra satıcı pişman olarak müşteriye, pazarlığı

bozması için peşin veya ileride fazladan on dinar vermeyi ve yüz dinar borcunu silmesi teklif etse caizdir. Ama müşteri pişman olup, pazarlığı bozması için satıcıya, peşin veya vadeli olarak köle ya da cariyeyi satın aldığı vadeden daha ileri bir vadede ödemek üzere bunların fiatından fazla on dinar vermeyi teklif etse, bu doğru değildir, îmam Malik bunu kerih görmüştür. Çünkü bu durumda sanki satıcı bir sene vadeli olan yüz dinarını zamanı gelmeden önce bir cariye ve on dinar karşılığında peşin ya da bir seneden fazla vadeli olarak satmış olur. Vadeli olarak altının altın karşılığında satılması da bu hükme dahildir.
îmam Malik der ki: Biri, bir adama veresiye yüz dinara cariye satıp sonra aynı cariyeyi sattığı kimseden daha ileri bir tarihte Ödemek üzere daha pahalı bir fiata satın alsa bu doğru değildir. Bunun sebebi ise, belirli bir vade ile sattığı cariyeyi, ondan daha uzun bir vade ile geri almasıdır. Zira otuz dinara bir ay vade ile sattığı cariyeyi, altmış dinara altı ay veya bir sene vade ile geri alınca bu, bir vade ile otuz dinara sattığı malının bir sene veya altı ay vade ile altmış dinara geri kendisine dönmesi gibi olur. Bu ise caiz değildir.

2. Kölenin Malı

2. Ömer b. Hattab: «Kim malı olan bir köleyi satarsa bu mal satana aittir. Ancak müşteri (köleyi alırken) malını da şart koşarsa, o zaman müşterinin olur» der.[2]
îmam Malik der ki: Bizde ittifak edilen görüş şudur: Müşteri, satıcı ile kölenin malını da almak üzere anlaşırsa caizdir. Bu mal kölenin yanındaki para veya alacak yahud da eşya olsun, miktarı bilinsin veya bilinmesin, hatta isterse kölenin malı kendi fiatının üstünde olsun, kölenin bedeli peşin, vadeli veya eşya olsun farket-mez. Çünkü kölenin malında efendisinin ödemesi gereken bir zekât borcu yoktur.
Kölenin cariyesi olursa müşterinin ona sahip olmasıyla, cariye ile cinsî münasebette bulunması da helâl olur.
Köle hürriyetine kavuşur veya mükatep olursa, malı da kendisine ait olur. Köle iflas ederse borçlular kölenin malını alabilirler. Kölenin borcundan efendisi hiç bir şekilde mesul tutulmaz.

3. Satılan Kölede Zuhur Eden Haller

3. Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Hazm rivayet ederek der ki: «Osman oğlu Ebân ve İsmail oğlu Hişam hutbelerinde köle ve cariyenin satın alındığı andan itibaren üç gün içerisindeki sorumlulukları ile sene içerisindeki sorumluluklarından bahsederlerdi.»
îmam Malik der ki: Köle ve cariye 'nin başına gelecek musibetin sorumluluğu satıldığı andan itibaren üç gün içerisinde satıcıya aittir. (Müşterinin reddetme hakkı vardır.) Bir de bir sene boyunca devam eden sorumluluk vardır.[3] Bunlar: delilik, cüzzam ve baras (alaca) hastalığıdır. Bir sene tamam olursa, satıcı her türlü sorumluluktan kurtulur.
îmam Malik der ki: Kim kendisine miras yoluyla intikal eden veya başka bir köle veya cariyeyi beraet şartıyla (yani bunlarda olan ya da olacak hiç bir ayıp ve kusurdan dolayı sorumluluk
kabul etmeme şartıyla) satarsa, o zaman hiç bir ayıptan sorumlu olmaz. Ancak bildiği bir ayıp var da onu gizlemişse, o zaman sorumlu olur. Beraeti kendisine bir fayda vermez. Satış akdi bozulur, köle kendisine iade edilir. Bu sorumluluk, bize göre ancak köle satımında vardır.

4. Kölede Kusur

4. Salim b. Abdullah'dan: Abdullah b. Ömer bir kölesini beraet şartıyla sekizyüz dirheme sattı. Müşteri, Abdullah b. Ömer'e:
«— Köle hastalıklı, bunu bana söylemedin» dedi. Bunun üzerine anlaşamıyarak Osman b. Affan'ın huzurunda muhakeme oldular. Müşteri:
«— Abdullah bana hastalıklı bir köle sattı, hastalığını söylemedi» dedi. Abdullah da:
«— Ben köleyi beraet yoluyla sattım» deyince, Osman b. AfFan, Abdullah'a, köleyi sattığında hastalığını bilmediğine dair yemin teklif etti. Abdullah yemin etmekten kaçındı. Köleyi geri aldı. Köle yanında iyileşince, onu binbeşyüz dirheme sattı.[4]
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, her kim bir cariye satın alır da cariye hamile kalır veya köle alır da azad ederse ya da yanında giderilmesi mümkün olmayan bir kusur peyda olursa, bu kusurun malın alındığında mevcut olduğu ya delil yoluyle veya satıcı ve diğerlerinin ikrarıyla sabit olursa; bunların satın alındığı gün itibariyle hasta ve sıhhatli hallerindeki değerleri ayrı ayrı takdir edilir, aradaki fark müşteriye verilir.
imam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, biri bir köle satın alır da bunda iadeyi gerektirecek bir kusur görür, bu sırada kendi yanında da birbaşka kusur meydana gelirse bakılır: Eğer kendi yanında meydana gelen kusur elinin kesilmesi ve bir gözünü kaybetmesi gibi önemli ise, müşteri iki şey arasında muhayyer kılınır: Ya satanın yanındayken meydana gelen kusur bedeli takdir edilerek ödeyeceği miktardan düşülür, yahut da kendi yanında meydana gelen kusurun bedelini Ödeyerek köleyi geri verir.
Köle yanında ölürse geri iadesi mümkün olmadığı için birinci şekli kabul etmek mecburiyetinde kalır. Mesela köle yüz dinara alınmış, ama kusurlu olarak seksen dinar takdir edilirse, müşteriden yirmi dinar eksik alır.
imam Malik der ki: Bulunduğu bir kusurdan dolayı cariyeyi eski sahibine iade eden kimse eğer cariye ile münasebette bulunmuşsa bakılır: Cariye bakire ise, değerindeki eksilme farkını satana öder. Bakire değilse bir şey gerekmez.
imam Malik der ki: Biri kendisine miras yoluyla veya başka yollarla intikal eden köle, cariye veya hayvanı çıkacak kusurlardan sorumlu olmamak üzere satarsa, bunlardaki hiç bir kusurdan sorumlu tutulmaz. Ancak satarken bildiği bir kusur var da onu

gizlemişse, o zaman sorumlu olur. Sattığı şey kendisine iade edilir.
imam Malik der ki: İki cariye mukabilinde bir cariye satılır da sonra bu iki cariyeden birinde akdi bozacak bir kusur meydana gelirse, önce iki cariyenin bedeli olan tek cariyenin kıymeti satın alındığı gün itibariyle takdir edilir, sonra da kusur nazarı dikkate alınmadan o iki cariyenin fiatlan biçilir, ikiye bölünür, böylece her bir cariyenin fiatı belli olmuş olur. Daha sonra, kusurlu cariyeye bakılır, kusuru dolayısıyla bedelinden eksilen —az olsun, çok olsun— müşterinin vereceğinden düşülür.
imam Malik der ki: Bir adam bir köle satın alıp da çok veya az bir ücretle çalıştırdıktan sonra iadeyi gerektiren bir kusur bulursa, köleyi sahibine iade eder, kölenin bu müddetteki kazancı müşterinin olur. Memleketimizdeki çoğunluk bu görüştedir. Yine bir adam bir köle satın alsa, köle müşteriye kendi patının kat kat üstünde bir bina yapsa, sonra müşteri köleyi vâkıf olduğu bir kusurdan dolayı satana geri verse, bu çalışmasına mukabil satana bir şey verilmez. Başkasının işinde ücretle çalıştırması durumu da böyledir, ücreti müşteride kalır. Çünkü onun köleyi koruma mesuliyeti vardır.İşte bize göre hüküm budur.
imam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, bir akidle bir grup köle satın alan kimse, kölelerden birinin çalınmış olduğunu veya bunlardan birinde bir kusurun varlığını farkederse bakılır: Eğer çalınan veya kendisinde kusur bulunan, kölelerin gözdesi veya en pahalısı ise ya da diğer köleleri bunun için satın almışsa, akid temelden bozulur. Bütün köleler geri verilir. Eğer çalınan veya ken-
dişinde kusur bulunan köle, kölelerin en iyisi değil veya müşteri bunun için o köleleri almamış, bilir kişilere göre de o kölelerin en iyisi değilse, o zaman kusurlu köle geri verilir veya çalınanın kıymeti hesap edilerek geri alınır.

5. Şartla Satılan Carîye

5. Ubeydullah b. Abdullah'dan: Abdullah b. Mesud, Sakîf kabilesinden olan hanımı Zeynep'den bir cariye satın aldı. Zeynep ona;
«— Şayet bu cariyeyi satarsan sattığın fiata bana vereceksin,» diye şart koştu. Abdullah b. Mesud da bunun hükmünü Ömer b. Hattab'a sordu. Hz.Ömer (r.a.): «Cariyede herhangi bir kimsenin şartı olduğu müddetçe, ona yaklaşma» dedi.[5]

6. Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Kişi ancak istediği anda satabileceği, bağişhyabileceği, yanında alıkoyabileceği ve istediği şeyi yapabileceği cariye ile birleşebilir.»[6]
imam Malik der ki: Satmamak, bağışlamamak ve bunlara benzer bir takım şartlarla cariye satın alan kimsenin onunla cinsî münasebette bulunması caiz değildir. Zira bu adam cariyeyi satmaya ve bağışlamaya malik değildir. Buna malik olmayınca, cariyedeki mülkiyet hakkı tam değildir. Çünkü kendi cariyesinde başkası tarafından istisna yapılmıştır. (Serbest tasarrufu kısıtlanmıştır.) Bu şart varken, cariyeye yaklaşması caiz değildir. Böyle şartla satış da mekruhtur.

6. Evli Bir Cariyeye Efendisinin Yaklaşmasının Haram Oluşu

7. Ibn Şihab'dan: «Amir oğlu Abdullah, Osman b.AfFan'a Basra'dan satın aldığı evli bir cariyeyi hediye etti. Osman (r.a.) da:
«— Kocası kendisinden ayrılıncaya kadar, bu cariyeye yaklaşmam» deyince Ibn Amir kocasını razı etti. O da karısını boşadı.[7]

8. Ebû Seleme'nin rivayet ettiğine göre, babası Abdurrahman b. Avf bir cariye satın aldı. Kocası bulunduğunu anlayınca geri verdi.[8]

7. Ağacı Satılan Meyvenin Durumu

9. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah şöyle buyurdu: «Her kim dişi çiçeklerine erkek çiçeği aşılanmış bir hurmalık satarsa» bunun meyvesi satana aittir. Fakat meyvesi müşteriye ait olmak üzere satılmışsa meyve müşterinin olur.»[9]

8. Ağaçtaki Meyvenin Olgunlaşmadan Önce Satışının Yasak Oluşu

lO.îbn Ömer'den: «Resûlullah olgunlaşması belirinceye kadar, ağaç üzerindeki meyvenin alım satımını alıcıya da satıcıya da yasakladı.»[10]

11. Enes b. Malik şöyle rivayet etti: Resûlullah dalındaki hurmanın satışını olgunluk belirtileri görülünceye kadar yasakladı. Kendisine:
«— Ya Resûlullah olgunluk belirtisi nasıl olur?» diye sorulunca:
«— Kızarınca» cevabını verdi ve (devamla): «Söyleyin bakalım, Allah bu meyveyi helak ederse (ağaçtaki meyve afete uğrarsa) herhangi biriniz, mü'min kardeşinizin parasını, ne karşılığında alacak?»[11]

12. Abdurrahman'm kızı Amre (r.a.)'den: «Resûlullah afetten kurtuluncaya kadar (olgunlaşmcaya kadar) meyve satışını yasakladı.»[12]
îmam Malik der ki: Olgunlaşmadan önce yapılan satış, belirsiz satıştır.[13]

13. Hârice b. Zeyd der ki: «Babam Zeyd b. Sabit ağaçtaki meyvesini Süreyya yıldızı doğuncaya kadar satmazdı.»
îmam Malik der ki: Karpuz, kavun, hıyar, havuç olgunlaşmaya başlayınca, bize göre satışı helâl ve caizdir. Sonra çıkan mahsulün hepsi arkası kesilip tükeninceye kadar müşteriye aittir. Bunun için belirli bir vakit de tayin edilmez. Çünkü bunun vakti, insanlar arasında bilinmektedir. Bazen afet vuku bulup sebzeleri derlenme vaktinden önce yok eder. Meydana gelen afet, sebzenin üçte birini veya daha fazlasını helak ederse, o zaman bu miktarı mal sahibine ödeyeceği paradan düşer.

9. Ariyye Beyi İle İlgili Hadisler

14. Zeyd b. Sabit demiştir ki: «Resûlullah, Ariyye Sahibinin ağaçtaki toplayacağı meyvelerini tahmin ederek satmasına müsaade etti»[14]
14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah beş ölçek veya daha az ariyyelerin satışına müsaade etti.»[15]
Ravi Davud, beş ölçek mi, daha az mı olduğu hususunda şüpheye düştü.
imam Malik der ki: Ağaçtaki yaş hurma, dikkatle tahmin edilerek kuru hurma ile satılır. Buna ruhsat verilmiştir. Çünkü bu tevliye (aldığı fiata satma), satış akdini bozma ve aldığı mala başkasını da ortak etme durumu gibi sayılmıştır. Bunlardan başka, satış akdi içerisinde mutâla edilseydi o zaman hiç bir kimse, kimseyi aldığı yiyecek maddelerine, elde edinceye kadar ortak edemez, akdi fezhedemez, müşteri satın aldığı şeyi eline geçirmeden başkasına aldığı fiata kârsız satamazdı.

10. Satılan Meyve Ve Hububatı Afetin Helak Etmesi

15. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Resûlullah zamanında bir adam bir bahçe meyveyi satın aldı, bakımını yaptı. Meyve noksan çıkınca, bahçe sahibinden ya fiatı düşürmesini, ya da akdi bozmasını istedi. Malsahibi de bunu yapmıyacağına yemin edince, müşterinin anası Resûlullah'a giderek durumu anlattı. Resûlullah da:
«—Hayır işlemeyeceğine yemin mi etti?» dedi. Bunu işiten bahçe sahibi, Resûlullah'a gelerek:
«— Ya Resûlullah, onun olsun, bir şey istemiyorum» dedi.[16]

16. imam Malik'e, Ömer b. Abdülaziz'in afet sebebiyle eksilen meyvelerin bedelini müşterinin borcundan düşürdüğü rivayet edildi.
imam Malik der ki: Bizde de hüküm böyledir. Müşteriden indirilmesini gerektiren miktar üçte birini ve daha fazlasını yok eden afettir. Bundan aşağı zayiat muteber değildir.[17]

11. Meyve Satışında İstisna

17. Abdurrahman oğlu Rabia'dan «Kasım b. Muhammed, bahçesindeki ağaçların meyvesini satar, (kendisi için) belirli ağaçları satış dışı bırakırdı.»[18]

18. Ebû Bekir oğlu Abdullah'dan: «Dedem Muhammed b. Amr b. Hazm, Efrak mavkiinde bulunan bahçesindeki hurmayı dört bin dirheme sattı. Bundan sekiz yüz dirhemlik hurmayı satış dışı bıraktı.»[19]

19. Muhammed b. Abdurrahman b. Harise der ki: «Annem Âb-durrahman'ın kızı Amre, ağaçtaki meyvelerini satar ve bir kısım
ağaçlan kendisi için satış dışı bırakırdı.»[20]
imam Malik der ki: Bizde ittifak edilen görüş şudur: Kişi bahçesindeki hurmayı satarsa, bunun üçte birine kadar olan miktarını satış dışı bırakabilir. Bundan fazlasını bırakamaz.
imam Malik der ki: Bahçesindeki hurmayı satıp bundan seçip adedini belirteceği bir ya da bir kaç ağaç hurmayı kendisi için alıkoymasında bir sakınca görmüyorum. Zira bu adam bahçesinden belirli ağaçlan kendisi için ayırmış, gerisini satmış olur.

12. Hurma Satışının Caiz Olmayan Türü

20. Atâ b. Yesâr'dan: Resûlullah (s.a.v.):
«— Hurma hurma ile eşit olarak (misli misline) satılır»
buyuranca, kendisine:
«— Ya Resûlullah, senin Hayber'deki zekât memurun bir Ölçek hurmayı iki ölçek hurma karşılığında alıyor» denildi. Bunun üzerine Resûlullah:
«— Onu bana çağırın» buyurdu. Çağırdılar, huzura gelince Resûlullah (s.a.v.):
«— İki ölçek hurma karşılığında bir ölçek hurma mı, alıyorsun?» dedi. Memur:
«— Ya Resûllallah, bana iyi cins hurmayı kötü cins hurmayla değişirken eşit olarak vermiyorlar» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— O halde kötü cins hurmayı para ile sat, sonra bu para ile iyi cinsini al.» buyurdu.[21]

21. Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Hureyre'den: «Resûlullah (s.a.v.) birini Hayber'e zekât memuru tayin etti. Memur kaliteli

hurmalarla dönünce Resûlullah:
«— Hayber'in bütün hurmaları böyle mi?» diye sordu. Memur da:
«— Hayır vallahi Ya Resûlullah, biz topladığımız kalitesiz zekât hurmalarının iki ölçeğini bir ölçek kaliteli hurma ile ve üç ölçeğini iki ölçeği ile değiştiriyoruz,» deyince Resûlullah:
«—Böyle yapma. Kalitesiz hurmayı para ile satarak yerine kalitelisini al» buyurdu.[22]

22. Zeyd Ebû Ayyaş'dan: «Ben Sa'd b. Ebî Vakkas'a süit[23] karşılığında arpanın (satın alınmasının hükmünü) sordum». Sa'd:
«— Ölçekte hangisi daha çoktur?» dedi. Ben:
«— Arpa» deyince, Sa'd beni bundan men etti ve dedi ki:
«— Resûlullah'ı (s.a.v.) işittim, Kendisine yaş hurma karşılı-
ğında kuru hurma satın alınmasının hükmü sorulduğunda; «Yaş hurma kuruyunca noksanlaşır mı?» buyurmuş, onlar da evet nok-sanlaşır deyince buna müsaade etmemişti.[24]

13. Müzabene ve Muhâkale

Eksik

25. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.): Müzâbene ve Muhâkaleyi yasakladı. Müzâbene: Kuru hurma vererek ağaçtaki yaş hurmayı almak, Münâkale ise yerdeki buğday karşılığında başaktaki buğdayı almak ve buğday vererek arazi kiralamaktır.[25]
Ibn Şihab der ki: Said b. Müseyyeb'e altın ve gümüş ile arazi kiralamanın hükmünü sordum da, bunda bir sakınca yoktur, dedi.
îmam Malik der ki: Resûlullah (s.a.v.) müzâbeneyi yasakladı. Müzâbene: Ölçüsü tartışı ve sayısı bilinmeyen şeylerin şu kadar gelir diye tahminen satılmasıdır. Bu şöyle olur: Ölçüsü bilinmeyen bir ölçek buğday, hurma ve bunlara benzer diğer yiyecek maddeleri, veya yine miktarları bilinmeyen yonca, aspur, pamuk, keten, ipek ve bunlara benzer satılık eşyası olan kimseye biri: «Şu malı ölç veya ölçtür, yahut da tart veya say. Eğer bu, şu kadar ölçekten veya bu kadar kilogramdan ya da şu kadar sayıdan az gelirse üzerini tamamlayacağım. Şayet fazla gelirse üzeri benim olsun» der. Bu satış değildir. Aldatmaca ve kumardır. Çünkü cebinden bir şey vererek mal satın almamıştır. Sadece belirttiği miktardan az gelirse üzerine tamamlamayı, fazla gelirse kendisine verilmesini ifade etmiştir. Bu ne karşılıklı satış ve ne de gönül hoşluğuyla bağışlama olmayıp kumara benzemektedir. Buna benzer diğer şeylerin hükmü de aynıdır.
imam Malik der ki: Şunlar da bu hükme girer: Biri kumaş sahibine der ki: Kumaşın şu kadar gelir. Noksan gelirse ben tamamlayacağım, fazla gelirse benim olsun. Veya kumaşından şu ölçülerde şu kadar gömlek çıkar. Bundan az çıkarsa noksanını ben ödeyeceğim, fazla gelirse benim olsun. Veya biri, sığır ve deve derileri bulunan kimseye şöyle der: Bu derileri kesip şu adama
göre yüz çift ayakkabı çıkaracağım. Noksan gelirse ben tamamlı-yacağım. Fazla gelirse benimdir. Yine biri, yanında meyve bulunan kimseye şu meyveleri sık, şu kadar ölçekten az gelirse ben ta-mamlıyacağım. Fazla gelirse benimdir der.
Yine biri gazel, çekirdek, pamuk, keten, yonca ve aspur gibi şeylerden birine sahip olana dese ki: Ben senin şu miktar gazelini aynı şekilde silkelenerek dökülecek eşit miktarda gazel karşılığında veya şu kadar ölçek çekirdeğini benzeri çekirdekle satın alacağım. —Aspur, pamuk, keten ve yoncada da durum aynıdır.— Bütün bunlar belirttiğimiz müzâbeneye girer ki caiz değildir.

14. Meyve Satışları İle İlgili Diğer Hadisler

26. imam Malik der ki: Kim belirli ağaç veya belirli bahçedeki hurmayı ya da belirli koyunun memesindeki sütü satın alırsa bu caizdir. Peşin alınmışsa parasını verir, malı alır. Bu tuluktaki yağa benzer. Müşterinin, tuluk içerisindeki yağdan ölçek hesabıyla bir veya iki dinarlık alması caizdir. Pazarlıktan sonra tuluk deli-nipyağ dökülürsepazarlık bozulur.
Süt ve hurma gibi şeylerin her gün sağıldıkça veya toplandıkça teslim almak üzere satın alınmasında bir sakınca yoktur. Pazarlık yapılan miktar teslim alınmadan mal tükenirse satıcı, ya müşterinin kalan parasını geri verir ya da müşteri kalan para ile üzerinde anlaşacakları başka bir şey alır. Bu aldığı şeyi teslim almadan ayrılması mekruhtur. Çünkü o zaman alacağını mahiyeti bilinmeyen bir alacak karşılığında bırakmış olur. Bu da hoş görülmeyerek yasaklanmıştır. Bu tür pazarlıkta vade olması da mekruhtur. Ancak alacağı şeyin vasfı ve zamanı belirtilirse caizdir. Bu takdirde satıcı tayin edilen malı zamanında teslim etmekle yükümlüdür. Bu gibi hallerde, muayyen bak çe ve koyunun mev-cud olmayan meyvesi veya sütü, bilinmeyen şeyin satışı olduğu için taahhüt edilmez.
îmam Malik'e içerisinde çeşitli kalitelerde hurma bulunan bir bahçe hurmayı seçeceği bir kaç ağacı pazarlık dışı bırakmak üzere satan kimsenin durumu sorulduğunda, imam Malik der ki: Bu caiz değildir.. Çünkü bu durumda müşteri onbeş ölçek yemiş veren hurma ağacını mal sahibine bırakmış, yerine on ölçek yemiş veren ağacı almış olabilir.[26] Şayet onbeş ölçek vereni alıp da on ölçek vereni terketse, o zaman bir cins hurmayı diğer cinsiyle fazla olarak almış olur. Bu, aynen önünde çeşitli cins hurmalardan onbeş, on, oniki ölçek hurma yığınları bulunan birine müşterinin gelip istediği hurma yığınını satın almak üzere bir dinar vermesi gibidir. Bu ise caiz değildir.
imam Malik'e bir müşteri bahçe sahibine peşin para veıerek daldaki yaş hurmalardan belirli miktarda satın alsa, sonra

bunlardan bir kısmı teslim alınmadan helak olsa, durum ne olur, diye sorulunca imam Malik şu cevabı verdi: Müşteri bunun hesabını yaparak kalan parasını mal sahibinden geri alır. Mesela, üçte iki
dinarlık yaş hurma almışsa o zaman kalan üçte bir dinarım geri alır. Eğer dörtte üç dinarlık hurma almışsa kalan dörtte bir dinarını geri alır. Yahut da mal sahibiyle anlaşarak kalan parası yerine, ya kuru hurma ya da başka bir şey alır. Bu durumda müşteri aldığı şeyi teslim almadan ayrılmamalıdır.
îmam Malik der ki: Bu, bir adamın diğerine yük devesini veya evini kiraya vermesi yahut terzi, veya marangaz ya da amele olan kölesini çalıştırılmak üzere ücretle verip bunların kira ve ücretini peşin aldıktan sonra istenilen iş tamamlanmadan bunların başına ölüm veya başka bir felaketin gelmesi gibidir. O zaman mal sahibi kiracıya veya köleyi çalıştırana hesab ederek arta kalan hakkını verir. Eğer hakkının yarısını almış ise, geri kalan yarısını da öder. Bundan daha az veya fazla ise yine geri kalanı hesaplayarak kalanını verir.
imam Malik der ki: Üzerinde akit yaptığı köle, deve, ev ve yaş hurmayı teslim almadan parasını peşin ödemesi doğru değildir. îmam Malik der ki: Mekruh olan akdin izahı şöyledir: Biri diğerine: «Daha hac mevsimi gelmeden şu devene binerek hacca gitmek üzere sana peşin para öderim,» der. Hac mevsimi gelip deveyi teslim almadan devenin başına ölüm veya başka türlü bir felaket gelirse mal sahibi parasını geri iade eder. Köle ve evde de durum böyledir.
îmam Malik der ki: Caiz olanla olmayan arasındaki fark, teslim almaktır. Kiraladığı şeyi teslim alan aldanmaktan ve kerahetten kurtulmuş ve üzerinde anlaştıkları muayyen şeyi almış olur. Bunun örneği bir kimsenin köle veya cariye satın alıp parasını peşin vererek teslim almasıdır. Bunların başına bir sene içerisinde sorumluluğu gerektiren hallerden biri gelirse, o zaman parasını mal sahibinden alır. Bunda bir mahzur yoktur. Çünkü köle satışında adet böyledir.
îmam Malik der ki: îlerde teslim almak üzere köle veya yük devesini kiralarsa, doğru olmayan bir hareket yapmış olur. Zira ne akid zamanında teslim almış ve ne de kiraladığı şeyin vasıflarını ve teslim zamanını tayin etmiştir.

15. Meyve Satışı

27. îmam Malik der ki: Yaş veya kuru meyve satın alan kimse, bunları teslim almadan satamaz. Bir de bu yaş meyvelerle kuru meyveler, peşin olarak alınabilir. Bunlardan kuruyup saklanabilen kuru meyvedir. Aynı cinsten kuru meyve biribiri karşılığında peşin olarak misli misline alınıp satılır. Ama ayrı cinsten iseler, peşin olmak kaydıyla bire iki satmada (ölçeklerinin değişik olmasında) bir beis yoktur. Vadeli uygun değildir. Bu meyvelerden kavun, karpuz, salatalık, havuç, turunç, muz, nar vb. gibi kurutulup bekletilemeyenler peşin olarak ikili birli mübadele yapılabilir.

16. Külçe Ve Sikke Halindeki Altını Gümüşle Değişmek

28. Yahya b. Said şöyle dedi: «Resûlullah (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkas ile Sa'd b. Ubade'ye Hayber ganimetinden kendi hisselerine düşen altın veya gümüş kaplan satmalarını emretti. Onlar da her üç dinar ağırlığındaki kabı sikke halinde dört dinara (4.009 gr. altın) veya dört dinar ağırlığındaki her kabı sikke halinde üç dinara sattıklarında Resûlullah: «Alış verişinize faiz girdi» deyince aldıklarını iade ettiler[27]

29. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.): «Aralarında fazlalık olmaksızın altın altınla, gümüş ve gümüşle eşit olarak değiştirilir» buyurdu.[28]

30. Ebû Said el-Hudri (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Altını altınla ancak eşit olarak satınız. Bunlardan bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Gümüşü de gümüşle ancak eşit olarak satınız. Bunlardan bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Bir de bunlardan birini peşin, diğerini veresiye satmayınız» buyurdu.[29]

31. Mücahid der ki: Abdullah b. Ömer'in yanında idim. Ona bir kuyumcu geldi, ve: «Ey Abdullah! Ben altını işliyor, sonra kendi ağırlığından daha fazlasiyle satıyorum. Böylece elimin emeğini alıyorum» deyince Abdullah bunu yasakladı. Abdulah mescide veya bineceği hayvanın yanına gelinceye kadar, kuyumcu aynı soruyu tekrar ediyor, o da bunu yasaklıyordu. Nihayet Abdullah şöyle dedi: «Altın altınla, gümüş de gümüşle aralarında fazlalık olmaksızın satılır. Bu peygamberin bize emridir. Biz de size böyle emrediyoruz.»[30]

32. Osman b. AfFan der ki: Resûluîlah bana şöyle buyurdu: «Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi de iki dirheme satmayınız.»[31]

33. Atâ b. Yesar'dan: Muaviye b. Ebî Süfyan altın veya gümüşten yapılmış su kabım kendi ağırlığından daha fazlası ile satınca Ebu'd-Derdâ:
«— Ben Resûlullah'dan işittim, o böyle yapılmasını yasakladı. Ancak misli misline satılmasına (müsaade buyurdu)» dedi. Bunun üzerine Muaviye:
«— Bunda bir mahzur olduğunu sanmıyorum» deyince, Ebu'd-Derdâ:
«— Bunun yaptığım kınayıp beni destekliyecek yok mu? Ben ona Resûlullah'm söylediğini naklediyorum: O ise bana kendi görüşünü söylüyor. Ben senin bulunduğun yerde kalamam» dedi. Sonra Ömer b. Hattab'ın yanma gitti. Olup bitenleri anlattı. Bunun üzerine Ömer b. Hattab, Muaviye'ye: «Bunu misli misline, eşit ağırlıkta satmasını» yazdı.[32]

34-35. Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Altını altınla ancak misli misline satınız, bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız.

Gümüşü de gümüşle ancak misli misline satınız. Bir kısmını diğerine karşı "azla saymayınız. Gümüşle altını biri peşin, diğeri veresiye satmayınız. Hatta (müşteri) evine girmek için izin isterse verme. Zira ben sizin faize düşmenizden korkuyorum.»[33]

36. Ömer b. Hattab der ki: Dinar dinar ile, dirhem dirhem ile ve bir ölçek de bir ölçekle eşit olarak satılır. Bunlardan biri peşin, diğeri veresiye olmaz.

37. Said b. Müseyyeb'den: «Faiz ancak altın ve gümüş ile yenilip içilecek maddelerin Ölçü ve tartıya girenlerinde olur.»[34]

37. Said b. Müseyyeb: «Yaprak altını altınla ve gümüşü gümüşle bozarken bir parçayı kesip eksik vermek (faize girdiği için) yer yüzünde fesad çıkarmaktır.[35]
Malik der ki: Külçe veya süs eyşası haline getirilmiş, altını gümüşle ve gümüşü de altınla tartmadan satın almada bir mahzur yoktur. Ama sayılı dirhemler (gümüş para) ve dinarlar (altın paraya gelince bunların miktarlarının bildirilip sayılmadan toptan satılması .caiz değildir. Şayet sayılıp tartılmadan toptan satın alınırsa o zaman aldatma gayesi güdülmüştür ve müslümanlara helâl kılınan alış verişlerden değildir. Tartı ile alınıp verilen külçe altın, gümüş, süs eşyası tartılmadan satılabilir. Bunlar kabala satılan buğday, hurma ve diğer kabala satılan gıda maddeleri gibidir.
Malik der ki: Biri içerisinde altın veya gümüş bulunan Kur'an-ı Kerim 'i veya kılına ya da yüzüğü altın ve gümüş para ile satın alırsa bakılır. Satın aldığı şeyin kıymeti üçte iki ve içerisindeki altın ya da gümüşün kıymeti de üçte bir ise peşin olmak şartıyla caizdir.

17. Sarf (Para Bozdurmak)[36]

38. Malik b. Evs b. Hadesân en-Nasrî der ki: «Yüz dinarı bozdurmak istedim. Talha b. Ubeydullah bunları almak için beni yanına çağırdı. Uzun süren pazarlıktan sonra benden yüz dinarı aldı, elinde evirdi çevirdi ve «kasadarım Gâbe'den[37] gelinceye kadar bana müsaade et» dedi. Bunu işiten Ömer b. Hattab: «Vallahi onun yanından karşılığını alıncaya kadar ayrılma» dedi, Resûlul-lah: «Altını gümüşle değiştirmek faizdir. Ancak her ikisi de peşin olursa faiz olmaz. Buğdayı buğdayla değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa faiz olmaz. Hurmayı hurma ile değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz. Arpayı arpa ile değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz, buyurdu» dedi,[38]
imam Malik der ki: Biri dinarları (altın paralan) verip dirhemler (gümüş, paralar) alır, sonra bunlar içerisinde düşük kaliteli dirhem bulunca bunu geri vermek isterse, bu iş temelden bozulur. Dirhemlerin tamamını vererek dinarlarını geri alır. Bunun mekruh olmasının delili, Resûlullah'ın: «Altını gümüşle değişmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz» buyruğu ile Hz. Ömer:'in: «Evine girmek için izin istese de verme» sözüdür. Zira pazarlık yerinden ayrıldıktan sonra sadece ayan düşük dirhemi geri verirse, o zaman borçla veya veresiye yapılan pazarlık mesabesinde olur. Bu sebeple mekruhtur ve ak id temelden bozulur. Ömer b. Hattab altın ve gümüş ile arpa, buğday ve hurma gibi yiyecek maddelerinin peşinin veresiyesi mukabilinde satılmaması-nı istemiştir. Çünkü bunlarda, aynı cins veya değişik cinsten de olsa veresiye ve vade caiz değildir.

18. Tartarak Altınla Altın Ve Gümüşle Gümüş Alış Verişi

39. Yezid b. Abdullah b. Kuseyt'tan: « Saîd b. Museyyeb'i altın alış verişi yaparken gördüm. O kendi altınlarını terazinin bir kefesine, Öbürleri de diğer kefesine boşaltıyor, terazinin dili denk olunca alıp veriyordu.»[39]
îmanı Malik der ki: Bize göre, ağırlıkları eşit ve peşin olmak şartıyla, sayısı farklı da olsa, dinarı dinarla ve dirhemi dirhemle değiştirmekte, mesela on dinar karşılığında onbir dinar almada bir mahzur yoktur.[40]Dirhemler de bu konuda dinarlar gibidir.
imam Malik der ki: Kim altını altınla ve gümüşü gümüşle tartarak alır da arada bir miskallik fark olur, bunun değeri kadar arkadaşına gümüş veya başka bir şey verirse bunu almasın. Çünkü bu çirkindir ve faize götürür.
Bir miskal altının kıymetini almak caiz olunca, o zaman sanki bunu müstakil satın almış gibi olur. Böyle olunca alışverişi caiz kılmak için, onun miskalin değerinin birkaç mislini alması da caiz olur.
İmam Malik der ki: Müşteriye yanında başka bir şey olmaksızın bu bir miskalı tek başına satsa, müşteri daha önce aldığı fıatın onda biri ile de satışı kendisine caiz kılmak için alamaz. Bu, haramı helâl kılmaya çare aramadır. Yasaklanmıştır.
imam Malik der ki: Biri tartmak suretiyle kaliteli altınla ve kalitesiz külçe altını karışık olarak verip karşılığında eşit miktarda insanlar tarafından makbul sayılmayan Küfe altını alsa, bu doğru değildir, mekruhtur.
İmam Malik der ki: Zira kaliteli altın sahibi, bu altını ile beraber verdiği külçe altının iyilerini almıştır. Bununla beraber, bunun altınları yine de kalitelidir. Böyle olmasaydı, arkadaşı kendi Küfe altınları ile tartmak suretiyle almazdı. Bu iyi cins üç Ölçek hurmayı, daha iyi kurutulmuş iki buçuk ölçek hurma ile alma gibidir ki, ona bu yaptığın doğru değil, denilince alış verişi caiz kılmak için aldığı hurma karşılığında iki ölçek kaliteli hurma ile bir ölçek kalitesiz hurma verir. (Böylece alınıp verilen hurma üçer ölçek, yani eşit olmuş olur). Bu ise caiz değildir. Çünkü iyi cins hurma sahibi bir ölçek hurmasını, bir ölçek kalitesiz hurma için vermemiştir. Bilakis bunu kaliteli hurma için vermiştir. Yahut da bu, şuna benzer; Birinin diğerine bana iki Ölçek Şam buğdayı karşılığında üç ölçek beyaz buğday sat demesi üzerine öbürü: Bu caiz değildir. Ancak misli misline caiz olur deyince, bu defa alış verişi caiz kılmak için iki ölçek Şam buğdayı ile bir ölçek arpa verir ki bu da caiz değildir. Çünkü pazarlık müstakil olsaydı bir ölçek arpa mukabilinde bir ölçek beyaz buğdayı vermezdi. O bunu Şam buğdayının kalitesinin üstünlüğünden dolayı vermiştir. Bu ise caiz değildir. Belirttiğiniz külçe altının durumu da böyledir.
İmam Malik der ki: Ancak misli misline satılması caiz olan altın, gümüş ve buğdayın iyi cinslerinin yanında, denkliği sağlı-yarak satışı caiz kılmak ve yasak kılınan şeyi helâl kılmak için, kötü cinslerini de bulundurmak doğru değildir. Böyle yapan,

bununla sattığı şeyin kalitesinin iyi olduğunu belirtmek ister. Halbuki bunun yanında, verdiği kalitesiz şeyi tek başına verse, bunu karşıdaki kabul etmez. O halde, bunu ancak o kaliteli malın hatırı için kabul etmektedir. Ama o kalitesiz buğdayı, başka şekilde tek başına satsa da iyilerine karıştırmasa, bunda bir sakınca yoktur

19. Iyne Yoluyla Alış Veriş

40. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah «Kim herhangi bir gıda maddesi satın alırsa, bunu teslim almadan başkasına satmasın.» buyurdu.[41]

41. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah «Herhangi bir yiyecek maddesi satın alan kimse bunu teslim almadan başkasına satmasın» buyurdu.[42]

42. Abdullah b. Ömer'den: «Biz Resûlullah (s.a.v.) zamanında yiyecek maddeleri satın alırdık. Bunu satmadan önce, Resûlullah bize aldığımız yerden başka yere nakletmemizi emreden birini gönderirdi.»[43]

43. Ömer b. Hattab'm emriyle Hakim b. Hizam insanlar için gıda maddeleri satın aldı ve teslim almadan geri sattı. Bunu işiten Ömer (r.a.) pazarlığı dudurdu ve: «Satın aldığın gıda maddelerini teslim almadan önce satma» buyurdu.[44]

44. Malik'e şu rivayet edildi: «(Sahilde) Câr deposunda bulunan yiyecek maddeleri ile ilgili istihkak bölgeleri Mervan b. Hakem zamanında çıkmıştır. İnsanlar da bu belgeleri, yiyecek maddelerini teslim almadan satarlardı. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit ile ashabdan başka biri Mcrvan'ın huzuruna çıkıp: «Sen faizi helâl mı kılıyorsun? Ey Mervan!» dediklerinde, Mervan: «Faizi helâl kılmaktan Allah'a sığınırım. Bu da nereden çıktı?» dedi.
«— Şu belgeler... însalar o belgeleri alıyorlar, daha mallarını teslim elmadan satıyorlar» dediler. Bunun üzerine Mervan, bunları takip edecek zabıta gönderdi. Zabıtalar bu belgeleri satın
alanlardan alıp sahiplerine iade ediyorlardı.[45]

45. Malik'e şöyle rivayet edildi: «Bir adam diğerinden vadeyle buğday satın almak istedi. Bunun üzerine bu kimse müşteriyi alarak pazara götürdü. Orada bulunan buğday yığınlarını göstererek:
«— Senin için bunların hangisinden almamı istiyorsun?» deyince, müşteri:
«— Sen bana kendinde olmayan şeyi mi satıyorsun?» dedi ve Abdullah b. Ömer'in yanına geldiler. Abdullah b. Ömer müşteriye:
*— Kendisinde olmayan şeyi bundan alma» ve satıcıya da: «— Kendinde olmayan şeyi satma» dedi.

46. Yahya b. Saîd'den: Abdurrahman oğlu müezzin Cemil'in Saîd b. Müseyyeb'e şöyle bir sual sorduğunu işittim:
«— Ben devletin Car deposundan insanlara dağıttığı yiyecek maddelerini satın alıyorum. Sonra vade ile geri satmak istiyorum.» dedi. Bunun üzerine Saîd:
«— Satın aldığm yiyecek maddelerinin tamamını onlara geri vermek mi istiyorsun?» dedi. Cemil:
«—Evet.» deyince Saîd bunu yasakladı.49
îmam Malik der ki: Bizde ittifakla kabul edilen görüş şudur: Buğday, arpa, yulaf, dan gibi hububattan birini veya nohut, mercimek gibi şeylerden birini ya da nebati yağ, tereyağ, bal, sirke, peynir, susam yağı ve süt ve benzeri katıklıklardan birini satın alan kimse, bunları teslim almadan Önce satamaz.

20. Vadeli Satışı Mekruh Olan Yiyecek Maddeleri

47. Ebuz-Zinâd'dan: Said b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesâr'dan işittim. Onlar kişinin vadeyle, altın karşılığında buğday satıp altını teslim almadan Önce bunun yerine hurma almasını yasaklıyorlardı.

48. Kesir b. Ferkad'den «Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e vadeyle altın karşılığında buğday satıp sonra altını teslim almadan önce yerine hurma alan kimsenin durumunu sordum, O da bunu mekruh görerek yasakladı.»
îbn Şihab'dan da bunun benzeri rivayet edilmiştir.
imam Malik der ki: Said b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm ve îbn Şihab, birinin para karşılığında buğday satıp, parayı teslim almadan, yerine hurma almasını yasakladılar. Ama başka birinden hurma alıp da, hurma sahibinin parasını almak üzere buğday sattığı kimseye gönderse, bunda bir mahzur yoktur.
imam Malik der ki; Ben bu meseleyi ilim sahibi bir çok kimseye sordum, bunda bir mahzur görmediler.

21. Peşin Para İle Sonradan Teslim Edilmek Üzere Gıda Maddeleri Almak[46]

49. Abdullah b. Ömer der ki: Birinin diğerine peşin para vererek kalitesini, fiatmı ve teslim zamanını belirlemek şartıyla gıda maddeleri almasında bir mahzur yoktur. Fakat olgunlaşmamış, başaktaki ekin ile ağaçtaki olgunlaşma belirtileri görülmemiş hurmanın bu şartla alınması caiz değildir.
îmam Malik der ki: Biri peşin para verip teslim zamanını ve fiatını belirleyerek gıda maddeleri satın alsa da, teslim zamanı

gelince mal sahibinde, alacağı malı tam bulamayıp pazarlığı bozsa, o takdirde önce vermiş olduğu parasını geri alması gerekir. Parasını teslim almadan önce onun yerine başka bir şey alırsa, o takdirde, daha Önce pazarlık etmiş olduğu gıda maddelerini teslim almadan Önce satmış gibi olur.
îmam Malik der ki: Halbuki Resûlullah gıda maddelerinin teslim almadan Önce satışını yasaklamıştır.
îmam Malik der ki: Müşteri pişman olarak satıcıya: «pazarlığı bozalım, sana verdiğim parayı ileride iade edersin (şimdi istemiyorum)» dese bu doğru değildir. Fukaha bunu yasaklamıştır. Çünkü pazarlığın bozulması şartıyla müşterinin mal sahibindeki alacağını ertelemesi neticesinde, pazarlık yaptığı gıda maddeleri mal sahibine helâl olunca, ileride alınmak üzere parası verilip satın alınan gıda maddelerinin, teslim alınmadan önce satışının da
helâl olması gerekir. (Halbuki her ikisi de caiz değildir,)
îmam Malik der ki: Bunun izahı şöyledir. Malın teslim zamanı gelip de müşterinin, malı beğenmiyerek daha ileri bir tarihte parasını geri almak istemesi pazarlığı bozmak değildir. Çünkü pazarlığın bozulmasıyla ne satıcıya ne de müşteriye bir fazlalık sağlanır. Müşteri parasınıtmal sahibi de malını olduğu gibi geri alır. Şayet pazarlığı bozmada belirtilen-zamanın ertelenmesi veya taraflardan birinin diğerine pazarlıkta olmayan bir şey vermesi ya da taraflardan birine menfaat sağlanması gibi fazla bir şey olursa buna pazarlığı bozma denilmez. Pazarlığı bozma, akid tamamlandıktan sonra olur. Pazarlığı bozmaya, aldığı mala başkasını ortak yapmaya ve malı aldığı fiata satmaya, ancak fazlalık eksiklik ve vade olmaması şartıyla müsaade edilmiştir. Bunda fazla, eksik veya vade olursa satış olur. Bu takdirde de alış-verişi helâl kılan bunu da helâl kılar ve alış-verişi haram kılan bunu da haram kılar.
îmam Malik der ki: Şam buğdayı için peşin para ödeyenin, vadeden sonra Mahmule buğdayı almasında bir sakınca yoktur.
İmam Malik der ki: İleride alacağı malın çeşidini belirterek peşin para veren kimsenin, malı teslim alma zamanı gelince, bunun iyisini veya düşük kalitesini almasında bir mahzur yoktur. Mesela ileride Mahmule buğdayı almak için peşin para veren kim-senini Şam buğdayı veya arpa alması caizdir. Yine acve (iyi külü?) cinsinden hurma almak için peşin para veren kimsenin seyha.nl veya cem' (düşük kalite) denilen hurmalardan alması caizdir. Kırmızı kuru üzün için peşin para veren de siyah kuru üzüm alabilir.
Bütün bunların caiz olması için teslim zamanının gelmiş olması ve alınacak miktarın önceden tayin edilen ölçeğe eşit olması gerekir.

22. Yiyecek Maddelerinin Birbirleri İle Eşit Olarak Alınıp Satılması

50. Süleyman b. Yesâr'dan: Sa'd b. Ebî Vakkas'ın eşeğinin yemi tükenince kölesine:
«— Evden buğday al. Götür, buğday miktarı arpayla değiş, üzerine fazla alma»[47] derdi.

51. Süleyman b. Yesâr'dan: Abdi Yegûs oğlu Esved oğlu Ab-durrahman, hayvanının yemi tükenince kölesine:
«— Evden buğday al. Sonra da bu buğday karşılığında (pazardan) eşit miktarda arpa al.» derdi/'2

52. îbn Muaykıb ed-Devsî'den de yukardaki hadisin bir benzeri rivayet edilmiştir.
imam Malik der ki: Bize göre de hüküm böyledir.
Yine îmam Malik der ki: Bize göre Üzerinde ittifak edilen görüş karşılıklı olarak buğdayla buğday ve hurma ile hurma, buğdayla hurma ve hurma ile kuru Üzüm, kuru üzümle buğday ve her çeşit gıda maddelerinin ve katıklıkların karşılıklı satışı ancak peşin olmaları şartıyla caizdir. Bunların birbirleriyle vadeli değiştirilmeleri haramdır.
imam Malik der ki: Gıda maddelerini ve katıkları, kendi cins-leriyle farklı olarak satmak caiz değildir. Mesela bir ölçek buğdayı iki ölçek buğday, bir Ölçek hurmayı iki ölçek hurma, bir Ölçek kuru üzümü iki ölçek kuru üzüm karşılığında ve bunlara benzer bütün hububat ve katıkların aynı cinsinin bir ölçeğini iki ölçeği karşılığında peşin de olsa satmak caiz değildir. Çünkü bu, gümüşle gümüş ve altınla altının değiştirilmesi gibidir. Fazlalık ve vade caiz değildir. Eşit ve peşin olması gerekir.
imam Malik der ki: Yenilip içilecek maddelerden ölçülüp tar-tılabilenler çeşitli sınıflardan olup aradaki farklılık fazla ise, o zaman peşin olarak farklı miktarlarla satışları caizdir. Mesela iki ölçek buğday karşılığında bir ölçek hurma ve iki ölçek kuru üzüm karşılığında birxölçek hurma, yine iki ölçek tereyağ karşılığında bir ölçek buğday almada, peşin olması kaydıyla bir mahzur yoktur, vadeli olursa caiz değildir.
imam Malik der ki: Miktarı belli olmayan buğday yığınını, birbaşka buğday yığını ile ölçmeksizin değiştirmek caiz değildir. Fakat buğday yığını ile hurma yığınını peşin olarak değiştirmek caizdir. Çünkü hurma karşılığında buğdayı kabala (götürü) satın almada bir mahzur yoktur.
imam Malik der ki: Farklılıkları belirgin çeşitli gıda maddeleri ve katıkların bir kısmının diğeri karşılığında kabala alınması caizdir. Ancak peşin olmaları gerekir. Böyle kabala alınmalarının caiz olması bunlardan birinin altın ve gümüşle kabala alınması gibidir.
îmam Malik der ki: Mesela gümüşle kabala buğday ve altınla kabala hurma satın alınsa bu helâldir, bir mahzuru yoktur.
îmam Malik der ki: Kim miktarını bildiği buğdayı yığıp bunu müşteriden gizleyerek kabala satarsa caiz değildir. Müşteri isterse bunu mal sahibine miktarını gizlediği ve aldattığı gerekçesiyle geri iade edebilir. îslâm bilginleri böyle bir satışı yasaklamışlardır.
îmam Malik der ki: Biri diğerinden büyük değirmi bir ekmeği iki ekmekle ve büyüğünü küçüğü ile değiştirmek uygun değildir. Ama birbirlerine eşit olduğu biliniyorsa, o zaman tartılmadan da bu şekilde değiştirilmesi caiz olur.
îmam Malik der ki: Bir ölçek sütle bir ölçek kaymağı, iki ölçek kaymak karşılığında satmak doğru değildir. Bu, daha önce

belirttiğimiz iki ölçek kebîs (lüks kalite) hurma karşılığında satılması gibidir. Zira bunu yapan, iki ölçek kebîs ile üç ölçek acve değiştirilmek istenmeyince, denkliği sağlayıp alış-verişi caiz kılmak için bir ölçek de adi hurma ilave etmiştir. Süt sahibi de böyledir. Sütle kaymağı, daha fazla kaymak elde etmek için vermiştir.
imam Malik der ki: Buğdayı, un ile eşit olarak değiştirmede bir mahzur yoktur.[48] Şayet Ölçeğin yarısını buğday, yarısını da un doldurup bir ölçek buğday karşılığında verse, daha önce belirttiğimiz gibi bu caiz değildir. Çünkü bu durumda, buğdayını kaliteli sayarak ölçeğin yarısını unla doldurmuştur. Bu da caiz değildir.

23. Yiyecek Maddeleri Satışı İle İlgili Diğer Hadisler

53. Ebû Meryem oğlu Abdullah oğlu Muhammed'den: Said b. Müseyyeb'e sordum: «Ben Car'daki devlet hazinesinin istihkak belgeleriyle dağıtımı yapılan gıda maddelerini satın alıyorum. Bazen bir dinar yarım dirheme aldığım oluyor. Bu durumda yarım dirhem para yerine, onun değeri kadar gıda maddesini almıyorum.» deyince Said: «Hayır eksik alma. Sen dirhem ver, üzerine yiyecek maddesi al» dedi.

54. Malik'den rivayet edildiğine göre: Muhammed b. Sîrin «Başaktaki ekini ağarıncaya kadar satmayınız» derdi.
îmam Malik der İd: Bir kimse fiatını belirleyerek vade ile yiyecek maddeleri satın alsa, teslim zamanı gelince mal sahibi: «Sana vereceğim mal bende yok. Sen bunu bana vade ile geri sat.» dese bu caiz değildir. Çünkü Rcsûlullah (s.a.v.), yiyecek maddelerinin teslim almadan önce satışını yasaklamıştır. Zira mal sahibi, önce müşteriye sattığı şeyi vermiş, sonra da müşteri geri kendisine iade etmiştir. O zaman mal sahibinin mal yerine müşteriye verdiği para ve müşterinin mal sahibinden almadığı yiyecek maddeleri aralarındaki satışı bozar. Müşteri yiyecek maddelerini geri ona satarsa, teslim almadan Önce satmış olur.
imam Malik der ki: Bir müşteri mal sahibinden bir miktar gıda maddesi satın alıp da teslim almasa, kendisinin de başka bir alacaklıya aynı miktarda gıda maddesi borcu olsa ve bu alacaklıyı gıda maddesi salın aldığı kimseye göndererek: «Git, sana vereceğim kadar onda alacağım var, bunu ondan al», dese bu caiz değildir. Çünkü satın aldığı şeyi teslim almadan önce satmıştır. Halbuki bu caiz değildir. Resûlullah (s.a.v.) bunu yasaklamıştır. Fakat İslam bilginleri alman mala başkasının ortak yapılmasının, malın alış fiatına satılmasının ve pazarlığı bozmasının caiz olduğunda görüş birliğine varmışlardır.
îmam Malik der ki: Fakihler,bunu yardımlaşma saymışlar, satış saymamışlardır. Bu, ödünç olarak eksik dirhemler veren kimseye, bu dirhemlerine karşılık tam dirhemlerin verilmesi gibidir ki, bu caizdir. Fakat tam dirhemlerle eksik dirhemler satın alsa, bu caiz değildir. Tam dirhemler ödenmek şartıyla anlaşıp da, kendisi eksik verse caiz olmaz.

55. İmam Malik der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın Müzâbene alışverişini yasaklayıp, tahmin ederek yerdeki hurma karşılığında ariyye alış-verişine müsaade etmesi de bunun benzerlerindendir. Bu ikisi birbirinden farklıdır. Çünkü müzâbene satışı, karşılıklı pazarlık ve ticaret esasına dayanır. Ariyye satışı ise, iyilik ve yardım esasına dayanır. Bunda karşılıklı menfaat yarışı olmaz.[49]
îmam Malik der ki: Bir kimse, karşılığında ileride gıda maddesi vermek üzere çeyrek veya üçte bir ya da daha az dirheme gıda maddesi satın alsa caiz değildir. Birinin bir dirhemden az miktarda paraya vade ile buğday alması, sonra bunu bir dirheme tamamlayarak verip kalan küsuratın karşılığında başka bir şey alması caizdir.
imam Malik der ki: Bir kimsenin diğerine bir dirhem verip sonra ondan dirhemin üçte biri veya dörtte biri ya da belirli küsuru karşılığında fiatı belirli mal alması caizdir. Şayet malın fiatı belli olmaz da, parayı bırakan, alacağım günkü fiatına göre alırım derse bu caiz değildir. Çünkü bunda aldanılabilir. Zira fiat bazen düşer ve bazen de yükselir. Ayrıca alıcı ile satıcı pazarlık yapmadan ayrılmış olurlar (ki bu da caiz değildir).
îmam Malik der ki: Kim kabala (götürü) buğday satar da kendisi için ayırmaz, sonra ihtiyaç duyunca bunun bir kısmını geri almak isterse, bu caiz değildir. Ancak kabala satarken, kendisi için üçte bir veya daha azını ayırabilir. Üçte birden fazla olursa, müzâbene ve mekruh olan satış içerisine girer.

24. İhtikar Ve Malın Pahalanmasını Beklemek[50]

56. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Bizim çarşılarımızda ihtikar (karaborsa) yapılamaz. Elinde fazla mal olan kimseler (fiatı yükseltmek maksadıyla) bize karşı ihtikar yaparak mallarını saklamazlar. Fakat yaz-kış dışardan pazara satmak üzere sırtında mal getirenler (alın teriyle çalışanlar), Ömer'in misafiridirler. Onlar dilediği gibi satar, dilediği gibi elinde tutar.»

57. Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) çarşıda kuru üzüm satmakta olan Ebû Beltea oğlu Hâtıb'a uğradı ve ona:
«—Ya fiyatı artır, ya da çarşımızdan malını kaldır» dedi.[51]

58. imam Malike Osman b. Allanın ihtikarı yasakladığı rivayet edildi.

25. Hayvanın Hayvan Karşılığı Satışı Ve Selem[52]

59. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talib'den şöyle rivayet edildi: Ali b. Ebî Talip (r.a.) Usayfir denilen büyük devesini,

belli bir zaman sonra alacağı yirmi yük devesine sattı.[53]

60. Nali'den rivayet edildi ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) sahibine Rebeze'de[54]teslim edeceği dört deve karşılığında bir yük devesi satın aldı.

61. İmam Malik, îbn Şihab'a: Daha sonra karşılığında iki hayvan vermek üzere bir hayvan satın almanın hükmünü sorduğunda: «Zararı yok, olabilir.» dedi.
îmam Malik der ki: Bu meselede bize göre üzerinde ittifak edilen hüküm şudur: Bir deveyi, kendisi gibi bir deve ve üste para vererek peşin olarak almak caizdir. Yine bir deveyi, kendisi gibi bir deve ve üste para vererek, develer peşin, parayı sonradan ödemek üzere almakta da bir mahzur yoktur. Yalnız deveyi, yine deve ve üste para karşılığı, para peşin, deveyi sonradan teslim etmek üzere almak caiz değildir. Hem para, hem de deve sonradan teslim edilmek üzere alırsa, bu da doğru değildir.
îmam Malik der İd: Her ne kadar aynı cinsten ise de, iyi bir deveyi, iki veya daha çok deve karşılığı satın almak caizdir. Birbirlerinden farklı olup, bu fark açıkça görülürse peşinen bir deve verip, belli bir zaman sonra iki deve alınmasında da bir mahzur yoktur.
Eğer birbirlerine benzerler (aralarında fark bulunmazsa), cinsleri değişik olsun olmasın peşinen bir deve verip sonra iki deve alınamaz.
imam Malik der ki: Bunun caiz olmayan şekli, cinsinin iyiliği, yük ve yolculuğa tahammülü hususunda aralarında hiç bir fark olmayan iki devenin bir deveye alınmasıdır. Satın aldığın bir deveyi bedelini ödemişsen teslim almadan önce başka birisine satabilirsin.
imam Malik der ki: Bir kimsenin, herhangi bir hayvanın parasını peşin ödeyip vasfını ve şeklini belirterek selem yoluyla alması caizdir. Bu durumda alıcı ve satıcının belirttikleri esaslara uymaları lâzımdır. Halk arasındaki muamele tarzı böyledir. Medine ulemasının kanaati de budur.

26. Hayvan Satışlarında Caiz Olmayan Şeyler

62. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Resul ul-lah (s.a.v.) gebe devenin karnındaki yavrunun j'avrusunu satmayı yasakladı. Cahiliye devrinde yüklü devenin karnındaki yavruyu satmak âdetti. Yine o devirde bir deveyi, karşılığı, devenin karnındaki dişi yavru büyüyüp doğurunca teslim etmek üzere alıp satıyorlardı.[55]

63. Said b. Müseyyeb der kî: Hayvanlarda da faiz yoktur. Hayvanlarla ilgili üç şey yasaklanmıştır:
1- Gebe develerin karnındaki yavruların satışı,
2- Develerin suîbündeki yavruların satışı,
3- Doğacak olan yavrunun yavrusunun satışı.[56]
İmam Malik der ki: Bir kimsenin daha Önce görmüş ve razı olmuş olsa bile pazarlık ânında, yanında olmayan bir hayvanı parasını peşin ödeyip satın alması caiz değildir.
imam Malik der ki: Bu mekruhtur. Çünkü satıcı aldığı paradan faydalanır. Fakat, bu malın müşterinin gördüğü şekilde kalıp kalmadığı belli değildir. Bunun için de mekruh olur. Ama vasfı belli olup aynen teslim edilirse bunda bir mahzur yoktur.

27. Hayvanları Et Karşılığında Satmak

64. Said b. Müseyyeb'den Resûlullah (s.a.v.)'in hayvanları et karşılığı satmayı yasakladığı rivayet olundu.[57]

65. Said b. Müseyyeb der ki: Hayvanları et karşılığı, yahut iki koyunu bir koyun karşılığı satmak cahiliye halkının oynadığı kumarlardan biridir.[58]

66. Ebuz-Zinad'dan: Said b. Müseyyeb, «Hayvanların et karşılığı satılması yasaklandı.» derdi.[59]
Ebu'z-Zinad diyor ki: Said b. Müseyyeb'e sordum: «Bir kimsenin on koyuna yaşlı bir dişi deve alması hakkında ne dersin?» dedim. «Eğer onu kesmek için almış ise caiz değildir,» dedi.
Ebu'z-Zinad şöyle anlatıyor: Yetişip görüştüğüm kimselerin hepsi de hayvanların et karşılığı satılmasını yasaklıyorlardı. Bu husus, Ebân b. Osman ve Hişam b. ismail zamanlarında valilerin emirnamelerine yazılıyor, onlar da bunu yasaklıyorlardı.
.

28. Eti Et Karşılığında Satmak

67. îmam Malik der ki: Deve, sığır, koyun ve bunlara benzeyen diğer yabani hayvanların eti hakkında bize göre üzerinde ittifak edilen hüküm şudur:
Bunlar misli misline, aynı ağırlıkta ve peşin olmadıkça birbirleriyle alınıp satılamazlar. Aynı cins ve peşin olmak şartıyla, tartılmadan da satılmasında bir beis yoktur.
îmam Malik der ki: Balık etinin, deve, sığır, koyun ve bunlara benzer diğer yabani hayvanların etine, birini ikiye veya daha fazlaya peşin olarak alıp satmak da caizdir. Eğer bu, araya bir müddet girecek olursa caiz değildir.
îmam Malik der ki: Ben bütün kuş etlerini, balık ve hayvan etlerinden farklı görüyorum. Dolayısıyla bunların birbirinden fazla veya eksik olarak peşin alınıp satılmasında bir sakınca görmüyorum. Ama bunların hiç birisi veresiye satılamaz.

29. Köpek Satışından Alınan Para.

68. Ebu Mes'ud el-Ensarî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) köpek parasını, zaniye kadının mehrini ve kehanet ücretim yasakladı. Zaniye kadının mehri, zina karşılığı kendisine verilen şeydir. Kehanet ücreti de kâhine verilen rüşvet ve kâhinlik yapması için aldığı maldır.[60]
imam Malik der ki: Saldırgan olsun olmasın köpekten para almayı mekruh görüyorum. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) köpek parası almayı yasakladı.[61]

30. Selem (Alasıya) Ve Malı Mal Karşılığında Satmak

69. İmam Malik'e, Resûlullah (s.a.v.)'in, malı sonra teslim edilmek üzere peşin para ödeyerek yapılan alış verişi (Selem'i) yasakladığı rivayet edildi.[62]
îmanı Malik bunu şöyle açıklıyor: Bir kimse diğer bir kimseye; senin malını filan zamanda bana teslim etmen şartıyla şu fiyatla alıyorum der ve bu şekilde anlaşacak olurlarsa, bu alış-veriş caiz değildir. Ama bu şartından vazgeçerse caiz olur.
îmam Malik der ki: Keten, Şatavî[63] veya Kasabî[64] bir elbise-
yi îtribî,[65] Kasst[66] veya Ziyka[67] bir elbise ile satın almakta bir mahzur yoktur.
Yine Herevî [68] yahut Merevf[69]bir elbiseyi birYemen çarşafı veya izan ile satın almakta ve bunların birini iki veya üç elbiseye, peşin veya veresiye alıp satmakta da bir mahzur yoktur. Ama bunlar bir cinsten olursa veresiye alınıp satılmaları doğru olmaz.
îmam Malik der ki: Fakat cinsleri ayrı olur ve aralarındaki fark açıkça görülürse, alınıp satılabilirler. İsimleri değişik olsa bile birbirlerine benzerler, aralarında fark görülmezse, onların ikisi bir elbiseye veresiye alınamaz, mesela iki Herevî elbise bir Merevî veya Kuhf[70] elbiseye yahut iki Furkubf[71] elbise bir Şatavî elbiseye birbirlerinden farklı olmadıkça veresiye alınıp satılamaz.
imam Malik der ki: Satın aldığın bir elbiseyi parasını ödemiş isen, teslim almadan önce başkasına satabilirsin.

31. Ticaret Mallarında Selem

70. Kasım b. Muhammed'den şöyle rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Abbas (r.a.)'a: «Selem yoluyla bir parça kumaş satış alan bir kimse, teslim almadan Önce onu satmak istese hükmü nedir?» diye sordu, tbn Abbas da: «Bu, gümüşü gümüş karşılığında satmak gibidir» dedi ve bu tarz alış verişi hoş görmedi.[72]
imam Malik diyor ki: Anladığınıza göre, o adam, aldığı malı tekrar satın aldığı kimseye alış fiyatından daha fazlasına satmak istemiştir. Eğer başka birisine satacak olsaydı, bunun bir mahzuru olmazdı.
imam Malik der ki: Bize göre köle, hayvan[73] ve diğer mallarda selem, yapan kimse hakkında ittifak edilen husus şudur: Bunların bütün vasıflan bilinerek belli bir zamana kadar selem yapılırsa, o zaman gelince, müşteri selem yoluyla satın aldığı malı, teslim almadan önce aldığı fiyattan daha fazlasına aynı adama satamaz.
Böyle yaparsa bu faiz olur. Çünkü müşteri sattığı şeye dinar veya dirhem (para) vermiş ise, satıcı bundan faydalanmış olur. Müşterinin teslim almadan önce peşin verdiği fiyattan daha fazlasına sattığı mal da kendisine kalınca, onun peşin verdiği parayı iade etmekle birlikte, kendi tarafından biraz da fazla vermiş olur.[74]
îmam Malik der ki: Bir kimse vasıfları belirtilen bir hayvan veya mal hakkında belli bir zaman sonra teslim almak üzere peşin olarak altın veya gümüş vermek suretiyle selem akdi yaparsa, bu müşteri o malı (teslim almadan) aldığı kimseye tayin ettikleri zaman gelmeden önce veya geldikten sonra peşin atacağı herhangi bir mal karşılığında satabilir. Bu mal, ne kadar olursa olsun fark etmez.
Ancak selem yapılan mal, buğday (yiyecek) olursa, onu teslim almadan satmak helâl olmaz.
Müşteri, henüz teslim almadığı bu malı başkasına veresiye bırakmayıp alacağı peşin altın, gümüş veya herhangi bir mal karşılığında satabilir. Eğer veresiye bırakırsa, bu doğru olmaz. Çünkü o takdirde bir adamdaki alacağını diğer birinde olan borcuna satmış olur ki, bu da mekruhtur.[75]
îmam Malik der ki: Bir kimse yenilip içilmeyen bir malı selem yoluyla satın alsa, bunu teslim almadan önce para veya mal karşılığında başka birisine satabilir. Satın aldığı kimseye satamaz. Ancak veresiye bırakmayıp peşin alacağı bir mal karşılığında olursa satabilir.
îmam Malik der ki: Malın teslim edilme zamanı gelmeden peşin alınacak başka bir mal karşılığı eski sahibine tekrar satılmasında ise bir mahzur yoktur.
îmam Malik der ki: Bir kimse vasıfları bilinen dört elbise için belli bir zaman sonra teslim almak üzere peşin olarak bir miktar dinar veya dirhem verse, zamanı gelince alacağı elbiseleri istediğinde satıcının yanında o vasıflarda elbise bulunmasa da aynı cinsten daha aşağı kaliteli elbiseler bulunsa, satıcı müşteriye sana bu elbiselerden sekiz tane vereyim dese, o da, oradan ayrılmadan bu elbiseleri alsa, bunda bir mahzur yoktur. Eğer bu arada bir müddet girerse doğru olmaz.
Yine tayin ettikleri zaman gelmeden önce böyle yapacak olurlarsa, bu da doğru değildir. Ancak parasını peşin aldığı elbisenin cinsinden bir elbise veremeyen başka bir elbise satacak olursa bu caizdir.

32. Bakır-Demir Ve Benzeri Madenlerin Satışı

71. îmam Malik der ki: Bize göre altın ve gümüşün dışında tartı ile satılan bakır ve kurşun çeşitleri, demir, taze olarak kesilip yenilen bitkiler, incir, pamuk ve benzerlerinin peşin olarak aynı cinsten bire iki almakta bir mahzur yoktur.
Yine bir rıtıl[76] demir iki rıiıl demire, bir rıtü bakır iki rıtıl bakıra alınabilir.
îmam Malik der ki: Aynı cinsten olursa, bire iki veresiye alınması doğru değildir. Ama cinsleri değişir ve bu değişiklik açıkça beli olursa, o zaman iki tanenin bir taneye veresiye alınması caizdir.
İsimleri değişik olmakla beraber, kurşun ve ânuk[77], bakır ve şebeh[78]gibi bir sınıf diğer bir sınıfa benzerse, bire iki veresiye alıp satmayı da doğru bulmuyorum.
îmam Malik der ki: Bütün bu sınıflardan satın aldığın şeyi, eğer Ölçerek veya tartarak satın almış isen, teslim olmadan önce başka birisine peşin paraya satmanda bir mahzur yoktur.
Eğer onu Ölçüp tartarak değil de götürü usûlü ile satın almış isen, o takdirde başkasına hem peşin hem de veresiye satabilirsin. Çünkü götürü satın aldığın zaman ödemen gereken şeyi, tartı ile satın aldığında, tartıp da teslim alıncaya kadar ödemen gerekmez. Bu konuda duyduğum şeylerin bana göre en güzeli budur. Zaten insanların muamelesi de bu şekildedir.
îmam Malik der ki: Bize göre ölçü veya tartı ile satılan usfur (aspur)[79], çekirdek, hayvan yemi olarak ağaçlardan silkelenerek dökülen yapraklar ve keten[80] gibi yenilip içilmeyen şeylerin her
çeşidinden bire iki peşin olanak alınıp satılabilir. Aynı türden veresiye bire iki alınıp satılamaz.
Başka başka türleri birbiriyle bire iki veresiye alıp satmak caizdir. Bütün bu sınıflardan satın alınan şeyi teslim almadan önce parasını peşin almak suretiyle başka birisine satmakta da bir zarar yoktur.
tmam Malik der ki: insanların faydalandığı her şey, hatta küçük çakıl taşları ve kireç bile olsa, bunların birini veresiye iki misline almak faiz olur. Birini bir misline ve yanında başka bir şey ilâve etmek suretiyle veresiye alıp satmak da yine faiz olur.

33. Bir Pazarlıkta İki Satışın Yasaklığı

72. îmam Malik1 den: Resûlullah (s.a.v.)'in bir pazarlıkta iki çeşit satışı yasakladığı rivayet edildi.[81]

73. îmam Malik'den şöyle rivayet edildi: Bir adam diğer birine: «Bu deveyi peşin para ile satın al. Ben de onu senden veresiye satın alayım» dedi. Bunun hükmü Abdullah b, Ömer'den soruldu-
ğunda, onu hoş görmedi ve yasakladı.[82]

74. imam Malik1 den: şöyle rivayet edildi: Kasım b. Muham-med'e peşin on veya veresiye onbeş dinara bir mal satın alan bir kimsenin durumu sorulduğunda bunu mekruh gördü ve yasakladı.
İmam Malik der ki: Peşin on veya veresiye onbeş dinara bir mal satın alan müşterinin, bu iki fiyattan birini ödemesi gerekir. Bu ise doğru değildir. Çünkü on dinarı veresiye bırakacak olursa, belli bir müddet sonra on beş dinar olur. Bu on dinarı peşin ödeyecek olursa, onunla veresiye bıraktığında ödeyeceği on beş dinarı satın almış olur.[83]
îmam Malik der ki: Bir adam birisinden peşin on dinara veyahut veresiye vasıfları belli bir koyuna bir mal satın alsa, bu iki bedelden birini ödemesi gerekir. Bu ise mektuhtur.
Çünkü Resûlullah (s.a.v.) bir pazarlıkta iki satışı yasaklamıştır. Bu alış veriş ae bu kabildendir.
îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birisine: Bu on beş sâ acve[84] hurmayı veya on sâ[85] sayhanı hurmasını[86] yahut da onbeş sâ mahmude buğdayı veya on sâ şamiye buğdayı bir dinara satın alıyorum dese bu mekruhtur, helâl olmaz.Çünkü kendisine on sâ sayhanı hurmayı gerekli kılmış iken, onu bırakıyor, on beş sâ acve hurmayı alıyor. Yahut da onbeş sâ mahmule buğdayı alması gerekirken, onu bırakıp on sâ şamiye buğdayı alıyor. Bunların her ikisi de mekruhtur. Böyle bir alış veriş helâl olmaz. Çünkü bu, yasaklanmış olan bir pazarlıkta iki satış yapmaya benzer. Diğer taraftan da aynı cins buğdayın (yiyecek) iki ölçeğinin bir ölçeğe satılmasına benzer (ki bunlar da yasaklanmıştır.)

34. Meçhul Alış Veriş[87]

75. Saîd b. Müseyyeb'den, Resûlullah (s.a.v.)'in Bey'i gareri (sonucu belli olmayan alış verişi) yasakladığı rivayet edildi.[88]
İmam Malik der ki: Elli dinar kıymetindeki kölesi kaçan veyahut hayvanı kaybolan bir adama, birisinin «onu senden yirmi dinara alıyorum» demesi de bu kabildendir. Çünkü müşteri onu bulacak olursa, satıcı otuz dinar zarar etmiş olur. Bulamazsa, müşteriden yirmi dinarı boşuna almış olur.
imam Malik der ki; Bunda ikinci bir ayıp daha vardır ki, o da şudur: Bu kaybolan hayvan bulunsa bile kıymetinin artıp, eksile-ceği veya herhangi bir ayıp ortaya çıkıp çıkmayacağı bilinemez. Bu da büyük bir tehlike ve aldanmadır.
îmam Malik der ki: Kadınların (cariyelerin) ve hayvanların karnındaki yavruyu satan almak da bu türden bir alış veriştir. Çünkü doğup doğmayacağı bilinmez. Doğsa bile iyi veya kötü, güzel veya çirkin olacağı, tam veya noksan olacağı, erkek veya dişi olacağı da bilinemez.
Ayrıca bütün bunların kararlaştırılan fiyatı başka, kıymetleri başka olmakla birbirlerinden farklı (fazla veya eksik) olabilirler.
îmam Malik der ki: Dişi bir hayvanı satıp karnındaki yavruyu satış dışı bırakmak caiz değildir. Mesela, bir adam, diğer birine: »Benim bu sağılır koyunumun kıymeti üç dinardır, ama karnındaki yavru bana kalmak şartıyla sana iki dinara satarım» dese, bu mekruhtur. Çünkü bunda cehalet ve aldanma tehlikesi vardır. (Doğacak yavru bilinmediği için çekişmeye sebep olabilir.)
îmam Malik der ki: Zeytini zeytin yağına, henüz kabuğunda bulunan toplanmamış taze susamı susam yağına, taze tereyağı eritilmiş sade yağa satmak helâl değildir. Çünkü bu müzabene[89] yani kabala (Ölçüp tartmadan) bir satış olur. Aynı zamanda

taneli şeyleri yine onlardan elde edilen bir şey karşılığı satın alan kimse verdiğinden daha az mı, yoksa daha fazla mı çıkacağını bilemez. Bunda da bir aldanma tehlikesi vardır.
İmam Malik der ki: Sorgun[90]Hanesini yine bif tanenin bir koku ile terbiye edilmemiş sade yağına satın almak da meçhul alışverişten (bey'i garerden)dir. Çünkü sorgun tanelerinden çıkarılan da terbiye edilmemiş bir yağdır.
Fakat sorgun tanelerini kokulandırılmış yağa satmakta bir mahzur yoktur. Çünkü kokulandırılmış olan bu yağ, güzel kokularla karışır ve eski sadeliği değişikliğe uğrar.
îmam Malik der ki: Bir kimse, diğer birine zararına satmaması şartıyla bir mal satsa, bu satış caiz değildir. Çünkü bu. işte aldatma olabilir. Bu şu demektir: Satıcı, kâr ettiği takdirde, müşteriyi o kâr karşılığı kiralamış olur.Eğer o malı ana sermayesine veya noksanına satarsa kendisine bir şey kalmaz, emeği boşa gitmiş olur ki, bu doğru değildir. Bu durumda müşteriye emeği oranında ücret verilir. Bu maldakizarar veya kâr ise satıcıya aittir.
Bu da mal elden çıkıp satıldığında olur. Elden çıkmazsa aralarındaki alış veriş feshedilir.
imam Malik der ki: Bir adam, başka birisine kesin olarak bir mal satar, sonra müşteri pişman olur ve satıcıya fiyatı biraz düşür der de satıcı buna yanaşmaz, »sen onu sat, zararı sana ait değil» derse, bunda bir mahzur yoktur. Zira bu bir aldatma değil, müşteriye bırakılan bir şeydir. Zaten akitlerini de buna göre yapmamışlardı. Bu bakımdan caizdir.

35. Mülâmese Ve Münabeze[91] Yoluyla Satış

76. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.) Mülâmese ve münâbeze yoluyla yapılan alış verişleri yasakladı.»[92]
Mülâmese: (durulmuş) bir kumaşı açıp içine bakmadan eliyle dışından yoklayarak veyahut içinde ne olduğunu bilmeden geceleyin karanlıkta satın almaktır.
Münâbeze ise, satıcı ve müşteriden her birinin düşünüp taşınmadan kendi kumaşım diğerine atarak, bunu şu kumaş karşılığında satıyorum demeleri suretiyle yapılan alış veriştir. îşte yasaklanan mülâmese ve münâbeze alış verişi budur.
tmam Malik der ki: Ambalajında paketlenmiş bir taylesanı (ulemâ ve ileri gelenlerin giydiği kaftan) veya topunda sanlı bir kumaşı açıp içersine bakmadan alıp satmak, caiz değildir. Böyle bir alış verişte aldanma olabilir. Çünkü bu da mülâmeseden sayılır.
îmanı Malik der ki: Dolu çuvalları listeye göre satmak, taylesanı (kaftan) ambalajında ve kumaşı top halinde satmak gibi şeylerden farklıdır. Bu fark, yapılmakta olan muamele tarzından, insanlar tarafından bunun bilinmesinden ve bu işi yapanların tatbikatından doğmuştur. Bu, insanlar arasında yapılması caiz olan bir alış veriş ve herhangi bir mahzur görülmeyen bir ticaret şekli olarak devam etmektedir. Çünkü çuvalların açılmadan liste üzerinden satılmasından maksat aldatma değildir. Bu bakımdan, mülâmeseye benzemez.

36. Murabaha[93] (Alış Verişte Kâr)

77. imam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, bu konuda üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimse bir beldeden aldığı kumaşı başka bir beldeye getirip orada murabaha ile (kârla) satarken komisyon ve ambalaj ücretleri ile kendi masraflarını ve dükkân kirasını alış fiyatına ilâve ederek hesaplayamaz[94] Fakat nakliye ücretini alış fiyatına ilâve edebilir. Yalnız bunda bir kâr aramaz, kârsız olarak ilâve eder.
Ancak satıcı, kendisiyle pazarlık yapan kimseye bütün bu masrafları bildirir, o da bunu öğrendikten sonra hepsinin üzerine satıcıya kâr verirse bunda bir mahzur yoktur.
îmam Malik der ki: Yıkama, dikme, boyama ve benzeri şeyler kumaşla kâimdir. Kumaşta hesaba katıldığı gibi, bunda da kâr hesaba katılır. Eğer satıcı kumaşı satar, bunlardan hiçbir şey açıklamazsa kân da hesaba katamaz. Bu durumda kumaş elden çıkmış ise, taşıma kirası fiyatından sayılır. Ama bu kira üzerine kâr eklenemez. Eğer kumaş elden çıkmamış ise, aralarındaki alış veriş feshedilir. Fakat kendi nzalarıyla anlaşırlarsa, aralarındaki alış verişleri muteber olur.
İmam Malik der ki: Bir kimse altın veya gümüşle, mesela on dirhemin bir dinar olduğu bir günde, bir mal satın alarak başka bir beldeye getirip veyahut satın aldığı yerde, satacağı günün rayici üzerinden murabaha ile sattığında, eğer o malı dirhem ile satın almış, dinar ile satmış ise veyahut dinar ile almış, dirhem ile satmış ise ve mal da henüz elinden çıkmamış ise müşteri muhayyerdir. Dilerse alır, dilerse bırakır. Eğer mal satıcının elinden çıkmış ise, satın almış olduğu fiyat üzerinden müşteriye kalır ve o fiyattan müşterinin kendisine verdiği oranda kâr hesaplanır.
îmam Malik derki: Bir kimse kendisine yüz dinara mal olan bir malı onda bir (%10) kârla satsa sonra bu malın kendisine doksan dinara mal olduğunu anlasa ve mal da elinden çıkmış (müşteri tarafından teslim alınmış) bulunsa muhayyer olur. îsterse malın, kendisinden teslim alındığı günkü kıymetini alır. Ancak, malın kıymeti ilk satışta kararlaştırılan fiyattan fazla olursa, bu fiyattan fazlasını alamaz. Bu da yüz on dinar eder. îsterse de doksan dinar üzerinden kendisine kâr takdir edilir. Ancak malın kararlaştırılan fiyatı satıldığı günkü kıymetinden aşağı olursa satıcı kararlaştırdıkları fiyat ile ana parasını ve kârını almak arasında muhayyer olur ki bu da doksan dinar eder.
îmam Malik der ki: Bir kimse murabaha ile bir mal satsa ve bu mal bana yüz dinara mal oldu dese, sonra da bu malın yüz yirmi dinara mal olduğu anlaşılsa, müşteri muhayyer olur. îster satıcıya malın teslim aldığı günkü kıymetini öder, isterse de ona verdiği kâr üzerinden neye ulaşırsa onu Öder. Ancak bu, malı satın aldığı fiyattan daha aşağı olursa, o takdirde malın sahibine kararlaştırdıkları fiyattan daha noksan veremez. Çünkü baştan bu fiyata razı olmuştu. Mal sahibi ise, daha fazla talep etmektedir. Aynı zamanda, müşterinin elinde, bu konuda fatura üzerindeki fiyatı düşüreceğine dair satıcı aleyhinde herhangi bir delil de yoktur.

37. Fatura Üzerinden Satış

78. imanı Malik der ki: Bize göre durum şudur: Bir kaç kişi ortak olarak bir mal, meselâ bir bez veya ince kumaş satın alır, bunu duyan bir kimse onlardan birine:
«—Filandan satın aldığın kumaşın vasfını ve durumunu öğrendim. Senin hissene şu kadar kâr versem bana satar mısın?» dediğinde:
«— Evet.» der de o kârı verip onun yerine diğerlerine ortak olduktan sonra mala bakınca kalitesiz görüp pahalı bulsa bile, belirli vasıflar ve fatura üzerinden satın almış ise, bu alış veriş kendisi için kesinleşmiştir. Muhayyerliği de yoktur.
İmam Malik der ki: Bir kimseye bir kaç çeşit kumaş gelip de alıcılar yanına toplandığında onlara faturasını okuyarak:
«— Her balyada şu kadar Basra çarşafı, şu kadar Sabur çarşafı var, ölçüsü de şu kadardır.» der, kumaşın cins ve çeşitlerini onlara açıklar ve:
«— Bu vasıflar üzere benden alınız» der, onlar da kendilerine anlatılan vasıflar üzere balyaları alırlar, sonra açınca pahalı bulurlar ve pişman olurlarsa bile, eğer satılan şey faturaya uygun ise buna uymaları lâzımdır, cayamazlar. Bu insanların tatbik ettiği muamelelerdendir. Mal faturaya uygun olup , muhalif bulunmadığı zaman aralarında bunu caiz görüyorlar.

38. Alış Verişte Muhayyerlik

79. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur: «Alıcı ve satıcıdan her biri diğerine karşı, birbirlerinden (satış meclisinden) ayrılıncaya kadar muhayyerdirler. Ancak muhayyer alıp üzerinde anlaştıkları süreye kadar muhayyerlikleri devam eder.»[95]
îmam Malik der ki: Bizde bunun belli bir hududu, bilinen bir tarifi yoktur. Buna göre herhangi bir muamele de yapılmamaktadır.[96]

80. Abdullah b. Mes'ud (r.a) der ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Her ne zaman iki kişi alış veriş yaparlarsa, söz satıcının sözü olur. Yahut da bu alış verişten vaz geçerler.»[97]
îmam Malik der ki: Bir kimse başka birisine bir mal satsa ve satışın kesinleşmesi esnasında: «Bunu sana filan kimse ile istişare etmek üzere satıyorum. Eğer razı olursa, alış verişimiz tamamdır. Razı olmazsa, aramızda bir alışveriş yoktur» dese ve bunun üzerine anlaşsalar, sonra müşteri, satıcının o kimseyle istişare etmesinden önce pişman olsa, her ikisi hakkında da bu alış veriş belirttikleri vasıflarda kesinlik kazanır. Müşteri için de bir muhayyerlik kalmaz. Satıcının şartları ile kabul etmek isterse, aynen geçerli olur.
îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birisinden bir mal satın aldığında fiyat hususunda ihtilafa düşseler, mesela satıcı:
«— Onu sana on dinara sattım» dese, müşteri de:
«—Hayır, ben senden beş dinara aldım» dese bu durumda satıcıya: «îster o malı müşteriye dediği fiyatla ver, ister malını kendi dediğin fiyattan (on dinardan) başka bir fiyata satmadığına dair yemin et.» denir. Eğer yemin ederse bu defa müşteriye: «Ya satıcının dediği fiyatla al, ya da dediğinden (beş dinardan) başka bir fiyatla almadığına yemin et,» denir. O da yemin ederse, mal ile bir ilgisi kalmaz. Çünkü onların her biri diğerine karşı hak iddia etmiş olur[98]

39. Borç Ve Faiz

81. Seffah'ın azatlı kölesi Ebu Salih şöyle anlatıyor: Dâr-i Nahle[99] ahalisine veresiye bir kumaş sattım. Sonra oradan çıkıp Küfe'ye gitmek istediğimde bana paranın bir kısmım düşürmemi ve bu indirimden sonra geri kalanı da ödeme zamanı gelmeden Önce ödemeyi teklif ettiler. Bunu Zeyd b. Sabit (r.a.)'e sordum. O da:
«— Bu parayı yemene ve başkalarına yedirmene hükmede-mem» dedi.[100]

82. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Bir kimsedeki vadeli alacağının bir kısmını düşürüp diğer kısmını vaktinden önce alan bir adamın durumu kendisinden sorulduğunda bunu hoş görmedi ve yasakladı.

83. Zeyd b. Eslem'den: Cahiliye devrinde faiz şöyle olurdu: Birisinde vadeli bir alacağı olan kimse, alacağının zamanı gelince borçlusuna:
«— Borcunu ödeyecek misin, yoksa arttıracak mısın?» derdi. Verirse alır, veremezse alacağının üzerine faiz ilâvesiyle bir müddet daha ertelerdi.
îmam Malik der ki: Bu hususta bize göre ihtilafsız mekruh olan, birisinde alacağı olan bir kimsenin, alacağının bir kısmından vaz geçmesine karşılık borçlunun geri kalan kısmı zamanı gelmeden ödemesi şeklindeki durumdur. Çünkü bu, ödeme zamanı geldikten sonra alacağını tehir etmesi ve borçlunun da ona daha fazla ödemesi mesabesindedir. Bu ise hiç şüphesiz doğrudan doğruya faizdir.
imam Malik der ki: Bir kimsenin diğer birinde vadeli yüz dinar alacağı olsa, zamanı gelince borçlu, ona:
«— Bana peşin fiyatı yüz dinar olan bir malı yüz elli dinara vadeli olarak sat» dese, bu alış veriş doğru olmaz. İlim adamları bunu yasaklıyor.
tmam Malik der ki: Bu, mekruhtur. Çünkü bu durumda borçlu, alacaklıya sattığı şeyin bedelini, o şeyin aynıyla ödemiş, alacaklı da ilk yüz dinarı ikinci bir müddet için tehir etmiş, bu tehiri sebebiyle elli dinar daha alacağına eklemiş olur ki, bu mekruhtur, doğru değildir.

Bu aynı zamanda Zeyd b. Eslem'in cahiliye devrindeki alış verişler hakkında rivayet ettiği hadise benzemektedir. Onlar alacaklarının zamanı gelince borçluya:
«— Ya borcunu öde, ya da artır (faiz ver)» derlerdi. Eğer öderse alırlar, ödeyemezse alacakları miktarı artırırlar, müddeti uzatırlardı.

40. Borç Ve Havale[101]

84. Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) «Zengin kimsenin borcunu sebepsiz yere geciktirmesi zulümdür. Herhangi biriniz (alacağının ödenmesi için) zengin birisine havale edildiğinde bunu kabul etsin.»
buyurdu.[102]

85. Musa b. Meysere'den şöyle rivayet edildi: Bir adam Said b. Müseyyeb'e sordu:
«— Ben borçla satış yapan bir kimseyim (ne dersin)?» Said b. Müseyyeb de:
«— Teslim alıp sahip olmadığın bir şeyi satma» dedi.
imam Malik der ki: Bir kimse başka birisinden belli bir zaman sonra teslim almak üzere bir mal satın alsa —ki bu zaman şartı ya o malın pazarlarda revaç bulması ümidiyle, yahut da bu zamana ihtiyaç olduğundan olabilir— sonra satıcının bu tayin ettikleri zamana muhalefetinden dolayı müşteri o malı satıcıya iade etmek istese, bunu yapamaz. Bu alış verişe uyması gerekir. Ama satıcı, bu malı, tayin ettikleri zaman gelmeden önce getirse, müşteri onu almaya zorlanamaz.
imam Malik der ki: Bir kimse bizzat kendisi ölçerek bir miktar buğday satın alsa, sonra ondan satın alacak biri geldiğinde kendisinin ölçerek teslim aldığını bildirse, ikinci müşteri de onu tasdik ederek aynı ölçü ile almak istese, bu şekilde peşin yapılan satışta bir mahzur yoktur. Fakat vadeli olursa, ikinci müşteri de kendisi
için ölçüp almadıkça mekruhtur.
Bunun vadeli olduğunda mekruh oluşu, faize götüreceğinden ve bunun ölçüsüz, tartısız bir satış şekline dönüşeceği korkusundan dolayıdır. Bu bakımdan vadeli olduğunda mekruh oluşu hususunda bize göre ihtilaf yoktur.
îmam Malik der ki: Borçlunun ikrarı olmadıkça huzurda bulunan ve bulunmayan hiç bir kimsenin alacağı devralınamaz. Yine mal bıraktığını bilse bile, ölünün alacağı da devralınamaz. Bunda bilinmezlik vardır. Çünkü (borçlunun bizzat ikrarı olmadan) alacağını tam olarak tahsil edeceği bilinemez. Bunun mekruh oluşunun sebebi, esas borçlunun ikrarı olmadığı için, gaib veya ölünün alacağının miktarı kesin olarak bilinemez. Ölen kimsenin borcu çıkarsa, verdiği para boşa gider. (Çünkü ölünün bıraktığı mallardan önce borçları ödenir, ona bir şey kalmayabilir.) Bunda başka bir ayıp daha vardır ki, o da şudur: Kendisi için garantisi olmayan bir şeyi devralmış olacağından tahsil edemezse, parası boşa gitmiş olur. Bu ise bir belirsizliktir, caiz olmaz.
îmam Malik der ki: Kişinin yanındaki bir şeyi satması ile aslı yanında olmayan bir şey vasıtasıyla borç vermesi arasında fark vardır.
Îyne [103]sahibi yanındaki para ile birine eşya alarak faiz elde etme maksadıyla şöyle der: îşte on dinar (ilerde karşılığında bana on beş dinar ödemen üzere) bununla sana ne satın almamı istiyorsun? Bu adam elindeki on dinarı nakden vererek ilerde faiziyle birlikte on beş dinar almış gibi olur. Bu caiz değildir. Zira dolaylı yoldan faiz olur.

41. Şirket, Tevliye Ve İkale[104]

86. îmam Malik der ki: Çeşitli sınıflardan toplu olarak kumaş satan bir kimse, süs ve istemeleriyle bir miktar kumaşı istisna etse, eğer bundan süs ve desenleri seçmeyi şart koşmuş ise, bunda bir mahzur yoktur. Eğer istisna ettiği zaman seçmeyi şart koşmamış ise, kendisinden satın alınan kumaş sayısında ortak olur.[105] Burada iki elbisenin süs ve desenleri bir olmakla beraber kıymetleri farklı olabilir.
îmam Malik der ki: Bize göre, yiyecek ve diğer şeylerde, teslim alınsın veya alınmasın peşin olup kâr ve noksanlık bulunmadığı ve paranın ödenmesi tehir edilmediği müddetçe şirket, tevliye ve ikale yapmakta bir mahzur yoktur.
Eğer bu araya bir kâr veya noksanlık girerse veyahut onlar-dan (alıcı ve satıcıdan) biri ödemesi gereken şeyi tehir ederse, bu bir satış olur. Alış verişi helâl kılan şey onu da helâl kılar, alış
verişi haram kılan onu da haram kılar. Bu ne bir şirket, ne bir tev-liye ve ne de bir ikaledir.
îmam Malik der ki: Bir kimse bir mal, meselâ bir bez veya ince kumaş satın alsa, sonra başka birisi ona ortak olmak istese, o da kabul etse ve malın sahibine beraberce parayı ödeseler, sonra bu mal herhangi bir sebeple ellerinde telef olsa, ortak olan, kendisini ortak edenden parasını alır. O da malı satandan bütün parayı ister. Ancak ortak eden kimse, satış esnasında ve ilk satışıyla pazarlık anında ve bu ihtilaftan önce ortak ettiği kimseye, «Senin taahhüdün mesuliyetin, benim satın aldığım kimse üzerindedir» diye şart koşarsa, bu da sahihtir. Bu ihtilaf ortaya çıkıp ilk satıcıya ulaşınca, artık diğerinin şartı batıldır. Kusur kendisine aittir.
Bir kimse diğer birine: "Bu malı ikimizin arasında müşterek olmak üzere satın al ve benim adıma da parayı öde. Ben de onu sana satarım» dese, bu doğru olmaz. Çünkü böyle söyleyince o malı satmak üzere onunla selem yapmış olur. Eğer o mal helak olsa veya elden çıkıp gitse parayı ondan alır. Bu da menfaat getiren bir selem sayılır.
îmam Malik der ki: Bir kimse bir mal satın alsa, sonra başka birisi ona: «Bu malın yarısına beni ortak et, ben de senin için onun tamamını satayım» dese, bu helâl olur, bir mahzuru olmaz. Çünkü bu yeni bir alış veriştir. Burada müşteri, diğer yarısını kendisi için satması şartıyla malın yarısını ortağına satmış olmaktadır.

42. Borçlunun İflas Etmesi[106]

87. Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam'dan: Resûlul-lah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Herhangi bir kimse bir mal satar, o malı satın alan kimse iflas eder ve malı satan onun bedelinden hiç bir şey almamış olur da o malı aynen bulursa alabilir. Eğer malı satın alan kimse Ölürse burada mal sahibi diğer alacaklılar gibidir.»[107]

88. Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) «Herhangi bir kimse iflas eder de (alacaklılarından) biri malını aynen bulursa, o malda hak sahibi obuaya başkalarından daha lâyıktır.» buyurdu.[108]
îmam Malik der ki: Bir kimse diğer birine (veresiye) bir mal satsa da müşteri iflas etse, satıcı malını aynen bulursa alır. Müşteri malın bir kısmını satmış ve ayırmış olsa bile, malın sahibi onu almaya diğer alacaklılardan daha layıktır. Müşterinin o malı bölmesi, bulduğunu aynen almasına mani olmaz. Sattığı malın bedelinden bir miktar almış olsa da, onu geri verip malından bulduğunu alır. îsterse, bulamadığı kısımda diğer alacaklılarla beraber hak sahibi sayılır.
îmam Malik der ki: Bir kimse herhangi bir mal, meselâ bir iplik, bir meta, (yiyecek ve giyecek gibi şeyler) veya bir parça arsa satın alsa, sonra bu satın alınan şey üzerinde bir iş, meselâ arsaya bir bina yapsa veya iplikten kumaş dokusa, sonra da iflas etse ve arsanın sahibi, «ben arsa ile üzerindeki binayı alacağım» dese, bunu yapamaz. Fakat arsaya ve müşterinin orada yaptığı şeylere kıymet konur. Sonra, arsanın ve binaların kıymetinin ne olduğu araştırılır. Bu belirlendikten sonra, onlar da ortak olurlar. Arsa sahibinin hissesine düşen kendisinin, binalara düşen de diğer alacaklıların olur.
îmam Malik der ki: Meselâ, bunların hepsinin kıymeti bin beşyüz (1500) dirhem olup, beşyüzü arsanın, bini de binaların değeri olsa, üçte biri arsa sahibine, üçte ikisi de diğer alacaklılara kalır.
îmam Malik der ki: îplik ve benzerleri de böyledir. Onlarda da böyle bir değişiklik yapılır da müşteri borçlanır ve ödeyemezse, aynı muamele burada da yapılır.
îmam Malik der ki: Satılan malda müşteri herhangi bir şey yapmaz. Fakat bu mal revaç bulur, fiyatı yükselmiş olur da sahibi onu almak ister, diğer alacaklılar da sahibine verilmesini istemezlerse, bu durumda alacaklılar, ya mal sahibine sattığı fiyattan noksansız bedelini ödeyip malı alırlar, yahut da malı ilk sahibine teslim ederler.
Eğer malın fiyatı düşmüş ise, satan kimse iki şey arasında muhayyer olur. Ya malını alır, üstüne bir şey istemez; Yahutda diğer alacaklılarla beraber hissesine düşeni alır.
îmam Malik der ki: Bir kimse (veresiye) bir cariye veya bir hayvan satın alsa ve bu aldığı (cariye veya hayvan) yanında doğurduktan sonra iflas etse, cariye yahut hayvan yavrusuyla birlikte satıcıya kalır. Ancak diğer alacaklılar kendilerinde kalmasını isterlerse, satıcının hakkını tam olarak vermeleri gerekir.

43. Borçlarla Caiz Olan Şeyler

89. Resûlullah (s.a.v.)'in azatlı kölesi Ebû Râfi'den (r.a.) şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) genç bir deve borç aldı. Nihayet kendisine zekat malından bir sürü deve geldi.[109]
Ebu Râfi' diyor ki: Resûlullah (s.a.v.) bana, O adama genç devesini vermemi emretti. Ben de:
«— Develer arasında yedi yaşında iyi bir deveden başka bir deve bulamadım» dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Onu o adama ver. Çünkü insanların en hayırlısı, verirken en çok ihsan edendir.» buyurdu.[110]

90. Mücahid'den şöyle rivayet edildi: Abdullah b. Ömer (r.a.) bir adamdan birkaç dirhem borç aldı. Sonra o borcu daha iyi dirhemlerle Ödedi. Adam: «Ey Ebu Abdurrahman! bunlar, benim sana verdiğim dirhemlerden daha iyi.» dedi. Abdullah b. Ömer: «Biliyorum, fakat gönlüm böyle istedi» dedi.[111]
îman Malik der İd: Altın, gümüş, yiyecek veya hayvan borç veren kimse eğer aralarında bir şart veya âdet yoksa, verdiğinden daha iyisini alabilir. Eğer böyle bir şart, bir vâ'd veya âdet olursa bu mekruhtur, caiz değildir.
îmam Malik der ki: Çünkü Resûlullah (s.a.v.) borç aldığı genç devenin yerine yedi yaşında daha iyi bir deve verdi. Abdullah b. Ömer (r.a.) de borç aldığı dirhemlerden daha üstününü verdi. Eğer bu borç alanın gönlünden gelir, herhangi bir şart, bir vad ve bir anlaşma olmazsa helâl olur, bir mahzuru yoktur.

44. Borçlarda Caiz Olmayan Şeyler

91. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) bir kimsenin, başka bir beldede almak üzere diğer birisine yiyecek borç vermesini hoş görmedi. «Onun nakliye masrafı nerede?» dedi.[112]

92. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e gelerek şöyle dedi:
«— Ey Ebu Abdurrahman[113], ben bir adama borç verdim ve verdiğimden daha fazla vermesini şart koştum». Abdullah b. Ömer (r.a.):
«— Bu, faiz olur,» dedi. Adam:
«— Bana nasıl yapmamı emredersin, ey Ebu Abdurrahman?» deyince Abdullah b. Ömer (r.a.):
«— Borç vermek üç şekildedir:
1- Allah rızası için borç verirsin. Allah senden razı olur, sana sevap verir.
2- Arkadaşım razı etmek için borç verirsin. O zaman da arkadaşın senden hoşnud olur.
3- Helâl malınla haram mal almak için borç verirsin ki bu da

faiz olur.»
Adam:
«— Ey Ebu Abdurrahman, bana nasıl yapmamı emredersin?» dediğinde Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:
«— (0 şartın yazılı olduğu) sahifeyi yırtmanı (yani o şartı iptal etmeni) tavsiye ediyorum. Sana verdiğin kadar öderse, onu kabul et. Verdiğinden az verirse, onu aldığında ecir ve sevap kazanırsın. Eğer kendi isteğiyle senin verdiğinden daha fazla verirse, bu da sana bir teşekkür olmuş olur. Yine ona borç verip de mühlet tanımanın ecrini ve sevabını almış olursun.»

93. Nafizden Abdullah b. Ömer'in (r.a.) şöyle dediği rivayet edildi: «Her kim bir borç verirse onun aynen ödenmesinden başka bir şey şart koşmasın.»

94. İmam Malik'den: Abdullah b. Mesud (r.a.)'un şöyle dediği rivayet edildi: «Her kim bir borç verirse, ondan daha fazla almayı şart koşmasın. Bu fazlalık bir tutam ot bile olsa faizdir.»
îmam Malik der ki: Bize göre üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimsenin belirli vasıf ve suretlerle bir hayvanı borç almasında bir mahzur yoktur. Onun gibi bir hayvan ödemesi gerekir. Ancak borç alınmak istenen cariye olursa, bu hususta helâl olmayan bir şeyi helâl saymaya vesile olmasından korkulur, doğru olmaz. Yani bir kimsenin bir cariyeyi borç alıp onunla cima ettikten sonra aynı cariyeyi sahibine iade etmesi doğru olmaz. Bu helâl değildir, îlim adamları bunu yasaklıyor ve hiç kimseye bu hususta ruhsat vermiyorlar.[114]

45. Pazarlık Ve Alış Verişte Yasaklanan Şeyler

95. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın» buyurdu.[115]

96. Ebû Hureyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Satış için pazara mal getiren kimseleri yolda (pazara girip fiyatları öğrenmeden mallarını almak için) karşılamayınız. İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın. Bir malı satın almak istemediğiniz halde, müşteri kızıştırmak için fiyat artırmaymız. Şehirde oturan bir kimse bir bedevi (kırlarda ve vanalarda oturan) adına satış yapmasın.[116] Develerin ve koyunların memesinde (müşterinin büyük görmesi ve çok zannetmesi için) sütü sağılacak şekilde hazır bırakmayınız. Bir kimse bu şekilde bir hayvan alsa, onu sağıp durumu anladıktan sonra iki şeyden birini seçebilir: Ya olduğu gibi kabul eder, yahut da bir sâ' hurma ile birlikte geri verir.[117]»[118]
îmam Malik der ki: Resûlullah (s.a.v.)'in:
«— İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın» sözünün tefsiri şudur; Satıcının, pazarlık yapmakta olduğu müşteriye yönelip, parayı tahsil şartlarını, malın ayıpsız oluşunu ve onu satmak istediğini gösteren diğer şeyleri saymaya başladığı sırada, başka bir kimsenin gelip müslüman kardeşinin pazarlığı üzerine yeni bir pazarlık yaparak o malı almak istemesidir, îşte yasaklanan budur. Yoksa satışa arzedilen ve bir çok kimse tarafından pazarlığı yapılmakta olan bir mal hakkında pazarlığa iştirak etmede —ki bu açık artırma olur— bir sakınca yoktur. Eğer pazarlığa katılan insanlar onu ilk pazarlık yapan kimseye bırakırlarsa, o mal batıla benzer bir fiyatla alınmış ve satıcıların malına mekruh karışmış olur. Bize göre hüküm böyledir.

97. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resülullah (s.a.v.) Neceşi (alıcı olmadığı halde alıcı gibi davranarak malın fiyatını yükseltmeyi) yasakladı.[119]
imam Malik der ki: Neceş: Niyetin satın almak olmadığı halde başkalarının da sana uyarak yüksek fiyat vermesi için satıcının malına kıymetinden daha fazla fiyat ver mendir.[120]

46. Alış Veriş Hakkındaki Dıger Hadisler

98. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Bir adam[121] Resûlullah (s.a.v Je alış verişte aldandığını anlatınca, Resûlullah (s.a.v.):
«—Alış veriş yaptığın zaman: Aldatma[122] yok, de» buyurdu.
îmam Malik der ki: Bu adam alış veriş yaparken: «Aldatma yok» derdi.[123]

99. Said b. Müseyyeb der ki: Ölçü ve tartıya riayet edilen bir yere geldiğin zaman, orada uzun zaman ikamet et, ölçü ve tartının noksan yapıldığı bir yere geldiğin zaman ise orada fazla durma.[124]

100. Muhammed b. Münkedir der ki: «Allah, satarken az bir kâra razı olan, alırken parayı gönül hoşnutluğuyla veren, borcunu çabuk ödeyen ve borçlusunu sıkıştırmayan insanları sever.»[125]
imam Malik der ki: Bir kimse deve, koyun, kumaş, köle veya sayı ile alınıp satılan başka bir malı götürü usulü ile satın alamaz.[126]
îmam Malik der ki: Bir kimse, başka birisine fiyatını tayin edip, kendisi adına satması için bir mal vererek: «Eğer bunu söylediğim fiyattan satarsan, sana bir dinar —veya aramızda kararlaştırılacak başka bir şey— vereceğim. O fiyata satamazsan hiç bir şey vermem» dese bunda bir mahzur yoktur. Satacağı fiyatı ve bu satış için vereceği ücreti belirlemiş ise, diğeri de aynı fiyattan satınca o ücreti alır. Satamazsa bir şey alamaz.
imam Malik der ki: Yine bir kimsenin diğer bir kimseye: «Benim kaçan kölemi veya devemi yakalayıp getirebilirsen, sana şu kadar ücret veririm» demesi de böyledir. Bu bir ücrettir. Yoksa o adamı kiralama değildir. Eğer kiralama olsaydı, kaçanı

yakalayamayınca ücret vermemesi doğru olmazdı.
îmam Malik der ki: Fakat bir kimseye mal verilip de, «— Bunu sat, her dinar için sana şu kadar ücret veririm» denilse, bu caiz değildir. Çünkü malın fiyatından düşecek her dinar, onun alacağı ücretin de düşmesi demektir. Bu da ne alacağını bilemeyeceği için bir belirsizlik vardır.[127]
İmam Malik'in caiz görmediği husus, ekseriyetle az olduğu için kolayca sayılabilen, ölçü ve tartı ile takdir edilemeyen şeylerdedir. Yoksa Ölçü ve tartı ile satılan şeyleri götürü satmak da caizdir. (Bâcî, el-Münteka; c. 5, s. 110).
Ebû Hanife'ye göre, Mesela bir sürü koyunun her biri şu fiyata veya bir top kumaşın her metresi şu fiyata diyerek satmak fasittir. Yalnız bu mesele, kumaşın baş tarafı ile son tarafının kıymeti birbirinden farklı olduğu takdirde böyledir. Farklı olmazsa, Ebû Hanife'ye göre, yalnız bir metresi için caizdir, imam Muhammed ile Ebû Yusuf a göre ise, hepsi için geçerlidir. Diğer üç mezhep imamına göre de hüküm aynıdır. Koyun meselesine gelince, aynı mecliste koyunların sayısını öğrense bile, Ebû Hanife'ye göre sahihe dönüşmez, fasit olarak kalır. Ama müşteri ve satıcı her ikisi de razı olursa, teâtî (konuşmadan alıp vermek) suretiyle alış veriş akdi gerçekleşebilir. Sayı ile satılan şeylerde de hüküm aynıdır. îmam Muhammed ve Ebû Yusuf a göre ise, bunların hepsi caizdir. Çünkü bu husustaki cehaleti ortadan kaldırmak, müşteri ile satıcının elindedir, (îbn Abidîn, Reddül-Muhtar, c. 4, s. 540, îbnu'I-Humam, Fethül-Kadir, c. 5, s. 475

101. îmam Malik, Ibn Şihab'a;
«— Bir kimsenin bir hayvanı kiralayıp da sonra daha fazla bir ücretle başkasına kiraya vermesi hakkında ne dersin?» deyi sordu. O da:
«— Bunda bir mahzur yoktur» dedi.[128]

---

[1] Kaparo vermek: İmam Malik'in de belirttiği gibi, satış tamam olmadan önce müşteri satıcıya bir miktar para verir: «malı alırsam bunu malın parasından sayarız, geri kalanı da veririm. Eğer almazsam bu verdiğim senin olsun, geri istemem», demesi şekliyle yapılan satıştır. Hadis, bu şekilde satışın haram olduğuna delildir. Cumhurun görüşü de bu istikamettedir. Hz. Ömer ve oğlu ile Ahmed b. Hanbel'in bu satışı caiz gördükleri rivayet edilmiştir. (Şevkânî, Neylü'l-Evtar, c.5, s. 173).
[2] Buharî, Şurb, 42/17; Müslim, Buyu, 21/15, no: 80; Şeybanî, 793.
[3] Bu görüş Medine fakihleri ile Said b. Müseyyeb ve Zühri'nin görüşüdür, imam Malik de bu görüşü benimsemiştir.
Ahmed b. Hanbel, hadis zayıftır, diyerek bunu kabul etmemiştir. îmam Şafii de satıcının üç günlük ve bir senelik sorumluluğu diye bir şey kabul etmez (Sehârenfûrî, Bezlül-Mechûd, c.15, s.183).
[4] Şeybanî, 774.
Hanefilere göre alım satım akdinde müşteri için hıyar-ı ayıp (kusurlu malı kabul veya red) hakkı vardır. Yani müşteri.satın aldığı bir malda satıcıda iken var olduğu tesbit edilen bir noksan ve kusur görürse pazarlığı bozup malı eski sahibine iade etme hakkına sahiptir. Ancak bir mal beraet yoluyle alınıp satılmışsa, yani satıcı bu malın hiç bir ayıp ve kusurundan dolayı sorumluluk kabul etmem diye satarsa, ya da müşteri malı her türü noksanı ile kabul ediyorum derse, artık pazarlık kesinleştikten sonra aldığı malı geri veremez. (Bk. Mecelle: Mad. 337, 342, 343)
[5] Şeybanî,790
[6] Şeybanî, 791
[7] Şeybanî, 795.
[8] Şeybanî, 794.
[9] Buharı, Buyu, 34/90; Müslim, Buyu, 21/15, no: 77; Şeybanî, 792, 793.
[10] Buharî, 34 - Buyu, 85; Müslim, 21- Buyu, 13, no: 49; Şeybanî, 759. Hanefilere göre, ağaç üzerinde tamamen beliren meyveyi, yenecek kıvama ister gelsin, isterse gelmesin satmak şahindir. Meyve ve sebzelerin bir kısmı belirmiş olup bir kısmı belirmemiş ise, belirenlere tabi kılarak, bunları da satmak sahihtir. (Bk. Mecelle, Mad. 206-207).
[11] Buharî, Zekât, 24/58, Buyu, 34/87; Müslim, Musâkat, 22/3, no: 15.
[12] Bu hadis mürseldir, îbn Abdilber onu mevsul yapmıştır
[13] Şeybanî,76Û.
[14] Buharı, Buyu, 34/82; Müslim, Buyu, 21/14, No: 60; Şafiî, Risale, no: 908; Şeybanî, 757.
Ariyye: Hurmanın meyvesini bağışlamaktır. Nitekim hurma sahibi Arapların, hurması olmayan fakirlere hurma ağacının meyvesini bağışladıkları bilinmektedir, imam Malik'e göre, ariyye alış verişi şöyledir: Bir kimse hurmalığındaki hurmalardan bir kısmını başkasına bağışlar, sonra bu adamın bahçesine girip çıkmasından rahatsız olunca bunu, kuru hurma mukabilinde geri satın alır. (San'anî, Sübülü's-Selâm, c.3, s. 45). Ilanefiler de ariyyeyi t mam Malik gibi izah etmektedirler. (Sehârenfûrî, Bezlii'l-Mechud, c.15, s. 25).
Cumhuri Ulemaya göre, ariyye alış verişi caizdir. Ama bunun şeklinde ihtilaf edilmiştir.
[15] Buharı, Buyu, 34/83; Müslim, Buyu, 21/14, no: 71; Şeybanî, 758.
[16] Bu hadis mürseldir; Buharı ve Müslim mevsul olarak rivayet etmişlerdir: Buharı, 53- Sulh, 10; Müslim, 22- Musâkat, 4; no: 19.
[17] Ağacında satılan meyveyi afet helak edince durum ne olacak? imanı Ma-îik'in görüştünü Öğrendik, tmam Şafii ve Ebû Hanife'ye göre, ağaçtaki meyve olgunluk belirtileri görülünce satılmış, satıcı müşteriye her an toplayıp götürebilme imkânını tanımış ve meyvelerin devşirilme vakti gelmeden afet isabet etmişse, o zaman müşteri satıcıdan bir hak taleb edemez, (Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, c. 5, s. 200).
[18] Şeybanî, 764
[19] Şeybanî, 762.
[20] Şeybanî, 763.
[21] Hadis, mürseldir. İbn Abdilber derki: Davud b. Kays onu, Zeyd b. Atâ ile Ebû Saîd el-Hudrî'den mevsul yapmıştır.
Hadisden, aynı cinsten farklı kalitelerdeki meyveler birbirleriyle değiştirilince miktarlarının eşit olması gerektiğini Öğreniyoruz. Fazlalık faiz olur. Hanefilerin görüşü de böyledir. (Bk. Meydanı, el-Lübab, c. 2, s. 38).
[22] Buharı, Buyu, 34/89; Müslim, Musakat, 22/18, no: 95.
[23] Süit: Buğday ile arpa arasında hububat türünden bir şeydir. Arpa kadar kapçığı yoktur.
[24] Ebu Davud, 22- Buyu, 18; Tirmizî, 12- Buyu, 14; Nesaî, 44- Buyu, 36; îbn Mâce, 12- Ticârât, 53; Şarî, Risale, no: 907; Şeybanî, 765. Arpanın süit karşılığı satılması, ya peşin, ya da vadeli olur. Peşin olursa Hanefilere göre, birbiriyle farklı değiştirilmesi caizdir. Zira cinsler ayrılır. Cinsler ayrı olunca faizin kapsamına girmez. Vade ile olursa, o zaman caiz değildir. Kuru hurma mukabilinde yaş hurma alınmasına gelince, mesele Hanefilerce*ihtilaflıdır. Ebû Hanifeye göre caiz, Ebû Yusuf, Muhammed ve diğer mezhep imamlarına göre caiz değildir. (Sehâranfûrî, Bezlül-Mechud, c.15, s. 19-20)
[25] Şeybanî, 779.
[26] Zira satıcı, önceden tayin edilmediği için çok burma veren ağacı kendine seçer. Bu da anlaşmazlığa >oi açar.
[27] Mürseldir. ibn Vehb, Leys b.Sa'd - Amr b. el-Hâris - Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Seleme senediyle rivayet eder.
[28] Altın veya gümüş, aynı cinsi ile alınıp satıldığında, peşin ve misli misline olmalıdır. Vade veya fazla alıp vermek faize girer.
Müslim, Musâkat, 22/150 no: 85; Şafiî, Risale, no: 759; Şeybanî, 816.
[29] Buharı, 34- Buyu, 78; Müslim, 22- Musâkat, 14, no: 75; Şafiî, Risale, no: 758; Şeybanî, 815.
[30] Şafiî, Risale, no: 860.
Zamanımızda, altın bilezik ve sair kullanılmış süs eşyaları, yenisiyle değiştirilerek fark verilmektedir. Bu faize girer. Faizden kurtulmak için kullanılan zinet parayla satılır, sonra yenisi alınır.
[31] Müslim Musâkat, 22/14, no: 78, Ibn Vehb Mahreme b. Bukeyr- Süleyman b. Yesar tarikıyla rivayet eder.
Altın paraya dinar, gümüş paraya da dirhem denirdi. Birbirine eşit ölçülerde trampa edilirdi, biri fazla olunca faiz doğar
[32] Ebu Ömer der ki: Bu olayın, Ebu'd-Derda tarafından Muaviye'ye sadece bu yoldan arzedildiğini biliyorum. Şafiî, Risale, No: 1228; Şeybanî, 718.
[33] Daha önce Ebu Said'den merfu olarak rivayet edildi. Bu mevkuf rivayetin sebebi, uygulamanın sürdüğüne ve fazlalık bulunduğuna işarettir.
Bu iki hadisin lafızları aynıdır. Sadece ravileri farklıdır. Onun için terceme bir defa verildi.
[34] Şeybanî, 820.
[35] Şeybanî, 829.

[36] Sarf: Fıkıh ıstılahında paraları birbirleri karşılığında bozmaktır. Bu konu ile ilgili hadislerden Hanefiler aşağıdaki hükümleri çıkarmışlardır:
1- Aynı cinsten paranın satışının caiz olması için miktarlarının eşit ve peşin olmaları gerekir. Altınla atınm ve gümüşle gümüşün alınıp satılışı böyledir.
2- Cinsler ayn ise peşin olmak şartıyla miktarlar farklı olabilir. Altın karşılığında gümüş alınması gibi.
3- Cinsler aynı olunca kalite farkı alınması caiz değildir. Yine eşit olmaları gerekir.
4- Cinsler aynı olunca para olarak kullanılanları ile kolye, küpe, bilezik gibi zinet eşyası olarak kullanılanlarının ağırlıkları yine eşit olmalıdır. (Mavsılî, el-Ihtiyar, c. 2, s. 39).
[37] Medine yakınlarında bir yer.
Buharı, Buyu, 34/76; Müslim, 22, Musâkat, 15; no; 79
[38] Şeybanî, 817.
[39] Şeybanî, 819.
[40] O zaman dinar ve dirhemler, sikke halinde olmadığı için ağırlık bakımından birbirinden farklı idi.
[41] Buharı, Buyu, 34/51; Müslim, Buyu, 21/8, no: 32.
[42] Müslim.Buyû, 21/8, no: 33.
[43] Müslim, Buyu, 21/8, no: 33.
[44] Bu konudaki hadislerde, satın alınan gıda maddelerinin teslim alınmadan satılmasının caiz olmadığını Öğrendik. Acaba bu hüküm sadece gıda maddelerinde mi geçerlidir, yoksa diğerleri de buna dahil midir? İmam Malik'in görüşü biraz sonra metinde görülecek.
Hanelilerin görüşü ise şöyledir: Satın alman şey ya gayri menkûldür yani taşınamaz mallardır, ya da menkuldür, yani taşınabilir mallardandır. Taşınamaz mallan teslim almadan Önce satmak caizdir. Taşınabilir malların ise teslim almadan önce satışı caiz değildir. (Bk. Mecelle, Mad, 253) Şafİiye göre, gerek yiyecek maddeleri ve gerekse bunun dışındaki diğer maddeler ve hatta taşınmaz mallar da, aynı hükme dahildir, satışları carı değildir.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, ölçü ve tartıya girenlerin teslim almadan önet satışları caiz değil, bunun dışındakilerin satışı caizdir. (!bn Rüşd, Bidaye-tü'1-Müctehid, c.2, s. 158; Sehârenfûri, Bezlü'l-Mechûl c.15, s. 167).
[45] Müslim, manaca Dahhâk b. Osman -Bukeyr b.abdullah b. el-Eşecc -Süleyman b. Ycsar - Ebu Ilureyre senediyle mevsul olarak rivayet eder: Buyu, 21/8, no: 40.
Hadisdc geycn »istihkak belgesi» diye tercüme ettiğimiz «sak»: Üzerinde borç yazılı kâğıt demektir. Burada bundan maksat ise şudur. Veliyyü'l-Emr devlette alacağı olan hak sahiplerine alacakları gıda maddelerini ve diğer haklarını bir kâyul;. yazarak tasdik edip verirdi. Onlar da bu haklarını devlet hazinesindL-n teslim almadan başkalarına satarlardı. (Bk. Sahi-hu Müslim bi-Şerhin-Nevevî, c. 10, s. 171).
[46] Bu alış veriş çeşidine fıkıh ıstılahında selem denilir. Selem: «Peşin para ile sonradan teslim edilmek üzere mal almaktır.» Böyle bir alış verişin sahih olabilmesi için bir takım şartlar vardır. Hanefilere göre bu şartlar şunlardır:
a) Malın cinsini belirtmek; buğday veya arpa gibi
b) Çeşidini belirtmek; sulak ve kır arazi mahsulü gibi
c) Malın miktarını belirtmek; yüz ölçek veya 500 kg. gibi
d) Malın fiatını belirtmek.
e) Malın teslim zamanını belirtmek.
0 Malın teslim yerini belirtmek (Bk, Mecelle, mad. 386). Her çeşit maddede bu alış veriş caiz değildir. Ancak miktarını ve niteliğini belirlemek mümkün olan maddelerde caizdir. (Bk. Mecelle, mad. 381). Bir de bu akdin sahih olarak devam edebilmesi için, pazarlık yapılan yerde müşterinin mal sahibine parayı vermesi gerekir. (Bk. Mecelle, mad. 387).
[47] Mal i.i tnc/h" iuo fjöro, buğdny ile nrp.n bir cins sayılmaktadır. Bu sebeple, biri 'i:- "i iî rk'Rİştirilineo, fazlalık caiz değildir, Ama Hanefi mezhebine göro. hım İn r nyn r-.yı-\ cinslerdir. Peşin olmak şartıyla fazlalık caizdir.
[48] Hanefilere göre buğdayı un ile değiştirmek caiz değildir. Çünkü ikisi aynı cinstir ve ölçekle Ölçülmeleri gerekir. Ölçekde de unla buğday eşit olmaz. Birinin fazla olma ihtimali vardır. Aynı cins şeylerde fazlalık faiz olur. (Mavsılî, el-thtiyar, c.2, s. 32).
[49] Müzâbene: Yaş hurmayı aynı miktar kuru hurmayla değiştirmek. Ariyye (Arâyâ): Hurma meyvelerinin bağışlanması.
[50] İhtikar: Halkın ihtiyacı olan malları ilerde pahalanacağını hesabederek yüksek fiyata satmak maksadıyla stok yapmak, piyasaya sürmemektir.
[51] Şeybanî, 789.
Bundan anlaşılan, normal piyasanın altında sattığı için ihtikarcıların alıp stok yapmalarına meydan vermemek maksadıyla normal Oyada satmasını temin olsa gerek.
[52] Selem: Lugatta öne almak ve teslim etmek manasına gelir..Istılahta ise, bedelini peşin ödeyip malı belirli bir zaman sonra teslim alma şeklindeki alış veriş demektir.
[53] Şeybanî, 800.
[54] Rebeze: Medine yakınlarında bir yerdir.
Rebeze: Medine yakınlarında bir yerdir.
[55] Buharî, Buyu, 34/61; Müslim, Buyu, 21/3, no: 5-6; Şeybanî, 777.
[56] Şeybanî, 776.
Bu alış veriş, devenin doğurmaması veya doğurmadan önce ölmesi gibi bir zarar bahis konusu olduğundan batıldır. (tbnu'l-Humam, Fethül-Kadir, c.6, s. 50/Beyrut).
[57] İbn Abdil-Berr der ki: Bu hadisin Resûlullah (s.a.v.)'den muttasıl bir senetle rivayet edildiğini bilmiyorum. Zira yukardakİ hadis munkatı'dır. Çünkü Saidb. Müseyyeb, tabiindendir. Resûûullah (s.a.v.)'i görmemiştir. Şeybanî, 783.
[58] Şeybanî, 782.
[59] Şeybanî,781.
[60] Buharı, Buyu, 34/113; Müslim, Musâkat, 22/9, no: 39.
[61] Hanefiler bazı köpek cinslerinin satışım caiz görmüşlerdir. Çünkü bir hadisi şerifte Peygamber (s.a.v.J Efendimizin, av ve çoban köpeklerinin dışında kalan köpeklerin satılmasını yasakladığı rivayet edilmiştir. Av ve çoban köpeklerinden İse, koyunların beklenmesi ve avcılık hususunda fay-dalanıklığından, onlar da mal sayılır ve satılmaları caiz olur. Ebû Yusuf a göre, vahşi ve her gördüğüne saldıran köpeklerin satışı caiz değildir. Şafiî'lere göre de, köpeklerin satılması caiz değildir. (Mergînanî, el-HİdaYe, c. 3, s. 79).
[62] Ebu Davud, Buyu, 22/68; Tirmizi, Buyu, 12/19; Nesaî, Buyu, 44/60.
[63] Sata: Mısır'da bîr yer ismidir. Şatavî orada yapılan kumaş dernektir.
[64] Ketenden yapılan yumuşak bir elbisedir.
[65] Bir kumaş çeşidi.
[66] Mısır'da bir yere nispet edilen kumaş.
[67] Ziyka: Nişabur'da bir mahalleye nispet edilen kumaş.
[68] Horasan'ın Herat şehrine nispet edilen kumaş.
[69] Fas'ta Merv şehrine nispet edilen kumaş.
[70] Beyaz bir elbise çeşidi.
[71] Furkub'a nispet edilen bir kumaş, yahut da ketenden yapılan beyaz bir çadır veya gölgelik
[72] Çünkü gümüşü gümüş, altını attın karşılığı veresiye satmak caiz değildir. (Mavsılî, el-İhtiyar: c.2, s. 39).
[73] Hanefilerce hayvanlarda selem caiz değildir. Çünkü değer itibariyle birbirlerinden çok farklıdırlar, tmam Şafii ise cinsi, yaşı, nevi ve sıfatı açıklanınca belli olacağından caizdir diyor, (Mergınanî, el-Hidaye: c. 3, s. 76).
[74] İşte bu fazlalık faiz sayılır.
[75] Bu şöyle olur: Bir kimse belli bir zaman sonra teslim almak üzere bir şey satın alır, zamanı gelince satıcı ödeyeceği malı bulamaz ve onu biraz fazlasına bir müddet sonra ödemek üzere bana sat der, o da satar, fakat kendi aralarında malı teslim etmezler. İşte bu mekruhtur.
[76] Rıtıl: Bir ağırlık ölçüsü olup beldelere göre değişir. Mısır ölçülerine göre bir rıtıl 460,8 gramdır.
[77] Ânuk: Halis ve siyah kurşun.
[78] Şebch: Altın rengi sarı bakır, bu diğerinden daha üstün kabul edilir, veyahut sarı denilen bir madendir.
[79] Usfur: Bir yaz bitkisidir. Ondan ipek ve benzeri şeylerin boyanmasında kullanılan kırmızı bir boya elde edilir.

[80] Mersin fasulyesi familyasından reyhana benzeyen bir bitkidir. Maymun biberi de denilen bu bitki, Afrika ve sıcak ülkelerde yetişir. Eskiden boya ve mürekkep yapımında kullanılırdı. Üzerinde kırmızı damgalar bulunan bir bitki olup siyah boya elde edilmesinde kullanılır. Tıp kitaplarındaki tarifi şöyledir: Dağlarda yetişen bir bitkidir. Yapraklan reyhan yapraklarına, meyvesi de bibere benzer. Ondan sıkılarak elde edilen yağ, kırlarda (çöllerde) kandile konulup yakılırdı.
[81] Tirmizî, (Buyu, 12/18, sahih-hasen) mevsul yapmıştır. Ayrıca bkz. Nesaî, Buyu, 44/73.
Bu şöyle olur: Meselâ bu malı sana peşin 100 liraya, veresiye 200 liraya satarım demek gibi.
[82] Bu hadis şöyle de terceme edilebilir: «Bu deveyi benim için peşin al, (daha yüksek fiyatla) vadeli bana sat.» Anlaşıldığı gibi, adama deve lazım, peşin parası yok. Başka birine peşin aldırıyor, daha

yüksek fiyatla ondan veresiye alıyor. Bunun caiz olmayışının sebebi, peşin alıp aynı celsede veresiye yüksek fiyata satınca —bunun dış görünüşü alıp satma ise de— gerçekte faiz oluyor. Çünkü peşin alan parayı veriyor, bir müddet sonra daha fazla para alıyor.

[83] Buna göre, birinci durumda fazla ödemiş, ikinci durumda ise fazla parayı az para ile satın almış olacağından caiz değildir.

[84] Bir hurma çeşidi.

[85] Sâ': Bir ölçek olup, şer'î dirheme göre 2,917 kg, örfî dirheme göre ise 3,333 kg'dır.

[86] Bu, acve denilen hurmadan daha kaliteli bir hurma çeşididir.

[87] Buna «Bey'ul-Garer» denir. Dış görünüşü itibariyle müşterinin aldandığı, batini tarafı ise bilinmeyen bir alış veriştir. Ezheri: «Bey'i garer, emniyet ve güven taran bilinmeyen bir alış veriştir» diyor. Alıcı ve satıcının esasını tam anlamıyla bilmeden yaptıkları alış veriş de buna dahildir. el-Mücemül-Vasîtta ise: Bu sudaki balığın veya havadaki kuşun satılması gibi, malın teslim alınacağına güvenilmeden yapılan alış veriş, şeklinde tarif edilir.

Bu çeşit bir alış verişin yasak oluşu satıcının, havadaki kuşla denizdeki balıkta herhangi bîr mülkiyeti olmadığındandır. (Mavsılî, el-İhtiyar, c. 2, s. 23)

[88] Muvatta ravilerinin ittifakıyla mürseldir. Müslim, Buyu, 21/2, no: 4; Şeybanî, 775.

[89] Lugatta miktarı bilinmeyen bir şeyi miktarı belli olan bir şeye satmak mânâsına gelir. Bazılarına göre de müzabene, birbirini aldatmak suretiyle yapılan alış veriş demektir.

Hanefilere göre ise, ağaç üzerindeki meyveyi tahminen onun kadar olan toplanmış meyve karşılığında satmaktır. (Mergınanî, el-Hidaye, c. 3, s. 44). Müzabene: îmam Maîik'e göre mutlak olarak ölçüsü, adedi veya ağırlığı belli olmayan bir şeyi, ölçüsü, adedi veya ağırlığı belli olan bir şeye satmaktan ibarettir.

[90] Arapça, el-bârı (sorgun ağacı) denilen bir ağaçtır. Meyvesinin tanelerinden koku karıştırılarak bir yağ elde edilir. Yaprakları söğüt yaprağına benzer ve beya;: çiçekleri olur.

[91] Bunların her ikisi de cahiliye devrinde yapılan birer alış veriş türü idi. Çeşitli şekilde tarif edilmişlerdir. Ez cümle:

Mülâmese: Müşteri ile satıcı bir mal üzerinde pazarlık yaparlar. Eğer müşteri bu alış verişin kesinleşmesini isterse o mala elini vurur. Böylece sahibi razı olsa da olmasa da onu satın almış sayılırdı.

Münâbeze: Eğer satıcı bu alış verişin kesinleşmesini isterse malı müşteriye atar ve böylece satış muamelesi tamamlanmış olurdu. Artık müşteri o malı geri bırakamazdı. (İbnu'l-Humam, Fethül-Kadir, c. 6, s. 55/Beyrut). Ebû Hanife'ye göre mülâmese; satıcının müşteriye: «Bu malı sana şu fiyata satıyorum. Sana dokunduğum zaman alış verişimiz kesinlik kazanır» demesiyle veyahut müşterinin böyle demesiyle yapılan alış verişin adıdır. Münâbeze ise: Satıcının: «Bu malı sana attığım zaman» veya müşterinin «onu bana attığın zaman» alış verişimiz kesinleşir, demesiyle yapılan bir alış veriş şeklidir. (Zeylâî, Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzid-dekâik: c. 4, s. 48, Beyrut).

[92] Buharî, Buyu, 43/63, Müslim, Buyu, 21/1, no: 1.

[93] Murabaha: Satın alman bir malı alış fiyatı üzerine kâr koyarak satmaktır. (Cezîrî, el-Fıkıh ale'l-Mezahibul-Erbea, c. 2, s. 278) Bu durumda satıcı malın kendisine kaça mal olduğunu söyler ve kârını da belirterek satar. Meselâ bir kimse kendisine 100 liraya mal olan bir şeyi satarken: «Bu mal bana 100 liraya mal oldu. 120 liraya satıyorum» diyerek satsa murabaha ile satış yapmış olur.

[94] Fakat dükkân sadece bu mal için kiralanır, aksi takdirde dükkâna ihtiyaç bulunmazsa o zaman kira ücreti de malın fiyatına ilâve edilir. Ama kâr hesaplanırken bu miktar nazarı itibara alınmaz. Yani kârsız olarak ilâve edilir. CCezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibil-erbea, c.2, s. 279) Maliki mezhebinde murabaha, aslında evlâ olan alış-verişlerden değildir. Çünkü burada malın fiyatı ve yapılan masraflar gibi bir çok şeyleri açıklamak icap eder ki, bu da halk için imkânsızdır. Alış verişin fasid olmasına sebep olabilir.

Hanefilere göre murabaha, altın ve gümüşün dışındaki mallarda sahihtir. Cezîrî, el-Fıkh ale'l-zahibu'l-erbea, c. 2, s. 278-280).

[95] Buharı, Buyu, 34/44; Müslim, Buyu, 22/10, no: 43; Şafîî, Risale, no: 863; Şeybanî, 785.

[96] Aslında Malikiler'e göre satış meclisinde muhayyerlik yoktur. Sadece «—hıyar-ı şart» ve «—hıyarı ayıb» vardır. Çünkü onlar, bu hadis âhad derecesinde olduğu için zan ifade eder, diyerek Medine halkının muamelesine bakıyorlar. Onların muamelesi ise, bu hadise muhalifti. Fakat onlarca tevatür hükmünde olduğundan bunu tercih ediyorlar.

Hanefîler'e göre, hıyar-ı meclis şart koşulursa sahih olur. Fakat Malikiler'e göre şart koşulursa alış veriş fasit olur.

Şafiîler'e göre ise hıyar-ı meclis şartsız olarak sabittir. Hatta, muhayyerliğin olmaması şart koşulsa, alış veriş batıl olur. Çünkü hıyar-ı meclis, içtihatla değil, nas'la sabittir. Bu yüzden de akdin icablarından olmuştur. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibül-Erbea: c.2, s. 170-173). Hıyar-ı Şart: Belli bir süre içinde akdi feshetmek veya izin vermek üzere "taraflardan birinin veya ikisinin seçenekli olma hakkı. Hıyar-ı Ayıb: Alıcının kusurlu malı satıcıya aynen geri vermesi veya kabul etmesi.

Hıyar-ı Meclis: Kabulden itibaren başlayan ve tarafların bedenen birbirinden ayrılmalarına kadar devam eden sürede tek taraflı iradeyle akit-ten vazgeçme hakkı.

[97] Tirmizî, Buyu, 12/43; Şeybanî, 786.

Yani satıcı muhayyer olur, mal da elinde bulunursa muhayyerlik müddeti geçtikten sonra artık bu, alış verişi geçerli kılamaz. Bu durumda mal müşterinin elinde olursa, satış işlemi kesinlik kazanır, satıcı o malı geri alamaz. Müşteri veya her ikisi birden muhayyer olsa durum yine aynıdır. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 59).

[98] Zira her ikisi de yemin edince, birinin sözü diğerine tercih edilemez. Böyle olunca da aralarındaki alış veriş fesh edilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 61).

[99] Medine'de bezzazların (manifaturacıların) bulunduğu bir mahalle

[100] Bu ifade, onun haram olduğunu gösterir. Eğer mubah olsaydı, yemekten ve yedirmekten men etmezdi. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 65).

[101] Havale: Lugatta bir yerden bir yere nakil mânâsına gelir. Istılahta ise bir borcu asıl borçlunun zimmetinden o borcu kabul eden başka birisinin zimmetine nakletmektir. Bunun sahih olması da borçlu alacaklı ve havaleyi kabul eden kimselerin rızalarına bağlıdır. Havale tamamlanınca havaleyi yapan borçtan beri olur. Yani borç ikinci şahsın zimmetine intikal eder, artık alacaklı da ondan ister.

[102] Buharı, Havâlât, 38/1; Müslim, Musâkat, 22/7, no: 33.

[103] îyne: Bir kimsenin malını veresiye satıp, sonra yine aynı mecliste faizden kurtarmak maksadıyla peşin para ile satın alması demektir. Buna «Bey'i iyne» denilir. Çünkü malı veresiye satın alan müşteri o malın bedelini aynen, yani peşin olarak alıyor. Eğer bu durumda müşteri satıcıya o malı kendisinden belli bir fiyatla satın almasını şart koşarsa bu haram olur.

[104] Şirket: Lugatta kanştırmak demektir. Istılahta ise iki ortağın sermaye ve kazanç hususunda aralarında yaptıkları bir akitten ibarettir. Şirket, Ha-nefiler'e göre, başlıca iki kısma ayrılır.

a) Şirket-i Milk

b) Şirket-i Ukûd

Şirket-i Milk, iki veya daha çok kimsenin aralarında herhangi bir şirket akdi yapmadan bir mala sahip olmalarıdır. (Miras ve hibe gibi). Şirket-i Ukûd ise, iki veya daha çok kimse arasında, mal ve kazançta ortak olmak için yapılan akitten ibarettir. Ayrıca şirket-i milk ve şirket-i ukûd da, kendi aralarında çeşitli kısımlara ayrılır. Malikiler'e göre şirket, mirasta ortaklık, ganimette ortaklık, satın almada ortaklık kısımlarına ayrılır.

Hanbeliler'e göre şirket, malda ortaklık ve akitlerde ortaklık olmak üzere başlıca iki kısma ayrılır.

Şafiîler'e göre ise, şirket-i mân olmak üzere bir çeşit şirket vardır ki, o da ticaret maksadı ile iki veya daha çok kimsenin bir malda ortaklık akdi yapmaları ve kazancın malları jiisbetinde aralarında müşterek olmasıdır. (Cezîrî, el-Fıkh ale'I-Mezahibi'l-Erbea: c. 3, s. 63-76) Tevliye: Bir malı herhangi bir kâr koymadan ilk alış fiyatına satmaktır. tkâle ise: Yapılmış ve kesinleşmiş bir satış akdini karşılıklı olarak ortadan kaldırmak, feshetmektir. Bu durumda mal ilk fiyat üzerinden iade edilir. İlk fiyattan fazla veya noksan almak caiz değildir.

[105] Mesela istisna yaptığı çeşit, otuz parça olsa ve bundan on parçasını istisna etse, bunun üçte birine ortak olur. Yani üçte biri kendisinin, üçte ikisi de satın alan kimsenin olur. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 78).

[106] İflas: Bolluktan darlığa düşmektir. Istılahta, elindeki varlığı, borcunu karşılamayan kimseye müflis denir.

[107] thn Abdilber der ki: Bütün Muvatta'larda böyledir. Bütün raviler, Ma-lik'ten mürsel olarak rivayet ederler. Abdurrezzak ise mevsul rivayet eder.Şeybanî, 787.

[108] Buharı, îstikrâd, 43/14; Müslim, Musâkat, 22/5, no: 22,

[109] Resûlullah (s.a.v.)'e zekat malı helal olmadığına göre bu deveyi zekat ehlinden birisi için borç almış olması muhtemeldir. Yahut de zekat malından olan bu deve mahalline ulaştıktan sonra satın alma suretiyle veya başka yollarda Resûlullah (s.a.v.)1 gelmiş olabilir. Zekat ehlinden birisi için almış ise, o maldan verilmesi caizdir. Kendisi için almış ise, mahalline ulaştıktan sonra satın alınınca bu da verilebilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 96).

[110] Müslim, Müsâkat, 22/22, no: 118; Şafîî, Risale, no: 1606.

Yani vereceği devenin yaşında bir deve bulamıyor, daha büyük ve daha iyi bir deve buluyor, Resûlullah (s.a.v.) da onun verilmesini emrediyor. Bu hususta Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayeti de şöyledir: Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'den alacağını istedi ve ağır sözler sarfetti. As-hab ona hücum edince, Resûlullah (s.a.v.): «Onu bırakınız. Hak sahibi söyleyebilir, onun için bir deve alın ve ona verin.» dedi. Asab da •nun devesinin yaşında bir deve bulamıyoruz, daha büyüğünü bulabiliyoruz, dediklerinde Resûlullah (s.a.v.): «Onu satın alın ve o adama verin, çünkü sizin en hayırlınız verirken en çok ihsan edeninizdir.» buyurdu, (a.g.e., Aynı yer).

[111] Bundan anlaşılan üstünlük, vasıftaki üstünlüktür. Yoksa, miktarda fazlalık olursa, bu caiz değildir.

[112] Bu da ondan men ettiğini ve haram olduğunu gösterir. Çünkü başka bir beldede teslim edilmesini şart koşunca, ona taşıma masrafları da eklenir. Bu ise bir fazlalık olur. Faiz sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 98).

[113] Abdullah b. Ömer'in lakabıdır.

[114] Yani cariyelerin borç alınıp verilmesi helal değildir. Ebû Hanife, îmam Şafii ve Cumhur-İ Fukaha da bu görüştedirler. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 99).

[115] Buharî, Buyu, 34/58; Müslim, Buyu, 21/4, no: 7; Şeybanî, 784.

Bu şöyle olur: Satıcı ile müşteri bir malın fiyatı üzerinde anlaşma sağladıktan sonra henüz akit yapmadan, bir başkası müşteriye: «— Ben aynen böyle bir malı sana daha noksan bir fiyatla satarım, yahut bu fiyata daha iyisini veririm» diyerek, birinci satıcıya zarar verir. Şöyle de olabilir: Satıcı ile müşteri bir fiyat üzerinde anlaştıktan sonra, başka bir kimse: «—Ben bu mala daha fazla fiyat veriyorum» der, satıcı da ona satar. Satıcı ile müşteri fiyatı kararlaştırdıktan sonra meydana gelecek olan bu her iki şekil de Hanefiler'e göre tahrimen mekruh, Şafii, Maliki ve Hanbe-liler'e göre ise haramdır. Fakat aralarında belli bir fiyat üzerinde anlaşmaları bulunmadığı müddetçe açık artırma ile satış caizdir. (Cezîrî, el-Fikh ale'l-Mezahibu'l-Erbea: c. 2, s. 277-278).

[116] Bu şöyle olur: Taşradan şehre mal getiren bir kimsenin malını şehirde bulunan simsar (komisyoncu) alır, azar azar piyasaya sürer, insanlar darlığa düşer, böylece fiyat yükselir. Hanefllere göre bu, halkın muhtaç olduğu, piyasanın daraldığı bir zamanda yapılırsa tahrimen mekruhtur. Bolluk zamanında ve insanların ihtiyacı olmayan bir zamanda olursa mekruh değildir. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbea, c. 2, s. 276). Burada Resûlullah'ın bir gayesi de mallan, üreticiden tüketiciye sattırıp aracıyı kaldırmaktır. Hem de zamanımızda da olduğu gibi, komisyoncular fiyat ve malın miktarında hile yapabilir, böylece köylü zararlı çıkar, tüketen de malı daha pahalıya almış olabilirler.

[117] Beraberinde verilen bir sâ hurma, sağılan sütün bedeli olarak veya çekişmeyi ortadan kaldırmak için verilir. Bunun yerine, kıymeti veya başka maddeler de verilebilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s.

106).

[118] Buharî, 34 - Buyu 64; Müslim, Buyu, 21/4, no: 11.

[119] Buharı, Buyu, 34/60; Müslim, Buyu, 21/4, no: 13.

[120] Şeybanî, 772.Hanefilere göre bu durum, malın fiyatı kıymetinden fazlaya çıkarsa tahri-men mekruhtur. (Cezîrî, el-Fıkh ale'İ-Mezahibü'l-Erbeâ, c. 2, s. 273).

[121] Bu adamın Habban b. Münkiz (r.a.) olduğu rivayet edilir. (Bâcî, el-Münte-ka: c. 5, s. 108).

[122] Hadis-i Şerifin metnindeki «—Hılâbe» kelimesi, dinde hile ve aldatmaca yok anlamındadır. Bu aldatma ve hile de, sadece bir malı pahah satmak veya ucuza almak değil, aynı zamanda maldaki ayıp ve kusuru gizlemek demektir. (Bâcî, a.g.e., c. 5, s. 108).

[123] Buharı, Buyu, 34/48; Müslim, Buyu, 21/12, no: 48. Ayrıca bkz. Şeybanî, 788.

[124] Zira ölçü ve tartıya riayet edilen yerde iyilik, adalet ve bereket olur. Böyle bir yerde uzun zaman kalan da hayır görür. Ölçü ve tartıya riayet edilmeyen yerde ise alış verişin bereketi olmaz. Aksine haksızlık ve zulüm olur. Bunlar da Allah'ın azabına sebep olur. (Bâcî, a.g.e., s. 5, s. 109).

[125] Buharı, (34-Buyû, 16), Mutarrİf oluyla merfu olarak rivayet eder.

[126] Bunu biraz açıklamak gerekir. Sayı ile satılan şeyler ikiye ayrılır:

a) At, deve, koyun, köle ve diğer hayvanlarla elbiseler gibi, vasıfları muhtelif olanlar ki, bunları kabala (götürü) satmak caiz değildir.

b) Ceviz (eskiden sayı ile satılırdı) ve yumurta gibi vasıflan değişmeyenler ki, bunlar her ne kadar sayı ile satılan şeylerden iseler de götürü ile satmak da caizdir.

[127] Çünkü fiyat belli olmayınca, işi yapacak olanın alacağı ücret de belli olmaz. Ücretin belli olmaması ise, zaruret bulunmadıkça caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka c. 5, s. 112)

[128] Maliki ve Şafiiler'e göre, teslim almadan Önce olsun, sonra olsun daha fazlasına başka birisine kiraya verebilir. Ebû Hanİfe'ye göre ise, böyle bir hayvan veya bir ev kiralayan kimse, onu teslim almadan önce başkasına kiraya veremez. Teslim aldıktan sonra da kiraladığı fiyattan fazlasına veremez. Aynı ücret üzerinden verebilir. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 114).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21- ALIŞ VERİŞLER BAHSİ
1- Mülamese ve Münabeze Satışının İptali Babı
2- Taş Atımı Satışı İle İçinde Aldatma Olan Satışın Butları Babı
3- Gebe Devenin Yavrusunun Gebeliğine Kadar (Va'de İle Yapılan) Satışın Haram Kılınması Babı
4- Bir Kimsenin Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış, Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Yapmasının, Müşteri Kızıştırmanın ve Memede Süt Birikmenin Haram Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
5- Celeb Malları Karşılamanın Haram Kılınması Babı
6- Şehirlinin Bedevi Namına Satış Yapmasının Haram Kılınması Babı
7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvanı Satmanın Hükmü Babı
8- Satılık Malın Teslim Almadan Satılmasının Batıl Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
9- Mikdarı Meçhul Olan Hurma Yığınını Hurma İle Satmanın Haram Kılınması Babı
10- Alış Veriş Yapanlara Hıyar-ı Meclisin Sübütü Babı
11- Alış Verişte ve Beyanda Doğruluk Babı
12- Alış Verişte Aldanan Kimse Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler
13- Meyveleri Olgunlaştıkları Görünmeden Önce Koparmayı Şart Koşmaksızın Satmaktan Nehi Babı
14- Arıyyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Mukabilinde Yaş Hurma Satmanın Haram Kılınması Babı
15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmayı Satan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
16- Muhakale, Müzabene ve Muhabereden, Meyveyi Olgunlaşmadan Satmaktan ve Birkaç Yıllığına Satış Demek Olen Muavemeden Nehi Babı
17- Yeri Kiraya Verme Babı
18- Yeri Zahire Mukabilinde Kiraya Verme Babı
19- Abziyi Altın ve Gümüşle Îcar Babı
20- Müzaefa ve Müacere Hakkında Bir Bab
21- Meniha Olarak Verilen Yer Babı

21- ALIŞ VERİŞLER BAHSİ

Büyü': Bey'in cem'idir. Bey' lügaten : Mutlak surette değişmek mânâsına gelir. Bu mânâda (şirâ) kelimesi dahî kullanılır.
Şerîatte : İki tarafın rızâsı ile malı malla değişmektir. Bey'in rüknü, şartı, mahalli, hükmü ve hikmetleri vardır.
Rüknü: îcâb ve kabul yâni «sattım, aldım» gibi alış verişe delâlet eden mâzî sîgali veya o mânâda sözlerdir. Bu sözler hükmün teâllûk ettiği rızâyı gösterirler.
Şartı: Satış yapanların bu işe ehil olmalarıdır. Ehil olmayan bir kimsenin yaptığı alış veriş mu'teber değildir.
Mahalli: Maldır; yâni bu değişme üzerinde yapılır.
Hükmü: Tam alış verişte müşteri için malda, satıcı için de malın kıymetinde milkiyetin derhâl; mevkuf alışta ise riza tehakkuk ettiği zaman sabit olmasıdır.
Bey'in hikmetleri çoktur. Bunlardan bâzıları: Geçim ve yaşamanın kolaylaşması, kavga, yağma, hırsızlık, dolandırıcılık, hıyâmet ve hîle gibi kötülüklerin önüne geçilmesi, geçim nizamının devam ve bekası; bu suretle cihanın pâydâr olmasıdır. Zîrâ muhtaç bir insan, başkasının elindeki mala meyleder. Bu hususta bir muamele ve nizâm olmasa iş kavga, gürültü hattâ ölüme varır; neticede hayat felce uğrar; nizâm bozulur.
Bey' kitâb, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyâs yollariyle meşru' olmuş
bir akiddir. Kitâbdan delili:
«Halbuki Allah bey'i helâl, ribâyı haram kılmıştır»[1] âyet-i kerîmesi; sünnetten delili: Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Şellemj'EfendiYnizm alış verişi takrir buyurmasıdır. Bey'in meşru' olduğuna ümmetin bütün uleması ittifak etmişlerdir. Bu babda aklî delili ihtiyaç meselesidir. İnsanlar gerek yiyecek içecek gerekse sair hususâtta birbirleriyle mübadelede bulunmağa muhtaçtırlar. Bunun yegâne çâresi ise alış veriştir. Çünkü tabiatı iktizası mala son derece düşkün olan insan, başka suretle malının elinden çıkmasına rizâ gösteremez.
Bey'in : Mutlak, mukaayeza, selem, sarf, murabaha, tevliye, vadîa, lâzım, gayri lâzım, sahih, bâtıl, fâsid ve mekruh olmak üzere birçok nevileri vardjr. Bunların tafsilâtı fıkıh kitaplarmdadır.

1- Mülamese ve Münabeze Satışının İptali Babı

1- (1511) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. {Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed b, Yahya b. Habbân'dan dinlediğim, onun da A'rac'-dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
«Resûlüflah (SalîaÜahü Aleyhi ve Seîiem) mülâmese ile münâbezeden ne-hî buyurdular.»

(...) Bize Ebû Küreyb ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber(SallallahÜ Aleyhi ve Selîem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvehhâb rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah b. Ömer'den, o da Hubeyb b. Abdir-rahmân'dan, o da Hafs b. Âsım'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni İbni Abdirrahmân, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebî Hüreyre'den, o da Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

2- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr, Ata' b. Mînâ'dan naklen haber verdi. Amr Atâ'yı Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinlemiş. Ebû Hüreyre şunları söylemiş :
«İki nevi' satış yasak edildi: Müjâseme ile münâbeze. Mülâmese : Alanla satandan her birinin hiç düşünmeden diğerinin elbisesine dokunması (ile); münâbeze ise her birinin elbisesini diğerine atması ve hiç birinin arkadaşının elbisesine bakmaması (suretiyle yapılan satış) dır.»

3- (1512) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yâhyâ rivayet ettiler. Lâfız Harmele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas haber verdi ki, Ebû Saîd-i Hudrî şunlar söylemiş:
Resûliillah (Saliaüahu Aleyhi ve Selle m) hizi iki (nev'i) satış ve iki (nev'i) giyinişten nehyetti. Satışta mülâmese ile müıâbezeden nehî buyurdu. Mülâmese: Bir kimsenin geceleyin yahut gündüzün eliyle başkasının elbisesine dokunması ve onu ancak bu suretle kabul etmesidir. Münâbeze ise : İki kimsenin elbiselerini elleriyle birbirlerine atması; ve bakmadan, rizâ göstermeden bunun satış sayılma sidir.

(...) Bana bu hadîsi Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kakûb b. İbrâhîm b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'-den o da İbni Şihâb'dan naklen bu isnâdla rivayette bulundu.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Setri avret, namaz, oruç» ve «Büyü'» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Büyû'»da; İbni Mâce «Namaz Ticâret» ve «Libâs»da muhtelif râvilerden muhtelif lâfızlarla tahrîc ettikleri gibi:
Ebû Said rivayetini Buhârî «Büyûf, libâs» ve «İstî'zân» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Büyû'»da; İbni Mâce «Ticâret» ve «Libâs»d rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) rivâyetindeki mülâmese ve münâbeze tefsiri, Buhârî Jnin rivayetlerinde yoktur. Bu tefsir yalnız Müslim ile Nesâî 'nin rivayetlerinde mevcuttur. Zahire bakılırsa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözü gibi görünüyorsa da Nesâî 'nin rivayetinde onun başkasına âit olduğuna işaret edilmiştir. Bu hususta en akla yakın ihtimâl sahâbînin sözü olmasıdır.
Hz. Ebû Saîd rivayetini Buhârî dahî tefsîrli rivayet etmiştir. Ancak Aynî buradaki tefsîrin de râvi Zührî tarafından yapılan bir idrâc olması ihtimâli üzerinde durmaktadır.
Babımız rivayetleri mülâmese ve münâbeze adı verilen iki nevi' satışın müslümanlara yasak edildiğini bildirmektedir,
Mülâmese müşareket babından bir kelimedir; münâbeze de öyledir. Binâenaleyh bir işin iki kişi tarafından ortaklaşa yapıldığını gösterirler. Lems : Dokunmak; nebz de : Atmak mânâlarına geldiğine göre mülâmese suretiyle yapılan satışta iki taraf satılık mala dokunacak; münâbezede de iki taraf malı birine atacak demektir.
Ulemâ bu hususta birbirine yakın tefsirlerde bulunmuşlardır. İmam Âzam 'dan bir rivayete göre mülâmese satıcının müşteriye : «Şu malı sana şu kadara satıyorum; sana dokundum mu satış tamam olmuştur.> Yahut müşterinin satıcıya : «Şu malı senden şu kadara alıyorum; sana dokundum mu satış tamamdır.» demesi ile olur. Bazıları mülâmeseyi: «Ben senin elbisene dokundum; sen de benim elbiseme dokundun mu satış tamam olacak; demek suretiyle yapılan satıştır.» şeklinde izah etmiş; bir takımları da : «Müîâmese : Bir elbiseye dürülü olarak dokunmak ve onu gördüğünde muhayyerlik hakkı kalmamak şartiyîe satın almaktır. Yahut: Elbiseye dokundum mu satış tamamdır; diyerek yapılan be-yi'dir.» demişlerdir.
Zührî'den rivayet olunduğuna göre mülâmese : Bir kimsenin gece veya gündüz birinin elbisesine dokunmasiyle bitmiş sayılan satıştır.
Nevevî bu. hususta Şâfiî1er'den üç vecih rivayet ediyor :
a) Mülâmese : Müşterinin bir elbiseye dürülü iken yahut karanlıkta dokunması; satıcının da : Bu malı sana dokunman görmek yerini tutmak ve gördüğün zaman muhayyerliğin kalmamak şartiyîe sattım; demesi suretiyle yapılan satıştır.
b) Mülâmese : Mala dokunmayı satış saymakla yapılır.
c) Mülâmese : Müşteri mala ne zaman dokunursa o mecliste muhayyerlik hakkı kalmamak şartiyîe yapılan satıştır.
Münâbezeye gelince : Bu hususta dahî üç vecih vardır:
a) Münâbeze : Malı atmanın satış sayılması şartiyîe yapılan bey'dir. İmam Şafiî 'nin te'vîli budur.
b) «Bu malı sana sattım; onu sâna attığımda muhayyerliğin kalmayacak; satış tamam olacak!» diyerek yapılan satıştır.
c) Münâbezeden murâd: Taş atmak suretiyle yapılan satıştır. Bunun şekli az sonra görülecektir.
Mülâmese ile münâbeze câhiliyyet devri muâmelâtındandırlar. Aldatma ve kumar mânâlarını tezammun ettikleri için İslâmiyet bunları men' etmiştir. Binâenaleyh ikisi de bâtıldır. Çünkü satışta şart olan iki tarafın rızası, malın iyice görülüp malûm olması, îcâb ve kabul gibi şeyler bunlarda yoktur.
Satış meclisinde olmayan bir şeyi sıfatiyle satmak da bu kabildendir. Eğer o mal tavsif edildiği gibi çıkarsa müşteriye muhayyerlik yoktur; malı kabul etmesi lâzım gelir; tavsif edildiği gibi çıkmazsa muhayyerlik hakkı sabit olur. İmam Ahmed ile İshâk'm mezhepleri budur. Mezkûr kavil İbni Şîrîn, Eyyûb, Haris, Hakem ve Hammâd 'dan rivayet olunmuştur.
Hanefiyye imamlarına göre gâib bir malı sıfatlı ve sıfatsız satmak caizdir. Müşteriye de malı gördüğü zaman muhayyerlik vardır. Bu kavil İbni Abbâs (Radiyaîhhu anh) ile İbrâhîm Nehâî, Şa'bî', Hasan.ı Basrî, Mekhûl, Evzâî ve Süfyân'dan rivayet olunmuştur. Bâzılar Hanefî1er'in bu hususta çürük bir hadîsle istidlalde bulunduklarına işaret etmişlerse de Aynî, hadîs ilminde en büyük söz sahiplerinden biri olan Tahâvî'nin sahih bir rivayetini göstererek bunlara cevap vermiştir. Tahavî'nin rivayetine göre : Hz. Talha, Osman b. Affa n(Radiyailahu anh) dan bir mal satın almış. Osman'a : Sen aldandın! demişler. O da: Bana muhayyerlik hakkı vardır; çünkü görmediğim bir malı sattım; demiş. Talha dahî bana muhayyerlik vardır; çünkü görmediğim bir malı satın aldım; demiş. Bunun üzerine Cübeyr b. -Mut'im'i aralarına hakem ta'yîn etmişler. Cübeyr, Talhâ'ya muhayyerlik olduğuna; Osman'm bu hakka sahip olmadığına hükmetmiş.

2- Taş Atımı Satışı İle İçinde Aldatma Olan Satışın Butları Babı

4- (1513) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs ile Yahya b. Saîd ve Ebû Üsâme, Ubeydullah'dan rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebu'z-Zinâd, A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şunu söylemiş:
«Resûlüllah (SaliaUahu Aleyhi ve SeIİem) taş atımı satışı ile aldatma satışım yasak etti.»

Bu hadîsin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir : Taş atımı satısı hakkında üç te'vîl vardır. Birinci te'vîle göre bu satış : Şu attığım taş hangi elbiseye isabet ederse sana onu sattun; yahut: Şu arazîden, attığını taşın vardığı yere kadarım sana sattım, diyerek yapılır.
îkinci te'vîle göre.: Şu malı sana elimdeki taşı atıncaya kadar muhayyer kalman şartiyle sattım; diyerek yapılır. Üçüncü te'vîle göre : Taş atmayı satış saymakla olur. Bu takdirde satıcı: Şu elbiseye taş attın mı, sana şu kadara satılmış sayılacak; der. "
Aldatma satışının yasak edilmesine gelince: Bu hadîâ alış veriş bahsinin kaidelerinden büyük bir kaidedir. Bundan dolayıdır ki, İmam Müslim orlu Ön plânda zikretmiştir. Kaçak köle ile ma'dûm, mechûl, teslimi imkânsız, henüz tamamen satıcının milkine, geçmemiş malların, büyük sudaki balıkların, hayvan memesindeki sütün, ana1 karnındaki yavrunun, bir yığın zahirenin mübhem bir kısmının, ta'yîrı etmeksizin, herhangi elbisenin veya sürüden bir koyunun ve benzerlerinin satışı gibi birçok meseleler bu hadîste dâhildir. Bu satışları hepsi bâtıldır. Çünkü hacet olmadığı halde müşteriyi aldatmayı tezammun ederler. İhtiyâç mess ettiği zaman biraz zarara tahammül olunur. Binanın temelini bilmemek, gebe veya memesinde süt bulunan hayvanı satmak bu kabildendir; çünkü binanın temeli dış kısımlara tâbi'dir; bu satışı meşru' kabul etmeye ihtiyaç- vardır; zira temeli görmek mümkün değildir. Hayvan hakkında da aynı şeyler söylenebilir.
İslâm ulemâsı biraz aldanmayı tezammun eden satışların-caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Meselâ: İçindeki pamuğu görmeden pamuklu bir cübbeyi satın almak caizdir; halbuki yalnız içindeki pamuğu satmak caiz değildir. Bir haneyi ve*ya hayvanı yahut elbiseyi bir aylığırfa kiraya vermek bilittifak caizdir; halbuki ay bâzan otuz, bâzan yirmi dokuz çeker. Hamamda para üe yıkanmak dahî ittifâkan caizdir. Halbuki gerek su harcamakta gerekse hamamda durmak hususunda herkes bir değildir. Sakadan para ile su içmek de böyledir; çünkü içilen suyun miktarı belli değildir. Bunun aksini alırsak, ulema ana karnındaki yavrunun ve havadaki kuşun satılamayacağına da ittifak etmişlerdir. Onlar aldatmah satışın caiz olup olmayacağı hususunda arzettiğimiz esasa bakılacağını yâni zarar az olur, kaçınılmasına kolaylıkla imkân bulunmaz; satışı da ihtiyaç görülürse bey'in caiz olacağını, aksi takdirde satışa cevaz verilemeyeceğini söylemişlerdir.
Meydanda olmayan bir malın satılması gibi, ihtilaflı meseleler hep bu kaideye iptinâ ederler. Bu gibi meselelerde ulemadan bazıları aldanmayı zararsız görerek yok hükmünde tutmuş; ve satışın sahîh olduğunu söylemiş; diğerleri aldanmayı fazla görerek satışın butlanına kail olmuşlardır.
Mülâmese, münâbeze ve taş atımı gibi haklarında hususî deliller vârid olan satışların hepsi aldatma satışında dahildirler. Bunların ayrı ayrı ele alınması câhiliyyet devrinin meşhur satış şekilleri olmalarındandır.

3- Gebe Devenin Yavrusunun Gebeliğine Kadar (Va'de İle Yapılan) Satışın Haram Kılınması Babı

5- (1514) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Resûiüllah (Sallatlahu\ Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, gebe devenin yavrusunun gebeliğine kadar şartiyle yapılan satıştan nehî buyurmuş.

6- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
«Câhiliyet devri insanları deve etlerini birbirlerine gebe devenin yavrusu gebe kalıncaya kadar (va'de ile) satarlardı. Gebe devenin yavrusunun gebeliği (nden murâd :) devenin doğurması, sonra doğurduğu yavrunun da gebe kalmasıdır. Resûlüllah [Satlallahü Aleyhi ve Seltem) müs-'umanları bundan nehî buyurdu.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Buyu'» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Ebû Dâvûd 'un rivayetinde satışın tefsiri yoktur.
İbni Esîr'in beyânına göre (habel) kelimesi masdardır. Burada mahmule yâni hayvanın karnındaki yavruya habel denilmiştir; buna (hami) dahî denilir. Kelimenin sonundaki (ta) müennes alâmetidir, mübalağa için getirildiğini söyleyenler de vardır. Terkîbdeki birinci habel-den murâd: Devenin karnındaki yavru, ikincisinden murâd da yavrunun yavrusudur.
Lisân ulemâsı habel kelimesinin yalnız insanlar hakkında kullanıldığında ittifak etmişlerdir. Onlara göre hayvanlar hakkında (hami) denilir. Ebû Ubeyd, hayvanlar hakkında bu hadîsten maada hiç bir yerde habel denilmediğini söylemiştir.
Cezûr : Erkek veya dişi bir deve demektir. Burada devenin zikredilmesi başka hayvanların bu hükümde dâhil olmadığım anlatmak için değil, misâl kabîlindendir; yoksa şâir hayvanlar da hüküm i'tibâriyle deve gibidir.
Ulemâ memnu' olan bu satıştan ne kasdedildiğini ta'ynı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir cemaate göre maksat: Gebe olan deve doğurup onun yavrusu da doğuruncaya kadar beklemek şartiyle yapılan satıştır. Nitekim hadîste de bu suretle tefsir olunmuştur. İmam Mâlik ile Şafiî 'nin ve onlara tâbi' olanların mezhepleri budur. Bir takım ulemâ : «Bu satıştan murâd: Hâmile olan devenin yavrusunu hemen o anda satmaktır.» demişlerdir. Ebû Ubeyde Muammer b. Müsenna ile arkadaşı Ebû Ubeyd el-Kaasim'inve diğer lügat ulemâsının kavilleri de budur. İmam Ahmed ile İshâk b. Râhuye dahî buna kail olmuşlardır. Mezkûr kavi lügate daha muvafık görülmüşse de râvi İbni Ömer (RadiyaUahu anh) hadîsi birinci kavle uygun olarak tefsir etmiştir. Usûl-i fıkıh ulemasının muhakkıklarına göre zahire muhalif olmamak şartiyle râvinin tefsiri ter-cîh olunur. Maamafih hadîsdeki: «Câhiliyyet devri insanları ilâh...> şeklindeki tefsir cümlesinin müdrec olduğunu, bu sözü Hz. İbni Ömer değil, râvi Nâfi'nin söylediğini iddia edenler de vardır.
Hâsılı hayvanın karnındaki yavru büyüyüp doğuruncaya kadar beklemek şartiyle satış yapmak her iki tefsire göre bâtıldır. Çünkü birinci tefsire göre meçhul vadelidir; binâenaleyh sahîh değildir. İkinciye göre ma'dûm, meçhul ve henüz mâlik olmadığı, teslimden de âciz bulunduğu bir şeyi satmaktır; bu da caiz değildir.

4- Bir Kimsenin Din Kardeşinin Satışı Üzerine Satış, Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Yapmasının, Müşteri Kızıştırmanın ve Memede Süt Birikmenin Haram Kılınması Babı

7- (1412) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nafi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklettiği şu hadîsi okudum: ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bâzınrız bâzınızın satışı üzerine satış yapmasın!» buyurdular.

8- (...) Bİze Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâri', İbni Ömer'den, o da Peygamber (Salfottahü Aleyhi ve Şellem) 'den naklen haber verdi:
«Bir kimse dîn kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın,- onun dünürlüğü üzerine dünür göndermesin! Dîn kardeşi kendisine izin verirse o başka!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Büyü'» bahsinde; İbni Mâce «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Rivayetlerin bâzıları: «Satmaz; dünür göndermez» şeklinde haber sî-gasiyle vârid olmuştur; maksat yine nehîdir; hattâ bu hususta haber

sî-gası daha beliğdir. Başkasının satışı üzerine satış, müşteriye muhayyerlik müddeti içinde: «Bu satışı boz; ben sana bu malın mislini daha ucuza satacağım.» Yahut: «Aynı fiyatla ben sana daha iyisini vereceğime gibi sözler söylemekle olur. Bu haram olduğu gibi, müşterinin aynı şekilde teklifte bulunarak : «Bu satışı boz, ben bu malı senden daha pahalıya satın alacağım.» demesi de haramdır.
Hadîs-i şerîf'te:«Dîn kardeşinin satışı üzerine satiş yapmasn...» bu-yurulduğuna bakılırsa gayr-i müslimin satışı üzerine satışta beis olmayacağı anlaşılır. Nitekim Evzâî ile Şâfiîler 'den Ebû Abd b. Cüveyriye buna kail olmuşlardır. Fakat cumhuru ulemâya göre bu hususta müslim ile gayr-i müslim arasında fark yoktur. Hadîsteki (kardeş) kaydı, ihtirâzî değil vukûîdir; binâenaleyh mefhumu muhalifi mu'teber değildir. Zimmînin zimmî üzerine satış yapması da bilic-mâ' mekruhtur.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ dîn kardeşinin satış ve alışı üzerine alış veriş ve pazarlık yapmanın memnu' olduğuna ittifak etmişlerdir. Buna muhalefet ederek akid yapan âsî olur; ama beyi' yine de mün'akid olur. îmam Şafiî, Ebû Hanîfe ve diğer ulemânın mezhepleri budur. Bâvûd-u Zahirî bu satış mün'akid olmadığına kaildir. İmam Mâlik 'den her iki mezhebe uyan iki kavil rivayet olunmuştur. Mâlikîler 'den cumhuruna göre fiyat arttıran hakkında bu satış mubahtır. Şafiî, seleften bâzılarının bunu kerih gördüklerini söylemiştir.»

9- (1515) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni İbni Ca'fer, Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Müslüman bir kimse dîn kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın!» buyurmuşlar.

10- (...) Bana bu hadîsi Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki : Bana Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ala ile Süheyl'den, onlar da babalarından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Muhamnıed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber(Sailallahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayette bulundu. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adiy yâni' İbni Sâbit'ten, o da Ebı Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem): Bir kimsenin dîn kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasını yasak etmiş.
Devrakî'nin rivayetinde «Dîn kardeşinin sîmesi üzerine...» denilmiştir.

11- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike': Ebü'z-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi
ve Sellem) :
«Binek gelenler satış için karşılanmaz! Birbirimizin satışı üzerine satış yapmayınız, müşteri kızıştırmayın! Şehirli köylü nâmına satış yapmasın! Develerle koyunların sütlerini memelerinde biriktirmeyin! Böyle yaptıktan sonra o hayvanları satın alan, onları sağdıktan sonra iki re'yden birinde muhayyerdir. Razı olursa kabul eder; olmazsa hayvanı bir Ölçek hurma ile birlikte İade eyler.» buyurmuşlar.

12- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adîy yâni İbn Sâbit'ten, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Re-sûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) binek gelenleri karşılamayı, şehirlinin köylü nâmına satış yapmasını, kadının kız kardeşinin boşanmasını istemesini, müşteri kızıştırmayı, hayvan sütünü memede biriktirmeyi ve bir kimsenin dîn kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlıkta bulunmasını nehî buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Ebû Bekr b. Nâfi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder rivayet etti. H.
Bize bunu Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. H.
Bize Abdülvâris b. Abdissamed de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râvilerin hepsi: Bize Şu'be bu isnâdla rivayette bulundu, demişlerdir.
Gunder ile Vehb'in rivayetlerinde: «Nehyedildi» denilmiş; Abdüssa-med rivayetinde ise: «ResûlüHah (SallaîkıhüAleyhiveSetlem) nehî buyurdu.» ifâdesi kullanılmış; hadîs, Muâz'ın Şu'be'den naklettiği tarzda rivayet olunmuştur.

13- (1516) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e ; Nâfi'den dinlediğim, onun da îbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve SeV.em) müşteri kızıştırmaktan nehî buyurmuşlar.
Hz. Ebû Hüreyre rivayetini biraz lâfız farkiyle Buhârî «Buyu» ve «Şurût» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî bir kısmını «Buyu'» bir kısmını «Nikâh»da; Nesâi «Nikâh»da; îbni Mâce bir kısmını «Nikâh»da, bakîsini «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc ettikleri gibi, İbni Ömer (Radiyallahü anh) rivayetini dahî Buhârî : «Büyü'» ve «Terkü'l-Hıyel» bahislerinde; Nesaî «Büyû'»da; İbni Mâce TicâreUde rivayet etmişlerdir.
Müslim'in Ahmed b. İbrahim 'den tahrîc ettiği rivayetin senedinde A1â' ile Süheyl'in babalarından nakilleri hak-
kında: tâbirinin kullanılması müşkül sayılmıştır. Çünkü bu tâbir iki râvinin kardeş olduklarını ve bir babadan rivayette bulunduklarını gösteriyor; halbuki râviler kardeş değillerdir. A1â 'nın babası Abdurrahmân, Süheyl'in ise Ebû Salih 'tir. Binâen-allyh her râvinin kendi babasından rivayet ettiği anlaşılıyorsa da tâbir
buna müsaid değildir; onun yerine: demek îcâbederdi. Fakat rivayet ekseri nüshalarda buradaki gibi zaptolunmuştur. Onun için ulemâdan bâzıları bu kelimenin « l^l ty-» şeklinde okunmasını tavsiye
etmişlerdir. Bu takdirde (eb) kelimesi (ebâni) şeklinde tesniye yapılmış olur, ki buna kail olanlar da vardır.
Sevm veya Sîme: Pazarlık demektir. Dîn kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmekten murâd : Satıcı ile alıcı malın fiyatı üzerinde anlaştıktan sonra henüz satış yapmadan başka birinin araya girmesi ve satıcıya : «Ben bu malı daha fazlaya satın alırım.» Yahut müşteriye : «Ben sana bu maldan daha âlâsını, bundan ucuza veririm.» demesidir.
Fiyat üzerinde anlaştıktan sonra bu şekilde araya girmek haramdır. Fakat fazla fiyat verenler arasında satılan bir malda pazarlığa girişmek haram değildir; zîra fiyat üzerinde henüz kimse ile anlaşma olmamıştır. Bundan evvelki bâbda da görüldüğü vecihle dîn kardeşinin satışı üzerine satış ve pazarlığı üzerine pazarlık yapmak haram olmakla beraber imam Azam'la îmam Şafiî'ye ve diğer birçok ulemâya göre yapılan satış yine de muteberdir; yalnız araya giren âsî olur.
Binek gelenleri karşılamaktan maksat: Şehirlinin, pazara hayvanla mal getiren köylüyü kasaba dışında karşılaması ve elindeki malı ucuza almak için o malın geçimi olmadığını söyleyerek aldatmasıdır.
Necş yahut Neceş: Lügatte bir şeyi methetmek, ballandıra ballandıra Öğmektir. Bâzılarına göre insanlan bir şeyden nefret ettirerek rağbetlerini başka şeye yöneltmektir. Bir takım ulema bunun esâs itibariyle hîle ve aldatma mânâsına geldiğini, daha başkaları

heyecanlandırmak, kızıştırmak demek olduğunu söylemişlerdir. Burada ondan maksat müşteri kızıştırmak yâni malı almağa niyeti olmadığı halde fiyatı arttırmaktır.
Şehirlinin köylü namına satış yapması: Geçer fiyatla malını satmak için şehire gelen köylüye : «Bu malı benim yanımda bırak da ben onu senin nâmına daha yüksek fiyatla tedricen satayım.» diyerek malını almasıdır. Bu da haramdır; ancak satış sahihtir. Çünkü buradaki nehî akde râci' değildir. Bazıları: «Şehirlinin köylü nâmına satış yapmasından murâd simsarlıktır.» demişlerdir. Bu takdirde nehî bütün alış verişlere âmin ve şâmil olur.
Hayvanı sütünü memesinde biriktirmeye Araplar tasriye derler. Sütü biriktirilen hayvana da musarrât adı verilir. Hayvanı satarken müşteriyi aldatmak için sütünü memesinde biriktirmek müteaddit rivayetlerle yasak edilmiştir. Tahâvî bu bâbtaki hadîsi sekiz tarîkten tahrîc etmiştir. Hadîsin zahirine bakılırsa müşteri ancak hayvanı sağdıktan sonra muhayyer olacak gibi görünüyorsa da cumhûr-u ulemâya göre hileyi anladığı zaman sağmamış bile olsa kendisine muhayyerlik sabit olur. Onlar hadîsteki sağmak kaydının ihtirâzî olmadığına kaildirler.
Kadının kız kardeşinin boşanmasını istemesi, onun yerine kendisi varmak içindir. Kız kardeş tâbiri hakikî kardeşe ve dîn kardeşine hattâ gayr-i müslimeye şâmildir. Bâzılarına göre bunun sureti : Bir kadınla evlenmek isteyen adama o kadının: «Nikâhın altındaki kadını boşamak şar-tiyle seninle evlenirim.» demesidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Şehirlinin köylü namına satış yapması haramdır. Hadîsin zahirine göre bu bâbda teklif hangisinden gelirse gelsin hüküm birdir. Köy-'üden murâd çadırlarda yaşayan bedevilerdir. Köylerde yaşayanların bu hükümde dahil olup olmadıkları ihtilaflıdır. Ashâb ve tabiîn ulemâsının ekserisi ile tmam Mâlik, Leys İmam Şafiî, İmam Ahmed ve İshâk tahrîme kaildirler.
Mücâhid bu satışın caiz olduğunu rivayet etmiştir; ki İmam Âzam'la diğer ulemânın mezhepleri de budur. Onlara göre bu nehî mensûhtur. Nehyin nesh edilmediğini söyleyenler bunun satışta fesâd iktiza edip etmeyeceğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Mâlik ile Ahmed b. Hanbel'e göre şehirlinin bedevi nâmına satış yapması sahîh değildir. İmam Şafiî ile cumhur ise satış haram olmakla beraber bey'in sahîh olduğuna kaildirler.
2- Müşteri kızıştırmak suretiyle yapılan satışta muhayyerlik yoktur. İmam Mâlik ile îbni Habîb muhayyerliğe kail olmuşlardır. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre muhayyerlik müşteri kızıştırması yapıldığını Öğrendiği vakit sabit olur; zîra bu da sütü biriktirilmiş hayvanda olduğu gibi, bir nevi kusurdur. Bir rivayette îbni Habîb kızıştırmak meselesinde satıcı ile anlaşma yoksa muhayyerlik sabit olmayacağını söylemiştir. Zahirîler'e göre bu satış bâtıl ve merdûddur.
3- Satış üzerine satış caiz değildir. Bunun ne şekilde yapıldığını az yukarıda gördük. Fiyat arttıranlar arasında yâni müzayede ile yapılan satışta birinin diğerinden fazla vermesinde beis yoktur. Bu bâbda Tirmizî Hz. Enes'den bir hadîs rivayet etmiştir. İmam Şafiî, Mâlik ve cumhuru ulemâ buna kaildirler. Ulemâdan bâzıları burada dahî dîn kardeşinin üzerine arttırma yapmayı kerih görmüşlerdir. Onlar Tirmizî hadîsinin sahîh olmadığım iddia etmişlerdir.
4- Bir kadın evlenmek için ortağının boşanmasını isteyemez. Bunu dahî az yukarıda gördük.
5- Müşteriyi aldatmak için hayvanın sütünü memesinde biriktirmek caiz değildir. İbni Ebî Leylâ, îmanı Mâlik, Leys, İmam Şafiî, îmam Ahmed, îshâk, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Ebû Süleyman, Hanefî1er'den îmam Züfer ve bâzı rivayetlere göre îmam Ebû Yûsuf bu hadîsle istidlal ederek: «Bir kimse sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alır da sağdıktan sonra onu beğenmezse dilediği takdirde hayvanı sahibine iade eder; onunla birlikte bir ölçek de kuru hurma verir.» demişlerdir. Yalnız İmam Mâlik 'e göre hurma şart değildir; o beldede umumiyetle yenilen zahireden bir ölçek verir. İbni Ebî Leylâ: «Bir Ölçek hurmanın kıymetini verir.» demiştir. İmam Ebû Yûsuf 'un kavli de bu ise de onun meşhur kavli başkadır. îmam Züfer hayvan iade edilirken onunla birlikte ya bir ölçek kuru hurma veya bir Ölçek arpa yahut yarım ölçek kuru hurma verileceğini söylemiştir. İmam Mâlik 'ten bir rivayete göre sağılan süt kadar kuru hurma veya onun kıymeti verilir.
Şafiîye ulemâsının ekserisi bu hususta kuru hurmadan başka bir şey verilemeyeceğini söylemişlerdir. Müşteri kuru hurma bulamazsa onun yerine başka bir şey verip veremeyeceği hususunda iki vecih rivayet olunmuştur. Birinci veçhe göre hurmanın Medine 'deki kıymeti; ikinciye göre o beldeye en yakın bulunan hurma diyarındaki kıymeti verilir.
İmam Âzam 'la İmam Muhammed ve meşhur kavline göre İmam Ebû Yûsuf, bir rivayette İmam Mâlik, Mâlikîler 'den Eşheb , bir rivayette 1bni Ebî Leylâ ve Irak ulemâsından bir cemâat: «Müşteri sütü biriktirilmiş hayvanı hıyâr-ı ayb denilen kusur muhayyerliği ile sahibine iade edemez; ancak noksanlığını ödetir; çünkü burada iadeye mâni' olan ayrı ziyâde vardır.» demişlerdir. Hattâ noksanlığı Ödetme hususunda îmam Âzam 'dan iki kavil rivayet olunmuştur. Birinci rivayete göre satıcıya hayvanın parasını noksan Öder. İkinciye göre satıcıdan bir şey isteyemez; çünkü sütün memede toplanması bir kusur değildir.
Hanefî1er musarrât hadîsine birkaç vecihîe cevap vermişlerdir:
a) Muhammed b. Şücâ'ın beyânına göre bu hadis : «Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler.» hadisiyle neshedilmiştir. Bu hadîs gösteriyor ki, birbirlerinden ayrıldıktan sonra artık muhayyerlik yoktur.
b) îsâ b. Ebân: «Bu hüküm İslâm'ın ilk devirlerinde, borçlar hakkında ceza tatbik edildiği zamanlar câri idi; sonra Allah Teâlâ ri-bâyı neshederek alınan şeyleri misilleri ile Ödemeyi emir buyurdu.» demiştir.
c) Musarrât hadîsi muztaribdir; bir yerde «Kuru hurmadan bir ölçek» denilmiş; başka yerde «Bir ölçek zahîre» verileceği bildirilmiş; bâ-zan da «Sütünün bir veya iki misli» ifadesi kullanılmıştır.
d) Bir hadîs âdil râviler tarafından rivayet edilse bile muteber sa-yılabilmesi için şâzz ve ma'lûl olmaması îcâbeder; halbuki musarrât hadîsi . ma'lûldur; çünkü kitâb ve sünnet-İ meşhurenin umumuna muhaliftir. Binâenaleyh onun zahiri ile amel edilemez. Kitabın umumundan murâd:
«Siz de ona size yaptığı tecâvüzün misli ile karşılık verin!» [2]
Ve : «Şayet ceza verirseniz, size verilen cezanın mislini verin!»[3] âyetleridir.
Sünneti meşhûre, Tirmizi'nin rivayet ettiği ve sahîh olduğunu söylediği İbni Abbâs (Raâiyallahü anh) hadîsidir. Bu hadîste :
«Harâc kefalete tâbidir.» Bir rivayette «Gelir kefalete tâbidir.» buyu-rulmuştur. Harâcdan murâd : Satın alman gelirinden elde edilen miktardır. Meselâ: Bir kimse bir mal satın alır da birkaç zaman kullandıktan sonra satıcının dahî bilmediği eski bir kusuruna muttali' olursa o malı sahibine iade ederek parasını alabilir. Bu arada o maldan elde ettiği gelir müşterinin olur. Çünkü mal müşterinin elinde telef olsaydı zararı o çekecek, satandan bir şey alamayacaktı.
Memesinde süt biriktirilen hayvan sahibine iade edilirken bir ölçek de zahire verileceğine kail olanlara göre bir kimse bir koyun satın alır da sonra o hayvanın süt eksikliğinden başka bir kusurunu bulursa hayvanı sahibine iade eder, fakat sağdığı süt kendinin olur. Keza bir

câriye satın alır da câriye doğurduktan sonra bir kusurundan dolayı on-ıı- sahibine iade ederse, çocuk kendine kalır. Onlar bunu Peygamber (SalhıHahii Aleyhi ve SeRem)'in kefalet icâbı müşteriye tahsis buyurduğu haraçtan sayarlar. Hâl böyle olunca memesinde süt biriktirilen hayvanı iade ederken verileceğini söyledikleri bir ölçek zahire ya bütün sütün yâni satış zamanında hayvanın memesinde bulunan sütle akidden sonra hâsıl olan miktarın toptan bedelidir; yahut yalnız satış anındaki sütün bedeli olur. Birinci vechi kasdederlerse kendi kaidelerini kendileri bozmuş olurlar; çünkü yukarıda arzolunan iki surette sütle çocuğun müşteriye ait olduğunu söylemiş; bunları harâcdan saymışlardı. İkinci vechi murâd ederlerse bir ölçek zahireyi borca bedel borç saymış olurlar ki, bu ne kendilerinin, ne de başkalarının mezhebine göre caizdir. Hasılı iki şıktan hangisini tercih etseler kendi kaidelerini bozmuş olurlar. Aynî diyor ki: «Musarrât hükmünün neshedildiğine asıl onlar kail olmalı idi; zîra süte harâc hükmü veren onlardır; başkalan ona harâc hükmü vermemişlerdir. Bundan anlaşılıyor ki, onların kavil ve mezhebi fâsittir.>

5- Celeb Malları Karşılamanın Haram Kılınması Babı

14- (1517) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Biae İbni Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bize tbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni İbni Saîd rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer' den naklen rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) pazara gelmeden malların karşılanmasını nehî buyurmuştur.
Hadîsin lâfzı tbni Nümeyr'indir. Öteki râviler : «Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) karşılamadan nehî buyurdu.» demişlerdir.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile İshâk b. Man sûr hep birden tbni Mehdî'den, o da Mâlik'den, o da Nâfi'den, o da îbni Ömer'den, o da Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen, İbni Nümeyr'in Ubeydul-lah'dan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundular.

15- (1518) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Teymî'den, o da Ebû Osman'dan, o da Abdullah (b. Mes'ûd) dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, satılık malları karşılamaktan nehî buyurmuşlar.

16- (1519) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym, Hişâm'dan, o da İbni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) celeb malları karşılamaktan nehî buyurdu.»

17- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Süleyman, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hişâm el Kurdûsi, İbni Şîrîn'den naklen haber verdi. Demiş ki: Ben Ebû Hürey-re'yi şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Celeb malı karşılamayın; kim karşılar da ondan bir şey satın alırsa, sahibi pazara geldiği vakit muhayyer olur.» buyurdular.
Bu hadîsin İbni Mes'ûd' rivayetini Buharı ile Tirmizî «Büyü'» bahsinde; îbni Mâce «Ticâret-de tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlerde:
«Binek gelenleri karalamayın!»
Diğerlerinde :
«Celeb malı karşılamayın!»
Daha başkalarında:
«Satılık mallan karşılamaktan nehî buyurdu.»
Bir rivayette : «Pazarı karşılamayın!» denilmiştir, fakat mânâ birdir.
Celeb: Satmak için celbedilen maldır. Bu rivayetler hâriçten pazara celbedilen malları pazar yerine gelmeden karşılayıp satın almanın haram kılındığına delildirler. Nitekim İmam Mâlik ile İmam Şâfiinin ve cumhurun mezhepleri de budur. Yalnız İmam Şafiî'-ye göre bu alış veriş haram olmak için karşılayıcının hükmü bilmesi şarttır. Bir kimse karşılamak niyetiyle değil de tesadüfen şehir hâricinde celeb mallan görse de satın alsa haram işlemiş olup olmayacağı hususunda Mâlikîlerl'e Şâfiîler 'den ikişer kavil rivayet olunmuştur.
İmam Âzam'la Evzâî, şehir halkına zarar vermemek şartiyle celeb malı karşılayıp satın almakta beis görmemişlerdir. Zarar verdiği takdirde karşılama onlara göre mekruh olur, Zahirîler'-den İbni Hazm'e göre ne suretle olursa olsun celeb karşılamak caiz değildir.
Ulemâ: «Buradaki nehyin hikmeti, mal celbedenlerin aldanmaktan korunmasıdır.» demişlerdir.
Mâzirî (453-536) diyor ki: «Şehirlinin bedevi nâmına satış yapması şehirlilere merhameten yasak edilmiştir. Burada bedevi zarar çekmektedir. Halbuki celeb karşılaması bedevinin aldatılmaması için nehî buyurulmuştur. Bundan dolayıdır ki, Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) .
— Mal sahibi pazara geldiği vakit muhayyer olur; buyurmuştur? denilirse cevap şudur:
Bu gibi meselelerde şeriat insanların maslahatım gözetir. Maslahat bir kişiyi cemâate değil, bilâkis cemâati bir kişiye tercihi iktizâ eder. Be-devî malını kendi sattığı takdirde o malı bütün pazar halkı ucuz alacağı ve bu suretle bütün belde halkı faydalanacağı için şeriat belde halkının maslahatını bedevinin istifâdesinden üstün tutmuş; celeb karşılama meselesinde ise yalnız karşılayan istifâde edeceği, bu da bir kişinin malından bir kişinin istifâdesi demek olacağı için celeb karşılamanın mubah kılınmasında bir maslahat görülmemiştir Bahusus buna ikinci bir sebep daha munzam olmaktadır ki, o da malı yalnız karşılayan alacağı için pazar halkının eline geçmemesi ve ucuzlamaması; bu suretle zarar görmeleridir. Halbuki pazar halkı sayı itibariyle mal karşılayanlardan da çokturlar. Bu sebeple şeriat burada da cemâatin maslahatını ferde tercih etmiş oluyor; binâenaleyh iki mesele arasında tenakuz yoktur. Hikmet ve maslahat hususunda ikisi de birdir.»
«Sâhibİ pazara geldiği vakit muhayyer olur.»cümlesi hakkında Nevevî şunları söylemiştir : «Ulemâmız pazara gelip fiyatı öğrenmeden satıcıya muhayyerlik olmadığına kaildirler. Pazara geldiği vakit karşılayıcıya sattığı malın o beldede geçen fiyattan ucuza gittiğini görürse kendisine muhayyerlik sabit olur. Bu hususta karşılayıcının yalan veya doğru söylemiş olmasının farkı yoktur. Malının o yerde geçen fiyatla veya daha pahalıya satıldığını anlarsa iki vecih vardır. Esah olan veçhe göre aldanma olmadığı için muhayyerlik yoktur. İkinci veçhe göre muhayyerlik sabittir, zira hadîs mutlaktır.»

6- Şehirlinin Bedevi Namına Satış Yapmasının Haram Kılınması Babı

18- (1520) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem)*t ref eden Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Resulüllah (Saüaîiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şehirli bedevî nâmına satış yapmasın!» buyurmuşlar.
Züheyr: «FeygamberfSallallahü Aleyhi ve Sellem) }den rivayet olundu ki: Şehirlinin bedevî nâmına satış yapmasını nehî buyurmuşlar.» dedi.

19- (1521) Bize tshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'-mer, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi, tbni Abbâs şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) pazara binek gelenleri karşılamaktan ve şehirlinin bedevi nâmına satış yapmasından nehî buyurdu.»
Râvî (Tâvûs) demiş ki: «İbni Abbâs'a : Şehirlinin bedevi namına sözünün mânâsı nedir? dedim.
— Ona simsar olmasın (demektir), cevâbını verdi.

20- (1522) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hay seme, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti, Câbir göyle demiş: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şehirli bedevi nâmına satış yapmasın! Bırakın insanları Allah birbirlerinden rızıklandırsın!» buyurdular.
Ancak Yahya'nın rivayetinde : «Rızıklandırılsın» denilmiştir.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

21- (1523) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym, Yûnus'dan, o da İfcni Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş :
«Şehirlinin kardeşi veya babası da olsa bedevî namına satış yapması bize yasak edildi.»

22- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Ebî Adiy, İbni Avn'dan, o da Muhammed'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz rivayet îtti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn, Muhammed'den rivayet etti. (Demiş ki) Enes b. Mâlik şunu söyledi:
«Şehirlinin bedevî nâmına satış yapması bize yasak edildi.»
Bu hadîsin İbni Abbâs (Radiyallahu anh) rivayetini Buhârî «Büyü'» ve «İcâre» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî <Büyû'»da; İbni Mâc Ticâret-de; Enes (Radiyallahu anh) rivayetini de Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şehirlinin bâdiyeli nâmına satış yapması ücret mukabili sattığı zaman mekruhtur. Çünkü böyle bir satış ona yardım için değil, para kazanmak maksadiyle yapılır. Ücretsiz satması yardım kabîlindendir;. binâenaleyh caiz olması gerekir. İbni Abbâs (Radiyallahu ânh) 'nın : «Ona simsar olmasın!» sözü de mefhumu muhalifiyle buna delâlet eder; yâni simsarlık değil de yardım için satarsa caiz olur.
Simsar: Aslında bir işe bakan, muhafaza eden demektir; sonradan alış veriş işlerine bakan dellâl mânâsında kullanılmıştır.
Şehirli bâdiyeli nâmına ücret mukabili satış yapamadığı gibi, alış da yapamaz. Mâlikîler 'den îbni Habîb: «Bedevî nâmına satın almak dahî onun nâmına satış yapmak gibidir.» demiştir, Maamâfih satın alma meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları bedevî nâmına yapılan satışı da alışı da kerîh görmüşlerdir. Bunların delili (bey') kelimesinin lügatte hem satmak hem de satın almak mânâlarına gelmesidir. Bu kavil Hz. Enes'den de rivayet olunmuştur.
Bir takımları bedevî nâmına satın almayı caiz görmüşlerdir. Onlar hadîsin zahirine bakarak: «Nehî ancak satış hakkında vârid olmuştur.» demişlerdir. Bu kavil Hasan-ı Basrî 'den rivayet olunmuştur. İmam Mâlik bir yerde satın almayı ister lehde ister aleyhde olsun tecviz etmemiş; başka bir yerde lehde satın almaya cevaz vermiştir. Leys ile îmam Şafiî 'nin kavilleri de budur.
Kirmanı (-786) : «Bir kimse bu bâbdaki nehye muhalefet ederek bedevi nâmına satış yapsa, bu iş haram olmakla beraber satış sahihtir.» diyor. Aynî, Şâfiîler'inbu hükmüne şaşmış; ve şunları söylemiştir: «Şâfiî1er'in bu hükmü acâibtir; zîra onlara göre nehî, hükmü mutlak surette yok eder. Şu halde nasıl oluyor da haram olmakla beraber satış sahihtir diye biliyorlar! Bu söz ancak Hanefi1er'in kaidesine göre doğrudur. Yine Kirmanı: Ebû Hanife şehirlinin bedevi nâmına mutlak surette satış yapabileceğine kaildir. Delili (Din nasihattir.) diyor. Ben derim ki: Ebû Hanîfe'nin sözü mutlak değildir; satış ancak taraflardan birine zarar vermediği zaman caizdir.»
Bazıları: «Şehirlinin bâdiyeli nâmına satış yapması kerâhet-i tenzî-hiyye ile mekruhtur.» demişlerse de Nevevî bu sözün delilsiz bir dâvadan ibaret olduğunu söylemiştir.

7- Memesinde Süt Biriktirilen Hayvanı Satmanın Hükmü Babı

23- (1524) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd b. Kays, Mûsâ b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Her kim sütü biriktirilmiş bir koyun satın alırsa, hemen onu götürüp sağsın! Eğer sütünden memnun kalırsa mükînde bırakır; aksi takdirde hayvanı, beraberinde bir ölçek kuru hurma ile iade eder.» buyurdular.

24- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni İbni Abdirrahmân el-Kaarî, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) «Her kim sütü biriktirilmiş bir koyun satın alırsa öç gün muhayyerdir; onu isterse milkinde tutar; dilerse iade eder; beraberinde bir ölçek de kuru hurma iade eder.» buyurmuşlar.

25- (...) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebî Revvâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir yâni el-Akadî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Kurre, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber
(Saliallahij Aleyhi ve Selle m /den naklen rivayet etti.

«Her kim sütü biriktirilmiş bir koyun satın alırsa üç gün muhayyerdir; şayet iade ederse onunla birlikte buğday olmayan bir ölçek zahire de iade eder.» buyurmuşlar.

26- (...) Bize İbni Ehî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyfib'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivaye etti. Ebû Hüreyre şunu söylemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim sütü biriktirilmiş bîr koyun satın alırsa, iki görü; arasında muhayyerdir. İsterse milkinde tutar; dilerse hayvanı ve bîr ölçek buğday değil, kuru hurma iade eder.» buyurdular.

27- (...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb, Eyyûb'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o: «Her kim koyun satın alırsa o kimse muhayyerdir.» dedi.

28- (...) Bize Muhanımed b. Râfi" rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) den bize rivayet ettiği şudur, diyerek bir takım hadîsler zikretmiş ezcümle şunu söylemiştir: Ebû Hüreyre dedi ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz memesinde sütü biriktirilen yeni doğurmuş bir deve yahut sütü biriktirilen bir koyun satın alırsa, onu sağdıktan sonra iki görüş arasında muhayyerdir. Ya hayvanı alsın yahut onu bir ölçek kuru hurma ile birlikte iade ersin!» buyurdu.
Musarrât hadîsini bütün «Kütüb-ü $itte» sahipleri muhtelif lâfızlarla muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
İmam Şafiî 'nin tefsirine göre musarrât: Müşteriyi aldatmak için satıştan önce memeleri bağlanarak birkaç gün sağılmayan, bu suretle sütü biriktirilerek müşteriye sütlüymüş gibi gösterilen hayvandır. Bu kelimenin toplamak mânâsına gelen (sarer) den mi yoksa aynı mânâda kullanılan (tasriye) den mi alındığı hususunda ihtilâf vardır. Buhar î (tasriye) den alındığına işaret etmiş; Buhârî sârini Aynî : cSahîh olan da budur.» demiştir.
Likha : Yeni doğurmuş iki veya üç aylık sütlü devedir.
Bu hadîs etrafında çok sözler söylenmiş; her taife kendi mezhebini haklı göstermeğe çalışmıştır. Şâfiîyye ulemâsından İmam Nevevî şu îzâhâtı vermektedir:
«Musarrât bir hayvanı satın alan müşterinin aldatıldığını anladığı zaman, hayvanı derhal mi yoksa üç gün müddetle mi İade hususunda muhayyer bırakıldığında ulemâmız ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadîslerin zahirlerine bakarak üç gün muhayyer bırakılacağını söylemişlerse de esah olan kavle göre muhayyerlik fevrî yâni o ana mahsustur. Ulemâ bazı rivâyetlerdekj üç gün kaydını müşterinin o hayvanın musarrât olduğunu ancak üç gün içinde anlaması hâline hamlederler. Çünkü bu iş ekseriyetle üç günden az bir müddette anlaşılmaz. Hayvanın sütü ikinci gün bir parça azalırsa bu o gün az otlamak gibi bir arızadan ileri gelebilir; fakat üç gün aynı şekilde devam edince musarrâf olduğu anlaşılır. Bir de müşteri hayvanı sağdıktan sonra sahibine iade etmek isterse sağdığı süt az olsun çok olsun, hayvan ister deve, ister koyun veya sığır olsun onunla birlikte bir ölçek de kuru hurma verir. Bizim mezhebimiz budur. îmam Mâlik ile Leys, îbni Ebî Leylâ, îmanı Ebû Yûsuf, Ebû Sevr ve muhaddislerin fukahâsı dahî buna kaildirler. Sahîh ve sünnete muvafık olan da budur. Ulemâmızdan bâzıları verilecek bir ölçek zahirenin hurmaya mahsus olmadığını, o yerde geçen zahireden bir ölçek verileceğini söylemişlerdir.
Ebû Hanîfe, Irak ulemâsından bir taife, Mâliki1er'den bâzıları ve garîb bir rivayete göre İmam Mâlik hayvan iade edilirken bir ölçek hurma verilmeyeceğine kail olmuşlardır. Zira bir kimsenin malı telef edildiği zaman kaide şudur : Telef edilen mal mis-Üyâttan ise sahibine o malm misli; değilse kıymeti verilir. Bunlardan başka mallar bu kaideye muhaliftir.
Cumhur buna cevap vermiş ve : Bir mesele hakkında sünnet vârid oldu mu ona makûl ile i'tirâz olunamaz; demişlerdir.
Bir ölçek hurma ile takyîd buyurulmasınm hikmetine gelince : O zaman müslümanların ekseriyetle yiyecekleri bu olduğu içindir. Bir daha da şerîatin hükmü bu şekilde devam etmiştir. Sütün misli veya kıymeti değil de azma çoğuna bir ölçek hurma ile mukabele edilmesi, müracaat için bir merci' olsun ve bununla muhasamat ortadan kalksın di-yedir. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) muhasamatı kaldırmağa ve buna sebep olan şeyleri menetmeye çalışırdı. Bâzan memesinde süt biriktirilen hayvan bâdiye ve köylerde, bâzan da kıymet bilen mûtemed kimse bulunmadığı yerlerde satılabilir. Süt telef edilir; az mı çok mu olduğunda niza' çıkabilir. İşte şeriat müslümanlara münâkaşa götürmeyen bir esas vaz' etmiştir ki, o da bir Ölçek kuru hurmadır. Bunun nazırı diyet meselesidir. Diyet yüz devedir. Niza' kesmek için bu sayı Öldürülen kimsenin hâline göre değişmez...»
Nevevî'nin izahatından sonra Hanefiyye ulemâsından Buhârî şârihî Aynî 'nin bu hadîs hakkındaki bâzı sözlerini görelim. Aynî şöyle diyor:
«Bu hadîsle ameli terk etmenin en kuvvetli vechi onun sekiz suretle kaidelere muhalif olmasıdır. Şöyle ki:
1- Hadîs, kusur ve şart bulunmaksızın malın iadesini icâbediyor.
2- Bu hadîste muhayyerlik müddeti üç gün olarak takdir edilmiştir; halbuki üç günle tekyîd edilen müddet şart muhayyerliğidir.
3- Hadîs, satılan malın bir kısmı telef olduktan sonra iadeyi gerektirmektedir,
4- Mal meydanda iken bedelinin verilmesini îcâb etmektedir.
5- Bedeli kuru hurma yahut zahire ile takdir etmiştir. Halbuki telef edilen mallar ancak misilleriyle veya kıymetleri ile ödenir.
6- Süt misliyâttandır; bu hadîste ise kıymeti ile ödeneceği bildirilmektedir.
7- Bu hadîs, hayvan bir ölçek hurmaya satıldığı takdirde ribâya müeddî olur.
8- Bedel ile mübdelin bir araya gelmelerine müeddî olur.»
Hasılı bu hadîsle amel edenler ve etmeyenler birbirleriyle bu babda uzun münâkaşalar yapmışlardır. Biz onları tamamiyle buraya nakle lüzum görmedik.
Hadîs-i şeriften çıkarılan hükümler yukarıda görülmüştü.

8- Satılık Malın Teslim Almadan Satılmasının Batıl Oluşu Babı

29- (1525) Bize Yöhyâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâm-mâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Ebu'r-Rabî' el-Atekî ile Kuteybe de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hanıma d, Affir b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satın alırsa, onu tamamiyle teslim almadıkça satmasın!» buyurmuşlar.
İbni Abbâs: «Zannederim her şey bunun gibidir.» demiş.

(...) Bize İbni Ebî Ömer ile Ahmed b. Abde rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî', Süfyân yâni Sevrî'den rivayet etti. Her iki râv Amr b. Dinar'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

30- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Raf i' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Bâfi' (Bize rivayet etti) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Abdürrezzâk haber verdi, dediler. Abdürrezzâk : Bize Ma'mer, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi, demiş. İbni Abbâs şunu söylemiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir yiyecek satın alırsa, onu teslim almadıkça satmasın!» buyurdular.
îbni Ahbâs : «Zannederim her şey (in hükmü) yiyecek gibidir.» demiş.

31- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrâhîm rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekile : Bize Vekî', Süfyân'dan o da İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti, dediler. İbni Abbâs şunu söylemiş Resûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek safın alırsa, onu ölçmeden satmasın!»buyurdular.
Râvi diyor ki: «İbni Abbas'a : Niçin? diye sordum.
— Görmüyor musun, altınla alış veriş yapıyorlar, yiyecek ise muahhar; dedi.»
Ebû Küreyb (mürce') kelimesini söylemedi.

32- (1526) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nabî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da tbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Besûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satın alırsa, onu tamamen tesellüm etmedikçe satmasın!» buyurmuşlar.

33- (1527) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum, thni Ömer:
«Biz Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi: ve Sellem) zamanında yiyeceği satın alır da, onu satmadan evvel aldığımız yerden başka bir yere götürmemizi emredecek birini bize gönderirdi.» demiş.

34- (1526) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Alî b. Müshir, Ubeydullah'dan rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. AbdiHah b. Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir yiyecek satın alırsa, onu tamamen tesellüm etmedikçe satması n!» buyurmuşlar.

(1527) İbni Ömer şöyle demiş : «Biz zahireyi de hayvanla gelenlerden göz karan ile satın alırdık; sonra Resûlüllah (SallaV.ahü A leyhi ve Sellem) bizi zahireyi aldığımız yerden götürmeden satmaktan nehî buyurdu.»

35- (1526) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Mulıammed, Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bîr yiyecek satın alırsa, onu tamamiyle tesellüm edîp eline almadan satmasın!» buyurmuşlar.

36- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Alî b. Hucr rivayet ettiler. Yahya : Bize İsmail b. Ca'fer haber verdi, dedi. AH ise : (Bize İsmail, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti.) ifâdesini kullandı. Abdullah b. Dînâr, İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bîr yiyecek satın alırsa, onu teslim almadan satmasın!» buyurmuşlar.

37- (1527) Bize Ebû Bekr b. Kbi Şeyhe rivayet elti. (Dodi ki) : Bize AbdÜIâla, Ma'mer'den, o d;ı Zührî'den, o da SâlİM'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki : «Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Selle/ıı) devrinde ashâb göz karariyle bir yiyecek satın aldıkları vakit onu başka yere nakletmeden olduğu yerde satarlarsa bundan dolayı dayak yerler-miş.»

38- Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi kİ) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. AbdİIlâh haber verdi ki, babası şunu söylemiş :
«Ben insanları Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) devrinde gör-müşümdür. Yiyeceği göz karariyie satın alırlarsa, bulundukları yerde sattıklarından dolayı dayak yerlerdi. Bu hâl onu evlerine götürünceye kadar devam ederdi.
İbni Şihâb şöyle demiş : «Bana Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti ki, babası yiyeceği göz karariyle satın alır; müteakiben evine götürür müş.»

39- (1528) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zeyd b. Hubâb, Dahhâk b Osman'dan, o da Bükeyr b. Abdillâh b. Eşecc'den, o da Süleyman b. Ye-sâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bir yiyecek satın alırsa onu ölçmeden satmasın!» buyurmuşlar.
Ebû Bekr'in rivayetinde (iştira yerine) «ihtiyâ'» kelimesi kullanılmıştır.

40- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Haris El-Mahzûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Osman Bükeyr b. Abdillâh b. Eşecc'den, o da Süleyman b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre Mervan'a :
— Sen ribâ satışım helâl yaptın; demiş. Mervân :
— Ne yapmışım? diye sormuş. Ebû Hüreyre :
— Sened satışım helâl yaptın; halfcuki Kesû\ü\\ah(Sal!aUahu Aleyhi ve Sellem) tesellüm etmeden yiyecek satmayı yasak etmişti; cevâbını vermiş.

Râvi diyor ki : «Bunun üzerine Mervân halka hutbe îrâd ederek sened satışını yasakladı.»
Süleyman (b. Yesâr) : «Ben muhafızların bu senedleri halkın elinden aldıklarını gördüm.» demiş.

41- (1529) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Ban Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, Câbir b. Abdillâh/ı şunu söylerken işitmiş. Resûlüllah (Salla!lahii Aleyhi ve Sellem) :
«Bir yiyecek sarın alırsan, onu tamamen teesllüm etmedikçe satma!» buyururlardı.
Bu hadîsin bâzı rivayetlerini Buhâri «Büyü'» ve «Muharibin» bahislerinde: Ebû Dâvûd ile Nesâi «Büyû'»da muhtelif lâfızlarla muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bütün rivayetleri satın alman bir malın tesellüm etmeden başkasına satılamayacağını göstermektedir. Yalnız bâzı rivayetlerde tesellüm yerine (kabz). bazılarında da (istifa) kelimeleri kullanılmıştır.
Bunların ikisi de malı tesellüm etmek, eline almak manasınadır. Yalnız bâzı ulemâ aralarında fark görmüş kabz kelimesinin daha ziyade mânâ ifâde ettiğini söylemişse de Aynî buna i'tirazla bilâkis istifa kelimesinin daha manâlı olduğunu bildirmiş; misâl olarak da : Müşteri malın bir kısmım alır; bir kısmını satıcı parasını elde edinceye kadar teslim etmezse buna kısmen kabz denilebileceğini, fakat istifa nâmı verilemeyeceğini; çünkü istifâ hakkın tamamını almak demek olduğunu beyân etmiştir. Ona göre bu kelimeler mânâca fark olduğunu göstermek için değil, rivayet farkını bildirmektedirler.
Cizâf: Ölçüsüz, tartısız ve takdîrsiz olarak göz kararıyle yapılan satıştır. Bu kelime cüzâf ve cezâf şekillerinde de okunabilirse de meşhur olan kıraati cizâftır.
Sakk: Lügatet kitâb, mahkeme hücceti ve borç senedi mânâlarına gelir. Burada ondan murâd : Âmir tarafından me'mura verilen maaş senedidir. Bu senede : «Filâna şu kadar zahire veya para verilsin» diye yazılmıştır. Senedi alan onda yazılı olan şeyleri tesellüm etmeden başkasına satar.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kurtubî 'nin beyânına göre bu hadisin (cizâf) rivayetinde mekîîâttan zahireyi teslim almadan satmakla, göz kararma istinaden satmanın hükmen müsâvî yâni ikisinin de memnu' olduğunu söyleyenlere delîl vardır. Göz karan ile bir malı nakletmekten murâd o malı tesel-'ümdür. Küfe uîemasiyle. İmam Şafiî, Ebû Sevr, İmam Ahmed ve Ebû Dâvûd !un kavilleri budur. İmam Mâlik bu bâbdaki nehyi evleviyet mânâsına hamletmiştir. Ona göre göz kararı ile satın alman bir malı teslim almadan satmak caizdir. Çünkü satılan mal, akıd tamam olmakla müfterinin kefaleti altına geçmiştir. Saîd b. Müseyyeb ile Hasan-ı Basrî, Hakem, Evzâî ve İshâk dahî buna kail olmuşlardır. Hanbelîler 'den İbni Kudâme: «Alanla satan miktarını bilmedikleri halde bir yığın zahireyi göz karan ile satmanın mubah olması hususunda hiç bir hilaf bilmiyoruz: ama bir yığını göz kararıyîe satın alan onu nakletmeden satamaz: bir rivayette İmam Ahmed D. Hanbe1 bunu nassan bildirmiştir. Diğer bir rivayete güre maîı nakletmeden de satabileceğine kail olmuştur. İmam Mâlik 'in mezhebi bu olduğu gibi, Kaadi 1yâz da aynı kavli ihtiyar etmistir. Bu zevata göre dahî malı nakletmekten murâd: Onu teslim almaktır...» demiştir.
Nevevî diyor ki; «Bu hadîste bir yığın zahireyi göz kararıyle satmanın caiz olduğuna delil vardır. İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur. Şafiî ile diğer Şâfiîye ulemâsı : Buğday ve kuru hurma gibi şeylerin göz kararıyle satılması sahihtir; haram değildir; demişlerdir. Bu satışın mekruh olup olmadığı hususunda İmam Şafiî1-den iki kavil rivayet olunur. Bunlardan esahh olanına göre satış kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur. İkinci kavle göre hiç kerahet yoktur. Ulemâmız göz kararıyle bir miktar para vermek suretiyle yapılan satışın da aynı hükümde olduğunu söylemişlerdir...»
Tenbîh: Cizâfen yapılan satışın caiz olup olmadığı yerlere dikkat ederek bunları birbirine karıştırmamalıdır. Bahis mevzuu satışın caiz olduğu suret : Mal elde olup göz kararıyle satılmasıdır. Caiz görülmeyen suret ise : Bir malı başkasından satın alıp teslim tesellüm muamelesi yapılmadan başkasına satmaktır.
2- Bir malı henüz teslim almadan satmak memnû'dur. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmişlerdir. İmam Şâfiî'ye göre satılan mal zahire, akar, menkûl, gayri menkûl ne olursa olsun tesellüm edilmedikçe satılamaz; böyle bir satış sahîh değildir.
Osman-ı Betti bilâkis ; «Her nevî' mal tesellüm edilmeden satılabilir.» demiştir.
İmam Azam, akaardan maada hiç bir şeyin tesellüm edilmeden satılamayacağına kâiî olmuştur.
İmam Mâlik 'e göre yiyecek şeylerde caiz değil, sair eşyada caizdir. Bu hususta birçok ulema İmam Mâ1ik'le beraberdir.
Bâzıları ölçü ve tartı ile satılan mallarda caiz olmadığını söylemiş; diğerlerinde buna cevaz vermiş]erdir.
İbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'nın : «Görmüyor musun altınla alış veriş yapıyorlar, yiyecek ise muahhar!» sözünden murâd bu satışın libâ olduğunu anlatmaktır. Çünkü burada satış şöyle olur: Bir kimse birinden muayyen bir müddette ödemek şartiyle bir altma zahire satın alır, sonra onu tesellüm etmeden yine ilk sahibine yahut başkasına iki altma kadar satar. Satılan mal ortada olmadığı için bu alış veriş, bir altını iki altına satmak mânâsına gelir ve ribâ olur.
Tirmizî, İbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'nın : «Zannederim her şey yiyecek gibidir.» dediği rivayet hakkında : "Ekseri ulemâ bu hadîsle amel etmiş; bir kimsenin elinde olmayan malı satmasını kerîh görmüşlerdir.» demiştir.
İbni Münzir'e göre bir kimsenin elinde olmayan malı satması iki mânâya ihtimâllidir. Birinci ihtimâl : «Sana bir ev satıyorum.» diyerek akid esnasında orada olmayan birinin milkini satmaktır. Bu caiz değildir. Çünkü mal sahibinin rızâ göstermemesi yahut malın telef olması ihtimâli vardır; binâenaleyh satış garer yâni aldatmaya benzer.
İkinci ihtimâl: «Şu evi sana şu kadara satıyor; sahibinden senin için satın almayı şart koşuyorum.» Yahut; «Sahibinin sana teslimini şart koşuyorum.» diyerek birinin milkini satmaktır. Bu satış doğrudan doğruya garer olduğu için caiz değildir. Zira satın alamaması yahut sahibinin teslim etmemesi muhtemeldir. İbni Münzir: «Bence bu ikinci ihtimal daha sahihtir.» demektedir. Bâzıları elinde olmayan maîı satmaya daha başka misaller vermişlerdir.
2- Ülülemir, fâsid satış yapan kimseye döğmek gibi bedenî bir ceza verebilir, Asr-ı saadette göz kararıyle bir şey satm alıp tesellüm etmeden satanların döğülmeleri buna delildir.
3- Tesellüm edilmeden maaş senedi satmanın caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şâfiî1er'le diğer bir takım ulemâya göre caiz; diğerlerine göre caiz değildir. Caiz görmeyenler Hz. Ebû Hüreyre rivayetinin zahiri ile amel etmişlerdir. Tecviz edenler bu rivayeti tevîl ile : «Burada senedi sahibinden satın alan müşteri onu tesellüm etmeden başkasına satmıştır; memnu' olan da bu ikinci satıştır; çünkü sened, sahibinin milkidir; onu sahibi satın almamıştır; binâenaleyh tesellüm etmeden satması memnu' değildir; nitekim bir kimse kendisine miras kalan bir malı tesellüm etmeden satabilir.» demişlerdir.
Kaadîlyâz (476-544) : Hadîsi bu şekilde te'vîl ettikten sonra: «Müslümanlar bu senedleri satar; alan müşteri de tesellüm etmeden başkasına satardı; bundan nehî edildiler. Ömer b. Hattâb bunu duyunca reddetmiş; müşteriye : Satm aldığın bir yiyeceği tesellüm

etmedikçe satma! demiştir.» şeklinde beyanâtta bulunmuştur.
İmam Mâ1ik'in «EI-Muvatta'» nâm eserinde : Halîfe Hz. Ömer 'in, memurlarından Hakîm b. Hizam'a maaş senedi verdiği, Hakîm bununl zahire satm alarak tesellüm etmeden sattığı rivayet olunmuştur.

9- Mikdarı Meçhul Olan Hurma Yığınını Hurma İle Satmanın Haram Kılınması Babı

42- (1530) Bana Ebırt-Tâhir Ahmed b. Arar b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Velıb haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbni Cürcyc rivayet etti. Ona da Ebu'z-Zübeyr haber vermiş. Demiş ki : Câbir b. Ab-dillâh'ı şunu söylerken işittim :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîenı) kilesi bilinmeyen kuru hurma yığınını, ölçeği belli kuru hurma ile satmaktan nehî buyurdu.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavli b. Übâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillâh'ı yukarıkî hadîste olduğu gibi:
«Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) nehî buyurdu...» derken işitmiş. Yalnız o, hadîsin sonundaki «Kuru hurma» tâbirini zikretmemiştir.
Subra : Yığın demektir. Hadîs-i şerif miktarı belli olmayan hurmanın, miktarı malûm hurma ile satılmasını sarahaten haram kılmaktadır. Ulemâ buradaki mumâseletin bilinmemesi hakîkaten fazlalık mânâsında olduğunu söylemişlerdir. Zira hurma da ribeviyyât denilen şeylerden biridir. Bunlar cinsi cinsine satıldıkları vakit birinin diğerinden fazla olması caiz değildir. Birbirlerine müsâvî olmaları nass-ı hadîsle beyan bu-vurulmuştur. Nitekim yeri gelince görülecektir. İki hurmadan birinin miktarı bilinmeyince müsavat da tahakkuk edemez. Buğdayla buğdayın. arpa ile arpanın ve diğer ribevî eşyanın cinsi cinsine satışları dahî hurma ile hurmayı satmanın hükmü gibidir.

10- Alış Veriş Yapanlara Hıyar-ı Meclisin Sübütü Babı

43- (1531) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça, biri diğerine karşı muhayyerdir. Yalnız muhayyerlik şartiyle yapılan satış müstesna!» buyurmuşlar.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbnİ Ömer'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi've Sellem)'den nakJen rivayette bulunmuşlardır. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Aliy b. Hucr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmâîl rivayet eyledi. H.
Bize Ebu'r-Rabî' ile Ebu Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hamraâd yâni İbni Zeyd rivayet etti. Bunlar toptan Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da ^ ey gambex(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayette bulunmuşlardır. H.
Bize İbni Müsennâ ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'dcr dinledim H.
Bize İbni Râfi1 dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk haber verdi. Bunların ikisi de Nâ fi'den, o da îbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Seliemj'den naklen Mâlik'in Nâfi'den naklettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır.

44- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem} naklen haber verdi ki :
«iki kişi alış veriş yaparalrsa beraber bulunup birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe onlardan her biri muhayyerdir. Meğer ki, biri diğerini muhayyer bıraka! Şayet biri diğerini muhayyer bırakrı da, bu şartla alış veriş yaparlarsa bey' vâcib olmuştur. Alış verişi yaptıktan sonra ayrılırlar da ikisinden biri satıştan vazgeçmezse yine bey' vâcİb olmuştur.» buyurmuşlar.

45- (...) Bana Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Ömer ikisi birden Süf-yân'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, İbn Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi' yazdırdı; kendisi Abdullah b. Ömer'i şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) ; ,
«Alış veriş yapan iki kişi bey'i tamamladılar mı birbirlerinden ayrılmadıkça yahut satışları muhayyerlik şartiyle olmadıkça, her biri satrş akdinde muhayyerdir. Satışları muhayyerlik şartiyle yapılmışsa bey' vâcib olmuştur.» buyurdular.
İbni Ebî Ömer kendi rivayetinde şunu ziyâde etti: «Nâfi' dedi kİ: İbni Ömer bir kimse ile alış veriş yapar da satışı bozmak İstemezse kalkarak biraz yürür, sonra onun yanına dönerdi.»

46- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize İsmâîl b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen ıivâyet etti, dediler. İbni Dînâr, İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş : Resûlüllah (Saüaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Alış veriş yapan herhangi İki kimse arasında birbirlerinden ayrılmadıkça satış yoktur. Ancak muhayyerlik şartiyle yapılan sattş müstesna!» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı" «Büyü'» bahsinde muhtelif tariklerden rivayet ettiği gibi, Nesâi «Büyü'» ile «Ş.urut» bahislerinde; İbni Mâce «Ticâret»de labrîc etmişlerdi]-.
Hıyar: Muhayyerlik yâni alıp almamak hususunda serbest olmaktır. Hıyar-ı meclis : Akid halindeki muhayyerliktir.
Satışın vacib olmasından murâd : Kat'îleşmesidir.

Bu hadîs alış veriş yapanların satış akdinden sonra birbirlerinden ayrılmadan akdi bozup bozmamakta muhayyer olduklarına delildir. Ancak buradaki ayrılmanın bedenen mi yoksa kavlen mi olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır.
İbrahim Nehaî, bir rivayette Sevrî, Rabîa, İmam Mâlik, İmam Âzam ve İmam Muhammed ayrılma dan muradın kavli olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre satıcı: «Sattım», müşteri de : «Aldım» dedi mi, iş bitmiş ve iki taraf birbirinden ayrılmış sayılır. Artık hiç birine muhayyerlik hakkı kalmaz. Müşteri o malı ancak görmek, kusursuz olmak veya muhayyer kalmak gibi bir şartla aldığı zaman sahibine iade edebilir. İmam Ebû Yûsuf'a göre muhayyerliğe mâni' olan ayrılık, icâb yapıldıktan sonra kabul vaki' olmadan tarafların bedenen birbirlerini terketmeleridir.
Ashâb-ı Kiramdan Alî b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer', Abdullah b. Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ebû Berzete'l-Eslemî (RadiyaHahu anh hazerâtiyle tabiînden Tâvûs, Saîd b. Müseyyeb, Atâ, Kaadî Şureyh, Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Zührî, Evzâî, İbni Ebî Zi'b , Süfyân b. Uyeyne diğer ulemâdan İmam Şafiî, İbni Mübarek, Alî b. Medînî, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhuye, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Muhammed b. Cerîr Taberî, hadis imamlarından Buharı ve başkalarına göre alıcı ile satıcının ayrılmalarından murâd; Bedenen birbirlerinden uzaklaşmalarıdır. Zâhirî1er'in mezhebi de budur, Bu zevat alıcı ile satıcı bedenen birbirlerinden ayrılmadıkça akdîn tamam olmadığına kaildirler.
Hadîsin ekseri rivayetlerinde ayrılma için (teferruk), bâzılarında da (iftirak) kelimeleri kullanılmıştır. Bâzı lügat âlimleri bunların arasında mânâca fark görmüş, teferrukun bedenen, iftirakm ise kavlen birbirinden ayrılmak mânâlarına geldiklerini söylemişlerdir. Aynî 'nin üstadı Zeynüddîn : «Bu da ayrılığın bedenî olduğunu söyleyen cumhurun mezhebini te'yid eder.» demiştir. Fakat İbni'l-Arabî bu farkı kabuî etmemiş; Kur'ân-ı Kerîm 'de buna şâhid bulunmadığı gibi, iştikakın da te'yîd etmediğini bildirmiştir.
Hadîsin : «Ancak muhayyerlik şartiyle yapılan satış müstesna!» cümlesi hakiında Nevevî şunları söylüyor : «Ulemamız ile diğer ulemânın beyanlarına göre burada üç kavil vardır. Bunların esah olanı, muhayyerliğin akid tamamlandıktan sonra o meclisten ayrılmadan sübût bulmalıdır. Mesele şöyle takdir edilir: Alıcı ile satıcıya birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerlik vardır. Ancak birbirlerine muhayyerliği yalnız akid meclisinde tanırlar da akdi muteber sayarlarsa o zaman satış sırf O esnadaki muhayyerlikle tamam olur; ve muhayyerlik birbirlerinden ayrılıncaya kadar devam etmez.
İkinci kavle göre istisnanın mânâsı : Bu hükümden ancak üç gün yahut daha az.müddet muhayyerlik şartiyle yapılan satış müstesnadır; demektir. Bu takdirde muhayyerlik tarafların birbirinden ayrılmaları ile sona ermez; şart koşulan müddet geçinceye kadar devam eder.
Üçüncü kavle göre istisnanın mânâsı : Ancak meclis muhayyerliği , bulunmamak şartiyle yapılan satış müstesnadır; demektir. Bu takdirde satış nefs-i akidle tamam olur; muhayyerlik yoktur. Satışın bu suretle sahih olacağını söyleyenlerin te'vîli budur. Ulemâmızca esah olan kavle göre bu şartla satış bâtıldır. İşte bu hadîs hakkındaki hilafın hülâsası budur. Ulemâmız bilîttifak birinci kavli tercih etmişlerdir. İmam Şâfiî'den nassan nakledilen kavil de budur. Öteki kavilleri birçokları bâtıl saymış; kaillerini hatâya nisbet etmişlerdir..-»
Nevevî bundan sonra muhaddislerden Beyhakî ile Tirmizî'nin de bu kavli tercih ettiklerini söylemiş; İbni Münzir'in bu tefsiri Sevrî ile Evzâî, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Hasan el-Anberî, İmam Şafiî ve îshâk b. Râhuye 'den naklettiğini bildirmiştir.
Yine Nevevî'nin beyânına göre ; «Meğer ki, biri diğerim muhayyer bıraka!> cümlesinin mânâsı: Birinin diğerine: «Satışın geçerli olduğunu ihtiyar et!» demesidr. Şayet ihtiyar ederse akid tamamdır. Bir şey söylemeden susarsa muhayyerlik hakkı devam eder. Satışı sözle ihtiyar edenin muhayyerliğinin sona erip ermeyeceği hususunda Şafiî1er'den iki kavil rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre muhayyerliği sona erer; hadîsin zahiri buna delildir.
Hattâbî (319-388) diyor ki : «Bu hadîs hıyar-ı meclisin sübûtu hakkında en açık delildir; ve hadîslerin zahirine muhalif olan her te'vîli iptal etmektedir. Hadîsin sonundaki (satışı yaptıktan sonra ayrılırlar-sa...) cümlesi de böyledir. Bu sözde muhayyerliği kesen ayrılığın bedeni olduğuna açık beyân vardır; zîra ayrılık sözle olur mânâsına gelse hadisin bir faydası kalmaz.»
Aynî, Hattâbî 'nin bu sözlerine cevap vermiş; hadîsin taraflardan biri İcâbı yaptıktan sonra ötekinin muhayyer kalması, akdi isterse kabul, dilerse reddetmesi hususundaki hıyar-ı meclis hakkında en açık bir delil olduğunu, yoksa iki taraf icâb ve kabulü yaptıktan sonra akid tamam olduğu için muhayyerlik kalmayacağını, ancak ortada kusur sebebiyle muhayyerlik gibi bir şart varsa ona riâyet edileceğini bildirmiş; buna delîl olarak da Nesâî'nin tahrîc ettiği Hz. Semûra hadîsini göstermiştir. Mezkûr hadîste:
«Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça ve her biri satıştan dilediğini almadıkça muhayyerdirler.» buyurulmuştur.
Tahâvî (238-321) : «Bu hadîsteki {Her biri satıştan dilediğini almadıkça) ifâdesi alış veriş yapanların muhayyerliği akidden Önce olduğuna delildir. Alanla satan arasında akid, müşterinin razı olacağı hususta yapılacak; onun rızâ göstermediği başka bir şeye aid olmayacaktır. Çünkü bu hadîsteki ayrılmayı bedenen ayrılmak mânâsına alanlar arasında müşterinin satılan maldan istediği miktarı alıp kalanını bırakamayacağı, malı ya tamamen alması yahut tamamen terk etmesi gerektiği hususunda hiç bir hilaf yoktur. diyor, ki bu da alış veriş yapanların birbirlerinden ayrılmalarından murâd, bedenen değil kavlen olduğunu gösterir.
Hattâbî'nin : «Her te'vîli iptal etmektedir.» sözü Hanefî1er'ce müsellem değildir. Çünkü bir nass hakkında iki te'vîl birbirine zıd düşerse o nassla amel edilmeyip kıyasa baş vurulur; ve bey' icâre gibi akidler nikâh akdine kıyâs olunurlar; zîra hepsi îcâb ve kabulle tamam olurlar. Nikâhta akidden sonra bedenen ayrılmak şart değildir, binâenaleyh burada da öyledir.
îmam Mâlik: «Alış veriş yapanların birbirlerinden ayrılmaları hususunda malûm bir had ve muayyen bir vakit yoktur. Bu, üzerine satış akdi tevakkuf eden bir meçhuliyettir ki, mülâmese ve münâ-beze satışları ile meçhul bir müddete kadar muhayyer kalmak şartiyle yapılan satışa benzer; böyle bir satış kat'î surette fâsiddir.» demiştir.

11- Alış Verişte ve Beyanda Doğruluk Babı

47- (1532) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Amr b. Alî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd ile Ab-durrahmân b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be, Katâde'-den, o da Ebu'l-Halîrden, o da Abdullah b. Hâris'den, o da Hakîm b. Hi-zâm'dan, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeUemj'den nakler rivayet etti:
«Alış veriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler. Eğer doğru söyler ve (her şeyi) beyân ederlerse satışlarında kendilerine bereket verilir; yalan söyler ve (hakikati) gizlerlerse satışlarının bereketi gider.» buyurmuşlar.

(...) Bize Amr b. Alî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm, Ebu't-Teyyâh'dan rivayet etti. Demiş ki : Abdullah b. Hâris'i, Hakîm b. Hizâm'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fden naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim.
Müslim b. Haccâc der ki: «Hakîm b. Hizam Kâ'be'nin İçinde doğmuş ve yüz yirmi sene yaşamıştır.»
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Şurût» bahislerinde .muhtelif

râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Beyandan murâd : Malın veya ona bedel verilen şeyin kusurunu ve şâir îzâha muhtaç yerlerini bildirmektir. Alış verişi yapanlar buna riâyet ederlerse yaptıkları alış verişin bereketini görürler; gerek satılan malın gerekse ona mukabil verilen semenin hayır ve menfaati çoğalır; riâyet etmedikleri takdirde o işten bir hayır ve bereket görmezler. Biri riâyet eder; diğeri etmezse, riâyet etmeyen hayır görmez. Hadîsin zahiri bunu İktizâ ederse de doğru söyleyenin yine de ötekinin şerrine uğramasından korkulur.
Hadîs-i şerîf hüküm itibariyle bundan önceki babın rivayetleri gibidir. Yâni bu rivayetlerle istidlal eden cumhuru ulemâ : «Ahş verişte muhayyerlik, iki tarafın bedenen birbirlerinden ayrılmasına kadar devam eder.» demiş; Hanefî1er'le diğer bir takım ulemâ ise bunu kabul etmeyerek, akdin icâb ve kabul ile tamam olduğunu, akdi yapanlardan birine hıyar-ı meclis denilen meclis muhayyerliği tanımanın öteki tarafın hakkını iptal edeceğini, bu ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m : «İslâm'da zarar ve mukabele bizzarar yoktur.» hadîsiyle nehî buyurulmuş olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu hadîsler hıyâr-ı kabule hamledilirler. Filvaki' taraflardan biri diğerine satılan malın kabulü hususunda muhayyerliği şart koşarsa, satış meclisinde bulundukları müddetçe her birine muhayyerlik hakkı sabit olur. _ Meclisten murâd akdi yaparken bulundukları vaziyettir. Meselâ akdi otururken yaparlarsa bu hâl bir meclis, ayakta yapmaları dahî bir meclis sayılır. Vaziyeti değiştirmek meclisin sona ermesi mânâsına gelir. Şu halde oturanın kalkması, ayakta olanın yürümesi veya satıştan başka bir işle meşgul olması meclisi bozar. Hanefîler bu hususta bâzı âyetlerle de istidlal
etmiş; ezcümle : «Akidlerİ îfâ edin!» [4] âyet-i kerîmesi
üzerinde durmuş; ve : «Satış da ifâsı gereken bir akiddir; muhayyerlik isbâtı buna münâfîdir.» demişlerdir. Fakat Şâfiî1er'den Nevevî bunu kabul etmeyerek: «Bu sahîh hadîsler onların kavlini. reddetmektedir; bunlara verecek sahîh cevaplan da yoktur.» diyor.
Bu hadîs müslümana dürüstlüğün vâcib olduğuna da delildir. Bu bâbta asıl olan dürüstlüktür. Cerîr (RadiyaHahu anh) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem)'e- söz dinleyip itaat edeceğime dâir bey'atte bulundum. Bana her müslümana karşı dürüst hareket etmemi şart koştu.» demiştir. Bu hususta başka "hadîsler de vardır.

12- Alış Verişte Aldanan Kimse Babı

48- (1533) Bize Tahyâ b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı, ötekiler: Bize İsmail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti, dediler, tbni Dinar, tbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş : Bir adam alış verişte aldanırdığuı Resuliillah (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem)'e andı da Resûlüllah {Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) : «Kiminle alış veriş yaparsan : Aldatmaca yok! de.» buyurdular. Attık o zât alış veriş yaparken : Aldatmaca yok! derdi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Abdullah b. Dinar'dan bu i sn adla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Onların hadîsinde: «Artık o zât alış veriş yaparken : Aldatmaca yok! derdi.» ibaresi yoktur.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» ve «Terkü'I-Hıyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) 'e hâlini arzeden zât Habbân b. Münkız el-Ensârî (Raâryallahu anh) 'dır. Uhud ve ondan sonraki harblere iştirak etmiş; Hz. Osman zamanında yüz otuz yaşında vefat etmiştir. Peygamber (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunduğu bir gazada kaleden atılan bir taşla başı yarılmış; bu sebeple aklı ve dili bozulmuşsa da tamamen şuurunu kaybetmemişti. Yalnız dili peltek kaldığı için (JLâ hılâbe) sözünü (Lâ hıyâbe), bir rivayete göre de (Lâ hizâbe) şeklinde söylermiş. Dârekutnî gözlerinin de görmediğini rivayet etmiştir.
«La hılâbe» aldatmak yok! mânâsına gelir. Bundan maksad: Beni aldatman sana helâl değildir, yahud beni aldatman hükümsüzdür, demektir. Bâzıları bu sözü «lâ hıyâne» şeklinde rivayet etmişlerse de Kaadî Iyâz bunun tashîf olduğunu söylemiştir.
Nevevî'nin beyânına göre bir rivayette Peygamber (Sallaliâhü Aleyhi ve Sellem) bu zâta satın aldığı her malda üç gün de muhayyerlik vermiştir. Fakat bu rivayet sabit olmamıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler

1- Hanefîler'le Şâfiîler'eve cumhura göre alış verişte az veya çok aldanan kimseye muhayyerlik yoktur. îmam Mâlik 'den rivayet edilen iki kavlin esah olanı da budur. Bağdad Mâlikiyye ulemâsı ise: «Alış verişte aldanana muhayyerlik vardır; yalnız bunun için malın üçte biri kıymetinde aldanmış olmak şarttır. Daha az aldanma için muhayyerlik yoktur.> demişlerdir. Hanbelîler 'den Ebû Bekr ile Ebû Musa dahî aldanma miktarını bu suretle tahdîd etmişlerdir. Bazıları aldanmayı malın altıda bir kıymetiyle sınırlandırmışlardır.
Dâvûd-u Zahirî 'den bir rivayete göre böyle bir akid bâtıldır. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre ise alış verişi yapan iki taraf satış esnasında malı ve geçer kıymetini bilirlerse aldanma az olsun çok olsun satış bozulmaz. Biri bilmezse satış feshedilir; ancak müşteri razı olursa satış yine bozulmaz. İmam Mâlik aldanma muhayyerliği için müddet ta'yîn etmemiştir. Bağdatlılar 'in delili bu hadîstir.
Cumhuru ulemâ bu hadîsin muayyen bir vak'a ve hâli hikâye ettiğini, hükmünün de ona mahsus olduğunu söylemişlerdir.
İbni'l-Arâbî (468-543) diyor ki: «Bu hüküm tamamiyle sahibine mahsustur; başkasına geçmez, demek îcâbeder. Bu zât alış verişlerde aldanıyormuşsa bu ya maldaki kusura yahut bizzat mala veya yalan söylemeye yahut fiyatta aldanmaya aittir. Umumî bir kaziyye değildir ki, umum mânâsına hamledilsin. O ancak muayyen bir vak'aya mahsus olup hâli hikâyeden ibarettir; binâenaleyh hiç bir kimsenin mezhebine göre onda umum idida etmek doğru değildir.»
Gerçi Dârekutnî 'nin rivayet ettiği bir hadîsten Hz. Ömer (Radiyallahu anh)\n bu hükmü Hz. Habban'a mahsus kabul etmediği anlaşılıyorsa da yine İbni'l-Arâbî 'nin beyanına göre bu hadîs zaîftir.
Cumhurun aklî delilleri de şudur: Alış verişte aldanmak muhayyerlik isbât etseydi Resul Mİ ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm Hz. Habbana üç gün muhayyerlik tanımasına ve (aldatma yok) demesini tav-Fİye buyurmasına hacet kalmazdı. Filhakika Beyhakî ile Dârekutnî 'nin rivayet ettikleri bazı tarîklerde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üç gtin muhayyerliği şart koştu.» denilmektedir.
2- İmam Şafiî, İmam Ahmed ve İshâk bu hadîsle istidlal ederek, tesarrufâtı beceremeyen sefihin hacr edileceğine kail olmuşlardır. Çünkü Habbân (Radiyallahu anh) 'in ailesi Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeUemfe müracaat ederek onun alış verişten men'edil-mesini istemiş, o da Habbân'ı çağırarak kendisini bu işten men'et-miştir. Bu ise aynen hacrdir; zira hacr men'etmek demektir.
Hanefîler'e göre Hz. Habbân'm hacri de ona mahsustur; çünkü aklı zayıflamıştı. Bu hüküm âkil baliğ olan bir kimseye teşmil edilemez; edilirse insanlığı heder olur.

3- İmam Âzam'a göre aklı zayıf bir kimse tasarruftan hacr edilmez. Çünkü Hz. Habbân alış veriş yapmadan duramadığını söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine o hâlîle alış veriş yapmağa müsaade buyurmuştur. Bu da hacredilemeyeceğine delildir.
4- Zahirîler 'den İbni Hazm bu istidlal ederek : «Muhayyerlik icâb edecek lâfız yalnız (la hılâbe) dir. Bundan başka hiç bir söz muhayyerlik îcâb edemez; meğer ki dilinde sakatlık olup da bunu söyleyemeye! O takdirde Hz. Habbân'm yaptığı gibi, bu sözü bece-rebildiği kadar söylemeye çalışır. Arapça bilmeyen bir kimsenin bildiği dille söylemesi de bunun gibidir; ona da muhayyerlik sabittir.» demiştir.
5- Bâzıları yine bu hadîsle istidlal ederek hıyar-ı şartın ziyadesiz üç gün olacağını söylemişlerdir. Çünkü bu hüküm aslın hilâfına vârid olmuştur. Binâenaleyh bu bâbta bildirilen en uzun müddete münhasır kalır, ki o da üç gündür. Memesinde süt biriktirilen hayvan meselesinde muhayyerlik üç gün itibâr edilmiştir. Bundan maada birçok meselelerde üç gün nazar-ı itibara alınmıştır. Mamafih bu meselede fukahâ ihtilâf etmişlerdir.
Bir taifeye göre muhayyerlik şartiyle yapılan satış caiz; şart koşulan müddete riâyet lâzımdır. îbni Ebî Leylâ ile Hasan b. Salih, Ebû Yûsuf, îmam Muhammed, İmam Ahmed b. Hanbel, îshâk, Ebû Sevr, Dâvûd-u Zahirî ve îbni Münzir buna kaildirler.
Leys , muhayyerliğin üç gün ve daha az olabileceğini söylemiştir. Ubeydullah b. Hasan ise: «Uzun muhayyerlik şartı hoşuma gitmez; ancak satıcı razı olduğu müddetçe müşteriye muhayyerlik vardır.» demiştir.
İbni Şubrume ile Sevrî satıcıya yahut alanla satanın ikisine de muhayyerlik şart koşulursa satışın caiz olmayacağını söylemişlerdir. Süfyân dahî bu şartla yapılan satışın fâsid olduğunu söylemiş; fakat müşteri için on gün veya daha fazla muhayyerlik şartı konulabileceğine kâiî olmuştur.
İmam Mâlik'e göre elbisede bir iki gün, cariyede beş gün veya bir hafta, hanede bir ay muhayyerlik şartı koymak caizdir. Şartın satıcı veya alıcı nâmına konması hükmen müsavidir. Evzâî , bir ay veya daha fazla şart koşmanın caiz olduğunu söylemiştir.
îmam Azam, İmam Züfer ve İmam Şafiî:. «Satışta üç gün muhayyerlik vardır, fazlası caiz değildir; fazla muhayyerlik şartı konulduğu takdirde satış fâsid olur.» demişlerdir. Bu kavil îbni Şubrume 'den de rivayet olunmuştur. «El-Mühezzeb» şerhinde : «İçlerinde ribâ olmayan satışlarda üç gün muhayyerlik caizdir; fakat sarf ve zahireyi zahire ile satmak gibi içinde ribâ bulunan satışlarda muhayyerlik şartı caiz değildir...» denilmektedir.

13- Meyveleri Olgunlaştıkları Görünmeden Önce Koparmayı Şart Koşmaksızın Satmaktan Nehi Babı

49- (1534) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) meyveyi olgunlaştığı anlaşılmca-ya kadar satmayı yasak etti. Bundan satanı da alanı da nehî buyurdu.

(...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

50- (1535) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail, Eyyûb'dan, o da N&fi'den, o da tbn Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aİeyhi ve Seliem) meyvesi olgunlasın caya kadar hurmayı, dânesi beyazlaşıp afetten emin oluncaya kadar başağı satmaktan men' etti. (Bundan) satıcıya ia, müşteriyi de nehî buyurdular.

51- (1534) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki : Bîre Cerîr, Tahyâ b. Saîd'den, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Meyveyi olgunluğu zuhur edip âfetten kurtuluncaya kadar satmayın!» buyurdular.
tbni Ömer: «Olgunluğu zuhur etmek; Meyvenin kızarması ve sarar-masıdır.» demiş.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhab, Yahya'dan bu isnâdla : «Olgunluğu zuhur edinceye kadar.» diye rivayet etti; ondan sonrasını zikretmedi.

(...) Bize tbni Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)"den naklen Abdülvehhab hadisinin mislini haber verdi.

(...) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Mey-sera rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe, Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, o da Peygamber (SaUalîahü A leyhi ve Seîîem) 'den naklen Mâlik ile Ubeydullah hadîsi gibi rivayette bulundu.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb ve Kuteybe b. Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize İsmâîl yâni İbni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti; o da İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş, dediler : Resûlüllah (SaUalîahü A leyhi ve Sellem) •
«Olgunlaştığı meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmayın!» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. Her iki râvi Abdullah b. Dinar'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Şu'be hadîsinde şunu ziyâde etmiştir : «İbni Ömer'e : Onun olgunlaşması nedir? diye soruldu. İbni Ömer: Âfeti gider; dedi.»

53- (1536) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. H.
Bize Ahmed b. Yûnus dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheys' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) olgunlasın caya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu; yahut bizi nehî buyurdu.

54- (...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etti. H.

Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. Ebü Âsim ile Kavh demişler ki: Biz
Zekeriyyâ b. İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînâr rivayet etti. O da Câbir b. Abdülâh'ı şunu söylerken işitmiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olgunluğu meydana çıkıncaya kadar meyveyi satmaktan neni buyurdu.»

55- (1537) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan, o da Ebu'l-Bahterî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: İbni Abbâs'a hurma satışını sordum da: «Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahibi yiyinceye yahut yenilinceye ve tartıhn-caya kadar hurmayı satmaktan nehî buyurdu; dedi. Bunun
üzerine ben: Tartılacak ne demek? diye sordum. İbni Abbâs'ın yanında bulunan bir adam: Göz kararı ile ölçülünceye kadar; dedi.»

56- (1538) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, babasından, o da İbni Ebî Nu'm'dan, o
da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Meyveleri olgunlukları zuhur edinceye kadar sat n almayın!» buyurdular.

57- (1534) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Zührî'den naklen haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Lâfız onlarındır. (Dediler ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî
Sâlim'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), olgunluğu anlaşılıncaya kadar meyve
satışından ve yaş hurmayı kuru hurma mukabilinde satmaktan nehî buyurmuşlar,

(1539) İbni Ömer şöyle demiş: Bize Zeyd b. Sabit de anlattı ki, Re-sûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ariyy^e (denilen) hurmaların
satışına ruhsat vermiş.
îbni Nümeyr kendi rivayetinde : «Satılmasını» tâbirini ziyâde etti.

58- (1538) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Lâfız Har-mele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) :
Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahmân rivayet ettiler ki, Ebû
Hürey-re şunları söylemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ofgunluğu zahir oluncaya kadar meyveyi satın almayın! Kuru hurma mukabilinde yaş hurmayı da satın oImayın I» buyurdular.
İbni Şihâb: «Bana Salim b. Abdillâh b. Ömer dahî babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin
tamamiyle mislini rivayet etti.» demiş.
Bu babın hadîslerinden Abdullah b. Ömer ile Câbir (Radiyaliahuanh) rivayetlerini Buhârî ile Ebû Dâvûd «Ki-tâbü'I~Büyû'»da; ayrıca Câbi
(Radiyaliahu anh) rivayetini îbni Mâce «Ticâret»de; İbni Abbâs (Radiyalîahu anh) rivayetini Buhârî «Büyû'»da tahrîc etmişlerdir. Bu
hususta başka ashâb-ı kiramdan da rivayetler vardır.
Rivayetlerin hepsi meyveyi kemâle gelmeden satmanın memnu' olduğunu göstermektedir. Kemâle gelmekten murâd: Sarı renkli
meyvelerin sararması, kırmızı olanların kızarması, hububat ve sebzelerin de faydalanılır hâle gelmesidir. Bununla beraber mesele selef
ulemâ arasında ihtilaflıdır. îmam Leys ile Mâlikîler'e göre kemâle gelmekten maksat: Meyvelerin cinsidir. Şu halde bir beldenin
bahçelerinden birinde meselâ; kirazlar kızarsa, o beldenin bütün meyve cinslerini —henüz kemâle gelmemiş olsalar bile— satmak
caizdir. Yalnız Mâli kîler meyvelerin birbiri ardından olgunlaşmasını şart koşmuşlardır.
İmam Ahmed b. Hanbel meyvelerin ayrı ayrı her bahçede hattâ bir rivayete göre her ağaçta müstakillen kemâle gelmesi lâzım geldiğini
söylemiştir.
Şâfiîler'ce her cins meyve ayn ayrı nazar-ı i'tibâra alınır. Hanef iler bu tafsilâta lüzum görmemişlerdir.
Olgunlaşmamış meyvelerin satışı hususunda Şâfiî1er'den tmam Nevevî şunları söylüyor : «Bir kimse meyveyi, derhal toplamak şartiyle
henüz kemâle gelmeden satsa, satış bilittifak sahihtir. Ulemâmız diyorlar ki: Meyveyi toplamayı şart koşsa da sonra toplamasa satış
sahihtir. Satıcı müşteriye o meyveyi toplatır. Alanla satanın meyveyi ağaçta bırakmak hususunda anlaşmaları da caizdir. Meyveyi ağaçta
bırakmak şartiyle satmak icmâan bâtıldır. Zira çok zaman meyve kemâle gelmeden telef olur. Bu takdirde satıcı, dîn kardeşinin malını
haksız yere yemiş olur. Lâkin meyveyi derhal toplamayı şart koşarsa bu zarar ortadan kalkar. Toplamayı şart koşmayıp mutlak olarak
satarsa bizim mezhebimizle cumhura göre satış bâtıldır. îmam Mâlik'in kavli de budur. Ebû Hanîfe meyveyi toplama şartının vâcib
olduğunu söylemiştir.»
Fakat Aynî îmam Nevevî 'nin icmâ* iddiasını kabul etmemiş; bu meselede ulema arasında kuvvetli ihtilâf olduğunu kaydettikten sonra
şunları söylemiştir : «îbni Ebî Leylâ ile Sev-r î meyveyi olgunlaşmadan satmanın mutlak surette caiz olamayacağına kaildirler; bu babta
ictnâ' nakleden zât vehme kapılmıştır. Yezîd b. Ebî Habîb ise bu satışın mutlak surette hatta meyveyi ağaçta bırakmak şartiyle dahî caiz
olduğunu söylemiştir; bu hususta icmâ' nakleden de vehmetmiştir.»
Bu bâbtaki tafsilât şöyledir : Sevrî. İbni Ebî Leylâ, tmam Şafiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İshâk : Kızarmadıkça yahut sararmadıkça
ağaç üzerindeki meyveyi satmak caiz değildir; demişlerdir.
Evzâî, İmam Âzam, İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise ağaçta meyve zuhur ettikten sonra olgunlaşmadan satmak caizdir.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed 'in birer kavilleri de budur. Hanefîler'inbu bâbtaki delili Buhârî 'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettiği
bir hadîstir. Mezkûr hadîste Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim tohumladığı bir hurmayı satarsa, o hurmanın meyvesi satana a iddir; meğer ki müşteri şart koşmuş ota.» buyurmuşlardır.
Aynı ,hadîsin Tirmizî rivayetinde şu ziyâde de vardır : «Ve her kim bir köle satar; kölenin de malı bulunursa onun malı salana aiddir;
meğer ki, müşteri şart koşmuş ola!»
Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahihtir.» demiştir.
İstidlalin vechine gelince : Hadîs-i şerîf olgunlaşmadan meyve satmanın mubah olduğunu gösteriyor. Çünkü satışa şart koşulmaksızın
dahil olmayan birşeyin şart koşulursa satılabileceğine delâlet ediyor. Burada şart koşulmadan satışa dâhil olmayan şey olgunlaşmamış
meyvedir.
Hanefîler'ce babımız hadîslerinden murâd: Ağacın meyvesini henüz meyve haline gelmeden satmaktır. Bu takdirde satıcı elinde mevcut
olmayan bir şeyi satmış olur ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) buna men' etmiştir.
Tahâvî 'nin beyanına göre ulemâdan bir cemaat bu hadîslerdeki nehyin tahrîm için değil, bir meşveret ve nasihat kabilinden olduğunu
söylemişlerdir. Ashab-ı kiramdan bazıları hurmalarım kemâle gelmeden satar; sonra bir âfet doîayısiyle hurma olmayınca Peygamber
(Saltallahü Aleyhi ve Sellem) in huzurunda birbirlerinden hak dâva ederlerdi. Bu hususta Buhârî, Nesâî ve Beyhakî Hz. Zeyd b. Satait'den

bir hadîs rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadîste Zeyd (Radtyallahü anh)şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) devrinde halk kemâle gelmeden meyve satarlardı. Meyveler devşirilip hesaplaşma zamanı gelince müşteri: Yemişlere çürüme, küf ve balsıra arız oldu derdi. Yâni bir (akim afetler sayarak bunlarla ihticâc ederlerdi. Bu hususta huzuru Kisâ-letpen ahilerin de dâvalar çoğalınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meşveret kabilinden : Meyvenin olgunluğu anlaşılmadan satış yapmayın! buyurdular.»
Hz. İbni Ömer'in bir rivayetinde (arâyâ) satışına ruhsat verildiğinden bahsedilmektedir. Arâyâ : Ariyyenin cem'idir.
Ariyye: Satışı haram kılınanlardan hâriç kalan hurma demektir. Bunu şöyle îzâh ederler: Müzâbene yâni ağaç üzerindeki hurmayı kuru hurma mukabilinde satmak yasak edilince bu meyanda ariyyeye müsaade buyurulmuştur. Ariyye, hurma ağacı ve parası olmayan ihtiyaç sahibi bir kimsenin çoluğuna çocuğuna taze hurma tattırmak maksadiyle elindeki kuru hurmayı verip göz kararı ile ağaçtaki taze hurmadan o miktar hurma satın almaktır.
İbni Esîr «En-Nihâye» adlı eserinde beş vesk (kile) den az olmak şartiyle buna ruhsat verildiğini söyler. "Nitekim bundan sonraki bâbda ariyye meselesi delilleriyle görülecektir.
Hz. İbni Ömer'in bir rivayetinde zikri geçen başak satışı hakkında Nevevî şunları söylüyor : «Bu hadîste İmam Mâlik ile Kûfe1i1er'e ve ekser-i ulemâya delil vardır. Onlara göre da-neleri katılaşan başağı satmak caizdir. Bizim mezhebe gelince : Bu hususta mezhebimizde tafsilât vardır. Başak arpa ve mısır gibi daneleri görünen hububattan ise satılması caizdir. Buğday gibi daneleri kavuzlu olup döğülmek suretiyle temizlenenlerden ise bu hususta Şafiî 'nin iki kavli vardır. Yeni mezhebine göre caiz değildir, ki esah olan da budur. Eski mezhebine göre caizdir.
Daneleri katılaşmadan hububatı satmak caiz değildir; meğer ki derhal biçmek şartiyle satıla.
Ekini danesi katılaşmadan tarla İle birlikte şartsız olarak satmak —tarlaya tebean— caizdir. Olgunlaşmadan meyveyi ağacına tebean şartsız satmak da caizdir. Sebzelerin hükmü de böyledir. Onları da tarladan ayrı olarak satmak ancak kaldırmak suretiyle caiz olur. Olgunlaşmadan karpuz ve emsali şeyleri satmak dahî aynı hükme tâbidir. Bu meselenin feri'leri çoktur.»

14- Arıyyeler Müstesna Olmak Üzere Kuru Hurma Mukabilinde Yaş Hurma Satmanın Haram Kılınması Babı

59- (1539) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki : Bize Huceyn b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da İbni Şihâb'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti ki, Re-sûMillah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) miizâhene ve münâkale satışından nehî buyurmuş. Müzâbene : Hurmanın yemişinin kuru hurma mukabilinde satılması; muhâkale de : Ekinin buğday mukabilinde satılması ve yerin buğday mukabilinde kiralanmasıdır.
Saîd şöyle demiş : Bana Salim b. Abdillâh, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve kellemj den naklen haber verdi ki: «Olgunlaştığı zahir olmadıkça meyveyi satın almayın; kuru hurma mukabilinde taze hurmayı da satın almayın!» buyurmuşlar. Salim şunu söyledi:
Bana Abdullah, Zeyd b. Sâbit'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seilem) bundan sonra ariyyenin taze veya kuru hurma mukabilinde satılmasına ruhsat vermiş, bundan başkasına ruhsat vermemiş.
60- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâük'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den, onun da Zeyd b. Sabi t'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
ResûJüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ariyye sahibine onu göz kararı ile kuru hurma mukabilinde satmak için ruhsat verdi.

61- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Nafi' haber verdi ki, Abdullah b. Ömer'i, Zeyd b. Sâbit'den naklen rivayet ederken dinlemiş, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir ailenin göz karariyle kuru hurma mukabilinde alarak taze tâze yiyecekleri ariyye hakkında ruhsat vermiş.»

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i: Bu is-11 adla bu hadîsin mislini bana Nâfi' haber verdi; derken işittim.

62- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Yahya b. Saîd'den naklen bu isnadla haber verdi. Yalnız o:
«Ariyye, bir kavme tahsis olunan hurmalıktır. Onlar da onu göz karariyle kuru hurma mukabilinde satarlar.» dedi.

63- (...) Bize Muhammed b. Rumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya fc. Saîd'den, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. (Abdullah şöyle demiş:) Bana Zcyd b. Sabit rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mukabilinde göz ka-rariyle kuru hurma vermek suretiyle (yapılan) ariyye satışına ruhsat vermiş.
Yahya şöyle demiş: «Ariyye, bir kimsenin çotuğuna çocuğuna taze hurma yedirmek için birkaç hurma ağacının yemişini göz kararı ile kuru hurma vererek satın almasıdır.»

64- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nâfi' îbni Ömer'den, o da Zeyd b. Sâbit'den naklen rivayette bulundu ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ariyyeler hakkında göz karariyle ölçerek satışa ruhsat vermiş.

65- (...) Bize bu hadîsi tbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, UbeyduIIah'dan bu isnâdla rivayette bulundu; ve: «Göz karariyle alınmasına» dedi.

66- (...) Bize Ebu'r-Babî' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana bu hadisi Mîb. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan, o da Nâfi'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göz kararı ile ariyyelerin satılması hakkında ruhsat vermiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'» bahsinin bir iki yerinde, Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Şurût» bahislerinde; İbni Mâce «TicâreUde muhtelif râvilerden tahrîe etmişlerdir.
Hadîsin ilk rivayetinde müzâbene ve muhakale nâmı verilen satışların memnu' olduğu bildirilmekte ve bunların ta'rîfi yapılmaktadır. Bu husustaki tafsilât babımızın îbni Ömer (Radiyallafıû enli) hadîsinde görülecektir. Bir burada «Ariyye-den bahsedeceğiz; zira Hz. Zeyd rivayetlerinin sıklet merkezi odur.
Ariyye: Yemişi başkasına bağışlanmış hurma ağacı demektir. Kelimenin aslı «Arâ-ya'rû) dur; yâni nâkıs-ı vâvîdir. Bu takdirde ariyye :

faîle vezninde olup mef'ul mânâsında kullanılmıştır; maksûd hurma demek olur. Mamafih nâkıs-ı yâî yâni (Ariye-ya'râ) aslından gelmiş olması da muhtemeldir. Ve bu sefer fail mânâsında kullanılmış olur. (Ariye) elbisesini çıkardı demektir. Ariyye hurması haram kılınan satışlardan hâriç kaldığı için ona bu isim verilmiştir. Bâzıları bu kelimenin yemişi bağışlanan hurma ağacına verlen bir ism-i hâs olduğunu söylemişlerdir. Şu halde ariyye satış değil, bağıştır.
Ulemâ (Ariyye) nin şer'an tefsirinde de ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik, Evzâî, İmam Ahmed ve İshâk'a göre bu hadîste zikri geçen ariyyeden murâd : Bir kimsenin bahçesinden bir veya iki hurma ağacını bir seneliğine başkasına vermesidir. Bir takım ulemâ:
«Ariyye: Bir kimsenin iki-üç hurma ağacını başkalarına vermesi, onların da bu hurmaların yemişini göz kararıyle kuru hurma karşılığında satmalarıdır.» demişlerdir. Yahya b. Saîd el-Ensârî ile Muhammed b. İshâk'm mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Zeyd b. Sabit 'ten rivayet olunmuştur. Süfyân b. Hüseyn ile Süfyân b. Uyeyne 'nin kavilleri de bu ise de onlara göre bu bağış yalnız fakirlere yapılır. Bu hurmaların yemişini satmak ihtiyaçlarından dolayı onlara mubah kılınmıştır.
İmam Şafiî ile Ebû Sevr ariyyeyi şöyle ta'rîf etmişlerdir : «Taze hurma zamanı gelince bazı fakirler para bulup onu alamazlar. Bu gibilerin ellerinde senelik yiyeceklerinden artma kuru hurma bulunur, işte ariyye, beş vesktan [5] az olmak şartiyle bunların göz kararıyîe kuru hurma vererek tazesini satın almalarıdır.» Onlara göre hurma ile üzümden başka meyvelerde ariyye yoktur.
Buradaki göz kararından maksad : Taze hurma kuruduğu zaman ne kadar kalacağını tahmin etmektir. Yâni taze hurma kuruduğu zaman ne kadar kalacaksa alıcı o kadar kuru hurma verecek, bu suretle verdiği pldığma denk olacaktır.
Tahâvî'nin beyanına göre İmam Âzam ariyyeyi şöyle ta'rîf edermiş: «Bizce bunun mânâsı : Bir kimsenin hurma ağaçlarından birini başkasına tahsis etmesi, fakat teslîm edemeyeceğini aklı keserek va'dinde durmuş olmak için onun yerine göz kararıyle kuru hurma vermesidir.»
Bazılarına göre ariyye: Hurmadan verilen atiyye ve teberru'dur. Araplar kıtlık senelerinde hurması olmayanlara bir miktar hurma verir ve bununla iftihar ederlerdi.
Nevevî diyor ki: «Ariyye, bir tahmincinin birkaç hurma ağacı üzerinde tahminde bulunarak: Bu ağaçlardaki hurma kuruduğu vakit meselâ; üç yük kalır, demesi; hurma sahibinin de ağaçlardaki taze hurmayı birine üç yük kuru hurma mukabilinde vermesi ve o mecliste hesaplaşarak alıcının kuru hurmayı, satıcının da tahliye suretiyle taze hurmayı teslim ve tesellüm etmeleridir. Beş veskten azda bu caiz; fazlasında caiz değildir. Tam beş veskte caiz olup olmadığı hususunda İmam Şafiî 'den iki kavi rivayet olunur ki, bunların esah olanına göre caiz değildir. Zira esas itibariyle kuru hurma mukabilinde taze hurma satmak haramdır. Ariyyelere ruhsat verilmiştir. Bu ruhsatın beş veskta mı yoksa daha azda mı olduğunda râvi şekk etmiştir. Binâenaleyh yakînen malûm olanla amel icâb eder ki, o da beş veskten az olmasıdır. Beş vesk ise haram olarak kalır.
Esah kavle göre ariyye zengin fakir herkese caizdir. Meyvelerde burma ile üzümden başkasında ariyye caiz değildir. Zaif bir kavle göre ariyye fakirlere mahsustur ve yalnız hurma ile üzüme münhasır değildir. İşte ariyye hakkında Şafiî mezhebinin tafsilâtı budur. İmam Ahmed'le diğer bazı ulemânın mezhepleri de budur. İmam Mâlik ile Ebû Hanîfe ariyyeyi başka şekilde te'vîl etmişlerdir. Ama hadîslerin zahirleri onların te'villerini reddetmektedir.»
Ebû Ömer İbni Abdilberr (368-463) : İmam Mâ1ik'in mezhebini şöyle hülâsa etmiştir: «Ariyye : Bir kimsenin beş vesklik veya daha az olan bahçesini başkasına hibe etmesi, sonra meyve kemâle gelince hibe ettiği şahıstan onu satın almak istemesidir. Bedelini göz kararı ile kuru hurmadan vermek şartiyle meyve toplanırken bu satış mubah kılınmıştır. Peşinen caiz olmadığı gibi, hibe edilen şahıstan başkasına da caiz değildir. Çünkü ruhsat yalnız ona verilmiştir. Ama hurmayı başkasına para ile satabilir...»
Hz. Zeyd hadîsinin ilk rivâyetindeki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra ariyyenin taze veya kuru hurma mukabilinde satılmasına ruhsat vermiş; bundan başkasına ruhsat vermemiş.» ifadesiyle istidlal eden bazı ulemâ Hanefîler'in ariyyeyi satış değil bağış saymalarına şöyle mukabele etmiştir : «Bu hadîs Hanefîler'den. kuru hurma karşılığında taze hurma satmanın yasak edilmesini umum mânâsına hamledip ariyye satışının bu umumdan müstesna olduğunu kabule yanaşmayanlara red cevâbı hususunda vârid olan en açık delillerdendir. Onlar hurma mukabilinde hurma satışı ile ariyyeyi bir
siyakta vârid olmuş iki hüküm saymışlardır. İbni Münzir'in hikâye ettiği vecihle bâzı Hanefî1er'in ariyye meselesinin kuru hurma mukabilinde taze hurmayı satmayı yasak eden hadîsle neshedildiğini iddia etmeleri de böyledir. Çünkü nâsih olmadan mensûh bulunmaz.»
Bu söze Hanefîl.er 'den Aynî cevap vermiştir. Hülâsası şudur: Nehyi umumu üzere bırakmak, onun bir kısmını iptal etmekten evlâdır. Kuru hurma karşılığında taze hurma satmaktan nehî ile ariyye-leri satmanın bir -siyakta vârid iki hüküm olmalarına hiç bir mâni' yoktur. Bunların bir arada zikredilmesi hükümlerinin de bir olmasını, birinin sonra hükümden çıkarılmasını istilzam etmez. Zîra her iki cümle müstakildir. Usûl-i fıkıh ulemâsının muhakkıklarına göre nazımda kıran hükümde de kıranı îcâb etmez. (Yâni iki meselenin bir delilde yan yana zikredilmesi onların aynı hükümde olmalarını îcâb etmez; meğer ki ikinci cümle nakıs ola. O zaman ikisi de aynı hükümde olur. Meselâ : «Ah-med geldi, Mehmed de» ifadesinde «Mehmed de» cümlesi nakıs olduğu için hüküm itibariyle evvelki cümleye bağlıdır; ve Mehmed de geldi, demektir.)
Hz. Zeyd'in ariyye hakkındaki sözü tam bir cümle olup mânâ hususunda evvelki cümleye muhtâc değildir.
Hadîste ariyyeye (satış) denilmesi hakikaten satış hükmünde olduğu için değil, satış şeklinde tasavvur edildiğin dendir. Ariyye yemisin hibe edilmesidir. Satış olsaydı bir müddete kadar kuru hurma karşılığında yaş hurmayı satmak mânâsına gelirdi ki, bunun caiz olmadığında hilaf yoktur,
îbni Münzir'in bâzı Hanefî1er'den naklettiği söz doğru değildir. Kaldı ki, bir râvinin hem hurmaya mukabil hurma satmanın yasak edildi&ni hem de ariyyeye ruhsat verildiğini rivayet etmesi nesha mâni1 değildir.
Tahfivî ile Taberânî 'nin rivayet ettikleri îbni Ömer (Rad'rvaUahÛ anh) hadîsi ve emsali hadîsler Hanefîler'in kavlini te'yîd etmektedirler. îbni Ömer {Radiyallahu anh) hadîsinde :
«Zeyd b. Sabit dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir-iki ağaç hurmanın ariyyesine ruhsat verdi. Bunlar bir kimseye hibe edilir; o da onları göz kararı ile kuru hurma karşılığında satar.» denilmektedir. Tahâvî: «İşte Zeyd >. Sabit!.. Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ariyye hakkında ruhsat verdiğini rivâ$pt edenlerden biridir ki, onun hibe olduğunu söylemiştir.» diyor.

67- (1540) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Yahya'dan —ki İbni Saîd'dir—, o da Büşeyr b. Yesâr'dan, o da biri Sa'd b. Ebî Hasme olmak üzere hemşehrileri bâzı ashâb-ı Resulullâh (Scülallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmaktan nehyetmiş ve : «Bu ribâdir; bu müzâbene-dir.» buyurmuş. Yalnız ariyyenin, bir-iki ağaç hurmanın yemişini satmağa ruhsat vermiş. Onu bir hâne halkı kuru hurma ile takdir ederek alır; taze taze yerlermiş.

68- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize tbni Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan, o da Resûlüllab (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı ashâbmdan naklen haber verdi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurma ile takdir etmek suretiyle ariyyeyi satmağa ruhsat verdi.» demişler.

69- (...) Bize Mulhammed b. Müsennâ ile tshâk b. İbrahim ve tbni Ebî Ömer hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. Demiş ki: Ben Yahya b. Saîd'i şöyle derken işittim: Bana Büşeyr b. Yesâr hemşehrileri bâzı ashab-ı Resûlüllâh (SaîtaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi ki, ResûlülIah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehîy buyurmuş...
Râvi Sekafî, Süleyman b. Bilâl'in Yahya'dan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuş; yalnız îshâk ile İbni Müsennâ (ribâ) yerine (zebn) kelimesini koymuşlar; İfcni Ebî Ömer ise (ribâ) demiştir.

(...) Bize bu hadîsi Amru'n-Nâkıd ile İbni Nümeyr de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd'den, o da Büşeyr b. Yesar'dan, o da Sehl b. Ebî Hasme'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen yukarıkilerin hadîsleri gibi rivayette bulundu.

70- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe Hasen-i Hulvâni rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Velîd b. Kesîr'den rivayet etti (Demiş ki) : Bana Benî Hârise'nin âzâdlısı Büşeyr b. Yesâr rivayet etti. Ona da Eâfi' b. Hadîc ile Sehl b. EH Hasme rivayet etmişler ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbene (yâni) taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmaktan nehî buyurmuş; yalnız ariyye sahipleri müstesna! Çünkü onlara izin vermiş.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'», «Müsâkaat» ve «Şirb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizi «Büyû'»da; Nesâî de Büyü'» ve «Şurût» bahislerind muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Senedindeki râvilerin hep Medine1i olması «Sahîh-i Müs-lim>»de nadiren tesadüf edilen ahvalden olduğu gibi, Medîneli üç Ensarînin yâni Yahya b. Saîd, Büşeyr b. Yesâr ve Sehl b. Ebî Hasme hazerâtının birbirlerinden rivayetleri de pek nâdir rastlanan letâiftendir.
Râvi Büşeyr b. Yesâr el-Ensârî Benî Harise kabîlesindendir. Hemşehrileri ashâb ı kiramdan murâd: Benî Harise 'nin yaşadığı mahallede oturanlardır.
Râvi îshâk ile îbni Müsennâ 'nın (ribâ) yerine (zebn) kelimesini koymalarından murâd: Hadîsi: şeklinde rivayet etmeleridir.
Zebn : Defetmek demektir. Kuru hurma mukabilinde taze hurma satışına bu kelimeden alarak (büzâbene) denilmesi çok dâvaya ve itişip kaışmaya sebep olduğu içindir.
Hadîs-i şerîf hüküm itibariyle yukanki rivayetler gibidir.

71- (1541) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâ-lik'e: Sana Dâvûd b. Husayn, İbni Ebi Ahmed'in azâdlısı Ebû Süfyân'-dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, ResûlülIah (Sallalkthii Aleyhi ve Sellcm) beş veskten daha az yahut beş vesklik (beş mi yoksa beşten az mı dediğinde râvi Dâvûd sekketmiştir) ariyyelerin göz kararı ile satışına ruhsat vermiş (değil mi?) dedim. Mâlik:
— Evet; cevâbını verdi.
Bu hadîsi Buharı ile Nesâî «Büyü'» ve «Şurût» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf râvi tarafından üstadına okunmak suretiyle rivayet olunmuştur. Buna ilm-i hadîs ıstılahında «arz-ı semâ'» denir. İmam Mâlik bu şekil rivayeti başkalarına tercih edermiş. Yalnız hadîsin okunması bittikten sonra üstâd «evet» demez susarsa, bunun ikrar sayılıp sayılmayacağında ihtilâf olunmuştur. Sahîh olan kavle göre üstâd hadîsi bilir; ve susması bir mâni sebebiyle olmazsa ikrar mesabesindedir. Mamafih nizaa mahal bırakmamak için «evet» demesi evlâdır.
Bu hadîs buraya kadar geçen mutlak rivayetleri takyîd etmekte ve ariyye muamelesinin beş vesk (yük) de yahut daha azda caiz olacağını göstermektedir. Binâenaleyh mutlak rivayetlerde de bu kayd mu'teberdir. Ariyyeye kail olanların bu husustaki kavillerini Zeyd b. Sabit tRadîyaUohü cnh) rivayetinin şerhinde gördük. Şunu da ilâve edelim ki,
Kaadî Iyâz ariyyenin yalnız hurma ile üzüme mahsus olmayıp bütün meyvelerde yapılabileceğini söylemiş; İmam Mâlik ile Evzâî'nin mezhepleri de bu olduğunu bildirmiştir.

72- (1542) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Nâfi'deıı dinlediğim, onun da tbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum :
«ResûlülİIah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) müzâbeneyi yasak ettiler. Mü-zâbene taze hurmayı kuru hurma mukabilinde Ölçekle satmak ve taze üzümü kuru üzüm mukabilinde ölçekle satmaktır.»

73- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den rivayet etti. Ona da Abdullah haber vermiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbene-den (yâni) hurmanın yemişini kuru hurma mukabilinde ölçekle satmaktan; taze üzümü Ölçekle kuru üzüm mukabilinde satmaktan ve ekini buğday mukabilinde ölçekle satmaktan nehî buyurmuş.

(...) Bize bu hadîsi yine Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide, Ubeydullah'dan bu isnâdla bu hadîsin mislin rivayet eyledi.

74- (...) Bana Yahya b. Maîn ile Harun b. Abdillâh ve Hüseyn b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellemj müzâbeneder nehî buyurdu. Müzâbene : Hurmanın yemişini kuru hurma mukabilinde ölçekle satmak ve kuru üzümü taze üzüm mukabilinde ölçekle satmaktır. Göz karariyle her meyveyi satmaktan da nehî buyurdular.

75- (...) Bana Alî b. Hucr es-Sa'dî ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni îbni İbrahim, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) müzâbeneden nehî buyurmuş. Müzâbene: Hurmaların üzerindeki yemişi belli Ölçekle satarak; artarsa benim, yetmezse ben tamamlayacağım demekmiş.

(...) Bize bu hadisi Ebu'r-Rabî' ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb bu is· nâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

76- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzâbeneyi (yâni) bahçesinin yemişini hurma ise hurma mukabilinde ölçekle; bağ ise üzümünü kuru Üzüm mukabilinde ölçekle; ekin ise kile ile zahire mukabilinde satmayı yasak etti. Bunların hepsinden nehî buyurdu. Kuteybe'nin rivayetinde : «veya ekin ise» denilmiştir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi İbni Kafi1 dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dahhâk haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe rivayet etti. Bı râvüerin hepsi Nâfi'den bu isnâdla yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Büyü'» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Müzâbenenin lügat mânâsı itişip kakışmaktır. Burada tahmin suretiyle kuru yemiş karşılığında taze yemiş satın almaya müzâbene denilmesi bu alış verişte kavga gürültü fazla olduğu ve alanla satandan her biri hakkını müdafaa ettiği içindir. Kazzâz'm «El-Câmi'» adlı eserinde müzâbene şöyle ta'rîf edilmiştir : «Müzâbene : Aldatmayı tezam-mun eden her alış veriştir. Göz karariyle satılıp kilesi, ölçüsü ve sayısı bilinmeyen şeylerin satışı bu kabildendir.» İmam Şâfiî'ye göre müzâbene : Meçhulü meçhulle yahut meçhulü nakdi ribâ cinsinden olan malûmla satmaktır. İmam Mâ1ik'in kavli de bu ise de onun tarifinde ribâ kaydı mu'teber değildir.
Ebû Ömer İbni Abdiiberr: «Bu hadiste müzâbenenin tefsiri ya İbni Ömer yahut Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafındar yapıldığında ulemâ arasında hilaf yoktur. En azından İbni Ömer tarafından yapılmıştır ki, hadîsi rivayet eden de odur; binâenaleyh makbuldür. Kaldı ki, bu hususta muhalefet eden de yoktur.» diyor.
Başaktaki buğdayı peşin buğdayla satmaya münâkale derler. Bâzıları münâkaleyi : «Yerden çıkan mahsulün üçte biri yahut dörtte biri gibi muayyen bir miktarını vermek suretiyle yapılan müzâreadır.» [6] diye ta'rif etmişlerdir. Bu takdirde muhâkale muhabere [7] mânâsında kullanılmış olur. Muhâkaleyi: «Ekini kemâle gelmeden satmaktır.» diye ta'rif edenler olduğu gibi: «Yeri buğday karşılığında kiralamaktır.» diyenler de vardır.
Ebû Ömer îbni Abdilberr'in beyânına göre ulemâ kuru üzüm karşılığında taze üzüm safî buğday mukabilinde başakta buğday satmanın haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Cumhura göre taze üzümle taze hurmanın devşirilmiş veya ağaç üzerinde olması hüküm itibariyle hep birdir. Yalnız İmam Âzam devşirilmiş üzüm, buğday ve hurmanın kendi misli kuru üzüm, buğday ve kuru hurma karşılığında satılabileceğini söylemiştir. Fazlalıkla satmaya cevaz vermemiştir. İbni Münzir: «Zannederim Ebû Sevr de İmam Âzam'a muvafakat etmiştir.» diyor.
İbni Battal; «Ulemâ hurma ağacının üzerindeki hurmayı kuru hurma karşılığında satmanın caiz olamayacağına ittifak etmişlerdir; zira bu satış müzâbenedir; Peygamber (SaUalhhü\ Aleyhi ve Seîîemj onu yasak etmiştir. Devşirilmiş taze hurmayı o miktar kuru hurma ile satmaya gelince : Cumhura göre hurmayı cinsi cinsine satmak ne misli misline, ne de fazlalıkla caiz değildir. Hanef îler 'den İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in mezhepleri de budur...» demiştir.

15- Üzerinde Meyvesi Olan Hurmayı Satan Babı

77- (1543) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim aşılanmış bir hurmalık satarsa onun meyvesi satana a İddir; meğer ki, müşteri (meyveyi) şart koşmuş ola!» buyurdular.

78- (...) Bize Muhamsned b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvi de Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydulial Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Herhangi bir hurmalığın ağaçları aşılanmış olarak satın alınırsa o hurmalığın meyvesi aşılayana aiddir; meğer ki, safın alan kimse (meyveyi) şart koşmuş ola!» buyurmuşlar.

79- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da ibni Ömer'den naklen haber verdi ki. Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem):
«Herhangi bir kimse bir hurmalığı aşılar da sonra ağaçlarını satarsa, hurmalığın meyvesi aşılayana aittir; meğer ki müşteri şart koşmuş ola!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebu'r-Rabî' ile Ebû Kâmü de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîl rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan, o da Nâfi'den bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etti.

80- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Kumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şi-bâb'dan, o da Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Ben ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i şöyle buyururken işittim :
«Her kim bir hurmalığı aşılandıktan sonra satın alırsa, o hurmalığın meyvesi satana aid olur; meğer ki, müşteri şart koşmuş ola! Ve her kim bir köle satın alırsa, o kölenin malı satana aiddir; meğer ki, müşteri şart koşmuş ola!»

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti, dediler.

(...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti ki, babası: Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i bu hadîsin mislini îrâd buyururken işittim.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'» ile «Şurût» bahsinde; Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî «ŞurûUda; İbni Mace «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Buhârî'nin bir rivayetinde hadîs muhavere yâni müzâkere kabilinden zikredilmiş ve Hz. İbni Ömer'in âzâdhsı Nâfi'e mevkuf bırakılmıştır. Mezkûr rivayette : «Herhangi bir hurmalık aşılanmış olduğu halde meyvesinden bahsedilmeksizin satılırsa meyvesi aşılayana aittir. Köle ile ekin de böyledir.» denilmektedir.
İbni Abdilberr'in beyânına göre babımız hadîsinin râvile-rinden Nâfi' ile Salim hurma meselesini ittifakla merfû' olarak rivayet etmişlerse de köle meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Salim onu da merfû' olarak rivayet etmiş; Nâfi' ise İbni Ömer (Radiyallahü anhja mevkuf bırakmıştır. Ekin meselesinin merfu' rivayeti olmadığı söylenir. Hattâ bâzıları İbni Ömer hadîsinde mevsûî olarak yalnız hurma meselesini rivayet etmişlerdir.
İmam Mâlik, Leys, Eyyûb, Ubeydullah b. Ömer ve diğer bir takım hadîs ulemâsı hurma meselesini İbni Ömer (Radiyallahü anh)'dan; köle meselesini de îbni Ömer va-sıtasiyle Hz. Ömer 'den mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da İmam Mâlik 'den hadîsi bu iki isnâdla tahrîc etmiştir.
Hurmanın aşılanması: Dişi hurmanın çiçeğini yararak içine erkek hurma çiçeğinden bir miktar koymakla olur. Buna Arapçada (te'bîr) yahut (ebr) denir. Her meyvenin aşısı nev'ine ve âdete göre yapılır. Bâzan ağacın çiçeğini atıp meyve göstermesine ve ağacı budayıp ıslâh etmeye de (te'bîr) denir. Ağacın kendiliğinden aşılanması satış hususunda insan tarafından aşılanmış hükmündedir.
Hadîste hassaten hurmanın zikredilmesi ihtirâzî bir kayid değil, ya bahis mevzuu hurma olduğu yahut Arabistan'da meyve bahçelerini ekseriyetle hurmalıklar teşkil ettiği içindir. Yoksa üzüm, elma ve armut gibi meyve ağaçları da bu hükümde dahildir. Yâni bu gibi meyve ağaçları satıldığı zaman da şart yoksa yemişi satana aittir.
Şarttan maksad : Akdi yaparken müşterinin : «Meyve benim olacak!» demesi; satıcının da kabul etmesidir. Bu takdirde satılan ağacın o seneki meyvesi de müşterinin olur. Şart satıcı tarafından da olabilir; ve bittabi muktezasmca hareket edilir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Eimme-i selâse denilen Mâlik, Şafiî ve A hmed b. Hanbel ile Leys ve îshâk bu hadîsle istidlal ederek :
«Bir kimse aşılanmış bir hurmalık satar da meyvesi müşteri için şart ko-şulmazsa hurmalığın meyvesi satana âit olur ve kemâle gelinceye kadar ağaçta bırakılır. Sulama ücretini satan verir. Müşterinin sulamak için izin ve yetecek kadar su vermesi îcâbeder; hurmalığın yalnız yemişini sattığı zaman dahî ağaçları sulamak satanın vazifesidir. Aşılanmadan satılan hurmalığın meyvesi müşterinindir.» demişlerdir.
İmam Âzam'a göre hurmalık aşıh olsun olmasın meyvesi satana aittir. Müşteri meyvenin derhal toplanmasını isteyebilir; kemâle gelinceye kadar beklemesi îcâb etmez. Satıcı akid esnasında meyvenin kemâle gelinceye kadar ağaçta kalmasını şart koşarsa satış fâsid olur. Hadîs-i şerifte hükmün aşılanmaya bağlanması ya aşılanmayan hurmalığa tenbîh için yahut başka bir sebepledir; bununla hükmün bu meşeleden başkasına verilemiyeceği kastedilmemiştir.
Bu ihtilâfın menşei kısaca şudur : İmam Âzam hadîsi lâfzan ve aklen ele almış; İmam Mâlik ile Şafiî ise lâfzan ve delîl olarak kullanmışlardır. Ancak İmam Şafiî delâletini tahsis etmemiş; İmam Mâlik tahsis etmiştir. Şöyle ki: İmam Azam şart bulunsun bulunmasın meyvenin satana âit olduğuna kaildir. Anlaşılan ona göre hadîste aşının zikredilmesi, aşılanmazdan önceki hale tenbîh içndir; buna usûl-i fıkıh ilminde «Ma'kul-i hıtâb» denilir.
İmam Mâlik ile Şafiî ise aşılanan hurmanın hükmünü hadîsin mantıkından (sözünden) aşılanmayanm hükmünü de mefhumu muhalifinden almışlardır ki, usûl-i fıkıh ulemâsı buna «delîl-i hıtâb» derler. İmam Âzam 'a göre delîl-i hitâbla istidlal sahîh değildir. Bu meselede Sevrî, Zahirîler ve hadîs ulemâsının- fakîh olanları İmam Şafiî ile; Evzâî de İmam Âz.am'la beraberdir.
İbni Ebî Leylâ 'ya göre hurmalık aşılı olsun olmasın, şart bulunsun -bulunmasın meyvesi müşterinin olur. Nevevî bu sözün bâtıl olduğunu söylemiş ve : «İhtimâl o bu hadîsi duymamıştır.» demiştir.
2- Mâlikîler'ce aşılı bir hurmalık satılır da şart koşulmazsa meyvesi satana âit olur. Şart koşulursa şarta riâyet edilir. Hurmalık aşılanmadan satılırsa yemişi müşterinindir İmam Mâlik burada aşılamanın zikredilmesinden hükmün aşılanmayan ağaçlarda başka olacağına istidlal etmiş olsa gerektir.
3- İmam Mâlik 'in meşhur kavline göre müşteri hurmalığı satın alırken yemişin kendine âit olacağını şart koşmasa, sonradan yemişini de ,satm alabilir. Diğer bir kavline göre yemiş kemâle gelmedikçe münferiden satılamaz. İmam Şafiî 'nin mezhebi de budur.
4- Mâ1ikîler'den Eşheb bu hadîsle istidlal ederek : «Aşılanmış bir hurmalığı satın alan kimse meyvesinin yarısını veya bir kısmını kendisi için şart koşabilir. Bu şart kölenin malında da caizdir. Çünkü bütününü şart koşmak caiz olan bir şeyin bir kısmını şart koşmak da caizdir. Tamamında ribâya girmeyen bir şey cüz'ünde evleviyetle ribâya girmez.» demiştir. İbni Kâsim'e göre ise aşılanmış hurmalık satın alan bir müşteri meyvesinin bir kısmını kendisi için şart koşamaz; ya meyvenin hepsini şart koşar yahut hiç bir şart dermeyan etmez.
5- Hanefîler satılan kölenin malı varsa malın satana ait olacağına ancak müşteri malının da kendine verilmesini şart koştuğu takdirde müşteriye verileceğine bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
6- Aşılanan ağaçla aklanmayanın hükmü bir olmadığına bu hadîsle istidlal edilmiştir. Şâfiî1er'e göre bir kimse bir kısmı aşılanmış bir kısmı aşılanmamış bir hurma ağacı satsa yemişinin hepsi satanın olur. Bir pazarlıkla satılmış olmak şartiyle iki ağacın hükmü de böyledir. Her ağaç için ayrı pazarlık yapılmışsa hükümleri ayrı ayrı verilir. Ağaçlar ayrı ayrı bahçelerde bulundukları takdirde dahî hükümleri değişir.
İmam Ahmed: «Aşılanan satana, aşılanmayan müşteriye aittir.» demiş; Mâiikî1er ise hükmü ekseriyete göre vermişlerdir.
7- Satılan bir hurmanın meyveleri üzerinde kalır da ağaç tekrar çiçek açarsa hükmünün ne olacağı Şâfii1er arasında ihtilaflıdır, İbni Ebî Hüreyre yeni meyvenin müşteriye âit olacağını söylemiştir. Zîra satıcının hakkı yalnız âkid zamanında mevcut olan mey-vadadır. Cumhura göre ise meyve aşılanan ağaçtan husule geldiği için satana aittir.
8- Kölenin malı olur diyenlere göre hadîs-i şerîf satılan kölenin malı efendisinin olacağına delildir. Şafiî 'nin eski mezhebi ve Mâli k 'in kavli budur. İmam Âzam ile yeni mezhebinde İmam Şafiî kölenin asla malı olamayacağına kaildirler. Onlara göre kölenin malından murâd onun elinde bulunan sahibinin malıdır.
9- Hurmalık veya köle ayrıca satılır da sonradan bir şey ilâve edilirse satılan meyvaya veya kölenin parasına katılır. İbni Kaasim bunun satıcı huzurunda ve onun takdiriyle caiz olacağını böyle olmazsa cevaz verilemeyeceğini söylemiş; Eşheb ise meyvada caiz görmüş;

kölenin malında cevaz vermemiştir.
10- Tahâvî bu hadisle ağaç üzerindeki hurmanın kemâle gelmeden satılabileceğine istidlal etmiştir. Çünkü Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem) müşteri şart koşmadığı takdirde bu hurmanın yemişini satana vermiştir. Müşteri yemişin kendine verilmesini şart koşarsa, yemiş onun olacaktır; şu halde müşteri yemişi de satın- almış demektir.
Beyhakî, Tahâvî'ye itiraz etmiş ve : «Bu zât bir delille o delilin varid olmadığı hususa istidlal ediyor; bir şey hakkında bir delil vârid oldu mu ona karşı da başka delil gösteriyor. Olgunlaşmayan mey-vanın satılabileceğine aşılama hadîsiyle istidlal ediyor da aşılama hadî-siyle amel etmiyor.» demişse de Aynî bu itiraza cevap vermiş; ve şunları söylemiştir: «Beyhakî nassın dört delâletinden zühul etmiştir. Bu deliller: Nassın ibaresi, işareti, delâleti ve iktizasıdır ki, nas-larla istidlal bunlarla olur. Tahâvî hadîsle ameli terk etmemiştir. Şu kadar var ki, mezhebine nassın işareti ile, hasmı ise ibaresi ile istidlal etmiştir. İbare ile işaret hüküm icâbı hususunda müsavidirler. Tahâvi nassın ibaresiyle amel hususunda hasmına muvafakat etmemiştir, çünkü nassın ibaresi aşılanmayan hurmalara tenbîh için yahut başka bir sebeple hükmü aşılamaya taliktir. İyi anla! Zîrâ bu meselede büyük bir incelik vardır; onu ancak naslarla istidlal yollarını bilenler anlar!»

16- Muhakale, Müzabene ve Muhabereden, Meyveyi Olgunlaşmadan Satmaktan ve Birkaç Yıllığına Satış Demek Olen Muavemeden Nehi Babı

81- (1536) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdil-Jâh b. Ntimeyr ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Hep birden dediler ki Bize Süfyân b. Uyeyne, İbni Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) muhâkale, müzâbene ve muhabereden, olgunlaşincaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu. Ariy-yeler müstesna, altınla gümüşten başka bir şeyle satış yapılmaz.»

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim haber verdi, (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc, Ata ile Ebu'z-Zübeyr'de naklen haber verdi. Onlar da Câbir b. Abdillâh'ı: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm)nehî buyurdu... derken îşitmiştir. Râvi yukarıki hadîs gibi rivayette bulundu.

82- (...) Bize İshâk b. İbrâhîm el-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mabled b. Yezîd el-Cezerî haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Atâ\ Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem,muhabere, muhâkale ve mü-zâbeneden, bir de olgunlaşıncaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurmuşlar. Ariyyeler müstesna gümüşle altından başka bir şeyle satış yapıl-mazmış.
Atâ', demiş ki: Câbir bize tefsirde tulunarak şunları söyledi: Muhabere, boş tarlayı sahibinin birine vermesi, alanın da ona sarfiyatta bulunması, sonra sahibinin meyveden (bir miktar) almasıdır.
Câbir müzâbenenin, hurmalıktaki taze hurmayı kurr %~ bilinde ölçekle satmak olduğunu söyledi. Ekinde yapılan bunun gibi bir şeydir; sahibi başağındaki ekini Ölçekle sat.

83- (...) Bize İshâk b. İbrâbîm ile Mubammed b. Ahmed b. Ebî Halef ikisi birden Zekeriyya'dan rivayet ettiler. İbni Ebî Halef dedi ki Bize Zekeriyya b. Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Zeyd b. Ebî Uneyse'den naklen naber verdi. (Demiş ki) : Bize Ebu'l Velîd-i Mekkî, kendisi Atâ' b. Ebî Rabâh'in yanında otururken Câbir b. Abdil-Jâh'dan naklen rivayet etti ki, ResûlüIlah (SaHallahü Aleyh ve Sellem) mü-zâbene ile muharebeden ve işkâah hâline gelinceye kadar hurma satın almaktan nehî buyurmuş. İşkâah : Hurmanın kızarması veya sararması yahut bazı tanelerinin yenilmeye başlanmasıdır. Münâkale, ekinliğin mâ-Jûm bir zahire mukabilinde ölçekle satılmasıdır. Müzâbene, hurmalığın (meyvesi) birkaç yük kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Muhabere ise: Üçte bir, dörtte bir ve buna benzer şeylerdir.
(Râvi) Zeyd demiş ki: Atâ' b. Ebî Rabâh'a : Sen Câbir b. Abdillah'ı bu hadîsi ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklederken işittin mi? diye sordum. Ata':
— Evet; cevâbını verdi.

84- (...) Bize Abdullah b. Hâşim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selîm b. Hayyân rivayet etti. (Dedi ki) Bize Saîd b. Mînâ', Câbir b. Abdillâh'dan rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Resûlüllah 'SaUallahii Aleyhi ve Sellem) müzabene, muhâkale ve muhabereden, bir de işkâh haline gelinceye kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdular.
Selîm demiş ki: Saîd'e işkâh haline gelir ne demek? diye sordum.
— Kızarır, sararır ve yenmeye başlar (demektir) cevâbım verdi.

85- (...) Bize UbeyduUah b. Ömer EI-Kavârîrî ile Muhammed b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfız Ubeydullah'ındır. (Dediler ki) Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebu'z-Zübeyr ile Saîd b. Mînâ'dan, onlar da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
Resûlüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) muhâkale, müzâbene, muâveme ve muhabereden nehî buyurdu. (Ebu'z-Zübeyr ile Saîd'den biri: Birkaç yıllığına satış yapmak... işte muâvene budur, demiş.) tstisnâh satışı da yasak etti. Yalnız ariyyelere ruhsat verdi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe Alî b. Hucr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tsmâîl yâni İbni Uleyye, Eyyub'dan, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (SaliaUahü A leyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o «Birkaç yıllığına satış yapmak... işte muâveme budur.» cümlesini zikretmedi.

86- (...) Bana îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabâh b. Ebî Ma'rû rivayet etti, (Dedi ki) : Atâ'yı Câbîr b. Abdillâh'dan rivayet ederken dinledim. Câbir şöyle demiş:
Resulü]İah (SaîlaUahüAleyhi ve Sellem) yeri kiralamaktan, onu birkaç yıllığına satmaktan ve olgunlaşıncaya kadar meyveyi satmaktan nehî buyurdu.
Bu hadîsi Buharî «Büyü'» ve «Musâkaat» bahislerinde tahrîc etmiştir. Ancak *Büyû'»daki rivayetinde muhabere, muhâkale ve müzâ-bene zikredilmemiştir. Aynı rivayeti Ebû Dâvûd *Büyû'»da; İbni Mâce «Ticâret»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Muhâkale, müzâbene ve meyvenin olgunlaşmadan satılması meselelerini bundan önceki bâblarda görmüştük.

Muhabereye gelince : Hanefîler muhabere ile müzâreanın aynı manâya geldiğini söylemişlerdir. Gerçi mânâ itibariyle birbirlerine pek yakın ve ikisi de toprağı, çıkan mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi mâlüm bir cüz'ü karşılığında kiraya vermekten ibaret ise de bazıları mü-zâreada ekilecek tohumun toprak sahibine, muhaberede ise kiracıya âit olduğunu söyleyerek aralarında fark görmüşlerdir.
Lügat ulemâsının cumhuruna göre muhabere : Çiftçi mânâsına gelen *habîr>den alınmıştır. Bâzıları yumuşak yer mânâsına gelen «habâr»dan; bir takımları da «Hubra»dan alındığını söylemişlerdir. Hubra : Nasîb demektir. Îbni'l-A'râbî muhaberenin «Hayber>den alındığını ileri sürmüştür. Çünkü bu muamele ilk defa Hayber'de yapılmıştı.
Muhabere ve müzareanm caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu husus müteâkıb bâbda görülecektir.
Muâveme yâni bir meyve ağacının iki, üç veya daha fazla yıllığına satmak bilittifak bâtıldır. İbni Münzir ile diğer bâzı ulemâ bu hususta icmâ' nakletmişlerdir. İcmâm delili bu rivayetlerdir. Bir de bu muamele elde olmayan meçhul ve teslim imkânı bulunmayan bir malı satmaktır ki, caiz, değildir.
Hadîs-i şerifte altınla gümüşün zikredilmesi ihtirazı bir kayıt değil, o zaman muamele ekseriyetle onlar üzerinden yapıldığı içindir. Alış veriş başka şeylerle de yapılabilir.
îstisnâlı satıştan murâd: Akid esnasında satılık malın meçhul bir miktarmı pazarlıktan hâriç bırakıp satmamaktır ki: «Sana şu yığını sattım ama bir kısmı müstesna.» «Şu ağaçlan sattım; bâzısı müstesna.» gibi sözlerle olur. İstisna edilen miktar belli olmadığı için bu satış sahih değildir. Fakat satıcı istisna ettiği miktarı tâyin ederek : «Sana bu ağaçları sattım; yalnız şu ağaç müstesna» yahut «bu sürüyü sattım; yalnız şu koyun müstesna» derse satış bilittifak sahîh olur. Nevevî diyor ki:
Bir kimse bir yığın zahireyi satar da bir ölçeğini istisna ederse bu satış İmam Şafiî ile Ebû Hanıfe'ye göre bâtıldır, îmam Mâlik üçte birinden fazla olmamak şartiyle bu istisnayı sahîh kabul etmiştir.
Babımız hadîsi; ağaçtaki meyvenin olgunlaşmadan satılamayacağına kail olan İmanı Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1 ile diğer bâzı ulemânın delülerindendir.

17- Yeri Kiraya Verme Babı

87- (...) Bana Ebû Kâmil Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamroâd yâni İbni Zeyd, Matar-i Verrâk'dan, o da Atâ'dan, o da Câbir b Abdilİâh'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah <Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmuşlar.

88- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fadl rivayet etti. (Lâkabı Ârim'dir. Ebu'n-Nu'mân es-Sedûsî bu zâttır.) (Dedi ki) : Bize Mehdi b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Matar El-Verrâk, Atâ'dan, o da Câbir b. Abdilİâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (SalUtllakü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kimin yeri varsa onu eksin; kendisi ekmezse onu dîn kardeşine ektirsin!» buyurdular.

89- (...) Bize Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl yâni îbni Ziyâd, Evzâî'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan nakler rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Jlesû\xi\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından bazı kimselerin fazla yerleri vardı da ResûlüUah (Sallailahu A îeyhi ve Sellem) :
«Her kimin fazla yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardeşine bahşetsin. Bunu yapmazsa yerine sâhib olsun!» buyurdular.

90- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Mansûr er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şeybânî, Bükeyr b. Ahnes'den, o da Atâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş:
ResûlüUah (Sallailahu Aleyhi ve SelIem)>yeT için ücret veya pay alınmasını yasak etti.

91- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik, Atâ'dan, o da Câbir'den nakler rivayet etti. Câbir şöyle demiş: ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem,:
«Her kimin yeri varsa onu eksin; ekmeye gücü yetmeyip bundan âciz kalıyorsa müslüman kardeşine bahşetsin; ama yeri ona îcâHa vermesin!» buyurdular.

92- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Süleyman b. Mûsâ Atâ'ya sordu: Sana Câbi b. Abdillâh Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Her kimin yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardeşine ektirsin; ama kiraya vermesin!» buyurduğunu rivayet etti mi? dedi. Atâ': — Evet, cevâbını verdi.

93- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)muhabereden nehî buyurmuş.

94- (...) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyân rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh'ı şunu söylerken işittim: Gerçekten Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) ı :
«Her kimin fazla yeri varsa onu eksin yahud dîn kardeşine ektirsin. Bu yerleri satmayın!» buyurdular.
(Râvi Selim demiş ki): Bunun üzerine Saîd'e : «Bu yerleri satmayın! sözü ne demektir; kirayı mi kasdediyor?» dedim. — Evet, cevâbmı verdi.

95- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Ştfyle demiş: Biz Resûlüllah 'Sallallahü Aleyhive Sellem) zamanında muhabere yapar da kesmifcten[8] ve şundan bundan alırdık. Bunun üzerine Resûlüliah (Saüallahü A leyhi ve Sellem):
«Her kimin yeri varsa onu ya eksin yahud dîn kardeşine ektirsin; aks! îakdirde o yeri (hâline) bıraksın!» buyurdular.

96- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Ahmed b. îsâ hep birden İbni Vehb'-den rivayet ettiler. İbni îsâ dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hişâm b. Sa'd rivayet etti. Ona da Ebu'z-Zübeyr Mekkî rivayet etmiş. (Demiş ki) : Câbir b. Abdillâh'ı şunu söylerken işittim: Biz Resûlüliah (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) zamanında su kenarlarını sahibine vermek şartiyle arazîyi üçte birine yahut dörtte

birine alırdık. Derken Resûlüliah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem Jbu mesele için ayağa kalkarak:
«Kimin yen varsa onu eksin; ekmezse dîn kardeşine bahsetsin. Dîn kardeşine bahşetmezse ona sahib olsun!» buyurdular.

97- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. {Dedi ki) : JBize Yahya b. Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süleyman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Süfyân, Câbir'den rivayet etti. Câbir Şöyle demiş: Ben Peygamber (ScıUaHahü Aleyhi v Sellem) 'i:
«Kimin yeri varsa onu ya hibe etsin; yahud emaneten versin!» buyururken işittim.

98- (...) Bana bu hadîsi Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Cevvâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ruzeyk A'meş'-den bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o: «Onu eksin yahut bir kimseye ektirsin.» şeklinde söyledi.

99- (...) Bana Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni İbnî Haris haber verdi Ona da Bükeyr, ona da Abdullah b. Ebî Seleme Nu'man b. Ebî Ay-yâş'dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmuşlar.
Bükeyr demiş ki: Bana Nâft de rivayet etti ki, İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş: «Biz vaktiyle arazîmizi kiraya verirdik; sonra Kâfi' b. Hadîc hadîsini duyunca bundan vaz geçtik.»

100- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câfcir'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) boş arazîyi iki veya üç seneliğine salmaktan nehî buyurdu.»

101- (...) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b Uyeyne, Humeyd-i A'rac'dan, o da Süleyman b. Atîk'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
«Peygamber (Sallalİahü A leyhı ve Sellem) birkaç yıllığına (yapılan) satışı yasak etti.»
tbni Ebî Şeybe'nin rivayetinde: «Meyveyi birkaç yıllığına satmayı...» denilmiştir.

102- (1544) Bize Hasan b. Alî EI-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya b. Ebî.Kesîr'den, o da Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kimin yeri varsa onu eksin yahud dîn kardeşine bahşetsin; bunu /a p m azsa yerine sahib olsun!» buyurdular.

103- (1536) Bize Hasan-ı Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Tevbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Ona da Yezîd b. Nuaym, ona da Câbir b. Abdil1âh haber vermiş ki, Câbir, Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i müzâbene ile hukulden nehî buyururken işitmiş. Câbir b. Abdillâh demiş ki : «Müzâbene, hurmanın taze yemişini kuru hurma karşılığında satmak; hukul ise yeri kiraya vermektir.»

104- (1545) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub yâni İbni Abdirrahmân El-Kaari, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti:
Resûlü\lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhâkale ile müzâbeneden nebi buyurdular.» demiş.

105- (1546) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Dâvûd b. Husayn'dan naklen haber verdi. Ona da İbni Ebî Ahmed'in âzâdlısı Ebû Süfyân haber vermiş ki, kendisi Ebû Saîd-i Hudrî'yi şunu söylerken işitmiş:
«Resûlüüah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müzahene iîe münâkaleyi yasak etti. Müzâbene hurmanın üzerindeki meyveyi satın almak; muhâkale de yeri kiraya vermektir.»

106- (1547) Bize Yahya b. Yahya iîe Ebu'r-Rabî' el-Atekî rivayet ettiler. Ebu'r-Rabî' (Bize rivayet etti) tâbirini kullandı. Yahya ise : Bize Hammâd b. Zeyd, Amr'dan naklen haber verdi, dedi. Amr demiş ki: Ben İbni Ömer'i şunu söylerken işittim:
«Biz vaktiyle muhaberede bir beis görmezdik. Nihayet geçen sene Râfi', Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in onu yasak ettiğini söyledi.»

107- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr ile îbrâhîm b. Dînâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bûe tsmâîl yâni tbni Uleyye, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize İshâk b. îbrâhîm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Amr b. Dinar'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. İbni Uyeyne hadîsinde: «Bundan dolayı biz onu terk ettik» cümlesini ziyade etmiştir.

108- (...) Bana Alî b. Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâîl, Eyyûb'dan, o da Ebu'l-Halü'den, o da Mücâhid'den naklen rivayet etti. Demiş ki î
«İbni Ömer: Vallahi Nâfi' bizi arazîmizin faydasından menetti, dedi.»

109- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey*, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den naklen haber verdi. (Nâfî' şöyle demiş) : İbni Ömer tarlalarını ResûlüUah (Saîhllahü Aleyhi ve Sellem) devrinde, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın Emirlikleri ile Muâviye'nin hilâfetinin ilk zamanlarında kiraya verirdi. Nihayet Muâviye'nin hilâfetinin sonunda duydu ki, Râfi' b. Hadîc bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin yasak ettiğine dâir hadîs rivayet ediyormuş! Ben de yanında olduğum halde hemen onun yanına girerek sordu. Râfi':
— ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} ekinliklerin kiraya verilmesini yasak ediyordu; dedi. Bunun üzerine tbnİ Ömer artık bu işten vaz geçti. Bir daha kendisine bu mesele sorulursa: Râfi' b. Hadîc Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem;'in bunu yasak ettiğini söyledi; derdi.

(.,.) Bize Ebu'r-Kabî' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Alî b. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir., tbni Uleyye hadîsinde: «Artık bundan sonra îbni Ömer bu işi terk etti; tarlalarını kiraya vermiyordu!» cümlesini ziyâde etmiştir.

110- (...) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduüah, Nâfi'den rivayet etti. Şöyle demiş:
«îbni Ömer'le birlikte Kâfi' b. Hadîc'e gittim. Rafi' Balat'da [9] İbni Ömer'in yanına gelerek ona Resûîüllah (Sallaiiahü Aleyhi veSellem)'w ekinlikleri kiraya vermekten nehî buyurduğunu haber verdi.»

(...) Bana tbni Ebî Halef ile Haccâc b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zekeriyyâ b. Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd'den; o da Hakem'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi, ki îbni Ömer Râfi'e gelmiş. O da bu hadîsi Peygamber
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem)fâen rivayet etmiş.

111- (...) Bize M uh amme d b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn yâni İbni Hasan b. Yesâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Avn, Nâfi'den naklen rivayet etti ki, îbni Ömer toprağı kiraya veriyormuş. Nâfi' demiş ki: Sonra Râft b. Hadic'in bir hadîs rivayet ettiğini duydu. Hemen beni alarak onun yanma gitti. O da amcalarının bazısından rivayette bulundu. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen onun yeri kiraya vermekten nehî buyurduğunu söyledi. Bunun üzerine İbni Ömer bu işi bıraktı; ve tarlayı kiraya vermez oldu.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn bu isnâdla rivayette bulundu; ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen amcalarının bâzılarından ona hadîs rivayet etti, dedi.

112- (...) Bana Abdülmeük b, Şuayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti.
(Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâîid, İbni Şibâb'dan rivayet etti ki, şöyle demiş: Bana Salim b. Ab-dillâh haber verdi ki, Abdullah b. Ömer arazîsini kiraya verirmiş. Nihayet Kâfi1 b. Hadîc-i Ensârî'nin yeri kiralamaktan nehî ederdiğini duymuş. Abdullah onunla buluşarak:
— Ey tbni Hadic! Sen yerin kiraya verilmesi hususunda Rcsülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem i den ne gibi hadîs rivayet ediyorsun? demiş. Râ-fi' b. Hadic:
— İki tane amcamdan —ki ikisi de Bedir gazasına iştirak etmişlerdir— bu belde halkına rivayet ederlerken işittim. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yeri kiraya vermekten nehî buyurmuş; cevabını vermiş.
Abdullah:
— Vallahi ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) devrinde yerin kiraya verilirdiğini biliyorum; demiş. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu hususta kendinin bilmediği bir hüküm ihdas etmiş olmasından korkarak yeri kiraya vermekten vaz geçmiş.
Câbir (Radiyallahu anh) hadîsini Buhârî «Müzârea» ve «Hibe» bahislerinde; Nesâî «Müzârea»da; İbni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Hüreyr rivayetini Buhârî «Müzârea»da; İbni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Said (Radiyallahu anh) hadîsini Buhârî «BüyûJ» bahsinde; İbni Mâc «Ahkâm-da; Râfi' b. Hadîc hadîsini Buhârî «Müzârea»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmişlerdir.
Bu rivayetlerin mecmuundan anlaşılan mânâ şudur: Ashab-ı kiram tarlalarım ekiciye verirlerdi. Tohum ekiciye ait olur; su altı yahut tarlanın münbit yerlerinden bir parçası sahibine, geri kalan yerleri ekiciye bırakılırdı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bunu menetti. Çünkü taraflardan biri için zararlı olması melhuzdur. Birine ayrılan yerin mahsul getirmemesi veya mahsulünün telef olması mümkündür.
Hadîs-i şerifte zikri geçen : «Onu dîn kardeşine ektirsin.» «Dîn kardeşine bahşetsin.» ifadelerinden murâd: Tarlayı bir müslümana emaneten vermek, karşılığında bir şey almamaktır. Buna Araplar «menîha» derler ki, birkaç bâb sonra buna dair hadîsler ayrıca görülecektir.
«Mâziniyyât» yahut «Mâzeniyy&t» dere boylan demektir. Bazıları: Dere boylarında yetişen mahsuldür; demiş, bir takımları da: Ark kenarında yetişen mahsul olduğunu söylemişlerdir. Kelime Arapça değildir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ arazînin kiraya verilmesi hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Tâvûs ile Hasan-ı Basrî arazîyi ister zahire mukabilinde, ister altın veya gümüşle yahut çıkan mahsulün bir kısmı karşılığında olsun hiç bir suretle kiraya vermenin caiz olmayacağına kaildirler. Çünkü yeri kiraya vermekten nehî eden hadîs mutlaktır.
îmam Şafiî, Ebû Hanîfe ve diğer birçok ulemâ yerin altın, gümüş, zahîre, elbise ve diğer eşya karşılığında kiraya verile-Dileceğini söylemişlerdir. îcâr bedelinin ekin cinsinden olup olmaması hükmen müsavidir. Ancak çıkan mahsulün üçte biri veya dörtte biri gibi bir cüz'ü mukabilinde îcân caiz değildir; bu muhabere olur. Muayyen bir parçanın tarla sahibi için ekilmesini şart koşmak da caiz değildir.
Rabîa yer icarının yalnız altın ve gümüşle caiz olduğunu söylemiş; îmam .Mâlik: «Altın, gümüş ve saire ile caiz, ancak zahire mukabilinde îcâr caiz değildir.» demiştir.
tmani Ahmed ile Hanefîler 'den Ebû Yûsuf, Muhamftıed b. Hasen, Mâlikîler 'den bir cemaat ve diğer bir takım ulemâya göre yeri altm, gümüş mukabilinde kiraya vermek ve mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi bir cüz'ü karşılığında müzârea yapmak caizdir. Muhakkik ulemâmızdan İbni Şüreyh, îbni Huzeyme, Hattâbî ve başkalarının kavilleri bu olduğu gibi, muhtar ve müreccah olan da budur...»
îmam Âzam'la Şafiî 'nin delilleri, altın, gümüş ve emsali şeylerle tarla icarının caiz olduğunu bildiren Râfi ' b. Hadîc ve Sabit b. Dahhâk hadîsleridir. Onlar babımız rivayetlerini iki şekilde te'vîl etmişlerdir. Birinci te'vîle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in nehyi su boylarının veya tarlanın münbit yerinden bir parçasının mal sahibine tahsis edilmesine yahut mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi, bir cüz'ü mukabilindeki îcâra hamledilir. Nitekim râviler de bu şekilde tefsirde bulunmuşlardır.
îkinri te'vîle göre ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in nehyi ke-râhet-i tenzîhîyye ve tarlanın emaneten verilmesi lüzumuna irşâd mânâsına hamlolunur. Nevevî : «Hadislerin arasını bulmak için bu te'vîller yahut bunlardan biri mutlaka lâzımdır.» diyor.
Mahsulün bir kısmı mukabilinde yerin kiralanması meselesinde Tabiînden Atâ\ Mücâhid, Mesrûk, Şa'bî, Tâvûs, Hasan-ı Basrî, îbni Şîrîn, Kaasim b. Muham-med ve Hanefîler 'den îmam Züfer'in mezhepleri de îmam Azam 'la Şafiî 'nin kavilleri gibidir.

İbni Hazm'in beyânına göre ashâb-ı kiramdan Ebû Bekr , Ömer, Osman, Alî b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer, Sa'd, Abdullah b. Mes'ûd, Habbâb, Huzeyfe ve Muâz b. Cebel (Radtyalkthû anh) hezerâtı ile tabiînden Abdurrahmân b. Yezîd, İbni Leylâ, Süfyan-ı Sevrî ve Evzâî çıkan mahsulün bir kısmı mukabilinde tarlayı kiraya vermeyi caiz görmüşlerdir.
îmam Ahmed'le îshâk tohumun tarla sahibine, hayvan ve ziraat âletlerinin kiracıya âit olduğunu söylemişler; hadîs ulemasından bazıları ise tohum kimden olursa olsun cevaz vermişlerdir. Hanefî1er'in fıkhında bu hususta tafsilât vardır.
lâfi' b. Hadîc fRadtyallakû anh) rivayetinde Hz. Abdullah , b. Ömer'in Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Muâviye (RadiyailahÛ anh) zamanlarında tarlalarını kiraya verdiği bildirilmekte, bu meyanda Hz. A1i'den bahsedilmemesi dikkati çekmektedir. Bazıları buna «îbni Ömer'in onu zikretmemesi, ona bey'at etmediği içindir.» diye cevap vermişlerse de Aynî: «İhtimal onun zamanında kira ile ziraat yapılmamıştır. > şeklinde cevap vermenin daha yerinde olduğunu söylemiştir.

18- Yeri Zahire Mukabilinde Kiraya Verme Babı

113- (1548) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî iie Yâkûb b. îhrahîm rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmâîî yâni İbnî Uleyye, Eyyûb'dan, o da Ya'lâ b. Hakîm'den, o da Süleyman b. Yesârdan, o da Kâfi' b. Hadîc'den naklen rivayet etti. Kâfi' şöyle demiş :
«Biz Kesûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve SeHem) zamanında arazîye mühâkale yapar; onu üçte birle, dertte birle ve muayyen miktar zâhîre ile kiraya verirdik; Derken bir gün bize amcalarımdan bit zât gelerek: Bize faydalı olan bir işten Resûlüllah (Süliallahü Aleyhi ve Sellem) bizi neh! buyurdu; ama Allah ve Resulüne itaat bizim için daha faydalıdır: Arazîye muhâkale yaparak üçte birle, dörtte birle ve muayyen miktar zahire ile kiraya vermeyi bize yasak etti. Ve arazî sahibine yerini ya ekmesini yahut ektirmesini emir buyurdu; kiraya vermeyi ve bundan başkasını kabul etmedi, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamnıâd b. Zeyd, Eyyûb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ya'lâ b. Bakîm yazdı. (Dedi ki) : Süleyman b. Yesar'ı, Kâfi' b. Hadîc'den naklen rivayet ederken dinledim. Râfi' şöyle demiş :
«Vaktiyle bir arazîye muhâkaîe yapar; onu üçte bîrle, dörtte birle kiraya verirdik...» Bundan sonra râvi, tbni Uîeyye hadisi gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bize Amr b. Alî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ rivayet etti. H.
Bize İshâk b. îbrâhîm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde haber verdi.
Bu râvilerin hepsi tbni Ebî Arübe'den, o da Yala b. HaMm'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Cerîr b. Hâzhn, Ya'lâ b. Hakîm'den bu isn adla, o da Râfi' b. Hadîc'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den naklen haber verdi. Ama: «Amcalarından birinden» demedi.

114- (...) Bana tshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Hamza rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Amr Evzâî, Râfi' b. Hadîc'in âzâdlısı Ebu'n-Necâşî'den, o da Râfi'den, o da amcası Zuhayr'dan naklen rivayet etti. Râfi şöyle demiş :
«Zuhayr bana gelerek: Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize faydalı olan bir şeyi bize yasak etti; dedi. Ben:
— Ne o? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylediği şey haktır; dedim.
— Bana : Ekinliklerinizi ne yapıyorsunuz? diye sordu. Ben de : Biz onları kimi dere boyları bizim olmak üzere, kimi de birkaç yük kuru hurma veya arpa mukabilinde îcâra veriyoruz yâ Resûlâllah! dedim.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunu yapmayın! Onları ya kendiniz ekin; yahud ektirin; veyahud (kimseye vermeyip) sahib olun!» buyurdular, dedi.

(...) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahmân b. Mehdi, İkrime b. Ammâr'dan, o da Ebu'n-Necâşî'den, o da Râfi'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu isnadla rivayette bulundu. Yalnız «Amcası Zuhayr'den» ifâdesini zikretmedi.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Muzarea» bahsinde; İbni Mâce*Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bir rivayetinde kira bedeli olarak «rubuf» yâni dörtte bir, diğer rivayetinde bunun yerine «rabî'» yâni dere, ırmak sözleri kullanılmıştır. Bunların ikisi de sahihtir. Çünkü kira bedeli ya mahsulün üçte biri, dörtte biri olur yahut su boyları veya tarlanın münbit yerleri sahibine tahsis edilirdi.'
Hadîs-i şerif mahsulün bir kısmı mukabilinde tarlayı îcâra vermeyi tecvîz etmeyenlerin delîllerindendir. Ulemânm bu husustaki kavilleri az yukarıda görülmüştü.

19- Abziyi Altın ve Gümüşle Îcar Babı

115- (1547) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Rabîa b. Ebî Abdirrahmân'dan dinlediğim, onun da Hanzale b. Kays'dan rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
Hanzale Râfi' b. Hadîc'e arazînin îcân meselesini sormuş da Râfi':
— Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arazîyi îcâra vermeyi yasak etti; cevabını vermiş. Hanzale demiş ki:
— Bunun üzerine ben: Altın ve gümüşle mi (verilecek)? diye sordum. Râfi':
— Altın ve gümüşe gelince: Onlarda bir beis yoktur; dedi.

116- (...) Bize İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi, (Dedi ki) : Bize Evzâî, Rabîa b. Ebî Abdirrahmân'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hanzale b. Kays el-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) :
Kâfi' b. Hadic'e arazîyi altın ve gümüşle kâr meselesini sordum da : Onda bir beis yoktur; halk Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında su boyları, ark başları tarla sahiplerine tahsis edilmek veya ekinden bîr şeyler vermek şartiyle îcâr yaparlar; kimi birine aid olan yer telef oîınr, ötekinin hissesi selâmette kalır; kimi ötekinin hissesi kurtulur, berikinin-ki telef olurdu. Halk için bundan başka îcâr

şekli yoktu îşte bu sebepten dolayı ondan nehî buyuruldu. Ama malûm ve garantili bir şey olursa onda beis yoktur, dedi.

117- (...) Biie Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyfin b, Uyeyne, Yahya b. Saîd'den, o da Hanzale-i Zürakı'den naklen rivayet etti ki, Hanzale. Bâfi' b. Hadîc'i şunu söylerken işitmiş:
«Biz Ensârm en çok tarla sahibi olanların dandik. Yeri, şurası bizim, şurası kiracıların olmak şartiyle îcâr ederdik. Çok defa da birinin yeri mahsul getirir; Ötekininki getirmezdi. Bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan nehî buyurdu; ama gümüşle icardan neh-yetinedi.

(...) Bize Ebu'r-RaM* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hamnıâd rivayet etti. H.
Bize îbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Bârûn rivayet etti.
Bu raviîcr Kep birden Yahya b. Saîd'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hârî bu hadîsi biraz lâfız farkiyle «Müzârea» bahsinde tahrîc etmiştir. Hadîs-i şerîf, tarlanın altın veya gümüş mukabilinde îcâr edilebileceğine kâü olan cumhuru ulemânın delüîerindendir. Bâzılarının buna da cevaz vermeyip : «Arazî mutlak surette icar edilemez» dediklerini az yukarıda görmüştük.
Uz. Râfi'in bu mesele hakkındaki cevabı ya kendi içtihadıdır; yahut Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğini nassan rivayet etmiştir. Mahsul mukabilinde îcân meneden hadîste altınla gümüşün dâhil olmadığını bildiği için bu cevâbı vermiş olması da muhtemeldir.
îbni Battal (-444) : «Arazîyi altın ve gümüşle îcârın caiz olduğu Râfi'den merfu' hadîsle sübût bulmuştur.» demiştir. Saîd b. Zeyd'den rivayet olunan bir hadîste :
«Bize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve 5Wte/«) arazîyi altın ve gümüşle kiraya vermemizi emir buyurdu.» denilmektedir. îbni Abbâs (RfidiyallahÛ anh)'nm dahî: «Sizin yapacağınız en güzel iş, boş arazîyi altın veya gümüşle kîrâlamanızdir.» dediğini Vekî' «Musannef»inde mevsûl olarak rivayet etmiştir. îbni Münzir ashâb-ı kiramın bunun cevazına ittifak ettiklerini söyler.
Gerçi Tirmizî'nin Hennâm tarikiyle rivayet ettiği Râfi' b. Hadîc hadîsinde «Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bise faydalı olan bir işten (yâni) birimizin arazîsi olursa onu getirdiği mahsulün bir kısmı mukabilinde yahut gümüşle kiraya vermekten bizi neh-yetti ve : Bir hanginizin yeri varsa onu ya dîn kardeşine bahşetsin, yahut eksin!., buyurdu.» deniliyorsa da bu hadîs zaiftir. Râvilerinden Ebû Bekr b. Ayyaş hakkında söz edilmiştir. Nesâî mezkûr hadîsin mürsel olduğunu söylemiştir.

20- Müzaefa ve Müacere Hakkında Bir Bab

118- (1549) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid b. Ziyâd haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Her iki râvi, Şeybânî'den, o da Abdullah b. Sâib' den naklen rivayette bulunmuşlardır. Abdullah b. Sâib şöyle demiş:
Abdullah b. Ma'kıl'e müzâreayi sordum da şunu söyledi: Bana Sabit b. Dahhâk haber verdi ki, ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)müzâ-readan nehî buyurmuştur.
Îbni Ebî Şeybe'nin rivayetinde : «Ondan nehî buyurdu» denilmiştir, îbni Sâib : «Beri îbni Ma'kıl'e sordum.» demiş; Abdullah'ın ismini söyle^ memiştir.

119- (...) Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hammad haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süleyman-ı Şeybâ-nî'den, o da Abdullah b. Sâib'den naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş:
Abdullah b. Ma'kil'in yanma girerek ona müzâreayı sorduk. (Dedi ki) : Sâbifin söylediğine göre Resulüliah (SallaUaJıü Aleyhi ve SeUem) müzâ-readan nehî, mfiâcereyi ise emir buyurmuş ve : «Onda bir beis yoktur.» demiş.
Müzârea: Çiftçilik mânâsına gelen zirâattan alınmıştır. Buna Hanefîler muhabere ve münâkale de derler. Kelimenin müşareket bildiren (mufâale) babından kullanılması, şeriat ıstılahında: tarla sahibi İle kiracı arasında mahsulün bir kısmını sahibine vermek şartiyle yapılan bir akid olduğu içindir.
Müâcere: Tarlalarını birbirlerine para ile îcâr etmektir.
İmam Âzam'la İmam Züfer'e göre müzârea bâtıldır; hiç bir suretle caiz değildir. Bu hüküm mahsulün bir kısmı mukabilinde arazîyi kiralamaktan nehî eden hadîsle neshedilmiştir. îmam Ebû Yûsuf la Muhammed b. Hasan 'a göre müzârea caizdir; ancak onlara göre de sahîh olmak için birçok şartlan vardır. Bunlar için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir. Fetva imâmeynin (Ebû Yûsuf'la Muhammed) kavline göredir. Müzârea hususunda ulemânın ihtilâfını az yukarıda görmüştük. «Müsâkaat* bahsinde bu meseleye biraz daha temas edeceğiz.

21- Meniha Olarak Verilen Yer Babı

120- (1550) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Amr'dan rivayet etti ki, Mücâhid Tâvûs'a; Haydi seninle Kâfi' b. Hadîc'in oğluna gidelim de babasının Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)"den ona naklettiği hadîsi kendisinden dinle![10] demiş. Tavus onu (bundan) menetmiş. (Demiş ki) : Vallahi ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve belieın)in muhabereden nehî buyurduğunu bilsem onu yapmazdım. Lâkin bana bunu onlardan daha iyi bilen biri (yâni İbni Abbas) rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sillem) :
«Bir adamın yerini dîn kardeşine menîha olarak vermesi, onun karşılığında malûm bir ücret almasından daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.

121- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan; İbni Tâvûs da Tâvûs'dan naklen rivayet etti ki. Tâvûs muhabere yapıyormuş.. Amr demiş ki: Ona : Yâ Ebâ Abdirrahmân! Şu muhabereyi bıraksan iyi edersin; çünkü ashâb Peygamber (SallaIlaiıü Aleyhi ve Sellem)in muhabereden nehî buyurduğunu söylüyorlar; dedim. Bunun üzerine Tâvûs:
— Ey Amr! Bana bunu onların en iyi bileni (yâni İbni Abbâs) haber verdi kî, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) muhabereyi yasak etmemiş; ancak:
«Birinizin (yerini) dîn kardeşine menîha olarak vermesi, onun karşılığında malûm bir ücret almasından daha hayırlıdır.» buyurmuşlar, dedi.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafi. Eyyûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Bunların hepsi Vekî'rîan, o da Süfyân'dan naklen rivayet etmiş. H.
Bize Muhammed b. Rumh ciahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, Ibnî Cüreyc'den naklen haber verdi. H.
Bana Alî b. Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Mûsâ, Şerîk'den, o da Şu'be'den rivayet etti.
Bu râviierin hepsi Amr b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da İfani Ab~ bâs'datt, o da ¥eygamher (Salkülakü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarıki-lerin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

122- (...) Bana Abd b. Humeyd ile Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. İbni Râfi' İse: Bize Abdürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Ab bas "dan naklen haber verdi ki, Peygamber (Salkttlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bîrinizin yerini dîn kardeşine menîha olarak vermesi, o yere karşılık şwn ve şunu (malûm bir şeye işaret ederek) almasından kendisi için daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.
Râvi demiş ki: «îbni Abbâs: O hakidir; o En sarın diliyle münâkaledir.» dedi.

123- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi. (Dedi ki) : Bize
UbeyduIIah b. Amr, Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Abdülmelik b. Zeyd'den, o da Tâvûs'dan, o da İbni Abbâs'dan, o da Feygamber(Sallallahi Aleyhi ve Selleml'&tn naklen rivayet etti ki:
«BİR kimsenin arazîsi olursa, şüphesiz onu dîn kardeşine m em ha olarak vermesi daha hayırlıdır.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Müzârea» bahsinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Tirmizî ile îbni Mâce «Ahkâm »da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Menîha : Bir müddet sütünden ve yününden istifade ederek sonra tekrar sahibine iade şartiyle bir kimseye verilen koyun veya devedir. Kazzâz'in nakline göre menîha yalnız koyunla deveden olur. Ebû Ubeyd Araplar arasında menîhanm iki suretle yapıldığını söyler. Birinci surete göre menîha : Bir malı birine bağışlamaktır. İkinci surete göre ise bir deve veya koyunu bir müddet istifade için birine verip sonra tekrar geri almaktır. Bu kelimenin asıl mânâsı bağıştır. Burada da yeri başkasına muvakkaten bağışlamak; ücretsiz vermek mânâsına kullanılmıştır.
Hadîs-i şerifte muhabere kelimesi müzârea mânâsında kullanılmıştır. Nitekim Tirmizî 'nin rivayetinde muhabere yerine müzârea denilmiştir. Zâten bunların Hanefîler'ce aynı mânâya geldiklerini yukarıda görmüştük.
İlk rivayette Tâvûs'un (onlar) diye işaret ettiği ashâbtan mu-râd: Râfi' b. Hadîc, amcaları ve Sabit b. Dahhâk, Câbir b. Abdillâh ile onlardan rivayet edenlerdir.
Görülüyor ki, ashâb-ı kiramdan bâzıları Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in muhabereyi yasak ettiğini rivayet etmişler; buna mukabil İbni Abbâs (Radiyallahü anh) yasak etmediğini söylemiştir. Zahiren bu iki rivayet birbirine zıd ise de hakikatte aralarında zıddiyet yoktur. Çünkü yasak edilen muhabere fâsid şartlarla yapılandır. Fâsid şartlarla yapılmayan muhabere yasak değildir. îbni Abbâs (Radiyallahü anh) am anlatmak istediği de budur. Bâzılarına göre «muhabereyi yasak etti» rivâyetiyle kerâhet-i tenzîhiyye, «yasak etmedi» rivâyetiyle de bu işin haram olmadığı kastedilmiştir.
Hasılı bu rivâyetlerdeki nehî, muhabere haram olduğu için değil, müslümanlar araşma fitne fesad girmesini önlemek içindir. Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi'veSellem) tarlaların ücretsiz olarak emaneten verilmesini bunun için emir buyurmuştur. Zira ashâb arasında tarla ücreti yüzünden anlaşmazlıklar çıkardı. Hattâ kavga edip döğüşenler olmuştu. Tahâvî'nin Hz. Zeyd b. Sabit 'ten rivayet ettiği bir hadîste şöyle deniliyor :
«Zeyd demiş ki; Allah Râfi' b. Hadîc'i affetsin! Vallahi ben hadîsi onlardan dahi iyi biliyordum. Mesele şundan ibaretti : Ensârdan iki zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) 'e geldiler. Bunlar döğüşmüşlerdi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de:
«Madem ki hâliniz budur; öyleyse ekinlikleri kiraya vermeyin {»buyurdular. Râfi' (yalnız) «Ekinlikleri kiraya vermeyin» dediğini işitmiş.*
Bu hadîs hakkında Tahâvî şunları söylemiştir: «işte Zeyd b. Sabit!.. Haber veriyor ki, Râfi'in işittiği (ekinlikleri kiraya vermeyin) hadîsindeki nehî bu işn haram olduğunu beyân için değil, ashabın aralarına şer girmesinden çekindiği içinmiş.» Zeyd b. Safait (Radivallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbni Mâce de tahrîc etmişlerdir.

---

[1] Bakara sûresi, âyet: 275.
[2] Bakara sûresi, âyet: 194
[3] Nahl sûresi, âyet: 126.
[4] Ayet-i Kerime
[5] Bir vest: Altmış sâ' yâni takriben bir deve yüküdür.
[6] Müzârea : Yerden çıkan mahsulün bir kısmını vermek üzere yapılan ;<kiddir
[7] Muhabere :. Çıkanın 1/3 veya 1/4 nü vermek üzere yazılan akiddir.
[8] Harman dögüldükten sonra başakta kalan dane,
[9] Medine'de Mescid-i Nebevî'ye yakın bir yerdir.
[10] «Ben dinleyeyim» şeklinde rivayeti de vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34-KİTABU'L-BUYU'

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Hadîsler Babı:
2- Bab
3- Şübheli Şeylerin Tefsîri Babı
4- Uzak Durulacak Şübheli Şeyler Babı
5- Vesveseleri Ve Benzerleri Olan Hâtıraları Sakınılması Gereken Şübheli Şeyler Nevinden Görmeyen Kimse Babı
6- Yüce Allah'ın: “Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: ii) Kavli Babı
7- Malı Nereden Kazandığına Aldırmayan Kimse Babı
8- Karada Ticâret (Yapmanın Mübâhlığı) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
9- Ticâret İçin Çıkmak Ve Yüce Allah'ın:
10- Denizde Ticâret Babı
11- Bâb:
12- Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden İnfâk edin... " (el-Bakara: 267) Kavli(Nin Tefsiri) Babı
13- Rızkında Genişlik İsteyen Kimse Babı
14- Peygamber(S)'in Müddetle Satın Alınması Babı
15- Kişinin Kazanması ve Eliyle Çalışması Babı
16- Alışverişte Kolaylıklı ve Müsamahalı (Yani Mülayim ve Cömert) Olmak Babı
17- (Borçlu Olan) Zengine Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı
18- (Borçlu Olan) Fakire Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı
19- Bab: Satıcı İle Satın Alıcı (Mal Ve Bedelin Ayıbını) Birbirlerine Beyan Ettikleri; Ayıbı Gizlemedikleri Ve Birbirlerine Doğru Öğüt Verdikleri Zaman (Alışverişleri Kendilerine Bereketli Kılınır)
20- Çeşitli Nevi'lerden Karışık Olan Hurmanın Alışverişi Babı
21- Et Satıcı Ve Hayvan Kesici Hakkında Denilen Şeyler Babı
22- Alışverişte Yalan Söylemenin Ve Ayıp Gizlemenin Bereketi Giderip Mahvetmesi Babı
23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
24- Ribânın Yiyicisi, Şahidi, Yazıcısı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyle. Ribâ Yedirici (Kimsenin Günâhını Beyân) Babı:
27- Alışveriş Esnasında Yemîn Etmenin Keraheti Babı
28- Kuyumcu, Dökümcü Hakkında Söylenen Hadîsler Babı
29- Kuyumcu, (Kılıççı) Ve Demircinin Zikri Babı
30- Terzinin Zikri Babı
31- Dokumacının Zikri Babı
32- Marangoz Babı
33- İmâmın (Veya Herhangibir Kimsenin) Bir Takım İhtiyaçlarını Bizzat Satın Alması Babı
34- Herhangi Nevi'den Binek Hayvanları Ve Eşekler Satın Alma Babı
35- Cahılıyet Devrinde Mevcud Olup İslam Devrinde De İnsanların Oralarda Alışveriş Yaptıkları Meşhur Arab Panayırları Babı
36- Deli Yâhud Hasta Develerin Satın Alınması Babı
37- Müslümanlar Arasında Meydana Gelen Harb Fitnesi Sırasında Ve Fitne Günleri Hâricinde Silâh Satmak Babı
38- Aittâr Ve Güzel Koku Satmak Hakkında Bâb
39- Haccâm (Yânî Vücûddan Kan Alma Tedavisi Yapan) Kimsenin Zikri Babı
40- Erkekler Ve Kadınlar İçin Giyilip Kullanması Mekruh Olan Şeylerde Ticâriet (Yapmanın Hükmü) Babı
41- Bâb: Mal Ve Meta' Sahibi, Malın Fiâtını Ta'yîn Ve Takdir Etmeye Daha Haklıdır
42- Bâb Sapışın Kesinleşmesi Veya Feshi İçin Ne Kadar -Veya Kaç Tane- Muhayyerlik Caiz Olur?
43- Bâb: Satıcı Yâhud Müşteri Muhayyerlik Husûsundabir Vakit Ta'yîn Etmedikleri Zaman Bu Alışveriş Caiz Olur Mu?
44- Bâb: Satıcı İle Müşteri Birbirlerinden Ayrılmadıkları Müddetçe Muhayyerliktedirler
45- Bâb:
46- Bâb: Satıcı Muhayyerlikte Olduğu Zaman Satış Caiz Olur Mu?
47- Bab:
48- Alışverişte Aldatmanın Mekruh Olması Babı
49- Çarşılar Ve Pazarlar Hakkında Zikredilen Hadîsler Babı
50- Çarşıda Pazarda (Mala Sürüm Sağlamak İçin) Bağırıp Çağırmanın Keraheti Babı
51- Bâb: Ölçmek Vazifesi Satıcı Ve Vericiye Âiddir
52- Ölçeklemenin Müstehâblığı Babı
53- Peygamberdin Sâ' Ve Müdd Ölçeklerinin Bereketi Babı
54- Satın Alınan Gıda Maddesini Kabz Etmeden Önce Başkasına Satmak Hakkında Ve İhtikâr Hakkında Zikrolunan Hadîsler Babı
55- Yiyecek Maddesinin Kabz Edilmeden Önce Satılması Ve Yanında Mevcûd Bulunmayan Bir Şeyin Satılması Babı
56- Bir Yiyecek Maddesini Ölçüsüz Tartısız Olarak (Götürü Pazarlıkla) Satın Aldığında, O Malı Kendi Yerine Taşıyıp Nakletmedikçe Satmama Re'yinde Bulunan Kimse Ve Bu Husustaki Edebi Beyân Babı
57- Bâb: Bir Şahıs Bir Meta' Yâhud Bir Hayvan Satın Aldığında Bu Malı Satıcının Yanında Bıraksa Yâhub Hayvan Teslîm Alınmadan Önce Ölse (Hüküm Ne Olur)?
58- Bâb:
59- Müzayede (Karşılıklı Fiat Artırma) Satışı Bârı
60- Necş Ve Necşlı Satış Caiz Olmaz Diyen Kimse Babı
61- Bey'u'l-Garer, Yânî Aldatmaca Satışı Ve Habelu'l-Habele Satışı Babı
62- Bey'ü'l-Mülâmese (El Dokundurmakla Satiş) Babı
63- Munâbeze (Yânı Atışma) Satışı Babı
64- Satıcının Deve-Sığır, Davar Ve Sütü Memesinde Toplanabilecek Her Hayvanın Sütünü Memesinde Biriktirmekten Nehyedilmesi Babı
65- Bâb: (Aldatılmış Olan) Müşteri İsterse (Alışverişi Terkedip) Memesinde Sütü Habsedilmiş Olan Hayvanı Sahibine Geri Verir; Onun Sütünü Sağmaktan Dolayı Da Bir Sâ' Hurma (Vergisi) Vardır
66- Zinâ Edici Kölenin Satışı Babı
67- Kadınlarla Yapılan Alışveriş Babı
68- Bâb- Şehirli Ücretsiz Olarak Koylunun Malını Onun Adına Satabilir Mi? Ona Yardımcı Olur Yahud Irşad Edip Nasihat Verir Mi?
69- Şehirlinin Köylü Malını Köylü Adına Ücretle Satmasını Kerîh Gören Kimse Babı
70- Bâb: Hiçbir Şehirli Köylüye Âid Malı Simsarlıkla Satamaz
71- Mal Getirmekte Olan Binicileri Karşılamaktan Nehy Babı
72-İmal Getiren Binicileri Karşılamanın (Caiz Olacağı Yerin) Son Noktası Babı
73- Bâb: Şahıs Alışveriş Akdinde Halâl Olmayan Bir Akım Şartlar Koyduğu Zaman (Satış Nasıl Olur; Yânî Bu Şartlar Akdi Bozar Mı, Bozmaz Mı)?
74- Kuru Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

75-Kuru Üzümü Kuru Üzümle, Yiyecek Maddesini (Aynı Cins) Yiyecek Maddesiyle Satmak Babı
76- Arpayı Arpa İle Satmak Babı
77- Altını Altınla Satmak Babı
78- Gümüşü Gümüş İle Satmak Babı
79-Dînârın Dînâr İle Müddete Bağlanmış Olarak Satılışı Babı
80- Gümüşü Gümüş İle Müddete Bağlanmış Olarak Satmak Babı
81- Altını Gümüşle Elden Ele Peşin Olarak Satmak Babı
82- Kuru Hurmayı Yaş Hurma İle; Kuru Üzümü Yaş . Üzümle Satmaktan İbaret Olan Muzâbene Satışı Ve Arıyyeler Satışı Babı
83- Hurma Ağaçlarının Başları Üzerindeki Yaş Hurmaların Altın Ve Gümüş İle Satılması Babı
84- Ariyyelerin Tefsiri Babı
85-Yaş Meyvelerin, Salâhları Meydana Çıkmadan Önce Satılmalarımın Hükmü) Babı
86- Hurma Ağacının (Yâhud Meyveli Ağacın) Meyvelerinin Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Satılmasının Hükmü) Babı
87- Bâb: Şahıs, Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Meyveleri Sattığında, Sonradan 0 Meyvelere Bir Âfet İsabet Ederse, Zarar Satıcıya Âiddir
88- Bedeli Bir Müddet Sonra Ödenmek Üzere Yiyecek Maddesi Satın Almak Babı
89- Bab: Bir Kimse Kendi Hurmaslıni Uindain Dama İyi Ki Hurma Nevi İle Değiştirmek İsterse (Ribâdan Selâmete Çıkmak İçin Ne Yapacaktır)?
90- Erkek Hurma Telkihi Yapılmış Hurma Ağacı Satan Yâhud Ekilmiş Bir Tarla Satan Yahud İcâre İle Alan : Kimse Babı
91- (Tarladaki Biçilmemiş) Ekinin Safî Hububatla Ölçekli Surette Satılmasının Hükmü) Babı
92- Hurma Ağacının Mahsulünü, Ağacın Kökü İle Satma(Nın Hükmü) Babı
93- Muhâdara Satışı (Yâni Meyve Ve Tahılları Henüz Yeşil İken Ve Salâhları Belirmeden Önce Satma) Babı
94- Hurma Ağacı Göbeğinin Satılması Ve Yenilmesi Babı
95- Şehirler Halkının Buyu', İcâre, Ölçü, Tartı Gibi Hususlardaki Hukukî İşlerini Öteden Beri Tanıyageldikleri Ve Aralarında Kendi Niyetlerine Göre Meşhur Olan Örfleri. Âdetleri Ve Gidişleri Üzere İcra Eden Kimse Babı
96- Ortağın. Kendi Ortağından Satım Alım Yapması Babı
97- Arâzî, Evler Ve Metâ'ların Taksim Edilmemiş Şuf'ali Mallar Olarak Satışı Babı
98- Bâb: Bir Kimse Başka Biri İçin, Onun İzni Olmaksızın Birşey Satın Aldığında, O Şahıs Buna Rızâ Gösterir, Kabul Ederse (Bu Fuzûlî Alış Caiz Olur Mu)?
99- Müşriklerle Ve Harb Ehli Olanlarla Alışveriş Etmek Babı
100- Müslimin Harbî Olan Kimseden Köle Satın Alması Harbînin Hibesi Ve Âzâd Etmesi Babı
101- Tabaklanmalarından Önce Meyte Derilerini Satmak Sahih Olur Mu Olmaz Mı?) Babı
102- Domuzu Öldürmek (Meşru" Mudur?) Babı
103- Bab:
104- Kendisinde Rûh Bulunmayan Cansız .Varlıkların Resimlerinin Satılması Ve Resim Edinmek, Yapmak. , Satmaktan Mekruh Sayılan Şeyler Babı
105- Şarâbda Ticâret Yapmanın Haram Kılınması Babı
106- Hürr Bir İnsanı (Bilerek Köle Diyk):Satan Kimsenin Günâhı Babı
107- Peygamber (S) Yahudileri Medine'den Sürgün Ettiği Zaman Onlara Arazîlerini Ve Deve Gübrelerini Satmalarını Emretmiştir Babı
108- Köleyi Köle İle, Hayvani Hayvan İle Veresiye Olarak Satmadın Hükmü) Babı
109- Köle Satışı Babı
110- Müdebber (Yânı Hürriyete Kavuşması Efendisinin Ölümüne Bağlanmış Olan) Kölenin Satılması Babı
111- Bâb: Şahıs, Satın Aldığı Câriye Rahimini Temizlemeden Önce Câriye İle Yolculuk Eder Mi?
112- Meytenin Ve Putların Satılması(Nın Harâmlığ1nı Beyân) Babı
113- Köpek Bedeli(Nin Hükmü) Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

34-KİTABU'L-BUYU'

(Alışverişler Kitabı) [1]

Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu sözleri: HâlbuRi Allah alışverişi halâl, ribâyı (faizi ise) haram kllmiŞtir..." (el-Bakara: 275); '... Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun.." (ei-Bakara: 282)[2].

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Hadîsler Babı:

"Artık cumua namazı kılınınca yeryüzüne dağılın. Allah'ın fadlından nasîb arayın. Allah'ı çok zikredin.
Tâ9 ki umduğunuza kavuşasımz. Onlar bir ticâret yâhud bir oyunt bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki:
Allah nezdindeki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah, rızk verenlerin en hayırlısıdır". (el-Cumua: 9-11)
"Ey îmân edenler, birbirinizin mallarını aranızda haram sebeblerle yemeyin. Meğer ki o mallar sizden karşılıklı bir rızâdan doğan bir ticâret malı olsun..." (en-Nîsâ: 29)[3]

1-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ve Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs ettiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Sizler; Ebí Hureyre, Rasûlullah'tan hadîs rivayetini çok yapıyor diyorsunuz ve yine sizler: Muhâcirler'in ve Ensâr'ın hâlleri nedir ki bunlar Rasûlullah'tan Ebû Hureyre'nin hadîs rivayet edişi gibi hadîs rivayet etmiyorlar, diyorsunuz. Şu muhakkak ki Muhacir kardeşlerimiz çarşılarda ahş-veriş etmek meşgul ediyordu. Ben ise karın tokluğuna karşılık Rasûuıllah'-tan hiç ayrılmaz, dâima O'nunla beraber olurdum. Bunun için onların bulunmadıkları zaman ben hâzır bulunur, onlar unuttuklarında ben hafızamda tutar ezberlerdim. Ensâr'dan olan kardeşlerimi de mallarındaki çalışmaları meşgul ediyordu. Ben ise Suffa fakirlerinden olan fakır bir kişi idim. Diğer sahâbîler hadîsleri unuturlarken, ben ezberimde tutar bellerdim. Muhakkak Rasûlullah (S) söylemekte bulunduğu bir hadîs hakkında: "Ben şu makaaiemi bitirinceye kadar elbisesini yayacak; sonra da elbisesini kendine doğru toplayacak her kişi elbette benim söyleyeceğim sözleri kesin olarak ezberleyecektir*' buyurmuştu. Bunun için ben hemen üzerimdeki renkli bezi Rasûlullah o makaalesini bitirinceye kadar yaydım, akabinde o bezi göğsüme doğru topladım. Artık sonra Rasûlullah'ın bu konaşmalarından hiçbirşeyi unutmadım [4].

2-..... Abdurrahmân ibnu Avf (R) şöyle demiştir:

Medîne'ye geldiğimiz zaman Rasûlullah (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik kurmuştu. Bunun üzerine Sa'd ibnu'r-Rabî' (ben Abdurrahmân'a):
— Beri" mal cihetiyle Ensâr'ın en zenginiyim. Bunun için malımın yansım sana ayırıyorum. Ve bak! îki kadınımın hangisini seversen senin için ondan vazgeçer, onu boşarım.İddeti geçipjde evlenme halâl olduğu zaman onunla evlenirsin, dedi.
Râvî dedi ki: Bu teklif üzerine Abdurrahmân, Sa'd'e:
— Benim bu hususta ihtiyâcım yoktur. İçinde ticâret yapılan bir çarşı var mı? dedi.
Sa'd:
— Kaynukaa' kabilesinin çarşısı vardır, dedi.
Râvî dedi ki: Abdurrahmân sonra Kaynukaa' çarşısına gitti. Satmak üzere keş ve yağ götürdü. Sonra çarşıya gidişleri arka arkaya devam etti. Çok geçmedi, Abdurrahmân Rasûlullah'ı ziyarete geldi. Üstünde (zifafa girenlere mahsûs olan) sarı zağferân lekesi vardı. Rasûlullah (S) ona:
— "Evlendin mi?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Evet evlendim, dedi. Rasûlullah:
— "Kimle evlendin?" dedi.
O da:
— Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi.
Rasûlullah:
— "Ne kadar mehr verdin?" dedi.
Abdurrahmân:
— Bir çekirdek (yânî beş dirhem) ağırlığında altın yâhud altından bir çekirdek verdim, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) Abdurrahmân'a:
— "Bir koyun (kesmek sx\rQt\y)le olsun düğün yemeği yap!" buyurdu [5].

3-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Abdurrahmân ibn Avf Medine'ye geldi. Peygamber (S) Abdurrahmân ibn Avf ile Ensâr'lı Sa'd ibnu'r-Rabf arasında kardeşlik akdi kurdu. Sa'd zenginlik sahibi bir kimse olduğundan, Abdurrahmân'a hitaben:
— Malımı yan yarıya seninle bölüşeyim, ve bir de seni evlendireyim, dedi.
Abdurrahmân da Sa'd'e:
— Allah sana ehlini ve malım bereketli kıhp mübarek eylesin. (Benim bunlara ihtiyâcım yoktur.) Siz bana çarşıya delâlet ediniz, dedi.
Akabinde çarşıya gidip bir mikdâr keş ve yağ kazancıyla döndü ve bu kârı ev halkına getirdi. Az bir zaman yâhud Allah'ın dilediği süre ikaamet ettik ki, Abdurrahmân, üzerinde (evlenenlere mahsûs olan) san koku bulaşığı olduğu hâlde geldi. Peygamber (S):
— "Bu, hâlin nedir?" dedi [6]. Abdurrahmân:
— Yâ Rasûlallah, ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi. Rasûlullah:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Altından bir çekirdek yâhud bir çekirdek ağırlığı (yânî beş dirhem) altın, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Bir koyunla olsun düğün yemeği yap" buyurdu [7].

4-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ukâz, Mecenne ve Zu'l- Mecâz, Câhiliyet devrinde bir takım büyük çarşılar (yânî panayırlar) idi. İslâm devri olunca müslümânlar bu panayırlarda ticâret etmeyi günâh sayıp çekindiler.Bunun üzerine: (Hacc mevsimlerinde ticâretle) Rabbinizden kazanç istemenizde üzerinize bir günâh yoktur" (ei-Bakara: 198) âyeti indi. Bu âyetin sonundaki " Hacc mevsimlerinde" ziyâdesini İbn Abbâs, Kur'ân'dan olmak üzere okumuştur [8].

2- Bab

"Halâl bellidir, haram da bellidir; fakat bu ikisi arasında bir takım şübheli şeyler vardır"

5-.....Nu'mân ibnu Beşîr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Halâl olan şeyler bellidir. Haram olanlar da bellidir. Fakat halâl ile haram arasında bir takım şübheli şeyler vardır. Her kim kendisince günâh olması sezilen bir şeyi terk ederse o, ha~ râmlığı apaçık olan şeyi daha çok terkedici olmuştur. Her kim günâh olması şübheli olan şeye cür'et ederse, bu da harâmlığı apaçık olan şeylere dalmağa yaklaşmıştır. Ma'siyetler (haramlar) Allah'ın komşudur. Her kim sürüsünü korunmuş arazî etrafında otlatırsa, o koruluğa düşmesi yakın olur" [9].

3- Şübheli Şeylerin Tefsîri Babı

Ve Hassan ibn Ebî Sinan: "Ben takvadan kolay birşey görmedim:
Seni şübheye düşürecek şeyi, sana şübhe vermeyecek şeye terk et" demiştir [10].

6-.....Ukbetu'bnu'l-Hâris(R)'ten (şöyle demiştir): Siyah bir kadın geldi de, Ukbe'yi ve Ukbe'nin evlendiği kadını emzirdiğini iddia etti. Akabinde Ukbe bu emzirilmeyi Peygamber'e zikretti. Peygamber Ukbe'den yüz çevirip tebessüm ederek: "(Senin,

evlendiğin kadınla süt kardeşi bulunduğun) söylenmiş olduğu hâlde (onunla temasın) nasıl olur?!" buyurdu. Ukbe'nin nikâhı altında Ebû îhâb ibn Azîze't-Temîmî'nin kızı (Guneyye) vardı [11].

7-.....Âişe (R) şöyle demiştir; Utbe ibnu Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'a vasiyet edip:
— Zem'a'nın cariyesinin oğlu (Abdurrahmân), benim sulbüm-dendir, Bu çocuğu al, demiştir.
Âişe dedi ki: Mekke'nin fethi yılı olup Mekke'ye varıldığında, Sa'd ibnu Ebî Vakkaas bu çocuğu yakaladı ve:
— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katıiması hususunda bana vasiyet etmiştir, dedi.
Bunun zerine Abd ibnu Zem'a ayaklanıp:
— Bu, benim kardeşimdir; babamın cariyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Her iki taraf bu niza' ve husûmetlerini Peygamber'e sevk ettiler Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlailah! Bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Nesebinin kendisine katılması hususunda bana vasiyette bulunmuştu, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— Bu, benim kardeşimdir; babamın cariyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem'a! Bu (Abdurrahmân), senin (karde-şin)cf/r" buyurdu.
Sonra da:
— "Çocuk döşek sahibinindir. Zina eden erkeğe de mahrumiyet düşer" dedi.
Sonra Peygamber husûmet sebebi olan bu çocuğun sîmâca Ut-be'ye benzediğini görerek eşi Şevde bintu Zem'a'ya hitaben:
— "Ey Şevde! Bundan sonra sen de bu Abdurrahmân'dan perdelen" buyurdu.
Artık bundan sonra bu Abdurrahmân, Şevde Allah*a kavuşuncaya kadar, Sevde'yi açık olarak görmemiştir [12].

8-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamberce mı'râd(avın)dan sordum. Peygamber (S):
— "Mı'râd sivri tarafıyla isabet ettiği zaman o avı ye. Enli tarafıyla isabet ettiği ve öldürdüğü zaman, artık o av hayvanını yeme. Çünkü okun enli tarafıyle vurulan hayvan vaktzedir (sopa ile vurulmuş olup, haramdır)" buyurdu.
Ben bu sefer:
—Yâ Rasûlallah! Ben av köpeğimi Bismillah diyerek salıyorum. Akabinde avın üzerinde onun beraberinde üstüne Besmele çekmediğim başka bir köpek buluyorum ve o avı bu iki köpekten hangisinin yakaladığını bilemiyorum? dedim.
Rasûlullah:
— "Sen o avı yeme! Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine Bismillah dedin, diğer köpek üzerine Bismillah demedin!" buyurdu [13].

4- Uzak Durulacak Şübheli Şeyler Babı

9-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kerresînde yerde düşürülmüş bir hurmaya tesadüf etti de: "Şu hurmanın sadaka malından olmadığını hileydim, muhakkak onu yerdim" buyurdu [14].
Ve Hemmâm, Ebû Hureyre'den; o da Peygamberden söyledi ki, Peygamber (S): "Bâzı defa gece ailemin yanma yatmağa geldiğimde yatağımın üstüne düşmüş bir hurma bulurum, yemek üzere ağzıma götürürüm de, sonra sadaka malt olmasından korkarak elimden bırakırım. Onun sadaka hurması olmadığını yakînen bilseydim muhakkak yerdim" buyurmuştur [15].

5- Vesveseleri Ve Benzerleri Olan Hâtıraları Sakınılması Gereken Şübheli Şeyler Nevinden Görmeyen Kimse Babı

10-.....Abbâd ibnu Temîm'in amucası Abdullah ibnu Zeyd el-Mâzinî şöyle demiştir: Bir kimsenin namaz kılarken gönlünde ab-destinin bozulduğu hakkında bir vesvese hisseder olduğu Peygamber'e şikâyet tarzında arz olundu da:
— O zât namazı kesip bozar mı? denildi. Peygamber (S):
— "Hayır, bir ses işitmedikçe yâhud bir koku duymadıkça namazı kesmez" diye cevâb verdi [16].
Ve Muhammed ibn Ebî Hafsa, ez-Zuhrî'den söyledi ki, o: Abdest almak ancak koku duyduğun yâhud ses işittiğin hâllerde olur, demiştir [17].

1l-..... Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Bir topluluk:
— Yâ Rasûlallah! Bir kavim bize et getiriyor. Onların bu hayvanları keserken üzerlerine Allah ismini söyleyip söylemediklerini bilemiyoruz? dediler. Rasûlullah (S):- "Bu et üzerine sizler Bismillah deyin ve onu yiyin" buyurdu [18].

6- Yüce Allah'ın: “Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: ii) Kavli Babı

12-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz (bir defa) Peygamber (S) ile birlikte cumua namazı kılarken Şam'dan yiyecek yüklü bir kervan geldi. Cemâat birer birer kervan kaafilesine doğru yönelip oniki kişi kalıncaya kadar hep dağıldılar. İşte bunun üzerine şu âyet indi:
"Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar, seni ayakta bıraktılar. Deki: Allah

nezdin-deki (sevâb mü'minler için) eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah rızk verenlerin en hayırlısıdır" (ei-cumua: ıi) [19].

7- Malı Nereden Kazandığına Aldırmayan Kimse Babı

13-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o devirde kişi ele geçirdiği malı halâldan mı, yoksa haramdan mı kazandığına hiç aldırmaz" buyurmuştur [20].

8- Karada [21] **Ticâret (Yapmanın Mübâhlığı) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:**

"Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alışveriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar" (en-Nûr: 37) [22].
Katâde şöyle demiştir: Sahâbîler alışveriş ve ticâret yaparlardı. Lâkin onlar Allah haklarından bir hakk karşılarına geldiği zaman hiçbir ticâret ve hiçbir alışveriş onları, o Allah hakkını Allah'a Ödeyinceye kadar, Allah'ın zikrinden alıkoymazdi [23].

14-.....Ebu'l-Minhâl şöyle dedi: Ben sarraflıkta ticâret yapardım. Zeyd ibn Erkam'a sordum. O: Peygamber (S) şöyle buyurdu... dedi.
H îbn Cureyc şöyle dedi:Bana Amr ibnu Dînâr ile Âmir ibnu Mıs'ab haber verdiler. Bu ikisi Ebu'l-Minhâl'den şöyle derken işit-mişlerdir: Ben el-Berâ ibn Âzib'e ve Zeyd ibn Erkam'a sarraflıktan sordum. İkisi de şöyle dediler:Biz Rasûlullah zamanında iki tacir idik. Rasûlullah'a sarraflıktan sorduk. Rasûlullah (S): "(Bir mecliste) bir elden bir ele verilir alınırsa be's yoktur. Eğer va'de ile olursa sahîh olmaz" buyurdu.

9- Ticâret İçin Çıkmak Ve Yüce Allah'ın:

"Artık o namaz kılınınca yeryüzüne dağdın, Allahhn /adlından (nasîb) arayın..," (ei-cumua: ıo> kavli babı [24]

15-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh Ubeyd ibnu Umeyr'den şöyle haber verdi: Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanına girmek için izin istedi de ona izin verilmedi. Ve Umer o sırada meşgûliyetli olsa gerekti. Bunun üzerine Ebû Mûsâ geri döndü. Umer meşguliyetten kurtulunca (Ebû Mû-sâ'yı kasdederek):
— Ben Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona izin veriniz de gelsin, demiş.
Fakat:
— Ebû Mûsâ gitti, denilmiş.
Umer Ebû Musa'yı çağırtıp dönüşünün sebebim sorunca, o:
— Biz bununla (yânı izin verilmeyen, kapıdan dönmekle) emro-lunuyorduk, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Rasûlullah'ın böyle emrettiğine dâir beyyine getireceksin! dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ, Ensâr meclisine gitti de, onlardan bu
emri bileni istedi. Ensâr:
— Bu mes'ele üzerine sana büyüklerimizin şâhidlİğine ihtiyâç yok; bunu en küçüğümüz (meselâ) Ebû Saîd Hudrî (bile bilir) muhakkak şehâdet eder, dediler.
Akabinde Ebû Mûsâ, Ebû Saîd Hudrî'yi Umer'e götürdü (o da Peygamber'in emrini anlattı). Umer:
— Rasûlullah'ın emrinden bu geri dönme mes'elesi-bana kapalı mı kaldı? (Öyle ya) çarşılara, pazarlara çıkıp alışveriş etmek beni alıkoymuş, rneşgûl etmiştir, dedi [25].

10- Denizde Ticâret Babı

Ve Matar ibnu Tahmân: Denizde gemilerle ticâret etmekte be's yoktur. Çünkü Allah'ın Kur'ân'da gemilere binmeyi zikretmesi başka değil, ancak hakk iledir, dedi de: "... Ve gemilerin denizde suları yararak gittiklerini görüyorsun ki, bu sırf Allah 'm fazlından nasîb aramanız ve ona şükretmeniz içindir" (ei-Nahi: 14)
âyetini okudu [26]. Buhârî dedi ki: Ayetteki "Fı/Z/c", gemiler demektir. Bu lâfız, vâhidde ve cemi'de müsavidir [27].
Ve Mücâhid: Gemiler rüzgârı yarar ve gemilerden rüzgârı ancak çok büyük olanları yarabilir, dedi [28].
Ve Leys ibn Sa'd dedi ki: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) İsrâîl oğulları'ndan çıkıp hacetini yerine getirmiş olan bir kimseyi zikretti, dedi ve hadîsin tamâmını sevkeyledi [29].
Buhârî dedi ki: Bize Leys'in kâtibi Abdullah ibn Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bana Leys bu hadîsi tahdîs etti [30]

11- Bâb:

'Onlar bir ticâret yâhud bir eğlence gördükleri zaman ona yönetip dağıldılar... " (ei-cumua: m. ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: "Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alışveriş Allah'ı anmaktan alıkoymaz (en-Nûr. 37). Ve Katâde şöyle

demiştir: Sahâbîler ticâret yaparlardı.
Lâkin onlar, Allah haklarından bir hakk karşılarına geldiği zaman, hiçbir ticâret ve hiçbir alışveriş onları, o hakkı Allah'a ödeyinceye kadar Allah in zikrinden alıkoymazdı [31].

16-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in beraberinde cumua namazını kılmakta iken bir ticâret kervanı geldi. Oniki kişi müstesna, insanlar dağıldılar. Bunun üzerine şu âyet indi: "Onlar bir ticâret yâhud bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bıraktılar..." (ei-Cumua: in [32].

12- Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden İnfâk edin... " (el-Bakara: 267) Kavli(Nin Tefsiri) Babı [33]

17-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Kadın, evinin yiyeceğinden, evinin geçimini bozucu olmayarak ikram ve infâk yaptığında, bu ikram ve infâkı sebebiyle kadın için bir ecr vardır. Bu malı kazanması sebebiyle kocasına, (bunu muhafaza etmesi sebebiyle) bekçisine de bir o kadar sevâb vardır. Bunların bâzısının sevabı, öbürlerinin sevabından hiçbirşey eksiltmez" [34]

18-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Kadın, kocasının kazancından, kocasının emri olmaksızın infâk ettiği zaman, kocası için de yarı ücret vardır" buyurdu [35].

13- Rızkında Genişlik İsteyen Kimse Babı

19-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Beri Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Kim rızkının kendisine genişletilmesi yâhud ömrünün bakıyyesi kendisine uzatılması kendini sevindirirse, o kimse hısımlarıyle ilgilensin (yânı onlara iyiliği, ihsanı ekleyip dur-sun)" [36].

14- Peygamber(S)'in Müddetle Satın Alınması Babı

20-.....Âişe (R): Peygamber (S) bir Yahudi'den, bedelini bir müddet sonra ödemek üzere zahire satın aldı ve ona demirden bir zırhı rehin bıraktı, dedi.

21-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten: Enes (bir kerresinde) Peygamber'e bir arpa ekmeği ve bir mikdâr bayat yağ götürdü. Yemîn olsun o sırada Peygamber (S) demirden bir zırhını Medine'de bir Yahüdî'nin yanında rehin bırakmış ve ondan ailesi için (va'de ile bir mikdâr) arpa almak üzere idi. Yine yemîn olsun bu hâlde iken, ben Peygam-ber'den işittim ki, O: "Muhammed'in ev halkiyatımda ne birsâ' buğday, ne bir sâdâne akşamladı" buyuruyordu. Ve hakîkaten o zaman Peygamber'in yanında dokuz kadın vardı [37].

15- Kişinin Kazanması ve Eliyle Çalışması Babı

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr es-Sıddîk halîfe yapıldığı zaman şöyle dedi: Muhakkak ki benim kavmim, benim kazanç cihetimin kendi ailemi geçindirmekten âciz olmadığım kat'îyetle bilmiştir. Şimdi ise ben müslümânlarm-işiyle meşgul kılındım. Onun için bundan sonra Ebû Bekr ailesi şu Beytü'l-mâl'den yiyecek ve Ebû Bekr de müslümânlarm Beytü'1-mâli hesabına kazanacaktır [38].

23-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'm sahâbîleri kendi işlerinin işçileri idiler (Bizzat çalışırlar, terlerler, namaza gelirlerdi). Bu sebeble vücûdlarında ağır kokular olur idi. (Rasûlullah tarafından) kendilerine "Keskiyıkansaydımz!" denilirdi [39].
Bu hadîsi Hemmâm, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âi-şe'den rivayet etmiştir [40].

24-..... el-Mıkdâm(;R)'dan: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hiçbir kimse kendi elinin çalışmasını yemekten daha hayırlı bîr yiyecek asla yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd aheyhi's-selâm da kendi elinin emeğinden yer idi" [41].

25-.....Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ebû Hureyre (R) bizlere RasûlulIah(S)'ın: "Şübhesiz Dâvûd Peygamber (S) kendi elinin emeğinden başkasını yemez idi" buyurduğunu tahdjs etti [42].

26-.....Ebû Hureyre (R)şöyle der idi: Rasûlullah (S): "Yemîn ederim ki, sizden herhangi birinizin (ipini alıp da dağdan) arkasına bir bağ odun yüklenmesi, verecek yâhud vermeyecek olan herhangi bir kişiden istemesinden çok hayırlıdır" buyurdu [43].

27-.....ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Yemîn ederim ki, sizden birinizin iplerim alması, insanlardan istemesinden elbette daha hayırlıdır" buyurdu [44].

16- Alışverişte Kolaylıklı ve Müsamahalı (Yani Mülayim ve Cömert) Olmak Babı

"Kim bir hakk taleb ederse, onu çirkinlik ve haramlardan perhizkârlık ve geri durma haleti içinde istesin" [45]

28-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan: Rasûlullah (S): "Satarken, satın alırken, alacağını taleb ve borcunu öderken cömertlik ve kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet eylesin" buyurmuştur [46].

17- (Borçlu Olan) Zengine Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı

29-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sizden evvelki milletlerden müsamahalı bir kişinin ruhunu melekler karşıladılar ve:
— (Dünyâda iken) hayır nev'inden birşey işledin mi? diye sordular.
Bu kişi:
— Ben hizmetçilerime: (Borçlu olan) fakire mühlet veriniz ve müsamaha ediniz, diye emreder idim, dedim.
Bunun üzerine melekler de ona müsamaha eylediler" buyurdu [47].
Ve Ebû Mâlik, Rıb'î'den rivayetinde: "Ben zengine karşı kolaylaştırır, fakire de mühlet verirdim'* tarzında söylemiştir [48].
Bu hadîsi Abdulmelik'ten; o da Rıb'î'den rivayet etmekte Ebû Mâlik'e Şu'be ibnu'l-Haccâc mutâbaat etmiştir [49].
Ve Ebû Avâne, Abdulmelik'ten; o da Rıb'î'den rivayetinde: "Ben (borçlu olan) zengine mühlet verir, fakirden de vazgeçerdim" şeklinde söyledi [50].
Ve Nuaym ibnu Ebî Hind, Rıb'î'den rivayetinde: "Ben zenginden kabul eder, fakirden de müsamaha ederdim" şeklinde söylemiştir [51].

18- (Borçlu Olan) Fakire Mühlet Veren Kimse(nin Fazileti) Babı

30-..... Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir tacir vardı. İnsanlara borç verir dururdu. Borçluyu fakıı gördüğü zaman hizmetçilerine hitaben: Buna müsamaha gösteriniz; Allah 'in da bizlere müsamaha etmesi ümtd edilir, derdi. îşte bu huyundan dolayı Allah o taciri müsamaha ve afveylemistir" [52],

19- Bab: Satıcı İle Satın Alıcı (Mal Ve Bedelin Ayıbını) Birbirlerine Beyan Ettikleri; Ayıbı Gizlemedikleri Ve Birbirlerine Doğru Öğüt Verdikleri Zaman (Alışverişleri Kendilerine Bereketli Kılınır) [53]

Ve el-Addâ* ibn Hâlid(R)*den zikrolunuyor ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) benim için şu vesikayı yazdı: , "Bu, Muhammed Rasûluilah'ın el-Addâ' ibn Hâlid'den müslümânın müsiümâna alışverişi olarak yaptığı bir , alışveriştir. Satılan şeyde hiçbir hastalık, kötülük ve gaile yoktur" [54]. Katâde: "el-Gâile", zina, hırsızlık ve kaçma huyu demektir, demiştir.
İbrâhîm en-Nahaî'ye: Bâzı hayvan dellâlları satış sırasında "Horasan ırkı"; "Sîcistân soyu" diye isimliyor ve "Dün Horasan'dan geldi" ve "Bugün Sîcistân'dan geldi" diyorlar (da hakîkat olmayan bu övgülerle hayvan satıyorlar; ne dersin)? denildi. İbrâhîm, bu alışverişin şiddetle kerîhliğine hükmetti-[55]. Ve Ukbe ibn Âmir (58): "Hiçbir kimseye hastalıklı veya ayıblı olduğunu bildiği bir şeyi, ayıbını haber vermeden müşteriye satması halâl olmaz" demiştir [56].

31-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Alışveriş eden iki kişi (yânî satıcı ile satın alıcı) birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe -yâhud: Ayrılıncaya kadar, dedi-muhayyerliğe sâhibdirler. Bunlardan herbiri dürüst ve doğru söyler ve (mala, semene âid hususları) birbirlerine beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur. Eğer iki taraf (mal ve bedelin ayıbını) gizlerler ve yalan söylerlerse, bu alışverişlerinin bereketi giderilir" [57].

20- Çeşitli Nevi'lerden Karışık Olan Hurmanın Alışverişi Babı

32-.....Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Bize çeşitli nevi'lerden karışık olan hurma yığınından rızk verilirdi. Biz de onun iki sâ'ını bir sâ' hurmaya satardık. Peygamber (S) bize- "İki sâ' hurmayı bir sâ'a; iki dirhemi de bir dirheme satmayınız" buyurdu [58].

21- Et Satıcı Ve Hayvan Kesici Hakkında Denilen Şeyler Babı

33-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Ebû Şuayb diye künyelenen bir adam geldi ve kasâb olan bir kölesine: Bana beş kişiye yetecek bir yemek yap. Çünkü ben Peygamber'i beş kişinin beşincisi olarak da'vet etmek istiyorum. Zira ben Peygamber'in yüzünde açlığı tanıdım, dedi. Nihayet o zât onları da'vet etti. Da'-vetli olan toplulukla beraber bir adam da geldi. Ebû Şuayb'ın evine vardığında Peygamber (S): "Şu zât bize tâbi' olup gelmiştir. Ona izin vermek istersen izin ver (girsin); gen dönmesini istersen geri dönsün!" buyurdu. Ebû Şuayb: Hayır (geri dönmeyecek), fakat ben ona izin verdim, dedi [59].

22- Alışverişte Yalan Söylemenin Ve Ayıp Gizlemenin Bereketi Giderip Mahvetmesi Babı [60]

34-.....Hakîrn ibn Hızâm(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe - yâ-hud şöyle dedi: Ayrılıncaya kadar - muhayyerliktedirler. Bunlardan herbiri doğru söyleyip (metâ'a ve bedele âid hususları) birbirine beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur.
Eğer iki ?cra/(mal ve semenin ayıbını) gizler de yalan söylerlerse, alışverişlerin bereketi giderilir" [61].

23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, ribâyı (faizi) kat kat artırılmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun; tâ ki muradınıza eresiniz" (Âlu İmrân: 130) [62].

35-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Muhakkak insanlara Öyle bir zaman gelecek ki, o vakit kişi eline geçirdiği malı halâldan mı, yoksa haramdan mı kazandığını düşünmeyecektir" [63].

24- Ribânın Yiyicisi, Şahidi, Yazıcısı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ribâ yiyenler, kendilerini şeytân çarpmıştan başka bir hâlde kalkmazlar. Böyle olması da onların 'Alım satım da ancak ribâ gibidir' demelerindendir. Hâlbuki Allah alışverişi halâl, ribâyı haram kılmıştır. Bundan böyle kim Rabb 'inden kendisine bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse geçmişi ona ve işi de Allah'a âiddir. Kim de tekrar (faize) dönerse onlar o ateşin yaranıdırlar ki, orada onlar ebedî kalıcıdırlar" (ei-Bakara: 275) [64].

36-..... Âişe (R) şöyle demiştir: eLBakara Sûresi'nin sonundaki ribâ âyetleri indiği zaman Peygamber (S) bu âyetleri mescidde sahâbîlere karşı okuyup tebliğ etti, sonra da şarâb hususunda ticâreti haram kıldı [65].

37-.....Semure ibnu Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben bu gece ru 'yâmda iki kişi gördüm; onlar bana geldiler, müteakiben onlar beni düz bir yere çıkardılar. Birlikte yürüdük, nihayet kandan bir nehir üzerine geldik. O nehir içinde dikel-miş bir adam vardı. Nehrin kıyısında da bir adam vardı. Önünde bir takım taşlar vardı. Nehirdeki adam yüzerek sahile doğru gelip çıkmak isteyince, sahildeki adam onun çenesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, sahildeki hemen onun çenesine bir taş fırlatıyor, o da eski yerine dönüyordu. Ben o iki meleğe:
— Bu nedir? dedim.
Meleklerden biri: .
— O nehirde gördüğün kimse ribâ yiyendir, dedi" [66].

25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Sebebiyle. Ribâ Yedirici (Kimsenin Günâhını Beyân) Babı:

"Ey îmân edenler, (gerçek) mü'minler iseniz Allah'tan korkun, faizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın. İşte böyle yapmazsanız Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harb(e girmiş olduğunuzu) bilin. Eğer (tefeciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları yine sizindir. (Bu suretle) ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz. Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz
Öyle bir günden sakının ki, o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmiyecektir" (ei-Bakara: 278-28I) [67].
İbn Abbâs: Peygamber (S) üzerine inen son âyet budur (yânî ribâ âyetidir), demiştir [68].

38-.....Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn şöyle demiştir: Babam Ebû Cuhayfe'yi gördüm ki, o kan alıcı bir köle satın almıştı. Sonra Ebû Cuhayfe bu köleye emretti de, onun kan alma âletleri kırıldı. Ben babamdan bu kırmayı sordum. O şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) köpek bedelinden, kan alma ücretinden nehyetti. Döğün yapıcılıktan, döğünlenmekten, ribâ yiyiciliğinden ve ribâ yediricilikten de nehyetti. Suret yapıcı musavvire de la'net eyledi [69].
"Allah ribânın bereketini tamamen giderir, sadakaları ise artırır. Allah (haramı halâl tanımakta ısrar eden) çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez" (ei-Bakara: 276).

39-.....İbnu Şihâb ez-Zuhrî dedi ki: Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan kulağımla işittim; "Yemin, mal için sürüm ve revâc sebebi (sanılır; hakikatte) bereketin mahv sebebidir" buyuruyordu [70].

27- Alışveriş Esnasında Yemîn Etmenin Keraheti Babı

40-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan (şöyle demiştir): Bir adam çarşıda satış esnasında müslümânlardan bir kimseyi satılık mal hakkında satın almaya ikna etmek için "Bu malın bedeline, müşterinin vermediği bir bedel verdiğini" Allah'a yemîn ederek, malına revâc vermişti. Bu vak'a üzerine şu âyet indi: "Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz» onlara bakmaz» onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âiu imrân: 77) [71].

28- Kuyumcu, Dökümcü Hakkında Söylenen Hadîsler Babı

Ve Tâvûs, İbn Abbâs(R)'tan söyledi: Peygamber(S) "Mekke'nin yaş otu kesilmez" buyurdu. Abbâs da: Izhır otu müstesna olsun; çünkü o Mekkeliler'in demircileri ve kuyumcuları ile evleri için gereklidir, dedi.
Bunun üzerine Peygamber "Izhır müstesna" buyurdu [72].

41-.....İbn Şihâb dedi ki: Bana Hüseyin'in oğlu Alî haber verdi ki, kendisine Alî'nin oğlu Hüseyin şöyle haber vermiştir: Alî aleyhi's-selâm şöyle demiştir: Bedir gazasında ganîmetten payıma düşen bir devem vardı. Peygamber de ganimet malının beşte birinden bana bir deve vermiş idi. Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyhi's-selâm ile evlenmek istediğim zaman Kaynukaa' Yahûdîleri'nden kuyumcu bir adamla, benimle beraber gidip ızhır otu getirmek üzere va'dleştim. Getirdiğimiz ızhır otunu kuyumculara satmayı ve bunun bedeliyle evlenme ziyafetinin masrafı hususunda yardım istemeyi düşündüm.

42-.....îbn Abbâs(R)'tan (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle hitâb buyurdu: "Şübhesiz Mekke'yi Allah haram kılmıştır. Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadı, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır, O ancak.bir günün bir saatinde benim için halâl olmuştur. Mekke'nin otu koparılmaz, ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, Mekke'nin yitiği yerden alınmaz, ancak sahibini arayıcı alabilir".
Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs: Kuyumcularımız ve evlerimizin tavanları için ızhır müstesna olsun, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Izhır müstesna" buyurdu.
İkrime: Av hayvanı ürkütülmez nedir bilir misin? O, hayvanı gölgeden uzaklaştırman ve yerine konmandır, dedi.
Abdulvahhâb, Hâlid'den: Kuyumcularımız ve kabirlerimiz için, diye söylemiştir [73].

29- Kuyumcu, (Kılıççı) Ve Demircinin Zikri Babı

43-..... Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrinde bir kılıç yapıcı kimse idim. Benim Âs ibn Vâil üzerinde bir alacağım vardı. Bir gün alacağımı tahsil etmek üzere ona geldim. O bana:
— Sen Muhammed'e küfretmedikçe sana borcumu vermem, dedi. Ben de:
— Allah senin canını alıp sonra sen diriltilmedikçe ben Muhammed'e küfretmem, dedim.
Bu defa o:
— Öyle ise ben ölünceye, sonra diriltilinceye, (âhiretle) bana mal ve oğul, kız verilinceye kadar sen beni bırak da, sana borcumu orada vereyim, dedi.
Bunu müteâkib şu âyetler indi: "(Şu) âyetlerimizi inkâr eden ve 'Bana elbette mal ve evlâd verilecektir11 diyen adamı gördün mü? O gayba mı vâkıf, yoksa Rahman olan Allah nezdinde bir ahid mi edinmiş? - Hayır, Öyle değil. Biz onun söyleyegeldiği sözü yazar, azabını da uzattıkça uzatırız. Onun söyler olduğuna biz mîrâsçı olacağız ve o bize tek başına gelecektir" (Meryem: 77-80) [74].

30- Terzinin Zikri Babı

44-.....'Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi yapmış olduğu bir yemeğe Rasûlullah'ı da'vet etti. Enes ibn Mâlik dedi ki: Ben de Rasûlullah'ın beraberinde bu yemeğe gittim. Terzi Rasûlullah'a bir mikdâr ekmek, bir mikdâr çorba yaklaştırdı. Çorbanın içinde kabak ve kuru et parçaları vardı. Yemek yerken Peygamber'i gördüm ki, yemek çanağının etrafından kabak araştırıyordu. Yine Enes: Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten bir an ayrılmadım, dedi [75].

31- Dokumacının Zikri Babı

45-.....Ebû Hazım dedi ki: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Bir kadın Rasûlullah'a bir bürde getirdi. Sehl yanındakilere hitaben:
— Bürde nedir bilir misiniz? diye sordu.
Onlar tarafından:
— Şemle'dir, ihrâm'dır, diye cevâb verildi.
Sehl dedi ki:
— Evet, o henüz dokunmuş (yeni tezgâhtan çıkmış) ve kenarı
bile kesilmemiş bir kumaştı. Kadın: Yâ Rasûlullah! Bu bürdeyi kendi elimle dokudum, onu sana giydireceğim, dedi. Peygamber bürdeyi, ona bir ihtiyaclı olarak aldı. Sonra Peygamber bu bürdeyi izâr yapıp giymiş olduğu hâlde bizim yanımıza çıktı. Topluluktan bir kimse: Ya Rasûlallah, onu bana giydir, dedi. Rasûlullah: Peki, diyerek mecliste oturdu. Sonra hücresine döndü ve o bürdeyi çıkarıp dürdükten sonra' istemiş olan zâta yolladı. Bunun üzerine mecliste bulunan cemâat o isteyen kimseye: Sen bu işi güzel yapmadın. Peygamber'in hiçbir isteyeni geri çevirmeyeceğinikat'î bildiğinhâlde,O'ndan bu bürdeyi istedin, diye serzeniş ettiler. O zât da: Vallahi ben onu başka sebebden değil, ancak öleceğim günde benim kefenim olması için istedim, dedi.
Sehl ibn Sa'd:
— Hakîkaten bu bürde o zâtın kefeni oldu, demiştir [76].

32- Marangoz Babı [77]

46-.....Ebû Hazım şöyle dedi: Bir takım adamlar Sehl ibn Sa'd'e gelip ona Peygamber'in minberini soruyorlardı. Sehl (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) fulanca kadına - Sehl o kadının ismini söylemiştir- şöyle haber gönderdi: "Marangoz olan kölene emret de benim için insanlara hitâb ettiğim zaman üzerine oturabileceğim tahtadan bir yer yapsın'* buyurdu. Bunun üzerine kadın, o kölesine emretti. Köle de Gâbe ormanlığının ılgın ağacından onu yapıyordu. Sonra bu tahtaları kadına getirdi. Kadın da bunları Rasûlullah'a yolladı. Rasûlullah onların kurulmasını emretti de bunlar yerine konuldu. Müteakiben de Rasûlullah (va'z ve hutbe için) minber üzerine oturdu [78].

47-.....Câbir ibn Abdülah(R)'tan (şöyle demiştir): Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlullah! Benim marangoz bir kölem vardır; senin için üzerine oturacağın bir şey yaptırayım mı? dedi.
Rasûlullah:
— "İstersen yaptır" buyurdu,
Râvî dedi ki: Bunun akabinde kadın, Rasûlullah için o minberi yaptırdı. Nihayet cumua günü olunca Peygamber(S) yerine konulan o minber üzerine oturdu. Akabinde daha önce yanında hutbe yapar olduğu hurma kütüğü sayha çıkardı, hattâ kendi kendine yarılacak-tı. Peygamber minberden indi, onu eliyle tuttu ve onu kucakladı. O sırada kütük susturulmakta olan çocuk gibi hafîf hafîf inliyordu. Nihayet kararlaşıp sustuktan sonra Rasûlullah:
— "O, yanında edildiğini işitmekte olduğu Zikru'llah için ağladı" buyurdu [79],

33- İmâmın (Veya Herhangibir Kimsenin) Bir Takım İhtiyaçlarını Bizzat Satın Alması Babı [80]

İbn Umer (R): Peygamber (S), Umer'den bir deve satın aldı, demiştir. Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân da: Bir müşrik bir sürü koyun getirdi.
Peygamber de ondan bir koyun satın aldı, demiştir. Ve Peygamber, Câbir'den de bir deve satın almıştır [81].

48-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) bir Yahudi'den, bedeli bir zaman sonra verilmek üzere, veresiye hububat satın aldı ve o Yahûdî'-ye kendi zırhını rehin bıraktı, demiştir [82].

34- Herhangi Nevi'den Binek Hayvanları Ve Eşekler Satın Alma Babı [83]

Bir kimse, sahibi üstünde binicisi olduğu hâlde herhangi bir binek hayvanı yâhud deve satın aldığı zaman, bu satın alış, sahibi binekten inmezden evvel kabz olur mu? [84]
Ve İbn Umer (R) dedi ki: Peygamber (S) Umer'e: "Bu çetin ve sert deveyi bana sat" buyurdu [85].
Rasûlullah:
— "Kız mı, yoksa dut mu (aldın)?" diye sordu.
Ben de:
— Dul, diye cevâb verdim.
Rasûlullah:
— "Senin onunla, onun da seninle oynaşacağınız bakire bir kız istemez miydin?" dedi.
Ben de:
— Bakımları bana borç olan bir takım kızkardeşlerim var. Onun için bir kadınla evlenmeyi, bunun da çocukları toplamasını ve saçlarını, başlarını taramasını ve bunlar üzerinde bir mürebbiye olmasını hayırlı buldum, dedim.
Rasûlullah:
— "Şimdi sen (Medîne'ye) varıyorsun. Vardığında artık ailene karşı akıllı, olgun, bağlı ol. Allah'tan evlâd isteyiniz"buyurdu. Sonra: "Deveni satar mısın?" diye sordu.
Ben de:
— Evet satarım, dedim.
Rasûlullah benden devemi bir ûkıyye(kırk dirhem)ye satın aldı. Sonra Rasûlullah benden önce Medîne'ye gitti. Ben de kuşluk vakti vardım. Mescide geldik. Rasûlullah'ı mescidin kapısı önünde bulduk. Rasûlullah bana:
— "Şimdi mi geldin?" diye sordu.
Ben de:
— Evet, şimdi geldim, diye cevâb verdim.
Rasûlullah:
— "Artık deveni bırak da (mescide) gir ve iki rek'at (geliş namazı) kıl" buyurdu.
Ben de girdim ve kıldım. Sonra Rasûlullah, Bilâl'e bir ûkıyye (gümüş) tartıp bana vermesini emretti. Bilâl de, terâzî ağır basarak tartıp verdi. Ben arkamı çevirip eve giderken birden Rasûlullah:
— "Câbir'i bana çağır" buyurdu.
Ben Rasûlullah devemi beğenmedi de şimdi geri verecek sandım. Hâlbuki bana bu deve kadar sevimsiz birşey yoktu. Rasûlullah:

— "Deveni al, bedeli de senin olsun" buyurdu [86].

49-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben bir gazada
Peygamber'in beraberinde bulundum. (Dönüşte) devem beni geri bıraktı ve yürümekten âciz oldu. Bu sırada Peygamber yanıma geldi ve:
— "Yâ Câbir" diye seslendi. Ben:
— Evet benim, dedim. Rasûlullah:
— "Zorun nedir (ki geri kaldın)?" diye sordu
Ben:
— Devem beni geri bıraktı ve yoruldu da ben arkada kaldım,
dedim.
Rasûlullah hemen (devesinden) indi ve çengelli deyneği ile devemi çekmeye koyuldu. Sonra bana:
— ' 'Haydi şimdi bin!' * dedi.
Ben de bindim. Bu defa da devemi gördüm ki, onu ben Rasûlul-lah'ın devesini geçmekten men' ediyordum. Rasûlullah (yol konuşması olmak üzere) bana:
— "Evlendin mi?" diye sordu. Ben de:
— Evet evlendim, dedim.

35- Cahılıyet Devrinde Mevcud Olup İslam Devrinde De İnsanların Oralarda Alışveriş Yaptıkları Meşhur Arab Panayırları Babı [87]

50-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ukâz, Mecenne ve Zu'l-Mecâz, Câhiliyet devrinde (meşhur) panayırlardı. İslâm devr olunca bu panayırlarda ticâret yapmayı günâh saydılar. Bunun üzerine Allah: "Hacc mevsimlerinde ticâretleRabbHnizden rızk istemenizde üzerinize bir günâh yoktur..." (ei-Bakara: 198) âyetini indirdi. İbn Abbâs bu âyeti böyle "Fî-mevâsimi'1-hacc (= Hacc mevsimlerinde)" kaydı ile okudu [88].

36- Deli Yâhud Hasta Develerin Satın Alınması Babı

"Hâım", herşeyde maksada aykırı harekette bulunandır [89].

51-..... Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Şurada (yânî Mekke şehrinde) Nevvâs isminde bir (deve taciri) kimse vardı. Bunun yanında hastalıklı develer de vardı. İbn Umer (R) gidip, Nevvâs'ın bir ortağından bu hastalıklı deveyi satın aldı.Sonra ortağı Nevvâs'a geldi de:
— O hasta deveyi sattık, dedi. Nevvâs:
— Sen o deveyi kime sattın? dedi.
Ortağı:
— Şöyle şöyle sıfatta bir ihtiyara sattım, dedi.
Nevvâs:
— Vay sana yazıklar olsun! Vallahi bu ihtiyar zât İbnu Umer'-dir, dedi ve hemen İbn Umer'e gitti ve: Ortağım sana kusurunu bildirmeden hastalıklı deve satmıştır, deyip vaziyeti anlattı.
İbn Umer:
— Öyleyse deveni sür git, dedi.
Nevvâs deveyi alarak sürüp gitmeye davrandığı zaman, İbn Umer:
— Haydi bırak şu deveyi! Artık biz Rasûlullah'ın "Hastalığın bizatihi sirayeti yoktur" hükmüne razı olmuş kimseleriz, dedi [90].

37- Müslümanlar Arasında Meydana Gelen Harb Fitnesi Sırasında Ve Fitne Günleri Hâricinde Silâh Satmak Babı

İmrân ibn Husayn (R) fitne günlerinde silâh satmayı kerîh görmüştür [91].

52-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Bizler Huneyn yılında Rasûlullah'ın beraberinde sefere çıktık. Nihayet Rasûlullah (S) ben Ebû Katâde'ye bir zırh verdi. Ben de o zırhı sattım da, onun bedeliyle Benû Seleme yurdunda küçük bir bustân satın aldım.İşte bu bus-tân, İslâm'da aslına sâhib olduğum ilk maldır [92].

38- Aittâr Ve Güzel Koku Satmak Hakkında Bâb

53-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (R) şöyle buyurdu: "İyi arkadaş ile kötü arkadaşın meseli, misk sahibi ile demirci körüğü gibidir. Misk sahibinden sana şu iki ikiden biri yok olmaz: Ya sen ondan bir mikdâr satın alırsın, yâhud onun güzel kokusunu hisseder koklarsın, Demirci körüğü ise bedenini yâhud elbiseni yakar, yâhud da ondan pis bir koku hissedersin" [93].

39- Haccâm (Yânî Vücûddan Kan Alma Tedavisi Yapan) Kimsenin Zikri Babı [94]

54-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Taybe Nâfi', Rasûlullah'ın vücûdundan kan aldı. Rasûlullah (S) da Ebû Taybe'ye bir sâ' (yânî 1040 dirhem) hurma verilmesini emretti. Bundan başka Ebû Taybe'nin efendisi olan Harise oğulları'na da, onun ödernesi gereken vergisini hafifletmelerini emreyledi.

55-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) vücûdundan kan aldırma tedavisi yaptırdı da kendisinden kan alma tedâvîsi yapan haccâm kimseye (bir sâ' hurma) ücret verdi. Eğer (kan alıcıya) ücret vermek haram olsaydı, Rasûlullah bu zâta ücret vermezdi, dedi [95].

40- Erkekler Ve Kadınlar İçin Giyilip Kullanması Mekruh Olan Şeylerde Ticâriet (Yapmanın Hükmü) Babı

56-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber (S) Umer ibnu'l-Hattâb'a ipek yâhud siyerâ (denilen sarı çubuklu) bir hülle (yânı takım elbise) gönderdi. Sonra Peygamber bu elbiseyi Umer'in üzerinde gördü de: "Ben bu elbiseyi sana giymen için göndermedim. Bu ipekli elbiseyi ancak âhirette nasibi olmayan erkek giyer. Ben ancak bunu sana satıp da faydalanasın diye gönderdim" buyurdu [96].

57-.....Mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi, üstünde bir takım resimler bulunan küçük bir yastık, bir şilte satın almıştı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapının önünde dikeldi de içeriye girmedi. (Âişe dedi ki:) Bu sırada ben O'nun yüzündeki iste-mezliği sezip tanıdım. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben Allah'a ve Rasûlü'ne tevbe ederim. Ben ne günâhı işledim ki? dedim.
Rasûlullah:
— "Şu yastığın hâli nedir?" buyurdu. Ben:
— Ben onu Sen üzerinde oturasın ve yaslanasın diye, Senin için satın aldım, dedim.
Rasûlullah:
— "Bu suretlerin sahihleri kıyamet gününde muhakkak azab edilirler. Ve bu kimselere: Sûref verdiğiniz bu mahlûkları diriltiniz, denilir", Ve yine Rasûlullah: "İçinde suretler bulunan eve melekler girmez" buyurdu [97].

41- Bâb: Mal Ve Meta' Sahibi, Malın Fiâtını Ta'yîn Ve Takdir Etmeye Daha Haklıdır

58-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "EyNeccâr oğullan, arsanızın kıymetini bana söyleyiniz!" buyurdu. O çevrilmiş bahçenin içinde bakılmamış harâb yerler ve hurma ağaçlan vardı [98].

42- Bâb Sapışın Kesinleşmesi Veya Feshi İçin Ne Kadar -Veya Kaç Tane- Muhayyerlik Caiz Olur? [99]

59-.....Nâfi', İbn Umer'den; o da Peygamber'den işitti ki, Peygamber (S): "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça -yâhud: Ayrılıncaya kadar- alışverişleri hususunda muhayyerliğe mâliktirler, yâhud alışveriş muhayyerli olur" buyurdu.
Nâfi' dedi ki: İbn Umer, hoşuna gitmekte olan birşey satın aldığı zaman o malı satın almış olduğu sahibinden ayrılırdı [100].

60-..... Bize Hemmâm, Katâde ibn Diâme'den; o da Ebu'I-HalîTden; o da Abdullah ibnu'l-Hâris'ten; o da Hakîm ibı Hızâm'-dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Satıcı ile satın alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerliktedirler" buyurdu. Ahmed ibn Saîd ed-Dârimî ziyâde edip şöyle dedi: Bize Behz ibn Râşid tahdîs edip şöyle dedi: Hemmâm ibn Yahya şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebu't-Teyyâh'a zikrettim. Ebu't-Teyyâh: Kendisine bu hadîsi Abdullah ibnu'l-Hâris tahdîs ettiği zaman ben Ebu'I-HahTin beraberinde idim dedi [101].

43- Bâb: Satıcı Yâhud Müşteri Muhayyerlik Husûsundabir Vakit Ta'yîn Etmedikleri Zaman Bu Alışveriş Caiz Olur Mu? [102]

61-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Satıcı ve müşteri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe muhayyirliktedir-ler. Yâhud ikisinden biri diğerine: (Satışı yâhud feshini) tercih et, der" buyurdu. Belki de şöyle demiştir: "Yâhud satış muhayyerli satış olur" [103].

44- Bâb: Satıcı İle Müşteri Birbirlerinden Ayrılmadıkları Müddetçe Muhayyerliktedirler

İbn Umer de, Kaadı Şurayh de, Şa'bî de, Tâvûs ibn Keysân da, Atâ ibn Ebî Rebâh da, İbnu Ebî Muleyke de bu mecli muhayyerliğine kaail olmuşlardır [104].

62-.....Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Satıcı ile müşteri (birbirlerinden) ayrılmadıkça muhayyerliğe sâhibdirler. Bunlardan herbiri doğru söyleyip de (meta' ve bedele âid hususları birbirine) beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur. Eğer iki taraf yalan söyler ve (mal ile semenin ayıbını) gizlerlerse, bu

alışverişlerinin bereketi giderilir" [105].

63-..... Abdullah ibn Umer(R)'den: RasûTulleh <S) şöyle buyurmuştur: "Satıcı ile müşteriden herbiri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe, arkadaşına karşı muhayyerliktedir. Ancak satışın muhayyerli satış olması müstesnadır" [106].

45- Bâb:

"Satıcı ve müşteriden biri satıştan sonra arkadaşını muhayyer kıldığı zaman -ayrılmamış olsalar da- satış vâcib, yânt lâzım olmuştur".

64-.....İbnu Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "îki kişi alışveriş yaptıkları zaman, beraber bulunarak birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe bunlardan herbiri meclis muhayyerliğine mâliktirler. Ve eğer bunların biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzere alışveriş yaparlarsa, alışverişten sonra ayrılsalar da bu satış vâcib olmuştur ve onların hiçbiri satışı terk, yânı feshedemez, ayrılıştan sonra da satış vâcib olmuştur" [107].

46- Bâb: Satıcı Muhayyerlikte Olduğu Zaman Satış Caiz Olur Mu? [108]

65..... İbn Umer(R)'den: Peygamber (S): "Satıcı ve satın alıcı birbirlerinden ayrılıncaya kadar aralarında kesinleşmiş bir satış akdi yoktur, ancak muhayyerli satış olması müstesnadır" buyurdu.

66-.....Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde, Ebû'l-Halîl'den; o da Abdullah ibnu'l-Hâris'ten; o da Ha-kîm ibn Hızâm(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Satıcı ve müşteri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe -yâhud: Ayrılıncaya kadar-muhayyerliktedirler" buyurmuştur. Râvî Hemmâm dedi ki: Ben kendi kitabımda şöyle yazılı buldum: "O üç kerre ihtiyar eder. Eğer satıcı ve müşteri doğru söylerler ve gerçeği beyân ederlerse, alışverişlerinde onlar için bereket ihsan olunur. Eğer yalan söylerler ve gerçeği gizlerlerse hayırsız bir kâr kazanmaları ve alışverişlerinin bereketinden mahrum kılınmaları umulur". Habbân şöyle dedi:Bize Hemmâm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibnu'l-Hâris'ten, o bu hadîsi Hakîm ibn Hızâm'dan; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs ederken işitmiştir [109].

47- Bab:

Bir şahıs herhangi birşey satın alsa, satan ile alıcı satış meclisinden ayrılmalarından önce ve satıcı da müşteriye karşı bir inkârda bulunmadığı hâlde, alan kişi aldığı bu şeyi o saatte başka birine hibe etse; yâhud bir kimse bir köle satın alsa da satış meclisinden ayrılmadan o köleyi âzâd eylese? [110].
Tâvûs ibn Keysân, rızâ üzerine bir metâ'ı satın alan, sonra da o mctâ'ı satan kimse hakkında: Meta1 da, kazanç da onun lehine vâcib oldu, demiştir [111].

67- Ve el-Humeydî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr ibn Dînâr tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde olarak bir seferde idik. Ben, babam Umer'in genç, çetin bir devesine binmiştim. Deve bana galebe ediyor ve kaafilenin önüne geçiyordu. Umer de onu men' edip geriye çeviriyordu. Sonra devem tekrar kaafileyi geçiyor, Umer de onu men' edip çeviriyordu. Bu sırada Peygamber (S) Umer'e:
— "Şu hırçın deveni bana sat!" buyurdu.
Umer:
— O Senindir yâ Rasûlallah, dedi.
Rasûlullah tekrar:
— "Şu deveyi bana sat!" buyurdu.
Umer de o deveyi Rasûlullah'a sattı. Peygamber hemen:
— "Yâ Abdallah ibne Umer! Şimdi bu deve senindir, ona istediğini yapabilirsin!" buyurdu [112].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid, İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den tah-dıs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Mü'-minlerin Emîri Usmân'dan, onun Hayber'deki bir malı mukaabilinde diğer bir vâdîde bir mal (bir arazî yâhud bir akar) satın aldım. Alışverişi yaptığımız zaman ben topuğum üzerinde geri döndüm ve nihayet onun evinden dışarı çıktım. Böyle çabuk dışarı çıkışım, satışı geri almak istemesi korkumdan dolayıdır. O vakit satışta sünnet olan hukûk yolu, satıcı ile müşteri birbirlerinden ayrılıncaya kadar meclis muhayyerliğinde olmaları idi. Abdullah dedi ki: Evinden çıkmamla, benim ve onun bu satış muamelesi vâcib olunca (yânî kesinleşip fesih hakkı kalmayınca) ben bu satış işinde onu aldattığımı gördüm. Çünkü ben onu üç gecelik yol ile Senıûd kavmi arazîsine sevk ettim, o ise beni üç gecelik yol ile Medine'ye şevketti [113].

48- Alışverişte Aldatmanın Mekruh Olması Babı

68-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e alışverişlerde dâima kendisinin aldatıldığını söyledi. Peygamber (S) ona: "Sen birşey satın almak istediğinde (İslâm Dîni'nde) aldatmak yoktur de!" buyurdu [114].

49- Çarşılar Ve Pazarlar Hakkında Zikredilen Hadîsler Babı

Ve Abdurrahmân ibn Avf şöyle dedi:
Biz Medine'ye (hicret edip) geldiğimizde ben (ahdî kardeşim Sa'd ibnu'r-Rabî'a): içinde ticâret yapılan bir çarşı var mı? dedim. Sa'd: Kaynukaa (kabilesinin) çarşısı vardır, dedi [115].
Ve Enes şöyle dedi: Abdurrahmân ibn Avf: Siz bana o çarşıya delâlet ediniz, dedi [116].
Umer de: Çarşılarda alışveriş yapmak, beni (Rasûlullah'ın meclisine devamdan) alıkoydu, dedi [117].

69-.....Âişe (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Bir ordu Ka'be'yi (harâb etmeye) kasdedecek. Bunlar Beydâ mevkiine geldiklerinde evvelleri ve âhirleriyle (yânı başbuğlarından son neferlerine kadar hepsi) yere batırılırlar" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bunlar, evvelleri ve âhirleriyle nasıl yere batırılırlar; hâlbuki bunların arasında (alışverişle geçinen) çarşılar halkı ve o zâlimlerden olmayan kimseler vardır, dedim.
Rasûlullah:
— "Bunlar evvelleri ve âhirleriyle batırılırlar. Sonra bu batırılanlar (kıyamet gününde) kendi niyetlerine göre diriltilirler" buyurdu [118].

70-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Herhangi birinizin cemâatle namazı, (alışveriş ettiği) çarşısında ve evinde (yalnızca kıldığı) namazı üzerine yirmi küsur derece ziyâde olur. Bu ziyâdeliğin sebebi şudur: O kimse abdeste niyet edip abdestini güzel aldığı ve namazdan başka bir kasdı olmaksızın mescide gittiği zaman (tâ mescide girinceye kadar) her adım attıkça o adımdan dolayı muhakkak bir derece yükseltilir yâhud o adım sebebiyle kendisinden muhakkak bir günâh indirilir. Melekler de sizin herbirinize namaz kılacağı yerde abdestini bozmadan ve orada kimseye eziyet etmeden durduğu müddetçe: 'Yâ Allah ona salât eyle, yâ Allah ona merhamet eyle!' diye duâ ve istiğfar ederler".
Ve yinj: Rasûlullah (S): "Sizden herhangi biriniz, namaz kendisini habsetrıekte olduğu müddetçe bir namaz (sevabı) içindedir" buyurdu [119].

71-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) çarşıda idi. Bir kimse:
— Yâ Eba'l-Kaasım! diye seslendi.
Peygamber hemen o zâta dönüp baktı. O zât (başka birine işaret ederek):
— Ben şunu çağırmıştım, dedi. ! Bunun üzerine Peygamber:
"Benim (öz) adımla ad koyunuz, fakat künyemle künyelen-meyiÂiz!" buyurdu [120].

72-..... Enes (R) şöyle demiştir: Bir kimse Bakî'da (yânî oradaki çarşıda):
— Yâ Eba'l-Kaasım! diye çağırdı.
Peygamber de ona dönüp baktı. Bu sefer o kimse:
— Ben seni kasdetmedim, dedi. Peygamber (S):
— "Benim adımla ad koyunuz, fakat künyemle künyelenme-yiniz" buyurdu [121].

73-.....Ebû Hureyre ed-Devsî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gündüzün bir parçasında çıktı; O benimle, ben de O'nunla konuşmayarak Kaynukaa çarşısına gelinceye "kadar (yürüdü). Sonra(ora-dan dönüp) Fâtıma'nın evinin önünde bir kenara oturdu ve (Hasan'ı yâhud Hüseyin'i kasdederek):
— "Küçük orada mısın, küçük orada mısın?" diye sordu. Fâtıma çocuğu evden çıkmaktan biraz alıkoydu. Zannettim ki bu az zaman içinde annesi çocuğu ya giydirdi yâhud başını yıkayıp taramıştı. Sonra çocuk koşarak geldi. Peygamber (S) çocuğu kucaklayıp sarmaştı ve onu öptü de:
— "Yâ Allah, sen bu çocuğu sev; onu seveni de sev!" diye dua etti [122].
Sufyân ibn Uyeyne (geçen isnâdla) şöyle dedi: Ubeydullah ibn Ebî Yezîd şöyle dedi: Bana haber verdi ki, o, Nâfi' ibn Cubeyr'in bir rek'atle vitir kıldığını görmüştür. [123].

74-.....Nâfi' şöyle dedi:Bize İbnu Umer tahdîs etti ki, onlar Peygamber zamanında deve sahibi tacirlerden zahîre satın alırlardı. Sonra Peygamber (S) bu tacirlere me'mûr gönderdi de bu me'mûrlar o tacirleri mallarım, malların satılacağı zahîre pazarına nakledip getirinceye kadar malı aldıkları yerde satmaktan men' ediyorlardı.
Nâfi' geçen senedle dedi ki: Ve yine bize İbn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) tacir hububatı satın aldığı zaman onu ta-mâmiyle (ölçüp) teslim alıncaya kadar o hububatın satılmasını neh-yetti [124].

50- Çarşıda Pazarda (Mala Sürüm Sağlamak İçin) Bağırıp Çağırmanın Keraheti Babı

75-..... Atâ ibnu Yesâr şöyle dedi: Ben, Abdullalı ibnu Amr ibni'l-Âs(R)'a kavuştum da ona:
— Sen bana RasûlulIah(S)'ın Tevrat'ta yazılı olan sıfatından haber ver, dedim.
Abdullah ibn Amr te'kîdli olarak şöyle cevâb verdi:
— Evet, vallahi Rasûlullah Kur'ân'daki sıfatlarının bâzısıyle muhakkak Tevrat'ta vasıflandırılmıştır (ki şöyledir): "Ey

Peygamber, biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu ve ümmîlere (âcizlere) bir koruyucu olarak gönderdik [125]. Sen elbette benim kulum ve rasûlümsün. Ben sana "MütevvekkÜ" adını verdim. Bu peygamber kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda çağırgan değildir [126]. O kötülüğe kötülükle mukaabele etmez, fakat o kötülüğü afv ile, mağfiret ile karşılar [127]. Allah eğrilmiş, sapmış olan milleti bu peygamber ile onları tâ ilahe illeHlah demeleri suretiyle doğrultmadıkça, o peygamberin ruhunu asla kabzetmeyecektir. Allah birçok kör gözleri, birçok sağır kulakları, birçok kapalı kalbleri bu tevhîd kelimesiyle açacaktır" [128].
Ve Abdulazîz ibn Ebî Seleme, bu hadîsi seneddeki Hilâl ibn Alî'den rivayet etmekte diğer râvî Fulayh'a mutâbaat etmiştir.
Saîd ibn Ebî Hilâl, hadîsin senedindeki Hilâl'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da sahâbî olan Abdullah ibn Selâm'dan olmak üzere söyledi:
"Gulfun", gılâf içinde olan her şeydir: Kılıç gılâf içinde olduğu zaman "Seyfun ağlefu(= Kılıflı kılıç)"; yay gılâf içinde olduğu zaman "Kavsun ğalfau(= Kılıflı yay)"; erkek sünnetli olmadığı zaman "Raculun ağlefu(- Kabuklu adam)" denilir. Bu tefsîri Ebû Abdil-lah el-Buhârî söyledi [129].

51- Bâb: Ölçmek Vazifesi Satıcı Ve Vericiye Âiddir

Çünkü Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Ölçekte ve tartıda hileye sapanların vay hâline! Ki onlar insanlardan ölçekle aldıkları zaman tastamam alanlar; onlara ölçekle yâhud tartı ile verdikleri zaman ise eksiltenlerdir" (et-Tatm: 13). Bu "Çağırdığınız vakit onlar sizi işitiyorlar mı?" (e 73) âyetindeki "FİT* lâfzının aslı "Yesmeune lekum iken cerr harfinin kaldırılmasıyle "Yesmeûnekum olması gibidir [130].
Ve Peygamber (S): "Devenizin bedelini tastamam alıncaya kadar hurma ölçtürünüz" buyurmuştur [131]. Usmân(R)'dan zikrolunuyor ki, Peygamber (S) ona:
"Birşey sattığın zaman sen ölç; satın aldığın zaman da ölçtür" buyurmuştur [132].

76-.....Abdullah ibn Umer(R)'den; Rasûlullah (S): "Herkim
bir zahire satın alırsa, o zahireyi ölçtürüp tastamam teslim almadıkça (kabz etmedikçe) satmaz" buyurmuştur [133].

77-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: (Babam) Abdullah ibn Amr ibn Haram, üzerinde (ödenecek) bir borç olduğu hâlde Uhud harbinde vefat etti. Ben onun alacaklılarının bu borçtan bir mikdârını barakmaları hususunda Peygamber'den yardım istedim. Peygamber onlardan böyle bir sulh istedi, fakat alacaklılar (Yahûdî olduklarından) birşey bırakmadılar. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "(Ey Câbir, sen bahçene) git, hurmanı toplayıp sınıf sınıf ayır: Acve cinsini bir boy, Azku Zeyd cinsini de bir boy yap. Sonra bana haber gönder!" buyurdu.
Ben bu işleri yaptım, sonra Peygamber'e haber gönderdim. Peygamber geldi ve hurma yığınının üst tarafına yâhud ortasına oturdu. Sonra (orada bekleşen alacaklılara işaret ederek):
— "Haydi şu alacaklı kav/n için Ölç!" buyurdu.
Ben de o alacaklılara, hakları olan mikdârı tamamen verinceye kadar Ölçtüm; hurmam geri kaldı; sanki ondan hiçbirşey eksilme-miş gibiydi [134].
Ve Firâs ibn Yahya, Şa'bî'den söyledi ki, o şöyie demiştir: Bana Câbir, Peygamber'den tahdîs etti de: Ben alacaklılar için ölçmeye devam ettim, nihayet borcu ödedim, dedi.
Ve Hişâm ibn Urve, Vehb ibn Keysân'dan olmak üzere söyledi ki, Câbir şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Hurma salkımlarını alacaklı için kes, sonra da onun hakkını öde!" buyurdu [135]

52- Ölçeklemenin Müstehâblığı Babı [136]

78-..... el-Mıkdâm ibnu Ma'dîkerib(R)'den: Peygamber (S):
"Azığınızı ölçünüz ki, sizin için bereketlendirilsin!" buyurmuştur [137].

53- Peygamberdin Sâ' Ve Müdd Ölçeklerinin Bereketi Babı

Peygamber'in sâ'^ye müdd ölçeği hakkındaki bu duasını Aişe rivayet etmiştir [138].

79-..... Abdullah ibn Zeyd(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz İbrahim Peygamber Mekke'yi harem kıldı ve Mekke için (bereketle) dua etti. îbrâhîm Peygamberin Mekke'yi harem kılışı gibi, ben de Medine'yi harem (yânî ihtiram edilecek yer) kıldım ve Medine için müddü ve sâ'ı hakkında, İbrahim aleyhi's-selâmın Mekke için yaptığı dua gibi, dua ettim" [139].

80-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten: Rasûiullah (S) Medîneliler'i kasdederek: "Yâ Allah, bunlara kilelerinde bereket ihsan eyle, sâ'lann-da ve müddlerinde bereket ihsan eyle!" djye duâ eylemiştir [140].

54- Satın Alınan Gıda Maddesini Kabz Etmeden Önce Başkasına Satmak Hakkında Ve İhtikâr Hakkında Zîkrolunan Hadîsler Babı

81-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûiullah (S) zamanında götürü.pazarlıkla erzak satın alan (ve malı teslîm almadan başkasına satmak isteyen öyle muhtekir) kimseler gördüm ki, bunlar o malları yükleyip kendi mekânlarına nakledinceye kadar döğülürler (ve kabzdan önce) satmaktan men' olunurlardı [141].

82-.....İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S), kişiyi satın aldığı yiyecek maddesini tamamen teslim alıncaya kadar başka bir müşteriye satmaktan nehyetti, demiştir. Ben (Tâvûs ibn Keysân), İbn Abbâs'a:
— Böyle bir satıştan nehyin sebebi nedir? diye sordum, îbn Abbâs:
— Müşterinin satın aldığı herhangi bir gıda maddesini kabz ve nakletmeden başkasına satması, parayı para ile satmak demektir. Hâlbuki ortada satın alınmış olan malın edası geri bırakılmıştır, dedi [142].

83-.....Abdullah ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Herhangi bir yiyecek maddesi satın alan kimse, o malı kendi eline teslim alıncaya kadar onu satmaz" buyurdu [143].

84-.....Amr ibnu Dînâr bu hadîsi ez-Zuhrî'den; o da Mâlik ibn Evs'ten tahdîs ediyordu. Bu Mâlik ibn Evs bir sahâbî meclisine gelip:
— Yanında (dînârları dirhemle) bozabilecek kimse var mı? Diye sordu.
Cennetle müjdelilerden olan Talha (R):
— Ben varım. Bizim hazinecimiz Gâbe ormanından gelince paranı bozayım, dedi.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîs, bizim ez-Zuhrî'den ezberlediğimiz hadîstir ki, içinde hiçbir kelime ziyâde yoktur, demiş (ve böylece hadîsin kuvvet ve kat'îliğini te'mîn etmiş)tir. ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Mâlik ibn Evs haber verdi ki, kendisi Umer ibnu'1-Hattâb'dan işitmiştir. Umer ibnu'l-Hattâb (R), Rasûlullah (S)'in şöyle buyurduğunu haber veriyordu:
"Altını altın ile satma ve değiştirme ribâdır. Ancak iki tarafın birbirine 'Ha al, ha ver' diyerek, elden ele peşin verip almış olmaları hâli müstesnadır. Buğdayı buğdayla tebdilde ribâdır. Ancak iki ta-raf birbirine 'Ha al, ha ver' diye peşin alıp vermeleri müstesnadır. Hurmayı hurma ile satmak da ribâdır. Ancak 'Ha ah ha ver' denilmesi hâli müstesnadır. Arpayı arpa ile satmak da ribâdır; ancak 'Ha al, ha ver'denilmesi müstesnadır" [144].

55- Yiyecek Maddesinin Kabz Edilmeden Önce Satılması Ve Yanında Mevcûd Bulunmayan Bir Şeyin Satılması Babı

85-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dinar'dan ezberlediğimiz hadîs ki, Amr onu Tâvûs'tan şöyle derken işittiğini.söyledi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim; şöyle diyordu: Peygamber(S)'in nehyettiği şey, satın alınıp da henüz kabz edilmeyerek yanında bulunmayan erzakın satılmasıdır. İbn Abbâs: Peygamber'in nehyettiği erzakın gayrı eşyaya gelince; ben herhalde bunların da onlar gibi kabz edilmeden satışının nehyedilmiş olduğunu zann etmiyorum, dedi [145].

86-..... İbnu Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"Her kim bir yiyecek maddesi satın alırsa, satın aldığı malı tamamen teslim alıncaya kadar onu başkasına satmaz" buyurdu.
İsmâîl ibn Ebî Uveys, Mâlik'ten yaptığı kendi rivayetinde "Bir yiyecek maddesi satın alan kimse, onu kabzedinceye kadar başkasına satmaz"kelâmında "Yakbıdahu = Onu kabzedinceye kadar"^ fıkrasını ziyâde etmiştir [146].

56- Bir Yiyecek Maddesini Ölçüsüz Tartısız Olarak (Götürü Pazarlıkla) Satın Aldığında, O Malı Kendi Yerine Taşıyıp Nakletmedikçe Satmama Re'yinde Bulunan Kimse Ve Bu Husustaki Edebi Beyân Babı

87-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana İbnu Umer'in oğlu Salim haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun ben Rasû-lullah (S) zamanında ölçüsüz, tartısız olarak götürü pazarlıkla yiyecek maddesi satın alan (ve kabz etmeden başkasına satmak isteyen ihtikâra) insanlar gördüm ki, bunlar o malları yükleyip kendi menzillerine nakledinceye kadar, onları bulundukları yerlerinde satmamaları için -veya: onları bulundukları yerlerinde satmalarının kerahetinden dolayı- döğülürlerdi [147].

57- Bâb: Bir Şahıs Bir Meta' Yâhud Bir Hayvan Satın Aldığında Bu Malı Satıcının Yanında Bıraksa Yâhub Hayvan Teslîm Alınmadan Önce Ölse (Hüküm Ne Olur)? [148]

İbn Umer (R): Satış akdinin diri ve toplu olarak eriştiği herşey (yânî satış akdi sırasında ölmemiş ve değişmemiş bulunan herhangi şey, akidden sonra satıcının yanında helak olsa), o mal müşterinin damânın)dendir, demiştir [149].

88-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in üzerine hiçbir gün geçmezdi ki, o günün iki tarafının, yânî sabah ve akşam vakitlerinin birinde Peygamber muhakkak Ebû Bekr'in evine gelirdi. Nihayet Peygamber'e Medine'ye gitmek üzere yola çıkmak hususunda Allah tarafından izin verilince, bize gelmesi hususunda mu'tâd olmayan öğle vaktinde ansızın geldi. Ebû Bekr'e O'nun gelişi haber verildi. Ebû Bekr:
— Meydana gelmiş mühim bir iş olmadıkça Peygamber bu saatte bize gelmezdi, dedi.
Peygamber Ebû Bekr'in yanına girince ona:

— "Yanında kim varsa dışarı çıkar!" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Bu ikisi benim iki kızımdır yâ Rasûlullah, dedi.
Ebû Bekr bu sözüyle ben Âişe'yi ve Esmâ'yı kasdediyordu. Peygamber:
— "Şu mühim işi hissettin mi; Bana Medine'ye çıkmak hususunda izin verildi" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Çıkışta senin sohbetinde ve maiyyetinde bulunmak isterim. Sohbetini isterim, dedi ve şöyle ilâve etti: Yâ Rasûlallah! Yanımda iki binek devesi vardır. Ben bunları Medine'ye hicret çıkışı için hazırladım. Binâenaleyh Sen bunların birini al! dedi.
Rasûlullah (S):
— "'Ben onu bedeliyle aldım" buyurdu [150]

58- Bâb:

"insan (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez; (beşer) kardeşi kendisine izin verinceye yâhud pazarlığı terk edinceye kadar, onun pazarlığı aleyhine de pazarlığa girişmez" [151]

89-.....îbn Umer(R)'den: Rasûlulah (S): "Sizden biriniz (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez" buyurmuştur [152].

90-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), şehirliyi, (göçebenin malını) göçebe adına satmaktan nehyetti. Ve: "Müşteri kandırıp kızıştırmayınız!" buyurdu. Yine Rasûlullah: "Hiçbir kimse (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez. Kardeşinin evlenme pazarlığı aleyhine evlenme pazarlığına da girişmez. (İffetli) hiçbir kadın da (beşer) kardeşi bulunan bir kadının çanağındaki ni'meti kendi kabına doldurmak için, onun talâkını istemez" buyurdu [153].

59- Müzayede (Karşılıklı Fiat Artırma) Satışı Bârı

Atâ ibn EbîRebâh:
Ben, artırma yapmakta olan kimseler içinde ganimetleri satmakta hiçbir be's görmeyen insanlara eriştim, demiştir [154].

91-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan (şöyle demiştir):(Azre oğullan'ndan Ebû Mezkûr adında sahâbî) bir kimse, kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak (yânî ölümümden sonra sen hürsün diyerek) âzâd etmişti. Sonra Ebû Mezkûr (fakır düşüp, bu kölenin bedeline) muhtâc oldu. Peygamber (S) de köleyi aldı da:
— "Bunu benden kim satın almak ister?" dedi (yânî müzayedeye arzetti).
(Müzayede neticesinde) Nuaym ibnu Abdillah o köleyi şöyle şöyle dirhemle satın aldı. Rasûlullah da kölenin bu bedelini Ebû Mezkûr'a verdi [155].

60- Necş Ve Necşlı Satış Caiz Olmaz Diyen Kimse Babı [156]

İbn Ebî Evfâ: Nâciş (necş yapan), ribâ yiyicisidir; hâindir, demiştir [157].
Buhârî de: Necş, aldatma yarışıdır; bâtıldır; bunun yapılması halâl olmaz, demiştir.
Peygamber (S): "Aldatmanın sahibi ateştedir" buyurdu [158].
Yine Peygamber (S): "Her kim bizim emrimiz üzere olmayan bir iş yaparsa, o iş reddedilmiştir" buyurdu [159].

92-.....İbn Umer (R): Peygamber (S) necş yapmaktan (yânî satıcı ile müşteri arasına girip, kendisini alıcı gibi göstererek müşteriyi kandırıp fiatı yükseltmeye çalışmaktan) nehyetti, demiştir [160].

61- Bey'u'l-Garer, Yânî Aldatmaca Satışı Ve Habelu'l-Habele Satışı Babı [161]

93-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasuluılah (S) habelu'l-habele satışından (yânı gebe devenin dişi doğacak yavrusunun gebeliğini satmaktan) nehiy buyurdu. Bu, Câhiliyet halkının kendi aralarında yapageldikleri (böyle akıbeti mechûl) bir satış idi. Adam, meselâ bir deveyi (veya herhangi bir malı) gebe bir devenin doğurmasına, sonra bu doğan dişi yavru da (gebe olup) karnındaki cenini doğurmasına ta'lîkan mal alıp satardı [162].

62- Bey'ü'l-Mülâmese (El Dokundurmakla Satiş) Babı

Enes: Peygamber (S) el dokundurmakla yapılan satıştan nehyetti, demiştir [163].

94-.....Ebû Saîd Hudrî (R): Rasûlullah (S) munâbezeden (yânî karşılıklı atışma suretiyle yapılan satıştan) nehyetti, diye haber verdi ve: Munâbeze, kişinin satacağı kumaşını, almak isteyenin o kumaşı alt üst etmesine ve ona bakmasına, düşünmesine fırsat vermeden önce alıcıya doğru atmasıdır (yânî atması suretiyle yapılan bir satıştır), dedi. Ve yine Ebû

Saîd: Peygamber, mülâmeseden (yânî el dokundurmak suretiyle yapılan satıştan) de nehyetti. Mülâmese, alıcının kumaşa bakmayıp, sâdece elle dokunması suretiyle yapılan satıştır, dedi [164].

95-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: İki nevi' giyinişten nehyolundu: Biri, kişinin bir tek kumaş içinde sarınıp bürünmesi, sonra da büründüğü bu kumaşı (avret yeri açılacak şekilde) omuzu üstüne kaldırıp yükseltmesidir. -İkincisi de bir kumaşı sımsıkı sarınmaktır ki, buna iştimâlu's-sammâ denir.- İki nevi' satıştan; el dokundurma satışı ile atma suretiyle yapılan satıştan da nehyolundu [165].

63- Munâbeze (Yânı Atışma) Satışı Babı

Enes: Peygamber (S), atışma suretiyle yapılan satıştan nehyetti, demiştir [166].

96-..... Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) el dokundurma ve atışma suretiyle yapılan satışlardan nehyetti (demiştir) [167].

97-...,. Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) iki nevi' giyinişten ve iki nevi' alışverişten: el sürüp dokundurmak ve birbirine atmak suretiyle yapılan alışverişlerden nehyetti [168].

64- Satıcının Deve-Sığır, Davar Ve Sütü Memesinde Toplanabilecek Her Hayvanın Sütünü Memesinde Biriktirmekten Nehyedilmesi Babı

"el-Musarrât", birkaç günler sağıtmayıp sütü memesinde habsedilmiş ve orada yığılıp toplanmış olan hayvandır. Tasriye masdannın asıl ma'nâsı suyu habsetmektir. "Sarraytu*l-mâe(= Suyu habsettim)" ta'bîri, bu ma'nâdan dolayı söylenir [169].

98-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Deve ve koyunları (sütlerini memeleri içinde yığmak suretiyle) bol sütlü göstermeye çalışmayınız- Her kim sütü memesinde habsedilmiş bir hayvanı, bu habsedişten sonra satın alırsa, onu sağması sırasında iki re'y arasında muhayyerdir: Dilerse o hayvanı kendi mülkiyetinde tutar, isterse onu bir sâ' hurma ile birlikte sahibine geri verir" buyurdu [170].
Ve Ebû Salih'ten, Mucâhid'den, Velîd ibn Rebâh'tan, Mûsâ ibn Yesâr'dan; onlar da Ebû Hureyre'den olmak üzere zikrolunuyor ki, Peygamber (S) "Bir sâ' hurma ile birlikte" demiştir.
İbn Sîrîn'deh; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivayet eden râvîlerin bâzısı da: "Herhangi bir yiyecek maddesinden bir sâ' ile geri verir. Ve kendisi üç gün muhayyerdir" buyurdu, demişlerdir. İbn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den merfû' olarak rivayet edenlerin bâzısı da: Üç günü zikretmeyerek sâdece "Bir sâ' hurma"y\ zikretmiştir. Hurma rivayetleri daha çoktur [171].

99-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Kim sütü memesinde biriktirilmiş bir davar satın almış ise (isterse) o davan geri versin ve onunla beraber (sût bedeli olarak) bir sâ' da birşey versin, demiştir. Ve yine yukanki senedle gelen bir rivayette İbn Mes'ûd: Peygamber (S) mal satıcılarının yolda karşılanmasını nehyetti, demiştir [172].

100-.....Ebû Hureyre(R)'den:Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Mal getirmekte olan binicileri, pazar hâricinde karşılamayınız. Bâzınız, diğer bâzınızın alışverişi üzerine alışverişe kalkışmasın. Sizler müşteri kandırıp kızıştırmayınız. Hiçbir şehirli, bedevinin nâmına onun malını satmaz. Koyunları bol sütlü göstermeye çalışmayınız. Her kim sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alırsa, o, bu hayvanı sağdıktan sonra iki görüş muhayyerliğindedir: Bu haliyle razı olursa, onu mülkiyetinde tutar; razı olmazsa, o hayvanı bir sâ' hurma ile birlikte geri verir" [173].

65- Bâb: (Aldatılmış Olan) Müşteri İsterse (Alışverişi Terkedip) Memesinde Sütü Habsedilmiş Olan Hayvanı Sahibine Geri Verir; Onun Sütünü Sağmaktan Dolayı Da Bir Sâ' Hurma (Vergisi) Vardır

101-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilmiş bir koyunu satın alır, akabinde onu sağarsa (yânî hîleyi öğrenirse, bu müşteri muhayyerdir): Eğer h: haliyle razı olursa koyunu mülkiyetinde alı-koyar; eğer öfkelenir, razı olmazsa (koyunu geri verir). Ve koyunu sağması mukaabilinde de bir sâ' hurma (vergisi) vardır" [174].

66- Zinâ Edici Kölenin Satışı Babı

Ve Kaadı Şurayh: "(Erkek veya dişi) zinâkâr bir köleyi, müşteri dilerse bu ayıbından dolayı sahibine geri verir" demiştir [175].

102-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir câriye zina ettiği ve zinası da (beyyine, gebelik veya ikrar ile) tebeyyün ettiği zaman, efendisi onu kamçılasın, fakat onu (bu cezadan sonra) sözle ayıplamasın. Sonra yine zina ederse efendisi onu yine kamçı ile dövsün, fakat ayıbını yüzüne vurup sözle onurunu incitmesin. Sonra bu câriye üçüncü bir zina daha ederse, efendisi onu (ayıbını beyân ederek) kıldan yapılmış bir ip pahası ile de olsa, satsın" [176].

103-.....Zeyd ibn Hâlid (R) ile Ebû Hureyre'den (ikisi şöyle demişlerdir): Rasûlullah'a muhsane olmamış iken zina eden bir

cariyenin hükmü soruldu. Rasûlullah (S) cevaben: "Câriye zina ederse, onu kamçılayın. Sonra yine zina ederse, yine kamçılayın. Sonra yine zina. ederse, artık bu sefer (kamçılama akabinde) bir kıl örgüsü karşılığında olsa bile onu satınız" buyurdu [177].
İbn Şihâb: Onun satışının üçüncü yâhud dördüncü zinadan sonra mı olmasını istedi, bilmiyorum, demiştir [178].

67- Kadınlarla Yapılan Alışveriş Babı [179]

104-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) yanıma girdi. Ben ona Berîre'yi satın alma kıssasını zikrettim. Rasûlullah: "Sen Berîre'yi onlardan satın al ve hürriyete kavuştur. Şübhesiz velâ (denilip mîrâs hakkı sabit olan hükmî hısımlık) köleyi hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu. Bundan sonra Peygamber gündüzün sonuna doğru bir vakitte ayağa kalktı. Allah'a hamd ve lâyık olduğu sıfatlarla övdükten sonra, şöyle hitâb buyurdu:
"Bir takım insanların hâli nedir ki, onlar Allah 'm Kitabı 'nda bulunmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar. Kim A ilah 'in Kitabı 'nda bulunmayan bir şartı şart koşarsa, o böyle yüz tane şart koşmuş olsa da öyle şart bâtıldır. Allah'ın şartı en haklı ve en güvenilendir" [180].

105-.....Bize Hemm.âm ibn Yahya tahdîs edip şöyle dedi: Ben Nâfi'den işittim; Abdullah ibn Umer'den tahdîs ediyordu (İbn Umer şöyle demiştir):
Âişe, Berîre'nin sâhibleriyle pazarlığa girişti. Bu esnada Peygamber namaza çıktı. Namazdan gelince Âişe: Onlar Berîre'y ancak velâ hakkının kendilerinin olması şartıyle satıyorlar, dedi. Peygamber: "Velâ, ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu. Hemmâm dedi ki: Ben Nâfi'e: Berîre'nin kocası hürr mü yâhud köle mi idi? diye sordum. Nâfi': Bunu bana ne bildirir? Dedi [181].

68- Bâb- Şehirli Ücretsiz Olarak Koylunun Malını Onun Adına Satabilir Mi? Ona Yardımcı Olur Yahud Irşad Edip Nasihat Verir Mi? [182]

Peygamber (S): "Sizin biriniz mü'm in. kardeşinden öğüt istediği zaman ona nasihat etsin" buyurmuştur [183].
Atâ ibn Ebî Rebâh da şehirlinin köylü malını satmasına ruhsat vermiştir [184].

106-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'la Lâ ilahe UW-llah ve MuhammedRasûlullah'm ma'nâsma şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, (Allah ve Peygamber emirlerini) işitip itaat eylemek ve her müslümâna nasihat etmek üzere bey'at ettim[185].

107-.....İbn Abbâs (R); Rasûhillah (S): "Alıcılar mal getiren binicileri (pazar dışında) karşılamazlar. Hiçbir şehirli de köylü hesabına onun malını satamaz" buyurdu, demiştir.
Hadîsin râvîsi Tâvûs dedi ki: Ben İbn Abbâs'a:
— Peygamber'in "Şehirli, köylünün malını satamaz "sözünün ma'nâsı nedir? diye sordum.
İbn Abbâs:
— Şehirli, köylüye simsarlık edemez (demektir), dedi [186].

69- Şehirlinin Köylü Malını Köylü Adına Ücretle Satmasını Kerîh Gören Kimse Babı

108-.....İbn Umer (R): RasÛlullah (S) şehirlinin, köylü malını köylü nâmına satmasını nehyetti, demiştir [187].
İbn Abbâs da şehirlinin köylü adına satışım kerîh gören kimsenin görüşüne kaail olmuştur [188].

70- Bâb: Hiçbir Şehirli Köylüye Âid Malı Simsarlıkla Satamaz

İbn Şîrîn de, simsarlıkta alışverişi kerîh görmüştür. İbrâhîm en-Nahaî de, hem satıcı hem alıcı için simsarlığı kerîh görmüştür. îbrâhîm bu görüşüne (yânî şehirlinin köylü için satması ile satın alması arasındaki kerahetin müsâvîliğine) delîl getirici olarak: Arab "Bi* lî sevben" der; hâlbuki o, bu sözüyle "Bana bir elbise satın al" demek ister, demiştir [189].

109-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: RasÛlullah (S): "İnsan kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez. Müşteri kandırıp kızıştırmayımız. Hiçbir şehirli, bedevi adına satış yapmaz" buyurdu.

110-.....Muhammed ibn Şîrîn dedi ki: Enes ibn Mâlik: Bizler şehirlinin köylü nâmına malını satmasından nehyolunduk, dedi [190].

71- Mal Getirmekte Olan Binicileri Karşılamaktan Nehy Babı [191]

Ve böyle binicileri karşılayanın satışı reddedilmiştir; bâtıldır. Çünkü karşılama yapan, bunun nehyedildiğini bilmekte ise (Peygamber'in yasağına isyan etmiş) birisidir; günahkârdır.
Binicileri yolda karşılama, şübhesiz satışta bir aldatma girişimidir. Aldatma ise (haramdır) hiç caiz olmaz [192].

111-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S- meta' yükleyip gelen) binicileri karşılamaktan ve şehirlinin, köylü malını satmasından nehyetti, demiştir.

112-.....Tâvûs ibn Keysân: Ben îbn Abbâs'a:
— Peygamber'in "Hiçbir şehirli, bir köylü hesabına asla satış yapmasın" sözünün ma'nâsı nedir? dedim.
O:
— Hiçbir şehirli, köylü için bir simsar (yânı ücretli bir aracı) olmasın, demektir, dedi.

113-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Her kim sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın almışsa (o haliyle beğenmediği takdirde), o hayvanın beraberinde bir sâ' da süt ücreti geri versin demiş ve: Peygamber (S), satıcıları karşılamaktan da nehyetti hadîsini ilâve etmiştir [193].

114-......Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S): "Birmetâ'ı bâzınızın alım satım etmesi üzerine diğer bâzınız bunu alım satım edemez. Siz (binici kaafilelerinin pazara getirdiği) satılık eşyayı da, o mallar pazara getirilip indirilinceye kadar (yolda) karşılamayınız" buyurmuştur [194].

72-İmal Getiren Binicileri Karşılamanın (Caiz Olacağı Yerin) Son Noktası Babı [195]

115-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Biz mal getiren binicileri (şehir içinde pazarın üst tarafında) karşılar ve onlardan yiyecek maddesi satın alırdık. Peygamber (S) satın aldığımız şeyleri, yiyecek maddesi satılan çarşıya ulaştırılmasından önce (satın alış yerinde) satmamızı nehyetti.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu hadîste zikredilen karşılama şehir içinde, pazarın üst tarafında olmuştur. Bu karşılamanın şehir içinde pazarın üst tarafında olduğunu, bundan sonra gelen Ubeydul-lah hadîsi beyân etmektedir [196].

116-.....Ubeydullah ibn Umer şöyle demiştir: BanaNâfi', Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Sahâbîler çarşının üst tarafında yiyecek maddesi satın alırlar ve bu malları satın aldıkları yerde satarlardı. Rasûlullah (S) onları, bu malları yükleyip pazara nakledinceye kadar aldıkları yerde satmaktan nehyetti [197].

73- Bâb: Şahıs Alışveriş Akdinde Halâl Olmayan Bir Akım Şartlar Koyduğu Zaman (Satış Nasıl Olur; Yânî Bu Şartlar Akdi Bozar Mı, Bozmaz Mı)? [198]

117-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre bana geldi ve:
— Ben sâhiblerimle dokuz ûkıyye (yânî 360 dirhem), her senede bir ûkıyye (yânî 40 dirhem ödemek) üzere hürriyetimi onlardan satın alma akdine giriştim. Bunun için bana yardım et! dedi.
Ben de Berîre'ye:
— Eğer sâhiblerin bu bedeli onlar için hazır etmemi ve sen hürriyete kavuştuktan sonra hükmî hısımlığının bana âid olmasını isterlerse, bu bedeli ben bir defada öderim, dedi.
Bunun üzerine Berîre sahihlerine gitti ve onlara benim teklîfimi söylemiş. Fakat onlar buna yanaşmamışlar. Berîre onların yanından dönüp geldiğinde Rasûlullah Âişe'nin yanında oturuyordu. Berîre
Âişe'ye:
— Senin sözlerini onlara arzettim, kabul etmediler. Bu akid için hükmî hısımlığın kendilerine âid olmasını şart kılıyorlar, dedi.
Peygamber, Berîre'nin bu sözlerini işitti. Ben Âişe de mes'eleyi Peygamber'e haber verdim. Bu haber verme üzerine Peygamber (S)
Âişe'ye:
— "Berîre'yi onlardan al, istedikleri hükmî hısımlığı da onlar lehine şart kıl. Hükmî hısımlık (hukûkan) ancak hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu.
Âişe de Berîre'yi bu suretle satın aldı (hürriyete kavuşturdu). Sonra Rasûlullah insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd ve sena etti. Sonra "Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince şudur" diyerek, şöyle hitabe yaptı:
— "Bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah 'in Kitabı 'nda bulunmayan şartlar ileri sürüyorlar, Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan herhangi bir şart, yüz kerre şart kılınmış olsa da muhakkak surette bâtıldır, Allah'ın hükmü uyulmaya en haklı, Allah'ın öğrettiği şart da en sağlam ve en güvenilecek şarttır. Hükmî hısımlık ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" [199].

118-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Mü'minlerin anası Âişe bir câriye satın alıp, onu hürriyete kavuşturmak istedi. Cariyenin sâhibleri: Biz bu cariyeyi sana, onun velâ hakkı (yânî hükmî hısımlığı) bize âid olmak şartı üzere satarız, dediler. Âişe onların bu şartını Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S): Âişe'ye: "Onların bu (bâtıl) şartı, senin velâ (yânî hukukî hısımlık) hakkına mâni' olmaz. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan.kimseye âiddir" buyurdu [200].

74- Kuru Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

119-.....Mâlik ibn Evs, Umer ibnu'l-Hattâb(R)Jdan işitti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Buğdayı buğdayla satmak ribâdır, ancak (iki taraf birbirine) ha al, ha ver diye peşin olması hâli müstesnadır. Arpayı arpa ile satmak ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olması müstesnadır. Hurmayı hurmayla satmak ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olması hâli müstesnadır* [201].

75-Kuru Üzümü Kuru Üzümle, Yiyecek Maddesini (Aynı Cins) Yiyecek Maddesiyle Satmak Babı

120-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) muzâbene satışından nehyetti. Muzâbene satışı,, yaş hurmayı (ağacında mikdârını tahmin ederek) ölçekle kuru hurma mukaablü satmaktır. Kuru üzümü de (yine böyle tahminî) ölçekle satmaktır [202].

121-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) muzâbeneden nehyetti. Muzâbene, ağaç üzerindeki yaş hurmayı tahmîn edip fazla gelirse benimdir, eksik gelirse tamamlaması bana âiddir diyerek ölçekle kuru hurma mukaabilinde satmaktır [203].
İbn Umer dedi ki: Bana Zeyd ibn Sabit tahdîs etti ki, Peygamber (S) ağaç üzerindeki yaş meyveyi, kuruduğunda oluşturabileceği kuru hurma mikdârını takdir ile (o kadar kuru hurma mukaabilinde) satma hususunda ruhsat vermiştir [204].

76- Arpayı Arpa İle Satmak Babı [205]

122-.....Mâlik ibn Evs haber verip, yüz dinarını dirhemlerle değiştirmek istediğini söylemiş ve şöyle devam etmiştir: Talha ibn Ubeydillah beni çağırdı. Birbirimizle bu para değiştirme işini görüşüp kararlaştırdık. Hattâ benden altınları istedi. O benden altınları aldı da elinin içinde onları alt üst çevirmeye başladı. Sonra: Dirhemler (gümüş paralar) yanımda değildir, hazinecim olan zât Gâbe ormanından gelince sana veririm, dedi.
Umer t>u konuşmayı işitti de hemen bana şunları söyledi: — Vallahi sen gümüşleri Talha'dan alıncaya kadar ondan ayrılmayacaksın. (Çünkü) Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Altım altın ile değiştirmek ribâdır, ancak ha ah ha ver diye peşin alıp vermek müstesnadır. Buğdayı buğdayla değiştirmek de ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olmak müstesnadır. Arpayı arpa ile satıp değiştirmek de ribâdır, ancak ha al, ha ver diye peşin olmak müstesnadır"[206].

77- Altını Altınla Satmak Babı

123-.....Ebû Bekre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Altını altınla satmayınız, ancak ikisi müsavi mikdârda olarak satınız. Gümüşü de gümüşle satmayın, ancak ikisi müsavi olarak satın Altını gümüş ile, gümüşü de altın ile (fazlalıklı veya müsâvî) nasıl isterseniz (peşin olarak) öyle satınız" [207].

78- Gümüşü Gümüş İle Satmak Babı

124-.....İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle dedi:Bana Salim ibnu Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, İbnu Umer'e de Rasûlullah'tan bir hadîs olarak bunun benzeri bir hadîsi Ebû Saîd Hudrî tahdîs etmiştir. Diğer bir defasında Abdullah ibn Umer, Ebû Saîd'e kavuştu da: Yâ Ebâ Saîd, senin Rasûluliah'tan tahdîs etmekte olduğun o hadîs nedir? dedi. Bunun üzerine Ebû Saîd sarraflık (yânî iki nakdin birini diğeriyle değiştirmek) hakkında şöyle dedi: Ben Ra-sûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Altın ile altın, misli misliyle olarak;gümüş ile gümüş de misli misliyle o/<7rö£(değiştirnir)"[208].

125-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) şöyle buyurdu: "Altım altınla satmayınız, ancak bunlardan bâzısını bâzısı üzerine artırmayarak misli misline (yânî müsâvî surette) satınız. Gümüşü de gümüşle satmayınız, ancak bunlardan bâzısını bâzısı üzerine artırmaksızın misli misline (müsâvî surette) satınız. Bunlardan gâib (yânî müddetlendirilmiş) olanı da hâzır ve peşin olanla satmayınız. [209]

79-Dînârın Dînâr İle Müddete Bağlanmış Olarak Satılışı Babı

126-.....İbnu Cureyc şöyle dedi: Bana Amr ibnu Dînâr haber verdi; ona da Ebû Salih ez-Zeyyât, Ebû Saîd Hudrî'den işitip haber vermiştir: Ebû Saîd:
— Dînâr dînâr ile, gümüş de gümüş ile (artıksız değiştirilir), diyordu.
Ben Ebû Salih, Ebû Saîd'e:
— İbnu Abbâs böyle söylemiyor (yânî o fazlada ribâ vardır demiyor da, ribâyı yalnız veresiyeye kasr ediyor), dedim.
Ebû Saîd de:
— Ben İbn Abbâs'a kavuşup bunu sordum ve: Ribâ'mn veresiyeye münhasır olduğunu Peygamber'den mi işittin, yoksa bu hükmü Allah'ın Kitâbı'nda mı buldun? dedim. İbnu Abbâs cevaben: Ben bunların hiçbirini de (yânî Peygamber'den işitmeyi de, Allah'ın Kitâbı'nda bulmayı da) söylemem. Sizler Allah'ın Rasûlü'nü benden daha iyi bilirsiniz. (Allah'ın Kitâbı'nda da böyle bir hüküm bulmuş değilim). Şu kadar ki, Usâme ibnu Zeyd bana, Peygamber(S)'in "Ribâ (fazlalıkta değil), ancak veresiyede carîdir" buyurduğunu haber verdi, dedi [210].

80- Gümüşü Gümüş İle Müddete Bağlanmış Olarak Satmak Babı

127-..... Habîb ibnu Ebî Sabit haber verip şöyle dedi: Ben Ebu'I-Miahâl Yesâr ibn Selâme'den işittim, o şöyle dedi: Ben el-Berâ ibnu Âzib ile Zeyd ibn Erkam(R)'a sarraflıktan sordum. Bu iki sa-hâbîden herbiri, diğeri hakkında: O benden daha hayırlıdır (yânî daha iyi bilir), diyerek her ikisi de: Rasûlullah (S) va'deye bağlanmış borç olarak altını gümüşle satmaktan nehyetti, diyorlardı [211].

81- Altını Gümüşle Elden Ele Peşin Olarak Satmak Babı

128-.....Ebû Bekre(R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gümüşü gümüş ile ve altını altın ile satmaktan nehyetti, ancak değiştirilecek olan bu aynı cins mikdârların birbirine müsâvî olması hâli müstesnadır. Peygamber bizlere altını gümüş ile nasıl istersek; gümüşü de altın ile nasıl istersek (yânî müsâvî veya fazlalıklı olarak) satın aU mamızı emir buyurdu [212].

82- Kuru Hurmayı Yaş Hurma İle; Kuru Üzümü Yaş . Üzümle Satmaktan İbaret Olan Muzâbene Satışı Ve Arıyyeler Satışı Babı [213]

Enes ibn Mâlik: Peygamber (S) muzâbeneden ve münâkaleden nehyetti, demiştir [214].

129-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Yaş meyveyi (kızarmak, sararmak suretiyle) yenilmeye elverişli olduğu meydana çıkıncaya kadar satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma mukaabi-linde satmayınız" buyurmuştur.
Aynı isnâd ile Salim şöyle dedi: Yine bana Abdullah ibn Umer, Zeyd ibn Sâbit'ten haber verdi ki, o: Rasûlullah (S) böyle yaş hurmanın, kurusu ile değiştirilmesini nehyettikten sonra, ariyyenin (muayyen bir ağaçtaki yaş hurmanın, yerdeki) yaş veya kuru hurma ile değiştirilmesine ruhsat verdi. Bundan başkasında ruhsat vermedi, demiştir [215].

130-.....İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den, RasûlulIah(S)'ın muzâbene satışından nehy buyurduğunu ve (İbn Umer'in:) Muzâbene, yaş hurmayı ölçekle (tahmîn ederek) kuru hurma ile satın almak, yaş üzümü de kuru üzümle (yine böyle tahminî) ölçekle satmaktır, dediğini haber vermiştir [216].

131-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) muzâbeneden de münâkaleden de nehyetti. Muzâbene, ağaçların başlarındaki yaş meyveyi (tahmîn ederek) kuru hurma ile satın almaktır [217].

132-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) muhâkaleden ve mu zâbeneden nehyetti, demiştir.

133-.....Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'den, Rasûlullah(S)'ın, ariyye sahibine ariyyesi-ni (yânî ayırdığı ağaçlar üzerindeki yaş hurmayı) ne kadar kuru hurma getireceğini tahmîn ve takdir etmek suretiyle satmasına ruhsat verdiğini, tahdîs etmiştir [218].

83- Hurma Ağaçlarının Başları Üzerindeki Yaş Hurmaların Altın Ve Gümüş İle Satılması Babı

134-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), tadı hoş ve güzel oluncaya kadar (ağaç üstündeki) yaş meyveyi satmayı nehyetti ve: "Olgun yaş meyve ancak dînör ile, dirhem ile (yânı altın ve gümüş para ile) satılır. Yalnız ariyyeler müstesnadır (onlar yaş veya kuru hurma ile satılabilir)" buyurdu [219].

135- Bize Abdullah ibnu Abdilvahhâb tahdîs edip şöyle dedi: Ben İmâm Mâlik'ten işittim. Ubeydullah ibnu'r-Rabî', İmâm Mâlik'e sorup:
— Dâvûd ibnu Husayn, Ebû Sufyân(Kuzmân)'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S): "Ariyyeler satışında beş vesk yâ-hud beş vesk'ten az mikdâra ruhsat verdi" hadîsini sana tahdîs etti mi? dedi.
İmâm Mâlik de:
— Evet, diye cevâb verdi [220].

136- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Yahya fbnu Saîd şöyle dedi: Ben Buşeyr'den işittim; şöyle dedi: Ben Sehl ibn Ebî Hasmete'den işittim: Rasûlullah (S) yaş meyveyi kuru hurma ile satmayı nehyetmiş ve ariyyede (yânı satılmak üzere ayrılan ağaçlarda) satın alanların onu yaş meyve olarak yemeleri için ne kadar kuru hurma tutacağını tahmîn etmek suretiyle, o kadar hurmaya satılmasına müsâade eylemiştir. Sufyân ibn Uyeyne diğer bir defasında: Ancak Peygamber ariyyede, sâhiblerinin onun getireceği kuru hurma mikdârmı tahmîn etmek suretiyle, alıcıların onu yaş hurma olarak yemeleri için o kadar kuru hurmaya satmalarına ruhsat verdi, demiştir. Buhârî: Sufyân'ın bu iki sözü lâfzan biraz farklı iseler de, ma'nâca bir ve müsavidirler, dedi.
Sufyân dedi ki: Ben gencecik İ3İr oğlan çocuğu iken Yahya ibn

Saîd el-Ensârî'ye:
— Mekke ahâlîsi, Peygamber(S)'in kendileri için ariyyelerin (yânî meyveleri yaş olarak satılmak üzere ayrılmış olan ağaçların) satışına (kayıdsız olarak) ruhsat verdi diyorlar, dedim.
Yahya:
— Bunu Mekke ehline bildiren nedir? dedi.
Ben:
— Çünkü onlar bu hadîsi Câbir'den rivayet ediyorlar, dedim. Bunun üzerine Yahya sükût etti.
Yine bu isnadla Sufyân: Ben Yahya'ya söylediğim bu sözümle ancak Câbir'in Medîneli olduğunu (ve Mekkeliler'in bu hadîsi Câ-bir'den rivayet etmekte olduklarını) ifâde etmek istedim, dedi.
İbnu'l-Medînî dedi ki: Sufyân'a:
— Bu hadîste salâhı meydana çıkıncaya kadar yaş meyveyi satmaktan nehy yoktur, denildi.
Sufyân:
— Hayır, yoktur, dedi [221].

84- Ariyyelerin Tefsiri Babı [222]

Ve İmâm Mâlik şöyle dedi:

Ariyye bir kişinin diğer bir kişiye, bahçesinin hurmalarından bir ağacın o yılkı mahsûlünü bağışlaması; sonra bağışlayan, bağışladığı kimsenin bu hurmaları toplamak için onun bahçesine girmesinden eziyet duymasıdır ki, bu sebeple hibe ediciye, o taze hurmaları o şahıstan kuru hurma karşılığında satın almasına ruhsat verildi [223].
Muhammed ibn İdrîs eş-Şâfîî de:
Ariyye, ancak beş vesk'ın aşağısında ölçek ile kuru hurma mu-kaabilinde ve elden ele peşin alınıp verilmekle olur, tahmîn ile olmaz demiştir.
Sehl ibn Ebî Hasme'nin "Vesklendirilmiş veskler" sözü, Şafîî'nin bu "Tahmîn ile olmaz" görüşünü kuvvetlendiren sözlerdendir [224].
Muhammed ibn îshâk, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den rivayet ettiği hadîsinde şu tefsîri söyledi:
Ariyyeler, kişinin diğer kişiye kendi malından bir ve iki hurma ağacı bağişlamasıdır [225].
Yezîd ibn Hârûn el-Vâsıtî, Sufyân ibn Huseyn'den olmak
üzere şöyle dedi:
Ariyyeler fakirlere hibe edilmiş olan bir takım hurma ağaçlarıdır ki, bu fakirler kuru hurmaya ihtiyâçlarından dolayı yaş hurmaların kuru hurma olmasını beklemeye muktedir olamazlardı da kendilerine bu yaş hurmaları (ne kadar kuru hurma getireceğini tahminden sonra), istedikleri kuru hurma mukaabilinde satmalarına ruhsat verildi [226].

137- .... Bize Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den; o da İbnu Umer'-den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S ariy-yeler hususunda onların kaç ölçek kuru hurma tutacağını tahmin ve takdir etmekle satılmalarına ruhsat vermiştir.
Râvî Musa ibnu.Ukbe: Ariyyeler bir takım hurma ağaçlarıdır ki, sen onların yanına gelirsin de, onların üstündeki yaş hurmaları kuru hurma karşılığında satarsın, demiştir [227].

85-Yaş Meyvelerin, Salâhları Meydana Çıkmadan Önce Satılmalarımın Hükmü) Babı

138-.....Ve îmâm Leys ibn Sa'd, Ebu'z-Zinâd Zekvân'dan söyledi ki, Urve ibnu'z-Zubeyr, Harise oğuUarı'ndan olan Seh ibnu Ebî Haşmete el-Ensârî'den tahdîs eder idi. o da Zeyd ibn Sâbit'ten tahdîs etmiştir. Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında bâzı insanlar henüz olgunlaşmamış yaş hurmaları (ağaç üstünde tahmin ederek) alırlar, satarlardı. Bu insanlar mahsûlü kesip de haklan ödeşmeleri zarnânı gelince, müşteri: Mahsûle duman dokundü;. herhangi bir hastalık isabet etti; korukları bozup dökülmelerine se-beb olan bir hastalık geldi; meyvelere bir takım âfât ve ayıplar arız oldu diyerek, bu hastalıklar sebebiyle da'vâya ve husûmete girişirlerdi. Rasûlullah'ın huzurunda bu konudaki da'vâ ve husûmetler çoğalınca, Rasûlullah (S): "Madem ki siz erişilmemiş mahsûlün alışverişini bırakmayarak da'vâlaşmaya düşüyorsunuz, bir daha hurma meyve-sini ağaç üstünde salâhı meydana çıkıncaya kadar alıp satmayınız" buyurdu.
Zeyd ibn Sabit devamla: Rasûlullah'ın bu nehyi, meşveret mâhiyetinde idi. Bununla halk arasında bu nevi' alın satım yüzünden meydana gelen husûmetin çokluğuna işaret ediyordu, demiştir.
Hadîsin râvîlerinden Ebu'z-Zinâd: Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice (ki Yedi Fakîh'ten biridir), bana: Babam Zeyd ibn Sabit, Süreyya yıldızı doğuncaya ve böylece mahsûlün sarısı kırmızısından seçilinceye kadar kendi arazîsinin meyvelerini satmazdı, diye haber verdi, demiştir.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu hadîsi Alî ibnu Bahr (234) rivayet edip, sened şöyle dedi: Bize Hakkâm tahdîsıedip şöyle dedi: Bize Anbese, Zekeriyyâ'dan; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da Urve'den; o da Sehî ibn Ebî Haşmete el-Ensârî'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten [228].

139-..... Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)Men haber verdi ki, Rasûlullah (S) yaş meyveleri salâhları meydana çıkıncaya kadar satmaktan nehyetmiş, bundan satıcıyı da, satın alıcıyı da nehyeylemiştir.

140-.....Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Rasûlullah (S), meyvesi alacalanıncaya (kızarıncaya) kadar hurma ağacının meyvelerinin satılmasını nehyetti.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Hadîsteki "Hattâ tezhuve" lâfzıyle "Alacalanıncaya (kızarıncaya) kadar" demek istiyor, dedi [229].

141-.....Câbir ibn Abdilîah (R): Peygamber (S) meyve (koruğu) renklenmeye başlamadıkça satılmasını nehyetti, demiştir. Hadîsin râvîlerinden biri tarafından: Meyve nasıl "Tuşakkıhu" eder? diye soruldu. Râvî Saîd ibn Minâ yâhud Câbir: Meyve, nev'ine göre kızarmağa yâhud sararmağa başlar da böylece ondan yenilmek devri girer, demiştir [230].

86- Hurma Ağacının (Yâhud Meyveli Ağacın) Meyvelerinin Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Satılmasının Hükmü) Babı[231]

142-.....Enes ibn Mâlik (R), Peygamber(S)'in, salâhı meydana çıkıncaya kadar meyve satışından; ve yine alacalanıncaya kadar meyveli hurma ağacını satmaktan nehyettiğini tahdîs etmiştir. "Yezhu" lâfzının ma'nâsi nedir? denildi. Kızarması yâhud sararma-sıdır, dedi [232]

87- Bâb: Şahıs, Salâhı Meydana Çıkmadan Önce Meyveleri Sattığında, Sonradan 0 Meyvelere Bir Âfet İsabet Ederse, Zarar Satıcıya Âiddir

143-.....Enesibn Mâlik (R): RasûluİIah (S) hurma koruğu alacalanmcaya kadar meyvelerin satışından nehyetti, demiştir. Kendisine:
— Izhâ devrine girmesi (yânî alacalanması) nasıldır? denildi. Enes yâhud. Rasûlullah:.
— Kızarınca, diye cevâb verdi.
Rasûlullah devamla:
-— "Re'y edip düşündün mü! Allah (gelişmeden satılan) bu meyveyi (bir âfetle) men' ettiği zaman, sizin biriniz bu kardeşinin malını ne hakla alacaktır?" buyurmuştur [233].
Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs etti ki, îbn Şihâb ez-Zuhrî: Eğer bir kimse salâhı belirmeden önce hurma koruğunu satın alsa, sonra o koruk hurmaya bir âfet isabet etse, meydana gelen zarar, onu satan kimse üzerine olur, demiştir [234].
Yine ez-Zuhrî dedi ki: Bana Salim ibnu Abdillah, babası İbnu Umer'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Yaş meyveyi salâhı beli-rinceye kadar alıp satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma ile satmayınız" buyurmuştur [235].

88- Bedeli Bir Müddet Sonra Ödenmek Üzere Yiyecek Maddesi Satın Almak Babı

144-..... el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Biz İbrâhîm en Nahaî'nin yanında selefteki (yânı mal peşin, parası veresiye olan alış verişteki) rehni zikrettik. İbrâhîm: Selef (yânî mal peşin, parası veresiye olan alışveriş) hususundaki rehinde be's_ yoktur, dedi. Sonra İbrâhîm bize, el-Esved ibn Yezîd'den; o da Âişe(R)'den; Peyganv ber(S)Jin bir Yahûdî'den bir müddete kadar veresiye yiyecek maddesi (hububat) satın alıp, buna karşılık Yahûdî'ye kendi zırhını rehin bıraktığım tahdîs etti [236].

89- Bab: Bir Kimse Kendi Hurmaslıni Uindain Dama İyi Ki Hurma Nevi İle Değiştirmek İsterse (Ribâdan Selâmete Çıkmak İçin Ne Yapacaktır)?

145-.....Ebû Saîd Hudrî ve Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) bir kimseyi Hayber üzerine vergi âmiri ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den Cenîb (denilen en iyi) nevi' hurma ile geldi. Rasûlullah:
— "Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu.
O zât:
— Vallahi hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu iyi hurmadan bir sâ'ı (âdî hurmanın) iki sâ'ı ile; yine iki sâ' iyi hurmayı üç sâ'-âdî hurma ile alıp değiştiririz, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— ' 'Böyle yapma! Cem' denilen âdî hurmayı para ile sat, sonra bu paralarla Cenîb nev'i hurma satın al" buyurdu [237].

90- Erkek Hurma Telkihi Yapılmış Hurma Ağacı Satan Yâhud Ekilmiş Bir Tarla Satan Yahud İcâre İle Alan : Kimse Babı [238]

Ebû Abdillah Buharı dedi ki:
Bana İbrahim söyledi: Bize Hişâm haber verip şöyle idedir Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Ben
ibnu Ebî Muleyke'den işittim; o İbnu Umer'in âzâdlısı Nâfî'den şöyle haber veriyordu: Çiçeği telkih yapılmış bir hurma ağacı, meyvesi zikrolunmayarak satılırsa, meyve o ağaca telkih yapmış olan kimseye âiddir. Mallı köle de, ekilmiş tarla da böyledir. Nâfî" bu üç şeyi (yânî meyveyi, köleyi ve ekini) İbn Cureyc'e
söylemiştir [239].

146-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Kim çiçeğine erkek hurma asılmış hurma ağacı satarsa, ağaç üstündeki meyve satana âiddir. Ancak satın alan müşteri, mahsûlün satışa dâhil olduğunu şart kılması hâli müstesnadır" buyurmuştur [240].

91- (Tarladaki Biçilmemiş) Ekinin Safî Hububatla Ölçekli Surette Satılmasının Hükmü) Babı

147-..... İbn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) muzâbene satışından nehyetti: Eğer bahçesi hurmalık ise, bahçesinin yaş hurma mahsûlünü kuru hurma ile ölçekleyerek satmaktan nehyetti. Eğer bahçe üzümlük ise, oranın yaş üzümünü ölçekle takdir edip, o kadar kuru üzüm mukaabilinde satmaktan nehyetti. Yâhud ekilmiş tarla olursa, onun biçilmemiş ekinini de belli bir ölçek mikdârına mukaa-bil satmaktan nehyetti. İşte Rasûlullah bu satışların hepsinden nehyetti [241].

92- Hurma Ağacının Mahsulünü, Ağacın Kökü İle Satma(Nın Hükmü) Babı

148-.....Bize Leys ibn Sa'd, Nâfi'den;o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herhangi bir kimse bir hurma ağacını erkek hurma çiçeği ile telkih eder, sonra da bu ağacın kökünü satarsa, o ağacın mahsûlü telkihi yapan kimseye âiddir. Ancak satın alan kimse mahsûlün satışa dâhil olmasını şart etmesi hâli müstesnadır" buyurmuştur [242].

93- Muhâdara Satışı (Yâni Meyve Ve Tahılları Henüz Yeşil İken Ve Salâhları Belirmeden Önce Satma) Babı

149-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) muhâkale, muhâdara, mülâbese, munâbeze ve muzâbene satışlarından nehy buyurdu, demiştir [243].

150-.....Humeyd et-Tavîl'den; o da Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S), hurmanın taze meyvesini alaca oluncaya kadar satmaktan nehyetti. Humeyd: Bizler, Enes'e: Meyvenin alacalanması nedir? diye sorduk. Enes: Meyve (cinsine göre) kızarır, sararır. Ne düşünürsün, bana haber ver! Allah o koruk meyveyi men' ederse, sen kardeşin mesabesinde olan müşterinin malını (yânı parasını) neye mu-kaabil halâl sayacaksın? dedi [244].

94- Hurma Ağacı Göbeğinin Satılması Ve Yenilmesi Babı [245]

151-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında bulunuyordum, kendisi hurma ağacı göbeği yemekte idi. "Ağaç cinsinden bir ağaç nev'i vardır ki, o mü'min kimse gibidir?" buyurdu. Ben, o hurma ağacıdır diye söylemek istedim. Bir de baktım ki, ben oradaki insanların en genciyim. (Büyüklere saygı olarak sükût edip söylemedim.) Rasûlullah (S): "O, hurma ağacıdır" buyurdu [246].

95- Şehirler Halkının Buyu', İcâre, Ölçü, Tartı Gibi Hususlardaki Hukukî İşlerini Öteden Beri Tanıyageldikleri Ve Aralarında Kendi Niyetlerine Göre Meşhur Olan Örfleri. Âdetleri Ve Gidişleri Üzere İcra Eden Kimse Babı [247]

Kaadi Şurayh de (bir mes'eleden dolayı kendisine müracaat eden ve san'atlarının örfünden bahseden) iplîkçi esnafına: Aranızda sabit olan âdetleriniz hukukî muamelelerinizde muteberdir, caizdir, demiştir.
Ve Abdulvahhâb, Eyyûb Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den söyledi ki; o: Bir şehirde on dirheme satılan bir şeyin onbir dirheme satılmasında be's yoktur. Ve satıcı sattığı mala yaptığı harcamalar için de ayrıca bir kâr alabilir, demiştir.
Peygamber (S) de, Muâviye'nin anası Hind'e:
"Kocanın malından örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdârı al" buyurdu.
Yüce Allah da:
"Yetîm velîlerinden fakır olan kimse örfe göre yetîm malından bir mikdâr yesin..." buyurdu (en-Nisa: 5). Hasen el-Basrî, Abdullah ibn Mirdâs'tan bir eşek kiraladı da, pazarlıkta İbn Mirdâs'a: Kaça kiraya verirsin? dedi. O da Hasen'e:
İki dânık'a veririm, dedi. Hasen razı olup eşeği aldı ve bindi. Sonra Hasen diğer bir kerre daha îbn Mirdâs'a geldi de: Eşeği istiyorum, eşeği istiyorum, dedi ve geçen âdete güvenerek onunla yeniden ücret şartlanması yapmadan binip gitti. Akabinde ona yarım dirhem gönderdi [248].

152-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Taybete, Rasûlullah'ı kan alma tedavisi yaptı da, Rasûlullah, Ebû Taybete'ye bir sâ' (1040 dirhem) hurma verilmesini emretti. Bundan başka Ebû Tay-bete'nin efendisi(Hârise oğulları)ne de Ebû Taybete'nin (ödemeye mükellef olduğu) vergisinden hafifletmelerini emir buyurdu [249].

153-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Muâviye'nin anası Hind, Rasûlullah'a:
— Kocam Ebû Sufyân cimri, hırslı bir adamdır. Onun malından gizlice almamda bana bir günâh var mıdır? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Örfe göre sen kendine ve oğullarına yetecek mikdâr al!" buyurdu [250].

154-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe (R) şöyle derken işitmiştir: "(Velîlerden) kim zengin ise (yetimin malından) kaçınsın. Kim de fakır ise, o hâlde örfe göre yesin... " (en-Nisâ: 5) âyeti, yetimin işlerini yapan ve malım ıslâh eden yetîm velîsi hakkında indirildi. Yetîm velîsi fakir olursa yetîm malından ma'rûf Ölçüde yer (faydalanır) [251].

96- Ortağın. Kendi Ortağından Satım Alım Yapması Babı

155-.....Câbir (R): Rasûlullah (S) şuf'ayı taksîm olunmamış her malda kıldı. Sınırlar konulduğu ve yollar ta'yîn edilip geçirildiği zaman şuf'a yoktur [252].

97- Arâzî, Evler Ve Metâ'ların Taksim Edilmemiş Şuf'ali Mallar Olarak Satışı Babı

156-.....Câbir (R), Peygamber (S) taksîm edilmemiş her malda şuf'a ile hükmetti. Sınırlar konulduğu ve yollar ta'yîn edildiği zaman şuf'a yoktur, demiştir [253].

157- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâhid bu geçen hadîsi tahdîs etti. Müsedded bu rivayetinde "Taksîm olunmayan her şeyde" diye söyledi. Hişâm ibn Yûsuf, bu hadîsi Ma'mer ibn Râşid'den rivayet etmekte Abdulvâhid'e mutâbaat eyledi.
Abdurrazzâk ibn Hemmâm kendi rivayetinde "Taksîm olunmayan her malda" diye söyledi. Ve keza bu hadîsi Abdurrahmân ibnu İshâk da ez-Zuhrî'den olmak üzere rivayet etmiştir [254].

98- Bâb: Bir Kimse Başka Biri İçin, Onun İzni Olmaksızın Birşey Satın Aldığında, O Şahıs Buna Rızâ Gösterir, Kabul Ederse (Bu Fuzûlî Alış Caiz Olur Mu)? [255]

158-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den;o da İbnUmer(R)'den haber verd ki,Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Üç kişi sefere çıktılar. Yürürlerken yağmura tutuldular ve dağda bir mağaraya girdiler. Bunlar orada iken bir taş düşüp mağaranın kapısını üzerlerine kapadı. Bunlar birbirlerine:
— Hayâtınızda işlediğiniz en hayırlı işi söyleyerek Allah'a dua ediniz (belki Allah kapıyı açar), dediler.
Bunlardan birisi:
— Yâ Allah! Bilirsin ki, benim yaşlı ihtiyar annemle babam vardı. Ben her gün koyunlarımla mer'aya çıkar, onları otlatır, sonra gelip sağardım. Sütü evvelâ ana babama getirirdim de onlar içerlerdi. Sonra sırasıyle çocuklara, akrabalara ve kadınıma içirirdim. Yalnız gecelerden bir gece bir mania sebebiyle geç kalmıştım. Geldiğimde ana babamı uyumuşlar buldum. Onları uyandırmak istemedim. Ayak ucumda da çocuklar mütemadiyen ağlıyorlardı (Fakat ben onlardan evvel çocuklara içirmeyi doğru bulmuyordum). İşte o gece onlar uyuyarak, ben başlarında bekleyerek sabahladık. Yâ Allah, sen pek iyi bilirsin ki ben ana babam üzerinde yalnız senin rızânı kazanmak için bu işi yaptım. Bunun için şu kapıyı bize bir parça aralar da oradan gökyüzünü görelim! diye duâ etti.
Bunun üzerine taş onlardan birazcık açıldı. Bunlardan bir diğeri şöyle dedi:
— Yâ Allah! Sen yakînen bilirsin ki, ben amucamın kızlarından birini, bir erkeğin kadınları sevmesinin en hararetlisiyle severdim. Ben ona sevgi açıkladıkça, o bana: Sen bu kıza yüz dînâr vermedikçe bu kızdan birşeye nail olamazsın, derdi. Ben bu parayı kazanmak için çalıştım, nihayet parayı biriktirip amucam kızına getirdim. Emele nail olmak için hiçbir mâni' kalmayıp, onun iki ayağı arasına oturduğumda kız bana: Allah 'tan kork! Yaratıcı kudretin koyduğu mührü bozma;
o bekâret mührü yalnız hakk yoluyla nikâhla açılır, dedi. Ben bu söz akabinde kalktım ve kızı bıraktım. Ey Rabb'im, sen pek iyi bilirsin ki, ben kızdan bu çekilmemi senin rızânı kazanmak için yaptım. Binâenaleyh bizden bu kayayı aç! dedi.
Kapı onlardan üçte iki mikdânnda açıldı.
Üçüncü kişi de şöyle dedi:
— Yâ Allah! Muhakkak sen bilmektesin ki, ben bir ölçek darı ile bir işçi tutmuştum. Ben ona iş sonunda ücretini verdim, fakat o bu ücretini almaktan çekindi (bırakıp gitti). Ben mevsiminde bu darıyı ektim. Nihayet mahsûlü ile bir sığır, bir de çoban satın aldım. Bir müddet sonra bu işçi geldi ve bana: Ey Allah'ın kulu, haydi benim hakkımı bana ver, dedi. Ben de ona: Şu sığırlara ve çobanına git; çünkü onların hepsi senindir (onları al), dedim. O zât: Benimle alay mı ediyorsun! dedi. Ben: Hayır, seninle alay etmiyorum. Bunlar hakîkaten senindir, dedim. (Gitti, bunları alıp götürdü.) Yâ Allah! Sen şübhesiz biliyorsun ki, ben bu malı o işçiye senin rızânı kazanmak için verdim. Bizden bu kayayı aç! diye duâ etti.
Akabinde mağaranın kapısı onlara açıldı (Bu üç kişi de mağaradan çıktılar)."

99- Müşriklerle Ve Harb Ehli Olanlarla Alışveriş Etmek Babı

159-.....Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle demiştir:
Biz bir seferde Peygamberdin maiyyetinde idik... Sonra başının saçları çok uzamış, uzun boylu bir müşrik kişi, bir koyun sürüsü ile onları severek geldi. Peygamber (S) o müşrike:
— "Koyunları satıyor musun? Yoksa atıyye yâhud hediye olarak mı getirdin?" diye sordu.
O çoban:
— Hayır, atıyye yâhud hediye değildir; fakat satılıktır, diye ceverdi.

Akabinde Peygamber o müşrikten bir koyun satın aldı [256]...

100- Müslimin Harbî Olan Kimseden Köle Satın Alması Harbînin Hibesi Ve Âzâd Etmesi Babı [257]

Ve Peygamber (S) Selmân'a:
"Mâlikin ile hürriyetini satın alma mukaavelesi yap" buyurmuştur. Hâlbuki Selmân (bir harb esîri değil) hürr bir kimse idi. Medine'ye gelirken yol arkadaşları Selmân'ı, esîr diye zulm edip satmışlardı [258].
Ammâr, Suheyb ve Bilâl de esîr yapılmışlardı [259].
Yüce Allah da şöyle buyurdu: "Allah rızk hususunda kiminizi kiminizden üstün kıldı.
O üstün kılınanlar, onda hepsi beraber olmak üzere, rızıklarım elleri altındakilere verici değillerdir. O hâlde bunlar Allah'ın nVmetini bilerek inkâr mı ediyorlar?" (en-Nahl: 71) [260]

160-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "îbrâhîm Peygamber, Sâre ile sefere gitti de, onunla bir şehre girdi. Orada meliklerden bir melik yâhud cebbarlardan bir cebbar hükümdar vardı. Bu iplim hükümdara:
— îbrâhîm kadınların en güzelinden olan bir kadınla bu şehre girdi, denildi.
Hükümdar:
— Yâ îbrâhîm, beraberindeki kadın kimdir? diye haber gönderdi.
îbrâhîm:
— (Dînde) kardeşimdir, diye cevâb verdi. Sonra îbrâhîm dönüp, Sâre'nin yanına geldi ve:
— Sakın benim sözümü yalan çıkarma. Ben onlara, senin benim kızkardeşim olduğunu haber verdim. Allah'a yemîn ederim ki, yeryüzünde (bizim inandığımız esâslara) benden ve senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur, dedi.
Ve akabinde İbrahim, Sâre'yi hükümdara gönderdi. Sâre varınca, melik Sâre'ye doğru kalktı. Sâre de hemen abdest aldı ve namaza durdu. (Namazı müteâkib:)
— Yâ Allah, ben Sana ve Senin Rasûlü'ne îmân ettimse ve ben fercîmi zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, şu kâfiri benim üzerime musallat etme! diye duâ etti.
Adamın nefesi derhal boğuldu; horlamağa, hattâ ayağı ile yere vurup deprenmeğe başladı."
Hadîsin râvîsi el-A'rac şöyle dedi: Ebû Seleme ibnu Abdirrah-mân, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini söyledi:
"Sâre:
— Yâ Allah, eğer bu herîf ölürse, bunu bu kadın öldürdü denilir, dedi.
Bunun üzerine o zâlim, sarasından salıverildi. Sonra hükümdar, Sâre'ye (ikinci defa taarruza) kalkıştı. O da derhâl kalkıp abdest alarak namaza durdu. Ve:
Yâ Allah, ben Sana ve Senin Rasûlü'ne îmân ettimse ve nâ-
mûsumu zevcim müstesna olmak üzere herkese karşı iyice korudum-sa, şu kâfiri benim üzerime musallat etme! diye duâ ediyordu. Adamın derhâl nefesi tıkandı, horlamaya, hattâ ayağı ile yere
vurup deprenmeye başladı."
Abdurrahmân şöyle dedi: Ebû Seleme şöyle dedi: Ebû Hureyre
şöyle dedi:
"Sâre:
— Yâ Allah, eğer bu adam Ölürse, bunu bu kadın öldürdü denilir, dedi.
Bunun üzerine adam sarasından ikinci defa, yâhud üçüncü defada da salıverildi.
Bunun üzerine o melik kendi adamlarına:
— Vallahi siz bana (insan değil), muhakkak bir şeytân göndermişsiniz. Siz bu kadını îbrâhîm 'e geri gönderiniz. Hâcer'i de Sâre'ye
hediye veriniz! dedi.
Müteakiben Sâre, îbrâhîm Peygamberi dönüp geldi. Ve ona
(vak'ayı anlatıp):
— Anladın mı, Allah kâfiri zelîl etti ve bir cariyeyi de bana hizmetçi verdi, dedi" [261].

161-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Ebî Vakkaas ile Abd ibnu Zem'a bir oğlan çocuğu hakkında da'vâlaştılar. Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk erkek kardeşim Utbe'nin oğludur. O, bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bana ahid verdi. Çocuğun Üt-be'ye benzeyişine bak, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— Yâ Rasûlallah, bu çocuk benim kardeşimdir. Babamın döşeği üzerinde, babamın cariyesinden doğmuştur, dedi.
Rasûlullah (S) çocuğun sîmâsındaki benzeyişe baktı ve çocuğun Utbe'ye aÇık bir surette benzeyişini gördü. Akabinde:
— "Yâ Abd, bu çocuk senin(kardeş\n)dir. Çocuk döşeğindir; zina ediciye de mahrumiyet vardır. Yâ Şevde binte Zem 'a, sen de (nedb ve ihtiyat olarak) bundan sonra bu çocuktan (yânı Abdurrahmân'-dan) perdelen" buyurdu.
Artık Şevde, bu Abdurrahmân'a hiç bakmadı [262].

162-.....Abdurrahmân ibn A-vf (R) Suheyb er-Rûmî'ye hitaben:
— Allah'tan kork, kendi babandan başkasına neseb iddia etme! dedi.
Suheyb de ona:

— Benim şöyle şöyle şeylerim olması ve benim babamdan başkasına neseb iddia etmekliğim beni sevindirmez. Lâkin ben (babamı ve soyumu bilen) küçük bir çocuk iken (Romalılar tarafından) çalındım, dedi [263].

163-..... Hakîm ibn Hızâm (R) haber verip şöyle demiştir:
— Yâ Rasûlallah! Bir takım işlere ne dersin? Ben Câhiliyet devrinde sadaka, köleyi hürriyete kavuşturmak, hısımlarla ilgilenmek nev'inden bir takım işlerle ibâdet etmeğe çalışırdım. O işlerde benim lehime bir ücret ve sevâb var mıdır? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Sen mazide kazanmış olduğun hayırlarınla -yâhud: hayırların üzerine yükselerek- müslümân oldun!" buyurdu [264].

101- Tabaklanmalarından Önce Meyte Derilerini Satmak Sahih Olur Mu Olmaz Mı?) Babı

164-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ölmüş bir koyunun yanından geçti de:
— "Bunun derisiyle faydalansaydiniz ya!" buyurdu. Sahâbîler:
— Bu koyun kendiliğinden ölmüştür, dediler. Rasûlullah:
— "Ölü hayvanın ancak etini yemek haram oldu" buyurdu [265].

102- Domuzu Öldürmek (Meşru" Mudur?) Babı

Ve Câbir ibn Abdülah (R): Peygamber (S) domuzu fot satmayı haram kıldı, demiştir [266]

165-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, muhakkak Meryem'in oğlu îsâ'nın sizin içinize âdil bir hakem olarak inmesi, Hrıstiyanlar'in o haçını kırması, domuzu öldürmesi, cizye vergisini indirmesi, malın hiçbir kişinin kabul etmiyeceği kadar çoğalıp taşması vâki' olacaktır"[267]

103- Bab:

"Murdar ölmüş hayvanın iç yağı eritilmez; ondan çıkarılan yağ satılmaz". Bu hadîsi Câbir (R), Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [268].

166-.....İbn Abbâs (R) şöyle diyordu: Umer ibn Hattâb'a fulan kimsenin şarâb sattığı haberi ulaştı. Bunun üzerine Umer (R): Allah o fulan kimseyi öldürsün! O, Rasûlullah(S)'ın "Allah Yahûdîler'in canlarını alsın; onlara iç yağları haram kılındı da onlar bu yağları erittiler ve sattılar" buyurduğunu bilmedi mi? dedi [269].

167-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Yahûdîler'e la'net etsin. Onlara iç yağlar haram kılındı da onlar bu yağlan sattılar ve bedellerini yediler".
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Kaatelehumullâhu", "Allah onlara la'net etsin" demektir. Çünkü "Katıle'l-harrâsûn", "Kahrolsun o koyu yalancılar" (ez-zâriyât: 10) ma'nâsınadır [270].

104- Kendisinde Rûh Bulunmayan Cansız .Varlıkların Resimlerinin Satılması Ve Resim Edinmek, Yapmak. , Satmaktan Mekruh Sayılan Şeyler Babı

168-.....Saîd ibnu Ebi'l-Hasen şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'ın yanında idim. Ona bir kimse geldi ve:
— Yâ İbni Abbâs! Ben öyle bir insanım ki, benim, maişetim ancak elimin san'atından ibarettir. Ben şu resimleri yaparım (bunların gelirleriyle geçinirim), dedi.
İbn Abbâs:
— Ben sana başka değil, yalnız Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîsi söyleyeceğim: Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu: "Her kim bir suret yaparsa, şübhesiz Allah o kimseyi yaptığı surete can üfleyince-ye kadar azâb edecektir. Hâlbuki sureti resmeden o kişi, yaptığı sû- • rete ebediyyen rûh üfleyip veremiyecektir".
ibn Abbâs'ın bu cevâbı üzerine o ressam kişi şiddetli bir hışıltı ile har har soludu, benzi sarardı. İbn Abbâs (ona acıyarak):
— Vayh sana yazıklar oldu. San'atım muhakkak işlemek zaruretinde isen sana şu ağaç ve kendisinde rûh olmayan her şeyi tasvir etmeni tavsiye ederim, dedi [271].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Saîd ibnu Ebî Arûbe, bu tek hadîsi en-Nadr ibnu Enes'ten işitmiştir [272].

105- Şarâbda Ticâret Yapmanın Haram Kılınması Babı

Câbir (R): Peygamber (S) şarâb satmayı haram kıldı, demiştir [273].

169-.....Âişe (R): el-Bakara Sûresi'nin son âyetleri -ki ribâ âyetlerinden sûrenin sonuna kadar devam eden 275-286. âyetler- indiği zaman, Peygamber (S) mescide çıktı da: "Şarâb hususunda ticâret yapmak haram kılındı" buyurdu [274].

106- Hürr Bir İnsanı (Bilerek Köle Diyk):Satan Kimsenin Günâhı Babı

170-.....Ebû Hureyre(R)>den (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle dedi: "Allah şöyle buyurdu; Üç sınıf insan vardır ki, kıyamet gününde ben onların hasmıyımdır: Biri şu kimse ki, benim adıma yemin edip (ahd eder de) sonra ahdini bozar. İkincisi hürr bir insanı köle diye satar da onun parasını yer. Üçüncüsü şu kimse ki, bir işçiyi ücretle tutar, onu çalıştırıp işi tam yaptırır da, onun ücretini vermez" [275].

107- Peygamber (S) Yahudileri Medine'den Sürgün Ettiği Zaman Onlara Arazîlerini Ve Deve Gübrelerini Satmalarını Emretmiştir Babı

Yahûdîler'in bu sürülüşü hakkında Saîd el-Makbûrî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîs vardır [276].

108- Köleyi Köle İle, Hayvani Hayvan İle Veresiye Olarak Satmadın Hükmü) Babı

İbn Umer, sahibinin muhafazasında bulunan ve sahibinin Rebeze'de müşteriye teslim edeceği bir binek devesini dört baîr (yânî deve) karşılığında satın aldı. İbn Abbâs da: Bir deve bazen iki deveden daha hayırlı olur, demiştir. Râfi' ibn Hadîc de iki deve karşılığında bir deve satın aldı da, satan adama o iki devenin birini hemen verdi ve: Diğerini sana inşâallah yarın geciktirmeden kolaylıkla getiririm, dedi,
Saîd ibn Müseyyeb: Hayvanlar hususunda ribâ yoktur.
Deve iki deve ile; koyun iki koyunla veresiye olarak V- satılabilir, demiştir. İbn Şîrîn de: Bir devenin iki deve ile veresiye olarak ve bir dirhemin bir dirhemle satılmasında be's yoktur, demiştir [277].

171-.....Enes ibn Mâlik(R)'Şöyledemiştir:Hayber esirleri içinde Safiyye bintu Huyey ibn Ahtab vardı. Dıhye el-Kelbî'nir mülkiyetine geçti. Sonra Peygamber'e geçti, demiştir [278].

109- Köle Satışı Babı

172-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Muhayrîz haber verdi. Ona da Ebû Saîd el-Hudrî haber vermiştir: Ebû Saîd, Pey-gamber'in yanında otururken:
— Yâ Rasûlallah! Biz bir takım kadın esirlere nail oluyoruz (ve onlara cinsî yaklaşma yapıyoruz). Fakat biz bu esîr kadınları satıp paralara sâhib olmayı istiyoruz. Bunun için azletmek hususunda nasıl düşünüyorsun? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Sizler hakîkaten bunu yapıyor musunuz? Azli yapmamanız üzerinize vâcib değildir. Çünkü şu muhakkak ki, Allah'ın dünyâya çıkmasını yazmış olduğu herbir hayât sahibi insan, mutlak meydana çıkacaktır" buyurdu [279].

110- Müdebber (Yânı Hürriyete Kavuşması Efendisinin Ölümüne Bağlanmış Olan) Kölenin Satılması Babı

173-.....Câbir ibn Abdillah (R), Peygamber (S) hürriyete kavuşturulması efendisinin ölümüne bağlanmış olan müdebber köleyi sattı, demiştir.

174-.....Amr ibnu Dînâr, Câbir ibn Abdillah'tan; Rasûlullah (S) hürriyeti efendisinin ölümüne bağlanmış olan müdebber köleyi sattı, derken işitmiştir [280].

175-.....Zeyd ibn Hâlid ve Ebû Hureyre (R) ikisi haber verdiler ki, kendileri Rasûlullah'tan işitmişlerdir: Rasûlullah'a, muhsan kılınmış hâldeyken zina yapmayı âdet eden bir cariyenin hükmünden sorulmuştu. Rasûlullah (S): "O cariyeye deynek cezası uygulayın. Sonra yine zina ederse yine deynekleme cezası uygulayın. Sonra üçüncü yâhud dördüncü kenesinde onu satınız" buyurdu [281].

176-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Sizden biriniz dişi kölesi zina ettiği, akabinde de zinası (beyyine, gebelik veya ikrar ile) meydana çıktığında, efendisi onu (hürrenin cezasının yarısı olan) hadd cezası olmak üzere, deynekle kamçılasın. Ve onu deyneklemeden sonra zinayı başına kakmasın. Sonra üçüncü defa zina eder ve zinası delille meydana çıkarsa, artık efendisi onu kıldan bir ip karşılığında bile olsa satsın" [282].

111- Bâb: Şahıs, Satın Aldığı Câriye Rahimini Temizlemeden Önce Câriye İle Yolculuk Eder Mi? [283]

Hasen el-Basrî: Şahsın cariyeyi öpmesini yâhud (fercin berisinde olmak üzere) câriye île mübaşeret etmesini
bir be's (yânî günâh olarak) görmemiştir. İbn Umer (R): Cima' olunan câriye hibe edildiği yâhud satıldığı yâhud hürriyete kavuştuğu zaman, hayızlanmak suretiyle rahimi tertemiz kılınsın; bakire olan kıza rahim temizlendirilrnesi yaptırılmaz, demiştir.
Atâ ibn EbîRebâhda: Erkeğin, başkasından hâmile bulunan cariyesinden fercin berisinde olmak üzere nasîb almasında be's

yoktur, demiştir. Yüce Allah da: "üf/ onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine yâhud sağ ellerinin mâlik olduklarına karşı (olan durumları) müstesnadır. Çünkü onlar (bu takdirde) kınanmış değillerdir" (el-Mü'minûn: 5-6) buyurmuştur [284].

177-.....Enesibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber'e geldi. Nihayet Allah O'na (Kamus denilen) kal'ayi açtığı zaman kendisine Huyey ibn Ahtâb'ın kızı Safiyye'nin güzelliği zikr olundu. Safiyye yeni evlenmiş bir gelin iken, Safiyye'nin kocası öldürülmüş idi. Rasûlullah ganimetten payı olarak Safiyye'yi kendisi için seçip aldı ve Safiyye ile yola çıktı. Nihayet bizler Medine yakınında Seddu'r-Ravhâ denilen yere ulaştık. Safiyye işte orada hayzından temizlenip halâl oldu ve Peygamber, Safiyye ile evlendi. Sonra Peygamber tabaklanmış ve yere yayılan küçük bir deri üzerinde hurma, yağ ve keş karışığı "hays" denilen bir yemek yapıp hazırlattı. Sonra Rasülullah (nikâhı şöhretlendirmek için) ben Enes'e: "Etrafındaki insanlara bildirip i'lân et" buyurdu. İşte bu hurma, yağ ve yoğurt kurusu karışığı, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün aşı oldu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık.
Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ı gördüm ki, bir abayı binek devesinin hörgücü üzerine, kendi arka tarafına Safiyye için doluyor, sonra devesinin yanına oturuyor, akabinde dizini koyuyor, bu sırada Safiyye de kendi ayağını Peygamber'in dizi üzerine koyarak deveye biniyordu [285].

112- Meytenin Ve Putların Satılması(Nın Harâmlığ1nı Beyân) Babı

178-.....Bize Leys ibn Sa'd, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. Câbir, Rasülullah (S), Mekke Fethi senesinde Mekke'de iken, şöyle buyururken işitmiştir:
— "Şübhesiz Allah ve Rasûlü şarâbın, meytenin, domuzun, sanemlerin satışım haram kıldı" buyurdu.
Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah! Murdar ölen hayvanın iç yağları hakkında ne dersiniz? Murdar ölen hayvanların iç yağları ile gemiler cilalanır, deriler yağlanır, onunla insanlar (mum yapıp) ışıklanır? diye soruldu.
Rasülullah:
— "Hayır, murdar yağı satmayınız. Bu satış haramdır"buyurdu. Bundan sonra Rasülullah "Bu satış haramdır" sözünü söylediği zaman:
— "Allah Yahudiler'e la'net etsin! Allah murdar ölen hayvanın iç yağlarını haram kıldığı zaman onlar bu yağı eritip güzelleştir-diler, sonra onu sattılar da parasını yediler" buyurdu [286]
Ebû Âsim şöyle dedi: Bize Abdulhamîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Câbir'in bu hadîsini yazıp Mekke'den gönderdiği mektubunda: Ben Câbir'den işittim; o da Peygamber'den, dedi [287].

113- Köpek Bedeli(Nin Hükmü) Babı

179-.....Ebû Mes'ûd, Ukbe ibnu Amr(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) köpek bahâsından, zina kazancından, kâhinlik ücretinden nehyetti [288].

180-.....Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn haber verip şöyle demiştir: Ben babam Ebû Cuhayfe'nin kan alma tedavisi yapan bir köle satın aldığını gördüm. (Ebû Cuhayfe emretti de bunun âletleri kırıldı.) Ben babama bu kan alma âletlerinin kırılma sebebini sordum. Babam: Rasûlullah (S) kan alma bedelinden, köpek bedelinden, kadın kölenin (haram olan) kazancından nehyetti. Ve yine Rasûlullah döğme yaptırana, ribâ yiyiciye, ribâ kazancı yedincisine la'net etti; suret yapan musavvir kişiye de la'net etti, dedi [289].

---

[1] Buhârî buraya kadar kendilerinden âhiret tahsîli kasdedilen İbâdetler bölümlerini yazmıştır. Bundan sonra kendilerinden dünyevî hayırlar tahsîli kasd olunan muamelât bölümlerini yazmaya başlamıştır. Buhârî ibâdetler bölümlerini ehemmiyetlerinden dolayı öne geçirmiş, sonra muamelât bölümlerini ikinci olarak yazmıştır. Çünkü bunlar da yaşamak için zarurî olan işlerdir. Buhârî Nikâh bahsini de geriye bırakmıştır. Bundan, Buhârî'nin medenî muameleleri, aile münâsebetlerinden daha mühim gördüğü anlaşılır.
Buyu', Be/in cem'idir. Bey' lügatte mutlak mübadele yânî malı mala değişmek demektir. Satmak ve satın almak ma'nâsında kullanılır ki, mülkten çıkarma ve mülke girdirme ta'bîr olunur. Bu cihetle bey' zıdd ma'nâlı kelimelerdendir. Şirâ lâfzı da böyle satmak ve almak ma'nâlarına konmuş olarak zıdd ma'nâlardan olur.
Şeriat örfünde bey': Bir malı öbür mal ile iki tarafın rızâları (yânî îcâb ve kabul) ile değişmektir.
Muamelâtta bey'in bir haylî nevi'leri vardır:
Bey'u mutlak: Aynı semen ile bey';
Bey'u mukaayede: Aynı ayn ile;
Bey'u selem: Borcu ayn ile;
Bey'u sarf: Semeni, başka bir semen ile;
Bey'u murabaha: Semeni, evvelki semene ziyâde ile;
Bey'u tevliye: Semeni ziyâdesiz olarak;
Bey'u vazîa: Semeni evvelden noksanı ile bey'dir.
Bunlardan başka olan lâzım, tam, gayrı lâzım, hıyar, sahîh, fâsid, bâtıl.... gibi bâzı nevi'leri de vardır. Bunların tafsili gelecektir.
İşte Buhârî, bey'in böyle birçok nevi'leri olduğu için başlığı cem'İ sîgâsıyle getirmiştir (Aynî).
[2] Buhârî Buyu' Kitâbı'nun başında iki âyetten birer cümle yazmıştır ki, bunlar alışveriş nevı'lerinin en mühim asıllarını ve sınırlarını tesbît etmektedir. Bunlardan ikinci âyet, Kur'ân'daki en uzun âyet olup "Mudâyene = Borçlanma" âyeti denmekle meşhurdur. Hukukî muamelelerin, alışverişlerin, mukaavelelerin, borçlanmaların bir adalet kâtibi, bugünün ta'bîriyle bir Noter huzurunda şâhidlerle tesbîti îcâb eden bütün hukukî esasları toplamıştır. Onun için bu âyetin tamâmının tercemesini yazalım:
"Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. A ranızda bir yazıcıda doğrulukla (onu) yazsın. KâtibA ilah 'in kendisine Öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Üzerinde hakk olan (borçlu) da yazdırsın (borcunu ikrar etsin). Rabb'i olan Allah'tan korksun, ondan (borcundan) hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer üstünde hakk bulunan (borçlu) bir beyinsiz vcyâ bir zaîf olur, yâhud da bizzat yazdırmaya (ve İkrara) gücü yetmezse velîsi dosdoğru yazdırsın (ikrar etsin). Erkeklerinizden iki de şâhid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa o hâlde râzî (ve doğruluğuna emîn) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay) olur. Şâhidler (şehâdeti edaya) çağrıldıkları vakit kaçınmasın. Az olsun, çok olsun, onu va'desiyle beraber yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah yanında adalete daha uygun, şâhidlik için daha sağlam, şübheye düşmemenize de daha yakındır. Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir vebal yoktur. Alışveriş ettiğiniz vakit de şâhid tutun. Yazana da, şâhidlik edene de asla zarar verilmesin. (Bunu) yaparsanız o, kendinize (dokunacak) bir fısk {ve isyan olur). Allah 'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (el-Bakara: 282).

[3] Buhârî'nin burada zikrettiği bu âyetler, kazanç yolları arasında ticâretin en meşru', mubah ve çok bereketli, rağbet edilecek bir kazanç yolu olduğuna delâlet eder.
[4] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Çarşılarda el çırpmak, yânî alışveriş etmek" sözündedir ki, o da .ticâretten ibarettir... (Aynî).
Ebû Hureyre'nİn çok hadîs rivayet etmesinin sebeblerini açıklayan iki hadîs İlim Kitâbı'nda geçmiş ve kendisi oradaki hadîste el-Bakara: 159, 174 ve ÂIu lmrân:187. âyetlerini okuyarak savunmasını yapmıştı.
[5] Hadîsin başlığa delîlliği "İçinde ticâret yapılan bir çarşı var mıdır?" sözündedir. Hadîs bâzı sahâbîlerin Peygamber devrinde ticâretle uğraştıklarını ve bunun Peygamber tarafından takrir ve teşvîk olunduğunu ortaya koyuyor. Sonra en mühim bir husus da ticâret ve benzeri sanâyî ile uğraşarak kişinin zâtı kazanç elde etmesi, hibe ve saîr yollarla başkasının kazancından faydalanmaktan çok hayırlı olduğudur. Sa'd ibnu'r-Rabî' gibi Medine'nin en zengini, Abdur-rahmân'a servetinin yarısını hibe ettiği hâlde, Abdurrahmân bunu kabul etmiyor, yağ ve yoğurtla başladığı ticâreti sayesinde binlerle dirhem sadaka verecek bir servete mâlik oluyor.
[6] Metindeki = Mehyem", Meryem vezninde soru kelimesidir. Mâhâluke ve şânuke ma'nâsınadır. Bâzıları "Sana birşey hadis oldu mu?" ibâretiyle tefsîr eylediler. "Mehyem ey mâ hâluke ve şânuke" denilir, yânî hâl ve şâmn nicedir, ne âlemde ve ne hâldesin; yâhud hâne ve aşiretin ne hâldedir; iyiler hoşlar mıdır; yâhud dehrin hâdiselerinden sana bir hâdise erişti mi, sağ ve esen misin? Hulâsası hâl ve keyfiyetten suâl ve istifhamdır. Şârih der ki, İbn Mâlik Tavzih'-de dedi ki: Mehyem, ismi fiil emirdir, "Ahbirnî = Bana haber ver" ma'nâsına-dır. Müberred Aa/m/'de"lma'l-haberu = Haber nedir" unvâniyle tefsîr eyledi. Ve Zemahşerî Mukaddime1 <Xe "Çe haber = Ne haber" ile beyân eyledi. Ve Suheylî dedi kî: Mehyem lâfzı Yemen menşe'lidir. Aslı " yâhud idi, ba'dehu îcâz ve tahfîf edip Mehyem dediler. Nitekim "<<£. Ji" kelimesinde "AV derler ve " Z. " ismi fiil emirdir, boşla ve feragat eyle ma'nâsınadır. Bâzıları aslı "^ L^u" idi dediler,müennes zamiri hâl ve kıssaya râci'dir (Kaa-mûs Ter.),
[7] Başlığa delîlliği "Bana çarşıya delâlet ediniz" sözündedir. Çünkü Abdurrahmân çarşıyı ancak ticâret etmek için istemiştir (Aynî).
[8] Hadîsin başlığa delîlliği, ei-Bakara: 198. âyetinin inmesinden sonra adı geçen Câ-hiliye panayırlarında sahâbîlerin ticâret etmekte bulunduklarını şâmil olması yö-nündendir. Bu hadîs Hacc Kitabı, 'iHac mevsimi günlerinde ticâretin, Câhiliyet panayırlarında alışveriş etmenin cevazı bâbı"nda da geçmişti.
Câhiliyet devrinde Hicaz'da Mekke civarında senenin belli zamanlarında dört yerde umûmî pazar, yânî panayır kurulurdu. Arab yarımadasının her tarafından toplu toplu kervanlar gelir, buralarda ticâretler, hutbe ve şiir yarışları yaparlardı. Bunlar Ukâz, Mecenne, Zu'1-Mecâz ve Hubâşe panayırlarıdır. Ukâz, zu'1-ka'de başında kurulur ve yirmi gün devam ederdi. Yeri Arafat'a yakındı; Şâirlerin yarışmaları en çok Ukâz'da cereyan ederdi. Peygamber, Kuss ibn Sâi-de'yi Ukâz'da görmüş ve cihan edebiyat târihine geçen meşhur hitabesini burada dinleyip ezberlemişti.
Mecenne, Mekke'ye birkaç mil mesafede idi; yakınında bahçe ve bostanlar bulunduğu için böyle İsimlendirilmiştir.
Zu'1-Mecâz'ın, Arafat'ın bir tarafında yâhud sağ tarafında kurulduğu bildirilmiştir.
Hubâşe, Mekke'nin sağ tarafında ve altı mil mesafede idi.
İbn Abbâs'ın buradaki hadîsinde bunlardan ilk üçü zikredilmiştir. Metin deki âyetin inmesiyle hacc mevsimlerinde ve bu panayırlarda müslümânlann alışveriş yaparak RabblerİninI fazlından faydalanmalarında günâh olmadığı bildirilmiştir
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın kendisinden bir parça olmasındandır.
Buhârî hadîsi burada dört tarîkten getirmiştir: Buhârî'nin Kitâbu'l-lmân'da getirdiği tarîki biraz daha tafstilidir. Bu hadîs İslâm Dîni'nin medarı sayılan dört hadîsten biridir. Diğer üçü de "Bütün amellerin değeri niyetlere göredir"; "Kişinin islâmlığının güzelliği, kendisini İlgilendirmeyen şeyleri terketmesidir"; "Sizden hiçbiriniz kendisi için arzu ettiği hayrı mü 'min kardeşi için de arzu etmedikçe hakîkî mü'min olmaz" hadîsleridir.
Bu hadîse göre hükümler üç kısma ayrılır: Biri, hakkında nass olup işlenmesi Şârî' tarafından emir ve taleb olunan ve terkine de azâb terettüb edendir. Bu kısım belli olan halâldır. Beyâna muhtâc plmayarak herkesin bildiği dînî be-dîhîyâttır. Yemek, içmek, söz söylemek, gezmek gibi.
İkinci bir kısım: Nassan terki taleb olunan ve İşlenmesine vaîd terettüb eden şeydir. Bu kısım da apaçık haramdır. Bu da beyâna muhtâc olmayarak herkesin bildiği şer'i haramlardır. Bu da ya zatî, görünür bir sıfattan dolayı men' edilmiş olur: Sarhoş edici ve zehirli maddeler kullanmak gibi; yâhud da gizli bir sıfattan dolayı men'edilmiş olur, zina gibi. Yâhûd da tahsîl ve kazanılmasındaki fenalıktan dolayı men' edilmiş bulunur: Faiz, gasb, hırsızlık gibi.
Üçüncü bir kısım: Halâllığı ve harâmlığı açık olmayan ve herkesçe bilinmeyen şeylerdir..' (Fethu'l-Bârî).
[10] Hassan ibn Ebî Sinan tâbi'lerin Basra'daki âbidlerindendir. Onun bu sözünü Ahmed ile Ebû Nuaym mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bunun lâfzı şöyledir: Yûnus ibn Ubeyd ile Hassan ibn Ebî- Sinan buluştular .Yûnus: Bana takvadan daha çetin olan bir şeye dürüşüp çalışmadım, dedi. Hassan da: Ben takvadan daha kolay bir şeye çalışmadım, dedi. Yûnus: Bu nasıl oldu? dedi. Hassan da: Bana şübhe verecek şeyi, beni şübheye vermeyecek şeye terkettim ve istirahata kavuştum, dedi. Başlıktaki lâfiz Peygamber'e yükseltilmiş olarak da rivayet edilmiştir. Oriu Ahmed, Tirmizî, Nesâî, İbn Hıbbân ve Hâkim; Hasen ibn Alî hadîsinden olmak üzere merfû'an tahrîc etmişdir.
[11] Başlığa uygunluğu "Denilmişken nasıl olur" sözündedir. Çünkü bu söz, Pey-gamber'in, o kadının takva ve ihtiyat olarak terkedilmesine işaretini bildiricidir. Nitekim İlim Kitâbı'nda geçen rivayette Utbe'nin ihtiyaten o kadını bıraktığı ve kadının da başkasıyle evlendiği geçmişti.
[12] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde şübhenin açıklanması ve şübheden çekinme bulunması yönündendir. Bu şübheden dolayı Peygamber ihtiyaten Sevde'ye: "Abdurrahmân'dan perdelen" buyurmuştur (Aynî).
Bu hadîs, nesebe katma ve neseb ta'yîni dâvasına dâirdir. Bu da'vâda yedi şahsın ismi geçiyor. Rivayet edilen bu da'vânın iyi anlaşılması için her iki tarafın şahıslarını hatırlatmak faydalıdır: Bir tarafta Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile ölü-kardeşi Utbe ibn Ebî Vakkaas; öbür tarafta ölü Zem'a, oğlu Abd ibn Zem'a ve kızı mü'minlerin annesi Şevde.
Da'vâ edilen şey: Zem'a'mn cariyesinin doğurduğu Abdurrahmân'ın neseb ta'yîni.
Peygamber Abd ibn Zem'a'ya "Bu senin kardeşindir" diye hükmettiğine göre, Abdurrahmân Sevde'nin de kardeşi oluyor. Böyle iken Peygamber'in Sevde'ye Abdurrahmân'dan perdelenme emretmesi, çocuğun sîmâsmda Utbe'ye bir benzeyiş görmesinden ileri gelmiştir. Hükme ve kaanûnun zahirine göre Abdurrahmân'ın nesebi ve Sevde'ye kardeşliği sabit olmakla beraber, Peygamber benzeme şübhesinden dolayı neseben ve ihtiyaten Sevde'ye perdelenme ile emretmiştir.
[13] Başlığa uygunluğu, bu avın halâl ve harâmlığını bilememesi cihetindendir. İki hâdisede de şübhe bulunduğu için ihtiyaten en güzel olan uzak durmak tavsiye edilmiştir.
el-Mt'râd, iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir.
[14] Başlığa misâlliği, Peygamber'in şübheden dolayı hurmadan uzak durması cihetindendir. Peygamber (S) bu düşük hurmanın sadakadan olması ihtimâlinden ibaret olan şübheden ötürü ondan geri durmuş oluyor ki, halâllığı ve harâmhğı şübhelİ şeylerden çekinmeye en güzel ve en açık misâldir.
[15] Buhârî, Hemmâm'dan gelen bu Ebû Hureyre hadîsini Kitâbu'l-Lukata'da tam senedi ve metniyle getirecektir. Burada ta'lîk şeklinde getirmiş ve başlığa delîl olacak diğer kuvvetli bir misâlin varlığına işaret eylemiştir.
[16] el-Vesvese ve Visvâs: Nefs ve şeytân kalbe fayda ve hayrı olmayan hâtıra at-, makla dağdadağa vermek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter,).
Buna göre vesvese kalbe gelen gizli hareket ve daha doğrusu şeytanî hisler ve hayâllerdir. Bunlar bir delîle dayanmayan zayıf şeyler olduğundan, sakınılması gereken şübheli işlerden değillerdir. Fıkıhtaki "Yakın şekk ile zail olmaz" düstûru bu hadîsten alınmıştır. Şübhesiz şeytanî vesvese, îmân ve ibâdet yolunun yol kesicisidir. Mü'mine hakk suretinde görünerek yolunu keser: Abdestin bozuldu diye bir musallîyi namazdan alıkor. Her abdest alıp namaza durdukça bu şeytanî karıştırma tekerrür ederek zavallı vesveseli kişi bir türlü namaz kılmağa muvaffak olamaz; bu bazen cinnet derecesine varır! Bu konuda asi olan vesveselerin, sakınılmalan emredilen şübheli İşler hükmüne girmiyecekleridir. Çünkü Rasûlullah (S): "Kişi fiilen bir fenalığı yapmadıkça yâhud diliyle bir söz, söylemedikçe ümmetin ferdlerinin nefsinin konuşmalarından Allah vazgeçmiştir" buyurmuştur. Vesvese boşa atılmıştır; hükmü yoktur (Umdetu'l-Kaarî).
[17] ez-Zuhrî'den bu sözünü Ahmed ile Ebu'l-Abbâs es-Sirâc mevsûlen rivayet etmişlerdir. Ebu'l-Abbâs es-Sirâc bunu Peygamber'e yükseltmiştir. Bâzı sarihler bunu Zuhrî'nin sözü zannetmişler, hakikatte o Peygamber'den rivayet etmektedir. Fakat Buhârî âdeti üzere hadîsi burada pek kısaltmıştır {İbn Hacer).
[18] Medine etrafındaki sürü sahibi çöl halkı bulundukları yerlerde koyun, sığır kesip Medine'ye et satmağa giderlermiş. Bâzı kimselerin Peygamber'den hükmünü sordukları etler bu çöl halkının sattığı etlermiş. Bedevi olsun, şehirli olsun bir müslümânın kestiği hayvandan şübhe etmek uygun olmadığından Peygamber onlara metindeki çok güzel cevâbı vermiştir.
ibn Hacer şöyle dedi: Buhârî'nin bu hadîsi getirmekten maksadı, vesveseli kimselerin gönüllerindeki gizli hareketin kendilerini mübâh işlerden men'e kadar götürdüğünü bildirmektedir... (Fethu'l-Bârî).
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir ticâret gördükleri zaman... âyeti indi" sözün-dedir. Bu âyetin bu kitâbda zikredilme sebebi, içinde alışveriş nevi'lerinden biri olan ticâret'in zİkredilmesidir. Hadîs Cumua Kitâbı'nda da geçmiş ve açıklamalar orada verilmişti (Aynî).
Buhârî buradaki başlıkla ticâret hernekadar halâl kazanma yollarından olması i'tİbâriyle medhedilmiş bir çalışma ise de, ticâretten önce yapılması gereken işlerin önüne geçirildiği zaman bazen kötülendiğine işaret etmiştir (ibn Hacer)
[20] Buhârî bu başlıkla mâlî kazançlarının halâllık ve harâmlığını araştırmayı terke-denin kötülenmesini işaret etmiştir. Şârih ibn Battal: Kişinin servetinin menbâ'-ını araştırmaması, dâima murakabe üzere bulunmaması dîn zaîflığından ve îmân gevşekliğindendir. Bir de bu aldırmamazlık fitne ve fesadın.umûmîleşmesi, ahlâksızlığın halk arasında genişleyip yayılmasından olur demiştir.
İbnu't-Tîn: Bu hadîste amellerin muhasebesini terketmekten sakındırma vardır. Çünkü malın insanlar arasında uyandırdığı fitne çok şiddetlidir, demiş ve Enes'in şu hadîsini rivayet etmiştir: Enes: Yâ Rasûlallah! Beni duası kabul edilmiş kıl (yânî, bunun yolunu bana göster), dedi. Rasûlullah (S): "Ey Enes! Halâl kazan, duan kabul olur. Ztrâ kişi ağzına haram bir lokma götürürse kırk gün duası kabul olunmaz" buyurdu (Umdetu'l-Kaarî).
[21] Bu başlık bâzı Buhârî nüshalarında bâ'nın fethi ve râ'nın şeddesiyle el-Berr şeklinde, diğer bâzı nüshalarda ise bâ'nın fethi ve noktalı zâ'ın şeddesiyle el-Bezz şeklinde gelmiştir. Bu iki lâfzın lügat ma'nâları şöyledir:
el-Berr:... ve deniz mukaabilidir ki, sahra ma'nâsınadır; kara ta'bîr olunur...
el-Bezz: Mutlak sıyâba yânî libâs-maddesine denir ki, lisânımızda da bez ta'bîr olunur. Bir kavle göre sıyâb olan ve sıyâb makûlesinden olan ev metâma denir... ve Bezzaz bez satan adama denir ki, bezci ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).
Sarihlerin bâzısı bir bâb sonra gelecek olan deniz ticâreti babına uyması ba-' kımından bunu kara ticâreti ma'nâsına el-Berr nüshasını; diğer bâzıları da bütün ev eşyası ticâreti ma'nâsmı ifâde etmesi bakımından el-Bezz rivayetini tercih etmek istemişlerdir. Bâzısı da bâböa ticâret nevi'leri içinden bu lâfızların birinin ta'yînini gerektirecek bir sebeb yoktur demişlerdir.
[22] Buhârî'nin âyeti burada zikretmesi, ticâretin mübâhhğını isbât etmek İçindir. Ayette ticâretten sonra bey'in zikredilmesi, ticâretin tacirin san'atı olup kazanç için alışverişten ibaret bulunduğu; bey'in ise hâss olduğu; binâenaleyh hâss olan bey'in âmm olan ticâret, üzerine atfedildiği; yâhud ticâret seferle yapılanı, bey' de hazarda yapılan olduğu... gibi tevcihler yapılmıştır.
Ibn Abbâs: âyetteki "Allah'ın zikrinden" maksad farz namazlardır; "Süddî" ise cemâatle namazdır; Mukaat İl ibn Hayyân da: Bu ticâret işleri onları namazda haar bulunmaktan, onu Allah'ın emrettiği gibi

ikaame ve vakîtleriyle muhafaza etmekten alıkoymadı, demişlerdir.
[23] İbn Hacer, Feîhu'l-BârVdt: Ben bu ta'lîkin Katâde'den mevsûlen rivayet edildiğini görmedim, dedi. Evet, İbn Kesîr kendi tefsirinde zikrettiğine göre îbn Ebî Hatim ve İbn Cerîr, tbn Umer'den şunu rivayet etmişlerdir: İbn Umer çarşıda İdi. Namaza İkaame edildi.Onlar dükkânlarını kilitleyip mescide girdiler. İbn Umer: İşte âyet bunların, yânî sahâbîlerin bu hâlini tesbît için indi demiştir (Aynî, Kastallânî).
es-Sarf: Bir nesneyi çevirmek ve döndürmek ma'nâsınadır ki, bir nesneyi bir haletten diğer bir hâlete reddeylemekten ibarettir... Ve sarf, çevirmek ve döndürmek ma'nâsmadır ki, bir nesneyi bir haletten diğer bir hâlete döndürmek yâhud bir başka şeye ibdâl eylemekten ibarettir.. (Kaamûs Ter.).
Fakîhlere göre Sarf, bey'İn bir nev'idir, parayı para ile satmaktır. Bu teb-dîl muâmelecisine Sarraf denir. Buna göre Sarf, altını altın, gümüşü gümüş veya bunlann birini diğeri ile satmaktan ibaret bir alışveriş muâmelesidir. Hadîsteki iki sahâbînin Rasûlullah'tan sordukları da semeni semen ile tebdilin meşru' olup
olmadığıdır.
Bu hadîsten bütün âlimler sarrâfî muamelede iki tarafın parayı kabzetme-leri şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız sarf ve tebdîl mukaabili olarak birşey almak caiz midir, değil midir konusunda, görüş ayrılıkları vardır.
[24] Buhârî bu başlığı ticâret için çıkıp çarşıda pazarda kazanç yolu aramanın mübâh olduğunu isbât için koymuştur.1 Nehiylerden sonraki emirler ibâha ifâde eder: "İhramdan çıktığınız vakit (isterseniz) avlanın... "(el-Mâide:2) âyetindeki avlanma emri, avlanmanın mübâhhğım ifâde ettiği gibi, başlıktaki âyette bulunan "ibteğu = Arayın" emri de, ticâretle maîşet aramanın mübâhlığına delâlet eder.
[25] Müslim'in Ebû Musa'dan gelen bir hadîsinde Rasûlullah'ın: "Bir eve girmek için izin istemek üçdefadtr. îzin verilirse ne a'lâ, yoksa geri dönersin'* buyurduğunu işittim, demiştir. Eve üç izinle girme usûlü en-Nûr:27. âyetinde de sarahatle bildirilmiştir,
Böyle iken Umer'in, Peygamber'in bu emri hakkında Ebû Musa'dan şâhid istemesi, Ebû Musa'ya inanmadığından değil, haberlerin ve hadîslerin muhakkak şâhidli ve delîllı rivayet edilmeleri usûlünü yerleştirmek istemesindendir. Nitekim o sırada Halîfe'nin yanında Irak ve Şâm halkından yeni müslümân olmuş bâzı kimseler bulunduğu, bunların ulu orta, yalan yanlış hadîs rivayetine kalkışmalarından endîşe ettiği için Ebû Musa'dan rivayetine delîl istediği söylenmiştir. Hakîkaten İmâm Mâlik'in el-Muvatta'mdaki: "Umer, Ebû Musa'ya: Dikkat et, ben seni ittihâm etmedim; lâkin ben insanların Rasûlullah üzerine yalan söz söylemelerinden endîşe ettim" ziyâdesi, bunu te'yîd etmektedir. Ebû Dâvûd da kendi Soner'inde hadîsi bu ziyâde ile rivayet etmiştir.
Hadîsin bâb başlığına delîlliği, son fıkrasında Umer'in söylediği sözdedir (Aynî ve Kastallânî).
[26] Matar'ın bu haberini İbn Ebî Hatim senediyle rivayet etmiştir. Matar'm bura da en-Nahl:14. âyetini okuduğu bildirilmiştir. Ebû Zerr nüshasında ise "Fîhî" zamirinin takdîmiyle olan şu âyeti okuduğu gelmiştir: "... Gemilerin denizde yara yara gittiklerini görürsün. Bu Allah Un /adlından nasîb aramanız ve O'na şükretmeniz İç İndir "(el-Fâtir: 12)
[27] "Fi'l-futku'l-meşhûn" (eş-Şuarâ: 119; Yâsîn: 41 ;es-Sâffât: 160), (Yûnus: 22) âyetleri, bu kelimenin müfred ve cemi'inin müsâvîliğine delildir.
[28] Mücâhid'in bu sözünü Faryâbî ile Abd ibn Humeyd mevsûlen rivayet etmişlerdir
[29] Bu hadîs Zekât Kitâbi'nda, "Denizden çıkarılan şey" babında geçmişti. İnşâai-lah Kefalet Kitâbi'nda gelecektir. Buhârî bununla deniz ticâretinin kadîm zamanlardan beri bilinen ve alışılan birşey olduğunu işaret etmiştir.
[30] Bu da aynı hadîsin başka bir tarîkten şevkidir. Bu tarîkle muallak şeklindeki rivayetin mevsüllüğünü açıklamış oluyor. Bu, borcunu gönderecek gemi bulamayıp paralan bir odun içine koyup denize salmak suretiyle yerine ulaştıran kimsenin kıssasını anlatan sahîh bir hadîstir. Buradaki rivayetlerin ve âyetlerin hepsi deniz ticâretinin mübâhlığına delîl olarak zikredilmiştir.
[31] Bu başlığın hepsi el~Câmi'u 's-Sahîfi 'İn yalnız el-Müstemlî rivayetinde böyle terrar edilmiş olarak gelmiş, diğer rivayetlerde -Nesefî müstesna- düşmüştür. Neseîî ise bu başlığı burada zikretmiş, bundan Önce geçtiği yerden hazf eylemistir.
Ve yine el-Müstemlî'nin Ebü Zerr rivayetinde "Bir takım adamlar vardır ki., " {en-Nûr:37) lâfzı düşmüştür.
Hulâsa bu başlık ve Katâde'nin sözü "S- Karada Ticâret... bâbı"nda geçmisti (Kastallânî). Bu tekrarın fâidesi hakkında sarihler değişik görüşler İleri sürmüşlerdir. Kimisi bu tekrarın fâidesi bilinemedi; kimisi, bunu râvîler istinsah esnasında tekrar etti demiş; kimisi de, bunu burada kötülemeden ibaret olan mantûku için zikretti, önceki yerde ise, kötülemenin namaz ve hutbeden meşgul ettiği hâle tahsisi olan mefhûmu İçin zikretti demiştir (Aynî).
[32] Bu hadîs "Karada Ticâret... babı" nda geçmişti. Onu burada eİ-Müstemlî rivayetinde tekrar etmiştir.
[33] Yânî kazandıklarınızın halâlinden yâhud iyilerinden. Mücâhid, buradaki kazanmaktan murâd ticârettir, demiştir.
[34] Bu Âişe hadîsinin başlığa uygunluğu "Kazanması sebebiyle" sözündedir. Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda "Sadaka verdiği zaman kadının ücreti bâbf'nda geçmiş ve hadîsle ilgili açıklamalar orada verilmişti.
[35] Hadîsin başlığa delîl olan yeri "Kocasının kazancından".sözüdür. Çünkü kocasının kazancı ticâretten ve daha başka yollardan olur. Ve erkek de kazancının güzellerinden infâk etmekle emredilmişti. Buhârî bu hadîsi Nafakalar Kitâbı'nda da getirmiştir.
[36] Hadîsin başlığa cevâblığı, onu isteyenin ne yapması gerektiğini açıklayıp beyân etmekte bulunmasıdır.
Hısımlara sılanın mertebeleri ve dereceleri vardır. Bunların ednâ derecesi tatlı sözle, selâm ile hâl hatır sormakla olan sıladır. Buradan başlayarak ziyaretle, hizmetle, mâlî yardımla yapılan derecelere kadar yükselir. Bu dereceler de kudretin ve ihtiyâcın değişiklikleriyle değişik olur..
[37] Âişe ve Enes hadîslerinin başlığa delîllikleri meydândadır. Bu hadîsler va'de ile alışverişin caiz olduğunu isbât eder. Bunu "Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın..." şeklinde devam eden borçlanma (mudâyene) âyeti de nâsslaştırmıştır(el-Bakara:282). Bu hadîsler o sırada Medine'nin ticâret hayâtını Yahûdîler'in hâkim bulunduğunu, belki Peygamber'in ailesine yedireceği bu erzakı başka bir yerden tedârik edemediğini düşündürür.
[38] Hadîs kişinin eliyle çalışıp kazanmasının daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Ebû Bekr de eliyle çalışıp, kazancıyla ailesini geçindirirken, halîfe seçilmesiyle san'atını icra etmeye zaman kalmadığından, istemeyerek bundan sonra Beytü'l-mal'den yemek zorunda olacağını bildirmiştir.
Ebû Bekr halîfe seçildiğinde ticâretle meşgul bulunduğu elbiseleri sabahleyin âdeti üzere başının üstüne koyarak çarşıya çıkmış. Çarşıda Umer ile Ebû Ubeyde'ye râstgelmiş. Bunlar Halîfe'ye: Bu ne hâl; çarşıda pazarda işin ne? Sen müslümânlarm işini yüklendin! demişler. Ebü Bekr; Ya ben ailemi nasıl geçindireyim? diye sormuş. Onlar da: Biz sana nafaka takdir ederiz, diyerek günlük yarım koyun nafaka takdîr etmişlerdir. O zamanın orta piyasasına göre, yarım koyun, ikibuçuk dirhem gümüş kıymetindedir (İbn Sa'd, et-Tabakaaf).
[39] Bu hadîs dahî kişinin kendi eli ve alınteriyle kazancının faziletine ve Peygamberin sahâbüerinin bizzat çalışarak geçimlerini kazandıklarına delâlet etmektedir.
[40] Bu, aynı hadîsin başka bir tarîkini göstermektedir. Bunu Ebû Nuaym el-Mustahrâc'da senediyle rivayet etmiştir.
[41] Dâvüd Peygamber, aynı zamanda devlet başkanı olduğu hâlde, zırh yapıp satmak suretiyle geçimini te'mîn ve ondan yemesi, kendi kazancıyla yaşamanın faziletine en güzel delildir. el-Enbiyâ:80; Sebe':U. âyetlerinde Davud'un bu san'atina işaret vardır.
[42] Bu, Mıkdâm'ın rivayet ettiği hadîsin Ebû Hureyre tarafından da rivayet edilişidir ki, hadîsin sağlamlıkça kuvvetini göstermektedir.
[43] Bu Ebû Hureyre hadîsi, bu konunun en canlıdelîllerindendir. Çünkü geçimini kazanmaktaki izzeti başkalarına minnet ve sâdık yâre külfet yüklemekteki zilleti bunun kadar beliğ ve veciz bir tasvîr olamaz. Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda da geçmişti
[44] Zubeyr ibnu'l-Avvâm da Peygamber'den, Ebû Hureyre'nin bundan evvel geçen hadîsini rivayet etmiştir.
[45] Buhârî bu başlığı alışverişte ve diğer beşerî muamelelerde dâima kolaylıklı ve müsamahalı davranmanın faziletini ve bereketini isbât için getirmiştir.
Başlıkta ayrıca TirmİzÎ, İbn Mâce ve İbn Hıbbân'ın İbn Umer ve Aişe'den merfû olarak rivayet ettikleri hadîsin senedini ve râvîlerinî terkedip, sâdece metnini sevkeylemiştir ve bunu başlıktan bir parça yapmıştır.
[46] Hadîs, başlığa tamamen uygun bir delîı teşkîl etmiştir. Bunda, alışverişte ve bütün medenî muamelelerde nİzâ' ve husûmeti terke, müsamahaya, güzel hareket etmeye, ahlâkî değer ve güzelliklerin gereğini yerine getirmeye teşvik ve rağbet-lendirme vardır.
Nesâî'nİn rivayetinde: "Alıcı olsun, satıcı olsun; borcunu veren olsun, alacak sahibi olsun; her kim kolaylık gösterirse Allah onu cennete girdirir" lâf-zıyledir.
Bütün medenî muamelelerde Peygamber'İn teşvîk eylediği şekilde kolaylaştırıcı ve müsamahalı davranmanın bereket ve saadete vesîle olacağı muhakkaktır. Böyle hareket etmekte ümmet ferdleri için dünyevî, uhrevî; maddî ve manevî pekçok hayırlar, bereketler ve saadetler vardır.. (Aynî).
[47] Ebû Zerr ve Nesefî nüshalarında böyle gelmiştir; bu, başlığa uygun düşmektedir. Diğer nüshalarda ise: "Ben, fakire mühlet vermelerini ve zengine müsamaha eylemelerini emreder idim " şeklinde gelmiştir. Müslim de hadîsi böyle getirmiştir.
Zenginliğin sınırında ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. "Yanında kendisinin ve nafakası kendine lâzım gelenlerin geçimi bulunandır"; "Yanında elli dirhem altın yâhud onun kıymeti bulunandır"; "Zekât nisâbına mâlik olandır"; "Zekât alması halâl olmayandır.." (Aynî).
Üstün olan görüş, zenginlik ve fakîrlik Örfe göredir. Binâenaleyh hâli, zengin sayılan bir benzerine nisbet edilen zengindir, aksi de böyledir (Kastallânî).
[48] Ebû Mâlik'in bu hadîsini Müslim, Sahîh'indz mevsûlen getirmiştir.
[49] Bu mutâbaatı İbn Mâce de bu lâfızla mevsûlen getirmiştir. Buhârî "Kitâbu'l-İstikrâz Borç İsteme Kitâbı"nda "Zengine müsamaha eder, fakirden hafifletirdim" lâfzıyle rivayet etmiştir.
[50] Ebû Avâne'nin bu rivayeti, buradaki başlığa uygundur.
[51] Ebû Nuaym'in hadîsini Müslim rivayet etmiştir.
el-înzâr; mühlet vermek ma'nâsmadır. Burada fakîr borçlulara va'de veriniz, demektir.
et-Tecâvüz de, burada müsamaha ma'nâsmadır. Hâli vakti yerinde olanlara da kolaylık gösteriniz, cömert olunuz demektir.
el-I'sâr : Fakîr olmak ve borçluya takaza eylemek, bir adama çetinlik eylemek ma'nâsmadır.
el-Iysâr; ve zengin olmak ma'nâsmadır.
et-Teysîr; ve bir nesneyi kolay kılmak... (Kaamûs Ter.).
[52] Buhârî bu hadîsi "Zikru Benî İsrâîl Kitâbı"nda başka bir tarikten getirmiştir.
Nesâî'nin rivayeti şöyledir: "Hiç hayır yapmamış bir kimse vardı; o sadece insanlara borç verirdi. Borçluyu fakîr görünce hizmetçilerine: Buna müsamaha ediniz, der idi. O zât ölünce Allah ona:
—- Sen hiç hayır işledin mi? dedi.
O:
— Hayır, lâkin benim bir hizmetçim vardı ve ben insanlara borç verirdim. O hizmetçimi alacaklarımı tahsil etmesi için gönderdiğimde ona: Kolay ödeyenden al, zorlukta olanı bırak ve ona müsamaha

et; belki Allah bize de müsamaha eder der idim, dedi.
Allah Taâlâ:
— Ben de senden vazgeçtim buyurdu".
Ebu'l-Yeser'in hadîsinde "Fakire mühlet veren yâhud ondaki alacağından vazgeçeni Allah kendi Arş'ının gölgesinde gölgelendirir" şeklindedir.
Allah fakire sabr ile emredip şöyle buyurdu: "Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz" (el-Bakara: 280; Kastallânî).
[53] Buhârî hadisin bir kısmını başlık yapmakla yetinmiştir. Parantez içindeki kısım hadîsin tamamındandır. .
en-Nush, en-Nasâha: Öğüt vermek ma'nâsınadır; üçüncü bâbdandır. Müellifin el-Basâir'deki beyânına göre, bu madde iki ma'nâya konulmuştur: Biri hulûs ve nakaa, biri iltiyâm ve refâ' ma'nâsmadır. Nâsıh, mensûhun leh olana kavlini ihlâs eylemek münâsebetiyle öğüt ve va'z da kullanıldı. Yâhud terzi yırtık elbiseyi düzeltip ıslâh eylediği gibi, nâsıh, mensûhun lehin hâlini ıslâh eylemekle öğüt ve nasihat da kullanıldı. Ve Nasihat öğüde denir isimdir. Nasihat edilenin dünyevî ve uhrevî bilcümle hayrım irâdeden ibarettir. Vecîz isimlerdendir... (Kaamûs Ter.).
[54] el-Addâ' ibn Hâlid, Huneyn harbinden sonra müslümân olmuş bir sahâbîdir. Çöl ahâlîsinden olduğu için kendisinden pek az hadîs rivayet edilmiştir.
Rasûluilah'ın yazdırdığı bu alışveriş akdi Buhârî'de böyle çok kısadır. Tir-mizî'de hadîsin hem sevk sureti var, hem de daha geniştir: Abdülmecid İbn Vehb şöyle dedi: Bir kerre Adda' ibn Hâlid (R): Rasûlullah<S)'m bana yazdığı bir kİtâb var, onu sana okuyayım mı? dedi. Ben de: Evet, oku, dedim. Adda' bir mektûb çıkardı. Şöyle ki: "Bu vesika Adda' ibn Hâlid ibn Hevde'nin Muhammed Rasûlullah 'tan bir köle veya câriye satın alması üzerine yazılmıştır. O köle veya cariyede hastalık, ayıp, kaçmak ve hilekârlık, zina ve hırsızlık yoktur. Binâenaleyh bu akd bir müslümânın'öbür müsiümâna alışverişidir".
Bu hadîsi Nesâî, îbn Mâce ve İbnu Mende de buna yakın bir lâfızla mevsû-len rivayet etmişlerdir. Hadîsin başlığa uygunluğu "Hiçbir hastalık, kötülük ve gaile yoktur" sözünden alınır. Çünkü bunları nefyetme, satılan şeyin bunlardan salim bulunduğunu beyândır; bunlardan birşeyin gizlenmesi yoktur.
[55] Kerâhatin sebebi hakîkat olmayan bu sözlerde müşteriyi aldatma, hilekârlık ve karıştırma bulunmasıdır. Bu hüküm, tedlîsin; aldatmanın nefyine delâlet etmektedir.
[56] Ukbe ibn Amr (R)'ın bu sözünü ibn Mâce, Ahmed ibn Hanbel, Hâkim mevsû-len rivayet etmişlerdir.
İbn Mâce'nin metni şöyledir: "Ukbe dedi ki: Ben Rasûluilah'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Müslüman müslümânın kardeşidir. Hiçbir müsiümâna ayıblı bir malı mü'min kardeşine satması halâl olmaz, meğer ki ayıbım bildirsin'" (Aynî).
Hadîste müslümânın zikredilmesi, umde olması cihetiyledir, yoksa müslümân gayrı müslime de, herhangi bir insana da ayıblı mal satamaz ve aldatmaz.
[57] Hadîsin başlığa delîlliği "İkisi doğru söyler ve beyân ederlerse" kavimdedir.
Bu hadîsteki muhayyerlik'in tefsirinde ayrı görüşler ileri sürülmüştür: Bâzı müctehidler iki tarafın birbirinden ayrılması, kavlen ayrılmaktır-Bayi' ben sattım; müşteri de aldım deyince, nâssda bildirilen ayrılma meydana gelmiştir. Bundan sonra iki tarafın muhayyerliği kalmaz, alış veriş tamam olmuştur. Artık müşterinin satılanı geri vermeğe hakkı kalmaz. Bundan sonra yalnız görme muhayyerliği, ayıp muhayyerliği, şart muhayyerliği ile mal reddedilebilir, dediler.
Bâzıları: Alışverişte muhayyerliği kesen ayrılma söz ile değil, belki alışverişe dâir görüşülüp müşterinin kabulünden evvel vuku bulan bedenler ile ayrılmadır. Binâenaleyh bayi' sattım dedikten sonra müşterinin satıcıdan ayrılıncaya kadar kabul etmek hakkı vardır. İki taraf birbirinden ayrılınca bu muhayyerlik hakkı kalmaz, dediler.
Diğer bâzıları da: Hadîsteki ayrılmadan maksad, bedenen ayrılmadır. Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılıncaya kadar alışveriş tamam olmaz, demişler ve bir meclis muhayyerliği kabul etmişlerdir.
Hanefîler'e göre akd, îcâb ve kabul İle tamam olur. Satılan şey, müşterinin mülkiyetine geçer. Âkİdlerdenbiriiçinmeclismuhayyerliğikabuletmek, Öbür tarafın hakkını ibtâle varabilir... (Umdetu'l-Kaari).
[58] Beytü'l-mâl'in sadakadan toplanmış bulunan hurması karışık olutdu. İçinde çeşitli nevi'ler, yânı iyisi, engini; olmuşu olmamışı bulunurdu. Sahâbîler kendilerine tayın olarak verilen bu hurmanın iki sâ'ını bir sâ' hurmaya satış ve mübadele ederlerdi. Sonra Peygamber,, böyle fazlasına yapılan satış ve mübadeleyi men' etmiştir. Hurma bir cins olduğundan, fazlası ribâ oluyordu. Hurma böyle olduğu gibi, diğer erzak ve hububat da böyledir. Cinsler ayrı olursa fazlalık caiz olur.
[59] Bu hadîs Mezâlim ve Et'ıme Kitâbları'nda da gelecektir. Da'vet yerine da'vet-siz, tûfeylî olarak gitmek haramdır. Da'vetsiz gelen kimse için ev sahibinden Peygamber'in yaptığı ve sahâbîlerine öğrettiği gibi, ayrıca İzin istenir ve gelen kişi ona göre hareket eder. Ancak da'vet sahibi ile tûfeylî gelen arasında dostluk olup, gelmesinden razı olacağı bilinirse buna cevaz verilmiştir.
[60] el-Mahku, bir nesneyi mahv ve ibtâl eylemek ma'nâsınadır ki, ondan eser ve nişan komayıp belirsiz eylemekten ibarettir. Ve bir nesnenin bereketini gidermek ma'nâsmadır... üçüncü bâbdandır.
[61] Hadîs iki bâb önce de geçmişti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu ise gayet açıktır.
[62] Câhiliyet devrinde faizli bir borcun ödeme vakti geldiğinde borçlu borcunu vermezse müddetçe bir misli artırma yaptıkları gibi, malı da bir misli artırırlardı. İkinci va'denin gelişinde de bir misli artırırlardı. Böylece ufak bir borç, birkaç zaman sonra korkunç yekûna ulaşırdı. İşte Allah mü'min kullarım bu âyette, ocakları söndüren bu çirkin muameleden men' ediyor.
[63] Hadîs ayniyle "Malı nereden kazandığına aldırmayan kimse bâbı"nda da geçmişti. Bu Ebû Hureyre hadîsi, kendisinde faiz yemlen zamanın bozukluğunu haber vermektedir.
[64] Buharı, ribânın yiyicisine, şahidine -diğer nüshada iki şahidine- ve yazıcısmada günâh terettüb ettiğini anlatmak üzere bu babı açmış ve âyeti de getirmiştir.
[65] Hadîs "Kitâbu's-Salât", "Ebvâbu'l-Mesâcid"de de geçmişti.
[66] Hadîsin bâb başlığına deîîl olan kısmı son cümlesidir. Bu hadîs Cenazeler Kitâ-bı'nda "Müşrik çocukları hakkında denilen şeyler bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti. Buhârî burada o hadîsin sâdece başlığa delîl olacak kısmını getirmiştir (Aynî).
Bu başlık altındaki hadîslerde ribâ yazıcısı ve ribâ şahidinin zikri yok ise de, yazıcı ile şahidin ribâ yiyicisine iki yardım edici olmaları sebebiyle Buhârî bunları ribâ yiyicisi menzilesine tenzil ederek ona İlhak yoluyla zikretmiştir denilmiştir. Yâhud-da yazıcı ile şahidin ribâya razı-olmaları sebebiyledir. Çünkü bir şeye razı olan kişi, onun faili gibidir. Yâhud da Buhâri, yazıcı ve şâhid hakkında sarih olarak gelmiş olan Müslim'deki Câbir hadîsini işaret etmek istemiştir (İbn Hacer, Kastallânî).
[67] Bu âyetlerde en büyük sakındırma, faizcilere Allah İle RasûlÜ tarafından harb ilân edileceğine dâir olan cümledir. Hakîkaten kul haklarını sömüren bu ribâ sâhibleri harb açılacak şerrliler zümresidir.
[68] Buhârî, İbn Abbâs'ın bu sözünü Tefsîr Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir.
[69] Hadîsin başlığa hüccetliği "FâİZ yiyiciliğinden ve fâİz yediricilikten de nehyetti" cümlesidir.
Hadîsteki kan alıcılığı ücretinin nehyi tenzihe hamledilmiştir. Çünkü Peygamber bizzat kan aldırmış ve ücret vermiştir.
[70] Başlıktaki âyet, ribâ muâmelesiyle zahiren çoğalıyor sanılan malın hakikatte azala azala mahva mahkûm olduğu, yine zahirde verilen sadakalarla maddeten azalıyor farz edilen malın da hakikatte çoğaldığı bildiriliyor.Hadîs, bu âyetin en ve-cîz ve en belîğ bir tefsiridir.
[71] Abdullah ibn Ebî Evfâ hadîsi âyetin, alışveriş esnasında ticâret malının revacını, sürümünü te'mîn için satıcı tarafından yapılan yemîn hakkında indiğini bildiriyor.
Bâzı âlimler bu âyetin Eş'as ibn Kays hakkında indiğini söylemişlerdir. İbn Kays bir arazînin mülkiyet hakkı hususunda hasmı ile niza' ederken hemen sür'-atîe yemîne davranması üzerine indi denilmiştir. Taberi; Ebû Râfi', Kinâne ibn Ebî Hakîk, Huyey ibn Ahtab haklarında indiğini bildirmiştir. Zemahşerî ise, Tevrat'ı tahrif eden Yahûdîler hakkında ol duğunu Mukaatil'den nakletmiştir. Bir nassın inme ve gelme sebebi birkaç tane olabilir. Ve bu çokluk nassın ifâde ettiği şer'î hükme olan içtimaî ilgiyi gösterir.
Âyetin ifâde ettiği sakındırma, satış esnasında yemîn ile sürüm te'mîn etmeye çalışanların âhiret ni'metlerinden pay almamaları, Allah'ın kelâm etmesinden, rahmet nazarından ve temize çıkarmasından mahrumiyetleri gibi birkaç vecih ile te'kîdli bulunduğundan, yeminden sakınmanın sâri' nazarında çok mat-lûb ve mültezem olduğuna delâlet eder.
Yemîn, kuvvet ifâde eden bir lâfızdır. Sağ ele yemîn denilmesi de bundandır. Allah'ın ismini mahsûs surette zikrederek kelâmı kuvvetlendirmeye de bu sebeble yemîn denilmiştir ki, söylenen sözün doğruluğuna Allah'ı şâhid yapmak demektir. Buna hasîs işlerde değil, muazzam işlerde müracaat edilir.
[72] Bu iki ta'lîki Buhârî Hacc Kitâbı'nda, "Harem'in av hayvanı ürkütülmez bâ-bı"nda senedieriyle getirmiş ve ilgili açıklamalar orada geçmişti.
İmâm Buhârî, buraya kadar maîşet kazanma hususunda ribânın günahlı bir kazanç yolu olduğuna, ticârette yemin ile mala sürüm ve revâc vermeye çalışmanın çirkinliğine dâir âyetleri ve hadîsleri birer birer sevkedip getirmişti. Buradan i'tibâren namuslu ve günahsız maîşet kazancı için tutulacak san'atlara dâir hadîsleri de sırasıyle getirecektir. Bunlar demircilik, kuyumculuk-dökümcülük, terzilik, dokumacılık, marangozluk gibi sanayi çeşitleridir. Buhârî bu konularda kendi şartına uygun olan sahîh hadîsleri kendisine hass bulunan büyük ustalık ve hünerlilikle tertîb edip sıralamıştır. Gaye bütün bu sanayi kollarında müstümânlarm en yüksek teknik seviyelere ulaşmaları ve bu hususlarda da bütün insanlığa önder olmaları yolunda her türlü ilmî ve teknik çalışmaları yapmalarıdır.
[73] Buhârî, Abdulvahhâb îbn Abdulmecid es-Sakafî'nin bu hadîsini Hacc Kitabı' nda senediyle getirmişti.
Bu bâb İle buradaki hadîslerden maksad, sanayi sahihlerinin san'atlarım icra etmelerinin meşrû'luğunu delîllendirmektir. Bu delîllerden alınan hükümler, ot gibi mubah olan şeylerin toplanması ve satılmasının caiz olduğu; zengin, fakir; şerefli ve inik herkesin hatalından maişetini kazanması gerektiği; gayrı müsIİm bir san'atkârla muamelenin cevazı; düğün yemeği için kazanmakta külfet ve meşakkatin göğüslenmesi; düğün ziyafetinin erkeğe âid olduğu gibi hükümlerdir.
[74] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Buhârî bu hadîsi Tefsir, Mezâlim, İcâre Kitâblarf nda da getirmiştir.
el-Kayn kelimesi, haddad = demirci ise de, sonra kuyumcu ma'nâsmda kull anılması yayılmıştır. Mukaatil'den gelen rivayette Habbâb'ın, Âs ibn Vâil'e, cadına âıd bâzı zînet eşyaları yaptığı bildirilmiştir. Bunun İçin Habbâb'ın âdî)ir demirci değil, san'atkâr bir kılıççı, kuyumcu olduğu anlaşılıyor. İşte Buhârî bu babı ve hadîsi, demircilik, kuyumculuk gibi san'atlarla uğraşmanın ve maî-şet kazanmanın meşrû'luğunu ve rağbet edileceğini delîllendirmek için getirmiştir.
[75] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu hadîsten şu hükümler alınmıştır:
a. Da'vete icabet: Bâzı âlimler bu İcabetin vâcibliğine, bâzıları sünnetliği-ıe, bâzıları da mendûbluğuna kaail olmuşlardır.
b. Peygamber'in alçakgönüllülüğünün kemâli. Bir terzinin ve herhangi nütevâzi' bir san'atkârın da'vetine icabet ve onun tiridden ibaret olan yemeği-li yemek suretiyle onu taltif etmeleri, tevâzu'un en melekî bir örneğidir.
c. Enes'in fazileti.
ç. Kabak ve tirid yemeğinin üstünlüğü.
[76] Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır. Bu hadîs küçük bâzı iafız farklılıklarıyle Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
Peygamber'in bu bürdeyi dokumacı kadının elinden kabul edip alması, dokuma san'atının, yapışılması meşru' bir kazanç yolu olduğuna delâlet eder. Buhârî de bu başlığı ve hadîsi, bu delâleti göstermek için getirmiştir.
[77] Bâzı nüshalarda "Bâbu'n-Neccâr = Marangoz Babı"; bâzılarında "Bâbu'n Nicâre = Marangozluk Babı" şeklinde gelmiştir. Diğer başlıkların siyakına uygun olanı birinci şekildir (İbn Hacer).

[78] Bu hadîs bâzı lâfız farklarıyle Salât ve Cumua Kitâblan'nda da geçmişti.
[79] Câbir ibn Abdillah'tan gelen ikinci hadîste Rasûhıllah'm haber göndermeyip doğrudan doğruya Ensârlı kadının Rasûlullah'a metindeki şekilde müracaat ettiği sabit oluyor. Her ikisi de doğrudur, aralarında hakîkî bir tenakuz yoktur
[80] Ebû Zerr'in Kuşmeyhenî'den başkalarından gelen rivayeti böyledir. Diğerlerinde bu başlık düşmüştür. Bâzısında ise "Kişinin ihtiyâçları bizzat satın alması babı" şeklindedir, ki bu daha umûmîdir. Bu başlığın fâidesi, bu gibi işlere girişip alışveriş yapmanın İnsanlık şerefine noksanlık vereceğini vehmedenlerin bu vehmini def eylemektir.
[81] Buradaki ta'lîklerden İbn Umer'in hadîsini Buhârî, Hibe Kitâbı'nda senediyle getirmiştir. Bundan sonraki bâbda da gelecektir.
EbûBekr'in oğlunun hadîsini Buyu' Kitâbı'mn sonlarında "Müşriklerle alışveriş etmek bâbı"nda senediyle getirmiştir. En son ta'lîk İse bundan sonra gelecek olan bâbdaki senedli hadîsin bîr parçasıdır.
Bu ta'lîklerin hepsi İhtilafsız başlığa uygun düşmektedirler. Bu hadîslerde büyüğün, şerefli kimsenin, işlerini görecek adamları olsa da tevazu' göstermek ve Peygamber'e uymak için bazen kendi ihtiyâçlarını bizzat doğrudan doğruya satın almalarının cevazı hükmü vardır. Çünkü Peygamber, ümmetine bir teşrî' ve ta'lîm olmak üzere bunları yapar idi (İbn Hacer ve diğerleri).
[82] Rasûlullah'ın bu Yahudi'ye, kendine âid demirden yapılmış bir harb zırhı rehin bırakıp, ona karşılık bedeli veresiye, ailesinin İaşesi İçin buğday veya arpa satın aldığı hadîsi, Enes İbn Mâlik tarafından da Buyu' Kitâbı'nın başlarında rivayet edilmişti. Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır
[83] Bu başlıkta hâss lâfız âmm üzerine atfedilmiştir. Çünkü DSbbe asılda yer üzerinde yürüyen herşey için konulmuştur. Sonra Örfen dört ayak üzerinde yürüyenlerde kullanılmıştır. Böyle olunca eşeği de, diğerlerini de şâmil olur.
[84] Buhârî bu suâli getiriyor, fakat cevâbını vermiyor. Çünkü bu mes'ele imamlar arasında ayrı ayrı çözülmüştür: Ahmed ibn Hanbel, belli ve muayyen bir yere kadar binme hakkı kendisine âid olmak şartıyle satış akdinin cevazına kaail olmuştur. Mâlik de, mesafe yakın olursa şartlı satış caizdir, demiştir. Hanefi ve Şafîî imamları ise; mesafe İster yakın, ister uzak olsun şart İle satış nâssan neh-yedilmiştir, demişlerdir. Peygamber'in bu hadîste Câbir'e Medîne'ye kadar binmesine izin vermesi ise, bunlara göre, bir takım ihtimâl cihetleri bulunan müstesna bir mâhiyette sayılmıştır.
[85] Buhârî, ibn Umer'in bu hadîsini Hibe Kitâbı'nda senediyle ve tam olarak getirmiştir.
[86] Bu hadîs âlimler arasında "Hadîsu'1-Baîr = Deve Hadîsi" diye meşhurdur. Bu-hârî bunu Sahîh'inin yirmi kadar yerinde getirmiştir. Şartlar Kitâbı'ndaki rivayeti daha uzundur.
Câbir hadîsinin rivayetinde en çok ihtilâf edilen nokta Câbir'in devesinin kıymetine âiddir. Buhârî'nin kırk dirhem vezninde bir ûkıyye rivayetinden başka beş ûkıyye, iki ûkıyyç ile bîr veya iki dirhem rivayet edenler de vardır. Bunun altın ve gümüş olduğunu rivayet edenler de vardır.
Hadîsteki eUKeys lâfzının ma'nâsında.ihtilâf edilmiştir. Akıl, cima, çocuk ma'nâlarmı tutanlar da vardır. Bu ihtilâftan dolayı olsa gerek ki, Buhârî bu hadîsi rivayet ettikten sonra nihâyetinde "Keys ile mak-sûd olan çocuktur, akıldan kinayedir" demiş ve kendince üstün olan ma'nâya işaret etmiştir. Şu hâlde Buhârî'ye göre "'J&'jgk" lâfzının ma'nâsı, "Aklını kullan, olgunluk ve fetânet sahibi ol da Allah'tan çocuk iste" demek oluyor. Bu kelime elzim gibi gizli bir fiil ile mensûbdur (Aynî).
[87] Buhârî bu başlığı Câhiliyet devrinde mevcûd ve meşhur olan bu panayırlarda İslâm devrinde de ticâret yapmanın caiz olduğunu isbât için getirmiştir. Başlığa delîl olarak getirdiği İbn Abbâs hadîsi, küçük bir sened ve lâfız farkıyle Hacc Kitâbı'nın "Hacc günlerinde ticâret ve Câhiliyet panayırlarında alışveriş etmek bâbı"nda da geçmişti. Bu panayırlarla ilgili açıklama da orada verilmişti.
[88] Âyetin sonundaki "FÎ-mevâSİmiM-hacc(Hacc mevsimlerinde)" kaydı, îbn Ab-bâs'ın kıraatidir, Mushaf'ta tesbît edilmemiştir. Hafız ibn Kesîr: Bu kelâmı Mü-câhid, Saîd ibn Cubeyr, İkrime, Mansûr ibnu'l-Mu'temir, Katâde, İbrâhîm en-Nahaî, Rabî' ibnu Enes ve diğerleri böyle tefsir etmişlerdir, der (Kastallânî).
[89] Yânî satıcı ayıbli bir malın ayıbını müşteriye bildirir, müşteri de kusuru İle beraber satın almaya razı olursa, bu alışverişin caiz ve sahîh olacağı babı.
Hadîsteki "Hım" lâfzı "Ehyem"'m cem'idir ve deveye arız olan susuzluk hastalığıdır. Sirayet edici ve helak eyleyicidir. Bu hastalığa tutulan hayvan mütemadiyen su içer, bir türlü kanmaz. Günden güne zayıflar ve nihayet ölür (Kaa-mûs Ter.)..
"Hâmet devâbbunâ" denilir ki, hayvanlarımız susadi demektir. İbn Umer hadîsindeki "el-İbili'1-hîm" de hasta deve demektir. Hiyâm, bir hastalıktır ki yakalanan hayvan içer içer de bir türlü suya kanmaz (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Lugatçiler bu kelimenin medlulünü böyle ta'yîn ettikleri hâlde Buhârî, Sa-hîh'inin bu babında "Hım" kelimesinin "Hâim"'in müfredi olduğunu; bunun medlulünün de deveye ânz olan bir cinnet olup, hayvanın herşeyde maksada muhalif harekette bulunduğunu bildiriyor.
İbnu't-Tîn ve İbnu Munîr Buhârî'ye: Hîm, Hâim'in müfredi değildir diye i'tirâz etmiş ve Buhârî'nin bu baba koyduğu bu lisânı bilgiye, bunda nazar vardır, demişlerdir. Bu i'tirâza Mesâbîh'de Buhârî hesabına şöyle cevâb verilmiştir:
Arada bir fark varsa, "Hîm"de hâ'nım dammesi yâ'ya tabâiyetle kesre yapılmıştır. cem'inde de böyledir.
Sonra şârih Aynî de Buhârî'yi müdâfaa ederek: Nadr ibnu Şumeyl'in Kitâbu 'l-tbi!'de bunun deveye ânz olan bir cinnet olduğunu haber verdiğini bildiriyor, ve Buhârî'ninbu hastalıklı deveyi aşk harâretiyle içi yanan ve şaşkın olan "Raculun hâim"e benzettiğini söylüyor (İbn Hacer ye Aynî).
[90] başka bir hadîsin ilk kelimesidir. Bununla bir hastalığın sahibinden başkasına bizatihi geçmesi nefyedilmiştir. Sahîhayn'da ve diğer hadîs kitâbla-rında Ebû Hureyre, İbn Abbâs, Sâib ibn Yezîd'den ayrı ayrı tarîkler ve metinlerle rivayet edilen bu hadîsin tamâmı: Hastalığın kendi kendine başkasına sirayeti yoktur, kuş uçmasıyle uğursuzluk yoktur. Baykuşta uğursuzluk yoktur. Saf er ayında uğursuzluk yoktur. Gûl-yabânî denilen bir mahlûk da yoktur".
Sağlık kaaidelerine uymayı, çeşitli hastalıklara karşı çeşitli tedâvî yollarına tevessül etmeyi ehemmiyetle tavsiye eden ve bilhassa bulaşıcı hastalıklardan sakınma, çârelerini zamanımızın karantina şekline kadar öğreten Peygamber'in bulaşıcı bir hastalığın sahibinden başkasına geçmesini inkâr etmesi elbette mutlak bir inkâr değildir. Bu hastalığın ilâhî izinsiz geçmesini inkârdır. İnşalara her hayır ve şerrin, her nevi' ni'met ve musibetin Allah'ın izni iradesiyle erişmesi, İslâm'ın te'sîs ettiği îmân asıllarından birisidir. Bu esâsa göre sâri' hastalık da bizatihi sirayeti nefyedilip Allah'ın izni ile sirayet edeceği öğretilmiştir. Hadîsin diğer fıkralarında da İslâm Dîni'nin te'sîs ettiği yüksek medeniyet kanâatlerine muhalif olan Câhiliyet devri hurafelerinin men' edilmekte olması da'bu hususu te'yîd etmektedir.
"Hastalığın kendi kendine başkasına sirayeti yoktur" demek, dokunma, karışma veya geçmeye yardım edecek herhangi bir sebeb olmadan hastalığın başkasına geçmesi yoktur demek de olabilir.
[91] Buhârî bâb başlığında âdeti Üzere hükmü bildirmeyip, sâdece İmrân haberini vermekle yetinmiştir, tmrân'ın bu sözünü tbn Adiyy, el-Kâmil'de; Taberânîe/-Kebîr'de senediyle rivayet etmişlerdir. Müslümanlar arasında çıkan harb fitnelerinde silâh satışı zâlimce öldürmelere âlet olacağı için bazılarınca iyi görülmemiştir.
[92] 92 Ebû Katâde'nin hadîste haber verdiği zırh da harb âletlerinden; fakat Ebû Ka-tâde'nin bunu satışı harb günlerinden sonradır. Böyle olunca bu hadîs başlığın ikinci kısmına delîl olmuştur. Buhârî bu hadîsi Hums, Magâzî, Ahkâm Kitâb-lan'nda; Müslim ise Cihâd ve Siyer Kitabı, 13. babında getirmiştir. Hadîs bura-dakinden daha uzundur. Buhârî, âdeti üzere kısaltarak başlığa delîl olacak kısmını getirmiştir.
[93] Hadîsin "Ya ondan bir mikdâr misk satın alırsın" fıkrası, bâb başlığına delîl yapılmıştır. Attâr da ıtır, yânî güzel kokulu şeyler satıcısı demektir
[94] Buhârî, aynı kitabın 25. Bâbı'mn 38 rakamıyle geçen Ebû Cuhayfe hadîsindeki kan alma bedeli hakkındaki şübheyi gidermek için bu babı açmış ve mes'eleyi aydınlatmıştır: Orada Ebû Cuhayfe, Peygamber'in ribâ gibi bir takım kazançları yasak ettiğini sayarken, haccâmı da kan alma ücretinden men' ettiğini rivayet etmişti. Bu men'in zahiri haram kılmak idi. İşte Buhârî burada yeni bir bâb açarak kan alma tedâvîsi yapan kimsenin ücret almasının cevazını ifâde eden iki hadîs getirmiştir
[95] Başlığa delîl olmak üzeîe getirilen Enes ibn Mâlik ile İbn Abbâs hadîslerinin her ikisi de Peygamber'in kan aldırma tedâvîsi olduğunu ve kan alan haccâm kimseye de hacâmet ücreti verdiğini açıkça delîllendirmiştir. Onun İçin bu yolda buna ehil olan mütehassıs kişilerin, yânî tabîblerin san'at icra etmelerinin ve bundan ücret almalarının cevazı apaçıktır. İşte bu sebeble İbn Abbâs da hadîsinin sonunda "Kan aldırma ücreti haram olsaydı, Rasûlullah kan alıcıya Ücret vermezdi" demek suretiyle bu hükmü açıkça belirtmiş oluyor.
[96] Bu hadîs Cumua Kitâbı'nda da uzunca bir metin ile geçmişti. Buhârî burada hadîsi, babın unvanı veçhile erkekler veya kadınlar tarafından kullanılması mekruh olan eşyanın satışının caiz olup olmamasını belirtmek için getirmiştir. Hadîs, giyilmeden; başka türlü faydalanmak için satışın cevâzım.ifâde etmektedir.
[97] Üstünde suretler bulunan eşyanın alınıp satılması, bu ÂİŞe hadîsinin zahirine göre caiz değildir. Fakat yere yayılan ve horlukla kullanılan eşyanın sûretli olmakla beraber alışverişinin cevazı hakkında da sahîh hadîsler vardır. Men' ile cevaza delâlet eden haberler taâruz ettiğinde aslolan, sakındırma delili gelene ve zahir olana kadar mübâh olmaktır. Sonra bu Âişe hadîsinde, Âişe tarafından akdedilen alışverişi Peygamber feshetmemiştir. Bu feshetmemenin delaletiyle, bu resimli yastık hakkındaki Peygamber'in beyanâtı, harâmlığa değil, belki ke-râhate hamlolunabilir, denilmiştir. Böylece hadîsin başlığa bir dereceye kadar, delîlliği gösterilmiştir.
Âişe hadîsinden hayvan tasvirinin harâmlığıda sabit olur. Fakîhler ve ha-disçiler cumhuru taş, ağaç, manzara ve hayat sahibi olmayan eşyanın resimlerinin yapılmasında ve kullanılmasında be's görmemişlerdir.
[98] Hadîs, Salât Kitâbı'nda daha geniş bir metinle geçmişti. Peygamber'in mescidinin bina edildiği arsanın Peygamber tarafından satın alınması ve sahihlerine arsalarının fiatını bildirmelerini istediği görülüyo'r. İşte hadîsin başlığa delîl olan kısmı bu "Arsanızın fiatını bana söyleyiniz" emridir. Bu hadîs Hicret Kitâbı'-nın evvelinde de gelecektir.
[99] Alışverişin kesinleştirilmesi yâhud feshedilmesi şıklarındaki muhayyerliğin ne kadar veya kaç tane olması caiz olur? Bâzıları bunların biri meclis muhayyerliği, biri de şart muhayyerliği olmak üzere iki muhayyerliktir, dediler. Ibnu'1-Esîr ise: Muhayyerlik üç nevi'dir: Meclis muhayyerliği, şart muhayyerliği, nakısa muhayyerliği, demiş ve bunları beyân eylemiştir (Aynî).
[100] Bu hadîste bundan sonraki hadîste muhayyerlik müddetinin mikdârını beyân yoktur. Bu iki hadîste ancak muhayyerliğin sabütunun beyânı vardır. Bâzıları: Buhârî'nin başlıktaki sözü ile muradı "Satıcı alıcıdan birini diğerine kaç defa muhayyer kılar?" demek olması ve bununla üç bâb sonra gelecek olan tarikteki Hemmâm'in "Üç kerre muhtar olur" ziyâdesine işaret etmiş olması muhtemil-dir, demişlerdir (Aynî).
Hadîsin sonundaki İbn Umer'in fiilini Müslim de rivayet etmiştir (Kastallânî).
[101] Ahmed ibn SaîdÎn bu rivayetini Ebû Avâne, kendi Sahih 'inde senediyle rivayet etmiştir.
[102] Yânî satışta muhayyerlik zamanı bir müddetle ta'yîn edilmediği takdirde bu satış, bu hâlde lâzım mı, yoksa caiz mi olur? Bu lüzumun ma'nâsı feshetmeyi kabul etmemesi; cevazın ma'nâsı ise bunun zıddıdır (Kirmânî).
Buhârî, bu mes'elede müctehidler arasında görüş ayrılığı bulunduğu için cevâbı zikretmemiştir
[103] Hadîsin başlığa delîlliği sâdece muhayyerliğin zikredilmesindedir. Fakat hadîs, vakit ta'yîninde suskundur.
[104] Meclis muhayyerliğine kaail olan buradaki zevatın bu görüşleri, hep diğer hadîs kitâblarmda senedleriyle tesbît ve rivayet edilmiştir. Meclis muhayyerliğini başka türlü anlayanlar da vardır:
Bu ihtilâf hadîsteki "Satıcı ile müşteri birbirinden ayrılmadıkça muhayyerdirler" cümlesinin te'vîline yöneliktir. Bâzıları: iki tarafın|birbirinden ayrılması kavlen ayrılmaktır. Satıcı sattım, müşteri de aldım deyince, hâssta bildirilen ayrılma hâsıl olmuştur. Bundan sonra iki tarafin muhayyerliği kalmaz. Satış tamâm olur, artık müşterinin malı geri vermeye hakkı kalmaz. Bundan* sonra yalnız ru'yet,

ayıb, şart muhayyerliğiyle reddedebilir, demişlerdir.Diğer-leri de: Satışta muhayyerliği kesen ayrılma, sözlerle değil, alışverişe dâir görüşülüp müşterinin kabulünden evvel vuku' bulan bedenlerle ayrılmadır. Binâenaleyh bayi', sattım dedikten sonra müşterinin, bâyi'den ayrılıncaya kadar kabul etmek hakkı vardır. Birbirlerinden ayrılınca bu muhayyerlik hakkı kalmaz, demişlerdir.
Hanefîler'e göre: Akid, îcâb ve kabul ile tamam olur, satılan şey müşterinin mülküne geçer.Âkidlerden birisi için meclis muhayyerliği kabul etmek, öbür tarafın hakkını ibtâli gerektirir. Hâlbuki Peygamber "Müslümanlıkta zarar vermek ve zararlanmak yoktur" buyurmuştur.
[105] Hadîs, daha önce de gemişti, buradaki başlığa delîlliği meydandadır.
[106] "(Satışın muhayyerli olması müstesna)"istisnasında üç görüş vardır: En sahîhi, bunun hükmün aslından istisna olmasıdır. Yânî satıcı ile müşteri muhayyerdirler, ancak kendisinde muhayyerleşme cereyan eden satış müstesnadır. O da akdin geçerliliğini tercih etmektir. Çünkü onlar henüz ayrılmamış olsalar da, akid bu şartla lâzım olur.
ikinci görüş, gayenin mefhûmundan müstesna olmaktır. Yânî onlar ayrılmadıkları müddetçe muhayyerliktedirler, ancak içinde meselâ bir gün muhayyerlik şart kılınan .satış, olması müstesnadır. Çünkü muhayyerlik, şart kılınan müddetin geçişine kadar, ayrılıştan sonra da devam eder.
Üçüncüsü, bunun ma'nâsı, satıcı ile müşteri için mecliste muhayyerlik olmamak şart edilen satış müstesnadır demektir (Kirmanı).
[107] Hadîsin başlığa delîlliği "Ve eğer bunların biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzerine alışveriş yaparlarsa bu alışveriş vâcib olmuştur" kavlinde-dir. Bu hadîsi Müslim de Buyû'da tahrîc etmiştir.
[108] Yânî akd caiz mi, yoksa lâzım mı olur? Buhârî bu başlıkla muhayyerliği yalnız müşteriye kasredenin görüşünü reddetmeyi kasdetmiştir. Çünkü hadîste bu hususta satıcı ile müşteri arasında bir düzgünleştirme vardır. Buhârî, hadîsteki ile yetinerek cevâbı zikretmemiştir.
[109] Bu hadîs şimdiye kadar birkaç defalar geçti. Burada bâzı lâftz farkları ile ve ayrı tarîklerden de getirilmektedir
[110] Buhârî, mes'ele ihtilâf yeri olduğu için, izâ'lann cevâbını zikretmemiştir. Çünkü Mâlikîler ve Hanefiler bütün eşyada kabzı tahliye ile yapmışlardır. Şâfiîler ve Hanbelîler ise tahliye, menkûl mallarda değil, evlerde ve akarda kâfî gelir demişlerdir
[111] Tavusun bu fetvasını Saîd ibn Mansûr İle Abdurrazzâk senediyle rivayet etmişlerdir.
[112] Bu hadîsin sevk sebebi ve ictihâd noktası, Peygamberin satışı müteâkib deveyi îbn Umer'e hibe etmesidir. Peygamber'in bu fiili, sattım - aldım demekle satış tamam olup, mal müşterinin malı olacağına ve satış akdi bu suretle tamam olduktan sonra redd, iade, muhayyerlik câri olmayıp, müşteri satın aldığı malını derhâl satmak, hibe etmek gibi hukukî tasarruflara mâlik bulunacağına delâlet eder. Bu Ebû Hanîfe'nin mezhebidir. Eğer deve o saatte Peygamber'in malı olmasaydı, tbn Umer'e hibe edemezdi de akd meclisi sonuna ve satıcı ile müşterinin bedenen ayrılmalarına ta'lîk ederdi. Binâenaleyh akdin tamam olması için satıcının sattım, müşterinin de aldım demeleri ve sözle birbirlerinden ayrılmış olmaları kâfidir. İmâm Şafiî akd meclisinin sonuna kadar bir muhayyerlik kabul etmiştir ki, bu had'sin zahirine aykırıdır. Şafiî fakîhleri Peygamber deveyi İbn Umer'e hibe etmeden evvel Umer'in Peygamber'den biraz öne geçmiş veya geri kalmış olması muhtemildir diye te'vîl ederler.
Bu hadîsten, satıcının satmak için metâ'ını müşteriye arz etmesine luzûm olmadığı, müşterinin: malını bana satar mısın? diye bir pazarlık kapısı açmasının meşrû'luğu, bir de akidden sonra satıcıya, sattığı malın bedelini vermezden evvel müşterinin tasarrufunun caiz olduğu hükümleri alınmıştır.
[113] İbn Umer, Medîne'ye yakınlığı gıbta edilecek bir vaziyet olarak görmüş, onun için ben Usmân'ı aldatmışım, demiştir. Bundan, aldatma ile satışın reddedile-miyeceği; arazînin arazîye mukaabil satılabileceği; gâib olan aynm, sıfat üzere satışının yapılabileceği hükümleri alınmıştır.
Bu hadîsin başlığa delîlliği, her iki satıcının ayrılmadan önce kendi irâdelerine göre icazet ve fesh olarak tasarruf hakklan olması cihetidir (Kirmânî).
[114] Hadîsin başlığa delîlliği şu cihettendir: Eğer aldatma mekruh olmasaydı, Peygamber aldatılana "Sen birşey satın almak istediğinde aldatmak yoktur de" buyurmazdı.
Bâzı Mâliki fakîhleri bu hadîsle aldatılma muhayyerliğinin lüzumuna kaail olmuşlardır.
Hanefîler de bundan zaîf akıllı olan kimsenin hacr olunmamasına istidlal etmişlerdir. Peygamber, Habbân'a alışverişe izin vermiştir. Bu izin hacr olunmayacağının açık delilidir. Ufak tefek his ve şuur za'fı ile şahsî hürriyet ve ferdî tasarrufun hudûdlandınlması doğru değildir demişlerdir. Ebû Hanîfe ve Şafiî bayi' muhayyerliğinin üç gün olduğuna ve üç günden ziyâde muhayyerlik caiz olmayacağına da bu hadîsle istidlal etmişlerdir.
[115] Bu, Buyu' Kitâbı'nın baş tarafında senediyle geçen Enes hadîsinin bir parçasıdır.Başlığa uygunluğu "Benû Kaynukaa Çarşısı" sözündedir. İbn Battal: Bu-hârî çarşıların zikriyle, ticâret yerlerinin ve çarşılara girmenin şerefli kimseler ve faziletli insanlar için mübâhhğını belirtmek istemiştir, demiştir
[116] Bu da aynı hadîsin bir parçasıdır
[117] Umer'in bu sözü de Kitâbu'l-Buyû'da "Ticâret için çarşıya çıkma bâbi"ndaki Ebû Mûsâ hadîsi içinde geçmiştir.
[118] Âişe hadîsinin burada getirilme sebebi, içinde alışveriş yapılan çarşılar halkının kendi kazançlanyle geçinir faziletli kimseler olduğuna Âişe'nin şehâdeti ve bu kimselerin yere batırılmaya müstehakk olmadıklarına işaret etmesidir.
Bu hadîste zâlimlerle beraber bulunmak ve onların meclislerinde oturmaktan sakındırma hükmü vardır.
[119] Bu Ebû Hureyre hadîsinin bu başlık altında getirilme sebebi, içinde "Sûk = Çarşı" lâfzının zikredilmesi ve çarşıda namaz kılmanın cevazının geçmesidir.
Bu hadîs Cemâat Bâblarında "Cemâatin fazileti bâbı"nda da geçmişti.
[120] Hadîsin burada getirilmesinden maksad, bu hâdisede Peygamber'in çarşıda bulunmasıdır. Buhârî bunu Peygamber'in Sıfatı ile Isti'zân Kitâblan'nda da getirmiştir. Peygamberlerin diğer insanlar gibi çarşılarda bulunmaları öteden beri gelen beşerî bir iş ve ihtiyâcdır: "Biz senden evvel hiçbir peygamber göndermedik ki, muhakkak hepsi de yemek yerlerdi ve çarşılarda yürürlerdi..." (el-Furkaan-20).
[121] Bu, aynı hadîsin diğer bir tarîkidir.
Bu hadîsierdeki emir ve nehiyler, vucûb ve tahrîm için değildir. Bir de bu nehyin Peygamber'in hayâtında karışıklığa sebeb olmamak gayesine ma'tûf olması da hâtıra gelir. Âlimler cumhuruna göre bu İsmi ve künyeyi bir şahısta birleştirmede be's yoklur.
[122] Hadîsin başlığa delîlliği "Nihayet Benû Kaynukaa çarşısına kadar geldi" sözün-dedir. Buhârî bu hadîsi Libâs Kİtâbı'nda; Müslim ise Fadâil'de tahrîc etmiştir. Müslim de: "Yâ Allah, ben bu çocuğu seviyorum, onun için sen de sev; onu seveni de sev" şeklinde bir cümle ziyâdeli gelmiştir
[123] Buhârî bu ikinci rivayet ile Ubeydullah'ın, Nafî' ibn Cubeyr'e kavuşmasını beyân etmek istemiştir. Binâenaleyh yukarıdaki mevsûle tarîkteki an'ane zarar ver mez. Çünkü müdellis olmayan kimsenin, kendisinden tahdîs ettiği kimseye kavuştuğu sabit olursa, onun an'anesİ ittifâkan işitmeye hamlolunur. İhtilâf ancak müdellis yâhud kavuşması sabit olmayan kimse hakkındadır.
[124] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Hububatın satılacağı zahîre pazarına nakledilmesi..." İfâdesİndedir.
Bir tacirin satmak üzere satın aldığı bir malı kabz etmeden evvel -Müslim'in rivayetinde: Kile üe ölçüp teslîm almadan evvel- o malı başka birine satmak neh-yedilmiştir. Bu mes'elede, yânî kabzdan evvel malı satmakta müctehidler arasında farklı görüşler vardır. Hadîste bildirildiği veçhile zahîre pazarına getirmeden evvel zahîre tacirinin malını satmasının nehiy sebebi, fiatlarm yükselmesine neden ve bu suretle halkın zararını mûcib olmasından dolayıdır.
[125] Abdullah ibn Amr'ın bildirdiği Tevrat âyetinin Kur'ân'da aynen zikredilmiş olan kısmı, devâmıyle beraber şöyledir:
"Ey Peygamber, biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu ve Allah 'a, O 'nun emriyle bir da 'vetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik" (el-Ahzâb: 45-46).
O Tevrat âyetinde Allah tarafından Peygamber'e "MütevvekkÜ" İsminin bahsedilmesi, her hususta Allah'a dayanıp güvenmesi ve işleri hep Allah'a tevdî' eylemesinden dolayıdır
[126] Tevrat âyetindeki bu sıfatlar da Kur'ân'da şöyledir:
"Sen Allah 'tan bir merhamet sayesindedir ki onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, günâhların mağfiretini iste. îş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi, artık Allah 'o güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever" (Âlu İmrân: 159)
[127] Yine Tevrat âyetindeki bu sıfatlar da Kur'ân'daki şu âyetin bir parçasıdır:
"Ne iyilik, ne de kötülük bir olur. Sen (kötülüğü) en güzel hasletle önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dostun olmuştur" (Fussilei: 34).
[128] Hadîsin başlığa delîl olan yeri, "O Peygamber çarşılarda bir çağırgan değildir" fıkrasıdır. Hadîsin burada getirilme sebebi, insanların toplu bulundukları yerlerde bağırma çağırma ve yaygaranın mekrühluğunu isbât etmektir. Eğer topluluklarda yaygara mekruh olmasaydı, Allah, Peygamberi'ni Tevrat'ta "Çarşılarda çağırtgan değildir" diye medh etmezdi.
[129] Hadîsin sonunda Buhârî, hadîsin iki mutâbaat .tarîkini ve bîr de Ebû Ubeyde'-den naklettiği "Gulfun" lâfzına âid tefsîri getirmiştir. Bu tefsir, bâzı nüshalarda yoktur.
[130] Buhârî bu başlıkta ölçme ve tartma vazifesi ve ücretinin satıcıya ve (borç öde mek veya satmak üzere) vericiye âid olduğunu bildirdikten sonra el-Mutaffîfîn: 3. âyetini buna delîl olarak getirmiştir. Ta'lîlin vechi şöyledir: Başlıkta ölçme ve tartma satıcıya veyâhud borçta borçluya âid olduğu zikredilince, bu âyet İle, satıcıyle borçlunun üzerlerindeki ku! haklarını, ölçü ve tartıları noksan olmaksızın edâ etmeleri vâcib olduğuna tenbîh^etmiş oluyor.
[131] Bu, Nesâîve ibn Hıbbân'ın senedli olarak Târik ibn Abdillah el-Muhâribî'den rivayet ettikleri hadîsin bir parçasıdır. O: Ben Rasûlullah'ı iki kerre gördüm, diyerek hadîsi zikretmiştir ki, İçinde şunlar vardır: Allah İslâm'ı üstün kılınca Medîne'ye Çıkıp vardık. Bizler bir yerde oturduğumuz sırada, üzerinde iki kumaş elbise olan bir zât geldi. Bizim yanımızda da kırmızı bir deve vardı. O zât:
— Bu deveyi satar mısınız? dedi. Biz:
— Evet, dedik.
— Kaça? dedi.
— Şu kadar Ölçek hurmaya, dedik.
— Aldım, dedi ve devenin ipini tutup gitti ve gözden kayboldu. Akşam olunca bize birisi geldi de:
— Ben Allah Elçisi'nin size gönderdiği elçisiyim. O size bu hurmadan doyuncaya kadar yemenizi ve devenizin bedelini tastamam alıncaya kadar hurma ölçtürmenizi emrediyor, dedi.
Biz de bunları yaptık, sonra (mescide) geldik; baktık ki Rasûlullah dikel-miş hutbe yapıyordu... (Fethu'l-Bâri).
Hadîsin başlığa uygunluğu, ıktiyât masdarının kişinin kendi nefsi İçin alacağı şeylerde kullanılır olması cihetindendir, kesb hâsıl olduğu zaman ıktesebe denildiği gibi (Kastallânî).
[132] Usmân'dan gelen bu hadîsi Ahmed ibn Hanbel, İbn Mâce, Bezzâr, Dârakutnî senediyle rivayet etmişlerdir
[133] İbn Umer'in bu hadîsi yakında geçmişti
[134] Hadîsin başlığa delİIliği "Alacaklılar için ölç!" emrindedir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ebû Sevr, Sufyân es-Sevrî bu hadîse dayanmışlardır. Bunlara göre hububat satışında ölçek ve ölçmek masrafı satıcıya âiddir. Satıcı gibi, borç ödeyici de hububat ile borç öderken Ölçmekle mükelleftir. Tartılacak şeylerde tartma ücreti de böyledir.

Bu Câbir hadîsinde Peygamber'in bir mucizesi de sabit oluyor: Câbir'in babasından devrolunan borçlarını karşılamaya yetmeyecek bir mikdâr hurması alacaklılara dağıtıldıktan sonra, aslından birşey eksilmemiş gibi Câbir'e kalmasıdır.
Bu hadîsten, vârislerin bâzısının, diğer bâzıları yerine onların rızâsıyle işleri görebileceği hükmü de alınmıştır.
[135] Buhârî bu ta'lîklerden Firâs'ın hadîsini, Vasıyyetler Bâblan'nım sonlarında; Hi-şâm'ın hadîsini ise İstikraz Kitâbt'nda senedleriyle getirmiştir.
[136] Kişinin ailesini nafakalamak için satın aldığı erzakı ölçüp tartmasının, yânı hesabım bilmesinin müstehâblığı babı.
[137] Aile erzakım Ölçmenin ve tartmanın berekete sebeb olmasının sırrı, aile azığının mikdârı ailece bilinirse buna göre davranmaları ve hazırlıklı bulunmaları noktasındadır ki, bu takdirde ailenin işi kolaylaşır. Aile erzakının mikdârmı bilmek, ne kadar zaman aileye yetişebileceğini göz önünde tutmak, elbette hayır ve berekete vesîle olur. Peygamber'in ailesine âid bir senelik gıda maddesini anbarladığı sabittir. Bunun ta'yîni şübhesiz ölçmekle mümkindir.
[138] Peygamber'in Medine hakkında, Medine'nin sâ' ve müdd ölçeklerinin bereket-lendirilmesi hakkındaki bu duası, Hacc Kitâbı'nın sonunda Âişe tarafından rivayet edilen uzunca bir hadîs içinde geçti. Hadîsin bu duâ fıkrası şöyle idi: "Yâ Allah, Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medine'yi de sevdir; yâhud onu daha ziyâde sevdir. Yâ Allah, sâ' ve müdd ölçeklerimizde bizlere bereket ihsan eyle! Yâ Allah, Medine'nin havasını bizler için sağlığa elverişli kıl!.. ".
[139] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
Mâlik ibn Enes'e: Yâ Ebâ Abdîlah! Peygamber sâ'ının vezni ne kadardır? denildi. İmâm Mâlik de: Beş Irak rıth ile bir ntlın üçte biridir, dedi(Dârakutnî).
Hasen ibn Salih'in: Umer(R)'in sâ'ı, sekiz rıtl hububat alabilen bir ölçekti, dediği işitilmiştir (İbn Ebî Şeybe).
İmâm Ebû Yûsuf: Medine'ye bir seferimde sözüne İ'timâd ettiğim bir zât (ki İmâm Mâlik olacaktır) bana bir ölçek gösterdi ve: Bu, Peygamber'in sâ'ı-dır, dedi. Ben o kabı beş rıtl ve üçte bir rıtl hacminde takdir ettim, demiştir (Tahâvî).
Hadîste zikredilen sâ' ve mudd hububat ölçekleridir. Bir sâ' binkırk (1040) dirhem ayarında ölçeğe denir. Şu kadar ki, Peygamber zamanındaki sâ'ın mik-dârını hesâb ederken Iraklılar'la Hicâzlılar arasında; diğer deyişle Ebû Hanîfe ile öteki üç mezheb imâmı arasında görüş ayrılığı olmuştur. Bu da sâ'ın kesri olan mudd ve rıtl hesâblarındakİ farktan ileri gelmiştir. Iraklılar'a göre bir sâ', sekiz Bağdâd rıth: Hİcâzlılar'a göre 51/3 Medîne ntlıdır. Şu kadar ki, ntlın kesri Iraklılar'a göre 20 ıstar; Hİcâzlılar'a göre de 30 ıstar olduğundan, hesabın neticesi bir oluyor, yânî 1040 dirhem oluyor.
Iraklılar'a göre: 1 sâ' = 8 Bağdâd rıth x 20 ıstar = 160 ıstar x 6,5 dirhem = 1040
Hİcâzlılar'a göre:
1 sâ' = 51/3 Medîne ntlı X 30 ıstar = 160 ıstar x 6,5 dirhem = 1040
Bu ölçekler hakkında Zekât Kitâbı'nda da açıklama geçmişti.
[140] Hadîslerdeki sâ' ve müdd Ölçeklerinin bereketi ile murâd, bu ölçeklerle ölçülen erzakın feyizli ve bereketli olmasıdır. Mahallin zikri ve hâilin irâdesi kabilinden mecazdır.
[141] Cizâfve Mücâzefe; ölçmeden, tartmadan götürü pazar satmaktır. Meselâ harman yerinde bir yığın zahirenin veya anbar dolusu hububatın toptan satışı caizdir. Akid tamâm olur, satışın esâsında kabz şart değildir. Mikdârı, satıcı ve alıcıca bilinmeyen bir malın "Subre" ta'bîr olunan ölçüsüz, tartısız bir hâlde cizâferi satışının mübâh olduğunda imamlar arasında ihtilâf yoktur.
Mücâzefe suretiyle satışın şer'i vaziyeti böylece tesbît edildikten sonra mes'-elenin ehemmiyetli olan ciheti bundan sonradır' O da bu suretle satın alman malı kabz ve nakletmeden başka bir müşteriye satmak cihetidir. Lugaten ve şeklen olsun ihtikâra kapı açan, budur. Satın alınmış malı kabz ve tesellüm etmeden satış yolu açık bırakılırsa, bir anbarda depo edilmiş bir mal yerinden oynamadan, elden ele, dilden dile dolaşa dolaşa sebebsiz olarak fiatların artmasını mû-cİb olur.-Buna mâni' olmak için hadîste satın alman hububatın kabzı lâzım olduğu. İbn Umer tarafından işaretle bildirilmiştir ki, bu, malın bulunduğu yerden kaldırılıp nakledilmesi şer'in fiatların yükselmesine mâni' olmak üzere hedef aldığı kabz ve tesellümdür. Ve burada hadîsin şevkinden kasdedilen gaye budur.
İhtikâr, lügatte fiatların pahalılaşmasını gözeterek halkın muhtâc olduğu malı satmayıp, habsetmektir.
thtikâr'm kötülenmesi hakkında diğer hadîs kitâblarında pekçok hadîsler gelmiştir.
[142] Bu hadîsteki "Mürceen" kelimesi, Ebû Zerr el-Herevî'nin el-Müstemlî'den olan rivayetinde İmâm Buhâri tarafından (muahhar, yânî geri bırakılmış) şeklinde tefsîr edilmiştir.
Hadîsteki istîfâ, kabz ve tesellüm ma'nâsınadır.
İbn Abbâs'a bu çok kıymetli ve hakîkaten bu konuda gelen hadîslerdeki kabz ve tesellümün geri bırakılmasındaki ihtikâr gayesinin aydınlatılmasına medar olan suâli soran zât, senedde görüldüğü üzere Yemen'in en büyük müctehidi, büyük tabiî Tâvûs ibn Keysân'dır.
İbn Abbâs'ın cevâbı sarihler tarafından şöyle misâllendirilmiştir: Birisinin muayyen bir va'deye ta'lîkan başkasından bir dînâra erzak satın alması, sonra bu müşterinin, satın aldığı malı tesellüm ve kabz etmeden ya mal elinde bulunan satıcıya veyâhud başka bir ikinci müşteriye iki dînâra satması, hadîsteki "Malsız, dirhemi dirheme satmaktır" sözünün ma'nâsıdır deniliyor. Bunun ri-bâ kısımlarından va'deye muallak nesîe olduğu ma'lûmdur. Hattâ bizzat ribâ-dan, tefecilikten daha çirkin bir muameledir. Çünkü ribânın zararı yalnız borç alanın nefsine münhasırdır. Fakat gıda maddelerini böyle tesellüm edilmeyerek elden ele geçmesi fiatların pahalılaşmasına sebeb olduğundan, zararı sârî ve bütün cemiyeti şâmildir. Bu şümulünden dolayıdır ki ihtikârcılar, cemiyet aleyhine çalışan şerirler sayılarak her yerde ve her devirde cemiyetin la'netine ve tahkirine uğramışlardır.
[143] Bu hadîs "Ölçmek vazîfesi satıcıya ve vericiye âiddir bâbı"nda başka bir sejıedle geçmiş ve ilgili açıklama orada verilmişti
[144] Hadîsin başlığa uygunluğu ribâ eşyasından olan şeyler için kabzın şart kılınmış olması cihetindendir. Başlıkta da yiyecek maddelerinde kabz şartını bildiren bir işaret vardır.
Hadîste "Bey'u sarf" muamelesi anlatılmıştır. Bu, semeni semen ile değiştirmekten ibaret bir muameledir; sarraflık muâmelesidir. Vâ'desiz, bir mecliste elden ele ziyâdesiz para değiştirmekten ibarettir. Bu Umer hadîsinde "İllâ hâe ve hâe = Ha al, ha sen de ver" diye ribâdan müstesna kılınan, para bozma ve değiştirme muâmelesidir. "Hâe" lâfzı elden de alıp vermede kullanılan ve bir şeyi el ile uzatıp sunarken söylenen bir harftir. İki tarafın karşılıklı peşin alıp vermeleri ma'nâsınadır. Bey'u sarfı te'sîs eden kişilerden birinin diğerine "Hâ = Al" dediği zaman öbürünün de ona "Hâti = Getir" demesi ve bu suretle karşılıklı ele alma ve tesellümün kavlen vukû'udur.
Bu Umer hadîsinde zİkrolunan 4 madde ile gümüş ve tuzdan ibaret olan altı şeyde ribânın haram olduğunda müslümânların ittifakı vardır. Bunlar dışında mahsûs olmayan eşya hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Gerektiğinde tafsilât için Umdetu'l-Kaari, V, 489-491, sahîfelerine başvurulsun.
[145] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. İbn Abbâs'm bu hadîsi gibi, sonunda bildirdiği fetvası da çok mühimdir.
Tirmizî şöyle demiştir: "Ümmet arasında bu hadîsin gereğiyle amel oluna-gelmiştir. İlim ehlinden çoğu, kişinin yanında bulunmayan metâ'ı satmağa kalkışmasını kerîh görmüşlerdir".
[146] Bu ibn Umer hadîsi, küçük lâfız farkıyle "ölçmek külfeti satıcı ve vericiye âid-dir bâbı"nda da geçmişti.
[147] Hadîsîn başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs "Yiyecek maddesi satışı hakkında zik-rolunan şeyler bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîste bozuk alışveriş akdi yapmaya kalkışan kimseleri te'dîb etmenin meşrû'luğu vardır (Kastallânî).
[148] Buhârî, bu başlıktaki "izâ" lâfzının cevâbını, mes'elede görüş ayrılıkları olduğu İçin zikretmemiştir.
[149] İbn Umer'in bu sözünü, Tahâvî üe Dârakutnî, Evzâî'den; o da Zuhrî tarîkinden olmak üzere senediyle rivayet etmişlerdir
[150] Hadîsin, başlığın birinci cüz'üne uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber deveyi Ebû Bekr'den "Ben onu bedeliyle aldım" sözüyle aldığı zaman -ki bu satış akdinden kinayedir-, onu Ebû Bekr'in yanında bırakmıştı. İşte bu satıcının yanında bırakmaya uygundur. Hadîsin başlığın ikinci cüz'üne delâleti, yânî "Kabz olunmadan evvel ölürse" kavline delâleti, kabzdan evvel ölmenin hükmü daha evvelkine kıyâsen satıcının yanında bırakma hükmü olduğunu bildirme yoluyladır. Fakat Buhârî mes'ele ihtilaflı olduğu İçin hükmü kesin söylemedi. Fakat başlıkta İbn Umer'in sözünü getirmesi, tercihinin, İbn Umer'in görüşü olduğuna delâlet eder ki, zikr olunan surette helak olan mal, satın alıcının malındandır (Vmdetu'l'Kaarî).
Buhârî bu hadîsi Hicret babının evvelinde uzun bir metin hâlinde getirmiş, burada ise sâde başlığa lâzım olacak kısmını getirmiştir.
[151] Bu başlık, ayrı ayrı hadîs metinlerinden meydana gelmiş olup, haber cümlesi uslûbuyle en belîğ şekilde nehiy ifâde etmektedir.
[152] Hadîste nehyedilen, kardeşinin alışverişine zarar verici müdâhele iki suretle tas-vîr edilmiştir:
a. Muhayyerlik hakkı olan bir müşteriye: "Alışverişi fesh et, ben sana aynı malı daha ucuz fiatla alırım";
b. Yahut, bir satıcıya: "Alışverişi fesh et, ben malını daha yüksek fiatla satarım" diye hâriçten bir şahsın müdâhele etmesi ve satışı bozmağa çalışmasıdır. Bunlar ticâret ahlâkına aykırı, çirkin faaliyetlerdir. Onun için Peygamber tarafından nehyedilmiştir.
[153] Bu hadîste Peygamuer yalnız müslümânların değil, bütün beşeriyetin mübtelâ olduğu en müzmin İçtimaî hastalıklara dokunup, tedâvî yollarını öğretmiştir:
Şehir tacir ve simsarlarının, çadır halkı ve köylülerin mallarını onlar adına satmaları ve böylece bir aracı zümrenin halk aleyhine kazanç sağlaması men' edilmektedir. Satıcı ile müşteri arasına girerek, kendisini alıcı gibi gösterip müşteriyi kandırmak ve fiatı yükseltmeye çalışmak da nehyedilmiştir.
Bir kadınla söz kesilip mehirde ittifak edilerek evlenme akdi etmek üzere bulunan bir kardeşin bu hıtbesi aleyhine bir insan kalkıp mehri artırarak evlenme talibi olmamalıdır. Hadîsteki bu ta'bîr, haber suretinde gelmiş en belîğ bir nehiydir. Böylç bir hareket, maddî ve ma'nevî zarar ve ezayı mûcib olmak cihetiyle, haramdır.
Hiçbir namuslu kadın müslim veya gayrı müslim hiçbir kadının refah ve saadetine, güzel geçimine göz dikerek, onun kocasına: Karını boşa da beni al, diyemez. Bu da belîğ bir suretle nehye delâlet eden ve harâmhk ifâde eden bir haber cümlesidir.
Bu hadîs, birkaç hadîsin bir araya toplanmış rivayetidir. Bu hadîsleri yalnız Buhârî ile Nesâî bir rivayette toplamıştır.
Nevevî: Hadîsteki " ^-.ı=Kızkardeş" ta'bîri ile murâd neseb, dîn, toprak ve vatan kardeşliğini şâmil umûmî bir ma'nâdır; kendisinden başka kadın demektir, demiştir. Hadîsteki "£' = Kardeş" ta'bîri de âlimler cumhuruna göre müslimi de, kâfiri de şâmil, umûmî bir ma'nâdır. Bunun için tercemede parantez içinde bu umumîliğe İşaret edilmiştir.
[154] Atâ ibn Ebî Rebâh'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
[155] Başlığa delîlliği "Bunu benden kim satın alır?" diyerek onu artırmaya arz etmesindedir.
Bu hadîsi Müslim ile dört Sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir, onların
rivayetlerinde şu ziyâdelikler vardır:
Köle azâd eden zât, Azre oğullarından Ebû Mezkûr olduğu; Azâd edilen kölenin ismi Ya'kûb olduğu;
Bu kölenin müzayede neticesinde kaç dirheme satıldığı;
Ebû Mezkûr'e kölesinin bedeli Peygamber tarafından verilirken "Bupara senin hakkındır, Allah bundan müstağnidir"buyurduğu.
Bu Câbir hadîsinin burada sevk sebebi, müzayede suretiyle satışın meşrû'-luğunu beyân etmektir.
Müdebber, hürriyete kavuşması sahibinin ölümüne bırakılmış köledir. Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: "Bu hadîste müdebber kölenin Peygamber tarafından satılmış olmasıyle istidlal ederek,

sahâbîler ve daha sonraki âlimlerden bir kısmı müdebber'in satışında be's görmemişlerdir. Bu ictihâd, Şafiî, Ahmed, İshâk'ın kavlidir. Peygamber'in sahâbîler inden bir kısmı da müdebber'in satışını kerih görmüşlerdir. Sufyân es-Sevrî, Mâlik, Evzâî'nin kavli de böyledir" diyor.
Târihe karışmış olan müdebber hukuku ile ilgili fazla bilgiler için büyük şerhlere ve fıkıh kitâblarına bakılmalıdır.
[156] en-Necş, nûn'un fethi ve cîm'in sükûnu ile meta' sahibi müşteriye metâ'ını medh ve vasf ederken, tervîc için bir kimse de sahibine muvafakat eylemek, yânı beraberce medh ve vasf eylemek. Bir kavle göre satın alması matlûbu değil iken, ziyâde bahâ ile sc*.ılmak için musanna' olmak üzere, metâ'a ziyâde bahâ ile müşteri olmak ma'nâsınadır. Tâ ki o metâ'a bakan kimse, o bahâya giriftar ola. Ve bir görüş de, insanları bir metâ'dan zeram ve kötüleme ile nefret ettirip, diğer metâ'a döndürüp meylettirmek ma'nâsınadır.
Ve Necş, avlanacak canavarı ürkütüp yerinden kaldırmak ma'nâsınadır ve bu lâfzın konulmuş olduğu ma'nâsıdır. Ve bir nesneyi araştırıp yerinden dep-retmek ma'nâsmadır (Kaamûs Tercemesi).
[157] Buhârî, Abdullah ibn Ebî Evfâ'nm hadîsini Şahadetler Kitâbı'nda "Yüce Allah'ın "Hakikat, Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın olanlar, işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için pek acıklı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77) kavli bâbi"nda getirmiştir.
[158] Bu ta'lîkı İbn Adiyy el-Kâmil adlı eserinde rivayet etmiştir..
[159] Buhârî bu hadîsi, Aİşe hadîsinden olmak üzere Sulh Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[160] Buhârî bu hadîsi Hileleri Terk bölümünde de getirmiştir. Müslim ile Nesâî de Buyu' Kitâbı'nda getirdiler. Burada başlığa delîlliği açıktır.
[161] el-Gurûr ve'l-Girre: Bir adamı bâtıl ve beyhude nesne tamâ'ına düşürmekle aldatmak ma'nâsınadır; birinci bâbdandır.
et-Tağrîr ve't-Teğırre: Bir adam kendi nefsini hatar ve tehlikeye sevk ve ilkaa eylemek...
el-Garer: Tağrîrve Teğirre'den isimdir; hatar ve tehlükeye denir (Kaamûs Ter.).
Bey'u 'l-Garer de aslında hatar ve tehlikeye denir ki, tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen, akıbeti mechûl şey demektir. Bâzı âlimlere göre Garer, zâhiri parlak, fakat bâtını mechûl olan şeydir. Ezherî de: Bey'u'l-Garer, satıcı ile müşterinin künhünü idrâk etmediği satıştır, diye ta'rîf etmiştir.
Meşârık sahibi de: Bey 'u 'l-Garer; ya semeni yâhud müsemmeni yâhud validesi mechûl olup muhataralı olan satıştır, diyor.
Bu ta'rîflerin hepsi muhataranın varlığını ifâde ediyor.
Habelu'l-Habele satışı: Gebe develerin gebeliğinin satışı demektir ki, gebe devenin dişi doğacak cenininin gebeliğinin veya buna ta'lîk ederek başka bir şeyin satışı diye ifâde edilebilir.
"Habelu'l-Habele, amdu'l-amele vezninde ki, işbu (....} hadîsinde gelmiştir; murâd, dişi devenin karnında olan yavrudur. Pes Habele, Hâbile'nin cem'İ olur ki, nâkalar demektir. Yâhud asmanın olgunlaşma öncesi üzümüdür. Yâhud batında olan yavrunun melhuz olan veledidir ki,,Câhiliyet'te yavrunun yavrusunu satarlar idi. Pes buna göre Habele müfred müennes olur" (Kaamûs Ter.).
[162] Bu hadîsteki "Kâne'r-ruculu..." cümlesi, râvîîbnUmer tarafından "Habelu'l-Habele"yi tefsir sadedinde getirilmiştir. Tıybî: "Bu tefsirin zahirine nazaran ma'-nâsı: Bir satışta semenin, nâkanın karnındaki ceninin doğmasına te'cîl ve ta'lîk edilmesidir" demiştir ki, hakîkaten " İİâ en tuntece" lâfzından anlaşılan bir ta'lîktir.
îmânı Şafiî'nin tercihi de budur. Biz de tercemede bunu aldık. Lügat imamlarından Ebû Ubeyde'den rivayet edilen bir ma'nâ daha vardır ki, o da: "Gebe bir hayvanın karnındaki yavrusunun dişi doğması, sonra büyüyüp gebe olması ve bunun satılması" suretinde tasvîr edilmiştir. Bu da lugatci-lerin tercih ettiği ma'nâdır. Birinci ma'nâya göre semeni bey'i mechûl bir zamana ta'lîktir. ikinci ma'nâya göre de ma'dûmun satışıdır. Her ikisi de tehlikeli satıştan sayılmış olup nthyedilmiştir.
Hâslı Habelu'l-Habele satışı, bir bey'u'l-garer cümlesindendir; meçhulü satmaktır; nehyedilmiştir. Çünkü yukarıda îzâh edildiği gibi, Habelu'l-Habele, gebe hayvanın karnındaki cenîni doğurup, dişi olursa bu yavru büyüdükten sonra gebe olacak da yavrunun yavrusu şimdiden satılmış olacaktır. Bu mutlak bir mechûl içinde ve baştanbaşa hatarlı bir satıştır. Bundan dolayı nehyedilmiştir.
[163] Buhârî Enes'in bu hadîsini, bu kitabın 93. babında getirmiştir.
el-Mülâmese, mufâale vezninde, bir nesneyi el ile yapışıp yoklamak ma'-nâsmadır... Satışta mülâmese şu muameleye denir: Satıcı ve müşteriden her biri diğerine: Ne zaman senin metâ'ına el vurup yapışırsam yâhud metâ'ıma el vurup yapışır isen, aramızda şu bahâya satış ve alış gerçekleşmiş olsun, diye söylerler. Bir kavle göre metâ'ın içini açmayıp örtüsü üstünden el İle yoklamakla gerçekleşen muameleden ibarettir. Şârih der ki, bunlar aldatma kısımlarından olduğu için nehyolundu (Kaamûs Ter.).
[164] Hadîste zikredilen Bey'u limâs yâhud Mülâmese ile Bey'u nibâz yâhud Munâbeze, Câhiliyet günlerindeki satış nevİ'lerinden ikisinin adıdır. İslâm kaanûnuyla nehyolunduklan için tabîatiyle her ikisi amelden düşmüş ve bu yüzden geçmişteki icra keyfiyetleri hakkında çeşit çeşit tefsîrlere yol açılmıştır, Mülâmese satışının keyfiyyeti hakkında şu tefsirler gelmiştir:
a. Satıcı - alıcı "Ben senin kumaşına, sen de benim kumaşıma elinle dokundun mu, satış mün'akid, yânî muhayyerlik hakkımız düşmüş olsun" diye pazarlık etmek;
b. Satıcı: "Bu metâ'ı sana şu kadara sattım. Sana el İle dokundum mu satış vâcib olsun" demek. Yâhud müşteri böyle söylemek.
c. Müşteri durulmuş bir kumaşı açıp bakmaksızın, yalnız eliyle dışından yoklayıp, -açıp baktığında muhayyerlik hakkı olmamak şartıyle- satın almak. Yâhud, satıcı: "Kumaşa dokundun mu sana satmış olayım" demek.
d. Müşterinin satılacak kumaşa eliyle dokunması ve açıp çevirmesiyle satışın tamam olmasıdır ki, bunda ne bakma, düşünme, ne de rızâlaşma vardır.
e. Müşteri mala bakmaksızın, satan da haber ve ta'rîf etmeksizin yapılan alışverişin adıdır...
Munâbeze satışında da çeşitli ta'rîfler vardır:
a. Satıcı - alıcıdan herbiri diğerine kendi kumaşını atar ve hiç biri diğerinin malına ve razı olup olmadığına bakmaz. Bu atışma ile satış tamam ve muhayyerlik hakkı düşmüş olur.
b. Malın atılmasını satış saymak.
c. "Sana sattım, fakat malı üzerine atınca muhayyerlik kesilmiş ve satış lâzım olsun" demek...
[165] Hadîste ismi söylenmeyen ikinci nevi' giyiniş, "tştimâlu's-Samma" denilen ve bir tek kumaşa hareket edilmeyecek surette sımsıkı sarınmak şeklindeki giyiniştir. Buna tercemede çizgi arasında işaret ettik.
Limâs ve Nibâz'm her ikisi de Bey'u'l-Garer ve kumar nev'ine dâhil oldukları için şer'an nehyolunmuşlardır. Müşteri alacağı malı ve vasıflarını bilmelidir. Aldatmaca alışveriş sahîh değildir.
[166] Biraz evvel de söylediğimiz gibi, Enes'in bu hadîsi 93. bâbda gelecektir.
[167] Bu Ebû Hureyre hadîsi, bundan önce geçenin başka bir rivayetidir
[168] Bu Ebû Saîd hadîsi de küçük fark ile bundan önceki bâbda geçmiş ve her iki hadîste nehyedildiği bildirilen satış nevi'leri hakkında da açıklamalar verilmişti.
[169] el-Hafl, el-Hufûl; birikmek ve biriktirmek ma'nâsınadır; ikinci bâbdandır.
et-Tahfîl; biriktirmek ma'nâsınadır; tezyîn ma'nâsınadir. Ve tasriye ma'nâsınadır ki, satılık koyunu memesinde süt toplanıp, pek sütlü görünmek için birkaç gün sağmayıp, hâli üzere koymaktan ibarettir.
et-Hakn; alıkoymak, habsetmek... biriktirmek ma'nâlarınadır.
es-Sarâ, cerâ vezninde; kesmek, def etmek, men' etmek, muhafaza etmek ma'nâlarınadır.
el-Musarrât: Memesinde sütü yığılmış koyuna denir.. (Kaamûs Ter.).
[170] Hadîsin başlığa demliği açıktır. Bu hadîsi Altı Kitâb Sahihlerinin hepsi de rivayet etmişlerdir
[171] Burada verilen rivayetleri Müslim ve diğer hadîs imamları senedleriyle getirmişlerdir.
Ganem, koyunun erkeğini de, dişini de şâmildir. Diğer eti yenen hayvanlar da böyledir. Hayvan sağılıp da sahibine geri verildiği takdirde, sağılan süt mukaabilinde bir sâ' hurma veya diğer bir yiyecek maddesi verilmesi emredilmiştir.
[172] Bu İbn Mes'ûd hadîsinin de başlığa demliği gayet açıktır. Bu hükümler daha önce geçmiş, biraz sonra da gelecektir.
[173] Bu hadîs dahî yukarıdakiler gibi eskimez medeniyet kaaideleri ve yüksek ticâret ahlâkı yasaları takrir etmektedir.
[174] Başlık ve hadîsin başlığa delîlliği gayet açıktır. Hayvan sağılıp da sahibine geri verildiği- takdirde, sağılan süt mukaabilinde bir sâ' hurma verilmesi yalnız mu-sarrât olan boyuna hâss değildir. Şârih Kirmânî'nin beyânına göre deve, sığır gibi eti yenen her hayvanı şâmildir. Eti yenilecek her sağım hayvanı, böyle sütü birkaç gün sağılmayıp memesinde biriktirilerek hîle ile satılır da müşteri onu sağdıktan sonra beğenmez, geri verirse, bunlarda da birlikte bir sâ' hurma vermesi vâcib olur.
Bu hadîs bilhassa beğenilmeyip geri verilen hayvandan sağılıp alınmış olan sütün bedelinin ödenmesi hükmünü takrir ve tesbît etmektedir.
[175] Buhârî bu babı, zinâkârlığı İ'tiyâd edinen bir kölenin bu ayıbı müşteriye beyân edilerek satılmasının cevazını göstermek İçin açmıştır.
Kaadı Şurayh'in bu hükmünü Saîd ibn Mansûr, sahîh bir senedle İbn Şîrîn tarîkinden rivayet etmiştir.
Kaadı Şurayh, saadet asrma yetişmiş, Peygamber'e kavuşamamamış olan muhadramlardandır. Umer tarafından Kûfe'ye kaadı ta'yîn edilmiş, Usmân, Alî, ve Emevîler'in halifelikleri zamanında vazifesinde bırakılarak, fasılasız altmış yıl Kûfe'de kaadılık yapmıştır. Daha sonra Haccâc'm Küfe Valiliği zamanında kendi arzusu ile çekilmiştir. Ayni'ye göre 98 târihinde; Hulâsa'da Muhammed ibn Numeyr'den gelen rivayette 80 târihinde vefat etmiştir. Vefatında 110; diğer bir rivayete göre 120 yaşında idi. Kaadı Şurayh, hukuk sahasının en büyük sî-mâlanndan biridir. (Hulâsa, 40; Umdeîu'l-Kaarî, II, 137).
Hanefîler'e göre zina, câriye hakkında bir ayıptır. Fakat erkek köle hak-kmda ayıp değildir. Çünkü cariyeye mâlik olmaktan gaye istifraş ve çocuk doğurtmaktır. Zina ise bu gayeyi bozucudur. Köleden gaye ise yalnız hizmet ettirmektir...
[176] Şârih Hattâbî, bu Ebû Hureyre hadîsini "Bir câriye zina eder de zina ettiği tebeyyün ederse, efendisi onu ayıplama ve tevbîh ile yetinmesin; ona kamçı İle celde cezası uygulasın..." şeklinde ma'nâ vermiştir. Buhârî sarihlerinin çoğu İse, tercemede yazılan birinci ma'nâyı bildirdiklerinden, o tercîh edildi.
Kadın, İslâm'a girmekle iffetlilikle, hürriyetle ve evlenmekle muhsane olur.
Bu hadîsin zahirine göre cariyeye efendisinin celde cezası uygulayabileceği anlaşılır ki, Mâlik, Şafiî ve Ahmed ibn HanbePin mezhebi budur. Ebû Hanîfe'-ye göre celde ve haddi ikaame etmek, yalnız devletin hakkıdır; ferdin ancak ta'-zîr hakkı vardır.
[177] Bu hadîs.de yukarıdakinin aynıdır. Ancak bu iki sahâbî1 tarafından rivayet edildiği için kuvveti artırmıştır.
[178] Ebû Zerr'in el-Kuşmeyhenî'den gelen nüshada, İbn Şîhâb'ın bu sözü " ulun jü\ = Üçten sonra mı?" şeklinde soru hemzesiyle gelmiştir. Terceme de buna göre yapıldı.
[179] Buhârî bu başlığı kadınlarla alışverişin cevazı ve kadınların da erkekler gibi her türlü akde izinli olduklarını beyân için açmıştır.
[180] Hadîsin başlığa delîlliği, Âişe'nin Berire'yi satın alması; Peygamber'in bu akdi tasdik etmesi cihetidir.
Bu hadîs Salât ve Zekât'ta geçti; Buyu', Itk, Mükâtebe, Hibe, Talâk, Fa-râiz, Şurût, Et'ime ve Yemîn Keffâreti bölümlerinde de gelecektir.
[181] İbn Umer'den gelen bu hadîsin başlığa delîlliği, "Âişe, Berîre'nin sâhiblerile pa-. zarlığa girişti..." sözündedir. Çünkü bu pazarlık, Âişe'nin, Berîre'nin sâhible-

ri olan erkeklerle yaptığı bir alışveriş akdidir.
İslâm hukukunda kadınlar, erkeklerin sâhib oldukları her nevi' medenî haklara sâhibdirler. Nikâh, hibe, şuf'a, ıydâ, icâre, iare, vekâlet, şirket, kısmet, da'vâ, ikrar, s.ulh, vasiyet gibi bütün hukukî tasarruflarda kadınlar erkeklerin hâiz oldukları haklara tamamen mâliktirler. Yalnız ekseriyetle kadınların bâzı kadınlık hâllerinden dolayı zabt kaabiliyetleri kısıtlı olduğundan, şâhidlikte bir fark gözetilmiştir. Bununla beraber doğum, emzirme, hayz gibi kadınlara âid hususlarda şâhidlikleri de münferiden kabul edilmiştir. Mîrâş hükümlerindeki fark ise, aile reîsi bulunan erkeğin, ailenin maîşetini yüklenmesi dolayısıyle olan ihtiyâcına karşılıktır.
[182] Buhârîbubâbı, daha yukarıda şehirlinin köylü malım satmasının nehyedildı-ğini bildiren Ebû Hureyre hadîsine mukaabil getirmiştir ki, ücretsiz yardım etmenin, irşâd ve nasihat etmenin cevazını göstermek istemiştir
[183] Peygamber'in bu hadîsini Ahmed ibn Hanbel ile Beyhakî senediyle rivayet etmişlerdir
[184] Atâ ibn Ebî Rebâh "in bu ruhsatını Abdurrazzâk senediyle rivayet etti.
[185] Cerîr hadîsinin başlığa delîlliği, nasîhat isteyen her müslümâna samimî nasihat etmenin ve hayırhah olmanın luzûm ve vücûbunu göstermesidir.
[186] İbn Abbâs'ın rivayet ettiği hadîsteki Peygamber'in "Şehirli köylünün malını onun adına satamaz" sözündeki nehyi, İbn Abbâs'ın tefsirine göre, şehirlinin köylüye ücretle dellâllık, simsarlık suretiyle yaptığı faaliyete âid oluyor. Ücretsiz olursa böyle satmasının caiz olduğu anlaşılıyor. Böylece bâb başlığındaki suâllere olumlu cevâb verilmiş oluyor.
Hadîsteki simsar, bugünkü ta'bîri ile komisyonca demektir. Bu kelime lügatte şöyle açıklanmıştır:
es-Simsâr, -sîn'İn kesriyle- satıcı ile müşteri arasında mutavassıt olan adama denir ki, meyâncı ta'bîr olunur, dellâldan başkadır; bu pezevenk menzile-sindedİr. Ve Simsâru'ş-Şey, bir nesnenin mâliki olup hıfz ve riâyet ve nezâretinde gereği gibi kaaim olan adama denir, ve kayyıma ve iki dost aralığında olan me-yâncıya denir ki, aralarını bağlayıp ıslâha medar olur.
es-Semsere, dahraca vezninde masdardır; simsarlık eylemek ma'nâsınadır, (Kaamûs Tercemesi).
Aslında simsar, kayyım ve hafız ma'nâsma olup, sonra alışverişte ücretle başkasına delâlet ve aracılık ma'nâsına kullanılmıştır.
Ebû Hanîfe, alıcı ve satıcıdan biri zarar görmezse, simsar delaletiyle satışı caiz görmüştür. Bu hadîsler, üretici ile tüketici halk arasında kabzımal, komisyoncu isimleriyle, faaliyet gösteren ve fahiş kazançlar sağlayan aracıları önleyen eskimez ticâret kaanûnlarmdandır.
Bu İbn Abbâs hadîsi, hadîsciler arasında "Telakkî-İ Rukbân hadîsi" denmekle meşhurdur.
[187] İbn Umer hadîsinin başlığa delîlliği, nehyin en azından kerâhiyeti gerektirir olması yönündendİr.
[188] Çünkü İbnAbbâs.bu nehyi simsar ile tefsir etmiştir. Nitekim bundan önce geçen hadîsinde de böyle idi. O hâlde İbn Abbâs'ın hadîsi,buradaki îbn Umer hadîsinin mutlaklığını kayıdlayıcıdır (Kastallânî).
[189] es-Semsere'mn dahrace vezninde, simsarlık eylemek ma'nâsına bir masdar olduğu bundan iki bâb evvelki hadîsin haşiyesinde bidirilmişti.
İbn Sirîn'in bu kerahet hükmünü Ebû Avâne senediyle rivayet etmiştir, tb-râhîm en-Nahaî'nin görüşünü de Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[190] Ebû Hureyre'nin ve Enes'in bu hadîslerinin başlığa delîllikleri açıktır. Bunlar daha evvelki bâbîarda da geçmiş ve ilgili açıklamalar verilmişti.
Buhârî arka arkaya olan bu üç bâbda "Hiçbir şehirli köylü nâmına satmaz" hadîsini, bundan çeşitli hükümler çıkarıcı olarak şevketti. Fakat birincide soru edâtıyle, ikincide ücretle olduğunda kerahetine nass ile; üçüncüde nefiy suretinde nehiy ve simsarlıkla kayıdlanmış olarak getirdi. Bu, cidden güzel bir ter-tîblemedir. Buhârî aynı zamanda her bir baba bir isnâd tahsis etti ki, bunu da tarîklerin çokluğunu belirtmek, dolayısiyle takviye ve te'kîd İçin yapmıştır (Kas-tallânî).
[191] Böyle erzak ve ticarî eşya getiren binicileri pazar yerine gelmeden evvel yolda karşılamak, onların pazara gelip bu malları halka-uctiz fiatla arzetmelerini önleme maksadı güder. Bundan hem malların sâhibleri, hem de âmmenin hukuku zarara uğradığından, Peygamber tarafından nehyedilmiştir.
[192] Binicileri karşılama hakkındaki bu ağır İctihâd Buhârî'nindir. Buhârî bu ictihâ-diyle Zahirî mezhebine meyletmiş bulunuyor. İbn Hazm Zahirî, mutlak surette mal getiren binicileri karşılamanın harâmlığına kaail olmuştur.
İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de: "Buhârî'nin bu yolda bir alışverişe merdûd-dur, bâtıldır demesi, bu nehyin fesadı gerektirir olması görüşüne dayanır. Fakat muhakkak hukukçulara göre, alışverişin fesâd ve bâtıllığı yalnız nehyin, akdin kendisine yönelmesi halindedir. Yoksa akdin kendisi hâricinde bir sebebe yönelmesi, alışveriş rükünlerinden hiçbir şeyi ihlâl etmez. Binâenaleyh alışveriş de sahîh olur" diyor.
Şârih Aynî de Umdetu 'l-Kaarî'de bunu ta'kîben: "Bu muhakkikler hiç şübhesiz Hanefî hukuk imamlarıdır. Alışverişe dâir nehiylerde Haneffler tarafından kabul edilen ilmî usûl, nasslarda gelen nehiy, akdin kendisine yönelmedikçe kerahetle beraber alışverişin sahîhüğidir..." demiştir. Bu hususta geniş tafsilât ile diğer müctehidlerin ictihâd ve görüşleri için geniş şerhlere ve fıkıh kitâblan-na bakılmalıdır.
[193] Başlıktan sonra sıralanmış olan bu Ebû Hureyre, tbn Abbâs ve Abdullah ibn Mes'ûd hadîslerinin başlığa delîllikleri açıktır. Bu hadîsler daha önceki bâblar-da da oralardaki hükümlerin delilleri olmak üzere bâzı sened ve lâfız farlılık-larıyle gelecektir.
[194] Abdullah ibn Umer'in bu hadîsi, pazara getirilmekte olan gıda maddeleri ve ticarî eşyanın pazar yerine ulaşması ve fiatlanyle halka arz edilmesinden önce yolda karşılamanın, bunları getiren binicileri karşılamak gibi olduğunu tesbît ediyor. Bundan da yine hem mal sâhibleri, hem de halk zarar göreceği için nehyedilmiştir.
Bütün bu nehiyler hem üretici olan köylülerin, hem de tüketici olan şehirli halkın haklarını korumak gayesine dönüktür. Üretici ve tüketici sınıfları üzerinden haksız ve fahiş kazançlar sağlayan, bu suretle malların pahalılaşmasına sebep olan aracıları kaldırmak, hiç olmazsa azaltmak istenmiştir.
[195] Buhârî bu babı, mal getiren binicileri karşılamanın caiz olacağı sınırı bildirmek için açmıştır ki, cevaz sının şehir pazarının üst tarafıdır. Haram olan karşılama ise, şehir mahallelerine kadar ve daha ötelere kadar uzayan mesafedir. Şüb-hesiz karşılamanın bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Karşılamanın başlangıcı, satıcının pazara gitmek üzere evinden çıkmasıyle başlar. Sonu da pazarın en üst tarafından, yânî pazarbaşmdan ileri gitmektir. Pazarın üst tarafında fiatlar ve piyasa hakkında bilgiler elde edileceği İçin, karşılama caizdir.
[196] İbn Umer hadîsinde, pazar yerinin üst tarafında mal getiren binicilerle alışveriş ettikleri bildirilmiştir. Böylece başlığa delîlliği sabit oluyor. Buhârî karşılamanın sınırını bildirmiş, bundan sonra gelecek hadîsin bu sınırı daha açık göstereceğini işaret etmiştir
[197] Bu Übeydülah hadîsi, Buhârî'nin işaret ettiği gibi, karşılamanın şehir içinde ve pazarın üst tarafında cereyan ettiğini beyân ediyor.
Şehrin pazardan hâriç ve pazara yakın veya uzak yerlerinde, şehirdeki fiat-lan ve piyasa durumunu haber alıp anlamak (öğrenmek) mümkündür. Buralarda binicileri ve satılacak malları karşılamak mekruhtur. İmâm eş-Şâfîî: Pazar yerinin hâricinde, fakat şehrin İçindeki karşılama nehiyde dâhil değildir, demiştir. Bu konudaki fıkhî görüş ayrılıklarını ve tafsilâtı burada beyâna hacet görmüyoruz.
[198] Buhârî, alışveriş sırasında dînen halâl olmayan şartlar koşmanın alışverişi bozup bozmayacağı suâlini cevâblamak için, bu babı açmıştır. Alışverişin bu se-beble bozulmayacağına dâir müsbet cevâbı başlıkta zikretmeyip, gelecek iki hadîs içindeki Peygamber'in cevabiyle yetinmiştir.
[199] Peygamber'in dînen halâl olmayan şartların aslî hakları değiştirmeyeceğini beyân eden fikrası, başlıktaki suâlin cevâbıdır.
Buhârî bu hadîsi kısaltılmış olarak "Kadınlarla alışveriş etmek bâbı"nda; uzun bir metin hâlinde de Namaz Kitâbı'nın "Mescidde minber üzerinde alışverişin zikri" babında getirmişti.
Velâ'nın, yânî hürriyete kavuşturmaya bağlı olan hukukî hısımlığın hürriyet verene âid olduğu şer'î îcâblardan iken, satıcının bu velânın kendisine âid olduğunu halâl olmayarak şart kılması, bu satış akdini bozmaz. Âişe Berîre'yi satın almış, hürriyet vermiş. Cariyenin eski sahibine nisbeti tamamen kesilmiştir. Âişe'ye bir nisbet ve hısımlık te'sîs edilmiştir. Velâ'nın ehemmiyeti böyle âzâdlı köle ile âzâd eden kişi arasında mîrâsçılık meydana gelmesindedir.
[200] Bu İbn Umer hadîsi de haiâl olmayan şartların bâtıl olup akdi bozmayacağı hükmünü en sağlam şekilde takrir edip kuvvetlendirmektedir.
[201] Bu Umer hadîsi "Yiyecek maddesi satmak ve ihtikâr hakkında zikredilen hadîsler bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
ez-Zebn, gabn vezninde, öte kakmak, def etmek ma'nâsınadır ve yemişi henüz ağacında iken, meselâ bir Ölçek yâhud iki ve ziyâde ölçek yemiş mukaa-bili satmak ma'nâsınadır.
el-Muzâbene, mufâale vezninde, müdâfaa yânî def edişmek; ve ağacında olan taze hurmayı bir adama bir mıkdâr hurmaya mukaabil satmak ma'nâsınadır... Bundan nehyedildi. Zira aldatma ve cehaleti ihtiva ettiğinden tarafları mu-hâşama ve müdâfaaya götürür. îmâm Mâlik'e göre, muzâbene satışı mutlaka kîlesi yâhud sayısı yâhud ağırlığı bilinmeyen nesneyi urunlamadan, şu kadar ölçek yâhud şu kadar ceded yâhud şu kadar ağırlık ölçeği nesneye satmaktan ibarettir. Meselâ kîlesiz bir küme buğdayı on küme buğdaya satmak gibi. Yâhud bilinen nesneyi, yine cinsinden bilinmeyen nesneye satmaktan ibarettir... ki, aldatma caiz olmayan cinste birbirini aldatmak veçhile olan pazarlıktır. Hepsi de def ma'nâsmdan alınmıştır (Kaamûs Ter.).
[202] Muzâbene, iki kişi arasında müdâfaa ma'nâsınadır. Satıcılardan herbiri bu alışverişteki hakkını diğerine karşı müdâfaa ettiği için muzâbene(= def edişme) denilmiştir. Muzâbene, ağacı üzerindeki taze hurmayı tahmîn ve takdir ederek kuru hurma ile satmaktır. Bu tahmîn ve takdir hatâdan salim olmadığı için âkid-lerden biri diğerine karşı dâima aldatılma iddia ederek alışverişi feshetmek, Öbürüsü satışın devamını isteyerek, satıcı ile müşteri birbirine.karşı muâraza vemüdâfaadan boş kalmazlar. Satışta müsavat şart kılındığı, hâlbuki ağaç üstündeki mahsûlün mikdârını tahmîn hatâdan salim olmadığından, iki taraf arasında dâima nizâ'ı mücib olur. Esas î'tibâriyle nehyin sebebi budur
[203] Yânî iki taraftan biri "Şu bir ağaç hurmanın üstündeki mahsûlünü meselâ elli kilo tahmîn ediyorum. Sana bunu elli kilo kuru hurmaya satıyorum. Mahsûl kesilip toplandıktan sonra eğer elli kilodan fazla gelirse, bu ziyâde benimdir; eksik gelirse elli kiloya tamamlarım" diyerek yapılan satış da yine muzâbene-dir; nehyedilmiştir.
Muzâbene suretiyle satış da, diğer satış nevi'leri gibi iki tarafın ihtiyâcı üzerine arz ve taleble doğar. Birisinin mahsûle erişmeden azığı tükenir. Öbürüsünün taze hurma ve üzüm yemeye ihtiyâcı bulunur.
İki taraftan birisinin arzı, öbürüsünün talebi üzerine muzâbene satışı vücûd bulurdu. Nehiy sebebi: Yukarıda bildirildiği üzere, muzâbene, ağaç üstünde mahsûl ne ölçeği, ne tartısı, ne de sayısı bilinmeyerek tahmîn ile yapılıyordu. Bu satışlarda sık sık niza' ve şikâyetler oluyordu. Bu, nizâ'lara sebeb olduğu için nehyolundu. Fakat halkın ihtiyâcı durmuyordu, bu İhtiyâcın giderilmesi gerekiyordu. Bu ihtiyâcın giderilmesi çârçsi olmak üzere ariyye satışına müsâade edilmiştir.
[204] Ariyye satışına ruhsatı bildiren bu Zeyd ibn Sabit hadîsi biraz sonra gelecektir.
Ariyye, bahçe sahibinin muayyen bir ağacın hurmasını kuruduğunda şu kadar kilo tahmîn ederek satış meclisinde bu tahmîn edilen kuru hurma mikdârı-na satmasıdır. Satıcı kuru hurmayı alır, müşteriye bir ağaç taze hurmayı teslim ederdi.
[205] Yânî her ikisi müsâvî oldukları ve peşin alınıp verildiğinde arpayı arpa ile satmak caizdir. Başlığa hadîsin son fıkrası delîl olmaktadır. Hadîs "Yiyecek mad desi satışı hakkında zikredilen şeyler bâbı"nda geçmişti. Hadîsteki ikil lâfzın ma'nâsı:
" ti>y.JJî\ = el-Murâvada"; mufâale vezninde, bir işe girdirmek için bir kimseye müdâra eylemek ma'nâsmadır. Ve şu mekruh murâvadadu ki, hadîste gelmiştir: Satıcı satılık metâ'mı huzurda yok İken müşteriye vasf ve medh ederek satış yapmaktan ibarettir; ona "Bey'u'l-muvâsafa =- Vasiflaşma ile satış" dahî denilir... Bâzı fakîhler vasıf, metâ'ın zâtına uygun olursa caiz olur dediler (Kaamûs Ter,).
Bey'u's-Sarf, semeni semen ile değiştirmektir, sarrâfî muameledir. Va'de-siz, bir mecliste elden efe peşin, ziyâdesîz para değiştirmekten ibarettir.
[206] Bu hadîste Umer, Mâlik ibn Evs'e, Talha'dan gümüş paralan almadan ayrılmamasını söylemiştir ki, maksad veresiyeye yol bırakmamaktır. Çünkü peşin olmazsa ribâ olacaktır. Cennetle

müjdelilerden olan Talha, hiç şübhesiz diğer satışlarda olduğu gibi, bu sarraflık satışında da semenin geri bırakılması caizdir zannetmiş olmalıdır. Umer îkaaz edince, bu veresiye para bozma işini bırakmıştır

[207] Altın İle altını satmakta esas, satacak olanla satın alınacak olanın ağırlıkça birbirine müsâvî olmalarıdır. Bir de ribâya yol açılmamak için akd meclisinde iki tarafın yeden be-yeden peşin alınıp verilmesidir. Gümüş İle gümüşün satışı da bu şartlarla caizdir. Bu şartlar gözetilmezse fazlası ve müddetlisi ribâ olur; haramdır. Cinsleri ayrı iki kıymetli mâdeni birbiriyle değiştirmekte ise, müsâvî-lik şartı yoktur, fakat peşinlik şartı bakîdir.

[208] ibnu Umer'ın Ebû Saîd'den tahkîkli olarak getirdiği bu hadîste, aynı cinsten olan nakidlerin birbiriyle değiştirilmesinde hiçbir fazlalık yapılmayacağı apaçık belirtilmektedir.

[209] Ebû Saîd'in hadîsinin bu rivayet tarîkinde de altının altın İle, gümüşün gümüş ile satış ve değiştirilmesinde fazlalık ve ziyâdelik en açık bir surette men' edilmekle beraber, bu sarraflık, alışverişinin peşin para ile yapılması lâzım olup, veresiye muamele de men' edilmektedir. Bundan da akid yapılan mecliste satılıp alınan şeylerin taraflarca karşılıklı teslim alınıp verilmesi şartı anlaşılıyor.

[210] Bu Saîd hadîsini Hâkim, Ebû Hayyân el-Adevî'den daha geniş bir metin ile rivayet etmiştir: Ebû Hayyân dedi ki: Bir kerre Ebû Miclez'e sarraflık satışının hükmünden sordum, rsana cevaben şöyle dedi: Bir zamanlar İbn Abbâs aynen ve elden ele sarf ve tebdildeki ribâ ve ziyâdede be's görmezdi. Ribâ ancak veresiyede nehyedilmiştir, der idi. Sonra kendisine Ebû Saîd Hudrî kavuştu. Aralarında yukarıdaki metinde gördüğümüz konuşma cereyan etti. Ve Ebû Saîd: "Altın altın ile; gümüş gümüş ile; hurma hurma ile; buğday buğday ile; arpa arpa ile elden ele ve misli misline müsâvî olarak satılır. Kim misline bir şey ziyâde ederse, o ziyâde ribâdır" hadîsini rivayet etti. İbn Abbâs bu hadîsi işitince "Allah'a tevbe ve istiğfar ederim" dedi. Bundan sonra İbn Abbâs elden ele olan ribâdan da veresiye gibi şiddetle nehyeder oldu.

Usâme hadîsinin sahîhliğinde âlimlerin ittifakı vardır. Yalnız Usâme hadîsi ile Ebû Saîd hadîsinin arasını birleştirme hususunda ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden birincisi, Usâme hadîsinin mensûh olmasıdır. Ri-bâ'nın târihî seyrinde evvelâ veresiyecilikte ribâdan nehyedilmiş; Ribe'l-Fadl'm men'i geri bırakılmıştır.

İkinci görüş, "Ribâ yalnız veresiyede nehyedilmiştir" kavliyle altının altın ile veya gümüşün gümüşle satış ve değiştirilmesindeki fazlanın cevazı kasdedil-miyor; belki çeşitli cinslerin sarf ve tebdîlindeki ziyâde, ribâ mâhiyetinde değildir denilmiş oluyor. Hakîkaten altın gümüş ile, gümüş altın ile tebdil edilir de sarf ücreti olarak bir mikdâr ziyâde verilirse, bu ziyâde ribâ değildir (İbn Ha-cer, Aynî, Kastallânî)

[211] Bey'u's-Sarf, sarraflık muâmelesidir ki, iki nakidden birisini öbürü ile satma ve değiştirmedir. Bu satış ve değiştirme, bir mecliste elden ele vermek - almak suretiyle meşrû'dur. Fakat va'deye bağlanmış veresiye olursa nehyedilmiştİr; caiz değildir.

Bu hadîslerde görüldüğü üzere altını altın ile, gümüşü de gümüş ile satıp değiştirmekte harâmhk yoktur. Fakat bu haram olmamak:

a. Her ikisi de ağırlıkça müsâvî olmak, yânî birisi diğerinden ziyâde olmamak.

b. Bu sarraflık muamelesinin bir mecliste hâlen ve peşinen verilip teslîm alınması şartıyledir. Bu ikinci şart, bu Berâ hadîsinin sarîhliği gereğince, iki muh-

mâdenin satış ve değİştİrihnesu.J ~ de şarttır. Altının gümüş ile, gümüşün de altın ile tebdîlinde ziyâde bulunması ribâ değildir. Fakat bunlardan birisi va'deye bağlanırsa, ribâ harâmlığı tahakkuk eder.

[212] Bu Ebû Bekre hadîsi üç bâb önce de geçmişti. Altım altın ile, gümüşü de gümüş ile satmaya " 3Ü.1JÎ" = Murâtala" denilir. Bütün bu rivayetler birbirlerini ya tamamlayıcı, veya te'yîd edicidirler.

[213] Muzâhene satışı, daha önce geçen ibn Umer'İn bir hadîsinde anlatılmıştı.

el-Ariyye; ganiyye vezninde, yapraktan ve meyveden soyulmuş çıplak hurma ağacına; ve meyvesi yenilmekle boş kalmış ağaca; ve bir kimse hurmalığını satış ve îcâr ederken akd ve pazarlıktan dışarıda koyup, ifraz ve istisna eylediği ağaca da denir (Kaamûs Ter.).

Ariyye, bahçe sahibinin muayyen bir ağacını diğerlerinden ayırıp, kurutulduğunda ne kadar geleceğini tahmîn ederek, bunu bir akd meclisinde bu tahmîn edilen mİkdârda kuru hurmaya satmasıdır. Satıcı kuru hurmayı alır,

müşteriye bir ağaç hurmayı teslîm ederdi. Bu nevi' satış ve değiştirme fakır ziraatçıların kuru hurmaya, öbür tarafın da yaş meyveye ihtiyâcı üzerine beş vesk'a kadar istisnaî olarak müsâade edilmiştir.

[214] Bu Enes hadîsi 93. "Olgunlaşmamış yeşil meyvelerin satılması bâbı"nda senediyle gelecektir

[215] Buhârî, bu isnâd ile gelen İki sahâbînin hadîsini, birbirinden ayırarak rivayet etmiştir. Birisi tbn Umer'in, öbürüsü Zeyd ibn Sâbit'in hadîsidir, ikisinin senetli birdir.

Bâzı müctehidler Abdullah ibn Ümer hadîsinden ağaç üstündeki taze hurmanın kızarmak veya sararmak gibi salâh eserleri göstermedikçe satışı caiz olmadığı hükmünü istidlal etmişlerdir. Bâzıları da, başka bir hadîse dayanarak, mahsûl ağacı üzerinde göründükten sonra satışı caizdir, demişlerdir. i Zeyd ibn Sâbit'in hadîsi, Peygamber'in yaş hurmanın kurusuyla değiştiril-inesini nehyettikten sonra halkın ihtiyâcı üzerine ariyyenin yaş ve kuru hurma ile değiştirilmesine müsâade verdiğine açıkça delâlet etmektedir. Ariyyenin lügat ve örfî ma'nâsı, bundan evvelki haşiyede verilmişti.

[216] Buradaki ibn Umer hadîsi ile Ebû Saîd hadîsi ve içlerindeki ta'bîrlerin açıklaması daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa delâletleri açıjctır.

[217] el-Muhâkale, tarlada olan ekini henüz salâhı meydana çıkmadan satmak, bir tefsîre göre henüz başağında olan ekini anbâr olan buğdaya satmaktır. (Kaamûs Ter.).

el-Muhâkale, başağında olan buğdayı, ne kadar geleceğini tahmîn edip o kadar safî buğdaya satmaktır (Seyyid Şerif, et-Ta'rîfât).

Bu satışta da semen ile satılan nesne arasında denklik bilinmediği için nehyedilmiştir.

[218] Bu hadîs de küçük lâfız farkıyle geçmişti. Başlığa delîUiği açıktır.

[219] Hadîs, ağaç üstündeki olmamış henüz koruk hâldeki meyvelerin satışının neh-yedildiğini, ağaç üstündeki tadlaşıp olgunlaşan yaş meyvelerin ise altın, gümüş ve diğer herhangi bir şey ve ticâret metâ'ı ile de satılabileceğinin cevazını göstermektedir. Şu hâlde ağaç başlarındaki hurma ve meyvenin nehyedilmiş olan satışı, yalnız yerdeki yaş ve kuru hurma ve meyvelere münhasır oluyor.

Ariyye satışı -ki bahçe sahibinin hurma ağaçları arasından mahsûlünü satmak üzere ayırdığı ağaçtır; sahibi geçimini sağlamak için üstündeki mahsûlü kuruduktan sonra kaç ölçek geleceğini tahmîn ederek, bunu satıp değiştirmedir-; azıklık satışı diyebileceğimiz bu satış, bu hadîse göre, hiçbir kayda tâbi' olmayarak yaş, kuru hurma ile; altın ve gümüş ile; her nevi' eşya ve ticâret metâ'ı ile caiz oluyor.

[220] Hadîsin sevk şekli ve imâm Mâlik'in evet lâfzıyle olan tasdîk cevâbı, hadîsi râ-vîsinden öğrenip alma yollarından arz yolunu göstermektedir. Arz yolu, hadîs öğrencisinin hadîsi üstadına okuması ve onun tasdîk edip kendisinden bu suretle rivayet etmesine izin vermesidir.

Bu hadîste ariyye, yânî azıklık satışının beş vesk'ı geçmemesi bildirilmiştir. Bu mikdân geçmemek hususunda âlimlerin İttifakı vardır. Bu mikdâr, bir fakî-rin ihtiyâcını karşılamaya kâfîdir, denilmiştir.

Evsuk, Vesk'm cem'idir. Hicâzlılar'a göre 320 rıtl'dır; Irak fakîhlerine göre 480 rıtl'dır. Bu ihtilâfın menşei, bu iki hukuk mektebi mensûblarının sâ' ve müdd mikdârındaki ihtilâflarıdır. Bunu Zekât Kitâbı'nda açıklamıştık.

[221] Hadîsin burada iki yoldan gelişi, birinin kayıdlı, birinin mutlak oluşu gösterilmiştir.

Yahya ibn Saîd'in rivayeti ile Mekkeliler'in rivayeti arasındaki İhtilâf yeri, Yahya'nın, ariyyelerin satılmasında getireceği kuru hurmanın tahmini yapılması ve alanların onu yaş olarak yemeleri kaydını getirmesidir. İbn Uyeyne'nin Mek-keliler'den yaptığı rivayetinde ise, ariyye satışında hiçbir kayıd koymayarak mutlak ruhsatı bildirilmiştir. Yahya'nın Sufyân'a: Medîneliler o hadîste takyîd rivayet ettiler; mutlak mukayyede hami olunur, demesi lâyık olurdu (Kastallânî).

Buharı bu hadîsi Şirb Kitâbı'nda da; Müslim,Buyu' Kitâbı'nda getirmiştir

[222] Ariyye'nin lügat ve ıstılah ma'nâlarından bâzıları daha önce geçen bâblarda verilmişti. Burada bâzı büyük müctehİdlerin bunun tefsîri ve çeşitli tatbiki şekillerini bildiren beyânları getirilmiştir. Bu tefsirler ariyye nevi'lerinin çokluğunu açıkça göstermektedir.

[223] Buradaki ariyye nevi'lerinden İmâm Mâlik'in tefsirini İbnu Abdi'1-Berr senediyle rivayet etmiştir.

[224] İmâm Şafiî'nin tefsîri, kendi Kitâbu'l-Ümm adlı eserindedir. Bunu Beyhakî, el-Ma'rife kitabında er-Rabî' tarikinden nakletmiştir. Şehrin "Vesklendirilmiş veskler" sözünü Taberî, Leys tarîkinden rivayet etmiştir.

[225] ibn İshâk'ın bu hadîsini Tirmizî; tefsirini ise Ebû Dâvûd "Bir takım hurma ağaçları" lâfzıyle rivayet etmiştir.

[226] Yezîd ibn Harun'un tefsirini de tmâm Ahmed, ez-Zuhrî'den rivayet etmiştir.

[227] Bu da Mûsâ ibn Ukbe'nin ariyye tefsiridir. İbnu Ukbe, ariyye lâfzının, soyunup çıplak olmak ma'nâsına olan U'râ ve I'râ masdanndan;değil de, atâ ve ihsân umuduylu bir adama gidip gelmek ma'nâsına cerâ vezninde Arâ masdanndan olduğunu ifâde etmiştir. Bu da olabilir (Kastallânî).

el-I'râ: Bir adamı soymak, meydan gibi sütresiz sahra ve arsada gitmek; kçzâ onda ikaamet eylemek ma'nâsınadır. Ve ağacın bir senelik hurmasını muhtaca bağışlamak ma'nâsınadır ki, o sene ağaç onda ariyet olur (Kaamûs Ter.).

[228] Buhârî bu başlığında, olgunlaşmadan önce meyve satışının caiz olup olmaması hususunda müctehidler arasında görüş ayrılıkları bulunduğu için, hiçbir hüküm bildirmemiş, sâdece bu konuda gelen hadîsleri vermekle yetinmiştir.

Ebû Davud'un Atâ ibn Ebî Rebâh tarikiyle Ebû Hureyre'den merfûan gelen bir hadîsinde "Süreyya yıldızı sabah vakti doğduğu zaman, Hicaz beldelerinde hurma mahsûlünden bir nevi' illetler ve afatlar zail olur" buyurulmuştur. Ebû Hanîfe'nin Atâ ibn Ebî Rebâh'tan rivayetine göre Süreyya yıldızının fecr vakti doğması, yaz mevsiminin evvelinde vâki' olur. Bu mevsim, Hİcâz beldelerinde güneşin harareti şiddetlendiği ve hurma mahsûlünün kemâle başladığı bir zamandır. Hakikatte mu'teber olan, hurmanın kemâle ermesidir. Süreyya yıldızının şafakla doğması, meyvenin kemâle ermesine alâmet kılınmıştır.

Zeyd ibn Sâbit'in "Meşveret gibi" sözü, hadîsteki nehyin kesin bir nehiy olmayıp, müşavere mâhiyetinde olduğunu ve bundan dolayı cevaza delâlet edeceğini gösterir. Şu kadar var ki, hadîsin râvîsi Zeyd ibn Sâbit'in kendi mahsûlünü erişmeden satmaması, nehyi takviye eder.

[229] Bu Abdullah ibn Umer ve Enes hadîslerinin başlığa delâletleri açıktır. Peygamber, satıcıyı, kardeşinin malını bâtıl yotla yememesi için; müşteriyi de kendi malını zayi' etmemesi için bu nevi' alışverişten nehyetmiştir.

[230] Teşakkuh, meyvenin rengi cinsine göre sarılığa veyâhud kırmızılığa dönmektir. Şukha da kırmızılıkta hâlis renktir (Kirmanı).

fhmirâr ve Isfîrâr, kırmızılığın ve sarılığın koyulaşmadan meyvede ilk göründüğü bir devirdir. Bu devirde meyvenin rengi kararsız bir hâlde değişmeye ma'rûzdur (Hattâbî).

Hattâbî'nin bu ta'rîfi, hadîsteki "Teşakkuh"un lügat ma'nâsma ve hadîsin ikinci râvîsi Saîd ibn Mînâ'nın bu kelimeyi ta'rîfine uygundur. Hattâ her yerde, her devirde, her nevi' meyvenin ağacı üstünde iken alım satımı, ekseriyetle meyvelerin koruk hâlinden kurtulup olgunlaşma devrine girdiği bir sırada vâki' olur.

[231] Bu, bundan önceki babın mukaabilidir. Û bâb da hurmadan başka, bütün meyveli ağaç meyvelerinin salâhları zamanında satılmasına dâir idi; bu İse yalnız hurma ağacı ve meyvesiyle ilgilidir.

Alimler cumhuru hadîslerdeki nehyi, tahrîme; Ebû Hanîfe de kerahete ham-letmiştir.

Meyvelerin salâhı Ebû Hanîfe'ye göre meyvenin ağacında tamâmiyle belir-mesidir; ister yemeğe elverişli olsun, ister olmasın. Şafîî'ye göre yenilmeye elverişli olmasıdır.

Bu satış üç kısma ayrılır:

a. Hurmasız, yalnız ağacın satışı;

b. Ağaçsız, yalnız hurma meyvesinin satışı;
c. Meyvesiyle beraber hurma ağacının satışıdır.
Bunlardan birincisi -ki sırf ağacın satışıdır-, meyvesinin salâhıyle kayıdlı değildir. Fakat İkinci ve üçüncü satışlar, meyvenin salâhı meydana çıkmakla ka-yidianmıştır (Kastallânî).
[232] Hadisin başlığa delâleti açıktır. Hadiste "Yezhu" lâfzının ma'nâsını soranın ve sorulanın kim olduğu bildirilmemiştir. Bundan beş bâb sonra gelecek olan Enes hadisinde Humeyd: Biz Enes'e onun Zehv'i nedir? dedik. Enes: Kızarır, dedi şeklinde bir beyân vardır. Müslim'in bu vecihden rivayetinde de: Enes'e bunu sordum, şeklindedir (Kastallânî).
[233] Hadiste hurma koruğunun alacalanma devrinden evvel satılmasından nehyin sebebi de Peygamber tarafından en beliğ bir uslûb ile ifâde buyurulmuştur. Soru şeklinde getirilip emir kasdedilmesi en beliğ bir kinaye yoludur.
Bu nehy, yalnız hurmaya âid değildir. Üzüm, İncir, vişne, kayısı gibi ağacı üstünde satım ve alımı olan her meyveyi şâmildir. Hepsinin rengi ve kendisine hâss olan diğer vasıfları İ'tibâriyle olgunluk devrine yaklaşmadan alınıp satılmaları nehyedilmiştir.
[234] Zuhrî'nin bu sözünü ez-Zuhlî, ez-Zuhriyyât Anda senediyle rivayet etmiştir. Zuhrî'nin görüşü, imâm Buhârî'nin başlıkta ortaya koyduğu görüşüne tam uymaktadır. İmâm Buhârî bu ictihâdıyle, Ebû Hanîfe gibi olgunluk devrine erişmeyen meyve satışının sahîhliğine kaail olmuş bulunuyor. Fakat mahsûl bir âfete uğrarsa, zararı satana bağlıyor.
[235] Bu umûmî nehiyden ariyyelerin müstesna kılındığı, daha önceki hadislerde geçmiş idi.
[236] Selef suretiyle alışverişte, Selem'm aksine, mal peşin, parası veresiye olur. Selem'de ise para peşin, mal veresiyedir. Bunun çeşitleri vardır.
Hadis "Peygamber'in veresiye satın alması bâbı"nda da geçmişti, Rehin bâbı'nda da gelecektir. Hadisin başlığa delâleti açıktır.
[237] Hadis, başlıktaki sorunun cevâbını ihtiva etmektedir ki, bu kişinin ribâdan kur tulma yolu âdî hurmayı para ile satması ve o para ile iyi nevi' hurma satın almasıdır. Bu yolda muamele, bir safhada aynı mal ile ve ziyâdeyi hâiz olarak yapılan ribâlı bir satış değildir. Hadisteki bu satış ve değiştirme şekli, iki safhalı muâ-niele olduğundan dolayı ribâ harâmlığından salimdir.
Hayber Medine'nin 170 km kuzeyinde güzel bir vaha beldesi olduğundan, Arabistan'ın "Cenîb" denilen en iyi nevî' hurmaları orada yetişirdi.
[238] Yânî bu şekilde satılan ağacın üstündeki meyve ve ekili tarlanın ekini, satın alan müşteriye âid değil, satıcıya âiddir.
el-îbâre ve et-Te'bîr: Hurma ağacını ve ekini ıslâh eylemek ma'nâsınadır. Ve dişi hurma ağacını erkek hurma çiçek tomurcuğu ile aşılamak ma'nâsına kullanıldı, gûyâ ki erkekten bir ibre alıp dişiye girdirin, bu veçhile dişi hurmayı ıslâh eylemekle meyveye kalır... (Kaamûs Ter.).
Bu bizim incir ağaçlarına telkîh için baba İncir astığımız gibi, hurma ağaçlarına çiçekler doğduktan sonra erkek hurma çiçeği konulmasıdır. Bu erkek çiçek, dişi çiçekli ağaca asılmazsa döllenme olmayacağı İçin ağaç meyve tutmaz. Meyvenin bu telkihi zamanı, meyvenin müşteriye yâhud satıcıya âid olduğunu ta'yln için iyi bir ayırıcı sınır olur.
[239] Bu hadisi İbn Cureyc, Nâfî'den mevkuf olarak rivayet etmiş görünüyorsa da, Beyhakî bunu îbn Umer'den rivayet etmiştir. İbn Umer'in buradaki rivayetinde Rasûlullah (S): "Kim telkîh ettikten sonra meyveli hurma ağacını satarsa, üstündeki mahsûlü satıcıya âiddir. Ancak mahsûlün satışa dâhil olduğu müşterice şart kılınması hâii müstesnadır" buyurmuştur. Müslim rivayetinde: "Kim birkole satar ve kölenin malı bulunursa, kölenin malı satıcı olan efendisiıdir; ancak müşteri kendisine âid olacağını şart kılması müstesnadır" fıkrasını ziyâde ediyor.
[240] Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu îbn Umer hadisi, başlıktaki mukadder hükme açıkça delâlet etmektedir.
Bu hadis ile aynı zamanda salâha erişmeden ağaç üzerinde meyve satışının mübâh olduğuna istidlâ! edilmiştir. Çünkü Peygamber "Ağacın mahsûlü satıcısına âiddir.."buyurmuştur. Bu surette, ağaç ve üstündeki meyvesi olgunlaşmadan satılmış oluyor.
[241] Çünkü bu satışların hepsi meçhul olan bir şeyin bilinen bir mikdârla satılması dır. iki taraf arasında eşitlik yoktur. Bir tarafın ziyan etmesine; adaleti bulmak için alıcı ile satıcının da'vâlaşmalarma ve husûmete sebeb olacaklardır.
[242] Hadîsin başlıkta verilmek istenen hükme delâleti açıktır. Bu hadîsi Müslim,. Nesâî ve İbn Mâce de getirmişlerdir.
[243] Bu hadîste beş nevi' satıştan nehyedilmiştir:
a. Muhâkale satışı: Dövülüp savrulmuş, samandan ayrılmış safî buğdayla başaktaki ekinin tahmîn edilerek satışı ve değiştirilmesidir. Semen ile mebî' arasında denklik bilinmediği için, nehyedilmiştir.
b. Muhâdara satışı: Başak tutmamış gök mahsûlün, yine aynı şekilde satışıdır. Bunun birkaç çeşidi ve tafsilleri vardır.
c. Mülâmese satışı: Bu da birkaç türlü ta'rîf edilmiştir; Birisi, dürülü bir kumaşı veya elbiseyi açıp görmeden; sâdece dokunmakla yapılan satıştır. Diğeri: İki kişi arasında geceleyin birbirinin elbiselerini elle yoklayarak, görmeden ve muhayyerlik tanımadan değişmeleridir. Bunun da CâhİIliyet devrinde çeşitleri vardı.
d. Munâbeze satışı: Bu da iki kişi arasında görmeyerek, meselâ bohçalan-mış elbiselerini birbirine muhayyerlik tanımadan değiştirmeleridir..,
e. Muzâbene satışı: Ağacı üstündeki yaş hurmayı kuru hurma ile ve tahmîn üzerine satıp değiştirmektir. Yukarılarda açıklanmıştı. Bunlar hep aldatmacalı ve cahilane satışlar olduğundan, İslâm tarafından yasaklanmış ve kaldırılmışlardır.
[244] Bu Enes hadîsinin biraz farklı bir rivayeti, daha önce 87. bâbda geçmişti. Bu hadîsin zahirine göre bundaki tefsîr, Enes'e âid mevkuf bir hadîs oluyor. Bu hadîsi Mu'temİr ibn Süleyman ile Bişr ibnu Fadl da Humeyd'den yoluyla rivayet etmiş, "Ne düşünürsün... Kardeşinin malını ne ile halâl kılacaksın" sözünü Enes mi söyledi, yoksa bunu Peygamber'den mi tahdîs etti bilmiyorum, demiştir (Kastallânî).
[245] el-Cummâr, rummân vezninde ve el-Câmûr, hurma göbeği ve hurma beynisi dedikleri nesnedir ki, hurma ağaçlarının tepelerinde olur; ak ve lezzetli ve tadı süte yakındır. "Şahmun'n-Nahl (= Hurma yağı)" de derler (Kaamûs Ter.).
[246] Hadîsin biraz farklıca bir metni,"fİim Kitâbı'nda da geçmişti. Hadiste buradaki başlığın "Hurma ağacı göbeğinin satılması" fikrasını zikri yoktur. Fakat ondan yenilmesi fikrası, bu maddenin alınıp satılmasının cevazını gerektirir (İbnu'l-Munîr).
Hurma ağacının mü'min kimseye benzeme ciheti, hurma ağacmın her parçası bir iş için faydalı ve onunla faydalanmanın devâmh olmasıdır.
[247] Hakkında Allah tarafından bir nass gelmeyen hususlarda insanlar arasındaki muameleler, aralarında meşhur olan ve umûmî nasslara aykırı olmayan örf ve âdetleri üzere icra edilir. Buhârî bu esâsı kuvvetlendirmek için, bu başlıktan sonra arka arkaya birkaç haber sıralamıştır: Bunlardan Kaadı Şurayh'm sözünü Saîd ibn Mansûr; Abdulvahhâb'in rivayetini İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmişlerdir.
Peygamber'in, Hind'e söylediği sözünü, Buhârî bu bâb içinde getirdi.
Buhârî bundan sonra örf ve âdetin şer'î vaziyetini ta'yîn ve kuvvetlendirmek için en-Nisâ: 5. âyetinin ilgili fıkrasını getirdi ki, bunda yetimlerin işlerini görüp mallarını ıslâh ve İdareye me'mûr olan velîlerden fakîr olanların yetîm mallarından örfen ma'rûf olan mikdârda yiyip faydalanmaları halâ! kılınmıştır.
[248] Hasen el-Basrî'nin eşek kiralaması kıssasını Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmiştir. Bu kiralamada ücret olan "Dânık" hakkında.şu bilgiler verilmiştir:
ed-Dânık:... ve bir dirhemin südüsüne denir ki, altı hissede bir hissedir. Bunda nûn'un fethiyle de söylenir.. Lisânımızda tahrif ile "denk" ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.).
Hasen bu ikinci sefer yeniden pazarlık yapmamış, aralarında geçen Örfe da: yanmıştır. Bu defa iki dânık üzerine fazl ve cömertlik olarak diğer bir dânık ziyâde edip, yarım dirhem vermiş oldu
[249] Enes hadîsinin başlığa hüccetliği, Peygamber'in örfe dayanarak bu haccâm kişiyle ücret şartlanması yapmamasıdır. Bu hadîs Buyu' Kitâbı'nin baş taraflarında da geçmişti.
[250] Bunun başlığa delîlliği, Peygamber'in, hakkında şer'î bir sınırlandırma olmayan hususlarda Hind'i örfe havale edip döndürmesidir. Peygamber'in bu sözü bir fetvadır; hüküm değildir. Çünkü Ebû Sufyân Mekke'de idi, yâni meclisten gâib idi... (Kastallânî
[251] Bu Âişe hadîsi ve içindeki en-Nisâ: 5. âyeti halk arasındaki birçok muamelelerde örf ve âdetin esaslı bir ölçü olduğunun açık ve kuvvetli delillerinden biridir. Hadîs, Tefsir Kitâbı'nda da gelecektir.
Buhârî'nin Buyu' Kitâbı'nda gerek ta'lîkan, gerek mevsûien rivayet ettiği bir takım hadîsler ve âyetlerle örf ve âdetten bu kadar uzun söz etmesi, kendisinde nass olarak şer'î bir hudûdlandırma bulunmayan buyu', icâre, ölçü, tartı gibi hususlarda, aralarında müstemirren carî olan örf ve âdetin hâkimiyetini beyân ve İsbâttan ibarettir. Buhârî alışveriş konusu ile hakîkaten pek yakından alâkalı bulunan örf ve âdet ve teamülün mu'teberliği hakkındaki delilleri arka arkaya sıralamakla, mes'eleye açıklık ve kuvvet kazandırmıştır.
[252] Şuf'a, lügatte: Bir matlûbu kendi yanında olan şeye zamra ve ziyâde etmeye denir ki, bir İken iki; tek İken çift eylemekten ibaret olur (Kaamûs Ter.).
Fakîhler örfünde Şuf'a: Müşteri üzerinde takarrür eden şartlar ile ortaklık ve komşuluk sebebiyle cebren bir buk'aya temellüktür (Ta'rîfât)
Bâzı büyük fakîhler Câbir'in bu hadîsini hüccet edinerek, şuf'a ancak taksim edilmeyen akarda carî olur demişlerdir. Diğer bâzı fakîhler ortaklardan bİ-risi öbürüsüne akarın satışını arz eder de, o almazsa, şuf'a hakkı düşer demişlerdir. Bunlar da Tahâvî'nin Câbir'den rivayet ettiği şu hadîsi hüccet yapmışlardır: Peygamber (S): "Şuf'a, ortaklardan birisinin öbürüsüne arzetmeden salmak hakkını hâiz olmadığı bir farla ve arsada yâhud bir evde yâhud bir bahçede ortaklık hakkıdır. Arz olunan ortak ya alır ya almaz, bırakır" buyurmuştur. (Müslim ve Tahâvî).
Bunlar, Müslim'in de rivayet ettiği bu hadîsin zahirine göre, şuf'anın üçüncü şahıs bir müşteriye satmakla değil, yalnız ortağına satış teklîfİ ile zail olacağına kail olmuşlardır...
[253] Burada da Câbir'in Buhâri'deki rivayeti getirilmiştir. Bunda başlıktaki tafsile delâlet vardır. Fakat bundan Önceki haşiyede işaret ettiğimiz Müslim ile Tahâ-vî'nin yine Câbir'den rivayet ettikleri hadîste, şuf'a hakkının tarlada, arsada, evde, bahçede sabit olduğu beyân edilmiştir.
Şuf'a sebebleri üçtür:
a. Satılan şeyin kendisinde ortaklık; iki kişinin bir akarda şayian ortaklıkları gibi.
b. Maldaki hakta karışıcı ve ortak olmak, husûsî şirb hakkında ve husûsî yolda ortaklık gibi.
c. Mala bitişik komşu olmak.
Şuf'a, bu sebeblerden birine dayandığı gibi, bu yolda da üç mertebe üzerine rütbelendirilmiştir. Şuf'a hakkı evvelâ malın kendisinde ortak olan kimsenin; ikinci olarak malın kullanma hakkında ortak olanın; üçüncü olarak bitişik komşunundur. Birinci tâlib iken diğerinin; ikinci tâlib iken üçüncünün şuf'a hakkı yoktur.
[254] Burada Buhâri, Sahih 'in başka yerlerinde senedli olarak getirmiş olduğu rivâyetSerin sened ve lâfız farklarını belirtmiştir.
Bu rivayetlerin birinde " j^J» p d jr = Her taksîm olunmayan" ta'bîri umûmî bir lâfız ise de, bu tahsîs olunmuştur; maksûd olan hâss ma'nâdır ki, o da akardır.
[255] Hadîsin başlığa delîllik yönü, işçinin malında, onun izni olmaksızın işverenin tasarrufunun cevazıdır. Buhâri bununla mal sahibinin kabulüne bağlı olarak fu-zûlînin alışverişinin cevazına istidlal etmiştir.
Şârih İbn Hacer: Bu hadîsle istidlal yolu "Bizden evvelkilerin şerîati bizim için de şerîattir" esâsı üzerine bina kılınır, fakat cumhur buna muhaliftir, demiştir.
Şârih Aynî de: "Şâri'in inkârı hikâye edilmedikçe, eski şerîatler bizim için de uyulacak bir delildir. Bir de Rasûlullah bu kıssayı, failini medh ve sena mak-sadıyle zikretmiş ve böylece takrir buyurmuştur. Şayet caiz olmasaydı, beyân buyururdu" diyor.
Buhâri bu hadîsi İcâre, Muzâraa, Ehâdisu Enbiyâ Kitâblan'nda değişik is-nâd ve küçük lâfız farklarıyle getirmiştir. Müslim Tevbe'de, Nesâî de Rikaak Kİtâbı'nda tahrîc etmiştir.

[256] Hadîsin burada getirilmesi, müşriklerle alışveriş ve hibe gibi muameleler yapmanın cevazını beyân etmektir. Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber o müşrikten bir koyun satın aldı" fıkrasındadır. Hadîste, kâfirden alışverişin cevazı, elindeki malın kâfirin mülkü olduğunun isbâtı ve kâfirin hediyesinin kabul edilmesinin cevazı hükümleri vardır. Malının çoğu haram olan kimseden alışveriş etmek hususunda imamlar ihtilâf etmişlerdir. Buna cevaz verenler, Peygamber'İn o müşrike söylediği sözü hüccet edinmişlerdir (Kastallânî).
Buharı bu hadîsi daha uzun bîr metin ile Hibe ve Et'ıme Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim ise Et'ıme'de getirdi.
[257] İbn Battal şöyle dedi: Buhârî'nin bu başlık İle maksadı, harbînin mâlikliğini ve onun kendi mülkünde satış, hibe, âzâd etme gibi tasarruflarının cevazını isbât etmektir. Çünkü Peygamber Selmân'ı, kâfirlerden olan mâlikinin yanında ikrar edip ona kendi hürriyetini satın alma akdi yapmasını emretmiştir. İbrâhîm de Cebbâr'ın hediyesini kabul etmiştir (İbn Hacer).
[258] Fakat bu satış sırasında Selmân henüz müslümân olmuş değildi. Peygamber harb diyârındaki müşriklerin kölelerinden:
a. Müslüman olup da efendisine isyan ederek kaçmayanlar;
b. Efendisi müslümânlarla sulh hâlinde olanlar üzerinde, efendisinin mülkiyet hakkını kabul ediyordu. Bu cihetle Selmân'a hürriyetini satın alma yazışması yapmasını emretmiştir.
Selmân'ın bu köleliği bir mâlike inhisar etmeyip, elden ele geçerek tam on-bir kadar seyyid ve efendi değiştirmiş olduğu, bizzat Selmân'ın kendisinden rivayet edilmiştir. Onun bu uzun macerası birçok tarîklerle rivayet edilmiştir. Bunların en sahihi Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'indedir. HİÇ şübhesiz bu uzun macerayı Buhârî de işitmiştir. Fakat kendi sıhhat şartına göre bunlardan yalnız hürr iken köle diye satıldığını, bir de bu köleliğin elden ele geçtiğini özetleyerek ifâde etmekle yetinmiştir.
[259] Ammâr, Suheyb, Bilâl'ın esirliklerinin sureti, kendi hâl tercem elerin de ifâde edilmiştir. Buhârî bunların müşriklerden satın alınıp hürriyete kavuşturulmuş olmalarından dolayı baba uygunluğunu işaret etmiştir.
[260] Bu en-Nahl; 71. âyetinin başlığa delîlliği "Ellerialtındakilere...'1" fıkrasıdır ki, müşrikler elleri altındaki esîr ve kölelere ekseriya kaanûnsuzca mâlik oldukları hâlde, Allah bu kelâm ile onlar için mülkü yemîn ile isbât etmiş olmasıdır. Kâfirlerin elleri altındaki biçâreler de esirdirler; bunların satın alınması, hürriyet kavuşturulmaları gerekir.
İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Bu âyet, îsâ ibn Meryem Allah'ın oğludur diyen Necrân Hnstiyanları hakkında nazil olmuştur ki, ma'nâsı şudur: Siz kendi kullarınızı, kölelerinizi bile rızıkta müsâvî tutmazken, nasıl oluyor da benim bir kulumu bana evlâd ve ulûhiyette ortak tanıyorsunuz? (Râzî).
Müşrikler Allah'ın yarattığı cansız şeyleri, putları O'na ortak koştukları hâlde, kendi kölelerinin rızıkta beraberliğini tanımıyorlar. Hâlbuki o rızkı verenler de onlar değil, Ben'im ve her şey Benim mülk ve saltanatım altındadır (Beyzâvî, Hâzin, Medârik, Râzî).
[261] Hadîsin burada getirilme sebebi, müşrikin hediyesini kabul etmenin cevazını beyân ve isbât etmektir. Hadîsin başlığa delîl olan yeri, hükümdarın Hâcer'i Sâre'ye vermesi, onun da bunu kabul etmesidir. Bu, kâfirin mü'mine bir hibesi-dir. İbrâhîm de bunu geçerli kılmıştır. Hadîste kâfirin hibesinin sahîhliği; zâlim sultanın hediyesinin kabulü; derecelerinin yükseltilmesi için sâlih kimselerin ib-tilâlara uğratılması hükümleri vardır.
Yine bu hadîste yalandan kurtulmak için ta'rîzler kullanma mübâhhğı vardır. Buhârî bu hadîsi Hibe, İkrah, Ehâdîsu'l-Enbiyâ Kitâblannda da getirmiştir (Kastallânî).
[262] Hadîsin başlığa delîlliği, Peygamber'in Zem'a'ya cariyenin mülkiyetini takrîr etmesi ve üzerine kölelik hükümlerini icra etmesidir. Bu da müşrik ahdinin ten-fîzine ve o ahid İle hükmetmeye delâlet etmiştir. Bu aynı zamanla müşrikin kendi mülkündeki tasarrufunun, o nasıl isterse öyle caiz olacağına da delâlet etmiştir. Bu hadîs, Buyu' Kİtâbı'nın evvellerinde daha geniş bir metin ile geçmişti {Kas-tallânî).
[263] Suheyb'İn Romalılar'a esîr iken İbn Cud'ân tarafından satın alınıp Mekke'ye getirilmesi ve hürriyete kavuşturulması, başlığa delîl olan yeridir.
Esîr oluşu: Suheyb, Musul havâlisinde Arab soyundan Nemr ibn Kaasıt ailesine meıısûb idi. Babası Sinan da orada Kisrâ'nın âmili idi. Rûmlar'la İranlılar arasında yapılan bir muhaberede Suheyb'i Romalılar esîr almışlardı. Suheyb babasını ve Arab soyundan olduğunu akıl edebiliyordu. Romalılar arasında ye tiştiğinden, Arabca'yı unutmuş, Rumca'yı iyi konuşuyordu. Bir haylî zaman sonra Abdullah ibn Cud'ân tarafından satın alınıp âzâd edilerek Mekke'ye gelmiş ve Ammâr ile bir günde müslümân olmuştu (İbnîshâk; Kastallânî).
[264] Hakîm hadîsinin başlığa delîlliği, müşrikin sadakasını ve köle âzâd etmesini ihtiva etmesindedir. Bu da müşrik müşterinin mülkiyet hakkının sahîhliğine dela let eder. Çünkü köleyi hürriyete kavuşturmanın şahinliği, mülkiyetin sahîhliğine bağlıdır. Bu sebeble hadîs, başlıktaki "Müşrikin hibesi ve köleye hürriyet vermesi" kavline uygun olur. Bu hadîs, Zekât Kitabı; "Müşrik iken sadaka verip, sonra müslümân olan kimse bâbı"nda da geçmişti. Edeb ve diğer kitâblar-da da gelecektir {Kastallânî).
[265] Hadîsin başlıktaki suâle cevâb olacak yeri "Bunun derisiyle faydaiansaydımz ya!" sözüdür. Faydalanma, satışın cevazına delâlet eder. Bu hadîs de Zekât Ki-tâbi'nda geçmişti (Kastallânî)
[266] Buhârî bu babı getirmekle, Öldürülmesi emredilenin satışının caiz olmayacağına işaret etmiştir. Başlıktaki Câbir hadîsini Buhârî "Meytenin ve putların satılması bâbı"nda senediyle getirmiştir. Câbir hadîsinin başlığa uygunluğu, domuzun öldürülmesinin meşrû'luğu, yenilmesinin haram kılınmış olması üzerine kurulmasıdır. Bu kadarcık münâsebet, uygunluğun varlığına yeter.
[267] Ebû Hureyre hadîsinin başlığa delîlliği "Domuzu öldürecek... " fıkrasıdır. Buhârî bunu Ehâdîsü'l-Enbiyâ Kitâbı'nda da getirecektir. Buhârî'nin bunu burada sevketmesi, öldürülmesi emredilen bu hayvanın satışı da caiz değildir diyebilmek içindir.
[268] Buhârî bu başlıkta senedsiz olarak işaret ettiği Câbir hadîsini, "Meytenin ve putların satılması bâbı"nda senediyle getirmiştir.
[269] Yânî fulan kişinin şarâb satması, Yahûdîler'in eritilmiş leş yağını satmaları gibidir. Alınması haram kılınan herşeyin satılması da haram olur. Evet, eritilmiş yağı kandilde aydınlanmak için kullanmak haram değildir. Yahudiler aleyhindeki duâ, ancak mecmu' üzere tertîb edilmiştir. Bu hadîste, birbirine benzer mes'-elelerde kıyâs kullanılması ve şarâb satmanın' haram kılınması hükümleri vardır {Kastallânî).
[270] Buhârî, Yahudiler hakkındaki Kaalele bedduasının "La'net olsun" ma'nâsına olduğunu ez-Zâriyât Sûresi'nin 10. âyetini delîl göstermek suretiyle isbât etmiştir. O âyetteki "Katile"nin "La'net (la'net olsun)" ma'nâsına olduğu ibn Abbâs'ın tefsiridir. Bu tefsiri Taberî, İbn Abbâs'tan senediyle rivayet etmiştir.
[271] Bu hadîsi İbn Abbâs'tan rivayet eden Saîd ibnu Ebi'l-Hasen, Hasen el-Basrî'nin büyük kardeşidir. Hasen el-Basrî'den evvel vefat etmiştir. Buhârî, kendisinden yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir.
Bu fetva cumhurun mezhebidir. İbn Abbâs bu fetvasını Peygamber'in "Allah ona, yaptığına can üfleyinceye kadar azâb edecektir" sözünden İstinbât etmiştir. Bu söz ressamın ancak yaratması Allah'a mahsûs olan ruhlu varlık resimlerini yapmaya girişmiş olduğu için bu azabı hakk ettiğine delâlet etmiştir. Bu ma'nâda olmayan ruhsuz varlıkların resimlerini yapmakta ise be's yoktur (Kastallânî).
Buhârî, İbn Abbâs'ın "San'atını işlemek zaruretinde isen ağaç resmi yap" sözünden ve İbn Abbâs'ın bu suretle ağaç ve benzeri şeylerin resmini yapmayı mübâh kılmasından, bunların satışının da cevazı hükmünü anlamış gibidir ki, başlığı bunun üzerine yazmıştır (Aynî).
[272] Buhârî bu isnâdla Libâs Kitâbı'nda Abdu'1-A'lâ tarîkinden bu ma'nâda biraz farklıca lâfızla rivayet ettiği hadîse işaret etmiştir. Bu iki tarîk arasındaki fark inşâallah orada gelecektir (Kastallânî).
[273] Bu başhk "Mescidde" kaydıyle, Mescidler bâblarmda geçmişti. Burada böyle bir kayıd olmadığı için, bu daha umûmî olmuştur. İşaret edilen Câbir hadîsi "Meyte ve putlar satma bâbı"nda senediyle gelecektir.
[274] Bu Âişe hadîsi de "Mescidde şarâb ticâretinin haram kılınması bâbı"nda geçmiştİ. Hadîsler birbirini tefsîr eder.
Ribâ âyetlerinin Mekke Fethi esnasında indiğine dâir rivayetlere göre, başlıktaki Câbir hadîsîyle Âişe'nin bu hadîsi arasında bir târih ayrılığı bulunmaz
[275] Bu, Peygamber'in Allah'tan rivayet ettiği bir kudsî hadîstir. Allah'ın bunda "Ben kıyamet günü üç sınıf insanın hasmıyım" buyurması, bu üç sınıfın göreceği azabın şiddetini ifâde eder. Bu ilâhî husûmetin bütün zâlimleri şâmil olduğu muhakkak ve kat'î olduğu hâide, burada bu üç sınıfın hâsseten zikredilmesi, bunlara yapılacak azabın şiddetinde daha bir hususiyet bulunduğuna delâlet eder.
Allah İsmi anılarak verilen ahdi bozmak, Allah adına yapılması vâcib olan ihtiramı parçalamak ki, en büyük cinayettir. Hiç şübhesiz bu cinayeti işleyen şahıs Allah'ın husûmetine uğramağa, en ağır cezayı çekmeğe hakk kazanmıştır.
Cebren ve zorla hürr bir adamı yakalayıp esîr pazarında satmak, İslâm hukukunun korumaya çalıştığı şahsî hürriyete tecâvüzdür. Bu da en ağır bir cinayettir. İslâm Dîni, dünyâ kurulalıdan kendi zamanına kadar devam edip gelen köleliği kaldırmağa;hiç olmazsa köleleri hürrlerin faydalandıkları müsâvî hayâta kavuşturmağa uğraşırken hürriyette birbirine eşit olan kişilerin birbirlerinin şahsî hürriyetine saldırmalarına ve netice i'tibâriyle içtimaî huzursuzluğun meydân almasına kayıdsız kalamazdı. Bu sebeble bu tecâvüze, ilâhî husûmetle ifâde bu-yurulan en şiddetli ceza ta'yîn edilmiştir. •
Hadîsin başlığa delîlliği de bu ikinci fıkrasıdır.
Hadîsin üçüncü fıkrası ise, zamanımızda çok ehemmiyet kazanan işçi haklan konusunda dünyâ durdukça hiç eskimeyecek bir düstûrdur. İşçilerin hakk ettikleri ücretlerinde kısıntı yapmak, işçi-işveren arasında düşmanlıklar doğuracağı ve dolayısıyle içtimaî nizâmı tahrîb edeceği için, ilâhî husûmeti lahrîk eden en büyük cinayet ve günâhlardan sayılmıştır.
[276] Ebû Hureyre'nin bu Yahûdîler'in Medine'den çıkarılmalarıyle ilgili hadîsini Bu-hârî, Cihâd Kitâbı'nda rivayet etmiştir.
[277] Buhâri başlıktaki hükmün cevazını göstermek için birkaç haber getirmiştir. Bunlardan İbn Umer'in haberini İmâm Mâlik, el-Muvatta'da senediyle rivayet etmiştir. Rebeze, Mekke ile Medine arasında Ebû Zerr Gıfârî'nin gömülü olduğu bir yerdir.
ibn Abbâs'ın sözünü İmâm eş-Şâfiî, Tâvûs tarîkinden senediyle rivayet etmiştir.
Râfi' ibn Hadîc'in haberini Abdurrazzâk, senediyle rivayet etmiştir. Saîd ibn Müseyyeb'in sözünü yine İmâm Mâlik, el-Muvatta'da senediyle rivayet etmiştir. İbn Sirîn'in sözünü ise yine Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir.
Bütün haberlerin başlığa delâletleri açıktır.
[278] Enes ibn Mâlik'in Safiyye'nin esir oluşu, evvelâ Dıhye'ye verilişi, sonra yüksek mevki'li bir reîs kızı olduğu için Peygamber tarafından satın alınıp hürriyete kavuşturularak nikâh edilmesini kısaca ifâde eden bu hadîsi de başlığa uygun bir delîldir. Buhârî bu hadîsi bu kitâbda 177 rakamıyle getireceği gibi, Nikâh'ta ve Hayber Gazvesi'nde de getirecektir.
[279] Hadîsin başlıktaki köle satışının cevazına delâleti şöyledir: Sahâbîler, biz esîrle-re nail oluyoruz ve onların bedelleri olan paraları arzu ediyoruz dediklerinde, Peygamber onları köleleri satmaktan men' etmemiştir. Paralar ise ancak satışla gelecektir (Aynî).
Azl, bir şeyi yerinden ayırmaktır. Fıkıhta azl, cinsî yaklaşmada kadın gebe kalmasın diye erkeğin erkeklik âletini kadının fercinden çekip, menisini dışarıya akıtmasıdır.
Sahâbîlerin esîr kadınlara cinsî yaklaşmada böyle azl yapmak istemeleri, yüklü veya çocuk anası kadınların satılmaz olmasıdır. Hâlbuki gazilerin paraya ihtiyâçları bulunduğundan, onları satmak istiyorlardı.
Buhârî bu hadîsi bâzı sened ve lâfız farklılıklanyle Nikâh, Kader, Mağâzî, Itk, Tevhîd Kitâbları'nda da getirmiştir.
[280] Bu Câbir hadîsleri sened ve lâfız farkı ile müzayede satışı babında da geçmişti. Başlığa delîllikleri açıktır.
[281] Bu Ebû Hureyre hadîsi de sened ve lâfız farkiyle "Zİnâ edici kölenin satışı bâ-bı"nda geçmişti.
[282] Bu da aynı hadîsin diğer bir tarîkidir. Hadd denilen şer'î ceza kölelere, hürrlere ta'yîn edilmiş olan cezanın yansı olarak tatbîk edilir. Yüce Allah şöyle buyurdu: "... O kadınlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi o vakit üzerlerine hiirr kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir.." (en-Nisâ: 25).
[283] Buhârî, müctehidler arasında bu mes'elede görüş ayrılığı olduğu için cevâbı zik-retnıemiştir. Cevâbı başlıktan sonra arka arkaya getirdiği haberlere verdirmek istemiştir. Bunlardan Hasen el-

Basrî'nin sözünü İbnu Ebî Şeybe; İbn Umer'İn sözünü yine İbn Ebî Şeybe ve Abdurrazzâk senedleriyie rivayet etmişlerdir.
[284] Atâ'nın yüklü sözünden murâd, efendisinden başkasından yüklü olandır. Câriye efendisinden yüklü olmuşsa, ona halâllığında şübhe edilmez. Sonra el-Vlü'minûn: 6. âyetiyle istidlal vechine gelince, Allah, zevceleri yâhud sağ ellerinin malik olduğu cariyelere karşı olmak müstesna, ferclerini muhafaza eden erkekleri medh eylemiştir. Çünkü âyet bütün vecihleriyle faydalanmanın cevazına delâlet |etmiştir. Lâkin cima', başka bir delil ile dışarıda kalmış ve geri kalanı aşı üzere bakî olmuştur (Aynî).
[285] Hadîsin başlığa delîllik yönü şu bakımdandır: Peygamber, Safiyye'yi kendi payı olarak seçtiği zaman, onun rahiminî bir hayızla temizlemesini istedi. Sonra onunla evlendi. Bu, Enes'in "Nihayet biz Seddu'r-Ravhâ'ya ulaştığımızda Safiyye halâl oldu" sözünden anlaşılıyor. Çünkü "Halâl oldu" sözüyle murâd, hayz.ından temizlendi demektir. Beyhakî de Peygamber'in "Safiyye hayizlı ra-himini temizledi..." diye rivayet etmiştir (Aynî)
Safiyye, Huyey ibn Ahtab'ın kızıdır. Benû Nadîr ve Benû Kurayza'nın en şerefli ailesine mensûbdur. Hayber Yahûdîleri'nin başkanı Kinâne İbn Rabî' ile yeni evlenmişti. Kocası ve babası bu muharebede ölmüştü. İbn Hacer'in Kitâbu'l-Mevâlî'de dediği gibi, Safiyye hem Peygamber, hem melik hanedanında doğmuştu. Sonra Allah onu Rasûllerin Seyyidi'ne bir câriye yaptı; Hârûn Peygam-btlr'in soyundan idi.
Buhârî bu hadîsi Enes'ten ve fakat ayrı ayrı tarikler ve uzun, kısa metinler 1 nde Mağâ/u.Cihâd, Et'ime, Daavât Kitâblan'nda da getirmiştir.
[286] Hadîs, murdar ölen hayvanın ve putların satışının harâmhğına açıkça delâlet etmektedir. Murdar ölen hayvanın iç yağlarıyle vapurların cilâlandığmı, derilerin yağlandığını, mum yapılıp yakıldığını sayıp dökerek, bu faydalarından dolayı bu yağların istisna edileceğini sanan sözcüye Peygamber, bu yağların da kan gibi, hem yenilmesi ve hem de satılmasının haram olduğunu bildirmiştir.
Meyte, dînin gerektirdiği şekilde kesilmeyerek murdar ölen hayvandır. Murdar ölen hayvanın satışının harâmhğmda âlimlerin ittifakı vardır.
Sanem, Allah'tan başka ilâh edinilen şeydir; yâni müşriklerin taptıkları put demektir.
Vesen: İnsan sureti gibi taştan, ağaçtan yontulmuş yâhud arz cevherlerinden herhangi bir mâdenden yapılan cüsseli nesnedir ki, bir yere dikilir, müşrikler tarafından ibâdet edilir. Sanem de cüssesiz suretten ibarettir.
Bâzı lugatçılar sanem ile vesen arasında fark gözetmeyerek, her iki kelimeyi her iki ma'nâda kullanırlar (İbn Esîr, en-Nihâye).
Câbir'in "Rasûlullah bu hadîsi Fetih senesi Mekke'de iken söyledi" demesi, geliş târihini tesbît içindir ki, hicretin sekizinci senesi ramazân ayında idi.
Bundan birkaç bâb evvelki bir hadîsinde Âİşe: el-Bakara Sûresİ'nin son âyetleri indiğinde Peygamber mescide çıktı ve sahâbîlere şarâb ticâretinin haram olduğunu bildirdi, demişti. RİbâÂyetlerinin Mekke fethi sırasından nazil olduğuna dâir rivayetlere göre, Câbir hadîsi ile Âişe'nin bu rivayeti arasında bir târih ihtilâfı bulunmaz.
[287] Hadîsin bu tarikini imâm Ahmed rivayet etmiştir. Bu hadîsin sevk ve isnâdın-daki özellik, hadîsin mükâtebe usulüyle, yânî yazışma yoluyla alınıp rivayet edilmiş bulunmasıdır. Mükâtebe İle İhtİcâc ve rivayette İhtilâf edilmiş. Buhârî ile Müslim bu hadîsle İhtİcâc edip, bu yolun sahîhliğine kaaîl olmuşlardır. İbn Salâh da kitabetle alıp rivayet etmenin sahîhliğine kaail olup "Sahîh ve meşhur olan budur" demiştir. Ebû Bekr ibn Sem'ânî de: Bu, İcazetle almaktan daha kuvvetlidir, demiştir. Bunu men' etmeye kaail olan, bu görüşünü yazıların birbirine benzer olmasıyle illetlemiştir (Kastallânî).
[288] Hadîsteki "Mehru'l-Bağy" zina kazancı diye terceme edildi. Mehr, lügat yönünden, evlendirme sırasında kadına ta'yîn olunan nikâh bedelidir. Buna fıkıhta Sadak da denir. Burada bu lügat ma'nâsı değil, zina edici kadının zina bedeli olarak aldığı ücret kasdedilmektedir. Şeklen Mehr'e benzediği için mecaz ola Bu hadîs, sened ve lâfız farkıyle "Ribâ yediricisi bâbi"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[289] Bu hadîs, sened ve lâfız farkıyle "Ribâ yediricisi bâbi"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALIŞ-VERİŞ BAHSİ
Kazanç Elde Etme, Geçim Ve Ticaretle İlgili Meseleler
Necis Olup Satılması Caiz Olmayanlar, Henüz Elde Olmayan Bir Malın Satılmaması, Henüz Olmamış Meyveleri Satmamak, Başaktaki Buğdayı, Başağından Çıkmış Ve Arınmış Olan Buğday Karşılığı Satmamak, Müzabene Ve Diğer Ariye Meseleleri
Şart, İstisna, Aldatma, Kusuru Gizleme Ve Neceş Gibi Alış Verişte Caiz Olmayan Hususlar
Elde Mevcut Olmayanın Satışı, Taşlarla Satış, Almağa Mecbur Olana Satış, Mülâmese, Münâbeze, Şehirlinin Köylüye Satışı, Kervanları Karşılamak, Bir Satışta İki Satış, (Alış Verişte) Akraba Arasında Ayrıcalık Gözetmek
Ölçeklerde, Tartılarda Ve Hayvanda Ribâ (Faiz)
Muhayyer Alış Veriş Kusur Yüzünden Malı Geri Vermek, Hurma Ağacının Meyveleri, Satılan İki Kölenin Malı Ve Ziraî Afetler
Şuf'a (Hakkı), Selem (Önceden Satma), İhtikâr (Karaborsacılık) Ve Tes'îr (Fiyat Biçmek)
Borç, Ödeme Âdabı, İflâs Ve R İflâsa Yakın Olan Durumlar
Âriye (Ödünç, Emanet) Umrâ (Kayd-ı Hayat Şartıyla Hibe), Rukbâ, Hibe Ve Hediye (Hükümleri)
Şirket, Daman, Rehin, İcare Vekâlet, Kırâd Ve Gasb
Arazinin Kiraya Verilmesi, Ölü Arazinin İhyası Ve Buluntu Mal
TAHRİC

ALIŞ-VERİŞ BAHSİ

Kazanç Elde Etme, Geçim Ve Ticaretle İlgili Meseleler

4526- Ebu't-Tufeyl radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim haram para kazanıp da o para ile köle azat etse ve akrabaya yardım etse bu onun için günah olur."
[Taberânî Mu'cemu' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.][1]

4527- Meymûne bint Sa'd radiyallahu an-hâ'dan:
Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bize çalıntı para hakkında fetva ver!"
Şöyle buyurdu: "Onun çalıntı olduğunu bilerek kim yerse, çalınma günahına ortak olmuş olur."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.][2]

4528- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haramla beslenmiş vücut cennete giremez." [Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.][3]

4529- Onun (Mu'cemu'l-Evsat'ta) Huzey-fe'den olan rivayeti:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haramdan beslenip gelişmiş olan et, cennete giremez; ateş ona daha lâyıktır."[4]

4530- en-Nu'man bin Beşîr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Helâl bellidir, haram da bellidir; aralarında insanların bir çoğunun bilmediği şüpheli şeyler vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, hem dinini, hem de ırzını temize çıkar mış olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur. Tıpkı sürüsünü koruluğun etrafında otlatan çoban gibi ki, hayvanları her an koruluğa düşebilecek durumdadır.
Dikkat edin, her melikin bir koruluğu vardır. Dikkat edin, Allah'ın koruluğu da haramlarıdır. Dikkat edin, cesette bir et parçası vardır; o doğru olursa cesedin hepsi doğru olur. O bozuk olursa cesedin tümü bozuk olur. Dikkat edin; o da kalptir." [Altı hadis imamı.][5]

4531- Vâbisa radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e iyilik ve kötülük hakkında soru sormayı içinden geçirerek geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Sen mi söyliyeceksin yoksa ben mi sana haber vereyim?"
"Sen bana haber ver!" dedi.
"Sen bana iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sormak için geldin, değil mi?" Adam:
"Evet" dedi.
Bunun üzerine üç parmağını bir araya toplayıp göğsüme koydu ve buyurdu ki:
"Evet Vâbisa, kendi nefsine sor, kendi nefsine sor! —üç kere tekrarladı— İyilik ruhunun yatıştığı (mutmain olduğu) şeydir. Kötülük ise, insanlar sana fetva verseler de, içini kazıyan ve göğsünde tereddüt duyduğun şeydir." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.][6]

4532- Selmân ve İbn Abbâs radiyallahu anhumâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Helâl, Allah'ın, kitabında helâl kıldıkları şeylerdir; haram ise Allah' in, kitabında haram ettikleri şeylerdir. Sükût ettiği şeyler ise affedilen şeylerdir, sakın böyle şeyler hakkında soru sorma külfetine girmeyin." [Rezîn][7]

4533- el-Mikdâm radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç kimse, kendi iki elinin emeğinden meydana gelen kazançtan daha güzel ve daha helâl bir yiyecek yiyemez. Allah'ın Peygamberi Dâvud Aleyhisselam iki elinin emeğinden kazandıklarını yerdi." [Buhârî][8]

4534- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, kişinin aldığı helâlden midir yoksa haramdan mıdır, aldırmayacak." [Buhârî ve Nesâî][9]

4535- Rezîn şunu da ekledi: "İşte o zaman onların duaları kabul olunmayacaktır."[10]

4536- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey insanlar! Allah temizdir; ancak temiz olanı kabul eder. Allah, müminlere, peygamberlere emrettiğini emretti ve şöyle buyurdu: «Ey Peygamberler! Temiz şeylerden yiyin! Salih amel işleyin! Doğrusu ben yaptığınızı bilirim.» (Mü'minûn, 51) Yine şöyle buyurmuştur: «Ey İnananlar! Size rızık verdiklerimizin temizlerinden yiyin.» (Bakara, 172)"
Sonra uzun bir yolculuk yapıp saçı başı birbirine kansan bir adamdan bahsetti:
"Yediği haram, içtiği haram, giydiği haram ve haramla beslenmiş bir kimse ellerini kaldırmış: «Yâ Rabbi, Yâ Rabbi!» diye dua ediyor; onun duası nasıl kabul olunur ki?" buyurdu. [Müslim ve Tirmizî][11]

4537- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En helâl ve güzel yediğiniz şey, kendi kazancınızdır. Çocuklarınız da kendi kazançlarınızdandır."[12]

4538- Diğer rivayet: "Kişinin çocuğu kendi kazanandandır. Hem de en iyi kazancından. Onun için onların (çocukların) mallarından afiyetle yiyiniz!" [Sünen ashabı][13]

4539- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Kadınlar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biat ettiklerinde Mudar kabilesi kadınlarından olduğu zannedilen cüsseli bir kadın ayağa kalkıp şöyle dedi: «Ey Allah'ın Resulü! Biz (kadınlar) hepimiz, babalarımıza, çocuklarımıza ve kocalarımıza yüküz. Onların mallarından bize (izinsiz) ne helâl olur?» «Sebze, meyve, pişmiş yemek gibi çok dayanmayan ve saklanması mümkün olmayanlar size helaldir. Onlardan hem yiyin, hem de başkalarına hediye edin»." [Ebû Dâvud]
Ebû Dâvud dedi ki: "Tazeden maksat kaldığı zaman, bozulan yiyecektir.[14]

4540- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam ona dedi ki: "Benim bir yetimim var, onun da devesi vardır. Ben o devenin sütünden içebilir miyim?" İbn Abbâs dedi ki: "Eğer kaybolduğu zaman devesini ararsan, uyuz vesîresini ilâç sürerek tedavi edersen, sulanacağı gün götürüp sularsan, o zaman yavrusuna ve sütüne zarar vermeksizin (memesini kurutmadan), içebilirsin." [Mâlik][15]

4541- Dırâr bin el-Ezver radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir dişi koyun hediye edildi, bana sağmamı emretti; sağmakta fazla gayretli davranınca:
«Süt isteyene de biraz bırak!» buyurdu." [Dârimî][16]

4542- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En haklı ücret, Allah Kitabı'na karşılık alınan Ücrettir." [Buhârî bir bâb başlığında.][17]

4543- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kur'ân öğretme karşılığında bir yay alırsa, Allah onu ateş yayı ile kuşandırır."
[Taberânî, Mu'cemu'i-Kebîr'de][18]

4544- el-Müstevrid bin Şeddâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bizim memurumuz olursa, kendine bir zevce edinsin. Eğer bir hizmetçisi yoksa bir de hizmetçi edinsin. Evi yoksa kendine bir de ev edinsin. Bunların dışında kendisine bir şey edinen, hem hain hem de hırsız sayılır."
[Ebû Dâvud][19]

4545- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ebû Bekr halife olunca, şöyle dedi: "Kavmim biliyor ki benim kazancım, çoluk çocuğumu geçindirir. Şimdi ise müslümanlann işi ile meşgul olacağım. Ebû Bekr'in ailesi, bu maldan (Beytu'l-mâl'dan) yiyecek ve müslü-manlar için çalışacaktır." [Buhârî][20]

4546- Kesîr bin Abdillah bin Avf el-Mü-zenî'den, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bilâl bin el-Hâris el-Müzenî'ye Kabaliyye madenlerini verdi. Ubeyy b. Ka'b'a şöyle yazdır-
di: "Bismillah? r-Rahmani' r-Rahîm. Bu, Allah Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Bilâl bin el-Hâris'e verdiği (bıı senedidir. (Buna göre ona.) Deresiyle tepesiyle el-Kabeliyye isimli nahiyeyi Zâtu'n-Nusub ve (Necid'de bulunan) Kuds dağında ekine elverişli yerleri kullanma imtiyazı vermiştir. Bununla birlikte ona herhangi müslümanın bir hakkı verilmemiştir."
Bu yazıyı Ubeyy bin Ka'b yazdı. [Ebû Dâvud][21]

4547- Mâlik'in rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bilâl bin el-Hâris'e Kabaliyye madenlerini verdi. O, Fur' semtin-dedir. O madenlerden bugüne kadar sadece zekâtı alınmıştır."[22]

4548- Ebyad bin Hammâl radiyallahu
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e kavnSin temsilcisi olarak geldi.Ondan tugayı (tuz mad&runı) istedi. UTa5im ona verdi. Adam ayrılıp giderken, mecliste bulunan müslümanlardan bir adam şöyle dedi: «Ey Allah'ın Resulü! Ona ne verdiğini biliyor musun? Ona durmadan su gibi akan tuz madenini verdin.» Bunun üzerine onu (tuzlanın işletme hakkını) ondan geri aldı."
(Râvi) dedi ki: "Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den misvak ağacı koruluğundan istedim. Cevaben şöyle buyurdu: «Develerin tabanının yetişmediği yerlerden veriniz»."[23]

4549- Diğer rivayet: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den misvak ağaçlarının koruluğundan istedi. Ona şöyle buyurdu: «Erak (misvak ağaçların)da özel mülkiyet olmaz.» Bunun üzerine Ebyad: «Özel mülkiyet sınırları içinde bulunan erak (misvak) ağacı» dedi. Peygamber: «Misvak ağacında özel mülkiyet yoktur» buyurdu." [Ebû DâvuAveTirmizî.][24]

4550- Kayle bint Mahreme radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik; arkadaşım (Hureys bin Hassan'ı kastediyor) —ki o, Benû Bekr bin Vâil'in temsilcisi idi — öne geçip ona İslâm üzerine, hem kendi namına, hem de kavmi namına biat etti. Sonra şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Bizimle Temîm arasında Dehnâ mevkisi hakkında bir anlaşma yaz.
Onlardan misafir ve (oradan mecburen) geçenlerin dışında tek bir kimse bizim tarafa Deh-nâ'ya geçmesin.".
Bunun üzerine: "Ey oğul! Onun (Hureys) için Dehnâ hakkında bir senet yaz!" dedi. Kadın dedi ki: "Ona Dehnâ'nın verilmesinin emrolunduğunu görünce, orası kendi memleketim ve ülkem olması sebebiyle beni bir üzüntü kapladı. Bunun üzerine dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! O, senden istediği (bu) yerlerden adaletli bir istekte bulunmadı. Bu Dehnâ denilen yer, develerin bağlandığı ve salındığı koyunların otladığı yerdir. Temîm kabilesi kadınları onun arkasındadır»." Bunun üzerine: "Ey oğul, yazma! Çünkü bu fakir kadın doğru söyledi. Müslüman müslümanın kardeşidir. Dehnâ'da bulunan su ve ot onlara ortaklaşa yeter. Fitneci şeytanlar(ın iğvasına karşı) birbirlerine yardım ederler." [Ebû Dâvud][25]

4551- Sebre bin Abdi'1-Azîz bin er-Rebî' el-Cühenî'den, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, devme ağacının altındaki bir mescidde konakladı. Orada üç gün kaldı, sonra Tebûk'e çıkıp gitti. Cüheyne (kabilesi) ona Rahba'da yetişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle dedi: «Zu'l-merv (köyünün) sakinleri kimlerdir?» Dediler ki: «Cüheyne'den Rifâaoğulla-ndır.» Şöyle buyurdu: «Orasını ben Rifâaoğul-larına verdim. Onu aralarında taksim etsinler.» Bunun üzerine kimisi hissesini sattı, kimisi de satmadı ve üzerinde çalıştı."[26]

4552- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zübeyr'e atının koştuğu yere kadar olan mesafenin kullanma hakkını verdi. Zübeyr (böylece) atını (mecali kesilip) duruncaya kadar koşturdu. At durunca Zübeyr kamçısını attı. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: «Kamçının ulaştığı yere kadar olan bölgeyi ona verin!»"[27]

4553- Muhacirlerden bir adamdan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Su, ot ve ateş." [Ebû Dâvud][28]

4554- İbn Mâce aynısını zayıf bir isnadla İbn Abbâs'dan şu ilave ile rivayet etti: "(Bu üç şeyin) parası (satışı) haramdır." Râvi Ebû Saîd dedi ki: "Sudan akan su kastedilmiştir."[29]

4555- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hacamat oldu (kan aldırdı) ve Hacamat yapana istediği ücretini verdi."[30]

4556- Diğer rivayet: "Onu Benû Beyâ-da'dan bir köle hacamat etti. Ona ücretini verdi ve efendisiyle konuşup vergisini hafifletti. Eğer onun ücreti haram olsaydı ona vermezdi." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][31]

4557- Ebû Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, köpek satış bedelini, fahişelik kazancını ve kâhinin ücretini yasakladı." [Altı hadis im[32]amı.]

4558- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, köpek ve kedinin satılıp karşılığında alman parasını yasakladı." [Müslim ve Sünen ashabı.][33]

4559- Diğer rivayette: "Av köpeğinin satış bedeli hariç" diye geçmektedir.[34]

4560- İbn Muhayyisa radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den haccâmın (kan alanın) ücreti hususunda izin istedi, ancak onu bundan nehyetti. Muhayyisa'nm haccâm bir azatlısı vardı. Devamlı bu hususta ondan izin isterdi. Nihayet Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: «Onunla (aldığın ücretle) deveni ve köleni besle (kendin yeme)»."
[Ebû Dâvud, Tirmizî ve aynı lafızla Muvatta'.][35]

4561- Enes radiyallahu anh'dan: "Kilâb kabilesinden bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e erkek damızlığın dişiye aştınlması karşılığında alman ücretin hükmü hakkında soru sordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona bunu yasakladı. Adam dedi ki: «Ey Allah'ın Resulü! Biz damızlığı aştırıyoruz da, bize ikramda bulunuyorlar.» Bunun üzerine ikramda ona ruhsat verdi." [Tirmizî ve Nesâî][36]

4562- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
kusâmeyi yasakladı. Sorduk: «Kusâme nedir?» Cevap verdi:
«Bir cemaatin başında bulunan bir kimse (bir şey taksim ettiği zaman) ötekinin ve berikinin hisselerinden kendine bir şeyler alırsa, işte bu aldığı şey kusâmedir»."[37]

4563- Diğer rivayet: "Kişi, insanlardan bir topluluk üzerinde kumandan olur. Şunun bunun hakkından alır." [Ebû Dâvud][38]

4564- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Bekr'in bir kölesi vardı; ona haraç çıkarılırdı, o da gelir bundan yerdi. Bir gün Ebû Bekr eve aç geldi; ona verilen o şeyden bir lokma yedi. (Tesadüfen) Köle:
«Bu nedir bilir misin? Ben cahiliyette birine bir kehânette bulunmuştum, onu aldatmıştım, o da bunun karşılığında bunu bana vermişti. İşte senin yediğin ondandır» deyince Ebû Bekr, parmağını sokup karnında ne varsa kusup çıkardı." [Buhârî][39]

4565- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Teyzeme bir köle hediye ettim. Onun hakkında bu kölenin hayırlı olmasını umarım. Ona (teyzeme) dedim ki: «Bunu, haccâma,

kuyumcuya ve kasaba teslim etme!»"[40]

4566- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların en yalancıları, boyacılarla kuyumculardır." [İbn Mâce leyyin bir senedle.][41]

4567- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Meks (denilen haksız vergiyi) alan cennete girmez." [Ebû Dâvud][42]

4568- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Süheyl'e üç kere lanet etti. İnsanlardan haksız öşür alırdı. Allah onu şihab (kuyruklu yıldız) şekline soktu." [Taberânî leyyin bir senedle.][43]

4569- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Hangi kazanç daha helâl ve hoştur?"
"Kişinin elinin emeği ile elde edilen kazanç; bir de hilesiz yapılan her güzel alış verişten elde edilen kazanç."
[Ahmed, Bezzâr, Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr ve'l-Evsat'ta.][44]

4570- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah sanatkâr mu mini sever." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr ve'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.][45]

4571- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet kopup da birinizin elinde bir hurma fidanı olursa onu hemen diksin." [Bezzâr][46]

4572- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim el işinde yorulursa, bağışlanmış olarak akşama kavuşur."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Evsat'ta zayıf bir senedle.][47]

4573- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekeriyya (peygamber) bir marangoz idi." [Müslim][48]

4574- Amr bin el-As radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle demiş: "Seni bir ordunun başında göndereceğim. Allah onu sana teslim edecek, sen çok büyük ganimetler elde edeceksin. Kendine o ganimetten yararlı mallar edin." Ben de dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben mal için müslü-man olmadım. İslâm'ı sevdiğim için beğenerek ve isteyerek müslüman oldum. Ve üstelik seninle beraber olmaktan da çok büyük bir kıvanç içindeyim." Şöyle buyurdu: "Ey Amr! Salih kişi için salih (helâl) mal ne güzeldir!" [Ahmed][49]
4575- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Dinarlar ve dirhemler Allah'ın yeryüzündeki mühürleridir, her kim mevlâsının mührünü getirirse işi görülür."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Evsat'ta zayıf bir senedle.][50]

4576- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Koyun edinmelisiniz. Çünkü koyun cennet hayvanlarındandır. Onun ağıllarında namaz kılın, toprak ve tozlarını silin."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de][51]

4577- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip yalnızlıktan şikâyet etti. Ona bir çift güvercin edinmesini emretti."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de][52]

4578- Ebû Kebşe el-Enmârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem turuncu (ağaç kavununa) ve kırmızı güvercine bakmaktan hoşlanırdı."
[Her ikisi de Taberânî'nin Mu'cemu'I-Kebîr'inde zayıf bir senedle geçmektedir.][53]

4579- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman, bir ağaç diker, ya da bir ekin eker de ondan kuş, yahut insan, yahut hayvan yerse, mutlaka karşılığında bir sadaka sevabı alır." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî][54]

4580- Rafı' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldi. Onlar hurma ağaçlarını bu-duyorlardı. Şöyle buyurdu: "Ne yapıyorsunuz?" "Her zaman yaptığımız şeyi yapıyoruz" dediler. "Bunu yapmazsanız belki sizin için daha iyi olur" buyurdu.
Onlar da o yaptıklarını bıraktılar. Fakat o sene ağaçlar az mahsûl verdi. Kendisine bu durum anlatılınca şöyle buyurdu:
"Ben sadece bir insanım. Size din hususunda bir şey emredersem alın. Ama size kendi görüşümden bir şey emredersem, bilin ki ben de (sizin gibi) bir insanım."[55]

4581- Enes ve Âişe radiyallahu anhumâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hurmaya aşı yapan bir gruba uğradı, onlara dedi ki:
"Yapmazsanız daha iyi olur." Fakat ağaç bu sefer iyi tutmadı. Daha sonra onların yanına yine uğrayınca sordu: "Ne oldu hurmalarınız?"
"Bize böyle böyle demiştin."
Buyurdu ki: "Siz dünya işlerinizi benden daha İyi bilirsiniz." [İkisi de Müslim'e aittir][56]

4582- el-Hasan bin Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hurma ve ağaç, sahiplerine ve kendilerinden sonra gelecek nesillerine bir berekettir. Tabiî Allah'a şükrederlerse."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.][57]

4583- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, amcası Abbâs'a çocuklarına, yonca ekmelerini söylemesini emretti. Çünkü bu fakirliği yok eder." [Taberânî Mu'cemu'I-Kebtr'de zayıf bu senedle.][58]

4584- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bina hariç, nafaka için yapılan tüm harcamalar Allah yolunda yapılmış harcamalardır. Binada hayır yoktur." [Tirmizî][59]

4585- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir gün, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gezintiye çıktı; biz de beraberindey-dik. Yüksek bir kubbe gördü ve «Bu nedir?» diye sordu. Ashabı: «Bu, Ensâr'dan falan kimsenindir» dediler. Sükût etti. Fakat hoşnutsuzluğu kalbinde yer etti. Nihayet onun sahibi gelip de cemaat içinde selâm verince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ondan yüz çevirdi. Bunu birkaç kez tekrarlayınca, adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine kızdığını anladı ve arkadaşlarına bunu anlattı. Arkadaşları: «O, senin
yüksek kubbeni gördü de onun için kızdı» dediler. Bunun üzerine adam gitti, kubbesini yıkıp yerle bir etti.
Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine çıkıp kubbeyi göremeyince, sordu: «Ne oldu bu kubbeye?» Dediler ki: «Sahibi, bize sizin kendinden yüz çevirdiğini söyleyip şikayet edince, biz de sebebini anlattık, ondan sonra gitti kubbesini yıkıp yerle bir etti.» Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Bilin ki, zaruri olmayan her bina sahibine vebaldir»."
[Ebû Dâvud][60]

4586- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ahşaptan olan duvarımı çamurla sıvarken yanıma uğradı ve «Bu nedir ey Abdullah?» diye sorunca, şöyle dedim:
«Ey Allah'ın Resulü! Duvarı düzeltiyorum.» Şöyle buyurdu: «Ben emr-i Hakkın gelmesini bu(nun yıkılmasından daha çabuk görüyorum»."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][61]

4587- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yol hususunda münakaşa yaparsanız yolu yedi arşın (zira') yapın (hesap edin)!"
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][62]

4588- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yeterinden fazla binayı yüksek tutarsa, kıyamet gününde onu boynunda taşımakla yükümlü kılınacaktır."
fTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. leyyin bir senedle.][63]

4589- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim haksızlık yapmayarak ya da tecavüzde bulunmayarak bir bina yaparsa ve yahut haksızlık yapmayarak ve tecavüzde bulunmayarak bir ağaç dikerse, Rahman'm yaratıkları, ondan yararlandığı müddetçe bu, onun için, kesilmeyen bir ecir olur."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir isnadla.][64]

4590- Amr bin Hureys radiyallahu anh'dan:
"Medine'ye geldim, (malımı) kardeşimle paylaştım. Bunun üzerine Saîd bin Zeyd şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Arazi ve eve yatırılmayan, arazi ve ev parasında bereket (ve hayır) yoktur»." [Ahmed leyyin bir senedle.][65]

4591- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim para kazandıran bir şeyi satarsa, Allah ona, onu telef edecek bir şey musallat kılar." [Ahmed, ismi belirtilmemiş bir râvi kanalıyla.][66]

4592- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kulun (muhakkak surette) rızkı gelir. Eğer sekaleyn (insanlar ve cinler) bir araya gelip de onun rızkına engel olmaya çalışsalar güçleri yetmez."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.][67]

4593- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rızık, kulu, ecelinin aradığından daha çok arar."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.][68]

4594- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"Ben ticaret malımı Şam ve Mısır'a gön-deriyordum. Sonra bir keresinde malımı Irak'a gönderdim ve gelip mü'minlerin annesi Âişe'ye dedim ki:
«Malımı Şam'a gönderiyordum. Bu defa Irak'a gönderdim, ne dersin?» Şöyle dedi:
«(Böyle) yapma. Sana ve eski ticaret yerine ne oldu? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah birinize bir yönden rızık verdiği zaman, durumu bozuluncaya, ya da işi iyi git-meyinceye kadar onu bırakmasın'.»"
[İbn Mâce meçhul bir râvi kanalıyla.][69]

4595- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güvenilir, dürüst tacir, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır."[70]

4596- Rifâ'a bin Râfi' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namazgaha çıktım. İnsanları orada alışverişte görünce, şöyle buyurdu:
«Ey tüccar topluluğu!» Boyunlarını kaldırıp ona baktılar ve kulak verdiler. Şöyle buyurdu:
«Kıyamet gününde tüccarlar, Allah'tan korkup yeminine bağlı kalanlar ile doğruluktan ayrılmayanlar hariç, birer fâcir olarak dirileceklerdir»." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.][71]

4597- Kays bin Ebî Garaze radiyallahu anh'dan:
"Biz, hicret etmeden önce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında komisyoncular olarak adlandırılırdık. Medine'de bir gün bize uğradı. Bu sefer bizi daha güzel bir isimle isimlendirdi. Şöyle buyurdu:
«Ey tacirler topluluğu! Alış veriş işine, yemin ve boş söz karışır»."[72]
4598- Diğer rivayette:
"Yemin ve yalanı sadaka vererek bertaraf edin" buyurdu. [Sünen ashabı][73]

4599- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ticarette yemin, mal için sürüm sebebi (sayılır; hakikatte ise) kazancı(n bereketini) yok eder." [Buhârî ve Müslim][74]

4600- Ebû Dâvud şu lafızla rivayet etti: "Bereketi giderir."[75]

4601- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sattığında, satın aldığında ve borcunu ödeyişinde iyi ve cömert davranan kişiyi Allah esirgesin!" [Buhârî ve Tirmizî][76]

4602- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şer'î hukuka esas olan vezin (ağırlık), Mekkelilerin vezni (ağırlığı)dır. Mikyâle (ölçeğe yani hacme) ise Medinelilerin mikyâli esastır."[77]

4603- Diğer rivayette tam tersi olarak: "Medine'nin terazisi, Mekke'nin mikyâli" geçmiştir. [Ebû Dâvud ve Nesâî][78]

4604- el-Mikdâm bin Ma'dîkerb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yiyeceklerinizi ölçün ki sizin için onda bereket olsun." iBuhârî][79]

4605- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem terazi ehline şöyle dedi:
"Siz öyle iki işin basındasınız ki, sizden önceki milletler bunun yüzünden helak olmuşlardır." [Tırmizî][80]

4606- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sattığın zaman tartarak ver, aldığın zaman da tartarak al!" [Buhârî][81]

4607- Selmân radiyallahu anh'dan: "Elinden geldiğince, çarşıya ilk girenlerden ve son çıkanlardan olma! Çünkü orası şeytanın savaş alanıdır, onun sancağı orada dalgalanır." [Müslim][82]

4608- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Çarşımızda ancak dini bilen kişiler satış yapabilirler." [Tirmizî][83]

4609- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Ben, Dımaşk Camiinin merdivenlerinde bir dükkânımın olmasını ne kadar isterim. Çünkü her gün orada elli dinar kazanabilirim ve onları Allah yolunda sadaka veririm. Beş vakit namazı da cemaatle kılarım. Allah'ın helâl ettiğini de haram kılmam. Ancak «O kimseler ki ne bir ticaret ne de bir alış veriş onları Allah'ı anmaktan alıkoymaz.» (Nûr, 36) âyetinde övdüğü kişilerden olamam endişe ve korkusu beni bundan alıkoymuştur."
[Rezîn][84]

4610- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni bir hıristiyana, kendisine yolculuk için bir elbise göndermesi için yolladı. Hıristiyan dedi ki: «Yolculuk da ne oluyor? Vallahi Mu-hammed'in (elbiseyi ödeyecek) ne koyunu vardır, ne de devesi.»
Hemen dönüp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim, beni görünce, şöyle buyurdu:
«Allah'ın düşmanı yalan söyledi. Vallahi ben alış veriş yaptığım adamdan daha hayırlıyım. Birinizin muhtelif yamalardan yamanmış elbise giymesi, kendinde olmayan şeye güvenerek bir şey almasından daha iyidir»."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsafta. Ayrıca Bezzâr benzerini rivayet ettiler.][85]

Necis Olup Satılması Caiz Olmayanlar, Henüz Elde Olmayan Bir Malın Satılmaması, Henüz Olmamış Meyveleri Satmamak, Başaktaki Buğdayı, Başağından Çıkmış Ve Arınmış Olan Buğday Karşılığı Satmamak, Müzabene Ve Diğer Ariye Meseleleri

4611- Câbir radiyallahu anh'dan:
Fetih yılı Mekke'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Şüphesiz Allah, içkiyi, ölü hayvan etini, domuzu ve putları alıp satmayı haram kılmıştır." Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ölmüş hayvanların iç yağlarına ne dersiniz, ki onlarla gemiler cilalanır, deriler yağlanır ve kandiller aydınlatılır."
Şöyle buyurdu:

"O haramdır. Allah yahudileri kahretsin! Allah onlara ölmüş hayvanların iç yağlarını haram kıldığı halde onlar, yağları alıp erittiler. Sonra da satıp parasını yediler."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][86]

4612- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şarap dolu bir kırba hediye etmek istedi.
Buyurdu ki: «Allah'ın onu haram kıldığını bilmiyor musun?»
«Hayır» dedi ve sonra yanında bulunan bir insana gizli bir şeyler fısıldadı.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: «Ona ne fısıldadın?» diye sorunca, şöyle dedi/ «Onu satmasını söyledim.» Şöyle buyurdu:
«Allah içilmesini yasakladığının satılmasını da yasak kılmıştır.»
Bunun üzerine adam hemen o iki dağarcığını açtı ve içindekilerini akıtarak boşalttı." [Mâlik, Müslim ve Nesâî.][87]

4613- Ebû Davud'un da benzeri rivayeti vardır; onda şöyle geçmektedir:
"Allah bir kavme bir şeyi bizzat yemesini haram kılarsa, onun parasını (satışını) da haram kılmıştır."[88]

4614- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Nebisi! Evimdeki yetimler için şarap satın aldım."
"Haydi şarabı dök, küpleri de kır!" buyurdu. [Tîrmizî ve Ebû Dâvud.][89]

4615- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse bir yiyecek satın alırsa, onu tam manasıyla teslim almadıkça başkasına satmasın."
"Biz süvarilerden tartmadan göz kararıyla yiyecek satın alırdık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu yerinden başka yere taşıyıncaya dek satmamızı yasakladı."
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][90]

4616- Hakîm bin Hizam radiyallahu anh'-dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Biri bana gelip hâli hazırda bende olmayan bir şeyi satın almak istiyor. Bu durumda daha sonra çarşıdan satın alarak teslim etmek üzere istenen şeyi ona satayım mı?"
"Hayır. Yanında olmayan bir şeyi satma!" buyurdu. [Sünen ashabı][91]

4617- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yiyeceği tam manasıyla teslim almadıkça başkasına satmasını yasak etti." İbn Abbâs'a dedim ki:
"Bu nasıl olur?" Şöyle dedi:
"Bu, yiyecek ortada yok iken dirhemleri dirhemler karşılığında satmaktır. Yiyecek maddesi ise tehir edilmiştir!"[92]

4618- Diğer rivayet: "Sanırım her malın durumu yiyecek hükmünde gibidir."
[Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][93]

4619- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona bir adam veresiye verdiği kumaşlar hakkında sordu; şu cevabı verdi:
"Bu, gümüşü gümüşle satmak gibidir" dedi ve hoş karşılamadı. [Muvatta'][94]

4620- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Yiyeceklerin dağıtımı ile ilgili dokümanlar, Mervan zamanında insanlara çıkarıldı. İnsanlar yiyecek ellerine geçmeden o dokümanlarla alış veriş yapmaya başladılar. Zeyd bin Sâbit'le sahabeden bir adam girip şöyle dedi:
«Ey Mervan! Sen faizi helal mı kılıyorsun?» Mervan:
«Bunu yapmaktan Allah'a sığınırım, nedir o?» deyince, şu cevabı verdi:
«İşte bu dokümanlar. İnsanlar bunları birbirine sattılar, mallan ellerine geçirmeden onları sattılar.»
Hemen Mervan zabıtalarını gönderdi, insanların ellerinden onları toplayıp sahiplerine geri verdiler."[95]

4621- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferde idik; ben babam Ömer'e ait olan genç bir devenin üstündeydim, onu zaptedemiyordum, kavmin önüne önüne geçiyordu. Ömer bu duruma üzülerek gelip onu tekrar geriye alıyor ve şöyle diyordu:
«Ona sahip ol! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in önüne geçmesin.»
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
«Onu bana sat, ey Ömer!»
«O senindir ey Allah'ın Resulü!» diyerek deveyi ona sattı. Ondan sonra Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:
«O, senindir ey Abdullah! Onu istediğin gibi kullan!»" [Buhârî][96]
4622- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem henüz çıkıp olgunlaşmadan meyvelerin satışını yasakladı. Bunu satıcıya da alıcıya da yasakladı." [Altı hadis imamı.][97]

4623- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ağacın üzerinde iken iyice olgunlaşmamış ve dolgunlaşmamış meyvelerin satışını yasakladı. Enes'e dedik ki:
«Onun olgunlaşması nasıl olur?» Cevap verdi:
«Kızarması ve sararmasıdır.» Dedi ki:
«Şayet Allah afet vererek senin meyvene mani olacak olsa, müslüman kardeşinin parasını nasıl helâl sayabilirsin?»"
[Buhârî, Müslim, Muratta' ve Nesâî.][98]

4624- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "İnsanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında henüz olgunlaşmamış meyvelerin alış verişini yaparlardı. Toplanıp alacak verecek işlerine giriştiklerinde satın alan müşteri şöyle derdi:
«Meyveler bu sene iyi gitmedi, meyvelere hastalık (duman) geldi, verimli olmadı.» Böylece binbir bahane ileri sürerdi. Aralarında ihtilâf çoğalınca, Resûlullah şöyle buyurdu:

«Öyleyse bu meyveleri ağaçlarında iyice olgunlaşmadan satın almayın.»
Bu yasakla o, husûmet ve anlaşmazlıkların çokluğunu dikkat çekmek istiyordu."
[Buhârî ve Ebû Dâvud.][99]

4625- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hurmanın satışını, ondan yeninceye ya da yenilmeye elverişli oluncaya ve tartılıncaya dek yasaklamıştır." Denildi ki: "Tartılır hale nasıl gelir?" Yanında bulunan bir adam şöyle dedi: «Göz karan ile tahmin edinceye kadar» demektir." [Buhârî ve Müslim][100]

4626- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tadılmadan önce meyvenin satışını yasaklamıştır. Hayvanın sırtındaki yünün ve memedeki sütün satılmasını da yasaklamıştır." [Taberânî, Mu'cemıı'l-Evsat'ta.][101]

4627- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iyice karanncaya kadar üzümün; iyice sert ve dolgunlaşıncaya kadar da hububatın satışını yasaklamıştır." [Tîrmizî ve Ebû Dâvud.][102]

4628- Hârice bin Zeyd radiyallahu anh'dan:
"Onun babası (Zeyd b. Harise), meyvelerini Süreyya yıldızı doğmadıkça satmazdı." [Mâlik][103]

4629- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, muzâbeneyi, yani yaş hurmayı ölçeğe vurarak kuru hurma karşılığı ve taze üzümü ölçeğe vurarak kuru üzüm karşılığında satmayı yasaklamıştır."[104]

4630- Diğer rivayet:
"Eğer ekin ise, onu da yiyecek ölçeği ile satmayı yasak etmiştir." [Altı hadis imamı.][105]

4631- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem muhabereden, münâkaleden, muzâbeneden; hurmayı olgunlaşmadan satmaktan; onu ariyye (hurma ağacı ve parası olmayan ihtiyaç sahibi bir kimsenin çoluğuna çocuğuna taze hurma tattırmak maksadıyla elindeki kuru hurmayı verip ağaçtaki yaş hurmadan alması) dinar ve dirhem karşılığı olmaksızın satmaktan nehyetti.
Muhabere; kişinin çıplak araziyi bir adama vermesi. O adamın da tarlaya harcama yapıp yetiştirdiği meyvesinden sahibinin hisse alması demektir.
Muzâbene; hurma ağacındaki yaş hurmayı kuru hurma ölçeği ile satmaktır.
Muhâkele ise ekinde olur; başaktaki daneyi, başaktan çıkarılıp arınmış dane ölçeği karşılığında satmaktır."[106]

4632- Diğer rivayette şu ilave yer almıştır: "Muâveme; yıllan içine alan bir alış veriştir. İstisnalı satıştan da nehyetti. Ama (istisnalı kısmın) bilinmesi durumu sözkonusu olursa başka."[107]

4633- Diğer rivayet: "Muzâbene, muhâkale, muhâdare ve muhabereyi yasakladı." "Muhâdara, meyveyi olmadan satmaktır. Muhabere, döğülmedik harman yığınını, miktarını göz kararı tayin edip şu kadar sâ'a satmaktır." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][108]

4634- Ömer radiyallahu anh'dan: "Hangi cariye efendisinden bir çocuk dünyaya getirirse, artık o, cariyesini satamaz, hibe edemez, kimseye miras olarak bırakamaz, yaşadığı sürece ondan faydalanır. Sahibi ölünce o cariye hürriyetine kavuşur." [Mâlik][109]

4635- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ve Ebû Bekr'in zamanında ümmü veledleri (hür erkeğin çocuk doğuran cariyesini) satardık. Ömer halife olunca, bizi bu alış verişten nehyetti; biz de bundan vazgeçtik."
[Rezîn][110]

4636- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, velânın (azat edenin azat edilene mirasçı olma hakkının) alım satımını ve bağış olarak verilmesini yasakladı." [Altı hadis imamı.][111]

4637- İyâs bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, suyun satılmasını yasakladı." [Sünen ashabı][112]
4638- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Etrafındaki) otu satabilmek için (kuyu sahibi) ihtiyacından fazla suyu satamaz." [Buhârî ve Müslim][113]

4639- Büheyse radiyallahu anh'dan: Babam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girmek için izin istedi, izin verildi, içeriye girdi. Gömleğinin içine girip onu öpmeye ve ona yüz sürmeye başladı ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Engellenmesi helâl olmayan bir şeyi bana söyler misin?"
"Sudur" buyurdu.
"Engellenmesi helâl olmayan (başka) şey nedir?"
"Tuz."
"Sonra nedir?"
"Ateş." Adam yine sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Engellenmesi helâl olmayan şey nedir?" Cevap verdi:
"İyilik yapman, daima senin için hayırdır." [Ebû Dâvud][114]

4640- Ebû Ümame radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şarkıcı, türkücü cariyeleri satmayın, satın olmayın. Onlara müzik öğretmeyin. Onları alıp satmakla yapılan ticarette bir hayır yoktur, ödenen paraları da haramdır. Bu tür kimseler hakkında su âyet nazil olmuştur: «İnsanlar arasında bir bilgisi olmadığı halde, Allah

yolundan saptırmak için gerçeği boş şeylerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir»." (Lokman, 6)[115]

4641- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, taksim edilmeden ganimet mallarının satılmasını yasaklamıştır." [İkisi de Tirmizî'ye aittir][116]

4642- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem habelu'l-habeleyi (gebe devenin etini dişi doğacak yavrusu gebe kalıncaya kadar vâde ile) satmayı yasakladı. Bu, cahiliyet ehlinin yapa-geldikleri alış verişlerdendi. Kişi, devenin etini, o deve doğuruncaya, sonra o doğurduğu deve de doğuruncaya kadar (vâde ile) satın alırdı."[117]

4643- Diğer rivayet: "Habelu'l-habele: Dişi devenin, karmndakini doğurması, o doğurduğu devenin de gebe kalmasıdır." [Altı hadis imamı.][118]

4644- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, madâmîn, melâkîh ve habelu'l-habelenin satışını yasakladı."
Madâmîn: Gebe develerin karnında olan cenini satmak. Melâkih: erkek develerin sulbünde olanları satmaktır. Habelu'l-habele: Doğacak yavrunun yavrusunu satmaktır.[119]

4645- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hayvanı et karşılığında satmayı yasakladı." [İkisi de Mâlik'e aittir.][120]
4646- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yiyecek yığını, yiyecek yığını karşılığında (tartmadan) satılmaz. Yiyecek yığını ölçeği belli yiyecek mukabilinde de satılmaz."
[Müslim ve aynı lafızla Nesâî.][121]

4647- Alkame b. Abdillah radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, zaruret bulunmadıkça müslümanlann alışverişlerini sağlayan sikkelerin kırılmasını yasaklamıştır." [Ebû Dâvud][122]

4648- Ebû Üseyd es-Sâidî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Nebît çarşısına gitti, baktı ve şöyle dedi: "Burası, size uygun bir çarşı değildir." Sonra başka bir çarşıya daha gitti, baktı: "Bu da sizin çarşınız değildir" dedi. Sonra ilk çarşıya geldi, dolaştı ve şöyle buyurdu:
"Burası sizin çarşınızdır; sakın bu çarşı kaldırılmasın ve (bu çarşıdaki satıcı ve alıcılara) vergi yüklenmesin." [İbnMâce][123]

Şart, İstisna, Aldatma, Kusuru Gizleme Ve Neceş Gibi Alış Verişte Caiz Olmayan Hususlar

4649- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, hanunı Zeyneb'den bir cariye satın aldı. Zevcesi:
«Şayet onu satacak olursan aynı fiyatla o benim olacaktır» diye şart koştu. İbn Mes'ûd, Ömer'e danışınca Ömer ona:
«Onda (cariyede başka) birinin şartı varken sakın ona yaklaşma!» dedi." [Mâlik][124]

4650- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem urban (kapora) alış verişini yasakladı."
[Ebû Dâvud ve Mâlik.]
Mâlik bunu şöyle açıkladı:
"Urban şu demektir: Kişi bir mal satın alıyor ya da bir hayvanı kiralıyor ve satıcıya ya da kiraya verene: «Sana bir dinar vereceğim; ancak eğer ben malı satın alırsam ya da hayvana binersem, bu verdiğim dinar, parasından ya da kirasından sayılacak. Eğer satın almaktan vazgeçersem, sana verdiğim (kapora) bir şeye karşılık olmaksızın yanacak»."[125]

4651- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
sonra teslim edilmek üzere peşin para ödeyerek yapılan alış verişi yasaklamıştır." Mâlik bu alış verişi şöyle açıkladı: "Bir adam bir diğerine şöyle der: «Senin malını şu şu fiyata alıyorum, şu zamanda teslim etmen şartıyla» demesidir. Bu çeşit bir muamele caiz değildir."[126]

4652- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hem veresiye, hem satış bir arada helâl olmaz. Bir satışta iki şart koşmak; mülkiyetine geçmeyen malı satmak ve teslim alınmamış malı satmak helâl değildir." [Sünen ashabı][127]
4653- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'e, bir köle azat etmesi gereken bir adamın, azat etmek şartıyla köle satın alıp alamayacağı hakkında sordular. O da: «Olmaz» diye cevap verdi."[128]

4654- Câbir radiyallahu anh'dan:
Bir yolculukta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim, ben ağır yürüyen bir deve üstündeydim, bu nedenle kavmin arkasında kalmıştım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem benim yanımdan geçip sordu: "Kimdir bu?"
"Câbir" dedim.
"Ne'n var?"
'Tembel ve ağır yürüyen bir deve üstündeyim."
"Yanında kamış değneği var mıdır?"
"Vardır."

"Onu ver bana!" dedi, verdim. Değneği deveye vurdu, bir anda hızlanıp kavmin önünde oluverdi. Nihayet şöyle dedi:
"Bunu bana sat!"
“"O (parasız) senin olsun" dedim. "Hayır onu bana sat! Ben onu dört dinara aldım, Medine'ye kadar sen binebilirsin" dedi.
Medine'ye yaklaştığımızda ayrılıp gitmek istedim;
"Nereye?" diye sordu:
"Kocası ölmüş dul bir kadınla evlendim de."
"Karşılıklı oynaşacağınız (bakire) bir kız bulamadın mı?" diye sorunca, şöyle dedim:
"Babam vefat etti, geride kızlar bıraktı. Onun için tecrübeli ve kendinden toyluk gitmiş bir kadınla evlenmek istedim."
"Şimdi oldu" buyurdu. Medine'ye geldiğimizde:
"Ey Bilâl! Bu deve için ona (Câbir'e) bedelini öde ve biraz da artır!" emrini verdi. Bunun üzerine ona dört dinar, bir kırat da fazladan verdi.
Câbir dedi ki: "Allah Resulü saüallahu
aleyhi ve sellem verdiği bu fazlalık hiç yanımdan ayrılmadı. Artık bu kırat, Câbir'in kılıcının kınından hiç eksik olmadı.[129]

4655- Onun rivayetlerindendir: "(Önce) onu azarladı, sonra ona dua etti." Onda ayrıca şöyle geçiyor:
"Onu bana satar mısın?" deyince, ondan utandım. Ondan başka su çeken devemiz yoktu. Medine'ye kadar sırtına binmek şartıyla onu ona sattım."
Onda şöyle de geçer:
"Beni dayım karşıladı; deveyi sordu, ne yaptığımı kendisine bildirince, beni kınadı."[130]
4656- Bir başka rivayette: "Bunun üzerine bineğinden inerek bastonu ile devemi çekti. Sonra: «Haydi bin!» dedi." Benzerini nakletti. Onda şöyle geçer. "Medine'ye vardığın zaman cima etmeye bak, cima etmeye bak."
Yine onda geçiyor:
"Ben de ertesi gün geldim. Onu Mescidin kapısında buldum. Bana:
"Şimdi mi geldin?" diye sordu.
"Evet" dedim.
"Haydi deveni bırak, içeriye gir ve iki rekat namaz kıl!" buyurdu.
İçeri girdim, namaz kıldım ve döndüm. Bilâl'e benim için bir ukiye tartması için emretti. O da tarttı, biraz fazla dolu dolu tarttı. Ben oradan çekildim. Giderken, benim için:
"Câbir'i çağır!" dedi. İçimden dedim ki:
"Şimdi bana deveyi geri verecek, ben de bu hayvana çok öfkeleneceğim."
Şöyle buyurdu:
"Deveni al, parası da senin olsun."[131]

4657- "Biz bir savaşta idik, oradan dönerken, ağır ve tembel olan deveme acele olarak bindim. Derken arkamdan bir süvari yetişti ve deveme değneğiyle vurdu. Bunun üzerine kimsenin tahmin edemiyeceği bir hızla devem koşmaya başladı.
Bir de arkaya baktım ki, Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda değil miyim?"
"Neden bu kadar acele ediyorsun ey Câbir?" diye sorunca; şu cevabı verdim:
"Yeni evliyim de ondan."[132]

4658- Başka bir rivayette:
"Bilâl bana bir kırat fazla verdi. O para devamlı olarak benim kesemde duruyordu. Sonra Harre vak'asında onu Şamlılar aldılar."
Diğer rivayet: "Medine'ye geldiğimizde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mescide girdi, ben de devemi mescidin kenarındaki taşa bağlayıp girdim. Ona dedim ki:
«İşte deven.» Çıktı, devenin etrafında dolaşmaya ve şöyle demeğe başladı:
«Bu deve bizim devemizdir.» Sonra bir kaç ukiye altın gönderip
«Haydi bunu Câbir'e verin!» dedi.
Sonra şöyle buyurdu:
«Parayı aldın mı?»
«Evet» dedim.
«Para da, deve de senindir» buyurdu."[133]

4659- Rivayetlerinden:
"Mekke'den Medine'ye Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte ilerledik. Devem yorgun düştü."[134]

4660- Rivayetlerinden:
"Onu Tebûk yolunda satın aldı. Sanırım şöyle dedi: «Dört ukiyeye»."[135]

4661- Diğer rivayetlerde, ikiyüz dirheme; dört ukiyeye; yirmi dinara; beş ukiyeye; iki ukiye bir dirheme; iki dirheme; altından bir kaç ukiyeye (satın aldığı da) rivayet edilmiştir. [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][136]

4662- Abdü'l-Vâris radiyallahu anh'dan: Mekke'ye geldim, orada Ebû Hanife, İbn Ebî Leylâ ve İbn Şübrüme ile karşılaştım. Ebû Hanife'ye: "Bir şey alıp satışında şart koşan adam hakkında ne dersin?" diye sordum; "Satış da batıldır, şart da batıldır" diye cevap verdi.
Aynı soruyu İbn Ebî Leylâ'ya sorunca, şöyle dedi: "Satış caizdir; şart batıldır." İbn Şübrüme'ye sorunca, o şu cevabı verdi: "Satış da caizdir, şart da caizdir." Kendimi şöyle demekten alamadım: "Sübhanallah! Iraklı üç fakihe geldim, sordum üçü de ayrı ayrı fetva verdiler."
Tekrar Ebû Hanife'ye geldim, durumu kendisine anlatınca, şöyle dedi:
"Ben onların ne dediklerini bilmem; bana Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden nakletti:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, satış ve şarttan nehyetti. Satış da batıldır, şart da batıldır»."
Ondan sonra İbn Ebî Leylâ'ya gelip bunu söyleyince, şöyle cevap verdi:

"Onların ne dediklerini bilmem (beni ilgilendirmez); bana Hişâm bin Urve, babasından, o da Âişe'den şunu nakletti:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bana Berîre'yi satın alıp azat etmemi emretti.»
Buna göre satış caizdir, şart ise batıldır."
Ondan sonra İbn Şübrüme'ye gelip durumu anlattım; şöyle dedi:
"Onların ne dediklerini bilmiyorum. Ancak bana Mis'ar bin Kidâm, Muhârib bin Dis-sâr'dan, o da Câbir'den şöyle nakletti:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e deveyi sattım, Medine'ye kadar devenin bizi taşımasını şart koştum.» Onun için satış da caizdir, şart da caizdir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.][137]

4663- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e alış verişte aldatıldığını anlattı; ona şöyle dedi: "Satış yaptığın kimseye: «Aldatmak ve hile yapmak yoktur» de!" Onun için bundan sonra alış veriş yaptığında o adam: "Aldatma ve hile yoktur" derdi. [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][138]

4664- İbn Mâce başka bir tarîkten benzerini rivayet etti: "Aldatmak yok" tan sonra şunu da ekledi: "Sonra sen aldığın her malda üç gün muhayyersin. Üç gün dolunca razı isen tutarsın, razı olmazsan sahibine malı geri verirsin."[139]

4665- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir adam alış veriş yapardı, fakat pazarlık yapmakta zayıftı (çoğu kez aldanırdı). Bu yüzden ailesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: «Ey Allah'ın Resulü! Fülanı alış verişten menet. Çünkü pazarlığı beceremediği için, çoğu kez aldanıyor» dedi. Bunun üzerine Resûlullah onu menetti. Adam: «Alış veriş yapmadan duramam» deyince, şöyle buyurdu:
«Eğer alış veriş yapmadan duramazsan şöyle de: Al gülüm, ver gülüm aldatmaca yoktur»." [Sünen ashabı][140]

4666- el-Addâ bin Hâlid radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun için şöyle bir yazı (yazdırdı):
"Bu (yazı), el-Addâ bin Hâlid bin Hev-de'nin Allah Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den satın aldığı bir köle veya cariyeyi tevsik etmektedir. Onun hastalığı yok, düşüklük ve çirkin durumu yoktur. Tam müslümanın müslümanla yaptığı alış veriş." [Tirmizî][141]

4667- Buhârî'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şunu yazdı:
"Bu, Allah Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in, el-Addâ bin Hâlid'den satın aldığı şeyin vesikasıdır. Müslümanın müslümana satışı; malda ne bir hastalık, ne bir çirkinlik ve ne de bir düşüklük vardır."[142]

4668- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: Bir adam pazarda bir mal sergiledi. Bir alıcı çıkınca, «Bana şu kadara mâl oldu» diyerek Allah'a yemin etti, halbuki o mal ona o kadara mâl olmamıştı. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
«Allah' in ahdini ve yeminlerini az bir değere değiştirenlerin, işte onların âhirette bir payı yoktur»." (Âl-i İmrân, 77) [Buhârî][143]

4669- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman müslümanın kardeşidir. Bir müslümanın diğer müslümana malındaki ayıbını açıklamadan mal satması helâl olmaz. Çünkü müslüman, müslümanın kardeşidir." [İbn Mâce][144]

4670- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çarşıya uğradı. Bir yiyecek yığınını gördü, elini içine soktu, eline ıslaklık geldi.
«Nedir bu, ey yiyecek sahibi?» diye sordu.
«Ona yağmur değmiş, ey Allah'ın Resulü?» deyince;
«Onu alta değil de üstüne koysaydın da insanlar görseydi olmaz mıydı? Kim bize hile yaparsa o bizden değildir» buyurdu." [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud][145]

4671- Taberânî, Mu 'cemu' l-Kebîr ve's-Sa-ğîr'de "Bizden değildir"den sonra şunu ilave etti: "Hile ve aldatma (ile iş yapan) ateşte olacaktır."[146]

4672- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim memesinde süt biriktirilmiş bir koyunu satın alırsa o, üç gün muhayyerdir; eğer geri verirse, onunla beraber sütün mislini, ya da sütünün iki mislince buğdayı verir." [Ebû Dâvud][147]

4673- Amr bin Dînâr radiyallahu anh'dan: Orada Nevvâs adında bir adam vardı.
Onun yanında su içme hastası bir deve vardı. İbn Ömer gidip adamın ortağından o deveyi satın aldı. Ona ortağı gelince:
"Biz deveni sattık" dedi.
"Kime?" diye sordu.
"Falan yaşlı kimseye."
"Yazık sana, o İbn Ömer'dir!" dedi ve hemen İbn Ömer'e gelerek şöyle dedi:
"Arkadaşım seni tanımadan, suya kanmayan bir devemi satmış."
"Öyleyse haydi götür onu!" dedi.
Götürmek için onu tutunca:
"Bırak, biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in: «Hastalığın bizatihi sirayeti yoktur» hükmüne râz olmuş kimseleriz" dedi.[148]

4674- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, müşteri kızıştırmayı (neceşi) yasakladı."
Mâlik dedi ki: "Neceş; başkalarının daha fazla vermesi için birisinin malına almaya niyetin yokken değerinden fazla fiyat vermen (seni

gören) diğerinin de senin verdiğin fiyatla almasıdır."[149]

4675- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Müşteri kızıştıran, ribâ yemiş hâindir. Bu batıl bir aldatmadır, helâl değildir." | Buhârî muallak olarak.][150]

4676- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş için kervanları şehir dışında karşılamayın. Bazınız bazınızın satışı üzerine gitmesin, almaya niyetiniz olmadığı halde karşılıklı fiyat artırmayın. Şehirli olan köylünün malını satmasın. Deve ve koyunların memelerinde (bir kaç gün sağmadan) süt biriktirmeyin. Böyle olduğu halde kim onu satın alırsa, sağdıktan sonra muhayyerdir; isterse o hali ile kabul eder, isterse onu, bir sa' da hurma vererek geri verir." [Altı hadis imamı.][151]

4677- Kayle Ümmü Benî Enmâr radiyallahu anhâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben alış veriş yapan bir kadınım. Bir şey satın almak istediğimde önce az fiyat veririm, sonra arttı-ra arttıra içimdeki fiyatı veririm. Bir şeyi sattığım zaman, önce yüksek fiyat isterim, sonra indire indire onu asıl değerine satarım." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kayle böyle yapma! Bir şey satın almak istediğinde içinden ne kadar vermek istiyorsan onu ver; satıcıyı ondan sonra serbest bırak; isterse senin dediğin fiyata bırakır, isterse bırakmaz ve malını satmaz. Bir şey satmak istediğin zaman da canın çektiği fiyatı iste, isterse müşteri sana istediğin fiyatı verip alır, isterse vermeyip almaz." [İbn Mâce][152]

Elde Mevcut Olmayanın Satışı, Taşlarla Satış, Almağa Mecbur Olana Satış, Mülâmese, Münâbeze, Şehirlinin Köylüye Satışı, Kervanları Karşılamak, Bir Satışta İki Satış, (Alış Verişte) Akraba Arasında Ayrıcalık Gözetmek

4678- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (bey'ul-ğarar) elde mevcut olmayan şeyi satmayı ve (bey'ul-hasât) taşlarla satmayı yasakladı." [Müslim ve Sünen ashabı.][153]

4679- Temîmoğullarından bir şeyh, Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İnsanlar üzerinde öyle sıkı bir zaman gelecektir ki imkânı olan kimse elindekini sıkarak cimriliğinden kimseye satmak istemiye-cek; almaya mecbur olanlarla alış veriş yapacak. Oysa onlar bununla emrolunmadılar. Allah Teâlâ: «Aranızdaki iyiliği unutmayın!» (Bakara, 237) buyurdu. Ayrıca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, almaya mecbur olan kimseyi sömürüp ona mal satmayı, içerisinde aldatma olan bir satışı ve henüz olmamış hurmayı satmayı yasakladı." [Ebû Dâvud][154]

4680- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sudaki balığı satın alma, aldanırsın. Zira bu, mevcut olmayan bir şeyin satışıdır."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.][155]

4681- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, şi-ğâr alış verişinden, cer alış verişinden, ğarar alış verişinden, kâlî bi-kâlî alış verişinden, veresiyeyi peşin ile alış verişinden alıkoymuştur."
(Ravi) dedi ki: Cer alış verişi hayvanın karnında olan ceninleri satmaktır. Ğarar: Sende olmayan bir şeyi satmandır. Kâli bi-kâlî: Borcu borç ile satmakta Veresiyeyi peşinle alış veriş: Bir adamda bin dirhem alacağın olur, sana der ki: "Sana beşyüzünü hemen vereyim, gerisini bırak alma!" [Bezzâr zayıf bir senedle.][156]

4682- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû Nadîr'i Medine'den çıkartmak istediği zaman, onlardan bir grup geldi ve şöyle dediler: «Henüz zamanı gelmemiş alacaklarımız vardır.» Şöyle buyurdu: «Bırakın hemen gidin!»"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.][157]

4683- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki giyim ve iki alış veriş tarzını yasakladı. Ayrıca alış verişte mülâmeseyi ve münâbezeyi de yasakladı.
Mülâmese: Kişinin başka birisinin elbisesine gece veya gündüz eliyle sadece dokunması ve iyice onu incelemesidir (bu kadarla satış akdinin tamamlanmasıdır).
Münâbeze: Bir adamın bir adama elbisesini atması; o adamın da ötekine elbisesini atması, elbiselere bakmadan incelemeden, bunu bir alış veriş saymalarıdır.
Yasaklanan giyinme tarzlarına gelince; sammâya bürünmek. Sammâ: Elbisesini omuzlarının birine koyup; öbür tarafı açıkta elbisesiz bırakmasıdır. Diğer giyinme tarzı: Oturduğu yerde elbisesine bürünmesi ve bu işi yaparken avret mahallinin gözükmesidir." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][158]
4684- Ebu Saîd radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, büyük baş hayvanların karnındaki ceninlerin doğuncaya dek satın alınmasını; sağılıp ölçü-lünceye kadar memedeki sütlerin satın alınmasını yasaklamıştır. Kaçmış olan kölenin de satın alınmasını yasaklamıştır. Ayrıca taksim edilinceye kadar ganimet hisselerinin satın alınmasını, teslim alınıncaya kadar zekât mallarının satın alınmasını ve dalgıcın çıkaracağı avın satın alınmasını yasaklamıştır."
[İbn Mâce (durumu) meçhul bir râvi kanalıyla.][159]

4685- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, güneş doğmadan önceki vakitte alış veriş yapılmasını ve sağılı hayvanların kesilmesini yasakladı." [İbn Mâce leyyin bir senedle.][160]

4686- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehirli, köylü adına satış yapmasın. Bırakın insanları, Allah birbirleri sebebiyle onları nziklandirsin." [Müslim ve Sünen ashabı.][161]

4687- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendi kardeşi ve babası dahi olsa, şehirli, köylünün malını satmasın!"[162]

4688- Diğer rivayet: Enes dedi ki: "Şehirli köylüye satmasın ki, bu söz kapsamlı bir sözdür. Şöyle ki şehirli köylü için hiçbir şey satmasın; köylü adına bir şey satın da almasın."[163]

4689- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (kimse görmeden, duymadan) satıcıları yolda karşılamaktan alıkoydu."[164]

4690- Diğer rivayet:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Pazara mallar indirilmeden kervanları yolda karşılayıp mallarını satın almayın." [İkisi de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.][165]

4691- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, celeblerin mal pazara gelmeden karşılanmasını da yasakladı. Kim onları yolda karşılayıp bir şey satın alırsa, malın sahibi çarşıya geldiğinde muhayyerdir (isterse malım satmayabilir)." [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][166]

4692- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir satış içinde iki satışı yasaklamıştır." [Mâlik ve Sünen ashabı][167]
4693- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yapılan tek pazarlık içinde, iki pazarlık yapılmasını yasakladı."
Simâk der ki: "Bunun manası sattığı mal için, veresiye olursa şu kadara olur, peşin olursa şu kadara, demektir."
[Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu"I-Evsat'ü.][168]

4694- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Bir adam, diğer bir adama dedi ki: Benim için bu deveyi peşin para ile al, ben de senden sonra onu veresiye alırım." İbn Ömer'e böyle bir alış veriş hakkında sorulunca, hoş görmedi ve adama bunu yapmamasını söyledi.[169]

4695- Ebû Eyyub radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (köle olan) anne ile çocuğunu (sak-mak suretiyle) birbirinden ayırırsa, Allah da kıyamet günü onu sevdiklerinden ayırır."[170]

4696- Ali radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bana, kardeş olan iki köle hediye etti. Birisini sattım. Daha sonra bana sordu: «İki kölen ne yapıyor?» Onu durumu anlatınca: «Onu geri al, onu geri al!» buyurdu." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.][171]

Ölçeklerde, Tartılarda Ve Hayvanda Ribâ (Faiz)

4697- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, faiz (ribâ) yiyen, yediren ve şahitlik yapanlara ve bu muameleyi yazana lanet etmiştir." [Müslim, aynı lafızla Ebû Dâvud ve Tirmizî.][172]

4698- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, faiz yemedik hiç kimse kalmayacak. Doğrudan yemeyen kişiye ise buharından ulaşacaktır." [Ebû Dâvud ve Nesâî][173]

4699- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gümüşü gümüşle satmak al gülüm ver gülüm şeklinde olmazsa faizdir. Altını altınla satmak al gülüm ver gülüm şeklinde olmazsa faizdir."[174]

4700- Diğer rivayet:
Mâlik bin Evs bin el-Hadesân dedi ki:
"Altınla dirhemleri kim bozacak?" Bunun üzerine Ömer'in yanında bulunan Talha bin Ubeydillah şöyle dedi:
"Altınını bize göster! Sonra bize gel, hizmetçimiz geldiğinde senin gümüşünü veririz." Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:
"Hayır! Vallahi olmaz. Ya ona onun gümüşünü hemen peşin verirsin, ya da altınını geri verirsin. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
«Gümüş ve altında, al gülüm ver gülüm şeklinde peşin olmadıkça faizdir. Buğday buğdayla, al gülüm ver gülüm şeklinde peşin olmadıkça faizdir. Arpa arpa ile al gülüm ver gülüm şeklinde peşin olmadıkça değiştirmek faizdir. Hurma hurma ile al gülüm ver gülüm tarzında peşin olmadıkça değiştirmek de faizdir». " [Altı hadis imamı.][175]
4701- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile, aynı, eşit ve al gülüm ver gülüm şeklinde hemen peşin değiştirilip verilmelidir. Kim (ödeme sırasında) artırırsa ya da artırılmasını isterse, hem alan, hem de veren eşit şekilde faiz yemiş olurlar."
[Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı. Lafız Müslim'indir.][176]

4702- Diğer rivayet:
Bilâl, Bemî hurması denilen iyi hurma getirdi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu:
"Nereden bu hurma?" Cevap verdi:
"Bizde adi hurma vardı. Ondan iki sa' vererek bundan bir sa' aldım."
"Vah, bu faizin ta kendisidir, faizin ta kendisidir, yapma bunu! Onu satın almak istersen hurmanı ayrıca sat, sonra parasıyla iyi hurma

al!"[177]

4703- Diğer rivayet: Ebû Saîd der ki: "Dinar dinarla, dirhem de dirhemle başbaşa misliyle değiştirilmelidir." Benzerini nakletti.
Râvisi dedi ki:
Ona İbn Abbâs'ın böyle demediğini söyledim. Ebû Saîd şu cevabı verdi:
"Ona (İbn Abbâs'a) sordum; dedim ki:
«Sen bunu Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den mi duydun, yoksa Allah'ın Kitâb'ında mı gördün?»
Şu cevabı verdi:
«Bunların hiçbirini söylemiyorum, siz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i benden daha iyi tanırsınız. Fakat bana Üsâme bin Zeyd, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu bildirdi:
«Ribâ (faiz, fazlalıkta değil), ancak veresiyede olur»."[178]

4704- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'de adam çalıştırdı. Onlara iyi hurma getirtti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine ona sordu:
«Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?»
«Biz iki sa' verip bir sa', üç sa' verip iki sa' (iyi hurma) alıyoruz» deyince şöyle buyurdu:
«Böyle yapma, hepsini dirhemler karşılığında sat, sonra o paralarla iyi hurma satın al!»"[179]

4705- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpa ile, hurma hurma ile aynı, eşit ve peşin olarak değiştirilip satılır. Bu sınıflar değişik olursa, peşin olduğu sürece nasıl isterseniz öyle satınız!"[180]

4706- Fadâle bin Ubeyd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, Hayber'de iken boncuk ve altından yapılma bir gerdanlık getirildi. Satılık olan ganimet mallarındandı. Gerdanlıktaki altınların boncuklardan ayrılmalarım emretti ve şöyle buyurdu:
«Altın altına karşılık olarak tartılarak tartısı tartısına satılsın»." [İkisi Müslim ve Sünen ashabına aittir.][181]

4707- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber günü iki Sa'd'a (Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Sa'd b. Ubâde'ye) ganimet malından olan altın ve gümüş kabını satmalarını emretti. Onlar da her dört (birim)i aynı üç (birim) mukabilinde veya her üç (birim)i aynı dört (birim) karşılığında (yani altın veya gümüş kaplan yine kendi cinsinden madeni paralar karşılığında, ancak daha az miktar mukabilinde) sattılar. Şöyle buyurdu:
«Faiz irtikap ettiniz, geri verin!»" [Mâlik][182]

4708- Atâ bin Yesâr radiyallahu anh'dan: Muâviye altın veya gümüş su kabını ağırlığından fazla bir fiyatla sattı.
Ebu'd-Derdâ şöyle dedi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, bu gibi alış verişleri misli misline olmadığı için yasakladığını duydum." Buna karşılık Muâviye şu cevabı verdi:
"Bu gibi şeylerde ben bir sakınca görmüyorum." Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ dedi ki:
"Muâviye'ye karşı beni savunacak kimse yok mu? Ben ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den söz ediyorum, o bana kendi görüşünü söylüyor." Sonra Muâviye'ye şöyle çıkıştı:
"Senin bulunduğun yerde yaşamak bana haram olsun?" Sonra Ebu'd-Derdâ, Ömer'e gelip bu olayı anlattı. Ömer de Muâviye'ye:
"Bunu ancak bu şekilde ve tartıda aynı ve eşit (mesela altınla altın) olarak sat, başka türlü satma!" diye yazdl. [Muratla' ve Nesâî.][183]

4709- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ben Bakî'de deve satardım, dinarlarla satardım, dinar yerine gümüş para alırdım.
Gümüş para karşılığında satardım, yerine dinarlar alırdım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlatınca:
«O andaki kıymetiyle olduktan sonra bunda bir sakınca yoktur» buyurdu." [Sünen ashabı |[184]
4710- Mâlik radiyallahu anh'dan: Süleyman bin Yesâr dedi ki:
"Sa'd'm merkebinin yemi bitti; kölesine şöyle dedi:
«Ailenin buğdayından alıp götür, onunla arpa satın al; sakm mislinden fazla almayasın»."[185]

4711- Ebû Ayyâş'dan:
O, Sa'd'a beyaz buğday karşılığında kabuksuz arpa satın almak hakkında sormuş. Sa'd ise ona:
"Hangisi daha kıymetli?" diye sorunca (Ebû Ayyaş):
"Beyaz buğday daha kıymetlidir" deyince, onu bu işten alıkoymuş. Sonra şöyle demiş;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yaş hurma vererek karşılığında misliyle kura hurma almanın hükmünü sordular, şöyle buyurdu:
«Yas hurma kuruduğu zaman eksilir mi? (ağırlığını kaybeder mi?)»
«Evet» dediler. Bunun üzerine o işi yasak etti." [Mâlik ve Sünen ashabı][186]

4712- Cabir radiyallahu anh'dan:
"Bir köle gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hicret etmek üzere biat etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun köle olduğunu anlayamadı. Arkadan efendisi gelip onu istedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Onu bana sat!» dedi. İki siyah köle verip onu satın aldı. Ondan sonra köle olup olmadığını sorup öğrenmedikçe hiç kimsenin biatini kabul etmedi."
[Müslim ve Sünen ashabı.][187]

4713- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona bir ordu hazırlamasını emretti. Ancak mevcut develer tüm orduya yetmedi. Ona zekât develerinin karşılığında (başka develer satm) almasını emretti. Zekat zamanına kadar olmak üzere, bir deveyi (hazineden) iki deve karşılığı ile satın almaya başladı." [Ebû Dâvud][188]

4714- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, Usayfir adındaki devesini veresiye olarak yirmi deveye sattı." [Mâlik][189]

4715- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Veresiye olarak iki hayvanı bir hayvana mukabil satmak doğru olmaz; peşin olursa sakıncası yoktur." [Timizi][190]

4716- Semure bin Cundeb radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hayvanın hayvanla veresiye satışını yasaklamıştır." [Sünen ashabı][191]

4717- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, birisinden birkaç dirhem borç aldı.
Sonra sahibine kendi dirhemlerinden daha iyi bir şekilde (fazlasıyla) ödeyince, sahibi:
«Bu benimkilerden hayırlıdır (fazladır)» diyerek almak istemedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi:
«Biliyorum; ben bunu sana gönül hoşluğuyla veriyorum»."[192]

4718- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Ona şunu sordular:
"Bir adamın bir adamdan belirli bir günde (vadede) tahsil etmek üzere alacağı vardır. Eğer borcunu hemen öderse, alacağından biraz indirim yapacaktır. Bu caiz mi?"
İbn Ömer bunu hoş görmedi ve yasakladı. [İkisi de Mâlik'e aittir.][193]

4719- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Riba (faiz) yetmişiki kısımdır; en aşağısı, kişinin annesiyle yatmasıdır. Rianın en büyüğü kişinin kardeşinin namusu hakkında ileri geri konuşmasıdır."
[Taberânî, Mu'cemı'l-Evsat'U leyyin bir senedle.][194]

4720- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Riba (faiz) yetmiş büyük günaha tekabül eder ki bunların en hafifi, kişinin annesi ile cinsel ilişki kurmasıdır." [ibn Mâce][195]

Muhayyer Alış Veriş Kusur Yüzünden Malı Geri Vermek, Hurma Ağacının Meyveleri, Satılan İki Kölenin Malı Ve Ziraî Afetler

4721- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş yapan iki kişi birbirlerinden ayrılmadıkça (satış anlaşmasını bozmak hususunda) muhayyerdirler. Yahut (alış veriş yapanlardan biri diğerine) «(Vazgeçmekte) muhayyersin» demişse yine muhayyerdir."
Nâfi' dedi ki: "İbn Ömer, beğendiği bir şeyi satın aldığı zaman satan adamın yanından (hemen) ayrılırdı."[196]

4722- Diğer rivayet: İbn Ömer dedi ki:
Osman'a, Hayber'deki malına mukabil vadide bir mal sattım. Alış verişimiz bitince, caymasın diye hemen evinden çıktım. Çünkü sünnet olan, meclisten ayrılmadıkça hem satıcı ve hem alıcının muhayyer olmasıdır. Alış verişimiz tamamlanınca, onu aldattığımı far-kettim. Çünkü ben onu üç günlük mesafesi olan Semud topraklarına sevk ettim; o (Osman) ise beni1 yine üç günlük mesafesi olan Medine'ye sevk etmiş." [Altı hadis imamı.][197]

4723- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş yapan iki kişi birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi bozmakta) muhayyerdirler. Ancak aralarında muhayyerlik anlaşması varsa başka. Arkadaşım (alış verişten) vazgeçer diye hemen arkadaşını terk edip oradan uzaklaşması helâl olmaz." [Sünen ashabı][198]

4724- Hakîm bin Hizam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş yapan iki kişi, birbirlerinden ayrılmadıkça veya ayrılıncaya kadar (caymakta) muhayyerdirler. Eğer dürüst alış veriş yapıp da her şeyi olduğu gibi açıklarlarsa, alış verişleri bereketli olur. Eğer bazı gerçekleri gizleyip yalan söylerlerse, alış verişlerinin bereketi kalmaz." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][199]

4725- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş yapan iki kişi ihtilâf ederlerse, satanın sözü esas alınır; satın alan müşteri ise muhayyer bırakılır." [Mâlik ve Tirmizî][200]

4726- Ebu'1-Vadî' radiyallahu anh'dan: "Bir savaşa çıkmıştık; bir yerde konakladık. Bir arkadaşımız atını bir köle karşılığında sattı. İki gün iki gece orada kaldıktan sonra, adam pişman olmuş olacak ki atını eğerlemeye koyuldu. Bu satıştan pişman olmuştu. Öbürüne gidip akdi bozmak istedi.
Ancak adam kabul etmedi. Bunun üzerine Ebû Berze'ye gittiler. Ebû Berze de onlara: «Ben şimdi size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hükmünü vereceğim. Razı mısınız? O şöyle buyurdu: 'Alış veriş yapan iki kişi birbirlerinden ayrılmadıkça (caymakta) serbesttirler.' Sizin henüz ayrılmadığınızı görüyorum.» dedi." [Ebû Davudi][201]

4727- Semure bin Cündeb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alış veriş yapan iki kişiden her biri arzuladıklarını alıncaya ve ayrılıncaya kadar satış akdini bozmakta serbesttirler. Üç kere muhayyer olabilirler." [Nesâî][202]

4728- Ukbe bin Âmir ve Semure radiyallahu anhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir adam; iki kişiye ayrı ayrı bir şey satarsa, o mal ilk önce hangisine satmış ise onun olur." [İbn Mâce][203]

4729- Onun ayrıca Semure'den şöyle bir merfû rivayeti de vardır:
"Mücîz (yani çocuğun malında ticarete me'zûn (velisi) olan iki kişi) (bir malı iki ayrı müşteriye) sattıkları zaman o mal ilk (satış yapılan) müşteriye aittir."[204]

4730- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir adam bir köle aldı, yanında epey kaldıktan sonra onda bir kusur buldu. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onu eski sahibine geri verdi. Eski sahibi:
«Ya Resûlallah! Adam bunu (köleyi) kullandı, çalıştırdı.» Şöyle buyurdu:
«Haraç (menfaat), zâmine (sorumluluğunu alan müşteriye) aittir»." [Sünen ashabı)[205]

4731- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kölenin müddeti üç gündür; bu üç gün zarfında bir hastalık bulursa delilsiz eski sahibine geri verir. Üç günden sonra bir hastalık bulursa, onu satın aldığı zaman bu hastalığın onda bulunduğuna dair delil ve şahit getirmekle yükümlü kılınır." [Ebû Dâvud][206]

4732- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Satın alınan) huysuz deve geri ve-ril(ebil)ir." [Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.][207]

4733- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, sekizyüz dirheme, «sağlamdır» diyerek bir köle sattı. Müşteri: «Kölede bir hastalık vardır. Sen bana bunu satarken söylemedin» dedi. Derken davayı Osman'a götürdüler. Osman, İbn Ömer'e:
«Satarken onda herhangi bir hastalık olduğunu bilmediğine dair yemin eder misin?» diyerek yemin teklif edince, yemin etmekten kaçındı. Bunun üzerine İbn Ömer köleyi geri aldı. Sonra köle iyileşince bilâhare onu binbeşyüz dirheme sattı." [Mâlik][208]

4734- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yetişkin, döllemesi yapılmış hurma
ağacı satarsa, meyvesi satan kimsenin olur, ancak alıcı aksini şart koşmuşsa başka. Bir kimse bir köle satın alırsa, kölenin malı satanın olur, ancak eğer alan kimse aksini şart koşmuşsa başka." [A!tı hadis imamı.][209]

4735- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer müslüman kardeşine yemiş satıp da o yemişe bir afet gelirse, ondan senin bir şey alman helâl olmaz. Hak etmeden kardeşinin malını ne sebeple alacaksın?"[210]

4736- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (ağaçta meydana gelecek) birkaç senenin mahsulünü satmayı yasakladı. Felâkete maruz kalan meyvelerin paralarını da kaldırdı (müşterinin hesabından düştü)." [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][211]

4737- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer sabahleyin yıldız doğarsa, (tabiî) felaket kalkar."[212]

4738- Diğer rivayet: "Sabahleyin yıldız doğup da (tabiî) felaketin kalkmadığı ya da hafiflemediği hiç görülmemiştir." [Ahmed ve Bezzâr][213]

4739- Taberânî, Mu'cemu's-Sağîfâ& şu lafızla rivayet etti: "Yıldız yükselince, her ülkeden felâket kalkar."[214]

Şuf'a (Hakkı), Selem (Önceden Satma), İhtikâr (Karaborsacılık) Ve Tes'îr (Fiyat Biçmek)

4740- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, taksim edilmedikçe her (akar) malda (ortak veya komşunun) şuf a (o malı sahiplenmekte öncelik) hakkı bulunduğuna hükmetti.
Sınırlar çizilip, yollar tayin edilince şuf'a (hakkı) kalkar."[215]

4741- Diğer bir rivayet: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mesken olsun, bostan olsun, taksim edilmemiş her ortaklıkta şuf'a hakkı olduğuna hükmetti. Ortağına sorup izin almadıkça kimseye satması helâl olmaz. Satmadan önce haber verir; ortağı isterse alır, isterse bırakır, almaz. Ona (ortağına) bildirmeden satarsa, ortağı aynı fiyat karşılığında onu almaya daha çok hak sahibi olur."[216]
4742- Diğer rivayet: "Komşu, komşusunun şuf a hakkına daha hak sahibidir. Aynı yoldan işliyorlarsa, komşu bulunmadığı takdirde, gıyabında satış yapmaz, komşusunu bekler." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][217]

4743- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ev komşusu komşusunun evini; arazi komşusu da arazisini satın almaya daha lâyık ve hak sahibidir." [Ebû Dâvud][218]

4744- Osman radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Eğer bir arazide hudutlar meydana gelmiş ise, onda artık şuf'a hakkı yoktur. Ne kuyunun suyunda ve ne de hurma ağaçlarını döllemede şuf a hakkı yoktur." [Mâlik][219]

4745- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çocuğun şuf'a hakkı büyüyünceye kadar devam eder; büyüdüğü zaman ister hakkını alır, isterse almayıp bırakır." [Taberânî, Mu'ce-mu'l-Evsat ve's-Sağfr'de zayıf bir senedle.][220]

4746- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hıristiyanın şuf a hakkı yoktur." [Taberânî, Mıı'cemu's-Sağfr'de leyyin bir senedle.][221]

4747- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Medine'ye geldiğinde onlar, peşin para ile buya da iki yıl sonra olgunlaşacak olan hurmayı satın alıyorlardı. Bunun üzerine onlara şöyle buyurdu: «Kim peşin para verip de bir ya da iki yıl sonra herhangi bir şey alacak olursa, belirli ölçek, belirli bir tartı ve de belirli süreyi tayin ederek satın' alsın»." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][222]

4748- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bir kimse bir malı selem akdi ile (yani peşin verilen para karşılığında ilerde teslim almak üzere mal) satın almışsa, onu teslim almadan (kâğıt üstünde) bir başkasına satmasın (sarfetmesin)."[223]

4749- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam selem yoluyla yani peşin para verip gelecek senenin hurmasını satın aldı, fakat o sene hurma vermedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda dava gördüler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem satıcıya:
«Hurma veremiyorsun, onun parasını kendine nasıl helâl sayacaksın! Haydi adamın parasını geri ver!» dedi, sonra şöyle buyurdu:
«Hurma iyice olgunlaşmadıkça, onun için önceden peşin para vermeyin!»" [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][224]

4750- Semure radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hurma ağaçlan sahibinin, meyvesinden yenmedikçe, gelecek sene vermek üzere (herhangi bir mal karşılığı başka bir) alıcıya borçlanmasını yasaklamışta Çünkü çok borca girer, meyve de olmaz ve böylece o borcun altından kalkamaz.
Ekin sahibini de hasad zamanı gelmeden ekinini satmasından alıkoymuştur. Buğday tartıp almadan, altınını buğdayla değiştirmekten altın sahibini, faiz korkusundan dolayı nehyetmiştir." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr leyyin bir senedle.][225]

4751- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Gelecek yıl kendisine, başka bir beldede ödemek üzere, bir adama peşin buğday veren adam hakkında Ömer'e bir sual sordular. Ömer bunu hoş karşılamadı ve «Devenin kirası (yani taşıma gideri) ne olacaktır?» diye sordu."[226]

4752- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Ona ulaştığına göre İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Bir kimse veresiye bir mal verirse, bir avuç saman dahi olsa, sakın fazla alma şartı koşmasın. Çünkü bu fazlalık, ribâ sayılır."[227]

4753- Saîd İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Ma'mer bin Ebî Ma'mer dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kim yiyecekte ihtikâr ederse (pahalanın-caya kadar elinde tutarsa), hatâkâr olur." Saîd'e denildi ki:
"Ama sen de ihtikâr ediyorsun." Şu cevabı verdi:
"Bu hadisi rivayet eden Ma'mer de ihtikâr ediyordu." [Müslim ve Ebû Dâvud.][228]

4754- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Pahalılaşmasını isteyerek her kim kırk gün bir yiyecek maddesi ihtikâr ederse, Allah'tan yüz çevirmiş olur; Allah da ondan yüz çevirmiştir."[229]

4755- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"ihtikâra kul ne kötüdür; Allah fiatlan ucuzlatırsa üzülür; pahalılaştırırsa sevinir."[230]

4756- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehir ahalisi, Allah yolunda kendilerini feda edenlerdir; onlara gıdalarında ihtikâr yapmayın. Onlara karşı fiatlan yükseltip pahaldik yapmayın. Kim onlara kırk gün bir gıda maddesi ihtikâr ederse, sonra o ihtikâr ettiğinin tamamını tasadduk etse bile bu, onun günahına keffâret olamaz."[231]

4757- Ebû Hureyre ve Ma'kü bin Yesâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Muhtekirler ve katiller bir derecede haş-rolunacaklardır. Kimin müslümanların gıdasının pahalılaşmasında bir rolü olursa, onu kıyamet gününde en büyük ateşte, azaplandır-ması, Allah'ın bir hakkı olur."
Dördü de Rezîn'e aittir. Birinci rivayette (no. 4752) Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Tabe-rânî Mu'cemu' l-Evsat'ta zayıf bit senedle muvafakat ettiler ve sonunda şu ilaveyi yaptılar:
"Herhangi bir mahalle halkı arasında, aç bir kimse sabahlarsa, Allah'ın zimmeti (himayesi) onlardan alınır." İkincisine (no. 4753), Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'de muvafakat etti. Ancak isnadında yer alan Süleyman b. Seleme metruk bir râvidir.[232]

4758- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Yiyecek getirip pazara sunan rızıklanır. Muhtekir ise lanetlenmiştir." [İbn Mâce zayıf bir isnadla.][233]

4759- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)

"Kim müslümanların mallarında ve yiyeceklerinde ihtikâr ederse, Allah onu cüzzam ve iflasa müptelâ kılar." [îbn Mâce][234]

4760- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Ömer radiyallahu anh, çarşıda ucuz fiyatla kuru üzüm satan Hâtib bin Ebî Belte'a'ya uğradı. Ömer ona dedi ki: "Ya fiyatı artıracaksın, ya da çarşımızdan malını kaldıracaksın!" [Mâlik][235]

4761- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Bir adam gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Fiyatı sen tesbit et!"
Şöyle buyurdu:
"Bilakis fiyat koymak yerine dua edeyim." Sonra başka biri gelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Fiyatı sen tesbit et!" dedi. Şöyle buyurdu:
"Fiyatları yükselten ve alçaltan ancak Allah'tır. Ben kimsenin hakkı üzerimde olmadan Allah'a kavuşmayı umarım." (Ebû Dâvud][236]

4762- Onun ve Tirmizî'nin Enes'den yaptıkları rivayet. Dediler ki:
"Mallar pahahlaştı, ne olur bizim için fiyatları sen tesbit et!" Şöyle buyurdu:
"Fiyatları koyan ancak Allah'dır. Rızkı veren, artırıp eksilten ancak O'dur. Ben içinizden hiç kimse ne mal ve ne de canda benden davacı olmadan, Allah'a kavuşmayı umarım."[237]

Borç, Ödeme Âdabı, İflâs Ve R İflâsa Yakın Olan Durumlar

4763- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: " (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seüem buyurdu:)
"Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan sonra kulun karşılaşacak olduğu en büyük günah, kişinin borçlu olarak ve borcunu ödeyecek kimse bırakmayarak (ilmesidir." (Ebû Dâvud][238]

4764- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehidin borçtan başka tüm günahları bağışlanır." |Müslim][239]

4765- Suheyb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kimse ödememek niyetiyle bir adamdan borç para alırsa, Allah'a hırsız olarak kavuşur." [İbn Mâte leyyin bir isnadla.)[240]

4766- Semure radiyallahu anh'dan:
Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap edip şöyle buyurdu:
"Burada falanoğullarından biri var mıdır?"
Kimse cevab vermedi. Tekrar: "Burada falanoğullarından biri var mıdır?" dedi. Üçüncü (sorusun)da bir adam ayağa kalkıp: "Ben varım, ey Allah'ın Resulü!" dedi.
"İlk iki keresinde bana neden cevap vermedin? Ben sizin sadece iyiliğinizi isterim. Sizin arkadaşınız (onlardan ölen birini kastediyor) borcu yüzünden mahpus (ve mahkum) oldu. Borcunun ödenmesini uygun görüyorum ki, kimse ondan bir şey istemesin" dedi. [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][241]
4767- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ödemek niyetiyle insanların malını alırsa, Allah onun namına onu öder (ödemesinde kolaylık ihsan eder). Kim de insanların malını, telef etmek niyetiyle alırsa Allah onu telef eder." {Buhârî][242]

4768- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
Meymûne çok para alır ve borcunu devamlı çoğaltırdı. Ailesi onu bu hususta kınadı ve o kadar çok borçlanmamasını söyledi. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Borç almaya devam edeceğim, çünkü dostum ve can yoldaşım sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum:
«Herhangi bir kimsenin ödemek niyetiyle aldığı borcu Allah bilir ve daha dünyada iken onun borcunu ödemesinde mutlaka ona bir kolaylık ihsan eder»." |Nesâî][243]

4769- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın hoşlanmadığı hususlarda borçlanmadığı sürece Allah, borcunu ödeyinceye dek, borçlu ile beraberdir."
Abdullah vekil harcına derdi ki:
"Haydi benim için borç al, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den:
«Allah'ın borçlu ile beraber olduğu» sözünü duyduktan sonra, Allah benimle beraber olmadan (yani borç almadan) herhangi bir geceyi geçirmek istemem." (İbn Mâce][244]

4770- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zenginin, ödeyecek durumu olduğu halde borcunu ödemeyi uzatması zulümdür. Biriniz (alacağı) bir zengine havale edilirse kabul etsin." [Altı hadis imamı.][245]

4771- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Allah, zalim zengine, cahil ihtiyara ve kibirli fakire buğzeder." [Bezzâr ve Taberanî, Mu 'ce-mu'l-Kebfr'de leyyin bir senedle.)[246]

4772- eş-Şerîd (b. Süveyd) radiyallahu anh'dan: (AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin zorcunu ödeme imkânını bulup da ödememeyi, (alacaklısı tarafından) şikayet edilmesini ve cezalandırmasını helâl kılar."
İbnü'l-Mübârek bunu şöyle yorumladı: "Irzını helâl kılar (haysiyetini düşürür)" demek "Ona sert ve kaba davranmak helâl olur" demektir. "Cezalandırılması" ise, hapsedilmesi demektir."

| Ebû Dâvud, Nesâî ve bâb başlığında Buhârî.][247]

4773- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki
kişinin (bir alacak yüzünden) yüksek sesle kapıda münakaşa ettiklerini duydu. Birini Ötekinden borcunun bir kısmını bağışlamasını ve alacağını da yumuşaklıkla talep etmesini istiyordu; öteki de: «Vallahi yapmam» diyordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«İyilik yapmayacağına dair yemin eden hanginizdir?» Adam:
«Ben ey Allah'ın Resulü deyince (o halde)! Artık borçlu nasıl arzu ederse öyle olsun» dedi." [Buhârî ve Müslim][248]

4774- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam hiç iyilik işlemezdi. Sadece (herkese) borç para dağıtırdı. Tahsil zamanı gelince, tahsildarına: «İmkânı olanlardan al, durumu müsait olmayıp sıkıntıda olanlardan alma, belki Allah da (bu sebeple) bizim günahlarımızı bağışlar» derdi. Nihayet adam öldü. Allah ona sordu: «Herhangi bir iyi amelin var mıdır?» «Hayır, sadece halka borç para dağıtırdım, tahsil etme zamanı gelince, hizmetçimi şöyle diyerek gönderirdim: 'Durumu müsait olanlardan al, olmayanlardan alma! Belki Allah da bunun sebebiyle bizi bağışlar' derdim.» Allah da ona şöyle buyurdu: «Ben de seni affedip, günahlarından geçiverdim»." IBuhârî ve Nesâî.][249]

4775- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güç durumda (borçlu) olan kişiye mühlet verir ya da hiç (borcunu) almazsa Allah onu kıyamet gününde, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde Arşının gölgesi altında gölgelendirecektir." |Tirmizî][250]

4776- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: O, kendisinden alacağı olduğu kişiyi aradi; o da ondan kaçıp gizlendi; nihayet buldu. Borçlu özür dilemeye başladı:
"Ben dardayım; verecek param yoktur." "Allah aşkına doğru mu söylüyorsun?" "Evet, Allah şahit ki doğru söylüyorum." "Öyle ise ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum:
«Kim, Allah'ın kendisini kıyamet üzüntülerinden kurtarmasından hoşlanırsa, güç durumda olan borçlusuna (alacağını erteleyerek) rahat bir nefes aldırsın ya da alacağından vazgeçsin» dedi." [Müslim][251]

4777- Ubâde bin el-Velîd bin Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
"Ben babamla birlikte Ensâr'ın bir kabilesinde ilim öğrenmeye çıktık. İlk karşılaştığımız insan, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sahâbisi Ebu'1-Yüsr oldu. Beraberinde hizmetçisi de vardı. Her birinin sırtında çizgili bir elbise ve meâfîr kumaşı vardı. Ona babam dedi ki:
«Ey amca! Yüzünde bir öfke eseri görüyorum.»
«Evet, falan adamda alacağım vardı, ailesine vardım; 'O burada mı?' diye sordum. 'Hayır' dediler. Oğlu çıktı bu defa ona sordum: 'Baban nerede?' Bana dedi ki: 'Senin sesini duydu, annemin yatağının altına girdi.' Hemen yanına varıp 'Çık, ben senin yerini biliyorum' dedim. Çıkınca ona sordum: 'Benden gizlenmene sebep nedir?' Cevap verdi: 'Vallahi şimdi sana doğrusunu söyliyeyim: Seninle konuşup yalan söylemekten, söz verip sözümü yerine getirememekten korktum. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundum. Ben gerçekten sıkıntılı bir haldeyim' deyince, ben de dedim ki:
'Allah aşkına hakikaten sıkıntılı durumda mısın?'
'Allah şahidimdir ki, gerçekten sıkıntılı durumum vardır' deyince, hemen kağıdı (senedi) verdim, kendi eliyle sildi. Sonra dedim ki:
'İlerde bir imkân bulursan ödersin, bula-mazsan sana helâl olsun.
Adam da ellerini gözlerine koyarak: 'Bu iki gözüm gördü, bu iki kulağım duydu'; elleriyle kalbini göstererek: 'Bu kalbim kavradı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim güç durumda olanın borcunu ertelerse, ya da hiç almazsa Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir»' dedi».
Ubâde dedi ki: «Ey Amca! Sen kölenin çizgili elbisesini alsaydın da kendi meâfirini ona verseydin bu, (ahirette) hem senin için, hem de onun için birer hülle olurdu.» Bunun üzerine başımı okşadı ve şöyle dedi:
«Allahım, onu mübarek eyle! Bu iki gözüm gördü, bu kulaklarım duydu, bu kalbim hıfzetti; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Onlara yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden giydirin.» Ona dünya metâından vermem, benim için kıyamet gününde sevaplarımdan almasından daha kolaydır»." [Müslim uzun bir metinle.][252]

4778- Ka'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "O, mescidde İbn Ebî Hadred'den borcunu istedi; çok geçmeden yüksek sesle konuştuklarını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duydu. Hücresinin perdesini açarak çıktı ve şöyle seslendi:
«Ey Ka'bl»
«Buyur ey Allah'ın Resulü!» dedim. Hemen eliyle alacağımın yansını bağışlamamı işaret etti.
«Olur ey Allah'ın Resulü!» dedim. Adama da:
«Haydi kalk (şimdi) borcunu öde!» buyurdu." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâl][253]

4779- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adamın Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'den bir baş deve alacağı vardı. Geldi istedi.
«Haydi onu verin.'» dedi. Aradılar bulamadılar. Ancak değerde ondan üstün olan bir şey buldular,
«Onu verin!» buyurdu. Bunun üzerine adam:
«Bana borcunu çok güzel şekilde ödedin. Allah sana daha iyisini ihsan etsin!» dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bunun üzerine şöyle buyurdu:
«En hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyendir.»[254]

4780- Diğer rivayet: O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den alacağını isterken biraz kaba konuştu.
"Ne yapalım onun devesinin yaşında bir deve bulamıyoruz" dediler. Ve sahabeden biri ona hücum etmek istedi, fakat Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Onu bırakın! Hak sahibinin konuşma hakkı vardır." Sonra ona daha iyisinin verilmesini emretti. Adam da şöyle dedi:
"Bana ödemeyi çok güzel yaptın, Allah da seni en güzel ödülle ödüllendirsin!"

{Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][255]

4781- İbn Mâce, İbn Abbâs'dan benzerini şu lafızla nakletti:
"Alacaklı olan kişinin borç sahibine karşı ödeyinceye dek daima bir nüfuzu vardır."[256]

4782- İbn Ömer ve Âişe radiyallahu anhu-mâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Karşısındaki versin veya vermesin hak talep eden kimse, iffet içinde talep etsin." [İbn Mâce][257]

4783- Abdullah bin Ebî Rabî'a radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, benden kırk bin (dirhem) ödünç aldı. Sonra bir yerden ona para gelince borcunu bana ödedi ve şöyle dedi:
«Allah ailene ve malına bereket versin. Selef (alınan ödünç paranın) karşılığı hamd ü sena ve borcu ödemektir»."[258]

4784- Muhammed bin Cahş radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyorduk. Başmı semaya kaldırdı, sonra elini alnına koyup şöyle dedi:
«Sübhanallah! Amma da ağır hüküm indirildi.» Sükût ettik ve korktuk. Ertesi gün sordum:
«Ey Allah'ın Resulü! O indirilen ağır hüküm ne idi?» Cevap verdi:
«Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, bir insan Allah yolunda öldürülürse, sonra diriltilip tekrar öldürülse, sonra diriltilip tekrar öldürülse ve o insan eğer borçlu ise cennete giremez»." [ikisi de Nesâî'ye aittir.][259]

4785- Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem borçlu olarak ölen kişinin namazını kıldırmazdı.
Bir cenaze getirildi. Resûlullah:
"Bunun borcu var mıdır?" diye sordu.
"Evet iki dinar borcu vardır" dediler. Şöyle buyurdu:
"Siz arkadaşınızın namazını kıtın!" Bunun üzerine Ebû Katâde dedi ki:
"Onun iki dinar borcunu üzerime alıyorum, ben ödeyeceğim." Ondan sonra onun namazını kıldırdı.
Allah, Resulüne fetihler ihsan ettikten sonra şöyle buyurdu:
"Ben her mü'mine kendi nefsimden daha ileriyim. Kim bir borç bırakmışsa ödemesi bana aittir. Kim bir mal btrakmışsa o mal vârisinindir." fEbö Dâvud ve Nesâî][260]

4786- Ahmed ve Bezzâr şu ilave ile aynısını rivayet ettiler:
"Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Katâde'ye o günden sonra:
«Ne oldu o iki dinara?» diye sordu. «Dün öldü, yarın ona döner. O iki dinarı ödedim» deyince, şöyle buyurdu: «İşte şimdi derisi serinledi»."[261]

4787- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman bir müslümana iki kere ödünç para verirse bu, ona bir kere sadaka vermiş gibi olur."
[İbn Mâce, uzun bir metinle ve zayıf bir senedle.][262]

4788- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam cennete girdi, kapısında şöyle bir yazı gördü: «Verilen sadakanın karşılığı on sevap, verilen ödünç paranın karşılığı ise onsekiz sevaptır»."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'âe leyyin bir senedle.][263]

4789- fbn Mâce zayıf bir senedle Enes'ten: "Dedim ki ey Cibril! Neden ödünç para sadakadan üstün oluyor?" Cevap verdi:
"Çünkü dilenci dilenirken yanında para bulunabilir. Ama ödünç para isteyenin mutlaka bir ihtiyacı vardır da onun için istemiştir."[264]

4790- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (AHah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ruhunuz güven içindeyken onu korkutmayın!"
"Bu nasıl olur?" diye sorduklarında:
"Borçla olur" buyurdu.
[Ahmed, Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de ve Ebö Ya'Iâ.][265]

4791- Câbir radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip:
"Canımla malımla cihad edip, harp alanından kaçmadan, düşmana karşı büyük bir sabır ve metanetle savaşıp karşılığım da ancak Allah'tan bekleyerek öldürülürsem cennete girebilir miyim?" diye sordu.
"Evet" buyurdu. Adam aynı soruyu iki ya da üç kere tekrarladı. Her defasında:
"Evet. Eğer üzerinde bir borç yoksa, ya da borç var ancak ödeme imkânını bulamamişsan" buyurdu. [Ahmed ve Bezzâr.][266]

4792- Sehl bin Hanîf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehidin ilk kan damlası aktığı zaman borcu hariç, tüm günahları bağışlanır." [Taberânî, Mu 'cemu'l-Kebtr'de.][267]

4793- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Borç üzüntüsünden başka kayda değer üzüntü yoktur. Göz ağrısından başka kayda değer ağrı yoktur." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'de zayıf bir senedle.][268]

4794- îbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sa\\a\\arm a\e\\\ı ve se\\embuy\ıiâu
"Duasının kabul edilmesini ve sıkıntısının giderilmesini isteyen, sıkıntıda olan borçluya yardım etsin." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ)[269]

4795- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güç durumda olan (borçluy)a mühlet verirse, her gün mühlet verdiği kadar bir sadaka sevabı alır." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Senin: «Kim sıkıntıda olana mühlet verirse her gün için onun kadar sadaka sevabı alır» dediğini duydum. Sonra şöyle dediğini de duydum: «Her kim güç durumda olana mühlet verirse, verdiği mühletin iki misli kadar sadaka sevabı alır»." Şöyle buyurdu:
"Borcun vadesi dolmadan bir mislini alır, ama vadesi dolduktan sonra ertelerse, o zaman her gün için iki misli sadaka sevabını alır." [Ahmed][270]

4796- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim borçlusundan (normal şartlar içinde) hakkını istemeye gitmek için yola çıkıp yürürse, yeryüzünün tüm canlı varlıkları ve sudaki balıklar ona dua eder. Attığı her adım karşılığında onun için cennette bir ağaç biter ve bir de günahı bağışlanır." [Bezzâr zayıf Ur senedle.)[271]

4797- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim iflas etmiş bir adamın yanında kendi malını görürse, onu almaya herkesten daha çok hak sahibidir."[272]

4798- Diğer rivayet: "Eğer müşteri mal sahibine parasından bir kısmını ödemişse, kalan kısımda diğer alacaklılar gibidir. Herhangi bir kimse (müşteri) ölürse, bir kişinin de onda malı varsa, ondan daha önce parasının bir kısmını alsın veya almasın, mal sahibi diğer alacaklılardan herhangi biri gibidir." [Altı hadis imamı.][273]
4799- İbn Mâce, meçhul bir râvi kanalıyla: "Herhangi bir adam ölürse ya da iflâs ederse, mal sahibi onun yanında gördüğü malını almaya herkesten daha lâyık ve hak sahibidir."[274]

4800- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim çalınan kendi malınımn aynını bir adamın yanında bulursa onu almaya (herkesten çok) hak sahibidir. Bu malı hırsızdan satın alan kimse (kendisine satan) hırsızı takip eder." [Ebû Dâvud ve Nesâî][275]

4801- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir adam aldığı meyvelerde büyük bir afete uğradı. Bu yüzden çok borçlandı. İflâs etti. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem:
«Ona sadaka verip yardım edin!» buyurdu. Herkes sadaka verip yardım etti; fakat borcunu yine de kapatamadı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem alacaklılarına:
«Onda bulduğunuzu alın, bundan başka herhangi bir hakkınız yoktur." [Müslim ve Sünen ashabı][276]

4802- Ömer bin Abdirrahman bin Delâk el-Müzenî'den, o da babasından:
"Cüheyne'den bir adam develer satın alıp onları pahalı satardı, sonra da herkesten önce hacca giderdi. Derken iflâs etti. Durumu Hz. Ömer'e aksedince, şöyle hitap etti:
«Ey Cemaat! Useyfi'a, Cuheynenin Usey-fi'ası, hacılar arasında en dindar ve eminidir, diye övülmeyi seven bir kişidir. Şimdi bu adam borç alarak alışveriş yapmış, ancak borcunu ödemeye yanaşmamıştır. Nihayet borcu bütün malını götürür hale gelmiştir. Kimin onda alacağı varsa yarın sabah bize gelsin; malını alacaklıları arasında bölüştüreceğiz. Sakın siz de borçlanmayın. Çünkü borcun başı keder, sonu ise malın elinden gitmesidir»." [Mâlik][277]

4803- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Osman şuna hükmetti: Borçlusu iflâs etmeden kim hakkından bir şeyi tahsil etmişse o, artık onun olur." [Rezîn][278]

Âriye (Ödünç, Emanet) Umrâ (Kayd-ı Hayat Şartıyla Hibe), Rukbâ, Hibe Ve Hediye (Hükümleri)

4804- Abdullah bin Safvân'ın ailesinden bir takım insanlardan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Safvân! Silahın var mıdır?"
"Ödünç mü, yoksa gasp mı?"
"Hayır, ödünç" buyurdu. Bunun üzerine (Safvân) ona otuz ile kırk arasında zırhı ödünç verdi. Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn harbine çıktı. Müşrikleri yenilgiye uğratınca, Safvân'ın zırhlarını topladı, fakat zırhların birkaçı da kaybolmuştu. Gelip Safvan'a verirken:
"Ey Safvân senin zırhlarından birkaçını kaybettik, onları sana ödeyecek miyiz?" diye sorunca,
"Hayır ey Allahın Resulü! O gün gönlümde olmayan (iman) bu gün gönlümde var" dedi. [Ebû Davud][279]

4805- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kullanmak için büyük bir tabak aldı, kaybetti ve sonra onu ödedi (tazmin etti)." [Tirmizî][280]

4806- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saHallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"El, verinceye (ödeyinceye) dek aldığını korumaya mecburdur."
Katide dedi ki: "Hasan bu hadisi unuttu da sonra şöyle dedi: «O, (yani ödünç aldığın şey) emanetindir. (Kaybolması halinde) Sana tazmin etmek gerekmez»."[281]

4807- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emanet olarak alınan mal sahibine ödenir. Kefil borçlu sayılır. Borç ödenmelidir."
[İkisi de EM Dâvud ve Tirmizî'ye aittir.][282]

4808- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu):
"Sağılı deveyi kullanmak için vermek ne güzel bir lütuftur. Sağılı koyunun sütünü sağmak ve sonra geri vermek şartıyla birine vermek ne güzel bir lütuftur. Sabah bir kap süt verir, akşam da bir kap süt verir." (Buhârî ve Müslim][283]

4809- Cabir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu):
"Herhangi bir adama umrâ suretiyle (yani ömür boyu kullanması için) bir mal bağışlanırsa o mal, artık hibe edilen kimsenin ve onun çocuklarınındır. O mülk artık verdiği kimsenin olur, vazgeçip bağışını geri alamaz. Çünkü onu bir bahşiş olarak vermiştir. Miras haklan da ona (bağışa) dahil olmuştur."[284]

4810- Diğer rivayet: "Kim, bir insanın kendisine ve çocuklarına umrâ suretiyle bir bağışta bulunursa, artık onda hiçbir hakkı kalmaz, hak iddiası kesilir. O şeyi (arazi veya evi) kime vermişse onun ve neslinin olur."[285]

4811- Diğer rivayet: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in cevaz verdiği umrâ, kişinin bağışlarken şöyle demesidir: "Bu, senin ve neslinindir." Ancak: "Ben yaşadığım sürece bu senindir" denilirse, o mal hibe edilen ölünce sahibine döner.
Ma'mer dedi ki: "Zührî'nin fetvası da bu merkezdeydi."[286]

4812- Diğer rivayet: "Mallarınızı üzerinizde tutun ve o mallan ifsâcl etmeyin! Çünkü kim bir malı umrâ suretiyle bir ömür boyu başkasına bağışlarsa, bağışlanan hayatta olsun, ölü olsun mal artık o kimsenin ve onun çocuklarının olmuş olur."[287]
4813- Başka rivayet: "Rukbâda bulunmayın, umrâda bulunmayın! Kim bir rukbâda bulunursa ya da umrâda bulunursa o verdiği şey, artık (hibe edilenin) vârislerinin olur."[288]

4814- Atâ'dan nakledilen diğer rivayet: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, rukbâ ve umrâ suretinde hibe yapmayı yasakladı. (Abdiilkerîm dedi ki: Atâ'ya) dedim ki:
"Rukbâ nedir?" Cevap verdi:
"Rukbâ: Kişinin, kişiye «O, yaşadığın sürece senindir» demesidir. Böyle bir şey yaparsanız caizdir." [Altı hadis imamı.][289]

4815- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Umrâ da yapmayın, rukbâ da yapmayın! Yaparsanız, o malı kime hibe yapmış iseniz onun olur." Dedim ki:
"Bu nasıl olur?" Şöyle buyurdu:
"Umrâ: «Bu (mal), ömrün oldukça senindir» demendir. Rukbâ: «Benden ve senden olarak o başkasının olacaktır, (yani ben önce ölürsem, bağışladığım bana geri dönecektir, aksi durumda senindir) demektir."
[Taberânî, Mu'remu'I-Kebîr'de leyyin bir isnadla. İbn Mâce benzerini Rukbâ hakkında rivayet etti.][290]

4816- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mallarınızı rukbâ usulüyle hibe yapmayın.
O mal, kime rukbâ yapmış iseniz onun olur."[291]

4817- Diğer rivayet: "Umrâ kimin için yapılmış ise onun için geçerli ve caiz olur. Rukbâ da kimin için yapmış ise onun için caiz ve geçerli olur. Hibesinden dönen kişi, kusmuğuna dön(üp yiy)en kimse gibidir." [Nesâî][292]

4818- İbn Abbâs ve İbn Ömer radiyallahu anhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir bahşiş veren ya da bir bağışta bulunan kimsenin, cayıp verdiklerini tekrar geri alması onun için helâl olmaz; ancak baba çocuğuna verdiği şeyi cayıp geri alabilir. Bağış ve hibesinden dönen ve cayan kişi, yiyip doyan ve doyduktan sonra kusup, tekrar kusmuğuna dönen köpek gibidir." [Sünen ashabı][293]
4819- Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'dan: Babam beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürüp dedi ki: "Ben bu oğluma bana ait olan bir kölemi verdim (bağışladım)."
"Bütün çocuklarına da böyle bir bağışta bulundun mu?» diye sordu.
"Hayır" deyince:
"Öyleyse buna verdiğin köleyi geri al!" buyurdu.[294]

4820- Onun rivayetlerindendir: "Babam bana malının bir kısmını bağışladı. Annem Amre bintî Revâha dedi ki:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i tanık göstermedikçe ben buna razı olmam.» Bunun üzerine bana yaptığı bağışa şahit tutmak üzere babam beni Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'e iletti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Bunu bütün çocuklarına da yaptın mı?» «Hayır» diye cevap verince, şöyle buyurdu: «Allah'tan korkun, çocuklarınıza adaletli davranın!» Babam döndü; verdiği o sadakayı geri aldı."[295]

4821- Başka bir rivayette:
"Hepsine buna verdiğin gibi verdin mi?" "Hayır."
"Öyleyse beni şahit tutma! Çünkü ben adaletsizliğe şahit olmam."[296]

4822- Başka bir rivayet:
"Buna benden başkasını şahit tut!" Sonra şöyle dedi: "Sana iyilik yapma hususunda onların (oğullarının) eşit olmaları seni sevindirir mi?"
"Evet" dedi.
"Öyleyse olmaz" buyurdu. [Altı hadis imamı.][297]

4823- Âişe radiyallahu anhâ'dan:

Ebû Bekr, Gâbe denilen yerden bana toplanacak yirmi vesak hurma bağışladı. Ölüm döşeğine düştüğü zaman bana dedi ki:
"Kızım! Vallahi ölümümden sonra senin zengin olmanı herkesten çok ben isterim. Fakir olmana da en çok ben üzülürüm. Sana toplanacak yirmi vesak hurma bağışlamıştım. Şimdiye kadar oradan topladıkların senindir; ama bugün o, vârisin malıdır (hakkıdır). Vârisler ise senin iki erkek kardeşinle iki kız kardeşindir. Geri kalanı Allah'ın Kitabına uygun olarak bölüşün." Bunun üzerine dedi ki:
"Babacığım! Şu ve şu kadar malım olsaydı yine (vârislere) terk ederdim. Kızkardeşlerimden birisi Esma, diğeri kim?" Ebû Bekr şu cevabı verdi:
"Hârice'nin kızının karnındaki çocuktur, sanırım o çocuk kız olacaktır." [Mâlik][298]

4824- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Neden birtakım insanlar çocuklarına bir bağışta bulunuyorlar da sonra onu vermeyip ellerinde tutuyorlar? Birinin oğlu öldüğü zaman, şöyle derler:
«Malım elimdedir, kimseye vermedim ki?» O kendisi daha önce ölürse:
«O benim oğlumdur, daha önce ben malımı ona vermiştim'der. Kim birisine bir bağışta bulunup da, ölünceye kadar bağışta bulunduğu kişi onu kendi korumasına ve mülkiyetine almamışsa, bağışı batıl olur ve mal varisler arasında paylaştırılır." [Mâlik][299]

4825- Osman radiyallahu anh'dan: "Kini küçük bir çocuğuna bir şey bağışlarsa, bu bağışı kendine geçirinceye kadar büyümeden babası bunu ilan edip şahit gösterirse, babasının zimmetinde olsa da bu bağış caiz olur." [Mâlik][300]

4826- Ömer radiyallahu anh'dan: (Dedi ki:) "Bir akraba yardımı olarak ya da bir sadaka niyeti ile her kim bir bağışta bulunursa, ondan bir daha dönüş yapamaz. Kim de yalnız sevaba girmek maksadıyla bir bağışta bulunur da, bu herkes tarafından bilinirse, ondan razı olmadığı takdirde o hibesinden cayabilir ve sözünden dönüp tekrar malına sahip çıkabilir." [Mâlik][301]

4827- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hayber'e gitmek istedim, gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdim, şöyle dedi:
«(Hayber'de) vekilime gittiğin zaman, ondan onbeş vesak hurma al, senden bir alâmet isterse, elini onun boğazına koy! (bu aramızda paroladır)»" [EbûDâvud][302]

4828- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'yi fethettiği zaman, hutbe irâd etti ve hutbesinde şunu söyledi: «Bir kadın, kocasından izinsiz bir bağışta bulunamaz»."[303]

4829- Diğer rivayet: "Kocasının nikâhı altında olan kadın, kendi malında herhangi bir yetkiye sahip değildir." [Ebû Dâvud ve Nesâî][304]

4830- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birbirlerinize hediye verin, çünkü hediye kalpteki kuşkuları giderir. Bir kadın, komşusu olan kadına verdiği hediyeyi bir koyun paçası bile olsa küçümsemesin." [Tirmizî][305]

4831- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hediye kabul ederdi ve karşılığını da verirdi." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][306]

4832- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana bir koyun paçası dahi hediye edilse, kabul ederim, o paçanın yemeğine çağırılır sam icabet edip giderim."[307]

4833- Ali radiyallahu anh'dan:
"Kisrâ, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hediye gönderdi; kabul etti. Diğer krallar ona hediyeler gönderdiler, onların hediyelerini de kabul etti." [İkisi deTirmizî'ye aittir.][308]

4834- Iyâd bin Hımâr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir deve ya da başka bir şey hediye ettim; bana:
«Müslüman oldun mu?» diye sordu.
«Hayır» dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Ben müşriklerin hediyelerini kabul etmekten allkondum»." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][309]

4835- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir Bedevî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e genç bir deve hediye etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hediyesine karşılık tam altı tane genç deve hediye olarak verdi. Bedevî bundan memnun kalmadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, Allah'a hamd ü senada bulundu ve şöyle buyurdu:
«Falan kimse bana bir genç deve hediye etti, ben de karşılığında altı tane genç deve verdim. Hâlâ memnun değil. Kureyşî, Ensârî, Sakafî, ya da Devsî olanların dışında kimseden hediye kabul etmemeye azmettim»."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][310]

4836- Zü'1-Cevşen radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Bedir harbinden sonra, Karha adındaki atının yavrusunu (tayı) getirdim ve şöyle dedim:
«Ey Muhammedi Sana Karhâ'nın yavrusunu getirdim, lütfen kabul buyur!»
«Şu anda ona ihtiyacım yoktur; dilersen ona karşılık ben sana Bedir'de kullanılan zırhlardan bir tane vereyim» deyince, «Bugün ben bu tayı atla bile tırampa etmedim» dedim. Bunun üzerine: «Öyleyse benim ona ihtiyacım yok» buyurdu." [Ebû Dâvud][311]

4837- Enes radiyallahu anh'dan:
"Zî Yezen kralı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, otuzüç erkek ya da otuzüç dişi deve vererek aldığı bir hülle (pahalı elbise) hediye etti. Resûlullah onu kabul buyurdu." [Ebû Dâvud][312]

4838- Ebû İshâk bin Abdillah bin el-Hâris radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yirmi küsur genç deve vererek satın aldığı bir hülleyi (kral) Zû Yezen'e hediye etti; o da bu hediyeyi kabul etti." [Ebû Dâvud][313]

4839- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Bir kimse bir kimseye şefaat ederse (yani bir işi için aracılık ederse), o kimse de bu şefaate karşılık ona bir hediye verirse öteki de bu hediyeyi kabul ederse, riba (faiz) çeşitlerinden önemli birini almış olur." [Ebû Dâvud][314]

4840- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan: "Suffe ehlinden birine yazı ve Kur'ân öğrettim, karşılığında bana bir yay hediye etti, içimden dedim ki:
«Bu şahsî bir mal değildir, üzerine oku koyar Allah yolunda düşmana atarım. Ama yine de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sormadan yapamam.» Gittim, sordum; şöyle buyurdu: «Eğer bunun kıyamette ateşten bir gerdanlık olarak boynuna dolamak istersen, kabul et!»" [Ebû Dâvud][315]

4841- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimseye bir topluluk içinde bir şey hediye edilirse o topluluk o hediyeye ortak olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.][316]

4842- Iyâd bin Abdillah'dan, o da babası radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm; bir adam ona bir tulum bal hediye etti ve o da bunu kabul etti. Adam da ona: «İki dağ arasını hududum içine almama müsaade et!» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kabul etti ve onun için birine bir yazı yazdırdı." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de][317]

4843- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmama (hükümdara) verilen hediyeler hile (hiyânet) ve irtikâbdır."
[Taberânî, Mu'cemıı'l-Evsat'\a.][318]

4844- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir ödünç para verdiği zaman, karşısındaki ona bir hediye vermek, ya da atına bindirmek isterse binmesin, hediyeyi de kabul etmesin, ama her zaman ve ötedenberi böyle bir şey aralarında varsa kabul etmesinde bir sakınca yoktur." [İbn Mâce. Meçhul bir ravi yoluyla.)[319]

Şirket, Daman, Rehin, İcare Vekâlet, Kırâd Ve Gasb

4845- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teala buyuruyor: «İki ortağın biri, arkadaşına hıyanet etmedikçe ben o iki ortağın üçüncüsüyüm. Ona hıyanet ettiği zaman ben aralarından çıkarım." [Ebû Dâvud]
Rezîn şu eki yaptı: "(Ben aralanından çıkarım) ve Şeytan gelir (girer)."[320]

4846- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ben, Ammâr ve Sa'd üçümüz Bedir günü elde edeceğimiz şeyler üzerine bir ortaklık kurduk. Sa'd iki esir getirdi, ancak ben ve Ammâr bir şey getiremedik." [Ebû Dâvud ve Nesâî.][321]

4847- Zühre bin Ma'bed'den, o da dedesi 'Abdullah bin Hişâm'dan:
"Annesi Zeyneb bint-i Humeyd onu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletmiş ve şöyle demiş:
«Haydi bunun biatim kabul et!» Şöyle buyurmuş:
«O, henüz küçüktür.» Sonra başını okşa-yıp ona bereketle dua etmiş."
Zühre dedi ki: "Dedem Abdullah (bazen) benimle çarşıya çıkar ve yiyecek satın alırdı, İbn Ömer'le İbnu'z-Zübeyr onu karşılayıp
«Ne olur (satın aldıklarına) bizi de ortak et; çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sana bereketle dua etti» derlerdi. Bunun üzerine onları da ortak yapardı. (Abdullah b. Hişâm, bazen o duanın bereketi ile) bir deve yükü (kâr) elde eder ve onu öylece eve gönderirdi." [Buhârî][322]

4848- es-Sâib bin Ebi's-Sâib radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallanu aleyhi ve sellem'e geldim, (ashab) beni ona övmeye ve hakkımda konuşmaya koyuldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Ben onu sizden daha iyi tanırım.»
Dedim ki:
«Doğru söyledin, babam ve annem sana feda olsun. Sen benim ortağımdın. Hem de çok güzel bir ortak. Ne karşı koyardın ve ne de münakaşa ederdin»." [Ebû Dâvud][323]

4849- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam, on dinar alacaklı olduğu adamın peşine düştü ve şöyle dedi:
«Vallahi bana borcunu ödeyinceye dek yanından ayrılmam, ya da bana bir kefil getirirsin.» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun borcuna kefil oldu. (Borç ödeme zamanı gelince) Borçlu adam vaad ettiği miktarı getirdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu:
«Bunu nereden buldun?»
«Bir madenden» deyince,
«Ona ihtiyacımız yoktur, çünkü onda hayır yoktur» buyurdu ve adamın namına (parayı) kendisi ödedi." [Ebû Dâvud][324]

4850- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rehin olan hayvana bakımı (yemi ve suyu) karşılığında binilir. Rehin hayvanın sütü içilir. Binen de sütü içen de hayvanların bakımını

(yem ve suyunu) karsılar."[325]

4851- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rehin kime teslim edilmiş ise, rehnin yararı kendisine olduğu gibi zararı da kendisine ait olur." [Rezîn][326]

4852- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rehin kapatılmaz."
Mâlik bu sözü şöyle tefsir etti: Verilen rehinde, ne için verilmiş ise ondan fazlası da vardır. Rehin alan kimse der ki:
"Falan zamana kadar hakkımı getirmez-sen, bu mal benim olur." Yahut rehin bırakan adam şöyle der:
"Falan zamana kadar benden olan alacağını getirmezsem bu rehin senindir." İşte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yasakladığı rehin çeşidi budur. Uygunsuz bir şeydir. Eğer malın sahibi vadeden sonra getirirse içindeki ile birlikte o mal kendisinin olur.[327]

4853- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yahudiden belirli bir zamana kadar yiyecek satın aldı .ve demir zırhını ona rehin bıraktı." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][328]

4854- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İşçinin hakkını teri kurumadan verin!"
[İbn Mâce zayıf bk senedle. Taberânî, Mu'cemu'l-Ersat'ta aynısını Câbir'den zayıf bir senedle nakletmiştir.][329]

4855- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Yetim büyüdüm, yoksul olarak hicret ettim. Ğazvân'ın kızına (Büsre'ye) boğaz tokluğuna ayak pabucuna bir işçi oldum. (Yolculukta) konakladıklarında onlara odun toplardım; hayvanlarına bindikleri zaman hayvanlarını şarkı söyleyerek hızlandırırdım. İslâm dinini bir nizam kılan ve Ebû Hureyre'yi imam yapan Allah'a hamd olsun!" [İbn Mâce][330]

4856- Urve el-Bârikî radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana kendisine bir koyun satın almam için bir dinar verdi, ben o dinara iki koyun satın aldım, birini sattım diğerini dinar ile birlikte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm; durumu kendisine anlattığımda şöyle buyurdu:
«Allah pazarlığında sana bereket versin.»
Urve el-Bârikî ondan sonra Küfe pazarına
çıkar, orada büyük kârlar ve kazançlar elde
ederdi. Hattâ Kûfe'nin en çok mal sahibi olanlarından oldu."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizt][331]

4857- Hakîm bin Hizam radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kendisine bir kurban almak için bir dinarla gönderdi. O gitti o bir dinarı verip bir koç satın aldı, sonra o koçu iki dinara sattı. Dönüp bir dinara bir koç satın aldı ve sonra o kurbanlık koçla birlikte bir dinarı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirip teslim etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem o artan dinarı ona tasadduk edip, ticareti, bereketli olması için ona dua etti."
[Ebû Dâvud ve Tirmizt][332]

4858- Zeyd bin Eslem'den, o da babasından:
Ömer'in oğulları Abdullah ile Ubeydullah Irak ordusunda yola revan oldular ve Basra emîri olan Ebû Musa'ya uğradılar. Ebû Mûsâ onları karşıladı ve dedi ki:
"Size bir yararım dokunacağını bilsem, mutlaka yaparım. Evet burada Allah'ın mallarından bir mal vardır. Onu mü'minlerin emîri-ne gönderecektim, bari onu size önceden vereyim de, Irak mallarından bir mal alırsınız, Medine'ye gittiğinizde onu satar para kazanırsınız. Ana parayı mü'minlerin emîrine verirsiniz, kazancı size kâr kalır.
"Olur, memnun oluruz" dediler. O da dediğini yaptı. Parayı onlara verdi, mü'minlerin emîrine de parayı o ikisiyle gönderdiğine dair mektup yazdı.
Medine'ye geldiklerinde, ellerindeki malı sattılar, para kazandılar. Varıp ana parayı verecekleri zaman Ömer şöyle sordu:
"Ordunun her neferine size önceden verdiği para gibi para verdi mi?"
"Hayır" dediler.
"Tabiî siz mü'minlerin emîrinin oğulları olduğunuz için verdi değil mi? Haydi ana parayı da, kân da verin bakalım!" emrini verdi. Abdullah ses çıkarmadı, Ubeydullah şöyle dedi:
s'Ey mü'minlerin emîri, bu sana gerekmez; çünkü şayet ana paradan eksik olsaydı ya da anaparayı tamamen kaybetseydik mutlaka ödeyecektik, değil mi?" Ömer:
"Haydi ödeyin!" diye tekrarladı, Abdullah sükût etti, Ubeydullah söylediği sözü tekrar etti. Ömer'in yanında oturanlardan bir adam şu öneride bulundu:
"Sen onu kırâd (ödünç) yapsan." Bunun üzerine Ömer anaparayı ve kârın yansım aldı, onlar da diğer yansını aldılar. [Mâlik][333]

4859- Urve (b. ez-Zübeyr) radiyallahu anh'dan: Ervâ bint Üveys, Saîd bin Zeyd'in kendi arazisinden bir parça yer aldığını iddia etti. Gelip onu Mervân'a şikâyet etti. (Davalaştılar) Saîd dedi ki:
"Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bunun hakkındaki hadisi duyduktan sonra o kadının yerinden bir şey alır mıyım hiç?"
"Ne duydun?" diye sordu.
"Şöyle buyurduğunu duydum: «Kim haksız yere başkasının arazisinden bir karış toprak alırsa, Kıyamet gününde yedi kat yer onun boynuna dolanır»" dedi.
Mervân: "Bundan sonra senden başka delil istemiyorum" dedi.
Saîd de şöyle beddua etti: "Allahım! Eğer bu kadın yalan söylüyorsa, gözünü kör et, kabrini de kendi toprağında kıl!"
Çok geçmeden gözü kör oldu, gezerken tutunmak için duvarları arar oldu ve şöyle demeye başladı:

"Bana mutlaka Saîd bin Zeyd'in bedduası tutmuştur." Arazisinde gezerken, orada bulunan bir çukura düştü ve kabri orası oldu.
[Buhârî ve Müslim][334]
4860- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim haksız yere bir karış toprak alırsa, Kıyamet gününde yedi kat yere batırılır." [Buhârî][335]

4861- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanın malının haramlığı, kanının haramlığı gibidir."
[Bezzâr ve Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.][336]

4862- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashabı ile birlikte bir kadına uğradı. Onlara bir toyun Kesip yemeYs. yaptı. Ondan bir lokma alıp ağzına attı, fakat çiğneyemedi. Dedi ki:
«Bu sahibinin izni olmadan kesilen bir koyundur.»
Kadın şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Biz Muâz ailesiyle böyle şeyleri hesaba katmayız, biz onlardan alırız, onlar da bizden (sormadan) alırlar»."
[Ahmed][337]

Arazinin Kiraya Verilmesi, Ölü Arazinin İhyası Ve Buluntu Mal

4863- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Hayber fetholunduğu zaman, yahudiler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, orada kalıp çalışmalarını ve çıkan hurma ve ekinin yansının kendilerinde kalmak üzere diğer yansını Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e vennelerini teklif ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: «Dilediğimiz sürece sizin bu teklifinizi kabul ediyorum» dedi. Böylece Hayber'in gelirlerinden olan hurma ikiye bölünüyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ondan humus (beşte bir) alıyordu."[338]

4864- Diğer rivayet: "Hayber'in topraklarını ve hurmalıklarını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yahudilere çıkacak mahsulün yarısını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vermeleri şartıyla çalıştırmak üzere verdi." (Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][339]

4865- Kays bin Müslim'den, o da Ebû Ca'fer'den:
"Medine'de hicret edenlerden hiçbir hane yoktur ki, üçte bir, dörtte bir mahsul karşılığında ziraat yapmak üzere tarla kiralamamış olsunlar. Ali, Saîd bin Mâlik, İbn Mes'ûd, Ömer bin Abdilazîz, el-Kâsım, Urve, Ebû Bekr'in ailesi, Ömer'in ailesi, Ali'nin ailesi ve İbı Şîrîn bu şekilde ziraat yapmışlardır.
Abdurrahman bin el-Esved dedi ki:
«Abdurrahman bin Yezîd'e ekinde ortak olurdum.»
Hz. Ömer, insanlarla tohumu kendinden olursa çıkan mahsulün yarısı kendisinin, tohumu onlardan olursa çıkan mahsulün şu ka-dan kendisinin olmak üzere anlaşma yapıp onları çalıştırdı." [Buhârî bir bâb başlığında.]
Ben bunu, aslında yazılı olmadığı için kaynağından (Buhârî'den) yazdım.[340]

4866- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında ekim arazileri, su kıyılarında yetişen mahsul, tarla sahibinin olmak üzere ve ne kadar olduğunu bilmediğim bir miktarda saman verilmesi karşılığında kiralanırdı." [Nesâî][341]

4867- Tavus radiyallahu anh'dan:
O, topraklaman altın ve gümüş karşılığında kiralanmasından hoşlanmazdı. Çıkan mahsulün üçte biri ve dörtte biri karşılığında verilmesinde ise hiçbir sakınca göremezdi. Ona Mücâhid dedi ki:
"Haydi Râfi' bin Hadîc'in oğluna git, babasının Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadisi dinle!" Onu azarlayarak şöyle dedi:
"Vallahi ben eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bunu yasakladığını bilseydim yapmazdım. Ne var ki bana bu hususta ondan daha bilgili olan şahıs, İbn Abbâs rivayet etti. İbn Abbâs dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Birinizin kardeşine toprağını meniha olarak vermesi (kiralaması), onun üzerinden belirli bir haraç (ücret) almasından daha iyidir»."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][342]

4868- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'-dan:
"Biz Ensâr'm ekserisi çiftçi idik, arazimizi şurası kiracının burası bizim diye icara verirdik. Çoğu kez birinin hissesi mahsul verirdi, diğeri vermezdi. Onun için (Allah Resulü) bize bunu yasakladı. Ama verik ile (gümüş parayla) yapılan icardan bizi alıkoymadı."[343]

4869- Onun rivayetlerindendir: "Altın ve gümüş (paralar)a gelince onlar o zaman yoktu."[344]

4870- Başka rivayette: Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, Ebû Bekr'in, Ömer'in, Osman 'm zamanlarında Muâviye'nin hilâfetinin ilk senelerinde tarlalarını kiraya verirdi. Râfi' bin Hadîc'in, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bunu yasaklayan hadisini rivayet ettiğini duyunca, hemen ona gitti, ben de beraberindeydim, sordu. O da:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tarlaları kiraya vermeyi yasakladı» deyince, kiralamaktan vazgeçti, bundan sonra kendisine bu husus sorulunca da şöyle derdi:
«İbn Hadîc, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bunu yasakladığını iddia etti»."[345]

4871- Başka rivayette:
"(Râfi') altın ve gümüşle kiralamakta bir beis olmadığını söyledi. İnsanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında su boyları, ark başları tarla sahibine tahsis edilmek üzere ve ekinden bir miktarını ona vermek şartıyla icara verirlerdi. Kimi zaman birine ait olan yer telef olur, öteksi selamette kalırdı (mahsul verirdi).

Böylece bir taraf kârlı çıkarken öbür taraf zarar ediyordu. Bundan başka icar usulü de yoktu. Onun için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bundan alıkoydu. «Amma belirli bir şey olup da garantili olursa bir beis yok» derdi."[346]

4872- Bir başka rivayette: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize yararlı olan şeyden bizi alıkoydu; ancak Allah ve Resulüne itaat etmek bizim için daha yararlıdır. Arazileri muhâkale edip, üçte bir, dörtte bir mahsul ya da belirli miktar yiyecek karşığılında kiraya vermekten nehyetti ve arazi sahibine ya ekmesini ya da ektirmesini emretti."[347]

4873- Râfi' bunu, kâh amcası Zü-heyr'den, kâh halasından merfû olarak nakletmiştir.[348]

4874- Diğer rivayet, Râfi'den:
O, bir toprağa ekin ekmiş, orasını sularken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oradan geçmiş ve sormuş:
"Ekin kimin, toprak kimin?"
Cevap vermiş: "Ekin, benim tohumum ve çalışmamın mahsulüdür. Çıkan mahsulün yansı benim olacak, diğer yansı ise (arazi sahibi) falan oğullannm olacaktır."
Şöyle buyurdu: "Faizli iş yaptınız, toprağı geri sahibine ver, sen (çalışmana karşılık) harcadıklarını ondan al!"[349]

4875- Başka rivayet: «Ona İbn Ömer dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in arazinin kiraya verilmesini yasakladığını duydun mu?" Râfi' cevap verdi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Araziyi herhangi bir şey karşılığında kiraya vermeyin!»"[350]
4876- Başka rivayet: Ona (Râfi'e) İmrân bin Süheyl bin Rafi': "Babacığım biz yerimizi falan kadına iki-yüz dirheme kiraya verdik" dedi.
Şu cevabı verdi:
"Yavrum, bunu bırak! Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem arazinin kiraya verilmesini yasakladı."[351]

4877- Başka rivayette: İbn Ömer, ona dedi ki:
"Ey Hadîc'in oğlu! Arazinin icara verilmesi hakkında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den yasaklamayı rivayet ediyorsun, öyle mi?"
Râfi' dedi ki: "Amcamdan duydum, ev halkına, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arazinin kiralanmasını yasakladığını anlatıyordu."
[Altı hadis imamı.][352]

4878- Urve radiyallahu anh'dan: Zeyd (b. Sabit) der ki:
"Allah, Râfi' bin Hadîc'i bağışlasın. Vallahi ben hadisi ondan daha iyi bilirim. Resû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kıyasıya dövüşen Ensâr'dan iki adam geldi. Bunun üzerine Peyamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Madem durumunuz böyle; öyleyse tarlalarınızı kiralamayın.» Demek ki Râfi' sadece «Tarlalarınızı kiralamayın!» kısmını duymuş." [Ebû Dâvud ve Nesâî.][353]

4879- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Salim bin Abdillah'a, tarlaları kiraya vermek hakkında sordum.
«Altın ve gümüşle kiralamakta herhangi bir sakınca yoktur» diye cevap verdi. Dedim ki:
«Râfi' bin Hadîc'ten nakledilene acaba ne dersin?»
«Râfi' aşırıya kaçmış; benim tarlam olsa hemen kiraya veririm»." [Mâlik][354]

4880- Sa'd bin Ebî Vakkas radiyallahu anh'dan:
Tarla sahipleri tarlalannı, ekinden çıkan ürün karşılığında kiraya veriyorlardı. Bu hususta anlaşmazlık çıktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, davalannın halli için başvurdular. Bu sebeple içindeki mahsûl karşılığında kiralamalarını yasaklayıp şöyle buyurdu: "Altın ve gümüş karşılığında kiralayın!"
[Nesâî ve Ebû Dâvud.][355]

4881- Urve radiyallahu anh'dan (mürsel olarak):
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ölü bir araziyi diriltirse o, onun olur, zulmen başkasının yerine ağaç dikenin bir hakkı yoktur." [Mâlik, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
Ebû Dâvud şunu ilave etti: Urve dedi ki:
"Bana bu hadisi anlatan şunu da anlatmıştır: İki adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip davalaştılar; biri ötekinin arsasına hurma ağacı dikmiş. Ötekisi de «yer benimdir» diye iddia edince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yer sahibine: «Yer senindir» demiş ötekisine de ağacını onun yerinden söküp çıkartmasını emretmiş. Ben de şahsen kazma ve baltalarla o hurma ağacının oradan sökülüp çıkartıldığını gördüm."[356]

4882- Diğer rivayet:
"Şahitlik ederim ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bu hususta şöyle diyerek hükmetti:
«Yer Allah'ın yeridir, kullar da Allah'ın kullarıdır. Öyleyse kim ölü bir yeri ihya ederse onu almaya o, herkesten daha hak sahibi olur.»
Namazı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bize nasıl nakletmişlerse bunu da ondan öylece nakletmişlerdir."[357]

4883- Mu'cemu'l-Evsat şunu ekledi: Urve dedi ki: "Şehadet ederim ki Âişe bunu bana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den nakletti. Şehadet ederim ki Âişe asla bana yalan söylemedi."[358]

4884- Saîd bin Zeyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sahibinin güçsüz kalıp bakamadığı ve yok olmaya yüz tutan arazisini kim ihya edip canlandırırsa o, onun olur." |Rezîn][359]

4885- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şehirden uzak olmuş, şehirden dışa bırakılmış bir yeri ihya ederse o, onun olur."
[Ahmed leyyin bir senedle.][360]

4886- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kimse bir yer ihya edip de susuzluktur ciğeri yanmış biri oradan su içerse, başıbot gezen hayvan ondan yerse, mutlaka Allah onun karşılığında ona sevap yazar."
Haberim, Mıı'cemu'l-Kebîr ve'I-Evsat'ta.][361]

4887- Yezîd mevlâ'l-Munbe'is'den, o da Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e düşürülmüş (buluntu) altın ve gümüşten sordular; şöyle buyurdu:
"Ağız bağıyla çıkınını iyice tesbit et, sonra bir sene sahibini ara, ilan et! Eğer çıkmazsa ileride harcamak için yanında emanet olsun. Eğer sahibi çıkıp gelirse ona verirsin."
Ona kaybolmuş deve hakkında da sordular, şu cevabı verdi:
"Senin onunla ne ilgin vardır? Bırak onu
kendi haline, gezecek ayakları, su depolayacak midesi vardır; su içer, ot otlar, ağaç yaprakları yer. Elbet bir gün sahibi onu bulur."
Kaybolmuş koyun hakkında da sordular, şöyle buyurdu: "Onu al, çünkü o ya senin olur, ya kardeşinin olur, ya da kurdun olur."[362]

4888- Diğer rivayet: Zeyd: "O da ilan edilir" dedi.[363]

4889- Diğer rivayet: Dedi ki: Kayıp develerin hükmüne gelince. (Mübarek) yanakları kızarıncaya kadar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öfkelendi ve sorana şöyle dedi: "Sana ne ondan?" [Nesâîhariç, Altı hadis imamı.[364]

4890- Ubeyy bin Ka 'b radiyallahu anh 'dan: "İçinde yüz dinar bulunan bir kese buldum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip hükmünü sordum; şöyle buyurdu:
«Bir sene sahibini ara!» Bir sene aradım. bulamadım tekrar geldim yine:
«Bir sene daha ara!» dedi. Yine bir sene daha sahibini sordum, soruşturdum; bulamadım, yine geldim, Şöyle buyurdu:
«Sayısını, kabını ve bağını iyi ezberle sahibi çıkıp gelirse verirsin, gelmezse ondan faydalanırsın» " fBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve uzun bir metinle Tirmizî.][365]

4891- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (dalında) asılı olan meyve hakkında sordular; şöyle buyurdu:
«İhtiyacı olan kimse kucağına doldurmak-sızın ondan alıp yerse bir şey lazım gelmez. Eğer (eteğinde) ondan alıp götürürse ne kadar almış ise aldığının iki misli sahibine öder ve ceza da görür. Meyveler kurutulmak üzere yığın yapıldıktan sonra her kim ondan çalarsa ve çaldığı şey bir kalkan değerinde olursa eli kesilir. Bu değerden az ise çaldığı kadar öder ve ayrıca ceza da görür.»
Kayıp deve ve koyun hakkında da sordular. Yukardaki gibi zikretti.
Düşürülmüş eşyadan da sordular, şöyle buyurdu:
«Eğer işlek yolda ve insanların çokça bulunduğu köyde bulunmuş ise bir sene sahibini araştır. Sahibi gelirse verirsin, gelmezse o senin olur. Eğer harabede bulduysan, onda ve rikâzda (definelerde) humus (beşte bir vergi) vardır»." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.][366]

4892- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Hz. Ali, Fâtıma'nın yanına girdi; Hasan üe Hüseyin ağlıyordu.
«Neden ağlıyorsunuz?» diye sorunca, Fatıma:
«Açlıktan ağlıyorlar» diye cevap verdi.
Ali çıktı, çarşıda bir dinar buldu, gelip Fâ-tıma'ya bildirince, Fâtıma ona:
«Haydi falan yahudiye git de bu dinarla bize un al!» Hemen yahudiye gidip onunla un aldı. Yahudi ona sordu:
«Sen, hani Peygamber olduğunu iddia eden o adamın damadı mısın?»
«Evet» dedi. Bunun üzerine Yahudi dedi ki-
«Al dinarını, una para istemez.»
Ali, gelip durumu Fâtıma'ya bildirdi.
«Öyleyse haydi bu dinarla falan kasaba git de biraz et al!» dedi, dinan bir dirheme rehin bırakıp et aldı. Hemen hamur yoğurdu, etli ekmeği pişirdi. Allah Resulüne haber verdi; o da geldi. Fâtıma dedi ki:
«Bu yemeğin durumunu sana anlatacağım, eğer hefâl görürsen biz yeriz, sen de bizimle beraber yersin. Şöyle şöyle oldu...» Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Bismillah deyin ve yiyin» buyurdu. Yediler, daha sofradan kalkmadan bir köle çıka-geldi. Allah ve İslâm'a and vererek seslendi:
«Dinar bulan var mıdır?» Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Haydi köleyi çağırın gelsin"; geldi. Adam:
«Çarşıda bir dinar düşürdüm» dedi. Peygamber dedi ki:
«Ey Ali! Haydi kasaba git ve de ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dinarı geri istiyor, ve dirhem benim borcumdur» dedi. Kasap da hemen onunla dinan geri gönderdi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dinarı alıp esas sahibi olan köleye verdi. [Ebû Dâvud][367]
4893- Iyâd bin Hımâr radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir yitik bulursa bir ya da birkaç adil şahit tutsun, gizlemesin, kaybetmesin. Eğer sahibini bulursa ona verir, bulamazsa o (yitik), Allah'ın dilediğine verdiği bir malıdır." [Ebû Dâvud][368]

4894- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: kaybolmuş deveyi saklayan hakkında şöyle buyurdu: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
"O deveyi, yanına başka bir deve de katarak Öder." [Ebû Dâvud][369]

4895- el- Mûnzir bin Cerîr radiyallahu anh'dan:
"Bevâzîc'de Cerîr'le beraberdim. Çoban sığırlarla geldi, içlerinde onlardan olmayan bir sığır vardı. Cerîr ona:

«Bu nedir?» diye sorunca, şöyle dedi: «Kimin olduğunu bilmiyoruz, sığırlara katıldı.» Cerîr:
«Onu onların arasından çıkarın! Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: Kaybolmuş hayvanı ancak sapıtmış kişi barındırır» diye emretti." [Ebû Dâvud][370]

4896- Abdullah bin Şıhhîr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanın yitiği ateş yanığıdır." [İbn Mâce][371]

4897- Sabit bin ed-Dahhâk radiyallahu anh'dan:
O, Harre'de kayıp bir deve buldu. Onu bağladı, sonra Ömer'e durumu anlatınca Ömer üç kerre ilan edip sahibini aramasını söyledi.
"İşlerimle meşgul olmaktan beni alıkoyuyor" deyince, Ömer:
"Öyleyse onu bulduğun yerde salıver!" dedi. [Muvatta'][372]

4898- Mâlik radiyallahu anh'dan:
O, İbn Şihâb'ın şöyle dediğini duymuş: "Ömer'in zamanında yitik develer başıboş gezerlerdi. Dolaşmakta iken doğurur, kimse de ona el süremezdi. Osman halife olduktan sonra, sahibinin araştırılmasını, bulunmadığı takdirde satılmasını emrederdi."[373]

4899- Câbir radiyallahu anh'dan, derdi ki: "Kayıp baston, kamçı, ip ve benzeri (buluntu) şeylerde bize Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ruhsat verdi. Böylece onları bulduğumuzda alıp faydalanabilirdik."[374]

4900- Amir eş-Şa'bî'den, mürsel olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sahibi beslemekten ve bağlamaktan aciz kalıp da başı boş bıraktığı hayvanı, kim alıp bakarsa ve beslerse artık onun olur." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][375]

4901- Abdurrahman bin Osman et-Teymî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hacının düşürdüğü şeyi alıp kullanmaktan alıkoymuştur."
Müslim ve Ebû Dâvud. (Ebû Dâvud) Şunu da eklemiştir: "İbn Vehb, hacının düşürdüğü şey hakkında dedi ki: «Sahibi onu buluncaya dek bulan onu bırakır almaz»."[376]

4902- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, (700 dirheme) bir cariye satın aldı, (borcunu ödemeden kaybettiği) sahibini aradı. Tam bir sene sahibi bulunamadı. Sahibinin namına sadaka olarak:
«Allahım! Falanın namına benden bunu kabul et!» diyerek bir ve iki dirhem verirdi ve ayrıca şöyle derdi:
«Şayet sahibi çıkarsa hem benim menfaatime olur, hem de benim zararıma.» Sonra şöyle derdi:
«Siz de sahibini bulamadığınız yitik hakkında böyle yapın!»" İbn Abbâs'dan benzeri nakledilmiştir. [Buhârî][377]

4903- Ebû Amr eş-Şeybânî radiyallahu anh'dan:
Yemen kaçaklarından olan birkaç köle ile İbn Mes'ûd'a geldim; şöyle dedi: "Ücret ve ganimet gerekir." Dedim ki: "Ücreti biliyoruz, ganimet nedir?" "Ganimet, bunlar için adam başına kırk dirhem (vereceksin)."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'ds; isnadında Ebû Re-bâh adlı râvi vardır.][378]

TAHRİC

[1] Râvilerinden Muh. b. Ebân el-Cu'fî zayıf bir râvidir (Mecma' X, 293).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/309.
[2] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/309.
[3] Heysemî'ye göre Ebû Ya'lâ'nın ricali güvenilir kimselerdir, ayrıca bazıları hakkında ihtilâf mevcuttur (Mecma^, 293).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/309.
[4] Bu hadis, Eyyûb b. Stiveyd ani's-Sevrî tarikiyle gelmiştir. Eyyûb "müstakim" bir râvidir. Heysemî, râvilerinden İbrahim b. Halef er-Remlî'yi tanımadığını, diğer râ-vilerinin ise Sahih ricalinden olduğunu söylemiştir (Mecma' X, 293).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/309.
[5] Bu hadisi Buhârî (îmân 39,1, 19; büyü' 2, III, 4), Müslim (müsâkât 107. s. 1219-20), Ebû Dâvud (no. 3329-30), Tirmizî (no. 1205), Nesâî (büyü' 2, VII, 241) ve İbn Mâce (no. 3984), es-Şa'bî ani'n-Nu'mân b. Besîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/309.
[6] Bu hadisi Ahmed (IV, 227), İbn Mehdî an Muâviye b. Salih an Ebî Abdirrahman es-Sülemi an Vâbisa senedi ile tahrîc etti.
Bunu Taberânî de tahrîc etmiştir. Heysemî, isnadının güvenilir râvilerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma' X, 294).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[7] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[8] Bu hadis-i mevkufu Buhârî (buyu'15/1,111,8), İsmaîl b. Abdillah an İbn Vehb Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âise an ebthî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[9] Bu hadisi Buhârî (buyu' 7, III, 6; 23, III, 11) ve Nesâî (buyu' 2/2, VII, 243), İbn ebîZi'b ani'l-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[10] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[11] Bu hadisi Müslim (zekât no. 65, s. 703) ve Tırmizî (no. 2989), Fudayl b. Merzûk an Adi b. Sabit an Ebî Hazım an Ebî Hüreyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[12] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3528-29), Tirmizî (no. 1358), Nesâî (buyu' 1, VII, 249) ve İbn Mâce (no. 2137, 2290), Umâre b. Umeyr an ammetihî un Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/310.
[13] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3528-29), Tirmizî (no. 1358), Nesâî (buyu' 1, VII, 249) ve İbn Mâce (no. 2137, 2290), Umâre b. Umeyr an ammetihî un Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[14] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1686), Muh. b. Sevvâr an Ab-disselâm b. Harb an Yûnus b. Ubeyd an Ziyâd b. Cübeyr an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[15] Bu mevkufu Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 33, s. 934), an Yahya b. Saîd ani'l-Kâsım an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.

[16] Bu hadisi Dârimî (II, 88), Ya'lâ ani'l-A'meş an Ya'kûb b. Yahya an Dırâr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[17] Bu muallak rivayeti Buhârî (icâre 16, III, 53), irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[18] Heysemî'ye göre Taberânî, bunu Yahya b. Abdilazîz ani'l-Velîd b. Müslim tarikiyle tahrîc etti. Yahya'nın, zayıf râviler arasında ismi geçmemektedir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 95).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[19] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2945), Mûsâ b. Mervân ani'l-Muâfî ani' l-Evzâî ani' I-Hâris b. Yezîd an Cübeyr b. Nüfeyr ani'l-Müstevrid senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[20] Bu mevkufu Buhârî (buyu' 15, III, 8), İsmaîl b. Abdillah an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe an Ebî Beler senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311.
[21] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3062-3), el-Hüseyn b. Muh. an Ebî Üveys an Kesîr b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Kesîr'in rivayetleri çoğunluğa göre zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/311-312.
[22] Bu rivayeti Mâlik (zekât no. 8, s. 248-9), an Rabfa b. e. Abdirrahman an gayri vâhid senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/312.
[23] Lafızlan Ebû Davud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 3064-6), Tirmizî (no. 1380) ve İbn Mâce (no. 2475), ayrı tariklerden olmak üzere Ebyad'dan tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/312.
[24] Lafızlan Ebû Davud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 3064-6), Tirmizî (no. 1380) ve İbn Mâce (no. 2475), ayrı tariklerden olmak üzere Ebyad'dan tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/312.
[25] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3070), Abdullah b. Hassan el-Anberîan Safiyye ve Dihye binti Uleybe an Kayle senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/312.
[26] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3068), Sül. b. Dâvud el-Meh-rî an İbn vehb an Sebre b. Abdilazîz b. er-Rebî' senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/312-313.
[27] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3072), Ah. b. Hanbel an Hummâd b. Hâlid an Abdillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[28] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3477), Harîz b. Osman an Habbân b. Zeyd Ebî Hidâş an raculin asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[29] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2472), Abdullah b. Saîd an Abdillah b. Hirâş b. Havşeb ani'1-Avvâm b. Havseb an Mü-câhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İbn Hirâş sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[30] Bu hadisi Buhârî (buyu1, 39, III, 16; icâre 18, III, 54) ve Ebû Dâvud (no. 3423), Hâlid an İkrime an İbn Abbâs'a&Vı senedi ile (no. 4553); Buhârî (icâre 18, III, 54) ve Müslim (müsâkât no. 65), Vüheyb on İbn Tavus an ebîhîah İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 66), Abdürrezzâk an Ma'mer an Âsim ani's-Şa'bi an İbn Abbâs asl-ı senedi ile (no. 4554) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[31] Bu hadisi Buhârî (buyu1, 39, III, 16; icâre 18, III, 54) ve Ebû Dâvud (no. 3423), Hâlid an İkrime an İbn Abbâs'a&Vı senedi ile (no. 4553); Buhârî (icâre 18, III, 54) ve Müslim (müsâkât no. 65), Vüheyb on İbn Tavus an ebîhîah İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 66), Abdürrezzâk an Ma'mer an Âsim ani's-Şa'bi an İbn Abbâs asl-ı senedi ile (no. 4554) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[32] Bu hadisi Mâlik (buyu' 68, s. 656), Buhârî (buyu' 113, III, 43; icâre 20, III, 54; talâk 51/1, VI, 188; tıb 46/4, VII, 28), Müslim (müsâkât 39, s. 1198-9), Ebû Dâvud (no. 4381), Tirmizî (no. 1276), Nesâî (buyu1 91, VII, 309) ve İbn Mâce (no. 2159), ez-Zührî an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Ebî Mes'ûd el-Ensârî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[33] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3479) ve Tirmizî (no. 1279), el-A'mes an EbîSüfyân an Câbir asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3480), Tirmizî (no. 1280) ve İbn Mâce (no. 3250), Ömer b. Zeyd es-San'ânî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Müslim (müsâkât no. 42, s. 1299), Ma'kil an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle;
Nesâî (buyu' 92, VII, 309), Hammâd b. Seleme an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[34] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3479) ve Tirmizî (no. 1279), el-A'mes an EbîSüfyân an Câbir asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3480), Tirmizî (no. 1280) ve İbn Mâce (no. 3250), Ömer b. Zeyd es-San'ânî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Müslim (müsâkât no. 42, s. 1299), Ma'kil an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle;
Nesâî (buyu' 92, VII, 309), Hammâd b. Seleme an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[35] Bu hadisi Mâlik (istîzân no. 28, s. 970), Ebû Dâvud (no. 3422), Tirmizî (no. 1277) ve İbn Mâce (no. 2166), Mâlik ani'z-Zührî an İbn Muhayyisa an ebîht asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[36] Bu hadisi Tirmizî (no. 1274) ve Nesâî (buyu1 94/3, VII, 310), Yahya b. Âdem an İbrahim b. Humeyd an Hisâm b. Urve an Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasen garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/313.
[37] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2783), Ca'fer b. Müsâfir an ibn ebî Füdeyk ani'z-Zem'î ani'z-Zübeyr b. Osman b. Abdillah b. Sürâka an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[38] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2784), el-Ka'nebî an Abdilazîz b. Muh. an Şerîk an Atâ b. Yesâr senedi ile mürsel olarak tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[39] Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 26, IV, 236), İsmaîl an ahîhî an Sül. b. Bilâl an Yahya b. Saîd an Abdirrahman b. el-Kâsım b. Muh. an ebîhî Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[40] Başında bir kıssa yer alan bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3430), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Muh. b. İshâk ani'1-Alâ b. Abdirrahman an EbîMâcide an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[41] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2152), Amr b. Râfi' an Ömer b. Harun an Hemmâm an Ferkad es-Sebehî an Yezîd b.Abdillah b. eş-Şihhîr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Ferkad ve Ömer zayıf râvilerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[42] Zekât toplayan memurun, normal zekât miktarını tahsil ettikten sonra aldığı fazla paraya meks denilmiştir.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2937), en-Nüfeyltan Muh. b. Seleme an Ibn Ishâk an Yezîd b. e. Habtb an Abdirrah-man b. Şemmâse an Ukbe senedi ile tahrîc etti. Bu hadisi Ahmed ve Müstedrek'inde el-Hâkim de rivayet ettiler. İbn İshâk'ın hadisleri ortadadır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[43] Râvilerinden birisi Câbir el-Cu'fî olup hakkında olumsuz hükümler mevcut, olmakla birlikte onu Şu'be ve Sevrî gibi imamlar tevsik etmişlerdir (Mecma' III, 89).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[44] Ahmed'in isnadı şöyledir: (IV, 141) Yezîd b. Harun ani'l-Mes'ûdîan Vâil e. Bekr an Ibâye b. Rifâ'a b. Rafı' an ceddihi Râfî.
Heysemî'ye göre Mes'ûdî dışındaki râvileri Sahîh ricâ-lindendir. Mes'ûdî ise hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma' IV, 60).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[45] Râvilerinden Âsim b. Ubeydillah zayıf bir râvidir (Mecma' IV, 62).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[46] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 63).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/314.
[47] Heysemî râvileri arasında tanımadığı kimselerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 63).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[48] Bu hadisi Müslim (fadâil no. 169, s. 1847), Heddâb b. Hâlid an Hammâd b. Seleme an Sabit an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[49] Bu hadisi Ahmed (IV, 197, 202), Mûsâ b. Alîb. Rebâh an ebîhîAmr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bunu Ebû Ya'lâ ve M. el-Evsat'ta Taberânî de tahrîc etmiştir. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[50] Râvilerinden Ahmed b. Muh. b. Mâlik b. Enes zayıf bir râvidir (Mecma' IV, 65).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[51] Sabîh an İbn Ömer tarikiyle gelmiştir. Heysemî, Sabîh hakkında bilgi edinemediğini söylemiştir (Mecma' IV, 67).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[52] Râvilerinden es-Salt b. el-Haccâc zayıftır (Mecma' IV, 67).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[53] Râvilerinden Ebû Sîfyân el-Enmârî zayıftır (Mecma' IV, 67).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[54] Bu hadisi Buhârî (el-Hars ve'1-Müzâra'a 1, III, 66), Müslim (müsâkât no. 12, s. 1189) ve Tirmizî (no. 1382), Ebû Avâne an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315.
[55] Bu hadisi Müslim (fadâil no. 140, s. 1835), en-Nadr b. Muh. an iklime b. Ammâr an Ehtn-Nernşî an Râfi' h. Hadk asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/315-316.
[56] Bu hadisi Müslim (fadâil no. 141, s. 1836), Esved b. Amir an Hammâd b. Seleme an Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[57] Bu hadisin râvilerinden Muh. b. Cami' el-Attâr zayıf bir râvidir (Mecma' IV, 69).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[58] Heysemî, râvileri arasında tanımadığı kimselerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 69).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[59] Bu hadisi Tirmizî (no. 2482), Muh. b. Humeyd er-Râzî an Zâfir b. Siil. an Israîl an Şebîb b. Beşîr an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[60] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5237), Ahmed b. Yûnus an Züheyr an Osman b. Hakîm an İbr. b. Muh. b. Hâtib an Ebî Talha an Enes senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[61] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5235-6), Tirmizî (no. 2336) ve İbn Mâce (no. 4160), el-A'mes an Ebfs-Sefer an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/316.
[62] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3633), Tirmizî (no. 1356) ve İbn Mâce (no. 2338), Katâde an Besîr b. Ka'b an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (mazâlim 29, III, 106-7), Mûsâ b. İsmaîl an Ce-rîr b. Hazım ani' z-Zübeyr b. Hırrît an İklime an Ebî Hureyre senedi ile;
Müslim (müsâkât no. 143, s. 1232), Fudayl b. Hüseyn an Abdilazîz b. el-Muhtâr an Hâlid el-Hazzâ' an Yûsuf b. Abdillah an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[63] Râvilerinden el-Müseyyeb b. Vâdıh'ı Nesâî tevsîk etti, diğerleri ise onu zayıf addettiler (Mecma' IV, 70).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[64] Ahmed'in (III, 438) isnadı şöyledir: Hasan an İbn Le-hVa an Zebbân an Sehl b. Muâz an ebîhî. Zebbân hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[65] Bu hadisi Ahmed (1,190), Ebû Saîdan Kays b. er-RebV an Abdilmelik b. Umeyr an Amr b. Hureys senedi ile tahrîc etti.
Kays, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[66] Bu hadisi Ahmed (IV, 445), Abdüssamed an Muh. b. ebi'l-Melîh el-Hüzelî an raculin mine'l-Huyy an İmrân senedi ile küçük bir kıssa ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi kimliği mechûl bir râvi mevcuttur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[67] Râvilerinden Bakiyye b. el-Velîd'in hadisleri hasen mertebesindedir (Mecma' IV, 72).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[68] Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 72).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[69] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2148), Muh. b. Yahya an Ebî Âsim an ebîhî ani'z-Zübeyr b. Ubeyd an Nâfi' senedi ile tahrîc etti.
Ebû Âsım'ın babası hadiste zayıftır. Zübeyr b. Ubeyd hakkında ise Zehebi "mechûl" demiştir. Buna karşılık her ikisini de İbn Hibbân güvenilir râviler arasında zikretmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/317.
[70] Bu hadisi Tirmizî (no. 1209), es-Sevrî an Ebî Hamza ani'l-Hasan an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Hamza, Abdullah b. Câbir adlı Basra'lı bir râvidir. Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[71] Bu hadisi Tirmizî (no. 1210) ve İbn Mâce (no. 2146), Abdullah b. Osman b. Huseym an İsmaîl b. Ubeyd b. Rifa'a an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnadı Tirmizî'ye göre sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[72] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3326-7), Tirmizî (no. 1208) ve Nesâî (eymân 7, VII, 15), Ebû Vâil an Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[73] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3326-7), Tirmizî (no. 1208) ve Nesâî (eymân 7, VII, 15), Ebû Vâil an Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[74] Bu hadisi Buhârî (buyu" 26, III, 12), Müslim (müsâkât no. 131, s. 1228), Ebû Dâvud (no. 3335) ve Nesâî (buyu' 5, VII, 246), Yûnus ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[75] Bu hadisi Buhârî (buyu" 26, III, 12), Müslim (müsâkât no. 131, s. 1228), Ebû Dâvud (no. 3335) ve Nesâî (buyu' 5, VII, 246), Yûnus ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[76] Bu hadisi Buhârî (buyu' 16, III, 9) ve Tirmizî (no. 1320), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[77] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3340) ve Nesâî (buyu' 54, VII, 284), es-Sevrî an Hanzale an Tavus an Ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[78] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3340) ve Nesâî (buyu' 54, VII, 284), es-Sevrî an Hanzale an Tavus an Ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[79] Bu hadisi Buhârî (buyu' 52, III, 22), İbrahim b. Mûsâ ani'l-Velîd an Sevr an Hâlid b. Ma'dân ani'I-Mikdâm b. Ma'dî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/318.
[80] Bu hadisi Tirmizî (no. 1217), Saîd b. Ya'kûb an Hâlid b. Abdillah el-Vâsitî an Hüseyn b. Kays un iklime an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve tbn Abbâs'ın sözü olmasının daha sahîh olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.
[81] Bu hadisi Buhârî (buyu' 51, III, 21), muallak olarak senedsiz irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.
[82] Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 100, s. 1906), el-Mu'lemir b. Süleyman an ebîhlan Ebt Osman an Sel-mân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.
[83] Bu hadisi Tirmizî (no. 487), Abbâs el-Anberî an İbn Mehdi an Mâlik ani'l-Alâ b. Abdirrahman b. Ya'kûb an ebfhî an ceddihî an Ömer b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.
[84] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.
[85] Bu hadisi Ahmed (III, 243) ve Ebû Ya'lâ, Câbir b. Yezîd ani'r-Rebi' b. Enes an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Câbir, meşhur el-Cu'fî değildir. Ancak Heysemî buradaki Câbir hakkında bilgi edinemediğini söylemektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/319.

[86] Bu hadisi Buhârî (buyu' 112, III, 43), Müslim (musâkât no. 71, s. 1207), Ebû Dâvud (no. 3486), Tirmizî (no. 1297), Nesâî (buyu' 93, VI, 309-10) ve İbn Mâce (no. 2167), Yezîd b. e. Habîb an Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/320.
[87] Bu hadisi Müslim (müsâkât no. 68, s. 1206), Mâlik (eş-ribe no. 12, s. 846) ve Nesâî (buyu 90, VII, 307-8), Zeyd b. Eşlem an Abdirrahman b. Va'le an Ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/320.
[88] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3488), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal ve Hâlid b. Abdillah an Hâlid el-Hazıâ' an Bereke EbVI-Velîd an İbn Abbâs senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/320.
[89] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3675), Züheyr b. Harb an Vekf ani's-Sevrî ani's-Siiddî an Ebt Hureyre an Enes senedi ile;
Tirmizî ise (no. 1293), Humeydb. Mes'ade ani'l-Mu'te-mir b. Sül. an Leys an Yahya b. Abbâd an Enes an Ebt Talha senedi ile tahrîc etti.
İlk tariki Tirmizî, daha sahîh bulmaktadır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/320.
[90] Bu hadisi Mâlik (buyu' 40, 42, s. 640), Buhârî (buyu' 49/6, III, 20; 51/1, III, 21; 55/2, III, 23), Müslim (buyu32-5, s. 1160), Ebû Dâvud (no. 3492-3), Tirmizî (no. "9'1292) ve Nesâî (buyu 55/1, VII, 285; 57/1-3, VII, 287), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Mâlik (buyu' 41, s. 640), Buhârî (buyu154/3, III, 21-2), Müslim (buyu' no. 36, s. 1161) ve Nesâî (buyu1 55/2, VII, 285), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (54/1, III, 22; 56/1, III, 23), Müslim (no. 37-8, s. 1161) ve Nesâî (57/4, VII, 287), ez-Zührt an Salim an ebfhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/320.
[91] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3503), Tirmizî (no. 1232), Nesâî (buyu170, VII, 289) ve İbn Mâce (no. 2187), Yusuf b. Mâhek an Hakîm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321.
[92] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2602), Abdürrezzâk (no. 14211,14318), Şafîî (Ümm III, 60; VII, 226), Ahmed (I, 215,221,270,285), Buhârî (buyu155, III, 23), Müslim (buyu' 29, s. 1159), Ebû Dâvud (no. 3497), Tirmizî (no. 1291), Nesâî (buyu155/3, VII, 285), Taberânî (M. el-Ke-bîr no. 10870-8) ve İbn Hibbân (no. 4959,4667), Amr b. Dînâr an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 356, 368), Müslim (buyu' no. 30-1, s. 1160), Ebû Dâvud (no. 3496), Nesâî (buyu155/3,5-6, VII, 285) ve Taberânî (no. 10915), Abdullah b. Tavus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321.
[93] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2602), Abdürrezzâk (no. 14211,14318), Şafîî (Ümm III, 60; VII, 226), Ahmed (I, 215,221,270,285), Buhârî (buyu155, III, 23), Müslim (buyu' 29, s. 1159), Ebû Dâvud (no. 3497), Tirmizî (no. 1291), Nesâî (buyu155/3, VII, 285), Taberânî (M. el-Ke-bîr no. 10870-8) ve İbn Hibbân (no. 4959,4667), Amr b. Dînâr an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 356, 368), Müslim (buyu' no. 30-1, s. 1160), Ebû Dâvud (no. 3496), Nesâî (buyu155/3,5-6, VII, 285) ve Taberânî (no. 10915), Abdullah b. Tavus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321.
[94] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (buyu' 70, s. 659), an Yahya b. Saîd ani'l-Kâsım an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321.
[95] Muvattâ, buyu' 44, s. 641. Müslim, bunu (buyu' no. 40, s. 1162), İshâk b. İbr. an Abdillah b. el-Harîs ani'd-Dahhâk b. Osman an Bükeyr b. el-Esacc an Süleyman h. Yesâr an Ebî Hureyre senedi ile "vasletmiştir".
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321.
[96] Bu hadisi Buhârî (buyu' 47, III, 19; hibe 25/2, III, 140), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/321-322.
[97] Bu hadisi Mâlik (buyu 10, s. 618), Buhârî (buyu' 85/3, III, 34), Müslim (buyu' 49-51, s. 1165)-6), Ebû Dâvud (no. 3361), Nesâî (buyu' 28/1, VII, 262) ve İbn Mâce (no. 2214), Nâfi' an Ibn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî buyu' 82/1, III, 31), Müslim (buyu' 57, s. 1167; 59, s. 1168) ve Nesâî (buyu' 28/2, VII, 262), ez-Zührîan Salim an ebîhî asl-ı senedi ile; Nesâî (buyu' 28/4, VII, 263), Hanzale an Tavus an İbn Ömer tarikiyle Buhârî (selem 4/1-2, III, 45), Amr b. Dînâr an Ebî'l- Bahterî an İbn Ömer tarikiyle; Müslim (buyu' no. 52, s. 1166), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[98] Bu hadisi Mâlik (buyu1 11, s. 618), Buhârî (buyu' 87, III, 34), Müslim (müsâkât no. 15-16, s. 1190), Ebû Dâvud (no. 3367) ve İbn Mâce (no. 2284), Humeyd et-Ta-vil an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[99] Bu hadisi Buhârî (buyu1 85/1, III, 33) ve Ebû Dâvud (no. 3372), Ebû'z-Zinâd an Urve an Sehl b. e. Hasme an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[100] Bu hadisi Ahmed (I, 341), Buhârî (selem 3, III, 45), Müslim (buyu' no. 55, s. 1167), Taberânî (no. 12688) ve Beyhakî (V, 301), Şu'be an Amr b. Murre an Ebî'l-Bah-terî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[101] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 102).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[102] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3371), Tirmizî (no. 1228) ve İbn Mâce (no. 2217), Hammâd b. Seleme an Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[103] Bu mevkufu Mâlik (buyu1 no. 13, s. 619), Ebû'z-Zinâd an Hârice b. Zeyd b. Sabit an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/322.
[104] Bu hadisi Mâlik (buyu' 23, s. 624), Buhârî (buyu' 75/1-2, IH, 29-30), Müslim (buyu1 no. 74, s. 1171), Ebû Dâvud (no. 3361), Tirmizî (no. 1300) ve Nesâî (buyu' 13, VII, 266), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[105] Bu hadisi Mâlik (buyu' 23, s. 624), Buhârî (buyu' 75/1-2, IH, 29-30), Müslim (buyu1 no. 74, s. 1171), Ebû Dâvud (no. 3361), Tirmizî (no. 1300) ve Nesâî (buyu' 13, VII, 266), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[106] İlk iki lafız Müslim'in, sonuncusu ise Nesâî'nindir. Bu hadisi Buhârî (şürb 17/3, III, 81), Müslim (buyu 81-82, s. 1174), Ebû Dâvud (no. 3373) ve Nesâî (buyu' 39/2, VII, 270), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 83, s. 1175), Zeyd b. e. Üneyse an Ebfl-Velîd el-Mekkt an Câbîr tarikiyle; Ebû Dâvud (no. 3374), Humeyd el-A'rec an Siil. b. Atîk an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 54, s. 1167), Zekeriyyâ b. Ishâk an Amr b. Dînâr an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 86, s. 1176) ve Tirmizî (no. 1290), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 85, s. 1175) ve Ebû Dâvud (no. 3375), Ey-yûb an Ebi'z-Zübeyr ve Saîd b. Mînâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 84, s. 1176), Süleym b. Hayyân an Saîd b. Mînâ an Câbir tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[107] İlk iki lafız Müslim'in, sonuncusu ise Nesâî'nindir. Bu hadisi Buhârî (şürb 17/3, III, 81), Müslim (buyu 81-82, s. 1174), Ebû Dâvud (no. 3373) ve Nesâî (buyu' 39/2, VII, 270), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 83, s. 1175), Zeyd b. e. Üneyse an Ebfl-Velîd el-Mekkt an Câbîr tarikiyle; Ebû Dâvud (no. 3374), Humeyd el-A'rec an Siil. b. Atîk an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 54, s. 1167), Zekeriyyâ b. Ishâk an Amr b. Dînâr an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 86, s. 1176) ve Tirmizî (no. 1290), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 85, s. 1175) ve Ebû Dâvud (no. 3375), Ey-yûb an Ebi'z-Zübeyr ve Saîd b. Mînâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 84, s. 1176), Süleym b. Hayyân an Saîd b. Mînâ an Câbir tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[108] İlk iki lafız Müslim'in, sonuncusu ise Nesâî'nindir. Bu hadisi Buhârî (şürb 17/3, III, 81), Müslim (buyu 81-82, s. 1174), Ebû Dâvud (no. 3373) ve Nesâî (buyu' 39/2, VII, 270), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 83, s. 1175), Zeyd b. e. Üneyse an Ebfl-Velîd el-Mekkt an Câbîr tarikiyle; Ebû Dâvud (no. 3374), Humeyd el-A'rec an Siil. b. Atîk an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 54, s. 1167), Zekeriyyâ b. Ishâk an Amr b. Dînâr an Câbir tarikiyle; Müslim (no. 86, s. 1176) ve Tirmizî (no. 1290), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 85, s. 1175) ve Ebû Dâvud (no. 3375), Ey-yûb an Ebi'z-Zübeyr ve Saîd b. Mînâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 84, s. 1176), Süleym b. Hayyân an Saîd b. Mînâ an Câbir tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[109] Bu mevkufu Mâlik (ıtk no. 6, s. 776), an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer sahîh senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[110] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[111] Bu hadisi Mâlik (ıtk 10, s. 782), Buhârî (ıtk 10/1, III, 120; ferâid 21/2, VIII, 10), Müslim (ıtk no. 16, s. 1145), Ebû Dâvud (no. 2019), Tirmizî (no. 1236), Nesâî (buyu4 87, VII, 306) ve İbn Mâce (no. 2747), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[112] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3478), Tirmizî (no. 1271), Nesâî (buyu' 88, VII, 307) ve İbn Mâce (no. 2477), Amr b. Dînâr an EbVI-Minhâl an İyâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, senedi hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/323.
[113] Bu hadisi Buhârî (şürb 2/1, III, 75; hiyel 5, VIII, 61), Müslim (müsâkât no. 36, s. 1298) ve İbn Mâce (no. 2478), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'ıec an EbîHureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (şürb 2/2, III, 75) ve Müslim (no. 37, s. 1298), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 38, s. 1298), İbn Cüreyc an Ziyâd b. Sa'd an Hilâl b. Usâme an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[114] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3476), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Kehmes an Seyyar b. Manzûr an ebîhî an Büheyse an ebihâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[115] Bu hadisi Tirmizî (no. 1283, 3193) ve İbn Mâce (no. 2168), Ubeydullah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Alî sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[116] Bu hadisi Tirmizî (no. 1563), Hennâdan Hatim b. İsma-îl an Cehdam b. Abdillah un Mıılı. h. Ibr. an Muh. b. Zeyd an Şehr b. Havseb an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve "garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[117] Bu hadisi Muvattâ (buyû? 62, II, 653-654), Buhârî (buyu' 61/1, III, 24-5; selem 8, III, 46; menâkıbu'1-En-sâr 26, VI, 236), Müslim (buyu' 5-6, s. 1153-4), Ebû Dâvud (no. 3370), Tirmizî (no. 1229), Nesâî (buyu' 67-8, VII, 293-4) ve İbn Mâce (no. 2197), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[118] Bu hadisi Muvattâ (buyû? 62, II, 653-654), Buhârî (buyu' 61/1, III, 24-5; selem 8, III, 46; menâkıbu'1-En-sâr 26, VI, 236), Müslim (buyu' 5-6, s. 1153-4), Ebû Dâvud (no. 3370), Tirmizî (no. 1229), Nesâî (buyu' 67-8, VII, 293-4) ve İbn Mâce (no. 2197), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[119] Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 63, s. 654), ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/324.
[120] Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 64, s. 655), an Zeyd b. Eşlem an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile mürsel olarak tahrîc etti.
İbn Abdilberr: "Bu hadisin muttasıl bir vecihten sabit olduğunu bilmiyorum" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/325.
[121] Bu hadisi Müslim (buyu' 42, s. 11627) ve Nesâî (buyu' 37-8, VII, 269-70), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/325.
[122] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3449) ve İbn Mâce (no. 2263), el-Mu'temir b. Sül. an Muh. b. Fada an ebîhî an Alkame b. Abdillah an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/325.
[123] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2233), İbr. b. el-Münzir an İsh. b. İbr. b. Saîd an Safvân b. Süleym an Muh. ve Alî eb-nâ'l-Hasan b. ebTl-Hasan el-Berrâd ani'z-Zübeyr b. el-Münzir b. ebî Üseyd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
İshâk, Muh. b. Alî ve Zübeyr zayıf râvilerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/325.
[124] Mâlik (buyu' no. 5, s. 616), ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Ulbe b. Mes'ûd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326.
[125] Bu hadisi Mâlik (buyu' 1, s. 609), Ebû Dâvud (no. 3502) ve İbn Mâce (no. 2192), Mâlik ani's-sıka an Amr b. Şu-ayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Mâce'de mechûl kişi yerinde Abdullah b. Âmir el-Eslemî geçmiştir. Ancak Mâlik, onun kendi indinde güvenilir olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326.
[126] Muvattâ, buyu' no. 69, s. 657. Bu rivayetin "mevsûlü" bir sonraki hadistir.
Selef, herhangi bir menfaat beklenmeden borç para vermektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326.
[127] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3504), Tirmizî (no. 1234) ve Nesâî (buyu' 60/1, VII, 288), Eyyûb es-Sahtiyânî an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326.
[128] Muvattâ, ıtk no. 12, s. 778.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326.
[129] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/326-327.
[130] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı
senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/327.
[131] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/327.
[132] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/327.

[133] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/328.
[134] İlk lafız Buhârî'ye ait (vekâlet 8, III, 62-3), isnadı şöyledir: Mekkî b. İbr. an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir. /kinci lafız (no. 4653), Müslim'e ait olup (müsâkât no. 110, s. 1221) isnadı şöyledir: Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Câbir.
Üçüncü lafız (no. 4654), Müslim (radâ no. 57, s. 1089) ve Buhârî (buyu' 34, III, 15), Abdülvehhâb b. Abdilme-cîd an Ubeydillah an Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
Dördüncü lafız (no. 4655), Müslim'e (radâ' no. 57, s. 1088) ait olup isnadı şöyledir: Yahya b. Yahya an Hü-şeym an Seyyar ani'ş-Şa'bî an Câbir. Beşinci lafız (no. 4656), başlangıcı Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222-3) ait olup isnadı: Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Salim b. ebVl-Ca'd an Câbir ikinci kısmı Buhârî'ye (cihâd 49, III, 218) ait olup isnadı şöyledir: Müslim an Ebî Akîl an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Câbir. Altıncı lafız (no. 4657), yine Müslim'e (müsâkât no. 111, s. 1222), aittir.
Yedinci ve sekizinci lafızlar Buhârî'ye (şurût 4, III, 174) ait olup Dâvud b. Kays an Ubeydillah b. Miksem an Câbir muallak senedi ile gelmiştir. Bu hadisi Ahmed (III, 299). Buhârî (istikrâd 1, III, 82; şurût 4, III, 174; cihâd 113, IV, 9), Müslim (müsâkât no. 109-10, s. 1221), Tirmizî (no. 1253), Ebû Dâvud (no. 3505), Nesâî (buyu 77, VII, 297-8), İbn Hibbân (no. 6485) ve Beyhakî (V, 337), es-Sa'bîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (III, 373), Müslim {buyu 58, s. 1089; mü-sâkât no. 112, s. 1223), Nesâî (buyu1 77, VII, 299) ve tbn Mâce (no. 2205), Ebû Nadre m CMir aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/328.
[135] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/328.
[136] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/328.
[137] Bu hadis, hakkında menfi sözler sâdır olan Abdullah b. Amr'ın tarikiyle gelmiştir (Mecma' IV, 85).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/328-329.
[138] Bu hadisi Mâlik (buyu no. 98, s. 685), Bohâî (buyu' 48, III, 19; istikrâd 19/2, III, 87; husûmât 3/1. m, 89), Müslim (buyu' no. 48, s. 1165), Ebû Davud (no. 3500) ve Nesâî (buyu1 12, VII, 252), Abdullah b. üimâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/329.
[139] Bu rivayeti İbn Mâce (no. 2355), İbn e. Şrybe m Abdi-la'lâ an Muh. b. İshâk an Muh. b. Yahya b. JMtât senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/329.
[140] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3501). Tirmizi (ao. 1250) «e Nesâî (buyu' 12/2, VII, 252). SaM b. e. Ani» at Kmâ-de an Enes asl-ı senedi ile uaric ettkc.
Tirmizî, isnadı hakkmıfa "fasa saBı gaV hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/329.
[141] Bu hadisi isnâdsız ota* Bahâ) (toya' 19, IH 10), Tirmizî (no. 1216) ve İba İtte (an. 2251). Mufa. b. Beşşâr an Abbâd b. Leys m fllıHııM k %fcM> «nl-Addâ asl-ı senedi ile tafaric caflec Tirmizî "hasen garîb" hükmü venniştk.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/329.
[142] Bu hadisi isnâdsız ota* Bahâ) (toya' 19, IH 10), Tirmizî (no. 1216) ve İba İtte (an. 2251). Mufa. b. Beşşâr an Abbâd b. Leys m fllıHııM k %fcM> «nl-Addâ asl-ı senedi ile tafaric caflec Tirmizî "hasen garîb" hükmü venniştk.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/329.
[143] Bu hadisi Buhârî (buyu' 27. IE, 12),' Hüşeym ani'l-Avvâm an Ibr. B Evfâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[144] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2246), b. Cerîr an ebîhî an Yahya b. Eyyûb m fexUb. e. Ha-bîb an Abdirrahman b. Şumâsr an Utbe senedi ile tahrîc etti. İbn Hacer, Feth'de "isnadı hasendir" hükmü vermiştir. (Neyi V, 225).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[145] Bu hadisi Müslim (îmân no. 164), Tirmizî (no. 1315), Ebû Dâvud (no. 3452) ve İbn Mâce (no. 2224), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[146] Râvileri güvenilir kimselerdir. Âsim b. Behdele'nin sû-i hıfzı hususunda kelâm sarfedilmiştir (Mecma' IV, 79).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[147] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3446), Ebû Kâmil an Abdii-vâhid an Sadaka b. Saîd an Cümey' b. Umeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[148] Bu hadisi Buhârî (buyu136, III, \5-6),Alîb.Abdillahan Sûfyân b. Uyeyne an Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330.
[149] Bu hadisi Mâlik (buyu' 97, s. 684), Buhârî (buyu' 60, III, 24), Müslim (buyu' 13, s. 1156), Nesâî (buyu' 21/1, VII, 258) ve İbn Mâce (no. 2173), Mâlik an Nâfıf an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/330-331.
[150] Buhârî (buyu' 60, III, 24), senedsiz olarak irâd etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/331.
[151] Bu hadisi Mâlik (buyu' 96, s. 683), Müslim (buyu' 11. i. 1155) ve Ebû Dâvud (no. 3443), Ebû'z-Zinâd an?l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (buyu' 58, III, 24), Ebû Dâvud (no. 2438). Tinnizî (no. 1304) ve Nesâî (buyu' 21/2-3, VII, 258), ez-Zihrî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 12, s. 1155), Şu1 be an Adîb. Sabit an Ebi Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/331.
[152] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2204), Yu'kûb b. Humeyd b. Kâsib an Ya'lâ b. Şebîb an Abdillah b. Osman b. Huseym an Kayle senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/331.
[153] Bey'ul-garar. doğmamış hayvan yavrusu, kaçmış olan köle, denizdeki inci gibi mechûl olan malın satışıdır. Bey'ul-Hasât. Almak istediği mal ya da gayr-ı menkûl üzerine alıcının taş atarak, bu taşın değdiği ya da düştüğü kadar mal ya da araziyi sanım gibi ifadelerle yapılan satıştır.
Her ikisi de Câhiliyye devri aUşverişlerindendir. Bu hadisi Müslim (buyu' no. 4, s. 1153), Ebû Dâvud (no. 3376), Tirmizî (no. 1230), Nesâî (buyu1 27, VII, 262) ve İbn Mâce (no. 2194), Ubeydullah b. e. Ziyadan Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/332.
[154] Bu mevkuf hadisi Ebû Dâvud (no. 3382), Muh. b. îsâ an Hüşeym an Salih b. Amir an şeyhin senedi ile tkahrîvc etti. Salih hakkında İbnu'l-Kattân "hâli bilinmiyor"; hadis hakkında ise Abdülhakk "zayıftır" demiştir (Feyd VI, 332).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/332.
[155] Bu hadisi Ahmed (I, 388), Muh b. es-Semmâk an Yezîd b. e. Ziyâd ani"I-Müseyyeb b. Rafı' an ibn Mes'ûd senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî diyor ki: Hem merfû', hem de mevkuf olarak rivayet olunmuştur. Mevkufun râvileri Sahîh ricâlinde-dir. Merfû' ricali arasında Ahmed'in şeyhi Muh. b. es-Semmâk hakkında bilgi edinemedim. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma' IV, 80).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/332.
[156] Râvilerinden Mûsâ b. Ubeyde zayıftır (Mecma' IV, 81).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/332.
[157] Râvilerinden Müslim b. Hâlid ez-Zencî, hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma' IV, 130).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/332.
[158] Bu hadisi Buhârî (buyu163/2, III, 25), Ebû Dâvud (no. 3377-8) ve Nesâî (buyu125/2, VII, 260; 26/3, VII, 261), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; Buhârî (buyu162/1, III, 25), Müslim (buyu1 3, s. 1152), Ebû Dâvud (no. 3379) ve Nesâî (buyu' 24, VII, 260; 25/1, VII, 260; 26/2, VII, 261), ez-Zührî an Âmir b. Sa'd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[159] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2196), Hişâm b. Ammâr an Hatim b. Ismaîl an Cehdam b. Abdillah an Muh. b. Ibr. el-Bâhilî an Muh. b. Zeyd el-Abdî an Şehr b. Havşeb an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.

[160] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2206), Ubeydullah b. Mûsâ ani'r-Rebî' b. Habîb an Nevfel b. Abdilmetik an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[161] Bu hadisi Müslim (buyu' 20, s. 1157), Ebû Dâvud (no. 3442), Tirmizî (no. 1223), Nesâî (buyu* 17/3, VII, 256) ve İbn Mâce (no. 2176), Ebû'z-Zübeyran Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[162] Lafizlar Ebû Davuđa aittir.
Bu hadisi Buhârî (buyu' 70/3, III, 28), Müslim (buyu' 21-22, s. 1158), Ebû Dâvud (no. 3440) ve Nesâî (17/2,
VII, 256), Muh. b. Şirîn an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3440) ve Nesâî (buyu' 17/1, VII), Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[163] Lafizlar Ebû Davuđa aittir.
Bu hadisi Buhârî (buyu' 70/3, III, 28), Müslim (buyu' 21-22, s. 1158), Ebû Dâvud (no. 3440) ve Nesâî (17/2,
VII, 256), Muh. b. Şirîn an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3440) ve Nesâî (buyu' 17/1, VII), Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[164] Bu hadisi Buhârî (buyu171/4, III, 28), Müslim (buyu' 14-5, s. 1956), Ebû Dâvud (no. 3436), Nesâî (buyu1 18/1-2, VII, 257) ve İbn Mâce (no. 2179), Nâfi an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/333.
[165] Bu hadisi Buhârî (buyu171/4, III, 28), Müslim (buyu' 14-5, s. 1956), Ebû Dâvud (no. 3436), Nesâî (buyu1 18/1-2, VII, 257) ve İbn Mâce (no. 2179), Nâfi an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[166] Bu hadisi Müslim (buyu' 16-7, s. 1157), Ebû Dâvud (no. 3437), Tirmizî (no. 1221) ve Nesâî (buyu1 18/4, VII, 257), İbn Şirîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (buyu' 71/1, III, 28), Muh. b. Bessâr an Abdil- 4705-vehhâb an Ubeydillah el-Ömerf an Safcl el-Makburî an EbîHureyre senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[167] Bu hadisi belâğan Mâlik (buyu' 72, s. 663), Ebû Dâvud (no. 3461), Tirmizî (no. 1231) ve Nesâî (buyu' 73, VII, 395-6), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebi Hureyre asl- ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[168] Bu hadisi Ahmed (I, 398), Şerik an Simâk an Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhi asl-ı senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Ahmed'in ricali güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 84).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[169] Muvattâ, buyu' 73, s. 663.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[170] Bu hadisi Tirmizî (no. 1283, 1566), Ömer b. Hafs es-Seybânî an İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an EbîAbdir-rahman el-Hubelî an Ebî Eyyûb senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[171] Bu hadisi Tirmizî (no. 1284), el-Hasan b. Kaza'a an İbn Mehdi an Hammâd b. Seleme ani'I-Haccâc ani'l-Ha-kem an Meymûn b. e. Şebîb an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/334.
[172] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3333) İbn Mâce (no. 2277) ve Tirmizî (no. 1206), Simâk b. Harb an Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[173] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3331), Nesâî (buyu' 2, VII, 243) ve İbn Mâce (no. 2278), Saîd b. ebî Hayre ani'I-Hasan an EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[174] Bu hadisi Mâlik (buyu' 38, s. 636-7), Buhârî (buyu' 54, III, 23; 74, III, 29,76, III, 30), Müslim (müsâkât no. 79, s. 1209-10), Ebû Dâvud (no. 3348), Tirmizî (no. 4713-1243), Nesâî (buyu1 41, VII, 273) ve İbn Mâce (no. 2160, 2259), ez-Zührî an Mâlik b. Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[175] Bu hadisi Mâlik (buyu' 38, s. 636-7), Buhârî (buyu' 54, III, 23; 74, III, 29,76, III, 30), Müslim (müsâkât no. 79, s. 1209-10), Ebû Dâvud (no. 3348), Tirmizî (no. 4713-1243), Nesâî (buyu1 41, VII, 273) ve İbn Mâce (no. 2160, 2259), ez-Zührî an Mâlik b. Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[176] İlk lafiz Müslim'e (müsâkât no. 82, s. 1211) ait olup isnâdı şöyledir: İbn e. Şeybe an Vekî' an lsm. b. Müslim el-Abdî an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd. /kinci lafiz (4700), Müslim'e ait olup bunu Buhârî (vekâlet 11, III, 64), Müslim (müsâkât no. 96, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/6, VII, 273), Yahya b. e. Kesîr an Ukbe b. Abdilgâfir an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Üçüncü lafız (4701); Buhârî (buyu' 79/1, III, 31), MUslim (müsâkât 101, s. 1217) ve Nesâî (buyu' 50/3, VII, 281), Amr b. Dînâr an Ebî Salih an Ebi Saîd asl-ı senedi ile tahrîc edilmiştir.
Dördüncü lafiz (4702), Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (buyû' s. 21, s. 623), Buhârî (buyu' 89, III, 24-5), Müslim (müsâkât 95, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/1, VII, 271-2), Abdülmecid b. Süheyl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Saîd ve EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin başka tarikleri de vardır:
Mâlik (buyu' 30, s. 632), Buhârî (buyu' 78/2, III, 30-1), Müslim (müsâkât 75-6, s. 1208), Tirmizî (no. 1241) ve Nesâî (buyu' 47/1-2, VII, 278-9), MS/j' an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî (buyu' 20, III, 10), Müslim (müsâkât 98, s. 1216) ve Nesâî (buyu' 41/3, VII, 272), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[177] İlk lafiz Müslim'e (müsâkât no. 82, s. 1211) ait olup isnâdı şöyledir: İbn e. Şeybe an Vekî' an lsm. b. Müslim el-Abdî an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd. /kinci lafiz (4700), Müslim'e ait olup bunu Buhârî (vekâlet 11, III, 64), Müslim (müsâkât no. 96, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/6, VII, 273), Yahya b. e. Kesîr an Ukbe b. Abdilgâfir an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Üçüncü lafız (4701); Buhârî (buyu' 79/1, III, 31), MUslim (müsâkât 101, s. 1217) ve Nesâî (buyu' 50/3, VII, 281), Amr b. Dînâr an Ebî Salih an Ebi Saîd asl-ı senedi ile tahrîc edilmiştir.
Dördüncü lafiz (4702), Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (buyû' s. 21, s. 623), Buhârî (buyu' 89, III, 24-5), Müslim (müsâkât 95, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/1, VII, 271-2), Abdülmecid b. Süheyl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Saîd ve EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin başka tarikleri de vardır:
Mâlik (buyu' 30, s. 632), Buhârî (buyu' 78/2, III, 30-1), Müslim (müsâkât 75-6, s. 1208), Tirmizî (no. 1241) ve Nesâî (buyu' 47/1-2, VII, 278-9), MS/j' an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî (buyu' 20, III, 10), Müslim (müsâkât 98, s. 1216) ve Nesâî (buyu' 41/3, VII, 272), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/335.
[178] İlk lafiz Müslim'e (müsâkât no. 82, s. 1211) ait olup isnâdı şöyledir: İbn e. Şeybe an Vekî' an lsm. b. Müslim el-Abdî an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd. /kinci lafiz (4700), Müslim'e ait olup bunu Buhârî (vekâlet 11, III, 64), Müslim (müsâkât no. 96, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/6, VII, 273), Yahya b. e. Kesîr an Ukbe b. Abdilgâfir an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Üçüncü lafız (4701); Buhârî (buyu' 79/1, III, 31), MUslim (müsâkât 101, s. 1217) ve Nesâî (buyu' 50/3, VII, 281), Amr b. Dînâr an Ebî Salih an Ebi Saîd asl-ı senedi ile tahrîc edilmiştir.
Dördüncü lafiz (4702), Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (buyû' s. 21, s. 623), Buhârî (buyu' 89, III, 24-5), Müslim (müsâkât 95, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/1, VII, 271-2), Abdülmecid b. Süheyl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Saîd ve EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin başka tarikleri de vardır:
Mâlik (buyu' 30, s. 632), Buhârî (buyu' 78/2, III, 30-1), Müslim (müsâkât 75-6, s. 1208), Tirmizî (no. 1241) ve Nesâî (buyu' 47/1-2, VII, 278-9), MS/j' an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî (buyu' 20, III, 10), Müslim (müsâkât 98, s. 1216) ve Nesâî (buyu' 41/3, VII, 272), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336.
[179] İlk lafiz Müslim'e (müsâkât no. 82, s. 1211) ait olup isnâdı şöyledir: İbn e. Şeybe an Vekî' an lsm. b. Müslim el-Abdî an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd. /kinci lafiz (4700), Müslim'e ait olup bunu Buhârî (vekâlet 11, III, 64), Müslim (müsâkât no. 96, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/6, VII, 273), Yahya b. e. Kesîr an Ukbe b. Abdilgâfir an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Üçüncü lafız (4701); Buhârî (buyu' 79/1, III, 31), MUslim (müsâkât 101, s. 1217) ve Nesâî (buyu' 50/3, VII, 281), Amr b. Dînâr an Ebî Salih an Ebi Saîd asl-ı senedi ile tahrîc edilmiştir.
Dördüncü lafiz (4702), Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (buyû' s. 21, s. 623), Buhârî (buyu' 89, III, 24-5), Müslim (müsâkât 95, s. 1215) ve Nesâî (buyu' 41/1, VII, 271-2), Abdülmecid b. Süheyl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Saîd ve EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin başka tarikleri de vardır:
Mâlik (buyu' 30, s. 632), Buhârî (buyu' 78/2, III, 30-1), Müslim (müsâkât 75-6, s. 1208), Tirmizî (no. 1241) ve Nesâî (buyu' 47/1-2, VII, 278-9), MS/j' an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî (buyu' 20, III, 10), Müslim (müsâkât 98, s. 1216) ve Nesâî (buyu' 41/3, VII, 272), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336.
[180] Bu hadisi Müslim (müsâkât 81, s. 1211), Ebû Dâvud (no. 3349-50), Tirmizî (no. 1240), Nesâî (buyu' 43-4, VII, 274-8) ve İbn Mâce (no. 2254), Ebû'l-Es'as es-San'ânîan Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336.
[181] Bu hadisi Müslim (müsâkât 90-2, s. 1213), Ebû Dâvud (no. 3351-3), Tirmizî (no. 1255) ve Nesâî (buyu' 48, VII, 279), Hanas es-Sart'ânî an Fadâle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadisin lafzı Müslim'e aittir (no. 89), İbn Vehb an Ebî Hânî el-Havlânî an Alîb. Rebâh an Fadâle tarikiyle gelmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336.
[182] Bu hadisi Mâlik (buyu1 28, s. 632), Yahya b. Saîd'den ahzetmiştir. Bu İbn Vehb, Leys b. Sa'd ve Amr b. el-Hâris an Yahya b. Saîd an Abdillah b. e. Seleme tarikiyle de yine mürsel olarak gelmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336.
[183] Bu hadisi Mâlik (buyu' 33, s. 634) ve Nesâî (buyu' 47/3, VII, 279), Mâlik an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/336-337.
[184] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3354), Tirmizî (no. 1242), Nesâî (buyu 50/5, VII, 281-2) ve İbn Mâce (no. 2262), Hammâd b. Seleme an Simâk b. Harb an Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/337.
[185] Muvattâ, buyu' no. 50, s. 645.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/337.
[186] Bu hadisi (buyu' 22, s. 624), Ebû Dâvud (no. 3359), Tirmizî (no. 1225), Nesâî (buyu' 36, VII, 269) ve İbn Mâce (no. 2264), Mâlik an Abdillah b. Yezîd an Zeyd Ebî Ayyâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/337.
[187] Bu hadisi Müslim (müsâkât no. 123, s. 1225), Ebû Dâvud (no. 3358), Tirmizî (no. 1596) ve Nesâî (buyu166, VII, 292-3), Leys b. Sa'd an Ebtz-Zübeyr anCâbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/337.
[188] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3357), Hafs b. Ömer an Hammâd b. Seleme an Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb an Müslim b. Cübeyr an EbîSüfyân an Amr b. Harîş an ibn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/337-338.
[189] Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 59, s. 652), an Salih b. Key-sân an Hasan b. Muh. b. Alî b. e. Tâlib an Alî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[190] Bu hadisi Tirmizî (no. 1238) ve İbn Mâce (no. 2271), el-Haccâc b. Artât an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[191] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3356), Tirmizî (no. 1237), Nesâî (buyu' 65, VII, 292) ve İbn Mâce (no. 2271), Ka-tâde ani' l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[192] Bu mevkufu Mâlik (buyu' 90, s. 681), Humeyd b. Kays an Mücâhid an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[193] Bu mevkufu Mâlik (buyu' 82, s. 672), Osman b. Hafs b. Halde ani'z-Zührî an Salim b. Abdillah an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[194] Râvilerinden Ömer b. Râşid çoğunluğa göre zayıf olmakla beraber sadece İclî tarafından tevsîk edilmiştir (Mecma' IV, 117).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[195] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2274), Abdullah b. Saîd an Abdillah b. İdrîs an Ebî Ma' ser an Saîd el-Makburî an Ebi Hureyre senedi ile tahrîc etti. Ebû Ma'şer zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/338.
[196] Bu hadisi Mâlik (buyu' 79, s. 671), Buhârî (buyu1 42, 43,44, III, 17-8), Müslim (buyu'43,45, s. 1163-4), Ebû Dâvud (no. 3454), Tirmizî (no. 1246), Nesâî (buyu' 9, VII, 248) ve İbn Mâce (no. 2181), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahffc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339.
[197] Bu rivayeti Buhârî (buyu' 47/2, III, 19), Leys b. Sa'd an Abdirrahman b. Hâlid ani'z-Zührt an Salim an ebîhî muallak senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339.
[198] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3456), Tirmizî (no. 1247) ve Nesâî(buyû' 11, VII, 251-2), Leys b. Sa'd an İbn Âdân an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
an Salim an ebîhî muallak senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339.
[199] Bu hadisi Buhârî (buyu1 19/2, III, 10; 22, III, 11; 42/2, III, 17; 44/1, III, 18; 46/2, III, 18), Müslim (buyu' 8, VII, 244), Abdullah b. el-Hâris an Hakîm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339.
[200] Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 80, s. 671), senedsiz olarak belâğan; Tijmizî ise (no. 1270), Kuteybe an Süfyân an ibn Aclân an Avn b. Abdillah an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, Avn, İbn Mes'ûd'u idrâk etmediği için hadisin mürsel olduğunu; el-Kâsım b. Abdirrahman an İbn Mes'ûd tarikiyle yine mürsel olarak rivayet olunduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339.
[201] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3457), Müsedded an an Hammâd an Ciimeyl b. Mürre an Ebfl-Vadî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/339-340.
[202] Bu hadisi Nesâî (buyu* 10/7, VII, 251), Muh. b. İsmail b. Ibr an Yezîd an Hemmâm an Kalâde ani' I-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[203] Bunu İbn Mâce (no. 2190), Humeyd b. Mes'ade an Hâlid b. el-Hâris an Saîd an Kalâde ani'I-Hasan an Ukbe ve Semure senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[204] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2191), Vekf an Saîd b. Btsir an Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[205] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3508-9), Tînnizî (no. 1285), Nesâî (buyu'15, VII, 254-5) ve İta Mâce (m. 2242), Mahled b. Hufâfan Urve an Âise asl-ı senedi ite; Ebû Dâvud (no. 3510), Tirmizî (no. 1286) «e İte fttfce (no. 2243), Hisâm b. Urve an ebîhî m Âifr ad-i i ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, her iki tarik için sıhhat hokafi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[206] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3506), Midim an Katâde ani'l-Hasan an Ukbe senedi ile.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[207] Râvilerinden Abdüsselâm b. Aclân I tim: "Hadisleri yazılabilir; ancak I etmek hususunda tereddüt etmiştir" IV, 80).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340.
[208] Mâlik (buyû'4, s. 613), bunu an Yahya b. b. Abdillah b. Ömer an ebîhî sahîh senedi ile.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/340-341.
[209] Bu hadisi Mâlik (buyu' 9, s. 617), Buhârî (90/1-2. 35; 92, III, 35), Müslim (buyu' 77-79, s. 1172-3x Dâvud (no. 3434) ve Nesâî (buyu' 45, an ibn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 80, s. 1173), Ebû Dâvud («a 3€m"&-mizî (no. 1244) ve Nesâî (buyu176, vn. 2971. *z-m*î an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî ari-ı aanC flr tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[210] Bu rivayeti Müslim (müsâkât no. 14, s. 1190), Ebû Dâvud (no. 3470), Nesâî (buyu' 30/1-2, VII, 264-5) ve İbn Mâce (no. 2219), İbn Cüreye an Ebfz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[211] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3374), Nesâî (buyu' 30/3, VII, 265; 31, VII, 266) ve İbn Mâce (no. 2218), Süfyân an Humeyd el-A'rec an Sül. b. Atîk an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[212] Bu hadisi Ahmed (II, 341, 388), Bezzâr (no. 1292) ve Taberânî (M. el-Evsat I, 71b), İsi b. Süfyân an Atâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsi hakkında ihtilâf mevcuttur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[213] Bu hadisi Ahmed (II, 341, 388), Bezzâr (no. 1292) ve Taberânî (M. el-Evsat I, 71b), İsi b. Süfyân an Atâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsi hakkında ihtilâf mevcuttur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[214] Bu hadisi Ahmed (II, 341, 388), Bezzâr (no. 1292) ve Taberânî (M. el-Evsat I, 71b), İsi b. Süfyân an Atâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsi hakkında ihtilâf mevcuttur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/341.
[215] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1691), Abdürrezzâk (no. 14391), Ahmed (III, 296,372, 399), Buhârî (buyu 96-97, III, 37; şufa 1, III, 46-7; şirket 8, III, 112; hiyel 14, VIII, 65), Ebû Dâvud (no. 3514), Tirmizî (no. 1370), İbn Mâce (no. 2499), İbnu'I-Cârûd (s. 300), İbn Hibbân (5161-4) ve Beyhakî (VI, 102), ez-Zührîan Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[216] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3513), Müslim (müsâkât no. 134-5, s. 1229) ve Nesâî (buyu180, VII, 301; 108, VII, 320), ibn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[217] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3518), Tirmizî (no. 1369) ve İbn Mâce (no. 2494), Abdülmelik b. e. SU. an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre bu rivayet garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[218] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3517) ve Tirmizî (no. 1368), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[219] Bu mevkuf hadisi Mâlik (şufa 4, s. 717), an Muh. b. Umâre an EbîBekr b. Hazm an Osman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[220] İsnadında yer alan Abdullah b. Buzey" zayıf bir râvidir (Mecma'IV, 159).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[221] Râvilerinden Nâyil b. Necîh'i Ebû Hatim tevsîk etmiş; başkası ise zayıf addetmiştir (Mecma' IV, 159).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[222] Bu hadisi Buhârî (selem 1-2, III, 43, 4; VII, III, 46), Müslim (müsâkât no. 127-8, s. 1226-7), Ebû Dâvud (no. 3463), Tirmizî (no. 1311), Nesâî (buyu 6,3, VII, 290) ve İbn Mâce (no. 2280), İbn e. Necîh an Abdillah b. Kesir an Ebî'l-Minhâl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[223] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3468) ve İbn Mâce (no. 2283), Ziyâd b. Hayseme an Sa'd et-Tâ'î an Atiyye b. Sa'd an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/342.
[224] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3467), Muh. b. Kesir an Süf-yâı an Ebî Ishâk an raculin Necrâniyyin an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Görüldüğü gibi isnadında kimliği echûl bir râvi vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[225] Ba hadisi Bezzâr (no. 1290), Hâlid b. Yûsuf an ebîhî an Ca'fer b. Sa'd b. Semure an Hubeyb b. Sül. an ebîhî Sül. b. Semure an Semure senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[226] Muvattâ, buyu'no. 91, s. 681.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[227] Muvatta, buyu' no. 94, s. 682.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[228] Ba hadisi Müslim (müsâkât no. 129-130, s. 1227-8), Ebû Dâvud (no. 3447) ve Tirmizî (no. 1267), üç ayn râvi kanalıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den tahrîc ettiler. Tye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[229] Bu hadisi Ahmed (II, 33), Yezîd b. Harun an Asbağ b. Zeyd an EbîBişr an Ebî'z-Zâhiriyye an Kestr b. Murre an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[230] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343.
[231] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/343-344.
[232] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[233] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2153), Nasr b. Alî el-Cehdamt an Ebt Ahmed an İsrail an Alt b. Salim b. Sevbân an Alî b. Zeyd b. Ceďân an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Alî b. Zeyd zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[234] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2155), Yahya b. Hakim an Ebt Bekr el-Haneft ani'l-Heysem b. Rafı' an Ebt Yahya el-Mekkt an Ferrûh mevlâ Osman b. Affân an Ömer senedi ile tahrîc etti.
İsnadı, Sindî'ye göre sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[235] Bu mevkufu Mâlik (buyu' no. 57, s. 651), an Yûnus b. Yûsuf an İbni'l-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[236] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3450), Muh. b. Osman an Sül. b. Bilâl ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebthî an Ebt Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[237] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3451), Tirmizî (no. 1314) ve İbn Mâce (no. 2200), Hammâd b. Seleme an Sabit ve Katâde ve Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/344.
[238] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3342), Sül. b. Dâvud an İbn Vehb an Satd b. e. Eyyûb an Ebt Abdillah el-Kurasî an EbîBüde an Ebt Mûsâ senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[239] Bu hadisi Müslim (imaret no. 119-20, s. 1502), Ayyaş b. Abbâs el-Kıtbânîan Abdillah b. Yeztd Ebt Abdirrahman el-Hubelîan İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[240] Bu hadisi İbn Mâce (nu. 2410), Hisûm b. Anmıâı an Yûsuf b. Muh. h. Sayfîb. Suheyb an Abdilhamîd b. Ziyâd b. Sayft an Suheyb an Şuayb b. Amr an Suheyb senedi ile tahrîc etti.
Yûsuf b. Muh. hakkında ihtilâf vardır. Diğerleri güvenilir râvilerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[241] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3342) ve Nesâî (buyu' 98/2, VII, 3\5),Satdb. Mesrûk ani'ş-Şa'bîan Sem'ân b. Mü-şennec an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[242] Bu hadisi Buhârî (istikrâd 2, III, 82), Abdülazîz b. Abdillah el-Üveysf an Sül. b. Bilâl an Sevr b. Zeyd an Ebt'l-Gays an Ebt Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[243] Bu hadisi Nesâî (buyu' 99/1, III, 315) ve İbn Mâce (no. 2408), Mansûr an Ziyâd b. Amr b. Hind an Imrân b. Huzeyfe asl-ı senedi; Nesâî (99/2, III, 315-6), Muh. b. el-Müsennâ an Vehb b. Certr an ebtht ani'l-A'meş un Husayn b. Abdirrahman an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Meymûne senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345.
[244] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2409), İbr. b. el-Münzir an İbn e. Füdeyk an Satd b. Süfyân Mevlâ' I-Eslemiyyîn an Ca'fer b. Muh. an ebihtan Abdillah b. Ca'fer senedi ile tahrîc etti.
Sindî, isnadının sahîh olduğunu söyledi. Keza, Müsted-rek'te el-Hâkim aynı hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/345-346.
[245] Bu hadisi Mâlik (buyu' 84, s. 674), Buhârî (havalât 1-2, III, 55), Müslim (müsâkât no. 33, s. 1197), Ebû Dâvud (no. 3345), Tirmizî (no. 1308) ve Nesâî (buyu' 101, VII, 317), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (istikrâd 12, III, 85) ve Müslim (müsâkât no. 33, s. 1197), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebt Hureyre asl-ı senedi île tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[246] Bu hadisi Bezzâr (no. 1300), Ah. b. Yahya an Abdirrahman b. Bişr el-Mellâ'îan Şuayb Beyyâ'il-Enmât an Ebt Ishak ani'l-Hâris an Alt senedi ile tahrîc etti.
Haris hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[247] Bu hadisi muallak olarak (isnâdsız) Buhârî (istikrâd 13, III, 85), Ebû Dâvud (no. 3628), Nesâî (buyu' 100, VII, 316) ve İbn Mâce (no. 2427), Muh. b. Meymûn b. Mü-seyke an Amr b. es-Şerfd an ebtht asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Hacer'e göre isnadı hasendir (Neyi V, 255).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[248] Bu hadisi Buhârî (sulh 10/1, III, 170) ve Müslim (müsâkât no. 19, s. 1191-2), İbn ebt Üveys an ahihî an Süleyman b. Bilâl an Yahya b. Satd an Ebî'r-Ricâl Muh. b. Abdirrahman an Amre an Aise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[249] Lafız Nesâî'ye ait olup (buyu' 104/1, VII, 318), isnadı şöyledir: Ira b. Hammâd an Leys an İbn Aclân an Zeyd b. Eşlem an Ebt Salih an Ebt Hureyre.
Ayrıca Buhârî (buyu' 18, III, 10), Müslim (müsâkât 31, s. 1196) ve Nesâî (buyu' 194/2, VII, 318), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[250] Bu hadisi Tirmizî (no. 1306), Ebû Kureyb an İshâk b. Sül. er-Râzt an Dâvud b. Kays an Zeyd b. Eşlem an Ebt Salih an Ebt Hureyre senedi ile tahrîc etti. Tirmizî'ye göre senedi sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346.
[251] Bu hadisi Müslim (müsâkât no. 32, s. 1196), Eyyûb es-Sahtiyânî an Yahya b. e. Kesir an Abdillah b. e. Katâde an ebthî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/346-347.
[252] Metni daha uzun olan bu hadisi Müslim (zühd ve'r-Rakâik (no. 74, s. 2301-3), Hatim b. İsm. an Ya'kûb b. Mücâhid an Ubâde b. el-Veltd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/347.
[253] Bu hadisi Buhârî (salât 71,1, 117-8; sulh 14, III, 172), Müslim (müsâkât no. 20-1, s. 1192), Ebû Dâvud (no. 3595), Nesâî (kudât 19/1, VIII, 239-40; 25, VIII, 244) ve İbn Mâce (no. 2429), ez-Zührî an Abdillah b. Ka'b b. Mâlik an ebtht asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/347-348.
[254] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2356), Şafîî (Ümm III, 103), Abdürrezzâk (no. 14157), Ahmed (II, 377, 393, 416, 431, 456, 476, 509), Buhârî (vekâlet 5-6, III, 61; istikrâd 4, 6, 7, 8, III, 83-4; hibe 23/4, III, 139; 25, III, 140), Müslim (müsâkât no. 120-2, s. 1225), Tirmizî (no. 1316-7) Nesâî (buyu' 64/2, VII, 291), İbn Mâce (no. 2423), İbnu'l-Cârûd (s. 372) ve Beyhakî (V, 351-2; VI, 21), Seleme b. Kuheyl an Ebt Seleme an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[255] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2356), Şafîî (Ümm III, 103), Abdürrezzâk (no. 14157), Ahmed (II, 377, 393, 416, 431, 456, 476, 509), Buhârî (vekâlet 5-6, III, 61; istikrâd 4, 6, 7, 8, III, 83-4; hibe 23/4, III, 139; 25, III, 140), Müslim (müsâkât no. 120-2, s. 1225), Tirmizî (no. 1316-7) Nesâî (buyu' 64/2, VII, 291), İbn Mâce (no. 2423), İbnu'l-Cârûd (s. 372) ve Beyhakî (V, 351-2; VI, 21), Seleme

b. Kuheyl an Ebt Seleme an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[256] Bu rivayeti İbn Mâce (no. 2425), Muh. b. Abdila'lâ an Mu'temir b. Süleyman an ebthî an Haneş an İklime an ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Haneş zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[257] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2421), İbn e. Meryem an Yahya b. Eyyûb an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Nâfi' an İbn Ömer ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[258] Bu hadisi Nesâî (buyu' 97, VII, 314), Amr b. Alî an İbn Mehdi an Sûfyân an İsmail b. İbr. b. Abdillah b. e. Ra-bVâ an ebthî an ceddihî senedi ile tahrîc etti. Münzirî, isnadının zayıf olduğunu söyledi (Tergîb II, 566).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[259] Bu hadisi Nesâî (buyu' 98/1, VII, 314), Alî b. Hucr an Ismaîl b. Ca'fer ani'I-Alâ an Ebî Kesir mevlâ Muh. b. Cahş an Muh. b. Cahş senedi ile tahrîc etti. El-Hâkim'in sıhhatine hükmettiği hadislerdendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/348.
[260] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 15257), Ahmed (III, 296), Ebû Dâvud (no. 3343), Nesâî (cenâiz 67/2, IV, 65), İbn Hibbân (no. 3053) ve Beyhakî (VI, 73), ez-Zührîan Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[261] Bu rivayeti Ahmed (III, 330), Zaide an Abdülah b. Muh. b. Akil an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti. El-Hâkim ve İbn Hibbân Sahîh'lerinde irâd ettiler. Mün-zirî'ye göre Ahmed'in isnadı hasendir (Tergîb II, 606).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[262] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2430), Muh. b. Halef an Ya'lâ an Sül. b. Yüseyr an Kays b. Rûmi an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Kays ve Süleyman sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[263] Râvilerinden Utbe b. Humeyd hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma'IV, 126).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[264] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2431), Hâlkib. Yezîdb. e. Mâlik an ebihî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Hâlid, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[265] Bu hadisi Ahmetl (IV, 146, 154), Bekr b. Amr el-Maâfi-ri an Suayb b. Zür'a an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 127).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[266] Bu hadisi Ahmed (III, 325) ve Bezzâr (no. 1337),AW«/-lah b. Muh. b. Akü an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' IV, 127).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/349.
[267] Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 128).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[268] Râvilerinden Sehl b. Karîn zayıftır (Mecma' IV, 129).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[269] Bu hadisi Ahmed (II, 23), Muh. b. Ubeyd an Yûsuf b. Suheyb an Zeyil el-Ummâ an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre isnadını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[270] Bu hadisi Ahmed (V, 366), Affâtı an Abdilvâris an Muh. b. Hucâde an Sül. b. Büreyde an ebîhi (lafız buna ait) ile (V, 351), İbn Nümeyr ani'l-A'meş an Ebi Dâvud an Büreyde senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 135).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[271] Bu hadisi Bezzâr (no. 1342), İbr. b. Hânî an Yahya b. Osman an ismail b. Ayyaş an Abdirrahman b. Süleyman an Ebi Sa'd an Muâviye b. Ishâk an Saîd b. el-Museyyeb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[272] Her iki lafız da Ebû Davud'a (no. 3519) ve 3522) aittir.
Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 88, s. 678), Abdürrezzâk (no. 15160-1), Şafîî (Ümm III, 176), Ahmed (II, 228, 247, 249,258,476), Dârimî (II, 262), Buhârî (istikrâd 14, III, 86), Müslim (müsâkât no. 22-23, s. 1193), Ebû Dâvud (no. 3519, 3522), Tirmizî (no. 1262), Nesâî (buyu1 95, VII, 311), İbn Mâce (no. 2358-9), İbn Hibbân (no. 5015), Dârekutnî (IV, 230; III, 29-30) ve Beyhakî (VI, 44, 47), Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[273] Her iki lafız da Ebû Davud'a (no. 3519) ve 3522) aittir.
Bu hadisi Mâlik (buyu' no. 88, s. 678), Abdürrezzâk (no. 15160-1), Şafîî (Ümm III, 176), Ahmed (II, 228, 247, 249,258,476), Dârimî (II, 262), Buhârî (istikrâd 14, III, 86), Müslim (müsâkât no. 22-23, s. 1193), Ebû Dâvud (no. 3519, 3522), Tirmizî (no. 1262), Nesâî (buyu1 95, VII, 311), İbn Mâce (no. 2358-9), İbn Hibbân (no. 5015), Dârekutnî (IV, 230; III, 29-30) ve Beyhakî (VI, 44, 47), Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[274] Bu rivayeti İbn Mâce (no. 2360), İbn e. Füdeyk an İbn e. Zi'b an Ebf l-Mu'temir b. Amr b. Râfî' an İbn Halde ez-Zurakîan Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350.
[275] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3531) ve Nesâî (buyu* 96/3. VII, 313-4) Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/350-351.
[276] Bu hadisi Ahmed (III, 36, 58). Müslim (müsâkât no. 18, s. 1191), Ebû Dâvud (no. 3469), Tirmizî (no. 655), Nesâî (buyu' 3OK, VH, 265; 95/2, VD, 312), İbn Mâce (no. 2356), el-Hâkim (II, 41) Beyhakî (V, 305; VI, 49), Bükeyr b. el-Eşacc an İyâd b. Abdi İlah an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/351.
[277] Bu mevkufu Mâlik (vasiyyet no. 8. s. 770), doğrudan İbn Delâf 'tan ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/351.
[278] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/351.
[279] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3563-4), Abdülazîz b. Rufey' an unâsin min âli Safvân asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bu rivayet mürseldir. Zira son râvilerin kimliği mechûldur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[280] Bu hadisi Tirmizî (no. 1360), Alî b. Hucr an Süveyd b. Abdilazîz an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[281] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3561), Tirmizî (no. 1266) ve İbn Mâce (no. 2400), Saîd b. e. Arûbe an Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[282] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3565), Tirmizî (no. 1265) ve İbn Mâce (no. 2398), İsmail b. Ayyaş an Şurahbîl b. Müslim an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasen garîb'tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[283] Bu hadisi Buhârî (hibe 35, III, 144) ve Müslim (zekât 73, s. 707), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec un Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[284] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.

[285] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[286] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/352.
[287] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[288] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[289] Sıra ile lafızlar Müslim (hibât no. 20, 21, 23, 26), Ebû Dâvud (no. 3556) ve Nesâî'ye (umrâ 1/2, VI, 273) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hibe 32/1, III, 143), Müslim (hibât 25, s. 1246) ve Nesâî (umrâ 4/1-2, VI, 277), Yahya an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Mâlik (akdiye 43, 756), Müslim (hibât 20-24, s. 1145-6), Ebû Dâvud (no. 3553-5), Tirmizî (no. 1350), Nesâî (umrâ 3/2-3, 5-10, VI, 275-6) ve İbn Mâce (no. 2380), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 26-28, s. 1246-7), Ebû Dâvud (no. 3558), Nesâî (umrâ 2/8-13, VI, 274) ve İbn Mâce (no. 2383), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 30-31, s. 1247-8), Ebû Dâvud (no. 3556), Nesâî (umrâ 2/1, 3, 4, VI, 272-3) ve İbn Mâce (no. 2382), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Son lafzı Nesâî (umrâ 2/2, VI, 273), Ah. b. Sül. an Ubey-di İlah an İsrâîl an Abdilkerîm an Atâ senedi ile tahrîc etti.
Umrâ suretiyle hibe: Bağış yapan kimsenin "Ben sağ kaldıkça bu malı sana verdim" demesidir. Rukbâ ise: "Şu malımı sana bağışlıyorum, eğer ben senden önce ölürsem mal senindir; eğer sen benden önce ölürsen mal yine bana ait olur" demektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[290] Râvilerinden el-Mesâ b. es-Sabbâh, çoğunluğa göre zayıf olmakla birlikte bir rivayette İbn Maîn onu tevsîk etmiştir (Mecma' IV, 157).
İbn Ömer'in İbn Mâce'nin (no. 2382) rivayetindeki senedi şöyledir: Ishâk b. Mansûr an Abdirrezzâk an İbn Cüreyc an Atâ an İbn Ömer.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[291] Bu hadisi Nesâî (rukbâ 2/1, VI, 269), Muh. b. Vehb an Muh. b. Seleme an Ebî Abdirrahün an Zeyd an Ebi'z-Zübeyr an Tavus an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[292] Bu rivayeti Nesâî (rukbâ 2/2), Ahmed b. Harb an Ebî Muâviye an Haccâc an EbVz-Zübeyr an Tavus an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353
[293] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3539), Tirmizî (no. 1299), Nesâî (hibe 4/3, VI, 267-8) ve İbn Mâce (no. 2377), Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an Tavus an Ibn Abbâs ve İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.Tirmizî'ye göre isnadı "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353
[294] Laftzlar Müslim'e aittir (hibât no. 9, 13, 14, 17).
Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 39, s. 751), Buhârî (hibe 12/2, III, 134), Müslim (hibât 9-11, s. 1241), Tirmizî (no. 1367) ve Nesâî (nahl 1-4, VI, 258-9), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman ve Muh. b. en-Nu'mân b. Beşfr an Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 12, s. 1242), Ebû Dâvud (no. 3543) ve Nesâî (nahl 5, 7, VI, 259), Hisâm b. Vrve an ebîhî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 13. III, 134: şehâdât 9, III, 151), Müslim (hibât 13-18, s. 1242-4), Ebû Dâvud (no. 3542) ve Nesâî (nahl 8-13, VI, 259-61), es-Şa'bî ani'n-Nu'mân asi-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353.
[295] Laftzlar Müslim'e aittir (hibât no. 9, 13, 14, 17).
Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 39, s. 751), Buhârî (hibe 12/2, III, 134), Müslim (hibât 9-11, s. 1241), Tirmizî (no. 1367) ve Nesâî (nahl 1-4, VI, 258-9), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman ve Muh. b. en-Nu'mân b. Beşfr an Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 12, s. 1242), Ebû Dâvud (no. 3543) ve Nesâî (nahl 5, 7, VI, 259), Hisâm b. Vrve an ebîhî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 13. III, 134: şehâdât 9, III, 151), Müslim (hibât 13-18, s. 1242-4), Ebû Dâvud (no. 3542) ve Nesâî (nahl 8-13, VI, 259-61), es-Şa'bî ani'n-Nu'mân asi-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/353-354.
[296] Laftzlar Müslim'e aittir (hibât no. 9, 13, 14, 17).
Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 39, s. 751), Buhârî (hibe 12/2, III, 134), Müslim (hibât 9-11, s. 1241), Tirmizî (no. 1367) ve Nesâî (nahl 1-4, VI, 258-9), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman ve Muh. b. en-Nu'mân b. Beşfr an Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 12, s. 1242), Ebû Dâvud (no. 3543) ve Nesâî (nahl 5, 7, VI, 259), Hisâm b. Vrve an ebîhî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 13. III, 134: şehâdât 9, III, 151), Müslim (hibât 13-18, s. 1242-4), Ebû Dâvud (no. 3542) ve Nesâî (nahl 8-13, VI, 259-61), es-Şa'bî ani'n-Nu'mân asi-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[297] Laftzlar Müslim'e aittir (hibât no. 9, 13, 14, 17).
Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 39, s. 751), Buhârî (hibe 12/2, III, 134), Müslim (hibât 9-11, s. 1241), Tirmizî (no. 1367) ve Nesâî (nahl 1-4, VI, 258-9), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman ve Muh. b. en-Nu'mân b. Beşfr an Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile; Müslim (hibât no. 12, s. 1242), Ebû Dâvud (no. 3543) ve Nesâî (nahl 5, 7, VI, 259), Hisâm b. Vrve an ebîhî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 13. III, 134: şehâdât 9, III, 151), Müslim (hibât 13-18, s. 1242-4), Ebû Dâvud (no. 3542) ve Nesâî (nahl 8-13, VI, 259-61), es-Şa'bî ani'n-Nu'mân asi-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[298] Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 40), s. 752), ani'z-Zührî an Vrve an Âise sahîh senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[299] Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 41, s. 753), ani'z-Zührîan Urve b. ez-Zübeyr an Abdirrahman b. Abdilkârî an
Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[300] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[301] Bu mevkufu Mâlik (akdiye no. 42, s. 754), Dâvud b. el-Husayn an Ebî Gatafân b. Tarîf el-Mürrî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/354.
[302] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3632), Ubeydullah b. Sa'd b. Ibr. an ammihian ebîhî an Ibn Ishâk an EbîNuaym Vehb b. Keysân an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.

[303] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3546-7), Nesâî (umrâ 5/1-2, VI, 278-9) ve İbn Mâce (no. 2388), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[304] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3546-7), Nesâî (umrâ 5/1-2, VI, 278-9) ve İbn Mâce (no. 2388), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[305] Bu hadisi Tirmizî (no. 2130), Ezher b. Mervân an Muh. b. Sevâ' an Ebî Ma'ser an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre bu hadisin isnadı garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[306] Bu hadisi Buhârî (hibe 11, III, 133), Ebû Dâvud (no.3536) ve Tirmizî (no. 1954), Hisâm b. Vrve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[307] Bu hadisi Tirmizî (no. 1338), Muh. b. Abdillah b. Bezan Bisr b. el-Mufaddal an Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnadının sahîh olduğuna hükmetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[308] Bu hadisi Tirmizî (no. 1576), Alî b. Saîd el-Kindî an Ab-dirrahîm b. Sili. an Israîl an Süveyr an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[309] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3057) ve Tirmizî (no. 1577), et-Tayâlisî an Imrân el-Kattân an Katâde an Yezîd b. Abdillah b. eş-Şihhîr an İyâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[310] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3537) ve Tirmizî (no. 3946), Muh. b. İshâk an Saîd el-Makbu-rî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasendir. Ancak lafzının ait olduğu bir başka senedi (no. 3945) daha vardır: Ah. b. Ment 4855-an Yezîd b. Hârûn an Eyyüb an Saîd an Ebî Hureyre.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/355.
[311] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2786), Müsedded an İsâ b. Yûnus an ebîhî an Ebî Ishâk an Zfl-Cevşen senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[312] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3055), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Alîb. Zeyd an Ishâk mürsel senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[313] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[314] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3541), Ah. b. Amr b. es-Serh un Ibn Vehb an Amr b. Mâlik an Abdillah b. e. Cafer an Hâlid b. e. Imrân ani'l-Kâsım an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[315] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3416) ve İbn Mâce (no. 2157), Humeyd b. Abdirrahman er-Ruvâsiyy an Muğîre b. Ziyâd an Ubâde b. Niiseyy ani'l-Esved b. Sa'lebe an Vbâde senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[316] Râvilerinden Mendel b. Alî, hakkında ihtilâf olan biridir (Mecma' IV, 148).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[317] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 149).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[318] İsnadı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' IV, 1517.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[319] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2432), Hisâm b. Ammâr an İsmaîl b. Ayyaş an Utbe h. Humeyd an Yahya b. e. İshâk an Enes senedi ile tahrîc etti. Utbe, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/356.
[320] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3383), Muh. b. Sül. el-Missî-sî an Muh. b. ez-Zeberkân an Ebî Hayyân et-Teymî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/357.
[321] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3388), Nesâî (buyu' 109, VII, 319) ve İbn Mâce (no. 2288), es-Sevrî an Ebî İshâk an Ebî Vbeyde an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/357.
[322] Bu hadisi Buhârî (şirket 13, III, 109; da'vât 31/3, VO, 156; ahkâm 46, VIII, 124), Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Ukayl (Akü) Ziihre an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/357.
[323] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4836) ve İbn Mâce (no. 2287), es-Sevrî an İbr. b. Muhacir an Mücâhid an Kâ-idi's-Sâib ani's-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/357.
[324] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3328) ve İbn Mâce (no. 2406), Abdülazîz ed-Derâverdî an Amr b. ebî Amr an İk-rime an İhn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/357-358.
[325] Bu hadisi Buhârî (rehin 4/1-2, III, 115-6), Ebû Dâvud (no. 3526) ve Tirmizî (no. 1254), Zekeriyyâ ani's-Şa'bî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[326] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[327] Bunu Mâlik (akdiye no. 13, s. 728-9), ani'z-Zühri m Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[328] Bu hadisi Şâfiî (Ümm III, 122), Abdurrezzâk (no. 14094), Ahmed (VI, 42, 160, 230, 237), Buhârî (buyu 14/1, III, 8; 33, III, 14; 88, III, 34; selem 5-6, VII, 45-6: istikrâd 1, III, 82; rehn 2,5, III, 115-6; cihâd 89, III, 230: mağâzî 86/1, V, 145), Müslim (müsâkât no. 124-6, s, 1226), Nesâî (buyu' 58, VII, 288; 87, VII, 303), İbn Mâce (no. 2436), İbn Hibbân (no. 5906, 5908) ve Beyhakî (VI, 19, 36) el-A'mes an İbrahim ani'l-Esved an Âi^e asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[329] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2443), el-Abbâs b. el-Velîd ar Vehb b. Saîd b. Atiyye an Abdirrahman b. Zeyd b. Esler' an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Aslı Ebû Hureyre hadisinden Buhârî'nin Sahîh'inde ys: almıştır. Vehb ve Abdurrahman sebebiyle isnadı zayıfr.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[330] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2445), Ebû Ömer Hafs b. Aman Ibn Mehdîan Süleym b. Hayyân an ebîhî an EbîHM-reyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358.
[331] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3384-5) ve Tirmizî (no. 1258), ez-Zübeyr b. er-Hirrît an Urve asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi manâsıyla Buhârî (menâkıb 28, IV, 187), Ali b. Abdillah an Süfyân b. Uyeyne an Şebfb b. Garkade ani'l-Hayy an Urve senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/358-359.
[332] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3386) ve Tirmizî (no. 1257), Ebû Husayn an Habtb b. e. Sabit (Ebû Dâvud "da: şeyhin min ehli'l-Medfne) an Hâkim asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/359.
[333] Mâlik (kırâd no. 1, s. 687-8), doğrudan Zeyd'den ahzetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/359.
[334] Bu hadisi Ahmed (I, 188-190), Buhârî (bed'ul-Halk 2, IV, 74) ve Müslim (müsâkât 139, s. 1231), Hişûm b. Urve an ebîhî an Sald b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Müslim'de (no. 137-8), başka tarikleri de vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/360.
[335] Bu hadisi Buhârî (bed'ul-Halk 2, IV, 74), Bisr b. Mûsâ an Abdillah an Mûsâ b. Ukbe an Salim an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/360.
[336] Bu hadisi Bezzâr (no. 1372), Seleme b. Sebîb an Amr b. Osman an Ebî Şihâb ani'l-A'mes an Ebî Vâil an Ibn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Amr, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Keza Ebû Ya'lâ'nın isnadında yer alan Muh. b. Dînâr da ihtilaflıdır (Mecma' IV, 172).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/360.
[337] Ahmed (III, 351) bu hadisi Abdüssamed an Hammâd an Humeyd an Ebî' l-Mutevekkil an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/360.
[338] Her iki lafız da Müslim'e aittir (müsâkât no. 4-5) ; Bu hadisi Buhârî (hars ve'1-Müzâra'a, 8-9, III, 68; 11, III, 69; icâre 22, III, 75; şirket 11, III, 113; şurût 5, III, >. 175), Müslim (müsâkât 4-6, s. 1187-8), Ebû Dâvud (no. 3408-9), Tirmizî (no. 1383), Nesâî (müzâra'a 46, VII, 53) ve İbn Mâce (no. 2467), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/361.
[339] Her iki lafız da Müslim'e aittir (müsâkât no. 4-5) ; Bu hadisi Buhârî (hars ve'1-Müzâra'a, 8-9, III, 68; 11, III, 69; icâre 22, III, 75; şirket 11, III, 113; şurût 5, III, >. 175), Müslim (müsâkât 4-6, s. 1187-8), Ebû Dâvud (no. 3408-9), Tirmizî (no. 1383), Nesâî (müzâra'a 46, VII, 53) ve İbn Mâce (no. 2467), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/361.
[340] Sahîh-i Buhârî, müzâra'a 8, III, 68.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/361.
[341] Bu hadisi Nesâî (müzâra'a 46/4, VII, 53), İbn Abdilha-kem an Şuayb b. el-Leys an ebîhî an Muh. b. Abdırah-tnan an Nâfi' an Ibn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/361.
[342] Lafız Müslim'e (no. 120) aittir. Bu hadisi Buhârî (müzâra'a 9, III, 69; 18/3, III, 72; hibe 35/7, III, 145), Müslim (buyu' 120-121, s. 1184-5) ve Nesâî (müzâra'a 45, VII, 36), Amr b. Dînâr an Tavus asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/361-362.
[343] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[344] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[345] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[346] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[347] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[348] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362.
[349] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/362-363.
[350] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[351] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[352] İlk lafız Müslim'e (buyu1 no. 117), diğerleri no. 4878: Müslim, buyu' 109; no. 4869: Müslim, buyu' 116; no. 4870: Müslim, buyu' 113; no. 4871: Müslim, buyu 114; 4872: Ebû Dâvud (no. 3402); 487i: Nesâî, eymân 46; 4874; Ebû Dâvud (no. 3401; 4875: Nesâî, eymân 45. Bu hadisi Mâlik (kirâ'1-Ard 1, s. 711), Buhârî (müzâra'a 6, III, 69; 19, III, 73; şurût 7, III, 175), Müslim (buyu1 125-7, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 3392-3) ve Nesâî (mü-,: zâra'a 45/37-42, VII, 42-44), Hanzale b. Kays an Râff asl-ı senedi ile; Buhârî (müzâra'a 18, III, 71-2), Müslim (buyu' 114, s. 1282) ve Nesâî (buyu' 45/61-2, VII, 49), Ebû'n-Ntdp an Rafi' tarikiyle; Buhârî (müzâra'a 18, III, 72), Müslim (buyu1 109-111. s. 1180-1) ve Nesâî (müzâra'a 45/47-55, VU. 45-47). Nâfi' an İbn Ömer an Râfi' asl-ı senedi ile; Müslim (buyu' 113, s. 1181-2), Ebû Dâvud (bol 3395-6) ve Nes«(mftââ'a45/34-3d. VI1.41 2). Ya'lâb. Hakim an Sülejmmrk. Tam-tm Kip «sl-ı senedi ile; Ebû Dânri (bol 3400) «e NoS (mil 45/28-32, VII, 1fl 1), Müslim (bvwS* mx 112. s. 11») tc EM Dâvud (no. 3294), Sâümb. M fllıt k. Ömer mı ebmimjRâfi' asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3397) «e NoS (â. 450,6, VII, 33), Mücâhid an İbn ,
Ebû Dâvud (no. 3398) re NesS (û 450-5. VII. 33), Mücâhid an Üseyd b. Zuhtjr an Köf ad-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[353] Bu hadisi Ebû Dâvud ..no. 3390) *c HesS (müzâra'a 45/66, VII, 50-1), Abdurrommm b İstik wt Ebî Ubey-de b. Muh. b. Ammâr anil-VHid b. ebTl-VeUd an Urve asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[354] Bu haberi Mâlik (kıuâl-Aid, bol 3, s. 711), doğrudan İbn Şihâb ez-Zührî'deo afaze.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[355] LafizNesâîyeatür.BuhjdiâEbûDâ»ud(rio.3391)ve Nesâî (müzâra'a 45/33, VIL 41), Mim. b. İtrime b. Ab-dirrahman an Muh. b. Abdimmmam b. e. Lebîbe an Sa-îdb. el-MmstjjebmıSadzsLı senedi ile lahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/363.
[356] LafizEbû Dâvafa ait.
Bunu Mâft (afcdge 26. s. 743). Ebû Dâvud (no. 3074) ve Tirmizî (no. 1378). ffifmm wetmkjmk. Urve an ebt-himâ asJ-ı senedi de DBric eattec Twmââ ye Ebû Dâvud (no. 3073) ise, Urvr om Smd b. Zeyi Unkiyle şevkettiler. Bu tarik için imsizi, han verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[357] Bu hadisi Ebû Dâvod (an. 3OJ6). Ah. b. Ahde an Abdillah b. Osman an itmı-f tmmmıl mı Nâfi" b. Ömer an İbn e. Miileykr an Une mai ic triric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[358] İki isnad ile tahric etti.İsnadının birinde Usam b. Davud . el-Cerrâk adh adlı zayıf bir ravi; diğerinde ise hadis uyduran bir râvi yer IV. 157).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[359] Bu hadisAn Süleym mı EK Betr b. Hak. m, Cmmr ile ahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[360] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[361] Râvilerindea Mûâ b. Yatü oZan'ı, kattmda ihtilâf IV, İST).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364.
[362] Bu lgfaı llMür (46, s. 757), Buhârî (ilm 27/2.I.31-2:h*alı2.Bl9!2:3-4,in,93;9,III,95; 11, m. 94; Bük 22/2, VK lWt odeb 73^,VB, 98), Müslim 11-5,». 13494}(aa 1704-8) veTır-i |b. 1372-3) , Yezid mevla'l-Munba is an Zeyd b. Halid asl-ı senedi ile tahric ettiler.Lafiz Müslim'e (no.5-6) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/364-365.
[363] Bu lgfaı llMür (46, s. 757), Buhârî (ilm 27/2.I.31-2:h*alı2.Bl9!2:3-4,in,93;9,III,95; 11, m. 94; Bük 22/2, VK lWt odeb 73^,VB, 98), Müslim 11-5,». 13494}(aa 1704-8) veTır-i |b. 1372-3) , Yezid mevla'l-Munba is an Zeyd b. Halid asl-ı senedi ile tahric ettiler.Lafiz Müslim'e (no.5-6) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/365.
[364] Bu lgfaı llMür (46, s. 757), Buhârî (ilm 27/2.I.31-2:h*alı2.Bl9!2:3-4,in,93;9,III,95; 11, m. 94; Bük 22/2, VK lWt odeb 73^,VB, 98), Müslim 11-5,». 13494}(aa 1704-8) veTır-i |b. 1372-3) , Yezid mevla'l-Munba is an Zeyd b. Halid asl-ı senedi ile tahric ettiler.Lafiz Müslim'e (no.5-6) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/365.
[365] Lafiz Müslim'e aittir.Bu hadisi Buhari (lukata 1, III, 92; 10, III, 95),m Müslim (lukata 9-10, s.1350),Ebu Davud (no.1701- 3) ve Tirmizi (no. 1374), Seleme b. Kuheyl an Süveyd b. Gafale an Ubeyy asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/365.
[366] Bu hadisi Ebu Davud (no.1710-3) ve Neasi (kat'us-sarik 11, VIII, 84-5) Amr b. Şuayb tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/365.
[367] Bu hadisi Ebu Davud (no 1716) Cafer b. Müsafir an İbn e. Füdeyk sn Musa b. Yakub ez-Zemai an Hazım an Sehl senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/365-366.
[368] Bu hadisi Ebu Davud (no. 1709), Halid el-Hazza an Ebi'l Ala an Mutarrif b. Abdillah an İyad b. Himar asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/366.
[369] Bu hadisi Ebıu Davud (no.1718) Mahled b. Halid an Abdirrezzak an Ma'mer a Amr b. Müslim an Ebi Hureyre senedi ile tahiric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/366.
[370] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1720) ve İbn Mâce (no. 2503), İbn ebîHayyân et-Teymt ani'I-Münzir b. Cerfr an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/366.
[371] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2502), Muh. b. el-Müsennâ an Yahya b. Saîd an Humeyd et-Tavfl ani' I-Hasan an Mutarrifb. Abdillah b. eş-Şıhhîr an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/366.
[372] Bu mevkufu Mâlik (akdiye no. 49, s. 759), Yahya b. Saîd an Sül. b. Yesör an Sabit senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/366.
[373] Muvattâ, akdiye no. 51, s. 759.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.
[374] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1717), Sül. b. Abdirrahman an Muh. b. Şuayb ani'i-Muğîre b. Ziyâd an Ebî'z-Zü-beyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.
[375] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3524), Ubeydullah b. Hamîd b. Abdirrahman el-Himyerî ani's-Şa'bî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.
[376] Bu hadisi Müslim (lukata no. 11, s. 1351) ve Ebû Dâvud (no. 1719), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bukeyr an Yahya b. Abdirrahman b. Hâtib an Abdirrahman b. Osman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.
[377] Sahîh-i Buhârî'de isnâdsız olarak yer almıştır (talâk 22, VI, 174).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.
[378] Bu mevkufu Abdürrezzâk (no. 14911) ve Beyhakî (VI, 200), es-Sevrîan EbîRebâh an Ebî Amr es-Şeybânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Rebâh dışındakiler Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/367.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ALIŞVERİŞ KİTABI

1. "Helal Bellidir, Haramda Bellidir!" Hadisi Hakkında
2. "Seni Şüpheye Düşüren Şeyleri Bırak, Şüpheye Düşürmeyen Şeylere Bak!" Hadisi
3. Cahiliyye Döneminde Olan Faiz (Riba) Hakkında
4. Faiz Yiyenle Yedirene Lanet Okumak Hakkında
5. Faiz Yeme Hususunda Sert Davranma Hakkında
6. Çalışıp Kazanmak Ve Kişinin Eliyle İş Yapması Hakkında
7. Ticaretle Uğraşan Kimseler Hakkında
8. Doğru Tacir Hakkında
9. İyilikseverlik Hakkında
10. Aldatma Yasağı Hakkında
11. Sözünde Durmama Hakkında
12. İhtikâr Yasağı Hakkında
13. Müslümanların (Malları) İçin Fiyat Belirleme Yasağı Hakkında
14. Kolaylık Gösterme Hakkında
15. "Satıcı İle Alıcı Birbirlerinden Ayrılmadıkları Sürece Muhayyerdirler" Hadisi Hakkında
16. Birbirlerinden Alışveriş Yapan İki Kimse Uyuşmazlığa Düştüklerinde (Ne Yapılır)?
17. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"
18. Muhayyerlik Ve Uhde Hakkında
19. (Sütlü Görünsünler Diye Birkaç Gün Sağılmayıp Sütleri Memelerinde) Biriktirilmiş Olan Hayvanlar
20. Bey-i Ğarer (Aldatma Tehlikesi Olan Alışveriş) Yasağı Hakkında
21. Meyveleri, (Yenilmeye) Elverişlilikleri Ortaya Çıkmadan Satma Yasağı Hakkında
22. Âfet Hakkında
23. Muhâkala Ve Muzâbene Hakkında
24. "Arıyye"ler Hakkında
25. Yiyeceği Teslim Almadan Önce Satma Yasağı
26. Bir Satışta İki Şart Koşma Yasağı Hakkında
27. Bir Köleyi Malı Varken Satan Kimse Hakkında
28. Munâbeze Ve Mulâmese'yi Yasaklama Hakkında
29. Taş (Atma) Alışverişi Hakkında
30. Hayvanı Hayvan Karşılığında Satma Yasağı Hakkında
31. Hayvan Ödünç Almaya Müsaade Hakkında
32. Satılık Malları Yolda Karşıla(yıp Satın Al)ma Yasağı
33. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"
34. Köpeğin Bedelini (Alma) Yasağı Hakkında
35. Şarap Alım-Satımının Yasaklanması Hakkında
36. Velâ'yı Satma Yasağı Hakkında
37. Hürriyetine Kavuşması Sahibinin Ölümüne Bağlanılmış Kölenin ("Mudebber'in) Satılması Hakkında
38. Sahiplerinden Çocukları Olan Kadın Kölelerin (Ümmü'l-Veled) Satılması Hakkında
39. Medine'nin "Sa" Ve "Müdd"ü Hakkında
40. Yiyeceği, Misli Misline Olması Dışında Satma Yasağı Hakkında
41. Altını Altın İle Gümüşü Gümüş İle Biri Diğerinden Fazla Olarak Değiş-Tokuş Etme ("Sarf") Yasağı Hakkında
42. Faiz Sadece Veresiyede Olur
43. Gümüş (Hesabı) Altından Alma Hususunda Müsaade
44. Rehin Hakkında
45. Para Peşin Mal Veresiye Şeklindeki Alışveriş ("Selef") Hakkında
46. (Borcu) Güzelce Ödeme Hakkında
47. Tartıda (Terazinin Kefesini) Ağır Getirme
48. "Zenginin, Borcunu Geciktirmesi Zulümdür!" Hadisi Hakkında
49. Darda Olana Süre Tanıma Hakkında
50. Darda Olana Süre Tanıyan Kimse Hakkında
51. Eşyasını İflas Eden Kimsenin Yanında Bulan Kimse Hakkında
52. Borç Hususunda Sert Davranılması İle İlgili Hadisler
53. Borcu Olduğu Halde Ölen Kimseye (Cenaze) Namazı Kılmak Hakkında
54. (Borçlu Olarak Ölenin) Cenaze Namazını Kılmaya Müsaade Hakkında
55. "Borçluya Yardım Edilir!" Hadisi Hakkında
56. "İğreti Alınan Şey ("Ariyet" Sahibine) Ulaştırılır! Hadisi Hakkında
57. Emanetin Yerine Ulaştırılması Ve Hainlik Yapmaktan Sakınılması Hakkında
58. Kim Bir Şey Kırarsa, Bu (Şeyin) Benzerini (Ödemesi) Gerekir
59. Buluntu ("Lukata") Hakkında
60. Hacının Buluntu Eşyasını (Alma) Yasağı Hakkında
61. Yitik Hakkında
62. Müslüman Bir Kişinin Malını (Yalan) Yeminiyle Kendine Alan Kimse Hakkında
63. Yalan Yemin Hakkında
64. Kim (Haksız Olarak Başkasının) Bir Karış Yerini Alırsa?
65. Kim Ölü Bir Yeri (Bayındır Hale Getirerek) Canlandırırsa, Bu (Yer) Onundur!
66. Devlet Başkanının (Özel Kullanımlara) Ayırdığı (Arazi, Maden Vb.) Şeyler Hakkında
67. Ağaç Dikmenin Fazileti Hakkında
68. Koruluk Hakkında
69. Suyun Satılması Yasağı Hakkında
70. Verilmemesi Helal Olmayan Şey Hakkında
71. "Muhakkak ki, Hz. Peygamber Hayber (Ahalisi) İle İş Sözleşmesi Yapmıştı"
72. "Muhabere"nin Yasaklanması Hakkında
73. (Çıkacak Ürünün) Üçte Biri, Dörtte Biri Karşılığında Muzâraa Sözleşmesi Yapmanın Yasaklanması Hakkında
74. Araziyi İki Seneliğine Satmanın Yasaklanması Hakkında
75. Arazinin Altın Ve Gümüş Karşılığında Kiraya Verilmesine İzin Hakkında
76. (Ürünün) Miktarını Tahminle Belirlemek Hakkında
77. Cariyenin Kazancının Yasaklanması Hakkında

78. Kan Alıcının Kazancının Yasaklanması Hakkında
79. Kan Alıcının Kazancına İzin Verilmesi Hakkında
80. Döl Hayvanının Dişiyi Aşmasından (Ücret Alma) Yasağı Hakkında
81. Bir Ev Satıp da Bedelini Benzeri Bir Şeye Yatırmayan Kimse Hakkında
82. Kuyunun Harîmi Hakkında
83. Şuf'a Hakkında

ALIŞVERİŞ KİTABI

1. "Helal Bellidir, Haramda Bellidir!" Hadisi Hakkında

2534. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben en-Nu'man b. Beşir'i işittim, şöyle diyordu:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Helâl bellidir, haram da bellidir. Bu ikisinin arasında ise, halktan birçok kimsenin, (helâl mı, haram mı olduğunu) bilmediği şüpheli şeyler vardır. Artık kim şüpheli şeylerden sakınırsa, o dinini ve ırzını kurtarmış olur. Kim de şüpheli şeylerin içine düşerse, haramın içine düşmüş olur. Tıpkı, (içine girilmesi yasaklanmış) bir koruluğun çevresinde hayvan otlatan çoban gibi!... Bu (çobanın, hayvanlarıyla, yasaklanmış koruluğun) içine girmesi muhtemeldir. Muhakkak ki, her hükümdarın, (içine girilmesini yasaklamış olduğu) bir koruluğu vardır. Şüphe yok ki, Allah'ın koruluğu da yasakladığı şeylerdir. İyi bilin ki, vücudda bir et parçası vardır. O iyi olduğunda bütün vücud iyi olur. O bozuk olduğunda bütün vücud bozulmuş olur. İyi bilin ki, bu (et parçası) kalbdir!"[1]

2. "Seni Şüpheye Düşüren Şeyleri Bırak, Şüpheye Düşürmeyen Şeylere Bak!" Hadisi

2535. "Bize Saîd b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezid b. Ebi Meryem'den, (O da) Ebu'l-Havra1 es-Sa'di'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Ben el-Hasan b. Ali'ye,
"Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aklında ne kalmış?" dedim, O da şöyle cevap verdi:
"Bir adam Ona, ne olduğunu bilmediğim bir mesele sormuştu da O şöyle buyurmuştu:"
"Sen, seni şüpheye düşüren şeyleri bırak, şüpheye düşürmeyen şeylere bak!"[2]
2536. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, ez-Zehrani Abdusselam'dan, (O) Eyyûb b. Abdillah b. Mikrez el-Fihri'den, (O da) Vâbısa b. Ma'bed el-Esedi'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Vâbısa'ya;
"Sen sevab ve günahı sormaya mı geldin?" buyurmuştu. (Vâbısa) sözüne devamla dedi ki, ben de;
"Evet!" demiştim. (Vâbısa) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine O, parmaklarını birleştirip onlarla göğsüne vurmuş ve üç defa;
"Sen fetvayı kendinden iste, sen fetvayı kalbinden iste, Ey Vâbısa!" buyurmuş, (sonra da sözüne şöyle devam etmişti):
"İyi ve sevap, canın kendisiyle sükûn, kalbin kendisiyle huzur bulduğu şeydir. Kötü ve günah ise, insanlar sana fetva verseler de, onlar sana (farklı) açıklamada bulunsalar da, insanın içine oturan, insanın gönlünde gidip gelen şeydir!"[3]

3. Cahiliyye Döneminde Olan Faiz (Riba) Hakkında

2537. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Zeyd, Ebu Hurre er-Rekaşi'den, (O da) amcasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ben "teşrik günleri"nin orta gününde Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin yularını tutuyor, halkı Ondan mene diyordum. Derken O, (yapmakta olduğu konuşmasında) şöyle buyurmuştu:
"İyi bilin ki, cahiliyye dönemindeki her faiz kesinlikle kaldırılmıştır! Dikkat edin! Şüphesiz Allah hükmetmiştir ki, kaldırılacak ilk faiz de Abbas b. Abdilmuttalib'in faizidir. Anaparalarınız sizindir. (Böylece) ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğramış olursunuz!"[4]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu konuşmasını Veda Haccı'nda (Hicri 10. yıl) "teşrik günleri"nin orta günüde yapmış olduğu anlaşılmaktadır. "Teşrik günleri" ise, en meşhur görüşe göre, kurban bayramının 2., 3. ve 4. günleridir. Bu durumda söz konusu konuşma kurban bayramının 3. gününde yapılmış demektir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) de, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan edip hacda kurban bayramının 3. günü Mina'da bir hutbe okumanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanefilerle Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise yukarıdaki Hadiste, sorulan sorulara cevap mahiyetinde bir konuşma söz konusudur. Dolayısıyla hacda bayramın 3. günü hutbe yoktur. Onlar, ilgili diğer haberlere dayanarak hacda bayramın 2. günü hutbe okumanın müstehab olduğunu söylemişlerdir ki, "teşrik günleri" ile "teşrik tekbiri"nin[5] getirildiği günler anlaşılırsa, yukarıdaki Hadiste söz-konusu edilen konuşma da, birçok âlime göre bayramın 2. gününe tesadüf eder.
Bu Hadiste kaldırıldığı belirtilen "cahiliyye faizi"nin en yaygın uygulaması şöyle idi: Faizli bir borcun verilme müddeti gelip de borçlu borcunu veremediğinde, borç müddetinin uzatılmasına mukabil faiz artırılırdı. Bu durumda faiz ekseriya ikiye katlayarak artırılırdı ki, kısa zamanda faiz anaparanın birkaç katma çıkardı. Cahiliyye döneminde daha başka faizli muameleler de yapılırdı ki, bunların hepsi yasaklanmıştır. Gerçekte faizin ("riba"nın) her çeşidi haram kılınmıştır. Yukarıdaki Hadiste "cahiliyye faizi"nin zikredilmesi, o zaman o tür faizli muamelelerin yapılmakta olması sebebiyledir.
Haksız ve karşılıksız kazanç yollarından biri olan faiz, önceki ilahi dinlerde ve dinimizde haram kılınmıştır. Onun haram kılınışının birçok hikmeti arasında şu hususlar zikredilmektedir: Faiz, başkasının malını karşılıksız olarak almak demektir; faizle uğraşmak insanı, halka faydalı bir sanatla, bir işle uğraşmaktan alıkor; faiz toplumun fertleri arasında karşılıklı sevgi ve yardımlaşma bağlarının kesilmesine, düşmanlıkların doğmasına sebep olur... Böylece toplumun ahlaki, iktisadi ve içtimai düzeni bozulur. Burada hatırlatmalıyız ki, ilahi emir ve yasakların, bu arada faiz yasağının birçok hikmeti bulunmakla beraber, müslüman, yani "ilahi irade"ye teslim olan insan onlara, sadece Allah'ın (Celle Celaluhu) emir ve yasakları oldukları için uymak durumundadır.
Faizin haram kılınışı tedrici bir şekilde olmuştur. Şöyle ki:
Önce Mekke'de inen bir ayette[6] faizin Allah Azze ve Celle katında hiçbir sevap kazandırmayacağı bildirilerek faydasızlığına işaret edilmiş, daha sonra Medine'de inen bir ayetle,[7] faizin vaktiyle yahudilere yasaklanmış olduğu haber verilerek müslümanlıkta da haram kılınacağına kıyas yoluyla işaret edilmiş, ardından açık bir ifadeyle "kat kat" alınan faiz haram kılınmış[8] ve nihayet, konuyla ilgili olarak inen en son ayette[9] faiz tamamen yasaklanmıştı. Faizin bu şekilde tedrici olarak haram kılmışının bir hikmeti, her halde, onun toplumdaki etki alanının genişliği idi. Bu etki alanının daralması ve toplumun faizsiz yaşayacak bir hale gelmesi zamanla mümkün olmuştu. Allahu a'lem.[10]

4. Faiz Yiyenle Yedirene Lanet Okumak Hakkında

2538. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Kays'tan, (O) Huzeyl'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) faiz yiyenle yedirene lanet okumuştu.[11]

5. Faiz Yeme Hususunda Sert Davranma Hakkında

2539. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd el-Makburi'den, (O da) Ebu Hü-reyre'den (naklen) rivayet etti ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, mutlaka bir zaman gelecek, kişi malı hangi yolla, helâl bir yolla mı, haram bir yolla mı aldığına aldırış etmeyecektir!"[12]

6. Çalışıp Kazanmak Ve Kişinin Eliyle İş YapmasıHakkında

2540. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan, (O) İbrahim'den, (O) Umare b. Umeyr'den, (O) halasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, kişinin en haklı olarak yediği şey, kazancının en temizinden olan şeydir. Şüphesiz çocuğu da onun kazancının en temizindendir!"[13]

7. Ticaretle Uğraşan Kimseler Hakkında

2541. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah'tan -ki O, İbn Osman b. Huseym'dir-, (O) İsmail b. Rifâa'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) el-Baki'a doğru çıkmıştı da (alış-veriş yapan tüccarı görünce); *"Ey tüccar topluluğu!"* buyurmuştu. Nihayet onlar başlarım çevirip bakınca da sözüne şöyle devam etmişti: *"Ticaretle uğraşan kimseler ("tüccar") Kıyamet günü günahkârlar ("fuccâr") olarak haşredileceklerdir. Ancak Allah'tan korkanlar, yeminlerinde ve sair sözlerinde doğru söyleyenler hariç!"*[14]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ebu Nuaym, (seneddeki İsmail b. Rifâa'nın yerine) (İsmail b.) Ubeydillah b. Rifâa derdi. Halbuki O ancak İsmail b. Ubeyd b. Rifâa'dır."[15]

8. Doğru Tacir Hakkında

2542. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Hamza'dan, (O) el-Hasan'dan, (O) Ebu Saîd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Satlallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurmuş:
"Doğru, güvenilir tacir; Peygamberler, sıddikler ve şehidlerle beraber olacaktır!"[16]
Abdullah (ed-Dârimî);
"el-Hasan'ın Ebu Saîd'den (Hadis) işitmiş olup olmadığına dair hiçbir bilgim yoktur" demiştir. O şöyle de demiştir:
"(Seneddeki) bu Ebu Hamza, İbrahim'in talebe-arkadaşıdır ve O, Meyimin el-A'Ver'dir."[17]

9. İyilikseverlik Hakkında

2543. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Kays, Cerir b. Abdillah'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)', namazı dosdoğru (ve devamlı) kılmak, zekatı vermek ve her müslümanın iyiliğini istemek üzere biat etmiştim!"[18]

10. Aldatma Yasağı Hakkında

2544. "Bize Muhammed ibnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Âkil Yahya ibnu'l-Mutevekkil rivayet edip dedi ki, bana el-Kasım b. Abdillah, Salim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir-gün) Medine pazarında bir yiyeceğe rastlamıştı da güzelliği hoşuna gitmişti. Bu sebeple Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini içine sokmuş, ancak (içinden) dıştaki gibi olmayan bir şey çıkarmıştı. Bunun üzerine O, yiyecek sahibine hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, sonra şöyle buyurmuştu:
"Müslümanlar arasında aldatma yoktur! Bizi aldatan, bizden değildir!"[19]

11. Sözünde Durmama Hakkında

2545. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu Vâil'i, Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen rivayet ederken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Sözünde durmayan herkesin Kıyamet günü bir sancağı olacak ve "bu, falanın vefasızlığının (alâmetidir)" denilecek."[20]

12. İhtikâr Yasağı Hakkında

2546. "Bize Ahmed b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Muhammed b. İbrahim'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ma'mer b. Abdillah b. Nafi b. Nadle el-Adevi'den (naklen) rivayet etti ki O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki defa;
"Ancak günahkâr kimse ihtikâr yapar!" buyururken işitmiştim."[21]

Açıklama

İhtikâr, bir yiyeceği veya herhangi bir şeyi, fiyatının artmasını bekleyerek satmamak demektir. Bu hareket, toplum fertlerinin zararınadır. Hadis-i şerif ihtikârın günah olduğunu, kınandığım ve ona sadece günaha alışmış olan bir kimsenin cüret edebileceğini göstermektedir. Bununla beraber, hangi malları zikredilen şekilde satmamanın ihtikâr sayılacağı ve ihtikârın hükmü hakkında farklı görüşler vardır. Şafii âlimlerle İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, haram olan ihtikâr sadece yiyeceklerde olur. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, yukarıdaki Hadisin umumi ifadesine dayanarak her türlü "ihtikârın" haram olduğunu söylemiştir. Hanefi âlimlerden İmam Muhammed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de ihtikâr sadece yiyeceklerde cereyan ederken, İmam Ebu Yusuf a (Rahmetullahi Aleyh) göre satılmaması umumun zararına olan her şeyde olur. Diğer Hanefi âlimlere göre ihtikârın hükmü ise, mahiyetine, derecesine ve sahibinin niyetine göre değişir ve bazen haram, bazen mekruh olur.[22]

2547. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Ali b Sahm'den, (O) Ali b. Zeyd b. Cud'an'dan, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O) Hz. Ömer'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurmuş:
"(Satmak için bir yerden mal) getiren rızıklanır, ihtikâr eden ise lanetlenir!"[23]

13. Müslümanların (Malları) İçin Fiyat Belirleme Yasağı Hakkında

2548. "Bize Amr b. Avn, Asım'dan haber verdi (ki, O şöyle âemiş): Bize Hammâd b. Seleme, Humeyd, Sabit ve Katâde'den, (onlar da) Enes'ten (naklen) haber verdiler ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında fiyatlar artmıştı da halk;
"Ya Rasulullah, fiyatlar arttı. Bu sebeple sen bizim için fiyat belirle!" demişlerdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, yaratan, dürüp yayan, (daraltıp genişleten, pahalılığı-ucuzluğu meydana getiren), rızık veren ve fiyat belirleyen Allah'tır! Ben ise Rabb'ime, sizden hiç kimsenin, kendisine bir kan veya bir mal (meselesi) sebebiyle yapmış olduğum bir haksızlıktan dolayı peşime düşmemiş olduğu bir halde kavuşmayı ümid ederim!"[24]

Açıklama

Bu Hadis ve benzerleri, ticaret mallarının fiyatının devlet başkanı veya ilgili devlet görevlileri tarafından belirlenmesinin caiz olmadığını, bunun bir haksızlık olacağını göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, devlet başkanının fiyat belirlemesinin caiz olduğunu söylemiştir. Bu Hadise göre, fiyat belirlemenin caiz olmadığında fiyatların normal oluşu ile yüksek oluşu arasında fark yoktur. Ancak Şafiilerin bir görüşüne göre pahalılık halinde fiyat belirlemek caizdir. Hanefi âlimler de, ilgililerin uyanlarına rağmen fiyatların yüksek tutulması ve müslümanların haklarını başka bir yolla korumanın mümkün olmaması halinde fiyatlara sınırlama getirilebileceğini söylemişlerdir.[25]

14. Kolaylık Gösterme Hakkında

2549. "Bize Ahnıed b. Yûnus rivayet edip (dedi ki), bize Zuheyr rivayet edip (dedi ki), bize Mansur ibnu'l-Mu'temir, Rib'iy b. Hıraş'tan rivayet etti ki, Huzeyfe onlara rivayet edip şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu almışlar ve
"herhangi bir iyilik işlemiş miydin?" demişler. O da;
"hayır" demiş. Onlar;
"hatırlamaya çalış" demişler. O zaman O şöyle demiş:
"Ben insanlarla borç verip alırdım da genç adamlarıma, darda olana süre tanımalarını, zengin olandan (borcu alırken bazı noksanlarına) göz yummalarını emrederdim!" (Hz. Peygamber, sözüne devamla) şöyle buyurmuş: "(Bunun üzerine) Allah, (meleklerine);
"Siz de onun (kusurlarına) göz yumun!" buyurmuş. "[26]

15. "Satıcı İle Alıcı Birbirlerinden Ayrılmadıkları Sürece Muhayyerdirler" Hadisi Hakkında

2550. "Bize Sâid b. Amir, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Salih Ebu'l-Halil'den, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Hakim b. Hizam'dan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece (yaptıkları alışveriş işlemini bozmakta) muhayyerdirler. Onlar eğer doğru söyler ve (gerekli) açıklamalarda bulunurlarsa, alışverişleri bereketlendirilir. Eğer yalan söyler ve (eşya ile paranın kusurları gibi, açıklanması gereken şeyleri) gizlerlerse, alışverişlerinin bereketi yok edilir."[27]
2551. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den (naklen) kendi senediyle, onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[28]

Açıklama

Bu Hadis-i şerif, satıcı ile alıcıdan her birinin, "birbirlerinden ayrılmadıkları" sürece yaptıkları alışveriş işlemim bozma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Bu hakka, "hıyâr-ı meclis" denmektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerse de, "birbirlerinden ayrılma" ifadesi ile ne kastedildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'e göre bununla, satıcı ile alıcının şahsen birbirlerinden ayrılmaları kastedilmiştir ki, buna göre satıcı ile alıcıdan her biri, alışverişin yapıldığı yerden ayrılmadıkları sürece alışveriş işlemini bozabilirler. Bu ifadeyi Hanefiler ise, "sözle ayrılma" olarak anlamışlardır. Bu durumda satıcı "sattım", alıcı "satın aldım" deyince alışveriş kesinleşmiş olur. Bazı Hanefi âlimler ise bu Hadisin, "hıyâr-ı meclis" şartı belirtilmiş olan alışverişler hakkında olduğunu söylemişlerdir. Malikiler de "hıyâr-ı meclis "in olmadığı görüşündedirler. Onlara göre, haber-i vâhid olan yukarıdaki Hadis, mütevatir hükmünde olan "Medinelilerin ameli"ne aykırı olduğu için delil alınmaya elverişli değildir veya o, mensuhtur.[29]

16. Birbirlerinden Alışveriş Yapan İki Kimse Uyuşmazlığa Düştüklerinde (Ne Yapılır)?

2552. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize ibn Ebi Leyla, el-Kasım b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitim:"
"Satıcı ile alıcı, satılan şey aynen mevcut ve aralarında bir delil yok iken uyuşmazlığa düştüklerinde söz, satıcının dediğidir veya onlar alışverişi birbirlerine geri çevirirler!"[30]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, satıcı ile alıcı bir anlaşmazlığa düştüklerinde, satılan şey aynen mevcutsa ve bir delil de yoksa mutlak olarak satıcının sözüne bakılacağım veya alışveriş işleminin bozulacağını göstermektedir. Ancak bu Hadisin birçok rivayeti arasında lafız farklılıkları ve bu konuyu ilgilendiren başka Hadisler vardır. Diğer taraftan, uyuşmazlık durumları da çeşitlidir. Bu sebeple bu Hadis ve ilgili diğer Hadislerden farklı hükümler çıkarılmıştır ki, bunları bu Hadisin geniş şerhlerinde ve fıkıh kitaplarında bulmak mümkündür.[31]

17. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"

2553. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Abdurrahman b. Şimase'den, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah'a ve Ahiret gününe inanan hiçbir kimseye, (din) kardeşinin alışverişi üzerine, o (alışveriş işlemini) bitirmedikçe, alışverişe girmesi helâl olmaz."[32]

18. Muhayyerlik Ve Uhde Hakkında

2554. "Bize Muhsin b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Köle (satışının) uhdesi üç gündür."[33]
2555. "Bize Yezid b. Harun, Hemmâm'dan, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Köle (satışının) uhdesi üç gündür. "[34]
Sonra Katâde bunu şöyle açıklamış:
"Eğer (alıcı kölede) üç gün içinde bir kusur bulursa, bir delile (gerek) olmaksızın onu geri verebilir. Onu (yani kusuru) üç günden sonra bulursa, (köleyi) ancak bir delille geri verebilir."[35]

Açıklama

Muhayyerlik (hıyar), "yapılan alışveriş işlemini geçerli veya geçersiz kılmada serbestlik" demektir. Alışverişte asıl olan, satıcının "sattım", alıcının "satın aldım" demesiyle alışveriş işleminin kesinleşmesidir. Ancak bazı durumlarda -ki bunlar âlimlere göre biraz farklılık gösterirler-,

yapılan alışveriş işlemi bozulabilir. Bunlardan biri olan "hıyâr-ı meclis" daha Önce (bkz. 15. Bab) geçmişti. Bu babda, başlıktaki "uhde" kelimesinden anlaşıldığına göre, "hıyâr-ı ayb" denilen muhayyerlik söz konusudur. "Hıyâr-ı ayb" ise, alışveriş işleminden sonra malda bir kusurun görülmesiyle işlemi geçerli veya geçersiz sayma serbestliği demektir. Buna göre müşteri bir malı satın aldıktan sonra onda bir kusur görürse, onu geri verip parasını alabilir. "Hıyâr-ı ayb"m süresi, nasıl uygulanacağı gibi meselelerde âlimlerin farklı açıklamaları vardır. "Uhde" de "hıyâr-ı ayb"a benzer bir konudur ki, satılan malın kusursuz olma sorumluluğunun, satış işleminden sonra bir müddet daha satıcının üstünde ("uhde"sinde, taahhüdünde, kefaletinde) olması demektir. Yukarıdaki Hadis, köle satımında kölenin kusursuz olmasının sorumluluğunun, satış işleminden sonra üç gün daha satıcının üstünde olduğunu göstermektedir. Malikiler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) de "uhde"yi kabul etmiştir. Fakat O bu görüşünde, yukarıdaki Hadise değil, Medinelilerin örfüne dayanmıştır. Diğer taraftan İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "uhde", veresiye olmayan ve bir süre bekletilmek için satın alınan her şeyin satışında cereyan eder.[36]

19. (Sütlü Görünsünler Diye Birkaç Gün Sağılmayıp Sütleri Memelerinde) Biriktirilmiş OlanHayvanlar

2556. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Hişam -ki O, Hassan'dır-, Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim sütü memesinde tutulmuş bir koyun veya sütü memesinde tutulmuş bir sağmal deve satın alırsa, o üç gün muhayyerdir. Eğer onu (sağdıktan sonra) geri verirse, onunla beraber, buğday dışında bir sa' yiyecek verir."[37]

Açıklama

Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefi âlimlerin çoğu ise bu Hadisle "hüküm" vermemiş ve onun, konuyla ilgili diğer Hadislere ve temel kaidelere aykırılığı gibi bazı sebeplerden dolayı, delil alınmaya elverişli olmadığını söylemişlerdir. Bazı Hanefi alimlere göre ise bu Hadis, söz konusu durumda "diyaneten" ve fertler arası iyi ilişkilerin devamı açısından ne yapılacağını göstermekte, kazai bir hüküm ifade etmemektedir.[38]

20. Bey-i Ğarer (Aldatma Tehlikesi Olan Alışveriş)Yasağı Hakkında

2557. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya el-Kettân, Ubeydullah'tan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "bey-i ğarer"i yasakladı.[39]

Açıklama

"Bey-i ğarer", bilinmeyen veya elde edilmesi güç yahut imkansız olan bir şeyin alışverişi demektir. Bu alışverişin akıbeti bilinmez ve O, büyük oranda aldanma tehlikesi taşır. Bu tür alışverişi yasaklayan bu Hadis, alışveriş konusunun temel Hadislerinden biri olup, birçok meseleyi kapsamaktadır. Bununla beraber bu Hadisin genel yasak hükmünden, malûm olmayan yahut cüz'i aldanma tehlikesi ihtiva eden bazı zaruri alışveriş durumları hariçtir.[40]

21. Meyveleri, (Yenilmeye) Elverişlilikleri Ortaya Çıkmadan Satma Yasağı Hakkında

2558. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) meyveleri, (yenilmeye) elverişlilikleri ortaya çıkmadan satmayı yasakladı. O (bundan) satıcıyı da, alıcıyı da menetti."[41]

22. Âfet Hakkında

2559. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den, (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir meyve satın alır da, ona bir âfet isabet ederse, o (satıcı) artık bu (kimseden) hiçbir şey almasın! Sen (din) kardeşinin malını haksız olarak ne diye alacaksın?"[42]

Açıklama

Bu Hadis, ağacında iken satılıp da bir âfete maruz kalarak yok olan meyvelerin zararının satıcıya ait olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve söz konusu durumda zararı satıcının çekmesinin gerektiğini söylemiştir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise; zarar ürünün üçte birinden az ise bunu müşterinin çekeceğini, üçte bir veya daha fazla ise satıcının çekeceğini söylemiştir. Hanefilerle İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise söz konusu durumda zarar müşteriye aittir. Çünkü meyvelerin satış işlemi bitmiştir. Ondan sonraki zararları müşteri çeker. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıdaki Hadis ya söz konusu durumda yapılması hoş görülen hareketi göstermekte veya meyve bahçesinin alıcıya tam teslimi sayılmayan haldeki hükmünü, yahut olgunlaşmadan satılan meyvelerin hükmünü ifade etmektedir.[43]

23. Muhâkala Ve Muzâbene Hakkında

2560. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Muhammed b. Amr'dan haber verdi ki... (ha') (Dârimî şöyle dedi): Bize Musedded de rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhâkala ve muzâbeneyi yasakladı."[44]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Muhâkala; (tarlada olan) ekini, (anbarda olan) buğday karşılığında satmak demektir. (Alimler), İbnu'l-Museyyeb'in de böyle söylediğini nakletmişlerdir."[45]

Açıklama

"Muhâkala", tarlada başağındaki taze buğdayın, harman edilmiş safî buğday karşılığında; "muzâbene" ise ağacın üzerindeki hurmanın kuru hurma karşılığına alışverişidir. Bu durumlarda başağındaki taze buğday ile ağacı üzerindeki taze hurmanın miktarları tahminen tespit edilir ki; bu, çoğu zaman aldanmalara ve dolayısıyla münakaşa ve düşmanlıklara sebep olur. Bunun için bu alışveriş çeşitleri yasaklanmıştır. Alimlerin cumhuruna göre, taze buğday başağından ayrıldıktan, taze hurma ağacından koparıldıktan sonra da kurularıyla değiş-tokuş yapılamazlar. İmam Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu son durumda, birbirlerinin misli olmak şartıyla taze buğday ile eski ve kuru buğday, taze hurma ile kuru hurma değiş-tokuş edilebilirler. Muzâbene, ağaçlarda hurmalar olgunlaştığında ailelerine taze hurma yedirmek için ne hurma ağaçları, ne de paralan olan, buna mukabil bir miktar kuru hurmaları bulunan fakir kimselerin ihtiyaçlarından dolayı yapılıyordu. Yani bunda bir çeşit zaruret vardı. Bunun için muzâbene yasaklandığında bazı fakir Sahabiler Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başvurup durumlarını anlatmışlar, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, hurma miktarı 5 "vesk"i (yaklaşık bir tonu)[46] geçmemek kaydıyla, "anyye'lerin alışverişine müsaade etmişti. "Arıyye" ise, bir izaha göre, sahibi tarafından ihtiyaç sahibine ayrılmış hurma ağacıdır. Bu

ağacın hurmalarının, kuruduklarında ne kadar olacakları tahmin edilir ve onlar, ağaç üzerinde, o kadar kuru hurma karşılığında ihtiyaç sahibine satılır.[47]

24. "Arıyye"ler Hakkında

2561. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Zeyd b. Sabit'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "arıyye"nin yaş hurma ile kuru hurma karşılığında satılmasına müsaade etmiş, bundan başkasına izin vermemişti."[48]

25. Yiyeceği Teslim Almadan Önce Satma Yasağı

2562. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafi'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim bir yiyecek satın alırsa onu, teslim alıncaya kadar satmasın!"[49]

Açıklama

Bu Hadis, satın alınan bir yiyeceğin, alıcı tarafından tamamen teslim alınmasından önce satılmasının caiz olmadığını göstermektedir. Bu konudaki diğer bazı Hadisler, bütün ticaret eşyasının da bu hükme tabi olduğunu gösterir. Şafii, Muhammed ve Züfer (Rahmetullahi Aleyhim ecmain); bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmişler ve cinsi ne olursa olsun, satın alman bir şeyin tamamen teslim alınmadan önce alıcısı tarafından başka birine satılmasının caiz olmadığını söylemişlerdir. Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise yiyecek dışındaki şeyler, tamamen teslim alınmadan önce satılabilirler. Ahmed (Rahmetuîlahi Aleyh) ise ölçüye, tartıya ve sayıya giren şeylerin dışındakilerin, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf (Rahmetuîlahi Aleyhim ecmain) da gayrimenkullerin teslim alınmadan önce satılmalarının caiz olduğu görüşündedirler.[50]

26. Bir Satışta İki Şart Koşma Yasağı Hakkında

2563. "Bize Yezid b. Harun, Hüseyn el-Muallim'den, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ödünç verme ("selef şartı) ile (birlikte yapılan) satışı, bir satışta iki şartı ve (sorumluluğu) üstlenilmeyen şeyin kazancını yasakladı."[51]

Açıklama

"Selefin bir manası "ödünç verme=karz"dır. Bu Hadiste geçen "selef ile birlikte satış"ın şu iki şekilde olabileceği söylenmiştir:
a) Satıcının alıcıya; "şu kumaşı sana, bana on lira ödünç vermen şartıyla on liraya sattım" demesi şeklindeki satışı,
b) Satıcının birine bir miktar ödünç vermesi yanında ona bir şeyi kıymetinden pahalıya satması şeklindeki satış. Bu tür satışlar yasaklanmıştır. Çünkü burada ödünç verme ödünç verene maddi bir yarar sağlamaktadır ki, bu faiz demektir.
Hadiste geçen "bir satışta iki şart" hususu da iki şekilde anlaşılmıştır:
a) Bir malı peşin olunca bir fiyata; veresiye olunca başka bir fiyata satış. Buna, bir manasıyla, "bir satışta iki satış" da denir. Bu satış şekli yasaklanmıştır. Çünkü malın fiyatı meçhul kalmaktadır. Ancak böyle bir alışverişte satıcı ile alıcı peşin veya veresiye fiyatlardan birinde anlaşıp ayrılırlarsa, alışverişleri sahih olur.
b) Bir malı iki şart koşarak, söz gelimi bir kumaşı, dikimi ve onarımı satıcının üzerinde olmak şartlarıyla satış. Bu Hadis bir satışta böyle iki şart koşmanın caiz olmadığını göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve bir şart koşmanın caiz olduğunu, iki şart koşmanın caiz olmadığını söylemiştir. Alimlerin cumhuruna göre ise bir şartla iki şart arasında fark yoktur. Ayrıca onlara göre alışverişlerde koşulan şartların hepsi yasaklanmamıştır.
Hadisin son parçası, zarar ve ziyanı üstlenilmemiş, yani tamamen teslim alınmamış bir şeyi satmakla kazanç elde etmeyi yasaklamaktadır ki, bu mesele daha önce 2562. Hadiste geçmişti.[52]

27. Bir Köleyi Malı Varken Satan Kimse Hakkında

2564. "Bize Abdullah b. Mesleme, İbn Ebi Zi'b'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir köleyi, malını (onunla beraber olmayı) şart koşmayarak satın alırsa, ona (kölenin malından) hiçbir şey yoktur"[53]

28. Munâbeze Ve Mulâmese'yi Yasaklama Hakkında

2565. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-Zühri'den, (O) Atâ' b. Yezid'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki çeşit alışveriş ile iki çeşit giyinişi, yani (iştimal-i sammâ' ve ihtibâl) ile munâbeze ve mulâmese'yi yasakladı."[54]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Munâbeze şudur: (Alışveriş için malı) bu şuna atar, şu da buna atar!" demiştir. O sözünün devamında şöyle demiştir:
"Bu, cahiliyye döneminde idi."[55]

Açıklama

Cahiliye döneminin iki alışveriş şekli olan mulâmese ve munâbezenin nasıl yapıldıklarına dair farklı açıklamalar vardır. Bu farklı açıklamalar bu alışveriş şekillerinin yasaklanmasıyla unutulup gitmelerinden veya birkaç şekilde yapılmış olmalarından kaynaklanmış olmalıdır. Mulâmese alışverişi; iki kişinin birbirine; "malıma dokunursan veya ben malına dokunursam, şu fiyatla alışveriş işlemi bitmiş olsun" demesi suretiyle veya dürülü bir malı açmayıp üstünden dokunmak suretiyle yapılan alışverişler gibi alışveriş şekilleridir. Bu alışveriş şekillerinin hemen hemen hepsinde işlem, mala dokunmakla sona ererdi. Munâbeze alışverişi de muhtelif şekillerde açıklanmıştır. Bunlardan birine göre bu çeşit alışveriş, iki kişinin, mallarım, onlara ve razı olup olmadıklarına bakmaksızın birbirlerine atmaları suretiyle yapılıp biten bir alışveriş idi. Bu alışverişler, görüldüğü gibi, şansa bağlı ve alıcı ile satıcıdan birinin aldanma ihtimali büyük olan muameleler idiler. Ticari hayatı büyük ölçüde zanna, aldatmaya ve kumara dayalı olan cahiliyye döneminin bu ve benzeri kazanç yolları yasaklanmıştır.
İki giyiniş şekline gelince; bunlardan "iştimâl-ı samma'", bir kumaşa, sadece baş dışarıda, kollar ve ayaklar içerde kalacak şekilde sarılıp tamamen bürünmekten veya bir parça kumaşa, bazı avret yerleri açıkta kalacak şekilde sarılıp bürünmekten ibarettir. Bunlardan birinci giyiniş şeklinde, bilhassa namazda hareket serbestliği yoktur, ikincisinde ise örtülmesi gereken avret yerleri açıkta kalmaktadır. Bu sebeplerle iştimâl-i samma' yasaklanmıştır. "İhtibâ" ise, uyluklar üzerine oturulup ayaklar dikilerek bir kumaşa sarılıp bürünmektir. Bunda da, farkında olmadan avret yerlerinin açılma tehlikesi vardır. Bu şekilde bu giyiniş şekli de yasaklanmıştır.[56]

29. Taş (Atma) Alışverişi Hakkında

2566. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "bey'-i ğarer"i ve taş (atma) alışverişini yasakladı."[57]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Satıcı) taş attığı zaman alışveriş kesinleşirdi."[58]

Açıklama

Cahiliye döneminin alışveriş şekillerinden biri olan "taş (atma) alışverişi"nin üç şeklinden bahsedilir:
a) "Atacağım taş şu kumaşlardan hangisinin üzerine düşerse onu sana sattım" veya "şu arazinin, atacığım taşın varacağı yere kadarki kısmını sana sattım" şekillerindeki satış,
b) "Sana bu malı, şu taşı atıncaya kadar muhayyer olman şartıyla sattım" şeklindeki satış,
c) "Şu kumaşa taş attığımda o sana şu fiyata satılmıştır" şeklindeki satış.[59]

30. Hayvanı Hayvan Karşılığında Satma YasağıHakkında

2567. "Bize Saîd b. Âmir ile Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cundeb'den (naklen) haber verdiler ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayvanı hayvan karşılığında veresiye olarak satmayı yasakladı."[60]
(Rivayetinin sonunda Saîd);
"sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu" (dedi), Ca'fer ise;
"Sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu!" demedi.[61]

Açıklama

Bu Hadis, hayvanın hayvan karşılığında veresiye olarak satışının caiz olmadığını göstermektedir. Hanefi âlimlerle İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) de, hayvanların cinsleri bir olduğunda bunun caiz olmadığını, farklı olduğunda caiz olduğunu söylemiştir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu Hadisin sabit olmadığını, sabit olması halinde manasının başka olduğunu söyleyerek hayvanın hayvan karşılığında veresiye olarak satışının caiz olduğunu söylemiştir. O ve O'nun görüşünde olanlar, hayvanın hayvan karşılığında veresiye satışının caiz olduğunu gösteren bazı Hadislere dayanmaktadırlar ki, bunun caiz olmadığını söyleyenlere göre bu Hadisler mensuhtur. Bir hayvanın veresiye olarak bir veya birkaç hayvan karşılığında satışının caiz olmamasının sebebi, hayvanların vasıflarının, dolayısıyla fiyatlarının birbirlerinden farklı ("kıyemi") oluşları, bu sebeple de vasıflarını tespit edip onlara uyanları vermenin güçlüğü; yani "zimmette vacib olmaya elverişsizlikleri" şeklinde izah edilir. Diğer taraftan bir hayvanın peşin olarak bir veya birkaç hayvan karşılığında alışverişinin caiz olduğu hususunda ihtilâf yoktur.[62]

31. Hayvan Ödünç Almaya Müsaade Hakkında

2568. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek, kendisine kıraat yoluyla Malik'ten, (O) Zeyd b. Eslem'den, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Ebu Râfi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) genç bir deve ödünç almıştı. Derken (Medine'ye) zekat develerinden bir miktar deve gelmişti." Ebu Râfi' sözünün devamında şöyle dedi:
"Bunun üzerine O bana, (ödünç veren) adama genç devesini ödememi emretmişti. Ben de (gelen develere bakmış ve)
"Bu develer içinde seçkin ve yedi yaşına girmiş bir deveden başka (ona verebileceğimiz bir deve) bulamadım?" demiştim. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Bunu ona ver! Çünkü insanların en hayırlısı, borcunu en güzel ödeyenleridir!"[63]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Bu (Hadis), hayvanı hayvan karşılığında (veresiye satmanın caiz olduğunu) söyleyenlerin görüşünü kuvvetlendirir!" demiştir.[64]

Açıklama

Bu Hadis hayvanların hayvan karşılığında ödünç alınıp verileceğini göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefi âlimler ise, yukarıda 2567. numara ile geçen Hadise dayanarak hayvanın hayvan karşılığında ödünç alınıp verilmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Çünkü veresiye alınıp satılamayan şeyler, ödünç de alınıp verilemez. Onlar bu Hadise, onun mensuh olduğu veya devenin belli bir paraya satın alındığı, sonra bu para yerine bir deve verildiği, ravinin bunları "deve ödünç alıp verme" olarak ifade ettiği gibi izahlar getirmeye çalışmışlardır.[65]

32. Satılık Malları Yolda Karşıla(yıp Satın Al)ma Yasağı

2569. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Hassan, Muhammed'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selleni) şöyle buyurdu:
"Ticaret eşyasını yolda karşılayıp (satın almayın!) Kim (ticaret eşyasını yolda) karşılayıp ondan bir şey satın alırsa, o (satıcı) pazara girdiğinde (alışverişi bozup bozmamakta) muhayyerdir."[66]

33. "(Din) Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişe Girmek Yok!"

2570. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bazınız bazınızın alışverişi üzerine alışverişe girmesin! Ticaret eşyasını, pazarlara indirilinceye kadar karşılamayın! Fiyatları yükseltmek için alıcı gibi görünüp müşteri kızıştırmayın!"[67]

34. Köpeğin Bedelini (Alma) Yasağı Hakkında

2571. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Ebu Bekr b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeğin bedelini, zinakânn (zina) kazancını ve falcının tatlı, (meşakkatsiz ücretini) yasakladı."[68]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Falcının tatlı (ücreti), falcılığından dolayı verilen şeydir" demiştir.[69]

Açıklama

Bu Hadis köpek alım-satımının caiz olmadığını göstermektedir. Şafii, Ahmet ve bir rivayete göre Mâlik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan ederek köpek satışından alınan paranın haram olduğunu söylemişlerdir. Hanefilerle Malikilere göre ise, beslenilmeleri caiz olan köpeklerin alım-satımı da caizdir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, sadece kuduz ("akur") köpeğin alım-satımının

caiz olmadığını söylemiştir. Bu durumda yukarıdaki Hadis ya mutlak olmayıp ilgili diğer nasslarla mukayyeddir, veya Tahavi'nin (Rahmetullahi Aleyh) dediği gibi, her çeşidiyle köpek bulundurmanın yasaklandığı, hatta öldürülmelerinin emredildiği ilk dönemlerde buyrulmuştu. Sonra bazı köpeklerden yararlanmaya izin verilince bunun mutlak hükmü de kaldırılmıştı.[70]

35. Şarap Alım-Satımının Yasaklanması Hakkında

2572. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Müslim'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bakara Sûresinin sonundaki faiz ile ilgili ayet indiğinde Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mescid'e) çıkıp onları cemaate okumuş, ardından şarap ticaretinin haram olduğunu açıklamıştı."[71]
2573. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mansur'dan, (O) Ebu'd-Duhâ'dan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bakara Sûresinin sonlarındaki ayetler indiğinde Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mescid'e) çıkıp onları cemaate okumuş, ardından şarap ticaretini yasaklamıştı.[72]

Açıklama

Şarabın haram kılınışı, faizin haram kılmışından uzun bir müddet önce olmuştu. Buna rağmen Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), faizi kesin olarak haram kılan Bakara Süresindeki ayetler indiğinde Mescid'e çıkıp onları cemaate okuduktan sonra şarap ticaretinin haram olduğunu bildirmesinde iki ihtimal vardır:
Ya daha önce şarabın içilmesi haram kılınmış, ticaretinin haram kılınması faizin kesin haram kılınmasıyla beraber olmuştu yahut şarabın hem içilmesi, hem ticareti daha önce birlikte haram kılınmıştı. Bununla beraber Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), faiz hakkındaki son ayetler indiğinde, şarap ticaretinin haramlığı hükmünü; onu pekiştirmek, hatırlatmak veya duymamış olan varsa duyurmak gibi bir sebepten dolayı gördüğü lüzum üzerine cemaate tekrar bildirmişti.
Şarabın haram kılınışı da, faizin haram kılmışı gibi birden olmamış, basamak basamak olmuştu. Şöyle ki, şarapla ilgili olarak Mekke-i Mükerreme'de inen ilk ayette onun "güzel bir nzık" olmadığına yumuşak bir ifadeyle işaret buyurulmuştu.[73] Medine-i Münevvere'de H. 4. yılın Şevval ayında indiği belirtilen bir ayette şarapta insanlar için bazı faydalar bulunmakla beraber "büyük günah" bulunduğu da açıklanmıştı.[74] Bundan bir müddet sonra inen bir ayetle sarhoş iken namaz kılınması yasaklanmış[75] ve nihayet Hicri 5. ve 6. yılda şarabı tamamen haram kılan ayet inmişti.[76]

2574. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Abdurrahman b. Ebi Yezid'den, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Vale'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: İbn Abbas'a, murdar hayvan ölülerinin derilerini sormuştum da O şöyle cevap vermişti: (Onlar hakkında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Tabaklanmaları, onları temizleyicidir!" O'na zımmîlere şarap satmayı da sormuş ve şöyle demiştim:
"Doğrusu bizim üzümlerimiz var. Biz onlardan şu (bildiğiniz) şarapları yapıyoruz. İşte bunları zımmîlere satabilir miyiz?" İbn Abbas şöyle karşılık vermişti: Sakif veya Devs (kabilesinden) bir adam Veda Haccı'nda Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kırba şarap hediye etmişti de Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona;
"Ey falanın babası, sen bilmiyor musun ki, Allah bunu haram kılmıştır!" buyurmuştu. O da;
"Hayır, vallahi (ben onu bilmiyordum!)" demişti. (Hz. Peygamber de);
"O halde şüphe yok ki, Allah bunu haram kılmıştır!" buyurmuştu. Bunun üzerine (adam) hizmetçisine dönüp; "Bunu el-Hazvere'ye götür de sat" demişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Ey falanın babası, sen bilmiyor musun ki, içilmesi haram kılınan şeyin satılması da haramdır!" buyurmuştu. (İbn Abbas, sözüne devamla) şöyle demişti: Sonra emretmişti de (şarap kırbası) vadiye boşaltılmıştı.[77]

36. Velâ'yı Satma Yasağı Hakkında

2575. "Bize Halici b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) velâ'yı satmayı da, bağışlamayı da yasakladı."[78]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (velâ'nın satılması ile bağışlanması) işi, bu (Hadise) göredir; o ne satılır, ne bağışlanır."[79]

Açıklama

"Velâ'", bir kimsenin, hürriyetine kavuşturduğu kölesinin mirasçısı olma hakkı demektir. Bu Hadis, bu hakkın başkasına satılamayacağını, bağışlanamayacağını göstermektedir. Bunun izahı şöyle yapılmaktadır: Velâ1, neseb gibidir. Anne ile baba, çocuğun doğmasına sebep oldukları gibi, köleyi âzâd eden kimse de onu, adeta yokluk demek olan hürriyetsizlikten kurtarıp hürriyete, yeni bir hayata kavuşturmaktadır. Bu sebeple, nesebin başkasına intikali mümkün olmadığı gibi, velâ'nın satışı veya bağışlanması da caiz değildir.[80]

37. Hürriyetine Kavuşması Sahibinin ÖlümüneBağlanılmış Kölenin ("Mudebber'in)Satılması Hakkında

2576. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Câbir b. Abdillah el-Ensâri'yi, şöyle derken işittim:"
"Bizden bir adam bir kölesini, kendi ölümünün ardından geçerli olmak üzere âzâd etmişti." Câbir sözünün devamında şöyle dedi:
"Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu istetip satmıştı." Câbir sözüne şöyle devam etti:
"Bu köle ancak önceki sene ölmüştü."[81]
Abdullah ed-Dârimî'ye;
"Bu Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü kabulleniyor musun?" denildi de O;
"Bir topluluk kabulleniyor" cevabını verdi.[82]

38. Sahiplerinden Çocukları Olan Kadın Kölelerin (Ümmü'l-Veled) Satılması Hakkında

2577. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Hüseyn b. Abdillah b. Ubeydillah b. Abbas'tan, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Bir erkeğin cariyesi ondan çocuk sahibi olunca, o (cariye) onun (ölümünün) ardından -veya (ölümünden) sonra- hürriyetine kavuşturulur."[83]

39. Medine'nin "Sa" Ve "Müdd"ü Hakkında

2578. "Bize Ebu Muhammed el-Hanefi el-Medeni haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebi Talha'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım, onlara ölçeklerinde bereket ver, onlara salarında ve müdd'lerinde bereket ver!"
O, ("onlara...." sözüyle) Medine (ahalisini) kastediyordu.[84]

40. Yiyeceği, Misli Misline Olması Dışında Satma Yasağı Hakkında

2579. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Bilal'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Yanımda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir müdd hurması vardı. Derken iki sa1 karşılığında bir sa' olmak üzere ondan daha iyisini bulmuştum da ondan satın alıp Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirmiştim. O zaman O;
"Bu sana nereden (geldi), ya Bilal?" buyurmuştu. Ben de;
"iki sa' karşılığında bir sa1 olmak üzere satın aldım!" demiştim. Bunun üzerine O şöyle buyurmuştu:
"Onu geri ver. Bize de hurmamızı iade et!"[85]
2580. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbn Bilal'dir-, Abdulmecid b. Süheyl b. Abdirrahman'dan rivayet etti ki; O, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'i rivayet ederken işitmiş ki, Ebu Saîd el-Hudri ile Ebu Hüreyre kendisine rivayet etmişler ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Adiyyoğulları'ndan falan Ensari'yi memur olarak gönderip onu Hayber'de vergi toplamakla görevlendirmişti. Derken O, "cenib" cinsi -İbn Mesleme; "iyi (cins), demek istiyor" demiştir-, hurmalar getirmişti de Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;
"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" buyurmuştu. O;
"hayır vallahi, ya Rasulullah! Doğrusu biz gerçekten iki sa' adi hurmaya karşılık (iyi cinsten) bir sa' satın alıyoruz!" cevabını vermişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"(Böyle) yapmayın! Fakat misli misline (satın alın). Yahut bu (adi hurmaları) satın ve değeriyle bu (iyi hurmalardan) satın alın. Tartı (ile alınıp satılan diğer mallar veya yiyecekler de böyledir!"[86]

Açıklama

Bu Hadisler hurmanın ancak eşit ölçekteki bir hurma ile değiş-tokuşunun caiz olduğunu göstermektedir. Değiş-tokuşta bir tarafın fazla olması halinde bu fazlalığa "riba'1-fadl = fazlalık faizi" denilmektedir ki, bu haramdır. İlgili diğer Hadislerde buğday, arpa ve tuzda da hükmün bu şekilde olduğu görülmektedir. Âlimler söz-konusu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmede ittifak etmişlerse de, hurma, buğday, arpa ve tuzun dışındaki mallarda "riba'l-fadl'ın olup olmayacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafın sebebi ise, onların, bu dört malda "riba'l-fadl'ın haram kılmışının illeti hakkındaki farklı görüşleridir. Şöyle ki, Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre buradaki illet, malın cinsi ile "ölçülür" veya "tartılır" olmasıdır. Binaenaleyh, O'na göre bu dört mal dışında olup da "ölçülür" veya "tartılır" olan aynı cins şeyler de ancak misli misline değiş-tokuş edilebilirler. Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise bu meselede illetin, "ihtiyaç ânında yemek için saklanılmaya elverişlilik" olduğunu söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) son görüşüyle Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise buradaki illet, söz konusu şeyin "yenilir" olmasıdır. Bu durumda bu âlimlere göre, altın ve gümüş hariç, "yenilir" olmayan aynı cins şeylerin, biri diğerinden fazla olarak, değiş-tokuşları caizdir. Bu söylenenler, söz konusu dört malın peşin olarak değiş-tokuşları hakkındadır. Bu dört mal ile altın ve gümüş aynı cinsten iki şeyin birinin diğeriyle, miktarları eşit de olsa, veresiye olarak değiş-tokuşlarına "ribâ'n-nesi'e = veresiye faizi" denir ki, bu caiz değildir. Alimlerin, diğer mallarda "ribâ'n-nesi'e" olup olmayacağı konusunda da farklı görüşleri vardır.[87]

41. Altını Altın İle Gümüşü Gümüş İleBiri Diğerinden Fazla Olarak Değiş-Tokuş Etme("Sarf"[88]**) Yasağı Hakkında**

2581. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, ez-Zühri'den, (O) Malik b. Evs ibni'l-Hadesan en-Nasri'den, (O da) Hz. Ömer'den -Allah Ondan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullahı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Altın altın ile "sen al, sen de al" şeklinde; gümüş gümüş ile "sen al, sen de al" şeklinde; hurma hurma ile "sen al, sen de al" şeklinde; buğday buğday ile "sen al, sen de al" şeklinde; arpa arpa ile "sen al, sen de al" şeklinde (yani peşin olarak), aralarında fazlalık olmaksızın (değiş tokuş edilirler)."[89]
2582. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid, Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bazı insanlar Muaviye'nin komutanlığı esnasında kalkmış, altın ve gümüş kapları, maaşların (verileceği zamana) kadar (veresiye) satıyorlardı. Bunun üzerine Ubâde ibnu's-Samit kalkıp şöyle demişti:
"Şüphe yok ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) altının altın karşılığında, gümüşün gümüş karşılığında, buğdayın buğday karşılığında, hurmanın hurma karşılığında, arpanın arpa karşılığında ve tuzun tuz karşılığında satışını, misli misline -dengi dengine- olmaları hariç, yasaklamıştı. Artık kim fazla verir ve fazla alırsa, faiz yapmış olur."[90]

42. Faiz Sadece Veresiyede Olur

2583. "Bize Ebu Asım, İbn Cerir'den, (O) Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Bana Usâme b. Zeyd bildirdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Faiz ancak borçla olur!"[91]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bunun manası şudur: Bir dirhemi iki dirhem karşılığında (alıp satmak veresiye ise faiz olur, peşin ise olmaz)."[92]

Açıklama

Bu hadisin zahiri, faizin sadece borç muamelelerinde cereyan ettiğini göstermektedir. Bundan, daha önce bahsi geçen "ribe'l-fadl'ın haram olmadığı anlaşılır. İbn Abbas'ın önceleri bu hadisin zahirine uygun görüş beyan ettiği, daha sonra, "ribe'l-fadl"ın haramlığını belirten hadisleri duyduğunda bu görüşünden döndüğü nakledilir. Bütün âlimler de bu hadisle amel etmemişlerdir. Onlardan bazısına göre bu hadis, Medine döneminin ilk yıllarında geçerli idi, sonra hükmü kaldırılmıştı. Bu hadisin manasının; "asıl kaçınılması gereken, azabının şiddetli olduğu belirtilen, en tehlikeli olan faiz, borç muamelelerindekidir" şeklinde olduğunu söyleyenler de vardır. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise bu hadisi şöyle izah etmektedir: "Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhtemelen ayrı cinsten iki şeyin birbirleriyle, biri diğerinden fazla olarak peşin alışverişleri
sorulmuştu da, Hz. Peygamber, *"(Bu durumda) faiz ancak borçta olur!"* buyurmuştu. Sonra râvî sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözünü nakletmiş, hangi konuda söylendiğini bildirmemişti. Hattabi de bu hadise böyle bir izah getirir.[93]

43. Gümüş (Hesabı) Altından Alma HususundaMüsaade

2584. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Baki'de deve satardım da (onları) altın paralar ("dinar'lar) karşılığında satar, gümüş paralar ("dirhemler) alırdım; gümüş paralar karşılığında satar, altın paralar alırdım." (Belki O, ("... alırdım" yerine) "hakkımı alırdım" demiştir!. Sonra (bir gün) dedim ki:
"Ya Rasulullah, yavaş olun, size (bir şey) soracağım. Doğrusu ben Baki'de deve satıyorum. (Onları) altın paralar karşılığında satıyor, gümüş paralar alıyorum; gümüş paralar karşılığında satıyor, altın paralar alıyorum. (Buna ne buyurursunuz?)" O da şöyle buyurdu:
"(Müşteri ile) birbirinizden, aranızda (henüz kabzedilmemiş) bir şey var iken ayrılmadığınız sürece, günün fiyatını almanda hiçbir mahzur yoktur!"[94]

44. Rehin Hakkında

2585. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zırhı yahudi bir adamın yanında otuz sa' (ölçek) arpaya karşılık rehin iken vefat etmişti."[95]

Açıklama

Rehin ("rehn"), borca karşılık bir malı güvence olarak tutmak demektir. Borca karşılık güvence olarak tutulan mala da "rehin" denir. Bu hadis rehin yapmanın caiz olduğunu göstermektedir. Bu hadisten ayrıca, yapılması haram olmayan hususlarda kâfirlerle iş yapmanın ve zimmilere silah rehine vermenin caiz olduğu hükümleri de çıkartılmıştır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahabileri bırakıp bir Yahudiyle iş yapmasının hikmetine gelince, bunun; zımmilerle iş yapmanın caizliğini göstermek için, veya o esnada Sahabilerde ihtiyaç fazlası yiyecek bulunmadığı için, yahut Sahabiler alacağı malın bedelini kendisinden almazlar diye düşünüp onlara zorluk vermemek için olduğu söylenir ki, birinci husus herhalde daha kuvvetle muhtemeldir. Bu da dışa açık bir ekonomiyi ifade eder.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rehin verdiği zırhı demirden yapılmıştı ve "Zatu'l-Fudûl" ismini taşıyordu. Söz konusu Yahudi ise Ebu'ş-Şahm isimli biriydi ve Evs Kabilesinin Zaferoğulları kolunun bir antlaşmalısı idi.[96]

45. Para Peşin Mal Veresiye Şeklindeki Alışveriş ("Selef") Hakkında

2586. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Ebi Necih'ten, (O) Abdullah b. Kesir'den, (O) Ebu'l-Minhâl'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, (Medineliler) meyvelerde iki-üç yıllığına "selef alışverişi yaparlarken gelmiş. Derken Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Meyvelerde "selef alışverişini belli ölçek ve belli tartıyla yapın!"
Süfyan bu (hadisi) bir müddet;
"(Meyvelerde "selef alışverişini belli ölçek ve belli tartıyla), belli bir süreye kadar (yapın!)" şeklinde zikrediyordu. Sonra Abbad b. Kesir O'nu şüpheye düşürmüştü.[97]

46. (Borcu) Güzelce Ödeme Hakkında

2587. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi1 rivayet edip (dedi ki), bize Şu*be, Muharrib'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: "Cabir'de işittim ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (borcu olan) gümüş paraları (Bilal'e) tarttırmış ve (terazide) onların (kefesini) ağır getirmişti."[98]

47. Tartıda (Terazinin Kefesini) Ağır Getirme

2588. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Simâk b. Harb'den, (O da) Suveyd b. Kays'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben ve Mahreme el-Abdi, Bahreyn'den Mekke'ye giyim eşyası getirmiştik. Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yürüyerek bize gelmiş ve bizimle birkaç iç donunun pazarlığını yapmıştı. -Veya, "bizden birkaç iç donu satın almıştı"-. Orada da (gümüş veya altın paraları) ücretle tartan bir tartıcı vardı. O zaman O, bu tartıcıya;
"Tart ve (terazinin kefesini) ağır getir!" buyurmuştu. Sonra yürüyerek gidince;
"Bu, Allah'ın elçisidir!" (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) demişlerdi."[99]

48. "Zenginin, Borcunu Geciktirmesi Zulümdür!" Hadisi Hakkında

2589. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zenginin, borcunu geciktirmesi zulümdür! Biriniz (alacağı için) zengin birine gönderildiğinde ("havale" edildiğinde), o (ona) gitsin!"[100]

Açıklama

Bu hadisteki "zengin"den maksat, fakir de olsa, borcunu ödemeye gücü yeten kimsedir. Böyle bir kimsenin, ödemesi gereken borcunu zamanında ödemeyip geciktirmesi caiz değildir, haramdır. Bu sebeple, yani "zengin" borcunu geciktirmeyeceği için, bir borçlu borcunu ödemesi için alacaklısını bir zengine gönderirse, alacaklı kimse bunu kabul etsin ve alacağını kendisine havale edildiği kimseden gidip alsın. Bu şekilde bir şahsın üzerindeki bir borcu başka bir şahsın üzerine nakletmeye "havale" denir. Bu hadis bunun meşru olduğunu göstermektedir. Bununla bu iş halledilmiş, bir borcun Ödenmesi kolaylaşmış olur. Hanbeliler bu hadisteki "...gitsin!" emrine bakarak, alacaklı kimsenin "havale"yi kabul etmesinin vacib olduğunu söylemişlerdir. Alimlerin cumhuruna göre ise, bu emir tavsiye mahiyetinde olup, mübahlık veya mendubluk ifade eder. Fıkıh kitaplarında "havale'nin nasıl yapılacağı ve şartlarına dair ayrıntılı açıklamalar vardır.[101]

49. Darda Olana Süre Tanıma Hakkında

2590. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Ka'b'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
O, Mescid'de İbn Ebi Had-red'den bir alacağını istemişti de (tartışmış ve) sesleri yükselmişti. Nihayet bu (sesleri) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evinde iken işitmiş ve yanlarına çıkıp;
"Ya Ka'b!" diye seslenmişti. O;
"Buyur, ya Rasulullah!" demiş, (Hz. Peygamber) de;
"Borcundan (şunu) düş!" buyurmuş, eliyle de ona (borcun) yarısını işaret etmişti. O;
"Yaptım gitti!" demiş, (Hz. Peygamber de İbn Ebi Hadred'e);
"Kalk, bunu öde!" buyurmuştu.[102]

50. Darda Olana Süre Tanıyan Kimse Hakkında

2591. "Bize Alımed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Zaide, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy'den, (O da) Ebu'l-Yeser'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Kim darda olan birine (borcunu ödemede) süre tanırsa veya (borcunun tamamını veya bir kısmını) bağışlarsa, Allah da onu, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmayacağı (mahşer) gününde kendi gölgesinde gölgelendirir!"
(Rib'iyy) sözüne devamla) dedi ki:
"Sonra (Ebu'l-Yeser, alacaklarını yazmış olduğu) sahifeye tükürüp (borçlusunun borcunu sildi) ve borçlusuna; "Git, artık bu (borcun) senin olsun!" dedi ve bildirdi ki, o darda imiş."[103]
2592. "Bize Affân b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Ca'fer el-Hatmi, Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Kim borçlusunu, (borcunu ödeme süresini uzatarak) ferahlandırırsa, veya ondan (borcunun bir kısmını veya tamamını) silerse, o, Kıyamet günü Arş'in gölgesinde olur!"[104]

51. Eşyasını İflas Eden Kimsenin Yanında Bulan Kimse Hakkında

2593. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki, Ebu Bekre b. Muhammed kendisine haber vermiş ki; O, Ömer b. Abdulaziz'i rivayet ederken işitmiş ki; O, Ebu Bekr b. Abdirrahman ibni'l-Haris'ten duymuş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu:
"Kim malına aynen, iflas etmiş bir insanın yanında -veya "iflas etmiş bir adamın yanında"- erişirse, o buna (malını almaya) başkasından daha müstehaktır!"[105]

Açıklama

Bu hadis; bir kimsenin, veresiye mal satmış olduğu borçlusu iflas ettiğinde ona satmış olduğu malı onun yanında aynen bulması halinde, bu malı ondan geri almaya onun diğer alacaklılarından daha müstehak olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefîler ise söz konusu durumda bütün alacaklıların eşit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü mal satılınca onun mülkiyeti tamamen müşterinin üzerine geçer. Bu durumda satıcının kendi malı diye bir şey kalmaz. Onlar yukarıdaki hadisi birkaç şekilde yorumlamaya çalışmışlardır. Bu meyanda Keşmirî bu hadisin "kazai" bir hüküm ifade etmediğini, söz konusu durumda "diyaneten" yapılması uygun olan şeyi gösterdiğini söylemiştir.[106]

52. Borç Hususunda Sert Davranılması İle İlgiliHadisler

2594. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Ömer b. Ebi Seleme'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Ölen) müminin ruhu, üzerinde borç olduğu sürece askıda bırakılır!"[107]

Açıklama

Borcunu ödemeden ölen mü'minin ruhunun "askıda bırakılması", onun asıl değerli yerine gitmesinden alıkonulması veya borcunun varisleri tarafından ödenip ödenmeyeceğine bakılması için kurtuluş yahut helak hükmünün verilmemesi şekillerinde anlaşılmıştır. Ayrıca, ölünün mirasçılarını onun borcunu ödemeye teşvik eden bu hadisin, borcunu ödeyecek malı olduğu halde onu ödemeden ölen kimse hakkında olduğu söylenmiştir. Borcunu ödeme azminde olduğu halde onu ödeyecek bir şey bulamadan ölen veya borcunu ödeyecek malı ile beraber onu ödeme arzusu olduğu halde ödeyemeden ölen kimselere gelince, bunların borcunu onların yerine Allah Azze ve Celle'nin ödeyeceğini gösteren hadisler vardır. Bununla beraber, ilgili hadisler gösteriyor ki, bir kul hakkı olan borcun sorumluluğu ağırdır. Öyle ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), borçlu olarak ölen mü'minlerin cenaze namazlarını ilk zamanlarda kendisinin kıldırmadığı, daha sonra İslam Devleti zenginleştiğinde ise, ölen borçlunun borcunu devlet hazinesinden ödettikten sonra onun cenaze namazını kıldırdığı nakledilmektedir. Aşağıdaki iki bölüm bu, önceki ve sonraki uygulamayla ilgilidir.[108]

2595. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ruhu cesedinden, o, şu üç şeyden; (yani) gurur, hainlik ve borçtan uzak olduğu halde ayrılırsa, o Cennet'e girer!"[109]

53. Borcu Olduğu Halde Ölen Kimseye (Cenaze) Namazı Kılmak Hakkında

2596. "Bize Saîd b. Âmir ile Ebu'l-Velid, Şu'be'den, (O) Osman b. Abdillah b Mevheb'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (cenaze) namazını kılması için bir erkek (cenazesi) getirilmişti de O; *"Arkadaşınızın (cenaze) namazını siz kılın. Çünkü onun borcu var!"* buyurmuştu. Ebu Katade;
"Bu (borç) benim üzerime olsun, ya Rasulullah!" demiş, (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de); *"Sözünü yerine getireceksin!"* buyurmuş, O da;
"Sözümü yerine getireceğim!" demiş; o zaman (Hz. Peygamber) onun cenaze namazını kılmıştı.[110]

54. (Borçlu Olarak Ölenin) Cenaze Namazını Kılmaya Müsaade Hakkında

2597. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, yeryüzünde hiçbir mümin yoktur ki, ben ona insanların en yakını olmayayım! Binaenaleyh, kim (ölür de geriye) bir borç veya bakıma muhtaç kimseler bırakırsa, ben bu (adam) için çağırılayım. Çünkü ben onun velisiyim. Kim de geriye bir mal bırakırsa, bu (mal), kim olursa olsun, akrobasinindir. "[111]
Abdullah (ed-Dârimî); "daya" kelimesinin "bakıma muhtaç kimseler", "ıyal" kelimesinin de "bir adamın bakmakla yükümlü olduğu kimseler" manasına olduğunu söyler. O; "...ben bu (adam) için çağrılayım" sözünün, "...beni onun için çağırın da onun yerine (borcunu) ödeyeyim, işlerini göreyim" manasına olduğunu da söylemiştir.[112]

55. "Borçluya Yardım Edilir!" Hadisi Hakkında

2598. "Bize İbrahim ibnu'l-Münzir el-Hızami haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk rivayet edip (dedi ki), bize Eslemlilerin mevlasi Saîd b. Süfyan, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah, borcu Allah'ın kerih gördüğü şeylerde olmadığı sürece, borcunu ödeyinceye kadar borçluyla beraberdir."
Abdullah b. Ca'fer hazinedarına dermiş ki:
"Git de bana borçla (bir şeyler) al! Çünkü ben, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duyduğum bu şeyden sonra, Allah benimle olmaksızın bir gece geçirmeyi kerih görürüm!"[113]

56. "İğreti Alınan Şey ("Ariyet" Sahibine) Ulaştırılır!Hadisi Hakkında

2599. "Bize Muhammed ibnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Arûbe, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cundeb'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Elin aldığı şeyin (sorumluluğu), onu sahibine ulaştırıncaya kadar el (sahibinin) üzerindedir."[114]

Açıklama

"Ariyet", iğreti olarak verilen şeydir. Bunun Şer'i bir tarifi, "menfaati, bir kimseye bedava olarak, geçici bir süreyle hemen verilen şey"

şeklinde yapılmıştır. Ariyetin mezheplerde farklı tarifleri ve farklı hükümleri vardır. Yukarıdaki hadis, emaret veya ariyet gibi bir şekilde alınan malın sahibine iade edilmesinin vacib olduğunu, bu malın sorumluluğunun da, sahibine geri verilinceye kadar alan kimsenin üzerinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu hadiste, söz konusu sorumluluğun, malın "korunması" ile mi, yoksa meydana gelecek zarar-ziyanın ödenmesi ("tazmin") ile mi ilgili olduğu sarih değildir. Şafiilerle Hanbeliler buna ve ilgili diğer hadislere dayanarak, "ariyet" olarak alınan bir malda, alanın yanında bir zârar-ziyan meydana geldiğinde alanın bu zarar-ziyanı ödemesi gerektiğini söylemişlerdir. Hanefilerle Malikilere göre ise, bu durumda ariyet olarak alanın bir kusuru olmaksızın meydana gelen zarar-ziyanı, ariyet alanın ödemesi gerekmez. Buna göre yukarıdaki hadiste Şafiilerle Hanbeliler "tazmin" sorumluluğu, Hanefilerle Malikiler "koruma" sorumluluğu takdir etmiş olmaktadırlar.[115]

57. Emanetin Yerine Ulaştırılması Ve Hainlik Yapmaktan Sakınılması Hakkında

2600. "Bize Muhammed ibnu'l-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Talk b. Ğannam, Serik'ten, Kays ise Ebu Hasin'den, (onlar) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Emaneti, (onu) sana güvenip (bırakan) kimseye ulaştır ve sana hainlik yapana sen hainlik yapma!"[116]

58. Kim Bir Şey Kırarsa, Bu (Şeyin) Benzerini (Ödemesi) Gerekir

2601. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarından biri (Hz. Peygamber'e), O, hanımlarından (diğer) birinin evindeyken, bir çanak içinde tirit hediye etmişti de (bu diğer hanımı) çanağa vurmuş ve (çanak) kırılmıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
"Haydi yiyin! Anneniz kıskandı!" buyurarak tiriti alıp küçük bir çanağa aktarmaya başlamıştı. Ardından (çanağı kıran hanımı) sağlam bir çanak getirinceye kadar beklemiş ve (çanak gelince) onu alıp kırılan çanağın sahibi hanıma vermişti.[117]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Biz bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyoruz!" demiştir.[118]

Açıklama

Bu hadis, "kıyemî" denilen ve pazarlarda benzeri ("misl"i) bulunmayan, bulunsa da fiyatları birbirinden farklı olan malların, zarar ve ziyana uğramaları halinde benzerleri ile ödenmeleri ("tazmin" edilmeleri) gerektiğini göstermektedir. Hanefi âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu hadisi delil getirerek kıyemî malın misliyle tazmin edilmesi gerektiğini, kıyemî malın kıymetiyle ancak misli bulunmadığında tazmin edilebileceğini söylemişlerdir.
Yukarıdaki hadiste geçen olayda çanağı kıranın Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), çanağı getirenin de Hz. Zeyneb bint Cahş (Radıyallahu Anha) olduğu nakledilir. Hz. Aişe'nin Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Safiyye (Radıyallahu Anha ecmain) ile de benzer olayları olduğunu gösteren rivayetler vardır.[119]

59. Buluntu ("Lukata") Hakkında

2602. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir1 den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Amr b. Şuayb, Süfyan b. Abdillah b. Rebia es-Sakafi'nin oğulları Amr ile Asım'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Süfyan b. Abdillah, bir heybe bulmuş ve Ömer ibnu'l-Hattab'a getirmiş. O da;
"Bunu bir yıl duyur. Eğer (sahibini) bulursan ne âlâ, (onu sahibine verirsin). Aksi halde bu senin olur!" demiş. (Bunun üzerine Süfyan heybeyi bir yıl duyurmuş) ama (sahibini) bulamamış. Sonra ertesi yıl hac mevsiminde bu (heybeyle) birlikte tekrar ona rastlamış ve (heybeden) söz etmiş. O zaman Ömer,
"O artık senindir. Çünkü Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bunu emretmişti!" demiş. (Süfyan); "Benim buna ihtiyacım yok!" karşılığını vermiş. O zaman Ömer onu alıp devlet hazinesine ("Beytu'l-Mal"e) koymuş![120]

Açıklama

Bir yerde bulunan ve sahibi bilinmeyen şeye "buluntu=lukâta" denir. Bu hadis, uzun müddet beklemeye dayanıklı bir buluntunun bir yıl müddetle ilân edilmesi gerektiğini, bu müddet sonunda sahibi çıkmayan buluntunun, bulan kimseye kalacağım göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer hadislere de dayanarak, bulan kimsenin zengin olması halinde, ilân müddeti sonunda sahibi bulunmayan lukataya ancak devlet başkanının izniyle sahip olunabileceğini, aksi halde buluntunun hayır yoluna harcanacağını söylemişlerdir.[121]

60. Hacının Buluntu Eşyasını (Alma) YasağıHakkında

2603. "Bize Basra ahalisinden olan Muaz b. Hani' haber verip (dedi ki), bize Harb b. Şeddat rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Ebi Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre rivayet etti ki;"
Mekke'nin fethedildiği yıl Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz Allah fil (sahiplerinin) Mekke'ye girmesine engel olmuştu. Ama O, onların üzerine Allah'ın elçisi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile mü'minleri sataştırmıştır. Şunu iyi bilin ki, bu (Mekke'ye sataşma), benden önce hiç kimseye helâl olmamıştı. Benden sonra da hiç kimseye helâl olmayacaktır. Şunu da iyi bilin ki; bu (Mekke'ye sataşma) şu ânımda (artık bana da) haramdır. Onun ne dikeni kopardır, ne ağacı kesilir, ne de düşmüş eşyası alınır. (Mekke'de düşmüş bir eşyayı almak) sadece (onun sahibini) arayacak olan kimse için (caiz olur)!"[122]

61. Yitik Hakkında

2604. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Halid el-Hazzadan, (O) Yezid b. Abdillah ibni'ş-Şihhir'den, (O) Ebu Müslim'den, (O da) el-Carud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslümanın yitiği, ateş alevidir!"[123]
2605. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Cüreyri, Ebu'l-Alâ'dan, (O) Ebu Müslim el-Cermi'den, (O da) el-Carud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Müslümanın yitiği, ateş alevidir! Müslümanın yitiği, ateş alevidir! Müslümanın yitiği ateş alevidir, ona yaklaşmayın!"* (El-Carud, devamında) dedi ki, o zaman bir adam;
"Ya Rasulullah, biz buluntu buluyoruz, (onu ne yapalım?)" diye sordu, O da şöyle buyurdu:
"Onu ilân et, gizleme, saklama! Sahibi gelirse ona geri ver! Eğer gelmezse, o Allah'ın malıdır, onu dilediğine verir!"[124]

62. Müslüman Bir Kişinin Malını (Yalan) Yeminiyle Kendine Alan Kimse Hakkında

2606. "Bize Ahmed b. Ya'kub el-Kûfî, İsmail b. Ca'fer'den, (O) el-Alâ'dan, O Ma'bed b. Ka'b es-Selemi'den, (O) kardeşi Abdullah b. Ka'b'dan, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) haber verdi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim müslüman bir kişinin hakkını (yalan) yeminiyle kendine alırsa, Allah ona (Cehennem) ateşini vacib kılar, Cennet'i haram eder!" Bunun

üzerine bir adam O'na;
"Az bir şey de mi olsa, ya Rasulullah?" diye sordu. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bir misvak ağacı dalı da olsa!" buyurdu.[125]
2607. Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir'den, (O da) Muhammed b. Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki; O, Abdullah b. Ka'b'ı rivayet ederken işitmiş ki, Ebu Umâme el-Harisi kendisine rivayet etmiş ki; O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (şöyle buyururken) işitmiş... (Ebu Usâme) sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[126]

63. Yalan Yemin Hakkında

2608. "Bize Ebu'l-Velid ile Haccac haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bana Ali b. Müdrik rivayet edip dedi ki; ben Ebu Zur'a'yı, Hareşe ibnu'l-Hürr'den, (O'nun da) Ebu Zerr'den (nakliyle) rivayet ederken işittim ki, O (yani Ebu Zerr) şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Üç kimse vardır ki, Allah Kıyamet günü onlara ne hitap edecek, ne bakacak, ne de onları temize çıkaracaktır! Onlara acı verici bir azab da vardır!" Ben hemen dedim ki:
"Bunlar kimdir? Bunlar zarara uğramışlardır, bunlar perişan olmuşlardır!" O, bu (sözünü) tekrar etti. Ben (yine); "Bunlar kimdir, ya Rasulullah?" dedim. Şöyle buyurdu:
"(Elbisesini kibirle topuklarından) aşağı sarkıtan kimse, yaptığı iyiliği başa kakan kimse ve yalan yeminle ticaret malına talebi artıran kimse!"[127]

Açıklama

Bu hadiste sözkonusu edilen üç tip insanın vasıflan büyüklenme, başkasını küçük görme ve bencilliktir. Allah da Rıyamet'te onlara, küçümseme, onlardan tarafa bakmama ve yardım etmeme şeklinde, dünyadaki vasıflarına uygun bir ceza verecektir. Onlar üstelik elim bir azab da çekeceklerdir. Çünkü bu halleriyle müslümanlığın, ferdi ve içtimai huzuru ve mutluluğu sağlayan güzel ahlâk esaslarına aykırı davranmış olmalarının yanında, yalan yere yemin ile haksız kazanç da elde etmiş olmaktadırlar.

64. Kim (Haksız Olarak Başkasının) Bir Karış Yerini Alırsa?

2609. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Talha b. Abdillah b. Avf rivayet etti ki, Abdurrahman b. Sehl kendisine haber vermiş ki, Saîd b. Zeyd şöyle demiş:"
"Ben Rasulullah'ı (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim: "
"Kim (başkasının) yerinden haksız olarak bir karış yer alırsa, bu yer yedi katıyla tasma gibi onun boynuna geçirilir!"[128]

65. Kim Ölü Bir Yeri (Bayındır Hale Getirerek) Canlandırırsa, Bu (Yer) Onundur!

2610. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Hişam b. Urve'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ubeydullah b. Abdirrahman b. Rafı' haber verdi ki, Cabir b. Abdillah kendisine haber vermiş ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim ölü bir yeri (bayındır hale getirerek) canlandırırsa, bu (yerde) ona sevap vardır. Rızık peşinde olan canlılar ("afiyet") ondan ne yerlerse, ona bundan da sadaka (sevabı) vardır!"[129]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî); "rızık peşinde olan canlılar = afiyet; kuşlar ve diğerleridir" demiştir.[130]

Açıklama

Ölü yer ("arz-ı meyyite"), imar edilmemiş, harap haldeki sahipsiz yerdir. Böyle bir yerin canlandırılması da, oranın ma'mur ve bayındır hale getirilmesi demektir. Ölü bir yeri bayındır hale getirmek ise, yerine göre ekmek, dikmek, sulamak, nadas etmek veya üzerine bina yapmak şekliyle olur. Böylece ölü bir yeri bayındır hale getiren kimse oranın sahibi olur.
Ölü bir yerin bayındır hale getirilmesinin devletin iznine bağlı olup olmadığı konusunda ise âlimlerin farklı görüşleri vardır. Âlimlerin cumhuruna göre bunda devletin izni şart değildir. Nitekim yukarıdaki hadisin bab başlığında işaret edilen rivayetinin zahiri de bunu göstermektedir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), köy veya şehre yakın yelerdeki ölü bir araziyi ihya için devletin izninin gerekli olduğunu, uzak yerlerdekilerde ise gerekli olmadığını söylemiştir. İmam Ebu Hanife'ye göre ise, köy veya şehre ister uzak olsun ister yakın, bütün ölü yerlerin bayındır hale getirilmesi devletin iznine bağlıdır. Bu sebeple ölü bir yeri devletin izni olmadan imar eden kimse, oranın mülkiyetine sahip olmaz. Bu durumda da, bu görüşteki âlimlere göre yukarıdaki hadisin hükmü, ilgili diğer nasslarla sınırlandırılmış olmaktadır.[131]

66. Devlet Başkanının (Özel Kullanımlara) Ayırdığı (Arazi, Maden Vb.) Şeyler Hakkında

2611. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr el-Humeydi haber verip (dedi ki), bize el-Ferec b. Saîd b. Alkâme b. Saîd b. Ebyaz b. Hammal es-Sebai el-Me'ribi rivayet edip (dedi ki), bana büyük amcam Sabit b. Saîd b. Ebyaz rivayet etti ki, babası Saîd b. Ebyaz kendisine rivayet etmişti ki, Ebyaz b. Hammal O'na rivayet etmiş ki;"
O, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Me'rib'deki, "Seza tuzlası" isimli tuzlayı kendisine tahsis etmesini istemiş, O da (bunu) O'na tahsis etmiş. Sonra el-Akra' b. Habi et-Temimi şöyle demiş:
"Ya Nebiyyullah! Ben gerçekten cahiliye döneminde bu tuzlaya gitmiştim. O, suyu olmayan bir yerdir.[132] Kim giderse ondan alır. O, hiç kesilmeyen pınar suyu gibidir!" Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) el-Ebyaz'dan, kendisine tuzla tahsisi hakkındaki sözleşmeyi bozmasını istemiş. (Ebyaz sözüne şöyle devam etmiş): O zaman ben;
"Onu benden sadaka kabul buyurman şartıyla bu sözleşmeyi bozdum" dedim. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"O, senden bir sadakadır ve hiç kesilmeyen pınar suyu gibidir. Kim giderse ondan alır!" buyurdu. (Ebyaz, sözünün devamında) şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bu (tuzla) sözleşmesini bozduğunda onun yerine ona bir arazi ile el-Curf daki, yani Curfu Murad'daki hurma ağaçlarını tahsis etmiş.
El-Ferec dedi ki:
"Bu (tuzla hâlâ) böyledir. Kim giderse ondan alır!"[133]

Açıklama

Devlet başkanının, sahipsiz bir yerin, bir madenin aslının mülkiyetini veya kullanma hakkını bir kimseye tahsis etmesine "iktâ'", bu şekilde bir kimseye tahsis edilen şeye de "katî'a" denir. Bu hadis iktâ'ın meşru olduğunu, ancak, yer yüzeyinde olup zahmetsiz çıkarılma durumunda bulunan madenlerin iktâ'ının caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); tuzun, pınar suyu gibi meşakkatsiz, kolayca çıkarılabilecek durumda olduğunu öğrenince iktâ'ı geri almıştı. Bu hadis, bir hakimin, hüküm verdikten sonra, gerçeğin verdiği hükmün aksine olduğunu gördüğünde, bu hükmünü değiştirmesi gerektiğini de göstermektedir.
Hadiste geçen Me'rib ve Curf, Yemen'de iki yerdir.[134]

2612. "Bize Muhammedi b. Beşşar haber verip (dedi ki), bize Gunder rivayet edip (dedi ki), bize Simâk b. Harb, Alkâme b. Vaü'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na bir yer tahsis etmişti. (Alkâme'nin babası Vail, sözünün devamında) şöyle dedi: O zaman Muaviye'yi benimle göndermiş ve

"O (yeri) buna ver!" buyurmuştu.[135]
Yahya ise şöyle dedi: Bize Muhammed b. Beşşar rivayet edip (dedi ki), bize Ğunder bu hadisi rivayet etti.[136]

67. Ağaç Dikmenin Fazileti Hakkında

2613. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman el-A'meş rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Süfyan rivayet edip dedi ki; ben Cabir b. Abdillah'ı şöyle derken işittim: Bana Zeyd b. Harise'nin hanımı Ümmü Mübeşşir rivayet edip şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ait bir bostanda yanıma girmişti. Derken O şöyle buyurmuştu:
"Ya Ümmü Mübeşşir, bu (bostandaki ağaçları) bir müslüman mı, yoksa bir kâfir mi dikti?" Ben;
"Bir müslüman..." demiştim. O zaman O şöyle buyurmuştu:
"Hiçbir müslüman yoktur ki, bir ağaç diksin ve onun meyvesinden bir insan veya bir hayvan, yahut bir kuş yesin de, ona (bundan dolayı) sadaka (sevabı verilmiş) olmasın!"[137]

68. Koruluk Hakkında

2614. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr haber verip (dedi ki), bize el-Ferec b. Saîd rivayet edip dedi ki, bana amcam Sabit b. Saîd, babası Saîd'den, (O da) dedesi Ebyaz b. Hammal'dan (naklen) haber verdi ki;"
O, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) misvak ağaçlarının (şahsi) koruluk (yapmanın hükmünü) sormuş da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Misvak ağaçlarında (şahsi) koruluk (caiz değildir!)" buyurmuş. Bu sefer (Ebyaz);
"(Ya, ölü bir arazi iken imar ettiğim) çevrintimdeki misvak ağaçlarını?" demiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yine);
"Misvak ağaçlarında (şahsi) koruluk (caiz değildir!)" buyurmuş.[138]
Ferec demiş ki: (İbn) Ebyaz, "çevrintim" sözüyle, içinde ekin bulunan, etrafI çevrilmiş araziyi kastediyor.[139]

Açıklama

Bu hadisin zahiri, sahipsiz misvak ağaçlarının şahsi bir koruluk haline getirilmesinin caiz olmadığını göstermektedir. Ancak yine Ebyaz'dan gelen bir rivayetten,[140] bu yasağın, meskun yerlere yakın olan misvak ağaçları hakkında olduğu anlaşılmaktadır. Bu yasağın sebebi de hayvanlarının yiyeceğini sağlamak gibi hususlarda halkın, yakınlarındaki bu misvak ağaçlarına olan ihtiyaçlarıdır. Diğer taraftan, anlaşıldığına göre, Ebyaz'ın imar ettiği arazideki misvak ağaçları imardan önce orada mevcuttu. Bu sebeple O, araziyi imar edince oraya sahip olmuş, fakat misvak ağaçlarına sahip olamamıştı.[141]

69. Suyun Satılması Yasağı Hakkında

2615. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O da) Ebu'l-Minhal'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Ben İyas b. Abd el-Muzeni'yi –ki O, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabındandı-, işittim, şöyle dedi:
"Suyu satmayın. Çünkü ben Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), suyu satmaktan menederken işitmiştim!"[142]
Amr b. Dinar;
"Hangi suyun (satışının yasaklandığını) bilmiyorum" demiştir. (Süfyan ise) şöyle demiştir:
"(Amr, bu sözüyle) "akarsuyun (satışının) mı, yoksa bir yerden çekilen suyun (satışının mı yasaklandığını) bilmiyorum" demek istiyor."[143]

Açıklama

Bu hadisin diğer rivayetlerinde "ihtiyaç fazlası suyun satılması'nın yasaklandığı bildirilmektedir. Hadisin zahiri manasına göre bu yasakta, suyun sahipli veya sahipsiz bir yerde olması, içmek için veya başka bir şey için olması, hayvanlar için yahut ziraat için olması arasında bir fark yoktur. Ancak âlimler, ilgili diğer delillere dayanarak, kaplarda vb. şeylerde koruma altına alınmış ("muhrez") suların bu hadisin umumi hükmünün dışında bulunduğunu ve satışlarının caiz olduğunu söylemişlerdir.[144]

70. Verilmemesi Helal Olmayan Şey Hakkında

2616. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Kehmes, Fezare kabilesinden bir adam olan Seyyar'dan, (O) babasından, (O) Buheyse'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve izin isteyip O'nun (mübarek vücuduyla) iç gömleğinin arasına girmiş. -Osman demiştir ki,
"Ve O'na sarılmış"-. Sonra; "(başkasına) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir?" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Tuz ve su!" buyurmuş. O tekrar;
"(Bunlardan başka) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir?" demiş, bu defa (Hz. Peygamber);
"(Hangisi olursa olsun), hayır yapman senin için iyidir!" buyurmuş. O yine;
"(Başka) vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir?" demiş, (Hz. Peygamber de);
"(Hangisi olursa olsun), hayır yapman senin için iyidir!" buyurmuş ve sonunda (tekrar) tuz ve suyu (vermemezlik etmenin helâl olmayacağını) bildirmiş.[145]
Abdullah (ed-Dârimî'ye);
"Bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denilmiş, O da başıyla
("Evet" diye) işaret etmişti.[146]

Açıklama

Bu hadis su ile tuzun bir kimseden men olunmasının helâl olmadığını göstermektedir. Ancak ilgili diğer hadislere göre bu hadisin umumi hükmü; "sahibinin ihtiyacından fazla olan su ve tuz" ile sınırlıdır. Diğer taraftan âlimlerin cumhuruna göre bu hadisin hükmü, kaplarda vb. şeylerde koruma altına alınmamış ("muhrez" olmayan) bütün suları içine aldığı halde, Maliki âlimler bu hadisin sahipsiz yerlerdeki sular hakkında olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bir kimsenin, mülkiyetindeki kuyuda bulunan ihtiyaç fazlası suyu, zaruri durumlar dışında başkasına vermesi vacib değildir.
Bu hadis, ihtiyaç fazlası tuzu vermemezlik etmenin de helâl olmadığını göstermektedir. Bazı âlimler burada kastedilenin, sahipsiz tuzlada bulunan tuz olduğunu söylemişlerdir.
"(Hangisi olursa olsun) iyilik yapmak, senin için iyidir!" cümlesi, isteyen ihtiyaç sahiplerine su ve tuz vermek gibi her türlü iyilik yapmaya gayret etmenin gerektiğini ifade etmektedir.
Rivayet edilir ki, isminin Umeyr olduğu söylenen mezkur Sahabi, kendisinden bir şey istendiğinde onu, az da olsa, vermemezlik etmezmiş. Bu Sahabinin Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tekrar tekrar aynı soruyu sorması ise, ilgi duyduğu konuda daha fazla bilgi almak ve Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) konuşma zevkini daha çok tatmak içindi. O'nun, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mübarek bedenine sarılması da, sevgisinin ve Cehennem ateşinden kurtulma arzusunun bir tezahürüydü.[147]

71. "Muhakkak ki, Hz. Peygamber Hayber (Ahalisi) İle İş Sözleşmesi Yapmıştı"

2617. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bana Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafî', Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber (ahalisi) ile, oradan çıkacak hurma veya ekinin yarısı karşılığında iş sözleşmesi yapmıştı.[148]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hayber'in fethinden (Muharrem, 7) sonra oranın ahalisiyle nasıl bir iş sözleşmesi yaptığı konusunda iki görüşün olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onlarla ekin ortaklığı ("muzâraa") ile meyve ortaklığı ("musâkat") yapmıştı. "Muzâraa", bir tarafın araziyi vermesi, diğer tarafın sulama ve diğer bakım işlerini yapması, çıkacak ürünün de belirli miktarlarda paylaşılması şeklinde iki tarafın yaptığı ortaklıktır. "Musâkat" ise, ağaç veya ağaç sayılan bitkilerin bir tarafa ait olması, diğer tarafın da bakım işlerini yapması şeklinde yapılan benzeri ortaklığa denir. Buna göre bu hadis muzâraa ve musâkatın caiz olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile Hanefi âlimlerden İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir.
Diğer görüşe göre, Hz. Peygamber, Hayberlilerle sadece musâkat ortaklığı yapmıştı. Nitekim "musâkat'a, bu hadiste geçen "iş sözleşmesi = muamele" ismi de verilmektedir.[149] Bu durumda bu hadis, sadece musâkatın caiz olduğunu gösterir ve muzâraanın fasid, musâkatın caiz olduğu görüşünde olan İmam Şafii ile İmam Malik'in (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) delillerinden biri olur. Bununla beraber, hemen kaydedelim ki, İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), musâkata bağlı olmak şartıyla muzâraanın da caiz olduğunu söylemiştir. Yani O'na göre hurma ağaçları arasında boş bir arazi bulunur da ağaçları sulamak ancak bu araziyi sulamakla mümkün olursa, bu arazide muzâraa caiz olur.[150]

72. "Muhabere"nin Yasaklanması Hakkında

2618. "Bize Ebu'l-Hasan, Zekeriyya b. İshak'tan haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, O, Cabir'i şöyle derken işitmiş:"
"Biz, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi "muhabere"den menetmesinden önce iki veya üç seneliğine, (çıkacak ürünün) üçte birine, yarısına ve bir miktar samana karşılık "muhabere" yapardık." Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurmuştu:
"Kimin bir arazisi varsa onu sürüp eksin. Şayet sürüp ekmesinden hoşlanmazsa, onu (din) kardeşine iğreti versin. (Din) kardeşine iğreti vermesinden de hoşlanmazsa, onu (öylece) bıraksın!"[151]

Açıklama

"Muhabere", birçok âlime göre "muzâraa" manasınadır. Bazı âlimler, bu arada Şafiiler, "muhabere" ile "muzâraa" arasında fark görmüş ve muzâraayı, "tohumu tarla sahibinin verdiği ekin ortaklığı"; muhabereyi de "tohumu emek sahibinin verdiği ekin ortaklığı" şeklinde açıklamışlardır. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) ise, başlık altında zikrettiği hadisten anlaşıldığına göre, yasaklanmış olan "muhabere"den, aldanmadan sebep olacak şartlar taşıyan "muzâraa"yı anlamaktadır. Çünkü Câbir (Radıyallahu Anh), uygulamış oldukları muhabere şekillerini açıklarken; "...bir miktar saman karşılığında" yapılan ekin ortaklığından bahsetmektedir. Bu şekilde oranı belli olmayan paylar karşılığında yapılan ekin ortaklıklarında aldanmalar ve dolayısıyla tartışmalar, huzursuzluklar olur. Bunun için aldanmalara sebep olacak şartlar taşıyan muzâraa çeşitleri yasaklanmıştır.[152]

73. (Çıkacak Ürünün) Üçte Biri, Dörtte BiriKarşılığında Muzâraa Sözleşmesi YapmanınYasaklanması Hakkında

2619. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ebu İshak eş-Şeybani'den, (O da) Abdullah ibnu's-Saib'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Abdullah b. Muğaffel'e, muzâraanın (hükmünü) sordum da, O şöyle cevap verdi: Bana Sabit ibnu'd-Dahhak el-Ensari haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muzâraayı yasakladı.[153]
(Bu "Sünen" kitabını Dârimî'den rivayet eden İsa b. Ömer), Abdullah (ed-Dârimî'ye);
"Sen bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" demiş, O da;
"Hayır, ben önceki (yani 2618. hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyorum" karşılığını vermiş.[154]

Açıklama

Bu hadis muzâraanın caiz olmadığını göstermektedir. Ebu Hanife, Şafii ve Malik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıda 2617. hadiste anlatılan Hayberlilerle yapılmış iş sözleşmesi de muzâraanın caiz olduğunu göstermemektedir. Çünkü onlara göre Hayber, barış yoluyla fethedilmiş ve arazisinin mülkiyetleri sahiplerine bırakılmıştır. Bu sebeple Hayberliler, arazilerinden çıkan ürünün belirli miktarını "cizye" olarak veriyorlardı. Buna karşılık söz konusu hadisi muzâraanın caizliğine delil getirenler ise şöyle demişledir: Hayber'in büyük kısmı zorla fethedilmiş ve oranın arazisinin çoğu ganimet olarak hak sahiplerine dağıtılmıştı. Böyle olmasaydı, yani Hayber arazisi Hayberlilerin mülkiyetinde bırakılmış olsaydı, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), onları oradan sürmezdi. İlgili diğer hadislere de dayanarak muzâraanın caiz olduğunu söyleyenler yukarıdaki hadisle benzeri hadislerin ya benzeri bir hüküm ifade ettiklerini veya ortakların, arazinin belirli yerlerinden çıkacak ürünleri almaları, alınacak payların oranlarının belli olmaması gibi, aldanmaya sebep olacak şartlar taşıyan muzâraa sözleşmesi hakkında olduklarım beyan etmişlerdir.[155]

74. Araziyi İki Seneliğine Satmanın YasaklanmasıHakkında

2620. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), boş arazinin iki veya üç seneliğine satılmasını yasakladı.[156]

Açıklama

Bu hadis, araziyi kiraya vermenin mutlak olarak caiz olmadığını göstermektedir. Zahiri âlimlerle Tâvûs ve Hasan Basri, bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, kiraya verme şekilleri hakkında farklı görüşleri olmakla beraber, araziyi kiraya vermenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu hadisle, arazi kiraya vermenin caiz olmadığını belirten diğer hadisler şöyle yorumlanır: Bu hadisler ya tenzihi kerahet ve araziyi iğreti vermeye teşvik manası taşırlar; veya sulak yerlerdeki bitkilere, arazinin belirli bir yerinden çıkacak olan ürüne karşılık kiraya vermek gibi, aldanmaya sebep olabilecek şartlar ihtiva eden kiralamalar hakkındadırlar.[157]

75. Arazinin Altın Ve Gümüş Karşılığında Kiraya Verilmesine İzin Hakkında

2621. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Harun rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, Muhammed b. İkrime b. Abdirrahman ibni'l-Haris b. Hişam'dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Ebi Lebibe'den, (O) Saîd ibnu'l-Museyyeb'den, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında arazileri su kanallarının etrafındaki ekinlere, bunlardan su sebebiyle (kendiliğinden) bitenlere karşılık kiraya verirdik. Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bunu yasaklamış ve onları altın ve gümüş karşılığında kiraya vermemize izin vermişti -veya (Sa'd); "...bize ... ruhsat vermişti" demiştir-.[158]

Açıklama

Bu hadis, arazinin altın ve gümüş (para) karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Rebia bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve arazinin sadece altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru da bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Ancak onlar, kira bedeli olabilecek şeylerde bazı farklı görüşlere sahip iseler de, miktarları veya vasıflan belli olan diğer bazı şeylerin karşılığında da arazi kiralanmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu hadiste ne malum, ne de tazmin edilebilir olmayan ("mazmun") şeyler karşılığında yapılan arazi kiralamaları yasaklanmakta, malum ve mazmun[159] şeyler karşılığında yapılanlara müsaade edilmektedir.[160]

76.(Ürünün) Miktarını Tahminle BelirlemekHakkında

2622. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şube, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, (O da) Ab dur rahman b. Mes'ud b. Niyar el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Sehl b. Ebi Hasme toplantı yerimize gelip rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Ürün) miktarını tahminle belirlediğinizde (bir kısmını) alın, (bir kısmını) bırakın, yani üçte birini bırakın. Şayet üçte birini bırakmazsanız, dörtte birini bırakın!"[161]

Açıklama

Bu hadis, ürün miktarını tahmin yoluyla belirlemenin meşru olduğunu göstermektedir. Bu iş, ürün yenilmeye elverişli hale geldiğinde yapılmakta ve ürünün, kuruduğunda ne kadar olacağı tahmin edilmektedir. Hadisin muzâraa ve musâkatla ilgili bablardan sonra zikredilmesinden, onun bu muameleler hakkında olduğu düşünülebilir. Nitekim bazı Maliki âlimler, ihtiyaç halinde musâkatta ürün miktarının tahminle belirlenmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir. Bunun dışında, âlimlerin cumhuru bu muamelelerde bu usûlün caiz olmadığını söylemişlerdir. Şu halde bu hadis; zekâta, cizyeye, haraca tabî ve miktarı tahmin yoluyla belirlenebilecek ürünlerde bu vergilerin miktarını belirleme hakkında olmalıdır. Hadisin burada zikredilmesi de, herhalde, muzâraa ve musâkatta zekât ve miktarım belirlemenin bir usûlüne işaret etmek içindir. Buna göre görevli memur, ürünler yenmeye elverişli hale gelince, gidip tahmini ürün miktarını belirler, sonra hasadı müteakib ürün sahibinden tahminine göre zekatı, cizyeyi, haracı tahsil eder. Eğer mal sahibi yapılan tahminden az ürün çıktığını iddia ederse, onun sözüne itibar edilir. Bu hadis, tahmini miktar belirleme işinde üçte birin veya dörtte birin bırakılmasını emretmektedir. Bu husus, iki şekilde anlaşılmıştır:
a) Duruma göre ürünün üçte biri veya dörtte biri baştan ayrılır. Geri kalanın miktarı tahmin edilir;
b) Veya bütün ürünün tahmini miktarı belirlendikten sonra, ondan alınacak zekât vs. miktarının üçte biri veya dörtte biri mal sahibine bırakılır. Bununla mal sahibinin mağdur olmaması istenmiştir. Çünkü o, ürün taze iken ondan çoluk çocuğuna yedirir, komşusuna, akrabasına, muhtaçlara verir. Bu arada üründen kurdun-kuşun yediği olur, yere düşen, çürüyen olur... Alimlerin çoğu bu ve ilgili diğer hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ürün miktarını tahminle belirmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak yukarıdaki hadis, bu caizliğin, miktarı tahminle belirlenebilecek bütün ürünlerde geçerli olduğunu göstermesine rağmen, Hanbelilerle İmam Şafii ve İmam Malik (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), diğer hadislere dayanarak bunun sadece yaş üzüm ve yaş hurmada caiz olduğunu belirtmişlerdir. Hanefi âlimlere göre ise, zekât ve benzeri hususlarda ürün miktarını tahminle belirlemek caiz değildir. Onlara göre bunun caizliğini gösteren hadisler ya mensuhturlar veya mükelleflerin zekât ve vergi kaçırmasını önlemeye matufturlar. Burada kaydedelim ki, yukarıdaki hadis, ravilerinden Abdurrahman b. Mes'ud'un meçhûllüğü sebebiyle zayıftır. Bu hadisi O'ndan başka hiç kimse de rivayet etmemiştir. [162] Bununla beraber Hakim, bu hadisin sahih bir "şahid"i olduğunu söylemiştir.[163]

77. Cariyenin Kazancının Yasaklanması Hakkında

2623. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Muhammad b. Cuhâde, Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cariyelerin (zina gibi haram yollardan) kazanç elde etmelerini yasakladı."[164]

78. Kan Alıcının Kazancının Yasaklanması Hakkında

2624. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) İbrahim b. Abdillah b. Karız'dan (naklen) rivayet etti ki, es-Saib b. Yezid kendisine rivayet etmiş ki, Rafı' b. Hadic O'na rivayet etmiş ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kan alıcının ("hacamatçı"nın) kazancı pistir, zinakârın (zina) kazancı pistir, köpeğin (satılmasından alınan) bedel pistir!"[165]

Açıklama

"Pis"; aşağılığından, değersizliğinden, kötülüğünden dolayı kendisinden hoşlanılmayan şeydir. Allah Teala'nın ve Rasulü'nün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hoşlanmadığı şeye de "pis" denmiştir ki, bu, "pis" görülen şeyin haram veya mekruh olduğunu gösterir. Bu hadiste "pis" oldukları açıklanan üç kazancın hükmü de haram ile mekruh arasında değişmektedir. Zinakârın zinadan elde ettiği kazancın haranı olduğunda ihtilâf yoktur. Köpeğin alım-satımından elde edilen kazancın durumu hakkında 2571. hadiste kısa bir "Açıklama" geçmişti. "Hacamatçı" denilen kan alıcının bu işten elde ettiği kazanca gelince; âlimlerin cumhuru, bu hadise ve ilgili diğer hadislere dayanarak onun mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Bunun hikmeti, her halde, kan alıcılık mesleğinin madden pis sayılan, nahoş işlerinin olmasıdır. Bu işin bizatihi kötülüğü sebebiyle, kazancının mekruhluğu söz konusu olmamalıdır. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), 2625. hadiste görüleceği gibi, kan aldırtmış ve kan alana ücret vermiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kan aldırmayı bir tedavi usûlü olarak da övmüştür. [166] Şu halde Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu hadisiyle, sanki bu işte pis şeylerle uğraşılacağı için onunla para kazanmanın zor olduğunu, dolayısıyla onun tavsiyeye şayan bir iş olmadığını açıklamak istemiştir. Allahu a'lem!
İbnü'l-Cevzi (Rahmetullahi Aleyh) ise, Hacamatçının kazancının mekruhluğunun hikmetini bu işte ihtiyaç halinde müslümanın müslümana yardım etmesinin vacib olduğu, dolayısıyla bu iş için müslümandan ücret almanın uygun olmayacağı şeklinde izah etmiştir.[167]
İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile bazı âlimler ise, bu hadise ve ilgili diğer hadislere dayanarak, hür bir kimsenin hacamatçılığı meslek edinmesinin mekruh, bu işten elde edeceği kazancı kendisi için harcamasının da haram olduğunu söylemişledir. Bu âlimlere göre, hacamattan elde edilen kazancın hayvanlar için harcanması ise caizdir. Bunlar, kölelerin hacamatçılık yapmasını da caiz görmüşledir.
Hanefi âlimlerden Tahavi (Rahmetullahi Aleyh) gibi, hacamatçılığın önce haram olduğunu, sonra mubah kılındığını söyleyen âlimler de vardır.[168]

79. Kan Alıcının Kazancına İzin Verilmesi Hakkında

2625. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd et-Tavil, Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Ebu Taybe Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kan almış, O da ona iki sa1 yiyecek (hurma verilmesini) emretmişti.[169]

80. Döl Hayvanının Dişiyi Aşmasından (Ücret Alma) Yasağı Hakkında

2626. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Fudayl, el-A'meş'ten, (O) Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), döl hayvanının dişiyi aşmasından bedel (almayı) yasakladı.[170]
2627. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize el-Kasım ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize babam, el-Mehri'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hüreyre dedi ki,"

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), döl hayvanının dişiyi aşmasının (veya menisinin) bedeli ile zinakâr kadının (zina) ücretini yasakladı.[171]

Açıklama

Bu hadis, döl hayvanının dişisini aşmasından ücret almanın, diğer bir ifadeyle döl hayvanını kiralamanın, nutfesini alıp-satmanın yasak olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve bunların haram olduğunu söylemişlerdir. Çünkü hayvanın nutfesi ne mutekavvim bir maldır,[172] ne de malum ve teslimi mümkün bir şeydir. Şafiiler ile Hanbelilerin bir görüşüne göre ise, döl hayvanını belli bir süre için kiralamak caizdir. Bu durumda yukarıdaki hadis, döl hayvanının kiralanmasını, belli olmayan süreler için yasaklamış olur. Döl hayvanının iğreti olarak verilmesinin caiz olduğunda ihtilâf yoktur. Bir hadis-i şerifte döl hayvanını iğreti vermek teşvik edilmektedir. Döl hayvanını iğreti olarak alanın, hayvan sahibine, önceden belirlenmemiş olan bir hediye vermesi de caizdir.[173]

81. Bir Ev Satıp da Bedelini Benzeri Bir Şeye Yatırmayan Kimse Hakkında

2628. "Bize Nuaym haber verip (dedi ki), bize İsmail -ki O, İbrahim b. Muhacir'dir-, rivayet edip dedi ki, ben Abdulmelik b. Umeyr'i şöyle derken işittim: Ben Amr b. Hureys'i, kardeşi Saîd b. Hureys'ten -ki O'nun Sahabiliği vardır-, (naklen rivayet ederken) işittim ki, O şöyle demiş:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Sizden kim bir ev veya tarla, bağ, bahçe gibi taşınmaz bir mal ("akar") satarsa, (bedelini) benzeri bir şeye yatırması hariç, (bu satışın) ona mübarek kılınmaması lâyıktır!"[174]

Açıklama

Bu hadis; ev, tarla gibi taşınmaz bir malın satılmasının, bedeli ile benzeri bir mülk alınmayacaksa, mekruh olduğunu göstermektedir. Sââti, bunun sebebini, taşınmaz malların faydalarının çok olması, çalınma tehlikesi ve taşınır malların maruz kalabildiği diğer bazı tehlikelere maruz kalmaması şeklinde açıklamaktadır.[175] Buna göre, "bu hadiste sağlam bir yatırımın satılıp bedelinin heba edilmemesi tavsiye ediliyor" denebilir. Allahu a'lem! Halkımız arasında da ev, tarla, bağ-bahçenin satılması hoş karşılanmamaktadır. Birçok kanaat ve âdeti bir ayet veya bir hadise dayanan halkımızın bu kanaati de muhtemelen yukarıdaki hadise dayanmaktadır.[176]

82. Kuyunun Harîmi Hakkında

2629. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ar'ara ibnu'l-Birind eş-Şamî haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Müslim, el-Hasan'dan, (O) Abdullah b. Muğaffel'den, (O da! Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim bir kuyu kazarsa, hayvanlarının yatacak yeri olması için onun kırk arşın etrafında hiç kimsenin kuyu kazma hakkı yoktur!"[177]

Açıklama

"Harîm", bir şeyin çevresinde bulunan yer demektir ki, bu yer o şey için yararlanma alanıdır ve bu yerin kullanma hak ve yetkisi c şeyin sahibine aittir. Bu hadis bir kuyunun etrafındaki 40 arşınlık[178] yerin o kuyunun harîmi olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh kuyunun etrafındaki bu kadar yerin kullanma hak ve yetkisi kuyunun sahibine aittir. Hanefî âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, ilgili başka bir hadise dayanarak kuyunun harîminin 25 arşın olduğunu söylemiştir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise;
"Kuyuların harîminde örfe bakılır ve harimin alanı, toprağın sertlik ve yumuşaklığına göre değişebilir" demişlerdir. Bu âlimlerin bu konuda farklı görüş serdetmelerinin sebebi, anlaşıldığına göre, ilgili hadisleri sahih veya zayıf kabul etmelerinden kaynaklanmıştır. Ayrıca kaydedelim ki, kuyuların harîmi hakkında bu söylenenler, sahipsiz arazide açılan kuyular hakkındadır. Sahipli arazide açılan kuyularda harîm meselesi yoktur; çünkü her arazi sahibi mülkünü dilediği gibi kullanabilir.[179]

83. Şuf'a Hakkında

2630. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;"
O (şufa muamelesi yapılacak şeylerin) yolunun bir olması durumunda, şufa hakkında şöyle buyurdu:
"(Şufa) sahibi hazır bulunmuyor olsa da, ondan dolayı o beklenir!"[180]
2631. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. İdris, İbn Cureyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mesken veya bahçe olsun, taksim edilmemiş olan her ortaklıkta şuf a (hakkı olacağı) hükmünü verdi:
"(Bir kimseye), ortağına bildirmedikçe (payını) satması helâl olmaz. Eğer (ortağı) isterse (payını satın) alır, isterse bırakır. Şayet (payını) satar da ortağına bildirmezse, (ortağı onu almaya) daha çok hak sahibidir!"[181]
Ebu muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denildi, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[182]

Açıklama

"Şuf a", lügatta "ekleme, çift yapma, yardım etme" gibi manalara gelir. Şer'i ıstılahta ise, "satılık bir malı, komşuluk veya ortaklık sebebiyle öncelikle alabilme hakkı" demektir. Yukarıdaki hadis bunun meşru olduğunu göstermektedir.
Âlimler de, bu hadislerin zahirine uygun olarak şufanın meşruluğunda ihtilâf etmemişlerdir. Bunu sadece Ebu Bekr el-Esamm'ın kabul etmediği nakledilir.
Diğer taraftan âlimler, ilgili delillere dayanarak hangi mallarda ve hangi durumlarda şuf a hakkının olacağına dair farklı görüşler serdetmişlerdir. Bunlar hadislerin geniş şerhleriyle, fıkıh kitaplarında ayrıntılarıyla ele alınmıştır.[183]

---

[1] Buhari, İman, 39(1/19); Müslim, Musâkât, 107(3/1219) Ebu Davud, Buyu', 3(3/243); Nesai, Buyu', 2(7/213); Tirmizi, Buyu',1(3/511); İbn Mace, Fiten, 14(2/1318); Müsned, 4/269-271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/356

[2] Nesai, Eşribe, 51(8/294); Tirmizi, Kıyamet, 60(4/668); Tayâlisî, s. 163; Müstedrek, 2 (13, 4/99; Müsned, 1/200., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/357

[3] Müsned, 4/228; Mecmâu'z-Zevâid, 1/175,10/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/356-358

[4] Müsned, 5/72-73; Ebu Davud, Menasik, 71(1/197, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/359

[5] "Teşrik tekbiri" Hanefi Mezhebine göre arefe günü sabah namazından başlayıp kurban bayramının 4. günü ikindi namazına kadar 23 vakit devam eder. Bu terkipteki "teşrik" kelimesi, "sesi yükseltmek", (Allah'ın büyüklüğünü, yüceliğini) "izhar etmek" gibi manalara gelir. "Teşrik", söz konusu günlerde okunan "tekbir"in özel ismi de olabilir. "Teşrik" kelimesinin en meşhur manası ise "güneşte (et) kurutmak"tır.

[6] Rum: 30/39.
[7] Nisa: 4/160-161.
[8] Al-i İmran: 3/130 (Uhud savaşıyla ilgili ayetlerin devamındaki bu Ayet, muhtemelen o sıralarda inmişti. Bkz. Fethu'1-Bâri, 17/63).
[9] Bakara: 2/278-279 (Bu ayetlerin Mekke'nin fethi sıralarında veya Veda Haccı'nda indiğine dair rivayetler vardır.)
[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/358/359-361
[11] Ebu Davud, Buyu', 4(3/244); Nesai, Talak, 14(6/121); Tirmizi, Buyu', 2(3/512); İbn Mace, Ticârât, 58(2/764); Müsned, 1/394, 448, 453; Tayâlisî, s. 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/361
[12] Buhari, Buyu', 23(3/11); Nesai, Buyu', 2(7/214). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/362
[13] Ebu Davud, Buyu', 76(3/288-289); Nesai, Buyu', 1(7/212); Tirmizi, Ahkam, 22(3/639); İbn Mace, Ticârât, 1(2/723), 64(2/769); Müsned, 6/31,127,193., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/362-363
[14] Tirmizi, Buyu', 4(3/515-516); İbn Mace, Ticârât, 3(2/726); Müstedrek, 2/62
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/363-364
[16] Tirmizi, Buyu', 4(3/515); Müstedrek, 2/6. Bu Hadisin senedi munkatı'dir.
[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/364
[18] Buhari, îman, 42(1/20); Müslim, İman, 97(1/75); Ebu Davud, Edeb, 65(4/286); Nesai, Beyat, 17(7/132); Tinnizi, Birr, 17(4/324); Müsned, 4/358, 361, 364., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/365
[19] Müsned, 2/50; Mecmâu'z-Zevâid, 4/78 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/365-366
[20] Buhari, Cizye, 22(4/71-72); Müslim, Cihad, 12(3/1360); İbn Mace, Cihad, 42(2/959); Müsned, 1/411,417,441; Tayâlisî, s.34 (mürsel olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/366
[21] Müslim, Musâkât, 130(3/1228); Ebu Davud, Buyu', 49(3/271); Tirmizi, Buyu', 40(3/ 567); İbn Mace, Ticârât, 6(2/728; Müsned, 3/453,545, 6/400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367
[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367-368
[23] İbn Mace, Ticârât, 6(2/728); Müstedrek, 2/11 (muhtasaran). Bu Hadisin senedi, ravileri Ali b. Zeyd sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/367-368
[24] Ebu Davud, Buyu', 51(3/272); Tirmizi, Buyu', 73(3/605-606); İbn Mace, Ticârât, 27(2/ 741); Müsned, 3/156, 286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/369
[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/368-369
[26] Buhari, Buyu', 17(3/9); Müslim, Musâkât, 26(3/1194); İbn Mace, Sadakat, 14(2/808); Müsned, 5/395, 399, 407. Bkz. 2590-2592. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/370
[27] Müsned, 3/402, 403, 434. Ayrıca bundan sonraki rivayetin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/371
[28] Buhari, Buyu', 19(3/10); Müslim, Buyu', 47(3/1164); Ebu Davud, Buyu', 53(3/274); Nesai, Buyu', 4(7/215); Tirmizi, Buyu', 26(3/548-549); Tayâlisî, s. 187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/371
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/370/371-372
[30] Ebu Davud, Buyu', 71(3/285); Nesai, Buyu', 82(7/266); Tirmizi, Buyu', 43(3/570); İbn Mace, Ticârât, 19(2/737); Muvatta, Buyu', 80(2/671, "belağ" olarak); Müsned, 1/466; Tayâlisî, s. 53; Dârekutnî, 3/20-21; Şerhu's-Sünne, 8/170-171. Bu Hadis, zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/372
[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/372-373
[32] Müslim, Nikah, 56(2/1034); Müsned, 4/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/373-374
[33] Ebu Davud, Buyu1, 69(3/284); İbn Mace, Ticârât, 44(2/754); Müsned, 4/150,152; Müstedrek, 2/21 ("...dört gecedir" şeklinde); Beyhaki, 5/303; Firdevs, 3/54. Bu Hadis, zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374
[34] Ebu Davud, Buyu', 69(3/284).
[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374-375
[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/374-375
[37] Buhari, Buyu', 65(3/26); Müslim, Buyu', 23-26(3/1158-1159); Ebu Davud, Buyu', 48(3/ 270); Nesai, Buyu', 14(7/223); Tirmizi, Buyu', 29(3/553-554); İbn Mace, Ticârât, 42(2/753); Müsned, 2/248, 259, 507., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/376
[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/376-377
[39] Müslim, Buyu', 4(3/1153); Ebu Davud, Buyu', 25(3/254); Nesai, Buyu', 27(7/230); Tirmizi, Buyu', 17(3/532); İbn Mace, Ticârât, 23(2/739); Müsned, 2/250, 376, 436. Bkz. 2566. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/377
[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/377
[41] Buhari, Buyu', 85(3/33-34); Müslim, Buyu', 49(3/1165); Ebu Davud, Buyu', 23(3/252); Nesai, Buyu', 28(7/230-231); Tirmizi, Buyu', 15(3/529); İbn Mace, Ticârât, 32(2/746); Muvatta Buyu', 10(2/618); Müsned, 2/7, 62-63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/378
[42] Müslim, Musâkât, 14(3/1190); Ebu Davud, Buyu', 60(3/276-277); Nesai, Buyu', 30(7/ 232); İbn Mace, Ticârât, 33(2/747); Müstedrek, 2/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/379
[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/378-379
[44] Buhari, Buyu', 82(3/32); Müslim, Buyu', 105(3/1179); Muvatta, Buyu', 24(2/625); Müsned, 3/6, 8, 67. Bkz. 279. Hadis.
[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/380
[46] Bkz. 1640. Hadisin "Açıklama"sı.
[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 5/380-381
[48] Buhari, Buyu', 84(3/33); Müslim, Buyu', 59(3/1168); Ebu Davud, Buyu', 20(3/251); Nesai, Buyu', 35(7/235); Tirmizi, Buyu', 63(3/594-595); İbn Mace, Ticârât, 55(2/762); Muvatta, Buyu', 14(2/619); Müsned, 2/181,182,188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/381-382
[49] Buhari, Buyu', 54-55(3/23); Müslim, Buyu', 32(3/1160); Ebu Davud, Buyu', 64(3/281); Nesai, Buyu', 55(7/251); İbn Mace, Ticârât, 37(2/749); Muvatta, Buyu', 40(2/640); Müsned, 2/46, 59, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/382
[50] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/382-383
[51] Ebu Davud, Buyu', 67(3/283); Nesai, Buyu', 72(7/259); Tirmizi, Buyu', 19(3/535-536); İbn Mace, Ticârât, 20(2/737-738);Müsned, 2/175,179, 205; Tayâlisî, s. 298; Müstedrek, 2/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/383
[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/383-384
[53] Buhari, Musâkât, 17(3/81); Müslim, Buyu', 80(3/1173); Ebu Davud, Buyu', 44(3/268); Nesai, Buyu', 76(3/261); Tirmizi, Buyu', 25(3/546); İbn Mace, Ticarât, 31(2/746); Müsned, 2/9,82., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/384-385
[54] Buhari, İsti'zân, 42(7/141); Müslim, Buyu', 3(3/1152); Ebu Davud, Buyu', 25(3/254); Nesai, Buyu', 25-26(7/228-229); İbn Mace, Ticârât, 12(2/733); Müsned, 3/6, 66, 95.
[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/385
[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/385-386
[57] Bkz. 2557. Hadis.
[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/387
[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/386-387
[60] Ebu Davud, Buyu', 15(3/250); Nesai, Buyu', 65(7/257); Tirmizi, Buyu', 21(3/538); İbn Mace, Ticârât, 56(2/763); Müsned, 5/12, 19, 21.
[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/388
[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/387/388-389
[63] Müslim, Musâkât, 118(3/1224); Ebu Davud, Buyu', 11(3/247); Nesai, Buyu', 64(7/256); Tirmizi, Buyu', 74(3/609); İbn Mace, Ticârât, 62(2/767); Muvatta, Buyu', 89(2/680); Müsned, 6/390.
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/389-390
[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/389-390
[66] Müslim, Buyu', 17(3/1157); Ebu Davud, Buyu', 45(3/269); Nesai, Buyu', 18(7/226); Tirmizi, Buyu', 12(3/524); îbn Mace, Ticârât, 16(2/635); Müsned, 2/284,403,488., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/391
[67] Buhari, Buyu', 71(3/28); Müslim, Buyû' 14(3/1156); Ebu Davud, Buyu', 45(3/269); Nesai, Buyu', 20(7/226); İbn Mace, Ticârât, 13(2/733); Muvatta, Buyu', 95(2/683); Müsned, 2/7, 63, 91. Bkz. 2182. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/391
[68] Buhari, Buyu', 113(3/43); Müslim, Musâkât, 39(3/1198); Ebu Davud, Buyu', 62(3/279); Nesai, Buyu', 91(7/272); Tirmizi, Buyu', 46(3/575); îbn Mace, Ticârât, 9(2/730); Muvatta, Buyu', 68(2/565); Müsned, 4/118-120.
[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/392
[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/392-393
[71] Buhari, Salât, 73(1/118); Müslim, Musâkât, 70(3/1206); Ebu Davud, Buyu', 63(3/280); İbn Mace, Eşribe, 7(2/1122); Müsned, 6/46, 160, 278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/393
[72] Buhari, Buyu', 24(3/11); Müslim, Musâkât, 69(3/1206); Ebu Davud, Buyu, 63(3/281); Nesai, Buyu', 90(7/271); Müsned, 6/100, 127,186; Tayâlisi, s. 199. Bkz. 2110. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/394
[73] Bkz. Nahl: 16/67.
[74] Bkz. Bakara: 2/219.
[75] Bkz- Nisa: 4/43.
[76] Maide: 5/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/394-395
[77] Bkz. 1992. ve 2109. Hadis. El-Hazvere, Mekke'de bir yerdir. Bu Hadis ile 1992. ve 2109. Hadisler "mudelles", dolayısıyla zayıftırlar. Çünkü "mudellis" olan İbn İshak, "an" eda sigasını kullanmıştır. Ayrıca mezkur olayın, 2109. Hadiste Mekke'nin fethi yılında cereyan ettiği nakledilirken, yukarıdaki Hadiste Veda Haccı'nda vuku bulduğu söylenmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/393/395-396
[78] Nesai, Buyu', 87(7/269); Muvatta, Itk, 20(2/782). Bkz. 3010. ve devamındaki Hadislerle 3160. ve 3161. Hadisler.
[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/396-397
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/396-397
[81] Buharı, Itk, 9(3/120); Müslim, Eyman, 58-59(3/1289); Ebu Davud, Itk, 9(4/27); Nesai, Buyu', 84(7/267); Tirmizi, Buyu', 11(3/523); İbn Mace, Itk, 1(2/840); Müsned, 3/305,308,369. Bkz. 3276. ve devamındaki Hadisler.
[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/397-398
[83] İbn Mace, Itk, 2(2/841); Müsned, 1/303,317,320; Müstedrek, 2/19. Bu Hadis, ravilerinden Hüseyn b. Abdillah sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/398
[84] Buhari, Buyu', 53(3/22); Müslim, Hac, 465(2/994); Muvatta, Medine, 1(2/884-885) "Sa"', 1040 dirhem buğday veya arpa alır bir ölçek tir ki, bu da yaklaşık olarak 2912 gr. eder "Müdd" ise 260 dirhem, yani yaklaşık 728 gr.lık bir ölçüdür. Bu ve diğer ölçekler hakkında farklı görüşler vardır. Bu konuda bkz. Hukuki İslamiyye, 4/121 vd. Tecrid, 5/35 vd. 81 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/399
[85] Mecmâu'z-Zevâid, 4/112-113 (Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/400
[86] Buhari, I'tisam, 20(8/157); Müslim, Musâkât, 94(3/1215); Nesai, Buyu', 41(7/238); Muvatta, Buyu', 21(2/623).
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 5/399/401-402
[88] Sarf", altını gümüş karşılığında veya gümüşü altın karşılığında alıp satmak manasına da gelir. Bu işlemlerin veresiye yapılması caiz değildir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/400-401
[89] Buhari, Buyu', 74(3/29); Müslim, Musâkât, 79(3/1209-1210); Ebu Davud, Buyu', 12(3/ 248); Nesai, Buyu', 41(7/240); Tirmizi, Buyu', 24(3/545); İbn Mace, Tİcârât, 48(2/757); Muvatta', Buyu', 38(2/636); Müsned, 1/24, 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/402-403
[90] Müslim, Musâkât, 80(3/1210); Ebu Davud, Buyu', 12(3/248-249); Nesai, Buyu', 43(7/ 240-241); Tirmizi, Buyu', 23(3/541); İbn Mace, Ticârât, 48(2/757-758); Müsned, 5/314, 320., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/402-403
[91] Buhari, Buyu', 79(3/31); Müslim, Musâkât, 102(3/1218); Nesai, Buyu', 50(7/247); İbn Mace, Ticârât, 49(2/758-759); Müsned, 5/200, 204, 209; Tayâlisî, s. 86-86.
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/404
[93] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/404-405
[94] Ebu Davud, Buyu', 14(3/250); Nesai, Buyu', 52(7/249); Tirmizi, Buyu', 24(3/544); İbn Mace, Ticârât, 51(2/760); Müsned, 2/83,139; Tayâlisî, s. 255; Müstedrek, 2/44; Dârekutnî, 3/23-24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/405-406
[95] Nesai, Buyu' 83(7/267); Tirmizi, Buyu', 7(3/519); İbn Mace, Ruhun, 1(2/815); Müsned, 1/236, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/406
[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/406-407
[97] Buhari, Selem, 2(3/44); Müslim, Musâkât, 127-128(3/1226-1227); Ebu Davud, Buyu, 57(3/275); Nesai, Buyu', 63(7/255); Tirmizi, Buyu', 70(3/602-603); İbn Mace, Ticârât, 59(2/765); Müsned, 1/217, 222, 282. Bu Hadis, Sahabe mürseli"dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/407-408
[98] Buhari, Hibe, 23(3/138-139, Muslini, Musâkât, 115(3/1223-1224); Nesai, Buyu', 53(7/ 249); Müsned, 3/299, 302., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/408
[99] Ebu Davud, Buyu', 7(3/245); Nesai, Buyu' 54(7/250); Tirmizi, Buyu' 66(3/598); îbn Mace, Ticârât, 34(2/748); Müsned, 4/352; Tayâlisî, s. 165; Müstedrek, 2/30, 4/192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/408-409
[100] Buhari, Havâlât, 1(3/55); Müslim, Musâkât, 33(3/1197); Ebu Davud, Buyu', 10(3/247); Nesai, Buyu', 101(7/279); Timizi, Buyûr, 68(3/600); İbn Mace, Sadakat, 8(2/803); Muvatta, Buyu' 84(2/674); Müsned, 2/245, 380, 465., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/410
[101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/409-410
[102] Buhari, Salât, 71(1/117); Müslim, Musâkât, 20-21(3/1192); Ebu Davud, Akdıye, 12(3/ 304); Nesai, Kudât, 20(8/210); İbn Mace, Sadakat, 18(2/811); Müsned, 6/390. Zikredilen bu yerlerde Ka'bın oğlunun ismi Abdullah olarak geçmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/410-411
[103] Müslim, Zühd, 74(4/2301-2302); İbn Mace, Sadakat, 14(2/808); Müsned, 3/427; Müstedrek, 2/29., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/412
[104] Müslim, Musâkât, 32(3/1196); Müsned, 5/300, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/411-412
[105] Buhari, İstikraz, 14(3/86); Müslim, Musâkât, 22(3/1193); Ebu Davud, Buyu', 73(3/286); Nesai, Buyu', 95(7/274); Tirmizi, Buyu', 36(3/562); İbn Mace, Ahkam, 26(2/790); Muvatta, Buyu', 88(2/678); Müsned, 2/228,247,258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/413
[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/413-414
[107] Tirmizi, Cenâiz, 76(3/389); İbn Mace, Sadakat, 12(2/806); Müsned 2/440, 475 508" Müstedrek, 2/26-27; Tayâlisî, s. 315., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414
[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414-415
[109] Tirmizi, Siyer, 21'4/138); İbn Mace, Sadakat, 12(2/806); Müsned, 5/276, 277, 281; Müstedrek, 2/26., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/414-415
[110] Nesai, Cenâiz, 67(4/52); Tirmizi, Cenâiz, 69(3/381); İbn Mace, Sadakat, 9(2/804); Müsned, 5/297, 302, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/416
[111] Buhari, İstikraz, 11(3/85); Müslim, Feraiz, 15(3/1237); Ebu Davud, İmaret, 15(3/137); Nesai, Cenâiz, 67(4/53); Tirmizi, Cenâiz, 69(3/382); İbn Mace, Sadakat, 13(807); Müsned, 2/318, 335, 356.
[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/417
[113] İbn Mace, Sadakât,10(2/805); Müstedrek, 2/23; Firdevs, 1/167., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/418
[114] Ebu Davud, Buyu', 87(3/296); Tirmizi, Buyu', 39(3/566); îbn Mace, Sadakat, 5(2/802); Müsned, 5/8,13; Müstedrek, 2/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/419
[115] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/418-419
[116] Ebu Davud, Buyu', 78(3/290); Tirmizi, Buyu', 38(3/564); Müstedrek, 2/46; Firdevs, 1/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/420
[117] Buhari, Nikah, 107(6/157); Ebu Davud, Buyu', 88(3/297); Nesai, Işretu'n-Nisa, 4(7/65); Tirmizi, Ahkam, 23(3/640); İbn Mace, Ahkam, 14(2/782); Müsned, 3/105, 263.
[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/421
[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/420-421
[120] Musannaf, 10/135-136; Beyhaki, 6/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/422
[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/422-423
[122] Buhari, İlm, 39(1/36); Müslim, Hacc, 447(2/988); Ebu Davud, Menasik, 90(2/212); Müsned, 2/238., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/423-424
[123] Tirmizi, Eşribe, 11(4/301); Müsned, 5/80; Tayâlisî, s.183; Musannaf, 10/131; Firdevs, 2/ 427. Bkz. 2605. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/424
[124] Müsned, 5/80; el-Mu'cemu's-Sağir, 2/95; Mecmâu'z-Zevâid, 4/167. Bkz. 2604. Hadis. Bu Hadisin senedindeki Ebu Müslim'in nisbesi zikredilen kitaplarla rical kitaplarında "el-Cezmi" olarak geçer. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/424-425

[125] Müslim, İman, 218(1/122); Nesai, Kudat, 30(8/216); Muvatta, Akdıye 11(2/727)- Müsned, 5/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/426
[126] Müslim, İman, 219(1/122); İbn Mace, Ahkam, 8(2/779). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/425-426
[127] Müslim, İman, 171(1/102); Ebu Davud, Libas, 27(4/57); Nesai, Buyu', 5(7/216); Tirmizi, Buyu', 5(3/516); ibn Mace, Ticârât, 30(2/744-745); Müsned, 5/148, 158., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/427
[128] Buhari, Mezalim, 13(3/100); Müslim, Musâkât, 137(3/1230); Tirmizi, Diyât, 22(4/28); Müsned, 1/187-190; Tayâlisî, s. 32; Humeydi, 1/44-45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/428
[129] Tirmizi, Ahkam, 38(3/663-664); Müsned, 3/304, 313, 327.
[130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/429
[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/429-430
[132] Bu etimle Dârekutnî'nin bir rivayetinde (3/76); "O, tuzu olmayan bir yerdir" şeklindedir ki, bu rivayet, siyak ve sibaka daha uygundur. Yukarıdaki şekliyle, Hadiste geçen "tuzla" kelimelerine "tuzlu su " manası vermek daha uygun olur. Nitekim "müh: tuz, tuzla" kelimesinin "tuzlu su" manası da vardır ve İbn Mace de bu Hadisi, "Nehir ve gözelerin özel kullanıma ayrılması" başlığı altında vermiştir
[133] Ebu Davud, îmâret, 36(3/175); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/664); îbn Mace, Ruhun, 17(2/ 827); İbn Sa'd, 5/523; Dârekutnî, 3/76, 4/221. Bkz. 2614. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/431
[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/432
[135] Ebu Davud İmaret, 36(3/173); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/665); Müened, 6/399; Tayâlisî, s. 137.
[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/430-432
[137] Müslim, Musâkât, 11(3/1189); Müsned, 6/240; Musannaf, 10/456 (Cabir'in musnedi olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/433
[138] Ebu Davud, İmaret, 36(3/175). Bkz. 2611. Hadis.
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/434
[140] Bkz. Ebu Davud, İmaret, 36(3/175); Tirmizi, Ahkâm, 39(3/664).
[141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/434
[142] Nesai, Buyu', 88(7/270); Tirmizi, Buyu’, 44(3/571); İbn Mace, Ruhun, 18(2/828); Müsned, 4/138; Müstedrek, 2/44.
[143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/435
[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/435-436
[145] Ebu Davud, Zekat, 36(2/127), Buyu’, 60(3/278); Müsned, 3/480, 481.
[146] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/436-437
[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/436/437-438
[148] Buhari, Hars, 9(3/68-69); Müslim, Musâkât, 1(3/1186); Ebu Davud, Buyu', 35(3/262); Nesai, Muzaraa, 3(7/49); Tirmizi, Ahkam, 41(3/667); İbn Mace, Ruhun 14(2/824); Müsned, 2/17,22,37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/438
[149] Bkz. Şerhu's-Sünne, 8/252.
[150] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/438-439
[151] Buhari, Hars, 18(3/72); Müslim, Buyu', 96(3/1177); Müsned, 3/354, 373., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/440
[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/439-440
[153] Müslim, Buyu, 118-119(3/1183-1184); Müsned, 4/33. Bu yerlerde Sabitten rivayet eden zatın ismi, Abdullah b. Ma'kıl olarak geçmektedir. Herhalde yukarıdaki rivayette müstensih hatası vardır. Dolayısıyla bu Hadis "musahhaf'tır.
[154] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/441
[155] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/441-442
[156] Müslim, Buyu’, 100(3/1178); Müsned, 3/338, 395., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/442-443
[157] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/442-443
[158] Ebu Davud, Buyu, 31(3/258); Nesai, Muzaraa, 2(7/38); Müsned, 1/178,182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/444
[159] "Mazmun", mislî mallardan ise misli, kıyemi mallardan ise kıymeti verilen şey, demektir.
[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/443-444
[161] Ebu Davud, Zekat, 15(2/110); Nesai, Zekat, 26(5/32); Tirmizi, Zekat, 17(3/35); Müsned, 3/448, 4/2, 3; Müstedrek, 1/402; Tayâlisî, s. 171., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/445
[162] Bkz. Mizânu'l-Î'tidal, 2/589.
[163] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/445-446
[164] Buhari, İcâre, 20(3/54); Ebu Davud, Buyu’, 40(3/266-267); Müsned, 2/287, 382, 437-438; Tayâlisî, s. 329., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/447
[165] Müslim, Musâkât, 41(3/1199); Ebu Davud, Buyu', 39(3/266); Tirmizi, Buyu', 46(3/574); Tayâlisî, s. 130. Müsned, 3/464, 465, 4/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/448
[166] Bkz. Müslim, Musâkât, 62-63(3/1204).
[167] Bkz. Fethul-Bâri, 10/26.
[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/447/448-449
[169] Buhari, Tıbb, 13(7/15); Müslim, Musakat, 62(3/1204); Ebu Davud, Buyu’, 39(3/266); Tirmizi, Buyu", 48(3/576); Muvatta, İsti'zan, 26(2/974); Müsned, 3/100,174,182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları,

Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/449
[170] Nesai, Buyu', 94(7/274, mürsel olarak); İbn Mace, Ticârât, 9(2/731); Müsned 2/299 500., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450
[171] Müsned, 2/332, 415., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450
[172] "Mutekavvim mal", Şer'i bir tarifine göre, alınıp verilmesi, faydalanılması mubah olan şeydir. Bu tabir örfte, "muhrez (meşru bir yolla ele geçirilmiş, koruma altına alınmış) mal" manasına kullanılır.
[173] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/450-451
[174] İbn Mace, Ruhun, 24(2/832); Müsned, 3/467, 4/307. Bu Hadisin ravilerinden İsmail b. ibrahim zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/452
[175] Bkz. el-Fethu'r-Rabbani, 15/26.
[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/451-4562
[177] İbn Mace, Ruhun, 22(2/831). Bu Hadis, ravilerinden İsmail b. Müslim'den dolayı, zayıftır. Ancak Taberani'nin rivayet ettiği bir mutabii vardır. Bkz. Nasbu'r-Râye, 4/291., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/453
[178] Bir arşın ("zirâ-ı âmme"), 758 mm.dir.
[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/453-454
[180] Ebu Davud, Buyûr, 72(3/286); Tirmizi, Ahkam, 32(3/651); İbn Mace, Şufa, 2(2/833). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/454
[181] Müslim, Musâkât, 134(3/1229); Ebu Davud, 72(3/285); İbn Mace, Şufa, 1(2/833); Nesai, Buyu', 80(7/265); Müsned, 3/312, 316, 397.
[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/455
[183] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/454-455

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34 ARAZİ KİRALAMA KİTABI

1. Arazi Kiralamakla İlgili Rivayetler[1]

1. Hanzala b. Kays'ın Rafı* b. Hadic'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.), ziraat arazilerini kiraya vermeyi yasakladı.[2]
Hanzala der ki: Rafi'b. Hadic'e:
«— Altın ve gümüş karşılığında olsa da mı?» diye sorduğumda:
«— Alfan ve gümüş karşılığmdada olsa bir mahzur yoktur.» diye cevap verdi.

2. Ibn Şihab'dan: Said b. Müseyyeb'e arazileri altın ve gümüş karşılığında kiraya vermeyi sorduğumda:
Bunda bir mahzur yoktur» diye cevap verdi.

3. îbn Şihab'da: Salim b.Abdullah, Ömer'e, ziraat arazilerini kiraya vermeyi sorduğumda:
«— Altın ve gümüş (para) karşılığında olursa bir mahzuru yoktur.» diye cevap verdi.
Ibn Şihab diyor ki, ona:
«— Rafı b. Hadic'den rivayet edilen hadis hakkında ne dersin?» dediğimde:
«— Rafı —murad edilmeyen manalara götüren— bir çok rivayetlerde bulundu. [3]Eğer benim bir ziraat arazim oîsa onu kiraya verirdim» diye cevap verdi.[4]

4. imam Malik'e rivayet edildiğine göre, Abdurrahnıan b. Avf bir arazi kiraladı. Vefat edinceye kadar kira ile elinde kaldı. Oğlu dedi ki:
«— Ben orasını uzun zaman —babamın— elinde kaldığından dolayı bizim zannediyordum. Onu bize ölürken anlattı ve oranın kirası olan altın veya gümüşten üzerindeki borcun ödenmesini emretti.»

5. Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre, babası arazisini altın ve gümüş (para) karşılığında kiraya verirdi.
İmam Malik'e ziraat arazisini yüz sa* hurma veya oradan çıkacak buğday ya da başka bir şey karşılığı kiraya veren bir adamın durumu sorulduğunda bunu hoş görmedi.

---

[1] Arazi, ziraat yapmak, bina kurmak ve ağaç dikmek için kiralanır. Hanefîîe-re göre, bunun bazı şartlan vardır. Mesela, anlaşma esnasında eğer ziraat için kiralanıyorsa, ne ekeceğini açıklaması gerekir. Açıkladıktan sonra mal sahibi razı olursa akid yapılmış olur. Ziraate uygun olmayan arazinin kiralanması doğru değildir. Belli bir müddet için bina yapmak ve ağaç dikmek üzere arazi kiralamak da caizdir.
[2] Müslim, 21/Buyû, 19, no: 115.
[3] Yani yasaklananları da yasaklanmiyanlan da yasaklar arasında rivayet etti. (el-Münteka, c. 5, s. 143).
[4] Başka bir senedle bkz. Şeybanî, 830. Bu da onu caiz gördüğüne delildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

72- KITABU'Z-ZEBAIH VE'Ş-SAYD
1- Avlanacak Hayvan Üzerine "Bismillah" Demek Babı
2- Mi'râdla Yapılan Av (In Hükmü) Babı
3- Mi'râdın Enli Tarafıyle Vurulan Hayvan(In Hükmü) Babı
4- Yay Avı(Ntn Hükmü) Babı
5- El Parmaklarıyle Ve Sapan Gibi Âletlerle Küçük Taş Ve Yuvarlak Taş Mermi Atma Babı
6- Av Köpeği Yâhud Davar Köpeği Olmayan Bir Köpek Edinen Kimse Babı
7- Bâb: Öğretilmiş Bile Olsa Köpek Avdan Yediği Zaman (0 Avı Yemek Haram Olur)
8- Avlanan Hayvan Avcıdan İki Yâhud Üç Gün Kaybolduğu Zaman, Bu Avın Hükmü Babı
9- Bâb: Avcı, Avının Yanında Başka Bir Köpek Bulduğu Zaman (Av Yenmez Olur)
10- Avcılık Yapmak Ve Avcılıkla Meşgul Olmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı
11- Dağlar Üzerinde Avlanmaya Çalışmak Babı
12- Yüce Allah'ın: "Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de, yolcuya da bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi... " (el-Mâide: 96) Kavli Babı
13- Çekirge Yenilmesi Babı
14- Mecûsîler'in Kapları Ve Meyte(Nin Hükmü) Babı
15- Kesilecek Hayvan Üzerine "Bismillah" Demek Ve Kasden Besmeleti Terkeden Kimse Babı
16- İbâdet İçin Dikilmiş Taşlara Ve Putlara Kesilen Hayvanlar Babı
17- Peygamber(S)'İn: 'Allah'ın ismi üzere kessin" (Kavli) Babı
18- Kamış, Beyaz Çakmak Taşı Ve Demirden Bol Kan Akıtan Şeyler(Le Kesmek) Babı
19- Kadının Ve Cariyenin Kestiği Hayvan Babı
20- Bâb: Diş, Kemik Ve Tırnakla Kesim Yapılmaz
21- Çölde Oturanların Ve Benzerlerinin Kestikleri Hayvanlar Babı
22- Harb Ehli Olan Yâhud Harb Ehli Olmayan Kitâblıların Kestikleri Hayvanlar Ve Yağları Babı
23- Ehlî Hayvanlardan Âsî Olup Kaçan, Vahşî Hayvan Menzilesinde Olur Bârı
24- Deveyi Gerdandan, Diğerlerini Boğazdan Kesme Babı
25- Herhangi Bir Hayvanı Diri İken Bâzı Organlarını Kesmenin, Bağlanıp Habsedilmiş Olarak İşkence Etmenin Ve Canlı Atış Hedefi Yapmanın Mekruh (Yânı Çirkin) Olması Babı
26- Tavuk Eti Babı
27- Atların Etleri Bâbî
28- Ehlî Eşeklerin Etleri(Ni Yemenin Haram Kılınması) Babı
29- Azıdişli Yırtıcı Hayvanların Hepsinin Yenmesinin Nehyi Babı
30- Ölmüş Hayvanların Derileri Babı
31- Misk(İn Hükmü) Babı
32- Tavşan (Etinin Halâl Olduğu) Babı
33- Keler (Yemenin Halâl Olduğu) Babı
34- Bâb: Donmuş Yâhud Erimiş Yağ İçine Fare Düştüğü Zaman (Hüküm Nasıldır)?
35- İnsan Ve Hayvanın Yüzüne Damca Ve Alâmet Vurulmasının Nehyi) Babı
36- Bâb: Bir Topluluk Kâfirlerden Bir Ganimet Elde Ettiğinde, Kendilerinden Bâzıları Taksimden Önce Sâhiblerinin Emri Olmaksızın Koyun Yâhud Deve Keserlerse, Râfi' İbn Hadîc'in Peygamber'den Rivayet Ettiği Hadîsten Dolayı, O Hayvan Yenilmez
37- Bâb: Bir Topluluğa Âid Bir Deve Kaçtığında Onu Topluluktan Bâzısı Ok Atıp Da Öldürdüğü Zaman Bu Fiiliyle Topluluğun İyiliğini İrâde Etmiş Olursa, Bu İşi Caizdir.
38- Muhtâc Ve Çaresiz Olan Kimsenin, Yüce Allah Şu Kavilleriyle Ruhsat Verdiği İçin, Haramlardan Yemesi(Nin Cevazı) Babı:

72- KITABU'Z-ZEBAIH VE'Ş-SAYD

(Boğazlanan ve Avlanan Hayvanlar Kitabı) [1]

1- Avlanacak Hayvan Üzerine "Bismillah" Demek Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"Ey îmân edenler, Allah, görmeksizin kendisinden korkanları ayırdetmek için av nev 'inden ellerinizin, mızraklarınızın erişebileceği birşeyle, and olsun ki, sizi imtihan edecektir. Kim bundan sonra aşırı giderse, ona pek acıtıcı bir azâb vardır" (el-Mâide: 94) [2];
"Ey îmân edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getirin. Siz ihrâmlı olduğunuz hâlde avlanmayı halâl saymamak ve size aşağıda okunacak olanlar hâriç kalmak şartıyle davarlar (in etleri) size halâl edildi. Şübhesiz ki, Allah ne dilerse onu hükmeder" (el-Mâide: 1) [3];
"Ölü, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan -(henüz canı üstünde iken yetişip) kestikleriniz müstesna olmak üzere- boğulmuş, vurulmuş, yukarıdan yuvarlanmış, susulmuş, canavar yırtmış olup da ölenler, dikili taşlar üzerinde (onlar adına) boğazlanan hayvanlar, fal oklarıyle kısmet (ve hüküm) aramanız üzerinize haram edilmiştir. Bütün bunlar yoldan çıkıştır. Bu gün kâfirler dîninizden umutlarını kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun..." (el-Mâide: 3) [4].
İbn Abbâs şöyle demiştir:
(İlk âyetteki) "Ukûd", "Ahidler" demektir. Allah tarafından halâl ve haram kılınanlar ve Kur'ân'da

gelen ahidlerin hepsidir. "Size okunanlar müstesnadır", yânı "Ölü, kan, domuz eti... haramdır"..
"Yecrimennekum", "Sizi sevketmesin" demektir.
"Şeneânu", "Adâvetu" ma'nâsınadır. "el- Munhanıkatu", "Boğulup da ölen hayvan"; "el- Mevkûzetu", "Odunla vurulan hayvan, yânî birisi ona vurur, o da bundan ölen hayvan"; "el-Mutereddiyetu",
"Dağdan yuvarlanan hayvan"; "en-Natîhatu", "Davar tarafından süsülüp de ölen hayvan". Bunlardan kuyruğunu yâhud gözünü hareket ettirirken yetiştiğini hemen kds ve ye (canlı iken yetişemediğini artık yeme)![5]

1-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e mi'râd avını sordum. Peygamber:
— "Okun sivri tarafı isabet eden avı ye! Okun enli tarafı isabet eden avı yeme! Çünkü okun enli taraflyle vurulan av vekîze'dir (sopa ile vurulmuştur; haramdır)" buyurdu.
Ben Peygamber'e köpekle yapılan avın hükmünü de sordum. Peygamber şöyle buyurdu:
— "Köpeğin senin için tuttuğu (ve muhafaza ettiği) avı ye! Çünkü köpeğin avı yakalayıp tutması şer'î kesimdir. Eğer köpeğin avı yakalayıp öldürmüş ise ve kendi köpeğinin veya köpeklerinin yanında başka bir köpek de bulursan ve bu sebeble yabancı köpeğin kendi köpeğin ile birlikte avı yakalayıp öldürmüş olmasından endişelenirsen, bu hâlde o avı yeme! Çünkü senin ava salıverirken çektiğin Besmele kendi köpeğine âiddir, başka köpek için değildir" [6].

2- Mi'râdla Yapılan Av (In Hükmü) Babı

İbn Umer; "Bunduka" denilen yuvarlak taşlarla vurulup öldürülmüş hayvan hakkında: Bu mevkûze'dir,
demiştir.
İbn Umer'in oğlu Salim, Kaasım ibn Muhammed ve Mucâhid ibn Cebr, İbrâhîm en-Nahaî, Atâ ibn Ebî Rebâh ve Hasei Basrî de bu taşlarla öldürülen hayvanı kerîh görmüşlerdir. Yine Hasen Basrî, köylerde ve şehirlerde sapan vesaire ile böyle yuvarlak taş atmayı kerîh görmüş, bunların dışındaki sahralarda ve insanlardan hâlî olan mekânlarda bunduka atmakta be's görmez [7].

2-.....eş-Şa'bî şöyle demiştir: Ben Adiyy ibn Hâtim'den sordum. O da: Ben Rasûlullah(S)'tan mi'râdla avlanmanın hükmünü sordum:
— "Mi'râdın keskin tarafını isabet ettirdiğin zaman onu ye! Mi*-râdın enli tarafını isabet ettirdiğinde bununla avı öldürdüysen, işte bu vekîzdir, artık onu yeme!" buyurdu.
(Adiyy dedi ki:)
— Ben köpeğimi av üzerine salarım, dedim. Rasûlullah:
— "Av köpeğini Besmele çekerek salıverdiğin zaman o avın etini ye!" buyurdu.
Ben:
— Bu av köpeği avı tuttuktan sonra yerse? diye sordum. Rasûlullah:
— "Bu hâlde yeme! Çünkü köpek avı senin için tutmamıştır, ancak kendi nefsi için tutmuştur" buyurdu.
Ben:
— Ben köpeğimi av yüzerine gönderiyorum da onun yanında başka bir köpek buluyorum? dedim.
Rasûlullah:
— "O zaman o avdan yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine Besmele çektin, diğer köpek üzerine Besmele çekmedin!" buyurdu [8].

3- Mi'râdın Enli Tarafıyle Vurulan Hayvan(In Hükmü) Babı

3-..... Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Biz av yapma öğretilmiş olan köpeklerimizi av üzerine göndririz? dedim.
Rasûlullah (S):
— "Onların senin için tuttukları avı ye!" buyurdu. Ben:
— Bu köpekler tuttukları avı öldürürlerse? dedim. Rasûlullah:
— "Öldürseler de yine ye (çünkü öldürme avın tezkiyesidir)/4* buyurdu.
— Biz ava mi'râd atıyoruz? dedim. Rasûlullah:
— "Delip yaraladığı avı ye! Enli tarafıyle dokunup öldürdüğü avı yeme!" buyurdu [9].

4- Yay Avı(Ntn Hükmü) Babı

Hasen Basrî ile İbrahim en-Nahaî: İnsan bir avı vurup da ondan bir ön ayak yâhud arka ayak kopup aynlırsa, o ayrılan parçayı yemez, geri kalanı yer, dediler. İbrâhîm yine: Eğer avın boynunu yâhud ortasını vurursan onu ye! demiştir. el-A'meş de Zeyd ibn Vehb'den söyledi ki; o şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd'un ailesinden bir adamın yabanî eşeği o adama karşı itaatsiz âsî oldu. Abdullah onlara bu eşeği kolay olacak yerinden vurmalarını emretti de: Ondan düşen parçayı terkedin, kalanını yiyin, dedi [10].

4-.....Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Nebiyye'llâh! Biz kitâb ehli bir kavmin diyarında (Şam'da) bulunuyoruz. Biz müslümânlar bunların kaplarını kullanıp içlerinde yemek yiyebilir miyiz? Yine ben bir av sahasında bulunuyorum, yayımla, okumla öğretilmemiş köpeğimle, öğretilmiş köpeğimle av yapabilir miyim? Benim için iyi ve doğru olan nedir? diye sordum.
Allah'ın Peygamberi (S) şöyle cevâb verdi:
— "Kitâb ehli kaplarına âid zikrettiğin sorunun cevâbı şöyledir: Eğer siz kitâb ehli kaplarından başka yemek kapları bulursanız, onların kaplarından yemeyiniz! Eğer onların kaplarından başka bulamazsanız, kitâb ehlinin kaplarını yıkayıp, onların içinde yiyiniz. (Av mes'elesine gelince:) Yayınla, okunla Allah adını anarak avlarsan, onu ye! Allah adını zikrederek

öğretilmiş köpeğinle avladığın avın etini de ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığında avı (diri iken) yetişip boğazlarsan, onu da ye!" [11].

5- El Parmaklarıyle Ve Sapan Gibi Âletlerle Küçük Taş Ve Yuvarlak Taş Mermi Atma Babı

5-.....Bize Vekî' ve Yezîd İbn Hârûn tahdîs ettiler. Lafız Yezîd'indir: Onlar da Kelımes ibnu'l-Hasen'den; o da Abdullah ibn Bu-reyde'den; o da Abdullah ibnu Mugaffel(R)'den. Abdullah ibn Mu-gaffel bir kimseyi sapan ile taş atarken gördü de ona:
— Böyle taş atma! Çünkü Rasûlullah (S) böyle sapan ile taş atmaktan (ümmetini) nehyetti -yâhud sapanla taş atmayı çirkin görürdü-, demiştir.
Râvî İbn Mugaffel devamla:
— Şübhesiz bu sapan taşıyle ne av avlanır, ne de düşman paralanır ve öldürülür. Ancak bu taş bazen diş kırar, bazen de göz çıkarır, demiştir.
Abdullah ibn Mugaffel bunun ardından bir müddet sonra o kimseyi yine sapanla taş atarken görmüş de ona:
— Ben sana Rasûlullah'ın sapan taşı atmayı nehyettiği -yâhud: Bu atışı çirkin gördüğünü- tahdîs edip söylüyorum da sen hâlâ atmaya devam ediyorsun! Artık seninle bundan sonra şu kadar şu kadar zaman konuşmam! demiştir [12].

6- Av Köpeği Yâhud Davar Köpeği Olmayan Bir Köpek Edinen Kimse Babı

6-.....Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, Peygamber (S): "Her kim davar ve av köpeği olmayan bir köpek edinirse, o kimsenin her gün işlediği hayır amelinden iki kırat eksilir" buyurmuştur.

7-.....Hanzala ibn Ebî Sufyân haber verip şöyle demiştir: Ben Sâlim'den işittim, şöyle diyordu: Ben babam Abdullah ibn Umer'-den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle bu-yürüyordu: "Ava saldırıcı köpek yâhud davar köpeği olmak müstesna, bir köpek edinen kimsenin hiç şübhesiz her günkü ecrinden iki kırat eksilir".

8-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Davar köpeği yâhud av yaralayıcı köpekten başka bir köpek edinen kimsenin hayırlı amelinden her gün iki kırat eksilir" buyurdu [13].

7- Bâb: Öğretilmiş Bile Olsa Köpek Avdan Yediği Zaman (0 Avı Yemek Haram Olur)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Kendilerine hangi şeyin halâl edildiğini sana sorarlar. De ki: Bütün iyi ve temiz nVmetler size halâl edilmiştir.
Allah'ın size öğrettiğinden öğretip terbiye ederek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuv er diklerinden de yiyin ve üzerlerine Besmele çekin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hesabı pek çabuk görendir... " (el-Mâide: 4).
"Sâide^nin cem'i olan "Savâid", "Kazanıcı" demek olan "Kâsibe"nin cem'i olan "Kevâsib" ma'nâsınadır. "Icterahu", "İktesebü", yânî "Kazandılar" demektir [14].
ibn Abbâs şöyle demiştir:
Eğer köpek avdan yerse, artık o avın etini bozmuş, yenilmeye elverişlilikten çıkarmış olur. Bu takdirde köpek onu ancak kendisi için tutmuştur. Yüce Allah:
"Allah'ın size öğrettiklerinden öğretip terbiye ederek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuv er diklerinden yiyin" buyuruyor. Öyleyse avladığından yemesine karşılık hayvan dövülür ve yemesini terkedinceye kadar öğretilmeye devam edilir.
İbn Umer, köpeğin yemiş olduğu avı mekruh görmüştür. Atâ ibn Ebî Rebâh da: Eğer köpek, avladığının kanını içer de etinden yemezse, o avı ye! demiştir [15].

9-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben RasûluIlah'a sorup:
— Biz şu av köpekleriyle av yapmakta olan bir kavimiz (bunlarla avladıklarımızdan yemek bize halâl olur mu)? dedim.
Rasûlullah (S):
— "Allah'ın ismini anıp da öğretilmiş köpeklerini av üzerine gönderdiğin zaman öldürseler bile onların size tuttukları avlardan ye. Ancak köpeğin avdan yemesi müstesnadır. Çünkü o takdirde ben, köpeğin avı kendisi için tutmuş olmasından endîşe ederim. Şayet senin köpeklerine başka birtakım köpekler karışmış ise, o zaman beraber tuttukları avı yeme!" buyurdu [16].

8- Avlanan Hayvan Avcıdan İki Yâhud Üç Gün Kaybolduğu Zaman, Bu Avın Hükmü Babı

10-.....Bize Âsim, eş-Şa'bî'den; o da Adiyy ibn Hâtim(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) ona şöyle buyurmuştur:
"Besmele çekip köpeğini gönderdiğin zaman avı tutar ve öldürürse, onu ye! Eğer tuttuğu avdan yerse artık sen onu yeme! Çünkü köpek onu ancak kendi nefsine tutmuştur. Senin köpeğin, üzerlerine Allah 'in ismi anılmayan birtakım yabancı köpeklerle karışmış olduğu zaman, onların tuttukları ve öldürdükleri avı yeme! Çünkü sen o avı köpeklerin hangisinin Öldürdüğünü bilmezsin. Sen ava atış yapıp da avı bir yâhud iki gün sonra (bulduğunda), avın üzerindeki kendi okunun vurma izinden başka bir yaralama izi bulunmazsa, o avın etini ye! Eğer av vurulduktan sonra suya düşmüşse onu da yeme!"

Ve Abdu'1-A'lâ, Dâvûd ibn Ebî Hind'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den söyledi ki, Adiyy, Peygamber'e: Ava okunu atar da avın izini iki ve üç gün ta'kîb eder, sonra avı ölmüş olarak ve oku da hayvanda saplamış vaziyette bulur olduğunu söylemiş. Peygamber de ona: "Eğer isterse avı yer" buyurmuştur [17].

9- Bâb: Avcı, Avının Yanında Başka Bir Köpek Bulduğu Zaman (Av Yenmez Olur)

11-..... Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah, ben köpeğimi Bismillah diyor, gönderiyorum (onun her avladığı bana halâl olur mu)? dedim.
Peygamber (S):
— "Besmele çekerek köpeğini gönderdiğin, o da avı yakalayıp öldürdüğü ve ondan yediği takdirde, artık sen o avdan yeme! Çünkü köpek onu ancak kendisi için tutmuştur" buyurdu.
Ben:
— Ben köpeğimi gönderiyorum, sonra onun beraberinde başka bir köpek daha buluyorum, avı bu iki köpekten hangisinin yakaladığını bilemiyorum? dedim.
Peygamber:
— "Bu takdirde sen o avın etini yeme! Çünkü sen Besmele'yi ancak kendi köpeğin üzerine çekmiştin, başka köpek üzerine çekmemiştin" buyurdu.
Ben yine Peygamberce mi'râd denilen iki tarafı ince, ortası enli odunla avlanan avı sordum. Peygamber:
— "Sen onun sivri tarafıyle aviadıysan o avı ye, enli tarafıyle avladın ve öldürdün ise, o (haram kılınan) vekîze'dir; artık sen onu yeme!" buyurdu [18].

10- Avcılık Yapmak Ve Avcılıkla Meşgul Olmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

12-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a:
— Biz şu köpeklerle av yapmakta olan bir kavimiz (bu halâl mı yoksa haram mı)? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Öğretilmiş köpeklerini Allah'ın ismini anarak gönderdiğin zaman, onların sana tuttukları avdan ye! Köpeğin avdan yemesi hâlinde ise, artık sen yeme! Çünkü ben köpeğin o avı ancak kendi canı için tutmuş olmasından endîşe ederim. Eğer senin köpeklerine başka bir köpek karışmış ise, o takdirde de onların avladığı avı yeme!" buyurdu [19].

13-.....Hayveibnu Şurayh şöyle demiştir; Ben Rabîa ibnu Yezîd ed-Dımaşkî'den işittim, şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs Âizullah haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Sa'lebe el-Huşenî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'a geldim de:
— Yâ Rasûlallah! Bizler, kitâb ehli olan bir kavmin arazîsinde bulunuyoruz, onların kapları içinde yemek yiyoruz. Yine biz av hayvanları bulunan bir arazîdeyiz, ben orada yayımın oku ile, öğretilmiş köpeklerimle ve öğretilmemiş köpeklerimle av yapıyorum. Bana bunlardan halâl olanlarını haber ver! dedim.
Rasûlullah (S) şöyle cevâb verdi:
— "Kitâb ehli bir kavmin arazîsinde bulunup onların kapların^-dan yemekte olduğunu zikrettin, bunun cevâbına gelince, şöyledir: Eğer siz onların kaplarından başka yemek kapları bulursanız, kitâb ehlinin kaplarında yemek yemeyin. Eğer onlarınkinden başka kap bulamazsanız, onların kaplarını yıkayınız, sonra onların içinde yemek yiyiniz. Avı bulunan bir arazîde olduğunu zikrettin; bunun cevâbına gelince şöyledir: Yayının okuyla avladığın ve Allah'ın ismini zikrettiğin avı sonra ye! Allah 'in ismini anarak öğretilmiş köpeğinle avladığın avı da bundan sonra ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığında, avı diri iken yetişip boğazlarsan, onu da ye!" buyurdu [20].

14-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz (bir seferde) Merru'z-Zahrân'da iken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Bâzıları arkasından koştular, nihayet yorulup âciz kaldılar. Ben de hayvanın arkasından koştum, nihayet onu yakaladım. Ve onu Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha onun uyluğunun üst tarafını ve iki budunu (benimle) Peygamber'e yolladı. Peygamber (S) bu tavşan hediyesini kabul etti [21].

15-.....Ebû Katâde (Hudeybiye yılında, seferde) Rasûlullah'ın beraberinde idi. Nihayet Mekke yolunun bir kısmında olduğu zaman Ebû Katâde bâzı arkadaşlanyle beraber geri kaldı. (Çünkü Peygamber onları, düşmanı keşf için göndermişti.) Arkadaşları irâmlı idi, Ebû Katâde ise ihrâmsızdı. Ebû Katâde bu sırada bir yaban eşeği gördü, hemen atının üzerine binip doğruldu. Sonra arkadaşlarından kamçısını uzatıp vermelerini istedi. Onlar bunu kabul etmeyip çekindiler. Onlardan mızrağını istedi, (ihrâmlı oldukları için) yine çekinip vermediler. Ebû Katâde bunları bizzat aldı, sonra yaban eşeği üzerine şiddetle koşturdu ve onu öldürdü. Rasûlullah'ın sahâbîlerinin bâzısı onun etinden yedi, bâzısı da çekinip yemedi. Rasûlullah'a eriştikleri zaman bunun yenilip yenilmeyeceğini kendisine sordular. Rasûlullah (S): "Bu ancak yenilecek birşeydir, Allah onu sizlere yenilecek taam kıldı" buyurmuştur [22].

16- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den bunun benzeri olan hadîsi tahdîs etti. Ancak burada Rasûlullah (S): "Onun etinden beraberinizde birşey var mı?" buyurmuştur [23].

11- Dağlar Üzerinde Avlanmaya Çalışmak Babı

17-.....Ebû Katâde'nin himayesindeki Nâfi' ile Tev'eme'nin himayesinde bulunan Ebû Salih şöyle demişlerdir: Biz Ebû Katâde'-den işittik, şöyle dedi: Ben Mekke ile Medine arasında(ki el-Kâha mevkiinde) Peygamber'in maiyyetinde idim. Peygamber ve sahâbî-leri (Hudeybiye zamanında umre niyetiyle) ihrama girmişlerdi. Ben ise at üzerinde ihrâmsız bîr adam idim. Ve ben o sırada dağlar üzerinde yükseklere çok çıkıcı bir kimse idim. Ben bu vaziyet üzere bulunduğum sırada insanların birşeye doğru şevkle bakmakta olduklarını gördüm. Ben de o şeye doğru bakmaya davrandım. Ve o şeyin bir yaban eşeği olduğunu gördüm. Arkadaşlarıma:
— Bu nedir? dedim. Onlar:
— Biz bilmeyiz! dediler. Ben:
— O bir yaban eşeğidir, dedim.
Onlar da:
— O, senin gördüğün şeydir, dediler. Ben kamçımı yerde unutmuştum. Onlara:
— Kamçımı bana uzatıp verin! dedim. Onlar:
— Biz o hayvan aleyhine sana yardım etmeyiz, dediler.
Ben de inip kamçımı kendim aldım. Sonra o hayvanın izi üzerinde atımı koşturdum. Çok olmadan hayvana yetiştim ve nihayet ayaklarından yaraladım (hareket edemedi). Akabinde arkadaşlarımın yanına geldim ve onlara:
— Haydi kalkın da yaban eşeğini yüklenip kaldırıverin! dedim. Onlar:
— Biz ona dokunmayız! dediler.
Bunun üzerine ben onu kendim, atıma yükledim ve sonunda onların yanına getirdim. Bâzıları onun etini yemekten çekindi, bâzıları da ondan yediler. Ben:
— Sizler için bunun yenilip yenilmeyeceğini Peygamber'den soracağım, dedim.
Ve Peygamber'e yetiştim de vâki' olan işi kendisine söyledim. Peygamber.(S) bana:
— "Yanınızda ondan birşey var mı?" diye sordu. Ben:
— Evet, var, dedim. Peygamber:
— "Yiyiniz; o, Allah'ın sizlere rızk yaptığı bir yiyecektir" buyurdu [24].

12- Yüce Allah'ın: "Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de, yolcuya da bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi... " (el-Mâide: 96) Kavli Babı [25]

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: Denizin avı, oradan avlanandır; taamı da denizin dışarıya attığıdır, demiştir. Ebû Bekr es-Sıddîk da: Denizin içinde ölüp de suyun üstüne yükselen halâldır, demiştir. ibn Abbâs: Denizin taamı ölüşüdür, ancak bundan pis sayıp tiksindiğin taam değildir, yılan balığı ise onu Yahudiler yemez; onu biz yeriz, demiştir.
Peygamber'in sahibi olan Şurayh (R):
Denizde yaşayan her hayvan zebh edilmiştir (yânî halâldir), demiştir.
Ata ibn Ebî Rebâh:
Deniz kuşuna gelince, ben onu avlayanın kesmesini düşünürüm, demiştir.
İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a:
Nehirlerde ve seyl birikintilerinde avlanan da deniz avı mıdır? diye sordum. O: Evet, dedi, sonra şu âyeti okudu:
“iki deniz bir olmaz, Şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içimi boğazdan kolay geçer; şu çok tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Bununla beraber siz herbirinden taptaze bir et yersiniz..." (Fâtır: 12).
el-Hasen aleyhi's-selâm su köpeklerinin derilerinden yapılmış bir semer üzerine binmiştir. eş-Şa'bî: Eğer aile halkım kurbağalan yemek isteselerdi, hiç tereddüd etmeden yedirirdim, demiştir, el-Hasen el-Basrî kamlumbağa yemekte bir be's görmemiştir.
İbn Abbâs:
Deniz avını ister Hnstiyan, ister Yahûdî, ister Mecûsî de avlasa, ondan ye! demiştir.
Ebu'd-Derdâ "el-Murrî" denilen katık hakkında: Güneş şarâbı keser (yânî caiz ve halâl kılar, çünkü şarâb sirke olur), balıklar da güneşte kuruyup değişir, halâl olur, demiştir (Yânî "Murrî", şarâbın içine tuz ve balık katılıp güneşe konulmaktır ki, bu suretle şarâbın tadı değişir, balık da şarâbdaki acılık ve şiddete gâlib olur) [26].

18-.....îbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Amr ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Câbir(R)'den şöyle derken işitmiştir: Biz Ceyşu'l-Habet gazvesine çıktık, Ebû Ubeyde kumandan yapıldı. Biz şiddetli bir açlığa düştük. Bu sırada deniz bize benzeri görülmeyen büyük bir ölü balık attı. Buna " Anber" deniliyordu, tşte biz bu balıktan yarım ay yedik. Ebû Ubeyde bunun kaburga kemiklerinden birini alıp dikti de bir süvârî bunun altından geçip gitti [27].

19-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizleri üçyüz süvârî olarak bir sefere gönderdi. Emîrimiz Ebû Ubeyde idi. Kureyş'in bir kervanım gözetliyorduk. Bize şiddetli bir açlık isabet etti. Hattâ biz Habat denilen muğaylan fasilesinden dikenli bir ağacın yapraklarını, yemişlerini yedik. İşte bundan dolayı bu sefere Ceyşu'l-Habat ismi verildi. Bu sırada deniz sahile "Anber" denilen büyük bir balık attı. Biz yarım ay bunun etinden yedik ve yağıyle yağlandık, nihayet vücûdlan-mız iyileşti. ¦

Câbir dedi ki: Ebû Ubeyde bu balığın kaburga kemiklerinden birini alıp dikti de onun altından bir süvârî geçti. Bizde bir adam vardı, açlık şiddetli olduğu zaman üç tane dişi deve kesmişti. Bunları yedikten sonra tekrar acıktıklarında üç dişi deve daha kesmişti. Sonra Ebû Ubeyde (Umer'in isteği ile) onu develeri kesmekten nehyetti [28].

13- Çekirge Yenilmesi Babı

20-.....Ebû Ya'fûr şöyle demiştir: Ben İbnu Ebî Evfâ(R)'dan işittim: Biz, Peygamber(S)'in beraberinde yedi yâhud altı gazvede bulunduk, biz O'nun beraberinde çekirge yiyorduk, dedi.
Sufyân es-Sevrî, Ebû Avâne, İsrâîl, Ebû Ya'fûr'dan; o da İbn Ebî Evfâ'dan: "Yedi gazve" şeklinde söylemiştir[29].

14- Mecûsîler'in Kapları Ve Meyte(Nin Hükmü) Babı

21-.....Bana Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Peygamber'e geldim de:
— Yâ Rasûlallah! Biz kitâb ehli arazîsinde bulunuyoruz ve onların kapları içinde yiyoruz. Yine biz av arazîsinde bulunuyoruz, ben yayımla av yapıyorum, öğretilmiş ve öğretilmemiş köpeğimle de av yapıyorum, dedim.
Peygamber (S):
— "Kitâb ehli arazîsinde bulunduğunu zikrettin, bunun cevâbı şudur: Sizler bundan ayrılma bulamamanız hâli müstesna, onların kapları içinde yemeyiniz. Ayrılma bulamazsanız, o takdirde kapları yıkayınız, sonra içlerinde yiyiniz. Av arazîsinde bulunduğunu zikrettin; bunun cevâbı şudur: Sen Allah 'in ismini anarak öğretilmiş köpeğinle avladığın avı da ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığını, ölmeden yetişip boğazlarsan, onu da ye!" buyurdu [30].

22-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Hayber'i fethettikleri günün akşamına girdikleri zaman mücâhidler birçok ateşler yaktılar. Peygamber (S):
— "Bu ateşleri ne üzerine yaktınız?" diye sordu. Mücâhidler:
— Evcil eşeklerin etlerini pişirmek üzere yaktık, dediler. Peygamber:
— "Bu etleri dökünüz ve tencerelerini de kırınız!" buyurdu. Bu emir üzerine topluluktan bir adam ayağa kalktı da:
— İçlerindekileri döksek de tencereleri yıkasak (olur mu)? dedi. Peygamber:
— "Yâhud öyle yapın!" buyurdu [31].

15- Kesilecek Hayvan Üzerine "Bismillah" Demek Ve Kasden Besmeleti Terkeden Kimse Babı

İbn Abbâs:
Kesme sırasında Besmele'yi unutanın kestiğini yemekte be's yoktur, demiştir.
Yüce Allah da:
"Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu, muhakkak ki bir fısktır..." (el-En'âm: 121) buyurdu. Unutan ise '"Fâsık" diye isimlendirilmez.
Devamı da şudur:
iiFVl-hakîka şeytânlar, sizinle mücâdele etmeleri için kendi dostlarına mutlakaa telkinlerde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz, şübhesiz ki, siz de Allah'a eş tanıyanlardansınızdır" [32]

23-..... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde Tıhâme'deki) Zu'1-Huleyfe mevkiinde Peygamber (S) ile beraber bulunduk. İnsanlara bir açlık isabet etti. Biz (Huneyn'de) birçok deve ve koyun ele geçirmiştik. Peygamber ordunun arkalarında kalmıştı. Sahâbîler acele edip ganimet hayvanlarından kesip tencerelere yerleştirmişlerdi. Peygamber onlara ulaştı ve emretti de tencereler devrildi. Bundan sonra Peygamber ganîmet mallarını taksim etti. (Develerin ve koyunların taksiminde) on koyunu bir deveye denk saydı. Bu sırada develerden birisi kaçmıştı. Ordu içinde pek az at bulunuyordu. Mücâhidler onu ta'kîb ettilerse de deve onları yorup âciz bıraktı. Mücâhidler'den bir adam ona ok atıp vurdu da bu sebeble Allah onu habsedip durdurdu. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Vahşî hayvanların kaçakları gibi, bu hayvanların da muhakkak kaçakları vardır. Bunlardan biri sizin zararınıza kaçarsa, ona böyle muamele ediniz (yânî avlar gibi vurunuz)" buyurdu.
Ubâde şöyle demiştir: Dedem, Peygamber'e dedi ki:
— Bizler yarın düşmana kavuşacağımızı umuyoruz, yâhud düşmana kavuşmaktan endîşe ediyoruz. Beraberimizde bıçaklar da bulunmaz. Bu hâlde kamışlarla hayvan kesebilir miyiz? diye sormuş.
Peygamber:
— "Bol kan akıtan herşey ile kesilir, üzerine Allah'ın ismi anı-lırsa ondan ye! Yalnız dişler ve tırnaklarla kesilmez. Bunun sebebini size haber vereceğim: Dişe gelince; bu bir kemiktir (kesmez), tırnaklara gelince; onlar da Habeşliler'in bıçaklarıdır" buyurdu [33].

16- İbâdet İçin Dikilmiş Taşlara Ve Putlara Kesilen Hayvanlar Babı

24-.....Mûsâ ibn Ukbe haber verip şöyle dedi: Bana Salim haber verdi ki, kendisi babası Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir. Abdullah şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) mekke yakınındaki Bel-dan vadisinin alt tarafında Zeyd ibn Amr

ibn Nufeyl ile buluştu. Bu buluşma kendisine vahy indirilmesinden önce idi. Orada Rasûlullah, Zeyd ibn Amr'a içinde et yemeği bulunan bir sofra takdîm^tti. Zeyd bundan yemeyi kabul etmedi, sonra da (bu sofrayı Peygamber'e tak-dîm etmiş olan Kureyş topluluğuna hitaben):
— Ben sizin putlarınız üzerine kesmekte olduğunuz hayvanların etlerinden yemem, ben üzerine Allah'ın ismi anılmış olanlardan başkasını yemem, demiştir [34].

17- Peygamber(S)'İn: 'Allah'ın ismi üzere kessin" (Kavli) Babı

25-.....Bize Ebû Avâne, el-Esved ibn Kays'tan tahdîs etti ki, Cundeb ibnu Sufyân el-Becelî (R) şöyle demiştir. Bizler bir kurban bayramı günü Rasûlullah'ın beraberinde kurban kestik. Bir de gördük ki, birtakım insanlar kurbanlarını namazdan evvel kesmişler. Peygamber (S) namazdan ayrılınca onların namazdan önce kurbanlarını kesmiş olduklarını gördü. Bunun üzerine: "Her kim namazdan evvel kurbanını kestiyse, onun yerine bir başka kurban daha kessin. Biz namazı kıhncaya kadar kesmemiş olan da Allah 'in ismini söylemekle beraber kessin" buyurdu [35].

18- Kamış, Beyaz Çakmak Taşı Ve Demirden Bol Kan Akıtan Şeyler(Le Kesmek) Babı

26-.....Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti. Nâfi', Ka'b ibn Mâlik'in oğlundan işitmiştir. O, Abdullah ibn Umer'e haber veriyordu. Ona da babası Ka'b ibn Mâlik (R) şöyle haber vermiştir: Kendilerinin bir cariyesi vardı. Bu kadın Sel' Dağı'nda onların koyun sürüsünü güderdi. Bu kadın bir gün güttüğü sürüden ., bir koyunun ölmek üzere olduğunu gördü de hemen sert bir taşı kırdı " ve keskin taş parçasıyle koyunu kesti. Ka'b aile halkına:
— Ben Peygamber'e gidip bunu O'ndan soruncaya kadar yâhud Peygamber'e soracak bir kimse gönderip Öğreninceye kadar koyunun etinden yemeyin, dedi.
Akabinde ya kendisi Peygamber'e geldi yâhud birisini gönderdi de koyunun kesilme suretini sordu. Peygamber (S) koyunun etini yemeyi emretti [36].

27-.....Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Selime oğulları'ndan bir adamdan tahdîs etti ki, o adam, Abdullah ibn Umer'e şöyle haber vermiştir: Ka'b ibn Mâlik'in bir cariyesi vardı. Bu kadın Medî-ne çarşısına yakın olan -ki o Sel' Dağı'dır- Cumeyl'de Ka'b'ın koyun sürüsünü güderdi. Bir koyun yaralandı. Kadın hemen bir taş kırıp, onunla koyunu kesti. Kadının bu kesme suretini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber (S) onlara bu koyunu yemelerini emretti [37].

28-..... Râfi' ibn Hadîc (R):
— Yâ Rasûlallah! Bizim (hayvan kesecek) bıçaklarımız yoktur? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Üzerine Allah'ın ismi anılarak bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye! Yalnız tırnaklarla dişler müstesnadır. Tırnaklara gelince, onlar Habeşliler'in bıçaklarıdır. Dişlere gelince, o bir kemiktir (kesmez)" buyurdu.
Ve bir deve kaçmıştı. Onu (Allah, ordudan bir adamın attığı ok sebebiyle) habsetmişti. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Vahşî hayvanların kaçıcıları gibi, evcil hayvanların da kaçakları vardır. Bunlardan biri size galebe ederse, ona böyle muamele ediniz" buyurdu [38].

19- Kadının Ve Cariyenin Kestiği Hayvan Babı

29-.....Bize Abde, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da Ka'b ibn Mâlik'in bir oğlundan; o da babasından haber verdi ki, bir kadın bir taş parçasıyle bir koyunu kesmiş. Bu Peygamber'den sorulduğunda Peygamber (S), bu koyunun yenmesini emretmiştir.
el-Leys de şöyle dedi: Bize Nâfi' tahdîs etti. Kendisi Ensâr'dan olan bir adamdan işitmiştir. O adam, Abdullah ibn Umer'e, Peygamber'den olmak üzere: Ka'b'ın bir cariyesi vardı... diyerek bu hadîsi haber veriyordu [39].

30-.....Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Ensâr'dan olan bir adamdan; o da Muâz ibn Sa'd'dan yâhud Sa'd ibn Muâz'dan tahdîs etti ki, o şöyle haber vermiştir: Ka'b ibn Mâlik'in Sel' Dağı'nda koyun sürüsünü güden bir cariyesi vardı. O sürüden bir koyun yaralandı. Câriye koyun ölmeden yetişti de onu keskin bir taşla kesti. Bu vak'a Peygamber'e soruldu. Peygamber (S):
— "O koyunu yiyiniz" buyurdu [40].

20- Bâb: Diş, Kemik Ve Tırnakla Kesim Yapılmaz

31-.....Bize Sufyân es-Sevrî, babası Saîd ibn Mesrûk'tan; o da Ubâde ibn Rifâa'dan tahdîs etti ki, Râfi' ibn Hadîc (R) Peygamber (S): "Diş ile tırnak müstesna, bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye!" buyurdu, demiştir [41].

21- Çölde Oturanların Ve Benzerlerinin Kestikleri Hayvanlar Babı

32-..... Bize Usâme ibnu Hafs el-Medenî, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti Bir topluluk Peygamber (S)'e:

— Bir kavim bize et getiriyorlar. Biz ise bunun üzerine Allah'ın ismi anıldı mı yâhud anılmadı mı bilmiyoruz, dediler.
Peygamber:
— "Bu et üzerine siz Allah'ın ismini söyleyiniz ve onu yiyiniz" buyurdu.
Âişe: Bu soranlar küir devrine yakın kimselerdi, demiştir.
Bu hadîsi ed-Derâverdfden rivayet etmekte Usâme ibn Hafs'a Alî ibnu'l-Medînî mutâbaat etmiştir. Yine Usâme'ye, Ebû Hâlid ile et-Tufâvî de mutâbaat etmişlerdir [42].

22- Harb Ehli Olan Yâhud Harb Ehli Olmayan Kitâblıların Kestikleri Hayvanlar Ve Yağları Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler halat kılındı. Kendilerine kitâb verilenlerin yiyeceği sizin için halâl olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlar için halâldır..." (el-Mâide: 5).
ez-Zuhrî de: Arab Hrıstiyanlar'ın kestiklerinde be's yoktur. Eğer Allah'tan başkasının adını söyleyerek kestiğini işitirsen, ondan yeme; işitmezsen, onların şirkini bildiği hâlde, Allah bunu halâl kılmıştır, dedi.
Alî'den de ez-Zuhrfnin sözünün benzeri zikrolunuyor. el-Hasen el-Basrî ile Ibrâhîm en-Nahaî: Sünnet edilmemiş kimsenin kestiğinde de be's yoktur, demişlerdir.
İbn Abbâs:
"Taâmuhum", "Zebâihuhum" (yânı "Kestikleri") ma'nâsınadır, demiştir [43]

33-.....Abdullah ibnMugaffel (R): Biz Hayber kasrını muhasara ediyorduk. Bu sırada bir insan, içinde yağ bulunan bir dağarcık attı. Ben hemen onu almak için fırladım. Arkama dönünce Peygam-ber(S)'i gördüm de O'ndan utandım, demiştir [44].

23- Ehlî Hayvanlardan Âsî Olup Kaçan, Vahşî Hayvan Menzilesinde Olur Bârı

Abdullah ibn Mes'ûd, böyle hayvanın vurulmasını caiz görmüştür.
İbn Abbâs da: Elinde bulunan ehlî hayvanlardan, kesmesi seni âciz bırakan olursa o, av hayvanı gibidir (vurulur), demiştir.
Yine İbn Abbâs, kuyu içine düşmüş olan deve hakkında da: Onu neresinden gücün yeterse oradan
tezkiye et, demiştir.
Kaçar ehlî hayvan hakkındaki bu hükmü Alî de, İbn Umer de, Aişe de böyle görmüşlerdir [45].

34-..... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah, bizler yarın düşmanla karşılaşacağız. Yanımızda hayvan kesecek bıçaklar bulunmuyor? dedim.
O da:
— "Acele davran (da hayvan boğularak ölmesin) yâhud keseceğin hayvanı bol kan akıtacak şeyle öldür, üzerine Allah'ın ismi zik-rolunandan ye! Yalnız dişle tırnak müstesnadır. Bunun sebebini sana söyleyeceğim: Dişe gelince, o bir kemiktir (kesmez). Tırnağa gelince, o da Habeşliler'in bıçaklarıdır" buyurdu.
Biz deve ve koyun ganimetleri elde etmiştik. Onlardan bir deve. kaçtı. Bir adam ok atıp onu habsetti. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Vahşî hayvanların kaçanları gibi, ehlî hayvanların da kaçanları vardır. Bunlardan birisi size galebe ederse, ona böyle vurma muamelesi yapınız" buyurdu [46].

24- Deveyi Gerdandan, Diğerlerini Boğazdan Kesme Babı

İbn Cureyc, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan "Zebh ve nahr ancak kesme ve nahr etme yerinde olur" demiştir.
Ben Atâ'ya: Zebh edilecek şeyi nahr etmem yeter mi?
dedim. Atâ şöyle cevâb verdi: Evet, Allah Taâlâ bakara kesmeyi zikretti. Eğer nahr edilecek şeyi boğazdan kestiysen, -gerdandan kesmek daha sevimli olmakla beraber- bu, caizdir. Zebh, boğaz çukurunun iki tarafındaki kalın damarların kesilmesidir.
ibn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Kesici kişi omurganın içindeki siniri kesinceye kadar boyun çukurundaki damarları kesmeyi geri bırakır? dedim. Atâ: Zannetmem, dedi. İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Nân" haber verdi ki, İbn Umer, boyun kemiği içindeki beyaz siniri kesmeyi nehyetmiştir. İbn Umer: Kesen kişi, boyun kemiğinin önündeki şeyleri keser, sonra kestiği hayvanı ölünceye kadar bırakır, derdi.
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bir zaman da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhalde bir sığır boğazlamanızı emrediyor* demişti... Bunun üzerine o sığırı bulup boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı'' (el-Bakara: 67-71) [47].
Ve Saîd ibn Cubeyr, İbn Abbâs'tan: Boğazlama, boğazda ve gerdanda olur, demiştir.
İbn Umer, İbn Abbâs ve Enes: (Kesilecek hayvanlardan kesme hâlinde) başını kopardığı zaman, onu yemekte hiçbir be's yoktur, demişlerdir [48].

35-.....Hişâm ibn Urve şöyle demiştir: Bana kadınım Fâtıma bintu'l-Munzir haber verdi ki, Esma bintu Ebî Bekr (R): Biz Peygamber (S) zamanında atı gerdanından kestik de onun etini yedik, demiştir.

36- Bize İshâk ibn Râhûye tahdîs etti. O, Abdete'den işitmiştir. O da Hişâm'dan; o da zevcesi Fâtıma bintu'l-Munzir'den; o da Esma'dan ki, Esma: Biz Rasûlullah (S) zamanında Medine'de iken beygiri boğazından kestik de onun etini yedik, demiştir.

37-.....Bize Cerîr, Hişâm'dan; o da Fâtıma bintu'l-Mımzir'den tahdîs etti ki, Esma bintu Ebî Bekr (R): Biz Rasûlullah (S zamanında beygiri gerdanından kestik de onu yedik, demiştir.
Bu hadîsi Hişâm'dan "Nahr" kelimesiyle rivayet etmekte Vekî' ibnu'l-Cerrâh ile Sufyân ibn Uyeyne, Cerîr ibn Abdilhamîd'e mutâ-baat etmişlerdir [49].

25- Herhangi Bir Hayvanı Diri İken Bâzı Organlarını Kesmenin, Bağlanıp Habsedilmiş Olarak İşkence Etmenin Ve Canlı Atış Hedefi Yapmanın Mekruh (Yânı Çirkin) Olması Babı

38-.....Hişâm ibn Zeyd şöyle dedi: Ben, dedem Enes ibn Mâlik'in beraberinde (Haccâc ibn Yûsuf'un amca oğlu ve Basra vâlî naibi olan) el-Hakem ibnu Eyyûb'un yanına girdim. Enes, birtakım oğlan çocukları yâhud gençler gördü ki, onlar bir tavuğu atış hedefi dikmişler de ona atış yapmaktalar. Bunun üzerine Enes:
— Peygamber (S) hayvanların (atış yapmak için) bağlanıp hab-sedilmelerini nehyettî, dedi.

39-.....Bize İshâk ibnu Saîd ibn Amr, babasından haber verdi ki, o İbn Umer'den tahdîs ederken işitmiştir: İbn Umer, Yahya ibn Saîd'in yanına girmiş. Bu sırada Yahya'nın oğullarından bir oğlan bir tavuğu bağlamış da ona atış yapıyordu. İbn Umer tavuğa doğru yürüyüp nihayet onu bağından çözmüş, sonra o tavuğu ve ona atış yapan oğlanı beraberine alıp getirmiş de:
— Oğlanlarınızı bu kuşu öldürmek için habsetmelerinden men' ediniz. Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim; O, herhangibir hayvanın yâhud başkasının öldürmek için bağlanıp habsedilmesini nehyet-ti, demiştir.

40-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'in yanında idim. Beraberindeki topluluk, bir tavuğu hedef dikip de atış yapmakta bulunan birtakım gençlerin yâhud bir grup insanın yanına uğradılar. Bu atış yapanlar İbn Umer'i görünce, atıştan dağıldılar. İbn Umer:
— Bu tavuğu kim dikti? İyi biliniz ki, Peygamber (S) canlı bir hayvanı böyle atış hedefi edinen kimseye la'net etti, dedi.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Süleyman ibn Harb, Ebû Bişr'e mutâbaat etmiştir.

41- Bize Minhâl, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Umer'den: Peygamber (S) canlı hayvana böyle müsle (yânî işkence ve azâb) yapana la'net etti, diye tahdîs etti.
Adiyy ibn Sabit, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den, buna yakın lafızla olan hadîsi söyledi.

42-.....Bana Adiyy ibnu Sabit haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu Yezîd'den işittim ki, Peygamber (S) açıktan ve zorla başkasının malını almaktan ve bir canlının organlarını kesmekten neh-yetmiştir [50].

26- Tavuk Eti Babı

43-.....Ebû Mûsâ, yânî el-Eş'arî (R): Ben Peygamber(S)'i tavuk eti yerken gördüm, demiştir [51].

44-.....Zehdem ibn Mudarrib el-Cermî şöyle demiştir: Biz, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk. Bizimle Cerm'den olan şu kabile arasında kardeşlik akdi olduğu için, onlar tarafından Ebû Musa'ya, içinde tavuk eti bulunan bir yemek getirildi. Topluluk içinde kızıl suratlı bir adam da oturmaktaydı ve bu adam sofrasına yaklaşmamıştı. Ebû Mûsâ ona:
— Yemeğe yaklaş! Ben Rasûlullah(S)'ı tavuk etinden yerken gördüm, dedi.
O adam:
— Ben bu hayvanın, iğrendiğim bir şeyi yediğini gördüm de bir daha tavuk eti yememeğe yemîn ettim, dedi.
Ebû Mûsâ, ona:
— Sofraya yanaş! Ben sana haber veriyorum -yâhud söylüyorum-: Ben, Eş'arîler'den bir topluluk içinde Peygamber'in yanına geldim. O'nu öfkeli bir hâlde buldum. Kendisi (Tebûk seferi hazırlığı için) sadaka develerinden birtakım develeri taksim ediyordu. Biz de binmek ve yüklemek için kendisinden deve istedik. Rasûlullah bizleri develere yüklemeyeceğine" yemîn etti. "Yanımda sizleri üzerine yükleye-biîeceğim deve yoktur" buyurdu. Sonra Rasûlullah'a deve ganimetleri getirildi. Bunun üzerine: "Eş'arîler nerede, Eş'arîîer nerede?" dedi.
Ebû Mûsâ dedi ki: Akabinde Rasûlullah bizlere yüksek hörgüç-lü ve beyazlı beş tane deve verdi. Biz develeri alınca biraz eğlendik. Ben arkadaşlarıma:
— Rasûlullah yaptığı yemini unuttu. Vallahi bizler Rasûlullah'ı yemininden gaflette bırakıp, unutturduk; biz bundan sonra felah bulmayız! dedim.
Ve hemen Peygamberdin yanına döndük ve:
— Yâ Rasûlallah! Biz Sen'den bizleri develere yüklemeni (yânî bize deve vermeni) istemiştik. Sen de bizi deveye

yüklemeyeceğine ye-mîn etmiştin. Biz Sen'in bu yeminini unuttun zannettik! dedik.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz sizleri develere yükleyen ancak Allah'tır. Vallahi ben eğer Allah isterse, birşeye yemîn eder de yemin ettiğim şeyden başkasını daha hayırlı görürsem, muhakkak o daha hayırlı olan işi yaparım ve yeminimi keffâretle çözerim" buyurdu [52].

27- Atların Etleri Bâbî

45-.....Bize Hişâm ibn Urve, Fâtıma bintu'l-Munzir'den tahdîs etti ki Esma bintu Ebî Bekr (R): Biz Rasûlullah (S zamanında bir beygiri gerdanından kestik de onu yedik, demiştir.

46-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Muhammed ibn Alî ibni'l-Hüseyin'den tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdil-lah (R): Peygamber (S) Hayber muhasarası gününde eşek etlerinden yemeyi nehyetti, atların etleri hususunda ruhsat verdi, demiştir [53].

28- Ehlî Eşeklerin Etleri(Ni Yemenin Haram Kılınması) Babı

Bu konuda Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın Peygamber'den rivayet ettiği hadîs vardır [54].

47-.....Bize Abde, Ubeydullah'tan; o da Sâlim'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den: Peygamber(S)'in Hayber güni ehlî eşeklerin etlerinden nehyettiğini haber verdi.

48-.....Bana Nâfi' tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, demiştir.
Abdullah ibnu'l-Mubârek, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den olmak üzere Yahya'ya mutâbaat etmiştir. Ebû Usâme de Ubeydullah'tan; o da Sâlim'den diye söylemiştir.

49-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Muhammed ibn Ali nin iki oğlu Abdullah ile el-Hasen'den; onlar da babaları Muhammed'den haber verdi ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R): Rasûlullah (S) Hayber yılında mut'a denilen muvakkat nikâhtan ve evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, demiştir.

50-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o da Muhammed ibn Alî el-Bâkır'dan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) Hayber günü eşeklerin etleri(ni yemek)ten nehyetti, atların etleri hususunda ruhsat verdi, demiştir.

51-.....Şu'be şöyle demiştir: Bana Adiyy ibn Sabit tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) ikisi de Peygam-be- (S) eşeklerin etlerini (yemekten) nehyetti, demişlerdir.

52-.....Ebû İdrîs şöyle haber vermiştir: Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R): Rasûlullah (S) ehlî eşeklerin etlerini haram kaldı, demiştir.
Bu hadîsi İbn Şihâb'dan rivayet etmekte ez-Zubeydî ile Ukayl, Salih ibn Keysân'a mutâbaat etmişlerdir.
İmâm Mâlik, Ma'mer ibn Râşid, el-Mâcişûn, Yûnus ibn Yezîd ve Muhammed ibn İshâk, ez-Zuhrî'den olmak üzere: Peygamber (S)
dört ayaklı hayvanlardan azıdişli olanların hepsinden nehyetti, diye söylediler [55].

53-.....Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes ibn MâIik(R)'ten şöyle haber vermiştir: RasûIullah(S)'a bir gelen geldi de:
— Eşek yenildi, dedi.
Bundan sonra bir gelen daha geldi ve o da:
— Eşekler yenildi, dedi. Sonra bir gelici daha geldi de:
— Eşekler tüketildi, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah bir nidâcıya emretti, o da insanlar içinde:
— Şübhesiz Allah ve Rasûlü sizleri ehlî eşeklerin etlerinden neh-yediyorlar, çünkü eşek eti pistir! diye nida etti.
Bu nida akabinde tencereler ters çevrilip döküldü, hâlbuki tencereler etlerle kaynayıp duruyordu [56].

54-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Zeyd'e:
— Bâzı insanlar "Rasûlullah (S) ehlî eşeklerin etlerini yemekten nehyetti" diye söylüyorlar, dedim.
Câbir ibn Zeyd şöyle dedi:
— Bunu'Basra'da bizim yanımızda el-Hakem ibnu Amr el-Gıfârî (R) söylüyordu. Lâkin bunu ilimde bir deniz olan Abdullah ibn Ab-bâs men' edip, şu âyeti okudu: "De ki: Bana vahyolunanlar arasında, yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin haram dediklerinizden böyle) haram edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız ölü, dökülen kan... *' (eI-En'âm:145) [57].

29- Azıdişli Yırtıcı Hayvanların Hepsinin Yenmesinin Nehyi Babı

55-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû İdrîs el-Havlânî'den; o da Ebû Sa'lebe Cursûm el-Huşenî(R)'den Rasûlullah(S) dört ayaklı hayvanların azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nehyetti, diye haber vermiştir.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd, Ma'-mer ibn Râşid, Sufyân ibn Uyeyne ve el-Mâcışûn; bunların dördü de İmâm Mâlik'e mutâbaat etmişlerdir [58].

30- Ölmüş Hayvanların Derileri Babı

56-.....Salih ibn Keysân şöyle demiştir: Bana İbn Şihâb tahdîs etti; ona da Ubeydullah ibnu Abdillah haber vermiştir: Ona da Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ölmüş bir koyunun yanından geçti de:
— "Bunun derisinden faydalansaydımz ya!" buyurdu. Sahâbîler:
— Bu, ölmüş bir hayvandır! dediler. Rasûlullah:
— "Ölü hayvanın ancak etini yemek haram kılındı" buyurdu.

57-.....Sabit ibn Aclân şöyle demiştir: Ben Saîci ibnu Cubeyr'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn A.bbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) ölmüş bir dişi keçinin yanına uğradı da: "Bunun sâ-hibleri üzerine hiçbir günâh olmaz, keski bunun derisiyle faydalansa-lardı" buyurdu [59].

31- Misk(İn Hükmü) Babı

58-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Allah yolunda yaralanan herbir yaralı muhakkak kıyamet gününde yarası kan akıtarak gelir: Kanı kan renginden, kokusu ise misk kokusudur" buyurdu, demiştir [60].

59-.....Bize Ebû Usâme Hammâd, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S şöyle buyurmuştur: "İyi arkadaş ile kötü arkadaşın meseli, misk taşıyıcısı ile ateş üfleyip saçan demirci körüğü gibidir: Misk taşıyıcısı ya sana bir mikdâr verir, yâhud sen ondan biraz satın alırsın, yâhud da ondan güzel bir koku bulur koklarsın. Demirci körüğüne gelince, onu üfürmesi ya senin elbiseni yakmak, yâhud da sen ondan çirkin bir koku koklamak durumundasın" [61].

32- Tavşan (Etinin Halâl Olduğu) Babı

60-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Merru'z- Zahrân'da iken bir tavşan ürkütüp kaçırmıştık. Topluluk arkasından koştular, fakat yoruldular. Ben hayvanı tuttum ve onu (üvey babam) Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha onu kesti. Sonra uyluğunun üst tarafını -yâhud şöyle demiştir: İki budunu- Peygamber(S)'e gönderdi, Peygamber de bunu kabul etti [62].

33- Keler (Yemenin Halâl Olduğu) Babı

61-.....Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: BenİbnUmer(R)'den işittim: Peygamber (S): "Ben keleri yemem, onu haram da kılmam" buyurdu, diyordu [63].

62- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Umâme ibn Sehl'den; o da Abdullah ibn Abbâs(R)'tan;' o Ja Hâlid ibnu'l-Velîd (R)'den olmak üzere şöyle tahdîs etti: Hâlid, Rasûlullah'ın beraberinde olarak Meymûne'nin evine girdi. Akabinde kızartılmış keler getirildi. Rasûlullah elini ona doğru uzattı. Tam bu sırada kadınlarından biri:
— Rasûîullah'a yemek istediği şeyin ne olduğunu haber verin, dedi.
Oradakiler:
— Bu kelerdir yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah elini kelerden kaldırdı. (Hâlid dedi ki:) Ben:
— Bu haram mıdır yâ Rasûlallah? diye sordum. Rasûlullah: "Hayır, lâkin bu benim kavmimin arazîsinde yoktur. Onun için ben bundan kendimi tiksiniyor hissederim" buyurdu. Bunun üzerine ben o keleri kendime doğru çektim de Rasûlullah bakarken onu yedim, demiştir [64].

34- Bâb: Donmuş Yâhud Erimiş Yağ İçine Fare Düştüğü Zaman (Hüküm Nasıldır)?

63-.....ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, kendisi İbn Abbâs'tan işit-miştir: O da Meymûne'den şöyle tahdîs ediyordu: Yağ içine bir fare düştü de orada öldü. Bu, Peygamber'e soruldu. Peygamber (S):
— "Fare ile etrafındakileri (alıp hepsini) atınız ve yağı yiyiniz" buyurdu.
(Buhârî'nin üstadı Alî ibnu'l-Medînî tarafından râvî) Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— Ma'mer bu hadîsi ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs ediyor, denildi. Sufyân:
— Ben ez-Zuhrî'den bunu söylerken işitmedim. Aneak Ubeydul-lah'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den; o da Peygamber'-den senediyle olmak üzere işittim. Ve ben bu hadîsi Zuhrî'den birçok kerre işitmişimdir, dedi [65].

64-.....Zuhrî'ye; zeytin yağı içine, donmuş yâhud donmamış tereyağı içine düşüp de ölen bir hayvan, bir fare yâhud başka bir canlının hükmü sorulduğunda, Zuhrî: Bize, Rasûlullah'm yağ içinde ölmüş farenin ve fareye yakın olan kısımların alınıp atılmasını, sonrasının yenilmesini emrettiği, Ubeydullah ibn Abdillah hadîsinden olarak ulaştı, demiştir.

65-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan o da ibn Abbâs'tan; o da Meymûne(R)'den tahdîs etti ki, Meymûne: Peygamber(S)'e yağ içine düşmüş farenin hükmü soruldu da: "Fareyi ve etrafındaki kısmı atınız ve o yağı yiyiniz" buyurdu, demiştir.

35- İnsan Ve Hayvanın Yüzüne Damca Ve Alâmet Vurulmasının Nehyi) Babı

66-.....İbnUmer (R) yüzün alâmetlenmesini kerîh görmüştür.
İbn Umer:
— Peygamber (S), yüzün, suratın alâmetlenip döğün yapılmasını nehyetti, demiştir.
Kuteybe ibn Saîd: Bize el-Menkazî, Hanzala'dan tahdîs etti de, bunda: "Yüzün vurulmasını nehyetti, dedi" şeklindeki hadîsi rivayet etmekte Ubeydullah ibn Musa'ya mutâbaat etmiştir [66].

67-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) deve ahırında zekât develeriyle meşgul bulunduğu bir sırada yeni doğan kardeşim Abdullah'ı teberrüken hurma çiğnemiyle damağını oğalaması için yanına girdim. Bu sırada Peygamber'i zekât koyunlarına -öyle sanırım ki kulaklarına- damga vururken gördüm [67].

36- Bâb: Bir Topluluk Kâfirlerden Bir Ganimet Elde Ettiğinde, Kendilerinden Bâzıları Taksimden Önce Sâhiblerinin Emri Olmaksızın Koyun Yâhud Deve Keserlerse, Râfi' İbn Hadîc'in Peygamber'den Rivayet Ettiği Hadîsten Dolayı, O Hayvan Yenilmez

Tâvûs ibn Keysân île İkrime, hırsızın kestiği hayvan hakkında: Onu atınız (yemeyiniz, çünkü haramdır), demişlerdir [68].

68-.....Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'e:
— Bizler yarın düşmanla karşılaşırız. (Hayvan kesmek için) yanımızda bıçaklar da yoktur? dedim.
Peygamber (S):
— "Üzerlerine Allah'ın ismi anılıp da bol kan akıtan herşeyle kesilen hayvanları yiyiniz; kesici âlet diş ve tırnak olmadığı müddetçe. Bunun sebebini sizlere söyleyeceğim: Dişe gelince; o bir kemiktir (kesmez), tırnağa gelince; o da Habeşliler'in bıçaklarıdır" buyurdu.
(Râfi' dedi ki:) İnsanların sür'atli olanları, yânî öncüleri ileri gittiler de bâzı ganimetlerden elde ettiler. Peygamber (S) de ordunun arkasında idi. Önde gidenler (ganimet hayvanlarından kesip) tencereleri dikmişlerdi. Peygamber gelince emretti de tencereler devrildi. Peygamber ganîmet mallarını taksim etti ve taksimde bir deveyi on koyuna denk saydı. Sonra ordunun önünde bulunanlardan bir deve kaçtı, onların yanlarında atlar da yoktu. Mücâhidlerden biri ona ok atıp vurdu. Bu suretle Allah o deveyi hareketten alıkoyup habsetti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şübhesiz vahşî hayvanların kaçakları olduğu gibi, ehlî hayvanların da kaçakları vardır. Hayvanlardan biri bu işi yapar, kaçarsa, ona böyle muamele ediniz" buyurdu [69].

37- Bâb: Bir Topluluğa Âid Bir Deve Kaçtığında Onu Topluluktan Bâzısı Ok Atıp Da Öldürdüğü Zaman Bu Fiiliyle Topluluğun İyiliğini İrâde Etmiş Olursa, Bu İşi Caizdir.

Çünkü Râfi'in Peygamber'den getirdiği şu haberi buna delâlet eder:

69-.....Râfi' ibn Hadîc şöyle demiştir: Bizler bir seferde Peygamber(S)'in maiyyetinde idik. Ganîmet develerinden biri kaçtı.
Râfi' dedi ki: Bir adam onu ok atıp vurdu, böylece onu hareketsiz bıraktı.
Râfi' dedi ki: Sonra Peygamber (S):
— "Vahşîhayvanların kaçakları olduğu gibi, bu develerin de kaçakları vardır. Onlardan size galebe edeni olursa, ona böyle muamele edip vurunuz" buyurdu.
Râfi' dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bizler gazvelerde ve seferlerde bulunuyoruz, bu sırada hayvan boğazlamak istiyoruz, fakat beraberimizde bıçaklar bulunmuyor (kılıçlarımızı da bu işte köreltmek istemiyoruz)? dedim.
Peygamber:
— "Üzerine Allah 'in ismi anılmış olarak kan akıtan bir şeye bak -yâhud: Bol kan akıtan herhangi birşeyle öldür- de onu ye! Bu şey diş ve tırnak olmasın. Çünkü diş bir kemiktir (kesmez). Tırnak da Habeşliler'in bıçaklarıdır" buyurdu [70].
Buhârî burada da yine Râfi' hadîsine işaretle istidlal etmiş, sonra hadîsin başka yoldan bir rivayetini tam olarak sevkeylemiştir.

38- Muhtâc Ve Çaresiz Olan Kimsenin, Yüce Allah Şu Kavilleriyle Ruhsat Verdiği İçin, Haramlardan Yemesi(Nin Cevazı) Babı:

'Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin, eğer hakîkaten O'na kulluk ediyorsanız. O size ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesileni kat Hyyen haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeğe mecbur kalırsa -kimseye saldırmamak ve sınırı geçmemek şartıyle- onun üzerine günâh yoktur.
Şübhesiz, ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 172-173) [71].
".... Kim son derece açlık hâlinde çaresiz kalırsa, günâha meyi maksadı olmaksızın (haram olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"
(el-Mâide: 3) [72].
"Artık üzerine Allah'ın ismi anılanlardan yiyin, eğer O'nun âyetlerine îmân edenlerseniz. O, size -kendisine
kat'î surette muztarr ve muhtâc bulunduklarınız müstesna olmak üzere- neleri haram kıldığını ayrı ayrı bildirmişken, üzerlerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yememeniz de ne oluyor? Muhakkak ki, birçokları (ifâde edecek deliller) ile olmayarak, hevâlarıyle halkı herhalde saptıracaklar dır. Şübhesiz ki, Rabb 'in haddi aşanları en çok bilendir" (en-En'âm: 118-119) [73].
"De ki; Bana vahyolunanlar arasında yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin haram dediklerinizden böyle) haram edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız gerek ölü, gerek dökülen kan, gerek domuz eti -ki bu şübhesiz bir murdardır- yâhud Allah'tan başkasının adına boğazlanmış bir fısk olmak müstesnadır. (Bunlar haramdır, bununla beraber) kim muztarr kalırsa tecâvüz etmemek ve (zaruret mikdârını) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabb 'in çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-En'âm: İ45) [74]
İbn Abbâs "Damen mesfûkan", "Muherâkan" ma'nâsınadır, demiştir.
"Artık Allah'ın size rızk olarak verdiği şeylerden halâl ve temiz olarak yiyin. Allah'ın m'metlerine şükredin,
eğer O'na kulluk edeceksiniz* O, size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesilmiş olan hayvanları haram kıldı. Bununla beraber kim bunlardan yemeğe muztarr kalırsa, kimseye saldırmamak ve haddi geçmemek sortiyle (yiyebilir). Çünkü Allah hakkıyle mağfiret edici, kemâliyle merhamet eyleyicidir'" (en-Nahl: 114-115) [75].

---

[1] Başlıktaki Zebâih, Zebîha'mn cem'idir. Zebîha, Mezbûha ma'nâsma olup, boğazlanan hayvan demektir. Sayd da ikinci bâbdan masdardır. Sayd, bazen Ma-sîd yânî avlanmış hayvan ma'nâsma da kullanılır. Nitekim "Lâ taktulul s-sayde ve entüm hurum" (el-Mâide: 95) âyetinde böyledir.
işte bu kitâb, Zebîha denilen kesim hayvanları ile av hayvanlarına dâir bâb-ları ihtiva edecektir.
[2] Bu âyet, Hudeybiye senesi inmiş ve bu imtihan o sene vâki' olmuştu. Rasülul-lah ve sahâbîleri Ten'îm mevkiine vardıklarında birçok av hayvanları bunların etrafını sarmış, yüklerinin aralarına kadar sokulmuşlardı. Elleriyle tutabilecek ve mızraklarıyle vurabilecek bir hâlde yaklaşmışlardı. Sefer hey'eti ihrâmlı bulunduklarından "Siz ihrâmlı bulunurken av öldürmeyin... " (el-Mâide: 95)âyetiyle bu av hayvanlarına ihrâmlılann el uzatmaları yasak edilmişti ve bu yasak, bir imtihan idi. Önlerine gelen bu bol av ni'meti karşısında Allah yasağına boyun eğenlerle eğmeyenler ayırdedilecekti.
[3] Bu âyetle "Behîmetu:l-en'âm" denilen yumuşak hayvanlar, yânı deve, sığır, davar nevi'leri halâl kılınmıştır; bunları kesip yemek ve başka şekillerde faydalanmak mubahtır. Ancak bunlardan üçüncü âyette sayılacak onbir nevi' müstesnadır. Onları yemek haramdır.
[4] Bu âyette sayılan haramlar onbir nevi'dir.
[5] Ukûd: Akd'in cem'idir. Akd, tevsik olunmuş ahid demektir ki, birşeyi diğerine sağlam surette bağlayan bağ ve düğüme, meselâ ip düğümüne benzetilmiştir. Yânî Akd, lügatte sıkı bağlamak ve düğümlemek, muhkem bağ ve düğüm demek olup bundan naklen bir kimsenin birşeyi iltizâma veya başkasını İlzam ederek kendini veya diğerini bağlamasına veya karşılıklı bağlanmalarına Akd ismi verilmiştir ki, İ'tikaad da bundandır. Binâenaleyh her akd îcâb ve kabule mütevakkıf olmayıp bâzıları sırf îcâb ile dahîmün'akid olur ki, adaklar ve müstakbelle alâkalı yeminler bu kabildendir.
Ahd dahi lügatte birşeyi hâlden hâle hıfzedip gözetmektir. Böyle gözetilmesi ilzam veya iltizâm olunan tevsîkaata da Ahd ismi verilir. Bu İ'tibâr ile Ahd ve Akd eşdeğer iseler de Akd kelimesi mîsâk gibi, daha ziyâde bir ihkâm ifâde eder.
Vefa ve îfâ ise Ahd ve Akd'm. gereğini edâ etmek, icâbını tamamen icra eylemektir. Burada lam ile süslenmiş cemi' olan el~Ukûd, istiğrak ifâde eder ki, gerek Allah Taâlâ'nın kullarına lâzım kılıp akd eylediği teklifleri ve dînî hükümleri ve gerek kulların kendiliklerinden Allah'a karşı akdettikleri nezîrelerİ ve yeminleri ve gerekse insanların kendi aralarında sahîh olarak akdeyledikleri emânetler, muameleler ve sâireyle ilgili her nevi' akidleri şâmildir (Hakk Dini, II, 1546-1547).
[6] Hadîsin "Av üzerine Besmele çekilmesi" başlığına uygunluğu çok açıktır. Hadîste üç şey vardır: Avın meşrû'luğu, hakîkaten veya hükmen tezkiyesinin vu-cûbu ve Besmele çekilmesinin vucûbu.
Hadîsin sahâbî râvîsi olan Adiyy ibn Hatim cömertlikle meşhur olan Hatim Tâî'nin oğludur. Bu da babası Hatim gibi cömertlikle meşhurdur. Adiyy, Mekke'nin fethi yılında kendi kabîlesi halkıyle beraber müslümân olmuş, hem kendisi, hem kabîlesi halkı İslâm'da sebat etmişlerdir. Peygamber'in vefatından sonra Kûfe'de oturup Irak fetihlerinde bulunmuştur. Alî zamanındaki ihtilâfta Alî ibn Ebî Tâhb'in maiyyetinde bulunmuştur. Hicretin altmışsekizinci yılında Kûfe'de vefat etmiştir. Vefatında yüzyirmi yaşında olduğu bildiriliyor. Mi'râd, iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir. Bu kalemin sivri ucu ava dokunursa, o avı yemek halâl oluyor. Fakat ortası kaini ve enli kısmı dokunursa, âyette harâmlığı bildirilen "Mevkûze", yânî ağaç sopa ile murdar öldürülmüş bulunuyor. Hadîs metnindeki "Vekîz", "Mevkûz" manasınadır.
[7] İbn Umer'in "Bunduka" hakkındaki bu haberiyle başlık arasında güzel bir vecih vardır: Mi'râd'm enli tarafıyle Öldürülen hayvanın mevkûze olması gibi, "Bunduka" ile öldürülen hayvan da mevkûze'dir. Bu kadar çok ilgi, uygunluğun beyânı hakkında yeterlidir. İbn Umer'in bu sözünü Beyhakî, senedli olarak rivayet etmiştir (Aynî).
"Bunduka", kurutulmuş yuvarlak balçık çamurudur, içi oyuk borudan veya sapandan atılır, işte bu ağırlığı ile av hayvanını öldürür. İşte bundan dolayı bu nehyedildi. Şimdi ise bu kurşundan ve demirden yapılıp barut yâhud tepici ile atılıyor. Eğer bunlarla atılan keskinletilmiş ise ok gibi olur ve onunla avlananın yenmesine bir mâni' yoktur.
Bunduk, tüfenk ve yay makûlesiyle atılacak hurda yuvarlak tanelere denir.. (Âsim Efendi).
[8] Bu, geçen hadîsin ayrı yoldan bir rivayetidir. Orada açıklama geçmişti.
[9] Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivayetidir.
[10] Bu hadîsin de başlıkla ilgisi şu yöndedir: Avın, yay oku ile vurulması ve okun da hayvandan daha diri iken avdan ön ayağını yâhud ard ayağını koparıp ayırması mümkin olur. Bu takdirde hüküm, hadîste bildirildiği gibi olacaktır.
İbn Mes'ûd'un bu sözünü Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[11] Başlığa uygunluğu açıktır. Ebû Sa'lebe, ağaç altında bey'at eden sahabelerdendir. Hicretin yetmişbeşinci yılında vefat etmiştir. Ebû Sa'lebe'nin "Kitâb ehli diyarı" dediği mıntıka, Şam'dır. Orada Arab kabilelerinden bir kısım halk sakin idiler. Bunlar müslümân olmuşsa da sonradan bâzıları Hristiyân olmuşlardır ki, Gassân Hanedanı, Tennûh, Ebû Sa'lebe oğulları'ndan Benû Huşeym, Kuzaa kabilesinin bâzı şu'beleri Hristiyân olanlardandır.
Ebû Sa'lebe'nin birinci sorusuna Peygamber'in verdiği cevâb açıktır. Bu mufassal cevâb, başka kap bulunurken kitâb ehlinin kaplarını kullanmanın kerahetini gerektirir. Hâlbuki fakîhler başka kap bulunsa da, bulunmasa da yıkandıktan sonra kullanmakta kerahet olmadığına hükmetmişlerdir.
Hadîsten anlaşılan kerahet hükmü ile fakîhlerin kerâhetsizlik içtihadını te'lîf ederek, şöyle cevâb verilmiştir: Hadîsteki nehy, kitâb ehlinin içinde domuz eti pişirdikleri ve şarâb içtikleri kaplar hakkındadır. Fakîhlerin yıkadıktan sonra mutlak surette kerahet olmadığına hükmetmeleri, domuz eti ve şarâb gibi necasetlerde kullanılmayan kaplar hakkındadır. Bir de eşyada aslolan temizlik olduğundan bu nevi' necasetlerde kullanıldıkları tahakkuk edinceye kadar bu asla dayanarak kîtâb ehli ile Mecûsîler'in kaplarının temiz olduğu fıkhen kabul edilmiştir. Hadîste yıkanmakla emredilmesi ihtiyâtendir, müstehâbdır.
Ebû Sa'lebe'nin ikinci sorusuna Peygamber'in verdiği cevâbdan şu hükümler alınmıştır: a. Ava atarken Besmele çekilmek şartıyle okla avlamanın caiz olduğu; b. Besmele çekmenin avlanmanın cevazında şart olduğu; c. Köpeğin öğretilip terbiye edilmiş av köpeği olması. Avcı böyle usta av köpeğini Besmele çekerek ava salarsa, o avın yenileceği, öğretilmeyen köpekle avlandığı zaman arkasından yetişilip diri iken kesilirse, bu avın da yenileceği; kesilmeden ölen avın ise yenilmeyeceği... (Aynî).
[12] Hadîs başlığı tavzîh etmektedir. Bu hadîsi Abdullah ibn Mugaffel'den büyük bir Türk âlimi ve hâkimi Ebû Sehl Abdullah ibn Bureyde rivayet etmiştir. İbn Bureyde Eslemî'dir. Gerek kendisi, gerek büyük kardeşi Süleyman ibn Bureyde büyük bir medeniyet merkezi olan Merv'de ve Türk camiasında uzun zaman hâkimlik yapmışlardır. Bu sebeble Mervezî nisbetiyle meşhurdurlar, ilk önce Süleyman ibn Bureyde kaadi olmuş ve yüzbeş târîhinde vefat etmiş, sonra Abdullah kaadı olup bu vazîfede iken yüzonbeş târîhinde vefat etmiştir.
Sapanla taş atılarak vurulan hayvan etinin haram olması, âyette haram olduğu beyân edilen "Mevkûze", yânî tokaçla ve sopa ile vurularak öldürülen hayvan nev'inden olması i'tibâriyledir. Bir de baş tarafta geçen el-Mâide: 94. âyette halâl av, "Ellerinizle tuttuğunuz ve mızraklarınızla vurduğunuz" diye vasıflanmıştı. Sapanla vurulan hayvan bu av sıfatını hâiz değildir, mevkûzedir. Mevkûze de halâl değildir. Meğer ki, hayvan ölmeden yetişilip diri iken kesilmiş olsun. Böyle olursa etini yemek caizdir.
Bu hadîsin içine aldığı mühim bir hüküm de Abdullah ibn MugaffeFin sapan atan kimseye "Artık bundan sonra seninle asla konuşmam" deyip küsme sidir ki, bununla Peygamber'in sünnetine muhalefet

eden kimseyi bırakıp söz söylememenin caiz olduğu hükmü anlaşılır. Bu şiddetli hüküm, üç günden fazla mü'minin küs durmasından nehy cümlesinde dâhil değildir.. (Aynî).
[13] Bunların hepsi îbn Umer'den, fakat ayrı ayrı yollardan gelen hadîslerdir. Başlığa uygunlukları bellidir. Bu rivayet yollarının çokluğu ile meşhur olan hadîslerdendir. Bunun Ebû Hureyre, Sînân ibn Ebî Zuheyr gibi başka sahâbîlerden de gelen rivayetleri vardır. Bunlardan bâzısında zirâat köpeği de istisna edilmiştir.
Buna göre av köpeği, çoban köpeği, bağ ve bahçeleri koruyan zirâat köpeği -ki buna bekçi köpeği de girer- dışında süs için köpek edinen kimselerin günlük işlerinden ikişer kırat eksileceği haber verilmiş oluyor. Demek ki Peygamber, iktisadî bir fayda sağlamayan, sırf süs için köpek beslemenin, her gün hayırlı amelleri eksilten, yânî iktisâden ve dînen zarar doğuran bir meşgale olduğunu bildirmiştir.
Bu hadîslerdeki Kırat, lügatte ağırlık ölçülerinden bir ölçünün ismidir, beldelere, memleketlere göre mikdârı değişik olmaktadır.
[14] Cevârih, CârÎha'nun cem'idir ki, esasen Cerhken alınmış olup te'sîr ma'nâsı mülâhazasıyle Kâsibe ma'nâsma isim olmuştur. Binâenaleyh Cevârih, Kevösib demektir. Bunun için el, ayak ve ağız gibi yaralama ve kazanma âleti olan organlara Cevârih denildiği gibi, av tutan yırtıcı hayvanlara ve kuşlara dahî Kevâ-sib ve Cevârih denilir ki, burada murâd budur. Mükeliibin, MükeUib'İn cem'idir. Mükeliib, teklîb eden, yânî yaralayıcı hayvanları ava dadandırıp alıştıran, avcılık ta'lîm edip öğreten demektir ki, bir kepek, sahibi tarafından kışkırtıldığı yere gider, çağırılınca icabet eder, avı tutunca habseder, yemez; sahibi almak isteyince kaçmaz, azarlayınca dinler ve bunu en az üç kerre yapıp âdet edinirse, muallem yânî öğretilmiş sayılır... (Hakk Dîni, II, 1575)
[15] Burada verilmiş olan görüşler Saîd ibn Mansûr ve ibn Ebî Şeybe gibi diğer hadîs âlimlerince senedli olarak rivayet edilmişlerdir.
[16] Başlığa uygunluğu bellidir.
[17] Bunda iki hüküm vardır: a. Vurulan hayvan kaybolup da bir iki gün sonra bulunduğunda avın üzerinde sahibinin yaralama izi bulunursa, bu avın eti yenilir, b. Av vurulduktan sonra suya düşerse -suda boğulup ölmüş olması ihtimâlinden dolayı- halâl olmaz. Eğer okun, avın suya düşmesinden evvel onu öldürdüğü tahakkuk ederse, âlimler cumhuru bunun eti yenir, demişlerdir.
[18] Bu hadîsin bir benzeri Mi'râd ile av bâbı'nda geçmişti.
el-Mi'râd: Mihrâb vezninde şu oka denir ki, yeleksiz ve iki tarafı ince ve ortası kalın olur; atılan şeye ucuyla dokunmayıp enli tarafıyle aykırı dokunur (Âsim Efendi).
Bu hadîs, av yapacak hayvanı av üzerine gönderirken "Bismillah" demenin şart olduğunu bildiriyor. Çünkü Peygamber, Adiyy'e: "Sen Besmele'yi kendi köpeğine çekmiştin, başka köpek üzerine çekmemiştin" buyurmuştur. Besmele hususunda İbn Şirîn, Nâfi' ve Şa'bî gibi âlimlerin bâzısı "Avcı, usta köpeğini salıverirken Besmele'yi bile bile terkederse, o avın eti yenilmez, eğer unutarak ve dalgınlıkla terkederse yenilir" demişlerdir.
Şafiî: "Besmele ister amden, ister sehven terkedilirse, her iki hâlde avın da boğazlanan hayvanın da eti yenilir" demiştir.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz şu köpeklerle avcılık yapmakta bulunan bir kavimiz" sözündedir. Bu hadî.ste satmak, yemek için av yapmanın, avcılıkla meşgul olmanın mübâhlığı hükmü vardır. Tezkiye ve faydalanma şartıyle eğlenmek için av yapmak da böyledir, yânı caizdir. İmâm Mâlik eğlenmek için av yapmayı mekruh görmüştür. Fakîhlerin bu konudaki görüşlerine âid tafsilât şerhlerden ve fıkıh kitâblanndan alınabilir.
[20] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu gizli değildir.
[21] Başlığa uygunluğu "Arkasından koştular, nihayet yorulup âciz Y Mdılar" sözünden alınır. Çünkü bunda tasayyud ma'nâsı vardır. Tasayyud ise avlanma külfetini yüklenme demektir. Bu hadîste:
a. Avlanmak için çalışmanın cevazı,
b. Av peşinde koşanlardan birisi bir hayvan avlarsa, ona mâlik olup ar-¦ kadaşlannın ortaklıkları bulunmayacağı,
c. Birinin bir dostuna az bir şey hediye etmesinin cevazı,
d. Tavşan etinin yenmesi caiz olduğu hükümleri vardır.
[22] Başlığa uygunluğu "Sonra yaban eşeği üzerine sür'atle koşturdu" sözlerinde-dir. Çünkü bunda, avlanmakta külfet yüklenme ma'nâsi vardır.
Ebû Katâde'nin bu hadîsi Hacc Kitâbı'nda, ayrı ayrı yollardan, uzun ve kısa metinlerle arka arkaya dört bâbda geçmişti. Hadîsten alınan hükümler orada bildirilmişti. Şu kadarın] hatırlatalım: Bu hadîs, İhrâmsız kimsenin avladığı avdan, bunu avlarken işaret ve yardım etmemek şartıyfe, ihrâmlıların yiyebileceğini, yaban eşeği avlamanın ve etinin yenilmesinin cevazını açıkça bildirmektedir.
[23] Bu da aynı hadîsin bir rivayeti olduğundan yine Hacc'da ve Cihâd'da geçmiştir.
[24] Başlığa uygunluğu "Ben dağlar üzerinde yükseklere çok çıkıcı bir kimse idim" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı "Ben dağlar üzerinde yükseklere çıkması çok olan bir kimseyim"dir. Bu da meşakkat ve tekelliûften hâlî olmaz. Başlıkta ise tekellüf ma'nâsı vardır. Buhârî'nin muradı, Ebû Katâde'nin bu sırada bir dağ üzerinde bulunduğudur. Bunun içindir Ebû Katâde, dağdan yâhud attan aşağı indim... diyordu... (Aynî).
[25] Deniz avına gelince, başka zaman olduğu gibi, ihramda dahî hem avlaması, hem yemesi mutlak olarak halâldir. İmâm Şafiî "Denizin suyu tâhir ve mutah-hir ve meytesi halâldır" hadîsiyle de istidlal ederek, gerek balık nev'inden olsun, gerek olmasın denizden avlanan her hayvanın halâl olduğuna kaail olmuş ise de müteâref ve mütebâdır olan balıktır. Balık zebholunmadan yendiği için meyte ta'bîr olunmuştur. Yoksa kendi kendine denizde ölen hayvan, balık da olsa yenmez... "Bahr"dan murâd umûmî olarak geniş ve çok sulardır ki, nehirleri, gölleri, dereleri, büyük havuzlan ve kaynakları da şâmildir. Hepsinin hükmü birdir... İşte deniz avı ve taamı böyle her zaman halâl ve mübâh, fakat ihramda veya haremde bulunulduğu müddetçe kara avı haramdır (Hafck Dîni, II, 1816).
Bu âyette balık ve şâir deniz hayvanlarının su içindeki dirilerinin avlanması, su içinde ölüp de suyun yüzüne çıkanlarının da tutulup yenilmesinin halâl olduğu bildirilmiştir...
[26] Burada nakledüen görüşlerin bâzısını Buhârî kendi Târîh'mde, bâzısını da diğer hadîsçüer kendi kitâblarında senedli olarak rivayet etmişlerdir. Bunlar şerhlerden incelenebilir.
Bu rivâyetlerdeki bâzı ta'bîrlerin ma'nâlan:
et-Tâfî: Denizde ölüp de suyun yüzüne çıkarak dolaşan balık, diye tercüme olunmuştur. Fakat bunun yenilip yenilmeyeceği hakkında fakîhler arasında görüş farklılıkları vardır..
Buhârî'nin buradaki rivayetinde İbn Abbâs, âyetteki taamı, Ebû Bekr ile Umer gibi, suda ölüp de suyun üstünde yüzmeye başlayan balıkla tefsîr ettikten sonra, mühim bir istisna ile kokmuş olanları çıkarmış ve suyun üstünde bayat-1 layıp kokanların haram olduğuna hükmetmiştir. İbn Abbâs'ın sözü içinde zikredilen "el-Cirrî", Zımmî vezninde bir cins ma'rûf balık adıdır ki, Türkçe'de yılan balığı dedikleridir... ortası geniş, iki tarafı ince bir balık nev'idir de denildi... (Kaamûs Ter.).
Ebu'd-Dei'dâ'nın sözünde geçen "el-Murrî" hakkında şu bilgi verilmiştir: Murrî, Dürrî vezninde kâmih dedikleri katığa benzer bir türlü katık adıdır. Kâmili, "Turşî" ta'bîr olunan katık olacaktır. Selefte pek tatsız yaparlar idi, giderek günâgûn ve latîf yapılır olduğundan mutlakaa turşî ve salata ve cacık makûlesine denildi. Ve Murrî, kezâlik bir türlü katıktır, gûyâ ki, merârete, yânî acıya mensûbdur. Sirke, sibzâb ve tuz ve biber ile tertîb ederler. Tıbbî müfre dâtta Murrî, tabîbler arasında ma'rûf deva olmak üzere mersûmdur, yânî bir ma'rûf devâmın mâyesidir. Ve bâzı turşîlere de mâye olur. San'atı arpa ya buğday unu sıcak su İle tuzsuz hamir olunur, incir yaprağına sarıldıktan sonra bir zarfta kokuşup kuruyunca sayede (gölgede) hıfzederler (Kaamûs Ter.).
Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünün ma'nâsı hakkında en-Nihâye şöyle demiştir: Kesmeyi halâl kılma için istiare etti. Sanki şöyle der: Kesme, kesileni halâl kıldığı gibi, bu şeyler de şarâbın içine konulduğunda kesme yerine geçer ve şarâbı halâl kılar. Kaadi Beydâvî de: Atılmış balık güneşte pişmekle halâl olur, bu hayvan için kesme gibi olur demek istiyor... demiştir (Kastallânî)
[27] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti bu isnâdla Mağâ-zî'de "Sîfu'1-Bahr gazvesi bâbı"nda geçmişti.
[28] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Bu sahil seferi, hicretin sekizinci yılında yapılmıştı. Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için hazırlanıp sevkedilmişti. Umer ibnu'l-Hattâb da bu orduda bulunmuştu. Bu seferde şiddetli bir açlığa düştükleri zaman ordu Habat ağacının yaprak ve yemiş-1 lerinden yedikleri için, bu orduya "Ceyşu'l-Habat" ismi de verilmiştir.
Bu hadîs, denizin sahile attığı balığın ve onun kurutulmuş pastırmasının yenilmesinin halâl olduğunu ifâde etmiş olup "Size deniz avı ve taamı halâl kılındı..." (el-Mâide: 96) âyetinin tefsiri mahiyetindedir.
[29] Bu hadîs, çekirge yemenin caiz olduğuna delâlet eder. Bu konuda sünenlerde başka hadîsler de gelmiştir. Bunlardan biri, İbn Mâce'nin rivayet ettiği Abdullah ibn Umer hadîsidir. Bunda Rasûlullah (S): "Biz müslümânlara iki ölü hayvanın yenilmesi halâl kılındı ki, balıkla çekirgedir. İki nevi' kanın da yenilmesi halâl kılındı: Karaciğer ile dalak. " buyurmuştur. Bu konuda aykırı rivayet ve görüşler de vardır. Bu olumlu ve olumsuz rivayetler arasında en sahîh ve kuvvetli olanı, Buhârî'nin bu rivayetidir. Bu sebeble çekirgenin yenilmesi ve yine tezkiyesiz yenilmesi halâl olduğunda icmâ' vardır. Yalnız Mâlikîler, tezkiyenin lüzumunu iddia etmişlerdir. Ancak çekirgenin tezkiyesinin keyfiyetinde görüş ayrılığı olmuştur. Meşhur olan kafasının koparılması, çekirgenin tezkiyesidir...
[30] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti yakında "Avlanmak hakkında gelen hadîsler bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[31] Bu hadîsi bu bâbda getirme sebebi şu yöndendir: Evcil eşeklerin etlerinin haram kılınması sabit olunca, bunlar meyte gibi olmuşlardır. Peygamber (S) tencerelerin yıkanmalarından sonra kullanılmalarını mübâh kılınca da, Mecûsîier'in kapları da böyle olmuştu; onların da yıkanmalarından sonra kullanılmaları caiz olur. Çünkü Mecûsîier'in kestikleri de meytedir (Aynî).
[32] Buhârî âyetin birinci kısmını "Tesmiye şarttır, eğer bilerek terkederse yenilmesi halâ! olmaz, eğer unutarak terkederse üzerine bİrşey lâzım gelmez" diyen Ha-nefîler'in hüccetini kuvvetlendirmek için getirmiştir. Bunun vechini de "Unutan fâsık diye isimlendirilmez" sözüyle beyân eylemiştir. Âyetin devamını da "Üzerine Allah ismi anılmayan, meyteden kinayedir, yâhud üzerine Allah'tan başkası anılandan kinayedir" diye Şâfîîler'in ihticâcmı takviye İçin getirdi.
İşte "Yemeyiniz" nehyi, böyle fisk ile ta'lîl olunarak te'kîd buyurulmuş-tur ki, bu, hem tesmiyeyi terkten nehyi, hem de yemekten nehyi içine alıp kasdı gerektirir. Binâenaleyh tezkiyede tesmiye hem bir şart olarak farzdır, hem de oruçta imsak farz olduğu hâlde unutup yemekle bozulmadığı gibi, unutma ile tesmiyeyi terk de tezkiyeyi bozmaz. Burada Besmele denilmeyip de tesmiye ta'-bîr edilmesinin de sebebi vardır. Zîrâ Tesmiye, Allah'ın ismini herhangibir suretle zikretmektir ve Besmele'den daha umûmîdir. Meselâ "AUâhu ekber"veyâ "Subhânallâh" veya >ıLâ ilahe ille'llâh" demek de bir tesmiye, bir zikrdir. Arab-ça'dan başka dil İle de olabilir. Besmele ise "Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm" veya sâdece "Bismillah" demektir. Ve husûsî bir tesmiyedir. Âyetlerde emroîu-nan da mutlak olarak Allah isminin zikri olduğundan farz, Besmele değil, tesmiye'dir. Velâkin bu tesmiyenin Besmele ile olması da sünnettir... Ve kesmekle tesmiyenin sünneti sâdece "Bismillah " demektir. "Bismillâhi Allâhu ekber" demek daha faziletlidir. Yemekte tesmiyenin sünneti de "BismVlâhVr-rahmânVr-rahfm"ür... (Hakk Dîni, III, 2042-2043).
[33] Başlığa uygunluğu "Üzerine Allah'ın ismizikrolunursaye"sözündedir. Bunun bir rivayeti Şerîket'te de geçti.
Bu hadîste zikrolunan Zu'1-Huleyfe, Medineliler'in mîkaatı olan Zu'l-Huleyfe değildir. Zâtu Irk yanındaki Tihâme'den sayılan Zu'I-Huleyfe'dir. Yâ-kût Hamavî ve başkaları hep böyle söylemişlerdir. Müslim'in bir rivayetinde de "Tihâme'den olan Zu'1-Huleyfe" suretinde kayıdlıdır.
Bu hadîs, İslâm hududuna girdikten sonra taksimden önce ganîmet malından yemek caiz olmadığını, ehlî hayvan kaçar da tutmak mümkin olmazsa, avlar gibi tezkiyenin caiz olduğunu isbât eder.
[34] Bunun bir rivayeti Menkabeler'in sonunda Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl hadîsi bâ-bı'nda uzunca bir metinle geçmişti. Orada Abdullah ibn Umer rivayetine devamla şöyle demişti: Muhakkak ki Zeyd ibn Amr, Kureyş'e karşı bu yolda boğazladıkları hayvanlarını ayıplardı, bu âdetlerini reddederek: Ey Kureyş! Koyun bir mahlûktur, onu Allah yaratmıştır ve istifâdesi için gökten yağmur yağdırmıştır. Yerden de gıdasını bitirmiştir. Sonra siz bu hayvanı, Allah adından başka bir ad anarak kesiyorsunuz! derdi.
Bu Zeyd, cennetle müjdelenen on zâttan birisi olan Saîd ibn Zeyd'in babasıdır, Umer ibn Hattâb'ın da amcası oğludur. Zeyd, Tevhîd Dîni'ni arayan mu-vahhidlerdendi. Putlara tapmaktan, şirkten sakınırdı. Peygamber'e vahy gelmezden beş sene evvel vefat etmiştir. Peygamber onun için "Zeyd (benimle îsâ arasında) yalnız başına bir ümmet olarak diriltilir" buyurmuştur.
Hadîsteki Beldah, Mekke'nin batı tarafında ve Ten'îm yolu üzerinde bir vadidir.
Sonra müşriklerin tapındıkları puta denir, vesen ma'nâsınadır. Ve "Sanem" lafzı "Şamen'Men arapçalaştınlmıştır ki, Fârisî'dir. Mütercim der ki, bâzıları "Sanem" ile "Vesen" arasını ayırdılar. Sanem'i

eritilmiş ma'den cevherlerinden düzülmüş puta, Vesen'i taşlar ve ağaçlardan yontulmuş puta tahsîs ederler (Âsim Efendi).
[35] Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Burada "Alâ" harfinin "Maa" gibi mu-sahabet ma'nâsmda olduğu bildirili iştir. Buna göre "Tesmiyeye bitişik olarak kessin" denmiş oluyor. Bunun bir rivayeti Iydeyn'de geçti.
[36] Başlığa uygunluğu "Kadın bir taşı kırdı" sözünden alınır. Çünkü beyaz çakmak taşı da bir taştır. Sel', Medine'nin kuzeybatısında bir dağın adıdır. Ka'b ibn Mâlik'in ya kendisinin Peygamber'den sorması yâhud biricini gönderip sordurması suretinde terdîdli rivayet edilmesi râvînin şekkindendir. Bunun bir rivayeti Vekâlet'te de geçmişti.
[37] Bu, geçen hadisin başka yoldan bir rivayetidir.
[38] Başlığa uygunluğu "Bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye" sözündedir. Bunun bir rivayeti yakında "Kesilecek hayvan üzerine Allah'ın ismini söyleme bâbı"n-da geçmişti. Orada belirtildiği üzere bu vak'a Huneyn seferinden dönüşte, Ti-hâme'den olan Zu'1-Huleyfe mevkiinde ganimet taksimi sırasında olmuştu.
[39] Buhârî bu başlıkla kadının, cariyenin kestiğinin cevazına İşaret etmiştir. Hadîs de buna delâlet etmektedir.
[40] Bu hadîste de başlığa delîl vardır, o da kadının kestiğinin yenmesinin cevazıdır. Kadının hürre, câriye, büyük, küçük, temiz, kirli olması müsavidir. Çünkü Peygamber kadının kestiğinden tafsilât istemeksizin yemiştir... (Kastallânî).
[41] Bu, daha önce geçen RâfÎ' ibn Hadîc hadîsinden bir parçadır; başlığa delâleti meydandadır.
[42] Başlığa uygunluğu "Bir kavim bize kesilmiş et getiriyorlar" sözünden alınır. Çünkü bu kavimden murâd, onlara çölden gelmekte olan A'râbîler'dir. Medine etrafındaki sürü sahibi çöl halkı oralarda koyun, sığır kesip Medine'ye et satmağa gİderlermiş. Bâzı kimselerin Peygamber'den sordukları ve Besmele ile kesilip kesilmediğini bilmiyoruz dedikleri et, İşte bu çöl halkının sattığı ettir. Bedevi olsun, medenî olsun, bir müslümânın kestiğinde şübhe etmek doğru olmadığından, Peygamber onlara: "Siz bu et üzerine Besmele çekiniz ve yiyiniz" buyurmuştur.
Kastallânî şöyle demiştir: Bu, tesmiyenin vâcib olmadığında zahirdir. Pey-gamber'in "Siz onun üzerine tesmiye edin" kavlinden murâd, onların tesmiye Ierinin keserken kaçırılmış olan tesmiyenin yerine geçecek tesmiye olması değildir, bu tesmiye, henüz kaçınlmamış olan yemek üzerine çekilmesi istenen Besmele'dir. Buhârî hadîsin sonunda gösterdiği mutâbaalardan bâzısını Buyu' Kitâbı'-nda getirmiştir.
[43] Buhârî bu bâbda harbî olsun, harâc verir olsun, mutlak surette Hristiyan ve Ya-hûdîler'in kestikleri hayvanların yenilmesi halâl olup olmadığını tahkîk etmek istemiştir. Bunun için burada Yahûdî, Hristiyan ve mutlak olarak kitâblı olan milletlerin kestikleri hayvanların yenilmesi caiz olduğuna delâlet eden bu âyeti getirmiştir. Çünkü âyetteki "Taam "lafzıyle murâd, kitâb ehlinin kestikleri hayvanlardır, îbn Abbâs, Ebû Umâme, Mucâhid, Saîd ibn Cubeyr, İkrime, Atâ ve daha başkaları hep bu âyetteki "Taam"! "Zebîha" ile tefsir etmişlerdir. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır ki, kitâb ehlinin zebîhaları müslümânlara halaldır. Çünkü Yahûdî, Hristiyan ve bütün kitâblı milletler, Allah adından başka bir adla kesilmesini haram i'tikaad ederler. Her ne kadar Allah hakkında, Allah'ın münezzeh bulunduğu bâzı bâtıllara i'tikaad ederlerse de zebîhalarına muhakkak Allah adını zikrederler.
[44] Hadîs kitâb ehlinin yağlarının yenmesinin halâl olduğuna delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti Beşte bir'de "Harb arazîsinde elde edilen taam bâbı"nda geçmişti
[45] Alî'nin görüşünü İbn Ebî Şeybe; İbn Umer'inkini Abdurrazzâk rivayet etmiştir.
[46] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bir rivayeti "Kesilecek hayvan üzerine tesmiye bâbı"nda da geçmişti. Sözen'lerde rivayet edilen Ebu'1-Aşrâ hadîsi bu konuya daha açıklık getirir mâhiyettedir. Ebu'l-Aşrâ'nım babası dedi ki:
Ben Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah! Devenin şer'î kesimi, göğsün üstündeki mennâr ile boğazdan kesmek olmuyor mu? Böyle iken kaçak deve av avlanır gibi vurulmakla tezkiye hâsıl olur mu? dedim.
Rasûlullah:
—"Hayvanın uyluğundan vursan bile yeterlidir, senin için tezkiye hâsıl olmuştur" buyurdu (Bunu Dört Sünen rivayet etti).
[47] Fir'avnlar'ın idaresi altında bulunan Mısırhlar'ca sığır mukaddes bir hayvandı. Ona taparlardı. Bu âdet "Buzağı" mes'elesinde (el-Bakara: 92-93) geleceği üze re, İsrâîl oğullan'na Mısırhlar'dan geçmişti. Mûsâ Peygamber, Allah'tan başka hiçbirşeye tapümayacağı akidesini kökleştirmek ve o bâtıl inancı gönüllerden söküp atmak ve bir de ölüyü diriltikten sonra kaatilin adım ona söyletmek mu'-cizesini göstermek için öyle emretmişti.
Bu âyette Allah'ın Isrâîl oğullan'na sığır kesip kurban etmelerini emretmesi, onların da bu emri, bir haylî suâl ve i'tirâzlardan sonra nihayet yerine getirmeleri, sığır kesmenin ve etinin yenilmesinin halâl olduğunu açıkça ifâde eder.
Bu, îbn Cureyc'in yukarıda "Allah sığır kesmeyi zikretti" sözünün tefsiri olmaktadır. Bunda sığırın boğazdan kesmeye has olduğuna bir işaret de vardır.
[48] Bu başlık altında isimleri ve görüşleri zikredilen âlimlerin sözleri, ilgili yerlerinde senedli olarak rivayet edilmiştir. Bunlar şerhlerden incelenebilir.
[49] Bu hadîslerin birincisi ile ikincisinde "Nahr ettik", yânı "Gerdanından kestik'*1 lafzıyle; üçüncüsünde ise "Zebh ettik", yânî "Boğazından kestik" lafzıyle gelmiştir. Bu Iâfizlardaki İhtilâf, Hişâm üzerindedir. Belki o bazen böyle, bazen şöyle rivayet ediyordu. Bu, iki lafzın ma'nâda müsâvîlİğini iş'âr eder. Her neka-dar bu lafızlardan herbiri mecazen diğeri yerine kullanılırsa da, bâzıları bunu "Nahr"la "Zebh"ın ayrılığından dolayı birkaç defa olmasına hamletmişlerdir. Evlâ olan ise devede nahr, diğerlerinde zebh olmaktır (Kastallânî).
Bu hadîsi Buhâri gibi Müslim, Nesâî, İbn Mâce Zebîha bahsinde rivayet etmişlerdir. Şafîî, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu hadîsle istidlal ederek beygir etinin yenilmesine cevaz vermişlerdir. Ebû Hanîfe ile Mâlik tahrim Keraheti ile mekruhtur, demişlerdir.
[50] Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir. Buhârî bu başlık altında, hadîsleri ayrı ayn yollardan ve metin farklılıklanyle getirip arka arkaya sıralamıştır. Böylece Peygamber'in hayvanlar hakkındaki bu en yüksek medeniyet düstûrları, en kesin şekilde gönüllere yerleştirilmiş olmaktadır. Zamânımızdaki hayvanları koruma dernekleri üyelerinin bu düstûrları bilmeleri ne kadar iyi olurdu!...
[51] Başlığa delâleti açıktır. Buhârî bunu Sahth 'inin birkaç yerinde, Mağâzî'de, Me-nâkıb'da getirmiştir. Gelecek hadîs daha tafsîllidir.
[52] Hadîste mutlak olarak tavuk eti yemenin halâl olduğu hükmü vardır. Bunun bir rivayeti "Eş'arîler'in gelişi bâbi"nda geçmişti. Hadîsin sonundaki "Tahal-leltuhâ = Ben o yemini çözdüm" kay'di, Peygamber'in bu yemini "İnşâallah" diye ilâhî meşîete bağladığını veya keffâretle yemînini çözdüğünü ifâde eder. Bunun tafsilâtı Yemînler Kitâbi'nda gelecektir.
[53] İmâm Şafîî, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu hadîsleri delîl getirerek at etinin yenilmesine cevaz vermişlerdir, imâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik ise at eti yemeyi kerîh görmüşlerdir.
[54] Seleme ibnu'l-Ekva'm bu hadîsi Mağâzî'de, "Hayber gazvesi bâbi"nda uzunca bir metinle ve senedli olarak geçmişti.
[55] Buraya kadar geçen hadîslerin başlığa delâletleri açıktır. Son fıkradaki imamların sözlerinde ise eşek etleri zikredilmemiş tir. Yırtıcı hayvanlarla ilgili bâb, bundan sonra gelecek ve açıklama orada verilecektir. İmâm Buhârî bu beş imâmın, eşek etlerinin zikriyle meşhur olan Ebû Sa'lebe hadîsini tearuz etmediklerini, ancak Peygamber'in yırtıcı azıdişlilerin etini yemekten nehyettiğini söylediklerine işaret etmiştir.
[56] Bunun bir rivayeti Hayber gazvesi bâbı'mn evvellerinde geçmişti.
[57] İbn Abbâs bu âyetle şöyle istidlal etmiştir: Çünkü bu âyette haram kılınanlar, Allah'ın bunun içinde haram kıldıklarıdır. Binâenaleyh harâmlık bunlarla sınırlanır. Bunların dışında olanlar ise mubah olma aslı üzerindedir.
Memleketlerin fakîhleri, ehlî eşek etlerinin harâmlığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak İbn Abbâs'tan, onun eşek etlerini yemeyi mübâh kıldığı rivayet olunmuştur. ÂİŞe ve Şa'bî'den de bunun benzeri rivayet olunmuştur... (Aynî)
[58] Tırnaklı ve pençeli yırtıcı kuşlar da nehiyde azıdişli yırtıcı dört ayaklı hayvanlara katılırlar.
Bu hadîsin te'vîl ve tevcihinde görüş ayrılıkları vardır: Küfe âlimleriyle İmâm Şafîî, hadîsteki nehyin fahrîm için olduğu görüşüne gitmişlerdir. Bunlar yırtıcı dört ayaklı hayvanlarla pençeli yırtıcı kuşların etleri yenilmez demişlerdir. Şu kadar ki, İmâm Şafîî, sırtlan ile tilkiyi yırtıcı hayvan sınıfından çıkarmıştır. Se-beb olarak da bu iki hayvanın dişlerinin zayıf olduğunu bildirmiştir.
İmâm Mâlik, hadîsteki nehyi kerahete hamletmiş ve: "Yırtıcı hayvanların domuz derecesinde harâmlığı sabit değildir. Çünkü sahâbîlerin yırtıcılar hakkında ihtilâfı vardır" demiştir. Hâkim'in, Câbir'den rivayet ettiği bir hadîste de Rasûlullah, sırtlan etine cevaz vermiştir.
Özetlersek: Atâ ibn Ebî Rebâh, Mâlik, Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, jshâk ibn Râhûyesırtlan etinin mübâh olduğu görüşüne gitmişlerdir. Hasen Basrî, Saîd ibn Müseyyeb, Evzâî, Sevrî, Abdullah ibn Mübarek, İmâm Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmâm Muhammed, sırtlan eti yenilmez demişler ve bu Ebû Sa'lebe hadîsinin umûmîliğiyle istidlal etmişlerdir. Hâkim'in Câbir'den rivayet ettiği hadîse gelince, şübhesiz ki o, Ebû Sa'lebe hadîsi derecesinden aşağıdadır.
[59] Bu hadîslerin birer rivayeti Zekât ve Buyû'da da geçmişti. Bunlar ve benzeri haberler, ölü hayvan derilerinin kullanılıp faydalanılmasinm cevazına delâlet ederler. Bunlara hükümce aykırı bâzı haberler de rivayet edilmiştir. Bu iki nevi' haber arasındaki zıdlığı gidermek için, müsbet haberler, tabaklandıktan sonra kullanılmasının halâllığına, menfî haberler de tabaklanmadan önce faydalanma ve kullanılmasının'men'ine delâlet ettikleri şeklinde bir te'lîf yapılmıştır.
[60] Bunun bir rivayeti Cihâd'da geçmişti.
[61] Misk, bilinen güzel bir koku çeşididir. Burada zikredilmesinin sebebi, miskin geyikten alman bir madde olması; geyiğin de av hayvanlarından bulunmasıdır. Bir rivayeti Buyû'da geçti. Ebü Davud'un, Ebû Saîd Hudri'den bir rivayetinde Peygamber (S): "Sizin en güzel kokunuz misktir" buyurmuştur.
[62] Bunun bir rivayeti Hibe'de geçmişti. Bir rivayette Peygamber'in bu tavşanın etinden yediği ziyâdesi de gelmiştir.
Hadîs, tavşan etinin yenmesinin cevazına delâlet etmektedir. Dört İmâm da bu görüştedirler. Yalnız Abdullah ibn Amr ibn Âs, İbn Ebî Leylâ ve İkrime *-.....,,,, afifin «onmotini Vprîh (jftrmüslerdir.
[63] Hadîs, başlıktaki hükmü açıklamaktadır.
[64] Bunun bir rivayeti Taamlar Kitâbı'nda da geçmişti. Bu kelerleri, mü'minlerin anası Meymûne'nin kizkardeşi olan Ümmü Hufeyd çölden getirmişti. Ümmü Hufeyd çölde yaşardı. Çölde yaşayanların örfüne göre getirdiği yoğurt kurusu ve yağ gibi diğer yiyecek maddeleriyle birlikte bu kelerleri de hediye olarak getirmişti.
[65] Hadîs başlıktaki mübhemliği beyân etmektedir. Bunun bir rivayeti Temizlik Kitâbı'nda, "Yağ ve su içine pislikler düşmesi bâbı"nda geçmişti.
Hadîsteki cevâb, yağ donmuş olduğuna göredir. Yağ erimiş, akıcı hâlde ise bütünü pis olur. Bu pis olan akıcı yağdan yemekten başka surette faydalanmak caiz midir? Hanbelîler hiçbir suretle faydalanmayı caiz görmezler. Hanefîler satmaya varıncaya kadar faydalanmayı caiz görürler. Onlarca yalnız yenmesi haramdır. Mâliki'ler'le Şâfîî'ler'e göre yalnız yemesi ve satması haramdır. Başka türlü faydalanma, meselâ kandilde yakmak caizdir. Bunlardan herbirinin dayandıkları fıkhı delilleri vardır.
[66] Hadîs, başlığa açıkça delâlet etmiştir. Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği hadîs-, te Peygamber (S) yüzü dağlanmış bir merkebin yanından geçerken "Şu hayvanı dağlayana Allah la'net etsin" diye beddua etmiştir. Yüze damga vurulmasının bu derece çirkin görülmesi, yüzün her organdan ziyâde şerefli bir yer olması, aslî fıtratı ve ilâhî hilkati değiştirmesi ve yüzde çirkinleştirici bir görünüş ba-kımlarmdandır. Fakat ayırma alâmeti olmak üzere yüzden başka yerlere nişan konulması, damga yapılmasında sakınca görülmemiştir. Peygamber'İn zekât ve kurbân develerine alâmetler vurduğu, Zekât ve Hacc Kitâblan'nda geçmişti.
[67] Bu hadîs, alâmetin yüzden başka yere, bilhassa koyunlarda kulağa vurulması hususunda nâsstır. Bu sebeble memleketimizde ve bütün İslâm Âlemi'nde sürü sâhibleri koyunlarını kulaklarından

alâmetlerler. Bu, Peygamber'İn fiiline ta-mâmiyle uygundur.
Gerek insan, gerek hayvan yüzünü dağlayarak alâmet vurmak, Şâfiîler'ce mekruhtur. Hanefîler'e göre birinci hadisteki nehyin açıklığından dolayı haramdır.
Nevevî şöyle dedi: "Yüze dağ vurmak her hayvan hakkında nehyedilmiş-tir. İnsan hakkında ise, güzelliklerin toplanma yeri olmak i'tibâriyle bu nehy daha şiddetlidir, husûsiyle bâzı a'zânın hissinin muattal olmasını mûcib olursa, böyle mahzurlar da eklenince, bize göre bu ibtidâî ve adetâ vahşîce hareket, cinayet derecesine varır".
[68] Tâvûs ile İkrİme'nin bu sözlerini Abdurrazzâk, senedli olarak rivayet etmiştir.
[69] Başlığa delâleti açıktır. Buhârî evvelâ başlıkta bu hadise işaret edip onunla istidlal etti, sonra da hadisin tamâmını sevkeyledi. Kaçak hayvanı bu şekilde avlar gibi vurmak, onun boğazlanması gibi olmuştur. Bu sebeble yeni bir boğazlamaya hacet kalmaz.
[70] Bu hadiste mâlik için bir iyilik yoluyla olduğu, mâlikten bir menfâatin kaçmasından korkulduğu ve bir fâsidlik olmadığı takdirde, mâlikten başkasının kesmesinin cevazı hükmü vardır. Bunu İbnu Munîr söyledi (Kastallânî).
[71] Müfessirler diyorlar ki, birinci "Kulû= Yiyiniz"emri, mutlaklığına nazaran ibâ-ha, ikinci "Uşkurû = Şükrediniz"emri, vucûb içindir. ZîrâUsûl ilminde beyân olunduğu üzere yemek, içmek gibi sırf kulların lehine meşru' faydalanma bahşeden emirler vazîfe değil, birer hakk teşkil ederler. Bunlar vazîfe gibi v&cib te-lâkkî edilecek olursa, terkinde ceza lâzım gelir; bu ise lehe olduğu açık olan bir emrin aleyhe dönmesini gerektirir ki, buna mevzuun tersine dönmesi denilir, tenakuz olur. Binâenaleyh halâlinden yemek bir hakk, fakat haramdan çekinmek ve Allah'a şükretmek bir vazifedir... Böyle bir muztarr için bunlardan hangisini bulur ise zaruret mikdân, yânî ölmeyecek kadar yemeğe ruhsat vardır. Bu da bu ruhsatı terkederse günahkâr olur. Fıkıh ilminde "Zaruretler haram olan şeyleri mübâh kılar" ve "Zaruretler kendi mikdânnca takdîr olunur" küllî kaa-İdesi de bu ve benzerleri âyetlerin içlerine aldıkları ma'nâlardır... (Hakk Dîni, I, 589-591).
[72] Ancak her kim bir mahmasada, yânî karın kasığa geçmiş, ölümden veya ölüm mukaddimelerinden korkulur bir açlık hâlinde muztarr olur da bir günâha meyletmeyerek, yânî zaruret mikdârını tecâvüz eylemeyerek veya diğer bir muztar-nn elinden almayarak bunlardan yerse, Allah Gafur, Rahîm'dir; muâhaze etmez. Zaruretler haram olan şeyleri mübâh kılar, fakat zaruret, başkasının hakkını ibtâl etmez; nitekim bu ma'nâ el-Bakara: 173'de "Gayre bağın velâ âdın"diye ifâde olunmuş idi (Hakk Dîni, II, 1570).
[73] Allah size muztarr olduğunuz şey müstesna olmak üzere haram kıldığı şeyleri tafsîl etmiş, haramı halâldan ayırdedip beyân eylemiş iken, Besmele çekilmiş şeylerden yememeniz, yânî yemeyi tecviz etmemenize bir sebebiniz, deliliniz bulunmak ihtimâli var mıdır ki, bunlardan yemeyeceksiniz? Bu tafsîl yukarıda, el-Bakara: 173'te ve daha mufassal olarak el-Mâide: 3. âyetlerinde geçmiştir. Bu sûrede gelecek olan "Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu muhakkak ki, birfisktır..." (Âyet: 121) ile başlayıp bu 145. âyet ile özetlenmiştir {Hakk Dîni, III, 2038).
[74] Demek ki, muztarr İçin yemek hususunda haram olan hiçbirşey yoktur, ancak bağy ve taaddî vardır. Şu hâlde muztarr olmayanlar için bağy ve taaddî evlevi-yetle haramdır. Binâenaleyh evvelki dört şeyde özetlenen haramlar, muztarrın mâadasına mahsûs olduğu hâlde, gayrın hukukuna tecâvüzle başkasının malını yemek ve bir de zarurette zarurete göre, genişlikte genişliğe göre haddini tecâvüz edip israf eylemek mutlak olarak umûm için haramdır. İnsanın yiyeceğine, malına, hukukuna tecâvüz böyle umûmen ve mutlak olarak haram olunca, kendine tecâvüzün daha ziyâde evleviyet ve kuvvet ile haram olduğu da bi'z-zarûre anlaşılır... (Hakk Dîni, III, 2074-2075).
[75] Buhârî bu Kur'ânî nasslarla yetinerek, başlık altında hadis zikretmemiştir.
İşte bu âyetler, muhtâc ve çaresiz olanların tecâvüz etmemek ve sınırı aşmamak şartıyle haramlardan yiyebileceklerinin delilleridir. İnsanlığa her çaresizlik ve zarurette muhakkak bir çıkar yol ve kolaylık nizâmı koyup kaanûnlaş-tiran ve bizleri böyle yüce bir Dîn'in mü'mirilerinden kılan Allah'a sayısız hamd ve senalar, bu en yüksek medeniyet dînini bizlere tam teblîğ edip öğreten Mu-hammed'e de salât ve selâmlar

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AV KİTABI

1. Köpeği Gönderme Esnasında Besmele Çekme Ve Köpeklerin Avlaması
2. Av Veya Davar Köpeği Edinmek Hakkında
3. Köpeklerin Öldürülmesi Hakkında
4. Mi'raz (İle Yapılan) Av Hakkında
5. Çekirgenin Yenilmesi Hakkında
6. Deniz Avı Hakkında
7. Tavşanın Yenilmesi Hakkında
8. Kelerin Yenilmesi Hakkında
9. Kendisinden Bir Uzuv Ayrılan Av Hakkında

AV KİTABI

1. Köpeği Gönderme Esnasında Besmele Çekme Ve Köpeklerin Avlaması

2008. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeğin avını sormuştum da, O şöyle buyurmuştu:"
"Köpeğinin sana tuttuğunu ye. Çünkü (köpeğinin, avı) yakalaması, boğazlaması (sayılır). Ancak onunla beraber (başka) bir köpek bulur da, (avı) onunla birlikte yakalamış ve öldürmüş olmasından kor-karsan, onu yeme! Zira sen Allah'ın adını, (besmeleyi) sadece senin köpeğinin üzerine andın, onu başkasının üzerine anmadın!"[1]
2009. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) mi'raz[2] (ile yapılan) avı sormuştum...". (Ravi, bundan sonra) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını anlattı.[3]

2. Av Veya Davar Köpeği Edinmek Hakkında

2010. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim, av veya davar köpeği hariç bir köpek edinirse, amelinden her gün iki kırat eksilir."[4]
2011. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yezid b. Husayfa'dan, (O da) es-Saib b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki,"
O (yeni es-Saib), Süfyan b. Züheyr'i, Mescid-i (Haram'ın) kapısının yanında beraberindeki insanlara anlatırken işitmiş. O demiş ki, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Kim, kendisine ne ekinde, ne de davar (çobanlığında) faydası dokunmayacak bir köpek edinirse amelinden her gün bir kırat eksilir!"
(Bu rivayet üzerine Süfyan'ın beraberindekiler);
"Bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sen işittin mi?" demişler. O da;
"Bu Mescid-i (Haram'ın) Rabb'inin hakkı için, evet!" karşılığını vermiş.[5]

Açıklama

Bu Hadisler, köpek bulundurmanın sadece av ve hayvan bekçiliği için mubah olduğunu göstermektedir. İlgili diğer Hadislerde ziraat bekçiliği için köpek beslemenin de mubah olduğu görülmektedir. Âlimler bu Hadislerin hükmüne; bir fayda sağlamak, bir zarara engel olmak için bulundurulan köpeklerin de dahil olduğunu açıklamışlardır. Şafiilere göre, bir ihtiyaç için olmaksızın köpek bulundurmak haramdır. Çoğu âlimlere göre ise bunun mekruh olduğu anlaşılmaktadır. Bu yasağın sebebi, köpek olan yere Meleklerin girmemesi, köpeğin gelip geçenleri rahatsız etmesi, misafiri korkutması gibi hususlar olmalıdır. Bu yasağa, bazı hastalıkların köpek vasıtasıyla yayılması veya insan emek ve şefkatinin öncelikle insana yöneltilmesi, yeryüzünün sınırlı beslenme imkânlarının yine öncelikle insanlara tahsis edilmesi gibi durum ve düşünceler de sebep olmuş olabilir.
Hadislerde geçen "kîrat" kelimesi, aslında, miktarı bölgelere göre değişen bir ağırlık ölçüsüdür. Bir tarife göre bir "kîrat", 4 veya 5 arpa tanesi ağırlığı, yani 0.200046 gr.'dır. Genel olarak bazı Hadislerde "kîrat" bu manaya kullanılmış olabilir. Ancak yukarıdaki Hadislerle diğer bazılarında "kîrat" kelimesi, bir bütünün, miktarı belli olmayan bir parçası manasına gelebilir. Buna göre, yukarıdaki Hadislerin manası, "bulundurulmasına müsaade edilmeyen bir köpek bulunduranın sevabından bir veya iki parça eksilir", demek olur. Bu konudaki Hadislerin bazısında bir kîrat, diğer bazısında iki kîrat sevabın eksileceğinin ifade edilmesine gelince, bu farklılığın sebebi, şu hususlardan biri veya birkaçı olabilir:
Farklı Hadisler ayrı zamanlarda söylenmiş ve her ravi duyduğunu nakletmiştir. Buna bağlı olarak Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önce bir kîrat sevap eksileceğini açıklamış, sonra işin kötülüğünün büyüklüğünü anlatmak için de iki kîrat sevap eksileceğini söylemiş olabilir. Sevabın eksilmesi, verilen zarara yahut köpeğin şirretliğine göre bir veya iki kîrat olmaktadır. Bir kîrat köylerde bulundurulan, iki kîrat şehirlerde bulundurulan köpeklerden dolayı eksilir.[6]

2012. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu't-Teyyah'tan, (O) Mutarrıf tan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Sonra;
"Köpeklerden bana ne?" buyurmuş, ardından da çoban köpeği ile av köpeği (beslemeye) izin vermişti.[7]

3. Köpeklerin Öldürülmesi Hakkında

2013. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti.[8]
2014. "Bize Saîd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Avf, el-Hasan'dan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Köpekler şayet (canlı) soylarından bir soy olmasaydılar, onların hepsinin öldürülmesini emrederdim. (Binaenaleyh, hepsini öldürüp nesillerini kurutmayın). Fakat onlardan bütün katışıksız kara (köpekleri) öldürün!"[9]
Saîd b. Amir; "(Hadiste geçen) "el-behim: katışıksız" kelimesi, "bütünü kara olan, kap-kara" manasınadır" dedi.[10]

Açıklama

İlgili Hadislerden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önce bütün köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Zira halk o zaman, aşın bir şekilde köpek besleme işine dalmıştı. Bu dönemde kuduz gibi bir salgının ortaya çıkmış olması da akla geliyor.
Daha sonra, tamamen kara olanlar hariç, köpeklerin öldürülmesi uygulamasına son verilmişti. Şafii âlimlerden İmamu'l-Haremeyn (Rahmetullahi

Aleyh), yukarıdaki 2012 numaralı Abdullah b. Muğaffel'in (Rahmetullahi Aleyh) Hadisine dayanarak, son aşamada simsiyah köpeklerin öldürülme emrinin de kaldırıldığını ve bütün köpekler hakkındaki dini hükmün bu şekilde, yani öldürülmemeleri şeklinde kesinleştiğini söylemiştir. Alimler arasında, kuduz ve ısırgan köpeklerin öldürüleceği hakkında ise ihtilâf yoktur.
Yukarıdaki son Hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hayvan türlerinin korunmasına verdiği ehemmiyet açısından da dikkat çekicidir.[11]

4. Mi'raz (İle Yapılan) Av Hakkında

2015. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdulah b. Ebi's-Sefer'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Adiyy b. Hatim'i, şöyle derken işittim:
"Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mi'raz (ile yapılan) avı sormuştum," O da şöyle buyurmuştu: *"(Mi'raz) sivri tarafı ile isabet ettiğinde, (avı) ye; enli tarafı ile isabet edip de öldürdüğünde ise, artık o "mevkûze: (taş, sopa gibi şeylerle) vurulup öldürülen hayvan" (hükmündedir), (onu) yeme!"*[12]

Açıklama

"Mi'raz", "iki tarafı ince, ortası kalın olan yeleksiz ok; iki tarafında demir bulunan değnek; bir tarafı değnek şeklinde olan ağaç" gibi, değişik şekillerde tanıtılan eski bir av âletidir. Böyle bir âletle av yapıldığında şayet hayvana âletin sivri taran isabet ederse, bu hayvanın boğazlanması sayılır ve hayvan helâl olur; şayet hayvana âletin enli tarafı isabet ederse, bu durumda hayvan, Kur'an-ı Kerim'de haramlığı bildirilen "mevkûze: (taş, sopa gibi şeylerle) vurulup öldürülen hayvan"[13] sayılır, dolayısıyla etini yemek haram olur.[14]

5. Çekirgenin Yenilmesi Hakkında

2016. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu Ya'fur'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Evfa'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber yedi savaş yaptık, (bunlarda) çekirge yerdik!"[15]

6. Deniz Avı Hakkında

2017. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek kıraat yoluyla Malik'ten, (O) Safvan b. Suleym'den, (O da) el-Ezrak sülalesinden olan Saîd b. Seleme'den (naklen) haber verdi ki,"
el-Mugire b. Ebi Burde -ki, O Abduddar oğulları'ndan bir adamdır-, kendisine haber vermiş ki, O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Bir adam Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle demiş: "Muhakak ki bizler denize açılıyoruz. Beraberimizde ise az su taşıyabiliyoruz. Bu sebeple şayet biz bu (su) ile abdest alırsak, susarız. Acaba deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Onun (yani denizin) suyu temiz ve temizleyici, ölmüş hayvanı, ("meyte"si) helâldir" buyurmuş.[16]

Açıklama

Bu Hadis bütün deniz hayvanlarının "ölmüş = meyte"lerinin yenmesinin helâl olduğunu göstermektedir. Buradaki "ölmüş hayvan = meyte" kelimesi, âlimlerin cumhuruna göre, sadece denizde yaşayan ve hem suyun içinde kendi kendine ölmüş olan, hem de avlanarak su dışına çıkarılmakla ölmüş olan deniz hayvanlarının ölülerini kapsamaktadır. Hanelilere göre bu Hadiste helâlliği bildirilen deniz "meyte"sinden maksat, sadece balıklardır. Onlara göre suda kendi kendine ölüp su yüzüne çıkan balıklar da, eğer sırtlan su üzerindeyse yenir, karınlan su üstündeyse yenmezler. Bu son konuda onların, zayıf bir Hadis delilleri de vardır. Suda, suyun aşırı soğukluğu veya aşırı sıcaklığı gibi bir sebepten dolayı ölen balıklar ise yenir.
Âlimler, bu Hadis ve ilgili diğer Hadis ve Ayetlere dayanarak, deniz hayvanlarının helâlliği konusunda da farklı görüşler serdetmişlerdir. Hanefilere göre deniz hayvanlarından sadece, bütün çeşitleriyle balıklar helâldir. Malikiler, Şafiiler ve Hanbeliler ise, bütün deniz hayvanlarının helâl olduğunu söylemişlerdir. Bir rivayete göre Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), kurbağayı, Malikiler ise deniz domuzunu bundan istisna etmiş, yani bunların helâl olmadığını söylemişlerdir.[17]

2018. "Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr'dan -yani ibn Dinar'dan-, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi üç yüz kişi ile (bir sefere) göndermişti. Derken acıkmış ve nihayet denize varmıştık. (Deniz dışarıya) bir hayvan atmıştı. Biz de ondan yemiştik. Öyle ki, sonunda vücutlarımız (eski hallerine) dönmüşlerdi. Sonra Ebu Ubeyde (bir gün, Anber balığı denilen bu hayvanın) kaburga kemiklerinden birini alıp (yere) koymuş, ardından gaziler arasındaki en uzun adamı, gazilerde bulunan en büyük devenin üzerine bindirmiş, (bu adam) da o (kaburga kemiğinin) altından geçmiş idi."[18]
Bu, (Hadisin asıl lafizlarıyla değil de) mana (ile rivayet edilmiş şeklidir.)[19]

Açıklama

Bu sefer, Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için H. 8. yılın Receb ayında yapılmıştı. Bu sefere "Seynı'1-Bahr Gazvesi", "Ceyşu'l-Habat" adlan verilir. Seferin komutanı Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah (Radıyallahu Anh) idi. Sahabiler dönüşlerinde, buldukları anber balığının etinden Medine'ye de götürmüşler ve Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ondan yemiş idi. Bu husus, Hadisin bazı rivayetlerinde açıklanmaktadır. Deniz "meyte"sinin helâlliğini gösteren, bazı rivayetlerdeki bu açıklamadır.[20]

7. Tavşanın Yenilmesi Hakkında

2019. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Hişam b. Zeyd b. Enes bana haber verip dedi ki," Enes b. Malik'i şöyle derken işittim:
"Biz Merru'z-Zahran denilen yerde iken bir tavşan ürkütüp kaçırmıştık. Bunun üzerine topluluktakiler (yakalamak için peşinden) koşmuş, ama (yakalayamadan) yorulmuşlardı. Sonra ben onu tutmuş ve (babam) Ebu Talha'ya getirmiştim. O da onu boğazlamış ve iki uyluğunun üst taraflarını -veya "iki budunu" (Şu'be, hocasının hangisini söylediğinde şüphe etmiştir)- Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) göndermiş, (Rasulullah da) onları kabul buyurmuştu."[21]
2020. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Davud b. Ebi Hind, Amir'den, (O da) Muhammed b. Safvan'dan (naklen) haber verdi ki;"
O (yani Muhammed), iki tavşanı (omuzuna) asmış olduğu bir halde Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rastlamış ve şöyle demiş:
"Ya Rasullulah! Gerçekten ben ailemin davar sürüsüne girdim ve şu iki tavşanı avladım. Sonra, kendisiyle onları boğazlayacağım keskin bir şey bulamadım ve onları çakmak taşı ile boğazladım. Şimdi (onları) yiyebilir miyim?" (Hz. Peygamber de)
"Evet" buyurmuş.[22]

8. Kelerin Yenilmesi Hakkında

2021. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki." O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) kelerin (hükmü) soruldu da O;
"Ben onu ne yerim, ne de haram kılarım!" buyurdu.[23]

2022. "Bize Sehl b. Hammad haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize el-Hakem rivayet edip dedi ki, Zeyd b. Vehb'i, el-Bera b. Azib'den, (O da) Sabit b. Vedia'dan (naklen) rivayet ederken işittim ki, (Sabit) şöyle demiş:"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir keler getirilmişti de O;
"Allah daha iyi bilir ya, (bu), şekli değiştirilmiş bir türdür (veya şekli hayvan şekline çevrilmiş bir ümmettir!)" buyurmuştu.[24]
2023. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf el-Ensari haber verdi ki, Abdullah b. Abbas O'na haber vermiş ki, kendisine "Allah'ın Kılıcı" denilen Halid ibnu'l-Velid O'na haber vermiş ki,"
O (yani Halid), Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Meymûne'nin -ki O, (Halid'in) de teyzesidir, İbn Abbas'ın da teyzesidir- yanına girmişler ve yanında, kız kardeşi Hafida bintu'l-Haris'in Necd'den getirmiş olduğu kızartılmış bir keler bulmuşlar. (Hz. Meymûne) de hemen bu keleri Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sunmuş. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini bir yemeğe, (durumu) kendisine anlatılıp ismi söylenmedikçe nadiren yaklaştırırmış. Neyse Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini bu kelere uzatmış. Bunun üzerine orada bulunan kadınlardan biri;
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine ne sunduğunuzu bildirin!" demiş. Onlar da;
"Bu, kelerden başka bir şey değildir!" demişler. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini (yemekten) çekmiş. Bu sefer Halid İbnu'l-Velid;
"Keleri haram mı kılıyorsun, ya Rasulullah?" demiş. Hz. Peygamber de);
"Hayır! Fakat o, kavmimin yurdunda olmaz. Bu sebeple ondan tiksiniyorum!" buyurmuş.
Halid, sözüne devamla şöyle demiş: Bunun üzerine ben onu (önüme) çekmiş ve Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bakıyorken yemiştim de, O beni (bundan) men etmemişti.[25]

9. Kendisinden Bir Uzuv Ayrılan Av Hakkında

2024. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem -Abdurrahman demiştir ki, zannediyorum-, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Vâkıd el-Leysi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, halkın, develerin hörgüçlerini, butlarını kesip (yedikleri) bir durumda gelmişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bir hayvandan canlı iken kesilen şeyler, "meyte" (hükmündedir, murdardır)" buyurmuştu.[26]

Açıklama

Bu Hadis, bir hayvandan, diri iken kesilen bir parçanın "meyte" hükmünde ve dolayısıyla yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, yakalanan bir av hayvanından da, ölümünden önce kesilen, koparılan bir uzuv da yenmez. Bu Hadisten, "rahmet Peygamberi" Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medine'yi şereflendirmeleri esnasında Medine halkının hayvanlara ne zalimane muameleler yaptıklarını da öğrenmekteyiz. Böyle bir toplumdan "Sahabe" gibi örnek bir nesil çıkarması, Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mucizelerinden sayılsa yeridir.[27]

---

[1] Buhari, Zebâih, 7-8(6/220); Müslim, Sayd, 1(3/1529); Ebu Davud, Sayd, 2(3/109); Nesai, Sayd, 1(7/158); Tirmizi, Sayd, 1(4/65), 6(4/68); İbn Mace, Sayd, 3(2/1070); Müsned, 4/256-258, 377. Bkz. 2009. ve 2015. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/304
[2] Bkz. 2015. hadis.
[3] Buhari, Zebâih, 1(6/218). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/304-305
[4] Buhari, Zebâih, 6(6/219); Müslim, Musakat, 50-55(3/1201-1202); Nesai, Sayd, 12(7/164-165); Tirmizi, Sayd, 17(4/79); Muvatta, İsti'zan, 13(2/969), Müsned, 2/4, 8, 37. Bkz. 743. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/305
[5] Buhari, Hars, 3(3/67); Müslim, Musâkat, 61(3/1204), Nesai, Sayd, 12(165); İbn Mace, Sayd, 2(2/1069); Muvatta, îsti'zan, 12(969); Müsned, 5/219,220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/306
[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/306-307
[7] Müslim, Musâkat, 48(3/1200-1201); Ebu Davud, Taharet, 37(1/19); Nesai, Taharet, 52 (1/47); îbn Mace, Sayd, 1(2/1068); Müsned, 4/86, 5/56., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/305/307-308
[8] Buhari, Bed'ul-Halk, 17(4/101); Müslim, Musakat, 43(3/1200); Nesai, Sayd, 9(7/163); Tirmizi, Sayd, 17(4/79); İbn Mace, Sayd, 1(2/1068); Muvatta, İsti'zan, 14(2/969); Müsned, 2/22-23,113,133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308
[9] Ebu Davud, Sayd, 1(3/108); Nesai, Sayd, 10(7/163); Tirmizi, Sayd, 16(4/78), 17(4/80); İbn Mace, Sayd, 2(2/1069); Müsned, 4/85, 5/54, 56, 57.
[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308-309
[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/308-309
[12] Buharı, Zebâih, 2(6/218); Müslim, Sayd, 3(3/1530); Ebu Davud, Sayd, 2(3/110); Nesai, Sayd, 22(7/172); Tirmizi, Sayd, 7(4/69); îbn Mace, Sayd, 7(2/1072); Müsned, 4/380. Bkz. 2009. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/310
[13] Maide: 5/3.
[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/310
[15] Buhari, Zebâih, 13(6/223); Müslim, Sayd 52(3/1546); Ebu Davud, Et'ıme, 34(3/357); Nesai, Sayd, 37(7/185); Tirmizi, Et'ıme, 22(4/268); Müsned, 4/353, 357, 380; Musannaf, s.110., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/311
[16] Bkz. 734. ve 735. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/312
[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/312-313
[18] Buhari, Zebâih, 12(6/223); Müslim, Sayd, 18(3/1536); Ebu Davud, Et'ıme, 46(3/364); Nesai, Sayd, 135(7/183); Müsned, 3/309,311.
[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/313
[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/311-314
[21] Buhari, Zebâih, 32(6/231); Müslim, Sayd, 53(3/1547); Ebu Davud, Et'ıme, 26(3/352); Nesâî, Sayd, 25(7/173); Tirmizi, Et'ıme, 2(4/251); İbn Mace, Sayd, 17(2/1080); Müsned,3/118, 171,291; Tayâlisî, s.275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/314-315
[22] Ebu Davud, Edâhi, 15(3/102); Nesâî, Sayd, 25(7/174); Dahâyâ, 18(7/198); Tirmizi, Sayd, 8(4/70); tbn Mace, Sayd, 17(2/1080); Müsned, 3/471., Ebu

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/314-315

[23] Buhari, Zebâih, 33(6/231); Müslim, Sayd, 39(3/1541-1542); Nesai, Sayd, 26(7/174); Tirmizi, Etime, 3(4/251-252); İbn Mace, Sayd, 16(2/1080); Muvatta; İsti'zan, 11(2/968); Müsned, 2/ 9, 10, 33., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/316

[24] Ebu Davud, Et'ıme, 27(3/353); Nesai, Sayd, 26(7/176); İbn Mace, Sayd, 16(2/1078); Müsned, 4/220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/316

[25] Buhari, Zebâih, 33(6/231); Müslim, Sayd, 44(3/1543); Ebu Davud, Et'ıme, 27(3/353); Nesai, Sayd, 26(7/174); İbn Mace, Sayd, 16(2/1079); Muvatta, îsti'zan, 10(2/968); Müsned, 4/88,89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/315/317-318

[26] Ebu Davud, sayd, 3(3/111); Tirmizi, Sayd, 12(4/74); Müsned, 5/218; Müstedrek, 4/124, 239; Dârekutnî, 4/292; Musannaf, 4/494 (Mu'dal olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/318

[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/318-319

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AV BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
KARA AVI
İKİNCİ FASIL
DENİZ AVI
ÜÇÜNCÜ FASIL
KÖPEKLER HAKKINDA

AV BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

KARA AVI

*

İKİNCİ FASIL

DENİZ AVI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KÖPEKLER HAKKINDA AÇIKLAMA

UMUMÎ AÇIKLAMA

İnsanların geçim kaynaklarından biri de avdır. Hatta geçimi sadece avcılığa dayanan cemaatlerin yeryüzünde yaşadığı bilinmektedir. Ayrıca av deyince, günümüzde pek mevzîî olarak zevk için yapılan avlanmalar anlaşılmayacaktır. Bugün, iktisadî hayatta büyük bir yer tutan balıkçılık,avcılığın şümûlüne girer ve İslam dininde deniz avı olarak mütâlaa edilir.
Ferdî ve içtimâî hayattaki ehemmiyeti nisbetinde av meselesi Kur'an ve hadiste yer almış avla ilgili gerekli hükümler beyan edilmiştir: Yenen, yenmiyen av hayvanları, kara ve deniz avı, av hayvanlarından hangi şartlar altında istifade edilebilir? vs... Kur'an-ı Kerim'de, avla ilgili âyetlerin yer aldığı surenin Sofra ma'nâsına gelen Mâide diye isimlenmesi, ilk âyetinin av'la ilgili olması mânidardır: "Ey iman edenler! Akidleri yerine getirin. İhramda iken avlanmayı helâl görmeksizin -bildirilecek olanlar dışındaki- hayvanlar size helâl kılındı..." (Mâide 1).
"Ey iman edenler! Gıyabında, kendisinden kimin korktuğunu ortaya koymak için (ihramlıyken) elinizin ve mızraklarınızın ulaştığı avdan bir şeyle, Allah andolsun ki sizi dener..." (Mâide 94).
"Deniz avı ve onu yemek, size de yolcularada, geçimlik olarak helâl kılınmıştır. İhramlı bulunduğunuz sürece kara avı size haram kılınmıştır.." (Mâide 96). [1]

BİRİNCİ FASIL

KARA AVI

?3471 ?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ????? ?????? ?????????? ??????? ????????. ????? ??????? ????? ???????? ??????: ??? ???????? ??????? ????????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ??? ????????? ???????? ??? ??? ??????? ????????? ??? ??????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ?????????? ?????? ???? ????????? ??? ???????[. ????? ??????

1. (3471)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gün): "Ey Allah'ın Resulü! Biz, şu köpeklerle avlanıyoruz. Bunlardan bize helâl olanı hangisidir? diye sormuştum, şu açıklamayı yaptı:
"Muallem (terbiye edilmiş) köpeğini besmele çekerek gönderdin mi, senin için tuttuğunu ye. Ancak köpek kendisi yemeye kalkmışsa onu yeme. Zira bu durumda ben, avı köpeğin kendisi için yakalamış olmasından korkarım. Eğer senin gönderdiğin köpeklere başka bir köpek karıştı da (hangisinin yakaladığı belli değilse) yine yeme."[2]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, değişik vecihlerde rivayet edilmiştir. Birçok veçhinde şu ziyade yer alır: "Resulullah'a mi'razla avlanan hayvandan sordum. Dedi ki: "Demiri değerek öleni ye, enlemesine değerek öleni yeme, bu, vurularak (kan akmaksızın) ölen gibidir."
Burada mi'raz bir ucunda kesici demiri bulunan bir sopadır. Avcı bunu av hayvanına fırlatır, demir kısmı isabet ederse, hayvanı yaralayarak öldürür. Bu durumda av helâldir. Eğer diğer ucu değer veya sopanın orta kısmı değerse, hayvanda yara açmaz, dolayısıyla darbe tesiriyle ölmüş olur. Her ne suretle olursa olsun, kan akmadan ölen hayvan helâl sayılmadığı için bu avın eti yenmez. Ancak darbe tesiriyle sersemleyen hayvana ölmeden yetişilir ve kesilirse o zaman yenilir.
2 - Köpeğin terbiye edilmiş (muallem) olması, onun, yakaladığı hayvana göstereceği tavırla bilinir: "Eğer avdan yemişse o muallem değildir, onun yakaladığı yenilmez. Yakaladığı hayvanı olduğu gibi getirmişse, hiç yememişse o muallem sayılır, getirdiği yenilir."
3- Av köpeğinin yanında, onunla salınmayan başka bir köpek görülürse, av yine yenilmez, çünkü muallem olan mı yakaladı, bu yabancı olan mı yakaladı bilinemez. Âlimler bu mesele vesilesiyle şu kaideyi belirtirler: "Kesilen hayvanı mubah kılan husus "kesme işi"dir, bu hususta şekk hâsıl olursa, o hayvan yenmez." Öyle ise öldüreceği hayvan helâl addedilen muallem köpek tarafından mı öldürüldü, muallem olmayan köpek tarafından mı öldürüldü şeklinde girecek bir şüphe, avı yenmez kılmaktadır.[3]

?3472 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ???????. ?????????? ?? ??????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????

???????????? ??????????? ??????? ?????? ???????????? ????? ???????? ???? ????: ????? ??? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ??? ????????? ??????? ????? ???? ???????? ???????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ???????? ??????. ????? ?????? ?????????? ??????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ??????. ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ????????? ??????[. ????? ?????? .

2. (3472)- Ebû Salebe el-Huşenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: [Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:]
"Ey Allah'ın resulü! Biz Ehl-i Kitab'ın yaşadığı bir diyardayız. Onların kaplarından yiyebilir miyiz? Ve biz av memleketindeyiz; hem muallem (öğretilmiş) köpeğimle ve hem de yayımla avlanıyorum, muallem olmayan köpeğimle de avlandığım olur. Bunlardan hangisi benim için uygundur?" diye sordum. Buna şu cevabı verdi:
"Ehl-i Kitapla ilgili sorundan başlayalım: "Başka bir kap bulabilirseniz, onların kabından yemeyiniz. Başka kap bulamazsanız, onları önce yıkayıp sonra içlerinden yemek yiyin. (Ava gelince), yayınla avladığın ve üzerine besmele çektiğin avını ye. Muallem köpeğinle avladığın ve üzerine besmele çekmiş bulunduğun avı da ye. Muallem olmayan köpeğinle avladığın hayvana yetişmiş, kesmiş isen onu da ye!"[4]

?3473 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ???????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (3473)- Yine Ebû Sa'lebe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Okunu attıktan sonra kaybetmiş olsan ve (üç gece) sonra (okun isabet ettiği ava) erişsen, bu av kokmadıkça onu yiyebilirsin."[5]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen iki hadiste, açıklanması gereken birkaç mesele var:
1- Ehl-i Kitab'ın kaplarının yiyecek işlerinde kullanılması: Onların en azından domuz gibi, İslâm'ın necis addettiği şeyi çokça kullandıkları için, kaplarının yıkanmadan kullanılması yasaklanmıştır. Ancak bu meselede fukaha farklı görüşler ileri sürmüştür.
Bu hadisi esas alanlar, ehl-i kitabın kaplarının yıkanmadan kullanılmamasına hükmetmiştir. Ancak bunların kullanılmasını esas alanlarda olmuştur. İbnu Dakîki'l-Îd, buradaki ihtilafın "asıl"la "gâlib"in ihtilâfından ileri geldiğini belirtir. Ona göre, sadedinde olduğumuz hadisin delâlet ettiği hükmü esas alanlar "galib durum"dan hâsıl olan zannın "asıl"dan hâsıl olan zanna galebe çaldığı görüşüne dayanmışlardır. "Asıl" olan temizliktir. Gelib durum ehl-i kitabın bizce necis olan şeylere sıkça yer vermeleridir. "Necâset tahakkuk edinceye (yani necâsetin varlığı iyice bilininceye) kadar asıl ile hükmetmek gerekir" diyenler, öbürlerine iki ayrı cevap verirler:
1) Hadiste gelen yıkama emri, istihbâba hamledilir. Böylece ihtiyaten, hem hadisin hükmü ile hem de asıl ile amel edilmiş olur.
2) Ebû Sa'lebe hadisinden murad, Ehl-i kitab'ın kabında necaseti bizzat gören kimsenin halidir. Bu durumda, yıkamadan o kabı kullanamaz. Nitekim bazı rivayetlerde mecusilerin kabının yıkanması mevzubahis edilmiştir. Zira onlar hayvanlarını kesmezler, dolayısıyle kapları necistir. Der ki: "Ebû Sa'lebe hadisinde kastedilen kap, içerisinde domuz eti pişirilmiş veya şarap içilmiş olan kaptır. Nitekim bu durum Ebû Dâvud'un rivayetinde tasrih edilmiştir:
"Biz ehl-i kitapla komşuyuz. Onlar tencerelerinde domuz pişiriyorlar, kaplarında şarap içiyorlar..."
Aksi görüşü müdafaa eden fakihler, küffârın necis şeylerde kullanılmayan kaplarını kastederler. Onlara göre o kapların kullanılması, yıkanması bile caizdir, ancak yıkanmasını onlar da evlâ görür. Ama bunu, ihtilâftan kurtulmuş olmak için söylerler, kerâhet bulunduğu için değil."
İbnu Hacer der ki: "Birinci cevaba göre, bu kapların yıkanmadan kullanılması mekruh olabilir. Hadisin zâhir hükmü de budur. Başka kap olsa bile, yıkanarak kullanılmaları ruhsattır. Başka kap yoksa kullanılmaları kerâhetsiz câizdir. Zirâ, ondan yemek mutlak olarak yasaklanmıştır. İzin ise, iki şarta bağlı kılınmıştır:
a) Başka kabın yokluğu,
b) Onların yıkanması.
İbnu Hazm ez-Zâhirî, Ehl-i Kitab'ın kaplarının kullanılmasını iki şartın da tahakkukuyla tecviz eder, değilse haram olduğuna hükmeder:
1) Başka kap olmamalıdır.
2) Mutlaka yıkanmalıdır.
2- Hadiste, yayla avlanılan hayvanın besmele çekilmiş olması kaydıyla yenmesine ruhsat verilmektedir. Av ve zebîhalara yani kesilen hayvanlara besmele çekme -ki tesmiye de denir- işi, ulemâ arasında ihtilaf edilen bir konudur.
Hemen belirtelim ki, av ve zebîhalara tesmiyenin meşruiyeti, bi'l-icmâ sâbittir. Bu hususta ihtilâf yoktur. İhtilâf, yemenin helâl olması için bunun şart olup olmadığı hususundadır.
* Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî ve ulemanın cumhurları unutarak besmeleyi terkedenin kestiğinin veya avladığının yenmesini caiz görürler, âmmden terkedeninkinin yenmiyeceğini söylerler.
* İmam Şâfiî ve bir grup fakihe göre -ki bu, İmam Mâlik ve Ahmed' den de rivayet edilmiştir- tesmiye sünnettir, bir kimse sehven de, âmmden de terketse kestiği, avladığı yenilir, hayvanın helâl oluşuna zarar vermez.
* Ahmed İbnu Hanbel'in râcih görüşüne, Ebû Sevr ve bir kısım ulemânın tercihine göre, tesmiye vacibtir, çünkü Adiyy hadisinde (3471) tesmiye şart kılınmıştır. Bu hükme gitmede başka karîne ve deliller de ileri sürülmüştür.
Bu mevzuda ulemânın farklı mütâlaaları var, teferruata burada girmeyeceğiz.
3 - Ebû Sa'lebe hadisinin son kısmında avcı, okunu attıktan sonra avı zamanında bulamayıp birkaç gün sonra bulması halinde bunun helâl olma şartları belirtiliyor: Av kokmadıkça helâldir. Ancak, hadisin başka vecihlerinde geldiğine göre, hayvan üzerinde, kendi okundan başka bir okun izine rastlanmamalıdır. Yani hayvanın ölmesine sâdece avcının attığı ok sebep olmuş olmalı, başka bir sebep daha araya girmemelidir. Başka bir sebebin de araya girmesi, hayvanı haram kılar. Nitekim daha önce, muallem olan köpeğe bir başka köpeğin de iştirakiyle, hayvanın yakalanması halinde avın haram olacağı belirtilmişti. Burada şu hususun bilinmesi gerek: Âlimler, ölüme sebep olan bir başka sebep derken, sadece bir başka ok izini kastetmezler, ölüme sebep olucu herhangi bir sebepten gelen bir izi kastederler. Öyle ise tereddüt halinde avın behemahal haram olacağı belirtilir. Hadisin bir başka vechi şöyle: "Hayvanda okunu bulur, herhangi bir vahşi hayvanın eserini görmezsen ve okunla öldüğünü anlarsan onu yersin."
İmam Şâfiî, ölümü avcının nazarından hariçte meydana gelen avın yenmesine hükmetmiş ise de, Nevevî ve Beyhakî gibi Şâfiî ülemâsı bunu sâbit sünnete muhalif bulurlar.
Nevevî, kokmuş yemeği Resulullah'ın haram etmediğini zikrederek, buradaki nehyin tahrimî değil, tenzihî olduğunu belirtir. Bazı âlimler üç değil iki günde geçmiş olsa kokmuşsa, yemenin mekruh olduğunu belirtirler.[6]

?3474 ?4? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ???? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??????: ???? ????? ???? ?????? ?????? ?? ???????? ?????????[. ????? ???? ???? .

4. (3474)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'a öğretilmiş (muallem) bir köpek avı öldürecek olursa, yenilip yenmiyeceği sorulmuştu:
"Ye dedi, ondan sadece bir parça da kalmış olsa."[7]

AÇIKLAMA

Bu hadis, muallem köpek, üzerine gönderildiği avı yakalamakla kalmayıp, bir miktar yiyecek olsa, köpeğin artığı durumunda olan avın etinin yenilebileceğini ifade etmektedir. Hadis aslında mürsel ise de, daha önce kaydedilen hadis bunu takviye eder. İmam Mâlik'ten gelen meşhur görüş budur. Şâfiî'nin kavl'i kadîmi de böyledir. Başka âlimler de bu görüşü benimsemiştir. Ayrıca bu görüş şu âyetin zâhirine de uygundur: "...Öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın" [Mâide 4).
Âlimler der ki: "Köpeğin getirdiği artık parça yenir, çünkü, yemesinden sonra bâki kalan, "bize tuttuğu şey"dir, bu da âyetin zâhirine göre helâldir."
İmam Mâlik'e ve yeni görüşünde Şâfiî'ye göre köpeğin artığı yenmez, muallem de olsa. Ancak, nehiy kerâhete hamledilerek bu iki görüş cem edilmiş ve muallem köpeğin öldürdüğü ve hatta ucundan yediği avın helâl olacağı umumiyetle kabul edilmiştir. Nitekim, Ebû Dâvud'da kaydedilen bir rivayetinde, "Ebû Sa'lebe denen bir bedevî sorar:
"Ey Allah'ın Resulü, benim muallem köpeklerim var, onlar(ın avları) hakkında bana fetva ver!" der. Aleyhissalâtu vesselâm: "Senin için yakaladıklarını ye!"der. Adam tekrar sorar: "Yakaladığından yerse?"

"Yakaladığından yese de!" diye cevap verir. "[8]

?3475 ?5? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???]???? ????? ???? ??? ?????? ??????: ???? ???? ?????? ??????????? ????????? ??????. ??????: ??? ??????? ???????? ???????? ??????. ????: ????? ??????. ????: ????? ??????. ????: ???????? ?? ???????? ????: ??? ????? ???????? ???????? ??????. ??????: ????? ????????? ???????? ?????: ????? ????????? ????????? ??? ???? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ???? ?????: ?? ?????[. ????? ??????? .

5. (3475)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resûlü, benim öğretilmiş köpeklerim var. Onlar hakkında bana fetva ver!" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Köpeğin senin için tuttuğu şeyi ye!" buyurdular. Adam:
"Köpek, avı öldürmüşse?" dedi.
"Öldürse de!" buyurdular.
"Yayım hakkında da bana fetva ver!" dedi.
"Okunun sana geri getirdiğini ye!" buyurdu.
"Avı gözden kaybetmişsem?"dedim. "Avı gözden kaybetsen de! buyurdu, yeter ki, av üzerinde senin okundan başka bir ok izine rastlamamış olasın. Veya onu kokmuş bulmamış olasın."[9]

?3476 ?6? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ????????? ?????: ?????? ? ???????? ?????????? ??? ???????? ??????????. ???????? ???????? ????????? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»?????« ?????? ???????: ???? ???? ?? ???? ?????? ??? ??????? ?? ???? ???? ????? ??? ??? ?????? ????????.»???????? ??????« ??? ????????? ?????????? ?? ???????? ??????????? ?????? .
»?????? ????????« ??? ?????????? ????????????? .

6. (3476)- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) parmakla çakıl atmayı yasakladı ve: "O, avı öldürmez, düşmanı paralamaz; ancak göz patlatır, diş kırar! " buyurdu."[10]

AÇIKLAMA:

Dilimize umumiyetle sapan diye çevrilen hazf'ı, lügatçiler iki parmak arasından çakıl veya çekirdek gibi küçük cisimleri fırlatmak olarak tarif ederler: Baş parmağın iç kısmı ile şehadet parmağının dış ucu arasında fırlatma. Mihzafe (sapan) denen âletle küçük taşların atılması da aynı masdarla ifade edilir. Bu atışların hiçbirisi av üzerinde yara açacak, kan akıtacak mahiyette değildir. Büyük hayvanlara sadece eziyet verir. Küçükleri öldürse de kan akıtmayacağı için, o av yenmez. Şu halde göz çıkarma, diş kırma nev'inden hasıl edeceği sakatlamalar av hayvanına işkenceden başka bir zarar vermez. Bu sebeplerle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) parmak ve sapanla çakıl fırlatmayı, taş atmayı yasaklamıştır.
Bazı şârihler, helâl olan avlama tarzını bizzat Kur'an-ı Kerim'in tayin ettiğini belirtirler:
"Ey iman edenler! Gıyabında kendisinden kimin korktuğunu ortaya koymak için (ihramlıyken) elinizin ve mızraklarınızın ulaştığı avdan bir şeyle, Allah andolsun ki sizi imtihan eder" (Maide 94).
Şu halde âyet, avlamada "elle tutmayı" "rimâh" yani "mızraklarla öldürmeyi" esas almaktadır. Mızrağın zikri, avın yaralayıcı aletle olması gereğine işarettir. Taş atmakla, sopa vurmakla öldürülen av helâl olmaz. Bu çeşit öldürülene mevkûze denir, temiz değildir, necistir, yenmez. Mevkûze'nin yenebilmesi için ölmezden önce ayrıca bıçak vurulması, kan akıtılması gerekir. Bıçak yetişmeden, darbe tesiriyle ölen hayvan yenmez.[11]

?3477 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

7. (3477)- Hz.Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mecusî köpeğinin avladığı avın etini yemeyi yasakladı."[12]

AÇIKLAMA:

Begavî, bu hadisi açıklarken der ki: "Müslüman kimsenin mecusinin köpeğiyle avladığı helâldir. Ama mecusinin müslüman köpeğini kullanarak avladığı haramdır, ancak müslüman, hayvan ölmezden önce ona yetişir ve keserse bu takdirde helâl olur. Şayet bir müslüman ve bir mecusi av üzerine köpek göndermedeortak davransalar ve hayvan avı yakalasa ve öldürse bu hayvan haramdır Aliyyül'l-Kâri der ki: "Hayvanın etinin yenmesi için, ulemânın: "Keseni müslüman olmalıdır" şartını koyması, âyette geçen İmma zekkeytum (Mâide, 3) ibâresine dayanır. Keza kitâbî olması şartı da "...Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir" (Mâide 5) âyetine dayanır. Burada helâl olan yemeklerinden murad (şeriatlarının esasına uygun olarak) kestikleridir. Zira, kesilen cinsten olmayan mutlak yiyecek hangi kâfirden olursa olsun helâldir. Kitâbîlerin kestiklerinin helâl olması için, kesim sırasında kitâbînin Allah'ın isminden başka bir isim zikretmemesi şart koşulmuştur. Öyle ki, kesim sırasında Hz. İsa'nın ismi veya bir azizin ismiyle kesecek olsa, kestiği yenmez. Zira âyette "...Allah'tan başkası için kesilen hayvanı haram kılmıştır" (Bakara 173) buyrulmuştur. Tevhide inanmadıkları için mecûsî ve putperestlerin kestikleri yenmez."[13]

İKİNCİ FASIL

DENİZ AVI

?3478 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ????? ?????? # ???????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?? ????????? ??????? ????? ????????? ??????????? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ????????. ????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ????: ?????? ?????????? ???? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??? ????????. ???????? ????? ????????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????. ???????? ????? ????????? ??????? ??????? ????? ??????????. ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????: ??????? ????? ????: ?. ???? ?????? ?????? ?????? ?????? #? ???? ??????? ?????? ?????? ???????????. ?????????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????????

?????? ??????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ????? ?????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?? ??????? ????????? ???????? ??????. ???????????? ???? ???????? ????? ??????? ??????? ?????? ????????????? ??? ???????. ??????? ????????? ??????????? ????????? ????? ???????? ?????? # ??????? ???? ?????? ????????? ????? ?????? ??????! ?????? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????[. ????? ?????.»????????« ???? ????? ?????? ??????? ??? ????????? ??????? ???????? ?“???.»???????????« ?????? ????????? ?????????? . »????????? ?????????« ?????? ????????? ????? ?????? ??? ??????? ????? ???? ????????.»???????????« ??? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ????? ???? ?????? ?? ????? .

1. (3478)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi gazveye gönderdi. Biz üçyüz kişilik bir gruptuk, komutanımız da Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh (radıyallâhu anh) idi. Kureyş'in kervanını takip ediyorduk. Azığımız da bir dağarcık içine konmuş hurmadan ibaretti. Başka bir şeyimiz yoktu. Ebû Ubeyde bundan bize [önce avuç avuç veriyordu, sonra] tane tane vermeye başladı. Kendisine:
"Bununla nasıl idare ediyordunuz?"diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"Biz hurmayı âdeta emiyorduk, bebeğin emmesi gibi. Sonra da üzerine su içiyorduk. Bu bize geceye kadar yetiyordu. Tükendiği zaman yokluk içinde kaldık. İki hafta sahilde ikâmet ettik, şiddetli açlık geçirdik. Öyle ki ağaç yaprakları yedik. Ordumuza yaprak ordusu dendi. (Bu esnada) deniz bize anber (balinaya benzer bir balık, adabalığı.) denen bir hayvan attı. Ebû Ubeyde (radıyallâhu anh) buna önce, "meytedir (yani leştir, yenmesi haramdır)" dedi. Sonra da: "Hayır, meyte değildir, bizler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elçileriyiz, Allah için buradayız, üstelik muzdar durumdayız" dedi.
Ondan iki hafta boyu yedik. Yağından da süründük. Hatta vücudumuz kendine geldi, eski halini aldı. Ebû Ubeyde, hayvanın kaburgalarından bir kemik alıp yere dikti. Sonra en boylu şahsı ve en boylu deveyi aradı. Adam deveye bindirildi ve kaburganın altından geçti. Hayvanın göz çukurunun içine tam dört kişi oturdu. Gözünden nice kulle[14] yağ çıkardık. Etinden kendimize azık yaptık. Medine'ye gelince durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattık.
"Bu, Allah'ın sizin için (denizden) çıkardığı bir rızıktır. Beraberinizde, etinden hala var mı?" buyurdu. Biz de bir miktar gönderdik. O, bundan yedi."[15]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, deniz hayvanlarının kendiliğinden ölmüş olanlarının yenilebileceğini göstermek maksadıyla kaydedilmiştir.
Rivayette görüldüğü üzere Ebû Ubeyde önce bunun meyte (leş) olduğuna ve haram olduğuna içtihad eder. Fakat sonradan:
1- Allah yolundasınız;
2- Muzdarsınız diye içtihad ederek helâl olduğuna hükmeder, askerler de yerler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o etten taleb edip yemesi, onun helâl olduğunu göstermek, askerlerin gönlünü o hususta hoş kılmak içindir. Çünkü (aleyhissalâtu vesselâm) muzdar olmadığı halde o etten yemiştir.
Hattâbî der ki: "Bu hadis, denizin bütün hayvanlarının mübah, meytesinin de helâl olduğuna delildir. Zira (aleyhissalâtu vesselâm): "O etten daha var mı, bana da tattırsanız" buyurmuş ve getirileni yemiştir. Bu hal refah halidir, zaruret değil. Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'ın da şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Denizdeki her hayvanı Allah sizin için kesmiş, temiz kılmıştır." Muhammed İbnu Ali'nin, "Denizde olan her şey temizdir" dediği rivayet edilmiştir. Evzâî de şöyle derdi: "Hayatı denizde geçen her canlı helâldir."
Kendisine "timsah da mı?" denince "Evet!" demiştir.
Şâfiî mezhebinin galip görüşü, bütün deniz hayvanlarının helâl olması merkezindedir. O sadece kurbağayı istisna tutar, bu da onun öldürülmesi hakkında yasak geldiği için.
Ebû Sevr: "Suya sığınan her şey helâldir. Kesilenler ancak kesilmekle helâl olur. Balık gibi kesilmeyenin ölüsü de dirisi de helâldir."
Ebû Hanîfe, balık dışındaki deniz hayvanlarını mekruh addeder.
Süfyân-ı Sevrî: "Yengeçte bir beis olmayacağını ümid ederim" demiştir.
İbnu Vehb: "Leys İbnu Sa'd'a su domuzu, su köpeği, su insanı ve bütün deniz hayvanları hakkında sordum. Şu cevabı verdi: "Su insanı, hiçbir halde yenmez. Domuza gelince, insanlar domuz diyorsa yenmez, zîra Allah Teâlâ Hazretleri domuzu haram kıldı. Köpeklere gelince, denizde de karada da onda bir beis yoktur."
Hattâbî, Leys İbnu Sa'd'ın "ism"e ve "benzeme"ye ehemmiyet veren bu görüşüne katılmaz, âlimlerin yılana benzeyen ve hatta deniz yılanı denilen balığın helal olduğunda ihtilaf etmediklerini belirttikten sonra der ki: "Bu hal, deniz hayvanları hususunda isimlerin ma'nâsına ve benzerliklere itibar etmenin bâtıl olduğuna delâlet eder. Bunların hepsi balıktır, şekilleri suretleri farklı olsa da. Allah Teâlâ Hazretleri "Deniz avı ve onu yemek size de yolculara da geçimlik olarak helâl kılınmıştır" (Mâide 96) buyurmaktadır. Bu âmm hükmün içine deniz hayvanlarından avlananların hepsi girer. İstisna için delil gereklidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a denizin suyundan sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Suyu temiz, meytesi helâldir." Burada hiçbir istisna yapmadan bütün deniz mahluklarını kasdetti. Kaziyyenin âmm olması, o hususta istisna edilenlerin dışında kalan her şeyin mubah olmasını gerektirir. İstisna da delille sübût bulur."
İslâm ulemâsının, deniz hayvanları ile alakalı umumî görüşlerini böylece kaydettikten sonra mezhebimiz olan Hanefî mezhebinin daha hususî bazı kayıdlarını belirtmemizde gerek var. Zira tatbikatta mezheplere göre amel esastır.
Ömer Nasuhi Bilmen, bu hususta şu özetlemeyi yapar:
"Daima suda yaşayan, suda barınan=taayyüş eden hayvanlardan her nevi balık etleri yiyilebilir helâldir. Kalkan balığı, sazan balığı, yunus balığı, yılan balığı bu cümledendir. Fakat diğer su hayvanları habâisten sayılır. Yenilmeleri caiz olmaz. Meselâ yengeçler, midyeler, istiridyeler, istakozlar helâl değildir, etleri yenilemez.
Kezâlik deniz insanı, deniz aygırı, deniz hınzırı gibi balık suretinde bulunmayan deniz hayvanlarının yiyilmeleri helâl olmadığı gibi avlanmaları da helâl olmadığı görülmektedir.
Suda kendi kendine zâhiren sebepsiz olarak ölüpde suyun yüzüne çıkan balıklar yenilmez. Fakat suyun açılıp kurumasından dolayı ölen, fazla sıcaktan veya soğuktan dolayı ölen veya kuşlar tarafından öldürülen, su içinde bağlı tutulmakla ölen, buz arasında sıkışarak ölen balıklar yenilebilirler. Balıklarda boğazlamak icabetmez.."
Burada hatıra şu soru geliyor: Bugün, deniz ve nehir ve sularının sanayi artıklarıyla kirlenmesinden hâsıl olan zehirlenmeler de balıkların ölümüne sebep olmaktadır. Yukarıda kaydedilen ölüm sebepleri arasında bu gözükmediğine göre, hükmümüz ne olacaktır? Bu balıklar yenmeli mi, yenmemeli mi?
Kanaatimizce bunun kesin cevabını tabiblerin vermesi gerekir. Tabibler insan sağlığına zarar vereceği kanaatindeler. Esasen, iktibasımızın baş kısmında belirtildiği üzere, mezhebimize göre "Suda kendi kendine zâhiren sebepsiz olarak ölüpde suyun yüzüne çıkan balıklar yenilmez" hükmü esastır. Sanayi artıklarıyla zehirlenen balıkları bu gruba dahil ederek yememek ihtiyata muvafiktır. Deniz hayvanlarıyla ilgili bazı teferruat 3493 numarada gelecek.[16]

?3479 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ???????? ????????? ??? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ????? ?????? ??? ??????????[. ????? ??? ????.????? ?????? ??? ????? ???: »? ????? ????? ???????? ?????????«.»?????« ?????? ?? ????? ??????: ??? ??? ??? ???? ??? ?‘??.»??????? ?????? ???????« ???? ????? ??? ????? ??? ????? .

2. (3479) Yine Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Denizin dışarı attığı veya yarısından çekildiği balığı yiyin. Denizin içinde ölmüş ve suyun üstüne çıkmış (tâfi) balığı yemeyin."[17]

AÇIKLAMA:

"Denizin ölüsü helâldir" hükmünü bu hadis kayıtlamaktadır. Eğer ölü, karaya vurmuşsa helal olan budur. Değilse, karaya vurmayan suyun üstünde serbest olan deniz ölüsü "helal" grubuna girmez. Ebû Hanîfe ile Şâfiî mezhebi arasındaki bazı farklar buradan gelir. Suyun üzerinde yüzen ölü balığın yenmeyeceğini söyleyenler buna dayanırlar. Diğer taraftan yüzen ölünün yeneceğine dair Hz. Ebû Bekr, Hz. Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivayet gelmiştir. İbnu Ebî Rebâh, Mekhûl, İbrahim Nehâî, Mâlik, Şâfiî, Ebû Sevr hep bu görüşü benimsemişlerdir.
Hz. Câbir ve İbnu Abbâs, Câbir İbnu Zeyd, Tâvus, Ashab-ı Re'y ise yüzen ölmüş balığın kerahetine hükmetmişlerdir.[18]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KÖPEKLER HAKKINDA

?3480 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ????????? ????????? ???? ??????? ?? ????? ?????? ??????????? ??????? ???? ????????? ???????: ??? ?????? ??????[. ????? ????? ? ??? ???? .

1. (3480)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Av ve çoban köpeği dışında köpek besleyenin ecrinden her gün iki kıratlık eksilme olur." (Sâlim derki: "Ebû Hüreyre (bu hadisi rivayet ederken): "...Veya ziraat köpeği" derdi,) çünkü o ziraat sahibi idi."[19]

?3481 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ???????? ??????? ??? ?????? ????????? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? ??????[. ????? ?????? .

2. (3481)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sürü veya av veya ziraat köpeği dışında bir köpek besleyen kimsenin ecrinden her gün bir kırat eksilir."[20]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) köpeklerle ilgili olarak bir çok beyânlarda bulunmuştur. Burada o hadislerden sâdece iki tanesi yer almaktadır. Bu iki hadis, köpek beslemeyi birkaç istisna dışında yasaklamaktadır. Bu istisnalar koyun köpeği, av köpeği ve ekin köpeğidir.
Köpekle ilgili hadislerden birkaçını kaydediyoruz: "İbnu Ömer anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu ve Medine civarına da köpeklerin öldürülmesi için haber gönderdi."
Yine İbnu Ömer der ki: "...Biz de Medine ve etrafına dağılarak öldürmedik köpek bırakmadık. Hatta çöl halkından bir kadına refakat eden köpeğini dahi öldürdük."
Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah bize köpekleri öldürmeyi emir buyurdu. Hatta kadın, köpeği ile çölden gelirdi de biz o köpeği bile öldürürdük. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) köpekleri öldürmeyi yasakladı ve: "Halis siyahını, iki noktalısını öldürmeye bakın, çünkü o şeytandır" buyurdu."
"Abdullah İbnu Mugaffel anlatıyor: "Resûlullah buyurdu ki: "Eğer köpek, ümmetlerden bir ümmet olmasaydı hepsinin öldürülmesini emrederdim. Öyleyse onların siyah olanlarını öldürün."
2- Köpek besleyenin ecrinden bazı rivayetlerde bir, bazı rivayetlerde iki kîrat eksilme olacağı belirtilmiştir.
Kîrat nedir? Lügatte beş arpa ağırlığı veya yarım dânik ve bir şeyin yirmidörtte biri gibi ma'nâlara gelir. Burada kesin bir miktar aramak gerekmez, "Allah'ın bildiği bir miktar" olarak anlamanın uygun olacağı belirtilmiştir. Yani köpek besleyen bir kimsenin her gün sevabından bir cüzü eksilecektir.
Bu eksilmenin sebebi, "meleklerin köpeğin olduğu yere girmemesi" ile izah edilmiştir. Bazı âlimler: "Köpek başkalarını rahatsız ettiği için" demiştir. köpeğin necaset yemesi, pis koku yayması, bazılarının şeytan olması, kaplara ağzını sokması gibi başka sebepler de zikredilmiştir. Ancak burada Resûlullah'ın koyduğu bir yasağın işlenmesi vardır.
Zamanımızda köpek beslemenin çevre kirliliğinden, insanları meşgul ederek zamanlarını öldürmeye, insanların insanlarla olan beşerî münasebetlerini azaltmaya varıncaya kadar saymakla bitmeyen yeni mahzurları ortaya çıkmıştır. Şu halde yasağı mülâhaza ederken bunların hepsini göz önüne almak gerekir.
Âlimler, bazı rivayetlerde "bir," bazı rivayetlerde "iki kîrat"lık eksilmeden bahsedilmiş olmasını da dikkate alarak bunun sebebini belirtmeye çalışırlar: "Az eziyet (veya zarar) veren, fazla eziyet (veya zarar) veren köpeğe göre değişir" demişlerdir. Resûlullah'ın bu beyanlara, farklı zamanlarda yer vermiş olması da muhtemeldir. Söz gelimi evvela bir kîrat eksilmeden bahsedilmiş, sonra yasağın şiddeti artırılarak zararın iki kîrat olduğu söylenmiş olabilir.
3- Ulemânın Hükmü: Şâfiîlerden Nevevî'ye göre "İhtiyaç yokken köpek beslemek haramdır. Av, ziraat ve çoban için köpek beslemek caizdir. Ev ve sokakların korunması için köpek beslemek hususunda iki nokta-i nazar var: Birine göre caizdir, diğerine göre değil. Esahh olan görüş şudur: Madem ki, hadislerde üç maksadla köpek beslemeye izin verilmiştir. Buna kıyasla sahih bir ihtiyaç olursa başka maslahatlar içinde beslenebilir."
Hanefîlerden İbnu'l-Hümâm, "av , çoban ve ziraat maksadlarıyla köpek beslemek bi'l-icmâ caiz ise de hırsız veya düşman korkusu olmadan (sırf zevk, moda olsun diye) köpek beslemenin câiz olmadığını" belirtir ve eve sokulmaması gerektiğini söyler.
Mâlikîler, bu meselede biraz daha yumuşak davranırlar. Onlar, belirtilen maksadlarla beslenen köpeklerin temiz olduğuna da hükmederler. Ancak diğer mezhep mensupları bu görüşü, köpeğin su içtiği kabın yedi kere yıkanmasını emreden hadise aykırı bularak tenkid ederler.
4- Çevre Temizligi Ve Köpek: Bilhassa sosyetik muhitlerde olmak üzere Batı'ya özenti şeklinde köpek besleme merakı memleketimizde yaygınlık kazanma vetîresine girmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) İslâm diyarlarının böyle bir musibetle karşılaşacağını önceden görerek, bu meseleye ayrı bir ehemmiyet atfetmiş, köpek besleme işini müstakillen ele alıp uyarmış ve yasaklamanın fiilî örneğini vermiştir. Öyle ise, her müslüman bu konuda sağlıklı bir bilgi ve net bir kanaat sahibi olmalıdır.Bu maksadla, hem köpek konusunda buraya kadar kaydedilenleri özetlemek, hemde İslam'ın koyduğu köpek besleme yasağının çevre temizliği açısından ehemmiyetini tebârüz ettirmek için, bu maksadla kaleme alınmış bir tahlilimizi aynen sunuyoruz:
"Çevre ve yolların temizliğinden bahsederken, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın köpek beslemekle ilgili olarak koyduğu bir yasaktan bahsetmemiz gerekmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine devrinde köpek beslemeyi yasaklar ve şöyle der:
"Kim bir köpek beslerse, her gün amelinden bir kîrat eksilir. Çoban, tarla veya av köpeği bundan hariçtir." Tarla köpeğinin istisnâya dahil edilmesi bütün rivayetlerde mevcut değildir ve hatta sahâbe arasında münâkaşalıdır.
Köpek mevzuunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu yasaklama ile yetinmez, bizzat öldürülmelerini de emreder. Öldürme emrinden çoban ve av köpeğini hariç tutar.
Rivayetler, bu maksadla Medine sokaklarına ve yakın çevresine hususî vazifelilerin çıkarıldığını ve şehrin birara tek köpek kalmayacak şekilde temizlendiğini tasrih eder. Hz. Câbir'in bir açıklaması, emrin ilk çıktığı sıralarda çölden Medine'ye gelen kimsesiz kadınlara refakat eden köpeklerin bile öldürüldüğünü, ancak, sonradan bunun yasaklandığını belirtir. Âmâ olan Ümmü Mektum'un rehberliğinden istifade ettiği köpeğinin öldürülmemesi için yaptığı müracaat, önce müsbet karşılanır ise de, sonradan onun köpeği de öldürülür. Her hâl ü kârda istisna kılınanları belirtirken bile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:
"Eğer köpekler, ümmetlerden bir ümmet olmasaydı hepsinin öldürülmesini emrederdim" demiş olması, onun bu mevzudaki azmini ve kararlılığını göstermeye yeterlidir.
Fazla teferruata girmeden şunu da ilave edeceğiz: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), köpeğin necisliği hususunda da ısrar eder. Öyle ki, köpeğin herhangi bir kaba değmesi halinde, kabın yedi ayrı su ile iyice yıkanıp, sonunda da toprakla ovulmadan temiz addedilemeyeceğini belirtir. Buradan hareket eden fakihler köpeğin salyasından, herhangi bir kuyuya tek damla dahi düşecek olsa kuyunun pis addedilmesi gerektiği, binaenaleyh bu kuyunun kullanılabilmesi için, suyunun tamamen boşaltılması icab ettiği hükmünü getirirler.
Köpekten uzak durulmasının ehemmiyetini tebârüz ettirmek için, Resûlullah, köpeğin bulunduğu eve (rahmet) meleklerinin girmeyeceğini de belirtmiştir. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre, Resûlullah'tan habersiz eve giren köpek sebebiyle vahiy kesilmiş, bilâhare Cebrâil aleyhisselâm, "Evinde köpek var, köpek bulunan eve giremem" diye açıklamıştır.
Yeri gelmişken küçük bir istitradla, bu yasağın çevre temizliği açısından arzettiği ehemmiyete dikkat çekmek istiyoruz. Böyle bir yasağın bulunmaması sebebiyle, zevk için köpek besleme geleneğini yürüten Avrupalılar, bilhassa büyük şehirlerde, köpek pisliği yüzünden ciddî şekilde rahatsızdırlar. Köpek besleme âdetinin bulunmadığı bir Doğulu turist, bir Batı merkezine geldiği zaman en ziyâde köpek pisliğinden mutazarrır olur ve ilk dikkatini çeken şeylerden biri bu olur. Nitekim bir gazete haberi, Batılı mühim merkezlerden biri olan Paris'in kaldırımlarına, köpeklerin günde 20 ton pislik bıraktığını, bunu temizletmek için, belediyenin yılda 20 milyon frank (680 milyon Türk lirası) para harcadığını yazıyor. Acaba Fransa, dünyayı sömüren bir devlet vasfını kaybederek, sırf kaldırım temizliğine bu kadar para harcamayacak duruma düşse veya şark memleketlerinde olduğu gibi, belediyecilikte ve beledî hizmetlerde yeterince teşkîlatlanamamış bir durumda olsa, Paris'e kokudan girilebilir mi? Bir başka deyişle, günün birinde bu moda, Doğunun büyük şehirlerinde de (meselâ İstanbul veya Ankara'da) aynı ölçüde yaygınlaşsa, buralar acaba ne hâle gelir?"[21]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/266.
[2] Buhârî, Büyû: 3, Zebâih: 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, Tevhid: 13; Müslim, Sayd: 1, (1929); Ebû Dâvud, Sayd: 2, (2847-2851); Tirmizî, Sayd: 1-7, (1465-1471); Nesâî, Sayd: 1-8, (7, 179-183), 19-23, (7, 193-195); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/267.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/267-268.
[4] Buharî, Sayd: 4, 10, 14; Müslim, Sayd: 12-14, (1932); Ebû Dâvud, Sayd: 2, (2850, 2855, 2856, 2857); Tirmizî, Sayd: 1, (1464); Nesâî, Sayd: 4, (7, 181); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/268.
[5] Müslim, Sayd: 9, (1931); Ebû Dâvud, Sayd: 4, (2861); Nesâî, Sayd: 20, (7, 193, 194); Buhârî, Sayd: 8; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/269.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/269-271.

[7] Muvatta, Sayd: 7, (2, 493); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/271.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/271-272.
[9] Nesâî, Sayd: 16, (7, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/272.
[10] Buhârî, Edeb: 122, Tefsîr Feth: 5, Zebâih: 5; Müslim, Sayd: 54, (1954); Ebû Dâvud, Edeb: 178, (5270); Nesâî, Kasâme: 37, (8, 47); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/273.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/273.
[12] Tirmizî, Sayd: 2, (1466); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/273.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/273-274.
[14]) Kulle: Takriben ikiyüzelli ve daha fazla rıtl hacminde bir ölçek.
[15] Buhârî, Sayd: 12, Şirket: 1, Cihad: 124, Megâzî: 64; Müslim, Sayd: 17, (1935); Muvatta, Sifatu'n-Nebiyy: 24, (2, 930); Ebû Dâvud, Et'ime: 47, (3840); Tirmizî, Kıyâmet: 35, (2477); Nesâî, Sayd: 35, (7, 207, 209); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/276.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/276-278.
[17] Ebû Dâvud, Et'ime: 36, (3815); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/278-279.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/279.
[19] Buhârî, Sayd: 6; Müslim, Müsâkât: 50, (1574); Muvatta, İsti'zân: 12, (2, 969); Tirmizî, Ahkâm: 4, (1487); Nesâî, Sayd: 12-14 (7, 187-188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/280.
[20] Buhârî, Hars: 3, Bed'ü'l-Halk: 14; Müslim, Müsâkât: 58, (1579); Ebû Dâvud, Sayd: 1, (2844); Tirmizî, Ahkâm: 4, (1490); Nesâî, Sayd: 14, (7, 188, 189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/280.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/280-283.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25 AV KİTABI
1. Sopa Ve Taşla Vurulan Avın Yenmesi
2. Eğitilmiş Hayvanlarla Av Yapılması
3. Deniz Avıyla İlgili Rivayetler
4. Yırtıcı Hayvanlardan Köpek Dişleri Olanların Etini Yeme Yasağı
5. Binek Hayvanlarını Yemenin Mekruhluğu
6. Murdar Olarak Ölen Hayvanların Derisini Kullanmak
7. Ölmüş Hayvan Eti Yemek Mecburiyetinde Kalınması

25 AV KİTABI

1. Sopa Ve Taşla Vurulan Avın Yenmesi

1. Nafi anlatıyor: Cüruf te bulunuyordum, iki kuşa taş attım, ikisini de vurdum. Biri ölmüştü, onun için Abdullah b. Ömer onu attı. Diğerini de Abdullah b. Ömer keserle kesmeye götürmüştü, kesemeden o da ölmüştü, bunun üzerine Abdullah b. Ömer onu da attı.[1]

2. îmam Malik'ten: Duyduğuma göre Kasım b. Muhammed sopa ve saçma ile av vurmayı hoş karşılamazmış.

3. imam Malik'ten; Bana gelen rivayetlere göre Said b. Mü-seyyeb vahşileşen ehli hayvanların da av hayvanları gibi vurularak veya benzer şekilde öldürülmelerinden hoşlanmazdı.
îmam Malik'ten: Sopa bir av hayvanına isabet eder de onu öldürürse, bana göre yenmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerimde: «Ey iman edenler! Ellerinizle ve oklarınızla yakaladığınız av hayvanları ile de Allah sizi dener.»[2] buyuruyor. Demek ki insanoğlu eli, oku ve silah cinsinden mevcut aletleriyle elde ettiği her şeyi vurup öldürebilir. Çünkü bunlar avdır. Ayeti Kerimede öyle buyuruluyor.

4. imam Malik, âlimlerden bazılarının şöyle dediğini naklediyor: Bir adam bir av vursa, kendisine de bu esnada bir başkası, su cinsinden bir şey veya eğitilmemiş köpek yardım etse, bu av yenmez. Ancak bir şartla yenir, hayvan oku atan adamın vurup öldürmesi veya okun avın öldürüldüğü yere ulaşması ve hayvanı o okun öldürdüğüne ondan sonra hayvanın yaşamadığına dair kimsenin şüphesi olmaması lâzımdır. Onun avın başına gelişiyle hayvan için artık yaşamak söz konusu olmamalıdır.
îmam Malik'ten:
Senin vuruşunla yıkıldıktan sonra gözden kaybettiğini, biraz sonra onda köpeğinden bir iz ve okundan bir yara ile bulursan ve aradan da bir gece geçmemişse, bu hayvanın etini yemende bir mahzur yoktur. Eğer onu yere yıkıp gözden kaybettikten sonra ya-kalayamadan aradan gece geçmişse yenmez.

2. Eğitilmiş Hayvanlarla Av Yapılması

5. Abdullah b. Ömer, eğitilmiş köpeğin avladığıyla ilgili olarak: «Senin için yakaladığı her şeyi ölmüş veya ölmemiş olsun ye!» derdi.[3]

6. Abdullah b. Ömer'den: Eğitilmiş hayvanın getirdiğim yemiş de yememiş de olsa al.[4]

7. imam Malik'ten: Bana gelen rivayete göre Sa'd b. Ebî Vak-kas'a eğitilmiş köpek, avı Öldürürse ne yapılır? diye sorulmuş Sa'd da şu cevabı vermiş: Bir parça et bile kalsa onu ye.

8. îmam Malik bazı âlimlerin şunları söylediklerini duyduğunu naklediyor: Şahin, kartal, doğan ve bunlara benzeyen diğer bazı hayvanlar eğitilmiş köpek gibi yetiştirilirse onların öldürdükleri av etlerini yemekte bir sakınca yoktur. Ancak bu hayvanlar av üzerine gönderilirken besmele çekilmelidir.
imam Malik der ki: Avcı avı doğanın pençesinden veya köpeğin ağzından kurtarıp da, ölünceye kadar beklese, onu yemek helal olmaz.. Duyduğum en güzel hüküm budur.»[5]
Yine imam Malik der ki: Şahinin pençesinden veya köpeğin ağzında iken kesmek mümkün olan bir av hayvanını kesmeyip onu doğan veya köpek öldürünceye kadar beklemek doğru değildir. Bu şekilde ölen hayvanın etini yemek helâl değildir.
imam Malik'ten: Bir av hayvanına atıp onun yanına henüz daha canlı iken varan fakat onu kesmekte gevşek davranarak onu öldüren kimsenin durumu da aynıdır. Bu şekilde ölen hayvanın
eti de yenmez.

imam Malik'ten: Biz Medineliler şu hususta ittifak halindeyiz: Bir müslüman bir ateşperestin eğitilmiş köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse köpek de bu hayvanı öldürse, köpek eğitilmiş olduğu için bu avı yemekte bir sakınca yoktur. Her ne kadar müslüman o hayvanı kesmese de. Bu şuna benzer: Bir müslüman bir ateşperestin bıçağını alıyor, veya yayını alıyor veyahut da okunu alıp onunla avlanıyor. İşte bu av helâldir, yenmesinde bir sakınca yoktur.
Ateşperest (ateşe tapan) bir kimse de bir müslümanın eğitimli köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse, hayvan da bu avı yakalasa bu av yenmez. Ancak av hayvanı yakalanınca boğazlanırsa yenir. Bu da şuna benzer: Bir müslümanın yayını ve okunu bir ateşperest alıyor, bunlarla avlanıyor, müslümanın bıçağını alıp onunla hayvanı boğazlıyor. îşte bu durumda bu av etinden yemek helâl değildir.

3. Deniz Avıyla İlgili Rivayetler

9. Naîî' anlatıyor: Abdurrahman b. Ebî Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e denizin karaya vurduğu şeylerle ilgili bir soru sordu. Abdullah b. Ömer de karaya vuran deniz hayvanlarını yemeyi mene tti.
Daha sonra Abdullah b. Ömer gitti ve mushafi getirterek: «Deniz avı ve oradaki yiyecekler size helâl kılındı.»[6]âyetini okudu. Bunun üzerine hemen beni, Abdurrahman b. Ebî Hürey-re'ye gönderdi. Sorduğu hayvanları yemesinde mahzur olmadığını kendisine bildirdim.[7]

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Sa'd el-Cari anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:
«— Birbirini öldüren veya soğuktan ölen balıkları yemekte bir sakınca var mı?» diye sordum. Sa'd:
«— Bir sakınca yoktur.» dedi. Daha sonra aynı meseleyi Abdullah b. As'a sordum, O da aym şeyi söyledi.[8]

11. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Sabit denizin dışarı attığı hayvanların yenmesinde bir sakınca görmezlerdi.

12. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Medine'ye yakın bazı yerlerden bir grup insan gelerek Mervan b. Hakem'e denizin karaya vurduğu hayvanların yenip yenmeyeceğini sordular. O da yemekte bir sakınca yok, cevabını verdi. Ayrıca, bir de gidip Zeyd b. Sabit'e ve Ebû Hüreyre'ye de sormalarım söyledi. Onlar gidip ikisine de sorduktan sonra ne dediklerini kendisine bildirmelerini rica etti. Onlar da gidip ikisine de sordular:
«— Yemekte bir mahzur yoktur» cevabını aldılar. Hemen gelip durumu Mervan'a haber verdiler. Mervan da:
«— Size söylemiştim» dedi.
îmam Malik'ten: Mecusi birinin avladığı balığı yemekte bir mahzur yoktur. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) deniz hakkında:
«— Onun suyu teiniz, ölüsü helâldir» buyurmuştur.[9]
îmam Malik der ki: Bu ölü olarak yenilince, avlayana bir zarar vermez.

4. Yırtıcı Hayvanlardan Köpek Dişleri Olanların Etini Yeme Yasağı

13. Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu aklediyor: «Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanları yeme ^haramdır.»[10]

14. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «Köpek dişi olan yırtıcılar yenmez.» îmam Malik der ki: Biz Medineliler arasında da durum aynıdır?[11]

5. Binek Hayvanlarını Yemenin Mekruhluğu

15. îmam Malik'ten: At, katır ve eşek hakkında duyduğum en güzel hüküm onların etlerinin yenmeyeceğidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim de: «At9 katır ve eşek binmek ve süs içindir»[12] buyurul-maktadır. Başka bir ayeti kerimede de: «Onların bazıları bin-meniz, bazıları da yemeniz içindir»[13] denilmektedir. Şu âyet-i Kerimede de şöyle-duyuruluyor: «... ki Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. (...) Onlardan yeyin fakire de isteyene de yedi-rin.»[14]
îmam Malik'ten: Allah, âyeti kerimede at, katır ve eşeği binmek vezinet için zikretti. En'am (deve, sığır vs.J'ı da binmek ve yemek için zikretti.
imam Malik der ki: Ayette geçen kani, (kanaat eden) fakir demeti tır.

6. Murdar Olarak Ölen Hayvanların Derisini Kullanmak

16. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) ölmüş bir koyuna rastladı. Koyunu hanımı Meymune'nin azatlısına vermişti. Oradakilere:
«— Derisinden faydalanmıyor musunuz?» diye sordu. Oradakiler:
«— Ya Resûlallah! O murdar ölmüş» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Sadece eti yenmez» buyurdu.[15]

17. Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: «Hayvan derisi tabaklanınca temiz olur.»[16]

18. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), murdar olarak ölmüş hay vanın derisinden tabaklanarak faydalanılmasını emretmiştir.[17]

7. Ölmüş Hayvan Eti Yemek Mecburiyetinde Kalınması

19. İmam Malik'ten: Ölü hayvan eti yemek zorunda kalan bir kimse için duyulan en güzel şey, onun bundan doyuncaya kadar yiyebileceği ve azık alabileceğidir. Şayet buna ihtiyacı kalmazsa atabilmesidir.
imam Malik'e şöyle bir mesele soruldu: Ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde kalan bir kimse o civarda meyveler, ziraat ürünleri ve koyunlar görse, bu durumda ölü hayvandan yiyebilir mi, yiyemez mi?
îmam Malik şu cevabı verdi:
Şayet bu kimse bulunduğu yerde rastladığı meyve, zirai ürün ve koyunların sahipleri onun zor durumda olduğuna inanırlar, o hırsız sayılmaz ve eli de kesilmez ise ne bulursa yer, karnını doyurur. Ancak onlardan yanına alamaz. Bu da ölü hayvan eti yemesinden daha iyidir,bence. Şayet kendisine inanmıyacaklarından, hırsız muamelesi yapılarak elinin kesilmesinden endişe ediyorsa, o zaman ölü hayvan eti yemesi onun için bence daha hayırlıdır. Zira bu durumda onun ölü hayvan eti yemesine cevaz vardır. Ancak benim korkum, ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde olmayanların, bu cevaz ile halkın mallarını almaları, ziraî ürünleri ve meyveleri koparmayı alışkanlık haline getirmeleridir.
İmam Malik'ten: Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.

---

[1] Şeybanî, 655.
[2] Maide,5/94.
Av yaratılış icabı vahşi olup insanlardan kaçan hayvandır. Bunların; eti, derisi veya zararından kurtulmak için avlanması caiz ve mubahtır. Sırf keyif ve eğlence için hayvan avlamak iyi değildir. Kalbi katılaştırır. Hayvanlara karşı şefkat hissini öldürür.
[3] Şeybanî, 658.
[4] Hanefîlere göre, av hayvanı avını yiyorsa bu avın eti yenmez.
[5] Çünkü avcı, av Ölmeden yetişmiştir. Bu durumda avı kesmesi gerekirdi.
[6] el-Maide: 96.
[7] Hanefi Mezhebine göre, denizin karaya kurduğu ve suyun çekildiği balıklar yenir.
Hadis için bkz. Şeybanî, 649.
[8] Hanefi Mezhebi de bu görüştedir. Hadis için bkz. Şeybanî, 650.
[9] Müsned olarak, Taharet, 2/12'degeçmiş bir hadistir.
[10] îbn Abdilber der ki: "Yahya, hadis hakkında bunları söylemiştir. Ne Mu-vatta, ne de İbn Şihab ravilerinden biri, ona mütâbeat etmiştir. Hepsinin rivayetindeki sözler Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanların yenilmesini yasaklamıştır." şeklindededir.
Buharı, ez-Zebâih ve's-Sayd, 72/29; Müslim, es-Sayd ve'z-zebâih, 34/14. Ayrıca bkz. Şeybanî, 643.
[11] Müslim, es-Sayd ve'z-Zebâih, 34/15; Şafiî, Risale, no: 562. Ayrıca bkz. Şeybanî, 644.
Hanefi Mezhebi de bu görüştedir.
[12] en-Nahl: 8.
[13] el-Gafir;79
[14] Hac, 22/34 ve 36.
[15] Buharı, Zekât, 24/61; Müslim, Hayd, 3/101.
[16] Müslim, Hayd, 3/105.
[17] Ebu Davud, Libas, 31/38; Tirmizî, Libas, 22/7; Nesaî, el-Fera' ve'1-Atîre, 41/6; îbn Mace, Libas, 32/25.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34- AV, KESİLEN VE ETÎ YENEN HAYVANLAR BAHSÎ
1- Öğretilmiş Köpeklerle Avlanma Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
2- Av Kendisinden Kayboldukten Sonra Onu Bulan Kimse Babı
3- Yırtıcı Hayvanlardan Her Azı Dişlinin ve Kuşlardan Her Pençelisini Yenmesinin Haram Kılınması Babı
4- Denizin Ölülerinin Mübah Kılınması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
5- Ehli Eşek Etlerinin Haram Kılınması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
6- At Etlerinin Yenmesi Hakkında Bir Bab
7- Kelerin Mubah Kılınması Babı
8- Çekirgenin Mubah Kılınması Babı
9 - Tavşanın Mubah Kılınması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
10- Avlanmada ve Düşmana Karşı Kendisinden Yardımlanılan Şeyin Mubah Oluşu ve Taş Atmanın Keraheti Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri de İhtiva Eder:
11- Kesmeyi ve Öldürmeyi Güzel Becerme ve Bıçağı Keskinlemeyi Emir Babı
12- Hayvanları Hapsederek Öldürmenin Yasaklanması Babı

34- AV, KESİLEN VE ETÎ YENEN HAYVANLAR BAHSÎ

1- Öğretilmiş Köpeklerle Avlanma Babı

1- (1929) Bize İshak b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Mansur'dan, o da İbrahim'den ,o da Hemmam b. Haris'den o da Adiyy b. Hâtim'den naklen haber verdi Adiyy şöyle demiş:
— Ya Hesuîeîlah ben öğretilmiş köpekleri şahyorunida bana (av) tutuyorlar. Üzerine besmelede çekiyorum dedim. Bunun üzerine «Öğretilmiş köpeğini saldığın üzerine besmelede çektiğin vakit ye!» boyarda.
— Ya avı öldürürlerse? dedim.
«isterlerse öldürsünler (ama) onlarla beraber olmayan köpek onlara iştir rak etmemek şartiyle» buyurdu. Kendilerine:
— Bir de ben ava ok atıyor ve vuruyorum, dedim.
«Ok atar da hayvanı delerse onu yel Genişliğine isabet ederse onu yeme!» buyurdular.

2- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Fudayl, Beyan'dan, o da Şa'bi'den ,o da Adiyy b. Hâtim'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'e sordum:
— Biz bu köpeklerle av avlayan bir kavimiz, dedim. Bunun üzerine: «Öğretilmiş köpeklerini saldığın üzerlerine besmelede çektiğin vakit senin içîn tuttukları avdan ye! Velevkî Öldürmüş olsunlar. Ancak köpek (avdan) yerse o başka! O yerse sen yeme. Çünkü avı sadece kendisi için tutmuş olmasından korkarım. Onlara başka köpekler karışırsa (o avdan) yeme!» buyurdular.
«Köpeğini asldığında besmele de çektinse ye. Eğer köpek avdan ye-misse sen yeme çünkü o sadece kendisi için tutmuş demektir.» buyurdu.
— Ya köpeğimle beraber başka bir köpek bulurda avı hangisi tuttu bilemezsem? dedim.
«Yine yeme. Sen ancak kendi köpeğin üzerine besmele çektin başkasına besmele çekmedin» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Eyyub da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Uley-ye rivayet etti (Dedi ki): Bana Şu'be de Abdullah b, Ebî's-Sefer'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Şa'bi'yi şöyle derken işittim. Ben Adiyy b. Hatim'i şunu söylerken dinledim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e okun hükmünü sordum... Ve yukarki hadîsin mislini nakletmiş tir.

(...) Bana Ebû Bekr b. Nafi'el-Abdî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Biz Abdullah b. Ebî's-Sefer rivayet etti. Şu'be'nin bir takım insanlardan da rivayet ettiğine göre Şa'bî'den rivayet olunmuş. (Demiş ki): Ben Adîyy b. Hâtimi dinledim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e okun hükmünü sordum dedi...» Râvî yukarki gibi rivayet etmiştir.

4- (...) Bize Muhammed b. AbdiIlah b. Numeyr de rivayet etti.
(Dedî ki): Bize babam rivayet etti; (Dedi ki): Bize Zekeriyya, Âmir'den, o da Adîyy b. Hatim'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ok avının hükmünü sordum da:
«Keskinliğine isabet ederse onu ye! enîşliğine İsabet ederse o hayvan ezilerek Ölmüştür.» buyurdu. Kendisine köpeğin avını sordum:
«Senin için tutarda avdan yemezse onu ye! çünkü o hayvanın kesilmesi tutulmasından ibarettir. Avın yanında başka bir köpek bulur da kendi köpeğinle beraber tutmuş olmasından kor karsan avı da öldürmüşse yeme! Çünkü, sen yalnız kendi köpeğin üzerine besmele çektin başkasının üzerine onu anmadın.» buyurdular.

(...) Bize İshak b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsa b. Yunus haber verdi. (Dedi kî): Bize Zekeriyya b. Ebî Zaide bu isnadla rivayette bulundu.

5- (...) Bize Muhammed b. Velid b. Abdilhamîd de rivayet etti. (Dedi ki): Muhammed b. Ca'fen rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Saîd b. Mesruk'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bize Şa'bî rivayet etti. (Dedi ki): Adiyy b. Ha timi dinledim (bu zat Nehraynde bizim gidip geldiğimiz ve düşüp kalktığımız bir komşumuzdu) Adiyy Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe sormuş:
— Ben köpeğimi salıyorum. Sonra köpeğimle beraber avı tutmuş bir köpek buluyorum. Hangisinin tuttuğunu bilmiyorum demiş. Efendimiz:
«O halde yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine besmele çektin, başkası üzerine çekmedin» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Velid dahî rivayet etti. (Dedi ki): Muham-med b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Hakem'den, o da Şa'bi'den, o da Âdiyy b. Hâtim'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'den naklen bunun mislini rivayet etti.

6- (...) Bana Velid b. Şûca'es-Sekûnî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Asım'dan, o da Şa'bî'den, o da Adîyy b. Hâtim'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'
«Köpeğini saldığın vakit hemen üzerine besmele çek. Şayet senin İçin tutarda ava diri İken yetişirsen, onu kesiver. Öldürmüş de ondan yememiş olduğu halde yetişirsen onu ye! Köpeğinle beraber başka bîr köpek bulur san avı da Öldürmüşse yeme. Çünkü onu hangisinin öldürdüğünü bilmezsin. Okunu atarsan besmeleyi çekiver. Eğer av senden bir gün kaybolur da onda senin okunun eserinden başka bir şey bulamazsan dilersen ye! Avı suda boğulmuş bulursan yeme!» buyurdular.

7- (...) Bize Yafaya.fa. Eyyub rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti (Dedi ki): Bize Âsim, Şa'bi'den, o da Adiyy b. Hatim'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş): IUsulüUah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e avın hükmünü sordum:
«Okunu attığın zaman üzerine besmele çekiver. Avı öldürmüş bulursan ye! Ancak onu suya düşmüş bulursan o başka! Çünkü onu şunu öldürdü yoksa senin okunmu bilemezsin.»
Bu rivayetleri Buhâri «Kitabu'z-Zebâihi ve's-Sayd»'da bazısını «Taharet» ve «Büyü» bahislerinde; Tirmizî, Nesâi ve 1bn-i Mâce «Saydı» bahsinde tahric etmişlerdir. Bu ve emsali hadisler Avlanmanın mubah olduğuna delildirler. Avcılık kitap, sünnet ve icma-i ümmetle meşru'dur. Kitaptan delili ... (İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz) ayeti kerimesidir. Kadı lyâz : «Avcılık istifâde ve ihtiyaç için yapılırsa mubahtır, demiş kayf için avlanmanın mubah olup olmadığında ulemanın ihtilaf ettiklerini söylemiştir. 1mam Mâlik eğlence için fakat yine de istifâde niyetiyle avlanmayı kerih görmüş. Leys ile Ibnû Abdi-1 Hakem ise caiz olduğunu söylemişlerdir. Fakat avı kesmek niyetiyle vurmamişsa yenilmesi haram olur. Çünkü bu fiil yer yüzünde fesad çıkarmak ve boş yere nefis telef etmek hükmüne girer. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın ancak yemek için öldürülmesine müsaade buyurmuş, fazla av avlamayı yasak etmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ulema avcının köpeğini ava salarken ve hayvan kesilirken besmele çekileceğine ittifak etmiş yalnız bunun vacip mi yoksa sünnetmi olduğunda ihtilâfa düşmüşlerdir. îmam Şafiî ile bir cemaata göre besmele sünnettir. Unutarak veya kasden çekilmese av ve kesilen hayvan yenir. İmam Malik ile imam Ahmed'in birer kavilleride budur. Zâhîrî1er'e göre besmele ister unutarak ister kasden terk edilsin, avlanan ve kesilen hayvan yenmez. Yırtıcı hayvanlarla yapılan avlarda imam Ahme d'in sahih kavli de budur. Mezkûr kavı! lbni Şîrîn ile Ebû Sevr 'den rivayet olunmuştur.
İmam Azam, imam Malik, Sevrî ve Cumhur ulemaya göre besmele unutularak terk edilirse kesilen hayvan ve avlanan av yenilir. Kasden terk edilirse yenmez Şafiilerce sahih olan kavle göre besmeleyi bilerek terk etmek mckrûhdur.
2- Öğretilmiş köpeğin avı tutarak öldürmesi onu kesmek hükmündedir. Yani o av yenir. Köpek tuttuğu avdan yerse öğrenmiş sayılmaz. Hanefîlerle Şâflîler'in mezhebi budur. Onlara göre köpeğin öğrenmesi tuttuğu avı yememekle bilinir. Ve avın mubah olması için köpeğin ondan yememesi şarttır. îmam Ahme d'le îshak'm, Ebu, SevrîbnüMünzir ve Dâvûd-u Zahir î'nin kavilleri de budur, îmam Mâlik'e göre köpeğin tuttuğu avdan yememesi şart değildir. Bu İmam Şafii'den de zayıf bir kavvil olmak üzere rivayet edilmiştir. îmamı Malik'in kavli sahabeden Selmânî Farisi, Sa'd b. Ebî Vakkâs Alî b. Ebi Talib, Abdullah b, Ömer ve Ebû Hüreyre hazeratı ile tabiînden Said b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, Hasam Basrî ve Zührî 'den rivayet olunmuştur.
3- Okla avlanan hayvan okun keskin tarafıyle vurulmuşsa yenir. Keskin tarafıyle vurulmamışsa yenmez. Ulema hadîsde geçen «Mi'râd» kelimesinin tefsirinde ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre «Mi'râd» bir tarafında demir bulunan sopa yahut ağır ağaç demektir. Nevevî: «Bu kelimenin tefsirinde sahih olan söz budur» diyor. Herâvî: «Mi'râd tüysüz ve arkalıksız oktur.» demiş. Bir takımları bundan murat ortası kalın iki ucu sivri çubuk olduğunu söylemişlerdir. Dört mezhebin imam-lariyle cumhura göre bir kimse «Mi'râd» denilen aletle avlanirda hayvanı onun keskin tarafıyle vurarak öldürürse yenmesi helâl, kaim tarafıyle öldürürse haram olur. Delilleri bu hadisdir. Şam fukahasmdan Mekhûl, Evzâî ve başkaları Mi'rad'la vurulan avın mutlak sureta te helâl olduğunu söylemişlerdir.
4- Diri olarak ele geçirilen av ancak kesmekle helâl olur. Bu hususi da ulemanın ittifakı vardır, ölmesine ramak kalmış yani boğazı kesilmiş yahut bağırsakları çıkmış da hemen Ölmek üzere bulunan bir av kesilmeden de ynilebilir. Yalntz hayvana eziyyet olmasın diye bir an evvel ölmesini te'min için kesilmesi müstehab olur.
5- Av köpeğinin yanında onunla beraber salınmayan başka bir köpek bulunursa o av yenmez. Çünkü hangisinin tuttuğu bilinmez. Hadisin bu cümlesi mühim bir kaideyi beyan etmektedir. Kaide şudur:
Kesilen hayvanı mubah kılan kesme hususunda şek şüphe hasıl olursa o hayvan yenmez.
6- Suda boğularak ölen av yenmez. Bunun haram olduğunda bütün ulema müttefiktir.

(1930) Bize Hennad b. Seriyy rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnû Mübarek, Hayve b. Şureyh'dan rivayet etti. (Demiş ki): Ben Rabîa b Yeriz ed-Dimeşkî'yi şunu söylerken işittim: Bana Ebû İdris Âizullah haber verdi. (Dedi ki): Ebû Sa'lebete'l-Huşeni'yî şöyle derken işittim: — Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve SeîlemJ't gelerek: Ya Resûlellah! Biz ehli kitap bir kavmin toprağındayiz. Onların kaplarından yiyoruz. Bir de av yerindeyiz, yayımla avlanıyorum, öğretilmemiş köpeğimle de avlanıyorum. Binaenaleyh bundan bize neyin helal olduğunu bana haber ver. dedim.
«Söylediğin ehli kitap bîr kavmin toprağında bulunuşunuz, kaplarından yemeniz meselesi (nin cevabı) şudur. Başkasını bulursanız onların kaplarından yemeyin! bulamazsanız o kapları yıkayın sonra onlardan yeyîn. Zikrettiğin av yerinde bulunman meselesine gelince: Yayınla elde ettiğin avrn üzerine besmele çek sonra yel Öğretilmiş köpeğinle elde ettiğin ava dahi besmele çek sonra ye. öğretilmemiş köpeğinle elde ettiğin ve kesmeye yetiştiğin avı da ye!» buyurdular.

(...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Vehb haber verdi. H.
Bana Züheyr b^ Harb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize El-Mukrl rivayet etti. Her iki ravi Hay ve'den bu isnadla İbnü Mübarek'in hadis gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar varki tbnû Vehb hadîsinde yay avını zikretmemiştir.
Bu hadisi Buhârî «Zebayih» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî ve İbnû Mâce «Kitâbu's-Sayd»'da; Tirmizî «Siyer» bahsinde muhteli râvilerden tahric etmişlerdir. Hz. Ebû Sa'lebe «Bize ehli kitap bir kavmin toprağındayrz» sözüyle Şam'ı kastetmiştir. Arab kabilelerinden

bazıları Şam'a yerleşmiş ve Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi, Gassân ve Huzâa kabileleri bunlardandır. Ebû Sa'lebe (Radiyaüahû anh.) iki mes'ele sormuştur. Bunlardan birincisi ehli kitabın kaplarından yeyip içmenin helâl olup olmadığıdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna:
«Başkasını bulursanız onların kaplarından yemeyin! bulamazsanız onları yikayın da öyle yiyin» diye cevab vermiştir. Bu tafsilât başka kab buldukları zaman ehli kitabın kaplarını kullanmanın mekruh olmasını iktiza eder. Halbuki fukaha ehli kitabın kaplarından başkası bulunsun bulunmasın yıkamak şartıyle bu kaplardan yeyip içmenin kerahetsiz caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu mes'elenin cevabı -şudur: Yasaklanmadan murad içerisinde domuz et pişirilen kaplarla şarap kaplarıdır. Bunlar yıkandığı halde kullanılmasının yasak edilmesi iğrençliğinden ve pislik konmak için hazırlanmış olduklarmdandır. Fukahanm muradı ise, küffâ-nn ekseriyetle necasette kullanmadıkları kaplarıdır.
Bu meseleyi Allâme Aynî şöyle tahkik etmiştir: «Ebû Sa'1ebe hadîsinde zahir asla tercih edilmiştir. Çünkü esas ehli kitap ile mecûsilerin kaplarının temiz olmasıdır. Bununla beraber başkası bulunmazsa bu kapları yıkarak kullanmak emir buyurulmuştur. Doğrusu şudur ki; pis olduğu tahakkuk edinceye kadar hüküm asla göre verilir. Hadise cevap vermeye ondan sonra ihtiyaç messeder. Hadîse iki cevap verilmiştir:
1-Yıkama emri ihtiyat içindir. Yani yıkamak müstehabdır.
2- Hadisden murad kapların pis olduğu muhakkak, bulunduğuna göredir. Ebû Dâvud 'un rivayetinde: «Biz ehli kitab ile komşu yaşıyoruz. Onlar tencerelerinde domuz pişiriyor, kaplarından şarap içiyorlar.» buyurulmasıda buna delalet eder. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Başkasını bulursanız onların kaplarından yiyip içmeyin bulamazsanız su ile yıkayın ondan sonra yiyip İçin» buyurmuştur.
İkinci mesele: Yayla ve Öğretilmiş yahut Öğretilmemiş köpekle avlanmadır. ResûlMlab (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'in bu suale verdiği cevap-dan şu hükümler çıkarılmıştır.
1- Üzerine besmele çekmek şartıyîe yayla avlanmak caizdir.
2- Besmele şarttır.
3- Köpeğin öğretilmiş olması lâzımdır. Bu köpeğin getirdiği avın yenmesi için köpeği salarken üzerine besmele çekmek şarttır. Öğretilmemiş köpeğin getirdiği av diri olarak ele geçer de kesilirse yenir. Aksi tak-!tirde yenmez.
4- Hadisi Şerifde köpek mutlak zikredilmiştir. Binaenaleyh beyaz siyah vs. her renkdeki köpeğe şâmildir. İmam Ahmed kara köpekle -öğretilmiş bile olsa avlanmak caiz değildir demiştir. Hadisi şerif onun aleyhine delildir.
5- Köpekle avcılıkta iki şart dermeyan edilmiştir. Biri köpeğin Öğretilmiş oiması diğeri besmele. Binaenaleyh bir kimse öğretilmemiş köpeği ava salsa yahut öğretilmiş köpeği besmelesiz gönderse yahut kendinin salmadığı bir köpek ona av getirse bu avlar ancak kesilmek suretiyle helal olur.

2- Av Kendisinden Kaybolduktan Sonra Onu Bulan Kimse Babı

9- (1931) Bize Muhammed b. Mihran Er-Kâzi rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Abdullah Hammâd b. Hâlid el Hayyad, Muaviye b Salih'den o da Abdurrahman b. Cübeyr'den, o da babasından, o da Ebû Sa'lebe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet- etti. (Şöyle buyurmuşlar):
«Olcvnu attığın zaman av senden gâıb olur da arkasından yetişirsen kokmadıkça onu ye!

10- (...) Bana Muhainnıed b. Ahmed b. Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'n b. İsa rivayet e(ii. (Dedi ki): Bana Muâviye, Ab durrabman. b. Cübeyr b. Nüfeyr'den o da babasından, o da Ebû Sa'iebe'-den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den üç günden sonra avına yetişen hakkında:
«Öyle ise kokmadikça onu ye!» buyurmuşlar.

11- (...) Bana Mubammed b. Hatim dahi rivayet etfi. (Dedi ki): Bize Abdurrahman h. Mehdî, Muaviye b. Salih'den, o da Alâ'dan, o da Mckhûl'den, o da Ebû Salebet'el Huşenî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen av hakkındaki hadisini rivayet etti. Sonra İlmi Hatim şunu söyledi: Bize İbnî Mehdi Muâviye'den o da Abdurrahman b. Cübeyr ile Ebû'z-ZaJıiriyye'den o da Cübeyr b Nüfeyr'den o da Ebû SaJlelete-l'HuşeniJden Âlânın hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalnız o kokusunu zikretmedi de köpek hakkında şöyle dedi:
«Onu üç günden sonra ye meğer ki kokmuş ola; o taktirde onu bırakî» Bu hadisdeki yasaklama kerahat-i tenzihiye manasına hamledilmiş-tir. Çünkü kokmanın bir şeyin haram kılınmasında tesiri yoktur; 1bn-ü Melek: «Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin kokusu değişmiş bir yemek yediği rivayet olunmuştur.» diyor. Nevevî de şunları söylemiştir: «Kokmuş yemeği yemekten nehiy tahrim değil tenzih manasına hamledümiştir. Sair kokmuş etlerle yiyecekleri yemek de mekruh olup haram değildir. Meğer ki zararından korkmuş ola. Bazı ulemâmız kokmuş etin haram olduğunu söylemişi erse de bu kavil zayıftır.

3- Yırtıcı Hayvanlardan Her Azı Dişlinin ve Kuşlardan Her Pençelisini Yenmesinin Haram Kılınması Babı

12- (1932) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim ve İbni EM Ömer rivayet ettiler. (İshâk) «Ahberenâ» dedi. ötekiler: «Biz rivayet etti» tabirini kullandılar. (Dediler ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'-den, o da Ebû İdrîs'den, o da Ebû Sa'Iebe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yırtıcı hayvanların azı dişlilerini yemekten nehiy buyurdu.
İshâk ile tbnû Ebi Ömer kendi hadislerinde şu cümleyi ziyade ettiler. Zühri dedi ki: Ama biz bunu Şam'a gelinceye kadar işitmedik»

13- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihab'dan o da Ebû İdris el-Havlâni'den naklen haber verdi ki Ebû tdris, Ebû Sa'lebetel Hu-şenî'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yırtıcı hayvanlardan azı dişlileri yemekten nehiy buyurdu.
Ibnü Şinâb demiş ki: «Ben bunu Hicazdaki ulemamızdan işitmedim. Nihayet bana Ebû İdris rivayet etti. Kendisi Şamlıların fukahasindan idi»

14- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eyli de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnû Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr (yanı tbnül-Haris) haber verdi. Ona da tbnü Şihab, Ebû İdris El-Havlânî'den, o da Ebû Sa'Iebetel Huşenî'den naklen rivayet etmiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyh

ve Sel-lem) yırtıcı hayvanlardan her azı dişliyi yemeyi yasak etmiş.
(...) Bana bu hadisi Ebû't-Tahir de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Malik b. Enes ile İbni Ebî Zi'b, Am b. Haris, Yûnus b. Yezid ve başkaları haber verdi. H. Bana Muhammed b. RâfV ile Abd b. Humeyd, Abdurrezzak'dan o da Ma'mer'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize- Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûsuf b. Mâci-şûn haber verdi. H.
Bize Hulvanî ile Abd b. Humeyd, YaTtub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki): Bize babam, SâÜh'den rviâyet etti. Bu râvîlerir hepsi bu isnadla Zührî'den Yûnus ve Amr'm hadisleri gibi rivayette bulunmuş. Hepsi yemeyi zikretmiştir yalnız Salih ile Yûsuf müstesna. Zîra onların hadisi: «Yırtıcıların her azı dişlisinden nehiy buyurdu» şeklindedir.

15- (1933) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrahman (Yani İbni Mehdi) Malik'den, o da İsmail b. Ebî Hakîm'dcn, o da Abide b. Süfyaıı'dan, o da Ebû Hüreyre'deıı o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerimden naklen rivayet etti: «Yırtıcılardan her azı dîş-ÜnİN yenmesi haramdır» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadisi EbıVt-Tahir de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Malik b. Enes bu isnadîa bu hadisir mislini lıaber verdi.

16- (1934) Bize übeydullah b. Muâz El-Anbcrî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Hakem'den, o da İbnû Abbas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllab (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) yırtıcıların her azı dişlisinden ve kuşların her pençelisinden nehiy buyurdu.

(...) Bana Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sehl h. Hamnıad rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şırbe bu isnadîa bu hadisin mislin rivayet eyledi.

(...) Bize Ahmed b. Ilanbcl do rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Davud rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hakem île Ebû Bişr, Meymûn b. Mihrân'dan, o da îbnû Abbas'dan naklen ı-ivâyet ettiler ki: ResûîüIIah (SaUallabü Aleyhi ve Seîîem)jıtUci-lann her azı dişlisinden ve kuşların her pençelisinden nehîy buyurmuş.

(...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyni, Ebû Bişr'den naklen haber verdi. H.
Bize Ahmed b. Hanbeî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüşcym rivayet etti. Ebû Bişr demiş ki: Bize Meymûn b. Mihrân, îbnû Abbas'dan naklen haber verdi. îbnû Abbas ise Nehiy buyurdu» demiş. H. Bana Ebû Kâmil el-Cahderî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den. o da Meymûn b. Mihran'dan, o da İbnû Abbas'dan naklen rivayet etti. İbııü Abbas Şu'be'nin Hakem'den rivayet ettiği hadis gibi: «Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) n'ehİy buyurdu.» demiş.
Bu hadîsin Ebû Sa'lebe rivayetini Buhârî «Zebayih» ve bahislerinde; Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbnû Mâce «Sayd» bahsinde muhteli râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadisin ie'vilinde ulema ihtilaf etmişlerdir. Küfe uleması ile İmam Şafii bundaki nehyin tahrim ifade ettiğine kail olmuşlardır. Binaenaleyh onlara göre yırtıcı hayvanların azı dişleriyle avlananları ve kuşların pençeleriyle avlananları yenmez. İmam Şafiî bu umûmdan yalnız Sırtlanla Tilkiyi istisna etmiştir. Çünkü bu hayvanların azı dişleri zayıfdır. Fakat Bedreddin-i Aynî, Şafiî 'nin bu ta'lilini nasb mukabilinde olduğu için fâsid görmüştür.
îbnü Kassar: «Bu had'ısdeki nehiy İmam Malik'e göre kerahate hamle d ilm iştir. Buna delil yırtıcı hayvanlar domuz gibi haram kılınmamışlardır. Zira onlar hakkında ashab ihtilaf etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin sırtlanın yenmesine cevaz verdiği rivayet olunmuştur. Bu hadisi Hâkim, Hz. Câbir'den rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemişdir. Sırtlan azı dişli bir hayvandır. Bu gösterir ki Peygamber yırtıcı hayvanların her azı dişlisini haram kılmakla keraheti kasdetmiştir» diyor.
Hasılı Atâ b. Ebî Bebah, îmam Malik, İmam Şafii, İmam Ahmed ve İshâk sırtlan yemeyi mubah görmüşlerdir. Zahirilerin mezhebi de budur.
Hasan-ı Basrî, Saîd b. Müseyyeb. Evzâî Sev-t i, Abdullah b. Mübarek, İma m-ı Âzam, imam Ebû Yûsuf ve İmam-ı Muhammed sırtlanı yenilmeyeceğine kaildirler. Delilleri bu hadistir. Hadîsi şerif umumiyle bütün azı dişlilere şamildir ki, sıtlanda onlardan biridir. Cabir hadisi meşhur değildir. Bir de o hadis sırtlanın yenilmesi helâl olduğunu, babımızın hadîsi ise haram olduğunu gösteriyor. Kaide icâbı haram bildiren hadîs ihtiyaten tercih olunur. Câbir hadisinin mensuh olduğunu söyleyenler de vardır.

4- Denizin Ölülerinin Mübah Kılınması Babı

17- (1935) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'z-Zübeyr Câbir'den (rivayet etti.) H.
Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'den o da Câbir'den naklen ha'aer verdi. Câbir şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi gönderdi üzerimize de Ebû Ubeyde'yi kumandan tayin etti. Kureyşin bir kervanı üe karşılaşacaktık. Bize azık olarak bir dağarcık kuru hurma verdi başkasını bulamadı. Ebû Ubeyde bize birer hurma yeriyordu. (Ebû'z Zübeyr) diyor ki: Ben bununla ne yapıyordunuz diye sordum.
— Onu çocuğun emdiği gibi emiyor; sonra üzerine su içiyorduk. Bu bize o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de sopalarımızla selem ağacını yaprağını silkiyor sonra onu su ile ıslatarak yiyorduk -dedi- (ve devamla) şunları söyledi:
— DenİZ boyuna gittik derken denizin boyunda bize yüksek kum tepesi şeklinde bir şey yükseldi. Ona vardık. Bir de ne görelim. Balina denilen hayvan!.. Ebû Ubeyde:
— Bu iaşedir, dedi. Sonra:
— Hayır. Biz Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elçileriyiz ve Allah yolundayız, siz muztar da kaldınız. Bimaenaleyh yeyin! dedi. Artık onun yanında bir ay "kaldık. Üç yüz kişi idik. Hattâ semizledik. Vallahi kendimizi onun gözünün içinden testilerle iç yağı aldığımızı görmü-şümdür. Ondan öküz gibi (yahut öküz kadar) parçalar kesiyorduk. Gerçekten Ebû Ubeyde bizden on üç kişi alarak bu hayvanın gözünün içine oturttu. Onun kaburgalarından bir kaburga alarak dikti. Sonra berabe-rimizdeki en büyük deveyi semerledi ve deve onun altından geçti. Onun çtinden çt haşlamaları yaptık. Medine'ye geldiğimiz vakit. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e

giderek onu kendisine anlattık da:
«O Allah'ın sîzin için çıkardığı bîr rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey yar mı? btze de tatdırın.» buyurdular. Bunun üzerine KesûlüÎlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem/e ondan bir parça gönderdik; o da yedi.

18- (...) Bize Abdûl-Cebbâr b. Aiâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Siifyân rivayet etti. (Dedi ki): Anır, Cabir b. Abdillah'i şöyle derken işitmiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi üç yüz süvari olarak gönderdi. Kumandanımızda Ebû Ubeyde b. Cerrah idi. Kureyşin bıı kervanını gözetiyorduk. Bu sebeple sahilde yarım ay kaldık. Şiddetli bir açlığa maruz kaldık. Hattâ siikilmiş yaprak yedik. Bundan dolayı (ordumuza) yaprak ordusu denildi. Derken deniz bize balina denilen bir hayvan attı. Ondan yarını ay yedik. Yağı ile de yağlandık Hattâ vücutlarımız kendine geldi. Ebû Ubeyde onun kaburgalarından bir kaburga alarak dikti. Sonra ordudan en uzun bir adanı ve en uzun bir deve baktı da adamı o deveye bindirdi. Ve altından geçti. Balinanın gözünün içine bir kaç kişi oturdu. Gözünün içinden şu kadar testi yağ çıkardık. Yanımızda bir dağarcık kuru hurma vardı. Ebû Ubeyde (bundan) herbirimize birer fiske veriyordu. Sonra birer tane vermeye başladı. Hurma bitince onun kaybettiğini bulduk.

19- (...) Bize Abdulcebbar b. Aiâ, rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Amr Câbir'İ yaprak ordusunda şöyle derken dinlemiş:
— Gerçekten bir adam üç tane deve boğazladı, sonra üç daha, sonra Üç daha... Sonra onu Ebû Ubeyde nehyetti.

20- (...) Bize Osman b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde (yani ibnü Süleyman) Hişâm b. Urve'den ,o da Vehb b. Keysân'·dan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleın.) bizi üç yüz kişi olduğumuz halde gönderdi. Yiyeceklerimizi boy unlarımızda taşıyorduk.

21- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi, Mâlik b. Encs'den, o da Ebû Nuaym Vehb b Keysân'dan naklen rivayet etti ona da Câbir b. Abdillah haber vermiş. (Demiş ki):
— Rcsûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) üç yüz kişilik bir müfreze Sonelerdi. Üzerlerine de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı kumandan tayir etti derken yiyecekleri bitti ve Ebû Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı. Bize yiyeceğimizi veriyordu. Hattâ her birimize günde bir hurma düşüyordu.

(...) Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid (yani îbn-i Kesir) rivayet etti. (Ded ki): Vehb b. Keysân'ı şunu söylerken işittim: CâbİR b. Abdillah'ı dinledim. Şunları söylüyordu:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deniz sahiline içlerinde benimde bulunduğum bir müfreze gönderdi.
Hadisin geri kalan kısmını bütün raviler Amr b. Dînâr ile Ebû'z-Zübeyr hadîsi gibi rivayet etmişlerdir. Yalnız Vehb b. Koysan'm hadîsinde: «ve ordu ondan onsekiz gece yedi» cümlesi vardır.

(...) Bana Haccâc b. Sair de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Osman b. Ömer rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Rafı' dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'I-Münzir El-Kazzâz rivayet etti. Her iki râvî Dâvud b. Kays'dan o d Ubeydullah b. Miksem'den, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etmişlerdir. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cüheyne toprağına bir müfreze gönderdi. Üzerlerine de bir zâtı kumandan tayin etti... Râvî hadîsi yukarkilerin hadisi gibi rivayet etmiştir.
Bu hadisi Buhârî «Meğazî» bahsinde tahric etmiştir.
Ashâbm yanlarına aldıkları yiyecekler hususundaki rivayetler muhtelif dir. Bunların bâzısında: «Yiyeceklerimizi boynumuzda taşıyorduk» Diğer bazılarında: «Ebû Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı*. Bir rivayette «Bize birer fiske verirdi, sonra birer hurma vermeye başladı.» deniliyor. Kaâdâ Iy âz bunların arasını şöyle bulmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.) bu zevatın yanlarında olan yiyeceklerden maada kendilerine bir kap kuru hurma vermiştir. İhtimal kî onların yiyecekleri arasında bu bir dağarcıkdan başka hurma yoktu. Hz. Ebû Ubeyde 'nin onlara birer hurma vermesi yanlarındaki yiyecekler bittikten sonradır. Şu halde hadisin birinci rivayeti hadisenin sonunu haber veriyor demektir. Çünkü zahire göre evvelâ hurmaları birer fiske olarak taksim etmiş; sonra azalmca her kese birer hurma vermeye başlamıştır. Nihayet hurma bitmiş, ashab açlıktan, son derece muzdarip
olunca ağaç yaprağı yemiş; bundan sonra AîJah Teâla kendilerine balina balığını ihsan etmiştir.
Hz. Ebû Ubeyde 'nin yiyecekleri bir araya toplaması ashabın rızasıyle olmuştur. O bu hususda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize uymuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çok yerlerde bunu yapmıştır. Eş'arîlerde yiyeceklerini bir araya toplarlardı. Bundan dolayı Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem) çaları medhü sena etmişti.
Anber balina balığının bir nevidir. Buna mavi balina denildiği söylenir. Ki balina neviîerinin en büyüğü, olup yüz elli bin kilo ağırlığında gelebiliyormuş. Bugün bu hayvanın nesli tükenmek üzere bulunduğu söyleniyor.
Hz. Ebû Ubeyde balinayı görünce İaşe olduğuna kanaat getirmiş ve kendi içtihadı ile onun yenmesi haram olduğunu söylemiştir. Sonra içtihadı değişmiş ve.: «Bu hayvan ölü de olsa size helaldir, çünkü siz Allah yolunda çalışmaktasınız. Muztar da kaldınız. Muztar kalanlara haddi tecavüz etmemek şartiyîe Ölü hayvan eti yemeyi Allah Teâla mubah kılmıştır.» demiş, ashab da yemişlerdir.
Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verilince:
«Buv Allah'ın size çıkardığı bir fiziktir.» buyurarak yediklerinin helal olduğunu bildirmiş. Kendisi de getirilen balina etindenyemiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin bu istemesi helal olduğunu bizzat yemek suretiyle göstererek ashabının kalblerini yatıştırmak içindir. Yahut balina Allah tarafından gönderilme bir yiyecek ve harikulade bir ikram olduğu için onunla teberrük etmek için yemiştir.
Hadîsin bir rivayetinde üçer üçer deve boğazladığı bildirilen zât Kays b. Sa'd b. Ubâde (Radiyallahû anh.)'dır.
Ashabın deniz boyunda ne kadar kaldıkları muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Bir rivayette bir ay, diğer rivayette on beş gün, başka bir rivayette onsekiz gün kaldıkları bildiriliyor. Bunların arası şöyle bulunmuştur. Esas itibariyle bulundukları yerde bir ay kalmışlardır. Bunu rivayet eden râvi hâdiseyi iyi biliyor demektir. Bîr aydan az kalındığını rivayet edenler de fazlasını nefiy etmemişlerdir. Usûlü fıkhın meşhur kaidesine göre mefhumu adedin hükmü yoktur. Yâni bir şeyde aded bildirmek o adedden fazla olmamasını iktiza etmez. Meselâ «sana bunu on kere söyledim» sözünden noksan ve fazlasız on kere söylemiş olmak lâzım gelmez. Onbeş kere söylemiş de olabilir. Bu kaide muarız delil bulunmadığı zaman böyledir. Halbuki burada fazlayı isbat eden delil vardır. Binaenaleyh onu kabul etmek gerekir.

Kaadi Iyâz rivayetlerin arasını bulmak için: «Yarım ay kaldık diyen bu müddet zarfında balinadan taze et yediklerini kasdetmiş; bir ay kaldıklarını söyleyen ondan pastırma yaparak ayın yarısından sonra pastırmasını yediklerini anlatmak istemiştir.» diyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Orouya mutlaka bir kurnandan lâzımdır. Kumandan ordunun en seçkini yakut en seçkinlerinden biri olmalıdır. Yolculuk edenlerin «az da olsaîan aralarından kendilerine bir reis ayırmaları ve onun emirlerine itaatta bulunmaları ınustehabdır.
2- Durmam püskünmek ve gafil avlayarak mallarını almak için pusuya durmak caizdir.
3- Kadisi Şerif Asnalr; kiramın >.on derece kanaatkar, açlığa mütehammil, bilcümle geçim .sıkıntılarına karşı sabırlı, bununla beraber gaza hususunda arsianlar gibî cesur ve atılgan olduklarına delildir.
4- Yo; arkadaşlarını:! yiyeceklerini bir araya getirmeleri müstehabdır. Zira bu suretle hareket edildiği taktirde yiyeceklerde bereket ve aralarındaki .samimiyyeı artar.
5- Bıı- kimse nazı geçtiği arkadaşından bir şey isteyebilir. Bu dilencilik değildir.
6- Peygamber (Salhülahü Aleyhi ve Selle m) zamanından sonra olduğu gibi onun zamanında da ıctihad caizdir.
7- Denizde yalayan hayvanların ölüsü mubahtır. Balık hususunda söz yoksada denizde yaşayan diğer hayvanlar hakkında ihtilaf vardır. Imam-ı Âzam'a göre balıktan başka deniz hayvanı yenmez. Balığında sebebsiz «yani eceliyle» öleni yenmez. Şâfi1er'e göre kurbağa yenmez. Çünkü Öldihülmemesi hakkında hadis vardır. Kurbağadan maada su hayvanlarının yenilip yenilmiyeceği hususunda üç vecih vardır. Esahh olan veçhe göre hepsi yenir. İkinci veçhe göre hiç biri helâl olmaz. Üçüncüye göre karada eşi ve benzeri bulunan deniz hayvanı yenir. Bulunmayanı yenmez.
Kurbağadan gayri deniz hayvanlarının yenilmesi mubah olduğu Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbnü Abbas (Radi-yallahû anhûm)'âan rivâyei olunmuştur. İmam Mâli k'e göre kurbağa da dahil olmak üzere bütün deniz hayvanlarını yemek mubahtır.

5- Ehli Eşek Etlerinin Haram Kılınması Babı

22- (1407) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki)- Mâlik b. Enes'e, İbni Şihab'dan dinlediğim onunda Muhamnıed b. Ali'nin iki oğlu Abdullah ile Hason'den, onlarında babalarından, onun da Ali 1). Ebî Tâlib'-den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:
«Resûlülİah (Sallallalıu Aleyhi ve. Stilem) Hayber (vak'ası) günü kadınlara müi'a yapmaktan ve ehli eşeklerin elinden nehiy buyurdu.»

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnü Nümeyr ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyâıı rivayet etti. Bİze İbn-Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet elti. (Dedi ki): Bize Ubey-dıllah rivayet etti. H.
Bana Ebû't-Tâhir ile Harmelc dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Vehb haber verdi (Dedi kî): Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshak ile Abd b. Hıuneyd de rivâj-et ettiler. (Dediler ki): Bize Abdûr'-Rezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. Râvileriıı hepsi Zührî'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yunus'un hadisinde: «Ehli eşek etlerini yemekten de» cümlesi vardır.

23- (1936) Bize Hasen b. Aliyy EI-Hulvâni ile Abd b. Humeyd ikisi birden Ya'kıib b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki): Bize babam, Saiih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. Ona da Ebû İdris haber vermiş ki Ebû Sa'Iebc:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehli eşeklerin etlerini haram kıldı.» demiş.

24- (561) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize UbeyduIIah rivayet etti (Dedi ki): Bana Nafi' ile Salim, İbnü Ömer'den naklen rivayet ettiler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehli eşek etlerinin yenmesini yasak etmiş.

25- (...) Bana Harun b. Abdillah da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki): Bana Nafi' haber verdi. (Dedi ki): İbn'ü Ömer şunu söyledi... H.
Bize İbni Ebi Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Ma'n b. İsa, Malik b. Enes'den. o da Naü'den o da İbnü Ömer'den nakle rivayet ettiler. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hay-ber (harbi) günü ehli eşekleri (ne yenmesini) yasak etti. İnsanlar onlara muhtaç olmuşlardı.

26- (1937) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe m âyet etti. (Dedi ki): Bize Alî b. Müshir Şeybânî'den rivayet etti. (Demiş ki): Abdullah b, Eb Ev-fâ'ya ehli eşeklerin .etlerini sordum da şunları söyledi:
— Hayber günü Resûlüllah (Scllallahü Aleyhi ve Sellem)'\e beraber olduğumuz halde bize açîık isabet etti. Düşmanın şehirden çıkan eşeklerini eie geçirerek onları boğazladık. Gerçekten çömleklerimiz de kaynıyordu. Birden Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)"m dellâh «Çömlekleri devirin! Eşek etlerinden hiç bir şey yemeyin!» diye nida etti.
Ben onian neden haram etti acaba? dedim. Abdullah: Biz aramızda söz ettik ve Onları katı surette haram etti: hem onları beşte biri alınmadığı için haram etti dedik.

27- (...) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüscyn de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhit (yani İbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki): Abdullah b Ebî Evfâ'yı şunu söylerken işittim:
— Hayber gecelerinde bize açlık isabet etti. Hayber (vak'ası) günü gelince, ehli eşeklere tesadüf ederek onları boğazladık. Çömlekler onlarla kaynarken Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemy'm dellâh:
— Çömlekleri devirin ve eşeklerin etlerinden hiç bir şey yemeyin! diye nida elti. Bunun üzerine bazı kimseler: Rcsûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SeHemj'uı bunu yasak etmesi ancak beşte biri alınmadığı içindir, dedi. Diğerleri de onları kati olarak yasak etti. dediler.

28- (1938) Bize Uheydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be. Adiy'den rivayet etti. (Bu zat İbnû Sabit'tir) demiş ki: Bera' ile AbduIIalı b. Ebi Evfa'yi şunu söylerken işittim: Bir takım eşekler ele geçirdik ve onîari pişirdik, bunun üzerine Resûîüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SeUem)"m dellâlı nida etti." «Çömlekleri devirin!..»

29- (...) Bize İbnü Müscnııa ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler, (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be

Ebû İshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bera' şunu söyledi: Hayber giinü bir takını eşekler ele geçirdik onun üzerine Resûliillah (Sallalîahü Aleyhi ve ScilemJ'in dellalj: «Çömlekleri devirin!);- diye nida etti.

30- (...) Bize Ebû Kureyb ile İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Ebû Küreyb (Dedi ki): Bize İbni Bişr, Misar'dan, o da Sabit b. Ubeyd'-den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Beıâ'i dinledim: «Biz ehli eşeklerin ellerinden nelıyolunduk» diyordu.

31- (...) Bize Züh'eyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Âsim/dan, o da Şa'bî'den o da Bera' b. Âzibden naklen rivayet etti Byra şöyle demiş: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı) gerek çî.s: gerek pişmiş bütün ehîi eşek etlerini atmamızı emir buyurdu. Sonra fbir dam-;' eşek yemeyi bize emretmedi.

(...) Bana bu hadimi Ehû Saîd El-Eşecc dalı) rivayet etti. (Dedi ki); Bize Hai's (yani İbni Gıyâs) Âsim'dan hu isnatlîa 'hu lıacüsin benzerin rivayet elti.

32- (1939) Bana Ahmed b. Yûsuf El-Kzdî rivayet elti. (Dedi ki): Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki): Bize baban Asim'dan, o da Âmir'deıı, o da Ibni Abbas'dan naklen rivayet etti. îbni Abbâs şöyle demiş: Bilmiyorum Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem)"m eşeği yasak etmesi ancak ve ancak insanların taşıma vasıtası olduğundandır. O halde yük taşıma vasıtalarının elden gideceğinden çekinmiştir. Yahut onu (yani) ehîi eşek etlerini Hayber gününde haram kılmıştır.

33- (1802) Bize Muhamnıcd b. Abbâd ile Kuieybe b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hatim -Bu zât Îbni İsmail'dir- Yezîd b. Ebi Ubeyd'den, o da Seleme b. Ekva'dan naklen rivayet etti. Seleme şöyle demiş.
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hayber'e çıktık sonra gerçekten Allah onu müslümanlara açtı. Onun fethedildiği gün, cemaat akşamlayınca bir çok ateşler yaktılar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Bu ateşler ne? (Onları) ne üzerine yakıyorsunuz?» diye sordu. Ashâb:
— Et üzerine, dediler.
«Ne eti üzerine?» buyurdu.
— Ehli eşek etleri üzerine, cevabını verdiler. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Onları dökün ve kırın!» buyurdu. Bir adam:
— Yâ Resûlüîlah yahut onları dökelim ve yıkayalım, dedi. «Yahut öyle olsun» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Mes'ade ile Safvan b. İsâ haber verdiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Nadr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim En-Nebîl rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Yezid b. Ebî Ubeyd'den bu isnâd ile rivayette bulunmuşlardır. (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Talha'ya emir buyurdu. O da?

34- (1940) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân Eyyûh'dan o da Muhammed'den, o da Enes'den naklen rivayet etti Enes şöyle demiş:
Resûlüilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Hayberi feth edince şehrin dışında, bir takım eşekler ele geçirdik ve onlardan yemek yaptık. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)"m del lalı: Dikkat!.. Allah ve Resulü sîzi bunlardan nely ediyor lar. Çiinki bunlar şeytan işinden bir pisliktirler! diye nida etti. Hemen çömlekler içlerindeki ile devrildi. Onlar içlerinde olan etlerle kayniyorlardı.

35- (...) Bize Muhammed b. IVliıihal Ed-Darîr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişam b. Hassan Muhammed b. Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Eııes şöyle demiş Hayber gazası olunca bir zât gelerek:
— Yâ Resûlüllah, eşekler yenildi dedi. Sonra bir başkası gelerek:
— Ya Resûlellah eşekler ifna edildi dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Talha'ya emir buyurdu. Oda;
— Gerçekten Allah ve Resulü sizi eşek etleri yemekten nehyediyor-lar. Çünkü onlar rics'dir. Yahut necistir! diye nida etti ve hemen çömlekler içlerinde olanlarla birlikte devrildiler.
Bu hadîsin Ali b. Ebi Ta1ib rivây etiyle İbnü Ömer Berra' ve İbni Abbâs rivayetlerini Buhâri «Megâzî» bahsinde; Hz. Ali hadisini Buhari «Zebâyih, Nikâh» ve «Ter-kü-l-Hıyeb> bahislerinde eyni hadîsi Tirmizi ile îbni Mâce «Nikâh»'da; Nesâî «Sayd» bahsinde muhtelif râvilerden tahric ettikleri gibi; Ebû Sa'îebe hadisini Buhâri «Zebâyıh» ve «Tıb» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Tirrnizî ve îbni Mâce «Kitabu's-Sayd»'da; îbni Ebî Eviâ hadisini Buharı «Fardu- ile «Megâzî» bahislerinde; Nesâî «Kitabu's-Sayd»'da; îbnû Mâce, Zebayıh'da Seleme b. Ekva' hadisini Buhâri «Kitâbül-Mezâlim» ile «Megâzî, Edeb» ve «Zebâyıh» bahislerinde, îbnü Mâce dahî «Zebâyıh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Bu rivayetler az çok lafız değişikliği ile ve birbirlerini tefsir ederek ayni hükmü bildirmektedirler.
Hüküm ehli eşek etlerinin yenmesiyle Mut'a denilen nikâhın haram kılınmalarıdır. Vak'a Hayber gazasında geçmiştir. Yerinde de görüldüğü veçhile Hayber, Medîne-i Münevvere'ye dört konak mesafede bir Yahudi kal'ası idi. Kal'ayı muhasara eden Ashâb şehîr dışında rasladıkları eşekleri kesmiş ve ateşler yakarak etlerini pişirmeye koyulmuşlardı. Resûlül-lâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce dellâlı Ebû Ta1ha vasıtasiyle kaynayan kapları döktürmüş ehli eşek etlerinin haram olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda Mut'a nikâhının da haram kılındığı ilân edilmiştir.
Bu rivayetlerden eşek etleriyle mut'a nikâhının her ikisinin Hayber'de haram kılındığı anlaşılıyor. Bazıları eşek etlerinin Hayber'de; Mût'anmsa başka bir yerde haram kılındığını söylemişlerdir. Ebû Avâne «Sahih»inde: «Ulemânın şöyle dediklerini işittim: Hz. Ali hadisinin manası Hayber gününde eşek etlerinin yasak edilmiş olmasıdır. Mût'aya gelince A1i onun hakkında sükût etmiştir. Mut'a ancak Mekke'nin fethedildiği gün yasak edilmiştir.» demektedir. Filhakika Mut'a Nikâhının altı defa ruhsat verilip neshedildiği rivayet olunmuştur. Bu yerler: Hayber, Ömretül Gaza. Mekke 'nin fethi, Evtaz gazası, Tebük gazası ve Haccetül Veda'dır. Yalnız bazılarının sübûtuna ihtilaf edilmiştir. Nevevi diyor ki: «Müt'anıri haram edilip sonra mubah kılınması iki defa olmuştur. Vaktiyle mübahdı, sonra Hayber vak'asmda haram kılındı. Mekke 'nin fathinde -ki Evtaz harbi de o sene olmuştur- tekrar mubah kılınmış sonra ilelebet haram edilmiştir...»
Mut'a: Muvakkat nikâhın bir nevidir. Ondan farkı bu nikâhın müt'a kelimesiyle yapılmasıdır. Evlenmek isteyen adam kadına: «Bana nefsini bir aylığına bin lira karşılığında temti' et» der. Kadın da: «Nefsimi sana temti' ettim» diye mukabele eder. Kelimenin lügat manası istifâdedir. Yâni müt'a muayyen para mukabilinde muayyen zamanda kadının cimamdan istifade için yapılan bir akiddir. Muvakkat nikâh ise müt'a kelimesini anmadan şahitler huzurunda bir kadını muayyen bîr müddet için nikâhlamaktır. Bunların ikiside bâtıldır. Nitekim

nikâh bahsinde görmüştük.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ehlî eşeklerin etini yemek haramdır. Katırda aynı hükümdedir. MaamafİH mesele ihtilaflıdır. Sahabe, tabiîn ve onlardan sonra gelen ulema buradaki sahih ve sarih hadislerle istidlal ederek ehlî eşek etinin haram olduğunu söylemişlerdir. îbni Abbâs Hazretlerine göre haram değildir. İmam Mâlik 'den üç kavil rivayet olunmuştur. Bunların en meşhuruna göre eşek eti yemek şiddetle mekruhdur. îkînci kavline göre haram, üçüncüye göre mubahtır. Nevevî: «Doğrusu cumhurun dediği gibi Mâlik'in de harama kail olmasıdır» diyor Ger^i Ebû Dâvud 'un «Sünen»'inde Gâlib b, Ebcer 'den rivayet ettiği bir hadisde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin açlık ve sıkıntı çeken Hz. Gâlib'e:
«Ailene eşeklerinin semizinden yedîr. Çünkü ben onları ancak şehrin pisliklerini yedikleri için haram kıldtm» buyurduğunu rivayet etmişse de Nevevî bu hadisin muzdarip ve pek ihtilaflı olduğunu kayd etmekte ve: «Sahih olsa bile ıztırar halinde yediğine hamlolunur» demektedir.
2- Necaset bulaşan kabı yıkamak vaciptir. Böyle bir kap bir defa yıkamakla temiz olur .Yamız köpekle hınzırın yaladığı kap bir çok ulemaya göre yedi defa yıkanır. îmam Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki kavlin meşhuruna göre kaplar her nevi necasetten dolayı yedi defa yıkanır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin eşek eti ile kaynayan kapların evvela kırılmasını emretmesi ya vahiy yahut içti-hadladır. Ne suretle olursa olsun az sonra bu hüküm neshedilmiş ve yıkamakla temizleneceği bildirilmiş ve binaenaleyh bugün necaset bulaşan kap kırılmaz.
3- Yıkanan kabın kullanılmasında beis yoktur.
4- Nikah-ı Mut'a haramdır. Ulemânın beyanına göre bu nikâh zaruretten dolayı mubah kılınmış, sonra hükmü neshediimiştir. Bu hususda îbni Abbas hazretleri cumhura muhalefet ederek bir müddet Müt'anın neshedilmediğine kail olmuşsa da sonradan cumhurun kavline döndüğü rivayet olunmuştur. Dalâlet fıkralarından Râfizîler müt' anın neshedilmediğini iddia ederler.

6- At Etlerinin Yenmesi Hakkında Bir Bab

36- (1941) Bize Yahya b. Yahya İle Ebû'i-RabİEl-Ateki ve Kuteybe b. Saîd rivayet eltiler. Lafız Yahyanındır. (Yahya Bize haber verdi tabirini kullandı. Ötekiler bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti dediler.) Haın-znad, Amr b. Dinar'dan, o da Muhammed b. Ali'den, o da Câbir b. Ahdiî-lah'dan naklen rivayet etmiş ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber günü ehli eşeklerin etlerini yasak etmiş; at etlerine izin vermiştir.

37- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Cüreyc habe verdi. (Dedi ki): Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki kendisi Câbir b. Abdil-lah'i şunu söylerken işitmiş:
— Biz Hayber zamanı at ve yaban eşeklerini yedik ama bizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) ehli eşekten nehy buyurdu.

(...) Bana bu hadisi Ehûi-Tahir dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. H.
Bana Yakub Ed-Devrafcî üe Aİımed b. Osman En-Nevfelî de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebû Âsim rivayet etti. Her iki râvi îbr.ü Cü-reye'den bu isııadla rivayette bulunmuşlardır.

38- (1942) Bize Muhammed b. Abdillah b. NümejT rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Hafs b. Giyâs ve Veki', Hişam'dan o da Fatima'dan, o da Esmâ'dan, naklen rivayet ettiler. Esma şöyle demiş:
— Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir at keserek yedik.

(...) Bize bu hadisi Yahya b. Yahya rîsln rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muaviye haber verdi. II.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. {Dedi ki): Bize Ebû Üsamc rivayet etti. Her iki râvî Kişâm'dan bu isnacHa rivayette bulunmuşlardır.
Cabir hadisini Buharı «Megazî» ve «Zebâyıh» bahislerinde; Ebû Dâvud «Kitabu'l-et'ıme»'de; Kesâî «Sayd» ile «Velime» bahislerinde tahrîc ettikleri gibi Esmâ hadisini Buharı, Nesâî ve îbnü Mâce «Zehâyıh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
At etinin yenilip yenilmiyeceği hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir. Yenilir deyenlerin delili bu rivayetlerdir. Hanefı1er'den imam Ebû Yûsuf ile İma m Muhammed'e diğer mezheb imamlarından İmam Şafiî İmam Ahmed, Ebû Sevr, Leys, İbnü1 Mübarek, îbnü Şîrîn, Hasen-Basri. Ata', Esved b. Yezid Şureyh, İbrahim Nehâî, Hammâd b. Süleyman. Saîd b. Cübeyr, Dâvûd-u Zahirî ve cumhur ulemâ at etinin mubah olduğuna kaildirler. Bu kavil Ashabı Kiramdan Abdullah b. Zübeyr, Yedâ1e b. Ubeyd, Enes b. Malik. Esma b in ti Ebî Bekir ve Süveyd b. Gafe1e hazerâtmdan naklolunmustur.
Başta İbnü Abbas (RadİyaJlahû anhûm) olmak üzere bir taife bunu mekruh görmüştür. O halde bu keraheti bâzıları tahrimiyye bazıları da tenzîhiyye diye rivayet etmişlerdir. İmam Azam'la İmam Mâlik'in ve Hatem'in mezhebleri de budur. İmamı Âzam: «At etini yiyen günahkâr olur ama buna haram ismi verilemez» demiştir. Hz. İmamın bu hükme varması atın pis olduğuna inandığı için değil neslinin tükenmesi mülahazasına metnidir. Çünkü at harb âletidir. Bunların delilleri.
«Atları katırları ve eşekleri do binesiniz dîye bir de zînet için yaratmıştır» âyeti kerimesi ile îbni Mâce'nin rivayet ettiği Halid îbni Velid hadisesidir. Mezkûr hadise:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) at, katır ve eşek etleriyle yırtıcılardan azı dişlileri yemekten men etti.» denilmektedir. Bu hadîsi Ebû Davud ile Nesâî de tahric etmişlerdir. Ancak hadîs ulemâ taraûndan zayıf görülmüş. Hattâ basıları nesh edildiğine bile kail olmuşlardır. Bununla beraber Aîlâme Ayni şöyle demektedir: «Hâlid hadisinin senedi güzeldir. Bundan dolayıdır ki Ebû Dâvûd onu kitabına aldığı vakit sükût etmiştir. Binaenaleyh ona göre bu hadis hasendir»
Hadisin bir rivayetinde «bir at boğazladık» diğerinde «bir at kestik» deniliyor. Kesmek ameliyesi çene altından, boğazlamak ise göğüsten yapıldığına göre iki rivayetin arasını bulmak için bunların ayrı ayrı iki vak'a olduğuna hükmedilir. Kesmekle boğazlamak sözlerinden birinin mecaz olarak kullanılması da mümkündür. Bu taktirde vak'a birdir. Ulemâdan bâzıları: «Kesme hususunda atın hükmü sığırın hükmü gibidir» demiş. Bununla atın hem boğazlanmasının hem de kesilmesinin caiz olduğunu anlatmak istemişlerdir. Fakat kesmek efdaî görülmüştür.

7- Kelerin Mubah Kılınması Babı

39- (1943) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbn-u Hucr, İsmail'den rivayet elliler. Yahya b. Yahya dedi ki: Bize İsmail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen haber verdi ki Abdullah, îbnü Ömer'i şunu söylerken işitmiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kelerin hükmü soruldu da:
«Ben onu ne yerim ne de haram kılarım» buyurdular.

40- (...) Bize Kuteybe b. Said de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Ruhm da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Na'-fi'den o da tbnii Ömer'den naklen haber verdi. İbnü Ömer şöyle demiş: Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kelerin yenilip yenil-miyeceğini sordu da:
«Onu ben ne yerim ne de haram kılarım» buyurdular.

41- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbnü Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e minberi üzerindeyken kelerin yenilip yenilmiyeceğini sordu da:
«Onu ben ne yerim ne de haram kılarım» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya, Ubeydullah'dan bu hadisin mislini bu isnadda rivayet etti.

(...) Bize bu hadîsi EbuY-Rahî' ile Kuteybe de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Zühcyr b. Harb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail rivayet etti. Her rki râvi Eyyûbdan rivayet etmişlerdir. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mâlik b. Miğvel rivayet tîtti. H.
Bana Hârûn b. AbdiIlah dahî rivayet etti. (Dsdi ki): Size Muîıam-med b. Bekr haber verdi. (Dedi ki): Bize İbnü Cüreyc haber verdi. H.
Bize yine Hârûn b. Abdilîah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şûca' b. Veiid rivayet etti. (Dedi ki): Musa b. Ukhe'den dinledim. H.
Bize Harun b, Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnî Vehb rivayet e(ti. (Dedi ki): Bana Üsâme haber verdi.
Bu râviîerin hepsi Nâfi'den ,o da İbnî Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den keler hakkında Leys'in Nâfi'den naklettiği hadis manasında rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Eyyuh'un hadisi: «Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bîr keler getirdiler de onu yemedi. Ama haram da kılmadı» tarzındadır. Üsame'nin hadisinde ise: «Dedi ki ResûKillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde iken mescidde bir adanı ayağa kalktı» cümlesi vardır.

42- (1944) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'he, Tevbe't-üTAnberî'den naklen rivayet etti. O da Şa'bî'den, o da ibnü Ömer'en dinlemiş ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında içlerinde Sa'd da olduğu halde ashabından bazı kimseler bulunuyormuş. Kendilerine keler eti getirmişler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"\n kadınlarından biri: Bu keler etidir diye seslenmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yeyin! Çünkü o helaldir. Lâkin benim yiyeceğim de değildir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammet!, b. Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Tevbetul-Anberî'den rivayet etti (Demiş ki): Bana Şu'be şunu söyledi: Hasen'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleın)'den rivayet ettiği hadise ne dersin! Ben İbıiü Ömer'le iki yahut bir buçuk seneye yakın beraber oturdum da onun Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'den bu hadtsden başka bir rivayetini duymadım. (Şöyle dedi): İçlerinde Sa'd da olduğu halde Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Scllem)'in ashabından bazı kimseler...
Râvi Muâz hadisi gibi rivayette bulunmuştur.

43- (1945) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e îbni ŞihaVdan dinlediğim, onun da Ebû Ümâms b. Sehl b. Huneyf'den, onun da Abdullah b. Abbas'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. İbnü Abbas şöyle demiş: Ben ve Hâlid b. Velîd Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte Meymûne'nin evine girdik. Az sonra kızartılmış keler getirildi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte Meymûne'nin evine girdik. Az sonra kızartılmış keler getirildi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle ona uzandı bunun üzerine Meymûne'nin evinde bulunan kadınlardan biri:
— Resûliiîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yemek istediği şeyi (ne olduğunu) haber v^rin dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elini kaldırdı. Ben:
— Bu harammıdır Yâ Resûîallah? dedim.
«Hayır lâkin bu hayvan benim kavmimin toprağında yoktu bundan dolayı kendimi ondan tiksinir buluyorum» buyurdular.
Halid demiş ki: Ben onu çekerek bir güzel yedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bakıyordu.

44- (1946) Bana Ebû't-Tahir ile Harmele hep birden ibnİ Vehb'-den rivayet ettiler. Hannele dedi ki. Bize İbnî Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İhni Şihâb'dan, o da Ebû Ünıame b. Sehl b. Huneyf El Ensâri'den naklen haber verdi. Ona da Abdullah b. Abbâs haber vermiş. Ona da kendisine Seyfullah denilen Hâlid b. Velid haber vermiş ki kendisi Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Seîîem)rin zevcesi Meymûnenin yanına girmişler. Mey-mûne hem Hâlid'in hem İbnû Abbas'in teyzesîdir. Onun yanında kızartılmış keler bulmuş. Bunu Meymûne'nin kız kardeşi Huteyde bİnti Haris Necid'den getirmemiş. Meymûne keleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunmuş. Pek az olurdu ki ona bîr yiyecek sunulsun da o yiyecek' ten bahsedilsin ve ismi söylensin. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîîem) de elîni kelere uzatmış. Burmn üzerine mevcut kadınlardan biri Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîîem/e sunduğun şeyi haber verin! demiş. Kadınlar:
— Bu kelerdir yâ Resûlellah! demişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) hemen elini kaldırmış. Bunun üzerine Hâlid b. Velid:
— Keler harammidır ya Resûlallah? diye sormuş.
«Hayır, Lakın o benim kavmimin toprağında yoktur. Bundan dolayı kendimi ondan tiksinir (buluyorum» buyurmuşlar.
Halid şöyle demiş: Ben keleri çekerek bir güzel yedim. Resûlüllah da bakıyordu. Ama beni menetmedi.

45- (...) Bana Ebû Bekr b. Nadr ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. Abd: Bana baber verdi tabirini kullandı. Ebû Bekir ise Bize Yakub b. îbrabim b. a'd rivayet etti, dedi. (Demiş ki): Bize babam Salih b. Key-sân'dan o da Ebû Ümame b. Sehl'den, ona da İbni Abbâs haber

vermiş olarak rivayet etti. Ona da Hâlid b. Velîd haber vermiş ki kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e keler eti sunulmuş. Bunu Ümmü Hufeyd binti Haris Necid'den getirmişmiş. Bu kadın Benî Ca'fer'den bir adamın nikâhı altında îdi. Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) ne olduğunu bilmedikçe bir şey yemezdi...
Sonra râvi Yûnus'un hadisi gibi anlatmış ve hadisin sonuna şunu ziyâde etmiştir: «Ona İbni Esamm da Meymûne'den naklen rivayet etmiş. Bu zât Meymûne'nin terbiyesi altında idi.»

(1945) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. {Dedi ki): Bize Abdurrez-zâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer Zührî'den, o da Ebû Ümame b. Huneyf'den, o da İbnü Abbâs'dan naklen haber verdi. (ŞÖyle demiş): Biz Meymûne'nin «evinde iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ScîÎem/e iki kızartılmış keler .getirdiler...
Hadîs yukarkilerin hadîsi gibi rivayet olunmuştur. Râvi :
Yezîd b. Esamm'm Mcymûne'den rivayetini anmamıştır.

(...) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Ley s de rivayet etti. {Dedi ki): Bize babanı dedemden rivayet etti. (Demiş ki): Bana Hâlid b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bana Saîd b. Ebi Hilal, İbni Münkedir'den rivayet etti. Ona da Ümame b. Schl İbni Abbas'dan naklen haber vermiş İbni Ab-bâs (Şöyle demiş): Resûüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'e, Meymûne'nin evinde ve yanında Hâlid b. Velid bulunduğu halde keler eti getirildi...
Ve Zührî'nin hadîsi man abında rivayette bulunmuştur.

46- (1947) Bize Muhammed b. Beşsar ile Ebû Bekir b. Nâfi rivayet ettiler. İbnü Nâfi (Dedi ki): Bize Gunder haber verdi. (Dedi ki): Biz Şube Ebi Bişr'den o da, Sâid b. Cübeyr'd,en naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Ben İbni Abbâs'i şunları söylerken işittim:
Teyzem Ümnıü Hufeyd Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'e yağ, keş ve bir kaç keler hediyye etti. O yağ ile keşden yedi ama keleri iğrendiği için bıraktı. Bu hayvan Kesûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) 'in sofrasında yenmiştir. Haram olsaydı Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in sofrasında yenmezdi.

47- (1948) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Şeybânî'den o da Yezid b. Esamm'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Medine'de bizi bir güveyi davet etti de bize on üç tane keler sundu. Kimimiz yedi kimimiz (yemeyip) bıraktı. Ertesi gün ben İbnü Abbâs'a Taslayarak ona haber verdim. Etrafındaki cemaat sözü uzattı hatta bazıları: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben onu ne yerim ne men ederim ne de haram kılarım buyurdu.» dediler. Bunun üzerine İbnü Abbas: Ne fena söyledim*. Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak helal ve haram kılmak için gönderilmiştir. Şüphesiz ki bir defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Meymûne'nin yanında iken beraberinde de Fadl b. Abbas ile Hâlid b. Velid ve bir başka kadın bulunduğu halde kendisine üzerinde et bulunan bir sofra sunulu verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemek isteyince Meymûne ona: Bu kler etidir, dedi. O da elini çekti ve:
«Bu benim hiç yememiş olduğum bir ettir.» buyurdu. Cemaata: «Siz yeyİn» dedi. Ondan Fadl, Halid b. Velîd ve kadın yediler.
Meymûne demiş ki «Ben hiç bir şeyden yemem. Meğer ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yediklerinden bir şey ola.»

48- (1949) Bize İshak b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet etti" îer. (Dediler ki): Bize Abdurrezzak, İbnü Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. AbdiIlah'i şunu söylerken işitmiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir keler getirdiler, de ondan yemek istemedi. Ve:
«Bilmiyorum belki bu sureti değiştirilen kavimlerdendir.» buyurdular.

49- (1950) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den rivayet etti. Ebû-'z-Zübeyr şöyle demiş:
Câbir'e kelerin hükmünü sordum da: Onu yemeyin dedi; onu iğrenç buldu ve şöyle dedi: Ömer b. Hattâb dedi ki şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu haram kılmadı. Allah azze ve celle onunla bir çok kimseleri menfaatlendirir. Umumiyetle çobanların yiyeceği ondandır. Yanımda olsa idi onu bende yerdim.

50- (1951) Bana Muhammed b. Musenna rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Ebi Adiyy Dâvud'dan, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Bir adam: Ya Resûlallah! Biz keleri çok bir yerdeyiz, şimdi bize ne emir buyurursun, yahut bize ne fetva verirsin? dedi.
«Bana anlatıldığına göre Benî İsrâîlden bir Ümmetin suretleri değiştirilmiştir» buyurdu. Fakat ne emretti ne de yasak etti.
Ebû Saâd demiş ki: Bundan bir kaç zaman sonra Ömer şunu söyledi: «Şüphesiz ki Allah azze ve celle onunla bir çok insanları fâidelendirir, o umumiyetle şu çobanların yiyeceğidir. Yanımda olsaydı ondan mutlaka yerdim. Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) sadece ondan iğren-miştir.»

51- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Akîl-Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Nadra, Ebû Saîd'den naklen rivayet etti ki: Bedevi'nin biri Resûlüllah (Sallcülahü Aleyhi ve Selle-rufe gelerek:
— Ben kelerli bir alçakta bulunuyorum. Bu hayvan umumiyetle benim yakınlarımın yiyeceğidir, dedi. Peygamber (Sallcülahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap vermedi. Biz:
—. Bu sözü tekrarla dedik, O da tekrarladı. Fakat yine cevap vermedi, (bu) üç defa tekerrür etti sonra üçüncüde Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona seslenerek:
uEy bedevi! Şüphesiz Allah benî İsrâilden bir kuşağa lanet buyurmuş yahut gazab etmiş ve onları yer yüzünde debeleyen hayvan kılığına sokmuştur. Bilmiyorum belki bu onlardandır. Binaenaleyh ben onu yemem ama ondan nehiy de etmem.» buyurdular.
Dabb: Kertenkeleye benzer fakat ondan bir hayli büyük bir hayvandır. Bu hayvanın yediyüz sene yaşadığı su içmediği dişi düşmediği ve kırk günde bir damla bevl îfraz ettiği rivayet olunur. Bazıları et yenilirse susuzluğu giderdiğini söylemişlerdir. Arablar bir şeyi yapmak istemezlerse: «Ben bunu keler suya gelinceye kadar yapmam» derler. Çünkü keler ömründe suya gitmez sadece çiğ ile ve soğuk hava ile yetinir-miş. Kışın kovuğundan dışarı çıkmazmış.
Babımız hadislerinden Ibni Ömer rivayetlerini Buhârî «Zebayıh ve Ahbaru'1-Âhad» bahislerinde; Hâlid hadîsini «Et'ıme ve Zebayih»da; aynı hadîsi Nesâî ile İbni Mâce «Kitab'us-Sayd»'da; Ebû Dâvud «Et'mıe»'de muhtelif râvüerden tahric etmişlerdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e 'hediyye getiren Ümmü Hufeyde ile Lübabetü's-Suğra ve Lübabet'ül-Kübra. Meymûne tRadiyaHahû a?ıhüma)'nın kız kardeşleridir. Bunlar Haris b. Hazen"in kızlarıdır. Ümmü Hufeyde'nin adı Hüzey1e'dir. Bunlardan Lübâbet'ül-Kübra, Hz. İbn-i Abbâs 'in, Lübâbetü's-Suğrâ Halid b. Ve1id'in anneleridir.
Kelerin eti yenir bir hayvan olduğunu söyleyenler bu hadîslerle istidlal etmişlerdir kî Abdurrahman b. Ebi Leylâ ile Saîd b. Cübeyr, İbrahim Nehaî, îmam Malik, îmam Şafiî, İmam Ahmed ve îshâk'm mezhebleri budur. Zahiriler dahi aynı kavli tercih etmişlerdir. Zahiri'-lerden İbni Hazin: ,. Kelerin mübâh olduğu Ömer b. Hattâb ile başkalarından sahih olarak rivayet edilmiştir.
Hanefi1er'den «Hidâye» sahibi gibi bazıları keler etinin mekruh olduğunu söylemiş fakat bazıları yenilmesinde beis görmemişlerdir. Tahâvî «Ma'âm'I-Âsâr» adlı eserinde keler yemenin mubah olduğunu tercih etmiş ve: «keleri yemekte bir beis yoktur» demiştir. Yine Tahâvî : «Bir taife keleri yemeyi mekruh görmüşlerdir. Ki Ebû Hani-f e ile Ebû Yusuf ve Muhammed onlardandır» demiştir. Tahâvî'nin bu taifeden muradı Haris b. Mâlik, Ye-zîd b. Ebi Ziyâd ve Veki 'dir. Zira kelerin denilmesini mekruh görenler bunlardır. Mezkur kavil Ali b. Ebî Talib ile Câbir b. Abdillah (RadiyaHahû anhûm) hazeratmdan da rivayet olmuştur. Hanefi 'lerce esah olan kavil kelerin heraheti tenzihiyye ile mekruh olmasıdır. Çünkü bir çok sahih hadisler onun haram olmadığına delâlet etmektedirler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sofrasında keler yenildiği halde bir şey demeyip sükût buyurması da onun mubah olduğuna delâlet eder. Çünkü o bâtılı hiç bir zaman kabul ve İkrar etmez.
Mesh: Bir canlıyı ondan daha çirkin bir canlının şekline sokmaktır. Kur'an-ı Kerîm de Benî İsrail 'den bazılarının maymun ve ve domuz gibi çirkin hayvanlar suretine tebdil edildiği bildirilmektedir. Ancak şekil değiştiren bu kavimler derhal ölmüş ve nesilleri kesilmiştir.
Resulü Halı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bilmiyorum belki bu onlardandır.» buyurması ihtimal suret değiştiren insanların üç günden fazla yaşamadıklarını bilmezden önce olmuştur. Demîrî «Ha yâtü'1-Ha yavan» adlı eserinde şunları söylüyor: «Ulemâ şekil değiştiren insanların yaşayıp yaşamadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre yaşarlar. Zeccâc ile Kadı Ebû Bekir b. Arabi bu kavli tercih etmişlerdir. Cumhura göre böyle bir şey yoktur. ibni Abbâs (Radiyallahu anh): Şekli değişmiş insan üç günden fazla asla yaşamamış ve yeyip içmemiştir. Demiştir ki, bu söz Merfu' hadîs hükmündedir. Çünkü aklen böyle bir şeyin söylenmesine imkân yoktur. Onu mutlaka Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmiştir.

8- Çekirgenin Mubah Kılınması Babı

52- (1952) Bize Ebû Kâmil El Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âvâne, Ebû Ya'fûr'dan, o da Abdullah b. Ebî Evfa'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlütlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellemyie birlikte yedi gaza yaptık. (Hepsinde) çekirgeleri yiyorduk.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim ve tbni Ebî Ömer toptan İbni Uyeyne'den, o da Ebû Ya'fur'dan naklen bu isnadla rivayet ettiler.
Ebû Bekr kendi rivayetinde «Yedi gazada» dedi. îshâk «altı gazada» dedi. İbni Ebi Ömer ise : "Altı yahut yedi gazada» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti. H.
Bize İbni Beşşâr da Muhammed b. Ca'fer'den rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'deıı, o da Ebû Ya'fur'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. (Ebû Yafur) «Yedi gazada» demiştir.
Bu hadîsi Buharı «Zelâyih» bahsinde Ebû Dâvudile Tirmizî «Kitâb'ur-Et'ime»'de Nesâî «Sayd» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Ashab-ı kiramın çekirge yiyerek Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile yaptıkları gazaların sayısı ihtilaflıdır. Bu hususta lüzumsuz yere sözü uzatanlar olmuştur. Hadîs-i Şerif çekirge yemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu hususta İbnû Ömer. Câbir , Ebû Hüreyre ve diğer bazı ashab-ı kiramdan da hadisler rivayet olunmuştur. Ulemâ çekirgenin kesilmeden yenilebileceğine ittifak etmişlerdir. Yalnız Mâ1ikiIer'in meşhur kavline göre kesmek şarttır. Mâ1iki1er bunun nasıl olacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları kafasının kesileceğini söylemiş; bir takımları onu yakalamanın kesmek yerine geçeceğini iddia etmişlerdir. İmam Mâlik 'den gelen bir rivayete göre çekirge diri olarak yakalanır da kafası kesilir yahut kızartılır veya kaynatılırsa yenmesinde bir beis yoktur. Fakat diri olarak yakalanır da kesmeden veya kızartmadan ölürse yenilmez.
Tahâvî'nin «Kitâbu's-Sayd»:da beyân ettiğine göre İmam Azam'a :
— Ne dersin çekirge sence balık mesabesinde midir? Ondan bir sev koparan kimse besmele çeksin, çekmesin yiyebilir mi? diye sormuşlar.
— Evet! cevâbını vermiş. Soran kimse :
— Onu nerde bulsam yiyebilir miyim? demiş. Hazret yine :
— Evet! cevâbım vermiş.
— Yerde ölü dahi bulsam yiyebilir miyim? demiş. Yine :
— Evet! cevâbını vermiş.
— Ona yağmur isabet etse de öldürse, yiyebilir miyim? diye sormuş.
— Evet, çekirgeyi hiç bir halde, hiç bir şey haram kılmaz, demiş.
İbnül Arabi yenilen çekirgeyi Endülüs çekirgesinden başkalarına tahsis etmiştir. Ona göre Endülüs çekirgesinden sırf zarar geldiği için yenilmesi caiz değildir. Fakat şâir Mâ1ikiyye ulemâsından meşhur olarak rivayet edilen bunun hilafıdır.

9 - Tavşanın Mubah Kılınması Babı

53- (1953) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişam b Zeyd'den, o da Enes b. Malik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
— Yürüdük ve Merrü'z-Zahran'dan bir tavşan kaldırdık. Ashab üzerine koştular. Fakat âciz kaldılar. Ben de koştum. Ve ona yetiştim. Tavşanı Ebû Talha'ya getirdim. O hayvanı kesti ve buduyla İki uyluğunu Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e gönderdi. Bunları Resûlüüah (SallaUahü Aleyhi ve Sellenif'e ben götürdüm. O da kabul etti.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (Yâni İbnil Haris) rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Yahya'nın hadîsinde: «Budunu yahut iki uyluğunu gönderdi.» ifadesi vardır.

Bu hadîsi Buhârî «Hibe» bahsinde; Ebû Dâvud ile Tirmizî «Et'ime»'de; Nesâî ile İbnû Mâce «Sayd» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Merru'z-Zehran: Mekke'ye yakm bir yerdir. Bugün oraya Batnu-Merr denilir. Mekke'ye bir konak mesafededir.
Bu yerin Medîne'ye onaltı mil mesafede olduğunu söyleyenlerle Merrin bir köy Zahranın da bir vadiden ibaret bulunduğunu ve Mekke'ye beş mil mesafede olup Medine tarafına düştüğünü iddia edenler de vardır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Avı yakalamak için' koşmak caizdir. Gerçi Ebû Dâvud ile Tirmizî ve Nesâî'nin Hz. İbni Abbâs 'dan rivayet ettikleri bir hadîste : «Bir kimse avın ardından giderse gaflete düşer.» buyurulnıuşsa da : O hadîsten murad namaz vaktini geçirmek gibi dinî yahut dünyevî bir maslahatı kaçıracak derecede ta'kibi uzatmaktır.
2- Bir cemaat ava çıkarlar da avı içlerinden biri vurur veya yakalarsa hayvan yakalayanın malı olur. Ötekilerin onda bir hakkı olmaz.
3- Bir kimseye hediye veren şahıs hediyesinin kabul edildiğini söyleyebilir.
4- Tavşan etini yemek mubahtır, Dört mezhebin imamlarıyle bütün ulemânın kavilleri budur. Yalnız Abdullah b. Amr b. Âs ile Abdurrahman b. Ebi Leylâ 'nın ve İkrime'nin kerih gördükleri rivayet olunur. Tavşan etinin mubah olduğu hakkında Hz. Câbir, Ammâr b. Yâsir, Muhammed b. Safvan , İbnü Abbâs, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre sair birçok ashab-ı kiramdan hadîsler rivayet olunmuştur.

10- Avlanmada ve Düşmana Karşı Kendisinden Yardımlanılan Şeyin Mubah Oluşu ve Taş Atmanın Keraheti Babı

54- (1954) Bize Ubeydullah b. Muâz El Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Kehmes, İbni Büreyde'den rivayet etti. Şöyle demiş: Abdullah b. Mugaffel arkadaşlarından bir adamın ufak taş attığını görmüş de ona :
— Taş atma! Çünkü Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taş atmaktan hoşlanmazdı —yahut taş atmayı men ederdi—. Zîra bununla av avlanmaz, düşman da bozulmaz. Lâkin bu taş dişi kırar ve gözü çıkarır, dedi. Bundan bir müddet sonra o zatın taş attığını gördü ve ona şunu söyledi:
— Ben sana Resûlüllah (Sallallahü. Aleyhi ve SelUmy'm taş atmaktan hoşlanmadığını —yahut taş atmaktan nehyederdiğini— haber veriyorum, sonra senin taş attığını görüyorum. Seninle şu ve şu müddet zarfında bir tek kelime konuşmam.

(...) Bana Ebû Dâvud, Süleyman b. Ma'bet rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmes bu isnadla bu hadîsin benzerini haber verdi.

55- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurralıman b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be Kata'de'den, o da Ukbe b. Suhban'dan, o da Abdullah b. Mugaffel'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ufak taş atmaktan nehiy buyurdu.
İbnü Ca'fer kendi hadîsinde şöyle demiştir: «Dedi ki: Çünkü bu taş ne düşmanı bozguna uğratır. Ne de avı öldürür; Lâkin o dişi kırar ve gözü çıkarır.» İbnü Mehdî ise: «Bu taşlar düşmanı bozguna uğratamaz» demiş, «Gözü çıkarır» kaydım anmamıştır.

56- (...) Bize EbÛ Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, EyyÛb'dan, o da SaîJb. Cübeyr'den naklen rivayet etti ki; Abdullah b. Mugaffel'hvbir yakını taş atmış, o da kendisini menet-miş ve:
— Şüphesiz Resûlüllah (Salİallahü Aleyhi ve Seliem) taş atmaktan men-etmiş ve:
«Bu faşlar ne bir av avlar, ne düşman bozar, tâkfn bunfar cfişi kırar ve gözü çıkarır.» buyurmuştur demiş. Fakat yakını taş atmayı tekrarlamış, o da:
— Ben sana Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selîem)'in bundan nehiy buyurduğunu anlatıyorum; sonra sen (yine) taş atıyorsun! Seninle ebe-diyyen konuşmam! demiş.

(...) Bize bu hadisi tbnİ Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Sekafî, Eyyûb'dan bu isnad ile bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Zebâyıh» bahsinde; Nesâi «DiyâU'da tahnc etmişlerdir.
Hazf: Ufak taş veya çekirdek gibi şeyleri elin baş parmağı ile şe-hadet parmağının arasına alarak atmaktır. Bundan hiç bir fayda hasıl olmadığı, bilâkis zararından korkulduğu için yasak edilmiştir. Hadîs-i Şe-rîfte taş atmanın hiç bir fayda temin etmediği «Çünkü o ne düşmanı bozguna uğratır, ne de avı Öldürür» cümleleriyle beyan buyurulmuştur. Bu babda ufak taşa benzeyen şeyler de taş hükmündedir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri de İhtiva Eder:

1- Düşmanla harpte veya avcılıkta işe yarayan yahut lâzım olan bir şeyi yapmak caizdir. Kuşları ekseriyetle öldürmeden düşüren sapan taş-lanyle avlamak bu kabildendir. Yalnız diri iken yetişip kesebileceğine vaziyet müsait olmalıdır.
2- Ehl-i bid'at ile fasıldan ve bilerek sünnete muhalefet edenleri daimî surette terk ederek onlarla konuşmamak caizdir. Gerçi din kardeşi ile üç günden fazla dargın durmak yasak edilmişse de bu dargınlık nef-sânî ve dünyevî sebeplere ibtinâ eden dargınlıktır. Bid'atçılarla fâsıklara karşı dargınlık ise dinî ve uhrevîdir. Bundan dolayı da ebediyyen devam etmesi caizdir.

11- Kesmeyi ve Öldürmeyi Güzel Becerme ve Bıçağı Keskinlemeyi Emir Babı

57- (1955) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye Halid EI-Hazzâ'dan, o da Ebû Kılabe'den, o da Ebû'I-Eş'as'dan, o da Şeddâd b. Evs'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İki şey var ki, bunları Resûîüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeHem)'den belledim. Buyurdular ki :
«Şüphesiz Allah herşeyde iyiliği farz kiîmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit, öldürmeyi iyi yapın. Kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi becerin. Her biriniz bıçağını bilesin. Ve kestiği hayvana rahat versin!»

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huşeym rivayet etti. H.

Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Velıhab Es-Sekafi haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Nâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder r\-vâyet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Abdurrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Yûsuf Süfyan'dan naklen haber verdi. H.
Bize İshâk h. İhrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Man-sûr'dan naklen haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Hâlid El-Hazzâ'dan Ibnü Uleyye hadîsinin isnadı ve mânasıyle rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîs-i şerif îslâm kaidelerinin en cem'iyyetlilerinden biridir. Müslümanın yaptığı her işi güzel ve yerli yerince yapması gerekir. Bu meyanda öldürme ve kesme işlerinin dahi iyi yapılması emir buyurulmak-tadır. Öldürme emri hayvandan maada kısas ve hadd-i şer'i gibi insana ait öldürmelere de şâmildir. Binâenaleyh bunlarda da hadd-i tecavüz etmeden en güzel şekilde hareket etmek gerekir. Ölecek kimseyi acı çektirmeden birdenbire Öldürmeli, kesilecek insan veya hayvana e2iyet vermemek için kıhç ve bıçağı keskinlemeli, kesilecek hayvana bıçağı göstermemeli. Hayvanlar birkaç tane ise birbirlerine karşı kesiîmemeüi, kesilecek yere sürüklenerek götürüîmemelidirler.
îslâm'da şer'î bir ceza olarak insan öldürmek yalnız namaz terke-dildiği zaman meşru olmuştur. Şâfiîler'le Mâlikîler'eve Hanbelîler'e göre namazını kılmayan bir kimse hadden yani şer'î bîr ceza olarak Öldürülür. Hanefîlere göre Öldürülmez, fakat namaz kilm-caya kadar hapsedilerek dövülür. Yol kesenlerle recm edilenler hakkında gösterilen şiddet ise bu hadisten müstesna olarak şeriat sahibinin emriyle meşru' olmuştur.

12- Hayvanları Hapsederek Öldürmenin Yasaklanması Babı

58- (1956) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ça'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Hişâm b. Zeyd b. Enes b. Mâlik'i dinledim. Şunları söyledi:
— Dedem Enes b. Mâlik ile birlikte hakem b. Eyyub'un evine girdim. Bir de ne göreyim, bir takım adamlar bir tavuğu (hedef) dikmiş, ona ok atıyorlar. Bunun üzerine Enes: «ResûJüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Seliem) hayvanların hapsedilerek Öldürülmesini yasak etti.» dedi.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd ile Abdurrahman b. Mehdî rivayet ettiler. H.
Bana Yahya b. Habîb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Şu'be'den hu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

58- M- (1957) Bize UbeyduJIah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adiyy'den, o da Saîd b Cübeyr'den, o da İbnû Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) :
«İçinde canı bulunan bîr şeyi hedef ittihaz etmeyin!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Muhamıned b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurrahman b. Mehdî Şu'be'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet ettiler.

59- (1958) Bize Şeybaıı K Ferrûh ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâmil'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etti. Saîd şöyle demiş:
— îbnü Ömer bir tavuğu (hedef) dikerek ona ok atan birkaç kişinin yanına uğradı. Bunlar İbn-ü Ömer'i görünce tavuğun semtinden dağıldılar. İbnü Ömer:
— Bunu kim yaptı? Şüphesiz ResûİÜllah (SaHallahıı Aleyhi ve SeMem) bunu yapana lanet buyurmuştur, dedi.

(...) Bana Ziiheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bişr, Saîd b. Cübeyr'den naklen habe verdi. (Şöyle demiş) :
— İhnü Ömer Kureyş'deıı birkaç gencin yanına uğradı. Bunlar bir kuşu hedef dikmiş ona ok atıyorlardı. Oklarından her isabet etmeyeni kuşun sahibine veriyorlardı. İbnü Ömer'i görünce dağıldılar. Bunun üzerine İbnü Ömer :
— Bunu kim yaptı? Bunu yapana Allah lanet eylesin. Şüphesiz Re-sûlüllah (SüllaUühü Aleyh; ye Sellem) :
«Içînde canı olan bir şeyi hedef İffihaz eden kimseyi lanet buyurmuştur.» dedi.

60- (1959) Bana Muhanınıed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbnü Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi b. Jîekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc haber verdi. H.
Bana Harun b. Abdillah dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc rr. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbnü Cüreyc şunu söyledi : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki; kendisi Câbir b. Abdillah'ı şunu söylerken işitmiş:
— Resûlüllah (Salh.linhü Aleyhi ve Sellem) hayvanlardan birinin kapalı olarak öldürülmesini yasak etti.
Bu rivayetleri Buharı «Zebâyıh» bahsinde; Ebû Dâvûd «Kitabu'I-Edâhi»'de tahrîc etmişlerdir. Hakem b. Eyyûb, Haccâc-ı Zâlim'ıı amcası oğludur. Basra'da onun naibi imiş, Zalimliği hususunda amcası oğluna benzediği rivayet olunur.
Hadîs-i şerifteki Sabr kelimesinden murad : Hayvanı nişan alıp öldürmek için hapsetmek veya bağlamaktır. Bir canlıyı hedef yaparak, onunla nişancılık talimleri yapmak dinen yasak edilmiştir. Buradaki ne-hiy bunun haram olduğunu bildirir. İbnü Ömer rivayetinde Re-sûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seliem) 'in laneti de bunu gösterir. Canlı hayvanı hedef tutarak atıcılık Öğrenmekte hiç bir maslahat yoktur. Bunu askerlerin yaptığı gibi tahta veya kartondan yapılmış hedeflerle öğrenmek pekâla mümkündür. Çünkü hayvanı hedef almak ona eziyet olduğu gibi, maliyetini zayi etmek ve murdar öldürmek gibi zararları da vardır.
Ukay1î'nin Hz. Semra 'dan rivayet ettiği bir hadîs-i şerifte nişan almak için hedef yapılan hayvanın yenmesini Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yasak ettiği bildirilmiştir. Ukeylî şöyle demektedir : «Hayvanı bağlayarak hedef yapmak suretiyle öldürmeyi yasak eden birçok sahîh hadîsler rivayet edilmiştir. Fakat bu hadisten başka o hayvanın yenilmesini yasak eden hadîs yoktur.»
Be dr eddîn -i Aynî: «Diri iken yetişilerek kesilirse sapan taşıyle vurulan hayvanı yemekte bir beis yoktur.» diyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AV VE AVLANMA

TAHRİC

3864- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'dan:
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben besmele çekerek köpeğimi (avlamaya) gönderiyorum."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Besmele çekerek köpeğini gönderdiğinde eğer yakalayıp onu öldürürse ve yerse, onu sakın yeme! Çünkü o, kendisi için yakalamıştır."
"Ben köpeğimi avın peşine salıyorum. Sonra onunla başka bir köpek gönderiyorum. Hangisinin yakaladığını bilemiyorum. (Bu durum karşısında ne yapayım?)" dedi. Şöyle buyurdu:
"Yeme! Çünkü sen, kendi köpeğin için besmele çektin; başkası için çekmedin."
"Zıpkın atarak avlarsam?"
"Onun kesen kısmı ile avlarsan ye; eni ile avlayıp öldürürse, yeme; çünkü o, bir yerine vurulup öldürülmüş hayvan hükmündedir" buyurdu.[1]

3865- Diğer rivayet:
"Besmele çekerek köpeğini gönderip de köpek onu öldürürse, ye; (şayet köpek) yerse yeme! Çünkü o, kendi nefsi için yakalamıştır. Eğer birkaç köpek bir araya gelip yakalarlarsa ve onu öldürürlerse, Allah'ın adı da anıl-mazsa, o zaman yeme! Çünkü onu köpeklerin hangisinin öldürdüğünü bilemezsin. Eğer av hayvanına ok atarsan, bir veya iki gün sonra onu bulursan ve üzerinde senin okunun yarası varsa, ye! Eğer suya düşmüş ise yeme!" [Mâlik hariç, Altı hadis imamı][2]

3866- Ebû Sa'lebe el-Huşenî radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben eğitilmiş köpeğimle de, eğitilmemiş köpeğimle de avlıyorum." Şöyle buyurdu:
"Eğitilmiş köpeğin avladığını Besmele çekip ye! Eğitilmemiş köpeğinle avladığını ise kesimine yetişirsen ye!" buyurdu.[3]

3867- Diğer rivayet:
"Eğitilmiş köpeklerin tutarsa avladıklarını, kesilsin, kesilmesin ye!" "Şayet ondan yemişlerse?" "Ondan yemiş olsalar bile" buyurdu.[4]

3868- Diğer rivayet: "Bir av (hayvanına) attığın zaman; onu üç gün sonra bulursan ve kendi okunu onun üstünde görürsen, eğer kokmamışsa ye!"[5]

3869- Diğer rivayet: "Üç gün sonra bulursan ye; ancak eğer kokmuş ise bırak yeme!" [Bu iki rivayet de Mâlik hariç, Altı hadis imamına aittir.][6]

3870- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Sa'd bin Ebî Vakkâs radiyallahu anh'dan: "Ona, eğitilmiş köpeğin öldürdüğü av hayvanının hükmünü sordular; şöyle dedi: «Bir parçası bile kalsa ye!»"[7]

3871- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan:
"Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, parmakla taşı atmayı yasaklayıp şöyle dedi: «O, av hayvanını öldürmez, düşmanı da kaçırmaz, lâkin göz çıkarır, diş kırar»."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][8]

3872- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir Mecûsî köpeğinin tutup yakaladığı avın etini yemeyi yasaklamıştır." [Tirmizî][9]

3873- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi, üçyüz kişi süvari olarak bir müfreze halinde gönderdi. Kumandanımız Ebû Ubey-de idi. Kureyş kervanını takip edip gözetliyorduk. Yarım aya yakın bir süre sahilde kaldık; açlık başımıza vurmuştu. Ağaçtan dökülen yaprakları yiyecek kadar çaresiz kaldık. Bu nedenle (daha sonra) «Yaprak ordusu» adı ile anıldık. Derken deniz «anber» denilen bir hayvanı (balina?) kıyıya attı. Tam yarım ay onun etinden yedik, yağı ile yağlandık. Vücutça kendimize geldik, bayağı şişmanladık. Ebû Ubeyde onun kaburgalarından birini alıp dikti, sonra ordudaki en uzun adamı arayıp buldu. En uzun deveye onu yükledi. Altından geçti. Onun gözünün çukurunda dört kişilik bir grup oturdu. Gözünden şu kadar külle yağ çıkardık. Yanımızda bir dağarcık hurma vardı. Ebû Ubeyde ondan bize (başlangıçta) birer avuç verirdi, sonra birer hurma vermeye başladı. Vermeyince bittiğini anladık."
[Altı hadis imamı.][10]

3874- Onun rivayetlerindendir: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi Ebû Ubeyde'nin kumandası altında bir müfreze olarak gönderdi. Kureyş kervanını karşılayacaktık. Bize bir dağarcık hurma verdi. Çünkü ondan başka verecek bir şey bulamamıştı.
Ebû Ubeyde gayet iktisatlı ve idareli olarak bize birer hurma veriyordu." Benzerini anlattı. Onda şöyle geçer: "Deniz bizim için kıyıya yüksek bir kum yığınını andıran bir şey bıraktı, gittik baktık ki adına «anber» denilen kocaman bir hayvan (balina)... Ebû Ubeyde: «Bu ölmüştür (leştir)» dedi; sonra da şöyle ilave etti: «Hayır biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in elçileriyiz, üstelik Allah

yolundayız. Zor durumda kaldınız, ölü de olsa bundan yiyiniz!» dedi.
Onun yanında bir ay kaldık, üçyüz kişi idik; yedik, şişmanladık. Gözünün içinden görünmeyen yerinden kulleler dolusu yağ çıkarıyorduk, öküz gibi yahut öküz kadar parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde içimizden onüç kişi alıp onun gözünün yanında oturttu." Bu rivayette ayrıca şöyle geçer:
"Etinden kavurmalar yaptık. Azık edindik. Medine'ye geldiğimizde Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e varıp durumu anlattık. (Hükmünü sorduk) Şöyle buyurdu:
"O, ancak Allah'ın size ihsan ettiği bir rızıktır. Beraberinizde onun etinden bir şey var mıdır, bize de yediresiniz!" Ondan bir parça ona gönderdik ve o da ondan yedi.[11]
3875- Bir rivayette: "Bir adam, üç tane deve kesti, sonra üç daha, sonra üç deve daha kesti. Ebû Ubeyde sonra onu menetti."[12]

3876- Bir rivayette: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi üçyüz kişi ve azıklarımızı da sırtımıza yüklemiş olarak gönderdi."[13]

3877- Bir rivayette: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem üçyüz kişilik bir müfrezeyi Ebû Ubeyde'nin kumandası altında gönderdi. Azıkları bitti. Ebû Ubeyde azıklarını bir dağarcıkta topladı. Her gün yanımıza gelip her birimize birer hurma veriyordu."[14]

3878- Rivayetlerinden biri: "Benim içlerinde olduğum bir müfrezeyi Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem deniz sahiline gönderdi." Benzerini anlattı. Bu rivayette şöyle geçer:
"Tam on sekiz gün, ordu ondan (balinadan) yedi."[15]

3879- Rivayetlerinden birisinde: "Cüheyne topraklarına bir müfreze gönderdi" şeklinde başlar.[16]

3880- Bir başka rivayette: "Yolun bir kısmında azıklarımız tükendi. Ebû Ubeyde emretti, ordunun azıkları bir dağarcığa toplanıp dolduruldu" ibaresi yer almıştır.[17]

3881- Rivayetlerinden birisinde şöyle geçer: Kays bin Sa'd, babasına şöyle dedi: "Ben de ordunun içindeydim, aç kaldılar. (Kumandan Ebû Ubeyde) «Deve kes!» dedi. Kestim (yediler), sonra gene acıktılar. «Kes!» dedi, yine kestim. Yine acıktılar. Sonra «Kes!» dedi. Kestim yediler, yine acıktılar. Ondan sonra kesmekten alıkondum."[18]

3882- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah'm Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Denizin dışarıya attığını ya da denizin çekilip üstte karada bıraktığını yiyin. Suyun içinde ölüp de üste çıkanını yemeyin!"
[Ebû Dâvud. Ayrıca mevkuf olarak da rivayet edilmiştir.][19]

3883- Ömer'in azatlısı Sa'd el-Cârî radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'e denizde birbirlerini öldüren ya da soğuktan ölen balıklar hakkında sordum. Şöyle dedi: «Yenmesinde bir sakınca yoktur.» Sonra aynısını İbn Amr bin el-As'a da sordum. O da aynı cevabı verdi." [Mâlik][20]

3884- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Av ve koyun köpeği dışında her kim köpek beslerse bu, her gün onun ecrinden iki kırat eksiltir."
Salim (b. Abdillah b. Ömer) dedi ki: Ebû Hureyre radiyallahu anh şöyle derdi: "Ya da tarla bekçisi olan köpek beslerse." —kendisinin de tarlası vardı.—[21]

3885- Diğer rivayet: "Av köpeği ile koyun bekleyen köpek hariç, her kim köpek edinirse, her gün amelinden bir kırat eksilir."[22]

3886- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Av ve koyun köpeği dışında köpek besleyenin amelinden her gün bir kırat eksilir."[23]

3887- Diğer rivayet: "Hayvan bekleyen köpek, ekin bekleyen köpek ya da av köpeği dışında, her kim köpek edinirse, her gün ecrinden bir kırat eksilir." Zührî der ki: Bu, İbn Ömer'e anlatılınca şöyle dedi: "Allah, Ebû Hureyre'yi esirgesin; o, (bunu daha iyi bilir zira) ekin tarlası sahibi idi."[24]

3888- Diğer rivayette: "İki kırat" diye geçmiştir [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][25]
3889- eş-Şerîd radiyallahu anh'dan:
(Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim serçe kuşunu oyun maksadıyla öldürürse, kıyamet günü yüksek sesle ondan davacı olup şöyle diyecek: «Ey Rabbim, falan adam beni yararlanmak için değil de oyun oynamak için öldürdü»." [Nesâî][26]

TAHRİC

[1] Bu hadisi Buhârî (zebâih ve's-sayd 3, VI, 218; tev-hîd 13/5, VIII, 170), Müslim (sayd 1, s. 1529), Ebû Dâvud (no. 2847), Tirmizî (no. 1465), Nesâî (sayd 3, VII, 180-1; 5, VII, 181-2; 6, VII, VII, 182; 21, VII, 194) ve İbn Mâce (no. 3215), eş-Şâbî an Adî asl-ı senedi ile ; Buhârî (buyu' 3/3, III, 5; zebâih ve's-sayd 1,2, VI, 218; 7, VI, 220; 9, 10, VI, 221), Müslim (sayd 2-7, s. 1530-1), Ebû Dâvud (no. 2848-2851), Tirmizî (no. 1467, 1469-1472), Nesâî (sayd 1, VII, 179; 2, VII, 180; 7/1-5, VII, 182-3; 8/1-2, VII, 183-4; 18/1-2, VII, 192-3; 23/1-2, VII, 195) ve İbn Mâce (no. 3215), İbrahim en-Neha'î an Hemmâm b. el-Hâris un Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[2] Bu hadisi Buhârî (zebâih ve's-sayd 3, VI, 218; tev-hîd 13/5, VIII, 170), Müslim (sayd 1, s. 1529), Ebû Dâvud (no. 2847), Tirmizî (no. 1465), Nesâî (sayd 3, VII, 180-1; 5, VII, 181-2; 6, VII, VII, 182; 21, VII, 194) ve İbn Mâce (no. 3215), eş-Şâbî an Adî asl-ı senedi ile ; Buhârî (buyu' 3/3, III, 5; zebâih ve's-sayd 1,2, VI, 218; 7, VI, 220; 9, 10, VI, 221), Müslim (sayd 2-7, s. 1530-1), Ebû Dâvud (no. 2848-2851), Tirmizî (no. 1467, 1469-1472), Nesâî (sayd 1, VII, 179; 2, VII, 180; 7/1-5, VII, 182-3; 8/1-2, VII, 183-4; 18/1-2, VII, 192-3; 23/1-2, VII, 195) ve İbn Mâce (no. 3215), İbrahim en-Neha'î an Hemmâm b. el-Hâris un Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[3] Bu hadisi Ahmed (IV, 194), Müslim (sayd 9-10, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2861), Nesâî (sayd 20/1, VII, 193-4), Dârekutnî (IV, 295) ve Beyhakî (IX, 242-3), Muâviye b. Salih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhîan Ebî Sa'lebe aslı senedi ile; Ahmed (IV, 195), Dârimî (II, 233), Buhârî (sayd 4, VI, 219; 10, VI, 221; 14, VI, 223), Müslim (sayd no. 8, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2855),

Tirmizî (no. 1464), Nesâî (sayd 4, VII, 181), İbn Mâce (no. 3207), İbnu'l-Cârûd (s. 409), İbn Hibbân (no. 5849) ve Beyhakî (I, 33; IX, 244,247; X, 10), Hayve b. Şurayh an RabVa b. Yezîd an EbîİbrîS el-Havlânîan Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[4] Bu hadisi Ahmed (IV, 194), Müslim (sayd 9-10, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2861), Nesâî (sayd 20/1, VII, 193-4), Dârekutnî (IV, 295) ve Beyhakî (IX, 242-3), Muâviye b. Salih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhîan Ebî Sa'lebe aslı senedi ile; Ahmed (IV, 195), Dârimî (II, 233), Buhârî (sayd 4, VI, 219; 10, VI, 221; 14, VI, 223), Müslim (sayd no. 8, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2855), Tirmizî (no. 1464), Nesâî (sayd 4, VII, 181), İbn Mâce (no. 3207), İbnu'l-Cârûd (s. 409), İbn Hibbân (no. 5849) ve Beyhakî (I, 33; IX, 244,247; X, 10), Hayve b. Şurayh an RabVa b. Yezîd an EbîİbrîS el-Havlânîan Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[5] Bu hadisi Ahmed (IV, 194), Müslim (sayd 9-10, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2861), Nesâî (sayd 20/1, VII, 193-4), Dârekutnî (IV, 295) ve Beyhakî (IX, 242-3), Muâviye b. Salih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhîan Ebî Sa'lebe aslı senedi ile; Ahmed (IV, 195), Dârimî (II, 233), Buhârî (sayd 4, VI, 219; 10, VI, 221; 14, VI, 223), Müslim (sayd no. 8, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2855), Tirmizî (no. 1464), Nesâî (sayd 4, VII, 181), İbn Mâce (no. 3207), İbnu'l-Cârûd (s. 409), İbn Hibbân (no. 5849) ve Beyhakî (I, 33; IX, 244,247; X, 10), Hayve b. Şurayh an RabVa b. Yezîd an EbîİbrîS el-Havlânîan Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[6] Bu hadisi Ahmed (IV, 194), Müslim (sayd 9-10, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2861), Nesâî (sayd 20/1, VII, 193-4), Dârekutnî (IV, 295) ve Beyhakî (IX, 242-3), Muâviye b. Salih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhîan Ebî Sa'lebe aslı senedi ile; Ahmed (IV, 195), Dârimî (II, 233), Buhârî (sayd 4, VI, 219; 10, VI, 221; 14, VI, 223), Müslim (sayd no. 8, s. 1532), Ebû Dâvud (no. 2855), Tirmizî (no. 1464), Nesâî (sayd 4, VII, 181), İbn Mâce (no. 3207), İbnu'l-Cârûd (s. 409), İbn Hibbân (no. 5849) ve Beyhakî (I, 33; IX, 244,247; X, 10), Hayve b. Şurayh an RabVa b. Yezîd an EbîİbrîS el-Havlânîan Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[7] Muvattâ, sayd no. 7, s. 493.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/197.
[8] Bu hadisi Buhârî (zebâih 5, VI, 219; tefsîr Feth 5, VI, 45; edeb 122, VII, 124), Müslim (sayd no. 54, s. 1547-8), Ebû Dâvud (no. 5270) ve Nesâî (kasâme 37, VIII, 47), muhtelif tariklerden olmak üzere Abdullah b. Mu-ğaffel'den tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/198.
[9] Bu hadisi Tirmizî (no. 1466), Yûsuf b. îsâ an Veki' an Şerik ani'l-Haccâc ani'l-Kâsım b. e. Bezze an Süleyman el-Yeşkerîan Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında garîb hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/198.
[10] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/198.
[11] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/198-199.
[12] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[13] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[14] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[15] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[16] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[17] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[18] Bu hadisin 3871-7 arası Müslim'in lafzıyladır; diğerleri Buhârî'ye aittir. Sıra ile bunların yerleri: Müslim, sayd 18,17,19, 20, 21la, b, Buhârî, şirket 1. Bu hadisi Mâlik (sayd 24, s. 930), Müslim (sayd 20-21, s. 1537), Buhârî (cihâd 124, IV, 14; şirket 1, III, 109; mağâzî 65, V, 113-4), Tirmizî (no. 2475) ve Nesâî (sayd 35/2, VII, 207), Vehb b. Keysân an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih 12/1, VI, 223; mağâzî 65/3, V, 114-5), İbn Cüreyc an Amr b. Dtnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (zebâih) 12/2, VI, 223; mağâzî 65/2, V, 114) ve Nesâî (sayd 35/3, VII, 207-8), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (sayd 17, s. 1535), Ebû Dâvud (no. 3840) ve Nesâî (sayd 35/4-5, VII, 208-9), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[19] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3815), Ahmed b. Ahde an Yahya b. Süleym an İsmatl b. Umeyye an EbVz-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[20] Bu mevkufu Mâlik (sayd no. 10,495), an Zeyd b. Eşlem an Sa'di' I-Cârt senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/199.
[21] Bu hadisi Mâlik (isti'zân 13, s. 969), Buhârî (sayd 6/3, III, 220), Müslim (müsâkât 50, s. 1201), Tirmizî (no. 1487) ve Nesâî (sayd 13, VII, 188), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (sayd 6/1, III, 219) ve Müslim (sayd no. 52, s. 1202), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 1488), Amr b. Dînâr an İbn Ömer tarikiyle; Buhârî (sayd 6/2, III, 219), Müslim (müsâkât 51,53,54, s. 1201-2) ve Nesâî (sayd 12/1, 13/2, VII, 186-8), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.
[22] Bu hadisi Mâlik (isti'zân 13, s. 969), Buhârî (sayd 6/3, III, 220), Müslim (müsâkât 50, s. 1201), Tirmizî (no. 1487) ve Nesâî (sayd 13, VII, 188), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (sayd 6/1, III, 219) ve Müslim (sayd no. 52, s. 1202), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 1488), Amr b. Dînâr an İbn Ömer tarikiyle; Buhârî (sayd 6/2, III, 219), Müslim (müsâkât 51,53,54, s. 1201-2) ve Nesâî (sayd 12/1, 13/2, VII, 186-8), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.
[23] Bu hadisi Buhârî (hars 3/1, III, 66; bed'ul-Halk 14, IV, 101) ve Müslim (müsâkât no. 59, s. 1203) Yahya b. e. Kesir an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 58, s. 1203), Ebû Dâvud (no. 2844), Tirmizî (no. 1490), Nesâî (sayd 14/2, VII, 189) ve İbn Mâce (no. 3204), ez-Zührîan Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât 57, s. 1203) ve Nesâî (sayd 14/3, VII, 189), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 60, s. 1203-4), Ebû Rezîn an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.

[24] Bu hadisi Buhârî (hars 3/1, III, 66; bed'ul-Halk 14, IV, 101) ve Müslim (müsâkât no. 59, s. 1203) Yahya b. e. Kesir an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 58, s. 1203), Ebû Dâvud (no. 2844), Tirmizî (no. 1490), Nesâî (sayd 14/2, VII, 189) ve İbn Mâce (no. 3204), ez-Zührîan Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât 57, s. 1203) ve Nesâî (sayd 14/3, VII, 189), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 60, s. 1203-4), Ebû Rezîn an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.

[25] Bu hadisi Buhârî (hars 3/1, III, 66; bed'ul-Halk 14, IV, 101) ve Müslim (müsâkât no. 59, s. 1203) Yahya b. e. Kesir an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 58, s. 1203), Ebû Dâvud (no. 2844), Tirmizî (no. 1490), Nesâî (sayd 14/2, VII, 189) ve İbn Mâce (no. 3204), ez-Zührîan Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât 57, s. 1203) ve Nesâî (sayd 14/3, VII, 189), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâkât no. 60, s. 1203-4), Ebû Rezîn an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.

[26] Bu hadisi Nesâî (dahâyâ 42/2, VII, 239), Muh. b. Dâvud el-Massîsî an Ahmed an Abdilvâhid b. Vâsıl an Halef b. Mihrân an Âmir el-Ahvel an Salih b. Dînâr an Amr b. eş-Şerîd ani's-Şerîd senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/200.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...B...)

(((...B...)))

» Baba ismine nisbetle anılmak...C... 13...S...6136
» Baba ismiyle yemîn etmenin nehyi...C...4...S...6528
» Babanın çocuk sevgisi...C... 13...S...5993-5996
» Sabanın hibe (hediye) si ve dikkat edeceği hususlar...C... 5...S...2381
» Bağışından dönmenin çirkinliği...C... 15...S...6844
» Bağ ve bahçe mahsûlüne, sulamasını ve bakımını üzerine almasına karşılık başkasını ortak etmek (musâkaat akdi)...C... 5...S...2155, 2158 - 2161
» Bakara sûresi tefsiri...C... 9...S...4169-4240
» Bakara sûresinin fazileti...C... 11...S...5103
» Bakire ile nikâh...C... 11...S...5170
» Bakire üzerine dul ile evlenenin durumu...C...11...S...5295
» Baldan yapılan şarâb...C... 12...S...5646
» Balın şifâ kaynağı oluşu...C... 12...S...5723
» Barış antlaşması nasıl yazılır...C... 5...S...2493
» Barışı korumak ve bunun fazileti...C... 5...S...2485,2488, 2489
» Barışın zulüm ve haksızlık üzerine yapılmasının hükmü...C... 5...S...2491
» Barış teklifine yanaşmayan hasımların hükmü...C... 5...S...2504
» Baskın esnasında ezan sesinin olup olmadığını gözetlemek...C... 2...S...662
» Basra ve Küfe şehirlerinin Hz. Umer zamanında fethedilmeleri...C... 3...S...1455
» Baş ağrısından dolayı kan aldırmak...C...12...S...5734
» Başa kakmanın kötülüğü...C... 3...S...1356
» Başın meshediliş şekli...C... 1...S...327, 332
» Başkasının evinde namaz...C... 2...S...523
» Başörtüsüne rağmen, saçların bir kısmının ve gerdanlığın açık bırakılmasının cahiliyye âdeti oluşu...C... 10...S...4618, 4619
» Başörtüsünün keyfiyeti...C... 11...S...5321
» Başörtüsü ve kullanılış şekli...C... 10...S...4618
» Bâtıl olduğu bilindiği hâlde bâtıl hakkında çekişmenin günahı...C... 5...S...2274
» Bayılmadan sonra abdest almak...C... 1...S...326
» Baykuş ve diğer kuşların ötmesinden bir şeyler çıkarmanın asılsızlığı...C... 12...S...5793
» Bayramda imâmın kadınlara va'z etmesi...C...2...S...934
» Bayram günlerinde şenlik düzenlemek...C...2...S...944
» Bayram günlerinde şenlik düzenlemek ve şarkı dinlemek...C... 8...S...3686
» Bayram günlerinde şarkı söyleyip def çalmak...C... 7...S...3327, 3328
» Bayram günü silâh taşımanın keraheti...C...2...S...924
» Bayram hutbesinde imâmın insanlara yönelmesi...C... 2...S...932
» Bayramlarda kadınların, müslümanların dualarında hazır bulunmaları...C... 1...S...452,2...S...931
» Bayramlarda yapılacak işler...C... 2...S...914, 917
» Bayram namazgahına gitmemiş olan kadınların ne yapacağı...C... 2...S...943

» Bayram namazgahlarına hayızlı kadının da çıkması...C... 2...S...931, 938
» Bayram namazına çıkmadan bir şeyler yemek...C... 2...S...915
» Bayram namazından önce kesilen kurba nın iade edilmesi...C... 2...S...923
» Bayram namazından önce ve sonra nafile namazının kılınıp kılınmayacağı...C... 2...S...945
» Bayram namazından sonra hutbe okunması...C... 2...S...921, 922
» Bayram namazından sonra kurban kesmek...C... 2...S...923
» Bavram namazını, hutbeden evvel ve ezânsız olarak kılmak...C... 2...S...919
» Bayram namazını kaçıran kimsenin ne yapacağı...C... 2...S...942, 943
» Bayram namazının hutbeden evvel kılınması...C... 2...S...935
» Bayram namazının vakti...C... 2...S...925
» Bayram namazları...C... 2...S...911
» Bayram namazlarına değişik yollardan gidip gelme...C... 2...S...941
» Bayram namazları ve hutbeleri...C... 10...S...4859
» Beddua edilen Kureyşliler...C... 2...S...594
» Bedduanın isabet etmesi...C... 2...S...765
» Bedr ehlinin alfabetik isim listesi...C... 8...S...3766
» Bedr'e katılan ashabın sayısı...C... 8...S...3717
» Bedr'e katılanlar ile, özürsüz olarak katılmayanların bir tutulamayacakları...C...8...S...3716
» Bedr'e katılmayanların i'tâp edilmemesi ve savaşa sebebiyet veren kervan meselesi...C... 8...S...3713
» Bedr'de bir harb sahnesi...C... S...S...3146
» Bedr'de Ebû Cehl'i öldürmek isteyen iki genç...C... 8...S...3735
» Bedr'de hazır bulunan bâzı sahâbîler...C...8...S...3741 - 34743, 3752, 3754, 3757, 3761,3764
» Bedr'de hazır bulunan bâzı sahâbîler ve kahramanlıkları...C... 8...S...3726
» Bedr'de hazır bulunan Hâtıb'ın, daha sonra müslümanların aleyhine casusluk yapması...C... 8...S...3733
» Bedr'de hazır bulunanlara sövülmemesi...C...8...S...3763
» Bedr'de hazır bulunanların fazileti...C...8...S...3731 - 3742
» Bedr'de öldürüleceği bilinen Umeyye'nin telâşı ve akıbeti...C... 8...S...3709
» Bedr'de öldürüleceklerin, harbden önce haber verilmesi...C... 8...S...3709
» Bedr'de öldürülen müşriklere Rasûlullah(S)'m hitabı...C... 8...S...3764
» Bedr'de meleklerin müslümanlarla beraber hazır bulunmaları...C... 8...S...3743
» Bedr ganimetlerinin taksîmi...C... 8...S...3751
» Bedr Gazvesi...C... 6...S...2927
» Bedr Gazvesi'nin kıssası ve bu konudaki bâzı âyetler...C... 8...S...3711 - 3716
» Bedr günü karşılıklı cenk(mübâreze) ederek savaşı başlatanlar...C... 10...S...4578
» Bedr günü RasûluIlah(S)'in duası...C... 8...S...3716
» Bedr sonrası öldürülen müşrikler hakkında söylenenler...C... 8...S...3727, 3730
» Bekârın, nefsinin harama düşmesi endişesiyle oruç tutması...C... 4...S...1776
» Bekârların zina cezası...C... 14...S...6690
» Belanın en şiddetlisinin önce peygamberlere, sonra da sırasıyla faziletli kimselere verileceği...C... 12...S...5690
» Belâ ve meşakkatten Allah'a sığınmak...C...14...S...6297, 6506
» Ben falanım ya da falanın oğluyum, demenin hükmü...C... 6...S...2833, 2834
» Benî Maûne faciası...C... 6...S...2661
» Benî Maûne faciası ve şehidlik sevinci...C...6...S...2649
» Benî Musta'lik Gazvesi...C... 8...S...3867 - 3869
» Benû İsrâîl(İsrâ, Kehf, Meryem) sûresi tefsîri...C... 10...S...4505 - 4526
» Benû Kurayza seferi...C... 6...S...2660
» Ben" yerine ismini söylemek...C... 13...S...6194

» Berâe sûresi tefsîri...C... 9...S...4388 - 4424
» Bereket kavramı ve bir olay...C... 12...S...5684
» Besmele ile kesilip kesilmediği bilinmeyen etin hükmü...C... 12...S...5586
» Beşerin yaratılma safhaları...C... 7...S...3028
» Beş (vakit) namazın günâhlara te'sîri...C... 2...S...603
» Beşte birin, devlet başkanının tasarrufun da oluşu...C... 6...S...2925
» Bevlin kabir azabına sebebiyet vermesi...C...3...S...1284, 1300
» Bey'at şartları...C... 1...S...173, 212, 4...S...1987, 8...S...3644,14...S...6655, 15...S...7067, 16...S...7339
» Bey'âtu'r-Rıdvân...C... 6...S...2766
» Beyaz elbiseler...C... 13...S...5879
» Beytullah'ın inşâsı...C... 7...S...3160-3165
» Beytü'l-Makdis mescidi...C... 3...S...1135
» Beytü'I-Mâl tarafından nafakaları karşı lanan çocuklar...C... 12...S...5472
» Bıçak dışında bâzı kesicilerle hayvan kesmek...C... 12...S...5582, 5583
» Bıçak kullanmak...C... 6...S...2738
» Bıd'î talâk...C... 11...S...5327
» Bıyığın ölçüsü...C... 13...S...5925
» Bid'at çıkarmanın hükmü...C... 5...S...2492
» Bid'at çıkarmanın vebali...C... 6...S...2962
» Bid'atçiyi barındıranın günâhı; 15...S...7170
» Bid'at işleyenin imamlığı...C... 2...S...722
» Bid'atlardan sakınmak...C... 15...S...7159
» Biiâl(R)'in, Rasûlullah(S)'dan sonra Medîne'de kalmak istemeyişi...C... S...S...3529
» Bilâl b. Rebâh'ın menkıbeleri...C... 8...S...3528,3529
» Bilgi bakımından denemek için ortaya soru yöneltmek...C... 1...S...217
» Bilgisizce ve bir asla dayanmayan görüşlerin değersizliği...C... 16...S...7189
» Bilgisizin aldanışı...C... 10...S...4511
» Bilinemeyen beş şey...C... 1...S...204, 2...S...989,10...S...4484, 16...S...7253
» Bilinemeyen bir şey için "Allah daha iyi bilir" demenin ilimden oluşu...C... 10...S...4745
» Bina yapmak ve bir kıyamet alâmeti...C...13...S...6239
» Binek üzerinde nafile namazı...C... 3...S...1061,1062, 1064
» Binek üzerinde nafile namazı kılarken rükû' ve secdeyi îmâ etmek...C... 3...S...1062
» Binek üzerinde namaz...C... 8...S...3869
» Binek üzerinde olduğu hâlde sorulara cevab vermek; 1...S...241
» Binek üzerinde tavaf...C... 10...S...4795
» Binek üzerine, binicinin arka tarafına birilerin binmesi...C... 13...S...5967
» Binicilik...C... 6...S...2695, 2699
» Binicinin, arkasına birini daha bindirmesi; 13...S...5965
» Birbirine karışmayan iki deniz...C... 10...S...4827
» "Bir kişinin yiyeceği iki kişiye yeter."...C... 12...S...5492
» Boşamada bâzı muğlak sözler karşısında niyete i'tibâr edilmesi...C... 11...S...5350-52
» Boşamada dikkat edilecek hususlar...C... 10...S...4883 - 4887.
» Boşamada işaretin hükmü...C... 12...S...5398
» Boşama İki defadır ve sonrası...C... 11...S...5333 - 5337
» Boşamanın meşruluğu...C... 11...S...5329
» Boşama sonrası kadına dönüşün hükmü...C...12...S...5431 - 5433
» Boşama sözleri...C... 11...S...5339 - 5342
» Boşama ve boşanma hukuku...C... 11...S...5327
» Boşama ve iddet...C... 9...S...4221

» Boşama ve zıhar sözcüğünü zorlama karşısında kullanmanın hükmü...C... 11...S...5348
» Boşanan kadını ikaamet ettirip zarar vermemek; 12...S...5459
» Boşanan kadının bakımı ve nafakası...C...12...S...5426 - 5430
» Boşanan kadınların hakları...C... 12...S...5426
» Boşanma hususundaki şartlar...C... 6...S...2548
» Boşanmış kadında iddet müddeti...C...12...S...5424
» Boşanmış kadının hayz ve gebeliğini gizlememesi...C... 12...S...5430
» Boşanmış kadın, kocasının evinde beklerken barışmak isterlerse...C... 12...S...5430
» Boşanmış kadın, kocasının evinde iddetini beklerken isteği üzere başka bir eve geçmesi...C... 12...S...5429
» Boş vakitleri değerlendirmek...C... 14...S...6353 - 6355
» Bozgunculuk sırasında dua edip Allah'a sığınmak...C... 6...S...2744
» Bozulması gereken yemîn...C... 14...S...6515
» Boğaz hastalıkları tedavisi...C... 12...S...5743, 5745
» Borca girmekten Allah'a sığınmak ve Rasûlullah'ın bu konudaki duası...C... 5...S...2216
» Borcun ertelenmesini istemek...C... 12...S...5527
» Borcun güzel ödenmesi...C... 5...S...2402
» Borcun hibe edilmesi...C... 5...S...2395
» Borcu iyi ve tam ödemek(alacaklıyı memnun ederek)...C... 5...S...2135
» Borcu vermemenin cezası...C... 13...S...5979
» Borç ağırlığından Allah'a sığınmak...C...6...S...2717
» Borç bırakarak ölen kimsenin cenaze namazı...C... 5...S...2216
» Borçla ilgili hususlarda sulh yapmak...C...5...S...2509
» Borçların yazılması...C... 5...S...2424
» Borçları öderne hususunda vekâlet...C...5...S...2135
» Borçları ödemek...C... 5...S...2205
» Borçlarla ilgili çeşitli şartlar...C... 6...S...2574, 2577
» Borçlar ödendikten sonra mîrâsı taksîm etmek...C... 6...S...2914
» Borçlunun, borcunu takas usûlü ile ödemesi...C... 5...S...2214
» Borçlunun mescide hapsedilmesi...C... 2...S...553,554
» Borçlunun mühJet istemesi...C... 4...S...1964,5...S...2220
» Borçlunun, ödeyecek durumda olduğu hâlde borcunu ödememesinden dola yı ceza verileceği...C... 5...S...2218
» Borçlunun sadaka vermesi ve hibe yapma sı merduddur...C... 3...S...1353
» Borçlu ölen kimsenin borcunun Beytü'I- Mâl'den ödenmesi...C... 5...S...2128
» Borçluya(zengin-fakîr) mühlet vermek...C... 4...S...1919 - 1921, 9...S...4237
» Borçluya yardım etmek, 5...S...2223, 2224
» Borç olarak bir şey alanın, Ödemek maksadıyla alması...C... 5...S...2207
» Borç olarak bir şeyi satın almak...C... 5...S...2206
» Borç olarak satın almak ve Rasûlullah(S)'m bunu yapması...C... 4...S...1915
» Borç ödemenin vucûbu...C... 5...S...2207
» Borç, ödenmek için alınır...C... 5...S...2209
» Borç ödeyişinin güzel olması...C... 5...S...2212
» Borçtan bir kısmının indirilmesi hususun da şefaat edilmesi...C... 5...S...2222, 2234
» Borç ve hükmü...C... 5...S...2128
» Buğdayı buğday ile satmak...C... 4...S...1969
» Buğday ve diğer yiyecek maddelerinde ortaklık...C... 5...S...2313
» Buğz ve düşmanlık yansına girmemek...C...13...S...6046
» Buhârî'nin, "Ba'zu'n-Nâs" ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye İ'tirâzları hakkında bir açık lama...C... 15...S...6852

» Buhârî'nin "Kitâbu't-Tefsîr"i hakkında birkaç söz...C... 9...S...4157-4162
» Bulûğa ermeden ölen müslüman çocuk'ların durumu...C... 3...S...1302
» Bulûğa ermeden üç çocuğu ölen kimsenin mükâfatı...C... 3...S...1303
» Bulûğ çağından önce nikâhın hükmü...C...11...S...5226
» Bulûğ çağının tesbiti...C... 5...S...2462
» Buluntu eşya ve malın itan edildiği hâlde sahibi bulunamazsa ne yapılacağı...C...5...S...2243, 2246
» Buluntu malın hükmü...C... 5...S...2197
» Buluntu malın ilân edilerek sahibine ve rilmesi...C... 5...S...2242, 2251
» Buluntu mal ve eşyanın, ilgili mercilere teslim edilmesi...C... 5...S...2255
» Buluntu mal ve eşyanın, telef olmaması için terkedîlmeyip alınması...C... 5...S...2253
» Burna çekilen bâzı maddelerle tedâvî olmak...C... 12...S...5730
» el-Burûc sûresi tefsiri...C... 11...S...4986
» Büyücülerin felah bulamayacağı...C... 12...S...5783
» Büyük günâhlar...C... 5...S...2442, 10...S...4623, 13...S...5980, 5998, 14...S...6550, 6665, 6714,6720, 16...S...7404
» Büyük günâhların en büyüğü...C... 13...S...6219
» Büyük ve küçük abdest esnasında yön tesbiti...C... 1...S...296.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Baba hakkım ödemek 14
Baba künyesi ile çağrılır mı? 55
Babana rahmet denir mi?....."2/135
Babana sıla edenle ilgini kesme, nurun söner 52
Babanın ağlaması 41
Babanın edebi ve çocuğuna iyiliği 107
Babanın çocuğa iyilik etmesi 110
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 695
Sahife No:
Babanın duası 41
Babanızın yanma varmak için izin isteyiniz..... 2/428
«Babam sana feda olsun» denir mi? 2/161
Babası İslâm'a ulaşmamış kimseye, insanın: Yavrum demesi 2/163
Babası yanındaki çocuğun bağını okşayan ve ona bereketle dua eden ... 2/92
Babasına iyilik edenin Allah ömrünü artırır 39
Babasına lanet edene Allah lanet eder..... 22
Babasının iyilik ettiği kimseye evlâdının iyilik etmesi..... 50
Babaya eziyet etmenin cezası 39
Babaya isyan etmek 19
Babaya itaat etmek (günah bulunmadıkça)..... 25
Babaya iyilik etmek (günah bulunmadıkça) 1
Babaya iyilik etmek (müşrik babaya) 32
Babaya iyilik etmek (zulüm etse bile)..... 9
Babaya (müşrik) mağfiret dilenmez 31
Babaya sövülmez 37
Babaya yumuşak söz söylemek 10
Bağa çıkmak 251
Bağdaş kurmak 2/541
Bahşişte bulunmak (misafire) 2/97
Bakmak (evlere) 2/453
Bası sallamak (hayret anında...) 2/327
Başkasına dua edenin duası 610
Başkasına «Ey münafık» diyen kimse (kendi teviline göre)..... 448
Başkasının ismini küçülterek onu çağıran kimse 2/175
Baygın hastayı ziyaret etmek 519
Bedevîleşmek 581
Bedeviye köle satmak 177
Bedeviyi ziyaret (Hasta) 523
Bekçi olmak (Eve) 224
Beklenmeyen haberler zamanla gelir 2/149
Belâ istemenin hoş görülmediği..... ... 2/79
Belâ şiddetinden Allah'a sığınmak 2/81
«Bende üşengenlik var» denir mi?.....2/156
Bereket saymak (Güzel ismi...).....2/277
Berekete yormak (Yağmuru...) 2/591
Berre İsmi 2/188
Besmele ile mektuba başlayınız 2/485
Beyandan bir kısmı sihirdir 2/226
Bilgili bulunanların güzel ahlâkı 299
Bilgisine baş vurulan güvenilir olmalıdır 271
Bilinmeyen bir şey için : Allah bilir o şöyledir, dememelidir.....2/123
Bina inşa eden kimse 464
Binalara harcama (yatırım) 457
Binalarda boş ölçüşmek .....: 461
Binaları süslemek 471
Bir adam bir adama evinde selâm verince.....2/437
Bir adam bir adamın yanına gidip oturunca yanına oturulan kimse kalkıp
gitmek hususunda oturandan izin ister.....2/535

Sahifa No:
Bir adama, bir at'a bir bahirdir (denizdir) denilir.....2/226
Bir adama yalan söylediğin zaman onun seni tasdik eder olması 407
Bir adamı kendisinde olan bir şeyle veya herhangi biriyle künyelemek ... 2/209
Bir bölüm 2/83
Bir bölüm 2/212
Bir bölüm (Allah'a en kıymetli olan şey hakkında).....2/339

Bir bölüm (Cennete girdiren iki haslet hakkında) 2/581
Bir bölüm (Cennetle müjdelenenler hakkında).....2/342
Bir bölüm (Yollar üzerinde oturulduğunda oranın hakkını verme hususunda) 2/384
Bir fenalığı işitip de onu yayan kimse..... 339
Birkaç defa aksırınca 2/298
Bir kimse arkadaşının kibre düşmemesinden emin ise onu övmesi 343
Bir kimse başkasının başını tarayıp temizler mi? 2/321
Bir kimse bir adamı bir iş için, bir kimseye gönderlnce adam ona önceden
haber vermesin 2/521
Bir kimse bir adamı sevince onunla münakaşa etmesin ve ondan sormasın 550
Bir kimse eve girdiği zaman Allah'ı anmazsa orada şeytan geceler.....2/458
Bir kimse fısıldaşmakta olan bir topluluğu görünce yanlarına girmesin ... 2/531 Bir kimse İçin adam yerinden kalktığı zaman o kimse o yerde oturmaz ... 2/517 Bir kimse izin ister de ona ben çıkıncaya kadar bekle diye ev sahibi söylerse
nerede oturur 2/443
Bir kimse müşrik ana-babasına mağfiret dilemez 31
Bir kimsenin evi civarına misafir inmiş bulunması.....2/100
Bir kimsenin çocuğu doğmadan önce ona künye vermek.....2/207
Bir kimseye kardeşi danışmasa bile ona yol göstermesi..... 429
Bir kimseye «Nasıl sabahladın denince nasıl karşılık verir».....2/495
Bir kısmınız bir kısmınızı gıybet etmesi..... 2/87
Bir komşu hanım, komşusu hanıma koyun paçasını bile küçümsemesin ... 138
Bir sokak yahut bir yol gösteren 2/244
Bir şey zamanında insanın elini oyluğuna vurması.....2/328
Bir şeyin hak olmadığını murad ederek insan «bir şey değildir* der.....2/235
Bir topluluğu sevip de onların derecesine erişemeyen kimse..... 363
Bir topluluğu ziyaret edip de onlar yanında yemek yiyen kimse..... 359
Bir topluluk beraberken balgam atan kimse.....2/651
Bir toplum, diğer bir toplumla alay etmesin âyet-i kerîmesi.....2/241
Bir toplumu istemedikleri halde dinlemek doğru olur mu? 2/524
Bir yetimin geçimini sağlayanın fazileti..... 148
Bir yıl dargın duran kimse..... 420
Boş söz 2/653
Boya sürünenlere selâm vermeyi terkeden kimse.....2/387
Bulûğa ermek.....2/426
Büyük konuşmayınca küçük için konuşma hakkı var mıdır?..... 371
BÜyüklenme 553
Büyüklere tazim etmek 367
Büyükleri yüceltmek 373
Büyüklerle ve fazilet sahipleriyle yürümek nasıl olur.....2/211

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—B—

Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları, 2/420
Babası Üzerine Kaydedilen Çocuk. 3/380
Bain Talak, 3/63
Bakî, 1/144
Bakire Bir Kızı Boşama, 3/98
Bakire Kızın ve Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin Alınması, 3/19
Bakır-Demir ve Benzeri Madenlerin Satışı, 3/239
Balın Zekâtı, 2/66
Bayramlarda Gusül, Ezan ve Kamet. 1/301
Bayram Günleri Oruç Tutulması, 2/237
Bayram Günü İmamın Namaz Vaktine Kadar Mescide Gelmesi ve Cemaatin de Hutbeyi Dinlemeden Ayrılmaması, 1/309
Bayram Namazları, 1/302,1/304, 1/305,1/307,1/309
Bayram Namazlarında Tekbir Getirilmesi ve Kur'an Okunması, 1/305
Bayram Namazlarından Önce ve Sonra Başka Namaz Kılmaya Müsaade Edildiği Haller, 1/308
Bayram Namazlarından Önce ve Sonra Başka Namaz Kılınma-yışı, 1/307
Bayram Namazlarının Hutbe Okunmadan Önce Kılınması, 1/302
Bayramlarda Oruç Tutmak, 2/116
Bayram Tekbirleri, 2/278
Bağışın Caiz Olmayanı, 3/401
Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Al-lah'dan Beklemek, 1/395,1/397
Başkasının Yerine Hacca Gidilmesi,2/211
Başı ve Kulakları Mesh Etmek, 1/88,1/91,1/94,1/95
Başını İmamdan Önce Kaldırmanın Hükmü, 1/170
Başörtüsü Üzerine Mesh, 1/92
Bebeğin İdrarı, 1/133
Bedel (Mal) Vererek Boşanan Kadının Talakı, 3/90
Belalara Sabretmek, 1/395, V397
Beyt-i Atik, 2/228 Bey'at, 4/381
Bey'ul-Garer, 3/245 - 246
Beytullah'a Kadar Yürümeyi Adamak, 2/359
Beytullah'a Veda Edilmesi, 2/228
Beytullah'ta Namazın Kılmışı,Arafatta Hutbenin Uzunluğu,2/271
Bidat Boşama, 3/63
Binek Hayvanlarını Yemenin Mekruh luğu, 2/401
Binek Üzerinde Namazın Kılmışı, 1/260
Binek Üzerinde ve Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi, 2/258
Bir Adamın Nikâhında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar, 3/31
Bir Kimsenin Ameli Yüzünden Topluma Ceza Verilmesi, 47396
Bir Kimsenin Babasının Cariyesi ile Temas Etmesinin Caiz Olmayışı, 3/43
Bir Kimsenin Boşadığı Karısına -Cariye Olarak- Malik Olması.3/39
Bir Kimsenin, Hür Karısının Üzerine Cariye Alması, 3/38
Bir Mazeretten Dolayı Ramazan Orucunu Tutamayanın FidyeÖdemesi, 2/129
Bir Pazarlıkta İki Satışın Yasaklığı. 3/242
Biriken tki Senelik Zekâtın Ödenmesi, 2/50
Birinin Yanında İki Kişinin Gizli Konuşması, 4/392
Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler, 4/147
Borcu Havale Etme ve Yüklenme; 3/396
Borç, 3/259, 3/262, 3/268, 3/272, 3/274
Borçlarda Caiz Olan Şeyler, 3/272
Borçlarda Caiz Olmayan Şeyler, 3/274
Borçlu ve Alacaklı Olarak Ölen ve Tek Şahidi Olan Kişi, 3/358
Borç ve Faiz, 3/259
Borç ve Havale, 3/262
Borçlunun İflas Etmesi, 3/268
Boyalı Elbise Giyme ve Altın Ziynet Takma, 4/265
Boşadıktan Sonra Verilecek Mut'a (Hediye), 3/104
Boşama, 3/63, 3/66, 3/69-72, 3/88,3/90, 3/92, 3/98, 3/101, 3/104,3/105,3/107
Boş Afaziyi İmar ve Islah Etmek, 3/387
Boşama Yetkisini Kadına Vermekle Bir Talak Hakkını Kullanma,3/70
Boşama Yetkisini Kadına Vermek Suretiyle Boşanma, 3/69
Boşama İddeti, 3/110

Boşanan Kadının Nafakası, 3/116
Boşanma îddeti İle İlgili Konular, 3/119
Boşanılan Kadının Annesiyle Evlenmenin Yasak Oluşu, 3/32
Bulduğu Yitiği Harcayan Köle, 3/409
Buluntu Mal, 3/407
Burnundan Akan Kanı Durmayan Kimsenin Yapacağı İş, 1/100
Burun Kanaması, 1/98, 3799
Büyük ve Küçük Baş Hayvanların Zekâtı, 2/37
Büyük ya da Küçük Su Dökerken Kıbleye Dönmekte Mahzur Olmayan Haller, 1/336

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B
Bâb
Bâtıl
Bâtılun
Bedel
Bedel-i Âlî
Bedel-i Nazil
Belâğ
Belağ Kaydı
Belağahû
Belağanâ
Belağanâ Ani'n-Nebî
Belağanî
Belâğât
Beyân
Bid'at
Bid'atu'r-Râvî
Bilâd Tedlîsi
Buhârî
Buldâniyye
Buldânu'r-Ruvât

B

Bâb:

"Kapı" anlamına gelir. Hadis kitaplannda aynı konudaki hadislerin bir arada bulunduğu kitâb başlıklı ana bölümler içinde yer alan tâli bölümlere denir. Bu bölümler, bütünün parçaları durumundadır.' Kur'ân-i Kerim surelerine nisbetle ayetler ne ise hadis kitaplannda kitaba göre bâb odur.
Misal vermek gerekirse Buhârî'nin şu babı verilebilir. (Ezandan sonra dua etmek babı). Bu bab, konusu itibariyle ezanla ilgili bir hadisi ihtiva ettiğinden kitâbu'1-ezân bölümü içinde yer alır. Burada, ezan sona erdiği zaman, duasını okuyan Mü'minlerin Hz. Peygamber'in şefaatine kavuşacaklarına dair bir hadis bulunur.
Hadisleri bablara göre kitâb başlıklı bölümlerde toplamak suretiyle tasnife ale'l-ebvâb metoduyla tasnif adı verilmiştir.

Bâtıl:

Sözlükte "hakk"ın zıddıdır. Aynı şekilde "zâtında sebat ve hakikat olmayan nesneden ibarettir.
Çoğulu ebâtîl gelir." 108
Hadis Usûlünde bâtıl, mevzu manasına kullanılmıştır. Söz gelimi bir hadis nakledildikten sonra "bâtılun" veya "hazâ naberun (hadîsun) bâtılun" denilmişse109 bu ifade o rivayetin uydurma ve batıl bir söz olduğuna delâlet eder.

Bâtılun:

Bk. Bâbl.

Bedel:

Bk. İbdâl.

Bedel-i Âlî:

Uluvv özelliğine sahip bedel veya öteki adıyla ibdâle denir. (Bk. İbdâl).

Bedel-i Nazil:

Bedel-i alînin zıddı olarak nuzûl özelliğine sahip bedele, öteki adıyla ibdâle denir. (Bk. İbdâl).

Belâğ:

Ulaşmak manasına "belağa" kök fiilinin maştan olan belağ, genelde belağanâ eda sîgasiyla ve isnadsız olarak rivayet edilen habere denir. Çoğul belâğât gelir. (Bk. Belağanî, belağanâ ve belâğât).
Bununla birlikte harhangi bir hadis kitabında şeyhten nereye kadar işitilmiş olduğunu gösteren bazı kayıtlar bulunur. Bunlara da belağ kaydı tabir edilmiştir.

Belağ Kaydı:

Bk. Belağ.

Belağahû:

"Ona ulaştı demektir. Ravinin, hadis imamlanndan biri olan şeyhine sahih olarak ulaşmış hadisleri isnad zikretmeden rivayet ederken kullandığı lafızlardandır. Bu şekilde isnad zikretmeksizin rivayet edilen hadislere belâğât denir.
İmam Mâlik'in el-Muvatta isimli hadis kitabında belağahû, belağanî, ani's-sika lafızlarıyla isnadsız olarak naklettiği 61 hadis vardır. Bir tanesini misal verelim.
"Mâlik'den rivayet edilmiştir. Kendisine ulaştığına göre Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hanımı Hz. Aişe "Sabah oluncaya kadar uyumaktan korkan vitir namazını yatmadan kılsın. Gecenin sonunda uyanacağını ümit eden ise vitrini o zamana kadar geciktirsin" demiştir." 110

Belağanâ:

"Bize ulaştı" demek olan bu tamir, beleğanî gibi hadis imamlarının kendilerine sahih olarak ulaşan hadisleri isnadını zikretmeden rivayet ederlerken kullandıkları lafızlardandır. Böyle isnad zikretmeden nakledilen haberlere belâğât denilmiştir.
İsnad zikretmeksizin "belağanâ" eda lafzıyle yapılan rivayete şu hadis güzel bir misal teşkil eder. "Katâde'den rivayet edilmiştir. Demiştir ki, "bize ulaştığına göre (Maide Sûresinin... el-yevme... ayeti Kurban Bayramının) arefe günü nazil oldu. (O gün) Cumaya denk geldi." 111
İbnu's-Salâh'a göre belağanâ, zayıf hadislerin isnadsız olarak rivayetinde kullanılır. Şayet zayıf bir hadisi isnadsız olarak rivayet etmek gerekirse Kale Resûlullâh ve benzeri cezm lafızları kullanılamaz. Onun yerine Ruviye an resûlillâh (s..a.s), belağanâ anhu, verede anhu, câ'e anhu, reva ba'duhum gibi lafızlar kullanmak gerekir. Sahih mi, zayıf mı olduğunda şüphe edilen hadisler için de hüküm aynıdır. Şu hale göre "kale Resûlullâh" gibi cezm ifadeleri ancak sıhhati açığa çıkmış olan hadisler için kullanılabilir. 112

Belağanâ Ani'n-Nebî:

"Hz. Peygamber'den bize ulaştığına göre" anlamında bir tabir olup temrîz sığalarındandır.
İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre bir muhaddisin herhangi bir zayıf hadisi isnadsız olarak rivayet etmesi halinde kale Resûlullâh ve benzeri cezm sigası kullanması doğru olmaz. Onun yerine ruviye ani'n-Nebî, belağanâ ani'n-Nebî, câ'e ani'n-Nebî, ravâ ba'duhum ve benzeri temrîz sîgalan kullanmalıdır. Sahih mi, yoksa zayıf mı kesinlikle bilinmeyen hadisler için de hüküm aynıdır. 113

Belağanî:

"Bana ulaştı" demektir. Hadis imamlarının kendilerine ulaşmış bulunan hadisleri veya daha umumi olarak haberleri, isnadını zikretmeksizin rivayetlerinde kullandıkları eda lafızlarmdandır. Böyle belağanî gibi lafızlarla isnad söylenmeden rivayet edilen hadislere belâğât denir.
Belağanî lafzıyla rivayete misal vermek gerekirse şu rivayet üzerinde durulabilir:
"Mâlik'ten rivayet edilmiştir, demiştir ki, "Bize ulaştığına göre Abdullah b. Ömer, oğlu Ubeyduîlah'ın seferde nafile namaz kıldığını görürdü de bir şey demezdi."114
Birinci ve ikinci hicri asırlarda yaşamış bazı hadis imamlarının belağanî, belağanâ gibi lafızlarla isnadsız olarak rivayet ettikleri hadisler, aynı zamanda başka tanklardan mevsul olarak da rivayet edilmişlerdir. İmam Mâlik'in ilk sahih hadis kitabı sayılan el-Muvatta'ında bu şekilde rivayet edilen 61 hadis vardır. Dördü hariç diğerleri mevsuldür. 115
İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre Ebu Nasr es-Siczî, bir ravinin belağanî kullanarak isnadsız rivayet ettiği hadisin mu1 dal olduğunu ileri sürmüştür. 116Anlaşıldığına göre bu gibi lafızlarla isnad söylemeden hadis rivayet edilmesi bazı muhaddislerce hoş karşılanmamıştır.

Belâğât:

Sözlükte "belâğ" kelimesinin çoğuludur. Büyük muhaddisle-rin, isnad s öylem eksizin belağanâ, belağanî gibi lafızlarla rivayet ettikleri hadislere denir.

Beyân:

Sözlükte açıklama, bir şeyin açıklığa kavuşması, anlatmak, bir şeyi delil getirerek ispatlamak gibi değişik manalara gelir.
Hadis ilminde beyân, sünnetin, dolayısiyle hadislerin Kur'ân-ı Kerim'i; yine dolayısiyle İslâm Dini'ni açıklama bahsinde söz konusu olur. Allah, Peygamberine Kur'ân-ı Kerim hükümlerini açıklığa kavuşturacak, emir ve yasaklarını tatbik mevkiine koyacak beyânı bahsetmiştir. Şu ayet-i kerime buna delalet eder.
"İnsanlara kendilerine indirileni açıkça anlatasın diye sana da "Zikr"i indirdik. Belki bu sayede onlar da düşünürler."117 Bu ayetten anlaşılmaktadır ki, Yüce Allah, insanlara indirilen Kur'ân-ı Kerim'in açıklanması için Peygamberine zikri indirmiştir. Ayetteki zikri yalnızca Kur'ân-ı Kerime hamletmek Allah bilir, güçtür; zira o kelimeyle Kur'ân-ı Kerim'in kasdedilmiş olması halinde "açıklanacak olan ve insanlara indirilen şey"in ne olduğunu kestirmek zorlaşır. Ayette geçen insanlara indirilen şey"in Kur'an olduğunda şüphe yoktur. Bu itibarla zikr"in Kur'andan ayrı ve onu açıklayıcı mahiyette bir şey olduğu, buna göre de Allah vergisi bir yeteneğe işaretten hâli olmadığı söylenebilir. Nitekim bazı İslâm kimlerinden Kur'ân-ı Kerim'i açıklayacak "zikr" ile Sünnet'e işaret edildiği yolunda rivayetler nakledilmiştir. Söz gelimi, Tâbi'îlerden Hassan b. Atiyye'den rivayet edildiğine göre, "Hz. Peygamber'e vahy inerdi. Cebrail (a.s) aynı zamanda ona inen vahyi tefsir eden Sünneti de getirirdi."118 Diğer taraftan Hz. Peygamber "Şüphesiz bana kitap ve kitapla birlikte bir benzeri verildi" buyurmuştur.119 Şu hale göre Allah, Resulüne insanların dünya ve ahiret saadetini temin edecek Kur'ân-ı Kerim'i indirmiş, ayrıca ona indirdiği Kur'ân'ı açıklayacak onun bir benzeri olan Sünneti bahsetmiştir. Gerçekten Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'i beyan eder. Ayetlerinden maksadın ne olduğunu açıklar. Mücmel ayetlerini tafsil eder. Müşkillerini açıklığa kavuşturur. Ayrıca Kur'ân'da olmayan hükümler koyar.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılmaktadır ki beyan. Hadis ilminde özellikle İslâm Şeriatının birinci kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'in açıklanması manasınadır. Kur'ân-ı Kerim'i de en başta Sünnet açıkladığına göre beyan

Sünnetin bu fonksiyonunu ifade eden bir tabir mâhiyeti almaktadır.

Bid'at:

Değil Hadis ilminde, diğer islamî ilimlerin hemen hepsinde sıkça rastlanan bir terimdir. Sözlükte bir şeye başlamak, ibda ve ihdas etmek, yani bir şeyi ilk defa ortaya atmak; inşa etmek manalarına gelir. Genellikle İslâmiyet'in kemale ermesinden sonra ortaya atılıp dine nisbet ve izafe edilen şeylere denir. Bu şeyler Hz. Peygamber (s.a.s) 'in sağlığında yoktur. Sahabiler tarafından bilinmemektedir. Sonradan ortaya çıkmış ve dine sokulmuşlardır. Şu halde "dinin kemale ermesinden sonra ortaya- çıkan nesneye bid'at denir. Bir görüşe göre de bid'at, Hz. Peygamber'den sonra dinde ortaya çıkan işlere, heva ve heveslere de ıtlak edilir. Çoğulu bida' gelir."120
Genel manada bid'ate, emirlerin halk arasına karışmaktan çekinmeleri misal verilebilir. Hz. Peygamber hayatta iken böyle bir şey yoktur. Bizzat o, aile hayatı dışında devamlı olarak sahabilerin arasına karışmış, onlarla birlikte olmuştur. Sahabe zamanında da durum değişmemiştir. Toplum içinde söz sahibi herkes, özellikle emirler halk arasına girmemeleri lazım geldiği ileri sürülmüş; bu iddiayı desteklemek üzere bir takım deliller getirilmiştir. Hatta bu konuda hadis uyduranlar da olmuştur. Böylece bu iş, dinî bir kalıba sokulmaya çalışılmıştır.
Bid'atte en mühim noktayı Hz. Peygamber'in ebedî aleme göç edişinden sonra ortaya çıkan şeyler oluşu ile bunlara islâmî bir görünüm verilmesi teşkil eder. Birinci noktayı bazı İslâm âlimleri mutlak manada anlamışlar ve muhdes yani dinde sonradan ortaya konan her şeyi bid'at saymışlardır. Buna karşılık kimi âlimler de bid'at tarifîndeki ihdas edilen şey esasının mutlak manada alınmaması gerektiği görüşüne varmışlardır. Bunun sonucu olarak bid'at telakkisinde oldukça farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler münakaşalara yol açmıştır. Sonunda bid'at, bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyi'e olarak iki grubda mütalaa edilmiştir. Bid'at-ı Hasene, iyi ve yararlı bid'at manasıyle "cinsine İslâm Şeriatinde bir asim şahidi olduğu" bir diğer ifadeyle "dini bir asılla izah edilebilen" Bid'at-i seyyi'e ise dinle ilgisi olmayan, çok kere dinî asıllara zıt düşen zararlı bid'atlerdir. Bunlara bid'ati dalâl (saptıran, sapık bid'at) da denir. 121
Hadis ilminde bid'at, ravinin akidesiyle ilgili ta'n sebeplerindendir. Özel terimiyle bid'atu'r-râvî, ravinin bid'ad ehlinden olması manasınadır ve metâ'in-i aşere denilen ravinin cerhinde göz önünde bulundurulan on tenkid noktasından biridir. Ravinin adaletiyle ilgilidir.
Ravinin bid'ati genel olarak iki grupta mütalaa edilir. Bunlardan birincisi, bid'at-i mükeffire denilen ve sahibini -Allah korusun- küfre götüren; sonunda tekfir edilmesine sebep olan bidattir. İkincisi küfre götürmese de sahibinin fâsık sayılmasına sebep olan bid'attir. Böyle bidatlere bid'at-i gayr-i mükeffire denilmiştir.
ez-Zehebî'ye göre ravinin bid'ati iki türlüdür. Birisi bid'at-i suğrâ, yani küçük bid'attir. Tâbi'în ve Tebe'u't-Tâbi'în dönemlerindeki şekliyle aşırı olmayan Şia taraftarlığı, yahut Hz. Ali'ye karşı harbedenler hakkında ileri geri söz söylemek gibi aşın Şi'a taraftarlığı küçük bid'at kabilindendir. İkincisi bid'at-i kubrâ (büyük bid'at) denilenidir. Rafızîlik, aşın Rafızî taraftarlığı, Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer'e sövmek ve bu mezhebe davet etmek bu tür bidattir. 122
Hadis İlminde kimlerin bid'at ehlinden sayıldıklan ve mübtedi' denilen bidate kapılmış ravilerden hadis rivayeti ya da rivayetlerinin değerlendirilmesi için ehlu'l-bid'a maddesine bakılabilir.

Bid'atu'r-Râvî:

Bk. Bid'at.

Bilâd Tedlîsi:

Bk. Tedlîs.

Buhârî:

Bk. Sahîh-i Buhâri.

Buldâniyye:

Kelime olarak bir beldeye mensup olanlar anlamına ismi mensuptur. Hadis edebiyatı içinde bazı muhaddislerin, belli bir beldeye mensup hadiscilerin rivayet ettikleri hadisleri bir araya getirerek tasnif ettikleri çoğu cüz şeklindeki müstakil kitaplara bazı muhaddislerce verilen isim olarak görülmektedir. İçlerinde kırk hadisi bir arada topladığı için el-erba'ûnu'l-buldâniyye ismini alan derlemeler de vardır.

Buldânu'r-Ruvât:

Bk. Evtânu'r-Ruvât ve Buldânihim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10 BAYRAMLAR KİTABI
1. Bayramlarda Gusül, Ezan Ve Kamet
2. Bayram Namazlarının Hutbe Okunmadan Önce Kılınması
3. Ramazanca Bayram Günü Namazdan Önce Bir Şeyler Yemek
4. Bayram Namazlarında Tekbir Getirilmesi Ve Kur'an Okunması
5. Bayram Namazlarından Önce Ve Sonra Başka Namaz Kılevmayışı:
6. Bayram Namazlarından Önce Ve Sonra Başka Namaz Kılmaya Müsaade Edildiği Haller
7. Bayram Günü İmamın Namaz Vaktine Kadar Mescide Gelmesi Ve Cemaatin De Hutbeyi Dinlemeden Ayrılmaması

10 BAYRAMLAR KİTABI

1. Bayramlarda Gusül, Ezan Ve Kamet

1— îmam Malik'den: Alimlerimizin çoğundan duyduğuma göre şöyle demişlerdir: «Resûlullah (s.a.v.)'in zamanından beri Ramazan ve Kurban bayramı namazları için ezan okunmaz ve ka-amet getirilmez.»[1]
îmam Mâlik bu konuda şunu da ilave eder: Bu, tatbikatında aramızda ihtilaf olmayan bir sünnettir.
2— Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü namaza gitmeden önce guslederdi.[2]

2. Bayram Namazlarının Hutbe Okunmadan Önce Kılınması

3. Ibn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Kurban ve Ramazan bayramı namazlarını hutbeden önce kılardı.[3]

4. îmam Malik'ten: Duyduğuma göre Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer de Hz. Peygamber gibi bayram namazlarını hutbeder öncekılarlarmış.[4]

5. Ibn Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd'den: Ömer b. Hattab'la beraber bir bayram namazında bulundum. Bayram namazını kıldıktan sonra cemaate hutbe okudu ve şöyle dedi:
«Resûlullah (s.a.v.) senede iki gün oruç tutmanızı yasakladı. Bunlardan biri Ramazan bayramı günü, diğeri de Kurban bayramının ilk günüdür.»[5]
Ebû Ubeyd demiştir ki: Bir bayram da Osman b. Affanla beraber bulundum. O da gelip bayram namazını kıldı, sonra da hutbeyi okudu. Hutbede:
«— Bugün iki bayram bir araya geldi: Çevreden gelenlerden isteyen cuma namazı vaktine kadar beklesin, istemeyen dönsün.» dedi.[6]
Hz. Osman'ın muhasara edildiği senede Ali b. Ebî Talib'le beraberdim. O da aynı şekilde geldi, bayram namazını kıldıktan sonra hutbe irad etti.[7]

3. Ramazanca Bayram Günü Namazdan Önce Bir Şeyler Yemek

6. Hişâm b. Urve babasından naklediyor: O Ramazan bayramı günü bayram namazına gitmeden Önce yemek yerdi.[8]

7. Saîd b. Müseyyeb'den: Ramazan bayramı günü müslüman-ların namaza gitmeden önce yemek yemeleri emredilirdi.
imam Mâlik bu rivayetle ilgili olarak der ki: «Kurban bayramı günü için halkın bu şekilde davranması gerekmez.»

4. Bayram Namazlarında Tekbir Getirilmesi Ve Kur'an Okunması

8. Utbe b. Mes'ud'un torunu Ubeydullah b. Abdullah naklediyor: Ömer b. Hattab, Ebû Vakid el-Leysî'ye Hz. Peygamberin Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında neleri okuduğunu sordu. O da: «Kâf ve'1-Kur'anil-Mecid ile îkterebetissaatü venşak-kal kamer (ayetleriyle başlayan) sureleri okurdu.» cevabını verdi.[9]

9. Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi'den: Ebû Hüreyre ile beraber Kurban ve Ramazan bayramlarında bulundum. îlk rekâtta Fatiha ve zammı sûreden önce yedi tane tekbir aldı, son rekâtta ise yine Fatiha ve zammı sûreden Önce beş tekbir aldı.[10]
îmam Malik bu rivayetle ilgili olarak der ki: «Bize. göre de bayram namazı tekbirleri bu kadardır.
Yine îmam Malik, bayram namazının kılınışına yetişemiyen bir kimse için şöyle diyor: İVe camide ne de evinde bayram namazını tek başına kılması lazım değildir, şayet kılarsa bir mahzur yoktur. îlk rekâtın başında yedi, ikinci rekâtın başında kıraattan önce beş tekbir daha alır.[11]

5. Bayram Namazlarından Önce Ve Sonra Başka Namaz Kılevmayışı:

10. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü bayram namazından önce ve sonra başka namaz kılmazdı.
îmam Malik naklediyor: Duyduğuma göre Said b. Müseyyeb bayram namazına sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğmadan önce gidermiş.[12]

6. Bayram Namazlarından Önce Ve Sonra Başka Namaz Kılmaya Müsaade Edildiği Haller

11. Abdurrahman b. Kasım'dan: Babam Kasım, bayram günü bayram namazına gitmeden önce dört rekât namaz kılardı.[13]

12. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Babam, Ramazan bayramı günü namazdan önce mescidde namaz kılardı

7. Bayram Günü İmamın Namaz Vaktine Kadar Mescide Gelmesi Ve Cemaatin De Hutbeyi Dinlemeden Ayrılmaması

13. îmam Malik'den: Ramazan ve Kurban bayramları ile ilgili ihtilafsız bir geleneğimiz vardır ki o da imam, bayram namazı vaktinden önce evinden çıkar, namazgaha geldiği zaman ise bayram namazının vakti gelmiş olur.[14]
Yahya'nın rivayetine göre tmam Malik'e: «imama uyarak bayram namazını kılan bir kimsenin hutbeyi dinlemeden camiden çıkması doğru mudur?» diye sorulduğunda o: «Hayır, imam hutbeyi bitirmeden cemaatin ayrılması doğru değildir.» diye cevap verdi.

---

[1] îbn Abbas ve Cabir b. Abdillah'tan merfu olarak gelmiştir. Buharı, îdeyn, 13/7; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/5.
[2] Şeybanî, 69, 70.
[3] Ibn Ömer'den merfu olarak gelmiştir.
Buharî, îdeyn, 13/7; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/8. Ayrıca bkz. Şeybanî, 232. Bayram namazı, vaciptir, iki rekathdır. Birinci rekatta, Subhaneke'den; ikincide zamm-ı sureden sonra üçer defa eller bağlanmadan tekbir alınır.
[4] Ibn Abbas'tan merfu olarak gelmiştir. Buharî, îdeyn, 13/8; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/1.
[5] Buharî, Savm, 30/66; Müslim, Siyam, 13/138.
[6] Ebu Hureyre'den manaca merfu olarak gelmiştir.
Ebu Davud, Salât, 2/219; ibn Mace, Îkametu's-Salât, 5/166.
[7] Şeybanî, 232.
[8] Enes'ten merfu olarak gelmiştir. Buharı, îdeyn, 13/4.
[9] Şeybanî, 236.
[10] Âişe'den merfu olarak gelmiştir. Ebu Davud, Salât, 2/242.
[11] Hanefî Mezhebine göre, bayram namazlarında tekbirler, ilk rekatte üç, ikincide üç olmak üzere, toplam altı tanedir.
[12] İbn Abbas'tan manaca merfu olarak gelmiştir.
Buharı, îdeyn, 13/16; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/13. Ayrıca bkz. Hz. Şeybanî, 234.
[13] Şeyban,,235.
[14] Ülkemizdeki uygulama, bundan farklıdır. Sabah namazından sonra, bayram namazının vakti girinceye kadar Kur'an okunarak veya vaaz edilerek, camide beklenir. Daha sonra bayram namazı kılınır, bayram hutbesi dinlenir, dua edilerek, bayramlaşmaya çıkılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

59- KİTÂBU BEDTL-HALK
1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Şeyler (Tefsirler) Babı:
2- Yedi Kat Yer Hakkında Gelen Şeyler Babı
3- Bab: Yıldızlar Hakkında (Gelen Şeyler)
4- Güneşin Ve Ay'ın Bir Hesâb İle (Er-Rahmân: 5) Sıfatlanışları(Nın Tefsiri) Babı
5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Hakkında Gelen Şeyler Babı
6- Allah'ın Salavâtı Üzerlerine Olsun, Meleklerin Zikri Babı
8- Cennetin Sıfatı Ve Yaratılmış (Yânî Şimdi Mevcûd) Olduğu Hakkında Gelen Şeyler Babı
9- Cennet Kapılarının Sıfatı Babı
10- Cehennemin Sıfatı Ve Yaratılmış Olduğu Babı
11- İblîs'în Sıfatı Ve Askerlerinin Beyânı Babı
12- Cinnlerin Varlığının, Sevâb Ve İkaabları Olduğunun Zikri Babı
13- Aziz Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
15- Bâb: "Müslümânın Hayırlı Malı Koyundur; Müslüman Kişi, Koyunu Dağ Başlarına Götürür"

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

59- KİTÂBU BEDTL-HALK

(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitabı) [1]

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Hakkında Gelen Şeyler (Tefsirler) Babı:

a. "O, ilkin mahlûku yaratıp sonra onu (öldürdükten ve tekrar dirilttikten sonra) iade edecek olandır'ki, bu, O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nun. O, yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet SâhİbİdİR" (er-Rûm: 27).
er-Rabî' ibnu Huseym ile el-Hasen: Hepsi Allah'a kolaydır, demişlerdir.
"Heynun" ve "Heyyinun"; "Leyn-Leyyin", "Meyt-Meyyit", "Dayk-Dayyık" kelimeleri gibi şeddeli ve şeddesîzdir [2].
b. "Ya biz ilk yaratışta acz mi gösterdik (ki diriltmekten âciz olalım)? Hayır, onlar bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler" {Kaaf: ıs>.
c. "... O sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz henüz analarınızın karınlarında döller hâlinde olduğunuz sırada sizi (ne olduğunuzu) çok iyi bilendir. Bunun için kendinizi (beğenip) temize çıkarmayın. O (fenalıktan) sakınan kimdir çok iyi bilendir" (en-Necm: 32).
d. "And olsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır. Bize hiçbir yorgunluk dokunmamıştır" (Kaaf: 38).
e. "Hâlbuki O, sizi hakikat türlü türlü tavırlarla (hâllerle) yaratmıştır [3]. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenkli olarak nasıl yaratmış? Onlarda Ay'ı bir nur yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır.
Allah sizi Yer'den ot gibi bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrar) çıkaracak. Allah YerH sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşınız diye" (Nûh: 14-20).
Lugûb: Yorgunluk; Etvâran; Tavır tavır, yânî şu tavırda, şu tavırda; Ada tavkahû: Mikdânnı geçti, demektir [4]

1-.....îmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Peygamber'e Temim oğullan'ndan bir cemâat geldi. Peygamber (S) onlara:
— "Ey Temîm oğulları! Müjdelenin, sevinin!" buyurdu. Onlar:
— Sen bizi müjdeledin. Bize (Beytu'l-Mâl'den dünyalık) atıyye de ver! dediler.
Onların bu hâline üzüldüğünden dolayı Peygamber'in yüzü değişti. Bu sırada Peygamber'in yanına Yemen ehli olan Eş'arî'ler geldi. Peygamber onlara da:
— "Ey Yemenliler! Temîm oğullarının kabul etmek istemedikleri o hayır ve saadet müjdesini sizler kabul ediniz!" buyurdu.
Yemenli Eş'arîler de:
— Kabul ettik (esasen huzuruna biz bunun için geldik), dediler. Bunun üzerine Peygamber (S) mahlûkların ve Arş'ın yaratılış başlangıcını tahdîs edip anlatmaya başladı. Tam bu sırada bir kişi geldi de:
— Yâ îmrân! Binek deven bağından sıyrılıp kaçtı, dedi. (Ben de deveme bakmak için kalktım.) Keşke (Peygamber'in meclisinden) kalkmasaydim (da O'nun sözlerini işitseydim, demiştir) [5].

2-.....Bize Cami' ibnu Şeddâd, Safvân ibn Muhriz'den tahdîs etti. O da İmrân ibn Husayn(R)'ın şöyle dediğini tahdîs etmiştir: Ben işi devemi kapıya bağladım da Peygamber'in huzuruna girdim. Bu rada Peygamber'e Temîm oğullan'ndan birtakım insanlar geldi. Peygamber (S) onlara:
— "Ey Temîm oğulları, müjdeyi kabul edip sevinin!"buyurdu.
Onlar iki kerre:
— Sen bizlere müjde verdin. Bizlere dünyalık atıyye de ver, de-
iler.
Sonra huzuruna Yemen ahâlîsinden birtakım insanlar girdi.

Peygamber:
— "Ey Yemenliler, müjdeyi sizler kabul ediniz. Çünkü onu Te-nîm oğulları kabul etmediler" buyurdu.
Yemenliler:
— Kabul ettik yâ Rasûlallah, dediler ve: Biz Sana bu işten (bu ilemin hâllerinden) soralım diye geldik, sözlerini eklediler.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "(Ezelde) Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Al-ah'ın Arş'ı su üzerinde bulunuyordu. Allah herşeyi (kâinatın tama-
mini) zikrde (mahfuz levh'te) takdir ve tesbıt edip yazdı. Gökleri ve Yer'i yarattı".
Rasûlullah bunları söylediği sırada bir nida edici:
— Ey Husayn oğlu, dişi deven gitti! diye nida etti.
Ben hemen arkasından gittim. Bir de baktım ki, devemin beri-sindeki serâb onunla aramızı kesiyor (onu görmeme engel oluyordu). Vallahi ben pek arzu ederdim ki, keşke deveyi terketmiş olaydım (da Rasûlullah'ın sözlerini dinlemek fırsatını kaçırmasaydım) [6].
Ve hadîsi» îsâ ibn Mûsâ el-Buhârî (öl. 186), Rakabe ibn Maska-le'den; o da Kays ibn Müslim'den rivayet etti ki, Târik ibn Şihâb şöyle demiştir: Ben Umer ibni'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizim içimizde (yânı minber üzerinde) ayağa kalktı da mah-lûkaatın başlamasından i'tibâren tâ cennetliklerin kendi menzillerine, ateş ehlinin de kendi menzillerine girinceye kadar herşeyi bizlere haber verdi. Bu haberi ezberleyen ezberledi, unutan da unuttu [7]

3...... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) şöyle buyurdu: "Yüce Allah'ın şöyle buyurur olduğunu düşünüyorum: 'Âdem oğlu bana noksan sıfat isnâd etti. Hâlbuki ona beni noksan sıfatla vasıflaması yakışmaz. Ve yine Âdem oğlu beni tekzîb eder, hâlbuki beni yalanlaması ona yakışmaz. Âdem oğlunun beni noksan sıfatla vasıflaması, benim çocuğum olduğunu söylemesidir. Âdem oğlunun beni yalanlaması ise, Allah beni ilk yarattığı gibi tekrar yaratacak değildir, demesidir" [8].

4-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Allah halkı yarattığı zaman kendi yanında Arş'ın üstünde olan kitabında 'Rahmetim öfkeme gâlib olmuştur' diye yazdı" buyurdu [9].

2- Yedi Kat Yer Hakkında Gelen Şeyler Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri babı:
"Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır. Emr, bütün bunların arasında durmadan iner.
Allah'ın (bunları yaratması, O'nun) hakîkaten herşeye kaadir olduğunu, ilmiyle hakîkaten herşeyi kaplamış
bulunduğunu bilmeniz içindir'3 (et-Taiâk:i2) [10].
"Ve's-$akfi'l-merfû"\ semâ'dır. "Semkehâ", "Binâehâ" demektir, orada hâyevân, yânı canlı vardır.
"el-Hubuku", düzgünlüğü ve güzelliğidir. "Ezinet", işitti ve itaat etti demektir. "Attı", içindeki ölüleri dışarı çıkardı ve onlardan boşaldı demektir.
"Tahâhâ", "Dehâhâ" yânî onu yaydı demektir, "es- Sâhire", yeryüzü'dür; orada hayevân yânî canlı vardır, onların uykuları ve uyanıklıkları yeryüzünde olur [11]

5-.....Ebû Seleme ile kendi kavminden bâzı insanlar arasında bir arazî hakkında çekişme meydana gelmişti. Ebû Seleme, Âişe'nin yanına girip bu çekişmeyi Âişe'ye zikretti. Âişe de ona:
— Yâ Ebâ Seleme! Yer(gasbetmek)den sakın! Çünkü Rasûlul-lah (S) "Kim (başkasının toprağına) bir karış mikdârı tecâvüz ederse, o yere kıyamette yedi kat yerden (isabet eden toprak) bu mütecaviz kişinin boynuna halka gibi geçirilir" buyurdu, demiştir [12].

6-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den haber verdi. O şöyle demiştir: Peygamber (S): "Herkim hakkı olmaksızın (başkasına âid) yerden birşey gasbedip alırsa, o aldığı şeyle birlikte kıyamet gününde yedi kat yere batırılır" buyurdu [13].

7-.....Ebû Bekre Nufey' ibnu'l-Hâris es-Sakafî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Zaman (mikyas olan yıl hesabı) A Hah 'in gökleri ve Yer'i yarattığı gündeki (ilk) hey'etine dönmüştür. (Artık) sene oniki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü arka arkayadır ki, Zu'l-ka'de, Zu'l-hicce ve Muharrem'dir. Dördüncüsü de Cumada'l-âhire ile Şa'bân arasında olarak Mudar kabilesinin ayı olan Receb'dir" [14]

8-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z- Zubeyr'den; o da Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl(R)'den tahdîs etti ki, Ervâ bintu Ebî Uveys, iddia ettiği bir hakk hususunda, Saîd ibn Zeyd kendisinin hakkını eksiltti diye Medîne Vâlîsi bulunan Mer-vân ibnu'l-Hakem'e şikâyet etti. Bu şikâyet üzerine Saîd: Ben bu kadının hakkından birşey mi eksiltiyormuşum? Şehâdet ederim ki, ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmişimdir: "Her kim (başkasına âid) arazîden zalimlikle bir karış yer alırsa, hiç şübhe yok, kıyamet gününde o arazî parçası yedi kat yerden i'tibâren onun boynuna halka yapılır".
İbnu Ebi'z-Zinâd, Hişâm'dan söyledi ki, babası Urve şöyle demiştir: Saîd ibn Zeyd bana: Ben Peygamber'in huzuruna

girdim... dedi [15].

3- Bab: Yıldızlar Hakkında (Gelen Şeyler)

Katâde şöyle demiştir: "Andolsun ki biz Yer'e en yakın olan göğü kandillerle donattık. Bunları şeytânlara atış taneleri yaptık,.. ** (ei-Mtıik: 5). Allah bu yıldızları üç şey için yarattı: Allah bunları göğe zînet, şeytânlara atış taneleri ve kendileriyle doğru yol bulunacak alâmetler yaptı. Kim yıldızlar hakkında bundan başka bir ma'nâya dönerse hatâ etmiş, nasibini zayi' eylemiş ve bilgisine sâhib olmadığı bir şeyin meşakkatini üzerine almıştır [16].
İbn Abbâs: "Heşîmen" (d Kehf: 45), "Mutegayyırân" (yânî değişici); "el-Ebbu" (Abese: 3i) hayvanların yiyeceği şey; "el-En'âm" (er-Rahmân: 16), "halk" (yânî bütün mahlûklar), "Berzah" (er-Rahmân: 20)
"Hâcib"(yânî perde)dir, demiştir [17].
Mucâhid ibn Cebr: "Elfafen" <en-Nebe': 16), "Multeffeten" (yânî birbirine sarmaşmış), "Gulben" (Abese: 30) birbirine sarmaşmış bol ağaçlı; "Firâşen", "Mihâden" (yânî döşek) demektir. Yüce Allah'ın "Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar durak ve fâidelenecek şey vardır" (ei-36; ei Araf: 24) kavlinde olduğu gibi (ki, o karar yeri yâhud beşik ma'nâsınadır). "Nekîden" (eiA'râf:58) "Kalîlen" (yânî az) demektir [18].

4- Güneşin Ve Ay'ın Bir Hesâb İle (Er-Rahmân: 5) Sıfatlanışları(Nın Tefsiri) Babı [19]

Mucâhid: Değirmenin hesabı gibi (yânî Güneş ve Ay değirmenin hareketi ve konumu gibi) cereyan ederler, demiştir.
Diğerleri: Bunlar bir hesâb ve geçemeyecekleri birtakım menziller üzere cereyan ederler, demişlerdir. "Şihâb"ın cem'i "Şuhbân" olduğu gibi "Husbân", "Hisâb"ın cemâatidir [20].
"Duhâha" (eş-şems: i) "Davuhâ"(yânî aydınlığı) demektir [21]. "en-Tudrikel-kamera.. Ne Güneş'in Ay'a erişip çatması, ne de gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez. Hepsi de birer felekte yüzerler" {Yâsîn: 40). Mucâhid: Bunlardan birinin aydınlığı, diğerinin aydınlığını örtmez ve bu onlara gerekmez (yânî onlara sahîh olmaz), demiştir. "Velâ'lleylu sâbıku'n-nehârı":... Ne gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez. Bunlar birbirlerini tekrar tekrar arka arkaya sür'atle isterler (yânî gece âyeti gündüz âyetinin önüne geçmez). Bunlar iki nûrlandırıcı âyettirler. "Neslehu", yâni biz onların birini diğerinden sıyırıp çıkarırız ve onlardan herbirini bir felekte akıtıp yürütürüz.
"...Vâhiyetun: Gök de yarılmış ve artık o, o gün zayıftır" (d-Hâkkaa: 16); onun zayıflığı varılmasıdır. "Ve'l-meleku ala ercâihâ: Melekler ise onun bucaklarındadır" : i7>; yânî gök yarılmadığı müddetçe melekler semânın iki tarafindadırlar. Bu senin "Kuyunun etrafı üzerinde" sözün gibidir.
"Ve ağtaşa leylehu: Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı"1 (en-Nâziflt: 29); "Felemmâ cenne aleyhVl-leylu: İşte o üstünü gece bürüyüp örtünce... " (ei-En'âm: 76); bu iki yerde de ma'nâ "karanlık basınca" demektir.
el-Hasen dedi ki: "İzâ'ş-şemsu kuvvirat – Güneş toplanıp durulduğu zaman"" (et-Tekvîr: d, dürülüp toplanır, nihayet ışığı gider, demektir. "Ve'l-leyli ve mâ veseka ve 'l-kameri izâ H-teseka = O geceye ve onun derleyip
topladığı şeye, toplu bir hâle geldiği (nuru tamamlandığı) zaman Ay'a yemîn ederim ki... " (ei-inşikaak: 16-17). Burada "Veseka", debelenen nevVden herşeyi topladığı; "Itteseka" da dümdüz olduğu zaman demektir.
"Tebârekellezî ceale IVs-semâi burûcen = Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir çerağ ve nurlu bir ay barındıran Allah'ın sânı ne yücedir" (ei-Farkaan: 6i). Burada burçlar, Güneş'in ve Ay'ın menzilleridir. "Velâ'z-Zillu vel-harûr = Gölge ile sıcak bir olmaz" (Fâtır: 21)
Hasen bunu, Güneş'le beraber gündüzleyin olacak sıcak ile tefsir etti. İbn Abbâs: "//arar" geceleyin; "Semûm", samyeli azabı (et-Tûn 27), gündüzleyindir,dedi. "Yûlicu'n-nehâra fVl-leyl" (ei-Hacc; 6i), yânı gündüzü geceye girdirir ki, bu "Yukevviru" yânı "Gündüzü gecenin içine dürer" demektir. "Velîceten", birşeyin içine girdirdiğin herbir şeydir [22].
9-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) güneş battığı zaman bana:
"Güneş nereye gider, bilir misin?" diye sordu. Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim., Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Güneş gider, tâ Arş'ın altında secde eder (âdetince doğudan doğmak üzere) izin ister de ona izin verilir (ve doğu taraftan doğar. Bununla beraber insanların günahlıları üzerine doğmayı fena görür). Ve bu hâlde secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabul olunmaz. (Doğacağı yerine gitmeye) izin ister; izin verilmez. Ona: Artık nereden geldinse oraya dön! denilir. O da battığı taraftan doğar. İşte bu Yüce Allah'ın şu kavii(nin ma'nâsı)^: Güneş de kendi karargâhında (yörüngesinde devam üzere) cereyan etmektedir. (Güneşin en ince bir hesâb üzere) bu yürüyüşü mutlak gâlib, herşeyi hakkıyle bilen Allah'ın takdiridir!" (Yâsîn: 38) [23].

10-.....Bize Abdullah ed-Dânâc -Farsça'dır, ma'nâsı "âlim" demektir- tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrah-mân, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber(S): "Güneş ve Ay kıyamet gününde (ziyaları sönüp birbiri içine) dürülürler" buyurmuştur [24].

11-.....Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi ki, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım, babası el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den söylemiştir. Abdullah ibn Umer, Pey-gamber(S)'in şöyle buyurduğunu haber verir idi: "Şübhesiz ki Güneş ile Ay, hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayâtından dolayı tutulurlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namaza durun" [25].

12-..... Abdullah ibn Abbâs şöyle demiştir: Peygamber (S): "Şübhesiz ki, Güneş ile Ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar bir kimsenin ölümü veya hayâtından dolayı tutulmazlar. Siz bu tutulmayı gördüğünüz zaman Allah'ı zikrediniz" buyurdu.

13-.....Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Güneş tutulduğu gün kıyama durup tekbîr aldı ve uzun bir kıraat yaptı. Sonra uzun bir rükû' yaptı. Sonra başım rukû'dan kaldırıp Semiallâhu li-men hamidehu dedi. Ve secdeye gitmeden olduğu gibi yine kıyam yaptı ve burada uzun bir kıraat daha yaptı. Bu kıraat birincisinden daha kısa idi. Sonra uzun bir rükû' daha yaptı, fakat bu rükû', birinci rukû'dan kısa idi. Sonra uzun bir secde yaptı. Sonra ikinci rek'atin içinde de birinci rek'atte yaptığı gibi yaptı. Sonra Güneş açılmış olduğu hâlde selâm verdi. Bunun ardından insanlara karşı hutbe yaptı da Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları hususunda: "Bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü, ne de hayâtı için tutulurlar. Sizler bu ikisini tutulmuş gördüğünüz zaman hemen namaza iltica ediniz" buyurdu.

14-.....Bana Kays ibn Ebî Hazım, Ebû Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Güneş ile Ay hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayâtından dolayı tutulurlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namaza durun" [26].

5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Hakkında Gelen Şeyler Babı

"0, rahmetinin Önünde rüzgârları birmüjdeci olarak gönderendir... " (el-Furkaan: 48).
"Levâkıha" (ei-Hıcr: 22), "Lahika" ve "Lâhık"ın cem'idir ki, aşılayıcı demektir. "Melâhıka"nın müfredi "Mulhıka'Mır. *I*sârun" (d Bakara: 266), taş fırlatan bora ki, yerden göğe doğru eser, direk gibi olur, içinde ateş vardır. 'Rîhun fihâ sırrun" (Âiu imrân: in), şiddetli soğuk rüzgâr; "Nuşuren" (ei-Furkaan: 48), yayılıcı, dağınık, demektir [27].

15-.....Mucâhid'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben sabâ rüzgârı ile yardım olundum. Âd kavmi de de-bûr yeli ile helak edildi" buyurmuştur [28].

16-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gökyüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce ona karşı durur, geri döner (evimizin içine) girer, çıkardı. Ve (bu karanlık buluttan ümmete bir âfet erişmesinden endîşe ederek) yüzü(nün rengi) değişirdi.Gök yağmur yağdırınca da Peygamber'den bu endîşe açılır giderdi. Âişe bunun sebebini Peygamber'den öğrenmek istedi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "Ne bileyim? Belki bu kara bulut bir kavmin dediği gibi (bir azâb) olur (Kur'ân'da şöyle hikâye olunmuştur): Artık vaktâ ki onu, vadilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki: Bu, bize yağmur verici buluttur. (Hûd:) Hayır, bu çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgârdır ki, onda elem verici bir azâb vardır. O, Rabb 'imin emriyle her şeyi helak edecektir (dedi). İşte onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günahkârlar güruhunu biz böyle cezalandırırız" (ei-Ahkaaf: 24-25) [29].

6- Allah'ın Salavâtı Üzerlerine Olsun, Meleklerin Zikri Babı [30]

Ve Enes şöyle dedi: Abdullah ibn Selâm, Peygamber'e: Şübhesiz meleklerden Cibril aleyhi's- selâm Yahûdîler'in düşmanıdır, dedi [31].
İbn Abbâs da: "Biziz o saff saff dizilenler mutlak bizi" (es sâffât: 165); bunlar meleklerdir, demiştir [32].

17-Bize Hudbe ibnu Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den tahdîs etti. H ve bana Halîfe ibn Hayyât şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe ile Hişâm ed-Destevâî şöyle dediler: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes ibnu Mâlik tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (R) şöyle demiştir Peygamber(S) şöyle buyurdu:
"Bir kerresinde ben Beyt'in (yânı Ka'be'nin) yanında uyurla uyanık arası bir hâlde bulunuyordum". Peygamber burada iki kişi arasındaki adamı (kasdederek) zikretti ve şöyle devam etti; "Derken bana içine hikmet ve imân doldurulmuş altından bir tas getirildi. Göğüsten karnın alt tarafına kadar yarıldı. Sonra karın Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra hikmet ve îmân ile dolduruldu. Ve bana katırdan küçük, eşekten büyük beyaz bir hayvan getirildi ki, o Burak'tır. Akabinde ben Cibril'in beraberinde gittim. Nihayet alt semâya vardık.\
— Kim o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Yanındaki kimdir? denildi. Cibril tarafından:
— Muhammed'dir, diye cevap verildi.
— Ona buraya gelsin diye (da'vet) gönderildi mi? diye soruldu. Cibril:
— Evet, dedi.
— Merhaba gelen Zât'af Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi.
Müteakiben Âdem 'in yanına geldim ve ona selâm verdim. O da:
— Merhaba sana, Oğul ve Peygamber! dedi. Akabinde ikinci semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.

— Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
— Muhammed(S)'dir, dedi.
— Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
— Merhaba O'na -hoş geldi, safa geldi- ve bw gelenin gelişi ne güzeldir! denildi.
Akabinde ben îsâ ve Yahya (Peygamberlerin) yanına vardım. Onlar:
— Merhaba sana, kardeş ve Peygamber! dediler. -Sonra üçüncü semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibril:
— O Muhammed'dir, dedi.
— Ona (vahy ve mi'râc da'veti) gönderilmiş midir? denildi. Cibril:
— Evet (gönderilmiştir), dedi.
— Merhaba O'na ve bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi. Akabinde ben Yûsuf'un yanına vardım ve ona selâm verdim. O
da:
— Merhaba sana bir kardeşten ve peygamberden! dedi. Sonra dördüncü semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, denildi.
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibril tarafından:
— Muhammed'dir, denildi.
— Ona (mi'râc da'veti) gönderilmiş midir? denildi. Cibril:'
— Evet, gönderilmiştir, dedi.
— Merhaba gelen Zât'a ve bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi. Ben îdrîs Peygamber'in yanına vardım ve ona selâm verdim. O
da:
— Bir kardeş ve bir peygamberden merhaba! dedi. Sonra beşinci semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi.
— Muhammed'dir, denildi.
— Ona da'vet gönderilmiş midir? denildi.
Cibril:
— Evet (gönderilmiştir), dedi.
— Merhaba O'na ve bu gelen Zât ne güzel yolcu! denildi. Akabinde biz Harun'un yanına geldik. Ben ona selâm verdim.
O da:
— Merhaba sana bir kardeş ve bir peygamberden, dedi. Sonra altıncı semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi.
— Muhammed'dir, denildi.
— O'na (da'vet) gönderilmiş midir? Bu gelen kişiye merhaba ve O'nun bu gelişi ne güzeldir! denildi.
Akabinde ben Musa'nın yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:
— Bir kardeşten ve bir peygamberden sana merhaba! dedi. Ben Musa'yı bırakıp geçince Mûsâ ağladı. Musa'ya:
— Seni ağlatan nedir? denildi: Mûsâ:
— Yâ Rabb! Benden sonra peygamber gönderilen bu genç ki, O'nun ümmetinden cennete girecekler benim ümmetimden gireceklerden daha faziletlidir (de ona ağlıyorum)! dedi.
Sonra yedinci semâya vardık.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Yanındaki kimdir? denildi.
— Muhammed'dir, denildi.
— O'na da'vet gönderilmiş midir? Bu gelen Zât'a merhaba, bu gelen kişi ne güzel yolcu! denildi.
Akabinde ben İbrahim Peygamber'in yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:
— Bir oğul ve peygamber, merhaba sana! dedi.
Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr gösterildi. Ben Cibril'e bunu sordum. Cibril:
— Bu el-Beytu'l-Ma'mûr'dur, her gün onun içinde yetmişbin melek namaz kılar, bundan çıktıkları zaman artık bu onların son girişidir, bir daha oraya dönmezler, dedi.
Bana Sidretu'l-Muntehâ da gösterildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri sanki Yemen 'in Hecer şehri testileri gibi; yaprakları ise fillerin kulakları gibidir. Sidre 'nin dibinde dört nehir vardır: İki bâtın nehir, iki zahir nehir. Ben Cibril'e bunları sordum. Cibril;
— Bâtın olan iki nehir cennettedir. Zahir olan iki nehir ise Nîl ile Furât nehirleridir, dedi.

Sonra benim üzerime (her gün) elli namaz farz kılındı. Ben bunları kabul ettim ve Musa'ya geldim. Mûsâ:
— Ne yaptın? dedi.
— Üzerime elli namaz farz olundu, dedim. Mûsâ:
— Ben insanları senden daha iyi biliyorum; ben îsrâîl oğullarını sıkı bir denemeye tâbi' tuttum. Senin ümmetin her gün elli namaza takat getirmez. Onun için Rabb'ine dön de hafifletmesini iste, dedi.
Ben de döndüm ve hafifletmeyi istedim. Rabb'im namazları kırk yaptı. Sonra evvelki gibi Mûsâ 'ya; akabinde Rabb 'ime gidip yine hafifletme istedim. Sonra Rabb'im namazları otuz yaptı. Sonra yine bundan önceki gibi Musa'ya;akabinde Rabbi'me gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabb'im namazları yirmi yaptı. Sonra yine Musa'ya ve akabinde Rabb 'ime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabb 'im namazları on yaptı. Sonra Musa'ya geldim. O da yine hafifletme istememi söyledi. Bu sefer Rabb'im namazları beşyaptı. Akabinde Musa'ya geldim. Mûsâ:
— Ne yaptın? dedi.
— Rabb'im namazları beş yaptı, dedim.
Mûsâ önceki gibi yine hafifletme istememi söyledi. Ben Musa'ya:
— Hayırla selâmette kal (ben bu beşi kabul ediyorum), dedim. Akabinde Allah tarafından:
— Ben beş vakit namazla farizamı imza ve infaz ettim ve kullarımdan fazlasını hafiflettim; ben güzelliği on kat ile karşılarım! diye nida olundu'3.
Ve Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da el-Hasen'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den el-Beytu'l-Ma'mûr hakkında ayrı hadîs söyledi [33].

18-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Kendisi sâdık ve masdük (yânı: kendisi doğru söyler ve kendisine de doğru bildirilir) olduğu hâlde, bize Rasûlullah (S) tahdîs edip (insanın yaratılması tavırlarından) şunları söyledi:
"Sizin herbirinizin yaratılması (yaratılma başlangıcında) ana baba maddeleri kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde (yânî kırk gün içinde) katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde bir çiğnem et olur. Sonra (dördüncü tekâmül tavrında) Allah bir melek gönderir de tekâmül eden o bir çiğnem ete şu dört kelime(y\ yazması) emrolunur: Onun işini, rızkını, ecelim, şakiyâhud saıd olduğunu yaz! denilir. Sonra ona rûh üflenir (cenîn canlanır). İmdi sizden bir kişi (bu fıtratı gereği dünyâda) iyi iş yapar, nihayet kendisiyle cennet arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı gelir, yazısı o kişinin önüne geçer (yânî onu önler). Bu defa o kişi cehennemliklerin işini yapmağa başlar (da cehenneme girer). Sizden bir kişi de kötü iş yapar. Nihayet kendisiyle cehennem arasında ancak bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) o yazı önüne geçer (yânî onu önler). Bu defa o kişi cennet ehlinin (hayırlı) emelini yapar (cennete girer)" [34].

19-.....Bana Mûsâ ibnu Ukbe haber verdi ki, Nâfi' şöyle demiştir: Ebû Hureyre, Peygamber'den söyledi.
Ve Ebû Âsim ed-Dahhâk ibivMahled, Mahled ibn Yezîd'e mu-tâbaat etti ki, İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Allah bir kulu sevdiği zaman Cibril'e:
— Allah fulânı seviyor, onu sen de sev! diye nida eder. Cibril de o kulu sever. Akabinde Cibril gök ahâlîsine;
— Allah fulân kulu seviyor, onu siz de seviniz! diye nida eder.
Gök ahâlîsi de o kimseyi sever. Sonra yerde(ki insanların gönlüne) o kimse lehine kabul ve sevgi konulur (da onu tanıyan müslümânlar tarafından sevilir)" [35].

20-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'t şöyle derken işittim: "Melekler Anan içine -ki o buluttur- inerler de gökte kaza ve hükmolunan emri (istikbâle âid bâzı şeyleri kendi aralarında) zikrederler. Bu sırada şeytânlar (bu haberi) kulak hırsızlığı yapar ve onu işitirler. İşittiklerini de kâhinlere gizlice ulaştırırlar. Kâhinler, şeytânlardan işittikleri kelimelerle beraber yüz yalan da kendi nefislerinden uydururlar" [36].

21-.....Bize İbn Şihâb, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avftan ve el-Agarr Selmân el-Cuhenî'den; onlar da Ebû Hureyre'den tah-dîs ettiler ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cumua günü olunca mescidin kapılarından herbir kapıda melekler bulunur. Onlar mescide ilk gelenleri (birinci, ikinci, üçüncü diye) sırasıyte yazarlar. İmâm minbere oturunca sahîfeleri dürerler ve safflar arasına gelip zikri (yânî hutbeyi) dinlerler" [37].

22-..... Bize ez-Zuhrî tahdîs etti ki, Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Bir kerre Hassan ibn Sabit mescidde şiir okuduğu sırada Umer mescide uğradı. (Hassân'ın mescidde şiir okumasını çirkin gördü.) Bunun üzerine Hassan:
— Ben vaktiyle bu mescidde senden daha hayırlı olan Zât hâzır iken de şiir okur idim, dedi.
Sonra Hassan, Ebû Hureyre'ye döndü ve:
— Allah aşkına sana sorarım: Rasûlullah'ın Hassân'a: "Haydi sen de benim tarafımdan (müşriklere) cevâb ver! Yâ Allah, onu Rûhu'l-Kudüs ile kuvvetlendir!" derken işittin mi? diye sordu.. O da; — Evet (işittim), diye doğruladı [38].

23-.....Bize Şu'be, Adiyy ibn Sabit'ten tahdîs etti ki, el Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hassân'a hitaben "Sen de müşrikleri hicvedip kötüle yâhud onların hicivlerine karşılık ver, Cibril de seninle beraberdir" buyurdu [39].

24-.....Bize Cerîr ibn Hazım tahdîs etti. H ve yine bize İshâk ibn Râhûye tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vehb ibn Cerîr haber

verip şöyle dedi: Bize babam Cerîr ibn Hazım tahdîs edip şöyle dedi: Ben Humeyd ibn Hilâl'den işittim ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: (Rasûlullah, Kurayza oğullan yurduna sefer ettiğinde melekler de iştirak etti.) Ben Ensâr'dan Ganm oğullan sokağında yükselen bir tozu bugün bile görür gibiyim.
Râvî Mûsâ ibn îsmâîl, Mağâzî'deki kendi rivayetinde şunu ziyâde etmiştir: Enes: Ben Cibril'in melâike cemâatinin Ganm oğullan sokağından geçtikleri sıra yükselen tozunu bugün bile görür gibiyim, demiştir [40].

25-.....Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, el-Hâris ibnu Hişâm, Peygamber'den:
— Sana vahy nasıl gelir? diye sormuştur. Peygamber (S) şöyle cevâblamıştır:
— "Bunun hepsi (şöyledir): Bazen melek bana çıngırak sesi gibi bir ses içinde gelir, akabinde meleğin bana söylediği şeyleri ezberlemiş olduğum hâlde o benden ayrılır. Bana en ağır olanı budur. Bazen de melek bana bir insan olarak temessül eder (yânî sûretlenir), benimle konuşur, ben de söyleyeceklerini iyice bellerim" [41].

26-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Kim Allah yolunda çift sadaka verirse, cennetin bekçileri, yânî melekler onu: Ey Fulân! Buraya gel! diye da'vet ederler."
Peygamber'in bu sözü üzerine Ebû Bekr:
— Artık kendisine hiç helak olmayan kimse, işte budur, -dedi. Peygamber de:
— "Senin de o bahtiyarlardan olmanı umarım" buyurdu [42].

27-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Âişe'ye:
— "Yâ Âişe! Şu (yanımdaki) Cibril'dir, sana selâm ediyor" buyurmuş.
Aişe de:
— Selâm; Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine olsun, demiş ve Peygamber'i kasdederek:
— Benim görmediğimi Sen görüyorsun, demiştir [43].

28- Bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Umer ibnu Zerr tahdîs etti.
H Ebû Nuaym dedi ki: Bana Yahya ibn Ca'fer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vekî', Umer ibn Zerr'den; o da babası Zerr ibn Abdillah el-Hamdânî'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Cibril'e:
— "Sen bize şu ziyaretinden daha çok ziyaret etmez misin?" demişti (yânî daha sık gelmesini arzûlamıştı).
İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine "Biz (melekler) Senin Rab-binin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisi arasında ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabbin unutkan değildir" (Meryem: 64) âyeti indi [44].

29-..... O da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlullah(S) şöyle buyurmuştur: "Cibril bana Kur'ân'ı bir okunuş üzerine okuttu. Ben de durmadan bunun artmasını isterdim. Tâ yedi türlü okunuşa erişinceye kadar bu dileğimde ısrar ettim" [45].

30-.....Bize Abdullah ibnu'I-Mubârek haber verip şöyle dedi:
Bize Yûnus ibn Yezîd haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibni Abdillah tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da ramazânda idi ki, bu ay Cibril aleyhi's-selâmın kendisine en çok kavuştuğu zaman idi. Cibril, ramazânın her gecesinde Rasûlul-lah'la buluşur ve kendisi ile Kur'ân-ı Kerîm'i mudârese ve müzâkere ederdi. îşte bundan dolayı Rasûlullah Cibril kendisiyle buluştuğu bu zamanda hayır dağıtmakta, esmesi maniaya uğramayan rüzgârdan daha cömert idi [46].
Ve Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten: (Kendisi:) Bize Ma'mer (ıbnu Râşid, yukarıda verilen) bu isnâd ile o hadîsin ma'nâca benzerini tahdîs etti, demiştir.
Ve Ebû Hureyre ile Fâtıma (R) da Peygamber(S)'den, Cibril'in (her sene ramazânda) Peygamberce Kur'ân'ı karşılaştırma yapar olduğunu rivayet etmişlerdir [47].

31-.....Bize Leys ibnu Sa'd, İbn Şihâb'dan şöyle tahdîs etti: Umer ibnu Abdilazîz bir gün ikindi namazını biraz geri bıraktı. Bunun üzerine Urve ibnu'z-Zubeyr, Umer'e:
— Dikkat et! Muhakkak ki Cibril inmiş ve Rasûlullah'm önünde namaz kıldırmıştır, dedi.
Umer de ona:
— Yâ Urve, söylediğini iyi bil! dedi.
Urve de hadîsi senediyle nakledip şöyle demiştir:
— Ben Beşîr ibn Ebî Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben babam Ebû Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Cibril indi ve bana imâm oldu, ben de onunla birlikte namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onun/a namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım". Rasûlullah bunu söylerken birer birer beş namazı par-maklarıyle sayıyordu [48].

32-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
— "Cibril bana: 'Ümmetinden her kim Allah'a hiçbirşeyi ortak koşmayarak (tevhîd inancıyle) ölürse cennete girer -yâhud ateşe girmez' dedi".
Ebû Zerr:

— Eğer o kişi zina etse ve hırsızlık yapsa da mı? dedi. Peygamber:
— "Eğer (bu günâhları işlese de)" buyurdu [49].

33-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Melekler arka arkaya gelirler: Hergün birtakım melâike geceleyin, diğer birtakım melâike de gündüzleyin birbiri ardınca size gelirler. Bunlar sabah ve ikindi namazlarında buluştuktan sonra evvelce içinizde kalmış olanlar göğe yükselirler. Rableri (namaz kılmış kullarının) hâllerini en iyi bilirken yine o meleklere: Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorar. Onlar da: Onları namaz kılarlarken bıraktık ve onlara namaz kılarlarken varmıştık, derler" [50].
"Sizlerden biri Âmin dediği zaman melekler de semâda {Âmîn deseler de) her ikisi birbirine denk düşerse, o kimsenin geçmiş günâhları mağfiret edilir" [51]

34-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber için bir yastık doldurdum. Onda birtakım suretler vardı. Bu küçük bir yastık gibidir. Peygamber geldi ve iki kapının arasında dikeldi, yüzü de değişmeye başladı. Ben hemen:
— Bizim için ne (kusur) var, yâ Rasûlallah? dedim. Peygamber (S):
— "Bu yastığın hâli nedir?" diye sordu. Âişe:
— Bir yastıktır; ben onu üzerinde yatasm diye Sen'in için yaptım, dedi.
Peygamber:
— "Sen içinde suret bulunan bir eve meleklerin girmeyeceğini; bu sureti yapan kimsenin kıyamet gününde azâb edileceğini ve Yüce Allah 'in: Yarattıklarınıza (yânî sûretlendirdiğiniz bu hayvanlara) can verin! buyuracağını bilmedin mi?" buyurdu [52].

35-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Ben Ebû Talha'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim: "İçinde köpek bulunan eve melekler girmez, içinde temsillere âid suret bulunan eve de" buyuruyordu [53].

36-..... Bize Amr ibnu'l-Hâris haber verdi. Ona da Bukeyr ibnu'l-Eşecc tahdîs etmiştir. Ona da Busr ibn Saîd tahdîs etmiştir. Ona da Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) tahdîs etmiştir. Busr ibn Saîd'in beraberinde, Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin himayesinde bulunmuş olan Ubeydullah el-Havlânî bulunuyordu. Râvî dedi ki: îşte bu ikisine Zeyd ibn Hâlid tahdîs etti. Ona da Ebû Talha şöyle tahdîs etti: Peygamber (S): "Melekler, içinde suret bulunan herhangi bir eve girmezler" buyurdu.
Sahâbî râvî Busr dedi ki: (Bu hadîsi bana rivayet ettikten bir zaman sonra) Zeyd ibn Hâlid hastalandı. Biz de ona hasta ziyaretine gittik. Eve girdiğimizde içeride, üzerinde birtakım suretler bulunan bir perde ile karşılaştık. Ben orada bulunan Ubeydullah el-Havlânî'ye:
— Bu Zeyd ibn Hâlid bize Peygamber'den tasvirler hakkındaki hadîsi tahdîs etmedi mi? (Şimdi evinde bu resimli perde ne oluyor?) dedim.
Ubeydullah bana;
— Zeyd ibn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklederken, sonunda "İllâ rakmen fîsevbin (= Elbisedeki nakış ve resim müstesnadır)" demiştir; sen onu işitmedin mi? dedi.
— Hayır işitmedim, dedim. O da:
— Fakat sen o hadîsi işittin, o bunu muhakkak zikretmiştir, dedi [54].

37-..... Bana Amr ibnu'l-Hâris, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Cibrîl aleyhi's-selâm, Peygamber'in yanına inmeyi va'd etmişti (inmedi; Peygamber sebebini sordu.) Cibrîl: Biz melekler, içinde (canlı hayvana âid) suret ve köpek bulunan eve girmeyiz, dedi.

38-.....Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki,
Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "İmâm Semiallâhu limen hami-deh dediği zaman siz Allâhumme Rabbena leke 'l-hamdu deyiniz. Çünkü her kimin böyle demesi melâikenin böyle demesine denk düşerse geçmiş günâhları mağfiret edilir" [55].

39-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin herhangi birinizi namaz kılmak habsedip alıkoyduğu müddetçe, bir namaz içindedir. Namaz kıldığı yerden kalkmadığı yâhud abdestini bozmadığı müddetçe de melekler onun için: Allâhumme 'ğfîr lehu ve 'r-hamhu(= Yâ Allah, ona mağfiret et ve ona merhamet eyle)/ derler" [56].

40-.....Ya'lâ ibn Umeyye (R): Ben Peygamber(S)'in minber üzerinde (cehennem ahâlîsinin cehennem muhafızına): "Yâ Mâlik! (Rabb'in hakkımızdaki hükmünü versin!) diye nida ettiler... (ez-Zuhrûf: 77) âyetim okuduğunu işittim" demiştir.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Mes'ûd'un bu âyeti "Ve nâdev yâ Mâli" şeklinde kâfi düşürerek okuduğunu söylemiştir [57].

41-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle tahdîs etmiştir: Âişe, Peygamber(S)'e:
— Sana Uhud gününden daha şiddetli olan bir gün erişti mi? dedi. O da:
—"Yemin olsun ki kavmin Kureyş'ten gelen birçok zorluklarla karşılaştım. Fakat onlardan Akabe günü karşılaştığım zorluk hepsinden şiddetli idi. Şöyle ki: Ben (Kureyş'ten gördüğüm ezâ üzerine Taife gidip) hayâtımın korunmasını Abdu Kulâl'in

oğlu İbnu Abdu Yâlîl'e teklif etiğim zaman o benim dileğime cevâb vermemişti. Ben de kederli ve hayretli bir hâlde yüzümün doğrusuna (Mekke'ye) dönmüştüm. Bu hayretim Karnu's-Seâlib mevkiine kadar devam etti. Burada başımı kaldırıp (semâya) baktığımda beni gölgelendirmekte olan bir bulut gördüm.
Buluta (dikkatle) baktığımda bunun içinde Cibril bulunduğunu gördüm. Cibril bana nida etti de:
Allah, kavminin Sen'in hakkında dediklerini ve Seni korumayı reddettiklerini muhakkak işitti. Ve A ilah Sana şu Dağlar Meleği'ni gönderdi. Kavmin hakkında ne dilersen ona emredebilirsin, dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana nida edip selâm verdi. Sonra:
— Yâ Muhammedi Cibril'in bu söylediği bir hakikattir. Sen ne istersen emrine hazırım. Eğer (Ebû Kubeys ile Kuaykân denilen) şu iki yalçın dağı Mekkeliler üzerine kapaklamamı istersen (onu da emret), dedi.
Buna karşı Peygamber:
— Hayır, ben Allah 'in bu müşriklerinin sulblerinden yalnız Allah 'a ibâdet eder ve Allah 'a hiçbirşeyi ortak kılmaz (tevhîdci) bir nesil meydana çıkarmasını arzu ederim, dedi" [58].

42-.....Bize Ebû İshâk eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Zırr ibn Hubeyş'e Yüce Allah'ın şu kavlinden sordum: "Sonra (Cib-rîl O'na) yaklaştı, sarktı. İki yay kadar, yâhud daha yakın oldu da (Allah'ın) kuluna vahy ettiğini etti. O'nun gördüğünü kalbi yalana
Çlkarmadl" (en-Necm: 8-11).
Zırr ibn Hubeyş: Bize İbnu Mes'ûd: Peygamber (S) Cibril'i (yaratılmış olduğu surette) altıyüz kanatlı olarak gördü, diye tahdîs etti, dedi [59].

43- Bize Hafs ibn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da İbrahim'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) "And olsun ki O, RabbHnin en büyük âyetlerinden bir kısmım görmüştür" (en-Necm: ıs) âyetinin tefsirinde: Rasûlullah (S) semânın etrafını yeşil bir kumaş (hâlinde Cibril'in kanadı) kaplamış gördü, demiştir [60].

44-.....Bize el-Kaasım haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Her kim Muhammed (uyanık olarak baş gözüyle) Rabb'ini gördü sanırsa, en büyük yalanı irtikâb etmiş olur. Lâkin muhakkak olan şudur ki, Rasûlullah Cibrîl'i ufkun arasını kaplamış olduğu hâlde hakîkî suret ve hilkatinde görmüştür [61].

45-.....Mesrûk şöyle demiştir: Ben (Peygamber'in Rabb'ini görmesini reddettiği zaman) Âişe'ye:
— Öyleyse Yüce Allah'ın şu kavli nerededir (yânî bunun vechi nedir)? dedim: "Sonra yaklaştı, derken sarktı. (Bu suretle Peygamber'e) iki yay kadar, yâhud daha yakın oldu da (Allah'ın) kuluna vahy ettiğini ettV (en-Necm: 8-11).
Âişe (R):
— Bu yanaşma ancak Cibril'in yanaşmasıdır. Cibril Peygamber'e insan suretinde gelirdi. Şübhesiz Cibril bu kerre Peygamber'e kendi hakîkî sureti olan sureti içinde gelmiş ve ufku kapatmıştır, dedi [62].

46-.....Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben bu gece fu'yâmda iki kimse gördüm. Onlar bana geldiler... şöyle dediler: O ateş yakan adam, cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir... Ben Cibril'im. Bu da Mtkâîl'dir..." [63].

47-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kişi kadınım (cinsî yaklaşmak için) yatağına da'vet eder de kadın çekinir ve bu yüzden koca, kadına öfkeli, sinirli bir hâlde gecelerse melekler o kadına sabah oluncaya kadar la'net ederler".
Bu hadîsi el-A'meş'ten rivayet etmekte Ebû Avâne'ye Şu'be, Ebû Hamza, İbnu Dâvûd ve Ebû Muâviye mutâbaat etmişlerdir [64].

48-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim, şöyle dedi: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) haber verdi. O, Peygam-ber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Sonra benden vahy bir süre habs olundu. Ben bir gün yürürken birdenbire gökyüzü tarafından bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki, Hıra 'da bana gelen melek (yânî Cibrîl) semâ ile Arz arasında bir kürsî üzerinde oturmuş. Ondan pek ziyâde korktum, hattâ yere düştüm. Akabinde aileme geldim ve: Beni örtünüz, beni örtünüz! dedim. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirdi: Ey bürünüp sarınan! Kalk, artık korkut. Rabb'ini büyük tanı. Elbiselerini temizle. Azâb{& götürecek şeyleri) terkeyle..." (el-Müddessir: 1-5).
Ebû Seleme: Âyetteki "er-Rücz", putlardır, demiştir [65].

49-.....Müfessir Ebu'1-ÂHye şöyle demiştir: Bize Peygamerinizin amcası oğlu, yânî İbn Abbâs (R) tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Mi'râc^da) bana gece sefer ettirildiğinde ben Musa'yı esmer yüzlü, uzun boylu, kıvırcık saçlı bir tipte gördüm. Müsâ (uzunluk ve esmerlikçe) Ezdu Şenûe adamlarından bir kişi gibidir. îsâ'yı da gördüm: Ne uzun ne kısa, orta boyda, benzi kırmızı ile beyaza meyilli olup başı, salıverilmiş düz saçlı bir kimse idi. Allah 'in bana gösterdiği hayrete düşürücü daha birtakım garibeler arasında cehennem muhafızı Mâlik'i ve Deccâl'i de gördüm. Ey mü'min, Peygamber'in Musa'ya kavuşmasından şübhede olma".
Enes ve Ebû Bekre (R), Peygamber'in "Melekler Medine'yi, Dec-câl'den bekçilik yapıp korurlar" hadîsini söylemişlerdir [66].

8- Cennetin Sıfatı Ve Yaratılmış (Yânî Şimdi Mevcûd) Olduğu Hakkında Gelen Şeyler Babı [67]

Ve Ebu'I-Aliye dedi ki; "Mutahharatun": Hayzdan, sidikten, tükürükten tertemiz kılınmış; "Kullemâ ruzikû": Kendilerine birşey verildiği, sonra da bir başkası verildiği zaman "Bu bize bundan önce de verilmişti derler", yânî bu bize bundan önce de getirildi. "Ve utû bihi müteşâbihen": Bu kendilerine bâzısı bâzısına (renk ve şekilde) benzer, fakat tadında ayri olarak Sunulacak(el-Bakara: 25)"KutÛfuhâ" <el-Hâkkaa:l2>:
Cennetlikler istedikleri gibi keserler; "Dâniyetun": "Karîbetun", yânî yakındır. "el-Erâik" (ed-Dehn 13):
Tahtlar, şerirler. Ve el-Hasen: "en-Nadra", yânî parlaklık yüzlerde; surûr, yânî sevinç de kalblerde olur, dedi. Mucâhid: "Selsebüen": Akması keskin; "Gavl": Karın ağrısı; "Yunzefûne": Akılları gitmez demektir, dedi.
İbnAbbâs: "Dıhâkan": Dopdolu; "Kevâibe": Göğüsleri, memeleri belirip olgunlaşmış; "er-Rahîk": Şarâb; "et-Tesmîmu": Cennet ehli içkilerinin hepsine üstün olan içki; "Hitâmuhu": Çamuru misk; "Naddâhatân"; İki fışkıran; "Mevdûnetûn": Örülmüş, dokunmuşa denilir. "Vadînu'n-Nâka" (yânî devenin sırtına hevdeci bağlamak için sırım yâhud kıldan örülmüş yassı kolan) bu ma'nâdandır. "el-Kûbu": Kulağı, yânî elle tutulacak yeri ve kulpu olmayan testiler; "VeH-Ebârîk": El ile tutulacak kulakları ve kulpları olan testiler; "Uruben": Ağırlaştırılmış demektir, tekili: "Arûbun"dur; "Sabûr" ve "Subur" gibi. Mekke ahâlîsi ona "el-Aribetu"; Medîne ahâlîsi "el-Ganicetu"; Irak ahâlîsi ise "eş-Şekiletu" ismini verirler.
Mucâhid şöyle dedi: "Ravhun": Cennet ve rahatlık; "er-Reyhânu": Rızk; "el-Mendûdu": Muz; (teİ-Mahdûdu": Yükçe ağırlaştırılmış demektir. Ve yine dikeni olmayan şeye de denilir. **Ve9l-Urubu": Kocalarına çok bağlı ve çok sevgili dişilerdir. Ve denildi ki: "Meskûb": Akıcı; "Furuşın merfûatın": Birbiri üzerine konulup yükseltilmiş yataklar; "Lagven": Bâtılen; "Te'sîmen": Yalan; "Efnânun": Dallar. "Ve cenal-cenneteyni dânin": Toplanıp devşirilmesi yakından; "Mudhâmmetâni": Suya kanmaktan dolayı iki siyah (yânı iki koyu yeşil) demektir [68].

50-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz öldüğünde sabah akşam âhiretîeki oturak yeri kendisine gösterilir: Eğer o ölü cennet ehlinden ise, kendisine cennet ehli makaamlarından yeri gösterilir. Eğer ateş ehlinden ise, ceh-nenemliklerden (yânı onların yerinden) gösterilir" [69].

51-.....Bize Ebû Recâ\ İmrân ibn Husayn'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben (mi'râc gecesi) cennette baktım da, cennet ahâlîsinin çoğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehenneme de baktım. Cehennemdekilerin çoğunu da kadınlar gördüm" buyurmuştur [70]

52-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûmllah'ın yanında bulunduğumuz sırada O bize şöyle buyurdu: "Ben bir kene uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın (Ümmü Su-leym) bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben (yanımdaki meleklere): Bu köşk kimin içindir? diye sordum. Onlar: Bu köşk Umer ibnu'l-Hattâb için, dediler. Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim".
(Rasûlullah'in bu latîfeli müjdesi üzerine) Umer -sevincinden- ağladı da:
— Yâ Rasûlallah, Sana karşı mı kıskançlık edeceğim? Dedi [71].

53-.....Abdullah ibn Kays el-Eş'arî(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Cennetteki) çadır, içi boşaltılmış bir incidir. Bunun semâya doğru uzunluğu otuz mildir. Bu çadırın herbir köşesinde mü'min bir aile topluluğu bulunur ki, onları başkaları göremezler".
Ebû Abdissamed ile Haris ibnu Ubeyd yukarıdaki hadîsin râvîsi olan Ebû îmrân el-Cevnî'den, altmış mil diye söylemişlerdir [72].

54-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yüce Allah: Ben iyi kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan gönlüne gelmeyen birtakım ni'metler hazırladım, buyurdu. İsterseniz şu âyeti okuyunuz: "Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı (ni'metlerden) neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" (es-Secde: 17) [73].

55-.....Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cennete ilk giren zümrenin yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki nurlu sureti üzeredir. Cennetlikler cennette tükürmezler, sümkürmezler, dışkı çıkarmazlar. Onların cennetteki kabları altın, taraklan ditin ve gümüştendir. (Buhurdanlıklarının) ûdlan Hind ududur. Onların teri misktir. Cennet ehlinden herbir erkeğin iki kadını vardır ki, vücûdunun güzelliğinden iki baldır kemiğinin iliği etinin arkasından görünür. Cennetlikler arasında ihtilâf da yoktur, düşmanlık da yoktur. Kalbleri bir kalbdir. Onlar sabah akşam Allah'ı teşbih ederler" [74].

56-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Cennete ilk girecek zümre, ayın ondördüncü gecesindeki nurlu sureti üzeredirler. Bunların ardından cennete girecek olanlar ise en keskin ışık yayan yıldızlar gibidirler. Cennet ahâlîsinin gönülleri, birtek kişinin gön-/#(ndeki tek irâdeye benzer bir fıtrat) üzerinedir. Onların aralarında ihtilâf ve kinleşme yoktur. Cennet erkeklerinden herbiri için iki zevce vardır. Bu iki zevceden herbirinin baldırının iliği, güzellik ve latîf-liğinden dolayı etinin Ötesinden görülür. Cennetlikler sabah akşam Allah'ı tesbîh ederler. Hasta olmazlar, sümkürmezler, tükürmezler. Onların kabları altın ve gümüştür. Tarakları da altındır.

Buhurdanlıklarının yakacağı ûd ağacıdır -Ebu'l-Yemân: el-Ulve ile ûd ağacını kasdediyor, demiştir-. Onların teri misktir". Mucâhid: "el-îbkâr", fecrin (sabahın) evvelidir "el-Aşıyy" ise güneşin meylidir; batıyor diye düşünmen zamanındaki meylidir, demiştir.

57-.....Bize Fudayl ibn Süleyman, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki, ümmetimden yetmişbin yâhudyediyüzbin (kişi veya zümre cennete) girecektir. Bu ilk zümrenin sonundakiler cennete girinceye kadar öndekileri girmeyecektir (yânı hepsi bir saff hâlinde birden gireceklerdir). Bunların yüzleri, ondördüncü gecesindeki ayın nurlu sureti üzeredir".

58-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e -Ukeydir tarafından- ince atlas bir cübbe hediye olundu. Peygamber (erkekleri) ipekli kullanmaktan nehyeder olduğundan, insanlar Peygamber'in bunu kabul etmesine hayret ettiler. (Libâs'ta şu ziyâde olmuştur: Peygamber: "Buna şaşıyor musunuz?" buyurdu. Sahâbîler: Evet, dediler.) Peygamber: "Muhammed'in nefsi yedinde olan Allah'a yemîn olsun ki Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri şaştığınız şu cübbeden muhakkak daha güzeldir" buyurdu [75].

59-.....Ben el-Berâ ibn Azib(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'a ipekten bir elbise getirildi. Sahâbîler bunun güzelliği ve yumuşaklığından hayret edip beğendiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Elbette Sa'd ibn Muâz'ın cenneteki mendilleri bundan daha faziletlidir" buyurdu.

60-.....Sehl ibnu Sa'd es-Sâidî (R): Rasûlullah (S): "Cennette
bir kamçının yeri, dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırhdtr" buyurdu, demiştir [76].

61.....Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S):
"Cennette bir ağaç vardır ki, bir süvari onun gölgesinde yüz sene yü-rüse onun gölgesini kesip bitiremez" buyurmuştur [77].

62-.....Bize Hilâl ibn Alî, Abdurrahmân ibn Ebî Hamza'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Şübhesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki, bir süvârt onun gölgesinde yüz sene yürür. İsterseniz, -Uzatılmış gölge- (ei-vâkıa: 30) âyetini okuyunuz. Ye-mîn olsun cennette sîzin birinizin yayının mikdârı, üzerine güneşin doğduğu yâhud battığı herşeyden hayırlıdır" buyurmuştur.

63-.....Bize babam Fuleyh ibn Süleyman, Abdurrahmân ibn Ebî Hamza'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennete girecek ilk zümre, ondördüncü bedir gecesindeki ayın sureti üzeredirler. Bunların izleri üzerinde cennete girecekler ise, gökteki incimsi parlak yıldızın güzelliği gibidirler. Cennet ahâlîsinin kalbleri bir kişinin £ûtf?/(ndeki tek irâdeye benzer bir fıtrat) üzeredir. Aralarında kinleşme ve hasedleşme yoktur. Her kişi için el-Hûru'l-Ayn dilberlerinden iki zevce vardır. Bu dilberlerin baldırlarının iliği kemiklerinin ve etlerinin arkasından görülür".

64-.....Adiyy ibn Sabit bana haber verip şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim. Peygamber (S) oğlu İbrâhîm öldüğü zaman "Şübhesiz cennette İbrâhîm için bir süt annesi vardır" buyurmuştur.

65-.....Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Cennet ahâlîsi cennette kendilerinden yüksekteki gurfeler ehli denilen birtakım köşklerin sahihlerini (aralarındaki uzaklık farkından dolayı) güçlükle görebilirler. Nitekim gündüz doğu veya batı ufkunda ışıklı kalan parlak yıldızı, aradaki mesafe uzaklığından dolayı dikkatle bakanlar seçebilir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, o yüksek köşkler peygamberlerin menzilleri midir? Başkaları oralara erişemez mi? diye sordular. Rasûlullah (S):
— "Evet o köşkler peygamberlerin köşkleridir. Fakat (Allah başkalarına da ihsan edebilir) nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim, (o başkaları) öyle erlerdir ki, onlar Allah'a îmân ve rasûlleri (hak-kıyle) tasdik etmişlerdir" buyurdu [78].

9- Cennet Kapılarının Sıfatı Babı

Ve Peygamber (S): "Her kim (Allah yolunda) çift sadaka verirse, cennet kapısından da'vet olunur" buyurdu [79].
Bu konuda Ubâde ibnu's-Sâmit'in de Peygamber'den hadîsi vardır [80].

66-.....Bana Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Cennette sekiz kapı vardır. Bunların içinde bir kapı Reyyân(= Suya kanmış kişi) diye isimlendirilir. Buradan cennete yalnız oruç tutanlar girer" buyurmuştur [81].

10- Cehennemin Sıfatı Ve Yaratılmış Olduğu Babı [82]

"Gassâkan": Gözü soğuk su akıttı; yara sarı su akıtıyor denilir. Sanki "Gasâk" ve "Gasak" bir şeydir.

"Gisliyn"; Yıkadığım herbir şeyden çıkan şeydir ki, işte o "Gısliyn"dir. Bu kelime "GasI", yânî yıkamak masdarından alınmış "Fi'liyn" vezninde bir isimdir, yaradan ve deve sırtında meydana gelen yağırdan akan sarı sudur.
Ve İkrime: "Hasabu cehenneme": Habeşçe'de odun demektir, dedi. Ikrimeden başkaları şöyle dediler:
"Hâsıben": Şiddetli esen rüzgârdır. "el-Hâsıb"; Rüzgârın attığı şeydir (Çünkü "Hasb", atmaktır);
"Hasabu cehenneme" bu ma'nâdandır ki, cehennemin içine atılandır.
Onlar (yânî cehennem ehli) cehennemin hasabıdır. Ve "Hasaba fi'l-ardı" denilir ki, yerin içine gitti demektir.
"Vel-hasabu": Küçük taşlar demek olan "el-Hasbâ"'dan türemiş bir lâfızdır. "Sadîd": Kusmuk ve kan; "Habet": Söndü; "Tûrûn": Çıkarmak istediğiniz ateş; "Evreytu": "Evkatdu" yânî ateş tutuşturdum demektir. "LVl-Mukviyn": "Li'l-Musâfiriyn" yânî yolcular için demektir. "el-Kıyyu": Bitki ve su olmayan çöl demektir. Ve İbn Abbâs şöyle dedi: "Sırâtul-Cahıym"; "Sevâu'l-Cahıym" ve "Vasatu'l-Cahıym" yânî yolun düzü ve ortasıdır. "Le-şevben min hamimin": Cehennemliklerin yiyecekleri karıştırılır ve çok sıcak olan hamîmle karıştırılır. "Zefiyr ve şahıyk": Şiddetli ses ve zayıf ses; "Virden": Susuzlar olarak;
"Gayyen": "Husrânen". Ve Mucâhid de şöyle dedi: "Yuscerûn": Onlar için ateş tutuşturulur; "Ve nuhâsun": Cehennemliklerin başları üzerine dökülecek erimiş bakır; "Zûkû" denilir; başlayın ve tecrübe edin demektir. Bu tatma, ağzın tatması nev'inden değildir (mecazdır). "Mâricun": Ateşin hâlisi. Emîr raiyyesini salıverdiği, onlar da birbiri üzerine koştukları zaman "Merace'l-emîru raiyyetehu" denilir. "Merîc": Mültebis yânî birbirine karışmış; "Merice emru'n-nâsi" İnsanların işi karıştı; "Merace'l-bahreyn": İki denizin karıştığı yer; "Meracte dâbbeteke": Sen hayvanım terkettin, demektir [83].

67-.....Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bir seferde idi. (Müezzin Bilâl'e öğle namazını) "Serinlik vakte bırak" buyurdu. (Bir müddet)-sonra yine: "Serinliği bekle, tâ tepelerin gölgeleri arkalarına dönünceye kadar" buyurdu. Bundan sonra Peygamber: "Namazı serinliğe bırakmış. Şübhesiz sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır" buyurdu.

68-.....Ebû Saîd (R); Peygamber (S): "Namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır" buyurdu, demiştir [84].

69-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işit-miştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi Rabb'ine şikâyet arzetti: Yâ Rabbi, bir kısmım bir kısmımı yiyor (yânî ben kendimi yiyorum, izin ver) dedi. Allah da onun iki defa nefes almasına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazın. En şiddetli hissettiğiniz sıcak ile sizi en çok üşüten zemherîr (işte budur)" [85].

70-.....Bize Hemmâm tahdîs etti ki, Ebû Cemre el-Dubbaî şöyle demiştir: Ben Mekke'de İbn Abbâs'ın meclisinde oturuyordum. Derken beni ateşli hastalık yakaladı. İbn Abbâs: Sen kendinden bu hastalığı Zemzem suyu ile serinlet. Çünkü Rasûlullah (S): "Humma hastalığı cehennemin kaynamasından bir parçadır. Siz onu su ile serinletiniz" buyurdu, dedi.
Râvî Hemmâm ibn Yahya: Yâhud "Zemzem suyu ile serinletiniz" buyurdu, diye şekk ile rivayet etmiştir [86].

71-.....BanaRâfi' ibnu Hadîc haber verip şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Humma, cehennemin sıcaklığının şiddetindendir. Siz onu kendinizde su ile serinletiniz" buyuruyordu.

72-.....Bize Hişâm, Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Humma, cehennemin kaynamasındandır. Sız onu su ile serinletiniz" buyurmuştur.

73-.....Bana Nâfi', İbnu Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Humma, cehennemin kaynamasındandır. Sizler onu su ile serinletiniz" buyurmuştur.

74-.....el-Arac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlıllah (S):
— "Sizin (şu dünya) ateşiniz cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır" buyurmuş.
Sahâbîler tarafından:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz dünyâ ateşi (azâb için) elbette kâfî idi, denildi.
Rasûlullah:
— "Cehennem ateşi dünyâ ateşleri üzerine altmış dokuz derece daha fazla kılındı. Bunlardan herbirinin sıcaklığı bütün dünyâ ateşinin sıcaklığı gibidir" buyurdu.

75.....Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan işiterek söylemiştir O da Safvân ibn Ya'Iâ'dan; o da babası Ya'lâ ibn Umeyye'-den haber veriyordu. O, Peygamber(S)'in minber üzerinde "Fa Mâlik, Rabb'ın bizim üzerimize hükmünü versin diye nida ettiler..." (ez-Zuhruf: 77) âyetini okurken işitmiştir [87].

76-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir: Usâme ibn Zeyd'e:
— Fulân'a (yânı Usmân ibn Affân'a) gitsen de halk arasındaki fitneyi onunla konuşsan (ve fitneyi gidermeye çalışsan), denildi.
Usâme cevaben:

— Şübhesiz siz beni Usmân'a söylemiyorum sanırsınız. Ona gizlice verdiğim öğütleri size duyuracak mıyım? Ben onunla açık söyleyip de bir fitne kapısı açmaksızın gizlice konuşurum ve ben o kapıyı açan ilk kişi olmam. Hem ben Rasûluliah(S)'tan işittiğim bir sözden sonra bir kişi hakkında o üzerimde emîr olduğundan dolayı: "Bu adam insanların hayırhsıdır!" demem, dedi.
Orada bulunan sahâbîler:
— Sen Rasûluliah'tan ne söylerken işittin? diye sordular. Usâme şöyle dedi:»
— Ben Rasûluliah'tan şöyle buyururken işittim: "Kıyamet gününde bir kişi getirilir, cehennemin içine atılır da cehennemde onun barsakları derhâl karnından dışarı çıkar. Sonra o kişi (barsakları etrafında) değirmen eşeğinin değirmende dönüşü gibi döner. Bunun üzerine cehennem ahâlîsi o kişinin başına toplanırlar da:
— Ey Fulân! Senin hâlin nedir? Sen bize (dünyâda) iyilikle emreder ve bizleri kötülükten nehyeder değil miydin? derler.
Oda: ' . .
— (Evet) ben size iyilikle emrederdim, fakat onu kendim yapmazdım. Yine ben sizleri kötülükten nehyederdim de onu kendim işlerdim, diye cevâb verir" [88].
Bu hadîsi Gunder -ki o, Muhammed ibn Ca'fer'dir-, Şu'be ibnu'l-Haccâc'dan; o da el-A'meş ibn Süleyman'dan olmak üzere rivayet etmiştir.

11- İblîs'în Sıfatı Ve Askerlerinin Beyânı Babı [89]

Mucâhid şöyle demiştir: "Ve yukzefûne": Atılırlar; "Duhûran": Tardedümişler olarak; "Vâsıbun"; "Dâimun" (yânî devamlı) demektir. İbn Abbâs da şöyle demiştir: 'Medhûran": Tardedilmiş olarak demektir. "Merîden"
denilir ki, bu, "Mütemerriden" demektir. "Bettekehû": "Kataahu", yânî onu kesti; "Ve'stefziz": Hafif saydı; "Bi-haylike": "Fursânu", yânî süvariler; "Ve'r-Racilu": "er-Raccâletu", yânî ayaklarıyle yürüyenler- piyadeler demektir. Bu sonuncunun tekili "Râcilun"dur, sâhib ve sahb, tacir ve tecr gibi; "Le-ahtenikenne", "Le-esta'sılenne", yânî elbette kökünü kazıyacağım; "Karın": Şeytân demektir [90].

77-.....Bizeîsâibn Yûnus, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R):
— Peygamber(S)'e sihir yapıldı, demiştir.
el-Leys ibn Sa'd da şöyle demiştir: Hişâm bana babasından işitip muhafaza ettiği şu hadîsi yazdı:
Âişe şöyle dedi: Peygamber'e sihir yapılmıştı. Hattâ Peygamber bâzı işi işlemediği hâlde, onu işliyor hayâli verilirdi (yânı öyle sanırdı). Nihayet günün birinde tekrar tekrar duâ etti. Sonra bana:
— "Bildin mi? Allah bana kendisinde şifâm olan şeyi bildirdi: Bana iki kişi (yânî Cibril ve Mîkâîl) geldi. Bunlardan biri başucumda, öbürüsü ayak ucumda oturdu. Ve biri öbürüsüne: Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu. O da: Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi. Bu sefer: Kim sihir yapmıştır? diye sordu. Öbür melek: Lebîd ibnu'l-A 'sam, diye cevâb verdi. Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu. O da: Bir tarak, saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile, diye cevâb verdi. Nerede yapılmıştır? sorusuna da: Zer-vân Kuyusu'nda, diye cevâb verdi".
Sonra Peygamber (S) -bâzı sahâbılerle- çıkıp bu kuyuya gitti. Sonra dönüp geldi. Geldiğinde (ben) Âişe'ye:
— "Kuyunun etrafındaki hurma ağacının uçları, şeytânların başları gibidir" buyurdu.
Bunun üzerine ben:
— Sen o sihri çıkardın mı? diye sordum. Rasûlullah:
— "Hayır çıkarmadım. Çünkü Allah bana şifâ vermiştir. Birde
i\nuou oeu ı ı-
o sihri çıkarıp çözmekle halk arasında sihir şerrinin yayılmasından endîşe ettim. Sonra (emrimle) o kuyu kapatılıp gömüldü" [91].

78-.....Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin biriniz (gece) uyuyunca şeytân onun başının arkasına (yânî boyun köküne) üç düğüm bağlar. Her düğümü: Senin için uzun bir gece vardır-(Tah&t uyu diyerek) vurur. O kimse uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözülür. Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür. Namaz da kılarsa şeytânın düğümlerinin hepsi çözülür. Artık o (farz ve nafile sahibi) kişi düğümü çözük ve gönlü hoş ve neş'eli bir hâlde sabaha dâhil olur. Fakat zikretmez, abdest alıp namaz kılmazsa gönlü kirli ve uyuşuk bir hâlde sabaha girer" [92].

79-.....Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Ebû VâiTden tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber'in yanında, tâ sabaha kadar uyuyan bir kimse anıldı. Peygamber (S): "Bu, iki kulağına şeytân işemiş bir adamdır" buyurdu. Râvî: Yâhud "Kulağına" buyurdu diye şekk ile söylemiştir [93].

80-.....Kurayb'den; o da Ibnu Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Dikkat, şübhesiz sizden biriniz eşine (cinsî ilişki için) geldiği zaman: Bismillâhi, Allâhumme cennibna'ş-şeytâne ve cennibVş-şeytâne mâ razaktenâ{ = Allah'ın adiyle, Yâ Allah bizi şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl)/ derse, sonra kankoca bu yaklaşmadan bir çocukla rızıklandırılırsa, o çocuğa şeytân zarar vermez" [94].

81-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Güneşin hâcibi (yânı ışığı) göründüğü vakit, güneş

iyice meydana çıkıncaya kadar namazı bırakınız. Güneşin hâcibi battığı zaman da tâ kayboluncaya kadar namazı yine bırakınız. Kılacağınız namazınız için güneşin ne doğma zamanı, ne de batma zamanını tercih ediniz. Çünkü o bir şeytânın - yâhud şeytânın- iki boynuzu arasından çıkar". Râvî Abdetu'bnu Süleyman: Ben Hişâm'ın bunlardan hangisini (yânı tenvinli ve eliflâmlıdan hangisini) söylediğini bilmiyorum, demiştir [95].

82-.....Bize Yûnus, Humeyd ibn HilâPden; o da Ebû Salih'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S şöyle buyurdu: "Sîzin biriniz namaz kılarken önünden birşey geçeceği zaman onu men'etsin. O dinlemezse yine onu men'etsin. Oyinedaya-tırsa onunla doğuşsun. Çünkü o ancak bir şeytândır" [96].
Ve Usmân ibnu'l-Heysem şöyle dedi: Bize Avf el-A'râbî, Mu-hammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni ramazân zekâtını korumaya tevkil etmişti. (Bir gece) bana birisi geldi ve sadaka hurmasından avuçlamaya başladı. Ben onu yakaladım ve: Seni elbette Rasûluüah'a götüreceğim, dedim. Ebû Hureyre hadîsin tamâmını zikretti. Sonunda o zât bana: Yatağına girdiğinde Âyete'1-Kursî'yi (ei-Bakara: 256) oku. (Sabaha kadar) üze-" rinde Allah tarafından vazîfeli bir muhafız bulunmakta devam eder; hiç ayrılmaz ve sana sabaha kadar hiçbir şeytân da yaklaşamaz, dedi. Bunun üzerine Peygamber (S): "O çok yalancı olduğu hâlde, sana doğru söylemiştir. İşte o (insan suretinde) bir şeytândır" buyurdu [97].

83-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden herhangi birinize şeytân gelir de: Şunu böyle kim yarattı? (Şunu) böyle kim yarattı? En sonu: Rabb'ini kim yarattı? deyinceye kadar sorup vesvese verir. İmdi şeytânın vesvesesi Rabb'i-nize kadar erişince, o vesveseli kişi hemen Eûzu billahi mine 'ş-şeytâni V-racîm desin ve vesveseye son versin"' [98].

84-.....Mâlik ibn Âmir, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işittiğini tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S): "Ramazân girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları da kapanır, bütün şeytânlar da zincire vurulur" buyurdu " [99].

85-.....Bana Saîd ibnu Cubeyr haber verip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a: (Nûn el-Bekâlî: Bu Mûsâ, İsrâîl oğulları'nın Musa'sı değildir; o başka bir Musa'dır, diyor) dedim. İbn Abbâs şöyle dedi: Allah düşmanı yalan söylemiştir: Bize Ubeyy ibn Ka'b tahdîs etti ki, kendisi Rasûlullah(S)'tan işitmiştir. Rasûlullah şöyle buyuruyordu: "Mûsâ genç hizmetçisine: 'Kuşluk yemeğimizi getir', dedi. Hizmetçisi: 'Ne dersin, taşın dibinde barındığımız zaman balığı unutmuşum. Onu hatırlayıp zikretmemi şeytândan başkası unutturmadı', dedi. Mûsâ, Allah'ın emrettiği o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı... " [100].

86-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ı şu hâlde gördüm: Doğu tarafına işaret ederek: "İyi biliniz ki, fitne buradadır, fitne buradadır. Şeytânın boynuzunun doğacağı yerdedir" buyurdu [101].

87-.....Bana Atâ ibn Rebâh, Câbir(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Güneş batıp) gece karanlığı geldiği yâhud gecenin bir kısmı hâsıl olduğu zaman çocuklarınızı (dışarı çıkmaktan) men' ediniz. Çünkü şeytânlar o sırada dağılırlar (faaliyete geçerler). Yatsıdan bir saat geçince de (dışarıdaki) çocuklarınızı (evinize) koyunuz. Ey mü'min, o zaman Allah'ın ismini an. BismVîlâhVr-rahmânVr-rahîm diyerek kapını kapat. Besmele ile kandilini söndür. Su kırbanın ağzını Besmele ile bağla. Yine Besmele ile kap kaçağım kapat, ört; velev ki o kap üzerine enine (tahta parçası gibi) birşey korsun!" [102].

88-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrf den; o da Alî ibn Hüseyin'den haber verdi ki, Safiyye ibnetu Huyeyy (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde i'tikâf yapıyordu. Ben geceleyin O'na ziyaret etmek üzere geldim. Bir süre O'nunla konuştuktan sonra kalktım ve geri döndüm. Rasûlullah da beni geçirmek için benimle beraber kalktı. Safiyye'-nin meskeni Usâme ibn Zeyd'in yurdunda idi. Bu sırada Ensâr'dan iki kimse oradan geçti. Bunlar Peygamber'i (bir kadınla) görünce çabuk davrandılar. Peygamber:
— "Acele etmeyiniz, durunuz! Yanımdaki kadın Safiyye bintu Huyeyy'dir" buyurdu.
O iki Ensârî de:
— Subhânallahi yâ Rasûlallah! Biz Allah'ı tesbîh ve tenzih ederiz, dediler.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki, şeytân insan bedeninde kanın akışı gibi akar. Ben sizin temiz gönüllerinize şeytânın bir kötülük - yâhud: şübheye düşürecek birşey- atmasından endîşe ettim" buyurdu [103].

89-..... Süleyman ibn Surad şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in beraberinde oturmakta idim. O sırada iki kişi sövüştüler. Bunlardan birinin yüzü (öfkeden) kızarmış ve şah damarları şişmişti1. Bunun üzerine Peygamber: "Ben bir kelime bilirim ki, eğer şu kişi o kelimeyi söylese, kendisinde bulunan öfke hâli muhakkak gider. O kimse Eüzu billahi mine'ş-şeytânVr-racîm(Ben taşlanmış olan şeytândan Allah'a sığınırım) dese, kendisinde bulunan bu öfkeli hâl gider" buyurdu. Orada bulunan sahâbîler o kişiye: Peygamber (S) "Şeytândan Allah'a sığın! "buyurdu, dediler. O da: Bende delilik mi var? diye i'tirâz etti [104].

90-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Eğer sizden biriniz eşine (cinsî münâsebet için)

geldiğinde A llâhumme cennibnVş-şeyîâne ve cennıbi 'ş-şeytâne mâ razaktenî{ = Yâ Allah, beni şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl)! derse, şayet bu karı-koca arasında bir çocuk olursa o çocuğa şeytân zarar veremez ve şeytân ona musallat kılınmaz".
Râvî Şu'be ibnu'l-Haccâc dedi ki: Ve bize el-A'meş Süleyman, Salim ibn Ebfl-Ca'd'den; o da Kurayb'den; o da İbr Abbâs'tan olmak üzere bu hadîsin benzerini tahdîs etti [105].

91-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir namaz kıldı da, sonra şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz şeytân bana göründü de namazı bozdurmak için üzerime hücum etti. Allah beni gâlib getirip ona istediğimi yapmaya fırsat verdi..,"
Râvî böylece hadîsin tamâmını zikretti [106].

92-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Namaza nida edildiği vakit şeytân yüzgeri edip yellene yeliene kaçar. Nida bitirilince yine gelir. Namaz için tasvîb (yânî ikaa-met) edilince yine evvelki gibi yüzgeri edip kaçar. îkaamet de bitirilince yine gelip insan ile kalbi arasına sokulur ve: Fulân şeyi hatırla, fulân şeyi hatırla! der. Nihayet insan üç rek'at mı, yâhud dört rek'at mı kıldığını bilemez. İnsan üç mü yâhud dört rek'at mı kıldığını bilemezse iki yanılma secdesi yapar" [107].

93-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Şeytân, her Âdem çocuğunu, doğurulurken parmağı ile yan tarafından dürter, bundan Meryem oğlu fsâ müstesnadır. Şeytân onu dürtmeye gitti ve hicâbda (yânî ceninin içinde bulunduğu döl yatağında) dürttü" [108].

94-.....Alkame şöyle demiştir: Ben Şam'a geldim. (Burada kim var? dedim.) Ebu'd-Derdâ var, dediler. (Yanına geldikten sonra) Ebu'd-Derdâ: Peygamber'inin dili yânî duası üzerine Allah'ın şeytândan kurtardığı kimse, yânî Ammâr (Irak'ta) içinizde mi? Dedi [109].

95-.....BizeŞu'be, Mugîre'den şöyle tahdîs etti:... Ve Ammâr'ı kasdederek "Peygamber'inin dilî ile Allah'ın kurtardığı kimse" dedi [110].
Râvî dedi ki: Ve el-Leys ibn Sa'd da şöyle dedi: Bana Hâlid ibn Yezîd, Saîd ibn Ebî Hilâl'den tahdîs etti ki, ona da Urve, Âişe(R)'den şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Melekler el-Anân içinde Arz'da olacak işi konuşur/ar -el-Anân, buluttur-. Meleklerin konuştuğu o kelimeyi şeytânlar işitir de akabinde onu, sürahinin boşaltılacak kabın ağzına tatbik edildiği gibi kâhin kulağının içine boşaltırlar. Onlar da o bir kelimenin beraberinde yüz tane yalan arttırırlar" [111].

96-.....Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Esnemek şeytândandır. Sizden biriniz esneyeceği zaman gücü yettiği kadar onu karşılayıp reddetsin. Çünkü sizin biriniz (esnerken aşırı giderek) hâaa deyince, şeytân güler" [112].

97-.....Bize Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbi günü olunca müşriklerin cebhesi) bozuldu. Bu sırada İblîs:
— Ey Allah'ın kullan! Sizden geri kalmış olup arkanızda bulunan kimselerden sakının (yâhud onları Öldürün)! diye haykırdı.
Bu bağırma üzerine müslümânların önde bulunanları arkalarına döndüler (de onları müşrikler sanarak) ön taife ile arka taife birbirleriyle vuruştular. Bu vuruşma sırasında Huzeyfe ilerisine doğru baktı ve birden babası el-Yemân'ı gördü. Hemen:
— Ey Allah'ın kullan! (Âmân ne yapıyorsunuz?) Babamdır, babamdır! diye bağırdı.
Fakat Allah'a yemîn olsun onlar Yemân'dan7vazgeçmediler ve nihayet onu öldürdüler. Huzeyfe bu hatâen öldürmeye karşı:
— Sizi Allah mağfiret etsin. O, merhamet edenlerin en merhametlisidir" (Yûsuf: 92) demekle yetindi.
Urvetu'bnu'z-Zubeyr: Artık Huzeyfe'de tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babasının ölümünden dolayı bir hayır bakıyyesi var olmakta devam etti (yâhud o, babasının kaatili için duâ ve istiğfara devam edip durdu), demiştir [113].

98-.....Mesrûk şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'e namazda kişinin iltifatından (yânî başını sağa sola çevirmesinin hükmünden) sordum. Peygamber: "O herhangi birinizin namazından şeytânın kapıp kaçmakta olduğu birşeydir" buyurdu [114].

99- Bize Ebu'l-Mugîre tahdîs etti: Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya ibnu Ebî Kesîr, Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâde Haris ibn Rıb'î el-Ensârî'den; o da Peygam-ber(S)'den tahdîs etti.

100-.....Ebû Katâde şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Güzel ru'yâ Allah'tandır. Fena ru 'yâ da şeytândandır. Biriniz korkacağı (yânî karışık) bir ru'yâ gördüğünde hemen sol tarafına tükürüp üfleşin ve o ru'yânın şerrinden Allah'a sığınsın (yânı Eûzu billahi mine'ş-şeytânVr-racîm desin). Bu suretle o, ru'yâ gören kimseye zarar vermez" [115].

101-.....Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir günde yüz kerre Lâ ilahe illellahu vahdehû lâ şerike lehu, LehuH-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullîşeyin kadîr derse, o kimseye on köle âzâdla-manın sevabı verilir. Ve ona yüz hasene yazılır, yüz günâh ondan silinir. Ve bu dua o mü'mine dua ettiği

gününde, o günün akşamına kadar şeytân şerrinden bir emînlik ve koruma olur. Bundan daha çok yapan kişi müstesna, hiçbir kimse onun söylediğinden daha faziletlisini getirmemiştir" [116].

102-.....Sa'd ibnu Ebî Vakkaas (R) haber verip şöyle demiştir: Bir kerre Umer (R) Rasûlullah'ın huzuruna girmek için izin istedi. O sırada Rasûlullah'ın yanında Kureyş'ten birtakım kadınlar vardı, bir kısmı yüksek sesle konuşuyor ve Rasûlullah'tan çokça dünyalık istiyorlardı. Umer izin isteyince kadınlar hemen kalktılar ve perde arkasına koştular. Rasûlullah, Umer'e izin verdi. Umer huzuruna girdiğinde Rasûlullah gülüyordu. Umer:
— Yâ Rasûlallah! Allah senin dişini güldürsün (yânı seni devamlı mesrur eylesin), dedi.
Rasûlullah:
— "Yanımda görüşen şu kadınlar senin sesini işitince hemen örtünmeye davrandılar da ona hayret ettim" buyurdu.
Umer:
— Yâ Rasûlallah, onların hürmetlerine ve saygılarına Sen daha haklısın, dedi.
Bundan sonra da kadınlara hitâb ederek:
— Ey nefislerinin düşmanları olan kadınlar! Sizler Rasûlullah'-tan korkmaz da benden mi kaçınırsınız? dedi.
Kadınlar da:
— Evet, sen tab'an Rasûlullah'tan şiddetli ve katısın, dediler. Rasûlullah:
— "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, şeytân sana hiç kavuşmaz: Sen bir sokağa girersen muhakkak o, senin bulunduğun sokaktan başka bir sokağa girer (kaçar)" buyurdu.

103-.....îsâ ibn Talha'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sizin biriniz uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi nefesiyle üç defa dışarı çıkarsın. Çünkü şeytân, uyuyanın genzinde geceler" buyurmuştur [117].

12- Cinnlerin Varlığının, Sevâb Ve İkaabları Olduğunun Zikri Babı [118]

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Ey cinn ve ins cemâati, içinizden size âyetlerimi nakleder, bu gününüzün çatacağını inzâr ile haber verir peygamberler gelmedi mi size? Ey Rabb'imiz, nefislerimize karşı (kendi aleyhimizde) şâhidlik ederiz, diyecekler.
Dünyâ hayâtı onları aldattı da gerçek kâfir kimseler olduklarına, kendileri de kendi aleyhlerinde şâhid oldular. Bu (peygamber gönderip haber verdirmesi) memleketleri, halkı gafil bulunurlarken zulûmfleri) yüzünden Rabb 'inin helak edici olmadığındandır. Herkesin yaptıkları şeylere göre dereceleri vardır.
Onlar ne yaparlarsa Rabb'in onlardan gafil değildir*' (el-En'âm: 130-133) [119]
"Bahsen" (ei-cinn: i3), "Naksan" demektir.
Mucâhid dedi ki:
"Bir de onunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular" (es-sâffât: ıss) kavlindeki neseb iddiası, Mekke müşriklerinin "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Meleklerin anaları da cinnlerin ulularının kızlarıdır" sözleridir. Allah (bu çirkin iddiayı reddederek, âyetin devamında) "And olsun ki, cinnler dahî onların behemahal (cehenneme) zorla getirileceklerini pek iyi bilmişlerdir'1" buyurdu. Yânî hesaba çekilmek için hazır edilecekler.
"Cundun muhdarûri" (Yâsîn: 75); yânî kendileri hesabın yanında bunlar içiokhazırlanmış askerlerdir.

104-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) haber vermiştir: Ebû Saîd, Abdullah Ebû Sa'saa'ya şöyle demiştir: Ben seni görüyorum ki sen koyunu ve bâdiyede yaşamayı seviyorsun. Sen her zaman koyununun yanında ve bâdiyende bulunup da namaz vakti ezan okumak istediğinde sesini yükselt! Çünkü müezzin sesinin yetiştiği yere kadar cinn, ins ve (işitme kaabiliyeti olan) hiçbir mahlûk yoktur ki, ezanı duymuş olsun da kıyamet gününde müezzin için güzel şâhidlikte bulunmasın!
Akabinde Ebû Saîd: Ben bu hadîsi Rasûlullah'tan işittim, demiştir [120].

13- Aziz Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hatırla o zamanı ki, cinnlerden bir taifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzuruna gelince birbirine: Susun, dinleyin, demişler; okunması bitirilince de (kendilerini azâb ile) korkutmaya
me'mûr olarak kavimlerine dönmüşlerdi: Ey kavmimiz, dediler; hakikat biz Mûsâ 'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdik eden, hakka ve doğru yola ileten bir kitâb dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın da'vetçisine icabet edin, ona îmân edin ki, Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın. Kim Allah'ın da'vetine icabet etmezse o, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir. Onun Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (ei-Ahkaaf: 29-32) [121]
"Masrifen" (ei-Kehf: 53) sapacak yer; "Sarafnâ", yönelttik demektir.

14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Orada herbir canlıdan yaydı" (ei-Bakara: 164; Lukmân: ıo).
İbn Abbâs: "es-Su'bân" (ei-Arâf: 107; eş-şuarâ: 32), erkek yılandır, demiştir,/Denilir ki yılanlar birçok cinslerdir:

"el-Cinnânu" yânı beyaz yılanlar; "el-Efâ'î", yânî en zehirli engerek yılanları; "el-Esâvidu", yânî büyük siyah yılanlar.
Allah, mülkünde ve saltanatında "Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutandır" (Hûd: 56) [122].
"Sâffâtin" (ei-Müik: 19), kanatlarını yayarak; "Yakbidne", kanatlarını vurarak demektir, denilir [123].

105-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babası İbnu Umer (R), Peygamber(S)'in minber üzerinde hutbe yaparken şöyle buyurduğunu işitmiştir:
— "Sizyılanları öldürünüz- Ve bilhassa arkasında iki beyaz çizgili cinsi ile kuyruksuz engerek yılanını öldürünüz! Çünkü yılanların bu iki (habîs ve zehirli) cinsi gözün nurunu giderir, yüklü kadının da çocuğunu düşürür".
Abdullah ibn Umer (diğer bir rivayette) şöyle demiştir: Bir ker-re ben bir yılanı öldürmek İçin arkasından kovalıyordum. Ebû Lu-bâbe bana:
— Onu öldürme! diye nida etti. Ben de ona:
— Rasûlullah (S) yılanları öldürmeyi emretmiştir, dedim. Ebû Lubâbe:
— Râsulullah yılanların umumiyetle öldürülmesini emrettikten sonra, ev yılanlarını öldürmekten nehyetti. (Beyaz ve zehirsiz) olan bu ev yılanları avâmirdir, uzun ömürlüdürler (yânî uzun müddet evde yaşarlar), dedi [124].
Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den söyledi ki, İbn Umer: Bu sırada beni Ebû Lubâbe -yâhud Zeyd ibnu'l-Hattâb- gördü, demiştir.
Bu hadîsi rivayet etmekte Ma'mer'e Yûnus ibn Yezîd, Sufyân ibn Uyeyne, İshâk ibn Yahya el-Kelbî ve ez-Zubeydî mutâbaat etmişlerdir.
Salih ibn Keysân, İbnu Ebî Hafsa, İbn Mucemmi', ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den söylediler ki, İbn Umer: Beni Ebû Lubâbe ile Zeyd ibnu'l-Hattâb gördü, demiştir [125].

15- Bâb: "Müslümânın Hayırlı Malı Koyundur; Müslüman Kişi, Koyunu Dağ Başlarına Götürür" [126]

106-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Koyunun, kişinin hayırlı malı olması (devri) yakla* şır: Müslüman, dinine sâhib olmak üzere fitnelerden kaçarak koyun sürüsünü dağların başına ve yağmur mevkilerine (yânî vadilerin engin yerlerine) götürür".

107-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Küfrün başı doğu tarafındadır. Kendini beğenmek ve kibirlenmek de at ve deve sahihleri ile hayvan sürülerine bağırıp çağıran bedevilerdedir. Sekînet, yânî vakaar ve tevazu' ise koyun sâhiblerinde-dir" [127].

108-.....Bana Kays ibn Ebî Hazım, Ukbe ibn Amr Ebû Mes'ûd'dan tahdîs etti; o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) eliyle Yemen tarafına işaret etti de şöyle buyurdu: "îmân Yemenli'dir, işte şurada. İyi biliniz ki, katı ve kaba yürekliler de develerin kuyrukları dibinde, onlara haykıran bedeviler içinde bulunur ki, bunlar şeytânın iki boynuzunun doğar olduğu doğu taraftaki Rabîa ve Mudarr halkıdır" [128].

109-.....el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allah 'm/adlından isteyiniz! Çünkü horozlar melek görmüşlerdir. Eşeğin anırmasını işittiğinizde de şeytândan Allah 'a sığınınız (yâmEûzu billahi mine'ş-şeytâni'r-racîm deyiniz). Çünkü eşek şeytân görmüştür (de öyle amrmıştır)" [129].

110-.....Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi. O, Câbir ibn AbdiIlah(R)'tan şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Gecenin bir kısmı hâsıl olduğu yâhud akşama girdiğiniz zaman çocuklarınızı (dışarı çıkmaktan) men' ediniz! Çünkü şeytânlar o zaman dağılırlar (faaliyete geçerler). Geceden bir saat geçince de (dışarıdaki) çocuklarınızı evlerinize koyunuz ve Allah'ın ismini zikrediniz de bütün kapıları kapatınız. Çünkü şeytân kapanmış hiçbir kapıyı açamaz".
İbn Cureyc şöyle dedi: Ve bana Amr ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah'tan işittiği hadîsi Atâ'nın bana haber verdiği tarzda rivayet ediyordu. Lâkin o, "Allah'ın ismini zikrediniz" cümlesini söylememiştir [130].

111-.....Muhammed ibn Sîrîn'den: o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "îsrâîl oğullan'ndan bir kavim (beşer târihinden silinip) yok oldu. O kavmin ne (kötülük) işlediği bilinmez. Ben zannetmem ki o ümmet fareden başka birşeye mesh ve tahvil edilmiş olsun. Çünkü fare, kendisi için bir yere deve sütü konulduğunda onu içmez de, koyun sütü konulduğunda onu içer".
Ebû Hureyre dedi ki: Ben bu hadîsi Ka'bu'I-Ahbâr'a tahdîs ettim. O da bana:
— Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ben de:
— Evet, işittim, dedim. Sonra Ka'b tekrar tekrar bana:
— Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ben de: Nihayet (onu reddederek):
— Ben sana Tevrat mı okuyorum (ben sana ancak Peygamber'den işittiğimi tahdîs ediyorum), diye karşıladım [131].

112-.....Urve, Âişe(R)'den, Peygamber (S)'in şu hadîsini tahdîs ediyordu: Âişe: Peygamber (S), keler cinsinden olan alaca keler için "Fâsıkcıktır (yânî zarar vericidir)" buyurdu, fakat ben Peygam-ber'in bunun öldürülmesini emrettiğini işitmedim,

demiştir, dedi.
Râvîlerden biri (İbn Şihâb yâhud Urve yâhud Âişe): Sa'd ibnu Ebî Vakkaas; Peygamber (S) onu öldürmeyi emretti demiştir, dedi.

113-.....Bize Abdulhamîd ibnu Cubeyr ibn Şeybe, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, ona da Ümmü Şerîk.Guzeyye (R), Pey-gamber(S)'in kendisine kelerleri öldürmesini emrettiğini haber vermiştir [132].

114-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) "Arkasında iki beyaz çizgisi olan yılanı öldürünüz. Çünkü o cins yılan gözün nurunu giderir ve gebe kadına (çocuğunu düşürtüp) musibet getirir"^ buyurmuştur.

115-.....Bana babam Urve tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) kuyruksuz engerek yılanının öldürülmesini emretti ve: "Çünkü o göze musibet getirir (yânî kör eder) ve gebeliği giderir" buyurdu, demiştir,

116-.....Abdullah ibn Umer yılanları öldürür idi. Sonra bâzılarını öldürmekten nehyetti ve şöyle dedi: Bir gün Peygamber (S) kendisine âid bir duvarı yıktı da duvarın içinde bir yılan derisi buldu ve: "Bakın yılan nerededir?" buyurdu. Sahâbîler yılanı gördüler. Peygamber: "Onu öldürün!" buyurdu. (İbn Umer dedi ki:) İşte ben, Pey-gamber'in bu umûmî emrinden dolayı yılanları öldürüyordum. Ebû Lubâbe'ye kavuştum; o bana Peygamber'in "(İnce yâhud hafif, küçük yâhud beyaz) yılanları öldürmeyin. Fakat (kuyruksuz) iki çizgili her engerek yılanını öldürün. Çünkü yılanın bu cinsi (bakması ile annedeki) çocuğu düşürür ve gözü giderip kör eyler. Onun için bu cinsi öldürün" buyurduğunu haber verdi [133].

117-.....Bize Cerîr ibnu Hazım, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer umumiyetle yılanları öldürürdü. Sonra Ebû Lubâbe ona Peygamber'in ev yılanlarını öldürmeyi nehyettiğini tahdîs etti. O da bunları öldürmekten kendini tutmuştur.
Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi' fasıklardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler"

118-.....Bize Mâ'mer, ez-Zuhrî'den; o daUrve'den; o da Âişe(R)'den: Peygamber (S): "Beşfâsık (hayvan nev'i) vardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler: Fare, akreb, çaylak, karga ve her yırtıcı yaralayıcı köpek" buyurmuştur.

119-.....Bize Mâlik, Abdillah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi' vardır ki, her kim bunları ihrâmlı olduğu hâlde öldürürse üzerine günâh olmaz: Akreb, fare, yaralayıcı köpek, karga ve çaylak".

120-.....Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. O bu hadîsi Peygamber'e yükseltmiştir. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yiyecek içecek kaplarının üzerlerini örtünüz, su kırbalarının ağız iplerini bağlayınız, bütün kapıları arkalarından kapayınız, yatsı vakti sırasında çocuklarınızı dışarıda hareketten men' edip eve toplayınız. Çünkü o zaman cinnlerin yayılması ve birşeyisür'-atle alıp kapmaları vardır. Uyku sırasında kandilleri söndürünüz. Çünkü fâsıkçık yânı fare bazen yanan fitili çeker de ev halkını yakar" [134].
İbn Cureyc ile Hubeyb, Atâ'dan rivayetlerinde: "Çünkü o zaman şeytânların bir yayılması ve çabuk alıp kapmaları vardır" şeklinde söylemişlerdir.

121-..... Bize Yahya ibnu Âdem, İsrâîl ibn Yûnus'tan; o da Mansûr'dan; o da İbrahim'den; o da Alkame'den tahdîs.etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (S) ile beraber Mi-nâ'daki bir mağarada bulunuyorduk. O sırada*'Ve'l-mürselâtiurjen" Sûresi indi. Bizler o sûreyi Rasûlullah'ın ağzından almaya çalışıyorduk. Ansızın bir yılan kendi yuvasından çıkıverdi. Biz hemen onu öldürmeye davrandık. Fakat yılan bizim önümüze geçti ve yuvasına girdi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Siz nasıl yılanın şerrinden ko-rundunuzsa, o da sizin şerrinizden korundu" buyurdu [135].
Ve yine Yahya ibn Âdem, İsrail'den; o da el-A'meş'ten; o da İbrahim'den; o da Alkame'den; o da Abdullah'tan olmak üzere yukarıdaki hadîsin benzerini rivayet etti. Bunda Abdullah ibn Mes'ûd: Biz de bu sûreyi Rasûlullah'ın ağzından taze taze almaya çalışıyorduk, demiştir.
Bu hadîsi Mugîre ibn Mıksem'den rivayet etmekte İsrail'e, Ebû Avâne mutâbaat etmiştir: Hafs ibn Gıyâs, Ebû Avâne, Süleyman ibnu Karm, el-A'meş'ten; o da İbrahim'den; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan söylediler.
Bu bâb ve hadîsleri Hacc Kitabı, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbı"n-da da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

122-.....Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir kadın, dünyâda bir kediyi bağlayıp habsetmiş, onu yedirmemiş ve onu yerin haşerelerinden yemesi için de salıvermemiş olduğundan ötürü ateşe girmiştir".
Abdu'l-A'lâ dedi ki: Ve bize Ubeydullah, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etti [136].

123-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Peygamberlerden biri bir ağaç altına indi. Akabinde onu bir karınca ısırdı. Peygamber eşyalarının

hazırlanmasını emretti. Eşyalar ağacın altından çıkarıldı. Sonra karınca evinin yakılmasını emretti ve ateşle yakıldı. Bunun üzerine Allah o peygambere: O ısıran tek karıncayı yaksaydın ya! diye vahyetti" [137].
"Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zaman, o kişi, sineği içecek şeyin içine hatırsın. Çünkü sineğin iki kanadının birinde hastalık, diğerinde de şifâ vardır" [138].

124-.....Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zaman, o kişi sineğin her tarafını hatırsın, sonra onu çıkarsın (atsın). Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, diğerinde de şifâ vardır" buyurdu [139].

125-..... Bize Avf el-A'râbî, el-Hasen'den ve İbn Sîrîn'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Fahişe bir kadın (Allah tarafından) mağfiret olunmuştur; şöyle ki: Günün birinde o fahişe kadın suya yakın ve duvarı örülmedik bir kuyu başında bir köpeğe rastgelmiş, köpek susuzluktan dilini sarkıtıyordu." "-Rasûlullah devam etti: "Susuzluk onu öldürmeye yaklaştırmış bulunuyordu. Kadın hemen ayağından ediğini çıkarmış ve onu başının yaşmağı ile sıkıca bağlayarak (kuyuya sarkıtmış) ve kuyudan o köpek için su çıkarmıştır. Bu yaptığı sulama sebebiyle o fahişe kadın mağfiret olunmuştur" [140].

126-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip: Ben bunu senin şurada bulunduğun gibi ez-Zuhri'den ezberledim, o şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, İbnu Abbâs'tan; o da Ebû Talha Zeyd ibn Sehl'den (Allah onlardan razı olsun) haber verdi ki, Peygamber (S): "Melekler, içinde köpek ve suret bulunan bir eve girmezler" buyurmuştur [141].

127-..... Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmesini emretmiştir [142].

128-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim (yanında) köpek tutarsa, her gün o kimsenin amelinden bir kırat eksilir. Ancak o köpek zirâat köpeği yâhud koyun köpeği ise eksilmez" [143]

129-.....Bana es-Sâib ibn Yezîd haber verdi ki, o Sufyân ibn Ebî Zuheyr eş-Şeneîy'den işitmiştir. O da RasûlulIah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Her kim kendisine ekincilik ve hayvan bekçiliği yönünden bir fayda vermeyen bir köpek edinirse, her gün o kimsenin ameliinm sevabından) bir kırat eksilir".
Sâib, Sufyân ibn Ebî Zuheyr'e:
— Sen hakîkaten bu hadîsi'Rasûlullah'tan işittin mi? dedi. O da: '
— Evet, şu kıblenin sahibine yemîn ederim, diyerek rivayetini yemîn ile kuvvetlendirdi [144].

---

[1] Buhârî nüshalarının çoğunda kitâb başlığı böyle gelmiştir. Besmele ve Kitâb lâfızlarında farklı olan nüshalar da vardır.
Buhârî bu başlık altında kâinatın başlangıcı ve sonundan yânı şu âlemin ilim ve irâde sahibi mutlak bir kudretin eseri olduğundan ve ölüm. denilen dağılma hâlinden sonra tekrar yaratılması keyfiyetinden; başka bir deyişle bu kâinatın ve insanların nereden geldiklerinden ve nereye gideceklerinden bahisle, Allah'ın kudreti eserlerini ibret nazarlarında tecellî ettirmek istemiştir. Burada tabîat ilimlerinin tekvine âid kaanûnları görülecek değildir. Çünkü dîn ile tabîat ilimlerinin hilkat bahislerinde ta'kîb ettikleri yön konularına göre farklıdır. Tabîat ilimlerinin hilkate âid konuları fizikî ve sabit hâdiseler olduğu hâlde, dînin ko nusu ve bahisleri tamâmiyle tabîat-üstüdür. Gayesi de beşerin yalnız dünyevî menfaati değil, hem dünyevî hem uhrevî saadetidir. Hilkat bahsinde tabîat ilimlerinin dayandığı nazariyelerden farklı görülecek bâzı haberler her iki sahanın ayrılığı neticesidir. Bu farkı Buhâri 1. bâbda zikrettiği âyetlerde açıkça göstermektedir.
[2] Muhâtabların nazarında birşeyin iadesi ihtidasından daha kolaydır. Allah'a göre ise ikisi de kolaylıkta müsavidir (Celöleyn).
Bu âyetteki "Ve huve ehvenu aleyhi" cümlesinde "//«ve" zamirinin mercii. yalnız ikinci hilkat değil, her iki hilkatin herbiri olduğunu er-Rabî' ibn Huseym ile el-Hasen beyân etmişlerdir. Bunların beyânlarını Taberî senedli olarak ayrı ayrı tarîklerden rivayet etmiştir. Bunlarca "Ehven" kelimesi tafdü değil, sıfatı müşebbehe ma'nâsmadır.
[3] Evvelâ unsurlar, sonra insanların gıdalanacağı terkîbler, sonra ahlat, sonra nutfe, sonra kan, sonra bir çiğnem et, sonra kemik ve et, sonra diğer bir inşâ İle tam bir insan olarak yarattık... {el-Hacc; 5; d-Mü'minûn: 12-14). Bu yaratışı, tekrar dirilteceğine bir delildir. îmân ederseniz size dünyâda da âhirette de vakaarh, şerefli mevkiler bahşeder O. Bu "enfusî" delildir, sonra "âfâkî" delile geçiyor (Beydâvî, Nesefî, Celâleyn).
[4] Buhârî yukarıda mealleri verilen âyetlere işaret etmiş ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsirlerini vermiştir. Fakat Buhârî'nin er-Rûm: 27. âyetinden sonraki âyetlere işareti ve onlardaki bâzı kelimelere âid açıklamaları adetâ bilmece gibi dar bir ifâde içinde vâki' olmuştur.
[5] Başlığa uygunluğu "Peygamber, mahlûkların ve Arş'ın yaratılış başlangıcını tahdîs edip anlatmaya başladı" sözündedir.
[6] Bu da İmrân hadîsinin ziyâdeli olarak gelen başka bir tarîkidir.
Bu hadîsteki "Ve kâne arşuhu ale'l-mâi(= O'nun Arş'ı su üzerinde idi" fıkrası âyetten bir cümledir. Tamamı şöyledir: "O hanginizin ameli daha güzel olduğu (hususunda) sizi imtihan etmek için gökleri ve Yer 7 altı günde yaratandır, (Bundan evvel ise) Arş'ı su üstünde idi. And olsun ki 'Ölümden sonra muhakkak yine diriltileceksiniz * desen kâfir olanlar mutlakaa 'Bu apaçık bir aldatmadan başka (birşey) değildir' derler" (Hûd: 7). Bu, "O'nun Arş'ı su üzerinde idi" fıkrasının "Sonra Arş üzerine istiva etti" fıkrası ile birlikte güzel bir tefsîri Hakk Dîni, III, 2171-2186, el-A'râf: 53. âyetinin îzâhmda; keza Hakk Dîni, IV, 2756-2763, Hûd: 7. âyetinin îzâhında verilmiştir.
[7] Bu îsâ ibn Mûsâ el-Buhârî hadîsini et-Taberânî de senediyle rivayet etti. Ah-med ibn Hanbel ile Müslim'deki Ebû Zeyd Amr ibn Ahtab el-Ensârî hadîsi bu ma'nâyı daha geniş vermektedir: "Rasûlullah (S) bizlere sabah namazını kıldırdı ve minbere çıkıp öğle vakti gelinceye kadar hitâb etti... İşte bu hitabelerinde bizlere, olacak olan herşeyi haber verdi. Onları en çok bilenimiz, en iyi ezberleyenimizdir" Müslim, Fiten.., "Peygamber'in kıyamete kadar olacak şeyler hakkında haber vermesi babı", Müslim Ter., VIII, 421 (25-2892).
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah beni ilk yarattığı gibi tekrar yaratacak değildir" sözündedir. Bu, putlara tapan ve Öldükten sonra diriltilmeyİ inkâr eden müşriklerin sözüdür.
Bu hadîs, kudsî, ilâhî, Rabbânî hadîs denilen nevi'dendir. Bunlar Kur'ân'-dan sonra ikinci derecede bulunan Allah kelâmıdır. Allah bunun ma'nâsım İlham yoluyla PeygamberÎ'ne haber vermiş, O da bu ma'nâyı kendi ibaresiyle ümmetine tebliğ etmiştir. Bu hadîs müteşâbih hadîslerdendir. Onun için üzerinde çeşitli fikirler ileri sürülmüştür.
[9] Başlığa uygunluğu "Allah halkı yarattığı zaman..." sözündedir.
Bu hadîsi Müslim Tevbe Kitâbı'nda; en-Nesâî en-Nuût'ta rivayet etmiştir.
Bâzıları hadîsteki "Fevka", yânî "Üstünde" sözünü "Baûdeten femâ fevkahâ" (el-Bakara: 26)'da olduğu gibi "Düne ~ Aşağısında" ma'na%madx demişlerdir. Bâzıları da bu "Fevk" lâfzı zâiddir, demiştir. "Yanında" sözü de mekânı değil, fakat mahlûklardan gizlenmişliğin kemâline ve idrâk yerinden yüksek oluşunun kemâline işarettir. Tayyîbi dedi ki: Bu hadîs "O rahmeti kendi üstüne yazmıştır..." (el-En'âm: 12>mukaabili üzeredir, yânî gazab ve ikaabın gerektirmesi olarak üzerine terettüb edecek şeyin hilâfına Allah kesin surette kullarına merhamet etme va'dini vâcib kılmıştır.
[10] Arz tabakalarının yedi kat olduğu hakkında Kur'ân'da bu âyetten başka âyet yoktur denilmiştir. Fakat hadîslerde Arz'ın yedi kat olduğuna dâir haberler çoktur, bâzıları burada getirilmiştir.
[11] Buhârî başlığın bu kısmında şu âyetlere İşaret etmiş ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsirlerini vermiştir. Burada verdiği tefsirler hep senedli olarak İbn Abbâs'a dayanmaktadır. Bu âyetler sırasıyle şunlardır:
"And olsun Tür'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb% Ma'mûr Ev'e, yükseltilmiş tavana, dolan denize ki, Rabb 'inin azabı hiç şübhesiz vâki 'dir, onu def edecek yoktur" (et-Tûr: 1-8);
' 'Sizi tekrar yaratmak mı (sizce) daha güç, yoksa göğü yaratmak mı, ki onu Allah bina etmiştir. Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizâm verdi. Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı. Bundan sonra da yeri (İkaamete elverişli bir hâlde) yayıp döşedi. Ondan suyunu, otlağını çıkardı. Dağlan dikti. (Bunları) hep size ve davarlarınıza birer fâide olmak üzere..." (en-Nâziât: 27-33);
"O hareli yollara -veya denge ve güzelliğe- sâhib olan göğe yemîn ederim ki, hakikat siz kat'i ihtilâfa düşen bir söz içindesiniz (bir kelime, bir akîde etrafında toplu değilsiniz)" (ez-Zâriyât: 7-8);
"(And olsun...) göğe ve onu bina edene, Yer'eve onu yayıp döşeyene, her-bir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı ilham edene ki, onu tertemiz yapan

muhakkak umduğuna ermiş, onu alabildiğine örten ise elbette ziyana uğramıştır" (eş-Şems: 5-10);
"Gök yanldıği, Rabb 'ini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki gök zâten bu dinlemeye ve itaate lâyık olarak yaratılmıştır. Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı (bu hususta da) Rabb 'ini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki Yer zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır, (herkes yaptığına kavuşacaktır)" (el-İnşikaak: 1-5).
"Fakat o bir tek haykırıştır. Ki o zaman onlar hemen toprağın yüzündedir-ler" (en-Nâziât: 13-14).
[12] Bu hadiste Arz'ın yedi kat olduğunu nâsslaştırma vardır; başlıktan kasdedilen de budur. Bu hadis Mezâlim Kitâbı'nda da geçmişti.
[13] Hadisin başlığa delîlliği meydandadır. Bu da değişik sened ile Mezâlim'de geçmişti.
[14] Hafız İbn Kesîr şöyle dedi: Buhârî'nin bu hadîsi burada zikr ile maksadı, başlıktaki et-Talâk: 12. âyetinin ma'nâsını takrir etmektir, yânı yedi semâ ve yedi kat Arz olduğunu delilleridirmektir. Nitekim şimdi ayların sayısı da Allah İn-dindeki ilk kitâbdaki ayların sayısına uygun olarak onikidir. İşte bu, zamandaki uygunluktur. Nitekim bu mekân hususunda da bir uygunluktur (Kastallânî).
Hadisteki dört aya Kur'ân'da "el-Eşhuru 'l-Hurum = Haram aylar" adı verilmiştir ki, bu aylarda harb ve saldırı yasaktır. Arablar Câhiliyet devrinde bu aylardan bâzılarının harâmlığının geri bırakıldığını i'lân ederek kabilelere ve kervanlara baskın edip çapulculuk yaparlardı. Böyle bâzı ayları geri bırakıp tak-vîm oynamaları yapmaya Kur'ân dilinde "en-Nesi'" denilmiştir. Zemahşerî buna bir ayın harâmlığını öbür aya geri bırakmaktır demiş ve şöyle tefsir etmiştir: Bu suretle Arablar, haram aylan halâl sayarlar ve onun yerine halâl ayları haram kılarlardı. Çok defa oniki aya bir, iki ay ziyâde ederek seneyi onüç, ondört ay yaparlardı. Veda Haccı'ndan bir sene önceki Ebû Bekr'in emirliğinde yapılan hacc, Zu'l-ka'de ayında idi. Rasûlullah'ın Veda Haccı ise Zu'1-hicce'ye tesadüf ve tevâfuk etmişti. Bunu Peygamber, Veda Haccı'nda Arafat Dağı'nda deve üzerinde îrâd ettiği hitabesinin bir fikrasında ifâde etmiş ve nesi' âdetini kaldırmıştır: "Yıl ve ay hesabi,, Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı zamanki ilk vaziyetine dönüp yerini bulmuştur. Sene de oniki aydır..." Bundan önce "Haram ayları geciktirmek ancak küfürde bir artıştır" (et-Tevbe: 37) âyetiyle de neh-yedilmiş bulunduğundan, bu bâtıl Câhiliyet âdeti tamamen kaldırılmıştır.
Hadîsin sonunda Receb'in Mudar'a nisbet edilmesi, Mudar kabilesinin bu aya diğer aylardan daha fazla hürmet etmesindendir. Müşriklerin kendi ayarlarına göre kamerî aylar üzerinde ne gibi cahilane tasarruflarda bulunduklarını incelemek isteyenlere rahmetli Muhammed Hamdi Yazır'ın Hakk Dîni Kur'ân Dili Tefstrİ'nden okumalarını tavsiye ederim: III, 2521-2541.
[15] Hadîsin sonundaki ta'lîkte Urve'nin Saîd'le buluşmasının beyânı ve bu hadîsi, kendisinden işitmesinin açıkça belirtilmesi vardır. Bu hadîslerde yedi kat Arz'ın isbâtı vardır. Bunlardan herbiri diğerinin üzerinde olduğu kasdedilmiştir. Ah-med ibn Hanbel'deki Ebû Hureyre hadîsinde merfû' olarak: "Herbir arz ile onu ta'kîb eden arz arasında beşyüz yıllık mesafe vardır" şeklindedir.
Râvî Saîd ibn Zeyd, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Hz. Umer'-
in amcası oğlu ve aynı zamanda kızkardeşi Fâtıma bintu'1-Hattâb1 in kocasıdır.
İlk Muhacir kaafilesiyle Medine'ye hicret etmiştir. 51 hicret yılında vefat etmiştir.
Bu hadîs Mağâzî'nin sonunda Veda Haccı'nda, bundan daha bütün olarak gelecektir inşâallah.
[16] Katâde'nin bu sözünü Abd İbn Humeyd kendi Tefstr'inde senediyle rivayet et mistir. Bu âyetin tefsiri hakkında mükemmel ve geniş bilgi edinmek isteyenlere Hakk Dîni Tefsirini tavsiye ederim: VII. 5188-5212.
[17] Buhârî âdeti üzere fâide için istitrâden birtakım âyetlerin tefsirini zikretme yolunda yürümüştür. İbn Abbâs'm bu tefsirleri, daha sonraki müfessirler tarafından senedli olarak rivayet edilmiştir;
[18] Mucâhid'in bu tefsirleri de senedleriyle rivayet edilmiştir
[19] Yânî Güneş'le Ay'ın en ince bir hesâb ile mahrek ve medarlarında hareket ve deveran ettiklerinin sıfatını beyân ve tefsir babı.
Buhârî bu başlığı er-Rahmân Sûresi'nin aynı mealdeki beşinci âyetinden almıştır.
[20] Mucâhid'in ve diğerlerinin bu tefsirlerini sırasıyle Feryâbi ile Abd ibn Humeyd kendi tefsirlerinde rivayet etmişlerdir. Müfessir Mucâhid ile diğer bir kısım âlimler bu âyette Güneş'le Ay'ın şâir seyyarelerle beraber deveranlarının bir değirmene ve daha doğrusu zamânımızdaki makina gelişmelerine göre, hareket tarzı mükemmel bir hesâb ile ayarlanarak kurulmuş bir makina ve çarklarının birbirine dokunmaksızın ve birbirine karşı bir saniye olsun artık, eksik kaydetmeyerek hareket etmesine benzetildiğini bildirmişlerdir
[21] Buradan i'tibâren Buhârî, devamlı âdeti olduğu üzere, bâzı âyetlerde geçen kelime ve ta'birlerin tefsirlerini vermektedir. Bu tefsirler senedli olarak ilk kaynaklarına dayandırılmak suretiyle tefsir kitâblannda rivayet edilmişlerdir. Bunları geniş şerhlerde görmek her zaman mümkin ve kolaydır.
[22] Bu son tefsir ile et-Tevbe: 16. âyetteki "Velîce" lafzını kasdediyor ki, ma'nâsı şudur: "Yoksasiz (kendi hâlinize) bıraküv•ereceğinizi, içinizden cihâdedenleri; Allah 'tan, Rasûlü 'nden ve mü 'mirilerden başkasını sır dostu edinmeyenleri Allah Un bilmediğini (O'nun uğrundaki fedâkârlıklarınızın mükâfâtsiz kalacağını) mı sandınız? Allah, ne yaparsanız hepsinden haberdârdır". Ma'nâ, müslümân-lardan olmayan hiçbir velî edinmeyin, demektir (Kastallânî).
[23] Başlığa uygunluk yönü, Güneş'e arız olup duran sıfatlar nev'inden zikrolunan şeylerdir. Güneş'in Arş'ın altında secde etmesi keyfiyetini sarihler, secde, kasd ve irâdeye bitişik bir fiil olduğundan inkıyâddan kinaye olmak üzere tercih etmişlerdir. Nitekim Kur'ân'da herşeyin, hattâ gölgelerinin bile secde ettiği haber verilmektedir: er-Ra'd: 15, en-Nahl: 48. Şâh Vdiyyullah da şöyle demiştir: Her nevi* mevcudun kendi yaratılışına göre bir secdesi ve Allah'a karşı bir ubudiyet arzetmesi vardır. Gölgenin secdesi yere düşmesidir. Güneşin secdesi de istivadan guruba meylidir.. (Feyzu'l-Bârî).
"Güneşin cereyanını, yalnız onun mekânda hareketi diye anlamamalı, mekânda ve zamanda bi'1-cümle eserleri ve vaziyetleriyle vucûdda tevalisi ma'nâ-sına anlamalıdır. Meselâ ziya ve hararet neşri de onun bir cereyanıdır. "Mustakarr" mimli masdar, zaman ve mekân ismi olabildiği, "lâm" ile de birkaç ma'nâya gelebildiği cihetle, bu İfâde birçok ma'nâya sâdıktır: Evvelâ, Güneş, kendisi için takdîr ve tahsis edilmiş bir istikrar sebebiyle, yânî sabit bir karar, muntazam bir kaanûn ile cereyan eder. Hesâbsız, serserî, kör bir tesadüfle değil. Saniyen bir istikrar için, yânî kendi âleminde bir karar ve denge husule getirmek hikmet ve gayesiyle; yâhud nihayet bir sükûna erip durmak için cereyan eder. Üçüncü olarak, mekân ismi olduğuna göre, kendine has bir istikrar mahalline mahsûs, yânî yerinde sabit olarak cereyan eder. Mihverinde döner, yâhud kendisinin karargâhı olan âlemin menfâatleri için cereyan eder..." (Hakk Dîni, V, 4029-4031).
[24] Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü Güneş ve Ay'ın dürülmesi, bunların sıfatlannndandır.
[25] Başlığa uygunluğu, Güneş'e ânz olan kusûf ve Ay'a ânz olan husufun, bunların sıfatları olması yönündendir.
[26] 10 rakamlı Ebû Hureyre hadîsinden sonra, Buhârî, meşhur Güneş ve Ay tutul ması hadîsini ayrı ayrı dört sahâbîden getirmiştir. Bu hadîs Güneş ve Ay Tutulması Namazı Kitâbı'nda da geçmiş idi. Buradaki başlık ile ilgileri açık bulunduğu için bâzı iâfiz ve sened farklarıyle tekrar getirilmişlerdir.
[27] Buhârî bu başlıkta rüzgârların yaratılışlarını ve nevi'lerinİ işaret ediyor. Ve bu vesile ile bâzı âyetlerde geçen lâfızların tefsirlerini veriyor. Burada işaret edilen âyetlerin meallerini verelim:
"Biz aşılayıcı rüzgârlar gönderdik. Gökten de su indirip onunla sizleri suvardık. Bunların hazinedarları da siz değilsiniz" (el-Hıcr: 22): Muvafik rüzgârların dişi nebatları erkek nebatlarla aşıladığı hakikati ilmin son keşiflerinden1 olduğu hâlde, bunu Allah ondört asır evvel Peygamberi'ne haber vermiştir. Bu da Kur'ân'ın mu'cizelerindendir (H.B. Çantay).
"... Derken o bahçeye, içinde ateş bulunan bir bora isabet etsin de o yanı-versin? (Bunu arzu eder mi?) İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz" (el-Bakara: 266).
"Onların bu dünyâ hayâtında hare edegeldiklerinin misâli, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgârın hâli gibidir. Onlara Allah zulmetmedi. Fakat kendileri kendilerine zulmediyorlar" (Âluîmrân: 117). Sondaki "Nuşuren" kelimesi, baş taraftaki el-Furkaan: 48. âyetinde bir kıraat farkını göstermektedir. "Nuşûr"un cem'idir.
[28] Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîs, rahmet rüzgârını içine almaktadır.
[29] Başlığa uygunluğu rüzgâr ve rüzgârın getireceği yağmurun zikrini şâmil olması yönündendir. Buradakilerden önceki birkaç âyet şöyledir:
"Âd*ın biraderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok paygamber-ler gelip geçmişti- hatırla. Hani o, Ahkaaf'daki kavmim 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakikat ben üzerinize (gelecek) büyük bir günün azabından korkuyorum' diye tehdîd etmişti. Dediler ki: 'Sen bize, bizi tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer doğru söyleyenlerden isen getir bize!. (Hûd) dedi: Bunun ilmi ancak Allah nezdinde-dir. Ben size gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Bununla beraber ben sizi bilmezler güruhu olarak görmekteyim" (el-Ahkaaf: 21-23).
Diğer sûrede de Âd kavmi hakkında şöyle buyurulmuştur: ' 'Âd 'a gelince: Onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: 'Kuvvetçe bizden daha güçlü kimmiş?' dediler. Onlar kendilerini yaratıp durmakta olan Atlah'ı -ki O, bunlardan pekçok kuvvetlidir- hiç düşünmediler mi? Onlar bizim mu 'cizelerimizi bilerek inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı biz de dünyâ hayâtında zillet azabını kendilerine taddırmamız için, uğursuz uğursuz günlerde üzerlerine çok gürültülü bir bora gönderdik. Ahiret azabı elbet daha horlayıcı-dır. Onlara yardım da olunmaz" (Fussikt: 15-16).
[30] Buhârî bu bâbda meleklerin me'mûr oldukları hilkat vazifelerine ve nevi'lerine âid hadîsleri getirmiştir.
Sünnet ehli âlimlerinin cumhuru melekleri latîf ve muhtelif şekillere girebilir kaabiliyette nûrânî cisimlerdir; meskenleri de göklerdedir diye ta'rîf etmişlerdir. Muhakkak âlimler de meleklerin cisim değil, en latîf bir cevher olduğunu; aklı, nutku hâiz olup şehvet ve gadab gibi beşerî ihtirasları doğuran sıfatlardan uzak bulunduklarını; yemeleri, içmeleri Allah'ı tesbîh, takdîs ve zikrden ibaret olduğunu kaydetmişlerdir.
Melekler me'mûr oldukları vazifelere göre birtakım nevi'lere ayrılmışlardır. Sayılarını ise Allah bilir. En büyükleri dörttür: Cebrâîl, Mîkâîl, Azrâîl, İsrafil'dir. .. "...O ateşin üzerinde iri gövdeli, sert tabiatlı (me'mûr) melekler vardır ki, onlar Allah 'in kendilerine emrettiği şeylere asla isyan etmezler. Neye Be me'-mür edilirlerse yaparlar" (et-Tahrîm: 6).
[31] Buhârî, Enes'in bu hadîsini Peygamber'in Hicreti bölümünde senediyle getirdi. Yahûdîler'in de Cibril'e düşmanlıkları el-Bakara: 97-98. âyetlerde haber verilmiştir: "De ki: Kim Cebrail'e düşman olursa (kahrından gebersin). Çünkü kendilerinden evvelki kitâbları tasdik edici ve mü 'minler için hidâyet ve müjde olan Kur'ân U Allah 'tn izni ile senin kalbinin üstüne o indirmiştir. Kim Allah 'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e, Mîkâîl'e düşman olursa şübhesiz Allah da o (gibi) kâfirlerin düşmanıdır".
[32] İbn Abbâs'm bu sözünü et-Taberânî senedli olarak rivayet etmiştir. Yânî: Saff-lar hâlinde namaz kılanlar (Celâleyn).
[33] Bu Mi'râc hadîsinin başlığa uygunluğu, Mi'râc'ın Cibril'in beraberinde vâki' olmasıdır. Buhârî bu hadîsi farklı senedler ve bâzı lafız farklarıyle dört yerde getirmiştir: Namaz Kitâbı'nım başında; Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı'nda; el-Enbiyâ'da: Mi'râc'da.
Müslim, îmân Kitâbı'nda farklı senedleri ve lafızlarıyle getirmiştir: Müslim Tercemesi., I, 219-230.
Buhârî hadîsin sonundaki isnâdla Saîd ibn Ebî Arûbe ve Hişâm ed-Destevâî'nin el-Beytu'1-Ma'mûr kıssasını, el-İsrâ kıssası içine girdirdiklerini; doğru olan ise Hemmâm ibn Yahya'nın bir rivayeti olduğunu, çünkü Hemmâm'ın bu kıssayı el-İsrâ kıssasından ayrı rivayet ettiğini bildirmek istemektedir... (Kas-tallânî).
Peygamber'in Mi'râcı'na Kur'ân'da şu âyetlerde işaret edilmiştir: el-İsrâ: 1; en-Necm: 5-18.
[34] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, bir kısım meleklerin beşerin mukadderatını, saadet ve şakaavetini yazmaya me'mûr olduklarının bildir ilmesidir.
Beşerin yaratılma safhaları Kur'ân'da da bildirilmiştir: "Andolsun biz insanı çamurdan (süzülmüş) bir hulâsadan yarattık. Sonra onu sarp ve metîn bir karargâhta bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik de o kemiklere de et giydirdik. Bilâhare onu başka yaratılışla inşâ ettik. Sure yapanların en güzeli olan Allah 'in sânı (bak) ne yücedir. Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki ölüler (olacaksınız). Sonra siz kıyamet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız" (el-Mü'minûn: 12-16).
Bu âyetlerin tefsîri Hakk Dîni Kur'ân Dili'ndtn okumağa değer: IV, 3430-3437; VII, 5702-5728.
[35] Hadîsin başlığa uygunluk noktası Yüce Allah'ın Cibril'e nida edip gök ve yer ahâlîsine emr ve tebliğ ulaştırmakta vâsıta olarak kullanmasıdır.

Buhârî hadisi burada biri ulaştırılmış, biri ta'lîk edümiş olarak iki senedle getirmiştir. Hadîsi burada muallak senedin lafzı üzere sevketmiştir. Bu da Ebû Âsim'm nıutâbaasıdır. Buhârî bu ta'lîki Edeb'de, Amr ibn Alî'den; o da Ebû Âsım'dan senediyle mevsûl olarak getirmiştir. İşte bu, Buhârî'nin şeyhlerinin bir kısmından kendi yanında tek vâsıta ile olan hadîsi bazen ta'lîk etmekte olduğuna istidlal edilen yerlerden biridir. Çünkü Ebû Âsim, Buhârî'nin şeyhle-rindendir.

el-lsmâîlî nüshasında İbn Cureyc'den olmak üzere Ravh ibn Ubâde şu ziyâdeyi, yânî hadîsin devamını getirmiştir:

"Allah bir kişiye buğz edince Cibril'e:

— Ben fulân kişiyi sevmiyorum, onu sen de sevme! diye emreder. Cibril de onu sevmez. Sonra Cibril de gök ahâlîsine:

— Allah fulân kişiyi sevmiyor, siz de onu sevmeyiniz! der.

Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra yerdeki insanların gönlüne (Allah tarafından) o kimse hakkında bir nefret konulur (da müslümânlar arasında sevilmez)".

Hadîsin birinci fıkrası "Müslümânlar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir" umûmî hükmünü; ikinci fıkra ise bunun zıddı olan "Müslümânlarca sevilmeyen, nefret edilen her kişi Allah yanında da sevilmez" umûmî hükmünü ifâde etmektedir (ibn Hacer, Aynî, Kastallânî).

[36] Başlığa uygunluğu, meleklerin ilâhî işlerde kullanılmaları hususudur.

Kâhin, falcıya ve bakıcıya denir. Bu zamanlarda olduğu gibi, İslâm'dan evvel kâhinler istikbâle âid bâzı şeyler haber verirler ve kâinatın sırlarına vâkıf olduklarını iddia ederlerdi. Peygamber'in gelmesi üzerine gökyüzü meleklerin koruması altına alınmış, şeytânların haber alma kapıları kapanmıştır. Kur'ân'da şeytânların semâdan kovulup uzaklaştırılmaları şöyle bildirilmiştir:

"Hakikat biz en yakın göğü bir zînetle, yıldızlarla süsledik. {Onu itâattan çıkan) her mütemerrid şeytândan koruduk. Ki onlar mele-i A 'lâ 'ya kulak verip dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için (âhirette de) ardı arası kesilmez bir azâb vardır. Meğer ki içlerinden bir çalıp çarpan olsun. Fakat onu da delip geçen bir alev ta'ktb etmiştir" (es-Sâffât: 6-10).

[37] Başlığa uygunluğu yine birtakım yazıcı meleklere cumuaya gelenleri, geliş sırasına göre yazma vazifesi verilmiş olmasıdır.

Bu hadîs daha geniş olarak Cumua Kitâb'nda değişik bir senedle geçmişti.

[38] Hadîsin başlığa uygunluğu Rûhu'l-Kudüs sözündedir, çünkü o Cibril'dir.

Peygamber'in Hassân'a bu emri vermeleri, müşriklerin Peygamber'i ve sa-hâbîlerini hicvetmeye başlamaları üzerinedir. Bu hicivler o devirde zamanımızın propagandaları kadar siyâsî ehemmiyeti hâizdir.

[39] Başlığa uygunluğu "Cibril de seninle beraberdir" sözündedir.

[40] Uygunluk ikinci tarîkteki "Cibril'in melâike cemâatini..." sözlerindedir.

Mevkıb, bir yürüyüş nev'i, süvariler cemâati yâhud mülâyemetle yürüyen binekler cemâati ma'nâlarına gelir.

Bu hadîs Mağâzî Kitâbı'nda Kurayza seferi babında da gelecektir.

[41] Hadîsin başlığa uygunluğu "Melek bana gelir... " sözlerindedir. Bu hadîs, el-Câmi'u's-Sahth'in ilk kitabında geçmişti.

[42] Başlığa uygunluğu "Cennetin bekçileri " sözündedir, çünkü onlar meleklerdir. Bu hadîs Cihâd Kitabı, Nafakanın fazileti bâbı'nda da geçmişti.

[43] Başlığa uygunluk ve delîlliği "Şu Cibril'dir..." sözündedir.

Buhârî bunu el-İstİ'zân, er-Rıkaak ve Fadâil Kitâbları'nda da getirmiştir.

[44] Başlığa uygunluğu Rasûlullah'ın Cibril'e hitâb edip, onun daha sık gelmesini istemesidir. Hadîs içindeki Meryem: 64. âyeti Cibril'in sözünü hikâye eder... "Önümüzde" âhirette; "Ardımızda" dünyâda, "İkisinin arasında" nüzul zamanından kıyamet gününe kadar olacak herşeyin ilmi Allah'a mahsûstur (Ce-lâleyn).

[45] Her dilde türlü lehçeler bulunduğu gibi, Arabça'da da çeşitli kabilelerin kendilerine has lehçeleri ve ifâde tarzları vardır. Kur'ân'ın kelimeleri çoğunlukla Kureyş kabilesinin lehçesi üzerine indiği gibi, bâzısı da Huzeyl, Havâzin, Yemen., lehçeleriyle inmiş ve o suretle okunmuştur. Rasûlullah bütün Arab kabilelerinin gönüllerinin Kur'ân'm tevhîd ve medeniyet nuru üzerinde toplanmasını istiyordu. Bunun için Kur'ân'ın tamamen Kureyş lehçesi üzerine, bâzı kelimelerinin diğer Arab lehçeleriyle gönderilmesini istemiş ve bu dileğinde ısrar ederek Arablar arasında belirmiş yedi kabilenin lehçesi üzerine gönderilmiştir. Aynı zamanda bu bir genişletme ve kolaylaştırma idi. Bu suretle Kur'ân'm yayılması kolaylaştıktan sonra Peygamber'in vefat ettiği yılın ramazanında "el-Arzatu'l-Âhire" denilen ve Rasûlullah'ın Cibril ile Kur'ân'ı son müzâkere ve mukaabe-lesinde Kureyş lehçesi kararlaştı..."

[46] Başlığa uygunluğu Cibril'in Rasûluîlah'la en çok ramazân ayında buluşmasıdır.' Bu hadîs Vahy Kitâbı'nda da geçmişti.

[47] Hadîsin Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten gelen rivayetini Butıârî, Fadâilu'l-Kur'ân'da getirmiştir. Ebû Hureyre'nin hadîsini Fadâilu'l-Kur'ân'da; Fâtıma' Nübüvvet Alâmetleri'nde getirmiştir.

[48] Hadîsin başlığa uygunluğu "Cibril indi..." sözündedir. Bunu Buhârî, Namaz Vakitleri Kitâbı'nda daha geniş bir metinle getirmişti.

[49] Ebû Zerr'in bu meşhur hadîsi şimdiye kadar birçok yerde geçmişti. Bilhassa Cenaze ve İstikraz Kitâblan'nda geçtiğini ve oralarda bâzı bilgiler verildiğini zikredelim.

Buradaki rivayette şart fiilinin hazfedilmesinin ve şart edâtıyle yetinmenin cevazına bir delîl vardır.

[50] Bu hadîs Namaz Kitabı; "İkindi namazının fazileti bâbı"nda da geçmişti.

Burada arka arkaya getirilen bu hadîsler Cibril'in vahy ile ilgili olan vazî-fesİne ve umumiyetle meleklerin vazifelerine delîl olmak üzere sevkedilmişlerdir.

[51] Buhârî bu başlığı Ezan Kitâbı'nda Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsten almıştır. O hadîs de bundan önceki hadîsin senediyle Ebû Salih'ten rivayet edilmektedir.

Bu bâbdaki hadîsler dahî bundan Önceki bâb hadîsleri gibi yine meleklerle ilgilidir. Bunun için bâzı Buhârî nüshalarında bu bâb başlığı konmamıştır.

[52] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde meleklerin zikredilmesidir. Bu hadîs Buyu' Kitâbı'nda "Erkekler ve kadınlar için giyilmesi mekruh olan şeyler hakkında ticâret bâbı"nda da geçmişti.

[53] Hadîsin başlığa uygunluğu bundan önce zikrettiğimiz yöndedir.

[54] Buhârî bu hadîsi Libâs Kitâbı'nda da getirmiştir. Müslim de Libâs'ta getirmiştir. Bununla, bundan sonraki hadîsin buradaki bâb başlıklarına uygunlukları bellidir.

[55] Bu hadîs Namaz Kitabı; "Allâhumme Rabbena leke'l-hamd'm fazileti bâbı"n-da da geçmiştir.

[56] Bu da Namaz Kitabı; "Mescidde namaz bekleyerek oturan kimse bâbı"nda ve "Mescidde hades bâbı"nda da geçmiş ve açıklamalar verilmişti.

[57] Bu Ya'lâ hadîsinin başlığa uygunluğu, meleklerden bir kısmının cehennem muhafızlığı vazifesi ile vazifelendirilmiş olmalarıdır. Âyetin alt ve üst tarafı ile mealleri şöyledir: "Şübhe yok ki günahkârlar cehennem azabında ebedî kalıcıdırlar. (Bu azâb) onlardan hafifletilmeyecek. Onlar bunun içinde ümitsizlikle susacak olanlardır. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri zâlimdiler. Onlar: Yâ Mâlik, Rabb'in bizi öldürsün! diye çağmşırlar. O da: Siz behemahal (azâbda) kalıcılarsınız! der... " (ez-Zuhruf: 74-77).

[58] Hadîsin başlığa uygunluğu Yüce Allah'ın meleklerin bir nev'ini dağlara âid işlerle vazifelendirmiş olduğudur. Bunu "Dağlar Meleği" ta'bîri belirtmektedir.

Peygamber'in Uhud harbinden daha güç bir vakıanın cereyan ettiği yer olarak haber verdiği Akabe mevkii, ya Minâ'daki taş atma sünnetinin yapıldığı yerdir, yâhud Tâif'te husûsî bir yerin adıdır. Peygamber'in Taife gitmesi, Peygamberliğinin onuncu yılı şevval ayındadır. O târihte Hadîce İle Ebû Tâlib arka arkaya vefat etmiş, Peygamtfer her müşkil zamanda kendisini himaye ve tesellî eden iki mühim kuvvetli dayanaktan mahrum kalmıştı. Müşriklerin tecâvüzleri de günden güne artmakta ve sahâbîlere işkenceler yapılmakta idi. Artık Mekke'de kendi hayâtını koruyacak ve sahâbîleri himaye edecek kimse kalmamıştı. Bu sebeble Peygamber'in ve İslâm DînİI'nin hayâtında geçen en ızdırablı yıl bu yıl olduğu ve bundan dolayı "Âmu'l-Huzun (= Keder yılı)" denildiği bildirilmiştir (Mevâhibu Ledunniye).

Peygamber Hadfce ve Ebû TâlİIb'in vefatından sonra Tâif halkını irşâd etmeyi düşündü. Tâif şehri ve Sakîf kabilesi eşrafından Abdu Yâlîl ile kardeşleri Habîb ve Mes'ûd'a gitti. Bunlara İslâm Dîninin esâslarını bildirdi. Kureyş'in kendisi ve sahâbîleri hakkındaki zulümlerinden bahsederek himaye istedi. Rasû-lullah bu üç kardeşten yalnız Abd Yâlîl İle görüşmüştür. Bu sebeble hadîste yalnız onun adı anılmıştır. Sakîf oğulları'nm en büyüğü ve mu'teberi o idi. Mu-câhid'egöre: "Ne olurdu şu Kur'ân iki şehirden (Mekke ve Tâif'ten) büyük bir kişiye gönderitseydi" (ez-Zuhruf: 31) âyeti Utbe ibn Rabîa ile İbnu Abdi Yâlîl hakkında ve bunların halk arasındaki mevkilerini beyân sadedinde inmiştir. Peygamber, Tâif'te on gün ikaamet etmiştir. Yarımadanın en nüfuzlu adamı diye müracaat ettiği İbnu Abdi Yâlîl sığınma isteğini reddettiğinden, daha fazla ka-lamamıştır. Tâif'in ayak takımı Peygamber'e ve yanında bulunan Zeyd ibn Hâ-rise'ye saldırmışlar, attıkları taşlarla yaralanmışlar, nihayet Utbe ibn Rabîa'nın bağına iltica etmişler; o da kendilerini koruyup üzüm İkram edilmelerini Hristi-yan kölesine emretmiştir. Tâif'ten dönüşte Mut'ım ibn Adiyy'in himayesiyle Mekke'ye girebilmişlerdir... Hadîste Peygamber'in Cibril'i gördüğü yer olarak zikrettiği Karnu's-Seâlib, Nevevî'ye göre Necdliler'in mîkaatı olan Karnu'l-Menâzil'dir ve Mekke'ye iki konak uzaklıktadır. Kam lügatte büyük dağdan ayrılmış küçük dağdır... (Aynî).

Bu: hâdisede Hâtemu'l-Enbiyâ'nın ümmeti hakkındaki yüksek merhamet ve şefkati apaçıktır. Bu kadar sıkıntılı zamanda bile nesillerinden müslümân bir zürriyet gelmesi umulan müşriklerin helakim İstemeyip, bunların sulbünden mü'-min muvahhid bir neslin gelmesini istemiştir.

[59] Başlığa uygunluğu açıktır. Bâzılarına göre Peygamber'e yaklaşıp sarkan Allah'tır. Bu takdirde ma'nâ mecazî olur (Hâzin).

[60] Bu âyetlerin tefsirleri Tefsir Kitâbı'nda verilecektir.

[61] Cibrîl Peygamber'e sahâbîlerden Dıhye veya başkası suretinde gelirdi. Bazen de bir A'râbî suretinde gelmiştir. Peygamber Cibrîl'i kendi yaratılış şekli ve suretinde yalnız iki defa görmüştür: Birincisi' 'Hemen doğruldu. O en yüksek ufukta idi (en-Necm: 6-7) ve devamı âyetlerin delâleti üzere, en yüksek ufukta görmesidir. Yukarıdaki İbn Mes'ûd hadîsleri bu görüşü tefsir ve tasvîr etmektedir. İkincisi "And olsun ki Onu diğer bir defada Sidretu'l-Müntehâ'mn yanında gördü" (en-Necm: 13-14) âyetleri gereğince, Mi'râc'dan dönerken Sidre'de görmesidir.

[62] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hz. Âişe'nin tefsiri de gayet açıktır; bundan önceki haşiyelerde daha fazla açıklama verilmişti.

[63] Buhârî bu Senure ibn Cundeb hadîsini burada delîl olmak üzere çok kısaltılmış olarak getirdi. Cenazeler Kitâbı'nın sonlarında ise bunu aynı senedle İki sa-hîfe tutan uzun bir metinle getirmişti.

[64] Başlığa uygunluğu, meleklerden bir nev'inin bu işle vazifeli kılınmasıdır. Buhârî bu hadîsi Nikâh Kilâbı'nda da getirmiştir.

[65] Bu hadîs Vahy Kitâbı'nda da geçmişti

[66] Hadîsin son cümlesi şu âyetin lâfzına uygun düşmüş ve ondan alınmıştır: "And olsun ki, biz Mûsâ 'ya o kitabı verdik. Şımdi sen ona kavuşmaktan şübhede olma. Biz onu İsrâîl oğullarına hidâyet rehberi yapmıştık'" (es-Secde: 23).

Hadîsin sonundaki Enes'in hadîsini Buhârî Hacc Kitâbı'nın sonlarında; Ebû Bekre hadîsini de bu bâbda senediyle getirmiştir (Aynî).

[67] Cennet, birşeyi örtmek ve gizlemek ma'nâsma olan el-Cennu lafzından alınmıştır. Bol ve sık ağaçların yeri örtüp gizlemesi, o ağaçlığa cennet denilmesine se-beb olmuştur. Bu bakımdan şeriat lisânında gelen cennet, şu fânî hayâtta gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, akılların tahmin ve tahayyül edemediği ni'met-leri ihtiva eden mü'minlerin saadet durağı demektir. Biz bu ebediyet yurdu hakkında yalnız Allah'ın ve Rasûlü'nün bildirdiği derecede bilgilere sâhib bulunuyoruz. Bunların bir kısmını burada göreceğiz. Buhârî bu konuya dâir olan bu babında onbeş hadîs getirmiştir ki, bunları sırasiyle göreceğiz.

Buhârî âdeti üzere bu başlıkta cennetin sıfatlan ve şimdi mevcûd bulunduğunu bildiren bâzı âyetlere ve bunların tefsirlerine işaret etmiştir. Buhârî'nin bu konuya ehemmiyet vermesi sebeblerinden biri Mu'tezile'yi reddetmektir. Çünkü Mu'tezİle, cennet ve cehennemin şimdi mevcûd olduklarını kabul etmeyip, ileride yaratılacaklarına kaani' ve müttefiktirler.
Buhârî'nin âyetlerin bâzı kelimelerine dâir burada getirdiği tefsiri bilgilerin hepsi kadîm tefsir kitâblarında senedli olarak rivayet edilmişlerdir. Bunlar geniş şerhlerde aynen yazılmıştır; incelenmesi her zaman kaabildir.
[68] Buhârî'nin burada işaret ettiği âyetlerin bâzılarını, konuya delîlliklerinin iyice belirmesi için tercemeler hâlinde verelim:
"imân eden, bir de güzel güzel amellerde bulunan kimselere muştula ki, altlarından ırmaklar akan cennetler onların. Kendilerine ne zaman onlardan bir meyve rızk olarak yedirilme her defasında: Hâ, bu evvelce de (dünyâda) rızıklandtğı-mız şeydi, diyecekler ve o rızk (renkte, şekilde) birbirinin benzeri olmak üzere kendilerine sunulacak. Orada çok temiz zevceler de onların. Hem orada onlar dâim de kalıcıdırlar'1" (el-Bakara: 25).
"Artık kitabı sağ eline verilmiş olana gelince, der ki; Alın, okuyun kitabımı. Çünkü ben hakîkaten hesabıma kavuşacağımı (kuvvetle) zannetmiştim. îş-te o, hoşnûd bir hayât içindedir. Yüksek bir cennette. Çabucak devşirilecek meyveleri yakındır" (el-Hâkkaa: 19-23).
"Artık kitabı sağ eline verilmiş olana gelince, der ki: Alın, okuyun kitabımı. Çünkü ben hakîkaten hesabıma kavuşacağımı (kuvvetle) zannetmiştim. İşte o, hoşnûd bir hayât içindedir. Yüksek bir cennette. Çabucak devşirilecek meyveleri yakındır" (el-Hâkkaa: 19-23).
"İşte bundan dolayı Allah bu günün şerrinden onları korumuş, (yüzlerine) bir güzellik (yüreklerine) bir sevinç vermiş, sabrettiklerine mukaabil onların mükâfatı cennettir, ipektir. (Oraya giren) hepiniz, içinde tahtlar üzerine yaslanıcı-lar olarak, orada ne bir güneş, ne de bir zemherîr görmeyerek, ve gölgeleri onlara yakın, meyveleri de emirlerine boyun eğdirilmiş olarak. Onlara gümüşten yapılmış billur kaplar, kupalar dolaştırılır. Gümüşten billurlar ki, mîkdârını (sâ-kîler) ta 'yîn etmişlerdir. Orada onlara katkısı zencefil olan dolu kadeh de içirilir. (Zencefil) orada bir pınardır. Selsebîl adı verilir ona" (ed-Dehr: 11-18).
"Onlar böyle. Onlar için ma'lûm bir rızk vardır. Türlü meyveler. Onlar ikram edilmiş kimselerdir. Naîm cennetlerinde. Birbiriyle karşılıklı tahtlar üzerinde. Onların herbiri mam şarâbından türlü kadehlerle tavaf edilirler. Bembeyaz, içenlere bir lezzet. Orada bir humar (baş ağrısı) da yok, onların bundan bîhuş olacakları da yok. Yanlarında nazarlarını yalnız zevçlerine atfetmiş iri gözlü kadınlar vardır ki, bunlar örtülüp saklanmış yumurtalar gibidirler" (es-Sâffât: 41-49).
"Şübhesiz takva sahihleri için (her korkudan) selâmet (ve her arzuya) ulaşmak vardır. Bahçeler, üzüm bağları, memeleri tomurcuklanmış bir yaşıt kızlar, dolu kadehler! Orada ne boş bir lâkırdı, ne de birbirine yalan söyleme işitmezler" (en-Nebe': 31-35).
"Sağcılar ne mutludurlar. Solcular ne bedbahttırlar! Hayır yarışlarında tâ öne geçip kazananlar, onlar öncüdürler. İşte onlar (Allah'a) en çok yaklaştırılmış olanlardır. Naîm cennet/erindedirler. Birçoğu evvelki ümmetlerden, birazı da sonrakilerdendir. Onlar cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler, üstlerinde karşı karşıya yaslanıcılar olarak. Ebedî{tkze)liğe mazhar edilmiş evlâdlar etraflarında dolanırlar. Maîn kaynağından dolu büyük kablarla, ibriklerle ve kadehlerle. Ki bundan baş ağrısına uğratılmayacakları gibi, akılları da giderilmez" (el-Vâkıa: 8-19).
"Onlar orada ne boş bir lâf, ne de günâha sokacak birşey işitmezler. Yalnız bir söz: Selâm selâmdır. Sağcılar: Onlar ne mutlu sağcılardır! Dikensiz kiraz meyveleri tıklım tıklım muz ağaçlan, yayılmış gölge, dâima akan su, kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyve arasında ve yükseltilmiş döşeklerdedirler. Hakikat biz onları yepyeni bir yaratışla yarattık da, kızoğlan kızlar, zevcelerine sevgi ile düşkün, hep bir yaşıt yaptık, sağcılar için" (el-Vâkıa: 27-38).
"Çadırlar içinde perde ehli huriler vardır... Bunlara onlardan evvel ne bir İnsan, ne bir cinn dokunmuştur..." (er-Rahmân: 72-74).
"Şübhesiz o iyiler ni'met içinde, süslü tahtlar üzerinde temâşâ edeceklerdir. Öyle ki sen o ni 'metin güzelliğini yüzlerinde tanırsın. Onlara mühürlü hâlis bir şarâbdan içirilecek ki, onun sonu bir misktir. O hâlde nefaset isteyenler bunu arzu etmelidir. O şarâbın katkısı Tesnîm 'dendir. O bir pınardır ki, mukar-rebler ondan içerler. " (et-Tatfif: 22-28).
[69] Buhârî buradan i'tibâren gelecek onbeş hadîsi sıralamağa başladı. Bu hadislerin hepsinin başlıkla mutâbakaatları cennetin zikrinde; bâzısında da cennetin vasıflarının zikrindedir. Onun için bundan sonra her hadîste başlığa uygunluğun zikredilmesine ihtiyâç yoktur.
Bu hadîs Cenazeler Kitabı; "Sabah akşam ölüye oturacağı yer gösterilir bâ-bi"nda da geçmiş, açıklamalar orada verilmişti (Aynî).
[70] Bu çoğunlukların sebebi şöyle tevcih edilmiştir: Birçok ma'siyetleri işlemeye sev-keden maldır, malın verdiği azınlıktır. Dünyâ hayâtında şerre vesîle olan maldan mahrum fakirler ise çoğunluğu teşkil ettiğinden, dünyâda dînî vecîbelerine bağlı bir hayât geçiren fakirlerin cennette çoğunluğu oluşturmaları tabîîdir.
Cehennemliklerin çoğunluğunu kadınların oluşturması konusunda İbnu Ebî Sufre: Ekseriyetle kadınların kocalarına karşı isyankâr ve küfürbaz olmalarıdır, dedi. Kurtubî de; kadınların tab'an erkeklerden asabı olmalarını, zînete ve dünyâ alâyîşine düşkün bulunmalarını sebeb göstermiştir.
[71] Bu hadîs, cennet ve cehennemin yaratılmış ve şimdi mevcûd bulunduğuna apaçık delâlet etmektedir.
Buhârî bu hadîsi Menkabeler Kitabı; Umer'in fazileti bâbı'nda da getirmiştir.
[72] Bu hadîsin diğer bir tarîkinde çadırın boyu değil, eninin altmış mil olduğu bildirilmiştir.
[73] Dâvûdî bu hadîsteki "İsterseniz şu âyeti okuyunuz" sözü için Ebû Hureyre'nin sözündendir, demiştir. İbnu't-Tîn ise: Zahir olan bunun hilafıdır; bu söz Rasûlullah'ın sözündendir, demiştir (Aynî).
Burada Yüce Allah'ın "Ben hazırladım" sözünde cennetin yaratılmış olduğuna delîl vardır (Kastallânî).
[74] Bundan sonraki tarîkten gelen hadîs daha tafsîllidir.
[75] Ebû Ya'iâ'nm rivayetinde bu kumaşın dokumasında altın da varmış. Bir rivayette Peygamber bunu evvelâ kabul etmemiş, fakat Ukeydir'in üzüldüğünü görünce almış, sonra Umer'e yâhud Alî'ye hediye etmiştir.
[76] Çünkü cennet ni'meti daimîdir, şâmil olduğu güzellikle beraber, onun için kesilip bitmek de yoktur.
[77] Ahmed ibn Hanbel, Taberânî ve İbn Hıbbân, Utbe ibn Abd hadîsinde bunun Tûbâ ağacı olduğunu rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
[78] Cennet ahâlîsinin hepsi mü'minler ve tasdik edenlerdir. Lâkin bunlar anılan sıfatlarla seçilmişlerdir. Bu hadîsi Müslim, Cennetin Sıfatı bölümünde getirmiştir.
[79] Buhârî bu ta'lîki Oruç Kitâbi'nda, Oruçlular için olan Reyyân Kapısı bâbı'nda (Ebû Hureyre'den; CÎhâd'da da yine Ebû Hureyre'den senedli ve Peygamber'e ulanmış olarak getirdi.
[80] Buhârî bununla Enbiyâ Kitâbi'nda isa'nın zikri sırasında Ubâde ibnu's-Sâmit'in Peygamber'den rivayet ettiği şu hadîse işaret etmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim Allah'tan başka ibâdet olunacak hiçbir ma'bûdyoktur, yalnız bir Allah vardır, ortağı yoktur. Muhammed de muhakkak Allah'ın kulu ve rasûlüdür. îsâ da A ilah 'in kulu ve rasûlüdür, ve Meryem 'e bıraktığı bir kelimesidir. Ve Allah tarafından bir ruhtur. Cennet haktır, cehennem de haktır diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi cennetin sekiz kapısından hangisini isterse oradan cennete kor. O kul hangi amelde olursa olsun".
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu "Cennette sekiz kapı vardır" sözündedir.
[82] Buhârî bu başlıkta evvelâ cehennemin sıfatı ve onun yaratılmış olup şimdi mev-cûd bulunduğunu İsbât edecek birçok âyetlere ve onlardaki bâzı lâfızların tefsirlerine işaret etmiştir. Bundan maksadının Mu'tezile'nin bu konudaki inkârını reddetmek olduğunu bundan önceki bâbda zikretmiştik. Şimdi biz Buhârî'nin burada işaret ettiği âyetlerden bâzılarının meallerini, delîlliklerinin iyice belirmesi için yazmağa çalışalım:
"Şübhesiz ki cehennem bir pusudur. Azgınların dönüp dolaşıp girecekleri bir yerdir. Sonsuz devirler boyunca içinde kalacaklar, orada ne bir serinlik, ne de içilecek birşey tadacaklardır. Sâde bir kaynar su, bir de irin (içecekler, amellerine) uygun bir ceza olarak. Çünkü onlar hiçbir hesâb ummuyorlardı" (en-Nebe': 21-27).
"Kitabı sol eline verilmiş olana gelince, o da der ki: Âh keski benim kitabım verilmeseydi. Hesabımın da ne olduğunu bilmeseydim. Âh keski o (ölüm hayâtıma) kat t bir son verici olsaydı. Malım bana bir fayda vermedi. Saltanatım benden ayrılıp mahvoldu. (Allah buyurur:) Tutun da onu bağlayın. Sonra onu o alevli ateşe atın. Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun. Çünkü o, o büyük Allah 'a inanmazdı. Yoksula yemek vermeye teşvik etmezdi. Onun için bugün burada kendisine hiçbir yakın yoktur. Gislin den başka yiyecek de yoktur ki, onu hatâ edenlerden başkası yemez" ,(el-Hâkkaa: 25-37).
"Siz de; Allah 'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şübhesiz ki cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz. Onlar eğer ma 'bûdlar olsalardı oraya girmiyeceklerdi. Hepsi orada ebedî kalıcıdırlar. Orada hakları inim inim inlemektir onların. Bunlar orada da duymayacaklardır" (el-Enbiyâ: 98-100).
"Şimdi bana çakmakta olduğunuz ateşi söyleyin, onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratanlar biz miyiz? Biz onu hem bir ibret, hem çöl yolcularına bir faide kıldık. O hâlde Rabb'ini o büyük adiyle tesbîh et" (el-Vâkıa: 71-74).
' '(Meleklere şöyle denilir.) O zulmedenleri, onlara eş olanları, Allah 't bırakıp tapmakta ısrar ettikleri şeyleri hep birarayı toplayın da cehennem yoluna götürün. Onları habsedin. Çünkü onlar mes'üldürler" (es-Sâffât: 22-24).
"Böyle (bir ni'mete) konmak mı hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Hakikat biz onu zâlimler için bir fitne yaptık. Şübhesiz ki o, çılgın ateşin dibinde çıkacaktır. Ki, tomurcukları şeytânların başları gibidir. İşte hakikat onlar bundan yiyecekler, bu suretle karınlarını bundan dolduracaklar. Sonra üzerine de onlar için çok sıcak bir su ile karıştırılmış şarâb vardır. Sonra dönüp gidecekleri yer, şübhesiz yine cehennemdir. Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler bulmuşlardı da, kendileri de onları izleri üzerinde koşturuyorlardı" (cs-Sâffât: 62-70).
"Gelecek olan o günde Allah 'tan izinsiz hiçbir kimse konuşmaz. Artık onlardan kimi şakı (bedbaht), kimi de saîd(bahüyâr)dtr. Şakı olanlara gelince onlar ateştedirler ki, orada çok fecî' bir nefes alıp vermeleri vardır onların. Gökler ve yer durdukça orada ebedî kalıcıdırlar. Rabblerinin dilediği başka. Çünkü ftabb 'in ne dilerse hakkıyle onu yapandır. Mes 'üd olanlara gelince: Onlar da cennettedirler, Rabblerinin dilediği (müddet) müstesna olmak üzere, onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu bir lütuf ve ihsandır ki, kesilmesi yoktur" (Hûd: 105-108).
"Sonra arkalarından öyle kötü bir nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır"; "...Mut-tekîleri o çok merhametli Allah 'in huzuruna suvâri elçiler gibi toplayacağımız, günahkârları ise susuz olarak cehenneme süreceğimiz gün..." (Meryem: 55, 85-86).
"Allah 'in âyetleri hakkında çekişmelere bir bakmadın mı, nasıl döndürülüyorlar? Onlar, Kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Artık bilecekler, boyunlarında lâleler, zincirler bulunduğu zaman ki, onlar sıcak suyun içinde sürüklenecekler, sonra ateşte yakılacaklar" (el-Mü'min: 69-72). ,
"O, insanı bardak gibi kupkuru bir balçıktan yarattı. Canını da yalın bir ateşten yarattı" (er-Rahmân: 14-15).
"Üzerinize ateşten (dumansız) bir yalınla, bir duman salıverilecek. Öyle ki birbirinizi kurtaramayacak, yardımlaşamayacaksınız" (er-Rahmân: 35).
"Ne zaman oradan ızdıraptan dolayı çıkmak isterlerse yine içerisine iade olunurlar ve: Tadın yangın azabını! (denilir)" (el-Hacc: 22).
"Fâsık olanların barınacağı yer ise ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isterlerse içerisine döndürülürler ve onlara: Tekzîb edegeldiğiniz o ateşin azabını tadın! denilir. Biz o en büyük azâbdan önce de onlara mutlakaa yakın azâbdan tattıracağız. Tâ ki ric'at etsinler" (es-Secde: 20-21).
[83] Buhârî'nin burada naklettiği tefsirlerin hepsi senedleriyle yerlerinde rivayet edilmiş ve kadîm müfessirler tarafından zabtolunmuşlardır.
[84] Hadîsin başlığa uygunluğu -Cehennemin kaynamasındandır" sözündedir

Buharı bu hadisleri Namaz Kitabı; "Öğle namazının serinliğe bırakılması babı nda da getirmişti.
[85] Başlığa uygunluğu "Ateş" sözündedir. Çünkü bundan maksad cehennemdir. Maksad ateşin bizzat kendisi değildir. Zira cehennemde hem ateş vardır, hem de zemherîr yânî şiddetli soğuk vardır. İki zıdd bir yere gelmezler. Cehennem lâfzı bunların İkisini de ve bunlardan başka azâb nevi'lerini de şâmil olur.
[86] Rasûlullah'ın humma hastalığını soğuk su ile tedâvîyi emretmesi, Peygamber'-in tıbbı cümlesindendir. Zamanımız tıbbının da umumiyetle kabul ve tatbîk ettiği bir tedâvî tarzıdır. Bu hastanın başına ve vücûdunun bâzı yerlerine buz torbası ve serin şeyler koymak şeklinde oluyor. Rasûlullah'ın kendi vefatı hastalığı olan hummaya karşı da soğuk su kullanılmıştır.
[87] Buhârî bu hadîsi daha önce geçen Melekler'le ilgili 7. bâbda da (40 rakamlı ha dîs) getirmişti. Burada da değişik bir senedle başlîğa uygunluğundan dolayı getirmiştir. Çünkü Mâlik'ten maksad, cehennemin hâzini yânî orada vazifeli olan melektir.
[88] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde ateş yânî cehennem zikredilmesi yönünden-dir. Hadîste râvî Ebû Vâil târihî bir vakıaya işaret etmiştir. Şöyle ki: Hz. Us-mân aleyhinde meydana gelen fitne esnasında, Usmân'ın sıkı dostu olan Usâme'ye, bu fitnenin Usmân'la konuşması suretiyle giderilmesine çalışması teklîf edildiğinde Usâme, bu konuda hiç çekinmeden gereken konuşmayı gizli gizli yapmakta olduğunu, böyle konuşmaların zaruret olmadıkça gizli olmasının daha hayırlı olduğunu belirtmiştir.
Bu hadîsten eğer gizlilik dâiresinde devlet adamlarına nasîhat mümkin olmazsa hakkının zayi' edilmemesi için, hakk ve adalet gereği açıkça bildirilmesi hükmü alınır. Çünkü sahîh bir hadîste: "Cihâdın efdal i, zâlim bir sultana karşı hakk söz söylemektir" buyurulmuştur.
Buhârî, hadîsin sonunda haber verdiği Gunder rivayetini Fitneler Kitabı'-' nda senediyle getirmiştir.
[89] İblîs, gözle görülmeyen varlıklardan olduğu için, âlimler onun mâhiyetini çeşitli yönlerden; adı, soyadı, Arabça veya gayrı Arabça bir isim olduğu; yaratılışının aslı, sınıfı... gibi yönlerden incelemişlerdir. Şârih Aynî bu yönleri birer birer İnceleyip özetlemiştir. Bu arada Mâverdî'nin kendi Tefsîr'inde verdiği İblîs ta'-rîfini de kaydetmiştir: îblîs, rûhânî bir şahıstır; "Nuru's-Semûm"dan (isabet ettiği şeyi zehirleyen ateşten) yaratılmıştır. O şeytânların babasıdır. Onlarda şehvetler terkîb edilmiş, yânî hilkat mayası şehvetlerle yoğrulmuştur. Bu isim, hayırdan mahrûmluk ma'nâsına olan "iblâs" masdarından türemiştir (Umdetu'l-Kaari, VII, 270).
[90] Buhârî bu başlığın devamında istidrâd olarak bâzı âyetlere İşaret etmiş, ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Bunlar rivayet tefsirlerinde ve hadîs şerhlerinde senedli ve sahihlerine ulaştırılmış olarak zabtedilmiştir.
Buhâri'nin işaret ettiği bu âyetlerin meallerini buradaki sırasıyle yazalım:
' "Hakikat biz en yakın göğü bir zînetle; yıldızlarla süsledik. Onu her müte-merrid şeytândan koruduk. Ki onlar Mele-i A 'lâ 'ya kulak verip dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için (âhirette de) ardı arası kesilmez bir azâb vardır" (es-Saffât: 6-9).
"Bunlar Rabbi'nin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile beraber diğer bir tanrı edinme ki, sonra yerinmiş, kovulmuş olarak cehenneme atılırsın" {el-İsrâ: 39).
"Onlar O'nu (Allah'ı) bırakırlar da yalnız dişilere taparlar. (Böylece) o çok inatçı bir şeytândan başkasına tapmış olmazlar. Allah onu rahmetinden kovdu. O da (şöyle) dedi: Celâlin hakkı için kullarından bir nastb edineceğim, onları herhalde saptıracağım, onları mutlaka olmayacak kuruntulara boğacağım, onlara kat 'iyyen emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar, onlara muhakkak emredeceğim de Allah 'in yarattığını değiştirecekler. Kim Allah 'ı bırakarak şeytânı bir yâr edinirse, şübhesiz açıktan açığa büyük bir ziyana düşmüştür o" (en-Nisâ: 117-119).
"Hatırla ki biz meleklere: Âdem için secde edin! demiştik ve onlar da secde etmişlerdi de İblîs etmemiş: Ben bir çamur hâlinde yarattığın kişiye secde eder miyim? demişti. (Yine) dedi ki: Benden şerefli kıldığın bu (adam da) kim oluyormuş, bana haber ver! Eğer beni kıyamet gününe kadar geciktirirsen, and olsun ki onun zürriyetini, birazı müstesna olmak üzere muhakkak kendime bend ederim. (Allah da:) Defol git! dedi, artık onlardan kim sana uyarsa şübhesiz ki cehennem hepinizin cezasıdır, tastamam bir ceza. Onların içinden gücünün yettiğini sesinle yerinden oynat, onlara karşı süvarilerinle, piyadelerinle yaygara çıkar, mallarına, evlâdlanna ortak ol. Onlara va 'd et. Şeytân onlara bir aldatıştan başka ne va 'd eder? Benim gerçek kullarım! Senin onlar üzerinde hiçbir hâkimiyetin yoktur. Onlara vekil olarak Rabb'in yeter"119 (el-İsrâ: 61-65).
Rahman'in zikrinden göz yumarsa, biz ona şeytânı musallat ederiz. Artık bu onun (ayrılmaz) bir arkadaşıdır" (ez-Zuhruf: 36).
[91] Hadîsin başlığa uygunluğu, sihrin ancak şeytânın buna yardımı ile tamam olması yönündendir. Bu da şeytânın çirkin sıfatlan cümlesindendir. Peygamber bir hadîsinde sihrin insanlık fazîletinİ öldüren yedi büyük günâhtan birisi olduğunu bildirmiştir. Hayber'deki zehirlenmesi sırasında zehirleyenler: Eğer sen yalancı isen koyunu yer, ölürsün; biz de kurtuluruz. Eğer hakîkî peygamber isen sana bir zarar erişmez, demişlerdi. Bu ve benzeri teşebbüsler gibi Peygamber'e sihir çeşitlerinin de hiçbir zarar veremeyeceği isbât edilmiş oluyor.
"Beşer Târihinde Sihir ve Sihirbaz"; Tecrîd Ter. VIII, 260-272'den okunabilir.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs Teheccüd'de de geçmişti. Bunda şeytânın insan ruhu ve bedeni üzerindeki kötü etkileri en sâde bir şekilde anlatılmıştır
[93] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu /Teheccüd Kitâbı'nda da getirmişti
[94] Başlığa delîlHiği açıktır. Buhârî bunu Nikâh'ta da getirecektir.
[95] Başlığa uygunluğu "O şeytânın iki boynuzu arasından çıkar" sözündedir.
Buhârî bunu Namaz Vakitleri'nde, Sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar namaz bâbı'nda getirmişti.
Güneşin hâcibi, doğma ve batma zamanında kursun ilk ve son gözüken kenarlarına denildiği gibi, güneşin henüz ufkun altında iken cirminden evvel sabahleyin gözüken ışıklarına da denilir.
[96] Başlığa uygunluğu "Çünkü o ancak bir şeytândır" sözündedir. Namazı kesmeye çalışan böyle bir kimseye şeytân denilmesi mecazdır. İnsân taifesinden İblîs ahlâkı ile sıfatlanan kimselere mecazen şeytân denilmesi çok vâki'dir. Kur'ânda ^İnsân vecinn şeytânları" (el-En'âm: 112) ta'bîri vardır. Bir ma'nâya görede onu bu kötü fiile sevkeden ancak şeytândır demektir. Nitekim Müslim'de: "Şübhesiz karini, yânı kendinden ayrılmayan şeytânı onunla beraberdir", şeklinde gelmiştir.
[97] Başlığa uygunluğu "İşte o, şeytândır" sözündedir. Buhârî bunu Vekâlet Kitâ-bı'nda tam olarak getirmişti.
[98] Başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîsi Müslim, îmân'da getirmiştir. Oradaki rivayetlerin birinde "Âmentü billahi desin" şeklindedir
[99] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şeytânlar zincire vurulur" sözündedir.
Hadîs, Oruç Kitabı, "Ramazân yâhud Ramazân ayı denilir mi bâbı"nda geçmişti
[100] Başlığa uygunluğu "Onu hatırlayıp söylememi şeytândan başkası unutturmadı" sözündedir. Hadîs burada kısaltılmış olarak verilmiştir. Bu meşhur Mûsâ-Hızır hadîsi İlim Kitâbı'nda üç yerde ve daha başka yerlerde geçmişti. Bu kıssanın büyük bir kısmı, hattâ bazen hadîstekini tamamlar şekilde el-Kehf: 59-82. âyetlerinde de geçmektedir.
[101] Başlığa uygunluğu "Fitne buradadır, şeytânın boynuzunun doğacağı yerdedir" sözündedir.
Peygamber, İslâm devrinde meydana gelecek fitnelerin, musibetlerin men-şe'ini haber vermiş ve doğu tarafına işaret ederek "Şeytânın boynuzunun doğduğu taraf" buyurmuştur. Peygambpr'in vefatından sonra meydana gelen fitnelerin hepsi doğu tarafından çıkmış bulunduğundan, bu haber Peygamber'-in mucizelerinden sayılır. Bu haber belki bütün insanlığın başına gelecek büyük fitnelerin istikbâldeki çıkış yerini de bildirmektedir... Şeytânın boynuzu ta'bîri Je temsildir.
[102] Başlığa uygunluğu "Çünkü şeytânlar o zaman dağılırlar" sözündedir. Buradaki emirlerin hükmü nedir? dersen, derim ki: Bunların hepsi dünyevî yararlan öğreten, irşâd eden mendûb emirlerdir. îcâb yânî vâcib kılma emirleri değildir. Mü'minlerirbu emirleri yerine getirmeleri yakışır. Bunları yerine getirenler, zararlardan selâmette olurlar.. (Aynî).
[103] Başlığa uygunluğu son cümlelerindedir. Bu hadîs daha geniş bîr metinle İ'tikâf ta da geçmişti.
[104] Başlığa uygunluğu açıktır. Nevevî şöyle demiştir: "Bu, Allah'ın dînini anlamayan ve pâk şerîatin nurları ile temizlenip aydınlanmayan kimsenin sözüdür. Belki bu münafiklardan yâhud câhil bedevilerdendir" (Kastallânî).
Yânî bu istiâzenin delillere mahsûs olduğunu sanan ve gazabın şeytân tarafından atılan fitne ve fesâddan ileri geldiğini anlamayacak derecede câhil olan bir kimsenin sözüdür...
[105] Bu hadîs, aynı bâbda bundan önce biraz değişik sened ve metinle geçmişti.
Hadîsin sonunda verilen senedi bildirmenin fâidesi, Şu'bc'nin bu hadîs hakkında iki üstadı olduğudur (Kastallânî).
[106] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Namaz Kitabı; "Esîr yâhud borçluyu mescidde bağlama bâbı"nda bâzı farklarla geçmişti. Hadîsin devamı şöyledir: "Sabah olunca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleyman ibn Davud'un: Ey Rabb Um, beni mağfiret et. Bana öyle bir mülk ver ki, o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdlan ihsan eden Sen 'sin Sen (Sâd-35) duasını hatırladım da, onu köpek gibi kovdum".
[107] Bu da Namaz Kitâbı'nın sonlarında geçmişti.
[108] Allah onu ve annesi Meryem'i şu duâ bereketiyle korudu: "... Rabb'İm, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım, dedi" (Âlu İmrân: 35-36).
Bu ve bundan sonraki hadîslerle başlık arasındaki uygunluk açıktır, ayrıca belirtmeğe hacet yoktur.
[109] Buhârî bu hadîsi burada çok kısa getirdi. Huzeyfe ile Ammâr'ın fazlı bâbı'nda, bundan daha bütün olarak getirmiştir
[110] Buhârî bu hadîsle, bundan önceki rivayette Ebu'd-Derdâ'nın sözünden kasde-dİIenin Ammâr ibn Yâsir olduğunu beyân etmiştir. Bu Ammâr, İslâm olmakta öne geçenlerden ve hakkında "Kalbi îmân üzere sabit ve mutma'in olduğu hâlde zorlamaya uğratılanlar müstesna..." (en-Nahl: 106) âyeti inmiş olan sahâbîdir.
[111] Buhârî bu ta'lîki, "Meleklerin zikri bâbi"nda, yine ÂİŞe'den senedli olarak getirmişti.
[112] Buhârî bu esneme hadîsini Sahih 'inin birkaç kitabında değişik senedlerle getirmiştir. Peygamber esnemeyi sevmediği için, onu şeytândandır buyurdu. Çünkü esneme ancak beden ağırlığı, doluluğu, tenbelliğe ve uykuya meyli ile birlikte meydana gelir... (Aynî).
[113] İbn İshâk'in yanında şu ziyâde vardır: Huzeyfe: Babamı öldürdünüz, dedi. Onlar: Vallahi biz onu tanımadık, dediler ve doğru söylediler. Bunun üzerine Huzeyfe: Allah sizlere mağfiret eylesin, dedi. Rasûlullah Yemân'ın diyetini ona vermek istedi. Huzeyfe babasının kan bedelini müslümânlara sadaka yaptı. Hu-zeyfe'nin bu fiili Rasûlullah katında Huzeyfe'nin hayrım artırdı. Buhârî bu hadîsi Mağâzî'de ve Diyetler'de de getirmiştir. Baba oğul bu iki sahâbînin hal tercemeleri kısaca şöyledir: Huzeyfe (R) Yemân lakabiyle şöhret bulan Hısl veya Huseyl İbn Câbir el-Absî'nin oğludur. Her ikisi de büyük sahâbilerdendir. Hısl ibn Câbir nasılsa bir aralık birini öldürmüş olduğundan memleketinden kaçıp Medine'ye sığınmış ve Evsîler'den Abdu'i-Eşhel oğullan himayesine girmiş ve onlara yemînli dost olmuştur. Evs ile Hazrec, aslında Yemen'den gelme olduklarından Yemâ-nî'dirler. İşte Hısl bu Yemânîlere katıldığı için kavmi tarafından kendisine "Yemân" lakabı verilmiştir. Baba oğul kıdemli müslümânlardan oldukları hâlde Bedir gazasına katılamamışlardır. Oraya giderlerken yolda Kureyş müşriklerinin eline düşmüşlerdir. Müşrikler: Siz Muhammed'in yanına gidiyorsunuz, diye kendilerine ilişmek istemişlerse de onlar inkâr ettiklerinden, Medîne'ye gidecek lerine ve Rasûlullah ile birlikte harbe girmeyeceklerine Allah adına yemîn ederek ahd ve peymân vermedikçe yakayı kurtaranı amışiardır. Kurtulduktan sonra Peygamber'in yanına gelerek keyfiyeti arzetmişler. Peygamber onlara: "Burada durmayın, Medine'ye gidin" emrini verdiği için, o muharebede bulunamamışlardır.
Uhud gazasında Rasûlullah Hısl ile Abdu'l-Eşhel oğullan'ndan Sabit ibn Vakş'ı -yaşlan İlerlemiş olduğu için- Medine'nin kârgir ve metîn binalarına kadınlar ve çocuklarla birlikte saklamıştı. Orada iken

müslümânların bozgun haberi gelmesi üzerine biri diğerine: "Biz bugün değilse yarın çukura gireceğiz. Burada öleceğimize harb meydanında şehâdet kazansak" demiş. Bu söz üzerine de her iki İhtiyar kılıçlarını sıyırarak müslümân mücâhidlere katılmışlar. Sabit ibn Vakş -kardeşi Rifâa ibn Vakş gibi- müşriklerin kılıçlarıyla şehîd olmuşlar. Hısl ibn Câbir'e gelince: Müslümanlar kendisini müşriklerden biri zannıyle -hatıra öyle geliyor ki, başlangıçta muhâriblerden olmadığı için o günkü şiân yânî parolayı bellemeden harbe girmiş olması hatâya sebeb olmuştur- yalın kılıç başına üşüşmüşler ve babasının uğradığı tehlikeyi görüp yanma koşan Huzeyfe, hadîste de belirtildiği gibi: "Aman! Ne yapıyorsunuz?" O babamdır, o babamdır!" deyinceye kadar işini bitirmişler, Huzeyfe bu hatâ katline karşı yalnız: "Yağfi-rullâhu lekum ve huve erhamu'r-rahimin" (Yûsuf: 92) demekle yetinmiş ve Peygamber tarafından ödenen diyeti bile müslümânlara sadaka etmek cömertliğini göstermiştir.

Huzeyfe Emîru'l-Mü'minîn Umer ibnu'l-Hattâb tarafından Selmân Fârisî'den sonra Medâini Kisrâ valiliğine ta'yîn olunup, ömrünün sonuna kadar o hizmette kalmıştır. Ölümü Hz. Usmân'ın katlinden ve Emîru'l-Mü'minîn Alî'ye bey'attan kırk gün sonradır. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân, Rasûlullah'ın sırlarının mahremi olup, münafıkların hâllerini ve ileride meydana gelecek fitnelerin tafsillerini en çok bilen zât idi. "Kıyamet gününe kadar olmuş, olacak şeyleri RasûÎullah bana söyledi" der imiş. Umer, Medine'de cenaze olsa Huzeyfe'yi gözetler, onu cemâat arasında görmezse ölünün münafik olmasından şübhe ederek namazını kılmazmış. Tirmizî'de Huzeyfe'den gelen rivayete göre, Rasûlul-lah'a: "Yâ Rasûlallah, birini halîfe etsen!" denilmiş. "Eğer ben bir halîfe nasb edersem, siz de ona itaat etmezseniz azaba uğrarsınız- Lâkin size Huzeyfe ne söylerse, sözüne inanız. Abdullah ibn Mes'ûd da Kur'ân'ı nasıl okutursa öylece okuyunuz" buyurmuştur (Tecrîd Ter., II, 383-384).

[114] Şu ma'nâca ki, musallîsağa sola dönerse, dönme ânında kendisine şeytân zafer bulup ibâdetten meşgul eder. Fiillerinde kâh (unutma) sehv, kâh yanılma vâki' olur. Çünkü kasdedilen şeyin gayrı ile meşgul olmuştur ve kalbi hâzır değildir. Bu fiil, razı olunmamış olduğu için şeytâna nisbet edilmiştir. Tayyîbî dedi ki: Bu kelâmın ma'nâsı şudur: Musallî sağa sola bakınca huşû'u gider. Huşû'un gitmesine istiare yoluyla şeytânın ihtilası {yânî kapıp alması) denilip, o fiilin çirkinlik derecesi tasvir buyurulmuştur.

Bu hadîs Namaz Kitâbı'nda, "Namazda sağa sola bakmak bâbı"nda da geçmişti.

[115] Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirmiştir: Biri Ebu'l-Mugîre yolu, ikincisi Süleyman ibn Abdirrahmân... yolu. Buhârî bunu keza Ta'bîr'de, en-Nesâî, el-Yevm ve'1-Leyle'de getirmiştir.

[116] Buhârî bunu böyle Duâlar'da; Müslim de Dualar Kitâbı'nda getirmiştir.

[117] Bu hadîste ve kardeşlerinde büyük birşey (bir ilim) vardır: Çünkü Yüce Allah, Rasülü'ne ma'nâların garîblerini tahsîs etmiş ve O'na eşyanın hakikatlerinden öyle şeyler açmıştır ki, onları beyân etmeye aklın kudreti kısa kalır ve onları idrâkten aklın gözü yorulur.

Bu hadîsin zahiri, şeytânın genizde gecelemesinin her uyuyan için hâsıl olmasını gerektirir. Bir de bunun Kursî Âyeti hadîsinde olduğu gibi zikirden herhangi bir duâ ile şeytânın şerrinden korunmayan kimselere mahsûs olması muhtemel olur (Kastallânî).

[118] Yânî cinnlerin varlığını beyân ve cinnlerin hayır ile sevaba nail ve şerr ile de ikaa-ba uğrayacaklarının zikri babı. îslâm âlimleri cirmi birçok yönlerden: cinnin varlığı; cinnin yaratılış başlangıcı; neden yaratıldığı; cinnler cisim midir, mü-cerred cevher midir; cinnin nevÎ'leri, niçin cinn denildiği; yerler içerler mi ve aralarında nikâhlaşma ve doğurma var mıdır; mükellef midirler ve haklarında teklife dayanan sevâb ve ikaab, mükâfat ve mücâzât var mıdır; sâlih ve fâsıkla-rı var mıdır; muhtelif suretlere girmeleri var mıdır; yönlerinden incelemişlerdir.

İns mukaabili olarak zikrolunan cinn, lâtîf cisim makûlesinden olduğundan, ona âid olan bahis böyle birçok şu'belere ayrılarak gayet şümullü bir surette incelenmiş ve cinnin varlığı hususu müstesna olmak üzere, bu konuların hepsi âlimler arasında birer ihtilâf yeri olmuştur. Buhârî sarihleri ve bilhassa şârih Aynî, bu ihtilâfları delilleri ile beraber nakletmiştir: Umdetu'l-Kaarî, VII, 285-290.

Ebû'l-Abbâs ibn Teymiyye şöyle demiştir: "Bütün İslâm fırkalanyle şâir milletlere ve kâfirlere mensûb zümreler cinnin varlığında ihtilâf etmemişlerdir. Vakıa İslâm-zümreleri arasında Cehmiyye ve Mu'tezile gibi cinnİ inkâr edenîer bulunduğu gibi, diğer ümmetler ve kâfirler arasında da İnkâr edenler vardır. Fakat milletlerin cumhuru bunu kabul ve i'tirâf etmişlerdir. Çünkü peygamberlerin cinnin varlığına dâir haberleri insana zarurî ilim ifâde edecek derecede mütevâtirdir" {Umdetu'l-Kaarî, VII, 285).

[119] Bu âyet, peygamberlerin hem "cinnleri, hem de insanları inzâr edip, ikaabdan sakındırdıklarına ve onların işledikleri hayır işlerinin çeşitli dereceleri bulunması da sevaba delâlet etmektedir.

Buhârî bu başlıkta şu âyetlere ve tefsirlerine de işaret etmiştir: "Doğrusu biz o hidâyetti (Kur'ân'ı) dinleyince ona îmân ettik. Kim de Rabb 7-ne îmân ederse, o ne bir ücret eksikliğinden, ne de bir haksızlığa uğrayacağm dan korkar. Gerçek kimimiz müslümânlar, kimimiz ise zulmedenlerdir..." (el-Cinn: 13-14).

"Bir de O'nunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular. And olsun ki biz-zât cinnler dahî onların behemahal (cehenneme) zorla getirileceklerini pek iyi bilmişlerdir"1 (es-Sâffât: 158).

"Onlar Allah'ı bırakıp, kendileri yardım edilecekler ümidiyle ma'bûdlar edindiler. Ki bunlar onlara asla yardım edemezler. (Bil'akis) kendileri bunlar için hazırlanmış bir sürü avenedir" (Yâsîn: 74-75).

Elmahlı Muhammed Hamdı Yazır, Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsirinde Cinn Süresi'nin başında doğu, batı ilim âleminde bu mes'ele hakkında gelen nasslar-la ileri sürülen fikirleri ve görüşleri naklederek çok kıymetli bilgiler toplamıştır: (VII, 5382-5395).

[120] Bu hadîs cinnin müezzin hakkında şehâdetleri sabit olduktan sonra, meleklerin de şehâdeti evleviyet yoluyla sabit demektir. Zîrâ "Cinn" lugât yönünden göze görünmeyen mevcûd olduğuna göre, medlulüne melâike de girer...

Bu hadîs Ezan Kitabı, "Ezân'da sesi yükseltmek bâbı"nda da geçti.

[121] Yemen'deki Nusaybîn cinnleri yedi yâhud dokuz kişi idi. Rasûlullah bir Tâif seferinde en-Nahl vadisinde sabân namazı kıldırıyordu. İşte o sırada bu cinnler Kur'ân'i işitmiş, kavimlerine gitmiş ve âyetteki sözleri söylemişlerdir. İmâm Ebû Hanîfe: Bu âyete göre mü'min cinnler için sâdece cehennemden selâmet vardır, sevâb yoktur, demiştir. İmâm Mâlik, İbn Ebî Leylâ, Ebû Yûsuf, Muhammed ise onlara da sevâb ve ikaabm terettüb edeceğini; Dahhâk da er-Rahmân: 56 âyeti gereğince cennete gireceklerini söylemişlerdir (Beydâvî, Medârik)

[122] Hepsinin hükmü, tasarrufu, idaresi O'ndadır (Beydâvî).

[123] Âyetin tamâmı şöyledir: "Onlar üstlerinde kanatlarım açarak kapayarak uçan kuşları da görmediler mi? Bunları o rahmeti herşeyi kaplayan Allah 'tan başkası tutmuyor. Şübhesiz ki O herşeyi hakkıyle görendir".

[124] Buhârî'nin bu hadîsi cinn bahsinde getirmesi, çok zehirli ve arkası iki çizgili olan azılı yılanla engerek yılanı suretine cinnin temessül etmemesi, ev yılanları suretine temessül etmesi i'tibâriyledir. Ve bu i'tibârla öldürülmesi nehyedilmiştir. Fakat Müslim'in, yine Ebû Saîd Hudrî'den bir rivayetinde: "Evlerinizde uzun ömürlü ev yılanları gördüğünüzde üç defa kovunuz.' Kaybolursa ne a'lâ; yoksa öldürünüz" buyrulmuştur. Bâzı âlimler de evde görülen yılanların öldürülme-mesi şehir evlerine mahsûstur; köy evlerinde öldürülür, demişlerdir

[125] Hadîsin burada verilen tarîklerini İmâm Müslim, Ahmed ibn Hanbel ve Bagâ-vî, Peygamber'e ulaştırılmış olarak rivayet etmişlerdir.

[126] Bu başlık, gelecek hadîsin bir parçasıdır. Böyle olunca hadîsin başlığa uygunluğu ve münâsebeti açıktır.

[127] İbn Mâce'nin rivayetinde Peygamber (S), Ümmü Hâni'ye: "Koyun edin! Çünkü o hayvanda bereket vardır" buyurmuştur.

Hadîsteki "Küfrün başı doğudadır" buyurulması hakkında ibn Hacer şöyle demiştir: Bu, Mecûsîler'in küfr ve şirkinin şiddetine işarettir. Çünkü İran diyarı ve Iraklılar'a tâbi' olan Arablar, hep Medîne'nin doğusunda bulunuyorlardı. O târîhte Farslılar dünyânın en kudretli, en mütekebbir bir milleti idiler; o derecede ki, onların şehinşâhlan Rasûlullah'm mektubunu yırtmak küstahlığında bulunmuş ve o târîhte İslâm'ın siyâsî hayâtına karşı fitne kapısı doğuda açılarak, İslâm eliyle söndürülünceye kadar devam edip durmuştur {Feîhu'l-Bârî, VI, 160).

[128] "îmân Yemenli'dir" cümlesi, îmân Yemen müslümânlarmın vicdanlarında yaşayan bir kanâattir, demektir. îmânın husûsî surette Yemenliler'e nisbet edilmesi, Yemen ahâlîsinin Rasûlullah'm da'vetine tereddüdsüz icabet etmiş olmalarındandır.

Bâzı âlimler de "îmân Yemenli'dir" cümlesini zahiri üzere almayarak, Ye-men'le murâd Mekke'dir; çünkü Mekke, Tihâme'dendir; Tihâme de Yemen kıt'-asmdan sayılmıştır, demişlerdir. Bâzıları da Mekke ile Medîne'dir. Çünkü îslâm nuru Mekke'de doğdu, Medîne'de yayıldı, demişlerdir. Bunlara göre Rasûlullah bu sözünü Tebûk'te söylemiştir. Ve Mekke ile Medîne'ye işaret etmiştir. Mekke ile Medîne, Tebûk ile Yemen arasında bulunduğu için, Tebûk'ten Yemen'e işaret edilerek mecazen Yemen nahiyelerinden sayılan Mekke, Medîne murâd olabilir (Umdetu'l-KaarV den özetlenmiştir).

[129] Kaadı Iyâd: Dualarımızı horoz öterken yapmamızın emredilmiş olması, meleklerin yapılan duaya âmin demelerini ve duacı mü'min hakkında şehâdet ve is-tigfâr etmelerini ve bu suretle dualarımızın kabul edilmelerini te'mîn içindir. Sa'lebî'nin rivayetinde Peygamber (S): "Üç sese Allah mahabbet eder: Horoz sesi, Kur'ân okuyan kişinin sesi, bir de seher vakti Allah 'a istiğfar edenlerin sesi" buyurmuştur.

Horozun diğer hayvanlarda bulunmayan bir özelliği vardır ki, o da gecelerde muntazam aralıklarla ötmesi, kronometre gibi hiç şaşmamasıdır. Dâvûdî şöyle demiştir: Horozda, bu hayvandan öğrenilmeğe değer beş şey vardır: Güzel ses, seher vakti erken kalkmak, cömertlik, cinsî kıskançlık, aile bereketi.

Horozun sesinin güzelliği yanında eşek sesi de o derece çirkindir; Allah'a sığınmaya lâyıktır...

[130] Bu hadîs küçük farkla 11. bâbda 87 rakamı ile geçmişti.

[131] Mesh, günahkâr bir kavmin Allah tarafından toptan maymun, domuz gibi bir hayvan cinsine çevrilmesidir ki, eski ümmetlerde vâki' olmuştur. Hadîste haber verilen de onlardan birisidir. "Fare deve sütü içmez de koyun sütü içer" fıkrası, İsrâîl oğulları'ndan olan o kavmin fareye çevrildiğinin delilidir. Şöyle ki: Devenin eti, sütü İsrâîl oğullan'na Allah tarafından haram kılınmıştı. Onlar deve sütü içmezlerdi. Farenin de içmemesi, onları bir yerde toplayan nokta oluyor. Ve bundan dolayı Peygamber bir ihtimâl olarak; "Sanmam ki o ümmet fareden başka bir hayvana çevrilsin...!" demiştir. Ka'bu'İ-Ahbâr aslında Yahûdî âlimlerinden idi. Bu cihetle Ebû Hureyre ona: Ben Tevrat okumuyorum; Peygamber'den işittiğimi söylüyorum, diye ta'rîz etmiştir.

Müslim'in Ebû Saîd Hudrî'den rivayet ettiği bir hadîste Rasûlullah'm yanında geçmiş ümmetlerden maymun ve domuz suretine çevrilenler zikrolunmuş, Peygamber: "Allah meshedilen ümmet için çoluk, çocuk, soy sop bırakmamıştır" buyurmuştur. Bu rivayetle Ebû Hureyre hadîsi arasında zıdhk vardır. Ebû Hureyre hadîsi mesh olunanların aynen devam ve tenasülünü ifâde ettiği hâlde, Ebû Saîd hadîsi nesillerinin devam etmediğini bildiriyor. Bu yüzden âlimler arasında görüş ayrılıkları vardır. Zeccâc Ebû İshâk ile İbnu'l-Arabî, bugün mevcûd olan maymunların, meshedilen ümmetin neslinden olduklarını iddia etmişlerdir. Cumhur ise Ebû Saîd hadîsiyle amel ederek, inkırazını kabul ve iki rivayeti şöyle cem' etmişlerdir: Rasûlullah evvelâ mesh olunan ümmetleri aynen devam eder sanarak, farenin meshedilen ümmetin aynen devam eden nesli olduğunu haber -vermiştir. Hadîsin metni bu zanm açıkça ifâde etmektedir. Sonra Rasûlullah'a, meshedilenin neslinin devam etmediği vahyedilmiştir...

[132] Bu iki hadîs Hacc Kitabı, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbi"nda da geçmişti

[133] Aynî şöyle dedi: Eğer bu hadîs yakında (105 rakamiyle) bunların iki ayrı sınıf olduklarına işaret ederek vâv harfi ile "İki çizgiliyi ve kuyruksuz engerek yılanım Öldürünüz" diye geçti; bu hadîs ise vâv'siz olup bunun bir tek sınıf olduğuna delâlet etti dersen, ben de derim ki: el-Kirmânî şöyle dedi: Vâv, iki zât arasını değil, iki vasf arasını cem' İçindir. Buna göre onun ma'nâsı: "Ebterlik vasi ile iki çizgili olma arasını toplayıcı olan yılan öldürün" demektir. "Ben kerîm adama ve mübarek hanesine uğradım" sözlerinde olduğu gibi. Keza iki sıfattan biriyle sıfatlananm öldürülrhe emri ile bunların her İkisiyle beraberce sıfatlananm öldürülme emri arasında zıdlık yoktur. Çünkü bu iki sıfat onda bazen birleşir, bazen ayrılırlar (Umdetu't-Kaarî, VII, 298).

[134] Bu bâb başlığı gelecek hadîsin bir parçasıdır, böyle olunca başlık ile hadîs arasında uygunluk vardır. Fakat bu bâb ile hadîslerinin bu kitâb ile uygunluğunda müşkillik vardır.

[135] Buhârîbu hadîsi Hacc Kitâbı'nda, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbı"nda bâzı küçük farklarla getirmişti. Buhârî burada hadîsin birkaç geliş yolunu da alt alta sıralayarak göstermiştir.

[136] Buradaki Abdullah ibn Umer ve Ebû Hureyre hadîsleri de Şırb Kitâbı'nda geçmişti. Ebû Hureyre'ninkini Müslim de getirmiştir

[137] Bu karınca yuvasını yakan peygamberin kıssası da küçük bir farkla Cihâd KİtâÂ-bı, "Müşrik, müslümâm yaktığı zaman bâbı"nda geçmişti.

[138] Başlık, gelecek hadîsin hemen hemen aynı olduğu İçin, uygunluk tamdır.

[139] Mısırlı Mahmûd Kemâl ve Muhammed Abdülmü'min Hüseyin adlarındaki iki doktorun bu Sinek Hadîsi hakkında bir araştırma yazılan vardır. Bu araştırma yazısını da içine alan bir tedkîk yazısının sonuç kısmını özetle nakledelim: "Hulâsa: Bütün bu izahlardan anlaşılır ki:

1. Sinek pisliklere konar, ayaklanyle hastalık yapan mikroplar taşır.
2. Ondan sonra gelir yiyecek ve içeceklere konar, ayağındaki mikroplar bu yiyeceklere ve içeceklere bulaşır.
3. Yiyecek ve içeceklere konan sinek, bunların içine iyice daldırılmadan atılırsa, sineğin konduğu yerde mikroplar kalır. Bunları yiyen veya içen kimse, bilmeyerek kendi vücûduna bu mikropları geçirmiş olur.
4. Fakat sinek daldırılırsa ne olur? Sinek daldırılırsa bu daldırma harekeli, sineğin vücûdunda bulunan mantar hücresine basınç yapar. İçindeki tohumları ve sıvıyı sıkıştırır. Bu sıkışma neticesinde.hücre patlar, hücre içinden mikropları öldüren enzimler çıkar. Bunlar sineğin taşıdığı mikroplara saldırır, onları öldürür. Bu suretle yiyecek veya içecekler, hastalık yapan mikroplardan temizlenmiş olur.
5. Bilginler yiyecek ve içeceklere konan sineğin karnından, taşıdığı hastalığın devasının çıkması için daldırılmasını emreden Peygamber hadîsini bu suretle tefsir, etmiş oluyorlar. Bundan anlaşılıyor ki, modern ilim, Peygamber (S)'in haber verdiğini doğrulamıştır. (Sa'deddîn Raslan; Çev. Süleyman Ateş; "Allah'ın Rasûlü'nün Sözlerinde Tıbbî İ'câz", Hakses Mecmuası, Mayıs 1966, sayı: 17, s. 4-6).

[140] Bu hadîste Yüce Allah'ın kendinSen-bir ihsan olarak küçük bir amel karşılığında büyük günâhtan geçip affeylemesi vardır. Buhârî bunun bir benzerini Tahâ-ret'te ve Şirb'de de getirmişti

[141] Bu hadîs aynı kitabın 7. babında da geçmişti.

[142] Bu hadîsi Müslim, Buyu' Kitâbı'nda getirmiştir

[143] Bu hadîsle ondan sonraki, Ekincilik Kitabı, "Ekin için köpek edinme bâbi"nda geçmişti.

[144] Bu rivayette hadîs usûlü noktasından şu özellikler vardır:

a. Bu rivayetin, râvîlerin işitmesine dayanması,
b. İlk râvînin rivayetini yemîn ile te'yîd etmiş bulunması,
c. Sahâbînin sahâbîden rivayet etmiş olmasıdır ki, Sâib ibn Yezîd'in Şenûe Kabîlesi'nden olan Sufyân ibn Ebî Zuheyr'den rivayetidir. Bunların ikisi de sa-hâbîdir. Sâib küçük sahâbîlerdendir, onun babası da sahâbîdir. .

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

55 BEY'AT KİTABI

1. Bey'at Hakkındaki Rivayetler

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Biz Resûlullah (s.a.v.)'e (Emir ve yasaklarını) duyduğumuza ve (Allah'a, Resulüne ve ulul-emre) itaat edeceğimize dair bey'at ettiğimizde bize:
«— Gücünüzün yettiği hususlarda!» diye buyurdu.[1]

2. Rukayka'nın kızı Ümeyme (r.a.) der ki:
İslam üzere Resûlullah (s.a.v.)'a bey'at eden kadınlar arasında ben de geldim. Onlar şöyle dediler:
«— Ya Resûlullah, Allah'a hiç bir ortak koşmayacağımıza, hırsızlık yapmayacağımıza, zina etmeyeceğimize, çocuklarımızı Öldürmeyeceğimize, kendi tarafımızdan yapılmış bir iftirada bulunmayacağımıza, iyiliklerde sana karşı gelmeyeceğimize dair sana söz veriyoruz.» Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
<«— Gücünüzün yettiği hususlarda!» buyurdu. (1) Buharı, Ahkâm, 93/43; Müslim, İmaret, 33/22, no:90.
Onlar:
«— Allah ve Resulü bize, bizden daha merhametlidir. Ya Resûlallah, gel sana bey'at edelim» dediklerinde Resûlullah (s.a.v.):
«— Ben kadınlarla tokalaşmam, benim yüz kadına söylediğim söz, bir kadına söylediğim söz gibidir.» buyurdu.[2]

3. Abdullah b. Dinar şöyle rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.) Abdülmelik b. Mervan'a bey'at ettiğini bildiren mektubunda şöyle yazdı:
«— Rahman ve rallim olan Allah'ın adıyla! İmdi, Allah'ın kulu, mü'minlerin emin Abdülmelik'e:
Sana selâm olsun. Ben senin için kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamd ederim. Allah ve Resulünün emirleri üzerine gücüm yettiği kadar seni dinleyip itaat edeceğime söz veriyorum.»

---

[1] Buhari,Ahkam,93/43;Müslim,İmaret,33/22,no:90.
[2] Tirmizî, Siyer, 19/37; Nesaî, Bey'at, 19/18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.4 Bilgi vemede niyet kaynagi sunnet

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BOŞANMA BAHSİ
Talâk Lafizları, Zifafdan Önce Talâk, Akidden Ewel Talâk Ve Ay Başı Olan Kadının Talâkı
Karısını Baskı Altında Boşayan Kişinin, Mecnunun, Sarhoşun Ve Kölenin Talâkı Ve Diğer Meseleler
HUL' (kadının bir bedel karşılığında kocasından boşamasını istemeyi),
ÎLÂ' (kocanın karısına dört ay veya daha fazla bir zaman yaklaşmamaya yemin etmesi)
VE ZIHÂR (kocanın karısına "sen benim anam, bacım gibisin" yahut "sen benim anamsın, bacımsın" diyerek kendisine haram kılması)
Lian (Karşılıklı Lanetleşme) Çocuğun İlhakı Ve Lakit (Buluntu Çocuk)
İddet, İstibra
(Boşandığı kocası ölen kadının hamile olup olmadığının anlaşılması için bekletilmesi),
Matem Tutma Ve Çocuk Bakımı
TAHRİC

BOŞANMA BAHSİ

Talâk Lafızları, Zifafdan Önce Talâk, Akidden Evvel Talâk Ve Ay Başı Olan Kadının Talâkı

4365- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"(Adam karısına) Tek ağızla (bir defada) «Sen üç kere boşsun» derse bu, bir talâk sayılır." [Ebû Dâvud][1]

4366- Rezîn'in rivayeti: İbn Abbâs şöyle derdi:
"Eğer: «Sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun» derse bu, bir sayılır. Yeter ki bunlarla birinci söylediği «sen boşsun» sözünü vurgulamak isteyip ve kadınla da henüz gerdeğe girmemiş olsun."[2]

4367- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam gelip, ona karısını üç kere boşadığını söyledi. Cevaben ona dedi ki:
"Sizden biriniz yürür, ahmaklığa biner de, sonra şöyle der:
«Ey İbn Abbas, ey İbn Abbas! Allah şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'tan korkarsa ona mutlaka bir çıkış yolu kılar.'» Sana bir çıkış yolu bulamıyorum; sen Rabbine âsi oldun, kadın da senden talâk-ı bâin ile ayrılmış oldu. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur:
«Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda onların iddetlerini gözeterek boşayın ve sayın» (Talâk sûresi, 1)." [Ebû Dâvud][3]

4368- Mâlik radiyallahu anh'dan, ona ulaştığına göre:
Bir adam İbn Abbâs'a:
"Ben karımı yüz kere boşadım, ne dersin?" dedi. O ise şu cevabı verdi:
"Kadın senden üç talakla boşandı. Kalan doksan yedi ile de sen Allah'ın âyetlerini eğlenceye aldın."[4]

4369- Mahmûd bin Lebîd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi Ve sellem'e, bir adamın karışım bir kerede üç talâkla boşa-dığı bildirildi. Kızarak ayağa kalktı ve sonra şöyle buyurdu:
«Ben aranızdayken Allah'ın Kitabıyla mı oynanıyor?» Bir adam ayağa kalkıp dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Onu öldürmeyeyim mi?»" [Nesâî][5]

4370- Abdullah bin Yezîd bin Rukâne radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim, dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben karımı kesinlikle boşadım.»
«Sen bu sözle ne kastettin?» diye soranca "Bir kere boşamayı kastettim» dedim. «Allah'a yemin edebilir misin?» buyurdu. «Allah'a yemin ederim» dedim. «Öyleyse o, senin kastettiğin gibi (bir ke-re)dir» buyurdu." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][6]

4371- Mâlik radiyallahu anh'dan: Ömer'den, karısına: "İpin benim elimde değil, senin omuzundadır (serbestsin)" djyen kimse hakkında fetva istediler. Tavaf ediyorken Ömer sordu:
"Bu binanın (Kabe'nin) hakkı için bu sözünle neyi kastettin?" Adam cevap verdi:
"Eğer sen benden bu mekanın dışında (başka bir şeyin hakkı için) yemin etmemi isteseydin, doğru söylemezdim. Bu sözümle aynlmayı (talâkı) kastettim" dedi.
Bunun üzerine Ömer:
"Öyle ise o, kastettiğin gibidir" dedi.[7]

4372- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer, (karısına hitaben) haliyye (ipinden kurtulmuş deve olasm) diyen ve beriyye (kocadan kurtulmuş kadın olasm) diyen hakkında derdi ki:
"Bunlardan her birisi üç kere boşanmış sayılır." [Muvatta'][8]

4373- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Ali radiyallahu anh, karısına: "Sen bana haramsın" diyen adam hakkında: "Bu, üç talâktır" derdi.[9]

4374- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Kim karısını kendisine haram ederse bu, (boşanma ifade eden) birşey değildir."
Ondan sonra: "And olsun ki, sizin için Allah Resulünde güzel bir örnek vardır" âyetini (Ahzâb 21) okudu.[10]

4375- Diğer rivayet:
"Kişi karısını kendi üzerine haram kılarsa bu, keffâreti gerektiren bir yemin olur; keffâ-retini verir." Sonra ilgili âyeti okudu. [Buhârî ve Müslim][11]

4376- Nesâî'nin rivayeti: Adam ona dedi ki:
"Ben karımı kendime haram ettim."
Cevap verdi:
"Sen yalan söylüyorsun. O sana haram değildir." Sonra: "Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığını sen neden haram kılıyorsun?" mealindeki (Tahrim sûresinin ilk) âyetini) okudu ve:
"Sen en ağır keffâreti vereceksin, bir köle azat edeceksin" buyurdu.[12]

4377- Mâlik radiyallahu anh'dan: Bir adam İbn Ömer'e gelip dedi ki: "Ben boşama yetkisini kanma verdim. O da kendini boşadı, ne dersin?" İbn Ömer dedi ki: "Sanırım o (kadının) dediği gibidir." Bunun üzerine dedi ki: "Ey Ebû Abdurrahman, böyle yapma!" "Bunu ben değil, sen yaptın" dedi.[13]

4378- Nâfi'den nakledilen diğer rivayet: İbn Ömer, boşanma işini karısının kararına havale eden adam hakkında şöyle derdi:
"Hüküm, kadının verdiği hükümdür. An-
cak kocası kabul etmeyip de: «Ben üç talâk kastetmedim, sadece bir talâk kastettim» derse, yemin ettirilir, kadın iddetinde kaldığı sürece, adam ondan daha çok söz sahibi olur."[14]

4379- Hammâd bin Zeyd radiyallahu anh'dan:
Eyyûb'e dedim ki: "(Karısına:) «İşin kendi elindedir» diyen adamın sözünden üç talak lazım geldiğini, Hasan'dan başka kimsenin söylediğini biliyor musun?"
"Hayır" dedi. Sonra "Bağışla Allahım! Ancak bu hususta bana Katâde, İbn Semu-re'nin azatlısı Kesîr tarikiyla, Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den şunu naklettiğini biliyorum: "(Kadın kendisini boşar-sa) üç talâk vâki olur" dedi. m Eyyûb dedi ki: "Kesîr'e rastladım, (bu hadisi) sordum, fakat bunu bilemedi. Sonra Ka-tâde'ye döndüm ve durumu anlattım. Onun unutmuş olduğunu söyledi." [Sünen ashâh.][15]

4380- Mesrûk radiyallahu anh'dan:
"O beni seçtikten sonra bir yahut yüz ya da bin kere boşanmayı eline verip serbest bırakmama hiç aldırmam. Âişe'ye sordum; şu cevabı verdi:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi boşanma hususunda muhayyer bıraktı, biz kendisini seçtik, bu talâk oldu mu? (hayır!)»" [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][16]

4381- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Hanımına: «(Boşanma) işin elindedir. İşinde serbestsin» derse, yahut karısını ailesine verir de onlar da onu kabul ederlerse bu, bir bâin talâk (kesin boşama) sayılır."[17]

4382- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, (karısına, sen bana) haram(sın demek) hususunda, eğer (bu sözüyle) talâk kastetmişse bu, talâk sayılır; aksi halde yemin olur." [İkisi de Taberânî'ye aittir.][18]

4383- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında kişi, gerdeğe girmeden önce karısını üç kere boşadığı zaman, onu bir talâk sayarlardı. Ebû Bekr'in, zamanında hatta Ömer'in hilâfetinin ilk senelerinde de bu böyle idi.
İnsanlar bunu dillerine dolayıp işi azıtınca, Ömer şöyle dedi:
«Artık onların aleyhine (bunu üç talâk) olarak kabul ediyor ve geçerli kılıyorum»."
[Müslim, Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][19]

4384- O ve Mâlik, İbn Abbâs ve Ebû Hureyre'den:
"Zifafa girmeden önce, karısını üç talâkla boşayan adam hakkında kendilerine sorulan soruya şu cevabı verdiler:
«Başka bir adamla evlenmedikçe, onu alamaz»."[20]

4385- Rezîn'in rivayeti: İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve İbn Amr bin el-Âs dediler ki:
"Bir talâk uzaklaştırır, üç talâk haram kılar, ancak evlendikten sonra durum değişir.
Zifafa girilmeden önce, bir kere boşanan kadında iddet sözkonusu olmadığı gibi, üç kere boşananda da iddet yoktur. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur:
«Ey iman edenler, mü'min kadınlarla nikahlanıp onları, temasta bulunmadan boşadı-ğınızda, onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur.» (Ahzâb, 49)
Yalnız mut'ası verilir ki, o da adı konan mehrin yarısıdır. Eğer mehrin adı konmamış-sa o zaman mut'a verilir. Mehir lazım gelmez."[21]

4386- Malik radiyallahu anh'dan; Ömer, oğlu Abdullah ile onun oğlu Salim, ayrıca İbn Mes'ûd, el-Kâsım bin Muhammed, İbn Şihâb, Süleyman bin Yesâr hepsi şöyle derlerdi:
"Kişi, evlenmeden önce (evleneceği) kadını boşayacağına dair yemin edip sonra yeminini tutmasa, evlendiği zaman o kadını boşaması lazım gelir."[22]

4387- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O, "Evleneceğim her kadın boştur" diyen "Eğer bu kimse, kadının mensup olduğu kabileyi ya da muayyen bir kadını ismen belirterek zikretmemişse, onun bu sözüne bir şey lazım gelmez" derdi. [Mâlik][23]

4388- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ancak malik ve sahip olduğun (kadın) hakkında boşama sözkonusu olur. Ancak mâlik ve sahip olduğun köle hakkında azat etmek sözkonusudur. Ancak mâlik ve sahib olduğun mal için alış veriş sözkonusu olur." [Ebû Dâvud ve Tirmizt][24]

4389- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah, boşanmayı evlilikten sonra kılmıştır." [Buhârî]
Ayrıca, sahâbi ve sahabe dışında tam yirmi dört kişinin ismini zikrederek, bunların hepsinin "Evlenmeden önce boşanma yoktur" dediklerini söyledi.[25]

4390- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, hanımını âdet halinde boşamış. Bu durum, Ömer'e bildirilince, kızmış ve şöyle demiş:
«Söyleyin ona hanımına dönsün. Temizlenip hayız oluncaya dek, sonra tekrar hayız olup temizleninceye kadar onu tutsun. Ondan sonra boşamak isterse, ona dokunmadan (onunla cinsî ilişki kurmadan) boşasın. İşte Allah Azze ve Celle'nin emrettiği iddet budur»."[26]

4391- Onun rivayetlerindendir: "Abdullah b. Ömer, bir kere boşamıştı. Talâğı (bir olarak) hesaba katıldı. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ona emrettiği gibi karısına döndü."[27]

4392- Bir diğer rivayet: "Söyle ona; hanımına dönsün, sonra temizken ya da hamile iken onu boşasın!"[28]

4393- Bir diğer rivayet: Abdullah (bin Ömer)'e bu konu sorulduğu zaman, şöyle derdi:
"Sen hanımını bir kere veya iki kere boşa-dıysan, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem işte bana bunu emretti. Eğer sen onu üç kere boşadın ise, başka bir adamla evlenmedikçe kadınla evlenmen haram olur. Hanımını Allah'ın emri dışında boşadığından dolayı da Allah'a âsi gelmiş olursun."[29]
4394- Bir başka rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (ilgili âyeti) okudu: «Ey Peygamber kadınları boşadığınız zaman onları iddetlerine doğru bosayın»." (Talâk, 1).[30]

4395- Başka bir rivayette: İbn Ömer'e: "(Kadın hayız halindeyken yapılan) bu talâk sayılır mı?" diye sorduklarında, şu cevabı verdi:
"Ne demek, (insan) acziyet gösterip ahmaklık etse de (hiç vuku bulan talâk gider) mi?" [Altı hadis imamı.][31]

Karısını Baskı Altında Boşayan Kişinin, Mecnunun, Sarhoşun Ve Kölenin Talâkı Ve Diğer Meseleler

4396- Abdurrahman bin Zeyd bin el-Hat-tâb'ın azatlısı Sabit bin el-Ahnef radiyallahu anh'dan:
"O, mevlâsı olan Abdurrahman'in ümmü veledi (cariyesi) ile evlendi. Bunun üzerine Abdullah bin Abdirrahman onu çağırdı. Yanına girdiğinde, iki köle, iki demir zinciri bir de kamçı ile karşılaştı. Ona dedi ki:
«Onu boşa, aksi halde kendisine yemin olunan Allah için bu elimdekilerle sana yapacağımı yaparım.» Bunun üzerine:
«O benden bin kere boştur» dedi. Çıktı gitti ve bunu İbn Ömer'e sorunca, kızarak şöyle dedi:
«Bu, zorla olduğu için talâk sayılmaz.»
Adam, bu meseleyi sonra İbnü'z-Zü-beyr'e sordu. Bunun üzerine:
«O haram olmamıştır, haydi ehline (karına) dön!» dedi.
İbnü'z-Zübeyr, Medine emîri olan Câbir bin el-Esved'e, Abdullah bin Abdurrahman'ı cezalandırması için bir mektup yazdı. Sabit, Medine'ye geldi; İbn Ömer'in bilgisi dahilinde hanımı kendisine hazırlandı. (Hatta İbn Ömer) onun düğün yemeğinde bulundu."
[Mâlik, bunu daha uzun bir metinle rivayet etti.)[32]

4397- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bunamış ve akıl hastası olanların dışında, her boşanma caiz ve geçerlidir." [Tirmizî][33]

4398- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "(Iğlâkta) öfkeli bir halde ne talâk vardır ve ne de itâk (köle azadı)."
Ebû Dâvud "ğalak, öfke manasınadır" dedi.[34]

4399- Osman radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Sarhoş ve mecnunun talâkı sayılmaz." [Buhârî][35]

4400- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: "Vesveselinin talâkı caiz değildir." [İkisi de Buhârî'ye aittir. Bir bâb başlığında yer almıştır.][36]

4401- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cariye'nin talâkı ikidir. İddeti ise iki hayız müddetidir." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][37]

4402- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: O, derdi ki:
"Köle, karısını iki kere boşadığı zaman, başka biriyle evlenmedikçe (kadın) ona haram olur. Boşanılan kadın hür olsun, cariye olsun fark etmez."
Hür kadının iddeti üç hayız; cariye olan kadının iddeti ise iki hayızdır." [Mâlik][38]

4403- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki:
"Bir kölenin nikâhında köle bir kadın vardır. Onu iki kere boşadı; sonra her ikisi de azat edildi. Onu (kadınla evlenmek) istemeye hakkı var mıdır?"
"Evet. Çünkü bu takdirde onun bir talâk hakkı daha vardır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem böyle hükmetmiştir" cevabını verdi.

[Ebû Dâvud ve Nesâî]
el-Hattâbî der ki: "Bildiğime göre hiç kimse bu görüşte bulunmamıştır. İsnadı hakkında da menfi sözler sarfedilmiştir."[39]

4404- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer şöyle derdi: "Kim kölesine, evlenme izni verirse, artık boşamak kölenin elinde olur. Karısını boşamak ondan başka hiç kimsenin elinde olmaz. Kişi, kölesinin cariyesini ya da cariyesinin cariyesini alırsa, bunda bir sakınca yoktur." [Mâlik][40]

4405- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Cariyenin boşanması şu beş suretle vâki olur: Azat edilmesi, kocasının onu boşaması, efendisinin onu satması, efendisinin onu hibe etmesi ve bir de mirası." [Rezîn][41]

4406- Âişe radiyallahu anh'dan, dedi ki: "İki kölemi azat etmek istedim; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kadından önce, adamı azat etmemi emretti." [Ebû Dâvud ve Nesâî][42]

4407- Rezîn şunu ilave etti: "Kadının muhayyerlik (erkeği kabul ve reddetme) hakkı olmaması için."[43]

4408- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "(Cariye) Berîre'de üç sünnet vâki olmuştur: Azat edildi. Kocasını tercih edip etmemede muhayyer bırakıldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Velâ hakkı azat eden içindir.»
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içeri girdi; tencere kaynıyordu. Kendisine ekmek ve ev katıklarından bir şey sunuldu.
«Tencerenin kaynadığını görüyorum» deyince; şöyle dediler:
«Evet ama o, Berîre'ye sadaka olarak verilen ettir. Sen sadaka yemezsin ki.»
«O, ona sadakadır; bize ise hediyedir» buyurdu."[44]
4409- Diğer rivayette: "Kocası hür idi" diye geçer.
Buhârî, bu hadisin munkatı' olduğunu söyledi. Ve İbn Abbâs'in "Onu (kocasını) köle olarak gördüm" sözünün rivayet olarak daha sahih olduğunu ifade etti. [Altı hadis imamı.][45]

4410- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Berire'nin kocası Muğîs adında bir köle idi, Azat edildikten sonra kocasından ayrı kaldığı için sanki şimdi onun (kocasının) yaşlan sakalına akmış, (karısının) arkasında dolaştığını görür gibiyim. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demişti:
«Ey Abbâs! Muğis'in Berîre'ye olan aşkına karşılık Berire'nin ona olan nefretine hayret etmiyor musun?»
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Berîre'ye dedi ki:
«Ona (kocana) dönsen iyi olur.»
«Bunu sen bana emrediyor musun?" diye soranca,
«Ben sadece onun lehine şefaat ediyorum» dedi. Berîre de şu karşılığı verdi:
«Bu hususta benim ona ihtiyacım yoktur»." [Buhârî ve Sünen ashabı.][46]

4411- Abdullah b. Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Sünnete uygun boşama, kadın temizken (hayızdan temizlenince) onu, cinsî ilişki kurmadan bir kere boşamaktır. Sonra tekrar hayız olup temizlenince bir kere daha boşar. Ondan sonra kadın, bir hayızla iddet bekler." [Nesâî][47]

4412- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Herhangi bir kadını kocası bir veya iki
talâkla boşayıp helâl oluncaya (iddeti bitinceye) kadar onu bırakırsa, sonra o kadm başka bir adamla evlenir de, sonra o adam ölür ya da onu boşarsa, sonra ilk kocasına dönerse, kalan bir talâk hakkı mahfuz olarak o, onun (ilk kocasının) yanında olur." [Mâlik]
Mâlik dedi ki: "İşte (bu meselede) hakkında ihtilâf olmayan sünnet budur."[48]

4413- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın en nefret ettiği helâl, kadın boşamaktır." [Ebû Dâvud][49]

4414- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınlar ancak şüpheden dolayı boşanırlar. Allah, zevk için boşayan erkeklerle, zevk için boşanan kadınları sevmez." [Bezzâr ile Mu'cemıı'l-Kebir ve'l-Evsat.][50]

4415- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ortada (ciddî) hiçbir şey yok iken herhangi bir kadın, kocasından boşanmak isterse, cennet kokusu ona haram olur." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][51]

4416- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "İnsanlarda şu (yaygın) bir âdet idi: Kişi kadını boşardı, iddeti biteceği zaman ona geri dönerdi; böylece yine o nikâhında kalırdı. Belki yüz kere veya daha fazla boşardı. Bu durum öyle ileri gitti ki, hatta kişi karısına şöyle dedi:
«Vallahi seni ne tam boşayacağım, ne de himayeme alacağım, ebedî şekilde böyle (muallakta) tutacağım.» Kadın da:
«Bu nasıl olur?» diye sordu. Cevap verdi:
«Seni boşarım; beklersin tam iddetin biteceği an sana dönerim.» Bunun üzerine kadın hemen Âişe'ye gitti ve bunu sordu. O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelinceye kadar cevap vermedi ve sustu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelince, durumu bildirdi. O da cevap vermeyip sustu. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: «Boşanma iki defadır. Ondan sonra ya iyilikle tutmak ya da iyilik yaparak bırakmak vardır.» (Bakara, 229)
Bunun üzerine halk, bundan sonra talâğı (yeniden) gözden geçirdi, bir kısmı boşadı, bir kısmı boşamadı." [Tirmizî][52]

4417- Sevr bin Zeyd ed-Düelî radiyallahu anh'dan, dedi ki:

"Kişi, ihtiyaç duymadığı ve tutmak da istemediği karısını sırf ona zarar vermek için boşar, sonra ardından tekrar ona dönerdi. Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: «Haklarına tecavüz etmek için, onları zararlı olacak şekilde tutmayın. Böyle yapan şüphesiz kendine yazık etmiş olur.» (Bakara, 231) Allah böylece onlara öğüt vermiştir." [Mâlik][53]

4418- İmran bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Ona, karısını boşayıp, hiç kimseyi karısını boşadığına veya ona döndüğüne dair şahit göstermeden karısıyla cinsî ilişkide bulunan kimse hakkında sordular. Bunu yapan adama şu cevabı verdi:
«Sünnete muhalif olarak boşadın, sünnete muhalif olarak ona geri döndün. Onu boşarken de, dönerken de, şahit göster, bir daha da onu (şahit tutma işini) bırakma!»" [Ebû Dâvud][54]

4419- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadının kız kardeşinin tabağındakini boşaltmak (yani kocasından ayırmak) ve kendisi evlenmek için boşanmasını istemesi doğru olmaz. Ona mukadder olan, onun da başına gelir." [Altı hadis imamı.][55]

4420- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şeyin ciddîsi de ciddîdir, şakası da ciddidir: Nikâh, talâk ve (bir defa boşadığı karısına dönme) ric'at." [Tirmizî ve Ebû Dâvud][56]

4421- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan: Ondan aynısı rivayet edildi, ancak şu farkla: "Ric'at yerine ıtk = köle azat etmek" kelimesi yer almaktadır. [Rezîn][57]

4422- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hafsa'yı boşadı, sonra ona rücû etti (döndü)." [Ebû Dâvud ve Nesâî][58]

4423- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hafsa'yı boşadı. Ömer bunu duyunca, başına toprak koyup:
«Ey Hattabm oğlu! Bundan sonra artık Allah sana değer vermez» dedi.
Bunun üzerine Cibril Aleyhisselam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip:
«Allah, Ömer'e acıdığı için sana, Haf-sa'ya dönmeni emrediyor» dedi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de. İsnadında Amr bin Salih el-Hadremî adlı râvi vardır.][59]

4424- Ömer radiyallahu anh'dan: Ona bir adamla hanımı geldi. Adam dedi ki: "Hanımımı boşadım. Sonra kendisine rücû ettim." Kadın ise şöyle dedi: "Beni boşadı, üçüncü hayızımın sonuna kadar beni bıraktı, kan kesildi. Yıkanmak için suyumu hazırlayıp koydum. Kapımı kapattım, elbisemi çıkardım, (bu kocam) kapıyı çalıp şöyle seslendi: "Sana rücû ettim, sana rücû ettim." Bunun üzerine yıkanmayı bırakıp elbisemi giydim."
Ömer, İbn Mes'ûd'a: "Ey İbn Ümmi Abd, buna ne dersin?" diye sordu. İbn Mes'ûd şöyle dedi:
"Sanırım adamın buna (karısına dönmeye) hakkı vardır. Çünkü üzerinden henüz bir namaz vakti geçmemiş." Ömer de dedi ki:
"Ne güzel söyledin. Benim görüşüm de budur." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de][60]

4425- Amr bin Şuayb radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın kocasının kendisini boşadığmı iddia ederse ve buna adil bir şahit getirirse, kocasına yemin ettirilir. Eğer aksine yemin ederse, şahidin şahitliği bâtıl olur. Eğer yeminden kaçınırsa, onun bu yeminden kaçışı diğer bir şahidin yerini tutar ve boşaması geçerli kılınır." [İbnMâce][61]

HUL' (kadının bir bedel karşılığında kocasından boşamasını istemeyi),
ÎLÂ' (kocanın karısına dört ay veya daha fazla bir zaman yaklaşmamaya yemin etmesi)
VE ZIHÂR (kocanın karısına "sen benim anam, bacım gibisin" yahut "sen benim anamsın, bacımsın" diyerek kendisine haram kılması)

4426- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ortada herhangi bir sebep yok iken bir kadın para karşılığında kendini adama boşatırsa, o kadın cennet kokusunu bulamaz."[62]

4427- Diğer rivayet: "Kendilerini para veya herhangi bir mal karşılığı boşatan kadınlar, münafıkların ta kendileridir." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][63]

4428- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: Sabit bin Kays bin Şemmâs'ın karısı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ahlâk ve din yönünden Sabit'i kınamıyorum, müslüman olarak onun kocalık haklarını inkâr etmeyi de hoş görmüyorum." Şöyle buyurdu:
"Onun sana (mehir olarak) verdiği bahçesini geri verir misin?"
"Evet." dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sâbit'e: "Haydi bahçeyi ver ve onu iki kere boşa!" buyurdu. [Buhârî ve Nesâî][64]

4429- Ebû Davud'un Âişe'den rivayetinde ise: "Sabit onu dövdü ve omuzunu kırdı" ibaresi geçer.[65]

4430- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarından birinin yanına bir ay girmeyeceğine dair yemin etti. Yirmi dokuz gün geçince sabah erken ya da öğleden sonra onların yanına gitti. Ona denildi ki: «Ey Allah'ın Ne-bîsi! Onların yanına bir ay girmeyeceğine dair yemin etmiştin.» Şöyle buyurdu: «Ay bazen yirmidokuz gün çeker»." [Buhârî ve Müslim][66]

4431- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Bakara sûresinin 226. âyeti hakkında) dedi ki:
"Dört ay geçince, ona (boşadığına) ya rü-cû etmek ya da boşamak için durdurulur. îlâ yapan onu boşayıncaya kadar ona (kadına) bu

müddetin dolmasıyla (erkeğin aleyhine) boşanma vâki olmaz." Bu hüküm, Osman, Ali, Ebu'd-Derdâ, Âişe ve sahabeden oniki kişiden de nakledilmiştir.[67]

4432- Diğer rivayet: "Bu müddet geçtikten sonra, Allah'ın emri doğrultusunda onu ya iyilikle tutar ya da talâğa karar verip boşar." [Mâlik ve Buhârî][68]

4433- Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bir kimse, karısıyla, çocuğu sütten kesip ayınncaya kadar cinsî ilişkide bulunmayacağına dair yemin ederse, bu îlâ sayılmaz. Duyduğuma göre Hz. Ali'ye bunu sormuşlar da bu tür yemini îlâ saymamış."[69]

4434- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kadınlarından bir kısmıyla cinsî ilişkide bulunmayacağına dair yemin etti, helâl olan şeyi haram etti. Sonra bu yemine keffâret verdi." [Tirmizî][70]

4435- Katâde radiyallahu anh'dan:
Ali, İbn Abbâs ve İbn Mes'ûd dediler ki: "(Yeminden sonra) dört ay geçerse kadın bir bâin (kesin) talâkla boşanır." [Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr'de][71]

4436- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Ben kanma zıhar yaptım. Keffâretini vermeden onunla cinsî temasta bulundum."
"Seni buna iten nedir? Allah seni esirgesin?"
"Halhalini (ayak bileziğini) ay ışığında gördüm (dayanamadım.)"
"Allah'ın sana emrettiğini yerine getirmedikçe ona yaklaşma!" buyurdu. [Sünen ashabı][72]

4437- Ebû Temîme el-Hüceymî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın karısına: «Ey kız kardeş!» dediğini duydu. Bunu hoş görmeyip onu böyle söylemekten alıkoydu." [Ebû Dâvud][73]

4438- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan: Ona sordular:
"Bir adam, falan kadınla evlenirsem hemen onu boşayacağım" derse hükmü nedir? O da şu cevabı verdi: "Bir adam «eğer falan kadınla evlenirsem onu kendime annemin sırtı gibi yapacağım» dediğinde (zıhar yaptığında), Ömer ona onunla evlenebileceğini; ancak keffâretini verinceye kadar ona yaklaşamıyacağını emretti." [Mâlik][74]

4439- Seleme bin Sahr el-Beyâdî radiyallahu anh'dan:
"Ben cinsî ilişki bakımından kadınlara kimsenin düşkün olamayacağı kadar çok düşkündüm. Ramazan ayı girdi, hanımımla cinsî ilişki kurabilirim diye korktum. Bu nedenle Ramazan ayı çıkıncaya kadar onu zıhâr ettim.
Derken bir gece o bana hizmet ederken, bir tarafı açıldı; dayanamadım onunla cinsî temasta bulundum. Sabah olunca kavmime bildirdim; «Haydi benimle beraber Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yürüyün» dedim. «Vallahi olmaz!» dediler.
Bunun üzerine ben tek başıma gittim ve durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdim; cevaben şöyle buyurdu:
«Ey Seleme! Sen bunu yaptın mı?»
«Ey Allah'ın Resulü! Ben bunu yaptım (iki kere). Allah'ın emrine razıyım ve ona tahammül edeceğim. Allah'ın sana gösterdiği şeyin doğrultusunda hükmünü ver!» dedim. Şöyle buyurdu:
«Bir ense (köle) azat et!»
«Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ondan başka hiçbir kölem yoktur» dedim ve enseme vurdum.
«Hiç aralıksız birbiri ardınca iki ay oruç tut!" dedi.
"Bu benim başıma oruç sebebiyle gelmedi mi?» dedim.
«Öyleyse bir vesak hurmayı altmış yoksul arasında dağıt!»
«Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, yemeksiz sabahladık. Hiçbir şeyimiz yoktur.»
«Haydi öyleyse Züraykoğullarının zekât tahsildarına git te sana versin, ve ondan bir vesak hurmayı altmış fakir arasında dağıt, kalanını da ailenle beraber sen ye» buyurdu.
Kavmime dönüp, şöyle dedim:
«Sizden sıkıntı ve kötü düşünce gördüm, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'de ise, genişlik ve güzel düşünce gördüm. Sizin sadakalarınızın bana verilmesini emretti»."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud.][75]

4440- Huveyle bint Mâlik bin Sa'lebe ra-diyallahu anhâ'dan, dedi ki:
"Kocam, Evs bin es-Sâmit zıhar yaptı (beni annesinin sırtına benzetti). Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayete geldim. Bunun üzerine o, benimle tartışıyor ve şöyle diyordu:
«Allahtan kork! O senin amcanın oğludur.» Yanından Kur'ân'dan şu âyetler ininceye dek ayrılmadım: «Allah, kocası hakkında seninle mücadele eden (kadının) sözünü işitti.» —âyeti zıhânn keffâretini bildiren âyete kadar—. (Sonra) şöyle buyurdu:
«Bir köle azat eder.» Dedim ki:
«(Parasını) bulamaz.» Dedi ki:
«İki ay oruç tutar.» Dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! O yaşlı bir adamdır, takat getiremez.»
«Öyleyse altmış fakiri doyursun» deyince, şöyle dedim:
«Onun tasadduk edecek bir şeyi yok!»
«Öyleyse ben ona bir zenbil hurma verip yardım edeyim.» Dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Bir zenbil hurma da ben veririm.»
«iyi yaptın, haydi şimdi git; bu iki zenbil hurmayı yoksullara dağıtıp yedir; sonra da amcanın oğluna dön!» buyurdu."
(Bu hadisi nakleden ravilerden Yahya bin Âdem), "Arak altmış sa'dır" dedi.[76]

Lian (Karşılıklı Lanetleşme) Çocuğun İlhakı Ve Lakit (Buluntu Çocuk)

4441- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Hilâl bin Ümeyye, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda kansına iftira atarak onun Şerîk bin Sehmâ ile cinsî ilişkide bulunduğunu iddia etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
"Ya şahit getireceksin ya da sırtına kamçı yiyeceksin?"
"Birimiz hanımının üstünde bir adam görürse şahit mi arayacak?" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tekrarladı:
"Ya şahit bulacaksın, ya da sırtına kamçı yiyeceksin."
Bunun üzerine Hilâl kendini şöyle demekten alamadı:
"Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ben doğru söylüyorum. Allah muhakkak hakkımda, sırtımı kamçıdan kurtaracak bir hüküm indirecektir."
Çok geçmeden "Vellezîne yermûne ezvâcehum... -es-sâdıkîn'e kadar- (=Kanlarına zina isnâd eden ve kendinden başka da şahitleri bulunmayan kimseler)" âyeti nazil oldu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen haber gönderip onları getirtti. Hilâl şahitlik etti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Allah mutlaka birinizin yalancı olduğunu söylüyor, içinizden tevbe edecek yok mu?"
Sonra kadın (Hilâl'in karısı) ayağa kalkıp (dört kere) şehâdette bulundu; beşinci şehâdete gelince, şöyle dedi:
"Eğer o (kocasını kastediyor) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın azabı onun (kendisini kastediyor) üzerine olsun" dedi. Kadına dediler ki: "Şayet yalancı isen bu söz büyük azabı gerektirir." Bunun üzerine kadın durduğu yerde şöyle sarsılıp sendeledi. Geriye döndü, döneceğini sandık, şöyle dedi: "Ben kesinlikle kavmimi bir daha rezil etmem." Ondan sonra çekip gitti (yalanına devam etti). Ardından Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Dikkat edin (kadını gözetin); eğer iki gözü sürmeli, poposunun iki tarafı da etli (uylukları geniş), ayakları dolgun çocuk doğurursa anlayın ki o çocuk Şerîk bin Semhâ'dandır."
Hakikaten de o nitelikte bir çocuk doğurdu.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Allah'ın kitabında (Hân yapanlara ceza verilmeyeceği hakkında) bir hüküm geçmemiş olsaydı, onunla görülecek işim olacaktı (O kadına had tatbik ederdim."
[Buhârî, Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][77]

4442- Diğer rivayet: "Allah'ın tevbelerini kabul ettiği üç kişiden biri olan Hilâl, akşamleyin tarlasından geldi. Ailesinin yanında bir adam buldu, gözüyle gördü; kulakları ile duydu. Sabaha kadar uyuyamadı. Sabah olunca soluğu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında aldı, durumu bir bir anlatıp bildirdi.
Bu habere Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem pek üzüldü, hiç hoş karşılamadı ve (adama) kızdı. Derken «Vellezîne yermûne ez-vâcehum (=Karılanna zina isnâd edenler» âyeti indi. O, âyeti karı kocaya okudu, hükmünü bildirdi, onlara gereken öğüdü verip âhiret azabının dünya azabından daha çetin olduğunu da bildirdi. Benzerini nakletti.
Hadisin metninde ayrıca şöyle geçer: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onları ayırdı. Çocuğun herhangi bir babaya nisbet edilmemesine; çocuğa ve annesine zina suçla-
ması yapılmamasına hükmetti. Kim kadına fahişe, çocuğuna piç derse ona had vurulacağını bildirdi. Ayrıca karı koca talâksız ayrılmış olduklarından, kocanın ölümü ile de dul kalmadığından karının iddet müddeti içinde geçiminin ve oturacağı evin erkek üzerine lazım gelmeyeceğine de hükmetti.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sonra şöyle buyurdu:
«Eğer kadın, sarı renkli hafif uyluklu, dar sırtlı, ince incikli bir çocuk doğurursa, çocuk Hilâlindir. Eğer esmer, kıvırcık saçlı, azaları dolgun, incikleri yağlı, beşli, oturakları büyük çocuk dünyaya getirirse, o isnâd edilen adamdandır.»
Hakikaten de adama benzer bir çocuk dünyaya getirdi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Eğer arada yaptıkları yeminler olmasaydı, ben o kadına had tatbik ederdim»."
İkrime dedi ki: "O kadının çocuğu daha sonra Mudar'a (kabilesine) emîr tayin edildi. Babasına nisbet edilmezdi."[78]

4443- Müslim ve Nesâî, Enes radiyallahu anh'dan:
"Hilâl karısına iftira attı." Benzerini rivayet etti. Ayrıca onda şöyle geçer:
"İslâm'da liân yapan ilk kişi o adamdır."
Yine onda şöyle geçmektedir:
"Eğer beyaz renkli, düz saçlı, gözleri bozuk çocuk doğurursa o Hilâl'indir; eğer gözü sürmeli, kıvırcık saçlı, dolgun baldırlı çocuk doğurursa o Şerîk'indir."[79]

4444- Sehl bin Sa'd es-Sâidî radiyallahu anh'dan:
"Uveymir el-Aclanî, Asım bin Adiyy el-Ensârî'ye gelip şöyle dedi:
«Ne dersin, bir adam karısını başka bir erkekle bulursa onu (adamı) öldürür mü? Siz onu öldürür müsünüz? Yahut nasıl yapar acaba? Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir sorsanız?»
Âsim gitti ve ona sordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hoş karşılamadı; üstelik bu tür sorulardan dolayı onu ayıpladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydukları Âsım'ın ağırına gitti.
Doğru Uveymir'in yanına gitti. Uveymir:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ne cevap verdi?» diye sorunca:
«Bana hayırla gelmedin. Çünkü bu soruları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hoş karşılamadı» dedi.
«Vallahi ben ona gidip mutlaka bu soruyu soracağım» dedi ve gitti. İnsanların ortasında soruyu yöneltti:
«Ey Allah'ın Resulü! Bir adam karısının yanında bir adam bulursa, onu öldürür mü? Siz onu öldürür müsünüz, yoksa ne yapmalıdır?» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Senin ve eşinin hakkında âyet inmiştir. Haydi git eşini getir!»"
Sehl dedi ki: "Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında insanlarla beraber duruyorken o ikisi (kan-koca) lânetleştiler (mülâene yaptılar). Lânetleşmeyi bitirdiklerinde, Uveymir:

«Ey Allah'ın Resulü! Eğer ben onu (evimde) tutarsam yalan söylemiş ve iftira etmiş olurum» dedi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona bunu emretmeden, kadını üç talâkla boşadı."
İbn Şihâb ez-Zührî dedi ki: "İşte bu boşanma, karşılıklı lânetleşenlerin sünneti (âdeti) oldu." [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][80]

4445- Diğer rivayet: "Kadın hamile kalmıştı, doğurduğu zaman (neseben) annesine nisbet edildi. Allah'ın farz kıldığı miraslarda, o annesine, annesi de ona vâris oldu. Bu husustaki miras sünneti, böyle câri oldu."[81]

4446- Diğer rivayet: (Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer yılan ebesi gibi sarımtırak ve kısa çocuk doğurursa, kadın doğru söylemiş, koca ona yalan söyleyip iftira etmiştir. Siyah gözlü ve dolgun kalçalı doğurursa, koca doğru söylemiştir." Sonra kadın arzu edilmeyen özelliklere sahip bir çocuk doğurdu.[82]

4447- Buhârî, Müslim ve Nesâî, İbn Ab-bâs'dan Asım'ın olayını aynı şekilde rivayet ettiler; ayrıca onda şöyle geçer:
Bir adam İbn Abbâs'a dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in «Eğer şahitsiz (delilsiz) recm etseydim bunu recmederdim» dediği kadın o mudur (yani Uveymir'in karısı mıdır)?"
"Hayır (bu o değildir) o kadın İslâm'ın yüz karası olan (başka bir) kadındır."[83]

4448- Nesâî'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birbirlerine Hânda bulunan (yani yalan söyleyene dört sefer karşılıklı lanette bulunan) kan kocaya mülâeneyi teklif ettiği zaman, beşinci yeminde, erkeğe elini ağzının üzerine koymasını emretti ve «Bu (beşinci yemin Allah'ın azabını) gerektiren bir durumdur» buyurdu."[84]

4449- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ebû Bekri Ümmü Rûmân ile beraber bir adam bulursan ne yaparsın?" Şu cevabı verdi: "Ona en kötü şeyi yaparım."
"Ey Ömer! Ya sen (karınla beraber) bir adam bulursan, ne yaparsın?"
"Vallahi gözünün yaşına bakmam, öldürürüm!" dedi.
"Ya sen ey Süheyl bin Beydâ?" diye sorunca, şu cevabı verdi:
"Allah iftirada bulunan adama lanet etti. Şu halde o habistir. Allah kötülük (zina) yapan kadına lanet etti. Şu halde o da habisedir. Allah üçün birincisine lanet etti." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: "Ey İbn Beydâ! Sen Kur'ân'ı «Vellezîne yermûne ezvâcehum (^Hanımlarına zina iftirasında bulunanlar)» âyetini (Nûr 6) te'vil ettin."
[Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta.][85]

4450- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir adam, Bel'aclân'dan bir kadınla evlendi; gerdeğe girdi, ancak onu kız olarak bulmadı. Durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e aksettirdi. Bunun üzerine kızı çağırdı. Kız: «Bilakis bakire idim» deyince; karşılıklı lânetleşmelerini emretti ve nihayet ona (kadına) mehrini geri verdi." [Bezzâr][86]

4451- Ali ve İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Karısını boşadıktan sonra üzerinde ric'at (kadına dönme) hakkı olduğu halde kişi, karısına iftira etmiş ise, lânetleşirler; eğer karısını talâk-ı bâin ile kesin boşamış ise lânetleşmezler." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de][87]

4452- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Utbe bin Ebî Vakkâs ölmeden önce kardeşi Sa'd'a dedi ki: «Zem'a'nın cariyesinden doğan oğlu bendendir. Ona sahip çık!» Fetih yılı olunca Sa'd onu alıp: «Bu benim kardeşimin oğludur, onu almamı bana vasiyet etti» dedi.
Abd bin Zem'a ise: «Hayır, o benim kardeşim ve babamın cariyesinin oğludur, çünkü o, onun (Zem'a'nın) yatağında doğmuştur.» Bunun üzerine hemen davayı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ilettiler. Sa'd şöyle dedi: «Ey Allah'ın Resulü! O benim kardeşimin oğlu, bana kendisinin oğlu olduğunu söylemiş, almamı tenbihlemişti. Bak, ona ne kadar da benziyor.»
Abd ise şöyle iddia etti: «O benim kardeşimdir. Babamın cariyesinin oğludur; yatağında doğmuştur.» Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bakıp inceledi, Ut-be'ye bariz bir benzerlik gördü. (Ancak buna rağmen:) «Bu sana aittir ey Abd bin Zem'a! Çocuk doğduğu yatağa aittir. Zina eden kadın için de taş vardır» buyurdu.
Sonra Abd'in kızkardeşi ve Ümmü'l-Mü'minîn olan Sevde'ye de şöyle dedi: «Sen bundan sonra bu çocuğa gözükme!» Çünkü o Utbe'ye benziyordu. Utbe ölüp Allah'a kavuşuncaya dek bir daha onu (Sevde'yi) göremedi." [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][88]

4453- Nesâî, Ebu'z-Zübeyr'den: "Zem'a'nın cinsî ilişki kurduğu bir cariyesi vardı; başka birisiyle ilgisi bulunduğunu da zannediyordu. O, zannettiği kişiye benzer bir çocuk doğurdu. Cariye hamile iken Zem'a vefat etti.
Şevde bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu: «Çocuk doğduğu yatağa aittir. Sen bundan sonra bu çocuğa gözükme, artık o senin kardeşin değildir.»[89]

4454- Abdullah bin Abdillah bin Ebî Ümeyye radiyallahu anh'dan:
"Kocası ölen bir kadın dört ay on gün id-det bekledi. Süre dolunca evlendi. Evlendiği kocasının yanında dörtbuçuk ay geçtikten sonra doğurdu.
Ömer'e gelip durumdan haberdar etti. Ömer de Cahiliyeti idrak etmiş eski kadınları çağırdı ve bunun durumunu sordu. Onlardan bir kadın şöyle dedi: «Ben sana durumu bildi-
reyim. Kocası bu kadın hamile iken ölmüştür. Kadın o arada bir kanama geçirmiştir. Çocuk içerde güçsüz kalmıştır, sonra ikinci adamla evlenip de onunla cinsî temas kurduğu zaman, yeni adamın suyu (menisi) onu rahminde kımıldatmıştır ve çocuk karnında büyümüştür.»
Ömer kadının bu görüşünü doğruladı ve onları bir birlerinden ayırdı. «Sizin hakkınızda bana gelen bilgi hayırlıdır» dedi ve çocuğu ilk kocasına (nesebine) ilhak etti." IMâlik][90]

4455- Rebâh radiyallahu anh'dan: "Ailem beni Bizans'lı bir cariyesiyle evlendirdi. Onunla gerdeğe girdim. Siyah bir çocuk doğurdu. Adını Abdullah koydum. Tıpkı benim gibi. Sonra onunla cinsî ilişki kurdum. Yine benim gibi siyah çocuk doğurdu ve ona Ubeydullah ismini taktım.
Sonra Bizanslılardan Yohanna adlı bir köle ile temas kurmuş olacak ki, nikâhlımın doğurduğu çocuk bu sefer büyük kelerlerden bir kelere benziyordu. Ona: «Nedir bu?» diye sordum.

«Bu Yuhanna'nındır» deyince, doğru Osman'a gidip durumu bildirdim. Her ikisini çağırıp sordu. Onlar da (zinayı) itiraf ettiler. Onlara: «Size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği hükmü vereyim mi? O, çocuğun doğduğu yatağın sahibine ait olduğuna hükmetmiştir.» Bundan sonra Hz. Osman hem cariyeyi, hem de Yuhanna'yı kamçılattı. Zira ikisi de köle idiler." [Ebû Dâvud][91]

4456- Ebû Hureyre radiyallahu anhdan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip "Benim siyah bir çocuğum doğdu" dedi. O çocuğun kendinden olmadığını iddia edip kendinden nefyetmek istiyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de buna müsaade etmedi ve:
"Senin develerin var mıdır?" diye sordu.
"Evet."
"Renkleri nasıldır?"
"Kırmızı."
"Aralarında boz renkli var mıdır?"
"Evet."
"Peki bu nereden gelmiştir!" "Soyunda olan bir damara çekmiştir." "Kim bilir belki senin bu siyah çocuğun da soyundaki bir damara çekmiştir" buyurdu. [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][92]

4457- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Falan kişi benim çocuğumdur. Cahiliyette annesiyle zina etmiştim." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"İslâm'da Cahiliyye davası yoktur. Cahi-liyet işi bitmiştir. Çvcuk (doğduğu) yatağa aittir. Zina eden kadın ise çocuktan mahrum bırakılır (veya taşlanır)." [Ebû Dâvud][93]

4458- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzünün her yanı gülerek büyük bir sevinçle yanıma girdi ve dedi ki: "Mücezziz el-Müdlir cî'yi görmedin mi, biraz önce bir örtü altında yatmakta olan Zeyd bin Harise ile oğlu Üsâme bin Zeyd'e baktı ve şöyle dedi: «Şu ayaklar var ya (birbirlerine öyle benziyorlar ki) sanki birbirlerinden hâsıl olmuşlar»."[94]

4459- Diğer rivayet:
"Mücezziz el-Müdlicı'yi görmedin mi, yanıma girdi. Üsâme ile babası Zeyd'i gördü. Üzerlerinde kadife bir örtü vardı, başlarını örtmüşler ayakları dışardaydı. Dedi ki: «Bu ayaklar birbirinin aynıdır, sanki birbirlerinden oluşmuşlar»." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][95]

4460- Diğer rivayet: "Üsâme zift gibi simsiyahtı. Zeyd ise pamuktan daha beyazdı."[96]

4461- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, cahiliyette doğan çocuklarını, İslâm'da kendisinin olduğunu iddia edenlerin nesebine katıyordu. İki adam geldi; her ikisi de bir kadından doğma olan çocuğun kendilerine ait olduğunu söylediler. Ömer, fizyolojik benzerlikleri belirlemede uzman olan bir kâif çağırdı. Kâif dedi ki: «İkisinin de bunda (çocukta) payı vardır, ortaktırlar.» Ömer ona (kâife) bastonla dürtüp: «Ne biliyorsun?» dedi. Sonra kadını çağırıp: «Sen durumun iç yüzünü anlat bakalım!» dedi. «Bu çocuk, bu iki adamdan birinindir. Ailemin develerini otlatırken, bunlardan birisi ile ilişkim oldu. O ve ben hamile kaldığıma
kanaat getirdik. Sonra adam ayrılıp gitti; o ara hayız oldum. Sonra diğeri geldi onunla temas kurdum, çocuğun hangisinden olduğunu kestiremiyorum.» Kâif: «Allahü ekber!» diye bağırdı. Bunun üzerine Ömer, çocuğa dönüp: «Bunlardan hangisini istersen ona git!» dedi." [Mâliki][97]

4462- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan: Ziyâd babalık iddiasında bulununca, Ebû Bekre ile karşılaştım ve dedim ki: "Bu yaptığınız şey nedir? Ben Sa'd bin Ebî Vak-kâs'dan duydum, şöyle diyor:
«Kulağım Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den dinledi; şöyle buyurdu: 'Kim İslâm'da kendi babası olmadığını bildiği halde 'Bu benim babanıdır'diyerek başka bir adamın kendi babası olduğunu iddia ederse, cennet ona haranı olur.'»" Ebû Bekre de dedi ki:
"Ben de bunu Ondan işittim."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][98]

4463- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bildiği halde kendisini babasından başkasına nisbet ederse, kâfir olur. Kim kendisinin olmayan bir şeyi (benimdir) diye iddia ederse, o kimse bizden değildir. Ateşteki yerine hazırlansın. Kim bir adama kâfir ya da «Allah'ın düşmanı» derse, eğer adam kâfir ya da Allah'ın düşmanı değilse, mutlaka bu söz dönüp dolaşır kendi üzerine gelir." |Buhârî ve Müslim][99]

4464- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Bir kavme (gayr-i meşru elde ettiği için) o kavimden olmayan bir çocuğu dahil eden bir kadının Allahf'ın dini) ile hiçbir alakası yoktur ve Allah onu kesinlikle cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Allah kendisinden uzaklaştıracak (kıyamet gününde) önceki ve sonraki (ümmet)lerin gözü önünde kepaze edecektir." [Ebû Dâvud ve Nesâî][100]

4465- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, varisler tarafından babaya nisbeti talep edildiğinde, (hayatmda inkâr etmediği için) babanın ölümünden sonra nesebe dahil edilen bu çocuğun o babanın cinsî münasebet kurduğu gün
mülkünde bulunan cariyeden doğmuş olması halinde, vârislere ilhak edilmesine hükmetti.
Fakat daha önce taksim edilen mirasdan hiçbir şey alamaz. Ama henüz taksim edilmemiş mirasa yetişirse o zaman nasibini alır. «Çocuk benden değildir» deyip inkâr ettiyse babasına verilmez.
Çocuk eğer mâlik olmadığı bir cariyeden doğma ise veya zina ettiği hür bir kadından doğma ise, onun nesebine ilhak edilmeyeceği gibi çocuk varis de olamaz. «Falan adamdandır» diye kendisine nisbet edildiğinde o da «Evet bendendir» deyip iddiayı kabul ederse, çocuk cariyeden ya da hür kadından doğma olsun, fark etmez zina çocuğu olur."[101]

4466- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"islâm'da cariyelerle zina yoktur. Kim ca-hiliyette cariye ile zina etmiş ise, doğan çocuk kendi asabesine (efendisine) katılırdı. (Fakat islâmiyet geldikten sonra) kim meşru nikâhtan olmayan bir çocuğa bendendir diye iddia ederse, o çocuk ona varis olmaz (kendisine de vâris olunmaz)." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][102]
4467- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum. Yemen'den bir adam gelip şöyle dedi: Yemen ehlinden üç kişi, Ali'ye geldiler ve temiz halinde iken cinsî ilişki kurdukları bir kadından doğan çocukta hak iddia ettiler ve her biri «Bu çocuk benimdir» dediler. O da davalarını şöyle halletmeye çalıştı: Onlardan ikisine dedi ki: «Çocuğu buna (üçüncü şahsa) helâl edin, hoş görün.» Bunun üzerine diğer ikisi yüksek sesle bağrıştılar. Sonra bir diğer ikisine «Buna (başka üçüncüye) çocuğu helâl edin, hoş görün!» dedi. Bunun üzerine o ikisi de yüksek sesle bağrıştılar. Sonra ikisine: «Çocuğu buna (üçüncüye) helâl edin, hoş görün!» dedi. Onlar da yüksek sesle bağrışmaya başladılar. Sonra Ali şöyle dedi: «Siz anlaşamayan ve çekişen ortaklarsınız. Ben aranızda bir kur'a çekeceğim; kime çıkarsa çocuk onun
olacaktır. Kur'a kendisine çıkan da o iki arkadaşına üçte iki diyet ödeyecektir.» Hemen aralarında kur'a çekti. Çocuğu kur'ada kazanana verdi. (Ali'nin verdiği bu hüküm karşısında) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem azı ya da öndişleri göriinünceye dek güldü." [Ebû Dâvud ve Nesâî][103]

4468- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim kendisini babasından başkasına nisbet ederse, ya da kendisini azat edenlerden başkasına nisbet edilmeyi isterse, kıyamete kadar birbiri ardınca Allah'ın laneti üzerine olur." [Ebû Dâvud][104]

4469- Râfi' bin Sinan radiyallahu anh'dan: "O, müslüman oldu, fakat hanımı müslüman olmaya yanaşmadı. Kadın (yanında bir çocukla) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve:
"Bu benim sütten ayrılmış kızımdır» dedi. Râf'i de: «Benim kızımdır» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Sen şuraya otur!» dedi; kadına da:
«Sende şuraya otur!" dedi. Çocuğu alıp aralarına oturttu. İkisine de «Haydi çocuğu çağırın!» dedi. (Çağırdılar) Çocuk annesine meyi etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Allahım ona doğruyu göster!» diye dua etti. Çocuk döndü doğru babasına yönelip geldi." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][105]

4470- Ebû Cemile radiyallahu anh'dan: "Ömer'in zamanında sokağa bırakılmış bir çocuk buldum. Onu alıp getirdim. Ömer beni görünce dedi ki: «Bu işte bir bit yeniği olabilir. Bu yavruyu niye aldın?»
«Onu (ölüme) terkedilmiş olarak buldum; onun için aldım.» dedim. Fakat sanki beni itham eder gibi bir durumu vardı; bunun üzerine beni tanıyan biri «Bu iyi bir adamdır!» deyince Ömer de şöyle dedi: «Öyleyse haydi git! O hürdür, nafakası bize aittir»." [Mâlik ve Buhârîbâb başlığında.][106]

4471- Rezîn şunu ekledi: "Müslümanların valileri ona (bulunmuş çocuğa) vâris olurlar ve (gerektiğinde) onun namına diyet verirler."
O, bunu "Belki bu işte bir bit yeniği vardır" şeklindeki rivayette zikretmiştir.[107]

İddet, İstibra
(Boşandığı kocası ölen kadının hamile olup olmadığının anlaşılması için bekletilmesi),
Matem Tutma Ve Çocuk Bakımı

4472- Esma bint Yezîd bin es-Seken el-Ensâriyye radiyallahu anhâ'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında kocasından boşandı. Boşanan kadın için o günlerde henüz iddet bekleme hükmü yoktu. Allah Teâla, boşanma üzerine iddet hükmünü inzal buyurdu. Böylece talâk (boşanma) sebebiyle hakkında iddet (hükmü) nazil olan ilk kadın o oldu." [Ebû Dâvud][108]
4473- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: Allah şöyle buyurdu:
"Boşanan kadınlar kocaya gitmeden, kendi kendilerine üç ay başı hali bitene kadar beklerler." (Bakara, 228) Yine Allah Teâla şöyle buyurdu:
"Kadınlarınızı içinden ay hali görmekten kesilenler hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki onların iddet beklemesi üç aydır." (Talâk, 4)
Sonra bunu neshedip şöyle buyurdu:
"Eğer onları, henüz temastan (cinsî ilişkide bulunmadan) önce boşarsanız onların üzerinizde sizin sayacak idde tiniz yoktur." |Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][109]

4474- Urve radiyallahu anh'dan:
Âişe, Abdurrahman bin Ebî Bekr'in kızı Hafsa'yı, üçüncü hayıza girdiğinde (ailesinin evine) gönderdi. İbn Şihâb dedi ki: Bu hâdise bana ulaşınca, Amre bint Abdirrahman'a anlattım. "Urve doğru söylemiştir" dedi. Bunun üzerine bu hususta insanlar onunla tartıştılar ve dediler ki: "Allah, Kitâb'ında üç kur' buyurdu." Âişe bu tartışmadan haberdar olunca, şöyle dedi: "Doğru söylediniz. Siz kur'un ne olduğunu biliyor musunuz? Kur' (kadının) temizlik halleridir (yoksa hayız değil)". [Mâlik.]
Ayrıca şunu ilave etti: İbn Şihâb şöyle dedi: "Ebû Bekr bin Abdirrahman'ın şöyle dediğini duydum: "Fakihlerimizden kimi idrak ettim ise hepsi bu hususta, Âişe gibi söylediler."[110]

4475- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Hangi kadın, boşanıp bir veya iki hayız görürse, sonra hayız görmemeye başlarsa, tam dokuz ay bekler. Hamileliği ortaya çıkarsa, ne âlâ, çıkmazsa o dokuz aydan sonra üç ay daha bekler. Ancak ondan sonra evlenebilir." |Mâlik][111]

4476- er-Rubeyyi «bint Muavviz radiyallahu anhâ'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında (mal karşılığı) kendi talebi ile kocasından ayrıldı.
Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir hayız süresi iddet beklemesini emretti, ya da o, bununla emrolundu.” [Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî.][112]

4477- Mâlik, Nâfi'den:
"Rubeyyi', amcasıyla birlikte İbn Ömer'e gelip, Osman'ın zamanında mal vermek suretiyle kocasından ayrıldığım ve Osman'ın bunu duyduğu halde bir itirazda bulunmadığını söyledi. İbn Ömer, ona şöyle dedi:
«Senin iddetin, normal boşanmış kadının iddeti gibidir»."[113]

4478- Ebû Dâvud, İbn Ömer'den:
"Mal karşılığı kendi isteğiyle kocasından boşanan kadının iddeti, normal boşanan kadının iddeti gibidir."[114]

4479- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Sabit bin Kays bin Şemmâs'ın karısı,
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında hul' usûlü (mal karşılığı kendi isteğiyle) kocasından ayrıldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bir hayzla iddet beklemesini emretti."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tırmizî.][115]

4480- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Eşlem kabilesinden Subey'a adında bir kadın, kocasının nikâhı altındaydı. Kocası, o hamile iken öldü. Ebu's-Senâbil bin Ba'kik onu istedi. Onunla evlenmeyi kabul etmedi. Dedi ki: «Vallahi benimle iki sürenin (vefat ve doğum iddetinin) en uzununu bekleyince-ye dek evlenmen doğru olmaz.» On güne yakın bir süre bekledikten sonra Paygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. (Durumu bildirdi) O da ona: «Haydi evlen!» buyurdu."
[Altı hadis imamı.][116]

4481- Onun rivayeti erindendir:
Ebû Seleme bin Abdirrahman ile İbn Abbâs, kocasının vefatından birkaç gün sonra ni-fas gören (doğuran) kadın hakkında tartıştılar. İbn Abbâs dedi ki: "Onun iddeti iki sürenin (vefat ve doğum iddetinin) en son olanıdır. Ebû Seleme ise: "Tamam, süre (doğurmakla) bitmiştir, artık evlenebilir" dedi.
Ebû Hureyre ise ben (Ebu Seleme'yi kastederek) "Kardeşimin oğlunun görüşünü paylaşıyorum" dedi. Bunun üzerine hemen Ku-reyb'i Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Ona meseleyi sordu, cevabı şu oldu: "Sübey'atü'l-Eslemiyye, kocasının vefatından birkaç gün sonra doğurdu. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, onun evlenmesini emretti."[117]

4482- Başka bir rivayette: "Kocasının vefatından onbeş gün sonra doğurdu. Onu biri genç, diğeri yaşlı iki adam istedi. Kadın gence meyledince, ihtiyar şöyle dedi: «Henüz evlenmen helâl değildir.» O arada ehli (ana babası) da yoktu. Ana babası geldiğinde kendisini tercih edeceklerini umuyordu. Kadın durumunu öğrenmek için hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi; şöyle buyurdu: «Artık serbest oldun, istediğinle evlenebilirsin»."[118]

4483- Başka rivayetinde:
Ebû Seleme, İbn Abbâs'a dedi ki: "Allah Teâlâ: «Hamilelerin, bekleme süreleri (iddetleri), karnındaki çocuklarını doğurmaları ile biter» buyuruyor." İbn Abbâs:
"Bu husus, talâk sonucu olan ayrılmalar için sözkonusudur." Ebû Hureyre ise:
"Ben kardeşimin oğlunun (Ebû Sele-me'nin) görüşündeyim" dedi. Benzerini nakletti. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
"(Sübey'a) kocasının ölümünden yirmi gün sonra doğurdu."[119]

4484- Başka rivayette:
"Sübey'a'nın kocası öldürüldü. Ölümünden kırk gün sonra doğurdu. Birisi onu istedi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onu onunla evlendirdi."[120]

4485- Başka bir rivayette: "Ebû Seleme dedi ki: Bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir adam bildirdi:
"Sübey'a, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, kocası öldükten sonra henüz dört ay dolmadan doğurduğunu söyledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona, evlenebileceğini söyledi." Ebû Hureyre:
"Ben de buna şahidim" dedi.[121]

4486- Başka bir rivayette: Sübey'a'dan: "Kocası, Sa'd bin Havle, Veda haccında vefat etti. Ondan sonra çocuğunu doğurdu. Lohusalık bittikten sonra evlenmek için süslendi, püslendi. Ona Ebu's-Senâbil dedi ki: «Üstünden dört ay on gün geçmedikçe vallahi sen evlenemezsin.» Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumunu bildirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem da ona, artık serbest olup evlenebileceğine fetva verdi."
İbn Şihâb der ki: "Çocuk doğurduğu zaman, henüz lohusa halinde evlenmesinde herhangi bir beis görmüyorum; ancak temizlenene kadar evlendiği kocası ona yaklaşamaz."[122]

4487- İbn Mes'ud'dan, Sübey'a hakkında: "Siz onun hakkında ruhsatı bırakıp eziyet ediyorsunuz. Halbuki kadınlarla ilgili kısa sûre (Talak sûresi), onlar hakkındaki uzun sûreden (Bakara sûresi) sonra nazil olmuştur (yani vefat iddeti âyeti, doğum iddeti âyeti ile nesholunmuştur)" dediği bildirilmiştir.[123]

4488- Diğer rivayet: (İbn Mes'ûd dedi ki:) "Kim dilerse onunla iddialaşabilirim. «Hamile olanların bekleme süreleri çocuklarını doğurmaları ile sona erer» mealindeki âyet (Talâk 4), kocası ölen hakkındaki âyetten sonra nazil olmuştur. Bu nedenle kocası ölen hamile kadın doğurduğu zaman serbesttir, evlenebilir."[124]

4489- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona kocası öldüğünde hamile olan kadın hakkında sordular; şu cevabı verdi: "Çocuk doğurduğu zaman, serbesttir." Yanındaki bir adam dedi ki: "Ömer: «Daha kocası tabuttayken henüz gömülmeden önce bile doğursa, kadın serbest olur» dedi." (Mâlik][125]

4490- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: "Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde bize karışıklık çıkarmayınız. Kocası ölen kadının bekleme süresi dört ay on gündür." Ümmü'l-Veled'i (efendisinden çocuk dünyaya getiren cariyeyi) kastediyor. [Ebû Dâvud][126]

4491- Mâlik, İbn Ömer'den: "Ümmü veledin iddeti, efendisi öldüğünde, yalnız bir hayz müddetidir."[127]

4492- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Evtâs günü (ordu) evli kadınları (ganimet olarak) ele geçirdiler, onlarla evlenmek hususunda endişeye kapıldılar. Bunun üzerine: «Ve'l-Muhsanâtu mine'n-nisâi illâ mâ meleket eymâ-nüküm (=Savaşta esir olarak elinize geçen cariyeler müstesna bütün evli kadınlarla nikahlen-manız da haram kılınmıştır)» âyeti (Nisa 24) nazil oldu (yani evli olan esir kadınlar iddetleri bittiği zaman onlara helâldir)."[128]

4493- Evtâs esirleri hakkında merfû olarak rivayet edilen bir diğer hadiste şöyle buyurmuştur: "(Esir olan) hamile kadınla, doğurmadıkça cinsî ilişki kurulmaz. Hamile olmayanlarla da bir kere hayız oluncaya dek, Cİnsîİlişki kurulmaz." [Müslim ve Sünen ashabı.][129]

4494- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seferlerinin birinde, bir çadırın kapısında doğumu yaklaşmış bir kadının durduğunu gördü ve kim olduğunu sordu. Dediler ki: «O falan kimsenin cariyesidir.»
«Galiba adam onunla (cinsel) temas kurmak istiyor» deyince: «Evet» dediler.
Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onunla beraber kabre girecek bir lanetle ona lanet etmek içimden geldi. Acaba bu adam, helal olmayan şeyi (karnındaki çocuğu) nasıl kendisine mirasçı bırakacak. Ya da kendisine köle gibi kullanması helal olmayanı (bebeği) nasıl kendisine hizmetçi kılacaktır?" [Müslim ve Ebû Dâvud.][130]

4495- Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: Bana ulaştığına göre:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem cariyelerin istibrâsını (rahimlerinin boş olduğunu anlamak için bekletilmesini), şayet hayız görenlerden ise bir hayız, hayız görmeyenlerin ise üç ay beklemelerini emrederdi. Başkasının suyu ile sulanmasını yasaklardı."[131]

4496- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Kendisiyle cinsî ilişkide bulunulan cariye, hibe edildiği, yahut satıldığı ya da azat edildiği zaman, rahmini bir hayız (gördürerek) istibrâ etsin. Bakire olan istibrâ edilmez."
[İkisi de Rezîn'e aittir.][132]

4497- Fâtıma bint Kays radiyallahu an-hâ'dan:
Ebû Seleme bin Abdirrahman dedi ki: "Ebu Amr bin Hafs, onu (Fâtıma'yı) gıyabında bâin talak ile boşadı. Vekilini biraz arpa ile ona gönderdi. Gelen arpayı az bulunca vekîl (Fâtıma'ya) şöyle dedi: «Vallahi senin üzerimizde bir (nafaka) hakkın yoktur.»
(Kadın) hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şikayette bulundu. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Bir nafaka hakkın yoktur. (Zira ta-lâk-ı bâin ile boşsun)» buyurdu ve Ümmü Şe-rik'in evinde iddetini doldurmasını söyledi. Sonra buyurdu ki: «O (Ümmü Şerik) ashabımın evine girip çıktığı bir kadındır. En iyisi mi sen, İbn Ümmü Mektûm'un evinde iddetini doldur. O âmâ bir adamdır, onun yanında rahatça soyunursun seni görmez. Süren dolunca bana bildir!»
Süresi dolunca, gelip bildirdi. Muâviye ile Ebû Cehm'in kendisine talip olduklarını söyledi. Bunun üzerine şu tavsiyede bulundu: «Ebu Cehm asasını omuzundan indirmez (ka-
dınlan çok döver). Muaviye ise, malı olmayan bir fakirdir. En iyisi mi sen Üsâme bin Zeyd' le evlen!» Fatıma önce kabul etmedi. Resûlullah tekrar Üsame ile evlenmesini tevsiiye edince bu sefer kabul etti ve evlendi. Allah onda çok hayır kıldı; ben de ona gıpta ettim." [Buhârî hariç, Altı hadis imamı][133]

4498- Rivayetlerindendir: Ebu Hafs bin el-Muğîre onu üç kere boşadı. Sonra Yemen'e gitti. Ailesi ona (Fatıma'ya): «Senin nafaka hakkın yoktur» dedi." Benzerini zikretti.[134]

4499- Başka rivayette:
"Ebû Amr bin Hafs bin el-Muğîre, Ali ile beraber Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Karısı Fâtıma bint Kays'a onu bir talâkla boşadı-ğma dair bir haber gönderdi."
Aynca o rivayette kadının nafakasız evine taşındığı yer almaktadır. Bir de Mervân'ın şöyle dediği geçmektedir: "Bu hadisi bir kadından başka kimseden işitmedik, buna karşılık biz, insanları üzerinde bulduğumuz güvenilir ve sahih hususla amel edeceğiz."
Fatıma'ya Mervân'ın bu sözü ulaşınca, şöyle dedi: "Aramızda hakem olarak Kur'ân vardır. «Onları evlerinden çıkartmayın!» buyurulmuştur." Dedi ki: "Bu, kendisinde ric'at hakkı olanlar için bahis konusudur. Üç talâktan sonra ne olabilir ki! Kadın hamile olmadığı zaman nasıl ona nafaka yoktur, diyorsunuz? Neden onu hapsediyorsunuz?"[135]

4500- Rivayetlerindendir: Onu (Fâtıma'yi) kocası bâin talak ile boşadı. Kadın dedi ki: "Bunun üzerine davayı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ilettim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, benim ne mesken ve ne de nafaka hakkımın bulunmadığını söyledi."[136]
4501- Şa'bî, Fâtıma bint Kays hakkında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in: "Ne nafakası ve ne de meskeni vardır" hadisini nakledince, Esved bin Yezîd, bir avuç taş alıp ona atarak şöyle dedi: "Yazık sana bu gibi hadisleri revayet ediyorsun, halbuki Ömer bu hususta şöyle demiştir: «Biz, unutup unutmadığını bilmediğimiz bir kadının sözünden dolayı Allah'ın Kitabını ve onun Resulünün sünnetini bırakmayız. Onun (bu durumdaki bir kadının) mesken hakkı da vardır; nafaka hakkı da vardır. Çünkü Allah Teâla şöyle buyurmuştur: 'Onları evlerinden çıkartmayın, kendileri de çıkmasınlar'.» (Talâk, 1)"[137]

4502- "Ebû Amr bin Hafs'ın yanındaydım. Necrân harbine gitti." Benzerini nakletti. Aynca onda şöyle geçer: "Onunla (Üsâme ile) evlendim, Allah beni İbn Zeyd'le müşerref kıldı. İbn Zeyd'le beni mükerrern kıldı."
[Buhârî hariç, Altı hadis imamı][138]

4503- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Yahya bin Saîd bin el-Âs, Abdurrahman bin el-Hakem'in kızını boşadığı zaman, Abdurrahman onu (kızını) evine taşıdı. Bunun üzerine Âişe, Medine valisi olan Mervan'a şu haberi gönderdi: «Allahtan kork, kadını evine geri gönder»." Mervân'ın cevabı; "Abdurrahman bana üstün geldi."[139]

4504- Diğer rivayet: (Kasım b. Muh.) Ona (Âişe'ye) dedi ki: "Sana Fâtıma bint Kays'ın durumu ulaşmadı mı?" Hz. Âişe"Fâtıma'nıı hadisini hatırlamanın sana bir faydası yoktur" diye cevap verince, Mervân şöyle dedi: "Eğer Hz. Fatıma'nın evinden çıkmasını gerektiren şer, sana malum olsaydı, Yahya ile hanımı Amre arasında bulunan şer('in Amre'nin Yahya'nın evini terketmesini meşru kılacak bir sebep teşkil ettiğini) sana anlatmaya yeterdi."[140]

4505- Diğer rivayet: "Âişe, Fâtıma bint-i Kays'ın sözünü şiddetle reddetti ve: «Gerçekten Fatıma ıssız bir yerde idi ve etrafından korkuluyordu. İşte bu nedenle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun (İbn Ümmü Mek-tûm'un evine) taşınmasına izin verdi» dedi."

4506- Diğer rivayet: "Boşanan kadın kocasının evinde iddetini beklemek üzere kalmaktan korkarsa veya (kaldığı o evde) ailesi aleyhine kötü sözler söylenir endişesi taşıyorsa (böyle bir durumda boşandığı evden başka bir eve taşınabilir). "[Buhârî, Müslim, Muvatta' ve Ebû Dâvud.][141]

4507- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'-dan:
Ona denildi ki: Fâtıma bint Kays boşandı ve (iddeti bitmeden) evinden çıktı."
Saîd dedi ki: "O, insanları fitneye sürükleyen bir kadındır. Fâtıma, diliyle etrafındaki-leri inciten birisiydi de İbn Ümmi Mektûm'un evine emaneten kondu." [Ebû Dâvud][142]

4508- Câbir radiyallahu anh'dan: "Teyzem üç talâkla boşandı. Teyzem daha sonra, hurmalarının meyvesini devşirmek istedi. Ancak bir adam evden çıkmasına engel oldu. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve durumunu arzetti. Resûlullah şöyle buyurdu: «Hurmalarını devşir, belki onu tasadduk edersin ya da orhınla bir iyilik yaparsın»."
[Müslim, Nesâî ve "teyzem üç talâkla boşandı" lafzıyla Ebû Dâvud.][143]

4509- Füray'a bint Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Kocası, işinde çalıştırmak üzere, Acem işçiler aramaya gitmişti. Onu öldürdüler.
Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı ve dedi ki: «Kocamın kalacak bir evi yok. Ondan bana geriye bir rızık ta kalmadı. Ailemin yanına dönüp kalabilir miyim?»
«Evet, olur» dedi. Sonra sordu: «Nasıl demiştin?» sözünü ona tekrarlayınca şöyle buyurdu: «(Farz olan) iddet müddeti doluncaya kadar (orada) bekle»." [Mâlik ve Sünen ashabı][144]

4510- Mücâhid radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Vellezîne yüteveffevne minkum ezvâcen (=Içinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşler...)" (Bakara 234) âyeti inince, kadının iddetini kocasının ev halkı' yanında geçirmesi vacip oldu. Sonra Allah: "Vellezîne yutevefi fevne minküm ve yezerûne ezvâcen vasiyyeten li-ezvâcihim metâen ile'l-havli gayre ihrâcin. Fe-in harecne felâ cunâhe aleyküm fîmâ feal-ne fî enfusihinne min ma 'rûfin (-Sizden ölüp de (dul) eşler bırakan kimseler, eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak yılına kadar faydalanmasını vasiyet etsinler. Eğer onlar kendiliklerinden çıkarlarsa, artık onların yaptıkları meşru işlerden dolayı size bir sorumluluk yoktur" âyeti (Bakara 240) nazil olunca Allah senenin tamamını yedi ay, yirmi gün olarak kadına kocası tartından yapılmış bir vasiyet kabul etti. Kadın isterse bu vasiyet müddetinde kocasının evinde kalır; isterse çıkar. "Evlerinden çıkarılmayarak... eğer çıkarlarsa size bir sorumluluk yoktur" âyetine göre bu (yedi ay yirmi günlük) iddet dahi olduğu gibi kadına vaciptir.
İbn Abbâs dedi ki: "Bu âyet kadının idde-tini kocasının yanında doldurması mecburiyetini nesh etmiş, istediği yerde iddetini doldurabileceğine izin vermiştir."
Ata'nın görüşü: "Dilerse kocasının yanında iddetini doldurur ve kendisi hakkında yapılmış vasiyyete uygun olarak oturur. İsterse çıkar. Çünkü «Onların (kendi nefisleri hakkında) yaptıklarında sizin üzerinize bir günah yoktur» buyurulmuştur.
Sonra miras âyeti gelince, süknâyı yani koca evinde bekleme mecburiyetini nesh etti. O halde artık kadın istediği yerde iddet bekler ve ona süknâ da yoktur."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
(Müellif) derim ki: Birinci görüşe göre, nesih yoktur. İlk âyet, önce geldiği için nesh edici olamaz. Lâkin ayrı bir hüküm olmasını gerektirir. Bir sene faydalanmak hâlâ meşrudur.
İkinci görüşe göre, birinci âyet nüzul itibarıyla ikincidir. Böylece nesh edici olur. Buna göre süknâ (evde bekleme mecburiyeti) nesh edilmiş olur.
Üçüncü görüşe göre, süknâyı nesh eden "sekizde bir dörtte bir" hakkı bulunduğunu ifade eden miras âyetidir. Demek ki ikincisinin ifadesine göre, kadını bir yıl faydalandırmak lazım gelir. Bu da tabii hem nafakayı, hem süknâyı ve hem de bir sene beklemeyi gerektirir. Birincisinin medlulü zamandır ki, buna göre ancak bir seneyi nesh etmeye elverişli olur. Öyleyse süknânın neshi tıpkı nafaka gibi Miras âyetiyle olmaktadır.[145]

4511- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, kocaları ölmüş olan kadınları Beydâ'dan geri çevirir ve hacca gitmelerini önlerdi."[146]

4512- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Kocası ölen bir kadın ona, geceleyin tarlalarında kalıp kalamayacağını sordu. «Kalamazsın» cevabını verdi. Bu yüzden, evinden erkenden çıkar, sabahleyin tarlalarında olurdu. Orada kalır, akşam olunca da evinde gecelerdi."[147]

4513- İbnü'l-Müseyyeb ve Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Tulayha el-Esediyye, Reşîd es-Sakafî ile evliydi. Reşîd onu boşadı. Kadın, iddeti bitmeden evlendi. Bunun üzerine Ömer ona ve yeni kocasına elindeki sopa ile birkaç kere vurup onları ayırdı. Sonra şöyle dedi: «Herhangi bir kadın iddetinde evlenirse, eğer evlendiği koca onunla zifafa girmemişse, kocasından ayrılır ve eski kocasından olan iddeti-nin kalan kısmını tamamlar. Sonra isteyenlerden başka bir

talip onu isteyebilir.
Eğer onunla zifafa girmiş ise, ayrılırlar. Birincisinin iddetini tamamlar; ayrıca ikinci kocasından da iddetini doldurur, evlendiği o ikinci koca ile bir daha bir araya gelemezler»."
İbnü'l-Müseyyeb der ki: "(İkinci durumda) kendisinden yararlanıldığı için erkek, kadının mehrini tam öder." [Mâlik][148]

4514- Zeyneb bint Ebî Seleme, annesi Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Bir kadının kocası öldü, yakınları (ağlamaktan dolayı) gözlerinin rahatsızlığından korktular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e kadının sürme çekebilmesi için izin istemeye geldiler.
«Hayır sürme çekme! Cahiliyet devrinde sizden herhangi biriniz (kocası öldüğünde) en kötü elbiseleri içinde (yahut); evinin en kötü yerinde (bir sene) beklerdi. Bir sene tamam olup ta yanından bir köpek geçtiği zaman ona bir deve tezeği atardı (ve böylece iddetinden çıkardı). Şimdi sen dört ay on gün geçinceye kadar sakın gözüne sürme çekme!»"[149]

4515- Diğer rivayet: "Kadının deve tezeği atması hakkında sordular. Zeynep şöyle dedi: "Cahiliyye'de kocası ölen kadın, evin küçük ve karanlık bir köşesine çekilir, en kötü elbiselerini giyerdi, bir sene geçinceye dek koku sürünmezdi. Sonra eşek yahut koyun ya da kuş gibi hayvanlar getirilir (efsunlanır gibi) ona sürünürdü. Kadının böyle cildine sürte sürte ezdiği hayvan yaşamaz ölürdü. Sonra çıkar, kendisine deve ya da koyun tezeği verilirdi de onu atardı. Ondan sonra dilediği kokuyu sürünürdü."
Mâlik hadisin metninde geçen: "teftad-du" kelimesini "kadın cildine sürer" olarak tefsir etti.[150]

4516- Zeynep bint Ebî Seleme radiyallahu anhâ'dan:
Ümmü Habîbe, babasının (Ebû Süfyân'ın) ölüm haberini duyunca, koku getirtip kollarına sürdü ve şöyle dedi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duymasaydım koku sürmeğe hiç ihtiyacım olmazdı:
«Allah'a ve âhiret gününe inanan herhangi bir kadının, bir ölüye karşı üç günden fazla yas tutması helâl olamaz, ancak kocası müstesna. Çünkü onun için dört ay on gün bekleyip yas tutar»."[151]

4517- Ümmü Atiyye radiyallahu anhâ'dan:
"Üç günden fazla ölüye yas tutmaktan alı-konurduk, ancak koca hariç; onun için dört ay on gün matem tutardık, sürme çekmezdik, ko-kulanamazdık. (Yemen yapımı) Asb elbisesinin dışında boyanmış elbiseler giyemezdik. Hayızından birimiz yıkandığı zaman, temiz haline girdiği zaman yaptığı yıkanmada bir nebze koku kullanmasına müsaade edilirdi. Cenazelerin ardından gitmek de bize yasaklanırdı." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][152]

4518- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kocası ölen kadın, sarı renkli ve kırmızı elbiseler giyemez, zînet kullanamaz, kına yakamaz ve sürme çekemez." [Ebû Dâvud ve Nesâî][153]
4519- Mâlik'in rivayeti: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Seleme'nin yasını tutarken Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Gözlerinde sabır (bir nevi ot suyu) vardı. «Ey Ümmü Seleme, bu nedir?» diye sorunca; «Ot suyudur, ey Allah'ın Resulü» dedi. Bunun üzerine: «Gece sür, gündüz sil!» buyurdu."[154]

4520- Diğer bir rivayet: "Kocasına yas tutan ve ağlamaktan dolayı gözlerinden rahatsızlanan bir kadına şöyle buyurdu: «Has sürme ile sürmeleri, ancak gündüz onu sil!"[155]

4521- Diğer rivayet: (Ümmü Seleme dedi ki) "Yas tutan kadm başını sidr ve zeytin yağı ile toplayabilir."[156]

4522- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
«Kocam, bana faydası dokunan ve bana tatlı sular içiren oğlumu alıp götürmek istiyor.» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Aranızda kur'a çekin!» buyurdu. Adam razı olmayıp:
«Benim çocuğumda kim hak iddia edebilir?» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çocuğa şöyle dedi:
«Bu senin babandır, bu da annen. İstediğinin elinden tut!» Çocuk da hemen annesinin elinden tuttu, annesi de onu alıp gitti." [Sünen ashabı][157]

4523- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
Bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: "İşte oğlum, karnım onun yuvasıydı, memelerim ise emziği, kucağım barınağı idi. Babası beni boşadı, şimdi çocuğu benden çekip almak istiyor." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Sen ona (çocuğa yeniden) evlenmediğin müddetçe daha lâyık ve hak sahibisin!"[158]

4524- Ali radiyallahu anh'dan:
Zeyd bin Harise, Mekke'ye gitti ve Ham-za'nın (yetim kalan) kızını getirdi.
Ca'fer: "Onu ben alacağım, çünkü o benim amcamın kızıdır. Onu almaya ben daha lâyığım ve daha hak sahibiyim. Üstelik teyzesi de benim yanımdadır. Teyze (bir nevi) annedir" dedi.
Ali de: "Ben ona daha hak sahibiyim. O benim amcamın kızıdır. Benim yanımda Allah Resulünün kızı vardır. O ona daha çok yakışır. Fâtıma, onda daha hak sahibidir" dedi.
Zeyd ise şöyle dedi: "Onu almaya benim daha çok hakkım vardır. O benim kardeşimin kızıdır. Onun için bunca yolu tepip gittim. Onu getiren benim."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun Ca'fer'e verilmesine hükmetti ve şöyle buyurdu:
"Teyze annedir."
[İkisi de Ebû Davud'a aittir.][159]

4525- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan:
"Ömer'in nikâhında Ensâr'dan bir kadın vardı. Ona Âsım'ı doğurdu. Sonra boşandılar. Ömer, Küba'ya geldi. Çocuğunu orada oynarken buldu, alıp onu hayvanının üstünde önüne bindirdi. Çocuğun ninesi yetişip:
«Çocuğu ver!» dedi. Tartışmaya başladılar; derken, mesele Ebû Bekr'e aksetti. Ebu Bekr Ömer'e dedi ki:
«Çocuğu ona bırak!»
Ömer, ona karşı itiraz etmedi." [Mâlik][160]

TAHRİC

[1] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2197), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs muallak senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281.
[2] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2197), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs muallak senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281.
[3] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2197), Humeyd b. Mes'adt an İsmail an Eyyûb an Abdillah b. Kesîr an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281.
[4] Muvattâ, talâk no. 2, s. 552.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281.
[5] Bu hadisi Nesâî (talâk 6, VI, 142), Sül. b. Dâvud an İbn Vehb an Mahrame an ebîhî an Mahmûd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281.
[6] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2206-8) ve Tirmizî (no. 1177), muhtelif tariklerle Rükâne'den tahrîc ettiler. Tirmizî, Buhârî'den isnadının muzdan b olduğunu nakletmişsin.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/281-282.
[7] Muvattâ, talâk no. 5, s. 551.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[8] Muvattâ, talâk no. 7, s. 552.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[9] Muvattâ, talâk no. 6, s. 552.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[10] Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tahrîm 1, VI, 68; talâk 8, VI, 166), Müslim (talâk 18-19, s. 1100) ve Nesâî (talâk 16, VI, 151), Yahya b. e. Kesîr an Ya'lâ b. Hakîm an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[11] Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tahrîm 1, VI, 68; talâk 8, VI, 166), Müslim (talâk 18-19, s. 1100) ve Nesâî (talâk 16, VI, 151), Yahya b. e. Kesîr an Ya'lâ b. Hakîm an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[12] Bu hadisi Nesâî (talâk 15, VI. 151), Abdullah b. Abdis-samed an Mahled an Süfyân an Salim an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[13] Muvattâ, talâk no. 10, s. 553.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282.
[14] Muvattâ, talâk no. 11, s. 553.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/282-283.
[15] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2204), Tirmizî (no. 1178), Nesâî (talâk 11/1, VI, 147), el-Hâkim (II, 205) ve Beyhakî (VII, 349), Hammâd b. Zeyd'den tahrîc ettiler. Tirmizî "garîb", Nesâî "münker" hükmü vermiştir. Mahfuz olan Ebû Hureyre'nin sözü olarak gelen mevkuf rivayetidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[16] Bu hadisi Buhârî (talâk 5, VI, 165-6), Müslim (talâk no. 24-28, s. 1105-4), Ebû Dâvud (no. 2203), Tirmizî (no. 1179), Nesâî (nikâh 2/2-3, VI, 56) ve İbn Mâce (no. 2052), Mesrûk an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[17] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 337).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[18] Bu hadis-i mevkufu Saîd b. Mansûr (Sünen no. 1693) ve Taberânî (no. 9632-3), İbn e. Necîh an Mücâhid an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir; ancak Mücâhid'le İbn Mes'ud arasında kopukluk vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[19] Bu hadisi Müslim (talâk no. 17, s. 1099), Ebû Dâvud (no. 2199-2200) ve Nesâî (talâk 8, VI, 145), an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[20] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/283.
[21] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[22] Muvattâ, talâk 73, s. 584.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[23] Mâlik (talâk no. 73, s. 585), bunu belâğan zikretti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[24] Lafız Ebû Davud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 290), Tirmizî (no. 1181) ve İbn Mâce (no. 2047), Amr b. Şuayb'dan tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[25] Buhârî, bunu (talâk 9, VI, 168), isnâdsız olarak zikretmiştir. Sözkonusu kimseler şunlardır: Alî, Saîd b. el-MUseyyeb, Urve, Ebû Bekr b. Abdirrahman, Ubeydul-lah b. Abdillah b. Utbe, Ebân b. Osman, Alî b. Hüseyn, Şüreyh, Saîd b. Cübeyr, el-Kâsım, Salim, Tavus, el-Ha-san, İkrime, Atâ, Âmir b. Sa'd, Câbir b. Zeyd, Nâfî' b. CUbeyr, Muh. b. Ka'b, Sül. b. Yesâr, Mücâhid, el-Kâsım b. Abdirrahman, Amr b. Herim ve Şa'bî.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[26] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî (no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/284.
[27] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî (no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/285.
[28] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî

(no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/285.
[29] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî (no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/285.
[30] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî (no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/285.
[31] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 53, s. 576), Abdürrezzâk (no. 10952), Şâfiî (Ümm V, 162, 191), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 160), Buhârî (talâk 1, VI, 163; 44/3, VI, 184), Müslim (talâk 1-3, s. 1093), Ebû Dâvud (no. 2179-80), Nesâî (talâk 1/1, VI, 137-8; 3/1, VI, 140) ve Beyhakî (VII, 323; VII, 414), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 2, VI, 163) ve Müslim (talâk 7-8, 11-12, s. 1095-7), Enes b. Şirîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1942), Ahmed (II, 51, 74, 43, 79), Buhârî (talâk 45. VI, 185), Müslim (talâk no. 9-10, s. 1096), 4409-Ebû Dâvud (no. 2183-4), Tirmizî (no. 1175), Nesâî (talâk 5/1-2, VI, 141-2), İbn Mâce (no. 2022), Dârekutnî (III, 53; VI, 5) ve Beyhakî (VII, 325), Muh. b. Şirîn an 4410-Yûnus b. Cübeyr an İbn Ömer asl-t senedi ile; Buhârî (tefsir Talâk 1, V, 67; ahkâm 13, VIII, 109), Müslim (talâk no. 4-5, s. 1095), Ebû Dâvud (no. 2181-2), Tirmizî (no. 1176) ve Nesâî (talâk 1/3, VI, 138; 3/2, VI, 4411-141), Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî aû-ı senedi ile; Müslim (talâk 14, s. 1098), Ebû Dâvud (no. 2185) ve Nesâî (talâk 1/4, VI, 139), İbn Cüreyc an EMz-Zübeyr an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/285.
[32] Mâlik (talâk no. 1191), Muh. b. Abdila'lâ an Mervan b. Muâviye el-Fezârî an Alâ b. Âdân an İkrime b. Halici an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve Atâ sebebiyle isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[33] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[34] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2193) ve İbn Mâce (no. 2046), Muh. b. İshâk an Sevr b. Yezîd arı (Muh. b.) Ubeyd b. e. Salih an Safıyye binti Şeybe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[35] Buhârî, bu iki rivayeti (talâk 11, VI, 168), isnâdsız olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[36] Buhârî, bu iki rivayeti (talâk 11, VI, 168), isnâdsız olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[37] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2189), Tirmizî (no. 1182) ve İbn Mâce (no. 2080), Müzahir ani'l-Kâsım b. Muh. An Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında garîb; Ebû Dâvud ise mechûl hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[38] Mâlik (talâk no. 50, s. 574), bunu an Nâfî' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/286.
[39] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2187-8) ve Nesâî (talâk 19/1-2, VI, 154-5), Yahya b. e. Kesîr an Ömer b. Mu'allib an Ebfl-Hasan mevlâ benîNevfel an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[40] Muvattâ, talâk 51, s. 575.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[41] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[42] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2237), Nesâî (talâk 28, VI, 161) ve İbn Mâce (no. 2532), Ubeydullah b. Abdirrahman b. Mevheb ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mevheb hakkında ihtilâf vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[43] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[44] Bu hadisi Buhârî (ıtk 10, III, 120-1; ferâid 19, Vni, 9; 22/2, VIII, 10), Ebû Dâvud (no. 2235), Tirmizî (no. 4419-1155) ve Nesâî (talâk 30/1-2, VI, 163), İbrâhîm en-Ne-ha'îani'l-Esved an Âişe asl-ı senediyle; Mâlik (talâk no. 25, s. 562), Buhârî (nikâh 18, VI, 124; 14, VI, 171, lafız buraya aittir; afime 31, VI, 208), Müslim (ıtk 14, s. 1144; no. 10, 1143) ve Nesâî (talâk 29/1, VI, 162), RabVa b. e. Abdirrahman ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (ıtk no. 5, s. 1141), Nâfî' an İbn Ömer an Âişe tarikiyle; Müslim (ıtk 8-9, s. 1142-3), Ebû Dâvud (no. 2233, 2236), Tirmizî (no. 1154) ve Nesâî (talâk 31/1, VI, 164), Hişâm b. Urve an ebîhî asl-ı senedi ile; Müslim (ıtk no. 10-12, s.
1143-4), Ebû Dâvud (no. 2234) ve Nesâî (talâk 29/2, VI, 162; 31/3-4, VI, 165), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Aişe senedi ile; Müslim (ıtk no. 13, s. 1144) ve Nesâî (talâk 31/2, VI, 155), Ubeydullah b. Ömer an Yezîd b. Rûmân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[45] Buhârî'nin sözkonusu rivayeti (talâk 15/1, VI, 171), Ebû'l-Velîd an Şu'be ve Hemmâm an Katâde an İkrime an İbn Abbâs senedi ile gelmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287.
[46] Lafiz Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (talâk 15/2-3, 16, VI, 171-2), Ebû Dâvud (no. 2231-2), Tirmizî (no. 1156) ve Nesâî (kudât 27, VIII, 245), an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/287-288.
[47] Bu hadisi Nesâî (talâk 2/1, VI, 140), Muh. b. Yahya b. Eyyûb an Hafs b. Giyâs ani'l-A'meş an Ebî İshâk an Ebî'l-Ahvas an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[48] Bu mevkufu Mâlik (talâk no. 77, s. 586), Saîd b. el-Mii-seyyeb ve Humeyd b. Abdirrahman b. Avfve Ubeydullah b. Utbe ve Süleyman b. Yesâr hepsi de an Ebî Hureyre an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[49] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2178), Kesîr b. Ubeyd an Muh. b. Halıdan Muarrefb. Vâsıl an Muhârib b. Dinar an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Ayrıca yine Ebû Dâvud (no. 2177) bunu Ahmed b. Yûnus an Muarref an Muhârib tarikiyle mürsel olarak da irâd etmiştir. Bu rivayetlerden mürsel olanını Ebû Hatim, Dârekutnî ve Beyhakî sahîh olarak tercih ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[50] Bu hadisi Bezzâr (no. 1497-8), iki ayrı senedle Ebû Te-mîme ve Abdullah b. İsâ ammen haddesehu an Ebî Musa asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[51] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2226), Tirmizî (no. 1187) ve İbn Mâce (no. 2055), Eyyûb an EbîKilâbe an Ebî Esma an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında hasen hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[52] Bu hadisi Tirmizî (no. 1192), Kuteybe an Ya'lâ b. Şebîb an Hişâm b. Urve an ebihîan Âişe senedi ile, sonra Ebû Kueyb an Abdillah b. İdrîs an Hişâm an ebîhî senedi olarak Âişe'ye zikretmeksizin Urve'nin mürseli olarak tahrîc etti. İkinci tarikin, ilkine göre daha sahîh olduğunu söyledi. Mürsel tarik Muvattâ'da (talâk no. 80, s. 588) da yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/288.
[53] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2186) ve İbn Mâce (no. 2025), Ca'fer b. Süleyman an Yezîd er-Reşk an Mutarrif b. Abdillah an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Hacer, Bulûğu'l-Merâm'da isnadının sahîh olduğunu söyledi (Neyi VI, 268).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[54] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[55] Bu hadisi Mâlik (kader no. 7, s. 900), Buhârî (kader 4, VII, 211) ve Ebû Dâvud (no. 2176), Mâlik an Ebî'z-Zi-nâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 1190) ve Nesâî (buyu' 19, 21/1-2, VII, 258-9), ez-Zührîan Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (nikâh 38-9, s. 1029-30), İbn Şirîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (nikâh 53, VI, 138), Sa'd b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[56] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2194), Tirmizî (no. 1184) ve İbn Mâce (no. 2039), Abdurrahman b. Habîb b. Erdek an Atâ b. e. Rebâh an İbn Mâhek an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[57] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[58] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2283), Nesâî (talâk 76, VII, 213) ve İbn Mâce (no. 2016), Yahya b. Zekeriyyâ b. e. Zaide an Salih b. Salih an Seleme b. Kuheyl an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[59] Heysemî, râvilerinden Amr el-Hadremî'yi tanımadığını, diğeri râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 334).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289.
[60] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 337).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/289-290.
[61] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2038), Muh. b. Yahya an Amr b. e. Seleme Ebî Hafs an Züheyr an İbn Cüreyc an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
Sınöî'ye göre isnadı saYûYı, râvıteri ûe Sahih ricaMır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[62] Bu hadisin lafzı, Tirmizî'ye aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 2226) ve Tirmizî (no. 1187), Eyyûb an Ebî Kilâbe an Ebî Esma an Sevbân asl-ı senedi ile; ayrıca Tirmizî (no. 1186), Ebû Kureyb an Muzâhim b. Zevvâd b. Uley-ye an ebîhîan Leys an Ebî'l-Hattâb an EbîZür'a an Ebî İdrîs an Sevbân senedi ile (lafız bu isnada aittir) tahrîc ettiler. Ancak bu ikinci isnadın güçsüz olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[63] Bu hadisin lafzı, Tirmizî'ye aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 2226) ve Tirmizî (no. 1187), Eyyûb an Ebî Kilâbe an Ebî Esma an Sevbân asl-ı senedi ile; ayrıca Tirmizî (no. 1186), Ebû Kureyb an Muzâhim b. Zevvâd b. Uley-ye an ebîhîan Leys an Ebî'l-Hattâb an EbîZür'a an Ebî İdrîs an Sevbân senedi ile (lafız bu isnada aittir) tahrîc ettiler. Ancak bu ikinci isnadın güçsüz olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[64] Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 12/1-3, VI, 170) ve Nesâî (talâk 34/3, VI, 169), İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[65] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2228), Muh. b. Ma'mer an Ebî Amir Abdilmelik b. Amr an Ebî Amr es-Sedûsî an Abdillah b. e. Beki: b. Muh. b. Amr b. Hazm an Amre an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[66] Bu hadisi Buhârî (nikâh 92/1, VI, 152), Müslim (siyam no. 25, s. 764) ve İbn Mâce (no. 2061), İkrime b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/290.
[67] Bu mevkuf hadisi Mâilk (talâk no. 18, s. 556) ve Buhârî (talâk 21/3, VI, 174), Mâlik an Nâfi} an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[68] Bu rivayeti Buhârî (talâk 21/2, VI, 174), Kuleybe an Leys an Nâfî' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[69] Muvattâ, talâk no. 19, s. 558.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[70] Bu hadisi Tirmizî (no. 1201), el-Hasan b. Kaza'a an Mesleme b. Alkame an Dâvud b. Alî ani's-Şa bîan Mes-rûk an Âise senedi ile tahrîc etti.
Şa'bî'den mürsel olarak gelen rivayetini daha sahîh addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[71] Katâde, tâbiûnun küçüklerindendir. Bu üç sahabeyi de idrâk etmemiştir (Mecma' V, 11).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[72] Lafız Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2223, 2225), Tirmizî (no. 1199), Nesâî (talâk 33/1-3, VI, 167-8), İbn Mâce (no. 2065), İbnu'l-Cârûd (no. 342), Tabe-rânî (M. el-Kebîr no. 11599-600), el-Hâkim (II, 204) ve Beyhakî (VII, 386), el-Hakem b. Ebân an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Müzâhere yahut zıhâr, kişinin karısının tümünü ya da bir azasını annesi ya da diğer mahremlerinin tümüne ya da bir azasına benzetmesidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[73] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2210-1), Hâlid el-Hazzâ an Ebî Temime (an raculin min kavmihî) asl-ı senedi ile tahrîc etti. Ancak Ebû Davud'un ifadesiyle bu: Hâlid an Ebî Osman an Ebî Temime ve Hâlid an raculin an Ebî Temime talikleriyle de rivayet olunmuştur.
Görünen odur ki, bu hadis mürseldir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[74] Mâlik (talâk no. 20, s. 559), bu fetvayı an Saîd b. Amr b. ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291.
[75] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2213) ve Tirmizî (no. 1200) iki ayrı senedle Seleme b. Sahr'dan tahrîc ettiler. Tirmizî, kendi isnadı hakkında hasen hükmü verdi.
Ancak İbnu'l-Cârûd, İbn Huzeyme ve el-Hâkim, Sahihlerinde irâd ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/291-292.
[76] Evs, Ubâde b. es-Sâmit'in kardeşidir. Ebû Dâvud (no. 2214), el-Hasan b. Alî an Yahya b. Adem an ibn İdrîs an Muh. b. İshâk an Ma'mer b. Abdillah b. Hanzale an Yûsuf b. Abdillah b. Selâm an Huveyle senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/292.
[77] Bur WavetıBu\\ârHte{sırNûr3,VV4;ta\âk2,8,'Vl,m; şehâdât 21), Ebû Dâvud (no. 2254-5) ve Tirmizî (no. 3178), Hişâm b. Hassan an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/293.
[78] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2256), el-Hasan b. Alî an Yezîd b. Hârûn an Abbâd b. Mansûr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Liân, karı ve koca tarafından yemin ve la'netle te'kidli olarak yapılan dörder şehâdettir. Koca karısının zina yaptığı, kan da yapmadığı hususunda yemin ve gazab ^fade eden ibarelerle şehâdette bulunur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/293-294.
[79] Bu hadisi Müslim (liân no. 11, s. 1134) ve Nesâî (talâk 37-38, VI, 171-2), Hişâm b. Hassan an Muh. b. Şirîn an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/294.
[80] İlk iki lafız Buhârî'nin, üçüncüsü ise Buhârî'ye (talâk 30) aittir.
Bu hadisi Mâlik (talâk 34, s. 566-7), Buhârî (tefsir S. Nûr 24/1, VI, 3-4; talâk 4/1, VI, 164-5; talâk 29-30, VI, 178-80), Müslim (liân 1-3, s. 1129-30), Ebû Dâvud (no. 2245-2251), İbn Mâce (no. 2066) ve Nesâî (talâk 35, VI, 170-1), ez-Zührî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/294-295.
[81] İlk iki lafız Buhârî'nin, üçüncüsü ise Buhârî'ye (talâk 30) aittir.
Bu hadisi Mâlik (talâk 34, s. 566-7), Buhârî (tefsir S. Nûr 24/1, VI, 3-4; talâk 4/1, VI, 164-5; talâk 29-30, VI, 178-80), Müslim (liân 1-3, s. 1129-30), Ebû Dâvud (no. 2245-2251), İbn Mâce (no. 2066) ve Nesâî (talâk 35, VI, 170-1), ez-Zührî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[82] İlk iki lafız Buhârî'nin, üçüncüsü ise Buhârî'ye (talâk 30) aittir.
Bu hadisi Mâlik (talâk 34, s. 566-7), Buhârî (tefsir S. Nûr 24/1, VI, 3-4; talâk 4/1, VI, 164-5; talâk 29-30, VI, 178-80), Müslim (liân 1-3, s. 1129-30), Ebû Dâvud (no. 2245-2251), İbn Mâce (no. 2066) ve Nesâî (talâk 35, VI, 170-1), ez-Zührî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[83] Bu rivayeti Buhârî (talâk 31, VI, 180), Müslim (liân no. 12, s. 1134) ve Nesâî (talâk 39, VI, 173-4), Yahya b. Saîd an Abdirrahman b. el-Kâsım ani'l-Kâsım an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[84] Bu rivayeti Nesâî (talâk 40, VI, 175), Alî b. Meymûn an Sü'fyân un Asım b. Küleyb an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[85] Heysemî'ye râvilerinden Mûsâ b. İshâk'ı tanımadığını diğer râvilerin ise Sahîh ricalinden olduğunu söylemiştir (Mecma'V, 12).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[86] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 13).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[87] Râvileri Sahîh ricalinden ise de isnadında kopukluk vardır (Mecma'V, 13).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/295.
[88] Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 20, s. 739), Ahmed (VI, 129-226), Buhârî (buyu' 3,100; ıtk 8; vasâyâ 4; mağâzî 53, V, 96; farâid 18,28; husûmât 6; ahkâm 29), Müslim (radâ' 36, s. 1080), Ebû Dâvud (no. 2273), Nesâî (talâk 48-49, VI, 180-1) ve İbn Mâce (no. 2004), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/296.
[89] Bu hadisi Nesâî (talâk 48/4, VI, 180-1), İshâk b. İbrahîm an Certr an Mansûr an Mücâhid an Yûsuf b. ez-Zü-beyr an Abdillah b. ez-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/296.
[90] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (akdiye no. 21, s. 740), an Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymi an Süleyman b. Yesâr an Abdillah b. e. Ümey-ye senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/296.
[91] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2275), Mûsâ b. İsmaîl an Mehdi b. Meymûn an Muh. b. Abdillah b. e. Ya'kûb ani' l-Hasan b. Sa'd mevlâ'l-Hasan b. Alî an Rebâh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/296-297.
[92] Bu hadisi Buhârî (talâk 26, VI, 178), Müslim (Hân no. 18-19, s. 1137), Ebû Dâvud (no. 2260-1), Tirmizî (no. 2129), Nesâî (talâk 46/1-3, VI, 178-9) ve İbn Mâce (no. 2002), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 20, s. 1137) ve Ebû Dâvud (no. 2262), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297.
[93] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2274), Züheyr b. Harb an Ye-zld b. Harun an Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297.
[94] İlk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
Bu hadisi Ahmed (VI, 38,226), Buhârî (fadâilu'l-Ashâb 17/2, IV, 213; menâkıb 23, IV, 166; farâid 31), Müslim (radâ' 38-40, s. 1081-2), Ebû Dâvud (no. 2267-8), Tirmizî (no. 2130), Nesâî (talâk 51, VI, 184) ve İbn Mâce (no. 2349), ez-Zührî an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Usâme ile babasının bu renk farklılıkları bazı dedikodulara sebep oluyordu. Usâme'nin annesi de siyâhî idi. Bu dedikodular Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i üzmekte idi. Mücezziz, fizyolojik benzerlikleri tesbitte uzman birisi idi. Onun Usâme ile Zeyd'in ayakları arasındaki benzerliğe işaret etmesi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i sevindirdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297.
[95] İlk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
Bu hadisi Ahmed (VI, 38,226), Buhârî (fadâilu'l-Ashâb 17/2, IV, 213; menâkıb 23, IV, 166; farâid 31), Müslim (radâ' 38-40, s. 1081-2), Ebû Dâvud (no. 2267-8), Tirmizî (no. 2130), Nesâî (talâk 51, VI, 184) ve İbn Mâce (no. 2349), ez-Zührî an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Usâme ile babasının bu renk farklılıkları bazı dedikodulara sebep oluyordu. Usâme'nin annesi de siyâhî idi. Bu dedikodular Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i üzmekte idi. Mücezziz, fizyolojik benzerlikleri tesbitte uzman birisi idi. Onun Usâme ile Zeyd'in ayakları arasındaki benzerliğe işaret etmesi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i sevindirdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297.
[96] İlk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
Bu hadisi Ahmed (VI, 38,226), Buhârî (fadâilu'l-Ashâb 17/2, IV, 213; menâkıb 23, IV, 166; farâid 31), Müslim (radâ' 38-40, s. 1081-2), Ebû Dâvud (no. 2267-8), Tirmizî (no. 2130), Nesâî (talâk 51, VI, 184) ve İbn Mâce (no. 2349), ez-Zührî an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Usâme ile babasının bu renk farklılıkları bazı dedikodulara sebep oluyordu. Usâme'nin annesi de siyâhî idi. Bu dedikodular Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i üzmekte idi. Mücezziz, fizyolojik benzerlikleri tesbitte uzman birisi idi. Onun Usâme ile Zeyd'in ayakları arasındaki benzerliğe işaret etmesi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i sevindirdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297.
[97] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (akdiye no. 22, s. 740-1), an * Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/297-298.
[98] Bu hadisi (mağâzî 56/4, V, 102-3), Müslim (îmân no. 114, s. 80) ve Ebû Dâvud (no. 5113), Şu'be an Âsim an Ebî Osman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/298.
[99] Bu hadisi Buhârî (menâkıb 5, IV, 156) ve Müslim (îmân 112, s. 79-80), Abdülvâris ani'l-Hüseyn el-Muallim an Abdillah b. Büreyde an Yahya b. Ya'mer an EbTI-Esved an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/298.
[100] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2263), Nesâî (talâk 47, VI, 179-80) ve İbn Mâce (no. 2743), İbnü'l-Hâd an Abdillah b. Yûnus an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/298.
[101] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2265-6), Muh. b. Râşid an Süleyman b. Mûsâ an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/298.
[102] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2264), Ya'kûb b. İbr. an Mu'temir an Selm b. ebî'z-Zinâd an ba'di ashâbihî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/298-299.
[103] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2269-2271) ve Nesâî (talâk 50/1-3, VI, 182-3), es-Şa'bîan Abdillah b. (ebr)t-Halîl an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/299.
[104] Ebû Dâvud (5115), bu hadisi Sül. b. Abdirrahman ed-Dimaşkî an Ömer b. Abdilvâhid an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir an Saîd b. e. Saîd an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/299.
[105] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2244) ve Nesâî (talâk 52, VI, 185), Abdülhamîd b. Ca'fer (yahut b. Seleme) an ebîhî an ceddihi Rafi' b. Sinan asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnadında ihtilâf vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/299.
[106] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (akdiye 19, s. 738), ani'z-Zührî an Süneyn Ebî Cemile senedi ile ve Buhârî (sehâ-dât 16, III, 158), isnâdsız olarak tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/299.
[107] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/299.
[108] Bu tadisi Ebû Dâvud (no. 2281), Süleyman b. Abdilha-mîifdSehrânîan Yahya b. Salih an İsmaîl b. Ayyaş an Amr b. Muhacir an ebîhî an Esma binti Yezîd senedi ile tahrîc etti.
\ddet: Boşanma veya ölümden sonra geri kalan evlilikle ilgili izlerin ortadan kalkması için şer'an belirlenen muayyen müddettir.
İstibrâ: Kadının rahminde bir hamilelik olup olmadığı anlaşılana kadar cinsel ilişkide bulunulmamasıdır. İhdâd: Kocası ölen kadının, bu ölüme üzülmesi ve bu üzüntüsünü hüzün elbisesi giyerek izhâr etmesi, matem tutmasıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/300.
[109] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2195, 2282) ve Nesâî (talâk 54, VI, 187; talâk 74, VI, 212), Alî b. el-Hüseyn b. Vâ-kıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an iklime an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/300.
[110] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (talâk no. 54-55; s. 576-7), ani'z-Zührî an Urve senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/300.
[111] Bu mevkufu Mâlik (talâk 70, s. 582), an Yahya b. Saîd ve an Yezîd b. Abdillah b. Kusayt el-Leysî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/300.
[112] Bu hadisi Tirmîzî (no. 1185) ve Nesâî (talâk 53, V, 186), ayn ayrı tariklerden olmak üzere er-Rebî'den tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı sahîhtir. Hu/' boşanması ya da muhâla'a, kadının erkeğe bir karşılık ödeyerek elde ettiği boşanmadır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/300.
[113] Muvattâ, talâk no. 33, s. 565.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[114] Bu hadis-i mevkufu Ebû Dâvud (no. 2230), el-Ka'nebî an Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[115] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2229) ve Tirmizî (no. 1185m), Hişâm b. Yûsuf an Ma'mer an Amr b. Müslim an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnadı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[116] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[117] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.

4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[118] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301.
[119] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/301-302.
[120] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[121] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[122] Bu hadisin lafızları ile tahrîc edenler: 4478. nolu lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (talâk 39/1, VI, 182; tefsîr Sûreti't-Talâk 2, VI, 67-8), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4479. nolu rivayeti Müslim (talâk 57, s. 1122-3), Tirmizî (no. 1194) ve Nesâî (talâk 6, VI, 192-3), Yahya b. Saîd an Süleyman b. Yesâr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4480. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/4, VI, 191), Abdü-rabbih b. Saîd an Ebî Seleme tarikiyle tahrîc etti.
4481. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/5, VI, 192) tahrîc etti.
4483. nolu rivayeti Nesâî (talâk 56/11, VI, 194) tahrîc etti.
4484. nolu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2306) ve Nesâî (talâk 56/12, VI, 194-5), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[123] Bu rivayeti Nesâî (talâk 56/15, VI, 196-7), Muh. b. Ab-dila'lâ an Hâlid an İbn Avn an Muh. b. Şîrîn an Ibn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[124] Bu rivayeti Nesâî (talâk 56/16, VI, 197), Muh. b. Ca'fer an İbn Şebremeti'l-Kûfîan İbrâhîm en-Neha'îan Alkame b. Kays an İbn Mes'ûd senedi ile tahrtc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[125] Mâlik (talâk 84, s. 589-90), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[126] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2308), Saîd an Malar an Re-câ b. Hayve an Kabîsa b. Zûeyb an Amr b. el-Âs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[127] Bu mevkufu Mâlik (talâk no. 92, s. 593), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/302.
[128] Bu hadisi Müslim (radâ' 33-35, s. 1079-80), Ebû Dâvud (no. 2155), Tirmizî (no. 3020) ve Nesâî (nikâh 59, VI, 110), Katâde an Salih Ehî'l-Halîl an EbîAlkame el-Hâşimî un Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303.
[129] Bu hadisi Müslim (radâ' 33-35, s. 1079-80), Ebû Dâvud (no. 2155), Tirmizî (no. 3020) ve Nesâî (nikâh 59, VI, 110), Katâde an Salih Ehî'l-Halîl an EbîAlkame el-Hâşimî un Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303.
[130] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 139, s. 1065) ve Ebû Dâvud (no. 2156), Şu'be an Yezîd b. Humeyr an Abdirrah-man b. Ciibeyr b. Nufeyr an ebîhî an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303.
[131] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bîan Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303.
[132] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bîan Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303.
[133] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bîan Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/303-304.

[134] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bian Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[135] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bian Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[136] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bian Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[137] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bian Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[138] İlk iki lafız Ebû Davud'un (no. 2284, 2285), diğer-: leri ise Müslim'indir (talâk no. 42,46,49). Bu hadisi Mâlik (talâk no. 23, s. 580-1), Müslim (talâk 36, s. 1114), Ebû Dâvud (no. 2284) ve Nesâî (nikâh 22, VI, 75-6), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Sûfyân an Ebî Seleme an E âtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 38, s. 1115) ve Ebû Dâvud (no. 2285-7), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 47-50, s. 1119-20), Tirmizî (no. 1135) ve Nesâî (talâk 72, VI, 210), Ebû Bekr b. ebî'l-Cehm an Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 41, s. 1117), Ebû Dâvud (no. 2290) ve Nesâî (talâk 73/1, VI, 210), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Fâtime asl-ı senedi ile; Müslim (talâk no. 42-45, s. 1117-8), Ebû Dâvud (no. 2288) ve Nesâî (talâk 70/4-5, VI, 208), es-Şa'bian Fâtime asl-ı senedi ile;
Müslim (talâk no. 40, s. 1116) ve Nesâî (talâk 70/2, VI, 208), ez-Zührî an Ebî Seleme an Fâtime asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[139] Bu hadisin tüm lafızları Buhârî'ye aittir. Bunu Mâlik (talâk 63, s. 579) ve Buhârî (talâk 41/1, VI, 183) ve Ebû Dâvud (no. 2295), Mâlik an Yahya b. Saîd ani'l-Kâ-sım b. Muh. ve Süleyman b. Yesâr asl-ı senedi ile (4501-2 nolu rivayetler);
Buhârî (talâk 41/3, VI, \U)[îbn ebî'z-Zinâd an Hisâm an ebîhî (4503-4) muallak senediyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304.
[140] Bu hadisin tüm lafızları Buhârî'ye aittir. Bunu Mâlik (talâk 63, s. 579) ve Buhârî (talâk 41/1, VI, 183) ve Ebû Dâvud (no. 2295), Mâlik an Yahya b. Saîd ani'l-Kâ-sım b. Muh. ve Süleyman b. Yesâr asl-ı senedi ile (4501-2 nolu rivayetler);
Buhârî (talâk 41/3, VI, \U)[îbn ebî'z-Zinâd an Hisâm an ebîhî (4503-4) muallak senediyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/304-305.
[141] Bu hadisin tüm lafızları Buhârî'ye aittir. Bunu Mâlik (talâk 63, s. 579) ve Buhârî (talâk 41/1, VI, 183) ve Ebû Dâvud (no. 2295), Mâlik an Yahya b. Saîd ani'l-Kâ-sım b. Muh. ve Süleyman b. Yesâr asl-ı senedi ile (4501-2 nolu rivayetler);
Buhârî (talâk 41/3, VI, \U)[îbn ebî'z-Zinâd an Hisâm an ebîhî (4503-4) muallak senediyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/305.
[142] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2296), Ah. b. Abdillah b. Yûnus an Züheyr an Ca'fer b. Burkan an M"ymûn b. Mih-rân an Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/305.
[143] Lafiz Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (talâk no. 55, s. 1121), Ebû Dâvud (no. 2297), Nesâî (talâk 70, VI, 209) ve tbn Mâce (no. 2034), İbn Çijreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/305.
[144] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 87, s. 591), E"bû Dâvud (no. 2300), Tirmizî (no. 1204), Nesâî (talâk 60/1-3, VI, 199-200) ve İbn Mâce (no. 2031), Saîd b. İshâk b. Ka'b b. Ucre an ammatihî Zeyneb binti Ka'b Ucre ani'l-Fu-ray'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Nesâî'ye aittir. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/305.
[145] Bu hadisi Buhârî (talâk 50/1, VI, 187; tefsîr Bakara 41, V, 160), Ebû Dâvud (no. 2301) ve Nesâî (talâk 60, VI, 200), ibn ebî Necîh an Mücâhid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/305-306.
[146] Bu mevkufu Mâlik (talâk 88, s. 591-2), an Humeyd b. Kays el-Mekkî an Amr b. Şuayb an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/306.
[147] Mâlik (talâk no. 88/b, s. 592), an Yahya b. Saîd an İbn Ömer senediyle ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/306.
[148] Mâlik (nikâh no. 27, s. 536), ani'z-Zührî an Saîd ve Süleyman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/306.
[149] Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (talâk 101, s. 596-598), Buhârî (talâk 46-47, VI, 186), Müslim (talâk 58, s. 1123-4), Ebû Dâvud (no. 2299), Tirmizî (no. 1195-7) ve Nesâî (61, VI, 201), Humeyd b. Nâfi' an Zeyneb binti ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[150] Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (talâk 101, s. 596-598), Buhârî (talâk 46-47, VI, 186), Müslim (talâk 58, s. 1123-4), Ebû Dâvud (no. 2299), Tirmizî (no. 1195-7) ve Nesâî (61, VI, 201), Humeyd b. Nâfi' an Zeyneb binti ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[151] Bu hadisin senedi yukardakinin aynıdır. Kaynakların bir kısmında yukardaki metinle birlikte olarak gelmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[152] Bu hadisi Buhârî (hayd 12, I, 80; cenâiz 30-31, II, 78; talâk 47/2, VI, 186; 48, VI, 186), Müslim (cenâiz no. 34-5, s. 646; talâk no. 66-7, s. 1127-8), Ebû Dâvud (no. 2302-3) ve Nesâî (talâk 63-64, VI, 203-4), muhtelif tariklerle Ümmü Atiyye'den tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[153] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2304) ve Nesâî (talâk 55, VI, 203), Yahya b. e. Bukeyr an İbr. b. Tahmân an Büdeyl ani'l-Hasan b. Müslim an Safiyye binti Şeybe an İlmmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[154] Mâlik bu rivayeti (talâk no. 105, s. 598), belâğan îrâd ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/307.
[155] Mâlik bu rivayeti (talâk no. 105, s. 598), belâğan îrâd ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.
[156] Bu rivayette (talâk no. 109, s. 600) belâğan geçmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.
[157] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 12612), Şafiî (Ümm V, 82), Ahmed (II, 448), Dârimî (II, 170), Ebû Dâvud (no. 2277), Tirmizî (no. 1357), Nesâî (talâk 52/2, VI, 185), İbn Mâce (no. 2351), el-Hâkim (IV, 97, "isnadı sahihtir") ve Beyhakî (VIII, 3), Hilâl b. e. Usâme an Ebî Meymûne an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.
[158] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2276), Mahmûd b. Hâlid ani'l-Velîd an Ebî Amr el-Evzâî an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.
[159] Bu hadisi Ebû Dâvud- (no. 2278), el-Abbâs b. Abdilazîm an Abdilmelik b. Amr an Abdilazîz b. Muh. an Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Nâfi' b. Uceyr an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.
[160] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (vasiyyet no. 6, s. 767), an Yahya b. Saîd ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/308.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...C...)

(((...C...)))

» Ca'fer(R)'e 'Tayyâr'O İki kanatlı) denmesi...C... 7...S...3474
» Ca'fer ibn Ebî Tâlib(R)'in menkıbeleri ve RasûluIlah(S)'ın kendisi için söyledikleri...C... 7...S...3473
» Ca'fer(R)'in fakîr dostu oluşu...C... 7...S...3474
» Cahiliyye âdetlerinden sakınmak; 7...S...3321,3322
» Cahiliyye ahlâkı...C... 13...S...6032
» Cahiliyye devrinde kadın...C... 13...S...5892
» Cahiliyye devrinde kasame...C... 8...S...3595
» Câhiliyye devrinde nikâh çeşitleri...C... 11...S...5220
» Cahiliyye devrinden kalma panayırlarda alışveriş yapmanın hükmü...C... 4...S...1941
» Câhiliyye devrinde şiir ve Şâir Lebîd...C...8...S...3593
» Câhiliyye günleri...C... 8...S...3586-3594
» Câhiliyye işleri...C... 1...S...184
» Cana kıymanın cezası...C... 6...S...2615
» Câriye edinmek...C... 11...S...5174
» Câriye ile nikahlanmak...C... 5...S...2068
» Cariyenin eğitim - öğretimi ve bunun fazileti...C... 5...S...2346, 2349
» Cariyenin hükmü...C... 4...S...1995, 5...S...2067
» Cariyenin mehri ve onu hürriyete kavuşturmak...C... 11...S...5177
» Cariyenin zinası...C... 14...S...6694
» el-Câsiye(Hâ Mîm) sûresi tefsiri...C...10...S...5450-5452
» Casusluk ve casusluk yapmanın hükmü...C...6...S...2803, 2872, 10...S...4853
» Cebrail (A.S.) Bedr'de...C... 8...S...3744
» Cebrâîl(A.S.)'in gelişleri...C... 11...S...5075
» Cebrâîl(A.S.)'in görevi...C... 7...S...3024 - 3029
» Cebrâîl(A.S.)'in namazı ta'rîfi ve namaz vakitlerini bildirmesi...C... 7...S...3037
» Cebrâîl(A.S.)'in Rasûlullah(S)'a geliş şekilleri...C... 7...S...3401
» Cebrâîl(A.S.)'in Rasûlullah(S)'a soruları...C...1...S...202
» Cehennem ateşiyle dünyâ ateşinin mukayesesi...C... 7...S...3064
» Cehennemde kadınların çoğunluğu...C...1...S...6386
» Cehennemden çıkanların durumu...C...14...S...6462
» Cehennem ehlinin çoğunluğu...C... 14...S...6456
» Cehennem ehlinin çoğunluğunun kadınlardan olacağı...C... 1...S...402
» Cehennem ehlinin içeceği...C... 11...S...4978
» Cehennem ehlinin vasıfları...C... 14...S...6637
» Cehennem ehlinin yiyeceği...C... 10...S...4906
» Cehennem ehli olan kimselerin özellikleri...C... 10...S...4902
» Cehennem ile ilgili bâzı âyetlerin tefsiri...C...7...S...3060
» Cehennemin duyumsuzluğu...C... 10...S...4784
» Cehennemin en hafif azâblısı...C... 14...S...6463
» Cehennemin özellikleri, yaratılmış olduğu ve el'ân mevcûd olduğu...C... 7...S...3059 -66

» Cehennemliklerin istekleri...C... 10...S...4739
» 'Cehennem şehvet perdeleriyle örtülmüştür."...C... 14...S...6412
» Cemâate gelmeme ruhsatı...C... 2...S...698
» Cemâat halindeyken birisiyle fısıldaşmak...C...13...S...6230
» Cemâati nefret ettirmemek...C... 15...S...7007
» Cemâatin, imâmı beklemesi...C... 2...S...681, 683
» Cemâatin kaç kişiden olacağı...C... 2...S...692
» Cemâatle namazın fazileti...C... 2...S...657
» Cemâat namazı esnasındaki intizam...C...2...S...688
» Cemâat, namazı kıldıktan sonra başka bir topluluğa imamlık etme...C... 2...S...733
» Cemâat namazında şaftların fazileti...C...2...S...689
» Cemâat namazının fazileti...C... 2...S...685
» Cemâat namazının önemi...C... 15...S...7076
» Cemâat namazının vâcibliği...C... 2...S...684
» Cemâatte mükâfat payı...C... 2...S...688
» Cemâatten ayrılmamak...C... 16...S...7220
» Cemâatten sonra aynı mescidde tekrar cemâat olma...C... 2...S...685
» Cemel vak'ası...C... 6...S...2912
» Cemre esnasında tekbîr getirmek ve cemrenin akabinde ne yapılacağı...C... 4...S...1653 - 1655
» Cemreleri taşlama şekli, sayısı ve vakti...C...4...S...1649 - 1652, 1655 - 1657
» Cem'u's-Salâtföğlenin ikindi ile, akşamın yatsı ile birleştirilmesi)...C... 3...S...1118
» Cenaze defniyle ilgilenmenin îmânla münâsebeti...C... 1...S...199
» Cenazede kâfurlu su kullanmak...C... 3...S...1191
» Cenaze gömüldükten sonra cenaze namazı kılınması...C... 3...S...1258
» Cenaze gömülünceye kadar beklemek...C...3...S...1249
» Cenaze için ayağa kalkmak ve ne zaman oturulacağı...C... 3...S...1234- 1236, 1238, 1239
» Cenaze namazına sonrada yetişenin nasıl uyacağı...C... 3...S...1246
» Cenaze namazına yetişenin abdesti yoksa ne yapacağı...C... 3...S...1246
» Cenaze namazında Fatiha sûresinin okunması mes'elesi...C... 3...S...1256
» Cenaze namazında nasıl saff tutulacağı...C...3...S...1242
» Cenaze namazını kıldıracak olanın, cenazenin neresinde duracağı...C... 3...S...1254
» Cenaze namazının keyfiyeti ve bunun meşrûiyyeti...C... 3...S...1245
» Cenaze namazının kılınamadığı vakitler...C...3...S...1245
» Cenaze namazını kimin kıldıracağı...C...3...S...1246
» Cenaze namazı tekbîrleri...C... 3...S...1254
» Cenaze namazlarında çocukların da saff tutmaları...C... 3...S...1244
» Cenaze namazlarını çocukların da kılmaları...C... 3...S...1250
» Cenaze namazlarının nerede kılınacağı...C...3...S...1251
» Cenazenin ardından gitmek...C... 3...S...1175
» Cenazenin, götürülürken duyulmayan nidası...C... 3...S...1239, 1241
» Cenazenin kabirde karşılaştığı ilk olay...C...3...S...1259
» Cenaze tabuta konulduğu zamanki(duyulmayan) nidası...C... 3...S...1302
» Cenazeyi erkeklerin taşıması...C... 3...S...1239
» Cenazeyi geceleyin defnetmek(Hz. Ebû Bekr de geceleyin defnedildi.)...C... 3...S...1262
» Cenazeyi kefenlendikten sonra görmek...C...3...S...1175
» Cenazeyi tâkîb ederken nasıl yürüneceği...C...3...S...1240
» Cenazeyi tâkîb edip namazını kılmak...C...5...S...2263
» Cenazeyi tâkîb etmenin fazileti...C... 3...S...1247
» Cenaze yere konmadan oturulmaması ve oturanın men'edilmesi...C... 3...S...1236, 1238
» Cenazeyi yolcu etmek ve taşımada acele edilmesi...C... 3...S...1240, 1241

» Ceninin hükmü...C... 15...S...6772
» Cennete ancak îmân ile girileceği...C... 6...S...2640
» **Cennete ancak mü'minler girecektir"** ve amellerin değeri...C... 14...S...6496
» Cennete girecek zümre...C... 13...S...5870
» Cennete girmek için imtihandan geçileceği ve bunun zor olamayacağı...C... 9...S...4218
» Cennete hesapsız gireceklerin, uğursuzluk telâkkisi ve efsun yapmayanlardan olacağı...C... 14...S...6402
» Cennet ehlinin cehennem ehli ameli, cehennem ehlinin de cennet ehli ameli işlemesi...C... 14...S...6496 - 6497
» Cennet ehlinin çoğunluğu...C... 14...S...6456
» Cennet ehlinin çoğunluğunu fakirlerin oluşturduğu...C... 14...S...6386
» Cennet ehlinin vasıfları...C... 14...S...6537
» Cennet ehli olan kimselerin özellikleri...C...10...S...4902
» Cennet ehli ve cehennem ehli ayırdedildiğine göre çalışmanın ma'nâsı...C... 14...S...6490,6495
» Cennet en çok kime lâyıktır...C... 6...S...2712
» Cennete yalnız müslümanlar girer; 6...S...2856
» Cennetin dereceleri...C... 6...S...2640
» Cennetin dolması mes'elesi...C... 16...S...7373
» Cennetin dolması mes'elesi ve herkese dünyâ kadar ya da on katı daha fazla yer verileceği...C... 14...S...6469
» Cennetin kapılan...C... 7...S...3058
» Cennetin kısımları...C... 14...S...6458
» Cennetin kısımları ve bâzı cennet ni'met leri...C... 10...S...4825, 4828
» Cennetin kısımları ve en faziletli kısmı...C...8...S...3731
» Cennetin özellikleri ve el'an mevcûd oluşu...C... 7...S...3048 - 3058
» Cennetin yakınlığı...C... 14...S...6432
» Cennet karşısında dünyânın değeri...C...14...S...6356
» Cennet kılıçların gölgesi altındadır...C...6...S...2663, 2664, 2820
» Cennet ile cehennem arasında geçen bir konuşma ve cehennemin doyumsuzluğu...C... 10...S...4785
» Cennet ile cehennemin karşılıklı konuş maları...C... 16...S...7322
» Cennetle ilgili bâzı âyetlerin tefsiri...C... 7...S...3048
» Cennetle müjdelenenler...C... 13...S...6165
» Cennette her ibâdet sahibi için değişik kapıların oluşu ve Hz. Ebû Bekr'in bütün kapılardan çağrılacağı...C... 7...S...3426
» Cennetteki kadınların vasıfları...C... 6...S...2643,2644
» Cennetteki uzatılmış gölge...C... 10...S...4836
» Cennet ve cehennem ehlinin özellikleri...C...11...S...5281-5283
» Cennet ve cehennem ehli olarak herkesin yerinin yazılmış olduğu...C... 11...S...5006, 5011
» Cennet ve cehennemin hazır oluşu...C...13...S...6166
» Cennet ve cehennemin sıfatları...C... 14...S...6455 - 6469
» Cennet ve cehennemin yaratılmış ve elan mevcûd oldukları...C... 7...S...3052
» Ceza uygularken haddi aşmamak...C... 5...S...2293
» Ceza vermede nüfuzlu ve zayıflar arasında farklı muamele yapılmaması konusundaki uyarı...C... 9...S...4005
» Cezîme oğullan'nın İslâm'a daveti ve Hâlid b. Velîd'in tasvîb edilmeyen tutumu...C... 9...S...4035
» Cihâda ana-babanın izniyle gitmek...C...6...S...2800
» Cihâda bedel olabilecek amel var mıdır...C... 6...S...2634, 2635
» Cihâda çağrıldığında icabet edip seferber olmak...C... 6...S...2633, 2669, 2670, 2979

» Cihâda gidene yardım etmek...C... 6...S...2800
» Cihâda giden kimsenin işlerini görmek ve yerine hayırlı halef olmanın fazileti...C...6...S...2682
» Cihâda gidenlerle özürlerinden dolayı gidemeyenlerin bir olamayacakları...C...9...S...4310 - 4312
» Cihâda müslüman olmayanların alınmaması...C... 6...S...2655
» Cihâddan geri dönmek ya da katılmamak hususunda izin istemek...C... 6...S...2772
» Cihâddan geri kalmamayı temenni' etmek...C... 15...S...7081
» Cihâdda ve harb ehli ile yapılacak antlaşmada İleri sürülen şartlar...C... 6...S...2554
» Cihâd edene ilahî garanti...C... 6...S...2636
» Cihâd edenin, insanların fazîletüsi olduğu...C... 6...S...2635, 2636
» Cihâd esnasında harcama yapmanın fazileti...C... 6...S...2680
» Cihâd esnasında oruç tutmanın fazileti...C...6...S...2679
» Cihâd esnasında saff tutmak...C... 6...S...2655
» Cihâd esnasında sâlih kimselerin duasını almak...C... 6...S...2719, 2720
» Cihâdın amellerin en faziletlilerinden biri oluşu...C... 6...S...2633
» Cihâdın îmânla münâsebeti...C... 1...S...189
» Cihâdın kıyamete kadar devam edeceği...C...6...S...2687
» Cihâdın maksadı ve bunun fazileti...C...6...S...2657
» Cihâd için çocuk istemek...C... 6...S...2664
» Cihâd ve başka maksatlarla gemiyle deniz yolculuğu yapmak...C... 6...S...2718
» Cihâd ve hacc seferlerinde bineklinin terkisine binmek...C... 6...S...2788
» Cihâd ve sîretlerin fazîleti...C... 6...S...2631
» Cimrilikten Allah'a sığınmak...C... 14...S...6310,6314
» Cinlerin haber hırsızlığı...C... 13...S...6162
» Cinlerin işittiği ilk vahy...C... 2...S...775
» Cinlerin mâhiyeti...C... 11...S...4938 - 4940
» Cinlerin mâhiyeti ve Rasûluülah (S) ile görüşmeleri...C... 8...S...3608-3611
» Cinlerin varlığı ve mükellef oluşları...C...7...S...3084 - 3088
» Cinlerin ve insanların yaratılış maksadı...C...10...S...4790
» Cinlerle ilgili bâzı âyetlerin tefsiri...C... 7...S...3084,3086, 3087
» Cinsî münâsebet âdabı...C... 1...S...294
» Cinsî münâsebet esnasında okunacak dua...C... 7...S...3070, 11...S...5253, 14...S...6328
» Cizye ve haraçtan pay ayırmak...C... 6...S...2951
» Cizye ve mâhiyeti...C... 6...S...2941
» Cömertlik ve cimrilik...C... 11...S...5006, 5008
» Cömert ve cimriye bir örnek...C... 12...S...5403
» Cumadan önce ve sonra kılınan namaz...C...2...S...897
» Cuma esnasında alışverişin hükmü...C... 2...S...872
» Cuma günü alışverişin hükmü...C... 4...S...1895
» Cuma günü duanın kabul olacağı saat...C...2...S...895
» Cuma günü ezanın hükmü...C... 2...S...876
» Cuma günü gusletmenin fazîleti...C... 2...S...851
» Cuma günü güzel koku sürünme...C... 2...S...852
» Cuma günü hava elverişsiz ise toplanmama ruhsatı ve bunun ezan ile duyurulması...C... 2...S...866
» Cuma günü iki hutbe arasında oturmak...C...2...S...890
» Cuma günü misvak kullanmak...C... 2...S...858
» Cuma günü oruç tutmanın hükmü...C...4...S...1850,1851
» Cuma günü sabah namazında okunacak sûre...C... 2...S...860
» Cuma günü sevinip ferahlamak...C... 13...S...6193

» Cuma günü şiddetli soğukta cuma namâzının öne alınması, sıcakta ise geri bırakılması...C... 2...S...870
» Cuma günü yıkanmak...C... 2...S...863, 864
» Cuma günü yolculuk...C... 2...S...873
» Cuma hutbesinde yağmur duası...C... 2...S...892
» Cuma için ne kadar mesafeden gidileceği...C... 2...S...867, 868
» Cuma için yağ ve koku sürmek...C... 2...S...855,856
» Cuma namazına yürümek...C... 2...S...872
» Cuma namazının kimlere farz olduğu...C...2...S...867
» Cumanın farziyeti...C... 2...S...849
» Cumanın fazileti...C... 2...S...854, 875
» Cumanın ilk vakti...C... 2...S...869
» Cuma saati dua etmek...C... 14...S...6338
» Cumaya giderken en güzel elbiseyi giymek...C... 2...S...857
» Cumaya vakaar ve sekînetle gitmek...C... 2...S...874
» Cumayı koy ve şehirlerde eda etmek;2...S...861
» el-Cuma sûresi tefsiri...C... 10...S...4864 - 4866
» Cünüb iken abdest alıp uyumak...C... 1...S...390,391
» Cünüb iken yapılabilen işler...C... 1...S...389, 390
» Cünüblünün kırat etmesi...C... 1...S...403
» Cünüblünün teyemmüm etmesi...C... 1...S...441,444
» Cünüblünün üşüme korkusuyla gusül yerine teyemmümü tercîh etmesi...C...1...S...439
» Cünüb olmakla beraber müslümanın temiz olması...C... 1...S...388, 390
» Cüzzam hastalığı...C... 12...S...5740.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

C

Cadde
Câ'e An Fulân Mevkûfen
Câ'e Ani'n-Nebî
Cami'
El-Câmi'u's-Sahîh
Câmiu't-Tirmizî
Cârih
Cehâlet
Cehâlet-i Ayniyye
Cehâletu'l-Ayn
Cehâletu'l-Vasf
Cehâletu'r-Râvî
Cehaletu't-Ta'yîn
Cem
Cemâ'a
Cemâ'at
Cerh
Cerh Lafızları
Cerh Mertebeleri
Cerh Sebepleri
Cerh Ve Ta'dil
Cerh Ve Ta'dil İlmi
Cerh Ve Ta'dil Kaideleri
Cerh Ve Tadil Lafızları
Cerh-i Gayrı Müfesser
Cerh-i Mübhem
Cerh-i Müfesser
Cevâmi'
Cevâmi'u'l-Kelim
Cevdet
Cewedehû Fulan
Ceyyid
Ceyyidu'l-Hadîs
Cezm Lafızları
Cezm Sîğası
Cüz

C

Cadde:

Sözlükte ulu ve işlek yol anlamına gelen cadde, bazı hadis usulü alimlerince bir ravinin hadisi rivayet ettiği tarik manasına kullanılmıştır.

Câ'e An Fulân Mevkûfen:

"Falancadan mevkuf olarak geldi" manasına bir tabirdir. İsnadı sahabîye kadar ulaşan mevkuf haberlerin naklinde kullanılan tabirlerdendir. Herhangi bir haberi naklettikten sonra kullanıldığında o haberin isnadının sahabiye kadar ulaştığı ve Hz. Peygamber'e ait merfû' değil, mevkuf bir haber olduğu ifade edilmiş olur.

Câ'e Ani'n-Nebî:

"Hz. Peygamber'den şöyle gelmiştir" demektir. Temriz sîgalarındandır.
İbnu's-Salâh, bir muhaddisin herhangi bir zayıf hadisi isnadsız olarak rivayet ederken kale Resûlullâh gibi kesin rivayeti ifade eden cezm sîgalan değil temriz sığaları kullanması gerektiğini söyler, ona göre muhaddis, sahih veya zayıf olduğunda şüpheye düştüğü hadisleri rivayet ederken de aynı şekilde cezm siğaları yerine ruviye, verede, reva ba'duhum, câ'e gibi temriz sigalarından birini kullanmalıdır.123
Buna göre câ'e ani'n-Nebî lafzı, zayıf hadislerle sahih veya zayıf olduğunda tereddüt edilen hadislerin isnadsız olarak rivayetlerinde kullanılması öngörülen eda lafızlarından biridir.

Cami':

Kelime olarak "toplayan, bir araya getiren" anlamında ismi faildir. Çoğulu cevâmi' gelir.
Hadis terimi olarak, Hz. Peygamber'in çeşitli konulardaki hadislerini bir araya getiren kitaplara denir. Genellikle şu sekiz konudaki hadislerden meydana gelirler.
1. Akâ'id (iman ve iman ile ilgili konular);
2. Ahkâm (ibadet ve muamelât);
3. Rikâk (İman ve ibadet duygularının güçlenmesi, dünya sevgisinin zayıflaması);
4. Âdâb (Yeme-içme ve öteki günlük hayatta işlenen diğer işlerde uyulacak ahlak kaideleri),
5. Tefsir, Tarih ve Siyer (Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, kainatın yaratılışından Hz. Peygamber (s.a.s) zamanına gelinceye kadar gelmiş geçmiş peygamberler ve insan toplulukları, nihayet Allah Resulünün hayatı, zamanında geçen olaylar);

6. Şemâ'il (Hz. Peygamber'in özellikleri, günlük yaşayışı ve üstün ahlaki meziyetleri);
7. Fiten (Hz. Peygamber'in ebedî hayata göç etmesinden sonra ve Kıyamete yakın meydana gelecek olaylar);
8. Menâkib ve Mesâlib (Bir kısım sahabîlerin menkibeleri).
Buhâri ve Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh adındaki kitapları ile Tirmizî'nin Sünenu't-Tirmizî de denilen aynı adı taşıyan kitabı, cami tipi hadis kitaplarının en meşhurlarıdır.
Maliki alimlerden Abdullah b. Ebî Zey-di'1-Kayrevânî'nin sünen, âdâb, tarih meğâzî konularındaki Kitâbu'1-Câmi' isimli eseri gibi bazı hadis kitapları bu konulardan sadece bir kaçını ihtiva ederler. İbn Huzeyme'nin akâ'id konusundaki hadislere yer veren Kitâbu't-Tevhîdi; Buhârî'nin âdâb konusundaki hadislere ayırdığı el-Edebu'1-Mufredi; Tirmizî'nin Şemâ'il konusundaki hadisleri bir araya topladığı eş-Şemâ'ili gibi eserler ise bu konulardan yalnız birine ait hadisleri bir araya getirirler.
Cami' türü hadis kitaplarının yalnızca ahkâm hadislerine ayrılmış olanlarına musannef de denir.

El-Câmi'u's-Sahîh:

Sekiz ana konudaki hadislerin tümünü ihtiva eden cami' türü hadis kitaplarının sahih özelliğini taşıyanına verilen isimdir. Özellikle Buhârî ve Müslim'in sahihleri için kullanılmıştır. Bu iki esere es-Sahîhân (iki sahih) adı verilmiştir.

Câmiu't-Tirmizî:

Bk. Sünen-i Tirmizî.

Cârih:

Sözlükte yaralamak manasına gelen "cereha" kök fiilinden alınma ismi faildir. Yaralayan demektir.
Hadis deyimi olarak bir raviyi, şahsında veya rivayetinde bulunan kadih bir illetten dolayı cerheden alime denir. Cerh ve ta'dil maddesinde söz konusu edileceği gibi, İslâm alimleri İslâm şeriatını korumak, onu yalan-yanlış rivayetlerden uzak tutmak gibi asil bir endişeyle hadis ravilerini sağlam esaslara dayanan tenkit süzgecinden geçirmişlerdir. Böyle bir tenkidin sonunda herbiri hakkında ya cerh hükmü vermişler, ya da adalet sahibi olduklarını söylemişlerdir. Ravi hakkında cerh hükmü vererek rivayetinin güvenilir olmadığını açıklayan cerh ve ta'dil alimine carih denilmiştir.
Carihin bazı niteliklere sahip olması gerekir. Bu niteliklerin başında ravilerin hallerini bilmek gelir. Carih, ravi hakkındaki cerh hükmünü ancak bu bilgiye dayanarak verebilir. Bilgisiz cerhin dedikodu ve gıybetten öte hiçbir ilmî değeri yoktur. Kaldı ki, ravinin cerhine hükmeden âlim, hükmünü neye dayanarak verdiğini açıklamak zorundadır. Bu kaidenin zanna dayanan veya indi tevillerle cerhin önüne geçmek için konulduğu şüphe götürmez.
Rivayet edildiğine göre bir şahıs birini cerheder. Cerh sebebi sorulduğunda onu ayakta su dökerken gördüğünü söyler.
"Bunda cerhi gerektirecek ne var?" diye sorulduğunda
"Üzerine ve elbisesine sidik sıçrayacağı, sonra da o halde iken namaz kılacağı" cevabını verir. Cârihe
"Onu bu halde namaz kılarken gördün mü?" diye sorulunca ise
"Hayır görmedim" der. Olayı nakleden el-Hatîbu'l-Bağdadî şunları eklemiştir:
"Bu ve benzeri cerhler te'ville cerhtir. Alim olan, bu ve benzeri sebeplerle kimseyi cerhetmez." 124
Bunun yanısıra carihin, ravinin cerhine sebep teşkil eden hallerini iyi değerlendirmesi ve adaletli olması gerekir. Adalet vasfına sahip olmayan veya adalet yönünden noksan bulunan carihin herhangi bir ravi hakkındaki hükmünde isabetli olabileceği şüphelidir.125
Diğer taraftan carihin, kendine göre cerhin gerçekleşeceği yerlerde maksadının hasıl olacağı en alt seviyede kalması, bu seviyeyi yukan geçmemesi gerekir. Bu sebeptendir ki bazı alimler, cerhte asgari hadde kalmayıp ravileri kezzâb gibi ağır cerh lafızlarıyla cerhedenleri ayıplamışlardır. Müslim'in naklettiğine göre Eyyüb es-Sahtiyânî, birinden söz ederken yalancılığından kinaye olarak "O fazla yazar" dermiş. Buhârî de bu hususa riayet edenlerdendir. Onun en çok kullandığı cerh lafızları Munkerul-hadîs, seketû anhu, fthi nazar, terekûhu gibileridir. Fulânun kezzabını veya vaddâ'un diyerek cerhettiği raviler son derece azdır. Yalancı ravilerin cerhinde ise kezzebehû fulânun, ramâhu fulânun bi'1-kezib gibi cerh lafızları kullanmıştır.126
Hadis ilminde yüksek mertebelere ulaşmış alimlerin, ravilerin hallerini bilmek ve ona göre cerhetmek mecburiyeti, onları, hadislerle meşgul olan herkesin halini, günlük hayattakilerden dinî konulardakilere kadar bütün davranışlarını araştırmaya sevketmiştir. Araştırmaları sonucu öğrendiklerine göre verdikleri hükümleri başkalarının ve gelecek nesillerin de öğrenmesi için rical bilgisi veren kitaplar te'lif etmişlerdir. Raviler hakkında verilmiş hükümleri açıkladıkları bu kitaplardan birkaçının isimleri cerh ve ta'dil ilmi maddesinde kaydedilmiştir.

Cehâlet:

Sözlükte "cehl" kelimesiyle eş manalı olarak bilgisizlik manasınadır ki ilim karşılığıdır. Alâ harfi cerriyle bilmez görünmek manasına olur. 127Cahillik, farkına varmamak, bilmemek, cahil olmak da aynı kelimenin manaları arasındadır.
er-Rağıbu'l-İsbehânî'ye göre cehalet üç çeşittir. Birincisi nefsin bilgiden hâlî olmasıdır. Cehlin asıl manası budur. İkincisi, bir şeye olduğundan farklı bir şekilde inanmak; üçüncüsü ise bir şeyi yapılması gereken şeklin aksine yapmaktır. 128
Hadis terimi olarak cehalet, metâ'in-i aşere denilen ve ravilerin tenkidinde göz önünde bulundurulan on esastan biridir. Ravinin adaletiyle ilgilidir.
Hadis usulü kaynaklarında cehâletu'r-râvî şeklinde de geçen cehalet, tek cümleyle ravinin bilinmemesidir.
Bir ravinin bilinmemesi iki türlü olur. Birincisi, kimliğinin; öteki deyişiyle kim olduğunun bilinmeyişidir. Bu tür cehalete cehâlet-i ayniyye veya cehâletu'1-ayn da denir. İkincisi ise ravi hakkında verilen cerh ve ta'dil hükmünün bilinmemesidir. Cehaletu'l-vasf da denilmiştir.
Gerek kimliği, gerekse hakkında verilen cerh ya da ta'dil hükmü bilinmeyen raviye meçhul denir. Meçhul ravi, eğer kimliği bilinmiyorsa mechûlu'1-ayn; adaleti bilinmiyorsa mechûlu'l-adâledir.
Ravinin kimliğinin veya cerhedildiğinin yahutta adaletinin meçhul kalması iki sebepten ileri gelir. Bunlardan

birincisine göre kimi ravilerin isim, künye, lakab, nisbet veya sıfat ve meslek gibi kendisini meçhul kalmaktan kurtaran nitelikleri çoktur. Ravi bunlardan sadece biri veya ikisiyle tanınmıştır. Böyle iken ondan rivayette bulunanların her biri, herhangi bir maksatla onun bilinen meşhur niteliğini bırakıp meşhur olmayan niteliklerinden birini söyler. İşitenler onu tanımadık başka biri zannederler. Meselâ, Muhammed b. Sâ'ib el-Kelbî'yi bazıları dedesine nisbet ederek Muhammed b. Bişr, Bazıları Hammâd İbnu's-Sâ'ib isimleriyle anmışlardır. Bazıları da onu Ebu'n-Nadr, yahud Ebu Sâ'id, yahutta Ebu Hişâm gibi değişik künyelerle zikretmişlerdir. Böylece rivayel ettiği hadis bir iken durumu bilinmeyenler onu değişik raviler sanmışlar ve türlü türlü hatalara düşmüşlerdir.
Bu şekilde değişik isim veya künyelerle zikredilen şahısları tanımak, farklı lakab veya künyelerini birleştirerek yapılan hataları düzeltmek için hadisciler mûdih adı verilen kitaplar yazmışlardır. 129
Ravinin bilinmemesinin ikinci sebebi mukül olması, yani az hadis rivayet etmesi, veya tek ravisinin bulunmasıdır. İster tâbi'ûndan, isterse daha sonraki tabakalardan olsun, tek ravisi olan mukül, ravisi ismini açıklasa bile mechûlu'l-ayn olmaktan kurtulamaz. Şu da var ki mukül olan ravinin ismi bazen de kısaltma yapmak maksadıyle zikredilmez. Böyle ravi ismi anmamaya ise ibhâm adı verilir.
Ravisi bilinmeyen hadisler, hadiscilerce makbul sayılmamıştır; zira bir hadisin sıhhati herşeyden önce onu rivayet eden ravinin adalet sahibi olmasına ve zabt özelliği taşımasına bağlıdır. Ravinin kimliği bilinmeyince haliyle adaletli olup olmadığı da bilinemez. Adaleti bilinmeyen ravinin hadisi ise sahih sayılmaz.

Cehâlet-i Ayniyye:

Bk.Cehalet.

Cehâletu'l-Ayn:

Bk. Cehalet.

Cehâletu'l-Vasf:

Bk. Cehalet.

Cehâletu'r-Râvî:

Bk. Cehalet.

Cehaletu't-Ta'yîn:

Kimliği kestirilemeyen ravinin cehaleti manasına tamlamadır. Hadis Usûlü İlminde bazı isnatlarda görülen "ev" edatının ifade ettiği tereddütle ilgilidir.
Bazı raviler isnatlarında bazen ahberanâ fulânun ev fulânun gibi bir eda sîgası kullanırlar. Bu durumda ravi hadîsi isimlerini verdiği şeyhlerinden hangisinden aldığını kestirememiş demektir. Bunun sonucu her iki şeyhi hakkında kesinlikle hangisinden olduğunu tayin edememekten doğan bir cehalet söz konusu olmuştur ki buna cehâletu't-ta'yin adı verilmiştir.
Şu var ki, böyle bir durumda kestirilemeyen şeyhlerden her ikisi de sika ise ortaya çıkan ta'yin cehaletinin gerek isnada, gerekse metne herhangi bir zararı dokunmaz.

Cem:

Dağınık nesneleri toplamak, bir araya getirmek anlamında mastardır. Hadis Usulünde ihtilâfu'l-hadîs bahsiyle ilgili olarak, ilk bakışta aralarında çelişki varmış gibi görünen hadislerin te'vil yoluyla birleştirilmesine denir. Öte yandan aynı tabirin kimi Hadis usulü eserlerinde çeşitli konulardaki hadisleri bir araya toplayarak kitap haline getirmek anlamında da kullanıldığı görülür. Belli kitaplardaki hadisleri bir araya toplayıp değişik tertipde yeni bir eser meydana getirmeye de aynı isim verilmiştir.

Cemâ'a:

Bk. Cemâ'at.

Cemâ'at:

Sözlükte topluluk ve cemaat anlamına gelen isimdir. Bazı alimlerce el-Kutubu's-Sitte sahiplerine veya bunlarla birlikte Ahmed b. Hanbel'e işaret etmek üzere kullanılmış bir tabirdir.

Cerh:

Sözlükte "yaralamak, dürtmek, tesir etmek, bir yarayı deşmek" manalarına gelir. Asıl olan yaralamak manası yanında bir kimseye söğmek, hakimin, yalan veya fısk gibi sebeplerle şahidi adaletten düşürerek şahitliğini reddetmesi, nihayet lazım fiil manasıyla yararlanmak gibi manaları da vardır.130
Hadis terimi olarak cerh, tecrîh ile aynı manada kullanılır. Mutkin ve hafız olan bir alimin bir ravinin rivayetini, kendisinde veya rivayetinde bulunan kâdih illet sebebiyle reddetmesine denir. Bu, bir bakıma ravinin veya rivayetinin taşıdığı kâdih illet yüzünden rivayet ettiği hadisin doğruluğuna şehadetini reddetmekten ibarettir. Ravi, sırf kusuru yüzünden reddedilmekle cerhedilmiş demektir. Dolayısiyle hadisi de reddedilmiştir. Bununla birlikte ravinin rivayetinde mesela yalan ithamına maruz kalması, çokça yanılması gibi sebeplerle reddedilmesi de aynıdır ve rivayetinin reddiyle sonuçlanır. Şu hale göre cerh, hadis ravilerinde bulunan ve rivayetlerinin reddedilmesine sebep olan kusurların tesbit edilerek rivayet kusurlarının ortaya konması ve bunun sonucu olarak naklettiği hadislerin reddedilmesini sağlamaktır.
Cerh konusu Hadis ilminin en önemli konularından biri, hatta birincisidir. İslamî nakilleri, özellikle hadisleri korumak ve uydurmalarıyla karışmasına mani olmak gayesiyle konulmuştur.

Çeşitli vesilelerle tekrar edileceği gibi, İslâm Dini, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra Sünnete, dolayısiyle de hadislere dayanır. Hadisler nesilden nesile rivayet yoluyla aktarılmıştır. Bu aktarma işinin sistemli bir şekilde yürütülebilmesi başta isnad olmak üzere konulan rivayet kaideleriyle mümkün olmuştur. Bunun yanısıra ravinin her halinin tetkik edilmesi sonucu hakkında verilen cerh veya ta'dil hükmü ise hadisleri değerlendirme esaslarının başında yer almıştır. Bu itibarla rivayetleri kabulde tadıl, reddetmede tecrîh önemli bir metot haline gelmiştir.
en-Nevevî'ye göre ravilerin cerh edilmesi, İslâm şeriatını korumaktır. Hadis rivayeti dinî bir iş olduğundan ravileri cerhetmek lüzumsuz ve haram olan gıybet değildir. Dedikodu da sayılamaz. Aksine vacip bir iştir.131 Zira rivayetler çok kere bir şeyi ya helal, ya haram kılar. Emreder veya yasaklar. Teşvik eder veya sakındırır. Halbuki zayıf ravilerin naklettikleri yalan yanlış haberler müslümanları hatalı yollara sürükler. 132Nitekim tanınmış cerh ve ta'dil âlimi Yahya b. Sa'id el-Kattân, "Sufyânu's-Sevrî, Şu'be, Mâlik gibi alimlere "yalan töhmetine maruz kalan yahut zayıf bulunan bir ravinin halini açıklayayım mı, yoksa susayım mı?" diye sordum; hepsi de "halini açıkla" dediler" diyor. Yine Yahya, "cerhettiğin kimselerin kıyamet günü hasım olarak karşısına dikilmelerinden korkmuyor musun?" diye soranlara şu cevabı vermiştir: Onların kıyamette karşıma hasım olarak çıkmaları, hadislerini müdâfa etmediğim için Hz. Peygamber (s.a.s)'in hasım olarak çıkmasından daha evlâdır." 133
Tirmizî de şunları söylemiştir: Muhaddisleri hadis ravilerini cerhe seviden âmil, bize kalırsa, Allah bilir, müslümanların iyiliğine çalışmaktır. Yoksa bunların müslümanlara ta'n etmek veya dedikodu yapmak istedikleri düşünülemez. Bize göre muhaddisler cerh ile ancak zayıf ravilerin zayıf olduklarını açıklamak istemişlerdir. Bunu da onların tanınmaları için yapmışlardır; zira zayıf kabul edilen ravilerin kimi bidat sahibidir. Kimi hadislerinde töhmet altında kalmıştır. Kimi de gaflet sahibi veya çok hata yapan biridir. Cerh ve ta'dil imamları, dine olan şefkatlerinden dolayı bunların hallerini beyan etmek istemişlerdir. Kaldı ki dinî konulardaki tesebbüt (işi sağlam tutma) hukukî şehadetten de mal konusundaki şehadetten de daha mühimdir." 134
Tarîhen sabittir ki sahabîler arasında görülen ihtilaf ve anlaşmazlık Tâbi'ûn ve Tebe'ut-Tâbi'în devirlerinde müslümanlar arasında birer tarafı tutmak meylini doğurmuştur. Çok geçmeden bazı fırkaların ortaya çıkışıyla birlikte bazı kişiler, dinin gerçek yüzünü değiştirecek hadisler uydurmaya başlamışlardır. Bu faaliyetlerin giderek artması İslâm Dini'nin Hz. Peygamber zamanındaki safiyetini koruma endişesine yol açmıştır. Bunun üzerine hadis âlimlerinin, işittikleri rivayetleri inceden inceye tetkik ederek şüpheli gördüklerini haber vermeleri; bunun için de birçok hadis ravisini ta'n etmeleri zarurî hale gelmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinin toplanma, tedvin edilme, daha sonra da tasnif edilerek kitaplara yazılma zamanı olan yaklaşık üç asır devam eden süre içinde binlerce ravi teker teker cerh ve ta'dil süzgecinden geçirilmiştir. Bu tenkit faaliyeti sonunda naklettiği hadisler makbul sayılan sika ravilerle zayıf ve metruk olanlar, meçhuller ve bilhassa yalancılar ve hadis uyduranlar tesbit edilmiştir. İşte cerh, böyle bir gayretin sonucudur.
Cerh ve ta'dil kaideleri arasında cerhle ilgili olanlar önemli bir yer tutarlar. Bunun yanısıra cerhle ilgili bazı önemli hususlar vardır. Bunların başında cerhedilen ravide gerçekten cerhe sebep teşkil edecek bir halin bulunması gelir. Bir de herkesin, cerh ediyorum diye dilediği kimseyi dilediği şekilde kötülememesi gerekir; çünkü öyle haller vardır ki bunlar, çoğunluğun nazannda sahibinin cerhini gerektirecek kötülükler değillerdir. Öyle iken bazıları bunları kötü görür ve yapanları cerhederler. Bu ise onların bazı insanları haksız yere kötülemesiyle birdir. Cerhin, cerhe sebep teşkil eden hal açıklanmadıkça kabul edilmemesinin en mühim sebebi budur.
Öte yandan cerhin, cerhi gerektirecek görünür bir halden dolayı yapılması gerekir. İndî yorumlarla raviler cerhedilemez. Onun için cerh ve ta'dil alimlerinin ravilerin cerh edilmesini gerektiren halleri iyi bilmeleri gerekir.

Cerh Lafızları:

Hadis ravilerinin gerek kendilerinde, gerekse rivayetlerinde bulunan kadih bir illet sebebiyle cerhedilmelerinde bazı lafızlar kullanılır. Bu lafızlara cerh lafızları denir.
İbn Ebî Hatim ve ona tabi olan İbnu's-Salâha göre dört mertebe olan cerh lafızları135, ez-Zehebî ve el-Irakî tarafından beş, İbn Haceri'l-Askalâni tarafından ise altı mertebeye çıkarılmıştır. 136Böylece tesbit edilmiş olan cerh lafızları, en hafiflerinden başlamak üzere şunlardır:
1. Mertebe: Leyyin (gevşek) ve leyyinu'1-hadîs (hadiste gevşek). Aynı manadaki bu iki cerh lafzı en hafif cerhe delâlet eder. Bir ravi hakkında leyyin veya leyyinu'l-hadis denilmişse böyle ravinin hadisleri yazılır, itibar için dikkate alınır. 137ed-Dârekutni'ye göre leyyinu'l-hâdis olarak cerhedilen ravinin hadisleri terkedilmez. Böyle bir ravi, kendisini adaletten düşürmeyecek bir halle cerhedilmiştir. 138
Şu da var ki leyyin lafzıyla kastedilen rivayette ciddiyetsizlik ve gevşek davranmak olabileceği gibi ravinin dinî emirlerde ihmalkâr davranması da olabilir.
el-Irâkî tarafından zikredilen aşağıdaki cerh lafızları da aynı mertebede bulunan raviler için kullanılmıştır:
Fîhi lîn (onda gevşeklik vardır); fîhi mekâl (hakkında söz yani ta'n vardır); Da'îf (zayıf); ta'rifu ve tunkiru (onu gâh beğenirsin, gâh beğenmezsin. Veya bakarsın ma'ruf hadisler rivayet eder; bakarsın münker hadisler); leyse bi-zâke'l-kavîy (Aradığın gibi kuvvetli değil); leyse bi-zâke (aradığın gibisi değil); Leyse bi'1-metîn (sağlam değil); Leyse bi-huccetin (hüccet olamaz); leyse bi-umdetin (mutemed değil); leyse bi-merdiyyin (razı olunacak biri değil); li'd-da'fi mâ huve (zayıflıktan uzak değil); fîhi halfun (hakkında ihtilaf vardır); tekellemû fîhi (hakkında söz ettiler); ta'anû fîhi (onu ta'n edenler oldu); seyyi'u'l-hıfzi (ezberlemesi kötü); mat'ûnun fîhi (mat'ûn).
İbn Haceri'l Askalânî de bu cerh lafızlarından daha ehven olmak üzere fîhi ednâ mekâlin (hakkında pek hafif bir ta'n vardır) tabirinin kullanıldığını söyler. Aliyyu'l-Karî ise bu mertebeye mahsus cerh lafızları arasında fîhi da'fun (kendisinde azıcık zayıflık vardır); fî hadîsihî da'fun (hadisinde zayıflık vardır) tabirlerini de saymıştır.139 Aynı manada ve aynı mertebeye delâlet etmek üzere kad du'ife (zayıf görüldü) ; muda'afun (zayıf olan); yuda'afu (zayıf görülüyor) lafızları da kullanılmıştır.
2. Mertebe: Leyse bi-kaviyyin (sağlam değil). Hakkında bu lafız kullanılarak cerhedilen ravi, İbn Ebî Hâtim'e göre öncekilerden daha aşağı olmakla birlikte yine de hadisleri itibar için yazılır.
3. Mertebe: Da'îfu'l-hadîs. el-Irâkî buna da'îf (zayıf); munkeru'l-hadîs, hadîsuhû munkerun (hadisi münker); vahin (vahi); da'afûhu (zayıf buldular); da'îfun vahin (zayıf ve vahi); meçhulün (meçhul); lâ yuhteccu bihî (onunla ihticac olunmaz); muztaribu'l-hadîs (hadisi muztarib); fâhişu'l-galat gibi cerh lafızlarını da ilave etmiştir.
Buhârî, üçüncü mertebe cerh lafızlarından munkeru'l-hâdîsi kendisinden rivayet helal olmayan raviler hakkında

kullanır. Böylece diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayrılır. Bununla birlikte diğer cerh ve ta'dil alimlerinin çoğunluğu bu grupta bulunan lafızlarla cerhedilen ravilerin, rivayetlerine ne kadar az itimat edilirse edilsin, yine de bir dereceye kadar itibar ve istişhada yarar sayılacağı görüşündedirler.
4. Mertebe: Bu mertebede bulunan cerh lafızları daha öncekilerden ağırdır: Rudde hadîsuhû (hadisi reddedildi); reddû hadîsehû (hadisini reddettiler); merdûdu'l-hadîs (hadisleri merdûd); da'îfun cidden (çok zayıf); vahin bimerra (büsbütün vahi); tarahû hadîsehû (hadisini hiçe saydılar); mutarrahun veya mutarrahu'l-hadîs (hadisi atılan); irmi bihî (kaldır at); leyse bi-şey'in (bir şey değil); lâ yusâvî şey'en (bir şey etmez).
Bu grupta bulunan cerh lafızlarından biriyle cerhedilen ravinin hadisleri yazılmaz. Ne itibar için dikkate alınır; ne de istişhada uygun sayılır.
5. Mertebe: Bu mertebedeki cerh lafızları daha da ağırdır. Metrukün (terkedilmiş); metrûkul-hadîs (hadisleri metruk); terekkûhu (terkettiler); zâhibun (zahib); zâhibu'l-hadîs (hadisi zâhib); sâkitun (Sakıt); hâlikun (helak olmuş); fîhi nazarun (hakkında görüş var); seketû anhu (söz konusu etmediler); lâ yu'teberu bihî (itibar edilmez); lâ yu'teberu bi-hadîsihî (hadislerine itibar edilmez): leyse bi's-sikati veya leyse bi-sikatin (sika değil); ğayru sikatin ve lâ me'ınûnun (ne sika ne de güvenilir); muttefekun alâ terkihî (terkinde ittifak ettiler); muttehemun bi'1-kezibî (yalanla itham edilmiş); muttehemun bi'l-vaz' (hadis uydurmakla itham edilmiş).
Buharî bunlardan fîhi nazarun ile seketû anhu lafızlarını metrûku'l-hadîs manasına ve hadisleri itibar için bile olsa yazılmayan, istişhada da uygun olmayan raviler hakkında kullanmış ve diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayrılmıştır.
6. Mertebe: Bu mertebede bulunan cerh lafızları en ağırlarıdır. Deccâlun (deccal); kezzâbun (aşırı yalancı); yekzibu (yalan söyler); vada'a hadisen (hadis uydurdu), veddâ' (hadis uyduran).
İbn Haceri'l-Askalânî bunlardan da aşağı olmak üzere ekzebu'n-nâs (insanların en yalancısı); ileyhi'l-muntehâ fî'l-vaz' (hadis uydurmada zirvede); huve ruknu'1-kezib (yalanın direğidir) gibi lafızlarla cerhedilen ravilerden söz etmiştir. Bazı alimlere göre bunlar, en şiddetli cerhe delalet eden yedinci mertebe lafızlarıdır. Gerek altıncı, gerekse yedinci sayılan mertebede bulunan cerh lafızlarıyla cerhedilen ravilerin hadisi yalan sayılır ve hiçbir şekilde itibar edilmez.

Cerh Mertebeleri:

Cerhin değişik mertebelerini ifade eden bir tabirdir.
Cerh ve ta'dil âlimleri hadis ravilerini hafifinden ağırına ve en ağırına kadar değişik kademelerde bulunan lafızlardan birisiyle cerhetmişlerdir. Söz konusu kademelerin herbirine mertebe, her mertebe cerh için kullanılan lafızlara ise cerh lafızları (elfâzu'1-cerh) denilmiştir. 140

Cerh Sebepleri:

Ravilerin cerhine sebep olan hallerdir. Daha çok rivayetle ilgilidir. Bellibaşlıları şunlardır.
1. Kizb. (Yalancılık)
2. Sefeh veya sefahet
3. Bidat ve hevâ
4. İhtilat ve teğayyür
5. Rivayetleri arasında şâz, münker ve garîb hadislere fazla yer vermek
6. Kesretu'l-galat (Rivayetlerinde fazla hata yapmak)
7. Gaflet (Rivayet ettiği hadislerden gafil olup ne rivayet ettiğini bilmemek)
8. Telkin (telkin altında kalmak)
9. Rivayet ettiği hadislerin yalan olduğunu bilmemek
10. Mülâki olmadığı şeyhten arada vastta olmadan rivayette bulunmak
11. Kitabı kaybolduktan sonra başkalarına ait kitaptan rivayette bulunmak.
12. Hadis rivayetinde hatasını düzeltmemek.
13. Tedlis yapmak.
Bu haller ravinin cerhedilmesine sebep teşkil eder. Daha çok rivayet usulüyle ilgili olan bu cerh sebeplerinin dışında başka haller de bulunabilir. Bunlar ravinin dinî ve ahlakî durumlarıyla ilgili olabilir. Mesela Mü'min görünen, fakat gayeleri müslümanlar arasına fitne ve fesat sokmak, İslâm'ı yıkıp parçalamak olan zındıklar, elbette hadisleri reddedilen kimselerdir. Bunun gibi ahlak seviyeleri düşük olan kimseler de, bu yönden cerh edilerek rivayetleri terkolunur. Bütün bunlar, Hz. Peygamberin hadislerini her türlü tahrif ve tashifden korumak için alınan tedbirlerdendir. 141

Cerh Ve Ta'dil:

Maddelerinde ayrı ayrı ve geniş olarak görüldüğü gibi cerh, terim olarak, hafız ve mutkin bir hadis aliminin, ravide veya rivayetinde bulunan kadih bir illet sebebiyle rivayetini reddetmesi; ta'dil ise aynı mertebede bulunan alimin bir ravinin adalet vasfına sahip olduğuna hükmetmesidir.
Cerh ve ta'dil, İslâm şeriatını korumak, onu hatadan, yalan yanlış rivayetlerden uzak tutmak endişesinden doğmuştur; zira dini hükümlere mesnet teşkil eden hadislerin sıhhati, her şeyden önce onları rivayet eden ravilerin adalet ve zabt sebebi, dürüst ve güvenilir olmalarına bağlıdır. Hadis sahih olmalıdır ki o hadise dayanılarak verilen hüküm sahih olsun. Ravi de kusursuz olacaktır ki rivayet ettiği hadis sahih olabilsin. Aslında bir haberin kaynağını araştırmak, Kur'an-ı Kerim'de Mü'minlere verilen ilahi emirler arasındadır: "Ey iman edenler! Size yoldan çıkmış (fasık) birisi bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz. Sonra da yaptığınıza pişman olursunuz."142 Tabi'î alim Muhammed b. Şirin de dinî nakillerin kimlerden alındığına dikkat edilmesi gereğine işaret ederek şunları söylemiştir: "Hadisler dinin ta kendisidir. Bu itibarla kişi dinini kimlerden aldığına dikkat etmelidir." 143
Önce ayetten, daha sonra tâbi'î âlimlerinden birinin sözlerinden anlaşılmaktadır ki, hadislerin sıhhatine hükmedebilmek için ilk evvel onları nakleden ravilerin güvenilir kimseler olup olmadıklarının tesbit edilmesi gerekir. Bunun için hadis âlimleri hadislerin sahih ve makbul olanlarını zayıflarından ve Hz. Peygambere ait olmayan uydurmalarından ayırd edebilmek için ravilerin kimliklerini, kişiliklerini, hadis rivayet kaidelerine ne derece riayet ettiklerini, rivayet ettikleri hadisleri hıfzetmekte olduğu kadar başkalarına nakletmekteki dikkat ve itinalarını, nihayet İslâm Dini'nin emir ve yasaklarına riayet derecelerini titiz ve tarafsız bir anlayışla tenkide

tâbi tutmuşlardır. Bu tenkit sonucu rivayetleri makbul görülenlerle naklettiği hadislere itibar edilemiyecek olan raviler tesbit edilmiştir. Cerh ve ta'dil, bir bakıma bu tesbittir.
Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan siyasî ihtilaflar da hadis rivayet edenlerin tenkidini zaruri hale getirmiştir; zira siyasî fikir ve görüş ayrılıkları sonucu ortaya çıkan fırkaların herbiri kendisini destekleyecek ve hasımlarına karşı savunmasını yapacak hadisler uydurmaya başlamıştır. Bu durumda hadisleri kimlerin rivayet etmiş olduğu, üzerinde durulması gereken mühim bir konu haline gelmiştir. Yine İbn Sîrîn'e göre "fitne kopuncaya kadar kimse kimseye hadisi kimden rivayet ettiğini sormamıştır. Ne var ki, fitne başlayınca hadis ravilerini inceleme de başlamıştır. Bu inceleme sonunda Ehl-i Sünnetten olanların hadisleri kabul edilmiş; bidat ehli olanların hadisleri reddedilmiştir." 144
İbn Abbas'ın şu sözleri de her önüne gelenin hadis rivayet etmeye başlaması üzerine isteyen herkese rivayet etmemek suretiyle bir çeşit cerh ve ta'dil uygulaması yapıldığını gösterir. "Hz. Peygamber adına önceleri yalan söylenmediği için bizler ondan hadis rivayet eder dururduk. Lakin her önüne gelen her duyduğunu rivayet etmeye başlayınca biz de rivayeti bıraktık." 145
Rivayetine itibar edilip edilmeyeceğini belirlemek üzere ravinin tenkide tâbi tutulması neticesi cerh edilmesi veya adaletli olduğuna hükmedilmesi şeklinde özetlenebilecek cerh ve ta'dil, dinî rivayetleri değerlendirme ölçüsü ortaya koyduğu için son derece önemlidir. İslâm âlimleri cerh ve ta'dile büyük önem vermişler ve onu Hadis İlminin en mühim dalı kabul etmişlerdir. Söz gelişi el-Hatîbu'l-Bağdâdî, cerh ve tadili Hadis İlminin semeresi ve en büyük kolu saymıştır.146
Öte yandan hadis rivayeti dinle ilgilidir. Öyle olunca ravilerin cerh ve ta'dili büyük önem taşır. Lüzumsuz bir iş olmadığı gibi haram olan dedikodu veya gıybet de sayılamaz. Aksine vacip bir iştir.147
Hadis İlminde böylesine önemli bir yer tutan cerh ve ta'dilin Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında başladığı söylenir, gerçekten ondan ve daha sonra sa-habîlerden cerh ya da ta'dil sayılabilecek sözler nakledilmiştir. Bununla birlikte gerçek mânâda cerh veya ta'dil denebilecek tenkidlere daha çok tabiiler devrinde rastlanır.
Cerh ve ta'dilin geçerli olabilmesi için bazı kaidelere uygun olması şarttır. Ravinin cerhinin yahut adaletine hükmedilmesinin belli esaslar dahilinde yapılmasını sağlamak üzere konulmuş bu kaidelere cerh ve ta'dil kaideleri adı verilir. Bellibaşlıları şunlardır:
1. Hem cerh hem de ta'dil, cerh veya ta'dile sebep olan halleri iyi bilen adaletli, dikkatli ve uyanık bir âlim tarafından yapılmış olmalıdır. Bununla birlikte bir ravinin cerhine veya adaletine hükmeden alimin keskin zekâ sahibi, görüşü kuvvetli ve araştırıcı olması gerekir. Aslında cerh ya da ta'dil bu niteliklere sahip olan bir âlimden geldiğinde kabul edilir. Rastgele bir hadisçinin cerhi de ta'dili de kabul edilmez.
Bununla birlikte cerh ve ta'dil âliminin ravi hakkında araştırmadan, kolayca ve delilsiz olarak hüküm veren kimselerden olmaması gerekir; zira bir ravi hakkında kolayca ve delilsiz bir şekilde ta'dil hükmü verdiği zaman kendince sabit olmayan bir hüküm vermiş olur. Ravinin adaleti hususunda galib zanla hükmetmediği için de yalan ihtimalini tasdik etme durumuna düşer. Aynı şekilde dikkatsizce veya ihtiyata riayet etmeksizin kolayca cerhe kalkışınca da aslında ta'ndan beri olan bir müslümana ta'n etmiş ve onu lekelemiş olur. Bu durumlara bazen garazla düşülür. Bilhassa mezheb ve akide ayrılığı yüzünden yapılan insafsız cerh veya ta'nlar pek çoktur. Nitekim Ehli Sünnetten pek çok ravi şiilik, haricilik veya diğer bir fırkaya mensup olma ithamıyla cerhedilmiştir. Halbuki böyleleri arasında zahiren adalet sahibi olanlar hayli fazladır. Buna karşılık Rafızî ve Nâsibî âlimler Ehli Sünnetten olan ravilere itibar etmezler. Bu fırkaların mutaassıp cahil mensupları Ehl-i Sünnet ravilere kâfir bile demişlerdir. Bundan dolayıdır ki, bid'at ehlinin rivayetlerinin hangilerinin kabul edileceği: hangilerinin reddolunacağına dair kaideler koymaya lüzum görülmüştür.
2. Ta'dil, yani ravinin adalet sahibi olduğuna hükmedilmesi açıklama yapmadan kabul edildiği halde cerh, cerhe sebep olan hal veya haller açıklanmadıkça kabul edilmez; çünkü ravinin, ilk bakışta aksini gösteren bir hali bulunmadıkça adaletli olduğu söylenebilirse de açıklama yapılmadan cerhe layık olduğu söylenemez. Bu, İslâm alimlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş bir kaidedir. Bununla birlikte aynı konuda üç değişik görüş daha vardır. Bunlardan birincisi, ötekinin aksinedir. Buna göre cerh, sebebi açıklanmadan kabul edilebilir. Ta'dil ise ancak sebebi açıklandığı sürece kabul edilir. İkincisi, cerh olsun, ta'dîl olsun sebep açıklanmadan kabul edilmez. Bu görüşü el-Hâtîbu'1-Bağdâdî ve bazı usul âlimleri naklederler. Üçüncü görüşe göre ise bir raviyi cerheden veya adaletli olduğuna hükmeden, cerh ve ta'dil ilmini iyi bilen, görüşü sağlam ve yetenekli bir âlim ise ne cerh, ne de ta'dil için sebep göstermesine gerek yoktur. Ravi hakkında verdiği hükmün kabul edilmesi gerekir. El-Bakıllânî, el-Cuveynî, İmam Gazâlî gibi alimler bu görüştedirler, el-İrâkî ile el-Bulkînî bu görüşün sahih olduğunu söylemişlerdir.
3. Hem cerh hem ta'dil her ikisi de, cerh ve ta'dil ilmini iyi bilen tek bir âlimin sözüyle sabit olur. Başkalarının onun görüşüne katılmalarına lüzum yoktur.
4. Bir ravide cerh ve ta'dil birleştiği takdirde ta'dil hükmü verenler çoğunlukta bile olsa cerh, ta'dile tercih edilir, el-Hatibu'l-Bağdadi bu kaideyi "alimler, bir veya birkaç alim tarafından cerhedildiği halde bir o kadar âlimin ta'dil ettiği ravinin cerhinin münasip olduğunda görüş birliğine varmışlardır" diyerek vermiş ve bu konuda icmâ olduğuna işaret etmiştir. 148
Bir ravi hakkında verilen cerh ve ta'dil hükümlerinin birleşmesi; bir başka deyişle bazı âlimlerin cerhettiği ravinin bazıları adalet sahibi olduğuna hükmetmeleri halinde cerhin tercih edilmesinin sebebi şudur: Cerheden âlim, adaletine hükmeden âlime nisbetle o ravi hakkında daha fazla bilgiye sahiptir; zira, ta'dil için sebep göstermek gerekmediği halde cerh için sebep göstermek gerekir. Öyle olmadıkça cerh kabul edilmez. Bu itibarla cerh hükmünü verirken mutlaka bilgiye dayanmak zorundadır. Bir de böyle durumda bir raviyi cerheden âlim, onun adaletini kabul etmekle birlikte, adaletli olduğunu söyleyen âlimin gözünden kaçan bir halini haber veriyor demektir. Bu ise dikkate alınmaya değer bir husustur.
Bununla birlikte Fıkıh âlimlerine göre aynı ravi hakkında verilen cerh ve ta'dil hükümlerinin birleşmesi halinde adaletine hükmeden âlim, cerheden âlimin cerhine gösterdiği sebepleri makul delillerle çürüttüğü takdirde ta'dil cerhe tercih edilir. Söz gelişi ravinin adaletine hükmeden âlim, cerh eden âlimin cerhe gösterdiği sebepleri bilindiği; ancak sonradan tevbe edip halini düzelttiğini söylerse, tevbe makul bir delil olur ve adalet hükmü cerhe tercih edilir. Ancak, bu takdirde ravinin yalan ithamına maruz kalan bir kimse olmaması gerekir; zira onun bir kere bile yalan söylediği sabit olursa tevbe etse bile rivayeti kabul edilmez.
Şu da var ki, cerh ve ta'dil hükümlerinin bir ravide birleşmesi halinde meselenin tafsil edilmesi görüşünde olan alimler de vardır. Onlara göre ta'dile karşı olarak yapılan cerh, cerh sebeplerini bilen âlim tarafından açıklamalı bir şekilde yapılmışsa ta'dile takdim edilir. Mücmel olarak sadır olmuşsa adil ravinin adaletine kadh edilemez; çünkü muhaddisler cerh sebepleri üzerinde ihtilaf edebilirler. Ayrıca carihin aslında cerh için yeterli olmayan bir

sebebi yeterli görme ihtimali de her zaman için vardır. Buna binaen adaleti sabit olan ravi hakkında açıklama yapılmayan cerhin, âlim biri tarafından yapılmış bile olsa, kıymeti yoktur. Âlim olmayan kimse tarafından yapılan cerhin merdud olduğunda icmâ vardır.
Bu görüşlerin yanında cerh ve ta'dilin bir ravide birleşmesi konusunda üç görüş daha vardır. Bunlardan birincisine göre cerh ile ta'dil birbirlerine zıt düştükleri takdirde, ta'dil edenler tercih edenlerden çoksa ta'dil takdim edilir; zira ravinin adaletine hükmedenlerin sayıca çok oluşu onun halini kuvvetlendirir ve verilen adalet haberiyle amel etmeyi vacip kılar. Raviyi cerhedenlerin sayıca ta'dil edenlerden az oluşları ise verdikleri cerh haberinin zayıf olmasını gerektirir. Ancak böyle bir zan vehimden ibarettir: Zira raviyi ta'dil edenler ne kadar çok olurlarsa olsunlar, cerhedenlerin haber verdikleri halin ravide olmadığını haber vermiş olmazlar.
İkincisine göre cerh ve ta'dilin ravide birleşmesi halinde cerh edenlerle ta'dil edenlerin hangileri Hadis İlminde daha ileri derecede iseler onların görüşleri tercih edilir. Bu görüş kabul edilmemiştir.
Üçüncüsüne göre ise cerh ve ta'dilin hiçbiri kabul edilmez. Bu durumda cerh ve ta'dil çatışması olduğu gibi kalır. Bu görüşü Mâliki hadisciler nakletmişlerdir. Ancak kaydetmek gerekir ki, yukarıda da işaret edildiği gibi icmâ bunun aksinedir.
5. Sika ravinin şeyhini, ismini söylemeksizin, haddesenî's-sika, haddesenî men lâ ettehimu gibi lafızlarla ibhâm etmesi, sahih olan görüşe nazaran kim olduğunu sonradan açıklamadıkça, onu ta'dile kafi gelmez; zira ismi mübhem bırakılan şeyhin, ibhâm edene göre sika olmakla birlikte başkalarınca cerhi gerektiren bir sebeple mecruh olması ihtimali vardır. Sika ravinin, şeyhinin ismini söylememesi bile onun hakkında kalbe şüphe verebilir. Hatta el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin dediği gibi, sika ravi, "Benim bütün şeyhlerim sikadır" diye açıklama yapmış olsa bile o şeyhinin ismini açıklamadığına göre onu tezkiye ettiği malum olmamıştır. Bu, ismini söylese adaletsizlikle itham edileceğinden şüphe ediyor manasına gelir.
Diğer bir görüşe göre sika bir ravinin "benim bütün şeyhlerim sikadırlar" demesi, ismini mübhem bıraktığı şeyhini ta'dil için kâfidir; zira kendisi sika olduğundan şeyhinin adını söylese de söylemese de herhalde kendisine güvenilir. Böyle diyen kimse müctehid bir âlim ise sözü, bazı âlimlere göre yalnızca kendi mezhebinden olanları ta'dile kâfi gelir; çünkü o müctehid kendisine karşı olmayanlara karşı o haberle ihticac etmez. Yalnız kendi mezhebinde olanlara bahsettiği bir hüküm halikında kendisine göre delil olduğunu haber verir. Lakin bu görüşte olanların bir kısmı "ismini zikretmeksizin kendisinden rivayette bulunduğum her şahıs adaletlidir." demedikçe kâfi gelmez demişlerdir. Bunun sebebi, ismi mübhem bırakılan raviler içinde İmam Mâlik'in ismini ibham ederek rivayette bulunduğu Abdulkerim b. Ebi'l-Muhârik gibi zayıf ravilerin de bulunabileceği ihtimalidir.
6. Adalet sahibi bir ravinin ismini söylediği şeyhten rivayette bulunması, hiçbir zaman onu ta'dil manasına gelmez. Sahih olan görüş budur. Nitekim Sufyânu's-Sevri, el-Kelbî'den rivayetten men etmesi üzerine, "Sen de ondan rivayette bulunuyorsun" itirazına uğrayınca, "Ben onun rivayetlerinin doğru olanlarını yalanlarından ayırırım" demiştir. Rivayete göre Şa'bî, el-Hâris isimli bir raviden rivayette bulunurken, onun yalancılığına şehadeti isnadına ekler ve "haddesenâ'l-Hâris ve eşhedu bi'llâhi innehû kâne kezzâben" (el-Hâris bize tahdis etti. Allah'ı şahit tutarım ki o aşırı bir yalancı idi) dermiş. Bir başka rivayete göre Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Ma'înin "Ma'ıner, an Ebân, an Enes" senediyle gelen defteri yazmakla meşgul olduğunu, yanına biri gelince hemen sakladığını görür. "Ne yapıyorsun, mevzu olduğunu bile bile Ma'ıner, an Ebân, an Enes isnadıyla gelen sahifeyi mi yazıyorsun. Biri çıksa "Ebân hakkında söz söylüyorsun, yine de hadislerini yazıyorsun" dese ne yaparsın?" der. O da "Mevzu olduğunu bile bile bu sahifeyi yazıp ezberliyeceğim. Biri çıkıp Ebân yerine Sâbit'i koyup "an Ma'ıner, an Sabit, an Enes" isnadiyle bu hadisleri rivayet edecek olursa ona, "Yalan söylüyorsun. Bu hadisler Sabit'ten değil, Ebân'dandır" diyebilmek için de ezberleyeceğim" cevabını verir.
Bazı muhaddisler adalet sahibi ravinin ismini söylediği şeyhten rivayette bulunmasının onu ta'dil etmesi manasına alınması lazım geldiğini söylemişler, bu görüşlerine delil olarak ravinin, şeyhinde cerhi gerektiren bir hale muttali olduğu takdirde onu söylemesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak bu görüşe itiraz edilmiştir.
Bu konuda bir üçüncü görüş daha vardır ki o da şöyledir: Sika ravi, adalet sahibi olan kimselerden başkasından rivayet etmemeyi prensip haline getirmişse şeyhinin ismini söylemesi onu ta'dil manasınadır. Adaletli kimselerden olduğu kadar adalet vasfına sahip olmayanlardan da rivayette bulunuyorsa ta'dil değildir.
7. Bir âlimin rivayet ettiği hadisle amel etmesi ve gerektiğinde onunla fetva vermesi, ne hadisi sahih olarak kabul ettiği manasına gelir, ne de ravilerini ta'dil etmesi demektir. Bunun gibi hadisle amel etmemesi onun sahih olmadığı manasına gelmez, ravilerinin cerhi anlamı da taşımaz.
8. Meçhul ravilerin rivayetleri kabul edilmez. Bu kaideye göre gerek kimliği bilinmesin, başka deyişle mechûlu'1-ayn olsun, gerekse cerh ve ta'dil yönünden hakkında verilmiş olan hüküm belli olmasın farketmez; ravinin rivayeti reddedilir. Mestur denilen ve isnadda ismi kapalı geçen ravinin hadisi de öyledir.
9. Hadis ilminin inceliklerini bilen köle ile kadının, bir ravinin adaletine hükmetmeleri makbul sayılır. Bununla birlikte Medineli fakihlerin çoğu kadınların rivayet ve şehadette ta'dillerinin kabul edilmeyeceği görüşündedirler. Ancak, kadınların verdikleri haberler kabul edildikten sonra cerh ve ta'dil sebeplerini iyi bilmeleri şartıyla tadilleri de kabul edilmek gerekir.
10. Kendisi ve adaleti bilinen, ancak ismi ve nesebi bilinmeyen ravinin rivayeti dinî konularda delil olabilir. Böyle bir ravinin isminin bilinmemesi adaletini gidermez. Bu görüşte olanlar, Hz. Aişe'nin bir hadisini delil getirirler. Nakledildiğine göre Muhadramundan Sumâme b. Hazn, Hz. Aişe'ye gelerek şıra içmenin hükmünü sorar. Mü'minlerin Annesi, orada bulunan Habeşli Cariyeyi çağırarak "bu der; Hz. Peygamber (s.a.s)'e hizmet etti, ona sor." Adı bugün bile bilinmeyen cariye soryu cevaplandırarak şunları söyler: "Hz. Peygamber (s.a.s)'in şırasını geceden sıkar, bir tuluma koyar, ağzını bağlayıp asardım. Allah Resulü sabah olunca ondan içerdi." 149
11. Adalet sahibi bir ravinin adaleti sabit iki ravi ismi söyleyerek şüpheli bir ifadeyle "bana falanca veya falanca haber verdi" diyerek rivayet ettiği hadis, dinî konularda hüccet sayılır; çünkü böyle demekle her ne kadar rivayetin kimden olduğunu açıklamış olmazsa da bu iki kişiden başkasından olmadığını açıklığa kavuşturmuş demektir. Dolayısıyle rivayeti hangisinden olursa olsun, adaletli ravidendir. Ancak, böyle durumda şüpheli ifadeyle isimlerini zikrettiği iki raviden birinin adaleti meçhul olur veya ravi "bana fülan veya başka biri haber verdi" gibi bir tabirle ikinci şeyhi mübhem bırakırsa rivayeti hüccet olmaz.
12. Mübtedi' denilen bid'at ehlinden olan ravinin rivayetlerinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda değişik görüşler vardır. Bunlar, Ehlu'l-Bid'a başlığı altında geniş çapta ele alınmıştır.
13. Fışkından tevbe ettiği açığa çıkan ravinin rivayeti makbul sayılır. Ancak Hz. Peygamber'in ağzından yalan söylediği, bir diğer deyişle hadis uydurduğu belirlenen ravi, bu günahından tevbe etmiş bile olsa, cerhedilir. Rivayeti kabul olunmaz.

14. Bir sika ravi diğer bir sika raviden hadis rivayet ettikten sonra şeyh olan ravi cezm sigasıyla "ben bunu ona rivayet etmedim" veya "yalan söylüyor" gibi bir sözle rivayetini inkâr edecek olsa bazı son devir alimlerine göre o rivayet reddedilir.
15. Bir ravi bir hadisi rivayet ettikten sonra unutursa hadis, fıkıh ve kelam alimlerinin büyük çoğunluğuna göre o hadisle amel etmek caiz olur.
16. Hadis rivayeti için para alan kimsenin rivayeti- alimlerin çoğunluğuna göre kabul edilmez.
17. Hadis dinlerken gevşek davranan, dikkatsizlik eden ve bu adet haline getiren ravinin rivayeti reddedilir.
18. Buluğ çağma ermiş müslüman ravinin, müslüman olmadan ve erginlik çağına ermeden önceki devrelere ait rivayetleri kabul olunabilir. 150

Cerh Ve Ta'dil İlmi:

Hadis ravilerinin cerh veya ta'dilinden ve gerek cerhte gerekse ta'dilde kullanılan lafızlardan bahseden ilimdir. Hadis ricali ilminin bir bölümü olup, konusunu ravilerin özel hayatlarında ve hadis rivayetinde kusur sayılan ve rivayetlerinin reddedilmesine sebep sayılan hallerinin bulunduğuna yahut da adalet sahibi olduklarına hükmetmek teşkil eder.
Cerh ve ta'dil maddesinde de sözkonusu edildiği gibi Cerh ve Ta'dil ilmi, İslâm Şeriatının Kur'ân-i Kerîm'den sonraki ikinci kaynağı olan Sünneti aksettiren hadislerin hata ve yalandan uzak tutulması endişesinden doğmuştur. Yine o maddede değinildiği üzere Hz. Peygamber zamanında doğduğu söylenmiştir. Ne var ki Hadis ilminde yerleşmiş manasıyla cerh ve ta'dilin Hz. Peygamber zamanında egil tâbi'îler devrinde doğduğunu söylemek daha uygun olur. Nitekim sahâbilerden İbn Abbas ve Enes b. Mâlik'in cerh veya ta'dil yollu tenkitler yaptıkları bilinmektedir. Tabiilerden eş-Şa'bî ve Muhammed b. Şirin, daha sonraları el-A'meş, Şu'be ve İmam Mâlik gibi hadis âlimleri eliyle hayli merhaleler kateden bu ilim Abdullah İbnu'l-Mubârek, Sufyân b.Uyeyne, Abdurrahmân b. Mehdi, Yahya b. Sa'îd el-Kattân ile zirvesine çıkmıştır. Bilhassa Yahya ile Abdurrahmân cerh ve ta'dilde otorite sayılırlar. İkisinin adaletli olduğuna hükmettikleri ravi makbul, cerhinde birleştikleri ise merdud sayılır. Bundan sonra cerh ve ta'dil mercii olarak Yezîd b. Harun, Ebu Davud et-Tayâlisî, Abdurrezzâk b. Hemmâm, Ebu Asım en-Nebîl gelir.
Bu âlimleri takip eden nesillerden gelen en tanınmış cerh ve ta'dil âlimleri ise Yahya b. Ma'în, Ahmed b. Hanbel, Ali İbnu'l-Medinî, Ebubekr b. Ebî Şeybe, İshâk b.Râhûye, ed-Dârimî, Buhârî, Ebu Zur'ati'r-Râzî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ebu Zur'a ed-Dimeşkî gibi isimlerdir. Daha sonraki tabakalardan da hayli cerh ve ta'dil alimi yetişmiştir. Bunlar arasında en meşhur isimlerden birkaçı şunlardır; İbrahim b. İshak el-Harbi, el-Bezzâr, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Ebubekr Ahmed b. Ebî Heyseme, Nese'î, Ebu Ya'la'l-Mevsılî.
Ravilerin cerh veya ta'dili konusunda telif edilmiş kitapların en önemlileri el-İclî ve İbn Ebî Hatim er-Râzî'nin aynı isimde Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîlleri, İbn Adî'nin el-Kâmili. ez Zehebî'nin Mîzânu'l-İ'tidâli ve İbn Haceri'l-Askalânî'nin Lisânu'l-Mîzânıdır.

Cerh Ve Ta'dil Kaideleri:

Bk. Cerh ve ta'dil.

Cerh Ve Tadil Lafızları:

Hadis âlimleri, Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait rivayetleri sıhhat derecesini bilmek maksadıyla kısımlara ayırmışlar ve herbirine duruma göre değişik isimler vermişlerdir. Bunun gibi ravilerin mevsûkiyet derecesinin belirtmek üzere onların cerhedilmiş veya adaletli olduklarına delalet eden bazı tabirler kullanmışlardır. Bu tabirlere cerh ve ta'dil lafızları adı verilmiştir.
Cerh ve ta'dil lafızlarını ilk defa kısımlara ayıran İbn Ebî Hatim er-Râzi'dir. Meşhur eseri Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîl'in mukaddimesinde, zamanına gelinceye kadar muhaddisler arasında kullanılagelen cerh ve ta'dil lafızlarını herbirinin delâlet ettiği manalara göre derecelere ayırmıştır. 151Daha sonra gelen bazı muhaddisler bu lafızların tasnifinde ona uymuşlardır. İbnu's-Salâh, bunlara ilaveler yapmıştır. el-Irâki, en-Nevevî, ez-Zehebî, İbn Haceri'1-Askalânî ve es-Suyûtî bu lafızların tesbitinde mühim hizmetler görmüşlerdir.
Cerh ve ta'dil lafızları iki kısımda incelenirler. Birincisi Cerh lafızları, ikincisi ise ta'dil lafızlarıdır. Herbiri kendi özel başlığı altında ayrıca ele alınmıştır.

Cerh-i Gayrı Müfesser:

Açıklanmamış cerh demek olup bir raviyi sebebini söylemeden cerhetmeye denilmiştir.
Cerh ve ta'dil kaidelerine göre sebebi söylenmeden yapılan cerh geçerli değildir.

Cerh-i Mübhem:

Adı üstünde, mübhem bırakılan cerhe denir. Daha çok gayri müfesser cerh manasına ve ravinin cerh edilmesine sebep olan şeylerin söylemeksizin yapılan herhangi bir halden dolayı raviyi cerhetmek için kullanıldığı da olmuştur.

Cerh-i Müfesser:

Bk. Müfesser cerh.

Cevâmi':

Bk. Cami.

Cevâmi'u'l-Kelim:

"Özlü sözler" manasına gelen bir tabir olup hadislerdeki îcâzı ifade etmekte kullanılır.
Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadislerinde "Cevâmi'u'l-kelimle gönderildim" buyurmuşlardır. 152Aynı konuda bir

diğer rivayet ise "Bana cevâmi'u'l-kelim verildi" şeklindedir. 153
Her iki hadisten anlaşılmaktadır ki cevâmi'u'l-kelim, Hz. Peygamber'e Allah vergisidir. Manasına dair değişik görüşler ileri sürülmüştür. Tanınmış tabi'î âlim İbn Şihâb ez-Zuhri'ye göre cevâmi'u'l-kelim, Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'den önce gelen kitaplardaki pek çok emri özlü emirlerde toplamış olmasıdır. İbnu't-Tîne göre ise Kur'ân-ı Kerimdir; zira Kur'ân-ı Kerimde az sözle geniş manalar ifade edilir. Aynı şekilde hadislerde de az sözle derin manalar ifade edilmiştir, el-Hattâbî'ye göre söz konusu tabir, hadislerin, mananın hakkını vermekle birlikte icazlı olmaları demektir. 154 el-Herevîye göre de cevâmi'u'l-kelim Kur'ân-ı Kerimdir. 155
Aynî'ye gelince o bu tabiri lafız yönünden mûciz, mana itibariyle geniş sözler olarak açıklamıştır. 156
Şu hale göre cevâmi'u'l-kelim tabiri İslâm alimlerinin bir kısmına göre Kurân-ı Kerimdir. Bir kısmına göre ise hadislerin vecize gibi az sözle derin manalar ifade eden icazıdır. Bu itibarla "şu hadis cevâmi'u'l- kelimdendir" denildiği zaman o hadisin mûciz, yani az lafızda geniş ve derin manalar taşıyan hadislerden olduğu belirtilmiş olur. Hz. Peygamber'in sözlerinde Kur'ân-ı Kerim ölçüsünde olmasa da icaz özelliğinin bulunduğu ayrı bir gerçektir.

Cevdet:

"Bir nesne iyi olmak, bir kişi iyi iş işlemek" manasınadır. Söze ve fiile şâmildir." 157
Hadis tabiri olarak cevdet, hadisin arzu edilen kabul nitelikleri taşımasına denir. Kabul nitelikleri taşıyan hadise ceyyid de denilmiştir. Buna göre ceyyid, cevdet özelliğine sahip hadis demektir.

Cevvedehû Fulan:

"Fülan ravi senedi güzelleştirdi" manasına gelen bir deyim olup muhaddislerin, ravinin isnadında yaptığı tesviye tedlisini belirtmekte kullanılmıştır. Bir hadis alimi herhangi bir kimse hakkında bu tabiri kullandığı zaman onun isnadındaki sika ravileri bırakıp diğerlerini hazfederek tesviye tedlisi yaptığını ifade etmiş olur.

Ceyyid:

Sözlükte "iyi ve güzel" anlamına gelen sıfattır. Terim olarak genellikle sahih karşılığıdır. Bazen onun yerine kullanılmıştır. Söz gelimi Tirmizî, Süneninde malum ıstılahı olan hadîsun sahîhun garîbun yerine arada bir hadîsun eeyyidun garîbun ıstılahını kullanmıştır. 158İsnadı sahih bir hadisten söz ederken bazen lehu isnâdun eeyyidun demiştir.159 Ahmed b. Hanbel de esahhu'l-esânîdden bahsederken "ecvedu'l-esânid" tabirini kullanmıştır. 160Aynı tabiri Buhârî şeyhi Ali İbnu'l-Medînî de kullanılır. 161Bütün bu misaller gösterir ki ceyyid, bazı hadisciler tarafından tamamen sahih karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu takdirde aralarında ıstılah yönünden hiçbir fark yoktur. İbnu's-Salâh'a göre de ceyyid ile sahih aynı manaya gelir. Aralarında önemli bir fark söz konusu değildir.162
Bununla birlikte bazı hadis âlimleri ceyyid'i sahihle aynı manada görmemişlerdir. es-Suyûtî bunlardandır. Ona göre Hadis ilminde söz sahibi bir âlim hadisin sıhhatinden bahsederken devamlı olarak sahih terimini kullanırken arada bir onun yerine ceyyid demişse bunun bir nüktesi vardır. O nükte de şudur: Böyle durumlarda hadis o âlimin nazarında hasen li-zâtihî derecesinden yükselmiştir. Ancak âlim onun sahih derecesine yükseldiğinde tereddüt etmiştir. Bir başka deyişle bir hadisi ceyyid olarak niteleyen âlim böylece o hadisin kendi nazarında hasen li-zâtihi derecesinden yukarda olduğunu, ancak sıhhat derecesine yükseldiğinde tereddüt ettiğini belirtmiştir. 163Buna göre muhaddisin ceyyid dediği hadis, hasen li-zâtihî derecesinin üstünde ve sahihin altında bir derecede demektir.

Ceyyidu'l-Hadîs:

"Hadisi hoş ve iyi" manasına bir tamlama olup ta'dil lafızlarındandır.
ez-Zehebî ve el-Irâkî'ye göre tadilin 4., es-Sehâvî'ye göre ise altıncı mertebesindeki lafızlar arasında yer alır. Hükmü o mertebedeki lafızların hükmüne tabidir.

Cezm Lafızları:

Hadisi cezm sîgasıyla rivayet etmekte kullanılan ve kesinlik ifade eden lafızlara denir. (Bk- Cezm Sîgası).

Cezm Sîğası:

Kesinlik bildiren sîga manasına gelen bu tabir, hadisi Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edildiğini ifade edecek tarzda sevketmekte kullanılan lafızlara denir. Kale Resûlullâh (s.a.s), emera, fe'ale, nehâ Resûlullâh (s.a.s) gibi eda lafızları konuya örnektir. Ravinin, şeyhi ile arada vasıta bulunmadan veya ondan rivayetinde tedlis ihtimali olmadan karşı karşıya gelerek hadis aldığını ifade eden kale, ravâ, zekera malum fiilleri de cezm sîgasıdırlar.164 Bunlara elfazui-cezm (cezm lafızları) da denir.
Cezm sigalan ravi ile şeyhin kesinlikle bir araya geldiklerine delâlet eden eda lafızları olduğundan, isnadsız olarak rivayet edilen sahih veya hüccet olma yönünden sahihe denk olan mesela hasen hadisler, cezm sîgasıyla rivayet edilebilirler. Hatta cezm sığalarının isnadsız rivayet edilen sahih hadislerin hakkı olduğu söylenmiştir. İsnadsız olarak cezm sîgasıyla rivayet edilen Hz. Peygamber'e ait merfû' hadislerle sahabe ve tâbi'ûn kavillerinin sahih tarîklarla rivayet edilmiş olmaları gerekir. Rivayetin sıhhati şüpheli olduğu takdirde eda sırasında cezm sigası kullanan kimse yalancı hükmüne girer. 165
Cezm sığasının karşılığı temriz sigasıdir ki hadisi kesinlikle rivayete delâlet etmeyen ruviye, nukile gibi meçhul fiillerle rivayet etmekten ibarettir. (bk. Temriz Sigası).

Cüz:

Kelime olarak sözlükte parça, bir bütünün parçalarından herbiri manasınadır. Kur'ân-ı Kerim'in otuz bölümünden herbirine cüz denildiği malumdur. Çoğulu eczâ gelir.
Hadis ilminde cüz veya öteki tabiriyle hadis cüzü (çoğulu eczâ-yı hadîsiye) daha ziyade belli bir kişiden gelen hadisleri toplamak maksadiyle tertip edilen çoğu küçük çapta hadis kitalarına denir. Bununla birlikte bir

konudaki veya muayyen sayıdaki hadisleri yahut bir hadisin bütün rivayet yollarını bir araya getiren birkaç sahifelik hadis kitapçıklarına da cüz adı verilmiştir. Bunun yanısıra hadis tedvininin ilk zamanlarında hadislerin yazıldığı defterlere de sahîfe veya cüz denilmiştir. 166
Belli bir raviden rivayet edilen hadisleri toplayan cüze misal olarak Süheyl b. Ebî Salih'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği 49 hadis ihtiva eden cüzü167; belli konudaki hadislerin toplandığı cüze misal olarak da Ru'yetullâh konusundaki hadisleri bir araya getiren cüzü vermek mümkündür. 168Bu çeşit cüzler pek çoktur. Muayyen sayıdaki hadisleri ihtiva eden cüzler içinde en yaygın olanı erba'ûn tabir edilen kırk hadisten meydana gelen cüzlerdir. Bir hadisin bütün tariklardan gelen rivayetlerini bir araya getiren cüzlere misal olarak da İbn Haceri'l-Askalânî'nin "Ümmetimden dininin emirlerine dair kırk hadis öğreneni Allah Kıyamet Gününde fakihler ve alimler zümresinde haşreder" manasına gelen zayıf hadisin bütün tariklardan gelen farklı rivayetlerini bir araya getiren cüz'ü misal verilebilir. 169

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.5 Camiul ulum

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HUDUD (HADLER=ŞERİ CEZALAR) BAHSİ

Şer'i cezaların uygulanmasının teşviki, mümkün olduğunca önlenmesi, affedilmesi için aracılık yapılması ve bunun dışındaki ta'zir cezası.....29
Öldürmenin günahı, öldürmeyi mubah kılan hususlar ve intihar eden.....32
Taammüden öldürülmekte kısas, hata ile öldürme, çocukla baba arasındaki cinayetlerde, cemaatle tek bir adam arasındaki cinayetlerde, hür ile köle, müslümanla kâfir arasındaki kısas.....37
Cinnet ve sarhoşluk halindeki cinayetler, ağır bir şeyle tedavi esnasında işlenen cinayetleri, zehirleme olayları, zina edenin öldürülüşü ve akraba cinayetlerindeki hükümler ve bir ceza gerektirmeyen hususlar.....40
Öldürmenin dışındaki kısas, affetmek, kasâme, (kısasta) öldürmeyi iyi ve güzel yapmak.....42
Bedenin tümünde, organlarında, yaralamalarda, cenin ve ilgili şeylerdeki diyetler.....49
Dinden dönmenin ve Peygamber'e (s.a.v.) sövmenin cezası.....59
Hürün, kölenin, icbar edilenin, akıl hastasının ve mahremle yapılan zinanın cezası.....63
Kitab ehline HvaLada, hayvanla yapılan temasta uygulanacak şer'i ceza ve iftira alana doğruluğunu ispat edemediği takdirde uygulanacak olan şer'i ceza.....72
Hırsızlığın şer'i cezası ve şer'i cezası olmayan hırsızlık.....76
Şarap içmenin şer'İ cezası.....82
TAHRİC

ŞER'Î CEZALARIN UYGULANMASININ TEŞVİKİ, MÜMKÜN OLDUĞUNCA ÖNLENMESİ, AFFEDİLMESİ İÇİN ARACILIK YAPILMASI VE BUNUN DIŞINDAKİ TA'ZİR CEZASI

5179- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Yeryüzünde uygulanan bir §er'î ceza, yeryüzünde bulunanlar için, kendilerine otuz sabah yağmur yağdırılmasından daha hayırlıdır."
[Nesâî.]
5180- Diğer rivayet: "Kırk gece."
5181- en-Nu'mân bin Beşîr radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın yasakladığı sınırlan çiğneme-yip, onlara riayet edenler ile çiğneyenler, bir gemide kur'a çekip de kimisine geminin Üstü, kimisine de altı düşen kimseler gibidirler. Alt katta bulunanlar susadıklarında üst kattakilere gidip: 'Geminin bizim hissemize düşen yerinden bir delik açıp da su alsak ve sizi rahatsız etmesek' derler.
Eğer onlara izin verirlerse hepsi birden batıp boğulurlar, ama mâni olurlarsa, hepsi birden kurtulurlar." [Buhârî ve Tirmizî.]
5182- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'dan:
"Bir adam zina yaptığını itiraf etti; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kamçılamak için bir kamçı istedi. Kırık ve küçük bir kamçı getirildi. 'Biraz daha büyük olsun' dedi. Bu defa henüz meyvesi devşirilmemİş büyük bir çubuk getirildi. 'Bundan küçük olsun' dedi. Bu defa kendisiyle ala binilip kullanılmış gayet yumuşak bir kamçı getirildi. Emretti ve o yumuşak kamçı ile şer'î cezayı uyguladı. Sonra şöyle buyurdu:
'Ey İnsanlar! Allah'ın yasaklarından kaçınma zamanınız geldi değil mi? Bu kirli işlerden birine her kim bulaşırsa, Allah'ın setri ile setredip (kimseye söylemesin), çünkü kim yaptığını açığa vurup da ifşa ederse (ya da itiraf ederse) biz ona Allah'ın Kitâb'ını uygularız ." [Mâlik.]
5183- Âişe radiyallalıu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallabu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gücünüz yettiğince müsi umanlardan ser' t cezaları önleyin. Eğer muteber çıkış yolu (Özrü) varsa serbest bırakın. Çünkü İdarecinin affetmekte yanılması, ceza vermekte yanılmasından daha iyidir."
Tirmizî: "Mevkuf olarak ta rivayet olunmuştur ki bu, daha sahihtir" dedi.
5184- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Şer'î cezalar hariç, saygınlığı olan kişilerin ufak tefek yanılgılarına bakmayın." [Ebû Dûvud ve Nesâî]
5185- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aranızda işlediğiniz suçlarda hirbirleri-nizi affedin, zira haddi gerektiren herhangi bir suç bana aksederse cezasının uygulanması VÛCİp olur." |Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5186- Yezîd bin Nuaym'dan, o da babasından:
"Mâiz, Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'e gelerek dört kere zina etliğini itiraf etti. Ondan sonra Resûlullah (s.a.v.) emretti, recmediidİ. Daha sonra Hezzâl'a ded: ki: 'Sen eğer elbiseni (Mâiz' in) üzerine örtüp bu olayı gizleseyclin senin için daha iyi olurdu'."
İbnü'i-Münkedir dedi ki:
'"Mâiz'e, Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'e gelip durumunu bildirmesini, Hezzâl emretmişti." [Mâlik.]
5187- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şefaat edip de Allah'ın verdiği cezalardan birisinin uygulanmasını imlerse, Allah'la zıtlasmış olur. Kim bile bile batıl bir davada çekişirse, ondan kendini çekinceye dek Allah'ın gazabında olur. Kim mü'nünde olmayan bir şey söyleyip ona iftira atarsa, söylediğini geri alıncaya kadar, Allah onu cehennemliklerin düştüğü İrin çukuruna koyar." |Ebû Dâvud l
5188- Zübeyr bin el-Avvâm radiyallahu anh'dan:
"O, bir hırsız yakalayıp onu sultana götürmekle olan bir adamla karşılaştı. Zübeyr adamı salıvermesi için aracı olmak istedi. 'Olmaz, ben sultana teslim edeyim de sen sonra ne yaparsan yap!1 deyince, Zübeyr şöyle dedi: 'Şefaat (aracılık) henüz sultana ulaşmadan önce olur. Sultana ulaştıktan sonra, şefaat edene de edilene de lanet olunur'."
| Malik]
5189- Safvân bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
Ona: "Hicret etmeyen helak olur" denildi. Bunun üzerine SalVân, Medine'ye geldi, mes-cidde hırkasını yastık yapıp uyudu. Hırsız gelip başının altından hırkasını çaldı. Safvan hırsızı yakalayıp derhal Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'e götürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elinin kesilmesini emredince, Safvân şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben bunu istememiştim. Hırkam ona sadaka olsun."
"Bunu bana gelmeden önce yapsaydın olmaz mıydı?" buyurdu. |Mâlik.|
Ebû Dâvud ve Nesâî de benzerini rivayet ettiler. Dedi ki: " Nihayet Peygamber sallalla-lıu aleyhi ve sellem onun elini kesti."

5190- Hânı bin Dinar radİyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın koyduğu cezaların dışında hiç kimseye on kamçıdan fazla celde vurulmaz." (Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
5191- Ayrıca Buhârî ve Tirmizî'nin Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyan bir .sahâbi kanalıyla şöyle bir rivayeti daha vardır:
"Allah' in koyduğu cezalardan biri olması hariç, on vuruştan (kamçıdan) fazla ceza uygulanması sözkonusu olamaz."
5192- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir şer'î cezayı gerektirecek bir suç isleyip de bunun haddi ona dünyada uygulanırsa, Allah' m adaleti ona âhirette tekrar bir ceza vermeye müsaade etmez. Kim şer' t cezayı gerektiren bir suç işleyip de Allah onu örtüp affederse Allah, affettiği şeyi tekrar yürürlüğe sokmaktan daha kerimdir." [Tirmizî]

ÖLDÜRMENİN GÜNAHI, ÖLDÜRMEYİ MUBAH KILAN HUSUSLAR VE İNTİHAR EDEN
5193- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haram kan irtikâp etmedikçe (adam öl-dürmedikçe) mümin, daima dininin genişliğinde (müsamahasında) olur." [Buhârî]
5194- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her günahı Allah mağfiret edebilir. Ancak müşrik olarak ölen veya taammüden bir mü'min öldüreni bağışlamaz." [Ebû DâvudJ
5195--Ubâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir mümini gönülden isteyerek öldürürse Allah onun tevbesini kabul etmez."
[İkisi de Ebû Davud'a ;iittir.|
5196- Bureyde radiyalîahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mümini Öldürmek, Allah katında, dünyanın yıkılmasından daha büyük (günah)tır."
[Nesâî.]
5197- Ebû Hureyre ve Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer gök ehli ile yer ehli ortaklaşa bir mü'mini öldürseler, Allah hepsini ateşte yüzüstü süründürür." [Tirmizî]
5198- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "İman, ihanete engeldir. Mü'mİn ihanet etmez. [Ebû Davud]
5199- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim haksız yere öldürülürse, Âdem'in ilk oğlu onun kanının günahını katmerli olarak yüklenir. Çünkü öldürme işini ilk icad eden odur." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.j
5200- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde kişi bir adamın elinden tutup huzura gelecek ve şöyle diyecek: 'Ya Rabbi, bu adam beni öldürdü.'
Allah soracak: 'Onu niçin öldürdün?'
'Onu senin şanın yüce olsun (dinin yücelsin) diye öldürdüm" diyecek.
'Benim şanım yücedir (haklı olarak öldürmüşsün)" buyuracak.
Kişi bir adamın elinden tutup (huzura) gelecek ve şöyle diyecek:
'Ya Rabbi, bu adam beni öldürdü."
Allah: "Neden onu öldürdün?" diye sorunca şu cevabı verecek:
'Falan kimsenin yücelmesi için."
Allah: "izzet filânın değil" diye cevap verecek, katil dönüp günahı ile başbaşa kalacaktır." [Nesâî]
5201- el-Mikdâd bin el-Esved radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e dedi ki: "Kâfirlerden bir adama rastlayıp çarpışırsak, o ellerimden birine darbe indirip keser de, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınırsa ve 'Ben müslüman oldum' derse, ne dersin ey Allah'ın Resulü, onu öldürebilir miyim?" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Onu öldürme.'" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resulü! Ama o benim elimi kesti ve ondan sonra müslüman olduğunu söyledi" deyince, yine "Öldürme! Çünkü sen onu öldürürsen, o adam sen onu öldürmeden önceki durumunda olur. Sen de o adamın dediği kelimeyi söylemeden önceki durumunda
olursun." |Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
5202- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Haksız yere bir adam öldürülürken hiçbiriniz o yerde durmasın. Çünkü lanet, orada durup da öldürülen kimseyi savunmayan kişinin üstüne iner. Haksız yere bir adam dövülürken, biriniz orada durmasın. Çünkü lanet orada durup da dövülen kimseyi savunmayan kişinin üstüne iner." [Taberânî, Mu' cemıı' İ-Kebtr'fie leyyin bir scnedle.]
52Ü3- Furât bin Hayyân radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun öldürülmesini emretti. Çünkü o Ebû Süfyân'm casusu idi. Aynı zamanda da En-sâr'dan bîr adamın dostu ve müttefiki idi. En-sâr'dan halka şeklinde oturmuş olan bir gurubun yanından geçti ve 'Ben nıüslümanım' dedi. Ensâr'dan bir adam dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! O ben müslümanım diyor.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'İçinizden bir takım adamlar vardır ki, onları biz imanlarına havale ederiz, işte Furât bin Hayyân da onlardan biridir'."
[Ebû Davudi
5204- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına benim de onun Resulü olduğuma şehâdet eden müslüman kişinin şu üç durum dışında kanı helâl olmaz. Bunlar: Zina eden evli kişi, haksız yere adam öldüren kişinin) kısasen Öldürülmesi, dinini terkederek cemaatten (İslâm toplumundan) ayrılan kişi."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
5205- Sahabeden bir adamdan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e katil ile ona öldürmeyi emreden kimse hakkında soruldu. Şöyle buyurdu: 'Cehennem ateşi yetmiş parçaya ayrıldı. Öldürmeyi emreden için altmış dokuz ve öldüren İçin bir parça vardır'." [Ahmed]
5206- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öldürenle öldürülen kıyamet gününde getirilir. Öldürülen şöyle der:
'Ey Rabbim, bu adama sor beni neden öldürmüş.' O da cevap verir:
'Ey Rabbim, şu kimse onu öldürmemi emretti.' Ondan sonra hepsinin elinden tutulup Cehenneme atılır'."|Taberânî, Mu'ce.mu'l-Kebîr]
5207- Muhânk radiyallahu anh'dan:
Bİr adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: "Adam gelip malımı almak istiyor (ne yapayım)?'' Şöyle buyurdu:
"Ona Allah'ı hatırlat."

"Peki Allah'ı hatırlamazsa?"
"Ona karşı çevrendeki müslümanlardan yardım talep et!"
"Eğer çevremdeki müslümanlardan kimse yok ise?"
"Ona karşı sultandan yardım iste!"
"Eğer sultan benden uzakta İse?"
"O zaman malın için onunla savaş, öldü-rülürsen ûhiret şehitlerinden olursun, öldü-rülmezsen malını savunup kurtarmış olursun." |Ncsâî.|
5208- Cündeb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sihirbaza uygulanacak had cezası boynunu kılıçla vurmaktır." [Tirmizî]
5209- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir dağdan atlamak suretiyle canına kıyarsa, cehennem ateşinde de ebediyyen dağdan yuvarlanıp duracaktır. Kim kendini zehirleyerek canına kıyarsa, cehennemde de eline bir zehir verilip orada ebediyen kendisini zehirleyip duracaktır. Kim kendini bir demir parçasıyla Öldürüp intihar ederse, ebedi olarak elindeki demiri cehennemde de karnına saplayıp duracaktır." [Malik hariç, altı hadis imamı.]
5210- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kendini asarsa, cehennemde de kendini asacak; kim kendini bir aletle öldürürse, cehennemde de kendini aletle yaralayacaktır." | Buhârî]
5211 - el-Hasanu'I-Basri radiyallahu anh'dan: "Bize Cündeb bin Abdülah bu mescidde rivayet etti; ondan işittiğimiz hiçbir hadisi unutmadık; Cundeb'in Peygamber'e karşı yalan söyliyeceği hususunda hiçbir ihtimal vermeyiz. Bu bakımdan en ufak bir endişemiz de yoktur. Dedi ki: 'Bir adamın yarası vardı; (acısına dayanamayarak) kendisini öldürdü. Bunun üzerine Allah Teala şöyle buyurdu: Kulum kendisini öldürmekte benden evvel davrandı. Onun için cenneti ona yasak ettim'."
5212- Diğer rivayet: "Sizden Öncekilerden bir adamda bir yara çıktı. Yara kendisine acı verince, sadağından bir ok çıkartıp yarayı deşti, kan dinmedi ve kan kaybından öldü. Rabbiniz şöyle buyurdu: 'Ben ona cenneti yasak ettim'." Hasan sonra elini mescide uzatıp "Evet vallahi bu hadisi bana Cündeb Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den İşte bu mescidde nakletti." [Buhârî ile Müslim.]
5213- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
müşriklerle karşılaşıp da iki ordu kıyasıya savaşa başlayınca, ashabından bir adam fedaka-râne savaştı, can siperine kılıç salladı. Halta onun bu durumu karşısında ashâb 'Falan kimsenin verdiği hizmeti hiçbirimiz veremedik; onun kadar güzel hiç birimiz cihad edemedi' dediler. Bunu duyan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'O, cehennem ehlindendir' buyurdu."
5214- Diğer rivayette şöyle geçmekledir: "O cehennem ehlinden olduktan sonra hangimiz cennet ehli olabilir ki?" dediler. Ashâbdan biri: "Bunu ben merak ettim, savaş alanında onu takip edip, ondan hiç ayrılmayacağım" dedi ve onu lakibe koyuldu. Nerde durdu ise, o da orada durdu, nerede hızlandı ise o da hızlandı.
Derken adam yaralandı, yarasının acısına dayanamadı, kılıcının kesicin tarafını karnına
koydu, üzerinde bütün gücüyle abanarak canına kıydı. Onu takip edip bu vaziyetini gören salıabi Resûlullah'a (s.a.v.) giderek kendini şöyle demekten alamadı:
"Şehâdet ederim ki, sen Allah'ın Resulüsün."
"Resûlullah'a (s.a.v.): Ne o, bir şey mi oldu?" diye sorunca, şöyle şöyle cevap verdi: Az önce hani 'cehennem ehlindendir' dediğin ve insanların bu sözüne şaşırdıkları adam var ya, işte ben onun akıbetini size haber getirmek için ardından çıktım ve onu İzledim. Ağır şekilde yaralandı, acısına dayanamadı, kılıcının sap tarafını yere koyup keskin uç tarafını göğsüne dayadı; vargücüyle üzerine abanıp kendisini öldürdü." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ki§i insanlara göre görünür de, cennet ehlinin ameli gibi amel eder. Oysa o, cehennem ehlindendir."
5215- Benzeri bir rivayet daha vardır onda şöyle geçer:
"Ameller ancak sonlara bağlıdır, ya da sonlarına göredir." [Buhârîile Müslim.J
5216- Câbir radiyallahu anh'dan: Tufeyl bin Amr ed-Devsî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Şöyle muhkem bir kale ile muhafızların yanma gitmek ister misin?" —Câbir diyor ki: Cahiliyetle Devs'e ait bir kale vardı.— Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buna razı olmadı, çünkü kendisine yapılacak muhafızlığı Ensâr'a ayırmıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret edince Tufeyl b. Amr da onun yanına hicret etti. Onunla birlikte kavminden bir zât da hicret etti. Fakat Medine'de rahatsızlandı-
lar. O adam şiddetli bir sancıya yakalandı ve makası alıp parmaklarını kesti. Elleri şişti, kan dinmedi ve öldü. Onu Tufeyl bin Amr rüyasında çok güzel bir şekilde gördü. Ancak elleri sarılı idi. Dedi ki: "Rabbin sana ne yaptı?"
"Peygamberime hicret ettiğim için beni bağışladı."
"Peki neden ellerin sanlı?"
Bana: "Senin bozduğun uzvu biz düzeltmeyiz" denildi.
Hemen Tufeyl bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem da onun için şöyle dua elti: "Allahım! O iki eli için de onu bağışla!" [Müsüm]
5217- Câbir bin Semure radiyallahu anh'-dan:
Bİr adam hastalandı, bir süre sonra onun için feryâd-ı figan yükselmeye başladı. Onun komşusu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: "Filan adam öldü" dedi. "Ne biliyorsun?" diye sordu. "Ben bunu duydum" deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "O ölmedi" buyurdu.
Adam geri döndü, yine evinde feryâd-ı figanlar yükseldi. Adam tekrar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: "Adam öldü" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine: "O adam ölmedi" dedi. Döndü, yine bir çığlık sesi duydu. Hanımı: "Haydi git Peygamber'e haber ver!" dedi.
Adam, "Allahım ona (hastaya) lanet et!" dedi. Adamın yanma gittiği zaman onun bir makasla kendi canına kıydığını gördü, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve adamın öldüğünü söyleyince, Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem sordu: "Ne biliyorsun?" "Kendini yanında bulunan bir makasla öldürdüğünü gördüm" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Sen hakikaten Öyle yaparken gördün mü?"
"Evet."
"Öyleyse ben onun namazım kılmam" buyurdu. |Ebû Dâvıtd]

TAAMMÜDEN ÖLDÜRMEKTE KISAS, HATA İLE ÖLDÜRME, ÇOCUKLA BABA ARASINDAKİ CİNAYETLERDE, CEMAATLE TEK BİR ADAM ARASINDAKİ CİNAYETLERDE, HÜR İLE KÖLE, MÜSLÜMANLA KÂFİR ARASINDA KISAS

5218- Ebû Şurayh el-Huzâî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kimin bir yakını öldürülür ya da el ve ayağı kesilerek zarar verilirse, o kimse üç şey arasında serbesttir: Ya kısas ister, yahut affeder, ya da diyet alır. Dördüncü bir şey isterse elinden tutun (ona engel olun). 'Kim bundan sonra tecavüze kalkışırsa onun için elîm bir azap vardır'." (Bakara 179) [Ebû Dâvudj
5219- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İsrâiloğullannda kısas vardı, diyet yoktu.
Allah bu ümmete kolaylık vererek şöyle buyurdu: 'Öldürülen kimseler karşılığında sizin üzerinize kısas yazılmıştır...' (Bakara, 178)
(İlgili âyette geçen) 'afv' kelimesine gelince: Taammüden meydana gelen cinayetlerde maktulün velisinin diyeli kabul etmesidir. (Âyette geçen) 'Artık taraflar hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir.' lafzı şu demektir: Maktulün velîsi katilden güzellikle diyeti istemeli, katil de o diyeti güzellikle ödemelidir. (Âyette geçen) 'Bu, Rahbiniz tarafından sizin için bir hafifletme ve rahmettir'den şu anlaşılmaktadır: Yani sizden önceki milletlerde diyet yoktu, kısas vardı, onlara böyle diyet imkânı verilmemişti." |Buhârî ile Nesâî]
5220- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse müphem şekilde birbirlerine taş atılması neticesinde veya kamçılanarak ya. da sopa ile dövülerek öldürülürse bu, hatâen öldürmeye girer, diyeti de hata diyeti olur. Kim kasten öldürürse kısası hak etmiştir. Kim onu (kısası) önlemeye çalışırsa, Allah'ın laneti ve gazabı onun üzerine olur. (Allah) onun ne tevbesini ne de fidyesini kabul eder."
|Ebû Dâvuc! ve Nesaî.]
5221- Vâil bin Hucr radiyallahu anh'dan: Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile otururken bir adam kayışla bağladığı başka birini Önüne kalarak getirdi ve "Ey Allah'ın Resulü, bu benim kardeşimi öldürdü." dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: "Onu öldürdün mü?" Getiren adam dedi ki: "Eğer itiraf etmezse delil getirteceğim." Adam: "Evet onu öldürdüm" dedi.
"Onu nasıl öldürdün?"
"Beraberce ağacın yapraklarını döküyorduk; bana sövdü ve beni kızdırdı; ben de baltayı başına indirdim ve böylece onu Öldürdüm."
"Canını kurtarmak için diyet olarak ona verecek bir şeyin var mıdır."
"Bu elbisemle bu baltadan başka hiçbir şeyim yoktur."
"Yakınların ona vermen için sana bir şey satın alamazlar mı? (fidyeni ödemezler mi?")
"Ben kavmimin nczdiıde bundan daha az kıymetliyim" dedi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona (getiren adama) kayışını attı. Ve: "Al adamını, ne yaparsan yap" dedi,
Adam onunla (katille) ayrılınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Eğer onu öldürürse o da onun gibi olur." Adam bunu duydu ve geri döndü.
'Onu öldürürse o da onun gibi olur' dediğini duydum. Onu ben ancak senin emrinle aldım" deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onun, senin ve arkadaşının günahını yüklenerek dönmesini istemez misin?"
"Evet Ey Allah'ın Nebîsi!" dedi.
"İşte bu da öyledir" buyurdu. Bunun üzerine adam onun kayışını attı ve onu serbest bıraktı.
5222- Diğer rivayet: Sordu: "Onu nasıl öldürdün?" "Başına bir balla ile vurdum, ancak onu öldürmeyi kastetmemiştim" dedi. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.J
5223- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
zamanında bir adam öldürüldü, dava Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e aksetti. Resûlullah (s.a.v.) Katili hemen alıp maktulün velîsine teslim etti. Katil dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben onu öldürmek istememiştim.' Bunun üzerine Peygamber (maktulün velîsine dönerek) şöyle buyurdu: 'Eğer bu adam doğru söylüyorsa ve sen buna rağmen onu öldürürsen cehenneme girersin.'
Bunun üzerine velî, kayışla bağlı olan katili serbest bıraktı. O da kayışı sürükleyerek çıktı ve o adama ondan sonra 'Kayışlı adam' adi takıldı." |Sünen ashabı]
5224- Surâka bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem babasını öldüren oğluna kısas uygularken yanında bulundum. Fakat oğlunu öldüren babasına kısas uyguladığına şahit olmadım."
[Tirmizî]
5225- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir köle kandırılarak bir yere götürülüp
Öldürüldü. Ömer şöyle dedi: 'Onun öldürülmesine tüm San'â ahalisi iştirak etmiş olsaydı, kısas olarak hepsini öldürürdüm'."
|Buhari]
5226- Mâlik, İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Ömer, müştereken öldürdükleri bir adam yüzünden, cemaatten beş ya da yedi kişiyi öldürttü ve şöyle dedi: 'Eğer San'â ahalisinin hepsi cinayete iştirak etseydi lümünü öldürürdüm'."
5227- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz, kim kölesinin azalarını keserse biz de onun aynı azasını keseriz." |Sünen ashabı]
5228- Diğer rivayet: "Kim kölesinin hayakırını hadım ederse; biz de onun hayalarını hadım ederiz."
5229- Diğer rivayet: "Sonra el-Hasanu'l-Basrî bu hadisi unutmuş olacak ki şöyle demeğe başladı: 'Hür, köleyi öldürdüğü için (kısas olarak) öldürülmez'."
5230- Ebû Cuhayfe radİyallahu anlı'dan: Ali'ye dedim ki: "Ey Mü'minlerin emîri!
Sizde Allah'ın Kitâb'ında olmayan yani yazılı bir şey var mıdır?"
"Daneyi yaralan, İnsana can veren Allah'a yemin ederim ki Allah'ın, kişiye Kur'ân'da olanı anlamak üzere ihsan etliği anlayıştan başka bir şey bilmiyorum; bir de bu sahifede olanları biliyorum" dedi.
"Ne var o sahifede?" diye sorulunca: "Onda şunlar vardır: Diyetle ilgili hükümler: esiri azat etme(ye yardımcı) olmak, bir de mü'minin kâfire karşı olarak (kısasen) öldürülme-mesi." diye cevap verdi. [Buhârî, Tirmizîve Nesâîf
5231- Kays bin Ubâde radİyallahu anh'-dan:
Ben ve Eşler, Ali'nin yanına gittik,- dedik ki: "Allah Resulü diğer insanlara söylemediği bir şeyi sana (özel olarak) söyledi mi?"
"Hayır; ancak bunda (sahifede) olanları bana özel olarak söylemiştir" dedi, kılıcının kabzasından bir sahife (yazı) çıkardı.
Baktık ki içinde şu yazılıydı: "Mü'minlerin kanları eşittir. Onlar kendilerinden olmayanlara karşı bir tek güçtür. Rütbece en aşağı olanları bile onların zimmetine koşar. (Yani verdikleri sözü onların namına yerine getirir.) Dikkat edin; kâfire karşı mümin (kısasen) öldürülmez. Verdiği süre içerisinde muâhid (zimmet ehli) de öldürülmez. Kim bir bid'at uy durursa vebali onadır; kim de bid'atçıyı himaye eder, kollarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."
[Ebû Dâvuii ve Nesai]

5232- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanların kanları (kısas ve diyet hususunda) eşittir. Onların (kâfirlere verebilecekleri) teminâtı mertebece en düşü olan verebilir. (Savaşta) müslümanların en uzak olanları (düşmana ve ganimete yakın olanları) diğer müslümanlara (ganimet hisselerini) verir. Onlar düşmanlarına karşı tek bir el gibidir. Güçlüleri güçsüzlerine ve harbe iştirak edenleri geride oturanlarına ganimetten hisse verirler. Bir mil'nün bir kâfire karşılık öldürülmez, muâhid (zımmî) de anlaşma süresi içinde (kâfire karşılık) öldürülmez."
|Ebû Davud]

CİNNET VE SARHOŞLUK HALİNDEKİ CİNAYETLER, AĞIR BİR ŞEYLE, TEDAVİ ESNASINDA İŞLENEN, CİNAYETLERİ, ZEHİRLEME OLAYLARI, ZİNA EDENİN ÖLDÜRÜLÜŞÜ VE AKRABA CİNAYETLERİNDEKİ HÜKÜMLER VE BİR CEZA GEREKTİRMEYEN HUSUSLAR

5233- Yahya bin Said radiyallahu anh'-daıı:
"Mervan, Muâviye'ye, adam öldüren bir delinin kendisine getirildiğini, ona ne yapması gerektiğini bildirmesi İçin bir meklup yazdı. Muâviye ona şu cevabı yazdı; 'Ona bir şey (ceza) uygulama! Kısasdan onu muaf tut. Çünkü deliye kısas uygulanmaz'." [Muvattâ.]

5234- Mâlik radiyallahu anh'dan: Kendisine şu haber ulaşmış:
Mervan, Muâviye'ye, kendisine adam öldüren bîr sarhoşun getirildiğini ona nasıl davranması gerektiğini bildirmesi için bir mektup yazmış. Muâviye'nin cevabı: 'Kısas uygulayarak onu öldür!'"

5235- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir yahudi, gümüş takıları için bir cariyeyi başını taşla ezerek öldürdü. Daha canı çıkmadan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu: 'Seni falan kimse mi öldürdü?' Başı ile işaret ederek: 'Hayır' dedi.
İkincisinde yine "Hayır" diyerek işaret etti. Üçüncü kez ise 'Evet' diyerek işaret etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun katilini iki taş ile öldürttü."

5236- Diğer rivayet: "Yahudilerden bir adam bîr cariyeyi bilezikleri için başını taşla ezerek öldürdü. Sonra ağzı geniş, sığ bir kuyuya attı. Yakalanıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölünceye kadar onun taşlanmasını emretti. Can verinceye dek onu taş yağmuruna tuttular."
[Mâlik hariç, allı hadis imamı]

5237- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendinde tıp bilgisi olmadığı halde tabiplik yapan kimse (sebep olacağı sonuçlan) tazmin etmek zorundadır." |Ebü Dâvud ve Nesâî.l

5238- Abdülazîz b. Ömer b. Abdilazîz'den dedi ki:
"Bana babama gelen heyetlerden birisi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu haber verdi:
'Hangi hekim, daha önceden tabiplik tecrübesi görülmeyen bir hususta tedavi yapar da, hastanın bir organına zarar verirse, onun tazminatını ödemeye mecbur olur'."
Abdülazîz dedi kî: "Ödemeye mecbur olduğu husus, ilâcın hastada aksi tesir yapması değildir. (Mesela) damarı kesmesi, bir yerini yarması ve dağlayıp yakmasıdır."
|Ebû Davudi

5239- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Yahudilerden bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (kızartılmış) zehirli bir koyun hediye etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu yaptığına karşılık kadına dokunmadı (ceza vermedi)."
[İkisi Ebû Davud'a ait.]

5240- İbnü'I-Müseyyeb radiyallahu anh'dan: "Şam ehlinden bir adam, bir adamı karısıyla yakaladı, onu öldürdü yahut her ikisini de öldürdü. Muâviye bu olayda nasıl hüküm vereceğini bilemedi, hemen Ebû Musa'dan, Ali'ye bir mekuip yazarak bunu sormasını istedi.
Ebû Mûsâ da Ali'ye sordu, Ali şöyle cevap verdi: 'Bu benim toprağımda gerçekleşen bir olay değildir. Mutlaka bana işin esasını söyleyeceksin' dedi.
Ebû Musa dedi ki: 'Bunu bana sana sormam için Muâviye yazdı."
Ali şu cevabı verdi: 'Ben Ebû Hasan'im. Eğer dört şahit getirmezse, ipi (kısas yapmak üzere öldürülenin velilerine) verilir.'
|Mâlik.]

5241- Sa'lebe bin Zehdem radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hutbe okurken, Ensâr'dan birtakım insanlar gelip şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Bunlar Sa'lebe bin Yerbû'un oğullandır, Cahili-yette (bunların aileleri) falan adamı öldürmüşlerdi. ' Bunun üzerine Hz. Peygamber yükses sesle: 'Dikkat edin, bir kimse başkasının cinayetinden sorumlu olmaz buyurdu." [Nesâî.]

5242- Ebû Rimse radiyallahu anh'dan: "Babamla beraber Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Dedi ki: 'Bu beraberindeki adam kimdir?' 'Oğlumdur, beraberimde bulunduruyorum." Şöyle buyurdu:
'Ne sen onun cinayetiyle sorumlu tutulursun ne de o senin cinayetinden sorumlu olur'." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]

5243- Ebû Hureyre'den radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hayvanın meydana getirdiği zarara diyet gerekmez. Birinin açtığı kuyuya (birisinin düşmesinden dolayı) bir şey (diyet) gerekmez. (Bir kimsenin açtığı madene birinin düşüp ölmesinden) diyet gerekmez. (Yeraltından çıkarılan) hazinelerin beşte birini (devlete) ödemek gereklidir."

5244- Diğer rivayette: "Bir kimsenin açtığı kuyuya düşüp yaralanması sebebiyle o kimseye bir şey gerekmez. Madende biri ölse (sahibine) bir şey gerekmez. Bir kimsenin hayvanı bir zarar meydana getirirse ona da diyet gerekmez. Definede beşte bir vardır."
[Altı hadis imamı.]

5245- Ebû Davud'un bir rivayeti: "Hayvanın tepmesinden meydana gelen Ölümden, hayvan sahibine bir şey (tazminat) gerekmez." Ebû Dâvud dedi ki: "Bir kimse hayvana binerken arkasından duran birisini teperse (ve ölümüne sebep olursa hayvanın) sahibine bir şey gerekmez."

5246- Ebû Davud'un başka rivayeti: "Ateşin yaktığı hederdir."

ÖLDÜRÜLMENİN DIŞINDAKİ KISAS, AFFETMEK, KASÂME, (KISASTA) ÖLDÜRMEYİ İYİ VE GÜZEL YAPMAK

5247- İmrân bin Husayn radiyallahu anh"-dan:
"Bir adam bir adamın elini ısırdı; elini çc-kİnce ısıranın iki ön dişleri sökülüp düştü. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi

ve sellem'in huzumnda muhakeme gördüler. Şöyle buyurdu: 'Biriniz kardeşinin elini boğa ısırır gibi mi ısırıyor? Bunun diyeti yoktur'."
5248- Diğer rivayet: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana ne emrediyorsun? Elini senin ağzına koymasını söyliyeyim de onu boğa gibi diş-leyesin öyle mi? Haydi ver elini ısırsın, sonra
çek!" [Buhürî, Müslim, Tirmi/Î ve Nesâî]
5249- Enes bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Enes'in halası Rubey, bir cariyenin öndi-şini kırdı. Ondan affetmesini istediler, kabui etmediler. Diyet teklif ettiler, yine kabui etmediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e geldiler; kısastan başka hiçbir şeye razı olmadılar. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kısası (yani onun da ön dişinin kırılmasını) emretti. Enes bin en-Nadr dedi ki; 'Ey Allah'ın Resulü! Rubey'in ön dişi mi kırılacaktır? Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki onun ön dişi kırılmayacaktır.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ey Enes! Kısas Allah' in Kitâb'ıdır (emridir).' Bunun üzerine kız tarafı razı olup affettiler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu:
'Kulların içinde öyle kimse vardır ki, Allah'a karşı yemin ederse, Allah onun dediğini doğru çıkararak yemininde sadık kılar (yeminini bozdurmaz)."
5250- Diğer rivayet: Rubey'in kız kardeşi Üınmü Harise, bir insanı yaraladı. Davaları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ak-selti. AİIah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Kısas gerekir' buyurdu. Ümmü'r-Rubey' dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Fülana kısas mı uygulanacaktır?' Vallahi onda kısas uygulanmaz.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Sübhunallah! Ey Ümmü'r-Rubey'! Kısas Allah'ın farzıdır' buyurdu. Ümmü'r-Rubey: 'Vallahi onda asla kısas uygulanmaz' dedi ve bunda ısrar etli. Nihayet öbür taraf kısastan vazgeçti.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Kullar içinde öyleleri vardır ki Allah'ın adıyla yemin ettiği zaman mutlaka Allah onun duasını kabul eder de yemininde sadık kılar (ve yeminini bozdurmaz)'."
[Bulıârî, Müslim, Ebû Dâvucl ve Nesâî.]
5251- îmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Fakir birinin oğlu, zenginlerden bilinin oğlunun kulağını kopardı. Fakir olan çocuğun ailesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz fakir insanlarız diyel olarak (ne verebiliriz ki?)' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şuç işleyen çocuğu diyet vermekle sorumlu tutmadı." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5252- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam Cahiliye döneminde yaşamış olan bir atamıza sövdü. Abbâs ona bir tokat attı.
Kavmi gelip: 'Ona nasıl tokat altı İse biz de ona tokat atacağız' dediler ve silahlarını kuşandılar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca minbere çıkıp şöyle hitap etli: 'Ey Cemaat! Yeryüzünde Allah'ın katında gayet kerim olan kimi tanırsınız?"
'Seni' dediler.
'Abbâs bendendir, ben de ondanım. Ölülerimize sövmeyin zira dirilerimizi üzersiniz." Bunun üzerine öbür taraf gelip: 'Ey Allah'ın Resulü! Senin öfkenden biz Allah'a sığınırız. Ne olur bağışlanmamızı Allah'tan niyaz et!'diye yalvardılar." [Nesâî.]
5253- Abdullah bin Cübeyr el-Huzâî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın kamına bir çubuk ya da misvak ile dürttü.
Adam 'Karnımı acıttın. Kısas istiyorum' dedi. Hemen çubuğu onun eline verip: 'Haydi vur, intikamım al!' dedi. Adam hemen eğilip onun mübarek kamını öptü. Sonra şöyle dedi: 'Bilhassa affediyorum ki, bana belki kıyamette şefaat edersin'."
[Taberânî, Mu'ce.mu'I-Kebîr'dz.]
5254- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ne zaman kısas talebiyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir dava aksetti ise mutlaka affedilmesini emretmiştir (aksini hayatımda) hiç görmedim." |Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5255- Ebû's-Sefer Saîd bin Ahmed radiyallahu anh'dan:
"Kureyş'ten bir adam Ensârdan bir adamın dişini kırdı. Bunun üzerine adam Muâvi-ye'yi dişi kırana karşı kışkırtmak istedi ve şöyle dedi: 'Ey Mü'minlerin Emîri! Bu adam benim dişimi kırdı.' Bunun üzerine Muâviye ona:
'Seni biz razı ederiz, korkma!' dedi. Adam Muâviye'ye ısrar etli. Bunun üzerine Muâviye: 'Sen bilirsin, hasmına istediğini yap' dedi. Ebû'd-Derdâ da orada oturuyordu. Dedi ki: 'Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Herhangi bir adamın bedenine başka bir adam bir zarar verirse, zarar gören de onu affederse, Allah onun bir derecesini artırır, ondan bir de günahı düşürür.' Ensâr'lı olan adam bunun üzerine şöyle dedi: 'Sen bunu gerçeklen Allah Resulünden sallallahu aleyhi ve sellem duydun mu?'
'Bunu kulaklarımla duydum, bu kalbimle ezberledim' deyince, 'Öyleyse dişi ona bırakıyorum, ondan bir şey almıyorum' dedi. Bunun üzerine Muâviye de: 'Ben seni bomboş çevirmem.' dedi ve ona bir miktar mal verilmesini cmretli." [Tirmizî]
5256- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öldürülenin velileri kısasdan vazgeçip diyet talep etmelidirler. Yakınlık derecesine göre, kadın dahi olsa (aralarından) biri affederse, kısas düşer, diyet almaları gerekir."
[Ebû Dâvud farklı bir lafız fakat aynı anlamla ve "yakınlık derecesine göre kadın dahi olsa (aralarından) biri" Nesâî.J
5257- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim de su hususlardan biri bulunursa Allah onu âhirette hurilerle evlendirir:
Kendinde gizli ve can çekici bir emanet olup da Allah korkusundan onu yerine teslim eden. Katilini bağışlayan. Her namazın ardından 'Kul huvallahu ehad'i okuyan."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'de zayıf bir senedle]
5258- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Cahiliyette İlk kasâmet olayı, biz Hâşimo-
ğullarında cereyan etmiştir:
Hâşim oğullarından bîr adamı, Kureyş'in bir başka koluna mensup bir adam işçi olarak tuttu. Amr develeri İçinde onunla (Hidâş'Ia) beraber gitti. Hâşimoğullanndan başka bir adam yanından geçti. Çuvallarının ağzı açılmıştı. 'Ne olur bana ipleri ver de bu çuvalların ağızlarını bağlayayım da develer ürküp kaçmasınlar' dedi. O da ona ipleri verdi ve çuvallarının ağzını bağladı. Bir yerde konakladıklarında develer bağlandı, ancak bir tanesi bağlanmadı. Adam, (bu deveye ne oluyor, niçin bağlı değil?' diye sordu. İşçisi: 'ipi yok' deyince, adam: 'İp nerede' diye sorarak ona bir sopa İle vurdu ve işçi cansız yere düştü. Oradan Yemenlilerden biri geçti. İşçi Yemen-li'ye: "Mevsimde (hacda) bulunacak mısın?" diye sordu.
"Bazen bulunurum bazen bulunmam."
Yaralı: "Zaman içinde de olsa benim mesajımı onlara İletir misin?"
"Evet."
"Hac mevsiminde bulunduğun zaman, 'Ey Kureyşliler!' diye seslen. Onlar sana cevap verdiklerinde bu defa: 'Ey Hâşimîler' diye

seslen; onlar da cevap verdiklerinde; 'Ey Ebû Talip!' diye seslen ve: falanın beni bir ip yü-
zünden öldürdüğünü onlara bildir." Daha sonra yaralı işçi öldü. Nihayet onu ücretle tutan adam (Mekke'ye) dönünce, ona Ebû Talip geldi ve sordu: "Ne oldu bizim arkadaşımıza?" Adam: "Hastalandı, ona iyi baktım ama kurtulamadı, Öldü ve onu defnettim." diye cevap verdi. Ebû Talip: "O senin bu alâkanı ha-ketmişti" demekle yelindi. Epey bir zaman geçtikten sonra ölen işçinin kendi hakkında haber vermesini tavsiye ettiği adam hac mevsiminde geldi. "Ey Kureyş!" diye seslendi. "İşte Kureyş bizleriz!" diye cevap geldi. Sonra: "Ey Hâşimoğulları!" diye seslendi. "İşte buradayız" diye cevap geldi. Sonra "Hani Ebû Talip nerdedir?" diye sordu; "İşte Ebû Talip budur" denildi.
Şöyle dedi: "Filan adam, falan kimsenin kendisini bir ip yüzünden öldürdüğünü sana ulaştırmamı söyledi." diye olayı haber verdi. Hemen Ebû Talip ona(öldürene) gelip şöyle dedi:
"Şimdi üç şeyden birini seç. İstersen yüz deveyi (diyet olarak) ver. Çünkü arkadaşımızı
sen Öldürdün. İstersen öldürmediğine dair kavminden elli kişi yemin etsin. Bunları kabul etmezsen, ona mukabil seni Öldüreceğiz."
Hemen kavmine gitti ve durumunu haber verdi. Onlar da: "Biz yemin ederiz" dediler. Derken Hâşimîlerden olup, katilin kabilesinden birisiyle evli ve öldüreni doğuran (annesi) gelip: "Ey Ebû Talip! Bu oğluma karşılık onlardan elli kişiden birini cezalandırmanı istiyorum. Onun yemini ile yetinme. Çünkü çoğu zaman yeminlerle yetinilir." dedi. Ebû Talip kadının dediğini yaptı. Derken onlardan bir adam geldi. Dedi ki: "Ey Ebû TâlİP! Sen yüz devenin karşılığında elli kişinin yemin etmesini istiyorsun. Bu durumda onlardan birine iki deve düşer. İşte iki devem, benim hesabıma kabul et; yeminlerle yetinildiği yerde benim yeminimle yetinme." Ebû Talip o iki deveyi kabul etti. Kalan kırk sekiz kişi de gelip yemin ettiler. İbn Abbâs dedi ki: "Nefsim kudreti elinde olana yemin ederim ki, aradan bir sene geçmeden, kırk se-
kiz kişiden hiçbir kımıldayan göz kalmadı (hepsi helak oldular)." |Buhârîve Nesâî.l
5259- Sahabeden birtakım insanlardan: "Cahiliye devrinde kasâmet vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kabul edip ikrar etti (ve uyguladı). Hayber yahudile-rine karşı, öldürülen bir Ensâr'lı davasında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kasâ-meyi (yemin ettirmeyi) uygulayıp davayı halletmiştir." fMüslim ve Nesâî.j
5260- Sehl bin ebî Hasme radiyallahu anh'dan:
"Abdullah bin Sehl ile Muhayyise bin Mes'ûd Hayber'e gittiler. O zaman barış zamanı idi. Bir ara iş için birbirlerinden ayrıldılar. Bilâhare Muhayyisa geldiğinde Abdullah bin Sehl'i, kana bulanmış ve ölmüş olarak buldu. Onu orada defnetti. Sonra Medine'ye geldi. Bunun üzerine, Abdurrahman bin Sehl ve Mes'ûd'un oğullan Muhayyisa ile Huvay-yisa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittiler. Abdurrahman konuşmaya başlayınca: 'Önce büyük konuşsun, büyük konuşsun!' buyurdu. Çünkü o, kavmin en küçüğü idi. Bunun üzerine sustu ve Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem onlara yemin teklif edip: 'Yemin edip katilinizin ya da arkadaşınızın diyetinde hak iddia edebilir misiniz?'
'Biz orada değildik, nasıl yemin edelim? Ne orada bulunduk ve ne de gördük' dediler.
'Yahudiler elli kişilik yeminle sizi temize çıkarsınlar mı?' buyurunca,
'Biz kâfir olan bir kavimden nasıl yemin alabiliriz?' dediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizzat kendisi onun diyetini verdi."
"Zekât develerinden yüz deve vererek onun diyetini ödedi." de onun rivayetlerindendir.
5261- Başka bir rivayet: "Sehl bin Ebî Hasme, kavminin büyüklerinden birtakım kişilerden nakletti:
"Abdullah bin Sehl öldürüldü, bir pınara ya da bahçe kuyusuna alıldı." Yukardakinin benzeri..
Ayrıca onda şöyle geçer: "Hayber'de bulunan Muhayyisa konuşmaya gitti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Önce büyük,
büyük konuşsun!' buyurdu. Çünkü o yaşça küçüktü. Bunun üzerine Önce Huvayyisa (ağa-beyisi) konuştu, sonra MuhayyİsA konuşlu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ya arkadaşınızın diyetini verirler, yahut da onlara karşı savaş açılacaktır.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bu hususla onlara (yahudilere) bir meklub yazdırıp durumu bildirdi. Onların cevabı: 'Vallahi! Biz onu öldürmedik.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huvayyisa, MuhayyİSa ve Ab-durrahman'a yemin teklif edip şöyle buyurdu: 'Yemin edip arkadaşınızın kanım isteyebilir misiniz?'
'Hayır'
'Öyleyse yahudîler yemin etsinler'
'Onlar müsliiman değildirler" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizzat kendisi onun diyetini verdi. Onlara tam yüz tane kırmızı deve gönderdi. Avlularına develer girince, Sehl şöyle dedi:
'O farzlardan bir farz (zekât develerinden bir deve) beni ahırda tekmeledi.'
5262- Başka bir rivayet: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Sizden elli kişi onlardan (Hayber yahudilerinden) birisinin katil olduğuna yemin edip o şahıs (zanlı) tamamiyie size teslim edilsin mi?"
5263- Başka rivayet: Abdurrahman bin Büceyd'den: "Vallahi Sehl b. Ebî Hasme hadiste yanılgıya kapılmıştır.
Zira Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yahudilere şöyle yazdı: 'Aranızda bir kimse ölü bulundu; haydi onun diyetini Ödeyin!' Buna karşılık onlar bir mektupla elli kişi onu öldürmediklerine ve katili hakkında da herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarına dair yemin ederek cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüz deve alarak onun diyetini kendisi ödedi."
[Allı hadis imamı.|
5264- Râiv bin Hadîc radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir adam Hayber'de sabahleyin öldürülmüş olarak bulundu. Velîleri Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip durumu bildirdiler. Şöyle buyurdu: 'Arkadaşınızı onların (yahudilerin) öldürdüğüne dair iki şahidiniz var mıdır?'
'Orada müslümanlardan kimse yoktur, onların hepsi yahudidir. Yahudiler bundan daha büyük suçlara cüret ederler.' 'Peki öyleyse onlardan (yahudilerden) elti kişi seçin ve onlara yemin ettireyim!' buyurdu. (Yalan yere yemin sderler diye ölünün velîleri) Bunu kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem diyetini bizzat kendisi verdi."
[Ebû Davud]
5265- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Muhayyisa'nın Hayber'in kapılarında Öldürülmüş olarak bulundu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: 'Onu öldürene karşı iki tane şahit bul, ben de ona ceremesini ödeteyim.' Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İki şahidi ben nereden bulayım?' Onların (Yahudilerin) kapılarında öldürülmüş olarak bulundu. 'Öyleyse onlardan elli kişiye yemin — kasâme—ettir'.' buyurdu.
'Ey Allah'ın Resulü! Tanımadığım insanlara ben nasıl yemin ettirebilirim?' dedi.
'Onlardan elli kişiye -kasâme- yemini yaptır!'
'Ey Allah'ın Resulü! Onlar yahudidir, ben onlara nasıl yemin ettireyim?'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun diyetini onlara taksim etti, yarısını da onlara yardım olarak kendisi verdi." [Nesâî.]

5266- Ebû Kılâbe radiyallahu anh'dan: Ömer bin Abdilazîz bir gün insanlar için tahtını çıkardı; sonra içeriye halkın girmelerine izin verdi. Girdiler ve onlara sordu: "Kasâme yemini hakkında ne dersiniz?" "Kasâme ile alınan kısas haktır. Halifeler kasâme ile kısas yapmışlardır." dediler. Sonra dönüp bana dedi ki; "Ey Ebû Kılâbe! Peki kasâme hakkında sen ne dersin?" Sonra beni (yani Ebû Kilâbe'yi) insanlara karşısına dikti. Dedim ki:
"Ey Mü'minlerin Emîri! Yanında kumandanlar ve arapların ileri gelenleri vardır. Eğer onlardan elli kişi, Dımaşk'ta evli bir insanın görmedikleri halde, zina ettiklerine şahit olurlarsa, sen kalkar da onları recm eder misin?"
"Hayır" dedi. Sonra dedim ki:
"Onlardan elli kişi Hımıs'ta, görmedikleri halde bir adamın hırsızlık yaptıklarına şahitlik yaparlarsa elini keser misin?" "Hayır" dedi.
Ondan sonra şöyle dedim: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şu üç sebepten başka bir nedenle hiçbir adamı öldürmemiştir: Haksız yere ortada hiçbir sebep yok iken adam öldüreni. Evli olduğu halde başka kadınla zina yapanı. İslâm dininden dönüp Allah ve O'mın Resulüne savaş açanı."
Dedim ki: "Bu, benzeri işlerde uygulanmak üzere Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tarafından konulmuş bir kanun olmuştur, Ensâr'dan bir topluluk Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girip konuşlular. Onlardan bir adam Hayber'e doğru yola çıktı ve bilinmeyen biri tarafından öldürüldü. Onu kanlar içinde buldular. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp durumu haber verdiler." Resûlullah (s.a.v.):
"Onu kimin Öldürdüğünü zannedersi-mz?"diye sordu.
"Yahudiler" dediler. Yahudileri çağırdı ve: "Bunu siz mi öldürdünüz?" diye sordu.
"Hayır" dediler.
Bu defa Hz. Peygamber ashaba "Peki içinizden elli kişinin, onu öldürmediklerine dair yemin etmelerine razı mısınız?" diye sordu.
Onlar: "(Yahudiler) hepimizi öldürmekte hiçbir sakınca görmezler; sonra bizden yemin etmemizi isterler" dediler.
"İçinizden elli kişinin yemini ile diyet hak edebilir misiniz?"
Onlar: "Biz yemin etmeyiz" dediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem diyeti bizzat kendisi verdi.
Dedim ki: Cahiliye devrinde Hüzeyl kabilesi kendilerinin yeminli bir dostlarından ayrıldılar ve: "Sen bizden, biz de senden değiliz" dediler. O ayrılan kimse Yemen'den bir ev halkına (hırsızlık maksadıyla) Bathâ denilen vadide geceleyin hücum elti. Onlardan bir adam bunun farkına varınca, kılıç atıp onu öldürdü. Hüzeyl kabilesi gelip hemen Ye-men'liyİ yakaladı. Hac mevsiminde Ömer'in huzuruna götürdüler ve şöyle dediler: "Bu
adam arkadaşımızı öldürdü." Katil şöyle dedi: "O, hırsızlık yapmış, ayrıca kavmi de onu kovmuş." Ömer dedi ki: "Hüzeyl'den elli kişi ondan ayrılmadıklarına dair yemin edecek." Onlardan kırkdokuz kişi yalan yere yemin eltiler. "Onlardan bir adam da Şam'dan geldi; yemin etmesini teklif eltiler. Ancak adam yeminine karşı bin dirhem fidye verdi ve yemin etmedi.
Onun yerine başka birisini koydular. Katil zanlısını maktulün kardeşine teslim etliler. Elini ötekinin eline bağlayıp gittiler. Yemin eden elli kişi de onlarla beraber gitti. Nahle mevkiine varınca yağmura yakalandılar ve bir mağaraya sığındılar. Mağara onların üzerine çöktü ve yemin eden elli kişinin hepsi öldü. Elleri birbirine bağlı iki arkadaş kaçarken büyük bir taş, arkalarından geldi ve maktulün kardeşinin ayağını kırdı. Bir sene yaşadıktan sonra o da öldü."
Ebû Kilâbe dedi ki: "Abdü'l-Melik bin Mervân da kasâme usulüyle bir adama kısas uyguladı, sonra pişman oldu. Yemin eden elli kişiyi divan defterinden sildirip Şam'a sürdü." [Buhârî daha uzun bir metin(e.|
5267- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kasâme yolu İle, Liyyetü'l-Bahre adlı mevkiin kenarında yer alan Bahretu'r-Ruâ'da meskûn Nadr b. Mâlik oğulları kabilesinden bîr adamı öldürttü ve şöyle dedi: 'Katil de maktul de onlardandır'." |Ebû Davudi
5268- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "İki köy arasında bir maktul bulundu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem o iki köyün arasını maktulün bulunduğu yerden ölçülmesini emretti. Köylerin bir tanesi maktulün bulunduğu yere ötekinden bir karış daha /akın bulundu. —Sanki şu anda Peygamber iallallahu aleyhi ve sellem'in karışını görür gibiyim— Sonra daha yakın olan yerin halkı-ıı ondan sorumlu tuttu."
[Ahmed ve Bezzâr zayıf bir isnadla.]
5269- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'-lan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem myurdu:)
"Allah her şeye iyi muamele yapılmasını ı'arz etmiştir; onun için öldürdüğünüz zaman jile en iyi şekilde Öldürün."
(Daha önce) kurbanlar bölümünde geçiliştir.
5270- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
nıyurdu:)
"İnsanları öldürmede en merhametlisi ihl-i imandır." [Ebû Dâvud]

BEDENİN TÜMÜNDE, ORGANLARINDA, YARALAMALARDA, CENİN VE İLGİLİ ŞEYLERDEKİ DİYETLER

5271- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanlışlıkla öldürülen kişinin diyetinde şu hükmü verdi:
"Otuzu bint mahâd (iki yaşına girmiş dişi deve), otuzu bint lehûn (üç yaşına girmiş dişi deve), otuzu hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve) ve onu da erkek ibn lebûn (üç yaşına girmiş deve) olmak üzere yüz devedir."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5272- Tirmizî'nin rivayeti: "Taammüden adam Öldüren, maktulün velîlerine verilir. İsterlerse onu öldürürler, isterlerse diyet alırlar ki bu; otuz hıkka (dört yaşma girmiş dişi deve), otuz ceze'a (beş yaşına girmiş dişi deve), kırk tane de hüfe (yüklü deve)'dir. Bu miktar-
ların üzerinde anlaşma yaparlarsa o onlarındır. Bu hüküm, diyeti ağırlaştırmak içindir."
5273- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hata olarak öldürülenin diyeti, yirmi hıkka,(<iöTi yaşma girmiş dişi deve) yirmi ce-ze'«,(beş yaşına girmiş dişi deve) yirmi bint mahâd,(beş yaşına girmiş dişi deve) yirmi bint lebûn,(üç yaşına girmiş dişi deve) yirmi de be-nû mahâd (iki yaşına girmiş dişi deve) dır."
1 Sünen ashâbıl
5274- Ali radiyallahu anh'dan: "Taammüde (kasde) benzeyen cinayetler-
deki diyet üç(çeşit)tür. Otuzüçü hıkka, otuzü-çü ceze'a, otuz dördü seniyye bâzîl (altı ile dokuz yaş arasında hamile) develerdir."
5275- Diğer rivayet: "Hata olarak öldürülenin diyeti dörttür (çeşittir): Yirmi beş hıkka, yirmi beş ceze'a, yirmi beş bint lebûn,

yirmi beş bint mahâd (olarak yüz devedir)." [Ebu Davud]
5276- Mücâhid radiyallahu anh'dan: "Ömer, şibh-i amd (taammüde benzer cinayetlerde) diyeti: Otuz hıkka, otuz ceze'a, kırk lnlfe(yüklü), seniyye ile azı dişini yarmış sekiz ya da dokuz yaşındaki deve arası takdir edip vermiştir." [Ebû Davudi
5277- Ebû İyâd radiyallahu anh'dan: "Osman ile Zeyd bin Sabit ağır diyeti,
kırk ceze'a hılfe (beş yaşında hepsi hamile), otuz hıkka (dört yaşında dişi deve), otuz bint lebûn (üç yaşında dişi deve), yirmi benû lebûn (Üç yaşında erkek deve), yirmi bint mahâd (iki yaşında dişi deve) olarak takdir ederlerdi." [Ebû Dâvud]
5278- Sahabeden bir adamdan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dikkat edin; kamçı, sopa, taşla öldürülenin hata cinayetlerinde kırk tanesi altı ile dokuz yas arası hamile olmak üzere yüz deve ağır diyet vardır."
5279- Diğer rivayet: "Kırkı, karınlarında yavruları bulunan develer olmak üzere yüz devedir." [Nesâî]
5280- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadının diyeti, diyetin üçte birine ulaşıncaya kadar, erkeğin diyeti gibidir."
|İkisi de Nesâî'ye aittir.]
5281- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mükâteb kölede, azal olduğu mükâtebe miktarını hür diyeti, geride kalan henüz ödemediği miktarı da köle diyeti olarak takdir buyurdu."
5282- Diğer rivayet: "Mükâteb bir şer'î cezaya çarptırılırsa yahut bir mala vâris olursa, ne kadar azat olmuşsa o kadar vâris olabilir." |Siinen ashabı]
5283- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Muâhidin (anlaşma gereği İslâm yurdunda bulunan, zımmînin) diyeti, hür kişinin diyetinin yarısıdır." lEbû Dâvud]
5284- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Benû Âmir'den iki kişinin diyetini müslü-manların diyeti miktarına göre Ödedi. (Ölen) bu iki kişi ile Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in arasında anlaşma vardı." [Tirmizî]
5285- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zimmet ehlinin (zimmîlerin) diyeti, müs-lümanların diyetinin yarısıdır; zimmet ehli yahudi ve hıristiyanlardır." |Nesâî.|
5286- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yerinde sabit kalarak kör olan göz hakkında diyetin üçte biri ile hükmetti." |Ebû Dâvud]
5287- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "O, yerinde kalan ve fakat görmesi yok olan gözün diyetinin yüz dinar olduğuna hükmetti." [Mâlik.]
5288- İsmet radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'e gözü çıkartılmış bir adam geldi. Ona: 'Sana kim vurdu?' diye sordu. "Falanoğulla-rının tek gözlü olan kişisi' dedi. Ona haber saldı; gelince ona sordu: 'Bunun gözünü sen mi çıkardın?'
'Evet' dedi. Bunun üzerine: 'Gözü çıkartılıp tamamen gözsüz bırakılmaz diyerek diyet vermesine hükmetti.
|Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebfr'de zayıf'bir senedie.J
5289- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Dişlerin diyeti, beşer devedir." [Ebû Dâvud ve Nesâî.|
5290- İbnü'I-Müseyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Ömer, azı dişlerde birer deve ile hükmetti. Muâviye ise herbir azı dişte beş deve takdir etli. Böylece Ömer'in hükmüne göre diyet noks anlaşıyor; Muâviye 'ninkine göre ise çoğalıyor. Eğer ben olsaydım; ikişer deve takdir ederdim, böylece diyetler eşit olurdu."
[Mâlik. |
5291- Rezîn'in rivayeti: "Ben olsaydım üç deveye bir de üçte bir eklerdim; işte bu diyet (böylece) eşit olurdu."
5292- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Parmaklar eşittirler. O parmağın herbi-rine on deve diyet verilir." |Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5293- Onun (Tİrmizî'nin) İbn Abbâs'tan yaptığı rivayette şöyle buyurulur.
"El ve ayak parmaklan eşittir. Her parmağa on deve diyet olarak verilir."
5294- Abdullah bin Ebî Bekr bin Muham-med bin Amr bin Hazm'dan, o da babasından:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Yemen ahalisine İçinde ferâiz, sünnetler ve diyetler ile ilgili bahisler bulunan bir mektup yazıp, Amr bin Hazm ile gönderdi. O mektup Yemen ehline okundu. İşte (bir) nüshası:
'Peygamber Muhammed'den, Şurahbîl bin Abd-i Kelâl ve Nuaym bin Abd-i Kelûl, Zû Ram, Muâfir ve Hemedân'a...'
O mektupta şunlar vardı: 'Haksız yere bir mu mini öldüren kimse, öldürdüğü ispatlandığı takdirde maktulün velilerine verilir; kısas yapdır. Ancak maktulün velileri diyete razı olurlarsa başka. Öldürülen insanda diyet olarak yüz deve diyet verilir. Burun tam kesildiğinde diyet verilir. Dilde, iki dudakta, iki yumurtada (hayalarda), tenasül uzvunda, belde, iki gözde tam diyet verilir. Tek ayakta yarım diyet, damağa bitişen yerde diyetin üçte bir, karın içine geçmiş olan yarada üçte biri diyet lazım gelir. Kemiğe dayanan yarada onbeş deve diyet lazım gelir. El-ayak parmaklarının herbirinde onar deve diyet verilir. Dişte beş deve, kemiğe ulaşan yarada beş deve İcap eder. Kadını öldüren adam da kısas olarak öldürülür. Altın sahipleri için bin dinar (altın) diyet lazım gelir'."
5295- Diğer rivayet: "Tek gözde diyetin yarısı, tek elde diyetin yarısı verilir."
|Mâlik ve Nesâî.]
5296- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hata olarak Öldürülen kimsenin diyetini köy halkının üzerine dörtyüz dinar ya da onun değerinde gümüş olarak takdir buyurdu. Bunu diyet develerinin parasına göre takdir ederdi. Develer pahahlandığmda dinar ve gümüşün değerini yükseltirdi. Ucuzladığında altın ve gümüşün miktarını azaltırdı. Onun zamanında yüz devenin kıymeti dörtyüz dinar ile sekiz-yüz dinar arasında cereyan etti. Gümüşten de karşılığı sekizbin dirhem kadardı.
Sığır yetiştirmekle iştigal edenlere, ikiyüz sığır olarak takdir ederken, koyunla iştigal edenlere de iki bin koyun takdir etti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; 'Diyet, akrabalık derecelerine göre, maktulün vârisleri arasında bir miras olarak taksim edilir. Artan en yakın erkek akrabaya verilir.' Burun tam olarak kesildiğinde tam diyet; bumun sadece yumuşağı kesildiği zaman, yarım diyet olarak hükmetti. Devamını bundan önce geçen hadisteki gibi zikretti."
Sonra dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadının diyetinin kendisinden ancak asıl vârislerinden arttığı takdirde miras alabilen erkek akrabalarının arasında paylaştırılacağına hükmellİ. Kadın öldürüldüğü zaman diyeti vârisleri arasında taksim edilir. Vârisler, diyete razı olmadıkları takdirde katillerini kısas olarak Öldürebilirler."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "Yakınını öldüren katile miras yoktur. Şayet öldürülenin vârisi yoksa, insanların ona en yakın olanları (asabesi) ona vâris olurlar. Hiçbir surette akrabasını öldüren kişi, Öldürdüğüne vâris olamaz."
[Ebû Dâvud]

5297- Nesâî benzerini rivayet elti; onda şöyle geçmektedir:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şuna hükmetmiştir: "Diyet maktulün vârisleri arasında paylaştırılır. Kur'ân'da emredilen sıraya göre. Artanı en yakın erkek akrabaya verilir.
Öldürülen kadının diyeti ancak asıl vârislerinden arttığı takdirde miras alabilen kadın öldürülürse, diyeti vârislerinin olur. Diyete razı olmazlarsa katili öldürme hakları vardır."
|Ebû Dâvud ve Nesâî.l
5298- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yerinde kalan ancak kör olan gözde normal diyetin üçte birine hükmetti. Çolak el kesildiği takdirde lam diyetin üçle birine hükmetti. Siyahlaşmış diş söküldüğü takdirde yine diyetin üçte birine hükmetti."
| Nesâî.]
5299- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Hüzeyl'den iki kadın kavga etti; biri diğerine bir taş atıp hem onu, hem de karnındaki cenini öldürdü. Davaları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e aksetti. Cenini için, bir erkek köle veya cariye diyetine hükmetli. Ölen kadının diyetinin de Öldürenin ailesi üzerine yüklenmesine hükmetti."
5300- Diğer rivayetle şu ek yer almaktadır: Mirasına çocukları ve onlarla beraber olanlar (Ölen kadının akrabaları) vâris oldular. Hamel bin en-Nâbiğa el-Hüzelî dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Yemeyen, içmeyen, doğduğunda ses vermeyen bir ceninin ceremesini nasıl öderim; bu tür davranışlar insanları bezdirir." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bu adam, seci' yaptığı (kelimeleri şiirsel bir şekilde sıraladığı) için kâhinlerin kardeşlerindendir."
5301- Diğer rivayet: "Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem, Benû Lahyân'dan bir kadından ölü olarak düşen cenini hakkında, bir köle veya cariye diyetine hükmetti. Sonra hakkında gurre ile hükmedilen kadın öldü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kadının mirasının oğullarına ve kocasına veril-
mesine, diyetinin de öldüren kadının erkek akrabalarına yüklenmesine hükmetti."
[Altı hadis imaım.j
5302- Onlar, Mâlik hariç, Muğîre bin Şu'be'den benzerini rivayet eltiler, Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öldürülen kadının diyetini öldüren kadının erkek akrabalarına yükledi. Karnındaki için de gurre üe hükmetti."
5303- Diğer rivayet; "Anne kamında öldürülen çocuk için bir gurre ile hükmetti. Bunun ödenmesini de öldüren kadının ailesi (diyetini ödemeye mecbur yakınları) üzerine yükledi."
[Ebû Dâvud]
5304- Nesâî, Hamel bin en-Nâbiğa'dan
benzerini rivayet etti; ayrıca onda şöyie geçmektedir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun cenininde bir gurreyi emrederken, öbür kadının da öldürülmesine hükmetti."
5305- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölen cenin için, bir köle, ya da bir cariye, ya da bir at ya da bir katır gurresine hükmetti." | Ebû Dâvud]
5306- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hüzeyl'den iki kadın çatıştılar; biri diğerini öldürdü, her ikisinin de çocukları ve kocaları vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem maktûlenîn diyetini katilin akrabalarına yükledi. Koca ile çocuklarını diyet yüklenmekten beri kıldı; çünkü koca ile çocuklar Hüzeyl kabilesinden değillerdi. Bunun üzerine maktûİenin erkek yakınları: 'Öyleyse onun mirası bize düşer" dediler. Fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:'/fay ir, mirası kocası ile çocuğuna düşer' buyurdu."
|Ebû Dâvud]
5307- Atâ bin Ebî Rebâh radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, diyet gerektiğinde deve sahiplerine yüz deve, sığır sahiplerine ikiyüz sığır, koyun sahipleri-
ne iki bin koyun, elbisecilerc ikİyüz lakım elbise hükmedip takdir etli. Buğday sahiplerine bir şey takdir etti ama Muhammed bin İshâk bu miktarı hatırlayamiyor." [Ebû Davud]
5308- İbn Amrbin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında tam diyetin kıymeti sekizyüz dinar yahut sekiz bin dirhem idi. Kitab ehlinin diyeti, müslümanlarınkinin yansı idi. Ömer halife oluncaya kadar bu böyle idi. Ömer, hilâfet makamına geçince, kalkıp şöyle hitap etti: 'Develer artık pahahlaşti.' Böylece Ömer altın sahiplerine bin dinar, gümüş sahiplerine onikibin dirhem, sığır sahiplerine ikiyüz sığır, koyun sahiplerine iki bin koyun, elbisecilere yüz takım elbise olarak takdir etti. Zimmet ehlinin diyetine ilişmedi; olduğu şekilde bıraktı, yükseltmedi." |Ebû Dâvudj
5309- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Ona benzeri bir rivayet ulaşmış, ancak onda şöyle geçmektedir; "Altın ehli Şam'hlar ile Mısır'hlardır. Gümüş ehli ise, Iraklılardır."
5310- Ziyâd bin Sa'd bin Dumeyre es-Sülemî radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Bunların ikisi de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Huneyn'de bulunmuşlardı. Muhallem bin Cessâme, müslüman olduktan sonra Eşca'a'dan bir adamı Öldürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in diyetle hükmettiği ilk dava bu olmuştur. Uyeyne, EşcaTnin öldürülmesi hususunda ileri geri konuştu. Çünkü o Gatafân'dandı.
el-Akra' bin Habis ise Muhallem'i savundu. Çünkü o Hindef'tendi. Derken münakaşa büyüdü, yüksek seslerle münakaşa etmeye başladılar. Aralarında husûmet arttı, birbirlerine hakaret dolu sözler söylediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Uyeyne'ye: 'Ey Uyeyne! Diyeti kabul etmiyor musunuz?' diye sordu.
Uyeyne: 'Hayır; Vallahi harp ve hüzün sebebiyle kendi hanımlarıma verilen üzüntü ve kederi onun hanımlarına da tattırana dek
kabul etmem' diye cevap verdi. Sonra sesler yükseldi, gürültüler aitti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine sordu: "Ey Uyeyne siz diyeti kabul etmiyor musunuz?' O da aynı biraz önceki gibi cevap verdi. Bunun üzerine Leysoğuli arından Mükeytil adında bir adam, üzerinde silah, elinde deriden bir kalkan olduğu halde ayağa kalktı ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! İslâm'ın bu ilk döneminde bu cinayeti işleyen kimseye şundan başka misal bulamadım: Bir koyun sürüsü su içmeye indi. Öndekilere taş atıldı, sürünün arkasındakiler korkusundan kaçtı. Bugün sünnetini koy hükmünü icra el, yarın istersen değiştir.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Size simdi peşin elli deve verelim (hemen) Medine'ye döndüğümüzde elli deve daha veririz.' Bu olay Pey-gamber'in seferlerinin birinde cereyan ediyordu. Muhallem uzun boylu ve esmer bir adamdı. Bir tarafla oturuyordu. Onlar böyle
konuşup dururlarken yerinden kalkıp hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna gelip oturdu, iki gözü iki çeşme ağlıyordu, dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Size ulaşan cinayeti ben işledim. Allah'a şu anda tev-be ediyorum. Ne olur benim için Allah'tan mağfiret dile.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona şöyle dedi: 'Daha islâm'ın başında sen onu silahınla vurup Öldürdün mü?.' Sonra yüksek sesle: 'Allahım! Muhallem'i bağışlama!' buyurdu."

5311- Diğer rivayette şu ilave yer almaktadır: "Muhallem hırkasının bir tarafı ile göz yaşlarını silerek ayağa kalktı."
İbn İshâk dedi ki: "Kavmi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, daha sonra, onun için Allah'tan mağfiret dilediğini iddia ediyorlardı."
|Ebû Dâvud]
5312- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Diyeti aldıktan sonra katili öldüren kişiyi kesinlikle affetmem." |İkisi Ebû Davud'a aitlir.l
5313- Arar bin Şuayb radiyallahu anh'dan: "MüdlicoğuHarından Katâde adlı bir
adam oğluna kılıç attı, ayağına isabet elti, yarasındaki kan dinmedi ve kan kaybından oğlu öldü. Surâka bin Cu'şum Ömer'e gelip durumu anlattı. Ömer dedi ki: 'Kudeyd kuyusunun yanında bana 120 deve hazırla, ben oraya geleceğim.' Nihayet Ömer oraya gelince, o develerden otuz hıkka (dört yaşında dişi deve), otuz ceze'a (beş yaşına girmiş dişi deve), kırk da hılfe (hamile deve) aldı ve sordu: 'Maktulün kardeşi nerededir?'
'Buradayım' diye seslendi. Ömer ona: 'Haydi sen bunları al! Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Katile ne diyetten, ne de mirastan bir şey yoktur' buyurmuştur."
5314- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Hacılardan birinin azat etliği başıboş bir adam (köle) vardı. O, Âizoğullarından bir adamla oynuyordu. Başıboş adam Âizî'nin oğlunu öldürdü. Babası Ömer'e oğlunun diyetini istemek için geldi.
Ömer: 'Onun diyeti yoktur1 dedi. Âizî dedi ki: 'Ya benim oğlum onu Öldürseydi?'
Ömer: 'Bu takdirde siz diyetini öderdiniz' deyince, Âizî'nin cevabı şu oldu: 'Şu halde, tehlikeli bir yılan gibidir, bırakıldığında yer yu-tar,(yani ondan hesap sorulmaz) vurulduğunda (yani onun hesabı sorulduğunda) saldırır.'
5315- Irak bin Mâlik ve Süleyman bin Yesâr radiyallahu anhumâ'dan:
"Sa'd bin Leys oğullarından bir adam, atını ileriye sürüp Cüheyne'den bir adamın parmağını çiğnedi, parmaktan akan kan dinmediği için adam öldü.
Ömer davalılara: 'Bundan ölmediğine dair, siz Allah'a karşı elli kişi olarak yemin eder misiniz?' deyince, razı olmadılar. Ötekilere (maktulün velilerine) 'Peki siz yemin eder misiniz?' diye sordu, onlar da yeminden imtina ettiler."
Bunun üzerine yürürlükle câri olan diyetin yarısının verilmesine hükmetti.
Mâlik dedi ki: Oysa amel ve uygulama böyle değildi. |Mâlik.]
5316- Cerîr bin Abdillah ıadiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hus'am kabilesine karşı bir müfreze gönderdi. O kabileden bazı kimseler (müslümanlann saldırısından kurtulmak için) secde ederek korunmaya çalıştılar. Ancak bu durum onları öldürmeyi (daha da) hızlandırdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca yarım diyet ödenmesine hükmetti ve şöyle dedi: 'Müşriklerin arasında ikamet eden her müs-lümandan ben beriyim.'
'Neden ey Allah'ın Resulü?" dediler. Şöyle buyurdu: '(Müslümanlarla müşriklerin) Atehleri birbirini görmesin, (birbirinin ateşini görmeyecek kadar uzakta dursunlar)'."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud]
Her ikisi de aynca şöyle dediler: "Bu hadisi bir cemaat, Cerîr'i. zikretmeden rivayet etti.
Nesâî de İsmail'den, o da Kays'tan, bunu Cerîr'i zikretmeden mürsel olarak rivayet etmiştir.
5317- Aişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ebû Cehm bin Huzeyfe'yi bir adamdan zekât almak İçin gönderdi. Adam zekâtı hususunda onunla tartışmaya başlayınca, Ebû Cehm ona vurup başını yardı. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler ve: 'Kısas uygula! ' dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Size şu kadar, bu kadar diyet verelim.' Onlar kabul etmediler. Daha da artırarak: 'Size §u kadar, bu kadar diyet' dedi. Yine razı olmadılar. Ondan sonra daha da artırarak: 'Peki size su kadar, bu kadar diyet verelim' dedi; bu sefer razı oldular.
'Ben aksama insanlara hitap edip, sizin razı olup kabul ettiğinizi söyliyeceğim. Olur mu?' deyince, 'Evet'dediler.
Akşam olunca şöyle hitab elti: "Bu Leysî-ler bana gelip kısas istediler, ben bunun yeri-
ne onlara su kadar diyet verdim, kabul ettiler, siz de razı mısınız?'
'Hayır. Razı değiliz' dediler. Muhacirler hemen onlara hücuma kalkıştılar; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Bırakın onları!' dedi. Bıraktılar. Sonra onları çağırdı. Diyeti biraz daha artırarak: 'Nasıl şimdi, razı oldunuz mu?' diye sordu.
'Evet' dediler. 'Ben insanlara hitap edip sizin kabul ettiğinizi söyliyeceğim, tamam mı?' diye sordu; 'Evet' dediler. İnsanlara hitap etti, onların huzurlarında: 'Kabul ettiniz mi?' diye sordu ve onlar da 'Evet' dediler."
|Ebû Dâvud ve Nesâî.|
5318- Hilâl bin Sirâc bin Mecâ'a'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"O (yani Mecâ'a), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, Zühloğğullan kabilesine mensup olan Sedûsoğu 1ların m Öldürdüğü kardeşinin diyetini istemek için geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ben eğer bir müşrik için diyet verseydim kardeşin için de verirdim; mamafih sana diyet yerine bir bedel vereceğim' dedi. Onun için Zühl oğullarına müşriklerinden gelecek olan ilk humustan verilmek üzere yüz deve (senet) yazdı. Mecâ'a, (bu yüz deveden) bir kısmını aidi. Sonra Zühloğulları inüslüman oldular. (Mecâ'a) Ebû Bekr'den bunu (geri kalan develeri) istedi ve ona Allah Resulü'nün mektubunu gelirdi. Bunun üzerine, Ebû Beki- ona, Yemâme'den gelecek zekâttan, dörl bini buğday, dörl bini arpa, dört bini hurma olmak üzere on İki bin sâ' takdir etti. Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'in yazdırdığı yazı (borç senedi) şöyle idi:
'Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Peygamber Muhammed' den Süleymoğultarından Me-câ 'a bin Mürâre'ye verilmiş bir senettir. Buna göre öldürülen kardeşine bedel olarak Zühlo-ğullannın müşriklerinden ilk gelecek olan humustan yüz deve verdim'."
[Ebû Dâvud]
5319- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, her kabileye bir diyet ve müslüman olan köleyi azat eden kimsenin İzni olmadan artık onun velisi olamayacağım yazdı. Hiçbir azatlıya da, asıl azat edenin İzni olmadan, kendini azat edenden başka bir müslümanı mevlâ İttihaz etmesi helâl olmaz." [Nesâî.l
5320- İbn Şihâb (ez-Zührî) radiyallahu anh'dan:
"(Diyeti üstlenmekte) sünnet (tatbikat) şöyledir: Gönül rızası ile olması hariç Âkile (katilin yakınları) kasten öldürmelerde istemedikçe diyeti yüklenmez. Keza âkilcye az veya çok kölenin parasından da hiçbir şey yüklenmez. Bu onun malından faydalanana aittir. Çünkü kölenin bedeli ne miktarda olursa olsun mal olarak tasarruf edene aittir. Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Ne kasten, ne sulhun ve ne de itiraf ile âkile diyeli yüklenmez. Cinayet diyetini, kölenin kıymetini de istemedikçe yüklenmez'." | Re/.înJ
5321- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"öldürme olaylarında (sulh için diyet olarak) verdiğim bir dirhem, başka olaylarda-kî yüz dirhemden yeğdir"
[Tuberânî, Mu'ıem\i' I-Evsaf'ta içinde meçhul bir râ-vinin olduğu .setıedle.j

5322- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
Bir adam bir adamın ayağına vurdu. Vurulan adam şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü kısas uygula!" "Yaran iyileşinceye kadar acele etme!" "Olmaz kısas hakkımı şimdi alacaksın" diye ısrar etli. Ona vurandan kısas hakkını aldı. Üzerinde kısas uygulanan adam iyileşti, kısas isteyen ise topal kaldı. Bunun üzerine hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip "Ey Allah'ın Resulü! Ben topal kaldım, Öbürü iyileşti" diye şikayette bulununca, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
'Yaran iyileşinceye kadar sabret, acele etme!' diye ben sana emretmedim mi? Sen beni dinlemeyip âsi geldin; bu yüzden Allah seni
uzaklaştırdı ve yaran iyileşmedi ve böylece (opal kaldın." Ondan sonra Peygamber sallal-lahü aleyhi ve sellem, kesin olarak şöyle buyurdu: "Yaralanan kişi, yarası iyileşmedikçe karşı taraftan kısas istemesin!" [AiimedJ
5323- Haneş bin el-Mu'Lemir radiyallahu anh'dan:
"Yemen'de kuyu kazdılar, içine bir arslan düştü, seyretmeğe koyuldular. Derken bir adam düşerken, başka birine yapıştı, o da başka birine yapıştı. Derken tam dört kişi oldular, hep beraber kuyuya düştüler. Arslan onları parçaladı. Nihayet bir adam mızrak atıp arsla-nı öldürdü.
İnsanlar ilk düşene, 'Arkadaşlarımızı sen öldürdün; diyetlerini sen vereceksin' dediler. Onun da arkadaşları geldi, tartışmaya başladılar, nerdeyse birbirlerini öldüreceklerdi. O hal üzereyken Ali geldi ve durumu ona bildirdiler; problemi çözümlemesini istediler. Ali şöyle dedi:
'Ben aıanızda bir hüküm vereceğim; razı olan hoşnutluğunun karşılığını mutlaka bulur, olmayanın hakkı kalmaz, davayı Allah Resulüne iletir.' 'Evet'"dediler. Şöyle hüküm verdi: 'Çukuru kazanlardan dörtte bir diyet, üçte bir diyet, yarım diyet, tam diyet olarak (paralar) toplayın,
Birincisine dörtte bir diyet verin, çünkü üstünde üç kişi ölmüştür. İkincisine üçte bir diyet verin, çünkü onun üstünde iki kişi ölmüştür. Üçüncüsüne yarım diyet verin çünkü üstünde bir kişi Ölmüştür. Diğerine tam diyet verin. Eğer kabul ederseniz işte aranızdaki hüküm budur: etmezseniz Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'e varıncaya kadar sizin hiçbir hakkınız yoktur.'
Ertesi sene Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler. Başlarına gelenleri anlattılar.
Makâm-ı İbrahim'de otururken: 'Inşaal-lah ben sizin davanızı halledeceğim' dedi. Derken bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi: 'Ali, aramızdaki davayı halletti.'
'Nasıl halletti?' diye sorunca; nasıl hallettiğini anlattılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Davanızın halli onun yaptığı gibidir'."
[Bezzar]

DİNDEN DÖNMENİN VE PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'E SÖVMENİN CEZASI

5324- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'-dan miirsel olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim dinini değiştirirse, boynunu vurun!"
Mâlik. Hadisin yorumunda Mâlik şöyle dedi: Bu hüküm, İslâm'dan başkasına dönen kimse hakkındadu'. Zındıklar ve benzerleri gibi. Onlar tevbeye davet edilmeden öldürülürler. Çünkü onların tevbeleri anlaşılmaz. Zira onlar küfrü gizlerler; İslâm'ı ilân ederler. Küfürleri tesbil edildikten sonra tevbeleri istenmeden öldürülürler.
Bize göre durum daha değişiktir. İslâm'dan çıkıp mürted olan kişiye tevbe teklif edilir. Tevbe edip tekrar İslâm'a dönerlerse ne âlâ, aksi halde öldürülürler.
Dedi ki: Peygamber'in "Kim dinini değiştirirse öldürün" sözünün manası: Kim İslam'dan çıkıp başka dini kabul edersedir; yoksa İslâm'dan gayrı bir dinden çıkıp başka dine giren, demek değildir. Yahudilikten Hıristiyanlığa, ya da Mecusiliğe geçenler gibi. Zimmîlerden her kim başka dine girerse, ne tevbesi istenir ve ne de öldürülür.
5325- Abdurrahman bin Muhammed bin Abdillah bin Abdi'1-Kârîradiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Yemen'den Ebû Musa'nın memuru Ömer'e geldi. Ömer ona insanlar hakkında sormaya başladı ve dedi ki: 'Sizde garip bir haber var mıdır?'
'Evet; Bir adam müslüman olduktan sonra tekrar kâfir oldu' dedi.
'Peki ona ne yaptınız?'
'Yakalayıp boynunu vurduk.'
'Onu üç gün hapsedip, her gün bir ekmek vererek, onun tekrar tevbe edip İslâm'a dönmesini teklif elseydiniz olmaz mıydı? Belki tevbe edip Allah'ın emrine dönerdi. Allahım! Ben bu hâdisede ne bulundum; ne de emrettim; duyunca da hoşnut olmadım1 dedi."
[Mâlik.)
5326- İkrime radiyallahu anh'dan: Ali'ye zındıklar (İslâm'dan dönenler) getirildi; onları ateşe atıp yaktı. İbn Abbâs bunu duyunca şöyle dedi: 'Ben olsaydım, yakmazdım. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: 'Allah'ın azap ettiği şeyle azap etmeyin!" (Ali şu cevabı verdi:) 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem:'Kim dinini değiştirse onu öldürün!" buyurduğu için onları öldürdüm."
|Buhârî ve sünen ashabı-]
Tirmizî şunu ekledi: Ali bunu duyunca: "İbn Abbâs doğru söylemiştir" dedi.
5327- Harise bin Mudrib radiyallahu anlı'dan:
"Abdullah b. Mes'ûd, Kûfe'ye geldi ve şöyle dedi: 'Benimle araplar arasında hiçbir kin yoktur. Hanîfeoğullarmın mescidine uğradım, onların Müseyleme'ye iman ettiklerini gördüm.' Abdullah onlara haber gönderip getirtti. Olları tevbeye davet etti. İbnü'n-Nev-vâha'dan başka hepsi tevbe ettiler. Abdullah ona şöyle dedi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sana şöyle dediğini duydum: 'Eğer sen elçi olmasaydın, boynunu vururdum. İşte sen bugün elçi değilsin."
Ondan sonra, o zaman Küfe valisi olan Karaza bin Kâ'b'a emretti. O da onun boynunu vurdu. Hem de çarşı içinde. Sonra şöyle dedi.
'Kim İbnü'n-Nevvâha'yı öldürülmüş olarak görmek isterse, çarşıda öldürülmüştür.'
[Ebû Dâvud]
5328- İbn Muğayyir es-Sa'dî radiyallahu anh'dan:
"Seher vaktinde atımı aramaya çıktım, Benû Hanîfe mescidlerinden birine uğradım. Müseyleme'nin Allah Resulü olduğuna şeha-det getirdiklerini duydum, hemen gelip durumu Abdullah'a (yani İbn Mes'ûd'a) bildirdim. Onlara zabıta gönderip yakalattı ve getirtti. Nihayet tevbe ettiler ve sözlerinden rü-cû ettiler. Bunun üzerine onları serbest bıraktı. Sonra onlardan Abdullah bin en-Nevvâha adında bir adam geldi. Hemen onun boynunu vurdurdu. Ona dediler ki: 'Hepsini bıraktın, bu adamın boynunu vurdun, sebep ne ola ki?' Şu cevabı verdi:
'Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken bu, bir adamla beraber Müseyleme'nin yanından temsilci (elçi) olarak gelmişlerdi. Onlara Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştu: 'Benim Allah Resulü olduğuma

sehadet eder misiniz?' Onlar şu cevabı verdiler: 'Sen Müseyleme'nin Allah Resulü olduğuna şehadet eder misin?'
'Ben Allah'a ve peygamberlerine iman ettim. Eğer ben temsilci olarak gelenleri öldür-
seydim, şu anda ilcinizi de öldürürdüm' buyurdu. İşte ben bunun için bu adamı öldürdüm dedi ve sonra emretti onların mescidleri yıkıldı." [Dârimî]
5329- Enes radiyallahu anh'dan: "Ukl ve Ureyne'den birtakım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geüp İslâm'ı kabul ettiklerini söylediler ve: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz süt sağan bir kavimiz, zİra-atle meşgul kasabalılardan değiliz.' dediler ve de Medine'de kalmak İstemediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara bir çobanın otlattığı develerin yanma gitmelerini, onların sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Yola revan olup gittiler, Harre mevkiine varınca İslâm'dan dönüp mÜrted oldular ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in çobanını öldürdüler, Develeri de önlerine katıp gittiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bunu duyunca, peşlerinden adam gönderdi. Yakalanıp getirildiler. Emir buyurdu, onların gözlerini oydular, ellerini kestiler, Harre'nîn bir yerine attılar, ölünceye dek de orada öylece bırakıldılar."
Katâde dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ondan sonra sadakaya (zekâta) teşvik ettiği ve organları kesmekten ıehyettiği haeri bize ulaştı."
5330- Onun rivayetlerindendir:
Katâde dedi ki: Bana İbn Sirîn: "Bu vak'a şer'î cezalar hakkındaki âyetler nazil olmadan önce idi" dedi.
5331- Rivayetlerinden birisi de şudur: "Onların elleri ve ayakları kesildi, gözleri çıkartıldı. Harre'ye atıldılar, taşları ısırmaya başladılar."
5332- Başka rivayette: Selâm dedi ki: Bana ulaşan habere göre Haccâc, Enes'e:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği cezaların en şiddetlisini bana anlat!" dedi. O da ona bu olayı anlattı, bunu Hasan duyunca şöyle dedi: "Ona (Haccâc'a) bu olayı anlatmamasını çok isterdim."
5333- Başka bir rivayetinde: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onların gözlerini, çobanın gözünü oydukları için oydurdu."
5334- Başka bir rivayetinde Ebû Kılâbe dedi ki: "Bunlar, hem hırsızlık yapmışlar, hem Öldürmüşler, hem de iman ettikten sonra kâfir olmuşlardı. Allah ve onun elçisine karşı harp ilan etmişlerdi (onun için bu cezaya çarptırıldılar)."
5335- "Çiviler (getirilmesini) emretti, ateşte kızartılıp gözlerine mil çekildi. Ayrıca elleri ve ayaklan kesildi. (Kanlan aksın diye de) Onları dağlamadı." | Mâlik hariç, altı hadis imamıi
5336- Ebû'z-Zinâd radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
hırsızlık yapanların ellerini kesip gözlerini
ateşle dağladığı zaman Allah Teâlâ onu azarladı ve şu âyeti inzal buyurdu: "Allah ve Resulüne savaş açanların cezası..." (Mâide, 33) [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5337- Behz bin Hakîm bin Muâviye'den, o da babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanlığı kabul ettikten sonra müşrik olan kimsenin, tekrar müşrikleri bırakıp müslümanlara katılıncaya kadar, Allah hiçbir amelini kabul etmez." [İbn
5338- AH radiyallahu anh'dan:
"Bir Yahudi kadını durmadan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sövüyor ve aleyhinde edepsiz sözler söylüyordu. Bunun üzerine bir adam onu boğdu, kadın öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun kanını heder etti (yani kısas gerekmediğini bildirdi)." lEbûDâvud]
5339- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Kör bir adamın bir cariyesi vardı. Bu cariye durmadan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in aleyhinde konuşup sövüyordu. Âmâ ise ona engel olmaya çalışıyordu, fakal kadın bîr türlü bundan vazgeçmiyor, onu dinlemiyordu. Bunun üzerine bir kısa kılıç alıp, onu cariyenin karnına dayadı ve üzerine abanarak onu öldürdü. (Hamile olduğu için) kadının ayakları arasına bir çocuk düştü ve yer kana bulandı.
Sabah olunca bu durum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatıldı. İnsanları toplayıp şöyle dedi: 'Bana itaat etmesi gerektiğinde görevini yapan kimseyi Allah aşkına arıyorum. Kİm yapmış ise ortaya çıksın.' Hemen âmâ ayağa kalkıp insanları yara yara, düşe kalka Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma gelip önüne oturdu ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bu işi yapan benim. Durmadan sana sövüyordu, seni kötülüyordu; menetmeye çalıştım, vazgeçmedi. Azarladım gene de devam etti. Benim ondan inci gibi iki oğlum vardır. Benim eşim idi. Dün baktım gene seni kötülemeye ve sana sövmeye başlayınca, dayanamadım kısa ve keskin bir kılıç alıp onun karnına dayadım ve üzerine abanıp onu öldürdüm.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Dikkat edin ve şahit olun! Onun (cariyenin) kanı hederdir (kısas gerekmez)'." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5340- Ebû Berze el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
Bir gün Ebû Bekr'in yanındaydım. Bir adama çok kızdı. Dedim ki:
"Ey Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in halifesi! Müsaade et de onun boynunu vurayım!"
Ebû Berze dedi ki: Benim bu sözüm onun öfkesini giderdi. İçeriye girdi ve beni çağırttı, yanma varınca, şöyle dedi: "Biraz önce bana ne demiştin?"
"Müsaade et de boynunu vurayım" demiştim.
"Sana emretseydim, yapacak miydin?"
"Evet" dedim.
"Hayır, vallahi, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra herhangi bir insanın böyle bir şeyi emretme hakkı yoktur" dedi. | Ebû Dâvud ve Nesâî]

HÜRÜN, KÖLENİN, İCBAR EDİLENİN, AKIL HASTASININ VE MAHREMLE YAPILAN ZİNANIN CEZASI

5341- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem recmetti, Ebû Bekr recmetti ve ben de recm ettim. Eğer Allah'ın Kitâb'ına ilave etmeyi kerih görmeseydim, bunu ben mushafa yazardım. Çünkü ben şundan korkuyorum: Öyle bir zaman gelecek ki bunu Allah'ın Kİlâb'ın-da bulamadıkları için, bazı insanlar inkâr edeceklerdir." [TİrmizîJ
5342- Mâlik: "Erkeklerden ve kadınlardan evli olanlar zina yaptıkları zaman, (suçları) şahitlerle ya da gebelik veya itirafla sabit olduğu zaman, onlara recmi uygulamak Allah KMb'ında haktır."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud da aynısını rivaycl dinişlerdir.]
5343- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kadınlarınızdan fuhuş işleyenlere (dört şahit) getirin; (şayet şahitlik ederlerse onları ölüm gelinceye ya da Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun)." (Nİsâ, 15). Allah bu âyette erkeği kadından sonra zikretmiştir. Ve daha sonra her ikisini biraraya getirerek "içinizden zina eden iki kişiye (eza edin, tevbe edip duzelirler.se onları bırakın)" (Nisa, 16) âyetleri (Nur sûresinin 2. âyeli olan) cel-de âyeti ile neshedildi. Allah Teâlâ (işte bu âyette) şöyle buyurdu: "Zina eden kadınla, zina eden

erkekten herbirine yüz değnek vurunuz." [Ebû Dâvud]
5344- Ubâde bin es-Samît radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden alın, benden alın, Allah onlar için bir yol (çare) kılmıştır.
Bekâr bekârla (zina ettiği zaman) yüz değnek ve bir sene de sürgün cezasına çarptırılırlar. Evli evli ile zina ettiği zaman, yüz değnek ve recm (taşlanma) cezasına çarptırılırlar."
[Ebû Dâvud, Tİrmizîve aynı lafızla Müslim.j
5345- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "(Zina cezası olarak) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dövdü ve sürgün etti. Ebû Bekr dövdü ve sürgün etli. Ömer de dövdü ve sürgün etti." [Tirmizî]
5346- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Eşlem kabilesinden Mâiz bin Mâlik adında bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip 'Ben bir zina ettim, üzerime şer'î cezayı uygula!' dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu birkaç kere geri çevirdi, sonra onun kavmine sordu:
Onlar da: 'Aslında onda bir delilik hali görmüyoruz. İyi adamdır. Fakat bir suç işlemiş ille de kendisine şer'î ceza uygulanıp kendini aklamak istiyor.' Nihayet adam yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp geldi; bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun recm edilmesini bi-
ze emretti. Biz de onu alıp Bakî' el-öarkad'a ilettik. Onu ne bağladık ve ne de ona bir çukur kazdık. Ona kemikler, kura-sıkı balçıklar ve çanak çömlek kırıkları attık. Acının şiddetinden hızla kaçmaya başladı. Biz de arkasından koştuk. Nihayet Harre'nin kenarına vardı, önümüze dikildi. Onu Harre'nin iri taşlan ile taşladık; nihayet cansız yere düştü.
Sonra Allah Reshulü sallallahu aleyhi ve sellem akşam ayağa kalkıp şöyle hitab buyurdu:
'Acaba biz Allah yolunda gazaya gittikçe çoluk çocuğumuz arasında, teke melemesi gibi şehvetli sesi olan bir adam kalacak mı? Hele bunu yapan bir adam bana getirilmeye görsün! Onu başkalarına İbret olacak bir ceza ile cezalandırmam benim üzerine vacip olur.' Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun için ne mağfiret diledi, ne de ona sövdü. |Müslim ve EbG Dâvud-1
5347- Onun (Ebû Davud'un) diğer rivayeti: "Ona söverek giderlerken (sövmeyin deyip) onları sövmekten alıkoydu. Onun için Allah'tan mağfiret dilediklerinde onları bundan da alıkoyup şöyle buyurdu: O günah irtikâp
iş bir adamdır, bırakın Allah ona yeter'."
5348- Müslim, Bureyde'den:
"Ona bir çukur kazıldı; sonra emir buyu-ruldu recmedildi.
Daha sonra Ğamid kabilesine mensup bir kaduı gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben zina yaptım. Beni temizle!' Onu geri çevirdi, ertesi gün gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Beni neden geri çeviriyorsun? Kim bilir belki beni Mâiz'i reddettiğin gibi reddedip geri çevireceksin. Ama ben gebeyim.'
'Öyleyse şimdi git de doğurduğun zaman gelirsin' buyurdu.
Kadın geri gitti. Aradan epey zaman geçtikten sonra doğurdu, çocuğunu bir beze sarıp getirdi ve 'İşte doğurdum' dedi.
'Haydi git, emzir, onu sütten kestiğin zaman gelirsin' buyurdu.
Gitti, emzirdi, aradan hayli zaman geçti, onu sütten kesti, eline bir ekmek parçası verip getirdi ve: 'İşte ey Allah'ın Peygamberi! Onu sütten kestim, yemek yiyecek hale geldi' dedi. Bunun üzerine çocuğunu alıp müslümanlar-
dan bir adama verdi. Sonra göğsüne kadar çukur kazılmasını ve recm edilmesini emretti. Hâlid b. el-Velîd gelip bir taş attı, sıçrayan kan yüzüne gelince, kadına sövdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duydu ve şöyle buyurdu: 'Yavaş ol Hâlid! Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o öyle bir tevbe etti kî, hilekâr Öşürcü bu tevbeyi yapsa Allah onu bile affeder.' Sonra emretti, namazı kılınıp defnedildi."
5349- Diğer rivayet: "Mâiz taşlandıktan sonra onun hakkında insanlar iki ayrı görüşe sahip oldular:
Bir kısmı: "O helak oldu; günahları onu çepeçevre sarmıştır." Diğer kısmı ise şöyle dediler: "Mâiz'in tevbesinden daha üstün bir tevbe yoktur. Çünkü o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip elini onun eline koydu ve "Beni taşlarla öldür!" demiştir." İki ya da üç gün bu şekilde bekledikten sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onların ya-
nına selam verip oturdu. Daha sonra buyurdu: "Mâiz için mağfiret dileyin!"
"Allah onu bağışlasın!" dediler.
"Tabii o, öyle bir teybe etti ki; eğer tüm ümmet arasında tevbesi taksim edilecek olsaydı hepsine yeterdi" buyurdu.
Sonra Ezd kabilesinin Gâmid kolundan bir kadın geldi. Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Beni temizle!" Yukardaki metnin benzerini zikretti. Ayrıca orada şöyle geçmektedir:
"Haydi git karnındakini doğurduktan sonra gel!" Bunun üzerine doğuruncaya dek Ensârdan bir adam onun geçimini üzerine aldı. Sonra adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip "Kadın doğurdu" dedi.
"Şimdi onu recm etmiyelim, çünkü bıraktığı çocuğu kim emzirecektir" deyince, Ensâr'dan bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Nebîsi! Onun emzirme işi ve masrafı bana aittir" deyince, kadını recm etli (rdi)."
5350- Buharî, Müslim, Ebû Dâvud ve TirmİzÎ Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Eşlem kabilesinden olan bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, kendi aleyhinde dört kere, kendisine haram olan bir kadınla cinsî ilişkide bulunduğunu itiraf edip şehadette bulundu. Her seferinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan yüz çeviriyordu. Nihayet beşincisinde: 'Sen onunla gerçekten temasta bulundun mu?" diye sordu. 'Evet' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Senin uzvun oıiun-kinin içinde iyice kayboldu mu?' diye sordu.
'Evet.'
'Milin sürmedanlıkta, kovanın kuyuda kaybolup battığı gibi mi?'
'Evet.'
'Zina nedir bilir misin?'
'Evet onunla ben haram ilişki kurdum, tıpkı kişi kendi eşi ile helâl ilişki kurduğu gibi.'
'Bu sözünle neyi kastediyorsun?'
'Ben senden, beni temizleyip arındırmanı (şer'î ceza uygulanmasını) istiyorum' dedi. Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun recm edilmesini emretti ve taşlanarak öldürüldü.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem iki adamın aralarında şöyle konuştuklarını duydu: 'Allah kendisini örttüğü halde bile bile kendisini tehlikeye koyup köpek taşlanır gibi taşlandı.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onların bu sözüne hiç ses çıkartmadı. Biraz yürüdükten sonra bir eşek leşine rastladı ve: 'Nerede o falan falan!' diye seslendi. 'Buradayız ey Allah'ın Resulü!'dediler. Şöyle buyurdu: 'Haydi bakalım şu leşi yiyiniz!'
'Ey Allah'ın Nebîsi! Bundan kim yer ki?' dediklerinde, şöyle buyurdu:
'Az önce kardeşinizin ırzına sataşmanız, bu leşi yemekten daha kötü, daha çirkin ve İğrençtir
Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki şimdi o cennet nehirleri içinde dalıp dalıp çıkmaktadır'."
5351- Ebû Dâvud, Nuaym bin Hez-zâl'dan, de ki:
"Mâiz babamın himayesinde bir yetim idi, bir cariye ile İlişki kurdu. Bunun üzerine

babam ona dedi ki: 'Haydi Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellcm'e git, anlat belki senin için Allah'tan mağfiret diler.' Adam, böylece kendisi için bir çıkış yolu olur, diye düşünüp umul etmişti. "Önceki metnin benzerini zikretti.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Taşların acısını duyunca, gömüldüğü yerden çıktı, kaçarken kimse ona erişemedi. Abdullah bin Enîs ona yetişti. Fakat arkadaşlarıyla birlikte onu tutup getirmekten aciz kaldılar. Onun için devenin ayak kemiğini eline alıp atü ve onu öldürdü. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip bu durumu anlattı. Şöyle buyurdu: 'Bıraksaydiniz olmaz mıydı; kim bilir belki îevbe ederdi de Allah onun tevbesini kabul edip bağışlardı'."
5352- Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Senin hakkında duyduğum, doğru mudur?"
"Benim hakkımda ne duydun ki?"
"Falan ailenin cariyesiyle cinsî ilişki kurmuşsun."
"Evet" dedi. Dört kere (kendi aleyhinde) şahitlik yaptı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem recrn edilmesini emretti ve recm edildi.
5353- Sünen ashabı, Câbir'den: "Recme-dilmesi için emretti, recmedilmeye başlanıp da taş acıtınca kaçtı, yetişildi ve ölene dek taşlandı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hakkında hayır konuşlu; lâkin cenaze namazını kılmadı."
5354- Diğer rivayet: Câbir dedi ki: "Ben bu hadisi en iyi bilirim, çünkü recmedenler arasın-daydım. Ne zaman ki onu çıkardık ve taşlamaya koyulduk, taşın şiddetli dokunuşunu hissedince, şöyle çığlık attı: 'Ey Kavmini! Beni Allah Resulüne iletin! Beni kavmim öldürüyor, beni kandırdılar, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in beni öldürmeyeceğini bana bildirmişlerdi.' Hiç aldırmadan taşlamaya devam ettik, nihayet cansız yere düştü ve öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp durumu kendisine bildirdiğimizde şöyle buyurdu: 'Onu bırakıp Resûlullah'in nezdinde zinadan tevbe
etmesi için bana getirseydiniz olmaz mıydı?' Yoksa recmi terketmek için değil."
5355- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Bir adam bir kadınla zina etti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem erkeğe yüz değnek vurulmasını emretti, sonra onun evlenmiş olduğu kendisine bildirilince, recm edilmesini emretti, taşlandı." [Ebû Dâvud]
5356- Hâlid bin el-Leclâc'dan, o da babasından:
"Biz çarşı ve pazarda çalışan çocuklar idik. Bir kadın yanında bir çocuk ile oradan geçti. İnsanlar ona doğru koştular; ben de aynı tarafa koştum. Kadın doğruca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu: 'Bu çocuğun bahası kimdir?' Kadın ses çıkartmadı. Derken bir delikanlı şöyle dedi: 'O benim oğ-lumdur, ey Allah'ın Resulü! Haydi beni temizle!' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun recm edilmesini emretti.
Sonra yaşlı bir adam gelip o recm edilen delikanlıyı sordu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu adam bugün recm edilen o pis adamı soruyor.'
'Ona pis demeyin! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki şimdi o cennettedir'."
5357- Diğer rivayette: "Allah katında o, miskten daha hoş kokuludur."
[İkisİ de Ebû Davud'a aittir.)
5358- Ebû Hureyre ve Zeyd bin Hâlid el-Cuhenî radiyallahu anhumâ'dan:
"Bir Bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: 'Allah aşkına and veriyorum; bize Allah'ın Kitâb'ı ile hükmet-miyecek misin?' Ondan daha fakih olan hasmı şöyle dedi: 'Evet, aramızda Allah'ın Kitâb'ı ile hükmet ve bana müsâde buyur anlatayım!'
'Konuş bakalım!' dedi. Adam şöyle söyledi: 'Benim oğlum bu adamın yanında işçi idi.
Onun karısı ile zina yaptı, duydum ki oğluma recm uygulanacakmış. Bu yüzden hemen fidye olarak bu adama yüz koyun bir de cariye verdim. Sonra ilim ehline sorduğumda, oğlumun cezasının sadece yüz değnek ve bir yıl sürgün olduğunu söylediler. Onun karısının da recm edileceğini bildirdiler.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ikinizin arasında Allah'ın Kitâb'ı ile hükmedeceğim. Verdiğin cariye ve koyunlar sana geri verilecektir. Oğluna yüz değnek ve bir yıl da sürgün cezası uygulanacaktır.' Sonra Enis'e şöyle dedi:
'Ey Enîs! Haydi bu adamın hanımına git, eğer zinayı itiraf ederse, recm et!' Sabahleyin ona gitti, kadın da itiraf etti ve o da onu recm
etti." [Altlı hadis imamı.]
5359- Mâlik radiyallalıu anh'dan: "Bize ulaştığına göre, Osman'a evliliğinin
altıncı ayında doğurmuş olan bir kadın getirilmiş ve onun recm edilmesini emretmiş. Ali ona şöyle demiş: 'Onun recmi gerekmez. Çünkü Allah: 'Onu (karnında) taşıması ve onu (sütten) ayırmasının süresi) otuz aydır' (Ahkâf, 15) buyurmuştur. Yine şöyle buyurmuştur: 'Emzirmeyi tamamlamak isteyen kişi için, annelere iki tam yıl çocuklarını emzirir-ler.' (Bakara, 233) Onun için gebelik süresi (bu âyetlere göre) altı ay da olabilir. Bu nedenle ona recm cezası yoktur. Bunun üzerine Osman cezadan vazgeçilmesini emretti; fakat o çoktan recm edilmişti."
5360- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'in yanında ismini de verdiği bir kadınla cinsî ilişki kurduğunu ikrar etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kadına haber saldı ve kadın geldi. Ona bunu sorunca, kadın zina ettiğini inkâr etti.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, adamın sırtına yüz değnek vurdurdu, kadını bıraktı (vurdurmadı)."
[Ebû Dâvud]
5361- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bekr bin Leys'den bir adam, Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip bir kadınla
zina ettiğini dört kere itiraf etti; bekâr olduğu için ona yüz değnek vurdurdu. Sonra kadından bu hususta delil istedi. Kadın dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Vallahi bu adam yalan söylüyor.' Bunun üzerine iftira ettiği için adama seksen değnek daha iftira cezası uyguladı."
|İkİsi de Ebû Davud'a aittir.]
5362- Ebû Hureyrc radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Birinizin cariyesi zina yaparsa Allah'ın Kîâb'ına uygun olarak ona yüz değnek vursun. Kadın üç kere aynı şeyi yaparsa aynı cezayı uygulatan. Ondan sonra tekrar yaparsa, kıldan yapılmış bir ip karşılığında bile olsa onu satsın."
5363- Diğer rivayet: "Bîrinizin cariyesi zina yaparsa onu sözle azarlamasın, ona değnek cezası uygulanın. Üç defa aynı şeyi yaparsa aynı cezayı uygulasın dördüncü kez yaparsa ona şer'î cezayı uygulasın ve bir kıl topuzu ya da kıl ipi karşılığında olsa bile satsın."
5364- Diğer rivayet: "Cariye zina edip de ispatlanırsa ona şer'îcezayı uygulasın, onu kınamasın. Sonra yine zina ederse, kıldan bir ip karşılığı olsa bile onu .safsın." |Altı hadis imamı.]
5365- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesinin bir cariyesi yoldan çıktı (zina elü). Ali'ye:

'Ey Alî git, ona sert cezayı uygula!' dedi.
Gittim baktım ki daha (nifas) kanı kesilmemiş, akıyor. Geri döndüğümde bana sordu: 'Şer'î cezayı uyguladın mı?' Dedim ki: 'Vardım, baktım ki kanı kesilmemiş akıyor, onun için uygulamadım/
'Kanı iyice kesilinceye dek bırak! Sonra kesilince uygula! Eliniz altında bulunan köle ve cariyelerinize (zinayaptıklarında) şer'îcezayı uygulayın!' buyurdu."
5366- Diğer rivayet: "Doğuruncaya kadar ona vurma!" |Ebû Dâvud. Müslim ve Tİrmi-zî'nin de benzeri rivayetleri bulunmaktadır.]
5367- Abdullah bin Ayyaş'dan:
"Ömer, bana devletin esir aldığı cariyelere (zina yaptıkları zaman) şer'î cezayı uygulamamı emretti. Ben ve Kureyş'len bir grup, zina ettiklerinde onlara ellişer değnek vuruyorduk." [Mâlik]
5368- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kölenin şer'î cezasını, hürünkinin yansıyla; mesela bekâr olarak zina, iftira, şarap içme cezasında olduğu gibi (bu tür hadlerde hep yarısıyla) hükmetti." |Re/în|
5369- Safiyye bini Ebî Ubeyd'den: "Beşle bir ganimet kölelerinden tasarrufu
Hz. Ömer'e ait olan bir erkek köle, yine beşte bir ganimet payından olan bir dişi köle ile cinsel ilişki kurdu. Erkek, o cariyenin kızlık zarını giderene kadar onu zorladı. Bunun üzerine Hz. Ömer, o erkek köleye zina yapma cezası olan haddi (deyneklemeyi) uyguladı ve o bölgeden altı ay süreyle sürgün etti. Ancak erkek tarafından zorlandığı için o cariyeye dey-nek cezası uygulamadı." [BuhSrî]
5370- Vâil bin Hucr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir kadın namaza gitmek üzere dışarı çıktı. Yolda ona bir adam rastladı, üzerine çullandı ve ırzına geçti. Kadın bağırınca, adam kaçıp gitti. Kadın Muhacirlerden bir grup insanlara raslladı ve 'Falan adam bana böyle yaptı' dedi. Koşup iddia ettiği adamı yakaladılar ve getirdiler. 'Bu mu yaptı?' diye sorduklarında: 'Evet' dedi. Bunun üzerine adamı alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'c ilettiler, Onun recm edilmesini emrettiğinde, esas bu İşi yapan adanı ayağa kalktı ve: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu işi ben yaptım' dedi. Bunun üzerine kadına: 'Haydi sen gidebilirsin. Allah seni bağışladı' dedi. Adama da güzel söz söyledi; esas o işi yapan için ise: 'Haydi bunu recmedin!' buyurdu.
Sonra o adam için şöyle buyurdu: 'O Öyte bir tevbe etli ki, eğer Medine halkı bu îevbeyi yapsaydı hepsinden bu tevbe kabul edilirdi'."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud]
5371- Abdü'l-Kerîm radiyallahu anh'dan: "Ali ve İbn Mes'ûd'un, zorla ırzına geçilen
kız hakkında, kanlarmdan birine verdiği meh-ri vermesine; dulda da mislinin mehri gibi me-hir verilmesine hükmettiklerini duydum."
|Taberânî, Mu'cemu '1-Kebîr'dcmun kufi' bir senedJe.J
5372- Diğer rivayet: "Zorla ırzına geçilen cariyeye eğer kız ise değerinin onda bîri, dul ise değerinin onda birinin yansı verilir" dediler.
5373- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer'e zina eden deli bir kadın getirildi; pek çok kimseler ile onun hakkında da istişare etli. Sonra onun recmedilmesini emretti. Derken Ali rastladı ve: 'Nedir bunun (kadının) durumu?' diye sordu.
'Falanoğulla-rının deli kadınıdır. Zina etmiş de Ömer recm edilmesini emretmiş' dediler.
'Geri gönderin onu, cezayı uygulamayın!' dedi. Sonra gelip Ömer'e şöyle dedi:
'Ey Mü'minlerin emîri! Sen şu üç kişiden kalemin kaldırıldığını bilmiyor musun: İyileşinceye dek deliden; uyamneaya kadar uyuyan kimseden; akıl baliğ oluncaya kadar küçük çocuktan.'
'Evet" deyince; 'Öyleyse nedir bu kadının hali?'
'Hiçbir şey' dedi.
'Haydi kadını salıver!'dedi. Ömer de 'Af-lalıu Ekber!' diyerek onu yolladı." [Ebû D3vud|
5374- Diğer rivayet: "Hatırlamıyor musun Allah Resulü: 'Kalem kaldırılmıştır' buyurdu." Ve benzerini nakletti.
5375- Ebû Ümâme b. Sehi radiyallahu anh'dan, o da Ensâr'dan olan bir sahâbîden:
"Onlardan bir adam hastalandı; zayıfladı bir deri bir kemik kaldı. Derken yanına birinin cariyesi girdi. Ona karşı heyecanlandı ve onunla cinsî ilişkide bulundu.
Sonra kavminden birtakım adamlar ziyaretine geldiler. Durumu onlara bildirdi ve 'Allah Resulüne sorun bakalım ne yapmam gerektiğini söylesin' dedi.
Gidip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattılar. Dediler ki: 'Onun ka-
dar zayıf bir adam görmedik; bir deri bir kemik kalmış; onu sırtlayıp sana getirecek olursak kemikleri dağılır.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yüz tane ince dal alıp tek bir bağ yapıp onunla adama bir kere vurmalarını emretti." [Ebû Davudi
5376- Nesâî'nin de zina yapan bir kötü-rüm hakkında benzeri bir rivayeti vardır.
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona hurma sapı ile vurdu. Felçli olduğu için ona merhamet ederek canını acıtmadı."
5377- Habîb bin Salim radiyallahu anh'-dan:
"Abdurrahman bin Huneyn adında bir adam, karısının cariyesiyle cinsî temasta bulundu. Davası, Küfe emiri olan Nu'mân bin Beşîr'e aksetti.
Şöyle dedi: 'Sana bir çözüm yolu bulacağım. Eğer cariyesiyle ilişki kurmana müsaade etmiş, helâl kılmışsa, sana yüz deyııek vuracağım. Yok eğer helâl kılmadı ise seni taşla recmedeceğim.' İnceleme sonunda hanımının müsaade etmiş olduğu meydana çıkınca Nu'mân ona yüz sopa vurdurdu."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.|
5378- Nesâî'nin rivayeti: Nu'mân dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem karısının cariyesi ile cinsî temasta bulunan adam hakkında şöyle buyurdu: 'Eğer karısı ona bunu helâl etmişse yüz değnek vurun, eğer helâl etmemişse recm edin'."
5379- Seleme bin el-Muhabbik radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, karısının cariyesiyle cinsî ilişki kuran adam hakkında şu hükmü verdi: Eğer adam bunu zorla yapmışsa cariye hür olur ve ayrıca cariyenin sahibesi olan kendi hanımına kıymeti olarak bir misli ödenir. Eeer carive kendi iste-
ğiyle yapmış ise, o kadın onun (adamın) olur ve sahibesi olan kendi hanımına onun bedelini vermeye mecbur olur."
5380- Diğer rivayet: "Cariye ve cariyenin bir misli erkeğin malından alınır, cariyenin sahibesi olan kadına verilir."
|Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5381- Hamza bin Amr el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
"Ömer onu zekât tahsiline gönderdi. Orada bir adam hanımının cariyesiyle cinsel temasta bulundu. Bunun üzerine Hamza adamdan kefil (durumunu bildiren zabıt) alıp Ömer'in yanma gitti.
Ömer bu adama daha evvelce bekâr olduğu zaman suçunu da itiraf ettiği için yüz değnek vurmuş idi. O adam zina ettiğini söyleyen topluluğu tasdik edip, suçunu itiraf etti. Hz. Ömer, onu cahillikle Özürlü saydı (ve ondan recm cezasını kaldırdı)."
[Buhârî]

5382- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Bir gün kaybolan devemi ararken, bir kaç atlı ellerinde sancak, Bedevilerden birinin evine girip boynunu vurdular. Suçunu sorunca, inen Nisa sûresinin içindeki 'Babalarınızın nikahladıkları kadınları nikâh etmeyin' âyetini (Nisa, 22) bilip okuduğu halde, babasının karısıyla cinsî ilişki kurmuş' diye cevap verdiler."
5383- Diğer rivayet: "Dayım Ebû Bürde beraberinde bir sancak bulunduğu halde bana uğradı.
'Böyle nereye gidiyorsun?' diye sordum; şu cevabı verdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni babasının karısıyla cinsel ilişki kuran bir adama gönderdi, başını uçurup kendisine getirmemi emretti'."
5384- Diğer rivayette, "Dayımın" yerinde "Amcam" diye geçmektedir.
O rivayette ayrıca şöyle kaydedilmiştir: "Boynunu vurup malını almak için."
[Sünen ashabı]
5385- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim mahremiyle (nikâhı haram olan yakın akrabası ile) cinsî ilişkide bulunursa (ya da şöyle dedi); kim mahremi ile evlenirse onu öldürün," [Rezînl
5386- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mahremi ile cinsî ilişkide bulunan cennete girmez." [TaberSnî, Mu'cemu'l-Kebtr'dû.)
5387- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biriniz döverken, yüze vurmaktan kaçınsın!" |Ebû DâvudJ
Derim ki: Cihad bölümünde Buhârî ile Müslim bunu şu lafızla rivayet ettiler: "Biriniz kardeşiyle çarpıştığı zaman, yüze (vurmaktan) uzak dursun." Böylece doğru olan hadisi üç imamın da rivayet etmiş olmasıdır.
5388- Amr bin Meymûn radiyallahu anlı'-dan, dedi ki:
"Cahiliye döneminde zina eden bir maymunun başına üşüşüp onu recin eden birtakım maymunlar gördüm; ben de onlarla beraber onu recmettim."
Bu hadis, Buhârî'nin İbn Mes'ûd ed-Dı-maşkî ihtisarında yer almıştır.
Humeydî diyor ki: "Bu rivayeti araştırdık nüshaların birinde 'Eyyâm-ı CahiJiyet' bölümünde bulduk. Herhalde bu, Buhârî'nin kitabına sonradan sokulan hadislerdendir.
el-Humeydî diyor ki: "Bu hadis, Buhârî'nin et-Tarihu'l-Kebîr adlı eserinde 'zina eden' kelimesi olmadan vârid olmuştur. Eğer bu ilave ibare sahih ise, bunu Buhârî sırf, Amr bin Meymûn'un cahiliyette kapıldığı zannı nazarı İtibara almadan cahiliye devrini idrak ettiğini belirtmek için zikretmiştir."

KİTAB EHLİNE, LIVATADA, HAYVANLA YAPILAN TEMASTA UYGULANACAK ŞER'Î CEZA VE İFTİRA ATANA DOĞRULUĞUNU İSBAT EDEMEDİĞİ TAKDİRDE UYGULANACAK OLAN ŞER'Î CEZA

5389- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Yahudiler Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'e gelip kendilerinden bir erkekle bir kadının zina ettiklerini söylediler. Onlara sordu:
Recm hakkında siz Tevrat'ta ne görüyorsunuz?'
'Onları teşhir ederiz; dayak atarız'."
5390- Diğer rivayette: "Yüzlerini siyaha boyarız; rezil ederiz" dediler. Şöyle buyurdu: "Eğer doğru söylüyorsanız getirin ve okuyun Tevrat'ı!" |Buhârîile Müslim-l
5391- Diğer rivayet: "Yüzlerini siyaha boyarız, kendilerini (eşek) üzerine bindirir, yüzlerini birbirlerine ters döndürerek sokak sokak dolaştırırız. Bunun üzerine Abdullah bin Selâm şöyle dedi: 'Yalan söylediniz. Tevrat'ta recm vardır. Tevrat'ı getirin bakalım.1 Getirip yaydılar, açıp baktılar. Bir tanesi elini recm âyetinin üstüne koyup kapattı, bîr önceki âyetle bir sonraki âyeti okudu.
Abdullah bin Selâm ona: 'Kaldır elini!' diye seslendi. Kaldırdı ve recm âyeti göründü, bunun üzerine 'Abdullah bin Selâm doğru söyledi, Tevrat'ta recm ayeti vardır, ey Mu-hammcd!' demekten başka söyliyecek bir şey bulamadılar.
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onların recm edilmesini emretti. Adam, taşın kadına değmemesi için üzerine abanıp onu koruyordu."
5392- Diğer rivayet: "Yahudilerden bir grup gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i Kuff vadisine davet eltiler. Onların ders okudukları eve geldi. Dediler ki:
'Ey Ebû'l-Kâsım! İçimizden bir adam bir kadınla zina etli. Aralarında hükmet.' Pey-
gamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir minder koydular. Üzerine oturup 'Bana Tevrat' ı getirin!' dedi. Altından minderi çekti, Tevrat'ı onun üstüne koydu ve şöyle dedi: 'Sana da iman ettim, seni indirene de iman ettim.' Ondan sonra: 'Haydi en. bilgininizi getirin!' dedi." Yukardakinin benzerini zikretti.
[Nesâî hariç, altı hadis imamı.|
5393- Ebû Dâvud, Ebû Hureyrc radiyallahu anh'dan:
"Yahudilerden bir adam, bir kadınla zina etti. Biri öbürüne dedi ki: 'Haydi şu yeni gönderilen peygambere gidelim. Çünkü onun dini zor değildir, kolay ve hafiftir. Eğer bize recmin dışında bir yol gösterirse, kabul ederiz ve yarın kıyametle onu delil gösteririz, 'Bize bu fetvayı veren senin peygamberlerinden bir peygamberdir' deriz.1 Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler ve: 'Ey Ebû'l-Kasım! Zina eden adamla kadın hakkında ne dersin?' diye sordular."
Ders yaptıkları eve gelip kapısında durun-caya kadar onlarla konuşmadı.
Sonra kapının yanında durarak 'Tevrat'ı Musa'ya gönderen Allah aşkına doğru söyleyin, siz bu hususta Tevrat'ta ne buluyorsunuz? Zina eden evli. insanlar hakkında o ne diyor?' deyince, 'Yüzü kömürle boyanır, lecbîye edilir, sonra da sopa vurulur' dediler.—lecbiye: Zina eden erkekle kadın ters yüz bir eşeğe bindirilir, sokak sokak dolaştırılıp teşhir edilir, demektir.—
Onlardan bir genç ses çıkarmadı, sustu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce andını daha da şiddetlendirdi.
Bunun üzerine genç şöyle dedi: 'Aila-hım, zor durumda kaldık! Eğer bize sorarsan, evet biz Tevrat'ta recm cezasını görüyoruz.* Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Öyleyse daha önce neden tevile kalkışıp ruhsat tarafına yöneldiniz?" diye sorunca, şu cevabı verdi: 'Krallarımızdan birinin yakını zina etti. Onu recmetmedi. Sonra normal vatandaş zina ettiğinde, ona recm uygulamak isteyince, ta-
raftarları ayağa kalktılar, evvelâ sen kendi akrabanı recm edeceksin; sonra bizim adamımızı dediler. Bunun üzerine böyle bir cezalandırma yolu bulup, aralarında anlaştılar ve taşlama cezasını kaldırdılar.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu: 'Ben size Tevrat'ta bulunan hükme göre muamele ederim.' Hemen emir verdi; erkek de kadın da recmedüdiler."
Zühri der ki: Bize ulaştığına göre şu âyet onlar hakkında inmiştir: "Tevrat'ı biz indirdik, orada hidayet ve nur vardır. Allah'a teslim olan peygamberler onunla amel ederler." (M aide, 44). İşte Allah'ın Resulü de o peygamberlerdendir.
5394- Ebû Dâvud, Câbir'den:

"Yahudiler, içlerinden zina eden bir erkekle bîr kadını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdiler. Şöyle buyurdu: 'içinizden bana en bilgili iki adamı getirin.' Sûriyâ'nın iki oğlunu getirdiler. Onlara yemin verdirip: 'Tevrat'ta bu iki kişinin irtikâp ettikleri suç hakkında ne buluyorsunuz?' diye sordu.
Dediler ki: 'Tevrat'ta şunu buluyoruz: Eğer dört kişi, onun zekerini kadının fercinin içinde, tıpkı milin sürmedanlık içine girip çıktığı gibi, gördüklerine şahitlik yaparlarsa her ikisi de recm edilirler.'
'Peki neden o ikisini recm etmiyorsunuz öyleyse?' diye buyumnea:
'Gücümüz, kuvvetimiz gitti, zâııüeri Öldürmek suretiyle sayımızın azalmasını islemedik' dediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şahitleri çağırdı. Dört kişi gelip erkeğin zekerini kadının fercinin içinde tıpkı milin sürmedanlığın içine girip çıktığı gibi, gördüklerine dair şahitlik ettiler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onların recmedilmelerini emretti."
5395- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lut kavminin o çirkin işini yapanları görürseniz, hem yapanı, hem de yaptıranı öldürün." [İTirmizî ve Ebû Dâvud. |
5396- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ali böyle yapa» iki kişiyi ateşle yaktı,
Ebû Beki- ise üzerlerine duvar yıktırdı," İRezînl
5397- İbn Abbâs ve Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lüt kavminin o çirkin işini yapan mel'undur." [İkisi de Rezîn'e aittir.J
5398- Osman radiyallahu anh'dan: "Kureyş'ten bü' oğlan köle ile ilişki kuran bir adam getirildi. Osman sordu:
'Bu adam evli midir?'
'Bir kadınla evlendi, fakat onunla henüz zifafa girmedi' dediler. Ali Osman'a şöyle dedi: 'Eğer zifafa girseydi ona recm uygulanırdı, girmediği (bekâr olduğu) için ona kamçılanma cezasını uygulayın!"
Ebû Eyyûb dedi ki: "Ben tanıklık ederim ki, Ebû'l-Hasan'ın (Hz, Ali'nin) söylediği bu hükmü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum. Bunun üzerine Osman, o adama tam ıkiyüz kamçı vurulmasını emretti."
5399- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetim hakkında en korktuğum şey, Lût kavminin o (iğrenç) amelidir." |Tirmizî|
5400- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Bir erkekle temas kuran ya da kadına dübüründen ulaşan adamın yüzüne Allah kesinlikle bakmaz." [İkisi de TirmİI.î'ye aittir.|
5401- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hayvanla cinsî ilişki kurarsa onu ve onunla beraber hayvanı da öldürün!"
İbn Abbâs'a: "Neden hayvan öldürülsün ki?" denildi. Şöyle dedi:
"Bu hususta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den bir şey duymadım; tahminimce hayvana bu fiil yapıldığı halde etinin yenmesini ve ondan yaraiianılmasını hoş görmedi."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud]
5402- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hayvanla temas edene şer'î ceza yoktur." [İkisi de Timıizî ile Ebû Davud'a aittir.)
5403- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Benim suçsuz olduğumu belirten âyetler
inince. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıkıp durumu hatırlattı ve ilgili âyetleri okudu, sonra indi, İftira eden o iki erkekle bir kadını çağırtıp üzerlerinde (seksen değnek) olan kazif cezasını uygulattı."
5404- Diğer rivayet: "Bunlar (cezayı alanlar) Hassan bin Sabit, Mistah bin Üsâse ve Hamne bİnt Çalış idiler." |Ebû Dâvud]
5405- Ebû'z-Zinâd radiyallalıu anh'daıı: "Ömer b. Abdilaziz radiyallahu anh, bir iftira yüzünden bir köleye seksen değnek vurdu.
Bu hususu Abdullah bin Âmir'e sorunca, şöyle dedi: Ömer bin el-Hattâb'a, Osman'a ve
diğer halifelere eriştim; hiçbirinin köleye kırk değnekten fazla ceza uyguladıklarını görmedim." [Mâlik.]
5406- Amre bint Abdurrahman radiyallahu anhâ'dan:
"Ömer'in zamanında iki adam birbirlerine sövdü; biri diğerine hitaben şöyle dedi: 'Vallahi babam zina eden değildir, annem de fahişe değildir.'
Ömer bu hususta (arkadaşlarına) danıştı. Biri şöyle dedi:
'O(bu sözlerle) annesini ve babasını övmüştür.' Diğeri ise şu cevabı verdi:
'Anne ve babasını Övecek bundan başka söz bulabilirdi.' Bunun üzerine Ömer ona seksen değnek vurarak iftira cezasını 'onun sırtında' uygulamış." |İkisi de Mâlik'e aitiir]
5407- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahıı aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bir adam, Öbürüne: 'Ey Yahudi!' derse, ona yirmi kamçı vurun! Eğer 'Ey Muhannes (kadınlasmış),' derse ona da o kadar vurun! Kim bildiği halde, mahremi ile cinsî ilişkide bulunursa onu öldürün!" [Tirmizî]

HIRSIZLIĞIN ŞER'I CEZASI VE ŞER'Î CEZASI OLMAYAN HIRSIZLIK

5408- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
zamanında, hırsızın eli, türs veya cehafe denilen kalkanın değerinden daha düşük bir eşya için kesilmezdi. Kalkan ise. türs veya ha-cel'e diye iki çeşitti."
5409- Diğer rivayet: "El, ancak kalkanın değeri kadar bir mal çalındığı zaman kesilir ki, kalkanın değeri, çeyrek dinardır," |Altı hadis İmamı.|
5410- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, fiyatı üç dirhem olan kalkanı çalan hırsızın elini kestirmiştir."
jİkisi de altı hadis imamına aitlir.j
5411 - Amre bini Abdirrahman radiyallahu anhâ'dan:
"Osman'ın zamanında bir hırsız bir ağaç kavunu çaldı.
Osman onun ne kadar para yapacağını sordu. Bir dinarın on iki dirhem olacağını hesaplayarak, onun fiyatının üç dirhem olduğunu söylediler. Bunun üzerine Osman, o hırsızın elini kesti." [Mâlik.]
5412- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah hırsıza lanet eylesin! Bir yumurtayı çakır da eli kesilir; ipi çalar da eU kesilir."
el-A'meş der ki: "Buradaki yumurtadan muradın demir topağı olduğunu, bazı iplerin de üç ve daha fazla dirhem ettiği görüşündeydiler." IBuhârî. Müslim ve Nesâî.]
5413- Ebû Ümeyyc el-Mahzûmî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hırsız getirildi, yanında çaldığı eşya bulunamadı, fakat suçunu itiraf etti.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Sen çaldın mı?'
'Evet" dedi. Ona aynı soruyu iki ya da üç kere tekrarladı, her seferinde itiraf etti. Ondan sonra emretti, eli kesildi, sonra huzura çağırıldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Allah'a tevbe et, günahının bağışlanmasını dile!' dedi. Adam da: 'Allah'a tevbe ediyor ve mağfiret diliyorum' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de üç kere: 'Allahım, onun tevbesİni kabul et!' diye dua etti."
[Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
5414- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Hırsızlık yapan Mahzumî bir kadının durumu Kureyş'i oldukça üzdü.
Dediler ki: 'Bu hususta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile kim konuşacak?'
"Buna Usâme'den başkası cesarel edemez. Çünkü onu pek seviyor' dediler.
Üsâme konuyu ona açıp konuşunca, Rcsû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: (Benimle) 'Allah'ın cezalarından bir ceza hususunda mı konuşuyorsun'/' Sonra kalkıp şöyle hitap etti:
'Sizden öncekilerin helak olmalarının sebebi şu idi: Onlardan üst düzeyde biri hırsızlık yaptığı zaman onu serbest bırakırlardı, güçsüzleri hırsızlık ettiğinde hemen şer'î cezayı uygulayıp elini keserlerdi. Allah'a yemin ederim ki, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma çalmış olsaydı onun da elini mutlaka keserdim''."
5415- Diğer rivayet: "Fetih gazvesinde hırsızlık yapan kadının durumu Kureyş'i son derece üzdü."
5416- Başka rivayet: Affedilmesi için Üsâme onunla konuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellcm'in yüzünün rengi birden attı. Ve şöyle buyurdu: 'Allahın cezalarından biri hakkında şefaat mı ediyorsun?'
Bunun üzerine Üsâme: 'Ey Allah'ın Resû-lü! Benim için bağışlanma dile!'dedi.
Bu rivayette ayrıca şöyle geçiyor: 'Sonra emretti, o kadının eli kesildi.'
Âişe dedi ki: Ondan sonra kadın tevbe etti, durumu düzeldi ve evlendi. Ondan sonra gelirdi ve işini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletirdim ve işi görülürdü."
5417- Diğer rivayet: "Bir kadın birtakım insanların bilgisi dahilinde bir seneye kadar bir bilezik Ödünç aldı. Kadın sonra o bileziği sattı. Yakalanıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirildi. O da onun elinin derhal kesilmesini emretti."
5418- Diğer rivayet: "Mahzumî olan kadın kullanmak için Ödünç eşya aldı, sonra aldığını inkâr etti. Bu sebeple Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun elinin kesilmesini emretti." [Mâlik hariç, ulu hadis imamıl
5419- İbnAmr bin el-Âs radıyallahu anh'-dan;
"Muzeyne'den bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Dağda yayılan davarı çalan hırsız hakkında ne dersin?'
Şöyle buyurdu: 'Çaldığını ve bir o kadar da bedelini öder; ayrıca cezaya da çarptırılır. Otlaklarda yayılmakta olan hayvanlarda çalma olaylarında hiçbir şekilde el kesme Lazım gelmez. Ağıldan çalınıp da değeri, kalkan parasına ulaşırsa olursa eli kesilir. Kalkanın değerine ulaşmazsa bedelinin iki mislini öder, ayrıca te'dib dayağı atılır.'
Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü, ağaçtaki meyvenin çalınması hakkında ne dersin?'
Şöyle buyurdu: 'O, kopardığını ve onunla beraber bir misli bedelini öder ve ayrıca cezalanır.
Ağaçtaki meyvede el kesme yoktur. Şayet sergi yerine konduktan sonra çalıntrsa, bedeli bir kalkan değerine ulaşırsa o zaman el kesilir. Ulaşmazsa iki misli bedeli ödettirilir. Te'dib için de ceza verilir'." [Sünen ashabı]
5420- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: "O, hurma fidanı çalan bir kölenin elini kesmek isteyen Medine emîri Mervan'a şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Ağaçtaki meyve ve hurma çiçeğini çalmaktan dolayı (el) kesmek yoktur." Bunun üzerine Mervan kölenin serbest bırakılmasını ve sırtına da birkaç kamçı vurulmasını emretti." [Mâlik ve siinen ashabı.]
5421- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hâinin, kapkaççının (yağmacının) ve yankesicinin eli kesilmez." [Tirmizî ve Nesâî.]
5422- Abbâd bin Şurahbîl radiyallahu anh'dan:
"Bir kıtlık senesinde açlıkla karşı karşıya kaldım, Medine bostanlarından birine girdim, bir başak ufalayıp yedim, birazını da kucağıma aldım. Sahibi gelip beni yakaladı ve dövdü. Elbisemi de alıp doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdü. Ona olayı anlatınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adama şöyle buyurdu: 'Cahilse öğretmedin, açsa doyurmadın ya da acıkmışsa doyurmadın.' Ona emretti; elbisemi geri verdi, üstelik bir ya da yarım vaşak buğday verdi."
|Ebû Dâvııd ve Nesâî.]
5423- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimse, kimsenin izni olmadan hayvanım sağmasın. Sizden biriniz dolabının kilidinin parçalanmasını, yiyeceklerinin dağılmasını ister mi?
İşte hayvanlarının mememeleri de sahiplerine onların yiyeceklerini depoluyor. Onun için hiç kimse, kimsenin hayvanını, izni olmadan asla ve kesinlikle sağmasın!"
[Buhârî, Müslim, Mtıvatlâ ve Ebû Dâvucl.]
5424- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Biriniz bir koyun ve deve gibi hayvan sürüsüne geldiği zaman, eğer sahibi yanında ise, sağmak için izin istesin, izin verirse sağıp içsin. Eğer orada kimse yoksa, üç kere seslensin. Eğer cevap gelirse, izin istesin; cevap gelmezse ihtiyacı kadar sağıp içsin, yanında alıkoyup götürmek için fazla sağmasın." [Ebû Dâvud ve Tirmizîj
5425- Râfi bin Amr radiyallahu anh'dan: "Bir Ensârlmın hurma ağacına hurma düşürmek için taş atıyordum. Beni yakalayıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ilettiler, bana sordu: 'Ey Râfi'.' Onların hurma ağaçlarını neden taşlıyorsun?'
'Açlıktan ey Allah'ın Resulü' deyince Şöyle buyurdu:
'Taslama, yere düşenleri ye! Allah seni doyursun ve (suya) kandırsın'."
5426- Diğer rivayetle: "Allahıfn! Onun karnını doyur!" diye geçmektedir. |Her ikisi de Ebû Davud'a aittir.]
5427- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir bostana girerse yesin, kucağına doldurmasın!" [Tirmizî]
5428- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam Ömer'e kölesini getirip: 'Ey
Ömer! Bunun elini kes! Çünkü o eşimin aynasını çaldı.'dedi. Ömer şöyle cevap verdi:
Onun eli kesilmez; çünkü o sizin hizmet-çinizdir, malınızı almıştır (başkasının malını değil)." [Mâlik.]
5429- Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hırsız getirdiler; "Onu öldürün" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resulü! O sadece çaldı" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Onun elini kesin!" Eli kesildi.
Sonra aynı hırsız ikinci kez getirildi, "Onu öldürün!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! O sadece çaldı" dediler." Öyleyse onun ayağım kesin!" buyurdu.
Sol ayağı kesildi. Üçüncü defa gelirdiler: "Onu öldürün" dedi.

"Ey Allah'ın Resulü! O sadece çaldı" dediler. "Öyleyse elini kesin!" buyurdu ve sol elini kestiler.
Aynı hırsızı dördüncü kez getirdiler. "Onu öldürün!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü! O sadece çaldı," dediler. Öyleyse öbür ayağını kesin" buyurdu; hemen sağ ayağını kestiler.
Beşinci defa getirdiler. "Onu öldürün!" buyurdu, götürüp onu öldürdük, sonra onu sürükleyerek bir kuyuya attık, üzerine de taşlar atarak üstünü kapattık." Ebû Dâvud. Nesâi de benzerini rivayet edip "isnadı münkerâk" dedi.
5430- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan:
"Yemen ahalisinden bir adamın eli ve ayağı kesildi. Medine'ye gelip: Ebû Beki''e: 'Yemen valisi bana zulmedip elimi ayağımı kesti.' diye şikayet etti ve Ebû Bekir'e misafir oldu. Bu adam gece namazı da kılıyordu. (Bunu görünce) Ebû Bekir: 'Yemin ederim ki senin gecen hırsızın gecesi gibi değil.' dedi. O gece Ebû Bekir'in karısı Esma bint Umeys'in bilezikleri kaldığı evin bir köşesine (sırf onu denemek için) kondu ve bilezik kayboldu.
Gece namazını da ihmal etmeyen bu adam onlarla beraber bileziği ararken ' Allahım! Salih bir adamın mütevazi evindeki kişiyi sana havale ediyorum —kendini kastediyor—" Sonra bilezikler bir kuyumcuda bulundu. Kuyumcu bunları eli ayağı kesilmiş bir adamın saltığını söyleyince, derhal onu sorguya çektiler. O suçunu kabul edip itiraf etti ya da şahitle isbat edildi. Bunun üzerine Ebû Bekr emretti; sol tarafı da kesildi. Ebû Bckr bunun üzerine şöyle dedi: 'Bana onun kendi nefsine bedduası, hırsızlıktan daha zor ve ağır geldi'."
5431- Yahya bin Abdirrahman radiyallahu anh'dan:
"Hâtib'in köleleri, Müzeyne'den bir ada-
mm devesini çalarak boğazladılar. Dava Ömer'e İntikal edince, Kesîr bin es-Salt'a onların ellerini kesmesini emretti. Sonra Ömer (bu kararından vazgeçerek) şöyle dedi: 'Sanırım onları aç bırakıyorsun,' Hz. Ömer devamla 'Vallahi sana allından kalkamayacağın bir şekilde ödettireceğim.' dedi. Sonra Müzey-ne'den olan adama dedi ki:
'Deven ne kadar yapar'?' Adam dedi ki: 'Vallahi ben dÖrtyüz dirhemden az kıymet biçecektim.' Ömer (hatibe hitaben) şöyle dedi: 'Ona sekizyüz dirhem ver!1"
5432- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'in kölesi kaçak iken hırsızlık yaptı, eli kesilmek üzere Medine valisi olan Saîd İbni'1-Âs'a gönderildi.
Saîd dedi ki: 'Kaçak kölenin eli kesilmez.' İbn Ömer şöyle dedi:
'Bunu Allah Kitabının hangi yerinde buldun?' Sonra İbn Ömer emrelli ve onun eli kesildi. Ömer bin Abdi'1-azîz de böyle hüküm verdi." [Mâlik.|
5433- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Köle çaldığı zaman bir neş (yirmi dirhem) karşılığında dahi olsa onu satın!"
|Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5434- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Humus (beşte bir) kölelerinden biri humus (beşte bir) malından çaldı. Davası Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletildi, onun elini kesmedi. Şöyle buyurdu: 'Onlar Allah' in malıdır. Birbirlerini çaldılar'."
|İbn Mâce zayıf bil senedle.]
5435- Ezher bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
"Kelâ kabilesinden birtakım insanların
malları çalındı. Dokumacılardan birtakım insanları ilham eltiler. Onları alarak Nu'mân bin Beşîr'e getirdiler. Nu'mân onları birkaç gün hapsetti. Sonra serbest bıraktı. Dediler ki: 'Onları döğmeden ve azarlamadan serbest bıraktın!' Şu cevabı verdi:
'İsterseniz onları döveyim, eğer malınız çıkarsa ne âlâ, çıkmazsa sırtınıza onlara vurduğum kamçı sayısınca vururum.' Dediler ki: 'Bu senin hükmün müdür?'
'Bu Allah ve Resulünün hükmüdür' dedi."
|Ebû Dâvud ve Nesâî.] .
5436- Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı; "Buyur!" dedim. Şöyle buyurdu:
"İnsanlar kitleler halinde ölüp ev (yani mezar) köle karşılığında temin edilince halin nice olur?"
"Allah ve Resulü en iyi bilendir" dedim.
"işte o zaman her zamankinden daha çok sabretmelisin."
Hammâd der ki: '"Nebbâşın (kefen soyu-cunun) eli kesilir; çünkü o ölünün evi olan kabre girmiştir' diyenler Allah Resulünün az önce geçen hadisini delil göstermişlerdir."
5437- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üzerinde şer'î ceza uygulanan hırsız artık çaldığım ödemez." [Nesâî]
5438- Üseyd bin Hudayr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çalman malını itham edilen (mesela hırsızın sattığı) bir adamın elinde bulan şahıs hakkında şöyle hüküm vermiştir: Mal sahibi isterse onu (adamın hırsıza ödediği) bedel karşılığında adamdan satın alır, isterse hırsızın peşine düşüp onun yakasına yapışır. Ebû Bekr İle Ömer de böyle hüküm verdiler."
[İkisi de Nesâî'ye aittir.]
5439- Fadâle radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
bir hırsız getirildi, eli kesildi; sonra emretti de kesilen eli boynuna asıldı." [Sünen ashabı]
5440- Büsr bin Ertâte radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallaJlahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Seferde (vaki olan hırsızlıklarda) eller kesilmez." [İkisi de sünen ashabına aittir.}
5441- eş-Şa'bî radiyallahu anh'dan:
"İki adam bir adamın hırsızlık yaptığına dair tanıklık ettiler. Ali onun elini kesti. Sonra başka birini getirip 'Esas hırsız budur. Ötekinde biz yanılmışız' dediler. Ali bunun üzerine onlann şahitliğini reddetti ve birincisinin diyetini onlara ödetti, ayrıca şöyle dedi: 'Eğer bunu kasten yaptığınızı bilsem, ikinizin de elini keserdim'." [Buharı bir bâb başlığında]

ŞARAP İÇMENİN ŞER'Î CEZASI

5442- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
şarap (içki) içeni hurma çubuğu ve ayakkabılarla dövmüştür. Ebû Bekr ise kırk celde İle cezalandırmıştır."
5443- Başka bir rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şarap içen bir adam getirildi, onun sırtına kırk defa hurma çubuğu vurdu. Ebu Bekr de aynısını yaptı; Ömer halife olunca, bu meseleyi insanlar ile görüştü; Abdurrahman bin Avf dedi ki:
Şer'î cezaların en hafifi seksen sopadır. Bunun üzerine Ömer bunu emredip uyguladı." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]

5444- Mâlik, Sevr bin Zeyd'den: "Ömer, şarabın şer'î cezası hususunda istişare etti. Ali şöyle dedi: 'Ona seksen sopa vurmanı uygun görüyorum; çünkü kişi İçtiği zaman sarhoş olur, sarhoş olduğu zaman saçmalar, saçmaladığı zaman ise iftira eder (iftiranın cezası seksen kamçıdır).' Bunun üzerine Ömer ona seksen sopa vurdu."
5445- Abdurrahman bin Ezher radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, Huneyn'de iken şarap içen adam getirildi. Yüzüne bir avuç toprak attı, sonra ashabına emretti, pabuçları ve ellerine geçirdikleri şeylerle onu, (tâ ki Peygamber) onlara 'Yeter artık bırakın!' deyinceye kadar dövdüler.
Sonra Ebû Bekr şarapta kırk sopa vurdu, Ömer de halifeliğinin başlangıcında kırk sopa vurdu. Hilâfetinin sonlarına doğru ise seksen sopa vurdu.
Osman ise her iki haddi (cezayı yani hem kırk, hem de seksen) uyguladı. Muâviye ise seksende karar kıldı." |Ebû Dâvud|
5446- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şarap içerse, kamçılayın, dördüncü seferinde ise öldürün."
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî. |
5447- Kabîsa radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim şarap içerse, ona sopa vurun. Tekrar içerse, tekrar sopa vurun, tekrar içerse tekrar vurun! Üçüncüsünde ya da dördüncüsünde tekrar içerse Öldürün." Şarap içen bir adam getirildi. Ona sopa vurdurdu, aynı adam tekrar getirildi, tekrar vurdurdu, tekrar getirildi tekrar vurdurdu.
Tekrar getirildi tekrar sopa vurdurdu. Böylece ruhsat olsun diye öldürmeyi kaldırdı.
|Ebû Dâvud]
5448- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"Ömer dedi ki: 'Falan kimse şarap kokuyor. —Oğullarından birini kastediyor— Talâ (sarhoş yapacak dereceye gelmeyen üzüm suyu) içtiğini iddia ediyor. Şimdi soracağım, eğer bu sarhoş yapıyorsa onu kamçılayacağım.' Sordu; sarhoş yaptığını söylediler. Bunun üzerine onu kamçıladı. Hem de tam olarak." [Mâlik.]
5449- Ncsâî, Utbc bin Farkad'dan: "Ömer'in içtiği hurma suyu sirke haline
dönüşmüştü. Bunu rivayetin sıhhatine bir önce geçen es-Sâib hadisi delâlet etmektedir: 'Filandan bir koku hissettim'."
5450- Huseyn bin el—Münzir radiyallahu anh'dan:
"Osman'ın yanında hazır bulundum. Yanına Velîd getirildi. İki rekat sabah namazı kılmıştı. (Sarhoş olduğu için:) 'Daha da kılayım mı?1 dedi. İki adam onun (sarhoşluğu) hakkında şahitlik yaptı. (O iki şahitten biri
Humrân'dı.) Bir tanesi içki içtiğini söylerken, ötekisi de içtiğini kusarken onu gördüğünü söyledi. Osman: 'Tam anlamıyla içmeseydi onu kusmazdı' dedi.
(Osman) Ali'ye hitaben: 'Ey Ali, kalk onu kamçıla!' dedi. Ali de: 'Ey Hasan! Haydi sen kalk da onu kamçıla!' dedi. Bunun üzerine Hasan: 'Hilâfetin serinlik, afiyet ve iyiliklerine nail olan, onun sıcaklık, şiddet ve zorluklarına da katlanmalıdır' şeklinde bir mesel söyledi. Sonra: 'Ey Abdullah bin Ca'fer! Kalk şuna şer'î cezayı sen uygula!' dedi. Kalktı ve ona kamçı vurmaya başladı. Ali de bir yandan sayıyordu. Kırka varınca: 'Bırak yeter!' dedi. Sonra şöyle dedi:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekr (bu gibi durumlarda) kırk kamçı vurdu. Ömer ise seksen kamçı vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Bu (kırk) benim için daha uygundur." [Müslim ve Ebû Dâvud.]
5451- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
şarap içmede (miktarı belli) kesin bir ceza tayin etmedi. (İbn Abbâs) dedi ki: Bir adam içti, sarhoş oldu ve yolda yalpalanmaya başladı. Onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e götürmek istediler. Abbâs'ın evinin hizasına gelince, ellerinden kurtulup Abbâs'ın evine girdi. Oradan ayrılmadı. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattıklarında güldü ve: 'Bunu (kaçma işini) yaptı mı?' diye sordu ve hakkında hiçbir şey emretmedi." |Ebû Dâvud]
5452- Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Had vurdutluğum (kamçılattığım) kimselerden biri ölecek olsa ben, içimde üzüntü duymam. Ancak sarhoşa had vurduğum da ölürse onun üzüntüsünü hissederim. Zira o (sarhoş) ölecek olursa (yakınlarına) diyet ödemem gerekir. Zira Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, içkinin haddi hususunda (kamçılamanın kesin miktarım) sünnet kıl-mamiştir." [Buharı, Müslim ve Ebû Dâvud.|
5453- İbn Şihâb (ez-Zührî)'den:
Ona, içki içen kölenin şer'î cezasını (haddini) sordular. Şöyle dedi: "Bana ulaşan habere göre, içkide köle, hürün cezasının yansına çarptırılır. Ömer, Osman ve İbn Ömer, kölelere içki içtiklerinde hüre uyguladıkları cezanın yansını uygularlardı."
{Mâlik.}
5454- İbnü'I-Müseyyeb radiyallahu anh'-dan:
"Ömer, Rabîa bin Ümeyye'yi içki içtiği İçin Hayber'e sürdü; o da Bizans kralı Herak-lius'a katılıp hiristiyan oldu. Ondan sonra Ömer şöyle dedi: 'Artık bir daha hiçbir müs-lümanı sünnem'." [Nesâî.1
5455- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellern'in zamanında bir adamın ismi Abdullah, lâkabı Hımâr İdi. Bazen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i güldürürdü. İçki içtiği için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona kamçı cezasını uygulamıştı. Bir keresinde yine içmiş ve sarhoş olarak getirilmiş idt. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem emretti, kamçılandı. Bunun üzerine cemaatten bir adam:
'Allahım! Ona lanet et, amma da çok içiyor ve cezalandırılıyor bu adam!' deyince, Al-!ah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Onu lanetleme! Bu adam hakkında bildiğim tek şey onun Allah ve Resulünü sevmiş olmasıdır'." |Buhârî|
5456- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şarap içen bir adam getirildi. Şöyle buyurdu: 'Onu dövün!' Kimimiz onu ellerimizle, kimimiz pabuçlanmizla, kimimiz de elbisesi ile dövdü. Sonra: 'Onu ayıplayınız!' dedi. Ona dönüp: 'Allah'tan sakınmadın mı? Allah'tan korkmadm mı? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den utanmadın mı?' dedik. O adam salıverilince oradakilerden biri: 'Allah seni rezil ve rüsvay elsin!' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Öyle demeyin! Ona karşı şeytana yardımcı olmayın. Lâkin şöyle deyin: Allahım ona acı, onun tevbesini kabul et!'
[Buhârîve aynı lafızla Ebû Dâvud]
5457- Nu'mâıı bin Beşîr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şer'î cezayı (haddi) gerektirmeyen hususlarda şer'î cezayı uygularsa, o, haddi aşıp ileri gidenlerdendir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'ât zayıf bit senedle.]

TAHRİC
==========
5179-5180-Bu hadisi Ahmed (II, 362, 402), Nesâî (kat'us-sârik 7, VIII, 73-4) ve İbn Mâce (no. 2583), Cerîr b. Yezîd an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Cerîr b. Yezîd zayıf bir râvidir.

5181-Bu hadisi Buhârî (şirket 6, III, 111, lafız buraya ait; şehâdât 31, III, 164) ve Tirmizî (no. 2173), el-A'meş ani'ş-Şa'bî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5182-Mâlik (hudûd no. 12, s. 825), bunu doğrudan Zeyd'den ahzetmiştir. Mürseldir.
5183-Bu hadisi Tirmizî (no. 1424), Yezîd b. e. Ziyâd ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5184-Bu hadisi Şâfiî (Ümm VI, 132), Ebû Dâvud (no. 4375), İbn Hibbân (no. 94) ve Beyhakî (VIII, 334), Muh. b. e. Bekr. b. Amr b. Hazm an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5185-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4376), Dârekutnî (III, 113), el-Hâkim (IV, 383) ve Beyhakî (VIII, 331), İbn Cüreyc an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hasendir.
5186-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4377), Müsedded an Yahya an Süfyân an Zeyd b. Eslem an Yezîd b. Nuaym an ebîhî senedi ile;
Mâlik (hudûd no. 3, s. 821), an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc ettiler.
5187-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3597-8), Umâre b. Gaziyye an Yahyâ b. Râşid an İbn Ömer ile Matar el-Verrâk an Nâfi' an İbn Ömer tarikleriyle tahrîc etti.
5188-Bu mevkûfu Mâlik (hudûd no. 29, s. 835), an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
5189-Lafız Mâlik'e aittir. O bunu (hudûd no. 28, s. 834-5), ani'z-Zührî an Safvân b. Abdillah b. Safvân an Safvân b. Umeyye senedi ile tahrîc etti.
Ayrıca Ebû Dâvud (no. 4394), Nesâî (kat'us-sârik 5, VIII, 69) ve İbn Mâce (no. 2595), Simâk b. Harb an Humeyd b. uhti Safvân an Safvân b. Umeyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5190-Bu hadisi Buhârî (hudûd 42/3, VIII, 32), Müslim (hudûd no. 40, s. 1332-3), Ebû Dâvud (no. 4491-2), Tirmizî (no. 1463) ve İbn Mâce (no. 2601), Bukeyr b. Abdillah b. el-Eşacc an Süleymân b. Yesâr an Abdirrahman b. Câbir b. Abdillah an Hânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5191-Bu rivayeti Buhârî (hudûd 42/2, VIII, 32), Amr b. Alî an Fudayl b. Sül. an Müslim b. e. Meryem an Abdirrahman b. Câbir ammen semia'n-Nebî senedi ile tahrîc etti.
5192-Bu hadisi Tirmizî (no. 2628), Ah. b. Abdillah el-Hemdânî an Haccâc b. Muh. an Yûnus b. e. ëshâk an Ebî İshâk an Ebî Cuhayfa an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5193-Bu hadisi Buhârî (diyât 1/2, VIII, 35), İbnü'l-Medînî an İshâk b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5194-5195-Bu iki hadisi de Ebû Dâvud (no. 4270), Mü'emmel b. el-Fadl an Muh. Şuayb an Hâlid b. Dehkân an Abdillah b. e. Zekeriyyâ an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ ile Hânî b. Küls?m an Mahmûd b. er-Rebî' an Ubâde b. es-Sâmit senedi ile tahrîc etti.
İlk rivayeti İbn Hibbân ve Hâkim de Sahîh'lerinde (Tergîb III, 395) ve ikinci rivayeti Diyâü'l-Makdisî Muhtâre'sinde tahrîc edip "râvileri güvenilir kimselerdir" dedi. (Feyd VI, 194).
5196-Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 2/5, VII, 83), el-Hasan b. İshâk an Hâlid b. Hudâş an Hâtim b. İsmaîl an Beşîr b. el-Muhâcir an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5197-Bu hadisi Tirmizî (no. 1398), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Yezîd er-Rakkâşî an Ebî'l-Hakem el-Becelî an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
5198-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2769), Muh. b. Huzâbe an İshâk b. Mansûr an Esbât el-Hemedânî ani's-Süddî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5199-Bu hadisi Buhârî (diyât 2/1, VIII, 35; i'tisâm 15, VIII, 151), Müslim (kasâme no. 27, s. 1303-4), Tirmizî (no. 2675) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 1, VII, 82), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5200-Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 2, VII, 82), İbr. b. el-Müstemir an Amr b. Âsım an Mu'temir an ebîhî ani'l-A'meş an Şakîk an Amr b. Şurahbîl an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
5201-Bu hadisi Buhârî (diyât 1/5, VIII, 35), Müslim (îmân no. 155, s. 95) ve Ebû Dâvud (no. 2644), Leys ani'z-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ubeydillah b. Adî b. el-Hîyâr ani'l-Mikdâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5202-Râvilerinden Esed b. Mûsâ, el-Ezdî'ye göre hâli mechûldür. Diğer râvi Mendel, hakkında ihtilaf olan bir râvidir. ...teki râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VI, 284).
5203-Bu hadisi Buhârî (diyât 6, VIII, 38), Müslim (kasâme 25-6, s. 1302-3), Ebû Dâvud (no. 4352), Tirmizî (no. 1402) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 5, VII, 90-1; kasâme 5, VIII, 13), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5205-Bu hadisi Ahmed (V, 362), Ya'lâ b. Ubeyd an Muh. b. Yezîd b. e. Habîb an Mersed b. Abdillah an raculin senedi ile tahrîc etti.
5206-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 299).
5207-Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 21, VII, 113), Ebû'l-Ahvas an Simâk b. Harb an Kâbûs b. Muhârik an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5208-Bu hadisi Tirmizî (no. 1466), Ah. b. Menî' an Ebî Muâviye an İsmaîl b. Müslim ani'l-Hasan an Cündeb senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, sahîh olanın Cündeb'in sözü olarak gelen olduğunu söylemiştir.
5209-Bu hadisi Buhârî (tıbb 56, VII, 32), Müslim (îmân no. 175, s. 103-4), Tirmizî (no. 2044-5), Ebû Dâvud (no. 3872) ve Nesâî (cenâiz 68, IV, 66-7), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5210-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 84/2, II, 100), Ebû'l-Yemân an Şuayb an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5211-5212-Bu hadisi Ahmed (IV, 312), Buhârî (enbiyâ 50, IV, 146), Müslim (îmân no. 180-1, s. 107), Ebû Ya'lâ (no. 1527), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1664), İbn Hibbân (no. 5956-7) ve Beyhakî (VIII, 24), el-Hasan el-Basrî an Cündeb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5213-5215-Bu hadisi Buhârî (cihâd 76, III, 226; mağâzî 38, V, 74, 76) ve Müslim (îmân no. 179, s. 106), Ebû Hâzım an Sehl b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5216-Bu hadisi Müslim (îmân no. 184, s. 108-9), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Haccâc es-Savvâf an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5217-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3185), İbn Nufeyl an Züheyr an Simâk an Câbir b. Semure senedi ile tahrîc etti.
5218-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4496) ve İbn Mâce (no. 2623), Muh. b. İshâk ani'l-Hâris b. Fudayl an Süfyân b. ebî'l-Avcâ' an Ebî Şurayh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5219-Bu hadisi Buhârî (diyât 8/2, VIII, 39) ve Nesâî (kasâme 27, VII, 36-7), İbn Uyeyne an Amr b. Dînâr an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5220-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4539-40, 4591) ve Nesâî (kasâme 29, VIII, 40), Amr b. Dînâr an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5221-5222-Bu hadisi Müslim (kasâme 32-3, s. 1307-8), Ebû Dâvud (no. 4499-4500) ve Nesâî (kasâme 5, VIII, 13-18), Alkame b. Vâil an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5223-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4498), Tirmizî (no. 1407), Nesâî (kasâme 5, VIII, 13) ve İbn Mâce (no. 2690), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
5224-Bu hadisi Tirmizî (no. 1399), Alî b. Hucr an İsmaîl b. Ayyâş ani'l-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî an Surâka senedi ile tahrîc etti ve isnâdının Müsennâ sebebiyle sahîh olmadığını söyledi.
5225-Bu mevkûfu Buhârî (diyât 21, VIII, 42), Muh. b. Beşşâr an Yahyâ b. Saîd an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer senediyle tahrîc etti.
5226-Mâlik (uk?l no. 13, s. 871), an Yahyâ b. Saîd an İbni'l-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5227-5228-5229-Lafızlar Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4515-8), Tirmizî (no. 1414) ve Nesâî (kasâme 9, VIII, 21), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5230-Bu hadisi Buhârî (ilm 39, I, 36; cihâd 171/2, IV, 30; diyât 31, VIII, 47), Tirmizî (no. 1412) ve Nesâî (kasâme 12, VIII, 237, Mutarrif ani'ş-Şa'bî an Ebî Cuhayfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5231-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4530) ve Nesâî (kasâme 9, VIII, 19-20), Yahyâ b. Saîd an Saîd b. e. Ar?be an Katâde ani'l-Hasan an Kays b. Ubâde senedi ile tahrîc etti.
5232-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4531) ve İbn Mâce (no. 2685), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.

5233-Mâlik (uk?l no. 3, s. 851), bunu doğrudan Yahyâ'dan ahzetmiştir.
5234-Muvattâ, uk?l 15/2, s. 872.
5235-Bu hadisi Ahmed (III, 171, 203), Buhârî (talâk 24, VI, 175; diyât 5, 8, VIII, 37-8), Müslim (kasâme 15, s. 1299), Ebû Dâvud (no. 4529), Nesâî (kasâme 11, VIII, 35), İbn Mâce (no. 2666), Tahâvî (Şerhu meânî'l-âsâr III, 179), İbn Hibbân (no. 5960), Dârekutnî (III, 168) ve Beyhakî (VIII, 42), Şu'be an Hişâm b. Zeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5236-Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 10171, 18233, 18525), Ahmed (III, 163), Müslim (kasâme no. 16, s. 1299), Ebû Dâvud (no. 4528), Nesâî (tahrîmu'd-dem 9, VII, 100), Ebû Ya'lâ (no. 2818), Tahâvî (Şerhu Meânî'l-âsâr III, 181) ve Dârekutnî (III, 169), Ma'mer an Eyyûb an Ebî Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5237-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4586), Nesâî (kasâme 38, VIII, 52-3) ve İbn Mâce (no. 3466), İbn Cüreyc an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hasendir.
5238-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4587), Muh. b. el-Alâ an Hafs an Abdilazîz senedi ile tahrîc etti.
5239-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4509), Abbâd b. el-Avvâm an Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5240-Bu mevkûfu Mâlik (akdiye no. 18, s. 737), an Yahyâ b. Saîd an İbni'l-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5241-Bu hadisi Nesâî (kasâme 41/2-3, VIII, 53-4), es-Sevrî an Eş'as b. ebî'ş-Şa'sâ ani'l-Esved b. Hilâl an Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5242-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4495) ve Nesâî (kasâme 39/1, VIII, 53), İyâd b. Lakît an Ebî Rimse asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5243-5244-Bu hadisi Mâlik (uk?l 12, s. 868-9), Buhârî (zekât 66, II, 137; diyât 28, VIII, 46-7), Müslim (hudûd 45, s. 1334-5), Ebû Dâvud (no. 4593), Tirmizî (no. 642, 1377), Nesâî (zekât 28, V, 44-5), İbn Mâce (no. 2509), İbnu'l-Cârûd (s. 364), İbn Huzeyme (no. 2326), İbn Hibbân (no. 5973-5), Dârekutnî (III, 151) ve Beyhakî (IV, 155; VIII, 110, 342-3), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5245-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 4592), Osmân b. e. Şeybe an Muh. b. Yezîd an Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5246-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4594), Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5247-5248-Bu hadisi Buhârî (diyât 18/1, VIII, 41), Müslim (kasâme no. 18-20, s. 1300-1), Tirmizî (no. 1416) ve Nesâî (kasâme 17, VIII, 28-9), Katâde an Zürâre b. Evfâ an İmrân asl-ı senedi ile; Müslim ise ikinci lafzı (no. 21), Ah. b. Osmân an Kureyş b. Enes an İbn Avn an Muh. b. Sîrîn an İmrân senedi ile tahrîc ettiler.
5249-Bu rivayeti Buhârî (diyât 19, VIII, 41; sulh 8, VIII, 169; tefsîr Bakara 23, V, 154; tefsîr Mâide 6, V, 188), Ebû Dâvud (no. 4595) ve Nesâî (kasâme 17/1-2, VIII, 27-8), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5250-Bu rivayeti Müslim (kasâme no. 24, s. 1301) ve Nesâî (kasâme 16/3, VIII, 26-7), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5251-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4590) ve Nesâî (kasâme 16, VIII, 25-6), Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Ebî Nadre an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5252-Bu hadisi Nesâî (kasâme 22, VIII, 33), Ah. b. Sül. an Ubeydillah an İsrâîl an Abdila'lâ an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5253-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 289).
5254-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4497), Nesâî (kasâme 28-9, VIII, 37-8) ve İbn Mâce (no. 2692), Abdullah b. Bekr el-Müzenî an Atâ b. Meymûne an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Münzirî "bir beisi yoktur" demiştir (Neyl VII, 32).
5255-Bu hadisi Tirmizî (no. 1393), Ah. b. Muh. an İbni'l-Mübârek an Yûnus b. e. İshâk an Ebî's-Sefer senedi ile tahrîc etti ve isnâdının garâbetine hükmetti.
5256-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4538) ve Nesâî (kasâme 30-31, VIII, 38-39), el-Evzâî an Husayn an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5257-Heysemî diyor ki: "İsnâdında tanımadığım râvileri vardır" (Mecma` VI, 302).
5258-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 27, IV, 236-7) ve Nesâî (kasâme 1, VIII, 2-4), Katan Ebû'l-Heysem an Ebî Yezîd el-Medenî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5259-Bu hadisi Nesâî (kasâme 2/1-2, VIII, 4-5) ve Müslim (kasâme no. 7-8, s. 1295), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Sül. b. Yesâr an nâsin mine's-sahâbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5260-5263-Bu hadisi Mâlik (kasâme 2, s. 878), Buhârî (sulh 7/3, III, 169; cizye 12, IV, 67-8; edeb 89/1, VII, 106), Müslim (kasâme (1-4, s. 1291-3), Ebû Dâvud (no. 4520), Tirmizî (no. 1422) ve Nesâî (kasâme 4/1-6, 5/1, VIII, 7-11), Yahyâ b. Saîd an Beşîr b. Yesâr an Sehl b. e. Hasme ve Râfi' b. Hadîc asl-ı senedi ile (Müslim kasâme no. 2, 5260 nolu hadisin lafzı);
Mâlik (kasâme 1, s. 877-8), Buhârî (ahkâm 38, VIII, 119-20), Müslim (kasâme no. 6, s. 1294), Ebû Dâvud (no. 4521; 5259 nolu hadisin lafzı) ve Nesâî (kasâme 3/1-2, VIII, 5-7), Mâlik an Ebî Leylâ b. Abdillah b. Abdirrahman b. Sehl an Sehl b. e. Hasme asl-ı senedi ile;
Buhârî (diyât 22/1, VIII, 42), Müslim (kasâme 5, s. 1294), Ebû Dâvud (no. 4523) ve Nesâî (kasâme 5/2, VIII, 12), Saîd b. Ubeyd an Beşîr b. Yesâr an Sehl b. e. Hasme asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 4525), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an Abdirrahman b. Büceyd tarikiyle (5261) nolu hadisin lafzı) tahrîc ettiler.
5264-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4524), el-Hasan b. Alî b. Râşid an Hüşeym an Ebî Hayyân et-Teymî an Abâye b. Rifâ'a an Râfi' b. Hadîc senedi ile tahrîc etti.
5265-Bu hadisi Nesâî (kasâme 4/3, VIII, 12), Muh. b. Ma'mer an Ravh b. Ubâde an Ubeydillah b. el-Ahnes an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5266-Bu hadisi Buhârî (diyât 22/2, VIII, 43-4), Kuteybe an Ebî Bişr İsm. b. İbr. el-Esedî ani'l-Haccâc b. e. Osmân an Ebî Recâ min âli Ebî Kılâbe an Ebî Kılâbe senediyle tahrîc etti.
5267-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4522), el-Velîd an Ebî Amr an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
5268-Bu hadisi Ahmed (III, 39, 89), Ebû İsrâîl İsmaîl el-Melâî an Atiyye b. Saîd el-Avfî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Atiyye sebebiyle isnâdı zayıftır.
5269-Bu hadisi Müslim (sayd no. 57, s. 1548), Ebû Dâvud (no. 2815), Tirmizî (no. 1409), Nesâî (dahâyâ 27, VII, 229-30) ve İbn Mâce (no. 3170), Ebû Kılâbe an Ebî'l-Eş'as es-San'ânî an Şeddâd b. Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5270-Bu hadisi Ahmed (I, 393), Ebû Dâvud (no. 2666) ve İbn Mâce (no. 2681), Hüşeym an Muğîre an Şibâk an İbrâhîm an Hüney b. Nüveyre an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5271-5272-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4541), Tirmizî (no. 1387), Nesâî (kasâme 30, VIII, 43) ve İbn Mâce (no. 2630), Muh. b. Râşid an Süleymân b. Mûsâ an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.
5273-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4545), Tirmizî (no. 1386) ve Nesâî (kasâme 32, VIII, 43-4), el-Haccâc b. Artât an Zeyd b. Cübeyr an Hışf b. Mâlik et-Tâ'î an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisin isnâdı zayıftır. İbn Mes'ûd'dan başka tariklerden onun sözü olarak gelmiştir.
5274-5275-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4551, 4553), Ebû İshâk an Âsım b. Damre an Ali asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5276-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4550), en-Nüfeylî an Süfyân an İbn e. Necîh an Mücâhid senedi ile tahrîc ettiler.
5277-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4554), Muh. b. el-Müsennâ an Muh. b. Abdillah an Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Abdirrabbih an Ebî İyâd an Osmân ve Zeyd senedi ile tahrîc etti.
5278-5279-Bu hadisi Nesâî (kasâme 34/2-6, VIII, 41-2), Hâlid el-Hazzâ' ani'l-Kâsım b. Rabî'a an Ya'k?b b. Evs an raculin asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5280-Bu hadisi Nesâî (kasâme 37, VIII, 44-5), ësâ b. Yûnus an Damre an İsmaîl b. Ayyâş an İbn Cüreyc an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5281-5282-Bu hadisin ilk lafzı Nesâî'ye ikincisi ise Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 4581-2), Tirmizî (no. 1259) ve Nesâî (kasâme 36, VIII, 45-6), İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

5283-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4583), Yezîd b. Hâlid b. Mevheb an ësâ b. Yûnus an Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
5284-Bu hadisi Tirmizî (no. 1404), Ebû Kureyb an Yahyâ b. Âdem an Ebî Bekr b. Ayyâş an Ebî Sa'd an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5285-Bu hadisi Nesâî (kasâme 37/2, VIII, 45), Amr b. Alî an İbn Mehdî an Muh. b. Râşid an Sül. b. Mûsâ an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
5286-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4567) ve Nesâî (kasâme 42, VIII, 55), el-Heysem b. Humeyd ani'l-Alâ' b. el-Hâris an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5287-Bu mevkûfu Mâlik (uk?l 6, bâb 7, s. 857), an Yahyâ b. Saîd an Süleymân senedi ile tahrîc etti.
5288-Heysemî'ye göre râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr zayıftır (Neyl VI, 295).
5289-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4563) ve Nesâî (kasâme 43, VIII, 55-6), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5290-Bunu Mâlik (uk?l no. 7, s. 861), an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5292-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4556-7) ve Nesâî (kasâme 44/1-3, VIII, 56), Mesr?k b. Evs an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5293-Bu rivayeti Tirmizî (no. 1391), Ebû Ammâr ani'l-Fadl b. Mûsâ ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Yezîd b. Amr en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
5294-5295-Bu hadisi Mâlik (uk?l no. 1, s. 849) ve Nesâî (kasâme 47/3, VIII, 60), Mâlik an Abdillah b. ebî Bekr asl-ı senedi ile;
Ayrıca yine Nesâî yakın lafızlarla (47/1-2) ez-Zührî an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5296-5297-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4564) ve Nesâî (kasâme 34/9, VIII, 42-3), Muh. b. Râşid an Sül. b. Mûsâ an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5298-Bu hadisi Nesâî (kasâme 43, VIII, 55), Ah. b. İbr. an İbn Âiz ani'l-Heysem b. Humeyd ani'l-Alâ' b. el-Hâris an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc ettiler.
Daha önce zikri geçmiştir. Ebû Dâvud'da (no. 4563) da yer almıştır.
5299-5301-Bu hadisi Mâlik (uk?l no. 5, s. 855), Tayâlisî (no. 2346), Abdürrezzâk (no. 18338), Şâfiî (Ümm VI, 93), Ahmed (II, 236, 274), Dârimî (II, 197), Buhârî (tıb 46, VII, 27; diyât 25, VIII, 46), Müslim (kasâme 34-6, s. 1309), Ebû Dâvud (no. 4576), Tirmizî (no. 1410); Nesâî (kasâme 40/5-7, VIII, 47-9), İbn Hibbân (no. 5985, 5988) ve Beyhakî (VIII, 70, 112, 113), ez-Zührî an Ebî Seleme (ve Saîd b. el-Müseyyeb) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Her üçü de Müslim'e ait (kasâme no. 36, 35) lafızlardır.
5302-5303-Bu rivayetleri Müslim (kasâme no. 37-8, s. 1310-1), Ebû Dâvud (no. 4568), Tirmizî (no. 1411) ve Nesâî (kasâme 40/9, 41/1-4, VIII, 49-51), Mansûr an İbrâhîm en-Nehaî an Ubeyd b. Nudayle ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5304-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4572), Nesâî (kasâme 11, VIII, 21-2; 40-4, VIII, 47) ve İbn Mâce (no. 2641), Amr b. Dînâr an Tâvus an İbn Abbâs an Hamel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5305-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4579) ve Tirmizî (no. 1410), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Ancak Ebû Dâvud'dan farklı olarak "at veya katır" kelimeleri metninde yer almamıştır.
5306-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4575) ve İbn Mâce (no. 2648), Abdülvâhid b. Ziyâd an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5307-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4543), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Muh. b. İshâk an Atâ senediyle tahrîc etti.
Akabinde Ebû Tümeyle an Muh. b. İshâk kanalıyla an Atâ an Câbir tarikiyle "müsned" olarak sevketmiştir.
5308-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4542), Yahyâ b. Hakîm an Abdirrahman b. Osmân ani'l-Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5310-5311-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4503), Muh. b Ca'fer b. ez-Zübeyr an Ziyâd b. Dumayre ed-Damrî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5312-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4507), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Matar el-Verrâk ani'l-Hasan an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5313-Bu mevkûfu Mâlik (uk?l no. 10, s. 867), an Yahyâ b. Saîd an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
5314-Bu mevkûfu Mâlik (uk?l no. 16, s. 876), an Ebî'z-Zinâd an Sül. b. Yesâr senedi ile tahrîc etti.
5315-Bu mevkûfu da Mâlik (uk?l 4, s. 851), ani'z-Zührî an Irâk ve Süleymân senedi ile tahrîc etti.
5316-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2645), Tirmizî (no. 1604-5), Taberânî (no. 2264-5) ve Beyhakî (VIII, 131), İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nesâî ise (kasâme 27, VIII, 36), Muh. b. el-Alâ an Ebî Hâlid an İsmaîl an Kays senedi ile mürsel olarak tahrîc etti.
Tirmizî'ye göre mürsel rivayet daha sahîhtir.
5317-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4534), Nesâî (kasâme 26, VIII, 35) ve İbn Mâce (no. 2638), Ma'mer ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5318-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2990), Muh. b. ësâ an Anbese b. Abdilvâhid ani'd-Duhayl b. İyâs b. Nûh b. Müccâ'a an Hilâl b. Sirâc b. Müccâ'a an ebîhî an ceddihî Müccâ'a senedi ile tahrîc etti.
5319-Bu hadisi Nesâî (kasâme 41, VIII, 52), el-Abbâs b. Abdilazîm ani'd-Dahhâk b. Mahled an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5321-Râvilerinden Abdüssamed b. Abdila'lâ hakkında Zehebî "hâli bilinmemektedir" demiştir (Mecma` VI, 292).
5322-Bu hadisi Ahmed (II, 217), Ya'k?b an Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5323-Bu hadisi Bezzâr (no. 1532), Ebû Kâmil an Ebî Avâne an Simâk an Hanaş senedi ile tahrîc etti.
5324-Mâlik bunu (akdiye 15, s. 736), doğrudan Zeyd b. Eslem'den ahzetmiştir.
5325-Mâlik (akdiye 16, s. 737), doğrudan Abdurrahman'dan ahzetmiştir.
5326-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2689), Abdürrezzâk (no. 9413, 18706), Şâfiî (Ümm I, 227), Ahmed (I, 217, 219, 282), Buhârî (cihâd 149, IV, 21; istitâbetu'l-mürtedîn 2, VIII, 50), Ebû Dâvud (no. 4351) Tirmizî (no. 1458), Nesâî (tahrîmu'd-dem 14, VII, 104), İbn Mâce (no. 2535), Ebû Ya'lâ (no. 2532), Taberânî (no. 11850), İbn Hibbân (no. 4459, 5577) ve Beyhakî (VIII, 202, 195; Iî, 71), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Buhârî'ye aittir.
5327-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2762), Muh. b. Kesîr an Süfyân es-Sevrî an Ebî İshâk an Hârise b. Mudarrib senedi ile tahrîc etti.
5328-Bu hadisi Dârimî (II, 235), Abdullah b. Saîd an Ebî Bekr b. Ayyâş an Âsım an Ebî Vâil an İbn Muayyir senedi ile tahrîc etti.
5329-5335-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 17132-3), Ahmed (III, 161, 198), Buhârî (vud? 66, I, 63; cihâd 152, IV, 22; mağâzî 36/2, V, 71; tefsîr Mâide 5, V, 187-8; hudûd 15/1-3, VIII, 18-9), Müslim (kasâme no. 10-12, s. 1297-8), Ebû Ya'lâ (no. 2816) ve İbn Hibbân (no. 4450-3), Ebû Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Müslim (kasâme no. 9, s. 1296), Ebû Dâvud (no. 4367), Tirmizî (no. 72, 1845) ve İbn Mâce (no. 2578), Sâbit ve Humeyd ve Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (mağâzî 36/1, V, 70-1 ve tıbb 6, VII, 13), Katâde an Enes senedi ile;
Müslim (kasâme no. 14, s. 1298) ve Tirmizî (no. 73), Yezîd b. Zurey' an Sül. et-Teymî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızların kaynakları: 5327: Buhârî, mağâzî 36/1; 5328: Buhârî, tıbb 6, Ebû Dâvud no. 4371; 5330: Buhârî, tıbb 5; 5331: Nesâî, tahrim-u'd-dem 9, 5332: Ebû Dâvud no. 4364; 5333: Ebû Dâvud (no. 4365).
5336-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4370) ve Nesâî (tahrimu'd-dem 9, VII, 100), İbn Vehb an Leys an İbn Aclân an Ebî'z-Zinâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5337-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2536), İbn e. Şeybe an Ebî Usâme an Behz b. Hakîm an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5338-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4362), Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5339-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4361) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 16, VII, 107-8), Abbâd b. Mûsâ an İsm. b. Ca'fer an İsrâîl an Osmân eş-Şahhâm an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
5340-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4363) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 16/2, VII, 108-9), ayrı ayrı Ebû'l-Bahterî ve Abdullah b. Mutarrif an Ebî Berze asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5341-Bu rivayeti Tirmizî (no. 1431), İbn Menî' an İshâk b. Yûnus el-Ezrak an Dâvud b. e. Hind an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5342-Bu rivayeti Mâlik (hudûd no. 8, s. 823), ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs an Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

5343-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4413), Ah. b. Muh. b. Sâbit an Alî b. el-Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5344-Bu hadisi Müslim (hudûd no. 12-4, s. 1316-7), Ebû Dâvud (no. 4415), Tirmizî (no. 1434) ve İbn Mâce (no. 2550), el-Hasan an Hittân b. Abdillah an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5345-Bu hadisi Tirmizî (no. 1438), Abdullah b. İdrîs an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî'ye göre isnâdı garîbtir.
5346-Lafız Müslim'indir. Bunu Müslim (hudûd no. 20, s. 1320-1) ve Ebû Dâvud (no. 4431), Dâvud b. e. Hind an Ebî Nadre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5347-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 4432), Müemmel b. Hişâm an İsmaîl ani'l-Cerîrî an Ebî Nadre mürsel senedi ile tahrîc etti.
5348-Bu hadisi Müslim (hudûd no. 23, s. 1323), Buşeyr b. el-Muhâcir an Abdillah b. Bureyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5349-Bu rivayeti Müslim (hudûd no. 22, s. 1321-3), Muh. b. el-Alâ an Yahyâ b. Ya'lâ an Gaylân b. Câmi' an Alkame b. Mersed an Sül. b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5350-Bu hadisi Tayâlisî (no. 3473), Abdürrezzâk (no. 13340), Ebû Dâvud (no. 4428), İbnu'l-Cârûd (s. 373), İbn Hibbân (no. 4383-4) ve Dârekutnî (III, 196), Ebû'z-Zübeyr an Abdirrahman b. es-Sâmit an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
5351-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4419), Muh. b. Sül. el-Enbârî an Vekî' an Hişâm b. Sa'd an Yezîd b. Nuaym b. Hezzâl an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5352-Bu rivayeti Müslim (hudûd no. 19, s. 1320), Ebû Dâvud (no. 4425) ve Tirmizî (no. 1427), Ebû Avâne an Simâk b. Harb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5353-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 13336-7), Ahmed (III, 324), Dârimî (II, 176), Buhârî (talâk 11, VI, 169; hudûd 21-22, VIII, 21-2), Ebû Dâvud (no. 4430), Tirmizî (no. 1429), Nesâî (cenâiz 63, IV, 62-3), İbn Hibbân (no. 3083, 4423), Dârekutnî (III, 127) ve Beyhakî (VIII, 218, 225) ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5354-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 4420), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere an Yezîd b. Zurey' an Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer b. Katâde an Hasan b. Muh. b. Alî b. e. Tâlib an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5355-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4438-9), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5356-5357-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4435-6), Haremî b. Hafs an Muh. b. Abdillah b. Alâse an Abdilazîz b. Ömer b. Abdilazîz an Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5358-Bu hadisi Mâlik (hudûd no. 6, s. 822), Abdürrezzâk (no. 1339), Dârimî (II, 177), Buhârî (eymân 3, VII, 218; haberu'l-vâhid 1, VIII, 135), Müslim (hudûd no. 25, s. 1324), Tirmizî (no. 1433), Ebû Dâvud (no. 4445), Nesâî (kudât 21, VIII, 240-1), İbn Mâce (no. 2549) ve Beyhakî (VIII, 224), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5359-Muvattâ, hudûd no. 11, s. 825.
5360-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4466), Osmân b. e. Şeybe an Talk b. Gannâm an Abdisselâm b. Hafs an Ebî Hâzım an Sehl senedi ile tahrîc etti.
5361-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4467), İbn Fâris an Mûsâ b. Hârun an Hişâm b. Yûsuf ani'l-Kâsım b. Feyyâd an Hallâd b. Abdirrahman an İbni'l-Müseyyeb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5362-5364-Bu hadisi Buhârî (buyû` 66, III, 26; 110/3, III, 42), Müslim (hudûd no. 30-31, s. 1328-9) ve Ebû Dâvud (no. 4470-1), Saîd b. ebî Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 1440), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Hâlid el-Ahmer ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Ayrıca aynı mânâsı ile Mâlik (hudûd no. 4, s. 826), Buhârî (ıtk 17/6, III, 125), Müslim (hudûd no. 32-33, s. 1329) ve Ebû Dâvud (no. 4469), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5365-5366-Bu hadisin lafzı Ebû Dâvud'a aittir. İsnâdı şöyledir: Muh. b. Kesîr an İsrâîl an Abdila'lâ an Ebî Cümeyle an Alî.
Bu hadisi yakın mânâsıyla Müslim (hudûd no. 34, s. 1330) ve Tirmizî (no. 1441), es-Süddî an Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5367-Bu mevkûfu Mâlik (hudûd no. 16, s. 827), an Yahyâ b. Saîd an Sül. b. Yesâr an Abdillah b. Ayyâş b. e. Rabî'a el-Mahzûmî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5369-Bu hadisi Buhârî (ikrâh 6/1, VIII, 58), Leys b. Sa'd an Nâfi' an Safiyye muallak senedi ile tahrîc etti.
5370-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4379) ve Tirmizî (no. 1452), İbn Fâris ani'l-Firyâbî an İsrâîl an Simâk b. Harb an Alkame b. Vail an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü vermiştir.
5371-Bu mevkûfu Abdürrezzâk (no. 13668) ve Taberânî (no. 9697), Abdürrezzâk an İbn Cüreyc an Abdilkerîm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5372-Bu mevkûfu Abdürrezzâk (no. 13657) ve Taberânî (no. 9696), yukarıda geçen asl-ı senedle tahrîc ettiler.
5373-5374-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4399)-4402), Ebû Zıbyân an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5375-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4472), Ah. b. Saîd el-Hemedânî an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Umâme b. Sehl b. Hanîf an ba'dı ashâbi'n-Nebî senedi ile tahrîc etti.
5376-Nesâî, bu rivayeti (âdâbu'l-kudât 23, VIII, 242), el-Hasan b. Ah. el-Kermânî an Ebî'r-Rebî' an Hammâd an Yahyâ an Ebî Umâme mürsel senediyle tahrîc etti.
5377-5378-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4458-9), Tirmizî (no. 1451), Nesâî (nikâh 70, VI, 124) ve İbn Mâce (no. 2551), Habîb b. Sâlim ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı ızdırablıdır.
5379-5380-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4460-1), Nesâî (nikâh 70, VII, 124) ve İbn Mâce (no. 2553), el-Hasan (an Kabîsa b. Hureys) an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5381-Bu hadisi Buhârî (kefâlet 1, III, 56), Ebû'z-Zinâd an Muh. b. Amr el-Eslemî an ebîhî muallak senedi ile tahrîc etti.
5382-5384-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4457), Tirmizî (no. 1362), Nesâî (nikâh 58/1-2, VI, 110) ve İbn Mâce (no. 2607), Adî b. Sâbit ani'l-Berâ asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 4456), Müsedded an Hâlid b. Abdillah an Mutarrif an Ebî'l-Cehm ani'l-Berâ senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızlar Ebû Dâvud'a aittir.
5386-Güvenilir bir râvi olan Yahyâ b. Hassân el-K?fi dışındaki râvileri Sâhih ricâlindendir (Mecma` VI, 269).
5387-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4493), Ebû Kâmil an Ebî Avâne an Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5388-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 27/4, IV, 238), Nuaym b. Hammâd an Hüşeym an Husayn an Amr b. Meymûn senedi ile tahrîc etti.
5389-5391-Bu hadisi Mâlik (hudûd no. 1, s. 819), Buhârî (cenâiz 61/3, II, 90; menâkıb 26, IV, 186; tefsîr Âl-i İmrân 6, V, 170; hudûd 37, VIII, 29; i'tisâm 16, VIII, 153; tevhîd 51/2, VIII, 213), Müslim (hudûd 26, s. 1326-7) ve Ebû Dâvud (no. 4446, 4449), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Buhârî (hudûd 24, VIII, 22), Hâlid b. Mahled an Sül. an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
İkinci lafız (tevhîd 51/2) üçüncü lafız (menâkıb 26), Buhârî'ye aittir.
5392-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 4449), Ah. b. Saîd el-Hemedânî an İbn Vehb an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5393-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4450), ez-Zührî an raculin min Müzeyne an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5394-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4452), Yahyâ b. Mûsâ an Ebî Usâme an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5395-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4462), Tirmizî (no. 1456) ve İbn Mâce (no. 2564), Amr b. e. Amr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5398-Bu hadisin râvilerinden Câbir el-Cu'fî, hadisi işittiğini tasrîh etmiştir. Kendisi tedlisle maruftur. Ayrıca Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma` VI, 272).
5399-Bu hadisi Tirmizî (no. 1457) ve İbn Mâce (no. 2563), el-Kâsım b. Abdilvâhid an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen garîb'tir.
5400-Bu hadisi Tirmizî (no. 1165), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Hâlid el-Ahmer ani'd-Dahhâk b. Osmân an Mahrame b. Sül. an Küreyb an İbn

Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5401-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4464) ve Tirmizî (no. l1455), Amr b. e. Amr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5402-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4665) ve Tirmizî (no. 1455/a), Âsım an Ebî Rezîn an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bu rivayeti bir evvelkinden daha sahîh addetmiştir.
5403-5404-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4474-5), Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Amre (an Âişe) asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5405-Bu mevkufu Mâlik (hudûd no. 17, s. 828), doğrudan Ebû'z-Zinâd'dan ahzetmiştir.
5406-Bu mevkûfu Mâlik (hudûd no. 19, s. 829), an Ebî'r-Ricâl Muh. b. Abdirrahman b. Hârise an ümmihî Amre senedi ile tahrîc etti.
5407-Bu hadisi Tirmizî (no. 1462), Muh. b. Râfi' an İbn e. Füdeyk an İbr. b. e. Habîbe an Dâvud b. el-Husayn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve İbrâhîm nedeniyle isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
5408-5409-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1582), Abdürrezzâk (no. 18961), Şâfiî (Ümm VI, 133; VI, 115; VII, 139), Ahmed (VI, 36, 163), Dârimî (II, 172), Buhârî (hudûd 13/1-2, VIII, 16-7), Müslim (hudûd no. 1, s. 1312), Ebû Dâvud (no. 4383), Tirmizî (no. 1445), Nesâî (kat'us-sârik 9/4-8, VIII, 78-9), İbn Mâce (no. 2585), İbn Hibbân (no. 4442, 4448) ve Beyhakî (VIII, 254), ez-Zührî an Amre an Âişe asl-ı senedi ile;
Mâlik (hudûd no. 24, s. 832) ve Nesâî (kat'us-sârik 9/10-14, VIII, 79), Yahyâ b. Saîd an Amre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisin Âişe'den başka tarikleri de mevcuttur.
5410-Bu hadisi Mâlik (hudûd no. 24, s. 832), Buhârî (hudûd 13/7-9, VIII, 17-8), Müslim (hudûd no. 6, s. 1313), Ebû Dâvud (no. 4484), Tirmizî (no. 1445) ve Nesâî (kat'us-sârik 9, VIII, 77-82), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5411-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (hudûd no. 23, s. 832), an Abdillah b. e. Bekr an ebîhî an Amre senediyle tahrîc etti.
5412-Bu hadisi Buhârî (13/10, VIII, 18), Müslim (hudûd no. 7, s. 1314) ve Nesâî (kat'us-sârik 1/4, VIII, 64-6), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5413-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4380) ve Nesâî (kat'us-sârik 3, VIII, 67-8), Hammâd b. Seleme an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Ebî'l-Münzir mevlâ Ebî Zerr an Ebî Umeyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5414-5418-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 18/1-2, IV, 213-4; hudûd 11-14, VIII, 16-7), Müslim (hudûd no. 8-10, s. 1315-6), Ebû Dâvud (no. 4373-4), Tirmizî (no. 1430) ve Nesâî (kat'us-sârik 6, VIII, 72-74), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Ebû Dâvud'a (no. 4373), ikincisi Müslim'e (hudûd no. 9), üçüncü ve dördüncü Nesâî'ye, beşinci Ebû Dâvud'a (no. 4374) aittir.
5419-Lafız Nesâî'ye (kat'us-sârik 12/2) aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4390), Tirmizî (no. 1289) ve Nesâî (kat'us-sârik 12/1-2, VIII, 85-6), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
5420-Bu hadisi Mâlik (hudûd no. 32, s. 839), Ebû Dâvud (no. 4388), Tirmizî (no. 1449), Nesâî (kat'us-sârik 13, VIII, 86-7) ve İbn Mâce (no. 2593), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân an Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5421-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4391), Tirmizî (no. 1448), Nesâî (kat'us-sârik 13, VIII, 88) ve İbn Mâce (no. 2596), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre "hasen sahîh"tir.
5422-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2620-1), Nesâî (kudât 21, VIII, 240) ve İbn Mâce (no. 2298), Ebû Bişr an Abbâd b. Şurahbîl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadis, bu sahâbinin rivayet ettiği tek hadistir.
5423-Bu hadisi Mâlik (istîzân no. 17, s. 971), Buhârî (lukata 8, III, 95), Müslim (lukata no. 13, s. 1352) Ebû Dâvud (no. 2623) ve İbn Mâce (no. 2302), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5424-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2619) ve Tirmizî (no. 1296), Abdüla'lâ an Saîd b. e. Ar?be an Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen garîb'tir.
5425-5426-Lafzın ilki Nesâî'ye, ikincisi Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 2622) ve Tirmizî (no. 1288), ayrı ayrı senedlerle Râfi'den tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5427-Bu hadisi Tirmizî (no. 1287), Muh. b. Abdilmelik b. ebî'ş-Şevârib an Yahyâ b. Süleym an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
5428-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (hudûd no. 33, s. 839), ani'z-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5429-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4410) ve Nesâî (kat'us-sârik 15, VIII, 90-1), Muh. b. Abdillah b. Ubeyd b. Akîl el-Hilâlî an ceddihî an Mus'ab b. Sâbit b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5430-Bu mevkûfu Mâlik (hudûd no. 30, s. 835-6), an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5431-Bu mevkûfu Mâlik (akdiye no. 38, s. 748), an Hişâm b. Urve an ebîhî an Yahya senediyle tahrîc etti.
5432-Mâlik (hudûd no. 26, s. 833), an Nâfi' senedi ile tahrîc etti.
5433-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4412) ve Nesâî (kat'us-sârik 16/2, VIII, 91), Ebû Avâne an Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ömer, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
5434-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2590), Cübâre b. el-Muğallis an Haccâc b. Temîm an Meymûn b. Mihrân an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Cübâre zayıf bir râvidir.
5435-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4382) ve Nesâî (kat'us-sârik 2, VIII, 66-7), Bakiyye b. el-Velîd kâle haddesenî Safvân b. Amr an Ezher asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5436-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4409) ve İbn Mâce (no. 3958), Hammâd b. Zeyd an Ebî İmrân el-Cevnî ani'l-Muşa'as b. Tarîf an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5437-Bu hadisi Nesâî (kat'us-sârik 18/3, VIII, 93), Amr b. Mansûr an Hassân b. Abdillah ani'l-Mufaddal b. Fadâle an Yûnus b. Yezîd an Sa'd b. İbr. ani'l-Misver b. İbr. an Abdirrahman b. Avf senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında mürseldir, sâbit değildir" hükmünü verdi.
5438-Bu hadisi Nesâî (buyû`96/2, VII, 313), Amr b. Mansûr an Saîd b. Z?eyb an Abdirrezzâk an İbn Cüreyc an İkrime b. Hâlid an Üseyd b. Hudayr senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
5439-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4411), Tirmizî (no. 1447), Nesâî (kat'us-sârik 18/3-2, VIII, 92) ve İbn Mâce (no. 2587), el-Haccâc an Mekh?l an Abdirrahman b. Muhayrîz an Fadâle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5440-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4408), Tirmizî (no. 1450) ve Nesâî (kat'us-sârik 16/2, VIII, 91), Hayve b. Şurayh an Ayyâş b. Abbâs (an Şüyeym b. Beytân ve Yezîd b. Subh) an Cünâde b. e. Ümeyye an Busr b. Artât asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5441-Buhârî (diyât 21, VIII, 42), Mutarrif ani'ş-Şa'bî muallak senedi ile tahrîc etti.
5442-5443-Bu hadisi Buhârî ((hudûd 2, 4/2, VIII, 13-4), Müslim (hudûd no. 36, s. 1331), Ebû Dâvud (no. 4479), Tirmizî (no. 1443) ve İbn Mâce (no. 2570), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci lafız Tirmizî'ye aittir.
5444-Mâlik (eşribe no. 2, s. 842), bunu doğrudan Sevr'den ahzetmiştir.
5445-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4487-8), Usâme b. Zeyd ani'z-Zührî an Abdirrahman b. Ezher ile Ukayl ani'z-Zührî an Abdillah b. Abdirrahman b. el-Ezher an ebîhî tarikleri ile tahrîc etti. Lafız ikincisine aittir.
5446-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4482), Tirmizî (no. 1444) ve İbn Mâce (no. 2573), Âsım b. Behdele an Zekvân Ebî Sâlih an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, Buhârî'den bu rivayetin kendi bâbında, en sahîh rivayet olduğunu nakletti.
5447-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4485), Ah. b. Abde an Süfyân ani'z-Zührî an Kabîsa senediyle tahrîc etti.
5448-Bu mevkûfu Mâlik (eşribe no. 1, s. 842) ve Nesâî (eşribe 48/30, VIII, 326), ani's-Sâib b. Yezîd an Ömer asl-ı senedi ile ve muallak olarak Buhârî (eşribe 10, VI, 244) tahrîc ettiler.
5449-Bu hadisi Nesâî (eşribe 48/31, VIII, 326), Ebû Bekr b. Alî an Ebî Hayseme an Abdissamed an Muh. b. Hucâde an İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Utbe b. Ferkad senedi ile tahrîc etti. Söz konusu Sâib hadisi bir önceki rivayettir.

5450-Bu hadisi Müslim (hudûd no. 38, s. 1331) ve Ebû Dâvud (no. 4480), Abdülazîz b. el-Muhtâr an Abdillah ed-Dânâc an Husayn b. el-Münzir senedi ile tahrîc etti.
5451-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4476), Ebû Âsım an İbn Cüreyc an Muh. b. Alî b. Rukâne an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5452-Bu hadisi Tayâlisî (s. 26), Abdürrezzâk (no. 13543, 18007), Ahmed (I, 125, 130), Buhârî (hudûd 4/4, VIII, 14), Müslim (hudûd no. 39, s. 1332), Ebû Dâvud (no. 4486), İbn Mâce (no. 2569), Ebû Ya'lâ (no. 336, 514), Dârekutnî (III, 165) ve Beyhakî (VI, 123; VIII, 321), Ebû Husayn an Umeyr b. Saîd an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5453-Bunu Mâlik (eşribe no. 3, s. 842-3), doğrudan Zührî'den ahzetmiştir.
5454-Bu mevkufu Nesâî (eşribe 47, VIII, 319), Zekeriyyâ b. Yahyâ an Abdila'lâ b. Hammâd an Mu'temir b. Sül. an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5455-Bu hadisi Buhârî (hudûd 5, VIII, 14), Yahyâ b. Bukeyr an Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5456-Bu hadisi Buhârî (hudûd 4/3, VIII, 14) ve Ebû Dâvud (no. 4477), Kuteybe an Ebî Damre Enes an Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5457-Heysemî diyor ki: "Râvilerinden Muh. b. el-Hüseyn el-Fâdfâd ile Mis'ar'ın dayısı el-Velîd b. Osmân'ı tanımıyorum. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma` VI, 281).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Cahiliyyet devrindeki andlagma..... 571
Cahiliyyet zamanında sıla edip sonra İslâm'ı kabul edenin hali..... 80
Cariyelerin sünneti 2/609
Cariyenin ve zevcenin kocasını traş etmesi.....2/643
Cefa 2/659
Cenini ölen kimse 168
Cennete girmeyen kimse (Ebeveynine kavuşup da)..... 29
Cevap anında «Lebbeyk diyen kimse» 2/303
Cevap vermek (Mektuba...) 2/481
Ceza (Ana-Babaya eziyet edildiğinde) 39
Ceza (Dünyadaki...) 76
Ceza (Sıla-i Rahmi terk edenin dünyadaki cezası) 76
Cimrilik 296
Cimrilik etmek (Selâmda...) 2/409
Cimrilik sebebi olan şey 95
Cinlerden uğursuzluk (Cin çarpması) 2/274
Çağırmak (Babayı ismi İle...) 54
Çağırmak (İnsanı isimlerin en güzeli ile) 2/176
Çaresiz kalmak (Misafir çaresiz kalınca) 2/101
Çaresize yardım icab etmesi 322
Çarşı dükkânlarına girmekte izin istemek.....2/460
Çit ve duvarla çevrili olmayan avlularda oturulur mu?.....2/512
Çoban (Bekçi...) olmak (köle bir çobandır)..... 218
Çocuk bulûğa erince.....2/476
Çocuk cimrilik sebebidir, korkaklık sebebidir 95
Çcouk doğmadan kkünye verilir mi? 2/207
Çocuk göz bebeğidir..... 98
Çocuk için künye .....2/206,'
Çocuk kusursuz olunca erkek veya kız olduğuna bakılmaksızın doğum vaktinde Allah'a hamd eden kimse.....2/647
Çocuk taşımak (omuzda) 98
Çocuğa babanın iyiliği 110
Çocuğa «Yavrum» diye hitab edilir mi?..... 384
Çocuğu kucaklamak ..... ;.. 378
Çocuğu ölenin fazileti 160
Çocuğun ana ve babasına yumuşak söz söylemesi 10
Çocuğun başını kadının okşaması 2/346
Çocuğun başım okşamak 382
Çocuğun damağına mama çalmak.....2/614
Çocuğunuzun yanma girmek için izin isteyiniz.....2/429
Çocuğuna katlanarak sabredip evlenmeyen kadının fazileti..... 157
Çocuklara musafaha etmek.....2/343
Çocuklara şaka etmek..... 284

Çocuklara selâm verme 2/410
Çocukları alıkoymak (Gece karanlığında) 2/593
Çocukları öpmek 105
Çocukları ziyaret etmek (Hasta...) 520
Çocukların cevizle oynaması 2/647
Çocukların sünneti 2/604
Çok söz konuşmak.....2/229
Çömelmek (Dizleri üzerine).....2/596
Çorbanın suyu çoğaltılıp komşulara taksim edilir 126
— D —

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

__C__

Caiz Olmayan Satış Halinde Malın İadesi, 3/429
Camide Namazı beklemek, 1/275 -276
Cariye Olarak Mülkünde Olan îki Kız Kardeş veya Anne ve Kızı ile Temas Yasağı, 3/41
Cehennemin Evsafi, 4/403
Cehri (Sesli) Okunmayan Namazlarda İmamın Arkasmdakilerin Kıraati, 1/158
Cemaatle Kılınan Namazın Yalnız Kılman Namazdan Üstünlüğü, 1/227
Cemaatle Namaz, 1/235
Cemreler, 2/260, 2/262, 2/279, 2/282 -284
Cemreleri Taşlama Hususundaki Ruhsatlar, 2/284
Cemrelerin Taşlanışı, 2/282
Cem-i Takdim, 1/249 - 251
Cem-i Tehir, 1/249 - 251, 2/274 - 275
Cenaze, 1/375, V377, 1/379, 1/380,1/388,1/391,1/392,1/401
Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak ve Mezar Üzerine Oturmak, 1/391
Cenazenin Kefenlenme si, 1/377
Cenaze Namazı, 1/381, 1/383, 1/385,1/386,1/387
Cenaze Namazında Okunacak Dua,1/383
Cenaze Namazında Tekbir, 1/381
Cenaze Namazını Cemaatle Kılmak, 1/387
Cenaze Namazının Mescitte Kılınabilmesi, 1/386
Cenaze Namazının Sabah Namazından Sonra Ortalık Aydınlanınca, Akşam Namazından Sonra da Güneşin Sarılığı Kayboluncaya Kadar Kılınması, 1/385
Cenazenin Yıkanma Şekli, 1/375
Cenazenin Önünde Yürümek, 1/379
Cenazeye Meşaleyle Katılmak, 1/380
Ceninin Diyeti, 4/166
Cephede Bulunan Kişilerin Mallarının Durumu, 3/422
Cihada Teşvik, 2/313, 2/345
Cinsî Münasebette Gusülün Vacip Oluşu, 1/110
Cinsî Organına Dokununca Abdestin Bozulması, 1/104
Cizye, 2/68
Cuma Günü (Namaza) Koşma Hakkında, 1/192
Cuma Gününün Eşref Saati, 1/194
Cuma Günü Gusletmek, 1/185
Cuma Günü Temiz Giyinmek. İnsanların Omuzuna Basarak Ön Safa Geçmeye Çalışmamak ve İmam Hutbe Okurken Ona Doğru Oturmak, 1/197
Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susup Hutbeyi Dinlemek, 1/188
Cuma Namazında Burnu Kanayan Kimsenin Yapacağı İşlem, 1/191
Cuma Namazında Kıraat ve Özürsüz
Cuma Namazını Terketmek,1/198
Cuma Namazının Bir Rek'atma Yetişmek, 1/190
Cuma Namazının Vakti, 1/60
Cünüplükten Dolayı Gusletmek,1/117,1/108
Cünüp Kimsenin Gusül Etmeden Önce Uyumak veya Yemek İstediği Vakit Abdest Alması, 1/112
Cünüp Kimsenin Teyemmüm Etmesi, 1/123
Cünüp Olduğunun Farkında Olmayarak Namaz Kılan Kimsenin Namazı İade Etmesi ve Elbiselerini Yıkaması, 1/113
Cüruf, 1/113-114,1/122

__Ç__

Çeşitli Meyve Sularının Karıştırılarak Şerbet Yapılışının Mekruh Oluşu ve Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler, 4/147
Çocukların Mirastaki Payları, 2/411
Çocukların Şahidliği, 3/360
Çocuğun, Aklı Ermeyen, Deli ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti, 3/417
Çocuğun Emmesi, 3/149
Çok Sıcakta Namazı Geciktirmek. 1/6S

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

57 CEHENNEM KİTABI

1. Cehennemin Evsafı

1. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edildi: «İnsanların yakmış olduğu ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır.» Ashab:
«— Ya Resûlallah, dünya ateşi (cezalandırmak için) kâfi gelir» dediler. Resûlullah (s.a.v.)da:
«— Cehennem ateşi dünya ateşinden altmış dokuz derece daha şiddetli kılındı» buyurdu.[1]

2. Ebû Hüreyre (r.ajiun «Siz cehennem ateşini, bu ateşiniz gibi kırmızı mı sanıyorsunuz? O zift gibi simsiyahtır» dediği rivayet edildi.[2]

---

[1] Buharî, Bedu'l-Halk, 59/10; Müslim, Cennet, 51/12, no:30
[2] Bâcî der ki: böylesini Ebu Hüreyre ancak duyarak bilebilir. Çünkü bu, gayb-tan bir haberdir. Hükmü merfudur (Zurkanî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.8 Cem'ul-Fevaid

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24-KİTÂBU'L-CENÂİZ

1- Bab: Cenazeler Hakkında ve Son Sözü "La ilahe illellah" Olan Kimse Hakkındadır
2- Cenazelerin Ardından Gitmekle Emr Edilmesi Babı
3- Ölümden Sonra, Kefeni İçine Sarıldığı Zaman Ölünün Yanına Girmek Babı
4- Bab: İnsan, Ölü Sahiblerine (ve Din Kardeşlerine) Ölüm Haberini Açıklar
5- Cenazeyi Bildirmek Babı
6- Bir Çocuğu Ölüp de Allah'ın Hükmüne Razı; Rahmet ve Mağfiretini Ümid Edici Olarak Sabreden Kimsenin Fazileti Babı .
7- Erkeğin, Kabir Yanındaki Bir Kadına "Sabret!" Damesi Babı
8- Ölüyü Su ve Sidr İle Yıkamak ve Abdest Aldırmak (Yahud Abdest Almak) Babı
9- Ölünün Tek Sayıda Yıkanmasının Müstehab Olacağı Babı
10- Bab: Ölünün Yıkanmasına Sağ Azalarıyle Başlanır
11- Ölünün Abdest Yerleri Babı
12- Bab: Kadın, Erkek İzarı İçinde Kefenlenir Mi?
13- Bab: Cenazeyi Son Yıkayışında Kafürlu Su Kullanır
14- Yıkama Sırasında Kadının Saç Örgüsünü Çözmek Babı
15- Bab: Ölüye İç Gömleği Giydirmek Nasıldır?
16- Bab: Ölü Kadının Saçı Üç Bukle Yapılır Mı?
17- Bab: Ölü Kadının Saçları Arkasına Atılır
18- Kefen İçin Beyaz Bez (Kullanılması) Babı
19- Cenazeyi İki Bez İçinde Kefenleme Babı
20- Ölü İçin Güzel Koku Kullanmak Babı
21- Bab: İhramlı İken Ölen Kimse Nasıl Kefenlenir?
22- Etrafı Dikilen Yahud Etrafı Dikilmeyen Gömlek İçinde Kefenleme ve Gömleksiz Kefenlendirilen Kimse Babı
23- Gömleksiz Kefenleme Babı
24- Başlık Olmayarak Kefen Babı
25- Kefen. Ölünün Malının Mecmuundan Tesviye Edilir (Üçte Birinden Değil) Babı
26- Bab: Bir Tek Bezden Başkası Bulunmadığı Zaman (Ne Yapılır)?
27" Bab: Ölü Sahibleri, Ölünün Yalnız Baş Tarafını Yahud Yalnız Ayak Tarafına Örtecek Şeyden Başka Kefen Yapacak Birşey Bulamadıkları Zaman, O Tek Şeyle Ölünün Yalnız Gövdesiyle Baş Tarafını Örterler
28- Peygamber (S) Zamanında Kefen Hazırlayan ve Bu İşi Redd ve İnkar Olunmayan Kimse Babı
29- Kadınların Cenazeler Ardından Gitmeleri (Mes'elesi) Babı
30- Kadının, Kocasından Başkalarının Ölümü Üzerine Yas İçin Süslenmeyi Terketme Süresi Babı
31- Kabirleri Ziyaret Etmek Babı
32- Peygamber(S)'in: "Ölü, kendi ailesinin bir nevi' ağlamasından dolayı azâb olunur" Sözü Babı
33- Ölü Üzerine Feryadla Ağlamanın Mekruh Kılınması Babı
34- Bab
35- Bab: 'Yakalar yırtan bizden değildir"
36- Bab: Peygamber (S), Sa'd İbn Havle'ye Mersiye Edip Hüznünü Açıklamıştır
37- Musibet Sırasında Saç Yolmanın Nehyedilmesi Babı
38- Bab: 'Yanaklara vuran bizden değildir'
39- Muşibet Sırasında Cahiliyyet Çağırışının ve Vaveyla Etmenin Nehyolunması Babı
40- Bir Musibet Sırasında Oturan ve Kendisinde Hüzün Farkedilen Kimse Babı
41- Musibet Sırasında Kederini Açığa Vurmayan Kimse Babı
42- "Sabr, musibetin birinci darbesi sırasındadır" Babı
43- Peygamber(S)'in: "(Yâ İbrahim!) Bizler senin ayrılığın sebebiyle çok kederliyiz" Kavli Babı
44- Hasta Yanında Ağlamak Babı
45- Feryad (ve) Fiğan Etmenin ve (Yüksek Sesle) Ağlamanın Nehyedilmesi ve Bu Fiillerden Men' Edilmesi » Babı
46- Cenaze İçin Ayağa Kalkmak Babı
47- Bab: Cenaze İçin Ayağa Kalktığında İnsan Ne Zaman Oturur?
48- "Bir Cenaze Ardından Giden Kimse, O Cenaze Erkeklerin Omuzlarından İndirilip Konuluncaya Kadar Oturmaz, Eğer Bundan Önce Otururs a Kalkmakla Emredilir" Babı
49- Bir Yahudi Cenazesi İçin Ayağa Kalkan Kimse Babı
50- Cenazeyi Kadınların Değil de Erkeklerin Taşıması Babı
51- Cenazeyi Yolcu Edip Taşımakta Sür'at Edilmesi Babı
52- Ölünün Tabut Üzerinde İken "Beni Yerime Ulaştırınız!" Kavli Babı
53-Cenaze Namazında İmamın Arkasında İki Yahud Üç Sıra Saff Olan Kimse Babı
54- Cenaze Namazında Cenazeye Karşı Sıra İle Dizilmiş Safflar Babı
55- Cenazeler Üzerinde Kılınan Namazlarda Erkeklerin Beraberinde Çocukların Da Saff Tutmaları Babı
56- Cenazenin Üzerine Namaz Kılmanın Kaanunlaştırılması Babı
57- Cenazelerin Beraberinde Gitmenin Fazileti Babı
58- Cenaze Gömülünceye Kadar Bekleyen Kimse Babı
59- Cenazeler Üzerine Kılınan Namazlarda Çocuklarında Da İnsanların Beraberinde Cenaze Namazı Kılmaları Babı
60- Cenazeler Üzerine Kılınacak Namazların (Bunun İçin Ayrılmış Musallada) Namazgahta ve Mescidde Kılınması Babı
61- Kabirler Üzerinde Mescidler Edinmenin Mekruh Kılınması Babı
62- Lohusalığı İçinde Öldüğünde Lohusa Kadının Üzerine Cenaze Namazı Kılınışı Babı
63- Bab: Cenaze Namazını Kıldıracak Kimse, Kadın ve Erkek Cenazesinin Neresine Doğru Dikelir?
64- Cenaze Üzerine Kılınan Namazda Dört Tekbir Alınması Babı
65- Cenaze Üzerine Kılınan Namazda Fâtihatu'1-Kitâb Sûresini Okuma (nın meşruluğu) Babı
66- Ölü Gömüldükten Sonra Kabir Üzerine Cenaze Namazı Kılınması Babı
67- Bab: Ölü, (Dirilerin) Ayakkabılarının Sesini İşitir
68- El-Arzu'l Mukaddese'de Yahud Onun Gibi Mukaddes Olan Diğer Yerlerde Gömülmeyi Arzu Eden Kimse Babı
69- Cenazeyi Geceleyin Gömme Babı
70- Kabir Üzerine Mescid Kurulmasının Meni) Babı
71- (Lahdine Yerleştirmek İçin) Kadının Kabrine Girecek Kimse Babı
72- Şehid Üzerine Namaz Babı
73- Bir Kabir İçinde İki ve Üç Kişinin Gömülmesi Babı
74- Şehidleri Yıkamayı Düşünmeyen Kimse Babı
75- Lahdin İçinde Öne Geçirilen Kimse Babı

76- Kabir İçine Izhır Çayırı ve Kuru Ot Konuluşu Babı
77- Bab: Ölü Herhangi Bir Sebebden Ötürü Kabirden ve Lahidden Çıkarılır Mı?
78- Kabir İçinde Bulunacak Lahid ve Yarık Babı
79- Bab: Sabi (Yani Çocuk) İslam'a Girip de Öldüğü Zaman Üzerine Cenaze Namazı Kılınır Mı?
80- Bab: Müşrik Olan Kimse Ölüm Sırasında "Lâ ilahe ille'llah" Dediği Zaman?
81- Kabir Üzerine Hurma Dalı Koyma Babı
82- Muhaddisin Kabir Yanında Va'z Etmesi ve Bu Sırada Arkadaşlarının Onun Etrafında Oturmaları Babı
83- Kendi Kendini Öldüren Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı
84- Münafıklar Üzerine Cenaze Namazı Kılmanın ve Müşrikler İçin Allah'tan Mağfiret İstemenin Mekruh Kılınması Babı
85- İnsanların Ölüyü Hayırla Anıp Övmeleri Babı
86- Kabir Azabı Hakkında Gelen Hadisler Babı
87- Kabir Azabından Allah'a Sığınmak Babı
88- Gıybet ve Sidikten Dolayı Kabir Azabı Babı
89- Ölüye, Sabah Akşam Kendi Oturacağı Yerinin Gösterilmesi Babı
90- Ölünün, Tabut Üzerinde Taşınırken Söylediği Kelam Babı
91- (Henüz Buluğa Ermeden Ölen) Müslüman Çocukları Hakkında Söylenmiş Hadisler Babı
92- Müşriklerin Ölen Çocukları Hakkında Söylenmiş Hadisler Babı
93- Bab
94- Pazartesi Günündeki Ölüm Babı
95- Birdenbire (Ansızın) Ölmek Babı
96- Peygamber (S) ile Ebü Bekr ve Umer'in Gömülüşleri Hakkında Gelen Hadisler Babı
97- Ölülere Sövmek ve Kötülemekten Nehyedilmesi Babı
98- Ölülerin Şerriilerini Anmak Babı

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

24-KİTÂBU'L-CENÂİZ

(Cenazeler Kitabı) [1]

1- Bab: Cenazeler Hakkında [2] ve Son Sözü "La ilahe illellah" Olan Kimse Hakkındadır [3]

Ve Vehb ibn Münebbih'e: Lâ ilahe HleHlâh cennetin anahtarı değil midir? denildi. Vehb: Evet, anahtarıdır; lâkin bu anahtarın muhakkak kendine mahsûs bir takım dişleri vardır. Eğer sen cennetin kapısı önüne dişleri bulunan bîr anahtar ile gelirsen o kapı sana açılır, yoksa kapı sana açılmaz, demiştir [4].

1-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Bana Rabb 'im tarafından gelen (Cibril) geldi de: Ümmetimden her kim Allah 'a hiçbir şeyi ortak tanımayarak ölürse, o kimse cennete girer, diye haber verdi -veya bununla beni müjdeledi-" buyurdu. Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) O adam zina ettiği ve hırsızlık yaptığı tak-dîrde de (yine cennete girer) mi? dedim.
Rasûlullah:
—"(Evet) zina ettiği ve hırsızlık yaptığı takdîrde de" [5].

2-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Allah'a bir şeyi ortak sayarak ölen kimse cehenneme girer" buyurdu. Ben de: Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmayarak ölen kimse cennete girer, dedim [6].

2- Cenazelerin Ardından Gitmekle Emr Edilmesi Babı

3-.....el-Berâu'bnu Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de bizi nehy eyledi: Peygamber bize cenazeler ardından gitmeyi; hastayı ziyaret etmeyi; da'vetçi-yi icabet eylemeyi; zulme uğramışa yardım etmeyi; yemini kabul etmeyi; selâmı karşılamayı; aksırana duâ etmeyi emreyledi. Yine Peygamber (S) bizi gümüş kap (kullanmak)tan; altım yüzükten; harîr, dîbâc, kas-sıyy, istebrak (denilen ipekli kumaşları kullanmaktan da nehyetti [7].

4- Bize Muhammed ez-Zuhlî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr ibn Ebî Seleme, el-Evzâî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir Bana İbnu ŞİhâB haber verip şöyle dedi: Bana Saîd ibnuM-Müseyyeb haber.verdi ki Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; şöyle buyuruyordu: "Müslümânın müslümân üzerindeki hakkı beştir: Selâmı karşılamak; hastayı ziyaret etmek; cenazeler ardından gitmek, da'vete icabet eylemek ye aksırana duâ eylemek" [8].
Bu hadîsi rivayet etmekte Amr ibn Ebî Seleme'ye, Abdurrazzâk ibn Hemmâm mutâbaat etmiş ve bize Ma'mer ibn Râşid haber verdi demiştir. Bu hadîsi, Selâme ibn Ravh, Ukayl ibn Hâlid'den rivayet etmiştir.

3- Ölümden Sonra, Kefeni İçine Sarıldığı Zaman Ölünün Yanına Girmek Babı

nuşmadı. Doğru Âişe'nin odasına girdi. Hemen Peygamber'e yaklaştı. Peygamber'in yüzü Yemânî bir bürde ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü açtı. Sonra üzerine kapandı ve O'nu öptü; sonra ağladı [9]. Bunun ardından: Yâ Nebiyallah! Babam sana feda olsun. Allah sana bu ölüm şiddetinden başka ikinci bir ölüm vermeyecektir. Sana yazılmış olan bu mukadder ölüm geçidini ise şimdi geçmiş bulunuyorsun, dedi.
Râvî Ebû Seleme şöyle dedi: İbn Abbâs da bana şunu haber verdi. Ebû Bekr, Âişe'nin odasından çıktı. O sırada Umer insanlara bir-şeyler söylüyordu. Ebû Bekr ona:
— Otur, dedi.

Fakat Umer (dehşetinden) oturmadı. Ebû Bekr tekrar:
— Otur, dedi.
Umer yine oturmadı. Bunun üzerine Ebû Bekr yüksek sesle şehâ-det getirdi. Bu sırada halk Umer'i bırakıp, Ebû Bekr'in yanma geldiler. Ebû Bekr Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şunları söyledi:
— Amma ba'du: Sizden her kim Muhammed'e ibâdet ediyor idiyse, bilsin ki, Muhammed ölmüştür. Her kim de Allah'a ibâdet ediyorsa, bilsin ki, Allah diridir, ölümsüzdür. Yüce Allah şöyle buyurdu: ' 'Muhammed ancak bir rasûldür. O 'ndan evvel daha nice rasûller gelip geçmiştir. Şimdi O, ölür yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde (gerisin geri) mi döneceksiniz? Kim böyle iki ökçesi üzerinde (ardına) dönerse elbette Allah 'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükr (ve sebat) edenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144).
İbn Abbâs rivayetine devamla: Allah'a yemin ederim ki, Ebû Bekr bu âyeti okuyuncaya kadar sahâbîler hayretlerinden bu âyeti hiç bilmiyorlarmış gibi idiler. Sanki Allah bu âyeti yeni indirmişti de, onlar Ebû Bekr'den yeni duyup öğreniyorlardı. Her işiten sahâbî muhakkak âyeti (hayret içinde) kendi diliyle okuyordu [10].

6-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice haber verdi. Ona da Ensâr'dan, Peygamber'e bey'at etmiş olan Ümmü'1-Alâ' ismindeki kadın (R) şöyle haber vermiştir: Muhacirler kur'a ile (Ensâr arasında) taksim edilmişti. Bizim ailenin payına da Usmân ibn Maz'ûn düşmüştü. Biz Usmân'ı evlerimizde konuk ettik. Fakat Usmân (bir süre sonra) ölüm sebebi olan bir hastalıkla hastalandı. Vefat edince gasl edildi ve kendi elbisesi ile kefenlendi. Sonra Rasûluilah cenazeye geldi [11]. Ben (cenazeyi tezkiye ederek):
— Yâ Ebâ Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun. Benim senin hakkındaki şehâdetim şudur: Yemîn ederim ki, Allah seni kerem ve inayetine mazhar kılmıştır, dedim.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah 'm bu ölüye kerem ve inayet ettiğini sana bildiren nedir?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Babam sana feda olsun. Allah (buna ikram
etmez de) kime ikram eder? dedim.
Bu defa da Peygamber:
— "Usmân ibn Maz'ûn'a gelince, muhakkak ki, ölüm ona gelmiştir. Ve A ilah 'a yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayr ve saadet ummaktayım. Yine Allah 'a yemin ederim ki, ben Allah 'in Rasûlü iken bana (ve size, yarm) Allah tarafından ne muamele yapılacağını bilemem" buyurdu [12].
Ümmü'1-Alâ': Vallahi bundan sonra ben ebeden hiçbir kimseyi tezkiye etmem, demiştir [13].

7-.....Bize el-Leys, bu hadîsin benzerini tahdîs etti. Ve Nâfi' ibnu Yezîd, Ukayl'den "Ona ne muamele yapılacağını bilemem" şeklinde söyledi [14].
Bu hadîsi rivayet etmekte ona Şuayb, Amr ibnu Dînâr ve Ma'-mer mutâbaat etmişlerdir [15].

8-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Muharnmed ibnu'l-Münkedir'den işittim; o şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'ten işittim; o şöyle dedi: Babam (Uhud'da) şehîd edildiği zaman, ben ağlayarak yüzünden elbisesini açmaya başladım. Oradakiler beni ağlamaktan nehyediyorlardı. Hâlbuki Peygamber (S) beni nehyetmiyordu. Halam Fâtıma da ağlamaya başladı. Peygamber (S): "(Yâ Fâtıma!) Siz ona ağlasamz da, ağlamasanız da, siz şehidi yerinden kaldırınca-ya kadar melekler kanatlarıyle onu gölgelendirmekte devam ettiler" buyurdu [16].
Bu hadîsi rivayet etmekte Şu'be'ye, İbn Cureyc mutâbaat etmiş ve şöyle demiştir: Bana ibnu'l-Münkedir, bunu Câbir(R)'den işittiğini haber verdi [17].

4- Bab: İnsan, Ölü Sahiblerine (ve Din Kardeşlerine) Ölüm Haberini Açıklar [18]

9-.....Ebû Hureyre(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Necâşî'nin vefatını, Necâşî öldüğü gün bizzat haber verdi. Akabinde namaz yerine çıktı, sahâbîlerini saff yaptı ve dört tekbîr aldı [19].

10-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -minber üzerinde-: "Sancağı Zeyd ibn Harise aldı; akabinde şehîd edildi. Sonra sancağı Ca'fer ibn Ebî Tâîib aldı; o da şehîd edildi. Sonra sancağı Abdullah ibn Revâha aldı; o da şehîd edildi" buyurdu. -(Bunu söylerken) Rasûlullah'ın iki gözünden yaş akıyordu.- (Rasûlullah devamla): "Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid ibn Velîd aldı ve ona feth ihsan olundu" buyurdu [20].

5- Cenazeyi Bildirmek Babı [21]

Ve Ebû Râfi\ Ebû Hureyre(R)'den söyledi ki, o: Peygamber (S) "Onu bana neden bildirmediniz?" buyurdu, demiştir [22].

11-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Hastalığında kendisini Rasûlullah'ın ziyaret etmekte olduğu bir insan vefat etti. Vefatı da geceleyin oldu da, onu geceleyin gömdüler. Sabah olunca onu Rasû-lullah'a haber verdiler. Rasûlullah (S): "Onu bana bildirmekten sizleri men'eden nedir?" buyurdu. Sahâbîler: Gece idi; gece karanlıktı. Bunun için sana meşakkat vermek istemedik, dediler. Akabinde Rasûlullah o zâtın kabrine geldi ve kabre karşı namaz kıldı [23].

6- Bir Çocuğu Ölüp de Allah'ın Hükmüne Razı; Rahmet ve Mağfiretini Ümid Edici Olarak Sabreden Kimsenin Fazileti Babı [24]**.**

Azîz ve Celîl olan Allah da: "Sabredenlere müjdele... " (ei-Bakara: 155) buyurdu [25].

12-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Henüz ergenlik çağına ulaşmadan üç çocuğu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illâ Allah g müslümânı, bu çocuklara ihsan ettiği geniş rahmeti ile cennete girdirmiş olmasın" [26].

13-..... Bize Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî, Zekvân'dan; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Kadınlar Peygamber'e: Bizim için bir gün ayır, dediler. Nihayet ayırdığı günde Peygamber kadınlara va'z etti. Ve bu arada: "Herhangi bir kadının üç çocuğu ölmüşse, o çocuklar cehenneme karşı birer siper olurlar" buyurdu. Bir kadın: iki tane (ölmüşse)? dedi. Peygamber (S): "İki tanesi de (öyledir)" buyurdu.
Ve Şerîk ibn Abdillah, İbnu'l-Isbahânî'den söyledi. Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî şöyle demiştir: Bana Ebû Salih Zekvân es-Sem'în, Ebû Saîd ile Ebû Hureyre'den; onlar da Peygamber'den olmak üzere tahdîs etti. Ebû Hureyre: "Bulûğ çağına varmamış üç çocuk" demiştir [27].

14- Bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrf den işittim; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Üç çocuğu ölen herhangi bir müslim kişi cehenneme girmez; ancak Allah'ın yemini yerini bulacak kadar girer".
Ebû Abdillah el-Buhârî burada: "Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere illâ oraya (cehenneme) uğrayacaktır. Bu, Rabb'ımn uhdesinde vâcib kıldığı, kaza ettiği bir şeydir" (Meryem: 7i) âyetini söyledi [28].

7- Erkeğin, Kabir Yanındaki Bir Kadına "Sabret!" Damesi Babı

15-.....Bize Sabit el-Bunânî tahdîs etti. Enesibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kabir yanında ağlamakta olan bir kadına uğradı da, o kadına "Allah'a ittikaa et ve sabreyie!" buyurdu [29].

8- Ölüyü Su ve Sidr İle Yıkamak ve Abdest Aldırmak (Yahud Abdest Almak) Babı [30]

İbn Umer (R) Saîd ibn Zeyd'in vefat eden bir oğlunu yıkayıp kokulandırdı ve cenazeyi nakledip, namazını kıldı ve kendi abdest organlarını (tekrar) yıkamadı [31].
İbn Abbâs (R) da "Müslim diri iken de, ölü iken de necs olmaz" demiştir [32].
Sa'd ibn Ebî Vakkaas da: "Eğer ölü (dînen) necs '.; olsaydı ben ona elimle dokunmazdım" demiştir [33].
Ve Peygamber (S): "Mü'min necs olmaz" buyurmuştur [34].

16-..... Ümmü Atıyye el-Ensâriyye (R) şöyle demiştir: RasûlulIah(S)'m kızı vefat ettiğinde Rasûlullah yanımıza geldi de[35]: "Kızum su ve sidr ile üç, yâhud beş yâhud lüzum görürseniz bundan daha çok yıkayınız. Son def ak inde kâfur yâhud kâfur nev'inden kokulu birşey kullanınız. Yıkamayı bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz1' buyurdu. Biz yıkamayı bitirdiğimizde Peygamber'e haber verip bildirdik. Ra-sûlullah bize hıkv denilen kendi izârını verdi de: "Bunu kızıma iç gömleği yapın " buyurdu. Râvî Muhammed ibn Şîrîn: Ümmü Atıyye hıkv ile izârını kasdediyor, demiştir [36].

9- Ölünün Tek Sayıda Yıkanmasının Müstehab Olacağı Babı

17-.....Bize Abdulvahhâb es-Sakafî, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Aüyye (R) şöyle demiştir: Bizler, kızım yıkamakta olduğumuz sırada Rasûlullah (S) yanımıza girdi de: "Onu su ve sidr ile üç, yâhud beş, yâhud da bundan daha fazla yıkayınız. Son yıkayışta kâfur kullanınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz" buyurdu. Biz yıkamayı bitirdiğimiz zaman kendisine haber verip bildirdik. Rasûlullah bize hıkv denilen izârını attı da: "Bunu kızıma iç gömleği yapın" buyurdu [37].
Ve Eyyûb es-Sahtıyânî, yine geçen isnâd ile şöyle demiştir: Bu Ümmü Atıyye hadîsini bana Muhammed ibn Şîrîn'in haber verdiği gibi, ktzkardeşi Hafsa bintu Şîrîn de tahdîs etti. Fakat Hafsa'nm hadîsinde, Muhammed'in hadîsinden fazla olarak: "Kızımı tek sayıda yıkayınız"[38], yine Hafsa'nm hadîsinde: "Üç su, yâhud beş su, yâhud yedi su yıkayınız"; yine Hafsa'nm hadîsinde Rasûlullah'in: "Onu yıkamağa sağlarından başlayınız ve abdest uzuvlarından başlayınız" buyurduğu; yine Hafsa'nm hadîsinde: Ümmü Atıyye'nin, biz onun saçını üç bukle yaptık, dediği fıkraları vardır [39].

10- Bab: Ölünün Yıkanmasına Sağ Azalarıyle Başlanır

18-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), kızının yıkanması hususunda: "Bedeni/î sağ yanları ile ve abdest uzuvları ile yıkamaya başlayınız" buyurdu [40].

11- Ölünün Abdest Yerleri Babı

19-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in kızını yıkamaya koyulduğumuzda; bizler onu yıkarken, bize hitaben: "Onu sağ taraflarlyle ve abdest uzuvlarıyla yakamağa başlayınız" buyurdu [41].

12- Bab: Kadın, Erkek İzarı İçinde Kefenlenir Mi?

20-..... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kızı vefat etti. Bunun üzerine Peygamber (S) bize: "Onu üç yâhud beş yâhud eğer gerekli görürseniz bundan fazla sayıda yıkayınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz" buyurdu. Öiz yıkamayı bitirince Peygamber'e haber verip bildirdik. Peygamber belinden izârını çıkardı ve: "Bu izan kızıma iç gömleği yapın" buyurdu [42].

13- Bab: Cenazeyi Son Yıkayışında Kafürlu Su Kullanır

21-.....Bize Hammâd ibri Zeyd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Atıyye şöyle demiştir: Peygamber'in kızlarından biri vefat etti. Bunun akabinde Peygamber dışarı çıktı da: "Kızımı su ve sidr ile üç yâhud beş, yâhud eğer gerekli görürseniz bundan daha fazla sayıda yıkayınız. Sonuncu yıkayışta kâfur yâhud kâfur nev 'inden kokulu birşey kullanınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz" buyurdu. Ümmü Atiyye dedi ki: Biz yıkamayı bitirince kendisine bildirdik. Peygamber bize kendi izârını attı da: "Bunu kızıma iç gömleği yapın" buyurdu. Ve yine Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Hafsa bîntu Sîrîn'den; o da Ümmü Atıyye'den yukarıda geçen hadîsin benzerini rivayet etti. Burada Ümmü Atıyye şöyle demiştir: Rasûlullah: "Onu üç, yâhud beş, yâhud yedi, yâhud da eğer gerekli görürseniz bundan daha fazla sayıda yıkayınız" buyurdu.
Hafsa dedi ki: Ümmü Atıyye: Biz onun başım üç bukle yaptık, dedi [43].

14- Yıkama Sırasında Kadının Saç Örgüsünü Çözmek Babı

İbn Şîrîn: Ölünün saçının çözülüp bozulmasında beis yoktur, demiştir [44]

22-.....Bize İbnCureyc haber verdi. Eyyüb es-Sahtıyânî şöyle dedi: Yine ben Hafsa bintu Sîrîn'den işittim; o şöyle dedi: Bize Ümmü Atıyye (R) tahdîs etti ki, onlar Rasûlullah'm kızının başını üç bukle yapmışlardır. İbn Atıyye:Biz yıkayacağımız sırada saç örgülerini çözdük. Sonra başını yıkadık, sonra da saçları üç bukle yaptık, dedi [45].

15- Bab: Ölüye İç Gömleği Giydirmek Nasıldır?

Ve Hasen el-Basrî: Beşinci bez ki, ölü yıkayıcı gömleğin altından olrnak üzere, uylukların aşağısını ve yukarısını bununla sarıp bağlar, demiştir [46].

23-..... Bize îbnu Cureyc haber verdi. Ona da Eyyûb haber verip şöyle demiştir: Ben Muhammed ibn Sîrîn'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah ile bey'at etmiş Ensâr kadınlarından biri olan Ümmü Atıyye Basra'ya geldi. Basra'daki bir oğluna yetişip görmek üzere ansızın geliyordu; fakat ona yetişememişti. İşte o zaman bize tahdîs edip şöyle dedi: Biz Peygamber'in kızını yıkama hâlinde iken yanımıza Peygamber (S) girdi de: "Onu su ve sidr ile üç yâhud beş, yâhud gerekli görürseniz bundan daha fazla sayıda yıkayınız. Son yıkayışta kâfur kullanınız. Yıkamayı bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz" buyurdu. Ümmü Atıyye dedi ki: Biz yıkamayı bitirince Peygamber bize hıkvesini (yânî izârmı) attı da: "Bu izan o kıza iç gömleği yapın" buyurdu. Eyyûb dedi ki: Muhammed ibn Şîrîn bunun üzerine bir şey ziyâde etmedi Yine Eyyûb: Bu yıkanan kız, Peygamber'in hangi kızıdır bilmiyorum, dedi. Ve yine Eyyûb: İş'âr, yıkayıcı kadınlar o kızı bu izâr içine sardılar demektir. (Tâbiîler'in ölüler bilgisinde en âlim olanı) Muhammed ibn Şîrîn de işte böyle kadın cenazesine boydan boya iç gömleği giydirilmesini ve izâr bağlanmamasını emreder idi, demiştir [47].

16- Bab: Ölü Kadının Saçı Üç Bukle Yapılır Mı? [48]

24-..... Bize Sufyân (es-Sevrî), Hişâm ibn Hassân'dan; o da Ümmü'l-Huzeyl (Hafsa bintu Sîrîn)'den; o da Ümmi Atıyye(R)'den tahdîs etti. Ümmü Atıyye: Biz Peygamber'in kızının saçlarını ördük, yânî üç örgü yaptık, demiştir.
Vekî' de dedi ki: Sufyân es-Sevrî: Alın perçemini bir bukle, başın iki yan tarafının saçlarını da ayrı ayrı iki bukle yapmıştır, dedi.

17- Bab: Ölü Kadının Saçları Arkasına Atılır

25-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kızlarından biri vefat etti. Akabinde Peygamber (S) bize geldi de: "Onu sidrli su ile tek sayıda yıkayın. Ya üç, ya beş, yâhud eğer gerekli görürseniz bundan daha fazla tek sayıda yıkayınız. Son yıkama suyunun içine kâfur yâhud kâfur nev'inden güzel kokulu birşey katınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildirin" buyurdu. Nihayet biz yıkamayı bitirdiğimizde kendisine bildirdik. Peygamber bize hıkve-sini (yânî izârmı) attı. Biz o kızın

saçlarım üç örgü yaptık ve bu üç örgüyü de arka tarafına atıp salıverdik [49].

18- Kefen İçin Beyaz Bez (Kullanılması) Babı [50]

26-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) pamuktan, suhûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarının içinde gömlek ve başlık yoktu [51].

19- Cenazeyi İki Bez İçinde Kefenleme Babı [52]

27-.....Bize Hammâd (ibn Zeyd), Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Arafat'ta vakfe ederken ansızın devesinden düştü. Düşer düşmez deve onun boynunu kırdı. Peygamber (S): "Bu adamı su ve sidr ile yıkayınız ve iki ihram bezi içinde kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz; başına bez de sarmayınız. Çünkü bu ihrâmlı hacı kıyamet gününde Lebbeyk, Aîlâhumme lebbeyk... diyerek diriltilecektir" buyurdu.

20- Ölü İçin Güzel Koku Kullanmak Babı [53]

28-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın beraberinde bir kimse Arafat'ta vakfe yaparken birden devesinden düştü. Râvî: Deve de onu kana bürüdü, yâhud deve onu derhâl öldürdü, demiştir. Bnnun üzerine Rasûlullah (S): "Onu su ve sidr ile yıkayınız ve iki ihram bezi içinde kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz; başına da bez sarmayınız. Çünkü bu zât kıyamet gününde telbiye okuyarak diriltilecektir" buyurdu [54].

21- Bab: İhramlı İken Ölen Kimse Nasıl Kefenlenir?

29-......İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Biz Peygamber'le bulunduğumuz sırada devesi bir adamın boynunu kırdı, o adam da ihrâmlı hâlde idi. Peygamber (S): "Onu su ve sidr ile yıkayınız, iki parça ihramı içinde kefenleyiniz. Ona hiçbir koku sürmeyiniz ve başına da bez sarmayınız. Çünkü Allah onu kıyamet gününde başının saçına zamk makûlesi nesne sürüp yapıştırmış bir kimse olarak diriltecektir" buyurdu [55].

30-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr ile Eyyûb es-Sahtıyânî'den; bunların ikisi de Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs ettiler, ibn Abbâs(R) şöyle demiştir; Bir adam Arafat'ta Peygamber ile birlikte vakfe yapmakta idi. Birdenbire devesinden düştü. Râvî Eyyûb "fevakasathu = deve onun boynunu kırdı" ta'bîrini söyledi. Amr ise "feeksaathu = deve onu derhâl öldürdü" ta'bîrini söyledi. Ve o zât derhal öldü. Bunun üzerine Peygamber (S): "Onu su ve sidr ile yıkayın,iki ihram bezi içinde kefenleyin. Onu kokulandırmayın, başına da bez sarmayın. Çünkü o kıyamet gününde -Eyyûb: Telbiye okuyarak, dedi; Amr ise; Telbiye edici olarak, dedi- diriltilecektir" buyurdu [56].

22- Etrafı Dikilen Yahud Etrafı Dikilmeyen Gömlek İçinde Kefenleme ve Gömleksiz Kefenlendirilen Kimse Babı [57]

31-.....Ubeydullah şöyle demiştir: BanaNâfi', îbnUmer'den tahdîs £tti (o, şöyle demiştir): Abdullah ibn Ubeyy öldüğü zaman oğlu Abdullah, Peygamber'e geldi ve: Yâ Rasûlallah! Gömleğini bana ver de babamı onun içinde kefenleyeyim; namazını da Sen kıldır ve onun için mağfiret isteyiver, dedi. Peygamber(S), Abdullah'a kendi gömleğini verdi ve: "Cenaze hazırlanınca bana haber ver de namazını kılayım" buyurdu. Müteakiben Abdullah cenazenin hazırlandığını Peygamber'e bildirdi. Peygamber onun cenaze namazını kıldırmaya davrandığında Umer (R) Peygamber'i çekti ve: (Yâ Rasûlallah!) Allah seni münafıklar üzerine namaz kılmaktan nehyetmedi mi? dedi [58]. Peygamber (S): "Ben iki tercih etme arasında serbestim (yânî istiğfar etmekte ve etmemekte muhayyerim). Allah Taâlâ: Onlar için istiğfar et yâhud istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar dahi etsen, yine Allah kendilerini kafiyyen mağfiret etmiyecektir («-Tevbe: 80) buyurdu" diye cevâb verdi. Ve Rasûlullah, Abdullah ibn Ubeyy'in cenazesine namaz kıldı. Bunun üzerine: "Onlardan ölen hiçbir kimse üzerine dua etme; (defn veya ziyaret için) kabrinin başında da dikilme. Çünkü onlar Allah *ı ve Rasûlü ynü inkâr ile kâfir oldular ve onlar fâşıklar olarak öldüler*' (et-Tevbe: 84) [59].

32-..... Bize îbnuUyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti. O, Câbir'den şöyle dediğini işitmiştir: Abdullah ibn Ubeyy gömüldükten sonra, Peygamber (S), Abdullah ibn Ubeyy'in yanına geldi ve onu çukurundan dışarı çıkarttı. Akabinde onun cildine kendi tükürüğünden üfledi ve ona gömleğini giydirdi [60].

23- Gömleksiz Kefenleme Babı

33-.....Âişe (R): Peygamber (S) üç tane beyaz pamuk bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarının içinde gömlek de, başlık da yoktu, demiştir.

34-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) içlerinde gömlek ve başlık bulunmayan üç tane bez içinde kefenlendirildi, demiştir [61].

24- Başlık Olmayarak Kefen Babı

35-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) pamuktan dokunmuş sahûliyye denilen üç parça beyaz bez içinde kefenlendi. Bu kefen parçala^ rı içinde ne gömlek ve ne de başlık vardı, demiştir [62].

25- Kefen. Ölünün Malının Mecmuundan Tesviye Edilir (Üçte Birinden Değil) Babı [63]

Atâ ibn Ebî Rebâh, ez-Zuhrî, Amr ibn Dînâr ve Katâde de bu görüşe kaail olmuşlardır [64].
Amr ibn Dînâr: Ölü yıkarken kullanılacak koku, ölünün malının mecmuundan sarf olunur, demiştir.
İbrahim en-Nahaî de: Ölünün malından evvelâ kefen ile harcamaya başlanır. Sonra borcu ödenir. Sonra vasıyyeti yerine getirilir, demiştir. Sufyân es-Sevrî de: Kabir ücreti, yıkama harcaması, kefen masrafları cümlesinden sayılır, demiştir [65].

36-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, babası Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da babası İbrâhîm ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Babam Abdurrahmân ibn Avf'un önüne bir gün yemeği getirilmişti. Bunun üzerine dedi ki: Mus'ab ibn Umeyr (Uhud'da) şehîd edildi. Hâlbuki o benden çok hayırlı idi. Ona bir tek kaftandan başka içinde kefenlenleneceği birşey bulunmamıştı. Hamza da şehîd edildi -.Yâhud diğer bir adam şehîd edildi, demiştir-. O da benden hayırlı idi. Ona da bir kaftandan -yâhud kaftanından- başka içinde kefenle-nebileceği şey bulunamamıştı. Yemîn olsun ki ben, âhiret için kazandığımız hasenelerin bize bu dünyâ hayâtımızda peşin verilmiş olmasından endîşe etmişimdir, dedi; sonra da ağlamaya başladı [66].

26- Bab: Bir Tek Bezden Başkası Bulunmadığı Zaman (Ne Yapılır)?

37-..... Bize Şu'be, Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da babası İbrâhîm'den haber verdi. O şöyle demiştir: Oruçlu bulunduğu bir gün babam Abdurrahmân ibn Avf un önüne bir iftar sofrası getirilmişti. Babam (sofraya bakıp) şöyle dedi: Mus'ab ibn Umeyr (Uhud'da) şehîd edildi. Hâlbuki o benden daha hayırlı idi. Öyleyken Mus'ab bir tek bürde içinde kefenlendi.-Bununla başı örtülse ayakları açılıyor; ayakları örtülse başı açılıyordu. Râvî dedi ki: Ben babam Abdurrahmân ibn Avf şunu da söyledi zannediyorum: Hamza da şehîd edildi. Hâlbuki o da benden daha hayırlı idi. Sonra bize dünyâ ni'metlerin-den önümüze serilen bunca ni'metler yazılıp serildi -Yâhud da: Dünyâdan bize verilen bunca ni'metlere nail olduk, dedi-. Hâlbuki bizler, âhiret için kazandığımız hasenelerin ta'cîl edilip de, bize dünyâda verilmiş olmasından endîşe etmekteyiz, dedi; sonra üzülerek ağlamaya başladı, hattâ yemeği de terkeyledi [67].

27" Bab: Ölü Sahibleri, Ölünün Yalnız Baş Tarafını Yahud Yalnız Ayak Tarafına Örtecek Şeyden Başka Kefen Yapacak Birşey Bulamadıkları Zaman, O Tek Şeyle Ölünün Yalnız Gövdesiyle Baş Tarafını Örterler

38-.....Bize Habbâb (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Allah rızâsını kasdederek Peygamber (S) ile hicret ettik. Artık ecrimiz (va'di gereğince) Allah'a vâcib oldu. Yoldaşlarımızdan bunun ecr ve ni'me-tinden hiçbirşey tatmadan âhirete gidenler vardır. Mus'ab ibn Umeyr bunlardan birisidir. Dostlarımızdan, kendilerine hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır. Mus'ab, Uhud günü şehîd edilmişti de biz onu saracak bir kefen bulamamıştık. Yalnız (şehide âid) bir kaftan bulmuştuk da bu şehîdi ona sarmağa çalışmıştık [68]. Bürdeyle başını örttüğümüzde ayaklan açığa çıkıyor; ayaklarını örttüğümüz zaman ise başı açığa çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Peygamber (S) bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır (denilen kokulu ottan) koymamızı emreyledi [69].

28- Peygamber (S) Zamanında Kefen Hazırlayan ve Bu İşi Redd ve İnkar Olunmayan Kimse Babı [70]

39-.....Sehl ibn Sa'd'den (o, şöyle demiştir): Bir kadın kenarlı dokunmuş bir bürdeyi Peygamber'in yanına getirdi. Sehl:
— Bilir misiniz, bürde nedir? diye sordu. Oradakiler:
— Semledir, ihramdır, diye cevâb verdiler.
Sehl:
— Evet öyledir, dedi.
Kadim:
— Bu bürdeyi kendi elimle dokudum ve sana giydirmek için geldim, dedi.
Peygamber de o bürdeyi aldı ve zâten kendisinin böyle bir bür-deye ihtiyâcı vardı. Akabinde Peygamber o bürdeyi örtünerek bizim yanımıza çıktı. Fulân sahâbî de bu bürdenin güzelliğini belirtti ve:
— (Yâ Rasülallah!) Bu ne kadar güzel; bunu bana giydir, dedi. Orada bulunanlar, o zâta:
— Bunu söylemekle iyi etmedin. Peygamber bu bürdeyi ihtiyâcı olarak giymişti. Sonra sen Peygamber'in hiçbir isteyeni reddetmez olduğunu bildiğin hâlde bunu kendisinden istedin, dediler.
O da:
— Vallahi ben bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu ancak benim kefenim olsun diye istedim, dedi.
Sehl'ibn Sa'd: Hakîkaten bu bürde o zâtın kefeni oldu, demiştir [71].

29- Kadınların Cenazeler Ardından Gitmeleri (Mes'elesi) Babı [72]

40-.....Ümmü Atıyye: Biz kadınlar cenazeler ardında gitmekten nehy olunduk. Cenazeler ardından gitmek bizim üzerimize vâcib kılınmadı, demiştir [73].

30- Kadının, Kocasından Başkalarının Ölümü Üzerine Yas İçin Süslenmeyi Terketme Süresi Babı

41-.....Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ümmü Atıyye'nin bir oğlu ölmüştü. Vefatının üçüncü günü olunca, Ümmü Atıyye safranlı bir koku istedi. Akabinde bu kokuyu kendisine sürdü de: Biz kadınlar, kocadan başka ölüler için üç günden fazla yas tutmaktan nehyolunduk, dedi.

42-.....Bize Eyyûb ibnu Mûsâ tahdîs edip şöyle dedi: BanaHumeyd ibnu Nâfi', Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den haber verdi. (Ümmü Habîbe'nin kendi kızı ve râvîsi olan Ebû Seleme kızı) Zeyneb şöyle demiştir[74]: Şam'dan Ebû Sufyân'ın ölüm haberi Medine'ye geldiğinin üçüncü günü (Ebû Sufyân'm kızı, annem) Ümmü Habîbe zağfe-rânlı bir koku istedi. Akabinde bunu iki yanağının safhasına ve iki kollarına sürdü ve: Şübhesiz ben böyle süslenmekten müstağni bir kadınım. Fakat ben Peygamber(S)'i şöyle buyururken işittim: "Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadının, eşinden başka bir ölü üzerine üç günden fazla yas tutması halâl olmaz. Lâkin kadın, eşinin ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar" [75].

43-.....Zeyneb bintu Ebî Seleme (R) haber verip şöyle demiştir: Ben Peygamber'in zevcesi olan Ümmü Habîbe'nin yanına girdim. Ümmü Habîbe şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyu-ruyordu: "Allah 'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına zevcinden başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması halâl olmaz. Lâkin kadın, zevcinin ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar".
Zeyneb bintu Ebî Seleme şöyle dedi: Sonra bir kerre de ben, erkek kardeşi vefat ettiğinde Zeyneb bintu Cahş'ın yanına girdim. Zeyneb bintu Cahş da bir koku isteyip kendisine sürdü[76]. Sonra da şöyle dedi: Benim gibi yaşını başım almış bir kadının kokuya ne ihtiyâcı olabilir? Şu kadar ki, ben Rasûlullah(S)'tan minber üzerinde işittim, şöyle buyuruyordu: "Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına, zevcinden başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması halâl olmaz. Lâkin kadın, zevcinin ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar" [77].

31- Kabirleri Ziyaret Etmek Babı

44-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), bir kabir yanmda ağlamakta olan bir kadının yanından geçti de, o kadına: ;
— "Allah'a ıttıkaa et ve sabreyle" buyurdu.
Kadın:
— Benden uzaklaş, sen benim musibetimle musîbetlenmedin, dedi.
Kadın Peygamber'i tanımıyordu. Kadına:
— Bu zât Peygamber'dir, denildi.
Bunun üzerine kadın Peygamber'in kapısına geldi. Kadın, Peygamber'in kapısı yanmda kapıcılar (bekçiler) bulmadı[78]. (Peygamber'in yanına girdi de:)
— Ben seni bilemedim, dedi. Peygamber (S):
— "Sabr ancak musibetin birinci darbesi sırasındadır" buyurdu [79].

32- Peygamber(S)'in: "Ölü, kendi ailesinin bir nevi' ağlamasından dolayı azâb olunur" Sözü Babı [80]

Bu azâblanmaya sebeb olan ağlama, sağlığında Ölülere feryâdla ağlama, ölünün kendi âdeti ve hayât yolundan olduğu zamandır [81].
Çünkü Yüce Allah: "Ey îmân edenler, kendilerinizi ve aile ferdlerinizi ateşten koruyun.., "buyurmuştur (Tahrirn: 6).
Peygamber de: "Her biriniz birer çobandır ve güttüklerinden sorumludur" buyurmuştur [82].
Ölü üzerine yapılan ağlama, ölünün hayâtta iken yapageldiği sünnetinden meydana gelmiş değilse, işte bu nevi' ağlama Aişe'nin dediği gibidir: "Günahkâr hiçbir nefs diğerinin (günâh) yükünü taşımaz*' (ei-En'âm: 164; el-İsrâ: 15; Fâtır: 18; ez-Zumer: 7; en-Necm: 38).
Bu da Yüce Allah'ın şu kavli gibidir:
"Günâh işleyen hiçbir nefs, başkasının günâhını çekmez. Eğer yükü ağır bir kişi (diğer birini) onu taşımaya çağırırsa, bu, hışmı da olsa, kendisine ondanhiçbirşey yükletilmez... " (Fât.r: ısı. Ruhsat verilen ağlama ise, feryâdsız olan ağlama o nev'idir [83].
Ve Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Herhangi bir nefs zulm ile öldürülecek olursa, muhakkak onun kan günâhından bir pay, birinci âdemoğlu üzerinde sabit olur. Bu da şundandır: çünkü o birinci âdemoğlu öldürmeyi âdet edenlerin birincisidir" [84].

45-.....Usâme ibn Zeyd (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber(S)'in kızı (Zeyneb) Peygamber'e:
— Oğlum öldü, bana geliniz, diye haber gönderdi. Peygamber de kızına selâm söyleyerek:
— "Allah'ın aldığı ve verdiği her şey Allah'a âiddir ve her şey Allah katında belirlenmiş bir müddet, bir ömür iledir.

Binâenaleyh ey kızım, sen sabr et ve bu sabrın Allah yanında sevabı olduğunu hatırla" diye cevâb yolladı.
Bu defa Zeyneb, Peygamber'e yemîn vererek:
— Muhakkak geliniz, diye haber gönderdi.
Bu haber üzerine Peygamber kalktı. Maiyyetinde Sa'd ibn Ubâ-de, Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Ka'b, Zeyd ibn Sabit ve bi takım insanlar olduğu hâlde Zeyneb'in evine geldi. Çocuk Rasûlullah'm kucağına verildi. Çocuğun canı gidip gelmekte ve hareket hâlinde idi. Râvînrn: Vücûdu sanki (zaîfhktan) eski su kırbası gibi idi, dediğini sanıyorum demiştir. Rasûlullah'ın iki gözü yaş döktü. Sa'd ibn Ubâde:
— Yâ Rasûlallah, bu yaş, bu ağlayış nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bu gözyaşı, bir rahmettir ki, Allah onu kullarının gönülleri içine koymuştur. Allah ancak kullarından merhametli olanlara merhamet ihsan eder" buyurdu [85].

46-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın bir kızının (Ümmü Kulsüm'ün) cenazesinde hazır bulunduk. Enes dedi ki: Rasûlullah kabrin bir tarafına oturmuştu. Yine Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ın iki gözünün yaş akıtmakta olduğunu gördüm. Yine Enes dedi ki: Rasûlullah (S):
— "İçinizde bu gece günâh işlememiş kimse var mıdır?" diye sordu.
Ebû Talha:
— Ben varım, dedi. Rasûlullah:
— "Haydi kabre in!" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha o kadının kabrine indi(de yerleştirdi) [86].

47-..... Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ubeydillah ibn Ebî Muleyke haber verip şöyle dedi: Usmân'ın kızı (Ümmü Ebân) Mekke'de vefat etmişti. (Namazında ve gömülüşünde) hazır bulunmak için bizler de bu cenazeye gelmiştik. İbn Umer ile İbn Abbâs da bu cenazede hazır bulundular. Ben İbn Umer ile İbn Abbâs'ın arasına oturmuştum. Yâhud da şöyle dedi: Yâhud ben bu ikisinden birinin yanına oturmuştum da diğeri de gelip benim yanıma oturmuştu. (Bu sırada evden kadınların feryadı yükseldi.) Bunun üzerine Abdullah ibn Umer, yanında bulunan Usmân'ın oğlu Amr'e:
— Şu kadınları ağlamaktan nehy etmez misin? Çünkü Rasûlul-lah (S): "Şübhesiz ölü, ailesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb edilir" buyurdu, dedi.
Buna karşı Abdullah ibn Abbâs da:
— Umer, ölü kendisine ailesinin her ağlaması yüzünden değil, bâzı gûnâ ağlaması sebebiyle azâb olunur der idi, dedi [87].
Bundan sonra da İbn Abbâs şu hâdiseyi anlatıp, şöyle dedi:
— Ben Mekke'den Umer ile birlikte hacc'dan dönmüştüm. Biz (Mekke ile Medîne arasındaki) Beydâ mevkiinde duraklamakta iken, büyük bir semure ağacının altında develi bir yolcu kaafilesi göründü. Umer bana:
— Git bak, bu kaafile kimlerdir? dedi.
Ben de baktım ve derhâl Suheyb'i tanıdım. Ve bunu Umer'e haber verdim. Umer:
— Suheyb'i bana çağır, dedi. Ben Suheyb'in yanına döndüm ve:
— Mü'minlerin Emîri'nin yanına gel ve onunla buluş, dedim. (Beraber Medine'ye geldik.) Umer vurulduğu zaman Suheyb ağlayarak Umer'in yanına girdi ve:
— Vah kardeşim, vah yoldaşım! diyerek feryada başladı. ^ Umer:
— Yâ Suheyb! Bana mı ağlıyorsun? Hâlbuki Rasûlullah: "Ölü, ailesinin bâzı gûnâ ağlamalarından dolayı azâb olunur" buyurdu, dedi.
Sonra İbn Abbâs şöyle dedi:
— Umer vefat ettiğinde bu vak'ayı Âişe'ye anlattım. Âişe: Allah Umer'e rahmet etsin. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah (S): "Allah, ehl ve ailesinin ölüye ağlamasından dolayı bir mü'mini azâb eder" hadîsini söylememiştir. Lâkin Rasûlullah (S): "Allah ehl ve ailesinin kendisine ağlamasından dolayı kâfirin azabım artırır" buyurdu. Ve Âişe devamla: Size Kur'ân kâfidir. "Günahkâr hiçbir nefs, diğerinin (günâh) yükünü taşımaz" (ei-En'âm: 164) dedi.
İbn Abbâs, Âişe'nin bu sözlerini naklettikten sonra: Hakikat su: Güldüren de, ağlatan da Allah'tır" (en-Necm: 43) dedi.
İbnu Ebî Muleyke: Allah'a yemîn ederim ki, İbnu Umer bundan sonra birşey söylemedi, demiştir [88].

48-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), ailesi başında ağlaşmakta olan bir Yahûdî karısının (mezarı) yanından geçmişti de: "Bunlar ölüleri üzerine ağlıyorlar. Hâlbuki ölü kabrinde azâb olunuyor" buyurdu [89].

49-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir:Umer vurulduğu zaman Suheyb: Vah kardeşim! diyerek ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Umer: Yâ Suheyb! Peygamber(S)'in "Şübhesiz ölü, dirinin ağlaması ile muhakkak azâb olunur" buyurduğunu bilmez misin? dedi [90].

33- Ölü Üzerine Feryadla Ağlamanın Mekruh Kılınması Babı

Ve Umer (R): "Kadınlara ilişmeyin; Ebû Süleyman'a ağlasınlar; başlarına toprak saçmadıkça yâhud feryâd (ve) figân etmedikçe" demiştir [91].
'en-Nak' ", başa toprak saçmak; "el-Laklaka" da, ağlarken çıkarılan sestir [92].

50..... el-Mugîre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Benim ağzımdan yalan söylemek, başka bir kimse ağzından yalan söylemek gibi değildir. Her kim bile bile benim ağzımdan yalan uydurursa ateşteki yerine hazırlansın".
el-Mugîre dedi ki: Ben yine Peygamber'den işittim: "Herhangi ölüye feryâd ve figânla ağlanırsa, kendisine yapılan buferyâd ve figân sebebiyle azâblandırıhr" buyuruyordu [93].

51- Bize Abdan tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Şu'be'den; o da Katâde'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da İbn Umer'den; o da babası Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan tahdîs etti. Peygamber (S): "Ölü, kendisine feryâd ve figânla ağlanması sebebiyle kabrinde azâb olunur" buyurmuştur [94].
Bu hadîsi rivayet etmekte Abdân'a Abdu'1-A'lâ mutâbaat etmiş ve şöyle demiştir: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe tahdîs edip şöyle dedi: Bize Katâde, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti [95].
Ve Âdem ibn Ebî Iyâs da Şu'be'den (bâb hadîsinin isnâdıyle) "Ölü, dirinin -yâhud kabîlenin- kendisine ağlaması sebebiyle azâb olunur" hadîsini söyledi [96].

34- Bab [97]

52-..... Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi:
Uhud günü babam şehîd edilip, burnu, kulakları, etrafı kesilmiş olarak getirildi ve nihayet Rasûlullah'ın önüne konuldu. Üzeri bir bezle örtülmüş hâldeydi. Ben babamın üstünden örtüsünü açmak isteyerek yanma vardım. Akrabalarım beni bundan nehyettiler. Sonra bir daha açmak üzere vardım. Yine kabîlem beni nehyettiler. Bu defa Rasülullah emir buyurdu da, örtü kaldırılıp açıldı. Bu sırada bir kadın çığlığı işitti ve:
— "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Oradakiler:
— Amr'ın kızıdır, yâhud Amr'ın kızkardeşidir, diye cevâb verdiler.
Rasülullah:
— "Bu kadın niçin ağlıyor?" Yâhud da: "Ağlamasın! Çünkü o azız şehidi melekler, cenazesi kaldırılıncaya kadar kanatlarıyla gölgelemekte devam ettiler" buyurdu [98].

35- Bab: 'Yakalar yırtan bizden değildir"

53-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
"(Ölüler için) avuç içi ile yanaklarım döven, yakalarını yırtan ve Câ-hiliyyet çağırışı ileferyâd (ve) figân eden kimse bizden değildir" buyurdu [99].

36- Bab: Peygamber (S), Sa'd İbn Havle'ye Mersiye Edip Hüznünü Açıklamıştır [100]

54-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Veda Haccı yılında Mekke'de tutulduğum şiddetli bir hastalığımda Rasülullah bana hasta ziyareti yapıyordu. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki hastalık şu şiddetli dereceye ulaşmıştır. Ben mal sahibi bir kimseyim. Bana yalnız bir tek kızdan başkası mîrâsçı olmayacak. Buna göre malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.
Rasülullah:
— "Hayır, sadaka yapma" buyurdu.
— Yansını sadaka yapayım mı? dedim. ,M Rasûlullah yine:
— "Hayır, sadaka yapma" dedi. Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Üçte bir (sadaka yap). Üçte bir de büyüktür yâhud çoktur. Senin mirasçılarını zengin bırakman, muhtaç ve halka el açar halde fakır bırakmandan daha hayırlıdır. Ey Sa'd! Sen Allah rızâsını isteyerek harcayacağın herbir nafakadan muhakkak ücret alacaksın. Hattâ yemek yerken eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan dolayı da ecre nail olacaksın".
Yine ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımın arkasında geriye mi bırakılacağım? diye sordum.
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Sen geri bırakılmıyacaksın. (Şayet burada kalır da) sâlih amel işlersen, elbette onunla derecen artacak, merteben de yükselecektir. Sonra zannediyorum ki, sen uzun zaman yaşatılacaksın. Hattâ senden bir takım kavimler faydalanacak; diğer bir takımları da senden dolayı zarara uğrayacaklardır. Yâ Allah! Sahâbîlerimin hicretlerini tamamla, onları topukları üzerinde ters çevirme!"
Lâkin hâli üzüntülü olan Sa'd ibn Havle'dir. Rasûlullah (S) ona, Mekke'de ölmüş olmasından dolayı şefaat edip, üzülmektedir[101].

37- Musibet Sırasında Saç Yolmanın Nehyedilmesi Babı

55-.....Bana Ebû Musa'nın oğlu Ebû Burde tahdîs edip şöyle dedi: (Bir kerre babam) Ebû Mûsâ şiddetli bir hastalıkla hastalanmıştı. Bu sırada başı ailesinden bir kadının kucağında olduğu hâlde bayılmıştı. Bunun üzerine kadın ağlamağa

başladı. Fakat Ebû Mûsâ, kadının bu ağlamasını men' etmeye muktedir olamamıştı. Ebû Mûsâ bu baygınlıktan açıhnca şöyle dedi: Rasûlullah'm hoşlanmayıp uzak bulunduğu kimselerden ben de uzağımdır. Şübhesiz Rasûlullah (S) musîbet zamanında sayha eden, saçını yolan ve elbisesini yırtan kadınlardan uzak bulunmuştur [102].

38- Bab: 'Yanaklara vuran bizden değildir'

56-.....Abdullah ibn Mes'ûd'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yanakları döven, yakalan yırtan ve Câhiliyyet çağırış bağır işiyle fery ad eden kimseler bizden değildir" [103].

39- Muşibet Sırasında Cahiliyyet Çağırışının ve Vaveyla Etmenin Nehyolunması Babı

57-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Yanakları döven, yakaları yırtan ve Câhiliyyet çağırışı ile bağırıp çağıran bizden değildir" buyurdu [104].

40- Bir Musibet Sırasında Oturan ve Kendisinde Hüzün Farkedilen Kimse Babı [105]

58-.....Bana Amre bintu Abdirrahmân haber verip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber'e (Mûte şehîdle-ri) Zeyd ibn Hârise'nin, Ca'fer'in, Abdullah ibn Revâha'nın şehîdlik haberi geldiği zaman, Peygamber (mescidde) oturmuştu. Yüzünde hüzün ve keder eseri fark ediliyordu. Ben de kapının Rasûlullah'ın görülebileceği bir aralığından, yânı kapının yarığından kendisine bakıyordum. Bu sırada Rasûlullah'a bir adam geldi ve:
— Ca'fer'in kadınları, dedi ve onların ağlaştıklarım söyledi. Rasûlullah (S) o kimseye kadınları bu çığlıktan men' etmesini emretti. O adam gitti. Sonra ikinci defa Rasûlullah'a geldi ve kadınların kendisine itaat etmediklerini haber verdi. Rasûlullah yine:
— "Kadınları nehyet!" buyurdu. O adam üçüncü defa geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi kadınlar bize galebe ettiler, dedi. (Râvî Amre dedi ki:) Âişe: Rasûlullah o adama: "Bu kadınların ağızlarına toprak saç" buyurdu, dedi.
Âişe dedi ki: Ben de o adama: Allah senin burnunu topraklasın, yânı Allah seni zelîl etsin. Sen ne Rasûlullah'ın sana verdiği emri yerine getirdin, ne de hüzün ve keder içinde bulunan Rasûlullah'i kendi hâlinde bıraktın! dedim.

59-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Maûne kuyusunda yetmiş kadar kurrâ şehîd edildiği zaman bir ay kunût yaptı (ve müşrikler aleyhine duâ etti). Ben Rasûhıllah'ın o zamandan daha şiddetli bir hüzünle üzüldüğünü asla görmedim [106].

41- Musibet Sırasında Kederini Açığa Vurmayan Kimse Babı [107]

Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî de: "el-Cezau", kötü söz söylemek ve kötü zannda bulunmaktır, dedi [108].
Ya'kûb Peygamber de:
"Ben kederimi, mahzunluğumu yalnız Allah'a şikâyet ediyorum..." dedi (Yusuf: 84) [109]

60-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha haber verdi. O, Enes ibn Mâ-lik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha'nm hasta olan bir oğlu vardı. Enes dedi ki: Bu çocuk Ebû Talha evden dışarıda bulunduğu bir sırada öldü. Karısı Ümmü Süleym, çocuğun öldüğünü görünce bir şey hazırladı (yâni çocuğu yıkadı, kefenledi) ve çocuğu kokuladı da evin bir tarafına koydu. Ebû Talha geldiğinde: Oğlan nasıldır? diye sordu. Ümmü Süleym: Çocuğun nefsi sâkinleşti. İstirahat etmiş olmasını ümîd ederim, dedi. Ebû Talha, kadın doğru söylüyor sandı ve yattı (yânî eşi ile birleşti). Sabah olunca yıkandı. Dışarı çıkmak istediğinde Ümmü Süleym, Ebû Talha'ya çocuğun öldüğünü bildirdi. Ebû Talha mescide gidip, Peygamber ile namaz kıldı. Sonra da bu karı koca arasında o gece olup bitenleri Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Allah'ın sizlere, bu geceniz hakkında bereketler ihsan etmesini dilerim" diye duâ etti [110].
Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Ensâr'dan (Ibâye ibnu Rıfâa isminde) bir kimse: Ben Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in dokuz çocuklarını gördüm, bunların hepsi de Kur'ân okurdu, dedi [111]..

42- "Sabr, musibetin birinci darbesi sırasındadır" Babı

Ve Umer (R) şöyle demiştir:
Şunlar ne güzel iki denk ve ne güzel ilâvedir.
"Onlar kendilerine bir musibet geldiği zaman 'Biz Allahhn mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz' derler. İşte onlar; Rabb lerinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirilenlerdir"
(el-Bakara: 156-157) [112].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Hem sabr (ve sebat) ile hem de namaz ile (A Hah 'tan) yardım isteyin. Şübhesiz bu elbette büyük bir şeydir.
Ancak Allah'a karşı yüksek saygı gösterenler üzerinde öyle değildir" (el-Bakara: 45) [113].

61-.....Bize Şu'be, Sabit el-Bunânî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn MâIik(R)'ten işittim; Peygamber (S) "(Gerçek) sabr, musibetin ilk darbesi sırasında (katlanıp dayanmak) buyurmuştur [114].

43- Peygamber(S)'in: "(Yâ İbrahim!) Bizler senin ayrılığın sebebiyle çok kederliyiz" Kavli Babı

Ve İbn Umer (R) Peygamber(S)'den olmak üzere: "Göz ağlar ve kalb mahzun olur'* demiştir [115].

62-.....Bize Kurayş -ki o İbnuHayyân'dır-,Sâbit el-Bunânî'den tahdîs etti. Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah ile demirci bir san'atkâr olan Ebû Seyf in yanına girdik. Ebû Seyf, (Peygam-ber'in çocuğu) İbrahim'in süt babası idi. Rasûlullah, İbrahim'i aldı, onu öptü ve kokladi. Bundan sonra bir kerre daha Ebû Seyf in evine gittik. Bu defa İbrâhîm can veriyordu. Rasûlullah'ın iki gözü yaş dökmeye başladı. Bunun üzerine Abdurrahmân ibn Avf:
— Yâ Rasûlallah! Halk musibet zamanında sabr etmeyebilir; fakat sen de mi? diye taaccüb ifâde etti.
Rasûlullah:
— "Ey Avf oğlu! Bu halet, bir rahmet ve şefekattir" buyurdu. Sonra bu göz yaşını diğer bir gözyaşı ta'kîb etti. Bu defa da Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz göz ağlar, kalb de mahzun olur. Biz ise, Rabb'i-mizin razı olacağı sözden başka söz söylemeyiz. Yâ İbrahim! Bizler senin ayrılığınla pek mahzun ve kederliyiz" buyurdu [116].
Bu hadîsi Mûsâ ibn Ismâîl, Süleyman ibnu'l-Mugîre'den; o da
Sabit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmiştir [117].

44- Hasta Yanında Ağlamak Babı

63-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ubâde bir kerre kendisine arız olan bir hastalıktan dolayı rahatsız oldu. Peygamber (S), Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas ve Abdullah ibn Mes'ûd ile birlikte Sa'd'e hasta ziyaretine geldiler. Peygamber, Sa'd'in yanına girdiği zaman, onu ailesi halkı tarafından çepçevre kuşatılmış bir hâlde buldu. Rasûlullah:
— "Sa'd öldü mü?" diye sordu
Oradakiler:
— Hayır yâ Rasûlallah, ölmedi, dediler.
Peygamber duygulanıp ağladı. Topluluk Peygamber'in ağladığını görünce, onlar da ağladılar [118]. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "İşitmez misiniz? Şübhesiz ki, Allah gözyaşı ile ve iç üzüntüsü ile azâb etmez. Lâkin -diline işaret ederek- işte bunun yüzünden ya azâb eder, yâhûd da merhamet eyler. Ve şübhesiz ölü, ailesinin kendisine (nehyedilmiş bir ağlayışla) ağlamasından dolayı azâb olunur" buyurdu [119].
Umer (R) de (Câhiliyyet âdeti üzere) ağlandığında sopa ile döver, çakıl taşları atar ve toprak saçardı [120].

45- Feryad (ve) Fiğan Etmenin ve (Yüksek Sesle) Ağlamanın Nehyedilmesi ve Bu Fiillerden Men' Edilmesi » Babı

64-.....Bize Yahya ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân kızı Amre haber verip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Zeyd ibn Harise, Ca'fer ve Abdullah ibn Revâha'nın ölüm haberleri geldiği zaman Peygamber (S) mescidde oturdu. Kendisinde hüzün fark ediliyordu. Ben de kapının (görülebilecek) aralığından Peygamberce bakıyordum. Bu sırada kendisine bir kimse geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Ca'fer'in kadınları, dedi ve onların (çığlıkla) ağlayışlarım zikretti. Rasûlullah da o kimseye kadınları bu çığlıktan nehyetmesini emretti. O adam da gitti. Sonra geldi de: Onları neh-yettim, dedi, ve kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Peygamber ikinci defa ona kadınları nehyetmesini emretti. O zât tekrar gitti. Sonra geldi ve:
— Vallahi kadınlar bana -yâhud bize- galebe ettiler, dedi. Şekk, râvî Muhammed ibn Havşeb'dendir. (Amre dedi ki:) Âişe: Peygamber (S) o adama: "Bu kadınların ağızlarına toprak saç" buyurdu, dedi. (Âişe dedi ki:) Ben de o adama: Allah senin burnunu toprağa sürsün (yânî seni zelîl kılsın)! Vallahi sen ne Rasûlullah'ın verdiği emri. yaptın, ne de (hüzün ve keder içinde bulunan) Rasûlul-lah'ı kendi hâlinde bıraktın, dedim [121].

65-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), biz kadınlardan İslâm üzerine bey'at aldığı sırada ölüye feryâd ve çığlıkla ağlamıyacağımıza dâir de söz almıştı [122]. Beş kadından başka bizden hiçbir kadın (o zaman) ahdine vefa etmedi. Ahdini yerine getiren beş kadın: Ümmü Süleym, Ümmü'1-Aiâ, Mufiz'ın karısı olan Ebû Sebre kızı, ve daha iki kadındır. Yâhud Ebû Sebre kızı üe Muâz'ın karısı ve diğer bir kadın [123].

46- Cenaze İçin Ayağa Kalkmak Babı

66-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den; o da Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti. Peygamber (S): "Sizler cenaze gördüğünüzde, cenaze sizi geride bırakıncaya kadar ayağa kalkınız" buyurmuştur [124].

Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Salim, babasından haber verdi. Babası Abdullah ibn Umer: Bize Âmir ibn Rabîa, Peygamber'den haber verdi, demiştir [125].
el-Humeydî Ebû Bekr Abdullah el-Mekkî, Sufyân ibn Uyeyne'den yaptığı rivayetinde: ' 'Cenaze sizi geride bırakıncaya yâhud cenaze yere konuluncaya kadar ayakta durunuz" fıkrasını ziyâde etmiştir [126].

47- Bab: Cenaze İçin Ayağa Kalktığında İnsan Ne Zaman Oturur? [127]

67-.....Bize el-Leys ibn Sa'd, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den; o da Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin herhangi biriniz bir cenaze gördüğünde, cenazenin beraberinde yürüyücü değilse, cenazeyi arkada bırakıncaya kadar, yâhud cenaze onu geride bırakıncaya kadar; yâhud cenaze o kimseyi arkada bırakmazdan evvel cenaze yere indirilinceye kadar ayağa kalksın" [128].

68-.....Keysân şöyle demiştir: Biz bir cenazede bulunduk. Ebû Hureyre, Mervân'ın elini tuttu. Cenaze yere konulmazdan evvel ikisi oturdular. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî gelip Mervân'ın elinden tuttu ve:
— Ayağa kalk! Yemin olsun şu adam (yânı Ebû Hureyre), Pey-gamber'in bizleri cenaze omuzlardan yere indirilmedikçe oturmadan nehyettiğini kat'î olarak bilmektedir, dedi.
Bu söz üzerine Ebû Hureyre de:
— Ebû Saîd doğru söyledi, dedi [129].

48- "Bir Cenaze Ardından Giden Kimse, O Cenaze Erkeklerin Omuzlarından İndirilip Konuluncaya Kadar Oturmaz, Eğer Bundan Önce Oturursa Kalkmakla Emredilir" Babı

69-.....Bize Yahya ibn Ebî Kesîr, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Bir cenaze gördüğünüz zaman hemen ayağa kalkınız. Cenazenin ardından giden kimse ise, cenaze konuluncaya kadar oturmasın" buyurmuştur [130].

49- Bir Yahudi Cenazesi İçin Ayağa Kalkan Kimse Babı

70-.....Câbir ibn Abdillah şöyle demiştir: Bir kerre yanımızdan bir cenaze geçmişti. Peygamber (S) hemen o cenaze için ayağa kalktı. Biz de ona uyarak ayağa kalktık ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik.
— "Bir cenaze gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız" buyurdu [131].

71-.....Bize Amr ibnu Murre tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle dedi: Sehl ibn Huneyf ile Kays ibn Sa'd, Kaadisiyye mevkiinde oturuyorlardı. Ora halkı bunların yanından bir cenaze geçirdiler. Sehl ile Kays hemen ayağa kalk-tılar. Kendilerine: Bu cenaze, bu arazîlerin halkından, yânî zimmet ehlindendir, denildi. Bunun üzerine Sehl ile Kays:
— Peygamber(S)'in yanından bir Yahûdî cenazesi geçmişti de Peygamber hemen ayağa kalkmıştı. Bunun üzerine Peygamber'e de: Bu bir Yahûdî cenâzesidir, denilmişti de Peygamber (S): "Bu da (yaşayıp ölen) bir insan değil mi?" diye cevâb vermişti, demişlerdir [132].
Ve Ebû Hamze Muhammed ibn Meymün, el-A'meş'ten; o da Amr'dan; o da İbn Ebî Leylâ'dan söyledi. îbn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Ben Kays ile Sehl'in beraberinde idim. Bunlar: Biz Peygam-ber'in beraberinde idik... dediler [133].
Zekeriyyâ ibn Ebî Zaide de Şa'bî'den; o da İbn Ebî Leylâ'dan söyledi ki, o Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr el-Ensârî ile Kays ibn Sa'd; her ikisi de cenaze için ayağakalkarlardı, demiştir [134].

50- Cenazeyi Kadınların Değil de Erkeklerin Taşıması Babı

72-..... Keysân, EbûSaîd el-Hudrî'den işitti ki, Rasûiullah (S) şöyle buyurmuştur: "Cenaze (tâbuta) konulup erkekler omuzları üzerine yüklendikleri zaman, eğer o cenaze iyi bir kişi ise: 'Beni (sevabıma) ulaşdınmz' der. Eğer o cenaze iyi olmayan bir kişi ise: 'Eyvah! Bu cenaze ile nereye gidiyor sunuz?' diyeferyâd eder. Cenazenin bu feryadını (gafil) insandan başka her varlık işitir. İnsan bu sayhayı işit-seydi, muhakkak düşer bayılırdı" [135].

51- Cenazeyi Yolcu Edip Taşımakta Sür'at Edilmesi Babı

Ve Enes ibn Mâlik (R): "Sizler, ölüyü, yerine ulaştırmak için beraberinde gidenlersiniz. Onun için cenazenin önünde, arkasında, sağında solunda yürüyünüz" demiştir [136].
Enes'ten başkası da: "Cenazeye yakın gidiniz" demiştir [137].

73-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz şu gelecek hadîsi ez-Zuhrî'den ezberledik; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cenazeyi sür'atlice naklediniz. Eğer bu ölü iyi bir kişi ise, bu bir hayr-dır. Onu (bir an evvel kabirdeki) hayr ve sevabına ulaştırmış olursunuz. Eğer bu cenaze iyi bir kişi

değilse, bu da bir şerrdir. Onu omuzlarınızdan (çabuk) indirip korsunuz" [138].

52- Ölünün Tabut Üzerinde İken "Beni Yerime Ulaştırınız!" Kavli Babı

74-.....Keysân, Ebû Saîd Hudrî'den işitmiştir. O şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle der iûi:"Cenâze tâbuta konulduğu ve erkekler onu omuzlan üzerine yüklendikleri zaman, eğer o cenaze iyi bir kişi idiyse; 'Beni (sevabıma) ulaştırınız' der; ve eğer o cenaze iyi olmayan bir kişi idiyse, cenaze ahâlîsine hitaben: 'Bu cenazeye yazıklar olsun! Onu nereye götürüyorlar?' diye feryâd eder. Cenazenin bu feryadını insandan başka herşey işitir. İnsan bunu işitseydi, muhakkak düşer bayılırdı" [139].

53-Cenaze Namazında İmamın Arkasında İki Yahud Üç Sıra Saff Olan Kimse Babı

75-.....Câbir ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S-Habeş hükümdarı olan) Necâşî üzerine cenaze namazı kıldırdı. Ben ikinci yâhud üçüncü saffta bulundum, demiştir [140].

54- Cenaze Namazında Cenazeye Karşı Sıra İle Dizilmiş Safflar Babı

76-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Necâşî'nin ölüm haberini sahâbîierine ulaştırdı. Sonra (namaz kıldırmak üzere) kendisi öne geçti, sahâbîler O'nun arkasında dizi dizi sıralanıp saff oldular. Akabinde Peygamber dört tekbîr aldı [141].

77-.....Bize Süleyman eş-Şeybânî, eş-Şa'bî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: BanaPeygamber'in yanında hazır bulunmuş olan bir kimse haber verdi. Peygamber (S) bir defa kenarda kalmış bir kabre gelip, kabr üzerine sahâbîleri saff saff dizmiş ve dört tekbîr alarak cenaze namazı kıldırmıştır. (Süleyman eş-Şeybânî dedi ki:) Ben eş-Şa'bî'ye hitaben: Bu hadîsi sana kim (yânî hangi sahâbî) tahdîs etti? diye sordum. eş-Şa'bî: İbnu Abbâs (R) diye cevâb verdi [142].

78-.....Bana Atâ ibn EbîRebâh haber verdi. O, Câbir ibn Abdil!ah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S): "Bu gür Habeş milletinden iyi bir adam ölmüştür, gelin de ona cenaze namazı kılın!" buyurdu. Câbir dedi ki: Biz dizilip saff olduk. Bizler dizi dizi safflar hâlinde iken Peygamber Necâşî üzerine cenaze namazı kıldırdı.
Ebû'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim, Câbir'den söyledi. Câbir: (Peygamber Necâşî'ye cenaze namazı kıldığı zaman) ben ikinci saffta idim, demiştir [143].

55- Cenazeler Üzerinde Kılınan Namazlarda Erkeklerin Beraberinde Çocukların Da Saff Tutmaları Babı

79-......Bize Süleyman eş-Şeybânî, Âmir eş-Şa'bî'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) geceleyin içine cenaze gömülmüş olan bir kabre uğradı. Orada bulunan cenaze sâhiblerine:
— "Bu cenaze ne zaman gömüldü?" diye sordu. Onlar da:
— Geçen gece (yânı dünkü günün gecesinde), diye cevâb verdiler.
(Peygamber bu ölüyü hastalığı sırasında ziyaret etmiş bulunduğundan) cenaze sâhiblerine:
— "Bana niçin haber vermediniz?" diye serzeniş etti. Onlar:
— Biz onu gecenin karanlığında gömdük; sizi o vakitte uyandırmak istemedik, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah namaza dikeldi. Biz de arkasında saff bağladık. İbn Abbâs dedi ki: Ben de bu saffların içinde bulundum. Rasûluliah bu gömülü olan ölüye namaz kıldı [144].

56- Cenazenin Üzerine Namaz Kılmanın Kaanunlaştırılması Babı [145]

Peygamber (S): "Cenaze üzerine namaz kılan kimse..." buyurdu.
Ve yine: "Arkadaşınız üzerine namaz kılınız" buyurdu. Ve yine:
"Necâşî üzerine namaz kılınız" buyurdu. Peygamber bu sözleriyle, içinde rükû* ve sucûd bulunmayan, kelâm da edilmeyen; fakat içinde ölüye duâ edilen, tekbîr alma ve selâm verme bulunan bu husûsî duruşa namaz ismi vermiştir [146].
Ve İbn Umer, cenaze namazını ancak temiz olarak kılardı ve o, cenaze namazını güneşin doğuşu ve batışı sırasında kılmaz ve tekbîr alışta iki elini yukarı kaldırır idi [147].
Ve Hasen Basrî: Zamanlarına yetiştiğim (sahâbî ve tabiîden olan) insanlar, cenazeleri üzerine kılınacak namazda imamete en ziyâde lâyık gördükleri kimseler, farz namazlarında imamlığına razı oldukları kimselerdi, demiştir [148].
Keza: Bayram günü namazında abdesti bozulan yâhud cenaze namazı kılınacağı sırada abdesti olmayan kimse, su arar da teyemmüm etmez [149].
Ve yine Hasen Basrî; Bir kimse cenaze namazına cemâat namaz kılarken ulaşırsa, cemâatle beraber bir tekbîr alarak namaza girer, demiştir [150]. Saîd ibn Müseyyeb de:
Erkek kişi, cenaze namazında gecede gündüzde, seferde hazarda musâvî olarak dört tekbîr alır, demiştir [151].
Enes ibr. Mâlik de: Birinci tekbîr namaza başlama tekbîridir, demiştir [152].
Ve Yüce Allah ' 'Onlardan hiçbir kimse üzerine ebedî salât etme. Kabrinin başında da durma..." (et-Tevbe: 85) buyurdu, yânî buna "Salât" ismini verdi [153].

Ve bu cenazeye yapılan salâtta diğer namazlar gibi safflar da, imâm da mevcûddur [154].
80-.....Şa'bî şöyle demiştir: Bana, Peygamberiniz ile beraber yolu yalnız bir kabre uğrayan bir zât haber verdi. O zât: Peygamber (S) bize imâm oldu; biz de O'nun arkasında saff bağladık, dedi. Süleyman Şeybânî dedi ki: Biz eş-Şa'bî'ye: Yâ Ebâ Amr! Bunu sana tahdîs eden sahâbî kimdir? dedik. eş-Şa'bî: îbnu Abbâs(R)'tır, diye cevâb verdi[155].

57- Cenazelerin Beraberinde Gitmenin Fazileti Babı [156]

Ve Zeyd ibn Sabit (R-45): Cenaze namazını kılınca, üzerindeki cenazeye ittibâ borcunu ödemiş olursun, demiştir[157].
Humeyd ibn Hilâl de: Biz cenaze namazı üzerine geri
dönmek için cenaze sahihlerinden izin almak bilmiyoruz, lâkin cenaze namazını kıldıktan sonra geri
dönen için bir kîrât sevâb vardır, demiştir [158].

81-.....Bize Cerîr ibnu Hazım tahdîs edip şöyle dedi: Ben Nâfi'den işittim, şöyle diyordu: İbnujUmer'e:
— Ebû Hureyre, cenazenin beraberinde giden kimse için bir kîrât ecir vardır diyor, denildi.
İbn Umer:
— Ebû Hureyre bize (hadîs rivayet etmeyi) çoğalttı, dedi. Fakat Âişe, Ebû Hureyre'yi tasdîk etti ve:
— Ebû Hureyre'nin söylemekte olduğu hadîsi ben de Rasûltfl-lah'tan işittim, dedi.

Bunun üzerine Abdullah ibn Umer:
— Yemîn olsun ki, biz pek çok kîrâtlardaki sevabı almakta kusur ettik, dedi.
(Buhârî dedi ki:) "Farrattu" "Allah'ın emrinden zayi' ettim" demektir [159].

58- Cenaze Gömülünceye Kadar Bekleyen Kimse Babı

82- Bize Abdullah ibnu Mesleme tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Ebî Zi'b'in huzurunda okudum. O da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da babası Ebû Saîd Keysân'dan. O, Ebû Hureyre'-den sormuş; Ebû Hureyre de: Ben Peygamber(S)'den işittim, demiştir.
H ve bana Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti: Bize Hişâm tahdîs etti: Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) buyurdu ki...
Bize Ahmed ibnu Şebîb ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Şebîb ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd tahdîs etti. İbnu Şihâb dedi ki: Ve bana Abdurrahmân el-A'rac tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir[160]: Rasûlullah (S): "Cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar hazır bulunan kimseye bir kîrât vardır. Cenaze gömülünceye kadar hazır bulunan kimse için ise iki kîrât sevâb olur" buyurdu. İki kîrât nedir? denildi. Rasûlullah: "İki büyük dağ gibidir" buyurdu [161].

59- Cenazeler Üzerine Kılınan Namazlarda Çocuklarında Da İnsanların Beraberinde Cenaze Namazı Kılmaları Babı [162]

83-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kabre geldi. Orada bulunanlar: Bu cenaze dünkü günün gecesinde gömüldü dediler. İbn Abbâs bu kelimeyi dufine yâhud dufinet şeklinde ter-dîdli söylemiştir. İbn Abbâs: Biz Rasûlullah'ın arkasında saff olduk, sonra Rasûlullah o gömülü cenaze üzerine namaz kıldırdı, dedi [163].

60- Cenazeler Üzerine Kılınacak Namazların (Bunun İçin Ayrılmış Musallada) Namazgahta ve Mescidde Kılınması Babı

84-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize Habeşler'in meliki olan Necâşî'nin ölüm haberini, Öldüğü gün bildirdi ve: "Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret isteyin" buyurdu.
Ve İbn Şihâb'dan: O şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Peygamber'in onları namazgahta saff yapıp Necâşî üzerine dört tekbîr aldığını söylemiştir [164].

85- Bize îbrâhîm ibnı'İ-Munzir tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Damre tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti. Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Yahudiler kendilerinden zina etmiş olan bir erkek ile bir kadını Peygamber'e getirdiler. Peygamber bu.zinâcılann taşlanmasını emretti. Bunun üzerine ikisi de
mescidin yanında cenazelerin konulduğu yere yakın bir mekânda taşla Öldürüldüler [165].

61- Kabirler Üzerinde Mescidler Edinmenin Mekruh Kılınması Babı

Alî ibn Ebî Tâlib'in torunu olan el-Hasen ibnu'l-Hasen (97) vefat ettiğinde, eşi ve yine Alî'nin torunu olan Fâtıma bintu'l-Hüseyin (110), kocasının kabri üzerine bir sene kadar bir kubbe kurmuştu [166]. Sonra bu kubbe kaldırıldı. O sırada Fâtıma ve yanında bulunanlar bir sayha işittiler. Sayha sahibi:
— Düşün bak! Bu musîbet-zedeîer kaybettiklerim buldular mı? diye soruyordu.

Diğer bir sayha sahibi de bu suâle:
— Hayır, onlar ümîdlerini kestiler de döndüler, dîye cevâb vermişti [167].

86-.....Urve'den;odaÂişe(R)'dentahdîsetti. Peygamber (S) âhirete göç ettiği hastalığında: "Allah Yahûdîler'i ve Hrısüyanlar'ı rahmetinden uzak kılsın. Bunlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler" buyurmuştur [168]. Âişe: Böyle bir endîşe olmasaydı sahâ-bîler, Rasûlullah'ın kabrini açık bırakırlardı. Lâkin ben onun mescid edinilmesinden korkarım, demiştir [169].

62- Lohusalığı İçinde Öldüğünde Lohusa Kadının Üzerine Cenaze Namazı Kılınışı Babı

87-.....Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Ben.lohûsahğından dolayı vefat eden bir kadın üzerine Peygamber'in arkasında cenaze namazı kıldım. Peygamber (S), o kadının cenazesinin karşısında tam ortasına doğru ayakta durdu [170].

63- Bab: Cenaze Namazını Kıldıracak Kimse, Kadın ve Erkek Cenazesinin Neresine Doğru Dikelir? [171]

88-.....Bize Semure ibnu Cundeb (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben nifâs müddeti içinde ölmüş bir kadına Peygamber(S)'in arkasında cenaze namazı kıldım. Peygamber cenazenin karşısında ve ortasına doğru ayakta durdu [172].

64- Cenaze Üzerine Kılınan Namazda Dört Tekbir Alınması Babı

Ve Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir:
Enes (R) bizlere cenaze namazı kıldırdı da bunda üç defa tekbîr aldı, sonra selâm verdi. Akabinde bu husus kendisine söylendi. Bunun üzerine hemen kıbleye yöneldi, sonra dördüncü tekbîri aldı, sonra da selâm verdi [173].

89-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), vefat etmiş olduğu gün içinde Necâşî'nin ölümünü bildirdi. Ve sahâbîleri musallaya çıkardı, onları sıralayıp saff yaptı ve Necâşî üzerine dört defa tekbîr aldı.

90-.....Bize Saîd ibnu Mînâ, Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ashame en-Necâşî üzerine dört defa tekbîr almıştır. Ve Yezîd ibn Hârûn ile Abdussamed, Selîm'den yaptıkları rivayette "Ashame" demişlerdir [174].
Ve bu hadîsi rivayet etmekte Abdussamed ibnu Abdilvâris, Yezîd ibn Harun'a mutâbaat etmiştir [175].

65- Cenaze Üzerine Kılınan Namazda Fâtihatu'1-Kitâb Sûresini Okuma (nın meşruluğu) Babı

ef-Hasenu'1-Basrî de: Çocuk üzerine cenaze namazı kıldıracak olan kimse Fâtihatu'I-Kitâb'ı okur, sonra da "Allahumme'c'alhu lenâ faratan ve selefen ve ecran (Yâ Allah, bu çocuğu -cennette- bizim için karşılayıcı, teşrîfâtçı ve âhiret armağanı kıl) diye duâ eder, demiştir [176].

91- Bize Muhammed ibn Beşşâr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Gun-der tahdîs edip şöyle dedi. Bize Şu'be, Sa'd ibn İbrahim'den; o da Talha ibn Abdiîlah'tan tahdîs etti. Talha: Ben İbn Abbâs'ın arkasında cenaze namazı kıldım, demiştir.
Ve bize Muhammed ibnu Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Suf-yân es-Sevrî, Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da Talha ibn Abdillah ibn Avf -tan haber verdi. Talha: Ben İbn Abbâs'ın arkasında cenaze üzerine namaz kıldım; bu namazda îbn Abbâs Fâtihatu'I-Kitâb'ı okudu da: Cenaze namazında Fâtihatu'I-Kitâb okumak bir sünnet olduğunu bilsinler dedis demiştir [177].

66- Ölü Gömüldükten Sonra Kabir Üzerine Cenaze Namazı Kılınması Babı

92-..... Ben eş-Şa'bî'den işittim, şöyle dedi: Bana, Peygamber(S)'in beraberinde, kenarda kalmış bir kabre uğrayan kimse haber verdi. Peygamber onlara imâm olmuş, onlar da Peygamber'in arkasında o mezar üzerine cenaze namazı kılmışlardır. (Süleyman eş-Şeybânî dedi ki:) Ben eş-Şa'bî'ye hitaben: Yâ Ebâ Amr, bu hadîsi sana tahdîs eden (sahâbî) kimdir? dedim. eş-Şa'bî: Abdullah ibn Ab-bâs(R)'tır, dedi [178].

93-.....(Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir): Bir zencî adam yâhud zencî kadın mescidi süpürür idi[179]. Günün birinde vefat etti. Fakat Peygamber onun ölümünü bilmemişti. Bir gün Peygamber o zâtı andı da: "Bu insan ne yaptı?" diye sordu. Sahâbîler: O öldü yâ Ra-sûlallah, dediler. Rasûlullah: "Bana (vefatını) haber vermeli değil miydiniz?" buyurdu. Sahâbîler: O şöyle şöyle oldu diye, onun kıssasını zikrettiler. Râvî dedi ki: Sahâbîler bu sözleriyle o zâtın sânını horla-dılar (onu küçük ve ehemmiyetsiz gördüler). Rasûlullah: "Haydin onun kabrini bana gösteriniz" buyurdu. Akabinde onun kabrine vardı ve üzerine namaz kıldı [180].

67- Bab: Ölü, (Dirilerin) Ayakkabılarının Sesini İşitir

94-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Kul kabrine konulduğu ve sahihleri geri dönüp gittikleri zaman -ki ölü bunlar yürürken ayakkabılarının sesini muhakkak işitir- ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona:

— Şu Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin? diye sorarlar.
O mü'min kul:
— O'nun Allah'ın kulu veRasûlüolduğunaşehâdetederim, der. Bunun üzerine melekler tarafından:
— Ey mü'min, cehennemdeki yerine bak. Allah bu azâb yerini senin için cennetten bir makaama tebdil eyledi, denilir".
Peygamber (S): "O mü'min, cehennem ve cennettekUki makaa-mini birden görür" buyurmuştur.
"Fakat kâfir veyâhud münafık olan ölü (meleklerin suâline):
— Muhammed hakkında bir şey bilmiyorum. İnsanların O'na diyegeldikleri bir sözü (işitir), ben de onlara uyup söylerdim, diye ce-vâb verir.
Bu iki melek tarafından o kâfir veya munâfıka:
— Hay sen anlamaz ve uymaz olaydın! denilir.
Sonra bu kâfir veya munâfıkın iki kulağı arasına demirden bir topuzla vurulur. O topuzu yiyince kâfir veya münafık şiddetli birferyâd ile bağırır ki, bu feryadı ins ve cinnden başka, bu ölüye yakın olan her şey işitir" [181].

68- El-Arzu'l Mukaddese'de Yahud Onun Gibi Mukaddes Olan Diğer Yerlerde Gömülmeyi Arzu Eden Kimse Babı [182]

95-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ölüm meleği Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek Musa'ya gelince, Mûsâ, meleğe bir tokat vurdu. Melek Rabb'ına döndü ve:
— Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin, dedi.
Allah, meleğe gözünü (yâhud eski kudret ve metanetini) iade etti ve tekrar Musa'ya dön de ona: Elini bir öküzün sırtına koymasını ve elinin örttüğü her bir kıla mukaabil bir yıl Ömür verileceğini söyle, dedi.
Mûsâ, bu ilâhî bahşişi duyunca:
— Yâ Rabbî! Bundan sonra ne olacak (ölecek miyim, yoksa daha yaşayacak mıyım)? diye sordu.
Allah:
— Sonra öleceksin, buyurdu. Mûsâ:
— Öyleyse ölüm şimdi gelsin, dedi de Allah'tan bir taş atımı mesafeye kadar kendisini Mukaddes Arz'a yaklaştırmasını (orada ölüp orada gömülmesini) diledi [183].
Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Eğer ben Musa'nın gömüldüğü yerde sizinle beraber bulunsaydım, onun yol kenarında olan ve kızıl bir kum tepesinin yanında bulunan kabrini muhakkak sizlere gösterirdim" buyurdu [184].

69- Cenazeyi Geceleyin Gömme Babı [185]

Ebû Bekr (R) de geceleyin gömülmüştür [186].

96-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin gömülmesinin ardından bir kimsenin mezarı üzerine cenaze na-mâzı kıldı. Bu namazda kendisi ve sahâbîleri ayakta durdular. Peygamber o kimse hakkında suâl sorup "Bu kimdir?" demişti de, oradakiier: Dünkü günün gecesinde gömülmüş olan Fulân kimsedir diye cevâb vermişlerdi. Bu cevâb akabinde hepsi birden o kabir üzerine cenaze namazı kıldılar [187].

70- Kabir Üzerine Mescid Kurulmasının Meni) Babı

97-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hasta olduğu zaman kadınlarından bâzısı Habeşistan'da gördükleri bir kiliseyi konuştular. Ona Mâriye (yânî Meryem Ana) Kilisesi deniyormuş. (Sonradan Peygamber'in kadınlarından olan) Ümmü Seleme ile Ümmü Habîbe (R) Habeşistan arazîsine gitmişlerdi[188]. Bu iki kadın o kilisenin güzelliğini ve içindeki suret ve timsâlleri zikrettiler. Bunun üzerine Peygamber başını yukarı kaldırdı da: "Onlar kendilerinden iyi bir kimse çıkıp da vefat ettiği zaman, onun kabri üzerine bir mescid bina ederler, sonra o binaya bu suretleri (yânî resimleri) yaparlar. İşte onlar Allah katında mahlûkaatın en şerlileridirler" buyurdu [189].

71- (Lahdine Yerleştirmek İçin) Kadının Kabrine Girecek Kimse Babı

98-.....Bize Fulayh ibnu Süleyman tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hilâl ibnu Alî tahdîs etti. Enes (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'in kızının cenazesinde hâzır bulunup, şuna şâhid olduk: Rasûlullah kabrin bir tarafına oturmuş hâldeydi. İki gözünün yaş dökmekte olduğunu gördüm. Rasûlullah: "İçinizde bu gece günâh işlememiş bir kimse var mı?" diye sordu. EbûTalha: Ben vanm, dedi. Rasûlullah: "Bu kızın kabri içine in" buyurdu. Râvî Enes dedi ki: Bu emir üzerine Ebû Talha, Rasûlullah'm tazmin kabrine indi ve o kız, lahdine yerleştirip gömdü [190].
Ebû Abdillah el-Buhârî-'Lİ-yakterifû" "(Kazanmaları için)" (el-En'am 113) ma'nasmadır.dedi [191].

72- Şehid Üzerine Namaz Babı [192]

99-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud şehîdlerinden ikişer kişiyi bir örtü (yânî bir kabir) içinde

birleştiriyordu. Sonra: "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye soruyordu. Bu çift şehîdlerden biri kendisine işaret edilince, onu kabirdeki lahdin içine önce koyuyordu. Ve sonra: "Ben bu mu~ câhidler üzerine (yânî hayâtlarım Allah yolunda feda ettiklerine) kıyamet günü bir şahidim" buyurdu ve bu şehîdlerin kendi kanları içinde, yıkanmadıkları ve üzerlerine namaz da kılınmadığı hâlde gömülmelerini emretti [193].

100-.....Ukbe ibn Âmir(R)'den (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) bir gün çıkıp Uhud şehîdlerine cenaze üzerine kıldığı namazı gibi namaz kıldı [194]. Sonra Medîne'ye dönüp minbere çıktı da: "Ben sizin için havuza ilk erişeniniz olacağım. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şehâdet ediciyim. Allah'a yemin ederim ki, ben şu anda (cennetteki) havuzumu muhakkak görmekteyim. Ve emîn olunuz ki, bana arz'ın hazînelerinin anahtarları -yâhud arz'ın anahtarları- verilmiştir. Vallahi ben, benden sonra sizin müşrikliğe döneceğinizden hiç korkmam. Lâkin ben sizin ihtiras ile Dünyâ hazîneleri hususunda birbirinizle nefsâniyet yarışına düşüp didişmenizden korkarım" buyurdu [195].

73- Bir Kabir İçinde İki ve Üç Kişinin Gömülmesi Babı

101-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) Uhud harbi şehîdlerinden iki kişiyi bir kabirde birleştiriyordu [196].

74- Şehidleri Yıkamayı Düşünmeyen Kimse Babı

102-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Onları, yânî Uhudşehîdlerini kendi kanları içinde gömünüz" buyurdu. Hâlbuki Peygamber onları yıkatmamıştı da [197].

75- Lahdin İçinde Öne Geçirilen Kimse Babı [198]

Kabir içindeki oyuğa îahd denilmesi, onun kabrin bir tarafındaki mey! olmasından dolayıdır. Her zulm edici, mülhiddir (yânî hakktan meyledîcîdir). "Mültehad" (ci-cinn: 22), meyi edip sığınılacak yerdir. Eğer kabir bir yana meyilsiz olarak dümdüz olsaydı, o bir darîh, yânî yerde düz bir çukur ve yarıktan ibaret olurdu [199].

103-.....Câbir ibn AbdiIIah(R)'tan (o, şöyle demiştir): Rasülullah (S) Uhud şehîdlerinden iki kişiyi bir örtecek yer içinde, yânî" bir kabir içinde birleştiriyordu. Sonra: "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye sorardı. Bu iki şehîdden birine işaret edilince onu kabirdeki lahdin içinde önce geçirir ve: "Ben bu şehîd-ler üzerine bir şahidim" buyurup, onları yıkamadığı ve üzerlerine cenaze namazı kılmadığı hâlde, şehîdlerin kendi kanlan içinde gömülmelerini emreyledi.
(Abdullah ibn Mübarek şöyle dedi:) Ve bize el-Evzâî, ez-Zuhrî'den haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Uhud şehîdleri için: "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye sorardı. Kendisine bir adamın daha çok Kur'ân bildiği işaret edilince, Rasûlullah o adamı kabirdeki lahdin içinde yanındaki arkadaşından öne geçirirdi [200].
Ve Câbir: (Uhud şehîdlerinden olan) babam Abdullah ibn Amr ile amucam Amr ibn Cumûh bir tek çizgili abâ içinde kefenlendirildi, demiştir.
Ve Süleyman ibnu Kesîr dedi ki: Bana ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Câbir(R)'den işiten kimse tahdîs etti [201].

76- Kabir İçine Izhır Çayırı ve Kuru Ot Konuluşu Babı [202]

104-.....Bize Hâlid el-Hazzâ-, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Azız ve Cetî olan Allah Mekke'yi haram kılmıştır. Artık Mekke, benden evvel hiçbir kimse için ha-lâl olmadı; benden sonra da hiçbir kimse için hatâl değildir. Mekke bana da bir gündüzün bir saatinde halâl kılınmıştı. Mekke'nin otu kopanl-maz, ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, yitiği kimse tarafından el uzatılıp alınamaz. (Mekke'de yitirilen şeyi) ancak onun sahibini araştıracak kimse atabilir". Rasûluilah'ın bu sözleri üzerine Abbâs: Yâ Rasûlallah, kuyumcular ve kabirlerimiz için ızhır otu müstesna olsun, dedi. Rasûlullah: "Izhır müstesnadır" buyurdu [203].
Ebû Hureyre Peygamber'den rivayet ettiği hadîste o zâtın: "Kabirlerimiz için ve evlerimiz için (ızhır müstesna olsun)" dediğini söyledi [204].
Ve Ebân ibnu Salih, el-Hasen ibn Müslim'den; o da Şeybe'nin kızı Safıyye'den söyledi ki, bu Safıyye: Ben Peygamber(S)'den işittim, deyip bu hadîsin benzerini (yânı kabirler ve evleri zikrettiğini) rivayet etmiştir [205].
Mucâhid de Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan söyledi ki, Abbâs: Izhır, MekkeİIer'in demircileri, dökümcüleri ve evleri için (zarurî bir ihtiyaç maddesi)dir, demiştir [206].

77- Bab: Ölü Herhangi Bir Sebebden Ötürü Kabirden ve Lahidden Çıkarılır Mı? [207]

105-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S), Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl kendi çukuru içine konulduktan sonra onun çukuruna geldi; onun dışarıya çıkarılmasını emretti. O da dışarıya çıkarıldı. Rasûlullah onun cesedini kendi iki dizi üzerine koydu da, onun cildi üzerine tükürüğünden üfledi, ve ona kendi gömleğini giydirdi. Rasûluilah'ın kendi gömleğini ona giydirmesinin sebebini Allah en bilendir. Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl, Peygamber'in amucası Abbâs'a bir gömlek giydirmiş idi.

Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Ebû Hureyre şöyle demiştir[208]: Rasûluilah'ın üzerinde iki gömlek vardı. Abdullah ibn Ubeyy'in oğlu Abdullah, Rasûlullah'a: Yâ Rasûlallah, senin cildine dokunan gömleğini babama giydir, dedi.
Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Peygamber'in kendi gömleğini Abdullah ibn Ubeyy'e giydirmesini, vaktiyle onun Abbâs'a gömlek giydirmiş olmasına bir karşılamadır zannederlerdi [209].

106-.....Câbir ibn AbdiIlah (R) şöyle demiştir: Uhud harbi vakti geldiğinde babam Abdullah beni geceleyin çağırdı ve: "Ben Peygam-ber'in sahâbîlerinden ilk şehîd edilecekler içinde şehîd olacağımı kuvvetle zannediyorum. Ve ben kendimden sonraya Rasûlullah'ın zâtı müstesna senden daha kıymetli bir kimseyi geride bırakmıyorum. Benim üzerimde bir borç vardır. Binâenaleyh onu öde. Kızkardeşlerine hayr vasiyet etmeyi iste dur" dedi. Sabaha girdik. Babam ilk şehîdlerden oldu. Ve bir tek kabir içinde diğer bir şehîdle beraber gömüldü. Sonra gönlüm, onu başka bir kimsenin beraberinde terk etmekten hoşlanmadı. Altı ay geçtikten sonra onu mezarından çıkardım. Bir de gördüm ki o, kulağı müstesna, yenice gömülmüşcesine, mezarına koyduğum gündeki gibi duruyor [210].

107-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Babam Ahdullah ibn Arnr'ın beraberinde bir adam gömülmüştü. Benim gönlüm buna razı olmadı, nihayet babamı mezardan çıkardım ve onu tek başına bir kabir içine koydum [211].

78- Kabir İçinde Bulunacak Lahid ve Yarık Babı

108-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud şehîdlerinden ikişer kişiyi bir kabirde birleştiriyordu. Sonra: "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok bellemiştir?" diye soruyordu. Bu çift şehîdlerden biri kendisine işaret edilince, onu kabirdeki lahdin içine önce koyardı. Akabinde: "Ben kıyamet gününde bu şehîdler üzerine bir şahidim " der, onları yıkamadığı hâlde, bunların kendi kanları ile gömülmelerini emrederdi [212].

79- Bab: Sabi (Yani Çocuk) İslam'a Girip de Öldüğü Zaman Üzerine Cenaze Namazı Kılınır Mı?

Ve çocuğa İslâm'a girmesi teklîf edilir mi? [213] Hasen Basrî, Kaadı Şurayh, İbrâhîm Nahaî ve Katâde ibn Diâme:
Ana-babadan biri İslâm'a girdiği zaman çocuk ıi bunlardan İslâm'a girenin beraberinde olur, demişlerdir [214].
Ve İbn Abbâs da Mekke'de, annesinin beraberinde zayıflatılmak istenen(mustad'aflar)den idi de, kavminin dîni üzere bulunan babası Abbâs'ın beraberinde değil idi [215].
Ve (Rasûlullah): "İslâm (dâima) yüksek olur; onun üstüne yükselinmez" dedi [216].

109-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb, Peygamber(S)'in beraberinde bir topluluk içinde İbnu Sayyâd (denilen küçük kâhin)in bulunduğu tarafa gittiler. Ve onu (Ensâr'dan) Megâle oğulları'nın taştan yapılmış sağlam kale binası yanında çocuklarla oynarken buldular. İbnu Sayyâd o sırada henüz bulûğ çağma ermeye yaklaşmıştı. İbn Sayyâd, Peygamber'i bilemedi. Nihayet Peygamber eliyle ona (hafifçe) vurduktan sonra İbnu Sayyâd'a:
— Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin? dedi. Bunun üzerine ibnu Sayyâd, Rasûlullah'a baktı ve:.
— Senin Ümmîlerin Rasûlü olduğuna şehâdet ederim, dedi ve Peygamber'e hitaben: Sen de benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin? dedi.
Rasûlullah onun suâline cevâb vermeyi bıraktı da:
— Ben Allah'a ve (hakk) rasûllerine îmân ettim, dedi. Akabinde İbnu Sayyâd'a: Ne görüyorsun? diye sordu.
İbnu Sayyâd:
— Bana doğru haber de, yalan haber de gelir, dedi.Bu cevâb üzerine Peygamber:
— öyleyse iş sana çok karıştırılmış, buyurdu. Bundan sonra Peygamber İbnu Sayyâd'a: Senin içingönlümdebirşeysakladım (şunubil), buyurdu.
îbnu Sayyâd:
— Gönlündeki o şey "Duh"tur, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— Sus, yıkıl git; haddini tecâvüz eîme, buyurdu [217]. Peygamber'in onu böyle azarlaması üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah, beni bırak da şunun boynunu vurayım, dedi. Peygamber:
— Ona dokunma, eğer bu çocuk o Deccâl ise, sen onu vurmaya me'mûr ve muktedir kılınmadın [218]. Eğer Deccâl değil ise, onu Öldürmekte senin için hiçbir hayır yoktur, buyurdu.
Ve Salim şöyle dedi: Ben babam Abdullah ibn Umer'den işittim, o şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bundan sonra bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b ile beraber İbnu Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığa gitmişti. Rasûlullah onu gafil yakalamak ve îbn Sayyâd kendisini görmeksizin onun husûsî hayâtını görmek ve onun kâhinliğinden, tabiî olmayan hâlinden ve sözlerinden birşeyler işitmek ve sahâbîlere göstermek istiyordu. Peygamber onu kadife örtüsü içinde yan yatmış bir hâlde gördü. Kadife hırkası içinde genizden gelen anlaşılmaz bir hırıltı vardı. Tam bu sırada bir hurma ağacının arkasına gizlenmiş bulunan İbnu Sayyâd'ın annesi, Rasûlullah'ı gördü ve hemen:
— Yâ Safı! İşte Muhammed geldi, diye seslendi.
Safî, İbnu Sayyâd'ın adıdır. İbnu Sayyâd sür'atle ayağa kalktı. Bunun üzerine Peygamber (S), maiyyetinde bulunan kimselere:
— Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o tutarsız saçma sapan sözleriyle, tabiî olmayan hâli ile size ne mal olduğunu açıklardı, buyurdu [219].

Ve Şuayb ibn Ebî Hamza kendi hadîsinde: "Ferafasahu, ramrametun" yâhud "zemzemetun" şeklinde söyledi. Ukayl ibn Hâlid ise "Ramrametun" dedi. Ma'mer ibn Râşid ise "Ramzetun" diye söyledi [220].

110-.....Enes (R) şöyle demiştir: Bir Yahûdî çocuğu vardı, Peygamber'e hizmet ederdi. Bir ara çocuk hastalandı. Peygamber (S) ona hasta ziyaretine geldi ve başının yanında oturdu. Ve çocuğa hitaben: "İslâm'agir" buyurdu. Çocuk yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası: Ebû'I-Kaasım'a itaat et (yânî O'nun emrini kabul et), dedi. Bunun üzerine o çocuk hemen (şehâdet kelimelerini söyleyip) müslümân oldu. Müteakiben Peygamber hastanın yanından çıkarken: "Bu çocuğu cehennem ateşinden kurtaran Allah'a hamdolsun" diyordu [221].

111-.....Ubeydullah el-Leysî şöyle dedi: Ben tbn Abbâs'tan işittim; o: Ben ve annem Lubâbe, mustad'atînden (yânî Medine'ye hicret edemeyip Mekke'de kalan ve orada zaîf bırakılmak istenen müslümân-lardan) idik. Ben çocuklar sınıfındaki mustad'aflardan idim, annem ise kadınlar sınıfından olan mustad'aflardan idi [222].

112-.....İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle demiştir: Her ölen çocuğa, zina eden bir kadına âid olsa bile, cenaze namazı kılınır. Çünkü o çocuk İslâm fıtratı üzere yaratılmış olup, o fıtrat üzere doğurulmuştur. Onun anasıyle babası yâhud anası gayrı müslim olsa bile, bilhassa babası müslümân olduklarını iddia ederlerse o çocuk doğum sırasında ağlayarak doğmuş ise, ona namaz kılınır. Böyle hayât emaresi izhâr etmeyerek, yânî ağlamayarak doğan çocuğa, eksik ve hami müddeti tamam olmadan düşük bir cenîn olarak doğduğu için namaz kılınmaz. Çünkü Ebû Hureyre (R) şu hadîsi tahdîs edip durmuştur:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her doğan çocuk muhakkak fıtrat üzere doğar. Sonra anasıyle babası onu Yahûdî yâhud Nasrânî yâhud Mecûsî yaparlar. Nasıl ki, kusursuz doğundan her hayvan yavrusu, organları tam olarak doğar. Siz hiç o yavrunun burnunda, kulağında eksik, kesik birşey hisseder misiniz?"
Bundan sonra Ebû Hureyre: "O hâlde sen yüzünü birmuvahhid olarak dîne, Allah'ın o fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah *m yaratışına hiçbir şey bedel olamaz. Bu, dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler*' (er-Rûm: 30) âyetini söyler idi [223].

113-.....İbn Şihâb ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûluilah (S) şöyle buyurdu: "Her çocuk ancak fıtrat üzere dünyâya getirilir. Bundan sonra anası babası (Yâhûdî ise) onu Yahûdîyaparlar, (Nasrânî ise) onu Nasrânîyaparlar, (Mecûsî ise) onu Mecûsî yaparlar. Nitekim kusursuz doğan bir hayvan yavrusu içinde siz kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görüyor musunuz?"
Bundan sonra Ebû Hureyre (R) şu âyeti söylerdi: "O hâlde sen yüzünü bir muvahhid olarak dîne, Allah'ın o fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah 'in yaratışına (hiçbir şey) bedel olamaz- Bu, dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler" (er-Rûm: 30) [224].

80- Bab: Müşrik Olan Kimse Ölüm Sırasında "Lâ ilahe ille'llah" Dediği Zaman? [225]

114-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, kendi babası Müseyyeb ibn Hazn'dan haber verdi. Müseyyeb ibn Hazn (R) ona şöyle haber vermiştir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği sırada ona Rasûluilah (S) geldi ve amucasmın yanında Ebû Cehl ibn Hişâm ile Abdullah ibn Ebî Umeyye'yi buldu. Rasûluilah, Ebû Tâlib'e hitaben:
— "Yâ amuca! Lâ ilahe illefilah kelimesini söyle de, bununla Allah katında sana şehâdet edeyim" dedi.
Ebû Cehl ve Abdullah ibn Ebî Umeyye:
— Yâ Ebâ Tâlib! Abdulmuttalib milletinden yüz mü çevireceksin? diye men' ettiler.
Fakat Rasûlullah bu tevhîd kelimesini amucasma arz etmeye devam ediyordu. O iki kişi de mütemâdiyyen o sözlerini tekrar ediyorlardı. Nihayet Ebû Tâlib bunlara söylediği son söz olarak:
— O (yânî ben), Abdulmuttalib milleti üzeredir, dedi ve Lâ ilahe ülellah demekten çekindi.
Rasûlullah (S):
— "İyi bil ki (ey amucam)! Allah'a yemin olsun, bensanamağ-firet dilemekten nehyolunmadığım müddetçe, senin için muhakkak Allah'tan mağfiret isteyeceğim" dedi.
Akabinde Allah bu hususta şu âyeti indirdi:
"Müşriklerin o çılgın ateşin yaranı oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra, artık onların lehine, velev hısım olsunlar, ne Peygamber ne de müzmin olanların istiğfar etmeleri doğru değildir" (et-Tevbc: 113) [226].

81- Kabir Üzerine Hurma Dalı Koyma Babı

Ve Büreyde el-Eslemî kendi kabrinin içine iki hurma dalı konulmasını vasıyyet etmiştir [227].
İbn Umer (R), Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'ın kabri üzerinde bir çadır gördü de: Ey oğul, bu çadırı sök, çünkü ölüyü kabrinde ancak kendi ameli gölgeler, dedi [228].
Ve Hârice ibn Zeyd şöyle dedi: Usman'ın halifeliği zamanında biz gençler topluluğu iken kendimi gördüm ki, bizim en şiddetli sıçrayıp atlayanımız Usmân ibnMaz'ûn'un kabrini, üzerinden öteye geçecek kadar sıçrayıp atlayan kimse idi [229].
Ve Usmân ibn Hakîm şöyle dedi: Hârice ibn Zeyd, benim elimi tuttu, beni bir kabir üzerine oturttu ve bana amucası Zeyd ibn Sâbiften şunu haber verdi: Zeyd ibn Sabit: Kabir üzerine oturmak ancak orada yakışmayacak söz ve fiil yapan kimseler için mekruh görüldü, demiştir [230].

Nâfi de: İbn Umer (R), kabirler üzerine oturur idi, demiştir [231].

115-.....Bize Ebû Muâviye, el-A'meş'ten; o da Mucâhidibn Cebr'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) azâb edilmekte olan iki kabre uğradı da: "Bunlar muhakkak azâb ediliyorlar. Hem de bunlar büyük bir işten dolayı azâb edilmiyorlar. Bunlardan biri sidikten sakınmaz idi. Diğeri de koğu-culuk ederdi" buyurdu. Sonra Peygamber yapraklan koparılmış taze bir hurma dalı aldı ve bunu ikiye böldü. Sonra her bir kabre bunlardan birini dikti. Sahâbîler: Yâ Rasûlallah! Bunu niçin yaptınız? diye sordular. Rasûlullah (S): "Bu dallar kurumayıp taze kaldığı müddetçe, bu iki kabir sahibinden azabın hafiflemesini ümîd ederim" buyurdu [232].

82- Muhaddisin Kabir Yanında Va'z Etmesi ve Bu Sırada Arkadaşlarının Onun Etrafında Oturmaları Babı

"Yevme yahrucûne minel-ecdâs" (ei-Kamen 7) kavlindeki el-Ecdâs, kabirler ma'nâsınadır. "Bu'siret" (ei-infitar: 4) usîret (= eşelendi) ma'nâsinadır. "Havzımi eşeledim" demek, havzımın dibindeki şeyleri yukarısına çıkardım, demektir. "el-îfâd" (d Maâric: 43); sür'atie gitmek manasınadır. el-A'meş, bu âyetteki "NSB" lâfzını "İlâ nasbin" okudu ki, dikilmiş bir şeye doğru öne geçme yarışı yapıyorlar, demektir. "Nusb" lâfzı dikilen tek şeye isimdir; "Nasb" ise dikmek ma'nâsına masdardır. "Yevme'l-hurûc" (ei-Kaaf: 42) kabirlerden çıkış günüdür. "Yensilûn" (Yâsîn: 51), çıkıp gidiyorlar, demektir [233].

116-.....Alî ibn Ebî Tâlib şöyle demiştir:
Biz bir kerre Bakîu'l-Garkad kabristanında bir cenazede buIuı duk. Peygamber (S) bizim yanımıza gelip oturdu, biz de O'nun etrafında oturduk. Peygamber'in elinde bir deynek vardı. Başını aşağıya doğru eğdi de, elindeki deynekle yere vurmaya başladı [234].
Sonra:
— "Sizden hiçbir kimse ve ne/eşlendirilmiş hiçbir can hâriç ol-mamak üzere, muhakkak herbirinin cennetten ve cehennemden olan yeri (takdîr edilip) yazılmıştır. Ve herbir kimse muhakkak şakı yâ-hud saîd olarak yazılmıştır" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîlerden biri:
— Öyle ise Yâ Rasûlallah, ameli ve ibâdeti bırakıp yazılmış olan kitabımıza dayanamaz mıyız? Bizden saadet ehli olan her kişiyi İlâhî yazı, saadet ehlinin hayr ameline sevkeder (cennetlik olur). Yine bizden şakaavet ehli (olması mukadder) olan her kişiyi de îlâhî yazı, şa-kaavet ehlinin (şerr) ameline sevkeder (bu da cehenneme girer), dedi.
Rasûlullah
— "(Diğer rivayette: Siz amele devam edin, çünkü herkes niçin yaratıldı ise o kendisine kolaylaştırılır) Saadet ehline gelince, onlara saadet amelini işlemek kolaylaştırılır. Şakaavet ehline gelince, on/ara da eşkıya zümresinin şerr işlerini işlemek ciheti kolaylaştırılır" buyurdu. Sonra da şu âyeti okudu: "Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı kolaylaştırırız" (ei-Leyi: 5-10) [235]

83- Kendi Kendini Öldüren Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı

117-..... Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den; o da Sabit ibnu'd-Dahhâk(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herkin İslâm'dan başka bir dîne yalancı ve kasdedici olarak yemîn ederse, o kimse dediği gibi(y&l&ncı)dir [236]. Kim de kendini demirden yapılmış keskin bir âletle öldürürse, bu kimse de cehennem ateşinde o âletle azâb olunur" buyurmuştur [237].
Haccâc ibnu Minhâl da şöyle dedi: Bize Cerîr ibnu Hazım tah-dîs etti ki, el-Hasen ei-Basrî şöyle demiştir: Bize Cundeb (R) şu Basra Mescidi'nde Peygamber'den aşağıdaki hadîsi tahdîs etti. Biz o hadîsi unutmadık. Cundeb'in yalan söylemesinden de korkmuyoruz (Çünkü Cundeb çok doğrudur). Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Sizden evvel geçen ümmetlerden birinde) yaralı bir adam vardı. (Acısına dayanamayıp) kendisini öldürdü. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: Kulum kendi kendisini öldürmeye davranmakla benim hükmüme sabırsızlık etti. Ben de ona cenneti haram kıldım, buyurdu" [238].

118-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir. Peygamber (S): "(Dünyâda iken) kendini boğan kimse, ateşin içinde de kendini boğar durur. Kendini dürtüp vuran (ve böylece kendini öldüren) kimse de ateşte kendini dürter durur" buyurdu [239].

84- Münafıklar Üzerine Cenaze Namazı Kılmanın ve Müşrikler İçin Allah'tan Mağfiret İstemenin Mekruh Kılınması Babı

Bu iki hususun mekruh kılındığı hadîsini Abdullah ibn Umer (R) rivayet etti [240].

119-..... Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûİ öldüğü zaman, Rasûlullah (S) onun cenazesine namazını kıldırması için çağırıldı. Rasûlullah kalkıp dikilince ben O'na doğru sıçrayıp fırladım da: Yâ Rasûlallah! Abdullah ibn Ubeyy üzerine cenaze namazı kılacak mısın? Hâlbuki o, şu, şu, şu ve şu günlerde şöyle şöyle demişti diyerek, Rasûlullah hakkındaki çirkin sözlerini teker teker sayıyordum. Rasûlullah gülümsedi de: "Benden geriye çekil yâ Umer!" buyurdu. Ben kendisine karşı sözü çoğaltınca: "Ben muhayyer kılındım da istiğfar etmeyi tercih ettim. Eğer ben yetmişten fazla istiğfar ettiğim takdirde ona mağfiret edileceğini bilir olaydım, muhakkak yetmiş defadan ziyâde mağfiret isterdim" buyurdu. Umer dedi ki: Akabinde Rasûlullah, Abdullah ibn Ubeyy üzerine namaz kıldı, sonra döndü. Ancak az bir

zaman ikaamet etmişti ki, nihayet Berâe sûresinden iki âyet indi: "Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî duâ etme, (defn veya ziyaret için) kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah 'i ve Rasûlü Vım inkâr ile kâfir oldular; onlar fasıklar olarak öldüler" (et-Tevbe: 84). Umer: Ben sonra Rasûlullah'a karşı olan o günkü cür'etimden dolayı hayret ettim, Allah ve Rasûlü en bilendir, demiştir [241].

85- İnsanların Ölüyü Hayırla Anıp Övmeleri Babı [242]

120-.....Ben Enes ibn MâIik(R)'ten işittim; şöyle diyordu: (Bir kerre) Peygamber ve sahâbîlerinin yanında bir cenaze geçirdiler. 5a-hâbîler bu cenazeyi hayırla anıp övdüler. Peygamber (S) "Vâcib oldu" dedi. Sonra başka bir cenaze daha geçirdiler. Sahâbîler bu cenazeyi de şerr ile anıp kötülediler. Peygamber yine: "Vâcib oldu" buyurdu. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb:
— Ne vâcib oldu? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Şu önce geçen cenazeyi hayır ile anıp övdünüz. İşte ona cennet vâcib oldu. Şu sonraki cenazeyi de şerr ile anıp kötü/ediniz. Buna da cehennem vâcib oldu. Çünkü sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz" buyurdu [243].

121-.....Ebu'l-Esved ed-Duelî(69) şöyle demiştir: Bir kerre Basra'dan Medine'ye gelmiştim. O sırada Medine'de bir hastalık vâki' olmuştu. Ben Umer ibnu'l-Hattâb'in yanına oturdum. Bizim topluluğun yanından bir cenaze geçti. Bu cenazenin sahibi oradakiler tarafından hayırla anılıp övüldü. Bunun üzerine Umer: Vâcib oldu, dedi. Sonra diğer bir cenaze daha geçirildi. Yine orada bulunanlar tarafından bu cenazenin sahibi de hayırla anılıp övüldü. Umer yine: Vâcib oldu, dedi. Daha sonra üçüncü bir cenaze geçirildi. Bu sefer orada bulunanlar tarafından bu cenaze şerr ile anılıp kötülüğü söylendi.
Umer bu sefer de: Vâcib oldu, dedi. Ebu'l-Esved dedi ki: Ben:
— Ey Mü'minler'in Emîri! Ne vâcib oldu? dedim. Umer:
— Ben, Peygamber'in söylediği gibi söyledim; Peygamber (S): "Herhangi bir müsiümân hakkında dört (mü'min) kişi hayr ileşehâ-deî ederse, Allah o müsiümân kişiyi cennete girdirir" buyurdu. Biz: Üç kişi şehâdet ederse de böyle mi? diye sorduk. Peygamber: "Üç kişi şehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Sonra: İki kişi şehâdet ederse de böyle midir? dedik. Peygamber: "İki kişi şehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Bundan sonra biz Peygamber'e bir şâhidden sormadık [244].

86- Kabir Azabı Hakkında Gelen Hadisler Babı [245]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"... Ölümün şiddetleri içinde, meleklerin de pençelerini uzatarak kendilerine: 'Canlarınızı kurtarın... Bu gün hakaaret azâbıyle cezalandırılacaksınız' dedikleri zaman, sen o zâlimleri bir görmelisin" (ei-Enâm: 93). ie "el-HûnJ\ horluk, zelîllikten ibarettir. "el-Hevn" ise, rıfk ve kolaylık ma'nâsınadır [246]. Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: "... Biz onları iki kerre azaba uğratacağız. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir" [247]
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: tiFir1avn*ın kavmini ise kötü azâb kuşatıverdû: (Azâbdan biri de) o ateştir ki, onlar sabah akşam ona arzolunacaklar, kıyametin kopacağı gün de Fir'avn hanedanını azabın en çetinine sokun (denilecek)" Mü'min: 45-46) [248].

122-..... el-Berâu'bnu Âzib(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Mü 'mine gelinip de mü'min kabri içinde oturtulduğu zaman, (suâllerden) sonra mü'min: Eşhedu en lâ ilahe ille'-llah ve eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah (= Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muham-med muhakkak Allah'ın Rasûlü'dür) diye şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Allah 'in şu kavlidir: Allah îmân edenlere dünyâ hayâtında da, âhirette de o sabit sözde dâima sebat ihsan eder (Allah zâlimleri şaşırtır; Allah ne dilerse yapar)" (ibrâhîm: ıi) [249].

123-.....Bize Şu'be bu geçen hadîsi tahdîs etti ve bunda şu ziyâde oldu: "Allah îmân edenleri o sabit sözde dâima sabit kılar.., "
(ibrâhîm: 27) âyeti, kabir azabı hakkında indi [250].

124-..... Salih ibn Keysân şöyle demiştir: Bana Nâfi' tahdîs etti. Ona da İbn Umer haber verip şöyle demiştir: Peygamber (S) Kalîb Çukuru'nda cesedler üzerine vardı da onlara:
— "Rabb'inizin sizlere va'd ettiği şeyi hakk buldunuz mu?" diye seslendi.
Peygamber'e:
— Bir takım ölü cesedlere mi hitâb ediyorsun? denildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sizler bunlardan daha fazla işitir değilsiniz. Fakat bunlar .cevâb veremezler" buyurdu [251].

125-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ancak: "Bu ölüler, kendilerine söylemekte bulunduğum sözümün hakk ve doğru olduğunu şimdi muhakkak biliyorlar" buyurmuştur. Nitekim Yüce Allah da: "Zîrâ şübhesiz sen ölülere duyuramazsın. (Arkalarını dönmüş kaçarlarken sağırlara da da'veti işittiremezsin)" (en-Nemi: 80) buyurdu [252].

126-.....Âişe(R)'den: Âişe'nin yanına bir Yahûdî kadını girip, kabir azabını zikretmiş; akabinde de Âişe'ye hitaben: Allah

seni kabir azabından korusun, diye duâ etmiş. Bunun üzerine Âişe, Rasû-lullah'a kabir azabım sormuş. Rasûlullah (S) da: "Evet, kabir azabı (hakktır, vardır)" buyurmuştur.Âişe: Ben bundan sonra Rasûlullah'ın hiçbir namaz kılıp da kabir azabından Allah'a sığınmayı terkettiğini görmedim, demiştir [253].

127-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan işitmiştir. Esma (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir kerre hutbe yapmaya kalktı ve kişinin kabirde tâbi' tutulacağı imtihan fitnesini zikretti. Rasûlullah kabir hâllerini böyle tafsîlâtıyle anlatınca müslümânlar dehşetlf bir surette feryâdla ağlaştılar. Râvî Gunder: Kabir azabı (hakktır), cümlesini ziyâde etmiştir [254].

128-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes ibn Mâlik (R) onlara şöyle tahdîs etmiştir Rasûlul-lah (S) şöyle buyurdu: "Kul, kabri içine konulduğu ve arkadaşları ile cemâati geriye dönüp gittikleri zaman -ki ölü bunların yürürken çıkardıkları ayakkabılarının seslerini bile muhakkak işitir- ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona:
— Şu Muhammed adlı kimse hakkında ne der idin? diye sorarlar.
Bu soruya muhâtab olan mü'min kul:
— O'nun Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğunaşehâdetederim, der. Bunun üzerine melekler tarafından:
— Cehennemdeki oturacak yerine bak. Allah bu azâb yerini senin için cennetten bir oturacak makaama tebdil etti, denilir de o mü '-min kul, cehennem ve cennetteki o iki makaamını beraberce görür".
Katâde: "O mü'mine, kabri içinde bir genişlik verileceği bize zikrolundu" dedi ve sonra yine Enes hadîsine döndü. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Münafık ve kâfir olan kula gelince, ona da:
— Şu kimse hakkında ne der idin? diye sorulur. O da:
— Ben O 'nun hakkında birşey bilmiyorum. Ben sâdece insanların O'nun hakkında söyleyegeldikleri sözü söylerdim, diye cevâb verir.
Bunun üzerine ona:
— Anlamadın ve uymadın (yâhud: Sen hem anlamadın, hem de Kur'ân'ı tilâvet etmedin; yâhud da: Anlamaz ve uymaz olaydın) denir, ve ona demirden tokmaklarla öyle bir vuruş vurulur ki, derhâl şiddetli bir sayha ile bağırır. Bu bağırışı insan ve cinnlerden ibaret olan iki ağırlıktan başka bu ölüye yakın olan her şey işitir" [255].

87- Kabir Azabından Allah'a Sığınmak Babı

129-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Avn ibnu Ebî Cuhayfe, babası Ebû Cuhayfe'den; o da el-Berâ ibnu Âzib'den tahdîs etti ki, Ebû Eyyûb (R) şöyle demiştir:
Peygamber (S), güneş batmış olduğu hâlde Medine'den dışarıya çıkmıştı. Bir ses işitti de: "Yahudi kabilesi, kendi kabirleri içinde azâb olunuyor" buyurdu [256].
en-Nadr ibnu Şumeyl şöyle dedi: Bize Şu'be haber verip şöyle dedi: Bize Avn tahdîs edip şöyle dedi. Ben el-Berâ'dan işittim; o da Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber(S)'den [257].

130-.....Mûsâ ibn Ukbe şöyle demiştir: Bana Hâlid ibn Saîd ibni'l-Âsî'nin kızı Eme tahdîs etti. O da Peygamber(S)'den kabir azabından Allah'a sığınırken işitmiştir [258].

131-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle duâ ederdi: "Allâhumme innî eûzu bike min azâbVl-kabri ve min azâbVn-nâri ve min fitnetVl-mahyâ ve'l-memâti ve min fitnetVl- < MesîhVd-Deccâli (= Yâ Allah! Ben, kabir azabından, ateş azabınızdan, hayât ve ölüm imtihan ve şiddetlerinden ve Deccâl Mesîh fitne- ?-sinden sana sığınırım)" [259].

88- Gıybet ve Sidikten Dolayı Kabir Azabı Babı

132-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) iki kabrin üzerine uğradı da: "Bu iki kabir muhakkak azâb olunuyorlar. Hâlbuki büyük bir şeyden dolayı azâb olunmuyorlar" buyurdu. Sonra da: "Evet, biri koğuculuk ederdi, diğeri de sidiğinden sakınmazdı" buyurdu. Râvî dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah yaş bir deynek aldi, deyneği iki parçaya böldü. Sonra o parçalardan her birini bir kabir üzerine dikti. Sonra da: "Bunlar kurumayıp taze kaldıkları müddetçe belki bu kabir sahihlerinden azâb hafifletilir" buyurdu [260].

89- Ölüye, Sabah Akşam Kendi Oturacağı Yerinin Gösterilmesi Babı

133-..... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz öldüğü zaman, ona varıp oturacağı yeri sabah akşam gösterilir. O kimse cennet ehlinden ise cennetten; cehennem ehlinden ise cehennemden olan yeri gösterilir. Ve ona: işte senin oturacağın yer burasıdır, nihayet kıyamet günü Allah seni buraya gönderecek, denilir" [261].

90- Ölünün, Tabut Üzerinde Taşınırken Söylediği Kelam Babı

134-.....Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cenaze tâbuta konulup da erkekler onu omuzlan üzerine yüklendikleri zaman, o cenaze iyi bir kişi ise: Beni (sevabıma) ulaştırınız, ulaştırınız der. Şayet iyi bir kimse değilse: Yazıklar olsun! Bu cenazeyi nereye götürüyorlar? diye seslenir. Cenazenin bu sesini (gafil) insandan başka herşey (her varlık) işitir. Eğer insan bunu işitseydi, muhakkak düşer bayılırdı" [262].

91- (Henüz Buluğa Ermeden Ölen) Müslüman Çocukları Hakkında Söylenmiş Hadisler Babı

Ebû Hureyre (R): Peygamber(S)'in: "Her kimin bulûğa ermeden üç çocuğu ölmüşse, bu çocuklar o kimse için ateşten yana bir nevi* perde olur yâhud o kimse cennete girer" buyurduğunu söylemiştir [263].

135-.....Enesibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Günâh işleme çağına ermemiş üç çocuğu ölen hiçbir müs-lümân (ana baba) müstesna olmamak üzere, Allah muhakkak onu, bu çocuklara ihsan eylediği geniş rahmeti ile cennete girdirir" [264].

136-.....Sabit, el-Berâ(R)'dan şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S), çocuğu İbrâhîm vefat ettiği zaman: ' îbrâhîm için cennette muhakkak bir süt annesi vardır" buyurdu [265].

92- Müşriklerin Ölen Çocukları Hakkında Söylenmiş Hadisler Babı [266]

137-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: RasûIuIIah(S)'a müşriklerin ölen çocuklarından soruldu da: "Allah onları yarattığı za-I, mân, onların ne yapacaklarını en iyi bilendir" buyurdu [267].

138-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber(S)'e, müşriklerin (ölen) çocuklarından soruldu da: "Allah onların neyi işleyi-ciler olduklarını en iyi bilendir" buyurdu [268].

139-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her doğurulan çocuk, fıtrat üzere doğurulur. Sonra anası ile babası onu Yahudi yaparlar, yâhud Nasrânîyaparlar, yâhud Meclisi yaparlar. Hayvan yavrusunun eksiksiz tam bir hayvan yavrusu sıfatında doğurulması gibi. Sen o hayvan yavrusu içinde kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görür müsün?" [269].

93- Bab [270]

140-.....Semure ibnu Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sabah namazım kılınca yüzünü bize yöneltir ve: "Bu gece sizden kim ru'yâ gördü?" diye sorar idi. Eğer birisi ru'yâ görmüş ise, ru'-yâsını Peygamber'e hikâye ederdi. Peygamber de o şahsın ru'yâsı hakkında Allah'ın dilediği şeyleri (yânî yorumunu) söylerdi.
Yine bir gün bize sordu ve: "Sizden ru 'yâ gören var mıdır?" buyurdu. Biz: Hayır, yoktur, dedik. Peygamber dedi ki: "Lâkin bu gece ben şöyle bir ru'yâ gördüm: Bana iki adam geldi, bunlar elimi tuttular ve beni^Mukaddes Arz'a (yânî pampâk ve düz bir arazîye) çıkardılar. Orada bir adam oturuyordu. Diğer bir adam da ayakta duruyor, elinde de demirden çatal bir kanca vardı. - Mûsâ ibn İsmail'den rivayet eden bâzı arkadaşlarımız şöyle dedi:- Ayaktaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam onun ağzının diğer tarafını da böyle yapıyor ve bu tarafı da parçalanıyordu. Bu sırada ağzın sağ tarafı iyi olmaya dönüyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayı sokup parçalıyordu.
Ben, benim yanımdaki iki zâta: Bu adam kimdir ve bu hâl nedir? dedim. Onlar bana: (Sorma) yürü, dediler. Birlikte ileri gittik. Nihayet arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun baş ucunda da bir adam dikilmiş, elinde yumruk büyüklüğünde bir taş var. Bu taşla yatan adamın başım kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almak için koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun kırılmış olan başı düzeliyor ve tekrar eski hâline dönüyordu. Öteki adam dönüp gelince, yine başına vurup eziyordu.
Ben yanımdaki adamlara: Bu adam kimdir? diye sordum. Onlar: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Birlikte ileriye gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hattâ delikten çıkmağa yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sâkinleşince de aşağı dönüyorlardı. Bunun içinde çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı.
Ben yanımdaki iki zâta: Bunlar kimdir? diye sordum. Onlar da: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Beraber yürüdük. Nihayet kandan bir nehrin yanına geldik. O nehrin içinde ortasında ayakta bir adam dikiliyordu. -Râvî Yezîd ile Vehb ibnu Cerîr ibn Hazım şöyle dediler:-Bu nehrin kıyısında da bir adam duruyordu. Önünde de bir takım taşlar vardı. Nehrin içindeki adam yüzerek kenara doğru gelip dışarı çıkmak isteyince, kıyıdaki adam onun ağzının içine bir taş atıyor ve onu geriye eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, kıyıdaki hemen ağzına bir taş fırlatıyor ve onu eski yerine döndürüyor.
Ben yine yanımdaki iki zâta: Bu nedir? diye sordum. Onlar da: Sorma; ileri yürü, dediler. Beraberce yürüdük. Nihayet yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Bu ağacın dibinde de yaşlı bir adamla bir takım çocuklar bulunuyordu. Bu ağaca yakın bir yerde de bir adam vardı ve önündeki ateşi yakmaktaydı.

Benim yanımdaki iki zât, benimle beraber ağaca çıktılar. Ve beni bir eve soktular ki, ben asla bundan güzel bir ev görmedim. Burada bir takım yaşlı erkekler, bir takım gençler, bir takım kadınlar ve bir takım çocuklar vardı. Sonra yanımdaki iki adam beni buradan dışarıya çıkardılar. Benimle birlikte ağaca yukarı çıktılar. Ve beni evvelkinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve girdirdiler. Burada da bir takım yaşlılar ve gençler vardı.
Ben, yanımdaki iki zâta: Sizler beni bu gece (iyi) gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri haber verip, bildiriniz, dedim. Onlar: Evet (anlatalım) dediler: Şu ağzının parçalandığını gördüğyn kimseye gelince, o bir yalancı idi; o dünyâda devamlı yalan söylerdi. Bunun yaydığı yalan her tarafa ulaşırdı. İşte bu yalancı, kıyamet gününe kadar yapılmakta olduğunu gördüğün şekilde azâb olunacaktır.
Başı ezilmekte olduğunu gördüğün kimseye gelince, öyle bir adamdır ki, Allah ona Kur'ân öğretmiş, o da (bu ni'metin kıymetini bilmeyerek) bütün gece uyumuş, gündüz de Kur'ân ile amel etmemişti. İşte hayâtında Kur'ân 'dan yüz çeviren bu gafil kimse de, kıyamet gününe kadar bu suretle azâb olunacaktır.
O delik içinde gördüğün çıplak kimselere gelince, onlar da bir alay zina edicilerdir. Nehir içinde gördüğün kimse ise, ribâ (yânî faiz) yiyicilerdir. Ağacın dibindeki yaşlı kimse İbrahim Peygamber 'dir. İbrahim'in etrafındaki çocuklar ise, insan çocuklarıdırlar [271]. O ateş yakan kimse, cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir. Girdiğin birinci ev, bütün mü'minlerin ortak evidir. İkinci gördüğün o muhteşem saray da, şehîdlerin sarayıdır. Ben Cibril'im, bu da (kardeşim) Mîkâîl'-dir. (Yâ Muhammed!) Sen başını yukarı kaldır, dedi. Başımı kaldırdım, bir de gördüm ki, üst tarafımda beyaz bulut misâli bir şey! Melekler: işte burası senin makaamındır, dediler. Ben: Beni bırakınız da şu makaamıma gireyim, dedim. Melekler: Hayır. Senin daha tamamlamadığın kalan bir ömrün vardır. Onu ne vakit tamamlarsan, o zaman menziline girersin, dediler" [272].

94- Pazartesi Günündeki Ölüm Babı

141-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Bekr'in yanına girdim. O:
— Peygamber'i kaç parça bez ile kefenlediniz? diye sordu.
Âişe de:
— Gömlek ile başlık olmaksızın, üç parça beyaz Yemen'in Su-hûl beldesinde dokunmuş pamuk bezi içinde, diye cevâb^verdi.
Müteakiben Ebû Bekr, Âişe'ye:
— Rasûlullah hangi gün içinde vefat etmişti? diye sordu.
Âişe de:
— Pazartesi gününde, diye cevâb verdi. Ebû Bekr:
— Bu. gün, hangi gündür? diye sordu. Âişe:
— Bu gün pazartesi günüdür, dedi. Ebû Bekr:
— Benim vefatımın da şu saatimle bu gece arasında vâki' olmasını ümîd ediyorum, dedi.
Sonra Ebû Bekr, içinde hasta bulunduğu elbisesine baktı da, onda da bir zağferan lekesi olduğunu gördü ve:
— Benim üstümdeki bu elbisemi yıkayınız ve buna iki parça bez daha ilâve ediniz de beni bunların içine sarınız, dedi.
Ben:
— (Babacığım) muhakkak ki bu elbise eskimiştir, dedim. Ebû Bekr:
— Şübhesiz diri, bunun yenisine ölüden daha lâyıktır. Çünkü yeni bez ancak hayâtında bir müddet bakaa gören kimse içindir, dedi.
Ebû Bekr, salı gecesi akşamına kadar vefat etmedi. Ve sabaha girmeden önce, geceleyin gömüldü [273].

95- Birdenbire (Ansızın) Ölmek Babı

142-.....Âişe (R)'den (o, şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e geldi de: Annemin canı ansızın çıktı gitti. Öyle zannediyorum ki, annem söylenebilseydi tasadduk (edilmesini vasıyyet) ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, annem için bir sevâb olur mu? diye sordu. Peygamber (S): "Evet (olur)" buyurdu [274].

96- Peygamber (S) ile Ebü Bekr ve Umer'in Gömülüşleri Hakkında Gelen Hadisler Babı

"Akbarahu" (Abese: 2i); "Onu kabre gömdürdü" demektir. Ölü için bir kabir yapıp hazırladığın zaman "Akbartu'r-racule" denir. "Kabartuhu"; "Ölüyü gömdüm" demektir [275].
" (ei-Mürseiât: 25) "Bir toplantı yeri" demektir. İnsanlar diriler olarak yeryüzünde toplanmış olurlar,
ölüler olarak da yerin içinde gömülürler [276]

143-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ölüm hastalığında iken, Âişe gününün geç.kaldığından şikâyet ederek: Ben bugün kimin nevbetindeyim? Yarın kimin nevbetinde olacağım? der (ve benim günümü özlediğinden dolayı) diğer kadınlarına özür beyân eylerdi. Benim nevbetimde olduğu zaman Allah Peygamber'in ruhunu benim göğsüm ile gerdanım arasında kabzedip aldı. Ve bedeni de benim odamın içine gömüldü [277].

144-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir daha kalkmadığı hastalığı içinde iken: "Allah, Yehûda ve Nasrânîler'i rahmetinden uzak kılsın! Bunlar Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler" buyurdu. (Âişe:) Böyle bir endîşe

olmayaydı, Rasûlullah'ın kabri meydana çıkarılırdı. Şu kadar var ki, Peygamber endîşe etti.
Yâhud, O'nun kabrinin bir mescid edinilmesinden endîşe edildi, dedi [278].
Ve (yukarıki isnâdla) Hilâl ibn Humeyd el-Vezzân'dan; o: Urvetu'bnu'z-Zubeyr beni künye sahibi kılıp, bir künye ile künye-lendirdi; hâlbuki benim çocuğum olmadı, demiştir [279].

145-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip şöyle dedi: Bize Ebû Rekr ibnu Ayyaş (193), Sufyân et-Temmâr'dan haber verdi. Sufyân kendisinin, Peygamber(S)'in kabrini yer seviyesinden biraz yükseltilmiş deve hörgücü gibi hörgüçletilmiş olarak gördüğünü tahdîs etmiştir [280].

146-.....Bize Alî (ibn Mushir), Hişâmibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): el-Velîdu'bnu Abdilmelik zamanında (Halifeliği 86-95 yılları arasıdır) Peygamber'İn gömülü bulunduğu hücrenin bir duvarı yıkılınca, bunu yapmağa giriştiler. Bu sırada dizine kadar baldın ile beraber bir ayak ortaya çıktı. Bu ayak, Peygamber'İn ayağıdır zannederek, oradakiler (yânî Umer ibnu Abdilazîz ve beraberindekiler) korkup ağ-Iaştılar. Ve hücrenin aslî vazıyyetini bilen bir kimse de bulamamışlardı. Nihayet Zubeyr'in oğlu Urve, oradaki cemâate hitaben: Allah'a ye-mîn ederim ki, bu ayak Peygamber'İn ayağı değildir Bu ayak ancak Umer ibn Hattâb'ın ayağıdır, dedi (ve böyle yeminle te'yîd ederek müşkili çözdü) [281].
Ve yine Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da halası Âişe'den olmak üzere geldi ki, Âişe, erkek kardeşi Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e şöyle vasıyyet etmiştir: "Siz beni Rasûlullah ve iki halîfesinin yanına gömmeyiniz. Onların beraberinde gömülmek sebebiyle ebedî olarak tezkiye ve medh edilmeyeyim. Siz beni el-Bakî' mezarlığında gömülü bulunan kadın arkadaşlarımın (yânî.Peygamber'İn diğer kadınlarının) yanına gömün" [282].

147-..... Amr ibnu Meymûn el-Evdî şöyle demiştir: Umer ibnu'I-Hattâb'ı gördüm. O, Ebû Lu'lü' tarafından hançerle vurulduğu zaman oğlu Abdullah ibn Umer'e:
— Mü'minlerin Anası Âişe'ye git de ona: Umer ibnu'l-Hattâb sana selâm ediyor, de. Sonra iki arkadaşımın beraberinde gömülmek-liğime ondan müsâade iste, dedi.
Âişe:
— Burayı ben kendim için ayırmıştım. Fakat bu gün elbette Umer'i nefsime tercîh ederim, dedi.
Abdullah dönüp geldiği zaman Umer ona:
— Yanında ne haber var? diye sordu. Abdullah da:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Âişe, arkadaşlarının yanına gömülmen için sana izin verdi, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Bugün benim için o yere gömülmemden başka, bana ehemmiyetli olan hiçbir iş ve arzu yoktur. Benim ruhum alındığı zaman, cenazemi taşıyınız. Sonra Âişe'ye teslîm ediniz. Sonra: Umer ibnu'l-Hattâb sizden müsâade diler, deyin. Eğer benim orada gömülmeme müsâade ederse, beni orada gömünüz. Eğer müsâade etmezse, beni müslümânlarm kabirlerine götürüp orada gömünüz, diye vasıyyet etti.
(Bu sırada Umer'in yanına bâzı kimseler gelmiş ve: Ey Mü'minlerin Emîri! Yerine bir halîfe tavsiye etsen! demişlerdi. Umer bunlara hitaben:)
— Ben bu halîfelik makaamına, Rasûlullah'ın kendilerinden razı olarak vefat ettiği şu kimselerden daha lâyık hiçbir kimse bilmiyorum. Bunlar aralarında kimi halîfe seçip kabul ederlerse, benden sonra halîfe odur. Artık onun emirlerini dinleyiniz, dedi.
Ve Rasûlullah'ın kendilerinden razı olduğu kimseler olarak şu isimleri sıraladı: Usmân, Alî, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân ibnu Avf, Sa'd ibnu Avf, Sa'd ibnu Ebî Vakkaas.
Bu sırada Ensâr'dan genç bir kimse Umer'in yanına girdi ve:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Allah'ın senin hakkındaki lutûf ve inayeti ile sevin. İslâm Dîni'ne girmekteki kıdeminden dolayı bilmekte olduğum bu kadar yüksek hizmetlerin vardır. Sonra halîfe seçildin ve adalet ettin. Sonra bütün beşerî faziletlerin ardından şehîdlik (rütbesini kazandın), diye teselli etti.
Bunun üzerine Umer:
— Ey kardeşim oğlu! Bugün ben ondan, o da benden uzaklaşan bu halîfelik yok mu? Keski bunun bana ne ikaabı, ne de sevabı do-kunsaydı. Benden sonraki halîfeyi seçmek için ilk muhacirleri tavsiye ederim. Bu ilk muhacirlerin hakklarının tanınması, kendilerine yapılan hürmetin muhafaza edilmesi çok hayır ve büyük isabet olur. Sizlere Ensâr'a da hayırlı olmanızı tavsiye ederim. O Ensâr ki, hicretten evvel Medîne'de ikaamet etmişler, îmâna yardım ve yurd hazırlamışlardır. İşte bütün bunların iyilerinin iyilikleri kabul edilmeli, kötülerinin kötülükleri ve kusurları afvedilmeli. Size Allah'ın ve Ra-sûlü'nün ahd ve emânmda olan bütün müslümânlarm (ve Kitâb ehli olanların) hakklarına hürmetkar olmanızı da tavsiye ederim. Bütün bunların haklan verilmeli, işleri görülmelidir. Mukaatele zarurî olursa, bunların arkalarından mukaatele edilmelidir. Ve insanlara, takatlerinin üstünde teklifler yüklemememelidir [283].

97- Ölülere Sövmek ve Kötülemekten Nehyedilmesi Babı [284]

148- Bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: BizeŞu'be, el-A'meş Süleyman ibn Mıhrân'dan; o da müfessir Mucâhid ibn Cebr'-den; o da Âişe'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir. Peygamber (S): "Ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar, önden göndermiş oldukları amellerinin karşılıklarına ulaşmışlardır" buyurdu [285].

Ve bu hadîsi Abdullah ibnu Abdilkuddûs es-Sa'dî er- Râzî, el-A'meş'ten ve Muhammed ibn Enes de yine el-A'meş'ten olmak üzere rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Âdem ibn Ebî Iyâs'a, Alî ibnu'1-Ça'd, Muhammed ibnu Ar'ara ve İbnu Ebî Adiyy ayrı ayrı mu-tâbaat etmişlerdir [286].

98- Ölülerin Şerriilerini Anmak Babı [287]

149-.....Bize Amr ibnu Murre, Saîd ibnu Cubeyr'den; o da İbnu Abbâs'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Allah'ın la'neti üzerine olası Ebû Leheb Abdu'1-Uzza ibn Abdilmuttalib, Kureyş'i Safa üzerinde topladığı günün bakıyyesinde Peygamber(S)'e hitaben: "Tebben leke(= Yûh sana, helak ve ziyan sana)" demişti. İşte bunun üzerine: "Ebû Leheb *m iki eli kurusun, kendisi de kurudu helak oldu" sûresi indi [288].

---

[1] Asîlî ve Ebû'1-Vakt nüshalarında, burada olduğu gibi, "Besmele" ile "Kitâbu'l-Cenâiz" büyük başlığı vardır.
[2] el-Cenz, kenz vezninde, örtmek ma'nâsınadır; ikinci bâbdandır. Ve biriktirmek ma'nâsınadır. Ve cenz, kerpiçten ve balçıktan yapılmış muhtasar eve denir.
el~Cinâze, cîm'in kesriyle meyyite denir. Cîm'in fethiyle de caizdir. Bir kavle göre cîm'in kesriyle meyyite ve fethiyle serîre, yânî tâbuta denir. Bir kavle göre aksi üzeredir. Yâhud kesr ile üstünde meyyit olarak tâbuta denir ve bu setr ma'-nâsmdan alınmıştır... (Kaamûs Ter.)
[3] Babın İkinci fıkrası "Her kimin son sözü Lâ ilahe illellah olursa, o kimse cennete girer" mealindeki hadîse işaret etmektedir; o hadîs, muttasıl isnâdlarla Muâz ibn Cebel'den, Ebû Dâvûd da; Enes ibn Mâlik'ten İbn Ebî Şeybe'nin Mu-sannafmda; yine Muâz ibn Cebel'den Müseddeď'in Müsned*İnde; Ebû Harb'-' den, Ebû Ya'lâ'nın Müsneďinds rivayet edilmiştir. Buhârîbirçok tarîkle rivayet edilen bu hadîste Tevhîd Kelimesi ile âhirete göçen kimsenin âhiret mükâfatının cennete girmekten ibaret olduğunu bildirmiş oluyor. Buhârî'nin buradaki şartın cevâbını zikretmemesi, alt tarafta gelecek olan Vehb ibn Münebbih'in haberini te'vîl etmek gayesine ma'tûftur da denilmiştir.
[4] Vehb ibn Münebbih'in bu haberini Buhârî et-Târîh'te; Ebû Nuaym da el-Hilye'de mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bu haberi Beyhakî Sünen'İnde Muâz ibn Cebel'-, den merfûan da rivayet etmiştir. Şöyle ki: Rasûlullah, Muâz'ı Yemen'e vâlî gönderirken: "Ey Muâz, Yemen 'e vardığında yanına Kilâb ehli kimseler gelip sana muhakkak: Cennetin anahtarı nedir? diye soracaklardır. Sen onlara cevaben: «. Lâ ilahe ille 'ilah cümlesidir. Lâkin bu Tevhîd Kelimesi, cennetin dişsiz bir anahtandır. Eğer sen cennetin kapısı önüne dişli bir anahtarla gelirsen cennet sana açılır; yoksa açılmaz, diye cevâb ver" buyurmuştur. (Umdetu'l-Kaarî, IV, 3; irşâdu 's-Sârî).
Vehb ibn Münebbih'in bu cevâbı, cennete girebilmek için dînî vecîbelerin M lüzumuna yânî îmân ve İslâm asıllarına luzûmu işaret etmiştir. Şârih Kirmânî: Lâ ilahe ille 'ilah tevhîdi, Muhammedun Rasûlullah kelimesini de tazammun eder, demiştir.
[5] Ebû Zerr'in bu hadîsi Buhârî'nin İlim, îmân, Libâs, Tevhîd Kitâbtan'nda da uzun ve kısa metinlerle rivayet edilmiştir.
Buradaki rivayette şirk etmeden ölen kimsenin cennete gireceği müjdelen-miştir. Şirki terketmek ise Tevhîď'dir. Lâ ilahe ille'ilah demek de tevhîdi'izhârdan ibarettir.
[6] Buhârî bu hadîsi îmân, Nuzur, Tefsir Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim ile Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu rivayetler meâlen bir olmakla beraber, lâfzan farklıdır. Meselâ Müslim'in Vekî' ve İbn Numeyr tarikiyle rivayetinde bu iki cümle aksedilmiş olarak gelmiştir:
"Rasûlullah: Kim Allah'a bir şeyi ortak kılmayarak ölürse, cennete girer, buyurdu. Ben de: Kim Allah'a bir şeyi ortak kılarak ölürse cehenneme girer, dedim".
İbn Mes'ûďun Müslim'deki bu Vekî' ve Numeyr yoluyla gelen rivayeti istisnâ edilirse, diğer tarîklerin hepsi müttehiddir. Konumuz olan rivayet tarîkine;tamâmıyle uygundur. Hadîsin vaîde ilgili olan kısmı merfûan, va'de ilgili olan r-j parçası mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Vekî' ve tbn Numeyr tarîkıyle gelen rivayet ise, bunun tamâmıyle aksidir.
Hadîs sarihleri bu iki tarîki te'lîf için bir takım görüşler ileri sürmüşlerdir. Nevevî şöyle diyor: "Bu konuda söylenen sözlerin en doğrusu şudur: İbn Mes'ûd bu hadîsin hem vaîde, hem de va'de ilgili olan iki kısmını da ezberlemiştir. Fakat bilâhare va'de dâir olan kısmı unutmuştur. Binâenaleyh birinci kısmı merfûan, ikinci kısmı da mevkûfen rivayet etmiştir. Bir zaman sonra da bunları aksedilmiş olarak hatırlamış ve bu yolda rivayet etmiştir. İki rivayeti cem' etmenin yolu budur. Ve bu suretle hadîsin her iki kısmı da merfûan rivayet edilmiş olur".
Şârih Aynî de Nevevî'nin bu tevcihine iştirak ediyor.
[7] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri, ".... cenazeleri ta'kîb etmekle... emreyledi" fıkrasıdır.
Cenazeye ittibâ', cenazeyi arkası sıra ta'kîb etmek, cenaze namazını kıldıktan sonra da bu suretle devam etmektir. İttibâ' ta'bîrinin zahirî ma'nâsı budur. Bu sebeble Hanefîler'e göre cenazeyi ta'kîb etmekte efdal olan,Cenazenin arkasından gitmektir. Şâfiîler'e göre efdal olan cenazenin ön tarafında gitmektir. Mâlikîler arasında; a. Önde gitmek; b. Arkada gitmek; c. Yayalar önde, binekliler arkada gitmek suretiyle üç görüş vardır.
Cenazeye iştirak eden kadınların cenazeyi arkadan ta'kîb etmelerinde imamların İttifakı vardır (Kastallânî).
Da'vete icabet, iki suretle olur: Yardım dileyen bir kimsenin bu dileğini yerine getirmeye icabet suretiyle, düğün gibi hayırlı bir toplantıya edilen da'vete icabet etmekle.
[8] Bu hadîsin de bâb başlığına delâlet noktası yine cenazeleri ta'kîb etmek fıkrası-dır. Diğer hususlar da topluluk ferdleri arasında yapılmaları, topluluğun sağlamlığı ve medenî münâsebetlerin kemâli bakımından gerekli olan hareket ve davranışlardır... En yüksek medeniyet ve insaniyet alâmetleridir.
[9] Ebû Bekr, bu hareketi ile Rasûlullah'ın bu fiiline uymuş bulunuyor. Tirmizî'-nin sahîh rivayetine göre, vaktiyle Peygamber de Usmân ibn MazTm'un vefatında böyle yapmıştı. Kıdemli bir İslâm mücâhidi olan Usmân ibn Maz'ûn 'un ölümünde, Rasûluilah, Usmân'in cenazesi üzerine kapanmış, onu Öpmüş ve ağlamıştır. Hattâ gözyaşları yanakları üzerinden akmıştı.
İbn Abdilberr de bu fıraklı vak'ayı et-Temhîď'inde şöyle rivayet etmiştir: RasûlüllahıİbN Maz'ûn'un cenazesi tâbuta konulduğu sırada Yâ Usmân, şimdi mutluluk senin içindir. Ne dünyâ sana bir elbise giydirdi, ne de sen dünyâya bir kıymet verdin" buyurmuştur.
İbn Maz'ûn, muhacirlerin fakirlerinden idi. Fakirliğinden dolayı kefen bulunamamış da eski ihramı ile kefenlenmişti. Peygamber bu matemli sözleriyle o acıklı vak'ayı işaret etmişti
[10] Bu âyetler daha çok evvel, hicretin üçüncü yılında meydana gelen Uhud Harbi hakkında inmişti.
Hadîste haber verilen Ebû Bekr'in fiilleri, bâb başlığına delü olan kısımlardır. Bunlardan ölünün yüzünü örtmenin müstehâb olduğu; ölünün yüzünü öpmenin cevazı; feryâd etmeksizin sessiz ağlamanın cevazı hükümleri alınmıştır.
[11] Ebû Sâib, Usmân ibn Maz'ûn'un künyesîdir. Biraz evvelki haşiyede de geçtiği gibi, bu Usmân kıdemli sah ahilerdendir. İslâm olanların ondördüncüsüdür. Evvelâ Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Bedr Harbi'nde yararlıklar göstermiş ve hicretin ikinci yılında vefat etmiştir. îbn Maz'ûn'un ölümü Pey-gamber'i çok kederlendirmişti. Medine muhacirlerinden ilk vefat eden, bu zâttır (Vmdetu'l-Kaarî).
[12] Peygamber'in bu sözü "De ki: Ben peygamberlerden ilk defa (gelmiş biri) değilim. Bana ve size ne yapılacağım bilmem. Ben, bana vahyolunmakta bulunandan başkasına uymuyorum.,. "(el-Ahkaaf:9) âyetinin bir kısmına lâfzan da uygun düşmüştür
[13] Bu vefat ve tezkiye hâdisesi hicretin ikinci yılında vâki' olduğu için henüz Feth Sûresi nazil olmamış ve Peygamber'in geçmiş ve gelecek günâhlarının mağfiret buyurulduğu müjdelenmemişti. Bu müjdeleme, hicretin altıncı yılında Hudey-biye Anlaşması'nın imzalanmasından sonra Medine'ye gelirken yolda vâki' olmuştu.
Bedr Harbi'nde hazır bulunanların mağfiret olundukları Peygamber tarafından haber verilip müjdelendiği sahîh olarak sabit bir hakikat iken, Usmân ibn Maz'ûn hakkında tereddüdü ifâde eden bir uslûb ile Ümmü'l-Alâ'ya cevâb vermesi, Usmân ibn Maz'ûn'un vefatı Bedr Harbi'nde bulunanların cennet ehli oldukları haberi verilmezden evvel olmasındandır.
Bu hadîsten, cennetle müjdelenen on kişi ve Bedr sahâbîleri gibi cennetlik oldukları nasslandırılmış olanlardan başka hiçbir kimse hakkında cennetliktir diye hükmedilmemesi; ihlâs bir kalb işi olduğundan, kimsenin vicdanına nufûz etmenin yolu bulunmadığı; ölü evine techîz ve tekfîn edildikten sonra girilmesi gibi hükümler çıkarılmıştır.
[14] Buhârî, hadîsin geri kalan kısmının muttafakun aleyh olduğuna işaret olarak bü kadarıyle yetinmiştir
[15] Buhârî, Şuayb'ın mutâbaatmı Kitâbu'ş-Şehâdet'te; Ma'mer ibn Râşid*in mutâ-baatını da Ta'bîr Kitâbı'nın "Cereyan edici göz bâbı"nda mevsûlen rivayet etmiştir. Amr ibn Dînâr'ın mutâbaasını ise îbnu Ebî Umer, kendi Müsneďİnde îbn Uyeyne'den; o da kendisinden olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir.
[16] Bu hadîsin de bâb başlığına uygunluğu açıktır.
Bakı' ibn Mahled, Câbir'den şunu rivayet etmiştir:
Rasûlullah bana kavuştu da: "Sana bir müjde vereyim mi? Allah babanı diriltti ve kendisine perdesiz doğrudan doğruya söz söyledi. Hâlbuki şimdiye kadar hiçbir kimseye böyle perdesiz söylememiştir" buyurdu {Umdetu 'l-Kaarî, IV, 20)
[17] Bu mutâbaati Müslim, Abdurrazzâk tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bu "mutâbaatı, Müslim'de îbn Mâhân hakkında vâki' olan şeyi, yânî o isnâd-daki Muhammed ibn Alî ismini nefyetmek için zikretmiş ve doğrusunun Şu'be'nin rivayet ettiği gibi Muhammed ibnu'l-Münkedir olduğunu beyân eylemiştir. (Kas-tallânî).
[18] en-Na'y, es-Sa'y vezninde, en-Niâ, el-Ginâ vezninde ve'n-Nu'yân, el-Gufrân vezninde bir adamın vefat ettiğini haber vermek ma'nâsınadır; ikinci bâbdandır. (Kaamûs Ter.). Bugünkü ta'bîr ile Ölüm ilânı demek oluyor.
[19] Necâşî, Habeş meliklerine verilen unvandır. İbn Hişâm'ın es-Sire'sinde bu Necâşî'nin ismi Ashame'dir; atıyye ma'nâsınadır denilmiş. Ebû'l-Ferec de Asha-me ibn Ebcerî'dir, demiştir. İbn Sa'd'm et-Tabakaat'mda müslümân oluşu şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlulah, hicretin altıncı yılında Hudeybiye'den dönüp, yedinci yılın Muharrem'inde Amr ibn Umeyye ed-Damrî ile bir mektûb gönderdi ve onu İslâm'a da'vet etti. Necâşî, Rasûlullah'ın mektubunu hürmetle alıp, karşısına koymuş ve tahtından inip yer üzerinde oturmuş, sonra müslümân olmuş ve İslâm'ı kabul ettiğini bir mektûbla Peygamber'e bildirmiştir. Ca'fer ibn Ebû Tâlib'in Necâşî'ye İslâm DînÎ'ni öğrettiği de Tabakaat'ta rivayet edilmiştir.

Necâşî'nin vefatı, Tebük Seferi'nden dönüldüğü yedinci yılın Receb ayma tesadüf etmişti. Müslim'in Sahîh'inde, Peygamber tarafından kendisine mektûb gönderilen Necâşî'nin, cenazesine namaz kıldığı Necâşî olmadığı rivayet ediliyor. Mektubun yazılıp gönderilmesi ile vefat târihi arasında altı aylık bir zaman vardır. Buna göre her iki şıkk da muhtemil olur.
Bu hadis, cenaze ilânının cevazına, cenaze namazının mescid içinde değil, mescid haricindeki namazgahta gâib namazı olarak kılındığına ve cenaze na-mâzmın da diğer namazlarda olduğu gibi saff bağlandıktan sonra dört tekbîr ile kılındığına delâlet etmektedir.
[20] Mûte Harbi'nde kumandanların arka arkaya şehîd düştüklerini Peygamber, Medine'deki mescidde halka haber vermiş, en sonra da Hâlid ibn Velîd'in kumandayı kendiliğinden üzerine alarak İslâm ordusunu büyük bir felâketten kurtardığını bildirmiştir/Mûte Harbi'nin haberleri henüz Medine'ye ulaşmadan, gününde Peygamber tarafından böylece haber verilmiş ve haber verildiği gibi cereyan etmiştir.
Hadîsin bâb başlığına delâleti meydandadır. Buhârî bu hadisi Cınad,
Alâmâtu'n-Nübüvve, Hâlid'in Fazîleti, Mağâzî bölümlerinde de getirmiştir.
[21] Bu başlıkla bundan önceki başlık arasında şu fark vardır: Birincisi, ölüyü bilmeyen kimselere bildirmek; bu ise ölüyü bilip, ölünün işine hazırlanacak kimselere bildirmektir. (Fethu'l-Bârî; İbnu'l-Munîr'den)
[22] Bu Ebû Râfi'in Ebû Hureyre'den nakli, daha evvel "Mescidin süpürülmesi ve çöplerinin toplanıp kaldırılması bâbı"nda geçmiş olan hadîsin bir tarafıdır. Bu kısmın da bâb başlığına delâleti meydandadır.
[23] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu Rasûlullah'ın "Onu bana bildirmenizden sizleri men' eden nedir?" buyurmasıdır.
[24] Babın hadîsinde üç çocuğu Ölen müslümâmn hâli söylendiği hâlde, Buhârî'nin bâb başlığında bir çocuğu ölenin hâlini zikretmesi, hadîsin diğer rivayetleri arasında bir ve iki ile kayıdlanmış olanları bulunduğundan dolayıdır. Buhârî bu başlık ile o rivayetlerin subûtuna işaret etmiş oluyor.
[25] Buhârî bu âyeti bâb başlığındaki "İhtisâb" lâfzına te'kîd olarak getirmiştir. Çünkü ihtisâb, ancak sabır ile olacaktır. Âyetin tamâmı, o âyetler grubu içinde daha iyi anlaşılacaktır: * 'Ey îmân edenler, sabır ile, bir de namaz ile yardım isteyin. Şübhesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir. Allah yolunda öldürülmüş olanlar için ölüler demeyin. BiVakis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlayamazsınız. And olsun, biz sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsûllerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele ki, onlar kendilerine bir belâ geldiği zaman; Biz Allah'ınız ve biz ancak O'na dönücüleriz, diyenlerdir. Rabb Herinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirilenlerin tâ kendileridir"(el-Bakara: 153-157).
[26] Bu hadîs de rivayet yollarının çokluğu ile seçkin hadîslerden biridir. İsnâd yolları kırk kadar sahâbîye varmaktadır. İşte islâm Dîni'nin aslî saffetinde korunmuş olduğunun canlı şâhidlerinden biri. Bu sahâbîlerden rivayet edilen metinler birbirlerinden küçük farklılıklar gösterir ki, bu tabiî birşeydir. Yalnız ifâde ettikleri ma'nânın özü birdir. Hadîste aranan da budur. Şark ve Garb mütefekkirlerinin insaflıları, İslâm Dîni kadar hiçbir içtimaî hâdisenin metodolojik bir usûl ile zamanımıza kadar nakledilmediğini i'tirâf ederler. Bu yalnız ve yalnız İslâmî nakillerin mazhar olduğu ilâhî bir lûtuftur (Kâmil Mîrâs, Tecrid Ter., IV, 395-396).
Bu bâbdaki hadîslerin hepsi mahzun ve kederli ana-babaları en belîğ şekilde tesliye eden Peygamber sözleri ve Muhammedî metanet reçeteleridir.
Burada şu İlâhî sözler de hatırlanıp, sabr ve teslimiyetin değeri iyice kav-ranmalıdır: '.... Ancak sabredenlere ücretleri hesâbsız ö'denecektir"(ez-ZumeT-10).
[27] Bu ta'lîki ibn Ebî Şeybe de mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî, ilim Kitâbı'nda da küçük bir farkla bu isnadı ve ziyâdeyi getirmişti.
[28] Hadisteki "Tahıllete'l-kasem" ta'biri, Allah'ın yeminini halâl kılacak mıkdâr demektir. Buhârî'nin işaret ettiği üzere, hadisteki bu tahıllete'l-kasem. "Ve in minkum illâ vâridûhâ{ = Vallahi sizden her bir kimse İllâ o ateşe uğrayacak)" (el-Meryem:71) kavlinde mukadder olan yemîndir. Bu uğrayiş, geçerken yol uğrağı görüşten veya günâhı kadar ikaametten ibaret olabileceğine göre, hadîsin ma'nâsı "Üç çocuğunun ölüm acısıyle yanıp buna sabreden ana baba, cehennem ateşini ya geçerken görecek yâhud günâhı kadar kalacak" demek olur.
[29] Hadîsin bâb balığına uygun yeri son fıkrasıdır. Peygamber'in bu emri kadının feryâd ile ağlamakta olduğunu gösterir. "Sabretmezsen Allah'ın gadabına uğrarsın" demek oluyor.
Bu hadîsten, kabir ziyaretinin mutlak surette cevazı, ziyaretçinin erkek ve-yâhud kadın olmasının farkı olmayacağı gibi hükümler alınmıştır. Çünkü hadîste böyle bir ayırım yoktur.
Bu hadîs, ileride daha geniş olarak tekrar gelecek ve ilgili açıklamalar daha fazla orada verilecektir
[30] Başlıktaki "Ve vudûhî" zamîri meyyite de, yıkayıcıya da gidebilmek ihtimâli olduğundan, tercemede ikinci ihtimâl parantez içinde gösterildi.
es-Sidr: Sin'in kesresi ve dâPın sükûnu ile nebk ağacının ismidir ki, Arabistan kirazı ta'bîr olunur. Trabzon hurması o nev'idendir. Müfredisvrfre'dir... Bu ağaç da iki gûna olur: Bİrİ bûstânîdir ki, yemişi hoş olup ve yaprağıyle yıka-. ma yapılır. Ve birisî berrîdir ki, yemişi kekre olur. Ve ikisinin de gölgesi be gâyet koyu ve lâtîf ve hafîf olur...
en-Nebk: Sidr ağacının yemişine denir ki Arabistan kirazı ta'bîr olunur (Kaa-mûs Ter.).
en-Nebk: Sidr ağacının yemişi ki köknar yemişi dahi derler (Ahterî).
Sidr bulunmazsa, cöven, hatmî kullanılır. Bunların hepsi kiri gidermek İçin sabun yerine kullanılmış şeylerdir. Kirleri gidermek için bunlardan hiçbirisini bulmak mümkin olmazsa, yalnız hâlis su ile yıkanır.
[31] ibn Umer'in bu fiilini İmâm Mâlik el-Muvatta' da Nâfi'den mevsûlen rivayet etmiştir
[32] İbn Abbâs'm bu sözünü Saîd ibn Mansûr sahîh bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Dârakutnî ile Hâkim ise bunu merfû* olarak rivayet etmişlerdir.
ibn Ebî Şeybe bu haberi şöyle rivayet etmiştir: İbn Abbâs: Ölülerinize ne-cistir demeyiniz. Çünkü mü'min hayâtında da, Ölümünde de necs değildir, demiştir.
Necs olduğu kabul edilirse, tahareti, yânî paklanması kaabil değildir demek olur
[33] Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın bu sözünü de İbn Ebî Şeybe tahrîc etmiştir.
[34] Peygamber'in bu sözü, Buhârî'nin Kitâbu'l-Gusl'de "Cünüb çarşıda yürür babı' 'nda Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır.
[35] Peygamber'in kızı Rukayye'nin Hayber seferi sırasında vefatı üzerine diğer kızı Ümmü Kulsüm, Usmân'la evlendirilmiş, sonra hicretin dokuzuncu yılında o da vefat etmişti. Peygamber'in diğer kızı Zeyneb de hicretin sekizinci yılında vefat etmişti. Ümmü Atıyye ölü yıkayıcı bir kadın oduğundan, Zeyneb'i de, Ümmü Kulsüm'ü de yıkamış olabilir. Muhtemil ki, Buhârî, Peygamber'in bu iki kızından hangisi olduğunu kestiremediğinden, burada "Peygamber'in kızı öldüğü zaman" demiş; isim zikretmemiştir. Fakat Müslim'in şartına göre Zeyneb olduğu sabit olduğundan, Müslim bu ismi zikretmiştir.
[36] Buhârî bu Ümmü Atıyye hadîsini uzun, kısa metinlerle yalnız bu Cenazeler Ki-tâbı'n'da, arka arkaya gelecek çeşitli bâblarında onbir defa getirmiştir. Bir çok hükümlerin delili olan bu hadîsten, özetle şu hükümler çıkarılmıştır:
Ölüyü yıkamak; yıkama esnasında Ölüye abdest aldırılması; su ve sıdr ile yıkamak; yıkamanın sayısı; yıkamada kâfur ve benzeri güzel kokulu şeyler kullanılması; kadının cenazesini kadınların yıkaması; cenaze yıkayan kimsenin gu-sül veya abdest alıp almayacağı; ölünün necs olmadığı; bundan dolayı yıkamanın abes olmayıp cesedin temizlenebileceği; erkek elbisesinin kadına kefen yapılabileceği... gibi.
[37] Hadîsin bu kısmı küçük bir fark ile bundan evvelkibâbda da geçmişti. Devamı olan kısımlar ise burada gelmiştir.
[38] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri burasıdır. Cenaze yıkamakta tek sayı üzerine emrediimesi, "Allah tektir; Sekleri sever" hadîsinden ileri gelebilir. Bu teklemenin gerçekleşmesi, bu Hafsa hadîsinde ölünün üç su, beş su, yedi su ile; diğerinde üç, beş ve gerekirse daha fazla sayıda yıkanmasıyle olabileceği bildirilmiştir. Yıkamaktan istenen gaye, ölünün temizlenmesidir.
[39] Hadîsin sonundaki "Onun saçını taradık, üç bukle yaptık" fıkrası Ümmü Atıy-ye'nin haber vermesidir. Yoksa hadîste bunun Rasûlullah tarafından bir emir ve işaretle yapıldığına dâir bir kayıd ve rivayet yoktur. Bu sebeble Hanefîler'e göre saç iki bukle yapılıp kadının göğsüne, gömlek üstüne konulur. Şâfiîler'ce üç bukle yapılarak arkaya uzatılır. Ahmed ibn Hanbel ile tshâk'ın görüşü de budur.
[40] Peygamber hayâtta dâima sağ ile başlamak geleneğinde idi. Bunda "Ashâbu'l-yemîn = Sağ taraf sahihlerinden " (el-Vâkıa; 8, 27, 38: el-Müddessir: 39; el-Beled: 19) olma alışkanlığını kazandırmak temennisi veya yümn, hayr ve bereket sahibi olmaya bir alıştırma olması mümkindir.
[41] Ölü yıkamaya abdest azâlarıyle başlanması müstehâbdır. Bu abdest, ağız çalkalama ve burona su verme bulunmaksızın, hayâttaki gusl abdestinin aynıdır
[42] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Lügat açıklamaları şöyledir:
el-Hakvu, bedende böğüre denir. Ve futaya denir; izâr ma'nâsınadır. Bir kavle göre fûta bağlayacak yere denir ki, bel olacaktır. Bunda hâ'mn kesriyle el-Hıkve de lügattir.
el-Kâfûr ve el-Kufurrâ: Ve bunda kâfîn ve fâ'nın üç harekesiyle lügattir. Hurma çekirdeğinin kapçığına denir. Ve kâfur bir nevi' güzel kokulu nebat ismidir ki, çiçeği papatya çiçeğine benzer olur. Tib müfredatında reyhânu'I-kâfûr ile resmedilmiştir ki, kâfur otu ta'bîr olunur. Kâfur bu isimle ma'rûf koku ismidir. Hind ve Çîn dağlarında biten bîr ağaçtan meydana gelir, yânı onun zamkıdır. Bu ağaç gayet büyük olduğu için gölgesinde pek çok insan mekân tutar. O mekânın harareti sebebiyle kaplanlar bu ağacın etrafında barınırlar ve kâfurun azlığına sebeb budur... (Kaamûs Ter.)
ei-İzâr: Bedene bürünecek câr ve milhafeye denir... Şârih der ki: Gerçi müellif mutlaka milhafe ile tefsir eyledi; lâkin izâr belden aşağı tutulan fûta ve peş-temâl makûlesine denir. Nitekim ridâ, belden yukarı tutulan elbiseye denir. Meselâ hacıların belden yukarı tutundukları ihram, ridâ ve belden aşağı tutundukları izârdır... (Kaamûs Ter.)
eş-Şiâr: At kısmının çuluna denir ki asıl şiar, insanın gömleğine denir. Ve mutlaka bedenine dokunan elbisesine denir, kıllara dokunduğu için...
et-İş'âr; Bir adama bir nesneyi bildirmek... ve bir kimseye şiar yânı gömleği giydirmek ma'nâsınadır. (Kaamûs Ter.).
[43] Bu hadîsin de bâb başlığına delâlet yeri açıktır
[44] Muhammed ibn Sîrîn'in bu sözünü, Saîd ibn Mansûr, Eyyûb es-Sahtıyânî tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir.
[45] Kadın cenazesinin saçının üç bukle yapılıp arkasına bırakılması Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, İshâk ibn Râhûye'nin mezhebidir. Hadîste görülen Ümmü Atiy-ye'nin kendi yaptıklarını haber vermesinden ibarettir. Yalnız bunu Peygamber'in işaretiyle yapmış olması da muhtemildir. ihtimâl üzerine hüküm bina edilemi yeceği ise şer'î bir esastır. Bunun için Hanefîler saçların iki bölük yapılıp cenazenin göğsüne ve gömleğinin üstüne konulması içtihadında bulunmuşlardır. Hanefîler'ce saçı tarakla tarayıp arkaya atmaya luzûm yoktur.
Bâb başlığındaki ta'lîkte ve hadîs metninde ifâde edilen saç örgülerinin çözülmesi, vefatından evvel insanın başında örülü bulunan saçlara suyun iyice işlemesi için yıkama sırasında bu örgülerin çözülmesini anlatmaktadır.
[46] Ibnı Ebî Şeybe Hasan el-Basrî'nin buna yakın bir lâfzını mevsûlen rivayet etmiştir
[47] Bu hadîsten kadın cenazesinin beş parça bezle kefenleneceği açıkça anlaşılıyor ki, bu parçalar: Din', izâr, lifâfe, hımâr ve hırka'dır. Bunların îzâhı ve kullanış suretleri şöyledir: Bu hadîsteki ifâdelerde anlatılan kadın cenazesinin kefenleni-şini Aynî şöyle îzâh ediyor: "Cenaze evvelâ dır'a, yânî gömlek giydirilir. Sonra humâr denilen bez, baş örtüsü gibi kadının başına Örtülür ve gömlek üzerine açılır. Bunun üzerine izâr, onun üzerine de lifâfe denilen en geniş bez sarılır. En sonra da bu bezler açılmamak için, hırka denilen enli bez, kadının memesi ile göbeği arasına bağlanır" (Umdetu'l-Kaarî, IV, 49).
[48] Buhârî bâb başlığını böyle suâl tarzında vermekle bu hususta ki görüş ayrılığına işaret etmiş oluyor. Hadîs metni ile de üç bukle yapılacağını bildirmiş ve suâli delîli ile cevâblamış bulunuyor
[49] Ölü kadının saç buklelerinin ön tarafa veya arka tarafına doğru salıverilmesi hakkındaki tatbîkatia ilgili îzâh daha önceki hadîslerde geçmişti
[50] Buhârî ölülerin yıkanma hükümlerini bitirince, kefeni bevâna başladı.

[51] Hadîsin bâb başlığına delâleti zahirdir. Bâzı lügat açıklamaları şöyledir:
Yemâniyye: Yemen'e mensûb demektir. Bu kelime yâ'nın tahfifi ile de söylenir. Kaaide nisbet yâ'smın şeddeli olmasını gerektirir ise de, kelimeye elif ziyâde kılınarak nisbet yâ'sı hafîfletilmiştir. Aslında Yemâniyye iken, Yemâniye de denilmiştir.
Sehûliyye: Ezherî: "Sîn'in fethi İle Yemen'de bez dokunan bir nahiyenin adıdır; sîn'in dammı ile de beyaz bezin adıdır" diye ta'rîf etmiştir. Diğer lügat -çiler Yemen'de bir nahiyenin adı olduğunu başka ma'nâlarından önce söylemişlerdir.
Kursuf: Kâfin ve sîn'in dammı ve râ'nin sükûnu ile pamuk demektir.
Esvâb: Sevb'in cem'idir. Aslında dokunmuş olan bez, keten, ipek, yün ma-kûlesidir. Dönüp varacağı şey i'tibâriyle mecazen libâsa ıtlak olunur.
Kamlı: Gömlek; imame de başlık ve sarık demektir.
[52] Buhârî bu başlık İle kefenin üç olmasının vâcib değil, sünnet olduğuna işaret etmiştir. Zaruret olmayarak kefenin iki parçaya indirilmesi ile sünnet terkedilmiş olur. Bir parça ise, vâcibdir.
Hadîs metnindeki "vakasat" ve "evkasat" kelimeleri aynı ma'nâda olup her ikisi de boynunu kırdı demektir
[53] el-Hanût, sabûr vezninde ve el-Hınât, kitâb vezninde, güzel kokulu nesnelerden terkîb edilmiş kokuya denir ki, ölünün kefeni üzere saçılır ve buharlandın-lir; kâfur, sandal ve sâireden nürekkeb olur.
el-Ihnâî ve't-Tahnît, ölüye hanût saçmak, ölünün kefenine hanût saçmak ve buharlandırmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[54] Hadîsin bâb başlığına mutabakatı, ihrâmlı için hanûtun men'inden anlaşılan mefhûm yoluyladır. Bu hadîs metninde râvî, devenin işlediği cinayeti, yukarıdaki hadîstekinden farklı ve iki kelime ile terdîdli olarak ifâde etmiştir.
Birincisi, kâf, sâd, ayn harflerinden if'âldir ki, "Feaksaathu" kelimesidir. Bunun birçok ma'nâlarından biri, birşeyi kana bürümek ve kıpkızıl etmek, ezmek. ..dir. Buna göre deve onu ezip kana bürüdü, kıpkızıl etti demek olur.
İkincisi, kaf, ayn, sâd harflerinden yapılmış if'âddir. Bunun sülâsîsi: Derhâl ölmek ve çabuk öldürmek ma'nâsınadır. İf'âlİ de, yânî el-İkaas da derhâl öldürmek ma'nâsınadır. Bu suretle aralarında yine çok ma'nâ farkı yoktur.
[55] et-Telbîd; ihramda olan hacı başının saçı perişan olmayıp toplanmak için saçına zamk makûlesi nesne sürüp yapıştırmak ma'nâsmadır.
[56] Hadîste râvîlerin "fevakasat" veya "feaksaat" şeklinde terdîd ile bildirmeleri, kendilerinin tesbît edişlerinin neticesidir. "Vakasa" boynu kırdı ma'nâsmadır. İkincisi ayn, kaf, sâd ve ayn harfi kökün if'âl babından olan mâzîsidir. "Fea-kaasat, birşeyi kana bürüdü ve kıpkızıl etti" demektir. Binâenaleyh ma'nâca aralarında çok ayrılık yoktur.
[57] Şârih Kirmanı, Buhârî'nin bu başlığını, terceme ettiğimiz şekilde tefsîr etmiştir. Buhârî'nin ifâdesine göre kefen cümlesinden olan gömleğin etrafı dikilmiş olup olmaması; İlik konulmuş veya konulmamış olması müsâvîdir.
[58] Hz. Umer'in bu nehy hükmünü "Onlar için istiğfar etsen de istiğfar etmesen de haklarında birdir. Allah onları kat'iyyen mağfiret etmez. Şübhesiz Allah fâ-sıklar güruhuna hidâyet vermez "(el-Munâfikûn:6) âyetinden almış olması muh-temildir. Umer'in içtihadına göre istiğfar, salât ile te'vîl edilmiş ve bu sözden namazdan nehy Duyurulduğu hükmü çıkarılmış olur.
Abdullah İbn Ubeyy, Medîne'de münafıkların reîsi idi. Müslümanlara birçok kötülükleri dokunmuştu.
[59] Bu hâdise üzerine et-Tevbe:84. âyetinin inmesi, Hz. Umer'in görüşünü doğrulamış oluyor.
Peygamber'in münafıkların reisine hayâtında müsamahalı davranması, öldüğünde mübarek gömleğini vermesi, cenaze namazını kılması ve istiğfar etmesinin sebebleri şöyle özetlenmiştir: Müslümânlar'ın ilk zamanlarında büyük bir kabileye başkanlık etmekte bulunması, şeklen de olsa müslümân görülen bir zâtı her türlü kötülüklerine rağmen vaziyeti ıslâh ve idare etmek basiretinin kâbı olması, öldüğünde oğlu Abdullah'a bir taltîf olması, yâhud daha mühim olarak, bu zâtın son deminde Peygamber'in gömleği ile şefaat olunmak dileği gö rülüp duyularak, kabîlesi halkından münafik olanları ıslâh etmek gayesi veya Bedir günü Abbâs'a giydirmiş olduğu gömleğine karşılık vermiş bulunması...
[60] Bu Câbir hadîsinde Peygamber'İn, Abdullah ibn Ubeyy'in kabrine defn edildikten sonra geldiği haber veriliyor. Bundan evvelki îbn Umer hadîsinde, gömülmezden evvel geldiği ve namazını kıldığı haber verilmişti. İki hadîs arasında görülen bu zıdlığı sarihler şöyle gidermeye çalışmışlardır: ibn Umer hadîsindeki "gömleğini verdi" sözü, "ihsan etti" demektir. Peygamber'İn vereceğini va'd etmesinden mecazen "verdi" diye ta'bîr edilmiştir, demişlerdir, ibn Cevzî de Peygamber'İn iki gömlek vermiş olması muhtemildir, der.
Câbir'in: "Peygamber İbn Ubeyy'i çukurundan çıkarttı ve ona gömleğini giydirdi" demesinden, bu ölünün gömleksiz defn olunduğu hatıra gelir. Yâhud Peygamber'İn kendi gömleği ile teberrük etmesi istenildiğinden, ölünün üstündeki gömlek çıkarılıp Peygamber'İn gömleği giydirilmiştir. Bâb başlığının ikinci kısmına delîl olan yer, işte burasıdır.
[61] Hadîslerin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Bunlara yakın bir metin, daha evvel de geçmişti.
[62] Bu hadîsin de bir rivayeti biraz önce geçmişti. Bu üç parça bez, lifâfe, izâr, ve kısa ridâ diye ta'rîf edilmiştir.Lifâfe,leff yânı sarmaktan alınmış olup"sargı" demektir. Cenaze ıstılahında, Ölünün başından ayağına kadar vücûdunu bürüyen örtüye denir.
İzâr da aynı ma'nâya hamledilmiştir; baştan aşağıya kadar vücûdu bürü-yen örtü demektir. Bâzı fakîhler, İzâr, omuzdan aşağıya bürüyen örtüdür, demişlerdir. Bir de yakasız, yensiz ve etrafı dikiş İle bastırılmamış, göğüs tarafı açılmamış bir parça vardır ki, buna yukarıda anlatıldığı şekliyle, gömlek deni-lemiyeceği aşikârdır. İşte bu üç parça bez, erkekler için sünnet kılınan bir kefendir. Hadîste başlık açıkça istisna edildiğinden, hesaba dâhil değildir.
Bu üç parça bezin temiz olmak şartıyle yeni veya kullanılmış olması musâvîdir.
[63] Buhârî bu başlık ile Ölünün techîz ve tekfin masraflarının, malının umûmundan yapılacağını bildirip, ölünün malının üçte birinden yapılır diyen küçük bir grubun görüşünü reddetmek istemiştir. Bu üçte bir görüşü, Hallâs ibn Umer'in kavli olduğu nakledilmiştir
[64] Buhârî bâb başlığındaki hükümde, burada isimleri verilen tabîî müctehidlerinin ittifak etmiş olduklarını da bildirmiş oluyor. Bu müctehidlerin görüşleri Dâri-mî'de, Abdurrazzâk'ın Musannafında mevsûlen rivayet edilmiştir.
[65] Amr ibn Dinar'ın bu sözünü Abdurrazzâk; İbrâhîm Nahaî'nin sözünü Dârimî; Sufyân es-Sevri'nin sözünü de yine Dârimî mevsûl olarak rivayet etmişlerdir
[66] İbn Hacer'in rivayet hususunda ekseriyyetinİ bildirdiği burdehu (Onun bürdesi) nüshasında mef'ûl zamîri Mus'ab'a râcî olduğundan, şehidin kefen-lendirildiği bürdenin kendisine âid olduğu tasrîh edilmiş bulunuyor. Bu ise hadîsin mensûb olduğu babın unvanına uygunluğu bakımından son derece lâzım olan bir mes'eledir. Ölünün cümle malından en evvel tekfîn masraflarının ayrılması mes'elesidir. Bu da hadîsteki bürdenin Mus'ab'a âid olduğu tasrîh edilmekle te'mîn olunabilir.
Hadîsten, zaruret hâlinde bir kefenle yetinilebileceği ve bunun caiz olduğu hükmü alınmıştır. Yine bu hadîsten, ilk müslümanların ne kadar maddî imkânsızlık ve çetinlikler altında mücâdele ettikleri apaçık sezilmektedir.
[67] Bâb başlığındaki suâlin cevâbı hadîs metninde mevcûddur. O da "Mus'ab ibn Umeyr bir tek bürde içinde kefenlendi" sözüdür. Şübhesiz ki bürde, bir tek bezden ibarettir.
[68] el-Burdu (JJ?ı); bâ'nın zammı ile bir nevi' çizgili yânî çubuklu kumaş adıdır... ve bir nevi' abaya denir ki ihram gibi bedene bürünürler. Ve bu cemi'dir; müf-redi bürde'dir. Ve hâlen bu diyarlarda hırka ta'bîr ettiğimiz libâsa da bürde ıtlak edilir (Kaamûs Ter.).
Şârih Aynî, bürde'yi nemîre ile tefsîr ediyor ki, alaca yün kaftan demektir. Sa'leb de yaşlı kadınların giydikleri çizgili bir sevbdir, demiştir.
[69] Şehide kefen yapmak için üzerinde taşıdığı bu bir tek bürdeden başka birşey bulunmaması, Mus'ab ibn Umeyr'in ne derece fakirlik ve ihtiyaç içinde olduğunu pek belîğ şekilde göstermektedir. Hadîsin bâb başlığına delâleti gayet açıktır
[70] Buhâri bu başlık ile Peygamber devrinde kefenini hayâtta iken hazırlayan kimseyi, Peygamber'in reddetmediğini isbât için getirmiştir
[71] Bu bürdeyi Peygamber'e getiren kadının ismini, sonra bürdenin güzelliğini belirtip onu Peygamber'den isteyen sahâbînin ismini Buhârî vermemiştir. Buna sebeb, verilen isimlerde çeşitlilik bulunması olabilir. Fakat SehPin son ifâdesinden, onun bu sahâbîyi iyi bildiği anlaşılır.
Hadîs bâb başlığına tamâmiyle uygun bir delildir. Hadîste hakîkaten Pey-gamber*den kefen yapmak üzere istenmiş, Peygamber bu isteği kabul etmiş, sa-hâbîler evvelâ bunu kendisi giymek için istedi sanarak hoş görmemişler; sonra kefen yapmak için istediğini anlayınca ses çıkarmamışlardır. Bu vak'adan bir mü'min hayâtta iken ölümden sonrası için kefen gibi techîz ve tekfin ihtiyâçlarını hazırlamasının cevazı hükmü çıkarılmıştır. Hattâ bu hazırlık meâd için olduğundan, fazîlet kabûf edilmiştir. Peygamber (S): "Mü'minlerin îmânca en faziletlisi, ölümü çok hatırlayan ve ona iyi hazırlanandır" buyurmuştur (Umdetu 'l-Kaarî).
[72] Kadınların cenazeler ardında gitmelerinin nehyedilmesi mes'elesinde bu nehyin tahrîmî veya tenzîhî olduğu veya bâzı kayıdlarla cevazı şeklinde görüşler vardır. Buhârî bu görüş ayrılıklarından dolayı, bu husustaki hükmü kesinleştirmemiştir.
[73] Hadîsin bu son fıkrası "Cenazeler ardında gitmek bize vâcib kılınmadi" ma'-nâsına olabileceği gibi, "Bize cenazeleri teşyî' ve arkalarından gitmemizin nehyedilmesi, diğer nehiyler derecesinde şiddetli ve te'kîdli kılınmadı" ma'nâsına da gelir. Her iki takdîre göre de Ümmü Atıyye: "Bize cenazeleri teşyî' haram edilmeyerek mekruh kılındı" demiş olur. Buna göre hadîsin zahiri, bu hehyin tenzîhî bir nehiy olmasını gerektirir. Âlimler cumhurunun mezhebi de budur. Ibn Ebî Şeybe'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadîs şöyledir: Peygamber (S) bir cenazede İdi. Umer'in bir kadına bağırdığını gördü de ona hitaben: "Yâ Vmer, o kadını serbest bırak. Çünkü su an, göz ağlamakta, gönül musibete uğramış, ölüm hâdisesinin de yakın bulunduğu bir zamandır" buyurdu. Bu Ebû Hureyre hadîsini Hâkim de el-Müstedrek'de tahrîc etmiştir (Umdetu 'l-Kaarî).
Hulâsa kadınların cenazeler ardından gitmeleri hakkındaki en kuvvetli görüş, bu nehyin tenzîhî olmasıdır
[74] Ümmü Habîbe, Peygamber'in zevcelerindendir. Ebû Sufyân'ın kızı ve Muâvi-. ye'nin kızkardeşidir. İsmi de Ramle'dir. İslâm'ın evvelinde kocası Abdullah ibn Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş idi. Kocası orada hristiyan olarak vefat ettiğinden, Habeşistan'da iken Peygamber'e nikâhı vekâletle yapılmış ve mehri de Peygamber hesabına Necâşî tarafından ödenip, Medine'ye gönderilmiştir. Ümmü Habîbe ilk müslümân olan kadınlardandır. Dînî salâbeti ile meşhurdur. Sa-hîh rivayete göre 44 hicrî yılında vefat etmiştir.
Zeyneb bintu Ebî Seleme'ye gelince, bu da Ümmü Habîbe'nin ilk kocası olan Abdullah'tan olan kızıdır. Abdullah Ebû Seleme künyesi ile anıldığı için, Zeyneb de Ebû Seleme kızı diye anılırdı. Bu sebebden Zeyneb, Peygamber'in üvey kızıdır. Ümmü Habîbe'nin ilk kocasından Umer ibn Ebî Seleme-isminde bir de oğlu vardı. Bu da, buradaki Zeyneb'in kardeşi oluyordu. Bu Zeyneb, 73 târihinde vefat etmiştir.
[75] el-İhdûd, kadının zevcine yâhud akrabasından birinin ölümü üzerine yas ve matem tutmasıdır. Cevheri, bu matemi "Kadının ellerini ve saçlarını kınalamaması, hüzün ifâde eder bir tarzda boyasız elbise giyinip süslenmekten çekinmesidir" diye ta'rîf etmiştir.
Kadının, kocasından başkasının ölümü üzerine tutacağı yas müddeti üç gündür. Bu üç gün hüzün ve kederin şiddetli olduğu zamandır. Bu yas, vâcib de değildir. Çünkü hadîste vücûb ifâde eden bir sîga yoktur.

[76] Zeyneb bintu Cahş, Peygamber'in halası Umeyye bintu Abdümuttalib'in kızıdır. Hicretin üçüncü yılı dul kalmış ve Peygamber'in kadınları araşma katılmıştır. Zeyneb 20. hicret yılında vefat etmiştir. Zeyneb bintu Cahş'in Abdullah, Ubeydullah ve Ebû Ahmed adlarında üç erkek kardeşi vardı. Bunlardan Abdullah üe Ebû Ahmed, kendisinden evvel vefat ettiğinden hadiste zikredilen yasın, Ubeydullah'ın Habeşistan'da vefatını işittiğinde tutmuş olması mümkindir.
[77] Bu yas, zevcin zevce üzerinde meşru bir hakkıdır. Ölüm gibi acı bir akıbetle eşinden, hayât yoldaşından ayrılan bir kadının, iddetî zamanında süslenmesi şuursuzca bir hareket olur. Kadının bu müddet içinde zîneti ve süslenmeyi terketmesi, hem kaybettiği hayât ortağının toprağına hürmet, hem de Ölünün ana baba gibi hayâtta olan aile ferdlerine karşı bir saygı ifâde eder. Bunun ehemmiyetini ve vucûbunu her duygulu insan kendi gönlünde hisseder (Tecrıd Ter., IV, 468). Bu bâbdaki hadîslerde kadının kocasından başka Ölen yakınları için üç gün; kocası için ise dört ay on gün yas olarak süslenmeyi bırakacağı hususu delîllen-miş oluyor. Hadîslerin bâb başlığına delâletleri bu yönden açıktır.
[78] Kadının bu müşahedesi, Peygamber'in bütün hayâtının ve zamanının halk arasında geçtiğine, kapısı önünde sultân saraylarında olduğu gibi kapıcılar, muhafızlar ve içeri girmeye mâni1 olucu bekçiler bulunmadığına, halk içinde gezerken de sağında solunda gözcüler, muhafızlar bulunmadığına açıkça delâlet eder.
[79] Bu hadîsin bâb başlığına delâleti açık olup, kabir ziyaretinin mutiak surette cevazını; ziyaretçinin erkek veya kadın olması; ziyaret edilen kabrin müslim veya gayri müsiime âid bulunmasının mıısâvî olduğunu ifâde etmektedir. Çünkü hadîste böyle bir ayırma yoktur.
Kabir ziyareti hakkındaki ibâha, umûmî bir mubah kılınmadır. Nitekim kabir ziyaretinden nehy de vaktiyle umûmî idi; sonra bu nehy nesh edildi ve umûma mubah kılındı. Erkekler için de, kadınlar için de caiz oldu. Bunun mubah kılınması hakkında birçok hadîsler gelmiştir:
Bureyde (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Ben sizleri kabirleri ziyaret etmekten nehyetmiştim; artık şimdi kabirleri ziyaret ediniz" buyurdu (Müslim) hadîsi gibi...
Kadınlar için kabir ziyaretinin mubah olduğuna tarafdâr olan âlimlerin dayandıkları en kuvvetli delîl, İbni Abdilberr'in Temhîd'de Abdullah ibn Ebî Mu-leyke'den rivayet ettiği şu haberdir:
İbn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Âişe bir kerre kabirlerden doğru geliyordu. Kendisine:
— Ey Mü'minlerin Anası, nereden geliyorsun? diye sordum. Âişe:
— Kardeşim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in kabrini ziyaret ettim; oradan geliyorum, dedi.
Ben ona:
— Rasûlullah kabirleri ziyaretten nehyetmez mi İdi? dedim. Âişe:
—Evet, vaktiyle nehyetmiş idi; fakat sonra ziyaret edilmesini emretti, dedi.
Âİşe'nin bu hükmü ve beyânına ve diğer hadîslere istinaden âlimler cumhuru kadınlar için kabir ziyaretinin mubah olduğunu kabul etmişlerdir. Yalnız bu ziyaretin erkek-kadın karışık olarak yapılması suretinde mesfedete vesîle olabileceği için gençlerin iştiraki doğru bulunmamıştır. Yalnız kadınlara âid ziyarette böyle bir mahzur olmadığından, genç ihtiyar diye bir ayırıma luzûm görülmemiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 75-78).
[80] Buhârî bu hadîsi bâb içinde İbn Abbâs'tan böyle "Ağlamasının bâzısı, yânî bir nevi' İle..." şeklinde kayıdlı olarak; îbn Umer'den de: "Ağlaması ile..." diye kayidsız olarak mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî, kayıdlı olan İbn Abbâs hadîsini bu başlıkta tercîhan zekretmekle, kayidsız olanın kayıdlıya hamledilmesi gerektiğini işaret etmiş oluyor.
[81] Buhârî bununla ölünün hayâtta İken ağlayıcı olup olmaması suretiyle bir farka işaret ederek: "Sağlığında ölülere feryâdla ağlamayı âdet edinen kimse ailesinin kendisine ağlamasıyle azâb olunur" fikrasıyle birinci nev'in hükmünü bildiriyor. Buna da et-Tahrîm: 6. âyetiyle istidlal ediyor. Âyetle istidlal suretine gelince, şöyledir: Hayâtında ölülere feryâdla ağlayıcılık eden bir adam, çocuklarını da bu çirkin âdete alıştırmış ve kendisi ölünce, bu alışık aile halkı bu defa da kendisine feryâdla ağlayacaklarından, iyi terbiyeleri ve çirkin işlerden korun-malarıyle vazifeli bulunduğu ailesi ferdlerini iyi terbiyeleri şöyle dursun, ağlayıcıhk gibi bir mekruha alıştırmış bulunduğundan kendi kötü eseri olarak azâb olunur demek olur.
Buhârî bu âyetten sonra da'vâsım te'yîd için Curmıa Kitabı'nda geçen çobanlık ve sorumluluk hadîsini de getirmiştir. Bu hadîsle devlet reisinden hammala kadar cem'iyetin her ferdinin karşılıklı hakk ve vazifeleri ve sorumlulukları bulunduğunu, çocukların iaşeleri ve iyi tahsîl ve terbiye edilmeleri sorumluğunu hatırlatıyor.
Buhârî böylece feryâdla ağlayıcıhğı âdet edinen kimseye, ailesi feryâdla ağlayıp rriâtem tutarlarsa, kendi taksîri eseri olarak azâb edileceğini Kitâb ve sünnetle demlendirmiş bulunuyor
[82] Buhârî bu fıkra ile ikinci nev'e işaret ederek: ölen kişi hayâtta iken ölülere fer-yâd etmek alışkanlığında değilse, şimdi ailesinin kendi arkasından feryâdla ağlamalarından sorumlu değildir. Bu kimse Âişe'nin dediği gibi (eî-En'âm:163,...) âyetlerinin hükmüne tâbi'dir deyip, bunu da diğer bir âyet grubu ile takviye ediyor
[83] Burası da aslında İbn Ebî Şeybe, Taberânî ve Hâkim'in tahrîc ettiği bir hadîstir. Buhârî'nin şartı üzere olmadığı için, sâdece ona işaret etmekle yetinmiştir. Bu fıkra bâb başlığına ma'tûf bir parça olduğundan ' 'Ve ruhsat verilen ağlama nev'i feryâdsız olandır babı" takdirindedir.
[84] Buhârî bu hadîsi Diyetler Kitâbı'nda mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu burada getirmesi, kaatil olmayı ilk çıkaran ve âdet eden kimseye, kıyamete kadar meydana gelecek kati suçlarından bir pay ayrıldığı gibi, ailesi içinde ölü üzerine'fer-yâdla ağlama âdetini koyup devam ettirenin de aynı şekilde suçlu olacağını delîllendirmek içindir.
[85] Hadîsin son kısımları, yânî Peygamber'in çocuğa ağlaması ve Sa'd ibn Ubâde'-ye verdiği cevâb, bâb başlığının ruhsatlı olan ağlama nev'ine güzel bir delîl olmaktadır
[86] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, Peygamber'in kabirin bir tarafına oturup, iki gözü yaş akıtarak ağlamasıdır. Buhârî Peygamber'in defn esnasında ağladığı bu kızının ismini vermemiştir. İbn Sa'd, Taberî, Devlâbî, Tahâvî bu kızın Us-mân'ın zevcesi olan Ümmü Kulsûm olduğunu tasrîh etmişlerdir. Ümmü Kul-sûm dokuzuncu hicret yılında vefat etmiştir.
Bu hadîsten, kabrin bir tarafına oturmak caiz olduğu, kadın cenazesinin kabre erkek tarafından konulmasının cevazı; koca ve baba gibi ölünün yakınları varken, bunların izni ile yabancı erkek tarafından kadın cenazesinin mezarına konulmasının cevazı hükümleri anlaşılmıştır.
[87] Her ikisi de merfû' olan bu İbn Umer ve İbn Abbâs hadîslerinden İbn Umer'in-ki "Şübhesiz ölü, ailesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb edilir" şeklinde mutlaktır. İbn Abbâs'ın hadîsi ise: "Ölü kendisine ailesinin bâzı nevi'ağlaması sebebiyle azâb edilir" şeklinde mukayyeddir. Buhârî'nin bâb başlığında da işaret ettiği gibi, bu iki hadîsten mutlak olanı, mukayyed olanına hamledilecektir. Bu iki hadîsten mutlak olan ağlama, feryâd ile kayıdlı olan ağlamaya hamledilir. Âlimlerin mutlakı, mukayyede hamletmekteki ittifakları da bunu te'yîd eder. Buradaki Umer hadîsindeki "Ölüye, ailesinin bâzı günâ ağlaması sebebiyle..." kaydı, mutlak'ın mukayyede hamledilmesini gerektirir. Bu hamlin üçüncü bir müeyyidesi de, bu hadîslerin râvîsİ olan Umer ile İbn Umer'in ölüye fiilen ağlamış olmalarıdır, tbn Ebî Şeybe'nin Musannaf ında Hz. Âişe: "Sa'd ibn Muâz'ın cenazesinde Rasûlullah ile ELî Bekr ve Umer hazır bulundular. Ben de odamdan bunlara bakıyordum. Muhammed'in hayâtı elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben Umer'in Sa'd'e ağladığını, Ebû Bekr'in ağladığından daha iyi biliyorum" demiştir.
[88] Âişe'nin, Umer ve Abdullah ibn Umer'i vehme nisbet etmesi hakkında Hattâbî şöyle diyor: Ölüye ağlamak mes'elesinin hakîkî mâhiyeti, Âişe'nin içtihadı veçhile olması muhtemildir. Çünkü Âişe'nin rivayetine göre ölüye ağlamanın azaba vesîle olması, Yahûdî cenazesi hakkında gelmiştir. Sonra mü fesser olan haber, mücmel olan haberden daha kuvvetlidir. Bir üçüncü cihet de Âişe'nin âyet ile hüccet getirmiş bulunmasıdır... (Umdetu'l-Kaarî).
Hz. Âişe'nin burada yemîn ile kat'î ifâde etmesi, ya Rasûlullah'tan bu azabın kâfire has olduğunu sarîhen işitmiş olduğundan, yâhud da bu ihtisası karî-nelerle anlamış bulunmasındandır.
İbn Abbâs: "Allah güldürür, Allah ağlatır" demekle, insanların gülmenin ve ağlamanın menşei olan ibrete bizatihi mâlik olmadıklarını ifâde etmiş oluyor.
[89] Bu hadîste de Âişe'nin, bundan evvelkinde olduğu gibi, Abdullah ibn Umer'-in: "Şübhesiz Allah, ailesinin kendisine ağlaması sebebiyle mü'mine azâb eder" şeklindeki rivayetini redd ve inkârı vardır. İbn Abbâs, Âişe'den İbn Umer'in, ölü sâhiblerinin ölülerine ağlamasına terettüb eden azabı, mü'min cenazesine teşmil ve belki de tahsis ettiğini sorduğunda, Âişe bu rivayetinde: "Hayır, Rasûlullah: Mü 'min ailesinin ağlaması ile azâb olunur demedi; Rasûlullah bir Yahûdî kadının kabri başında ailesi ferdleri ağlaşırken oradan geçmişti de, bunları görünce: Bunlar ölülerine ağlıyorlar; hâlbuki ölü, kabrinde azâb olunuyor buyurdu", demiş oluyor.
[90] Bu hadîsteki Hayy kelimesi, diri ma'nâsma geldiği gibi, kabile ma'nâsına da gelir. Bu ikinci ma'nâya göre, diğer rivayetteki "ehl" kelimesine uygun olur.
Burada Umer'in Suheyb'i ağlamaktan men' etmesi, Suheyb'in ağlarken sesini yükselterek feryâd mâhiyetini alması; bunun da Peygamber tarafından neh-yedilmiş bulunmasındandır.
[91] Umer'in bu sözünü Buhârî et-Târîhu'1-Evsat'mda mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu Beyhakî de mevsûlen şöyle rivayet etmiştir:
A'meş'e varan muttasıl senedle o da Şakîk'ten. Şakîk şöyle demiştir: Hâlid ibn Velîd vefat ettiğinde, Benü'l-Mugîre kadınları toplanıp ağlaşmaya başlamışlardı. Orada bulunan cemâat tarafından Umer 'e: Bir haber göndersen de şu kadınları ağlamaktan nehyetsen, denildi. Umer de cevaben: Şu kadınları bırakınız; varsın Ebû Süleyman Hâlid ibn Velîd'e ağlasınlar. Başlarına toprak dökmedikçe, avaz avaz bağınşıp çağınşmadıkça yalnız gözyaşı dökmek, bu kadınlar aleyhine bir hüküm ifâde etmez, dedi. Ebû Süleyman, Hâlid ibnu'l-Velîd'in kün-yesidir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 92).
Hâlid ibnu'l-Velîd hicretin yirminci yılında vefat etmişti. Umer, Peygam-ber'in Câhiliyyet şeklinde olmayarak ağlanmasını tabiî bir ihtiyâç saydığını bildiği ve bizzat Peygamber'in de ağladığını gördüğü İçin, Mugîre oğullan kadınlarını ağlamaktan men' etmiyordu.
[92] Buhârî, Umer'in sözündeki bu iki kelimeyi böyle ma'nâlandırmıştır. Buhârî râ-vîlerinden îsmâîlî "laklaka"yı yüksek ses diye vasıflandırıyor ki, feryâd, figân ve çığlıktır.
Saîd ibn Mansûr, "en-Nak'", yakaları yırtmak diye ta'rîf edildiğini bildirmiştir.
Lügatte şu bilgiler verilmiştir:
en-Nevh, en-Niyâh, en~Niyâha: Ölü üzerine feryâd ve figân ederek ağlamak ma'nâsınadır ki, Türkçe'de sağı sağmak ta'bîr olunur...
en-Nak'u:İM Nün'un fethi ve kaaf'ın sükûnu ile feryâd eylemek ve mu-sîbet deminde yaka yırtmak, kati eylemek ... ve devekuşu ötmek... boğazlamak... peyderpey feryâd ve figân eylemek, ses ve avazı yükseltmek .. ma'nâsınadır. Üçüncü bâbdandır.
el-Laklaka: Zelzele vezninde, leylek ötmek ve mutlaka ızdırapla olan savta yâhud şiddetli savta denir (Kaamûs Ter.).
[93] Bu hadîs, iki hüküm İhtiva ediyor: Biri Peygamber'in dilinden yalan uydurmağa ve O'nun söylemediği bir şeyi söyledi diye haber vermeğe terettüb eden azâb; ikincisi ölüye feryâd figân edilmesinin sebeb olduğu azâb. İhtiva ettiği bu hükümler bakımından bâb başlığına uygunluğu meydandadır
[94] Bu hadîs, 49. râkamıyle de geçmiş ve ilgili açıklama orada verilmişti. Şübhesiz buradaki nevha, başına toprak saçarak, saçlarını yolarak feryâd ve figânla ağlamaktır ki, bu nevi' ağlama, Câhiliyyet devri ağlaması olup, Peygamber tarafından nehyedilmiştir.
[95] Bu mutâbaati Ebû Ya'lâ kendi MüsneeFinde mevsûlen rivayet etmiştir
[96] Âdem ibn Ebî Iyâs'ın hadîsi de daha evvel bu lâfızla geçmişti
[97] Buhâri, burada tercemesiz, unvansız böyle bir "bâb" açmıştır. Bu bâb sözü, Ebû Zerr ve Kerime nüshalarında yok; yalnız Asîlî nüshasında vardır. "Bâb" sözü, bundan evvelki babın son bulduğuna işaret ve hem de öncekinin sonrakinden ayrılmakla beraber, yine de birbirleriyle ilgili yanı bulunduğunu ifâde eder.
[98] Hadîsin bundan evvelki bâb başlığına uyan ciheti, Peygamber'İn açıkça olmasa da, hakikatte şehidin kızkardeşi Fâtıma bintu Amr'ı yüksek sesle ağlamaktan nehyetmesidir.
[99] Hadîsin bir fıkrası bâb başlığı yapılmıştır. Hadîs, ölü için yüz, baş dövmeyi yaka yırtmayı, münasebetsiz sözler söyleyerek fcryâd ve figânla bağırıp çağırmayı açık olarak nehyetmiştir. Bu nevi' cahilane hareketler İlâhî hükme razı olma mayı İham eder. Hadîsteki hareketlerin bir arada toplanması şart değildir; bunlar teker teker nehyedilmiştir.

"Bizden değildir" demek nehiyde mübalağa ifâde eder. Hakîkatte ise: "Bizim sünnetimize uymamış ve koyduğumuz İslâm âdet ve medeniyetine uymamıştır" demektir. Yoksa müslümânlıktan tamâmiyle çıkar demek değildir. Sünnet ehline göre ma'siyet işlemek, ma'siyet sahibi olan mü'mini, o ma'-siyetin halâl olduğuna i'tikaad etmedikçe îmândan çıkarmaz.

[100] er-Resvu, râ'nın fethi ve üç noktalı sâ'nın sükûnu ile ... ve masdar olur; mersi-ye*eylemek, yânî güzellik ve İyiliklerini zikrederek acıyıp ağlamak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter,),

[101] Buhârî bu hadîsi el-Câmi'u's-Sahîh'imn on yerinde getirmiştir. Senedinin sıhhatinde bütün ilim ehlinin İttifak ettikleri bir hadîstir. İslâm fıkhında vasıyyet mıkdân hakkında bir asıl olarak kabul edilmiştir. Daha başka hükümlere de kaynak olan câmiâh bir hadîstir.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas, cennetle müjdelenmiş olan seçkin sahâbîlerdendir. Yedinci olarak İslâm'a girmiştir. Müslüman olduğunda onyedi yaşında bir gençti. "Müslüman olduğumda yüzümde tüy yoktu" dediği oğlu Âmir'den rivayet edilmiştir. Peygamber'in "Sen uzun zaman yaşatılacaksın" buyurduğu üzere, hakîkaten cennetle müjdelenen on sahâbîden en son vefat edendir. Hicretin 55. yılında vefat etmiştir. Demek ki, Mekke'deki hastalığından kurtulup, ondan sonra 45 sene daha yaşamış ve bu arada islâm'a pekçok hizmetler îfâ etmiştir. Hâlbuki Mekke'deki hastalık günlerinde, babasının vefatı üzerine kendi hayâtından da ümîd keserek vasıyyet etmeğe başlamıştı.

Babası Sa'd ibn Havle de müslümân olmuştur. Buhârî, Sa'd ibn Havle'nin hicret ettiğini, Bedr'de ve müteâkıb gazvelerde bulunduğunu, Veda Haccı'nda vefat ettiğini zikretmiştir (Umdetu'l-Kaari, IV, 101).

Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri, Sa'd ibn Havle'nin zikredildiği son fıkrasıdır. Rasûlullah, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a tesellî verip, hadîsteki bir takım müjdeleri haber verdiği zaman, o günlerde hicret edip çıktığı yer olan Mekke'de ölmüş olan Sa'd ibn Havle'ye acımış ve ona üzüldüğünü açıklamıştır.

Bu son sözün Sa'd ibn Ebî Vakkaas tarafından söylendiği de ileri sürülmüştür. Bunun Zuhrî tarafından buraya sokulduğu da söylenmiştir (Umdetu'l~i Kaan ve Îrşâdu's-Sârî).

[102] el-Hâlıka : Matem ve musîbet hengâmmda saçını tıraş eden kadına denir.

es-Sâlika : Matem ve musîbet hengâmmda yüksek avaz ile sayha ve feryâd. eden kadına yâhud yüzüne şamar vuran kadına denir.

es-Sâlıka : Musîbet zamanında yüksek savt ile nevha ve feryâd eden ve keza musîbet zamanında saçını tıraş eden kadına denir.

eş-Şâkka : Musîbet zamanında elbisesini parçalayan kadındır (Kaa-mûs Tercemesi).

Müslim'in bir rivayetinde Peygamber: "Ben saçını yolan, sesini yükselten, elbisesini parçalayan kimselerden uzağım" buyurmuştur. Bunda erkek, kadın aynı hükümdedir

[103] Hadîsin bir fıkrası bâb başlığı yapıldığı için, delâleti açıktır. Burada arka arkaya müstakili bâblara delîl olmak üzere getirilmiş olan bu hadîs, 57 rakamı ile geçmiştir

[104] Bu hadîsin buradaki başlığında zikredilen vaveyla, ansızın gelen musibet zamanında Arablar'ın söyleyip kullandıkları bir nidadır. Bu kelime lügatte şöyle açıklanmıştır:

el-Veyl: Şerrin gelmesi ma'nâsınadır. Bâzıları dedi ki, veyl, fecaate düşme kelimesidir, bir musibet hudûsunda îrâd olunur. Lisânımızda vây, yazık, ve hayf ve dırîğ ile ta'bîr olunur. Veylehu, Vey/eke, Veylî dahi denilir. Feryâd haletinde Veylâhû derler; kendisine isabet eden korkunç işten nâşî gûyâ ki veyl ve helâkî da'vet eder... (Kaamûs Ter.).

İslâm'ın bu hususta yasak ettiği Câhiliyyet âdetleri şunlardır:

Nudbe: Ölünün İyiliklerini sayıp dökerek ağlamak;

Niyâha: Avaz avaz ağlamak;

Latmu'l-hadd: Yanaklarını, yüzünü, başını, dizlerini döğmek;

Sakku't-Ceyb: Yaka ve elbise yırtmak;

Hamşu't-Vech: Yüzünü tırmalamak;

Neşru şiir; Manzumelerle ölünün iyiliklerini yaymaya çalışmak;

Duâu veyl ve's-subûr: Azâb ve helak ile duâ etmek (Nevevî).

[105] Bu bâb başlığı, bir musibet sırasında kişinin mahzun ve mükedder oturup hüznünü izhâr etmesinin cevazını göstermek için sevkedilmiştir. Hadîsin buna delâleti açıktır.

[106] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, Enes'in: "Ben Rasûlullah'ı o zamandan daha şiddetli bir hüzünle üzüldüğünü asla görmedim" sözüdür. Bundan hüzün ve kederi ma'kûl ölçüde belli edip, boşalmanın ruhî bir ihtiyâç olduğu ve bu ölçüde bunun caiz olduğu anlatılmış oluyor

[107] Bu bâb da bundan öncekinin aksine, musîbet sırasında hüzün ve kederi açığa vurmamanın, azimete tutunup gönülden sabretmenin cevazını ifâde etmek için getirilmiştir

[108] Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî, Medîne'de Peygamber'in sağlığında doğmuş, seksen sekiz yaşında iken 117 yılında Medîne'de vefat etmiştir. îbnu Ebî Hatim Seele Sâilun Sûresi'tan tefsiri sırasında Eyyûb ibn Mûsâ tarîkinden olmak üzere Muhammed ibn Ka'b'ın bu sözüne benzer bir metin rivayet etmiştir (Fethu'l-Bârî). Buradaki kötü söz söylemekten maksad, musîbet sırasındaki şiddetli hüzün sebebiyle mukadderatı kötüleme ve İlâhî hükme karşı gelmeyi ifâde edecek münasebetsiz şeyler söylemektir.

Kötü zanndan maksad da, musibetin acısına sabretmenin bir sevaba sebeb olmayacağı şeklinde bâtıl, hatalı ve yanlış düşüncelere düşmek demektir.

[109] Yûsuf Sûresi: 84. âyetinin bu fıkrasının bu başlığa konulması da çok münâsib düşmüştür. Hakîkaten Ya'kûb Peygamber, hüzün ve kederlerin en şiddetlisi olan evlâd acısıyle yanıp tutuştuğu hâlde, bu şiddetli hüznünü açığa çıkarmamış, hüznünü yalnız Allah'a şikâyet ederek sabır ve metanetle, şifâsını ve sevabını yalnız Allah'tan beklemiştir. Bu da, örnek edilmeye son derece lâyık ve eskimez bir tutumdur

[110] Hadîs, diğer tarîklerde ve Müslim'de daha tafsîllidir. Ümmü Süleym, Enes ibn Mâlik'in anasıdır. Ebû Talha da Ümmü Süleym'in ikinci kocasıdır ve Enes'in üvey babasıdır. Bunların hâl tercemeierİ ileride Faziletler Kitâbı'nda daha geniş anlatılacaktır.

Ümmü Süleym'in o gece kocası Ebû Talha ile çiftleşmesinden, belki de Ra-sûlullah'ın duası bereketiyle Abdullah adında bir oğullan olmuştur.

Hadîsin bâb başlığına delîl olan ciheti gayet açıktır: Ümmü Süleym'in kederini habsederek sabra tutunması, ve târihte benzerine nâdir tesadüf edilir bir surette İlâhî kazaya kemâliyle teslimiyet göstermesi, Ümmü Süleym için başlı başına hârika bir menkabedir. Ümmü Süleym'in bu hareketinden, muktedir olabilenler için ruhsatı terkedip şiddet tarafına tutunmanın caiz olduğu hükmü alınmıştır.

[111] Bâzıları bu dokuz çocuğun, Ümmü Süleym ile Ebû Talha'nm o geceki birleşmelerinden doğan Abdullah'ın çocukları olduğunu söylemişlerdir. Böyle de olsa bu hâdisede, yine Peygamber'İn duasının bereketi güneş kadar açıktır.

[112] Umer'in bu sözünü Hâkim, Beyhakî ve Abd ibn Humeyd mevsûlen rivayet etmişlerdir.

el-Adl; bir nesneyi bir nesne ile berâberleştirmek ma'nâsınadır.... mahfede bir adama denk olmak ma'nâsınadır... ve bir nesne mukaabilinde olan ceza ve ivaz ma'nâsınadır...

Ve Idl, ayn'm kesriyle bu dahi misi ve nazır ma'nâsmadır ve yükün bir dengine denir.

el-İtâve: Kitabe vezninde .... ve dâbbeye yüklenmiş olan iki dengin aralığına zâid olarak konulan nesneye denir ve mutlaka bir nesne üzerine ziyâde kılınan şeye denir (Kaamûs Ter.).

Bu lügat ma'nâlarına göre "Rabb'terinden mağfiretler" bir denk, "Rabb'-lerinden bir rahmet" diğer bir denk, "Onlar doğru yola erdirilenlerdir" fıkrası da bu iki dengin üzerine konulan bir ilâve olmuş bulunuyor.

Diğer bir tefsîre göre "İtinâ lillâhi ve innâ ileyhi râcîûn" iki ıdl yânî iki denktir. Bunlara karşılık olarak zikredilen müteâkıb sevâblar da ilâvedir. İyi bil ki, sabr Kur'ân-ı Azîm'de 95 yerde zikredilmiştir... (Irşâdu's-Sârî).

[113] Bunun ardından gelen âyet şöyledir: "Onlar hakîkaten Rabb'Ierine fcavuşucu ve hakîkaten O'na dönücü olduklarım bilirler"(d-Bakara:46).

Diğer bir âyette bu sabretme ile ve namaz kılma ile Allah'tan yardım iste-1 me şöyle ifâde edilmiştir: "Ey imân edenler! Sabr ile bir de namaz ile (Allah'tan) yardım isteyin. Şübhesiz Allah sabredenlerle beraberdir "(el-Bakara: 153). Namaz içinde zikr, duâ, huşu' bulunduğu İçin, namazın sabretmeye yardımcı olacağı ifâde edilmiştir (Kastallânî).

Bu âyetlerin bâb başlığına konulması, musibetler zamanında tutunulması gereken sabr ve metinliğe en mükemmel şekilde bir teşvîk ve râğbetlendirmedir.

[114] Bu hadîs, 44 rakamıyle daha önce de geçmişti. Hadîsin buradaki metni bâb başlığına aynen konulmuş olduğu için, mutabakat tamâmiyle görülmektedir

[115] Bâb başlığı, gelecek olan hadîsin bir cümlesidir. Bu cümle ve onu ta'kîb eden diğer cümle, hadîste Enes ibn Mâlik'ten rivayet edildiği gibi, tbn Umer'den de rivayet edilmiştir. Müslim, Enes'ten; İbn Mâce, Esma bintu Yezîd'den; İbn Hıb-bân, Ebû Hureyre'den; Taberânî, Ebû Umâme ile Sâib ibn Yezîd'den rivayet etmişlerdir.

[116] Peygamber'in oğlu İbrâhîm, hicretin sekizinci yılı Zu'1-hicce ayında doğmuştur.. Peygamber'in azadlılanndan Selmâ ebelik etmiş, kocası Ebû Râfi' de Pey-gamb.er'e bir oğlu doğduğunu müjdelemiş, Peygamber de çok sevinmiştir. İbrahim'in doğumu akabinde ona süt analığı yapmak için Medine kadınları arasında bir rekaabet uyanmış. Nihayet Peygamber, onu emzirmek için Munzir'in kızı Ümmü Bürde'ye teslim etmiştir. Kaadî Iyâd, Ümmü Bürde'nin adı Havle'-dir, kocası da Ebû Seyf el-Berâ ibn Evs el-Ensârî'dir diyor.

İbrâhîm işte bu karı-kocanm yanında süt emerken hastalanıp vefat etmiştir. Vefat târihi hicretin onuncu yılıdır, fakat ayı ve günü hakkında birkaç görüş vardır (Umdetu'l-Kaarf).

Peygamber bu oğlunun vefatına üzülmüş ve hadîsteki sözleri söylemiştir. Sahîh-ı Müslim'de Umer'den: İbrâhîm vefat ettiğinde Peygamber (S): "îbrâ-hîm benîm oğlumdur. O, meme emerken ölen bir yavrudur. Onun süt emmesini tamamlamak için cennette iki tane süt anne ta'yın buyuru/muştur" dediği rivayet edilmiştir: Müslim,

[117] Mûsâ ibn Ismâîl et-Tebûzeki'nin bu hadîsini Beyhakî ed-Delâil'inde'mevsûlen rivayet etmiştir.

[118] Bâb başlığına delîl olan fıkra burasıdır. Şübhesiz bu, gözyaşı akıtmak ve hü-zünlenmekten ibaret bir ağlamadır; feryâd edip çağırışmak nev'inden İslâm'ca nehyedilmiş ağlama değildir. Birinci nevi' ağlama, Peygamber'in de hadîsin devamında bildirdiği gibi, azaba sebeb olmaz; bu ağlamanın meşru' olan nevi'dir.

[119] Hadîsin bu fıkralarına âid açıklamalar daha önceki bâblarda geçmiştir

[120] Umer ibn Hattâb'ın bu fiilleri bu hadîste geçen isnâd ile mevsûlen İbn Umer tarafından rivayet edilmiştir

[121] Bu hadîs, 40. bâb başlığına delîl olmak üzere de sevkedilmişti. Burada "el-Bukâ (ağlamak)" İle "en-Nevh(feryâd ve çığlık atmak)" arasındaki farkı beyân edip, birincisinin caiz, ikincisinin men' edildiğini delîllendirmek için getirmiştir. Ağlama, uzatarak olduğu zaman nehyedilen nevha ma'nâsma olur; kısa olduğu zaman hüzün ma'nâsına olur.

[122] Hadîsin bâb başlığına delîl onan fıkrası, hicret akabinde kadınlardan islâm Dîni nâmına bey'at alındığında, bey'at maddeleri arasında Ölüye feryâd ve figân edilmemesinin de konulmuş olmasıdır. İslâm'da feryâd ve figânla ağlamak nehyedilmiş olmasaydı böyle bir ahd almağa luzûm görülmezdi.

Hadîste "Bizden ahdine vefa eden yalnız beş kadındır" demekle, öbür müs-lümân kadınlar nevha yapma âdetini bırakmadılar demek değildir. Ümmü Atıyye, benimle bey'at eden kadınlardan beşi hâriç olarak, Öbürleri bu ahidleşme akabinde bu çirkin âdeti birden bırakamadılar. Fakat bu beş kadın derhâl bu ahid-leşmeye bağlılıklarını gösterdiler demek olur (Nevevî).

[123] Ümmü Atıyye'nin ahde vefalı olarak vasıflandırdığı beş kadından üçüncünün hüviyetini ta'yîn hususunda tereddüt etmiştir. Ebû Sebre kızı denilen bu kadın, Muâz ibn Cebel'in karışıdır da her ikisi bir şahsiyet midir? Ve binâenaleyh geriye beşi doldurmak için iki kadın mı kalıyor? Yoksa Ebû Sebre kızı ayrı, Muâz ibn Cebel karısı da ayrı olarak dört oluyor da, geriye bir kadın mı kalıyor? İşte Ümmü Atıyye'nin rivayetinde görülen tereddüdün çıkış yeri budur. Bu iki bakış noktasından birincisine atıf vâv'sız "îmreetu Muâz" rivâyetiyle; ikincisine de atıf vâv'ıyla "Ve ımreetu Muâz" rivâyetiyle işaret edilmiştir. Birinciye göre beşi doldurmak için iki kadın, ikinci rivayete göre de bir kadın kalıyor.

[124] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Cenazenin, müslümân cenazesi yâhud am-mî cenazesi olması müsavidir. Bu kalkış, ruhları kabzeden Allah'a ta'zîm içindir (Kastallânî).

[125] Buhârî'nin bu tarîki zikretmesi, birinci rivayetin an'aneli; bunun ise ihbar lâf-zıyle oluşunu beyân edip birinciyi kuvvetlendirmek içindir.
[126] Bu rivayette, cenaze görenlerin ayağa kalkmaları ve bu kalkışlarının ya cenaze kendilerini geride bırakıp ilerleyinceye kadar, yâhud cenaze ileri götürülmeyip, orada musalla gibi bir yere konuluncaya kadar devam etmesi emredilmiştir.
[127] Bu suâlin cevâbı gelecek hadîsler içinde verilmektedir.
[128] Bu hadîste terdîd edatları arka arkaya geldiği için, anlaşılmakta karışıklığa dü-şülmemelidir. Görülen bir cenazeye ayakta durma müddeti gösterilirken, üç nevi' hareket teblîğ edilmiş zannedilebilir. Hâlbuki böyle değildir. Birinci "yâhud" terdîde; ikincisi tenvîa (yânî nev'ilendirmeye) hamledilmiştir. Râvî Âmir ibn Ra-bîa, Peygamber'in: "Siz cenazeden geri kalıncaya kadar" mı; yoksa "Cenaze sizi geride bırakıncaya kadar" mı ayakta durunuz buyurduğunu kestiremedi-ğinden, bunu terdîd ile ifâde etmiştir. Bu iki fikranın medlulleri birdir. Cenaze uzaklaşmcaya kadar ayakta durulmasıdır. Ve bu, bir nev'idir. İkinci nevi'de cenazenin yere konulmasıdır. İkinci "Ev (= Yâhud)" edatı bunu ifâde ediyor.
[129] Ebû Hureyre'nin elinden tuttuğu Mervân ibnu'l-Hakem, Emevî hükümdarlarının dördüncüsüdür. Bu hâdise onun Medîne Vâlîsi bulunduğu sırada olmuştur. Onun Medîne valiliği kırksekiz hicrî yılma kadar devam etmiştir. Mervân'ın sünnete aykırı bir takım hareketleri böyle zaman zaman sahâbîler tarafından redd ve inkâr edildiğinden, ismi hadîslere geçmiştir.
Hadîsin râvîsi Ebû Saîd el-Makburî, Medîneli'dir. Benû Dînâr kabirlerini muhafazaya me'mûr olf1 jğundan böyle "Makburî" nisbetiyle anılmıştır. Kendisinin kabre dâir rivayetleri daha mu'teberdir. Umer, Alî, Usâme'den de rivayetleri vardır. Kendisinden de oğlu Saîd ve daha başkaları rivayet etmişlerdir. Vâkıdî, yüz târihinde vefat ettiğini bildirmiştir (Hulâsa lil-Hazrecî ve Umdetu 'l-Kaari).
[130] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Hadîsteki konulma ile maksad yere konulmak mı, yâhud lâhde konulmak mıdır? Bu hususta iki görüş vardır. Buhârî bu hadîs için yazdığı başlıkla, yere konulmayı işaret etmiş gibidir.
Bâb başlığındaki "Bundan önce otururSa kalkmakla emredilir" hükmü, bundan evvelki Ebû Saîd hadîsinin sonunda "kalk" diye daha açık ifâde edilmiş ve Ebû Saîd'in Mervân'a yaptığı bu emr, Ebû Hureyre tarafından da tasdik olunmuştu.
Tahâvî'nin Şa'bî tarikiyle Ebû Saîd Makburî'den gelen rivayetinde Ebû Saîd Hudrî'nin Mervân'a hitaben vâki' olan "kalk emri" üzerine Vâlî Mervân'ın hemen ayağa kalktığı tasrîh edilmiştir.
[131] Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiştir. Müslim'in rivâyetnde. Çünkü ölüm korkunç şeydir" ziyâdesi vardır.
Ebû Davud'un rivayeti daha tafsîllidir:
"Biz, Peygamber'in beraberinde bulunuyorduk. Bu sırada yanımızdan bir * cenaze geçti. Peygamber cenaze için ayağa kalktı. Biz de kalkıp cenazeyi omuzlamak için gittik. Varınca onun bir Yahûdî cenazesi olduğunu gördük. Ve: Yâ Rasûlallah! Bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik. Rasûlullah: ölüm korkunç (ve ibret alınacak) bir hâdisedir. Herhangi bir cenaze gördüğünüz zaman hemen ayağa kalkınız buyurdu."
Binâenaleyh ölüm korkuç bir hâdise olması cihetiyle ölünün müslim, kâfir cenazesi olması musâvîdir. Her Âdem evlâdının ölüsü herkes için uyanma sebebi olabilir.
[132] Kaadisiyye ile Küfe arasında onbeş fersahlık bir mesafe vardır, Umer ibn Hat-tâb'ın halîfeliği zamanında onaltıncı hicret yılında iranlılar'la yapılan muharebe burada cerâyen etmiştir. Sa'd ibn Ebî Vakkaas kumandasındaki islâm ordusu burada îranlılar'a karşı kat'î zafer kazanmıştır... (Kirmanı ve Kaamûsu'l-
A'lâm'dan özetle).
Peygamber bu cevâbında da cenazeye kalkmanın, cenazeyi ta'zîm değil, fakat bütün hayât sahihlerine hayât ve maişetlerini veren Allah'ın, bunların ruhlarını ve hayâtlarını alarak câmid ve sönük bir cüsse hâline koyduğunu hatırlattığını ve bu suretle Allah'a ta'zîm edilmiş bulunduğunu bildirmiştir. Müslim cenazesi Allah'ın azametini hatırlamağa vesîfe olduğu gibi, bir Yahûdî, bir Hristiyan cenazesi de sebeb olabilir demek olur. Ahmed ibn Hanbel'in Miisned'inden:
Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle demiştir: Bir kimse Rasûlullah'tan bâzı şeyler sordu da dedi ki: Yâ Rasûlallah! Yanımızdan kâfir cenazesi geçiyor; buna da ayağa kalkacak mıyız? Rasûiullah: "Evet, kâfir cenazesine de kalkınız. Çünkü siz hakikatte o kâfir cenazesine kalkmıyorsunuz. Fakat beşer nefislerini kabzeden Allah'a kalkıyorsunuz" buyurdu.
Leys ibn Sa'd'ın Ebû Burde'den muttasıl rivayeti yoluyla Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den rivayet ettiği hadîs, bu konuda en fazla tafsili ihtiva etmektedir. Bu hadîste Peygamber (S): "Sizin yanınızdan bir cenaze geçtiğinde o ister müslü-mân, ister Yahûdî yâhud da Nasrânî ölüsü olsun; ayağa kalkınız. Çünkü biz, hakîkaten o Ölüye kalkmıyoruz- Fakat onunla beraber olan ölüm meleğine ta'zîm edip kalkıyoruz" buyurmuştur.
Zeynuddîn Irakî de: Ebû Mûsâ hadîsinde zikr ve tasrîh edilen sebeb ve illet Fj, müslim ve gayrimüslim cenazesinde mütehakkık bulunduğuna göre, hükmün Adem evlâdlan'mn hepsine şümulünü, hattâ kitâb ehli olmayan kâfirlerin cenazesi geçerken bile kalkmanın lüzumunu gerektirir, demiştir (Tecrîd Ter., IV, 568).
[133] Ebû Hamze'nin bu rivayetini Ebû Nuaym el-Mustahrac'mdz mevsûlen getirmiştir. Buhâri'nin bunu getirmekten maksadı, Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'nın bu hadîsi Kays ile Sehl'den bizzat İşitmiş olduğunu göstermektir.
[134] Bunu da Saîd ibn Mansûr mevsûlen rivayet etmiştir
[135] Hadîsin bâb başlığına delîl olabilecek yeri, "Erkekler omuzları üzerine yüklendikleri zaman... "ihbârî cümlesidir. Bu cümleden, cenazeyi yükleyip taşımanın erkeklere mahsûs olduğu hükmü alınmıştır. Ancak cenazeyi nakledecek erkek bulunmazsa, böyle zaruret hâlinde kadınlar taşırlar ve gömerler...
Şârih İbnu Battal: "Cenaze iyi bir kişi ise beni ulaştırınız demesi, nefsî ve ruhî bir tekellümdür. Yoksa şuur medrekleri olan ruh, bedenden ayrıldıktan sonra bedenin tekellümü mümteni'dir. Meğer ki Allah'ın kudreti, Ölünün ruhunu bedenine redd ve iade etmiş olsun" demiştir (Umdetu't-Kaari).
Kâmil Mîrâs da şöyle demiştir: "Fakat bize göre bu kelâm ne nefsi, ne de Iâfzîdir. Her cenazenin şu fânî âlemdeki hayâtına göre, ibret almayı gerektirir olmasıdır. Hayâtını hayır yolunda geçiren iyi bir kişi ile zâlimlerden birisinin; üçü beşi bir çatı altına sığınan feragatli bir âİle ölüsü ile dünyâya sığamayan bir cihangirin; bir fakîr ile dünyâya tasarrufa çalışan bir milyonerin şimdi içine sığındıkları tâbutları acaba beşer hayâline neler haykırmıyor! Bu sanduklar İçinden hayâlimize ne ma'nâh sesler aksetmiyor. Beşerin gafleti bu çok ma'nâlı sesleri işitmeye ve ibret gösteren bu levhaları görmeye mâni1 oluyor. İbret nazarları önünden her gün gelip geçen bu nevi' kevnî olayları hakkıyle görmek, bu sesleri lâyıkıyla işitmek mümkin olsaydı, hadîste haber verildiği üzere insan derhâl düşer bayılırdı1'. (Biraz sadeleştirilerek Tecrîd Ter., IV, 575-576).
[136] Enes'in bu sözünü Abdulvahhâb ibn Atâ el-Haffâf kendi Cenazeler Kitâbı'nda ve İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmişlerdir.
et-Teşyî't^şşiâî):Sürüden ayrılan deveye haykırmak, ve bir semte giden adamı, ona veda etmek ve menziline ulaştırmak İçin beraberinde gitmek, ... ve bir adama, kalb kuvveti vermekle yüreklendirmek... ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[137] Buhârî'nin "Enes'ten başkası" sözüyle kimi kasdettiği araştırılmış, bâzıları bunun Abdurrahmân ibn Kurt (R) olduğunu ileri sürmüştür. Bu zât suffa sahâbî-lerinden olup, Umer zamanında Hımıs'ta vâlîfik yapmıştır (el-Hazrecî, Hulâsa, ve Aynî, Umdetu'l-Kaarî).
Cenazeye yakın gitmek de cenazenin dört bir tarafından cenazeye yaklaşarak gitmek demek olacaktır. Bu suretle gerektiğinde cenazeyi yüklenenlere yardım imkânı te'mîn edilmiş olur.
[138] Sarihler hadîsteki "Cenazeyisür'atle götürün" emrinden, şiddetli bir sür'at is-tenmeyip, yürümekle koşmak arasında ortalama bir seyr ve hareket istendiğini bildirmişlerdir. Bâzıları bu ivmek ve sür'at ile matlûb olan, ölüm tahakkuk edip tamamen kesinleştikten sonra techîz ve tekfini acele yapmaktır demişlerdir. Bütün âlimler, öldü zanmyle büyük bir felâkete meydan verilmemek için bu sür'atin başlangıcının, ölümün gereği gibi tahakkuku zamanı olduğunu kabul etmişlerdir. Hattâ İbn Bezîze gibi bir kısım âlimler, Ölümün lâyıkıyle anlaşılması için aradan bir gün ve bir gece geçmedikçe, ölünün teçhizine sür'at edilmemelidir demişlerdir. Zamanımızda belediye tabîbi tarafından muayene edilip, ölümün tahakkuku hakkmda bir rapor verilmedikçe techîz edilmemesi, en iyi bir tedbîrdir. Ölüm kesinleştikten sonra bir müslimin gövdesini ailesinin gözü önünde hapsedip kokutmak muvafık değildir. Artık bundan sonra sür'atle cesed, yerine emânet edilmelidir. Bu ma'nâda bir hadîsi de Ebû Dâvûd Husayn ibn Vahvah'dan rivayet etmiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 126).
[139] Bu hadîs 72 rakamıyle de geçmiş ve gerekli haşiyeler orada verilmişti.
Bâb başlığı, hadîsteki iyi kişinin sözünü ihtiva etmektedir.
Yâ veylâhâ (uSÇjij)'nın ma'nâsı, "Ey hüznüm, ey helakim; gel artık, tam senin zamanındır" demektir. Helak ve musibete uğrayan kimse tarafından söylenir
[140] Bu hadîs, cenaze namazında cemâatin iki yâhud üç sıra hâlinde saff tutmalarının delili olmak üzere getirilmiştir.
[141] Bu hadîs daha tafsîlli olup, şu hususlara sarîh olarak delâlet etmektedir: Pey-gamber'in namaz için cemâatin önüne geçtiği, sahâbîlerin O'nun arkasında dizi dizi saff bağladıkları; cenaze namazında dört tekbîr aldığı
[142] münferid ve uzak kalmış; köşeye, kenara düşmüş; diğer emsalinden ayrılmış ma'nâsınadır. Burada tenvîn ile "Menbûzin" şeklinde okunduğundan, diğer kabirlerden ayrı, kenarda kalmış bir kabir demek olur.
unbir ma'nâsı da "lakît", yânî bulunmuş çocuk'tur. Burada birinci ma'nâ daha uygundur.
Müslim'in rivayetinde: "Rasûlullah taze bir kabre vardı. Üzerine namaz kıldı. Cemâat arkasında saff bağladılar. O da dört tekbîr aldı" şeklindedir.
Buhârî'nin sevkettiği senedde sahâbî olan râvînin ismi tasrîh edilmemiş, fakat eş-Şa'bî'nin bu sorusu ile sahâbînin tbn Abbâs olduğu meydana çıkmıştır.
[143] Bu hadîsin ve bundan evvelki hadîsin bâb başlığına delîl olan yerleri açıkça bellidir
[144] Hadîsin râvîsi olan ibn Abbâs, kendisinin de erkeklerin saffları içinde cenaze namazı kıldığını bildirdiği ve o sırada kendisinin bulûğ çağına ulaşmamış bir çocuk olmasından, çocukların da cenaze namazını safflar arasına karışarak kılabilecekleri anlaşılmıştır. Hadîsin bâb başlığına delîl olan kısmı da burasıdır.
[145] Cenaze namazı bir takım şartlan ve rükünleri hâiz olarak Peygamber tarafından teşrî' buyurulup kaanûnlaştırılmış olan bir namazdır. Cenaze namazı da diğer namazlar gibi abdestli, kıbleye yönelik ve tekbîr ile kılınır. Diğer namazlardan farkı rukû'suz, sucûdsuz, sırf duâ ile meşru kılınmış olmasıdır. Buhârî bütün bu cihetlere "Cenaze üzerine namazın kaanûnlaştırılması babı" ile işaret etmiştir.
[146] Buhârî muttasıl hadîslerden muttasıl hadîslerden alarak arka arkaya sıraladığı Peygamber'in bu sözleri ile, kendisinde ölüyü duâ edilen bu husûsî ibâdete "Salât = Namaz" adını verdiğini delîllendirmek istemiştir. Diğer namazlarda tekellüm caiz olmadığı gibi, bunda da dünyâ kelâmı caiz olmadığını; diğer namazlara tekbîr ile başlanıp selâm vererek çıkıldığı gibi bu namazda da öyle olduğunu bildirmiştir
[147] İbn Umer'in bu sözünü İmâm Mâlik el-Muvatta'ında muttasıl sened ile rivayet etmiştir. Buhârî bununla, cenaze namazının diğer namazlara benzediğini istidlal etmek istiyor. Bu hadîs, üç mes'eleyi ihtiva etmektedir:
a. Cenaze namazının temizken kılınacağı: Bu temizliğin hem abdeste, hem de teyemmüme şumûlü olduğundan, yerine göre her ikisinin de taraftarları vardır: Ebû Hanîfe: Abdest ile meşgul olarak cenaze namazını kaçıracağına kanaat eden kimse için, suyun bulunması ile beraber teyemmümü tecvîz etmiştir, tbn Adiyy de İbn Abbâs'tan merfûan: "Abdestsiz bulunduğun bir sırada ansızın cenaze namazı ile karşılaşırsan teyemmüm eyle" hadîsini rivayet etmiştir.
Mâlik, Şafîî, Ebû Sevr cenaze namazında teyemmüm etmeyi tecvîz etmemişlerdir.

b. İbn Umer'in güneşin doğuşu ve batışı zamanlarında cenaze namazı kılmaması...
c. ibn Umer'in cenaze namazında tekbîr alırken ellerini kaldırması keyfiy-yeti, Buhârî'nin buradaki "Ellerini kaldırırdı" rivayeti mutlaktır. îlk tekbîr kas-dedildiği gibi, dört tekbîre de hamle müsâiddir. Bâzıları ikinci görüşe gitmişlerse de çoğunluğun tatbîkatı yalnız ilk tekbîrde el kaldırıp, diğerlerinde kaldırmamaktır.
[148] Buhârî Hasen Basrî'nin bu sözlerini cenaze namazında imamlığa en ziyâde ve müstahakk olan kimdir mes'elesini çözmek için getirmiştir. Âlimlerden birçoğuna göre memleketin vâlîsi, Ölünün velîsi, câmi'in imâmı diye bir sıralama yapılmıştır.
[149] Bu kısmın bâb başlığına atıf olması yâhud Hasen'in sözünün devamından bulunması da muhtemildir.
Buhârî bunu, abdestsiz olarak cenaze namazına rast gelen kimsenin şer*î vaziyetini cevâblamak için getirmiştir
[150] Buhârî burada, namaz esnasında gelen bir kimsenin cenaze namazına giriş şekline temas ediyor. İbn Ebî Şeybe Musannafmda Hasen'in bu sözlerini mevsû-len rivayet etmiştir. Oradaki bir tarikte Hasen: "Namaz esnasında yetişen kimse yetişebildiği tekbîrleri alır, geçen tekbîrleri kaza etmez" demiştir. Muhammed ibn Sîrîn'in de: "Yetiştiği tekbîrleri alır, geçen tekbîrleri kaza eder" dediği rivayet edilmiştir
[151] Saîd ibn Müseyyeb'in bu sözüne yakın bir ma'nâ ibn Ebî Şeybe'nin Musannaf-ında sağlam bir isnâd ile sahâbî Ukbe ibn Âmir'den rivayet edilmiştir (Kastallânî).
Bu ve benzeri rivayetler sebebile âlimlerin pek çoğu gece cenaze defnine ruhsat vermişlerdir. Husûsiyle Peygamber'in ve Râşid Halîfeler'in gece gömülmüş olmaları bu ruhsatın en sağlam ilmî dayanağıdır
[152] Enes'in bu sözünü Saîd ibn Mansûr vasletmiştir
[153] Bu et-Tevbe: 85. âyeti de bâb başlığı üzerine atfedilmiştir.
[154] Yânî bu zikredilen şeyler ölü üzerine yapılan bu işe "Salât", yânî "Namaz" denmesinin sahîhliğine şehâdet etmektedirler.
[155] Bu hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Peygamber bize imâm oldu, biz de arkasında saff olduk" fikrasındadır. Hadîs biraz önceki bâbda da geçmişti.
[156] et-Tebeu ve't-Tebâatu: Bir kimseye uymak, ona uyup ensesinde gitmek yâhud uğrayıp koşulup beraberce gitmek...
el-lttibâ': Hemzenin ve şeddeli tâ'nın kesresiyle tebeiyet eylemek ma'nâsı-nadır... "İttebeahu(=Ona uyup gitti)" denilir ki,tebiahu ma'nâsınadır... (Kaa-mûs Ter.).
Cenazeye ittibâ' etmek, cenaze ile birlikte gitmek ve cenaze namazını kılmakla tefsîr edilmiştir
[157] ZeydibnSâbit(45)'inbusÖzünüSaîdibnMansûrile İbnEbî Şeybe muttasıl bir senedle rivayet etmişlerdir. Bunların rivayetinde: "Borç olan namaz edâ edildikten sonra, cenaze ile cenaze sahihlerini kendi hâllerine bırakınız" ziyâdesi vardır.
Namazdan sonra kabre kadar gidilirse, bunun için de ziyâde bir ecir vardır.
[158] Buhârî bununla, cenaze namazından sonra ayrılmak isteyen için cenaze sahihlerinden izin almak veya almamak görüşlerinin varlığına işaret etmiştir
[159] Şârih Kirmanı: el-Kîrât; lügatte denk'in yarısıdır, burada nasîb demektir, demiştir. Bâzıları Allah indinde ma'lûm olan cüz'lerden bir hayr cüz'üdür demiştir.
Kaamûs'da: el-Kîröt ve el-Kırrât, ağırlık ölçülerinden bir ölçü ismidir ki, mıkdârı memleketlere göre değişir, denmiştir.
Buhârî'nin âdeti, hadîsteki garîb kelimeyi tefsir etmektir. Keüme, Kur'ân'-daki bir kelimeye uygun düşmüşse, ona işaret ederek tefsirini verir. Burada da et-Tefrît kelimesini, şu âyette geçtiği ma'nâsıyle tefsîr etmiştir:
"Her nefsin: Allah yanında işlediğim taksirlerden dolayı vay hasretime!... "(ez-Zumer:56).
[160] Buhârî bu hadîsi burada ayrı ayrı Uç tarîkten getirmiştir. Bu tarîklerin sırasında bâzı nüshalarda farklılık vardır. Buradaki sıra, Aynî'nin Umdetu'l-Kaari"dekine uygun olan el-Matbaatu'1-Müniriyye baskısının sırasıdır. İbn Hacer'in Fethu'l-Bârt'ü ile Kastallânî'nin İrşâdu's-Sâri'sindeki sırada küçük bir takdim, te'hîr farkı vardır.
[161] Hadîsin Müslim'deki rivayeti daha tafsîllidir:
Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle anlatmıştır: Bir kerre Sa'd ibn Ebî Vak kaas, kendisi İbn Umer'in yanında otururken oraya Maksure sahibi olan Hab-bâb (R) da geldi ve:
— Ey Umer'in oğlu Abdullah! Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan şöyle buyururken işittim dediğini duymaz mısın: "Kim cenaze ile beraber cenaze evinden çıkar ve cenaze namazını kılar da sonra gömülünceye kadar cenazeyi ta 'kîb ederse, ona herbiri Vhud Dağı kadar olan iki kfrât ecir verilir. Kim, cenaze namazını kılıp da sonra dönerse ona da Uhud Dağı kadar bir ecir verilir, "
(Sa'd ibn Ebî Vakkaas dedi ki:) Bunun üzerine İbnu Umer, Ebû Hureyre'nin bu rivayetini sorup anlamak ve Âişe'nin de dediğini öğrendikten sonra gelip kendisine haber vermek üzere Habbâb'ı, Hz. Âişe'ye gönderdi. Sonra îbnu Umer mescidin çakıllarından bir avuç alıp, onları elinde döndürüyordu. Nihayet elçi Habbâb geldi ve îbnu Umer'e Âişe'nin:
— Ebû Hureyre doğru söylemiştir, dediğini bildirdi. Bunun üzerine îbn Umer, elindeki çakılları yere çarptı da:
— And olsun, biz bir çok kîrâtlar almak hususunda kusur ettik, demiştir. (Müslim, Kitâbu'l-Cenâiz; "Cenaze üzerine namaz kılmanın ve cenazeyi ta'kîb etmenin fazîleti babı"; Müslim Tercemesi, III, bâb:17, hadîs:56).
[162] Buhârî bu babında çocukların cenaze namazlarında erkeklerin arkasında ayrı saff tutmak suretiyle değil, erkeklerin saffları arasında beraber saff tutacaklarını delîllemek istemiştir. İbn Abbâs'm bu hadîste bulûğa ulaşmamış bir çocukken ""Peygamber'in arkasında saff olduk" demesi bâb başlığının delilidir.
Buhârî bu hadîsi burada rivayet etmekle, çocukların cemâatte hâzır ve saff-lara dâhil olabileceklerini anlatmak istemiştir.
[163] Gömülmüş olan cenaze üzerine namaz kılmanın cevazı hakkında fakîhler değişik bâzı şartlar ileri sürmüşlerdir:
Hanefîler, namazı kılınmaksızın gömülen Ölünün bedeninin dağıldığı tah-mîn edilmedikçe, gömülü olduğu hâlde namaz kılmak caizdir demişlerdir (Meb-sût\ax\ naklen Umdetu'l-Kaarî).
Bâzıları üç güne kadar kılınır, bâzıları daha uzun sürede kılınır, bâzıları yıkanmış olarak gömülmesi hâlinde kılınır... demişlerdir.
[164] Hadîsin bâb başlığına deKl olan kısmı "Onlan musalîâda saff yapıp Necâşî üzerine dört tekbîr alması" fikrasıdır.
[165] Bu hadîsin delîl alınan yeri "Mescidin yanında cenazelerin konulduğu yer..." fikrasıdır. Buradaki "ınde(=yanında)" kelimesinin "fî(=de, da)" ma'nâsına olduğu bildirilmiştir
[166] eî-Kubbe: Tepesi müdevver binaya denir ki, künbed ta'bîr olunur... FFI-asl Arab evlerinden küçük, yuvarlak çadıra denip, sonra mutlak olarak kullanıldı (Kaa-mûs Ter.),
Çadırdan yapılmış kubbe, küçük ve yuvarlak bir odacıktan ibarettir ve bu Arab evlerindendir (lbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Kubbe darb etmek, yere çakılan bir takım direkler üzerine çadırı dikmek ve kurmaktır
[167] Şârih ibn Battal: "Bu hasen üzerine kurulan kubbede hem oturuluyor, hem de namaz kılınıyordu. Bunun için Buhârî bu hâdiseyi kerahete delîl olarak getirdi" demiştir.
İbnu't-Tîn: Bu iki sayha sahihlerinin cinn taifesinin mü'minlerinden olmaları yâhud meleklerden bulunmaları muhtemüdir, demiştir.
Kabir üzerine bina yapmanın yasaklığına delâlet eden hadîslerin başında Müslim'deki Câbir hadîsi gelir: Câbir (R): "Rasûlullah (S) kabrin kireçle yapılmasını, kabir üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını nehyetti" demiştir (Kitâbu'l-Cenâiz, en-Nehy an tecsîs'İ'l- kabri ve'1-binâ aleyhi, 32. bâb. 93-"970").
[168] Rasûlullah'ın âhiret âlemine göçeceği sıralarda, Müsevîler'İn ve Hrıstıyanlar'ın Peygamber kabirlerine ibâdetlerinden ve ibâdeti andırır ihtiram ve saygılanndan şiddetli bir ilençle bahsetmesi, ümmetini Yahûdî ve Hristiyanrar'ın bu müşrikçe ve cahilane hareketlerinden men' etmek ve sakındırmak içindir. Muhammed'in Peygamber olarak gönderilmesinde en büyük hedef, insanlığın türlü irin türlü ihtiraslarla bozulan bu tevhîd akidesini aslî safveti ile insanlara Öğretmekti. İşte bu sebeble ölüm hastalığında bile ümmetini bu nevi' câhiliyet ve müşriklik âdetlerinden şiddetle sakındırmayı ihmâl etmemişti. Ki, bu hâldeki bu tenbîhi çok daha beliğ olmuştur. Kaldı ki, Peygamber bu ve benzeri tavsiyelerini bir çok defalar çeşitli vesilelerle hutbelerinde, va'zlannda tekrarlamış bulunuyordu.
[169] Âişe'nin dediği gibi, böyle kabre taabbüd endişesi olmasaydı, müslümânlar Peygamber'in kabri üzerine girmeye mâni' bir bina kurmaziardı. Kabri perdesiz olarak halkın ziyaretine açık bulundururlardı. Âişe'nin izhâr ettiği bu endişeye bakarak, şârih Aynî, kabrin açık tutulmasını men' eden bizzat Âişe olmak îcâb eder diyor ki, çok doğrudur.
[170] en-Nifâs: Nûn'un kesresi ile kadının çocuk doğurma haletine-denir; lohûsalik ta'bîr olunur; kan ma'nâsma olan nefs'ten alınmıştır. Bu İsimdir.
en-Nifâs: Kitâb vezninde, kadın lohûsa olmak ma'nâsmadır.
en-Nufesâ da doğum zamanı yaklaşan lohûsa kadına denir. Bu kelime gayrı kıyâsî bir müfreddir.
Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Cenazesine namaz kılınan bu kadının Ümmü Ka'b adında bir Ensâriyye olduğu Müslim'in rivayetinde bildirilmiştir.
[171] Buhârî bu husustaki görüş ayrılığına işaret olarak başlığı soru şeklinde sevket-miş ve cevâbın hadîs içinde verileceğini düşündürmüştür
[172] Ölü erkek olursa namazını kılan imâm yahu d münferid, göğsünün hizasına doğru durur. Kadın olursa göğsü hizasına doğru mu, yoksa ortası hizasına doğru mu durmak daha fazîletli olduğu ihtilaflıdır. İkinci görüşte bulunanların delili bu hadîstir.
[173] Humeyd et-Tavîl'in bu hadîsini Abdurrazzâk muttasıl bir senedle rivayet etmiştir. Enes'in bu fiilinin bâb başlığına delîlliği açıkça görülür
[174] Ayrı ayrı tarîklerden ve bâzı küçük lâfız farklarıyle getirilen bu iki hadîsin de bâb başlığına delâletleri açıktır. Buhârî bu hadîsin Yezîd ibn Hârûn tarîkinden gelenini Habeşistan hicreti konusunda Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe'den rivayet etmiştir
[175] Bu mutâbaatı da İsmâîlî, Ahmed ibn Saîd tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir. Bu rivayet ve mutâbaaları arka arkaya getirmesi Ashame kelimesinin doğru yazılış ve okunuşunu tesbît etmiştir. Bu kelime burada getirilen rivayetlerin hepsinde şeklinde, yânî elif, sâd, noktasız hâ, mîm ve yuvarlak tâ ile zabt edilmiştir. Doğrusu budur. Bu kelime o iyi Habeş Meliki'nin ismidir ki, kelime olarak Arabca ma'nâsı atıyye demektir. Buhârî dışındaki diğer bâzı rivayetlerde bu kelime: " Sahmete(Noktalı hâ ile) Ashame"; "(Bir noktalı bâ ile) Ashabe" şekillerinde de nakledilmiştir. Buhârî bunların yanlışlığını işaret etmiş oluyor (Kirmânî, ibn Hacer, Aynî).
[176] el-Hasenu'I-Basrî'nin bu haberini Ebû Nasr Abdulvahhâb ibn Atâ kendi te'lîfi olan Cenazeler Kitâbı'nda, Saîd ibn Arûbe'den muttasıl senedle rivayet etmiştir. Bu mevsûl rivayette îbn Arûbe'ye: Çocuğa cenaze namazı kılınır mı? diye sormuşlar. O da Katâde'nin "Evet" diyerek, Hasen'in yukarıdaki haberini rivayet ettiğini söylemiştir.
[177] Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî de S«m?/TIerinde Cenaze Kitâbları'nda rivayet etmişlerdir Buhârî burada görüldüğü üzere hadîsi, tabiî fakîhlerden Talha ibn Abdillah'a varan iki sened ile getirmiştir. İkinci tarîkte Talha'nın, îbn Abbâs'ın arkasında cenaze namazı kılıp, İbn Abbâs'ın hadîsteki o sözlerini söylediğini bizzat işittiğini bildirmesi, hadîsin sahîhliği ve kuvveti bakımından çok ehemmiyetlidir.
Kitâbul-Cenüz/1257
Cenaze namazında Fatiha okuma İhtilaflı bir mes'eledir. tbnu'l-Munzir Ha-sen ibn Alî'den, Abdullah ibn Zubeyr'den, Mısver ibn Mahreme (R)'den meşruluğunu nakletmiştir. Mekhül, İmâm Şafîî, İmâm Ahmed, Ishâk ibn Râhûye birinci tekbîrden sonra Fatiha okunur demişler; Hasen el-Basrî ise her tekbîrden sonra Fatiha okunabileceğine hükmetmiştir.
Öbür tarafta Ebû Hureyre'nin, Abdullah ibn Umer'in cenaze namazında kıraati reddettikleri, imâm Mâlik'in, Ebû Hanîfe'nin de görüşü böyle olduğu
rivayet edilmiştir.
Bu hadîste Fâtiha'nın okunma yeri bildirilmemiştir. Beyhakî'nin İmâm eş-Şâfîî tarikiyle rivayet ettiği Câbir (R) hadîsinde kıraat yeri şöyle bildirilmiştir:

Câbir (R): "Rasûlullah (S) cenaze namazında dört tekbîr aldı. Birinci tekbîrden sonra ÜmrmVl-Kur'ân'ı okudu" demiştir. Fakat Zeynuddîn Irâkî bunun
isnadını zayıf bulmuştur.
İbn Abbâs hadîsi şübhesiz mevkuf bir hadîstir. Fakat sahîh kavle göre sa-hâbî sözü, sünnetten sayıldığından bu hadîs merfû' hükmündedir.
Tahâvî, teşehhüdün terkedilmesiyle kıraatin terkedilmesine istidlal etmiş ve "Cenaze namazı ölüye bir duadan İbarettir. Sahâbîler'den Fatiha okuyan zâtların Fâtiha'yı tilâvet kasdıyle değil, duâ niyyetiyle okumuş olmaları çok muhtemildir" demiştir.
Cenaze namazında Fatiha okumayı kabul eden Şafîî imamları, bunun vu-cûb tarikiyle okunacağını iddia etmemişler, sâdece müstehâbdir demişlerdir.
Fâtiha'nın gizli mi, açıktan mı okunacağı hususu da bu îbn Abbâs hadîsinde bildirilmemiştir. Bunu Beyhakî'nin Şafîî tarîkinden; onun da îbn Uyeyne'-den; onun da İbn Aclân'dan; onun da Saîd ibn Ebî Saîd'den rivayet ettiği bu hadîsten Öğreniyoruz: Saîd ibn Ebî Saîd: Ben cenaze üzerine kılınan namazda îbn Abbâs'tan Fâtihatu'I-Kitâb'ı açıktan okuduğunu işittim. Akabinde: Ben bunu, ancak bunun bir sünnet olduğunu bilmeleri için yaptım dedi, demiştir.
Cenaze namazında Fatiha okunması hakkında daha birçok rivayetler vardır. Bunları çok güzel bir tertîble Aynî Umdetu'l-KaarVûe rivayet edip toplamıştır {Umdetu'l-Kaarî, IV, 154-157).
BİR TENBÎH
Buhârî cenaze namazında okunacak dualardan yalnız bu hadîsteki ve bâb başlığındakini rivayet etmiştir. Müslim'de ve diğer sahîh ve sünen sahihlerinde bir haylî duâ metinleri rivayet edilmiştir. Bunlardan Peygamber'in kıldırdığı cenaze namazlarında muayyen bir duâ okumadığı, herbirinde başka başka dualar okuduğu, her sahâbî de işittiği duayı nakl ve rivayet ettiği anlaşılıyor. Bundan dolayı fakîhler, musallînin bildiği kısa uzun herhangi bir duayı okumasını caiz görmüşlerdir. Şu kadar ki, Peygamber'den sabit olan duaların tercîh edilmesi tavsiye edilmiştir. Biz bu konuda en sahîh bir duâ olduğu için Müslim'deki dualardan birini aynen verelim:
Avf ibn Mâlik el-Eşcaî (R) şöyle dedi: Bir cenaze namazı kıldırırken Pey-gamber(S)'den işittim; şu duayı söylüyordu:
Allahumma'ğfir lehu ve'rhamhu va'fu anhu ve âfihî. Ve ekrim nuzulehu ve vessV mudhalehu va'ğsilhu bi-mâin ve setçin ve beradin. Ve nakkıhîmine'l-hatâyâ kemâyuhakka's-sevbu'I-ebyadu mine'd-denesi. Ve ebdilhu daran hayran min dârihî ve enlen hayran min ehlihî ve zevcen hayran min zevcihî. Ye kthî fîtnete'l-kabri ve azâbe'n-nârî(= Yâ Allah, ona mağfiret et, ona merhamet eyle! Onu afvet ve onu her türlü belâ ve kötülüklerden salim kıl. Vardığı yerde ona ikram eyle! Girdiği yeri geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Onu beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi günâhlardan temizle. Ona dünyâdaki mekânı yerine daha hayırlı bir mekân; ehli yerine daha hayırlı bir ehil; eşi yerine daha hayırlı bir eş ihsan eyle. Onu kabir fitnesinden ve ateş azabından da koru). Râvî Avf: RasûluIlah'ın bu ölü üzerine yaptığı şu duadan ötürü, keski ölünün yerinde ben olaydım diye temenni ettim, dedi (Müslim, KİtâbU'l-CenâÎz: Müslim Ter-cemesî, III, 141-144, "Cenaze namazında ölü için okunan duâ babı").
Burada diğer dualardan bâzıları da toplanmıştır.
Cenaze namazında İlk tekbîrden sonra Subhâneke'llâhumme..., ikinci tekbîrden sonra salâvât duaları, üçüncü tekbîrden sonra *da yukarıda verilen dualardan biri okunur. Üçüncü tekbîrden sonra o duaları bilmeyenler el-Bakara:201. âyetindeki duayı, yâhud es-Saffât:!80-182. âyetini okurlar.
[178] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Peygamber onlara imâm olmuş, oniar da Peygamber'in arkasında o mezar üzerine cenaze namazı kılmışlardır" fıkra-sıdır. Hadîs, daha önceki 59. bâbda 83 rakamıyle de geçmişti
[179] Bu şekk, gâlib ihtimâl ile Sabit el-Bunânî'dendir. Buhârî'nin diğer rivayetinde bir zencî kadın olması ihtimâline kuvvet verildiği gibi, İbn Huzeyme'de "Siyah bir kadın" denilmiş, Beyhakî de isminin Ümmü Mıhcen olduğunu açıkça söylemiştir
[180] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır.
Kabir üzerine cenaze namazı kılmanın cevazı ihtilaflı meselelerdendir. Alî ibn Ebî Tâlib, Ebû MÛsâ el-Eş'arî, Abdullah ibn Umer, Abdullah ibn Mes'ûd, Âişe (R) ile Evzâî, Şâfîî, Ahmed ibn Hanbel, îshâk ibn RâhÛye hep cevazına kaail olanlardır. Bir takımları tecviz etmezler ki, İbrâhîm Nahaî, Hasen Basrî, Sufyân Sevrî, Ebû Hanîfe, Leys ibn Sa'd, Mâlik bunlardandır. Bâzıları şartlı olarak cevaz verirler: ölünün velîsi, beldenin vâffsi namazını kılmamış bulunursa, kabri üzerinde namazı kılınabüir demişlerdir. Cevaza kaail olanların da ne zamana kadar kılınabileceğinde ihtilâfları vardır. Bir aya kadar diyenler olduğu gibi, cesed çürümedikçe caiz görenler, hattâ ebeden tecviz edenler vardır (Tec-rîd Ter., 11,330).
Bu hadîs daha evvel de geçmişti.
[181] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "ölü, ölü sahihleri yürüyüp giderlerken ayakkabılarının sesini muhakkak işitir" fıkrasıdır.
Hadîsin sonundaki "Sakaleyn(= İki ağırlık)", ins ile cinn'dİr. Bunlara iki ağırlık denilmesi, arzın başlıca ağırlığı oldukları veya manevî bir ehemmiyette oldukları, veya sorumluluk ağırlığını taşıdıkları... gibi sebeblerden dolayıdır.
Kâfir veya munâfıkın kopardığı çığlığı insan ve cinnlerin işitmekten men' edilmiş olmalarının sebebi, imtihan yurdu olan bu fânî' âlemdeki imtihanın devam etmekte olmasıdır. Bu iki sınıfın bu çığlığı duymaları mümkin olsa, ibtilâ ve imtihan ortadan kalkar ve îmân bir zaruret hâlini alırdı. Bu iki sınıfın nev'i-nin bekaasına hizmet eden muameleler ve münâsebetler derhâl dururdu.
Hadîste kabir azabına da açık delâlet vardır ki, buna âid diğer hadîsler ilgili bâblarda gelecektir
[182] "Yâhud onun gibi mukaddes olan diğer yerler"den maksad, kendisine ibâdet ve namaz için yolculuk edilmeye izin verilmiş bulunan Mekke ve Medîne arazîleri yâhud mescidleridir.
[183] Mûsâ, Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayınca, bir taş atımı menziline kadar kendisinin oraya yaklaştırnimasını ve orada ölüp, orada gömülmesini dilemiştir. Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri de bu fıkrasıdır.
[184] Hadîste Mûsâ ıın nerede vefat ettiği ve nerede gömüldüğü ta'yîn edilmemiştir. Yalnız Peygamber, Mi'râc seferinde Musa'yı kabrinde namaz kılarken gördüğü için, yerini biliyordu. Bu bilgisiyle, hadîsin son fıkrasında ifâde buyurduğu gibi, Mûsâ'nım kabrinin yerini mücmel surette tavsîf etmiş ve: "Eğer sizinle orada bulunsaydım, kabrini size muhakkak gösterirdim" buyurmuştur.
Peygamber'in bu haberinden Mûsâ'nım kabrinin Beytu'I-Makdis dâhilinde olmadığı, hâricinde ve belki de bir derece yakınında olduğu anlaşılabilir. Fakat orası neresidir? Bu husus meçhuldür. Sonra, Musa'nın taleb ettiği bir taş atımı ile o zamanın örfüne göre ne kadar bir uzaklık kasdedilmişti? Bunlar da bilinmiyor. Bundan dolayı âlimler Mûsâ'nım kabrini ta'yîn hususunda birçok görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlar içinde en meşhuru Musa'nın kabrinin Kudüs'ün yirmi kilometre kuzeydoğusunda ve Lût Denizi'nin kuzeybatı cihetinde bulunan Erîha kasabasında olduğudur. Hadîste bildirildiği veçhile, burada kırmızı kum tepeceği ile bir yol bulunduğu ve burada duanın kabul edildiği naklolunuyor. Eski bir kasaba olan Eriha'yı îsâ Peygamber'in de ziyaret ve bir â'mânın gözlerini İyi ettiği de rivayet edilmiştir.
[185] Buhârî bu başlıkla, geceleyin cenaze gömmenin meşrû'luğunu beyân etmek istemiştir. Ancak bunda görüş ayrılıkları bulunduğu için, cevaz lâfzını açıklamı-yarak böyle muallak bırakmıştır
[186] Buhârî bu ta'lîki Cenaze Kitâbı'nım sonlarındaki "Pazartesi günü ölmek bâbı"n-da Âişe hadîsinden olmak üzere senedleyerek rivayet etmiştir. Bunun bâb başlığına delâleti açıktır.
[187] Oradakilerin Peygamber'in suâline: Dün gece gömülen Fulân kimsedir, diye cevâb vermelerini işittiği hâlde, bu fiillerini reddetmemiş olması, hadîsin bâb başlığına delâlet noktasıdır. Bu hadîs bâzı lâfız farklanyle daha önce de geçmişti. Orada da belirtildiği gibi bu hadîs cenazeyi geceleyin gömmenin cevazına delîl olan hadîslerdendir. Bu ve benzeri rivayetlere dayanarak ilim ehlinden çokları gece cenaze defnine ruhsat vermişlerdir. Bilhassa Peygamber'in ve Dört Halîfe'nin geceleyin gömülmüş olmaları, bu ruhsatın en sağlam ilmî dayanağıdır.
Müslim'de Câbir'den rivayet edilen bir hadîste Peygamber'in geceleyin cenaze gömmeyi nehyettiği bildirilmiştir. Buhârî'nin buradaki hadîsi ile bu Müslim hadîsinin ayrı hükümleri hakkında şârih Aynî: Bu hadîsler arasındaki ihtilâf, gece cenaze defninin evvelce nehyedilmiş olduğunu, fakat sonra ruhsat verildiğini ifâde eder diyor. Nevevî de: "Müslim hadîsinde nehyolunan, namazı kılınmadan cenaze defnidir" diyor. Namazı kılınmadan cenaze defni mutlak surette nehyedilmiştir. Namazı kılınmadan gece de, gündüz de cenaze defn edilmez. Binâenaleyh bu hadîsin zahirinden, cenazenin gece de defni hükmü alınmıştır (Umdetu'l-Kaarî, IV, 135).
[188] Bu iki kadın, kocaları ile birlikte Habeşistan'a muhacir olarak gitmişlerdi. Ümmü Habîbe'nin kocası Ubeydullah ibn Cahş, Habeşistan'da ölmüştü. Hicretin altıncı yılında Peygamber Umeyye ed-Damrî'yi gönderip, kendisini tezvîc ve nikâh akdi için Necâşî'yi tevkil etmiş, mehrini Necâşî kendi kesesinden verip sonra Medîne'ye yollamıştı. Ümmü Seleme, kocasıyle birlikte Medîne'ye döndükten sonra kocası ölmüş olduğundan, o da Peygamber'in zevceleri arasına katılmıştı. Her İki kadın da kocaları gibi Kureyş'in en büyük ailelerinden olmakla beraber ilk müslümânlardan bulunduklarına hürmeten ve mahzun kalblerini hoş etmek maksadıyle Peygamber tarafından zevceliğe alınmışlardı.
[189] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. İyi kimselerin kabirleri üzerine mescid bi-nâsıyle kabir sahihlerine ibâdeti andırır veçhile ta'zîm etmek dînen nehyedilmiştir. Peygamber, bu ta'zîm gitgide, oranın bir put edinilmesine ve putlara ibâdet etmeye götürür diye bunu nehyetmiştir. Bundan, kabirleri mescid edinmek, suretleri ve timsâlleri asıp dikmek, bir ölünün şâmna ta'zîmen kabrinin başında namaz kılmaktan nehy buyurulduğu gibi, mutlak olarak makbere namaz kılmaktan da nehy buyurulmuştur.
Hadîsin son fıkrasındaki "İşte onlar" ismi işaretinin, hem ibâdet edenlere, hem musavvirlere aidiyeti vardır
[190] Hadîsin bâb başlığına delîlliği, RasûluHah'm Ebû Talha'ya "Kızın kabrine in" Duyurmasıdır. Bundan, kadın cenazesinin kabre bir erkek tarafından konulmasının cevazı alınmıştır. Zevç ve baba gibi ölünün en yakınları varken bunların izni ile yabancı bir erkek tarafından kadın cenazesinin mezarına konulmasının cevazı bu hadîsten açıkça anlaşılmaktadır. Bu hadîs, cenazenin kabre indirilmesi sırasında kabrin bir tarafına oturmanın cevazına da delâlet etmektedir.
[191] Buhârî bu lügat açıklamasıyle, Abdullah ibnu'l-Mubârek'in Fulayh'ten naklettiği ma'nâyı te'yîd etmek istemiştir denildi. Bu kelimeyi bâzıları günâh işlemek, bâzıları da eşi ile cinsî münâsebet etmek ma'nâsıyle tefsîr etmişlerdir. Buhârî'-nin işaret ettiği el-En'âm:113. âyetinde günâh işlemek, günâh kazanmak ma'-nâsına tefsîr edilmiştir. Bu tefsîri Taberî, Alî ibn Ebî Talha'dan; o da tbn Abbâs'tan rivayet etmiştir (Vmdetu'l-Kaarî).
[192] Buhârî burada hükmü açıklamaksızın böyle mutlak bir başlık koydu. Çünkü bâb altında iki hadîs getirdi. Bunlardan Câbir hadîsi şehîde cenaze namazının kılmmadığına, Ukbe hadîsi İse şehîdlere bir müddet sonra da olsa cenaze namazı kılındığına delâlet ediyor. Bundan dolayı âlimler bu konuda ayrı ayrı görüş-
lere gitmişlerdir.
[193] Hadîs umûmiyetiyle şehîdler üzerine namaz kıhnmayacağına delâlet ediyor. Harb-de ölen şehîdler üzerine cenaze namazı kılınıp kılınmayacağı hususunda ihtilâf edilmiştir. Şafîî, Mâlik ve Ahmed bunun haram olduğuna kaail olmuşlardır. Şâ-fîîlerin bâzısı vâcib değil, lâkin caiz olur demişlerdir. Hanefîler'e göre şehîd yı-kınmaksızm namazı kılınır.
[194] Bu Ukbe hadîsi, bir müddet geçtikten sonra da olsa umumiyetle şehîdler üzerine cenaze namazı kılınacağına delâlet etmektedir.
Rasûlullah'm vefatına yakın bir zamanda Uhud'a gidip oradaki şehîdlerin mezarına namaz kılması, harb şehidine de cenaze namazı kılınacağına delâlet eder. Peygamber Uhud harbi akabinde bu şehîdlere namaz kilamaması, o sırada mağlûb bir ordunun yerine getirilmesi zarurî ve acele işleriyle meşgul bulunmasından dolayı olabilir. Rasûlullah ordusunun tanzimi ve harbin getirdiği çetinliklerin hafifletilmesi ile meşgul olduğu için şehîdlerin namazlarım daha mu-sâid ve münâsib bir zamana bırakmış olabilir. Yâhud da başta şehîde namaz kılınmaz iken, sonradan kılınır olmuştur.
[195] Hadîsin sonundaki hutbede Peygamber, nübüvvet nuruyla görüp haber verdiği yakın ve uzak istikbâle âid bâzı mu'cizelerinİ dile getirmiştir.
[196] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Hadîste üç kişinin zikri yoksa da, ikinin üç'e de delâletine işaret edilmiş oluyor. Murğînânî, lüzum görüldüğünde beşe kadar gömülebileceğini zikretmiştir

[197] Hadisteki Peygamber'in sarih emri, bâb başlığına açıkça delâlet ettiği gibi, Pey-gamber'in onları yıkatmamış olduğunun bildirilmesi de bu hususu kuvvetlendirmiş oluyor. Şehidin yıkanmadan gömülmesinde fakîhler arasında hemen hemen ihtilâf yok gibidir. Yalnız Saîd ibn Müseyyeb: Şehîd yıkanır. Çünkü her ölü cünüb olur ve yıkanması yâcib olur demiştir. Hasen Basrî de bu görüşe kaail olmuştur (Umdetu'l-Kaarî, IV, 171-175).
[198] el-Lahd: Kabrin bir yanında oyulan yarığa denir... ve lahdi olmayan kabre "ed-Darîh" denir...
ed-Darîh; baîd ma'nâsınadır. Ve kabre, bir kavle göre kabrin ortasında olan yarığa, ve bir re'ye göre lahdi olmayıp yarık olan kabre denir...
el-İlhâd: Kabre lahid yapmak ve bir nesneden meyi ve udûl eylemek, niza' ve cidal eylemek...
el-îltihâd: Bu dahi bir nesneye meyi eylemek.
el-Mültehad: İltihâd'dan mekân ismidir; meyi olunacak mekâna denir; bu alâka ile sığınacak yere ve adama ıtlak olunur. Yüce Allah'ın: "iten ondan başka bir sığınak bulamam "(el-Cinn:22) kavli bu ma'nâdadır... (Kaamûs Tercemesi).
Hadîs bu başlığı beyân etmektedir
[199] Buhârî bu Mültehad kelimesini âyetteki ma'nâyı şâhid getirerek açıklamak istemiştir:
"De ki: Hakikat ben (isyan edersem) beni Allah'tan hiçbir kimse kaVİyyen kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınak da kaabü değil bulamam" (el-Cinn: 22).
[200] Abdullah ibnu'I-Mubârek bu kısmı da geçen sened ile rivayet etmiştir
[201] Bu ismi söylenmeyen kişi, Leys'in rivayetinde isimlendirilmiştir ki, o, Abdur-rahmân ibn Ka'b ibn Mâlik'tir. Ve bu tefsîre göre hadisteki mürsellik iddiası giderilmiş olur
[202] et-Izhır... mutlaka ter ü taze ve sebz olan otluğa denir ve bir nevi' hoş kokulu otluğun ismidir; Türkçe'de Mekke ayrığı ve Mekke samanı dedikleridir.
el-Haşts: Kuru otluğa, yânî kurumuş ota denilir (Kaamûs Ter.).
[203] Hadîsin bâb başlığınadelîl olan yeri' "Izhır otu müstesnadır" fıkrasıdır. Hadîste kuru ot zikredilmediği hâlde, başlıkta konulmasına gelince, kabir yarıkları doldurulurken, diğer kuru otların da katılıp kullanılacağına işaret edilmiş oluyor.
İstekten sonraki istisna, yâ o anda buna dâir bir vahiy geldiğine, yâ daha evvelki bir vahiyde istisnanın beyân ve teblîği isteğe ta'lîk edildiğine, yâhud da böyle bir vahiy yoksa, Peygamber'in Allah tarafından me'mûr kılındığı hususların tafsilinde içtihada izinli bulunduğuna delildir.
Buhârî bu hadîsi değişik râvîlerden bâzı lâfız farkları ile îlim, Hacc ve Mekke Fethi bölümlerinde de getirmiştir
[204] Buhârî bu Ebû Hureyre hadîsini İlim Kitâbı'nda, senediyle rivayet etmiştir.
[205] Ebân'ın bu hadîsini, senediyle birlikte îbn Mâce rivayet etmiştir.
[206] Mucâhid'den gelen bu hadîsin tamâmını da Buhârî, Hacc Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[207] Buhârî, başlığı soru şeklinde zikretmiş, getireceği üç hadisteki cevâbla yetinerek, cevâbı zikretmemiştir
[208] Rivayetlerin çoğunda "Ebû Hureyre dedi" şeklindedir. Bâzılarında "Ebû Hârûn" dedi şeklindedir.
[209] Buhârî bunu Cihâd Kitâbı'nın sonlarında "Esirlere elbise giydirmek" babında senediyle getirmiştir.
Bedr günü Abbâs, Kureyş esirleri arasında bulunuyordu. Mağlûbiyet perişanlığı ile üzerinde gömleği yoktu. Kendisine giydirilmek üzere gömlek alındı. Fakat Abbâs uzun boylu olduğundan, yalnız Abdullah ibn Ubeyy'in gömleği denk gelmişti. O da hemen gömleğini Abbâs'a hediye etmişti. Buna mukaabele edilmesi içtimaî âdâb gereği idi. Fakat münâsib bir zemîn bulunmadığından karşılanamamıştı, işte Peygamber Abdullah'ın ölümü üzerine oğlunun da isteği İle kendi gömleğini ona giydirmekle, bunu karşılamış oluyordu.
Bu hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri işte Peygamber'in kendi gömleğini Abdullah ibn Ubeyy'e giydirmek İçin mezarından dışarıya çıkartmış olmasıdır. Buna da Ölünün bundan faydalanması düşüncesi sebeb olmuştur. Böyle bir hacet ve zaruret için ölünün kabrinden çıkarılmasının cevazı alınmıştır.
[210] Hadîsin bâb başlığına delâleti "Altı ay sonra onu mezarından çıkardım" fikrasidır
[211] Arka arkaya getirilen bu Câbir hadîslerinde Ölünün mezardan çıkarılması, dirinin gönlünün hoş olması için yapılmıştır. Bundan da ölünün herhangi bir ihtiyâç sebebiyle mezarından çıkarılacağı hükmü sabit oluyor
[212] Hadîsin bâb başlığına delâleti, kabir içindeki bulunacak lahdi sarîh olarak ihtiva etmesidir. Başlıktaki şıkk = yarık sözü de lahdin bir tefsiri gibidir. Hadîs daha önce de geçmiş ve gerekli haşiyeler orada da verilmişti.
[213] Buhârî burada arka arkaya soru hâlinde iki başlık getirip, cevâblannı vermemiştir. Buhârî bu suâllerin cevâblannı bâb altında veya başka yerde rivayet edeceği hadîsler içinde buldurmak istemiştir
[214] Bu tabiî âlimlerinden Hasen Basrî ile Kaadı Şurayh'm görüşlerini Beyhakî se-nedleriyle rivayet etmiştir.
tbrâhîm en-Nahaî ile Katâde'nin görüşlerini de Abdurrazzâk, yine senedli olarak rivayet etmiştir
[215] Buhârî, îbn Abbâs'ın Mekke'de iken annesi Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'nin beraberinde bulunup, müşrik dîni üzere olan babası Abbâs'ın beraberinde bulunmadığını delîlleyen bu hadîsi, bâb içinde senediyle getirecektir.
[216] Buhârî bu sözün söyleyicisini açıkça belli etmemiştir. Bundan dolayı belki sözcünün îbn Abbâs olduğu zannedilebilirse de, böyle değildir. Bu güzel sözün kaa-ili, Rasûlullah'tir. Dârakutnî bunu kendi Sünen'mde sahih senedle şöyle rivayet etti:
Âiz ibn Amr el-Muzenî (R): Peygamber (S): "İslâm yüksek olur; onun üstüne yükselinmez" buyurdu, demiştir.
Rivayet olundu ki Fetih yılı Âiz ibn Amr, Ebû Sufyân ibn Harb'in beraberinde gelmiş. Sahâbîler: Bunlar: Âiz ibn Amr ve Ebû Sufyân'dır demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "İşte Âiz ibn Amr ile Ebû Sufyân! İslâm bundan daha azizdir. İslâm yüksek olur ve onun üzerine yükselinmez" buyurmuştur (Fethu'l-Bârîve Umdetu'l-Kaarî).
İbn Hazm, el-Muhallâ isimli kitabında bu sözü Hammâd ibn Zeyd'den; o da Eyyûb'dan; o da İkrİme'den; o da ibn Abbâs'tan rivayet etmiştir.
İbn Abbâs: Yahûdî yâhud Nasrânî bir kadın, Yahûdî yâhud Nasrânî erkeğin nikâhı altında iken İslâm'a girdiğinde, araları ayrılır. (Çünkü) İslâm yüksektir ve onun üzerine yükselinmez, demiştir (Kastallânî).
Bunu İbn Abbâs'ın bu şekilde söylemiş olması bile, Rasûiullah'tan işitmiş olduğunu düşündürebilir
[217] Rasûlullah'ın gönlünde Duhân Sûresi'ni tuttuğu veya elinde Duhân ismini tuttuğu, İbn Sayyâd'a bunun ne olduğu sorulunca yalnız "Duh" diye cevâb verdiği söylenmiştir. Bu kelimenin hem lâfzının zabtında, hem de ma'nâsının ta'yîninde görüş ayrılıkları vardır. Bu kelime duhân, yânî duman ma'nâsına-dır. İbn Sayyâd'ın, Peygamber'in sakladığı şeyden yalnız iki harfi kapıp söyleyebildiği ve Peygamber'in bu gâib büklük iddiasından ötürü onu azarladığı bildirilmiştir.
İbn Cevzî şöyle demiştir: Gaybı bilmek, Peygamberlere mahsûs vahy ile, ümmetten iyi ve uyanık kimselerin idrâki olan ilham ile mümkindir. tbn Sayyâd'ın bu sözü şeytân atmasından başka birşey değildi..
Peygamber, beraberindeki sahâbîlere yolda gelirken Duhân Sûresi'ni hıfzında tutacağını söylemişti. Nitekim Umer'den Rasûlullah'ın kendisine söylediği rivayet edilmiştir. İşte kâhinin söylediği lâfz, o sırada çalman iki harftir. Peygamber'in bu yalancı peygamberi böyle imtihana tâbi' tutması da, kâhinliğin yalancılık olduğunu sahâbîlerine göstermek içindi.
[218] es-Sait ve's-Salît : Şedîd nesneye, şedîd ve sert kelâmla insanların kalblerini azûrde eden lisana denir. Ve dili uzun, yânî kötü ve yakışıksız sözler ile insanları rencide eden kimseye denir... es-Sultân: Burhan, hüccet ve delîl ma'-nâsınadır.
et-Teslît : Bir kimseyi başkası üzerine kahr ve kudretle gâlib ve müstevli kılmak ma'nâsmadır (Kaamûs Ter.).
[219] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri Peygamber'in: "Sen benim Rasûlullah olduğuma şehâdet eder "buyurmasıdır. İşte bu kelâm,çocuğa İslâm'ı arz ve teklif etmektir.
İbn Sayyâd, henüz bulûğa ermemiş halde bulunduğu için, bundan çocuğa İslâm'ı arz etmenin meşru' olacağı anlaşılmıştır.
[220] Buhârî, Şuayb'in hadîsini Edeb Kitâbı'nda, Ukayl'in hadîsi ile Ma'mer'in hadîsini de Cihâd Kitâbı'nda senedleriyle getirmiştir.
Bu rivayetlerde gelen bu lâfızların ma'nâlan birbirine yakındır:
er-Remzu : Gamz vezninde ve râ'nın dammı ve iki fetha ile lügattir, mutlak işaret eylemek, dudakları île yâhud göz ile yâhud kaş ile yâhud ağız ile yâhud el ile işaret etmek ma'nâsmadır.
et-Teremrum : Tezelzül vezninde söylemeye ağız açıp debrenip yapınmak ma'nâsınadır, kelâm için ağzı hareket ettirip söyleyemediği zaman " Teremreme" denilir.
ez-Zemzeme: Zelzele vezninde uzun uzadıya gürüldiyerek ve yankılanarak seslenmek ma'nâsmadır, ıraktan dağ içinden gelen top ve gök gürültüsü gibi... Bu kelime isim olarak kullanılır. "Semi'tu zemzemeten = Uzak bir ses işittim" demektir. Ve peyderpey gök gürüldemek ma'nâsmadır.
Ve Zemzeme, ateş-perest taifesi taam ederken söyledikleri nağmeye denir ki, genizlerinde ve boğazlarmda-bir gûnâ ezgi ile, terane ile terdîd ve tercî', avaz eylemekten ibarettir; ne dudak açarlar, ne dili hareket ettirirler, aralarında o kelâm masnû'dur. Yabancılar anlamayıp hemen kendileri anlarlar. Bu ma'nâ-da masdar ve isim olarak kullanılır.. {Kaamûs Ter., IV, 328).
[221] Bu hadîs de bundan evvelki uzun hadîs gibi, çocuğa müslümânlık teklifinin cevazına delâlet eder. Bu hadîsten zımmîyi, bilhassa komşuluk hakkı da bulunursa, hasta ziyaretine gitmenin caiz olduğu anlaşılmıştır. Çünkü bu ziyarette İslâm medeniyetinin güzelliğini açıklama ve zimmet ehli ile ziyâde ülfet ederek İslâm'a rağbetlendirme vardır. Yine bundan kâfirin ve çocuğun hizmete alınmasının cevazı, hukuka hürmetkârlık faziletinin öğretilmesi hükümleri alınmıştır
[222] Peygamberin amucası Abbâs, Bedr harbinden sonra müslümân olmuştu. Fakat oğlu Abdullah ile karısı Lubâbe, ikisi de hicretten evvel müslümân olmuşlar, Peygamber'in müsaadesiyle hicret etmeyip Mekke'de kalmışlardı. Harbe, seferin şiddet ve zorluklarına muktedir olamayıp hicret edemiyen çocuk, kadın, ma'-lûl müslümânlar Kur'ân dilinde "Mustad'afûn" diye anılmışlar ve bu ta'bîr ümmetin zaîf görülmek istenenleri ma'nâsıyle, bu sınıfa bir şeref unvanı olmuştur.
îbn Abbâs yukanki beyânıyle gerek kendisinin, gerek annesi Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'nin hicretten evvel müslümân olduklarını ifâde etmiş oluyor.
İşte Buhârî, Îbn Abbâs'ın bu beyânını burada rivayet etmekle çocuğa dîn öğretmenin cevazım te'yîd etmek istemiştir.
Kur'ân'da bu mustad'aflar erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan olrnak üzere en-Nisâ:75, 96-97 ve 126. âyetlerinde zikredilmiştir:
"Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve acz ve ıstırâb içinde bırakılıp: "Ey Rabb 'tmız, bizi ahâlîsi zâlim olan şu memleketten kurtarıp çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder, bize katından bir yardımcı yolla' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz? imân edenler Allah yolunda harb ederler. Küfredenler de şeytân yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytânın dostlanyle döğüşün. Şübhesiz ki, şeytânın hilekârlığı zaîftir"(çn-Nisâ:75-76).
1 'Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'/ ve acz içinde bıraküp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna. İşte onlar, Allah 'in onları afvedebUeceğini umabilirler... "(en-Nisâ:98-99).

Eski peygamberlerin ümmetlerinden olan mustaďaflar da Kur'ân'ın pek-çok yerinde zikredilmiştir: El-A'râf: 74, 136, 149; el-Kasas: 4-5; es-Sebe': 31-33...
[223] Bu uzunca hadîs iki bölümü ihtiva etmektedir: Birinci kısım imâm ez-Zuhrî'nin haberidir. İkinci kısım da birinci kısmın delili olmak üzere sevkedilmiş olan Ebû Hureyre hadîsidir. İbn Şihâb, Ebû Hureyre'ye yetişemediği için bu hadîs zahirde İbn Şihâb'a dayanıp mevkuf bir hadîs gibi görülür. İbn Şihâb bunu Ebû Hu-reyre'den bir râvî vâsıtasıyle almıştır. Buhârî bundan sonra gelen hadîsi, bunun da merfûluğuna delîl olmak üzere başka bir tarikten merfûan getirmiştir.
[224] Arka arkaya ve birbirini kuvvetlendirici bir tarzda getirilen bu hadîsler çocuğa İslâm dînini arz ve teklif etmenin, sabîlik hâlinde vefat eden çocuklara cenaze namazı kılınmasının cevazına delâlet etmektedirler.
Bu hadîslerin öğrettiği en büyük bir hakîkat da insanlarda dîn duygusunun ve hakîkat aşkının fıtrî oluşudur. Akıllara hayret veren şu hayâtın, haricî, dahilî bir takım duygularla techîz edilmiş bulunan şu muazzam beşer binasının o necîb dîn duygusu üzerine kuruluşudur. Bu hakîkati hem Peygamber'in bu sözlerinden, hem de delîl olarak sevkedilen Fiîratullah âyef/nden öğreniyoruz.
Âyetteki "Fıtrat "ı, hakk dîni kabule istidâd ve kaabiliyet ma'nâsına tefsîr etmişlerdir ki, nazmın gereği budur, aslî hilkat demektir.
Bu âyeti,-bu sözlerinin sonunda bizzat Rasûlullah'ın okuduğunu belgeleyen rivayet de vardır
[225] Buhârî bu başlığı soru şeklinde getirip, cevâbım zikretmemiştir. Bunun da sebebi, bu mes'elenin şöyle bir tafsile tâbi' bulunmasıdır:
ölürken Lâ ilahe ille'llah diyen bir gayrı müslim ya kitâb ehlidir, yâhud kitâb ehli değildir. Her iki surette bu şehâdet kelimesini o kimse ya ölüm görünmeden söylemiştir, yâhud ölüm gelip çattığı sırada söylemiştir. Bu son şekle göre hayâtının son demine eren bu kimse kitâb ehli olsa da, müşrik olsa da bu şehâdetin faydası yoktur. "Rabb'ının bâzı âyetleri gelip ölüm çattığı gün... daha evvelden îmân etmiş veya îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) îmânı asla fayda vermez... "(el-En'âm: 158) bu hakikatin delilidir. Şehâdet kelimesinin fayda ve menfâati yalnız kitâb ehli olmayan ve hayâtta iken îrâd etmiş olan müşriklere mahsûs ve münhasırdır. Böyle olan müşrikin İslâm olmasıyle hükmolunur. "Ben insanlarla Lâ ilahe illellah deyinceye kadar harb etmekle emrolundum" (Buhârî, Müslim) hadîsinde,kitâb ehli olmayan müşriklerle mukaatelenin nihayeti, şehâdet kelimesini söylemekle hudûdlandınhp ta'-yîn buyurulmuştur. Kitâb ehli, her iki şehâdet kelimesini söylemekle faydalanabilir.
Bundan başka "İslâm dininden başka bütün dînlerden teberrî ettim" demesi de şarttır... (Umdetu'l-Kaarî
[226] Bu âyetin Ebû Tâlib hakkında nazil olduğu açıkça bildirilmiştir. Bu sebeble Zec-câc Maâni'/-Kur'ân'da bu konuda müfessirlerin ittifakı bulunduğunu Vâhidî'-den nakletmiştir. Bununla beraber Peygamber'in ebeveyni hakkında indirildiğini, binâenaleyh, ana babası için de mağfiret dilemekten nehy olunduğunu iddia edenler de vardır. Fakat bu Müseyyeb ibn Hazn hadîsinin sonundaki sarahat karşısında başka delâlete i'tibâr yoktur; onların ilmî dayanakları kalmamış olur
[227] Büreyde'nin bu haberini İbn Sa'd, senediyle rivayet etmiştir: Büreyde ibn Ab-dillah el-Eslemî, hicretin 62. yılında Merv'de vefat etmiştir. (= Kabrinin içinde)" rivayetine göre "Ke-şeceratin tayyıbetin" (İbrahim: 24) kavli sebebiyle hurmadaki bereketten dolayı Büreyde kabrinin içine iki hurma dalı koymayı vasıyyet etmiş olabilir. "Alâ kabrihi(= Kabri üzerine)" rivayetine göre ise, Peygamber'in fiiline uymuş olması muhtemildir.
[228] îbn Umer'in bu haberini de İbn Sa'd senediyle rivayet etmiştir: Eyyûb ibn Ab-dillah ibn Yesâr şöyle dedi: Abdullah ibn Umer, Ebû Bekr'in oğlu ve Âişe'nin erkek kardeşi olan Abdurrahmân'ın kabri yanından geçti, üzerinde bir çadır kurulmuş gördü de: Ey oğul! Bu çadırı sök!Çünkü onun kabrini ancak kendi ameli gölgeler, başkası değil, dedi (Kastallânî
[229] Hârice ibn Zeyd'in bu haberini Buhârî et-Târihu's-Sagîr'inde senediyle rivayet etmiştir. Hârice Medine'nin yedi büyük tabiî fakîhından biridir. Bu haberin başlığa münâsebeti, kabir üzerine hurma dalı koymanın, kabrin sırtını yerden yükseltecek şeyler koymanın cevazına irşâd edici olmasıdır.
[230] Usmân ibn Hakîm'in bu haberini Müsedded, et-Müsnedu'l-Kebîr'inde senediyle rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre, kendisine kabir üzerine oturmanın kötülüğünü ifâde eden bir hadîs söylenmiş, o da buna karşı başlıktaki vak'ayı anlatmış ve sonunda da bu kerâhatin kimler için olduğunu göstermiştir. Buhârî bu gerekçenin delili olmak.üzere tbn Umer'in fiilini getirmiştir.
[231] Nâfi'in bu haberini Tahâvî, senediyle rivayet etmiştir.
[232] Bu hadîs buna yakın bir metinle Abdest Alma Kitâbı'nda geçmişti. Orada da ifâde ettiğimiz gibi 20. Asır ilmi yaş bitkinin kendi etrafında biyo-manyetik bir alan oluştuğu ve bunun orayı bir takım şerli cereyanlardan koruduğu sırrına ulaşmıştır. Kabirlere ağaç dikilmesinin manevî fâidesi Peygamber'in bu fiilinden ve sözlerinden anlaşılıyor. Kur'ân'da da *'.... Hiçbir şey hâriç değil, hepsi O'na hamd ile tesbîh eder. Fakat siz, onların teşbihini iyi anlamazsınız..- "(el-îsrâ:44) buyurulmustur. Demek ki, kabre dikilen ağaç yaş kaldıkça onun zikrinden kabir sahibi faydalanacaktır. Ağacın maddî, sıhhî, medenî faydalan ise ne kadar meydanda bir hakikattir
[233] Buhârî bu bâb başlığında da âdeti üzere Kur'ân'daki kabir ile ilgili bâzı lügatlerin ma*nâlarını da veriyor. Böylece mes'eleyi açıklığa kavuşturmak suretiyle gönüllere iyice yerleştirmeyi ve bilgileri delîllendirmeyi hedef ediniyor. Buhârî'nin ma'nâlarım verdiği kelimeleri ihtiva eden âyetlerin ma'nâlannı sirasıyle yazmakla, bu gayenin daha iyi gerçekleşmesi ümîd edilir:
"...Oda \et edicinin tanınmamış bir şeye da 'vet edeceği gün, gözleri zelîl ve hakir olarak, hepsi de çıvgın çekirgeler gibi kabirlerinden çıharlar" (el-Kamen 6-7).
"Kabirler alt üst edildiği zaman... "(el-fnfitâr:4).
' 'O gün onlar sanki dikili bir şey 'e koşuyorlar gibi kabirlerinden fırlaya fır-laya çıkarlar" (el-Maâric: 42).
"Nida edenin yakın bir yerden ünliyeceği güne kulak ver. O gün (bütün halk) o hakk sayhayı işitecekler. İşte bu (kabirlerden) çıkış günüdür"(Kaaf:4\-42).
"Sûra üfürülmüştür. Artık bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıp) Rabb '-terine doğru koşup gidiyorlar^'(Yâsîn:51).
[234] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri burasıdır. Peygamber oturmuş, sahâbîler de O'nun etrafına oturmuşlar. Peygamber oturmasında ve orada yaptığı konuşmada, oradakilere en mükemmel bir va'zda bulunmuştur.
Hadîsten kabirde oturmanın, orada ilimli, öğlidlü, te'sîrli güzel konuşma yapmanın cevazı anlaşılmıştır.
[235] insanın meleklik kuvvetiyle hayvanlık kuvveti arasında daimî bir itişme ve çekişme vardır. Meleklik kuvveti insanı yüksekliğe, altındaki hayvanlık kuvveti ise alçaklığa doğru çeker. Hayvanlık üstün gelip de, eserleri galebe ederse meleklik siner, gizlenir. Aksi de böyledir. Allah'ın, aslî ve kesbî istî'dâdın îcâb ve temayülüne göre nizâm ve intizâm vücûda getirmekte hâss bir inayeti vardır. Eğer o isti'dâd hayvanca haletler kazanmaya çalışırsa, onun husulüne yardım eder. Binâenaleyh ona uyan şeyleri, sebebleri kendisine kolaylaştırır. Yok, meleklik hasletlerini kazanmak isterse, onda o hususlara uygun şekillerde yardım eder, kolaylık verir. Nitekim Allah, el-Leyl sûresinin 5-10. âyetlerinde bunu açıklamıştır. Diğer bir âyette meâlen: "Herbirîne, onlara da bunlara da Rabbanin vergisinden birbiri ardınca veririz. Rabb hnın vergisi kimseden men' edilmiş (esirgemiş) değiidir"(el-tsTİıAB-20) buyurulmuştur (Nuccetu'ilahi'l-Bâliğa, Hasan Basrî Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, III, el-Leyl Süresi).
[236] "Kâziben(= Yalancı olarak)" kaydı "Halefe(= Yemîn etti)" fiilindeki muste-tir fâil zamirinden hâldir. Ve: "Yemîn eden kimse, adına yemîn ettiği dîn ve millete ta'zîm etmekte yalancı olarak" demektir. Çünkü îslâm dininden başka bir dîne yemîn eden kimse her hâlde ve her zamanda bu yemininde yalancıdır, ve doğruluğu ihtimâli yoktur.
"Müteammiden(= Kasd ve niyet edici olarak)" kaydı, "Bu yeminin gerçekten yalan olduğuna ve bir nevi ta'zîm ifâde etmediğine i'timâd ve i'tikaad ederek" demektir.
"O dediği gibidir" demek, o kimse yemininde hakîkaten yalancıdır; kâfir değildir demektir. Çünkü bu yemîn hâdisesi ile dininden çıkıp, adına yemîn ettiği dîne girmiş değildir. Şu kadar ki, onun bu yemîni, i'tikaadımn ziddı olduğu için yalancı olur. Bu îzâhlara göre hadîsin maâli "Kim İslâm dininden başka bir dîn adına, o dîne ta'zîm etmekte yalancı olarak ve bu yalanma i'timâd ve i'tikaad ederek yemîn ederse, o kimse hakîkaten yemininin ifâde ettiği ta'zîmde yalanı tercîh etmiş olur" demektir.
[237] Hadîsin bâb başlığına delîl olan kısmı burasadır. Fakîhler ve sünnet ehli âlimleri : Hayâtına kasdeden bir kimse bu çirkin hareketiyle islâm'dan dışarı çıkmış olmaz. Binâenaleyh namazı kılınır. Günâhı kendisine âiddir demişlerdir... Umer ibnu Abdilazîz ile Evzâî müstesna, bütün fakîhler intihar eden kimseye cenaze namazı kılmakta kerahet olmadığında ittifak etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah bütün müslümânlara namaz kılmak âdetini koymuş ve bundan hiçbir müslümânı istisna etmemiştir {İbn Battal).
[238] "Bedereni", mubâdere etti ma'nâsınadır; yânî benim hükmümün önüne geçmeye davrandı demektir. Bu da kulun, ruhunun Allah tarafından alınıncaya kadar sabredememesidir. Bu kendi kendini öldüren kimseye cennetin haram kılınışından, bunun devamlı bir ukubet olduğu anlaşılıyor. Cezanın devamlı ol-%masının sebebi de bu kaatilin, intiharı halâl saymış olmasıdır. Yoksa bundan önce geçen Sabit İbn Dahhâk hadîsinin haşiyesinde beyân edildiği gibi, intihar kâfirliği ve binâenaleyh ebedî azabı gerektirmez. Bir de bu ebedî cezanın o adamın şahsına âid olması muhtemildir. Yânî o adamın intihar suçundan başka müşrik veya dinsiz olması suçu da bulunmuş olabilir..
[239] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Buhârî bu hadîsi, daha uzun bir metinle, Tıbb Kitâbf nda da getirmiştir. O hadîs bunu açıklayıcı olacaktır:
"Kim kendini bir dağın tepesinden atar da öldürürse, o kimse cehennem ateşinde ebedî ve daimî olarak muhalled bir hâlde kendini yukarıdan aşağıya atar durur. Kim zehir içerek kendini öldürürse, bu da cehennem ateşinde, elindeki zehiri ebedî ve daimî içerek muhalled bir hâlde o acıyı hisseder durur. Kim kendini demirden yapılmış bir âletle Öldürürse, bu da cehennem ateşine o âleti elinde olarak getirilir de devamlı ve ebedî hâlde karnına saplar durur ".
Hadîste çeşitli intihar şekillerinden bâzıları zikredilmiş ve böylece bütün nevi 'leriyle bunun uzun bir süre azâb olunmayı gerektirecek büyük günâhlardan olduğu anlatılmıştır.
[240] Abdullah İbn Umer'in bu hadîsini Buhârî, bu Cenazeler Kitâbı'nın 22. babında senediyle getirmiştir. Orada bu hadîse âid bâzı açıklamalar da verilmişti.
[241] Hadîs burada diğer bir sahâbî olan tbn Abbâs vâsıtasıyle, doğrudan doğruya bizzat Umer tarafından verilmektedir.
Hadîsin bâb başlığına delâleti "Onlardan ölen hiçbir kimse üzerine ebedî cenaze namazı kılma... " nehy kavimdedir. Çünkü bu nehiy, kerâhatİ gerektirir.
Bâb başlığındaki müşriklere mağfiret istemenin kerâhatine delâlet eden şey nerededer? dersen, bu da hadîsin sonunda indiği haber verilen âyetlerin öncesinden alınmıştır ki, o da şudur: "Onlar için ister istiğfar et, ister istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar dahi etsen, yine Allah kendilerim kat 'iyyen mağfiret edecek değildir. Bu böyledir. Çünkü A ilah 'ı ve Rasûlü 'nü inkâr ile kâfir olmuşlardır. Allah ise fâşıklar güruhuna hidâyet etmez"(et-Tevbe:%0).
et-Tevbe Sûresi'nin 113. âyeti ile el-Munâfikûn Sûresi'-nin 6. âyeti de bu kerâhiyet hükmüne daha açık olarak delâlet etmektedir,
[242] Buhâri bu bâbda dirilerin Ölüleri hayırla anıp Övmelerinin meşruluğunu isbât etmek istemiştir.
Dirilerin dirilere medh ve sena etmeleri, övmede mübalâğa edilirse, nehye-dilmiştir. Çünkü mübalâğalı övgü, ahlâkı bozucudur. Hem medhedenin, hem de medh olunan kimsenin ahlâkları üzerinde kötü te'sîr eder. Övüleni uebe, kendini beğenmeye; övücüsünü de riyakârlığa sevk edebilir.
[243] Ölüler hakkında ise bu kötü te'sîrler yoktur. Sena, güzel huylar ve güzel vasıflarla anmaktır. Hayırda kullanılır. Senanın şerrde kullanılması nâdirdir. Buradaki hadîslerde şerrde de kullanılması, hayra müşâkele yânî mukaabele içindir. "Cennet vâcib oldu" cümlesindeki vücûb ile subût ve tahakkuk ma'nâları kasdedilmiştir. Hükmün vukûunun sıhhati o kadar kuvvetlidir ki, vâcib derecesini bulmuştur demek oluyor. Yoksa Allah'a hiçbir şey vâcib olmadığı sünnet ehli indinde kararlaşmış İslâmî bir esastır. Bu asla göre hadîsin ma'nâsı: "Dirilerin ölüler hakkındaki hayırla anıp övmeleri, o ölünün dünyâda hayır sever, iyilik sever bir kimse olduğuna delâlet eder. Bunun için İlâhî va'd gereği, cennet vâcib olur. Dirilerin ölüleri şerr ile anıp vasfetmeleri de, o ölünün dünyâda işi gücü şerr olduğuna delâlet eder. Bunun için de İlâhî adalet gereği cehennem vâcib olur demektir. Hadîste açıkça buyurulduğu üzere, mü'minlerin bâzılarının bâzılarına şehâdetlerinin te'sîri bu suretledir
[244] Cenazenin iyi veya kötü hâline şehâdet hususunda şâhidlerîn dört, üç, iki olarak ihtilâfının hikmeti şöyle îzâh edilmiştir:

Bu sayı ihtilâfı, şehâdetin ma'nâları ve mertebelerindeki ihtilâfa tâbi' bir ihtilâftır. Çünkü ölü bâzı defa İyilikleri ve faziletleri halk dilinde yaygın bir kimse olur da, güzel huyu herkes tarafından duyulur, bilinir. Böyle cenazede şâhidle-rin tevatür ve çokluğu müstehâb kılınmıştır ki, dörttür. Ve bu sayı, şehâdetin en yüksek mertebesidir. Allah bunu yalnız zina şâhidliğinde teklif buyurmuştur. Sonra şehâdet, lehine şehâdet edilenin hâllerini idrâke vesîle olduğundan, dört şâhid bulunmazsa üçe; üç şâhid de bulunmazsa ikiye kasredilmiştir. Bu da şehâdetin en aşağı mertebesidir. Bu sebebden sahâbîler bir şâhidden suâl etmemişlerdir. Şehâdetin âhıret işleri hakkında da, dünyâ işlerinde olduğu gibi cereyanına müsâade buyurulması, hiç şübhesiz Allah'ın kullarına bahşeylediği bir rahmetidir.
Bu arada şehâdet ve tezkiyenin vakıa mutabık olup olmaması hususları da fakîhlerce ayrı ayrı tafsîl edilmiştir. Kimisi tezkiyenin ve şehâdetin vakıa uygun olmasını şart koşmuş, kimisi de tezkiye vakıa mutabık olmasa da faydası olur demişlerdir...
[245] Buhârî bu başlık altında kabir azabının hakk olduğuna dâir hadîsleri getirmiştir. Bu unvanda yalnız kabir azabının mevcudiyetini kasdedip, bu azabın ruha mı, yoksa rûh İle bedenin mecmûuna mı ilgili bulunduğu hususuna girişmiyece-ğini bildirmek istemiştir.
Buhârî bâb başlığında kabir azâbıyle ilgili üç âyet de getirmiştir. Bunlardan Buhârî'nİn, kabir azabı mes'elesine çok ehemmiyet verdiği, kabir azabı Kur'-ân'da yoktur diyenleri, yoluyla redd eylemek ve Kur'ân'da işâreten de olsa zikrolunduğunu isbât etmek istediği anlaşılıyor. Şimdi sırasıyle bu âyetlerin tamâmını yazıp, ma'nâsmm daha iyi anlaşılmasına çalışalım:
[246] "Allah'a karşı yalan düzüp atandan, yâhud kendisine hiçbirşey vahy edilmemişken 'Bana da (kitâb) vahy olundu'diyenden, birde 'Allah'ın indirdiği gibi ben de. indireceğim' diye söyleyenden daha zâtim kimdir? Ölümün şiddetleri içinde, meleklerin de pençelerini uzatarak kendilerine: 'Canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı haksız olanı söyleyegeldiniz, Allah'ın âyetlerinden kibirlenerek uzaklaşmış olduğunuz içindir ki, bu gün hakaaret azâbiyle cezalandırılacaksınız' (dedikleri zaman), sen o zâlimleri bir görmelisin"\e\-En'âm:93).
el-Hûn; ei-Hevân; el-Mehâne: Hor ve zelîl olmak ma'nâsmadır. el-Hevn, avn vezninde bir nesne kolay olmak; vakaar, teennî ve sekînet ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[247] Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine ahâlîsinden bir takım münafıklar vardır ki, onlar nifak üzerinde idman yapmışlardır. Sen bunları bilmezsin. Onları biz biliriz. Biz onları iki kerre azaba uğratacağız. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir onlar"(et-Tevbe: 101).
İbn Abbâs bu âyetteki iki kerre azabı, rusvâyhk ve kati yâhud bunlardan biri ile kabir azabı diye tefsir etmiştir (Beydâvî),
Mucâhid de: Bu iki azâbdan birisi açlıktır, öbürüsü kabirde azâblanmak-tır, demiştir
[248] Nihayet Allah onların kurdukları tuzakların fenalıklarından bu zâtı korudu. Fir 'avn 'in kavmini ise kötü azâb kuşatıverdi. (Azâbdan biri de) âteştir ki, onlar sabah akşam arz olunacaklar, kıyametin kopacağı gün de Fir'avn hanedanını azabın en çetinine sokun (denilecek)" (el-Mü'mİn: 45-46).
Dünyâda sudan boğuldular; âhirette de ateşe girdiler (Celâleyn, Hâzin). Ka bir azabının subûtu bu âyetle de istidlal edilmiştir. Mukaatil.Katâde, Suddî,KeIbî; Her kâfirin ruhu dünyâ durdukça sabah akşam cehenneme arz olunur, demişlerdir.
Ebu'1-Leys es-Semerkandî: "Bu âyet kabir azabına pek açık delâlet eder. Çünkü âyetin son fıkrasında kıyamet gününe âid olan şiddetli azâb ayrıca zikredilmiştir. Sabah ve akşam arz olunan azâb, bu şiddetli azâbdan başka ve ondan önce olan bir azâbdır; bu da kabir azabıdır" demiştir.
Bu tefsîr İbn Mes'üd ile İbn Umer'den de rivayet edilmiştir.
[249] îmân edenleri Allah dünyâ hayâtında da, âhirette de Lâ ilahe ille 'ilah, Muhammeden Rasûlullah(=Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur, Muhammed Allah'ın rasûlü'dür) sözünde sabit kılar. Dünyâda herhangi bir belâya uğradıkları zaman, onlar dînlerinde sebat ve metanet göterirler...
Sabit söz, Tevhîd kelimesidir. O hüccetle sabit olan, kalblerde yerleşen en güzel kelimedir. Bu k°lime yerleşince sâhibleri dünyâ hayatındaki imtihanlarda sebat ve sadâkat gösterirler (ölümü dahi hiçe sayarlar). Zekeriyyâ, Yahya, Cercîs gibi. Onlar âhirette de yânî mevkıfta da i'tikaadları hakkında soruldukları zaman şaşırmazlar, kıyametin korkularından yâhud kabir suâlinden dehşet hissetmezler (Ebu's-suûd).
[250] Bu hadîste, İbrâhîm: 27 âyetinin kabir azabı hakkında indiği açıkça belirtilmiş oluyor
[251] Kalîb, taşla Örülmemiş ve kırlarda sâhibsiz bırakılmış eski kuyulara denir. Toprağı kalb ve nakledildiği için bu kuyu çukurlara "kalîb" denilmiştir. Hadîste zikredilen bu kuyunun Bedr'de olduğu ve Kalîb ehlinin isimleri Müslim'in Enes ibn Mâlik'ten gelen rivayetinde belirtilmiştir:
Müslim Kitabu'l-Cenâiz, 9. bâb, 26-"932";
" Kitâbu'l-Cihâd ve's-Siyer, 39. bâb, 1O7-"I794";
" Kitâbu'l-Cenneh ve Sıfatı Naîmihâ... 17. bâb, 76-78-"2873-2875".
Bu hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri: "Siz bunlardan daha fazla işitici değilsiniz" fıkrasıdır. Bu fıkra, öldükten sonra berzah âlemi diye anılan kabirde bir hayât olduğuna ve azabı hakk edenlerin orada azâb olunacaklarına delâlet etmektedir.
[252] Hadîsin bâb başlığına delâlet noktası "Bu ölü/er kendilerine söylemekte bulunduğum sözümün doğru olduğunu şimdi muhakkak biliyorlar" cümlesidir.
Bu Âişe hadîsi ile bundan önceki İbn Umer hadîsi arasında bir farklılık var dır: Âişe: Peygamber ancak "Bilirler" buyurdu diyor. İbn Umcr hadîsinde ise Peygamber: "Sizler bunlardan daka fazla işitir değilsiniz" buyurmuştu. Âişe kendi rivayetini en-Neml:80. âyetini getirerek te'yîd etmiş ve İbn Umer rivâye-' tini reddetmiş bulunuyor.
İbnu't-Tîn şöyle demiştir: ".... Rasûlullah'ın her iki sözü de söylemiş olmasında bir mânİa yoktur. ÂİŞe: "Bilirler" buyurduğunu hıfz ve rivayet etmiş, İbn Umer de "İşitirler" buyurduğunu işitmiş ve rivâyel eylemiş olabilir. Bir de ölü için "Bilgi" vasfı kabul edilince "Duygu" vasfını da kabul esmek pekâlâ caizdir. Amma bu işitme ister kulakla olsun, ister ruhî olsun. Elverir ki, ölüde bir nevi' "Duygu" bulunduğu sabit olsun. Şu kadar ki, bu ta'mîm cumhurun görüşüne uymaz. Kabirde suâlin bedene girmeksizin yalnız ruha yöneldiğini kabul edenlerin görüşüne göre tamâm olabilir. Hâlbuki i'timâda lâyık olan cumhurun görüşüdür, ölünün kabirde ruh ve cesediyle beraber ni'metlenmesÎ veya azâblanmasıdır. Suâl ve azabın yalnız ruha tahsisi hâlinde kabrin bu azaba ihtisası mümkin olmaz (Kastaliânî).
Bir uyarma: Kabir suâli ve kabir azâbi ta'bîrlerinden kasdedilen ma'nâ, ber-zâhî bir hayâttır. Binâenaleyh ölüm hâli ister döşekte gelsin de beton ve mermer bir kabir İçine defn edilsin; ister Fir'avn ve tâbi'leri gibi denizde boğularak balıklara yem olsun; ister bir yangında yanıp kül olarak vucûd zerreleri savrulsun; ister atom ve hidrojen bombalanyle vücûdu duman olup gitsin yâhud maddesi kuvvete ve enerjiye tahavvül etsin, müsavidir. Ve ölüm her ne sebeble gerçekleşirse gerçekleşsin, vücûdun maddî varlığı ne ve nerede olursa olsun, berzahı bir hayât başlayacaktır. O hayâtta sorulacak, o neş'e ile ni'metlenecek veyâhud azâb-lanacaktır.
[253] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Bundan kabir azabını, geçmiş peygamberlerin kendi ümmetlerine haber verdikleri anlaşılıyor. Gerçi eldeki Tevrat nüshalarında kabir azabı, hattâ âhiret bahsi de yoktur. Fakat Yahûdî kadının bunu Âişe'ye haber vermesi, ya Tevrat'ın ya geçmiş peygamberlerin bugün elde bulunmayan kadîm nüshalarında mevcûd bulunduğuna delâlet eder. Bu hadîste de diğer sahîh rivayetlerde olduğu gibi, kabir azabının hakk olduğu haber verilip, bu azâbdan Allah'a sığınmak da öğretilmiştir
[254] Bu hadîsin başlığa uygun olan yeri, fitne ta'bîrinin kabir suâli ile kabir azabına delâlet ve böyle umûmî bir ma'nâyı ihtiva etmesidir. Nesâî'de aynı hadîsin sonunda şu ziyâde vardır:
.... Cemâatin bu feryâd ve figânı, Rasûlullah'ın bu hutbesini anlamama mâni' oldu. Bu sayhalar sükûnet bulunca bana yakın olan birisine:
— Allah sana bereketler İhsan etsin! Rasûlullah hutbesinin sonunda ne buyurdu? diye sordum.
O zât:
— Bana vahy olundu ki, siz, kabirlerinizde Deccâl'in fitnesine yakın bir fime ile imtihan olunursunuz buyurdu, dedi.
Gunder'in buradaki ziyâdesinde "hakk" kelimesi hazf edilmiştir. Kastaliânî bu kelimenin yalnız Ebû Zerr el-Herevî nüshasında mevcûd olduğunu, şu kadar ki, bu kelimenin üzerine sukût { - düşme) alâmeti konulduğunu bildiriyor. Aynı kelime, bundan önceki hadîste de yazılmamıştı. Onun için tercemesinde parantez içine alınmıştır.
[255] Hadîsin bâb başlığına delâlet yeri "Ona demirden tokmaklarla öyle bir vuruş vurulur ki... " fıkrasıdır. Bu hadîs ufak lâftz farkı ile bu kitabın 67. babında 94 rakamı ile de geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti
[256] Bâb başlığı kabir azabından sığınmayı ve sığınmanın keyfiyetini beyân hakkında; hadîs ise kabir azabının subûtunu beyân hakkındadır.
- Kirmânî: Âdet, böyle ses işiten herkesin bu şekilde sığınacağını hükm edicidir, demiştir (Kastallânî). Böylece bâb ile hadîsin uygunluğunu göstermek istemiştir.
[257] Buhârî bu ikinci tarîki, bunun işitme suretiyle muttasıl olduğunu tenbîh için sev-ketmiştir. Hâlbuki birinci tarîk an'ane ile gelmişti. Bu ikinci tarîki ef-İsmâîlî tam senedi ile rivayet etmiştir
[258] Hadîsin bâb başlığına delâleti meydandadır
[259] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır.
Kabir azabından sığındıktan sonra, ateş azabından da sığınılması, tahsîs-ten sonra ta'mîmdir. Nitekim hayât ve ölüm şiddetlerinden sonra Deccâi Mesih'in fitnesinden sığınmak da ta'mîmden sonra tahsis bi'z-zikr nev'inden bir edebî san'attır.'
Rasûlullah bu fitnelerin ve imtihanların hepsinden emîn ve masun olduğu hâlde bunlardan sığınması, bu sığınmanın bir duâ ve ibâdet olması; ve bir de sığınmayı ümmete öğretmek maksadıyle olabilir.
Bir de "Eûzu bike li-ümmeti", ümmetim İçin sana sığınıyorum, ma'nâsına da olabilir.
Zamanına yetişemiyeceği muhakkak olduğu hâlde Deccâl Mesîh fitnesinden sığınması da, o la'netlinin haberi asırdan asra, cemâatten cemâate yayılıp, yalancı, sahtekâr, iftiracı, fesâd çıkarıcı, büyüleyici olduğu mü'minlerce bilinsin de aldanmasınlar içindir.
[260] Hadîs, koğuculuk etmek ile sidikten sakınmamanın kabir azabına sebeb olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Hadîsteki koğuculuk ta'bîri, gıybeti de içine aldığından, bâb başlığına delâlet vardır.
Bu iki suçun büyük şey olmamaları, birkaç damla sidikten sakınılmamasi veya dile kolay gelen birkaç söz sarfedilmesi i'tibâriyledir. Yoksa haddizatında her ikisinin; hele söz taşıyıcılığının ma'siyet olması dolayısıyle büyük günâh olduğunda şübhe yoktur.
"O zaman siz o (iftirayı) dillerinizle birbirinize yetiştiriyordunuz; hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz, ve bunu küçük, kolay bir şey ı sayıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah indinde büyüktüry'(en-Nûr:l6).
Bu hadîs, bâzı küçük lâfız farklanyle, aynı kitabın 81. babının 115. hadîsi olarak da geçmiş ve gerekli açıklamaların bir kısmı orada verilmişti.
[261] Hadîsin bâb başlığına uyan yeri açıktır. Ölüye cennet veya cehennemdeki yerinin sabah akşam arz olunup gösterilmesi, burası senin müstakbel durağındır diye haber verilmesidir.
Âlimler ölünün buna muhâtab olabilmesi ve haberi idrâk etmesini çeşit çeşit tevcihlerle îzâh etmeye çalışmışlardır. Onların bu izahları ve tercihlerinde kat'-iyyet ifâde eden hiçbir söz yoktur. Hepsi İhtimâle dayanan görüşlerden ibarettir. Bunun sebebi de âhiret âleminin ve onun başlangıcı olan berzâhî hayâtın, beşerin idrâk ve ihata vâsıtalarından tamâmiyle uzak bulunmasıdır. Onun için ke-lâmcılar hayâttan sonraya âid uhrevî mes'elelerde münhasıran nassın irşâd ve ilhamım umûmî bir kaaide olarak kabul etmişlerdir
[262] Şârih ibn Battal: "Cenaze iyi bir kişi ise beni ulaştırınız demesi, nefsî ve ruhî bir tekellümdür. Yoksa şuurun idrâk yeri olan rûh, bedenden ayrıldıktan sonra bedenin kelâm etmesi mümteni'dir. Meğer ki Allah'ın kudreti ölünün ruhunu bedenine redd ve iade etmiş olsun" demiştir.
Aynî de: "tbn Battâl'ın bu fikri, hayât, kelâmın şartı olarak kabul edilmesine göredir. Hâlbuki kelâm, sesler ve harflerden ibaret olduğuna göre, hayât şartına luzûm ve ihtiyâç olmaksızın İlâhî kudret o

lâfzı ve savtı ölüde yaratabilir. Nefsî kelâm, rûh ile kaaim olur. Ve yalnız Ölüde yaratılan sesler işitilmiş olur. Hadîs ile kasd olunan bu olsa gerektir" demiştir.
Kâmil Mîrâs da: "Fakat bize göre bu kelâm ne nefsî kelâmdır, ne de Iâfzî kelâmdır. Belki her cenazenin şu fânî âlemdeki hayâtına göre ibret almaya ve gönül gözünü açmaya sebeb olmasıdır..." demiş ve hâdisenin düşünmeye ve ibret alınmaya teşvik edici oluşunu işaret etmiştir. (Tecrîd Ter., IV, 572-576).
Bu hadîs aynı kitabın 52. babında, 73. hadîs olarak geçmiş ve orada da bâzı açıklamalar verilmişti.
[263] Buhârî buna yakın bir hadîsi, bu kitabın "Bir çocuğu ölüp de Allah'ın hükmüne razı ve mağfiretini ümîd ederek sabreden kimsenin faaîleti bâbı"nda 6 rakamıyle getirmiştir.
Bu çocuklar ana'babalan için cehenneme birer perde olurlarsa, ana babaların cehennemden perdelenmiş ve korunmuş olacakları evleviyetle sabit olur
[264] Hadîs, küçükken müslümân çocuklarının cennetlik olduklarına delâlet eder. Ceb-rîyeciler müstesna, îslâm âlimleri bu mes'elede ittifak etmişlerdir.
Hadîsin geliş sebebi yukarıda da söylendiği gibi, evlâdının ölümü ile gönülleri yanık ana ve babalara teselli vermektir.
[265] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, İbrahim'in cennette emzirildiğinin haber verilmesidir ki, bu müslümân çocuklarının cennetlik olduğuna açıkça delâlet eder. Bu hadîslere göre ilim ve içtihadına güvenilen âlimler, küçükken ölen müslümân çocuklarının cennetlik olduklarında ittifak etmişlerdir
[266] Buhârî bulûğa ermeden ölen müşrik çocuklarının cennetlik veyâhud cehennemlik olduklarına dâir hiçbir hüküm ifâde etmeyip, tavakkuf etmiştir. Fakat bâb altında sıraladığı hadîslerden bu çocukların da mü'min çocukları gibi cennetlik olmaları görüşüne meyyal olduğu sezilmektedir
[267] Yânî Allah onları yaratırken, onların azâblandırmayı gerektirecek bir iş yapmayacaklarını bilir. İbn Battal şöyle demiştir: "Allah onların ne yapacaklarını en iyi bilendir" sözü, üç türlü te'vîl edilir:
a. Peygamber tarafından bu müşrik çocuklarının cennetlik oldukları bildirilmezden evvel, böyle tavakkuf edilmiş olması;
b. Bu müşrik çocuklarının büyüyüp iradeli hareket çağına geldiklerinde nasıl yaşayacaklarını, hangi dîn üzere öleceklerini Allah bilir demek olması;
c. Peygamber'in bu sözünün mücmel olması ve el-A'râf: 172. âyetiyle tefsir edilmiş bulunmasıdır.
"Hani Rabb 'in Âdem oğulları 'ndan, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şâhid tutmuş: Ben sizin Rabb 'iniz değil miyim? (demişti). Onlar da: Evet (Rabb'imizsin), şâhid olduk, demişlerdi... "(el-A'râf:I72).
Bu âyetle işaret buyurulan umûmî bir ikrardır ki, burada mü'minlerin çocukları gibi, müşriklerin çocukları da dâhil bulunur.
[268] Bu Ebû Hureyre hadîsi de hemen aynı lâfızla, bundan Önceki İbn Abbâs hadîsinin benzeridir.
Şârih Nevevî, muhakkak âlimlerin sahîlı mezhebi ve tercihi, müşrik çocuklarının cennetlik olduklarıdır, demiştir. Tahkîk ehli "... Hiçbir günahkâr, başkasının günâh yükünü yüklenmez. Biz bir rasûl gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azâb ediciler değiliz"(el-Isrâ:i5) âyetini hüccet getirip, âkil ve reşîd olmayan çocukların azâb olunmayacağına hükmetmişlerdir.
Hulâsa bu hususta âlimler arasında üç görüş vardır:
a. Müşrik çocuklarının babalarına tâbi' olması;
b. Bu hususta bir hükme varmayıp tavakkuf edilmesi;
c. Müşrik çocuklarının cennetlik olmalarıdır.
Nevevî'ye göre de sahih olan üçüncüsüdür.
[269] Hadîsin bâb başlığına uyan kısmı "Her doğan çocuk, fıtrat üzere doğurulur" ifâdeleridir. Bu ifâde müşrik çocuklarının cennetlik olduklarını'dolayısıyle bildirir. Yânî bu hadîs, gerek müslümândan, gerek kâfirden doğmuş olsun doğan her çocuğun İslâm fıtratı üzere doğduğunu bildirmektedir.
Bu hadîs, bu Cenazeler Kitâbı'nım 79. babında 112 ve 113 rakamlanyle de geçmiş ve orada da bâzı açıklamalar verilmişti.
[270] Bu "Bâb" sözü, Ebû Zerr nüshası müstesna, diğer nüshaların hepsinde böylece sabit olmuştur. Bu, kendinden önceki bâbdan bir fasıl gibidir. Burada gelecek hadîsin de önceki bâb başlığıyle ilgili ve ona uyan yeri olduğu için böyle getirilmiştir... (Fethu'l-Bârî).
[271] Hadîsin bâb başlığına uyan ve delîl getirilen noktası burasıdır. İbrâhîm Peygam-ber'in etrafındaki bu çocukların "insan çocukları" diye ta'bîr edilmesi, bunun müslümânların çocukları ve kâfirlerin çocuklarına şümulünü ifâde eder. Bu.un zahirine göre kâfir çocukları âhiret hükmünde müslümân çocuklarına katılmış oluyor. Zira onlar fıtrat üzere ölmüşlerdir. Netice olarak bu hadîsten de müşrik çocuklarının cennetlik oldukları açıkça anlaşılmaktadır.
[272] Buhârî bu hadîsi et-Ta'bîr, eI-Buyû\ Bed'u'1-Halk, el-Cihâd, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, et-Tefsîr, ve el-Edeb ... kitâblannda da getirmiştir
[273] Ebû Bekr onüçüncü hicret yılı cumâda'l-âhire ayının yedisi olan pazartesi günü yıkanmış. O gün çok soğuk bir gün imiş. 15 gün ateşli bir hastalığa tutulmuş. Cumâda'l-âhirenin çıkmasına 8 gün kala olan salı gecesinin akşamında vefat etmiştir (İbn Sa'd, Âişe'den).
Ebû Bekr'in pazartesi günü ölmeyi temenni etmesi, Peygamber'in o gün ölmüş olması sebebiyle, onda diğer günler üzerinde bir meziyyet olduğu ve bu i'tibârla teberrük kasdı ve hayır husulü içindir.
Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır.
[274] Buhârî bu hadîsi, ansızın ölmenin mekruh olmadığına delîl olmak üzere sevket-miştir. Böyle ansızın ölmekte kerâhat olmaması, gelen zâtın yânî Sa'd ibn Ubâ-de'nin Peygamber'e sorduğu suâle, Peygamber'in verdiği cevâbda kerahete delâlet eder birşey bulunmamasıdır. Buhârî böylece ansızın ölümün kerih olduğuna dâir görüş ve rivayetleri cevâblamış oluyor. Hadîsten alınan diğer kıymetli bir bilgi de, ölmüşlerin ardından onlar nâmına yapılacak hayırların o ölülere fayda vereceği hususunun bizzat Peygamber'in diliyle haber verilmiş olmasıdır. Bunun daha başka delilleri de vardır; yerinde görülecektir.
[275] Buhârî burada âyette geçen kelimeyi alarak, bu fiilin sülâsî ve if âl bâblannda farklı ma'nâda olduğunu göstermiştir.
el-Kabr...: Ölüyü defn eylemek ma'nâsınadır; birinci ve ikinci bâbdandır.
ei-Ikbâr: Bir kimse için mezar hazırlamak, ve ona mezar yeri göstermek ve mezar yeri vermek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
"O kahr edilesi insan ne nankördür! Onu yaratan, hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan yarattı da onu biçimine koydu. Sonra onun yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürüp kabre soktu. Daha sonra, dilediği zaman da onu tekrar diriltecek "(AbeseM-22).
Bu âyetlerde Allah insanı ana karnında yarattığı ve birçok tavırları geçirerek dünyâya getirdiği, sonra insanı öldürüp yeri ona mezar yaptığı; sonra dilediği zaman da onu dirilteceği beyân edilmiştir. Bu âyetlerde öldürme ve kabre koyma, birer ni'met olarak zikredilmiştir. Allah'ın insanı öldürmesi, şu fânî hayâttan çekip, ebedî bir hayâta mazhar etmesidir. Şübhesiz ki bu bir ni'mettir. Sonra insan nev'ine bahşettiği zekâ ile kabirlenmesi; bu da ayrı bir îlâhî Iutûf-tur. İnsan nev'inin ölüsü, diğer hayvanların leşleri gibi yeryüzünde sürünmüyor; kurda kuşa yem olmuyor.
Buhârî âyete işaret etmekle, hem kabrin Kur'ân'da zikr edildiğini, hem de ma'nâsmı hatırlatmış oluyor.
[276] Buhârî, el-Mürselât:25. âyetindeki "Kifâten" kelimesini işaret edip, bunun tefsirini vermiş ve bunun da ölülerin toplantı yeri ma'nâsıyle kabre delâletini göstermiştir. Bu tefsiri başlıkta yazdık. Şimdi âyetlerin de tamâmını yazalım:
"Biz sizi hakîr bir sudan yaratmadık mv.onu sağlam bir yerde tutup da ma 'lûm bir vakte kadar. İşte biz bunu kudretimizle yaptık. Demek biz ne güzel kaadirleriz. Yalan sayanların vay o gün hâline! Biz yeri bir toplantı yeri yapmadık mı dirilere de, ölülere rfe..."(el-Mtirselât:20-25),
[277] Hz. Âişe, Peygamber'in vefatı sırasında kendisine ebedî fahr ve şeref bahş eden vaziyetini bu gayet belîğ vecizesiyle tasvîr etmiştir ki, gerek mantûkan, gerek mefhûmen hâiz olduğu müstesna ebedî kudrete hayran kalmamak kaabil değildir. O kudsî ve melekî hâli, ümmetin hâtırasında ebediyyen yaşatan mü'minle-rin annesi Âişe'nin bu ebedî vecîzesidir.
Bu hadîs Peygamber'in, Âişe'nin nevbetinde ve kucağında öldüğünün, ve yine Âişe'nin odasına gömüldüğünün delîli olmaktadır. Bununla beraber hadîs, biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi, Hz. Âişe'nin hâiz olduğu yüksek menzi-let ve fazîletine de en parlak bir hüccettir.
[278] Hadîsin bâb başlığına uyan kısmı açıktır. Kabre taabbud endişesinden dolayı Peygamber'in kabri, içeriye girmeye mâni' bir bina içinde olup, halkın ziyaretine açılmadığı belirtilmiştir
[279] Hilâl: Benim çocuğum olmadığı hâlde bu hadîsi kendisinden rivayet ettiğim Urve, beni künyelendirdi, demiştir. Çünkü gâlib kaaidede kişi ancak çocuklarının ilkinin ismiyle künyelendirilir. Hilâl'in bu künyesinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Amr, ; Ebû Umeyye, Ebû'l-Cehm'dir diye görüşler ileriye sürülmüştür.
Buhârî'nin bu kelâmı getirmekten maksadı, Hilâl'in Urve'ye kavuştuğunu tenbîh etmektir
[280] Bu hadîsi İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiş ve buna Ebû Bekr ile Umer'in kabirle--A rinin de hörgüçlendirilmiş olduklarım ziyâde etmiştir. Ebû Nuaym'ın Mustahrac'mda da bu ziyâde ile beraber rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd ve Hâkim, Kaasım ibn Muhammed'den şu haberi rivayet etmişlerdir: Kaasım şöyle demiştir: Bir kerre Âişe'nin yanma girdim de: Anneciğim, Rasûlullah'ın ve iki arkadaşının kabirlerini bana açıp gösterseniz! diye rica ettim. Âişe bana üç kabir gösterdi. Bu kabirler ne yüksekti, ne de zeminin kırmızı çakılları seviyesinde yassı ve basıktı. Ve bunlarla çakıllanmıştı. Rasûlullah'ın kabrini önde, Ebû Bekr'in başı, Peygamber'in kürek kemikleri arasına tesadüf etmiş, Umer'in başı da Peygamber'in ayaklan yanında olarak gördüm. Bu, Muâviye'nin halifeliği zamanında olan durum idi... (Fethu'I-Bâri).
Aynî, bu üç kabrin biribirlerine göre duruşlarını anlatan muhtelif rivayetleri sıralamış ve bu arada üç kabrin bu rivayetlere göre alacağı .durumu altı şekil hâlinde çizip şekillendirerek göstermiştir (Umdetu'l-Kaarî IV, 248-250).
Bu üç merkadin vaziyeti hakkındaki rivayetler arasında ehemmiyetli farklar vardır. Bunun yegâne sebebi bundan evvel 144 rakamıyle geçen Âişe hadîsinde görüldüğü üzere, Âişe ve sahâbîler tarafından kabrin halka açılmaması, kabrin mescid edinilmesinden endişe edilerek dâima mahfuz ve kapalı bulundu-rulmasıdır. Ki bu suretle Peygamber'in Tevhîd nâmına taşıdığı yüksek gaye ve arzusu tamâmiyle gerçekleşmiş bulunuyor. Bu mübarek kabirlerin sıfat ve vaziyetleri hakkındaki bu ihtilâflar, Peygamber'in arzusunun gerçekleştiğinin en bariz Şahididir {Tecrid Ter., IV, 774, özetle).
[281] Bu hadîs, Peygamber'İn kabri hakkında târihî mühim bir hâdiseyi bildirmektedir. Hadîsin bâb başlığına delâleti şöyledir: Hadîs, Peygamber'İn kendisinin ve ayağının kabir içinde olduğuna delâlet etmektedir. Başhk da Peygamber'İn kabri hakkındadır.
Bu rivayeti açıklayan diğer rivayetlerden bâzıları şunlardır: Hamavî, Ebû Bekr el-Âcurî'nin, hücrenin inşâsı hakkında Şuayb ibn îs-hâk vâsıtasıyle Hişâm ibn Urve'den şöyle rivayet ettiğini bildiriyor: Umer ibn AbdiJazîz zamanında halk, Peygamber'İn kabrine doğru namaz kılmaya başlamıştı. Umer ibn Abdilazîz, buna mâni' olmak üzere bu üç kabrin bulunduğu Aişe hücresinin duvarını yükseltmek istedi. Eski duvarı yıktırdığında, diz kapağına kadar bir ayak görüldü. Umer ibn Abdilazîz ağlamağa başladı. Nihayet Urve durumu aydınlattı ve: "Bu gördüğünüz, Umer ibn Hattâb'm ayağıdır" dedi. Umer ibn Abdilazîz, Urve'nin bu sözünden son derece memnun olup sevindi.
Ebû Bekr el-Âcurî'nin, Recâ el-Kindî (112)'den diğer bir rivayetinde şöyle bildirilmiştir: Velîd ibn Abdilmelik, Umer ibn Abdilazîz'e bir mektûb gönderip,. Peygamber'İn kadınlarının hücrelerini satın alarak yıktırması ve Mescid'i genişletmesini emretmişti. Umer, odaları satın aldı ve kendisi Mescid'in bir köşesine oturup hücrelerin yıkılmasını emretti.
Umer ibn Abdilazîz'in bu günkü kadar çok ağladığını hiç görmemiştim. Sonra Umer kabir üzerine istediği gibi bir hücre yaptırıp eski hücreyi yıktırınca, üç kabir meydana çıktı. Bu kabirlerin üstündeki

kumlar akıp yere inmişti. Umer bu vaziyetten müteessir olup, ağlayarak kumları toplamağa ve kabirleri bizzat düzeltmeye başladı. Recâ el-Kindî dedi ki: Ben:
— Yâ Emîr! Allah sana iyilik versin! Sen bu işi bizzat yapmak istersen halk da iştirak eder. Sen birine emret de, o düzeltsin! dedim.
İstiyordum ki bana emretsin. Hâlbuki Umer, kölesi Muzâhim'e:
— Yâ Muzâhim, haydi kalk, düzle! diye emretti. Muzâhim düzeltti. Recâ dedi ki: Ebû Bekr'in kabri, Peygamber'İn ortasına tesadüf etmişti. Umer'in kabri de Ebû Bekr'in arkasında, Umer'in başı da Ebû Bekr'in ortası hizasında bulunuyordu.
Bu hususta daha geniş rivayetler de vardır (Umdetu'l-Kaarî, IV, 250-252'den naklen Tecrîd Ter., IV, 775-782).
[282] Buhârî bunu diğer bir tarîkten senedli olarak el-1'tisâm Kitâbi'nda da getirmiştir.
Bu hadîs, Hz. Âişe'nin derin, engin görüşünü, tevazu' ve yüksek feragatini göstermektedir.
[283] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, Umer'in ÂİŞe'den, onun hücresi içinde Pey-gamber'in ve Ebû Bekr'in yanında gömülmek istemesi kıssasmdadır.
Ayrıca bunda kabristanlarda, üzerlerine rahmet indiğinde rahmete nail ol-,,,i mak; ziyaret edenlerin dualarından faydalanmak için sâlih kimselerin kabirlerine komşu olmaya şiddetle arzu duymanın meşruluğu; ölüm hâlinde olan kimseye yaptığı iyi şeyleri zikrederek tesellî edici sözler söylenebileceği; Umer'den sonra halifeliğin bir şûra meclisine bırakılmış olduğu; Umer'in müslümân ve Kitâb ehli bütün insanlarla ilgili en mühim insan haklan maddelerini ihtiva eden son derece kıymetli bir vasıyyet yapmış olduğu ve daha başka hükümler alınmıştır.
Bu hadîs ileride Usmân'ın menkıbeleri babında daha uzun bir metin ile gelecektir. Oradaki rivayette bunlara ilâveten, Umer'in sabah namazında nasıl vurulduğu ve sahâbîlerin heyecanı ve nihayet Usmân'ın şûra meclisi tarafından ittifakla halîfe seçilmesi hususları da bildirilmiştir.
[284] es-Sebb; kesmek, ve bir kimsenin makadına dürtmek, sövmek ve kötülemek; duvarı sinirlemek ma'nâlarmadır (Kaamûs Tercemesi)
[285] Bu hadîsteki "sebb"ten maksad, Ölünün kötülüklerini sayıp dökerek, hayırsız ve faziletsiz bir kimse olduğunu ortaya koymaktır. Bu suretle ölünün günâhlarını ve ayıplarını zikretmek nehyedilmiştir. Bu nehyin gerekçesi de, ölenlerin hayâtlarında yaptıkları her şeyin karşılığına kavuşmuş bulunmaları; binâenaleyh kötülemenin boş ve lüzumsuz olduğu, hattâ bu kötülükleri söylemenin onların diri olan yakınlarını üzüp, İslâm topluluğu içinde yersiz ve zararlı olan bir ayrılık sebebi olabileceği gibi hususlardır.
Ebû Dâvûd ile Tirmizî, 5w«e«'lerinde Abdullah ibn Umer'den Peygamber'in: " Ölülerinizin iyiliklerini anınız da kötülüklerinden dillerinizi tutunuz" buyurduğunu rivayet, etmişlerdir.
[286] Bu mutâbaalardan Alîibnu'l-Ca'd'mkini Buhâri, Rıkaak Kitâbı'nda; İbnu Ar'-ara'nın mutâbaatını Gusül Kitâbı'nda; İbnu Adiyy'in mutâbaatını da el-İsmâîlî senedleriyle rivayet etmişlerdir.
[287] Buhârî, İslâm'a zarar verenlerin, İslâm'ı körletmek yolunda tertîbler ve tuzaklar yapanların bu kötülüklerinin söylenmesi ve onların açtığı kötü çığrların yok edilmesinin cevazını anlatmak için geçen babın ardından bunu getirmiştir.
[288] Peygamber (S) "yakın hısımlarını «jwirfir/"(eş-Şuarâ:214) âyeti indiği zaman, Safa tepesine çıkıp Kureyş'e nida etmiş ve onlara İslâm'a girmeyi Öğütlemişti. İşte o gün amucası Ebû Leheb: "Tebben leke = Yûh sana, bizi bunun için mi buraya topladın?," diye ağzını bozmuştu. Bunun üzerine Tebbet Sûresi inmiş ve Ebû Leheb, ebedî olarak İlâhî rahmetten uzak kalmıştır. Bu sûre bütün devirlerde Ebû Leheb tıynetinde olanların, onun şahsında rahmetten uzak kalacaklarını insanlığa îlân etmektedir.
Hadîsin, sahâbîninin mürseli olduğu, çünkü İbn Abbâs'ın o vakit küçük bir çocuk olduğu ve la'net sözünü İbn Abbâs'ın söylediği hususları da dikkatten kaçırılmamalıdır. Bu hadîs, eş-Şuarâ:214 âyetinin tefsîri sırasında tekrar gelecektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CENAZELER BAHSİ

Hastalıklar, Belâlar, Çocukların Ölümü, Veba ve Diğer Meseleler.....341
Gelen Belâlara Sabretmek ve Ölümü Temenni Etmek.....348
Hasta Ziyareti.....352
Ölümün Gelişi ve Halleri.....355
Peygamber SAS'in Hastalanması, Yıkanışı, Kefenlenmesi ve Defnedilmesi.....359
Ölüye Ağlamak, Feryat Edip Sesli Ağlamak ve Üzülmek..... 368
Ölünün Yıkanması ve Kefenle Sanlması.....374
Cenaze Namazı.....378
Cenazeyi Teşyî Etmek (Yanında Yürümek), Taşımak ve Defnetmek.....385
Ta'ziyet, Kabir Ahvali (ve Azabı) ve Ziyareti.....394
TAHRİC

HASTALIKLAR, BELÂLAR, ÇOCUK ÖLÜMLERİ, VEBA VE DİĞER MESELELER

2301-Ebû Saîd ve Ebû Hureyre radiyalla-hu anhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanın başına gelen bir ağrı, her türlü sıkıntı, dert, hastalık, üzüntü, hatta ufak bir kaygının karşılığında mutlaka Allah, onun günahlarından bir kısmım bağışlar." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]

2302-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım, baktım ki hummanın etkisiyle ateşler içinde titriyor. Elimle tuttum ve dedim ki:
"Şiddetli bir humma yüzünden titriyor sun." Bunun üzerine:
"Evet, sizden iki kişinin yanması kadar (ateş nöbetiyle) yanıyorum" buyurdu.
"Öyleyse karşılığında iki ecir alacaksın" dedim.
"Evet; çünkü herhangi bir müslümana, has talık veya başka bir sıkıntı isabet ederse, Allah onunla ağacın yaprakları dökmesi gibi, kötülük lerini ve günahlarını döker." [Buhârî ve Müslim]

2303-Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ümmü's-Sâib ya da Ümmü'l-Müseyyeb'in yanma girdi, kadın titriyordu.
"Neyin var, neden titriyorsun?" diye sordu.
"Hummaya yakalandım, Allah bu hum maya bereket vermesin!"
"Hummaya sövme! Çünkü humma. Ademe-ğullarının günahlarını, tıpkı körüğün demir pa sını giderdiği gibi giderip temizler." [Müslim]

2304-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hummaya yakalanmış bir adamı ziyaret edip şöy le buyurdu: "Sevin! Çünkü Allah diyor ki: «Hum ma, mümin kuluma cehennem ateşindeki nasi binden musallat ettiğim ateşimdir»." [Rezîn]

2305-Yahya b. Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir adam öldü. Başka bir adam onun hakkında şöyle dedi: "Ne mutlu ona hiç bir acı, sızı ve hastalık görmeden vefat etti." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yazık sana! Ne bi liyorsun? Allah eğer ona bir hastalık versey di; belki de bu hastalığı günahlarına bir kef fâret olurdu." [Mâlik]

2306-Rezîn dedi ki: Nesâî şunu ekledi: "Mü'min hastalandığı zaman eğer hastalığı sebebiyle ölürse bu, kendisi için geçmiş gü nahlarına keffâret olur. Eğer Allah ona (mü'mine) şifa verirse yine geçmiş günahları na keffâret ve onun için öğüt olur. Münafığa gelince, hastalanıp da iyileştiği zaman sahibi tarafından bağlanıp sonra salıverilen develer gibidir; neden bağlandıklarını ve niçin salı-verildiklerini bilemezler."

2307-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Büyük mükâfat, büyük belâ ile birlikte olur. Şüphesiz Allah Teâlâ, bir kavmi sevdi ğinde onları (belâlara) müptelâ kılar. Kim ra zı olursa Allah da ondan razı olur; kim öfke lenirse Allah da ona öfkelenir."

2308-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde, dünyada iken hastala nıp sıkıntı çekenlere sevap verildiği zaman (onları gören dünyadaki) afiyet ve sağlık ehli, (ölmeden) dünyada derilerinin makaslarla doğranmış olmasını temenni ederler."
[Bu iki rivayet Tımızî'ye aittir.]

2309-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min erkek ve kadının canında, çocu ğunda, malında belâ eksik olmaz, ta ki Al lah'a hiçbir günah olmaksızın kavuşur." [Mâ lik ve aynı lafızla Tirmizî]

2310-Muhammed b. HâHd es-Sülemî, o da babasından, o da (Muhammed'in) dedesi radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Eğer bir kulun Allah katında bir makamı olup da. Allah eğer onu oraya ulaştırmamış-sa, onun bedenine, malına, çocuğuna bir belâ verir. Kul da buna sabrederek durur da Allah onu, hakkında takdir etmiş olduğu makamına ulaştırır." [EbûDâvud]

2311-Mus'ab b. Sa'd'dan. o da babasından: Dedim ki: "Ey Allah Resulü! İnsanların içinde en çetin belâya uğrayanlar kimdir?" Şöyle buyurdu: "Peygamberler, sonra sıra sıyla derecelerine göre insanlar; sonra sırası na göre insanlar. Sonra kişi dinine göre imti hana maruz kalır. Eğer dinine sıkıca bağlı ise, Allah onu çetin bir belâ ile imtihan eder. Eğer dinine bağlılığında gevşek ise, Allah onu dini nisbetinde imtihan eder. Belâ kuldan hiç ay rılmaz, yakasını bıraktığı zaman hiçbir güna hı kalmamış olur." [Tirmizî]

2312-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rab Sübhânehu ve Teâla buyuruyor ki: «izzetim ve Celâlim hakkı için; mağfiret et mek istediğim kulumu, gerek bedeninde bir hastalık, gerekse rızkında bir eksiklik vermek suretiyle tüm hatalarını affetmeden dünyadan çıkartmam»."

2313-Şakîk (b. Seleme) radiyallahu anh'dan: Abdullah (b. Mes'ûd) hastalandı, onu zi yaret ettik. Kınanıncaya dek ağladı, sonra şöyle dedi: "Hastalığım için ağlamıyorum. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu

duydum: «Hasta lık günahlara bir keffârettir.» Hastalık, zafi yet anında geldiği için ağlıyorum. Çalışma ve gayret zamanında bu hastalık başıma gelme di. Çünkü kula hastalandığı zaman, hastalık sebebiyle yapamadığı için hastalanmadan ön ceki sevapları da yazılır." [Bu iki rivayet Rezîn'e aittir.]
2314-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hastalanıp iyileşen bir hasta, güzel ve berrak havada gökten yere düşen dolu gibidir."
[Rezîn, Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'la zayıf bir isnâdla.]
2315-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Kadınlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dediler ki: "Erkekler (senden istifâdede) bize galip geldiler. Ne olur bize mahsus bir gün tayin et." Bunun üzerine on lara bir gün tayin etti. O günde gidip onlara vaaz etti. İslâm'ın emir ve yasaklarını bildir di. Onlara söyledikleri arasında şunlar da vardı:
"İçinizden herhangi bir kadının kendinden önce üç çocuğu öliirse, bunlar onun için ateşe karşı perde olur." Bir kadın dedi ki: "(Ölen) iki olursa?" "İki olursa da böyle olur" buyur du. [Buhârî ve Müslim]
2316-Rezîn'in rivayeti: "Düşük nedeniyle ölü doğan çocuk, cennetin kapısında anne ba bası gelinceye kadar bekleyecektir."
2317-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Düşük yapılan çocuk, anne babasını ateşe koyacağı zaman Rabbine karşı duracaktır Kendisine şöyle denilecek: 'Ey Rabbinin huzu runda duran düşük! Haydi anne ve babanı cen nete sok!' Bunun üzerine göbeğiyle onları çekip cennete sokacaktır."
[İbn Mâce zayıf bir senedle.]
2318-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin kendisinden önce, henüz buluğ çağına ermemiş üç çocuğu ölürse, bunlar onun için ateşe karşı sağlam bir kale olur lar." Ebû Zer dedi ki:
"Ya iki olursa." "iki olursa da olur" bu yurdu. Übeyy b. Kâ'b dedi ki:
"Ya bir olursa." "Bir olursa da öyle. Ancak; hu tabîî ilk acı anında göstereceği sabır ve me tanete göredir" buyurdu. [Tirmizî]
2319-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç çocuğu daha buluğa ermeden ölen hiçbir müslüman ana-baba yoktur ki, Allah, çocuklara ihsan ettiği fazilet ve ihsan sebe biyle onları bağışlamasın." [Nesâî]
2320-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden her kimin kendinden önce ölüp âhirete gitmiş iki öncüsü (çocuğu) varsa, onlar sayesinde cennete girer." Âişe dedi ki: "Ümmetinden bir öncüsü olan?" "Ey başarılı kadın! Bir öncüsü olan da" buyurdu.
"Ya ümmetinden hiçbir öncüsü bulunma yan?" deyince:
"Ben ümmetimin öncüsüyüm. Çünkü ba şlarına benim ölümümden daha büyük belâ ve üzüntü gelmeyecektir" buyurdu.
[Tıımizî]
2321-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin bir erkek veya kız bir evladı ölürse, (ölen evladı) müslüman olsun olmasın, (evladı ölen kimse) razı olsun ya da olmasın, sabretsin ya da etmesin, cennetten başka karşılığı olmaz." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir ve'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
2322-Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Selerneoğullan meclisinde durup şöyle dedi:
"Ey Selerneoğullan içinizde rakûb kimdir?"
"Çocuğu olmayandır" dediler.
"Bilakis o öncüsü (kendinden önce âhirete gitmişi) olmayan kimsedir" buyurdu ve sordu:
"Peki içinizde adîm (bir şeyi olmayan) kimdir?"
"Malı olmayan kimsedir" dediler. "O, göçüp Allah katında bir ecri bulun mayan kimsedir" buyurdu. [Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr.J
2323-Sehl b. Huneyf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"içinizden kimin kendinden önce ölüp âhirete giden kimsesi (öncüsü) olmazsa, cen nete ancak ucu ucuna girer." Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resulü! Hepimizin öncüsü (kü çükken ölen çocuğu) olmaz ki?"
"Birinizin müslüman kardeşini kaybetmesi (ölmesi), onun için öncü değil midir?" buyurdu. [Taberânî, et-Mu'cemu'l-Evsat'ti zayıf hir senedie.]
2324-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, ölen kızı Rukiyye nedeniyle taziye sunulunca şöyle buyurdu: "Çok iyi olan kızları(mdan) olan kızımı defneden Allah'a hamd olsun." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsal'ta ve Bezzâr zay//bir senedie.]
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sağlıktan ve sonra sağlığına şükreden kimse nin alacağı sonsuz sevaptan söz etti. Sonra belâdan ve sabrettiği takdirde belâya uğrayan kimsenin alacağı ödülün bolluğundan söz etti. Derken dedim ki: "Afiyette olup da şükret mem, hastalanıp sabretmemden yeğdir." Bu nun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah senin le birlikte afiyeti (sağlığı) pek sever." [Taberânî, zayıf bir senedle.]
2325-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (.Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendimden önce (âhirete) hir düşük göndermem, benim için ardımda yerime bir süvari bırakmamdan daha sevimlidir." [İbn Mâce zayıf bir isnâdla.]
2326-Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
2327-el-Berâ b. Âzib radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir damar veya gözün rahatsızlanması, mutlaka işlenen bir günah yüzündendir. Al lah'ın affettiği ise daha çoktur." [Taberânî, el-Mu'cemus-Sağîr'ûe.]
2328-Amr b. Murre radiyallahu anh'dan:
"Allah kulunu hasta eder, (ve bu vesileyle)
onun yalvarışını dinlemekten hoşlanır" sözü de Allah Teâlâ'nm indirdiklerindendir. [Taberânî, el-Mu'cem el-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
2329-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Uhud dağı kadar günahı olan erkek veya kadın bir kul, inilti ve sancıya müptelâ olursa, iyileştiğinde üzerinde hardal dânesi kadar bi le günah kalmamış olur." [Ebû Ya'lâ.]
2330-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min hastalandığı zaman, o halde iken ecir almaz, ama Allah (hastalığı sebebiy le) onun günahlarını örtüp bağışlar."

[Taberûnî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de. İsnadında Hafs b. Ömer b. Ebi'l-Kâsım vardır.]
2331-Ayrıca Taberânî'nin İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak yani onun sözü olarak benzeri bir rivayeti vardır.
2332-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, bir mü'mine bir hastalık verdiği zaman, mutlaka onun bir günahım düşürür, ona bir sevap yazar ve bir de derecesini yük seltir." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta..]
2333-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir mü'minin ayağına bir diken ya da daha büyük bir şey batarsa, mutlaka Allah ondan bir günahı düşürür, bir de derecesini yükseltir." [Buhârî, Müslim, Muvaltâ ve Tirmizî]
2334-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'de zayıf bir isnâdla: "Mutlaka Allah ona on sevap yazar, on günahını düşürür, on da derecesini yükseltir."
2335-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehit Kıyamet gününde getirilip hesap için dikilir; sadaka veren getirilip hesap için dikilir imtihan edilip belâya uğratılan da getirilii; an cak ona ne mizan kurulur, ne de divan. Onlara yağmur gibi sevaplar yağdırılır Onların nail olduğu bu sonsuz mükâfatları gören mahşer halkı, ah keşke dünyada iken biz de hastalan-saydık da cesetlerimizi makaslarla kesseydik, temennisinde bulunacaklardır." [Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebtr'inds leyyin bir senedle.]
2336-Onun ayrıca, zayıf bir senedle, el-Hasan b. Alî'den merfu bir rivayeti vardır ki, sonu şöyledir: "Sabredenlere ecirleri hesap sız tastamam verilir."
2337-Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlısı Ebû Ubeyd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana humma ve vebayı getirdi. Hummayı Medine'de tuttum; vebayı ise Şam'a gönderdim. Veba, ümmetim için bir şe-hâdet ve rahmettir; kâfir içinse bir azaptır."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
2338-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ve bayı sordum. Şöyle buyurdu: "O, sizden öncekile re Allah'ın gönderdiği bir azaptı. (Şimdi) Allah, onu mü'minlere bir rahmet kılmıştır Herhangi bir mü'min bulunduğu bir ülkede buna yakalanıp da sabrederek karşılığını ancak Allah'tan bekleyip, bunun Allah'ın bir yazgısı olduğunu bilir ve ora yı terketmezse mutlaka bir şehidin aldığı ecri alır." [Buhârî]
2339-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Ömer, Şam'a çıkıp Serğ mevkiine varınca ken disini Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh gibi ordu komutan ları ve arkadaşları karşıladılar ve ona Şam'da veba olduğunu söylediler. Ömer dedi ki: "Haydi bana ilk muhacirleri çağır." Çağırdım; onlarla istişare etti ve onlara Şam'da veba salgını bulunduğunu bildir di. Bunun üzerine aralarında ihtilâfa düştüler. Ki misi: "Sen bir iş için çıkmış bulundun, geri dönme ni doğru bulmayız" derken; kimileri de:
"Beraberinde kalan insanlar ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı vardır; onla rı veba salgını bulunan yere götürmeni doğru bul mayız" dediler.
"Haydi gidebilirsiniz" dedi ve sonra: "Bana Ensâr'ı çağırın" dedi. Onları çağırdım. Onlarla da istişare etti. Onlar da aynen muhacirler gibi çeşit li görüşler bildirdiler. "Haydi siz de gidebilirsiniz, bana Kureyş'in yaşlılarından Fetih muhacirlerin den olanları çağır!" dedi. Onları da çağırdım.
Onlar söz ve fikir birliği halinde, hatta arala rında iki kişi bile anlaşmazlığa düşmeden görüş lerini şöyle bildirdiler: "Orduyu veba bulunan ye re sürüklemeni istemiyoruz, geri dönmeni salık veriyoruz." Bunun üzerine Ömer şöyle seslendi: "Ben deveme binip geri dönüyorum, haydi hazır lanın!"
Hepsi dönmek üzere hazırlandılar. Ebû Ubey de şöyle dedi:
"Ey Ömer! Allah'ın kaderinden mi kaçıyor sun?" Cevap verdi:
"Ey Ebû Ubeyde! Bupu keşke senden başkası söyleseydi!" Çünkü Ömer ona muhalefet etmek ten hoşlanmazdı. İlave etti:
"Biz Allah'ın bir ka derinden, yine Allah'ın diğer kaderine kaçıyoruz. Vallahi, senin develerin olsa; bir tarafı otluk, öbür tarafi çorak olan bir vadiye inerlerse ve sen de on ları tercîhan otluk olan yerde otlatsan bu Allah'ın kaderiyle olmuş olmaz mı? Tutup onları çorak ye-
re götürüp otlatsan yine bu da Allah'ın kaderiyle değil midir?" O sırada bazı işleri için orada bulun mayan Abdurrahman b. Avf çıkageldi. Onların aralarındaki ihtilâfı duyunca, şöyle dedi: "Bu hu susta benim bir bilgim vardır; Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duy dum: «Bir ülkede veba olduğunu duyarsanız, ora ya gitmeyin. Eğer veba olan bir yerde bulunursa nız sakın oradan çıkmayın!»" Bunun üzerine Ömer radiyallahu anh, Allah'a hamd ü senada bu lundu ve sonra oradan ayrıldı.
[Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Ebû Dâvud]
2340-Üsâme radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, vebadan söz ederek buyurdu ki: "Bu öyle bir ceza ya da azaptır ki, bazı milletler buna uğ ratılmıştır. Daha sonra ondan bir kısmı yeryü zünde kalmıştır. Bazen gider, bazen gelir. Onun bir ülkede olduğunu duyan, oraya git mesin. Bulunduğu ülkede olursa, ondan kaç mak için oradan ayrılmasın!" [Mâlik, Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
2341-Enes radiyallahu anh'dan: Ona vebayı sorduklarında şöyle dedi: "O, size bir rahmettir. Peygamberiniz sallal-lahu aleyhi ve sellem'in de bir duasıdır. O, bu duayı Rabbine, ümmetinden kargaşa (ci nayetleri) kaldırmasını dileyip de bu dileği ni Allah kendine vermediği zaman yapmış ve şöyle demiştir: «Allahım! Veba ve ölüm-let»"
2342-Diğer rivayette: "Allahıml Ta'n (cin çarpması) ve tâûnu (vebayı) ver!" [Rezîn]
2343-Yahya b. AbdiUah b. Buhayr'dan, dedi ki: Bana, Ferve b. Müseyk el-Murâ-dî'den duyan biri haber vererek dedi ki: Şöyle dedim: "Ey Allah Resulü! Bizde Ebyen denilen bir yer var. Orada ekinlerimiz ve yiyeceğimiz var. Ancak orası vebalı bir yer." Ya da şöyle dedi: "Oranın vebası pek şiddetlidir." Bunun üzerine Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Orayı tamamen bırak! Zira hastalıklar dan insanı helak edeni de vardır." [Ebû DâvudJ
2344-Ebû Musa radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin tükenişi ta'n ve tâûnla ola caktır." Denildi ki: "Ey Allah Resulü! Tâûnu (vebayı) biliyoruz, peki ta'n nedir?" Cevap verdi:
"Ta'n, cinlerden olan düşmanlarınızın çarpmasıdır. Her ikisinde de şehitlik vardır." [Ahmed, Taberânî ve Ebû Ya'lâ.]
2345-Onun (Ebû Ya'lâ'nın) ayrıca Âi-şe'den benzeri rivayeti vardır ki, onda şöyle geçmektedir:
"(Tâûn) Ümmetime develerin vebası gibi, cin düşmanlarından arız olan bir şeydin Kim ona sabredip durursa kendini Allah'a adamış gibi olur. Kim de ona yakalanıp ölürse şehit olur Ondan kaçan ise, savaştan kaçmış gibi dir."
2346-Semure b. Cundeb radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ademoğlunun şu üç şeydeki hasreti pek şiddetlidir: Adamın su taşıyan devesi olur Toprağı susuz kalın Mahsûlü çıkar, tam o

an da su taşıyan devesi ölür. Adam hem devesine yanar, hem de toprağının mahsûlüne.
Adam bir küheylân üzerinde olur. Düş manla kaşılaşır, düşmanı mağlup düşer, tam onlara yetişeceği zaman atı tökezleyip ölür. Bu yüzden adam hem ölen atına, hem de zafe re kavuşamamasına yanar.
Bir de son derece güzel ve kendisinden memnun olduğu karısı bulunan bir adam var dır, çocuk doğururken kadın ölmüş, çocuk kalmıştır. Onun gibi güzel bir kadın bulama yacağından dolayı hem karısına yanar, hem de ortada kalan çocuğa kim bakacak diye ya nıp tutuşur."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsal'ta. Bez-zâr da aynı anlamda bir hadis rivayet etmiştir.]

BELALARA SABRETMEK VE ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMEK
2347-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ço cuğu Öldüğü için ağlamakta olan bir kadının yanına geldi ve ona: "Allah'tan kork ve sab ret!" dedi. Kadın: "Başıma gelen musibete sen aldırış etmezsin ki" dedi. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem oradan ayrılıp gittikten sonra (kadına) "O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem idi" dediler. Kadın buna çok üzüldü, ölecekmiş gibi oldu. Hemen O'nun ka pısına gitti, kapıcıları göremeyince, şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! (beni bağışla!) Seni tanıya madım." Şöyle buyurdu: "(Asıl) sabır, felâket le ilk karşılaşma anında olur."
2348-Diğer rivayette: Kadın dedi ki: "Ben den uzak dur; benim başıma gelen senin başına gelmemiştir." rBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Timnizî]
2349-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Herhangi bir müslümanın başına bir musibet geldiğinde: «Innâ lillahi ve innâ iley-hi râciûn (=Bu, Allah'ın emridir, biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Allahım! Bana bu musibetimde yardımcı ol, benim için onun ye rine daha hayırlısını ver!» derse Allah ona, onun yerine daha hayırlısını verir."
(Kocam) Ebû Seleme öldüğü zaman, de dim ki: "Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir? O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e hicret eden ilk ev sahibidir." Bunu böyle dedim, ancak Allah bana ondan daha hayırlısı olan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i ihsan etti.
Hâtıb b. Ebî Beltaa'yı bana elçi olarak gön derip istetti. Dedim ki: "Benim bir kızım var, ayrıca çok kıskanç biriyim." Şöyle buyurdu:
"Kızına gelince, biz Allah'a dua ederiz, onu ona muhtaç olmaktan kurtarır. Kıskançlı ğı için de Allah'a dua ederiz ve onu da gide rir." [Müslim, Muvatlâ, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2350-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«-5/r ^m/«« çocuğu öldüğü zaman Allah meleklere şöyle buyurur:
"Kulumun çocuğunun ruhunu aldınız mı?"
"Evet."
"Bu durum karşısında kulum ne dedi?"
"Sana hamd edip Innâ lillahi ve innâ Hey-hi râciûn, dedi."
"Öyleyse haydi ona cennette bir köşk ya pın ve adına da Hamd köşkü deyin!" buyu rur.» [Tirmizî]
2351-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla buyuruyor: «Kimin gözlerini alırım da sabreder ve karşılığını ancak Ben den beklerse, onun için cennetten başka her hangi bir karşılığa razı olmam»." [Tirmizî]
2352-0 (Tirmizî) ve Buhârî, Enes'den: "Kulumu, gözlerini almakla imtihan ettiğimde sabrederse, onların yerine ona cenneti veririm." Ebû Ya'lâ, leyyin bir senedle şunu ekledi: "Dedim ki: "Ey Allah Resulü! (Gözü nün) bir tanesi olsa da mı?" "Bir tanesi olsa da" buyurdu.
2353-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Azze ve Celle buyuruyor: «Dünya ehlinden kulumun ciğer paresini aldığımda, sabredip karşılığını da ancak benden bekler se, onun için cennetten başka herhangi bir karşılık olamaz»." [Buhârî]
2354-Nesâî, İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, mü'min kulunun ciğerparesini al dığında sabredip karşılığını da sadece Al lah'tan beklerse, kuluna karşılık olarak cenne ti vermekten başka hiçbir şeye razı olmaz."
2355-Atâ b. Ebî Rebâh radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs bana dedi ki: "Sana cennetlik bir kadın göstereyim mi?" "Evet" dedim. "İş te şu siyah kadın. O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: "Ben sara hastalığına tutulup düşüyorum, üstüm başım açılıyor. Ne olur Allah'a benim için dua et!" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: "İstersen haline sabret de cenneti haket; istersen sana afiyet vermesi için Allah'a dua edeyim." Kadın: "Ben sabre derim. Ama hiç olmazsa düştüğüm zaman üs tümün açılmaması için Allah'a dua et!" dedi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onun için dua etti. [Buhârî ve Müslim]
2356-Atâ b. Yesâr radiyallahu anh'dan: {mürsel olarak)
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul hastalandığı zaman, Allah ona iki melek gönderip şöyle buyurur: «Bakın baka lım, ziyaretine gelenlere ne diyor?» Eğer ge len ziyaretçilerine karşı, Allah'a hamd ü se nada bulunursa, (melekler) hemen durumu yukarıya iletip Allah'a (en iyi bildiği halde) bildirirler. Allah da şöyle buyurur: Ben bu ku lumun ruhunu alırsam, mutlaka onu cenneti me koyacağım. Eğer şifa verip iyileştirirsem, ona etinden daha iyi bir et, kanından daha iyi bir kan vereceğim, üstelik bütün günahlarını da örtüp bağışlayacağım." [Mâlik]
2357-Habbâb b. el-Eret radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hırkasını kendine yastık yapmış vaziyette Kâ'be'nin gölgesinde yaslanmış oturuyorken gelip kendisine (müşriklerin baskılarından) şikayet ettik; dedik ki:
"Bizim için Allah'tan yardım istemiyecek misin? Bizim için O'na dua etmiyecek mi sin?" Şöyle buyurdu:
"(Bu başınıza gelen bir şey mi?) Sizden ön ceki milletlerde inanmış (mümin) kimse yakala nır, kendisine kazılan bir çukura atılırdı. Sonra bir testere getirilip başından başlayarak ikiye ayrılırdı. Onu, dininden alıkoymak için demir ta raklar ile tararlardı, derilerini yüzüp kemiklerin den ayırırlardı. Ancak bu yapılanlar onları dinlerinden çeviremezdi. Vallahi Allah mutlalca bu i§i tamamlayacaktır, hem de öylesine ki süvari, San'a'dan çıkıp Allah'tan ve koyunlarım kurt kapmasından başka hiç bir şeyden korkmadan ta Hadramut'a kadar gidecektir. Ne var ki siz ace le ediyorsunuz." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2358-Enes radiyallahu anh'dan:
Ebû Talha'nın Ümmü Süleym'den olan oğlu öldü. Kadın dedi ki: "Siz Ebû Talha geldiğinde duı-umu anlatıncaya kadar kendisine bir şey anlat mayın. Nihayet Ebû Talha geldi. (Ümmü Süleym) ona mükellef bir sofra hazırladı, yedi, içti. Sonra güzelce süslenip püslendi. Ebû Talha'ya güzel gö ründü. Sonra da Ebû Talha kendisiyle cinsî ilişki kurdu. Bütün bu işler bittikten, yani Ebû Talha ye dikten, içtikten ve cinsî ilişki kurduktan sonra de di ki: "Ey Ebû Talha! Bir topluluk, bir topluluğa emanet bir şey verse, o topluluk da işini gördük ten sonra verdikleri emaneti geri isterlerse, alan topluluk vermekten çekinir mi?"

"Hayır."
"Sabret ve karşılığım Allah'tan bekle! Oğ lun öldü" deyince, Ebû Talha çok kızdı ve: "Beni çamurlayıp kirlettikten sonra bana oğ lumun ölümünü bildiriyorsun" dedi ve derhal Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip durumu bildirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona: "Ey Ebû Tallıa! Allah size bu gecenizi mübarek kılsın!" buyurdu.
Kadın o geceki temastan hamile kaldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem seferde idi. O (Ümmü Süleym) de beraberindeydi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seferden döndüğü za man ona hiç uğramazdı. Medine'ye yaklaşınca kadının doğum sancısı tuttu. Ebû Talha sabretti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gitti, Ebû Talha içinden şöyle diyordu: "Ey Rabbim! Sen biliyorsun, Allah R sûlü çıkarken O'nunla bera ber çıkmak, girerken de O'nunla birlikte girmek isterim. Görüyorsun işte sabrediyorum." Derken Ümmü Süleym şöyle dedi: "Ey Ebû Talha! Artık sancım geçti, duyduğum sancıyı duymuyorum, haydi sen de git!" Gitti, biz de onunla beraber git tik. (Medine'ye) döndüklerinde sancısı yine tut muş ve kıvranıyordu. Çok geçmeden nur topu gi bi bir erkek çocuğu doğurdu. Ve dedi ki:
"Ey Enes! Bu çocuğu hiç kimse emzirmeden doğru Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e götüreceksin." Sabahleyin çocuğu alıp Peygam-
ber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Te sadüfen beraberinde bir dağlama âleti gördüm. Beni görünce şöyle buyurdu: "Herhalde Ümmü Süleym doğurdu." "Evet" dedim. Hemen elin deki dağlama âletini bıraktı. Çocuğu getirip ku cağına koydum. Medine'nin en güzel hurmala rından bir hurma getirtti. Ağzında çiğnedi, iyice yumuşayınca ağzından çıkartıp bebeğin ağzına koydu, çocuk onu iyice emdi. Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ensâr'ın hurma sevgisine bir bakın!" Yüzünü sıvazladı ve ona "Abdullah" ismini verdi.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud. Lafız Müslim'indir.] Diğer rivayette: İbn Uyeyne der ki: "En-sâr'dan bir adam dedi ki: Onun (Abdullah'ın) dokuz çocuğunu gördüm, hepsi de Kur'ân öğ renip okudular."
2359-el-Kâsım b. Muhammed radiyallahu anh'dan:
Hanımım öldü. Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî bana başsağlığma geldi. Şunu anlattı:
"İsrâilogullarında, âlim, âbid ve gayretli bir adam varmış. Güzel de bir karısı varmış. Derken bu güzel karısı vefat etmiş. Âlim adam buna çok üzülmüş. Evine kapanıp her kesten ilgisini kesmiş; kimse ile konuşmama ya başlamış.
İsrailoğullarmdan bir kadın bunu duyun ca, hemen evine gitmiş ve: "Ona soracak bir şeyim var, fetva istiyorum; onunla özel olarak konuşacağım, yanında kimse kalmasın" de miş. Oradaki insanlar dışarıya çıkmışlar. O ise, kapıdan ayrılmamış. Sonra kadına izin verilmiş, içeriye girmiş ve şöyle demiş: "Sana soracak bir şeyim var."
"Nedir?"
"Ben komşum olan bir hanımdan bilezik aldım. Onu bir müddet takındım. Böylece ödünç olarak kullandım. Şimdi bana haber gönderdiler, onu istiyorlar; ne dersin, onu hepten geri vereyim mi?"
"Evet vallahi (vermen lazım)!"
"Ama o bilezik bende çok uzun zaman kaldı (çok sevdim)."
"Olsun, emanet olarak aldığın için onların onu senden geri isteme hakları vardır. Çünkü uzun süre sende kalmış"
"Allah seni esirgesin! Peki Allah sana emanet olarak verdiği şeyi (ölen karını) geri istediğinde neden üzülüyorsun. Üzülmeye hakkın var mı? Sana onu emanet olarak verdi, sonra da geri aldı. Geri alma hakkı vardır" di ye onu teselli etti. Allah, onu kadının sözleriy le uyardı, bu sözlerde büyük bir ibret buldu. Bu olaydan sonra üzüntüsü gitti ve içi rahat ladı." [Mâliki
2360-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Duyduğu herhangi bir üzücü şeye hiç kimse Allah'tan daha sabırlı olamaz. Zira O'na ortak koşulur ve çocuklar nisbet edilir; yine de tümüne afiyet verip rızıklandırmaya devam eder." [Buhâîî ve Miislim)
2361-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kime, gerek malında, gerek canında bir musibet gelir de sabredip kimseye şikayet et mezse, Allah'ın onu bağışlaması bir hak olur." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'da.]
2362-Yahya b. Vessâb'tan, o da sahabeden bir şeyhten:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların arasına karışıp sıkıntılarına sabreden müslüman, insanların arasına ka-rışmayıp, onların sıkıntılarına sabretmeyen müslümandan daha hayırlıdır." [Timıizî]
2363-Abdurrahman b. el-Kâsım radiyalla hu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Başlarına musibet geldiğinde müslü-manlar ölümümü (düşünerek) teselli bulup sabretsin." [Muvattâ]
2364-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç biriniz babına gelen bir zarardan do layı ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir §ey yapması gerekiyorsa, şöyle dua etsin:
«Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat. Ölüm benim için daha iyi ise canımı al!»" [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
2365-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç biriniz ölümü istemesin, iyi amel sa hibi kişi ise (hayatta kaldıkça) hayrının artması umulur. Kötü amel sahibi insan ise tevbe edip Allah'ın rızasını kazanması umulur."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]

HASTA ZİYARETİ
2366-Alî radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kim akşamleyin bir hasta ziyaret ederse, onunla beraber yetmiş bin melek çıkıp, sabaha kadar onun için Allah'tan mağfiret dilerler. Onun için cennette bir bahçe hazırlanır. Kim bu ziyareti sabahleyin yaparsa, yetmiş bin melek de onunla beraber çıkar ve onun için akşama kadar Allah'tan mağfiret dilerler. Onun cennet te bir bahçesi olur." [Ebû Dâvudj
2367-Tirmizî'nin de merfû olarak benzeri bir rivayeti vardır.
2368-Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim bir hastayı ziyaret ederse, cennetin yemişliği içinde olur."
Denildi ki: "Ey Allah Resulü cennetin ye mişliği nedir?" "Onun meyveleridir" buyur du. [Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.]
2369-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güzel ve âdabına uygun bir abdest alıp da karşılığını sırf Allah'tan bekleyerek, hasta olan müslüman kardeşim ziyaret eder se, cehennemden altmış yıllık yürüme mesafe si kadar uzaklaşır." [Ebû Dâvud]
2370-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim bir hastayı ya da bir müslüman kar deşini Allah için ziyaret ederse, bir münâdî ona şöyle seslenir: «Hoş yaşayasın, gidişin de hoş oldu! Cennette de kendine güzel bir konak hazırladın»." [Tirmizî]
2371-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç hastalık vardır ki sahibi ziyaret edil mez; göz ağrısı, diş ağrısı ve çıban."
(Taberânî, za>'//bir senedle.]
2372-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beni gözümdeki bir ağrıdan dolayı ziyaret et ti." [Ebû Dâvud]
2373-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"/('(w, eceli gelmeyen bir hastayı ziyaret edip de yanında yedi kere «Büyük Arş' m sahi bi olan Allah'tan sana şifa vermesini dilerim» derse Allah, mutlaka ona afiyet verip iyileşti rir." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2374-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi bir hastayı ziyarete gittiğinde şöyle desin: «Allahım, kuluna şifa ver!» Zira o, bu sayede düşmanına karşı durur, ya da (Senin rızân için) bir cenazede yürür." [Ebû Dâvud]
2375-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birinin elini hastanın alnına ya da eline koyup nasıl olduğunu sorması, hasta ziyaretinin tamamındandır. Aranızdaki selam laşmanın tamamı ise tokalaşmaktır."
2376-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir hastanın yanına girdiğiniz zaman, onun eceli konusunda iyi şeyler söyleyin. Çünkü bu, onun gönlünü hoş tutar." [İkisi de Timıizî'nindir.l
2377-Enes radiyallahu anh'dan: Yahudilerden bir çocuk Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'e hizmet ederdi, hasta landı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem ziyaretine gitti. Başucunda oturup: "Hay di müslüman ol!" dedi. Çocuk babasına bak tı, babası da: "Haydi Ebu'l-Kâsım'a itaat et, emrini yerine getir!" dedi. Ve çocuk müslü man oldu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, evden şöyle diyerek çıktı: "Hamd, onu ateşten kurtaran Allah'a mahsustur." [Buhârî ve Ebû Dâvud]
2378-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hasta bir bedevinin ziyaretine gitti. Ziyaretine gittiği kimseler (hastalar) için şöyle derdi: "Sakıncası yoktur, bu (hastalık) günahlarını temizleyicidir inşaallah!"
Adam: "Sen (günahlarına keffârettir) te mizleyicidir" dedin, halbuki o bir hummadır ki kabirlere hazırlanan yaşlı bir adama karşı kay nayıp hücum etmektedir." Şöyle buyurdu: "Öyleyse dediğin gibi olsun!" [Buhârî]
2379-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: Hasta ziyaretinde, yanında gürültü çıkartma mak ve az oturmak sünnettendir. Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem, hasta olup da yanında sesli konuşup ihtilâfa düştüklerinde: "Haydi ya nımdan kalkıp gidin!" emrini vermiştir. [Rezîn]
2380-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hastayı üç gün sonra ziyaret ederdi."
[İbn Mâce zayıf hır senedle.]
2381-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hasta ancak (hastalandıktan) üç gün sonra ziyaret edilir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat' ta zayıf bir senedle.]
2382-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hastayı ilk gün ziyaret etmek sünnettir:
ondan sonraki ziyaret ise nafiledir "
[Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kelbîr ve'l-Evsat'ta ve Bezzâr.]
2383-Amr b. Hazm radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir hastayı ziyaret ederse, devamlı rahmet içinde olur. Ba^ucunda oturduğunda rahmet birikintisi oludur Yanından kalktığında çıktığı yere dönünceye dek rahmete dalmq hal de gider." [Taberânî, el-Mıı'ceımı'l-Kchîr ve'I-Evsui'\Jl.\
2384-Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Be:ğ §ey vardır ki, kim onlardan birini yaparsa Allah'm himayesinde olur: Hastayı ziyaret eden, cenazede bulunan, .savaca gi den, saygı ve sevgi göstermek için önderinin yanma giren. Ya da evinde oturup kendinden insanların selâmette olduğu veya in.'sanlar-dan kendisinin selâmette olduğu bir kimse olan."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir isnâdla]
2385-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«Allah Teâla kıyamet gününde şöyle buyu racaktır: "Ey Ademoğlu! Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin."
"Ya Rabbi, Ben Seni nasıl ziyaret edebili rim ki, Sen âlemlerin Rabbisin!?"
"Bilmiyor musun falan adam hastalandı da sen onu ziyaret etmedin: eğer onu ziyaret etseydin Beni onun yanında bulacaktın."
"Ey Ademoğlu! Beni doyurmam istedim de sen Beni doyurmadın."
"Ya Rabbi! Ben seni nasıl doyurabilirim ki, Sen âlemlerin Rabbisin!"
"Bilmiyor musun falan kulum senden ye mek istedi de onu doyurmadın. Eğer sen onu doyursaydın Beni yanında bulurdun."
"Ey Ademoğlu! Senden su istedim de Ba na su vermedin."
"Ya Rabbi! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben Sana nasıl su verebilirim ki!"
"Falan kulum .menden su istedi de sen ona su vermedin. Eğer ona su verseydin şimdi onu katımda bulurdun".» [Müslim]
2386-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bir adamı ziyaret edip: "Canın ne istiyor?"
diye sordu.
"Buğday ekmeği istiyorum" dedi. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu:
"Kimde buğday ekmeği varsa müslüman kardeşine göndersin." Sonra şöyle buyurdu: "Birinizin hastası bir şey isterse, ona onu ye-dirsin." fİbn Mâce İeyyin bir senedle.]
2387-Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir hastanın yanma girdiğiniz zaman si ze dua etmesini .söyleyin; çünkü onun duası meleklerin duası gibidir." [ibn Mâcej

ÖLÜMÜN GELİŞİ VE HALLERİ
2388-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülerinize «Lû ilâhe illallah»ı telkin edin!" [Müslim ve Sünen ashabı.]
2389-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta za yıf bir isnâdla şunu ilave etti:
"«Sabırlı ol, sabırlı ol! Velâ havle velâ kuvvete illâ billah» deyiniz!"
2390-Abdullah b. Ca'fer radiyallahu anh' dan:

(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülerinize «La ilahe illallahü'l-Halî-mii'l-Kerîm. Sübhânallahi Rabbi'l-Arşi'l-Azîm. el-Hamdii lillahi Rabhil-âlemin»i telkin edin!"
Dediler ki: "Ey Allah Resulü! Peki (bu tel kin) diriler için nasıldır?"
"Daha iyi olur, daha iyi" buyurdu. [İbn Mâce zayıf bir senedle.]
2391-Ma'kil b. Yesâr radiyallahu anh' dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Önderinize Yasin sûresini okuyun!"
[Ebû Davud]
2392-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Görmüyor musunuz, insan öldüğü za man gözü yukarıya doğru (neden) döner?"
"Evet ey Allah Resulü" dediler.
"Bu, göz (çıkan) ruhu takip ettiği zaman meydana gelir." [Müslim]
2393-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Seleme'nin yanına girdiğinde ölen Ebû Seleme'nin gözü yerinden fırlamış gibi yuka rıya doğru bakıyordu. Şöyle buyurdu:
"Ruh kabzolunduğu zaman göz onu izler." Ailesinden birtakım insanlar ağlamaya başla dılar. Şöyle buyurdu: "Kendinize beddua et meyin. Söyleyecekleriniz hayır olsun. Çünkü melekler dediklerinize «Amin!» diyorlar."
Sonra şöyle dua etti: "Allahım! Ebû Sele me'yi bağışla, derecesini hidayete ermişlerin arasında yükselt! Geride bıraktıklarının vekili ol! Geride kalanları sen koru! Bizi ve onu ba ğışla, ey âlemlerin Rabbi! Kabrini genişlet ve onu orada aydınlat!" [Müslim ve Sünen ashabı.]
2394-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min can çekişirken, rahmet melekleri heyaz bir ipekle gelip, «Haydi sen Allah'tan, Al lah da senden hoşnut olarak doğru Allah'ın rah metine ve reyhanına, öjkeli olmayan Rabbe doğru çıkıp gidiver.» Bunun üzerine (ruh) misk gibi gü zel bir koku saçarak çıkar, hatta melekler onu bir birlerine verirler Gök kapılarına el üstünde geti rirler ve derler ki: «Yerden size gelen bu koku ne kadar iç açıcı ve ferahlatıcı!» Sonra onu mü'min ruhların yanına götürürler Sizden birinizin gur bette olan yakınına kavuştuğu zaman duyduğu se vinci duyarlar Yanma gelip (ruhlar) sorarlar: «Fülan ne yaptı, fülan ne âlemde?» (Başka ruh lar) cevap verirler: «Bırakın onu o dünya zevkine dalmıştı.» Bunun üzerine gelen ruh: «O öldü, size hâlâ gelmedi mi?» der. «Öyleyse o. Hâviye ceh-hennemine götürüldü» derler.
Kâfir can çekişirken ise azap melekleri elde bir kamçı ile gelirler ve derler ki: «Hay di sen Rahbine karşı öfkeli, Rabbin de sana karşı öfkeli olarak, Allah'ın azabına doğru çı-kıver.» O da leş kokusundan daha kötü bir ko ku içinde Allah'ın azabına doğru çıkar. Niha yet yeıyüzünün kapısına iletirler «Ne kötü bir koku!» diyerek onu kâfirlerin ruhlarının bu lunduğu yere götürürler."
[Nesâî]
2395-Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'de İbn Amr b. e!-As radiyallahu anh'dan şu ekle naklet ti: "Emredilir ve mü'minin kabri, yetmiş arşın boydan, yetmiş arşın da eninden olmak üzere ge nişletilir Döşekler ve güzel kokularla kokulandı rılır Orada cennete açılan bir kapı bulunur
Kâfire gelince, kabri daraltılın Deve bo yunları gibi kalın ve büyük yılanlarla dolduru lur. Üzerlerine sağır ve kör melekler indirilir Ellerinde demir kamçıları bulunun Kendilerini görmezler ki, merhamet etsinler, sesini duy mazlar ki, acısınlar Orada cehenneme açılan bir kapı vardın Oradaki yerini görünce, Al lah'tan bunu (kahirdeki azabını) devam ettir mesini diler ki, onun ardına ulaşmasın."
2396-Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mii'min, alnı terleyerek ölür." [Tirmizî ve Nesâî.]
2397-Ubeyd b. Hâhd es-Sülemî radiyalla hu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ani ölüm kâfir için üzücü bir yakalanış; mü'min içinse bir rahmettin"
[Rezîn. Ebû Davud'un da benzeri rivayeti vardır.]
2398-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yedi ölümden Allah'a sığmdı:
Ani ölümden, yılan sokmasından, yırtıcı hayvanlardan, boğulmaktan, yanmaktan, bir şey üstüne düşüp ölmekten ya da bir şeyin kendisi üzerine düşmesinden, düşmanlarla çarpışırken kaçarken öldürülmekten."
[Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve' l-Evsat'ta]
2399-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'a kavuşmak isterse Allah da ona kavuşmak isten Kim Allah'a kavuşmak tan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." "Bu, ölümden nefret etmek de ğil midir?" diye sorunca, şöyle buyurdu: "Öy le değil, şöyle:
Mü'mine Allah'ın rahmeti, rıdvânı ve cenneti müjdelenince, bir an önce Allah'a kavuşmak isten Allah da ona kavuş mak isten
Kâfire de Allah'ın azabı, gazabı bil dirilince, Allah'a kavuşmaktan nefret eder, Allah da ona kavuşmaktan nefret eden"
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
2400-Diğer rivayette: "Allah da ona ka vuşmaktan nefret eder" ifadesinden sonra şu ilave yer almaktadır: "Ölüm ise henüz Allah'a kavuşmadan önce gerçekleşir."
2401-Diğer rivayette şöyle geçer: "Gözler yerinden fırlayıp, göğüste hızlı hızlı soluma başlayıp parmaklarda soğuma hissedilince, işte o zaman, Allah'a kavuşmak isteyene Al lah da kavuşmak ister. Allah'a kavuşmaktan nefret edene karşı Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."
2402-Hayyân Ebu'n-Nadr radiyallahu anh'dan:
Ben, Vasile b. el-Eska' ile birlikte ölüm has talığında, Ebu'l-Esved el-Cereşî'nin yanına gir dim. Ebu'l-Esved, Vâsile'nin sağ elini tutup — Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem biat et tiği için— yüzüne gözüne sürdü.
Vasile ona dedi ki: "Sana tek şey soraca ğım?" "Nedir o?" deyince: "Rabbin hakkın daki zannm nasıldır?" diye sordu. Bacıyla iyi-
dir diyerek işaret etti. "Müjde sana! Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyur duğunu duydum:
"Allah Teâla buyurmuştur: «Ben kulu mun zannı üzereyim. Beni nasıl isterse öyle zannetsin (bilsin)»." [Ahmed ve Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ta.]
2403-Mahmûd b. Lebîd radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ademoğlu iki şeyden nefret eder: Ölüm; oysa ölüm mü'min için fitne (imtihan ve iş-kence)den daha iyidir. Az mal; oysa az malın hesabı az ve kolay olur." [Ahmed]
2404-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Ölüm, mü'mine verilen en kıymet li hediyedir." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Keljîr'dc]

2405-Selmân radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr'dan hasta bir adamı ziyaret edip, elini alnına koyup sordu: "Kendini nasıl hissedi yorsun?" Ona hiç cevap vermedi.
Bunun üzerine dediler ki: "Ey Allah Resu lü! O meşguldür, senin farkında değildir." "Öyleyse bizi yalnız bırakın!" buyurdu. İn sanlar dışarıya çıktılar. Elini (hastanın üzeri ne) koydu; hasta: "Elini olduğu yerde bırak" diye işaret etti. Sonra seslendi: "Ey Fülan! Kendini nasıl hissediyorsun?"
Hastanın cevabı: "Kendimi gayet iyi his sediyorum; yanıma biri kara, diğeri beyaz iki kişi geldi." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Hangisi sana daha yakındır?" "Kara olan bana daha yakındır." "Öyleyse iyilik az, kötülük çoktur." "Ey Allah Resulü! Yapacağım dua ile bana yardım et!" diye ricada bulununca Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti: "Allahım bunun için çoğunu bağışla, azı nı tamamla!" Sonra sordu: "Şimdi ne görü yorsun?" Cevap verdi: "Anam babam sana fe da olsun! İyinin çoğalmakta, kötünün ise azalmakta olduğunu, kara adamın benden uzaklaştığını görüyorum."
"Şu anda hangi amelin sana sahip çık makta (yardımcı olmakta)?"
"Su dağıtmam."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Selmân! Bende hoşlanmadığın bir durum görüyor musun?"
"Evet, Seni birçok yerde çeşitli münase betlerle gördüm, ama bugünkü gibi görme dim" deyince, şöyle buyurdu: "Ondan akan terin ancak başlı başına ölüm acısının sonucu olduğunu biliyorum."
[Bezzâr. zayıf bir senedle.]
2406-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin ruhu, ter olarak çıkar Eşek ölümü gibi ölmek istemem."
Denildi ki: "Ey Allah Resulü! Eşek ölümü nedir?"
"Ani ölümdür" dedi.
"Kâfirin ruhu ise şakaklarmdan çıkar" di ye ilave etti.
(Taberânî. el-Mu'cenin'l-Kebir vel-Evsat'ta zayıf bir isnâdla.]
2407-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölümün soğuk ve korku yanı vardın Bu nedenle (müslüman) kardeşinizin ölüm habe ri geldiği zaman kişi şöyle desin: «İnnâ Hila lli ve innâ ileyhi râciûn ve innâ ilâ Rabbinâ le-münkalibûn (=Şüphesiz biz Allah'a aidiz. Ve şüphe yok ki biz ancak O'na dönücüyüz. Muhakkak O'na dönücüleriz) Allahım, onu iyiler arasında yaz, kitabını İlliyyîn'de kıl! Sonlarını iyi eyle, onları himayene ali Alla hım, onun ecrinden bizi mahrum etme, ondan sonra bizi şaşırtma I»"
[Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle]
2408-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: Medine'de doğanlardan biri öldü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun na mazını kıldırdı ve şöyle buyurdu: "Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi."
"Neden ey Allah Resulü?" diye sordukla rında, şöyle buyurdu:
"Çünkü insan doğduğu yerden başka bir yerde öldüğü zaman, doğduğu yerden son adımını attığı yere kadar olan mesafe ölçülür ve cennette o miktarda yer verilir " [Nesâî]
2409-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum:
"Kulun insanları tanıması ne zaman son bulur?"
"(Ölümü) müşahede ettiği zaman."
[İbn Mâce, zayıf b'n senedle.]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN HASTALIĞI, YIKANIŞI, KEFENLENMESI VE DEFNEDİLMESİ
2410-el-Abbâs radiyallahu anh'dan: Rüyamda yei7üzünün Şeddâd'ın itmesiy le göğe doğru çıktığını gördüm.
Bunu Allah Resulüne sallallahu aleyhi ve sellem anlatınca şöyle yorumladı: "Bu, karde şinin oğlunun vefatına (yani bizzat Peygam-ber'in ölümüne) işarettir." [Bezzâr ve el-Mu'cemu'l-Kebîr]
2411-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, öldüğü o (son) hastalığında buyurdu ki: "Ey Âişel Hâla Hayber'de yediğim o yemeğin açı şım ağzımda hissediyorum, işte şimdi zehir lenmeden doğan o acının tamamen dineceği andır." [Buhârî]
2412-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün Bakî mezarlığından gömdükleri bir cena zeden bana döndü.
Beni rahatsız buldu. Çünkü başım ağrı yor, "vay başım, vay başım!" diye bağınyor-dum.
Şöyle buyurdu: "Ey Âişe, asd ben 'vay başım' demeliyim. Benden önce ölürsen ne zararın olur ki, seni yıkarım, kefenlerim, na mazını kılıp defnederim."
Dedim ki: "Şimdi seninle beraberim, sen öyle yaparsan, sonra benim evime döner, orada hanımlarından biriyle gerdeğe girer sin." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tebessüm etti. Aynı tebessü mü öldüğünde de mübarek yüzünde görül dü.
[Dârimî. İlerde hilâfet bahsinde Buhârî'den naklen gelecektir.]
2413-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hastalığı ağırlaşıp sancısı artınca, hanımların dan benim evimde bakılması için izin istedi. İzin verdiler. İki ayağım yerde sürüyerek Ab-bâs ile bir başka adamın iki kolu arasında çık tı. İbn Abbâs dedi ki: "Öbürü Alî idi." Evime girdiğinde rahatsızlığı daha da arttı. "Üzerime ağzı açılmamış yedi kırbadan su dökün, belki insanlara çıkıp vasiyette bulunurum" buyur du. Onu, Hafsa'mn leğenine oturttuk, o kırba lardan üzerine su dökmeye başladık. Sonra eliyle (tamam kesin) diye işaret etti.
Sonra cemaate çıkıp namaz kıldırdı ve on lara hitap etti. [Buhârî ve Müslim]
2414-Bir başka rivayetinde şu ifade yer almıştır:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hastalığı Meymûne'nin evinde başladı, Âişe'nin evine gitmesi için hanımlarından izin istedi."
2415-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ağırlaştı ve sordu:
"Cemaat namaz kıldı mı?"
"Hayır! Ey Allah Resulü, seni bekliyor lar" dedik.
"Öyleyse leğene su koyun!" buyurdu. Hemen koyduk; yıkandı, sonra kalkmaya çalıştı, fakat düşüp kendinden geçti. Ayılm-ca sordu:
"Cemaat namaz kıldı mı?" "Hayır, seni bekliyorlar" dedik. "Leğene su koyun da yıkanayım" dedi. Dediği gibi koyduk, yıkandı;

gitmeye kalkı şınca tekrar kendinden geçti. Ayıhnca tekrar: "Cemaat namaz kıldı mı?" diye sordu. "Hayır, seni bekliyorlar" dedik. İnsan lar son yatsı namazı için mescitte Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'i bekliyor lardı.
Dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekir'e, cemaate namaz kıl dırması için haber gönderdi. Elçi gelip ona şöyle dedi: "Allah Resulü, cemaate namaz kıldırman için sana emir veriyor."
Ebû Bekir yumuşak huylu, ince kalpli bir kişi idi. Onun için Ömer'e:
"Ey Ömer! Haydi namazı sen kıldır!" de di. Ömer kabul etmedi ve şöyle dedi:
"Sen buna benden daha lâyık, hak sahibi sin." Bunun üzerine o günlerde cemaate na mazı Ebû Bekir kıldırdı.
Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendinde biraz hafiflik ve iyileşme hissedince biri Abbâs olan iki adamın kolları arasında, öğle namazı kıldırmak için çıktı. Ebû Bekir namaz kıldırıyordu. Ebû Bekr onu görünce geri çekilmek istedi; Allah Resulü geri çekilmemesi için ona işaret buyurdu. Kendisini getiren o iki kişiye: "Beni onun ya-nıbaşına oturtun!" dedi. Ebû Bekir kılarken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e uyu yordu, cemaat ise Ebû Bekir'in kıldınşına uyarak kılıyordu. Peygamber sallallahu aley hi ve sellem ise oturuyordu.
2416-Bir başka rivayetinde: (Âişe) dedi
ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (hastalığı sırasında) iki de bir soruyordu: «Yarın nerede olacağım, yarın nerede ola cağım?» Bu sözüyle benim nöbetimi(n ne zaman geleceğini) kastediyordu. Bunun üzerine hanımları nerede kalmak istiyorsa orada olması için O'na izin verdiler. Sıram olduğu günden vefat edinceye kadar evim de kaldı. (Mübarek) başı boğazımla ciğe rim arasında (göğsüme yaslanmış vaziyet te) idi, tükürüğü tükürüğüme karıştı. İşte tam o anda Allah ruhunu aldı.
(Kardeşim) Abdurrahman b. Ebî Bekir içeriye girdi, elindeki misvakla durmadan dişlerini fırçalıyordu. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem onu gördü. Dedim ki: "Ey Abdurrahman, şu misvağmı bana ver!" Verdi, dişlerimle kemirerek iyice yonttum, sonra ağzımda yumuşattım ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e verdim, göğsü me dayanmış bir halde o misvakla ağzını bir güzel misvakladı.
2417-Başka bir rivayetinde: O günkü kadar gü zel misvakladığını hiç görmedim. Sonra eli ya da parmağı boşalıp düştü; sonra üç kere: "Fi'r-Refî-ki'l-A'la!" dedi ve ruhunu teslim etti.
2418-Başka bir rivayetinde: Elini suya sokup aldığı suyu yüzüne sürüyor bir yandan da: "Lâ ila he illallah. Gerçekten ölümün sarhoşluğu (sekerât-ı mevt) vardır" diyordu.
2419-Başka bir rivayetinde: Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem sağlığında iken şöyle derdi: "Hiçbir peygamberin ruhu cennetteki du rağını görmedikçe alınmaz, sonra (durağına git mek) onun arzusuna bırakılır ya da seçme konu sunda serbest kılınır." Şiddetli hastalanıp ruhu teslime hazırlanınca, başı dizimdeydi, kendinden geçti, sonra birden gözü evin tavanına doğru açıl dı ve sonra: "Allahümme fî' r-Refîki' l-A' lâ (Alla-hım, Refîk-i A' lâ'da olmayı arzuluyorum)!" dedi. (İçimden) Dedim ki: Şu halde bizi artık tercih et miyor. O'nun bu temennisinin, sıhhatli zamanın da vaktiyle bize söylediği bir haberin tezahürü olduğunu anladım.
2420-Başka bir rivayetinde: Boğazı kısılıp, sesi değişti ve "Allah'ın kendilerine nimetler verdiği (peygamberler, sıddıklar ve iyi kimse lerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır lar)" (Nisa, 4/69) âyetini okuduğunu işittim.
2421-Başka bir rivayetinde: Şöyle dua ediyordu: "Allalnm! Beni bağışla, beni esirge ve beni Refîk-i A'lâ'ya katıver!"
2422-Rivayetlerin birisi de, Taberânî'nin el-Mu' cemu' l-Evsafm&d zayıf hır senedle nak lettiği şu rivayettir: O şöyle buyurdu: "Allah'a hamd olsun ki, hiçbir peygamber, ümmetinden biri kendisine imam oluncaya dek ölmez."
2423-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ölüm döşeğindeyken birtakım insanlar O'nun evinde bulunmaktaydılar. İçlerinde Ömer de vardı. Şöyle buyurdu: "Gelin size bir şey (vasiyet) yazdırayım da bundan son ra katiyyen sapmazsınız." Ömer atıldı ve şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sancısı şiddetlendi. Yanınızda Kur'ân vardır, size Allah'ın Kitâb'ı yeter." Ondan sonra evde bulunanlar ihtilâfa düştü ler, kimi getirin yazdırsın, derken, bazıları da Ömer'in görüşünü paylaştılar. Aralarındaki söz düellosu çoğalıp sesler karışıp ihtilâf bü yüyünce, şöyle buyurdu:
"Haydi yanımdan uzaklasın!"
Ondan sonra îbn Abbâs şöyle derdi: Ara larındaki ihtilâf ve gürültülerle, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in o yazıyı yazdır masına engel olmak, bundan daha büyük bir musibettir."
2424-Diğer rivayet: "İbn Abbâs dedi ki: "Ah o Perşembe günü, ne acı Perşembe gü nü!" Sonra gözünden akan yaşlar taşa damla-ymcaya kadar ağladı.
Dedim ki: "Ey İbn Abbâs, Perşembe günü nedir?" Şu açıklamayı yaptı:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ağır laşmış, sancısı artmıştı. O esnada buyurdu ki: «Bir koyun küreği getirin de, benden sonra sap mamanızı sağlayacak bir yazı yazdırayım.»'Ara-larında çekişmeye, tartışmaya başladılar. Oysa bir peygamberin huzurunda tartışmak yakışık almaz. Bazı kim.seler: «Peygamber'in durumu nedir, .sayıkladı mı? Kendi.sinden bu yazıyı yaz dırmak isteğini iyice sorup anlayın» dediler. Bu nu üzerine söylediği yazı malzemesi isteğini iyi ce tesbit etmek için o sözünü tekrar ettirmeye giriştiler. Buna karşılık Allah Resulü: «Bu-akuı beni, bırakın beni! içinde bulunduğum durum, beni çağırdığımı (yazı yazdırma gibi) durum dan daha hayırlıdır» .
Sonra onlara üç .şey vasiyyet etti: «Müş rikleri Arap yarımadasından çıkartın, benim hediyeler vererek kabul ettiğim delege ve he yetlere sizler de izin verip hediyelerle ikram etmek suretiyle saygı gösterin»."
(İbn Abbâ.s) dedi ki: "Üçüncüsünü unut tum." IBuhârî ve Mü.slim)
2425-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hastalığı ağırlaşınca .sancı ve sıkıntısı daha da arttı. Fâtıma: "Vah babacığım! Ne ızdırap çe kiyor!" diye ağlayınca, cna şöyle buyurdu: "Artık son, bugünden sonra baban hiçbir sı kıntı ve acı görmeyecektir, merak etme!" Ölünce, bu defa Fâtıma şöyle feryat etti:
"Babacığım, kendini çağıran Rabbine ica bet etti. Babacığımın son durağı Cennetü'l-Firdevs oldu. Babacığım! Cibril'e bu acıyı (.senin vefatını) biz duyurduk."
Defnedilince Enes'e hitaben şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve .sellem'i toprağa gömüp üzerine toprak atmaya gönlü nüz nasıl razı oldu?" [Buhârî ve İbn Mâce]
2426-Enes radiyallahu anh'dan: Abbâs, Ensâr'dan bir topluluğa uğradı. Onlar, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in artan ızdırabı için ağlıyorlardı; sordu: "Neden ağlıyorsunuz?"
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve .sel lem'in bizimle beraberliklerini hatırladık da" dediler. Bunun üzerine Abbâs, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdi, durumu O'na bildirdi. Siyah bir örtüye bürün dü ya da başına bir kumaş kenarı geçirdi, minbere çıktı —ki ondan sonra bir daha ora ya hiç çıkmadı—Allah'a hamd ü senada bu lundu. Sonra şöyle buyurdu:
"Sizlere Ensâr'ı (onlara iyi davranmanızı) vasiyet ederim. Çünkü onlar benim cemaatim, sırdaşlarım ve emînlerimdir. Bana karşı üzerlerine düşeni hakkiyle ifâ ettiler. Şimdi bizim onlara karşı yapacak olduğumuz hüsn ü muamele hakları kalmıştır. O halde Ensâr'dan iyilik edenlerin iyiliklerini kabul edin, kötülük edenlerinin de kusurlarına bakmayın ve bağışlayın." IBuhârîj
2427-Ca'fer b. Muhammed b. Alî radiyal lahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Pazartesi günü vefat etti; Salı gününün .sonuna kadar yıkanmadı. Saîd b. Hayseme'ye

ait olan kuyunun suyundan yıkandı. Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve .sellem, o kuyudan su içerdi. Avret yerini yıkama işini Alî üstlendi. (Yıka nırken) Alî'nin gömleği üzerinde idi. Alî, onu Üsâme ile birlikte yıkadı.
Kimine göre, Ensâr'dan bir adam suyunu döktü. el-Fadl da yıkamada bulundu. Alî, altı nı yıkarken o, kucağına aldı. Fadl artık yorul muş olacak ki: "Beni rahatlat, beni rahatlat, takatim kalmadı, üzerime inen bir şey görü yorum" diyordu. Üç elbise içinde kefenlendi;
İkisi Saharî, biri de bürde hırkası idi. İnsanlar namazını imamsız. kıldılar. Bir grup geldi na mazını kılıp çıktı; onları başka bir grup takip etti. O yerinde duruyordu. Onlar namazı biti rince Ömer seslendi: "Artık cenazeyi ehline (ailesine) bırakın." Âişe şöyle derdi:
"Şimdiki aklım olsaydı O'nu, hanımları nın yıkamasını temin ederdim." iRezîn]
2428-Ebû Dâvud, Şa'bî'den bu hadisin bir kısmım rivayet etti. Ancak orada şu iba re yer almıştır: "Onu kabre Alî, Fadl ve Üsâ-me indirdi. Abdurrahman b. Avf da yanların daydı."
2429-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölürsem beni kuyum olan, Gars kuyu sundan çekilmiş yedi kırba suyla yıkayınız."
[İbni Mâce]
2430-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Onlar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i yıkamak istediklerinde şöyle dediler:
"Ölülerimizi soyduğumuz gibi onu da so yup elbisesini çıkaralım mı, yoksa elbisesi üs tündeyken mi yıkayalım, bilemiyoruz." Onlar böyle tartışırlarken, Allah onlara bir uyku ver di, hepsinin çenesi göğsüne düştü. Evin bir kenarından tanımadıkları biri onlara hitap ederek şöyle seslendi: "O'nu üzerindeki elbi sesiyle yıkayın!" Bunun üzerine üzerinde gömleği bulunduğu halde yıkadılar. Gömle ğin üzerine suyu döküp elleriyle ovaladılar.
2431-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, üç parçalı Necrân (dokuması) elbise içinde kefenlendi: İki elbise (parçalı bir hülle), bir de öldüğü zaman üstünde bulunan gömleği." [İki rivayet de Ebû Drıvud'a aittir]
2432-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah b. Ebî Bekr'e ait olan Yemen malı bir elbisenin içine kondu. Sonra bu giysi, on dan çıkarıldı ve nihayet Sahûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarının içinde ne gömlek, ne de başlık vardı. Sonra Abdullah elbiseyi kaldırıp: "O halde bunun içinde ben kefenlenirim" de di. Daha sonra ise "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun içinde kefenlenmedi ki ben kefenleneyim" diyerek onu sadaka olarak verdi. [AlU hadis imaını.l
2433-Diğer rivayette: "Eğer Allah razı ol saydı. Peygamber'!, onun içinde kefenlenirdi. (Bu nedenle Abdullah) onu sattı ve parasını sadaka olarak verdi."
2434-Diğer rivayette: "Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem, öldüğü zaman (bütün bedeni) hibere (denilen) (Yemen malı) bir bürdeye (hırkaya) sarıldı."
2435-Diğer rivayet: Âişe'ye iki elbise ve bir Yemen malı hırkadan söz eltiler. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ona bürde (hırka) getiril di, fakat geri çevirdiler ve onda kefenlemedi ler."
2436-Âişe ve İbn Abbâs radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, vefat edip yıkandığı zaman defni hususunda ihtilâf ettiler. Ebû Bekr dedi ki: "Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'in dediğini he nüz unutmuş değilim. Şöyle buyurmuştu: «Allah, bir peygamberin ruhunu aldığı za man, sevdiği yere defnedilmesini ister. Bu ne denle onu yatağının olduğu yere defnedin!»" [Tirmizîl
2437-Mâlik de benzerini rivayet etmiştir; ancak onda şöyle geçer:
İnsanlardan bir kısmı: "Minberin altına gömülsün" derken; diğer bir kısmı da Bakî'ye defnedilmesini söylediler.
2438-Urve radiyallahu anh'dan: Medine'de iki kişi vardı; biri kazdığı me zarlara lahid yapar, ötekisi ise lahid yapmaz dı. Dediler ki: "Hangisi önce gelirse, işi ona veririz." Lahid yapan çıkageldi ve işi ona ver diler. [Mâlik]
2439-Sa'd radiyallahu anh'dan: Ölüm döşeğindeyken dedi ki: "Bana bir lahid yapın. Üzerime de kerpiç koyun; tıpkı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ya pıldığı gibi." [Müslim ve Nesâî.]
2440-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrinde, altına kırmızı bir kadife serildi." [Tirmizî ve Nesâî.]
2441-Muhammed b. Alî b. el-Hüseyin ra diyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrine lahid yapan Ebû Talha'dır. Kabrine kadife seren ise Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'in azatlısı Şakrân'dır." [Tirmizî]
2442-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrini yapmak istedikleri zaman, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın peşinden haber gönderdiler. O, Mekkelilerin kazdığı gibi mezar kazardı.
Aynı zamanda Medinelilerin kabirlerini kazan Ebû Talha'ya haber gönderdiler. O, la hid yapardı. Hülâsa ikisine de haber saldılar ve: "Allahım! Peygamberin için bunlardan hangisi hayırlı ise onu seç!" diye dua ettiler. Derken, Ebû Talha çıkageldi. Ebû Ubeyde yerinde bulunamadı. Bunun üzerine Ebû Tal ha, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için bir lahid yaptı. Salı günü bütün hazırlık lar bitince, na'şı evindeki divana kondu. Son ra insanlar bölük bölük yanına girip namazı nı kıldılar.
Sonra kadınlar içeriye sokuldu; onlar da namazını kıldılar, sonra çocuklar içeriye alın dı. Cemaate kimse imamlık yapmadı. Müslümanlar, onun nerede gömüleceği hususunda ihtilâf ettiler, kimileri: "Mescidin de defnedilsin" dediler; kimileri ise: "Ashabı nın gömüldüğü yere (Bakî'ye) gömülsün" de diler. Ebû Bekr ise şunu söyledi: "Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyur duğunu duydum: «Bir peygamber nerede ölürse oraya gömülür»" Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in üzerinde öldüğü yatağını kaldırdılar, altını kazıp kabir yaptılar ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Çarşamba gecesinin yarısında oraya defnedildi. Kabrine, Alî, Fadl b. Abbâs, kar deşi Kuşem ve (Peygamber'in) azatlısı Şak-rân indiler. (Şakrân) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in giydiği bir hırkayı alıp onunla beraber kabre gömdü ve şöyle dedi: "Vallahi onu senden sonra kimse giyemez." [İbn Mâce, leyyin bir senedle.]
2443-el-Kâsım b. Muhammed radiyallahu anh'dan:
Âişe radiyallahu anhâ'nın yanına girip de dim ki: "Anneciğim! Bana örtülerini aç da, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kabri ile iki sahabisinin kabirlerini göreyim." Üç kabri de benim için açıp gösterdi. (Yer se viyesinden) ne yüksekti, ne de alçaktı. Kırmızı kumlarla etrafı ve üstü çevrilmişti.
[Ebû Dâvud]
2444-Rezîn şunu ilave etti: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, önde, kıbleye kar şı yatıyordu. Ebû Bekr onun arkasında, başı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in iki omuzu yanında; ayaklan ise aşağıya doğru uzanmış, sarkmış bir halde. Ebû Bekr'in arka sında ise Ömer. Evet bu tertip üzere yatıyor lardı."
2445-İbn Abbas radiyallahu auh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in kabrini yer seviyesinden biraz yüksel tilmiş olarak görmüş." [Buhârî]
2446-Urve radiyallahu anh'dan: Velîd'in zamanında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sahanlığının -duvarı yıkı lınca,

tekrar yapmaya koyulduklarında onlara bir ayak göründü. Korktular onun ResûluUah sallallahu aleyhi ve sellem'in ayağı olduğunu zannettiler. Bunu bilen kimseyi bulamadılar. Sonunda Urve onlara dedi ki:
"Vallahi bu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ayağı değildir; bu, Ömer'in aya ğıdır." [Rezîn]
2447-Saîd b. Abdilazîz radiyallahu anh' dan:
Harre vak'asında, tam üç gün Allah Resu lünün sallallahu aleyhi ve sellem mescidinde (namaza) izin verilmedi ve kamet getirilmedi. Saîd b. el-Müseyyeb ise oradan hiç ayrılmadı. Namaz vaktini ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrinden duyduğu mırıl tı ile bilebilmiştir."
2448-Kâ'b radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Her gün meleklerden yetmiş bin tanesi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrine inip ziyaret eder. kanatlarını Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellenı için istiğfar ederek çırparlar. Akşam olunca yukarıya çı kar, onların yerine, bir o kadar başka melekler inip yerlerini alırlar ve tıpkı diğerlerinin yap tıklarını yaparlar. Kabri açıldığı zaman yetmiş bin meleğin arasında kalkacak ve onlar başına üşüşecek-lerdir." |İki rivayet Dârimî'ye aittir.l
2449-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın, ümmetimden bana selâm geti ren gezici melekleri vardır." (Yine) Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur: "Hayatım sizin için hayırlıdır: siz ona komı-şıırsıımız. o da size konulup anlatır ÖUimiim de sizin için hayıiutır. Çünkü amelleriniz ha na sunulur: amellerinizi hayırlı görürsem. Al lah'a hamd ederim. Amellerinizden kötü gör düklerim hususunda da bağıtlanma.';! için Al lah'tan mağfiret dilerim." IBezzûrl
2450-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Sevgilimiz. Peygaıuberimiz sallallahu aleyhi ve sellem bize kendi ölüm haberini, öl meden önce altı şeyle verdi: Bizi Âişe'nin evinde topladı, bizlere şöyle bir baktı, gözleri yaşardı ve şöyle buyurdu: "Merhaba size! Al lah sizi yalatsın ve korusun. Sizi İKVındırıp yardım etsin. Allah sizin derecenizi yütseltsin, Allah size hidayet etsin, Allah sizi ıtzıklandır-sın. Sizi başarıya erdirsin, Allah sizi selâmete erdirsin. Size Allah korkusunu tavsiye ediyo rum. Allah da size onu tavsiye etmiştir. Onu size emanet etmiştir Şüphesiz ben apaçık bir
uyarıcıyım. Allah'a karşı, kulları ve beldeleri hususunda baş kaldırmayın. Çünkü Allah hem size, hem hana hitaben şöyle buyui'du: «Bu âhiret yurdunu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu i.stemeyen kimselere veririz. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınan'arın-dır» (Kasas, 28/83) Ve yine şöyle buyurmuş tur: «Cehennemde böbürlenenler için yer yok mudur':'»" (Zümer, 39/60)
Sonra şöyle buyurdu: "Ecel yaklaştı, böy lece Allah'a. Sidre-i müntehâ'ya, Cennetii'l-Me'vâ'ya. Ke's-i Evfâ'ya, Refik-i A'lâ'ya gi diş de yaklaştı." -Sanırım râvi şöyle dedi:-Dedikki:
"Ey Allah Resulü! Öyleyse seni kim yıka yacak?"
"Ehl-i beytimin erkekleri yakınlık derece lerine göre yıkasınlar."
"Peki seni ne içinde kefenleyelim?" "isterseniz şu giydiğim elbise, isterseniz Yemen işi ya da Mısır işi beyaz bir elbise için de kefenlersiniz."
"Peki namazını içimizden kim kıldırsın? (Bunu söylerken) ağladık, O da ağladı. Ve buyurdu ki:
"Yavaş olun! Allah sizi bağışlasın, Pey gamberinizden yana sizleri hayır ile mükâfat landırsın. Beni yıkayıp bu kabrimde, hu evim deki bu döşeğime koyduğunuz zaman, biraz yanımdan çıkıp, uzaklasın. Çünkü benim ilk namazımı kılacak olan dostum ve yanımdan ayrılmayan Cibril'dir Sonra Mîkâîl, .sonra İs rafil, sonra da ordularıyla Ölüm Meleği. Son ra tüm melekler. Sonra yanıma dalga dalga girip namazımı kılın ve bana .selâm verin.
Matemci tutup da ağlatarak beni rahatsız et meyin. Haykıran, çığlık atan kadınları da uzaklaştırın. Önce namazımı Elıl-i beytimin erkekleri kılsın. Sonra siz kılın. Ruhlarınıza benden selâm okuyun, kardeşlerimden bura da bulunmayanlara da .selamımı söyleyin. Si zinle beraber dininize girenlere de selâmımı söyleyin. Sizi şahit gösteririm ki, ben de ona ve dinimde bana her uyan kimseye bugünüm den başlayarak Kıyamet gününe kadar selâm ederim." Dedik ki:
"İçimizden seni kabrine kim indirecek?" "Ehli beytimden bazılarıyla, sizi görüp si zin göremediğiniz melekler."
[Bezzâr ve Tabcrânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta]
2451-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, başka bir hastalık sebebiyle değil, zatülcenp hastalığından ölmüştür."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve Ebû Ya'lû]
2452-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in vefatından sonra Ebû Bekir. Ömer'e buyurdu ki:
"Haydi Ümmü Eymen'e gidelim. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onu zi yaret ettiği gibi, biz de onu ziyaret edelim."
Beraberce gidip oraya vardıklarında Üm mü Eymen ağladı. Sordular:
"Neden ağlıyorsun? Allah Resulü için, Al lah katında daha hayırlı şeyler bulunmakta dır."
"Allah katmda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem için daha hayırlı şeyler oldu ğunu bilmediğim için ağlamıyorum. Ben se madan vahiy kesildiği için ağlıyorum." Bu sözle onları da duygulandırdı ve ağlamaya başladılar. [Müslim.]

ÖLÜYE AĞLAMAK, AĞIT YAKARAK SESLİ AĞLAMAK VE ÜZÜLMEK

2453-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte demirci Ebû Seyf in yanına girdik. O, (Allah Resulü'nün oğlu) İbrahim'in süt ba bası idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem oğlunu alıp öptü ve kokladı. Sonra yine onun yanına girdik. İbrâhîm can çekişiyordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in (mübarek) gözleri yaşarmaya başladı. İbn Avf dedi ki:
"Ey Allah Resulü, sen de mi (ağlıyor sun)?"
"Ey Avf in oğlu! Bu bir merhamet eseri dir." Sonra ilave etti:
"Göz yaşarır, kalp hüzünlenir, ama biz yi ne de Rabbimizin hoşnut olacağı şeyi söyle riz. Ey İbrâhîm! Senin ayrılışına çok üzülüyo ruz."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud]
2454-îbn Mâce'nin lafzı: "Ona iyice ba-kıncaya dek kefenine sarmayın!" Gelip üzeri ne kapandı ve ağladı.
2455-Onun (İbn Mâce'nin) ayrıca Esma bn. Yezîd'den de benzeri bir rivayeti vardır ki, orada şöyle geçmektedir: "Eğer (ölüm) ger çek bir vaad, vaadedilen umumi bir şey olma saydı ve sonrakiler öncekine tâbi olmasaydı (yani sen ölmeseydin), ey İbrâhîm, senin hak kındaki hislerimiz (şu andaki duyduklarımız dan) daha çok ve şiddetli olurdu. Senin ayrı lığına çok üzülüyoruz."
2456-Tirmizî, Câbir radiyallahu anh'dan:
Abdurrahman (b. Avf, Allah Resulü'ne hi taben) dedi ki:
"Sen (ölüye) ağlamaktan alıkoymamış miydin?"
"Hayır, ben ancak şu iki abes ve cırlak sesi yasakladım: Yüzlerin tırmalanması ve yakaların yırtılması (ile) musibet anındaki feryat ve şeytanın haykırışı."
2457-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyada ve âhirette lanetlenmiş olan iki ses vardır: Nimet anındaki mizmâr (nefesli çal gı) ve musibet anındaki ağlama sesi."

[Bezzâr]
2458-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesinden biri öldü; kadınlar toplanıp ağla maya başladılar. Ömer de ağlamalarına engel olup azarlamaya kalkıştı.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bırak on ları ey Ömer! Göz yaşam; kalp üzülür, (bu gün) acı olayın (ölümün) yaşandığı andır."
[Nesâî]
2459-İbn Ebî Müleyke radiyallahu anh'dan: Osman'ın kızı Mekke'de öldü. Cenazesin de bulunmak üzere gittik. Ben İbn Ömer ile İbn Abbâs'm arasında oturdum. İbn Ömer, Amr b. Osman'a dedi ki:
"Sen (buradakileri) ağlamaktan alıkoymu yor musun? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ölü, ailesinin ken disine ağlamasından dolayı azap görür.»" îbn Abbâs dedi ki: "Ömer bunun bir kısmmı söy lerdi. Nitekim Ömer'le Mekke'den ayrılıp yola koyulmuştuk. Beydâ adlı mevkiye varınca, Se-mure ağacının gölgesinin altında bir süvari ile karşılaştık. Bana "Git bak hele o adam kim miş?" dedi. Gittim baktım ki, Suheyb imiş. Geldim kendisine bildirdim, bana: "Haydi ça ğır da gelsin" dedi. Suheyb'e döndüm ve: "Haydi git, Mü'minlerin emirine katıl!" dedim. Daha sonra Ömer, o bilinen sûikaste uğradığın da, Suheyb yanma girip "Vah kardeşim, vah ar kadaşım!" diyerek ağlamaya başlayınca, Ömer şöyle dedi: "Ey Suheyb bana mı ağlıyorsun? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Şüphe yok ki ölü, ailesinin ken disine ağlaması sebebiyle azap görür»."
Ömer ölünce, bilahare Aişe'ye bunu an lattım. Şöyle dedi:
"Allah Ömer'i esirgesin! Vallahi Allah Re-
sulü sallallahu aleyhi ve sellem «Ölü, ailesinin kendisine ağlaması nedeniyle azap görür» diye bir şey söylemedi. Ancak şöyle buyurdu: «Al lah, kâfirin azabım, ailesinin kendisine ağla ması sebebiyle artırır.» Bu hususta (delil ola rak) size Kur'ân yeter: «Kimse kimsenin güna hını yüklenmez» (En'am, 61/164)." Bunun üze rine İbn Abbâs: "Güldüren de, ağlatan da Al lah'tır" (Necm, 53/43) ayetini okudu. îbn Ömer bu sözler karşısında hiçbir şey demedi. [Buhârî, Müsüm ve Nesâî.]
2460-Ebû Dâvud hariç, altı hadis imamı nın (Âişe'den gelen) başka bir rivayetlerinde şu ibare yer almaktadır: "Allah Ebû Adurrah-man'ı (yani îbn Ömer'i) bağışlasın! O tabiî ki yalan söylememiş, sadece unutmuş yahut ya nılmıştır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendisine ağlanan bir yahudi kadının cenazesinin yanından geçmiş ve şöyle buyur muştur: «Buna ağlıyorlar ve şüphesiz o (ka dın) kabrinde (bu sebepten dolayı) azap görü yor»."
2461-İmrân b. Husayn radiyallahu anh'dan: Onun yanında ölünün diri kimsenin ken disine ağlaması sebebiyle azap gördüğüne da ir söz zikredilince:
"Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem söyledi ve şöyle buyurdu: «Ölü, ailesi nin kendisine ağlaması nedeniyle azap gö rür»" dedi. Bir adam ona (İmrân'a) itiraz ederek şöyle dedi: "Adam Horasan'da ölüyor, ailesi de ona buradan ağlıyor. Peki ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı o da mı azap görecektir?" Şöyle cevap verdi: "Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem doğru söylemiş tir. Sen yalan söylüyorsun." [Nesâî]
2462-Ebû Ya'lâ'dan: Bir adam bu sözü (Peygamber'e) nisbet etti. Bunun üzerine Ebû Hureyre radiyallahu anh dedi ki:
"Vallahi bir kişi mücahit olarak savaşa git se ve orada öldürülüp şehit düşse burada da akılsız karısı onun için ağlasa, o şehit bu be yinsiz karısının ağlaması yüzünden azap gö rür (öyle mi?)." Adam üç kere şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem doğru söylemiştir, Ebû Hureyre ise yalan söyledi."
2463-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kurrâlar (Kur'ân hafızlan) öldürüldüğü za man tam bir ay kunût okudu (öldürenlere bed dua etti). O zaman üzüldüğü kadar üzüldüğü nü görmemiştim." [Bulıârî ve Müslim]
2464-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
Ebû Seleme, öldüğünde içimden dedim ki: "Garîb (Ebû Seleme) yabancı bir ülkede gur bette öldü. Ona öyle bir ağlayayım ki, dillere destan olsun. Tam ağlamaya hazırlanmıştım ki, benimle ağlayıp beni teselli etmek için bir ka dın çıkageldi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onu karşılayarak şöyle buyurdu: «Al lah, şeytanı o evden çıkartmışken tekrar o eve sokmak mı istiyorsun?» Bunun üzerine ağla madım." [Müslim]
2465-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e Zeyd b. Harise. Ca'fer ve İbn Revâha'nm ölüm haberi gelince, fevkalade üzüntülü bir halde oturdu; ben de kapının aralığından O'na bakı yordum. Bir adam gelip ona şöyle dedi: "Ca'fe-rin hanımları ağlıyorlar." "Git onları sustur!" emrini verdi. Adam gitti, geldi ve şöyle dedi: "Beni dinlemediler, ağlayama devam ediyor lar." "Git onları sustur!" buyurdu. Üçüncü kez adam geri gelip: "Vallahi kadınlar bize galib geldiler (dinlemeyip ağlamaya devam ediyor lar)" dedi. Âişe: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, o adama: "Haydi git onların ağzına toprak saç!" buyurdu, dedi. (Âişe dedi ki:) Ben de atılıp adama şöyle dedim: "Allah senin bur nunu sürtsün! Vallahi sen ne Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'in sana söylediğini ye rine getirdin, ne de (üzüntülü olan) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i kendi halinde bı raktın." [Bulıârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2466-Câbir b. Atîk radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah b. Sâbit'i ziyarete geldi. Onun ken dinden geçmiş olduğunu görünce, sesini yük selterek onu çağırdı, cevap alamayınca (öldü ğünü anladı ve): "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn. Ey Ehu r-Rebî! (Ne yapalım elden bir şey gelmez. Allah'ın emri) bize galebe çaldı"
dedi. Bunu duyan kadınlar bir çığlık atıp ağ lamaya başladılar.
İbn Atîk de onları susturmaya uğraştı. Bu nun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onları (kendi halleri ne) bırak. (Çünkü sesleri fazla çıkmıyor) fakat vacip olunca hiçbir kadın ağlamasın!"
"Ey Allah Resulü (vacip olduğu zaman) ne demektir?" dediler.
"Öldüğü zaman demektir" buyurdu.
[Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî daha uzun bir metinle.]
2467-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Sa'd b. Ubâde hastalandı. Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem onu Abdurrahman b. Avf, Sa'd (b. Ebî Vakkâs) ve İbn Mes'ûd'la birlikte ziyaret etti. Yanına girince onu baygın buldu. "Ölmüş herhalde" dedi. "Hayır" dedi ler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ağladı. Orada bulunanlar O'nun ağlayışını gö rünce ağlamaya başladılar.
Buyurdu ki:
"Duymuyor musunuz? Allah, gözyaşı se bebiyle ve kalbin üzülmesiyle azap etmez.
-Dilini göstererek- sadece bumm yüzünden azap eder, ya da esirger." [Buhârî ve Müslim]
2468-Muâz radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu Yemen'e gönderdiği zaman, bineğine bindi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bineğin yanında onunla yürümeye başladı. Ve ona şöyle buyurdu: "Ey Muâz! Kim bilir sen beni im yılımdan sonra belki göremiye-ceksin. Kabrime ve mescidime gelirsin." Bu nun üzerine Muâz, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den ayrılacağına ağladı. Şöyle buyurdu: "Ağlama ey Muâz! Çünkü (sesli) ağlamak şeytandandır."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
2469-Ebû Bürde radiyallahu anh'dan: Ebû Mûsâ şiddetli bir hastalığa yakalandı ve bayıldı. Karısı çığlık attı(ağlamaya başladı). Bay gın olduğu için cevap veremedi, aydınca şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hoşlanmayıp uzak durduğu kimselerden ben de
uzağım. Biliyorsunuz ki O haykırarak ağlayan, saçını başını yolan ve üstünü yırtan kadınlardan uzak durmuştur." [Bulıârî,

Müslim ve Nesâî.]
2470-Ibn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Ölüleri için ağlarken) yanaklarını dö ven, yakalarını yırtan ve Câhiliye âdeti üzere ağıt yakan bizden değildir."
[Buhârî, Müslim, Tımizî ve Nesâî.]
2471-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi biri ölüp de arkasından ailesi: «Vay bizim dayanağımız, vay efendimiz!» di yerek ağladıklarında, Allah muhakkak iki me leği görevlendirir. Onlar, (ölüye) vurup şöyle derler: «Sen (gerçekten) böyle miydin?»" [Tinnizî]
2472-Biat eden kadınlardan birinden: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat ederken, bizden aldığı sözlerden birisi de şuydu: "(Musibetlere maruz kaldığımızda) yüz yırtmamak, ahlayıp vahlamamak (bağırmamak), yaka yırtmamak, ağıt yakarak saçları dağıtma mak hususunda O'na âsi gelmemek." [Ebû Dâvud]
2473-Ümmü Atiyye radiyallahu an-hâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, biat ederken bizden, yüksek sesle feryat edip ağlamamamıza dair söz aldı. Ancak beş kişi sözümüzde durduk: Ümmü Süleym, Ümmü'l-A'lâ, Ebû Sabre'nin kızı, Muâz'ın karısı ile diğer kadın." [Buhârî ve Müslim]
2474-Nesâî'nin rivayetinde: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat etmek iste diğimde dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Cahiliyette bir kadın be ni teselli etmişti (yani ölüsü için ağlamıştı). Gi dip ona yardım edeyim (yani onun da ölüsü için ağlayayım), sonra gelip sana biat ederim."
"Öyleyse git ona yardım et, sonra gel ba na biat et!" buyurdu. Bunun üzerine gidip ona yardım ettim, sonra gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat ettim.
2475-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kadınlar kendisine biat ederken, onlardan ölü ye sesli ağlamamalanna dair söz aldı. Dediler ki: "Cahiliye devrinde bazı kadınlar ölüleri mize ağlamakla bizi teselli ettiler, biz de onla rı teselli edebilir miyiz?" Şöyle buyurdu: "İs lâm'da ölülere ağlamak suretiyle teselli etmek yoktur." [Nesâî]
2476-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hem sesli ağlayan kadına, hem de onu dinle yene lanet etmiştir." [Ebû Dâvud]
2477-îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ölüm haberini yaymaktan alıkor ve şöyle bu yururdu:
"Ölüm haberini (ağıtlarla) yaymayın! Çünkü bu, Cahiliye âdetlerindendir."
Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: "Ölü için ezan (yani bizde sala verilmesi), ölüm haberi ni duyurmaktır." [Tirmizî]
2478-Ebû Mâlik el-Eşa'rî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimde cahiliye âdetlerinden dört §ey vardır ki, bunları bir türlü bırakamazlar: Soylarıyla övünmek, soylara sövmek, yıldız lardan yağmur istemek, ölüye sesli olarak ağ lamak." Ve yine şöyle buyurdu: "Eğer ölüye sesli ağlayan kadın, tevbe etmeden ölürse. Kı yamet gününde üzerinde katrandan bir elbise ve uyuz yapan bir örtüsü olduğu halde huzura dikilir."
[Müslim]
2479-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ha san b. Hasan b. Alî öldüğü zaman, karısı kab rinin üzerinde bir yıl çadır kurdu. Sonra (ça dırı) kaldırdı. Derken orada bir çığlık duyul-
du: "Yitirdiklerini buldular mı?" Bir ses de şu cevabı verdi:
"Umut kesip döndüler."
[Buhârî, bâb başlığında.]
2480-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamete kadar §u üç §ey ümmetimde devamlı olarak bulunacaktır: Ölüye sesli ağ lamak, soylarla övünmek ve yıldızlardan yağ mur istemek." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.]
2481-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölülere ağlayan bu kadınlar Kıyamet günü biri sağlarında, diğeri ise sollarında ol mak üzere cehennemde iki saf yapılacaklar dır Cehennem ehline karşı itlerin havladıkla rı gibi havlayacaklardır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
2482-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sesli olarak ağlanmamıştır." [Bezzâr]
2483-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Sa'd b. Muâz'm) na'şı taşınırken annesi şöyle ağladı: "Ciddi ve çalışkan olarak, ken disiyle bir gedik kapanarak cehd eden bir yi ğit olan Sa'd'ın ölümünden dolayı annesinin vay haline!" Bunun üzerine Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her ölünün ağıtçısı yalan söyler. Amma Sa'd b. Muâz'ın ağlayıcısı asla!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.J
2484-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah üç yerde susmaktan hoşlanır: Kur'ân okunurken, savaşılırken ve cenaze kaldırılırken."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de adını bildirmedi ği bir râvi kanalıyla.]
2485-Hamne bn. Cahş radiyallahu an-hâ'dan:
Ona denildi ki: "Kardeşin öldürüldü."
"Allah ona rahmet etsin! İnnâ lillahi ve in-nâ ileyhi râciûn" diyerek cevapladı.
"Kocan da öldürüldü" dediler "Eyvah!" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kocasının kadının yüreğinde, hiçbir şeyde olmayan bir yeri vardır."
[İbn Mâce, leyyin bir senedle.]

ÖLÜNÜN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ
2486-Ümmü Atiyye radiyallahu anhâ'-dan:
Kızı (Ümmü Gülsüm) öldüğü zaman Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanımı za geldi ve şöyle buyurdu:
"Onu üç, ya da beş kere, yahut daha fazla yıkayın. Uygun görürseniz su ve sidr (bir nevi salnın) ile yıkayın. Sonuncuda kâfur yahut kâ fura benzer bir şey ilave edin. Yıkanma işini bitirdiğinizde bana bildirin." Bitirdiğimizde ona bildirdik. Peştemalini verip: "Bedenine bunu sarın!" buyurdu. [Altı hadis imamı.]
2487-Rivayetlerindendir: "Yahut yedi ya da daha fazla (yıkayın)."
2488-Bir diğerinde: "Önce sağ yanından, abdest uzuvlarından başlayın."
2489-Bir diğerinde: "Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem, kızı Zeynep ölünce şöyle buyurdu:
"Onu üç yahut beş yani tek (sayı) olarak yıkayın. Beşincisinde kâfur ilave edin."
2490-Bir başkasında: Saçlarını çözdüler, yıkadılar ve onu üç topuz şeklinde yaptılar. Onu arkasına doğru iliştirdiler. Süfyân

dedi ki: "O, alın saçı ve topuzudur." İbn Şîrîn ise şunu iddia etti: Yukardaki hadisin metninde geçen: "Eşirnehâ (=onu ona yani kızıma giy-diriniz)"in anlamı "Ona sarın, iliştirin" de mektir. Zira o, ölen kadın için (kefenlemenin) izâr şeklinde değil de sarma şeklinde olması nı emrederdi.
2491-Bir başkasında: "Saçını örgü halinde yaptık."
2492-Bir diğerinde: "Saçını taradık" şek linde geçmiştir.
2493-Ümmü Kays bn. Mihsan radiyallahu anhâ'dan:
Oğlum öldü, çok üzüldüm ve yıkayıcısına dedim ki: "Oğlumu soğuk su ile yıkama ki, öldürürsün." Ukkâşe b. Mihsan hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip du-
rumu bildirdi. Tebbessüm edip şöyle buyur du: "Söylediği ömrünü uzatır mı?." Kadının ne kadar uzun yaşadığını bilmiyoruz. [Ncsâî]
2494-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim cenaze yıkarsa yıkansın!" [Ebû Dâvud]
2495-Tirmizî'nin rivayeti: "(Cenaze) yı kamasından gusül. taşımasından ise ahdest gerekir."
2496-Alî radiyallahu anh'dan:
Ebû Talip öldüğü zaman Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'e bildirdim ve şöyle dedim:
"Yaşlı amcan öldü." Şöyle buyurdu: "Haydi git. babam göm, bana gelinceye dek de bir şey yapma!" Gidip gömdüm ve ona geldim. Sonra bana emretti, yıkandım ve bu sebeple bana dua etti. [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2497-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dört şeyden dolayı yıkanırdı: Cenabetten, Cu ma için, kan aldırmaktan (hacamat) ve ölü yı kamaktan." [Ebû Dâvud]
2498-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam Arafat'ta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile vakfede dururken, aniden hayvanından düştü. (Râvi) Eyyûb dedi ki: "Bineği onun boynunu kırdı. Ya da öldürdü" dedi. (Râvi) Amr ise: "Bineği onun boynunu kırdı" dedi. Bu durum Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirilince şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr (bir nevi sahımjla yıkayın, iki parça bez içinde kefenleyin. Ona koku sürme yin ve başını da sarmayın. Çünkü Allah onu Kıyamet günü telbiye getirir vaziyette dirilte-cektir." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
2499- Onun rivayetlerindendir: "Yüzünü örtmeyin, kokulamaym."
2500- Onun rivayetlerindendir: "Kendi elbisesiyle kefenleyin."
2501- Onun rivayetlerindendir: Kıyamet gününde ihramlı olarak dirilecek tir."
2502-Leylâ bn. Kâif es-Sekafıyye radiyal lahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Ümmü Gülsüm'ü yıkayanlar arasınday-dım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kefen için bize ilk önce izar, sonra gömlek, sonra başörtüsü, sonra da göğüs örtü,sü verdi. Sonra onu başka bir elbise içine koyduk. Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kapı daydı, bize bunları bir bir veriyor biz de ke fenliyorduk." [Ebû Dâvud]
2503-Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Beyaz elbiseleri tercih ediniz. Dirileriniz beyaz giysin. Ölülerinizi de beyaz kumaş ile kefenleyiniz. Çünkü beyaz elbise en iyi giysinizdir." [Nesâî]
2504-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ebû Bekir'in yanına girdim. Dedi ki: "Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i kaç elbise ile kefenlediniz?" "Üç beyaz elbise ile" dedim.
"Hangi gün öldü?"
"Pazartesi günü!"
"Bugün nedir?"
"Bugün de Pazartesi."
"Onunla aramda bir gece olmasını uma rım" dedi. Sonra üzerindeki elbisesine baktı. O elbisenin içinde hastalanmıştı. Üzerinde za-feran lekesi vardı. Dedi ki: "Bu elbisemi yıka yın. Üzerine iki elbise daha koyun ve beni bu elbiseler içinde kefenleyin!"
Dedim ki: "Bu eskidir!"
"Yenisini dirilerin giymesi daha elverişli dir" dedi.
(Ebû Bekir) ertesi gece öldü. Sabahtan ön ce de defnedildi.
[Rezîli. Muvitttâ da benzeri rivayet edilmiştir,]

2505-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh'-ı:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En güzel kefen hülledir (don ve gömlek tir); en güzel kurbanlık ise boynuzlu koçtur."
[Ebû Dâvud]
2506-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Ölüm döşeğine düşünce yeni elbiselerini getirtip şöyle dedi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Ölü, içinde öldüğü elbiseleri içinde dirilecektir»."
[Ebû Dâvud]
2507-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz kardeşini kefenlediğinde iyi ke fenlesin." [Tirmizî]
2508-Ebû Dâvud, Câbir radiyallahu anh'tan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri öldüğünde eğer maddî imkân bulursa onu (çizgili Yemen kumaşı olan) kib re kumaşıyla kefenlesin."
2509-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kefende pahalıya kaçmayın; çünkü o, çok çabuk çürür." [Ebû Dâvud]
2510-Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (amcası) Hamza'yı tek parçadan oluşan çizgi li bir kumaş içinde defnetti."
2511 -Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'dc Ebû Üseyd es-Sâidî'den:
"Çizgili kumaşı Hamza'nın yüzüne doğ ru çekiyorlardı; bu defa ayaklan açılıyordu, ayaklarına doğru çekiyorlardı, bu defa yüzü açık kalıyordu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: «Yüzüne ve ayak larına §u ağaçtan koyun!» buyurdu."
2512-Câbir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ab dullah b. Übey'e kabrine indirildikten sonra gel di. Onu kabirden çıkarttırıp dizlerine koydu. Kendi tükürüğünden ona üfledi ve sonra gömle ğini giydirdi. Allah, en doğrusunu bilir. Râvi de di ki: Abbâs'ın gömleğini giydirdi. Süfyân dedi ki: Ebû Hureyre şöyle demiştir:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in üstünde iki gömlek vardı. Abdullah (b. Übey)'in oğlu ona gelerek dedi ki: "(Babam) Abdullah'a, tenine değmiş olan gömleğini giydir."
Süfyân der ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah'a yaptığına mükâ fat olarak kendi gömleğini giydirmişti, kana-atindeydiler."
2513-Diğer rivayette: "Bedir günü esirler getirildi. Abbâs da onlarla beraber getirilmiş ti. Üzerinde elbise yoktu. Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, bir gömlek baktı, İbn Übeyy'in gömleğini ona uygun buldu ve onu ona giydirdi.
Bu sebepledir ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona giydirdiği elbiseyi çı kartmamıştır."
îbn Uyeyne der ki: "Onun (Abdullah b. Übey'in) Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in yanında bir iyiliği vardı. Onun için onu bununla ödüllendirdi." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
2514-Diğer rivayette: "Abbâs, (esir ola rak) Medine'de bulunuyordu. Ensâr ona giy dirmek için bir elbise aradı. Abdullah'ın göm leğinden başka uygun bir elbise bulamadılar da onu giydirdiler."
2515-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Bir kadın. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kenarları dokunarak örülmüş bir hır ka (bürde) getirdi. Sehl (râvisine) dedi ki: "Hırka (bürde) nedir biliyor musunuz?" "(Bürde, kenarında saçaklar bırakılarak do kunmuş) bir semledir" dediler.
Kadın dedi ki: "Bunu kendi elimle ördüm ve sana giydirmek için getirdim. Peygamber sallal-
lahu aleyhi ve sellem, onu ihtiyacı olarak aldı. Sonra onu giymiş bir halde bize çıktı. Pek yakış-mıştı. Bir adam dedi ki: «Ne kadar güzel bir şey bu! Ne olur onu bana giydir!» Cemaat: «Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in beğendiği şeyi sen nasıl istersin?» dediler Sonra ona de dim ki: «O'nun, isteyeni geri çevirmediğini bile bile neden istedin?» Cevap verdi: «Vallahi onu giymek için istemedim, onu kendime kefen yap mak için istedim.» Nitekim (sonradan) o (hırka hakikaten de), onun kefeni oldu." [Nesâî ve aynı la fızla Buhârî.]
2516-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kabir kazarsa, Allah ona cennette bir köşk bina eder. Kim bir cenaze yıkarsa, annesinden doğduğu gün gibi tüm günahla rından sıyrılır. Kim bir ölüyü kefenlerse, Al lah ona cennetteki hüllelerden bir hülle giy dirir. Kim yaslı bir kimseye taziyede bulunur sa, Allah ona takva elbisesi giydirir. Ruhlar içinde onun ruhuna da rahmet edilir. Kim başına bir musibet gelen kişiyi teselli ederse, Allah ona cennet hüllelerinden dünyada pa hası biçilmez iki hülle giydirir. Kim cenaze nin ardından gidip de defnolununcaya dek beklerse Allah ona üç kırat (sevap) verir. O üç kırattan sadece biri Uhud dağından bü yüktür. Kim bir yetimi ya da bir dulu himaye ederse Allah onu gölgesinde gölgelendirir ve cennetine sokar."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'la leyyin bir .senedle.]
2517-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"0lü, kendisini taşıyanı, yıkayanı ve kab re indireni bilir." [Ahmed ve Taberânî, el-Mu'ce-mu'l-Evsat'ta zıyıf bir senedle.]
2518-Sinân b. Arfata radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Erkek kadınlar içinde ölebilir; kadın da erkekler arasında ölebilir. Böyle bir durumda aralarında mahremiyet sözkonusu olmadığı gibi onlara (ölülere) teyemmüm yaptırılır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]
2519-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ölülerinizin yüzünü örtün, yalnıdilere henzemeyin." (T;ıberânî, cl-Mu'i:emu'l-Kebîr'de.]
2520-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölüyü kokulandırdığınız zaman, üç kere kokulandırın!" [Ahmcd ve Bezzâr.]

CENAZE NAMAZI
2521-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim cenazede namaz kılmcaya kadar bulunursa ona bir kırat (sevap) yazılır. Kim defnedilinceye kadar beklerse onun için iki kı rat (sevap) vardır."
"İki kırat nedir?" diye sorulunca; şöyle buyurdu: "İki büyük dağ gibi demektir."
[Mâlik hariç. Altı hadis imanıı.J
2522-Bir rivayette: "Kim bir cenazede bu lunursa bir kırat (büyük bir dağ) kadar ecir alır." Bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: Ebû Hureyre de çok büyütüyor ha!" Âişe'ye haber saldı; Aişe ise Ebû Hureyre'yi doğruladı.
Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Biz ne yazık ki birçok kırat sevap alma şansını kaybet tik."
2523-Bezzâr leyyin bir senedle (Ebû Hu reyre):
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim cenaze evine gelirse bir kırat ecir alır; kim onun ardından giderse, bir kırat alır Defnedilinceye dek beklerse bir kırat daha alır. (Böylece üç kırat sevap kazanmış olur.)"
2524-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Necâşî'nin ölüm haberini duyduğu gün, asha bını alıp musallaya gitti, onları saf yaptı ve dört tekbir alarak (gaib cenaze) namazını kıl dırdı." [Altı hadis imamı.]
2525-Abdurrahman b. Ebî Leylâ radiyal lahu anh'dan:
Zeyd b. Erkanı, cenazelerimizde dört tek bir alırdı; bir keresinde bir cenazede beş tek bir alınca, sebebini sorduk. Şöyle cevapladı: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in beş tekbir (aldığı da) olurdu."
[Müslim ve Sünen ashabı.]
2526-Abdullah b. Mufassal radiyallahu anh'dan:
Alî radiyallahu anh, Sehl b. Huneyf'in na mazını kıldırdı ve altı tekbir aldı.
Sonra bize dönerek: "O, Bedir'de bulun muştu" dedi. [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kelnr'ds.]
2527-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki: "Cenazenin ne (belirli bir) vakti, ne de tekbirlerinin sayısı olur." [Bezzâr]
2528-Taberânî, el-Mu'cemu'Z-fi'vMr'ta (İbn Mes'ûd'dan):
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in (cenaze namazlarında), yedi, beş ve dört kere tekbir aldığı olurdu. O halde siz de imamı öne geçirdiğiniz zaman onun tekbir al dığı gibi tekbir alın."
2529-Humeyd'den:
"Enes, bize (cenaze) namaz(ı) kıldırdı, üç kere tekbir aldı, (yani) yanıldı ve sonra selâm verdi. Kendisine üç kere tekbir aldığı söyle nince, dördüncü kez tekbir aldı, ondan sonra selâm verdi." [Buhârî bâb başlığında.]
2530-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tekbir aldı, ilk tekbirde ellerini kaldırdı, sağ elini sol elinin üzerine koydu." [Tinnizî]

2531-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, cenaze namazında Fâtihatu'l-Kitâb'ı (Fatiha sûresini) okudu." [Buhârî ve Sünen ashabı.]
2532-Diğer rivayette: O (İbn Abbâs), ce nazede Fâtihatu'l-Kitâb ile bir sûre okudu. Bu
husuta neden böyle yaptığı sorulunca: "Bu sünnettir ve haktır" dedi.
2533-Ebû Ümâmc radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Cenaze namazında sünnet olan: birinci tekbirden sonra içinden Fâtihatu'l-Kitâb'ın okunması, sonra üç kere daha tekbir alınıp so nunda selâm verilmesidir."
Dahhâk b. Kays'dan da benzeri nakledil miştir. [Nesâî]
2534-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Ona Ebû Saîd el-Makberî: "Cenaze nama zı nasıl kılınır?" diye sordu.
Dedi ki: "Allah hakkı için sana bildiriyo rum: Onu (cenazeyi) evinden itibaren takip ederim; musallaya konduğu zaman, tekbir alı rım, Allah'a hamd ederim. Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'e salavat getiririm, son ra şöyle derim: «AUahım! Kulun, falan kulu nun oğlu, filan kadın kulunun oğlu, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de senin kulun ve elçin olduğuna şehâdet ederdi. Sen bunu bilirsin. AUahım! Eğer bu iyi biriyse onun iyiliğini artır. Eğer kötü ise kötülüklerinden geçiver. AUahım! Onun ec rinden bizi mahrum etme, ondan sonra bizi saptırma!»" [Mâlik]
2535-Avf b. Mâlik radiyallahu anh'dan: Allah Resulü saUaUahu aleyhi ve sellem, cenaze namazı kıldırdı, O'nun dualarından şunu ezberledik: "AUahım! Onu bağışla, ona acı, ona rahatlık ver, onu affet! Makamını mü barek eyle! Girdiği yeri (kabrini) genişlet! Onu su, kar ve buzla yıka! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi onu hatalardan te mizle! Ona, evinden daha iyi bir ev, ailesinden daha iyi bir aile, eşinden daha iyi bir eş ver! Onu cennete koy, kabir azabından kurtar ve koru!" Avf dedi ki: "O ölünün yerinde ol mayı çok istedim."
[Tinnizî. Nesâî ve aynı lafızla Müslim.]
2536-Vasile b. el-Eska' radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize bir müslümanın cenazesini kıldırdı. Şöy le dua ettiğini duydum: "Allahım! Fülan oğlu futan senin zimmetindedir. Senin emniyet ipi ne (Kur'ân'a) bağlıdır Onu kabir fitnesinden, cehennem azabından koru! Sen şüphe yok ki (ahde) vefa edici ve hakkı gerçekleştiricisin. Allahım! Onu bağışla, onu esirge! Şüphesiz Sen hem Ğafûr, hem de Rahîm'sin." [Ebû Dâ-vud]
2537-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cenaze namazı kıldırdığında şöyle derdi:
"Allahümma'ğfır li-hayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve gâibinâ ve sağîrinâ ve kebîri-nâ ve zckerinâ ve ünsânâ. Allahümme men ahyeytehû minnâ fe-ahyihî ala'l-İslâm, ve men tevejfeytehû minnâ fe-teveffehû ala'l-îmân. Allahümme lâ tahrimnâ ecrehû ve lâ ta-dillenâ ba'dehû (=Allahım, dirimizi, ölümü zü, burada bulunanımızı, bulunmayanımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi kadını mızı bağışla! Allahım! İçimizden yaşattığını İslâm üzere yaşat! İçimizde öldürdüğünü de iman üzere öldür)." [Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî]
2538-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Sen onun Rabbisin, onu Sen ya rattın. Onu İslâm'a Sen hidayet ettin. Onun ruhunu kabz eden de Sensin. Onun gizli ve açık hallerini en iyi bilen Sensin. Biz ona şe faatçiler olarak geldik; ne olur onu bağışla!"
[Ebû Dâvud]
2539-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Cenazenin namazını kıldığınızda duayı
ihlasla yapın!" [İbn Mâce]
2540-el-Hasan radiyallahu anh'dan:
Çocuk cenazesinde önce Fâtihatu'l-Kitâb sonra ise şu dua okunur:
"Allahümmec'alhü le-nâ selefen ve fera-tan ve zuhren ve ecren (=Allahım onu bize teşrifatçı ve bizden önce giden öncü, birikmiş hazine ve âhiret armağanı kıl)!"
[Buhârî, bâb tercemesinde (başlığında).]
2541-Atâ radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, oğlu İbrâhîm'in namazını kıldırdı. İb rahim henüz yetmiş gecelikti." [Ebû Dâvud]
2542-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğan çocuk, doğduğunda sesle hayat belirtisi vermeden ölürse, ne cenaze namazı kılınır, ne vâris (miras alan) olur, ne de miras bırakan olunur." [Tirmizî]
2543-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Düşüğün namazı kılınır, ana babası için mağfiret ve rahmete nail olmaları için dua edilir." [Rezîn]
2544-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in oğlu İbrâhîm onsekiz aylıkken vefat etti. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem onun na mazını kılmadı." [Ebû Dâvud]
2545-Enes radiyallahu anh'dan: Ebû Ğâlib dedi ki: "Enes radiyallahu anh ile bir yetişkinin cenaze namazını kıldık. Enes, onun başmın hizasında durdu. Sonra bir kadın getirdiler. "Bunun da namazını kılın!" dediler. Onun namazında ise musalla taşının ortasına doğru durdu. Alâ b. Ziyâd dedi ki: "Erkek ve kadının cenazesinde Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem'in durduğu gibi durduğunu gördüm."
Enes: "Evet" karşılığını verdi ve namazı bitirince: "Bunu iyi belleyin!" dedi. [Timıizî]
2546-Ebû Dâvud da benzerini nakletti. Onda şöyle geçmektedir:
"Ebû Galib, Enes'in kadının cenaze na mazında onun belden aşağısına durarak (beli hizasında) imamlık yapmasını sordu. Ona şöyle cevap verdiler. Bunun sebebi şu idi: Ka dının üzerine örtülen sandukası yoktu. İmam, kadını cemaatin gözünden korumak için aşağı tarafının hizasında dururdu."
2547-Osmân, Ebû Hureyre ve İbn Ömer radiyallahu anhum'dan:
"Bunlar erkeklerin ve kadınların cenaze lerini kıldırırlardı. Erkek cenazeleri imamın yanına, kadınları ise kıble tarafına koyarlar dı." [Mâlik]
2548-el-Hâris b. Nevfel'in azatlısı Ammâr radiyallahu anh'dan:
Ümmü Gülsüm ile oğlunun cenazesinde bulundum. Çocuğun na'şını imama doğru (musallaya) koydular, itiraz ettim. Cemaatin içinde İbn Abbâs, Ebû Katâde, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre vardı; hepsi: "Bu sünnettir" de diler. [Ebû Dâvud]
2549-Rezîn şu ilave ile nakletti: "Erkeğin na'şı, cenaze namazında imamın önünde (mu sallaya) konur. Definde ise kıbleye karşı ko-
2550-Muhammed b. Ebî Harmale radiyal lahu anh'dan:
O, İbn Ömer'in, Zeynep bn. Ebî Sele-me'nin cenazesinin getirilip sabahtan sonra Bakî mezarlığına konduğunu görünce şöyle dediğini duymuş: "Onun cenazesini ya şimdi kılın, ya da güneşin bir mızrak boyu yük selmesini bekleyin." [Muvauâ.]

2551-Onun Nâfı'den de şöyle bir rivayeti bulunmaktadır:
İbn Ömer, cenaze namazını eğer vakitle rinde kılınmış ise ikindi ve sabahtan sonra da kıldırır ve şöyle derdi: "Kişi abdestsiz cenaze namazı kılamaz."
2552-Aişe radiyallahu anhâ'dan: Sa'd b. Ebî Vakkâs radiyallahu anh vefat ettiği zaman, Âişe şöyle dedi: "Onu mescide alın da namazım kılayım." Cemaat itiraz edince, şöyle dedi: "Vallahi Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem, Beyda'nın iki oğlu Süheyl ve kardeşinin cenazesini mescidde kıldırmıstır."
2553-Diğer rivayette: Dedi ki: ne kadar çabuk unutuyorlar."
'İnsanlar
2554-Diğer rivayette: "İnsanlar, bilmedik leri şeyi ne de çabuk ayıplıyorlar?" [Bulıârî hariç. Allı hadis İmamı.J
2555-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer'in cenaze namazı mescidde kılın dı." (Muvatlâi
2556-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim cenaze namazım mescidin için de kılarsa, onun lehinde bir şey lazım gel mez." Diğer nüshada: "Onun aleyhinde bir şey yoktur" şeklindedir. [Ebû Dâvud]
2557-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir siyahî kadın mescidi süpürürdü -ya da şöyle dedi:- bir delikanlı mescidi süpürürdü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem o ka dını ya da delikanlıyı göremeyince, sordu: "O kadın (ya da delikanlı) nerede?" "O kadın (ya da delikanlı) öldü" dediklerinde, "Neden ha na bildirmediniz?" buyurdu. Sanki kadını ya da delikanlı(nın ölümünü) küçümsemiş bir
halleri vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kabrini bana gösterin!" Kabrini göster diler; gitti orada onun namazını kıldı ve şöyle buyurdu: "Bu kabirler karanlıklarla doludur Allah, onlar için kıldığım namazım sebebiyle kabirlerini nurlandırır."
[Buhârî. Müslim ve Ebû Dâvud]
2558-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve .sellem ile birlikte çıktılar, yeni bir kabir gör düler. "Bu nedir?" diye sorunca; "Bu, falan adamın azatlı cariyesi fülânedir." Hemen tanı dı. "O, öğle vaktinde öldü. Öğle uykusunda uyuyordun. Seni uyandırıp rahatsız etmek is temedik" dediler. Hemen kalktı, cemaati ar kasında saf yaptı, sonra dört tekbir aldı. Na mazdan sonra şöyle buyurdu:
"İçinizden biri ölürse mutlaka hana bildi rin! Çünkü namazım onun için bir rahmet olur." [Nesâî]
2559-İbnü'l-Museyyeb radiyallahu anh' dan:
"Ümmü Sa'd ölmüştü. Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem yoktu. Gelince, üzerin den bir ay geçtiği halde cenaze namazını kıl dı." [Tirmizî]
2560-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan: Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıktı ve Uhud şehitlerinin üzerine ce nazeye namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra (Medine'ye dönüp) minbere çıktı ve şöyle hi tap etti:
"Ben sizden önce gideceğim. Ben size ta nıklık edeceğim. Vallahi ben şu anda havuzu mu görür gibiyim. Bana yeryüzünün hazinele rinin anahtarları verilmiştir —ya da yeryüzü nün anahtarları dedi.— Vallahi ben benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Korktuğum, dünyalık için birbirinize girip re kabet etmenizdir."
2561-Diğer rivayette: "Bu namazı, (Uhud savaşından) sekiz sene sonra kılmıştır." [Buhârî ve Müslim]
2562-Ebû Berze el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (zina ettiğini itiraf edip taşlanan) Mâiz b. Mâ-lik'in cenaze namazını kılmadı. Ama başkala rının kılmasına da engel omadı."
[Ebû Davudi
2563-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e, borçlu olan kimsenin cenazesi getirilir di. "Borcunu karşılayacak bir şey bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer borcunu ödeyecek bir şey bırakmışsa namazını kıldırırdı. aksi halde şöyle buyururdu:
"Haydi arkadaşınızın namazını kılın!" Ama Allah fetihleri müyesser kılıp da bol luk ihsan edince, artık ölülerin borcu bulunup bulunmadığını sormazdı. Hemen namazını kıldırır ve şöyle derdi: "Ben mü'minlere ken di nefislerinden daha yakınını; mü'minlerden ölen bir kimse eğer geride borç veya zarar ve ya bakıma muhtaç kimseler bırakmışsa tüm bunlar hana aittir. Geride mal bırakmışsa vâ-rislerinindir."
IBuhârî, Müslim ve Nesâî.|
2564-Câbir b. Semure radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e kendini bıçakla öldürerek intihar etmiş bir adamın cenazesi getirildi. Onun namazını kılmadı."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
2565-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir adam öldü; ona kefen buluna madı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve şöyle buyurdu: "Entarisinin içine ba kın!" Baktılar; bir ya da iki dinar buldular. "İki süpüründü! Haydi arkadaşınızın namazı nı kılın!" buyurdu.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
2566-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman ölür ve namazını yüz kişilik bir cemaat kılarsa Allah, mutlaka onları ona şefaatçi kılar."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
2567-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman ölür ve namazı nı Allah'a şirk koşmayan kırk kişi kılarsa, Al lah mutlaka onları onun için şefaatçi kılar." [Müslim ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
2568-Mâlik b. Hubeyre radiyallahu anh' dan:
O, cemaati az gördüğü zaman cenaze na mazını üç safla kıldırmak için cemaati üçe bö ler ve şöyle derdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kimin cenazesini üç saf kılarsa, (cennet onun için) sabit olur."
[Ebû Dâvud aynı lafızla Tirmizî]
2569-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir cenazeye çağrıldığı zaman, mevta hakkın da (cemaate) sorardı. Eğer onun için «iyidir» derlerse namazını kılardı; «kötüdür» derlerse ailesine: «Başınızın çaresine bakın!» derdi ve kendisi onun namazını kıldırmazdı." [Ahmed]
2570-Übey b. Kâ'b radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Melekler, Âdem'i yıkadılar ve namazım dört tekbirle kılıp «işte ey Âdemoğulları bu sizin sünnetinizdir» dediler."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ia leyyin bir sened-le.]
2571-Diğer rivayette: "Melekler onu tek sayı ile suyla yıkadılar. Ve onun için lahit ya pıldı."
2572-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kabirler arasında cenaze namazının kılınması nı

yasakladı." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.]

Cenazeyi teşyi etmek (yanında yürümek), taşımak ve defnetmek

2573-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Her kim cenazenin ardından gidip üç ke re sırtına alırsa, ona olan hakkını ödemiş olur." [Tirmizî]

2574-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ses (ağıt ve matem) ve ateşle cenazeyi takip etmeyin, cenazenin önünden de yürüme yin." [EbûDâvud]

2575-Enes radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Osman cenazenin önünde yürürlerdi." [Tirmizî]

2576-Rezîn'in rivayeti: "Sizler cenaze nin refakatinda bulunurken önünde, arkasında, sağında, solunda ve yakınında yürüyü nüz!"

2577-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e cenazenin arkasından yürümek hakkında sor duk; şöyle buyurdu: "Kısa ve seri adımlarla yürüyün. Eğer iyi biri ise bir an önce yerine ulaştırmış olursunuz. Kötü birisi ise, ancak cehennem ehli baştan savulun
Şüphe yok ki cenaze, uyan değil uyulandır (yani ardınca yürünür). Onun önüne geçme, çünkü öne geçen cenaze alayından değildir (sözkonusu sevabı alamaz)." [Tirmizî ve Ebû Dâ-vud.]

2578-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Kim cenazenin ardından giderse tabutun yanlarından tutarak na'şı taşısın. Çünkü böy le yapmak sünnettendir. Sonra isterse (tekrar taşımakla) nafile yapsın, isterse taşımayı bı raksın." [İbn Mâce]

2579-el-Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Binekli olan cenazenin ardından gider. Yaya olan nasıl isterse öyle yapar. Çocuk da cenaze namazı kılabilir." [Tirmizî ve Nesâî.]

2580-Ebû Davud'un rivayeti: "Arkasın dan, önünden, sağından, solundan ve yakının dan yürünebilir. Düşüğün namazı kılınır ve ana-babasına mağfiret ve rahmetle dua edi lir."

2581-Sevbân radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir cenazeye çıktık. Birtakım insanları hay vanlarına binmiş olarak görünce, şöyle buyur du: "Melekler yaya yürürlerken siz hayvan sırtında gitmeye utanmıyor musunuz?" [Tirmizî]

2582-Ebû Davud'un rivayeti:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cenazede iken binmesi için kendisine bir bi nek getirildi, binmedi. Cenazeden dönerken yine kendisine bir binek getirildi, bindi. Sebe bi sorulunca şöyle buyurdu: "Melekler yaya yürüyorlardı, onlar yürürlerken benim bin mem doğru olmazdı. Onlar gittiler, ben de bindim."

2583-Câbir b. Semure radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebu'd-Dahdâh'ın namazını kıldırdı. (Dönüş te) eğersiz çıplak bir at getirildi. Bir adam atı tuttu, o da bindi. Atla hızlı ve sür'atli gidiyor du, biz de arkasından koşuyorduk. Cemaatten biri Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"İbnü'd-Dahdâh (veya Ebu'd-Dah-dâh)'ın, cennette nice asılmış ve sarkmış hur ma ağaçları var!"

2584-Diğer rivayette: "Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'e çıplak bir at getirildi. Ebu'd-Dahdâh'ın cenazesinden dönerken ona bindi; biz de etrafında yürüyorduk."
[Sünen ashabı ve aynı lafızla Müslim.]

2585-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cenazelerinizi acele götürünüz. Eğer iyi ise biran önce yerine ulaştırmış olursunuz, kötü ise bir an önce sırtınızdan atıp rahatlar sınız." [Altı hadis imamı.]

2586-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cenaze hazırlanıp da taşımak üzere in sanlar onu omuzlarına aldıklarında eğer sa-lih ise: «Çabuk beni bir an önce yerime ulaş tırın» den Kötü ise: «Beni nereye götürüyor sunuz?» diye bağırır. Onun sesini insan ve cinlerden başka tüm varlıklar duyar. —yahut dedi ki: insandan başka tüm varlıklar du yar— (Zira) eğer insan duyacak olursa daya namaz, bayılıp düşer." [Buhârî ve Nesâî.]

2587-İmrân b. Husayn ve Ebû Berze radi yallahu anhumâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir cenazeye gittik. Birtakım insanların sırtlarındaki ridâlarını (hırkalarını) çıkartıp gömlekle yürüdüklerini gördü. Şöyle buyur du:
"Câhiliyyet âdetini mi yapıyorsunuz, yok sa hareketlerinizi Câhiliyet âdetine mi benze tiyorsunuz? Size beddua edip bu suretten baş ka bir surete girmenizi sağlamak içimden geçti." Bunun üzerine ridâlarını aldılar ve bir daha da böyle yapmadılar. [İbn Mâce zayıfha senedle.]

2588-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cenaze ile gittiği zaman mezara konuncaya kadar oturmazdı. Yahudilerden bir bilgin O'na rastlayarak dedi ki: "Ey Muhammedi Biz de böyle yapıyoruz." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onlara muhalefet edin ve otu run!" [Ebû Dâvud ve Tirmizî]

2589-el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Ensâr'dan bir adamın cenazesin(i defnetmek için) çıktık, kabre vardık, henüz lahid yapılmamıştı (cenaze gömülmemişti). Oturdu; biz de sanki başımızın üzerinde kuş varmış gibi sessizce etrafında oturduk." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.]

2590-Âmir b. Rabî'a radiyallahu anh'dan: (Allah Re.sûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cenaze gördüğünüz zaman, cenaze sizi geride bırakıncaya kadar ayağa kalkınız."
[Mâlik hariç, Allı hadis imamı.]

2591-Bir rivayette şu ek vardır: "(Kahre)konuncaya kadar."

2592-Câbir radiyallahu anh'dan: Bir cenaze geçti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalktı; biz de kalktık. "Ey Allah Resulü! O yahudidir" dedik. Şöyle buyurdu: "Ölümün bir korku ve dehşe ti vardır Bu nedenle cenazeyi gördüğünüz za man ayağa kalkın!" [Buhârî, Mü.slim ve Ebû Dâ vud]

2593-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından bir cenaze geçince ayağa kalktı. Ölünün yahudi olduğu söylenince şöyle bu yurdu: "Ben melekler için ayağa kalktım." [Nesâî]

2594-el-Hasan b. Alî radiyallahu anh' dan:
"O oturuyorken oradan bir yahudi cenaze si geçti. Halk ayağa kalktı, cenaze uzaklaşm-caya kadar ayakta durdular." Hasan şöyle de di: "Bir defasında bir yahudi cenazesi geçmiş ti, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun geçtiği yolda oturuyordu, cenazenin bo yunu aşmaması ve başının üst hizasından geç memesi için ayağa kalktı."
[Bu ikisi de Nesâî'ye aittir.]

2595-Alî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cenaze görünce ayağa kalkar, geçtikten sonra otururdu." [Buhârî hariç. Altı hadis

imamı.]
2596-Hişâm b. Âmir radiyallahu anh' dan:
Uhud günü şehit düşenlere ne yapılacağı hakkında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e başvurduklarında şöyle buyurdu: "Kabir kazın, geniş tutun ve derinleştirin! Tek kabre iki ve üç insan koyun! Kim Kur'ân'ı da ha iyi biliyorsa onu öne koyun." Babam ölmüştü, onu iki adamın önüne koydular. [Sünen ashabı.]
2597-Câbir radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Uhud'da öldürülenlerden iki kişiyi tek ku maş içine koyup defnedeceği zaman: "Bun lardan hangisi Kur'ân'ı daha çok biliyor?" diye sorardı. Hangisinin daha çok bildiği kendisine söylenince, lahitte onu öne geçirir di. Ve derdi ki: "Ben bunlara şahidim." Da ha sonra onları (yıkamadan) kanlarıyla bir likte ve namazlarını da kılmadan defnedil melerini emrederdi.
[Buhârî ve Sünen ashâbi.]
2598-Câbir radiyallahu anh'dan: Uhud savaşına hazırlık yapıldığı gece ba bam beni çağırdı ve: "Ben (rüyamda) gör düm: Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in ashabı arasında ilk öldürülenlerden olacağım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dışında geride senden daha kıymetli kimse bırakmıyorum. Borçluyum, borcumu ödersin. Kız kardeşlerinle iyi geçin, onlara yardımcı ol!" dedi.
Hakikaten de ilk öldürülen o oldu. Onu bir adamla birlikte bir kabre gömdüm. Sonra içim rahat etmedi. Altı ay sonra çıkarttım, baktım ki kulağı dışında gömdüğüm gibi du ruyor. Sonra onu ayrı olarak tek bir kabre gömdüm.
2599-Diğer rivayette: "Yere yakın olan sakallarından bir kaç kıldan başka bozulan hiçbir tarafı yoktu." (Buhârî ve Ebû Dâvud]
2600-Rezîn'in rivayeti: "Babamın ve ya nındaki diğer bir insanın kabirleri üzerinden sel geçti. Bunun üzerine hemen onları kabir lerinden çıkardık. Na'şlarını koyduğumuz gi bi bulduk. Babamın eli yarasının üstündeydi. Elini oradan ayırdık, salıverdik, el geldi yine
eski yerini aldı. Uhud harbinden bu yana tam kırk yıl geçmişti."
2601-Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud'da öldürülenlerin öldürüldükleri yerle re geri götürülmelerini emretti. Onlar Medi ne'ye taşınmışlardı." [Sünen ashabı.]
2602-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud'da öldürülenlerin üzerlerinden demir ve deri teçhizatının çıkarılıp, elbiseleri ve kanları ile birlikte defnedilmelerini emretti" [Ebû Dâvud]
2603-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (Uhud savaşı sırasında) Hamza'nm yanma gitti, organları kesilmişti. Buyurdu ki: "Eğer (Hamza'nın ablası) Safiyye'nin gücenmeye ceğini bilseydim, onu bu haliyle bırakırdım da onu yabani hayvanlar yerdi ve (kıyamet gü nünde) onların karnından dirilirdi." Elbise azdı, şehitler çoktu. Onun için bir, iki, hatta üç kişi tek kumaşa sanlıp tek kabirde gömülü yordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem Kur'ân'ı en çok kim biliyorsa onu kıble ye karşı öne geçiriyordu.
2604-Bir rivayette:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ondan başka hiçbir şehidin namazını kılma dı." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2605-Husayn b. Vahvah radiyallahu anh' dan:
Talha b. el-Berâ hastalandığı zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu ziyare te geldi ve şöyle buyurdu: "Şahsen bunun öleceğini sanıyorum, (Ölümünü) bana hemen haber verin ve acele edin! Çünkü müslümamn na'sının ailesi arasında hapsedilmesi yakışık almaz." [Ebû Dâvud]
2606- Câbir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün insanlara hitap etti.. Hutbesinde, iyi ke fenlenmeden, üstelik de gece defnedilen bir adamdan söz etti. Sonra cenazelerin mecbur kalınmadıkça gece defnedilmemesini ve mu hakkak surette üzerlerine namaz kılınmasını emretti. Ve buyurdu:
"Biriniz müslüman kardeşini kefenledi ğinde iyi kefenlesin."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2607-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece kabre indi ve kendisine bir kandil veril di. Kabirdeki ölüyü kıble tarafından aldı ve şöyle dedi: "Allah seni esirgesin. Sen Allah korkusundan devamlı inleyen ve Kur'ân'ı da çok okuyan bir adamdın." Sonra onun üzeri ne dört tekbir aldı.
Tirmizî. Şunu ilave etti: Bu bir özürden dolayı idi. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den, kabrin ayak tarafından cenazenin, kabrin baş tarafına doğru alınma sını emrettiği rivayet edilmiştir.
2608-Câbir radiyallahu anh'dan: Bakî'de bir ateş gördük; gittik baktık ki ResûluUah sallallahu aleyhi ve sellem kabirde duruyor ve şöyle diyordu: "Haydi adamı ve rin!" Onu kabrin yan tarafından verdiler. Baktık ki, sesli zikreden adamın cenazesi de ğil mi? [Ebû Dâvud]
2609-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kızının defninde bulunduk, Allah Re sulü (kabrin kenarında) oturmuş, gözleri yaş la dolu dolu olmuştu.
"içinizde bu gece günah işlemeyen biri var mı?" buyurdu. Ebû Talha: "Ben" dedi. "Öyleyse haydi sen kabre in!" emrini verdi ve o da kabre indi. (Ve kızını lahde koydu).
[Buhârî]
2610-Ahmed de merfû olarak rivayet etti: (Kızı Rukiyye ölünce şöyle buyurdu:) "Ailesi ile cinsî temas kurmuş olan kimse kabre gir mesin." (Râvi) dedi ki: Osman girmedi. (Yine râvi) dedi ki: O (yani ölen kızı) Rukiyye idi.
2611-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lahitli mezar bize mahsustur, lahitsiz mezar (şakk usûlü defin) ise bizden başkaları na mahsustur." [Sünen ashabı.]
2612-Ebu'l-Heyyâc el-Esedî radiyallahu anh'dan:
Alî bana dedi ki; "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in beni gönderdiği şeye seni de göndereyim mi? Haydi git, kırmadık bir heykel ve düzlemedik yüksek kabir bırak ma!" [Müslim. Ebû Dâvud ve Tinnizî]
2613-Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılma sını, üzerinde oturulmasını, üzerine yazı ya zılmasını ve çiğnenmesini yasaklamıştır." [Müslim ve Sünen ashabı.]
2614-el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a radiyalla hu anh'dan:
Osman b. Maz'ûn öldüğü ve defnedildiği zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, bir adama (mezar yerinin belli olması için) bir taş getirmesini emretti. Adam taşı kaldıramayınca kendisi gitti kollarını sıvadı, kaldırıp getirdi ve o taşı başının ucuna bırak tı. Buyurdu ki: "Ben bununla kardeşimin kab rinin yerini bilirim; ailemden ölenleri de ora ya defnederim." [Ebû Dâvud]
2615-İbn Ebî Müleyke radiyallahu anh' dan:
(Âişe'nin kardeşi) Abdurrahman b. Ebî Bekr, Hubşî mevkiinde öldüğü zaman, IVIek-ke'ye getirilip defnedildi. Âişe gelince, onun kabrini ziyaret etti ve şöyle dedi: "Birbirimi ze bağlı idik, yıllarca beraber yedik içtik. Öylesine ki, bunlar birbirlerinden hiç ayrıl maz, derlerdi. Sonra ayrılınca artık beraber bir gece bile kalmadık." Sonra şöyle dedi:
"Ben olsaydım, seni öldüğün yerde defnetti-rirdim, burada da seni ziyaret etmemiş olur dum." [Timıizî]
2616-Mâlik radiyallahu anh'dan: O, güvendiği bir çok kimseden rivayet ediyor:

"Sad b. Ebî Vakkâs ve Saîd b. Zeyd, Akîk'te öldüler ve Medine'ye götürülüp ora da defnedildiler."
2617-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ölüyü kabre indirdiği zaman şöyle derdi:
"Bismillahi ve billahi ve alâ milleti Rasû-lillah (= Allah'm adıyla indirdik ve Resûlul-lah'ın yol ve dini üzerinde seni teslim ettik)."
[Timıizî]
2618-İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan: İbn Ömer'le bir cenazede bulundum. Onu kabre indirirken şöyle dedi:
"Bismillahi ve fi sebîlillahi ve alâ milleti Rasûlillahi (sallallahu aleyhi ve sellem)."
Soma lahdin üstüne kerpiçler dizilmeye başlanınca, şöyle dedi: "Allahım! Bu cenaze yi şeytandan ve kabir azabından koru! Alla hım! Yeri onun iki yanından uzaklaştır! Ruhu nu yukarı çıkart ve onu rızana kavuştur!" De dim ki:
"Ey İbn Ömer! Bunu Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'den mi duydun, yoksa kendiliğinden mi söyledin?"
İbn Ömer (bu konuda) "Senin dediğin gi bi olsa, benim söz söylemeye gücüm yeter. Amma öyle değil; bilakis ben bunu Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum" dedi. [ibn Mâce zayıf hıv senedle.]
2619-Osmân radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ölüyü defnettikten sonra kabrin üzerinde du rup şöyle derdi: "Kardeşiniz için mağfiret di leyin ve onun (karşılaşacağı hesap) için Al lah'tan metanet vermesini isteyin. Şu anda, sorguya çekilmektedir." [Ebû Dâvud]
2620-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir cenazenin namazını kıldırdı ve sonra kab rine gelip baş tarafından üç avuç toprak attı." [ibn Mâce]
2621-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Kardeşlerinizden biri öldüğünde üzerine toprak örttüğünüz zaman, biriniz kabrinin ba şında durup şöyle seslensin: «Ey fulan oğlu fülan!» Çünkü o, duyar ama cevap veremez. Sonra şöyle desin: «Ey fülan oğlu fülan!» Çünkü o kalkıp oturur Sonra şöyle desin: «Ey fülan oğlu fülan!» Çünkü o, «Bizi ışad et, Al lah seni esirgesin!» der. Ama siz onun farkına varamazsınız. Ondan sonra şöyle desin:
«Dünyadan çıktığın halini hatırla! Al lah'tan başka ilah bulunmadığına, Muham-med'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şe-hadet ettin. Çünkü sen, rab olarak Allah'ı, din olarak islâm'ı, peygamber olarak Muham-med'i, imam olarak Kur'ân'ı kabul edip razı oldun.» Çünkü Münker ile Nekir birbirlerinin elinden tutup şöyle derler: «Haydi gidelim ar tık. Hücceti kendisine telkin edilen kimsenin yanında duramayız.» Böylece Allah onlara karşı onun savunucusu olur."
Bir adam şöyle dedi:
"Ey Allah Resulü! Eğer annesini bilmez se?" Cevap verdi: "Onu Havva'ya nisbet ede rek: «Ey Havvaoğlu!» diye hitap eder" bu yurdu.
[Taberânî, et-Mu cemu' l-Kebîr'ie zayıf bir isnâdla.]
2622-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanından bir cenaze geçti, şöyle bu yurdu:
"Bu, kendi kurtulmuş ya da kendisinden kurtulunmuş (biridir)." Dediler ki:
"Ey Allah Resulü! Kendi kurtulmuş veya kendisinden kurtulunmuş ne demektir?"
Cevaben şöyle buyurdu:
"Mü'min kul, (ölünce) dünya sıkıntıların dan kurtulup rahata kavuşur. Fâcir kul ise (ölünce onun şerrinden) diğer insanlar, ülke ler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulup, rahatlar lar." [Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Nesâî.]
2623-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in önünden bir cenaze geçirdiler ve onu övdüler. "Vacip olmuştur" dedi. Bir tane da ha geçirdiler, ama onu kötü olarak andılar. Bu defa yine: "Vacip olmuştur" buyurdu ve ila ve etti: "(Ne yapalım siz kendiniz lehte ve aleyhte) birbirlerinize tanıklık ediyorsunuz." [Ebû Dâvud]
2624-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman kul, öldüğünde en yakın komşularından üç kişi onun iyiliğine şehâdet ederlerse Allah şöyle buyurur: «Kul larımın bildikleri hususundaki tanıklıklarını kabul ettim; bilmediklerini de ben bağışla dım»."
lAhmed, kimliğini belirtmediği birrâvi vasıtasıyla.]
2625-Ahmed ve Ebîî Ya'lâ ayrıca Enes'ten benzerini rivayet ettiler, onda şöyle geçer:
"Onun lehinde dört (hane) şehâdet ederse Allah şöyle buyurur: «Onun hakkında bilgini zi kabul ettim; bilmediklerinizi de ben bağış ladım»."
2626-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
Biz bir kabir kazarken Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem bize uğrayıp: "Ne yapı yorsunuz?" diye sordu.
"Bu siyahi için kabir kazıyoruz" dediler.
"Onun ölüsü, kendi toprağına gelmiştir (kavuşmuştur)" buyurdu.
Ebû Üsâme dedi ki: "Ey Kûfeliler! Bu ha disi size neden anlatıyorum, biliyor musunuz? Çünkü Ebû Bekir ile Ömer Allah Resulü sa-lallahu aleyhi ve sellem'in yaratıldığı toprak tan yaratılmışlardır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnâd-la.]
2627-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Habeşli biri Medine'de gömüldü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu:
"Yaratıldığı toprağa gömüldü."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf hit isnâdla.]
2628-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri öldüğü zaman, bekletmeyin, hemen kabrine götürün. Kişi başucunda Fati ha, ayak ucunda ise Bakara sûresinin sonunu okusun!"
[Taberânî, el-Mu'cemu l-Kebir'de zayi/bir isnâdla.]
2629-Bezzâr da zayıf \nv isnâdla Alî radi yallahu anh'dan:
Cenaze İcabre indirildiği zaman şöyle de: "Bismillahi ve fi sebîUillahi ve alâ milleti Ra-sûlillah (=Allah'ın adıyla indirdik. Allah'ın yolu ve Resulünün milleti üzere teslim etttik). Allahmı! Kulunu sana teslim ediyoruz. Sen en güzel sığmaksın. Dünyayı arkasında bırak mıştır. Önceden gönderdiklerini geride bırak tıklarından daha hayırlı kıl! Zira sen şöyle bu yurdun: «Allah'ın katındaki, iyiler için daha hayırlıdır»." (Âl-i İmrân, 3/198)
2630-Enes radiyallahu anh'dan: "Onun yanında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bir değneği vardı. Ölünce o değnekle beraber iki yanı ile gömleği ara sında gömüldü." [Bezzâr]
2631-Âmir b. Rebî'a radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Osman b. Maz'ûn'un kabri yanında durup,
üzerine su serpilmesini emretti." [İkisi de Bezzâr'a aittir.]
2632-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oğlu İbrahim'in kabrine su serpti."

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
2633-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Biz Ebû Bekir'in yanında oturuyorduk; bir cenaze geçti, kalktı biz de kalktık. Sonra namazını kıldık. Pabuçlarını çıkarınca dedik ki:
"İnsanlar pabuçlarım giyerken sen çıkar dın." Şu cevabı verdi: "Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Kim- Allah'ın taatında yalınayak yürürse, kıyamet gününde Allah ona farz kıl dıklarından sormaz»."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf hir senedle.]
r'ta leyyin bir isnâd-

TA'ZİYE, KABİR AHVALİ (VE AZABI) VE ZİYARETİ
2634-Ebû Berze radiyaliahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim çocuğunu kaybeden bir kadına baş sağlığı dilerse, cennette ona bir elbise giydi rilir."
2635-İbn Mes'ûd radiyaliahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim başına bir felâket gelen kimseye ta ziyede bulunursa aynen onun gibi ecir alır." [Her ikisi de Tinnizî'ye aittin]
2636-Abdullah b. Ca'fer radiyaliahu anh' dan:
Ca'fer'in ölüm haberi geldiğinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu:
"Ca'fer'in ailesine yemek yapın! Çünkü başlarına onları meşgul eden bir felâket gel miştir." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
2637-Muâz radiyaliahu anh'dan:
Muâz'ın çocuğu öldüğü zaman Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem ona (Ye men'e) bir taziye mektubu görderdi:
"Bismillahirrahmanirrahim.
Allah'ın Resulü Muhammed'den Muâz b. Cebel'e, selâm sana! Ben (kendimle beraber) sana da kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a hamdetmeyi tavsiye ediyorum.
Allah mükâfatım büyük kılsın. Sana sa bır ilham etsin. Bizi ve seni şükürle rızıklan-dırsm. Canlarımız, mallarımız, ailelerimiz Allah'ın bize bahşettiği birer hediye ve ema nettir. Gıpta ve sevinç içinde Allah seni onunla faydalandırdı; alırken de salât, rah met ve hidayet gibi büyük bir ecirle aldı. Karşılığını bekliyorsan mutlaka sabret! Fer yatların ecrini heder etmesin ki, pişman ol-mayasın.
Şunu da iyi bil kifeıyat, ölüyü geri getir mez, hüznü gidermez. Olan olmuştur artık. Selâmlar."
[Taberânî, el-Mu'cemıı'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
2638-Enes radiyaliahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği zaman ashabı, etrafında oturup, büyük bir üzüntü ve keder içinde ağlamaya koyuldu; der ken uzun boylu, son derece yakışıklı, geniş gö ğüslü ve omuzlu, gayet iyi giyimli bir adam çı-kageldi. Sahabeyi yararak geçti, kapının iki ya nından tutup biraz ağladı ve sonra şöyle dedi: "Allah'ta her musibete karşı bir taziye, her he lak olana karşı yerine ihsan edecek bir varlık, her yok olana karşı yerini tutacak bir şey vardır. İşte bu nedenle ancak Allah'a yönelin! Ancak O'nu arzulayın! Asıl felâkete uğrayan, (sabrı nın) karşılığında ecir alamayan kimsedir." Ce maat dedi ki: "Bu adamı tanıyor musunuz?" Sa ğa sola baktılar kimseyi göremediler. Ebû Bekir dedi ki: "İşte bu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kardeşi Hızır'dır."
[Taberânî, cl-Mu' cemıı' l-Evsat'ist zayıf bir senedle,]
2639-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul kabre konulup da arkadaşları kabir üstünden dağıldıkları zaman onların ayak seslerini duyar. Tam o sırada iki melek gelip onu oturtup sorarlar: «Bu adam (yani) Mu-hammed hakkında ne derdin?»
Eğer inanmış ise, şöyle der: «Tanıklık ederim ki O, Allah'ın kulu ve Resulüdür.» Ona şöyle denir: «Cehennemdeki yerine bak, işte Allah onu cennetteki şu yerinle de ğiştirmiştir.» Böylece adam, iki yerini de gö rür.
Kâfir ile münafığa gelince, (meleklerin sorularına): «Bilmiyorum, ben O'nun hakkın da insanlar ne dedilerse onu diyordum» der. Bunun üzerine ona şöyle derler:
«Ne anladın, ne de (O'na) uydun.» Daha sonra onun iki kulağı arasına demir kamçı ile öylesine şiddetli vururlar ki, acısından dolayı
attığı çığlığı, insan ve cinlerden başka bütün varlıklar duyar."
iBuhâfî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2640-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ölü, defnedildiği zaman, birine Münker diğerine Nekîr adı verilen iki siyah ve (gözle ri) mavi melek gelip sorarlar:
«(Peygamber'i kastederek) Bu adam hakkında ne diyordun?»
Şu cevabı verir: «Şöyle derdim: O, Al lah'ın kulu ve Resulüdür. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur Muham-med de O'nun hem kulu ve hem de Resulü dür.» Onlar da: «Zaten biz senin bunu söyle diğini biliyorduk» derler.
Derken kabir hemen boyundan ve eninden tam yetmiş arşın olarak genişletilip aydınlatı lır. Sonra «Haydi uyu!» derler. O da şöyle der: «Aileme gidip de bu sevindirici durumu mu bildireyim.» Onlar yine ona: «Haydi ken disini ancak sevdiklerinin uyandırdığı bir ge lin gibi yat ve uyu!» Allah onu Kıyamet gü nünde o yerinden kaldırıp diriltinceye kadar orada öylece rahat ve huzur içinde kalın
Münafığın cevabı şöyle olur: «insanlar (O'nun hakkında) bir şeyler söylerlerdi. Ben de (aynını) söyledim, ama (işin gerçeğini) bil miyorum.» Onlar da şöyle derler: «Zaten biz de senin ne dediğini biliyorduk.» Sonra yere: «Haydi yut onu!» denilir O da onu sıkar, öyle ki kaburgaları birbirine geçer. Allah onu kal dırıp diriltinceye kadar orada öylece azap içinde kıvranır." [Tirmizî]
2641-el-Mu'cemu'l-Evsat'îa şu ilave yer almıştır: "Mü'mine gelince; namazı başucun-da, zekâtı sağında, orucu solunda, hayır işle ri ve iyilikleri de ayaklarının ucunda olur. Ona başı tarafından gelinmeye çalışıldığında namaz: «Buradan gelemezsiniz!» der Diğer yanlarında bulunanların tümü de aynı şeyi söylerler Yani «Buradan ona yanaşamazsı-nız» derler."
2642-Osmân'ın azatlısı Hâni radiyallahu anh'dan:
Osman bir kabirde durduğu zaman göz yaşları sakalını ıslatacak kadar ağlardı. Ona dediler ki: "Cennet ve celıennemden söz etti ğin zaman ağlamıyorsun. Kabirden sözettiğin zaman ağlıyorsun, acaba neden?" Cevap ver di: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Kabir, âhiret konaklarının ilkidir. Kim orada kurtulursa artık gerisi kolaydır. Kim de orada kurtulamazsa gerisi daha zordur." Yi ne Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den duydum: "Hangi manzara ile karşı-laştımsa, kabri ondan daha korkunç bul dum." [Tirmizî]
Rezîn'in eki: Hâni der ki: Osman, kabir üzerinde durup şöyle mırıldanırdı:
"Ey insan, eğer bundan kurtulursan, daha büyüğünden kurtulursun. Kurtulamazsan ar tık seni hiçbir kurtarıcı kurtaramaz."
2643-Alî radiyallahu anh'dan: "Biz, kabir azabı hakkında şüphe eder du rurduk. Bu şüphemiz el-hâkümü't-tekâsürü hatta zurtumu l-makâbir sûresi ininceye ka dar devam etti." [Tirmizî]

2644-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâfire kabrinde doksan dokuz ejderha musallat edilir; onu her yerinden sokar ve et lerini koparır Kıyamete kadar bu böyle de vam eder. Eğer bir ejderha yeryüzüne üfüre-cek olsa hiçbir yeşillik bitmez." [Dârimî leyyin bir senedle.j
2645-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, iki kabre uğradı ve buyurdu ki: "Bunlarda ya tanlar azap içindedir. Ama büyük bir suçları yoktur Bunlardan birisi koğuculuk yapardı; öteki de idrar sıçramasından sakınmazdı." Sonra bir hurma dalı getirtti ve ikiye böldü. Birini birinin kabrine dikerken, ötekini de ötekinin kabrine dikti ve: "İnşallah onların azapları bu dallar yaş kaldıkça hafifler" bu yurdu. [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
*__2646-__Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazgahına girince, cemaatin çokça konuş tuklarını görerek şöyle buyurdu: "Eğer siz lez-
zetleri yok eden (ölümü) ansaydınız, bu kadar çok konuşmazdınız. O lezzetleri yok edeni çok ça anın! Kabir her gün şöyle konuşur: «Ben gurbet eviyim. Ben içinde yalnız yaşanan bir evim. Ben içinde kurtlar ve zararlı haşaratın bulunduğu evim.» İnanmış bir kul defnedildi ğinde kabir ona şöyle hitap eder: «Merhaba, hoşgeldin safa geldin! Sen üzerimde yürüyen lerin en sevimlisi idin. Artık bana kavuştun. Sana yapacağım iyiliği bizzat gözünle göre ceksin.» Sonra genişler, genişler ve ona cenne te bakan bir kapı açılır.
Facir ve kâfir kula gelince, kabir ona şöy le seslenir: «Sana ne merhaba! Ne hoş geldin, ne safa geldin! Çünkü sen üzerimde yürüyen en nefret ettiğim kişiydin. Artık bana geldin, bana kavuştun, şimdi sana yapacaklarımı gö receksin.» Sonra, üzerine çullanacak, sıka cak, sıkacak kaburgaları birbirine gire cektir. "
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem parmaklannı birleştirerek şöyle buyurdu:
"0«a doksan ya da doksan dokuz ejderha musallat edilecek. Onlardan birisi yere şöyle bir üfürse yerde hiçbir şey bitmez ve dünyada hayat da kalmaz. Hesap vermek için dirilinceye dek onun etinden koparıp onu sokacaklardır."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kabir ya cennet bahçelerin den bir bahçe, yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur."
[Rezîn. Tirrnizî'nin rivayetinde ise yetmiş ejderha şeklinde geçmektedir.]
2647-Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: Bakî kabristanında Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in arkasında yürürken bir den şöyle buyurdu: "Ne doğruyu buldun ve ne de sana doğru bulduruldu." Dedim ki: "Ey Allah Resulü neyiniz var?"
"Sana söylemedim; bu kabirde yatana söyledim. Çünkü benim hakkımda soranlara (sorgu meleklerine) beni tanımadığını söylü yor." Bir de baktık ki defnedildiğinde üzerine
su serpilmiş kabir (yani yeni bir mezar) karşı mızda duruyor.
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mıı'cenıu'l-Kebtr'de zayıf bir isnâdla.]
2648-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Bir yolculukta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim. O, bineğinin sırtında idi. Hayvanı birden ürktü. Bunun üze rine sordum: "Ey Allah Resulü! Hayvanın ne den ürktü?"
"Kabirde azap gören birinin sesini duydu da ondan ürktü." buyurdu.
[Taberânî, el-Mu'cenm'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.J
2649-Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem güneş battıktan sonra çıktı. Bir ses duydu ve şöyle buyurdu: "İşte bu, kabrinde azap gören yahudidir." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
2650-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir kabirden bir ses duydu ve sordu: "Bu ka birde yatan ne zaman öldü?"
"Cahiliye devrinde öldü" dediler. Buna sevindi ve şöyle buyurdu:
"Sizler birbiri erinizi (öldükten sonra) def-netmeseydiniz Allah'a size kabir azabını du yurması için dua ederdim." [Nesâî.]
Müslim'de "Birbirlerinizi defnetmemiş olsaydınız" şeklinde geçmektedir.
2651-Abdullah b. Dinar radiyallahu anh' dan:
Süleyman b. Surad, Hâlid b. Arfata'ya ya da (tam tersi) Hâlid, Süleyman'a şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duymadın mı? «Kim ka rın ağrısından ölürse kabrinde azap gör mez»." Diğeri arkadaşına: "Evet" dedi. [Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî]
2652-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman. Cuma günü ya hut Cuma gecesi ölürse, Allah onu kabir fitne si (azabı)ndan korur." [Tirmizî]
2653-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin ruhu, ödeninceye kadar bor cuna bağlıdır." [Tirmizî]
2654-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kabirleri ziyaret eden kadmlara, mezarları mescit edinenlere ve kandil yakanlara lanet etti." [Sünen ashabı.]
2655-İbn Amr b. el-As radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Falıma! Evinden niye çıktın?"
"Ey Allah Resulü! Bu ev halkına geldim. Ölüleri için Allah'tan rahmet dileyip, onlara taziyede bulundum."
"Herhalde onlarla birlikte kabristana da gittin."
"Oraya gitmekten Allah korusun! Bu hu susta ne söylediğini duydum."
"Eğer onlarla beraber kabristana gitsey-din, babanın dedesi cenneti görünceye dek, cenneti göremezdin."
[Ebû Dâvud. Nesâı'de ise, hadis metnindeki "tcedâ" kabirler "kubur" olarak geçmektedir.]
2656-Alî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çıktı. Birtakım kadınların oturmakta oldukla rını görünce: "Neden oturuyorsunuz?" diye sordu.
"Cenaze bekliyoruz" dediler.
"Siz mi yıkayacaksınız?"
"Hayır."
"Taşıyacak mısınız?"
"Hayır."
"Peki onu kabre indirenler arasında mı olacaksınız?"
"Hayır."
"Öyleyse haydi hiçbir sevap almayarak, üstelik günahkârlar olarak dönün!" buyurdu.
[İbn Mâce zayıf hır senedle.]
2657-Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık
ziyaret edebilirsiniz, çünkü onlar size âhireti hatırlatır." [Müslim ve Sünen ashabı.]
2658-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Rabbimden annem için istiğfar etmeme izin istedim, vermedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim, verdi. Bu yüzden kabirleri zi yaret ediniz!" [Müslim]
2659-Rezîn'in rivayeti: "Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem, (Mekke'deki) Eb-vâ'da annesinin kabrine silahlı biriyle geldi; ağladı ve etrafındakileri de ağlattı."
2660-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ana-babasının ya da onlardan biri nin kabrini ziyaret ederse, bağışlanır ve (iyi kişi olarak) kayda geçirilir." [Taberânî, el-Mu'ce-mu'l-Kebîr ve'l-Evsat'la zayıf bir senedle.]
2661-Muhammed b. Kays b. Mahrame ra-diyallahu anh'dan:
"Size benden ve annemden bahsedeyim mi?" deyince, biz kendisini doğuran annesin den bahsedecek sandık. Dedi ki: Âişe şöyle dedi:
"Size kendimden ve Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'den bahsedeyim mi?"
"Evet" dedik. Şöyle anlattı:
"Benim sıramda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem soyundu, ridâsını çıkardı, pa buçlarını da çıkardı. Entarisinin bir kısmım yatağına serdi ve yattı. Uyuduğumu sanınca-ya kadar geçen bir zaman bekledikten sonra kalktı, yavaş yavaş ridâsını giydi, pabuçlarını da sessizce giyip usulca kapıyı açtı. Yavaşça çıktı, gitti. Ben de ardında giyindim, baş örtü mü başıma taktım ve iyice kapanıp, sarıldım; sonra ardından O'nu izlemek için çıktım.
Bakî kabristanına gelince durdu. Ancak epeyce uzun durdu. Üç kere ellerini kaldırdık tan sonra ayrıldı. Ben de ayrıldım, hızlandı;
ben de ardından hızlandım; koştu ben de koş tum. Onu geçip yatağa yattım. İçeri girdi ve şüphelenmiş olacak ki sordu:
"Ne var, ey Aişe?"
"Hiçbir şey yok!"
"Ya bana bildireceksin ya da Latif ve Ha-bîr olan (Allah) bana bildirecektir" deyince, anlatmaya başladım:
"Ey Allah Resulü! Babam-anam sana feda olsun!" Yaptıklarımı O'na anlattım, şöyle bu yurdu:
"Demek ki önümde gördüğüm karartı sen din."
"Evet" dedim.
Göğsüme acıtacak derecede vurdu. Sonra şöyle buyurdu: "Allah'ın sana ve Resulüne haksızlık edeceğini nü sandın?"
"İnsanlar ne kadar gizleseler de Allah onu bilir" dedim.
"Evet; Cibril bana geldi. Onu gördüğüm zaman bana seslendi ve senden saklandı. Ben cevap verdim. Sen soyunuk olduğun için içe riye girmedi. Ben de senden bunu gizledim. Senin yatıp uyuduğunu sanınca, seni uyandır mak ve yalnız bırakıp üzmek istemedim."
Bana dedi ki: "Rabbin sana Bakî'ye gidip onlar için Allah'tan mağfiret dilemeni emret ti." Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Nasıl mağ firet dileyeceğim?"
"Şöyle dersin: Selâm, mü'min ve müslü-manların yurdu ahalisine! Allah öncekilere ve sonrakilere rahmet etsin! Inşaallah biz de eninde sonunda (size) katılacağız." [Müslim ve Nesâî.]
2662-Diğer rivayette: "Selâm size, mü'minler topluluğunun yurdu! Yarın size va-adolunana geldiniz, ancak bekletilmektesiniz. Inşaallah biz de size katılacağız. Allahım! Ba kîn l-Garkad ehlini sen bağışla!"
2663-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birinin bir ateş koru üzerinde otu rup da elbisesini yakması ve onun tenine sira yet etmesi, müslüman kardeşinin kabri üzerin de oturmasından daha hafiftir."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]

TAHRİC

==========

2301-Bu hadisi Ahmed (III, 4, 18, 24, 48, 61), Buhârî (mardâ 2/1, VII, 2), Müslim (birr ve's-sıla 52, s. 1992), Tirmizî (no. 966), Ebû Ya'lâ (no. 1237, 1256), İbn Hibbân (no. 2894) ve Beyhakî (III, 373), Muh. b. Amr b. Halhale an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
2302-Bu hadisi Tayâlisî (no. 370), Ahmed (I, 381, 441, 455), İbn Sa'd (I, 207), Dârimî (II, 316), Buhârî (mardâ 2, 3, VII, 3; mardâ 13/2, VII, 6; mardâ 14/1, VII, 7), Müslim (birr ve's-sıla no. 45, s. 1991), Ebû Ya'lâ (239a), İbn Hibbân (no. 2926) ve Beyhakî (III, 372; VII, 68), el-A'meş an İbrâhîm et-Teymî ani'l-Hâris b. Süveyd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
2303-Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla no. 53, s. 1993), el-Kavârîrî an Yezîd b. Zurey' ani'l-Haccâc es-Savvâf an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
2305-Bu hadisi Mâlik (k. el-ayn no. 8, s. 942), Yahyâ b. Saîd kanalıyla rivayet etmiştir.
2306-Ebû Dâvud (no. 3028), bunu Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ebî Manz?r eş-Şâmî an ammihî an ammihî an Âmir er-Râm senedi ile tahrîc etmiştir.
2307-Bu hadisi Tirmizî (no. 2396) ve İbn Mâce (no. 4031), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Sa'd b. Sinân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Ayrıca Tirmizî'nin lafzı daha uzundur.
2308-Bu hadisi Tirmizî (no. 2402), Abdurrahman b. Miğrâ ani'l-A'meş an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve akabinde "hadis bu vecihten garîbtir" demiştir.
Yine Tirmizî'ye göre bu hadis, el-A'meş an Talha b. Musarrif an Mesr?k tarikiyle onun sözü olarak rivayet edilmiştir.
2309-Mâlik (cenâiz no. 40, s. 236), bunu Ebû'l-Hubâb Saîd b. Yesâr'dan belâğan; Tirmizî ise (no. 2399), Muh. b. Abdila'lâ an Yezîd b. Zurey' an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2310-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3090), Ebû'l-Melîh an Muh. b. Hâlid es-Sülemî an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı garîbtir.
2311-Bu hadisi Tirmizî (no. 24037 ve İbn Mâce (no. 4023), Hammâd b. Zeyd an Âsım b. Behdele an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2314-İsnâdında yer alan el-Velîd b. Muh. el-Muvakkirî oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' II, 303).
2315-Lafız Buhârî'ye aittir (ilm 36, I, 34). Bu hadisi Ahmed (III, 14, 34, 72), Buhârî (ilm 36, I, 34; cenâiz 6, II, 72; i'tisâm 9, VIII, 149), Müslim (birr ve's-sıla no. 152, s. 2018), Ebû Ya'lâ (no. 1279), İbn Hibbân (no. 2933) ve Beyhakî (IV, 67), Abdurrahman b. el-İsbehânî an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2317-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1608), Ebû Gassân an Mendel ani'l-Hasan b. el-Hakem en-Neha'î an Esmâ binti Âbis b. Rebî'a an ebîhâ an Ali asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Mendel sebebiyle isnâdı zayıftır.
2318-Bu hadisi Tirmizî (no. 1061) ve İbn Mâce (no. 1606), Nasr b. Alî an İshâk b. Yûsuf ani'l-Avvâm b. Havşeb an Ebî Muh. mevlâ Ömer b.

el-Hattâb an Ebî Ubeyde an Abdillah b. Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında: "Bu hadis garîbtir, Ebû Ubeyde, Abdullah'ı işitmemiştir."
2319-Bu hadisi Ahmed (V, 151, 153, 154, 164), Dârimî (II, 204), Nesâî (cenâiz 25/2, IV, 24), Taberânî (no. 1644), İbn Hibbân (no. 4624, 4626) ve Beyhakî (î, 171), el-Hasan an Sa'sa'a b. Muâviye an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2320-Tirmizî bunu (no. 1062), Abdürabbih b. Bârik el-Hanefî an ceddihî Simâk b. el-Velîd el-Hanefî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2321-Bu hadisin isnâdında yer alan Amr b. Hâlid el-A'şî zayıftır, diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 10).
2322-Heysemî'ye göre Bezzâr'ın ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 3).
2323-İsnâdındaki râvilerden Mûsâ b. Ubeyde zayıf bir râvidir (Mecma' III, 12).
2324-Heysemî, Osmân b. Atâ el-Horâsânî'nin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir (Mecma III, 12). İbnü'l-Cevzî ise Mevd?at'ında irâd etmek suretiyle, bu hadisi uydurma addetmiş, Zehebî'de bu hükmü onaylamıştır (Feyd III, 533).
2325-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1607), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Hâlid b Mahled an Yezîd b. Abdilmelik en-Nevfelî an Yezîd b. R?mân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Yezîd, Ebû Hureyre'ye yetişememiştir. Ayrıca Yezîd b. Abdilmelik, her ne kadar İbn Sa'd tarafından tevsîk edilmiş ise de Ahmed, İbn Maîn ve diğerleri tarafından zayıf addedilmiştir."
2326-Râvilerinden İbrâhîm b. el-Berâ b. en-Nadr, zayıftır (Mecma' II, 290).
2327-Heysemî diyor ki: "Senedinde yer alan es-Salt b. Behrâm güvenilir bir râvidir, ancak Mürcîe'dendir" (Mecma' II, 295).
2328-Râvilerinden Muh. b. Abdilmelik hakkında Ebû Hâtim: "güçsüzdür" hükmünü vermiştir (Mecma' II, 2957.
2329-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 301). Bu hadisi yakın lafzıyla Ahmed ve M. el-Kebîr ve'l-Evsat'ında Taberânî tahrîc ettiler. İsnâdında hakkında ihtilâf olan İbn Lehi'a vardır (Mecma' II, 301).
2330-Aslında bu hadiste bir kıssa mevcuttur. Heysemî, râvilerinden Hafs b. Ömer hakkında hiçbir bilgiye rastlamadığını vesâir râvilerinin ise güvenilir olduğunu söylemiştir (Mecma' II, 300-301).
2331-Bu hadisi Taberânî (no. 8506), Ömer b. Hafs es-Sed?sî an Âsım b. Alî ani'l-Mes'ûdî an Câmi' b. Şeddâd an Temîm b Seleme an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' II, 301).
2332-Bu hadisi el-Hâkim (I, 347), Ebû'l-Abbâs Muh. b.Ya'k?b ani'r-Rebî b. Süleymân an Esed b. Mûsâ an İmrân b. Zeyd et-Tağlebî an Abdirrahman b. el-Kâsım an Sâlim b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrîc etmiş ve verdiği sahîh hükmünü Zehebî de onaylamıştır. Heysemî'ye göre ise isnâdı hasendir (Mecma' II, 304).
2333-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1380), Ahmed (VI, 42, 278) ve Müslim (birr ve's-sıla no. 46, s. 1991), Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (s. 197), Ahmed (VI, 42, 173, 254), Müslim (birr ve's-sıla no. 47, s. 1991-2), Tirmizî (no. 965) ve Beyhakî (III, 373-4), el-A'meş an İbrâhim.. asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 49), Eb?'t-Tâhir an İbn Vehb an Mâlik ve Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile;
Mâlik (k. el-ayn no. 6, s. 941) ve Müslim (no. 50, s. 1992), Mâlik an Yezîd b. Husayfa an Urve ... asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 51, s. 1992), Harmale b. Yahyâ an İbn Vehb an Hayve an İbni'l-Hâd an Ebî Bekr b. Hazm an Amre an Âişe senedi ile;
Buhârî (mardâ 1/1, VII, 2), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
2334-Heysemî'ye göre râvilerinden Revh b. Müsâfir zayıftır (Mecma' II, 304).
2335-Heysemî diyor ki: "Râvilerinden Mücâ'a b. ez-Zübeyr'i Ahmed tevsîk etmiş, Dârekutnî ise zayıf addetmiştir" (Mecma' II, 305).
2336-Bunun evvelinde küçük bir kıssa yer almıştır. İsnâdında yer alan Sa'd b. Tarîf, oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' II, 305).
2337-Bu hadisi Ahmed (V, 81), Yezîd b. Hârûn an Müslim b. Ubeyd Ebû Nusayre an Ebî Useyb senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî, bu isnâdın ricâlinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' II, 310).
2338-Bu hadisi Ahmed (VI, 64, 154, 251), Buhârî (enbiyâ 54, IV, 150; tıbb 31, VII, 22; kader 15, VII, 215) ve Beyhakî (III, 376), Dâvud b. ebî'l-Furât an Abdillah b. Bureyde an Yahyâ b. Ya'mer an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2339-Bu hadisi Buhârî (tıbb 30/2, VII, 21), Müslim (selâm no. 98-100, s. 1740-2), Ebû Dâvud (muhtasar olarak no. 319) ve Mâlik (k. el-câmi' no. 22, s. 894-6), ez-Zührî an Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd b. el-Hattâb an Abdillah b. Abdillah b. el-Hâris b. Nevfel an İbn Abbâs an Abdirrahman b. Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Mâlik (no. 24, s. 896-7), ez-Zührî an Abdillah b. Âmir b. Rebî'a an Abdirrahman senedi ile de tahrîc etmiştir.
2340-Bu hadisi Mâlik (k. el-câmi' no. 23, s. 896), Buhârî (enbiyâ 54/8, IV, 150; hiyel 13, VIII, 64, lafız buna ait), Müslim (selâm no. 92-97, s. 1737-1739) ve Tirmizî (no. 1065), Âmir b. Sa'd b. e. Vakkâs an Usâme b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2343-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3923), Abdürrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. Abdillah b. Buhayr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi isnâdında mechûl bir râvi vardır.
2344-Bu hadisi Tayâlisî (no. 534) ve Ahmed (IV, 395, 417), Ziyâd b. İlâka an raculin an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İrâkî, isnâdı hakkında "ceyyiddir"; Heysemî: "Ahmed'in tariklerinden birinin ricâli güvenilir kimselerdir"; İbn Hacer: "mübhem râvisi dışındakiler güvenilir kimselerdir" demişlerdir (Feyd IV, 444).
2345-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' II, 315).
2346-Bu hadisin iki senedi vardır. İsnâdının birisi hasen olup içinde Saîd b. Beşîr adlı bir râvi vardır ki, onun hakkında ihtilâf vâki olmuştur (Mecma' III, 12).
2347-2348-Bu hadisi Tayâlisî (s. 271), Ahmed (III, 130, 143, 217), Buhârî (cenâiz 7, II, 79; cenâiz 43, II, 84; ahkâm 11, VIIII, 108), Müslim (cenâiz no. 14-15, s. 637), Ebû Dâvud (no. 3124), Tirmizî (no. 988), Nesâî (Amelu yevm no. 1068; Sünen, cenâiz 22, IV, 22), İbn Hibbân (no. 2884) ve Beyhakî (IV, 65; î, 101), Şu'be an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2349-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 3-5, s. 631-3), Sa'd b. Saîd an Ömer b. Kesîr b. Eflah an İbn Sefîne an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiş olup, lafız iki rivayetine aittir.
Ayrıca Mâlik (cenâiz no. 42, s. 236), an Rebî'a b. e. Abdirrahman an Ümmi Seleme senedi ile;
Ebî Dâvud (no. 3119) ve Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 1071), Hammâd b. Seleme an Sâbit an İbn Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile;
Tirmizî ise (no. 3511), yukardaki asl-ı senedin aynısı ile; ancak an Ümmi Seleme an Ebî Seleme ziyadesiyle tahrîc etmiş ve "bu vecihten hadis garîbtir" demiştir.
2350-Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (Rakâik no. 108), Tayâlisî (no. 508), Ahmed (IV, 415), Tirmizî (no. 1021), İbn Hibbân (no. 2937) ve Beyhakî (IV, 68), Hammâd b. Seleme an Ebî Sinân an Ebî Talha el-Havlânî ani'd-Dahhâk b. Abdirrahman b. Arzeb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre, isnâdı "hasen garîbtir"
2351-Bu hadisi Tirmizî (no. 2401), Mahmûd b. Gaylân an Abdirrezzâk an Süfyân ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında ise "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2352-Bu hadisi Ahmed (III, 144), Buhârî (mardâ 7, VII, 4), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 175a) ve Beyhakî (III, 375), Leys b. Sa'd an Yezîd b. el-Hâd an Amr b. ebî Amr mevlâ'l-Muttalib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2353-Bu hadisi Buhârî (rikâk 6/2, VII, 172), Kuteybe an Ya'k?b b. Abdirrahman an Amr an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
2354-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 23, IV, 23), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Amr b. Saîd b. e. Hüseyn an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.
2355-Bu hadisi Ahmed (I, 346), Buhârî (mardâ 6, VII, 4), Müslim (birr no. 54, s. 1994) ve Taberânî (no. 11352), Yahyâ b. Saîd an İmrân b. Müslim an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2356-Bunu Mâlik (k. el-ayn no. 5, s. 940-1), an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr senedi ile mürsel olarak rivayet etmiştir.
2357-Bu hadisi Buhârî (ikrâh 1/3, VIII, 56, lafız buna ait; menâkıb 25/41, IV, 179-180; menâkıbu'l-Ensâr 29/1, IV, 238-9), Ebû Dâvud (no.

2649) ve Nesâî (zînet 97/1, VIII, 204), Kays b. e. Hâzım an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2358-Bu hadisin lafzı Müslim'e aittir.
Bunu Ahmed (III, 196, 290) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 107, s. 1909-1910), Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (cenâiz 42, II, 84), Bişr b. el-Hakem an Süfyân b. Uyeyne an İshâk b.Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
2359-Mâlik, bu haberi (cenâiz no. 43, s. 237), an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etmiştir.
2360-Bu hadisi Vekî (Zühd no. 536), Abdürrezzâk (no. 20250, 20273), Ahmed (IV, 395, 401, 405), Buhârî (edeb 71/1, VII, 96; tevhîd 3, VIII, 165), Müslim (münâfikîn no. 49-50, s. 2160) ve İbn Hibbân (no. 642), el-A'meş an Saîd b. Cübeyr an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2361-Münzirî, isnâdı hakkında: "Bir beisi yoktur"; Heysemî ise: "Bakiyye b. el-Velîd vardır ki o, müdellis bir kimsedir" demişlerdir (Feyd VI, 69).
2362-Bu hadisi Tirmizî (no. 2361), Muh. b. el-Müsennâ an İbn e. Adî an Şu'be an Süleymân el-A'meş an Yahyâ senedi ile tahrîc etmiştir. Şu'be, mübhem sahâbînin İbn Ömer olduğunu ileri sürmüştür.
2363-Mâlik, bunu (cenâiz no. 41, s. 236) direkt olarak Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muh. e. Bekr'den ahzetmiştir.
2364-Bu hadisi Ahmed (III, 101), Buhârî (da'vât 30/3, VII, 155), Müslim (zikr ve'd-duâ no. 10, s. 2064), Tirmizî (no. 971) ve Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 1057), İsmaîl b. İbr. b. Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3108), Nesâî (cenâiz 1/3, IV, 3), İbn Mâce (no. 4265) ve İbn Hibbân (no. 2990), Abdülvâris b. Saîd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile;
Nesâî (cenâiz 1/2, IV, 3), Kuteybe an Yezîd b. Zuray' an Humeyd an Enes senedi ile;
Müslim (zikr ve'd-duâ no. 10/2, s. 2064), Şu'be ve Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile;
Ahmed (III, 258), Buhârî (temennî 6, VIII, 130) ve Müslim (zikr ve'd-duâ no. 11, s. 2064), Âsım el-Ahvel ani'n-Nadr b. Enes an Enes asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3109), Muh. b. Beşşâr ani't-Tayâlisî an Şu'be an Katâde an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
2365-Bu hadisi Ahmed (II, 263), Nesâî (cenâiz 1/1, IV, 2) ve İbn Hibbân (no. 2989), İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1063), Abdürrezzâk (no. 20634), Ahmed (II, 309, 514), Dârimî (II, 313), Nesâî (cenâiz 1/2, IV, 3) ve Buhârî (temennî 6/3, VIII, 130), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Ezher an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (zikr ve'd-duâ no. 13, s. 2065), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
2366-2367-Ebû Dâvud (no. 3098), Muh. b. Kesîr an Şu'be ani'l-Hakem an Abdillah b. Nâfi' an Alî senedi ile onun sözü olarak mevkûfen tahrîc etmiştir.
Bu rivayeti içinde Ebû Mûsâ ile el-Hasan b. Alî'nin de bulunduğu küçük bir kıssa ile Ahmed (I, 81), Ebû Dâvud (no. 3099), İbn Mâce (no. 1442), Ebû Ya'lâ (no. 262), el-Hâkim (I, 341, 349) ve Beyhakî (III, 380), el-A'meş ani'l-Hakem an Abdirrahman b. e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile Peygamber'in sözü olarak merfû?en;
Ayrıca Tirmizî (no. 969), aynı kıssa ile Ahmed b. Menî' ani'l-Hasan b. Muh. an İsrâîl an Süveyr b. Fâhite an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2368-Bu hadisi Müslim (birr ve's-sila 39-42, s. 1989) ve Tirmizî (967-968), Ebû Esmâ er-Rahabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2369-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3097), Muh. b. Avf et-Tâî ani'r-Rebî' b. Ravh b. Huleyd an Muh. b. Hâlid ani'l-Fadl b. Delhem an Sâbit el-Bünânî an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
Fadl, hakkında ihtilâf olan birisidir. Ancak ağırlıklı olarak zayıftır.
2371-Beyhakî, isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir. Heysemî ise bir zayıf râvi olan Mesleme b. Alî el-Huşenî'nin isnâdında yer aldığını; İbn Hacer ise, Beyhakî'den naklen bunu Yahyâ b. e. Kesîr'in sözü olarak rivayet edilmesini sahîh görmüş ve Mesleme'ye bakarak uydurma olduğuna hükmetmek icab etmez" demiştir (Feyd III, 312).
2372-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3102), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Haccâc b. Muh. an Yûnus b. e. İshâk an ebîhî an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etmiştir.
Bu, Ahmed ve el-Hâkim'in de tahrîc ettikleri bir hadistir.
2373-Bu hadisi Ahmed (I, 239, 243), Ebû Dâvud (no. 3106), Tirmizî (no. 2083), Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle 1045-8), Taberânî (no. 12272, 12277), Ebû Ya'lâ (no. 2430), İbn Hibbân (no. 2967) ve el-Hâkim (IV, 213, 342, 343; IV, 416), el-Minhâl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2374-Ebû Dâvud (no. 3107), bu hadisi Yezîd b. Hâlid er-Remlî an İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
2375-Bu hadisi Tirmizî (no. 2731), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etmekte, akabinde ise şu bilgileri vermektedir: "Bunun isnâdı güçsüzdür. Buhârî'ye göre Ubeydullah güvenilir, Alî zayıf, Kâsım da güvenilir râvilerdir"
2376-Bu hadisi Tirmizî (no. 2087) ve İbn Mâce (no. 1438), Ukbe b. Hâlid es-Sek?nî an Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mûsâ zayıf bir râvi olduğu için bu rivayet münkerdir.
2377-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 80/2, II, 97) ve Ebû Dâvud (no. 2095), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2378-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25/43, IV, 181; mardâ 10, VII, 5-6; mardâ 14/2, VII, 7; tevhîd 31/7, VIII, 192), Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 1039), Taberânî (no. 11951), İbn Hibbân (no. 2948) ve Beyhakî (III, 382), Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2379-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1437), Hişâm b. Ammâr an Mesleme b. Alî an İbn Cüreyc an Humeyd et-Tavîl an Enes senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisin isnâdı oldukça zayıftır. Sebebi râvisi Mesleme'dir.
2381-Râvilerinden Nasr b. Hammâd, metrûk bir râvidir. Bu nedenle isnâdı zayıftır (Mecma' II, 295).
2382-İsnâdlarının birinde yer alan Alî b. Urve metrûktur. Diğer bir isnâdında ise en-Nadr Ebû Amr mevcuttur. Külliyen ele alınırsa isnâdı hasen mertebesine yükselmektedir (Mecma' II, 297).
2383-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 297); Münzirî ise isnâdını hasene yakın görmüştür (Tergîb IV, 323).
2384-Bu hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da tahrîc etmiştir. Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki İbn Lehi'a hakkındaki sözler mar?ftur. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir." (Feyd III, 457; Tergîb IV, 319).
2385-Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla no. 43, s. 1990), Muh. b. Hâtim b. Meymûn an Behz an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
2386-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1439), el-Hasan b. Alî el-Hallâl an Safvân b. Hubeyre an Ebî Mekîn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Safvân'ı İbn Hibbân, güvenilir râviler arasında zikretmiş; Ukaylî ise "rivayetlerine mütâbaat edilmediğini" söylemiştir.
Takrîb'de ise hadisin leyyin" olduğu söylenmiştir.
2387-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1441), Ca'fer b. Müsâfir an Kesîr b. Hişâm an Ca'fer b. Burkân an Meymûn b. Mihrân an Ömer b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etmiştir.
Râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Ancak Meymûn, Ömer'i idrâk etmediği için, isnâdında kopukluk sözkonusudur.
2388-Bu hadisi Ahmed (III, 3), Müslim (cenâiz 4, IV, 5), İbn Mâce (no. 1445), Ebû Ya'lâ (no. 1096, 1117, 139), İbn Hibbân (no. 2992) ve Beyhakî (III, 383), Umâre b. Gaziyye an Yahyâ b. Umâre an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2389-Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat ve's-Sağîr'inde Ebû Hureyre hadisinden tahrîc etmiştir. Râvilerinden Ömer b. Sahbân zayıftır. (Mecma' II, 323).
Yukardaki Ebû Saîd hadisini lafzıyla Müslim (cenâiz 2, s. 631), İbn Mâce (no. 1444), İbnu'l-Cârûd (s. 256) ve Beyhakî (III, 383), Ebû Hâlid el-Ahmer an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2390-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1446), Muh b. Beşşâr an Ebî Âmir an Kesîr b. Zeyd an İshâk b. Abdillah b. Ca'fer an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: İsnâdında yer alan İshâk'ı tevsîk yahut tecrîh eden birini görmedim. Kesîr b. Yezîd hakkında ise Ahmed: "Bir beisini görmüyorum"; İbn Maîn: "Beş para etmez"; bir başka rivayette: "Bir beisi yoktur"; Nesâî: "Zayıf" demişlerdir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.
2391-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3121), Ahmed (V, 26), Nesâî (Amelu yevm no. 1074), İbn Mâce (no. 1448), İbn Hibbân (no. 720), el-Hâkim (I, 565) ve Beyhakî (III, 383), Süleymân et-Teymî an Ebî Osmân (an ebîhî) an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Osmân'ın hâli mechûldür. İbn Hacer, bu rivayeti İbnu'l-Kattân'ın ızdırâb ve mevkûfluk ile illetlendirdiğini söylemiştir. İbnu'l-Arabî, Dârekutnî'den bunu isnâdını zayıf addettiğini nakletmiştir (Feyd II, 67).
2393-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 7-8, s. 634), Ebû Dâvud (no. 2118) ve İbn Mâce (no. 1554), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kilâbe an Kabîsa bin Z?'eyb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahric ettiler.
2394-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 9, IV, 8-9), Taberânî (M. el-Evsat I, 42a), İbn Hibbân (no. 3003 ve el-Hakîm (I, 352-3), Katâde an Kusâme b. Züheyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir.
2395-Bu rivayetin isnâdını oluşturan râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 328).
2396-Bu hadisi Tirmizî (no. 982), Nesâî (cenâiz 5, IV, 5-6) ve İbn Mâce (no. 1452), Abdullah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
2397-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3110), Müsedded an Yahyâ an Şu'be an Mansûr an Temîm b. Seleme an Sa'd b. Ubeyde an Ubeyd b. Hâlid senedi ile tahrîc etti.
2398-Bu hadisi Ahmed (II, 171), Hasan b. Mûsâ an İbn Lehî'a an Ebî Kubeyl an Mâlik b. Abdillah an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.
İbn Lehî'a hakkında ihtilâf olan birisidir.
2399-2401-Bu hadisi Buhârî (rikâk 41, VII, 191), Müslim (zikr ve'd-duâ 15, s. 2065), Tirmizî (no. 1067), Nesâî (cenâiz 10, VI, 10), İbn Mâce (no. 4264) ve İbn Hibbân (no. 2999), Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile;
Ayrıca Ahmed (VI, 44, 55, 207, 236) ve Müslim (zikr ve'd-duâ no. 16, s. 2066), Zekeriyyâ b. e. Zâide ani'ş-Şa'bî an Şurayh b. Hâni' an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2402-Bu hadisi el-Hâkim (IV, 240), Hişâm b. el-Gâz an Hayyân tarikiyle de tahrîc etmiş, isnâdının sahîh olduğunu söylemiş ve Zehebî de bu hükmü onaylamıştır. Heysemî ise râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Feyd IV, 490).
2403-Ahmed, bunu üç ayrı tarikle (V, 427-8), Amr b. e. Amr an Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre isnâdlarından birinin râvileri Sahîh ricâlindendir. Münzirî de aynı hükme varmıştır (Feyd I, 151).
2404-Bunu el-Hâkim (IV, 319), Yahyâ b. Eyyûb an Bekr b. Amr an Abdirrahman b. Ziyâd el-İfrikî an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr tarikiyle tahrîc etmiştir.
el-Hâkim, daha sonra isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir. Ancak Zehebî'nin de dikkatini çektiği gibi el-İfrikî zayıf bir kimsedir. Buna karşılık Heysemî, Taberânî ricâli hakkında "güvenilir" olduklarını söylemiş; isnâdı için de Münzirî "ceyyid" hükmü vermiştir (Feyd III, 234).
2405-Bunu aynı zamanda Taberânî de M. el-Kebîr'inde tahrîc etmiştir. Ancak râvilerinden Musâ b. Ubeyde zayıftır (Mecma' II, 322, 324).
2406-Râvilerinden Husâm b. Misak oldukça zayıf bir râvidir. Bu hadis, onun münker rivayetlerindendir (Mîzân (no. 1800).
2407-Râvilerinden Kays b. er-Rebî' el-Esedî hakkında ihtilâf vâki olmuştur (Mecma' II, 331).
2408-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 8, IV, 7-8) ve İbn Mâce (no. 1624), İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2409-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1453), Ravh b. el-Ferec an Nasr b. Hammâd an Mûsâ b. Kerdem an Muh. b. Kays an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etmiştir.
Nasr b. Hammâd, Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre hadis uyduran bir kişidir.
2410-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' Iî, 24).
2411-Buhârî bunu muallak olarak irâd etmiştir (mağâzî 83/1, V, 137). İsnâdı şöyledir: Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Urve an Âişe.
2412-Bunu bu lafızla Ahmed (VI, 228), Dârimî (I, 37), İbn Mâce (no. 1465), Dârekutnî (II, 74) ve Beyhakî (III, 396), Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ya'k?b b. Utbe ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2413-2414-Lafız Buhârî'ye aittir (tıbb 22, VII, 18). İkinci lafız Müslim'indir.
Bu hadisi Abdürrezzâk (V, 729), Ahmed (VI, 34, 38, 228, 117), Buhârî (vudû' 45, I, 57; ezân 39/2, I, 162; hibe 14, III, 134; tıbb 22, VII, 18; fardu'l-humus 4/1, IV, 45), Müslim (salât no. 91-92, s. 312), İbn Mâce (no. 1618), İbn Hibbân (no. 6554), el-Hâkim (III, 56) ve Beyhakî (I, 31), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
2415-Lafız Buhârî ile Müslim'e aittir. Bu rivayeti İbn Sa'd (II, 218), Ahmed (II, 52, 251, 243), Dârimî (I, 287), Buhârî (ezân 51, I, 168), Müslim (salât no. 90, s. 311), Nesâî (imâmet 40/2, II, 100-101), İbn Huzeyme (no. 257, 1621), İbn Hibbân (no. 2113, 6568) ve Beyhakî (I, 123, III, 80), Mûsâ b. e. Âişe an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2416-Lafız Buhârî'ye aittir (mağâzî 83/19, V, 142).
Bunu Sahîh'inde muhtelif yerlerde tahrîc etmiştir: fadâilu'l-ashâb 30/7, IV, 220; mağâzî (83, V, 142; nikâh 104, VI, 155), an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile.
2417-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/10, V, 138-139), Muh. an Affân an Sahr b. Cüveyriye an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2418-Bu hadisi Buhârî (rikâk 42/1, VII, 192), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an İsâ b. Yûnus an Ömer b. Saîd an İbn e. Müleyke an Ebî Amr Zekvân mevlâ Âişe an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2419-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/9, V, 138), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
2420-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/7, V, 138), Muh. b. Beşşâr an Gundar an Şu'be an Sa'd an Urve Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2421-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/12, V, 139), Muallâ b. Esed an Abdilazîz b. Muhtâr an Hişâm b. Urve an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe senedi ile tahrîc etti.
2422-Heysemî'ye göre râvilerinden Ubeydullah b. Ca'fer b. Necîh el-Medenî zayıftır (Mecma' III, 11).
2423-Bu hadisi Ahmed (I, 324), Abdürrezzâk (no. 9757), Buhârî (ilm 39, I, 36; mağâzî 82/5, V, 137; mardâ 17, VII, 9; i'tisâm 26/2, VIII, 161), Müslim (vasiyyet no. 22, s. 1259) ve İbn Hibbân (no. 6563), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2424-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 9992, 19371), Ahmed (I, 222), Buhârî (cihâd ve's-siyer (176, IV, 31; cizye 6/2, IV, 65-66; mağâzî 83/4, V, 137), Müslim (vasiyyet 20, s. 1257-8), Ebû Dâvud (no. 3029), Ebû Ya'lâ (no. 2409) ve Beyhakî (Iî, 207), Süleymân el-Ahvel an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2425-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 83, V, 144) ve İbn Mâce (no. 1630), Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2426-Bu hadisi Buhârî (menâkibu'l-Ensâr 11/1, IV, 226), Nesâî (fadâilu's-sahabe no. 241) ve Beyhakî (VI, 371), Şu'be an Hişâm b. Zeyd an Enes b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2427-Bu hadisi Abdürrezzâk, İbn e. Şeybe, Beyhakî ve Şâfiî, Ca'fer b. Muh. an ebîhî rivayetinden tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında İbn Hacer: "Ceyyid bir mürseldir" demiştir (Neyl IV, 36).
2428-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3209), Ahmed b. Yûnus an Züheyr an İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etmiştir.
2429-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1468), Abbâd b. Ya'k?b ani'l-Hüseyn b. Zeyd b. Alî b. el-Hüseyn b. Alî an İsmaîl b. Abdillah b. Ca'fer an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etmiştir.
Bunun isnâdı hakkında Sindî, şu bilgileri vermektedir: "İsnâdı zayıftır. Zira Abbâd hakkında İbn Hibbân: "Militan Râfizîlerdendi; ayrıca münker rivayetleri de vardır, bu nedenle terkedilmeye müstehaktır". Buhârî'nin şeyhlerindendir; ancak ondan rivayeti makr?nen gerçekleşmiştir.
2430-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3141) ve İbn Mâce (no. 1464), Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2431-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3153) ve İbn Mâce (no. 1471), Abdullah b. İdrîs an Yezîd b. e. Ziyâd ani'l-Hakem an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadis, Yezîd sebebiyle zayıftır. Bu şahsın münker rivayetleri mevcuttur.

2432-2433-Bu hadisi Mâlik (cenâiz 5, s. 223), Buhârî (cenâiz 19, II, 75), Müslim (cenâiz 45-46, s. 649-650), Ebû Dâvud (no. 3151-2), Tirmizî (no. 996), Nesâî (cenâiz 30, IV, 35-36) ve İbn Mâce (no. 1469), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2434-Bu hadisi Ahmed (VI, 89, 153, 269), Buhârî (cenâiz 3, II, 70; mağâzî 83, V, 142; libâs 18/6, VII, 41), Müslim (cenâiz no. 48, s. 651), Nesâî (cenâiz 11/2, IV, 11), Ebû Dâvud (no. 3120), İbn Hibbân (no. 6591) ve Beyhakî (III, 385, 406), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2435-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3125), Kuteybe an Hafs an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2436-Bu hadisi Tirmizî (no. 1018), Ebû Kureyb an Ebî Muâviye an Abdirrahman b. e. Bekr an İbn e. Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti ve "Bu hadis garîbtir; Abdurrahman b. e. Bekr el-Müleykî, ezberinden dolayı zayıf addedilmiştir" dedi.
2437-Mâlik bunu (cenâiz no. 28, s. 231), belâğan, senedsiz olarak irâd etmiştir.
2438-Mâlik (cenâiz 28, s. 231) bu hadisi, an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile mürsel olarak tahrîc etmiştir.
2439-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 90, s. 665), Nesâî (85/1-2, IV, 80) ve İbn Mâce (no. 1556), Abdullah b. Ca'fer el-Misverî an İsmaîl b. Muh. b. Sa'd an ammihî Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2440-Bu hadisi Tirmizî (no. 1048) ve Nesâî (cenâiz 88, IV, 81-82), Şu'be an Ebî Cemre an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2441-Bu hadisi Tirmizî (no. 1047), Zeyd b. Ahzem an Osmân b. Ferkad an Ca'fer b. Muh. an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
2442-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1628), Nasr b. Alî an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an Hüseyn b. Abdillah an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
el-Hüseyn, Ahmed b. Hanbel, İbnü'l-Medinî ve Nesâî tarafından metrûk addedilmiş zayıf bir râvidir. Buhârî'ye göre zındıklık ile suçlanmıştır Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
2443-2444-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3220), Rezîn ziyâdesi ile birlikte Ahmed b. Sâlih an İbn e. Füdeyk an Amr b. Osmân b. Hânî ani'l-Kâsım an Âişe senedi ile tahrîc etti.
2445-Bu haberi Buhârî (cenâiz 96/3, II, 106-7), Muh. b. Mukâtil an Abdillah b. el-Mübârek an Ebî Bekre b. Ayyâş an Süfyân et-Temmâr senedi ile tahrîc etmiştir.
2446-Bu haberi Dârimî (I, 44), Mervân b. Muh. an Saîd b. Abdilazîz asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2448-Bu haberi de Dârimî (I, 44), Abdullah b. Sâlih an Leys an Hâlid b Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Nebîh b. Vehb an Ka'b senedi ile tahrîc etmiştir.
2449-Hadis metninin birinci kısmını Ahmed, Nesâî, İbn Hibbân ve el-Hâkim tahrîc ettiler. Hâkim'in sıhhat hükmünü Zehebî de onaylamıştır. Heysemî ise "Ricâli Sahîh ricâlidir" demiştir. İrâkî'ye göre "seyyâhin" kavli dışındakiler Sahîhayn'da yer almıştır. Metnin ikinci kısmı hakkında Heysemî: "Ricâli Sahîh ricâlidir" demiştir (Feyd II, 479; III, 401). Mecma'u'z-Zevâid'de (Iî, 24) ise: "Bezzâr ricâli, Sahîh ricâlidir" denilmiştir.
2450-Muh. b. İsmâil b. Semure el-Esmerî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Bu zât ise güvenilir bir râvidir (Mecma' Iî, 25).
2451-Râvilerinden Abdullah b. Lehî'a, hakkında menfî sözler ve hükümler sarfedilmiş bir râvidir. Diğer ricâli, güvenilir kimselerdir (Mecma' Iî, 34).
2452-Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 103, s. 1907-8), Züheyr b. Harb an Amr b. Âsım el-Kilâbî an Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
2453-Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (cenâiz 44, II, 84-85), el-Hasan b. Abdilazîz an Yahyâ b. Hassân an Kurayş b. Hayyân an Sâbit an Enes senedi ile; Ahmed (III, 194), Müslim (fadâil no. 62, s. 1807), Ebû Dâvud (no. 3126), İbn Hibbân (no. 2891) ve Beyhakî (IV, 69), Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2454-Bu rivayeti İbn Mâce (no. 1475), Muh. b. İsmaîl b. Semure an Muh. b. el-Hasan an Ebî Şeybe an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir.
Ebû Şeybe, sebebiyle isnâdı zayıftır. Münekkid imamlar tarafından hadislerinin münker olduğuna hükmedilmiştir.
2455-Bu hadisi İbn Mâce (no.1589), Süveyd b. Saîd an Yahyâ b. Süleym an İbn Haysem an Şehr b. Havşeb an Esmâ binti Yezîd senedi ile tahrîc ettiler.
Sindî, Zevâid'de isnâdının hasen olduğunu söylemiştir.
2456-Bu hadisi Tirmizî (no. 1005), Alî b. Haşrem an İsâ b. Yûnus an İbn e. Leylâ an Atâ an Câbir b.Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında hasen sahîh hükmü vermiştir.
2457-Bu hadisi Bezzâr (no. 795), Amr b. Alî an Ebî Âsım an Şebîb b. Bişr el-Becelî an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (îIII, 2). Bunu Diyâü'l-Makdisî de Muhtâre'de tahrîc etmiştir (Feyd IV, 210).
2458-Bu hadisi Ahmed (II, 273, 408), Nesâî (cenâiz 16, IV, 19) ve İbn Mâce (s. 506), Muh. b. Amr b. Atâ an Seleme b. el-Ezrak an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2459-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 33/2, II, 80-81), Müslim (cenâiz no. 22-23, s. 640-641) ve Nesâî (cenâiz 15/8), IV, 18), İbn ebî Müleyke an İbn Ömer ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2460-Bu hadisi Mâlik (Muvattâ, cenâiz 37, s. 234), Buhârî (cenâiz 33, II, 81), Müslim (cenâiz no. 27, s. 634), Tirmizî (no. 1006), Nesâî (cenâiz 15/6, IV, 17) ve Beyhakî (IV, 72), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an ebîhî an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2461-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 15/4, IV, 17), İbrâhim b. Ya'k?b an Saîd b. Süleymân an Huşeym an Mansûr b. Zâdân ani'l-Hasan an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir. İbrâhîm dışındakiler Sahîh rîcalindendir.
2462-Heysemî, isnâdında tanımadığı birinin olduğunu söylemiştir (Mecma' III, 16).
2463-Lafız Buhârî'ye aittir (cenâiz 41, II, 84). Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4029, 4963), Ahmed (III, 167, 162), Dârimî (I, 374), Buhârî (vitr 7, II, 14; cenâiz 41, II, 84; cizye 8, IV, 66; mağâzî 28, V, 44), Müslim (mesâcid no. 301, s. 469) ve Beyhakî (II, 199), Âsım b. Süleymân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2464-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 10, s. 635), Süfyân b. Uyeyne an İbn e. Necîh an ebîhî an Ubeyd b. Umeyr an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2465-Bu hadisi Ahmed (VI, 58), Buhârî (cenâiz 46, II, 85; cenâiz 41, II, 83; mağâzî 44/2, V, 87), Müslim (cenâiz no. 30, s. 644), Ebû Dâvud (no. 3122), Nesâî (cenâiz 14/2, IV, 14-15), İbn Hibbân (no. 3137, 3145), el-Hâkim (III, 215) ve Beyhakî (IV, 59), Yahyâ b. Saîd an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2466-Bu hadisi Mâlik (cenâiz no. 36, s. 233), Ahmed (V, 445-446), Ebû Dâvud (no. 3111), Nesâî (cenâiz 14/1, IV, 13-14), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1779), İbn Hibbân (no. 3179-80), el-Hâkim (I, 351) ve Beyhakî (IV, 69), Mâlik an Abdillah b. Câbir b. Atîk an Atîk b. el-Harîs b. Atîk an Câbir b. Atîk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2467-Lafız Müslim'e aittir. Bunu Buhârî (cenâiz 45, II, 85), Müslim (cenâiz no. 12, s. 636), Tahâvî (IV, 292), İbn Hibbân (no. 3149) ve Beyhakî (IV, 69), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Saîd b. el-Hâris el-Ensârî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2468-Heysemî, kaynak olarak Ahmed'in Müsned'ini de göstermiş ve râvileri Sahîh ricâlinden olan iki isnâdla rivayette bulunduğunu söylemiştir. Râşid b. Sa'd ile Âsım b. Humeyd'den mâdâ ki, bunlar da güvenilir râvilerdir (Mecma' Iî, 22).
2469-Bu hadisi Buhârî (cenâiz (38, II, 83), Müslim (îmân no. 167, s. 100), İbn Hibbân (no. 3142) ve Beyhakî (IV, 64), Yahyâ b. Hamza an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile;
Müslim (a. y.), İbn Mâce (no. 4311) ve Beyhakî (IV, 64), Rib'î b. Hirâş an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile;
Ahmed (IV, 396, 404, 416), Müslim (a. y.), Nesâî (cenâiz 18, IV, 20) ve İbn Hibbân (no. 3141), Âsım el-Ahvel an Safvân b. Muhriz an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile;
Müslim (a. y.), Nesâî (20/1, IV, 20), İbn Mâce (no. 1586) ve Beyhakî (IV, 64), Ca'fer b. Avn an Ebî Umeys an Ebî Sahre an Abdirrahman b. Yezîd ve Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 507), Ahmed (IV, 396, 404), Ebû Dâvud (no. 3130) ve Nesâî (cenâiz 21, IV, 21), Şu'be an Mansûr an İbrâhîm an Yezîd b. Evs an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2470-Bu hadisi Ahmed (I, 442), Buhârî (cenâiz 36, II, 82), Tirmizî (no. 999), Nesâî (cenâiz 19, IV, 20), İbn Mâce (no. 1584) ve Beyhakî (IV, 64), İbrâhîm en-Nehaî an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 432, 456, 465), Buhârî (cenâiz 39-40), II, 83; menâkıb 8/2, IV, 160), Müslim (îmân no. 165-166, s. 99), Nesâî (cenâiz 17, IV,

19), İbn Mâce (no. 1584), İbn Hibbân (no. 3139) ve Beyhakî (IV, 63, 64), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2471-Bu hadisi Tirmizî (1003) ve İbn Mâce (no. 1594), Esîd b. e. Esîd an Mûsâ b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2472-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3131), Müsedded an Humeyd b. el-Esved ani'l-Haccâc Âmili Ömer b. Abdilazîz an Esîd b. e. Esîd ani'mreetin senedi ile tahrîc etmiştir.
2473-2474-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 46/2, II, 86), Müslim (cenâiz no. 31, s. 645) ve Nesâî (bîat 18/2, VII, 149), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2475-Bu hadisi Ahmed (III, 197) ve Nesâî (cenâiz 15/2, IV, 16), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri Sahîh ricâlidir.
2476-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3128), İbrâhîm b. Mûsâ an Muh. b. Rebî'a an Muh. b. el-Hasan b. Atiyye an ebîhî an ceddihî an Ebî Saîd el-Hudrî senedi ile tahrîc etmiştir.
2477-Bu hadisi iki ayrı isnâdla Tirmizî (no. 984-5), Ebû Hamza an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında hasen garîb hükmü vermiştir.
2478-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 29, s. 644), Ebân b. Yezîd an Yahyâ an Zeyd an Ebî Sellâm an Ebî Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2479-Bu haberi Buhârî, isnâdsız olarak irâd etmiştir (Sahîh, cenâiz 62, II, 90).
2480-Bu hadisi Bezzâr (no. 799), Muh. b. el-Müsennâ an Zekeriyyâ b. Yahyâ b. Umâre an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecmâ' III, 12).
2481-Râvilerinden Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî zayıf bir râvidir (Mecma' III, 14).
2482-Bezzâr (no. 796), bunu Ukbe b. Sinân an Osmân b. Osmân an Muh. b. Amr b. Alkame an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre Muh. b. Amr sebebiyle isnâdı hasendir (Mecma' II, 14).
2483-Râvilerinden Muh. b. İshâk, güvenilir bir imam olmakla birlikte "tasrîh siğası olmadan yaptığı bazı rivayetlerde tedlîs yaptığı tesbit edilmiştir. Bu husus, isnâdı "telyîn" etmektedir. (Mecma' III, 15).
2484-İbnü'l-Cevzî'ye göre İmâm Ahmed, "sahîh olmadığını" söylemiştir. İbn Hacer ise: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ve hâli mechûl bir başka râvi mevcuttur" demiştir (Feyd II, 288).
2485-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1590), Muh. b. Yahyâ an İshâk b. Muh. el-Fervî an Abdillah b. Ömer an İbrâhîm b. Muh. b. Abdillah b. Cahş an ebîhî an Hamre bitni Cahş senedi ile tahrîc etmiştir.
Abdullah b. Ömer zayıf bir râvidir.
2486-2492-Bu hadisi Mâlik (cenâiz 2, s. 222), Buhârî (cenâiz 8, 9, II, 73; cenâiz 13/1, 15, II, 74-75), Müslim (cenâiz no. 36, s. 646; 38, s. 647), Ebû Dâvud (no. 3142, 3146), Nesâî (cenâiz 28, IV, 28; 33, IV, 31; 34/1, IV, 31; 35/1, IV, 32; 36/1, IV, 32-3) ve İbn Mâce (no. 1458), Eyyûb es-Sahtiyânî an Muhammed b. Sîrîn an Ümmî Atiyye asl-ı senedi ile;
Buhârî (cenâiz 12, IV, 74) ve Nesâî (cenâiz 36/2, IV, 33), Abdullah b. Avn an Muh. b. Sîrîn ... asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3174), Katâde an İbn Sîrîn tarikiyle;
Müslim (cenâiz 37, s. 647), Ebû Dâvud (no. 3143) ve Nesâî (cenâiz 35/2, IV, 32), Eyyûb es-Sahtiyânî an Muh. b. Sîrîn an Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile;
Buhârî (cenâiz 10, 11, II, 73-74; 13/2, II, 74; 14, II, 74; 17, II, 75), Müslim (cenâiz 39, s. 647; 40-43, s. 648), Ebû Dâvud (no. 3144-5), Nesâî (cenâiz 30-32, IV, 30; 34/2, IV, 31) ve İbn Mâce (no. 1459), Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 990), Hüşeym an Hâlid ve Mansûr ve Hişâm an Muh. b. Sîrîn ve Hafsa an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile;
Buhârî (cenâiz 16, II, 75), Kabîsa an Süfyân an Hişâm an Ümmi'l-Hüzeyl an Ümmi Atiyye senedi ile tahrîc ettiler.
2493-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 29, IV, 29), Kuteybe an Leys an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hasan mevlâ Ümmi Kays binti Mihsan an Ümmi Kays asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2494-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3161) ve Beyhakî (I, 303), Ahmed b. Sâlih an İbn e. Füdeyk an İbn e. Zi'b ani'l-Kâsım b. Abbâs an Amr b. Umeyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2495-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6110), Ahmed (II, 280), Ebû Dâvud (no. 31627 ve Beyhakî (I, 301), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an İshâk mevlâ Zâide an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 993) ve İbn Mâce (no. 1463), Abdülazîz b. el-Muhtâr an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Hureyre hadisinin isnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir. Ancak bu hadis, Ebû Hureyre'nin sözü olarak da tahrîc edilmiştir.
2496-Bu hadisi Ahmed (I, 97, 131), Ebû Dâvud (no. 3214), Nesâî (tahâret 128), Ebû İshâk es-Sebe'î an Nâciye b. Ka'b an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2497-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 348, 4160), İbn Huzeyme (no. 256), Dârekutnî (I, 113, 134), el-Hâkim (I, 162) ve Beyhakî (I, 299), Mus'ab b. Şeybe an Talk b. Habîb an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hâkim'e göre Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîhtir.
2498-2501-Bu hadisi Şâfiî (Ümm II, 172), Ahmed (I, 220, 346), Buhârî (cenâiz 22, II, 76; cezâu's-sayd 20, II, 217), Müslim (hacc 93-98, s. 865-6), Ebû Dâvud (no. 3238-9), Tirmizî (no. 951), Nesâî (cenâiz 41, IV, 39; menâsık 47/2, V, 145; menâsık 101, V, 197), İbn Mâce (no. 3084), Taberânî (M. el-Kebîr 12523-12533), İbn Hibbân (no. 3947), Dârekutnî (II, 295-7) ve Beyhakî (III, 390-91; V, 53, 70), Amr b. Dînâr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 286, 333), Dârimî (II, 49), Buhârî (cenâiz 20, 23, II, 75; cezâu's-sayd 20, II, 217), Müslim (hacc no. 94-95, s. 865), Ebû Dâvud (no. 3240), Nesâî (menâsık 99, V, 196) ve Beyhakî (III, 391, 404; V, 53), Eyyûb es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2623), Ahmed (I, 215, 286, 328), Buhârî (cenâiz 22, II, 76; cezâu's-sayd 21, II, 217), Müslim (hacc no. 100-101, s. 866-7), Nesâî (menâsık 47/1, V, 144; menâsık 97-98, V, 195-6), Ebû Ya'lâ (no. 2337, 2473), İbn Hibbân (no. 3948) ve Beyhakî (III, 392; V, 54), Ebû Bişr Ca'fer b. İyâs an Saîd b. Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2502-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3157), Ahmed b. Hanbel an Ya'k?b b. İbrâhîm an ebîhî an İbn İshâk an Nûh b. Hakîm es-Sekafî an raculin min Benî Urve b. Mes'ûd yukâlu lehu Dâvud an Leylâ senedi ile tahrîc etmiştir.
Görüldüğü gibi İbn İshâk, semâını tasrîh etmiştir. Nûh ile Dâvud ise, İbn Hibbân'a göre güvenilir râvilerdir (Neyl IV, 42).
2503-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 38, IV, 34), Amr b. Alî an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. e. Ar?be an Eyyûb an Ebî Kilâbe an Ebî'l-Mühelleb an Semure; Tirmizî ise (no. 2810), Muh. b. Beşşâr an İbn Mehdî an Süfyân an Habîb b. e. Habîb an Meymûn b. e. Şebîb an Semure senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2504-Bu hadisi buradaki lafzıyla Buhârî (cenâiz 94, II, 106), Muallâ b. Esed an Vuheyb an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
Mâlik ise yakın mânâsı ile (cenâiz 6, s. 224), Yahyâ b. Saîd'den belâğan zikretmiştir.
2505-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3156) ve İbn Mâce (no. 1473), İbn Vehb an Hişâm b. Sa'd an Hâtim b. e. Nasr an Ubâde b. Nüseyy an ebîhî an Ubâde b. es-Sâmit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2506-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6203), Ebû Dâvud (no. 3114), İbn Hibbân (no. 7272), el-Hâkim (I, 340) ve Beyhakî (III, 384), İbnü'l-Hâd an Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdürrezzâk'ın senedi şöyledir: İbn Cüreyc an raculin an Ebî Seleme..
el-Hâkim, isnâdının Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir.
2507-Bu hadisi Tirmizî (no. 995) ve İbn Mâce (no. 1474), Muh. b. Beşşâr an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2508-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3150) ve Beyhakî (III, 403), el-Hasan b. Sâlih el-Bezzâr an İsmaîl b. Abdilkerîm an İbrâhîm b. Akîl b. Ma'kil an ebîhî an Vehb b. Münebbih an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2509-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3154), Muh. b. Ubeyd el-Muhâribî an Amr b. Hâşim Ebî Mâlik an İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Amr b. Hâşim, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Ayrıca Şa'bî de Ali'den bir hadis dışında bir şey işitmemiştir. Dârekutnî böyle söylemiştir (Feyd VI, 413).
2510-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1672), Ahmed (III, 329, 357), Tirmizî (no. 997) ve Taberânî (no. 2943), Zâide an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Akîl'in hadisleri hakkındaki ihtilâf nedeniyle isnâdı hasendir. Tirmizî, onu tevsîk edenlerden olduğu için bunun isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2511-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VI, 119).
2512-2514-İlk iki lafız Buhârî'ye, üçüncüsü ise Nesâî'ye aittir.
Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 9938, 6629), Ahmed (III, 381), Buhârî (cenâiz 23, II, 76; cenâiz 78, II, 95; cihâd 142, IV, 19; libâs 8/2, VII, 36), Müslim (münâfikîn 2, s. 2140), Nesâî (cenâiz 40/2-3, IV, 37-38; cenâiz 92/1, IV, 84), Ebû Ya'lâ (no. 1828, 1957), İbn Hibbân (no. 3164) ve Beyhakî (III, 402), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2515-Bu hadisi Buhârî (libâs 18/2, VII, 40) ve Nesâî (zînet 97/2, VIII, 204-5), Kuteybe an Ya'k?b b. Abdirrahman an Ebî Hazım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2516-Bu hadisin isnâdında yer alan Halîl b. Murre hakkında menfi sözler sarfedilmiştir (Mecma' III, 20-21).
2517-Bu hadisi Ahmed (III, 3), Ebû Âmir an Abdilmelik b. Hasan el-Hârisî an Saîd b. Amr b. Süleym an raculin yukâlu lehu Muâviye ev İbn Muâviye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etmiştir.
Görüldüğü gibi râvilerinden birisinin kimliği belirsizdir.
2518-Râvilerinden Abdülhâlik b. Zeyd b. Vâkıd hakkında Nesâî: "Güvenilir değil"; Buhârî ise: "Hadisleri münker" demişlerdir (Mîzân no. 4791).
2519-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Feyd III, 452).
2520-Bezzâr'ın (no. 813) isnâdı şöyledir: Alî b. Sehl an Bişr b. Âdem an Yezîd b. Abdilazîz ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir. Heysemî, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma' III, 26).
2521-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6268), Ahmed (II, 233, 280), Müslim (cemâiz 52, s. 652), Nesâî (cenâiz 79/1, VI, 76), İbn Mâce (no. 1539) ve Beyhakî (III, 412), Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 401), Buhârî (cenâiz 59/2, II, 90), Müslim (cenâiz 52, s. 652), Nesâî (cenâiz 79/2, IV, 76), İbn Hibbân (no. 3067) ve Beyhakî (III, 412), Yûnus ani'z-Zührî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (cenâiz 79/4, IV, 77), Ebû Ya'lâ (304a) ve Taberânî (M. el-Evsat I, 117b), Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (cenâiz no. 53, s. 653), Muh. b. Hâtim an Vüheyb an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre; (no. 54) Muh. b. Hâtim an Yahyâ b. Saîd an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile;
Nesâî (79/3, IV, 77), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Avf an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3168), Müsedded an Süfyân an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile;
Tirmizî (no. 1040), Ebû Kureyb an Abde b. Süleymân an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
2522-Bu rivayeti Buhârî (cenâiz 58, II, 89) ve Müslim (cenâiz 55, s. 653), Cerîr b. Hâzım an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2523-Bu rivayeti Bezzâr (no. 823), Ma'dî b. Süleymân an Muh. b. Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Ma'dî hakkında ihtilaf bulunan bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 30).
2524-Bu hadisi Ahmed (II, 230, 281), Buhârî (cenâiz 55, II, 88), Tirmizî (no. 1022) ve İbn Mâce (no. 1534), Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Mâlik (cenâiz 14, s. 226), Şâfiî (Ümm I, 239; VII, 174),Ahmed (II, 438), Buhârî (cenâiz 4, II, 71; 65, II, 91), Müslim (cenâiz no. 62, s. 656), Ebû Dâvud (no. 3204), Nesâî (cenâiz 73/2, IV, 69-70; 76/1, IV, 72), Tahâvî (I, 495), İbn Hibbân (no. 3057, 3087, 3093) ve Beyhakî (IV, 35), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2525-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 72, s. 659), Ebû Dâvud (no. 3197), Tirmizî (no. 1023), Nesâî (cenâiz 76/3, IV, 72) ve İbn Mâce (no. 1505), Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. e. Leylâ an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2526-Bu mevkûfu Şâfiî (Ümm VII, 156), Buhârî (mağâzî 12/9, V, 16-17), Tahâvî (I, 496, 497), el-Hâkim (III, 409) ve Beyhakî, İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Abdillah b. Ma'kil an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2527-Bu mevkûf hadisi Bezzâr (no. 815), Abdullah b. Saîd an Ebî Hâlid an Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 34).
2528-Râvilerinden Atâ b. es-Sâib nedeniyle isnâdı hasendir (Mecma' III, 35).
2529-Bu mevkûf hadisi Buhârî (cenâiz 65, II, 91), muallak olarak rivayet etmiştir.
2530-Bu hadisi Tirmizî (no. 1077), Dârekutnî (II, 75) ve Beyhakî (IV, 38), Yahyâ b. Ya'lâ an Ebî Ferve Yezîd b. Sinân an Zeyd b. e. Uneyse ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında: "garîb hadistir" hükmünü vermiştir.
Yahyâ hakkında Buhârî: "Hadisleri muzdaribtir"; Ebû Hâtim ise: "Zayıftır" demiştir (Mizân no. 9657).
2531-2532-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2741), Abdürrezzâk (no. 6427), Şâfiî (Ümm I, 239; VII, 174), Buhârî (cenâiz 66, II, 91), Ebû Dâvud (no. 3198), Tirmizî (no. 1027), Nesâî (cenâiz 76, IV, 75), İbnu'l-Cârûd (s. 263-264), Ebû Ya'lâ (no. 2661), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10809), İbn Hibbân (no. 3060-1), Dârekutnî (II, 72), el-Hâkim (I, 358) ve Beyhakî (IV, 38-39), Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Avf an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2533-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 76, IV, 75), Kuteybe an Leys ani'z-Zührî an Ebî Umâme ile Kuteybe an Leys ani'z-Zührî an Muh. b. Süveyd el-Fihrî ani'd-Dahhâk b. Kays ed-Dimaşkî senedleriyle tahrîc etmiştir.
İbn Hacer Feth'de isnâdının sahîh olduğunu söylemiştir (Neyl IV, 65).
2534-Bu mevkûfu Mâlik (cenâiz no. 17, s. 228), an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
2535-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 85-86, s. 662-3), Tirmizî (no. 1025), Nesâî (cenâiz 77/1-2, IV, 73) ve İbn Mâce (no. 1500), Cübeyr b. Nufeyr an Avf b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2536-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3202) ve İbn Mâce (no. 1499), el-Velîd an Mervân b. Cenâh an Yûnus b. Meysere b. Halbes an Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2537-Bu hadisi Ebû Dâvûd (no. 3201), Ahmed (II, 368), Tirmizî (no. 1024, "hasen sahîh"), Nesâî (Amelu yevm no. 1080), İbn Hibbân (Mevârid no. 757) ve el-Hâkim (I, 358), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (Amelu yevm no. 1081) ve İbn Mâce (no. 1498), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2538-Bu hadisi Ahmed (II, 363), Ebû Dâvud (no. 3200), Nesâî (Amelu yevm no. 1077-8) ve Beyhakî (IV, 42), Ukbe b. Seyyâr an Alî b. Şemmâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2539-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1497), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
2540-Bu maktû? haberi Buhârî (cenâiz 66, II, 91), isnâdsız olarak irâd etmiştir.
2541-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3188), Saîd bin Ya'k?b an İbni'l-Mübârek an Ya'k?b b. el-Ka'kâ' an Atâ senedi ile tahrîc etti
2542-Bu hadisi Tirmizî (no. 1032), el-Hüseyn b. Hureys an Muh. b. Yezîd el-Vâsıtî an İsmaîl b. Müslim an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. İsnâdında ızdırâb vardır. Zira bu hadis, Ebû'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle merfû?; Eş'as b. Sevvâr ve bir başkası an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle mevkûf olarak; Muh. b. İshâk an Atâ an Câbir tarikiyle yine mevkûf olarak rivayet edilmiştir.
Tirmizî, mevkûf yani Câbir'in sözü olmasını daha sahîh bulmaktadır.
2544-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3187), Muh. b. Yahyâ b Fâris an Ya'k?b b. İbrâhîm b. Sa'd an ebîhî an İbn İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Amre binti Abdirrahman an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2545-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2149), Ahmed (III, 118, 204), Tirmizî (no. 1034) ve İbn Mâce (no. 1494), Hemmâm b. Yahyâ an Ebî Gâlib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

2546-Ebû Dâvud'un metni aslında oldukça uzundur. Bu rivayeti Ahmed (III, 151), Ebû Dâvud (no. 3194), Tahâvî (I, 491) ve Beyhakî (IV, 33), Abdülvâris b. Saîd an Nâfi' Ebî Gâlib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2547-Mâlik (cenâiz no. 24, s. 230), bunu belâğan irâd etmiştir.
2548-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3193), Yezîd b. Hâlid b. Mevheb an İbn Cürecy an Yahyâ b. Subayh an Ammâr senedi ile; Nesâî ise (cenâiz 75/1, IV, 71-72), Muh. b. Râfi' an Abdirrezâk an İbn Cüreyc an Nâfi an İbn Ömer senedi ile yakın mânâsı, daha uzun bir metinle tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Neyl IV, 72).
2550-Bu mevkûf hadisi Mâlik (cenâiz no. 20, s. 229), Muh. b. e. Harmale'den ahzetmiştir.
2551-Bu metin iki ayrı bölümden oluşmuştur. Mâlik (cenâiz no. 21 ve 23, s. 229-230), her ikisini de an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
2552-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 101, s. 669), Ebû Dâvud (no. 3190), Tahâvî (I, 492), İbn Hibbân (no. 3055) ve Beyhakî (IV, 51), İbn e. Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an Ebî'n-Nadr mevlâ Ömer b. Abdillah an Âişe asl-ı senedi ile;
Mâlik (cenâiz no. 22, s. 229-230), an Ebî'n-Nadr an Âişe senedi ile munkatı olarak tahrîc ettiler.
2553-2554-Bu rivayetleri Ahmed (VI, 79, 133), Müslim (cenâiz no. 99-100), Ebû Dâvud (no. 3189), Tirmizî (no. 1033), Nesâî (cenâiz 70/1-2, IV, 68), İbn Mâce (no. 1518), Tahâvî (I, 492), İbn Hibbân (no. 3054) ve el-Hâkim (III, 629), Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2555-Bu mevkûfu Mâlik (cenâiz no. 23, s. 230), an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
2556-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3191) ve İbn Mâce (no. 1517), İbn e. Zi'b an Sâlih mevla't-Tev'eme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Sâlih, zayıf bir râvidir.
2557-Bu hadisi Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 353, 388, 406), Buhârî (salât 72, 74, I, 118; cenâiz 67, II, 92), Müslim (cenâiz no. 71, s. 659), Ebû Dâvud (no. 3203), İbn Mâce (no. 1527), İbn Huzeyme (no. 1299), Tahâvî (I, 513), İbn Hibbân (no. 3075) ve Beyhakî (IV, 47), Sâbit el-Bünânî an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2558-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 94/1, IV, 84-85), Ubeydullah b. Saîd Ebû Kudâme an İbn Nümeyr an Osmân b. Hakîm an Hârice b. Zeyd Sâbit an ammihî Yezîd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir.
2559-Bu hadisi Tirmizî (no. 1038), Muhammed b. Beşşâr an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Saîd b. el-Museyyeb senedi ile tahrîc etmiştir.
2560-2561-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 73/2, II, 94; menâkıb 25/25, IV, 176; mağâzî 17/2, V, 29; 27/3, V, 40; rikâk 7/2, VII, 173; 53/14, VII, 209), Müslim (fadâil no. 30-31, s. 1795-6), Ebû Dâvud (no. 3223-4) ve Nesâî (cenâiz 61/2, IV, 61-2), Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.
2562-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3186), Ebû Kâmil an Ebî Avâne an Ebî Bişr an neferin min ehli'l-Basra an Ebî Berze senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi isnâdında kimliği mechûl bir grup râvi vardır.
2563-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2338), Ahmed (II, 290. 453), Buhârî (kefâlet 5, III, 59; nafakât 15/1, VI, 195; ferâid 4, VIII, 5), Müslim (ferâid no. 14, s. 1237), Tirmizî (no. 1070), Nesâî (cenâiz 67/4, IV, 66), İbn Mâce (no. 2415), İbn Hibbân (no. 3052) ve Beyhakî (VII, 44, 53), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2564-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 107, s. 672), Tirmizî (no. 1068) ve Nesâî (cenâiz 68/1, IV, 66), Simâk b. Harb an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2565-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III/41).
2566-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1526), Ahmed (VI, 32, 40, 97, 321, 266), Müslim (cenâiz 58, s . 654), Tirmizî (no. 1029), Nesâî (cenâiz 78, IV, 75-76), Ebû Ya'lâ (202a, 219a, 221b), İbn Hibbân (no. 3070) ve Beyhakî (IV, 30), Ebû Kilâbe an Abdillah b. Yezîd an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2567-Bu hadisi Ahmed (I, 277-8), Müslim (cenâiz no. 59, s. 655), Ebû Dâvud (no. 3170), İbn Hibbân (no. 3071) ve Beyhakî (III, 180; IV, 30), İbn Vehb an Ebî Sahr an Şerîk b. Abdillah b. Nemir an Küreyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2568-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3166), Tirmizî (no. 1028) ve İbn Mâce (no. 1490), Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb an Mersed b. Abdillah el-Yezenî an Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
2569-Bu hadisi Ahmed (V, 299-298), Ya'k?b an ebîhî an ebîhî an Abdillah b. Ebî Katâde an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (Mecma' III, 4).
2570-Râvilerinden Osmân b. Sa'd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. (Mecma' III, 35).
2571-Her ne kadar bazıları hakkında menfi değerlendirmeler sâdır olmuşsa da râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 43).
2572-Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Feyd VI, 341).
2573-Bu hadisi Tirmizî (no. 1041), Muh. b. Beşşâr an Ravh b. Ubâde an Abbâd b. Mansûr an Ebî'l-Mühezzem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen garîb" olduğunu söyledi. Zira ona göre kimilerince bu hadis Ebû Hureyre'nin sözü olarak da rivayet olunmuştur. Ayrıca Şu'be, Ebû'l-Mühezzem'i taz'îf etmiştir.
2574-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3171), Harb b. Şeddâd an Yahyâ an Bâb b. Umeyr an raculin min ehli'l-Medîne an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Senedinde, görüldüğü gibi hâli ve kimliği mechûl iki râvi sebebiyle zayıftır.
2575-Bu hadisi Tirmizî (no. 1010) ve İbn Mâce (no. 1483), Muh. b. Bekr an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu hadis hatâlıdır. Yanlışlığı Muh. b. Bekr yapmıştır. Zira bu hadis Yûnus ani'z-Zührî tarikiyle mürsel olarak rivayet olunmuştur."
2576-Bu ziyadeyi Buhârî (cenâiz 52, II, 87), bâb girişinde isnâdsız olarak irâd etmiştir.
2577-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6265), Ahmed (I, 378, 394, 415, 419, 432), Ebû Dâvud (no. 3184), Tirmizî (no. 1011), İbn Mâce (no. 1484), Ebû Ya'lâ (233a, 251b, 238b) ve Beyhakî (IV, 22, 25), Yahyâ b. Abdillah et-Temîmî an Ebî Mâcid an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Mâcid zayıf bir râvidir.
2578-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1478), Humeyd b. Mes'ade an Hammâd b. Zeyd an Mansûr an Ubeyd b. Nistâs an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti:
Sindî, Zevâid'de şu bilgileri vermektedir: "İsnâdının ricâli güvenilir kimselerdir. Lâkin hadis mevkûf olup, merfû? hükmündedir. Şayet Ebû Ubeyde, Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a'ya göre babasından işitmemiş ise hadis, munkatıdır."
2579-2580-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3180), Tirmizî (no. 1031), Nesâî (cenâiz 55, IV, 55-56) ve İbn Mâce (no. 1507), Ziyâd b. Cübeyr an ebîhî ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2581-Bu hadisi Tirmizî (no. 1012) ve İbn Mâce (no. 1480), Ebû Bekr b. e. Meryem an Râşid b. Sa'd an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bunun Sevbân'ın sözü olarak ta rivayet olunduğunu söyledikten sonra Buhârî'den sahîh olanın da böyle mevkûf olduğunu nakletmiştir.
2582-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3177), Yahyâ b. Mûsâ an Abdirrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Sevbân senedi ile tahrîc ettiler.
2583-Bu hadisi Tayâlisî (no. 760). Abdürrezzâk (no. 6285), Ahmed (V, 90, 98), Müslim (cenâiz no. 89/2, s. 665), Ebû Dâvud (no. 3178), Tirmizî (no. 1013), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1899-1901), İbn Hibbân (no. 7113-4) ve Beyhakî (IV, 22), Şu'be an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 102), Müslim (cenâiz no. 89, s. 664), Nesâî (cenâiz 95, IV, 85), Taberânî (no. 1992-3) ve Beyhakî (I, 255; IV, 22), Mâlik b. Miğvel an Simâk an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2585-Bu hadisi Ahmed (II, 240), Buhârî (cenâiz 52, II, 87), Müslim (cenâiz no. 50, s. 651), Ebû Dâvud (no. 3181), Tirmizî (no. 1015), Nesâî (cenâiz 44/3, IV, 41-2), İbn Mâce (no. 1477), İbnu'l-Cârûd (s. 261), Tahâvî (I, 478) ve Beyhakî (IV, 21), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 280) ve Müslim (cenâiz 50/2, s. 651), Muh. b. e. Hafsa ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 6247), Ahmed (II, 280) ve Müslim (a. y.) Ma'mer ani'z-Zührî ... asl-ı senedi ile;

Ahmed (II, 240), Müslim (cenâiz no. 51, s. 652), Nesâî (cenâiz 44/4, IV, 42) ve Tahâvî (I, 478), Yûnus ani'z-Zührî an Es'ad b. Sehl b. Huneyf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2586-Bu hadisi Ahmed (III, 41, 58), Buhârî (cenâiz 51, II, 87; 53, II, 88; 91, II, 103), Nesâî (cenâiz 44/2, IV, 41), Ebû Ya'lâ (no. 1265), İbn Hibbân (no. 3027) ve Beyhakî (IV, 21), Leys b. Sa'd an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2587-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1485), Ahmed b. Abde an Amr b. en-Nu'mân an Alî b. el-Hazevver an Nüfey' an İmrân b. el-Husayn ve Ebî Berze senedi ile tahrîc etti.
Râvilerinden Nüfey' ile Alî b. el-Hazevver metrûk derecesinde zayıf râvilerdir.
2588-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3176), Tirmizî (no. 1020) ve İbn Mâce (no. 1545), Ebû'l-Esbât Bişr b. Râfi' an Abdillah b. Süleymân b. Cünâde b. e. Umeyye an ebîhî an ceddihî an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Necrân ahâlisinin müftüsü olan Ebû'l-Esbât hakkında Buhârî, Ahmed, İbn Maîn, Nesâî ve İbn Hibbân zayıflığına delalet eden tabirler kullanmışlar; İbn Adî ise: "Rivayet ettiği haberlerin bir beisi yoktur; onun münker bir hadisine rastlamadım" demiştir (Mîzân no. 1194).
2589-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3212), Nesâî (cenâiz 81/3, IV, 78) ve İbn Mâce (no. 1548), el-Minhâl b. Amr an Zâdân ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri Sahîh ricâlindendirler (Neyl IV, 94).
2590-2591-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 47, II, 86), Müslim (cenâiz no. 73-75, s. 659-660), Ebû Dâvud (no. 3172), Tirmizî (no. 1042), Nesâî (cenâiz 45/1-2, IV, 44) ve İbn Mâce (no. 1542), Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb an Âmir b. Rebî'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2592-Bu hadisi Ahmed (III, 318, 334, 354), Buhârî (cenâiz 50, II, 87), Müslim (cenâiz no. 78, s. 660), Ebû Dâvud (no. 3174), Nesâî (cenâiz 46/2, IV, 45-46), Ebû Ya'lâ (no. 1950), Tahâvî (I, 486), İbn Hibbân (no. 3939) ve Beyhakî (IV, 26), Yahyâ b. e. Kesîr an Ubeydillah b. Miksem an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2593-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 47/7, IV, 47-48), İshâk b. Mansûr ani'n-Nadr an Hammâd b. Seleme an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlidir.
2594-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 47/5, IV, 47), İbrâhîm b. Hârûn el-Belhî an Hâtim an Ca'fer b. Muh. an ebîhî ani'l-Hasan senedi ile tahrîc ettiler.
Aynı bâb içinde bu hadisi Nesâî, Kuteybe an Hammâd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn ani'l-Hasan senedi; Ya'k?b b. İbrâhîm an Huşeym an Mansûr an İbn Sîrîn ani'l-Hasan senedi ile de tahrîc etmiştir.
2595-Bu hadisi Mâlik (cenâiz 33, s. 232), Tayâlisî (no. 150), Abdürrezzâk (no. 6312, 6314), Şâfiî (Ümm I, 247), Ahmed (I, 82, 83, 131, 138), Müslim (cenâiz no. 83-84, s. 662), Ebû Dâvud (no. 3175), Tirmizî (no. 1044), Nesâî (cenâiz 81/1-2, IV, 77-78), İbn Mâce (no. 1544), Ebû Ya'lâ (no. 273, 228, 308, 570), Tahâvî (I, 488), İbn Hibbân (no. 3043, 3044, 3045) ve Beyhakî (IV, 27), Mes'ûd b. el-Hakem an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2596-Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3215), Tirmizî (no. 1713), Nesâî (cenâiz 86, IV, 80; 87, IIV, 81; 90/1-3, IVI, 83; 91, IV, 83-84) ve İbn Mâce (no. 1560), muhtelif tarikler vasıtasıyla Hişâm b. Âmir'den tahrîc ettiler.
2597-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 73, II, 92; 76, II, 94; 79, II, 96; mağâzî 26, V, 39), Ebû Dâvud (no. 3138), Tirmizî (no. 1036), Nesâî (cenâiz 62, IV, 62) ve İbn Mâce (no. 1514), en-Zührî an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2598-Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu o, (cenâiz 78/2, II, 95), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal ani'l-Hüseyn el-Muallim an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.
Daha kısa bir metinle ise Nesâî (cenâiz 93, IV, 84), el-Abbâs b. Abdilazîm an Saîd Âmir an Şu'be an İbn e. Necîh an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.
2599-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3232), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd Saîd b. Yezîd Ebî Mesleme an Ebî Nadre an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.
2601-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1781), Abdürrezzâk (no. 6658, 9604), Ahmed (III, 297, 308), Ebû Dâvud (no. 3165), Tirmizî (no. 1717, "hasen sahîh"), Nesâî (cenâiz 83/2, IV, 79), İbn Mâce (no. 1516), Ebû Ya'lâ (no. 1842), İbn Hibbân (no. 3173) ve Beyhakî (IV, 57), el-Esved b. Kays an Nübeyh el-Anezî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Nesâî'ye aittir.
2602-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3134) ve İbn Mâce (no. 1515), Alî b. Âsım an Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Alî b. Âsım ile Atâ hakkında münekkid imamlar menfi sözler sarfetmişlerdir.
2603-2604-Bu hadisi Ahmed (III, 128), Ebû Dâvud (no. 3136-7), Tirmizî 5no. 1016, "hasen garîb"), Taberânî (no. 2939), Dârekutnî (IV, 116), el-Hâkim (I, 365) ve Beyhakî (IV, 10), Usâme b. Zeyd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî, Tirmizî ve Dârekutnî bu rivayeti illetli bulmuşlardır. Onlara göre Usâme b. Zeyd, ez-Zührî an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an Câbir tarikinde hatâ ederek ani'z-Zührî an Enes şeklinde sevketmiştir (Neyl IV, 45).
2605-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3159), İsâ b. Yûnus an Saîd b. Osmân el-Belvî an Azre yahut Urve b. Saîd el-Ensârî an ebîhî ani'l-Husayn senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisin isnâdı garîb; râvilerinden Urve ile babasının da durumları bilinmemektedir (Neyl IV, 25).
2606-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6549), Ahmed (III, 295), Müslim (cenâiz no. 49, s. 651), Ebû Dâvud (no. 3148), Nesâî (cenâiz 37, IV, 33; 89/2, IV, 82), İbnu'l-Cârûd (s. 268), İbn Hibbân (no. 3094), el-Hâkim (I, 327) ve Beyhakî (III, 403; IV, 32), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2607-Bu hadisi Tirmizî (no. 1057), Yahyâ b. el-Yemân ani'l-Minhâl b. Halîfe ani'l-Haccâc b. Ertât an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir.
2608-Bu hadisi Muh. b. Hâtim b. Bezîğ an Ebî Nuaym an Muh. b. Müslim an Amr b. Dînâr an Câbir senedi ile Ebû Dâvud (no. 3164) tahrîc etmiştir.
Muh. b. Müslim hakkında menfî hükümler sâdır olmuştur. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.
2609-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 72, II, 93), Muh. b. Sinân an Fuleyh b. Süleymân an Hilâl b. Alî an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
2610-Bu hadisi Ahmed (IV, 229, 270), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı sahîhtir.
2611-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3208), Tirmizî (no. 1045), Nesâî (cenâiz 85/3, IV, 80), İbn Mâce (no. 1554), Taberânî (no. 12396) ve Beyhakî (III, 408), Alî b. Abdila'lâ b. Âmir an ebîhî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre, isnâdı "hasen garîb"tir.
2612-Bu hadisi Ahmed (I, 96, 128), Müslim (cenâiz no. 93, s. 666), Ebû Dâvud (no. 3218), Tirmizî (no. 1049, "hasen"), Nesâî (cenâiz 99/2, IV, 88-9), Ebû Ya'lâ (no. 343, 614), el-Hâkim (I, 369) ve Beyhakî (IV, 3), Habîb b. e. Sâbit an Ebî Vâil an Ebî'l-Heyyâc el-Esedî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2613-Bu hadisi Ahmed (III, 332), Müslim (cenâiz no. 95, s. 667), Nesâî (cenâiz 98, IV, 88), İbn Mâce (no. 1562) ve İbn Hibbân (no. 3152), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 6488), Ahmed (III, 295, 339), Müslim (cenâiz no. 94, s. 667), Ebû Dâvud (no. 3226), Tirmizî (no. 1052), Nesâî (cenâiz 96, IV, 86), Tahâvî (I, 515), İbn Hibbân (no. 3153, 3154, 3155), el-Hâkim (I, 370) ve Beyhakî (III, 410), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2614-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3206), Kesîr b. Zeyd el-Medenî ani'l-Muttalib asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer'e göre isnâdı hasendir (Neyl IV, 91).
2615-Bu hadisi Tirmizî (no. 1055), el-Hüseyn b. Hureys an İsâ b. Yûnus an İbn Cüreyc an Abdillah b. e. Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Ricâli Sahîh ricâlidir.
2616-Bu mevkûf, Muvattâ'da (cenâiz 31, s. 232) yer almıştır.
2617-Bu hadisi Tirmizî (no. 1046), İbn Mâce (no. 1550), Haccâc b. Ertât an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Ayrıca yakın mânâsı ile Ahmed (II, 27, 40, 59, 69, 127), Ebû Dâvud (no. 3213), Nesâî (no. 1088-9), İbnu'l-Cârûd (s. 268), İbn Hibbân (no.

3099-3100), el-Hâkim (I, 366) ve Beyhakî (IV, 55), Katâde an Ebî's-Sıddîk an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2618-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1553), Hişâm b. Ammâr an Hammâd b. Abdirrahman el-Kelbî an İdrîs el-Evdî an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
Hammâd b. Abdirrahman, ittifakla zayıf bir râvidir.
2619-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3221), İbrâhîm b. Mûsâ an Hişâm an Abdillah b. Buhayr an Hânî' mevlâ Osmân an Osmân senedi ile tahrîc etti.
2620-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1565), el-Abbâs b. el-Velîd ed-Dimaşkî an Yahyâ b. Sâlih an Seleme b. Küls?m ani'l-Evzaî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer diyor ki: "İsnâdı zâhiren sahihtir. İbn e. Dâvud da bu tarikten tahrîc etmiş ve isnâdının sıhhatine kâil olmuştur."
2621-İbn Hacer, Telhîs'inde şu bilgileri vermektedir: "İsnâdı sâlihtir; Diyâü'l-Makdisî, Ahkâm'ında isnâdını güçlü görmüştür. Râvilerinden Saîd el-Ezdî hakkında Ebû Hâtim birşey söylememiştir. Heysemî ise râvilerinden bazılarını tanımadığını söylemektedir. Ayrıca râvilerinden Âsım b. Abdillah zayıftır." Daha sonra Saîd b. Mansûr, bu rivayete bir şâhid rivayet etmiştir (Neyl IV, 96).
2622-Bu hadisi Mâlik (cenâiz no. 54, s. 241), Buhârî (rikâk 42/2-3, VII, 192), Müslim (cenâiz no. 61, s. 656) ve Nesâî (cenâiz 48, IV, 48), Muh. b. Amr b. Halhale an Ma'bed b. Ka'b b. Mâlik an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2623-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2388), Ahmed (II, 470, 466), Ebû Dâvud (no. 3233) ve Nesâî (50/2, IV, 51), Şu'be an İbrâhîm b. Âmir an Âmir b. Sa'd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2624-Bu hadisi Ahmed (II, 384), Affân an Mehdî b. Meymûn an Abdilhamîd sâhibi'z-Ziyâdî an şeyhin mîn Ehli'l-Basra an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
2625-Bu hadisi Ahmed (III, 242), Mü'emmel an Hammâd an Sâlim an Enes senedi ile tahrîc etti.
2626-Heysemî'ye göre râvilerinden Ahvas b. Hakîm'i el-İclî tevsîk etmiş; başkaları ise zayıf addetmişlerdir (Mecma' III, 42).
2627-Râvilerinden Abdullah b. İsâ sebebiyle zayıftır (Feyd III, 533).
2628-Râvilerinden Yahyâ b. Abdillah b. ed-Dahhâk Ebû Saîd el-Bâbulettî sebebiyle isnâdında zaaf vardır (Mecma' III, 44).
2629-Bu hadisi Bezzâr (no. 839), başında bir kıssa ile birlikte Abdullah b. Eyyûb an Alî b. Zeyd es-Sudâî an Sa'dân el-Cühenî an Atiyyeti'l-Avfî an Ebî Saîd el-Hudrî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Abdullah b. Eyyûb ve Atiyye zayıf râvilerdir (Mecma' III, 44).
2630-Bu hadisi Bezzâr (no. 840), Ebû Şeybe İbrâhîm b. Abdillah b. Muh. an Muhavvil b. İbrâhîm an İsrâîl an Âsım an Muh. b. Sîrîn an Enes senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 45).
2631-Bu hadisi Bezzâr (no. 843), Muh. b. Abdillah an Yûnus el-Umerî an Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rebî'a an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî, Muh. b. Abdillah'ı tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
2632-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 45).
2633-Heysemî, isnâdının râvilerinden Muh. b. Abdillah b. Muh. el-Hazzâ' ile şeyhi Abdullah b. İbrâhîm hakkında malumat edinemediğini söylemektedir (Mecma', I, 133).
2634-Bu hadisi Tirmizî (no. 1076), Muh. b. Hâtim el-Müeddeb an Yûnus b. Muh. an Ümmi'l-Esved an Münyete binti Ubeyd b. Ebî Berze an ceddihâ Ebî Berze senedi ile tahrîc etmiş ve "Bu hadis garîbtir; isnâdı güçlü değildir" demiştir.
2635-Bu hadisi Tirmizî (no. 1073), İbn Mâce (no. 1602) ve Beyhakî (IV, 59), Alî b. Âsım an Muh. b. S?ka an İbrâhîm ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Bu hadis garîbtir; merfû? olarak ancak Ali b. Âsım'ın rivayetinden bilmekteyiz. Kimileri bunu Muh. b. S?ka'dan mevkûf olarak yani İbn Mes'ûd'un sözü olarak rivayet etmiştir."
Alî b. Âsım'a yönelen tenkitler daha çok bu rivayeti sebebiyledir. Ancak hadisi ref'etmek hususunda Alî b. Âsım'a es-Sevrî ve Şu'be de mütâbaat etmişlerdir.
2636-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3132), Tirmizî (no. 998) ve İbn Mâce (no. 1610), Süfyân b. Uyeyne an Ca'fer b. Hâlid an ebîhî an Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir.
2637-Heysemî'ye göre râvilerinden Mücâşi' b. Amr zayıf bir râvidir (Mecma' III, 3).
2638-Râvilerinden Abbâd b. Abdissamed Ebû Ma'mer'i Buhârî zayıf addetmiştir (Mecma' III, 3).
2639-Bu hadisi Müslim (k. el-cennet no. 70, s. 220) ve Nesâî (cenâiz 109, IV, 97), Yûnus b. Muh. an Şeybân b. Abdirrahman an Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Bu hadisi Ahmed (III, 126, 233), Buhârî (cenâiz 68, II, 92; 87, II, 102), Müslim (k. el-cennet 71-72, s. 2201), Ebû Dâvud (no. 3221), Nesâî (cenâiz 108, 110, IV, 96-97) ve Beyhakî (IV, 80), Saîd b. Ar?be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2640-Bu hadisi Tirmizî (no. 1071) ve İbn Hibbân (no. 3107), Abdurrahman b. İshâk an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2641-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' III, 52).
2642-Bu hadisi Tirmizî (no. 2308) ve İbn Mâce (no. 4267), Yahyâ b. Maîn an Hişâm b. Yûsuf an Abdillah b. Büceyr an Hânî senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında ise "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2643-Bu hadisi Tirmizî (no.3355), Ebû Kureyb an Hakkâm b. Eslem an Amr b. e. Kays ani'l-Haccâc an Minhâl b. Amr an Zir an Alî senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında garîb hükmü vermiştir.
2644-Bu hadisi Dârimî (II, 331), Abdullah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb Ebî Yahyâ an Derrâc Ebî's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
2645-Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (no. 1220-1), Ahmed (I, 225), Dârimî (I, 188), Buhârî (vud? 56/2, I, 61; cenâiz 82, II, 98, 89, II, 103; edeb 46, VII, 85-86), Müslim (tahâret 111, s. 240), Nesâî (tahâret 27, I, 29), Ebû Dâvud (no. 20), Tirmizî (no. 70), İbn Mâce (no. 347), İbn Huzeyme (no. 56), İbn Hibbân (no. 3118) ve Beyhakî (I, 104; II, 412), el-A'meş an Mücâhid an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2646-Bu hadisi Tirmizî (no. 2460), Muh. b. Ahmed b. Medd?yeh ani'l-Kâsım b. el-Hakem an Ubeydillah b. el-Velîd el-Vassâfî an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
2647-Bu hadisi Bezzâr (no. 869), Ebû Âmir an Abdilazîz b. Muh. an Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Abbâd b. Ubeydillah b. e. Râfi' an ceddihî Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî, Abbâd'ı tanıyamadığını söylemektedir (Mecma' III, 53).
2648-İsnâdında hakkında ihtilaf olan Câbir el-Cu'fî yer almıştır (Mecma'III, 56).
2649-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 87/1, II, 102), Müslim (sıfâtu'l-cennet ve'n-nâr no. 69, s. 2200) ve Nesâî (cenâiz (114/4, IV, 102), Şu'be an Avn b. e. Cuhayfe an ebîhî ani'l-Berâ b. Âzib an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2650-Lafız Nesâî'ye ait olup (cenâiz 114/3, Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Humeyd an Enes senedi ile; Müslim ise (sıfatu'l-cennet ve'n-nâr no. 68, s. 2200), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2651-Bu hadisi Tirmizî (no. 1064), Ubeyd b. Esbât b. Muh. an ebîhî an Ebî Sinân eş-Şeybânî an Ebî İshâk senedi ile; Nesâî ise (cenâiz no. 111, IV, 98), Muh. b. Abdila'lâ an Hâlid an Şu'be an Câmi' b. Şeddâd an Abdillah b. Yesâr an Hâlid senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
2652-Bu hadisi Tirmizî (no. 1074), Muh. b. Beşşâr an Abdirrahman b. Mehdî ve Ebî Âmir el-Akadî an Hişâm b. Sa'd an Saîd b. e. Hilâl an Rebî'a b. Seyf an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve "garîb hadistir" dedi.
2653-Bu hadisi Tirmizî (no. 1078), Ebû Ya'lâ (271b), el-Hâkim (II, 26, 27) ve Beyhakî (IV, 61; VI, 76), Zekeriyyâ b. e. Zâide an Sa'd b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (s. 315), Şâfiî (Ümm I, 247; III, 188), Ahmed (II, 440, 475), Dârimî (II, 262), Tirmizî (no. 1079), İbn Mâce (no. 2413), Ebû Ya'lâ

(275b) ve Beyhakî (VI, 49, 76; IV, 61), Sa'd b. İbrâhîm an Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre ikinci tarik, evvelkisine göre daha sahîhtir. Ayrıca isnâdı hasendir.
2654-Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (I, 229, 287, 324, 337), Ebû Dâvud (no. 3226), Tirmizî (no. 320), Nesâî (cenâiz 104, IV, 94-95) ve İbn Mâce (no. 1575), Muh. b. Cuhâde an ebî Sâlih mevlâ Ümmi Hânî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, hasen hükmü vermiştir.
2655-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3123) ve Nesâî (cenâiz 27/3, IV, 27), Rebî'a b. Seyf el-Me'âfirî an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2656-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1578), Muh. b. el-Musaffâ an Ahmed b. Hâlid an İsrâîl an İsmaîl b. Selmân an Dînâr Ebî Ömer an İbni'l-Hanefiyye an Alî senedi ile tahrîc etti.
Râvilerinden Dînâr, Vekî' ve İbn Hibbân'a göre güvenilir olmakla birlikte Ezdî'ye göre metrûk, İrşâd müellifi Halîlî'ye göre ise uydurmacıdır. İsmaîl b. Selmân hakkında Ebû Hâtim "sâlihtir" demiş; ancak onu Sikât'ında irâd eden İbn Hibbân "hatâ ederdi" demiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
2657-Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 106, s.672), Ebû Dâvud (no. 3235), Tirmizî (no. 1054) ve Nesâî (cenâiz 100/1-2, IV, 89), (ayrı ayrı) Abdullah ve Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2658-Bu hadisi Ahmed (II, 441), Müslim (cenâiz 105, s. 671), Ebû Dâvud (no. 3234), Nesâî (cenâiz 101, IV, 90), İbn Mâce (no. 1569, 1572), İbn Hibbân (no. 3159), el-Hâkim (I, 375) ve Beyhakî (IV, 70), Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2660-Heysemî, râvilerinden Abdülkerîm Ebû Ümeyye'nin zayıf olduğunu söylemiştir (Mecma' III, 59).
2661-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6712), Ahmed (VI, 221), Müslim (cenâzi no. 103, s. 669-672), Nesâî (işretu'n-nisâ 4/9-10, VII, 72-74; cenâiz 103, IV, 91-92), İbn Hibbân (no. 7066) ve Beyhakî (IV, 79), İbn Cüreyc an Abdillah b. Kesîr an Muh. b. Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2662-Bu hadisi Ahmed (VI, 180), Müslim (cenâiz 102, s. 669), Nesâî (cenâiz 103, IV, 93; Amelu yevm no. 1092), İbn Hibbân (no. 4506, 3162) ve Beyhakî (V, 249), Şerîk b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2663-Bu hadisi Ahmed (II, 311, 389, 444, 528), Müslim (cenâiz no. 96, s. 667), Ebû Dâvud (no. 3228), Nesâî (cenâiz 105/1, IV, 95), İbn Mâce (no. 1566), Tahâvî (I, 516), İbn Hibbân (no. 3156) ve Beyhakî (IV, 79), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2664-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1567), Muh. b. İsmaîl b. Semure ani'l-Muhâribî ani'l-Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb ani'l-Hayr Mersed b. Abdillah an Ukbe b. Âmir senedi ile tahrîc etti.
Sindî isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: İsnâdı sahîhtir. İbn Mâce'nin şeyhi, Ebû Hâtim, Nesâî ve İbn Hibbân'a göre güvenilir bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir.
2665-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3130), Nesâî (cenâiz 107, IV, 96) ve İbn Mâce (no. 1568), el-Esved b. Şeybân an Hâlid b. Sümeyr an Beşîr b. Nehîk an Beşîr b. el-Hasâsiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Neyl IV, 94).
2666-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (no. cenâiz 34, s. 233), belâğan irâd etmiştir.
2667-2668-Buhârî, bu iki haberi bir bâbın girişinde isnâdsız olarak irâd etmiştir (cenâiz 82, II, 98).
2669-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3207) ve İbn Mâce (no. 1616), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Sa'd b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ancak Peygamber'in sözü olarak sevkettiler.
Mâlik ise (cenâiz no. 45, s. 238), Âişe'nin sözü olarak ve isnâdsız sevketmiştir.
2670-Bu hadisi Ahmed (VI, 55, 97), Şu'be an Sa'd b. İbrâhîm an Nâfi' an insânin an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında Heysemî: "Ricâli Sahîh ricâlidir"; İrâkî ise: "İsnâdı ceyyiddir" demişlerdir (Feyd II, 501).
2671-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 46).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20. CENAZELER BÖLÜMÜ

Cenazelerin Yıkanması (Gasledilmesi):
Cenazelerin Kefenlenmesi:
Cenaze Namazı:
Cenaze Duası Şudur:
Cenazeleri Kabre Götürmek:
1. Günahlara Keffâret Olan Hastalıklar
Salih Amel Sahibi Kişiyi Yolculuk Veya Hastalığın Bu Amellerinden Alıkoyması
Kadınları Ziyaret Etmek
Hastaları Ziyaret Etmek
2. Müslümanların İdaresi Altında Yaşayan Kâfirler (Zimmiler) Hastalandıkları Zaman Ziyaret Etmenin Hükmü
Hastaları Ziyarete Yaya Olarak Gitmek
3. Hastayı (Abdestli Olarak) Ziyaret Etmenin Fazileti
4. Bir Hastayı Defalarca Ziyaret Etmek
5. Bir Kimseyi Göz Ağrısından Dolayı Ziyaret Etmek
6. Tâûn'dan Dolayı (Bir Memleketten) Çık(Ip Git)Mak
7. Ziyaret Sırasında Hastaya Şifa Bulması İçin Dua Etmek
8. Ziyaret Esnasında Hastaya Dua Etmek
9. Ölümü Temenni Etmek İyi Değildir
10. Ansızın Ölmek
11. Taun Hastalığından Ölen Kimsenin Fazileti
11-12. Öleceği Anlaşılan Hastanın Tırnakları Kesilir Ve Eteği Tıraş Edilir
12-13. Ölürken Allah'a (Güvenerek) Hüsnü Zanda Bulunmak Müstehabtır
13-14. Ölüm Vakti Yaklaşınca Hastaya Temiz (Ve Güzel) Elbiseler Giydirmek Müstehabdır
14-15. Hasta Ölürken Yanında Söylenmesi Müstehab Olan Sözler
15-16.(Hastanın Yanında La İlahe İllallah Sözünü Söyleyerek) Telkinde Bulunmak
16-17. Ölünün Gözlerini Yumdurmak
17-18. (Musibete Uğrayınca) İnna Lillahi Ve İnna İleyhi Raciun Demek
18-19. Ölünün Üstü Örtülür
19-20. Ölmek Üzere Olan Bir Kimsenin Yanında (Kur'ân) Okumak
Okunan Kur'ân'dan Ölü Yararlanır Mı?
20-21. Musibet Geldiği Zaman Oturmak
Abdullah B. Revaha'nın Ağlaması:
21-22. Yakını Ölen Bir Kimseyi Teselli Vermek İçin Ziyaret Etmek (Ta'ziye)
Başsağlığı Dileme (Taziye)'nin Müddeti
Yakını Ölen Bir Kimsenin Gidip Mescitte Oturması
22-23. Sabır (Felaketin İlk) Darbe(Sin)De (Olmalıdır)
23-24. Ölüye Ağlamak
24-25. (Ölüm Karşısında) Yüksek Sesle Ağlamak
25-26. Ölünün Aile Halkı İçin Yemek Hazırlamak
Açıklama
26-27. Şehid(ler) Yıkanır (Mı?)
27-28. Cenaze Yıkanırken Üzeri Örtülür
28-29. Ölü Nasıl Yıkanır
29-30. (Ölüyü) Kefen (Lemek)
30-31. Haddinden Fazla Pahalı Kefen Kullanmak Mekruhtur
Hazreti Mus'ab Bin Umeyr (r.a)
Hazreti Habbab Bin Eret (r.a.)
31-32. Kadın (ların) Kefeni
32-33. Ölüye Misk Sürmek
33-34. Cenazeyi Definde Acele Etmek (Sebepsiz) Bekletmek, Mekruhtur
34-35. Cenaze Yıkamaktan Dolayı Gusl Etmek
35-36. Ölüyü Öpmek
Osman b. Maz'un (r.a):
36-37. (Ölüyü) Geceleyin Defnetmek
37-38. Ölüyü (Vetat Ettiği) Memleketten Başka Memlekete Götürme (Nin Kerahati)
38-39. Cenaze Üzerine Saf Bağlama Saflar(In Tertibi Ve Sayısı)
39-40. Kadınların (Yürüyerek Kabre Kadar), Cenazeleri Takip Etmeleri
40-41. Cenaze Namazı (Kılma)Nın (Ve Uğurlamanın) Fazileti
41-42. Cenazenin Âteşle Uğurlanması (Caiz Midir?)
42-43. Cenaze İçin Ayağa Kalkmak
43-44. Cenazeyi Uğurlarken (Bir Hayvana Ve Bir Şeye) Binmek
44-45. Cenazenin Önünde Yürümek
45-46. Cenazeyi (Defnetmekte) Acele Etmek
46-47. İmam, İntihar Eden Bir Kimsenin Namazını Kılar Mı?
47-48. Had Cezasından Dolayı Öldürülen Bir Kimsenin Cenaze Namazı Kılınır Mı?
48-49. Çocuğun Cenaze Namazını Kılmanın Hükmü
49-50. Cenaze Namazını Mescidde Kılmak
50-51. Cenazeyi Güneş Doğarken Ya Da Batarken Gömmenin Hükmü
52. Bir Kadın Cenazesiyle Erkek Cenazesi Birlikte Getirildikleri Zaman, Hangisi İmama Daha Yakın Olarak Konur?
51-53. İmam Namazını Kılacağı Cenazenin Ne Tarafında Durur?
52-54. Cenaze Namazı Kılarken Kaç Tekbir Alınır?
53-55. Cenaze Namazında Ne Okunur?
54-56. Cenazeye Dua Etmek

55-57. Kabir Üzerine Cenaze Namazı Kılmak (Caiz Midir?)
56-58. Küfür Diyarında Ölen Bir Müslümanın Cenaze Namazi
57-59. Birden Fazla Ölüyü Bir Kabre Kovmak Ve Kabirlere Alamet Koymak
58-60. Mezar Kazan Kimse Kemik Bulunca Oradan Ayrılıp Mezarı Başka Bîr Yerde Kazması Mı Gerekir?
59-61. Kabrin Kıble Tarafına Boydan Boya Çukur Açmanın Hükmü
60-62. Cenazeyi Defnetmek İçin Kabre Kaç Kişi Girebilir?
61-63. Cenaze Kabre Ayak Ucu Tarafından İndirilir
62-64. Cenaze Kabre İndirilirken Kabrin Yanında Nasıl Oturulur?
63-65. Cenaze Kabre Konurken Ona Dua Etmek
64-66. Müşrik Bir Akrabası Ölen Kimse (Onun Teçhiz Ve Tekftniyle İlgilenmekle Mükellef Midir?)
65-67. Kabri Derince Kazmak
66-68. Kabir(lerin Yüksekliğini Ver Seviyesine İndirmek
67-69. (Cenazeyi Defnettikten Sonra) Kabrin Yanında Ölü İçin İstiğfar Etmek
68-70. Kabrin Yanında Kurban Kesmek Mekruhtur
69-71. (Defnedildikten) Bir Süre Sonra Cenazenin Kabri Üzerine Namaz Kılma(nın Hükmü)
70-72. Kabir Üzerine Bina Yapmak
71-73. Kabir Üzerine Oturmak Mekruhtur
72-74. Kabirler Arasında Ayakkabıyla Yürümenin Hükmü
73-75. Bir Hadiseden Dolayı Cenazeyi Kabrinden (Çıkarıp) Başka Bir Kabre Nakletmek Caiz Midir?
74-76. Ölünün İyiliklerini Anmanın Hükmü
75-77. Kabir Ziyareti
76-78. Kadınların Kabir Ziyareti
77-79. İnsan Mezarlığı Ziyaret Ederken Veya Oradan Geçerken Ne Der?
78-80. İhramlı İken Ölen Bir Kimseye Nasıl Bir İşlem Yapılır?

20. CENAZELER BÖLÜMÜ

Cenaze bölümünün namaz bölümünden sonra yazılması, daha uygun olurdu. Ancak haraç bölümünün son babı içinde gömülü bulunan cahiliyye dönemine ait kabirlerin açılmasıyla ilgili olduğundan musannif Ebu Davud (r.a) sözü geçen bab ile cenaze bölümü arasında bir ilgi görerek cenaze bölümünü haraç bölümünden sonra ele almıştır.
Cenaze: "Ölü" demektir. Çoğulu cenaiz gelir. "Cinaze" ise Ölünün üzerine konduğu tabut anlamına gelir. Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek namazını kılıp defnetmek müslümanlar için farz-ı kifayedir. Bu vazifeyi hiç kimse yapmazsa, o bölgedeki bütün müslümanlar mesuliyet altına girmiş olur. Bir kısmı yaparsa diğerlerinden mesuliyet düşer.
Ölmek üzere olan bir müslümanı -onun için eziyet değilse- kıbleye karşı sağ tarafına çevirmek sünnettir. Yüzü mümkün olduğu kadar kıbleye gelmek üzere başı yükseltilerek kıbleye doğru arka üzeri yatırmak da caizdir. Kelime-i tevhidi telkin etmek sünnettir. Fakat "Sen de oku" diyerek zorlamamak gerekir. Telkin, tevbeyi de içine alacak şekilde:
"Allah'dan mağfiret diler ve ona tevbe ederim ki, ondan başka hak ma-bud yoktur, O diridir, kayyumdur" denebilir. Bir hadis-i şerifte "Son sözü la ilahe illallah olan kimse cennete girer" buyurulmuştur.[1]
Akrabasının, arkadaşlarının, komşularının ölmek üzere olan kimsenin yanında bulunması müstehabdır. Telkin, kıbleye çevirme gibi vazifeleri yerine getirirler, hastaya su verirler.
Yine ölmek üzere olan birisinin yanında Yasin ve Ra'd sûrelerinin okunması da müstehaptı-r.
Hasta ölünce ağzı kapatılır, çenesi bağlanırve gözleri yumulur. Bunları yaparken "Allah'ın ismini zikir ile ve Rasulullah'ın milleti üzerine (ölmüş olsun) Ya ilahi işini kolaşlaştır, ilerisini kolaylaştır, onu cemalinle mesut et. Yöneldiği âlemi çıktığı âlemden hayırlı kıl" denir.
Sonra ölünün üzerine bir örtü çekilir. Yanında güzel koku bulundurulup tütsü yakılır. Şişmemesi için karnının üzerine demir parçası, ayna gibi bir şey konur. Elleri yanlarına uzatılır, göğsüne konmaz. Yıkanmadıkça yanında Kur'ân okunması mekruhtur. Yanında, cünüp, hayız ve nifas halinde olan kimse bulunamaz. Yıkanması ve defni için mümkün olduğu kadar acele edilir.[2]

Cenazelerin Yıkanması (Gasledilmesi):

Ölü teneşir üzerine ayakları kıbleye doğru gelmek üzere arka üstü yatırılır. Etrafı tütsülenir. Göbeğinden dizlerine kadar olan avret mahalli örtüldükten sonra elbisesi çıkarılır.
Cenaze yıkayan, yıkama (gasl) farizasını yerine getirmeye niyet etmeli, besmele ile başlamalı ve gasl bitinceye kadar “Ey rahman, ölü için mağfiretini dilerim" demelidir.
Yıkayıcı önce eline bez sararak örtünün altından avret yerini yıkar, sonra abdest aldırır yüzünü yıkar, yalnız dudaklarının içini, burun deliklerini, göbek çukurunu siler,sonra elleriyle kollarını yıkar, başını meshedip ayaklarını yıkar. Küçük çocuğa bu şekilde abdest aldırmak gerekmez.
Üzerine ılık su dökülür. Başı ve varsa sakalı sabunlu su ile yıkanır. Sol tarafına çevrilerek sağ tarafı bir defa sonra sağ tarafına çevrilerek sol tarafı da bir defa yıkanır. Bu şekilde sağ ve sol tarafları üçer defa yıkanır. Sonra ölü oturtularak karnı ezilir bir şey çıkarsa sadece o yıkanır.
Cenazeyi yıkamak için su bulunmadığı vakit teyemmüm ettirilir. Cenaze yıkandıktan sonra kurulanıp kefenlenir.
Ölüyü kendisine en yakın birisi veya ahlâkı en iyi olan ve cenaze yıkamasını bilen birisi yıkamalıdır. Erkeği erkek, kadım kadın yıkar. Bir kadın kocasını yıkayabilir. Fakat, Hanefi mezhebine göre koca karısını yıkayamaz.[3]

Cenazelerin Kefenlenmesi:

Erkeğin kefeni yensiz, yakasız, dikişsiz bir gömlek bir don ve eteklik bir de sargı yerini tutan üç kat bezdir. Gömlek boyundan ayağa kadar olur. Baş ve ayak tarafından düğümlenir.
Kadının kefeni bunlara ilâve olarak bir baş örtüsü, bir de göğüs örtüsü olmak üzere beş kattır. Sünnet olun kefen budur. Kefenlendikten sonra cenaze namazı kılınabilir.[4]

Cenaze Namazı:

Cenaze namazı aslında ölü için duadır ve farz-ı kifayedir. Şartı niyettir. Bu niyette ölünün erkek, kadın, kız veya oğlan çocuğu olduğu belirtilir. Cenaze namazında cemaat şart değildir. Bununla birlikte cemaatin üç saf olması daha sevaphdır. Namazı kıldıracak imam da imamlık şartlarının bulunması lazımdır. Bütün namazlarda şart olan taharet, setr-i avret (avret yerini örtmek) istikbal-i kıble (kıbleye yönelmek) niyetten başka cenaze namazı için altı şart daha vardır:
1. Ölünün müslüman olması,
2. Ölünün temiz olması, yıkanıp kefenlenmiş olması,
3. Cemaatin önüne konmuş olması,
4. ölünün tamamı, bedenin çoğu 4eya hiç olmazsa baş ile beraber yarısının mevcut olması. Buna uymayan ölüler bir beze sarılarak namaz kılınmadan gömülür.
5. Namazı kılan kimsenin özürsüz olarak binekli veya oturur olmaması.
6. Cenazenin yere konmuş olması. Namaz kılınmanın mekruh olduğu üç vakitten başka her zaman cenaze namazı kılınır.
Cenaze namazının rükünleri, dört tekbir ile kıyamdır. Kur'ân okumak, rüku ve secde yoktur.
Cenaze namazı şu şekilde kılınır: İmam, ölünün göğsü hizasına durur.
Cenaze namazının başına yetişmeyen kimse hemen iftitah tekbirini alıp imama uyar. Diğer tekbirleri imam ile birlikte alarak geçirmiş olduğu tekbirleri imam selam verdikten sonra ye cenaze kalkmadan önce birbiri ardına kaza eder. Cenaze namazı dört tekbirden ibarettir. îlk tekbirde eller kaldırılır, ondan sonraki tekbirlerde kaldırılmaz, ilk tekbirden sonra Allah Teâlâ'-ya hamd olarak "sübhaneke" okunur. İkinci tekbirden sonra Hz. Peygambere selatü selam = (Allahümme salli ve Allahümme barik) getirilir. Üçüncü tekbirden sonra namaz kılan cenaze duasını veya Fatiha gibi kolayına gelen bir âyeti okur. Dördüncü tekbirin akabinde de selam verilir.[5]

Cenaze Duası Şudur:

(Namazın üçüncü tekbirinden sonra okunur.
"Allah'ım, bizim dirimizi, ölümüzü, burada bulunanımızı, bulunmayanımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi, kadınımızı, yarlığa, affet. Allah'ım içimizde yaşattıklarını müslüman olarak yaşat, öldürdüklerini de mü'min olarak öldür. Özellikle bu ölüye cennet kokusu, istirahat, af ve rıza nasib et.
Allah'ım bu ölü iyilik işlemişse onun mükâfatını artır, kötülük işlemişse, ondan vazgeç onu affet ona emniyet, müjde, kerem ve yüksek mertebe ver. Ey merhametlilerin en merhametlisi.”[6]
Çocuğun namazında üçüncü tekbirden sonra:
“ ”[7] diye dua edilir.
Cenaze namazında kıraat ve tahiyyata oturmak diye bir şey yoktur.
Doğan bir çocuktan ses duyulursa ismi konulur. Yıkanır ve namazı kılınır.Ses duyulmazsa bir beze sarılarak gömülür, namazı kılınmaz.[8]
Düşüğe, ölü doğan çocuğa namaz kılınmaz. Sadece ad takılarak yıkanır ve bir beze sarılarak gömülür. Doğar doğmaz ölen çocuk ise yıkanır ve namazı kılınır. İntihar eden, idam olunan kimseler yıkanır, kefenlenir namazı da kılınır. Anne veya baba katilinin, öldürülen yol kesici ve eşkiyanın namazı kılınmaz. Cenaze namazını kabristanda kılmak mekruhtur.[9]

Cenazeleri Kabre Götürmek:

Cenaze taşımak ibâbettir. Tabutu dört tarafından dört adamın omuzlaması sünnettir. Evvela tabutun sol ön ve arka tarafından, sonra sağ Ön ve arka tarafından omuzlanır. Böylece dört tarafından onar adım götürülmüş olur. Hz. Peygamber: "Bir kimse cenazeyi kırk adım götürürse, din kardeşine ait vazifesini yerine getirmiş olur, kendisinin kırk büyük günahı affolunur."[10] buyurmuştur.
Cenaze biraz acele götürülmelidir. Arkasından yürümek Önünde yürümekten daha sevaptır. Cenazeyi gündüz gömmek müstehabtır. Cenaze kabre konulacağı zaman, bir kaç kişi cenazeyi tabuttan alarak Kıbleye doğru kabre indirip, sağ tarafına yatırılır. Yatırırken: "Bismillâhi ve billahi ve alâ milleti rasûlillah" denir. Kefen baş ve ayak tarafından çözülür. Kadını kabre kendi mahreminin indirmesi daha iyidir. Bundan sonra kabir örtülerek Yasin, Tebareke, îhlas, Muavvizeteyn, Fatiha okunur. Daha sonra herkes işine gücüne dağılır. Cemaatten birisi cenazeye telkin vermek üzere bir miktar kalır.
Ölü gömüldükten sonra, ölünün hısım ve yakınlarına baş sağlığı dilemek müstehabdır. Bunun müddeti üç gündür. Hz. Peygamber bir yakınını kaybeden müslümanı teselli etmenin büyük sevabı olduğunu bildirmiştir. Müslümanların ölülerini hayırla anmak onların iyi yanlarını konuşmak, fenalıklarını söylemekten kaçınmak müslümanların vazifesidir. Zira bir hadis-i şerifte "ölülerinizin güzel hallerini yadediniz, kötülüklerini söylemekten çekininiz,”[11] buyurulmuştur.

Yüzünün kararması gibi Ölüde hasıl olan kötü halleri söylemekte, -fasık birisi olarak tanınmamak şartıyla- gıybetten sayılır.[12]

1. Günahlara Keffâret Olan Hastalıklar

3089... Amir er-Rami'den demiştir ki:
Ben memleketimizde idim. Birdenbire bizim için bayrakların ve sancakların dikilmiş olduğunu gördüm (ve) "Bu da nedir?" dedim. "Bu Rasûlullah (s.a)'in sancağıdır" dediler. Bunun üzerine (Rasûlullah'ın) yanına vardım. Bir ağacın altında kendisi için serilen bir elbisenin üzerinde oturuyordu. Sahabileri etrafına toplanmışlardı. Ben de onlar (in arasın)a oturdum. Rasûlullah (s.a) hastalıklardan bahsediyordu. Bu sırada...
"Bir mü'mine hastalık isabet eder, sonra Allah bu mü'mini o hastalıktan kurtarırsa o, hastalık, bu mü'minin günahlarına keffaret, ileride (başına) gelecek işler hakkında ona bir öğüt olur. (Fakat) bir münafık hastalanır da sonra iyileşecek olursa, tıpkı sahihlerinin bağlayıp da sonra salıverdiği bir deve gibi olur. Kendisini niçin bağladıklarım da bilmez, niçin saldıklarını da bilmez." buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir adam:
"Ey Allah'ın Rasûlül (Bu sözünü ettiğin) hastalıklar da nedir? Vallahi ben (hayatta) hiç hastalanmadım" dedi. Peygamber (s.a) de:
“Sen yanımızdan kalk. (git) Çünkü sen bizden değilsin" (Kâmil bir mü'minin özelliği bela ve musibetlere maruz kalmaktır. Sen bizim derdimizi anlayamazsın) dedi. Biz (Hz. Peygamberin) yanında (böyle sohbet etmekte) iken oraya (elinin) üzerinde elbise olan bir adam çıkageldi. Elinde bir şey (daha) vardı (ve elbise o şeyin) üzerine sarılmıştı. O zat:
"Ey Allah'ın Rasûlü: Ben seni görünce (huzuruna gelmek üzere) sana (doğru) yöneldim. (Gelirken) ağaçlan sık olan bir yere uğradım. Orada (birtakım) kuş yavrusu sesleri işittim. Onları alıp elbisemin içine koydum. Bunun üzerine anneleri gelip başımın üstünde dolaş (maya başla)dı. Ben de onun için elbisemi yavruların üzerinden kaldırdım. Bunun üzerine anneleri yavruların üzerine kondu. Bende hepsini (birden) elbisemin içine sardım. îşte şu yanımdakiler onlardır" dedi. (Hz. Peygamber de):
"Onları (yere) bırak!" buyurdu. (Adam da) Onları (yere) bırakıverdi. Anneleri ise (yine) onlardan ayrılmadı. Bunun üzerine Rasû-lullah (s.a)(orada bulunan) sahabilerine (şu):
"Yavruların annesinin yavrularına olan şefkatine hayret ediyor musunuz?" diye sordu. (Onlar da):
“Evet ya Rasûlullah" cevabım verdiler. (Hz. Peygamber de):
“Beni hak (din) ile gönderen Zata yenlin olsun ki, Allah kullarına yavrularına karşı şefkatini gördüğünüz şu yavruların annesinden daha merhametlidir. Onları geri götür ve anneleri ile birliktelerken kendilerini yakaladığın yere koy." (o zat da) onları geri götürdü.[13]

Açıklama

Rasûl-ü Zişan Efendimiz, sahabilerinin başına gelen hastalık ve musibetlerin hikmetinden şikayette bulunmadan bunlara sabretmenin ahiretteki sevabından ve Allah'a ait küçük büyük bütün günahlara keffaret olacağından bahsederken, orada bulunanlardan biri söze karışarak kendisinin hiç hastalanmadığını ve hastalığın ne olduğunu bilmediğini söylemiş, Hz. Peygamber de "Sen (bela ve musibetlere tahammül eden ve bu sayede kemale eren kâmil mü'minlerin yoluna ve onların sohbetine tamamen yabancısın" buyurarak onu meclisten uzaklaştırmak suretiyle ona kalbinin katılığım tevbe ve taata daha çok devam ederek bu durumdan kurtulması gerektiğini unutmayacağı bir şekilde hatırlatmıştır. Eğer Rasûl-ü Zîşan Efendimiz o kimseye o mecliste kalması ve musibetlerin müzminlere olan faydasıyla ilgili sohbeti dinlemesi için izin verseydi, o kimse bu sohbetten bir şey anlamayacağı ve istifade edemeyeceği gibi hem de konuşulanları yadırgayacak ve dolayısıyla zarar görecekti.
Netice olarak mevzumuzu teşktil eden bu hadis-i şerifte, Allah'ın tnü'-min kullarına karşı çok merhametli olduğu, onu bu dünyadaki günahlarından temizlemek ve cennetine sokmak için, günahlarına keffaret olacak hastalık ve musibetlere maruz bıraktığı ifade edilmektedir.
Kâmil mü'minler, bunu bildikleri için Allah'tan gelen tüm musibetleri rıza ile karşılarlar ve bu sayede varsa günahları affedilir, yoksa cennetteki makamları yükselir. Gafil mü'minler ise, bu hikmeti bilmedikleri için başlarına gelen musibetleri kullara şikayet ederek bu sevaba ermekten mahrum kalırlar. Sahibi tarafından bir süre bağlandıktan sonra bırakılıvereri devenin hali ne ise, hastalıklar ve musibetler, karşısında kâfirlerin hali de odur. Bu hususta duygusuzluk, basiretsizlik, şuursuzluk yönünden deve ile kâfir arasında bir fark yoktur. İkiside başlarına gelen bu sıkıntıdan bir ibret dersi ve bir manâ çıkaramazlar. Sadece yiyecek ve içecek gibi dünya nazlarından mahrum kaldıklarına üzülürler.
Her ne kadar, senedinde kimliği meçhul iki tane ravi bulunduğu için, bu hadis-i şerif zayıfsa da şu hadis-i şerifler mana itibarıyla onu takviye ettiklerinden, zayıflıktan kurtulup hasen dereceye yükselmiştir:
1. "Mü'min rüzgarların bir yandan bir yana sallayıp bazan yere yatırıp bazan da doğrulttuğu yeşil ekine benzer. Münafık da dimdik ayakta duran, kendisine hiçbir arıza gelmeyen, fakat (vakti gelince) birdenbire kökünden koparılıp sökülen pirinç fidanı gibidir."[14]
2. "Aziz ve Celil olan Allah melaikelere emredip gidiniz, falanca kulumun üzerine belâ ve musibetleri dökünüz, der. Onlar da gidip o kulun üzerine bela ve musibetleri dökerler. Bunun üzerine o kul Allah'a şükretmeye başlar. Melekler Allah'a dönüp gördüklerini anlatırlar. "Haydin geri gidiniz. Ben o kulumun yalvarıp yakarmasından hoşlanıyorum" buyurur"[15]
3. "Mii'min olan kişiye yorgunluktan, hastalıktan, meraktan, mahrum-luktan, gamdan, ezadan, hatta kendisine batan bir

dikenden mütevellid herhangi bir musibet gelmeyedursun, ille cenâb-ı hak bunlar sebebiyle onun günahlarını yarlığar."[16]
4. "İnsanlar içinde belası en çetin olanlar peygamberlerdir. Onlardan sonra da efdalden efdale teveccüh eder. Kişi dininin derecesine göre belala-nır. Artık dininde selabet (ve kuvvet) varsa belası çetinledir. Dininde yufkalık (za'f) varsa o da dini mikdarınca ibtila görür. Bu suretle kula ait bela yeryüzünde üzerinde hiçbir günah kalmayarak yürüyeceği bir zamana kadar devam eder, gider."[17]
5. Kendisini sar'a tutan bir kız Rasûlullah (s.a)'e gelerek:
"Ey Allah'ın Rasûlü: Benim için dua et de kurtulayım." dedi. Rasûl-ü Ekrem de:
"Eğer dilersen dua edeyim de bu hastalıktan kurtul. Fakat dilersen sabret de hesaba çekilmeden cennete gir." buyurdu. Kadın da "Dünyada bu hastalığa sabreder ahirette hesaba çekilmeden cennete girerim." dedi.
6. "Kul cennete Allah'ın kendisi için hazırladığı makama erişecek bir amel işleyemezse, Allah onun bedenine, veya malına veya çoluk çocuğuna bir musibet verir. Kulda ona sabretmek suretiyle cennetteki makamına eriştirir.[18] Netice olarak hastalık ve musibetler, mü'minler için bir nimet, münafıklar için büyük sıkıntıdır. Çünkü günahkâr mü'minlerin günahlarına keffaret olur, salih mü'minlerin de cennetteki makamını yükseltir. Nitekim Cenâb-Hak Kur'ân-ı Kerîminde "Sîzi çarpan her musibet, kendi ellerinizin (ihtiyarınızın) işleyip kazandığı (günahlar) yüzündendir. Bununla beraber (Allah) birçoğunu da affeder." (de musibete uğratmaz)[19] buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.
tbn Ata der ki: "Kim başına gelen fitnelerin, musibetlerin kendi kusurundan neş'et ettiğini, bununla beraber mevlasının bunlardan birçoğunu af-vetmiş bulunduğunu bilmezse onun, Rabbının kendisine olan ihsanı hakkındaki nazar ve teemmülü cidden kıttır." (Muhammed bin Hamid) de şöyle demiştir: "Kul her zaman günahtan hali kalmaz. Onun taatı içindeki akisleri ise masiyet yolundaki günahlardan daha çoktur. Zira masiyet günahı bir cihettendir. Taat günahı birçok cihetlerdendir. Allah kulunu türlü türlü musibetlerle günâhlardan temizler, tâ ki kıyamet gününde onun yükünü hafifletmiş olsun. Yoksa onun afvi, rahmeti olmasaydı kul daha ilk adımda helaka uğrardı.[20]

3090... İbrahim b. Mehdi'nin sahabi olan dedesinden (rivayet olur-muştur) dedi ki ben: Rasûlullah (s.a)'i (şöyle) derken işittim:
"Bir kul kendisi için (cennette) hazırlanmış olan makama ameliyle erişemeyecekse, Allah onun bedenine veya malına veya çoluk çocuğuna bir bela verir." (de bu belaya sabrı sebebiyle o makama eriştirilir.)
Ebû Dâvûd der ki: (Ravi İbn Nüfeyl rivayetine devamla şunları) ilave etti "Sonra (Allah) 6 kulu bu musibete sabretmeye muvafak kılar. " (metnin buraya kadar olan kısmından sonra (hadisin her iki (ravi) si de birleş (erek şu cümleyi rivayet et) tiler. "Nihayet (Allah) o kulu kendi katından hazırlamış olan makama eriştirir.[21]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerif üzerinde yapmış olduğumuz açıklama bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan burada yeni bir şerhe lüzum görmedik.[22]

Salih Amel Sahibi Kişiyi Yolculuk Veya Hastalığın Bu Amellerinden Alıkoyması[23]

3091... Ebû Musa demiştir ki:
Ben Peygamber (s.a)*i defalarca şöyle buyururken işittim:
"Bir kul salih amel (ler işlemeye devam) ederken, hastalık ya da yolculuk (gibi bir engel çıkarak) kendisim bu amel (ler) den alıkoyacak olursa sıhhatli ve mukim iken işlemiş olduğu salih (amel) in aynısı (yine işliyormuş gibi) kendisine yazılır.[24]

Açıklama

Sıhhatli ve mukim iken güzel ameller işlerken hastalanan ya da meşru bir yolculuğa çıkan bir kimse bu hastalığı veya yolculuğu sebebiyle işlemekte olduğu güzel amelleri işlemeye muvaffak olamazsa, daha önce işlemiş olduğu amellerin sevabı yine eksiksiz olarak yazılmaya devam eder. Çünkü o kimse bu amelleri işlemeye azimli idi. Şayet hastalık veya yolculuk engel olmasaydı o amelleri işleyecekti. Bu mevzuda gelen hadis-i şerifleri pek çoktur. Bunlardan bazılarının meali şöyledir.
l. "Gece namazına devam ettiği halde uykusunun ya da bir rahatsızlığın baskın gelmesiyle buna muvaffak olamayan bir kul yoktur ki, kılamadığı gece namazlarının sevabı yazılmış olmasın. Ve uykusu da kendisine sadaka olmasın."[25]
2. "Yüce Allah jnjislüman bir kulu (nu) bedenine verdiği bir bela ile imtihan edecek olurşg, (görevli olan meleğe bu kulunun) daha önce işlemekte olduğu salih amellerin aynısını (yine) işliyormuş gibi yaz (maya devam et) diye emreder, (o melek de bu emri derhal yerine getirir.) Eğer Allah bu kuluna şifa verecek olursa onu (n günahlarını) yıkar (günahsız bir hale getirir.)Eğer canını alırsa onu(n günahlarını) bağışlar ve rahmetine eriştirir.[26]
3. "Mü'minin (kendisine isabet eden) bir hastalığa sabretmemesi şaşılacak bir şeydir. Eğer o bu hastalıktan dolayı elde edeceği mükâfaatı bilseydi ömür boyu hasta kalmayı arzu ederdi."[27]
4. "Bir kulun bedenine bir musibet gelecek olursa aziz ve celil olan Allah o kulu (n amellerini) kaydeden meleklere emredip şimdi bu kuluma sıhhatli m anında benim emrimde iken gece ve gündür işlemekte olduğu amellerin en hayırlısını yaz (maya devam edin) buyurur".[28]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle şerhi sadedinde meallerini sunduğumuz hadis- şerifler, meşru bir özür sebebiyle cemaate devam etmek, ya da cihada gitmek gibi hayırlı işlerden geri kalan bir kimsenin bu mazereti sebebiyle, aynen o

Hayırlı işi yapmış gibi sevap alacağına delalet ettikleri gibi "Bu durumda olan bir kimsenin mazereti onu sadece o hayırdan geri kalmanın vebajinden kurtarır, ona sevap kazandırmaz " diyen kimselerin bu iddialarını da reddederler.[29]

Kadınları Ziyaret Etmek[30]

3092... Ümmü'l-Ala'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a) beni hasta iken ziyaret etti ve
"Ey Ümm'l-Ala sana müjde (ler olsun) çünkü ateşin altın ve gümüşün paslarım giderdiği gibi bîr müslümanın hastalığı da onun günahlarını giderir " buyurdu.[31]

Açıklama

Münzirî'nin hasen olarak nitelendirdiği bu hadis-i şerif, şu hükümleri içine almaktadır:
1. Erkeklerin hasta kadınları ziyaret etmeleri caizdir. Fakat bu ziyaretin caiz olması mutlak değildir. Ancak bu cevaz o kadınla yabancı bir erkeğin yalnızca başbaşa kalmamaları ve tesettüre tam manasıyla riayet gibi şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartların gerçekleşmemesi halinde bu ziyaret haram olur.
2. Ziyaretçinin hastaya, hastalığının günahlarına keffaret olacağını hatırlatması ziyaretin adabındandır. Çünkü bu hatırlatma hastanın gönlüne rahatlık verir ve kendisine teselli eder.
3. Kaza ve kadere teslim olmak gerekir.
4. Hastalıklar hastanın günahlarına kefferat olur.
Bu mevzuda rivayet edilmiş olan hadis-i şeriflerin meali şöyledir: **a)** Şeddad b. Evs, arkadaşıyla birlikte bir hastayı ziyaret ettiği zaman ona "Bu sabah nasılsın?" diye sorduklarında "Bu sabah Allah'ın nimeti üzerimdedir" diye cevap verdi. Şeddad da sana müjde (ler olsun. Çünkü hastalıklar) Günahlara keffarettir. Hataları siler. Çünkü ben Rasülullah (s.a)'i "Aziz ve Celil olan Allah (bir müslüman hastalandığı zaman meleklerine şöyle) buyurur. Ben bir mü'min kulumu (hastalıkla) imtihan ettiğimde (o kulum) bana hamdedecek olursa, o (kulum) yatağından anasından doğduğu günkü gibi bütün günahlardan arınmış olarak tertemiz kalkar (ey meleklerim) bu kulumu (ibadetlerine devam etmekten) ben alıkoydum ve onun başına bu imtihanı ben getirdim. Binaenaleyh, sağlığında (ibadetlerine) karşılık olarak onun için yazmış olduğunuz sevapların aynısını şimdi de yazınız, buyurur" derken işittim, diye cevap verdi.[32]
b) Bir defasında Rasülullah (s.a)'ın huzurunda hummadan bahsedildi. (Orada bulunan) bir adam da hummaya sövdü. Bunun üzerine peygam-ber(s.a.s) (adama)...
"Hummaya sövme. Çünkü ateş, demirin pasını giderdiği gibi humma (hastalığı) da günahları giderir " buyurdu.[33]
c) Bir gün peygambe/. (s.a) beraberinde Ebû Hûreyre olduğu halde humma (sıtma) ateşinin şiddetinden dolayı hastalanan bir kimsevi ziyaret etti ve hastaya:
"Sana müjdeler olsun çünkü yüce Allah buyuruyor ki: Humma benim ateşinidir. Ben onu mü'min kuluma dünyada musallat ediyorum ki o kulıf-mun ahiretteki ateşten payı (dünyada çektiği humma ateşi) olsun11 buyurdu.[34]

3093... Âişe (r.a)'dan demiştir ki: (Ben Rasûlullah (s.a)'e hitaben) "-Ey Allah'ın Rasûlü, ben Kur'ân'da en şiddetli olan âyeti biliyorum" dedim.
"O hangi ayettir ey Âişe" diye sordu (Ben de)
"Yüce Allah'ın ...kötülük yapan cezasını çeker sözüdür." diye cevap verdim. (Bunun üzerine)
"Ey Âişe! Bir mü'mine bir musibet -yahut da bir diken- isabet eder (o kul da buna sabreder) se (bu musibete sabretmesi) onun (istemiş olduğu) amellerinin (kendisince) en çirkin (ler) ine karşılık olur (da hesaba çekilmez. Kıyamet gününde günahlarından dolayı) hesaba çekilen kimse (ler) ise (mutlaka) azab görür" buyurdu.(Âişe de):
"Allah (Kur'ân-ı Kerîm'inde) o kolay bir hesaba çekilecek."[35] buyurulmuyor mu? diye sordu.
Rasûl-ü Ekrem de:
“O (amellerin Allah'ın huzuruna) arzedilmesidir. (Kulun günahlardan hesaba çekilmesi değildir) Ey Âişe! İnceden inceye hesaba çekilen kimse (mutlaka) azaba uğratılır/' buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki: Bu rivayet îbn Beşşar'indir (Beşşar bu hadisi) "Bize (bunu) îbn EbîMüleyke haber verdi" diyerek (tahdis sigasıyla) rivayet etti.[36]

Açıklama

Hz. Aişe (r.a.) “Kim kötülük yaparsa cezasını çeker."[37] meâlindeki âyet-i kerîmenin metninde bulunan " =kim" kelimesinin mü'min, münafık ve kâfir tüm insanları içine alan genel kapsamlı bir kelime oluşuna ve nekre olan " = kötülük" kelimesinin de şarttan sonra gelmiş olduğuna dikkat ederek, bu âyet-i kerimeden mü'min olsun, kafir olsun her insanın, işlemiş olduğu günahların tümünden ceza göreceği, hiçbirinin bağışlanamayacağı manâsını çıkarmıştır. Gerçekten de âyet-i kerimenin zahirinden anlaşılması gereken budur. Çünkü " o* " kelimesi, bir şart edatıdır ve genel kapsamlı bir kelimedir. Şarttan sonra gelen nekre kelimeler de genellik kazanır ve dolayısıyla kapsamları genelleşir. Bu kaideden hareket edince, âyet-i kerimeden "büyük ya da küçük herhangi bir günah işleyen herhangi bir kimsenin mutlaka bu günahın cezasını çekeceği ve bu kimsenin başına gelen musibetlerin veya çekmiş olduğu hastalıkların onu bu cezadan kurtaramayacağı" manası çıkar.
Fakat Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin bu anlayışının yanlış olduğunu ve Allah'ın lutfu keremiyle hastalıklara ve belalara maruz kalan kulların çektikleri bu sıkıntıların sabretmeleri halinde günahlarına keffaret olacağını haber vermiştir. Nitekim Rasûl-ü

Zîşan Efendimizin şu hadisleri de bu gerçeğe ışık tutmaktadır.
"Her kim kötülük işlerse onun sebebiyle ceza görür."[38] âyet-i kerimesi inince müslümaniara pek şiddetli te'sir etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a): "Orta yolu tutun, doğruyu arayın. Müslümanın başına gelen her musibette bir keffaret vardır Hatta vücudundan sıyrılan her sıyrıkta veya batan her dikende bile."[39]
Ebû Bekir es-Sıddık (r.a)'den demiştir ki: Peygamber (s.a)'in yanında idim ve ona şu ayet indirildi. "Bir kötülük işleyen onun cezasını çekecek ve kendisine Al h'dan başka dost veya yardımcı bulamayacaktır."[40]
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Ey Ebû Bekir, bana indirilen bir âyeti sana okuyayım mı?" buyurdu. Ben de :
"Evet ya Rasûlullah dedim. (Hz. Ebû Bekir sözlerine şöyle devam etti) "Sonra Rasûl-ü Ekrem o âyeti bana okuttu ve ben farkında olmadan belimde bir burkulma hissederek gerildim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Neyin var ya Ebâ Bekr?" diye sordu. (Ben de)
"Ey Allah'ın Rasûlü babam ve anam (varım yoğum) uğrunda feda olsun, hangimiz kötülük yapmamıştır. Ve biz yaptıklarımızla cezalandırılacağız? dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu:
"Sana ve (diğer) mü'minlere gelince, Ey Ebû Bekir, sizler bu kötülüğün cezasını dünyada çekeceksiniz ve neticede Allah'a günahsız olarak kavuşacaksınız. Ötekiler (kâfirler) ise bu kötülükler onlar için birikecek ve neticede bunun cezasını kıyamet gününde çekeceklerdir.[41] Ancak İmam Tirmizi bu hadis hakkında: "Bu hadis garibdir. İsnadında söylenti vardır." demiştir.
Bu mevzuda Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste şu mealdedir: "Kafir, bîr hayır işlediği vakit, onun sebebiyle kendisine dünyadan bir nimet verilir. Mü'mine gelince, şüphesiz Allah onun hasenatını ahirette biriktirir, laatından dolayı dünyada da akabinde rızık verir.[42]
Yine Müslim'den rivayet edilen bir başka hadis-i şerifin meali de şöyledir: "Şüphesiz ki Allah, hiçbir mü'mine işlediği hayrı mükâfatsız bırakmaz. O hayır sebebiyle, hem dünyada dilediği verilir, hem de ahirette mükafatlandırılır.
Kâfire gelince, dünyada Allah için yaptığı hayırlar karşılığında ona rızık verilir. Ahirete vardığında onun kendisiyle mükâfatlandıracağı bir hayrı yoktur."[43]
Hasan-ı Basri (r.a) Müslim'in rivayet ettiği bu ikinci hadis-i şerife bakarak "Kötülük yapan cezasını çeker..."[44] âyet-i kerimesinin kâfirler hakkında inmiş olduğunu, binaenaleyh onların işlemiş oldukları büyük küçük tüm günahlardan hesaba çekilerek azaba uğratılacaklarını, mü'minlerinse Allah'tan korkuları sebebiyle, gözlerinde büyütmüş oldukları küçük günahlardan hesaba çekilmeyeceklerini, fakat ihlasları sayesinde Allah katında en güzel bir iyilik mertebesine ulaşan salih amellerinin mükafatım göreceklerini söylemiştir. Nitekim bu âyetin "... ve kendisine Aİlah'dan başka ne dost ne de yardımcı bulamaz..."[45] anlamındaki devamı da Hasan-ı Basri (r.a)'nin bu görüşünü desteklemektedir. Çünkü Ahirette mü'minlerin dostları ve yardımcıları bulunacağına göre; âyet-i kerimede kasdedilen kimselerin kâfirler olması icabeder. Âlimlerden bazılarına göre, bu âyet-i kerime, mü'min veya kâfir günah işleyen tüm insanlar hakkında inmiştir. Nitekim İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre, bu âyet-i kerime inince, müslümanlar bu âyetin.hükmünü çok ağır bularak Hz. Peygambere gelip "Ey Allah'ın Rasûlü, senden başka günahtan sakınmaya hangimizin gücü yeter ki? Her günahtan dolayı cezaya çarptırılmamız nasıl olacak?" diye sormuşlar. Hz. Peygamber de:
"Bir iyilik yapana, on sevap yazılır. Bu on sevabın bir tanesi bir günahı karşılar. Bir günah bir sevabı azaltınca geriye dokuz sevap kalır. Bir kötülüğüne karşılık bir günah bîr iyiliğine karşılık on sevap aldığı halde günahları sevabından daha ağır gelen kimseye yazıklar olsun" buyurmuştur.
Bilindiği gibi ahirette günah ve sevaplar karşilaştırılır.Günaru ağır gelen cehenneme, sevabı ağır gelen de cennete gider.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ve benzerleri, bir müslümana isabet eden hastalık ve musibet gibi sıkıntıların onun günahlarına keffaret olacağını ifade ettiklerinden âlimler hastalık ve musibetlerin günahlara keffaret olacağında ittifak etmişlerdir. Âlimlerin Çoğunluğuna göre, bu sıkıntılar günahsız olması halinde sahibinin amel defterine sevap olarak yazılır ve derecesini de yükseltir.[46] Ancak sözü geçen mü'minin bu sıkıntılarının günahlarına keffaret olabilmesi için kendisinin bu belalara sabretmesi ve şikayetçi olmaması gerekir. Aksi takdirde bu sıkıntılar onun günahlarına keffaret olmaları bir yana günahlarına yenilerinin ilavesine sebep olurlar.[47]
Metinde geçen " = kötü" kelimesi birisi Zümer sûresinin otuz-beşinci diğeri de Fussilet sûresinin kırkyedinci âyetinde olmak üzere, Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde geçmekte ve sahip oldukları hassasiyet sebebiyle mü'min-lerin korku ve haşyetten gözlerinde büyüttükleri zelle anlamında kullanılmaktadır.[48] Bu bakımdan biz bu kelimenin geçtiği cümleyi tercüme ederken bu cümleye parantez içerisinde bir "kendisince" kelimesini ilave ederek bu manâya işaret ettik.
Nitekim Bezlü'l Mechud yazarı da musibetlerle affedilen günahların küçük günahlar olduğunu kaydetmiştir. Fakat burada geçen " îpi " kelimesiyle büyük günahların kasdedilmiş olması da mümkündür. Çünkü bu kelimeyle küçük günahların kasdedilmiş olduğa kabul edilse bile, Hz Aişe'den gelen "kul başına gelen musibetler ve sıkıntılar sayesinde körük ateşinden çıkan kırmızı altın gibi (günah kirlerinden arınmış olarak) çıkar." anlamındaki hadis-i şerifle Beyhakî'nin rivayet ettiği "başağrısı ve üzüntüler mü'-mine gelmeye devam ederler. Nihayet mü'm in bunlar sayesinde beyaz bir gümüş gibi (tertemiz) kalır." anlamındaki hadis bu sıkıntıların, mü'minin büyük günahlarına da keffaret olduklarını ifade etmektedir.[49]
Netice olarak kelimesiyle büyük günahların kasdedilmiş olduğu kabul edilirse, o zaman ilgili cümleye: "amellerinin en çirkinlerine bile karşılık olur. Küçük günahlar ise evleviyyetle affedilmiş olur" manası vermek gerekir.
Aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığıyla bir ilgisi olmadığından, bu hadisin yeri burası değildir. Bir önceki ba'ıda zikredilmesi gerekirdi.[50]

Bazı Hükümler

1. Mü'minin başına gelen musibetler onun günahla-rina Keffarettır.
2. Kıyamet gününde inceden inceye hesaba çekilen bir kimse mutlaka azab görür. Kadı Iyaz'a göre, "azab görür'* cümlesinin iki manâsı vardır:
a) Hesabın derinleştirilmesi, günahların ortaya dökülerek kulun onlardan dolayı bekletilmesidir. Kul için bu bir azab sayılır.
b) Cehenneme sev kedi lmesidir. Nevevî'ye göre, sahih olan bu ikinci manâdır.
3. "O kolay bir hesaba çekilecektir."[51] âyet-i kerimesİndeki kolay hesaptan maksat, kulun inceden inceye hesaba çekilmesi değil, amellerinin ortaya dökülmesidir. Kulun amellerinin ortaya dökülmesi, onun için kolay bir hesaptır. Çünkü bunda kendisine bunları niçin yaptığına dair bir soru yoktur. Sadece günahları ortaya dökülür Allah da onların hesabını sormadan bağışlar ve sahibini de cennete koyar. Taberanî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, bu şekilde hesap görenler, sevapları günahlarından fazla olanlar ya da şefaata mazhar olanlardır. Nitekim bir hadis-i şerifte, Rasûlullah Efendimiz şöyle buyuruyor:
"Kıyamet günü mü'min Rabbi (Azze ve Celle) ne yaklaşacak o derece ki, üzerine Allah affını indirecek ve ona günahlarını itiraf ettirecektir. Kendisine (filan günahını) biliyor musun? diye soracak. Mü'min, "Ey Rabbim, biliyorum diyecek, yüce Allah onu ben dünyada sana örtbas etmiştim. İşte bugün de onu sana bağışlıyorum" diyecek. Bunun üzerine kendisine iyiliklerinin sahifesi verilecektir."[52]

Hastaları Ziyaret Etmek[53]

3094... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) Abdullah b. Übeyyi ölümüne sebep olan hastalığı sırasında, ziyarete gitti. Yanına girince onda (bulunan) ölüm (alametlerin)i tanıdı ve:
"Ben seni yahudileri sevmekten nehyetmiştim" buyurdu, (O da): "Sus! Esad b. Zürare onlara buğzetti de ne oldu?" (ölümüne mani olabildi mi?) dedi (Abdullah b. Ubeyy) ölünce oğlu.Hz. Peygambere gelip "Ey Allah'ın peygamberi gerçekten Abdullah b. Übeyy öldü. Sen (kendi) gömleğini bana ver (ir misin?) Onu onunla kefenleyeyim?" dedi. Rasûlullah (s.a) de gömleğini çıkarıp ona verdi.[54]

Açıklama

Taberî ile Abdürrezzak'ın rivayetlerine göre, Rasûl-ü Zişan Efendimiz İbn Übeyy'in yanına, İbn Übeyy kendisini çağırdığından dolayı gitmiştir. İbn Übey Hz. Peygamberin kendisi için istiğfarda bulunmasını rica ediyordu.
Metinden de anlaşıldığı gibi Rasûl-ü Ekrem, İbn Übeyy'in yanına varınca ona, yahudilere karşı beslediği sevginin kendisini münafıklığa ittiğini den ebedî hayatının mahvolup gittiğini hatırlattığı halde, aklı gözünde olduğu için şu dünya hayatından başka bir hayatı anlamaktan ve gerçek saadeti idrakten aciz olan Abdullah bu ihtarla intibaha gelmeyip "Esad b. Zürare yahudilere buğzetti de ne oldu, bu buğzu kendisini ölmekten kurtarabildi mi?" diye karşılık'vererek basiretsizliğini ortaya koyduktan sonra
"Yâ Rasûlullah! Bu kınama zamanı değildir. Bu ölümdür. Şayet ölürsem beni yıkamaya gel. Hem bana teninedeğen gömleğini verde beni onunla kefenle, namazımı kıl, benim için istiğfar et" dedi. Rasûl-ü Ekrem de onun dediklerini yaptı.
Oysa Hz. Peygamberin bu ihtardan maksadı onu azarlamak değil, sadece onun intibaha gelip tevbe etmesine vesile olmaktı.
Abdullah b. Übeyy'in Rasûl-ü Ekremin ihtarına Hz. Esad b. Zürare'yi misal göstererek cevap vermesinin sebebi, Hz. Esad'ır Medine'ye ilk hicret eden ve yahudilere karşı nefret ve kini herkesçe bilinen bir müslüman olmasıdır. Siyer kitaplarının kaydettiğine göre, Hz. Esad kendi kabilesi olan Neccar oğullarının başkanı idi ve Rasûl-ü Ekrem Medine'ye gelmeden önce Medine'de ilk cuma namazı kılan kimse de Hz. Esad'dı.
Abdullah b. Übeyy ölünce oğlu Abdullah gelip Hz. Peygamberden gömleğini kendisine vermesini rica etti. Bu gömleği babasına kefen yapmak istediğini bildirdi. Rasûl-ü Zîşan Efendimiz de onun bu ricasını kabul etti.
İbn Übeyy'in oğlunun adı "Habbab" idi. Taberî'nin eş-Şabi'den rivayet ettiği bir hadiste bildirildiğine göre, Abdullah b. Übeyy komaya girince oğlu Habbab Hz. Peygambere gelerek "Ey Allah'ın peygamberi babam komaya girdi. Ölümü esnasında onun yanında bulunmanı ve cenaze namazını kılıvermeni arzu ediyorum." demiş. Hz. Peygamber de: "-Senin ismin nedir?" diye sormuş o da "Habbab" deyince Rasûl-ü Ekrem "Hayır senin ismin Abdullah'dır." buyurmuş, bundan sonra da onun ismi "Abdullah" olmuştur. Kendisi Bedir savaşı dahi! Hz. Peygamberin bütün savaklarına katılmıştır. Bir ara babasının Hz. Peygamber hakkında ağzını bozup ileri geri laflar sarfettiğini duyunca, Hz. Peygambere varıp babasını öldürmek için izin istemişti. Hz. Peygamber buna izin vermediği gibi, tam tersine babasına son derece iyi davranmasını tavsiye etti. Bunun üzerine babasına sağlığında ve Ölümünden sonra iyilik yapmaya devam etti. Hatta ona iyilik yapmakta insanların en başta geleni oldu.
İbn Übeyy ölünce ailesi onu acele techîz edip, Peygamber (s.a) gelmeden defnetmişlerdİ. Rasûlullah (s.a) gelince ona verdiği sözü yerine getirmek için onu kabrinden çıkartarak namazını kıldı. Bunun üzerine Allah (c.c) "Onlardan ölen bir kimsenin üzerine ebediyyen namaz kılma. Kabrinin başına da dikilme."[55] âyet-i kerimesini indirdi.
Hz. Peygamberin kendi gömleğini münafıkların reisi olan Abdullah b. Übeyy'e kefen yapılmak üzere İbn Übeyy'in oğluna vermesinin hikmeti üzerinde beş görüş ileri sürülmüştür:
1. Hz. Peygamber, İbn Übeyy'in oğlu Abdullah'ı çok sevdiği için, onun hatırına gömleğini vermiştir.
2. Hz. Peygamber'den bir şey istenince olma/ demezdi, ilinde olanı vermek âdetiydi.
3. Bedir savaşında Hz. Abbas esir edildiği sırada üzerinde elbise yoktu. O zaman İbn Übeyy Hz. Abbas'a bir gömlek vermişti. Rasûl-ü Ekrem de buna karşılık olmak üzere kendi gömleğini İbn Übeyy'e verdi. Bu suretle ona olan borcunu

Ödemiş oldu.
4. Bu gömleği verdiği sırada, yukarıda mealini sunduğumu kâfirlerin namazını kılmayı yasaklayan tevbe sûresinin 84. âyeti henüz nazil olmamıştı.
5. İbn Übeyy'in kabilesini İslâm'a ısındırmak İçin vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber bu gömleği verdikten sonra "Benim gömleğim şüphesiz Allah katında ona bir fayda verecek değildir. Ama ben bu sebeple onun kabilesinden birçok kimselerin İslâm'a gireceğini ümid ediyorum" buyurmuş ve gerçekten de bu hadiseden sonra Hazrec kabilesinden bin kişi İslâm'a girmiştir.
Her ne kadar mevzuumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisinde Hz. Peygamberin gömleğini İbn Übeyy'in oğluna daha İbn Übeyy kabre konmadan verdiğini ifade ederken, bazı rivayetlerde İbn Übeyy kabirden çıkarıldıktan sonra gömleğini ona giydirdiği ifade edilmekte ise de[56] bu durum iki rivayet arasında bir çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü gerçekte Hz. Peygamberin bu gömleği, ona kabre konmadan önce giydirilmiştir. Fakat ikinci rivayetin ravisi Hz. Peygamber İbn Übeyy'i kabirden çıkarttığı zaman onun üzerindeki gömleğin, o anda giydirildiğini zannetmiş, rivayetler arasındaki farklılık buradan doğmuştur.[57]

Bazı Hükümler

1. Gömlekten kefen yap.labilir
2. Bir ihtiyaç veya maslahattan dolayı cenazeyi ka-
birden çıkarmak caizdir.
3. Rasûl-ü Zîşan Efendimiz en büyük düşmanlarının ricasını bite kabul edecek kadar yüksek bir ahlâka sahiptir.
4. Münafık hakkında İslâmî hükümler icra edilir.
5. Ölüm haberini vermek caizdir.
6. Salihlerin eşyasını teberrüken kullanmak caizdir.
7. Bir müslümanın bir münafığı ziyaret etmesi caizdir.[58]

2. Müslümanların İdaresi Altında Yaşayan Kâfirler (Zimmiler) Hastalandıkları Zaman Ziyaret Etmenin Hükmü

3095... Enes'den (rivayet olunduğuna göre) yahudilerden bir çocuk hastalanmış, Peygamber (s.a) de onu ziyaret için yanına varıp başucuna oturmuş, ona "müslüman ol*' diye telkinde bulunmuş. Bunun üzerine (çocuk) başucunda bulunan babasına bir göz atmış (babası da) ona (haydi) "Ebu'l-Kasım'a itaat et" deyince müslüman olmuş. Peygamber (s.a) de "Benim vasıtamla bu çocuğu ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun" diye, şükrederek (ayağa) kalk (ip oradan aynl)mış.[59]

Açıklama

Buhârî'nin rivayetine göre, bu çocuk Hz. Peygambere hizmet ediyordu. İsmi Abdül-Kuddus idi.
Nesai'in rivayetine göre, sözü geçen çocuk, babasının da teşvik ettiğini görünce "Eşhedü en la ilahe illallah ve enne muhammed Rasulullah" diyerek İslam dairesine girmiş ve müslüman olarak can vermiştir. Ancak adı geçen çocuğun aslında buluğa ermiş bir genç olduğu halde burada kendisinden mecazen çocuk diye bahsedilmiş olması da mümkündür.[60]

Bazı Hükümler

1.Müslümanların idaresi altında yaşayan ve zimmi denilen enl-i kitabın hastalarını ziyaret etmek caizdir. Çünkü, bunda İslâm'ın yüksek ahlakını izhar ve onları İslama ısındırma imkânı vardır.
2. Bir müslümanm, bir kâfiri hizmetçi olarak kullanması caizdir.
3. Kitab ehli, İslâm dinine girmekle mükelleftirler. Çünkü Rasût-ü Ekrem, sözü geçen yahudi çocuğunun İslama girmesiyle onun ateşten kurtulmuş olduğunu söyleyerek Allah'a şükretti. Eğer ehl-İ kitap, İslama girmekle mükellef olmasalardı, bu çocuk yahudi olarak kalmasından dolayı cehennemlik olmazdı.
4. Çocuklara İslâmı arzedip onları İslâm dairesine girmeye ve İslâm dairesinde kalmaya teşvik etmek caizdir. Mümeyyiz çocuklar şehadet getirmekle İslama girmiş sayılırlar.
5. Küfür üzerine ölen mümeyyiz kâfir çocuklar, cehennemliktir. Ancak bunun aksini ifade eden deliller de mevcut olduğundan İmam Ebû Hanife (r.a) bu mevzuda sükutu tercih etmiştir. Bu mevzu sünnet bölümünde ayrıntılı olarak tekrar ele alınacaktır, inşaallah.
Ancak çocukla ilgili bütün bu hükümler, bu çocuğun buluğ çağına ermediği kabul edilerek çıkarılmıştır. Eğer bu çocuğun ergenlik çağında olduğu kabul edilirse, o zaman bu hadisten bu hükümler çıkartılamaz.[61]

Hastaları Ziyarete Yaya Olarak Gitmek[62]

3096... Cabir'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a), hastalandığım zaman katıra ve (ya) ata binmeden (gelir) beni ziyaret ederdi.[63]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, hastaları yaya olarak ziyaret etmenin binitli olarak ziyaret etmekten daha faziletli olduğunu ifade etmektedir.[64]

3. Hastayı (Abdestli Olarak) Ziyaret Etmenin Fazileti

3097... Enes b. Malik'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Kim güzelce bir abdest alır da (sevabını) Allah'dan umarak (hasta olan) bir mü'min kardeşini ziyaret ederse, cehennemden yetmiş ha-
rif (sürecek bir) mesafe (kadar) uzaklaştırılır." (Bu hadisi Enes'den nakleden Sabit, rivayetine devam ederek şunları) söyledi: (Ben Enes'e)
"Ey Ebû Hamza hartf nedir?" dedim. O da
“Yıldır" cevabını verdi.
Ebû Dâvûd der ki: (Başkaları rivayet etmeyip de) sadece Basrahlartn rivayet ettiklerinden biri de kişinin bir hastayı abdestli olarak ziyaret etmesine dair (olan bu hadistir.[65]

Açıklama

Metinde geçen harif kelimesi, sözlükte "sonbahar" anlamına gelir. Burada ise kül-cüz alakasıyla mecazen "yıl" anlamında kullanılmıştır.
Hasta bir mUslümanı, abdestli olarak ziyaret eden bir kimsenin cehennemden yetmiş sene sürecek kadar uzaklaştırılmasından maksat, gerçek manada uzunluk ölçüleriyle ölçülebilecek ve yetmiş sene sürecek bir uzaklık olabilir. Cehennemden bu kadar uzaklaştırılmış olan kimse de artık cehennem ateşinin tesirinden kurtulmuş olur. Fakat bu sözün kinaye yoluyla cehennemden kurtulup cennete girmek anlamında kullanılmış olması da mümkündür.
Hastayı abdestli olarak ziyaret etmenin faziletiyle ilgili olan bu hadisi sadece Basrahlar rivayet etmişlerdir. Bunlar el-Fazl b. Belhem, Sabit el-Benani ve Enes b. Malik'dir. Bilindifi gibi, bu şekilde sadece bir memleket halkı tarafından rivayet edilen hadislere garib hadis ismi verilir. Bu hadiste olduğu gibi bu şekildeki garib hadislerin ravileri güvenilir kimseler olunca hadisin sıhhatine bir zarar gelmez.[66]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyaret etmek isteyen bir kimsenin abdest alması mustehabdır.
2. Müslüman bir hastayı ziyaret etmenin fazileti büyüktür.
3. Bütün işlerde olduğu gibi, sadece Allah rızası için yapılan hasta ziyaretlerinin ecri de kat kat verilir.[67]

3098... Ali (b. Ebî Talib)'den demiştir ki: Geceleyin bir hastayı ziyaret eden kimseyle birlikte mutlaka yetmiş bin melek (daha yola) çıkar. (Bu melekler) sabaha kadar o ziyaretçi için (Allah'dan) af dilerler ve (ayrıca) onun için cennette hazırlanmış meyveler vardır.[68]

Açıklama

Metinde geçen sabah; gece yarısından gündüzün ortasına kadar olan süre, mesa (gece) kelimesi de öğle vaktinden gecenin yarısına kadar olan süre anlamında kullanılmıştır.
Bu hadis-i şerifte, vadedüen mükâfatlar, hastayı sadece Allah rızası için ziyaret edenler içindir. Hastayı zenginliğinden veya şahsi nüfuzundan dolayı, ya da gösteriş için ziyaret edenlerin bu mükâfattan bir nasibleri yoktur.
Bu mevzuda Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir: "Ebû Musa el-Eş'ari, Hasan b. Ali'yi hastalığında ziyaret etmiştir. Ali ona:
"Hasta ziyareti için mi geldin, yoksa görüşüp konuşmak maksadıyla mı geldin?” diye sordu. O da:
"Hasta ziyareti için geldim" deyince:
"Bir müslüman müslüman bir hastayı ziyarete çıkınca kendisiyle birlikte yetmiş bin melek daha çıkar."[69] dedi. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir:
"Said bin Ilaka el-Kufî'den rivayet edilmiştir; dedi ki: Ali (r.a) elimden tuttu ve "Yürü bizimle beraber (oğlum) Hüseyin'e ıyadetde bulunalım.” dedi. Ebû Musa'yı Hüseyin (r.a)'in yanında bulduk. Ali:
"Ey Ebû Musa" dedi. "Iyadete (hastayı ziyarete) mi geldin, yoksa (mutlak) ziyaret midir kasdın?" Ebu Musa
"Hayır, aksine hastayı ziyarete geldim" dedi. Bunun üzerine Ali dedi ki:
"Rasûlullah (s.a)'den işittim, şöyle buyurdu. "Bir müsiüman, bir müs-Iumana sabahleyin iyadette bulunursa behemehal yetmiş bin melek, akşam oluncaya dek onun için istiğfar ederler ve şayet akşamleyin iyadette bulunursa, behemehal yetmiş bin melek sabah oluncaya kadar onun için istiğfar ederler ve kendisi için cennette bir mergzar (bahçe) vardır."
Bu hadis garib-h»sendir. Ali'den müteaddit verililerden rivayet edilmiştir. Kimi mevkuf olarak rivayet ederek onu ref etmemiş (Rasul-i Ekrem'e çıkaramamıştır. Ebû Fahite'nin adı Said b. Ilaka'dır.[70]

3099... Hz. Ali, Peygamber (s.a) (bir önceki hadisin bir de) manasını rivayet etmiştir. Fakat (bu rivayetinde bir önceki hadisin metninde bulunan) harif (kelimesin)i zikretmemiştir.
(Ebû Dâvud der ki: Bu hadisi, Şu 'benin rivayet ettiği şekilde Mansur da el-Hakem 'den (mevkuf olarak) rivayet etmiştir.[71]

Açıklama

Bilindiği bir hadisi mana olarak rivayet etmek demek, değişik fakat aynı manaya gelen lafızlarla rivayet etmek demektir.
Bir önceki hadis-i şerif, Hz. Ali, Peygamber (s.a)'den bir de onunla aynı manaya gelen fakat kelimeleri değişik olan cümlelerle rivayet etmiştir. İşte bu rivayet şekli hadisin mana olarak rivayetine bir misaldir. Bu hadisin sözü geçen bu rivayetlerinin her ikisi de mevkuftur. Bir başka ifadeyle Hz.Peygambere ulaşmayıp bir sahabi olan Hz; Ali'de kalmaktadır. Her ne kadar bu hadisi Hakim Hz. Peygambere kadar ulaşan merfu bir senetle rivayet etmişse de, onun rivayetinde sadece "Müslüman bir hastayı ziyaret eden bir müslümanla birlikte yetmişbin meleğin daha bulunduğu" ifade edilmekte, o ziyaretçinin cennet meyveleri arasında gezindiğinden bahsedilmemektedir.
Bu hadis4 şerifi Beyhaki ile İmam Ahmed şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmişlerdir: "Bir kimse hasta olan bir müslüman kardeşini ziyaret ederse, oturuncaya kadar cennet bahçelerinin meyveleri arasında gezinmiş olur. Oturunca kendisini Allah'ın rahmeti sarar. Eğer sabah ziyaret etmişse akşama kadar yetmiş bin melek onun için Allah'dan af dilerler. Eğer akşam ziyaret etmişse, yetmiş bin melek sabaha kadar onun adına Allah'dan af dilerler."[72]
Bu hadisi, İbn Mace de zayıf bir senetle şu manaya gelen cümlelerle rivayet etmiştir: "Hasta ziyaretçisi olarak müslüman kardeşinin yanına varan bir kimse, hastanın yanında oturuncaya kadar cennet meyvelerini kopara kopara cennet bahçeleri içinde yürümüş olur.”[73]
Hurfe: Aslında "dalından koparılmış meyve" demektir. Bu kelimenin "yol" manasına geldiğini söyleyenler de vardır. Eğer bu kelimenin burada, dalından koparılmış meyve anlamında kullanıldığı kabul edilirse, hadis-i şerifte "Hasta ziyaretine giden bir kimsenin kazanmış olduğu sevabın dallarından koparılıp bir yere yığılan meyvelere benzetildiği" anlaşılır. Fakat "yol" manasında kullanıldığı kabul edilirse, o zaman "Hasta ziyaret eden bir müslümamn hastanın yanına varıncaya kadarki yürüyüşünün cennet yolunda yapılmış bir gezintiye benzetildiği" anlaşılır. Hakim de bu hadis-i şerifi, Müslim ve Buhârî'nin şartlarına uygun olarak ve şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmiştir. "Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: "Kim bir hastayı geceleyin ziyaret ederse, beraberinde kendisi için Allah'dan af dileyen yetmiş bin melek daha çıkar. Sabaha kadar onun adına Allah'dan af dilerler ve kendisi için cennette toplanmış meyveler vardır. Kim de bir hastayı sabahleyin ziyaret edecek olursa beraberinde kendisi için akşama kadar Allah'dan af dileyecek yetmiş bin melek bulunur. Ve onun için cennette derilmiş meyveler vardır."[74]

3100... Ebû Ca'fer Abdullah b. Nafi'den demiştir ki: el-Hasen b. Ali'nin kölesi Nafi dedi ki: Ebû Musa Hasan b. Ali'yi hasta iken ziyarete geldi.
Ebû Dâvud der ki: (Daha sonra Ebu Ca'fer 3098 numaralı) Şu'be hadisinin manasını rivayet etti. Yanlışlıkla bu hadisi Ati (r.a) Peygamber (s.aj'den rivayet etmiş gibi gösterilmiştir.[75]

Açıklama

Her ne kadar musannif Ebû Dâvud 3099 numaralı hadisin Hz. Ali b. Ebû Talib senediyle Hz. Peygamberden rivayet edilmesinin sahih olmadığını söylemişse de aslında bu söz doğru değildir. Çünkü bu hadisin Hz. Peygamberden (merfuan) rivayeti Hz. Ali'den (mevkufen) rivayetinden daha fazladır. Fakat musannif bu hadisin merfu olarak gelen rivayetlerinin sahih olduğunu kabul etmiyor. Ona göre merfu rivayetler sahih değildir.
Fakat sözü geçen merfu rivayetlerin musannıfa göre, sahih olmaması, musannifin dışındaki hadis ulemasının yanında da sahih olmamasını gerektirmez. Nitekim İmam Ahmed (r.a) bu hadisi merfu olarak rivayet ettiği gibi[76] İbn Hibban da Sahihinde bu hadisi merfu olarak rivayet etmiştir. Hakim en-Nisabûrî'de, bu hadisin merfu olarak rivayet edildiği senetlerin sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu hadisi îbn Mace ile Tirmizî de merfu olarak rivayet etmişlerdir.[77]

4. Bir Hastayı Defalarca Ziyaret Etmek

3101... Aişe'den demiştir ki;
Sa'd b. Muaz; Hendek (savaşı) günü bir adamın kolundaki can damarına attığı bir okla yaralanmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) onu (sık sık ve daha) yakından ziyaret edebilmek için mescitte onun üstüne bir çadır kur(dur)du.[78]

Açıklama

Sa'd b. Muaz b. en-Nu'man b. tmrü'1-Kays b. Zeyd el-Ensari, Musa b. Umeyr'in delaletiyle müslüman olmuştur. Bedir mücahidlerinin ve ensarın en ileri gelenlerindendi. Muhacirler arasında Ebû Bekr es-Sıddık'ın makamı ne ise, ensar arasında Hz. Sa'd'm makamı da o idi. Hendek savaşında, Kureyş kafilesinden Hıbban b. Arika el-Amiri'nin attığı bir ok ile kolundan yaralanmış ve bu yaranın tedavisi epeyce uzun sürmüştü. Yara iyileşmeye başladığı bir sırada, deşilmiş fakat bu deşme onun şehadetine sebep olmuştur.

Hıbban b. Anka, oku attığı sırada arapların adetine uyarak Al sana Benim de İbnü'l-Areka olduğumu bil,demişti.Hz. Sa'd da -yahut bir rivayete göre Fahr-i Alem Efendimiz- Allah yüzünü cehennemde terletsin,buyurmuşlardır."Arıka" "ter" manasına gelen kökünden geldiği için "müşakele" tarzında böyle dua buyurmuştur.
Hendek savaşı, sırasında Benû Kureyza yahudileri müslümanlarla olan dostluk antlaşmasını bozup İslâm düşmanlarıyla anlaşarak onları devamlı olarak müslümanlar üzerine kışkırtıp müslümanlara çeşitli zararlar vermeyi başarmışlardı. Savaş müslümanların lehine ve kâfirlerin aleyhine sonuçlandığından, Benû Kureyza da mağlub duruma düşüp kayıtsız şartsız teslime razı olmuştu. Kureyza oğullan daha önce Evs kabilesinin dostu olduklarından, harp sırasındaki ihanetlerine, verilecek hüküm için hakim olarak Evslile-rin reisi olan Sa'd b. Muaz'ın görevlendirilmesini istediler. Hz. Sa'd ise erkeklerin kati, mallarının taksim, çocuklarıyla kadınlarının da esir edilmelerine hüküm ettikten sonra, ilahi rahmete kavuştu. Rasul-ü Zişan Efendimiz bu hükümden dolayı Sa'd'e "Yemin olsun ki Allah'ın yedi kat semavat üzerindeki hükmüne muvafik olarak hüküm verdin. Bunun böyle olacağını seher vakti melek gelip hana haber vermişti." buyurdu. Rivayete göre, yarası epeyce iyileştiği bir sırada, hatta Benû Kureyza hakkında hakemlik yapma görevi kendisine verildiği günden önceki gazada şöyle dua etmiş: "İlahi sen bilirsin ki, Rasûlünü tekzib eden, vatanından çıkaran, kavm kadar kendilerine harp ve cihad etmek istediğim hiç kimse yoktur. İlahi öyle zannediyorum ki, bizimle onların arasında artık edilecek harp kalmamıştır. Şayet Ku-reyş ile başka bir harbimiz daha kaldıysa senin yolunda onlarla cihad edebilmem için ömrümü uzat. Bir de Benû Kureyza'dan intikam alarak mü'-minlerin gözlerini aydinlatmadıkca canımı alma." Hz. Sa'd'ın bu duası dergah-ı ilahide makbul olmuş, Allah onu bu isteklerine kavuşturmuştur.
Siyer ve hadis kitaplarında açıklandığına göre, Fahr-i Kâinat Efendimiz, Sa'd'ın vefatı esnasında yanında bulunmamışlar. Fakat vefatından hemen sonra, Cebrail aleyhisselam gelip "Ey Muhammed, bu salih kul kimdir ki, ruhunun bedeninden çıkıp alem-i ervaha yükselmesi için semanın bütün kapıları açıldı ve kudümünden dolayı arş titredi." demiş, bunun üzerine Rasûlullah (s.a) eteklerini sürükleyerek acele Sa'd'ın yanına çıkmış fakat onu ruhunu teslim etmiş olarak bulmuştur.[79]
Hicretin beşinci senesinde vefat eden, Hz. Sa'dın cenazesi, omuzlarda taşınmaya başlayınca münafıklar "Bu cenaze amma da hafifmiş ha" demeye başlamışlar. Bunun üzerine Peygamber (s.a) de "Onu melaikeler taşıyorlar" buyurmuştur. Bir hadisi şerifinde de, "onun ölümünden arş titredi." demiştir.[80]
Metinde geçen Ekhal; kelimesi kolda bulunan bir damardır. Bu damar kesildiği zaman, sahibi ölünceye kadar kanı durmazmış. Bu bakımdan İmam Halim, bu damarın candamarı olduğunu söylemiştir. Bu damarın vücudun her organında bir bölümü bulunduğu koldaki bölümüne "ekhal" sirttakine "ebher" uyluktakîhe "nesa" ismi verildiği söylenir. Hz. Sa'd kol damarından yaralanınca Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, yarayı ateşle dağlamış, bunun üzerine kanı kesilmiş ama bu sefer de eli şişmiş. Rasûl-ü Zişan Efendimiz bunu görünce, yarayı tekrar dağlamış, fakat eli yine şişmiş Hz. Sa'd bu durumu görünce "Benû Kureyza'dan intikam alındığını görmeden canını almaması için Allah'a dua etmiş. Bu dua üzerine kanı kesilmiş. Benû Kurayza hakkında hükmünü verip de erkeklerinin kati, kadın ve çocuklarının esir, mallarının da taksim edildiğini görünceye kadar bir damla bile kam akma-mıştır. Hz. Peygamber de "Bu hükmünle Allah'ın hükmüne uygun bir hüküm vermiş oldun" buyurarak onu taltif etmiştir.
Kurayza oğullarının, nüfusu dörtbin kişi kadardı. Hz. Sa'd'ın hükmü İle katledildiler. Öldürme işi sona erince Hz. Sa'd'ın damarı çatladı ve bununla hayatı sona erdi.[81]

Bazı Hükümler

1. Bir hastayı defalarca ziyaret etmek caizdir. Bilhassa hasta bunu arzu ettiği zaman, bu ziyareti tekrarlamak daha da önem kazanır. Nitekim Rasûl-ü Zişan Efendimizin Hz. Sa'd' için mescidde özel bir çadır hazırlatmaktan maksadı da onu sık sık ziyaret etmekti.
2. Mescidde hastaya bakmak ve mescidde çadır kurmak caizdir.[82]

5. Bir Kimseyi Göz Ağrısından Dolayı Ziyaret Etmek

3102... Zeyd b. Erkam'dan demiştir ki: "Gözlerimde bulunan bir ağrıdan dolayı Rasûlullah (s.a) beni ziyaret etti."[83]

Açıklama

Buhârî, bu hadisi "el-edebü'l-müfred" isimli eserinde şu ma-naya gelen lafızlarla rivayet etmiştir: "Gözüm ağrıdı da Peygamber (s.a) beni ziyarete geldi, sonra
"Ey Zeyd şayet gözün tamamen kaybolsa ne yaparsın?" buyurdu. Ben de
"Sabrederim, Allah'dan sevap beklerim" dedim. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Eğer gözün kaybolur da sonra sabredersen ve Allah'dan sevap umarsan, senin sevabın cennet olur."[84]
Mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisi ile şerhi sadedinde meallerini sunduğumuz hadis-i şerif ve benzerleri, göz ağrısından rahatsız olan bir hastayı ziyaret etmenin caiz olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh halk arasında yaygın olan "göz ve diş ağrısı ile çıbandan rahatsız olan bir kimseyi ziyaret etmenin sünnete aykırı olduğu" kanaati doğru değildir. Her ne kadar Taberânî ile Beyhâkî "üç hasta vardır ki, onlar ziyaret edilmez. Göz ağrısından hasta olan, çıbandan rahatsız olan, bir de diş ağrısından rahatsız olan" anlamında bir hadis rivayet etmişlerse de, bu hadis delil olma nitelisinden uzaktır. Çünkü Beyhâkî'nin açıkladığı gibi, bu hadis merfu değildir. Yahya b. Kesir'e ait mevkuf bir hadistir. Şayet bu hadisin Hz. Peygambere kadar varan merfu bir hadis olduğu kabul edilse, o zaman bu hadisin sözü geçen hastaları ziyaret etmenin yasak

olduğu anlamına değil, bu hastaları ziyaretin kuvvetli bir sünnet olmadığı anlamına geldiği kabul edilir. Çünkü bu hastaları ziyaretin meşru olduğuna dair pek çok hadis-i şerif vardır.[85]

6. Tâûn'dan Dolayı (Bir Memleketten) Çık(Ip Git)Mak

3103... Abdurrahman b. Avf dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı (şöyle) derken işittim.
"Bir yerde taun (bulunduğun)u işitirseniz oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde zuhur edecek olursa ondan yani, taundan kaçarak (bulunduğunuz yerden dışarı) çıkmayınız"[86]

Açıklama

Taun: Vücudun dirsek, koltuk, el, parmak gibi yerlerinde çıkan ve şiddetli ağrılara şişkinliklere sebep olan yaralardır.
Yaranın etrafı yeşil veya menekşe renginde olur. Hastada kalp çarpıntısı ve kusmak gibi belirtiler görünür.
Veba: Bazılarına göre taundur. Muhakkik ulemaya göre ise, yeryüzünün bir tarafında alışılmışın tersine zuhur ederek pek çok insanı etkileyen bir hastalıktır. Başka zamanlarda hastalıklar muhtelif olduğu halde, vebada yalnız bir nevi olur. Bu zevata göre, taunla veba arasında umum ve husus alâkası vardır. Her taun vebadır. Fakat her veba taun değildir. Bu hadislerde taunun Beni İsrail'e azab olarak gönderildiği bildirilmektedir. Müslümanlar için ise rahmettir. Nevevî: "Taun bu ümmet için bir rahmet ve şe-hadettir. Buhari ile Müslim'in rivayet ettikleri bir hadisde:
"Taundan ölen şehiddir." denildiği gibi, başka bir'hadistede:
"Taun bir azab idi. Allah onu dilediğinin üzerine gönderirdi. Nihayet onu müzminlere rahmet yaptı. Eğer bir kul tauna tutulur da bulunduğu yerde sabrederek bekler, Allah'ın takdirinden başka kendisine bir şey isabet etmeyeceğini bilirse, o kimseye şehid ecri kadar sevab verilir" Duyurulmuştur" diyor.
Hadis-i şerifteki riczden murad, da azabdır. Ravi ricz mi yoksa azab mı denildiğinde ve keza Beni tsraile mi yoksa sizden Öncekilere mi buyurul-duğunda şüphe etmiştir.
Bu rivayetlerde, taun hastalığı zuhur eden yere girmek ve taundan kaçmak için o yerden çıkmak, yasak edilmektedir. Kaçmak için değil de arızî bir sebeple o yerden çıkmakta beis yoktur. Cumhuru ulemanın kavli budur. Hatta Hz. Aişe (r.anha);
"Taundan kaçmak, harbden kaçmak gibidir" demiştir. Âlimlerden bazıları, taun hastalığı bulunan yere girmeyi de ondan kaçmak için o yerden çıkmayı da caiz görmüşlerdir. Bu kavil Hz. Ömer ile Ebû Musa el-Eş'ari, Mesruk ve Esved İbn el-Hilal'den rivayet olunmuştur. Hatta Amr b. As'ın: "Bu azabdan geçitlere, vadilere ve 4ağ tepelerine kaçın" dediği rivayet olunur. Bunlar hadisteki nehyi te'vil ederek: "RasûlüUah (s.a) taunlu beldeye girip çıkmayı mukadder olmayan bir şey başa gelir korkusuyla yasak etmemiştir. Lakin fitne çıkmasın, halk o yere gelen kimsenin helakini gelişine, kaçanın selametini de kaçışına bağlamasın diye nehiy buyurmuştur..." derler.
Nevevî diyor ki: "Sahih olan yukarda arzettiğimiz gibi, taun zuhur eden yere girmenin ve taundan kaçmak için o yerden çıkmanın men edilmesidir. Çünkü sahih hadislerin zahiri bunu gösterir."
Taundan kaçmak için değil de herhangi bir iş veya meşguliyetle o yerden dışarı çıkmak, bütün ulemaya göre caizdir.[87]
Netice olarak, bu hadis-i şerifin birinci cümlesi, taunun zuhur ettiği yere dışarıdan gelinerek hastalık alınmasını önleyici, ikinci cümlesi de hastalığın zuhur ettiği bölgeden etrafa yayılmasını durdurucudur. Binaenaleyh bu iki cümlede emredilen bugünün tıp dilindeki "karantina" uygulamasından başka bir şey değildir.
Çünkü karantinanın bugünkü tarifi şudur: Bulaşıcı bir hastalığın bulaşmasına maruz kalmış olan veya maruz kaldığından şüphe edilen insan veya evcil hayvanların, hastalığın en uzun kuluçka dönemi boyunca böyle olmayanlarla temasını önlemek için hareket serbestliğinin smırlandırılmasıdır" Gerçekten bugünün tıbbında veba hastalığından korunmak için vebalı hastalara izolasyon ve karantina mutlak surette tatbik edilmelidir.
Vebalı hasta ve şüpheli şahısların bulaşık yerden ayrılmasına müsaade edilmez. Bulaşık bölgeden gelen yolcuların da doğrudan doğruya memleket içine girmesine izin verilmez. Milton diyor ki: "Vebadan korunma kemirici hayvanlarla ve pirelerle mücadele tedbirleri almakla ve hastanın kati surette tecriti ile olur.[88]

7. Ziyaret Sırasında Hastaya Şifa Bulması İçin Dua Etmek

3104... Aişe binti Sa'ddan (rivayet olunduğuna göre) Babası (şöyle) demiştir; Mekke'de hastalanmıştım. Peygamber (s.a) beni ziyarete geldi. Ve elini alnıma koydu. Sonra göğsümü ve karnımı sıvazlayıp:
“Ey Allah'ım Sa'da şifa ver ve onun hicretini tamamla" diye dua etti.[89]

Açıklama

Hz. Peygamberin ziyaretine giderek şifa bulması için dua ettiği zat Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a) dır. Rasul-ü Ekreminziya-ret esnasında elini onun alnına koyup göğsünü sıvazlaması, ona yalnızlığını, rahatsızlığını unutturmak ve hastalığının şiddetini anlamak içindir.
Hz. Sa'd'm bu rahatsızlığı haccetü'l-veda'ya yani hicretin onuncu yılına rastlar.
Rasul-ü Zlşan Efendimizin şifa bulması için, Hz. Sa'd'a dua ettikten sonra, ayrıca bir de "Onun hicretini tamamla" diye dua etmesinin sebebi, onun hicret ettiği yerde (Mekke'de) vefat etmesinin, hicretinin kemaline noksanlık getirmesi endişesidir. Bu sebeple Hz. Peygamber onun Mekke'de değil Medine'de vefat etmesini arzu ediyordu. Ashab-ı kiram hicret edilen bir yerde

ölmenin hicretin kemaline eksiklik getireceğini bildiklerinden, hicret ettikleri yere tekrar dönmekten çekinirlerdi.
Cenab-ı Allah Hz. Peygamberin; Hz. Sa'd için yaptığı bu duayı kabul edip ona şifa verdi. Hz. Sa'd bu hastalıktan sonra hicretin ellibeşinci senesine kadar yaşadı. Irak'ın fethinden sonra o yıl rahmeti Rahman'a kavuştu.[90]

Bazı Hükümler

1. Bir hastayı ziyaret eden kimsenin elini hastanın alnına koyup karnım ve göğsünü sıvazlaması mustehaptır. Ancak ziyaret için hastanın alnına elini koyması, göğsünü ve karnım sıvazlamasının cevazı hastanın ziyaretçiye haram olmaması şartına bağlıdır.
2. Ziyaret esnasında hastanın ismini anarak ona dua etmek müstehabtır.[91]

3105... Ebû Musael-Eş'ari'den demiştir ki: Rasülüllah (s.a) (şöyle) buyurdu: "- Açı doyurunuz, hastayı ziyaret ediniz, esiri hürriyetine kavuşturunuz." (Ravi) Süfyan (metinde geçen) âni (kelimesi) esir (anlamına gehnekte) dir. Dedi.[92]

Açıklama

ama Metinde geçen "açı doyurunuz'* emrinin hükmü, içinde buUmulan şartlara göre değişir. Eğer, aç olan kimsenin açlığı, hayatını veya şuurunu kaybetmek gibi zaruret derecesine varmamışsa, onu doyurmak menduptur. Eğer açlığı zaruret derecesine varmış ve bu durum birden fazla kişilerce biliniyor ise, onu doyurmak, bilen kimseler üzerine farz-ı kifayedir. Fakat aç olan kimsenin bu dereceye varan açlığını sadece bir kişi biliyorsa, onu doyurmak bilen kimse üzerine farz-ı ayn olur.
Hasta ziyareti de cemiyette karşılıklı sevgi ve saygının doğup gelişmesine ve hastanın bir an için bile olsa acısını unutup rahatlamasına sebep olur. Hasta ziyareti emrinin hükmü; âlimler arasında ihtilaflıdır. Âlimlerden bir kısmı, onun farz-ı kifaye olduğunu söylerken, bir kısmı da sünneti müekkede olduğunu söylemişlerdir. Ulemanın büyük çoğunluğu bunun sünnet-i müekkede olduğu görüşündedir. Ed-Dâvudî ise, farz-ı kifaye olduğunu iddia etmiştir. Bu mevzuda itimad edilen görüş, âlimlerin büyük çoğunluğunun (cumhurun) görüşüdür. Ancak, eğer ziyaretin terki ve onun ihtiyaçlarını temin etmenin ihmali, hastanın helakine sebep olacaksa, o zaman onu ziyaret farz-ı ayn olur.
Metinde geçen "elânî" kelimesi; Ravi, Süfyan-ı Sevri'nin de açıkladığı üzere "esir" demektir. Ancak burada kasdedilen "müslüman esirdir" Binaenaleyh hadisi şerifte gerek mal karşılığında gerekse savaşarak müslüman esirlerin kafir elinden kurtarılmaları emredilmektedir. Cumhura (ulemanın büyük çoğunluğuna) göre bu emrin hükmü farz-ı kifayedir. Âlimlerden bazılarının görüşüne göre, bu esirlerin kurtarılması için, beytülmalden de yardım ayrılabilir. Zulme uğrayarak hapse atılan kimseler hakkındaki hüküm de böyledir.[93]

8. Ziyaret Esnasında Hastaya Dua Etmek

3106... îbn Abbas'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "-Her kim eceli gelmedik bir hastayı ziyaret eder de onun yanında iken yedi defa
Ulu Allah ve arşın yüce Rabbinden sana şifa vermesini dilerim." diye dua ederse Allah o hastayı kesinlikle bu hastalıktan kurtarır."[94]

Açıklama

Ecel: Hayatın sonu, ölüm için tayin ve takdir edilmiş vakit demektir. Ehli sünnete göre ecel, Allah tarafından ezelde tesbit edilmiş olup ne öne alınır ne de sonraya kalır.[95] Ecel geldi mi ölüm de gelir. Olağandışı ölümler ecelin öne alındığı manasına gelmediği gibi, tersi de ecelin tehir edildiğini göstermez. Çünkü Allah o kimsenin ne zaman ne için öleceğini daha önceden bildiği için ecelini de bu bilgisine göre tesbit etmiştir.[96]
Arş: Taht, çatı, tavan gibi anlamlara gelir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde anlatıldığına göre, arş yedi semanın ve kürsinin üzerinde bulunur. Bunların hepsini kuşatır. Kur'an-ı Kerim de Allah'ın arşın sahibi ve Rabbi olduğu belirtilir. "Allah yüce arşın sahibidir.[97] "Allah gökleri ve yeri altı günde yaratmış ve sonra onun emri arş üzerinde hükümran olmuştur."[98] "Alem yaratılmadan önce arşı su üstünde idi."[99] "Allah arş üstünde istiva etmiş, onun emri ve hükmü arşı kaplamıştır."[100]
Ehl-i sünnet âlimleri, Allah'ın arş üzerine istiva etmesinden, orada oturmasının ve mekâna muhtaç bulunmasının gerekmeyeceğini söyleyerek, bu gibi ifadeleri müteşabih saymışlar ve te'vili cihetine gitmişlerdir. Buna göre, arş; "Allah'ın mutlak hüküm verme ve yürütme gücünün ifadesidir. Arş Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeridir. O, bir manâda bütün kâinatı ifade etmektedir.[101]
Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Yedi semanın kürsideki durumu, bir halkanın içine atılmış yedi para gibidir. Arşa göre, kürsi de büyük bir sahraya atılmış demir halka gibidir."[102]

Bazı Hükümler

1. Hasta zivareti meşrudur.
2. Eceli gelen kimse ölümden kaçıp kurtulamaz.

3. Allah ve Rasûlünün öğrettiği dualar şifa gibidir. Okundukları zaman müşkülen açarlar.[103]

3107... (Abdullah) îbn Amr (b. As) dan demiştir ki: Peygamber (s.a) (şöyle) buyurdu: "Bir adam bir hastayı ziyarete geldiği zaman:
Ey Allahım (bu) kuluna şifa ver. Senin (nzan) için düşman (lann) la savaşır ve cenaze (namazı kılma) ya gider." diye dua etsin.
(Ebû Dâvûd der ki: Şeyhim İbnü 's-Serh (bu hadisin ikinci cümlesini bana "namaza" (gider şeklinde) rivayet etti.[104]

Açıklama

Hazreti Fahr-i Kainat Efendimiz, bizlere Öğretmiş olduğu bu hasta ziyareti duasında, cihad ile cenaze namazı yanyana zikredilmektedir. Çünkü Allah'ın sana hastalık vermesinin hikmeti, ya onun günahlarını bu hastalık sebebiyle affetmek ya cennetteki derecesini yükseltmek ya da ona ölümü hatırlatmaktır. Kişinin sıhhatli iken cihad etmiş ve cenaze namazına gitmesiyle, bu hususlar gerçekleşmiş olur. Fakat cihaddan, cenaze namazından ve benzeri güzel amellerden uzak duran kimseler, tamamen gaflete düştükleri zaman Allah isterse onları bu durumdan kurtarmak için hastalıklar verir. Cihadla cenaze namazı, netice itibariyle aynı gayeye hizmet ettiklerinden Hz. Peygamber, bu duada ikisini bir arada zikretmiştir. Tıbî'ye göre, bu duada cihadla cenaze namazına gitmenin bir arada zikredilmesinin sebebi, cihadın Allah düşmanlarına felaket ve azab getirmesine karşılık,,cenaze namazının Allah dostlarına rahmet eriştirmesidir. Musannif Ebu Davud'un talikteki ifadesine göre, her ne kadar şeyhi Yezid b. Halid bu duanın ikinci cümlesini "cenazeye gider" şeklinde rivayet etmişse de diğer şeyhi İbnü's-serah yani Ahmed b. Amr b. Abdullah, bu cümleyi "namaza gider" şeklinde rivayet etmiştir.[105]

Bazı Hükümler

1. Hastaları ziyaret etmek ve ziyaret esnasında onlara şifa bulmaları için dua etmek meşrudur.
2. Cihad etmek, cenaze namazı kılmak ve cenazeyi uğurlamak çok faziletlidir.[106]

9. Ölümü Temenni Etmek İyi Değildir

3108... Enes b. Malik'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu:
(Sizden) bîriniz kendisine gelen bir sıkıntıdan dolayı ölümü istemesin. Fakat: "Ey Allahım hayat benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat. Benim için ölüm daha hayırlı olduğu zaman da canımı al" desin"[107]

Açıklama

Bir müslümanın kendisine isabet eden hastalık, fakirlik gibi bir sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmesi, o müslümanın Allah'ın kaza ve kaderine rıza göstermeyip şikayette bulunması anlamına gelir.
Fakat dini hayata gelen bir felaketten dolayı, Allah'a hakkıyla kulluk yapamamaktan acze düşerek ölümü temenni etmek ise caizdir. Nitekim Hz. Ömer b. el-Hattab, ihtiyarlayıp da kulluk görevlerini yapmakta acze düşünce "Ey Allah'ım, yaşlandım, kuvvetten düştüm. Ülkem (İslam hudutları) genişledi. Eksik, fazla haksızlık yapıp kusur işlemeden canımı al" diye dua etmiştir.[108] Binaenaleyh, kişinin mutlak olarak ölümü temenni etmesi caiz değildir. Ancak hayatında, dünyaya ve ahirete hayırlı olduğu sürece hayatta kalması, dünyaya ve ahirete zararlı hale gelince hayatının sona ermesi için temennide bulunması, ya da dua etmesi caizdir.
Kişinin güzel amellerinin günahlarından, çok olduğu, fitne ve fesattan uzak kaldığı yılları, hayatının hayırlı dönemleridir. Fakat günahlarının sevabından daha çok olduğu zamanları, hayatının şerli olan yıllarıdır. İnsanın ileride nasıl bir hayat süreceği kendisi için meçhul olduğundan, eğer ölüm temennisinde bulunulacaksa, Allah'ın ilmine teslim olarak hadiste öğretildiği şekilde temenni etmesi gerekir.
Rasûl-u Zişan Efendimizin vefatı esnasında:
"Ey A İlahım beni Refik-i A'Ia'ya eriştir." diye dua etmesi, mevzumu-zu teşkil eden hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü Hz. Peygamber Efendimizin bu sözü, bir ölüm temennisi değildir. Sadece o gün vefat edeceğini kesinlikle bildiğinden Refik-i Alaya erişmek için yaptığı temenniden ibarettir.
Esasen, onun hem dünya hem de ahiret için kamil manada bir hayata sahip ve bu hayatın vefatına kadar bu şekilde süreceği kesin iken ölüm temennisinde bulunması düşünülemez.[109]

Bazı Hükümler

1. Dünyevi bir sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmek caiz değildir.
2. Bir kulun dua ederken duaların en hayırlısını seçmesi gerekir.
3. İstikballe ilgili olarak yapılan dualarda kesin bir istekte bulunmayıp, işi Allah'a havale ederek, hayırlı olanı halk etmesini talebetmek gerekir.[110]

3109... Enes b. Malik'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a):

"Hiçbiriniz ölümü asla temenni etmesin" buyurmuştur. (Katade bu hadisi Enes b. Malik'ten rivayet etmiş ve bu hadisin) hemen arkasından da (bir önceki hadisin sonundaki duanın) aynısını nakletmiştir.[111]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şu manâya gelen lafızlarla Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. "Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı ölümü asla temenni etmesin. Eğer mutlak temenni edecekse; Allah'ım benim için hayat hayırlı ise beni yaşat, vefat daha hayırlı ise beni öldür, desin."[112] Bir önceki hadisin şerhinde yapmış olduğumuz açıklama, bu hadis için de geçerli olduğundan daha fazla açıklama yapmaya gerek görmüyoruz.[113]

10. Ansızın Ölmek

3110... Peygamber (s.a)'in sahabilerinden birisi olan Ubeydb. Ha-lid es-Sülemi'den (rivayet olunmuştur).
Musannif Ebû Dâvud diyor ki: Şeyhim Müsedded, bu hadisi bana) bir defasında (merfu olarak) Peygamber (s.a)'den diye, sonra bir defasında da (mevkuf olarak) Ubeyd'den diye rivayet etti.
(Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem ya da Ubeyd): "Ansızın ölmek (Allah'ın ruhu) öfke ile almasıdır" buyurdu.[114]

Açıklama

İbn Ebî Şeybe'nin Müsannefinde Aişe ve Abdullah b. Mes'ud (r.a)Man tahric edilen bir hadisi şerifte "Ansızın ölüm, mü'm in için rahatlık, facir ve fasık için de gazap alametidir" buyurulmuştur. Ahmed b. Hatibe!'-in Müsned'inde Rasûl-ü Ekremin yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarın yanından geçerken süratlenip "Ansızın ölümden hoşlanmam" buyurduğu rivayet edilmektedir.[115] Bu haberlerin arasını telif için sarih, İbn Battal "Ani ölüm vasiyyet etme imkanı bırakmadığı ve ahiret hazırlığı için tevbe ve istiğfar gibi güzel amellere fırsat vermediği için iyi görülmemiştir. Yoksa aslında ani ölüm çirkin değildir. Hatta ahiret için hazırlıklı bir mü'min için iyi bir sonuçtur."[116]
Hattabî'nin de ifade ettiği gibi, her ne kadar mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, Ubeydullah b. Halid es-Sülemi'den mevkuf olarak rivayet edilmişse de, bu hadisin mevkuf oluşu hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü bu mevzu, bir ictihad meselesi olmayıp doğrudan doğruya Hz. Peygamberin açıklamasıyla anlaşılabilecek bir mesele olduğundan bu sözün-Hz. Ubeyd b. Halid'in kendi şahsi görüşünü yansıttığı düşünülemez.
Ayrıca Hafız Münzirî bu hadisin ravilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.[117]

11. Taun Hastalığından Ölen Kimsenin Fazileti

3111... Cabir b. Atik (in Atik b. el-Harise) bildirdiğine göre, Rasülullah (s.a) (bir gün) Abdullah b. Sabit'i hasta iken ziyarete gelmiş te onu baygın bir halde bulmuş, bunun üzerine Rasûlullah ona seslenmiş (fakat o baygın olduğu için) karşılık ver(e)memiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a)
"İnnalillahi ve inna ileyhi raciun. Ey Ebu'r-Rabi biz(im) senin yanında (yapabilecek bir şeyimiz yok. Çünkü Allah'ın kaza ve kaderine) mağlub olduk" dedi. Bunun üzerine kadınlar feryad edip ağlaş-tılar. tbn Atik de onları susturmaya çalıştı. Derken Rasûlullah (s.a) "Onları (kendi hallerine) bırak. (Çünkü sesleri fazla çıkmıyor. Fakat vacib olunca) hiçbir kadın ağlamasın" buyurdu. (Orada bulunanlar) "Ey Allah'ın Rasûlü vacib olmak nedir?" dediler. "Ölmektir" buyurdu. (O sırada Abdullah b. Sabit'in) kızkardeşi (onun hakkında ey kardeşim):
"Ben senin şehit olacağını ümidediyordum. Çünkü sen (ahiret için) gereken ihtiyaçlarını hazırlamıştın." diye söylenmeye başladı. Rasûlullah (s.a) de
"Aziz ve celil olan Allah ona niyyeti ölçüsünde şehid sevabı verecektir. (buyurdu ve) siz neyi şehitlik sayıyorsunuz?" diye sordu. (Onlar da).
"Allah yolunda öldürülmeyi" dediler. Rasûlullah (s.a)'da "Allah yolunda öldürülmekten başka yedi (tane daha) şehidlik vardır. Taundan ölen şehiddir. Boğularak ölen şehiddir. Karın ağrısıyla ölen şehiddir. Yanarak ölen şehiddir. Göçük altında kalarak ölen şehiddir. Doğum üzerine ölen şehiddir." buyurdu.[118]

Açıklama

İbn Mâce'nin Sünen'inde Hz. Peygamberin, şehidlerin sayısıyla ilgili olan bu sözü, Hz. Cabir b. Atik b. Kays'ı hastalığı esnasında ziyarete gittiği zaman söylediği ifade edilmektedir.[119]
İbn Mâce'nin bu rivayeti de gözönünde bulundurulursa, Hz. Peygamberin şehidlerle ilgili olan bu hadisi hem Cabir'in hem de AbduİIah b. Sa-bit'in hastalığı esnasında söylemiş olduğu anlaşılır. Menhel yazarına göre; Hz. Peygamberin Hz. Abdullah b. Sabit'in komaya girmesinden dolayı ağlaşan kadınları susturmaya çalışan Abdullah b. Atik'e "Onları (kendi hallerine) bırak (fakat Abdullah) ölünce onların hiçbirisi ağlamasın" buyurması, bir kimsenin komaya girmesiyle yakınlarının ağlamalarının caiz olduğunu fakat öldükten sonra, ağlamalarının caiz olmadığını ifade eder. Fakat âlimlerden bu görüşte olan hiçbir kimse olmadığı gibi, bu görüş bilhassa bu kitabın yirmidokuzuncu babında bulunan hadis-i şeriflere aykırıdır. Bu sebeple biz Rasûl-ü Ekremin o sırada ağlaşan kadınları susturmaya çalışan Abdullah b. Atik'e engel oluşunu fazla yüksek olmayan bir sesle ağlamalarıyla açıklayan Bezlü'l-Mechud yazarının görüşünü ..ercin ettik ve tercümede de parantez içerisinde bu görüşe

işaret ettik. Nitekim sözü geçen babda bulunan "Musibet zamanında saçını başını yolan, yüksek sesle bağınp çağıran elbisesini yakan kimse bizden değildir."[120] mealindeki hadiste Müslim tarafından rivayet edilen "Rasûlullah vaveylacı saçını yolan ve yakasını paçasını yırtan kadınlardan beridir."[121] mealindeki hadisi şeriften anlaşılan da budur.
Rasûl-ü Zişan Efendimizin Hz. Abdullah b. Sabit'i ziyareti esnasında orada bulunan cemaat sadece Allah yolunda savaşırken hayatını kaybeden kimselerin şehid olacaklarını zannediyorlardı.
Hz. Peygamber şehidliğin sadece savaşırken ölmekten ibaret olmadığını ifade buyurup, bunun dışında yedi çeşit daha şehitlik bulunduğunu açıklamıştır.
Şeyh Muhammed Zekeriyya Kandehlevi Bezlü'l-Mechûd üzerine yaptığı talikte, şehidliğin burada sayılan sekiz çeşit ölümden ibaret olmayıp aslında elli (50)'den fazla şehitlik bulunduğunu ifade etmektedir.[122]
Bu mevzuda Hanefi fukahasından İbn Abidin şunları söylüyor: ".... Veremden ölen şehiddir, verem akciğer hastalığıdır. Bu hastalıktan beden erimeye ve sararmaya başlar. Gurbette ölen, düşerek veya humma ile ölen, ailesi, malı ve canı uğrunda savaşırken ölen, zulümle ölen, namuslu ve gizli olmak şartıyla aşktan ölen de şehiddir. Velevki kötüsü haram olsun şiddetli öksürükten, yırtıcı hayvanın parçalamasından, sultanın zulmen hapis etmesinden dayaktan ölenlerle gizlenerek Ölen, akrep ve yılan sokmasından ölen, şer'i ilimler okunurken ölen, sevabına müezzinlik yaparken ölenler, keza doğru iş görenler, tacirler, çoluk çocuğunun rızkını kazanan kimseyi ve köleleri arasında Allah'ın emrini icra edip onları helal lokma ile doyuranı Allah Tealâ kıyamet gününde muhakkak şehidlerle beraber ve onların derecelerinde haşr edecektir. Seferde deniz tutup kusacağı kalkan ve kusan kimseye de şehid sevabı vardır. Kıskançlığa sabır edene şehid sevabı vardır.
Her gün yirmibeş defa"Yarabbi bana ölümde ve ölümden sonra bereket ver" deyip sonra döşeğinde ölen kimseye Allah şehid ecri verir. Kuşluk namazını kılarak her aydan üç gün oruç tutan ve vitir namazını seferde hazarda terketmeyen kimseye şehid ecri yazılır. Rasûlullah "Ümmetimin fesadı zamanında benim sünnetime sarılana şehid ecri vardır." buyurur. Hastalığında kırk defa: diyerek ölen kimseye şehid sevabı verilir. Düzelirse affedilmiş olarak düzelir.
"Abdestle yatıp ölen kimse ile, iyi geçinerek yaşayan şehid olarak ölür."
Bu hadisi Deylemî rivayet etmiştir. Peygamber (s.a)'e yüz kere salavat getiren de öyledir. Bunu Taberânî rivayet etmiştir. "Bir kimse gerçekten Allah yolunda ölmeyi ister de ölürse Allah ona şehid sevabı verir." Bu hadisi Hakim ve başkaları rivayet etmiştir. "Bir kimse müslüman şehirlerinden birine yiyecek celbederse şehid sevabı kazanır." Bu hadisi Deylemî rivayet etmiştir. Yukarıda geçtiği vecihle Cuma günü ölen de öyledir.
İmam Hasan'a karla yıkanarak soğuk alan ve ölen kimsenin hükmü sorulmuş da, "Hey gidi şehidlik" cevabım vermiştir. Tirmizî'nin Ma'kîl b. Ye-sar'dan rivayet ettiği bir hadiste Hz. Ma'kîl şöyle demiştir. Rasûlullah (s.a): "Bir kimse sabahladığı vakit üç defa Euzubîllahi's-semîıl alimi Mine'ş-şeytani'r-Râcim der de Haşır sûresinin sonundan üç âyet okursa, Allah ona yetmiş bir melek vekil eder. Bunlar ona akşama kadar salat eylerler. O gün ölürse şehit gider. Bu âyetleri gecelediği zaman okursa, sabah layıncaya kadar yine bu vaziyette olur" buyurdular. Bu suretle şehitlerin sayısı kırkı geçmiştir. Bazıları bunları elliye çıkarmışlardır. Rahmeti onları manzum olarak zikir etmiştir.[123]
Metinde şehid olduğu ifade edilen kimseler şunlardır:
1. Allah yolunda hayatını kaybeden kimse
2. el -Mat'un: 3103 numaralı hadisi şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Taun denilen veba hastalığından ölen kimse.
3. el-Ğarık: İstemeyerek suya düşüp boğulan kimsedir.
4. Sahibü-zatilcenb: Zatülcenb denilen hastalıktan ölen kimsedir. Za-tülcenb insanın özellikle yan taraflarında birtakım yaralar şeklinde kendini gösteren bir hastalıktır.
lbnü'1-Esİr, en-Nihaye isimli eserinde bu hastalık hakkında şunları söylüyor: "Zatülcenb, insanın yan kısımlarının iç taraflarında meydana gelen büyükçe bir yaradır. Zamanla bu yara patlar ve sahibinin ölümüne sebep olur. Bu hastalığa tutulan kimselerin kurtulması çok zordur. Pek az kişi bu hastalığın pençesinden kurtulabilir. Bu hastalığın belirtileri devamlı bir sıtma ve nefes darlığıdır. Daha ziyade kadınlarda görülür.
5. el-Mebtûn: Suya kanmama ve ishal gibi karın ağrısı hastalıklarından biriyle ölen kimse.
6. Cim: Mecmu yani toplam demektir. Burada kasdedilen gebeliktir. Bakirelik manâsına da gelir. Binaenaleyh hamile iken vefat eden kadın şehiddir.
7. Sahibu'I-Harik: Yanarak Ölen kimse
8. Göçük altında kalarak ölen kimse.
Bu sekiz sınıf insanın hepsi de şehiddir. Yalnız bunların içerisinde en faziletli olanlar birinci sınıfa giren i Allah yolunda hayatlarını kaybedenlerdir. Diğerleri ise ölümleri esnasında çekmiş oldukları tahammül edilmez acı ve meşakkatlerden dolayı Allah yolunda savaşırken öldürülen şehitlerin eriştiği bazı keramet ve faziletlere erişirlerse de, her hususta onlara denk olamazlar. Allah yolunda savaşırken öldürülenlerin cenazeleri yıkanmaz, Hanefilere göre, üzerlerine namaz kılmış ve şehid oldukları kesinleşmiş olanlar elbiseleriyle gömülürler. Diğer mezhep imamlarına göre, onların üzerine namaz* kılınmaz. Bu sekiz sınıfa şehid denmesinin sebebi, Allah'ın cennette kendilerine görünmesi, rahmet meleklerinin onun cenazesinde hazır bulunmaları ve ruhunu cennete götürmeleridir. Bu kimseler kabir azabına maruz kalmadan hemen ölür Ölmez cennete giderler ve orada Allah'ın kendileri için hazırlamış olduğu nimetlere şahid olurlar. İşte bu gibi sebeplerden dolayı onlara şehid denmiştir. Allah yolunda öldürülenlerin dışındaki şehitler, şehid sevabına ka-vuşmuşlarsa da bunlar hakkında dünyada şehid muamelesi yapılmaz. Bunların cenazeleri yıkanır, namazları kılınır teçhiz ve tekfinleri yapılır. Şehidler üç kısımdır:
1. Dünya ve ahiret şehidi: Bunlar Allah yolunda savaşırken kâfirler tarafından Öldürülen kimselerdir. Bunlara dünyada şehid muamelesi yapılır.
2. Ahiret şehidi: Bunlar birinci maddenin dışında kalan diğer yedi sınıf şehidlerdir. Bunlara dünyada şehid muamelesi yapılmaz.

3. Dünya şehidi: Bunlar münafık olduğu halde müslümanlar safında savaşırken öldürülenlerdir. Bunlara da dünyada şehid muamelesi yapılır.[124]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyareti meşrudur.
2. Hastanın hayatından umıt kesilince "inna lıllahı ve inna ileyhi raciun" okumak meşrudur.
3. Vefat etmek üzere olan kişi, hakkında onu öven sözler söyleyip, onun imrenilecek bir hayat sürdüğünü ifade etmek caizdir.
4. Bir kimsenin komaya girmesiyle, yakınlarının haddi aşacak kadar yüksek olmayan orta yükseklikte bir sesle ağlaması caizdir.
5. Bir kimsenin vefatından sonra haddi aşacak derecede vüksek bir sesle ağlamak yasaktır.
6. Kişi hayırlı niyetlerinden dolayı da sevap alır. İsterse bu niyyetlerini tatbik mevkiine koymuş olmasın.
7. Metinde zikredilen sekiz sebebden biriyle ölen kimselerin Allah katındaki faziletleri çok büyüktür.[125]

11-12. Öleceği Anlaşılan Hastanın Tırnakları Kesilir Ve Eteği Tıraş Edilir[126]

3112... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: el-Haris b. Amir b. Nevfel oğulları Hubeyb'i Kureyşlilere köle olarak sattılar. (Çünkü) Hubeyb Bedir (savaşı) günü (Mekkeli müşriklerden) el-Haris b. Amir'i öldürmüştü. (O vakit) Hubeyb Kureyşlilerin yanında esir olarak kaldı. (Ku-reyşliler, saygı gösterdikleri haram aylar çıkınca) onu öldürmeye karar verdiler. (Bunu anlayan Hubeyb) kasık kıllarını kazımak için Ha-ris'in (Zeyneb ismindeki) kızından Ödünç olarak bir ustura istedi (Zey-neb de) ona ödünç olarak (bir ustura) verdi. Derken (Zeyneb'in) gafil bulunduğu bir sırada küçük*oğlu (Ebu Huseyn b. el-Haris b. Nevfel b. Abdi Menaf, Hubeyb'in yanına) gitti (ve Zeyneb) onu elinde ustura olduğu halde yalnız başına (Hubeyb'in) dizinde (otururken) buldu ve (Hubeyb'in çocuğu öldürerek intikam almasından) korktu. (Hubeyb) ondaki bu korkuyu anlayıp (kadına) "Çocuğu öldürürüm diye mi korkuyorsun? (korkma) ben bunu yapmam" dedi.
Ebû Dâvud der ki: Bu hadiseyi Şuayb b. Ebû Hamza Zühri'den rivayet etti. Dedi ki: Bana Ubeydullah b. lyazfm) haber verdifğine göre), "Haris'in kızı fZeyneb) Kureyşlilerin Hubeyb'i Öldürmeye karar verdikleri sırada (Hubeyb'in) kendisinden ödünç olarak bir ustura istediğini Ubeydullah'a haber vermiş."[127]

Açıklama

Harisoğullannın Hz. Hubeyb'i köle olarak satın almalarının sebebi şudur: (Uhud muharebesinden sonra Adal ve Kare kabileleri Peygamber Efendimize adamlar göndererek müslümanlığı kabul ettiklerini ve binaenaleyh İslâm mürşitlerine muhtaç olduklarını bildirmeleri üzerine) Rasûl-i Ekrem Efendimiz (onlara) on zat gönderip bunların üzerine (Medineli) Asım b. Sabit (r.a)*i memur etti. Bunlar Mekke ile Usafa arasındaki Hudal mahalline vardıkları zaman, müşrikler tarafından Beni lihyan denilen Huzeyl kabilesine haber verilmişti. Lihyaniler de yüze yakın tîr-endaz asker gönderdiler. Bunlar müslümanları takibe koyuldular. Asım ile maiy-yetindekiler, bunları hissedince yüksek bir yere sığındılarsa da tîr-endazlar onların etrafını çevirdiler ve: Bize itaat edip teslim olun, hiçbirinizi öldürmeyeceğimize söz veriyoruz, dediler. Bunun üzerine Asım:
Ey Kavm! Ben müşriklerin zimmetine iltica edemem dedi ve:
"İlahi! Halimizden peygamberin (s.a)'i haberdar et..., diye dua etti. Müşrikler Müslümanlar üzerine ok yağdırdılar. Asım'ı (ve maiyetindekilerden altı zatı) öldürdüler. Bunlardan Hubeyb, Zeyd b. ed-Desine, Abdullah b. Tarık müşriklerin sözlerine inanarak teslim oldular. Bu suretle bunları ele geçirdikten sonra, yay telleriyle ellerini sımsıkı bağlamaya kalkışınca üçüncü zat (Abdullah b. Tarık): tşte bize birinci gadr budur. Vallahi size teslim olmam, bu şehidler benim için bir numunedir, dedi. Bunun üzerine onu sürükleyip tazyik ettilerse de onlarla gitmekten imtina ettiği için onu da şehid ettiler. Hubeyb ile Zeyd b. ed-Desine'yi Mekke'ye götürüp Bedir vak'asın-dan sonra onları Mekke'de sattılar. Bedir gazvesinde Hubeyb tarafından babası öldürülmüş bulunan Haris b. Amir b. Nevfel b. Abdi Menaf oğulları Hubeyb'i satın aldılar.
O vakit Hubeyb, Haris'in oğulları yanında esir kalmıştı. (Kureyşîlerce riâyeti lazım gelen eşhür-u hurum çıkınca) Hubeyb'i öldürmeye karar verdiler. O vakit Hubeyb, kasık kıllarını kazımak için Haris'in kızlarından (Uk-be'nin hemşiresi) Zeyneb'den emanet bir ustura aldı. Zeyneb'in gafil bulunduğu bir zamanda çocuğu, Hubeyb'in yanına yaklaştı. Zeynep Hubeyb'i çocuğunu dizinin üstüne oturtmuş, usturada elinde olduğu halde görünce (intikam almak için çocuğu boğazlar diye) telaş etmiş, çok korkmuştu. Kadının telaşını sezen Hubeyb ona: "Çocuğu öldürürüm diye mi korkuyorsun? Korkma ben bunu yapmam." dedi.
Kadın şöyle anlatıyor: Vallahi (ömrümde) Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim. Hatta zincir ile bağlı olduğu halde bir salkım üzüm yediğini gördüm. O esnada ise Mekke'de zaten üzüm yoktu. Bu da Hubeyb'e Allah tarafından verilmiş bir rızk idi.
Öldürmek için, onu Harem-i şerifin haricindeki Hıll (tenim)e çıkardıklarında Hubeyb: İki rek'at namaz kılmak için bana müsaade ediniz, dedi. Bıraktılar, iki rek'at namaz kıldı ve sonra: Vallahi eğer hakkımda ölümden korktu da namazım onun için uzatıyor, diye zannetmeyecek olsaydınız, namazımı daha ziyade uzatırdım, dedi ve: "İlahi! Bunların hepsini mahvet, birer birer bunların canını al da hiç birini sağ bırakma." diye dua ettikten sonra şu iki beyti okudu:
"Müslüman olarak öldürüldükten sonra, ne suretle ölürsem öleyim, ehemmiyet vermem. Bunların hepsi zat-ı kibriya uğrundadır. O isterse bu tarumar olan vücudumu feyzine eriştirir."
O zamandan beri idam olunacak her müslümanın iki rek'at namaz kılması müstahsen bir adet olmuştur.

Rasul-i Ekrem Efendimiz Vahy-i ilahi ile Hubeyb'in uğradığı musibeti günü gününe Ashabına haber vermişti.
Asım b. Sabit Hazretlerinin katlolunduğunu haber alan Kureyş'den bazıları cesedinden onu tanıtacak bir parça getirtmek üzere, şehidin yanına adam gönderdiler. Çünkü Asım b. Sabit hazretleri Bedir'de Kureyş'in ileri gelenlerinden birini (Ukbe b. Ebî Muayt'ı katletmişti. Cenabı Hak'kın Asım'ı hıfzu himaye için arı nev'inden kara bir bulut halinde gönderdiği mahlukların müdafaaları karşısında yanına bile sokulmadıklarından onun naşından bir şey kesip götürmeye kadir olamadılar."[128]

Bazı Hükümler

1. Öleceğini anlayan bir kimsenin kasığındaki kılları kazıması meşrudur. Her ne kadar Hz. Hubayb in bu fiili sadece kendi görüşünün bir tezahürü gibi bir durum varsa da, aslında Buhârî'nin rivayetine göre, Hz. Hubayb, Cebrail Aleyhisselam onun bu fiilini Hz. Peygambere bildirmiştir. Hz. Peygamber de Hz. Hubeyb'e dua etmiştir.
2. Öleceğini anlayan kimsenin tırnaklarım kesmesi meşrudur. Musannif Ebü Dâvud hadis-i şeriften kıyas yoluyla bu hükmü çıkarmıştır.[129]

12-13. Ölürken Allah'a (Güvenerek) Hüsnü Zanda Bulunmak Müstehabtır

3113... Cabir b. Abdullah'dan demiştir ki:
Ben Rasûlullah (s.a)M; ölümünden üç (gün) önce (şöyle) derken işittim:
“(Sizden) Biriniz Allah'a hüsnü zan etmekten başka bir halde ölmesin."[130]

Açıklama

Şafîî âlimlerinden Nevevî'nin Şeriıü'l-Mühezzeb isimli eserin-deki açıklamasında, Allah'a hüsnü zan beslemek "Allah'ın kıyamet gününde mü'm in kulları için hazırladığı nimetlerini, onun merhametini, va'dini, affını, keremini bildiren âyetleri ve sahih hadisleri düşünerek, onun kendisine merhamet ve lütufla muamele edeceğini ummak" demektir. Nitekim yüce Allah bir hadisi kudsisinde: "Ben kuluma bana olan zannına göre muamele ederim"[131] buyuruyor. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften kasdedi-len manâ budur.
Ancak Hattâbî Cumhurun bu görüşünden ayrılarak bu"... Hadis-i şerife güzel amel işleyiniz ki, Rabbınıza olan zannınız da güzelleşsin. Güzel ameller işleyenin Rabbine karşı olan zannı da güzelleşir. Kötü ameller işleyen kimsenin Rabbine olan zannı da kötüleşir-" diye manâ vermiştir. Gerçekten Hattâbî'nin bu te'vili yabana atılamaz. Çünkü salih ameller imanı artırır, kalbi nurlandırır, şeytanın hilelerini bozar. Neticede sahibine Allah'ın rahmeti için ümit verir. Allah'a karşı hüsnü zan besletir. Nitekim bir hadiste "Allah'a en büyük hüznü zannın ona güzelce ibadette bulunmak olduğu" bildiriliyor.[132]
RafTye göre, bu hadis-i şerifte tevbeye ve her türlü zulmü terke teşvik vardır. Çünkü, her türlü zulmü terkedip hakkıyla tevbe eden bir kimsenin kalbinde Allah'a karşı hüsnü zan doğar ve onun rahmetine karşı içinde ümit ışıkları belirir.[133]

13-14. Ölüm Vakti Yaklaşınca Hastaya Temiz (Ve Güzel) Elbiseler Giydirmek Müstehabdır

3114... Ebû Said el-Hudri'den (rivayet edildiğine göre kendisine ölüm yaklaşınca yeni elbiseler isteyip onları giymiş, sonra (şöyle) demiştir: "Ben Rasûlullah(s.a)'i,(kişi) ölürken üzerinde bulunan elbiseler içerisinde diriltilir- derken işittim.”[134]

Açıklama

Hz. Ebû Said el-Hudri, bu hadis-i şerifin zahiriyle amel ederek ölümünden önce yeni elbiselerini giyinmiş ve yeni elbiseleri içerisinde hayata gözlerini kapamıştır. Çünkü hadis-i şerifin zahirinden anlaşılan, manâya göre, kişi ölürken üzerinde bulunan elbiseler içerisinde diriltilerek kabrinden kalkacaktır.
Bu manâ "Ey insanlar, hiç şüphe yok ki siz Allah(m huzurund)a yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak hasredileceksiniz.”[135] mealindeki hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü ba's (dirilip kabirden kalkma) ile haşr (arasat meydarımda toplanma) ayrı ayrı şeylerdir. Binaenaleyh, insanlar ölürken giyinmiş oldukları elbiseler içerisinde kabirlerinden kalkacaklar, fakat arasat meydanında çıplak olarak toplanacaklardır. Muhakkik hadis âlimleri ise, mevzu m uzu teşkil eden ve bu hadis-i şerifte geçen "siyab = elbiseler" kelimesine amel manâsı vermişler ve "İnsan iyi veya kötü hangi ameli işleyerek ölürse, mezarından kalkarken de o ameli işleyerek kalkar." demişlerdir. Gerçekten de Araplar, bir kimsenin iyiliğini, temizliğini ve ayıplardan uzak olduğunu ifade etmek istedikleri zaman; "Falan kimse temiz elbiselidir" derler. Bir kimsenin kötülüğünü ifade edecekleri zaman da "Falan kimsenin elbiseleri kirlidir." tabirini kullanırlar. Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'-inde "Elbiseni temizle"[136] buyruğuyla güzel ameller yapmayı emretmiştir. Her ne kadar bazıları sözkonusu siyab, kelimesine "kefen" manâsı vermişlerse de, bu manânın hiç bir dayanağı yoktur. Çünkü burada ölmeden önce giyilecek olan elbise söz konusudur, kefense Öldükten sonra giyilir. Bu bakımdan bu görüş Aynî ve Harevî gibi muhakkik âlimler tarafından reddedilmiştir.[137]

14-15. Hasta Ölürken Yanında Söylenmesi Müstehab Olan Sözler

3115... Ümmü Seleme'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):

"Ölen kimsenin yanında bulunduğunuz zaman, hayır söyleyin. Çünkü melekler sizin söylediklerinize -amin- derler." buyurdu.
Ebû Seleme vefat edince ben:
“Ey Allah'ın Rasûlü (şimdi) ne diyeyim?" diye sordum.
"Ey Allah'ım, onu affet, bana onun arkasından güzel bir bedel ihsan eyle, de." buyurdu. (Hz. Ümmü Seleme sözlerine devam ederek şunları) söyledi: (Ben de o şekilde dua ettim). Bunun üzerine Yüce Allah onun yerine bana Muhammed (s.a)*i ihsan etti."[138]

Açıklama

Metinde geçen "Ölen kimsenin yanına vardığınız zaman” anlamındaki cümle, Müslim ile Tirmizî'nin Sünenlerinde "hastanın veya ölen kimsenin yanında bulunursanız” manâsına gelen lafızlarla rivayet edilirken, NesâTnin Sünen'inde "Bir hastanın yanında bulunursanız..." manâsına gelen sözlerle rivayet edilmiştir.
Bu rivayetler arasında hiçbir çelişki yoktur. Çünkü Peygamber Efendimiz, ölen bir kimsenin yanına varıldığında olduğu gibi, ölmek üzere olan bir kimsenin yanına varıldığı zamanda, hayırlı sözler söylenmesini teşvik ederek onların yanında söylenecek hayırlı sözlere ve dualara meleklerin amin diyeceklerini haber vermiştir. Hz. Peygamberin ölen veya ölmek üzere bulunan kimseler hakkındaki bu emrine uymak müstehabdır. Her ne kadar mutlak emir farziyyet ifade ederse de buradaki: "Çünkü melekler sizin söylediklerinize amin derler.” sözüyle hayır söz söylemekten maksadın, sadece meleklerin bu dualarına erişmekten ibaret olduğu açıklandığından, bu emre uymanın farz değil, müstehab olduğu anlaşılır.
"Onlar hakkında hayır söyleyiniz” cümlesinin "Onlar hakkında sadece hayır söyleyiniz, sakın kötü söz söylemeyiniz.” anlamında kullanılıp bu cümleden asıl maksadın "Onlar hakkında kötü söz söylemeyi nehyetmek olduğu" da düşünülebilir. Nitekim "Ölülerinizin iyiliklerini anınız, onların kötülüklerini anmaktan kaçınınız.” anlamındaki 4900 numaralı hadis-i şerif de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Ayrıca "Çünkü melekler, sizin sözlerinize amin derler” cümlesinden esas maksadın; "Ziyaretçilerin hastaların ya da ölülerin yanındaki sözlerinin tesbit edildiğini, ölülerin kesinlikle bu duaların mükaafatını göreceklerini ifade etmek*' olduğu da düşünülebilir.[139]

Bazı Hükümler

1. Hasta veya ölü yanına varan kimsenin ona hayır dua etmesi ve onun için istiğfarda bulunması müstehabdır.
2. Hastalan ziyaret eden kimselerle birlikte melekler de gezerler, onların dualarına amin derler.
3. Hz. Ümmü Seleme, bu ümmetin en faziletli hanımlarından ve müminlerin annelerinden biridir.
Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme, Hz. Peygamberin halasının oğlu ve süt kardeşi Abdullah b. Abdilesed*le evli idi. Hz. Abdullah şehid olunca, Hz. Peygamberin ailesi olmak şerefine nail oldu.
Bu mevzuda kendisinden nakledilen bir hadis-i şerif şu mealdedir: Ben Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini duydum: "- Hangi kula bir musibet gelir de -inna lillahi ve inna ileyhi raciun- Allah'ım bu musibetimden dolayı beni mükafatlandır. Bana ondan daha hayırlısını ver, derse. Muhakkak bu musibetinden dolayı Allah onu mükafatlandırır ve ona eskisinden daha hayırlı bir sonuç bahşeder" (Ümmü Seleme) dedi ki, Ebû Seleme vefat edince, ben Rasûlullah (s.a)'in bana öğrettiklerini söyledim. Bunun üzerine Allah bana Ebû SelemeMen daha hayırlı birini, Allah'ın Rasûlünü verdi.[140]

15-16.(Hastanın Yanında La İlahe İllallah Sözünü Söyleyerek) Telkinde Bulunmak

3116... Muaz b. CebePden (rivayet olunduğuna göre), Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Son sözü la ilahe illallah- olan kimse cennete gir(meyi hak et)miştir."[141]

Açıklama

Hadis-i şerifte, "Dünyada son sözü la ilahe illallah olan bir kimsenin cennete girmiş olduğu" bildirilmektedir.
Araplar, ileride olacağı kesinlikle bilinen hadiseler hakkında "ileride kesinlikle böyle olacaktır" diyecekleri yerde oldu derler. Bir başka ifadeyle bir hadisenin kesinlikle meydana geleceğim ifade edebilmek için, istikbal sığası (gelecek zaman kipi) yerine mazi (geçmiş zaman) sığası kullanırlar. Binaenaleyh, metinde geçen cennete girdi" cümlesi "kesinlikle cennete girecektir. Çünkü cennete girmeyi hak etmiştir." anlamında kullanılmıştır. Biz tercümede parantez içerisine ilave ettiğimiz kelimelerle bu manâya işaret ettik.
Bilindiği gibi, bazen söz arasında herkesçe bijinen bir sözü ifade etmek istediğimiz zaman, bu sözün sadece baş tarafını söylemekle yetiniriz. Çünkü baş tarafını hatırlatmakla sözün tümünün hatırlanacağını biliriz. Mesela İh-las sûresinin tümünü ifade etmek istediğimiz zaman deriz. Âyetü'l-kürsiyi ifade etmek için de "Allahü la ilahe illa hu..." deriz.
İşte burada da La ilahe illallah sözüyle bu cümlenin tamamı olan "La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah" sözü kasdedilmiş olması ihtimali vardır. Nitekim Hafız tbn Hacer "La ilahe illallahü" cümlesiyle "Eşbedii en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdiihü ve Rasûlüh" cümlesinin kasdedildiğini, binaenaleyh ölürken sadece La ilahe illallah demenin cennete girmek için yeterli olamayacağını, hadis-i şerifteki müjdeye erişebilmek için, son sözün bu cümlenin tamamı olması gerektiğini söylemiştir. Eğer sadece la İlahe illallah demekle cennete girilseydi ehli kitabın tümünün cennetlik olması gerekirdi. Çünkü onlar bu kelimeyi söylerler, "Muhammeden Rasûlullah" cümlesini söylemezler. Fakat İbn Abidin mü'minlere sadece "la ilahe illallah sözünü telkin etmenin yeterli olduğunu kâfirlere ise bu cümlenin tümünü telkin etmek gerektiğini, çünkü

kâfirlerin sadece la ilahe illallah demekle müslüman olamayacaklarını söylemiştir.[142] Münavi'ye göre, Ölürken bu kelimeyi söylemenin önemi, bu kimsenin dünyanın bütün lezzetlerinden kesilmiş, bütün şehvani arzularından uzaklaşmış olmasından ve dilinden dökülen sözlerinin tam bir sıdk ve ihlas ifadesi olmasından ileri gelir. Sıhhatli kişilerin hepsinde bu durum yoktur. Fakat sıhhatli iken nefsini riyazete tabi tutan kulların sözleri de ölmek üzere bulunan kimselerin sözleri gibidir."[143]
Her ne kadar bu hadisin senedinde çeşitli tenkitlere uğramış olan Salih b. Ebî Arib varsa da, bu hadis Müslim'in rivayet ettiği "Her kim Allah'dan başka ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer."[144] hadisiyle takviye edilmiştir.
Ancak şurasını ifade etmek isteriz ki, metinde geçen "Cennete gir(meyi hak et)miştir" sözünden maksat "Her muvahhid müslüman ya affa uğrayarak derhal, ya da cezasını çektikten sonra cennete girecek" demektir.[145]

Bazı Hükümler

1. La ilane illallah sözünü fazlaca söylemek gerekir.
2. Bu kelimeyi, özellikle Ölmek üzere bulunan, hastaların yanında söyleyerek, ona telkinde bulunmak müstehabdır.[146]

3117... Yahya b. Umare dedi ki: Ben Ebû Said el-Hudri'yi Rasûlullah (s.a)
"Ölülerinize La ilahe illallah (sözünü) telkin ediniz." buyurdu, derken işittim.[147]

Açıklama

Telkin: Tekrarlanması için, söz söylemek demektir. Bu hadis-i şerifte ölmek üzere olan bir kimsenin, yanında onun da söylemesi için, "La ilahe illallah" kelimesini söylemek tasvip edilmektedir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, hadis-i şerifte telkini istenen "la ilahe illallah" sözüyle bu cümlenin tümü olan "la ilahe illallah Mu-hammedün RasûluUah" cümlesi veya "eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammedeh abdühü ve rasûlüh" cümlesi kasdedilmiş ve sözü kısaltmak için sadece "la ilahe illallah" cümlesiyle yetinilmiş olması ihtimali varsa da, tbn Abidin'e göre mü'minlere sadece la ilahe illallah cümlesini telkin etmek yeterlidir. Kâfirlere ise bu cümlenin tamamını telkin etmek gerekir. Çünkü kafir, bu cümlenin tümünü-söylemedikçe müslüman olamaz.[148]
Metinde geçen "mevta = ölüler" sözüyle ölmek üzere olan hastalar kas-dedilmiştir. Nitekim bu babda rivayet edilmiş olan çeşitli hadis-i şeriflerle İbn Hibban'm şu rivayeti de bu gerçeği isbatlamaktadır: "Ölülerinize kelime-i tevhidi telkin ediniz. Çünkü öleceği zaman bu sözü söyleyen her müslümanı Allah cehennem ateşinden kurtarır."
Buna göre, "ölmek üzere bulunan bir hastanın yanında sadece kelime-i şehadet okunmak suretiyle ona bu kelimeleri tekrarlaması hatırlatılmalı "fakat sen de söyle" gibi bu sözler sarfedilerek ısrar etmekten kaçınılmalıdır. Çünkü, hasta son nefesinde en sıkıntılı anlarını yaşar. Binaenaleyh o anda, ona kelime-i tevhid okuması için ısrarda bulunmak, onun sıkıntısını iyice artırabileceği gibi, Allah korusun bir anda iman halinin tamamen olumsuz yönde değişmesine bile sebep olabilir. Bu bakımdan onun yanında kelime-i tevhidi veya şehadeteyni sadece okumakla yetinmek ve ısrardan kaçınmak gerekir. Bütün mezhep imamları, Ölüm döşeğinde bulunan hastalara, bu telkinin yapılabileceğini hükmetmişlerdir. Maliki âlimlerinin meşhur olan görüşleri de böyledir.
Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî, Müslim Şerhinde, bu mevzuda şunları kaydetmiştir.
"Âlimler, metinde geçen telkin ediniz emrinin "Farziyyet değil nedb ifade ettiğinde ittifak etmişlerdir. Yalnız hastanın yanında sık sık şehadet getirmeyi ve bunu hastaya söyletmeye çalışmayı mekruh görmüşlerdir. Çünkü, hastanın çektiği sıkıntının şiddetinden bu ısrarlar karşısında canı sıkılıp uygun olmayan bir cevap vermesi mümkündür. Bu bakımdan hasta bir defa şehadet getirdi mi. Bir daha tekrarlatmaya çalışılmamalıdır. Fakat hasta şehadet getirdikten sonra konuşacak olursa son sözünün kelime-i tevhid olmasını sağlamak için yanında tekrar şehadet getirilir."
Cumhura göre, ölmek üzere olan hastalara bu telkini yapmak mendup-tur. Hadisin zahiri, bu telkinin farz olmasını gerektirdiğinden âlimlerden bazıları, onun farz olduğuna hükmetmişlerdir.
Aliyyü'l-Kari'nin ifadesine göre, Malikilerden bazıları bu telkinin farz olduğunu söylemişlerdir.
Definden sonraki telkine gelince, Şâfîîler metinde geçen "mevtakum = ölüleriniz" kelimesinin zahirine ve bazı sahabe ve Tabiu'nun telkin yaptığını ifade eden zayıf hadislere[149] bakarak telkinin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Şâfîîlere göre, ölünün başucuna oturularak yapılan bu telkin, şu lafızlardan ibarettir.
Hanefilere göre, metinde geçen telkini ölmek üzere olan hastalara değil, kabre konulan ölülere yapılır. Çünkü metinde telkinin ölmek üzere olan hastalara değil, ölülere yapılması emredilmektedir. Metinde geçen "mevtaküm = ölüleriniz" kelimesini "ölmek üzere olan hastalarınız" diye te'vil etmek için bir sebep veya karine mevcut değildir. Bu bakımdan sözkonusu kelimeye ehl-i sünnet velcemaat, hiç te'vil etmeden "ölüleriniz" manâsı verirler. Onu tevil edenlerse Mutezilelerdir.
Bu mevzuda İbn Abidin şunları söylüyor: "Ehl-i Sünnete göre, "ölülerinize la ilahe illallahı telkin edin" sözü hakikatine hamledilmiştir... Bazıları telkin yapılır demişlerdir. Delilleri rivayet ettiğimiz hadistir. Bir takımları telkin yapılmayacağını, bazıları da emir edilmediği gibi, yasak da edilemeyeceğini söylemişlerdir. Birinci kavlin delilini gösterdiğine bakılırsa onu tercih ettiği anlaşılıyor.[150]
Maliki âlimlerinden İbnü'1-Hacc, el-Kurtubi gibi bazı ilim adamları, Ölüyü kabre koyduktan sonra, telkin yapmanın müstehab olmadığını söylemişlerdir. Zerruk ise er-Risale üzerine yazmış olduğu, şerhte İbn Urfe'nin, ölüye telkin yapmayı caiz görmediğini İzzüddin'in de bu görüşte, olduğunu ve ölüye telkinde bulunmayı bid'at saydığını, ancak ölmek üzere olan kimseler için telkini caiz gördüğünü ifade etmiştir.
Menhel yazarının açıklamasına göre, bu görüş son derece güzel ve isabetlidir. Çünkü seleften ölüye telkinde bulunan tek bir

kişiyi dahi göstermek mümkün değildir.
Metinde geçen telkin kelimesi, ölmek üzere bulunan kimse hakkında hakikat, ölü hakkında ise mecaz olarak kullanılır. îbn Hibban da bu görüştedir. Nitekim Beyhâkî'nin Şuabü'1-İman isimli eserinde rivayet ettiği şu hadis-i şerifte bu görüşü te'yid etmektedir: "Çocuklarınıza ilk sözünüz la ilahe illallah olsun, ölürken de onlara la ilahe illallah sözünü telkin ediniz."
Hanbeli âlimlerinin pek çoğu da bu görüştedir.
Büyük müctehid ve hadis bilgini Ahmed b. Hanbel'e telkini sorduklarında şu cevabı vermiştir: "Ebu'l-Muğire vefat edince, Şamlılar bunu yaptılar, bunlardan başka telkin yapan birisini görmedim."
Bu mesele 3221 nolu hadisi şerifte tekrar ele alınacaktır, inşaallah.[151]

16-17. Ölünün Gözlerini Yumdurmak

3118... Ümmü Seleme'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (hayatını kaybeden) Ebû Seleme'nin yanına girdi (onun) gözü açık kalmıştı (Efendimiz onun) gözünü kapadı. Derken onun ailesinden bazı kimseler feryat etmeye başladılar. Bunun üzerine (Hz. Peyamber):
"Kendinize hayırdan başka dua etmeyin. Çünkü melekler söylediklerinize dua eder" buyurdu. Sonra (ona şöyle) dua etti: "Allah -im Ebû Seleme'yi bağışla, derecesini hidayete erenler(in dereceleri) arasına yükselt. Arkasında kalanları için de sen ona halef ol bizi de onu da affet (ey) Alemlerin Rabbİ, onun kabrini genişlet ve orada kendisine nur halket."
Ebû Dâvud der ki: Ölünün gözlerini yumdurmak, ruhun çıkmasından sonra olur. Ben Muhammed b., Muhammed b. en-Nu 'man el-MakrVnin (şöyle) dedi(ğini) işittim: Ben Abid bir kimse olan Ebû Mey-sere'yi (şöyle) derken işittim. Ben Muallim (olan) Cafer'in gözlerini ölmeden önce yumdurmuştum. (Kendisi) abid bir adamdı. Onu öldüğü geceden kısa bir süre sonra rüyamda (bana şöyle) derken işittim: "Bana en ağır gelen şey senin ben ölmeden önce gözlerimi yumdurman oldu."[152]

Açıklama

Metinde geçen Şekka besarühü cümlesi, gözleri bir noktaya dikilip kaldı, anlamına gelir. Bu bakımdan bu cümledeki "besar" kelimesini "şekka" fiilinin faili olarak merfu okumak mümkün olduğu gibi, bu cümleye "gözünü bir noktaya dikti" manâsı vererek "besar" kelimesini mafuliyyet üzere mensub okumak da mümkündür.
Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Seleme'nin öldükten sonra, gözlerinin açık kaldığını görünce, bunun sebebini söyle açıklamıştır: "Gerçekten ruh kab/edildiği vakit göz de onu takib eder."[153] Bu sözleriyle "ruh cesedden ayrılınca göz arkasından bakarak onu takib eder" demek istemiştir. Metinde geçen kelimesi Müslim'in rivâyetinde "feryad etti" şeklinde rivayet edilmişse de, manâ itibariyle bir fark yoktur.
Hadis-i şerifte "vay helak oldum, mahvoldum" gibi cahiliyye döneminde kullanılan sözler sarfederek bağırıp çağırmaların şer olduğu açıklanmış, bu şekil şerli duaların yerine 'allahümme ecirna fi musibetina vehlufna hayran minha veğfir lena ve razına bi Kâdake ve Kaderike' gibi hayırlı duaların yapılması tavsiye edilmiş ve ölünün yanında yapılan dualara meleklerin amin dediği, meleklerin dualarının da müstecab olduğu açıklanmıştır.
Tîbî'ye göre, ölünün yanında feryadü figan etmek suretiyle onu rahat-, sız etmek "nefislerinizi öldürmeyiniz"[154] âyetinin yasağı içerisine girebilir,
Metinde geçen "Hidayete erenler" sözünden maksat; Allah'ın kendilerine nimetini ihsan ettiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerdir,
"Arkasında kalanları için de sen on hayırlı halef ol"-cümlesiyle kasde-dilen manâ şudur: "Ey Allah'ım sen geride kalan çocukları ve torunları için onun halifesi ol, onların rızıklarını ve hayatlarını tekeffül et." Ölen bir kimsenin gözlerini yumdurma mevzuunda İbn Abidin şunları kaydetmiştir: Bir kimse öldüğü zaman çenesi bağlanır ve güzelleştirmek için gözleri yumdurulur. Gözlerini yumduran kimse; "Bismillah! ve ala milleti Rasulillahi Allahümme yessir aleyhi emrahii ve sehhil aleyhi ma'bedatii veesidhü btlikaike vecal maharaceileyhi hayran m i m m a harace anhü = Allah'ın adı ile ve Ra-sûlullah'ın dini üzere ya rabbi bunun işini kolaylaştır. Sonunu asan eyle ve sana kavuşmakla kendisini bahtiyar kıl, varacağı yeri çıktığı yerden daha hayırlı eyle" der.[155]

Bazı Hükümler

1. Ölen kimsenin gözlerini yumdurmak müstehabdır.
2. Ölen kimsenin yanında, onun çoluk çocuğunun dünya ve ahireti için hayırlı duada bulunmak müstehabdır.
3. Ruhlar cesedlerde bulunan latif cisimlerdir. Onların vücuttan çıkmasıyla hayat sona erer.[156]

17-18. (Musibete Uğrayınca) İnna Lillahi Ve İnna İleyhi Raciun Demek

3119... Ümmü Seleme'den (rivayet edildiğine göre), Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Birinize bir musebet geldiği zaman inna lillahi ve inna ileyhi raciun. -Allahiimme indeke ahtesibii musibeti feacirini fiha ve ebdil li biha hayran minha- desin."[157]

Açıklama

Hadis-i şerifte, başına musibet gelen bir kimsenin metindeki "Biz Allah içiniz ve biz ona döneceğiz. Ey Allahım (bu) musibetimin ecrini senden bekliyorum. Onun karşılığında bana ecir ver. Bana bu bela karşılığında ondan daha hayırlısını "er" anlamına gelen duayı okuması tavsiye edilmektedir.
Nitekim Yüce Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'inde "Ki onlara bir bela eriştiği zaman,-biz Allah içiniz ve biz ona döneceğiz-derler."[158] buyurarak musibet zamanında bu duayı okumak suretiyle kendisine sığınanları övmüştür. İmam Ahmed'in rivayet ettiğine göre, Ümmü Seleme (r.a) şöyle demiş: Bir gün Ebû Seleme Rasûlullah (s.a)'ın yanından geldi ve dedi ki: "Ben Rasû-lullah'tan öyle bir söz işittim ki, bundan dolayı sevinçle doldum. Rasûlullah buyurdu ki: "Müslümanlardan herhangi bir kişiye bir musibet isabet ettiğinde o esnada "inna lillahi ve inna ileyhi Raciun" der ve sonra, Allah im bu musibetten dolayı bana mükafat ver, bana ondan daha hayırlı bir sonuç çıkar, derse, mutlaka bu istediği kendisinin olur." Ümmü Seleme dedi ki: Ben bunu Ebû Seleme'den sakladım Ebû Seleme vefat edince "înna üllah ve inna ileyhi raciun" dedim. Sonra Allahım musibetimden dolayı beni mükafatlandır ve bana ondan daha hayırlı bir sonuç çıkar, dedim. Sonra kendi kendime benim için Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olacak? dedim, lddet sürem bitince Rasûlullah (s.a) bir deriyi tabakladığım sırada benden izin istedi. Ben de elimi tabaklamak için sürdüğüm şeyden yıkayarak kendisine izin verdim. Rasûlullah'a kılıfı lif olan bir minder serdim. Rasûlullah onun üzerine oturdu ve beni kendisi için istedi. Sözünü bitirince dedim ki.
Ey Allah'ın Rasûlü, istediğin neden olmasın? Ne var ki ben çok onurlu bir kadınım, benden Allah'ın beni azablandırmasına vesile olacak bir şey duymandan korkarım. Ben yaşlanmış bir kadınım ve çoluk çocuk sahibiyim. Rasûlullah buyurdu ki;
"Söz konusu ettiğin onura gelince; Allah ilerde onu senin üzerinden alacaktır. Zikrettiğin yaşlılığa gelince, senin yaşlılığın gibi ben de yaşlandım. Bahsettiğin çoluk-çocuğa gelince, senin ailen benim ailemdir. Ümmü Seleme der ki: Ben Rasûlullah (s.a)'a teslim oldum. Böylece Rasûlullah (s.a) benimle evlendi. Ümmü Seleme daha sonra dedi ki: Allah Teâlâ bana Ebü Seleme'den daha hayırlı birisini, Rasûlullah (s.a)'ı verdi.[159]

18-19. Ölünün Üstü Örtülür

3120... Aişe'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) vefat ettiği zaman, (üzeri) Hibera (denilen bir Yemen kumaşı) ile örtülmüştür.[160]

Açıklama

"Hibera:" Pamuktan ya da ketenden yapılmış çizgili Yemen kumaşlarına verilen bir isimdir. Çoğulu "Hiber" ve "hıberat" şekillerinde gelir. Bu kelime bazan "Sevbün hiberatün" şeklinde sıfat olarak bazan da "sevbü hıberatin" şeklinde isim tamlaması olarak kullanılır.
Hadis-i şerif, vefat eden kimsenin üzerini bir örtüyle örtmenin müste-hab olduğuna delalet etmektedir.
Bu mevzuda İmam Nevevî diyor ki: "Vefat eden bir kimsenin üstünün örtüleceği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Çünkü bu örtü, o kimsenin vefatı ile cesedinde meydana gelecek çirkin manzaraları ve avret mahallini gizler.'* Bizim âlimlerimize göre, sözkonusu örtünün baştarafı toplanarak cenazenin başının altına, ayak ucu da cenazenin ayaklarının altına konularak açılması Önlenir. Cenazenin kokmaması için de elbiseleri çıkarıldıktan sonra örtülür.[161]

19-20. Ölmek Üzere Olan Bir Kimsenin Yanında (Kur'ân) Okumak

3121... Ma'kıl b. Yesar'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) "ölülerinizin üzerine yasin okuyun." buyurmuştur. Bu (lafız ravi) İbnü'l-Ala'nın lafzıdır.[162]

Açıklama

Metinde geçen "mevtâküm = ölüleriniz" kelimesinden mak-sat, ölmek üzere bulunan hastalardır.
Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Abidin de şöyle diyor: "Yanında yasin okumak menduptur. Çünkü Peygamber (s.a) "Ölülerinizin üzerine yasini okuyun," buyurmuştur. İbn Hibban bundan murad ölmek üzere bulunan kimsedir, demiştir."[163]
Bu mevzuda îbn Ebû'd-Dünya ile Deylemi'nin rivayet ettikleri merfu bir hadis de şu mealdedir: "Ölmek üzere olan hiç bir hasta yoktur ki, üzerine yasin okunsun da Allah onun Ölümünü kolaylaştırmasın." Ölmek üzere olan bir kimse, ölü hükmünde olduğundan hadis-i şerifte ölmek üzere olan kimselerden ölüler diye bahsedilmiştir.
Ölmek üzere bulunan kimse kuvvetini kaybedip zayıf düşmüş ve bütün kalbiyle de Allah'a yönelmiştir. İşte böyle bir anda yasin sûresi okununca bunu işiten hastanın dini esaslara olan inancı artar ve özellikle bu sûrede anlatılan Kıyamet halleriyle ünsiyet ederek rahatlar.
Ölmek üzere olan hastalara yasin okunmasının hikmeti hakkında et-Tibî şunları söylüyor: "Bu sûrede imana davet, geçmiş milletlerin halleri, kaderin isbatı, kulların fiillerinin Allah'a dayandığı tevhidin isbatı, şirkin reddi, kıyamet alametleri, Öldükten sonra dirilme, haşr, arasat meydanında toplanma, hesap, ceza gibi birçok dini esaslar ve önemli meseleler vardır. İşte ölmek üzere bulunan bir hastanın başında yasin okunmasının hikmeti sûrenin bu gibi mevzuları içerisinde toplamış olmasıdır."
Müteahhirin âlimlerinden bazıları, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine sarılarak, yasin sûresinin cenaze üzerine ölümden sonra ve definden önce okunabileceğini söylerken, diğer bir kısmı da îbn Adiyy'in Ebû Bekr (r.a)'den rivayet ettiği; "Kim anne ve babasının ya da bunlardan birinin kabrini cuma günü ziyaret ederek orada yasin okursa, Allah mutlaka o kabirde yatan kimseyi bağışlar."[164] mealindeki hadise dayanarak "Yasinin cenaze üzerine Ölümden sonra, definden önce de

sonra da okunabileceğini" söylemişlerdir.
Hanefî âlimlerinden îbn Abidin, "Ama bizim alimlerimiz öldükten sonra, yıkanıncaya kadar yanında Kur'ân okumayı mekruh saymışlardır." cümlesini naklettikten sonra "Mümteka'mn ölünün yanında Kur'in okunabileceğini ifade eden sözü ölmezden önceye hamledilmiştir. Kaldırılmaktan murat da ruhun kaldırılması olduğuna işarette bulunmuştur." diyerek hasta öldükten sonra yıkanıncaya kadar yanında Kur'ân okumanın mekruh olduğunu ifade etmiştir.[165]
Yasin sûresinin fazileti hakkında, bazı hadisler varsa da bunların hepsi de sıhhatleri yönünden tenkid edilmiştir. Bunlardan bazılarının meali şöyledir "Herşeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi de yasindir. Her kim yasin sûresini okursa, Allah ona bu sûreyi okuması sebebiyle Kur'ân'ı on kere okumuş kadar sevap yazar."[166] Tirmizî, bu hadisin garip olduğunu, Süyutî de zayıf olduğunu söylemiştir. "Kim bir gecede Allah'ın rızasını dileyerek yasin okuyacak olursa (günahları) bağışlanır"[167] "Kim Allah'ın rızasını dileyerek yasin okursa, geçmiş günâhları affedilir, onu ölülerinizin yanında da okuyunuz.[168] Kim yasini bir defa okursa, Kur'an-ı iki defa okumuş gibi olur."[169] Bu hadislerin birisinde yasin okuyan, Kur'an-ı on defa okumuş gibi sevap alır denirken, diğer birinde iki defa okumuş gibi sevap alır denilmesi bu hadisler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü bu sevab, okuyan kimsenin o andaki samimiyet, ihlas ve diğer ruhî hallerine ve içinde bulunulan zaman ve mekana göre değişebilir. Şevkanî "Bütün bu rivayetler biribirlerini takviye ettiğinden bunlarla amel etmek faydalıdır" diyor.[170]

Bazı Hükümler

Hadis, Yasin sûresinin okunmasının faziletine, Ölüm döşeğine düşen hastanın başında okunmasının, matlub olduğuna, ikinci yoruma göre, definden önce ve sonra ölünün yanında okunmasının matlub olduğuna ve gerek hasta gerek ölünün okunan Yasin sûresinden yararlandıklarına delâlet eder.
ölünün dua ve sadakadan da faydalandığı hususunda âlimlerin ittifakı vardır. Cumhura göre, kişinin yaptığı nafile ibadetin sevabını bir ölüye veya diriye vermesi caizdir. Yapılan ibadet; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'ân okumak ve başka ibadetler olabilir. İbadeti yapan kişinin sevabından hiç bir şey noksan olmaksızın ölü bundan yararlanır. İmam EbÛ Hanife ve Ahmed b. Hanbel de bununla hükmeden âlimlerdendirler.
Cumhurun delillerinden birisi, Taberanî ve Beyhakî'nin İbn Ömer (r.a)'den merfu olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir: "Sizden birisi, nafile bir sadaka vereceği zaman, sevabım baba ve annesine bağışlasın. Çünkü bu takdirde onlara sevap verilir. Kendisinin sevabîft$an bir şey eksilmez."
Diğer bir delil: Ahmed, Müslim, Nesâî ve Ibn Mace'nin Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
"Bir adam Peygamber (s.a)'e: Babam öldü. Vasiyet de etmedi. Onun yerine benim sadaka vermem ona yarar mı? diye sordu. Efendimiz (s.a) "Evet" buyurdu.[171]
Allah: "Rabbim bunlar beni küçükken nasıl acıyıp yetiştirdilerse sen de bunlara öyle acı."[172] âyetinde baba ve anneye dua etmeyi emretmiş ve "Melekler Rablerini hamd İle teşbih ederler. Yerdekiler içinde mağfiret ederler.[173] âyetinde meleklerin mü'minler için istiğfar ettiklerini haber vermiştir. Keza, "Arşı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar, rablerini överek teşbih ederler."[174] âyeti Hamele-i Arş meleklerinin müzminlere istiğfar ettiklerini bildirir.
Bir kısmı yukarıya alınan deliller, başkasının amelinden yarar sağlanabildiğini kesinlikle bildirirler. "Ve şüphesiz insan ancak çalıştığına erişecektir."[175] âyeti yukarıdaki delillere aykırı değildir. Çünkü mü'min hayırlı bir amel işleyip sevabını bir mü'min kardeşine bağışladığı zaman, sevab bağışlanana ulaşır. Artık bağışlanan kendisi işlemiş gibi olur. Diğer taraftan bu âyet, bir kısmı yukarıda zikredilen deliller muvacehesinde hususileşmiştir.
İkrime'den rivayet edildiğine göre, bu âyet Musa (Aleyhisselam) ve İbrahim (Aleyhisselam)'ın kavimlerine mahsustur. Ümmet-i Muhammed ise, birbirinin amelinden yararlanır. Çünkü mezkûr deliller bunu gerektirir. Ayrıca Buhârî ve Müslim'in İbn Abbas (r.a)'dan rivayet ettikleri bir hadiste me-alen şöyle buyuruluyor:
"Bir adam Peygamber (s.a)'e:
Kızkardeşim Hacc yapmayı adadı ve adağını yerine getirmeden öldü, dedi. Peygamber (s.a):
"Eğer kardeşinin boynunda bir borç olsaydı, sen onun yerine borcunu ödeyecek miydin?** diye sordu.
Adam: Evet diye cevap verdi. Efendimiz:
"O halde kardeşinin Allah Teâlâ'ya ait borcunu öde. O, ödenmeye daha layıktır" buyurdu."[176]
Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace*nin rivayet ettikleri şu mealdeki hadis de ayrı bir delildir:
"İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez: Sadaka-i cariye, yararlı ilim ve ona dua eden salih bir evlat."[177]
Bazıları; "Mezkûr delillere ters düştüğü sanılan âyetteki insan kelimesi ile kâfir kişi kastedilmiştir." demişlerdir. Buna göre, âyetin yorumu şudur: Kâfir kişi için amelinden başka hiç bir hayır yoktur. O, işlediği hayra karşılık dünyada bol rızık ve sağlık gibi nimetlere kavuşturulur. Ahirette, onun için hiç bir hayır yoktur.[178]

Okunan Kur'ân'dan Ölü Yararlanır Mı?

Menhel yazarı, yukarıdaki bilgileri verdikten sonra bu hususta şöyle der: "Okunan Kur'ân'ın sevabının Ölüye ulaşması hakkında alimler arasında ihtilaf olmuştur:
1. Eğer ücretsiz olarak okunursa, tmam Ebû Hanife arkadaşları ve Ahmed b. Hanbel'e göre ölü yararlanır. Zeylaî, el-Kenz'in Şerhinde: "başkasının yerine hac yapmak hususunda Ehl-i sünnet mezhebine göre; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'ân okumak, zikirler gibi her türlü nafile hayırların sevabının başkasına bağışlanması caizdir. Bu sevap, ölüye ulaşır ve ölü

ondan yararlanır," demiştir.
Mu'tezile mezhebine göre; kişi, amelinin sevabını başkasına bağışlayamaz. Bağişlasa bile ilgiliye ulaşmaz ve menfaat sağlamaz. Delilleri de:
âyetidir.[179] Bu âyetin delil olmadığı yukarda be-
lirtildi.
İmam Malik ve Şafiî'den meşhur rivayete göre Kur'ân okumanın sevabı, ölüye ulaşmaz. Fakat İmam Malik ve Şafiî'nin bazı arkadaşlarının seçtikleri kavle göre, kıraatin sevabı ölüye ulaşır. Ancak okuyucunun kıraatim bir dua ile ölüye bağışlaması gerekir. Nevevî de el-Ezkar'da: Alimler duanın ölülere yararlı olduğuna ve sevabının onlara ulaştığına icma etmişlerdir. Bunların delilleri, bu hükmü ifade eden meşhur âyetler ve meşhur hadislerdir. Bunlardan birisi:
"Ve onlardan sonra gelenler: Ey Rabbimiz! Bize ve bizden önce iman eden kardeşlerimize mağfiret eyle, derler."[180] âyetidir.
Peygamber (s.a)'in:
"Allahim, Bakiü'l-Ğarkad (mezarlığı) halkına mağfiret eyle" hadisi ile; 3201 numaralı "Allahım, bizim dirimize ve ölümüze mağfiret eyle." mealindeki hadis-i şerifte bu konudaki delillerdendirler. Alimler, Kur'ân okuma sevabının başkasına ulaşması hususunda, itjtilaf etmişlerdir. Şafiî'nin meşhur kavli ile bir cemaatın kavline göre ulaşmaz. Ahmed b. Hanbel ile alimlerden bir cemmat ve Şafiî'nin arkadaşlarından bir cemaat ulaşır, demişlerdir. En iyisi okuyucu kıraatini bitirince Allahım, okuduğum Kur'ân'ın sevabını falan kişiye ulaştır, şeklinde dua etmesidir.
2. Ücret karşılığında okumaya gelince, Hanefî ve Hanbeli alimlerine göre, bunda sevap yoktur. Ücret alan da veren de günah işlemiş olur.
Şafiî ve Maliki alimlerine göre, Kur'ân okumak karşılığında ücret almak caizdir. Bunların delili, Buhârî'nin îbn Abbas (r.a)'den rivayet ettiği Peygamber (s.a.)'in şu hadisidir: "Karşılığında ücret aldığınız şeylerin ücret almaya en liyakatli olanı Allah'ın kitabındadır"[181] mealindeki hadis-î şeriftir.[182]
Ancak Şafiî ve Malikilerin delilim teşkil eden bu hadis-i şerif, mutlak olduğundan, Kur'ân okuma karşılığında ücret almanın caiz olmadığını savunan âlimler, bu hadisteki cevazın sadece rukye (okuma ile tedavi)*ye ait olduğunu söyleyerek bu mevzudaki hadislerin arasını te'lif etmişlerdir.[183]

20-21. Musibet Geldiği Zaman Oturmak

3122... Aişe'den demiştir ki:
Zeyd b. Harise ile Ca'fer ve Abdullah öldürüldükleri zaman, Rasûlullah (s.a) mescide oturdu, üzüntü(sü) yüzünden anlaşılıyordu. Bu hadisi Amre vasıtasıyla Hz. Aişe'den nakleden Yahya b. Sfaid, rivâye-tine devam ederek Hz. Zeyd, Ca'fer ve Abdullah'ın ölümü ile ilgili olayı anlattı.[184]

Açıklama

Hz. Zeyd ile Ca'fer ve Abdullah b. Revaha (r.a) hazretlerinin ölümüne ve Fahr-i Kâinat Efendimizin son derece üzülmesine sebep olan hadise Mute muharebesidir.
Bilindiği gibi Mute; Şam sınırlarında Belka köylerinden bir köy, Şam meşreflerinden (yaylalarından) bir yayla olup kılıçların en iyisi orada yapılır ve orada yapılan kılıca da oraya izafetle meşarif yapısı kılıç denir.[185] Mute Belka yakınındadır. Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) iki merhaleliktir.
Mute, Kudüs'ün güneyinde bir yer ismidir. Bizanslılarla müslümanların yaptığı ilk harp burada olmuştur.
Hz. Peygamber, hükümdarları İslama davet ettiği sırada, Busra emiri Şurahbile'de ashabtan Hars b. Umeyr'i elçi olarak göndermişti. Fakat Şu-rahbil bütün insanî ve diplomatik kaideleri bir tarafa bırakarak Hars'ı şehit ettirdi.
Hicretin sekizinci yılı idi. (Miladi 629) Bu saldırıya çok üzülen Hz. Peygamber hemen üç bin kişilik bir ordu hazırlayarak kumandanlığına Zeyd b. Harise'yi getirdi. Sonra: "Savaşta şayet Zeyd şehid olursa kumandayı Cafer alsın, Cafer de şehid düşerse, orduya Abdullah b. Revaha kumanda etsin" buyurdu. Sonra orduyu geçirmek için Medine'nin dışındaki Seniyyetu'lveda tepesine kadar gitti.[186]

Abdullah B. Revaha'nın Ağlaması:

Abdullah b. Revaha, yanındaki kumandan arkadaşları ile birlikte vedalaştıklan sırada ağladı.
Ona "Ey Revaha'nın oğlu. Ne için ağlıyorsun?" diye sordular. Abdullah b. Revaha "Vallahi ben ne dünya sevgisinden ne de sizleri özleyeceğimden ağlıyor değilimdir.
Fakat ben yüce Allah'ın kitabından, "İçinizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu Rabbının yapmayı üzerine vacip ve gerekli kıldığı bir gerçektir."[187] âyetine okurken Rasülullah (s.a)'dan işitmişimdir.
Cehenneme uğradıktan sonra oradan nasıl geri döneceğimi bilmiyorum ve bunun için ağlıyorum" dedi.
Müslümanlar, "Allah sizin yardımcınız olsun. Sizleri her tehlikeden korusun. Sağ salim bize geri çevirsin." dediler.
Abdullah b. Revaha ise onlara:
"Fakat ben Rahman olan Allah'dan yarhğanarak kanları fışkırtıp köpürten bir kılıç darbesiyle, yahut ciğer ve barsakları kasıp kavuran bir kargı saplamasıyla şehid olmak isterim ki, kabrime uğrayanlar (Allah bu savaşçıya doğru yolu göstermiş o da doğru yolu bulmuştur) desinler." mealli beyitleri okudu.[188]
Üç bin kişilik İslâm ordusu, karşılarında yüz bin kişilik bir düşman kuvveti buldu. Bizans İmparatoru Heraklius, ayrıca yüz

bin kişilik bir kuvveti daha yedekte tutarak ŞurahbiPin yardımına koşmuştu. İlk hücumda İslâm kumandanı Zeyd şehid oldu. Onun ardından Hz. Peygamberin yeğeni Ca'-fer ve ensardan Abdullah b. Revaha başkumandanlığı alıp biribirleri ardınca şehid düştüler. Müslümanlar ümitsizliğe kapılmadan derhal Allanın kılıcı Halid b. Velid'i kumandan tayin ettiler. Halid dağılan kuvvetleri topladı. Askerlerin yerlerini değiştirerek tekrar hücuma geçti. Düşmana kayıp verdirdi ve hemen düzenli bir şekilde geri çekilerek Medine'ye döndü. Düşman İslâm ordusunu takip edemedi.
Hz. Peygamber Medine Mescidinde, zaman ve mesafe mefhumunu aşarak harbin safhalarını ve kumandanlarının şehid oluşlarını gözlerinden yaşlar akarak anlatmıştı. Diğer taraftan Hz. Peygamber orduya deniz yoluyla takviye birlikler de göndermişti.[189]

Bazı Hükümler

1. Bir musibet gelince mescide gidip orada oturmak caizdir.
2. Başına musibet gelen bir kimse peygamber (s.a)'e uyup feryad-u figan etmekten, saçını başım yolmaktan üstünü başını yırtmaktan kaçınmalıdır.[190]

21-22. Yakını Ölen Bir Kimseyi Teselli Vermek İçin Ziyaret Etmek (Ta'ziye)

3123... Abdullah b. Amr b. el-As'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'le bir ölüyü kabre koymuştuk. (Bu işi) bitirince Rasûlullah (s.a) (oradan) ayrıldı. Kendisiyle birlikte biz de ayrıldık. Bir kapının karşısına varınca (orada) durdu. Bir de baktık ki karşısında bir kadın var. O kadını tanıdığını zannettim. (Oysa tanıyamamış ancak) kadın (kendisine doğru) yürüyünce bir de baktı ki Fatıma (aleyhisselam) imiş. Ona
"Ey Fatıma, seni evinden çıkaran (sebep) nedir?" diye sordu. Oda
"Ey Allah'ın Rasûlü şu ev halkına geldim, onlara Ölüleri için rahmet okudum." Yahut da "sabır tavsiye ettim" cevabını verdi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Herhalde onlarla birlikte kabristana da gittin" buyurdu. (Hz. Fatıma da)
"Allah korusun, gerçekten ben seni, bu mevzudaki söylediklerini söylerken dinle(miş)tim" dedi (Hz. Peygamber de):
"Eğer sen onlarla birlikte oraya gitmiş olsaydın" buyurdu ve bu mevzuda (çok) şiddetli tehdidde bulundu. (Ravi Mufaddal) dedi ki:
Ben Rabia'ya (metinde geçen) "Elkiidâ"yı sordum da zannedersem "kabirler" diye cevap verdi.[191]

Açıklama

Metinde geçen "O kadını tanıdığını zannettim" anlamına gelen cümle Nesâî'nin nüshalarında üç şekilde bulunmaktadır.
1. Kadın, Rasûlullah'ın kendisini tanıyamadığını zannetti, şeklinde
2. Rasûlullah'ın o kadını tanıyamadığı zannediliyordu.
3. Biz, Rasûlullah'ın o kadını tanıyamadığını zannediyorduk.
Her ne kadar Rasûl-ü Zişan Efendimizin kadınların kabir ziyareti hakkındaki şiddetli tehditlerinin nasıl olduğu metinde açıklanmışsa da, Nesâî'nin rivayetinde bu tehdit şu manaya gelen lafızlarla açıklanmıştır: "Eğer onlarla beraber kabristana gitseydin babanın dedesinden önce cenneti göremezdin."
Bu mevzuda İmam Nesâî Süneninde şu görüşlere yer veriyor:
Bu hadiste kadınların cenaze ile beraber kabristana gitmeleri meselesi mevzubahis ediliyor. Kadınları cenaze ile mezarlığa gitmekten nehyeden daha başka hadisler de vardır. Fakat sahih isnadlara dayanmadığı iddia edilmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri de farklıdır. Bu hususta en kuvvetli ictihad tenzihen mekruh olduğudur. Bazıları Rasûlullah (s.a)'tn son sözlerinin "bir daha cennet yüzü göremezsin" manasına geldiği kanaatindedirler. Fakat bu doğru değildir. Bir kadının, cenaze ile beraber kabristana gitmesi, ebediyyen cehennemde kalmayı mucib küfür olamaz. Rasûlullah (s.a)'ın "Eğer onlarla beraber kabristana gitseydin, babanın dedesinden önce cennet yüzü göremezdin." buyurması, bu fiilin sahibinin azab görmesine sebep olacak büyük günahlardan olduğunu gösterir. Ehl-i sünnet âlimleri, Rasûlullah'ın günahı kebair işleyenler hakkında "Onlar cennete giremezler." Hadisini hiç azab görmeden ilk önce cennete girenlerle beraber giremezler diye te'vü ediyorlar. Yukarıdaki hadisde de bu kastedilerek "Cennete ilk girenlerle beraber cenneti göremezdin. Daha önce işlediğin bu günah sebebiyle azab olunurdun." buyuruluyor. Hadisteki babanın dedesi kelimesi ile Abdülmutta-lib kasdediliyor.
Abdülmuttalib ise, ehl-i fetrettendir. Fukaha nezdinde Fetret; Hz. isa ile Hz. Muhammed (s.a) arasında geçen zamandır. Fetret döneminde yaşayanların durumu muhteliftir. Şöyle ki, bir kısmı ne müşrik ne de muvahhit olmayıp, kendisi için bir şeriat ve din icad etmeyenlerdir. Bunların ehl-i din ve İslâm oldukları kabul olunur. Üçüncü grub ise şirki kabul edenlerdir. Rasûiullah (s.a)'m ecdadına gelince, onlardan hiç biri müşrik değildir. Zira Rasûiullah (s.a) "Ben mütemadiyen teiniz babaların sulbünden, temiz anaların rahmine nakloluna geldim." buyuruyor. Kur'ân'da ise "Şüphesiz ki müşrikler necistir."[192] buyurulduğuna göre ecdad-ı nebi müşrik değildir.[193]

Bazı Hükümler

1. Cenazeyi kabre kadar uğurlayıp, defnedilinceye kadar başında bulunmak müstehabdır
2. Bir kadının, başsağlığı dilemek için komşularına veya eşe-dosta gitmesi caizdir.

3. Kadının cenazeyi kabre kadar takibetmesi caiz değildir.
4. Ölünün yakınlarına başsağlığı dilemek müstehabtır.
Esasen ta'ziye: Sözlükte "sabrettirmek, sabra teşvik etmek" demektir. Yakınını kaybetmek gibi bir musibete uğrayan kimseye sabretmesini, Allah'ın sabrına karşı ecir vereceğini, hepimizin Allah'a ait olduğumuzu ve tekrar ona döneceğimizi söylemekle, bu vazife yerine getirilmiş olur. Taziye memleketimizde "Başınız sağolsun, Allah geride kalanlara ömür versin. Allah ecir, sabır versin" gibi sözlerle yapılır.
Aynı şehirde bulunanlar için, ta'ziye müddeti üçgündür. Üç günden ziyade ta'ziye yapılamaz. Çünkü bu acının tazelenmesine sebep olur. Ancak başka yerde bulunanlar üç gün tahdidine tabi değillerdir.[194]
Başsağlığı dilemenin fazileti hakkında pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının meali şöyledir: "Bir musibetten dolayı din kardeşine ta'-ziyette bulunan bir kimseye, yüce Allah, kıyamet gününde mutlaka keramet elbiselerinden bir elbise giydirecektir."[195] "Başına musibet gelen kimseye taziyene bulunana musibete uğrayan kimsenin sevabı kadar sevab vardır."[196]
Rasûl-ü Zişan Efendimiz, ta'ziye için belli bir sınır koymamıştır. Bu hususta kendisinden nakledilen çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan bazılarının meali şöyledir: "Peygamber (s.a)'in yanında idik. Bir ara kızlarından birisi haber göndererek Rasûiullah (s.a)'ı çağırdı ve kendisinin bir çocuğunun yahut bir oğlunun vefat etmek üzere olduğunu ona haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) gönderilen zata:
"Dön de ona haber ver ki; Allah'ın aldığı da verdiği de kendisinindir. O'nun n ezdin de herşeyin belli bir eceli vardır. O'na söyle de sabretsin ve sevap umsun." buyurdular. Müteakiben elçi, Rasûlü Ekrem'in kızının yanına gitti geldi ve "O yemin etti. Mutlaka yanma gelmeliymişsin" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) kalktı, onunla beraber Sa'd b. Ubade ile Muaz b. Cebel de kalktılar. Ben de yanlarına takıldım, çocuğu peygamber (s.a)'e arz ettiler. Can çekişiyordu. Sanki canı eski bir tulum içindeydi. (Bunu görünce) Rasûlullah (s.a)'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Said kendisine:
Bu ne ya Rasûlullah? dedi. Rasûlullah (s.a) de:
"Bu bir rahmettir. Allah onu kullarının kalplerine tevdi buyurmuştur. Allah ancak merhametli olan kullarına rahmet eyler/' buyurdu.[197]
"Rahman ve rahim olan Allah'ın ismiyle. Allah'ın Rasûl-ü Muhammed'-den Muaz b. Cebel'e; Allah'ın selamı üzerine olsun. Kendisinden başka mabud-i hakiki bulunmayan Allah'a hamdolsun. Gelelim mevzuya (oğlunu kaybettiğinden dolayı) Allah, sana büyük ecir versin, sabır ilham etsin. Sana da bize de şükür nasibetsin. Muhakkak ki mallarımız da canlarımız da aile ve çocuklarımız da Aziz ve Celil olan Allah'ın bize ihsan ettiği nimetlerinden ve muayyen bir müddete kadar elimizde kalacak olan emanetlerin-dendir. Bize bu nimetleri verdikten sonra üzerimize şükrü ve bizi bunlarla denediği zamanda sabretmeyi farz kılmıştır. İşte oğlun da Allah'ın seni kendisiyle mutlu kıldığı bu emanetlerden biri idi. Şimdi karşılığında bol ecir, mağfiret, rahmet ve hidayet vermek üzere onu senden aldı. Eğer bu ecire erişmek istiyorsan sabret. Yoksa arkasından ağlayıp sızlayarak sabırsızlık göstermen ecrini yok eder de sonunda pişman olursun. Şunu iyi bil ki sabrı ter-kederek Feryadü figan etmek hiç bir şeyi geri getirmez. Hiçbir üzüntüyü gideremez. Başımıza gelecek olan gelecektir. Vesselam."[198] Rasûlullah (s.a) bir adama ta'ziye için ziyaret etti de, Allah sana merhamet etsin ve ecir ihsan etsin, dedi."[199]
Rasûlullah (s.a) vefat edince, melekler geldiler. Sahabiler bu meleklerin seslerini işitiyorlar, fakat kendilerini göremiyorlardı. Melekler -esselamü aleyküm, Allah katında her musibet için bir sabır ve kaybedilen her şeyin yerini dolduracak bir bedel vardır. Allah'a güveniniz ve ondan ümit kesmeyiniz. Gerçek, mahrum sevabdan mahrum kalan kişidir. Selam ve Allah'ın rahmeti sizin üzerinize olsun, diyerek başsağlığı dilediler.[200]
Enes (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a)'m ruhu kabzedilince ashab-ı kiram etrafında toplanıp ağlaşmaya başladılar.
Bu sırada kırmızı vebeyaza çalan sarı sakallı iri ve güzel yüzlü bir adam gelip, ashabın omuzlarına basarak yürüdü ve ağlamaya başladı. Sonra onlara dönerek şöyle dedi: "Allah katında her musibet için bir teselli.ve kaybedilen herşey için onun yerini tutacak bir karşılık vardır. Binaenaleyh, bütün kalbinizle O'na dönünüz. O'na rağbet ediniz. Başımıza gelen her belada Allah'ın nazarı üstünüzdedir. Siz de gözünüzü O'ndan ayırmayınız. Musibete uğrayan kişi (Allah'ın yardımından mahrum kaldığı için) ıslah olmayan ve Allah'dan uzaklaşan kişidir, dedi. Bunun üzerine ashabın bir kısmı diğerlerine -bu adamı tanıyor musunuz?- diye sordular. Hz. Ebû Bekir ile Ali de "Evet bu Rasûlullah (s.a)'in kardeşi Hızırdır" diye cevap verdiler.[201]

Başsağlığı Dileme (Taziye)'nin Müddeti

1. Malikilerle Hanefîlere ve İmam Ahmed (r.a)'le Şafîî âlimlerinin cumhuruna göre, ta'ziyenin süresi, definden önce başlar definden sonra üç gün devam eder. Binaenaleyh, ta'ziyenin bu süre içerisinde yapılması müstehab-dır. Bu süre dolduktan sonra taziyede bulunmak ise mekruhtur. Çünkü taziyeden maksat cenazenin yakınlarını teselli edip kalplerini rahatlatmaktır. Definden üç gün sonra yapılan taziyeler ise, onların yaralarını deşip dertlerini tazelemeden başka bir işe yaramayacağı cihetle taziyenin gayesine aykırıdır. Nitekim Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve Rasûlüne iman eden, bir kadının üç günden fazla yas tutması caiz değildir. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutabilir.[202] Ancak ölüm vukubulduğu sırada başka yerde bulunanlar, üç gün tahdidine tabi değillerdir.[203] Bu durumda olan kimseler için, bu süre onların gelmesine kadar devam eder. Taberi, onlar için bu süre bulundukları yerden gelmelerinden sonra üç gün daha devam eder, demiştir. Ölümün vukubulduğu sırada hasta olduğu için taziyede bulunamayan ve vefat haberini sonradan işitenler de bu hükme girerler. Şâfîîlerden bazılarına göre de, taziye için belli bir süre yoktur. İmam Nevevî'nin Şerhu'l-Mühezzeb' deki açıklamasına göre, İmamü'l-Haremeyn de taziye için belli bir süre olmadığını, taziyeden maksat, sabır tavsiye etmek olduğuna göre, bunun hayat boyu yapılabileceğini söylemiş, Ebu'l Abbas da kesinlikle bu görüşü benimsemiştir.[204]

Yakını Ölen Bir Kimsenin Gidip Mescitte Oturması

Yakını ölen bir kimsenin, taziyet için gelen ziyaretçileri kabul etmek maksadıyla, mescidde veya bir evde beklemeleri mevzuunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.
Hanbeli âlimleri ile Şafiî âlimleri kadınların ya da erkeklerin bu maksatla evlerde veya mescidlerde toplanıp ziyaretçi beklemeleri mekruhtur. Bilakis onlar, cenazenin defninden sonra işlerini görmek üzere gitmeleri gereken yerlere giderler. Bu arada karşılarından gelen kimselerin taziyelerini kabul ederler. Âlimler Rasul-ü Ekrem'in Hz. Zeyd ile Ca'fer ve Abdullah (r.a)'in ölüm haberini alınca, mescide gidip oturduğunu ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi hakkında da, "Bu hadis-i şerifte, Rasûl-ü Ek-remin ziyaretçilerinin taziyesini kabul etmek üzere mescide gittiğine dair bir ifade yoktur. Hz. Peygamber oraya tamamen ayrı bir maksatla gitmiştir." derler.
Nitekim İmam Şafiî, el-Umm isimli eserinde şöyle diyor: "Ben taziye için özel toplantı yerlerinin tahsis edilmesini mekruh görüyorum, isterse orada feryad-ü figan bulunmasın. Çünkü bu gibi toplantılar üzüntüleri yeniler ve cenaze sahiplerine külfet getirir."
Hanbeli âlimlerinden Abdullah b. Kudame'nin el-Muğni isimli eserindeki açıklamasına göre, Ebû'l-Hattab taziyeleri kabul için, belli bir yerde toplanmayı mekruh gördüğü gibi, İbn Akil de ruh çıktığı andan itibaren, taziye için bir yerde toplanmanın mekruh olduğunu söylemiştir.
Hanefi âlimlerine göre, cenaze defnedildikten sonra, erkeklerin taziye için gelen ziyaretçileri kabul etmek maksadıyla, üç gün süre ile mescidin dışında bir yerde toplanmaları caizdir. Hafız Zeylâî'nin Kenz Şerhinde açıkladığı gibi, ancak Hanefi âlimlerine göre, bu toplantıların caiz olabilmesi için neşe ve sevinç günlerine mahsus olan evleri güzel sergilerle ve yemek sofra-larıyla donatmak gibi hareketlerden kaçınmak gerekir.
İbn Abidin, (r.a) Hanefi mezhebinin bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor:
"Musibet zamanında, erkeklerin üç gün oturmasına izin verilmiştir. Kadınlar katiyyen oturmazlar. Mescidde oturmak ise, mekruhtur... Ancak İmdatta beyan olunduğuna göre, müteahhirin âlimlerimizden birçokları, cenaze sahiplerinin evinde toplanmak mekruhtur. Onun dahi evinde oturarak taziye için gelenleri beklemesi mekruhtur. Bilakis iş bitip, halk cenazeyi definden döndükten sonra, dağılmahdırlar. Herkes işine gitmeli, ev sahibi de kendi işine bakmalıdır, demişlerdi."[205] Bu mevzuda, Menhel yazarı Muham-med Mahmut el-Hattab şöyle diyor: "Bu meseledeki ihtilaflar, içerisinde mün-kerat bulunmayan taziye meclisleri hakkındadır. İçerisinde münkerat bulunan taziye meclislerinin caiz olmadığında ise ittifak vardır. Zâmammızdaki taziye meclisleri münkerattan hali değildir. Günümüzdeki taziye meclislerinde görülen münkerattan bazıları şunlardır:
Taziye için cenaze evinde toplanıldığı zaman, genellikle belli bir ücret karşılığında Kur'ân-ı Kerim okutulmaktadır.
Bazan şehirlerde, bu meclislerde izdiham çok fazla olduğundan halk dışarıya taşmakta, yolları işgal etmekte ve seyr-ü seferi aksatmaktadır.
Çoğu zaman da ölünün ruhuna Kur'ân-ı Kerim okunurken mecliste bulunanların bir kısmı gürültü etmekte, ya da çay, kahve, sigara içmekle meşgul olup Kur'ân-ı Kerim'e saygısızlık yapmaktadır. Meclise sonradan gelen kimselerin mecliste bulunanları gayri tslâmi sözlerle selamlamaları da bu münkerat arasında görülen hususlardandır. Bilindiği gibi bunların hepsi münke-rattandır. Resûlu Zişan Efendimizin ve ashabının yoluna aykırıdır. Özellikle Kur'ân-ı Kerim'in pislikten hali olmayan yollarda okunması ve sigara içilmesi bu münkeratın en başta gelenlerindendir. Melaikeyi kiram ve akl-ı selim sahibi her insan bunlardan rahatsız olur. Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde "Kur'fln okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size rahmet edilsin."[206] "Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri(nin) üzerinde kilitler mi var?"[207] buyurarak, rahmet ve ihsanının her tarafı sarması için Kur'ân-ı Kerim'in edeb ve huşu ile okunup dinlenmesi ve tefekkür edilmesi gerektiğini, açıkça bildirmiştir. Tevrat'ta şu manaya gelen hikmetli ve ibretli bir ibare mevcuttur: "Ey kulum sen benden hiç haya etmez misin ki, sen yolda giderken eline arkadaşından bir mektup geçecek olsa, onu daha dikkatli okuyup en iyi bir şekilde anlayabilmek için bir tara/a çekilir bütün dikkatinle harf harf gözden geçirirsin. Oysa bu kitap benim kitabımdır. Ben onu sana dikkatlice gözden geçirmen için indirdim. Orada maksadımı ayrıntılı bir şekilde açıkladım, enine boyuna iyice düşünüp anlayasın diye. Bazı sözleri kaç defa tekrarladım. Halbuki sen ondan yüz çeviriyorsun ve ona arkadaşından gelen bir mektup kadar bile değer vermiyorsun. Ey kulum, bir arkadaşın senin yanına geldiği zaman yüzünle tamamen ona dönüyorsun, kulağını ona verip kalbini ona çeviriyorsun. Eğer bu sırada bir başkası konuşup seni meşgul etmek istese, hemen ona engel olup arkadaşını dinlemeye devam ediyorsun.
Oysa şimdi sana ben konuşuyorum, sense benden yüz çeviriyorsun, kalbini ve gönlünü başka tarafa veriyorsun. Beni arkadaşından daha önemsiz mi görüyorsun?"
Taziye meclislerinde işlenen münkeratın en önemlilerinden biri de, sigara içmektir. Kur'ân okunurken sigara içmenin kesinlikle haram olması bir yana, aslında bu meclislerin dışında bile olsa sigara içmek başlı başına bir günahtır. Çünkü doktorlann verdikleri bilgiye göre, sigara sağlığa zararlıdır. Sağlığa zararlı olan bir maddeyi almanın haramlığında ise âlimler ittifak etmiştir. Ayrıca sigara içildiği zaman içmeyen kimselere zarar verir. Özellikle namaz kılınan yerlerde bu durum ayrı bir önem kazanır. Çünkü melekler sigaradan rahatsız olurlar. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Soğan ya da sarımsak yiyen bir kimse bizden ve bizim meclisimizden uzak dursun. Evinde otursun."[208] Şurası muhakkak ki sigaranın kokusu soğan ve sarımsağın kokusundan hiç de aşağı değildir.
Bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyuruluyor: "Gerçekten insanın rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olurlar."[209] Taberanî'nin el-Mu'cemu'l-Evsat isimli eserinde Hz. Enes'den, hasen bir senetle, rivayet ettiği merfu bir hadiste de "Kim bir müslümana eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet edense Allah'a eziyet etmiş olur." buyurulmaktadır.
Ayrıca sigara içmekte büyük bir israf vardır. İsrafın haramlığı ise, ak-len ve dinen sabittir. Bu bakımdan fıkıh âlimlerinin ileri

gelenlerinden pek çoğu, sigaranın haram olduğuna fetva vermişlerdir. Nitekim Maliki âlimlerinden eş-Şeyh Mustafa el-Bülaki'ye "Bizim evimize bir fıkıh alimi geldi ve orada Kur'ân okuyan ve sigara içen bir toplulukla karşılaştı. Onları Kur'ân okurken sigara içmekten men etti. Onlar da onun bu sözlerine uyup tevbe ettiler ve bir daha bu işi yapmayacaklarına dair yemin ettiler. Kısa bir süre sonra Maliki âlimlerinden olduğunu iddia eden başka bir adam geldi ve biraz önceki sigara içmeyi yasaklayan kişiye atıp savurdu, öfkelendi onu yalanladı ve oradakilerin hepsine sigara içirtti. Bunların hangisi haklıdır? diye bir soru soruldu. O da şu cevabı verdi:

"Sigara mevzuunda eski ilim adamlarımızdan bir söz nakledilmiş değildir. Çünkü onların devrinde sigara yoktu. Sigaranın Mısır'da ortaya çıkması âlimlerden el-Lekkani ve el-Echuri'nin hayatta bulundukları zamana rastlar. Bu iki alimden elrLekkani sigaranın haramlığına fetva vermiş ve bu fetvayı eş-Şeyh Salim es-Senhurî*ye nisbet etmiştir. Ayrıca sigaranın haram olduğuna dair bir de kitap yazmıştır. el-Haraşî de bu mevzuda ona tabi olmuştur. Diğer bir cemaatte sigaranın israfa sebep olduğundan hareket ederek yine onun haram olduğuna hükmetmişlerdir.

Sigaranın Mısır'da ortaya çıktığı sıralarda hayatta olan diğer alim el-Echuri ise, onun haram olmadığına fetva vermiş ve bu hususta bir de kitap yazmış, bu kitapta sigaranın haram olduğunu söyleyen kimselerin sözlerini reddetmiştir. Sigara mübtelası olanların bir kısmı da, bu görüşü benimsemişlerdir. Fakat şurası bir gerçektir ki, sigaranın haramlığım ifade eden deliller daha kuvvetlidir. Helal olduğuna dair söylenen sözlerin ise, hiçbir delil ve dayanağı yoktur.

Bu mevzudaki bütün bu münakaşalar, mecsitler ve meclisler dışında içilen sigaralar hakkındadır. Müslümanların toplandığı meclislerde ya da mescitlerde içilen sigaraların haramlığında ise, hiçbir ihtilaf yoktur. Bilakis buralarda sigara içmenin haram olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir. Çünkü sigara da (özellikle içmeyenleri rahatsız eden) çirkin bir koku vardır, el-Mecmu isimli eserin Cuma bölümünde kendisinde çirkin koku bulunan bir şeyi mes-cid veya meclislerde içmenin haram olduğu ifade edilmektedir. Bu yasak Kur'-ân okunan meclislerde daha da önem kazanır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim okunurken sigara içmek, Allah'ın kitabına saygısızlıktan başka bir şey değildir. Bu gerçeği kabul etmeyen kimselerin, kabü-i hitab olmayan inatçı ve katı kalpli kimseler olduğunda şüphe yoktur. Binaenaleyh sizin evinize gelip de Kur'ân meclisinde sigara içmenin haram olduğuna fetva veren kimse, bu fetvasında isabet etmiştir. Allah onu cennetle mükâfatlandırsın. Onu yalanlayan diğer adamsa, bizzat kendisi yalancıdır. Eğer bu adam unutkanlığı veya yanılması sebebiyle mazur sayılabilecek bir durumu yoksa, yani bunu bile bile yapmışsa sapıktır. Başkalarını hak yoldan saptırıcıdır. Dini meseleleri bu şekilde hafife almaktan Allah'a sığınırız. Allah en iyisini bilendir."

Allame el-Acebi el-Halebi el-Hanefi, Tenvirü'l-Ebsar şerhi *ed-Durrul-Muhtar şerhinde "el-etime" bölümünde ed-Durrul-Muhtar, müellifinin sigaranın haram olduğuna dair sözlerini naklettikten sonra, şöyle diyor: "Biz sigaranın haram olduğunu şimdiye kadar bir misli görülmemiş özel bir risalemizde kitap, sünnet, icma ve kıyasın ışığında açıkladık. Orada aksini savunan kimselerin sözlerini kesin delillerle reddettik." Bu risaleyi şu şekilde özetlemek mümkündür: "Günümüzde sigara Allah'ın korunduğu kimselerin dışında herkesi sarmıştır. Halbuki sigara içmek, diğer dinlerde bile bid'-at ve münker bir fiil sayılmaktadır. İmam el-Hafni şeyhlerinin birinden Kur'ân-ı Kerim meclisinde sigara içen bir kimsenin suihatime ile gitmesinden korkulacağını nakletmiştir. Gerçekte günümüzde tütün biri sigara, diğeri de pipo şeklinde olmak üzere, iki şekilde içilmektedir. Her iki şekliyle de, tütün muhakkik ilim adamlarının tahkikince sıhhat'e zararlı bir maddedir. İrfan sahiplerine göre, sıhhata zararlı bir maddenin haramlığında şüphe yoktur. Allame şeyh el-Haskafi ed-Durru'1-Muhtar isimli eserinin "el-etime" bölümünde, Şam'da 1015 senesinde ortaya çıkan tütünün içilmesinin haram olduğunu ve İmam Ahmed'in Sahih senedle Hz. Ümmü Seleme'den naklettiği Rasûlullah (s.a): "Her sarhoşluk veren ya da zayıflık ve vücuda kırgınlık getiren herşeyi yasaklamıştır."[210] anlamındaki hadisin buna delalet ettiğini söylemiştir.

Şeyh el-Haskafi'nin bildirdiğine göre, Şeyh En-Necm, sigaranın bir veya iki defa içilmesi büyük günahlardan sayılmasa bile, bunu devamlı ve ısrarla içmenin büyük günah sayılması gerektiğini, çünkü küçük günahların ısrarlı ve devamlı işlenmeleri halinde büyük günaha dönüşeceklerini, bir günahı üç defa yapmanın ısrar olduğunu, ayrıca ululemr nehyettiği için de sigaranın haram sayılması gerektiğini ifade etmiştir.

Allame Tahtâvi'de ed-Durrul Muhtar'ın haşiyesinde: "Bu mevzuda Hane filerle Şafiîlerin aynı görüşü paylaştıklarını, ululemr (Halife) tarafından yasaklandığı için, sigaranın haram olduğunu ve bu hükmün muteber fıkıh kitaplarının pek çoğunda yazılı olduğunu" açıklamıştır.

Gerçekten sigaranın sıhhate zararlı olduğunu pek çok doktor, haram olduğunu da pek çok fıkıh alimi haber vermiştir.

Şayet bazılarının ic$ia ettiği gibi, sigaranın haram olmayıp mekruh olduğu kabul edilse bile, mekruhtan kaçınmayanların cahillerden ve dini meselelerde gevşeklik gösterenlerden başkaları olmadığını unutmamak gerekir. Akıllı kişiye gereken, dini meselelerde ihtiyatlı hareket etmektir. Çünkü mekruhu işlemek insanı haram işlemeye götürür bu sebeple Rasûl-ü Zişan Efendimiz "... Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüpheli şeylerin içine girecek olursa, bir koru etrafında hayvanlarını otlatan bir çobanın hayvanlarını orada otlatacağı zamanın yakın olduğu gibi o kimsenin de harama düşeceği gün yakındır."[211] buyurmuştur.

Rasul-ü Zişan Efendimiz diğer bir hadisi şeriflerinde de "Size neyi nehyetmişsem ondan (kesinlikle) kaçınınız. (Fakat) size neyi emretmişsem onu gücünüz yettiği kadar yapınız."[212] buyurmuştur. Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, yasaklanan bir şeyden ne pahasına olursa olsun, derhal ve kesinlikle kaçınmak icabetmektedir. Emrin kapsamı içerisine hem farz, hem vacib hem de mendup girdiği gibi, nehyin kapsamı içerisine de hem haram hem mekruh girer. Bu bakımdan mendupları emrin mekruhları da nehyin dışında imiş gibi düşünmek son derece yanlıştır. Şurasını da unutmamak lazımdır ki küçük günahları hafife almak, büyük günahları işlemek kadar tehlikelidir. Çünkü bu durumda olan kimselerin bu hallerinden kurtulmaları pek az görülmüştür. Böyle kimseler işlemiş olduğu günahı basit görmektedir. Nitekim İslâm âlimleri "istiğfar ile büyük günahlardan eser kalmaz. Hepsi affolur. Fakat İsrar ile de küçük günah diye birşey kalmaz. Hepsi büyük günah olur" buyurmuşlardır. Kurtuluş yolunda ilerlemek isteyen bir kimseye yaraşan, şehvani arzulardan ve şüpheli işlerden tamamen

uzaklaşıp ve daha önce yaptığı bu gibi fiillerden dolayı da tevbe ve istiğfar etmektir.
İmam Şar'anî (r.a)de el-Minenü'1-Kübra isimli eserinde bu mevzuda şöy le diyor: "İhtiyatlı olmak, mekruhlardan haramdan sakınır gibi sakınmayı, sünnetlere de farzlar gibi sarılmayı gerektirir. Çünkü Allah'ın emirlerine ve yasaklarına karşı saygının gereği budur. Allah'ın rahmeti üzerine olsun şeyhim. Aliyyül Havass hazretlerini şöyle derken işitmiştim: Kulun Allah'a karşı marifeti arttıkça Allah'ın emirlerine ve yasaklarına karşı titizliği de artar. Allah'dan uzaklaştıkça da Allah'ın emirlerine ve yasaklarına karşı ilgisi azalır ve zayıflar. Timurtaşî'nin eseri olan Tenvirü'I-Ebsar isimli meşhur Hanefî fıkıh kitabında açıklandığı üzere îmam Muhammed'e göre, "Her mekruh haramdır. Bid'atta böyledir. îmam Ebû Hanîfe ile îmam Ebû Yusuf'a göre ise mekruh, harama yakındır Bid'atta böyledir.
Taziye için yapılan toplantılarda işlenen münkerattan biri de, cenazenin yakınlarının taziye için gelen halka ölünün arta kalan mallarından ziyafet çekmeleridir. Çoğu zaman bu mallarda yetim hakkı bulunduğundan, bu ziyafetlerde yetim hakkı yenmekte ve dolayısıyla büyük günah işlenmektedir. Ayrıca buradaki harcamaların israf derecesine vardığı da meselenin başka bir yönüdür.
Bütün bu günahları işlerken güdülen gaye, gösteriş, şan ve şöhretten başka bir şey değildir. Bu gibi işleri yapanlara, bu işlerden vazgeçmeleri söylenince "Biz bu işi yapmazsak halk bizi ayıplar" diye cevap verirler. İşte onların bu cevabı gayelerinin Allah'ın rızası olmayıp sadece gösteriş olduğunu ispatlamaya yeter.
Maliki âlimlerinden Şeyh Derdîr'e bu mevzu sorulunca, şu cevabı vermiştir: "Eğer cenazenin varisleri, içerisinde yetim yoksa cenaze evinde cenazenin arta kalan malından verilen ziyafet için toplanmak bid'attir, mekruhtur. Fakat eğer cenazenin varisleri içerisinde yetim varsa, böyle bir ziyafet için toplanmak haramdır."
Nitekim Maliki âlimlerinden eş-Şeyh Muhammed Alişe, ortakların veya ortak olmayan kimselerin ya da misafirlerin vasisi olmayan bir yetimin malından ziyafet veya tasadduk yoluyla yemelerinin veya hayvanlarını kullanmalarının, hükmü soruldu da şöyle cevap verdi:
Ortakların veya ortak olmayan kimselerin yetim malını ziyafet ya da sadaka yoluyla yemeleri, caiz olmadığı gibi, babasının sağlığındaki gibi gelen ziyaretçilerin onun malından yiyip içmeleri veya hayvanlarını kullanmaları da caiz değildir. Bu şekillerden biriyle yetim malı yemek büyük günahlardandır.
Bu günahı işleyenlerin vebalden kurtulmak için yedikleri yemeklerin veya aldıkları sadakaların mislini ya da kıymetini geri vermeleri icabeder. Ancak bayram, düğün ve sünnet günlerinde, bir yetim tarafından israfa varmayacak şekilde verilen ve vasi tarafından da davet edilen bir ziyafetten yemek caizdir. Bunun dışında yetim malı yemek haramdır. Nitekim yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde "zulüm ile öksüzlerin mallarını yiyenler, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar."[213] buyurarak bu gerçeği haber vermiştir.
Hanefi âlimleri de Ölünün sevab niyyetiyle arkasından yemek ziyafeti verilmesini, Kur'ân okutulup Kur'ân okuyan kimselere para verilmesini vasiyyet etmesini, insanları yüzüstü cehenneme sürükleyen batıl ve bid'at işlerden saymışlardır.
Hanbeli uleması da, cenaze sahiplerinin definden sonra yemek vermesinin mekruh olduğunu ifade etmişler. îmam Ahmed (r.a) de'cahiliyye adetlerinden olduğunu söyleyerek bunu şiddetle reddetmiştir.[214]

22-23. Sabır (Felaketin İlk) Darbe(Sin)De (Olmalıdır)

3124... Enes'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) çocuğu (nun ölümü) üzerine ağlamakta olan bir kadına rastladı (ve ona):
"Allah'tan kork, sabret" buyurdu. Bunun Üzerine kadın: (Elbette):
"Sen benim felaketime önem vermezsin" karşılığını verince kendisine "Bu peygamber (s.a) denildi (kadın) hemen (yola düşüp) peygamber (s.a)'e vardı.Kapısında (birtakım) kapıcılar (aradı fakat) bulamadı (Çünkü Rasûl-ü ekrem kapısında kapıcı bulundurmuyordu. Rasûl-ü Ekrem dışarı çıkınca (kadın)
"Ey Allah'ın Rasûlü ben seni tanı(ya)mamıştım" dedi. (Rasûl-ü Zişan Efendimiz de)
"Kâmil sabır (felaketin) ilk darbe (sin) de -Yahut da darbenin başında- olur" buyurdu.[215]

Açıklama

Sabr: Sözlükte, sıkıntılara tahammül etmek, sızlanmamak, dayanmak, kendini tutmak anlamlarına gelir. Tasavvuf erbabına göre, sabır: Nefsi, iyi olmayan işlerden alakoyan, nefsin salahı ve kıvamı kendisiyle mümkün olan bir huydur. Said b. Cübeyr (r.a) sabrı "kulun kendisine gelen musibetlerin Allah'dan geldiğini itiraf edip, ecir ve sevabını Allah'dan beklemesidir" diye tarif etmiştir. Sabır
1. Musibetlere karşı sabır,
2. Taatm yüklediği zorluklara karşı sabır,
3. Günah işleme arzusuna karşı gösterilecek sabır olmak üzere üç kısma ayrılır.
Rasûl-ü Zişan Efendimizin sözü geçen kadına, Allah'dan korkup sabretmesini tavsiye etme lüzumunu hissetmesi, kadının yüksek sesle feryadü figan ederek ağlamasından ileri gelmiş olabilir. Aslında, bu kadına sabır tavsiye etmek istediği halde, birdenbire sabırdan söz etmemiş önce "Allah'dan kork" diyerek onu sabra hazırlamış, ondan sonra "sabret" diyerek sabır tavsiyesinde bulunmuştur. Yahya İbn Kesir'in mürsel olarak rivayet ettiği "Rasû-lullah (s.a) hoşuna gitmeyen bir ağıt işitti ve "ey kadın, Allah'ın gazabından kork. Feryad ü figanı bırak, sabırsızlık yapma ki ecre nail olasın." buyurdu. Mealindeki hadis-i şerifte Hz. Peygamberin kadını yüksek sesle ağlarken gördüğünden dolayı, bu tavsiyede bulunmuş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Sözü geçen kadın Hz. Peygamberin bu tavsiyesine "Sen benim felaketime önem vermezsin"

dedikten sonra, kendisine bu tavsiyeyi yapan kimsenin Rasûlullah (s.a) olduğunu öğrenince "içine ölüm sancısı gibi bir şey çökmüş bunun üzerine Rasûlullah (s.a)'in kapısına gelmişse de orada kapıcı falan bulamamış.[216] Çünkü fahr-i kâinat Efendimiz maddi imkanı müsaid olduğu halde kapısında kapıcı bulundurmazdı.
Kadın, kendisini tanıyamadığını söyleyerek Hz. Peygambere sarfettiği sözden dolayı Özür dilemek isteyince Hz. Peygamber kadına öfkelenmediğini, Allah rızası sözkonusu olmadan hiç bir şeye kızmadığını bildirmek ve kâmil manada ecir ve sevabı olan sabrın felaketin ilk başa geldiği anda gösterilecek sabır olduğunu, felaketin üzerinden bir süre geçtikten sonra, insan biraz teselli bulacağı için bundan gösterilecek sabrın, ecir ve sevabının az olduğunu açıklamak için üslubu hakim tarzıyla "Sabır musibetin ilk başa geldiği andadır" buyurmuştur.[217]

Bazı Hükümler

1. Rasulü Zişan Efendimiz, son derece mütevazi, ca-nülere karşı son derece merhametli, felaketzedelere fevkalade hoşgörü sahibi idi.
2. Allah Rasûlü, iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırmak hususunda son derece titizdi. Bu görevi yapmaktan hiç bir zaman geri durmazdı.
3. Devlet başkanlarının kapılarında muhafız bulundurmaları uygun değildir. Nitekim İmam Şafiî ve başkaları bu görüştedirler. Bazı ilim adamlarına göre, lüzum hasıl olduğu zaman, kapıda muhafız bulundurmak caizdir. Fakat kapıda lüzumlu lüzumsuz, devamlı olarak, muhafız bulundurmanın mekruh olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir. Fakat bazı hallerde kapıda muhafız bulundurmak haram olur. Nitekim "Allah her kime insanların işlerini görmek üzere idarecilik verir de o kimse insanlarla kendisi arasına bir perde koyacak olursa Allahu Teâlâ da kıyamet günü o kimse ile kendi arasına bir perde koyar."[218] anlamındaki hadisi şerifte bunu açıkça ifade etmektedir.
4. Allah'dan gelen bir musibet karşısında sabretmeyip feryadü figan etmek yasaklanmıştır.
5. Verilen nasihati sabırla ve can kulağıyla dinlemek gerekir.
6. Bir kimsenin tanımadığı bir şahsa hitab ederek ve şahsını kasdetmeyerek yaptığı konuşmadan dolayı suçlanamaz. Bu bakımdan bazı ilim adamları, bir kimsenin karısı Hind'i zannederek bir kadına "Ey Hind sen benden boşsun" dese de sonra bu kadının Amre isimli karısı olduğunu anlasa Amre boş olmaz, demişlerdir.[219]

23-24. Ölüye Ağlamak

3125... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'in bir kızı "Oğlum ya da kızım can vermek üzeredir (acele) yanımıza gel" diye kendisine elçi gönderdi. (O sırada) Sa'd ile ben de yanında (idik) zannedersem, Übeyy de (orada idi) Hz. Peygamber de (elçiye) "Ona söyle, Allah'ın aldığı da verdiği de kendisinindir. Onun yanında her şey(in) belli bir zamana kadar (ömrü vardır)*1 dedi ve (kızına) selam göndererek elçiyi uğurladı. Kısa bir süre sonra (kızı, Hz. Peygambere gelmesi için yemin vererek tekrar) elçi gönderdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun yanma vardı. Çocuk hem Rasûlullah (s.a)'in kucağına kondu. Çocuk can çekiştiriyordu. Rasûlullah (s.a)'in gözlerinden yaşlar boşandı. Sa'd kendisine; "Bu ne ya Rasûlullah" dedi. (Rasûl-ü Zişan Efendimiz de): "Bu, bir rahmettir. Allah onu kullarının kalplerine koymuştur. Allah, ancak merhametli olan kullarına rahmet eyler." Buyurdu.[220]

Açıklama

İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde açıklandığı üzere, çocuğu ölmek üzere iken Hz. Peygamberi çağıran Rasûl-ü Zişan Efendimizin kızı ve Ebûl-As b- Er-Rebi'in zevcesi Hz. Zeyneb'dir.
Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde Hz. Zeyneb'in gönderdiği haberci Hz. Peygamber'in huzuruna geldiği zaman, orada Üsame b. Zeyd'le birlikte Sa'd b. Ubade, Muaz b. Cebel, Ubeyy b. Ka'b da hazır bulunuyorlardı.
Ravi, Usame b. Zeyd veya bu hadisi ondan rivayet eden Ebû Osman, Hz. Zeyneb'in can çekiştiren çocuğunun oğlan mı, yoksa kız mı olduğunu kesin bir şekilde hatırlayamadığı için ilgili cümleyi "oğlum ya da kızım" şeklinde şüpheli bir ifade ile nakletmiştir. Binaenaleyh buradaki şek ifadesi Hz. Zeyneb'e ait değil, raviye aittir. Hafız Ibn Hacer'in açıklamasına göre, sözü geçen çocuk Hz. Zeyneb'in Ebû'l-As'dan olan Ümame isimli kızı idi. Nitekim Taberanî'nin el-MıTcemu'l-Kebir isimli eserinde, rivayet edilen bir hadis-i şerifte sözü geçen çocuğun Ümame olduğu açıklanmıştır.
Her ne kadar Buhârî'nin rivayetinde Hz. Zeyneb'in bir oğlunun can çekiştirdiği sözkonusu ediliyorsa da, bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü her iki hadiste anlatılan olaylar ayrı ayrı olaylardır.
Hanefî âlimlerinden Aynî ise, "Siyer âlimlerinden Hz. Zeyneb'in kızı Ümame'nin Hz. Peygamberin vefatından sonra uzun süre yaşayıp Hz. Fatı-ma'nın vefatından sonra, Hz. Ali ile evlendiğinde ve Hz. Ali'nin vefatından sonra da dul kaldığında ittifak ettiklerini söyleyerek, bu çocuğun Hz. Zeyneb'in Ebû'l-As'dan olan Ali ismindeki oğlu olduğunu söylemiştir. Fakat hadiste çocuğun bu hastalıktan vefat ettiğine dair bir ifade olmadığından Hafız tbn Hacer'in görüşünü reddetmek mümkün değildir.
Metinde geçen "Allah'ın aldığı da verdiği de kendinindir" cümlesinden maksat "Allah'ın almayı dilediği şey, daha önce vermiş olduğu şeydir. Binaenaleyh eğer Allah onu alacak olursa, daha önce yine kendisine ait olan hir şeyi almış olur. Onun verdiği bir şeyi geri almasından dolayı sabırsızlık göstermek, bağırıp çağırmak doğru değildir. Emanet sahibinin emanetini geri almasından daha tabii ne olabilir? demektir. Her ne kadar aslında Allah'ın çocuğu vermesi, almasından daha önce

olduğundan sözkonusu cümlede, vermenin almadan önce zikredilmesi gerekir idiyse de, alma zamanı Rasûl-ü Eklemin bu sözü söylediği zamana rastladığı için "alma" kelimesi "verme" kelimesinden önce zikredilmiştir.
Allah Rasûlü, teslimiyeti icabı, Hz. Zeyneb'in ilk davetine icabet etmek istememişse de, Hz. Zeyneb babasının bereketiyle çocuğun şifa bulacağını ümid ederek çağırmakta ısrar edince, Hz. Peygamber ikinci davete icabet etmeyi uygun görmüş ve kızının yanına gitmiştir. Hz. Peygamberin ilk davete, düğün yemeğinin dışındaki davetlere icabet etmenin vacib olmadığını vurgulamak için gitmemiş olması ihtimali de vardır. Hz. Peygamberin bu teslimiyetinden dolayı Allah, sözü geçen çocuğu bu hastalıktan kurtarmış daha sonra uzun seneler onu yaşatmış nihayet bu çocuk Hz. Fatıma'nın vefatından sonra Hz. Ali'nin hanımı olmuştur.
Sessiz bir şekilde ağlayıp gözyaşı dökmenin de haram olduğunu zanneden Hz. Sa'd, Rasûl-ü Ekremin ağlayıp gözyaşı dökmesini görünce bunu yadırgayarak "Bu da nedir?" sorusunu sormaktan kendisini alamadı. "Bu göz yaşlarınımn Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği acıma duygusunun bir eseri ve neticesi olduğunu feryadü figan etmeden, bu şekilde gözyaşı dökmekte bir sakınca olmadığını, ancak sabırsızlık göstererek feryadu figanla ağlamanın sakıncalı olduğunu, az veya çok merhamet eden kullara Allah'ın da merhamet edeceğini" ifade buyurdu.[221]

Bazı Hükümler

1. Fazilet sahibi kimselerin, ölüm döşeğinde olan kim-selerın yanma gitmeleri meşrudur. Çünkü onların duası bereketiyle hastanın şifa bulması umulur.
2. Fazilet sahibi kişilerin, gelmesini sağlamak için onlara yemin vermek caiz, bu yemine riayet etmek te müstehabdır.
3. Elçiyle bir haber gönderirken Önce selam götürmesini hatırlatıp, götüreceği haberi ondan sonra bildirmek müstehabdır.
4. Hasta sahiplerine, hastasını kaybetmeden önce teselli vermek ve sabır tavsiye etmek meşrudur.
5. Küçük bile olsalar, hastaları ziyaret etmek de meşrudur.
6. Cenaze sahiplerinin sessizce ağlamaları caizdir.
7. Büyüklerin dine aykırı gibi görünen hareketlerinin manasım kendilerine sormak caizdir.
8. Allah'ın yaratıklarına karşı, şefkatli ve merhametli davranmak icabeder.[222]

3126... Enes b. Malik'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
“Bu gece bir oğlum oldu. Ona babam İbrahim'in ismini verdim"
buyurdu. (Daha sonra Hz. Enes) hadisi (n geri kalan kısmını da) rivayet etti. (Hz. Enes rivayetine devamla şöyle) dedi: "Ben (bir süre sonra) o çocuğu Rasûlullah (s.a)'in huzurunda can verirken gördüm. (O sırada) Rasûlullah (s.a)'in gözlerinden yaş boşandı da (şöyle) buyurdu: "Göz yaşarır, kalp üzülür, fakat biz Rabbimizin razı olacağı sözlerden başkasını söylemeyiz. Ey İbrahim biz senin (ölümün)le gerçekten üzgünüz."[223]

Açıklama

Metinde sözkonusu edilen çocuk, Hz. Peygamberin Hz. Mariye'den doğan oğludur. Hz. Peygamber, ona İbrahim ismini vermişti. Siyer âlimlerinin verdikleri bilgilere göre, Hz. İbrahim, hicretin sekizinci senesi zilhicce ayında dünyaya gelmiştir. Annesi onu dünyaya getirirken Rasûlullah (s.a)'in azatlı kölesi Selma da ona ebelik yapmıştı. Çocuk dünyaya gelince, Hz. Selma bunu Ebü Rafi'a bildirdi. Ebû Rafi de gidip Hz. Peygamberi müjdeledi. Bu habere çok sevinen Hz. Peygamber, Hz Ebû Ra-fi'a bir köle hediye etti. Çocuğu da süt analık yapması için, bir rivayete göre, "Ebû Seyf denilen demircinin karısı Ümmü Seyf e verdi"[224] Diğer bir rivayete göre ise, el-Münzir'in kızı ve el-Bera b. Evs'in karısı Ümmü Bür-de'ye vermiştir. Rasûlullah gider, onu sık sık ziyaret ederdi.[225]
Hz. Enes'in bu rivayetinin kalan kısmı Müslim'in Sahihinde şu cümlelerle noktalanıyor: "Sonra (Hz. Peygamber çocuğu) Ebû Seyf denilen demircinin karısı Ümmü Seyf e verdi. Çocuğu getirmeye gitti. Ben de kendisini takip ettim Ebû Seyf e vardık. Kendisi körüğünü üfürüyordu. Ev dumanla dolmuştu. Ben Rasûlullah'ın önünde sür'atle yürüyerek:
“Ey Ebû Seyf, Dur! Rasûlullah (s.a) geldi" dedim. O da durdu."[226]
Buhârî'nin rivayetinde "Hz. İbrahim'in ölümü üzerine Rasûlü Zişan Efendimizin gözlerinden yaş boşanınca, Hz. Abdurrahman b. Avf in bunu yadırgayarak
"Ya Rasûlullah sen de (ağlıyorsun) ha" dediği, fahri kâinat Efendimizin de
"Bu senin bende müşahade ettiğin hal, çocuğa karşı kalbimdeki incelikten doğan bir acıma hissidir, senin zannettiğin gibi bir tahammülsüzlük ve sabırsızlık değildir." buyurduğu ifade edilmektedir.
Hafız İbn Hacer'in Fethu'l-Bari'de açıkladığına göre, Hz. Abdurrahman tbn Avf, Rasûl-ü Ekremin gözyaşı döktüğünü görünce, "Ya Rasûlullah! Başkalarını nehyettiğin halde kendin ağlıyor musun?" demiş de, Hz. Fahr-i kâinat "Ben sadece şu iki ahmak sesten nehyettim. Birisi: Oyun, eğlence ve şeytanın çalgısından çıkan ses, diğeri de bir musibetten dolayı yüzü tırmalayıp yaka yırtıp, şeytan çığlığı atılarak çıkartılan sestir" cevabını vermiştir.
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki, Hz. ibrahim'in ölümü üzerine Rasûl-ü Ekrem'in gözyaşı dökmesi, insan tabiatının icabı olan bir haldir, insan tabiatına tam anlamıyla uygun bir özelliğe sahib olan tslâm dini, insanları bu gibi beşeri hallerden sorumlu tutmamıştır.[227]

Bazı Hükümler

1. Son nefesinde bulunan bir hastanın yanında bulunmak meşrudur.
2. Küçüklere karşı merhametli ve şefkatli olmak gerekir.
3. Bir kimsenin Allah'ın kaza ve kaderine teslimiyet göstermesi şartıyla üzüntüsünü dile getirmesi veya gözyaşıyla ifade etmesi meşrudur.
4. Merhamet duygusuyla bezenip, katı kalplilikten uzaklaşmak için çalışmak övülmüştür. Sevdiği bir kimsenin ölümüne ağlamamak, katı kalplilik alametidir.
Bu mevzuda herkese hakkı olan kalbi alakayı göstermek adalettir. Çocuklarından veya dostlarından birini kaybeden kimsenin, o anda gülmesinin adaletle bir ilgisi yoktur. Bilakis bu tutum, bir zulüm alametidir.
Bu mevzuda Bezlü'l Mechud üzerine bir talik yazan Muhammed Zekeriyya b. Yahya el-Kandehlevi şöyle diyor:
"Bana göre bir kimsenin yakınlarının ölümü karşısındaki davranışlarını içinde bulunduğu halet-i ruhiyeye göre değerlendirmek gerekir. Mesela yakınını kaybeden bir kimsenin bunu sevinçle ve gülerek karşılaması, eğer kalp katılığından kaynaklanıyorsa bu davranış mezmumdur, çirkindir. Fakat eğer Allah'ın takdirine tam teslimiyetten neşet ediyorsa, o zaman bu tutum gözyaşı dökmekten daha faziletlidir. Hz. Peygamberin, oğlu İbrahim'in vefatını, gözyaşlarıyla karşılaması, haşa Allah'ın kaza ve kaderine tesiimiyet sizliğin den değil, sadece yakınlarından birinin ölümü karşısında, sessizce gözyaşı dökmenin ve içten üzülmenin caiz olduğunu göstermek içindir. Kalpteki üzüntü, zahirde alametleri görülmeden bilinemeyeceğinden Rasûl-ü Ekrem bunu sözüyle ve gözyaşlarıyla izhar etmiştir. Öğretme fiilinin fazileti ise herkesçe malumdur. Binaenaleyh ölüm karşısında ağlamak, müstehab değil caizdir. Hanefî âlimlerinin görüşü de budur.[228]
5. Ruhsatlarla ameli terkedip azimetle amel etmek caizdir.[229]

24-25. (Ölüm Karşısında) Yüksek Sesle Ağlamak

3127... Ümmü Atiyye'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) bizi (ölüm karşısında) yüksek sesle ağlamaktan nehyetmiştir."[230]

Açıklama

Niyaha: Türkcede ağıt demektir. Bu hadis-i şerif ölü için onun iyiliklerini saya saya yüksek sesle ağlamanın haram olduğunu ifade etmektedir. Günahlardan dolayı ağlamaksa ibadettir. Ölüm karşısında feryadü figan ederek ağlamanın yasak olduğuna dair pek çok hadis-i şerif vardır. Peygamber (s.a) kadınlardan bey'at aldığı zaman (ölüm karşısında), feryad-ü figan etmemeleri için de bey'at almıştı. Kadınlar Ey Allah'ın Rasûlü biz cahiliyyet devrinde ağıtlara iştirak ederdik, şimdi de iştirak edebilir miyiz?" diye sordular da (Hz. Fahr-i Kâinat) islâm'da ağıtlara katılmak yoktur, buyurdu.[231] "Ümmetimde cahiliyyet adetlerinden kalma dört şey vardır ki onları terk edemezler. (Bunlar) Asaleti ile öğünme, neseblere ta'n, yıldızlara yağmur isteme ve ağıttır.
Yasçılık eden kadın, ölmeden önce tevbe etmezse kıyamet gününde üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır."[232]
"Ölü üzerine feyradû figan etmek, cahiliyyet devrinin adetidir. Gerçekten ölü üzerine feryada figan eden bir kadın, tevbe etmeden ölürse,, üzerinde katrandan bir gömlek ve onun üstünde de ateşten bir gömlek bulunduğu halde kıyamet günü diriltilir."[233]
Bu mevzuda Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif, ölü üzerine feryadü figanın yasaklanmasının geçirdiği safhaları açıklama yönünde, ayrı bir önem taşır: "Ey peygamber! Sana mü'min kadınlar gelerek Allah'a şirk koşmayacaklarına... ve sana asi olmayacaklarına söz verirlerse, onlarla bey'atlas."[234] âyeti nazil olunca Rasûlullah (s.a)'ın kadınlardan aldığı bey'atta feryadü figanla ağlamamak da vardı. Ben:
"Ya Rasûlullah, yalnız fülan oğulları ailesine yapılacak ağıt müstesna, çünkü onlar cahiliyye döneminde benim ağıtıma katılmışlardı. Binaenaleyh benim de onların ağıtına katılmam gerekir. Öyle değil mi?" dedim. Bunun üzerine Rasûlulah (s.a) "Peki filan oğullarına yapılacak ağıt müstesna olsun." buyurdu.[235]
Müslim'in bu hadisi hakkında İmam Nevevî, "Bu hadis, ölüm karşısında sesli bir şekilde ağlama konusunda sadece Hz. Ümmü Atıyye'ye ruhsat verildiğine hamledilmiştir. Sari hazretleri hadisin umum manasından dilediğini tahsis edebilir." diyor.[236] İmam Nevevî'nin bu sözüne itiraz edenler olmuştur.
Ölüm karşısında yüksek sesle ağlamaya izin veren bu gibi hadis-i şeriflere bakarak, Malikilerden bazıları ölüm karşısında feryadü figanla ağlamanın caiz olduğuna kail olmuş: "Haram olan niyfiha, cahili yet devrindeki gibi başını saçını yolarak yapılandır." demişlerse de, doğrusu niyâha, yani ölünün arkasından bağıra çağıra, yas tutup ağlamak, mutlak surette haramdır. Alimlerin yolu budur.
Aynî diyor ki: "Bu hususta en güzel ve en doğru cevap şudur: Niyâha hususundaki nehiy, evvela tenzih için varid olmuştur. Bilahare kadınların Peygamber (s.a)'e beyatları tamam olunca niyâha haram kılınmıştır. Şu halde hadislerde zikri geçen kadınlara verilen izin, birinci hale tesadüf etmiş, demektir. Sonra niyâha haram kılınmış ve bu hususta bir çok hadislerde şiddetli tehditler varid olmuştur."[237]

3128... Ebu Said Hudri'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) ölünün iyiliklerini saya saya yüksek sesle ağlayan kadın(lar)a ve (onu) dinleyen kadın(lar)a lanet etmiştir.[238]

Açıklama

Niyâha ölünün iyiliklerini saya saya yüksek sesle ağlayan kadın demektir. Herhangi bir dünya malının elden kaçırılması üzerine yüksek sesle ağlamaya da nevh veya niyahat denilir. Müstemia ise bu ağıdı dinleyen kadın demektir.
Bu hadis-i şerifte, sadece ölüler üzerine ağlayan kadınlardan bahsedilerek, erkeklerden hiç söz edilmemesi, erkeklerin ölü üzerine ağlamasının caiz olduğu anlamına gelmez. Bu ağıdın erkeklerden daha ziyade kadınlarda görülmesinden dolayı sadece ölü üzerine ağlayan kadınlardan bahsedilmekle yetinilmiş, ayrıca erkeklerden bahsetmeye lüzum görülmemiştir.
Ayrıca Nâiha kelimesinin sonundaki yuvarlak ta'nın müenneslik ta'sı olmayıp mübalağa ta'sı olması, binaenaleyh bu kelimenin "ağlayan kadın" anlamına gelmeyip, hem kadına hem de erkeğe şamil olmak üzere "çok ağlayan kimse" anlamına gelmiş olması ihtimali de vardır. Bu ihtimale göre, ölüm karşısında kendini tutamayarak birazcık ağlayanlar, bu hadisin şümulü içerisine girmezler.
Lanet: Kelimesi ise Allah'ın rahmetinden kovulmak ve uzak olmak anlamına gelir.
Binaenaleyh ölü üzerine ağlamak büyük günahlardandır. Bu fiili işleyen kimseler, büyük günah işlemiş olurlar ve Allah'ın rahmetinden mahrum kalırlar. Bu ağıda isteyerek kulak veren kadınlar da bu günaha ve mahrumiyete iştirak etmiş olurlar.
Ancak senedinde Muhammed b. el-Hasen b. Atıy-ye el-Avfi' ile babası ve dedesi olduğundan bu hadis zayıftır. Çünkü bu ravilerin üçü de zayıftır.[239]

3129... îbn Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz ki ölü, aile halkının kendisine ağlamasından dolayı azab görür." buyurdu. Bu (hadis Hz.) Aişe'ye anlatılınca Ibn Ömer'i kasdederek (Bu sözü nakleden kişi) "Yanılmıştır, çünkü Peygamber (s.a) bir kabre uğradı da gerçekten şunun sahibi (küfrü sebebiyle) azab görmekte aile halkı da kendisine ağlamaktadır, buyurdu." dedi. Sonra "Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez."[240] (mealindeki âyet-i kerimeyi) okudu (Ravi Hennad Hz.Aişe'nin bu sözünü) Ebu Muaviye'den (Hz. Peygamber) "Bir yahudinin kabrine uğradı" (şeklinde) rivayet etti.[241]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre, ölü aile halkının ağlamasın-dan dolayı azab görür. Ashab-ı kiramdan tabiinden ve tebe-i tabiinden bir cemaat böyle demişlerdir. Hz. Ömer b. Hattab ile oğlu Abdullah (r.a) bu görüştedirler. Daha sonraki âlimlerin büyük çoğunluğu ise, bu hadisin manasını te'vil yoluna gitmişler ve te'vilinde de ihtilafa düşmüşlerdir. Şafiî âlimlerinden İbrahim el-Harbî ile el-Müzenî ve yine Şafiî âlimlerinden diğer bir kısım ilim adamları, bu hadisi "sağlığında, ölünce kendisi için ağlamasını vasiyet eden bir kimse, aile halkının ağlamasından dolayı azab görür" şeklinde te'vil etmişlerdir.
Hanefî âlimlerinden Ebû Leys es-Semerkandî de "Genellikle âlimlerin bu hadisi bu şekilde tevil ettiklerini" söylemişti:
İmam Nevevî de Müslim Şerhinde Cumhur ulemasının bu görüşte olduğunu ve sahih olan görüşün de bu olduğunu söylemiştir.
Bu görüşte olan ulemaya göre, ölü sağlığında bu vasiyyeti yapmakla bu azabı hak etmiştir. Sağlıklarında böyle bir vasiyette bulunmayan kimseler ise, yakınlarının ağlamasından dolayı muazzeb olmayacaklardır. Nitekim "Hiçbir günahkar başkasının günah yükünü taşımaz."[242] mealindeki âyet-i kerimede buna delalet etmektedir. Dâvûd Zahiri ile ulemadan bir cemaat de, "ölü sağlığında aile halkını ölüye yüksek sesle ağlamaktan nehyetmeyi ihmal ettiği için, kendisi Ölünce onların ağlamasından dolayı azab görür" demişlerdir.
Şevkânî'nin Neylü'l-Evtar'da açıklandığına göre, Îbnü'l-Mürabıt; "Eğer bir kimse ölü üzerine yüksek sesle ağlamanın yasakhğını bildiği ve aile halkının da kendi ölümü için bu fiili işleyeceklerini tahmin ettiği halde, onları bu hususta ikaz edip bu işin haram olduğunu onlara anlatmazsa, öldüğünde onların ağlamasından dolayı azab görür.** İbn Hazm'e ve diğer bir cemaate göre ise, ölünün azab görmesine sebep olan ağıttan maksat aile halkının o kimsenin sağlığında yapmış olduğu bazı zulümleri, işlediği günahları ve ölçüsüz tasarrufları yüzünden ağlamalarıdır. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre şu "Rasülullah (s.a) gerçekten Allah gözyaşı dökme sebebiyle veya kalbin hüzün duyması sebebiyle herhangi bir kimseye azab etmez dedi. Sonra diline işaret ederek -fakat işte şunun yüzünden azab eder veya merhamet eder-buyurdu."[243] mealindeki hadis-i şerifte bu gerçeğe delalet etmektedir.
ismaüTye göre "Araplar cahiliyye döneminde ani baskınlarla halkı öldürür veya esir ederler, ellerindeki malları da gasbederlerdi. İçlerinden birisi ölünce de onun sağlığında yapmış olduğu bu kötülükleri meziyetmiş gibi, bir bir sayarak ağlarlardı. îşte onların iyilik diye saydığı bu fiiller, din nazarında çirkin şeyler olduğundan bunlar sayıldıkça bunları işiten ölü azab duyar."
Bazılarına göre de, bu ağıtlarla ölünün azab görmesinden maksat, me-laikelerin ölüyü yakınlarının ağlamasından dolayı azarlamasıdır. Çünkü bu kimse sağlığında onlara bu işin yasakhğını öğretmemiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Ebû Musa'dan rivayet ettiği şu hadisi şerif te buna delalet etmektedir: "Ölü yakınlarının ağlamasıyla azab görür. Ağıtçı kadın:
Vay benim koruyucum, vay benim yardımcım, vay benim giydiricim, diye feryada başlayınca ölü:
Sen bu kimsenin koruyucu, yardımcısı ve giydiricisi misin? diye sorguya çekilir." Şu hadisi şerifte bu gerçeği ifade etmektedir: "Herhangi bir kişi ölür de ağlayıcıları kalkıp, vah desteğimiz, vah efendimiz veya buna benzer bir şeyder (de ağlar) ise, kesinlikle o ölünün başına iki melek dikilir ve onu yumruklayarak, sen böyle mi idin? derler"[244]
Bu mevzuda Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadisi şerifte şu mealdedir: "Abdullah b. Revaha (Ölüm yatağında iken) bayılmıştı. Kızkardeşi Amr'e -vay sığmağım?- diye feryada başladı. Hz. Abdullah kendine gelince, (kızkarde-şine hitaben)- sen ne söylemişsen hepsi için bana- demek sen böylemiydin diye bir soru yöneltildi."[245]
Mütekadimin âlimlerinden Ebû Cafer et-Taberî ve Kadı Iyaz ile müteahhirin âlimlerden bir cemaat da "Ölünün yakınlarının

ağlaması yüzünden azab göreceğini" söylemişlerdir.
Delilleri ise îbn Ebî Şeybe ile Taberanî'nin Kayle binti Mahreme'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir:
"Ey Allah'ın Rasûlü, ben bir çocuk dünyaya getirdim, seninle birlikte Rebze'de (düşmana karşı) savaştı. Sonra kendisine hastalık isabet etti de öldü. Bunun üzerine bana bir ağlamak geldi, dedim. Rasûlullah (s.a) de: "Sizden birine dünyada sevdiği kişiyle güzelce arkadaşlık edip, ölünce de inna lillahi ve inna ileyhi raciun demesi zor mu geliyor. Allah'a yemin ederim ki sizden biriniz, ağlayınca bu ağıttan ölen dostu da rahatsız olur. Ey Allah'ın kullan ölülerinize azab etmeyiniz."
Taberanî'nin Sahih bir senetle Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir: "Gerçekten kulların amelleri ahirete intikal eden akrabalarına arz edilir."
Hafız îbn Hacer bu görüşlerin arasım şöyle telif etmiştir: Bu mesele şahısların durumuna göre değişir. Âdeti ölüm karşısında feryadü figan etmek olan bir kimse ölünce, yakınlarının ağlamaları için vasiyyet etmişse, o kimse yakınlarının bu ağıdından dolayı azab gördüğü gibi zalim olan bir kimse de yakınlarının dünyadaki bu çirkin amellerini saya saya ağlamalarından dolayı azab görür. Keza kendi ölümüne yakınlarının feryadü figan ederek ağlayacaklarını bilen bir kimse, eğer sağlığında onları bu konuda ikaz etmeyi ihmal ederek ve onların bu hareketinden hoşlanarak Ölürse, onların ağıtlarından dolayı azab görür. Fakat onları ikaz etmeyi ihmal etmiş olmakla beraber sağlığında onların bu hareketinden hoşlanmamışsa azab görmez. Fakat ihmalinden dolayı azarlanır. Onların bu hallerinden hoşlanmayan bir kişi sağlığında onları gerektiği şekilde ikaz ettiği halde onlar, bunu yine de yüksek sesle ağlayacak olurlarsa, ölü bunların Allah'ın razı olmadığı bir işi yapmalarını görmekten dolayı yine rahatsız olur.
Hz. Aişe "Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez."[246] mealindeki âyeti delil getirerek mevzumuzu teşkil eden İbn Ömer hadisini reddetmiş ve Hz. İbn Ömer'in yanıldığını söylemiştir. Nitekim Hz-. Ebü Hüreyre Ebû Hamid ile Şafî âlimlerinden bir cemaat bu görüşü benimsemiştir. Fakat Hz. İbn Ömer'den pek çok sahabî de bu hadisi rivayet ederek ölünün yakınlarının ağlamasıyla azab göreceğine kesinlikle hükmetmişlerdir. Ömer b. Hattab ile Ebû Musa el-Eş'ari ve el-Muğire b. Şu'be (r.a) bunlardandır.
Hadisin bazı rivayetlerinde "ailesinin ağlaması sebebiyle" buyurulması: "Başkalarının ağlaması azaba sebeb olmaz" manasına alınmamalıdır. Zira bu söz kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı ekseri'dir. Yani ekseriyyetle ölenin arkasından aile efradı ağladığı için zikredilmiştir.[247]

3130... Yezid b. Evs'den demiştir ki:
Ebû Musa, ağır (hasta) iken yanına girmiştim. Karısı ağlamaya başladı. Yahut ta ağlamaya yeltendi. Bunun üzerine (Ebû Musa) ona "Sen Rasûlullah (s.a)'i ve (bu mevzuda) söylediklerini duymadın mı? dedi. (Karısı) evet (duydum) dedi (ve) ağıdı kesti. (Bu hadisi Yezid ve Evs'den rivayet eden İbrahim dedi ki:) Ebû Musa ölünce, Yezid (bana) dedi ki: (Ebû Musa öldükten sonra ben o) kadınla karşılaştım ve kendisine "Ebû Musa'nın Rasûlullah'in sözünü işitmedin mi- diye sana (söylediği) ve (işitince) sustuğun sözü neydi?" dedim.
Rasûlullah: "saç yolan (musibet karşısında) feryad eden ve yaka yırtan bizden değildir." buyurdu diye cevap verdi.[248]

Açıklama

Metinde geçen "Bizden değildir" sözünün zahiri manası, "Bizim dinimizden değildir." demekse de buradaki manası "Bizim mükemmel yolumuzdan ve sünnetimize uyanlardan değildir." demektir. Bir başka ifadeyle bu sözle, "Musibet karşısında saçını başını yolup, fer-yadü figan edip yakasını paçasını yırtan kimseler, bizim mükemmel sünnetimize, kâmil yolumuza uyan kimseler değildir." denmek istenmiştir. Bu gibi davranışlarda bulunanları, ağır bir dille tenkid etmek ve şiddetli bir şekilde azarlamak için "Bizden değildir." cümlesi kullanılmıştır. Nitekim çocuğunu azarlamak isteyen bir baba da ben senden değilim sen de benden değilsin" der. Bu sözüyle çocuğunun kendi yolunda olmadığını ifade etmek ister.
Binaenaleyh bu gibi hareketler de bulunan bir kimse, İslamiyete uymayan bir davranışta bulunmuş olursa da dinden çıkmış olmaz. Fakat haram olduğunu öğrendiği halde helal olduğuna inanarak, ya da Allah'ın kaza ve kaderine isyan gayesiyle bu gibi davranışlarda bulunan bir kimse İslâm dininden çıkmış olur.
İbn Münir'e göre, bu gibi davranışlarda bulunanları te'dip için onlardan yüz çevirip bu hallerinden vazgeçinceye kadar kendileriyle konuşmamak icab eder. Ebû Süfyan (r.a) de bu hadisin gönüllerdeki etkisinin daha şiddetli olması için "Bizden değildir" cümlesini zahiri manası üzerinde bırakıp tevili yoluna gidilmemesini tavsiye ederdi.
Hafiz İbn Hacer "Bizden değildir" cümlesini "Ben (ondan) beriyim"[249] cümlesiyle tefsir etmiş ve "Beri kelimesi; birşeyden ayrılmak, anlamına geldiğine göre, bu cümlede sözü geçen davranışları yapan bir kimsenin Hz. Peygamberin şefaatından mahrum kalacağı tehdidi vardır" demiştir.
Buhârî ile Müslim'in bu mevzuda rivayet ettikleri hadisin tamamı şu mealdedir: "Ebû Musa ağır bir şekilde hastalandı ve bayıldı. Başı kadınlardan birinin kucağında idi. Kadınlardan biri bir çığlık attı. Fakat Ebû Musa ona bir şey söyleyemedi. Ayıldığı vakit "Rasûlullah (s.a)'in beri olduğu bir şeyden ben de beriyim. Rasûlullah (s.a) vaveylacı, saçını yolan ve elbisesini yırtan kadınlardan beri idi" dedi.[250]

3131... (Hz. Peygamberle) biatlaşan kadınlardan olan bir kadından (rivayet olunmuştur) ki: Rasûlullah (s.a)'in iyilikte (kendisine itaat edeceğimize dair) bizden aldığı söz içerisinde, iyilikte kendisine isyan etmeyeceğimize (özellikle musibet karşısında) ytizü(müzü) tırmalamayacağımıza, vah vah diye feryad etmeyeceğimize, yaka(mızı) yırtmayacağımıza, saç(larımızı) dağıtmayacağımıza dair aldığı (söz) de vardı.[251]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, metinde zikredilen fiiller, İslâm'ın çirkin gördüğü ve yasakladığı işlerdir. Bu hadisi rivayet eden kadının kimliği hakkında, hadis âlimleri bir açıklama yapmamışlar, sadece sahabiye olduğunu söylemekle yetinmişlerdir. Bilindiği gibi sahabi olan bir ravinin kimliğinin bilinmemesi, bu hadisin sıhhatine bir zarar vermez. Bu söz alma hadisesine Kur'ân-ı Kerim'de şöyle işaret ediliyor: "Ey Peygamber, inanmış kadınlar sana gelip Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık etmemeleri, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayaklan arasında bir iftira uydurup getirmemeleri, iyi bir işte sana karşı gelmsfneleri hususunda sana biat ederlerse onların biatlarını al..."[252]
Bu hadisi şerif, sözü geçen fiillerin haram olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu fiillerin haram olduğunu ifade eden daha pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazıları şu mealdedir: "Yanaklarına vuran veya yakalarını yırtan yahut da cahiliyyet davetiyle çağıran bizden değildir."[253]
Rasûlullah (s.a) yüzünü tırmalayıp derisini yırtan kadına, yakasını yırtan kadına, mahvoldum, helak oldum diye bağırıp çağıran kadına lanet etmiştir."[254]

25-26. Ölünün Aile Halkı İçin Yemek Hazırlamak

3132... Abdullah b. Cafer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
"Caferin (ev) halkına yemek hazırlayınız. Çünkü onlar (in ba-şın)a kendilerini meşgul eden bir iş gelmiştir." Buyurdu.[255]

Açıklama

Hz. Peygamber bu sözü hicretin sekizinci senesinde vukua gelen Muta muharebesinde, Hz. Cafer'in şehid olduğu haberini aldığı zaman söylemiştir. Bilindiği gibi, sözü geçen savaşta Hz. Cafer'le birlikte Hz. Abdullah b. Revaha ile Zeyd b. Harise de şehid olmuşlardı. Bir kimse vefat ettiği zaman, o kimsenin ev halkı beşeriyetleri icabı son derece üzgün ve zihinleri meşgul olacağından, kendileri için yemek hazırlamayı düşünemedikleri gibi, açlıklarını bile fark edemezler. Bu bakımdan fahr-i kâinat Efendimiz, ölen kimsenin komşularına ve yakınlarına ölünün aile efradı için yemek hazırlamalarını emretmiştir.
1. Hanefîlere göre; İbnü'l-Hümam Fethü'l-Kadir isimli eserinde, ölünün ev halkı için, komşularının ve yakınlarının onlara geceli gündüzlü yetecek kadar, bir günlük yemek hazırlamalarının müstehab olduğunu söylemiştir. Hattâbî'nin açıklamasına göre, îmam Şafîî de bu görüştedir. Fakat ölünün aile efradı tarafından halka ziyafet verilmesi mekruhtur. Çünkü, ziyafetler sevinç ve neşe günleri için meşru kılınmıştır. Böylesi matem günlerinde ziyafet vermek, ziyafetin gayesine aykırıdır ve bid'attır. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Biz ölünün ailesi yanında toplanmayı ve onların yemek hazırlamasını onun üzerine feryadü figan ederek ağlamaya denk (bir günah) sacdık."[256]
2. Malikilere göre, ölünün ev halkına yemek ikram etmek menduptur. Çünkü onlar yemek hazırlayamazlar. Fakat ölünün ailesi, feryadü figan ederek ağlamakla meşgul iseler, onlara yemek ikram etmek haramdır.
3. HanbeUlere göre, üç günlük taziye müddeti içerisinde, ölünün ev halkına yemek göndermek sünnettir. Fakat ev halkının yanında taziye için toplanan kimselere yemek göndermek mekruh olur. Çünkü orada toplanmak mekruh olduğundan onlara yemek göndermek mekruha yardımcı olmak anlamına gelir. İmam Ahmed (r.a) taziye için ölü evinde toplanmanın cahiliyye adeti olduğunu söyleyerek bu toplantıya şiddetle karşı çıkmıştır.
4. Şâfiîlere göre; ölünün komşularının, ölünün aile efradına bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek hazırlayıp bunu yemeleri için onlara ısrarda bulunmalarının müstehab olduğunu, fakat öiü için feryad eden ev halkına yemek hazırlamanın ise haram olduğunu söylemişlerdir. Çünkü onlara yemek ikram etmek günaha yardımcı olmak demektir. Ayrıca ölünün ev halkının yemek yapıp halkı davet etmeleri de mekruhtur. Bu husustaki delilleri biraz önce tercümesini sunduğumuz İbn Mace'nin rivayet ettiği hadis-i şeriftir, eş-Şeyh Zekeriyya el-Ensari'ye göre, bu hadis-i şerif taziye için ölü evinde toplanan kimselere, ölünün ev halkının yemek ikram etmesinin, kerahet ve bid'a-tin de ötesinde haram olduğuna delalet etmektedir. Fakat uzaktan gelip de geceyi ölü evinde geçirmek mecburiyetinde kalan kimselere, ölünün ev halkı tarafından yemek hazırlaması varisler arasında yetim bulunmaması şartıyla caizdir. Varisler arasında yetim bulunması halinde, ziyaretçilere yemek İkram etmek, köy ya da mahalle halkına düşer.[257]

26-27. Şehid(ler) Yıkanır (Mı?)

3133... Cabir'den demiştir ki:
(Bir savaş esnasında müslümanlardan) birinin göğsüne veya bogazına bir ok atıldı (aldığı yarayla) hemen öldü. Bunun üzerine elbisesiyle beraber, olduğu gibi (yıkanmadan) gömüldü. Biz de Rasûlullal (s.a) ile beraberdik.[258]

Açıklama

Allah yolunda savaşırken ölen bir kimsenin yıkanmadan elbisesiyle gömüleceğini söyleyenlerin delilini teşkil eden, bu hadisi şerifte sözkonusu edilen hadisenin hangi tarihte, hangi savaşta olduğu ve aldığı yaranın tesiriyle şehid olan sahabinin kimliği konusunda hadis sarihleri bir açıklama yapmamışlardır.
Metnin sonunda bulunan "Biz de Rasûlullah (s.a)'in yanında idik" cümlesi şehid olan zatın üzerindeki elbiseyle yıkanmadan toprağa verilişinin Rasûl-ü Ekremin emriyle olduğunu ve dolayısıyla bu hadisin merfu olduğunu ifade etmektedir.

Şehid kelimesinin feilün vezninde ismi fail anlamına gelen bir sıfat-ı mü-şebbehe olması ihtimali vardır. Bu ihtimale göre "şehid" kelimesi, şahid anlamına gelir. Ölürken Allah'ın rahmetini bizzat gördüğü ve Rabbi katında diri olduğu için bu ismi almıştır.
Bu kelimenin ism-i mef'ul anlamında kullanılmış olan feilün vezninde bir sıfatı müşebbehe olması ihtimali de vardır.
Bu ihtimale göre, cennetlik olduğuna melekler tarafından şahidlik edildiği için bu ismi almıştır. Gerçekten melekler ona ikram için onun cenazesine gelirler ve o kişinin cennetlik olduğuna şahidlik ederler.
Şafiî âlimlerine göre; şehid, düşmanla savaşırken ve savaş devam ederken ölen kimsedir. Savaş halinde ölen bir kimsenin şehid sayılabilmesi için düşman tarafından öldürülmüş olmasıyla, yanlışlık eseri olarak bir müslü-manın silahıyla veya kendi silahının geri tepmesiyle ölmüş olması arasında bir fark olmadığı gibi, attan düşerek ölmesiyle, müslümanların ya da düşmanın hayvanlarından birinin tekmesi veya çiğnenmesiyle ölmesi arasında da bir fark yoktur.
Keza kendisine isabet eden bir ok ya da mermi ile ölen bir müslüman, bu okun bir müslüman tarafından mı yoksa kâfir tarafından mı atıldığı bilinmesi yine şehid sayıldığı gibi, harp devam ederken, savaş meydanında Ölü olarak bulunan bir müslüman ölüm sebebi bilinemese yine şehid sayılır. Bu hususta üzerinde kan bulunması ile bulunmaması arasında da bir fark yoktur.
Savaş meydanında aldığı bir yarayla derhal ölen bir kimse, şehid olduğu gibi, biraz yaşadıktan sonra, hayatını kaybeden kişi de şehid sayılır. Aldığı yaradan bir süre sonra ölen kimsenin şehid sayılabilmesi hususunda, aldığı yaradan sonra bir şeyler yiyip içmiş olmasıyla, yiyip içmemiş olması arasında da bir fark olmadığı gibi, ölen müslümanın kadın, erkek, hür, köle, çocuk, salih ya da fasik olup olmaması da sözkonusu değildir.
Savaş sona erdikten sonra, savaş meydanında yarı canlı olarak bulunan bir kimsenin hareketleri, eğer can çekiştiren bir kimsenin hareketleri ise, bu kimse ittifakla şehid sayılır. Fakat hareketleri iyileşme ve canlanma belirtileri taşıyorsa, ölünce bu kimsenin şehid sayılmayacağı ittifakla kabul edilmiştir.
Şehidler yıkanmadan elbiseleriyle gömülürler.
Maliki alimleri ile Hanbeli alimleri de, şehidlik mevzuunda aynen Şafiîler gibi düşünmektedirler.
Ancak Hanbetilere göre; savaş ülkesinde kendi kendine eceliyle veya kendi kılıcının geri tepmesiyle ölen kimselerle, savaş meydanında üzerinde kan izleri olmadan, ölü olarak bulunan, kimselerle, yaralı olarak bulunduktan sonra başka bir yere taşınıp ta orada yiyip içen, yahut uyuyan veya abdest bozan, ya da konuşan veya aksıran veya örfen uzun sayılabilecek bir süre yaşayan, sonra ölen bir kimse, şehid sayılırsa da, yıkanmadan ve elbisesiyle birlikte gömülemez. Bu kimsenin toprağa verilmeden önce yıkanması, üzerine namaz kılınması farzdır. Yine Hanbelilere göre, savaş haricinde düşmanın eline geçerek, hedef yapılarak öldürülen bir kimse şehid sayıldığı gibi, zulme uğrayarak ölen kimse de şehiddir.[259]
Hanefilerc göre; şehid, Allah yolunda yapılan bir muharebe esnasında öldürülen, veya eşkiyalar ya da yol kesiciler ile savaşırken haksız yere öldürülen, baliğ ve tahir bulunan herhangi bir müslimdir. Bu hem dünya, hem de ahiret ahkamı itibariyle şehid olduğundan kendisine "şehid-i hükmi" denir. Bir de "şehid-i hakiki" vardır ki, bu da garik (suda boğulan), harik (yanan) veya garib olarak ölen veya tahsil yolunda veya, zatü'l-cenb gibi bir hastalık neticesinde terk-i hayat eden, herhangi bir müslümandır. Bunlar şehid sevabına nail olacakları cihetle yalnız ahiret ahkâmınca şehid sayılırlar. Fakat dünya ahkâmınca şehid sayılmazlar.[260]
Şehidler:
1. Dünya şehidi,
2. Ahiret şehidi,
3. Hem dünya, hem ahiret şehidi olmak üzere üç kısma ayrılır. Bunların üçüncüsüne kâmil şehid denir. Birincisi, sadece dünyevi hüküm itibariyle, ikincisi de yalnız ahirette verilecek ecir itibariyle şehidler kısmına katılmıştır. Şehid-i kamil ile dünya şehidinin yıkanmadan üzerlerine namazları kılınabilmesi için altı şart vardır: a) Akıl b) Buluğ c) Hades-i ekberden (cünüblükten) temizlik, d) Haksız yere öldürülmek e) Ölüm muharebe dışında meydana gelmiş ise onun kasden yapılmış olması, mürtes olmamak yani aldığı darbeden sonra tedavi, yeme, içme gibi şeylerle araya fasıla girmiş olmamak.[261] Ahiret şehidi ise her halükarda yıkanır.[262]

3134... Ibn Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Uhud şehidlerinin (silahı, zırh gibi) demir(ler)in ve (kürk gibi) deri(den yapılmış madde)lerin üzerlerinden soyularak kanları ve elbiseleriyle defn edilmelerim emretti."[263]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Allah yolunda savaşırken vefat eden bir kimsenin, yıkanmadan kanıyla birlikte gömüleceğini söyleyenlerin delilidir. Allah yolunda savaşırken vefat eden kimselerin yıkanmadan üzerlerindeki kanla gömülmelerinin hikmetini Rasûl-ü Zişan Efendimiz şöyle açıklamıştır: "Onları yıkamayınız. Çünkü (onların Allah yolunda savaşırken aldıkları) her yara ve (bu yaralardan akan) her kan kıyamet gününde misk gibi kokacaktır."[264] Yine mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvûd hadisinde ifade edilen diğer bir husus da, Rasûl-ü Zişan Efendimizin Uhud şehitleri defnedilmeden önce üzerlerinde bulunan deriden ve demirden mamul eşyaların soyulup çıkartılmasını emretmesidir.
Hanefî âlimleri, bu hadise ve îmam Ali (k.v)'İn "Şehidin üzerinden sarık, mest, fes gibi giysiler çıkartılır" mealindeki sözünü esas alarak; "şehidin üzerinde sadece kefen vazifesi görecek giysiler bırakılır, diğerleri çıkartılır. Kürk, sarık, silah gibi eşyalar ise süslenmek, soğuktan ya da düşmandan korunmak için dirilere lazım olan ihtiyaç maddeleridir. Ölülerin buna ihtiyacı yoktur" demişlerdir.

Şâfiîler ise bu mevzuda "Onları giysileriyle ve kanlarıyla beraber defnediniz. Çünkü kıyamet gününde damarlarından kan renginde, fakat misk gibi kokan bir kan fışkırır olduğu halde dirileceklerdir " hadisine dayanarak şehidlerin üzerinden sözü gecen eşyalardan hiç birini çıkarmazlar[265] demişlerdir. Hanefî âlimlerinden îbn Abidin, Hanefî âlimlerinin bu mevzudaki görüşünü şöyle özetliyor: "Kefen olmaya yaramayan şeyler, gocuk, pamuk dolgulu elbise, külah, mest, silah ve zırh gibi eşyadır. Don bunlardan değildir. En muvafık kavle göre, o çıkarılmaz. Nitekim Hindiyye'de de Hinduvani'den naklen böyle denilmiştir."[266]

3135... Enes b. Malik'(in) haber verdiğine göre, Uhud şehidleri yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan kanlarıyla gömülmüşlerdir."[267]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, harp meydanında savaşırken şehid olan bir kimsenin, cünub bile olsa yıkanmadan ve üzerine namaz kılınmadan defnedileceğini söyleyen Maliki âlimleri ile Şafiî âlimlerinden bir kısmının ve Ata, Nehai, Süleyman b. Musa, el-Leys, Yahya el-Ensarî, İbnü'l-Münzir, Ebû Sevr gibi mütekaddiminden olan ilim adamlarının delilidir. Bu görüşte olan âlimler bu mevzudaki görüşlerine ayrıca Cabir (r.a)'den rivayet edilen "Peygamber (s.a) Bedir şehidlerini yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan, kanlarıyla defnedilmesini emretti"[268] Hanbeli âlimlerine göre, şehid, yıkanmadan ve üzerine namaz kılınmadan defnedilir. Fakat, eğer cünüb iken şehid olmuşsa yıkanır. Şafiî ulemasından bazıları da bu mevzuda Hanbeliler gibi düşünmektedirler. Delilleri ise, Ibn İshak'ın el-Meğazi İsimli eserinde nakletmiş olduğu şu hadis-i şeriftir: "Hanzala b. er-Rahib Uhud'-da şehid edilmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a) "Hanzalamn bu hali nedir? Ben onu melekler yıkarken gördüm" buyurdu. Orada bulunanlar da "O karısıyla cima etmişti. Sonra savaş ilanını işitince yıkanmadan savaşa çıkmıştı" cevabını verdiler. Sözü geçen alimlere göre, cünüblük-ten dola, ı yıkanmak farz olduğundan ve ölmekle cünüblük zail olmayacağından dolayı, cünüb iken şehid olan bir kimseyi kabre koymadan önce yıkamak da farzdır.
O şehidin üzerine namaz kılınıp kılınmayacağı mevzuunda İmam Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir.Bu görüşlerin en sahih olanı, kılınmaya-cağına dair olan görüştür. el-Hallal ise İmam Ahmed'in diğer görüşünü tercih ederek kılınacağını söylemiştir.
Hanbeli âlimlerinden îbn Kudame, el-Muğni isimli eserinde İmam Ah-med (r.a)'in bu mevzudaki görüşüne temas ederek şu neticeye ulaşıyor: "îmam Ahmed'in bu mevzudaki görüşünü şehid üzerine namaz kılmak farz değildir, müstehabdır" şeklinde özetlemek mümkündür.
îbn Müseyyeb ile Hasan-ı Basri'ye göre ise, şehid yıkanır ve üzerine namaz kılınır. Çünkü cenazeyi yıkamak ademoğluna bir ikramdır. Şehid ise bu keramete daha layıktır.
imam Ebû Hanİfe ile ashabına ve imam Sevri, el-Müzenî, Hasan-ı Bas-ri İbn Müseyyeb gibi bazı imamlara göre ise, şehid yıkanmadan üzerine namaz kılındıktan sonra defnedilir. Ancak imam Ebû Hanife (r.a); Eğer şehid cünub iken ölmüş veya sabi yahut da deli idiyse üzerine namaz kılmadan önce yıkanması icabeder. Delilleri ise Beyhaki'nin mürsel ve bu mevzuda rivayet edilen hadislerin en sahihi kaydıyla Ebû Malik el-Ğıfari'den rivayet ettiği "Peygamber (s.a) Uhut şehidleri üzerine onar onar yetmiş defa namaz kılmıştır" mealindeki hadisi şeriftir.
el-Hılafiyyat isimli eserde açıklandığına göre, İmam Şâfü bu hadisi kusurlu bulmuş ve "zaten Uhud şehidlerinin tümü yetmiş kişiden ibaretti. Hz. Peygamber onların namazını onar kişilik gruplar halinde kıldırdıysa, nasıl olmuşta yetmiş defa namaz kılmış" diyerek bu görüşü reddetmiştir. Menhel yazarı da bu mevzuda İmam Şafiî (r.a)'in görüşünü tercih etmiştir.[269]
Hanefî ulemasından el-Kâsânî'nin Bedayiü's-Sanayi isimli eserinde açıklandığına göre, Beyhaki'nin Hz. Peygamberin Uhud şehitleri üzerine yetmiş defa namaz kıldığına dair rivayet ettiği hadis sahihtir. Cabir (r.aî'in Hz. Peygamberin Uhud şehidleri üzerine namaz kılmadığına dair rivayet ettiği hadis zayıftır. Çünkü o gün Cabir (r.a)'in babası da şehid olmuştu. Onu Medine'ye nasıl götürebileceğini anlayabilmek için Medine'ye gitmişti. Hz. Peygamber şehitlerin namazını Hz. Cabir Medine'de iken kıldığından, Hz. Cabir'in bundan haberi olmadı. Bu yüzden de orada bulunup da Rasûl-ü Ekrem'in Uhut şehitleri üzerine Cenaze namazı kıldığım görenler, gördüklerini naklettiler, görmeyenler de kıhnmadığını zannettiler.[270]
Bu mevzuda Halebi Münye şerhinde şöyle der: "Hz. Peygamberin Uhut şehitlerinin üzerine namaz kıldığına dair rivayet edilmiş olan hadislerden her-birinin sıhhat derecesine yükselmediğini kabul etsek bile, hasen derecesinden aşağıya düşmez.[271]

3136... Enes b. Malik'den -mana olarak- (rivayet edildiğine göre), Rasûlullah (s.a) (Uhud savaşı sona erdikten sonra bazı) organları kesilmiş halde (yatan) Hamza'nın (cesedi) yanına vardı. (Hz. Ham-za'yı o halde görünce) "Eğer (Hamzanın kardeşi) Safiyye içinde bir üzüntü hissetmeyecek olsaydı, Hamza'yı kurtlar, kuşlar yesin de kıyamet günü onların karınlarından hasredilsin diye (defnetmeden) bırakırdım" buyurdu. Elbise azdı. (Buna karşılık) ölü çoktu, (da bu yüzden) Bir, iki üç şehid (birden) bir elbise içerisine kondular. (Ravi) Kuteybe (bu hadise şu sözleri de) ilave etti: "Sonra bir kabre defnedildiler. Rasûlullah (s.a) -Kur'ân'ı -(ezberlemiş olma) bakımından bunların hangisi daha ileridedir? diye soruyor. Kur'ân'ı ezberlemiş olma yönünde daha ileride olanı Kıbleye doğru Öne geçiriyordu."[272]

Açıklama

Bu hadisi şerifte müslümanların ellerinde ve üzerlerinde ke-fen olmaya elverişli, yeteri kadar elbise veya kumaş bulunmadığından Hz. Peygamber, şehidlerin bir kısmını ikişer üçer kişilik gruplar halinde bir kefen içine koyarak defnettiği

ifade buyurulmaktadır.
Bezlü'I-Mechud yazarının ifade ettiğine göre, Rasûl-ü Ekrem'in iki veya üç şehidi bir kefene koyması, büyükçe bir kefeni ikiye ya da üçe bölüp her parçaya bir şehidi sarması şeklinde olabileceği gibi, zaruretten dolayı iki veya üç şehidi birden bir kefene sarması şeklinde de olabilir. Ancak Aliyyü' Kari'nin açıklamasına göre, birden fazla şehidin bir kefen içerisine konma sının caiz olabilmesi için, tenlerinin birbirine temas etmemesi gerekir. Bir kefeı içerisine konan birden fazla şehidin vücutlarının birbirine teması önleneme yeceğinden et-Tîbî metinde geçen "iki veya üç şehid bir elbise içerisini kondular'* cümlesini bir kabre kondular şeklinde te'vil etmiştir. Hanefî âlim lerinden İbn Abidin de zaruretten dolayı birden fazla cenazeyi bir kabre koymak caizdir. Ancak bu kabrin iki kabir hükmüne gelmesi için aralarına toprak yığılır veya kerpiç konulur demiştir. Buhârî sarihlerinden Bedrüddin el-Aynî ile el-Kastâlânî de bu meseleyi genişçe açıklamışlardır. ez-Zürkanî ise el-Muvaıta üzerine yazdığı şerhte, birden fazla cenazeyi bir kabre koymanın caiz olduğunu, kesin bir dille ifade etmiştir. Hattâbî ise, zaruret sebebiyle birden fazla ölünün bir kabre konması caiz olduğu gibi bir kefene konmasının da caiz olduğunu ifade etmiş, fakat metinde geçen "iki veya üç şehid bir elbise içerisine kondular" cümlesine, "şehidlerden her birisi ayrı bir elbise içerisinde olduğu halde bir kabre konmuştur." manasını vermiştir. Nitekim kabre koyarken Kur'ân'ı daha iyi bileni kıbleye daha yakın koymak istemesi de onların ayrı ayrı kefenlere sarılı olduklarını gösterir. Çünkü, eğer onları bir kefene koymuş olsaydı, onların Kur'ân'ı hangisinin daha iyi bildiğini anlamak için sorduğu bu soruyu kabre koyarken değil, kefene koyarken sorardı. Cenazesinin defni ölünün yaşayanlar üzerindeki haklarından biri olduğu halde, Hz. Peygamberin onu defnetmek istememesi Hz. Hamza'nın tüm vücudunun Allah yolunda harcanmasını ve bu sayede ecir ve faziletinin doruk noktaya ulaşmasını temin etmek gayesine matuftur. Rasûl-ü Zişan Efendimiz, işte bu düşünceyle Hz. Hamza*nın hak yolunda serilen cesedinin çeşitli hayvanlar tarafından yenilip kıyamet gününde, o hayvanların karınlarından haşredilmesini temenni etmiş, ayrıca müşriklerin yaptıkları işkencelerin ona hiçbir zarar vermediğini de göstermek istemiştir. Fakat onun bu şekilde bırakılmasının halası Safiyye'yi üzeceğini bildiği için bundan vazgeçmiştir.
Hz. Peygamberin amcası ve sütkardeşi Hz. Hamza, Hz. Peygamberin Peygamberliğinin üçüncü senesinde müslüman olmuş, en tehlikeli anlarda Hz. Peygamberi ve diğer müslümanları müşriklerden korumuştur. Bedir savaşında destanlaşan kahramanlıklar göstermiş ve Uhud savaşında Vahşi'nin kurduğu pusuya düşerek şehid olmuştur. Buhârî'nin rivayetinde Hz. Ham-za'nm şehadeti şöyle anlatılıyor: "Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar'dan rivayet edildiğine göre, Ubeydullah (Hazreti Hamza'nın katili) Vahşiye. - Bize Hamza'nın katlini anlatır mısın?- diye sordu. O da: Evet diyerek şöyle anlattı: Hamza, Bedir harbinde Tuayme b. Adiy b. Hıyar'ı öldürmüştü. Efendim olan Cübeyr b. Mut'im bana: Eğer amcam Tuayme'ye bedel Hamza'yı öldürürsen sen hürsün, dedi. Vahşi der ki: Ayneyn yılı halk Medine'ye sefere çıkınca Ayneyn Uhud dağı canibinde bir dağdır. Bununla Uhud arasında bir vadi vardır. Ben de halk ile beraber harbe çıktım. Harb nizamında sıralandığımızda (Kureyş tarafından) Siba çıktı. Cenk edecek mübariz istedi. Buna karşı Abdülmuttalib'in oğlu Hamza çıktı. Ey Siba, "muhalefet etmek mi istersin? dedi. Vahşi der ki: Sonra Hamza, Siba üzerine yürüdü. Herif dünkü gün gibi (yok) oldu. (Vahşi sözüne devam ederek) dedi ki: Bu sırada ben Ham-za'yi vurmak için bir taş arkasına gizlendim ve bana yaklaşınca harbemi (kısa mızrağımı) ona attım ve mızrağımı Hamza'nm kasığına yerleştirdim. Mızrak Hamza'nın ta iki uyluk üstünün arasından çıkmıştı. İşte bu.mızrak Hamza'-yı olduğu yere çökertti (öldü). Mekkeliler harbden dönerken ben de onlarla beraber geri döndüm. Ve Mekke'de İslâm dini yayılıncaya kadar orada oturdum. (Mekke'nin fethi üzerine) Taife kaçıp gitmiştim. O sırada Taifliler (toptan müslüman olduklarını arzetmek üzere) Rasûlullah (s.a)'e bir heyet gönderdiler. Bana da (korkma git) Rasûlullah elçiyi ürkütmez dediler.
Ben de heyetle beraber yola çıktım. Ta Rasûlullah (s.a)'in huzuruna kadar vardım. Rasûlullah beni görünce:
Sen Vahşi inisin? buyurdu. Ben:
Evet dedim. Rasûlullah, iki defa;
Hamza'yi sen mi katletmiştin? buyurdu.
Bu iş size erişen haber veçhile oldu, dedim. Rasûlullah.
Yüzünü benden saklamaya gücün yeter mi? buyurdu. Vahşi dedi ki/ Ben de hemen huzardan çıktım. Rasûlullah vefat edip de (Ebû Bekir zamanında) Museylemetü'l-Kezzab çıkınca (kendi kendime) tam sırasıdır, muhakkak ben Müseyleme'ye karşı çıkarım. Umarım ki, ben Müseyleme'yi tepelerim de bu hizmetimle Hamza'ya karşı irtikab ettiğim cinayeti karşılarım! dedim. Ve Müseyleme üzerine sevk olunan ordu ile hareket ettim. Bu muharebede galib, mağlub olan oldu. Bir de ne göreyim? Yıkık bir duvarın karaltısında bir kişinin (Müseyleme'nin) durduğunu gördüm. Herifi sanki esmer bir deve (benzi kül gibi) başının saçı dağınık bir halde. Vahşi der ki: Hemen (Hamza'yı vurduğum) harbemi attım. Onun iki memesi arasına yerleştirdim. (Bir halde ki:) Harbem herifin ta iki küreği arasından çıktı. Bunun üzerine ensardan bir kişi maktule doğru koştu ve başına bir kılıç darbesi indirdi.[273]
Bezzar ve Taberânî'nin Hz. Ebû Hüreyre'den zayıf bir senedle rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte açıklandığına göre, "Hz. Peygamber, Hz. Ham-za'nın cesedini burun ve kulakları kesik bir halde görünce - Eğer geride kalanlar üzülmeseydi seni kabre koymaz bu halinde bırakırdım da nihayet kıyamet günü seni yiyen muhtelif hayvanların karınlarından haşredilirdin-demiş ve sonra kâfirlerin Hz. Hamza'ya yaptıkları muamelenin aynısını onlardan yetmiş kişiye yapacağına dair yemin etmiş, fakat bu esnada "Eğeı bir topluluğa azab edecekseniz, size yapılan azabın eşiyle azab edin. Ams sabredersen, andolsun ki o sabredenler için daha iyidir."[274] âyet-i kerimesi inmiş de bu sözünü yerine getirmekten vazgeçip yeminine keffaret vermiş."[275]

Bazı Hükümler

1. Zaruretten dolayı, birden fazla kimseyi bir kefene koymak caizdir.

2. Zaruretten dolayı, birden fazla cenazeyi bir kabre defnetmek caizdir.
3. Kur'ân hafızalarının fazileti çok büyüktür.[276]

3137... Enes (r.a)'den (rivayet edildiğine göre), Peygamber (s.a) Hamza'nın organları kesilmiş bir halde (yatan cesedinin) yanına varmış ve ondan başka (Uhud) şehidleri(nin hiçbiri) üzerine namaz kılmamıştır.[277]

Açıklama

Darekutnî metinde geçen "Ondan başka Uhud şehidlerinin hiçbiri üzerine namaz kılmadı" sözünün zayıf olduğunu, aksini ifade eden rivayetlerin buna tercih edildiğini ifade etmiştir. Yine Hafız Darekuöıî'nin açıklamasına göre, Tirmizî Kitabü'l-ilel isimli eserinde bu hadisin senedini sıhhat derecesini tmam Buhârî'ye sorduğunu îırıam Buhârî'-nin de ravi Usame'nin bu rivayetinde yanılmış olduğunu söylediğini ifade etmiştir.
Bilindiği gibi Musannif Ebû Dâvûd bu mevzuda Hz. Zeyd b. Üsame'den üç hadis rivayet etmiştir. Bunlardan birincisi Hz. Peygamberin Uhud şehidlerinden istisnasız hiçbirinin üzerine namaz kılmadığını ifade eden 3135 numaralı hadis-i şerif ikincisi, Hz. Peygamberin Uhud şehidleri üzerine namaz kılıp kılmadığına temas etmeyen 3136 numaralı hadis-i şerif, biri de mev-zumuzu teşkil eden bu 3137 numaralı hadis-i şeriftir. Hafız İbn Hacer bu rivayetlerden 3136 numaralı hadisi bir numara sonra mealini sunacağımız
3138 numaralı hadis-i şerife muvafık olduğu için 3135 ve 3137 numaralı hadislere tercih etmiştir. Çünkü 3138 numaralı hadisi şerif basendir.
Biz mezheb imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 3135 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[278]

3138... Cabir b. Abdullah (şunları) anlatmıştır: Rasûlullah (s.a) Uhud şehidlerinden iki kişiyi bir kabire yerleştiriyordu. Ve (bize) "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiş?" diye soruyordu. (Bu) iki (şer) kişiden birine işaret edilince, onu kabirde (kıble tarafına doğru) öne geçiriyordu ve "Kıyamet günü ben bunlara şahitlik edeceğim" bu-yuruyordu ve (şehidlerin) yıkanmadan kanlarıyla defnedilmelerini emrediyordu.[279]

3139... Şu (bir numara önceki) hadis-i şerif mana olarak el-Leys'den de (rivayet olunmuştur. Ancak bir öncekinden farklı olarak Leys) Uhud şehidlerinden iki kişiyi bir elbise içerisine yerleştirdi" demiştir.[280]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifin zahirinden, Rasûl-ü Zişan Efendimizin, Uhud savaşı şehidlerini ikişer ikişer bir elbiseye sardığı anlaşılıyorsa da, buradaki bir elbise sözüyle kefen değil, kabir kasdedilmiş olabilir. Çünkü 3136 numaralı hadisi şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi- eğer Rasûl-ü Zişan Efendimiz bu şehidlerin ikisini birden bir kefene koymuş olsaydı bu iki şehidden Kur'ân-i Kerim'i daha iyi bileni, kabrin kıble tarafına doğru öne almak için sorduğu "bunların hangisi Kur'ân-ı Kerim'i daha fazla bilir?" sorusunu, kabre koyarken değil, kefene koyarken sorardı. Bu soruyu kefene koyarken değil de kabre koyarken sorması, onları ayrı ayrı kefenlediğini, fakat ikisini birden bir kabre koyduğunu Kur'ân-ı Kerim'i daha iyi bileni de kıbleye doğru öne geçirdiğini gösterir.[281]

27-28. Cenaze Yıkanırken Üzeri Örtülür

3140... Ali (k.v)'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) "uyluğunu açma, dirinin de ölünün de uyluğuna bakma" buyurmuştur.[282]

Açıklama

Bilindiği gibi, insan vücudunda başkası (namahrem) tarafın-dan görülmemesi için gizlenmesi gereken yerlere avret veya avret mahalli (yeri) denir.
Rasûl-ü Zişan Efendimiz, bu hadis-i şerifte Hz. Ali'ye uyluğun da avretten sayıldığını, binaenaleyh, uyluklarını kendi mahremi dışında birisine göstermesinin haram olduğunu ve dirinin avret mahalline bakmakla, ölünün avret mahalline bakmanın haramhk cihetinden hiçbir farkı bulunmadığını, ifade buyurmuştur.
Bu hadis-i şerife bakarak, İmam Malik ile İmam Şafîî İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ahmed, uyluğun avret mahallinder olduğuna hükmetmişlerdir.
Hanefi ulemasından Bedrü'ddin Aynî'nin açıklamasına göre, Musannif Ebû Dâvûd mevzumuzu teşkil eden bu hadisin münker olduğunu söylemiştir.[283]

3141... Abbad b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den demiştir ki:
Aişe'yi (şöyle) derken işittim: (ashab-ı kiram) Peygamber (s.a)'i (n cenazesini) yıkamak istedikleri zaman "vallahi (diğer) ölülerimizi soyduğumuz gibi Rasûlullah (s.a)'in de elbiselerini soysak mı, yoksa onu elbiseleri üzerinde iken mi yıkasak?" diye konuşmaya başladılar. (Bu mevzuda) ihtilafa düştükleri sırada, Allah onlara bir uyku verdi. (Bu uyku) netice(sin)de

içlerinden çenesi göğsünde olmayan (uyumayan) bir kimse kalmadı. Sonra kim olduğunu bilmedikleri bir kimse (içinde) bulundukları ev(in bir köşesin)den onlara (hitaben) "Peygamber (s.a)'i elbiseleri üzerinde iken, yıkayınız" diye seslendi. Bunun üzerine kalkıp Rasûlullah (s.a)'i elbisesi üzerinde olduğu halde gömleğin(in) üzerinden su dökmek suretiyle ve vücudunu (Hz. Peygamberin üzerindeki ve) ellerinin altındaki gömlekle ovarak yıkadılar, (sonraları Hz. Aişe "Şimdiki bildiğimi daha önce bilgeydim (emir verirdim de) onu hanımlarından başkası yıkamazdı" derdi.[284]

Açıklama

İbn Mace, bu hadis-i şerifi şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmiştir: "Ashab-ı Kiram vefat eden peygamber (s.a)'i yıkamaya başlayacakları sırada (evin) dahil(in)den birisi onlara (hitaben) Rasûlullah (s.a)'in gömleğini soymayınız diye seslendi.
Aslında hadis-i şerifte anlatıldığı şekilde gaibden gelen bir sesle amel etmek caiz değildir. Rasûl-ü Ek rem in cenazesini yıkamak üzere gelen ashabın kendilerine arız olan uyku esnasında duydukları bu ses, onlara sadece Rasûl-ü Ekremin elbiseleri çıkarılmadan yıkanacağına dair bilgilerini hatırlatma görevi yapmıştır. Bu sesi duyan ashab-ı kiram derhal eski bilgilerini hatırlamışlar ve Hz. Peygamberi elbiselerini soymadan yıkamışlardır. Binaenaleyh, ashab bu meselede gaibden duydukları bir sesle değil, Rasûl-ü Ekremden öğrendikleri eski bilgileriyle amel etmişlerdir. Bu bilgilerine dayanarak elbisesini üzerinden çıkarmadan gömleğinin üzerine su döküp altına geçirerek ve vücudunu, üzerindeki gömlekle ovarak yıkamışlardır. Çünkü cenazenin avret mahalline çıplak elle dokunmak haramdır.
Her ne kadar Beyhâkî'nin rivayetinde Hz. Peygamberin cesedini Hz. Ali'nin eline aldığı bir paçavra ile gömleğin altını ovarak yıkadığı ifade ediliyorsa da, bu iki rivayet arasında bir çelişki yoktu. Çünkü Hz. Ali eline aldığı bezle sadece Rasûl-ü Ekremin avret mahallini yıkamıştır. Vücudu şerifinin kalan kısmını ise, gömleğinin üzerinden yıkamıştır. Nitekim şu hadis-i şerif bu gerçeği açık bir şekilde ifade etmektedir: "Ali (r.a) Peygamber (s.a)'i yıkadığı zaman (diğer) ölü(ler) de aradığı (idrar ve gaitayı) onda aradı da bulamadı ve -babam sana feda olsun sen çok temizsin, diri iken temizdin ölü iken de temizsin- dedi."[285] Beyhâkî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, Hz. Ali Peygamber Efendimizi, "sidr" denilen Trabzon hurmasına benzer bir ağacın yapraklanyla karıştırılmış ve "ğurs" denilen kuyudan getirilmiş bir suyla üç defa yıkamıştır. Bu kuyu Sa'd b. Hayseme'ye aitti ve Hz. Peygamber sağlığında bu kuyunun suyundan içerdi. Cenazenin alt kısmını Hz. Ali üst tarafını Fazl b. Abbas yıkadı. Suyu da Hz. Abbas döktü. Ahmed b. Han-bel'in rivayetinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamberi yıkayanlar arasında yukarıda ismi geçenlerden başka, Üsame b. Zeyd, Kasım ve Efendimizin azatlı kölesi Salih de vardı. Hz. Abbas, Fazl ve Kasım, cenazeyi sağa sola çevirerek Hz. Ali'ye yardım ediyorlardı. Üsame b. Zeyd ile Salih de su döküyorlardı. Hz. Ali de Rasûl-ü Ekremin cesedinde diğer ölülerde rastlanan nahoş durumlardan hiçbirini görmediği için "Annem babam sana feda olsun sen ölüyken de diriyken de ne kadar temizsin.** diyordu. Bezzar ile Beyhâkî'nin rivayetlerine göre, Rasûl-ü Zişan Efendimiz Hz. Ali'ye "Beni senden başkası yıkamasın. Çünkü benim avretimi gören kimsenin gözleri kör olur" buyurmuştur. Menhel yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber Hz. Ali'nin avret mahalline bakmamak hususundaki titizliğini bildiği için, Hz. Ali'ye tahsis ettiği düşünülebilir.
Metinde geçen "Şimdiki bildiğimi daha önce bilmiş olsaydım (emir verirdim de Hz. Peygamber'in) cenazesini hanımlarından başkası yıkamazdı." cümlesi Hz. Peygamber vefat ettiği sırada Hz. Aişe'nin, ölen bir kimsenin, karısının iddet süresi içerisinde nikâh bağlarının devam ettiğini bilmediğini, fakat bunun sonradan bir başkasından veyahut da şu hadis üzerindeki yaptığı kıyastan öğrendiğini anlıyoruz. "Rasûlullah (s.a) Baki'den döndü, beni basımdaki ağrıdan hasta olarak buldu. Ben o esnada: Vay başım! diyordum. O, Ey Aişe! Bilakis ben vay başım demeliyim, buyurdu. Sonra:
Ya Aişe, eğer sen benden önce ölmüş olsan da başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem ve senin cenaze namazını kıldırıp seni defnetsem, sana hiçbir şey zarar vermez, buyurdu."[286]
Ancak Ulema bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. imam Malik ile Şafîî ve arkadaşları eşlerin birbirinin cenazesini yıkamalarını caiz görmüşlerdir. Ahmed'in meşhur kavli de budur. Erkeğin hanımının cenazesini yıkamasının delili, bundan sonra gelen hadistir. Kadmın eşinin cenazesini yıkamasının delili de mevzumuzu teşkil eden bu hadistir.
Beyhâkî ve Darekutnî'nin Esma bnt Umeys (r.anh)'den rivayet ettiklerine göre, Peygamber (s.a)*in kızı Fatıma (r. anh) vasiyet ederek kocası Ali (r.a) tarafındanyıkanılmasınıistemiş ve Ali (r.a) ile Esma (r.anh) onu yıkamışlardır.
Keza Aişe (r.anh)'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Bekir (r.a) vefat edeceği zaman, hanımı Esma bint Umeys (r.anh) tarafından yıkatılmasını vasiyet etmiş, Esma (r.anh) zayıf olduğu için Abdurrahman (r.a) ona yardım etmiştir.
2. Ahmed'den bir rivayete göre eşlerin, birbirlerinin cenazelerini yıkamaları yasaktır. Kendisinden yapılan diğer bir rivayete göre, kadının eşinin cenazesini yıkaması caizdir. Fakat erkeğin hanımının cenazesini yıkaması caiz değildir. Ebû Hanife ve Sevrî'nin kavli de budur. Onların gösterdikleri gerekçe şudur. Kadının ölümü, kızkardeşi ile evlenmeyi mubah kılan bir ayrılıktır. Keza, ölümü ile kocası ondan başka dört kadınla evlenebilir. Baldız ile veya dört kadınla evlenmesi için erkeğin, eşinin ölümünden sonra, bir süre beklemesi mecburiyeti yoktur. Bütün bu durumlar, erkeğin ölen hanımıy-la irtibatının kesildiğini gösterir.[287] Artık erkeğin ölen eşine bakması ve elini dokundurması haramdır. Fakat kocası ölen kadının iddeti bitmedikçe kocası ile olan evlilik bağı tamamen kopmuş sayılmaz. Bunun için yıkayabilir.[288]
Bu âlimler, bundan sonra gelen "Eğer sen benden önce ölmüş olsan da senin başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem ve senin cenaze namazını kıldırıp seni defnet sem, sana hiç bir şey zarar vermez." buyurdu, mealindeki hadisi, Peygamber (s.a)'e mahsus olarak yorumlamışlar, yine bu alimlere göre, Peygamber bu sözüyle Aişe (r.anh)'yı bizzat yıkamayı değil de yıkama tedbirini yüklenmeyi kastetmiş de olabilir.
Ali (r.a)'in Fatıma (r.anh)'yı yıkamasına gelince, Ibn Mesud (r.a) buna karşı çıkmıştır.[289]

28-29. Ölü Nasıl Yıkanır

3142... Ümmü Atıyye'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) kızı vefat ettiği sırada yanımıza geldi ve "Onu su ve sidr'le üç (defa) yahut beş (defa) hatta lüzum görürseniz daha fazla yıkayınız. Sonuncu da kafur yahut bir parça kafur da katın. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildirin" buyurdu. (Yıkama işini) bitirdiğimizi kendisine haber verdik. Bize (kendi) Peştemalini verdi. Ve "Bunu ona iç gömleği yapın" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen ve "peştemalini" manasına gelen "hak vehû" kelimesi) (İmamı) Malik'ten (yine aynı manaya gelen) "izarahu " (şeklinde rivayet olunmuştur.) Müsedded (metinde geçen) "yanımıza geldi" (cümlesini) rivayet etmemiştir.[290]

Açıklama

Metinde gecen "Kızı vefat ettiği sırada Rasûlullah (s.a) yanımıza geldi" cümlesi Buhârî'nin Sahih'inde "Biz kızım yıkarken (Rasûlullah (s.a) yanımıza geldi" şeklinde rivayet edilmiştir. Aslında bu iki rivayet arasında bir fark yoktur. Çünkü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki, sözü geçen cümlenin "Rasûlullah (s.a) kızı vefat ettiği sırada yıkayıcı kadınlar, kızını yıkamaya başladıkları sırada yanımıza geldi" anlamında kullanılmış olması ihtimali vardır. Cümleye bu şekilde mana verildiği takdirde, iki hadis arasında hiç bir fark kalmaz. Müslim'in rivayetinde açıklandığı üzere, burada vefatı sözkonusu edilen kızından maksat hicretin sekizinci senesinde vefat eden Hz. Zeyneb'dir."[291] Her ne kadar, İbn Mace'nin rivayetinde burada vefatı söz konusu edilen Rasul-ü Ekremin kızından maksadın Hz. Ümmü Gülsüm olduğu ifade ediliyorsa da[292] bu iki rivayet arasında bir çelişki yoktur. Çünkü İbn Abdil Berr'in kesin bir dille ifade ettiği gibi, bu hadisleri rivayet eden Ümmü Atıyye kadınların cenazelerini yıkamakla görevli bir kadındı. Bu bakımdan hem Hz. Zeyneb'in hem de Hz. Ümmü Gülsüm'ün cenazelerini yıkamış ve her ikisinin cenazesini yıkarken de Hz. Peygamber onun yanına gelmiş olabilir. Bu bakımdan İbn Mace'nin rivayetinde anlatılan hadise ile mevzumuzu teşkil eden hadise, iki ayrı olaydır. Menhel yazarının açıklamasına göre, Ümmü Atıyye (r.a) Hz. Zeyneb'i gaslederken yanında Esma binti Umeys ile Leylâ binf" Kanif de vardı. Nitekim 3157 numaralı hadisi şerifte de bu husus açıklanmaktadır.
NesaTnin rivayetinde açıklandığı üzere, sözü geçen kadınlar, Hz. Zeyneb'i Rasûl-ü Zişan Efendimizin emriyle yıkamışlardır.
Rasûlullah (s.a)'in cenazeyi üç veya beş lüzum görüldüğü takdirde daha fazla yıkamalarını emir buyurması: Ya en az üç defa yıkanması lüzumuna, yahut "tek aded" yıkamanın müstehab olduğuna işaret içindir.
Tek aded yıkamanın son haddi yedidir. Nitekim bir rivayette "yedi" olduğu tasrih buyurulmuştur. Yalnız Ebû Davud'un bir rivayetinde[293] "Yedi defa yahut lüzum görürsen daha fazla yıka" buyurulmuştur. Bundan da: Tek olmak şartıyla yediden fazla yıkamanın müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü fazla yıkamak, daha fazla temizliğe sebeb olur.
İmam Ahmed b. Hanbel, yediden fazla yıkamayı mekruh görmüştür.
İbn Abdilber dahi: "Yediden fazla yıkanacağına kail olan kimse bilmiyorum" demiştir.
Marudî ise, yediden fazla yıkamayı israf sayar. İbnü'l-Münzîr: "İşittim ki su vurulunca ölünün cesedi gevşermiş. Onun için ben yediden ziyade yıkanmasını münasip görmem" demektedir.
Sîdr: Nebg ağacı demektir. Eskiden bu ağacın yaprakları temizlikte sabun yerine kullanılırmış. Mamafih Tîybî'nin rivayetine göre, her yıkayışta suya "sidr" katmak icab etmez. Müstehab olan, ilk yıkayışta sidr kullanmaktır.
İbn Tîh, cenaze yıkarken sidr kullanmanın sünnet olduğunu, bu hususta "Hıtmî" denilen otun da aynı vazifeyi gördüğünü; bunlar bulunmadığı takdirde onların yerine "Üsnan" gibi güzel kokulu nebatlar kullanılacağını söylemiştir.
Avamın yaptığı gibi, sidr yaprağını suya atmanın bir manası yoktur.
İmam Ahmed b. Hanbel, bunu doğru bulmamış ve kabul etmemiştir. MeyyİT'in cesedini sidrle ovarak, üzerine su dökmek de böyledir.
Âlimlerden bazıları, her yıkayışta suyla beraber sidr kullanılacağına kail olmuşlardır. İmam Ahmed'in mezhebinde budur. Çünkü Rasûlullah (s.a)'i yıkarken üç defa gusül tekrar edilmiş; üçünde de su ile beraber sidr kullanılmıştır.
Son defada suya "kafur" katılmasının hikmeti: Kafur, cismi katılaştır-dığı, onun kokusundan sinekler kaçtığı içindir. Ayrıca onu kullanmak me-laikeye ikram sayılır.
Hadisde ravi Rasûlullah (s.a)*in kafur mu yoksa kafurdan bir parça mı dediğinden şüphe etmiştir.
Rasûlullah (s.a)'in sırtındaki elbisesini vererek, kızının vücuduna sarılmasını emir buyurması, asar-ı şerifesi ile teberrük olunmak içindir. Bunu bütün işler bittikten sonra vermesi, elbise cesetten cesede geçerken araya fasıla girmemesi içindir. Sulananın eserleri ile teberrük hususunda asıl olan budur.[294]

Bazı Hükümler

1. Ölüvü yıkamak farz"ı Gayedir.
2. Oluyu en az uç defa olmak üzere tek sayılarda yıkamak müstehabdır.
3. Ölüyü yıkamak için hazırlanan suya, sidr ve benzeri maddeler karıştırmak müstehabdır.
4. Ölünün şon yıkanışında suya yeteri kadar kafur veya benzeri güzel kokular karıştırmak müstehabdır.
5. Salihlerin elbiselerinden, teberrük maksadıyla kefen yapmak caizdir.[295]

3143... Ümmü Atıyye'den demiştir ki:
Biz (Hz. Peygamber kızı Ümmü Gülsüm vefat ettiği zaman) saçını taradık (ve) üç örgü (yaptık)[296]

3144... Ümmü Atıyye'den demiştir ki:
"Biz (Hz. Peygamberin kızı Ümmü Gülsüm, vefat ettiği zaman) başını(n saçlarını) Üç Örgü yaptık. Sonra bunları başının arka kısmına attık. Bunların birisini ön tarafı(nın arka kısmı)na (diğer ikisini de) alnının (sağ ve sol) uçları(nın arka kısmı)na (gelecek şekilde) bıraktık.[297]

Açıklama

Asr-ı saadette, vefat eden kadınları yıkama görevini yürüten Hz. Ümmü Atıyye, Hz. Peygamberin kızı Hz. Ümmü Gülsüm'in cenazesini de yıkamış ve yıkarken saçlarının daha iyi temizlenmesini ve aralarına suyun daha iyi nüfuzunu sağlamak için, onları taramış, yıkama işi sona erdikten sonra da birisi başının ön kısmında, ikisi de alnının sağ ve sol taraflarında olmak üzere, bu saçlardan üç örgü yapıp üçünü de arka tarafına bırakmıştır.
Hanbeli ve Şafiî âlimleri bu hadis-i şerifle amel ederek, ölen bir kadının saçlarını tarayıp onları üç Örgü halinde örmenin müstehâb olduğunu söylemişlerdir. Malikilerin mutemed olan görüşleri de budur.
Hanefî îmam Evzâî'ye göre, ölen bir kadının saçları taranmaz, fakat iki örgü halinde göğsüne ve gömleğinin Üstüne konur. Bu görüşte olan âlimlere göre, Abdürrezzak'ın Musannaf mda rivayet edilen bir hadisi şerifte Hz. Aişe'nin vefat eden bir kadının saçlarını taramakta olan kimseleri bundan men etmesi, ölen bir kadının saçlarını taramanın caiz olmadığına delalet eder, saç taramak aslında bir süsleme işidir. Ölünün buna ihtiyacı yoktur. Hz. Ümmü Atiyye'nin Hz. Ümmü Gülsüm'û, saçlarını taraması sadece Kurtubf-nin de ifade ettiği gibi, Ölüye yapılan muamelede, şer'i bir izin olmadan içtihada dayanan bir tatbikatta bulunmak caiz değildir. Kadının saçlarının taranacağına dair nas mevcut değildir.[298]

3145... Ümmü Atiyye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a) (kızım yıkayacak olan) kadınlara, kızının yıkanması hakkında "Bun(u yıkamayla sağdan ve abdest yerlerinden başlayın." buyurmuştur.[299]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte cenazeyi yıkamaya cenazenin sağ tarafın-dan ve abdest organlanndan başlanması emredilmektedir. Atıf harflerinden olan "vav" harfi mutlak cem ifade ettiğinden cenaze yıkayacak olan kimsenin cenazeyi yıkamaya ölünün hem sağ tarafından, hem de abdest organlarından başlamaya riayet etmesi nıüstehabdır.
İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, yıkamaya cenazenin sağ tarafından başlamakla bu emir yerine getirilmiş olur. tbn Münir ise, bu cümleyi açıklarken: "Abdest aldırırken önce sağdaki abdest organlarından başlandığı gibi vücudun diğer kısımlarını yıkarken de yine sağ taraflarından başlar" demiştir.
Ölüye abdest aldırmanın hikmeti ise, ona mü'minlerin alameti olan ab-desti son bir defa daha aldırarak, onun müslümanlığım bir defa daha izhar etmek ve abdest organlarının ahirette daha çok parlamasını sağlamaktır.
Şafiî âlimleriyle Maliki âlimleri bu hadisin zahirine sarılarak ve dirilere kıyas ederek ölüyü yıkarken ağzına ve burnuna su vermenin müstehab olduğunu ve ağzını kolayca yıkayıp karnına su kaçmaması için de, başını yavaşça öne eğmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Sözü geçen âlimlere göre, temiz bir bezle ölünün dişlerini ve burnunu sıvazlamak da müstehabdır.
Hanefî âlimleriyle Hanbeli âlimlerine göre, Ölünün ağzına ve burnuna su verilmez. Çünkü abdest uzuvlarından maksat Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen el, yüz, baş, ayaktır. Ağız ve burunsa bunlardan değildir. Ancak sözü geçen mezbeh imamlarından bazılarına göre, yıkayıcının parmaklarına bir bez dolayıp ölünün dişlerini, dudaklarını burun deliklerini sıvazlaması müstehabdır.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, ölünün tüm vücudunu bir defa yıkamak farzdır. Fakat ihtiyaca göre; üç, beş, yedi veya ihtiyaca göre daha fazla ve tek sayıda yıkamak ve hazırlanan suya sidr karıştırmak, son yıkayışta da yeteri kadar karıştırmak, yıkamaya başlarken ölünün avret mahallini önünden ve arkasından bir bez parçasıyla yıkamak, sonra sağ tarafından başlayarak abdest aldırmak sünnettir.[300]

3146... Şu 3142 numaralı hadisin bir benzeri (yine) Ümmü Atiyye (r.a)'dan (rivayet olunmuştur. Ancak Ümmü Atiyye rahmetullahi aleyh) bu hadise ilave olarak (şu sözleri de) rivayet etmiştir: Yahut da (lüzum) görürseniz (onu) yedi (defa) veya bundan daha fazla (tek sayıda yıkayınız)[301]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un 3142 numarada bir benzeri geçen bu hadisi, burada tekrar zikretmekten maksadı bu hadiste 3142 numaralı hadisten fazla olarak "Yahut da lüzum görürseniz (onu) yedi (defa) veya bundan daha fazla" (sayıda yıkayınız) cümlesinin de bulunduğunu ifade etmektedir. 3142 numaralı hadiste ise sadece "Onu üç (defa) veya beş (defa) ya da (lüzum) görürseniz, bundan daha fazla (sayıda) yıkayınız" sözleriyle yetinilmiştir. Bu ifade ise, ölünün icabında altı defa yıkanabileceği gibi yanlış bir kanaatin doğmasına da müsaittir. Oysa mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ise, "beşten daha çok" ifadesi yerine "yedi defa" kaydının kullanılmış olması ölüyü altı defa yıkamanın sünnete uygun olmadığını müstehab olan yıkamanın üç, beş, yedi gibi tek sayılarda yıkamak olduğunu açıkça ortaya koymuştur.
Şâfiî âlimlerinden el-Maverdi cenazeyi yedi defadan fazla yıkamanın israf olduğunu söylerken, İbnü'l-Münzir en uygun olan

yıkamanın cenazenin kendisini salıncaya kadar yıkamak olduğunu îbn Abdil-berr de "Cenazenin yediden fazla yıkanabileceğim" caiz gören bir tek kimse dahi tanımadığını söylemiştir. Ancak mevzumuzu teşkil eden, bu hadis-i şerif, onların bu görüşünü reddetmektedir. Her ne kadar Hafız îbn Hacer, cenazenin yediden fazla sayıda yıkanabileceğine dair Ebû Davud'un bu rivayetinden başka bir rivayet bulunmadığını söylemişse de Bezi ve Avnu'l-mabud yazarları bu sözü reddetmişlerdir.
Hanefi âlimlerinden îbn Abidin bu mevzuda şunları söylemektedir: "Sünnet vehcile yıkamak, bütün cesedi kaplamak şartıyla üç defa yıkamakla olur. Ama bundan ziyade veya noksan yapması da caizdir. Yani ihtiyaç duyulursa yapılabilir. Lakin tek sayı ile yıkamak gerekir. Bu Kerhî'nin Muhtasar Şerhinde beyan olunmuştur. (Münye şerhi) caizdir tabirinden murat, sahih olur, demektir. Ama hacet yoksa mekruhtur. Çünkü ziyade israf, noksan da taklil (eksik bırakmak) olur.[302]

3147... Muhammed b. Sîrîn'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (cenaze) yıkamayı Ümmü Atıyye'den öğrenmiştir. (Kendisi cenazeyi) iki (defa) sidrle (karıştırılmış suyla) üçüncü(sünde) de su ve kafurla yıkardı.[303]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "Ölüyü ilk iki yıkayışta sidr karıştırılmış suyla yıkamak, üçüncüde de kafur ve su kullanmak evladır." diyen, Hanefî âlimlerinin delilim teşkil etmektedir. Hanefîlerin bu mevzudaki görüşü, tbn Abidin Haşiyesinde şöyle ifade edilmektedir: "Fethul Kadir" de şöyle denilmiştir: Evla olan Hidayeden anlaşıldığı vecihle ilk ikisini sidrle yıkamaktır. Zira Ebû Dâvüd'da sahih bir senetle rivayet olunduğuna göre, Ümmü Atiyye iki defa sidrle üçüncüde su ve kafurla yıkanır demiştir."[304]
Hanbeli ve Hanefî fukahasına göre, önce su, sidrle karıştırılır, bunun köpüğüyle ölünün başı ve sakalı yıkanır, kalanıyla da bedeni yıkanır, sonra da üzerine temiz su dökülür. İşte bu muameleyle ölü bir defa yıkanmış olur. îkinci yıkayışta bu şekilde olur. Üçüncü yıkayış ise su ve kafurla olur.
Şafii âlimlerinden tbn Hacer ise, birinci yıkamanın saf su ile, ikincisinin sidr karıştırılmış su ile, üçüncüsünün de kafur karıştırılmış su ile olacağım söylemiştir. Mâl i kilere göre, birinci yıkama saf su ile, ikinci yıkama sidr karıştırılmış suyla, yahut da birinci sidr karıştırılmış suyla ikinci saf suyla, üçüncüsü ise kafurla karışık suyla olur. Şâfîîlere göre ise, birincide ölüyü sidrle karıştırılmış suyla; ikincide saf suyla sonuncuda ise, biraz kafur karıştırılmış suyla yıkamak müstehabdır.[305]

29-30. (Ölüyü) Kefen (Lemek)

3148... Cabir b. Abdullah (in) haber verdiği (ğine göre) bir gün Peygamber (s.a.) hutbe okumuş, (ve bu hutbesinde) ashabından'bir adamın vefat ederek yetersiz bir kefene sarıldığını, geceleyin kabre konulduğunu anlatmış ve bir kimsenin namazı kılınmadan geceleyin kabre konmasını yasaklamış, ancak insanın buna mecbur kalmasını müstesna kılmış ve: "Biriniz (din) kardeşini kefenlediği zaman, kefenini güzel yapsın" buyurmuştur.[306]

Açıklama

Bu hadisi şerifte yasaklanmak istenen, namazı kılınmış olan bir ölünün geceleyin defnedilmesidir. Namaz kılınmayan bir Ölünün ise geceleyin gömülmesinin yasak olduğu gibi, gündüzün defnedilmesinin de yasak olduğu bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh, bu hadis-i şeriften "namazı kılınmayan bir ölünün geceleyin kabre konulmasının yasak olup da gündüzün defnedilmesinin caiz olduğu" manâsını çıkarmak doğru değildir.
Merhum Ahmed Davudoğlu, bu hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer vermiştir: "Geceleyin cenaze defnedilmesinin nehiy buyurulması, bazılarına göre: Geceleyin onu teşyî'e ve namazını kılmaya pek az kimseler gelebileceği içindir. Gündüzün defnedilîrse, bittabi cemaat kalabalık olur. Ulemâdan bazıları, ashab-ı kiram işe yarayacak kefenlik bulamadıkları için cenazelerini geceleyin defnedebildiklerini söylemişlerdir. Zira karanlık olduğu için geceleyin kefenin iyisi kötüsü seçilemez.
Hadis-i şerifin evvel ile ahiri bu kavli te'yid etmektedir. Onun için Kadî İyaz: "Her iki illet sahihtir. Zahire bakılırsa, Peygamber (s.a) bunların ikisini de kastetmiştir. Nitekim âlimlerden bunu söyleyenler vardır." diyor. Kadî Iyaz'ın iki Ulet'den muradı: Geceleyin cenazeye iştirak edenlerin azlığı ile, işe yarayacak kefenlik bulunamamasıdır.
Rasûlullah (s.a)'in mecburiyet halini istisna etmesi, zaruret halinde geceleyin cenaze defninde beis olmadığım gösterir. Bu mes'ele âlimler arasında itilaflıdır.
Hasan-ı Basrî bu hadise istidlal ederek geceleyin cenaze defnini mekruh görmüştür. Yalnız zaruret hali müstesnadır.
Cumhur ulema'ya göre: Geceleyin cenaze defni mekruh değildir. Delilleri Hz. Ebû Bekir ile Selef*den bir cemaatın geceleyin defnedilmeleri ve buna kimsenin itiraz etmemesidir. Delilleri de: Mescid-i Mebevi'yi süpürüp temizleyen zatın geceleyin defnedildiğini bildiren hadistir. Mezkûr hadiste Rasûlullah (s.a)'in o zatı sorduğu, ashab-ı kiramın: "O geceleyin vefat etti de, biz de geceleyin defnettik." cevabını verdikleri, bunun üzerine: "Bana da haber etseydiniz ya...!" buyurduğu; ashabın karanlıktan dolayı haber veremedikleri için, özür beyan ettikleri bildiriliyor.
Rasûlullah (s.a), ashâb'a bir şey dememiş, yaptıklarına itirazda bulunmamıştır. Şayet geceleyin cenaze defni mekruh olsaydı bunu beyan ederdi.
Cumhur, mevzubahis hadis için: "Bu hadisdeki neyh, sırf geceleyin cenaze defnetmek için değil, cenaze namazı kılınmadığı içindir. Yani geceleyin cenaze defnini ya namazı kılınmadığı için, yahut namaz kılanların adedi az olacağı veya kefen hususuna ihtimam gösterilemeyeceğindendir. Bunların hepsinden dolayı nehy buyurmuş olması da ihtimal dahilindendir.

Kerahet vakitlerine gelince: Güneş doğarken, zevalde iken ve batarken cenaze namazı kılmak ve cenaze defnetmek alimler arasında ihtilaflı bir mes'eledir.
Hanefilerle, Leys'e göreKerahet vakitlerinde cenaze namazı kılmak ve cenazeyi defnetmek mekruhdur. Şafiî'lere göre; mekruh değildir. Meğer ki hiç bir sebep yokken bu işi bile bile kerahet vaktine bırakmış ola. O takdirde mekruh işlemiş olur.
tmam Mâlik'ten rivayet olunduğuna göre, kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılınamaz. Ancak bir zaruret karşısında kılınabilir.
Âlimlerin beyanına göre: Kefen mes'elesine ihtimam göstermek ve kefeni güzel yapmaktan murad: "Kefenin en nefis ve pahalı kumaştan yapılması" değil, temizliği, kesafeti ve vücudu örtmesidir. Zira pahalı kumaştan kefenlik yapmak israftır. Bütün işlerin en hayırlısı, ortası olduğuna göre, kefenliği de orta kumaştan seçmek, en doğru bir harekettir. Bir kimsenin sağlığında giydiği elbisesi, hangi nevi kumaştan ise, kefenliği de o nev'iden olmalıdır. Çok pahalıya malolmak veya pek ucuza indirmek doğru değildir.[307]
Menhel yazarı, hadis-i şerifte geçen kefenle ilgili açıklamaları şu ifadelerle Özetliyor. Kefenler, kumaşların en temizinden, beyazından seçilmeli, cenazeyi örtmeye yetecek miktarda ve hayatta iken, giyilmesi mubah olan cinsten olmalıdır. Buna göre pamuk, yün, keten kıl gibi derilerin kullanılması mubah maddelerden yapılan kumaşlardan kefen biçmek caizse de, erkekler için kullanılması haram olan ipek kumaştan kefen yapmak caiz değildir. Kadınlar için ipekten kefen yapmanın mekruh olduğunu söyleyenler olduğu gibi, haram olduğunu söyleyenler de vardır. İpekten kefen yapmanın pahalıya mal olduğu ve dolayısıyla israfa kaçtığı düşünülürse, kadına ipek kumaştan kefen yapmanın haram olduğu görüşünün daha isabetli olduğu anlaşılır.
İmam Nevevî, kefenin kalite ölçülerinin tesbitinde ölünün sağlığındaki halinin esas alınmasını, zengin bir kimsenin kefeninin üstün kaliteli kumaşlardan, orta halli bir kimsenin kefeninin orta kalitedeki kumaşlardan, fakir kimselerin kefenlerinin de mali durumlarıyla mütenasib kumaşlardan hazırlanmasını söylemiştir.[308]

Bazı Hükümler

1. Zaruret olmadıkça ölüyü geceleyin defnetmek mekruhtur.
2. Cenaze namazımda cemaatin çok olması iyidir.
3. Kefenin evsafını haiz kumaşlardan ve yeteri kadar uzunluk ve genişlikte olması müstehabdır.[309]

3149... Aişe'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) (vefat edince cesedi) Hibera (denilen bir yemen) kumaşıyla örtüldü, sonra (o kumaş) vücudundan soyulup çıkarıldı.[310]

Açıklama

Hibera; Ketenden ya da pamuktan mamul, çizgili bir yemen kumaşıdır.
Hz. Peygamber, vefat edince vücudunun gözlerden korunması için üzeri "Hibera" denilen kumaşla örtülmüştür.
Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "Bu kumaşın Abdullah b. Ebû Bekir'e ait olduğu, sonra bu kumaşın, Hz. Peygamber'in mübarek vücudundan kaldırılarak cesedinin üç adet pamuklu yemen kumaşı içerisine konduğu ve bunlar arasında gömlek, sarık bulunmadığı, sonra Abdullah'ın bu (hibera denilen) kumaşı kendisine kefen yapmak üzere aldığı, fakat bu fikrinden vazgeçerek onu tasadduk ettiği" ifade edilmektedir.[311]
Hz. Peygamber'in üzerine örtülen ve Hibera denilen kumaşın,sonradan üzerinden kaldırılmasının hikmeti bu kumaşın O'na kefen olmaya müsait olmayışıdır.
Hanefî âlimlerinden Bedruddin el-Aynî'ye göre, bu kumaş Hz. Peygamber yıkandıktan sonra vücudunu kurutmak için örtülmüştü. Rasûlü Ekrem'in mübarek vücudu, kuruduktan sonra kaldırıldı ve üç beyaz kumaştan meydana gelen kefenine kondu. Bu hadisin bir kısmı 3120 numaralı ha di s-i şerifte geçmişti.[312]

Bazı Hükümler

1. Ölüyü yıkamaya götürürken üzerini örtmek meşrudur.
2. Ölünün vücuduna örtülen kumaşın bir ucu ölünün başının altına diğer ucu ayaklarının altına gelecek şekilde örtülmesinde titizlik gösterilmelidir.
3. Cesedin kokmasına meydan vermemek için ölür ölmez üzerindeki elbiseler çıkarılmalı ve arkasından da üzeri bir kumaşla güzelce örtülmelidir.[313]

3150... Cabir'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
"Sizden birisi vefat ettiği zaman (ailesi sadece az bir malî) imkâna sahib olursa onu bir hibera kumaşıyla kefenleyiversin."[314]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, ölünün ailesinin fakir olup da onu sünnet veçhile kefenlemeye güç yetirememesi halinde, kefen olma vasfını haiz tek bir kumaş içine sarıp defnetmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Bilindiği gibi buna zaruret kefeni denir. Bu

bakımdan kefenlemede tek bir kumaşla yetinme yoluna ancak zaruret halinde gidilir. Merhum fbn Abidin'in de ifade buyurduğu gibi, "zaruretler kendi mikdarlarınca takdir olunduklarından, zarurete düşen kimse ne kadar kumaş bulabilirse o kadarını kefen yapmakla yetinir."[315] Zaruret hali dışında erkekler ve kadınlar için kullanılacak kefenlerin miktarları, adetleri ve özellikleri aşağıdaki hadis-i şeriflerin şerhlerinde tekrar ele alınacaktır.[316]

3151... Aişe (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a) üç (adet) beyaz Yemen kumaşı İle kefenlendi. Bunların arasında gömlek ve sarık yoktu.[317]

Açıklama

Hz. Fahr-i âlem sağlığında beyaz elbise giymeyi ve kefenleri beyaz kumaşlardan yapmayı tavsiye ettiği için, ashab-ı kiram kendisini beyaz bir kefen içine koymuşlardır. Rasûlü Zîşan Efendimizin beyaz elbise ve beyaz kefenlerin fazileti hakkındaki hadislerinden biri, şu mealdedir: "Beyaz elbise giyiniz. Çünkü beyaz elbise giysilerinizin en yarar-lılarındandir. Ölülerinizi de beyaz kumaşlarla kefenleyiniz"[318]

1. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif "erkekler için sünnet olan kefen, (ihramlı iken ölen kimse hariç) ölünün tüm vücudunu kaplayan üç sargıdan oluşur. Efdal olan bunlar arasında gömlek ve sarığın bulunmamasıdır. Fakat bunların arasında gömlek ve sarık bulunmasında da bir kerahet yoktur. Çünkü Hz. Peygamber, kefen olarak kullanılması için kendi gömleğini Abdullah b. Übeyy b. Selul'a vermiştir.[319] diyen Şafîlerin delilidir. Üç adet kumaştan meydana gelen kefene, bir gömlek ile bir sarık ilave etmekte kerahet olmadığını söyleyen Şafîlerin bu konudaki dayandıkları delillerinden biri de Beyhakî'nin rivayet ettiği şu mealdeki hadis-i şeriftir: "İbn Ömer aile fertlerini beş parça kumaşla kefenleyerek defnederdi." Binaenaleyh insanın sağlığında giydiği yeterli elbise sayısı iki don, iki gömlek, aba ve sarıktan ibaret olmak üzere beş parçadan ibaret olduğundan, beş parçadan fazla sayıda kefen hazırlamak israf ve dolayısıyla haram olur.

2. Han beliler ise bu hadisin zahirine sarılarak "erkeğin sünnet olan kefeni üç sargıdan ibarettir ve buna bir adet daha kefen ilave etmek mekruhtur" derler. Onlara göre ölünün bir gömlek, bir eteklik, bir de sargı ile kefenlenerek defnedilmesi de kerahetsiz olarak caizdir. Çünkü Peygamber Efendimiz Abdullah b. Übeyy b. Selul'u kendi gömleğiyle kefenleyerek defnetmiştir.[320]

3. Mâlikîlere göre, mendup olan kefen bir gömlek iki sargı bir peşte-mal, bir de yüze doğru sarkan bir zira uzunluğunda ucu bulunan bir sarıktan ibarettir.

Ölünün kefenleri arasında bîr de gömlek bulunmasının sünnetten olduğunu söyleyen Malikiler ve onlar gibi düşünen diğer fıkıh âlimleri, metinde geçen "Bunların arasında gömlek ve sarık yoktu" cümlesine "Bunlar arasında gömlek ile sarık, asıl kefen olarak değil, asıl kefene ilave olarak bulunuyorlardı." manâsım vermişlerdir. Ancak Hafız Irakî hadisin zahirine aykırı olduğu gerekçesiyle bu tevili reddetmiştir.

4. Hanefflere göre sünnet olan kefen bir İzar bir sargı ve iki omuzdan ayaklara kadar uzanan bir gömlekten ibarettir. Bu mevzuda tbn Abidin şunları kaydetmiştir: "Erkeğin kefeni için sünnet, izar, gömlek ve sargıdır. Esah olan kavle göre, ölüye sarık sarmak mekruhtur. Müteahhirin âlimler eşraf ile âlimlere sarık sarılmasını iyi görmüşlerdir. Bu Üç parçadan ziyade yapmakta bir beis yoktur. Kuhistanî ise, ölüye sarık sarmanın müstehab olduğunu söylemiştir."

tzar: Tepeden tırnağa cesedi saran parçadır.

Gömlek: Boğazdan ayaklara kadar yakasız ve kolsuz giydirilen bir elbisedir.

Sargı: Cenazeyi sarmak için kullanılan izardan daha uzun parçadır. Üst ve alt kısımlarından bağlanır.[321]

Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, erkeğin sünnet kefenleri içerisinde bir de gömlek olduğunu söyleyen Hanefiler için bir mesned yoksa da, Hanefilerin bu meseledeki delilini "Rasûlullah (s.a) vefat ederken üzerinde bulunan gömlekle kefenlendi" mealindeki 3153 numaralı hadis-i şerifle İbn Adiyy*in el-Kâmil isimli eserindeki Cabir b. Semure*den rivayet ettiği aynı mealdeki hadisi şerif teşkil etmektedir.[322]

3152... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de (Kuteybe b. Said, Hafs'. b. Gıyas, Hişam b. Urve, Urve yoluyla yine hazret-i) Aişe'den (rivayet edilmiştir. Şu farkla ki Hafs b. Ğıyâs bir önceki hadisten fazla olarak bu rivayete) "ketenden" (kelimesini) ilave et(mek suretiyle bir önceki hadis-i şerifte zikredilen Hz. Peygamberin kefenlerinin -ketenden-olduğunu ifade et)miştir. (Bu hadisi Hz. Aişe'den nakleden Urve, rivayetine devam ederek) dedi ki; (Halkın, -Hz. Peygamber) "iki elbise ile bir Yemen kumaşı içinde kefenlendi." (ğine dair) sözleri, vHz.) Ai-şe'ye anlatıldı da (Hz. Aişe)
"Gerçekten bir Yemen kumaşı getiril(miş)ti. Fakat (ashabı kiram) onu reddettiler ve Hz. Peygamber'i onunla kefenlemediler." cevabını verdi.[323]

3153... İbn Abbas'dan demiştir ki: "Rasûluilah (s.a) (birisi) iki kumaştan ibaret olan bir elbise ve (diğeri de) içerisinde vefat ettiği gömleği (olmak üzere) üç Necran kumaşıyla kefenlendi."

Ebû Dâvûd der ki: (Bu hadisin râviierinden) Osman (b. EbtŞey-be, Rasûlullah (s.a) 'in birisi) kırmızı bir elbise ve (diğeri de) içerisinde vefat ettiği gömleği olmak üzere üç kumaş içerisinde (vefat ettiğini) rivayet etti.[324]

Açıklama

Rasûlü Zişan Efendimizin kefenini teşkil eden kumaşların sayısı ve özellikleri hakkında çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayetler arasındaki farklar, sadece kelimelere aittir. Netice itibariyle bu rivayetler arasında esaslı bir fark yoktur.

Mesela 3152 numaralı hadis-i şerifte Rasûli Ekremin biri Yemen kumaşı olmak üzere üç kumaşla kef«ilendiğinden bahsedilirken 3153 numaralı hadis-i şerifte üç Necran kumaşı içerisinde kefenlendiğini ifade edilmekte, 3149 numaralı hadis ile 3150 numaralı hadislerde ise, sadece bir Yemen kumaşıyla kefenlendiği kaydedilmektedir. Bu farklı rivayetler hakkında imam. Tirmizî "Peygamber (s.a)'in kefeni hakkında muhtelif rivayetler gelmiş ve Hz. Ai-şe'nin rivayet ettiği hadis bu mevzuda rivayet edilen hadislerin en sahihidir." diyerek[325] yukarıda mealini sunduğumuz 3151 numaralı hadisin bu mevzu-daki hadislerin en sahihi olduğunu açıklamıştır.
Bütün bu açıklamaları ve 3152 numaralı hadis-i şerifteki açıklamayı göz önünde bulundurursak "Rasûlü Zîşan Efendimizin ketenden mamul üç parça Yemen kumaşıyla kefenlenmiş olduğunu" söyleyebiliriz. Fahr-i Kainat Efendimizin vefatı esnasında üzerinde bulunan gömlekle kefenlendiğini ifade eden ve ölünün kefenleri arasında bir de gömlek bulunmasının müstehab olduğunu söyleyen bazı Hanefilerle, Malikilerin ve zeyd b. Ali ile el-Müeyyed bil-lah'ın delilini teşkil eden 1353 numaralı hadis aksi görüşte olanlarca zayıftır. Çünkü sözü geçen hadisin senedinde Yezid b. Ebî Ziyad vardır. Bu.ravi hadis ulemasınca tenkid edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in vefatı esnasında giymekte olduğu gömleğe sarılarak yıkanıp defnedildiğini kabuletmek çok zordur. İki kumaştan meydana gelmiş bir elbise içerisinde kefenlendiği ifadesi ise son derece yanlıştır. Nitekim şu hadis-i şerif bu yanlışı açıkça ortaya koymaktadır. "Rasûlullah (s.a) Sehuliyye denilen pamuklu üç parça beyaz Yemen bezi içine kefenlendi. Bunların içinde sarık yoktu. Hülleye gelince; bunun Rasûullah (s.a.)'e kefen yapmak için satın alınıp alınmadığında halk şüpheye düştüğünden hülle (elbise) terk olundu ve Rasûlullah (s.a) beyaz pamuklu üç sehuliyye bezi içine kefenlendi. Hülleyi Abdullah b. Ebû Bekir aldı ve:
"Ben bu huüeyi kendime kefen yapmak için muhafaza edeceğim." dedi. Sonradan:
"Buna aziz ve celil olan Allah Peygamberi için razı olsaydı, O'na kefen yapardı." diyerek hülleyi sattı; parasını da tasadduk etti."[326]
Nitekim İmam Nevevî de Hz. Peygamberdin iki kumaştan oluşan bir hülle (elbise) içerisinde kefenlendİğini ifade eden 3513 nolu hadisin zayıf olduğunu, çünkü senedinde Yezid b. Ebî Ziyad bulunduğunu, dolayısıyla bu hadisin delil olma niteliğinden mahrum olduğunu söylemiştir.[327]

30-31. Haddinden Fazla Pahalı Kefen Kullanmak Mekruhtur

3154... Ali b. Ebû Talib (r.a) den demiştir ki:
Kefen (seçmek) te pahalıcıhğa sapmayınız. Çünkü ben Rasûlullah (s.a)'i
"Kefen hususunda pahalıcılık yapmayınız. Çünkü o, çabuk soyulur." derken işidim.[328]

Açıklama

Kefen seÇerken, gerek kefenin sayısı, gerek ölçüleri ve gerekse fiatı hususunda Hz. Peygamberin ve ashabının tatbikatını gözönünde bulundurmak, lükse kaçan ve sahibine ağır külfetler yükleyen pahalı kumaşlar seçmekten kaçınmak gerekir. Çünkü Rasûlü Zîşan Efendimizin tabiriyle, kefen ölünün vücudunda çok kısa bir zamanda eskir ve lime lime olarak soyulup gider. Nitekim bir hadis-i şerifte buyurulduğu Üzere "Ebû Bekir (r.a) vefat ederken kendi üzerinde bulunan zaferanla lekelenmiş bir elbiseye bakarak -şu elbisemi yıkayın ve O'na iki elbise daha katın da beni onlarla kefenleyin- demiştir." Hz. Aişe de kendisine O eskidir deyince,
"Şüphesiz yeniyi giymeye diri ölüden daha layıktır. O (kefen) ancak bedenden akan irin ve sarı sular içindir.** cevabını vermiştir.[329]
Binaenaleyh, erkekler için sünnet olan kefen; lifafe, izar ve kamisten ibarettir. İşte bu üç parça bezin, temiz olmak şartıyla yeni veya kullanılmış olması arasında bir fark olmadığı gibi[330] sünnet olan bu kumaşların seçiminde pahalı kumaşlardan kaçınmaktır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin, "Biriniz kardeşini kefenlediği zaman, kefenini güzel yapsın." mealindeki 3148 numaralı hadis-i şerifle, Deylemî'nin rivayet ettiği "cenazelerinizin kefenini güzel yapın: Zira onlar biribirlerine onunla iftihar ederler ve kabirlerinde birbirlerini onunla ziyaret ederler." mealindeki hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kefenin güzel olmasından maksat, pahalı olması değil, temiz ve hayatta giyilebilen kumaşlar cinsinden olması ondan daha pahalı ve daha düşük olmayıp orta kalitede bir bezden olmasıdır ki bu da dinin koymuş olduğu ölçüleri aşmamakla gerçekleşir.
Ancak mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde Amr b. Hişam el-Cenbî vardır. Bu râvinin güvenilir bir râvi olup olmadığı hakkında ihtilaf vardır. Sonra Sabi ile Hz. Ali arasında bulunması gereken ravi de atlanmıştır. Bu bakımdan bu hadis munkati' dir. Çünkü Darekutnî'nin açıklamasına göre Sa'bi Hz. Ali'den bir hadisten başka bir hadis işitmemiştir. O hadiste bu hadis değildir.[331]

3155... Habbab (b. Eret')ten demiştir ki:
Mus'ab b. Umeyr Uhut (savaşı) günü şehid edilmişti. (Üzerinde) alaca yünlü kaftandan başka (bir şeyi-de) yoktu. Başını örttüğümüz zaman, ayaklan dışarıda kalıyor, ayaklarını örttüğümüz zaman da başı dışarıda kalıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a)
"Başım örtünüz, ayaklarının üzerine de (biraz) izhîr koyunuz" buyurdu.[332]

Açıklama

İzhir; Hicaz'da biten ve kuruyunca beyazlaşan hoş kokulu meşhur bir ottur.
Bu hadis-i şerif, ölünün bütün vücudunu örtecek büyüklükte bir kefen bulunamadığı zaman, mevcut kefenle öncelikle ölünün baş tarafını örtmek gerektiğine, geri kalan kısmımnsa izhir otuyla örtüleceğine delalet etmektedir. Çünkü baş taraf, aşağı taraftan daha faziletlidir. .
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, eğer mevcut kefen, Cenazenin başı ile birlikte avret mahallini Örtmeye kâfi gelmiyorsa, onunla sadece avret mahalli örtülür. Çünkü ölünün avret mahallini örtmekte, dirinin avret mahallini Örtmek gibi farzdır. Ona bakmak ve dokunmak haramdır.
Yine bu hadis-i şerif, ölünün tüm bedenini örtmenin farz olmayıp sadece avret mahallini örtmenin farz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü cenazenin bedeninin tümünü Örtmek, farz olsaydı, Hz. Habbab'ın vücudunun tümü örtülür, ayak tarafı açık bırakılmazdı. Her ne kadar ashab-ı kiramın fakru zaruret içinde olup ve güçleri yetmediği için, Hz. Habbab'ı bu şekilde defnetmiş oldukları akla gelirse de, "ölünün tüm bedenini örtmenin farz olması halinde mutlaka bu farzı yerine getirmenin bir çaresini bulmaya çalışacaklarını ve bunu gerçekleştireceklerini de unutmamak gerekir. Bilindiği gibi Hanefilere göre, ölünün tüm vücudu avret değildir. Onun avret mahalli sağlığındaki avret mahallinden ibarettir.
Ayrıca bu hadis-i şerif, ashab-ı kiramın ne derece fakir olduklarını açıkça ifade etmektedir. Bilindiği gibi fakru zarurete sabretmek insanı "ebrar" derecesine yükseltir.[333]

Hazreti Mus'ab Bin Umeyr (r.a)

Namı ve Nesebi:
İsmi: Mus'ab, Künyesi: Muhammed, babası: Umeyr, validesi Hannes bt. Malik, Nesebi: Mus'ab b. Umeyr b. Haşim b Abdimenaf b. Abduddar b. Kusay el-Kureşî...
islâmiyet i Kabulü:
Mus'ab, gerçekten yüzü kadar kalbi de berrak, zevk sahibi ve akıllı bir gençti. O yaratılıştan putlara karşı nefret doluydu. Bunun içindir ki, Mekke'de tevhid daveti yükselir yükselmez, bu davet onun kulağına varmış, temiz kalbinde akisler yapmıştı. Osman b. Talha'yı ibadet ederken gören Mus'-ab, doğruca Erkam'ın evine, Allah Rasûlü'nün huzuruna koşmuş ve müslü-man olmuştu. Böylece içinde bulunduğu refah ve saadeti bir anda.feda etmişti...
Allah Rasûlü'nün Göz Yaşları:
Allah Rasûlü, Mekke'den çıkarak Küba'ya geldiğinde, Medineli Müslümanlar kendisini karşılamaya gelmişlerdi. Bu sırada, belinde bir koyun pos-tuyla yarı çıplak bir vaziyette Hazreti Mus'ab gelmişti. Ayaklan çıplaktı. Onu bu durumda gören Allah Rasûlü, onun Mekkede yaşadığı hayatı düşünerek üzülmüş ve mübarek gözlerinden yaşlar akıtmıştı...
Hazreti Mus'ab'ın Teçhiz ve Tekfini:
Allah Rasûlü, Hz. Mus'ab'ın şehid olduğunu haber aldığı zaman şu âyet-i kerimeyi okumuşlardı: "Mü'minler içinde öyle kimseler vardır ki, Allah'a karşı bütün taahhütlerini samimiyetle yerine getirmişlerdi..."[334]
Hazret-i Mus'âb'ın Fazilet ve Kemali:
Hazreti Mus'ab, son derece zeki, fasih ve beliğ bir zattı. Onun Medine'de İslâmiyet'i yayma ve telkin hususunda gösterdiği liyakat ve elde ettiği başarı, fazilet ve kemalinin en büyük burhanıdır. Bundan başka şehit olduğu ana kadar Kur'ân-i Kerîm'in bütün âyetlerini ezberinde tutardı.
Hazret-i Mus'ab'ıjı Ahlâkı:
Hazret-i Mus'ab'ın hayatı, onun ne kadar yüksek ve temiz ahlak sahibi olduğunu gösterir. O, kendi arzu ve isteği ile kabul ettiği bir inanç için hayatının bütün debdebe ve saltanatını feda etmiş; eza ve cefalara uğramayı hoş görmüş, Habeş diyarına kadar gitmiş, her yerde ve zamanda İslâm'ı yaymakla meşgul olmuş ve nihayet bu dava uğrunda canını feda etmişti.
Hazret-i Mus'ab'ın İslâmiyet'ten önceki haliyle sonraki halini mukayese edecek olursak onun ne denli bir mücahid olduğu hemen ortaya çıkar. Bu büyük mücahit, karanlık gözlere ışık verecek, en mutaassıp ve donmuş kafalara nur akıtacak, hurafeler mahşeri olan beyinlere hidayet huzmeleri ulaştıracak, kin,düşmanlık ve intikam hislerinin mahzeni olan ruhlara hakiki insanlığın zevkini tattıracak bir insandı. Bu yolda insan tahammülünün üstünde bir sabırla yürüyen bu büyük mücahit, her felaket ve her mihnete göğüs gererek, zaferlerin en büyüğünü kazanmıştı.[335]

Hazreti Habbab Bin Eret (r.a.)

İsmi: Habbab, künyesi: Ebû Abdullah idi. Nesebi şöyledir: Habbab b. Eret, b. Cendele, b. Saad, b. Huzeyme, b. Ka'b b Saad, b. Zeyd, Menat, b. Temim.
Cahiliyyet devrinde Mekke'de köle olarak satılmıştı.
îslâmiyeti Kabulü:
Hz. Habbab, İslâm'ın ilk günlerinde islâmiyetle şereflenmişti. Rasûl-i EİWi, Zeyd b. Erkam'ın hanesinde kaldığı zaman, Hz Habbab islâmiyet şeref ve saadetine mazhar olmuştu. Bu şerefe erenlerin arasında altıncı şahıs idi.
Gazaları:
Hz. Habbab, Medine'ye geldikten sonra ömrünün sonuna kadar bütün savaşlara iştirak etmişti.
Hastalığı ve Vefatı
Hicretin 37. senesinde Kufe'de hastalandı. Tedavi fayda vermedi. Vefat etti. Son nefeslerinde Hz. Hamza'yı hatırlamış, onun gibi şahadet kefeni giymediğine üzülmüştü. Halk hastalığında ziyaretine gelmişti. Hz. Habbab ölümden korkmadığını söylemiş: "Dünyada iyi yaptı isem mükâfatını göreceğim, iyilik yapmamış isem Cenâb-ı Hak gafur, rahimdir" demişti.

Yine bir gün, mükâfatını dünyadayken aldığını, bunun için dünyadan hiç bir nasip almadan Bedir'de şehit olanlara imrendiğini söylemişti. İpekten kefenini göstererek: "Hamza'ya Uhud'da kefen bulamamıştık" diye ağlamıştı.
Serveti ve Maişeti:
Hz. Habbab, cahiliyyet devrinden kurtulup İslâm devrine girdikten sonra kılıcının kuvveti ile geçimini temin ederdi. Önceleri maişet hususunda hayli sıkıntı çekmişti. Fakat sonra Cenâb-ı Hâk'kın inayeti ile vaziyeti düzelmiş, iş, güç sahibi olmuş, bir miktar da servet edinmişti. Nitekim vefatında 40.000 dirhem miras bırakmıştı.
Fazilet ve Kemali:
Hz. Habbab, Rasûl-i Ekrem'in hal ve fiillerini araştırıp soruşturur ona göre hareket ederdi. İbadet ve harekatında bilmediği her şeyi Rasûl-i Ekrem'den sorup öğrenmeye çalışırdı. Bir defa Rasûl-i Ekrem'e yatsı namazı hakkında bir sual sormuştu; Rasûl-i Ekrem» anlatmıştı. Ertesi gün unutmuş, yine gelip sormuştu. Resûl-i Ekrem "Bu namaz, ümit ve korku namazıdır. Bu namazda Cenab-ı Hak'dan üç şey dua edilirse hiç olmazsa ikisi kabul edilir." buyurmuşlardır.
Hadis Rivayetleri:
Rivayet ettiği hadislerin yekunu 33'dür. Bunlardan üçü müttefekuna-leyh, ikisi Buhari'de, biri Müslim'de ayrıca rivayet olunmuştur.[336]

3156... Ubade b. Samit'ten (rivayet olunduğuna göre) Rasûlüllah (s.a.)
"Kefen'in hayırlısı hülledir. Kurban (lığ) in en hayırlısı da boynuzlu koçtur." buyurmuştur.[337]

Açıklama

Hülle: Yemen kumaşından dokunmuş, iki parçadan müteşekkil elbise demektir. Aynı cins kumaştan dikilmiş olan ve iki parçadan oluşan elbiseyede hülle denir. Binaenaleyh bir elbiseye hülle denilebilmesi için iki parçadan oluşması ve her iki parçanındaraynı cins kumaştan dikilmiş olması gerekir. Bu hadis-i şerifte hüllenin en hayırlı kefen olarak nitelendirilmesi bir parçadan ibaret olan kefene nisbetledir. Üç parçadan oluşan bir kefense elbette hülleden daha hayırlıdır.
Hadisi Şerifte, zaruret olmadıkça bir parçadan oluşan kefenle yetinmenin uygun olmadığı kasdedilmiş olması, kuvvetle muhtemeldir.
Hernekadar bazıları, en hayırlı ve faziletli kefenin Yemen kumaşından yapılan kefen olduğunu söylemişlerse de, bir hadis-i şerifte, açıklandığı üzere "en hayırlı kefen beyaz elbiseden yapılan kefendir"[338] O gün için halka temini en kolay olan kefenliğin Yemen kumaşından yapılan hülle olduğu için Rasûl-i Ekrem'in kefenlik olarak hülleyi tavsiye etmiş olduğu ve yine bu düşünceyle onun en hayırlı kefenlik olduğunu söylemiş olması da mümkündür. Rasûl-ü Zîşan Efendimizin boynuzlu koçun en hayırlı kurbanlık olduğunu söylemesi ise, genellikle boynuzlu koçların daha etli olmalarıyla açıklanabilir.[339]

31-32. Kadın (ların) Kefeni

3157... Leyla Kanif es-Sekafi dedi ki: "Rasûlullah (s.a)'in kızı Ümmü Gülsüm vefat ettiği zaman, onu yıkayan kadının yanında ben de vardım. Rasûlullah (s.a)'ın bize verdiği ilk (kefenlik) peştemal, sonra gömlek, sonra başörtüsü sonra dâ çarşaf oldu. (Hz. Ümmü Gülsüm) Bu elbiselerden sonra başka bir elbisenin içine daha sarıldı. (Biz Hz.. Ümmü Gülsüm'ü yıkarken) Rasûlullah (s.a) yanında (Hz. Ümmü Gülsüm'ün) kefeni olduğu halde, kapının yanında oturuyordu. Ve onları bize parça parça veriyordu.[340]

Açıklama

1. Her ne kadar burada Hz. Peygamberin vefat ettiğinden bahsedilen kızının Ümmü Gülsüm olduğu anlatılıyorsa da 3142 nolu hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin burada söz konusu edilen kızı Hz. Ümmü Gülsüm değil, Hz. Zeynep'tir. Bu hadis-i şerif kadının kefenini izar, gömlek, baş örtüsü, milhafe ve düre ta'bir edilen iki sargıdan ibaret olmak üzere, beş kat halinde hazırlamanın müstehab olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Hanbeliler ile Şafiîler bu görüştedirler. Bilindiği gibi sargıların tüm vücudu örtecek büyüklükte olması gerekir.
2. Mâlikilere göre ise, kadın için müstehab olan kefen izar, gömlek, başörtüsü ve dört sargı olmak üzere yedi parçadan meydana gelmir.
Maliki ulemasına göre, hadis-i şerifte geçen kefenle ilgili sayılar kayıtlayıcı ve sınırlandırıcı bir manâ ifade etmemekte, sadece kadının kefeni meselesinde adet bakımından bir genişlik bulunduğunu ve dolayısıyla hadiste sayılan kefenlerden daha fazla kefen kullanmanın caiz olduğunu ifade etmektedir.
3. Hanefiiere göre kadın için sünnet olan kefen yensiz, yakasız, dikişsiz bir gömlek, tepeden tırnağa bütün cesedi saran bir izar (don). İzardan daha uzun olan alt ve üst kısımlarından bağlanan bir sargı, baş örtüsü ve göğüs örtüsü olmak üzere beş parçadan meydana gelir. Bu suretle Hanefi alimleri mevzumuzu teşkil eden hadise uygun olarak kadının sünnet olan kefenini beş adet olarak belirlemişlerdir. Ancak iki lifâfenin birinin başa diğerinin de göğüse ait olduğunu söylemişlerdir.
Bu meseleyi şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Cenazeyi kefenlemek meşrudur.
2. Bütün bedeni örten bir kefenden fazla kefen kullanmanın cazi olduğunda ittifak olduğu gibi, birden fazla kefen kullanmanın vacib olduğunu iddia eden bir ilim adamı da yoktur.
3. Kadınlar için müstehab olan kefen sayısının beş veya yedi, erkekler için de üç veya beş adet olabileceğine dâir görüşler

vardır.
imam Nevevî'ye göre, ölünün kefeni kendi malından temin edilir. Eğer kendi malı yoksa, nafakası kimin üzerine düşüyorsa kefen o kimsenin malından temin edilir. Eğer o kimsenin de malı yoksa, hazineden temin edilir. Hazinede de yeterli mal yoksa, bu kefeni temin etmek bütün müslamanlara farz olur. Bu durumda devlet başkanı bu masrafı müslümanların zenginlerine dağıtarak onlardan te'min eder.
Ancak Hanefi imamlarından Ebû Yusuf (r.a) kadının malı olsa bile onun kefeninin kocasının malından te'min edileceğini söylemiştir.[341]

32-33. Ölüye Misk Sürmek

3158... Ebû Said el-Hudrî'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a)
"Kokularınızın en güzeli misktir" buyurdu.[342]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin vürûduna sebep; ölüyü miskle kokulamanın sünnet olduğunu bilen ashab-ı kiramın fahr-i kâinat Efendimize yönelttikleri "ölüyü kokulamak için en güzel koku hangisidir?" şeklindeki bir soru olması ihtimali kuvvetlidir. Nesaî'nin rivayetinde "Misk kokularınızın en güzelindendir" buyurulması da Rasûl-ü Zîşan Efendimiz, bu sözü söylemeden önce kendisine "kokuların hangisi güzeldir?" şeklinde bir soru sorulmuş olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Musannif Ebû Dâvûd'la Tirmizî ve Nesaî bu meselede böyle düşündükleri için, bu hadisi cenaze bölümüne yerleştirmişledir. Binaenaleyh Hz. Fahr-İ Kâinat Efendimiz "kokularınızın en güzeli misktir." buyurmakla "ölülerinizi miskle kokulayınız" demek istemiştir. Çünkü melekler cenazenin etrafında hazır olduklarından ölüden çıkması muhtemel olan pis kokulardan rahatsız olabilirler. Cenaze miskle kokulandığı zaman, pu pis kokular kaybolacağından, meleklerin rahatsız olaması tehlikesi ortadan kalkmış olur. Nitekim Abdur-rezzak'ın Musannaf ında rivayet edildiği üzere Selman-ı Farisî (r.a) ölmeden önce karısına bir misk emanet ederek "öldüğüm zaman beni bununla kokulayınız! Çünkü o zaman benim yanıma Allah'ın yaratıklarından yemeyen ve içmeyen bir cemaat gelecektir. Onlar bu miskin kokusunu duymuş olurlar!" demiştir. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de Hz. Enes'in bu maksatla Rasûl-ü Zîşan Efendimizin güzel misklerle kokulanmış saçlarını sakladığını rivayet etmektedir.[343]

Bazı Hükümler

1. Kokuların en güzel misktir.
2. Misk temiz olduğundan cilde ve elbiseye sürülebilir. Bu mevzuda ilim adamları ittifat etmişlerdir. Şiilerin miskin temiz olmadığına dair naklettikleri haberlerin asılsız olduğu âlimlerin icmaı ve sahih hadislerin delaletiyle merduttur. Bu bakımdan Şiilerin bu görüşleri kaideyi bozmayan bir istisna teşkil etmektedir.[344]

33-34. Cenazeyi Definde Acele Etmek (Sebepsiz) Bekletmek, Mekruhtur

3159... Husayn b. Vahvah'dan (rivayet olunduğuna) göre;
Talha Îbnü'1-Bera hastalanmış. Bunun üzerine Peygamber (s.a) ziyaret etmek üzere yanına varmış da:
"Talha'yi, ölüm kendisine yaklaşmış halde görüyorum. (Öle cek olursa) bunu bana habir veriniz. (Teçhiz ve tekfin işlerinde de) acele ediniz. Çünkü bir müslümamn leşini (cesedini) (ev) halkı arasında bekletmek gerekmez.” buyurmuş.[345]

Açıklama

İnsan cesedi bir yerde bir süre kalınca, bozulmaya ve kokmaya başlar. Onun kokması etrafındaki kişilerin ondan nefret edip kaçmasına sebep olur ki, bu ölünün kalanlar üzerinde bıraktığı sevgi ve saygıyı kaldırır.
Aslında "İeş" kelimesi ölmüş hayvanların cesetleri hakkında kullanıldığı halde, Hz. Fahr-i Kainatın müslümanların cesetleri hakkında bu kelimeyi kullanması, uzun süre bekletilen insan cesetlerinin de leş gibi koku neşredeceğini anlatmak ve cenazeyi evde bekletmekten onları sakındırmak içindir. Binaenaleyh Hz. Peygamberin bu ta'birinde ölünün pis olduğuna dair bir delâlet yoktur.[346]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyaret etmek müstehabdır.
2. Halkın gerekli ilgiyi göstermesi ve cenaze namazına iştirak etmesi için, bir kimsenin öldüğünü ilan etmek müstehabdır.
3. Cenazeyi bekletmeden, en kısa zamanda defnetmek için aceie etmek müstehabdır.
4. Cenazenin saygınlığını korumak, onun insanların nefretini mucib hallere düşmesine meydan vermemeye gayret etmek müstehabdır.
5. El Beğavî bu hadisi Said b. Osman el-Belva'dan başka kimsenin rivayet etmediğini bu bakımdan bu hadisin garib olduğunu söylemiştir.[347]

34-35. Cenaze Yıkamaktan Dolayı Gusl Etmek

3160... Aişe (r.a.) dan (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) dört (şey) den dolayı gusledermiş,
1. Cünüplükten, **2.** Cuma günü (gelince) **3.** Kan aldırmaktan, **4.** Ölü yıkamaktan.[348]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili gerekli açıklama, daha önce geçtiği için burada tekrardan kaçınarak okuyucularımızı 348 numaralı hadis-i şerifin şerhine havale ediyoruz.[349]

3161... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) "Cenaze yıkayan gusletsin, onu taşıyan da abdest alsın."

buyurmuştur.[350]

Açıklama

Hadis-i Şerifin zahirinden anlaşılan, cenaze yıkayan bir kimsenin gusletmesinin, cenaze taşıyan bir kimsenin de abdest almasının farz oluşudur. İmamiyye mezhebi mensupları bu hadisin zahirine sarılarak "cenaze yıkayan bir kimsenin gusletmesi cenaze taşıyan bir kimsenin de abdest alması farzdır." demişlerdir. Hz. Ali (k.v) ile Hz. Ebû Hürey-re (r.a) de bu görüştedirler.
İmam Malik ile İmam Ahmed'e ve Şafîîlere göre, cenaze yıkayan bir kimsenin gusletmesi, cenaze taşıyan bir kimsenin de abdest alması müstehabdır. Sözü geçen bu mezhep imamlarına ve mensuplarına göre, metinde geçen "gusletsin ve abdest alsın" emirleri vücub için değil, istihbab içindir. Çünkü Darekutnî ile Hakim'in İbn Abbas (r.a) den rivayet ettikleri "bir cenazeyi yıkamanızdan dolayı gusletmeniz gerekmez. Çünkü sizin ölünüz pis değildir. Sadece ellerinizi yıkamanız yeter." mealindeki hadis, sözü geçen emirlerin istihbab ifade ettiklerine delalet etmektedir. Darekutnî ile Hakim'in rivayet ettikleri bu hadis-i şerifin bir benzerini de Beyhaki rivayet etmiş ve İbn Hacer de bunun hasen olduğunu söylemiştir.
Hafız İbn Hacer et-Telhis isimli eserinde de el-Hatib'in îbn Ömer'den naklettiği, "Biz cenazeyi yıkardık, yıkama bittikten sonra kimimiz yıkanırdı, kimimiz de yıkanmazdi." mealindeki hadisin senedi hakkında sahihtir demiştir. Hafız ibn Hacer İmam Malik'in ivayet ettiği "Umeys'in kızı Esma, Hz. Ebû Bekir vefat ettiği zaman, O'nu yıkadı. Daha sonra da orada bulunan muhacirlere:
Ben oruçluyum hava da çok soğuk acaba yıkanmam gerekir mi? diye sordu onlar da:
Hayır! diye cevap verdiler.[351] mealindeki hadis hakkında da "Hz. Ebû Bekir'in vefatı büyük bir hadisedir. Böylesine büyük bir hadisede muhacirlerle birlikte ensarın ileri gelenlerinin tümünün de hazır bulunduğundan şüphe edilemez. Müslümanların ileri gelenlerinin tümünün bulunduğu bir mecliste, cenaze yıkamakla ilgili bir farzı bilen bir kişinin bulunmaması düşünülemez. Eğer cenaze yıkayan kimseye gusl lazım gelseydi, o mecliste mutlaka bunu bilen bir kişi çıkardı." demiştir.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor: "Ben cenaze yıkayan bir kimseye gusül, cenaze taşıyan bir kimseye de abdest lazım geldiğini söyleyen hiçbir fıkıh alimine rastlamadım. Cenaze yıkayanın gusletmesi, cenazeyi taşıyanın da abdest almasıyla ilgili emirlerin farziyyet için değil de, istihbab için olması mümkündür.
Bu mevzudaki gasletsin emrinin üzerinde pislik bulunan bir ölüyü yıkayıp da, ölünün cesedinden üzerine bir pislik sıçrayan, bu pisliğin neresine isabet ettiğini tesbit edemediği için, vücudunun tümünü yıkaması icabeden kimselere ait olması ihtimali vardır. Abdest alsın emrinin de "ölüyü yıkamayan kimse, cenaze namazına yetişebilmek için abdestli bulunsun" şeklinde te'vil etmek de mümkündür."
Her ne kadar el-Hattâbî "Ben -cenaze yıkayan bir kimseye yıkanmak cenaze taşıyan bir kimseye de abdest almak farz olur- diyen bir fıkıh alimine .astlamadım." demişse de yukarıda zikrettiğimiz gibi, başta Hz. Ali ite Hz. Ebû Hüreyre olmak üzere, bu görüşte olan ilim adamları da vardır.
İmam Ebû Hanife (r.a) ile taraftarlarına ve el-Leys'e göre, cenazeyi yıkamaktan dolayı yıkanmak ne farzdır ne de sünnettir. Ancak abdest almak menduptur.[352] Bu mevzuda gelen hadislerdeki "gusletsin" sözünden maksat, yıkanmak değil, sadece elleri yıkamaktır. Hattâbî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedi tenkid edilmiştir. İbn Kattan da hadisin ravisi Amr b. Umeyr'in halinin meçhul olduğunu söylerken İmam Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Bu da İmam Tirmizi'nin bu hadisin sıhhati hakkında Hattâbî'nin bilmediği bazı bilgilere sahip olduğunu gösterir. Bu hadis hakkında 348 nolu hadisin şerhinde de açıklama vardır.[353]

3162... Ebû Hureyre (r.a) Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin bir de) manasını (rivayet etmiştir).
Ebû Davûd der ki: Bu hadis, neshedilmiştir. Ahmed b. HanbeVe, ölü yıkamadan dolayı gusletme(nin hükmü) sorulduğunda "Ona abdest (almak) yeter" diye cevab verdiğini (bizzat ağzından) işittim. (Ravi) Ebû Salih bu hadis(in senedin)e kendisiyle Ebû Hureyre arasına (bir başka raviyi) yani Zaide'nin azatlı kölesi îshak'ı sokmuştur. 3160 numaralı Mus'ab hadisi ise zayıftır. (Çünkü) onda kendisiyle amel edil(e)meyen bir özellik vardır.[354]

Açıklama

Bir önceki Amr b. Umeyr'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadisi, mana olarak Ebû Hureyre'den bir de Zaide'nin azatlı kölesi

İshak rivayet etmiştir.
Musannif Ebû Davud'a göre, "Aynı manaya gelen iki ayrı lafızlarla rivayet edilen bu hadislerin hükmü neshedilmiştir. İmam Ahmed'in "Ona abdest (almak) yeter" sözü O'nun da bu görüşte olduğunu gösterir."
Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde Ebû salih ile Ebû Hureyre arasında Zaide lin azatlı kölesi İshak bulunuyorsa da, Tirmizî ile İbn Mace ve Beyhakî'nin Sünen'indeki senedlerinde Ebû Salih ile Ebû Hureyre (r.a) arasında ishak yoktur.
Musannif Ebû Dâvûd hadisin senedindeki bu farklılığa temas etmekle, bu hadisin aynı zamanda zayıf olduğuna işaret etmek istemektedir.
Yine Musannif talikte geçen "Mus'ab hadisi ise zayıftır..." sözüyle de 3160. numaralı Mus'ab hadisinde kendisiyle amel edilmesi mümkün olma-van bir özellik bulunduğundan, mevzumuzu teşkil eden Ebû Hureyre hadisini takviye edemeyeceğine, dolayısıyla mevzumuzu teşkil eden hadisin zayıflıktan kurtulamayacağına, dikkati çekmek istemektedir.
Ölüyü yıkayan kimsenin yıkanması, taşıyan kimsenin de abdest alması gerektiğine dair gelen hadisler konusunda Ali b. el-Medini ile İmam Ahmed "Bu babda gelen hadislerin hiçbiri sahih değildir" demişlerdir. El-Hakim ile İbnül Münzir de aynı görüştedirler. Fakat Hafız İbn Hacer "Bu hadisleri Tirmizî'nin hasen, îbn Hibbân'ın sahih saydığını Darekutnî'nin de bunları güvenilir ravilerden oluşan bir senetle rivavet ettiğini ve İbn Hazm'ın da bu hadislerin sahih olduğuna inandığını" söylemiştir.
İmam Şafîî ise el-Ümm isimli eserinde, bu hadislerin sıhhatine inana-madiği için onlarla amel edemediğini ifade buyurmuştur.
Fakat M enhel yazarı, bu hadislerin zayıf tarikle de olsa, pek çok yollardan rivayet edildiklerini,'dolayısıyla bunların zayıflıktan kurtularak hasen derecesine yükseldiklerini, binaenaleyh İmam Nevevî'nin İmam Tirmizî'yi bu hadise hasen dediği için tenkid etmesinin doğru olmadığını, söyledikten sonra, bu hadisle amel etmenin müstehab olduğunu ifade ederek bu meselede ileri sürülen delillerin arasını telif etme yoluna gitmiş ve Neyl-ül Evtar sahibi Şevkani'nin de bu görüşte olmakla beraber, sadece elleri yıkamakla da bu hadisle amelin gerçekleşebileceğine ihtimal verdiğini kaydetmiştir.
Bu mevzuya İmam Tirmizî'nin şu sözleriyle son veriyoruz: "Bu hadis Ebû Hureyre'den mevkuf olarak da rivayet edildi. İlim adamları, cenazeyi yıkayan kişi hakkında ihtilaf ettiler. Peygamber (s.a)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları, "Cenazeyi yıkadığı vakit gusül alması gerekir" diyorlar. Kimi de,"abdest almalıdır" diyor. Malik b. Enes, "Cenazeyi yıkamak sebebiyle yıkanmayı müstehab görüyorum; bunun vacip olduğu kanaatinde değilim" dedi. Şafîî de böyle söylüyor. Ahmed ise şöyle demektedir: "Cenazeyi yıkayan kişiye yıkanmak vacip olmadığı ümidindeyim; ab-deste gelince, bu hususta söylenenlerin en azı abdesttir." İshak, "abdest mutlaka gereklidir" diyor. Abdullah b. El-Mübarek'den de şöyle dediği rivayet edildi: "Cenaze yıkamak yüzünden ne yıkanır ne de abdest alır!"[355]

35-36. Ölüyü Öpmek

3163... Aişe (r.a) dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'ı ölmüş olan Osman b. Maz'un'u öperken gördüm. Hatta (gözlerinden) yaşlar akıyordu.[356]

Açıklama

Bu hadıs-ı şerif, ölüyü öpmenin caiz olduğuna ve ölüye sessizce ağlamanın meşru luguna delalet etmektedir. Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.
Metinde geçen: "Hatta (gözlerinden) yaşlar akıyordu." sözü, Fahr-i Kâinat Efendimizin Osman b. Maz'un için pekçok ağladığından kinayedir. Bey-hakî'nin Süneninde bu hadis "Rasûlullah (s.a) ölmüş olan Osman b. Maz'-un'un yanına girdi, yüzünü açtı, sonra üzerine kapanıp onu öptü ve ağladı. Hatta ben gözyaşlarının yanağına akmakta olduğunu gördüm." anlamına gelen lafızla rivayet edilmiştir.[357]

Osman b. Maz'un (r.a):

İsmi, Osman, Künyesi, Ebû Said, babası Maz'un, validesi Sahile b inti Elabes, Nesebi, Osman b. Maz'un b. Habib b. Vehb İbn Huzafe b. Cümh b. Amr b. el-Cümhî. İbn İshak'a göre, İslâmiyete ilk girenlerin ondördün-cüsüdür.
Hz. Osman b. Maz'un ailesi ile birlikte Habeşistan'a hicret edenler arasında idi. Bilahare kendilerine bütün Kureyş'in müslüman olduğu şayiası erişince, Mekke'ye dönmüşlerdi. Fakat Mekke'ye yaklaştıkları sırada aldıkları haberlerin yanlış olduğunu ve Mekke'ye açıktan açığa girdikleri takdirde müthiş husumetlerle karşılaşacaklarını ve en şiddetli intikamlara maruz kalacaklarını anlamışlar, bu yüzden herbirisi müşriklerden bir dostuna iltica ederek onun himayesinde şehre girmeye mecbur olmuşlardı. Hz. Osman b. Maz'un da ancak Velid b. Muğire'nin himayesini te'min ettikten sonra, Mekke'ye girebilmişti. Fakat daha sonra bir müşrikin himayesinde Mekke'ye girmenin ağırlığı altında ezilmeye başladığından "bir müşrik'in himayesine lüzum hissetmediğini, Allah'ın himayesinin kendisine kâfi geleceğini" ilave ederek kendini bir müşrik'in minnet ve esaretinden kurtardı.
Rasûl-ü Ekrem'in süt kardeşi olan Hz. Osman b. Maz'un bütün hayatını Allah yoluna vakfetmek, tam bir zühd içinde yaşamak isteyen bir zattı. Hatta bunun için bütün şehvani kuvvetlerini ta'dîî etmek istemişti. Fakat Ra-sûlü Ekrem buna izin vermedi. Rasûlü Ekrem buna muvafakat etmiş olsaydı, ashabdan birçokları bu hareketi takibedecekti.
Hz. Osman Bedir savaşında hasta idi, tedavisine gayret edilmekle beraber iyileşemedi. Hicretten otuz ay sonra ebediyyet âlemeni göç etti.[358] Muhacirlerden Medine'de vefat eden ve Baki' mezarlığına defnedilen ilk zat O'-dur. Rahmetullahi aleyh.[359]

36-37. (Ölüyü) Geceleyin Defnetmek

3164... Cabir b. Abdillah demiştir ki:
(Medine'de) halk mezarlıkta (yanmakta olan) bir ışık görmüşlerdi. Işığın yanına vardıkları zaman, bir de ne görsünler (yeni kazılmış) bir kabrin içinde Rasûlullah (s.a) var. Ve "Arkadaşınızı bana veriniz." (de onu kabre koyayım) diyor. Bir de baktılar ki (Rasûlullah (s.a)'in kabre koymak istediği adam) sesini yükselterek Kur'ân (okjumak)la (tanınan) adamdır.[360]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenazeyi geceleyin kabre koymanın caiz olduğuna delalet etmektedir. Halef ve selef âlimlerinin cum huru bu hadis-i şerife dayanarak cenazeyi gece defnetmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Cumhur ulemaya göre, Buhari'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği "Gerçekten, Rasûlullah (s.a) geceleyin defnedildi."[361] mealindeki hadis-i şerifle, İbn Mâce'nin rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a)'ın ziyaret ettiği bir adam geceleyin vefat etti de, onu geceleyin defnettiler. Sabah' olunca onun ölümünü Peygamber (s.a)'e haber verdiler. (Efendimiz de)
Bana (geceleyin) haber vermenizden sizi alıkoyan ne idi? buyurdu. Dediler ki;
Gece idi, karanlık vardı. Seni meşakkate sokmak istemedik. Bunun üzerine (Efendimiz) adamın kabrine vararak üzerine namaz kıldı."[362] meâlindeki hadis-i şerif de cenazeyi geceleyin defnetmenin caiz olduğuna delalet etmektedirler. Çünkü, eğer cenazeyi geceleyin defnetmek caiz olmasaydı, Hz. Peygamber onların bu hareketini tasvib etmezdi. Oysa Hz.Peygamber onların cenazeyi geceleyin defnetmelerini değil, sadece geceleyin o kimsenin öldüğünü kendisine bildirmediklerini tenkit etmiştir.
Bu görüşte olan cumhurun diğer bir delilleri de Buhari'nin rivayet ettiği Hz. Ebû Bekr'in geceleyin defnedildiğine dair hadistir. Cumhur'a göre, Hz. Ebû Bekr'in geceleyin defnedilmesine hiç bir şahabının itiraz etmemesi "geceleyin ölüyü defnetmenin caiz olduğu hakkında sahabenin icma etmesi" an--lamına gelir.
Hasan-i Basri ile Said b.el-Müseyyeb'e göre, cenazeyi geceleyin defnetmek mekruhtur.
İbn Hazm'e göre, zaruret olmadıkça ölüyü geceleyin "defnetmek caiz değildir.
Ölüyü.geceleyin defnetmenin caiz olmadığını söyleyen, sözü geçen âlimlerin delilleri ise 3148 numaralı hadis-i şeriftir. Cumhur'a göre ise; Rasûl-ü Ekrem'in ölen bir kimseyi zaruret olmadıkça geceleyin defnetmeyi yasakladığını ifade eden 3148 numaralı hadis-i şerifte kasdedilen ölüyü geceleyin defnetmeyi yasaklamak değil, gündüzün defnedilmesi halinde onun namazına daha çok kimsenin iştirak edeceğine dikkati çekmektir. Yahut 3148 numaralı hadiste, geceleyin defnedilmesi Hz. Peygamber tarafından tenkid edildiğinden bahsedilen kimse geceleyin, namazı kılınmadan ya da kalitesi düşük bir kefenle gömülmüştür de Hz. Peygamber onun geceleyin gömülmesini bu yüzden tenkid etmiştir. Yahut da bu tenkid sözü geçen sebeplerin tümünden kaynaklanmıştır. Menhel yazarının da ifade ettiği gibi, bu mevzuda cumhurun delilleri ve dolayısıyla görüşleri daha kuvvetli ve isabetli görünmektedir.
Hz. Peygamberdin son derece mütevazi olduğuna da delalet eden ve mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, Tirmizî'nin Sünen'inde şu manâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "İbn Abbas (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Ra-sûlullah (s.a) geceleyin kabre indi. Kendisi için bir kandil yakıldı ve Rasûlü Ekrem, ölüyü kıble tarafından alarak -Allah sana rahmet etsin! Gerçekten sen, Allah korkusundan devamlı olarak inleyen ve bol bol Kur'ân okuyan bir kişi idin- buyurdu ve ölünün üzerine dört defa tekbir getirdi."
Ebû Naim el-İsfehanî'nin açıklamasına göre, bu hadiste geceleyin gömüldüğünden bahsedilen zat "Abdullah zül Bicadeyn" isminde bir sahabidir.[363]

37-38. Ölüyü (Vetat Ettiği) Memleketten Başka Memlekete Götürme (Nin Kerahati)

3165... Cabir (b. Abdullah)'dan demiştir ki:
"Biz Uhud (savaşı) günü ölüleri gömmek için (düştükleri yerlerden alıp Medine'ye) taşımıştık. Bunun üzerine Peygamber (s.a)'in bir dellalı gelip "Rasûlullah (s.a) size Ölüleri öldükleri yerlere gömmenizi emrediyor." dedi. Biz de o ölüleri (eski yerlerine) iade ettik.[364]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şehidlerin şehid edildikleri yerlerden başka yere taşınmalarının caiz olmadığını, şehid edildikleri yerlere gömülmeleri gerektiğine delalet etmektedir. Âlimler böyle hüküm vermişler. Ve buradaki emrin farziyyet ifade ettiğini başka bir yere taşımanınsa, haram olduğunu söylemişlerdir.
Menhel yazarının açıklamasına göre, ölünün vefat ettiği yere gömülmesiyle ilgili emir Uhud şehidlerine ait özel bir emir olup Uhut savaşından sonraki şehidlere şumülü yoktur. Çünkü Hz. Cabir'in Uhut'ta şehid edilen babası Abdullah'ı vefatından altı ay sonra Uhut'tan Medine'ye getirerek "el-Bakî" mezarlığına defnettiği rivayet edilmiştir.
Tıybî'ye göre ise "Eğer zaruret varsa taşınır, yoksa taşınmaz. Çünkü Amr b. el-Cemûh ile Abdullah b. Amr isminde iki sahabi bir kabre defne-dilmişlerdi. Kabirlerini sel basınca oradan (başka bir yere nakledilmek üzere) çıkarıldılar. Cesedleri sanki daha dün gömülmüş gibi idi. Hiç bozulmamıştı. Bunlardan yaralı olarak gömülen kişinin eli aynen kabre konulurkenfti gibi yarasını tutuyordu. Elini yarasının üstünden çektilerse de bırakınca gidip yine yarayı tutmaya devam etti. Sözü geçen bu

iki sahabinin Uhud'da şehid edilmeleriyle mezarlarından başka bir yere nakli arasına kırkaltı (46) sene geçmişti."
Şehid olmayan kişileri gömülmelerinden önce, öldükleri yerden götürüp başka bir yere gömmenin caiz olduğunda ise icma vardır. Bunları öldükleri bir memleketten diğer bir memlekete götürmek ise ihtilaflıdır. Şöyle ki:
1. Malikilere göre: Kokma ve çürüme gibi bir tehlike bulunmaması şartıyla, bir ölünün defnedilmeden önce başka bir memlekete götürülüp defnedilmesinde bir sakınca olmadığı gibi, sular altında kalma, yırtıcı hayvanlar tarafından yenme tehlikesinin doğması ya da bir başka beldeye taşınması halinde oranın bereketinden yararlanmasının ümit edilmesi veya yakınlarının kolayca ziyaret imkânını bulması gibi bir maslahat varsa, defnedildikten sonra bile, başka bir memlekete götürülmesinde bir sakınca yoktur. Yeterki taşınırken, kokma ve çürüyüp dağılma gibi, ölünün hürmetini ihlâl edecek bir tehlike olmasın.
Çünkü İmam Mâlik (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte "Sa'd b. Ebî Vakkas ile Sa'd b. Zeyd'in Akik denilen yerde vefat ettikten sonra Medine'ye götürülüp ve orada defnedildikleri" ifade edilmektedir.[365] Yine Mâlikîlere göre, ölünün kuruyan kemiklerinin kırılması, onun hürmetini ihlâl eden durumlardandır.
2. Şâfiîlere göre: Ölüyü bir yerden bir yere taşımak, onu bir nevi hürmetinin izalesi tehlikesine maruz bırakmak ve aynı zamanda defni geciktirmektir. Bu bakımdan cenazeyi bulunduğu memleketten başka bir memlekete taşımak haramdır. Diğer bir kavle göre ise mekruhtur. Ancak Mekke, Medine, Mescid-i Aksa gibi, mukaddes beldelere yakın bir memlekette vefat eden bir kimsenin bu beldelere naklinde bir sakınca yoktur.
Yine Şafiî âlimlerine göre; eğer sünni bir kimse küfür diyarında ölür de kabrini gizlemek mümkün olmazsa, İslâm diyarına nakledilir. Aynı şekilde dârü'l-harpte vefat eden devlet reisi de İslâm ülkesine nakledilir. Fakat defnedilmişlerse nakledilmezler. Çünkü definden sonra nakil haramdır.
3. Hanbelilere göre: Şehidin dışındaki cenazeleri, şerefli bir memlekete gömmek, müstakil bir kabre koymak, salihlere komşu yapmak gibi, iyi niyetlerle bir beldeden diğer bir beldeye götürmekte bir sakınca olmadığı gibi, bu hususta ölünün taşınmadan önce defnedilmiş olmasıyla, defnedilmemiş olması arasında da bir fark yoktur. Yeter ki nakil esnasında cesedin çürüyüp dağılmasından emin olunabilsin. Bu husustaki delilleri ise biraz önce tercümesini sunduğumuz İmam Malik'in Muvatta'ında rivayet ettiği hadisi şeriftir.
4. Hanefîlerin bu meseledeki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: "Defin edilmezden önce, cenazeyi başka yere nakletmek bazılarına göre mutlak surette caizdir. Bir takımları, sefer müddetinden aşağı bir yere nak ledilebileceğini söylemişlerdir. İmam Muhammed, bunu bir veya iki mil di ye kayıtlamıştır. Çünkü bir yerin kabristanı çok defa bu mesafeye ulaşır. Onur için fazlası mekruhtur. Nehir sahibi, Ikdü'l-Ferid'den naklen, "zahir olar budur." demiştir. Definden sonra nakli ise, mutlak surette caiz değildir Fethu'l-Kadir'de şöyle denilmiştir: "Bütün âlimler ittifak etmişlerdir ki, bıı kadın evde yok iken oğlu ölür de kadının memleketinden başka bir yere de fin edilirse, kadın sabır edemeyip naklini istediği takdirde bunu yapamaz Bazı müteehhirinin şaz olanlarının buna cevaz vermesine kulak asılmaz. Haz reti Yakup ve Yusuf (as.)'ın, ecdadının yanında olsun diye, Mısır'dan Şam'f nakledilmeleri ise, bizden öncekilerin şeriatıdır. Bunun bizim için de şeriaı olması için şartlar tamam değildir." (Bu ifade kısaltılarak alınmıştır.)[366]

38-39. Cenaze Üzerine Saf Bağlama Saflar(In Tertibi Ve Sayısı)

3166... Malik b. Hübeyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
"Üzerine müslümanlardan (oluşan) üç saff (lık bir cemaatin) namaz kıldığı bir müslüman ölüye (bu namaz Allah'ın cennet ve mağfiretini) vacib kılar" buyurdu.
(Ravi Mersed b. Abdullah el-Yezenî rivayetine devamla) dedi ki; Mâlik (b. Hubeyre) cenaze için (namaz kılmaya gelen) halkı az bulduğu zaman -bu hadisten dolayı- onları üç safa ayırırdı.[367]

Açıklama

Aslında Allahu Teâlâ üzerine hiç bir şey vacib değildir. O, herşeye kadirdir. İstediğini yapar, yaptığı hiçbir şeyden kimseye karşı sorumlu değildir. Fakat sırf. lütuf ve fazlı ile verdiği va'dlerden de dönmez. .
Bu itibarla biz "üç saflık bir cemaatin namazını kıldığı bir müslümanın, kesinlikle cenneti ve Allah'ın mağfiretini kazandığına" inanırız. Bu inancımız, Sadece Allah'ın üç saflık müslüman cemaatin, cenaze namazını kıldığı bir mü'mini affedip cennetine koyacağına dair olan va'dine güvenimizden kaynaklandığı için, bu inancımızla Allah Teâlâ üzerine bir şeyin vacip .olmadığına dair inancımız arasında bir çelişki yoktur.[368]

Bazı Hükümler

1. Cenaze üzerine namaz kılan cemaatin çok olması iyidir.
2. Cenaze namazı kılacak cemaat az bile olsa onları üç safa ayırmak müstehabdır.
"Hatta cemaat yedi kişiden ibaret bile olsa biri imam olup, diğer altı kişinin üçü birinci, iki kişisi ikinci ve tek kişi de sonuncu olmak üzere üç saf doldurulur." [369]
3. Üzerine üç saflık müslüman cemaatin namaz kıldığı bir müslüman inşaallah cennetliktir.[370]

39-40. Kadınların (Yürüyerek Kabre Kadar), Cenazeleri Takip Etmeleri

3167... Ümmü Atıyye'den demiştir ki:
"Biz (kadınlar) cenazenin arkasından gitmekten nehyolunduk. (Ancak bu mesele) üzerimize kesin bir şekilde haram kılınmadı.[371]

Açıklama

Hz. Peygamber'in bu yasağı kadınlara bizzat kendinin koymuş olması ihtimali bulunduğu gibi, bir elçi aracılığıyla koymuş olması ihtimali de vardır. Nitekim Beyhakî'nin Ümmü Atıyye (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadisi şerifte, "Rasûlü Ekrem'in Medine'ye geldikten sonra; kadınların bir araya toplanmalarını emredip, Hz. Ömer'i göndererek onları cenazenin ardından gitmekten menetmesini emrettiği" ifade edilmektedir. Hz..Ümmü Atıyye'ye göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifteki "kadınların cenazenin arkasından gitmeleriyle ilgili yasak" kesin bir yasak olmayıp ancak kerahat-i tenzihiyye ifade eden bir yasaktır. Çünkü, her ne kadar Rasülü Ekrem Efendimiz, kadınların cenazenin ardından gitmesini yasaklamışsa da, bunun kesinlikle yasak olduğunu te'kid edici bir açıklamada bulunmamıştır. Halbuki Hz. Peygamber diğer yasakların yasak olduğunu açıkladıktan sonra, bir de onların haramhğım te'yid eden beyanlarda bulunurdu.
Hz. Ümmü Atıyye'nin Hz. Peygamber'in bu yasağının tahrim ifade ettiğini, başka karinelerden sezmiş olması da mümkündür. Kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğine dair bir karinesi bulunmayan yasaklar ise, kesinlikle hürmet ifade eder.
İmam Kurtubi'ye göre de mevzumuzu teşkil eden Ümmü Atıyye hadi-sindeki nehy tahrimiyye değil, tenzihiyye ifade etmektedir. Çünkü Ebû Hu-reyre'den rivayet edilen "Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in bir cenaze merasiminde ağlayan bir kadını azarladığını görünce -onu bırak ya Ömer! Çünkü göz yaş dökücüdür- buyurmuştur."[372] mealindeki hadis-i şerif buna delalet etmektedir.
Dâvûdî'ye göre, metinde geçen "Cenazenin arkasından gitmekten nehyolunduk" sözü, kadınların cenazeyi uğurlamak için arkasından gitmelerinin haram olduğunu ifade eder. Çünkü nehyde aslolan tahrimdir. Buradaki nehyin hükmünü haramhktan çıkarıp kerahat-i tenzihiyyeye hamlettirecek bir karine yoktur.
Metinde geçen "üzerimize -kesin bir şekilde- haram kılınmadı." cümlesi ise; "ta'ziye için ölünün yakınlarına gitmemiz bize haram kılınmadı." anlamında kullanılmıştır.
Davûdî'nin bu sözü 3123 numaralı hadis-i şerife uygun olmakla beraber, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin zahirine aykırıdır.
Hadisin zahirinden, kadınların cenazeyi takib etmelerinin mekruh olduğu anlaşılmaktadır. Bu mevzuda Şafîîlerin görüşü de budur. İbnü'l-Münzir'den; İbn Mes'ud ile İbn Ömer, Ebû Ümame, Hz. Aişe, Mesruk, Hasan-ı Basri, En-Nehâî, Evzâî, İmar Ahmed, İshak ve es-Sevri'nin de bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
İbn Hazm ile Ebu'd-Derda, Zührî ve Rabia ise, ka dınların cenazeyi takibetmelerinin caiz olduğunu söylemişlerdir.
Malikilere göre, erkeklerin şehvet duymayacakları derecede yaşlı bir kadınla, babasını veya annesini, kocasını, oğlunu veyahut kardeşini kaybedip te fitneye sebep olmasından korkulmayan genç bir kadının cenazeyi ta'ki-betmesinde bir sakınca yoktur. Fakat fitneye sebep olmasından korkulan genç kadınların cenazeyi takibetmeleri ise mutlak surette haramdır.
Hanefilere göre, kadınların cenazeyi takibetmeleri keraheti tahrimiyye ile mekruhtur. Çünkü bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz, cenazeyi ta-kibeden kadınlara hitaben "sevab kazanarak değil, günaha girmiş olarak dönün" buyurmuştur.[373]
Hanefi âlimlerinden İbn Abidin, Hanefi mezhebinin görüşüne delil olarak İbn Mâce'nin bu hadisini zikrettikten sonra şöyle diyor: Bu hadisi İbn Mâce zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Lakin zamanın değişmesiyle meydana gelen yeniliğin manâsı, bunu te'yid etmektedir. Bu yeniliğe Hz. Aişe şu sözleriyle işaret etmiştir. "Rasülullah (s.a) kendisinden sonra kadınların ne modalar çıkardıklarını görse idi, Beni İsrail'in kadınları menedildiği gibi mutlaka onları menederdi." Bu onun zamanındaki kadınlar hakkında söylenmiştir. Ya zamanımızın kadınlarına ne demeli? Sahihayn'da Ümmü Atıy-ye'den rivayet olunan "Biz cenazelerin peşinden gitmekten men olunduk, ama kati olarak bize yasak edilmedi." Yani "Bu nehy tenzih içindir" hadisine gelince, bu hadis o zamana mahsus olması gerekir. O zaman kadınları mescid ve bayramlara çıkmaları mubah idi."[374]
İmam Nevevî de cumhur ulemanın kadınları cenazenin peşinden gitmeyi menettiklerini, Kâdî Iyaz'dan nakletmiştir.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki: Kadınların cenazenin peşinden gidip gitmeyecekleriyle ilgili ihtilaf, örtünmeye dikkat edip, süslenmeksizin ve ağlayıp sızlamaksizm cenazeyi takibeden Hz. Peygamber devrindeki kadınlar hakkındadır. Bu hususlara dikkat etmeyen kadınların cenazenin peşinden gitmelerinin haram olduğunda ittifak vardır.[375]

40-41. Cenaze Namazı (Kılma)Nın (Ve Uğurlamanın) Fazileti

3168... Ebû Hüreyre Hz. Peygamberden naklen demiştir ki: '-Kim cenazeye uya (rak musallaya kadar gide)r de, üzerine namaz kılarsa ona bir kırat (ağırlığınca sevap) vardır. Kim (namazdan sonra da) ona uyar (ak kabrine kadar gidip, defni) sona erinceye kadar (başında durursa), ona en küçüğü Uhud dağı kadar -veyahut da birisi Uhud dağı kadar- (olan) iki kırat (ağırlığında sevap) vardır."[376]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi, aslında bir şeyin arkasından gitmek anlamına gelir. Fakat Buharı'nın rivayetinde Rasulu
Ekrem Efendimizin "cenazenin arkasından yürümekle önünden, sağından veya solundan yürümek arasında bir fark olmadığını" açıkladığı ifade edildiğinden[377] biz bu kelimeyi tercüme ederken, cenazenin dört cihetine de şâmil olmak üzere "kim cenazeye uya(rak musallaya kadar gider)se" diye tercüme ettik. Nitekim bu kelimenin Buharî'nin Sahih'inde "uğurladı"

şeklinde geçmesi de bu kelimenin cenazenin dört cihetine de şâmil olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir.
Menhel yazarının açıklamasına göre, "üzerine namaz kılarsa" cümlesinin başında bulunan "fa" burada tertib ve ta'kib ifade etmediğinden, hem cenazeyi evinden itibaren musallaya kadar uğurlayıp da namazını kılınca terkedip giden, hem de cenazeyi evinden itibaren musallaya kadar uğurlamadığı halde, cenaze namazına iştirak edip kabre kadar uğurlayan kimselerin bu sevaba erişecekleri anlaşılmaktadır. Her ne kadar hadisin zahirinden anlaşılan manâ bu ise de, ileride mealini sunacağımız 3169 numaralı hadis, bu sevabın cenazeyi evinden itibaren musallaya kadar uğurlayıp, sonra namazını da kılan kimselere ait olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu mevzuda Hafız İbn Hacer de şöyle diyor: Her ne kadar, Müslim'in Sahih'inde "Her kim cenaze ile birlikte onun evinden çıkar da namazını kılarsa..."[378] buyurularak bu sevabı cenazeyi evinden itibaren musallaya kadar uğurlamakla birlikte namazını da kılan kimseye ait olduğu açıklanıyor ve İmam Ahmed'-in Ebû Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de bu manâ te'yid ediliyorsa da, benim anladığım manâya göre, sadece cenaze namazım kılan kimseler bu sevaba nail olurlar. Çünkü namazdan önce cenazeyi yıkamak, kefenlemek, musallaya götürmek gibi işlerin hepsi, namaz İçin bir hazırlık ve vesile mahiyetindedir. Bütün bunları yapmaktan maksat, cenaze namazının kılınmasını sağlamaktır. Bu bakımdan asıl gaye olan cenaze namazını kılan kimse, bu sevaba erişir. Fakat sadece cenaze namazı kılmakla yetinen kimsenin kazandığı sevab, hem cenaze namazı kılıp hem de cenazeyi uğurlayan kimsenin sevabına nisbetle daha aşağı olur. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği "Her kim bir cenazenin namazını kılar da ardından gitmezse, o kimseye bir kırat (sevap) vardır."[379] mealindeki hadis-i şerifle İmam Ah-med'in Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet ettiği aynı mealdeki hadis-i şerifte sadece cenaze namazını kılmakla yetinip, onu uğurlamaya katılmayan kimselerin de bu sevaba erişeceklerini ifade etmektedir.
Muhibbu't-Taberi ve bazı kimselere göre, bu sevaba erişebilmek için, sadece cenaze namazını kılmak yetmez. Cenaze namazını kılmakla beraber, cenazeyi ya evinden musallaya ya da musalladan kabre kadar uğurlamak da gerekir. Her ne kadar mütekaddimin âlimlerden bir kısmı, metinde geçen "Kim ona uyarak kabrine kadar gidip defni bitinceye kadar başında bulunursa1' anlamına gelen, cümlenin zahirinden "cenazeyi kabre kadar uğurlayıp da gömülünceye kadar yanında duran bir kimsenin, sadece bu uğurlama işinden dolayı iki kırat sevap alacağı, namaza iştirakinden dolayı aldığı kıratın bunun dışında olduğu" hükmünü çıkarmışlarsada Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri "Kim sevabına inanarak bir müslümanın cenazesini uğurlar ve namazını kılıp defnedilinceye kadar yanında durursa iki kırat sevapla döner. Kim de sadece cenaze namazını kılıp defnedilmesini beklemeden dönerse bir kırat sevapla döner."[380] mealindeki hadis-i şerifte, cenaze namazında bulunan kimseye bir kırat ve defnedilinceye kadar yanında bulunan kimseye de bir kırat sevap verilir. Her ikisini de yapan kimseye ise iki sevap verilir buyurmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin zahirinden ise "cenaze namazını kılana bir kırat, onu kabre kadar uğurlayıp defnedilinceye kadar yanında duran kimseye de iki kırat sevap verileceği" manâsı anlaşılmaktadır.
Bu iki hadisin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür. Ebû Dâvûd hadisinde "Cenazeyi kabre kadar uğurlayıp da defnedilinceye kadar yanında duran kişiye verileceği" va'dedilen iki kırat sevaba cenaze namazının sevabı da dahildir. Bir başka ifade ile bu iki kırat sevabı sadece cenazeyi kabre kadar uğurlayıp gömülünceye kadar yanında durmanın sevabı değil, cenaze namazıyla birlikte onu uğurlayıp kabre konuncaya kadar yanında bulunmanın sevabıdır. Bu hadis:
"Her kim yatsıyı cemaatla kılarsa, gecenin yarısını namazla geçirmiş gibi olur ve kim sabah namazını cemaatle kılarsa bütün gece namaz kılmış gibi olur."[381] hadisine benzer. Nasıl ki burada sabah namazını kılan kimse tüm geceyi ihya etmiş olur sözüyle sabah namazıyla birlikte yatsı yi da kılan kimse kasdediliyorsa, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de "cenazeyi kabre kadar uğurlayıp gömülünceye kadar başında duran kimse" sözüyle de cenaze namazını kılıp cenazeyi defnedilinceye kadar takibeden kimse kasdedilmektedir.
Ancak cenazeyi musalladan kabre kadar uğurlayan bir kimsenin bu bir kırat değerindeki sevabı kazanabilmesi için mevzuumuzu teşkil eden hadise göre, cenaze kabre konuncaya kadar yanında bulunması gerekmektedir. Nitekim "Cenaze kabre konuncaya kadar onun arkasından gidene de"[382] mealindeki hadisi şerifle Tirmizî'nin rivayet ettiği "... Her kim cenazeyi takibederse ona iki kırat (ecir) vardır..."[383] mealindeki hadisi şerif bunu ifade ederlerken Ebû Avane'nin rivayetinde de bu sevaba erişebilmek için, ölünün üzerinin toprakla kapatılmasına kadar beklemek gerektiği ifade edilmektedir. Bu mevzudaki en açık rivayet budur. Bu kayıt sadece ölünün kabre indirilmesinin bu sevaba erişmek için yeterli olduğunu ifade eden hadisleri de kayıtlamaktadır. Şevkanî de Neylü'I-Evtar isimli eserinde böyle demiştir.
Metinde geçen kırat kelimesi burada nasip manâsında kullanılmıştır. Aslında kırat, bir dirhemin onikide biri (1/12) gibi küçük bir miktara tekabül eder. Fakat burada bu manada kullanılmayıp çok büyük bir pay anlamında kullanıldığını açıklamak için Rasûl-ü Zîşan Efendimiz bir kıratın, hakkında: "O, bir dağdır kî o bizi sever biz de onu severiz."[384] buyurduğu Uhud dağına benzetmiştir. Bu sözü işiten mü'niinler Uhud büyüklüğündeki kıratın ne kadar büyük olduğunu ve cenazeyi uğurlayan, namazım kılan kimsenin sevabının büyüklüğünü ve buna kıyasla da onu yıkayıp kefenleyen kimsenin ecrini derhal anlarlar. Nitekim Bezzar'ın Ebû Hüreyre'den merfuan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de "Cenaze evine gelen kimseye bir kırat, onu uğurlayana bir kırat, namazını kılana bir kırat, defn edilinceye kadar yanında durana bir kırat (sevap) vardır." buyurulmuştur. Bu da gösteriyor ki, her ne kadar hadis-i şerifte cenaze merasimi ile ilgili fiiller içerisinde gaye olmaları sebebiyle, sadece cenaze namazıyla cenazeyi uğurlamaktan bahsedilmekle yetinilmişse de, aslında cenaze için yapılan diğer hizmetlerin her biri, içinde meşakkati ve hizmet eden kimsenin ihlası nisbetinde büyük sevaplar vardır.[385]

Bazı Hükümler

1. Bir müslümanın cenazesi, Allah yanında çok muhteremdir.
2. Vefat ettiği andan itibaren defnedilinceye kadar, cenazeye gerekli hizmetlerde bulunmak çok faziletlidir.

3. Allah Teala'nın cenazeye hizmet edenlere bol sevap vadetmesi, aslında cenazeye olan fazlu ihsanının.büyüklüğünü gösterir.[386]

3169... Amir b. Sa'd b. Ebî Vakkas'dan (rivayet olunduğuna göre); Kendisi (bir gün) İbn Ömer b. el-Hattab'ın yanında iken (meclislerine içinde bulundukları) evin sahibi Habbab çıkagelmiş ve "Ey Ömer'in oğlu Abdullah! Ebû Hüreyre'nin söylediğini işitmiyor musun? (güya) o Rasûlüllah (s.a)ı kim cenazeyle birlikte (cenazenin) evinden çıkarak onu musallaya kadar uğurlar) da, üzerine namaz kılarsa..." (Habbab Ebû Hüreyre'den duyduğu bu hadisin bundan sonraki kısmında bir önceki) Süfyan hadisinin manasını nakletmiş. Bunun üzerine İbn Ömer, Hz. Aişe'ye (Ebû Hüreyre'nin bu hadisini sormak üzere birini) göndermiş, (Hz. Aişe'de) "Ebû Hüreyre doğru söylemiş" demiştir.[387]

Açıklama

Müslim'in diğer bir rivayetinde de, İbn Ömer (r.a) Hz. Habbab'in "Ebû Hüreyre'nin ne söylediğini işitmiyor musun?" sorusu karşısında"Artık Ebû Hüreyre de bize hadis rivayet etmekte çok oluyor" demekten kendini alamamıştır.[388] Kirmanî'ye göre Hz. İbn Ömer'in Hz. Ebû Hüreyre hakkındaki "Ö da çok oluyor, ileri gidiyor." sözü Hz. Ebû Hüreyre'nin sevapların çokluğunu ifade etmesiyle ilgilidir, ya da çok hadis rivayeti ile ilgilidir. Hz. İbn Ömer, bu sözüyle katiyyen Hz. Ebû Hüreyre'nin sorumsuzca hadis rivayet ettiğini kasdetmiş ya da, Hz. Ebû Hüreyre'nin böyle bir sorumsuzluk ve laubalilik içerisinde hadis rivayet edebilecek seciyyede bir kimse olduğunu ima etmiş olamaz. Sadece çok hadis rivayet ettiği için, bu babda rivayet ettiği hadislerde hasbelbeşer bir hata yapmış olmasından korktuğunu ifade etmiştir.
Bu mevzuda merhum Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih isimli kıymetli eserinde şunları kaydediyor:
Said İbn Mansur'un rivayetine göre, Ebû Hüreyre meseleden haberdar olunca, İbn Ömer'e gelmiş, bu defa birlikte Hz. Aişe'nin huzuruna gitmişlerdir. İbn Ömer Hazreti Aişe'ye hitap ederek:
Ey ümmül mü'minin! Allah sizden sorar, siz Rasûlüllah'tarr böyle bir şey söylediğini işittiniz mi? diye mucibi ihtilaf olan meseleyi takrir eder. Hazreti Aişe:
Allahu alem işittim, diye cevab verir.
Velid'in rivayetinde bu hadisenin şöyle bir mabadi de bildirilmiştir: Bunun üzerine Ebû Hüreyre İbn Ömer'e şöyle demiştir:
Beni, Rasûlüllah'tan ne badiyyede ağaçgarsı, ne de çarşıda alış veriş meşgul etmemiştir. Benim bütün işim gücüm Rasûlüllah'in verdiği bir lokmayı yemek, ne bildirirse onu bellemek idi. İbn Ömer de:
Biz de Rasûlüllah (s.a)'in huzurunu ihtiyar ettik. Bize de Rasûlüllah, hadisi şerifelerini bildirdi, diye mukabele etmiştir.
İbn Ömer (r.a) ashab-i kiramın en mümtaz ilmi simalarından birisi idi. Makasıdı şer'i ile nassları ve Nebiyyi Zişanın, edebî üslubunu tamamiyle kavramış bir vaziyette bulunuyordu. Fıkha intisabı olmayan her sahabenin rivayetleri gibi Ebû Hüreyre'nin rivayetlerini de pederi Hz. Ömer gibi tahkik ve muhakeme etmek mevkiinde idi. Ahkâmı diniyyenin zabtu nakli hususunun küçük, büyük her türlü şüphelerden beraet ve masuniyyeti kendisi için dini bir vazife idi. Tekrar ediyoruz, İbn Ömer'in bu hareketi Ebû Hüreyre hakkında bir şüpheye mebni değil idi. Ashab-ı Kiramın hepsi ehl-i sıdk ve adildi. İbn Ömer'in en sonra yüksek bir edebi zarafetle: Öyle ise biz, bir çok kıratları zayi ettik, demesi de son derece insaflı olduğunu gösterir. Bu telmihe nazaran îbn Ömer hazretlerini Ebû Hüreyre hadisi hakkında da tahkika sevkeden belki de bu kırat kelimesidir.[389]

3170... İbn Abbas'dan demiştir ki: Ben Rasûlüllah (s.a)'i (şöyle) derken işittim:
"Hiçbir müslüman yoktur ki: Ölünce (şöyle) üzerine Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kırk kişi (namaz) kılsın da, Allah onların bu müslüman hakkındaki şefaatlarım (dualarını) kabul etmesin".[390]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte kırk kişinin ihlaslı bir şekilde, bir müslümanın cenaze namazını kılmaları neticesinde, Allah (c.c) hazretlerinin onların cenaze namazını kıldıkları müslüman kardeşlen hakkında yaptıkları duaları kabul edeceği ifade buyurulmaktadır. Dolayısıyla bu hadis-i şerif cenaze namazı kılacak cemaatin en az kırk kişi olmasının müstehabliğına delalet etmektedir. Aliyy-ül-Kari'nin açıklamasına göre, kırk kişinin duasının kabul edilmesinin hikmeti, "kırk kişilik müslüman bir cemaatin içerisinde mutlaka bir velinin bulunmasıdır".[391]
Bu hadis-i şerif, Müslim'in rivayet ettiği "Hiçbir cenaze yoktur ki, namazını m ü si ii m anlardan yüz kişiye erişen bir cemaat kılarak, hepsi ona şefaat dilesinler de, kendilerine o kimse hakkında şefaata izin verilmesin."[392] mealindeki hadis-i şerifle üç saflık bir cemaatin üzerine namaz kıldığı bir cenazenin günahlarının affedilip cennete gireceğini ifade eden 3167 numaralı hadise aykırı değildir. Çünkü Nevevî'nin de açıkladığı gibi, "ihtimalki Peygamber Efendimize önce bir cenaze üzerine namaz kılan yüz kişinin cenaze hakkındaki dualarının kabul edileceği bildirilmiş, o da bunu ümmetine haber vermiştir. Fakat bir süre sonra cenaze üzerine namaz kılan kırk kişilik bir cemaatin o cenaze hakkındaki dualarının kabul edileceği kendisine bildirilince ümmetine bunu da haber vermiş, daha sonra da kendisine sayıları az bile olsa üç saflık bir cemaatin namazını kıldıkları bir cenaze hakkındaki dualarının kabul edilecekleri haber verilince, ümmetine bu müjdeyi de eriştirmiştir."
Kâdî Iyaz, bu mevzu ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "Cenaze üzerine namaz kıldıkları için, dualarının kabul edileceği vadedilen cemaatin sayısı hakkında değişik rakamlar ortaya koyan bu hadis-i şerifler, çeşitli zamanlarda sorular soran kimselere cevap olmak üzere varid olmuş, Rasûli Ekrem herkese sualine göre cevap vermiştir."
Hadis-i şeriflerde zikredilen sözkonusu rakamların farklı oluşu hakkında şöyle diyenler de olmuştur: "Bu söz mefhumu

adettir. Usulü fıkıh âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre, mefhumu adet mu'teber değildir. Bu bakımdan bir hadis-i şerifte yüz kişinin duasının kabul edileceğinden bahsedilmesi, yüz kişiden daha az sayıda bir cemaatin duasının kabul edilemeyeceği anlamına gelmeyeceği gibi, kırk kişinin duasının kabul edileceğinden bahsedilmesi de sayıları kırk kişiden az olan üç saflık bir cemaatin de, o cenaze hakkındaki dualarının kabul edilemeyeceği anlamına gelmez. Binaenaleyh bu mevzuda gelen hadislerin hepsiyle amel edilebilir."[393]

41-42. Cenazenin Âteşle Uğurlanması (Caiz Midir?)

3171... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a);
"Sesle ve ateşle cenazenin peşinden gidilemez." buyurmuştur.
(Bu hadisi musannif Ebû Davud'a rivayet eden) Harun (b. Abdullah bu rivayetine) şunları da ekledi: "Cenazenin önünde de yürünmez."[394]

Açıklama

Feryad-u figan ederek cenazenin peşinden gitmek mutlak surette caiz olmadığı gibi, meşaleler ve benzeri ateşlerle cenazenin peşinden gitmek de caiz değildir.
Bu mevzuda Hanefi fıkıh kitaplarından el-Bedayi isimli eserde şöyle deniyor: Peygamber (s.a), bir cenaze kabre götürülürken bir kadının elinde bulunan bir buhurdanlıkla cenazeyi takib ettiğini görünce, onu azarladı ve kovdu, kadın da oradan uzaklaşarak, ileride bulunan tepelerin arkasına saklandı. Ebû Hüreyre (r.a) de ölmeden önce "Benim arkamdan buhurdanlık taşımayınız. Çünkü bu ehl-i kitabın adetlerindendir. Onlara benzemek çirkin bir iştir." diye vasiyyette bulundu.
Bu hadislerdeki yasağın şumülü içerisine 3127 numaralı hadiste söz konusu edilen ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak girdiği gibi, yüksek sesle Kur'an okuyarak, zikrederek, davul veya boru çalarak, cenazeyi takibetmek de girmektedir.
Taberânî'nin Zeyd b. Erkam'dan rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Gerçekten Allah üç yerde sükut etmeyi sever. Kur'an okunurken, harb edilirken ve cenazenin yanında iken." İbn Mace'nin Ebû Bürde'den rivayet ettiğine göre, Ebû Musa (r.a) ölümü yaklaşınca "Beni buhurdanlıklarla takip etmeyiniz." diye vasiyyet etmiş. Etrafında bulunanlar da ona: "Bu hususta (Hz. Peygamberden) bir şey mi işittin?" demişler. O da: "Evet Rasûlüllah (s.a)'den işitmiştim" karşılığını vermiş.
Hz. Aişe (r.a) ile Ubade b. es-Samit, Ebû Hureyre, Ebû Sâid-el-Hudri ve Esma bint Ebû Bekr (r.a) in de bu şekilde vasiyyette bulundukları rivayet olunmuştur.[395]

Bazı Hükümler

1. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, cenazeyi kabre götürürken onu buhurdanlık, meşale gibi ateşlerle uğurlamanın meşru olmadığına delalet etmektedir. Çünkü bu putperestlerin adetlerindendir.
2. Cenaze götürürken yüksek sesle Kur'an okumak, veya zikretmek caiz değildir. Tüm halef ve selef imamları bu görüştedirler. Dört mezhebin imamı da bunun caiz olmadığında ittifak etmişleridir.
a) Bu mevzuda Hanefilerin "ed-Dürrü'l-Muhtar" isimli eserinde ve İbn Abidin Haşiyesi'nde şöyle deniyor: "Nitekim cenazede yüksek sesle zikirde bulunmak, veya Kur'an okumak da mekruhtur. Bazıları bu kerahatın tahri-mi, bazıları da tenzihi olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Bahir'de Gaye'den naklen böyle denilmiştir. Yine orada Gaye'den naklen şöyle denilmiştir: "Cenazenin arkasından gidenin uzun zaman susması gerekir." Aynı eserde Za-hiriye'den naklen de şunlar söylenmiştir: "Eğer Allah Tealayı zikretmek isterse, onu içinden zikreder. Çünkü Allah Teala hazretleri "O haddi tecavüz edenleri (yani sesli dua edenleri) sevmez." buyurmuştur". İbrahim Nehâî'den rivayet olunduğuna göre, kendisi cenaze ile beraber giden bir kimsenin "Bunun için afv dileyin ki Allah sizi de afvetsin!" demesini mekruh sayarmış.
Ben derim ki: Dua ve zikir hakkında hüküm bu olunca, şu zamanda ortaya çıkan musikiye ne buyurursun."[396]
b) Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşlerini de İmam Nevevî şöyle ifade ediyor:
"Bil ki, cenaze ile yürümek sırasında doğru ve beğenilen hal, selefin yaptığı gibi susmak ve sükut etmektir. Bu esnada kıraat, zikir ve başka şeylerle ses yükseltilmez. Bundaki hikmet açıktır. Çünkü sükunet, hayalin arınarak daha çok işlemesine ve bu anda, istenen bir gaye olan tefekkürün toparlanarak bütünü ile cenazeye dair hususlar üzerinde düşünmesine daha çok yarar. Hak ve doğru olan budur. Cenaze merasiminde bu sükuneti ihlal ederek başka şeyler yapanların çokluğuna aldanma. Ebû Ali Fudayl İbn Iyad (r.a) şu manada bir söz söyledi: "Hidayet yollarında yürü. Yolcuların azlığı sana zarar vermez ve sapıklık yollarından sakın. Helak onların çokluğuna aldanma." Beyhakî'in Sünen'inden yaptığımız rivayetler de bu söylediğim sükuneti gerektirir. Cenaze üzerine temtıyt (aşın nağme) ile okumak ve sözü mevzuundan çıkarmak gibi Şam'da cahillerin yaptıkları şeyler, alimlerin ittifakı ile haramdır. Bu hareketlerin çirkinliğini, ağır haram oluşunu ve yapabildiği halde bunları önlemeyenin fasıklaştığım Adabü'l-Kurra isimli kitabımda söyleyip izah ettim. Yardım Allah'dan dilenir."[397]
c) Maliki âlimlerden İbnü'l-Hak el-Medhal isimli eserinde yüksek sesle zikr ederek ve Kur'an okuyarak cenaze uğurlamanın meşru olmadığını ifade ettikten sonra sözü kendi zamanında bu işi ücretle yapan ve âdet haline getiren kimselere intikal ettirmiş ve bunları şiddetli şekilde tenkit etmiştir.
d) Hanbelilere göre de cenazenin yanında feryadu figan etmek, yüksek sesle Kur'an okumak veya zikretmek ve cenazeyi meşale ve buhurdanlıklarla uğurlamak mekruhtur. Cahiliyye adetlerindendir. Halktan bazılarının da halka hitaben "kardeşiniz

için istiğfar ediniz." gibi sözler sarfetmesi İmam Ahmcd (r.a) e göre bidattir. Ebû Hafs ise bu gibi hareketlerin haram olduğunu söylemiştir.
4. Cenazenin önünde yürümek mekruhtur. Nitekim Hanefî âlimleri metnin sonunda bulunan "cenazenin önünde yürünmez" cümlesine dayanarak, bu hükme varmışlar ve "cenazenin .arkasından yürümek menduptur. Zira cenaze metbudur. Bu emir vücub değil, nedb içindir. Bu hususta icma' vardır." demişler ve Hz. Ali'nin "Cenazeyi önüne koy, gözünü ondan ayırma; çünkü o ancak bir meviza, bir hatıra ve bir ibrettir." dediğini söylemişlerdir.[398]
Biz bu meseleyi 49 numaralı babta yine ele alacağız inşallahu Teala.[399]

42-43. Cenaze İçin Ayağa Kalkmak

3172... Amir b. Rabia'dan (rivayet edilen bir hadisi şerifte) Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir cenazeyi gördüğünüz zaman, ayağa kalkınız. Sizi (geçip) geride bırakıncaya ya da yere konuncaya kadar (ayakta durunuz.")[400]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bir yerde otururken oradan bir cenazenin geçmekte olduğunu gören kimselerin, hemen ayağa kaıkmalan ve cenaze yanlarından geçip gidinceye kadar, yahutta onları geride bırakmadan önce omuzlardan indirilip yere konuncaya kadar, ayakta durmaları emredilmektedir.
Metinde geçen "Cenazenin sizi geçip geride bırakması" tabiri mecazdır. Bu sözle cenazeyi taşıyanlar kasdedilmiştir. Nitekim şu hadis-i şerifler; bu tabirle kasdedilen kimsenin cenaze olmayıp cenazeyi taşıyan kimseler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır:
1. "Sizin biriniz bir cenaze gördüğünde onunla gitmek istemezse (cenaze ilerleyip) cenazeden geri kalana kadar, yahut cenaze (yi götürenler) o kimseyi geride bırakana kadar, yahut o kimseyi geride bırakmazdan evvel cenaze yere indirilene kadar kıyam etsin."[401]
2. "Biriniz cenazeyi gördü mü, şayet onun arkasından gitmiyorsa, gördüğü andan itibaren, geçinceye kadar ayağa kalksın."[402]
3. "Sizden biriniz bir cenaze namazı kılıp ta cenaze ile gitmezse cenaze kendisinden uzaklaşınca oturabilir. Eğer cenaze ile giderse o zaman cenaze yere indirilmedikçe oturmasın."[403]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte otururken yanından bir cenaze geçmekte olduğunu gören bir kimsenin ayağa kalkmasının meşru olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu ayağa kalkış ölüyü ta'zim için değildir. Ölümün dehşetli ve korkunç bir hadise olduğunu ortaya koymak içindir.
Hz. İbn Ömer'le İbn Mes'ud, Ebû Musa el-Eşarî, Ebû Mes'ud el-Bedrî, Kays b. Sa'd, Sehl b. Hanif, el-Misver b. Mahrem el-Hasan b. Aliyy, Ka-tade, İbn Şîrîn, en-Nehâî, Şa'bî, Salim b. Abdullah ve Malikilerden İbn Ha-bib ile İbn Macişun bı görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadis-i şeriftir.
İmam Malik (r.a) ile Ebû Hanife ve Şafiî (r.a) hazretlerine göre cenaze için ayağa kalkmak İslâmın ilk yıllarında meşru iken, sonradan neshedilmiştir. Delilleri ise, ileride tercümelerini sunacağımız 3175 ve 3176 numaralı hadis-i şeriflerdir.
Ancak Menhel yazarının açıklamasına göre, "Bu iki hadis cenaze için ayağa kalkılmasını emreden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi ve ben-zerlerinijıeshedebilecek nitelikte değillerd... Çünkü bu hadislerden 3175 numaralı hadis fiilî bir hadistir. Bilindiği gibi fiilî hadis, bu ümmete has bir hükmü ihtiva eden kavli bir hadisi neshedemez. 3176 numaralı hadis-i şerif zayıf olduğundan sahih hadislerle sabit bir hükmü neshedemez- Her ne kadar İmam Ahmed'in Müsned'inde: "Hz. Peygamber bize cenaze geçerken oturmamızı emretti." diye bir rivayet varsa da, bu cümle aynı hadisi rivayet eden Müslim'in kitabında bulunmadığı gibi, Tirmizî'nin rivayetinde ve 3175 numaralı hadiste de yoktur.
Eğer 3176 numaralı hadisin sahihliğini kabul etsek bile, bu hadisin, kendisiyle çelişen hadisleri neshettiği söylenemez. Çünkü, bu hadis-i şerifle, kendisine aykırı gibi görünen hadis-i şeriflerin arasını te'lif etmek mümkündür. Bilindiği gibi, tearuz halinde bulunan iki hadisin arasını telif mümkün iken, birinin diğerini neshetmesi düşünülemez. Burada ise, hadislerdeki ayağa kalkmakla ilgili emirleri nedbe, (mendupluk) oturmakla ilgili emirleri de cevaza hamlederek, bu hadislerin arasını te'lif etmek mümkündür. Binaenaleyh cenaze için ayağa kalkmayı neshettiği iddia edilen 3175 numaralı Hz. Ali hadisinde, bizzat oturmayı emreden sözlü bir ifade bulunmadığından, bu hadisin kendisine aykırı gibi görünen hadisleri neshettiği söylenemez. Nitekim İmam Nevevî ile İbn Hazm da bu görüştedirler."
Ancak bilindiği gibi Cumhur ulema cenaze için ayağa kalkılmasmı emreden hadis-i şeriflerin neshedildiği görüşündedirler. Kıymetli ilim adamlarımızdan merhum Kâmil Miras Efendi, Tecrid-i Sarih isimli eserinde, cumhurun bu görüşünün isabetine işaret ederek, Buhari'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerifin bu görüşün isabetine delalet ettiğini söylüyor: "Makburî demiştir ki: Biz bir cenazede bulunduk. Ebû Hüreyre (r.a) Mervan'ın elinden tuttu. Cenaze (omuzdan yere) konulmazdan evvel oturdular. Bunun üzerine Ebû Sa-id el-Hudrî (r.a) geldi. Mervan'ın elinden tuttu ve -Kalk Vallahi şu adam (Ebû Hüreyre) bilir ki Nebî (s.a) bizi cenaze omuzdan yere indirilmedikçe oturmaktan nehyederdi- dedi. Ebû Hüreyre de Said doğru söylüyor, diye tasdik etti."[404]
Merhum Kâmil Miras daha sonra şu görüşlere yer veriyor: "İzahı ile meşgul bulunduğumuz 650 numaralı Ebû Said Makbûrî hadisi de cenaze geçerken kıyamın mensuh olduğunu iddia edenler için müstakil bîr delil olabilir. Tavzih'te deniliyor ki: Ebû Said Makburî hadisinde bildirildiği üzere Ebû Hüreyre ile Mervan'ın oturmaları bu cenaze geçerken kıyamın vacib olmadığına pekala bir delildir. Çünkü ashab arasında kıyam bir adeti cariye olsaydı, bunlar oturmayacaklardı. Yalnız bu

Makburî hadisinde bir cihet hatırlan işgal ediyor ki, Ebû Hüreyre cenaze geçerken kıyamın mensuh ve ter-kediîerek geride kalmış bir adet olduğuna kani ise, neden Ebû Saidi Hudrî'-yi: Doğru söylüyorsun diye tasdik etmiştir?
Bu şüpheyi de sarih Aynî şöyle kaldırıyor: Ebû Hüreyre'nin Ebû Said Hudrî'yi tasdik etmesi, Rasûlü Ekremin vaktiyle cenaze geçerken oturmaktan nehyettiğini bildiğinden dolayı doğru söylüyorsun, diye geçmiş zamana aid olan kıyam hükmünü tasdik etmiştir. Aynı zamanda Ebû Hüreyre, Nebi (a.s)'ın muahharen oturduğu ve bu oturmaktan nehyin mensuh ve metruk olduğunu da biliyordu. Bundan dolayı da oturmuştu. Ve belki Ebû Said'in bu itirazına rağmen kalkmamıştı."[405]

3173... Ebû Said el-Hudrî'den (rivayet olunduğuna göre), Rasûlüllah (s.a)
"Bir cenazenin arkasından gittiğiniz zaman, o cenaze (yere) konuluncaya kadar oturmayınız." buyurmuştur.
Ebû Dâvûd der ki: Bu hadisi (bir de) es-Sevri Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Bu rivayette Ebû Hüreyre (cenaze yere) "konuncaya kadar" (oturmayınız!) demiştir.
Bir de bu hadisi Ebû Muaviye Süheyl'den (rivayet etmiş ve bu rivayette Süheyl) "kabre konuncaya kadar" demiştir. (Ancak) Süfyan (es-Sevrî) Ebû Muaviye'den daha belleyişlidir.[406]

Açıklama

Metinde geçen cenazenin konulmasından ne kasdedildiği hususunda gelen rivayetler muhteliftir.Bazı rivayetlerde "yere konuluncaya kadar" bazılarında da "Kabre indirilinceye kadar" denilmiştir. Talikten de anlaşıldığı gibi, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi Süfyan Sevrî ile Ebû Muaviye de rivayet etmişlerdir. "Yere konma" rivayetini Süfyan Sevrî "Kabre indirme" rivayetini de Ebû Muaviye nakletmiştir. Ancak musannif Ebû Dâvûd, ta'lik te "Süfyan Sevri Ebû Muaviye'den daha belleyişlidir." sözüyle Süfyan Sevrî'nin rivayetini Ebû Muaviye'nin rivayetine tercih ettiğini açıkladığından, biz de tercümemizde musannif Ebû Davud'un bu tercihine uyarak parantez içerisine "yere" kaydını koyduk ve söz konusu cümleyi "Cenaze (yere) konuncaya kadar", şeklinde tercüme ettik.
Binaenaleyh, bu hadis-i şerif, cenazeyi kabre kadar uğurlamak üzere peşinden giden kimselerin kabre vardıklarında, cenaze yere konuncaya, yahutta kabre indilinceye kadar oturmayip ayakta durmalarının mendup olduğuna delalet etmektedir. Hz. İbn Ömer'le Hz. Ebû Hüreyre, İbn Zübeyr, Ebû Sa-id el-Hudrî, Ebû Musa el-Eşârî, el-Evzâî, Ebû Hanife ve ashabı, İmam Ahmed ve İshak (r.a) bu görüştedirler. Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği "Ashab-ı Kiram cenaze; halkın omuzlarından yere indirilinceye kadar oturmayı çirkin karşılardı." anlamındaki hadis-i şerifle, Nesaî'nin rivayet ettiği "Biz Rasûlüllah'ı hazır bulunduğu hiçbir cenazede yere konmadan oturduğunu asla görmedik."[407] anlamındaki hadis-i şerif ve bir önceki hadis-i şerifte, bu görüşü desteklemektedir. Cenazeyi yere koymadan oturmanın sakıncası "cenazeyi uğurlamanın gayesine aykırılığından ileri gelmektedir. Çünkü cenazeyi uğurlamak aslında cenazenin defnine önem vermek ve onun hakkına son derece riayet etmektir."
Cenaze yere konmadan oturmak ise, bu hususlara hiç önem vermemek anlamına gelir. Urve b. Zübeyr ile Said b. el-Müseyyeb, el-Esved, Malik ve Şafiî'ye göre, cenazeyi yere koymadan önce oturmakta bir sakınca yoktur.
Hanefi âlimlerinden İbn Abidin de bu mevzuda şunları söylüyor: "Cenaze yere konmadan oturmak yasak edilmiştir. Nitekim Sirac'da böyle beyan edilmiştir. Nehir'de ise; bunun muktezası, buradaki kerahetin kerahet-i tahrimi olmasıdır, denilmiştir.
Remli: Cenazeyi omuzlardan yere koyduktan sonra ayağa kalkmak da mekruhtur. Nitekim Haniye ile İnaye'de de böyle denilmiştir.
Muhit'te ise, bunun aksi ifade edilerek şöyle denilmiştir: "Efdal olan, kabrin üzerine toprağı tesviye etmeden oturmamalıdır."
Bahir sahibi, birinci, kavlin evla olduğunu söylemiştir. Zira Bedayi'de şöyle denilmiştir: "Cenazeyi yere koyduktan sonra oturmakta bir beis yoktur. Çünkü Ubade b. Samit'ten rivayet olduğuna göre, Peygamber (s.a.v) meyyit lahde konulmadıkça oturmazmiş. Bir defa Ashabı ile birlikte bir kabrin başında ayakta dururken, bir yahudi (gelerek) ölülerimizi biz de böyle yaparız, demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s) oturmuş ve ashabına, "Bunlara muhalefet edin!" buyurmuşlardır. Yani ayağa kalkmak hususunda demek istemişler. Onun için mekruh olmuştur. Bunun muktezası kerahet-i tahrimiyedir." Bu söz hacet ve zaruret bulunmamakla kayıtlıdır.[408]

3174... Cabir b. Abdullah (r.a) dedi ki:
"Biz peygamber (s.a) in yanında idik. O sırada yanımızdan bir cenaze geçti de (Hz. Peygamber onu görünce) hemen ayağa kalktı (ona uyarak biz de ayağa kalkıp) onu omuzlamak için (tabuta doğru) yürüdük. Bir de baktık ki, yahudi cenazesiymiş. Bunun üzerine;
Ey Allah'ın Rasulü bu bir yahudi cenazesiymiş- dedik. (Rasul-ü Ekrem de):
"Ölüm korkunç (ve ibret alınacak) bir hadisedir, bîr cenaze görünce hemen ayağa kalkınız." buyurdu.[409]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir cenazenin geçmekte olduğu görülünce, ayağa kalkmanın meşruluğunu, bir gayr-i muslımın cenazesine bile ayağa kalkılabileceğini ifade etmektedir.
Buharî'nin rivayetinde, cenazeyi görmek ayağa kalkmak için bir sebep olarak gösterilirken [410] Ebû Dâvûd, Nesaî, Müslim ve İbn Mace'nin rivayetinde "ölümün korkunçluğu ve ibret alınacak bir hadise oluşu" ayağa kalkmanın sebebi olarak gösterilmiştir.

Bu bakımdan, ölüm ibretli bir hadise olduğu için ibret alma hususunda kâfirin cenazesiyle, müslimin cenazesi arasında bir fark olmadığından, her İnsanın cenazesi için ayağa kalkmak intibaha vesile olabilir.
Sehl b. Hanif ile Kays b. Sa'd'ın rivayetlerine göre, "Peygamber (s.a.) in yanından bir cenaze geçmiş. Rasûlüllah (s.a) buna ayağa kalktığında, bunun bir yahudi cenazesi olduğu kendisine bildirilmiş, Rasûlüllah da -Bu da (yaşayıp ölen) bir insan değil mi?- cevabını vermiş."[411]
Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. As'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "...Evet kâfir cenazesine de ayağa kalkınız. Çünkü siz (aslında) o kâfir cenazesine kalkmıyorsunuz. Ancak ruhları kabzeden yüce Allah'a ta'zim ederek ayağa kalkıyorsunuz."
Hakim de, Enes b. Malik'ten şu mealde bir hadis-i şerif rivayet etmiştir: "Rasûlüllah (s.a)'in yanından bir cenaze geçti de, hemen ayağa kalktı. (Oradakiler) Ey Allanın Rasûlü, bu bir yahudi cenazesidir, deyince -Ben melekler için ayağa kalktım- cevabını verdi."
Tahavî'nin Abdullah b. Şehbera'dan naklen rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu mealdedir: "Biz, Ali (r.a) ile bir cenazeyi intizar edip otururken, yanımızdan başka bir cenaze geçti. Biz ayağa kalktık. Ali (r.a): Sizi bu cenazeye hangi bilgi ve duygunuz kaldırıyor diye sordu. Dedik ki:
Biz ne biliyorsak ancak siz ashabı Muhammed (s.a)'den duyduklarımıza, gördüklerimize medyunuz. Hz. Ali;
Duyduğunuz nedir ki, diye sordu. Biz de:
Ebû Musa, Rasûlüllah (s.a)'in "Yanınızdan bir cenaze geçtiğinde müslim olsun, yahudi olsun veya hıristiyan olsun ayağa kalkınız. Çünkü siz ona değil, onun yanındaki meleklere kalkıyorsunuz" buyurduğunu söylüyor, diye cevap verdik.
Ahmed b. Hanbel'in el-Hasen b. Ali'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in yanından geçen bir yahudi cenazesini görünce ayağa kalkması onun kokusundan rahatsız oluşuna bağlanırken, Taberî ile Beyha-kî'nin el-Hasen'den rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamberin yahudinin başının kendilerinden daha yukarılarda bulunmasına tahammül edemediği için ayağa kalktığı ifade edilmektedir.
Ancak, Hz. Peygamberin ayağa kalkmasını yahudinin kokusundan ve onun başının yukarılarda olmasından rahatsız olmasına bağlayan son iki hadis sıhhat yönünden daha önceki hadisler derecesinde olmadıklarından ve bu hadisler Hz. Peygamberin kendi sözü olmayıp, sadece ravilerin kanaatlerini yansıttıklarından, kendilerinden önce geçen ve Hz. Peygamberin yahudi cenazesine ayağa kalkışını Allah'a ta'zim, meleklere saygı ve cenazeden ibret alma gibi sebeplere bağlayan hadisler karşısında, nazarı itibara alınacak 'bir önemi haiz değillerdir.
Bu ayağa kalkışı, Allah'a ta'zim, meleklere saygı ve ölümden ibret gibi sebeplere bağlayan hadisler arasında ise bir çelişki yoktur. Çünkü bunların hepsi neticede Allah'ın emrine ta'zim noktasında birleşirler.[412]

3175... Ali b. Ebû Talib'den (rivayet edildiğine göre); “Peygamber (s.a) (önceleri) cenaze(ler) için ayağa kalkmış (ondan sonraları oturmuştur.[413]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenaze geçerken ayağa kalkmanın neshedildiğini söyleyen, cumhur ulemanın delilidir. Biz bu mevzudaki görüşleri ve delillerin münakaşasını 3172 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan, burada tekrara lüzum görmüyoruz.[414]

3176... Ubade b. es-Samit'ten demiştir ki:
Rasûlüllah (s.a) cenaze kabre konuncaya kadar ayakta dururdu. (Birgün) bir yahudi alimi kendisine uğrayıp -(Ya Muhammed) biz (de) böyle yaparız- dedi. Bundan sonra Peygamber (s.a) (cenaze için ayakr ta durmayı terkedip) oturdu ve (bize);
"(Siz de) oturunuz, yahudilere muhalefet ediniz! buyurdu."[415]

Açıklama

Rasul-i Zişan Efendimizin İslâm'ın ilk yıllarında, katılmış olduğu cenaze teşyılerinde cenaze kabre konuncaya kadar ayakta dururken, sonraları kendisine bir yahudi aliminin, yahudilerinde böyle yaptığını haber vermesi üzerine, yahudilere muhalefet için bu tatbikattan vazgeçip sahabilere de vazgeçmelerini ve cenaze kabre indirilirken oturmalarını emrettiğini ifade eden bu hadis-i şerif, cenaze kabre indirilinceye kadar ayakta durmanın neshedildiğini söyleyen Urve b. Zübeyr ile Said b. el:Müseyyeb, el-Esved, İmam Malik ve Şafii'nin delilidir.
Fakat bu hadis-i şerif, senedinde Ebu'l-Esbat, Abdullah b. Süleyman ve babası Süleyman gibi zayıf raviler bulunduğu için, delil olma niteliğinden uzaktır.
Cenaze, kabre konuncaya kadar ayakta durmayı emreden 3173 numaralı hadis-i şerifse, bu hadis-i şeriften daha kuvvetli ve sağlamdır.
Biz bu mevzudaki görüşleri ve delillerin münakaşasını sözü geçen hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[416]

43-44. Cenazeyi Uğurlarken (Bir Hayvana Ve Bir Şeye) Binmek

3177... Sevban'dan (rivayet olunduğuna göre);

Rasûlullah (s.a) bir cenazenin yanında iken (kendisine) bir hayvan getirilmiş te ona binmeyi kabul etmemiş (Cenazeyi defnetme işini) bitirince bir başka hayvan getirilmiş de ona binmiştir. (İlk getirilen hayvana binmediği halde ikinci hayvana binişinin sebebi) kendisine sorulunca da (şöyle) cevap vermiştir:
"Gerçekten (cenaze ile birlikte) melekler de yürüyordu. Melekler yürürken ben (hayvana) binecek değilim. (Fakat cenazenin kabre konmasını müteakip melekler gidince (hayvana) bin (mekte bir sakınca görme) dim."[417]

Açıklama

Rasûl-üZîşan Efendimiz bir cenazeyi uğurlarken, binmesi için kendisine bir hayvan getirilince bunu kabul etmemiş fakat dönüşte binmesi için kendisine getirilen hayvana binmiştir. Giderken hayvana binmeyi red ettiği halde, dönüşte binmeyi kabul edişinin hikmeti sorulunca "Giderken bizimle birlikte cenazeyi yaya olarak takibeden görevli bir çok melek vardı onlar yaya olarak yürürken benim hayvana binmem mümkün olmadığı için ona binmeyi reddettim. Cenazenin defninden sonra melekler dağıldığından hayvana binmekte bir sakınca kalmadığı için de ona bindim" cevabını vermiştir.
Bu hadis-i şerif, Tirmizî ile İbn Mace'nin Sünen'Ierinde "Allah'ın melekleri yaya olarak yürürlerken, siz hayvana binmekten utanmıyor musunuz?" anlamına gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir.[418]

3178... Cabir b. Semure demiştir ki: Peygamber (s.a) İbn Dahdah'ın cenaze namazını kıl(dir) mışti. (o namazda) biz de vardık. (Namazdan) sonra (cenaze kabre götürülürken binmesi için kendisine) bir at getirildi de (ata binmedi orada) bekletti. Nihayet (dönüşte ona) bindi ve atı şaha kaldırmaya başladı. Biz de etrafında koşuyorduk.[419]

Açıklama

İbn Dahdah'ın ismi kesin bir şekilde bilinmiyor. Bazıları ise, ondan. Ebû Da'hdah diye bahsetmektedirler.
Görülüyor ki, Hz. Peygamber ölüyü kabre götürürken yaya gitmeyi tercih etmiş, binmesi için kendisine getirilen hayvana binmeyi kabul etmemiş ona ancak dönüşte binmiştir.
Nitekim Tirmizî'nin Sünen'indeki "Rasülullah (s.a) İbn Dahdah'ın cenazesi ardınca yaya yürüdü ve (dönüşte) at üzerinde döndü." mealindeki hadis-i şerifle Müslim'in rivayet ettiği "Peygamber (s.a)'e çıplak bir at getirdiler de İbn Dahhah'ın cenazesinden dönerken ona bindi. Biz de Rasülullah (s.a)'in etrafında yürüyorduk." anlamındaki hadis-i şerif bu gerçeği ifade etmektedir.
Bu mevzuda Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerif de şu mealdedir: Rasülullah (s.a) İbn Dahhah'ın cenaze namazını kıldı. Sonra kendisine çıplak bir at getirildi. Atı bir adam tutarak Rasülullah (s.a) bindi, derken at şahlanmaya başladı. Biz de onu takibediyor, arkasından koşuyorduk. Bu arada cemaatten biri şunları söyledi: "Peygamber (s.a) -Çenette İbn Dahdah için asılmış nice hurma salkımları vardır- buyurdu."[420]
Nevevî'nin açıklamasına göre, ashab-ı kiramın, Rasûlullah'm İbn Deh-dah hakkında buyurduğu "İbn Dahdah için cennette asılmış nice hurma salkımı vardır" sözünü aralarında konuşmalarının sebebi şudur:
"Bir yetim Hz. Ebû Lübabe ile bir hurmalık hakkında davaya düşmüş, Rasülullah (s.a) da Ebû Lübabe'ye hurmalığı yetime vermesini tavsiye etmiş, fakat "Bu hurmalığa karşılık çenette sana hurma salkim(lar)ı var" dediği halde, Ebû Lübabe buna razı olmamış ve yetim ağlamış. O zaman Ebû Dahdah bunu işiterek Ebû Lübabe'ye kendi bahçesini vermek suretiyle hurmalığı ondan satın almış, sonra Peygamber (s.a)'e:
Ben bu bahçeyi bu yetime verirsem, bana da çenette hurma var mı? diye sormuş Rasülullah (s.a) de:
"Evet Ebû Dahdah için de çenette nice hurma salkımları vardır." buyurmuş. İşte cemaattan bir zat bu hadiseyi hatırlayarak Ebû Dahhah'ın cenazesinden dönüşte arkadaşlarına bahsetmiştir.[421]

Bazı Hükümler

1. Cenazeyi yürüyerek uğurlamakmüstehab, bir hayvana veya bir vasıtaya binerek uğurlamak mekruhtur.
İmam Malik ile İmam Şafîî ve Ahmed b Hanbel (r.a) bu görüştedirler. Mezkûr mezheb imamlarına göre, özür sahibi bir kimsenin cenazeyi binitli olarak uğurlamasında bir sakınca yoktur.
Hanefilere göre, cenazeyi uğurlarken cenazenin önünde bir vasıtayla yürümek mekruhsa da, arkasından bir vasıtayla yürümekte bir sakınca yoktur.
Nitekim ileride tercümesini sunacağımız 3180 numaralı hadis-i şerif de Hanefilerin bu görüşüne bir delil teşkil etmektedir.
Hanefi âlimlerine göre, 3177 numaralı hadisin şerhinde meallerini sunduğumuz cenazeyi hayvan üzerinde takibederek uğurlamayı yasaklayan hadisi şerifler, Rasûlü Ekrem'in bulunması sebebiyle meleklerin katıldığı cenazelere ya da özel olarak İbn Dahdah'ın cenazesine ait özellik arzeden hadislerdir. Çünkü bu melaikelerin herkesin cenazesine katılması gerekmez.
Cumhur ulemaya göre ise 3180 numaralı hadiste cenazenin arkasından bir vasıtaya binerek yürümeye verilen izin bu şekilde yürümenin haram olmadığı anlamına gelen bir izindir. Binaenaleyh, bu izin cenazeyi arkadan bir vasıta üzerinde takibederek uğurlamanın haram olmadığı anlamına gelirse de, mekruh olmadığı anlamına gelmez.
2. Cenazeyi defnettikten sonra, bir vasıtayla dönmek caizdir.
3. Büyüklere, binmeleri için, hayvan hazırlamak, binerken yardım etmek mubahtır.[422]

44-45. Cenazenin Önünde Yürümek

3179... (Salim'in) babasından demiştir ki: Peygamber (s.a) Ebû Bekir ve Ömer (r.a) yi cenazenin önünde yaya olarak yürürlerken gördüm.[423]

Açıklama

Bu hadis-i şerif cenazeyi uğurlarken önünde yürümenin müs-tehab olduğunu söyleyen İbn Ömer'le el-Hasen b. Ali, Ebû Katade, Ebû Hureyre, İbnü'z-Zübeyr, el-Kasım b. Muhammed, Salim, İbn Ebû Leyla, ez-Zührî, Şafîî, Malik ve Ahmed (r.a)'in delilidir.
Bu görüşte olan âlimlere göre, cenazeyi uğurlamakta olan bir kimse, onun şefaatçisi durumundadır. Şefaatçinin şefaatta bulunduğu kimsenin önünde olması gerekir.
İmam Ebû Hanife ile taraftarları, İmam Evzaî ve İshak ise cenazeyi uğurlarken arkasından yürümesinin önünden yürümekden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Delilleri ise "Cenazenin önünde yürünmez" anlamındaki 3171 numaralı Ebû Hüreyre hadisi ile Hakim'in Ebû Ümame'den naklettiği "Rasûlullan (s.a) oğlu İbrahim'in cenazesinin arkasında sessizce yürüdü" anlamındaki hadis-i şeriftir. Bu görüşte olan âlimlere göre "Rasûlullah (s.a) bize cenazeye tabi olmamızı emretti"[424] mealindeki hadis-i şerif de cenazenin arkasında yürümenin daha faziletli olduğuna delalet eder. Bu hadis-i şerifte cenazeye tabi olmak emredilmektedir. Cenazeye tabi olmaksa önünde değil arkasında yürümekle gerçekleşir ve ayrıca sözü geçen âlimlere göre, mev-zumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde ifade edilen, Hz. Peygamberle Ebû Bekir ve Ömer'in cenazenin arkasında yürümesi, cenazenin önünden yürümenin faziletine delalet etmez. Sadece cenazenin önünden yürümeninde caiz olduğuna delalet eder.
Nitekim Ebû Ca'fer et-Tahavî'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte ifade edildiğine göre, "Hz. Ömer ile Hz. Ebû Bekir cenazenin önünde Hz. Ali de arkasında yürürmüş. Bunun sebebi Hz. Ali'ye sorulunca, onlar cenazenin arkasında yürümenin önünde yürümekten, farz namazlarının nafilelere üstünlüğü kadar üstün olduğunu bilirler. Fakat (cenazenin arkasında yürümenin de caiz olduğunu öğretmek ve) halka kolaylık sağlamak için, önde yürürler, cevabını vermiştir."
Hz. Ali'nin bu açıklamasından anlaşıldığına göre, halk cenazenin önünden yürümenin caiz olmadığını zannediyordu. Bu yüzden de hepsi cenazenin arkasından yürüdüğü için izdiham oluyor, yollar daralıyor ve yürüme zorlaşıyordu. Hz. Ebû Bekir'le. Hz. Ömer halka her ne kadar cenazenin arkasından yürümek daha faziletli ise de, önde yürümenin de caiz olduğunu halka öğretmek ve cenazeleri uğurlarken meydana gelen sıkışıklıktan onları kurtarmak için cenazenin Önünden yürümüşlerdir.
Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre, cenazeyi kabre götürürken ne tarafında yürümenin daha faziletli olduğu mevzuunda beş görüş vardır.
1. Yaya olsun binitli olsun kişinin cenazenin önünden yürümesi mutlak surette daha faziletlidir,İmam Şafîî (r.a) bu görüştedir.
2. Yayaların önden yürümesi, binitlilerin de arkadan yürümesi daha faziletlidir. İmam Ahmed ile İmam Malik (r.a) bu görüştedirler.
3. İster binitli, ister yaya olsun, cenazeyi uğurlayan bir kimsenin cenazesin arkasından yürümesi daha faziletlidir. Hanefi âlimleri, bu görüştedirler.
4. Kişi muhayyerdir. Dilerse cenazenin önünden, dilerse arkasından gider. İmam Sevrî bu görüştedir.
5. Eğer cenazede kadınlar varsa önden yürümek, kadınlar yoksa arkadan yürümek daha faziletlidir. İmam Efaû Hanife (r.a) bu görüştedir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde geçen Salim'in babasından maksad, Hz. Abdullah b. Ömer'dir. Hz. Salim'i hürriyetine Hz. Abdullah b. Ömer kavuşturduğu için Hz. Salim onun aile fertleri arasına girmiş, bu yüzden de Hz. Abdullah'ın oğlu olarak anılmıştır.[425]

3180... Ziyad (in) Peygamber (s.a)'e kadar ulaştırdığı merfu bir hadiste Hz. Peygamber Efendimiz şöyle) buyuruyor:
"Binitli, cenazenin arkasında yürür, yaya ise (cenazenin) önünden ve arkasından ona yakın olarak sağından ve (ya) solundan yürüyebilir. Düşük üzerine namaz kılınır anne ve babası için de (Allah'-dan) mağfiret ve rahmet istenir."[426]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenazeyi kabre götürürken bir vasıtaya binmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Fakat bu cevaz, bir cenazeyi kabre kadar uğurlayabilmek için kesinlikle bir vasıtaya binmeye muhtaç olan kişiler içindir. Çünkü Hz. Peygamberin bir cenazeyi kabre götürürken binmesi için kendisine takdim edilen bir hayvana binmeyi kabul etmediğini ifade eden 3177 ve 3178 numaralı hadis-i şerifler buna delalet etmektedir. 3177 ve 3178 numaralı hadisi şeriflerdeki cenazeyi uğurlamaya bir vasıtayla gitmekle ilgili yasak, cenazeyi uğurlarken özürsüz olarak vasıtaya binmeye ait olduğuna göre, bu hadislerle mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü sözü geçen hadislerdeki yasak, cenazeyi uğurlarken mazeretsiz olarak vasıtaya binmekle ilgilidir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki cevaz ise, mazereti olan kimselerle ilgilidir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak, Maliki âlimleri ile Hanefi, Hanbeli âlimleri ve cumhur ulema cenazeyi uğurlarken mazeretinden dolayı bir vasıtaya binmek durumunda kalan bir kimsenin cenazeyi arkadan ta'kibetmesinin daha faziletli olduğunu söylemişlerdi.
Şafîî âlimlerine göre, efdal olan binitli kimselerin de yayalar gibi cenazenin arkasından yürümeleridir. Fakat mevzumuzu teşkil

eden hadis-i şerifin zahiri Şafîlerin aleyhine bir delildir.
Süfyan-ı Sevrî (r.a) de bu hadisin zahirine dayanarak cenazeyi uğurlamaya çıkan kimsenin cenazenin dört tarafında da yürüyebileceğini söylemiştir.
Buraya kadar anlattığımız meseleleri şöylece özetlememiz mümkündür:
1. Cenazeyi uğurlarken mazeretsiz olarak bir vasıtaya binmek mekruhtur.
2. Cenazeyi uğurlarken dört tarafında da yürümek caiz olmakla beraber, önünde yürümenin mi yoksa arkasında yürümenin mi daha faziletli olduğu mezheb imamları arasında ihtilaflıdır.
İbn Hazm'a göre, binitli olan kimseler, cenazenin arkasında yürürler, yayalarsa cenazenin istedikleri tarafından yürüyecebilirler. Fakat arkasından yürümeleri daha iyidir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, ayrıca düşük çocuk üzerine namaz kılmanın meşruluğuna delalet etmektedir. Nitekim İmam-ı Ahmed ile Dâvud Zahiri bu hadisin zahirine sarılarak doğunca ister ağlayıp ta ölsün isterse tamamen ölü olarak dünyaya gelsin, düşük üzerine namaz kılınması gerektiğine hükmetmişlerdir. Bu görüş , Hz. İbn Ömer'le İbn el-Müseyyeb ve İbn Sîrîn'den de rivayet olunmuştur.
İmam Ebû Hanife ile taraftarları, İmam Malik, el-Evzaî ve Şafîî (r.a)'e göre, düşük doğunca, sesi işitildikten sonra Ölürse, cenaze namazı kılınır, fakat tamamen ölü olarak dünyaya gelir de hiç sesi işitilmezse namazı kılınmaz. Çünkü "Çocuk canlı olarak dünyaya gelmedikçe, ona cenaze namazı kılınmaz."[427] meâlideki hadis-i şerif buna delalet eder.
Çocuğun sesinin duyulmasından veya ağlamasından maksat, aksırıp, tıksırması, bağırıp-çağırması gibi hayat belirtilerinden birinin onda görülmesidir.
Her ne kadar Tirmizî'nin bu rivayetinin senedinde çeşitli yönlerden tenkide uğrayan İsmail b. Müslim el-Mekkî varsa da aslında bu hadisi şerif Nesai, İbn Hibban ve Hakim tarafından da rivayet edilerek takviye edilmiştir. İbn Mace, bu hadisi şu manâya gelen lafızlarla rivayet etmiştir: "Çocuk doğarken istihlal ettiği (hayat belirtisi gösterdiği) zaman üzerine cenaze namazı kılınır ve (kendisi) mirasçı da olur."[428]

Bazı Hükümler

1. Cenazeyi kabre götürürken bir vasıta üzerinde buIunan kimselerin cenazenin ardından yürümeleri onunde ya da sağında veya solunda yürümelerinden daha faziletlidir.
2. Cenazeyi kabre götürürken, onu yaya olarak takibeden kişiler, cenazenin dört tarafından da yürüyebilirler.
3. Düşük üzerine cenaze namazı kılınır, anne ve babası için rahmet ve mağfiret dilenir.[429]

45-46. Cenazeyi (Defnetmekte) Acele Etmek

3181... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Cenazeyi (kabre) süratli götürünüz, eğer cenaze salih (bir kişi) ise (önünde) hayır (vardır) onu hayra eriştirmiş olursunuz. Eğer cenaze böyle (salih bir kişi) değilse, şer (bir kişi) dir. (Definde acele etmekle) onu omuzlarınızdan atmış olursunuz."[430]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "süratli götürünüz" emrinden murat, hızlı hızlı yürümek değil, oluye zarar vermeyecek, taşıyanları ve uğurlayanları meşekkata sokmayacak derecede mu'tedil bir yürüyüştür. Nitekim Ebû Bekre'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Rasûlü Ekremle saha-bilerinin cenazeleri mutedil bir yürüyüşle götürdükleri ifade edilmektedir.[431] Âlimlerden bazılarına göre, VCenazeyi kabre süratle götürmek" demek, onun öldüğü kesinlikle anlaşıldıktan sonra, hiç beklemeden ve vakit geçirmeden, hemen tekfin ve teçhizine başlamak demektir.
Fakat birinci görüşün daha isabetli olduğu bir gerçektir. Çünkü Tabe-ranî'nin rivayet ettiği "sizden birisi öldüğü zaman onu bekletmeyiniz, acele olarak kabrine götürünüz." mealindeki hadisi şerifle Said el-Hudrî'den "Cenaze tabuta konulup da, adamlar omuzlarına aldıklarında, eğer o adam salih bir kişi ise -beni bir an. önce (mükafatıma) götürün. Beni bir an önce götürün- der. Eğer kötü bir kişi ise -Eyvah! Beni nereye götürüyorsunuz?" der. Bu sesi insandan başka herşey duyar. Eğer insanlar duysalardı, bayılıp düşerlerdi.[432] anlamına gelen lafızlarla rivayet edilen hadis, birinci görüşün daha isabetli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Metinde geçen kelimesindeki cemi müzekker muhatab (çoğul, ikinci şahıs) zamiri cenazeyi kabre götürme görevinin erkeklere ait olduğuna delalet etmektedir.[433]

Bazı Hükümler

1. Cenazeyi kabre götürürken, ölüye zarar verecek dereceye varmamak şartıyla biraz suratlı yürümek mustehabdır. Hanbelî âlimlerinden İbn Kudame'nin açıklamasına göre, bu mevzuda âlimler ittifak etmiştir. Ancak îbn Hazm, cenazeyi götürürken bu şekilde acele etmenin farz olduğunu söylemekle şaz bir görüş ortaya koymuştun Gerçi; "İbn Abbas ile birlikte Şerifte Peygamber (s.a)'in zevcesi Mey-mune'nin cenazesinde bulunduk. İbn Abbas: Bu kadın Peygamber (s.a)'in zevcesidir, Şimdi tabutunu kaldırdığınız zaman sarsmayın, sallamayın, hoş tutun..."[434] anlamındaki hadisi şeriften selef-i salihinin bazılarının cenazeyi süratli taşımayı kerih gördükleri anlaşılıyorsa da, onların bu meseledeki muhalefetleri cenazenin zarar görmesine sebep olabilecek derecedeki süratli yürüyüşlerle ilgilidir.

2. Bir kimsenin öldüğü kesinlikle anlaşılır anlaşılmaz, acele olarak defn işlerine başlamak müstehabdır.
3. Salihlerin sohbetine rağbet etmek, zararlı kimselerin sohbetinden de kaçınmak gerekir.[435]

3182... (Uyeyne b. Abdirrahman'ın) babasından (rivayet olunduğna göre), kendisi Osman b. Ebi'l-As'ın cenazesinde bulunmuştur. (Kendisi bunu şöyle anlatıyor):
Biz (cenazeyi götürürken) yavaş yavaş yürüyorduk. Derken Ebû Bekre (arkamızdan yetişip) bize katıldı ve kamçısını kaldırıp "Ben Rasûlullah (s.a) ile birlikte bizi (cenazeleri götürürken) biraz süratlice yürürken gördüm." dedi.[436]

Açıklama

Bu hadisi şerif, cenazeyi kabre götürürken koşar adımla mutad yürüyüş arasında bir süratle, daha doğrusu normal yürüyüşten biraz daha süratli bir şekilde, yürümenin müstehab olduğuna delalet etmektedir.
Çünkü metinde geçen "Remel" kelimesi omuzları oynatacak şekilde, fakat koşmadan biraz süratlice yürümek demektir. Rasûlü Zişan Efendimizin ve ashabı kiramın cenazeleri uğurlarken takibettikleri yürüyüş tarzı olarak, hadisi şerifte cenazeyi götürenlerin uymaları istenen yürüyüş tarzı budur.
İbn Ebî Şeybe'nin Abdullah b. Ömer'den tahric ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığı üzere, Hz. Ömer Hz. Abdullah'a kendisi ölünce cenazesini taşırken bu şekilde yürümesini ve cenazenin önünde melekler, arkasında da ademoğulları bulunduğu için cenazenin arkasından yürümesini vasiyyet etmiştir.[437]

3183... Şu (bir numara önce) hadisi (Halid b. Haris ile İsa b. Yunus da) Uyeyne (b. Abdirrahman) dan (naklettiler ve bir önceki hadisi şerifte anlatılan hadisenin) Abdurrahman b. Semure'nin cenazesinde (meydana geldiğini ve Uyeyne b. Abdurrahman'ın; Ebû Bekre sünneti terketmelerinden dolayı tehdid için elindeki) kamçıyruzatarak ka-tırıyla halkın üzerine yürüdü dedi(ğini) söylemişlerdir.[438]

Açıklama

Bu hadis, Nesaî'nin Sünen'İnde şu manâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Abdurrahman b. Semure'nin cenazesinde bulundum. Ziyad, tabutun önünden yürüyordu. Abdurrahman'ın yakınlarından erkekler ve köleleri ise (tabutun önünde) tabuta doğru dönüp gerisin geri gidiyorlardı ve "Yavaş yavaş (götürün) Allah ecrinizi artırsın" diyorlardı ve ağır ağır yürüyorlardı. Bİz Mirbed yolunda iken Ebû Bekre, katırıyla bize yetişti, onların yaptıklarını görünce katırıyla üzerlerine gitti. Kırbacıyla, onlara işaret ederek:
"Açılın, Ebu'l-Kasım'ı şereflendirene yemin olsun ki, biz Rasûlullah (s.a) ile beraberken cenazeyi süratle götürdük." dedi. Bunun üzerine sıkışıklık dağıldı.[439]

3184... İbn Mes'ud'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a)'e cenazeyle yürümeyi sorduk, şöyle buyurdu: "Koşmanın altında (mutedil bir süratle yürünür. Böyle yürümekle) eğer (ölen kimse) hayırlı (birisiyse)onu hayra (eriştirmekte) acele etmiş olunur. Eğer böyle değilse (varsın) cehennem halkı (bizden biran önce) uzak (laşıp, gitsin). Cenaze arkasından gidilendir, (kendisi) arkadan giden değildir. (Cenazenin)önünden giden onunla beraber bulunmuş olmaz."[440]
Ebû Dâvûd der ki: Bu ravi (yani) Yahya İbn Abdullah zayıftır, Yahya el-Câbir (denilen kimse) de odur ve Kûfelidir. Ebû Mâcide (ise) Basra'lıdır. Bu Ebû Mâcide (nin kimliği) ise meçhuldür.[441]

Açıklama

Cenazeyi kabre götürürken normal yürüyüşten biraz daha süratli adımlarla, fakat koşmadan, götürmek müstehabdır. Cenazeyi bu şekilde biraz süratlice götürmekle; eğer o cenaze hayırlı bir kimse ise, bir an önce kendisini bekleyen hayra erişmiş olur. Eğer hayırsız bir kimse ise, müslümanlar onu bir an önce kendilerinden uzaklaştırmış olurlar.
Metinde geçen kelimesini biz "uzaklaşıp gitsin" diye tercüme ettik. Fakat bu kelimenin "haksızlık yapan kavim yok olsun"[442] mealindeki âyeti kerimedeki gibi beddua olarak kullanılmış olması da mümkündür. O zaman bu cümleye "cehennem halkı yok olsun!" manâsı vermek mümkündür.
Cenazeyi kabre götürürken arkasında yürümenin, sağında, solunda veya önnüde yürümekten daha faziletli olduğunu söyleyenlerin delilini teşkil eden bu hadis-i şerif, zayıftır. Çünkü Yahya b. Abdullah ile Ebû Macide vardır. Bilindiği gibi bu ravilerin her ikisi de zayıftır.[443]

Bazı Hükümler

1. Bir meseleyi bilmeyen kişi, onu bir bilene sormalıdır.
2. Cenazeyi kabre götürürken normal bir süratle götürmek ve arkasından yürümek gerekir. Cenazenin önünden yürüyen kimse, arkasından yürüyen kimse kadar sevap alamaz.[444]

46-47. İmam, İntihar Eden Bir Kimsenin Namazını Kılar Mı?

3185... Câbir b. Semure dedi ki:
Bir adam hastalanmıştı. Bir süre sonra onun hakkında feryad-ü figan yükselmeye başladı. Bunun üzerine (o hastanın) komşusu, Ra-sûlullah (s.a)'a gelip:
(Ey Allah'ın Rasûlü) O (adam) öldü, dedi. (Hz. Peygamber de): "Ne biliyorsun?'* dedi. (O kimse de);
Ben onu (ölmüş halde) gördüm, dedi. Rasûlullah (s.a) de:
"O kimse ölmedi" dedi. (Adam da) döndü (gitti). Derken (hastanın evinden tekrar) onun için feryad-ü figanlar yükseldi. Bunun üzerine (hastanın komşusu tekrar) Rasûlullah (s.a)'e geldi ve:
Ey Allah'ın Rasûlü o kimse gerçekten öldü, dedi. Peygamber (s.a) de:
"O ölmedi" buyurdu. (Adam tekrar) döndü (gitti. Fakat) (evden yine) o kimse için ağlanıp sızlandığı işitilmeye başlandı. O sırada (hastanın) karısı (dışarı çıkıp o adama)
Rasûlullah (s.a)'e git ve (komşunun intihar ettiğini) kendisine haber ver dedi; (o adam da):
Ey Allah'ım, sen ona Ia'net et! dedi. Sonra (bu) adam gitti ve o kimseyi yanındaki mızrak demiri ile kendisini öldürmüş halde gördü. Ve hemen Peygamber (s.a)'e varıp onun öldüğünü kendisine bildirdi. (Rasûl-ü Zîşan Efendimiz)
"Ne biliyorsun?" (dedi) O da:
Onu yanındaki mızrak demiriyle kendini öldürmüş halde gördüm, cevabını verdi. (Rasûl-i Zîşan Efendimiz tekrar):
"Sen onu gördün mü?" diye sordu (o adam da):
Evet, cevabını verdi. (Bunun üzerine Peygamber Efendimiz):
"Öyleyse ben onun namazını kılmam!" buyurdu.[445]

Açıklama

Mişkas: Okun ucuna takılan ve temren ismi verilen sivri demirdir.
Hadis-i şerifte intihar ettiğinden ve intihar ettiği için de Hz. Peygamber'in, namazım kılmadığından bahsedilen şahsın kimliği, kesin olarak tes-bit edilememiştir.
Ancak bu kimsenin intihar sebebi, İbn Mace'nin Sünen'inde şöyle anlatılıyor. "Peygamber (s.a)'in ashabından bir adam yaralandı. Yara ona eziyet verdi. Bunun üzerine yaralı, okların demir kısımlarının bulunduğu yere yavaş yavaş giderek bunlarla kendini boğazladı. Peygamber (s.a) onun üzerine (cenaze) namaz(ı) kılmadı."[446]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerife dayanarak Ömer b. Abdülaziz ile İmam-ı Evzâî intihar eden bir kimsenin cenaze namazının kılınmadığına hükmetmişlerdir.
İmam Ebû Hanife ile İmam Mâlik, Şafiî ve cumhur ulema ise, "intihar eden bir kimsenin cenaze namazı kılınır." demişlerdir.
İmam Ahmed'e göre, intihar eden kimsenin cenaze namazını devlet reisi kılmaz, fakat başkaları kılar. Rasûl-ü Zîşan Efendimiz, intihar eden adama bir ceza olarak ve başkalarını da intihardan men etmek için, onun namazını kılmamıştır. Nitekim halka bir ibret teşkil etmesi için Rasûl-ü Ekrem'in bir borçlunun cenaze namazını kılmadığı, fakat başkalarının kılmasına da mani olmadığı Nesaî'nin Sünen' inde rivayet edilmiştir.[447]
Darekutnî'nin müteaddit yollardan rivayet ettiğine göre, Rasûlü Zîşan Efendimiz "La ilahe illallah diyen herkesin arkasında namaz kılınız ve la ilahe illallah diyen herkesin cenaze namazını kılınız" buyurmuştur.
Ancak İmam Ebü Hanife (r.a), İslâm devletine karşı isyan edenleri ve yol kesenleri bu hükmün dışında bırakarak onların cenaze namazının kılınamayacağını söylemiştir.[448]

47-48. Had Cezasından Dolayı Öldürülen Bir Kimsenin Cenaze Namazı Kılınır Mı?

3186... Ebû Berze el-Eslemi'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Maiz b. Malik'in cenaze namazını kılmamış ve (fakat başkalarını) onun cenaze namazını kılmaktan nehyetmemiştir.[449]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin huzuruna gelerek zina ettiğini itiraf eden Maiz'in cenaze namazını kılmadığı ifade edilirken, Müslim ile Buhari'nin bazı rivayetlerinde[450] Hz. Peygamberin Maiz'in cenaze namazını kılıp kılmadığı hususunda bir açıklama bulunmamaktadır.
Buhari'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte[451] ise, Hz. Peygamberin Maiz'in cenaze namazını kıldığı ve onun hakkında hayır dua ettiği ifade ediliyor. Hafız İbn Hacer'in de açıkladığı gibi, her ne kadar Mahmud b. Gay-lan'ın Abdürrezzak'tan rivayet ettiği bu hadisi şerifte, Hz. Peygamber'in Maiz'in cenaze namazını kıldığı ifade ediliyorsa da, başta Muhammed b. Yahya ez-Züheylî olmak üzere, pek çok raviler, bu hadisin tam aksine Hz. Peygamber'in, Maiz'in cenaze namazını kılmadığım ifade etmektedirler.
Hafız Münzirî'ye göre, Abdürrezzak'tan bu hadisi sekiz kişi rivayet etmiş, hiç birisi de Hz. Peygamber'in Maiz'in cenaze namazını kıldığından bahsetmemiş, bilakis onun cenaze namazını kılmadığını nakletmişlerdir.
Menhel yazarının tesbitine göre* Mahmud b. Gaylan'ın Hz. Peygamber'in Maiz'in cenaze namazını kıldığına dair rivayet ettiği hadise aykırı olarak rivayette bulunan râvilerin sayısı, ondan fazladır. Bunların bir kısmı Mahmud b. Gaylan'ın bu rivayetinin doğru olmadığını açıkça söylemişler, bir kısmı da sükut etmişlerdir.

Beyhakî ise, şöyle der: "Abdürrezzak'm arkadaşlarının Hz. Peygaber'-in Maiz'in cenaze namazını kılmadığı hususunda icma etmiş olmaları, bunun aksini ifade eden Mahmud b. Gaylan'ın rivayet ettiği hadisin hatalı olduğunu gösterir." Ayrıca ez-Zührî'nin ashabı da Hz. Peygamber'in Maiz'-in cenaze namazını kılmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Her ne kadar bütün bunlar, Mahmud b. Gaylan'ın bu rivayetinin şaz bir rivayet olduğunu gösterirse, de, usulü hadisde rivayetine güvenilir bir ravinin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte diğer rivayetlere nisbetle fazla ve onlara aykırı olarak gelen bir rivayetin makbul olduğuna hükmedilir. Buna göre, sözkonusu hadisin, diğer tariklerden gelen rivayetinde bulunmayıp da Mahmud b. Gaylan'ın rivayetinde bulunan "Hz. Peygamber'in Maiz'in cenazesini kıldığı" ifadesinin bu rivayet hakkında sükut eden ravilerin rivayetine tercih edilmesi gerekir. Bu fazlalığa itiraz eden kimselerin rivayetine gelince, bu hadis-i şerifle onların arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür: Hz. Peygamberin, Maiz'in cenaze namazını kılmadığını ifade eden hadisler, Maiz'in recmedil-diği günle ilgilidir. Gerçekten o gün, Hz. Peygamber Maiz'in cenaze namazını kilmamıştır.-Hz. Peygamber'in Maiz'in cenaze namazını kıldığından bahseden Mahmud b. Gaylan hadisi ise, Maiz'in recmedildiği günü takibeden günle ilgilidir. Çünkü Hz. Peygamber onun namazını recmedildiğinin ertesi günü kılmıştır.
Nitekim Abdürrezzak'ın Ebû Umame b. Sehl b. Hanif'ten rivayet ettiği bir hadisi şerifte, Rasûlü Zîşan Efendimizin Hz. Maiz recmedildikten bir gün sonra ashabı kirama "Arkadaşınızın namazını kılın" diye emir buyurduğu ve kendisininde onun namazını kıldığı ifade edilmektedir.
Eğer bu rivayetlerin arasını bu şekilde te'lif mümkün olmasa, o zaman Mahmud b. Gaylan'ın rivayetini diğerlerine tercih etmek gerekir. Çünkü Mahmud b. Gaylan'ın rivayeti sahihtir.
Mevzumuzu teşkil eden ve Mahmud b. Gaylan'ın rivayetine aykırı düşen hadis ise, isnadında kimliği meçhul şahıslar bulunduğu için zayıftır.
Müslim'in rivayet ettiği bir hadisi şerifle[452] ileride tercümesini sunacağımız 4440 numaralı hadisi şerif de Mahmud b. Gaylan'ın bu rivayetini te-yid etmektedir.
Binaenaleyh, bütün bu rivayetler Hz. Peygamber'in had cezasından ölen bir kimsenin cenaze namazını kıldığını gösterir. Nitekim İmam Ahmed (r.a) de "Hainliklerinin cezasını çekerek ölenlerle, intihar ederek ölenlerin dışında Hz. Peygamberin cenaze namazını kılmadığı bir kimse bilmiyoruz" demiştir.
Had cezasından dolayı Ölen bir kimsenin cenaze namazının kılınıp kılınmayacağı meselesinde fıkıh âlimlerinin görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
İmam Malik ile İmam Ahmed (r.a); halkın had cezasını gerektiren suçlan işlemeye cesaret edememeleri için, devlet reisinin ve faziletli kişilerin had cezasından ölen kimselerin cenaze namazlarını kılmalarının mekruh olduğuna, ancak devlet reisinin ve faziletli kişilerin dışındakilerin had cezasından ölen kimselerin cenaze namazlarını kılabileceklerine hükmetmişlerdir.
İmam Ebû Hanife (r.a) ile taraftarlarına ve İmam Şafîî (r.a)'ye göre, recmedilen bir kimse yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Cumhur ulemanın görüşü de budur. Kâdî Iyaz âlimlerin tümünün had cezasından ya da recinden dolayı ölen yahut da intihar eden her müslümanin cenaze namazının kılınacağı görüşünde olduğunu söylemiştir. Ulemanın bu mevzudaki delilleri "... Yavaş ol yâ Halid! Nefsim elinde olan zata yemin ederim. Bu kadın öyle bir tevbe etti ki, onu zulmen vergi alan bir kimse yapsaydı mutlak affedilirdi buyurmuş, sonra kadının getirilmesini emrederek cenaze namazını kılmış ve kadın defnedilmiş"[453] mealindeki hadis-i şeriftir.
Her ne kadar İmam Zührî, recm cezasıyla cezalandırılan bir kimsenin cenaze namazının kılınamayacağım söylemişse de, bu mevzuda gelen hadis-i şerifler onun bu görüşünü reddetmektedirler.[454]

48-49. Çocuğun Cenaze Namazını Kılmanın Hükmü

3187... Aişe (r.a)den (elemiştir) ki:
"Peygamber (s.a)'in oğlu İbrahim onsekiz aylıkken öldü de Ra-sûlullah (s.a) onun cenaze namazını kılmadı."[455]

Açıklama

Hadîs metninde geçen "Onun cenaze namazını kılmadı" sözüyle "Onun cemaatle kılınan cenaze namazına katılmadı" denmek istenmiş olması mümkündür. Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in başkaları tarafından cemaatle kılınan cenaze namazına iştirak etmemesi, daha sonra onun namazını tek başına kılmış olmasına mani değildir. Çünkü bilindiği gibi oğlu İbrahim vefat ettiği zaman, güneş tutulmuştu. O sırada halk Hz. İbrahim'in cenaze namazını kılarken Rasûlü Zîşan Efendimizin küsuf namazıyla meşgul olması, bu yüzden de cenaze namazına yetişememiş olması ihtimali son derece kuvvetlidir. Fakat cenaze namazı cemaatle kılındıktan sonra, Hz. Peygamber'in ayrıca bir cenaze namazı daha kılmaması için hiç bir sebep yoktur.
Hattâbî'nin açıkladığına göre, âlimlerden bazıları, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in cenaze namazına katılmamış olmasını "Şehitlerin cenaze namazından müstağni oldukları gibi bir peygamber çocuğu olarak Hz. İbrahim de cenaze namazından müstağni olduğundan, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in cenaze namazına katılmaması çocukların cenaze namazı kılınmayacağı anlamına gelmez. Bu Hz. İbrahim'e ait özel bir durumdur." şeklinde te'vil etmek istemişlerse de, bu te'vile hiç lüzum yoktur. Çünkü bir numara sonra tercümesini sunacağımız hadiste de ifade edildiği gibi, Rasûl-ü Zîşan Efendimiz aslında oğlu İbrahim'in cenaze namazını kıldığı bir gerçektir. Gerçi sözünü ettiğimiz hadis mürseldir fakat başka yollardan gelen hadislerle takviye edildiği için zayıflıktan kurtulup hasen derecesine yükselmiştir.[456]

3188... el-Behiyy (Abdullah b. Beşşar) dedi ki: Peygamber (s.a)'in oğlu İbrahim vefat edince, Rasûlullah (s.a) oturmak için

ayrılan bir yerde onun cenaze namazını kıldı.
(Ebu Davud der ki: Ben (bu hadisi) Ya'kub b. ei-Ka'ka'a okudum. (O sırada kendisine): {'İbnü"l Mübarek size Ata'dan (naklen) Peygamber (s.a)'in yetmiş günlük iken (ölen) oğlu İbrahim'in cenazesini kıldığını haber verdi mi?" diye soruldu (da - evet- cevabını verdi).[457]

Açıklama

Metinde geçen "el-mekaid" kelimesi, aslında çarşıda pazar-da halkın oturup sohbet etmesi için ayrılmış özel yerler anlamına gelir. Burada kasdedilen ise Hz. Osman'ın evinin yanında, yahut da Mescid-i Nebevi'nin yanında bulunan ve halkın oturup sohbet etmesi ve ab-dest alması için ayrılan yerlerden birisidir.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'in cenaze namazında bulunmamıştı. Çünkü o sırada güneş tutulması olduğundan, kendisi küsuf namazı kılmakla meşguldü.
Durum böyleyken burada "Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'in namazını kıldı" denilmesi, bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü buradaki "kıldı" kelimesi, "kılınması için emir verdi" anlamında kullanılmıştır. Bir başka ifadeyle Hz. İbrahim'in cenaze namazının kılınmasını Hz. Peygamber emrettiği için bu namaz Hz. Peygambere nisbet edilerek "Rasûllullah cenaze namazını kıldı" denmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber küsuf namazını bitirdikten sonra, oğlu İbrahim'in cenaze namazını kendisinin ayrıca kıldığı ve metindeki "cenaze namazını kıldı" sözüyle kasdedilenin bu namaz olduğu da düşünülebilir. Bu düşünceden hareket edince, bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin, oğlu İbrahim'in namazını kılmadığını ifade eden bir önceki hadisle bu hadisin arası te'lif edilmiş olur. Bu te'lifin mümkün olmadığı kabul edilirse, o zaman kaide icabı bu hadis, bir öncekine tercih edilir. Çünkü bu hadis müsbettir. Bir önceki ise menfidir. Müsbet olan rivayetler, menfi rivayetlere tercih edilir. Musannif Ebû Dâvûd, metnin sonuna ilave ettiği ta'likle mevzumuzu teşkil eden ve Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in cenaze namazını kıldığını ifade eden hadis-i şerifi takviye etmek istemiştir. Gerçekten İbn Mace'nin rivayet ettiği Râsûlullah (s.a) oğlu İbrahim ölünce onun cenaze namazını kıldırdı ve "Şüphesiz cennette onu emziren vardır" buyurdu[458] mealindeki hadisi şerifle İmam Ahmed'in Bera'dan rivayet ettiği "Râsûlullah (s.a) oğlu İbrahim'in cenaze namazını kıldı"[459] mealindeki ve Beyhakî'nin rivayet ettiği, yine aynı meâldekfhadis-i şerif de mevzumuzu teşkil eden hadisi takviye etmektedirler. Beyhaki, bu hadisi takviye eden daha pek çok haberler rivayet ettikten sonra, bu haberlerin mürsel olduklarını, fakat birbirlerini takviye ettikleri için zayıflıktan çıkıp mevsul derecesine yükseldiklerini, dolayısıyla "Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in cenaze namazını kılmadığını" ifade eden hadis-i şeriflere tercih edilecek dereceye geldiklerini söylemiştir.
Ancak mevzumuzu teşkil eden bu hadisin sonuna ilave edilen talikte, Hz. İbrahim'in (70) yetmiş günlük iken öldüğü ifade edilmektedir. Oysa bir önceki Hz. Aişe hadisinde, Hz. İbrahim'in onsekiz aylıkken öldüğü ifade edilmektedir. İbn Hazm'ın da ifade ettiği gibi, bu mevzuda Hz. Aişe'nin rivayeti daha sahih ve tercihe şayandır. Çünkü Hz. Aişe'nin rivayetinde kesiklik yoktur. Senedi muttasıldır.[460]

49-50. Cenaze Namazını Mescidde Kılmak

3189... Hz. Aişe (r.ha) dan demiştir ki:
"Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a) Süheyl b. Beyza'nın cenaze namazını mescidden başka bir yerde kılmadı."[461]

Açıklama

Hz. Aişe, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın cenaze namazının mescidde kılınması için emir verip cenazeyi mescide getirttiği zaman orada bulunan sahabiler, cenaze namazını mescidde kılmanın caiz olmadığını söyleyerek Hz. Aişe'nin bu hareketine karşı çıktılar. Bunun üzerine Hz. Aişe, sözlerini yeminle te'yid ederek Hz. Peygamberin Süheyl'in cenaze namazını mescidde kıldırdığını rivayet edip, onları bu hareketin doğruluğuna inandırdı. Bu hadise Müslim'in Sahih'inde şöyle anlatılır: "Hz. Aişe (r.a) Sa'd b. Vakkas'ın cezanesinin mescide getirilerek namazının orada kılınmasını emretti. Fakat halk kendisine itiraz ettiler. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a)- Bu insanlar Rasûlullah (s.a)'in Süheyl b. Beyza'nın cenaze namazını mescidden başka bir yerde kılmadığını ne çabuk unuttular-, dedi."[462]
Yine Müslim'in bu mevzudaki rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Sa'd b. Ebî Vakkas vefat edince, Peygamber (s.a)'in zevceleri cenazesinin mescide getirilmesini ve kendilerinin de cenaze namazını kılmak İstediklerini bildirmek için haber gönderdiler. Cemaat da Öyle yaptı. Derken cenazeyi namazını kılmak için ümmühat-ı mü'minin hücreleri önünde durdurdular ve peykelere bakan cenazeler kapısından çıkardılar. Müteakiben halkın bunu ayıpladıklarını haber aldılar, halk:
Cenazeler mescide sokulmamalı idi, diyorlardı. Aişe bunu duyunca:
Şu insanlar bilmedikleri bir şeyi ayıplama hususunda ne de sürat gösterirler. Bir cenazenin mescidden geçirilmesi hususunda bizi ayıplamışlar. Halbuki Rasûlullah (s.a) Süheyl b. Bezda'nm cenaze namazını mescidin içinden başka bir yerde kılmadı dedi.[463]
Hz. Süheyl'in babası Vehb b. Rabia annesi de Da'd'dır. Beyza kelimesi annesinin sıfatıdır.
Hz. Süheyl İslâm'a ilk girenlerden ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Daha sonra Mekke'ye dönmüş, orada müslümanlara yapılan işkencelerin devam etmekte olduğunu görünce, Medine'ye hicret etmiş. Bedir savaşı başta olmak üzere, birçok savaşlarda bulunmuş ve hicretin dokuzuncu yılında vefat etmiştir.[464]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, ölü insanın temiz olduğuna delildir. Nevevı: Bizim mezhebimize göre, sahih olan kavil de budur" demektedir.[465]
2. Hadis-i şerif "mescidde cenaze namazı kılınır" diyenlerin delillerin-dendir.
İbn Ebi'z-Zi'b, Ebû Hanife ve meşhur kavline göre İmam Malik "Mes-cidde cenaze namazı kılınamaz" demişlerdir. Hanef mezhebinih bu meseledeki görüşünü şu şekilde özetlemek mümkündür: "Cenazeyi cami içine alarak namazını kılmak mekruhtur. Kerahet-i tenzihiyedir. Çünkü cami ve mes-cidler beş vakit namaza bağlı şeyler için bina edilmiştir. Fakat cemaatin bir kısmı hariçte (cenazenin olduğu yerde) diğer kısmı camide bulunarak cenaze namazı kılmalarında bir kerahet olmadığı Şemsü'I-Eimme'den naklen Tah-tavî'de bildirilmiştir. Şu halde esasen kerahet cenazenin camiye alınarak kalmasmdadır."[466]
Bu mevzuda İbn Abidin de şu görüşlere yer veriyor:
"Mescide cenaze namazına gelen bir kimse, onu cemaatle birlikte kılmazsa başka yerde kılma imkanı yoktur. Bu suretle ömründe hiçbir cenaze namazı kılmaması lazım gelir. Evet bazı yerlerde cenaze, mescidin dışında caddeye konur da namazı kılınır. Bundan birçok kimselerin namazlarının bozulması lâzım gelir. Çünkü pislik umumidir. Pislenen ayakkabılarını da çıkarmazlar. Halbuki biz, caddede kılmanın mekruh olduğunu söylemiştik. Bir şey darahrsa genişler (bu bir kaidedir) şu halde "kerahet-i tenzihiye ile mekruhtur." diye fetva vermek gerekir. Keraheti tenzihiye evlanın hilafı manasınadır. Nitekim Muhakkik İbn Kemal bu kavli tercih etmiştir. Bu söylediklerimiz özür olunca asla kerahet yoktur. AIIah-u a'Iem."[467] Bu mevzu bir sonraki hadisin şerhinde tekrar ele alınacaktır.[468]

3190... (Hz.) Aişe'den demiştir ki:
"Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (s.a) Beyza'nm iki oğlunun (yani) Süheyl ile kardeşinin cenaze namazlarını mescitte kıldı."[469]
Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenaze namazını mescitte kılmanın caiz olduğunu söyleyen İmam Şafîî ile İmam Ahmed, İshak ve Maliki âlimlerinden İbn Habib'in delilidir. İmam Malik ile Ebû Bekr es-Sıddık, Ömer, Aişe ve Peygamber Efendimizin diğer hanımlarının da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Fıkıh ulemasının pekçoğu da bu görüştedir.
Nitekim Said b. Mansur'un rivayet ettiği, Hz. Ebû Bekr'Ie Ömer'in cenaze namazlarının mescitte kılındığını ifade eden hadis-i şeriflerle İbn Ebî Şeybe'nin, Hz. Ömer'in Ebû Bekir'in cenaze namazını mescidde kıldığını ifade eden hadis-i şerifler de bu görüşü teyid etmektedir. İmam Ebû Hanife (r.a) ile İbn Zi'b ve İmam Malik'in meşhur olan görüşüne göre cenaze namazını mescidde kılmak mekruhtur.
Delilleri ise "Cenaze namazını mescidde kılan kimseye bir şey yoktur." mealindeki 3191 numaralı hadisi şeriftir. Bu görüşte olan mezkur âlimlere göre, mescidler, farz namazlar ile farz namazlara tabi olan namazları ve nafile namazları kılmak, zikretmek ve ilim öğrenmek için yapılmışlardır. Cenazenin mescide sokulması ise mescidin cenazeden çıkacak kan ve benzeri pisliklerle kirlenmesine yol açacağından, cenaze namazının mescidde kılınması mekruhtur. Kudûrî şerhi, Lübab'da açıklandığına göre, Hanefîlere göre, cenaze namazının mescidde cemaatle kılınması mekruhtur. Zahirürriva-ye'ye göre, bu mevzuda cenazenin mescid içinde olması ile dışında olması arasında da bir fark yoktur.[470] ..
Bu görüşte olan âlimlere göre, Rasûl-ü Zîşan Efendimizin el-Beyza (r.ha)' nın oğullarının cenaze namazını mescidde kılması, özel bir olaydır. Bu bakımdan hükmü tüm müslümanlara şâmil değildir. Çünkü Hz. Beyza'nın oğulları vefat ettikleri zaman, Hz. Peygamber mescidde itikafta bulunuyordu.
İbn Abidin, bu gibi mazeretlerin bulunması halinde, cenaze namazını mescitte kılmakta asla kerahet olmadığını söylerken, İmam Tahavî de cemaatin bir kısmının mescidde bir kısmının da cenaze ile birlikte mescidin dışında bulunması halinde bunun, caiz olduğunu şemsü'l-eimme'den iletmiştir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.
Özürsüz olarak cenaze namazını mescidde kılmak mekruh olduğu halde, Hz. Peygamberin bazı cenaze namazlarını mescidde kılması, bunun kerahetle caiz olacağını öğretmek istemesiyle açıklanabilir. Nitekim Beyza'nın oğullarının cenaze namazını da bu maksatla mescidde kılmaş olabilir. Binaenaleyh, Hz. Peygamber'in bu cenaze namazlarını mescidde kılması bu namazların mekruh olmasına mani değildir.
Eğer cenaze namazını mescidde kılmak sünnet olsaydı, bu ashab-ı kiram arasında yerleşmiş olacağından, onların Hz. Aişe'nin Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın cenazesinin mescidde kılınması isteğine karşı çıkmamaları gerekirdi. Ayrıca 3189 numaralı hadisin şerhinde ifade ettiğimiz gibi, Hz. Aişe'-nin cenaze namazının mescitte kılınmasının caiz olduğuna örnek olarak .sadece Hz. Beyza'nın oğullarını gösterebilmiş olması da Hz. Peygamber devrinde cenaze namazlarının genellikle mescid dışında kılındığını ve sünnet olan uygulamanın da bu olduğunu gösterir.
Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in cenaze namazlarının mescidde kılındığına, dair olan rivayetlere gelince, bu hadislerde cenazelerin mescidin içinde bulunduğuna dair bir ifade yoktur. Cenazelerin dışarıya konularak namazlarının içeride kılınmış olması ihtimali olduğu gibi, bu iki halife üzerine Hz. Peygamberin hanımlarının da namaz kılmalarına imkân vermek için, özel olarak onların cenazelerini mescide sokup namazlarının orada kılınmış olması ihtimali de mevcuttur.[471]

3191... Ebû Hureyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu;
"Kim cenaze namazını mescidde kılarsa ona (günahtan) hiçbir şey yoktur."[472]

Açıklama

Metinde gecen "Ona (cenaze namazını mescidde kılmasından dolayı günahtan) hiçbir şey yoktur" cümlesi Süneni Ebû Dâvûd nüshalarının pek çoğunda "Onun için (sevaptan) hiç bir şey yoktur" şeklindedir. el-Hatib cümlenin bu şeklinin diğer şeklinden de doğru ve asla uygun olduğunu söylemiştir. Nitekim İbn Mace'nin rivayeti de böyledir. İbn Ebî Şeybe ise, bu cümleyi "Onun namazı yoktur'* şeklinde rivayet etmiştir.
Cümlenin rivayet edilen bu ikinci şekline göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, cenaze namazını mescidde kılmanın mekruh olduğunu söyleyen Hanefilerle İmam Malik (r.a) ve İbn Ebi Zi'b'in delilidir.
Şafîî âlimlerinden İmam Nevevî ise, değişik nüshalarda değişik şekillerde bulunan metnin son cümlesinin "Ona (günahtan) hiçbir şey yoktur" şeklindeki rivayetinin daha doğru olduğunu söyleyerek bu hadisin cenaze namazını mescidde kılmanın caiz olduğunu söyleyenlerin delili olduğunu söylemiştir.
Gerçekte bu hadisle ilgili tüm nüshalar ve rivayetler karşılaştırılırsa, söz-konusu cümleyi şeklinde kaydeden nüshaların ve rivayetlerin çoğunlukta olduğu ve nüshalarda bulunan kelimesinin şeklinde yazılması gerekirken yanlışlıkla şeklinde yazıldığı ve bu hadisin bazı rivayetlerinde geçen kelimesinin demanâsında kullanıldığı anlaşılır.. Dolayısıyla sözü geçen nüshalar ve rivayetler arasındaki ihtilaf da kalkmış olur.
Ancak bu hadisin senedinde Tev'eme'nin azatlı kölesi Salih vardır. Bu kimse güvenilir bir ravi olmadığından bu hadis zayıftır.[473]

50-51. Cenazeyi Güneş Doğarken Ya Da Batarken Gömmenin Hükmü

3192... Ukbe b. Amr dedi ki:
Üç vakit vardır ki, Rasûlullah (s.a) bizi o vakitlerde namaz kılmaktan veya ölülerimizi defnetmekten nehyederdi:
1. Güneş doğmaya başladığından yükselinceye kadar,
2. (Güneş) tam gökyüzünün ortasında iken (batıya) meyledince-ye kadar,
3. Güneşin batmaya meylettiği andan batmasına kadar. (Ukbe son cümleyi bu şekilde ifade etti) yahut da buna benzer bir şey söyledi.[474]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "Ölülerimizi defnetmekten" cümlesi âlimlerin çoğuna göre, zahiri rhanâsında kullanılmıştır. Bu manâya göre, ölüleri sözü geçen üç zamanda kabre koymak caiz değildir. Bu manâ ile amel eden İbn Hazm, bu zamanda cenazeyi defnetmenin haram, Hanbeliler de mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ancak İbnü'I-Mübarek ile Hanefilere ve Şafiilere.göre ise bu cümle burada "ölülerimiz üzerine cenaze namazı kılmaktan" manâsında kullanılmıştır. Binaenaleyh bu hadis-i şerifte yasaklanan bu üç zamanda cenaze defnetmek değil cenaze namazı kılmaktır.
Yine metinde geçen "Yükselinceye kadar" cümlesinden maksat ise 1277 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, güneşin göz kararıyla ufuk çizgisinden bir mızrak boyu yükseldiği zamandır. Buna göre, güneşin doğmaya başladığı andan itibaren güneşin ufukta göz kararıyla bir mızrak boyu yükselmesine kadar geçen süre içerisinde; herhangi bir namazı kılmak ve cenazeyi defnetmek yasaklanmıştır. Aslında güneşin bu noktaya geldiği an, yeryüzünde bulunduğumuz nokta ile güneş arasındaki çizginin yerküresine göre beş derecelik bir açı teşkil ettiği andır. Bizim memleketimize göre, güneşin doğmaya başladığı andan itibaren bu ana kadar geçen zaman kırk ila elli dakika arasında değişen bir zamandır.
Güneşin gökyüzünün ortasına gelmesinden maksat, güneşin tam tepeye gelip de herşeyin gölgesinin kaybolduğu zeval vaktidir. Metindeki bu cümleden ve bu cümleyi takibeden "Batıya meyledinceye kadar" cümlesinden anlaşılıyor ki, Rasûl-ü Zîşan Efendimiz, zeval vaktinden itibaren güneşin batıya meyledişine kadar geçen süre içerisinde cenaze namazı kılmayı yasakladığı gibi, güneşin batmaya yaklaşıp da sararmasından ve güneşin ışınları gözleri kamaştırmaz bir hale geldiği andan battığı ana kadar geçen süre içerisinde cenaze namazı kılmayı da yasaklamıştır.[475]

Bazı Hükümler

1. Metinde belirtilen üç vakitte cenaze namazı kılmak ve cenaze defnetmek yasaktır. Ulema bu mevzuda ihtilaf etmiştir.
a) İmam Ahmed ile İshak, es-Sevrî, Ata, en-Nehâî ve el-Evzaî mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak sözkonusu vakitlerde cenaze namazı kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Ibn Ömer (r.a)'in de bu görüşte olduğu rivayet edrilmiştir. Hanefi âlimleri de bu görüştedir. Şu farkla ki Hanefilere göre, bu vakitlerden biri girdikten sonra, yıkanıp kefenlenerek namazının kılınması için hazırlanmış olan bir cenazenin namazını kılıp defnetmekte hiç bir kerahet yoktur.
b) Mâlikilere göre, güneş doğarken, batarken ve Cuma hutbesi okunurken, cenaze namazı kılmak haramdır. Sabah namazından sonra güneşin doğmasına yakın bir zamana kadar caizdir. Bundan sonra güneşin doğup bir mızrak boyu yükselmesine ve ikindi namazından sonra güneşin batmasına kadar geçen süre içerisinde cenaze namazı kılmak da mekruhtur.
c) Şafîîlere göre, sözü geçen kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılmak mekruh değildir. Ancak bu vakitler kasden seçilerek namaz bu vakitlere denk getirilirse, o zaman mekruh olur. Hadisteki nehy bu şekilde kasden mekruh vakitlerde kılınan cenaze namazlarına aittir.

İbn Hazm da metinde belirtilen üç vakitte cenaze namazı kılmanın mekruh olduğu görüşündedir. Ona göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifteki nehy kasıtlı ve özel olarak sözü geçen vakitlere denk getirilerek kılınan nafile namazlara aittir.
2. Metinde açıklanan üç vakitte cenazeyi defnetmek yasaktır. Ancak âlimler, bu yasağın hükmü üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir.
İbn Hazm, bu hadisin zahirine dayanarak ölüyü bu vakitlerden birinde defnetmenin haram olduğunu söylerken, Hanbeliler, mekruh olduğunu, Ha-nefilerle, Şafîîler de defn için bu vakitler kasden seçilmiş olmamak şartıyla caiz olduğunu söylemişlerdir.
Fakat ölünün daha fazla bekletilmesiyle çürüyüp dağılmasından korkulması halinde, bu vakitlerde defnedilmesinin caiz olduğunda tüm âlimler ittifak etmişlerdir. Bu mevzunun tamamı 1274 numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden okuyucularımız oraya müracaat edebilirler.[476]

52. Bir Kadın Cenazesiyle Erkek Cenazesi Birlikte Getirildikleri Zaman, Hangisi İmama Daha Yakın Olarak Konur?

3193... el-Haris b. Nevfel'in azatlı kölesi Ammar'ın haber verdiğine göre;
Kendisi (Ali b. Ebû Talib'in kızı ve Hz. Ömer'in eşi) Ümmü Gül-süm'le (Ümmü Gülsüm'ün) oğlunun cenazesinde hazır bulunmuş. Çocuk, imam tarafına (Ümmü Gülsüm de çocuğun arka tarafına) konmuş (Ammar sözlerine devam ederek şöyle demiştir): Ben bu uygulamayı yadırgadım. Cemaatin içinde İbn Abbas'Ia Ebû Said el-Hudrî, Ebu Katade ve Ebû Hureyre (r.a) de vardı. (Onlar): "Sünnet (olan) budur" dediler.[477]

Açıklama

Hz. Ümmi Gülsüm; Hz. Ali (k.v)'nin kızı Hz. Ömer (r.a)'in de zevcesi idi. Hz. Ömer'in Zeyd ismindeki oğlu ondan dünyaya gelmişti. Hz. Ümmü Gülsüm'le oğlu Zeyd ikisi bir anda vefat edip de hangisinin daha önce vefat ettiği anlaşılamadığından hiç biri diğerine varis olamadı.
Hz. Ammar'ın ifade ettiğine göre, Hz. Ümmü Gülsüm ile oğlu Zeyd namazlarının kılınması için musallaya getirildikleri zaman çocuk imamdan tarafa, annesi de onun arka tarafına konduğu için Hz. Ammar bu uygulamayı yadırgamış, kadının imam cihetine, çocuğun da onun arkasına konması gerektiğini zannediyormuş. Fakat orada bulunanlar bu uygulamanın sünnete uygun olduğunu ifade ederek, Hz. Ammar'ın kanaatinin doğru olmadığını ortaya koymuşlardır. Beyhakî'nin rivayetine göre, orada hazır bulunan cemaat içerisinde ayrıca el-Hasen, Hüseyn, İbn Ömer ve Ebû Hurevre olmak üzere seksene yakın sahabi vardı. Bu hadis-i şerif Nesaî'nin Sünen'-inde şu manâya gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur:
"Nafi (r.a)'den: İbn Ömer (r.a) dokuz cenazeye birden namaz kıldı. Erkekleri ön tarafa -cemaat tarafına- kadınları da arka tarafa, kıble tarafına koydu. Onları tek bir sıra olarak dizdi. Hz. Ömer b. Hattab'ın zevcesi ve Ali (r.a)'nin kızı Ümmü Gülsüm ile Zeyd adındaki oğlunun cenazesi de birlikte kondu. O gün İmam, Said b. el-As idi..."[478]

Bazı Hükümler

1. Bir erkek çocuk ile bir kadının cenaze namazları birlikte kılınmak istendiği zaman, çocuğun cenazesi imam tarafında, kadının cenazesi de çocuğun kıble tarafına konur.
Âlimlerin açıklamasına göre, buluğ çağma ermiş bir erkekle bir çocuk ve bir hünsa ve bir de kadının cenazeleri birlikte kılınmak istenirse, imama en yakın buluğ çağına gelen erkek konur. Onun arkasına çocuk, onun arkasına hünsa (erselik) onun arkasına da kadın konur. İmam Şa'bi ile Said b. eP-Müseyyeb, Ata, en-Nehâî, ez-Zührî, Yahya el-Ensarî, İmam Malik, Şafîî, es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Hanefi âlimleri bu görüşte oldukları gibi, sahabe-i kiramdan Osman b. Afifan, Ali, İbn Ömer, îbn Abbas, el-Hasan, el-Hüseyin, Zeyd b. Sabit, Ebû Hüreyre, Ebû Said el-Hudrî (r.a) de bu görüştedirler. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu görüşte olan âlimlerin delilidir.
Ancak Hasen-i Basri, Kasım b. Muhammed ve Salim b. Abdullah'a göre, musallada kadın imamdan tarafa, erkekler de kıble tarafına konarak namazları kılınır. Ancak bunların delili akıldır. Birinci görüşte olanların delili de sünnettir.
2. Birden fazla kişinin cenazesini birlikte kılmak caizdir.[479]

51-53. İmam Namazını Kılacağı Cenazenin Ne Tarafında Durur?

3194... Nafi Ebû Galib'den demiştir ki:
Ben ağıl yolunda idim. Etrafında kalabalık cemaat bulunan bir cenaze geçti. Abdullah b. Umeyr'in cenazesidir, dediler. Bunun üzerine ben de onun arkasından gitmeye başladım. Bir de baktım, karşımıza üzerinde ince bir kaftan, başında da kendisini güneşten koruyan bir bez bulunan at üzerinde bir adam çıkıverdi. "Bu kabile reisi de kimdir?" diye sordum. "Enes b. Malik'dir" cevabını verdiler. Cenaze indirilince Enes kalkıp cenaze namazını kıl (dır)dı. Ben de (hemen) arkasındaydım. Benimle onun arasında hiçbir şey yoktu. (Enes) cenazenin başı hizasında durup dört tekbir aldı. (Namazı) ne uzattı ne de süratli kıldırdı. (Namaz bittikten) sonra oturmak istedi. (O sırada kendisine);
Ey Ebû Hamza (şu cenaze) Kureyş'İi bir kadındır, (onun da namazını kildınver), dediler. Kadını (Enes'e) yaklaştırdılar. (Cenazenin) üzerinde yeşil bir örtü vardı. (Enes) kalktı, cenazenin kalçası hizasında durup aynen erkeğin namazını kıldığı şekilde onun da namazını kıl(dır)dı, sonra oturdu. Derken el-Alâ b. Ziyad:

Ey Ebû Hamza! Rasûlullah (s.a) de cenaze namazını senin kıldırdığın gibi bu şekilde dört tekbir alarak, erkeğin başı hizasında, kadinin da kalçası hizasında durarak mı kıldırırdı? diye sordu. O da;
Evet, diye cevap verdi. (Bunun üzerine el-Alâ b. Ziyad):
Ey Ebû Hamza; sen Rasülullah (s.a)'la birlikte savaşta bulundun mu? diye sordu. (O da):
Evet, Huneyn'de onunla birlikte savaştım. Müşrikler gelip üzerimize saldırdılar. Nihayet (biz hezimete uğrayıp) kaçmaya başlamıştık. Atlarımızın da arkamızdan (hezimete uğrayıp kaçışmakta) olduklarını gördük. (Müşrik) askerleri içerisinde bir adam vardı ki, üzerimize saldırıyor ve bizi kırıp geçiriyordu. Derken'Allah onları bozguna uğrattı. (Ele geçirilen) düşman askerleri getiriliyordu. Müslüman kalmak üzere Hz.. Peygambere söz veriyorlardı. (O sırada) Peygamber (s.a)'in sahabilerinden bir adam "Üzerime nezr olsun, eğer Allah bugün bizi kırıp geçiren adamı buraya getirecek olursa, onun boynunu vuracağım" dedi. (Bunu duyan) Rasülullah (s.a) sükut etti. (Derken sözü geçen) adam (müslüman askerler tarafından oraya) getirili-verdi. (Adam) Rasülullah (s.a)'i görünce:
"Ey Allah'ın Rasûlü, ben (küfürden kurtulup) Allah'a döndüm, dedi. Rasülullah (s.a); (o nezreden) adam, nezrim yerine getirsin diye o adamla biatlaşmaktan uzak durdu. (Nezreden) kişi adamı öldürmek için Rasülullah (s.a)'ın kendisine emir vermesini beklemeye başladı. O kimseyi (müslüman olduktan sonra öldürmek hususunda) Rasülullah (s.a)'den korkuyordu. Rasûlullah (s.a)"onun hiçbir şey yapamayacağını anlayınca (müslüman olmak isteyen) adamla (müslüman olarak kalması için) biatlaştı. Bunun üzerine (nezr eden) adam:
Ey Allah'ın Rasûlü, benim nezrim (ne olacak?) dedi.
"Ben denlinden beri sen nezrini yerine getiresin diye (onunla biatleşmekten) geri durdum." buyurdu. (Adam da):
Ey Allah'ın Rasûlü, bana işaret etseydin ya! dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a):
"Hiç bir peygamber işaretle konuşmaz" buyurdu.
(Bu hadisin ravisi) Ebü Galib dedi ki: "Ben Enes'in (cenaze namazını kıldırırken) kadının kalçalarının hizasında durmasını(n sebebini ilim adamlarına sordum da bana -çünkü (eskiden kadım gözlerinden korumak üzere üzerine örtülen) kubbe şeklindeki örtüler yoktu. (Bu yüzden) imam onu cemaatten gizlemek üzere kalçalarının hizasında dururdu. (Bu gün de onlara uymak için Hz. Enes kadının kalçaları hizasında durdu)- diye cevap verdiler."
Ebû Dâvûd der ki: Peygamber (s.a)'in "Ben insanlar -Lâ ilahe illallah- deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum" (anlamındaki 2640 numaralı) hadisi, (mevzumuzu teşkil eden) bu hadisin (bir müslümanın öldürmeyi nezrettiği bir müşriğin) "Ben (artık küfürden) Allah'a döndüm"sözüyle (müslüman olduğunu ifade ettikten sonra da, müslümanın) onu öldürerek nezri(ni) yerine getirebileceğini ifade eden) kısmını neshetmiştir.[480]

Açıklama

Sikke: İki koldan sıralanmış ağaçların arasında uzayıp giden.yol demektir. Mirbed; "ağıl" demektir. Dolayısıyla bu iki kelime "ağıl yolu*' manâsına gelen bir tamlama teşkil etmektedir. Bu isimle anılan biri Basra'da, diğeri de Medine'de iki yol vardır.
Enes b. Malik Basra'da ikâmet ettiğine göre, burada bu kelimeyle kasdedilen Basra'daki ağıl yolu olması gerekir. Cenazesi söz konusu edilen Abdullah b..Umeyr'in Ümmü Fazl'ın azatlı kölesi Ebû Muhammed olması ihtimali olduğu gibi, Abdullah b. Abbas (r.a) olması ihtimali de vardır. Sonradan getirilen kadının burada Ensarî olduğu ifade edilirken, Tirmizî'nin rivayetinde Kureyşli olduğu ifade edildiğine bakılırsa, onun hem Kureyş'li hem de E-nsari olduğu anlaşılır. Çünkü bu mümkündür.
Na'ş: Aslında boş tabut demekse de burada halkın gözünden gizlemek için kadınların cenazelerrüzerine kubbe şeklinde örtülen kumaş, manâsına gelmektedir. İbn Abdil-Berr'in açıklamasına göre, bu Örtü ilk defa Hz. Fa-tima (r.ah)'nın cenazesi üzerine örtülmüştür.
Beyhakî'nin bir rivayetinde bu hadise şu mânaya gelen lafızlarla anlatılır. "Rasûlullah (s.a) kızı Fatıma (bir gün Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma'ya):
Ey Esma! Ben kadınlar vefat ettiği zaman onlara uygulanan muameleden hoşlanmıyorum. Çünkü kadının üstüne sadece bir kumaş örtülüyor. O kumaş kadının vücudunu dışarı aksettiriyor- dedi. Hz. Esma da:
Ey Rasûlullah'ın kızı, ben sana bu hususta Habeşistan'daki bir uygulamayı göstereyim mi?- dedi ve yaş hurma dalları getirterek onları yontup tabuta yerleştirdi. Üzerlerine de bir kumaş örttü. (Bu kumaş kubbe şeklini almıştı.) Hz. Fatıma:
Bu ne kadar güzel, hem de cenazenin kadın cenazesi olduğunu simgeler (Ey Esma) ben öldüğüm zaman beni Ali ile birlikte sen yıka. Yanıma başka hiçbir kimseyi sokma- dedi. Hz. Fatıma vefat edince yânına Hz. Aişe girmek istediyse de Hz. Esma içeri almadı. Hz. Aişe, Hz. Esma'yı Hz. Ebû Bekir'e şikayet etti. Hz. Ebû Bekir gelip Hz. Esma'ya cenazenin üzerine niçin gelin hevdeci gibi bir kubbe yaptığını sorunca, Hz. Esma bunu Hz. Fatıma'-nın vasiyyeti üzerine yaptığını ifade etti. Hz. Ebû Bekir de:
Vasiyyeti yerine getir buyurdu."
Müslüman olduğunu, küfürden tevbe edip Allah'a döndüğünü ifade eden ve müslümanlara çok zayiat verdiren kimse, müslüman olduğunu ifade ettiği halde, Hz. Peygamber'in onun müslümanlığını derhal kabul etmeyip de, onu öldürmek için nezreden sahabinin nezrini yerine getirebilmesi için onu öldürmesini beklemesi şüphesiz ki izahı gereken-bir meseledir. Meıihcl yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamberin onun müslümanlığını hemen kabul ve ilan etmeyişinin sebebi ağzından "eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden rasûlullah" sözünün işitilmemesidir. Yahutta bu nezir, o kimse müslüman olmadan önce yapıldığı için, müslüman olduktan sonra da yerine getirilmesi gerekirdi. Çünkü o anda nezir hakkında yürürlükte olan hüküm buydu. Rasûl-ü Ekrem bunun için beklemişti. Fakat, Musannif Ebû Davud'un da ifade ettiği gibi, bu hüküm sonradan 2640 numaralı hadisle neshedilmiştir.
İlim adamları, cenaze namazını kıldıracak olan imamın cenazenin ne tarafında duracağı konusunda ihtilafa-düşmüşlerdir. Bu mevzudaki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Şafiîler, Dâvud, İbn Hazm ve hadis ehline göre erkeklerin başı hizasına kadınlarınsa kalçaları hizasına durur.
2. Hanbeliler'e göre erkeğin göğsünün hizasına doğru durulur. Kadının ki birinci görüşe göredir.
3. Hanefi alimlerine göre imam, erkeğin ve kadının göğüslerinin hizasına doğru durur.
Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'tan bir rivayete göre, erkeğin başının ve kadının kalçasının hizasında durur. Tahavî bu kavli seçmiştir. Bu görüş, birinci görüşün aynıdır. Hanefi mezhebinin bu meseledeki görüşünün izahı için bir numara sonraki hadisin şerhine müracaat edilebilir.
4. Malikiler'e göre, imam.erkeğin kalçasının hizasına ve kadının omuzları hizasına doğru durur.
Yukarıdaki ihtilaf efdaliyet ile ilgilidir. Aslında imam erkek veya kadın cenazenin herhangi bir uzvunun hizasına doğru namaz kıldinrsa sahihtir.[481]

Bazı Hükümler

1. Cenaze namazı kıldırırken, imamın, cenazenin tam ortası hizasında durması müstehabdır.
2. Cenaze namazında alınan tekbirlerin sayısı dörttür.
3. Esir edilen bir kâfiri müslüman olmadan önce devlet reisi isterse öldürür, isterse sağ bırakır.
4. Müslüman olan bir esirin kanı dökülemez.
5. Bir kimsenin adakta bulunup adağını yerine getirmesi meşrudur.
6. Bir Peygamberin bildiğinin aksini söylemesi, ya da kaş göz işaretleriyle mecliste bulunan bazı kimselere bir şeyler anlatıp bunu orada bulunan diğer kimselerden gizlemeye çalışması caiz değildir.[482]

3195... Semure b. Cündup'ten demiştir ki:
Peygamber (s.a)'in ardında, nifash iken vefat eden bir kadının (cenaze) namazını kıl(mış)tım. (Peygamber Efendimiz) o kadının cenaze namazını kılmak için (tam) ortası (hizası)na durdu.[483]

Açıklama

Müslim ve Nesaî'nin rivayetlerinde açıklandığına göre hadis-i şerifte nifash ikeri vefat ettiğinden bahsedilen kadın Ümmü Ka'b'dır. Metinde geçen kelimesinden maksat ölünün kalçaları hizasıdır. Ancak Hanefî âlimlerine göre, vücudun ortası göğüs olduğundan kelimesine "göğsü" manâsı vermişlerdir. Çünkü göğüs vücudun ortasıdır. Esasen, baş ve ayaklar vücuddan sayılamaz. Esas vücudu teşkil eden kısım, kasıklarla boyun kökü arasında kalan kısımdır. Bu kısmın ortasının da göğüs olduğunda şüphe yoktur. Bu bakımdan hem vücudun her tarafının namazdan payını eşit olarak alması için, hem de ilim ve hikmet madeni olan kalbe yakın olmak için imam, cenaze namazını kılarken ölünün göğsü hizasında durur.
Her ne kadar bir Önceki hadis-i şerifte, Enes b. Malik'in erkeğin namazını kıldırırken cenazenin baş tarafında, kadının cenazesini kıldırırken de, kalçaları tarafında durduğu ifade ediliyorsa da, aslında bu farklılık ravinin yanılmasından ibarettir. Şöyle ki, aslında Hz. Enes her iki cenazede de ölünün göğsü hizasına durmuştur. Fakat erkeğin cenazesinde biraz baş tarafa doğru kadının cenazesinde de biraz kalça tarafına doğru meylettiği için, ravi bu iki durumun biribirinden tamamen farklı olduğunu zannetmiş ve kendi kanaatini rivayet etmiştir.[484]

Bazı Hükümler

1. Nifastan ölen kadın, her ne kadar şehidse de, cenaze namazı kılınmadan kabre konamaz. Cenaze namazı kılınmadan kabre konulup konulamayacağı hususunda ihtilaf mevzuu olan şehid, savaşta ölen şehiddir. Nifasdan ölen kadınsa savaşta ölmediğinden cenaze namazı kılınmadan kabre konamaz.
2. İmam, cenaze namazı kıldırırken, kadın cenazenin kalçaları hizasında durur.[485]

52-54. Cenaze Namazı Kılarken Kaç Tekbir Alınır?

3196... (Ebû İshâk'ın) Şa'bi'den (rivayetine göre);
Rasûlullah (s.a) (bir gün sahabilerinden bazılarıyla birlücte mezarlıkta gezinirken toprağı) yaş olan bir kabre uğramış (ashabıyla birlikte) o kabrin önünde saf bağla(yıp namaz kılmışlar. (Hz. Peygamber) bu kabir üzerine (namaz kılarken) dört (defa) tekbir almış.
(Ebû İshak diyor ki): "Ben Şa'bi'ye; (bunu) sana kim söyledi?" diye sordum da: "Güvenilir birisi (yani o anda) orada bulunan Abdullah b. Abbas (söyledi)" diye cevap verdi.[486]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, birisi; kabre konulmuş olan cenaze üzerine cenaze namazı kılmanın caiz olup olmayacağı, diğeri de cenaze namazında kaç tekbir alınacağı meselesi olmak üzere, iki mesele söz-konusu edilmekte ve cenaze namazında dört tekbir alınacağı ifade edilmektedir. Bunlardan kabre konulan bir cenazenin kabri üzerine yönelerek o cenazenin namazını kılmanın caiz olup olmayacağı meselesi 3203 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklanacaktır.
İkinci meseleye gelince, mezheb imamlarından İmam Ebû Hanife ile İmam Malik, Şafîî, Ahmed es-Sevrî, İbnü'l-Mübarek

İshak, İbn Ebî Evfa, Ata, Muhammed b. el-Hanefiyye ve el-Evzâî ile ashab-ı kiram'dan Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit, Hasen b. Ali, el-Bcra b. Azib ve Ebû Hureyre'ye göre cenaze namazında dört tekbir alınır. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 3194 numaralı hadisi şerif ve Buhârî ile Müslim'in Rasül-ü Ekrem'in Necaşi üzerine dört tekbir alarak cenaze namazı kıldığına dair rivayet ettikleri hadis-i şerif ile ileride meallerini sunacağımız 3204-3205 numaralı hadis-i şeriflerdir.
Tirmizî, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif hakkında, "İbn Abbas hadisi hasen sahihtir. Peygamber (s.a)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının çoğunun ameli bu hadis üzerinedir." demiştir.
Bu mevzuyu Bezlü'I-Mechûd yazarının, Şevkânî'den naklettiği şu satırlarla noktalıyoruz: "Kâdî Iyaz'ın beyanına göre, sahabe-i kiram, cenaze namazında kaç tekbir alınacağı konusunda İhtilafa düşmüş, "üç tekbirden dokuz tekbire kadar değişen sayılarda tekbir alınabileceğine dair çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de, İbn Abdi'l-Berr'in dediği gibi, sonradan dört tekbir alınacağında icma vaki olmuş. Fıkıh âlimleri ile Bağdat, Basra, Küfe, Medine gibi meşhur kültür merkezlerindeki fetva ehli de bu mevzuda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu mevzuda gelen sahih hadislerden elde edilen netice budur. Binaenaleyh bu görüşün dışında kalan şaz görüşlere iltifat edilmemelidir. Önemli fıkıh merkezlerindeki fıkıh alimleri içerisinde cenaze namazınir beş tekbirle kılınacığını söyleyen sadece İbn Ebî Leyla vardır. Onun dışında bu âlimlerin hiçbirisi cenaze namazındaki tekbirlerin beş olduğunu söylememiştir."[487]

3197... İbn Ebî Leyla'dan demiştir ki:
Zeyd: -Yani (Zeyd) ibn Erkam- bizim cenazelerimizin namazlarında dört tekbir alırdı. (Bir gün, by- cenaze namazında) beş tekbir aldı. Bunu kendisine sordum da "Rasûlullah (s.a) (böyle) beş tekbir alırdı" cevabını verdi.
Ebû Dâvûd der ki: (bu hadisi bana rivayet edenlerden) İbn el-Musanna'nın rivayetini (Ebu Ve/id'in rivayetinden) daha sağlam ezberledim.[488]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenaze namazını dört tekbirle kıldırmak caiz olduğu gibi, beş tekbirle kıldırmanın da caiz olduğunu söyleyen Davud-u Zahiri'nin ve İbn Ebî Leyla'nın delilidir.
Aslında İbn Ebî Leyla'nın Zeyd b. Erkam'a cenaze namazını niçin beş tekbirle kıldırdığım sorması selef-i salihin arasında cenaze namazını dört tekbirle kılmanın yaygın, beş tekbirle kılmanınsa, nadirattan olduğunu gösterir. Bu düşünceyle cumhur ulema metinde geçen "Rasûlullah (s.a) beş tekbir alırdı" cümlesini "İslâm'ın ilk yıllarında böyle beş tekbir alırdı. Sonradan devamlı surette dört tekbir almaya başladı da, bu son uygulama halk arasında yerleşti." şeklinde anlamışlardır.
Musannif Ebû Davüd, metnin sonuna ilave ettiği ta'likle, bu hadisin kendisine iki yoldan geldiğini bunlardan İbnu'l-Musanna yoluyla gelen rivayeti Ebû Velid et-Tayalisî'den gelen rivayetten daha iyi bellediğini söylemekle İbnu'I-Müsenna'dan gelen rivayetin diğerinden daha kuvvetli olduğunu ve buna daha çok güvendiğini ifade etmek istemektedir.[489]

53-55. Cenaze Namazında Ne Okunur?

3198... Talha b. Abdullah b. Avf'dan demiştir ki:
"Ben İbn Abbas'Ia beraber cenaze namazı kıldım (Namazda) Fatiha't-ül-kitabı okudu ve -bu sünettendir- dedi."[490]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenaze namazında Fatiha okumanın meşru-luğuna delalet etmektedir. Ayrıca Hakim'in Cabir'den rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a) bizim cenaze namazlarımızda dört tekbir alır ve ilk tekbirden sonra Fatiha sûresini okurdu.'1 mealindeki hadis-i şerifle îmam Şafîî'nin Ebû Ümame'den rivayet ettiği Peygamber (s.a)'in sahabilerinden birisinin: "Cenaze namazında imamın, birinci tekbirden sonra gizlice Fatiha okuması sünnettendir. Diğer tekbirlerden sonra Peygamber (s.a)'e sala-vat getirir ve ihlasla dua eder. Fakat başka bir şey okumaz. Sonra gizlice içinden selam verir." dediğini ifade eden hadis-i şerif de cenaze namazında Fatiha okumanın meşruluğuna delalet etmektedir. el-Misver b. Mahreme ile el-Hadi, el-Kasım, el-Müeyyedbillah bu hadis-i şeriflerle, Buhârî'nin Tarih'-inde Fudale b. Ebî Ümeyye'den rivayet ettiği, "İmamın Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer'in cenaze namazında Fatiha sûresini okuduğunu" ifade eden hadis-i şerife dayanarak cenaze namazında Fatiha sûresini okumanın meşru olduğunu söylemişlerdir.
İbn Mace'nin Ümmü Şüreyk'den rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a) cenaze üzerinde namaz kıldığımızda) Fatiha sûresini okumamızı emretti."[491] mealindeki hadisle Nesaî'nin rivayet ettiği Hz. Peygamberin cenaze namazında, Fatiha okuduğunu ifade eden hadis-i şerif [492] de bu görüşü te'yid etmektedir.
Mezheb imamlarının bu mevzudaki görüşlerini şöylece özetleyebiliriz:
1. Şâfîîler, yukarıda geçen hadis-i şeriflere dayanarak cenaze namazında Fatiha okumanın farz olduğunu söylemişlerdir. Onlarca efdal olan Fati-ha'yı birinci tekbirden sonra okumaktır. İkinci tekbirden sonra Peygamber (s.a)'e salavat getirmek farz olduğu gibi, üçüncü tekbirden sonra ölüye dua etmek de farzdır. Dördüncü tekbirden sonra ise kısa bir dua yapılıp selam verilir.
2. Hanbeliler de bu mevzuda Şâfîîler gibi düşünmektedirler. Ancak Han-belilere göre, Fatiha'y1 birinci tekbirden sonra okumanın hükmü farzdır.
İshak ile Davudu Zahiri de, cenaze namazında Fatiha okumanın farz olduğunu söylemişlerdir.

İbn Münzir, İbn Mes'ud ile İbn Zübeyr ve Ubeyd b. Umeyr (r.a)'in de bu görüşte olduklarım rivayet ediyor. Delilleri ise, yukarıda mealini sunduğumuz İbn Mace'nin Ümmü Şüreyk'ten rivayet ettiği hadisle mevzumuzu teşkil eden hadisi şeriftir. Çünkü her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis mevkuf ise de sahabinin mevkufu, merfu hükmündedir. Nitekim metinde geçen Hz. İbn Abbas'm "Bu sünnettendir" sözü bu hadisin merfu olduğuna açıkça delalet etmektedir.
Bu görüşte olan halef ve selef âlimlerinin bu mevzudaki delillerinden biri de, daha önce tercümesini sunduğumuz "Fatiha okumayan kimsenin namazı olmaz." anlamındaki 822 numaralı hadis-i şeriftir. Sözü geçen âlimlere göre, bu hadis-İ şerif cenaze namazı için de geçerlidir. Çünkü cenaze namazı da bir namazdır. Diğer namazlarda olduğu gibi orda da kıyam ve kıraatin bulunması gerekir.
Ebû Hüreyre (r.a) ile Ebû Derda, İbn Mes'ud ve Enes (r.a) den rivayet edildiğine göre, kendileri cenaze namazında ilk üç tekbirin her birisinden sonra Fatiha okurlar, dua ederler, cenaze için istiğfar ederlermiş. Dördüncü tekbirden sonra ise, hiçbir şey okumadan namazdan çıkarlarmış.
3. Tavus, Ata, ibn Sırın, İbn Cübeyr, es-Şabî, Mücahid, Hammad, es-Sevrfise, cenaze namazında Fatiha'nın okunmayacağı görüşündedirler. İbn Ömer'in de bu görüşte olduğu rivayet edildiği gibi, Hanefi mezhebinin görüşü de budur. Hanefi alimlerine göre, cenaze namazı dört tekbirle kılınır. Birinci tekbirden sonra, sübhaneke ikinci tekbirden sonra salli barik duaları okunur. Üçüncü tekbirden sonra, ölü için dua edilir. Dördüncü tekbirden sonra ise, iki tarafa selam verilerek namazdan çıkılır. Namaz esnasında Kur'-an'dan bir sûre okumak niyyetiyle Fatiha okunamaz.
Hanefi ulemasından Tahavi'ye göre yukarıda geçen bazı hadisi şeriflerde ifade edilen Rasûlü Ekrem Efendimizin cenaze namazında, Fatiha okuması da Kur'ân-i Kcrim'den bir sûre okuma niyetiyle değil, sena kasdıyla olmuştur.
4. Malikilere göre: Cenaze namazında Kur'ân'dan bir sûre okumak niyetiyle Fatiha okumak mekruhtur. Bunlara göre her tekbirden sonra Allah'a sena edip Peygamber (s.a)'e salavat getirmek müstehabtır, dua okumak ta vaciptir.
Malikilerin, cenaze namazında Fatiha okumanın mekruh olduğuna dair delilleri, İmam-ı Malik'in Nafi'den rivayet ettiği, "Abdullah İbn Ömer cenaze namazında, Kur'ân'dan hiçbir şey okumazdı."[493] mealindeki hadis-i şeriftir.
Bununla beraber Malikilere göre; cenaze namazı kılan kimsenin cenaze namazında Kur'ân okumanın farz olduğunu söyleyen imamlara ters düşmemek gayesiyle Fatiha okunmasında hiçbir kerâhat yoktur. Hatta bu maksatla Fatiha okumak müstehabdır.[494]

54-56. Cenazeye Dua Etmek

3199... Ebû Hureyre'den; dedi ki:
Rasûlullah (s.a)'ı "Cenaze üzerine namaz kıldığınızda, ona ihlasla duâ ediniz." buyururken işittim.[495]

Açıklama

İhlas: Kalbin kinden, garazdan, eğrilikten ve zandan arınmış olmasıdır.Alemlerin Efendisi sevgili Peygamberimizden İhlasın ne olduğu sorulunca "Rabbim Allah'dır deyip, sonra da o emrolundu-ğun istikamette yürümendir" buyurmuştur.[496]
Mevzûmuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir müslüman vefat ettiği zaman, Allah'ın ona afv ve mağfiretle muamele etmesi için, içtenlikle dua etmek tavsiye edilmektedir. Menhel yazarının ifade ettiği gibi vefat eden bir müslümana dua etme hususunda onun günahkâr mı yoksa salih bir kişi mi olduğuna bakmamahdır. Çünkü günahkâr kişiler duaya ve şefaata daha çok muhtaçdırlar. Bu bakımdan, sadece salih kullar için dua edipte günahkârlardan bu duayı esirgemek doğru değildir. Esasen her cenaze duaya muhtaçtır da onun için sağ kalanların önüne getirilmiştir.
Ölüye ihlasla dua etmek, insanın tüm dünyevî uğraşılarını içinden atıp, bütün varlığıyla Allah'a yöneldikten sonra, içtenlikle ve huşu içerisinde yal-varmasıyla olur.
Metinde geçen "Ona ihlasla dua ediniz" cümlesine "duanızı ölüye tahsis ediniz" şeklinde de manâ verilebilir, Şafiî ulemasının cumhuru bu cümleye bu şekilde manâ vermişlerdir.
Fakat bu mevzuda gelen hadisler, bu duayı tüm müslümanlara teşmil etmenin caiz olduğuna delâlet ettiğinden fıkıh ulemasının çoğunluğu cenaze duasını diğer müslümanlara da teşmil etmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla bu hadis, Şâfiîlerin görüşü için yeterli bir delil sayılmaz.[497]

Bazı Hükümler

1. Cenaze namazında cenaze için dua etmek meşrudur.
2. Duada önemli olan ıhlastır.[498]

3200... Ali b. Şemmâh dedi ki: Ben Mervan'ı Ebû Hureyre'ye:
Sen Rasûlullah (a.s.)'i, cenaze namazında hangi duayı okurken işittin? diye sorarken gördüm. (Ebu Hûreyre de) ona:
(Aramızda geçen bunca hadiseden sonra ve) benim (sana bunca kırıcı sözleri) söylediğim halde (yine de bana geîip Hz. Peygamberin sünnetiyle ilgili soru soruyorsun öyle) mi? karşılığını verdi. (Mervan da):
Evet! dedi. {Ravi Ali b. Şemmâh) dedi ki (Hz. Ebû Hureyre ile Mervan arasında geçen) bu konuşmadan önce aralarında bir münakaşa olmuşdu."
Ebû Hureyre de ona: Rasûlullah (s.a):
"Ey Allah'ım (bu cenazenin) Rabbı Sensin onu Sen yarattın, onu İslam'a Sen eriştirdin. Ruhunu Sen aldın. Gizlisin

kapalısını bilen Sensin. Biz Saria (ona) şefaatçi olarak geldik. Onu bağışla" diye dua ederdi-cevabını verdi.
(Ebû Dâvud der ki-Şu'be, Ali b. Şemmah'a Osman b. Şemmas, demekle onun isminde yanılmıştır. Ahmedb. İbrahim El-Mevsıli, Ahmed b. Hanbel'le konuşurken ona şöyle) dediğini işittim: Ben Hammad b. Zeyd'le bir mecliste oturupta (onun) o mecliste Abdü'l-Varis ile Ca'fer b. Süleyman'dan (hadis rivayet etmeyi) yasaklamadığını görmedim).[499]

Açıklama

Su hadis-i şerif cenaze namazında cenaze için dua etmenin meşruluğuna delalet etmektedir.
Metinde ki "Benim (sana bunca kırıcı sözleri) söylediğim halde..." cümlesinde geçen kelimesini şeklinde okumak ve bu cümleye "sen (bana bunca kırıcı sözleri) söylediğin halde (yine de bana soru soruyorsun öyle)mi?" şeklinde manâ vermek te mümkündür.
Musannif Ebû Dâvud metnin sonuna ilave ettiği ta'Iikte "Bu hadisi Bey-haki'nin de rivayet ettiğini ancak bu rivayette ravi Şu'be'nin Ali b. Şemmah'ın isminden yanlışlıkla Osman b. Şemmas diye bahsettiğini belirtiyor. Ayrıca Ahmed b. İbrahim'in Abdul-Varis'i tenkid edip ondan hadis almayı yasakladığını belirtmekle de bu hadisin ravilerinden Abd-ul Varis'in güvenilir bir ravi olmadığını, dolayısıyla bu hadisin zayıf olduğunu söylemek istemiştir. Fakat Menhel yazarı "hadis ulemasından birçok kişinin Abdul Varis'in güvenilir bir ravi olduğuna şahidlik ettiğini" belirtmekte ve bu hadisin sahih olduğunu savunmaktadır. Menhel yazarına göre Hammad b. Zeyd'in Abdu'l-Varis'ten hadis almayı yasaklamasının sebebi onun güvenilir bir ravi olmayışı değil Kaderiyye mezhebinden oluşudur.[500]

3201... Ebû Hureyre'den; dedi ki: Rasûlullah (s.a.s) bir cenaze namazı kıldırdı ve:
"Allahım, dirimizi - ölümüzü, küçüğümüz- büyüğümüzü, erkeğimizi- kadınımızı, burada olanımızı, olmayanımızı, bağışla. Ey Allah'ım, bizden, yaşattığm iman üzerine yaşat, öldürdüğünü de İslâm üzerine öldür. Ey Allah'ım! Bizi onun (ölümüne sabretme ve cenazesinin defnine katlanma) ecrinden mahrum etme, ve on(ım vefatımdan sonra bizi sapıttırma" diyerek dua etti.[501]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "cenaze namazında dua ederken duanın sadece ölüye tahsis edilmeyip tüm müslümanları kapsayıcı olması gerekir" diyen cumhûr'un delilidir. Çünkü görüldüğü gibi bu hadis-i şerifte cenaze namazı içerisinde yapılan dua sadece cenazeye tahsis edilmeyip kadına-erkeğe, ölüye-diriye, büyüğe-küçüğe ve cenaze namazında hazır bulunup - bulunmayan, kısacası tüm müslümanları kapsamına almıştır. Mutlak lâfız kemaline masruf olduğundan metindeki iman kelimesiyle kâmil iman, İslâm kelimesiyle de kâmil İslâm kasdedilmiştir. Bilindiği gibi, iman kalbin tasdik etmesi, İslâm da diğer organların bu tasdike uygun olarak Allah'ın ve Rasûlünün emirlerini yerine getirmesi demektir. Bu bakımdan kâmil iman ameli, kâmil İslâm da imanı gerektirdiği için metinde arkaya arkaya gelen iki cümleden birinde imân diğerinde İslâm zikredilmiştir. Ancak burada önce iman, sonra İslâm zikredilirken, Tirmizî'nin ve daha başkalarının rivayetlerinde İslâm' imandan önce zikredilmiştir.
İslâmm zahiri ve dünyada lâzım bir amel olması, imânın da kalbî bir amel olup ölürken kendisine şiddetle ihtiyaç duyulması itibariyle Tirmizi'-nin bu rivayeti cenaze duasının ruhuna daha uygun ve bu rivayet ulema yanında daha meşhurdur.[502]

Bazı Hükümler

1. Cenaze namazında dua etmek meşrudur.
2. Cenaze duasını sadece oluye tahsis etmeyip tüm müslümanlan kapsayıcı biçimde yapmak meşrudur.
3. Cenaze namazında cenaze duasını sesli olarak okumak caizdir. Çünkü Rasûlü Zîşan Efendimiz bu duayı açıktan okumamış olsaydı. Ebû Hu-reyre onu işitemez ve bize nakledemezdi. Cumhuru ulemaya göre bu duayı sesli olarak okumak caizse de gizli olarak okumak müstehabdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Câbir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in cenaze namazında cenaze duasını gizli okudukları ifade edilmektedir. Cumhuru ulemâya göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ve benzerlerinde ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'in bazı cenaze namazlarında duayı sesli yaptığı bir gerçektir. Fakat duayı bu şekilde yapmaktan maksadı duanın sesli yapılmasını telkin etmek değil, ancak halkın duanın lafızlarını işitmesini ve öğrenmesini sağlamaktır.[503]

3202... Vasile b. el-Eskâ'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a) bize müslümanlardan bir adamın cenaze namazını kıldırdı da onu (şu şekilde) dua ederken işittim:
"Ey Allâhim! Falanın oğlu falan senin emanetindedir. Onu kabir sıkıntısından koru."
(Bu son cümleyi) Abdurrahman (Musannif Ebû Davud'a şu lafızlarla) rivayet etti: "Senin himayendedir ve selâmete götüren ipine sarılmıştır. Onu kabir sıkıntısından ve cehennem azabından koru, sen sözünü yerine getiren ve hainde lâyık olansın. Onu bağışla, ona acı. Çünkü sen affedici ve merhametlisin."[504]

Açıklama

Metinde 2eçen "zimmet" kelimesi, emniyet, hıfz ve himaye manalarına gelir.
Habl kelimesiyle Kur'ân-ı Kerim kasdedilmiştir. Nitekim Hâkim'in Miis-tedrek'inde "Kur'ân, Allah'ın sağlam ipidir" mealinde

bir hadis-i şerif vardır. "Civar" kelimesi ise, emniyet, "güven" anlamına gelir. Bu bakımdan tamlamasını "senin güvenli ipin" şeklinde tercüme etmek mümkündür. Cümlenin topluca anlamı da şöyledir: "Falanın oğlu senin himayendedir. (çünkü o) senin güvenli ipin Kur'ân'a sarılmıştır."
Habl kelimesinin burada istiare yoluyla and manâsında kullanılmış olduğunu söyleyenler de vardır. O zaman terkibi kendisinden önceki kelimesinin tefsiri olur. İbn-ül Esir Ennihâye isimli eserinde "Arap kabileleri yolculuğa çıkacakları zaman düşmanlarının şerrinden emin olmak için her kabilenin reisinden bir ahid-nâme alırlar, bu sayede emniyet içinde yolculuklarını sürdürürlerdi. îşte burada habl-û'1-civâr kelimesi ile kastedilen bu ahidnamedir" demekle civar kelimesinin ahd manâsına geldiğini bu şekilde bir ahidnâmesi olan kimsenin emniyette olduğunu ifâde etmek istemiştir.
Hz. Peygamberin, sözü geçen duasındaki kabir sıkıntısı Buhârî'nin sahih'inde şöyle anlatılıyor: "Mü'min kul kabrine konulup ashâb ve yaram geri dönüp gittiklerinde -ki meyyit bunlar yürürken ayakkabılarının sesini bile muhakkak işitir- ona (münker-nekir adlı) iki melek gelir. Bunlar meyyiti oturturlar ve ona;
Hâ! Şu Muhammed (s.a) denilen kimse hakkında (ki kanaatin nedir?) Ne dersin? diye sorarlar. O mü'min de: (samimi olarak) "Bildiğim ve size de bildirirfek istediğim şudur ki, Muhammed (s.a) Allah'ın kulu ve Allah'ın Rasûlüdür" diye cevap verir. Bunun üzerine melekler tarafından:
Ey mü'min! Cehennemdeki yerine bak! Allah Teâlâ bu azab yerini senin için cennetten (yüce) bir makama tebdil eyledi denilir. Nebi (s.a) "O mü'min cehennem ve cennetteki iki makamını birden görür." buyurmuştur. Fakat kâfir ve yahut münafık olan meyyit (meleklerin bu sualine karşı):
Muhammed hakkında bir şey bilmiyorum. Halkın ona (peygamber) dedikleri bir sözü (işitmiş) ben de halka uyup söylerdim, diye cevap verir. Bu iki melek tarafından bu kâfir veya münafığa:
Hay sen anlamaz ve uymaz olaydın? denilir. Sonra bu kâfir veya münafığın iki kulağı arasına demirden bir topuzla vurulur. O topuzu yiyen kâfir veya münafık şiddetli bir sesle öyle bir bağırır ki, bu feryadı ins ve cinden başka bir ölüye yakın olan herşey işitir."[505]

Bazı Hükümler

1. Cenaze namazında ölü için okunan duayı halkın öğrenmesi için sesli olarak okumak caizdir.
2. Namazda ölüye dua ederken eğer babası biliniyorsa hem babasının ismini hem de kendi ismini zikrederek duayı ona tahsis etmek müstehabdir. Eğer babası bilinmiyorsa erkek için "Allah'ım! Bu, senin kulundur ve senin kulunun oğludur." Kadın için de "Allah'ım! Bu senin cariyendir ve cariyenin kızıdır" denir.[506]

55-57. Kabir Üzerine Cenaze Namazı Kılmak (Caiz Midir?)

3203... Ebû Hureyre'den; (rivayet olunmuştur) demiştir ki: Siyah bir kadın -yahutta bir erkek- mescidi süpürürdü. Peygamber (s.a) (bir gün) onu göremeyince (halka) sordu; "öldü" denildi. Bunun üzerine (Peygamber (s.a):
" Bana haber verseydiniz ya!" dedi, (sonra): "Beni onun kabrine götürünüz" buyurdu. (Oradakiler) kendisini (o zâtın) kabrine götürdüler, kabir üzerine cenaze namazı kıldı.[507]

Açıklama

Mescidin kayyımlığını yaparken vefat eden zâtın siyah bir kadın mı, yoksa bir erkek mi olduğu kesin değildir.
Bu meseledeki şüphe hadisin râvisi Sâbit'e yahut ta Ebû Râfi'e ait rivayetteki tereddütten kaynaklanmaktadır. Buhârî'nin bir rivayetinde ölen zatın siyahi bir erkek olması ihtimalinden bahsedilirken[508] diğer bir rivayetinde erkeğin siyâhiliğinden bahsedilmiyor.[509] Buhârî'nin diğer bir rivayetinde, ravi Hammâd, bu zat'ın kesinlikle kadın olduğunu söylüyor, Beyha kî'nin rivayetinde bu kadının Ümmü Mihcen olduğu, İbn Mendeh'in rivayetinde Harkaa olduğu söyleniyor. Bu rivayetlerden vefat eden kişinin Har-kaa ismiyle anılan Ummü Mihcen ismiyle tanınan bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Müslim'in rivayetinde şu ilâveler de vardır: "Galiba sahâbiler bu kadını önemsememişler (de onun için öldüğünü Hz. Peygambere haber vermemişlerdi). Ashab, (zatın) kabrini gösterdiler. O da kabrin üzerine cenaze namazını kıldı. Sonra "Şüphesiz ki bu kabirler, sahipleri için karanlıklarla doludur. Allah (azze ve celle) benim namazım sebebiyle kabirleri onlara aydınlatır" buyurdu."
Beyhaki'nin diğer bir rivayetinde de Rasûlü Ekreme cevap veren kimsenin Ebû Bekir Sıddîk (r.a) olduğu ifade ediliyor.
Bu mevzuda rivayet edilen hadis-i şerifler cenaze namazında bulunmayan bir kimsenin cenazenin kabrine giderek kabrin üzerine namaz kılmasının caiz olduğunu ifâde etmektedir. İbn Sirin'le, Şâfiilerin görüşü de budur. Ancak bu müddetin ne kadar devam ettiği mevzuunda ulema ihtilâfa düşmüştür. Bazıları "Rasûlullah (s.a) (Medine'de) yok iken Sa'd'in annesi öldü ve gelince ona cenaze namazı kıldırdı. Aradan bir ay geçmişti"[510] mealindeki hadis-i şerifi delil getirerek bu sürenin bir ay devam ettiğini söylemişlerdir. Hanbeliler de bu görüştedirler.
Bazılarına göre cenaze tamamen çürümedikçe kabri üzerine cenaze namazı kılınabilir. Bazılarına göre ise, bu süre için bir sınır yoktur, her zaman kılınabilir. Çünkü cenaze namazından maksat ölüye duadır. Dua için sınırlı bir süre düşünülemez.
İshâk'a göre bu süre, cenaze vukubulduğu zaman orada bulunamayıp ta başka bir memlekette bulunan kimseler için bir ay, orada bulunduğu halde cenazeye katılamayan kimseler için de üçgün devam eder.
Hanefilere göre ise, namazı kılınmadan defnedilen bir kimsenin, henüz cesedinin çürüyüp dağılmadığına zann-ı galib hasıl olursa, onun kabri üzerine namaz kılınır. Fakat cesedin çürüdüğüne kanaat getirilirse kabri üzerine asla namaz kılınamaz.

İmâm Ebû Yûsuf'a göre definden sonra üç gün kabir üzerine namaz kılınabilir. Ancak daha önce cenaze namazına katılan bir kimse o cenazenin kabri üzerine namaz kılamaz. Fakat o cenazenin namazını kıldırma hakkı olan veli bundan müstesnadır. Bu veli imamın arkasında cenaze namazını kıldıktan sonra gidip ayrıca o cenazenin kabri üzerine namaz kılınabilir. Fakat bu namazı kılarken kendisine uyulup arkasında cemaat olunamaz.
Malikiler'e göre ise: Namazı kılınmadan defnedilmiş olan bir cenazenin dağılacağından korkulmazsa kabrinden çıkarılıp namazının kılınması farzdır. Eğer kabirden çıkarırken vücudunun dağılacağından korkulmakla birlikte cesedin henüz çürüyüp dağılmadığına hükmedilmişse kabri üzerine namaz kılınması yine farzdır. Namazı kılanarak defnedilmiş olan bir cenazenin kabri üzerine namaz kılmaksa mekruhtur.
Nehâi'ye göre kabir üzerine asla namaz kılınamaz. Bu görüş İmâm Mâ-lik'den de rivayet olunmuştur. Bu görüşte olan ulemaya göre; Hz. Fahr-i Kâinat Efendimizin bazı kimselerin kabri üzerine namaz kılması O'na mahsus özel bir durumdur. Ve "şüphesiz ki bu kabirler, sahipleri için karanlıklarla doludur. Allah (azze ve celle) benim namazım sebebiyle kabirleri onlara aydınlatır.[511] mealindeki hadiste geçen "Benim namazım sebebiyle" anlamındaki lafızlar bu özelliğe delâlet etmektedirler.
Ancak kabir üzerine namaz kılmanın Hz. Peygamber'e ait özel bir durum olduğu görüşü, "Bu durumun Hz. Peygamber'e ait özel bir durum olmadığı, Hz. Peygamberin kabir üzerine cenaze namazı kılan ashabını bundan men etmemesinden anlaşılmaktadır. Çünkü eğer bu, Hz. Peygamberdin sadece kendisine ait özel bir durum olsaydı ashabını kabir üzerine namaz kılmaktan nehyederdi." denilerek reddedilmiştir. Nitekim 3196 numaralı hadis-i şerif Hz. Peygamber'in ashabını kabir üzerine namaz kılmaktan menetmediğini açıkça ifade etmektedir.
Ayrıca Şevkani'nin Neylü'l-Evtâr'da, Hafız İbn Hacer'den naklettiğine göre Müslim'in Sahih'inde geçen ve kabir üzerine namaz kılmanın Hz. Peygamber'e ait özel bir durum olduğunu söyleyenlerin delilini teşkil eden cümle Hz. Peygamber'in sözü değil râvi Sabit tarafından bu hadise sokuşturulmuş (müdrec) bir cümledir.[512]

Bazı Hükümler

1. Rasûlü Zişan Efendimiz son derece mütevazı idi.
2. Ümmetine son derece şefkatli idi. Onların dünyası ve ahireti ile ilgili işlerini ve menfaatlerini devamlı gözetir, bu hususta elinden gelen maddi ve manevi yardımları asla esirgemezdi.
3. Mescidlerin temizliğine son derece itina gösterirdi.
4. Definden önce cenaze namazına yetişen kimselerin o cenazenin kabri üzerine namaz kılmaları caizdir.
5. Bir kimsenin ölümünü ilân etmek caizdir.[513]

56-58. Küfür Diyarında Ölen Bir Müslümanın Cenaze Namazi

3204... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre);
Rasûlullah (s.a) Necaşi(nin ölümü)nü o gün halka haber verdi. Sonra cemaati musallaya çıkarıp, onları saf düzenine soktu. Dört tekbir al(arak cenaze namazım kildir)dı.[514]

Açıklama

Na'y: Bir kimsenin vefat ettiğini haber vermektir.
Necaşi: Habeş Meliklerine verilen unvandır. İbn İshak Sîre'-sinde "Bu Necaşi'nin ismi Ashame'dir. Atıyye manasınadır." diyor. Eb'ul-Ferecde "Ashameb. Ebcerî'dir." demiş. İbn EbîŞeybe'nin Musannef inde Sahme, diye zabdetilmiştir. Telvih'te ise, Habeşe lisancılanmn hâ-i mu'ce-me ile (Ashame) şeklinde telaffuz ettikleri bildirilmiştir. İbn Sa'din Taba-kat'ında, bu Necaşi'njn müslüman olması şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) hicreti seniyyelerinin altıncı yılında Hudeybiyye'den avdet buyurup yedinci hicret yılının Muharreminde "Amr İbn Ümeyye Damrî (r.a) ile bir mektup gönderip İslama davet buyurmuştu. Necaşi, Resul-i Ekremin mektubunu hürmetle alıp şöyle karşısına gözü önüne koymuş ve izharı hürmet ederek tahtından inip yer üzerine oturmuş ve sonra müslüman olmuştur. Ve dini mübini İslâmı kabul ettiğini bir mektubla Rasûl-i Ekreme arzetmiştir. Necaşi'ye Ca'fer İbn Ebî Talib (r.a) tarafından ta'limi din edildiği de İbn Sa'd'in rivayatı cümlesindendir.
Necaşi'nin vefatı; Tebük seferinden dönüldüğü yedinci yılın Receb ayına tesadüf etmişti. Sahih-i Müslim'de taraf-i risaletten kendisine mektub gönderilen Necaşi'nin cenazesine namaz kıldığı Necaşi olmadığı zikrediliyor. Mektubun tarihi tahrir ve irsali ile vefat tarihi arasında altı ay gibi kısa bir zaman geçmiş olması da, Müslim'in bu rivayetini bir dereceye kadar te'yid edebilir. Fakat şârih Aynî, bu haber, bazı ravilerin vehmidir, denildiğini haber veriyor. Caiz ki o ravi ikinci derecede bazı Habeşe Melikleriyle asıl meliki kebirden tabir etmiştir.[515]
Metinde Necaşi'nin cenaze namazının musalla'da kılındığından bahsedilmesi İbn Mace'nin, Necaşi'nin cenaze namazının Baki'de kılındığını ifade eden rivayetine aykırı değildir. Çünkü Medine'de birisi Bathan denilen yerde bayram namazlarına, diğeri de Garkad denilen yerde cenaze namazlarına ait olmak üzere iki musalla vardı. Bunlardan birincisine "Baki el-Bathan" ikincisine de "Bakî el-Garkad" denilirdi. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil ederi bu hadis-i şerifteki "Musalla" kelimesiyle Baki ül-Bathan denilen musalla kasdedildiği gibi, İbn Mace'nin rivayetindeki "Baki" kelimesiyle de aynı musalla kasdedilmiştir. Her iki hadiste Bakî el-Garkad denilen musallanın kasdedilmiş olması ihtimali de vardır.
Hadis-i şerif, başka bir memlekette ölen bir müslümana gıyabında cenaze namazı kılmanın caiz olduğuna delalet etmekte ve Hz. Peygamber'in Habeşistan'da vefat eden Necaşi'nin cenaze namazını Medine'de dört tekbirle kıldırdığını ifade etmektedir.

Başka bir ülkede vefat eden, bir müslümanın gıyabında cenaze namazını kılmanın caiz olup olmadığı meselesindeki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:
1. Hanefiler ile Malikiler: Gıyabî cenaze namazının kılınması meşru değildir, derler. Bunlara göre, cenazenin defnedildiği beldede namazı kılınmış olsun, olmasın; o belde namaz kılınmak istenen beldenin kıble yönünde olsun olmasın; farketmez. İbn Abdi'I-Berr, alimlerinin ekserisinin böyle hükmettiklerini söylemişler. Bunlar bu hadise şöyle cevap verirler: Peygamber (s.a)'in Necaşi (r.a)'nin namazını kıldırması, Peygamber (s.a)'e mahsus bir şeydir. Necaşi (r.a)'in cenazesi Allah tarafından Peygamber (s.a) önüne getirilmiş veya aradaki mesafe kaldırılarak Peygamber (s.a) Necaşi (r.a)'yi görmüş ve ölüm haberini ashabına verdiği gibi, definden önce namazım kıldır-mıştır. Nasıl ki, Mi'rac olayını müteakip Mekke müşrikleri Mescid-i AkscT-nın şeklini tarif etmeyi Peygamber (s.a)'e teklif edince Allah duvarı Mescid şekline sokmuştur. Bu itibarla Necaşi (r.a)'nin namazı hazır olan cenazenin namazı gibidir.
Bu gruptaki alimler, Peygamber (s.a)'in Necaşi (r.a)'nin namazını kıldırması ile ilgili başka cevaplar da vermişlerdir. el-Menhel'de bunlar izah edilmiştir.
2. Şafiî, Ahmed ve selefin cumhuruna göre, gıyabi cenaze namazını kılmak caizdir. Kişinin ölüp defnedildiği beldede cenaze namazı kılınmış olsun, olmasın. Keza defnedildiği şehir gıyabî namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olsun olmasın farketmez.
3. îbn Hibban; Cenazenin beldesi, namaz kılınacak şehrin kıble tarafından olduğu zaman, gıyabî cenaze namazı kılınabilir, aksi takdirde kılınmaz, demiştir.
Hattâbî: Necaşi (r,a), Peygamber (s.a)'e inanan bir müslümandır. Fakat imanını gizli tutuyordu. Kâfirler içerisinde öldüğünde, cenaze namazını kıldıracak kimse orada yoktu. Bu sebeble Peygamber (s.a), onun namazını kildirmıştır. Peygamber (s.a)'in onun namazının kıldırmasının sebebi, Allah bilir budur. Hal böyle olunca, bir müslüman öldüğünde, cenaze namazı kılındıktan sonra, başka beldelerde bulunanlar, onun namazım kıldırmazlar. Ancak onun namazının bir engel dolayısıyla kılınmadığı bilinirse, mesafe ne kadar uzak da olsa, gıyabî namazım kılmak sünnettir. Kılındığında kıbleye doğru durulur, demiştir. Takiyyü'd Din de Hattâbî gibi söylemiştir, el-Menhel yazarı, onun da sözünü naklettikten sonra şöyle der: Bu söze itiraz edilir. Çünkü tarihçilerin zikrettiklerine göre, Necaşi (r.a), Peygamber (s.a)'e altmış kişilik bir heyet göndermiş, heyetin içinde oğlu Ezha da vardı. Yola çıkan heyet Peygamber (s.a)'in yanma ulaşmadan denizde boğulmuşlardır. Necaşi (r.a) altmış kişilik bir hey'et gönderir durumda iken, öldüğü zaman yanında hiç bir müslümanın kalmamış olması, cidden akıldan uzaktır. Öleri kişinin bulunduğu beldede namazı kılınmadığı bilindiği zaman, başka bel-dedekiler onun gıyabî namazını kılarlar, diyerek hadisin hükmünü mesnedsiz olarak hususileştirmek doğru bir hareket değildir. Hattâbî ve Takiyyü'd-Din bu duruma düşmüşlerdir.[516]

Bazı Hükümler

1. Ölüm haberini vermek meşrudur. Ancak haber ve-rilışmın teçhiz, namaz, dua, defin ve vasiyetleri yerine getirmek için olması gerekir. Ölümü ilan etmeyi yasakladığı belirtilen hadislerde[517] bahsedilen ise gurur veren ve riya kokusu gelen ölüm ilanlarıdır.
2. Gıyabî cenaze namazını kılmak meşrudur. Bu hususta âlimlerin görüşleri yukarıda anlatıldı.
3. Cenaze namazını mescidin dışında kılmak efdaldir.
4. Cenaze namazını dört tekbirle kılmak meşrudur.[518]

3205... (Ebu Bürde'nin) babasından demiştir ki: "Rasûlullah (s.a) bize Necaşi'nin ülkesine gitmemizi emretti. (Ebû Bürde'nin babası rivayetine devam ederek, Necaşi'nin müslümanlığı kabul edişi ile ilgili) macerasını (şöyle) anlattı: "Necaşi: Ben (Muhammed'in) Allah'ın Rasûlü (s.a) olduğuna şehadet ederim. O, Meryem'in oğlu İsa'nın, (kendisinden sonra geleceğini) müjdelediği kimsedir. Eğer üzerimde meliklik görevi olmasaydı, kendisine varır, ayakkabılarını taşırdım" dedi.[519]

Açıklama

Ebû İshak, Amr b. Abdullah es-Sebîî'dir. Ebû Bürde'nin ismi, bazılarına göre Amir b. Ebî Musa el-Eşarî'dir. Buna göre bu hadisin ravisi Ebû Musa el-Eşarî'dir.
Abdullah b.'Mes'ud, Necaşi'nin müslümanlıği kabul edişini şöyle anlatır: "Rasûlullah (s.a) bizi Necaşi'ye gönderdi. Biz aşağı yukarı seksen kişi idik. îçimizde Ca'fer, Abdullah b. Urfuta, Osman b. Ma'zun ve Ebû Musa da vardı. Cemaat Necaşi'nin ülkesine varınca, Kureyş onları istemek üzere Amr b. As'la İmare b. Velid'i hediyelerle Necaşi'ye gönderdi. Bu iki elçi Necaşi'nin yanıma girince, ona secde edip sağına soluna koşuşup:
"Bizim amcamızın oğullarından bir cemaat bizden ve dinimizden yüz çevirip sizin ülkenize geldiler (onları lütfen bize geri veriniz) dediler. Necaşi de:
"Onlar şimdi neredeler?" diye sordu. Elçiler de:
"Senin ülkendedir" karşılığını verdiler. Necaşi onları huzuruna çağırtınca, Hz. Ca'fer arkadaşlarına:
"Bugün sizin sözcünüz benim" dedi. Hepsi ona tabi olup Necaşi'nin sarayına gittiler. (Hz. Ca'fer) Necaşi'ye selam verdi, secde etmedi. Necaşi'nin adamları Hz. Ca'fer'e:
"Sen niçin hükümdara secde etmiyorsun?" dediler. Hz. Ca'fer de:
“Biz Aziz ve Celil olan Allah 'dan başkasına secde etmeyiz." cevabını verdi. Necaşi ona:
"Bu nasıl olur?" diye sorunca Hz. Ca'fer de:

"Alİah bize Rasülünü gönderdi. O da bize Allah'dan başkasına secde etmememizi, namaz kılmamızı ve zekat vermemizi emretti." karşılığını verdi. (O sırada) Amr b. As (söze karışıp Necaşi'ye hitaben):
"Onlar îsa b. Meryem hakkında size muhalefet ediyorlar" deyince, Necaşi:
"Onlar Hz. İsa ve annesi hakkında ne diyorlar?" diye sordu. (Oradaki müslümanlar da):
"Biz bu hususta Allah'ın dediğini deriz. (Allah'ın Hz. İsa hakkındaki sözü ise) şudur: Hz. İsa Allah'ın kuludur. Ve Allah'ın, kendisine hiç bir erkeğin temas etmediği, sadece Allah'a bağlı bir bakire olan Meryem'e ilka ettiği ruhudur" dediler. Bunun üzerine Necaşi yerden bir çöp alıp:
"Ey Habeş'liler, ey keşişler, papazlar ve rahibler. Allaha yemin olsun ki, bunlar bizim Hz. İsa hakkında söylediklerimize şu çöp kadarını bile, ilave etmiyorlar. Ey müslümanlar, sizi ve yanından geldiğiniz zatı, tebrik ederim. Ben onun Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ediyorum. Zaten biz onu İncil'de bulmuştuk. O Rasülü, Meryem oğlu İsa da müjdelemişti. Ey misafirler (ülkemde) istediğiniz yerde kalabilirsiniz. Allah'a yemin olsun ki üzerimde hükümdarlık görevi olmasaydı, varır onun ayakkabılarını taşır, ayaklarını yıkardım."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, Habeşistan kralı Necaşi'nin müsIüman olduğuna, bu sebeple de Hz. Peygamber'in onun gıyabında cenaze namazını kıldığına delalet etmektedir.[520]

57-59. Birden Fazla Ölüyü Bir Kabre Kovmak Ve Kabirlere Alamet Koymak

3206... El-Muttalib'den demiştir ki:
Osman b. Maz'un ölünce, cenazesi (evinden) çıkarılıp (Bakî mezarlığına) gömüldü. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a) (ashabdan) birisine (büyükçe) bir taşı getirmesini emr etti. (Fakat) taşı kaldırmaya (adamın) gücü yetmedi. Derken Rasûlüllah (s.a) adamın yanına varıp kollarını sıvadı. (Bu hadisi rivayet eden) El-Muttalib dedi ki: Bu hadisi bana Rasûlüllah (s.a)'dan nakleden kimse -Rasûlüilah (s.a)'ıil kollarını sıvadığı zaman kollarının beyazlığını sanki (hâlâ) görüyor gibiyim-dedi. Sonra (Rasûl-i Zişan efendimiz) o taşı kaldırıp (cenazenin) ba-şucuna koydu. Ve:
"Kardeşimin kabrini bu taşla tanırım ve ev halkından ölenleri de onun yanına defn ederim." buyurdu.[521]

Açıklama

Osman b. Maz un: Medine de vefat eden ve Bakı mezarlığına ilk konan muhacirdir.
Hakim'in, Abdullah b. Ebî Rafi yoluyla Ebû Rafi'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığına göre, Rasûl-i Zişan Efendimiz, ashabının cenazelerini defn için uygun bir mezarlık tayin etmeyi arzu etmiş. Bu maksatla Medine çevresini dolaştıktan sonra mezarlık için en uygun yer olarak Bakî'-yi seçmiş. Sonra buranın mezarlık olarak kullanılması için emir vermiş. Buraya ilk defn edilen de Hz. Osman b. Maz 'un olmuş, Hz. Peygamber onu bizzat kendi elleriyle kabre koymuş. Başı ucuna da (alamet olarak) büyükçe bir taş dikerek -işte Osman'ın kabri budur- buyurmuş.
Bundan sonra muhacirlerden biri ölünce, Rasûlü Ekrem, onun da Hz. Osman'ın bulunduğu kabre konmasını istermiş.
Hz. Osman b. Maz'un akran ve emsali arasında hiç içki içmemekle temayüz etmiş kadri yüce bir zattı. Müslüman olduktan sonra, ağzına hiç içki koymadığı gibi, Cahiliyye döneminde de içki içmemiş ve kendisine sunulan içki kadehlerini "Benden aşağı olan kimseleri bana güldürecek olan bir şeyi içemem" diyerek reddetmiştir.
Hz. Peygamber "Ev halkından ölenleri de onun yanına defn ederim." buyurmakla "Onun bulunduğu kabre defn ederim" demek istememiş, "Onun bulunduğu kabrin çevresine defn edeceğini" anlatmak istemiştir. Çünkü Rasul-i Ekrem Efendimizin bizzat kendi uygulamasına bakılınca bir kabrin sadece bir ölüye ait olduğu, o kabirde bulunan cenaze iyice çürüyüp yok olmadıkça, oraya ikinci bir cenazeyi koymanın caiz olmadığı, ancak ölülerin çokluğu ve her birisi için ayrı bir kabir tesis etmenin imkansızlığı gibi, zaruret hallerinde birden fazla cenazenin bir kabre konulabileceği anlaşılır. Bu meselede âlimler ittifak etmiştir. Nitekim 3136 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Hz. Peygamber, Hz. Osman b. Maz'un'u şereflendirmek için yahutta, Hz. Osman da Kureyş'ten olduğu için, O'ndan "kardeşim" diye söz etmiştir. Kuvvetli olan görüşe göre, Hz. Osman, süt kardeşi olduğu için ondan "kardeşim" diye bahsetmiştir.
Hz. Peygamber'in aile efradından Bakî mezarlığına ilk defnedilen kimse de oğlu Hz. İbrahim'dir. Hz. İbrahim vefat edince Fahr-i Kâinat Efendimiz "Sen de hayırlı selefimiz Osman'a katıl!" demiş, bunun üzerine Hz. İbrahim de oraya defnedilmiş-. Aynı şekilde, Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb de Bakî mezarlığına defnedilmiştir.[522]

Bazı Hükümler

1. Kabirlerin kime ait olduğunun tanınması için başlarına taş dikmek caizdir. Fakat günümüzde olduğu gibi, onu fes ve sarıkla ve benzeri şekillerle süslemek caiz değildir.
2. Yakın akrabaları birbirlerinin yakınına gömmek müstehabdır. Çünkü o zaman hepsini birden ziyaret etmek kolayca mümkün olur ve kabirleri kaybolmaktan kurtulur.
v Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, mürseldir ve senedinde birçok hadis alimi tarafından tenkide uğrayan Kesir b. Zeyd bulunduğu için zayıftır.[523]

58-60. Mezar Kazan Kimse Kemik Bulunca Oradan Ayrılıp Mezarı Başka Bîr Yerde Kazması Mı Gerekir?

3207... Hz. Aişe'den demiştir ki: Rasûlüllah (s.a):
"Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir." buyurmuştur.[524]

Açıklama

Cesedine verilen bir zarardan dolayı ölü aynen sağlığındaki gibi acı duyar. Bu sebeple nasıl olsa ölmüştür, düşüncesiyle, ölünün cesedine zarar vermek herhangi bir organını ya da kemiğini kırmak asla caiz değildir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî, İbn Ebî Şeybe'nin rivayet etmiş olduğu, "Mü'min'in ölüsüne eziyet etmek, dirisine eziyet etmek gibidir" mealindeki hadis-i şerife bakarak "mü'minin diri iken hoşlandığı şeylerden ölüsünün de hoşlanacağı" hükmüne varmıştır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, "mü'minin ölüsünün bir kemiğini kırmanın, diri bir mü'minin kemiğini kırmak gibi haram olduğu " ifade edilmek istenmektedir.
Suyutî (r.a)'nin Derecatu's-Sııııd isimli Ebû Dâvud haşiyesinde açıkladığına göre, bu hadis-i şerifin sebebi vurûdunu İbn Mes'ud, şöyle anlatmıştır:
"Bir gün Rasûlüllah (s.a) ile birlikte, bir cenazeyi defnetmek üzere çıkmıştık. Bir ara Peygamber (s.a) kabrin kenarına oturdu, O sırada kabir kazıcı kimse kabirden ayak veya kol kemiği çıkardı ve onu kırmak istedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a):
"Onu Kırma! Onu bu şekilde ölü iken kırman, aynen diri iken kırman gibidir. Fakat onu kabrin bir tarafına gömüver" buyurdu.[525]

Bazı Hükümler

1. Kabir kazıcıların kabirden çıkan kemiklere karşı, aynen canlı kişilerin kemikleri gibi dikkatli olmaları, onlara zarar vermekten sakınmaları, onları kırmadan toprağa gömmeleri icabeder. Bu mevzuda zimmilerin kemikleri de müslümanların kemikleri gibidir.
2. Müslüman ölüsü de dirisi gibi muhteremdir, ikram ve saygıya layıktır.
3. Ölü, cesedine verilen her zarardan diri gibi müteessir olur.[526]

59-61. Kabrin Kıble Tarafına Boydan Boya Çukur Açmanın Hükmü

3208... İbn Abbas (r.a)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Lahd bizim için, şakk da başkaları içindir."[527]

Açıklama

Lahd; yahut luht, kabrin kıble tarafını cenazenin boyuna göre ve cenazeyi içine alacak şekilde oymaktır. Cenaze buraya konduktan sonra üzeri kerpiçlerle örülür.
Lahd; aslında meyletmek anlamına gelir. Bu oyuk kıble tarafına doğru meylettiği için bu ismi almıştır.
Şakk: Kabrin dibini ölüyü kapsayacak şekilde dere gibi oymaktır. Cenaze buraya konduktan sonra dört tarafına kerpiçler konarak üzeri kapatılır.
Hadis-i şerifte, lahdin müslüman cenazelerine, şakk'ın da gayr-i müs-limlerin ölülerine mahsus olduğu ifade edilmektedir.
İbn Teymiyye'ye göre, bu hadis-i şerifte günlük hayatımızdaki davranışlarımızdan, cenazeyi kabre koymaya varıncaya kadar, her türlü davranışlarımızda, ehl-i kitabın alameti olan davranışlardan kaçınmamız gerektiğine işaret vardır.
Bazıları bu hadise "Şakk, daha önce geçen ümmetler içindi. Lahd ise Muhammed ümmeti içindir." şeklinde mana verirken, bir kısmı da "Lahd, biz peygamberlere, şakk da ümmetlere mahsustur." diye mana vermişlerdir. Her ne kadar bu hadis-i şerif, cenazeyi lahde koymanın şakka koymaktan daha faziletli olduğuna delalet etmekte ise de, hadis-i şerifte cenazeyi şakka koymanın caiz olmadığına dair bir delalet yoktur. Hatta İbn Mace'nin rivayet ettiği şu hadisten cenazeyi şakka koymanın caiz olduğu anlaşılıyor: "Peygamber (s.a) vefat ettiği zaman, Medine'de lahit kazıcı bir adamla, şakk kazıcı diğer bir adam vardı. Sahabiler: Biz Rabbimizden hayırlısını dileyerek ikisine de haber gönderelim. Hangisi sonra gelirse onu bırakırız, dediler. Ve ikisine de haber gönderildi. Lahid kazıcısı önce geldi. Bunun üzerine sahabiler, Peygamber (s.a) için lahit kazdılar."[528] Bu hadis, Rasûlu Ekremin sağlığında şakk kazılıp içine cenazelerin defnedilmesine izin verdiğini ifade eder. Bu mevzuda İmam Nevevî Mühezzeb şerhinde "Âlimler, cenazeleri lahde koymanın da, şakka koymanın da caiz olduğunda ittifak etmişlerdir" demiştir. Ancak fıkıh âlimlerinin pekçoğuna göre, yerin sert ve lahd kazmaya elverişli olması halinde, cenaze için lahd kazmak, yumuşak olup lahde elverişli olmaması halinde de şakk hazırlamak daha faziletlidir.
Dehlevî'ye göre, eğer bu hadisteki "Iena = bizim için" kelimesindeki "nabiz" zamirinden maksat müslümanlar, "liğayrına = başkaları için" kelimesinden maksat da hıristiyan ve yahudilerse, o zaman cenazeler için "lahd" kazmanın daha faziletli ve hatta "şakk" hazırlamanın mekruh olduğunda şüphe yoktur.
Fakat "liğayrina = başkaları için" kelimesinden maksat, geçmiş ümmetlerse, o zaman bu hadiste sadece cenaze defnetmek için lahdin şakktan daha faziletli olduğuna işaret vardır. Fakat bu takdirlerin hiçbirinde cenazeleri lahde koymanın vacib, şakka koymanın da yasak olduğuna dair bir işaret mevcut değildir.[529]

Bazı Hükümler

1. Kabirleri hazırlarken lahd (saptırma) yapmak müstehabdır. Lahd, şakk'dan daha faziletlidir.
2. Ehl-i kitabın sembolü olan işlerde, onlara uymak ya da benzemek yasaklanmıştır.
3. Cenazeleri, şakka defnetmek caizdir. Bilhassa yer yumuşak olduğu zaman hiçbir sakınca yoktur.[530]

60-62. Cenazeyi Defnetmek İçin Kabre Kaç Kişi Girebilir?

3209... Amir'den, demiştir ki;
Rasûlullah (s.a)'ı Ali ile el-Fazıl ve Üsame b. Zeyd yıkadılar. Kabrine de onlar koydular. (Bu hadisin ravisi Amir es-Şa'bi rivayetine devamla şunları) söyledi: Bana Murahhab ya da İbn Ebî Murahhab (Ali ile el-Fazl ve Üsame'nin) kendileriyle birlikte, Abdurrahman'ı da (Hz. Peygamberin kabrine) soktuklarını ve Hz. Ali (defn işini) bitirince; Kişiyfle ilgili defn işlerin)i ancak ailesi üstlenir dediğini haber verdi.[531]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenazeyi defn için kabrin içine birden fazla kışının girebileceğini ifade etmektedir.
İbn Abdi'I-Berr'in açıklamasına göre, Hz. Peygamberin kabrinde Hz. Ali ve Hz. Üsâme ile birlikte, Hz. Abdurrahman'ın da bulunduğunu Amir es-Şa'bi'den başka rivayet eden yoksa da, Amir güvenilir bir ravi olduğundan, bu hadis sahihtir. Hz. Peygamberin defni sona erdikten sonra, Hz. Ali'nin "kişiyle ilgili defn işlerini sadece aile halkı üstlenebilir" demesi kendinden daha yaşlı sahabiler varken kendisinin kabre inmesinin sebebini ve başkalarının inmesine izin vermemekteki mazeretini açıklamak içindir. Buna göre, kabre inmeye en layık olanlar cenazenin en yakın akrabalarıdır.[532]

3210... Ebû Murahhab'dan demiştir ki:
"Abdurrahman b. Avf, Peygamber (s.a)'in kabrine indi. (Hz. Abdurrahman ile arkadaşları, Rasûlü Zişan Efendimizi lahde yerleştirmek üzere kabre indikleri sırada ben de orada idim. Şimdi) ben (hâlâ) onları dört kişi halinde görüyor gibiyim."[533]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cenazeyi lahde yerleştirirken, lüzum hasıl olduğu zaman tek veya çift sayıda yeteri kadar kişinin inmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Ebû Bekir İbn Şeybe'nin rivayet ettiğine göre, İbrahim b. Nehâî "Kabre istediğin kadar kişiyi indirebilirsin." diyerek kendisinin de bu görüşte olduğunu açıklamıştır. Hasan-ı Basri'nin de "Kabre inenlerin sayısını tek veya çift olmasının önemi yoktur" dediği rivayet olunmuştur.
Yine bu hadis-i şerif, cenazeyi lahde yerleştirirken, kabre inecek kimseleri cenazenin yakın akrabalarından seçmenin müstehab olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Hz. Abdurrahman b. Avf, Kureyş kabilesinden olduğu için, Hz. Peygamberin akrabasındandır."[534] Yine bu hadis-i şerif, cenazenin kadın olması halinde kabre inecek kişinin gerek süt, gerekse neseb ve müsahere cihetiyle kendisine nikâh düşmeyen kimselerden seçilmesinin de müstehab olduğuna delalet etmektedir.
Bu hadis-i şerifin bir benzeri de İbn Mace'nin Sünen'inde şu manâya gelen lafızlarla rivayet olunmuştur: (Ashabı kiram) Rasûlullah (s.a) için mezar kazmak istedikleri zaman, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah (r.a)'ın arkasına adam gönderdiler. Kendisi Mekke halkı mezarı gibi şakk şeklinde mezar kazıyordu. Ebû Talha (r.a)'nın arkasına da adam gönderdiler. O da Medine halkı için mezar kazıyordu. Kendisi mezarı lahit şeklinde kazıyordu. Bunların ikisine de iki haberci göndererek: Allah'ım! Kendi Rasûlün için (şakk ve lahit-ten) hayırlı olanı sen seç, dediler. Ebû Talha (r.a)'yı bulabildiler. O getirildi. Ebû Ubeyde (r.a) bulunamadı. Bunun üzerine.Ebû Talha (r.a) Rasûlullah (s.a.v) için lahit kazdı.
İbn Abbas (r.a) demiştir ki: Sahabiler salı günü Peygamber (s.a.v)'in teçhiz işini bitirince, Efendimiz kendi odasında na'şı üzerine konuldu. Sonra erkek cemaat gruplar halinde RasûluÎlah (s.a)'in yanına girip üzerine namaz kıldılar. Erkekler bitince sahabiler, kadınları gruplar halinde odaya dahil ettiler. (Onlar da namazım kıldılar). Kadınlar bitince ergenlik çağma gelmeyen çocukları (yine gruplar halinde) odaya dahil ettiler. Peygamber (s.a.v)'in cenaze namazını cemaata imam olarak hiç kimse kıldırmadı. (Herkes kendi başına kıldı.)
Müslümanlar, Peygamber (s.a) için kazılacak mezar yeri hususunda ihtilaf ettiler. Bazıları: Kendi mescidinde defnedilsin, dediler. Bazıları: Ashabı yanında (Bakî'a) defnedilsin dediler. Sonra Ebû Bekir (r.a) dedi ki:
Şüphesiz ben Rasülullah (s.a.v)'den işittim. Buyurdu ki: "Ölen her peygamber, ancak öldüğü yere defnedilmiştir." İbn Abbas (r.a) demiştir ki: Bundan sonra üzerinde Rasülullah (s.a)'in vefat ettiği yatağı kaldırdılar ve (orada) ona mezar kazdılar. Sonra çarşamba gecesi, gece yarısında Efendimiz defnedildi. Onun mezarına Ali b. Ebî Talib, el-Fadl b. Abbas, kardeşi Kuşem ve Rasülullah (s.a)'in mevlası (azatlı kölesi) Şükran (r.a) indiler. Ebû Leyla künyeli Evs b. Havlî (r.a), Ali b. Ebî Talib (r.a)'e:
Allah Teala hakkı için Rasülullah (s.a)'den bize payımızı vermeni senden diliyorum, dedi. (Kabre inip hizmet etmek istedi.) Ali (r.a) ona:
(Kabre) in, diyerek izin verdi. Şükran (r.a), Rasülullah (s.a)'in hayatta iken zaman zaman giydiği bir hırkasını eline almış idi. Onu kabre defnetti ve: Vallahi bu elbiseyi senden sonra ilelebed hiç kimse giymeyecektir, dedi. Bu hırka Rasülullah (s.a) ile beraber defnedildi."[535]

61-63. Cenaze Kabre Ayak Ucu Tarafından İndirilir

3211... Ebû İshak'tan demiştir ki:
El-Haris; cenaze namazını Abdullah b. Yezid'in kıldırmasını vasiyet etmişti. (Bu vasiyyete uyarak) onun cenaze namazını (Abdullah b. Yezid) kıldırdı. Sonra onu kabrin ayak ucu tarafından kabre indirdi ve "Bu sünnettendir" dedi.[536]

Açıklama

Kabrin ayak ucundan maksat, cenaze kabre konulunca kabrin, cenazenin ayak ucuna gelen tarafıdır. Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Abdullah b. Yezid (r.a)'e göre, sünnet olan cenazeyi kabre kabrin ayakucu tarafından indirmektir. Bunun için tabut önce cenazenin başı kabrin ayak ucuna gelecek şekilde omuzlardan yere indirilir. Sonra cenaze geri çekilerek kabre indirilir. Sonra yönü kıbleye getirilerek lahde yerleştirilip üzeri kerpiçlerle örülür. Alimlerin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. İmam Şafiî (r.a) ile İmam Malik ve İmam Ahmed (r.a) bu görüştedirler. Delilleri ise Beyhakî ile İmam Şafiî'nin İbn Abbas'dan naklen rivayet
ettikleri "Rasûlullah (s.a)'in baş tarafından geriye doğru çekilerek kabre in-dirildiği"ni ifade eden hadis-i şeriftir.
İmam Şafiî, Hz. Ebû Bekr (r.a)'in de kabre bu şekilde indirildiğini ve Şafiî âlimleri arasında bu mevzuda ihtilaf bulunmadığını söylemiştir. Ayrıca İbn Ömer'le Hz. Enes, Abdullah b. Yezid, en-Nehaî, eş-Şa'bî'nin de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur..
2. Cenaze kabre ayaklan tarafından indirilir ve ileri doğru çekilir. Bir başka ifadeyle, birinci görüşün tam aksine bir uygulama yapılır. Bu görüş İbn Ömer'le Hz. Enes (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Delilleri ise, İbn Şahin'in Kitabül-Cenaiz isimli eserinde Rasûlullah'ın "Cenaze kabre ayakları tarafından indirilerek ileri doğru çekilir" buyurduğunu ifade eden ve Hz. Enes'-ten rivayet edilen hadis-i şerif ile İbn Ebû Şeybe'nin Musannef'inde İbn Si-rîn'den nakledilen, "Ben, Hz. Enes'le birlikte bir cenaze merasiminde bulundum. Cenazenin getirilmesini istedi. (Cenaze getirilince) onu ayaklan tarafından mezara indirdi" mealindeki hadis-i şeriftir.
3. Cenaze kabrin kıble tarafına konur ve yan tarafından kabre indirilir. İmam Ebû Hanife (r.a) de bu görüştedir. Bu görüş Ali (k.v) ile oğlu Mu-hammed ve İshak b. Râhûyeh'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise, "Rasûlullah (s.a) kabre indirileceği zaman, kabrin kıble tarafından alınarak karşılandı ve na'şın üzerinden yavaşça çekilip çıkarıldı."[537] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadisin senedinde Atıyyetü'1-Avfî vardır. Hadis ulemasından birçokları onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Davud'un Mera-siTinde Rasûl-i Zişan Efendimizin kabre kıble tarafından konulduğuna dair olan bir hadis de bu görüşü te'yid ettiği gibi, îbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği "Hz. Ali, Yezid b. el-Mükefkef'i dört tekbirle kıble tarafından kabre indirdi" mealindeki hadis de bu görüşü te'yid etmektedir. Ayrıca İbn Abbas'ın kabre dört tekbirle kıble tarafından konulduğunu ifade eden hadis-i şerifle Bey-hakî'nin rivayet ettiği İbn Abbas'la, îbn Mes'ûd ve Bureyde'nin kabre kıble tarafından konduğunu ifade eden hadisi şerif te bu görüşte olan âlimlerin delillerinden ise de Beyhaki'ye göre, bu görüşe delalet eden hadislerin tümü zayıftır. Çünkü Rasûl-ü EJtremin kabrinin kıble ciheti duvara bitişik olduğundan cenazeyi kabre oradan indirmek mümkün değildir.
Bu mevzuda gelen, "Rasûlullah (s.a) geceleyin kabre indi, kendisi için bir kandil yakıldı ve Rasûl-i Ekrem, ölüyü kıble tarafından alarak: Allah sana rahmet etsin! Sen, Allah korkusundan devamlı inleyen ve bol bol Kur'-ân okuyan bîr kişi-idin! buyurdu. Ve Ölüye dört defa tekbir getirdi."[538] mealindeki hadis hakkında İmam Tirmizî, "İbn Abbas'ın hadisi "hasendir" demişse de Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî Şerhul-Mühezzeb isimli eserinde İmam Tirmizî'nin bu sözünü reddederek bu hadisin zayıf olduğunu, çünkü senedinde, muhaddislerin zayıflığında ittifak ettikleri el-Haccac b. Ertat'in bulunduğunu söylemiştir.
Mcnhel yazan, bu mevzuda şunları söylüyor: "Herhalde Tirmizî -hasendir- sözüyle bu hadisin manâ itibariyle hasen olduğunu söylemek istemiştir. Çünkü bu hadisin manâsı birçok yollardan rivayet edildiğinden zayıflıktan kurtulup hasen derecesine yükselmiştir.
Aslında bu meseledeki ihtilaf fazilet cihetindendir. Cenazenin, kabrin şu veya bu cihetinden konmasının caiz olup olmaması cihetinden değildir. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki cenazeyi kabre kabrin ayak ucu tarafından koymak caiz olduğu gibi kıble cihetinden koymak da caizdir. Ancak ayak ucu tarafından koymak daha faziletlidir. Çünkü bu mevzuda gelen deliller daha kuvvetlidir.
Alimler cenaze kabre indirilirken onu gözlerden saklamak maksadıyla kabrin ağzına bir örtü tutmanın caiz olup olmadığı hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Şâfîîler kadın olsun erkek olsun herhangi bir cenaze defnedilirken kabrin ağzına bir örtü tutmanın müstehab olduğunu söylemişler ve Beyha-kî'nin rivayet ettiği, "Hz. Sa'd kabre konurken Hz. Peygamberin onun kabrinin ağzına bir perde tuttuğunu" ifade eden hadisi delil getirmişlerdir. Ancak Beyhakî bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Binaenaleyh bu hadis delil olma niteliği taşımaktan uzaktır. Abdurrezzak da yine Sa'd b. Muaz'ın kabrinin ağzına bir perde tutulduğunu rivayet etmişse de bu hadisin de senedinde kimliği meçhul bîr ravi bulunduğundan sahih değildir. Şayet bu hadislerin sahih olduğu kabul edilse bile bu tatbikatın Hz. Sa'd b. Muaz'a ait özel bir tatbikat olduğu söylenebilir. Çünkü Hz. Sa'd kabre konurken yaralı idi. Yarasındaki kokunun yayılmaması için kabrine perde tutulmuş olması kuvvetle muhtemeldir.
İmam Ebû Hanife ile İmam Malik ve İmam Ahmed'e göre, kadınları defnederken kabrin ağzına bir perde gererek onları gözlerden korumak caizse de, erkekler için bu caiz değildir. Delilleri ise İbn Ebî Şeybe'nin Ebû İs-hak'tan rivayet ettiği: "Ben el-Haris'in cenazesinde bulunmuştum. O sırada onun kabrine bir kumaş uzatıldı da onu Abdullah b. Yezid hemen çekip aldı ve; bu kimsenin erkek olduğunu unutma, dedi" anlamındaki hadis-i şeriftir. Bu görüş birinci görüşe tercih edilmiştir.[539]

62-64. Cenaze Kabre İndirilirken Kabrin Yanında Nasıl Oturulur?

3212... el-Bera b. Azib'den (rivayet olunmuştur) dedi ki:
Rasûlullah (s.a) ile birlikte Ensardan bir adamın cenazesine gitmiştik. Kabre vardığımızda henüz kabrin kazılması sona ermemişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a) kıbleye dönerek kabrin yanma oturdu. Onunla birlikte biz de oturduk.[540]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Nesaî'nin Sünen'inde şu manâya gelen lafılarla rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir cena-ze(yi defnetmek) için çıkmıştık. Kabre vardığımızda, henüz kabrin kazılması sona ermemişti. Rasûlullah (s.a) oturdu. Biz de başlarımızın üzerinde bir takım kuş(Iar) varmış gibi onun etrafına oturduk." Nesaî'nin rivâyetindeki "Başlarımızın üzerinde kuş(lar) varmış gibi onun etrafında oturduk" mealindeki cümle cenaze defnedilirken aranan sükunet, sessizlik ve edepten kinayedir. Esasen ashab-ı kiram Rasûl-ü Zişan Efendimiz her meclisinde bu adaba riayet ederlerdi. Bu mevzuda Mevlana Şıbli şunları kaydediyor:
"Hz. Peygamberin meclisi, hizmetçiler ve maiyet halkı ile çevrili bir saray değildi. Hatta Peygamberin evinin kapısı bile yoktu. Fakat O'nun Peygamberlik vakarı herkesin kalbine haşyet verirdi. O'nu gören her insan, kalbinde bir titreyiş hissederdi. Hadis kitablarının ifadesine göre halk, Peygamberin huzurunda o kadar sakin ve sessiz otururlardı ki, insan cemaattan her birini, başına konan bir kuşu ürkütmek istemiyormuş zannederdi. Rasûl-i Ekrem'in huzurunda söz söylemek isteyenlere söz verilirken haseb ve neseb, servet ve nüfuz itibariyle elde ettikleri mevki değil, ancak ilim ve fazilet itibariyle haiz oldukları liyakat nazar-ı itibare alınırdı. Rasûl-i Ekrem'in adeti, önce muhtaç ve fakir olanları dinlemek, onların ihtiyaçlarını temin etmekti."
"Hz. Peygamber, hiç bir kimsenin sözünü kesmez, şayet söylenen sözler O'nu memnun etmeyecek bir mahiyette ise bu sözleri ihmal ederdi. Bir mesele bahis mevzuu olduğu zaman Rasûl-i Ekrem de fikrini ileri sürer, münakaşa veya müzakere esnasında bir nükte söylenirse o da neş'elenir, o da bu nüktelere mukabele ederdi."[541]

Bazı Hükümler

1. Cenazenin defninden önce kabrin yanında oturmak caizdir.
2. Kıbleye yönelerek oturmak müstehabdır.
3. Büyüklerin huzurunda edebli ve mütevazi oturmak müstehabdır.[542]

63-65. Cenaze Kabre Konurken Ona Dua Etmek

3213... îbn Ömer'den demiştir ki:
Ölü mezara konurken Peygamber (s.a) "Bismillahi ve ala sünnet-i Rasûlillahi = Ey ölü, seni Allah'ın adıyla (bu kabre indiriyoruz), Ra-sûlullah'ın yolu ve dini üzere (seni teslim ediyoruz)" diye dua edermiş.
Ebû Dâvûd diyor ki: Bu hadisi bana birisi Muhammed b. Kesir, diğeri de Müslim b. İbrahim olmak üzere iki kişi nakletti. Benim burada naklettiğim şu (lafızlar) Müslim 'in lafızlarıdır.[543]

Açıklama

Ölüyü kabre koyarken Rasûl-ü Zişan Efendimiz, metinde geçen duayı okurdu çünj(a bu duada Allah'ın ismi ve RasûIullah'ın sünneti kelimeleri geçmektedir. Bu kelimeler ölü için birer muhkem kale hükmündedirler. Bu sayede ölü kabir ve azabından ve korkusundan korunmuş olur.
Bu dua, hadis kitaplarında muhtelif şekillerde rivayet edilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir: "Ölü kabre indirildiği zaman Hz. Peygamber "Bismillahi ve ala millet-i Rasûlillah" diye dua ederdi.[544]
"Rasûlullah (s.a) ölü mezara konduğu zaman bir defasında - Bismülahi ve billahi ve ala milleti Rasûlillah- diye, bir defasında da - Bismillahi ve billahi ve ala sünnet-i Rasûlilahi- diye dua etti."[545]
Görülüyor ki bu rivayetlerde, şekil itibariyle küçük farklılıklar varsa da, aslında netice itibariyle aralarında bir fark yoktur, hepsi aynıdır.[546]

64-66. Müşrik Bir Akrabası Ölen Kimse (Onun Teçhiz Ve Tekftniyle İlgilenmekle Mükellef Midir?)

3214... Ali (a.s)'dan demiştir ki: (Babam Ebû Talib ölünce) Peygamber (s.a)'e (vardım ve):
Senin dalalette olan amcan öldü, dedim.
"Git babanı kabre koy! Sonra yanıma gelinceye kadar (kimseye bununla ilgili) bir söz söyleme" buyurdu. Bunun üzerine gidip onu kabre koydum ve (Hz. Peygamberin) yanına geldim. Bana yıkanmamı emretti. Ben de yıkandım. Bana dua etti.[547]

Açıklama

Hadis-i şerifte Peygamberimizin küfür üzere öldüğünden bahsedilen amcasından maksat Ebû Talib'dir. Asıl adı

"Abdümenaf'tır. Fakat künyesi ile meşhur olduğu için "Ebû Talib" diye anılır.
Kendisi Peygamber Efendimizden 35 sene önce dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber sekiz yaşında iken dedesi Abdülmuttalib'i kaybedince, Abdulmuttalib'in vasiyyeti üzere onun bakımını amcası Ebû Talib üzerine aldı. Bu görevi en güzel bir şekilde yerine getirdi.
Hz. Peygamber onun evinde kaldığı sürece, o evde daha önce hiç görülmedik bir bereket hasıl olmaya başladı. Ebû Talib'in aile efradı topluca veya ayrı ayrı bir şey yiyecek olurlarsa doymazlardı. Fakat Peygamberimizle birlikte yedikleri zaman yiyecek az da olsa doyarlardı.
Bu sebeple Ebû Talib, bir şey yeneceği zaman aile efradına "durun, oğlum gelsin!" der, Peygamberimiz gelince yenmeye başlanırdı.[548]
Hz. Peygambere karşı kavmi zulme kalkıştıkları zaman, karşılarında en büyük engel olarak da Ebû Talib'i buldukları gibi, Efendimiz Hz. Hatice ile evlenmeye karar verdiği zaman da en büyük maddi desteği ondan görmüştü. Onun nişan merasimindeki şu hitabesi bu evliliğe yaptığı maddi ve manevi desteği göstermek için kâfidir "... Kardeşimin oğlu Muhammed b. Abdullah ki akrabanız olduğu malumunuzdur. Onunla Kureyş'ten hiçbir genç tartılamaz, Ölçülemez! Bu, şeref ve asaletçe, akıl ve faziletçe onların hepsinden üstün gelir!.
Gerçi malı azdır. Fakat, mal dediğin nedir ki? Geçici bir gölge, bir perde alınır verilir iğreti bir şey!
Allah'a yemin ederim ki: Bundan sonra onun mertebesi daha çok büyüyecek, daha çok yükselecek!
Şimdi O, sizden kızınız Hatice'yi zevceliğe istemekte, muaccel mehir olarak da oniki ûkiye altın vermeyi teahhüd etmektedir."
Ebû Talib Peygamberliğin onuncu yılında hicretten üç yıl önce vefat ettiği zaman 78 yaşında idi,
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerif îbn Sa'd'ın Tabakat'ında şu manâya gelen lafızlarla rivayet olunmuştur:
"Hz. Ali dedi ki: Ebû Talib'in öldüğünü Peygamber (s.a)'e haber verdiğim zaman Rasûlullah (s.a) ağladı. Sonra bana -git onu yıka, kefenle, sonra da kabre koy- buyurdu. Ben de bu emri yerine getirip yanına döndüm. Bana - git yıkan- buyurdu. Rasûlullah (s.a) evinden çıkmadan onun için günlerce istiğfara devam etti. Bunun üzerine Cebrail (a.s) kendisine şu âyet-i kerimeyi indirdi. "Akraba biie olsalar cehennemin halkı oldukları belli olduktan sonra (Allah'a) ortak koşanlar için mağfiret dilemek, ne Peygamberin ne de inananların yapacağı bir iş değildir."[549]
Bu mevzuda İbn Ebî Şeybe'nin Musannaf'ında rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Hz. Ali (Hz. Peygamber'e hitaben: Ey Allah'ın Ra-sûlü) ihtiyar amcan öldü. Onun hakkında ne (yapmamızı uygun) görüyorsun? diye sordu. Hz. Peygamber de -Onu yıkayıp kabre koymanı istiyorum-dedi ve ona (cenazeyi yıkadıktan sonra) kendisinin de yıkanmasını emretti."
Mcvzumuzu teşkil eden hadisin zahirinden Peygamber (s.a)'in Ebû Talib'in cenazesinin kabre taşınmasına iştirak etmediği anlaşılıyorsa da Beyha-kî'nin de açıkladığı gibi Ebû Davud'un el-Merasil isimli eserinde Hz. Peygamberin amcası Ebû Talib'in cenazesini uğurladığı ve yol boyunca Allah'tan ona af ve ihsan talebinde bulunduğu, fakat defnedilirken kabri başında bulunmadığı rivayet edilmektedir.
Ancak Hz. Peygamberin, Ebû Talib'in yıkanmasına ve defnine iştirak etmediği, cenaze namazının kılınmasını istemediği mevzuunda bütün rivayetler birleşmektedirler.
Hz. Peygamberin, Hz. Ali'ye babasını yıkadıktan sonra kendisinin de yıkanmasını emretmesine gelince bunun iki sebebi olabilir:
1. Bir ölüyü yıkadığı için bunu istemiş olabilir.
2. Bir kâfiri yıkadığı için emretmiş olabilir. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'inde: "Ey inananlar (Allah'a) ortak koşanlar pisliktir..."[550] buyurmuştur.
"Bir ölüyü yıkayan kimse kendisi de yıkansın." mealindeki 3161 numaralı hadisin genel hükmü gözönüne alınırsa, bir ölüyü yıkamış olduğu için bunu emrettiği anlaşılır.[551]

Bazı Hükümler

1. Bir mü'minin yakın akrabalarından birisi öldüğü zaman onun yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesiyle ilgilenmesi gerekir. Hanefi âlimleriyle Şâfiîler bu görüştedirler.
Malikilerle Hanbeliler'e göre ise cenazenin kokuşup parçalanacağından korkulmadığı müddetçe bir müslümanın vefat eden kâfir akrabasının cenazesinin yıkanıp kefenlenmesi ve defnedilmesi işini üzerine alamaz. Fakat böyle bir durum varsa o zaman onu bir şeye sararak kabrine koyması üzerine farz olur. Çünkü Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde: "Ey inananlar, Allah'ın gazabettiği kimselerle dostluk etmeyin"[552] buyurmuştur. Bir kâfiri yıkamak veya kefenlemek ona dostça muamele etmek anlamına gelir. Bu bakımdan bir müslüman zaruret olmadıkça kâfir bir cenazenin teçhiz ve tekfiniyle ilgilenemez.
2. Ebû Talib kâfir olarak ölmüştür. Bu sebeble Hz. Peygamber onun cenaze namazını kılmamış ve namazının kılınması için de emir vermemiştir. Nitekim şu hadis-i şerifte bu gerçeği açıkça ifade etmektedir: "Ebû Talib'in ölümü yaklaşınca Peygamber (s.a) onun yanına geldi ve orada Ebû Cehl ile Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Muğire'yi buldu. Sonra, "Ey Amca! Allah'tan başka ilah yoktur de. Bu kelimeyi söyle ki onun sebebiyle huzuru ilahide senin lehine şahitlik edeyim!" dedi.
Bunun üzerine Ebû Cehl ile Abdullah b. Ebî Ümeyye:
Ya Ebû Talib, Abdülmuttalib'in dininden dönmek mi istiyorsun? dediler. Rasûlullah (s.a) o sözü amcasına arz etti durdu. Nihayet Ebû Talib onlara son söz olarak, kendisinin Abdulmuttalib dini üzere bulunduğunu söyledi ve Allah'dan başka ilah yoktur- demekten kaçındı. Rasûlullah (s.a) de: "Ey Amcacığım, vallahi senin hakkında niyaz etmekten nehyolunmadığım müddetçe senin için mutlaka istiğfara devam edeceğim." dedi. Hemen arkasından da Aziz ve Celil olan Allah şu âyeti celileyi indirdi: "Müşriklerin cehennemlik oldukları kendilerince anlaşıldıktan sonra akraba bile olsalar, Peygambere de mü'minlere de

onlar için istiğfar etmek gerekmez.”[553] Ayrıca Yüce Allah Ebû Talib hakkında (özel olarak) bir âyet-i kerime indirerek Rasûlullah (s.a)'e: "Şüphesiz ki sen sevdiğine hidayet veremezsin. Ama Allah dilediğine hidayet verir. Hem O, hidayete erecekleri daha iyi bilir."[554] buyurdu.[555] Bu gerçeği açıkça ortaya koyan delillerden biri de şu hadis-i şeriftir: Hz. Abbas (Hz. Peygambere): "Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Talib'e hiçbir faydan olabildi mi? Çünkü o, (her zaman) seni korur ve senin namına düşmanlarına öfkelenirdi" diye sordu da Rasûlullah (s.a):
"Evet (oldu) O cehennemin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım, cehennemin en derin yerinde olurdu." buyurdu.[556]
Bu deliller mevcut iken, Şîîlerin bazı zayıf hadisleri delil getirerek Ebû Talib'in mü'min olarak öldüğünü isbata çalışmaları boşunadır. Bunların iddialarını isbat için gösterdikleri kendilerince en kuvvetli delil İbn İshak'ın, İbn Abbas (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadistir. Bu hadise göre, "Ebû Talib'in vefatı yaklaştığı zaman Rasûlullah (s.a) kendisine "Lailahe illallah" demesini telkin etmiş, o da bundan imtina etmiş. Fakat orada bulunan Abbas (r.a) Ebû Talib'in dudaklarının kıpırdadığını görerek ne söylediğini dinlemiş ve Peygamber (s.a)'e dönerek: "Ey Kardeşimin oğlu! Allah'a yemin olsun ki kardeşim Ebû Talib, senin emrettiğin kelimeyi söyledi" demiştir." Hadis âlimlerinin değerlendirmelerine göre, Şiilerin delilini teşkil eden bu hadis, senedinde ismi açıklanmayan bir ravi bulunduğu için zayıftır. Ayrıca yukarıda mealini sunduğumuz Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadiste Hz. Abbas'ın, Hz. Peygamber'e yönelttiğinden bahsedilen, "Ey Allah'ın Rasû-lü Ebû Talib'e hiç faydan olabildi mi?" sorusu da Şiilerin bu delilini çürütmektedir. Eğer Hz. Abbas Ebû Talib'in ölürken kelime-i tevhidi söylediğini bizzat onun ağzından kendi kulaklarıyla işitmiş olsaydı. Hz. Peygamber'e onun imanı hakkında böyle bir soru yöneltmek ihtiyacını duymazdı.
Şayet Şîîlerin bu delillerinin sahihliği kabul edilse bile, aksini isbat eden hadisler hem sayıca ondan daha çok hem de daha kuvvetli ve sağlamdır.
Yine siyer kitaplarının kaydettiği "Hz. Ebû Bekir (r.a)'in bir gün babası Ebû Kuhafe'yi Kabe'de bulunan Rasûl-ü Ekremin huzuruna getirdiği ve Rasûlullah'ın telkini ile Ebû Kuhafe (r.a)'nin müslüman olması üzerine Hz. Ebû Bekir'in -Ey Allah'ın Rasûlü, seni Hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki Ebû Talib iman etseydi daha çok memnun olurdum- dediğine ait rivayetler de Ebû Talib'in küfr üzerine gittiğini isbatlayan delillerdendir. Ebû Talib'in, bazı şiirlerinde Hz. Peygamberi ve dinini övmesine gelince, bu Kureyş kâfirlerinin ileri gelenlerinden bazılarının Hz. Peygamberin hak yolda olduğunu bildikleri halde inatları yüzünden onun dinine girmemekte direnmelerine benzer. Nitekim Cenab-ı Hak Kureyş kâfirlerinin bu tutumunu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle açıklıyor: "Vicdanları on!arı(n doğruluğuna) kanaat getirdiği halde, sırf haksızlık ve böbürlenme yüzünden onları inkâr ettiler...”[557]
Ayrıca Ebû Talib'in "Eğer Kureyş'in beni ayıplayarak Ebû Talib'i buna ancak korku şevketti demeyeceklerini bilseydim, seni mutlaka memnun ederdim."[558] demesi de onun Hz. Peygamberin hak yolda olduğunu bildiği halde gururundan dolayı iman etmediğini gösterir.[559]

65-67. Kabri Derince Kazmak

3215... Hişam b. Amir'den demiştir ki:
Ensar(dan bir topluluk) Uhud (Savaşı) günü Rasûlullah (s.a)'e gelerek: (Ey Allah'ın Rasûlü, bir taraftan bazılarımız şehid olurken sağ kalan) biz(Ier)e de yara ve yorgunluk isabet ediyor. (Bu şartlar altında ölülerimize kabir kazma hususunda) bize ne emredersin? dediler. (Hz. Peygamber de):
"Kabir kazınız ve genişçe kazınız, (ölüleri) kabirler)e ikişer üçer (kişiler halinde) koyunuz." buyurdu. (Bunun üzerine, kabre konurken) "Bunların hangisi (kıbleye doğru) öne geçirilecek?" diye soruldu. (Efendimiz de):
"(Ezberinde) Kur'ân en çok olanları" (kıbleye doğru öne geçirilecektir) karşılığım verdi (Ravi Hişam):
"Babam Amir o gün şehid edildi, iki kişinin arasına gömüldü" dedi. -Yahutta tek (başına gömüldü) dedi.-[560]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, zaruret halinde birden fazla cenazeyi bir kabre defnetmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim 3136numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıklamıştık.
Fakat zaruret olmadığı zaman birden fazla kişiyi bir kabre koymak mekruhtur.[561]
Yine bu hadis-i şerifte, Kur'ân-ı Kerim'i hıfzeden kimselerin faziletine ve kabri genişçe kazmanın müstehablığına işaret vardır.
Kabrin derinliğinin mikdarı ise, âlimler arasında ihtilaflıdır. Fıkıh ulemasının bu meseledeki görüşlerini şöylece özetlemek mümkündür:
1. Hanefiler 3216 numaralı hadiste geçen "kabri derince kazınız" emrine sarılarak kabrin derince kazılmasının müstehab olduğuna hükmetmişlerdir. Hanefîlerin bu mevzudaki görüşlerini İbn Abidin (r.a) şöyle özetliyor: "Kabir yarım boy yahut göğüs hizasına kadar kazılır. Bir boy kadar fazla kazılırsa daha iyidir. Nitekim Zahire'de böyle denilmiştir. Bundan anlaşılır ki: En azı yarım boy, en çoğu bir boydur. Ortası ikisinin arasıdır. Münye şerhi. . Kuhistani de: Kabrin uzunluğu meyyitin uzunluğu kadar, genişliği de uzunluğunun yarısı kadar olur, demiştir."[562]
2. Malikilere göre, en azı ölünün kokusuna mani olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin azamisi için bir sınır yoktur. Bazı Ilanbcliler de böyle demişlerdir.
3. Şafiîler'e ve Hanbeliler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer b. el-Hattab (r.a)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.[563]

3216... (Bir önceki hadisin) manâsı yine aynı senetle Humeyd b. Hilal'den (bir kere daha rivayet edilmiştir. Şu farkla ki) bu hadise (Humeyd; kabri) "derince kazınız" (sözünü) ilave etmiştir.[564]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhindeki açıklamalar bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan, burada açıklama yapmaya lüzum görmüyoruz.[565]

3217... Şu (bir önceki hadis-i şerif) Sa'd b. Hişam b. Amir'den de (rivayet olunmuştur).[566]

Açıklama

Bu hadis-ı şerif Nesai nın Sünen inde şu manaya gelen lafızlana rivayet edilmiştir: Sa d b. Hışam b. Amir in babasından (rivayet olunmuştur). Dedi ki: Uhud savaşında, müslümanlardan birçoğu şehid oldu. Bir kısmı da yaralandı. Rasûlullah (s.a): Çukur kazınız, genişçe kazınız. (Sonra) iki veya üçünü bir kabre koyunuz. Kur'ân'ı en çok ezberleyenlerini kıbleye doğru öne alınız, buyurdu.[567]
3125 numaralı hadisle ilgili açıklamalar bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan daha fazla malumat için okuyucularımız sözü geçen hadis-i şerifin şerhine müracaat edebilirler.[568]

66-68. Kabir(lerin Yüksekliğini Ver Seviyesine İndirmek

3218... Ebu Heyyac el-Esedi'den demiştir ki:
Ali (r.a) bana: "Rasûlullah (s.a)'in beni (yerden) yüksek hiçbir kabir bırakmayıp yer seviyesine indirmem ve hiçbir heykel bırakmayıp kırıp dökmem için gönderdiği bir işe ben de seni göndereyim mi?" dedi.[569]

Açıklama

Hz. Peygamber Ali (k.v)'yi, haddinden fazla yükseltilmiş olan kabirleri yer seviyesine indirmekle görevlendirmiş Hz. Ali de bu görevi yerine getirdiği gibi, Hz. Peygamberin vefatından sonra da bu görevi unutmamış ve devamlı olarak yerine getirilmesi için gereken gayreti göstermiş, kendisi bizzat bu görevi yerine getiremeyeceğini anladığı zaman başkalarını görevlendirerek bu mesuliyetten kurtulmuştur.
İslâm âlimleri, Said b. Mansur'un Sünen'i ile Beyhakî'nin Sünen-i Kübra'sındaki Ca'fer b. Muhammed'in babasından rivayet ettiği Rasûlullah (s.a)'in, oğlu İbrahim'in kabrinin başına çakıl taşı koyduğuna ve kabrin seviyesini yer seviyesinden bir karış yükselttiğine dair olan hadis-i şerife dayanarak, kabrin bilinmesi, kaybolup gitmekten korunması ve ziyaretçiler tarafından sahibine rahmet okunmasına vesile olması için yerden bir karış yükseltilmesinin müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir.
Ancak küfür ülkesinde ölen kimselerin mezarları bu hükmün dışındadır. Kâfirlerin taarruzundan korumak için onların kabirleri tanınmalarına yarayacak her türlü alametlerden arındırılır ve yer seviyesiyle bir edilerek kâfirlerin dikkatlerinden gizlenir.
Günümüzdeki müslümanların bir kısmının kabirleri süslemekle ve büyük masraflar karşılığında kubbeli ve görkemli kabirler inşa etmekle İslâmi ölçülerin dışına çıktıklarında şüphe olmadığı gibi, sahiplerinin tanınması için kabirlerin başına dikilen alametleri dahi sökme yoluna gidenlerin de İslâmi ölçüler içinde hareket etmediklerinde şüphe yoktur.
Nitekim İmam Ahmed ile İmam Şafiî'nin ashabından bir kısmı ve İmam Malik kabirleri müsaade edilen miktardan daha fazla yükseltmenin haram olduğunu söylemişlerdir.
Hanefilere göre ise, kabrin kendi toprağı yerden en fazla bir karış yüksekliğinde sırt halinde yükseltilir, düz olarak yığılmaz. Bir karıştan daha fazla yükseltilmesi mekruhtur. Çünkü bu yükseklik bina hükmündedir.[570]

Bazı Hükümler

1. Kabirlerin seviyesini bir karıştan fazla yükseltmek caiz değildir.
2. Kabrin üzerine canlıların heykel ve suretlerini çizmek haramdır.
3. Bu özelliği taşıyan Heykel ve suretleri mezarlardan söküp atmak farzdır.
Kabre yazı yazmaya gelince, İbn Abidin meşhur haşiyesinde bu mevzuda şu görüşlere yer vermiştir:
"Yazı yazmakta da beis yoktur. Zira yazı yazmak gerçekten yasak edilmişse de yazılabileceğine ameli icma vaki olmuştur. Hakim yazının yasaklandığını muhtelif yollardan tesbit etmiş; sonra şunları söylemiştir: "Bu isnatlar sahihtir. Ama bunlarla amel edilmemektedir. Çünkü, doğudan batıya kadar bütün müslüman imamlarının kabirleri üzerine yazı yazılmıştır. Bu halefin seleften aldığı bir ameldir". Bu kavil Ebû Davud'un güzel bir isnatla tahric ettiği şu hadisle kuvvet bulmaktadır: "Rasûlullah (s.a) bir taş getirerek onu Osman b. Maz'un'un başı ucuna koydu. Ve "Bununla kardeşimin kabrini tanıyacağım ve ailemden vefat edeni bunun yanına defnedeceğim"
buyurdular."[571] Zira yazı, kabri tanımanın yoludur. Evet anlaşılıyor ki, bu ameli icmain ruhsat yeri kısmen ona ihtiyaç duyulduğu zamandır. Nitekim Muhit'te buna şu ibare ile işaret edilmiştir: "Kabrin eseri kayıp olmamak ve tahkir edilmemek

için yazıya ihtiyaç duyulursa bunda bir beis yoktur. Ama özürsüz yazı yazmak doğru değildir." Hatta kabrin üzerine Kur'ân'dan veya şiirden yahut methiyeden bir şey vazmak da mekruhtur. Bu ifade kısaltılarak Hilye'den alınmıştır.[572] Bu konuda 2226 nolu hadisin şerhine de müracaat edilmesini tavsiye ederiz.[573]

3219... Ebû Ali el-Hemedani dedi ki:
Biz Fudale b. Ubeyd'Ie beraber Rum diyarında Rodos (adasın)da idik. (O sırada) bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fudâle emir vererek kabri düz yaptırdı. Sonra (şöyle) dedi: "Ben, Rasülullah (s.a)'i kabirlerin yer seviyesinde yapılmasını emrederken işittim."[574]
Ebû Dâvud der ki: Rodos (Ak) denizde bir adadır.[575]

Açıklama

Rodos: Hz. Muaviye'nin saltanatı zamanında hicretin elliüçüncü (53) yılında fedhedilmiş, fakat oğlu Yezid zamanında yine kâfirlerin eline geçmiştir. Daha sonra hicretin 927. senesinde Sultan îl. Selim zamanında tekrar müslümanların eline geçmişse de maalesef bugün Yunanistan'ın elindedir.
Hadis-i şerif kabirlerin yer seviyesinden yüksek yapılmasının caiz olmadığına delalet etmektedir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi fıkıh âlimleri bu mevzuda gelen hadis-i şeriflere dayanarak kabrin üstüne bir karış yüksekliğinde toprak yığılmasında bir sakınca olmadığını söylemişlerdir.[576]

3220... Kasım (b. Muhammed)'den demiştir ki: (Hz. Aişe'nin yanına girdim ve -Ey anneciğim! Rasûlullah (s.a)'in kabrini bana açıp gösterseniz- diye rica ettim. Hz. Aişe bana üç kabir gösterdi. (Bu kabirler) ne yüksekti ne de yer seviyesinde idi, yassı ve basık idi ve zemini kırmızı çakılları ile kaplı idi.
(Musannif Ebû Davud'un talebelerinden) Ebû Ali (Lü'lüî ya da bir önceki hadisin ravilerinden olan Ebu Ali el-Hemedani) dedi ki -Rasûlullah (s.a)'in (kıble cihetine doğru) takdim edildiği baş ucunda Hz. Ebû Bekr(in), ayak ucunda da, başı Rasûlullah (s.a)'in ayağı ucunda olmak üzere Ömer(in gömülü olduğu)- söylenir.[577]

Açıklama

Bu hadis-i Şeride Hz. Peygamberin kıbleye doğru biraz ileriye konduğu, başı ucuna da başı Hz. Peygamberin omuzları arasına gelecek şekilde Hz. Ebû Bekr'in konduğu, ayak ucuna da, başı Hz. Peygamberin ayaklarına gelecek şekilde Hz. Ömer'in konulmuş olduğu ifade edilmektedir.
Beyhakî ile Hakim'in İbn Ebî Füdeyk, Amr b. Osman, Kasım b. Mu-hammed vasıtasıyla naklettikleri hadis-i şerifter anlaşılan da budur. Bu mevzuda kıymetli ilim adamlarımızdan merhum Kamil Miras Efendi meşhur Tecrid-i Sarih Şerhî'nde şu rivayetleri kaydetmiştir:
1. "Ömerb. Abdü'1-Aziz zamanında mescid-i saadetin tamiri sırasında kabri saadeti gördüm. Zeminden dört parmak yüksekliğinde idi. Ebû Bekir'in kabri, kabr-i saadetin arkasında idi. Ömer'in kabri de Ebû Bckr'in alt tarafında idi."
2. Amre de Hz. Aişe'nin şu tarifini rivayet etmiştir: Rasûl-i Ekrem baş tarafı garba doğru defnedilmiştir. Ebû Bekir'in başı kadem-i saadetin yanına müsadiftir. Ömer'in başı da zahr-i saadetin arkasına tesadüf etmiştir.
3. Nafi b. Abdurrahman b. Ebû Nuaym'ın "Kabr-i Nebevi kıbleye müteveccih olarak iki halifesinin kabirleri önündedir. Ebû Bekir'in kabri Rasûl-ü Ekremin iki omuzu hizasına müsadiftir. Ömer'in kabri de Ebû Bekr'in iki omuzu hizasından başlar" dediği rivayet edilmiştir.
Merhum Kâmil Miras sözlerine şöyle devam ediyor: "Muharrir aciz de bu babdaki merviyyatın en sahihi bu rivayet olduğunu muhaddisinden bir zatın lisanından işittim. İbn Akil, "Kabr-i Ebû Bekir, kabri saadetin ayak ucuna, Ömer'in kabri de Ebû Bekir'in ayak ucuna müsadiftir" demiştir. Bu üç merkad-i mualla ve mubarekin vaziyeti hakkındaki rivayetler arasında ehemmiyetli bir fark görmemek mümkün değildir. Bunun yegane sebebi, tercemesi 655 rakamıyla geçen Aişe (r.a) hadisinde görüldüğü üzere ashabı kiram tarafından kabr-i saadetin ibraz edilmemesi ve Hz. Aişe'nin kabr-i saadetin mescid ittihaz edilmesinden endişe ederek mahfuz bulundurulması olsa gerekir ki: Bu suretle Rasûlü Ekrem Efendimizin tevhid-i Bari namına per-verde buyurdukları ali gaye ve arzuları tamamiyle tahakkuk etmiş bulunuyor."[578]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak İmam Şafiî ile taraftarlarından bazıları, el-Müeyyedbillah ve el-Kasim b. Muhammed kabrin üstünü düz bir çatı halinde örtmenin deve hörgücü şeklinde örtmekten daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Nitekim 3218 ve 3219 numaralı hadis-i şerifler de, bunların bu mevzudaki delillerindendir.
İmam Ebû Hanife ile taraftarlarına, İmam Malik ile İmam Ahmed'e ve Şafiî âlimlerinden Müzeni ile bazı Şâfiîlere göre ise, kabrin üstünü deve hörgücü şeklinde yığarak örtmek düz bir satıh şeklinde örtmekten faziletlidir. Delilleri ise Buhârî'nin Süfyan et-Temmar'dan Rasûlullah (s.a)'in kabrini deve hörgücü gibi yüksekçe gördüğüne dair rivayettir.[579]
Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin Süfyan'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerif te bu mealdedir. Kabir üzerine toprağı deve hörgücü şeklinde yığmanın daha faziletli olduğunu söyleyen fıkıh âlimlerine göre, kabrin düz bir satıh halinde örtülmesinin meşruluğunu ifade eden bu babdaki hadisler, aslında kabrin bu şekilde örtülmesi gerektiğine açıkça delalet etmezler. Ancak kabrin bu şekilde örtülmesinin cevazına delalet ihtimalleri olmakla birlikte, kabrin haddinden fazla yükseltilen kısmını izale etmenin lüzumuna delalet etmeleri ihtimalleri vardır. Bir de kabrin çakıl taşlarıyla kaplanmasının cevazına delaletleri de mevcuttur.
Görülüyor ki kabrin üzerine, ağılan toprağın şu veya bu şekilde olması meselesindeki ihtilaf asıl üzerinde değil fazilet

üzerinde meydana gelen bir ihtilaftır. Asıl olan kabrin tamamen yer seviyesinde düz olmaması ve bir karıştan fazla yükseltilmemesidir.[580]

67-69. (Cenazeyi Defnettikten Sonra) Kabrin Yanında Ölü İçin İstiğfar Etmek

3221... Osman b. Affan'dan (r.a) demiştir ki:
Peygamber (s.a) cenazeyi defnetme işini bitirince, (cenazenin kabrinin) başında durup:
"Kardeşiniz için (Allah'dan) af dileyiniz. Onun için (kabir sualine cevap vermekte) muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu anda sorguya çekiliyor." buyurdu.
Ebû Dâvud der ki: Bahir, Reysan 'in oğludur.[581]

Açıklama

Taberanî'nin Ebû Ümame'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin "Kardeşlerinizden biri vefat ettiğinde, üstünü toprakla örttüğünüz zaman biriniz onun kabrinin başında dursun" buyurduğu ifade edilmektedir. Kabrin başında durmaktan maksat, cenazenin başının üzerine basacak şekilde kabrin üzerine çıkmak değil, kabrin ba-şucuna yakınca durmaktır. Çünkü şu hadis-i şerifle Hz. Peygamber kabirleri çiğnemeyi yasaklamıştır: "And olsun ki: Bir ateş parçası veya bir kılıç üzerinde yürümem ya da ayakkabımı ayağımla dikmem bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden bana daha sevimlidir. Ha kabirlerin ortasına abdest bozmuşum, ha çarşının ortasına. Bence bunlar arasında (çirkinlik yönünden) bir fark yoktur."[582]
Taberanî'nin Evsat-i Kebir'in'de hasen bir isnadla Abdullah b. Mes'ud'-dan rivayet ettiği bir hadis-i şerif şu mealdedir: "Bir ateş parçası üzerine basmam bana bir müslumanın kabrini çiğnememden daha sevimlidir,"
Metinde geçen "Onun için muvaffakiyet isteyiniz" cümlesinden maksat: "Onun kabir sorularına yanılmadan başarıyla cevap verebilmesi için Allah'a dua ediniz." demektir. Nitekim bu cümlenin hemen arkasından gelen "Çünkü o şu anda sorguya çekiliyor." cümlesi de bu manâya delalet etmektedir.
Bilindiği gibi kabirde insana "Rabbinin kim olduğu, dini ve peygamberi" sorulur. Bu mevzuda rivayet edilen bir hadis-i şerif şu mealdedir:
"Kul (ölüp de) kabre konulduğunda ve yakınları onu yalnız bıraktıklarında o, gidenlerin ayakkabılarının seslerini duyar. Daha sonra iki melek gelir, onu oturturlar ve ona: Muhammed (s.a) için:
"Şu adam hakkında ne dersin bakalım?" diye sorarlar. Eğer o kimse mü'minse:
"Şehadet ederim ki: O Allah'ın kulu ve Rasûlüdür" der. Bunun üzerine melekler tarafından ona:
"Ey mü'mift, cehennemdeki yerine bak. Yüce Allah bunun yerine sana cennetten bir makam verdi" denir. O da bu yerlerin ikisini birden görür. Fakat o kimse münafık veya kâfirse (melekler tarafından ona):
"Bu adam hakkında (dünyada) ne diyordun?" diye sorulur. O da: "Onun hakkında bir şey bilmiyorum. Halkın onun hakkında söylediklerini (onlara uyarak) ben de söylüyordum" der. Bunun üzerine (Bu iki melek tarafından ona) "Hay anlamaz ve uymaz olaydın " denilir. Sonra ona demirden çekiçlerle vurulur. O kimse öyle bir feryad eder ki bu feryadı insanlar ve cinlerden başka ona yakın olan herşey duyar."[583]
Bazı haberlerde ifade edildiği üzere, kişinin sağlığında işlediği güzel ameller kendisini kabir azabından kurtarır. Taberanî'nin Evsafında, İbn Hib-ban'ın da Sahih'inde Ebû Hureyre'den naklen rivayet ettikleri bir hadis-i şerif şu mealdedir: "Hz. Peygamber (şöyle) buyurmuştur: Ölü kabre konulduğu zaman kabirden dönüp gitmekte olan kimselerin ayak seslerini işitir. Eğer bu kişi mü'minse (hayatında kılmış olduğu) namaz başına, (tutmuş olduğu) oruç sağma (vermiş olduğu) zekat soluna (nafile olarak işlemiş olduğu) namaz, sadaka, insanlara iyilik gibi güzel ameller ise ayak ucuna durur.
Bu kimseye baş tarafından yaklaşılmak istenir. O zaman (orada bulunan) namaz, "Bu kişiye benim bulunduğum taraftan yaklaşmak için bir geçit yoktur" der. Sonra sağ tarafından yaklaşılmak istenir. O zaman da oruç dile gelerek: "Bu kişiye benim bulunduğum taraftan yaklaşılmak istenir. O zaman zekat dile gelerek "Bu kimseye yaklaşmak için benim tarafımdan bir geçit yoktur." der. Sonra ayak tarafından yaklaşılmak istenir. O zaman da nafile olarak işlediği sadaka, namaz ve halka iyilikte bulunma gibi hayırlar dile gelerek "Benim bulunduğum tarafta bu adama yaklaşılacak bir geçit yoktur" derler. O zaman bu adama "otur" denilir. Adam da oturur. O zaman kendisine güneş batmaya yaklaşmış halde gösterilerek "Bu size (Peygamber olarak gönderilen) kimsedir. Onun hakkında ne dersin ve nasıl şahitlik edersin" denir. O da "Bırakın ben (ona) salavat getireyim" der. Ona "Sen bunu yaparsın. Sen şimdi bize onun hakkında soracaklarımıza cevap ver." denir ve "Size gönderilen bu adam hakkında ne diyorsun ve nasıl şa-hidlik edersin?" diye sorulur.
O da "O Muhammed'dir. Ben onun Allah'ın Rasûlü olduğuna ve bize Allah'dan doğruyu getirdiğine şahitlik ederim." der. Bunun üzerine ona "Zaten sen bu inançla yaşadın. Bu inançla öldün. İnşaallah bu inançla diriltileceksin." denir. Sonra ona cennet kapılarından bir kapı açılır ve "İşte senin cennetteki makamın ve Allah'ın cennette senin için hazırladığı yer burasıdır." denir. Sonra ona cehennem kapılarından bir kapı açılır ve "İşte burası senin cehennemdeki kalacağın yerdi. Allah cehennemde senin için burayı hazırlamıştı. Eğer Allah'a isyan etseydin burada kalacaktın." denir. Adamın cennetteki yerine kavuşma arzusu ve sevinci daha da artar. Sonra kabri seksen arşın genişler ve kabri nurla dolar. Sonra cesedi (toprak olup) ilk haline dönerken ruhu da cennetteki ağaçlara konmuş olan kuş şeklindeki bahtiyar ruhların arasına konur. Nitekim Yüce Allah "Allah, inananları, dünya hayatında da, ahirette de sağlam sözle tesbit eder (o sözden asla ayrılmazlar, daima o tevhid sözüyle Allah'ın birliğini haykırırlar.) Allah, zalimleri de saptırır ve Allah dilediğini yapar."[584] buyruğuyla bu gerçeği dile getirir.
Eğer bu kişi kâfir ise kendisine kabir sorusu sormak üzere baş tarafından veya sağından veya solunda yahut da ayak ucunda

kendisine yaklaşılmak istendiğinde etrafında buna mani olacak hiç bir ameli bulunmaz ve kendisine kolayca yaklaşılarak "otur" denir. Adam korkuyla oturur ve kendisine "Sizin içinizde Peygamber olarak bulunan şahıs hakkında ne dersin ve hakkında nasıl şahitlik edersin?" diye sorulur. O da "Hangi adam?" der ve ismini bilemez. Bunun üzerine "Muhammed'den bahsediyoruz" denir.
Bu sefer o adam "Bilmiyorum. Ama halkın onun hakkında bir şeyler söylediğini işitmiştim. Ben de onun hakkında (halka uyarak) onların dediğini demiştim." der. Bunun üzerine kendisine "Zaten sen böyle yaşamış ve böyle ölmüştün. İnşaallah bu şekilde diriltileceksin" denir. Sonra kendisine cehennemden bir kapı açılır ve "İşte senin cehennemdeki yerin burasıdır. Allanın cehennemde senin için hazırladığı yer burasıdır." denir. Adamın hayreti son derece artar. Sonra ona cennet kapılarından bir kapı açılır ve "Eğer Allah'a itaat etseydin Allah'ın cennette senin için hazırladığı yer burasıydı." denilir. Adamın hayreti daha da artar. Sonra kabir her tarafından daralarak onu sıkmaya başlar. İşte yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerİm'inde "Ama kim beni anmaktan yüz çevirirse onun için de dar bir geçim vardır."[585] mealindeki âyeti kerimesinde bahsettiği "dar bir geçim"den maksat budur. İnşaallah bu mevzu Sünnet bölümünün "azab-ul-kabr" babında tekrar ele alınacaktır.[586]

Bazı Hükümler

1. Cenazeyi defnettikten sonra kabrin başında durup cenaze için istiğfar etmek teşvik edilmiştir.
2. Cenazeyi definden sonra kabri başında durup onun kabir sorusuna doğru cevap vermeye muvaffak olması için dua etmek meşru kılınmıştır.
3. Ölü dirilerin duasından yararlanır.
4. Ölü kabirde, sorguya çekilmek üzere dirilir.
5. Kabir suali haktır.
6. Kabir suali hemen defnden sonra başlar.[587]

68-70. Kabrin Yanında Kurban Kesmek Mekruhtur

3222... Enes (r.a)'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) "İslâm'da (kabrin etrafında kurban) kesmek (meşru) değildir." buyurdu. (Bu hadisin ravilerinden) Abdurrezzak dedi ki: (Cahiliyye devrinde halk) kabir(lerin) yanında ya sığır veya başka bir hayvan keserlerdi.[588]

Açıklama

Akr: Devenin bacaklarını ayakta iken kesmek demektir. Daha sonra bu kurban kesme anlamında kutlanılır olmuştur.
Cahiliyye döneminde halk; kurbanlarını, kabristanlarda veya ölü mezara götürüleceği sırada, teneşir.tahtası altında kesmeyi adet edinmişlerdi.
Cahiliyye araplan bunu daha ziyade hayatında cömertliğiyle tanınan kimselerin kabirleri etrafında yaparlardı. "Bu adam sağlığında cömert idi. Misafirleri doyururdu. Bu cömertliğinin ölümünden sonra da devam ettiğini göstermek için biz onun kabrinin yanında bu kurbanları kesip kurdun ve kuşun bu kurbanın etinden yemesini sağlıyor ve onun hayatındaki cömertliğini bu şekilde mükâfatlandırıyoruz." derlerdi. Hattâbî'nin açıklamasına göre, cahiliyye araplarının ahiret hayatına inananları "Ölünün geride bıraktığı devesi kurban edilecek olursa, o ölü kıyamet gününde binitli olarak hasredilir. Eğer devesi kurban edilmezse yaya olarak hasredilir" derlerdi.
Bu mevzuda Menhei yazarı şunları söylüyor: "Günümüzde Mısır'da halk cenazeyi uğurlarken kafesler içinde mezarlığa götürdükleri kuzuları defnden sonra keserek etlerini yanlarında bulunan ekmeklerle birlikte halka dağıtmaktadırlar. Bu hareket bir takım izdihamlara ve hatta kavgalara sebep olmaktadır. Bir takım haksızlıklara da sebep olan bu hareket bid'attan başka bir şey değildir ve şu iki cihetten de sünnete aykırıdır:
1. Çünkü bu iş İslâm'ın kaldırmış olduğu cahiliyye adetlerindendir.
2. Bu harekette riya, suma, başkalarına karşı üstünlük taslama vardır. Oysa hayır ve hasenat işlerinde sünnet olan gizliliktir. Ayrıca sünnette ve selefi salihinin hayatında kabristanda böyle bir ziyafet verildiği görülmemiştir. Hayır sünnete ve selefi salihine uymakla gerçekleşir."
Türkiye'de bazı bölgelerde türbeler etrafında kurban kesmek de bu bid'atlardan biridir.[589]

Bazı Hükümler

l. Kabristan'da veya herhangi bir kabrin yanında kurban kesmek haramdır.
2. Cahiliyye halkına benzemek yasaklanmıştır.[590]

69-71. (Defnedildikten) Bir Süre Sonra Cenazenin Kabri Üzerine Namaz Kılma(nın Hükmü)

3223... Ukbe b. Amir'den (rivayet olunduğuna göre);
Rasûlullah (s.a) bir gün (evinden) çıkıp (Unut şehitlerinin yattığı) kabristan'a varmış ve Uhut şehitleri üzerine, cenazeye namaz kılar gibi namaz kılmış. Sonra geri dönmüş."[591]

Açıklama

Menhel yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber Uhut şehıdlerıne kıldığı bu cenaze namazını, Uhut şehitleri defnedildikten sekiz sene sonra kılmıştır. Nitekim 3224 numaralı hadis-i şerifte de bu gerçek açıkça ifade edilmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, "şehidler üzerine cenaze namazı kılmak caizdir"diyenler ile "cenaze kabre konduktan sonra üzerine cenaze namazı kılınabilir" diyenlerin hüccetidir. Ancak bazı fıkıh alimlerinin dediği gibi bu hadiste geçen "salâ'? kelimesinin cenaze namazında okunan dua anlamında kullanılmış olması da mümkündür. İbn Hibban da Sahih'inde bu görüşü savunmuştur.
Bu mevzuda İmam Nevevî de şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerifte geçen "sala" kelimesiyle kasdedilen cenaze namazı değil, cenaze duasıdır. Çünkü "cenazeye namaz kılar gibi namaz kıldı" demek, adet-i veçhile "ölülere dua ettiği gibi dua etti." demektir.
Söz konusu kelimeye dua manâsı verildiği takdirde bu hadis-i şerifte "Cenaze kabre defnedildikten sonra kabri üzerine cenaze namazı kılanabilir" diyenlere bir dayanak bulunamaz. Biz bu meseleyi 31 numaralı babda açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[592]

3224... Şu (bir önceki) hadis, Yezid b. Ebî Habib'den (de rivayet olunmuştur.
Ancak Yezid burada bir önceki hadise ilâve olarak şunları da) rivayet etti: "Peygamber (s.a) Unut şehidleri üzerine (kabre konmalarından) sekiz sene sonra ölülere ve dirilere veda eder gibi namaz hldı."[593]

Açıklama

Beyhakî'nin Sünen-i Kübra'sında bu hadis-i şerif şu manâya gelen kelimelerle rivayet olunmuştur: "Rasûlullah (s.a) Uhud şehitlerine ölümlerinden sekiz sene sonra dirilere ve ölülere veda edercesine bir namaz kıldı. Sonra (mescide gelip) minbere çıktı ve: "Ben sizin önderinizim. Size (hak yolundaki hizmetlerinizden dolayı) şahitlik edeceğim. Sizinle buluşacağımız yer (Kevser) havuz(u)dur. Ben şu bulunduğum yerden o havzu görmekteyim. Ve emin olun ki ben sizin (tekrar) şirke düşeceğinizden asla korkmuyorum. Fakat dünya için birbirinize düşeceğinizden korkuyorum." (Ravi rivayetine devamla şunları) söyledi: Rasûlullah (s.a)'ı son görüşüm (bu) oldu."
Bu hadisle ilgili kısa açıklama için bir önceki hadisin şerhine müracaat edilebilir.[594]

Bazı Hükümler

1. Ölümünden bir süre sonra şehid üzerine namaz kılmak caizdir.
2. Uhut şehidlerinin fazileti son derece büyüktür.
3 . Ölümünün yaklaştığını anlayan bir devlet reisinin tebaasına dünya ve ahiret saadetleriyle ilgili hususlarda nasihatta bulunması gerekir.[595]

70-72. Kabir Üzerine Bina Yapmak

3225... Cabir (r.a) dedi ki:
Rasûlullah (s.a)'ı kabir(ler) üzerine oturulmasını, (kabirlerin) kireçlenmesini ve (kabir) üzerine bina yapılmasını yasaklarken işittim.[596]

Açıklama

İbn Hazm bu hadisin zahirine sarılarak, buradaki yasağın hürmet ifade ettiğini, dolayısıyla kabirleri kireçlemenin haram olduğunu söylemiştir.
Hanefilerle, Malikilere, Şâfiîlere ve İmam Ahmed'le Davud'u Zahirî'ye ve daha birçok ilim adamına göre ise, buradaki yasak kerahet içindir, dolayısıyla kabirleri kireçlemek mekruhtur.
Bu mevzuda Menhel yazarı şunları söylüyor: "Her ne kadar âlimlerin büyük çoğunluğu bu hadis-i şerifteki yasağın hürmet ifade etmeyip, kerahet ifade ettiğini söylemişlerse de, aslında ben hadisdeki bu yasağı asli manâsı olan haramlıktan çıkarıp kerahete hamlettiren bir delile rastlamadım. Binaenaleyh kanaatimce buradaki yasağın hükmü kerahet değil hürmettir. Öyle zannediyorum ki ölülerin kabirlere, baki kalmaları için değil, bilakis çürümeleri için konuldukları hikmetine bağlı olarak, kabirleri kireçlemek yasaklanmıştır. Çünkü kireç dünya meskenlerinin zinetidir. Kabirdeki ölününse buna ihtiyacı yoktur."
Hadis-i şerifte kabir üzerine bina yapmanın yasak olduğu da ifade edilmektedir.
Turtuşî'nin ifadesine göre, kabir üzerine bina yapmak birisi taş veya benzer; malzemelerle bina yapmak, diğeri de çadır ve benzeri malzemeleri kabrin üzerine yerleştirmek suretiyle iki şekilde olur ki hadis-i şerifteki yasak her ikisine de şamildir.
Bu mevzuda fıkıh âlimlerinin görüşünü şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. İbn Hazm bu hadis-i şerifin zahirine bakarak kabir üzerine bina yap-nanın haram olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîlerle, Hanbelilere göre ise, eğer nezar bu binayı yaptıran kimsenin mülkü içerisinde bulunuyorsa o zaman ?u mekruh olur. Fakat, mezar, halkın hayrına bağışlanmış bir arazi içerisinle bulunuyorsa o zaman haram olur.

2. Şafîî imamlarından Nevevî: "Bizim arkadaşlarımız umumi mezarlık üzerine yapılan binanın yıkılması lazım geldiği hususunda ittifak etmişlerdir." diyor.
3. Hanefilere göre ise, eğer bu bina mezarı süslemek için yapılmışsa haramdır. Onu takviye için yapılmışsa mekruhtur.
el-Ezhar isimli eserde; eğer mezar, bu binayı yaptıranın kendi mülkü içerisinde ise, bina yaptırmak mekruh, kendi mülkü içerisinde değilse haram olur. Eğer bu bina, mescitse yıkılması gerekir denilmektedir.
4. Malikilere göre ise, kabir üzerine yapılan bina veya gerilen bir çatı eğer ölünün mülkünde ise veya başkasının mülkünde olup da sahibi tarafından kabir yapılması ve üzerine bina inşa edilmesi için izin verilmişse veya bu bina gösteriş için yapılmamışsa, kubbeli olmasa bile mekruhtur. Fakat ölüleri defn için vakfedilmiş, yani umuma ait olan mezarlıkta bulunan bir kabir üzerine bina yapmak, yahutta her nerede olursa olsun herhangi bir kabir üzerine gösteriş için bina yapmak haramdır. Çünkü bu hareket hem başkalarının bu kabristandaki hakkını kısıtlamaktır, hem de Allah'ın yasaklamış olduğu kibirlenme veya gösteriş için yapılmıştır.
Bu bina, mezarı bir takım zararlardan korumak için yapılmış bile olsa, yapılan bu işin haramdan başka bir şey olmadığında Malikilerce ittifak vardır . Kabir üzerine oturmanın hükmü bu mevzuya hasredilen 71-73. numaralı babda ele alınacaktır. (İnşaallah)[597]

Bazı Hükümler

1. Kabir üzerine oturmak yasaktır
2. Kabirleri kireçle sıvamak yasaklanmıştır.
3. Kabir üzerine bina yapmak caiz değildir.[598]

3226... Şu (bir önceki) hadis Müsedded ile Osman b. Ebî Şeybe, Hafs b. Gıyas, İbn Cüreyc, Süleyman b. Musa, Ebı Zübeyr (yoluyla) Cabir'den (de rivayet olunmuştur).
[Ebû Dâvud der ki: (Ravi) Osman (b. Ebî Şeybe bu hadise ilâve olarak şu cümleyi) rivayet etti: (Peygamber (s. a) kabir) üzerine (yapılan binanın yüksekliğini bir karıştan fazla yapmayı ya da kabrin kendi toprağı üzerine dışarıdan toprak) ilâve etmeyi de (yasaklamıştır). Süleyman b. Musa (ise bu hadise; kabir) üzerine yazı yazılmasını da (yasakladı, cümlesini) ilâve etti, Müsedded (ise) rivayetinde (kabir) üzerine (yapılan bina bir karıştan) fazla olamaz- (cümlesini) zikretmedi. Belki de Müsedded'in bu cümlesi benim gözümden kaçmıştır.][599]

Açıklama

Her nekadar Musannif Ebû Dâvud "Hz. Peygamberin kabir üzerine yazı yazmayı yasakladığını Süleyman b. Musa danbaşka rivayet eden olmamıştır" demişse de aslında Hz. Peygamberin kabirler üzerine yazı yazmayı yasakladığını Hakim en-Nisabûrî, Cabir'den; birisi, Hafs b. Gıyas, İbn Cüreyc, Ebû Zübeyr yoluyla diğeri de, Ebû Muaviye, İbn Cüreyc, Ebı Zübeyr yoluyla olmak üzere, iki ayrı yolla rivayet etmiştir. Bu hadis-i şerifte, bir önceki hadis-i şeriften fazla olarak, Fahr-i Kâinat Efendimizin kabirler üzerine gerek ölünün ismini, gerekse ölüm tarihini, gerekse Kur'ân'dan bir âyeti veya Allah'ın isimlerinden birini yazmayı yasakladığı ifade edilmektedir. Mezheb imamlarından dördünün görüşü de budur. Binaenaleyh mezhep imamlarının dördüne göre de, kabir üzerine bir takım yazılar yazmak, övünmeyi, başkalarına üstünlük taslamayı adet edinmiş kişiler tarafından çıkarılmış bid'atten başka bir şey değildir. Ancak Hanefi alimlerinden bazıları Rasûlü Zişan Efendimizin Osman b. Maz'un'un kabrinin başına bir taş diktiğini ifade eden 3206 numaralı hadis-i şerife kıyas ederek "Süsleme maksadıyla olmamak şartıyla ve kabrin bilinmesine vesile olması için kabrin üzerine ölünün ismini yazmakta bir sakınca yoktur" demişlerdir. Ancak bu hüküm hadisin genel hükmünü, kıyasla tahsis etmekten başka bir şey değildir. Âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüne aykırıdır.
Hakim'in "Amel bu hadis üzere değildir. Çünkü şarktan, garbe kadar müslümanların imamlarının kabir taşlarının üzerinde yazılar vardır. Bu seleften halefe intikal eden bir tatbikattan başka bir şey değildir" sözünü Zehebi "Herhalde, kabir taşları üzerine yazı yazılmasına izin veren ilim adamları bu mevzudaki yasağı görmemişler ve bunu yasaklayan hadisler onların eline geçmemiş olsa gerek. Bunun seleften halefe intikal eden bir uygulama olduğu iddiası ise asla doğru olamaz. Çünkü sahabe ve tabiinden birinin kabir üzerine yazı yazdırdığı görülmemiştir" diyerek reddetmiştir. Bu konuda 3218 nolu hadisin şerhine de müracaat edilmelidir.[600]

3227... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre); Rasülullah (s.a):
"Allah yahudilerin canını alsın! Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler." buyurmuştur.[601]

Açıklama

Metinde geçen fiili "canını alsın" yahutta "belasını versin, lanet etsin" manasında kullanılmıştır.Lanet ise Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmaktır.
Bu hadis-i şerif, Müslim'in Sahihinde "Allah yahudilerle hristiyanlara la'net etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptılar." şeklinde "lanet etsin" tabiriyle ve yahudilerle birlikte hristiyanların da ismi zikredilerek rivayet edilmiştir. Bazı hadis alimlerine göre, Rasûlü Zişan Efendimiz bâzan kabirleri mescid yapanları lanetlerken yahudilerle hristiyanlan birlikte zikrettiği halde bazan sadece yahudileri zikretmesinin sebebi, bu işi ilk defa yapanların yahudiler olmasıdır. Binaenaleyh yahudiler daha

zalim ve bu hususta daha müfrittirler.
Alimlerden bazıları bu hususta yahudilerle birlikte hristiyanlara da lanet buyurulmasını müşkil saymışlardır. Çünkü Hz. İsa ile Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a) arasında hristiyanların başka peygamberi yoktur.
İsa (a.s) ise diri olarak göğe çekildiği için zaten kabri yoktur. Binaenaleyh bu mes'ele müşkildir. Bazıları bu müşkili halletmek için, hristiyanların Hz. İsa'dan başka bir takını peygamberleri bulunduğunu, yalnız o peygamberlerin mürsei olmadıklarını söylemişlerdir. Fakat bu cevap tatminkâr görülmemiştir. Bazıları: "Hadisten murad: Peygamberlerle onlara tabi olanların büyükleridir. Yalnız hadisde tabi olanlar zikredilmemişdir" derler. Bu takdirde hadisin manâsı şöyle olur: *'Allah yahudilerle, hristiyanlan rahmetinden ırak eylesin! Çünkü onlar peygamberleri ile onlara tabi olan bazı büyüklerin mezarlarını mescid ittihaz ettiler."
Müslim'in Cündeb tariki ile rivayet ettiği son hadis de bu kavli te'yid etmektedir. Çünkü Cündeb hadisinde: "Yahudilerle, hristiyanlar peygamberlerinin ve salihlerinin kabirlerini mescid ittihaz ederlerdi." buyurulmuş-tur. Bu hususda daha başka tevcih yapanlar da bulunmuştur.
Rasülullah (s.a)'in: "Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihaz etliler." buyurması mukadder bir suale cevabıdır. Sanki: "Yahudilerle hristiyanlara lanet etmenin sebebi nedir?" diye sorulmuş da, bu.cevabı vermişdir. Ravinin: "Rasülullah (s.a) ümmetini onların yaptıklarından sakındırmak için" sözü dahi bu kabildendir. Yani sanki raviye: "Rasülullah (s.a)'in vefat ederken bu sözü söylemesinin hikmeti nedir?" diye sorulmuş da bu cevabı vermiş gibidir.
Buradaki nehyin hikmeti bu işin zamanla tedricen putperestlik halini alması veya ona benzemesi endişesidir.
Nevevî diyor ki:
"Âlimler şunları söylemişlerdir: Peygamber (ş.a)'in kendi kabri ile başkalarının kabirlerini mescid ittihaz etmekden nehy buyurması, kendisine ta'zim hususunda gösterilecek mübalağadan ve bu sebeple vuku'a gelecek fitneden korktuğu içindir. Çünkü mübalağalı ta'zim çok defa küfre müeddi olur. Nitekim geçmiş ümmetlerde hal böyle olmuştur.'
Müslümanlar çoğalıp da Mescid-i Nebevî'nin büyütülmesine ihtiyaç görülünce ümmehat-ı mü'minin ve bu meyanda Rasülullah (s.a) ile iki yar-ı kadimi Ebû Bekir ve Ömer (r.a)'nın kabirlerini ihtiva eden Hz. Aişe'nin odası dahi mescidin içinde kaldı. Bu hal karşısında-ashab-ı kiram mezkur kabirlerin etrafına yüksek duvarlar çevirerek kabirlerin mescidden görünmesini ve dolayısı ile avam tabakasının onlara karşı dönerek namaz kılmalarını önlediler."[602]

71-73. Kabir Üzerine Oturmak Mekruhtur

3228... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu:
"Birinizin kor üstüne oturup da (o korun) elbisesini yakıp ta tenine kadar işlemesi, kabir üstüne oturmasından daha hayırlıdır."[603]

Açıklama

Abdest bozmak için olmayıp sadece dinlenmek maksadıyla bile olsa kabir üzerine oturmak doğru değildir. Çünkü kabir üzerine oturmak, orada yatan müslümanin hakkına riayet etmemek.ve onu rahatsız etmektir. Nitekim Said b. Mansur'un İbn Mes'ud'dan rivayet ettiği bir haberde bu husus şöyle ifade buyuruluyor: "İbn Mes'ud'a kabirleri çiğnemenin hükmü soruldu da (şöyle) cevap verdi: Bir mü'minin cesedine hayatında yapılan işkence ile, ölümünden sonra yapılan işkence arasında bir fark yoktur."
Bazıları bu hadis-i şerifte yasaklanmak istenen kabir üzerindeki oturmaktan maksadın orada yas tutmak gayesiyle oturmak olduğunu söylemişlerdir. Metinde geçen "kabr" kelimesinin nekre olması, kabir üzerine oturma yasağının sadece müslüman kabirlerine mahsus olmayıp, zımmilerin kabrine de şamil olduğunu belirtmek içindir. Bu "kabir" kelimesinin İbn Mâ-ce'nin Sünen'inde "müslüman kabri" şeklinde mukayyed olarak rivayet edilmiş olması ise sözkonusu yasağın sadece müslüman kabirlerine mahsus olduğunu ifade etmek için değil, kabrin şerefini ve saygıya layık olduğunu ifade içindir. Binaenaleyh bu yasak hem müslüman kabirleri hem de zımmi kabirleri için geçerlidir.
Kabir üzerine oturma yasağının hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu mevzudaki, görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Zahiri âlimlerinden İbn Hazm, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin zahirine dayanarak kabir üzerinde oturmanın haram olduğunu söylemişlerdir.
2. Cumhur ulemaya göre, büyük yada küçük abdest bozmamak şartıyla kabir üzerine oturmak haram değil, mekruhtur. Fakat abdest bozmak için kabir üzerine oturmanın haram olduğunda ittifak vardır.
Cumhura göre, kabirler üzerinde yürümek ve onlara yaslanmak da hüküm bakımından kabir üzerine oturmak gibidir. Çünkü İbn Mace'nin rivayet ettiği "Yemin olsun ki, bir ateş parçası veya bir kılıç üzerinde yürümem yahut da ayakkabımı ayağımla dikmem bana bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden daha sevimlidir."[604] mealindeki hadis-i şerif kabir üzerinde yürümenin kerahetine delalet ettiği gibi Ahmed b. Hanbel'in sahih senedle Amr İbn Hazm'dan rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a) beni bir kabre dayanmış halde görünce - Bu kabrin sahibine eziyet etme- buyurdu" mealindeki hadis-i şerif de kabirlere dayanmanın kerahetine delalet eder. Ancak zaruret halinde kabir üzerine oturmakta bir sakınca yoktur.
3. Malikilere göre, kabir üzerine oturmakta hiçbir sakınca yoktur. Delilleri ise "Ali b. Ebi Talib mezarlara başını koyar ve üzerine uzanırdı"[605] mealindeki hadis-i şeriftir. Bu hadis-i şerifi sahih bir senetle Hanefi imamlarından Ebû Ca'fer et-Tahavî de rivayet etmiştir.
Malikilerin bu mevzudaki delillerinden biri de Nafi'nin "İbn Ömer kabirler üzerine otururdu" mealindeki sözüyle Ebû Ca'fer et-

Tahavi'nin Muhammed b. Ka'b el-Kurazî yoluyla Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: Küçük veya büyük abdest bozmak için bir kabrin üzerine oturan kimse, ateş üzerine oturan kimse gibidir."
Ebû Ca'fer et-Tahavi'nin açıkladığı gibi, İmam Malik bu hadis-i şeriflere dayanarak "Büyük ya da küçük abdest bozmamak şartıyla kabirler üzerine oturmakta hiçbir sakınca olmadığını" söylemiştir. Ancak Menhel yazarının beyanına göre, Maliki mezhebinin meşhur olan görüşüne göre, üzerine tavan şeklinde yahut da deve hörgücü şeklinde toprak yığılmış olup, önünden yol geçen ve ilk bakışta içinde cenaze kemikleri bulunduğu anlaşılan bir kabrin üzerine oturmak mekruhtur. Bu özellikleri taşımayan bir kabrin üzerine otufmakta ise bir sakınca yoktur.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki kabirler üzerine oturmayla ilgili yasağı, sadece kabirler üzerine abdest bozmak için oturmaya inhisar ettirmek asla doğru değildir. Çünkü, kabirler üzerine abdest bozmak için oturmanın yasaklanmış olması, kabirler üzerine başka bir maksatla oturmanın da yasaklanmış olmasına mani değildir. Bu mevzuda gelen hadislerdeki hadislerin genel ifadeleri abdest bozmadan kabir üzerine oturmanın da mekruh olduğunu ifade eder. Kabir üzerine abdest bozmak üzere oturmanın mekruh olduğunu ifade eden hadislerse sözü geçen genel ifadeleri tahsis etmeye elverişli değildir.[606]

3229... Ebû Mersed el-Ganemi dedi ki: RasûluIlah (s.a) (şöyle) buyurdu:
“Kabirlerin üzerine oturmayınız ve onlara doğru namaz kılmayınız."[607]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, ölünün cesedine yapılacak bir baskı aynen ölünün hayatında bedenine yapılan baskı gibi ızdırap verdiğinden kabirleri çiğnemek ya da üzerlerine oturmak yasaklanmıştır.
Namazda, sadece Allah'ın hakkı olan ta'zim bulunduğundan, kabirlere karşı namaz kılmak da yasaklanmıştır. Eğer ölüye tazim kasdı yoksa, kabre karşı namaz kılmak haram olur tazim kasdıyla kılmaksa küfür olur.[608]

72-74. Kabirler Arasında Ayakkabıyla Yürümenin Hükmü

3230... Cahiliyye devrinde ismi Zalim b. Ma'bed iken Rasûlullah (s.a) (in bulunduğu Medine')ye hicret edince (Rasûlullah'ın kendisine) "İsmin nedir?" diye sorması üzerine "Zalim" cevabını veren (Bunun üzerine Rasûl-ü Ekremden) "Hayır sen Beşîr'sin" cevabını alan Rasûlullah (s.a)'ın azatlı kölesinden (rivayet olunmuştur). Dedi ki:
Ben Rasûlullah (s.a) ile birlikte yürürken (bir ara Rasûl-ü Ekrem) müşriklerin kabirleri üzerine uğradı da üç defa "Bunlar daha önce çok hayır(lar)la karşılaştılar (da ondan yüz çevirdiler)" buyurdu. Sonra müslümanlarm kabirlerine uğradı ve "Bunlar da çok hayırlara eriştiler" buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a)'dan (bir) bakış (onlara doğru) bir süre devam etti. Bir de baktık ki ayağında ayakkabıları ile kabirler arasında gezinen bir adam karşımıza çıkıverdi. Bunun üzerine (Rasûîullah ona) "Ey, sibt (denilen tabaklanmış sığır köselesin)den yapılmış ayakkabı giyen kimse, yazık sana (çabuk) ayakkabılarını (ayağından çıkarıp) at." buyurdu. Adam Rasûlullah (s.a) tanıyınca (hemen) onları çıkarıp attı.[609]

Açıklama

Sıbtiyye: Selem ağacıyla tabaklanmış sibt denilen sığır derisinden yapılan ayakkabıya denir. Sığır derisi, selem ağacıyla tabaklanınca kılları tamamen döküldüğü ya da yumuşadığı için sibt ismini alır.
Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, kabirlere gösterilmesi gereken saygıyı Öğretmek ve kabirler arasında, kabirlere saygıya aykırı olarak ayakkabılı olarak gezen kimseyi kabirlere gereken saygıyı göstermesini sağlamak için ona ayakkabılarını çıkarmasını emretmiştir. Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. İmam Ahmed'le Şafîî âlimlerinden el-Havî yazan, mezarlıkta ayakkabı ile yürümenin mekruh, ayağa pislik bulaşma diken batma korkusu, yerin ayakları yakacak şekilde sıcak olması gibi zaruretler bulunmadıkça, mezarlığa girince ayakkabıları çıkarmanın sünnet olduğunu söylemişlerdir.
2. Cumhura göre, mezarlıkta ayakkabı ile yürümenin hiçbir sakıncası yoktur. Delilleri ise "Kul mezara konulup da arkadaşları geri döndükleri zaman arkadaşlarının ayakkabılarının sesini duyar." mealindeki 3231 numaralı hadis-i şeriftir.
Cumhura göre, Rasûl-ü Zişan Efendimizin mezarlıkta gördüğü kişiye ayakkabılarını çıkarmasını emretmekten maksadı, mezarlıkta ayakkabı giymenin sakıncalı olduğunu belirtmek değildi. Sadece o kimse bu ayakkabılarla gurur ve kibire kapıldığı için bunları çıkarmasını emretmişti. O günlerde bu ayakkabıları zenginler ve üstünlük taslamak isteyen kimseler giyerlerdi. Bu yüzden Hz. Peygamber kabristana girerken mütevazi bir kıyafetle girilmesini arzu ederdi.
Yine cumhur'a göre, Rasûl-ü Ekremin sözü geçen kimseye ayakkabılarını çıkarmasını emretmesi, onların altında pislik bulunmasıyla ilgili de olabilir. Binaenaleyh eğer bu adam mezarlığa mütevazi ve temiz bir ayakkabıyla girmiş olsaydı, Hz. Peygamber ona ayakkabılarını çıkarmasını asla emretmezdi.
3. İbn Hazm'a göre, "Bir kimsenin sibtiyye denilen ayakkabılarla mezarlığa girmesi helal değildir. Delili ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle bir numara sonra gelecek olan Enes hadisidir. Çünkü bu hadisler kıyamete kadar devam edecek bir gerçeği haber vermektedir. Bilindiği gibi haberler de nesh olamaz."
Eğer İbn Hazm'ın dediği gibi mezarlığa ayakkabıyla girmek gerçekten helal olmasaydı, bu yasak ashab-ı kiram arasında yayılırdı. Ashab-ı Kiram arasında böyle bir yasağın yaygınlığı söz konusu olmadığına göre, bu mevzuda delil bakımından en kuvvetli ve tercihe şayan olan görüş cumhurun görüşüdür.[610]

3231... Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Gerçekten kul kabre konulup da arkadaşları kendisinden uzaklaşıp gittikleri sırada onların ayakkabılarının seslerini işitir."[611]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif mezarlıkta ayakkabı ile yürümenin caiz olduğunu söyleyen cumhurun delilidir. Hattâbî cumhurun bu hadis-i şerifle ilgili görüşlerini açıklarken şunları söylüyor:
"Hz. Enes'in rivayet ettiği bu hadis-i şerif, mezarlığı ziyaret etmek ve kabirler arasında dolaşmak isteyen bir kimsenin ayakkabı giymesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Fakat, Hz. Peygamberin sıbtiyye denilen tabaklanmış deriden mamul ayakkabılarla mezarlıkta dolaşan bir kimseye, bu ayakkabıları çıkarmasını, emrettiğini İfade eden 3230 numaralı hadise gelince, öyle zannediyorum ki Rasûl-i Ekrem Efendimizin o kimseye ayakkabılarını çıkartmasının sebebi, sözü geçen deriden yapılan ayakkabıların sahibine kibir ve gurur vermesidir. Çünkü bu ayakkabıları o zamanlar zengin ve keyfine düşkün kimseler giyerlerdi. Rasûl-ü Ekrem o kimsenin kendisini gurura kaptırmasını, tüm müslümanların kabre mütevazı elbiselerle ve huşu içinde gelmelerini sağlamak için o ayakkabıları çıkarmasını emretmiştir."[612]

Bazı Hükümler

1. Cenaze defnedilince ruh kendisine iade edilir.
2. Dinlerin duyduğu seslen cenaze de duyar.[613]

73-75. Bir Hadiseden Dolayı Cenazeyi Kabrinden (Çıkarıp) Başka Bir Kabre Nakletmek Caiz Midir?

3232... Cabir (r.a)'den, demiştir ki:
(Uhud savaşında şehid düşen) bir adam (yine orada şehid düşen) babamla birlikte (bir kabre) defnedilmişti. Bu yüzden içimde bir rahatsızlık hasıl oldu. Bunun üzerine o kimseyi (kabre konduğu günden) altı ay sonra (kabirden) çıkardım. Sakalından yere gelen çok az sayıdaki kılların dışında onun cesedinden bozulmuş hiçbir şey görmedim.[614]

Açıklama

Hz. Cabir'in babasıyla birlikte bir kabre defnedilen zat, Amr b. el-Cümuh b. Zeyd b. Haram el-Ensarfdir. Çünkü bu zat, Hz. Cabir'in babası Abdullah b. Amr'ın samimi arkadaşı idi. Bu sebeple Hz. Peygamber, Uhud savaşında şehid düşen bu iki arkadaşın bir kabre konulmalarını emretmiş ve bu emir üzerine de ikisi bir kabre defn edilmişlerdi. Buhârî ile Nesâî'nin rivayetlerinde ifade edildiği üzere, Hz. Cabir zamanla babasının bir kabre yalnız başına konulmayıp başka bir adamla beraber defnedilmesinden rahatsızlık duymaya başlamış ve defnden altı ay sonra babasını o kabirden çıkararak müstakil bir kabre nakletmiştir. İbn İshak'ın el-Meğazi İsimli eserinde Hz. Cabir'in babasının sözü geçen şehidle birlikte bir kabre konmasının Hz. Peygamberin emriyle olduğundan bahsedilirken Hz. Cabir'in babası Abdullah'ı o kabirden çıkarıp başka pir kabre taşımasını, Hz. Peygamberin emrine aykırı bir hareket olarak değerlendirmek doğru olamaz. Çünkü Hz. Peygamber, Uhut şehidlerini ikişer, üçer kişilik gruplar halinde defnederken, bunu isteyerek yapmamış, zaruretlerin zorlamasıyla yapmıştır. O gün gömülmesi gereken şehid sayısı hayli kabarık olmasına rağmen onları defnetmek için hazırlanmış kabir olmadığı gibi, sarmak için yeterli kefen de yoktu. Bu sebeple onları ikişer, üçer kişilik gruplar halinde defnetmek mecburiyeti hasıl oldu. Ancak zamanla şartlar değişti, bu zaruret ortadan kalktı, her şehidi müstakil bir kabre koyma imkanı doğdu, dolayısıyla gruplar halinde defnedilen şehitleri eski kabirlerinde tutmayı gerekli kılan hiç bir şey kalmadı. Eğer Hz. Peygamber Uhut şehitlerini isteyerek bu şekilde gruplar halinde defnetmiş olsaydı o zaman Hz. Cabir'in babasını eski kabrinden yeni bir kabre nakletmesi Hz. Peygamberin emrine muhalefet sayılırdı. Fakat burada böyle bir durum yoktur.
Hz. Cabir'in ilk kabrine defnedilmesiyle ikinci kabrine defnedilmesi arasından altı ay geçtiğini ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle, iki defin arasında geçen sürenin 46 sene olduğunu ifade eden hadis[615] arasında zahiren bir çelişki görülüyorsa da aslında bunun önemi yoktur. Çünkü Muvatta'daki bu hadis mevzumuzu teşkil eden hadis kadar sağlam olmadığından mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif karşısında dikkate alınacak bir ehemmiyeti haiz değildir. Çünkü söz konusu kabir nakledilme hadisesinin, Muvatta hadisinin ravisi Abdurrahman'ın kulağına erişmesi, hadiseden ne kadar zaman sonra olduğu meçhuldür. Bir hadiseyi yıllarca sonra duyup da rivayet eden bir kimsenin rivâyetiyle bizzat hadisenin içinde yaşayan kimsenin rivayetinin bir tutulamayacağı muhakkaktır.[616]

Bazı Hükümler

1. Çocukların babalarına hayatlarında ve vefatlanndan sonra ıyıhk etmeleri tavsiye edilmiştir.
2. Toprak şehidlerin cesedini yemez.
3. Zaruret halinde birden fazla cenazeyi bir kabre defnetmek caizdir.
4. İhtiyaç duyulduğu zaman bir cesedi eski kabrinden çıkarıp yeni bir kabre defnetmek de bir sakınca yoktur.[617]

74-76. Ölünün İyiliklerini Anmanın Hükmü

3233... Ebû Hureyre'den demiştir ki;
(Halk) Rasûlullah (s.a)'in yanından bir cenaze geçirdiler (o sırada, orada bulunan bazı kimseler) ölüyü hayırla andılar. Bunun üzerine (Rasûl-ü Ekrem Efendimiz):
"Vacib oldu" buyurdu. (Bir süre) sonra (halk Rasûl-ü Zişan Efendimizin yanından) başka (bir cenaze daha) geçirdiler. (O sırada orada bulunan bazı kimseler) de bu ölüyü şerle andılar. Bunun üzerine (Peygamber Efendimiz yine):
"Vacib oldu" dedi. Sonra "Siz(ler) birbirinize şahitlersiniz" buyurdu.[618]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hakim'in Müstedrek'inde şu manâya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:
"Enes'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: Ben (bir gün) Peygamber (s.a)'in yanında oturuyordum. Oradan bir cenaze geçti. "Bu cenaze kimindir?" diye sordu. "Falan kabileden falancanın cenazesidir. Allah'ı ve Rasûlünü (çok) severdi. Allah'a taat yolunda çaba sarfederdi" dediler. (Onun cennete girmesi ve Allah'ın mağfiretine erişmesi) "kesinleşti" buyurdu. (Sonra) yanından bir cenaze daha geçti. Rasûlullah (s.a) "Bu cenaze kimindir?" diye sordu, (oradakiler) "Falan kabileden falancanın cenazesidir. Allah'a ve Rasû-lüne (devamlı) buğz eder ve bu yolda çaba sarfederdi" cevabını verdiler. Rasûlullah (s.a) de: (Cehenneme girmesi) "kesinleşti" buyurdu. Ashab-ı Kiram "Ey Allah'ın Rasûlü cenaze ve ona yapılan sena hakkında ne buyurursun? Birinci cenaze hayırla, ikincisi de şerle anıldı. Sen ikisi hakkında da "kesinleşti" buyurdun, dediler. Rasûlullah (s.a) de:
"Evet ya Eba Bekir! Gerçekten Allah'ın birtakım melekleri vardır ki bunlar Ademoğullarının dilinde onda bulunan hayır ve şer (le) ri söylerler." buyurdu.
Metinde geçen "vecebe" kelimesi "sübut buldu, kesinlik kazandı" manâlarında kullanılmıştır. Yoksa "farz oldu" manâsında kullanılmış değildir. Çünkü herhangi bir kulu cennete veya cehenneme sokmayı Allah üzerine farz kılacak hiçbir kuvvet yoktur. Aslında yüce Allah kullarını cennete veya cehenneme sokmaya mecbur değildir. İstediğini adaletle cehenneme koyar, istediğini de lütfuyla cennete koyar. Bu sebeple biz bu kelimeyi "kesinleşti" şeklinde tercüme ettik.
Hakim'in bu rivayetinde ashab-ı kiramın sözü geçen ölüler hakkında hayır ve şer olarak sarf ettikleri sözler açıklanmıştır. Burada-, Rasûlullah (s.a), "Ölülerinizin iyiliklerini anınız, kötülüklerini anmayınız."[619] "Bir arkadaşınız vefat ettiği zaman onu (kendi haline) bırakınız, onun üzerine düşmeyiniz."[620] buyurduğu fialde, nasıl olmuş dayanından geçmekte olan bir cenazenin kötülüklerinin sayılmasına izin vermiş diye bir soru akla gelebilir. Buna şöyle cevap verilmiştir:
Hz. Peygamberin kötülüklerinin zikredilmesini yasakladığı ölüler, kâfir, münafık, günahları açıktan işleyen ve bi'dat ehli olmayan ölülerdir.
Bu özellikleri taşıyan ölülerin kötülüklerini zikretmekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu ölülerin kötülükleri arkalarından anılınca müslümanlar bundan ibret alır ve kendilerini onların kötü akıbetinden korumak imkânı bulurlar. Nitekim "Ölülerinize sövmeyiniz."[621] mealindeki hadis-i şerifte geçen kelimesinin başında bulunan ve ahd için olan "el" takısı, kötülüklerinin sayılması yasaklanan .ölülerin her ölü olmayıp, belli ölüler olduğunu ortaya koyduğu gibi tercümesini sunduğumuz Tirmizî hadisinde geçen "ölüleriniz", terkibindeki "mevta-ölüler" kelimesinin "kum = siz" kelimesine izafe edilişi de bu ölülerin müslümanların ölüleri olduğunu ortaya koyar. Ayrıca mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin yukarıda tercümesini sunduğumuz hadis-i şeriflerle tahsis edilmiş olduğu da söylenebilir. Cumhur ulemaya göre, bir fasıkın ölmeden önce tevbe etmiş olması ihtimali mevcut olduğundan fasık bile olsa hiçbir müslümanın ölümünden sonra kötülüklerini zikretmek caiz değildir.
Hz. Peygamberin, kötülüklerinin sayılmasına engel olmadığı cenaze yukarıda tercümesini sunduğumuz Hakim'in rivayetinde açıklandığı üzere mü'min değil münafık idi.
Metinde geçen "siz(ler) birbirinize şahitlersiniz" cümlesi Buhârî'nin Sa-hih'inde "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlersiniz." manâsına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur. Bu cümle "Allah'ın mü'minlerin birbirleri hakkında yapacakları şahitliği kabul edeceği" manâsına gelir. Ancak Allah'ın yeryüzünde şahidi olan kimselerin tüm müslümanlar olmayıp sadece sahabiler olması ihtimali de vardır. Çünkü, sahabe-i kiramın hepsi adaletli idi, her zaman doğruyu söylerler ve hikmetle konuşurlardı. Bu bakımdan Allah'ın yeryüzünde şahidi olmaya en layık kimseler bunlardır. Onların yolunda gidip onların sıfatını taşıyan takva sahibi müslümanların da aynen onlar gibi Allah'ın yeryüzündeki şahidleri olduklarında şüphe yoktur. İslâm ulemasının bu mevzuda itimad ettikleri görüş şudur: Allah'ın yeryüzünde şahidleri olan kimseler müslümanlardan ehl-i fazl, ehl-i salah ve ehl-i emanet olan kimselerdir. Müslümanların fasıklarına gelince, bunların dünyada fasıkları öğüp, salihleri yerdikleri bilinen bir gerçek olduğundan, Allah'ın yeryüzündeki şahitleri olmaları düşünülemez. Çünkü "Böyle sizi orta (ifrat ve tefrite düşmeyen herşeyde mutedil olan, hak ve adaletten ayrılmayan) bir ümmet yaptık ki insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun..."[622] mealindeki âyet-i kerimede bu ümmet için şahitlik vasfı olarak hak, adalet, ifrat ve tefritten uzak olma anlamlarına gelen 'Vasat = orta" özelliği zikredilmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften Hz. Peygamberin bu ümmeti tezkiye ettiği, onların şahitliklerinin lehinde veya aleyhinde şahitlik yaptıkları kimseler için geçerli ve makbul olduğu anlaşılmaktadır. Rasûl-ü Ekrem Efendimizin yanından geçmekte olan bir cenazenin kötülüklerini sayan sahabileri "vecabet^ kesinleşti" sözüyle tasdik ettiği gibi diğer bir cenazenin iyiliklerini zikreden sahabileri de yine "vecebet = kesinleşti" sözüyle tasdik etmesi de bunu ifade eder. Nitekim Rasûlullah (s.a):

“Herhangi bir müslüman ölür de dört kişi onun hakkında hayırla şahitlik ederse, Allah onu cennete sokar." buyurdu. Biz de: "Ey Allah'ın Rasûlü, üç kişi şahidlik ederse yine böyle midir?" diye sorduk. Rasûl-ü Ekrem:
Üç kişi şahitlik ederse yine böyledir," buyurdu. Sonra iki kişi şahitlik ederse de böyle midir? diye sorduk:
"İki kişi şahitlik ederse de böyledir" buyurdu. Bundan sonra biz, kendisinden bir şahidin durumunu sormadık."[623] mealindeki hadis-i şerif de bu gerçeği teyid etmektedir.
Mirkat yazarının rivayet ettiği bir hadis-i şerif şu mealdedir: "Halk bir cenazenin iyiliklerini dile getirdiler de o sırada Cebrail aleyhisselam gelip: Ey Muhammedi Ölen bu arkadaşın halkın dedikleri gibi (iyi bir insan) değildi. Onun açıktan işlediği iyi amelleri olduğu gibi gizlice işlediği kötü amelleri de vardı. Fakat Allah bu arkadaşlarını bağışlayarak onları tasdik etti."
Mirkat yazarı bu hadis-i şerifi naklettikten sonra şu görüşlere yer veriyor: "Yüce Allah insanlarla ilgili gerçekleri insanların diliyle açıklar bu- cenaze hakkında sadece kendisinin bildiği bazı sırları da bu şekilde kullara söyletir. Binaenaleyh bu hadis-i şerifte aslında cehennemlik olan bir kimsenin kulların lehindeki şehadetlerinden dolayı, cennetlik olacağı cennetlik olan bir kimsenin de kulların aleyhinde şahitlik etmelerinden dolayı cehennemlik olacağı ifade edilmek istenmiyor. Sadece kulların cenaze hakkındaki lehte veya aleyhteki şahitliklerinin genellikle o kişinin ahiretteki haline tercüman olduğu ve ona muvafık düştüğü ifade edilmek isteniyor. Aslında halk genellikle sağlığında iyiliğim gördükleri kişilerin lehinde, kötülüğünü gördükleri kişilerin de aleyhinde şahitlik ettikleri için onların bir cenaze hakkındaki şahitlikleri genellikle gerçeğin ifadesinden başka bir şey değildir."[624]
İmam Nevevî de bu mevzuda şöyle diyor: "Âlimlerden bazıları, müslümanların lehinde şahitlik ettiği bir cenazenin cennetlik olması hükmü bütün müslüman cenazeleri için geçerlidir. Yüce Allah insanlara yahut insanların ekserisine ölen bir kimsenin lehinde şehadet etmeyi ilham etmişse bu onun cennetlik olduğuna delildir. Bu hususta onun amellerinin şöyle veya böyle olması arasında bir fark yoktur. Amelleri cennetlik olmasını gerektirmese bile bu böyledir. Çünkü Allah fiillerinden dolayı onu cezalandırmaya mecbur değildir. Binaenaleyh Allah halka bir cenaze hakkında medhü senada bulunmayı ilham etti mi? Biz o kulun günahlarının bağışlanacağım anlarız."
Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari isimli eserinde İmam Ahmed'in Hz. Enes'-ten rivayet ettiği "Müslüman bir kul Ölür de yakır komşularından dört kişi onun lehinde şahitlik ederse Allahü Teâlâ onlara hitaben -Ben sizin (bu kulum hakkındaki) şahitliğinizi kabul ettim. Onun bilmediğiniz günahlarım da bağışladım" mealindeki merfu hadisi, ölünün lehine yapılan şahitliklerin kabul edileceğine dair bir delil olarak zikrettikten sonra şöyle diyor: "Ölünün aleyhine yapılan şahitliklere gelince; bunlar, Allafi katında her ölü için geçerli değildir. Sadece kötülükleri iyiliklerinden daha çok olan kimseler için geçerlidir."[625]

Bazı Hükümler

1. Ölünün ardından iyiliklerini veya kötülüklerini zikretmek caizdir.
2. Salih kulların lehinde şahitlik yaptığı ölüler cennetliktir. Ancak bu kişinin lehinde yapılan şahitlikle cennetlik olabilmesi için şahitlik yapan kimselerin onun sağlığındaki amellerinin zahirine göre şahitlik etmeleri gerekir. Günümüzde halkın cenaze lehine şahitlik etmelerini sağlamak amacıyla cenaze namazı kılındıktan sonra "Bu kişiyi nasıl tanırsınız?" diye sorulması ve orada bulunan kimselerin de onun lehinde şahitlik etmeleri meselesine gelince, eğer orada bulunan kişilerin bu şahitlikleri ölünün gerçek haline uygun değilse bu şahitlik halkı yalancı şahitliğe sürükleyen bid'attan başka bir şey değildir. Böyle bir şahitliği fasıklardan başkası yapmaz.
3. Salihlerin kendi bilgi ve kanaatlerine uygun olarak bir ölünün aleyhinde şahitlik etmeleri o kimsenin cehennem azabına müstehak olduğuna delildir.[626]

75-77. Kabir Ziyareti

3234... Ebû Hüreyre'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (ziyaret için) annesinin mezarına geldi de ağladı ve etrafındakileri de ağlattı. Sonra (şöyle) buyurdu:
"Onun için af dilemek üzere yüce Rabbimden izin istedim de bana izin vermedi. Bunun üzerine kabrini ziyaret etmem için izin istedim. (Bu sefer) bana izin verdi. Kabirleri (siz de) ziyaret ediniz. Çünkü bu (ziyaret) ölümü hatırlatır."[627]

Açıklama

Hz. Peygamberin annesi, Amine binti Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre, Peygamber (s.a) altıyaşında iken Mekke ile Medine arasındaki Ebva denilen yerde vefat etmiştir. Oğlu Muhammed (s.a)'i dayıları olan Adiy b. en-Neccar oğullarını ziyaret için Mekke'den Medine'ye getirmişti. Dönüşte sözü geçen yerde vefat etti.
Kadı lyaz'ın açıkladığı gibi, Rasûl-ü Zişan Efendimiz annesinin kabrini ziyareti sırasında onun azapta olduğunu gördüğünden dolayı ağlamış değildir. Sadece, annesinin kendi peygamberlik günlerine yetişemediği ve peygamberliğini göremediği için ağlamıştır.
Hz. Peygamber Efendimiz, annesHçin istiğfarda bulunmak üzere Cenab-i Hak'tan izin istediği halde kendisine bu iznin verilmemiş olması annesinin küfür üzere öldüğü anlamına gelmez. Belki de Hz. Amine fetret devrinde, bir başka ifadeyle insanları hakka çağıran bir peygamber sesinin duyulmadığı bir devirde, yaşamış olması sebebiyle, işlemiş olduğu günahlardan dolayı sorumlu tutulamayacağı için, onun hakkında istiğfara lüzum olmadığından buna izin vermemiştir. Nitekim Cenabı Hak İslam'ın ilk yıllarında Hz. Peygamberi, borçlu olarak ölen müslümanlann cenaze namazını kılmaktan ve onlar için istiğfar etmekten de men etmişti. Fakat bu nehyin sebebi borçlu olarak ölen kişilerin küfür üzere ölmeleri değildi. Gerçek

şudur ki Hz. Peygamberin duası makbul olduğundan borçlu olarak ölen bir kimse hakkında yapmış olduğu bir dua hemen anında kabul edilip, hakkında dua ettiği kişinin de derhal bu duadan faydalanması gerekirdi. Diğer taraftan borçlunun sevapları borcunu ödeyinceye kadar kendisine fayda vermeyip belli bir yerde bekletilmesi de Anan'ın kanunudur. Böyle bir izin kendi kanununa aykırı düşeceği için Cenabı Hak Rasûlünün borçlu olarak ölen kimselerin cenaze namazını kılmasına ve onlar için istiğfarda bulunmasına izin vermemiştir. Binaenaleyh "Hz. Amine kâfir olarak öldüğü için Cenabı Hak Rasûlünün onun hakkında istiğfarda bulunmasına izin vermemiştir" diyen kimselerin sözlerinin asılsızlığı son derece açıktır.
Fahr-i Kâinat Efendimizin anne ve babasının cehennemlik olmayıp, cennetlik olduklarına dair pek çok ilim adamı kıymetli eserler vücuda getirmişlerdir. Bunlar arasında uslub itibariyle en güzeli Hafız Suyutî (r.a)'in Meslekü'I-Hunefa fi valideyi'l-Mustafa sallallahü aleyhi ve sellem isimli eserdir.
Bu eserde Peygamber Efendimizin anne ve babasının küfür üzere ölmediklerine ve cennetlik olduklarına dair pek çok hadis-i şerif zikredilmiştir. Bunlardan bazıları şu mealdedir:
1. "Ben kendi sulbünden geldiğim şu sülaleye kadar Adem oğullarının en hayırlı sülalesinden nesilden nesile intikal ederek gönderildim."[628] Her ne kadar Hz. Peygamberin dedeleri arasında Hz. İbrahim'in babası Azer gibi bir putperest varsa da onun putperestliği Hz. Peygamberdin nuru Hz. İbrahim'in annesine intikal ettikten sonra başlamıştır.
2. "Allah, İbrahim oğullarından İsmail'i seçti; İsmail oğullarından, Ki-nane oğullarını seçti, Kinane oğullarından Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Haşini oğullarını seçti. Haşim oğullarından da beni seçti."[629]
3. Müslim'in rivayet ettiği "... Benim babam da senin baban da cehennemdedir."[630] mealindeki hadis-i şerife gelince, bu hadisi Hammad b. Seleme, Sabit'ten rivayet etmiştir. Ancak bunu Ma'mer b. Raşid de Sabit'ten rivayet etmiştir. Ma'mer'in rivayetinde "Benim babam da şenin baban da cehennemdedir." cümlesi yoktur. Bu cümlenin yerinde "Eğer bir kâfirin mezarına uğrayacak olursan onu cehennemle müjdele" ibaresi bulunmaktadır. Hadis âlimlerince Hammad, zabt yönünden pek çok tenkid edilmiş olmasına rağmen, Ma'mer hiç bir tenkide uğramamış ve rivayet ettiği hadisler Bu-hârî ve Müslim tarafından tasvib edilmiştir. Binaenaleyh Hammad'ın rivayetinin Ma'mer'in rivayeti karşısında hiçbir önemi yoktur. Nitekim bu hadisi Bezzar ile Taberanî ve Beyhakî de Ma'mer'den rivayet etmişlerdir. Ayrıca İbn Mace de bu hadisi Ma'mer'in lafızlarının aynı olan şu manâdaki lafızlarla rivayet etmiştir: "Bir a'rabi Peygamber (s.a)'e gelerek:
Ya Rasûlullah, babam gerçekten yakınlarıyla gerektiği gibi ilgilenirdi. Şöyle idi, böyle idi (diyerek babasını övdü ve:) babam nerededir? diye sordu, Efendimiz:
"Ateştedir" buyurdu. Abdullah (r.a) demiştir ki: Bana öyle geliyor ki; adam bu cevaptan dolayı içlenerek:
Ya Rasûlullah, senin baban nerdedir? diye sordu. Rasûlullah (s.a): "Sen nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan onu ateşle müjdele" buyurdu. Abdullah (r.a) demiştir ki: Bu a'rabi, bilahare müslüman oldu ve dedi ki: Rasûlullah (s.a) bana cidden yorucu bir görev yükledi. Ben yanından geçip de onu cehennemle müjdelemediğim hiç bir kâfirin kabri yoktur."[631]
Bu da gösteriyor ki, Hammad'ın rivâyetindeki "Benim babam da senin baban da cehennemdedir" cümlesi hadisin aslında yoktur. Bu cümleyi Hammad b. Seleme, Sabit'ten o da Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir. Bu rivayeti de Müslim Sahih'ine almıştır. Halbuki hadisi Ma'mer b. Reşid de Sabit'ten rivayet etmiştir ve Hammad b. Seleme'ye muhalefet ederek bu cümleyi zikretmemiştir. Neticede kesinlikle şunu öğrenmiş oluyoruz ki "Hammad rivayetinde, ravi kendi fehm ve idrakine göre hadisi manâ cihetiyle naklederken hadiste tasarruf etmiştir,"[632]
Kıymetli ilim adamlarımızdan merhum Kâmil Miras Efendi Tecrid-i Sarih isimli eserinde bu mevzuyu incelerken Hz. Peygamberin anne ve babasının müşrik olmayıp ehli necattan olduklarını isbat sadedinde şu delilleri zikrediyor:
1. "Biz elçi göndermedikçe (hiçbir kavme) azab edecek değiliz."[633]
2. "Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimiz zaman onun varlıklılarına emir ederiz, orada fısk yaparlar. Böylece o ülkeye söz(ümüz) hak olur. Biz de orayı darmadağın ederiz,"[634]
3. "Bu böyledir. Çünkü Rabbin halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helak edici değildir."[635]
4. "Kendi elleriyle yaptıkları (günahlar) yüzünden başlarına bir felaket geldiği zaman "Ey Rabbimiz, bize bir elçi göndersen de âyetlerine uyup müzminlerden olsaydık" diyecek olmasalardı (seni göndermezdik. Bu bahanelerine fırsat vermemek için seni gönderdik)."[636]
5. "Şayet onları ondan önce bir azab ile helak etseydik Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin de böyle alçak ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydik, derlerdi."[637]
6. "Rabbin, şehirlerin anası (olan Mekke) de onlara âyetlerinizi okuyan bir elçi göndermedikçe ülkeleri helak edici değildir..."[638]
7. "İşte bu (Kur'ân) da mübarek kitaptır. Onu biz indirdik. Ona uyun ve (Allah'dan) korkun ki size rahmet edilsin. (Onu size indirdik ki) -Kitap yalnız bizden önceki topluluğa (yahudilerle hristiyanlara) indirildi. Biz ise onların okunmasından habersizdik demeyesiniz."[639]
8. "Bizim helak ettiğimiz her memleket halkının mutlaka uyarıcıları vardı. (Onlara) ihtar (ederler, gidişlerinin nereye varacağını hatırlatırlardı). Biz zulmetmiş değiliz."[640]
9. "Onlar orada Rabbimiz bizi çıkar, (önce) yaptığımızdan başkasını yapalım? dîye feryad ederler. (Biz de onlara) (Biz sizi) öğüt alacak olanın, öğüt alacağı kadar yaşatmadık mı? Size uyarıcı da geldi (fakat inanmadınız). Öyle ise tadın (azabı). Zalimlerin yardımcısı yoktur, (cevabını veririz)."[641]
Bütün bu âyeti kerimelerin fetret devrinde yaşayıp ölen bir kimsenin cehennemlik olmayacağına Hz. Peygamberin anne ve babasının da fetret devrinde yaşayıp fetret devrinde öldükleri için, cehennemlik olmamaları gerektiğine delalet ettiklerini söyleyen merhum Kâmil Miras Efendi fetret devri hakkında da şu bilgileri veriyor:
"Zaman-ı fetret" nedir? Fukaha fetret deyince İsa aleyhisselam ile Rasül-ü Ekrem arasındaki zamanı kasdederler. Bu altı yüz küsur sene zarfında gelip geçenlere ehl-i fetret denilir. Ehl-i fetret üç kısımdır:

1. Cenabı Hakkın birliğini zekası ile düşünüp bulan ve bilen kimselerdir.Bunlardan bir kısmı hiç. bir şeriate dahil olmamıştır. Kus İbn Saide, Zeyd İbn Amr İbn Nüfeyl gibi. Bir kısmı bir şeriate dahil olmuştur. Tübba ve kavmi gibi.
2. Tevhidi, tebdil ve tağyir edip şirki kabul eden ve kendisi için bir şeriat uydurup tahlil ve tahrimedenlerdir.Amr İbn Luhay gibi ki araplar arasında putperestliğin vazııdır. Yukarıda izah olunduğu üzere bahire, şaibe, vasile, hâm gibi putları teşri etmiştir. Arablardan cinlere, meleklere ibadet edenler vardı. Kız çocuklarını yüz karası addedenler, diri diri toprağa gömenler bulunuyordu.
3. Ne müşrik ne de müvahhid olup bir peygamberin şeriatine dahil olmayan ve kendisi için ne bir şeriat ne bir din icad ve ihtiyar etmeyip bütün ömrünü gafletle geçiren ve zihni böyle metafizik düşüncelerden tamamiyle hali bulunan kimselerdir. Cahiliyyet devrinde böyle üçüncü bir sınıf halk da vardı.
Ehl-i Fetret'in bu üç sınıf, halktan ikinci sınıfın ta'zib olunacakları küfürleri muktezası muhakkaktır. Üçüncü sınıf, hakiki ehli fetrettir. Bunların da muazzeb olmadıkları yukarıda asıllarını ve tercemelerini zikrettiğimiz nas-ların şehadetleri ile sabit bir hakikattir.
Birinci kısımda zikrettiğim Kus îbn Saide ile Zeyd, ümmeti vahide olarak ba's olunacaklardır. Tübba ve emsali hakkında ilmin vereceği hüküm de bunlardan devri İslâmı idrak edip de müslüman olanlardan başka idrak edememiş bulunanların ehli din ve sahibi iman olduklarıdır.[642]
Şu hadis-i şerif de, fetret devrinde yaşayan dört sınıf insanın ahirette imtihana tabi tutulacaklarım, imtihanı kazananın cennete kazanamayanın da cehenneme gideceğini ifade etmektedir:
"Dört sınıf insan vardır ki bunlar kıyamet gününde kendilerinin cehenneme gitmeye müstehak olmadıklarını iddia ederler.
1. Hiçbir şey işitmeyen sağır,
2. Ahmak ve aklı kıt olan kimse,
3. Bunak,
4. Fetret devrinde ölenler. Sağır: Ya Rabbi gerçi ben devri İslâmı idrak ettim, fakat müslümanlık nedir, ne gibi ahkâmı ihtiva eder? Benim için işitip öğrenmek mümkün olmamıştır, der. Ahmak ve bön kimse de: Ya Rabbi, müslümanlık geldiğinde aklım kıt idi. Çocuklar beni deve kığına tutarlardı, der. Bunak ihtiyar da: Ya Rabbi, gerçi ben müslümanlık devrini idrak ettim. Fakat benim için onun ahkânlı aliyesini idrak ve ihata etmek mümkün değil idi. Fetret zamanında vefat eden kimse de: Ya Rabbi benim yaşadığım sırada müslümanlığı bana talim edecek bir peygamber gelmemiştir ki onun ahkâmını öğrenip ona muti ve münkad olayım, der.
Sonra bu dört sınıf insanlar imtihan için cehenneme şevk olunur ve bunlara; cehenneme giriniz! denilir. Bunlardan itaap edip girenlere cehennem bir berdü selam olur. Cehenneme girmeyenler de cehenneme çekilirler."[643]
Görülüyor ki, fetret devrinde yaşayıp ölen kimseler yukarıda da açıkladığımız gibi akıllarıyla Allah'ın varlığını ve birliğini, gücünü, kudretini idrak etmeyip şirk içerisinde ölüp gitmişlerse, ahiretteki itirazları kendilerini kurtaramayacaktır.
İçlerinde Fahreddin Razi gibi büyük İslâm mütefekkirlerinin de bulunduğu bazı ilim adamları da Hz. Peygamber'in anne ve babasının cennetlik olduklarını, kâfir ölmediklerini isbat hususunda ikinci bir yol takib etmişlerdir.
Bunlara göre, ne Hz. Muhammed'in ne de diğer peygamberlerin anne ve babaları içerisinde bir kâfir vardır. Bu iddialarını çeşitli yönlerden isbat etmişlerdir. Delillerinden birisi de, "O ki (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor)."[644] âyet-i kerimesidir. Bazı müfessirler; bu âyet-i kerimeleri ta Hz. Adem ve Havva'dan Abdullah ve Âmine (r.a)'ye gelinceye kadar Hz. Muhammed'in nuru dedelerinden ninelerine intikal ede ede nihayet Abdullah'dan Âmine'ye gelmiş ve ondan da asıl sahibi olan fahr-i âlem Muhammed Mustafa (s.a)'ya intikal etmiştir şeklinde anlamışlardır.
Bu tefsire göre, âyet-i kerimenin manası, "Habibim, Allah senin namaz kıldığını ve bundan evvel de senin nurunun bir sacidden öbür sacide intikal ettiğini görür" demektir. Bu tefsire göre Hz. Adem'den Abdullah'a gelinceye kadar babaları ve dedeleri arasında Allah'a secde etmeyen, kimse yoktu. Her ne kadar H"z. Peygamber'in dedelerinden Hz. İbrahim'in babası Azer'in putperest olduğu kesin ise de, onun putperestliği alnındaki Hz. Mu-hammed'e ait olan nübüvvet nurunun Hz. İbrahim'in annesine intikal ettikten sonraki zamana tesadüf ettiğinden bu gerçeği değiştiremez ve Azer'in Hz. İbrahim'in babası olmayıp amcası olduğunu isbat için bir te'vile de ihtiyaç bırakmaz.
Âlimlerden bazıları da Hz. Peygamber'in anne ve babasının müşrik olmadığını isbat için üçüncü bir yol takib etmiş ve Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamber'in anne ve babasını vefatlarından sonra diriltip, iman etmelerini nasib ettiğine dair bazı zayıf haberleri rivayet etmişlerdir. Hz. Âmine'nin hayatta iken söylediği iddia edilen iman dolu "şiirleri de bu iddialarına delil olarak göstermişlerse de bu rivayetlerde zayıflık bulunduğundan nakletmeye lüzum görmüyoruz.
Bu mevzuda Hulvânî'nin Mevâkıb isimli eserinde şöyle deniyor:
"Rasûlullah (s.a)'in ebeveyninin (neûzü billah) küfürlerine hükmetmek, akıllı kimseden olabilecek ağır bir zelledir. Böyle bir hükmün ağızdan kaçırılması küfre kadar varır. Çünkü böyle bir söz sarfetmek Rasûl-i Ekrem'e eza vermektir. Taberanî'nin rivayetine göre Ebû Cehl'in oğlu, İslâm bahadırlarından İkrime (r.a) bir kere Nebi (s.a)'e gelip babasına sebbedildiğin-den bahisle şikâyet ettiğinde, Rasûl (a.s): "Ölülere sebbii şetm ederek dirilere eza vermeyiniz" buyurmuştu. Hiç şüphesiz ki Rasûlullah kabri şeriflerinde diridir, ümmetinin amelleri kendilerine arzolunur. Nasıl ki İkrime (r.a), babası Tfakkında cehennemlik denilmesinden sıkıntıya uğruyor ve bu yasaklanıyorsa, Rasûl-i Ekrem Efendimizin yüksek hatırına riayet etmek daha evlâdır ve vacibdir.
Bir keresinde de Ebû Leheb'in kızı Dürre denilmekle maruf olan Sebia (r.a) Rasûl-i Ekrem'e gelmiş ve: Ya Rasûlallah, halk bana, "Ey cehennem odununun kızı" diye çağırıyorlar, şeklinde şikâyet etmişti. Bunun üzerine Rasul-i Ekrem büyük bir kızgınlıkla kalkıp: "Bazı kimselerin benim nesebimle uğraşmaya ne hakkı vardır?" buyurmuş ve: "Kim ki benim nesebimle uğraşırsa emin olunuz ki o kimse bana eza verir. Kim ki bana eza eder, o kimse Allah TeâJâ'ya eza verir." buyurmuştur.[645]

Bu mevzuya Fahreddin Razi'nin şu sözleriyle son veriyoruz:
"Fahr-i Kâinat Efendimiz'in ana ve babalarının müşrik olmadıklarının bir delili de Rasûl-i Ekrem'in; "Ben devamlı surette, temiz babaların sulbünden, temiz analaran rahmine nakl oluna geldim" buyurmuş olmasıdır.
Yüce Allah Kur'ân-i Kerim'inde, "Ey inananlar, (Allah'a) ortak koşanlar pisliktir."[646] buyurarak müşriklerin pis olduğunu bildirdiğine ve Rasûl-i Zişan Efendimiz'in sulbünden ve rahminden geldiği kimselerin de temiz kişiler olduğuna göre, anneleri ve babalan arasında hiçbir müşriğin bulunmadığını kabul etmek icab eder."[647]

Bazı Hükümler

1. Kabir ziyareti meşrudur. İsterse mezarlık fetret devrinde ölen kişilere ait olsun.
2. Mezarlıkta ağlamak caizdir.
3. Hz. Peygamber, anne ve babasına son derece şefkatli idi.[648]

3235... (İbn Büreyde'nin) babasından, demiştir ki: Rasûlullah (s.a): "Ben sizi kabir ziyaretinden men etmiştim, artık onları ziyaret ediniz. Çünkü kabirleri ziyarette tezkire (öğüt, ölümü hatırlatma ve ibret) vardır" buyurmuştur.[649]

Açıklama

İslâm'ın ilk yılları, müslümanların cahiliye âdetlerinden yeni kurtulmaya çalıştıkları bir dönem olduğu için Rasûl-i Zi-şan Efendimiz müslümanları kabir ziyareti esnasındaki İslâm dışı davranışlardan korumak amacıyla, İslâm'ın onların kalplerine ve içtimai hayatlarına yerleşip onlara tam manasıyla hâkim olmasına kadar kabir ziyaretini yasaklamıştı. İslâmî hükümler onların hayatına iyice hâkim olduktan sonra, kabir ziyareti için gereken âdab ve erkâna riayet etmek şartıyla, "İsteyen (kabirleri) ziyaret etsin (fakat ziyaret esnasında sakın) kötü söz söylemeyiniz."[650] buyurarak bu yasağı kaldırmıştır.
Her ne kadar Zahiriyye imamlarından İbn Hazm, metinde geçen "... kabirleri ziyaret ediniz..." emrinin farziyyet için olduğunu, binaenaleyh kabirleri ziyaret etmenin farz olduğunu söylemişse de, cumhur bu emrin men-dupluk için olduğunu ve dolayısıyla kabirleri ziyaret etmenin mendub olduğunu söylemiştir.
Bu hadis-i şerif İbn Mâce'nin Sünen'inde: "Ben sizi kabirleri ziyaretten menetmiştim. Artık siz onları ziyaret ediniz. Çünkü şüphesiz kabir ziyareti insanı (kendisini) dünyaya kaptırmaktan kurtarır ve âhireti hatırlatır." mealindeki lafızlarla; Hâkim'in Enes'ten naklettiği hadiste de: "Kabirleri ziyaret ediniz, çünkü bu ziyaret kalpleri inceltir, gözleri yaşartır ve âhireti hatırlatır. (Fakat ziyaretiniz esnasında) uygunsuz söz söylemeyiniz." anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.
Bütün bu hadis-i şerifler, kabir ziyaretinin meşruluğuna ve bunun Hz. Peygamber tarafından teşvik edilmiş olduğuna delâlet etmektedir. İslâm âlimleri erkeklerin kabirleri ziyaret etmesinin sünnet olduğunda ittifak etmişlerse de kadınların kabirleri ziyaret etmelerinin hükmü üzerinde ihtilâfa düşmüşlerdir. İnşaallah bir sonraki hadis-i şerifin şerhinde bu mevzuyu ele alacağız.[651]

76-78. Kadınların Kabir Ziyareti

3236... îbn Abbas'dan, demiştir ki:
"Rasülullah (s.a) kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirleri mescid edinen ve oralarda kandil yakanlara lanet etti."[652]

Açıklama

Bir kimseye lanet etmek demek, o kimsenin Allah'ın rahmetinden kovulması için onun hakkında beddua etmek demektir.
Rasûl-ü Zişan Efendimiz, kabir ziyaretine giden bazı kadınların ziyaret esnasında cahiliyye âdetlerinin tesiriyle feryad-ü figân ettiklerini, yakalarım yırtıp yüzlerini dövdüklerini, hatta oralarda süslü elbiseler içerisinde arz-ı endam ederek salına salına gezip, kocalarının haklarına riayet etmediklerini görmüş ve onları bu çirkin hareketlerinden alıkoymak için, böyle yapmaya devam eden kadınların Allah'ın rahmetinden kovulmaları için beddua etmiştir.
Hz. Peygamber'in bu bedduasına hedef olanlar arasında, kabirlere saygı göstermek gayesiyle oralarda mescidler yapan kimselerle, lüzumsuz yere kandiller yakıp israfa yol açan kimseler de vardır. Bu hadis-i şerif; kadınların kabirleri ziyaret etmelerinin haram olduğuna delâlet etmektedir.
Nitekim Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanefîlerden bazıları, bu hadis-i şerifi delil getirerek, kadınların kabirleri ziyaret etmelerinin haram olduğunu söylemişlerdir. Şâfiîlerin ekseriyyeti ile Hanefîlerin bazısı ise, yine bu hadis-i şerife dayanarak kadınların mezarları ziyaret etmelerinin mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Hanbelîlerin meşhur olan görüşü de budur.
Hanbelîlere göre, daha önce tercümesini sunduğumuz 3167 numaralı hadis-i şerif, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki yasağın hükmünü ha-ramlıktan çıkarıp kerahete çevirmiştir. Hanefî âlimlerin ekserisinin görüşüne göre, kadınların kabirleri ziyaret etmeleri caizdir. Mâlikîler ile Ahmed b. Hanbel (r.a)'den rivayet edilen görüşlerden biri de budur. Hanefî âlimlerinden merhum İbn Âbidin meşhur haşiyesinde bu mevzuda şu görüşlere yer veriyor:
"Bazıları kadınlara kabir ziyaretinin haram olduğunu söylemişlerdir. Doğru olan, ruhsatın onlar hakkında da sübut bulmuş olmasıdır.
Miiiye şârihi, kadınlara kabir ziyaretinin kesinlikle mekruh olduğuna kaildir.

Hayreddin Remlî diyor ki: "Eğer bu ziyaret, kadınların âdetleri vecihle gam ve kederi, ağlamayı tazelemek için olursa caiz değildir. "Allah kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etsin." hadisi bu manaya yorumlanır. İbret almak, ağlamadan rahmet dilemek, sâlihlerin kabirlerini ziyaretle teberrükte bulunmak için ise ihtiyar kadınlar hakkında beis yok, gençler hakkında mekruhtur."[653]
Kabir ziyaretinin kadınlar için de caiz olduğunu söyleyen âlimlere göre; kadınların ziyaretlerinin yasaklığı, kabirleri ziyaretin kadm-erkek herkese yasaklandığı ve bu yasağın yürürlükte olup da ziyareti teşvik eden 3235 numaralı hadisin henüz varid olmadığı dönemlere aittir. Ancak bu hadis varid olduktan sonra, kadınlar da erkeklerle beraber, tağlîb yoluyla, "Fezûru = ziyaret ediniz" emrinin şümulüne girmişler ve bu mevzuda erkeklerin tabi olduğu hükme girmişlerdir. Çünkü kadınlar erkeklerin bir parçası olduğundan onlardan ayrı olarak düşünülemezler.
Gerçekten İbn Abdilberr'in Temlîd isimli eserinde Abdullah b. Ebî Müleyke tarikiyle Hz. Âişe'deri rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü teyid etmektedir: "Hz. Âişe mezarlıktan dönüyordu. Kendisine:
Ey mü'minlerin annesi, nereden geliyorsun? diye sordum.
Kardeşim Abdurrahman'ın kabrinden, cevabını verdi.
Rasûlullah (s.a) kabirleri ziyareti yasaklamamış mıydı? dedim.
Evet yasaklamıştı. Fakat sonradan kabir ziyaretini emretti, cevabını verdi."
Kadınların mezarları ziyaret etmelerinin caiz olduğunu söyleyen âlimlerin diğer delilleri de, Müslim'in rivayet ettiği, "(Ey Âişe, mezarlığı ziyaret ettiğin zaman orada yatanlara:) "Selâm, mii'min ve mü si umanlardan bu diyarda yatanlara (olsun) de!"[654] mealindeki hadis-i şerifle, daha önce mealini sunduğumuz 3124 numaralı hadis-i şeriftir. Çünkü bu hadis-i şeriflerde Hz. Peygamber'in kadınları kabir ziyaretinden menetmediği ifade ediliyor.
Bu mevzuda Menhel yazarı şunları söylüyor: "Kadınların kabirleri ziyaret etmelerini yasaklayan delillerle, buna cevaz veren delillerin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür. Bu izin, İslâmî esas ve ölçülere göre kapanıp ibret almak üzere kabir ziyaretine giden hanımlar içindir. Yasaklar ise, İslâmî tesettüre riayet etmeyen, ziyaret esnasında bağırıp çağırmak, elbisesini yırtmak, yüzlerini darbelemek gibi hareketlerle, İslâmî kuralları çiğneyen kadınlar içindir."[655]

77-79. İnsan Mezarlığı Ziyaret Ederken Veya Oradan Geçerken Ne Der?

3237... Ebû Hureyre'den (rivayet olunduğuna göre), Rasûlullah (s.a) (bir gün) mezarlığa gitmiş (oraya varınca):
"Selâm size ey mü'minler diyarı, iiişaallalı biz de size katılacağız" demiş.[656]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften, ölülere selâmın aynen dirilere verildiği gibi, "Es-selâmü aleyküm" şeklinde verileceği anlaşılmaktadır. Aslında her hayırlı dua bu şekilde yapılır. Yani önce dua kelimesi zikredilir, sonra kendisine dua edilen kimsenin ismi veya o ismin yerini tutan kelime zikredilir. Nitekim şu âyet-i kerimelerde de böyle olmuştur:
1. "Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı."[657]
2. "İlyas'a selâm olsun."[658]
Selâm da hayırlı bir dua olduğundan bu şekilde verilmesi icab eder. Fakat beddualar bunun aksinedir. Önce üzerine beddua yapılan şahsın ismi veya bu ismin yerini tutan kelime zikredilir, sonra beddua için kullanılan kelime zikredilir: "Ta ceza gününe kadar lanetim üzerindedir."[659] âyet-i kerimesinde olduğu gibi. Bu hususta selâm verilen kimsenin ölü olmasıyla diri olması arasında bir fark yoktur. İleride edeb bölümünde gelecek olan "Aleykesselâm diye selâm verme, çünkü bu ölülerin selâmıdır" mealindeki 4084 numaralı hadis bu gerçeğe aykırı değildir. Çünkü bu hadiste ifade edilmek istenen şudur: "Aleykesselâm" kelimesi ölülerin kendi aralarındaki selâmlarıdır. Esselâmü aleyküm kelimesi ise böyle değildir. Diriler; ölülere de dirilere de selâm verirken bu kelimeyi kullanırlar.
Metinde geçen cümlesinin aslı, dîr. Fakat "ehl" kelimesi hazf edilmiştir. 'Dâr' kelimesi ev, yurt, ülke gibi manâlara gelir, Arap dilinde meskun evlere dâr denildiği gibi, harebelere de dar denilir. Hattâbî'nin de ifade ettiği gibi hadis-i şerif, mezarlığa da "dâr" denilebileceğini ifade etmektedir.
Menhel yazarına göre, diriler evlerde toplandığı gibi, ölüler de mezarlarda toplandığından, burada evlere benzetilerek mezara "dar = ev" denilmiştir.
"Her canlı ölümü tadacaktır."[660] ilâhî hükmünce, her canlının ölüp kendinden önce Ölenlere katılacağı halde hadis-i şerifte, "İnşaallah biz de size katılacağız." gibi, Allah'ın Ölümü dilememesi ihtimali de varmış da, dilememesi halinde ölüm olmayacakmış gibi bir ifade kullanılması; ölümün vuku bulmasının şüpheli olduğunu anlatmak değil, sadece Allah ismini anarak bir berekete nail olmak içindir. "Allah dilerse güven içinde (kiminiz) başlarınızı tıraş ederek ve (kiminiz saçlarınızı) kısaltarak korkmadan Mescid-i Haranı'a gireceksiniz.,"[661] âyet-ı kerimesinde olduğu gibi.
"İnşaallah" kelimesi burada cümleyi "Allah" lafzıyla süslemek için kullanılmış da olabilir. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'inde: "Hiçbir şey için bunu yarın yapacağım deme. Ancak Allah dilerse (yapacağım) de..."[662] buyurarak her yapacağı iş için "inşaallah" tabirini kullanmasını emretmiştir.
Ayrıca bu kelime, imanla ölmek kesin olmadığına işaret için kullanılmış da olabilir.
Hattâbî'ye göre; Rasül-ü Ekrem'in mezarlığı ziyareti sırasında yanında bazı münafıklar da bulunuyordu. Onların iman edip mü'min olarak ölmeleri ve müslüman kabristanına gömülmeleri son derece şüpheli idi. Rasûlü Zişan Efendimiz "inşaallah" kelimesiyle onların bu şüpheli durumuna işaret etmek istemiş de olabilir.
Bu hadis-i şerif, mezarlığı ziyaret eden bir kimsenin ziyaret esnasında, "esselâmii aleyküm dara kavmin mli'minîn ve

inşaallahü biküm lâhikûıı" demesinin meşru olduğunu ifade eder.
Kabir ziyareti esnasında bu cümleyi okumanın meşruluğuna delâlet eden daha pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının meali şöyledir:
1. "Rasûlullah (s.a) kabristana çıktığımız vakit ne söyleyeceğimizi bize öğretirdi. İçimizden birimiz: Selâm size ey bu diyarın mii'min ve müslim olan halkı! Bizler de inşaallah size katılacağız, derdi."[663]
2. "Ey bu kabirlerin sakinleri, Allah'ın selâmı üzerinize olsun. Allah bizi de sizi de afv etsin. Siz, bizim selefimizsiniz; biz de yoldayız."[664]
3. "Selâm size ey mü'minler diyarı. Size yarın verileceği va'd olunan şey verilmiştir. Sizler bekletilmezsiniz. İnşaallah biz de size katılacağız. Allah'ım, Baki Ğarkat'da yatanlara mağfiret buyur."[665]
4. "Hz. Âişe (bize): Size Peygamber (s.a)'den ve kendimden bir şeyler söyleyeyim mi? dedi. Biz de, hay hay dedik. Bunun üzerine bize şunları söyledi;
Yanımda bulunduğu bir gece, Rasûlullah (s.a) (elbisesini) değişti, cüb-besini yere koydu. Kaftanının bir tarafını döşeğinin üzerine yayarak uzandı. Çok geçmeden benim uyuduğumu zannederek yavaşça cübbesini aldı, ayakkabılarını giydi ve kapıyı açarak çıktı. Sonra yavaşça kapıyı kapadı. Ben, hemen entarimi başıma geçirdim, baş bezimi sarındım, çarşafıma burundum sonra onun peşinden yola düştüm. Baki'a varınca durdu, hem de epeyi durdu.
Sonra üç defa ellerini kaldırdı, sonra geri döndü. Ben de döndüm. O süratle yürüdü ben de süratle yürüdüm, o eşkin gitti, ben de eşkin gittim, o koştu ben de koştum. Neticede onu geçerek eve girdim. Ben yatar yatmaz o da girdi ve:
“Sana ne oluyor ya Âişe? Heyecanlanmışsın..." buyurdu. Ben:
Bir şey yok, dedim. Rasûlullah (s.a):
"Ya söylersin, yahut latîfül-habîr olan Allah bana mutlaka haber verir" dedi. Ben:
Ya Rasûlallah, anam babam sana feda olsun, dedim ve olanları kendisine haber verdim,
"Ya! Önümde gördüğüm karaltı sen miydin?" dedi.
Evet, cevabını verdim. Bunun üzerine beni göğsümden öyle bir itti ki, canımı yaktı. Sonra şunları söyledi:
"Allah ve Rasûlü sana zulüm mü edecekler sandın? İnsanlar neyi gizlerse gizlesin, Allah onu bilir. (Rasûlullah sözüne devamla):
Senin gördüğün zaman bana Cibril geldi de nida etti. Ama nidasını senden gizledi. Ben kendisine cevap verdim. Fakat ben de cevabımı senden gizledim. Sen soyunmuş bir vaziyette iken yanma girecek değildi ya. Ben senin uyuduğunu zannettim de, uyandırmak istemedim. Korkacağından şüphe ettim. Cibril şunları söyledi:
Rabbin, Baki'de yatanların yanına giderek onlar için istiğfarda bulunmanı sana emrediyor. Ben:
Onlara ne diyeyim ya Rasûluliah? dedim. Peygamber (s.a):
"Selâm, mii'min ve müsliimanlardan bu diyarda yatanlara. Allah bizim geçmişlerimize de geleceklerimize de rahmet eylesin. Bizler de inşaallah sizlere katılacağız, de buyurdular,"[666]
5. Âişe (r.a)'dan, şöyle demiştir:
Ben bir defa onu yani Peygamber (s.a)'i evde bulamadım da (aradım). Baktım ki Baki mezarhğındadır. Şöyle buyurdu:
"Selâm sizlere ey mü'min bir kavmin kabristan (halk)i, siz bizim için öncülersiniz ve biz muhakkak size iltihak edeceğiz. Allah'ım, bizi onların sevabından mahrum etme ve bizi onlardan sonra hak yoldan saptırma."[667]
Meşru bir kabir ziyaretini İmam Nevevî şöyle tarif ediyor: ' 'Kabir ziyaretçisi; alçak gönüllü, Allah'ın azametini düşünücü, kendisinden önce ölenlerden ibret alıcı olarak ve Allah rızası için .nezarhğa gitmelidir. Kabrin yanına vardığı zaman sırtını kıbleye verip yüzünü kabre döndürerek selâm verir ve dua eder. Hadislerde varid olan selâm ve dua şeklini tercih etmelidir. Peygamber (s.a) Baki'a gittiği zaman yaptığı gibi, bir özrü varsa oturmakta beis yoktur. Kabrin çevresinde tavaf etmek, kabir sahibinden dilekte bulunmak sakıncalıdır."
Kabrin başında Kur'ân okumaya gelince:
1. Ebû Hanîfe, bu konuda sahih bir hadis bulunmadığı gerekçesiyle mekruh görmüşse de Hanefî mezhebinin tercih edilen kavline göre Kur'ân okumak müstehabtır. Çünkü bu konuda eserler vardır. Ziyaretçi bilhassa Yasin sûresini okumalıdır. Hanefîlerin Dürrü'l-Muhtar adlı fıkıh kitabında; kabir ziyaretinde Yasin sûresi okunur, denilmiştir. İbn Âbidin de bu sözle ilgili olarak: Çünkü, "Kabristana girip Yasin sûresini okuyan olursa, Allah o gün için azabtaki ölülerin azabını hafifletir ve okuyucu için ölü sayısınca hasenat olur." mealindeki hadis varid olmuştur, der.
el-Lübâb şerhinde: Ziyaretçi; Fatiha, Bakara'nın ilk sahifesini, Âyetü'I-Kürsî'yi, Âmene'r-Resûlu, Yasin, Mülk, Tekâsür sûrelerini ve oniki, onbir, yedi veya üç defa İhlâs sûresini okur; sonra, Allah'ım şu okuduğumun sevabını falana veya şunlara ulaştır diye dua eder, denilmiştir.
2. Şâfîîlere göre; ziyaretçinin Kur'ân okuması müstehabtır. Nevevî, el-Mecmu'da: Ziyaretçinin kabristana selâm vermesi ziyaret ettiği Ölüye ve bütün kabristandakilere dua etmesi, Kur'ân okuması ve sonra ölülere dua etmesi müstehabtır. Şafîî'nin bu hususta nassı vardır. Arkadaşları da müttefi-kan te'yid etmişlerdir, demektedir.
3. Hanbelîlere göre, Kur'ân okunmalıdır. el-Mtığnî'de şöyle denilir: İmam Ahmed'den rivayet edildiğine göre: "Kabristana girdiğin zaman üç defa Âyetü'l-Kürsî ve İhlâs sûresini oku. Sonra de ki: Allah'ım, bunun sevabı şu kabristan ehlinedir." demiştir.
Ölülere; dua, istiğfar, sadaka ve hac gibi hayratın sevabının bağışlanmasında bir ihtilâf bilemiyoruz. Ahmed; ölüye hayrın her çeşidi ulaşır. Çünkü bu hususta varid olan nasslar vardır, demiştir.
4. Mâlikîlere göre, kabir üzerine Kur'ân okumak mekruhtur. Çünkü selefin böyle bir tatbikatı yoktur. Selefin yaptığı şey, sadaka ve duadır. Mâli-kîlerin bazılarına göre, Kur'ân okuyup sevabını ölüye bağışlamakta beis yoktur. İnşaallah ölüye sevab hasıl olur.[668]

78-80. İhramlı İken Ölen Bir Kimseye Nasıl Bir İşlem Yapılır?

3238... İbn Abbas'dan; dedi ki: Peygamber (s.a)'e, hayvanının yere çarpmasıyla ihramlı iken boynu kırılıp ölen bir adam getirdiler. Bunun üzerine (Rasûlullah) şöyle buyurdu:
“Onu (omuzunda ve eteğinde bulunan) iki elbisesi içerisinde kefenleyiniz, su ve sidrle yıkayınız. (Sakın) başını örtmeyiniz. Çünkü Allah, kıyamet gününde onıHebbeyk duası okuduğu halde diriltecektir."
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed b. HanbeVi (şöyle) derken işittim: "Bu hadiste beş sünnet vardır: (Birincisi): "Onu iki elbisesi içerisinde kefenleyiniz. " Yani ölünün iki elbisesi içerisinde iken kefenlenmesi. (İkincisi): "Onu su ve sidrle yıkayınız- " Yani (suyla) her yıkayışta mutlaka sidrle (deyıkanması). (Üçüncüsü): "Başını örtmeyiniz". (Dördüncüsü): "Ona koku yaklaştırmayınız. " (Beşincisi de): Kefenin (ölünün geride bıraktığı) malların tümünden (yapılacak harcamayla temin edilir) olmasıdır. "[669]

Açıklama

İhramlı iken vefat eden bir kimse, beline sardığı izar denilen eteklikle omuzuna aldığı rida denilen peştemali içerisinde kabre konur. Kefen için bu iki elbise yeterlidir, başka bir kefene ihtiyaç yoktur. Çünkü esasen ihram hali ölmekle sona ermediğinden, ihramlı olarak ölen bir kimsenin ihramlıhğı devam eder. Dolayısıyla üzerine izar ve ridanın dışında kefen ismiyle de olsa başka bir elbise giyemez, başı örtülemez. Çünkü şehidler kıyamet gününde, şehİd edildiği andaki halleriyle Allah'ın huzuruna gelecekleri gibi ihramlı iken vefat eden bir kimse de Allah'ın huzuruna ihramlı olarak ve telbiye okuyarak gelecektir.
Hadisin zahirinden anlaşılan manâ budur.
İmam Şafîî ile İmam Ahmed ve İshak (r.a), bu hadis-i şerifin zahirine dayanarak, ihramlı iken ölen bir kimsenin sadece izar ve rida ile kefenlene-ceğini, başka bir kefene lüzum olmadığını söylemişlerdir. Hz. Osman, Hz. Ali, İbn Abbas, Atâ, Sevrî ve İshak da bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik, Tâvûs ve Evzaî'ye göre ise, ihramlı kimse ölünce ihramhlık hali sona erdiğinden aynen diğer cenazeler gibi kefenlenir, başı örtülür, üzerine güzel kokular sürülebilir. Hz. Âişe ile İbn Ömer'in de bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Hatta İbn Ömer (r.a), oğlu Vakıd, ihramh iken ölünce onu diğer cenazeler gibi kefenlemiş, başım ve yüzünü de kefenle örtmüş ve: "Ey Vakıd, eğer biz ihramh olmasaydık seni hannût denilen güzel kokuyla kokulardık." demiştir.[670]
Abdürrezzak'm Musannef inde hasen bir senedle rivayet edildiğine göre; "ihramh iken ölen bir kimsenin başı örtülür mü?" diye Atâ'ya sorulmuş, Ata, "İbn Ömer örttü, başkaları ise örtmedi" diye cevap vermiştir.
Âlimlerden Tâvûs ile Hasan Basrî de ihramh iken vefat eden bir kimsenin kefenlenirken başının örtüleceği görüşündedirler. Zahirî âlimlerinden İbn Hazm, Hz. Âişe'den rivayet edilen: "Kişi öldüğü zaman ihramdan çıkmış olur." mealindeki sahih bir hadisin mevcut olduğunu; binaenaleyh, ihramın da namaz ve oruç gibi bir ibadet olduğu cihetle ölümle sona ermesi gerektiğini ve dolayısıyla ihramh iken ölen bir kimsenin başının kapatılacağını ve cesedinin güzel kokularla kokulanacağını, söylemiştir.
Bu görüşte olan âlimlere göre; ihramhyken ölen bir kimsenin ihramıyla birlikte, başı kapatılmadan kabre konacağını ifade eden hadisin hükmü sadece adı geçen şahsa aittir. Başkaları için geçerli değildir. Zira hadisteki: "Çünkü Allah kıyamet gününde onu lebbeyk duası okur olduğu halde diriltecektir." cümlesi bunu ifade etmektedir. Bu zatın haccı kabul edildiği için Hz. Peygamber onun hakkında özel bir muamele yapmıştır. Daha sonra ihrama giren kişilerin haclarının Allah katında kabul edilip edilmediğini biz bilemeyeceğimiz için bu muameleyi onlar için yapamayız.
Diğer taraftan; "İnsan ölünce sadakay-ı cariye, kendisinden faydalanılan ilim ve kendisi için dua eden hayırlı bir evlattan başka, bütün amelleri kesilir."[671] mealindeki hadis-i şerifin hükmü gereğince, ihramh iken ölen kimsenin ihramhhk halinin ölümle sona ermesi ve bu hususta diğer insanlardan bir farkı kalmaması icabeder. Ayrıca, eğer ihramh iken ölen bir kimsenin ihramhhk hali ölümüyle sona ermeseydi, Hz. Peygamber sözü geçen kimsenin cenazesinin sidrle yıkanmasını emretmezdi. Çünkü ihramh bir kimsenin sidrle yıkanması caiz değildir.
Menhel yazan ise; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin hükmünün genel olduğunu söylemiş ve bu görüşünü isbat için şu delilleri ileri sürmüştür:
Hadis-i şeriflerde asıl olan, hükümlerinin özel olmayıp genel oluşudur. Binaenaleyh ihramlıyken ölen her insan kıyamet gününde telbiye okuyarak haşredilecektir.
Nitekim, "İhramh iken öleni ihram olarak giydiği iki parça ihram içinde su ve sidrle yıkayınız. Onu (ihram olarak giydiği) iki'parça elbisesi ile kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz. Başını da örtmeyiniz. Çünkü o kıyamet gününde ihramlı olarak haşr edilecektir."[672] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir. Hadisin bir şahıs hakkında varid olması hükmünün umumiliğine mani değildir.
Aksini iddia edenlerin iddialarını isbat için, "İnsan ölünce üç şey hariç bütün amelleri kesilir..." hadis-i şerifini delil göstermeleri de isabetli bir tutum değildir. Çünkü cenazeyi kefenlemek ölünün amellerinden değil, dirilerin amelîerindendir.
Hele bunların, "Eğer ölen kimsenin ihramlı hali ölümüyle sona ermeseydi haccının da tamamlanması gerekirdi" demeleri son derece yersizdir. Çünkü bu hadis genel kaidelere aykırı olarak gelmiştir. Bu gibi durumlarda asıl olan hadisin hükmüne itibar etmek ve ona sarılmaktır.[673]

Bazı Hükümler

1. îhramlı bir kimsenin su ve sidrle yıkanması caizdır. imam Şam ile Ata, Ibnu'l-Munzır, Mucahıd ve Tâvûs bu görüştedirler.İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik ve diğer bazı fıkıh âlimleri bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir.
2. Kefen masrafı ölünün geriye bıraktığı malların tümünden karşılanır. Bir başka ifadeyle, kefen masrafları karşılanmadan ölünün mirası üzerinde hiçbir tasarrufa gidilemez. Hatta borçları dahi ödenemez.
3. İhramlı iken ölenin kefeni, üzerinde bulunan iki parça peştemalden ibarettir.
4. Kefen sayısının tek olması şart değildir. Sadece efdaldir.
5. İhramlı iken ölen kimsenin ihramlı hali hükmen bakidir.
6. îhramlı iken ölen bir kimse için dikişli kumaşlardan kefen biçilemez ve erkek ise başı örtülemez.
7. îhramlı iken ölmenin fazileti çok büyüktür.[674]

3239... (Şu bir önceki hadisin) bir benzen, (bir de Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dînâr ile Eyyûb es-Sahtiyanî, Saîd b. Cübeyr, vasıtasıyla yine) İbn Abbas'dan (rivayet olunmuştur. Bu hadisi Hammâd şöyle) rivayet etti: "Onu (yani ihramhyken ölen kimseyi) iki (parça) elbise ile kefenleyiniz."
Ebû Dâvûd dedi ki: Eyyûb (es-Sahtiyanî ise bu hadisi, onu ihram olarak giydiği) "İki (parçadan oluşan) elbisesiyle kefenleyiniz" şeklinde; Amr (b. Dînâr ise), "İki (parçadan oluşan) elbise ile (kefenleyiniz)" şeklinde rivayet etti. İbn Ubeyd (ise bu hadisi), Eyyûb 'un da "İki (parça) elbise ile (kefenleyiniz)" diye rivayet etti (ğini); Amr' (in ise, onu ihram olarak giydiği) "İki (parça) elbisesiyle (kefenleyiniz)" diye rivayet ettiğini söyledi. Sadece Süleyman (b. Harb bu hadise şu cümleyi) eklemiştir: "Onu hannût denilen kokuyla kokulamayınız."[675]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'a bir önceki hadisi, Süleyman b. Harb ile Muhammed b. Ubeyd rivayet etmişlerdir. Ancak bunların rivayetleri lafız yönünden bir önceki hadisin aynısı değildir. Sadece manâ yönünden bir önceki hadise benzemektedir.
Sözü geçen iki ravinin ikisi de bir defa aynen bir önceki hadisin ravileri-nin yaptıkları gibi bu hadisi Hammâd, Amr b. Dînâr, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbas'tan; bir defa da Hammâd, Eyyûb es-Sahtiyanî, Saîd b. Cübeyr kanalıyla yine İbı Abbas (r.a)'dan rivayet etmişlerdir.
Ancak şurası var ki, Süleyman b. Harb'in Eyyub'tan gelen rivayeti: "İhramlı iken öleni ihram olarak giydiği iki kat elbisesiyle kefenleyiniz." manâsını ifade ederken; Amr b. Dinar'dan gelen rivayeti, "îhramlıyı iki kat olmak şartıyla herhangi bir elbiseyle kefenleyiniz" manâsını ifade etmektedir. Çünkü Eyyub'dan gelen rivayetteki "sevbeyn" kelimesi ihramlıya muzaf olarak "sevbeyhi- onun iki kat elbisesi" şeklinde zikredilirken, Amr b. Dî-nâr'dan gelen rivayette bu kelime izafetsiz ve nekre olarak "sevbeyn = 'iki kat elbise" şeklinde zikredilmiştir.
Bu hadisi Ebû Davud'a rivayet eden ikinci ravi Muhammed b. Ubeyd'in rivayetine gelince; bunun naklettiği hadiste Süleyman b. Harb'in rivayetinin tersine olarak Eyyûb kanalıyla gelen rivayette "sevbeyn" kelimesi izafetsiz ve nekre olarak zikredilirken Amr b. Dînâr kanalıyla gelen rivayette ise bu kelime ihramlıya muzaf olarak "sevbeyhi" şeklinde zikredilmiştir.
Bu hadisin sadece Süleyman b. Harb.'den gelen rivayetinde, "Sakın ölünrn kefenini "hannût" denilen güzel kokuyla kokularnayımz" anlamında bir cümle bulunmaktadır. Fakat bu cümle bu hadisin başka yollardan gelen rivayetlerinde yoktur.
Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hanefî âlimlerine göre ihramh iken ölenin hükmü ile ihramsız iken ölenin hükmü arasında bir fark yoktur. Bu mevzuda İbn Âbidin (r.a) şöyle diyor: "İhramh ihramsız gibidir. Yani başı örtülür, kefenleri kokulanır. Şâfü (r.a) buna muhaliftir."[676]

3240... (Bir önceki, ihramh iken öleni) iki kat elbise içerisinde (kefenleyiniz mealindeki) Süleyman (b. Harb hadisinin) manasını (Musannif Ebû Davud'a) bir de Müsedded rivayet etmiştir. (Müsedded'e bu hadisi) Hammâd; Eyyûb (es-Sahtiyanî)'den, (Eyyûb) Saîd b. Cü-beyr'den, (Saîd b. Cübeyr de) İbn Abbas'tan (rivayet etmiştir).
Müsedded'in Hammâd'dan naklettiği bu hadiste "sevbeyn = iki kat elbise" kelimesi, bir önceki hadiste geçen Muhammed b, Ubeyd'in, Eyyub es-Sahtiyanî'den yaptığı rivayete uygun olarak nekre olarak zikredilmiştir. Bilindiği gibi, "sevbeyn" kelimesinin bu şekilde nekre olarak zikredilmesiyle ihramlıya muzaf olarak "sevbeyhi" şeklinde zikredilmesi arasında önemli fark vardır. Bu kelimeyi nekre olarak zikreden rivayete itibar edildiği takdirde, ihramh olarak ölen kimsenin herhangi bir iki kat elbise ile kefenlenebileceği hükmü ortaya çıkar. Fakat bu kelimenin ihramhya muzaf olarak zikredildiği rivayete itibar edildiği takdirde; ihramh iken ölen bir kimsenin sadece ihram olarak giydiği iki kat peştemal ile kefenlenebileceği, bunun yerini hiçbir elbisenin veya kumaşın tutamayacağı hükmü ortaya çıkar. Biz fıkıh âlimlerinin, ihramh iken ölen bir kimsenin nasıl kefenleneceği konusundaki görüşlerini 3238 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[677]

3241... îbn Abbas'dan; dedi ki: İhramlı bir adamı devesi yere atıp boynunu kırarak öldürmüştü. Onu Rasûluliah (s.a)'a getirdiler. Bunun üzerine (Rasûlullah şöyle) buyurdu;
"Onu yıkayınız ve başım örtmeden ve kentlisini güzel koku ile kokulmadan kefenleyiniz. Çünkü o (kıyamet gününde)telbiye getirirken diriltilecektir."[678]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 3238 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[679]

---

[1] Buharı, iman 26, 40.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/433-434.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/434.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/434.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/434-435.
[6] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük tslâm İlmihali, 97-100.
[7] Manası şöyledir: "Allahım onu bize işlenmiş ve saklanmış bir sevap kıl, şefaatçi yap, şefaati kabul olanlardan eyle."
[8] Bak. Yeniçeri Celal, el-lhtiyar, 50-51.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/435-436.
[10] Ebû Dâvud, cenaiz, 41.
[11] Tirmİzi, cenaiz, 34.
[12] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/436-437.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/437-439.
[14] Buhârî, merza 1; tevhid 31; Müslim, münafikin 59, 60; Darimî, rikak 36; Ahmed b. Hanbel, 11,523; III, 454, V,I42; VI,386.
[15] Taberâni.
[16] Buhârî, merza 3; Müslim, birr 36-38; Tirmizi, cenaiz 1; Muvatta, ayn 6; Ahmed b. Hanbel 1,441; 111,23; IV-23; VI,39, 42, 43, 160, 173, 175, 203, 215, 255, 257, 278, 279.
[17] Tirmizi, zühd 57; İbn Mace, fiten 23; Darimî, rikak 67; Ahmed b. Hanbel 1,172, 174, 180, 185.
[18] Ahmed b. Hanbel V.272.
[19] Şûra (42) 30.
[20] Çantay H.B.Kur'ân-ı Hakim ve Meal-i Kerim , 11,840, 872.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/439-441.
[21] Ahmed b. Hanbel V-272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/441-442.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/442.
[23] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[24] Buhârî, cihâd 134; Nesâî, kıyamü'1-leyl 2; Ahmed b. Hanbel, VI-54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/442-443.
[25] Nesâi, kıyamü'1-leyl 2.
[26] Ahmed b. Hanbel, 111-148, 238.
[27] Menhel, VI1I-219.
[28] Ahmed b. Hanbel 11-159.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/443-444.
[30] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[31] İbn Mace, tıb 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/444.
[32] Ahmed b. Hanbel, IV,123.
[33] Tirmizî, tıb 18.
[34] Tirmizî, tıb 35; İbn Mace, tıb 18, Ahmed b. Hanbel, 11,440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/444-445.
[35] İnşikak, (84), 8.
[36] Buharı, ilim 35, rikak 49, 51; Müslim, cenne 79; Tirmizî, tefsîr, 742; Ahmed b. Han-bel VI, 49, 91, 108, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/445-446.
[37] Nisa (4) 123.
[38] Nisa, (4) 123.
[39] Müslim, Dirr 52; Tirmizî, tefsîr 4, 24; Ahmed b. Hanbel 11,248; VI,167.
[40] Nisa.{4), 123.
[41] Tirmizî tefsîr (4) 25.
[42] Müslim, sıfatu'l-münâfikun, 57.
[43] Müslim, sıfatu'l-münâfikun, 56.
[44] Nisa (4) 123.
[45] Nisa (4) 123.
[46] Âlusi, Ruhu'l-Meani, Vl-152, 153.
[47] el-Meraği A. Mustafa, Tefsiru'l-Meragi, V.166,
[48] Âlusi Ruhu'l-Meani, XXIV,4.
[49] Âlusi, Ruhu'l-Meani, VI,152; 153.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/446-449.
[51] İnşikak, (84) 8.
[52] Buhârî, tefsîr II, 4, edeb 20, tevhid 36; Müslim, tevbe 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/450.
[53] Corcordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[54] Buhârî, cenaiz 23, libas 8, tefsir 9, 12; Müslim, münafikun 4; el-fedail 25; Tirmizî, tef-sîr 913; Nesâî, cenaiz 40; Ibn Mace, cenaiz 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/450-451.
[55] Tevbe (4) 84.
[56] Müslim, münafikun 2.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/451-453.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/453.
[59] Buhârî, cenaiz 80, merza 11; Ahmed b. Hanbel III, 228, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/453-454.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/454.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/454-455.
[62] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[63] Buharı, cenaiz 2, nâfakat 1; Tirmizî, menakıb 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/455.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/455.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/455-456.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/456.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/457.
[68] Ibn Mace, cenaiz 2; Tirmizî, cenaû 2, tıb 32; Ahmed b. Hanbef 1-91, 118, 121, 229.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/457.
[69] Ahmed b. Hanbel 1,121.

[70] Tirmizî, cenaiz 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/457-458.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/458.
[72] Ahmed b. Hanbel, 1,81, 91, 138.
[73] İbn Mace, cenaiz 2.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/458-459.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/459-460.
[76] Ahmed b. Hanbel 1,138, V.376.
[77] İbn Mace, cenaiz 2; Tirmizî, cenaiz 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/460.
[78] Buhârî, megazi 30; Müslim, cihad 65; Nesâî, mesacid 18; Ahmed b. Hanbel 111,313, 386, VI.56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/460-461.
[79] Ahmed Naim, Tecrid-i sarih, 11,335, 336 hadis no: 289.
[80] Buhârî, menakibu'l-ensar 12.
[81] Tirmizî, siyer 28; Darimî. siyer 65; Ahmed b. Hanbel 111,350.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/461-463.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/463.
[83] Ahmed b. Hanbel IV.61, 375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/463.
[84] Buhârî, el-Edebi'1-Müfred (Ahlâk Hadisleri), 542 (Çev. F. Yavuz).
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/463-464.
[86] Buhârî, tıb 30; Müslim, selam 92, 93, 94, 98, 100;^hmed b. Hanbel, 1,178, 180, 186, 111,416, IV.177, 186, V-206, 208, 210, 373.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/464.
[87] Davudoglu A. SahÎh-İ Müslim, Terceme ve Şerhi, IX,655.
[88] Denizkuşlan, Mahmud, Peygamberimiz ve Tıp, 70,72.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/465-466.
[89] Buhârî, merza 13; Müslim, vesaya S; Ahmed b. Hanbel 1,168-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/466-467.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/467.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/467.
[92] Buhârî, ahkâm 23, cihad 171, nikâh 71, et'ime 1, merza4; Darimî 26; Ahmed b. Han-bel IV.394-406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/467-468.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/468.
[94] Tirmizî, tıb 32; Ahmed b. Hanbel, 1,375, 382, 414, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/468-469.
[95] Yunus, 49, Münafikûn, 63.
[96] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 133.
[97] Nemi, (27) 26.
[98] A'raf, (7) 54; Yunus, (10)/3.
[99] Hud, (11) 7.
[100] Taha, (20) 5; Secde (22) 4; Hadid, (57) 4.
[101] Debbagoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 58-59.
[102] Islâmi Bilgiler Ansiklopedisi, Bergâh yayınlan 1981, I, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/469-470.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/470.
[104] Ahmed b. Hanbel 11,172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/470.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/470-471.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/471.
[107] Buhârî, merza 19, davat 29; Müslim, zikir 10; Tirmizî, cenaiz 3, Zühd 31, 37; Nesâî, sehv 62, cenaiz 1, Ahmed b. Hanbel 111,101, 104, 171, 195, 208, 247, 281; V.264.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/471.
[108] el-Muvatta, hudud 10.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/472.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/472.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/472-473.
[112] Müslim, zikir, 10.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/473.
[114] Ahmed b. Hanbel 111,424; IV.219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/473-474.
[115] Ahmed b. Hanbel, 11,356.
[116] Miras Kamil, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, IV, 762.
[117] el-Benna A.A, el-Fethurrabbani VII.70, 71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/474.
[118] Nesâî, cihad 36, 48; Buhârî, cihad, 30; ezan 73; Müslim, imare 164,165; Tirmizi, cenaiz 65; İbn Mace, cihad 17; DarİmÎ, cihad 21, Muvatta, cemaat 6; Ahmed b. Hanbel 11,31; III- 400, 401, 489; V-3I4, 317; VI-465, 466.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/474-476.
[119] İbn Mace, cihad 17.
[120] 3130 nolu hadis.
[121] Müslim, İman 167; Nesâî, cenaiz 18, 20, 21; İbn Mâce, cenaiz 52; Ahmed b. Hanbel IV- 396, 397, 404, 405, 411, 416.
[122] BezlüI-Mechud, XIV-5.
[123] Davudoglu A., İbn Abidin, III, 523,524.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/476-479.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/479.
[126] Bazı nüshalarda bu bâb başlığı yani: "Hasta (Gerektikçe) Tırnaklarını Keser ve Etçginî Tıraş Eder" şeklindedir.
[127] Buhârî, el-meğazi 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/479-481.
[128] Erdem Hasan Hüsnü, Riyazü's-Salih'in tercümesi, 111,99,101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/481-482.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/482.
[130] Müslim, cenne 81; İbn Mâce, zühd 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/483.
[131] Buhârî, tevhid 15, 35; Müslim, zikr 2, 19.
[132] Tirmizi, davat 115; Ahmed b. Hanbel 11-297, 304, 359, 408, 491.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/483-484.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/484.

[135] Buhârî, sûre 8, 38; tefsir sûre (5), 14 (21), 2; Müslim, cennet 56; Tirmizî, kıyame 3, tefsir sûre (80), 2; Nesâî, cenaiz 118, 119; Ahmed b. Hanbel 1-223, 229, 235; III-495, Vl-53.
[136] Müddessir, (74) 4.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/484-485.
[138] Müslim, cenaiz 6; Tirmizi, cenaiz 7; Nesâî, cenaiz, 3; İbn Mâce, cenaiz 4;Muvatta, cenaiz 42; Ahmed b. Hanbel VI, 291-306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/485-486.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/486.
[140] Müslim, cenaze 3,5; Ahmed b. Hanbel VI-309, 313, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/486-487.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/487.
[142] Davudoğlu A, İbn Abidin, 111,395.
[143] Münavî, Feyzü'I-kadır, VI, 106.
[144] Müslim, iman 43.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/487-489.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/489.
[147] Müslim, cenaiz, 1, 2; Tİrmizi, cenaiz 7; Nesâî, cenaiz 4; İbn Mâce, cenaiz 3; Ahmed b. Hanbel 111,2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/489.
[148] Davudoğlu A, tbn Abidin, III, 395.
[149] el-Benna Â.A, el-Fethu'r-Rabbani, VIII-, 65,66.
[150] Davudoğlu A., İbn Abidin, III, 389,399.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/489-491.
[152] Müslim, cenaiz 7, 8; İbn Mâce, cenaiz 6; Ahmed b. Hanbel VI.297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/492-493.
[153] Müslim, cenaiz, 7.
[154] Nisa, (4), 29.
[155] Davudoğlu A, İbn Abidin, III, 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/493-494.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/494.
[157] Müslim, cenaiz 3, 4; Tirmizi, da'vat 83; İbn Mace, cenaiz 55; Muvatta, cenaiz 42; Ah-med b. Hanbel IV, 27; VI, 309, 313, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/494.
[158] Bakara, (2), 156.
[159] Karlığa Dr. Bekir, İbn Kesir Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, III-635.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/494-495.
[160] Buhârî, libas 18; Müslim, cenaiz 45; Ahmed b. Hanbel VI, 153, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/495-496.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/496.
[162] İbn Mâce, cenaiz, 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/496-497.
[163] Davudoğlu A, tbn Abidin, III, 397.
[164] Camius-Sagir 11,178.
[165] Davudoğhı A., Ibn Abidin, III, 402,403.
[166] Tirmizi, Şevabü'l-Kur'ân 7; Darimî, fedailü'l-Kur'ân, 21.
[167] Süyuti el-Camiü's-Sagir, II, 184.
[168] Beyhakî, Sevab'ül-Kur'ân.
[169] Suyutî, el-Camiu's-Sagir, II, 184.
[170] Şevkani, Neylii'I-Evtar, IV, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/497-498.
[171] Müslim, zekat 51; İbn Mâce, siyam 51.
[172] Isra, (9) 24.
[173] Şura, (42), 5.
[174] Mü'min, (40), 7.
[175] Necin, (53), 39.
[176] Buhârî, eyman 30.
[177] Müslim, vasiyye 14; Ebû Dâvud, vesaya 14; Tirmizi, ahkâm 36; Nesâî, vesaya 8.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/498-500.
[179] Necin, (53) 39.
[180] Haşr, (59) 10.
[181] Buhârî, tıb 34.
[182] Hatiboğlu Haydar İbn Mace tercümesi, IV, 272; 277.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/500-501.
[184] Buhârî, cenaiz 41; Müslim, cenaiz 30; Nesâî, cenaiz 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/501-502.
[185] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, VIII-47.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/502.
[187] Meryem, (19), 71.
[188] Koksal M. Asım, İslam Tarihi VIII-54.
[189] Debbağoğlu A. Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/502-503.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/503.
[191] Nesaî, cenaiz. 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/503-505.
[192] Tevbe, (9) 28.
[193] Büyükçınar A. Muhtar, "Sünen ün-Nesâî," IV-420, 421.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/505-506.
[194] Şevkani, Neylü'l-Evtar IV, 151, Ibn Kudame, el-Mugni, 11-405.
[195] îbn Mace, cenaiz 56.
[196] İbn Mace, cenaiz 56.
[197] 3125 nolu hadis ve Müslim, cenaiz 11.
[198] Hakim'den naklen, Menhel, VIII, 266.
[199] Menhel, VIII, 267.
[200] Hakim'den naklen Menhel VIII, 267.
[201] Hakim'den ve Şafii'nin müsnedinden naklen, Menhel, VIII, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/506-508.
[202] Buhârî, cenaiz 31, hayız 12, talak 46, 49; Müslim, reda 125, 126, 129, 133; Ebû Dâ-vûd, talak 43, 36; Tirmizî, talak 18; Nesâî, talak 58, 59; İbn Mace, talak 35; Darimî, talak 12,13; Muyatta, 101, 102; Ahmed b. Hanbel I, 37, 184, 249, 281, 282, 287, 324, 325, 326, 408, 426.
[203] Şevkani, Neylü-evtar, IV, 151.

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/508.
[205] Davudoğlu Ahtned, İbn Abidin, 111-499.
[206] A'raf, (7) 204.
[207] Muhammed, (47) 24.
[208] Buhârî, ezan 160, etime 49, itisam 64; Ebû Dâvüd, etime 40; Tirmizi, etime 13; Nesâî, mesacid, 16, 17, Ahmed b. Hanbel III, 65, 85, 374, 387, 397, 400, IV, 194.
[209] Müslim, mesacid, 72, 74; Nesâi, mesacid 16; Ibn Mace, etime 59.
[210] Ibnü'1-Esir, en-Nihaye, III-408.
[211] Buhârî, iman, 39; Müslim, müsakat, 107; Ebû Dâvûd, büyü 3; İbn Mace, fiten 14; Darimî, büyü 1.
[212] Buhârî, itisam 2; Müslim, fezail 20; Nesâi, hacc 1; Ahmed b. Hanbel 11-258, 313, 448.
[213] Nisa, (4) 10.
[214] Mahmud Muhammed, el-Hattab, el-Menhel,VIII-266, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/508-515.
[215] Buhârî, cenaiz 32, 34, ahkâm 11; Müslim, cenaiz 14, 15; Tirmizî, cenaiz 13; NesâÎ, cenaiz 22, Ahmed b. Hanbel III-130, 143, 217.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/515-516.
[216] Müslim, cenaiz 15.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/516-517.
[218] 2948 nolu hadis.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/517.
[220] Buhârî, cenaiz 32, 43, merza 9, eyman 9, tevhid 2; Müslim cenaiz, 11; Nesâî, cenaiz, 13, 22; İbn Mace, cenaiz 53; Ahmed b. Hanbel 1-268, 273; V-204, 205, 207, VI-3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/517-518.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/518-520.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/520.
[223] Buharı, cenaiz 43; Müslim, fedail 62; İbn Mace, cenaiz 53; Ahmed b. Hanbe! 111-237, 250.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/520-521.
[224] Müslim, fedait, 62.
[225] Müslim, fedail, 62.
[226] Müslim, fedail 63.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/521-522.
[228] Halil Ahmed es-Seharenfûrî, Bezlü'l-Mechûd, XIV-93, 94.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/522.
[230] Buhârî, cenaiz 46, tefsir sûre (60) 3, Ahkam, 49; Nesâî, zine 25; İbn Mace, cenaiz 51; Müslim cenaiz, 35; Ahmed b. Hanbel 1-87, 107, 121, 133, 150, 159; V-85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/523.
[231] Ahmed b. Hanbel III-197.
[232] Müslim, Cenaiz, 29, iman 121; Buhârî, menakibü'l-ensar 27; Tirmizî, cenaiz 23; Ahmed b. Hanbel 11-291, 337, 342, 343, 415, 441, 455, 496, 531; V-342-343.
[233] İbn Mace, cenaiz 51.
[234] Müntehine, (60) 12.
[235] Müslim, cenaiz 33.
[236] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, terceme ve şerhi V-160.
[237] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi V-161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/523-524.
[238] Ahmed b. Hanbel 111-65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/524-525.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/525.
[240] İsra, (17), 15.
[241] Buhârî, cenaiz 32, 33, 44, Megazi 8; Müslim, cenaiz 16, 18, 19, 22, 23, 25, 27, 28; Tirmizî, cenaiz 22, 24; Nesaî, cenaiz 13,15; Ibn Mace, cenaiz 54, 58; Muvatta, cenaiz 37; Ahmed b. Hanbel, 1-36, 38, 41, 42, 45, 47, 54; 11-31, 38, 34; IV-437.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/525-526.
[242] İsra, (17): 15.
[243] Buhârî, cenaiz 44, talak 24; Müslim, cenaiz 12.
[244] Tirmizî, cenaiz 24.
[245] Buhârî, meğazi, 44.
[246] İsra, (17) 15.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/526-529.
[248] Müslim, iman 167; Nesâî, cenaiz 18, 20, 21; İbn Mace, cenaiz 52, Ahmed b. Hanbel IV-396, 397, 404, 405, 411, 416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/529.
[249] Müslim, iman 167.
[250] Müslim, iman 167; Buhârî, cenaiz 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/529-530.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/530-531.
[252] Müntehine, (60) 12.
[253] Müslim, iman 165; İbn Mace, cenaiz 52.
[254] İbn Mace, cenaiz 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/531.
[255] Tirmizî, cenaiz 21; İbn Mace, cenaiz 59; Ahmed b. Hanbel VI,380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/531-532.
[256] Ibn Mace, cenaiz 60.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/532-533.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/533.
[259] Menhel, VIII,288,289.
[260] Bitmen Ömer Nasuhi, Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu 111,351.
[261] M. Zihni, Nimet-i İslâm, 489, 490.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/533-535.
[263] Ibn Mace, cenaiz 28; Muvatta, cihad 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/535-536.
[264] Ahmed b. Hanbel, 111,299.
[265] Bezlü'l-Mechud, XIV,102.
[266] Davudoglu Ahmed, İbn Abidin, 111,519.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/536.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/537.
[268] Ibn Mace, cenaiz 28; Buhârî, cenaiz 73.
[269] Menhel VIII.290.
[270] Bezlü'l-Mechud, XIV,103.
[271] Davudoğlu, A. İbn Abidin, 111,519.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/537-538.
[272] Tirmizî, cenaiz 31; Ahmed b. Hanbel 111,128.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/539.
[273] Miras Kâmil, Tecrid-i Sarih X,217 vd. Hadis no: 1585 Buhârî, el-Meğazi 23.
[274] Nahl, (16) 126.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/539-542.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/542.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/542.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/542-543.
[279] Buhârî, cenaız 75, 78, meğazi 26; Tirmizî; cenaiz 46; Nesâî, cenaiz 62; İbn Mace, cenaiz 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/543.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/543.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/544.
[282] İbn Mace, cenaiz 8; Ahmed b. Hanbel 1,146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/544.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/544-545.
[284] İbn Mace, cenaiz, 10; Muvatta, cenaiz 27; Ahmed b. Hanbel 11,267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/545-546.
[285] İbn Mace, cenaiz 10.
[286] İbn Mace, cenaiz 9.
[287] İbn Mace cenaiz, 9.
[288] Hatipoglu Haydar, Sünen-i İbn Mace, IV,295.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/546-548.
[290] Buhârî, iman 21, cenaiz 13,15,18; nikâh 88, 89; Müslim, cenaiz 36, 40; Tirmizî, cena-iz 15; Nesâî, cenaiz, 32, 34, 36, İbn Mace, cenaiz 8; Muvatta, cenaiz 2; Ahmed b. Hanbel V.84; VI.407, 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/548-549.
[291] Müslim, cenaiz 40.
[292] İbn Mace, cenaiz 8.
[293] 3146 numaralı hadis.
[294] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, V, 169,170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/549-551.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/551.
[296] Buhârî, cenaiz 9; Müslim, cenaiz 37; Nesâî, cenaiz, 30, 32, 35; İbn Mace, cenaİz 8; Ahmed b. Hanbel V.84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/551.
[297] Buhâri, cenaiz 13, 14, 16; Müslim, cenaiz 41; Tirmizî, cenaiz 15; Nesâî, cenaİz 30, 35; Ahmed b. Hanbel VI.407, 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/551-552.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/552.
[299] Buhârî, vudu 31; Müslim, cenaiz 42, 43; Tirmizî, cenaiz 15; Nesâî, cenaiz 31; Ibn Ma-ce, cenaiz 8; Ahmed b. Hanbel VI.408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/552.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/553.
[301] Buharı, cenaiz 13; Müslim, cenaiz 39; Nesâî, cenaiz 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/553-554.
[302] Davudoğlu A., İbn Abidin, Terceme ve şerhi, 111,410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/554.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/555.
[304] Davudoğlu Ahmedlbn Abidin tercüme ve şerhi, III, 409.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/555.
[306] Müslim, Cenâiz 49; Tirmizî, cenaiz 19; Nesaî, Cenaiz 37; tbn Mâce, cenaİz 12; Anmed b. Hanbel III- 295, 329, 349, 372.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/555-556.
[307] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim, Terceme ve Şerhi V, 181, 182.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/556-558.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/558.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/558.
[311] Müslim, Cenaiz/46.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/558-559.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/559.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/559.
[315] Davudoğlu, Ahmed tbn Abidin tercüme ve şerhi III, 423.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/559-560.
[317] Buharı, cenaiz 18, 19, 23, 24; Müslim, cenaiz 45, 46; Tirmizî, cenaiz 20; Nesaî, cenaiz 39; İbn Mace, cenaiz 11; Muvatta, cenaiz 5; Ahmed b. Hanbel 1-94, 102, 222, 253, 313, VI-40, 132, 165, 192, 204, 214, 231, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/560.
[318] Tirmizî, cenaiz 20; tbn Mace, cenaiz 12.
[319] 3094 nolu hadis-i şerif.
[320] 3094 nolu hadis-i şerif.
[321] Davudoğlu, Ahmed, İbn Abidin tercüme ve şerhi III, 419-420.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/560-561.
[323] Nesaî, cenaiz 39; Tirmizî, cenaiz 20; İbn Mâce, cenaiz 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/562.
[324] İbn Mace, cenaiz 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/562-563.
[325] Tirmizî, cenaiz 20.
[326] Müslim, cenaiz 46.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/563-564.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/564.
[329] Buharı, cenaiz 94; Muvatta, cenaiz 6; Ahmed b. Hanbel VI-45, 132.
[330] Miras Kâmil, Sahih-i Buhaıi terceme ve şerhi IV- 426, 427.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/564-565.
[332] Buhari, cenaiz 28, menakıb-ül-ensar, 45, Meğazi 17, 26, rikak 16; Müslim, cenaiz 44; Tirmizî, menakıb 53; Nesaî, cenaiz 40; Ahmed b. Hanbel V-109, 112, VI- 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/565-566.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/566.
[334] Ahzab (33),23.
[335] Genceli Ali, Asrı Saadet 11-195,202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/566-567.
[336] Genceli Ali, Asrı saadet, II- 419,422.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/568-569.
[337] İbn Mace, cenaiz 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/569.
[338] İbn Mace, cenaiz 12; Tirmizî, cenaiz 20
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/569.
[340] Ahmed b. Hanbel VI, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/7.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/8.
[342] Müslim, elfazmineledeb 19; Tirmizî, cenâiz 16; Nesâi, cenâiz42; Ahmed b. Hanbel, III, 36, 40, 46, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/9.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/9.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/10.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/10.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/10-11.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/11.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/11.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/11.
[350] Tirmizî, cenâiz 16; İbn Mace, cenâiz 8; Ahmed b. Hanbel 11-280, 433, 454, 472, IV-246.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/11-12.
[351] Muvatta, cenâiz 3.
[352] Bilmen Ö. Nasuhi Büyük İslâm İlmihali, 81.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/12-13.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/13-14.
[355] Mollamehmetoğlu Osman Zeki, Sünen-i Tirmizî, II- 200-201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/14-15.
[356] İbn Mace cenâiz 7; Tirmizî, cenâiz 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/15.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/16.
[358] Genceli Ali, Asr-ı Saadet, II- 209,212.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/16.
[360] Tirmizî, cenâiz 62; İbn Mace, cenâiz 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/17.
[361] Buhari, cenâiz 55.
[362] İbn Mace, cenâiz 32.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/17-18.
[364] Tirmizi, cihad 38; Nesaî, cenâiz 83; İbn Mace, cenâiz 28; DarİmÎ, mukaddime 1; Ahmed b. Hanbel III-297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/19.
[365] Muvatta, cenâiz 31.
[366] Davudoğlu, A. İbn Abidin, III- 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/19-21.
[367] Tirmizî, cenâiz 40; İbn Mace, cenâiz 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/21-22.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/22.
[369] M. Zihni Efendi, Nimet-i İslâm, 472.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/22.
[371] Buhari, cenâiz 29, İ'tisam 27; Müslim, cenâiz 34, 35; İbni Mâce, cenâiz 50; Ahmed b. Hanbel VI- 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/22-23.
[372] İbn Mace, cenâiz 53.
[373] İbn Mace, cenâiz 50.
[374] Davudoğlu A. İbn Abidin, III- 480, 481.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/23-24.
[376] Buhari, cenâiz 58, 59; Müslim, cenâiz 52, 57; Nesaî, cenâiz 54, 79; Tirmizî, cenâiz 49; İbn Mace, cenâiz 34; Ahmed b. Hanbel U- 2, 3, 31, 144, 233, 246, 280, 383, 475, 480, 498, 503, III- 20, IV-86, 294, V-57, 277, 282, 284.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/25.
[377] Buharı, cenâiz 51.
[378] Müslim, cenâiz 56.
[379] Müslim, cenâiz 53.
[380] Müslim, cenâiz 54; Buhari, cenâiz 59.
[381] Müslim, cenâiz 54; Buhari, cenâiz 59.
[382] Müslim, cenâiz 52.
[383] Molla Mehmedoğlu O.Z., Sünen-i Tirmizi Tercemesi, II- 230.
[384] Buhari, i'tisam 16, cihad 16, 74, etime 28, zekât 54, enbiya 10; Müslim, fedail 10, hacc 462, 503, 544.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/25-28.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/28.
[387] Müslim, cenâiz 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/28-29.
[388] Müslim, cenaiz 55.
[389] Kâmil Miras, Tecridi Sarih, IV, 588, 589, 590. Birinci baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/29-30.
[390] Müslim, cenâiz 59; Tirmizî, cenâiz 40; Nesaî, cenâiz 78; Ahmed b. Hanbel III- 266, VI- 32, 40, 97, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/30.
[391] Aliyyü'1-Kari, Mirkatü'l Mefalih, XXIV- 359.
[392] Müslim, cenâiz 58.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/30-31.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/31-32.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/32.
[396] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidîn, III-481, 482.
[397] Duran Abdülhalık, el-Ezkar, 196.
[398] Davudoğlu, A, Ibn Abidin III- 480.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/33-34.
[400] Buhari, cenâiz 47, 48, 50; Müslim, cenâiz 73, 78; Tirmizî, cenâiz 51, 52; Nesaî, cenâiz 44, 45, 46, 80; İbn Mace, cenâiz 35; Ahmed b. Hanbel III- 25, 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/34.
[401] Miras Kâmil, Sahih-i Buhari Muhtasarı, IV- 556, Hadis No: 649.
[402] Müslim, cenâiz 75.
[403] Tahavi'den naklen Tecrid-i Sarih Tercümesi IV- 56), Birinci baskı.
[404] Tecrid-i Sarih, IV- 558, Hadis No. 650.
[405] Miras Kâmil, Tecrid-i Sarih IV- 566, 567.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/34-37.
[406] Buhari, cenâiz 48; Tirmizî, cenâiz 35, 51; Nesaî, cenâiz 44, 45, 54; Ahmed b. Hanbei II- 2, 3, 16, III- 48, 51, 85, 97, IV- 294, V- 131, VI- 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/37.
[407] Nesâi, cenâiz 45.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/37-38.
[409] Buharı, cenâiz, 50; Müslim, cenâiz 78; Nesaî, cenâiz 46; İbn Mace, cenâiz 35; Ahmed b. Hanbel II- 287, 343, III- 319, 335, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/39.
[410] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih IV- hadis no 651.
[411] Buharı, cenâiz 50.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/39-40.
[413] Müslim, cenâiz 83; Tirmizî, cenâiz 51; Nesaî, cenâiz 47; İbni Mace, cenâiz 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/41.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/41.
[415] Tirmizî, cenâiz 35; İbn Mace, cenâiz 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/41.
[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/42.
[417] Tirmizî, cenâiz 28; İbn Mace, cenâiz 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/42-43.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/43.
[419] Müslim, cenâiz 89; Tirmizî, cenâiz 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/43.
[420] Müslim, cenâiz, 89.
[421] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, V-238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/43-44.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/44-45.
[423] Tirmizi, cenâiz 26; Nesaî, cenâiz 56; İbn Mace, cenâiz 1,6; Muvatta, cenâiz 8; Ahmed b. Hanbel II- 8, 122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/45.
[424] Buhari, merza 4, cenâiz 2, mezalim 5, nikah 71, eşribe 28, libas 36, 45, edeb 126, istizan 80; Müslim, libas 2, selam 5, 6; Tirmizî, edeb 45.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/45-47.
[426] Tirmizi, cenâiz 42; Nesaî, cenâiz 55, 56, 59 İbn Mace, cenâiz 15; Ahmed b. Hanbel IV-247, 248, 249, 252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/47.
[427] Tirmizi, cenâiz 43.
[428] İbn Mace, cenâiz 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/47-48.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/49.
[430] Buhari, cenâiz5I; Müslim, cenâiz 50-51; Nesaî, cenâiz 44; İbn Mace, cenâiz 15; Mu-vatta, cenâiz 58; Ahmed b. Hanbel II- 240, 280, 488.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/49.
[431] 3182 no'lu hadis.
[432] Buhari, cenâiz 50, 52, 90; Nesaî, cenâiz 44; Ahmed b. Hanbel III- 41, 58.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/49-50.
[434] Buhari, nikâh 4; Müslim, rida 51; Ahmed b. Hanbel, I- 231, 348.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/50.
[436] Nesaî, cenâiz 44; Ahmed b. Hanbel V-36, 37, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/50-51.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/51.
[438] Nesaî, cenâiz 44; Ahrned b. Hanbel, V- 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/51.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/52.
[440] Tirmizi, cenâiz 27; Ahmed I, 395, 415, 419.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/52.
[442] Hûd, (11) 44.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/53.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/53.
[445] Müslim, cenâiz 107; Nesaî, cenâiz 68; Tirmizî, cenâiz 69; İbn Mace, cenâiz 31; Ahmed b. Hanbel V- 78, 92, 94, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/53-55.
[446] İbn Mace, cenâiz 31.
[447] Nesai, cenâiz 67.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/55.
[449] Buhari, ahkâm 19, talak 11, hudud 22, 25, 28; Müslim, hudud 16, 22; Ebû Dâvûd, hudud 23; Tirmizî, hudud 5; Nesaî, cenâiz 63; Ahmed b. Hanbel II- 453; III- 323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/56.
[450] Müslim, hudud 16; Buhari, hudud 28.
[451] Buhari, hudud 25.
[452] Müslim, hudud 23.
[453] Müslim, hudud 23.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/56-58.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/58.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/59.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/59-60.
[458] İbn Mace, cenâiz 27.
[459] Ahmed b. Hanbel IV- 283.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/60-61.
[461] Müslim, cenâiz 99, 101; Tirmizî, cenâiz 44; Nesaî, cenâiz 70; İbn Mace, cenâiz 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/61.
[462] Müslim, cenâiz 99.
[463] Müslim, cenâiz 100.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/61-62.
[465] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi V- 249.
[466] Muhammed Zihni, Nimet-i İslâm, 475.
[467] Davudoğlu Ahmed,İbn Abidin Terceme ve Şerhi, III- 469.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/62-63.
[469] Müslim, cenâiz 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/63.
[470] Abdü'1-Gani el Ganimi, el-Lübâb, I- 133.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/63-64.
[472] İbn Mace cenâiz 29.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/65.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/65.
[474] Müslim, salatü'l-müsafirin 293; Tirmizî, cenâiz 41; Nesaî, mevakıt 31, 34; cenâiz İbn Mace, cenâiz 30; Darimî, salat 142; Ahmed b. Hanbel IV- 152.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/66.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/66-67.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/67-68.
[477] Nesai, cenâiz 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/68.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/69.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/69.
[480] Tirmizî, cenâiz 45; İbn Mace, cenâiz 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/70-73.
[481] Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbn Mace .Tercemesi, IV-393.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/73-74.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/74.
[483] Buhari, cenâiz 63, 64; Müslim, cenâiz 87, 88, Tirmizi, cenâiz 45; İbn-i Mace, cenâiz: 21;'Ahmed b.Hanbel V-14, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/75.
[484] el-Kâsânî, Bedayiu's-Sanayi, 1-312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/75.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/75-76.
[486] Tirmizî, cenâiz 47; Buhari, cenâiz 67; Müslim, cenâiz 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/76.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/76-77.
[488] Müslim, cenâiz 72; Termizî, cenâiz 37; Nesâi, cenâiz 76; İbn Mace, cenâiz 65; Ahnıcd b. Hanbel fV-367, 370, 371, 372, V-406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/77-78.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/78.
[490] Buhari, cenâiz 65; Tirrnizî, cenâiz 39; Nesaî, cenâiz 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/78.
[491] İbn Mace, cenâiz 22.
[492] Nesâi, cenâiz 77.
[493] Muvatta, cenâiz 20.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/79-80.
[495] İbn Mâce, cenâiz 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/81.
[496] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 147.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/81-82.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/82.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/82-83.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/83.
[501] Tirmizi cenâiz 38; İbn Mâce, ceıISiz23; Ahmed b. Hanbel, II, 368; IV, 170, V, 299-308; Nesâî, cenâiz 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/83-84.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/84-85.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/85.
[504] İbn Mâce, cenâiz 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/85-86.
[505] Buhârî, cenâiz 67; Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, IV, 633 (Hadis no. 658).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/86-87.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/87.
[507] Buhârî, sala, 72, cenâiz 5, 56, 67; Müslim cenâiz 71; İbn Mâce, cenâiz 37-32; Nesâi, cenâiz43, 76; Muvatta cenâiz 15; Ahmed b. Hanbel, II, 353,-388; III, 444; IV, 388; V, 406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/87-88.
[508] Buhârî, salâ, 72.
[509] Buhârî, cenâiz 5.
[510] Tirmizi, cenâiz 47.
[511] Müslim, cenâiz 71.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/88-89.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/90.
[514] Buhari, cenâiz4, 5, 61, 65; menakib'ül-ensar 38; Müslim, cenâiz 63, 64; Nesai, cenâiz 27, 72, 76, 103; İbn Mace, cenâiz 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/90.
[515] Miras, Kâmil, Tecrid-i Sarih, IV-384, 385, I. Baskı..
[516] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/90-92.
[517] İbn Mace, cenâiz 14; Tirmizî, cenâiz 12; Ahmed b. Hanbel, V-385, 406.
[518] Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbn Mace Tercemesi ve Şerhi, I V-385, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/92-93.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/93.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/93-94.
[521] İbn Mace, cenâiz 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/94-95.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/95-96.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/96.
[524] İbn Mace, cenâiz 63; Muvatta, cenâiz45; Ahmed b. Hanbel VI-58, 100, 105, 169,200, 264.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/97.
[525] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/97.
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/98.
[527] Tirmizî, cenâiz 53; Nesaî, cenâiz 85; İbn Mace, cenâiz 39; Ahmed b. Hanbel IV-357, 359, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/98.
[528] İbn Mace, cenâiz 40.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/98-99.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/99.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/100.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/100.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/101.
[534] Genceli Ali, Asr-ı Saadet, 1-400.
[535] Bk. İbn Mace, cenâiz 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/101-102.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/102.

[537] İbn Mace, cenâiz 38.
[538] Bk. Tirmizî, cenâiz 62.
[539] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/102-105.
[540] Ebû Dâvud, 24; Nesaî, cenâiz 81; İbn Mace, cenâiz 37; Ahmed b. Hanbel IV-287, 288, 297.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/105.
[541] Doğrul, Ömer Rıza, Asr-ı Saadet, 11-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/105-106.
[542] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/106.
[543] Tirmizî, cenâiz 54; İbn Mace, cenâiz 38; Ahmed b. Hanbel II-27, 40. V-254.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/106.
[544] Bk. İbn Mace, cenâiz 38.
[545] Bk. Tirmizî, cenâiz 54.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/107.
[547] Nesaî, tahare 128, cenâiz 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/107.
[548] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, Mekke Devri, 73.
[549] Tevbe, (9) 113.
[550] Tevbe, (9), 28.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/108-109.
[552] Mümtehine (60), 13.
[553] Tevbe (9), 113.
[554] Kasas, (28), 56.
[555] Bk. Müslim, iman 39; Buhârî, cenâiz 81; tevbe 9/16.
[556] Bk. Buhârî, menakib-ül-ensar 40, edeb 115; Müslim, iman 357, 358; Ahmed b. Han-bel 1-207, 210.
[557] Neml, (27), 14.
[558] Müslim, iman 42.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/109-111.
[560] Nesaî, cenâiz 86, 87; Tirmizî, cenâiz 46; İbn Mace, cenâiz 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/111-112.
[561] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin Tercüme ve Şerhi, III-482.
[562] Bk. A.g.e. III-483-484.
[563] Bk. Hatipoğlu Haydar, Siinen-i İbn Mace Tercüme ve Şerhi, IV-416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/112-113.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/113.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/113.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/113.
[567] Bk. Nesâi, cenâiz 87.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/114.
[569] Müslim, cenâiz 93; Tirmizî, cenâiz 56; Nesaî, cenâiz 99; Ahmed b. Hanbel 1-87, 96, 129, 138, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/114.
[570] Bk. el-Lübab Ii'1-Meydanî bihamiş-il cevhere e. I, 141; Davudoğlu A, İbn Abidin Tercüme ve Şerhi, III-489.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/114-115.
[571] Bk. Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin, III, 492.
[572] Bk. 3206 numaralı hadis.
[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/115-116.
[574] Müslim, cenâiz 92; Nesaî cenâiz 99.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/116.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/116-117.
[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/117.
[578] Miras Kâmil, Tecridi Sarih Tercümesi, IV- 773, 774, 1. Baskı.
[579] Buhârî, cenâiz 96.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/117-119.
[581] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/119.
[582] İbn Mace, cenâiz 45.
[583] Buhârî, cenâiz 68, 87; Müslim, cenne 70; Ebû Dâvud, sünne 24; Nesaî, cenâiz 108, 110; Ahmed b. Hanbel III-126.
[584] İbrahim, (14), 124, 27.
[585] Taha, (20), 124.
[586] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/119-122.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/122.
[588] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/122-123.
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/123.
[590] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/123.
[591] Buharı, cenâiz 73, Menâkıb 25, Meğazi 17, 27, Rıkak 7, 35; Müslim, fezail 30, 31; Nesaî, cenâiz 61; Ahmed b. Haribel IV-149, 153, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/124.
[592] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/124.
[593] Buhârî, cenâiz 73, menakib 25, meğazi 17, 27, rikak 7, 35; Müslim, fedail 30, 31; Nesaî, cenâiz 61; Ahmed b. Hanbel IV-I49, 153, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/125.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/125.
[595] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/125.
[596] Müslim, cenâiz 95; Nesai, cenâiz 97, 98; Tirmm, cenâiz 58; İbn Mâce, cenâiz 43; Ah-med b. Hanbel III-332, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/126.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/126-127.
[598] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/127.
[599] Tirmizî, cenâiz 58; Nesaî, cenâiz 96; ibn Mâce, cenâiz 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/127-128.
[600] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/128-129.
[601] Buhârî, sala 48, cenâiz 62, 96, enbiya 50, megazi 83; Müslim, mesacid 19, 23; Nesaî, mesacid 13, cenâiz 106; Darimî, sala 120; Muvatta medine 17; Ahmed b. Hanbel I, 218, II, 260, 284, 285, 366,454,518, V, 184, 186, 204, VI, 34, 80, 121, 146, 229, 252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/129.
[602] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, III, 374-375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/129-130.
[603] Müslim, cenâiz 96; Nesaî, cenâiz 105; İbn Mâce, cenâiz 45; Ahmed b. Hanbel 11-311, 389, 444, 528.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/131.
[604] İbn Mâce, cenâiz 45.
[605] Muvatta, cenâiz 34.

[606] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/131-133.
[607] Müslim, cenâiz 97, 98; Tirmizî, cenâiz 57; Nesaî, kıble 1l.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/133.
[608] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/133.
[609] Nesaî, cenâiz 107; İbn Mâce, cenâİz 46; Ahmed b. Hanbel V, 83, 84, 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/133-134.
[610] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/134-135.
[611] Buhârî, cenâiz 68, 87; Müslim, cenâİz 70; Ebû Dâvud, sünne 24; Nesaî, cenâiz 108, 110; Ahmed b. Hanbel III, 126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/135-136.
[612] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/136.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/136.
[614] Buharı, cenâiz 78; Nesâî, cenâiz 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/136-137.
[615] Muvatta, cihad 49.
[616] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/137-138.
[617] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/138.
[618] Buharı, cenâiz 86, şehâdât 6; Müslim, cenâiz 60; Tirmizî, cenâiz 63; Nesâî, cenâiz 50; İbn Mâce, cenâiz 20; Ahmed b.Hanbel I, 23, 30, 45, 46, 54, II, 261, 466, 470, 498, 528, III, 179, 186, 197, 211, 245, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/138-139.
[619] Tirmizî, cenâiz 34.
[620] 4899 numaralı hadis.
[621] Buharı, cenâiz 96.
[622] Bakara, (2), 143.
[623] Buhârî, cenâiz 85, şehadat 6; Nesaî, cenâiz 50; Ahmed b. Hanbel I, 22, 30, 46.
[624] Aliyyü'l-Karî, Mirkatü'l-Mefatih, 11-360.
[625] İbn Hacer, Fethu'1-Bari, III, 474 Mısır 1959.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/139-142.
[626] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/142.
[627] Müslim, cenâiz 108; Ebû Dâvud, edeb 128; Nesaî, cenâiz 101; İbn Mâce, cenâiz 48; Ahmed b. Hanbel 11-441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/143.
[628] Buhârî, menakıb 23; Ahmed b. Hanbel II, 373-417.
[629] Tirmizî, menakıb, 1; Müslim, fedail 1; Ahmed b. Hanbel IV-107.
[630] Müslim, iman 347; Sünen-i Ebû Dâvud 4718 nolu hadis; Ahmed b. Hanbel III, 119, 268.
[631] ibn Mâce, cenaiz 148.
[632] Kâmil Miras, Saîıih-i Rııhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, IV, 685.
[633] İsra, (17) 15.
[634] İsra, (17) 16.
[635] En'am, (7) 131.
[636] Kasas, (17) 47.
[637] Taha, (20) 134.
[638] Kasas, (28) 59.
[639] En'am (7), 155, 156.
[640] Şuara, (26) 208, 209.
[641] Fatır, (26) 17.
[642] Tecrid-i Sarih, Kâmil Miras, IV, 693, 694 1. baskı.
[643] Bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 24.
[644] Şuara, (26), 218, 219.
[645] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, 701.
[646] Tevbe (9), 28.
[647] Fahrü'r-Razî, Tefsirü'l-Kebir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/143-149.
[648] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/149.
[649] Müslim, cenâİz 106, edahi 37; Ebû Dâvûd, eşribe 7; Tirmizî, cenâiz 7; Nesâî', cenâiz 100, dahâya 39, eşribe 40; İbn Mâce, cenâiz 47; Ahmed b. Hanbel, 145, 452, III, 38, 63, 66, 237, 250, V, 350, 355-357, 359, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/149-150.
[650] Nesâî, cenâiz 100.
[651] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/150.
[652] Tırnıizî, salât 121, cenâiz 6l; Nesâî, cenâiz 104; İbn Mâce, cenâiz 49; Ahmed b. Han-bel, I, 229, 287, 324, 337, II, 337, 356, III, 442, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/151.
[653] Davudoğlu A. İbn Abidin Tercüme ve Şerhi, III, 502.
[654] Bk. Müslim, cenâiz 103.
[655] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/151-153.
[656] Müslim, tahâre 39, cenâiz 103, 104; Nesâî, tahâre 109, cenâiz 103; İbn Mâce, cenâiz 36, zühd, 36; Ahmed b. Hanbel, II, 300, 375, 408, V, 353, 360, VI, 71, 76, 111, 180, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/153.
[657] Hûd, (11) 73.
[658] Saffat, (37) 130.
[659] Sâd, (38) 78.
[660] Âl-i İmran, (3) 185.
[661] Fetih, (48) 27.
[662] Kehf, (18) 23, 24.
[663] Müslim, cenâiz 104.
[664] Tirmizî, cenâiz 59.
[665] Müslim, cenâiz 102.
[666] Müslim, cenâiz 103.
[667] İbn Mâce, cenâiz 36.
[668] Bk. Hatipoğlu Haydar, Sünenİ İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, IV, 400-401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/153-157.
[669] Buharî, sayd 20, 21, cenâiz 19-21; Müslim, hacc 93, 94, 96, 98, 100; Tirmizî, hac 103; Nesâî, cenâîz 41, hac 47, 97-99, 101; İbn Mâce, menâsik 89; Dârimî, menâsik 35; Ahmed b. Hanbel, I, 215, 221, 286, 328, 333, 346.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/157-158.
[670] Muvatta, hac 13.
[671] Bk. Müslim, vasıyye, 14; Tirmizî, ahkâm 36; Nesâî, vesâya 7; Ahmed b. Hanbel, 372.
[672] Nesâî, cenâiz 41.
[673] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/158-160.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/160.

[675] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/160-161.
[676] Bk. Davudoğlu, A, İbn Âbidin Tercemesi ve Şerhi, III, 424.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/161-162.
[677] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/162.
[678] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/162-163.
[679] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/163.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABU'L-CENAÎZ

BABU'L-CENAÎZ

53- Hadis[1]**:** Hakim Müstedrek'inde, Mehamilî İsbehanî'den yazdığı Emali'sinde, Deylemî de aynı tarikle Enes'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Yer yüzünde Allah Teala'nın Öyle melekleri vardır ki, kişinin hayırdan ve serden içinde bulunduğu durumu insanoğlunun diliyle konuşurlar."

54-Sebep: Hakim, (Sağlam olduğunu söyleyerek) ve Beyhakî, Enes'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Hz, Peygamber ve ehl-i beytiyle oturuyorduk. Bir cenaze geçti. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu cenaze kimdir?" Dediler ki: "Allah ve Rasulü'nü seven, Allah'a itaatla amel eden ve taat yolunda koşan falan adamın cenazesidir. Rasulullah buyurdu ki: " ('-ı.f?j'C'.'>j~c.'.*>j) vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu."
Biraz sonra başka bir cenaze daha geçti. Dediler ki: "Bu da Allah ve Rasulü'ne buğz eden, Allah'a isyanla amel eden ve o isyan yolunda koşan falan adamın cenazesidir." Bunun üzerine Hz. peygamber (yine üç kere), "vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu" diye buyurdu.
Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Hayırla yad edilen ilk cenaze hakkında da vacib oldu diye üç defa söyledin; kötülüğü yad edilen ikinci cenaze hakkında da aynen üç defa vacib oldu dedin. Bu nasıh olur?"
Buyurdu ki: "Evet ey Ebubekr, Allah'ın yer yüzünde öyle melekleri vardır ki, kişinin hayırdan ve serden, içinde bulunduğu durumu, insanoğlunun lisanıyla söylerler." (Cennet ve cehennemlik olduğunu haber verirler.)"

55- Hadis[2]**:** Ebu Davud, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ölünün kemiğini kırmak, diri iken kemiğinin kırılması gibidir."

56-. Sebep: Bu hadis İbn Müni1 hadisinin bir kısmıdır. O, Mihriz b. Avf tan, o da Kasım b. Muhammed'den, o da Abdullah b. Ukayl'dan, Cabir'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasululah'la birlikte bir cenazeye gittik. Kabir henüz açılmamıştı. Rasulullah (s.a.v.), kabrin kenarına oturdu. Biz de O'nunla beraber oturduk. Kabir kazan, (kabiden) baldır veya pazu kemiği(ne benzer bir kemik) çıkardı ve onu kırmaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onu kırma! Senin, onun ölüsünü kırman, dirisin kırman gibidir. Lakin sen onu kabrin bir köşesine saklayarak yerleştir."

57- Hadis[3]**:** Tirmizî ve İbn Mace, Ebu Katade'den, RasululÎah(s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Sizden biriniz, kardeşinin tekfin ve teçhiz işini üzerine alırsa, onun tekfin (kefenleme) ve teçhiz işini güzel yapsın."

58-Sebep: Ahmed ve Müslim, Cabir'in Rasulullah'tan şöyle haber verdiğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) bir gün hutbe' okudu ve bu hutbesinde Ashab'ından bir adamın vefat ederek yetersiz bir kefene sarıldığını, geceleyin kabre konulduğunu anlatmış ve bir kimsenin namazı kılınmadan geceleyin kabre konulmasını yasaklamış, ancak insanın buna mecbur kalmasını müstesna kılmış ve "Biriniz, din kardeşini kefenlediği zaman kefenini güzel yapsın" diye buyurmuştur.

59- Hadis[4]**:** Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace, fbn Abbas'tan rivayet ederek, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu bildirmişlerdir: "Lahd (usulü) bizedir. Şakk (usulü) başakâlannadır.

60- Sebep: Ahmed b. Hanbel, Cerir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Rasuhıllah'lâ birlikte yola koyulduk. Medine dışına çıkınca binek üzerindeki bir adamın bize doğru geldiğini gördük. Bunun üzerine Rasulullah, "sanki bu adam size doğru geliyor" diye buyurdu. Adam bize ulaşınca selam verdi. Biz de selamını aldık. Sonra Rasulullah ona, "nereden geliyorsun?" diye sordu. O da "ailemin, çocuklarımın ve kabilemin yanından geliyorum" dedi.
Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ne istiyorsun?" O da "Allah Rasulü'nü" diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.), "iyi isabet ettin" buyurdu.
Adam (Rasulullah'a rastladığını anlayınca), "Ey Allah'ın Rasulü, imanın ne olduğunu bana öğret" dedi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"îman, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet etmekle beraber, namaz kılman, zekat vermen, Ramazan orucunu tutman ve Beyt'i haccetmendir."
Adam, "(tamam), bunları kabul ettim" dedi. Sonra adamın devesinin ayağı fare ağına takıldı ve düştü. Deve düşünce adam da düştü ve vefat etti. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Adamı bana getirin." Bunun üzerine Ammar b. Yasir ve Huzeyfe, adama doğru atıldılar ve onu oturttular. Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Adam vefat etmiş."
RasuluUah (s.$.v.) o ikisinden yüzünü çevirdi. Sonra onlara buyurdu ki: "Sizden yüz çevirmemin sebebini söyler misiniz? Ben, (ölen adamın) ağzına cennet meyvelerini koyan iki melek gördüm ve anladım ki, adam aç olarak vefat etmiştir.
Bu adamın durumu, Allah Teala'nın şu ayetine muhatap olan kimselerin durumu gibidir: "İnananlar ve imanlarım bir haksızlıkla bulaştırmayanlar... İşte güven onlarındır ve hidayeti bulan da onlardır." (Enam-82) Sonra buyurdu ki: "Kardeşinize sahip çıkın." Biz de onu suyun yanına kadar taşıdık, yıkadık, kefenledik ve kabre kadar taşıdık. Sonra Rasulullah geldi, kabrin kenarına oturdu ve buyurdu ki: "Lahd yapınız, şakk yapmayınız. Lahd bizim, şakk başkalarımndır."

61-Hadis:[5] Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Hazm'ın, Rasulullah (s.a.v.)'tan şunu işittiğini rivayet eder: "Kabirler üzerine oturmayınız."

62- Sebep[6]**:** Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Hazm'dan, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: Dedi ki: "Rasulullah benîm bir kabir üzerinde oturduğumu gördü ve buyurdu ki: "Kabir sahibine eziyet etme."

63- Hadis[7]**:** Müslim, Enes'ten şöyle rivayet etmiştir: 'Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer defnetmemeniz endişesi (olmasaydı, size kabir azabından bir şeyler işittirmesi için Allah'a dua ederdim."

64-Sebep[8]**:** Ahrried b. Hanbel, Enes'ten şöyle rivayet eder:)edi ki: "Rasulullah (s.a.v.), Medine'de Neccar Oğulları'na ait duvarla -evrili bahçelerden bir bahçeye girdi. O sırada kabirden gelen bir ses İşitti ve buyurdu ki:
"Bu adam ne zaman defnedildi?" Onlar da cahiliyye devrinde lefnedildiğini söylediler. Rasulullah buna taaccub etti ve buyurdu ki: |'Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı Allah'a size kabir azabını İşittirmesi için dua ederdim."

65- Ahmed, ,Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet eder:
Rasulullah bir gün Benî Neccar'a ait bir hurma bahçesine girdi ve cahiîiyye devrinde ölmüş Neccar Oğullan'ndan bir takım kimselerin seslerini işitti. Bunlar kabirlerinde azab görüyorlardı. Rasulullah (s.a.v.) korkarak çıktı ve Ashabı'na kabir azabından korunmalarını emir buyurdu." [9]

---

[1] Hakim, Müstedrek, 1/377. Sebeb-21: Hakim, Müstedrek, 1/377. Beyhakî, es-Siinenü'1-Kübra, 4/75. Ayrıca şu kaynaklara bakılabilir:
Buharî, Kitabu'I-Cenaiz, Bab-u Senai'n-Nasi ale'î-Meyyiti kısmında rivayet etmiştir. Diğer kaynaklar ise, Müslim, Kitabu'I-Cenaiz, 2/641, îbn Mace, Kitabu'I-Cenaiz, 1/478, Tirmizî, Ebvabu'l-Cenaiz, 2/261, Nesâî, Kitabu'I-Cenaiz, 4/42 (yakın lafızlarla).
[2] Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz,Ahmed Müsned, 5/58,îbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz, 1/516.
[3] Tirmizî, Ebvabu't-Cenaiz, 2/232,ibn Mace Kitabu'l-Cenaiz, 1/473,Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/372.Ahmed, Müsned, 3/295,Müslim, Kitabu'l-Cenaiz, 2/607,Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/176,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/28,Hafeim, Müstedrek, 1/369.
[4] Hadisin kaynaklan:Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/190,Tirmizî, Kitabu'l-Cenaiz, 2/254,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/66,İbn Mace, Cenaiz, 1/496,Ahmed, Müsned, 4/463.
1 Şakk, kahirin kıble ve arka tarafında 30-40 cm. duvar yaparak, ölüyü onun arasına koyup üstünü örtmek şeklindedir. Geniş malumat için, bkz. İbn Mace tere. c. 4 s. 257 (Müt. Haydar HATİBOGLU)
[5] HadiS25; gu hadisi Suyutî, Ahmed b. Hanbel'den alarak buraya kaydettiğini söylemişse de hadis, Ahmed b. Hanbel'den bu tarikle gelmemiştir Bu rivayet Nesâî'nin, Kitabu'l-Cenaiz bölümündedir, (4/78). Ayrıca başka tariklerle Ahmed b. Hanbeî de rivayet etmiştir. Bakınız, Müsned, 2/311, 389, 444, 528,
Müslim, Kitabu'l-Cenaiz, 2/632, Ebu Davud, Kitabu'l-Cenaiz, 2/194, îbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz,, 1/499.
[6] Ebu Hureyre'den gelen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Kim bir kabir üzerine oturur,__büyük ve küçük abdestini yaparsa, sanki ateş parçası üzerine oturmuş gibi olur. Ibn Hacer, Fethuî-Barî'de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir, 3/177.
Normal olarak kabir üzerine oturmak ise mekruhtur.
Bu konu ile ilgili geniş malumat için bakınız:
Malik, Muvatta, Kitabu'l-Cenaiz,
İbn Mace, Kitabu'l-Cenaiz, 1/499
Tahavî, Meani'I-Asar, 1/515,
İbn Teymiye, el-Münteka, 2/104, Buharı, Sahih, 3/126, Kitabu'l-Cenaiz, 3/178
[7] Müslim, Kitabu'l-Cennet, 5/721,
Ahmed, Müsned, 3/176, 273.
[8] tek hadisin kaynaklan:Ahmed, 3/103,Müslim, yakın lafızlarla bu hadisi rivayet eder.
Ahmed, Müsned, 3/111, 114, 153, 175, 201, 284,Nesâî, Kitabu'l-Cenaiz, 4/83, İkinci hadis, lafız Ahmed b. Hanbel'e aittir, 3/295.
[9] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılı:: 109-113.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- CENAZELER KİTABI
1. Cenazenin Yıkanma Şekli:
2. Cenazenin Kefenlenmesi
3. Cenazenin Önünde Yürümek
4. Cenazeye Meşaleyle Katılmak
5. Cenaze Namazında Tekbir
6. Cenaze Namazında Okunacak Dua
7. Cenaze Namazının Sabah Namazından Sonra Ortalık Aydınlanınca, Akşam Namazından Sonra Da Güneşin Sarılığı Kayboluncaya Kadar Kılınması
8. Cenaze Namazının Mescidde Kılınabilmesi
9. Cenaze Namazını Cemaatle Kılmak
10. Ölünün Defnedilmesi
11. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak Ve Mezar Üzerine Oturmak
12. Ölünün Arkasından Ağlamak
13. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allah'tan Beklemek
14. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allahtan Beklemenin Faziletiyle İlgili Diğer Rivayetler
15. Kefen Soyuculuğun Vebali
16. Cenazeyle İlgili Çeşitli Rivayetler

16- CENAZELER KİTABI

1. Cenazenin Yıkanma Şekli:

1. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor. Resûlullah'ın (s.a.v.) cenazesi gömleği üzerinden çıkarılmadan yıkandı.[1]

2. Ümmü Atıyye el-Ensarî anlatıyor: Kızım vefat ettiği zaman, Resûlullah (s.a.v.) bize gelerek:
«— Onun suyuna sidr koyun, üç defa, veya beş defa yahut daha fazla yıkayınız. Son yıkayışta da bol miktarda veya biraz kâfur sürünüz. İşiniz bitince bana haber verin.»
buyurdu. İşimizi bitirince kendisine haber verdik, bunun üzerine bize izarını (belden aşağı giyilen bir nevi etek) vererek: Bunu sarınız.» buyurdu.[2]

3. Abdullah b. Ebî Bekir'den: Umeys'in kızı Esma, Hz. Ebû Bekir vefat ettiği zaman onu yıkadı. Daha sonra da orada bulunan muhacirlere:
«— Ben oruçluyum, hava da çok soğuk, acaba yıkanmam gerekir mi?» diye sordu. Onlar da:
«— Hayır!» diye cevap verdiler.[3]

4. îmam Mâlik bazı alimlerin şöyle dediklerini duymuştur: Bir kadın vefat eder, onu yıkayacak başka bir kadın, yakın arka-balarından (mahremlerinden) herhangi bir kimse veya vefat eden kadının kocası da bulunmazsa eline, yüzüne toprakla mesh edilerek teyemmüm yaptırılır.
îmam Malik'den: Bir adam vefat eder de onu yıkamak için sadece kadın bulunursa o takdirde adama teyemmüm yaptırılarak defnedilir.
îmam Malik'den: Cenaze yıkamanın bize göre belli şekli yoktur, Önemli olan yıkanıp temizlenmesidir.

2. Cenazenin Kefenlenmesi

5. Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) pamuktan dokunmuş, ince, beyaz, üç kat bezle kefenlendi. Ayrıca üzerinde gömlek ve sarık da yoktu.[4]

6. Yahya b. Saîd anlatıyor: Duyduğuma göre Hz. Ebû Bekir hastalandığı zaman Hz. Aişe'ye, Resûlullah'ın (s.a.v.) kaç kat kefene sarıldığını sordu. O da:
«— Pamuktan dokunmuş, ince, beyaz üç kat kefenle sarıldı.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir üzerine (kırmızı çamur veya zağferan sürülmüş), elbiseyi işaret ederek:
«— Alın bunu yıkayın, iki kat daha bularak beni bununla kefenleyin.» dedi. Hz. Âişe:
«— Bu eski elbiseyle mi?» diye sorunca, Hz. Ebû Bekir:
«— Yaşayanlar yeniye ölülerden daha çok muhtaçtırlar. Nasıl olsa çürüyüp gidecek onun için yeni olması gerekmez.»[5]

7. Abdullah b. Amr b. As anlatıyor: Ölü, bir gömlek, bir izar (etek), bir de bunların üzerine üçüncü kat bir bezle kefenlenir. Bu üç kat bulunmaz da sadece bir kat kefen bulunursa onunla yetini-lir.[6]

3. Cenazenin Önünde Yürümek

8. tbn ŞihabMan: Resûlullah (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer cenazenin önünde yürürlerdi. Sonra gelen halifeler ve Abdullah b. Ömer de aynı şekilde cenazenin Önünde yürürlerdi.[7]

9. Abdullah b. Hedîr'in oğlu Rebîa'dan: Cahş'ın kızı Zeyneb'ın cenazesinde Hz. Ömer'in cemaati cenazenin önünde yürüttüğünü gördüm.[8]

10. Hişam b. Urve'den: Her cenazede babamı mutlaka önde görürdüm. Daha sonra Bakî mezarlığına gelir, cenazenin en sonundaki gelinceye kadar orada otururdu.

11. îbn Şihab; «Cenazenin arkasında yürümek sünnete uygun değildir.» demiştir.

4. Cenazeye Meşaleyle Katılmak

12. Hişam b. Urve'den: Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma, ailesine:
«— Öldüğüm zaman kefenimi buharlayın, sonra bana da ha-nut (güzel kokulu şeyler) sürünüz. Kefenimi hanutlamaym, cenazeme de meş'aleyle katılmayın» diye vasiyet etti.

13. Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî'den: Ebû Hüreyre Ölümün-ien sonra cenazesine meş'aleyle katılmmamasım vasiyet etti. Yahya da bu konuda: «îmanı Mâlik'in de böyle şeyleri hoş karşılamadığını duymuştum» der.[9]

5. Cenaze Namazında Tekbir

14. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Habeş kralı Eshame'nin (Habeş Necaşî1 sinin) vefat ettiği gün durumu ashabına bildirdi. Hemen namazgaha giderek saf oldular. Resûlullah (s.a.v.) dört tekbirle Eshame'nin namazını kıldırdı.[10]

15. Huneyfin torunu Ebû Umame b. Sehl anlatıyor: Yoksul bir kadın hastalanmıştı, durum hemen Resûlullah'a (s.a.v.) haber verildi. Hz. Peygamber düşkünleri ziyaret eder, onların hal ve hatırlarını sorardı. Bu sefer:
«— Ruhunu teslim edince bana haber verin.» buyurdu. Cenazeyi gece hazırladılar, fakat o saatte Hz. Peygamber'i rahatsız etmeyi uygun bulmayarak sabahı beklediler. Sabah olunca, onlar Hz. Peygamber'e bildirildi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bana haber verin demedim mi?» diye çıkışınca ashab:
«— Ya Resûlullah! Seni uyandırıp geceleyin cenazeye götürmeyi uygun bulmadık.» diye karşılık verdiler. Bunun üzerine saf yaptılar, dört tekbirle namazı cemaat halinde kıldılar.[11]

16. İmam Mâlik, Ibn Hişam'a Cenaze namazının tamamına yetişemeyen kimsenin ne yapması gerektiğini sordu. O da «Yetişemediği kısmı kaza eder.» diye cevap verdi.[12]

6. Cenaze Namazında Okunacak Dua

17. Ebû Saîd el-Makburî anlatıyor: Ebû Hüreyre'ye: «Cenaze namazında nasıl dua ediyorsun?» diye sordum. Ebû Hüreyre:
«— Anlatayım.» dedi ve şöyle devam etti: Cenazenin çıktığı evden itibaren ona refakat ederim. O musalla (taşına) konunca tekbir alırım, Allah'a hamd ederim (sübhaneke okurum), Resûlullah'a (s.a.v.) salavat getiririm, daha sonra da şu duayı okurum: «Allahım o senin kulundur, kulunun ve cariyenin oğullarıdır. Senden başka ilâh olmadığına, Muhammed'in senin kulun ve resulün olduğuna şehadet ederdi. Sen onun durumunu daha iyi bilirsin. Allahım, eğer o iyi bir kimseyse iyiliğini arür, kötü kimseyse kötülüklerini affet. Allahım, onun ecrinden bizi mahrum bırakma, ondan sonra bizi doğru yoldan şaşırtma.»[13]

18. Saîd b. Müseyyeb anlatıyor: Ebû Hüreyre'nin arkasında henüz mükellef olmamış bir çocuğun cenaze namazını kılıyor-dum. Ebû Hüreyre'nin şöyle dua ettiğini duydum: «Allah'ım, onu kabir azabından koru!»[14]

19. Nâfi anlatıyor; Abdullah b. Ömer cenaze namazlarında Kur'an'dan hiçbir şey okumazdı.

7. Cenaze Namazının Sabah Namazından Sonra Ortalık Aydınlanınca, Akşam Namazından Sonra Da Güneşin Sarılığı Kayboluncaya Kadar Kılınması

20. Huveytıb'm torunu Abdurrahman b. Ebî Sufyan'ın azatlısı Muhammed b. Ebî Harmele'den: Ebî Seleme'nin kızı Zeyneb vefat ettiği zaman Tarık, Medine valisi idi. Zeyneb'in cenazesi sabah namazından hemen sonra getirildi. Baki kabristanına defnedildi. Tarık o gün, cenazenin geç kalmaması için sabah namazım daha erken kıldırmıştı.
Ibn Ebî Harmele demiştir ki: Abdullah b. Ömer'in, ailesine: «Ya cenazeniz için şimdi namaz kılarsınız, ya da güneş yükselinceye kadar ertelersiniz» dediğini işittim.

21. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, «ikindi ve sabah namazları vaktinde kılınırsa, bu vakitlerden sonra cenaze namazı da kılmabilir» dedi.[15]

8. Cenaze Namazının Mescidde Kılınabilmesi

22. Ömer b. Ubeydullah'm azatlısı Nadr anlatıyor: Rasû-lullah'ın hanımı Hz. Aişe, Sa'd b. Ebî Vakkas vefat ettiği zaman dua etmesi için cenazesini mescide; kendi yanına getirmelerini istedi! Ashaba cenazenin mescide götürülmesi pek hoş gelmedi. Bunun üzerine Hz. Aişe:
«— İnsanlar ne çabuk değişiyorlar! Resûlullah (s.a.v.), Süheyl b. Beyda'nın namazını mescidden başka bir yerde mi kıldı sanki!» dedi.[16]

23. Abdullah b. Ömer: «Ömer b. Hattabin cenaze namazı mes-cidde kılınmıştı» demiştir.[17]

9. Cenaze Namazını Cemaatle Kılmak

24. îmam Mâlik'den: Duyduğuma göre Osman b. Affan, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüreyre, Medine'de cenaze namazlarını kadın—erkek cemaat halinde kılarlardı. Erkekler imamın arkasında, kadınlar da onların arkasında saf yapardı.

25. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, cenaze namazında selâm verirken sesini yanındakine de duyururdu.

26. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer: «Abdestsiz cenaze namazı kılınmaz.» derdi. Yahya'dan: îmam Mâlik: İlim ehlinden hiçbirinin veled-i zina (piç) ve annesinin cenaze namazlarının kılınmıyaca-ğına dair birşey söylediklerine şahit olmadım.» dediğini işittim.

10. Ölünün Defnedilmesi

27. îmam Malik anlatıyor: Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) pazartesi günü vefat etti. Salı günü defnedildi. Ashap namazını cemaatsiz olarak münferiden kıldılar. Hiçbir kimse onlara imam olmadı. Ashaptan bir kısmı minberin yanına, bir kısmı da Bakî' kabristanına defnedelim, dediler. Tam bu sırada Ebû Bekr es-Sıddîk geldi. Ben Resûlullah'ın (s.a.v.): «Hiçbir peygamber yoktur ki ruhunu teslim ettiği yere defnedilmesin.» buyurduğunu duydum,» dedi. Bunun üzerine derhal oraya bir mezar kazıldı. Resûlullah'ın (s.a.v.) yıkanması esnasında üzerindeki gömleği de çıkarmak istediler, «Gömleği çıkarmayın!» diye bir ses duydular. Böylece cenaze, üzerindeki gömlekle yıkandı.[18]

28. Hişam b. Urve, babasından naklen anlatıyor: Medine'de iki adam vardı. Bunlardan biri kazdığı mezarlara lahd yapar, diğeri yapmazdı. Hz. Peygamber vefat edince Ashap: «Hangisi Önce gelirse Resûlullah'ın (s.a.v.) mezarım o kazsın.» dediler. Önce, kazdığı mezarlara lahd (mezar çukuru) yapan geldi. Böylece Hz. Peygamber'in mezarı da lahdli oldu.[19]

29. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'den «Kazma seslerini duyuncaya kadar, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefat ettiğine inanamadım.»[20]

30. Yahya b. Saıdden: Hz. Aışe dedi ki: Rüyamda odama üç tane ay düştüğünü gördüm. Bunun üzerine rüyamı hemen Hz. Ebû Bekr'e anlattım.
Resûlullah (s.a.v.) vefat edince benim odama defnedildi. Hz. Ebû Bekr bana:
«— Rüyanda gördüğün ayların biri ve en hayırlısı!» dedi.

31. îmam Malik, güvenilir pekçok kişiden şöyle naklediyor: Sa'd b. Ebî Vakkas ve Amr b. Nufeyl'in torunu Said b. Zeyd, Medine yakınlarındaki Akik mevkiinde vefat ettiler. Bunun üzerine Cenazeleri Medine'ye getirilerek orada defnedildiler.

32. Hişam b. Urve, babasından naklediyor: Mezarımın Bakî kabristanında olmasını istemem. Başka yere defnedilmem benim için oraya defnedilmemden daha sevimlidir. Çünkü benimki ya zalim birinin yerinde olacak ki onunla beraber bulunmayı istemem, ya da salih birinin yerinde olacak, benim için onun kemiklerinin yerinden çıkarılmasına da gönlüm razı olmaz.[21]

11. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak Ve Mezar Üzerine Oturmak

33. Ali b. Ebî Talib anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), cenaze geçerken ayağa kalkar, geçince otururdu.[22]

34. îmam Malik1 den: Duyduğuma göre Ali b, Ebi Talib mezarlara başını koyar ve üzerlerine uzanırmış.
îmam Malik şöyle demiştir: Mezarlar Üzerine oturmak yasaklanmıştır. Benim kanaatime göre bu yasak, mezarları

kirletmemek için olsa gerek.

35. Sehl b. Huneyf in oğlu Ebû Ümame'den: Biz cenazeye katılır, cemaatin tamamı kabrin başına gelinceye kadar oturmazdık.

12. Ölünün Arkasından Ağlamak

36. Cabir b. Atîk anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Sabiti ziyarete gelmişti, onu baygın bir vaziyette buldu. Seslendi, fakat cevap alamadı. Bunun üzerine: «İnna lillahi ve inna iley-hi raciûn = Biz Allah için ve onun rızasını kazanmak için yaşıyoruz, mutlaka yine onun huzuruna varacağız.» buyurdu ve: «Ebû Rebî* sana yetişemedik!» diye ilave etti. Durumu gören kadınlar, derhal bağırıp ağlaşmaya başladılar. Cabir de onları susturmaya çalışıyordu. Resûlullah (s.a.v,): «Dokunma onlara! Yalnız rahatlayınca ağlamasınlar» buyurdu. Orada bulunanlar;
«— Rahatlamak ne demektir, ya Resûlallah?» diye sorunca Hz. Peygamber:
«— Ruhunu teslim ettiği zaman!» diye cevap verdi. Abdullah b. Sabit'in kızı:
«— Mutlaka şehit olmanı isterdim, çünkü sefer hazırlıklarını tamamlamıştın.» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— Allah herkese niyetine göre verir, Siz kimleri şehit kabul ediyorsunuz?» buyurdu. Oradakiler:
«— Allah yolunda ölenler!» diye cevap verdiler. Resûluliah (s.a.v.) onlara şöyle mukabelede bulundu: «Allah yolunda ölenlerin dışında yedi türlü şehit vardır: Taun hastalığından ölen şehittir, suda boğulan şehittir, zâtu'1-cenb hastalığından ölen şehittir. Karın ağrısından ölen şehittir, yangında ölen şehittir, yıkık altında ölen şehittir, doğumda ölen kadın şehittir.»[23]

37. Abdurrahman'm kızı Amre anlatıyor: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye, Abdullah b. Ömer'in:
«—Yaşayanların ağlaması yüzünden ölüye azap edilir.» dediği nakledilince Hz. Âişe:
«— Ebû Abdurrahman'ı Allah affetsin, o yalan söylemez, fakat ya unuttu, ya da hata ediyor. Bir defa Resûlullah (s.a.v.) bir Yahudi ailesine uğradı, onlar ölen bir aile fertleri için ağlıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: «Siz ona ağlıyorsunuz, fakat şu anda ona kabrinde azap ediliyor.» buyurdu.[24]

13. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allah'tan Beklemek

38. Ebû Hüreyre Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Üç çocuğu ölen bir müslümana cehennem azabı dokunmaz. Ancak Allah'ın andı gereği (ya oradan geçerken ya da cehennemde az bir müddet kalarak) azabı hisseder.»[25]

39. Ebû Nadr es-Selemî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Üç çocuğu ölen her müslüman eğer olanlara sırf Allah rızası için sabretmişse bu çocuklar, cehenneme karşı birer kalkan olarak onu korurlar.» Bunu duyan oradaki bir kadın:
«— îki çocuğu Ölen kimseye de aynı şey olur mu, ya Resûlal-lah? deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— iki çocuğu ölene de olur» buyurdu.[26]

40. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklediyor: «Mü'min, çoluk çocuğuna ve akrabalarına gelen felâketlere ölünceye kadar sabrederse, onun hiçbir günahı kalmaz.»

14. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allahtan Beklemenin Faziletiyle İlgili Diğer Rivayetler

41. Muhammed b. Ebû Bekr'in torunu Abdurrahman b. Ka-sım'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Müslümanlar benim başıma gelen musibetlere bakarak, kendi karşılaştıkları musibetlere karşı güç bulsunlar.»

42. Ümmü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Kimin başına bir musibet gelir de Allah Teâlâ'nm emrettiği gibi: «Allah ve onun rızasını kazanmak için yaşıyoruz. Mutlaka gene onun huzuruna varacağız. Allahım bu musibetin ecrini bana ver, bana kaybettiğimden daha hayırlısını ver!» diye dua ederse Allah mutlaka onun duasını kabul eder» Ebû Seleme vefat edince, ben de bu şekilde dua ettim. Sonra da kendi kendime: «Ebû Seleme'den daha hayırlısı kim olabilir ki?» diye umutsuzluğumu dile getirdim. Demek ki varmış. Cenabı Allah, Ebû Seleme vefat edince benim Resûlullah'la (s.a.v.) evlenmemi nasip etti.[27]

43. Kasım b. Muhammed anlatıyor: Karım vefat etmişti, Mu-hammed b. Kâ'b el-Kurazî ta'ziyeye gelerek bana şunları anlattı: İsrail oğullarından âlim, anlayışlı, ibadetine düşkün müctehid bir adam vardı. Bunun bir de hanımı vardı. Birbirlerini çok seviyorlardı. Bir gün kadın vefat etti. Adam çok üzüldü; üzüntüsünden eve çekilip kapıyı kapattı, halktan tamamen uzaklaştı, öyle ki evine hiç kimse girip çıkmaz oldu. Bu durumu duyan bir kadın gelerek kapıcıya:
«— Ona işim düştü, bir fetva soracağım, ancak mutlaka kendisiyle görüşmem lâzım! dedi. Kapıya gelen herkes dönüp gittiği halde, kadın kapıdan ayrılmıyor ve:
«— Mutlaka kendisiyle görüşmem lâzım!» diye diretiyordu. Kapıcı durumu içerdeki zata bildirerek:
«— Burada bir kadın var, sizden bir şey sormak istiyor ve mutlaka görüşmem şart diyor. Herkes dağıldığı halde o hâlâ

kapıdan ayrılmadı.» dedi. Bunun üzerine hanımı vefat eden zat:
«— Alın içeri!» diye emir verdi. Kadın içeri girdi.
«— Ben size bir konuda bir şey danışmak için geldim!» diy söze başladı. Adam:
«— Nedir o mesele?» dedi. Kadın anlattı:
«— Ben komşularımdan bir kadından (ödünç olarak) bir sü eşyası almıştım. Bunu bazen giyer, bazen de ödünç olarak başka larına verirdim. Bir zaman sonra sahibi bu zinet eşyasını geri vei memi istedi. Geri vereyim mi?»
Alim zat:
«— Evet mutlaka vermelisin!» diye cevap verince kadın:
«— Ama bu bende hayli zaman kaldı!» diye mukabele etti Adam:
«— Aldığın gibi vermen de lâzımdır.» dedi, kesti attı. Kadir
«— Mademki öyle, Allahu Teâlâ'nın sana ödünç olarak veri; de, sonra haklı olarak geri aldığı şeye (hanımına) neden böyle üzt lüyorsun?» diyerek asıl maksadını belirtti.
Âlim zat durumdan ibret alarak kadın vasıtasiyle doğruy gördü.

15. Kefen Soyuculuğun Vebali

44. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Resûlullah (s.a.v.), mezar soygunculuğu yapan kadın ve erkeğe lanet etmiştir.[28]

45. Hz. Aişe'den: Hayatta bulunan bir müslümanın herhangi bir kemiğini kırmak nasıl günahsa, Ölü bir müslümanın kemiğini kırmak da aynı şekilde günahtır.[29]

16. Cenazeyle İlgili Çeşitli Rivayetler

46. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.) vefatından önce göğsüme yaslandı, kulak verdim şöyle dua ediyordu: «Allahım beni affet* bana acı ve beni yüce makama kavuştur.»[30]
imam Mâlik'e Hz. Âişe'nin şöyle dediği ulaşmıştır:
«— Hiçbir peygamber ölüp ölmemek konusunda muhayyer bırakılmamış değildir.» Onun bu sözünden sonra: «Allahım beni yüce makama kavuştur» diye dua ettiğini duyunca artık vefat edeceğini anladım.[31]

47. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: «Sizden biri vefat ettiği zaman sabah, akşam makamı kendisine gösterilir. Eğer cennetlikse cennet
ehli olarak, cehennemlikse cehennem ehli olarak... Şöyle denir: İşte kıyamete kadar kalacağın yerin.»[32]

48. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nak-letmiştir: «Âdem oğlunun kuyruk sokumu hariç bütün bedeni toprakta çürür. Çünkü Ademoğlu kuyruk sokumundan meydana geldi, yine oradan vücut bulacak.»[33]

49. Kâ'b b. Malik naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Mü'minin ruhu kuş gibidir. Öldükten sonra tekrar dirileceği güne kadar cennetteki ağaçlardan yer, içer.»[34]

50. Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Cenabı Allah şöyle buyurmaktadır: Kulum bana kavuşmaktan hoşlanırsa ben de ona kavuşmaktan hoşlanırım, kulum bana kavuşmayı istemezse ben de ona kavuşmayı istemem.»[35]

51. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Hayatında hiçbir iyilik yapmamış olan adamın biri, ailesine kendisi öldükten sonra bedeninin yakılıp küllerinin yarısını karaya, yansını da denize savrulmasını vasiyet etti. Allah'a yemin ederim ki, eğer onu ele geçirmeye kadir olursa, ona âlemlerden hiçbirine etmediği bir şekilde azab edecektir. Adam ölünce ailesi vasiyetini tuttu. Bunun üzerine Cenab-ı Allah karalara emretti, adamın külleri derhal toplandı, aynı şekilde denizlere de emretti, denizde bulunanlar da toplandı. Sonra da adama:
«— Bunu niçin yaptın?» diye sordu. Adam:
«— Sen daha iyi bilirsin, ama senden korkumdan yaptım!» diye cevap verince adamı affetti.»[36]

52. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Herkes tıpkı deve yavrusunun anasından eksiksiz doğduğu gibi İslam fıtratı üzere doğar. Sonradan ailesi onu yahu-di veya hıristiyan yapar. Yeni doğan deve yavrusunda bir eksiklik görmek mümkün mü?» Orada bulunanlar, Hz. Pey-gamber'e:
«— Henüz sabi iken ölen çocuk hakkında ne buyurursunuz?» iye sordular. Peygamberimiz:
«— Allah onların yaptıklarını en iyi bilendir!» diye karşı-ık verdi.[37]

53. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah Cs.a.v.) şöyle buyurmuştur: «İnsan birinin kabrine uğrayıp *Keşke bu ölünün yerinde ben olsaydım' demedikçe kıyamet kopmayacak»[38]

54. Ebû Katade b. Rib'î şöyle anlatmıştır: Resûlullah'm (s.a.v.) yanından bir cenaze geçiyordu:

« Hem kurtuldu, hem de kendisinden kurtulundu.» buyurdu. Yanındakiler:
«— Bu ne demek ya Resûlallah?» diye sorunca, Efendimiz şöyle buyurdu: «Mü'min bir kimse ise dünyanın eza ve meşakkatinden kurtularak Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Günahkâr bir kimse ise, dünyada kalanlar, memleketler, ağaçlar ve hayvanlar ondan kurtulmuştur.»[39]
Ömer b. Ubeydillah'm azatlısı Ebû Nadr'dan: Osman b. Maz'un vefat ettiği zaman Resûlullah (s.a.v.) cenazesine katılarak: «—Dünyada hiçbir kötülüğe bulaşmadan gittin» buyurdu.[40]

55. Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) bir gece kalktı, elbiselerini giydi ve dışarı çıktı. Hemen cariyem Berire'ye takip etmesini söyledim. Bakî mezarlığına kadar gitmiş, oraya hayli yakın bir yerde bir süre durduktan sonra dönüp geldi. Berire ondan önce gelerek durumu bana haber verdi. Sabaha kadar kendisine birşey söylemedim. Daha sonra olanları hatırlatınca, şöyle buyurdu: «Bakî mezarlığında medfun bulunanlara dua etmek için gönderildim.»[41]

56. Ebû Hüreyre'den: Cenazelerinizi kaldırmakta elinizi ça buk tutunuz. Eğer ölen kimse iyi biri ise bir an önce onu rahatlat mış olursunuz, kötü biri ise omuzunuzdan yükü atmış olursanuz.[42]

---

[1] ibn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, mürsel olarak rivayet etmiştir. Saîd b. Ufeyr İse, Aişe'den, rivayet eder."
[2] Buharî, Cevaiz, 23/7;.Müslim, Cevaiz, 11/36.
[3] Şeybanî, 305. Bu hadiste geçen, Umeys kızı Esma, Hz, Ebubekir'İn hanımıdır. Hanefi Mezhebine göre, kadın kocasını yıkayabilir.
[4] Buharî, Cenaiz, 23/19; Müslim, Cenaiz, 11/45
[5] Buharî, Cenaiz, 23/94.
[6] Şeybani 305
[7] İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, Muvatta'da ravilere göre bu şekilde mürseldir." tbn Ömer'den mevsul olarak rivayet edilmiştir: (Ebu Davud, Cenaiz, 20/44; Tirmizî, Cenaiz, 8/26; Nesaî, Cenaiz, 21/56; tbn Mace, Cenaiz, 6/16). Ayrıca bkz. Şeybanî, 307.
[8] Şeybanî, 308.
[9] Şeybanî, 309.
[10] Buharı, Cenaiz, 23/4; Müslim Cenaiz, 11/62.
[11] ibn Abdilber derki: "Bu hadisin mürse) oluşunda, Muvatta'da Malik'e karşı gelinmemiştir."
Ebu Hureyre'den manaca mevsul olarak gelmiştir. Buharı, Salât, 8/72; Müslim, Cenaiz, 11/71.
[12] (11/a) Bu kaza, sadece tekbirler alınarak yapılır; Dualar okunmaz.
[13] Şeybanî, 311.
[14] Mükellef olmayan bu çocuğa kabir azabının da olmaması gerekir. Ebû Hüreyre'nin bu şekilde dua etmesinin sebebi, kabir azabının şiddetini belirtmek içindir.
[15] Şeybanî,313.
[16] İbn Abdilber derki: "Muvatta'da, ravilerin çoğuna göre bu şekildemunkatı'dır."Müslim (Cenaiz, 11/99), mevsul olarak nakleder.
[17] Şeybanî, 314.
[18] ibn Abdilber derki: "Bu hadisin, bu tarzda rivayet edildiğini hiçbir şekilde bilmiyorum. Sadece Malik'e ulaştığına göre ifadesi vardır."
[19] İbn Mace, Cenaiz, 6/40 (İbn Abbaa'tan).
[20] ibn Abdilber der ki: "Bu hadisi, Ummu Seleme'den değil, Aişe'den muttasıl olarak biliyorum."
[21] Bakî mezarlığında yer mahdut olduğundan en son kazılan mezarlar çok defa eski bir mezar yeri oluyordu. Yukarıda zikredilen durumla bu kastedilmektedir.ayı
[22] Müslim, Cenaiz, 11/82. Ayrıca bkz. Şeybanî, 310.
[23] Ebu Davud, Cenaiz, 20/10, Nesaî, Cenaiz, 21/14.
Hadis-i şerifle şehit olduğu bildirilen yedi grup kimseler müslü m anlığı yaşayan kimselerdir. Yoksa sadece ismi müslüman olup İslam'ın emirlerini yapmayan kimseler bu kutsal dereceye nail olamazlar. Şehitlik rütbesi Allah'ın, sevdiği kullarına verdiği bir mükâfattır. Hadiste bildirilen Ölüm sebeplerinden birine duçar olmasaydı, Allah'a daha nice kulluk yapacak, hayır ameller işleyecekti. Bu tarz ölüm sebepleri ömrünü kesip yapacağı ibadetlerden mahrum bıraktığı için Allah mükâfat olarak ona şehitlik derecesi veriyor.
[24] Buharı, Cenaiz, 23/33; Müslim, Cenaiz, 11/25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 320 Yahudi kadına kabrinde azap edilmesi, Ebû Abdurrahman'ın anladığı gibi yaşayanların onun için ağlamasından değil, islâm'ı kabul etmeyerek Yahudi olarak ölmesindendir.
[25] Buharı, Cenaiz, 23/6; Müslim, el-Birr ve's-Sıla, 45/150.Allah'ın andından maksat: «İçinizden cehenneme uğramayacak hiç bir kimse yoktur. Bu, Rabbın için kesinleşmiş bir hükümdür.» (Meryem sûresi: 19/71) mealindeki âyette işaret edilen durumdur.
[26] Müslim, el-Birr ve's-Sıla, 45/152.
[27] Müslim, Cenaiz, 11/4.
[28] İbn Abdilber derki: "Aişe'den müsned olarak rivayet edilir."
[29] Ebu Davud, Cenaiz, 20/58; İbn Mace, 6/63.
[30] Buharî, Megâzî, 64/83; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 44/85.
[31] Buharı, Megâzî, 64/83; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 44/87.
[32] Buharî, Cenaiz, 23/90; Müslim, Cennet, 51/56.
[33] Müslim, Fi ten, 52/142.
[34] Nesaî, Cenaiz, 21/117; İbn Mace, Zühd, 37/32.
[35] Buharî, Tevhîd, 97/35.
[36] Buharı, Tevhîd, 976/35; Müslim, Tevbe, 49/24.
[37] Buharı, Kader, 82/3; Müslim, Kader, 46/24. —ç mfûn P9./22-. Müslim, Fiten, 52/53.
[38] buhari,fiten,92/22;Müslim fiten,52/53
[39] Buhari, rıkak,81/42;Müslim,cenaiz,11/61.
[40] İbn Abdilber, bu hadisi Aişe'den mevsul olarak rivayet etmiştir.
[41] Nesaî, Cenaiz, 21/103.
[42] İbn Abdilber der ki: "Ravilerin çoğu, bu şekilde mevkuf olarak nvay etmiştir. Merfu olarak da rivayet edilir: Buharı, Cenaiz, 23/52; Müslim, C naiz, 11/50. Ayrıca bkz. Şeybanî, 306.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

11- CENAZELER BAHSÎ
1- Ölenlere Şehadet Telkini Babı
2- Musibet Zamanında Söylenilecek Söz Babı
3- Hastanın ve Ölen Kimsenin Yanında Söylenecek Söz Babı
4- Ölenin Gözlerini Yumdurma ve Can Boğaza Geldiği Vakit Ona Duada Bulunma Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
5- Ölenin Dikilip Kalan Gözlerinin Rüh'unu Takibetmesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
6- Ölen Kimseye Ağlamak Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
7- Hastaları Ziyaret Hakkında Bir Bab
8- Musibete, Başa Geldiği Ânda Sabir Etme Hakkında Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
9- Ölen Kimsenin, Ailesinin Ona Ağlaması Yüzünden Azab Olunması Babı
Babımız Hadislerinden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır
Mersiye (Ağıt) Okuma Hususunda Gösterilen Şiddet Babı
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
11- Kadınların Cenaze Arkasında Yürümekten Nehy Babı
12- Cenazeyi Yıkama Hakkında Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
13- Ölenin Kefeni Hakkında Bir Bab
Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
14- Cenazenin Örtülmesi Babı
15- Ölen Kimsenin Kefenini Güzel Yapmak Hususunda Bir Bab
16- Cenazeyi Acele Götürme Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
17- Cenaze Namazı Kılmanın ve Cenaze Arkasından Yürümenin Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
18- Bir Kimsenin Cenazesini Yüz Kişi Kılarsa O Kimse Hakkında Şefaatlarının Kabul Edileceğine Dair Bab
19- Bir Kimsenin Cenazesini Kırk Kişi Kılarsa, Kendilerine O Kimse Hakkında Şefaata İzin Verileceği Babı
20- Ölenlerden Hayir veya Şerle Anılanlar Hakkında Bab
21- Rahata Eren ve Kendisinden Kurtulunan Hakkındaki Hadis Babı
22- Cenaze Namazında Alınan Tekbir Hakkında Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
23- Kabir Üzerine Cenaze Namazı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
24- Cenazeye Ayağa Kalkma Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
25- Cenazeye Ayağa Kalkmanın Neshi Babı
26- Cenaze Namazında, Ölü İçin Okunan Dua Babı
27- Cenaze Namazı Kılmak İçin İmamın Cenazenin Hangi Tarafına Duracağı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
28- Cenaze Namazı Kılan Kimsenin Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
29- Lahd Yapmak ve Cenazenin Üzerine Kerpiç Dizmek Hususunda Bir Bab
30- Kabre Kadife Koyma Babı
31- Kabrin Yerle Bir Yapılmasını Emir Babı
32- Kabri Kireçlemekten ve Üzerine Bina Yapmaktan Nehiy Babı
33- Kabir Üzerine Oturmaktan ve Kabir Üzerinde Namaz Kılmaktan Nehiy Babı
34- Cenaze Namazının Mescidde Kılınması Babı
Bu Hadisden Çıkarılen Hükümler
35- Kabristana Giderken Okunacak Şeyler ve Orada Yatanlara Dua Babı
36- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Annesinin Kabrini Ziyaret İçin Allah Teala Hazretlerinden İzin İstemesi Babı
37- İntihar Edenin Cenaze Namazını Terk Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

11- CENAZELER BAHSÎ

1- Ölenlere Şehadet Telkini Babı

1- (916) Bize Ebû Kâmil-i Cahderi Fudayl b. Hüseyin ile Osman b. Ebî Şeybe hep birden Bişr'den rivayet ettiler. Ebû Kâmil dedi ki: Bize Bişrü'bnü'1-Mufaddâl rivayet etti. (Dedi ki): Bize Umâratü'bnü Ga-ziyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Umara rivayet etti. Dedi ki: Ebû Said-i Hudri'yi şöyle derken işittim: Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ölenlerinize Allah'dan başka ilâh yoktur, sözünü telkin edin.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadisi Kuteybetü'bnü Said de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdulaziz yâni Derâverdî rivayet etti. H
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâli-dü'bnü Mahled rivayet etti. (Dedi ki). Bize Süleyman b. Bilâl rivaye etti. Bu râvîlerin hepsi hadîsi bu isnâdla rivayet etmişlerdir.

2- (917) BİZe Ebû Şeybe'nin oğulları Ebû Bekir ile Osman rivayet ettiler. H.

Bana Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. Bunlar hep birden dediler ki: Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Yezîd b. Keysân'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem)
cölenlerinfze: Allah'dan başka flâh yoktur, demelerini teikin edin.» buyurdular.
Cenâiz kelimesi: Cenazenin cem'idir. Kaamûs'a göre cenaze: ölen insan, demektir. Yahut cinâze: Ölen insan; cenaze ise: Tabut, demektir. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Onlara göre cinâze: Tabut; cenaze: Ölen insan, demek olur. Cinâze'nin hem ölen insan hem de tabut mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Umumiyetle Hanefi1er'in fıkıh kitaplarında cenaze «ölmüş insan» mânâsına kullanılmıştır. «Cinâze» onlara göre; Tabut, demektir.
Telkinden murâd: Ölen kimsenin yanında arada sırada «Lâ ilahe illallah» diyerek, ona bunu hatırlatmaktır. Tâ ki son sözü tevhid olsun. Çünkü itibar bir şey'in sonunadır. Bu cihet bir çok eserlerde vâ-rid olmuştur. Ulemâ buradaki telkin emrinin vücûb değil; nedip ifâde ettiğinde müttefiktirler. Yalnız hastanın yanında sık sık şahadet getirmeyi ve bunu hastaya söyletmeye çalışmayı mekruh görmüşlerdir. Zîrâ hasta çektiği ıstırabın şiddetinden pek ziyâde bunaldığı cihetle yapılan ısrarlara da canı sıkılarak red cevâbı verebilir; hattâ hiç beklenilmedik tehlikeli sözler de söyleyebilir. Binâenaleyh bu cihet göz-önünde tutuîarâTc' hasta bir def'â şahadet getirdimi bir daha tekrarlatmağa çalışılmamalıdır. Ancak, şahadet getirdikten sonra konuşursa son sözünün kelime-i şahadet olmasını te'min için yanında tekrar şahadet getirilir.
Bu hadis, ölen kimseye kelime-i şahadeti telkin etmek, öldükten sonra gözlerini yumdurmak ve diğer hukukunu ifâ için onun yanında bulunmak gerektiğine delildir. Bu cihet ulemâ arasında ittifâkidir.
Ölen bir kimsenin son sözü kelime-i şahadet olursa netice şudur: o kimse yeni müslüman oluyorsa doğrudan doğruya; eskiden müslüman olup kulluğunu lâyıkıyla yaptıysa kezâlik doğrudan doğruya cennete girecektir. Günahkâr müslü inanların hâli Allah'ın meşîetine kalmıştır. Dilerse onları da affeder, dilerse günahlarına kadar cezalarını çektirdikten sonra cennetine koyar. Hâsılı son sözü îmân ederek kelime-i şahadet olan kimse muhakkak cennete girecektir. Bu bâbda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
<Bir kimsenin (1â ilahe illallah) olursa o kimse cennete girer.» buyurmuştur.
Hz. Muâz b. Cebel 'den rivayet olunan bu hadisi Hâkim rivayet etmiş ve: «İsnadı sahihtir.» demiştir.
Ebû Bekir b. Ebi Şeybe 'nin sahih bir isnâdla Enes b. Mâlik (Radiyallahü a«Jz)'dan rivayet ettiği bir hadisde Resûlül-lah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) : «Bilmiş ol ki (Lâ ilahe illallah) diye şahadet getiren kimse cennete girecektir.» buyurmuştur.
Bu bâbda daha bir kaç sahâbîden hadîsler vardır. Kirmâni: «Şahadetten murâd: (Lâ ilahe illallah) ile birlikte onun tamâmı olan (Muhammedün RasûlüllahYı da söylemektir.» diyor.
Buhârî şârihi Ayni bu hususta tafsilât vermiş ve: «Hadîsin zahiri müşrik hakkında söylendiğini gösteriyor. Bir müşrik (Lâ ilhe illallah) derse onunla, onun müslümanlığma hükmolunur. Şayet ölünceye kadar bu hâl üzere devam ederse cennete gider. Fakat şahadet getiren kimse Allah'a inanıp da, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamberliğini tasdik etmez yahut onun hassaten arap-lara gönderildiğini iddia ederse sırf (Lâ ilahe illallah) demekle müslümanlığma hükmolunmaz. Mutlaka (Muhammeden Rasûlüîlah) demesi icâbeder.
Şu da var ki Hanefii'lerin cumhuruna göre, böyle bir kimsenin hakîkaten müslüman olabilmesi için iki şahadeti söyledikten sonra: «İslâm'dan başka bütün dînlerden teberrî ettim.» demesi şarttır.
Hadîsin ikinci isnadında imam Müslim «Bunlar toptan bu isnâdla rivayet etmişlerdir.» demişdir.
Bütün nüshalarda ayni şekilde rivayet edilen bu ibare sahih olmakla beraber, biraz kapalıdır. Onun için Ebû Ali El-Gassâ-n i ve diğer hadîs ulemâsı «Bu sözden murâd: Mezkûr zevatın toptan Ümâratü'bnü Gaziyye 'den bu isnâdla rivayet etmiş olmalarıdır.» demişlerdir. Yâni gerek Abdülazîz Derâverdî gerekse Süleyman u'bnü Bilâl bu hadîsi ayni isnâdla Ü m â-ratü'bnü Gaziyye 'den rivayet etmişlerdir. Müslim dahî, onu bu şekilde tasrîh etse daha iyi olurdu. Nitekim âdeti de bu idi. Yalnız burada bu ilmin ulemâsınca mes'ele açık olarak anlaşılacağı için ibareden hazf yapmıştır.

2- Musibet Zamanında Söylenilecek Söz Babı

3- (918) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr hep birden İsmâîl b. Cafer'den rivayet ettiler. îbni Eyyûb dedi ki: Bize İsmâ-U rivayet etti. (Dedi ki): Bana Sa'dü'bnü Said, Ömer b. Kesir[1] b. Ef-lâh'dan, o da İbni Sefine[2] 'den o da Ümmü Seleme'den naklen haber verdlki, Ümmü Seleme şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi şöyle buyururken işittim:
«Başına musibet gelen hiç bir müsiüman yoktur ki, Allah'ın emrettiği vecihle: Biz Allah'ınız ve ancak ona dönücüleriz. Allah'ım musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsan eyle; desin de Allah ona mutlaka daha hayırlısını İhsan buyurmasın.»
Ümmü Seleme demiş ki: «Ebû Seleme vefat edince ben;
— Müslümanların hangisi Ebû Seleme'den daha hayırlıdır? O ailesi ile birlikte, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//etwJ'e hicret eder ilk hânedir, dedim. Bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihsan buyurdu.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana Hâtîb b. Ebî Beltea'yı dünür yolladı. (Kendisine):
— Benim bir kızım var. Hem ben kıskancım, dedim. (Bu sözüme
karşılık) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Kızına gelince: Onu annesinden müstağni kılması için Allah'a duâ ederiz. Kıskançlığı gidermesi için de ben Allah'a duâ ederim; buyurmuşlar.»

4- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Sa'dü'bnü Ebî Saîd'den rivayet etti. Demiş ki: Bana Ömer ü'bnü Kesîr b. Eflâh haber verdi. Dedi ki: îbni SefTne'den rivayet ederken dinledim, kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJJem)*in zevcesi Ümmü[3] Seleme'yi şöyle derken işitmiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi şunları söylerken dinledim.
«Başına musibet gelip de: Biz Allah'ınız ve ancak ona dönücüleriz. Allah'ım musibetim hakkında bana ecir ver. Ve onun ardından bana daha hayırlısını ihsan eyle, diyen hiç bir kul yoktur ki musibeti hakkında Allah ona mükâfat vermesin ve onun arkasından daha hayırlısını kendisine İhsan buyurmasın.»
Ümmü Seleme demiş ki: Ebû Seleme vefat edince ResûlÜUah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellemfia. bana emrettiği gibi söyledim Müteakiben Allah bana ondan daha hayırlısını (yâni) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYi ihsan buyurdu.»

5- (...) Bize Muhammedü'bnü Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sa'dü'bnü Saîd rivayet

etti. (Dedi ki): Bana Ömer yâni îbni Kesir, Ümmü Seleme'nin azatlısı İbni Sefîne'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Selle-mTı zevcesi Ümmü Seleme'den naklen haber verdi. Ümmü Seleme: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi şöyle buyururker işittim...» diyerek; Ebû Üsâme hadîsi gibi rivayette bulunmuş.
Bu hadlsde râvî şunu ziyâde etmiştir: «Ümmü Seleme dedi ki: Ebû Seleme vefat edince ben:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfırı sahâbîsi Ebû Selemeden daha hayırlı kim olabilir? dedim, sonra Allah bana azim halketti de, o duayı okudum. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile evlendim.»
Kaadî Beyzâvî 'nin beyânına göre ResûlÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) musibeti: «Mü'mine eziyet veren her şeydir.» diye tarif etmiştir.
Musibet zamanında âyetini okumaya «istircatircâ'» derler. Bunun mânâsı: «Biz Allah'ınız ve ancak ona dönücüleriz» demektir. Bu sözde her şey'in hattâ canlarımızın bile Allah'ın milki olduğunu, Allah'ın milkinde dilediği gibi tasarruf ettiğini itiraf vardır ki, dolayısıyla kaza ve kadere rızâyı tezammun eder. Bu ma-kaam pek büyüktür. Ona eren nefse, ehl-i hakîkata göre nefs-i Râdı-ye denilir.
Hadîs-i şerifde Allah'ın emrettiği bildirilen istircâl âyeti Bakara sûresindedir. Âyet-i kerimenin tamâmı şöyledir:
«Başlarına bir musibet geldiği zaman: Biz Allah'ınız ve ancak ona döndürücüleriz, diyen sabırlıları mü|dele [4].»
Rivayete nazaran Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kandili sönmüş de, istirca' etmiş. Aişe (Radiyallahü anh): «Bu bir kandildir.» diyerek istirâ'ı mucip bir musibet olmadığını söylemek istemiş ise de, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minin fenasına giden her şey musibettir.» buyurmuşlardır. Bu hadisi Ebû Dâvûd «Merâsil» inde rivayet etmiştir.
Görülüyor ki: Allah Teâlâ istircâ'ı sabırlı kullarını medih zımnında emir buyurmuştur. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de medih buyu-rulan herşey zımnen emredilmiş, zemmedilen her şey de zımnen ne-hiy buyurulmuştur.
Hz. Ümmü Seleme 'nin: «Müslümanların hangisi Ebû Seleme 'den daha hayırlıdır? O, ailesi ile birlikde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e hicret eden ilk hânedir.» sözü vefat eden kocasının, yeri doldurulamıyacak kadar büyük bir zât olduğunu ifâde eder. Hakikaten Ebû Seleme {Radiyallahü anh), ailesi efradı ile birlikte Habeşistan'a Hicret eden ilk muhacirlerdendir: Sonra Medîne-i Münevvere'ye hicret etmiştir. Ebû Seleme {Radiyallahü anh). Peygamber {Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hem süt kardeşi hem de halasının oğlu idi.
Hz. Ümmü Seleme bu sözü ile kendisine nisbetle vefat eden kocası Ebû Seleme'den daha hayırlı bir kimse bulunmadığını anlatmak istemiştir. Binâenaleyh bu söz. Hz. Ebû Seleme'nin Ebû Bekir {Radiyallahü onfe/dan daha hayırlı olması îcâb etmez.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Hz. Ümmü Se1eme, bu sözü ile kocasının mutlak surette herkesden daha hayırlı olduğunu kastetmiş olabilir. Fakat Ebû Bekir {Radiyallahü anh)'ın Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra vefat eden her sahâbîden efdal olduğuna icmâ' vardır. Peygamber {Saîlallahü Aleyhi ve SellemYin vefatından önce ölenlerden efdal olup olmadığı ihtilaflıdır...»
Hadis-i şerif, istircâ'm faziletine delildir.
Nevevî: «Bu hadisde mendûbun me'mûrun bih olduğuna delil vardır. Muhtar olan mezheb de budur. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'Q istircâ' emir buyurulmuştur. Hâlbuki âyet-i kerlme istircâ'ın mendûb olmasını iktizâ ettiği gibi, onun mendûp olduğuna icmâ-ı ümmet de vardır.» divor.

3- Hastanın ve Ölen Kimsenin Yanında Söylenecek Söz Babı

6- (919) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Şakîk'den, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti. Ümmü Seleme şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'.
«Hastanın veya ölen kimsenin yanında bulunursanız hayır söyleyin. Zira melekler sizin söylediklerinize: Âmîn, derler.» buyurdu,
Ebû Seleme vefat ettiği zaman ben Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanına giderek:
— «Yâ ResülüUah! Ebû Seleme vefat etti.» dedim, Resûlüllah (Sah lallahii Aleyhi ve Sellem)-
— Allah'ım beni de, onu da affet ve bana onun ardından güzel bir bedel ihsan et, de!» buyurdular. Ben de öyle dua ettim. Bunun üzerine Allah bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Muhammed {Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'i ihsan buyurdu.
Bu hadîs, hasta dolaşmanın âdabını bildirmektedir. Bu husûsdaki umûmî delillerden anlaşıldığına göre hastanın hâl-ü hatırını sorduktan sonra yanında fazla oturmamak, oturduğu müddetçe dahî onu ye' se düşürecek şeyler değil, bil'akis ümit verecek sözler konuşmak âdâb-dandır. Konuşulan sözler dua yerine geçeceği için, orada bulunan meleklerin bu sözlere-. Amin, diyecekleri bildirilmiştir.
Hulâsa bu hâdis-i şerif şu hükümleri ihtiva eder:
1- Hasta yanında bulunan bir kimsenin hastaya hayır duâ mesi, onun nâmına istiğfarda bulunması müstahabdır.
2- Hasta dolaşan kimselerle birlikte melekler de bulunarak, c ların söylediklerine: Âmîn, derler.

4- Ölenin Gözlerini Yumdurma ve Can Boğaza Geldiği Vakit Ona Duada Bulunma Babı

7- (920) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti (Dedi ki): Bize Muâ-viyetü'bnü Amr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû îshâk-ı Fezârî, Hâlid-Hazza'd an, o da Ebü Kılâbe'den, o da Kabîsatü[5] 'bnü Züeyb'den, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti. Ümmü Seleme şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîetn), Ebû Seleme'nin yanına girdi, gözleri açık kalmıştı; onları kapadı. Sonra şöyle buyurdu;
«Şüphesiz ki ruh kabzedildiği vakit göz onu tâkîb eder.»
Derken Ebû Seleme'nin ailesi efradından bâzıları feryâd-u fi-fan ettiler. Bunun üzerine Resûlüllah (SaÜoâlahü Aleyhi ve Seüemh
— «Kendinize hayırdan başka duâ etmeyin. Çünkü melekler söylediklerinize: Âmîn, derler.» buyurdu. Sonra şunu da ilâve etti:
«Allah'ım Ebû Seleme'yi affet, derecesini hidâyete erenler meyânına yükselt. Arkasında kalanları içinde ona sen halef ol; bize de, ona da mağfiret buyur! Ey Âlemlerin Rabbii Kabrini genişlet ve kendisine orada nûr halk eyle.»

8- (...) Bize Muhammed b. Mûse'l-Kattân El-Vâsıtî[6] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Müsennâ b Muâz[7] b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki). Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize UbeyduUah b. Hasen rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid-İ Hazza bu İsnâdla, bu hadîsin benzerin rivayet etti. Yalnız o: «Terekesinde ona halef ol.» dedi, bir de*. «Ya Rabbit Kabrinde ona genişlik ver.» cümlesini söyledi; «Onun için genişlet...» tabirini söylemedi.
Hâlid-i Hazza': «Yedinciyi teşkil eden bir duâ daha vardı ama ben onu unuttum.» İfadesini ziyade etmiştir.
tâbiri bâzı rivayetlerde şeklinde zaptedümiş-
tir. Bunların ikisi de doğrudur. Ve her ikisinin mânâsı-. Gözü dikildi, bir noktaya bakıp kaldı; demektir. Nitekim bundan sonraki rivayette bu mânâ tasrih edilmiştir.

Cevheri, İbni's-Sikkit'dennaklen «Şakkabasaru'1-Mey yiti» denilir. Fakat «Şakka'l-Meyyitu basarahû» deme, dediğini bildirmiştir. Burada «gözü dikilmek» den murâd: Ölüm hâlinde bulunup, bir noktaya bakmak; gözünü başka yere çevirememektir.
Gözün ruhu tâkib etmesinden murâd: Ruh cesetten ayrıldığı vakit gözün onun arkasından bakmasıdır.
-«Arkasında kalanları içinde sen ona halef ol.» cümlesinden murâd-. «Çocukları veya torunları içinde onun halîfesi sen ol Yâ Rabbî! Onların rızkını ve hayâtlarım sen tekeffül buyur.» demektir.
Ulemâya göre, ölen kimsenin gözlerini yumdurmaktaki hikmet: Bundan hâsıl olacak çirkinliği önlemektir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Ölen kimsenin gözlerini yumdurmak müstahabdır. Bu husüs-da bütün ulemâ müttefiktir.
2- Ruhlar bedene giren lâtif cisimlerdir. Onların çıkması ile sette hayât kalmaz. Bir çok kelâm ulemâsı ile onlara muvafakate diğer ulemânın mezhepleri budur.
Bâzıları, rûh'un araz olduğunu; bir takımları da kan'dan ibâ bulunduğunu söylemişlerdir.
3- Ölen kimsenin yanında, onun âhiret umuru ile çoluk çocui nun dünyâ ve âhiretleri için duâ etmek müstahabdır.

5- Ölenin Dikilip Kalan Gözlerinin Rüh'unu Takibetmesi Babı

9- (921) Bize Muhammedü'bnü Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bi ze Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Cüreyc, Alâ b. Yâ-kûb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana, babam haber verdi, o da Ebü Hüreyre'yi göyle derken işitmiş: Resulüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîletn)-
— «Görmüyor musunuz insan öldüğü vakit gözü naşı! dikilip kalıyor?» buyurdu. Ashâb:
— «Hay hay! Görüyoruz.» dediler. ResûlülIah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellemji
— «jşte bu, onun gözü nefsini tâkîb ettiği zaman olur.» buyurdu.

(...) Bize bu hadisi Kuteybetü'bnü Saîd dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülazİz yâni Derâverdî, Alaâ'dan bu isnâdla rivayet etti.
Bu hadîsdeki, gözün nefsi takibinden murâd: Aynen yukardaki hadisde geçen: Gözün, rûh'un arkasından bakmasıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Hadîs-i şerif, rûh ile nefsin bir şey olduğunu gösteriyor.
2- Kaadi Iyâz'ın beyânına göre, ölüm bir şey'i yok etmek değil-, bir intikaal ve hâl değişikliğinden ibarettir. O, yalnız cesedi yok eder. Rûh bakîdir. Cesetten de kuyruk sokumu kemiğinin çürümediği söylenir.
Ölümün vücûdi mi yoksa ademi mi olduğu ihtilaflıdır. Bâzılarına göre ölüm vücûdidir. Çünkü Teâlâ Hazretleri kendisi için: «Hayâtı ve Ölümü halkeden» demiştir. Yokluk ise halkedümez.
Bir takımları, ölümün ademî olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre halketmek «takdir» mânâsına gelir.

6- Ölen Kimseye Ağlamak Babı

10- (922) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ite tbni Nümeyr ve İshâk b. İbrahim hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. îbni Nümeyr ded ki: Bize Süfyân, tbni Ebi Necîh'den, o da babasından, o da Ubeyd b. Umeyr'den naklen rivayet etti Ubeyd şöyle demiş-. Ümmü Seleme dedi ki: Ebû Seleme vefat edince, bin garîb nemde gurbet elde Ölen bir garib! Ona öyle bir ağlıyayım ki, dillere destan olsun, dedim. Tam ona ağlamak için hazırlanmıştım ki, birden bire Saîd'den bir kadın çıka geldi. Bana yardım etmek istiyordu. Hemen kendisini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karşıladı ve:
«Sen şeytanı, Allah'ın çıkardığı eve tekrar sokmak mı İstiyorsun?» buyurdu. Bunu iki defa tekrarladı. Artık bende ağlamaktan vazgeçtim ve ağlamadım.
Hz. Ümmü Seleme, «garip hem de gurbet elde ölen bir garib!» sözü ile vei'ât eden kocasının aslen Mekke'li olduğunu ve oraya nispetle gurbet diyarı sayılan Medine'de vefat ettiğini anlatmak istemiştir.
Said: Medine 'nin etrafındaki yüksek yerlerdir. Esâs ittibâi üe bu kelime: «Yer yüzüne çıkan şey» mânâsına gelir.
Ümmü Seleme (Radiyallahü anhh «Bana yardım etmek isti yordu.» sözü ile de.- Ağlamak ve feryâd-ü figânda bulunmak hususun da benimle beraber olmak istiyordu, mânâsını kastetmişdir.
Dârakutni 'nin tahric ettiği bir hadisde: «Garib olarak ölen bıı kimse şehittir.» buyurulmuştur. Dârakutni bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.

11- (923) Bize Ebû Kâmil-i Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd yâni fbni Zeyd Asım-ı Ahvel'den, o da Ebû Osmân-ı Nehdî den, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen rivayet etti. Osâme şöyle de-miş: Peygamber (Sall-allahü Aleyhi ve Selletn)'in yanında idik. Bir ara kerimelerinden birisi haber göndererek Resulüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)'i çağırdı. Ve kendisinin bir çocuğu yahut bir oğlu vefat etmek üzere olduğunu ona haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (Sah lallahü Aleyhi ve Selîem) gönderilen zâta:
— «Dön de ona haber ver ki; Allah'ın aldığı da, verdlğf de kendinindir. Onun nezdinde her şey muayyen bir müddetledir. Ona söyle de: Sabretsin ve sevap umsun!» buyurdular.
Müteakiben elçi (Sallallahü Aleyhi ve Se//ewjfin kızının yanma gitti geldi ve
— O yemin etti! Mutlaka yanına gelmeliynıişsin.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (Salkllahü Aleyhi ve Selletn) kalktı, onunla beraber Sa'dü'bnü Ubâbe ile Muâzu'bnü Cebel de kalktılar. Ben de yanlarına takıldım. Çocuğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye arzettiler; can çekişiyordu. Sanki canı eski bir tulum içindeydi. (Bunu görünce) Ftesûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve ScÜetnJ'İn gözlerinder yaşlar boşandı. Saki kendisine:
— «Bu ne yâ Resûlüllah!» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'
— «Bu, bir rahmettir. Allah onu kullarının kalplerine tevdi buyurmuştur. Allah ancak merhametli olan kullarına rahmet eyler.» buyurdu.

(...) Bize Muhammedü'bnü Abdillah b. Nûmey rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Fudayl rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Bu râvîler toptan Âsım-ı Ahvel'den bu is-nâdla rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar ki Hammâd'ın hadîsi daha tamam ve daha uzundur.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l - Cenâiz» ile «Kitâbü't —Tıb» ve «Kitâbu't-Tevhid» de; Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbni Mâce «Kitâbü'l - Cenâiz- d muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (Salhzllahü Aleyhi ve ScMcw)'e haber gönderen, kızı Zeyneb (Radiyallakü anhâ)'dır. Nitekim İbni Ebî Şeybe 'nir «Musannaf*mda tahrîc ettiği Ebû Muâviye hadîsinde ismi tasrih edilmiştir.
Vefat etmek üzere bulunan yavrunun ismi: Bâzılarına göre Aliyyu'bnü Ebi'l-Âs 'dır.
Bâzıları, hadisin hiç bir tarîkinde bu çocuğun ismi zikredilme mistir bahanesi ile buna itiraz etmek istemişse de, Aynî bu itirazın itiraz götürdüğünü söylemiş ve «çünkü bu zâtın Hz. Zeyneb'in Ali isminde bir oğlu bulunduğunu öğrenememesi, başkalarının onun görmediği tarîklerden buna muttali' olamamasını istilzam etmez. Bu zât, hadisin bütün tarîklerine nereden nereye vâkıf mış? Çocuğun Alî ismini taşıdığım kendi eli ile Dimyatı kaydetmiştir. Dimyâti sağlam bir hafızdır. Böyle bir şey'i kendinden söyleyemez. Çünkü bu gibi şeyler tevkifidir. Aklın bunlara dahl-ü te'siri yoktur. Binâenaleyh Dimyatı onu bilmese sarahaten yazmazdı.» demiş ve yine bu mu'tarizin başka bir itirazına geçmiştir. îtirâz şudur-. Ebü-beyrb. Bekkârile diğer bâzı ulemâ Hz. Zeyneb in oğlu A1i'nin buluğ zamanına yaklaşıncaya kadar yaşadığını, Resûlûlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke fethedildiği gün onu terkisine aldığını söylemişlerdir. Böyle bir çocuğa ise Sabî denemez.» demiş.
Ayni, bu îtirâzı da reddetmiş, bulûğa yaklaşan bir çocuğa ör-fen sabi denilebileceğini, lûgatda ise doğduğundan büyüyünceye kadar çocuğa sabi denildiğini ispat etmiştir.
Rivayetlerin bâzılarında Hz. Zeyneb'in «oğlum mu yoksa kızım mı vefat etmek üzeredir.» dediği râvi tarafından şekk ile kaydedilmiştir. Ulemâdan bâzıları «kızım» dediğini doğru bulmuşlardır. Nitekim imam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned»inde bu kızın Ümâme binti Zeyneb olduğu tasrih edilmiştir. Bâzı rivayetlerde Umâme kelimesi küçültülerek «Ümeyme» diye zikredilmiştir. Fakat Ayni 'nin de beyânı vecîhle Siyer ulemâsı Hz. Zeyneb'in kızı Ümâme 'nin Peygamber {Sallalahü Aleyhi ve Sellenıj'in vefatından sonra uzun zaman yaşadığına, hattâ H z . Fâl1me'nin vefatından sonra Hz . Ali ile evlendiğine ve A1i (Radıyallahü anh) şehid edildiği zaman dul kaldığına ittifakla kaildirler. Binaenaleyh doğrusu Hz. Zeynep'in «oğlum» demiş olmasıdır. Nitekim Buhâri ile Müs1im'in rivayetlerinde oğlu diye tasrîh edilmiştir. Zeyneb (Radıyallahü anhâ) Ebu'1- Âsdan yalnız Alî ile Umâme'yi doğurmuştu.
«Allah'ın aldığı da verdiği de kendinindir.» cümlesinden murâd: Bütün mâhlûkat onundur; her şey onun yed-i kudretindedir; ve onun nezdinde her şeyin bir ecel-i müsemmâsı ya'nî muayyen ömrü vardır, demektir. Çünkü Allah Teâlâ Levhı ve Kalemi yarattıktan sonra, kıyamete kadar olacak her şeyi yazmasını kaleme emretmiştir. Ecel ömrün sonuna da bütününe de itlak olunur.
Almak rütbe i'tibârile vermekten sonra geldiği hâlde burada ondan evvel zikredilmesi makam iktizâsıdır. Ma'nâ şudur.- Allah'ın şimdi almak istediği şey, evvelce kendisinin verdiği şeydir. O kendi verdiğini alıyor. Binâenaleyh feryadu figâna mahal yoktur. Zîrâ emanetçiye verilen bir şey geri alınırken emanetçinin feryad etmesi yakışık almaz.
Bu cümlede iki yerde zikredilen «mâ» kelimesi ismi nıevsûl olarak kullanılmıştır. Almak, vermek fiillerinin mef ulleri umum bildirmek için hazfedilmişlerdir. Şu halde çocuk alıp vermeye ve diğer bütün ilâhi ihsanlara şâmildir. «Mâ» kelimesinin her iki yerde masda-riyye olması da caizdir. Bu takdirde cümlenin ma'nasi: «alıp vermek Allah'a mahsustur» demek olur, ki yine çocuk alıp vermekle sair şeylere âmm ve şâmildir.
«Sabretsin ve sevâb umsun!» cümlesinin ma'nâsi: sabretsin ve b nu bir amel-i sâlih sayarak onunla Allah'dan sevâb umsun, demekt:
Bir rivayette Hz. Zeyneb yemîn ederek iki defa müracaat bulunmuş: Resûlüllah (Sallaîahü Aleyhi ve Sellem) ancak üçüncü d fasında kalkmıştır. îlk müracaatta kalkmaması ihtimâl o anda b vazife ile meşgul bulunduUundandır. Yahut Rabbına tam teslîmiyy< göstermek için icabet etmemiştir. Böyle bir şey için vâki' da'vete icj bet gerekmediğini beyân için kalkmamış olması da mümkündür. R* sûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve SellemYin ısrar neticesinde kalkması y bâzı câhiller babasının nazarında Hz. Zeyneb'in i'tibarı yok zan netmesinler diye yahut yeminli ısrarını görünce kızına acıdığındandı
Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kalka] Sa'du'bnü Ubâde, Hazrec kabilesinin reîslerindendir Kerîm ve gayur bir zattı. Samda vefat etmiştir. Kendisini cinlerir öldürdüğü dahi rivayet olunur.
Müs1im'in rivayetinde Hz. Sad dan maada Muâz b Cebel ileüsâmetü'bnü Zeyd'inde kalktıkları zikrediliyor. Buhâri 'nin rivayetinde ise bu üç zattan başka Übeyyü'bnü Kâ'b, Zeydü'bnü Sabit (radıyallahu anhüma) ile bir takım zevatın da Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Selîem) ile beraber gittikleri bildirilmektedir.
Hz. Üsâme'nin: «Ben de yanlarına takıldım. Çocuğu Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellemj'e arzettiler...» sözünde bir çok hazif-ler vardır. Bu söz.- «Beraberce Zeyneb'in evine gittik. İçeriye girmek için kapıyı çaldık; bize izin verildi. İçeri girdik. Müteakiben çocuğu Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'e arzettiler...» şeklinde takdir olunur.
cümlesi «canı hareket ediyordu» mâ'nasma gelir. Onun için biz de «can çekişiyordu» diye terceme ettik. Fakat bazı lisân âlimleri «teka'ku» veya «ka'ka'a» kelimelerinin.- «ses veren hareket» mâ'nasma geldiğini söylemişlerdir. Îbnü'l-A'râbi diyor ki: «Ka'ka'a, ak'aka, şahşaha, haşhaşe, hafhafe, fehfaha, sensene, neş-neşe» kelimelerinin hepsi kâğıt ve yeni elbisenin hareketi ma'nâsı-na gelirler. Bazıları: «Ka'ka'a: silâh sesidir.» demiş; bir takımları da titremek- ma'nasına geldiğini söylemişlerdir.
Burada can çekişme hâli «sanki canı eski bir tulum içinde idi» cümlesile eski bir tulum içinde bulunan su sesine benzetildiği cihetle, cümleye «canı sanki bir eski tulum içinde imiş gibi horultu veriyordu» diye ma'nâ vermek de mümkindir.
Hz Sa'd o ana kadar Peygamber İSallalahü Aleyhi ve Sellem)' in bu gibi yerlerde ağladığını görmediği için her halde şaşmış olacak ki: Bu ne oluyor ya Resûlâllâh» diye sormuş; Resûlüllah (Sallalalıü Aleyhi ve Sellem) de: «Bu bir rahmettir» yâni. «Bu göz yaşı bir rahmet eseridir; yoksa senin tevehhüm ettiğin gibi feryad-u figan ve sabırsızlıktan iteri gelmiş değildir» demek istemişler. Filhakika bir hadis-de beyan olunduğuna göre Allah Teâlâ Hazretleri yüz rahmet yaratmış. Bun .m doksan dokuzunu nezd-i Bârisinde bırakarak bir dane-sini kullan arasında taksim eylemiştir. îşte kullar bundan dolayı bir birlerine acır ve merhamet ederler. Anne yavrusuna bundan dolayı şefkat gösterir. Kıyamet gününde bu bir rahmeti de doksan dokuzun yanma toplayarak mahlûkaatını gölgelendirecek; hatta küfrün başı olan İblis, A1lah 'in rahmetini görünce ümide kapılacaktır.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler

1- Duâ ve bereketlerine nail olmak için fazilet sahiblerini ölüm hastasının yanma getirmek caizdir.
2- Bu gibi zevatı hastanın yanına getirmek için yeminle ısrarda bulunmak caizdir.
3- Hasta dolaşmaya ve ta'ziyeye izinsiz de gidilebilir. Fakat düğün da'vetine izinsiz (219) gidilemez.
4- Musibet sahibine ölüm vak'asmdan önce sabır tavsiye edilir. Tâ ki ölüm ânında Allah'ın kazasına razı olarak kederini sabırla yenebilsin.

5- Hasta dolaşmak meşrû'dur. Velevki hasta küçük çocuk olsun.
6- Fazilet sahipleri bir şeyi ilk defa reddetseler bile yine onların faziletlerinden ümîd kesmemek icâbeder.
7- Tâbi' olan kimse zahiren müşkil gördüğü bir şeyi âmirine sorabilir.
8- Suâl sorarken edeb ve terbiyeye riâyet gerekir.
9- Allah'ın mahlûkaatına merhamet ve şefkat gerekir.
10- Katı kalplilikten sakınmalıdır,
11- Feryad-ü figân etmemek şartı ile ölen bir kimseye ağlamak caizdir.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sessizce ağladığını bildiren hadisler vardır.

12- (924) Bize Yûnus b. AbdiTâle's-Saddefi ile Amru'bnü Sev vâd el-Amiri rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Amru'bnü 'I-Hâris, Saîd b. Harisi[8] Ensai den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi. Demiş ki: da" dü'bnü Ubâde bir hastalığı dolayısile rahatsızlandı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem), yanında A bd ur rahman b. Avf, Sa'dü'bnü Eb! Vakkaas, ve Abdullah b. Mes'ûd olduğu halde onu dolaşmağa geldi. Yanına girdiğinde onu kuşatılmış buldu; ve:
— «Öldü mi?» dfye sordu. (Oradakiler)
— Hayır yâ ResulâUah! dediler. Müteakiben Resûlüllah (Saîla-îahü Aleyhi ve Sellent) ağladı. Onun ağladığını görünce oradakiler de ağladılar. Bunun üzerine:
— İşitmiyormusunuz? Allah göz yaşından ve kalbin üzülmesinden dolayı (İnsanı) azâb etmez. Lâkin şundan dolayı ya azâb eder yahud rahmet buyurur; dedi ve diline İşaret etti.
Bu hadisi Buharı «Cenâiz» bahsinde tahric etmiştir. Onun rivayetinde hadisin sonunda şu ziyâde de vardır: «Şüphesiz ki ölü, ailesinin ona ağlaması sebebiyle azâb görür. Ömer (Radıyallahii anh) bundan dolayı sopa ile döğer; taş atar; toprak serperdi.»
«Gaşiyye» kelimesi Buhârî'nin rivayetinde «gâşiye* şeklinde zabtolunmuştur. Kaadî Iyaz'ın beyanına göre bazıları onu «gaşye- diye rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerin hepsi sahihtir. Kelime iki suretle tefsir edilmiştir. Birinci tefsire göre «onu ailesi efradı kuşatmış»; ikinciye göre «kendisini elem ve ıztırab kaplamıştı» demektir.
Kirmanı bu kelimeyi bayılmakla tefsir etmiştir. Burada ondan murad ikinci ma'nâ yâni elem ve ıztırab kaplamasıdır. Çünkü Hz. Sa'd bu hastalıktan iyileşmiş ve uzun zaman yaşamıştır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dilini göstererek: «Lâkin şundan dolayı ya azâb eder: ya rahmet buyurur.» demekle kötü şeyler söylemenin azaba, hayır söylemenin rahmete sebeb olacağına işaret buyurmuştur, îbni Battal diyor ki: «Ya rahmet buyurur-, cümlesinin iki ma'naya ihtimâli vardır: Yâ hayır söyleyip Allah'ın kaza ve kaderine teslim olana rahmet eyler; yahud azabını hak etmişken onu affeder de azâb yüzü göstermez.»
Son cümle: Şalinde de rivayet olunmuştur. Kirmâni:
«Eğer bu rivayet doğru ise hadîsin mâ'nasi: (Allah rahmet edinceye kadar azâb eyler) demek olur. Zira mü'min sonunda mutlaka cennete girecektir.» diyor.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hasta dolaşmak ve bir kimsenin kendinden daha aşağı mertebede olan birini dolaşması müstehabtır.
2- Hastanın yanında ağlamak caizdir.
3- Ağlayanı görenlerin ona tebean ağlamaları caizdir.

7- Hastaları Ziyaret Hakkında Bir Bab

13- (925) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ el-Anezi rivayet et (Dedi ki): Bize Muhammedü'bnü Cehdam rivayet etti. (Dedi ki): Bis İsmail yâni İbni Ca'fer, Umara yân! İbnİ Gaziyye'den, o da Sardü'bn I-Hârris b. el-Muallâ'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivaye etti, I şöyle demiş:
tBir defa) biz Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikt otururken ansızın ona Ensâr'dan bir adam gelerek selâm verdi. Son ra geri döndü. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn):
— Ey Ensarın kardeşi! Kardeşim Sa'dü'bnü Ubâde ne haldedir? di yi sordu. O zat:
— İyidir; cevâbını verdi. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellemh
— Sizden onu hanginiz ziyaret edecek? diyerek ayağa kaiktı. Onunla birlikte biz de kalktık. Biz on küsur kişi idik. Üstümüzde başımızda ayak kabı, mest, külah ve gömlek filân yoktu. Şu çorak yerlerde yürüyorduk. Nihayet onun yanına vardık. Yakınları hemen etrafından çekildiler. Bu suretle Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) Ne beraberindeki ashabı ona yaklaştılar.
Bu hadis, eshâb-ı kiramın hâiz oldukları zühd'ü takvanın derecesini göstermektedir. Onlar dünyâya ehemmiyet vermezlerdi. Dünyâ nimetlerinin pek azı ile iktifa ederler, fazlasını istemezlerdi. Üstlerine başlarına ehemmiyet vermez, kıymetli elbiseler giymezlerdi. Hâsılı yemek için yaşamazlar, ancak yaşamak için yerlerdi.
Bu hadîs, onların ayakkabı bile giymediklerini gösteriyor.
Bâzıları bununla istidlal ederek: «Yalınayak gezmek caizdir.» de-mişlerse de, bu istidlal söz götürür. Zira ashâb-ı kirâmnı ayakkabı giymemeleri bulamadıklarından ileri gelebilir. Bu takdirde bulanların giymemesi için bu hadiste delil olacak bir şey yoktur. Ashâb ayakkabı buldukları hâlde giymemiş bile olsalar, bize onların bu fiilleri yine delil olamaz. Zira örf en metruk bir şeydir. Şeriatda örf-ü âdet muteberdir. Hattâ Mecellenin bir maddesinde: «Örf ile tâyin, nass ile tâyin gibidir.»,- başka bir maddesinde: «Örf'en mâruf olan şey, şart kılınmış gibidir.»; diğer bir maddesinde «Âdet muhakkemdir.» denilmiştir.
Hadîs-i şerif, hükümdr ile âlimin maiyyetleri ile birlikte hasta dolaşabileceklerine delildir.

8- Musibete, Başa Geldiği Ânda Sabir Etme Hakkında Bab

14- (626) Bize Muhammedö'bnü Beşşâr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed yâni tbni Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Biz Şu'be, Sâbit'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim: Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Seliem): «Sabı (musibet) ilk başa geldiği andadır.» buyurdular.

15- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennârivayet etti. (Dediki): Bize Osmânü'bnü Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Sâbit-i Bü

nânî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)çocu|una ağlayan bir kadının yanına uğramış da, ona:
— «Allah'dan kork ve sabret.» buyurmuş. Kadın:
«— Sen, benim musibetime aldırış etmezsin.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradan gidince) kadına:
— Bu zât Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) idi.» demişler. Bu sefer kadının içine «ölüm acısı» gibi bir şey çökmüş. Bunun Üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUw)'*n kapısına gelmiş. Fakat onun kapısında kapıcı filân bulamamış ve-.
— «Yâ Resûlüllah! Ben, seni tanıyamadım» de lyerek Özür beyân et miş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"
— «Sabır ancak (musibet) ilk başa geldiği andadır.» yahut «Musibetin başa geldiği İlk andadır.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Habîb El-Hârisî dahî rivayet etti (Dedi ki): Bize Hâlîd yâni Îbnfl-Hâris rivayet etti. H.
Bize Uktebü'bnü Mükrem-i Ammî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülmelik b. Amr rivayet etti. H.
Bana Ahmed b. îbrâhim Ed-Devrakî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdü's-Samet rivayet etti. Bunlar hep birden: «Bize Şu'be bu is·nâdla, Osman b. Ömer'in hadisi gibi rivayette bulundu.» dediler. Ab-dü's-Samed'in rivayetinde: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) kabir yanında bir kadına uğradı...» denilmiştir.
Bu hadisi Buhârî «Cenâiz» bahsinin bir iki yerinde ve «Ahkâm» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi «Cenâiz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Nesâiî, onu «Yevm ve leyle» bahsinde dahi rivayet etmiştir.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) kabir başında ağlayan bir kadının yanma uğramış, ismi bilinmeyen bu kadın yeni ölen çocuğuna ağlıyormuş. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem), kendisine sabır ve takva tavsiye edince «Benim başıma gelen musibeti sen ne anlarsın?» diyerek, kendilerini başından savmak istemiş. Çünkü onun kim olduğunu tanıyamamış. Sonra bu zâtın Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) olduğu kendisine anlatılınca âdeta beyninden vurulmuşa dönmüş ve hemen arkasından onun evine giderek özür dilemiş.
Kurtubi diyor ki: «Anlaşılan bu kadın feryâd ederek ağlıyor-muş. Onun için de Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kendisine takvayı yâni Allah'dan korkmasını emretmiş.»
Tıybi'nin beyânına göre, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sel-letn)'in kadına evvelâ Allah'dan korkmasını emir buyurması, sabrı tavsiye için bir mukaddimedir. Ve sanki ona «Sabretmezsen Allah'ın gadabına uğrayacağından kork. Sevap kazanayım dersen feryâd etme.» demiş gibidir.
Bir rivayette oradan geçen bir zât kadına konuştuğu zâtın Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) olduğunu söylemişdir. Ebû Ya'1â'nın rivayetine göre bu zât, kadına: «Sen kiminle konuştuğunu biliyor musun?» diye sormuş; kadın: «Hâyar» cevâbını vermiş.
Taberânî'nin «El-Evsat» nâm eserinde kadına soran zâtın Fdıl b. Abbâs olduğu tasrih edilmiştir. Kadın kendisi ile konuşanın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) olduğunu anlayınca pek ziyâde utanmıştır. Fakat özür beyân etmek ve afdilemek için arkasından evine gittiği zaman kapısında bir bekçisi bile olmadığını görmüştür.
Tıybi'ye göre bu cümlenin faydası şudur: «Kadına, kendisi ile konuşan zâtın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) olduğu söylenince, içinden ona karşı bir heybet ve korku hissetmiş-, onu dünyâ hükümdarları gibi saltanatlı, kapısına bevvablar kapıcı bekleyen ve huzuruna kolay kolay çıkılamayan celâdetli bir kral tasvvur etmiş. Lâkin hakikat tasavvur ettiği gibi çıkmamış. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUemj'in kapısında bir tek bekçi bile yokmuş. Huzuruna çıkmak gayet kolay ve yaşayışı pek sâde imiş.
Ebû Hüreyre (Raâtyallahü anh)'m rivayetinde kadının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e i'tizâr makaanunda: -Vallahi seni tanıyamadım! «Yâ Resûlallah!» dediği bildirilmektedir.
«Sabır ancak (musîbet) ilk başa geldiği andadır.» cümlesindeki -Sabır-dan murâd: Kâmil olan sabırdır. Sabıra bu mânâ verilmezse cümlede hasr sahih olmaz.
Sadme: Lügatta katı bir şey'e vurmak, mânâsmdadır. Sonra bu kelime başa gelen her nev'î belâlar için istiare edilmiştir. Cümlenin mânâsı: «Asıl sabır, başa belâ geldiği anda ona tahammül göstererek sükûn ve sükûtla karşılamaktır.» demektir. Zîra belâ gelip geçtikten sonra sükûnete varmak ekseriya sabır değil, teselli olur. Belânın geldiği anda kalp âni olarak bir sarsıntı geçirir ki, o anda kadere razı olarak sükûneti muhafaza etmek, sabırdan başka bir şey değildir.
Ha11âbi diyor ki: «Bu cümlenin mânâsı: Sahibi methedilen sabır, ansızın musîbet geldiği zaman gösterilen sükûnettir. Ondan sonraki sükûna sabır denmez.»
Ulemâdan bâzılarına göre: musibet, kulların fiili cinsinden olmadığına göre, kul ondan dolayı bir ecir kazanamaz. Kulun kazandığı ecr-u mükâfaat niyetinin güzelliğine ve sabrına karşı verilir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin tevâzu'una, câhile karşı gösterdiği rifk-u mülâyemete, felâketzedeyi muâhaze etmeyip; özürünü kabul buyurduğuna delildir.
2- Hâkim'in yanma girmek istiyenleri menedecek kapıcı bulundurmaması gerekir.
3- Emr-i bilma'rûf yapan bir zâtın kim olduğu bilinmese bile söylediklerini kabul etmek gerekir.
4- Ölenin arkasmdan feryâd-u figâh etmek dinen yasak edilmiştir.
5- Va'z-u nasihat esnasında karşılaşılan eziyetlere göğüs germek îcâb eder.
6- Yüz yüze yapılan konuşmada, söz niyet edilen şahsa tesadüf etmezse hükümde yüz yüze bulunmanın bir te'sîri olamaz. Buna binâendir ki ulemâdan bâzılarına göre: Bir kimse kadınlarından Hind'e «Sen boşsun.» dese fakat sonra o kadının Hind değil Zeyneb olduğu anlaşılsa Zeyneb boş düşmez.
7- Kabir ziyareti mutlak surette caizdir. Yâni ziyaretçinin erkek veya kadın olması ve ziyaret edilen kabrin müslüman yahut kâfire ait olması hükmen müsavidir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu husûsda bir ayırma yapmamıştır.
Nevevi (631-676), cumhûr-ü ulemânın kat'iyyetle buna kaail olduklarını söylüyor. Yalnız Mârûdi'ye göre kâfirin kabrini ziyaret etmek caiz değildir.
Kabir ziyareti hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Hâzimî, bütün ulemânın erkeklere kabir ziyaretini meşru gördüklerini söyler.
îbni Abdilberr: «Kabir ziyareti hususundaki ibâha umûmidir. Nitekim kabir ziyaretinin yasak edilmesi de umûmi idi. Sonradan umûma mubah olması hususunda nesih vârid oldu. Binâenaleyh erkeklere de, kadınlara da kabir ziyareti caizdir.»
Kabir ziyareti hakkında bir çok hadisler vardır. Müs1im'in tahric ettiği Büreyde hadisi ile îbni Mâce 'nin rivayet ettiği Îbni Mes'ud hadisi,

îbni Ebî Şeybe 'nin tahrîc ettiği Enes hadîsi, Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadîsi, Îbni Mâce 'nin tahric ettiği Âişe hadîsi Taberâni'nin tahrîc ettiği Hayyân-ı Ensârî hadîsi, Hâkim' in tahrîc ettiği Ebû Zerr hadîsi, imam Ahmed'in tahrîc ettiği Alîyyü'bnü Ebi Tâlib ile îbni Abbâs (Radi-yallahü anh) hadîsleri îbnû E'bî'd-Dünyâ 'nin tahric ettiği Îbni Câriye hadisi bunlardandır.
Bu hadîslerin hepsi bir zamanlar kabir ziyaretinin menedildiğini fakat bundan böyle memnûniyYet kaldırıldığını binâenaleyh herkesin kabir ziyaretine gidebileceğini ifâde etmektedirler. Hz. Ömer'in kabristana giderek selâm verdiği ve: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' bunlara selâm verirken gördüm.» dediği rivayet olunur.
îbni Abdilberr'in sahih bir senetle rivayet ettiği bir hadîste: «Hiç bir kimse yoktur ki, dünyâda iken tanıdığı mü'min kardeşinin kabrinin yanından geçerken ona selâm versin de, dîn kardeşi onu tanıyıp selâmını almasın.» buyurulmuştur.
Tirmizi'nin rivayet ettiği Büreyde hadisinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ben, sizi kabir ziyaretinden ne h yet m işti m, şimdi artık onları ziyaret edin...» buyurmuştur.
Tirmizî bu hadîsi tahrîc ettikten sonra: «Ulemâ bu hadîse göre amel edileceğine kaaildirler. Kabir ziyaretinde beis görmezler.
Îbni Mübarek ile İmam Şafiî, İmam Ahmed ve îshâk'm kavilleri de budur.» demiştir.
Kadınlara kabir ziyaretinin yasak olduğunu bildiren Ebû Hureyre hadîsi için dahî: «Bu hadîs hasen sahîhdir.» dedikten sonra şunları söylemiştir: «Ulemâdan bâzılarına göre: Bu mes'ele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabir ziyaretine ruhsat vermezden önceki zamana aittir. Kabir ziyaretine ruhsat verince, onun ruhsatına erkeklerle birlikte kadınlar da dâhil olmuştur. Bâzıları: (Kabir ziyareti yalnız kadınlara mekruhtur. Çünkü onların sabrı az, yaygarası çoktur.) derler. Ebû Dâvûd, Îbni Abbâs 'dan şu hadîsi tahric etmiştir îbni Abbâs:
(Resûiülloh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirleri ziyaret eden kadınlarla, kabristana mescid yapanlara ve mum yakanlara lanet etti.) demiştir. Bu hadîsle istidlal eden bâzı ulemâ: (Bu rivayet kabir ziyaretinin kadınlara değil, yalnız erkeklere mubah olmasını iktizâ eder.» demişlerdir.»
İbni Abdilberr: «Bunun ibâhadan evvel olması mümkündür.» dedikten sonra: «Kadın için ocağının başında oturmaktan daha güzel bir şey yoktur. Hakikaten ulemânın ekserisi kadınların namazlara çıkmasını mekruh saymışlardır. Hiç kabristana çıkmalarını kerih görmezler mi? Cum'â farzının kadınlardan sakıt oluşu zannımca ancak onları şâir husûsâtta dışarıya çıkmaktan menetmek içindir.» diyor.
Kadınlara kabir ziyaretini mubah görenler Hz. Aişe hadîsi ile istidlal ederler. Mezkûr hadîste Aişe (Radiyaîlakü anhh)
«Evvelce Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir ziyaretini yasak ederdi. Sonra kabirleri ziyareti emir buyurdu.» demiştir.
Ulemâdan bazıları, ihtiyar kadınlarla genç kadınlar arasında ve keza yalnız başına kabir ziyaretine gidenlerle, erkeklere karışık ziyaret edenler arasında fark görmüşlerdir.
Kurtubî: «Genç kadınlara, kabir ziyaretine çıkmak haramdır. Fakat ihtiyar olanlara bu mubahtır. Erkeklerden ayrı olursa kabir ziyareti hepsine caizdir.» demektedir.
Yine Kurtubi'nin beyânına göre: Bâzıları Tirmizî hadîsini, kadınların kabir ziyaretine çok gidenlerine hamletmişlerdir. Çünkü o hadîsde «ZÜvvârât» kelimesi kullanılmıştır, bu kelime çok çok ziyaret eden kadınlar mânâsına mubağlağak ism-i faildir. Bu takdirde kabristana çok giden kadınlarla az gidenler arasında fark görmek ve: «Bazen kadınların kabirleri ziyarete gitmeleri caizdir.» demek icâbe-der.
«Et-Tevdîh» nâm eserde: «Büreyde hadîsi kabir ziyaretinin yasak edilmesini nesh husûsusunda açıktır. Anlaşılıyor ki: Sa'bî ile Nehai , kabir ziyaretini mubah kılan hadîsleri duymamışlardır. Sâri' Hazretleri sene başında şehitlerin kabirlerine gider, onlara: (Sabrettiğiniz için selâm size! Bu diyârnı akıbeti ne iyidir.) derdi. Bunu Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radiyaîlakü anhütn) de yapardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildiği gün annesinin kabrini ziyaret etmiştir.
Hz. Fâtıme her hafta Hamza (Rdiyallahü anh)'ın kabrini ziyaret ederdi. Ömer dahî babasının kabrini ziyaret eder, onun başucunda durarak duâ eylerdi. Aişe (Radiyalhhü anh) dahî kardeşi Abdurrahmân'ın kabrini ziyaret ederdi. Onun kabri Mekke 'dedir... ilâh...» denilmektedir.
Yine aynı eserde beyân olunduğuna göre Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir ve Ömer (Radiyalhhü anhü-?«a)'nm kabirlerini ziyaret etmek bil'icmâ' meşrudur. Hz. Abdullah b. Ömer bir seferden geldimi hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ziyarete gider ve:
f Selâm sana yâ Resûlallah! Selâm sana yâ Ebâ Bekir! Selâm sana babacığım.» dermiş.
Anlaşılıyor ki: Kabir ziyareti islâmiyetin ilk zamanlarında yasak edilmiştir. O devir putperesliğe yakın bir devirdi, sonraları islâmiyet kuvvetlenip, kabirlere ibâdetden emniyet hasıl olunca bu yasak* kaldırıldı. Çünkü kabir ziyaretinin âhireti hatırlattığı ve insanı dünyâdan soğuttuğu nass-ı hadîs ile sabittir.
Aynî, bu hadis hakkındaki sözünü şöyle bitirir-. «Hâsıl-ı kelâm kabir ziyareti kadınlara mekruh hattâ bu zamanda haramdır. Hele de Mısır kadınlarına! Çünkü onların zivârete çıkması fitne ve fesadı mü-cib olacak şekildedir. Hâlbuki kabir ziyaretine, âhireti hatırlattığı ve geçenlerden ibret almak ve dünyâya dalmamak için ruhsat verilmişti.»

9- Ölen Kimsenin, Ailesinin Ona Ağlaması Yüzünden Azab Olunması Babı

16- (927) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe İle Muhammedü'bnü Ab-dillâh b. Nümeyr, hep birden tbni Bişr'dan rivayet ettiler. Ebû Bekir ded ki: Bize Muhammedü'bnü Bişr El-Abdî Übeyduüah b. Ömer'den rivayet etti. Demiş ki: Bize Nafi', Abdullah d an naklen rivayet etti ki Hafsa, Ömer'in başında ağlamış da, Ömer:
— «Ağır ol, ey kızcağızım! Bilmezmisin ki Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Seîîem)t
— Gerçekten ölü, ailesinin ona ağlaması yüzünden azâb görür? buyurmuşlardır.- demiş

17- (...) Bize Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivâyet etti (Dedi ki): Ben Katâde'yİ, Saîdü'bnü'l-Müseyyeb'den, o da tbni Ömer'den, o da Ömer'den o da Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Seller»)] den naklen rivayet ederken dinledim; Efendimiz:
«Ölen kimse kendisine yapılan âh-u zar sebebi ile kabrinde azâb görür.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadisi Muhammedü'bnül-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Adiyy, Said'den, o da Katâde'den, o da Saîdü* bnü'l-Müseyyeb'den, o da tbni Ömer'den, o da Ömer'den, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seî/emJ'den naklen rivayet etti: Efendimiz:
«Ölen kimse, kendisine yapılan âh-u zâr sebebiyle kabrinde azâb görür.» buyurmuşlardır.» dedi.

18- (...) Bana Alîyyü'bnü Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Aliyyü'bnü Müshir, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni Ömer şöyle demiş: Ömer yaralandığı vakit bayıldı. Hemen yanında yaygara kopardılar; ayıldığı vakit: «Siz bilmezmisiniz ki Resûlüllah {Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)ı Gerçekten ölü, dirinin ağlaması yüzünden azâb görür, buyurmuşlardır.» dedi.

19- (...) Bana Alîyyü'bnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyyü'bnü Müshir, Şeybânî'den, o da Ebû Bürde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Ömer yaralanınca Süheyb:
— «Vah kardeşciğim!» demeye başladı. Bunun Üzerine Ömer, ona şunu söyledi:
— Yâ Sûheyb! Bîlmezmisin ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azab görür.» buyurmuşlardır.

20- (...) Bana Aliyyü'bnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Yahya Şuayb b. Safvân[9], Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Ebû Bürdete'bnü Ebî Musa'dan, o da Ebû Musa'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Ömer vurulduğu vakit Suheyb evinden geldi ve Ömer'in yanma girdi. Onun yanında durarak, ağlamağa başladı. Bunun üzerine Ömer:
— Ne ağlıyorsun? Bana mı ağlıyorsun? dedi. Suheyb:
— Evet. Vallahi sana ağlıyorum, ey mü mirilerin emîril cevabını verdi. Ömer:
— Vallahi sen pek âlâ bilirsin ki Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)
«Üzerine ağlanan kimse azâb görür» buyurmuşlardır; dedi. (Hâvi Abdülmelik diyor ki:)
«Ben, bunu Mûsâ b. Tâlha'ya söyledim de, o:
— (Âişe: Bunlar ancak yahudiler idi, diyordu.) mukaabelesinde bulundu.

21- (...) Bana Amrü'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Afgâ-nÜ'bnü Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâdü'bnü Seleme, Sâbitden, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Ömerü'bnü'l-Hattâb yaralanınca (kızı) Hafsa[10] yas ederek, ağlamış. Bunun üzerine Ömer şunları söylemiş:
— Yâ Hafsa! Sen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi--«Üzerine feryâd edilen kimse azöb görür.» buyururken işitmedin mi?
dedi. Ömer İçin Suheyb de feryâd etti; Ömer ona dahi:
— «Ey Suheyb! Bilmezmisin ki üzerine feryâd edilen kimse azâb olunur.» dedi.
Bu hadisi Buhâri, Nesâi ve Ibni'Mâce «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bir çok muhtelif rivayetleri vardır. Bunların bâzılarında: «Ölen kimse, ailesinin ona ağlaması yüzünden azâb görür.» diğer bâzılarında
«Dirinin ağlaması sebebiyle...» denilmiş; bir takımlarında: «Yapılan feryâd-u figân yüzünden azâb görür.»;bir rivayetinde de: «Her kime ağlanırsa, o kimse azâb görür.» buyurulmuştur. Nevevî diyor ki: «Ömerü'bnü'l-Hattâb ile oğlu Abdullah (Radiyallahü anhümâYran rivayetlerinde Hz. Aişe inkâr etmiş; onların bu rivayetleri unuttuklarını yahut şüpheye düştüklerini söylemiştir. Âişe (Radiyallahü anhâ). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ti\ böyle bir şey söylediğini kabul etmemiş, bu bâbda Teâlâ Hazretlerinin
Hiç bir bunankar nefîs başkasının günahını üzerine almaz.» âyet-i kerimesi ile istidlal etmiştir. Ona Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız bir yahudi karısı hakkında:
«Bunlar ona ağlıyor hâlbuki o azâb görüyor.» buyurmuştur. Fakat bununla onun ağlamak yüzünden değil; küfrü sebebiyle azâb olduğunu anlatmak istemiş ve sanki: «Onlar ağlaya dursun, kadın küfründen dolayı azâb görüyor.» demiş gibidir.
Bu hadîslerin ifâde ettiği feryâd-ü figâh sebebi ile azâb olunma mes'elesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1- Cumhur'a göre bu hadîsler, öldükten sonra arkasından ağlanmasını vasiyet edenlere mahsûsdur. Bu vasiyet tenfîz yâni fer-yâd edildiği takdirde, ölen kimseye azâb olunur. Fakat vasiyet bulunmamak şartı ile ölen bir kimsenin arkasından âh-u zâr etmek, o kimsenin azâb görmesine sebebolmaz. Çünkü Teâlâ Hazretleri (Ceîîe Cet Hiç bir günahkâr nefis, başkasının günâhını yüklenmez.» buyurmuştur.
Derler ki: «Öldükten sonra yas tutarak feryâd-u figânda bulunmayı vasiyet etmek, araplann âdeti idi. Bunu meşhur «Muallâka» sahipli rinden Tarafetü'bnü Abd bile yapmıştır. Binâenaleyh mutlak olan bu hadisler Arapların âdetlerine hamlolunurlar.
2- Ulemâdan bir taifeye göre, bu hadisler sesle ağlamayı vasiyet edenlere yahut sesle ağlanmamasını vasiyet etmeyenlere hamlolu-nür. Binâenaleyh kendisine sesle ağlayıp, feryâdda bulunmayı vasiyet eden kimse ile bunları yapmamayı vasiyet etmeyenler azâb görürler. Ama sesle ağlamamayı ve feryatta bulunmamayı vasiyet ederek ölen kimse sonradan vasiyeti hilâfına yapılan bu gibi işlerden dolayı azâb görmez. Çünkü onun bu husûsda hiç bir sun-u taksiri yoktur. Hulâsa sesle ağlamaktan ve yaygaradan dolayı azâb görmemek için bunların yapılmamasını vasiyet etmek lâzımdır.
3- Bâzıları bu hadîslerin mânâsı hakkında şunları söylemişlerdir: «Araplar ölen bir kimsenin ardından, onun bütün iyiliklerini sayıp dökerek sesle ağlarlardı. Hâlbuki onların iyilik diye saydıkları şeyler şeriat nazarında çirkin olduğundan ölü azâb görür. Meselâ ölenin arkasından: Ey kadınları dul bırakan! Mamureleri vîrân eden filânca; diye hitâb ederler; kadınları dul bırakıp, ma'mûreleri viraneye çevirmeleri bir marifet ve şeceat sayarlardı. Halbuki bunlar şer'an haramdır.»
4- Bir kısım ulemâya göre bu hadislerden murâd: Ölen kimsenin geride bıraktığı ağlayanları görerek rikkata gelmesi ve üzülmesi-dir. Onun azâb olmasından murâd budur.
Muhammedü'bnu Cerîr-i, Taberi ile diğer bâzı zevatın mezhebleri budur.
Kadî Iyâz bu kavli diğerlerinden evlâ bulmuştur. Bu zevatın delilleri Peygamber (Saîlallakü Aleyhi ve Sellemj'in babasına ağlayan bir kadını ağlamaktan menettiğini bildiren bir hadistir. Mezkûr hadisde Resûlüllah (Saîlallakü Aleyhi ve Seîlem)
«Ey Allah'ın kulları; Ağlamakla dîn kardeşlerinizi tâ'zîb etmeyin.» buyurmuştur.
5- Aişe (Rdiyallahü anhâ)'y& göre, bu hadiselerden murâd: Gerek kâfir, gerekse âsî Müslüman bir kimsenin arkasından ağlayarak yaygara koparılmak sebebile değil; onlar ağlarken kendi günâhı sebebi ile azâb görür. Aynî, ulemânın bu bâbdaki kavillerini sekize çıkartmıştır.
Bu kavillerin içinde sahih olanı cumhurun kavlidir. Muhtelif mezheblere sâlik bulunan ve zevat buradaki ağlamaktan murâd: Sırf gözyaşı dökmek değil; feryad-ü figân ederek sesle ağlamak olduğuna ittifak etmişlerdir.

22- (928) Bize Dâvûd b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb, Abdullah b. Eb Müleyke'den naklen rivayet etti. Demiş ki: tbni Ömer'in yambaşında oturuyordum, Osman'ın kızı Ümmü Ebâh'in cenazesini bekliyorduk. Onun yanında Amr b. Osman da vardı. Derken îbni Abbâs geldi, kendisini bir zât yediriyordu. Zannederim o zât İbni Abbâs'a, tbni Ömer'in bulunduğu yeri haber verdi de, gelerek yanıma oturdu. Ben İbni Ömer'le İkisinin arasında idim. Bu sırada evden ansızın bir ses geldi. Bunun üzerine İbni Ömer —galiba Amr'a kalkıp, onları neh yetmesini işaret ederek şunları söyledi: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)
«Şüphesiz ki ölen kimse ailesinin ağlaması sebebi ile azâb görür.» buyururken işittim.
İbni Ömer, bu rivayetini mürsel olarak yaptı.

(927) Bunun üzerine tbni Abbâs şunu söyledi: «Emîrü'l - Mü'mi-nîn Ömerü'bnü'l - Hattâb ile birlikte İdik. Beydâ' denilen yere vardığımızda birden bire bir ağacın altına inmiş bir adam gördü, bana:
— Git de şu adamın kim olduğunu bana öğreniver; dedi. Hemen gittim. Bir de baktım ki o zât Suheyb'miş. Ömer yanına dönerek (kendisine) :
— Sen, bana bu zâtın kim olduğunu öğrenmemi emrettin; o Suheyb'miş, dedim. Ömer:
— Ona emret de bize katılsın dedi. Ben:
— Ama onunla birlikte ailesi de var! dedim; Ömer:
— Velev ki yanında ailesi olsun! dedi. Gâlibâ râvî Eyyûb, ona emret bize katılsın, (demiştir.)
(Medine'ye) geldiğimizde çok geçmeden emîrü'l - Mü'mİnîn vuruldu. Müteakiben Suheyb:
— Vah kardeşim! Vah arkadaşım! diye diye geldi. Ömer:
— Sen, bilmezmisin yahut İşitmedinmi ki, Resûlüllah (Sdlaîlahü Aleyhi ve Sellem)
(Şüphesiz ölen kimse ailesinden bâzılarının ağlaması İle azâb görür.) buyurmuştur, dedi. (Râvi Eyyûb: Yahut, Sen bilmedin mi veya işitmedin mi ki, dedi; demiş.)
Râvî dedi ki: «Abdullah'a gelince, o bu rivayeti mürsel olarak bıraktı. Ömer ise (Bâzı) kaydı ile rivayet etti.»

(929) Sonra ben kalkıp Aişe'nin yanına girdim ve ona îbni Ömer' İn söylediklerini naklettim. Aişe:
— «Hayır, Vallahi! Resûlüllah (Sallaîlahû Aleyhi ve Sellem) asla: (Ölen bir kimse, birinin ağlaması sebebiyle azâb olunur.) dememiştir. Lâkin o şöyle buyurdu:
(Şüphesiz ki ailesinin ağlaması sebebiyle Allah kâfirin azabını artırır. Gerçekten güldüren de ağlatan da ancak Allah'dır. Hiç bir günahkâr nefis, başkasının günâhını yüklenmez.)» dedi.
Râvi Eyyüb demiş ki: îbni Ebî Müleyke şöyle dedi: Bana Kaasim b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: Aişe, Ömer'in söylediklerini duyunca:
— «Siz, bana hakîkaten yalan söylemeyen ve tekzip olunmayan iki zâttan hadis rivayet ediyorsunuz. Lâkin kulak hatâ eder.» dedi.

23- (928) Bize Muhammedü'bnü Rafi ile Abd b. Hu mey d rivayet ettiler. îbni Râfi' dedi ki: Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Abdullah b. Ebî Müleyke haber verdi. (Dedi ki): Osman b. Affân'ın Mekke de bir kızı vefat etti biz de cenazesinde bulunmak üzere geldik. Cenazeye îbni Ömer ile Îbni Abbs da geldiler. Ben aralarında oturuyordum. (Evvelâ) birinin yanına oturmuştum, sonra diğeri gelerek, benim yanıma oturdu. Abdullah b. Ömer, Amr b. Osman'ın yüzüne karşı:
— «Sen, bu ağlamayı yasak etmiyormusun? Zira Resûlüllah (Sallallahû lAeyhi ve Sellem)ı
(Şüphesiz ki ölen kimse ailesinin ona ağlaması yüzünden azâb olunur.) buyurdular, dedi.

(927) Bunun üzerine îbni Abbas: (Evet) Ömer bunun bir kısmına kaaildi.» dedi ve sözüne şöyle devam etti:
«Ömer ile beraber Mekke'den döndüm. Beydâ' denilen yere geldiğimiz vakit Ömer ansızın bir ağacın gölgesi altında bir deve kervanı gördü. (Bana):
— Git bak, bu kervan kimlermiş? dedi. Ben hemen gidip baktım; bir de ne göreyim Suheyb'mis. Onu derhâl Ömer'e haber verdim;*
— Onu bana çağır! dedi. Suheyb'e dönerek:
— Emîrü 1-mü'mininin yanma buyur ve onun kaafilesine katıl! dedim. Bilâhare Ömer vurulunca Suheyb ağlayarak ve:
— Vah kardeşim! Vah arkadaşım! diyerek yanma girdi. Ömer, (ona):
— Ey Suheyb! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): (Şüphesiz ki ölen kimse ailesinden bâzılarının ona ağlaması sebebiyle azöb olunur.) buyurmuşken, sen hâlâ bana mı ağlıyorsun? dedi.»

(929) İbni Abbâs dedi ki: Ömer vefat edince, ben bu mes'eleyi Âişe'ye anlattım; Âişe:
— «Allah, Ömer'e rahmet eylesin; hayır vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*
(Allah mü'minl bir kimsenin ağlaması sebebi İle azâb eder.) demedi. Lâkin:
(Ailesinin ağiaması sebebiyle Allah kâfirin azabını arttırır.)buyurdu.» dedi ve sözlerine şöyle devam etti:.
«Size Kur'an yeter! (Teâlâ Hazretleri): Hiç bir günahkâr nefis başkasının günâhını yüklenmez, (buyuruyor.)» O zaman tbni Abbâs: — «Güldüren ve ağlatan da Allah'd ir.- dedi.
îbni Ebî Müleyke: -Vallahi İbni Ömer hiç bir şey söylemedi.» demiş.

(...) Bize Abdurrahmân b. Bişr rivayet etti (Dedi ki): Bize Süf-yân rivayet etti. Dedi ki: (Bize) Amr, İbni Ebî Müleyke'den naklen rivayet etti: Osman'ın kızı Ümmü Ebân'ın cenazesindeydik...» diyerek hadîsi rivayet etmiş. Ama Eyyûb ile îbni Cüreyc'in yaptıkları gibi hadîsin Ömer'den, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeZ/emJ'den merfû olarak rivayet edildiğini bildirmemiş. Eyyûb ile tbni Cüreyc'in hadîsleri Amr'ın hadîsinden daha tamamdır.

24- (930) Bana Harmeletü'bnû Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ömerü bnû Mu-hammed rivayet etti; ona da Abdullah b. Ömer'den naklen Salim rivayet etmiş ki Resülüllah (Sallallahü Aleyhiv e Sellem):
«Şüphesiz ki öten kimse, dirinin ağlaması sebebiyle azâb olunur.» buyurmuşlar.

25- (931) Bize Halefü'bnü Hisam ile Ebû'r-Rabî' Ez-Zehanî hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâdü'bni Zeyd, Hişâm b. Urve'den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş: «Âişe'nin yanında tbni Ömer'in (ölen kimse, ailesinin ona ağlaması yüzünden azâb görür.) dediği söylendi. Bunun üzerine Aişe:
— Allah, Ebû Abdirrahmân'a rahmet eylesin; bir şey işitmiş ama onu belleyememiş. (Gerçek şudur ki): Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir yahudî cenazesi geçti, yahudiler ona ağlıyorlar. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)
(Siz ağlıyorsunuz ama ona azâb olunuyor.) buyurdular, dedi.»

26- (923) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsa-me, Hişâm'dan, o da babasından naklen rivayet etti. Demiş ki: Aişe' nir yanında İbni Ömer'in Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)e merfûan:
«Şüphesiz ki ölen kimse ailesinin ona ağlaması yüzünden kabrinde azâb görür.» hadîsini rivayet ettiği söylendi. Bunun üzerine Aişe:
— «O hatâ etmiş, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ancak şöyle buyurdular:
(Ölen kimse hatlesi yahut günâhı yüzünden azâb görüyor; ailesi ise şimdi ona ağlamaktadırlar), tbni Ömer'in bu sözü de, şu sözüne benzer:
Resûlüllah (Saîlallahü aleyhi ve Sellem) Bedir harbinde Kalîb çukurunun başında durdu; o çukurda müşriklerin Bedir harbinde Öldürülenleri bulunuyordu. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) onlara ne söylediyse söyledi ve: Muhakkak bunlar benim sözlerimi işitiyorlar; buyurdu (demişti) hâlbuki yanılmıştı. Resûlüllah (Salhlh'hü Aleyhi ve Sellem) ancak ve ancak: (Onlar, vaktiyle benim kendilerine söylediklerimin hak olduğunu pek âlâ biliyorlar.) demişdi.) dedi, (Sonra): Şüphesiz ki sen ölülere söz iş itti reme zsin[11]', ve: Sen kabirlerde yatanlara söz Işittiremezsin[12]; âyetlerini okudu.: Teâlâ Hazretleri «ateşten fbâret olan yerlerine yerleştikleri sırada» demek istiyor.» dedi.

(...) Bize, bu hadisi Ebû Bekir b. Ebi Şey be de rivayet etti. (Dedi ki): Bize VekT rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâmu'bnü Urve bu îs· nâdla, Ebû Üsâme hadîsi manasında rivayette bulundu. Ama Ebû Üsâ-me hadîsi daha tamamdır.

27- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, —ona okunanlar meyânında— Abdullah b. Ebî Bekir'den, o da babasından, o da Amra binti Abdirrahmân'dan işitmiş olmak üzere rivayet etti. Am-ra, Âİşe'defc işittiğini haber vermiş; Aişe'ye Abdullah b. Ömer'in:
«Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azâb görür.» dediği söylenmiş. Bunun üzerine Âişe şöyle demiş:
— «Allah, Ebû Abdirrahmân'a mağfiret buyursun, şüphesiz ki o, yalan söylememiştir. Lâkin unutmuştur yahut hatâ etmiştir. (Hakikat şudur kî) Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Seller») Yahudilerin (mezarı) başında ağladıkları bir yahudi karısının yanından geçti de:
(Bunlar, ona ağlıyorlar. Hâlbuki o kabrinde azâb görüyor.) buyurdular.

28- (933) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivyet etti. (Dedi ki): Bize Vekî, Saîdü'bnü Ubeyd-i Tâî ile Muhammedü'bnü Kays'dan, onlar da Alîyyü'bnü Rabîa'dan naklen rivayet etti. Alî şöyle demiş: Kûfe'de kendisine yas tutulan ilk şahıs Karazatü'bnü Kâ'b'dır. Bunun üzerine Mugîratü'bnü Şu'be şunları söylemiş: Ben, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyit
«Her kime yas tutulursa, o kimse kıyamet gününde kendisine yapılan feryâd-ü figân sebebiyle azâb görecektir.» buyururken işittim.

(...) Bana Alîyyü'bnü Hucr Es-Sadî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyyü'bnü Müshir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammedü'bnü Kays-Esdî, Alîyyü'bnü Rabîate'l-Esdi'den, o da Mugîratü'bnü Şu'-be'den, o da Peygamber {Salîallahü Aleyhi ve SeJJemj'den naklen bu hadîsin mislini haber verdi.

(...) Bize, bu hadisi Ibni Ebi Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân yâni Fezâri rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîdü'bnü Ubeyd-i Tâî Alîyyü'bnü Rabîa'dan o da Mugîratü'bnü Şu'be'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsleri Buhârî «Cenâiz» bahsinde Âişe hadisinin bir rivayetini «Kitâbü'l-Meğâzî» de, Nesâîve ibniMâce «Cenaiz» bahsinde muhtelif râvîlerdçn tehrîc etmişlerdir.
Ayni diyor ki: «Bu bahsi şerh eden zevattan hiç birinin bu bâbda vârîd olan hadîsleri hakkıyla beyân ettiğini görmedim. Bil'akis sarihlerin çoğu sözlerini tertipsiz ve hadîsin metnine tâbi olmaksızın gelişi güzel yazmışlardır. Öyle ki: Onların sözlerine bakanlar, kendilerini tatmin edecek bir şey bulamazlar...»
Ayni bundan sonra bu hadisler üzerinde muhtelif yönlerden söz etmiştir. Şöyle ki:
1) Ibni Ömer (Radtyallahü anh)'mn rivayetleri iki nev'îdir. Bunların biri ölen kimsenin ailesinin feryâd edip ağlaması yüzünden azâb göreceğini, diğeri dirinin ağlaması yüzünden ölünün azâb göreceğini ifâde etmektedir.
Her iki rivayet merfû'durlar. Acaba burada mutlak, mukayyede hamledilir mi? Yâni ölen kimse kendisine yalnız ailesinin ağlaması yüzünden mi azâb görür yoksa hüküm umûmî olup, herhangi bir kimsenin ağlaması ile azâb görür mü?
Bu suâle: «Hüküm umûmidir, yalnız ailesinin ağlamasma mahsûs değildir.» şeklinde cevap verilmiştir. Bittabi bu cevap ağlamayı meyyitin azabına sebep kabul gedenlere göredir. Burada mutlakın, mukayyed üzerine hamledilmemesi, hükümde bir fark hâsıl olmadığı içindir. Çünkü ağlamanın, ölenin azabına sebep olacağına kaail olanlara göre ailesinin ağlaması ile başkasının ağlaması arasında fark yoktur. Zira ölünün arkasından feryâd-ü figân etmenin azaba sebep olacağı umûmi delillerle beyân edilmiştir. Ölenin ailesi ağlamak hususunda daha mazur olduğu hâlde ağlamaları azaba sebep olursa, başkalarının ağlamaları buna bil'evlâ sebep teşkil eder.
Hadisin bâzı rivayetlerinde «ailesinin ağlaması sebebiyle» buyu-rulmasi: «Başkalarının ağlaması azaba sebeb olmaz- mnâsına alınmamalıdır. Zira bu söz bir kayd-ı ihtirazı değil, kayd-i vukûi'dir. Yâni ekseriyetle ölenin arkasından ailesi efradı ağladığı için zikredilmiştir.
2) Acaba hadîsde zikri geçen «diri» tâbirinin mefh»mu var mıdır ki, diri olmayan şeylerin ağlaması ile ölüye azâb olunmaz diyelim. Ve acaba diri olmayan şeylerin ağlaması tasavvur olunabilir mi ki, •diri» kelimesi ile cansız şeylerden ihtiraz olunmuş diyelim?
«Onların üzerine yer ve gök ağlamadı.» âyeti kerimesinin zahirine bakılırsa yerle gök başkasına ağlarlar. Binâenaleyh onların bu ağlayışı: Ölüye ağlamak, olur. Ölüye bundan dolayı bü'icmâ azâb yoktur.
Yezid-i Rakaasî 'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği bir hadisi îbni Merdûye tefsirini dercet-mişdir. O hadiste Peygamber (SallallaküaleyhiveSellem)
«Hiç bir mü'mîn yoktur ki, gök yüzünde onun için iki kapı bulunmasın. Bu kapıların birinden rızkı çıkar, diğerinden de sözü ve ameli girer. O mü'mln öldüğü vakit bu kapılar onu arar ve ona ağlarlar.» buyurmuş ve «Onların üzerine yer ve gök ağlamadı.» âyet-i kerimesini okudu.» denilmektedir.
Ölüden ağlama tasavvur olunabilir. Bu bâbde Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Se/Zemj'den şu hadîs rivayet olunmuştur. «Biriniz ağladığı vakit, ona arkadaşçağzı da ağlar.»
Bu hadîsdeki «arkadaşçağız»dan murâd: Ölen kimsedir. «Hay» kelimesinden murâd: Kabüe'dir. Bu takdirde ölünün azabına sebep, kabilesinin ona ağlaması olur.
3- Bu hadislerin bâzı rivayetlerinde ölünün ailesi ağladığı için, başka rivayetlerinde arkasından niyâha yâni bağırıp çağırarak; ölenin

meziyetleri sayıldığı için azâb göreceği bildirilmektedir. Tabiî ki birinci rivayet umûmi, ikincisi ise yalnız nihâhaya mahsûsdur. Burada mutlak, mukayyede hamlolumır. Binâenaleyh ağlamak mutlak olarak zikredildiği yerlerde feryâd-ü figânla ağlamaya hamlolunur. Bu husûsda icmâ-ı ulemâ vardır.
Mücerred gözyaşı, azaba sebep değildir. Bu hadîslerden, umûmî surette ağlamak kastedilmediğine bir delil de: «Ölen kimse ailesinden bazılarının ağlaması yüzünden azâb görür.» hadîsidir.
Bu hadîsde azaba sebep: bâzı ağlamalar, olduğu bildirilmiştir. Hadislerin aralarını bulmak için buradaki bâzı ağlayış kaydı bağıra çağıra ağlamaya hamledilmiştir.
Hadisin râvüeri olan Ömerü'bnü'l-Hattâb ile oğlu'nun Huzûr-u Nebevî'de ağlamaları da her ağlayışın azaba sebep olmadığına delildir.
4- Hz. Aişe, Ömer ile oğlu Abdullah (Radıyallahü anhümâ)'yı hatâya nisbet etmiş, onların yanıldıklarını söylemiştir. Aişe (Radıyallahü anhâ)'mn rivayetlerinden ne murâd edildiği ulema arasında ihtilaflıdır. Ha11âbi'ye göre mânâ Aişe (Radt-yallahü anka)'nm kanaat getirdiği şekildedir. Zira, Hz. Aişe azâb mes'elesinin bir yahudi hakkında olduğunu rivayet etmiştir. Tefsir edilen haber mücmel bırakılan haberden evlâdır.
îbni Ömer {Radıyallahü anh)'m rivayet ettiği hadisler dahî âyet-i kerîmeye muhalefet etmeksizin sahih olabilir. Çünkü araplar öldükten sonra kendilerine bağıra çağıra mersiyeler okunmasını vasiyet ederlerdi.
Hattâbi diyor ki: «Bir rivayet sabit oldumu, o rivayeti zan ile çürütmeye imkân yoktur. Buradaki hadîsi hem Ömer hem de oğlu rivayet etmişlerdir. Aişe'nin rivayet ettiği hadisde onların rivayetlerini hükümsüz bırakacak bir şey yoktur. Her iki tarafın rivayet ettiği hadislerin sahih olmaları caizdir. Aralarında münâfaat yoktur. Ölünün azâb olması, sağlığında iken kendisine yas tutulmasını ve mersiye okunmasını vasiyet ettiği zaman lâzım gelir...»
Ağlamakla ölünün azâb görmesi hususunda ulemadan nakledilen kavillerin mühim olanlarını az yukarıda görmüştük... şimdi hadîslerin izaha muhtaç görülen yerlerine dönelim:
îbni Abbâs (Radîyaîlahü anh)'m bir zâtm delâleti ile cenaze yerine gelmesi âmâ olduğuna işarettir. Hakîkaten ömrünün sonlarına doğru gözleri görmez olmuştu. Gerek îbni Abbâs gerekse îbni Ömer ashâb-ı kirâm'm büyüklerinden olup, «Abâdüe-i Erbaa» denilen dört Abdullah' [13] dan ma'dûtturlar.
Hz. Abdullah b. Ebî Müleyke 'nin onlar derecesinde olmadığı hâlde aralarına oturması bir özürden dolayıdır. Yoksa özürsüz kendinden her cihetçe üstün olan iki zâtm arasına oturmak âdaba muhaliftir.
Abullah îbni Ömer'in rivayetini mürsel bırakmasından murâd: Ölen kimsenin, dirilerin ağlaması yüzünden azâb göreceğini mutlak olarak nakletmesi Hz. Âişe'nin rivayeti gibi yahudi cenazesi olmakla kayıtlamaması, diğer rivayetlerde olduğu gibi vasiyet veya ailesinden bâzüarınm ağlamasını zikretmemesidir.
Beydâ*: Hakîkatta «çöl», mânâsına gelirse de, burada ondan murâd: Mekke ile Medine arasında bir yerdir.
Bu rivayetlerde ismi geçen Suheyb (Radıyallahü anh)- Su-heyb-i Rûmi diye şöhret bulan Suheyb b. Sinan 'dır. Küçüklüğünde Roma'hlanr eline esir düştüğü için ana dilini unutmuş, sonradan tekrar öğrenmişse de doğru dürüst ve hatasız konuşa-mamıştır. Abdullah b. Cüd'an, kendisini Romalılardan satın alarak azâd etmiştir. Bundan sonra Hz. Suhayb müslüman olmuştur. Kendisi Mekke müşriklerinden ezâ cefâ çeken ilk müslümanlardandır.
Rivayetlerin mecmu'undan anlaşıldığına göre H z . Ömer Hacc'dan döner dönmez vurulmuştur.
Hz. Âişe'nin «Güldüren de ağlatan da Allah'tır.» demesi: İbni Ömer'in rivayet ettiği hadîsi kabul etmediğinin delilidir. Çünkü insanın gülmesi, ağlaması, keder ve sevinci Allah'tandır. İnsanın bunlarda hiç bir dahl-ü te'sîri yoktur. Şu hâlde bunlardan dolayı ölü değil; diri bile muâhaze olunamaz, demek istemiştir. Bir rivayette bu sözü îbni Abbâs söylemiştir.
Hz. Aişe (Radtyallahü anhâ) nin bir rivayette:
«Allah Ebü Abdlrrahmân'a rahmet eylesin.», diğer bir rivayette «Allah Ömer'e rahmet eylesin.» demesi: Edep, terbiye ve nezâket icâbıdır.
Ebû Abdirrahmân: Hz. İbni Ömer'in künyesidir. Aişe (Radıyallahü anhâ) onlar hakkındaki bu sözleriyle kendilerini hatâya nisbet etmekden doğacak hoşnutsuzluğu gidermek için bir vâsıta yapmıştır.
Râvl îbni Ebi Müleyke: «Vallahi tbni Ömer -hiç bir şey demedi.» sözüyle ihtimâl Hz. Aişe'yi haklı gördüğünü anlatmak istemiştir. Fakat ulemânın bu sükût hakkındaki kavilleri öyle değildir, tbni Münir: «tbni Ömer (Radıyallahü an/ı)'ın susması, Aişe'nin sözünü kabul ettiğine delil olamaz. Belki de münâkaşadan kaçınmıştır.» diyor
Kurtubî de: «tbni Ömer bu hedîsi merfü olarak rivayet ettikten sonra burada susması: kendine ânz olan bir şüpheden dolayı değildir. Lâkin hadisin ona göre te'vîle ihtimâli vardır. O anda hadisi hamledecek bir te'vil yolu bulamamıştır. Yahut o meclisin münâkaşaya tahammülü yoktur...» demiştir.
Hz. Aişe'nin son rivayetlerinden birinde «Îbni Ömer hatâ etmiş.» diyerek yaptığı tashihler meyânında onun hadisdeki «bilirler» kelimesinin yerine «işitirler» dediğini gösteren rivayeti okumuş sonra hadîsde zikri geçen âyetleri okuyarak, onlardaki ölüye laf işittirme sözünü hakikate hamletmiştir. Hâlbuki bir çok rnüfes-sirlerle diğer ulemâya göre bu âyetlerdeki ölülerden murâd: Kâfirlerdir. Kâfirler işittiklerinden istifâde edememe hususunda öldükten sonra hiç bir şeyden istifâde edemeyen cesetlere benzetilmiştir. Bu takdirde bu âyetlerde Hz Âişe'ye delil yoktur.
Kalib: Bedir gazasında Küffâr cesetlerinin atıldığı kuyudur. Bâzıları bunu: «Taşlan işlenmemiş eski bir kuyu» diye tefsir etmişlerdir.
Bedir müşriklerine Resûlüllah {SaUdlahü Aleyhi ve SellemYin bir şeyler söylediğini ifâde için: «Onlara ne söylediyse söyledi.» denilmiştir. Bundan murâd: «Size vaad olunanın hak olduğunu anladınız mı?» buyurmuş olmasıdır.
Hz. Ömer'in Suheyb (Radtyalhhü anhy&ı «Bilmez misin?» yahut «Duymadın mı?» diyerek azâb hadisini hatırlatmasını, Hz. Süheyb'in bu hadisi evvelce Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'den bizzat işittiğine delildir. Herhalde -sonradan onu unutmuş olacaktır.
Bâzıları: «Hz. Ömer'in Suheyb'in ağlamasına karşı itirazda bulunması: sesle ağladığı içindir. Ömer (Raâıyaîhhü anh) bundan, öldükten sonra Öa ayni şekilde yahut daha fazla feryâd ederek ağlayacağı mânâsını çıkarmıştır. Hemen itirazda bulunması bundandır.» derler.
Aynî .ölene mersiye okumanın memnûiyeti babında onbeş sahâ-bîden hadîs rivayet olunduğunu «Et-Tevhîd» nâm eserden nakletmiş-tir.
Hadis rivayet eden ashâb-ı kiram: îbni Mes'ûd, Ebû Mûsâ, Ma'kil b. Mukarrin, Ebû Mâlik'i Eş'arî, Ebû Hüreyre, Îbni Abbâs, Muâviye EbûSaid, Ebû Ümâme, Alî, Câbir, Kaysü'bnü Âsim, Cünâde-tü'bnü Mâlik, Ümmü Atiyye ve Ünımü Seleme (Radtyallahü anhüm hazerâtıdır.
îbni Mes'ûd hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce tahric etmişlerdir.
Ebû Mûsâ hadîsini Buhâri tahric etmiştir.
Ma'kil b. Mukarrin hadisi sahih senedle -Süneni Kebir-de rivayet etti olunmuştur.
Ebû ,Mâlik-i Eş'arî hadîsini Müslim rivayet etmiştir. Bu hadîsde Resulüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Sellem):
Ümmetimde câhiliyet umurundan kalma dört şey vardır ki, bunları terketmezler. (Bu dört şey) soy sopu İle iftihar etmek, neseplere

taanda bulunmak, yıldızlardan yağmur beklemek ve nfyânadır...» buyurmuşlardır.
Ebû Hüreyre hadîsini yalnız Tirmizi rivayet etmiştir. Mânâ itibârı ile bu hadis dahî Ebû Mâlik hadisi gibidir.
îbni Abbâs hadîsini îbni Merdûye «Tefsir» inde tahric etmiştir.
Muâviye hadîsini îbni Mâce rivayet eder.
Ebü Saîd-i Hudri hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmiştir. Bu hadisde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
tYasçı kadına ve onu dinleyen kadına Allah lanet etsin.» buyurmuştur.
Ebû Ümâme hadîsini İbni Mâce tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjı
«Yüzünü tırmalayan, cebini yırtan, helak ve azâb duasında bulunan kadınlara lanet olunmuştur.» buyurmaktadır.
Hz. Ali hadîsi ile Câbir hadîsini Îbni Ebî Şeybe • Musannaf » ında tahric etmiştir.
Kaysü'bnü Âsim hadîsini Nesâi; Cünâdetü'bnü Mâlik hadîsini Taberâni tahrîc etmişlerdir.
Ümmü Atiyye hadîsini Buhar î, Müslim ve Nesâi; Ümmü Seleme hadisini de îbni Mâce rivayet etmişlerdir.
Aynî bunlardan maada bu bâbda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazretlerine beyat eden bir kadınla Ömer, Enes, Amrû'bnü Avf, îbni Ömer, Imrânû'bnü Husayn, Abbâs b. Abdilmuttalib, Selman, Semura hazerâtı ile Ebû Mûsâ (Radıyallahü a«/x)'m zevcesinden dahî hadîsler rivayet edildiğini söylemiş ve bu hadislerin yerlerini göstermiştir. Şöyle ki:
Beyat eden kadının hadîsini Ebü Dâvûd tahrîc etmiştir.
Ömer (Radıyallahü anh) hadîsini Buhar î, Müslim, Nesâive îbni Mâce rivayet etmişlerdir.
Enes hadisini Nesâi, Amrû'bnü Avf hadîsini Teberânî «El-Kebîr» nâm eserinde tahrîc etmiştir.
îbni Ömer hadîsini Beyhaki rivayet etmiştir.
Imrânû'bnü Husayn hadisini Nesâi tahrîc etmiştir. Mezkûr hadisde:
«Ölen kimse ailesinin ona yaptığı feryâd-ü figân yüzünden âzab görür.» buyurulmaktadır. Bu hadîsi dinleyen bir zât: «Acaba Horasan' da vefat eden bir adamın ailesi burada kendisine âh-u zâr etseler, o adam yine azâb görecek mi?» diye sormuş; Râvi, ona:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söylemiştir, sen İse yalan yaptın.» mukaabelesinde bulunmuştur.
Abbâs b. Abdilmuttalib hadîsini Taberânî «El Kebîr» inde;
Se1mân hadîsini yine Taberânî tahrîc etmiştir.
Semüra hadîsini Bezzâr rivayet eder.
Ebû Musa (Radtyallahü anfcj'nın zevcesi hadisini Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Bu kadının ismi «Ümmü Abdillâh» dır.
İmam Müslim bu bâbdaki hadîsleri kitabının sonuna der-cetmiştir.

Babımız Hadislerinden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır

1- Niyâha yâni ölenin arkasından yüksek sesle mersiyeler okumak bü'icmâ' haramdır. Çünkü câhiliyet devri âdetlerindendir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisine islâmiyet üzerine be-yata gelen kadınlara niyâha yapmamayı şart koşardı.
Babımız hadîsleri feryâd-ü figân ederek ağlamanın memnu; fer-yâd etmeksizin gözyaşı dökmenin caiz olduğuna delâlet ederler.
2- Cenaze beklemek için toplanmak müstahabdır.
3- Karine bulunduğu takdirde kafi bilinmeyen fakat hakkında galebe-i zan hâsıl olan bir şey'e yemin etmek caizdir.

Mersiye (Ağıt) Okuma Hususunda Gösterilen Şiddet Babı

29- (934) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebânü'bnü Zeyd rivayet etti H.
Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Habbânü'bnü Hilâl haber verdi (Dedi ki): Bize Ebân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya rivayet etti; ona da Zeyd rivayet etmiş. Zeyd'e Ebû Sellâm, ona da Ebû Mâlik-i Eş'arî rivayet etmiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşları
«Ümmetimde câhiliyet âdetlerinden kalma dört şey vardır ki, onları terk edemezler, (Bunlar): Asaleti ile öğünme, neseplere ta'n, yıldızlarla yağmur isteme ve niyâhadır.» Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu da sözlerine ilâve buyurdular:
«Yasçılık yapan kadın, Ölmezden evvel tevbe etmezse, kıyamet gününde üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu hâlde (kabrinden) kaldırılır.)
«Onları terk edemezler...» sözünden murâd: Tamâmiyle terk edemezler, demektir. Çünkü bunları Müslümanlardan bir taife terketse, başka bir taife yapmakta devam eder.
«Yıldızlarla yağmur istemek»: Câhiliyet devri itikaadına göre fecir zamanı batıda bir yıldız düşmek, onun yerine doğuda başka bir yıldız doğmakla olurdu. Onlar bunu görünce yağmur yağacağına itikaad eder ve tesaadüfen yağmur yağarsa: «Filân yıldızla bize yağmur gönderildi.» derlerdi.
Yasçı kadına kıyamet gününde uyuzlu gömlek giydirmekten mu-râd: Bedenine uyuz ve gidişme arız olup, adetâ gömlek gibi kaplayacağını anlatmaktır.
Hadîs-i .şerif niyâhanın haram olduğuna delildir. Bu husûsda ulemâ müttefikdir.
Yine bu hadis, mükellefin can gırtlağına gelmeden yapacağı tev-benin sahîh olduğuna delildir.

30- (935) Bize Îbnü'l-Müsennâ ile tbni Ebî Ömer rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi ki): Yahya b. Saîd'i şöyle derken işittim: Bana Amra haber verdi, o da Alşe'yi şunları söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemye, İbni Harise ile Ca'fer b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Ravâha* nın katli haberi gelince oturdu; mahzun olduğu belliydi. Ben, kapının aralığından bakıyordum. Derken ona bir adam gelerek:
— «Yâ Resûlallah! Ca'fer'in kadınları...» diyerek onların ağladıklarım söyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona gidip kadınları nehyetmesini emir buyurdu. O zât da gitti. Müteakiben Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)'* gelerek kadınların kendisine itaat etmediklerini söyledi. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sel-lemjona ikinci defa giderek kadınları nehyetmesini emir buyurdu; o da gitti. Sonra tekrar Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'* gelerek:
— «Vallahi bu kadınlar bize galebe çaldılar, yâ Resûlallah!» dedi.
(Râvî dedi ki): Âişe, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemyin o adama:
«Hadi git!.. Onların ağızlarına toprak sac!-» buyurduğunu söyledi.
Aişe şöyle d emiş: «Bunun üzerine ben to adama): Allah senin cezam kaldırsın! Vallahi ne Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in

sana emrettiğini yaptın; ne de onu kederiyle başbaşa bıraktın! dedim.»

(...) Bize, bu hadisi Ebü Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bana Ebû't-Tâhir dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb, Muâviyetü'bnü Sâlih'den naklen haber verdi. H.
Bana Ahmedü'bnü İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülaziz yâni İbni Müslin rivayet etti. Bunların hepsi Yahya b. Said'den bu isnâdla, bu hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. Abdülazîz'in hadîsinde: «Ne de Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem?i derdiyle başbaşa bıraktın ... denilmiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Cenâiz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâi dahî ayni bahiste muhtelif râvüerden tan-ric etmişlerdir.
Hadîsde şehid edildiği bildirilen İbni Harise 'den murâd: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemyin azatlısı Zeydü'brıü Harise (Radıyallahü anh)'dıc. Hz. Zeyd küçüklüğünde annesi ile beraber akrabasını ziyâreye gittiğinde Beni Kays kabilesinden birtakım atlıların hücumuna uğramış, onların eline esîr düşmüştü. Kendisini Hakim b. Hizam, halası Hatice binti Huveylid için satm almıştı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-km)'in zevcesi olan Hatice (Raâtyallahü anhâ), onu Peygamber-i Zîşân. {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize hibe etti. Bil'âhara Hz. Zeyd'in babası yakınlarından birkaç kişi ile birlikte Mekke'ye geldi. Oğlunun orada köle olarak satıldığını işitmişti. Zeyd'in babası para mukaabilinde oğlunu almak isteyince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Zeyd'i çağırtarak, gelenlerin babası ile sair akrabası olduklarını bildirmiş ve kendisini meccânen babasına gitmekle Mekke'de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ixı yanında kalmak arasında muhayyer bırakmıştı. Hz. Zeyd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâne-i saadetinde kalmayı tercih etti. O da kendisini azâd ederek oğulluk edindi. Artık ona herkes Zey-dü'bnü Muhammed diyorlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini pek seviyordu. Onu azatlı cariyesi Ümmü Ey-men'le evlendirdi. Bu izdivâcdan: Üsâmetü'bnü Zeyd dünyâya geldi.
Hz. Aişe'den rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seriyye ile Hz. Zeyd'i de gönderirse o se-riyyeye mutlaka kendisini kumandan tâyin edermiş. Hattâ Aişe (Radıyallahü anhâ)ı «Zeyd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' den sonra hayâtta kalsaydı onu mutlaka Halîfe ta'yîn ederdi.» dermiş.
Bu hadisi imâm Ahmed ile Nesâi ve Ibni Ebî Şeybe rivayet etmişlerdir. Sahih ve garîb bir hadistir.
Şehîd edilen Ca'fer (Radıyallahü anh)fB. gelince: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m. amıcası Ebû Tâ1ib'in oğlu olup, kardeş Hz. Alî 'den on yaş büyüktür. Eskiden Müslüman olmuş ve Habeşistan'a hicret etmişti. «Ca'fer-i Tayyar» demekle meşhurdur. Hz. Ca'fer'in şehîd olacağını bizzat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz haber vennişdir. Ca'fer (Raâtyallahü anh) cennetle müjdelenen bahtiyarlardandır.
Şehîd edilen üçüncü zât Abdullah b. Ravâha 'dır. Künyesi Ebû Muhammed veya Ebû Revâha olan bu zât dahi eskiden Müslüman olmuş, Akabe, Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber gibi bir çok vak'alarda hâzır bulunmuştur. Onun dahî şehîd olacağını ve cennete gireceğini bizzat Fahr-i Alem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz müjdelemiştir. Bu üç zâtın şehid edilmeleri şöyle olmuştur:
Kendilerini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç bin kişilik bir ordu ile Hicret'in 8. yılında Şam taraflarına harbe göndermiş, Hz. Zeyd'i orduya kumandan tâyin etmişti. Resûl-i Ekrem (Sah lallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine bâzı tavsiyelerde bulunmuş, bu meyânda: Şayet Zeyd vurulursa yerine Ca'fer'in geçmesini; o da vurulursa yerine Abdulah b. Ravâha 'nın kumandan olmasını emir buyurmuştu. Ordu yola revân olurken Resûlüllah (Sah lallahü Aleyhi ve Sellem) de teşyî'a çıkmıştı; böylece hareket ederek «Ma'ân-taraflarına vardılar. Orada Bizans İmparatoru Hırak1'in, Belkaa' taraflarına yüzbin kişilik bir Roma ordusu ile geldiğini ve kendilerine o taraflardan da yüz bin kişi katıldığını; bu suretle İkiyüz bin kişilik bir ordu teşkil ettiklerini haber aldılar. Müslümanlar bu vaziyet karşısında Mûte denilen bir yere çekildiler. Sonra düş-.manla karşılaştılar, Hz. Zeyd şehid oluncaya kadar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sancağı elinde olduğu hâlde düşmanla çarpıştı ve nihayet şehîd düştü. Arkasından sancağı Ca'fer aldı; o da şehîd düşünceye kadar düşmanla çarpıştı. Nihayet sancağı Abdullah b. Revâha aldı. Enes (Radıyallahü anh)'m beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu üç zâtın şehîd düştüğünü haber verirken gözlerinden yaşlar boşanmış. Sonra:
«Sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı.» buyurmuş. Bu kılıç: Meşhur İslâm kumandanı Hâlidü'bnü Velİd (Raâıyallahii anh) Hazretleri'dir. Allah Teâlâ, Hz. Hâ1id kumandasında Müslümanlara fütuhat nasîb etmişti. Rivayete nazaran Hz. Hâ1id: «Gerçekten Mûte Harbinde benim elimde dokuz kılıç kırıldı. Nihayet elimde bir Yemen kılıcından başka bir şey kalmadı.» demiştir. Mûte Harbinde Müslümanlardan oniki kişi şehîd olmuştur. Mûte harbi, târihin eşini kaydetmediği muharebelerden biridir. Biribirine din düşmanı olup; Biri hak yolunda cihâd eden fakat sayısı «üç bin» i geçmeyen; diğeri kâfir olup ikiyüz bin kişilik bir orduya mâlik bulunan iki ordunun birbiri ile çarpışması akıllara durgunluk verecek derecede büyük bir iştir. Sonunda bir avuç mü'minîn koskoca ikiyüz bin kişilik küfür ordusuna galebe çalması şüphesiz ki Allah'ın mü' mîn kullarına lütfettiği bir mûcizesidir.
Tıybî'nin tahminine göre: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seh lem), Mûte Harbinde üç kumandanının arka arkaya şehit düştüğü haberini alınca cidden mahzun olmuş. Bunu ne kadar gizlemeğe çalışmışsa da, fıtrat-ı beşeriyye iktizâsı yine yüzünden belli olmuştur.
Kalbinin kan ağladığı bir sırada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize gelerek Hz. Ca'fer'in evinde kıyametler koptuğunu, aile efradının feryâd-ü figân ettiklerini bildiren zatın kim olduğu malum değildir. İhtimâl Hz. Aişe kendisine kırıldığı için ismini tasrîh etmemiştir.
Ca'fer (Radıyallahü anh)'in kadınlarından murâd: Zevcesi Esma binti Umeys ile onun yanında bulunan kendi akrabası ve Hz. Ca'fer'in akrabası kadınlardır. Burada cümlede hazf vardır. Aişe (Radtyallahü anhâ) cümleden delâleti hâl karinesi ile «Inne» nin haberini hazfetmiştir. Mânâ şudur: «Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'e gelen zât: Ca'fer'in kadınları bağıra çağıra ağlamak ve feryâd-ü figânda bulunmak gibi şer'an memnu olan işler yaptılar; dedi.»
Kurtubî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//em)'in: (Kadınların ağzına toprak saç.) enirini vermesi: Kadınların yüksek sesle ağladıklarına delildir. Bundan vazgeçmeyince ağızlarını toprakla tıkamayı emir buyurmuştur.»
Kaadî îyâz'a göre ise: Bu cümleden murâd: Ta'cİzdir. Yâni bu kadınlar ağızları tıkanmazsa susmazlar. Ağızlarını da ancak toprakla doldurmk suretiyle tıkayabilirsin, demektir.
Yine Kurtub i'nin beyânın göre, kadınların söz dinlememesi, bu emrin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJIemj'den geldiğini söylemediği için olabilir. Bu sözü kendiliğinden söylediğini zannettikleri için o zâta itaat etmemişlerdir. Yahut emrin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den geldiğini anlamışlar fakat musibetin şiddetinden kendilerine mâlik olamamışlardır.
Ayni, Kurtub î'nin bu mütâlâasını yerinde bulmakta ve: •Sahâbî kadınlara lâyık olan budur. Çünkü haram bir şeyden tekrar tekrar nehyolunduktan sonra ondan vazgeçmeyip, devam etmeleri ihtimâlden uzaktır.» demektedir.
tâbiri: «Allah burnunu toprakta süründürsün» mânâ-
sına gelir. Bu cümlenin mânâsı hakkında evvelce söz geçmişti. Burada ondan murâd: Bedduadır. Çünkü Hz. Aişe'nin kanaatine göre o zât, kendisine verilen emrî yerine getirememiş; kadınları nehyedip susturamamıştı. İkide bir gelerek kadınların itaat etmediklerini

söylemekle Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve Sellem)'i derdiyle başbaşa dahî bırakmamıştı.
Burada Kirmâni şöyle diyor: «Eğer (o zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini yerine getirdi ama kadınlar itaat etmedi) dersen; ben de derim ki: Onun bu fiiline imtisal eden olmadığı için hakikatte onu yapmamış gibidir. Yahut hakikaten toprak serp-memiştir.»
Hz. Aişe'nin sözüne Nevevî şöyle mânâ. vermiştir: «Sen, beceriksizsin! Onun için de aldığın emri yerine getirip kadınları sus-turamıyorsun. Bunu yapamadığını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'* haber de vermiyorsun ki, başkasını göndersin de, üzüntüden kurtulsun.»

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Ta'ziye için vakar ve sükûnetle oturmak caizdir.
2- Hadis-i şerif, sabıra teşvik etmektedir. Gerçi sabır hususunda insanların hâli muhteliftir. Bâzısının kederi yüzünden, bâzısının gözünden belli olur. Bir takımı ise kat'iyyen hâlini beyân etmez, musibetten önce ne ise, musibetten sonra da o hâlde kalır. Fakat mu'tât haddini aşmamak şartıyla kalbin inlemesi nefsin mahzun olması, gözün yaşarması kulu sabırlılar mânâsından çıkarmaz.
Asabî mizaçlı bir kimsenin musibet ânında kendini tutarak sabretmesi, metin tabiatlı kimsenin sabrından daha sevaplıdır.
3- Münkerâddan nehyolunan kimse, onlardan vazgeçmezse, kendisine ceza verilir; imkân bulunursa te'dib olunur.
4- Perde arkasına gizlenen kadınların ecnebi erkeklere bakmamaları caizdir.
5- Bir haberi te'kîd için yemin etmek caizdir.

31- (936) Bana EbûY-Rabî* Ez-Zehrânİ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb, Muhammedden, o d Ümmü A ti yy e'den naklen rivayet etti. Ümmü Atiyye şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden bey'atla beraber niyâ-ha yapmıyacağımıza dâir de söz aldı. Ama beş kadından başka bizden hiç bir kadın sözünde durmadı. (Bu beş kadın): Ümmü Süleym, Ümmü'1-Alâ', Muâz'ın karısı Binti Ebî Sebra yahut Binti Ebî Sebra ile Muâz'ın karısı (dır.)

32- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Es-bat haber verdi. (Dedi ki): Bize Hişâm, Hafsa'dan, o da Ümmü Atiy-ye'den naklen haber verdi. Ümmü Atiyye şöyle demiş: «Resûlüllah
(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) tbey'at esnasında niyâha yapmıyacaksı-nız) diye bizden söz aldı. Ama bizden beş kadından başka sözünde duran olmadı. Bunlardan biri Ümmü Süleym'dir.»
Bu hadisi Buhârî Kitâbü'l-Cenâiz»'de, Nesâî «Bey'a»'da tahric etmişlerdir.
«Bey'a»: Muâhade, mânâsına gelir. Burada ondan murâd: Müslüman olmak için yapılan muâhade ve verilen sözdür.
Ümmü Süleym.- Hz. Enes'in vâlidesidir. îsmi Seh1e'dir. Daha başka olduğunu söyleyenler de vardır.
Ümmü'1-Alâ': Ensâr'dan bir kadındır.
Binti Ebi Sebra: Hz. Muâz b. Cebel'in zevcesidir. Buhâri'nin rivayetinde Muâz'in zevcesinden sonra: «İki de başka kadın yahut Binti Eb Sebra ile Muâz'm karısı ve bir de başka kadın.» denilmiştir.
Bu hadîsde râvi şekketmiş ve: «Muâz'in karısı Binti Ebî Sebra yahut Binti Ebi Sebra ile Muâz'm karısı.» demiştir. Birinci kavle göre Binti Ebî Sebra Hz. Muaz'ın karışıdır. İkinci kavle göre ise Binti Ebi Sebrâ başka, Hz Muaz'm karısı başkadır. Şu hâlde birinci kavle göre Verdiği sözde duran kadınlardan: Ümmü Süleym, Ümmü'1-Alâ' ve Binti Ebî Sebrâ olmak üzere üçü beyân edilmiş demektir. Buhâri'nin rivayetinde «İki de başka kadın» denilmek suretiyle kadınların adedi beşe çıkarılmıştır. İkinci rivayete göre ise hadiste zikri geçen kadınlar dörttür. Bunlar Ümmü Süleym, Ümmül'1-Alâ, Binti Ebî Sebrâ ve Muaz'n zevcesidir. Buhari'nin rivayetinde «Bir de başka kadın...» denilerek kadınların adeti tamamlanmıştır.
Ayni diyor ki: «Bâzıları burada bir çok yerlerden sahih olmayan nakiller yaparak sözü karıştırmış ve tahmin üzere konuşmuşlardır. Sahih olan şekli, sahih kitaplarında nakledilendir.»
«Ama beş kadından başka bizden hiç bir kadın sözünde durmadı.» ifâdesi hakkında Kaad îyâz şunları söylemiştir: «Bu sözün mânâsı: Ümmü Atiyye ile beraber bey'at edenlerden beş kadın müstesna olmak üzere, hiç biri sözünde durmadı, demekdir. Beş kadından maada kimse niyâhayı terketmedi, demek değildir.»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Niyâhat yâni feryâd-ü figân ederek ölenin arkasından ağlamak haramdır. Çünkü bunda elem ve kederi heyecana getirmek ve sabrı gidermek vardır.
2- Hadis-i şerif, Allah'ın kazasına teslimiyete muhalefet edildiğini haber vermektedir.

33- (937) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe İle Züheyr b. Harb ve İshâk b. İbrahim toptan Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki Bize Muhammed b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsim, Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye'den naklen rivayet etti. Ümmü Atiyye şöyle demiş: Şu âyet (yâni) «Ey Peygamber! Sana mü'min kadınlar gelerek Allah'a şirk koşmayacaklarına... Ve sana âsî olmayacaklarına söz verirlerse, onlarla bey'at akdet... [14] nazil olunca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'İn kadınlardan aldığı bey'atta niyâha da vardı. Ben:
— «Yâ Resûlallahf Yalnız fülân oğulları ailesine yapılacak niyâha müstesna. Çünkü onlar câhiliyet devrinde benim niyâhama iştirak etmişlerdi. Binâenaleyh benim de onların niyâhasına iştirak et-mera gerekir; değil mi?» dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'-
— (Peki) fülân oğullarına yapılacak niyâha müstesna olsun; buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kitâb't-Tefsîr» de tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde Hz. Ümmü Atiyye kendi ismini vermeyerek: «Bunun üzerine bir kadın elini çekti ve: (fülân kadın benim niyâhama iştirak etmişti; ben de ona aynı mukaabelede bulunmak isterim) dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona bir şey söylemedi. Kadın oradan gitti ve sonra dönerek bey'at etti.» demektedir. Hz. Üininü Atiyye bu sözleri üe Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}' in kendisine sükûtla izin verdiğini ve hemen oradan giderek niyâ-hasma iştirak etmek istediği kadına vaadini ifâ ettiğini anlatmak istemiştir.
Nesâi'nin rivayetinde Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in, Hz. Ümmü Atiyye 'ye:
«Haydi git! O kadının niyâhasına iştirak et.» buyurduğu; Ümmü Atiyye'nin: «Ben de giderek kadının niyâhasına iştirak ettim. Sonra

dönerek Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e bey'at eyledim.» dediği tasrih edilmektedir. Nitekim Müslim'in rivayetinde de istisna talebinde bulunan kadmın Hz. Ümmü Atiyye olduğu bildirilmektedir.
Nevevi: «Bu hadis, niyâha için yalnız Hz. Ümmü Atiyye'ye ruhsat verildiğine hamledilmiştir. Sâri' Hazretleri umûm mânâsından dilediğini tahsis edebilir.» diyor.
Bâzıları: «Nevevi'nin bu sözünü itiraz götürür. Ancak Ümmü Atiyye 'nin niyâhasına iştirak eden kadın Müslüman olmamışsa, o başka.» demişlerdir.
I'tirâzm vechi şudur: Şer'an haram kılman hiç bir şey tahsis kabul etmez.
Ancak Tirmizî'nin tahrîc ettiği Esma binti Yezid hadîsinde Hz. Esma şöyle demektedir: «Ben:
— Yâ Resûlallah fülân oğullan amıcanun niyâhasında bana iştirak etmişlerdi; benim de bu hususta onlara borcumu ödemem îcâb eder; dedim, Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etmedi; ben kendisine tekrar tekrar müracaatta bulundum. Nihayet bana izin verdi. Ama bir daha niyâha yapmadım.»
İmam Ahmed ile Taberânî, Mus'ab b. Nûh tarîki ile şu hadisi tahrîc etmişlerdir: «Mus'ab dedi ki: Akrabamızdan bir koca karıya yetiştim, bu kadın Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve ScJIctw)'e bey'at eden kadınlar arasında bulunmuş; şöyle anlatırdı:
Derken (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Niyâha yapmayacaksınız, diye bizden söz aldı. Ben dedim ki: (Yâ Nebiyyallah! Vaktiyle birtakım insanlar başımıza gelen musibetler husûsunda bizim vaveylamıza iştirak ederlerdi, şimdi onların başına da musibet gelmiştir. Binâenaleyh ben de onların niyâhasına iştirak etmek isterim.)
Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-.
— Git de onlara mukaabele bilmisilde bulun; dedi. Sonra gittim, niyâhalanna iştirak ettim ve gelerek Resülüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'* bey'atta bulundum.»
Bu hadîslere bakarak Mâliki 'terden bâzıları niyâhanın caiz olduğuna kaail olmuş: «Haram olan niyâha câhiliyet devrindeki gibi başını saçım yolarak yapılandır.» demişlerse de, doğrusu niyâha yâni ölünün arkasından bağıra çağıra yas edip ağlamak mutlak surette haramdır. Ulemânın mezhebi budur.
Ayni diyor ki: «Bu hususta en güzel ve en doğru cevap şudur: Niyâha hususundaki nehiy evvelâ tenzih için vârid olmuştur. Bil'â-hara kadınların Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e bey'atları tamam olunca, niyâha haram kılınmıştır. Şu hâlde hadîslerde zikri geçen kadınlara verilen izin, birinci hâle tesaadüf etmiş, demektir. Sonra niyâha haram kılınmış ve bu husûsda bir çok hadîslerde şiddetli tehditler vârid olmuştur.»
Buhârî hadîsinde: «Bîr kadın elini çekti...» deniliyorsa da, bundan Resülüllah {Sallallahü Aleyhi ve SeüemYin kadınlarla musâfa-ha ettiği mânâsı çıkarılmamalıdır. Zîra Hz. Âişe 'den rivayet olunan bir hadîsde Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemYin kadınlarla asla musâfaha etmediği bildirilmiştir. Binâenaleyh buradaki «el çekme» den murâd: Bey'attan çekinmektir. İki hadisin arası bu suretle cem olunur.

11- Kadınların Cenaze Arkasında Yürümekten Nehy Babı

34- (938) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb, Muhammedü'bnu Şîrîn d er naklen haber verdi. Demiş ki: Ümmü Atiyye şunu söyledi:
«Biz cenazelerin arkasında yürümekten nehyediliyorduk ama bu mes'ele üzerimize kat'iyyetle haram kılınmamıştı.»

35- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. Bu râvîlerin ikisi de Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmi Atıyye'den naklen rivayet etmişlerdir. Ümmü Atıyye:
— «Biz cenazelerin arkasında yürümekten nehyolunduk. Ama bu mes'ele üzerimize kat'iyyetle haram kılınmadı.» demiş.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'1-Hayz- ile «Kitâbü*l-Cenâiz»'de tahric etmişdir.
Bu hadisde, kadınların cenaze arkasından gitmelerinin yasak edildiği meçhul sigası ile ifâde olunmuştur. Buhârî'nin rivayeti dahî öyledir. Fakat îsmâî1i'nin rivayetinde bu hüküm malûm sigası ile ifâde olunmuş ve: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bizi cenaze arkasından gitmekten nehiy buyurdu.» denilmiştir. Binâenaleyh «bu hadis hüccet olamaz.» şeklinde bir itiraz vârid değildir.
«Bize emir buyurdu, nehyetti...» gibi sîgaların hükmü ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhûr'a göre: Bu gibi sığalarla rivayet olunan hadisler merfû hükmündedirler.
Taberâni'nin rivayet ettiği bir hadisde Hz. Ümmü Atıyye şunları söylemiştir: •Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye girince bütün kadınları bir eve topladı. Sonra bize Ömer (Radtyallahü anh)'i gönderdi; Ömer:
— Ben size Resûlüllah {Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m Resulüyüm, beni sizinle çalmayacağınıza... ilâh... dâir mubâyea yapmaya gönderdi, dedi...»
Bu hadîsin sonunda; «Bize bayramda perdenişin tazeleri çıkarmamızı emreyledi; cenazeye çıkmayı bize yasak etti.» denilmektedir. Mezkûr hadîs babımız rivayetinin mürsel olduğuna delâlet eder. cümlesi «Bize cenazeye çıkmamak, şâir memnu' şeylerde olduğu gibi te'kid ve teşdit edilmedi. Yâni haram kılınmadı.» de-mekdir. Şu hâlde bu söz «Cenazelerin arkasından gitmek bize haram değil, mekruh kılındı.» mânâsındadır.
Kurtubi; «Bu hadîsin zahiri nehyin tenzih için olduğunu gösterir. Ulemânın cumhuru da buna kaaildir.» demiştir.
Îbnü'l-Münzîr: «Bize, İbni Mes'ud ile İbni Ömer'in Aişe ve Ebû Ümâme'nin kadınlar için mekruh görürdükleri rivayet olundu.» demiştir.
Kadınların cenaze arkasından yürümelerini İbrahim Nehai, Hasan-ı Basri, Mesrûk, İbni Şirin, Evzâi, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk d kerih görmüşlerdir. Sevrî : «Kadınların cenaze arkasından gitmeleri bid'attır.» demiş; Ebû Hanîfe kadınlara böyle bir şey'in yakışmıyacağını söylemiştir.
İbni Abbâs (Radiyaîlahü anh) ile Kaasim, Salim, Zührî, Eabîa ve Ebû'z-Zinâd: Kadınların cenaze arkasından gitmelerine cevaz vermişlerdir. İmam Mâlik dahî caiz görmüş ise de, genç kadınlara bunu mekruh addetmiştir.
îmam Şafîî'ye göre Kadınların cenaze arkasından gitmesi haram değil; mekruhtur.
Abderî'nin rivayetine göre: Kadınların cenaze arkasından gitmesi mekruhdur. Yalnız ölen kimse kadının çocuğu veya babası yahut kocası olur da, kadın da bu gibi zevatın cenazelerine çıkacak yaşta bulunursa, o zaman çıkması mekruh değildir.
Bu hususta İbni Hazm-i Zahiri dahî şunları söyler: «Kadınlar cenaze arkasında gitmekten men olunmazlar. Bunu neh-yeden eserler sahih değillerdir. Çünkü bu gibi eserler ya meçhul bir râvi tarafnıdan yâhud mürsel olarak yahut da hadisi ile ihticâc olu-namıyan kimseler

tarafından rivayet olunmuşlardır. Bu husûsda en ziyâde bir şeye benziyen rivayet babımızın hadîsidir. Hâlbuki o da müsned değildir. Çünkü nehyedenin kim olduğunu biz bilmiyoruz. Belki de sahabeden biridir. Fakat sahih ve müsned bile olsa bu ha-disde yine hüccet yoktur. O, ancak kerahete delâlet eder. Bu hadisin hilafı sabit olmuştur. İbni Ebî Şeybe, Ebû Hüreyre (Raâıyallahü anh)'d&n şu hadîsi tahric etmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazede bulunuyordu. Bir ara Ömer (Raâıyallahü anh) bir kadın görerek ona seslendi; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer'e:
— (Bırak onu yâ Ömerl Zîra göz yaşarır, nefis dertlidir. Bu iç yakında olmuştur.) buyurmuştur.»
Bu hadisi Hakim tahric etmiş ve onun Buhâri ile Müslim 'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemişse de, bu iddia söz götürür. Çünkü Beyhaki bu hadîsin munkatı' olduğunu bildirmiştir. Senedinde Selemetü'bnü Ezrak vardır. İbnü'l-Kattan: «Bu Seleme 'nin hâli malûm değildir. Hadîs ricali hususunda kitap yazanlardan hiç birinin onu andığını bilmiyorum.» demiştir.
Dâvtidi'ye göre Hz. Ümmü Atıyye 'nin: «Cenaze arkasında yürümekten nehyolunduk.» sözünün mânâsı: «Kabristana varıncaya kadar gitmek bize yasak edildi.» demektir. Ona göre: «Ama bize azimet kılınmadı.» sözünün mânâsı: «Biz cenazenin arkasından yürümedikçe cenazenin evine taziyede bulunmak ve başsağlığı dilemek için davet olunmadık.» demektir.
Bâzıları «İhtimâl bu cümleden murâd: Erkeklere cenazenin arkasından gitmeleri teşvik edildiği gibi, bize teşvik edilmedi, demektir.» mütâlâasını ileri sürmüşlerdir.
Kadın için en doğru hareket: Cenazenin arkasından gitmemektir.
Hâzimi şöyle diyor: «Cenaze arkasından gitmeye gelince: Bu hususta kadınlara ruhsat yoktur. Yezîd b. Habib'den rivayet olunduğuna göre: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-.
Bir zâtın cenazesinde bulunmuş, tam cenaze namazı kılınacağı sırada bir kadın görmüş; (Bu kimdir?) diye sorunca; ölen zâtın (kız kardeşi) olduğunu söylemişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona evine dönmesini emretmiş ve taa kadın görünmez oluncaya kadar cenaze namazını kılmamış. Başka bir kadına da: (Geri dön; yoksa ben dönerim!) buyurmuşlar.»

12- Cenazeyi Yıkama Hakkında Bir Bab

36- (939) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey', Eyyûb'dan, o da Muhammedü'bnü Sirîn'den, o da Ümmü Atıyye'den naklen haber verdi. Ümmü Atıyye şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza girdi; biz kızını yıkıyorduk. (Bunu görünce) şöyle buyurdular:
«Onu su ve sidrle üç def'â yahut beş def'â hattâ lüzum görürseniz daha fazla yıkayın. Sonuncuda kâfur yahut bir parça kâfur da katın. Yıkamayı bitirdiğiniz vakit bana haber verin.»
Yıkama İşini bitirdiğimiz vakit kendisine haber verdik. Bize gömleğini uzattı ve:
«Bunu kızıma iç gömleği yapın.» buyurdu.

37- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ye-zid b. Zürey', Eyyûb'dan, o da Muhammedü'bnü Sîrin'den, o da Hafsa binti Şirinden, o da Ümmü Atıyye'den naklen haber verdi. Ümmû Atıyye:
— «Biz, onun saçlarını tarayarak üç pelik yaptık.» demiş.

38- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ebü'r-Rabî' Ez-Zehrânî ile Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Eyyûb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Uleyye rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Eyyûb'dan, o da Muhammed'den, o da Ümmü Atıyye'den naklen rivayet ettiler. Ümmü Atıyye:
«Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemTin kızlarından biri vefat etti.» demiş, tbni Uleyye hadisinde ise: -Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi; biz onun (vefat eden) kızını yıkıyorduk.» de-miş; Mâlikin hadîsinde de: «Kızı vefat ettiği zaman Resûlüllah (SaÎîalîdkü Aleyhi ve Sellem) yanımıza girdi...» dediği nakledilmiş; hadisi Yezîd b. Zürey'in, Eyyûb'dan, onun da Muhammed'den, onun da Üm-mü Atıyye'den naklen rivayet ettiği hadis gibi rivayet etmişlerdir.

30- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd, Eyyûb'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den yukar-ki hadîs gibi rivayette bulundu. Şu kadar var ki o:
«Üç yahut beş veya yedi yahut lüzum görürseniz bundan daha fazla (yıkayın; buyurdu)» demiştir. Hafsa da Ümmü Atıyye'den rivayetinde: «Başına üç pellk yaptık.» demiştir.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb dahî haber verdi. (Dedi ki): Hafsa da Ümmü Atıyye'den naklen şunları söyledi: «Ümmü Atıyye, Peygamber (Sallallahü aleyhi ve SeJiemj'in onu tek yıkayın; üç veya beş yahut yedi def'â (buyurduğunu) söyledi. Ümmü Atıyye biz, onun saçlarını tarayıp üç pelik yaptık» dedi.

40- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd hep birden Ebû Muâvİye'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Ebû Muâ-viye Muhammed b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsim-ı Ahvel, Hafsa binti Sîrin'den, o da Ümmü Atıyye'den naklen rivayet etti; Ümmü Atıyye şöyle demiş: Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve SeJleın)*in
kızı Zeyneb vefat ettiği vakit Resûlüllah (Sallalhhii Aleyhi ve Sellem), bize:
«Onu tek Yıkayın; üç veya beş def'â. Beşincide (suya) kâfur yahut bir parça kâfur koyun. Yıkadınız mı hemen bana bildirin.» buyurdular.
Biz de kendisine bildirdik. Bunun üzerine bize gömleğini verdi ve:
«Bunu, ona iç gömleği yapın.» dedi.

41- (...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ye-zîdü'bnü Hârûn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâmü'bnü Hassan, Haf-sa binti Sîrîn'den, o da Ümmü Atıyye'den naklen haber verdi. Ümmü Atıyye şöyle demiş:
«Biz, kızlarından birini (in cenazesini) yıkarken Resûlüllah . Sah lallahü Aleyhi ve Sellevı) yanımıza geldi. Ve:
— «Onu, tek aded yıkayın; beş yahut daha fazla...» buyurdu.
Râvî bu hadisi de Eyyüb'la, Asım "in hadisleri gibi rivayet etti. Bu hadîsde şunu da söyledi: «Ümmü Atıyye: Saçlarım üç'e ayırdık; yan taraflarına birer pelik, alnına da bir pelik yaptık, dedi.»

42- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-şeym, HâÜd'den, o da Hafsa binti Sirîn'den, o da Ümmü Atıyye'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern), kızını (n cenazesini) yıkamayı kendisine emrettiği zaman, ona:
«Onun sağ taraflarından ve abdest yerlerinden yıkamaya başlayın.» buyurmuşlar,
43- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Amru'n-Nâkıd hep birden İbni Uleyye*den rivayet ettiler. Ebü Bekir dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye, Hâlid'den, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Âtıyye'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kızını yıkamaları hususunda kadınlara: «Onu sağ taraflarından ve abdest yerlerinden yıkamaya başlayın!» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhârî onbir tarîkden tahric etmiştir. Bunların bâzısı «Kitâbut-Tahâre- de; bir takımları da «Cenaze» bahsindedir. Onu bütün Kütüb-iS itte sahipleri -Cenaze* bahsinde muhtelif râvîlerden tarhîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in vefat eden kızı Zeyneb (Radıyallahü an/ra)'dır. Nitekim Müs1im'in bir rivayetinde ismi tasrîh edilmiştir. Hz. Zeyneb, Fahr-i Kâinat (Sallalhhii Aleyki ve Sellem) ttattetevriYn et\ ^üyüV. kenmelerVdûT.
Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem), onu Ebû'l-Âs1bnü'r-Rabî1 ile evlendirmişti. Hz. Zeyneb'in ondan * A1i ve Ümâme isminde iki çocuğu dünyâya gelmiştir. Ümâme'yi, Resûlüllah (Sullallakii Aleyhi ve Sellem), Efendimiz pek severdi. Namazda kucağında taşıdığı bildirilen kız çocuğu Hz. Ümâme'dir. Hz. Zeyneb Hicret'in 8. yılında vefat etmiştir. Ekser-i ulemâdan rivayet edilen budur.
Bâzıları, o gün vefat eden kızının: Ümmü Gülsüm (Radı-yallahü anhâ) olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ümmü Gülsüm, Osman b. Affân (Raâtyallahü anh) ile evliydi. Ebû Davud'un Ahmed b. Hanbel tarikiyle rivayet ettiği bir hadîsde Leylâ binti Kaanif: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Ümmü Gülsüm vefat ettiği vakit onu yıkayanlar meyânında bulunuyordum. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"^. bize ilk verdiği şey gömleği, sonra kaftanı sonra başörtüsünü, sonra da göğüs sargısı oldu...» demiştir. Ancak Münzirl bu hadîsin isnadında zayıf râvîlerden Muhammed b. İshâk bulunduğunu söylemiştir. Râviler arasında meşhur olmıyan bir zât da vardır. Doğrusu o gün vefat eden Hz. Zeyneb 'dir. Çünkü Ümmü Gülsüm (Radıyallahii anhâ), Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Bedir'de bulunduğu sırada vefat etmişti.
tbnü'l-Kattân, Leylâ hadîsinin râvîleri arasında bulunan Nûh b. Hakîm'in meçhul bir kimse olduğunu; adaleti sü-büt bulmadığını söylemiştir.
Ulemâ, İbni Münzir'in Hz. Ümmü Gülsüm 'ün vefatı hakkındaki sözünü hatâ sayarlar. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir'de iken vefat eden kızı Ümmü Gülsüm değil; Rukiyye 'dir.
Gerçi Hz. Ümmü Atıyye 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'^ kerîmelerinden Ümmü Gülsüm 'ün cenazesini yıkayanlar meyânında bulunduğu rivayet ediliyorsa da, bundan o gün vefat edenin Hz. Ümmü Gülsüm olması lâzım gelmez. Çünkü Ümmü Atıyye (Radıyallahii anhâ) sahâbî kadınların en faziletlilerinden biri olup; kadın cenazelerini yıkar, hastaları tedavi eder, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte gazalara giderek Gâzî'lerin yaralarını sarardı. Onunla birlikte yedi Gazada bulunduğu rivayet olunur. İsmi Nüseybe 'dir.
Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seilem)'in cenazeyi üç veya beş, lüzum görüldüğü takdirde daha fazla yıkamalarını emir buyurması: Yâ en az üç defa yıkanması lüzumuna yahut «tek aded» yıkamanın müstehab olduğuna işaret içindir.
Tek aded yıkamanı: ~,on haddi yedidir. Nitekim bir rivayette «yedi» olduğu tasrih Duyurulmuştur. Yalnız Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde «yedi defa yahut lüzum görürsen daha fazla yıka» bu-yurulmuştur. Bundan da: Tek olmak şartıyla yediden fazla yıkamanın müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü fazla yıkamak, daha fazla temizliğe sebep olur.
İmam Ahmed b. Hanbel, yediden fazla yıkamayı mekruh görmüştür.
Ulemâdan İbni Abdilberr dahi: «Yediden fazla yıkanacağına kaail olan kimse bilmiyorum.» demiştir.
Mârûdi ise yediden fazla yıkamayı israf sayar.
Îbnü'l-Münzîr: «İşittim ki su vurulunca ölünün cesedi gevşermiş. Onun için ben yediden ziyâde yıkanmasını münâsip görmem.» demektedir.
Sidr: Nebg ağacı, demektir. Eskiden bu ağacın yaprakları temizlikte sabun yerine kullanılırmış. Maamâfih Tıybi'nin rivayetine göre, her yıkayışta suya «sidr» katmak icâb etmez. Müstehab olan, ilk yıkayışta sidr kullanmaktır.
1bni Tin. cenaze yıkarken suya sidr kullanmanın sünnet olduğunu, bu hususta «Hitmî» denilen nebatın da ayni vazifeyi gördüğünü; bunlar bulunmadığı takdirde onların yerine «üşnân» gibi güzel kokulu nebatlar kullanılacağını söylemiştir.
Avâm'ın yaptığı gibi sidr yaprağını suya atmanın bir mânâsı yoktur.
îmam Ahmed b. Hanbel bunu doğru bulmamış ve kabul etmemiştir. Meyyit'in cesedini sidrle ovarak, üzerine su dökmek de böyledir.
Ulemâdan bâzıları, her yıkayışta suyla beraber sidr kullanılacağına kaail olmuşlardır. îmam Ahmed 'in mezhebi de budur. Çünkü Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)'i yıkarken üç defa gu-sül tekrar edilmiş; üçünde de su ile beraber sidr kullanılmıştır.
Son defada suya «kâfur» katılmasının hikmeti: Kâfur, cismi ka-tılaştırdığı, onun kokusundan sinekler kaçtığı içindir. Ayrıca onu kullanmak Melâike'y© ikram sayılır.
Hadîsde râvi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kâfur mu, yoksa kâfûr'dan bir parça mı dediğinde şüphe etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltew,)'in sırtındaki elbisesini vererek, kızının vücûduna sarılmasını emir buyurması, Âsâr-ı şerifesi ile teberrük olunmak içindir. Bunu bütün işler bittikten sonra vermesi: Elbise cesetten cesede geçerken araya fasıla girmemesi içindir. Sulananın eserleri ile teberrük hususunda asıl olan budur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Cenaze yıkarken sidr ve kâfur gibi güzel kokulu şeyler kullanmak müstehabdır. Ekser-i ulemâ misk kullanmayı dahî caiz görmüşlerdir. Enes ve îbni Ömer (RadıyaUahü anh) üe Saîd ü' bnü'l-Müseyyeb misk kullanmışlardır. Ömer (Radıycûlahü anh) ile Atâ' ile Hasan-1 Basrî onun lâşe olduğuna kaaildir-ler. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUetıı) Efendimizin tekfininde misk kullanılması, onların bu kavlini reddeder.
Hanefii'ye ulemâsına göre: Erkeklere de, kadınlara da misk kullanmak helâldir.
2- Hadis-i şerif, kadın cenazelerini kadınların yıkaması, kocalarının yıkamasından efdal olduğuna delildir.
Hasan-ı Basri ile Sevrî, Şa'bîve EbüHanife' nin mezhebleri budur. Cumhûr-u ulemâ ile Eimme-i Se1ase denilen Mâlik, Şafii ve Ahmed b Hanbel bunun hilâfına kaaildirler. Evzâî ile İshak dahî onlarla beraberdir.
3- Erkek elbisesinden, kadına kefen yapmak caizdir.
4- Kadının saçlarını tarayarak üç pelik örmesi müstehabdir. Yalnız Hanefii'lere göre üç değil iki pelik örülür.
5- Cençzeyi tek âdetle yıkamak ve yıkarken sağ taraflardan başlamak müstehabdir.

6- Cenaze yıkarken abdest azalarından başlayarak, ona abdest aldırmak müstehabdir. Bâzıları îmam A'zam'm -Cenazeye abdest aldırılmaz.» dediğini rivayet etmişlerse de, bu rivayet doğru değildir. îmam A'zam böyle bir şey söylememiştir. Onun mezhebine göre: Cenazeye abdest aldırılır. Yalnız mazmaza ve istinşâk yaptırılmaz.
7- Nevevi diyor ki: Ulemâdan bâzıları bu hadisle istidlal ederek: Cenaze yıkayan kimseye gusül lâzım gelmediğine kaail olmuşlardır. Hadîsin bu hükme delâlet etmesi, ta'lim mevkiinde bulunmasıdır. Yâni cenaze yıkayan kimsenin yıkanması icâb etseydi: Re-sûlüllah (Saüallahii Aleyhi ve Sellem) onu ümmetine öğretirdi. Bizim mezhebimizle cumhur'un mezhebine göre: Cenaze yıkayan kimseye gusûl vâcib değildir. Lâkin yıkanması müstehabdir. Hattabî: (Bunun vücûbuna kaail olan kimse bilmiyorum.) demiştir. Fakat İmam Ahmed ile îshâk'a göre, cenaze yıkayan kimsenin abdest alması vâcibdir. Cumhûr'a göre: Abdest almak dahi vâcib değil; müstehabdir...»
Fâide: Cenaze yıkamak Hanefii'lere göre sünnet ve icmâ' la vâcibdir. Sünnetden delilleri: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Müslümanın müslüman üzerinde altı hakkı vardır...! buyurması ve öldükten sonra yıkamasını da bu haklardan saymasıdır. Bu bâbda icmâ-ı ümmet de vardır.
Cenaze yıkamanın farz-ı kifâye olduğuna icmâ-ı ümmet bulunduğunu Nevevi dahî nakletmiştir.
Cenaze" yıkamak, Hz. Adem A1eyhisse1âm'dan kalmıştır Abdullah b. Ahmed' in «Müsned»inde rivayet ettiği bir hadisde:
«Âdem Aleyhisselöm'ı Melekler yıkamış, kefenlemiş, kokulam iş ve mezarını kazarak tâhd yapmışlar; namazını da kılmışlardır. Sonra kabrine girerek onu yerleştirmişler ve üzerine kerpiç dizmişlerdir. Sonra kabirden çıkarak, üzerine toprak atmışlar ve: (Ey Benî Ademi İşte tutacağınız yol budur.) demişlerdir.» buyurulmuştur.
Bu mânâda bir hadîsi Beyhakî de rivayet etmiştir.
Cenaze yıkamanın sebeb-i vücûbu: Bâzılarına göre, hades [15]'dir. Çünkü ölüm, mafsalların gevşemesine sebebdir.
Irak ulemâsından bâzılarına göre, ölüm: Necaseti icâb eder. Çünkü insanın sair hayvanlar gibi akan kanı vardır. Onun için de su kuyusuna düşüp ölürse, kuyunun suyu pis olur. -Bedâyi» nâm eserde: însan, Allah'ın bir ikramı olmak üzere ölmekle pis olmaz. Zira pis olsa öldükten sonra necis olduklarına hükmedilen şâir hayvanlar gibi yıkamakla temizlendiğine hükmedilemezdi.» deniliyor.
Hanbe1ii'lerden bâzılarına göre: Ölmekle insan pis olur ve yıkanmakla temizlenmez. Cenazenin kurulandığı peşkir v.s. dahî onlara göre pis olur. Fakat bu kavil bâtıl ve icmâ'a muhâlifdir.

13- Ölenin Kefeni Hakkında Bir Bab

44- (940) Bize Yahya b. Yahya Et - Temini ile Ebû Bekir b. Şey-be, Muhammedü'bnü Abdillah b. Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (bize haber verdi) tâbirini kullandı. Diğerleri «Bize Ebû Muâviye. A'meş'den, o da Şakîk'den, o da Habbâb b. Erât'dan naklen rivayet etti.» dediler. Habbâb şunları söylemiş: Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hak yolunda Allah'ın rızâsını taleb ederek hicret ettik. Ecrimiz de Allah'a vâcib oldu. Kimimiz ecrinden hiç bir şey yemeden (âhirete) göçüp gitti. Bunlardan biri Mus'ab b. Umeyr'dir. Bu zât, Uhut Harb'inde şehîd edildi de, bir kaftandan başka kendisim kefenliyecek şey bulunmadı. Kaftanı baş tarafına koyduğumuz vakit (aşağıdan) ayakları çıkar; ayaklarını koyduğumuz vakit de başı meydana çıkardı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu kaftanı başından aşağı koyun; ayaklarının üzerine de izhır otu atın.» buyurdular. Bâzımızın ise meyvesi kemâl bulmuştur. Onda onu devşirir.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İshâk b. îbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Mincâb b. Haris Et - Temimi dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alİyyü'bnü Müshır haber verdi. H.
Bize tshâk b. İbrahim ile tbni Ebî Ömer dahi rivayet ettiler. Bu râvîler hep birden tbni Uyeyne'den, o da A'meş'den bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadisi Buhârî -Cenâiz- bahsinin bir iki yerinde «Hicret», «Rukaak» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Vesâyâ» da, Tirmizi «Menâkip» de, Nesâî dahi «Cenâiz» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
«Ecrimiz de Allah'a vâcib oldu.» cümlesinden murâd: «Allah Te-âlâ vaad buyurduğu için vaadi mûcebince ecr-i mükâfaat vermek şer' an hak oldu.» demektir. Çünkü Allah'a hakîkatta hiç bir şey vâcib olmaz.
«Kimimiz ecrinden hiç bir şey yemeyip âhirete göçüp gitti.» yâni dünyâda hiç bir şey edinmeye çalışmadı, dünyâ malı kazanmadı; kendini âhiret işlerine vererek âhiret nimetlerine bol bol nail olmaya çalıştı.
îşte bunlardan biri de Hz. Mus'abb. Umeyr'dir. Uhut Harbinde 40 küsur yaşında şehîd edilmiş, kendisini saracak kefenliği bile bulunmamış da, ayak uçlarına izhir otu örtmüşlerdi.
îzhir: Hicaz'da yetişen güzel kokulu bir nebâtdır. Hasır kamışına benzer; yalnız daha küçüktür. Kuruduğu zaman rengi beyazlaşır.
Buhâri'nin tahric ettiği başka bir hadîste şöyle denilmektedir: «Abdurrahman b. Avf bir gün yemeği ile geldi, kendisi oruçluydu. (Söz sırasında) şunları söyledi: Mus'ab b. Umeyr şehid edildi. Hâlbuki benden daha hayırlı idi. Kendisi öyle bir elbise ile kefenlendi ki, başı örtüldümü ayakları açıkta kalır; ayakları örtülürse başı meydana çıkardı. —Zannederim şunu da söyledi:— Hamza (Râdiyallahü anh) şehîd edildi. Ona da bir elbiseden başka kefenlik bulunamadı. Hâlbuki benden daha hayırlı idi. Sonra önünüze alabildiğine dünyâ nimetleri serildi. —Yahut şöyle dedi—: Dünyâ nimetleri bize verildikçe verildi. Korkarız bize hayır hasenatımız peşin verilmiş olmasın. Sonra ağlamağa başladı hattâ yemeği de bıraktı.»
Hz. Abdurrahman, cennetle müjdelenen zevattan olduğu hâlde tevâzuan Mus'ab (Râdiyallahü anhjnın kendinden daha hayırlı olduğunu söylemiştir.
Hamza (Râdiyallahü anh), Resülüllah (Stâlallahü Aleyhi ve Sellem) in amıcası ve süt kardeşidir. Kendisine «Esedullah» yâni «Allah'ın arslanı» denilir. Onun Müslüman olması ile İslâmiyet kuvvet bul-muşdur. Hz. Hamza Uhut Harbinde şehid düşmüşdür: Seyyidü'ş-Şühedâ lâkabını taşır. Faziletleri saymakla bitmez. Bu iki zâtın hâllerini andıktan sonra Hz. Abdurrahman' m ağlaması, ashâb-ı kiram'in hâllerine acıdığı ve dünyâya dalarak âhiret nimetlerinden ve derecelerinden bir hayli mahrum kalacakları endişesindendir.
«Bâzımızın ise meyvesi kemâl bulmuştur; o da devşirir.» bu sözde istiare vardır. Maksat: Kemâle eren meyva gibi dünyâ nimetleri kendisine verilmiş; onlardan bol bol istifâde ediyor, demekdir.

Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- îbni Battal bu hadîsle istidlal ederek: «Kefen dar geldiği takdirde cenazenin başını örtmek, ayaklarını örtmekten evlâdır. Çünkü baş daha faziletlidir.» demiştir.
2- Hadisi şerif, ilk zamanlarda Müslümanların hâllerini bildirmektedir.
3- Fakr-u zarurete ve onun doğurduğu sıkıntılara sabır etmek, insanı «Ebrâr» derecesine yükseltir.
4- Bir elbise cenazenin başı ile avret mahallini örtmeye kâfi gelmiyorsa, onunla yalnız avret mahalli örtülür; sair yerlerine güzel kokulu otlar konur. Çünkü avret mahallini örtmek hem hayât hem de memat hâlinrîe vâcibdir. Ona bakmak veya elle dokunmak haramdır. Bundan yalnız karı koca müstesnadır. Yalnız bu izahat «cenazenin her yeri avrettir.» diyenlere göredir.
Hanefii'lere göre insan diri iken de, ölü iken de muhteremdir. Binâlenaleyh kadınları erkeklerin, erkekleri ecnebi kadınların yıkamaları helâl değildir. îmam Hasan, İbni Ziya d' in Ebû Hanife' den rivayetine göre: Cenaze hâl-i hayâtında olduğu gibi yeteri derecede bir elbiseye sarılır. Yâni avret yerlerini örtecek kadar elbise kâfidir. Zahiri rivayete bakılırsa avret-i galizasının bir parça bezle örtülmesi kâfidir. «El - Bed&yi'» nâm eserde: «Cenazenin avreti, bez parçasının altından, eline bir bez sarmak suretiyle yıkanır.» deniliyor. Bu izahâtdan anlaşılıyor ki:Hanefiî'lere göre, ölen kimsenin her yeri avret değildir. Onun avreti hâl-i hayatındaki avret yerleridir. Hâl-i hayâtında erkeğin avret mahalli göbekten dize kadardır; dizler avrete dâhildir. Memâm hâlinde dahî kaaide budur. Yalnız tahfif için avret-i galîzasını örtmek kâfi görülür. Sahih olan kavil budur; İmam Mâlik de buna kaaildir.
5- Nevevî : «Bu hadiste, kefenin terekeden çıkacağına ve sair borçlardan evvel nazar-ı ittibâra alınacağına delil vardır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mus'ab (Radiyallahü anh) in elbisesi ile kefenlenmesini emir buyurmuş; (borcu var mıydı, yok muydu?) diye sormamıştır. Böyle bir tek elbiseden başka malı olan kimsenin borçlu olması ihtimâlden uzak değildir...» diyor.

45- (941) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şey be ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır, Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urve' den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti, dediler. Âişe şunları söylemiş.
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) SehûHyye denilen pamuklu üç parça beyaz Yemen bezi içine kefenlendi. Bunların içinde gömlekle sarık yoktu. Hüle'ye gelince: Bunun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemje kefen yapmak için satın alınıp alınmadığında halk şüpheye düştüğünden hülle terk olundu. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beyaz pamuklu üç sehûliyye bezi içine kefenlendi.
Hülleyi Abdullah b. Ebi Bekir aldı. Ve:
— Ben, bu hülleyi kendime kefen yapmak için muaf aza edeceğim; dedi. Sonradan;
— Buna Allah Azze ve Celi, Peygamber'i için razı olsaydı, ona kefen yapardı; diyerek hülleyi sattı; parasını da tesadduk etti.

46- (...) Bana Aliyü'bnü Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyub'nü Müshir haber verdi. (Dedi ki): Bize Hişâmub'nu Urve babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti; Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ Abdullah b. Ebî Bekr'e âid bir Yemen hüllesi içine sarılmıştı. Sonra hülle, ondan çıkarılarak, üç aded pamuklu Yemen suhûlü İçine kefenlendi. Bunlar meyânında gömlek ve sarık yoktu. Abdullah bu hülleyi kaldırdı ve onun içine ben kefenlenirim; dedi. Sonradan: Bunun içine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kefenlenmedi de, oen mi kefenleneceğim; diyerek onu tesadduk etti.

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Gıyâs ile İbni Uveyne, îbni İdris, Abde ve Vekî' rivaye ettiler. H.
Bize, bunu Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülazîz b. Muhammed haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Onların hadîsinde Abdullah b. Ebî Bekir kıssası yoktur.

47- (...) Bana İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül-azîz, Yezîd'den, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme1 der naklen rivayet etti ki, Ebû Seleme şöyle demiş:
«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)in zevcesi Âişe'ye sordum;
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) kaç elbise içinde kefenlendi? dedim. Âişe:
— Üç sehûl elbisesi içine; cevâbım verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Cenaiz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd, Nesâîveİbni Mâce «Cenâiz» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (SaîlaUahii Aleyhi ve Sellemjin kaç parça elbise içine kefenlendiği ihtilaflıdır. Hadîslerin bâzılarında üç parça beyan Yemen bezi ile; diğerlerinde evvelâ bir hülleye, sonra o çıkarılarak üç parça beyaz Yemen bezine sarıldığı bildiriliyor.
Hülle: Bir cinsten olmak üzere izâr ve ridâ' yani üst ve alt elbise, demektir. Bu elbise Yemen kumaşlarından yapılır.
Sehûl veya Suhûl: Pamuklu elbise, demektir.
Ebû Dâvûd' un -Sünen»inde rivayet ettiği bir hadisde Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SeJIemjin «Hibera- deniler bir nev'i Yemen kumaşi ile kefenlendiği, sonra o elbise çıkarıldığı bildiriliyor.
Yine Ebû Davud'un «Sünen»inde buradaki rivayet bulunduğu gibi Ibni Abbâs' dan nakledilen başka bir rivayette üç Necrân elbisesi ile yâni iki elbiseden ibaret bir hülle ve içinde vefat ettiği gömleği ile kefenlendiği bildiriliyor.
Osman b. Ebî Şeybe: Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellcm) üç elbise ile yâni kırmızı hülle ve bir de içinde vefat ettiği gömlekle kefeni enmiştir, diyor.
Bezzâr'in rivayet ettiği bir hadîse göre: Resûlüllah tSallallahü Aleyhi ve Sclîenı) yedi parça kumaşla kefenlenmiştir. Bunların üçü se-hûl bezindendir. Bunlarla beraber gömlek, sarık, don ve altına yazılan bir de kadife vardır.
tbni Adiyy'in rivayet ettiği bir hadîste İbni Abbas {RadiyaUahü anhh Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellcrn) iki beyaz se-hûl kumaşı ile kefenlendi, demiştir.
Tirmiizî diyor ki: «Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve SeJJern^ in kefeni hakkında muhtelif rivayetler vardır. Bunların içinde en sahih olanı Hz. Aişe hadîsidir»
Lügat ulemâsından Ezherî'ye göre; Sehûliyye: Yemen de bir yerin ismidir. Orada kumaş dokunur.
Sûhûliyye ise: Beyaz kumaş, demektir. Bâzıları «Sehûliyye» kelimesinin Yemen'de bir yere mahsûs ism-i mensûb olduğunu; Suhû-üyye ise: Pamuklu kumaş, mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hattâ «Sehûl: Yemen1 de bir kabiledir. Yemen elbiseleri bu kabileye nis-bet edilir; Sahi: Beyaz elbise, demektir, cem'i suhûl gelir.» diyenler de olmuştur.

Daha başka tefsirler yapanlar da vardır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hanefiî'lere göre, erkekler hakkında «kefeni sünnet» üç parça bezden yapılır. Yalnız Hanefii'ye kitaplarında bu üç parçanın izâr, kamis ve lifâ fediye adlandırılması kâmîs hakkında bu hadîsle istidlallerine mânidir. Çünkü bu hadisde kamîs zikredilme-miştir.
İmam Şafii ile Ahmed b. Hanbel hadîsin zahiri ile amel etmişlerdir. Lâkin Câbir b. Semure (RadiyaUahü anh) m rivayet ettiği bir hadis Hanefiiler'e delil teşkil eder. Mezkûr hadîsde: Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Selîemh
«Üç parça elbise ile (yâni) kâmis, îzâr ve lifâfe ile kefenlendi.» denilmektedir. Hadîsi îbni Adiyy «El - Kâmil» nâm eserinde rivayet etmiştir.
2- Babımız hadîslerinde sarığın terkedildiği bildirilmektedir. Hanefiî kitaplarında «El-Mebsûd» nâm ederse «Ulemâmızdan bâzıları cenazeye sarık sarmayı kerîh görmüşlerdir. Zira bununla kefenlik adedi çift olur. Diğer bâzıları ise sarığı müstahsen addetmişlerdir. Bunların delili: îbni Ömer (Radiyallahü anh)m oğlu Vâkıd'ı beş parça esvab ile kefenlemiş olmasıdır. Bu beş parça: Kamîs, sarık ve üç lifâfeden ibarettir. Sangı çenesinin altından geçirerek sarmıştır.»
3- Nevevî diyor ki: «Gerek bu hadîs, gerekse bundan önceki Mus'ab hadisi, cenazeyi kefenlemenin vâcib olduğuna delâlet etmektedirler. Bu hususta Müslümanların icmâ'ı vardır. Ölen kimsenin malı varsa techüz-i tekfini -malından yapılır; malı yoksa ölen kimsenin nafakası kime aitse, techüz-i tekfini de ona ait olur. Böylesi de bulunmazsa, Bey t ü'l-MâF den verilir. Beytü'l- Mâl de yoksa, Müslümanlar üzerine vâcib o3ur. Artık hükümdar bunu zenginlerden ve münâsip gördüğü kimselerden alır.»
4- Kefenliğin beyaz olması müstehabdır. Bu hususta bütün ulemâ müttefikdirler. Renkli elbiseden kefenlik yapmak mekruhdur.

14- Cenazenin Örtülmesi Babı

48- (942) Bize Züheyr b. Harb ile Hasenü'l - Hülvânî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (Bana haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: «Bize Yâkûb, —ki îbni İbrahim b. Sa'd'dır.— rivayet etti.» dediler. Yâkûb: Bize babam, Sâlih'den, o da İbnİ Şihâb'dan naklen rivayet etti. Ona da Ebü Selemete'bnü Abdirrahmân, Ümmü'l - Müzminin Aişe'nın şunları söylediğini haber vermiş, demiş;
«Resülûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)- Vefat ettiği zaman (Hibara) denilen bir Yemen kumaşı ile örtüldü.»

(...) Bize, bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Abd b .Hu mey d dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed - Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l- Yemân haber verdi. (Dedi ki): Bize Şuayb, Zührî' den tamamen bu isnâdla haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Libâs» bahsinde, Ebû Dâvûd «Cenâiz» de; Nesâi de «Kitâbû'l - Vefat- da muhtelif ravîlerden tahric etmişlerdir.
Hibera: Yemen kumaşlarından bir nev'i kumaştır. Dâvûdi'ye göre rengi yeşildir. Bu kumaşı Resülûllah (Sallallahü Aleyhi ve SeJ-\em) çok severmiş. Zîra cennetliklerin giyecekleri elbise bu kumaştan olacakmış. Onun için de kefenin mezkûr kumaştan yapılması müste-habdır. Beyaz renkli olanı daha makbuldür.
Hibera: Pamuktan dokunur.
Hadisi şerif: Cenazeyi örtmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Bu husûsda ulemâ müttefikdirler. Örtmenin hikmeti: Avret mahallinin açılmasını önlemektir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâmız, cenazenin üstüne örtülen örtünün baş tarafı toplanarak, başının altına; ayak ucu dahî ayaklarının altına bükülerek açılması önlenir, demişler; cenazenin üzerindeki elbise çıkarıldıktan sonra örtüleceğini söylemişlerdir.»

15- Ölen Kimsenin Kefenini Güzel Yapmak Hususunda Bir Bab

49- (943) Bize Hârûnu'bnu Abdillâh ile Haccâcu'bnu Şâir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haccâcu'bnu Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): îbni Cüreyc, Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi; o da Câbir b. Abdillâh'ı şöyle rivayet ederken işitmiş; dedi: Bir gün Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okumuş. (Hutbe esnasında) ashabından bir zâtın vefat ederek, kifayetsiz bir kefene sarıldığını ve geceleyin defnedildiğini söylemiş. Müteakiben namazı kılınmadan geceleyin cenaze defnedilmesini menetmiş: ancak insanın buna mecbur kalmasını müstesna saymış ve:
«Biriniz dîn kardeşini kefenlediği vakit, onun kefenini güzel yapsın.» buyurmuşlar.
Geceleyin cenaze defnedilmenin nehiy buyurulması, bâzılarına göre: Geceleyin onu teşyi'e ve namazım kılmaya pek az kimseler gelebileceği içindir. Gündüzün defnedilirse bittabi cemâat kalabalık olur. Ulemâdan bâzıları ashâb-ı kiram işe yarayacak kefenlik bulamadıkları için cenazelerini geceleyin defnederdiklerini söylemişlerdir. Zira karanlık olduğu için geceleyin kefenin iyisi kötüsü seçilemez.
Hadîs-i şerifin evveli ile âhiri bu kavli te'yid etmektedir. Onun için Kaadi îyâz: «Her iki illet sahihdir. Zahire bakılırsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) bunların ikisini de kastetmiştir. Nitekim ulemâdan bunu söyleyenler vardır.» diyor.
Kaadî îyâz'in iki illet'den muradı: Geceleyin cenazeye iştirak edenlerin azlığı ile, işe yarayacak kefenlik buîunamamasıdır.
Resülûllah (Sallallahii Aleyhi ve SellemYin mecburiyet hâlini istisna etmesi, zarurette geceleyin cenaze defninde beis olmadığını gösterir. Bu mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hasan-ı Bsri bu hadîsle istidlal ederek geceleyin cenaze defnini mekruh görmüştür. Yalnız zaruret hâli müstesnadır.
Cumhûr-u ulemâ' ya göre: Geceleyin cenaze defni mekruh değildir. Delilleri Hz. Ebû Bekir i!e Selef den bir cemâatin geceleyin defnedilmeleri ve buna kimsenin itiraz etmemesidir. Bir delilleri de: Mescid-i Nebevî'yi süpürüp temizleyen zâtın geceleyin defnedildiğini bildiren hadîstir. Mezkûr hadîste ResûlÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zâtı sorduğu; ashâb-ı kiramın: «O geceleyin vefat etti de, biz de geceleyin defnettik.» cevâbını verdikleri, bunun üzerine: «Bana da haber etseydiniz ya...!" buyurduğu; ashabın karanlıktan dolayı haber veremedikleri için özür beyân ettikleri bildiriliyor.
ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ashâb'a bir şey dememiş; yaptıklarına itirazda bulunmamıştır. Şayet geceleyin cenaze defni mekruh olsaydı, bunu beyân ederdi.
Cumhûr, babımız hadisi için: «Bu hadîsdeki nehy, sırf geceleyin cenaze defnetmek için değil cenaze namazı kılınmadığı içindir. Yâni geceleyin cenaze defnini ya namazı kılınmadığı için yahut namaz kılanların adedi az olacağı veya kefen hususuna ihtimam göste-

riîemeyeceğindendir. Bunların hepsinden dolayı nehy buyurmuş olması da ihtimâl dahilindedir.
Kerahet vakitlerine gelince; Güneş doğarken, zevalde iken ve batarken cenaze namazı kılmak ve cenaze defnetmek ulemâ arasında ihtilaflı bir mes'eledir.
Hanefii1lerle. Ley s" e göre: Kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılmak ve cenaze defnetmek mekrûhdur.
Şafii' lere göre: Mekruh değildir. Meğer ki hiç bir sebep yokken bu işi bile bile kerahet vaktine bırakmış ola.O takdirde mekruh işlemiş olur.
İmam Mâlik' den rivayet olunduğuna göre, kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılınamaz. Ancak bir iztırâr karşısında kılı-nabilir. .
Ulemânın beyânına göre: Kefen mes'lesine ihtimam göstermek ve kefeni güzel yapmaktan murâd: «Kefenin en nefis ve pahalı kumaştan yapılması» değil; temizliği, kesafeti ve vücûdu örtmesidir. Zira pahalı kumaştan kefenlik yapmak israftır. Bilcümle umurun en hayırlısı ortası olduğuna göre, kefenliği de orta kumaştan seçmek en dnğru bir haıekettir. Bir kimsenin sağlığında giydiği elbisesi hangi nev'i kumaştan ise, kefenliği de o nev'iden olmalıdır. Çok pahalıya saldırmak veya pek ucuza inmek doğru değildir.

16- Cenazeyi Acele Götürme Babı

50- (944) BizeEbû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb hep birden îbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Süf-yân b Uyeyne, Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallalîahiİ Aleyhi ve SellemYden naklen rivayet etti; şöyle buyurmuşlar:
«Cenazeyi sür'atli (ce) götürün. Eğer. cenaze iyi İse (netice) hayırdır. —İhtimâl— Bir an evvel onu (kabirdeki) hayır ve sevabına ulaştırmış olursunuz, dedi. Şayet cenaze sâlih bir kimse değilse, (netice) şerrdir. Bir an evvel onu omuzlarınızdan atmış olursunuz.»

(...) Bana Muhammed b. Râff ile Abd b .Humeyd hep birden Ab-durrazzâk'dan rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki»: Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ebî Hafsa rivayet etti. Bı her iki râvi Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebü Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden naklen rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki Ma'mer hadîsinde; «Ebû Hüreyre'nin bu hadîsi ancak merfû olarak rivayet ettiğini biliyorum, dedi.» ibaresi vardır.

5l- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya ve Hâ-rûn b. Said EI-Eylî rivayet ettiler. Hârûn (Bize rivayet etti.) tâbirini kullandı. Ötekiler: «Bize, İbni Vehb haber verdi.» dediler. İbni Vehb: Bana Yûnus b. Yezîd, İbni Şihab'dan naklen haber verdi, demiş. îbni Şihâb: Bana Ebû Ümamete*bnü [16] Sehl b. Huneys, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, demiş. Ebû Hüreyre (de): Ben, Resûlüllah (SaUal-lahi Aleyhi ve Sellc-nı^U
«Cenazeyi sür'atli (ce) götürün. Eğer sâlih bir kimse ise onu hayıra yaklaştırmış olursunuz, böyfe değilse (netice) kötüdür; onu boyunlarınızdan atmış olursunuz.» buyururken işittim, demiş.
Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd. Tirmizî, Nesaî ve îbni Mâce «Cenaze» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadisi şerîfdeki «Süratli götürün.» emrinden murâd: Hızlı hızlı yürümek değil, mu'tedil yürüyüştür. Zira şiddetle hızlı yürümenin memnu olduğunu bildiren rivayetler vardır. Buradaki sür'atdan orta derecedeki hafif sür'at kastedilmiştir. Nitekim İbniEbîŞeybe' nin «Musannef-inde rivayet ettiği Abdullah b. Amr hadîsi de bunu gösterir. Mezkûr hadîsde beyân edildiğine göre Hz. Amr'a babası vasiyette bulunmuş ve: «Beni tabut üzerinde taşıdığın zaman sür'atle yavaş arasında; orta bir yüryüş yap. Hem cenazenin arkasından git. Çünkü cenazenin ön tarafı meleklere, arka tarafları da Beni Âdem'e mahsûsdur.» demiştir.
Bâzılarına göre, buradaki acele emrinden murâd: Bir kimsenin öldüğünü yüzde yüz anladıktan sonra teehüz-i tekfini ve defni hususunda sûr'at göstermektir. Ancak Nevevi bu kavlin bâtıl ve merdût olduğunu söylemiştir. Zira ashâb-ı kiram' dan Fâlhatü'bnü Berâ' hasta olmuş, Peygamber (Salhlîahü Aleyhi ve Selîcrul kendisini dolaşmağa geldiğinde:
«Ben, Tâlha'ntn başına ölümden başka bir şey geldiğini görmüyorum. Binaenaleyh onun öldüğünü bana haber verin. Hem acele davranın. Çünkü bir müslüman cenazesinin ailesi arasında hapsedilmesi doğru değildir.»
buyurmuştur.
Bu hadîsi EbûDâvûd, Huseynb. Vahva h'dan rivayet etmiştir. Bu zât ensârdan olup, sohbet şerefine nail olduğu söylenir.
Buhârî1 de bu hususta Hz. Ebû Said-i Hudri'den şu mealde bir hadîs-i şerîf rivayet olunmuştui: Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'-
— «Cenaze tabuta konup da, erkekler onu omuzlarına yüklendikleri vakit, eğer sâlih bir kimse ise: Beni (kazandığım hayır ve sevalara) çabuk ulaştırın, der. Sâlih bir kimse değilse: Vay başıma gelene bu cenazeyi nereye götürüyorsunuz? diye feryâd eder. Onun sesini insandan maada her şey işitir, insan da işitse mutlaka düşüp bayılırdı;» buyurdular.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Cenaze naklinde sür'atlice davranmak gerekir. İbni Kudâme buradaki emrin ulemâ arasında hilâfsız istihbâba delâlet ettiğini söylemiştir. Yalnız İbni Hazm acele davranmanın vâcîb olduğuna kaaildir. Selef-i sâlihin' den bâzılarının cenazeyi süratle taşımayı kerih gördükleri rivayet olunursa da, bu kerahet cenazenin patlamasına sebep olacak derecede ifrâd göstermeye hamlolunabilir.
Ulemâdan bâzılarına göre: Hadîsdeki sür'at emrinden murâd, kelimenin hakikatidir.
Selef-i sâlihin' den bâzıları ile Hanefi i'lerin kavli de budur. Bittabii onlarca da cenazeyi sarsıp, patlamasına se-beb olabilecek derecede şiddetli yürümek doğru değildir.
Beyhaki «El - Ma'rife» nâm eserinde İmam Şafiî' nin {Cenazeyi sür'atle götürmek mûtad yürüyüşden biraz fazla yürümekle olur. Şiddetli sür'at mekrûhdur.) dediğini nakleder. Hanefii'lerin sür'atlice yürütmekten maksatları da bundan ibarettir.
2- Ölüm tahakkuk eder etmez cenazenin defnine şitâb etmek müstehâbdır. Bâzı hastaların ölüp ölmediği güç anlaşıldığı için bu cih-hete dikkat etmek gerekir. Hattâ îbni Beziz e' den nakledilen bir rivayete göre, bir kimsenin ölüp ölmediğini iyice anlamak için bir gün bir gece beklemek icâb eder.
3- Hiç bir işe yaramayan tembellerle düşüp kalkmaktan, sulâ-hâdan gayri kimselerle sohbette bulunmaktan kaçınmak îcâb eder.
Nevevî diyor ki: «Cenazenin arkasında yürümek, önünde yürümekten efdaldır; diyenler bu hadîsle istidlal ederler. Bu kavil Hz. Alî b. Ebi Tâlib' den rivayet olunur. Evzâiile Ebû Hanifenin mezhebleri de budur. Sahabe ve Tabiin' in cumhur ile îmam Mâlik, İmam Şafii ve diğer ulemânın ekserisine göre cenazenin önünde yürümek daha faziletlidir. Sevr1 ile bir taifeye göre ise cenazenin arkasında yürümekle

önünde yürümek müsavidir.
5- Hads-i şerif, kabir hayâtına, iyi ve kötü amellerin kabirde görüleceğine de delildir.

17- Cenaze Namazı Kılmanın ve Cenaze Arkasından Yürümenin Fazileti Babı

52- (945) Bana Ebû't - Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya ve Hâ rûn'bnü Saîd El - Eylî rivayet ettiler. Lafız Hârûn ile Harmele'nîndir. Hârûr (Bize rivayet etti.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize tbni Vehb demiş ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Abdurrahmân b. Hürmüz El - A'rac rivayet etti ki, Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Her kim namazı kılınıncaya kadar cenazenin yanında bulunursa, ona bir kîrât ve her kim cenaze defnedil inceye kadar yanında bulunursa, ona İki kîrât sevap vardır.» buyurdular.
— Bu İki kırat nedir? diye soranlar oldu; Resûlüllah (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem)
— «İki büyük dağ gibidirler.» cevâbını verdi.
Ebû't - Tâhir hadisi burada bitti. Ötekiler şunu da ziyâde ettiler: «İbni Şihâb (Dedi ki:) Salim b. Aüdillâh b. Ömer şunları söyledi: îbni Ömer Cenazenin namazını kılar, sonra oradan ayrılırdı. Ebû Hürey-re hadîsini duyunca:
— Vallahi pek çok kıratlar kaybettik, dedi.»

(...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdüTa'lâ rivayet etti. H.
Bize İbni Râfi' ile Abd b. Humeyd, Abdurrazzâk'dan rivayet ettiler. Abdül'a'lâ ile Abdurrazzâk'ın ikisi birden Ma'mer'den, o da Zührî1 den, o da Saîdü'bnü'l - Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve SeHemjden naklen (iki büyük dağ) sözüne kadar rivayette bulunmuşlar, daha sonrasını zikretmemişlerdir. Abdü'l a'lâ'nın hadîsinde (cenazenin vazifesi görülünceye kadar.), Abdur-razzâk'ın hadîsinde ise: -Cenaze lâhde konuluncaya kadar.» İfâdeleri vardır.

(...) Bana Abdülmelik b. Şuaby b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana, babam, dedemden rivayet etti. Demiş ki: Bana Ukayl b. Hâlid, İbn Şihâb'dan naklen rivayet etti ki, şöyle demiş: Bana bir takım adamlar, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve SeMew)*den naklen Ma'mer'in hadîsi gibi rivayette bulundular. Ebû Hüreyre:
«Cenaze defnedilinceye kadar onun arkasından gidene de» demiş.

53- (...) Bana Muhammedü'bnü Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süheyl, babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SeHern/den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurdular:
«Her kim bir cenazenin namazını kılarda arkasından gitmezse o kimseye bir kîrât arkasından giderse iki kîrât (sevap) vardır.»
— -Bu iki kırat nedir? diye soranlar oldu; Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)'-
— «Küçüğü Uhut Dağı kadardır.» buyurdular.

54- (...) Bana Muhammedü'bnü Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Said, Yezîd b. Keysân'dan rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Hâzim, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sel-Icm)'den naklen rivayet etti; Efendimiz şöyle buyurmuşlar:
«Her kim bir cenazenin namazını kılarsa, ona bir kîrât; bakrine konuluncaya kadar arkasından giderse iki kîrât (sevap) vardır.»
(Râvî Ebû Hâzîm diyor ki): Ben:
— Yâ Ebâ Hüreyre bu iki kırat nedir?» dedim;
«Uhut dağı gibidir.» cevâbını verdi.

55- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr yâni İbni Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nâfi1 rivayet etti. (Ded ki): İbni Ömer'e:
— Ebû Hüreyre: Ben Resûlüllah (SdlaÜahü Aleyhi ve Sellem)i «Her kim bir cenazenin arkasından yürürse, ona bir kirât ecir vardır.» buyururken işittim, diyor; dediler. İbni Ömer (Artık) Ebû Hüreyre de bize hadis rivayet etmekte çok oluyor; dedi ve Âişe'ye birini göndererek (bu meseleyi) sordurdu. Âişe, Ebû Hüreyre'yi tasdik etti. Bunun üzerine îbni Ömer:
— Vallahi biz pek çok kıratlarda kusur ettik, dedi.

56- (...) Bana Muhammet! b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Abdullah b. Vezîd rivayet etti. (Dedi ki):Bana Hayve rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebü Sahr, Yezîd b. Abdillâh b. Kuseyt'den naklen rivayet etti, ona da Dâvûd b. Âmir[17]b. Sa'd b. Ebî Vakkaas, babasından naklen rivayet etmiş ki, babası Abdullah b. Ömer'in yanında oturuyormuş. Birden Maksûre'nin sahibi Habbâb(18) çıka gelmiş. Ve:
— Yâ Abdallah b. Ömer! Ebû Hüreyre'nin ne söylediğini işitmiyor musun? (Baksana) Resûlüllah (SalhHahü Aleyhi ve SeHcvı^i--
«Her kim cenaze ile birlikte onun evinden çıkar da; namazını kılar, sonra defnedüinceye kadar cenazenin arkasından giderse, o kimseye iki kırat ecir vardır. Her bir kırat Unut Dağı kadardır. Cenazenin namazını kılıp da, dönen kimseye ise Uhut Dağı kadar bir ecir vardır.» buyururken işitmiş: demiş. Bunun üzerine İbni Ömer Habbâb'ı Ebû Hüreyre'nin söylediklerini sorarak, gelip kendisine haber vermek için Âişe'ye göndermiş. İbni Ömer mescidin çakıllarından bir avuç almış, onları elinde evirip çeviriyormuş. Nihayet elçi dönüp gelmiş ve Âişe'nin: «Ebü Hüreyre doğru söylemiş.- dediğim bildirmiş. Bunun üzerine îbni Ömer elindeki çakılları yere vurarak:
«Vallahi biz bir çok kıratlarda kusur ettik.» demiş.

57- (...) Bize Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya yâni İbni Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Bana Katâde, Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Ebî Tâlhate'l-Ya'meri'den, o da Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve SeHem in azatlısı Sevbân'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve SeJlem)--
«Her kim bir cenazenin namazını kılarsa, o kimseye bir kirât; defninde bulunursa iki kırat (sevap) vardır. Kîrâî: Unut Dağı kadardır.» buyurmuşlar.

(...) Bana İbni Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâzü'bnü Hi-şâm rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü' - Müsenna rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiyy, Saîd'den naklen rivayet etti. H.

Bana Züheyrü'bnü Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebân rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi bu is-nâdla bu hadîsin mislini Katâde'den rivayet etmişlerdir. Said ile Hi-şâm'ın hadislerinde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kîrât soruldu da; — Uhut Dağı gibidir; buyurdular.» ibaresi vardır.
Hz. Âişe hadîslerini Buhârî, Nesâî ve ibniMâce; Ebû Hüreyre hadîsini dahî Ebû Dâvûd, Tirmizi ve keza Nesâî ile İbni Mâce muhteli râvîler-den tahrîc etmişlerdir.
Bu bâbda Hz. Sevbân hadisinden maada Berâı R(î-diyalîahii mıh) ile Abdullah b. Mugaffe1 ve Ebû Saîd-i Hudrî, Übeyy b. Kâ'b v İbniÖmer (Radiyalhhü anhiivı) hazerâtından da rivayetler vardır.
Berâ' ile Abdullah b. Mugaffel hadislerini Nesâî:
Ebû Saîd-i Hudrî hadîsini İbni Ebû Şeybe;
Ubeyy b. Kâ'b (Radiyallahü anlı) hadîsini İbni Mâc e tahrîc etmişlerdir. Rivayetlerin hepsi hemen hemen ayni hükmü ifâde etmektedirler.
Kirmânî'nin beyânına göre, kîrâd: Yarım dânık, demektir. Dânık: Dirhemin altında biridir. Fakat burada ondan mûrâd: Nasipdir.
Bâzıları: «Kirât, dinâr'ın cüzlerinden bir cüz olup, ekseri memleketlerde dinâr'ın onda birinin yansıdır.» derler.
Şam' lılara göre, kîrât: Dirhemin yirmidört cüz'ünün biridir. Bâzıları: «Kîrât, dirhem'in altıda birinin yarısıdır.» demiş; bir takımları burada ondan bu gibi mikdârlar kastedilmeyip, Allah indinde malûm olan cüzlerden bir cüz murâd edildiğini: Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Se//em)'in onu Uhut Dağı ile temsil ederek anlatmağa çalıştığını söylemişlerdir.
Tıybi'ye göre «Uhut Dağı gibi» tâbiri, kîrât'in tefsiri değil; maksadın izahıdır. Bu hadîsden murâd: Cenazeye iştirak eden kimse sâde namaz kılmakla iktifa ederse bir, defnine de iştirak ederse iki ecir nasiple döneceğini anlatmaktır.
Bu rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnı]'ir} sevap miktarını kıratla ifâde etmesi, o zamanlar ekseriyetle muamelat ki-râtla yapıldığı içindir. Bu sebeple kîrât lâfzı bir çok hadislerde vârid olmuştur. Bunların bazıları mâruf olan kirât mânâsına alınmış, bir takımları da cüz mânâsına hamledilmiştir.
İki kirâtın iki büyük dağ gibi olmakla temsil buyurulması istiare tariki iledir. Maamâfih hakikat murâd edilmiş olması da mümkündür. Bu takdirde Teâlâ Hazretleri kıyamet gününde bu gibi zevatın amellerini mücessem bir şekilde halk edecek ve her kirâtın büyüklüğü Uhut dağı kadar olacak demektir. Uhut dağı ile temsil dahi muhatapların ekserisi onu gerektirdiği gibi bildik!erindendir.
Bâzıları: «Uhut dağı ile temsil, Resûlüllah (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem)
Uhut, bizi seven bir dağdır; biz de onu severiz; buyurduğu içindir.» demişlerdir. Büyüklüğünden dolayı onunla temsil yapıldığını söyleyenler de vardır.
Hz. İbni Ömer'inEbû Hüreyre çok oluyor...» sözünden muradı: Kirmâni'ye göre: Ya ecri söylemekte yahut hadîs rivayeti husûsundadır. Çok hadîs rivayet, ettiği için bu bâbta rivayeti karıştırmış olacağından korkmuştur. Yoksa «Ebû Hüreyre işitemediği bir şeyi rivayet etmiştir.» demek istememiştir. Zira her ikisinin de pek yüksek mertebelerde bulunmaları, onlar hakkında böyle Şeyle düşünmeye manîdir. Rivayete göre Ebû Hüreyre mes'eleyi duyunca İbni Ömer'e gelmiş; birlikte Hz. Aişe'nin huzuruna giderek tahkîkaatta bulunmuşlar; Âişe J\adiyallahü ahu) bu hadîsi Peygamber [SaîIaUuhıı Aleyhi \c SelîevO'den işittiğini onlara da söylemiş. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, İbni Ömer'e dönerek »Beni Peygamber {SulhUahii Aleyhi ve Sc/Zem^den ne kırda ağaç dikmek, ne de çarşıda alışveri yapmak meşgul etmiştir. Bütün işim gücüm onun verdiği lokmayı yemek ve öğrettiğini bellemektir.» demiştir.
İbni Tin diyor ki: «îbni Ömer bundan gussa etmiş değil; Ebû Hüreyre' nin yanıldığından korkmuştur. Yahut kendisine Ebû Hüreyre' nin bu hadîsi merıû olarak rivayet ettiği nakledilmemiş de, onu kendinden söylüyor sanmış ve reddetmiştir.»
İbni Ömer' in: «Vallahi biz bir çok kirâtlarda kusur ettik.» demesi: Bir çok cenazelerin defninde bulunmadığına işarettir.
Acaba iki kîrât sevap mücerred cenazeyi kabre indiımeUle hâsı! olur mu, yoksa de'.n işi bitip de, sıra kabrin üzerine toprak atmaya geldikte mi yahut kabristanda yapiacak işler tamâmiyle bittikten sonra mı verilecektir? Babımız rivayetleri hatıra gelen bu husûsâtın her birini mevzubahis etmişlerdir. Rivayetlerin bâzılarında iki kîrâtın neden ibaret oMuğunu kimin sorduğu beyân edilmernişse de. Ebû Avâne'nin rivayetinde soranın b'/zât Ebû Hüreyre. cevap verenin de Resülüllah (Salhtllalui Aleyhi ve Scllem] olduğu beyân edilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Ebû Hüreyre, hadis belleme hususunda temayüz etmiş bir zâttır.
2- Ulemânın biribirlerine reddiyede bulunmaları ve bir âlimin bilmediği bir şey'i istigrâbla karşılaması yeni bir iş değildir.
3- Bir hadisi veya mes'eleyi iyi bilen bir kimse, onu bilmeyenlerin inkârına ehemmiyet vermemelidir.
4- Bu rivayetler, ashâb-ı kirâm'ın ilimde bağhusûs Hadis-i Nebeviyi tesbit ve tahrîr babında son derece titiz davrandıklarına delildir.
5- Yine bu rivayetler Hz. Abdullah b. Ömer' in ilme ne derece haris bir fâzıl-ı muheterem; amel-i sâlih'e ne derece gönülden bağlı bir âbid-i kâmil olduğuna delildir.
6- Bu rivayetler, cenazenin ardından yürümeyi müstehab 'görenlere delildirler. Zira ittibâ'm hakikati arkadan yürümekle olur.
İbni Dakîk'i-îd: «Cenazenin önünde yürümeyi tercih edenler, buradaki ittibâ'ı, ittibâ'-ı mâneviyye yanı beraberlik mânâsına hamletmişlerdir ki, cenazenin önünde ardında ve yanıbaş-larmda yürümeye şâmildir.» diyorsa da, bu söz bir tahakkümden ibarettir. Zira gerek lûgatta, gerekse örf-ü âdette ittibâ' arkasından yü-rümekden ibarettir.
7- HacUs-i şerif, cenazeye İştirake ve bu yüzden Allah Teâlâ'nın vereceği sevaplara teşvik ve tembîhdir.
8- Ameller ya vezin nisbetinde yahut da cisim şeklinde takdir olunacaklardır.
9- Bir kimsenin hatırından geçen bir mes'eleyi sorması caizdir.

18- Bir Kimsenin Cenazesini Yüz Kişi Kılarsa O Kimse Hakkında Şefaatlarının Kabul Edileceğine Dair Bab

58- (947) Bize Hasen b. lsâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbnl Mu-bârek rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bize Sellâ mb. Ebî Muti', Eyyûb'dan, da Ebû Kılâbe'den, o da Âişe'nin süt kardeşi Abdullah b. Yezid' den[18] , o da Âişe'den, o da Peygamber (Sdlallakü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen haber verdi.. Resûlüliah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurmuşları
«Hiç bir cenaze yoktur ki, namazını Müslümanlardan yüz kişiye baliğ olan bir cemâat kılarak, hepsi ona şefaat dilesinler de, kendilerine o kimse hakkında şefâata izin verilmesin.»
Sellâm b. Ebî'I - Muti1 demiş ki: «Bilâhare ben bu hadîsi Şuayb b. Habhâb'a söyledim de:
— Onu bana Enes b. Mâlik, Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sel-lemj'den. rivayet etti, dedi.»
Bu hadîsde, bir cenazenin namazını yüz kişi kılarsa, kıyaâmet gününde ona şefaatçi olacakları bildiriliyor.
Bundan sonra gelen İbni Abbas (Radiyalîahü anh) hadisinde bir kimsenin namazını kırk kişi kılarsa; Ebû Dâ vûd ile başkalarının tahric

ettikleri Mâlik b. Hübeyra hadîsinde bir kimsenin cenazesini üç safflık cemâat kılarsa şefaati hak edeceği bildiriliyor. Mâlik hadîsini Tirmizî dahî rivayet etmiş ve onun hasen bir hadîs olduğunu söylemiştir.
Hâkim ayni hadîsin sahîh olduğunu bildirmiştir.
Görülüyor ki, bu bâbda rivayetler muhtelifdir. Kaadi îyâz: «Bu hadîsler, soranlara cevap olmak üzere vârid olmuş; Resûl-iEkrem (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) herkese suâline göre cevap vermiştir.» diyor.
Nevevî de şunları söylüyor; «İhtimâl ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e evvelâ yüz kişinin cenaze hakkındaki şefaat dilekleri kabul edileceği bildirilmiş, o da bunu ümmetine haber vermiştir. Bilâhara kırk kişinin, daha sonra sayıları az bile olsa üç saff teşkîl eden cemâatin şefaat dileklerini kabul edileceği haber verilmiş, onları da bildirmiştir.
Şöyle de denilebilir: Bu söz; bir mefhûm-i âdettir. Usûl-ü fıkıh ulemâsının cumhuruna göre mefhûm-u âdetle ihticâc olunamaz. Binâenalayeh yüz kişinin şefaati kabul edileceğini bildirmek, ondan az sayıda olanların şefaati kabul edilmeyeceğine delil olamaz. Kırk kişiyle üç saff meselesi dahî böyledir.
Şu hâlde bütün hadislerle amel olunacak ve şefaat hakkı üç saff ile kırk kişinin sayı İtibârı ile az olanlarına da verilecektir.

19- Bir Kimsenin Cenazesini Kırk Kişi Kılarsa, Kendilerine O Kimse Hakkında Şefaata İzin Verileceği Babı

59- (948) Bize Harun b. Mâ'ruf ile Hârûn b. Said El-Eylî ve Velîd b. Şücâ' Es - Sekûnî rivayet ettiler. Velid (Bana rivayet etti.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize İbni Vehb rivayet etti.) dediler. (Demiş ki): Bana Ebû Sahr, Serik b. Ab d ili âh İbni Ebî Ne mî r'den, o da İbni Abbâs'ın azatlısı Küreyb'den, o da Abdullah îbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, İbni Abbâs'ın Kudeyd'de yahut Usfân'da bir oğlu vefat etmiş. Bunun üzerine İbni Abbâs:
— Yâ Küreyb! Bak oğlumun cenazesine ne kadar cemâat tonlan-mış? demiş.
Küreyb diyor ki: Bunun üzerine ben dışarıya çıktım. Bir de baktım ki oğlunun cenazesine bir hayli cemâat toplanmış. Bunu kendisine haber verdim, tbni Abbâs:
— Bu toplananların kırk kişi olduğunu tamhîn eder misin? dedi. Ben:
— Evet; cevâbını verdim.
— (Öyle ise) cenazeyi çıkarın. Zira ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUcvı'i şöyle buyururken işittim:
«Hiç bir Müslüman yoktur ki, öldüğü zaman cenazesini Allah'a hiç bir şey'i şerik koşmayan kırk kişi tutup kapsın ela, Allah kendilerine o kimse hahktnda şefâata izin vermesin.» dedi.
îbni Ma'rufun rivayetinde: «Serik b. Ebi Nemir'den, o da Küreyb* den. o da Ibni Abbus'dan.* deniimiştir.
Kudeyd ile Usfân : Mekke ile Medine arasında iki yerin ismidirler. Râvi çocuğun ha ilgisinde vefat ettiğinde şüphe etmiştir.
Gerek bu, gerekse bundan önceki hadis, Müslümanlardan cenaze namazı kılan cemâatin o cenaze hakkındaki şeraat isteklerinin kabul edileceğine delildir. Cenaze namazında cemaatın kalabalık olması müstehabdır. Maamafih rivâyoüerde gösterilen adetlerin az miktarlarına da şefaat hakkı verileceğine göre kırk adedini bildiren hadîs, yu/ adedinin mefhûmunu itibardan ıskaat etmiş; üç salT hadîsinin mefhûmu dahi kırk kişi mefhûmunun hükmünü kaldırmıştır. Binâenaleyh netice ittibârı ile mâna şu olur: «Cenaze hakkında şefaat isteyenlerin arzular, is'âf edilecektir.

20- Ölenlerden Hayir veya Şerle Anılanlar Hakkında Bab

60- (949) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ebü Bekir b .Ebî Şeybe, Züheyr b. Harb ve Alîyyü'bnü Hucr Es - Sa'dî hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dedi ki): Bize İtani Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülaziz b. Suheyb, Enes b. Mâlik'd en naklen haber verdi. Demiş ki; Bir cenaze geçirilirken, onu hayırla yâ-dedenler oldu. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm','-
«Vöcib oldu; vdcib oldu; vöcib oldu.» buyurdular.
Başka bir cenaze geçirilirken onu da şerle yâdedenler oldu. Nebiyyullah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine):
«Vöcib oldu; vâcib oldu; vâcib oldu.» buyurdular.
— Annem babam sana feda olsun. Bir cenaze geçirilirken cenaze hayırla yâdolundu; sen: «Vâcib oldu; vâcîb oldu; vacib oidu.» dedin; başka bir cenâne şerle yâdolundu. sen yine «Vâvib oldu; vâcib oldu; vâcib oldu.» buyurdun? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'-
«Siz kimi hayırla yâdederseniz ona cennet, kimi şerle yâdedersenîz ona da cehennem vâcib olur. Zira sizler yer yüzünde Allah'ın şahitlerisiniz; sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz; sizler yer yüzünde Allah'ın şahitlerisiniz.» buyurdular.

(...) Bana Ebû'r-Rabî* Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd yâni îbni Zeyd rivayet etti. H.
Bana Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Süleyman haber verdi. Bu râvîlerin ikisi birden Sâbit'den, o da Enes' den naklen rivayette bulunmuşlardır. Râvî:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYln yanından bir cenaze geçirdiler...» diyerek hadîsi Abdülaziz'in, Enes'den rivayet ettijri gîbi rivayette bulunmuştur. Şu kadar ki, Abdülazîz'in hadisi daha tamamdır.
Bu hadîsi Buhâri ile Ebû Dâvûd -Cenaze- bahsinde tahric etmişlerdir.
Sena kelimesi: Övmek ve hayırla yâdetrnek. mânûbsrmaîır Bu kelime esâs ittibân ile şerr hakkında kullanılmazsa da, burada müşâkele için şerr hakkında da kullanılmıştır. Nitekim Teâlâ Hazretlerinin»
«Kötülüğün cezası o kötülüğün misildir.» âyet-i kerimesi de bu kabildendir.
Bâzıları sena kelimesinin hem hayırda yem şerrde kullanıldığını; bir takımları da serde kullanılmasına şâz olduğunu söylemişlerdir.
Hâkim'in, Nadr b. Enes'den tahric ettiği bir hadis-de şöyle buyuruluyor: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyordum. Derken bir cenaze geçirdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)--
— Bu eeriĞze kimdir? diye sordu;
Filânın cenâsezidir; Allah ve Resulünü sever; Allah'ın taatı uğrunda çalışıp çabalardı; dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Vâcib oldu; vâcib oldu; vâcib oldu, buyurdu.
Başka bir cenaze geçirdiler; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine):
— Bu cenaze kimdir? diye sordu. Ashâb:
— Filânın cenâzesidir; bu adam Allah'a ve Resulüne buğz eder, Allah'a mâsiyet uğrunda çalışıp çabalardı; dediler. Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Se//etn) iyine):
(Vâcib oldu; vâcib oldu; vâcîb oldu.) buyurdu, Ashâb:
— Yâ Resûlüllah! Cenaze ve ona yapılan sena hakkında ne buyurursun? Birinci cenaze hayırla, ikincisi de şerle yâdedildi. Sen ikisi hakkında da:
(Vâcib oldu; vâcib oldu; vâcib oldu.) buyurdun, dediler.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— (Evet, yâ Ebâ Bekir! Hakîkaten Allah'ın bir takım melekleri vardır ki, bunlar Adem oğullarının dilinde, onda bulunan hayır ve şerri söylerler.) buyurdular.»
Hâkim: «Bu hadis, Buhâri ile Müs1im'in şartları üzere şahindir. Ama onlar onu bu lâfızla tahric etmemişlerdir.» demiştir.
Hâkim'in rivayet ettiği bu hadis babımız rivayetinde müp-hep bırakılan hayır ve şerri tefsir etmiştir.
Ebû Dâvûd'un, Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadîsle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Melekler gökyüzünde Allah'ın şahitleri, sizler de yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz. Gerçekten 8İz birbirinize şahitsiniz.» buyurmuştur.
Hayırla yâdolunan cenaze hakkında Resûl-i Zîsân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin «Vacib oldu.» buyurmasından murad: Cennet, öteki cenaze hakkındaki sözünden murâd da: Cehennem vâcib oldu demektir.
Her iki cümledeki vücûb sübût manasınadır. Yahut haber verdiği husus yüzde yüz vâki olacağına göre, sübût vâcib olan bir şey gibidir.
Hâsıl-ı kelâm Ashâb-ı kiram'in birinci cenzeyi hayırla yâdetmeleri, onun hayır işlediğine delâlet eder. Binâenaleyh o, cenneti hak etmiştir. İkinciyi şerrle yâdetmeleri, yaptığı işlerin kötü olduğunu gösterir. Şu hâlde, o da cehennemi hak etmiştir. Çünkü mü' minler biribirlerinin şahitleridir.
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in vâcib oldu kelimesini tekrarlaması, sözünü te'kîd ve tahkik içindir.
Dâvûdi diyor ki: «Fukahâya göre bu hadisden murâd: Fazilet sahiplerinin ve özü sözü doğru olan kimselerin hayırla yâdetme-sidir. Zira fâsikler de birbirlerini hayırla yâdederler. Fakat onlar bu hadisin mânâsına dâhil değillerdir. Bir de şerrle yâdeden kimsenin, o cenazeye düşman olmaması şarttır. Çünkü sâlih bir zâtın düşmanı olabilir. Düşmanı Ölür de, sâlih zât onu kötülükle yâdederse o cenaze yine bu hadisin manâsında dâhil değildir. Zîrâ âdil bile olsa aralarında düşmanlık bulunduğu için dünyâda iken onun aleyhine şehâdeti kabul olunmuyordu. Beşer mâsûm değildir.»
Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: «Hz. Zeyd b. Erkâm'dan rivayet olunan sahîh bir hadisle ölülere sövmek yasak edilmiş, onları hayırla anmak emir Duyurulmuş iken, ölülerin kötülüklerini söylemek nasıl tecviz edilebilir?» bu suâlin cevâbı şudur:
«Ölülere sövmek münafık, kâfir ve açık açık fisk-u fücurda bulunan yahut dîn babında bid'at çıkarmış olmayanlardır. Bu sayılanların şerrle yâdolunması, onların yolunu tutarak kendilerine uyanlar bulunmaması için caizdir.
Bâzıları: «Cenazeyi hayırla yâdedenlerin medh-u senası mutlaka cenazenin fiillerine uygun olmalıdır.» demişlerdir.
Kurtubi'ye göre, ölülere sövmeyi yasak eden hadîsin babımız hadisinden sonra vârid olması muhtemeldir. Bu takdirde onu neshetmiş olur.
Bâzılarına göre Hz. Enes hadîsi dirileri gıybet hükmündedir. Eğer bir kimsenin ekseriyetle fiilleri hayır olursa, o kimseyi gı; bet etmek haramdır. Ama fâsikliğini ilân eden biri olursa, onun hakkında gıybet sayılacak bir şey yoktur. Ölü dt buna kıyâs olunur. Binâenaleyh Enes hadîsi memnu olan ölülere sövme kabilinden değildir.
Ulemâdan bir takımları: «Sena umumiyetle bütün Müslümanlar hakkında carîdir, Allah Teâlâ insanlara yahut insanların ekserisine ölen bir kimse hakkında senada bulunmayı ilham ederse, bu onun cennetlik olduğuna delildir. Bu hususta işlediği fiillerin cennetlik olmayı tktizâ edip etmemesi müsavidir. Fiilleri cennetlik olmasını iktizâ etmese bile onu mutlaka azâb etmek gerekmez. Böylesi Allah'ın meşîetine kaçınıştır. Nasıl dilerse öyle yapar. İşte Allah Teâlâ bu kuluna senada bulunmayı bizlere ilham buyurdumu anlarız ki Allah ona mağfiret buyurmayı dilemiştir.
Bu izahattan Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'m «Vacib oldu...» demesi için evvelâ ashabın senada bulunmalarının faydası anlaşılır.
«Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz.»
Cümlesi hem ashâb-ı kira m'a hem de onların sıfatında mü'min olanlara şâmildir.
İbni Tin, bunun sahabeye mahsûs olduğunu çünkü sahabenin hikmet tahtında konuşurduklanni; onlardan sonra gelenlerde bu meziyet bulunmadığını rivayet etmiş, sonra: «Doğrusu bu mes'ele mutemet ve ehl-i takva olanlara mahsûstur.» demiştir.
Nevevi Anlaşılan ashâb-ı kiram' m yâdettikleri cenaze münafıklardaranış, diyor.
İmam Ahmed'in rivayet ettiği bir hadise bakılırsa Nevevi'nin mütâlâası kabule şayan görülür. Çünkü o rivayette Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SellemYin şerrle yâdedüen cenazenin namazını kıldığı bildiriliyor.
Bey haki: «Bu hadisde bir kimsenin bildiği bir şey'i hîn-i hacette meselâ hâkimin şahitleri tezyike zata sorması gibi bir ihtiyâç vukuunda söylemesinin caiz olduğuna delil vardır.» demiştir.

21- Rahata Eren ve Kendisinden Kurtulunan Hakkındaki Hadis Babı

61- (950) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den ona okunanlar meyânında gelen şu hadîsi rivayet etti: Mâlik, Muhammed b. Amr b. Hâlhale'den, o da Ma'bed b. Kâ'b b. Mâlik'den, o da Ebû Ka-tâdete'bnü Rib'î'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seî/ewi)'den naklen rivayette bulunmuş. Ebû Katâde şunları anlatmış: Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SellevıYin yanından bir cenaze geçirdiler. (Onu görünce) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Rahata ermiş yahut kendisinden kurtulunmuş.» buyurdular. Ashâb:
— «Bu rahatlayan ve kendisinden kurt ulunan ne demektir?» diye sordular. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'
— «Mü'min bir kul dünyânın yorgunluğundan rahata erer; fâcir kuldan ise İnsanlar, memleketler, ağaçlar ve hayvanlar (kurtulup) rahata ererler.» buyurdu.

(...) Bize Muhammedü'bnu'l -Müsennâ rivayet etti. (dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize, îshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki):Bize Abdürrazzâk haber verdi. Bu râvîler hep birden Abdullah b. Saîd b. Ebî Hindi [19]' den, o da Muhammed b. Amr'dan, o da Kâ'b b. Mâlik'in bir oğlundan, o da Ebû Katâdeden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)' den naklen rivayet etmişlerdir. Yahya b. Said hadisinde:
«Dünyânın çilesinden ve yorgunluğundan Allah'ın rahmetine (kavuşup) istirahat eder.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Kitabu'r-Rukaak»da;Ne sâ î «Cenaze» bahsinde tahrîc etmişlerdir.

Hadisde müsterah ile müsterâhun minh kelimelerini biribirine bağlıyan «Vav» edatı taksîm için gelmiştir. Binâenaleyh «Ev» mânâsında kullanılmıştır. Nitekim ashâb-ı kiramın suâllerine taksîm muk-tezâsı cevap verilmiştir.
Nasab: Yorgunluk ve meşakkat, manasınadır. Ayni mânâya gelen «Ezâ»nm, bu kelime üzerine atfedilmesi âmmın, hâs üzerine atfı ka-bilindendîr.
îbni Tin : «Mü'min kelimesinden hassaten ehl-i takva olan mü'min kastedilmiş olabileceği gibi, her mü'min murâd edilmiş de olabilir. Fâcir'den dahi hassaten kâfir veya ânmmeten bütün âsiler murâd edilmiş olabilir.» demiştir.
İnsanların ölen kimseden kurtulup rahata ermeleri, onun zulmünden kurtulmakla olur. Memleketin rahata ermesi, malı mülkü gasp ve yağma etmesinden, hakkı hukuku çiğnemesinden kurtulmakla; ağaçların rahatı, onları gasp ederek, kesmemekle yahut meyvelerini almamakla tasavvur olunur. Yalnız ağacın rahatı sahibine aittir. Binâenaleyh buradaki isnâd mecazidir.
Hayvanâtın rahata ermesi: aç susuz kalmaktan ve taşıyamıya-cakları yükü yüklemekten kurtulmaları ile olur.

22- Cenaze Namazında Alınan Tekbir Hakkında Bir Bab

62- (951) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, îbni ŞİhâB'dan dinlediğim, onun da Saîdübnü'l - Müseyyeb'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfc Necaşî'nin vefatını halka günü gününe haber verdi. Sonra cemaatı namazgaha çıkardı ve dört tekbîr al (arak cenaze namazı kıl) di.

63- (...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki): Bana Ukayl b. Hâlid İbni Şihâb'dan, o da Saîd b. El - Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü Abdirrrahmân'dan, onlar da Ebû Hüreyre'den nakletmiş olmak üzere rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
«Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Habeş Hükümdân Necaşî'nin vefatını günü gününe haber verdi.
— Kardeşiniz İçin istiğfar edin! buyurdu.»
İbni Şihâb Demiş ki: Bana Saîd b. El-Müseyyeb rivayet etti. Ona da Ebû Hüreyre anlatmış ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem ashabını namazgâhda saff yaparak cenaze namazını kıldırmış ve Ne-câşî üzerine dört tekbîr almış.»

(...) Bana Amru'n-Nâkıd ile Hasenü'l - Hûlvânî ve Abd b. Hu-meyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kûb yâni tbni İbrahim, İbni Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Sâlih'den, o da îbni Şihâb'dan İki isnâdla birden Ukayl'in rivayeti gibi rivayette bulundu.

64- (952) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Hârûn, Selim b. Hayyân [20]'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bize Said b. Minâ, Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve SclİIem) Necâşî Eshame'nin cenaze namazım kılmış ve üzerine dört tekbîr almıştır.

65- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Said, tbni Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Câbir İbni Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'-
«Bu gün Allah'ın sâlih bir kutu olan Azhame vefat etti.» buyurdu.
Sonra kalkarak bize imam oldu ve onun cenaze namazım kıldı.

66- (...) Bize Muhammed b. Ubeyd El - Guberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd, Eyyûb'dan, o da Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir b Abdillâh'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize İbni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyüb, Ebû'z - Zübeyr'den c da Câbir b. Abdülâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir din kardeşiniz vefat etmiştir. Binâenaleyh kalkın, onun cenaze namazını kılın.» buyurdu.
Bunun üzerine biz de kalktık, Resûlüllah ,'Sallaîîahü Aleyhi ve Sel-lem) bizi iki saff yaptı.

67- (953) Bana Züheyr b. Harb ile Aliyyu'bnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Uleyye, Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebû'I -Mühelleb'den, o da İm-rân b Husayn'dan naklen rivayet etti. İmrân şöyle demiş. Resûlüllah 'Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Necâşî'yi kastederek:
«Bir din kardeşiniz vefat etmiştir. Binâenaleyh kalkın onun cenaze namazını kılın.» buyurdular.
Züheyr'in rivayetinde yerine buyurmuştur.
Bu hadîsi bütün kütüb-i sitte sahipleri «Cenaze» bahsinde muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Na'y: Bir kimsenin öldüğünü haber vermektir.
Görülüyor ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüent) bir mucize olmak üzere Necâşî'nin vefatını günü gününe haber vermiştir.
Necâşî veya Nicâşi : Habeş İmparatoru demektir. Nitekim Roma İmparatoruna Kayser, Türk hükümdarına Hakan denilir.
Bâzıları, bu kelimeyi *yâ»nın şeddesi ile «Necâşiyy» şeklinde okumuşsa da, doğrusu şeddesiz okumaktır,
Necâşinin ismi, hadisin bir rivayetinde tasrîh buyurulduğu vecîhle «Azhame»' dir.
Bâzıları, bunun «Azmaha» okunacağını söylemişlerdir. Ma-amâfih şerek Necâşi'nin gerekse babasının isimleri hakkında muhtelif kaviller ileri sürenler olmuştur.
Necâşî'nin Müslümanlığı kabulü hakkında İbni Sa'd -Tabakaat»'ında şunları kaydetmiştir. Resûlüllah (SaHaUahii Aleyhi ve Sellevı'ı Hudeybiye'den döndâğü vakit 7. yılda Amr b. Ümeyye'yi, Necâşî'ye elçi gönderdi. Necâşi, Peygamber ,Sûllüila)ui Aleyhi ve Sellcıı-'in mektubunu alarak, yüzüne gözüne sürdü ve tahtından aşağı inerek, tevazu' göstermek için yere oturdu. Sonra Müslüman oldu ve Müslümanlığı kabul ettiğini Peygamber [Sallallahü Aleyhi ve Sellcvı)'e yazdı. Necâşî, Hz. Câfer b. Ebi Tâlib (RadiyaUahii anh İn delâleti ile Müslüman olmuşdur.»
Vâkıâ bir rivayette: -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Necşî'ye mektup yazdı. Bu Necâşi cenaze namazını kıldığı Necâşi'der başkadır...» deniliyorsa da, Aynî bu sözün bâzı râvîler tarafından vehm eseri söylenmiş olduğu ihtimâli üzeninde durulduğunu yahut Müslüman olan Necâşî vefat ettikten sonra onun yerine geçen Necâşî'ye de bir mektup yazmış olması muhtemel bulunduğunu söylemiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimsenin öldüğünü haber vermek mubahtır. Bu maksatla halk arasında «Filân kimse vefat etmiştir.» diye nida olunur. Bu suretle halkın cenazeye iştirâklan te'mîn edilmeye çalışılır.
Ulemâdan bâzıları: «Ölen zâtın akrabası ile eşine dostuna mâlû-mât vermekte bir beis yoktur.» demişlerdir. Muhakkıkin-i ulemâ ile ekseri Hanefiilere göre bu iş sâdece caiz değil; müstahsendir. Hanefillerden «El - Hâvî* sahibi bu hususta iki vecih olduğunu söylemiştir. Bunlardan birine göre akraba olsun olmasın bir kimsenin vefatını başkalarına bildirmek müstehabdır. Çünkü bildirmek bir çok kimselerin cenaze namazı kılıp; duâ etmesine sebep olur.
Diğerine göre: Vefat haberini yalnız akraba olmayanlara bildirmek müstehabdır.
Nevevî, ölüm haberinin mutlak surette herkese bildirilmesi müstehab olduğunu söylemiş ve «Muhtar olan budur.» demiştir.
Maamâfih mes'ele Şâfiîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır, îbni Sabbağ'in beyânına göre Şâfiîlerce bir kimsenin öldüğünü sesle ilân etmek mekruhtur. Yalnız vefat edenin dostlarına haber vermekte beis yoktur. îmam Ahmed dahî buna kaaildir.
İmam A'zam ile bir rivayette İmam Mâlik' e göre ölümü ilânda bir beis yoktur. îmam Mâlik' den diğer bir rivayete göre mescid kapılarında ve çarşılarda cenaze ilânı mekruhtur. Alkame'tü'bnü Kâys bunun câhiliyet devrinden kalma bir âdet olduğunu söylemiştir,
Beyhâki; İbni Ömer, Ebû Said (Racliyallahü anh) ile Saîdü'bnü'l-'Müseyyeb, A İkam e, İbrahim-i Neh,aî veRabî'b. Ha'y sem hazerâtınm da bundan nehy ettiklerini rivayet etmiştir.
Ayni bunlara: Ebû Vâi1, Ebû Meysera, Alî b. Hüseyin, Süveyd b. Gafele, Mutarrif b. Abdullah ve Ebû Cemra, Nasr b. îmrân haze· râtırun isimlerini de ilâve etmektedir.
Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadisde Huzeyf e (Radiyalldkü anh)'m.:
«Ben öldüğüm zaman vefatımı kimseye îtân ettirmeyin zira bunun na'y olacağından korkarım. Ben, Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve Sellem)* na'y' den nehyederken işittim.» dediği bildirilmiştir.
Tirmizî bu hadîsin «Hasen» olduğunu söyler.
Yine Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Na'y'den sakının zira na'y câhiliyet umûrundandır.» buyurmuştur
«Na'y'i tecviz edenler babımız hadisleri ile ve Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Hz. Zeyd ile Ca'fer'in vefat haberlerini halka bildirmesi ile istidlal ederler. Sahih rivayete nazaran Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği zaman Fâ11me (Radiyallahü anhâ) na'y yapmıştır.
Yine bir sahih rivayete göre geceleyin vefat eden zât hakkında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun vefatını bana bildirsenizdi ya.» buyurmuşlardır.
Bütün bu hadîsler na'y'in caiz olduğunu gösterirler.
Nevevî diyor ki: «Yasak edilen na'y câhiliyet na'y'idir. Arapların âdeti şerefli bir kimse öldüğü vakit bütün kabilelere ath bir haberci göndermekti. Bu adam «Filânın ölmesiyle bütün arapîar helak olmuştur.» mânâsına gelen sözler söyleyerek; feryad-ü figân ederdi.»
Ölen kimsenin akrabası ile eşine dostuna ölüm haberini bildir mek müstehabdır.
Bâzıları Necâşî hadîsinin na'y değil, mücerred bir ölüm haberi mâhiyetinde olduğunu, ölümü bildirme hususunda na'y'e benzediği için ona na'y denildiğini; Ca'fer b. Ebi Tâ1ib ile arkadaşları hakkındaki hadislerin de bu kabilden birer ihbar olduklarını söyleyerek itirazda bulunmuşlarsa da, «kelâmda asıl olan hakîkattır.> kaaidesi ile bu İtiraz reddolunmuştur. Bir de Necâşi hadîsi Huzeyfe ve Abdullah hadislerinden daha sahîhdir.
İbnî Battal: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeKetnJ'in Necâşî için na'y yapması bâzı kimseler onun Müslüman olduğuna inanmadıkları içindir. Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölüm haberini vermekle onun hakikaten Müslüman olduğunu bildirmek istemiştir.» diyor. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in, Hz. Ca'fer ile arkadaşlarının vefatlarını haber vermesi bu iddiayı reddeder.
2- Bu hadis, mescidde cenaze namazı kümamıyacağma delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Necâşî'nin ölümünü mescidde haber vermiş sonra Müslümanları yanına alarak namazgaha çıkmıştır, imam A'zam'la İmam Mâ1ik'in ve îbni Ebî Zib'in mezhebleri budur.
EbûSevr'e göre mescidi kirletmek tehlikesi yoksa içinde cenaze namazı kılmak caizdir. Delilleri: Sa'dü'bnü Ebi Vakkaas (Radiyallahü anh) vefat ettiği zaman cenazesini Hz. Âişe'nin emriyle mescide koymalarını ve Ümmehât-ı mü'mînî' nin de cenaze namazına iştirak etmelerini bildiren hadîstir.
Hz. Âişe bu emri verdikten sonra:
— Acaba cemâat bu yaptığımızdan dolayı bizi ayıpladılar mı? diye sormuş, kendisine:
— Evet! cevâbı verilince:
— «Bunlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellew)'in, Süheyl b. Beydâ'in cenazesini mescidden başka bir yerde kılmadığını ne çabuk unuttular?» demiştir.
Tahâvî'ye göre: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/Iem)'den bu bâbda vârid olan rivayetler muhteliftir. Binenaleyh bunların hangisi en son vârid olduysa, onu keşfederek diğerlerini neshettiğine ka-ail olmak gerekir. Âişe hadîsi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ibâha hâlinde yaptığı fiilini; Ebû Hüreyre hadîsi ise ibâhadan sonra na'yi nehyettiğini haber veriyor. Binâenaleyh Ebû Hüreyre hadîsi, Hz. Âişe hadisini nesheder Ashâb- ı kirâm'm Hz. Âişe'ye itirazda bulunmaları da bunu te'yid eder.
Hanefii'ye ulemâsından bâzıları Hz. Âişe hadîsini te'vîl ederek «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazını yağmur gibi bir özürden dolayı mescidde kılmıştır.» demişlerdir. «İ'ti-kât özüründen dolayı mescidde kıldı.» diyenler de vardır. Her ne suretle takdir olunursa olunsun cenâzas. namazını dışarıda kılmak evlâ ve efdaldır. Bahusus ibâdetlerde ulemânın hilafından çıkarak mütte-fekun aleyh olan şekli yapmak gerekir. Zâten mescidler farz namazları kılmak için yapılmışlardır. Binâenaleyh bunlardan mâada ne kadar ibâdet ve vazife varsa onlan mescid dışında yapmak evlâ ve efdal olur.
3- Cenaze namazını saff teşkil ederek kılmak sünnettir. Tirmizi'nin Mâlik b. Hübeyre1 den rivayet ettiği bir hadis-de ResûlÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimsenin cenaze namazını üc saff cemâat kılarsa, vâcib oldu demektir.» buyurmuşlardır.
«Vâcib oldu.» cümlesinden murâd: O kimse cenneti haketti. Yahut ona mağfiret vâcib oldu, demektir.
4- Hadîs-i şerif, gâib üzerine cenaze namazı kılınır, diyenlerin delilidir. İmam Ş âfi' ile îmam Ahmed b. Hanbel gâib üzerine cenaze namazı kılınabileceğine kaail olmuşlardır
Nevevî diyor ki: «Şayet cenaze şehirde bulunuyorsa, mezhebimize göre yanma gitmedikçe gâibâne cenaze namazını kılmak caiz değildir.»
Maamâfih «caiz olur» diyenler de vardır. Şâfiî11er'den bâzıları cenaze namazı kılacak imamla cenaze arasında iki veya üç-yüz arşın kadar

bir mesafe bulunmamak gerekir.
5- Cenaze namazında dört tekbir alınır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son fi'li budur. İbni Ebî Leylâ' ya göre göre beş tekbir alınır. Şiî* lerin mezhebi de budur. Bâzıları üç tekbîr alınacağını söylemiş; bir takımları da en az üç en çok yedi tekbir alınacağına kaail olmuştur.
Cenaze namazı altı tekbirle kılınır, diyenler de olmuştur. Hattâ bu kavli İbnü'l-Münzir, Hz. Ali' den rivayet etmiştir, îmam Ahmed'in: «Dört tekbîrden az, yedi tekbîrden çok almak caiz değildir.» dediği rivayet olunur.
İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh): «Cenaze namazında imam kaç tekbîr alırsa, cemâat da o kadar alırlar.» demiştir.
Müslim' in Abdurrahmân İbni Ebi Leylâ' dan rivayet ettiği bir hadîsde İbni Ebi Ley1 & : «Zeyd ü' bnü Erkam bizim cenazelerimizir namazını kılarken beş tekbir alırdı. Ben, bunun sebebini kendisine sorduğumda: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadar tekbir alırdı, cevâbım verdi.» demiştir.
Ayni hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi, 'İbni Mâce ve Tahâvî dahi rivayet etmişlerdir. Tahâvi bir cemaatın cenaze namazlarında beş tekbîr alınacağına kaail olduklraını ve bu hadîsle istidlal ettiklerini söylemiştir. Tahâvinin işaret ettiği cemâat Ayni'ye göre Abdurrahman îbni EbÎ Leylâ, Hz. Huzeyfe' nin azatlısı 1sâ, Muâz b. Cebel (Radiyallahü cn/ıj'ın arakadaşları veHanefiîler* den î m a m Ebû Yûsuf dur.
Zahiri' lerle Şafiî' lerin mezhebi de budur. Hâzimi: «Cenaze namazında beş tekbîr alınacağına kaail olanlardan bâzıları da îbni Mes'ûd.Zeydü'bnü ErkamveHuzey-fetü'bnü-1-Yemân' dır.» diyor.
Tahâvi, ulemâdan bir fırkanın yedi, diğer birinin üç tekbire kaail olduklarını hattâ Enes ile Câbir b. Zeyd ve îbni Abbâs (Pıadiyalîahü anh) hazerâtının üçer tekbir almış oldukları rivayet olunduğunu söyledikten sonra: «Sair ulemâ bunlara muhalefet etmişlerdir.» demiştir.
Ayni: «Bunlardan muradı Muhammedü'bnü'l -Hanefiîy'ye ile Atâ' b. Ebi Rabâh, îbni Sirîn, İbrâhîmNehâî, Süveydb. Gafele, Süfy&n-ı Sev î, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Miclez, Lâhid b. Humeyd' dir. Bunların kavli Ömerü' bnü'I-Hattab ile oğlu Abdullah, Zey dü'bnü Sabit, Câbir, îbni Ebî Evfâ, Hasa-nüb'nü Aliy, Berâ' b. Âzib, Ebû Hüreyre ve Ukbetü'bnü Âmir (Radiyallahü anhümYden dahî rivayet olunur.» diyor.
6- Necâşi hadîsinde cenaze namazından selâm vererek çıkıldığından bahsedilmemiştir. Bu husus Saîd ü'bnü1 Müseyyeb'in rivayet ettiği bir hadisde zikredilmiştir. Mezkûr hadisi îbni Abdilberr garîb görmüş: -Şu kadar var ki Sahabe, Tabiin ve onlardan sonra gelen fukahâ arasında selâm hususunda bir hilaf olduğunu bilmiyorum. Ulemâ yalnız selâmın bir mi, iki mi verileceğinde ihtilâf etmişlerdir. Cumhur'a göre bir def'â selâm verilecektir. İmam Şafii' nin iki kavlinden biri de budur. Bir taife iki def'â selâm verileceğine kaail olmuşlardır. EbûHanife ile Şafiî' nin kavilleri bu olduğu gibi Şâ'bi'nin mezhebi de budur.
Bir rivayette tbrâhîm Nehai de buna kaaildir.» demiştir.
Sahâbe ikirâm'dan Hz. Ömer ile oğlu Abdu1lah, Aliyyü'bnüEbiTâlib, îbniAbbâs, Ebû Hüreyre, Câbir, Enes, îbni Ebl Evfâ ve Vasile (RadiyalUhü anhüm) ile Tabiînden Saidü'bnü Cübeyr, Ata', Câbir b. Zeyd, îbni Sîrin, Hasanı Basri, Mekhûl ve bir rivayette îbrâhîm Neha cenaze namazında bir selâm verileceğine kaaildirler.
Ulemâdan Eşheb, İmam Mâlik'e: «Cenaze namazında selâm vermeyi kerih görürmüsün?» diye sormuş, îmam Mâlik:
— «Hayır, îbni Ömer de selâm verirdi.» demiştir.
îbni Tîn'e göre îmam Mâlik' in bu hususta Hz. Abdullah b. Ömer' in fi'line istinâd etmesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem]'in Necâşi için olsun, şâir Müslümanlara olsun kıldığı cenaze namazlarında selâm vermediğine delildir.
7- Bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in büyük bir mucizesini haber vermektedir ki, o da aralarında pek uzun bir mesafe olmasına rağmen Necâşi' nin vefatını (günü gününe haber vermesidir.
8- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Kalkın, onun cenaze namazım kılın...»
Buyurması: Cenaze namazı kılmanın vücûbuna delâlet eder. Cenaze namazı kılmak bil'icma' farz-ı kifâyedir.
9- Nevevi diyor ki: «Ulemâ, cenaze namazında imamın cehren mi, yoksa gizli mi selâm vereceği hususunda ihtilâf etmişlerdir, îmam Ebû Hanife ile Şafiî'ye göre cehren selâm verilir. Mâlik' den iki rivayet vardır.
Cenaze tekbirlerinde ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı mes'elesi de ihtilaflıdır. Şafiî' nin mezhebine göre bütün tekbîrlerde eller kaldırılacaktır. Bu kavli Îbni Münzir, Abdullah b. Ömer (Radiyalîâh üanhüm) ile Halîfe Ömerü'bnü Abdil' Aziz, Atâ', Salim b. Abdillâh, Kaysb. Ebi Hâzim, Zührî, Evzâi, îmam Ahmed ve îshâk' dan rivayet etmiş; kendisi de bunu ihtiyar eylemiştir.
Sevrî ile Ebû Hanife ve Eshâb-ı Re'y'e göre cenaze namazında eller yalnız iftitâh tekbîrinde kaldırılır.
İmam Mâlik' den bu hususta üç rivayet vardır:
Bilinci rivayete göre: Bütün tekbîrlerde eller kaldırılır. İkinci rivayete göre: Yalnız iftitâh tekbirinde kaldırılır. Üçüncü rivayete göre ise: Hiç bir tekbirde el kaldırılmaz.

23- Kabir Üzerine Cenaze Namazı Babı

68- (954) Bize Hasenü'bnü Rabi' ile Muhammedü'bnü Abdil-Iâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. İdrîs, Şey-bânî'den, o da Şa'bî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze defnedildikten sonra bir kabrin üzerine cenaze namazı kılmış ve dört tekbîr almış.
Şeybânî demiş ki: «Şa'bî'ye:
— Bu hadîsi sana kim rivayet etti? dedim;
— Sika (yâni) Abdullah İbni Abbâs (rivayet etti.) dedi.» Hesen'in rivayet ettiği hadîsin lâfzı budur. İbni Nümeyr rivayetinde ise: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
Taze bir kabrin yanına vararak üzerine namaz kıldı. Cemâat da arkasına saff oldular. Resûlüllah (Sallallahü aleyhi ve Sellem) dört defa tekbir aldı; dedi.
Ben, Âmîr'e:
— Sana (bu hadisi) kim rivayet etti? dedim; Âmir:
— Sika, orada hâzır bulunan îbni Abbâs; cevâbını verdi.» ibâresİ vardır.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüşeym haber verdi. H.
Bize Hasenü'bnü Rab!1 ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir haber verdi. H.
Bana Muhammedü'bnü Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Mu âz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.

Bize Muhammedü'bnü'1 -Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti Bu râvîlerin hepsi Seybânî'den o da Şa'bî'den, o da İbni Abbâs* dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarki hadisin mislini rivayet etmişlerdir. Fakat hiç birinin rivayetinde Peygamber (Sallaîhhü Aleyhi ve Sellemfin dört tekbîr aldığı zikredil-memiştir.

69- (...) Bize Îshâk b. îbrâhîm ile Hârûn b. Abdillâh hep birden Vehb b. Cerir'den, o da Şu'be'den, o da İsmail b. Ebî Hâlid'den naklen rivayet ettiler. H.
Bana Ebû Gassân Muhammedü'bnü Amr Er Râzî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Dureys[21] rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbrahim b. Tahmân, Ebû Hasîn'den rivayet etti. İsmâi! ile Ebû Hasîn'in ikisi birden Şa'bî'den, o da İbni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve SeJ/em)*den naklen kabir üzerine cenaze namazı kılması hususunda Şeybânî'nin hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Hiç birinin hadîsinde «Ve dört tekbîr aldı...» İfadesi yoktur.

70- (955) Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'arate's – Sâmî[22] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Habib b. Şehid'den, o da Sâbit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir kabr üzerine cenaze namazı kılmış.
îbni Abbâs hadisini Buhâri «Cenaze» ve «Ezan» bahislerinde; Ebû Dâvûd, TirmizİI, Nesâi veîbni Mâce «Cenaze» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir
Tirmizîbu hadîsi rivayet ettikten sonra: «Bu bâbda Enes, Büreyde, Yezid b.-Sâbit, Ebû Hüreyre, Âmir b. Rabîa, Ebû Katâde veSehl b Huneyf (Raâiyal-lâhü anhiim) hazerâtından da hadisler vardır.» demiştir.
Bunlardan maada yine bu bâbda Câbir, Ebû Said ve Ebû Ümâmete'bnü Sehl hazerâtından rivayetleri vardır.
Enes hadîsi babımız rivayetleri arasındadır. Bu hadîsi îbni Mâce dahî rivayet etmiştir.
Büreyde hadisini îbni Mâce rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde:
«Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazenin namazını defnedildikten sonra kıldı.» denilmektedir.
Yezîd b. Sabit hadisini Nesâi ile İbni Mâce tahric etmişlerdir. Bu hadîsde:
«Resûlülfah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak cemâati arkasına saff yaptı ve dört tekbîr alarak namaz kıldı.» denilmektedir.
Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî ile Müslim tahric etmişlerdir. Az sonra gelecektir.
Âmir b. Rabîa hadîsini îbni Mâce rivayet etmiştir. Bu hadîsde kara bir kadının vefat ettiğinden bahsedilmekte ve Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SellemYin ashabına kabir başında saff olmaîannı emrederek cenaze namazını kıldırdığı bildirilmektedir.
Ebû Katâde hadisini Beyhaki rivayet etmiştir. Bu hadise göre Berâ' b. Ma'rûr vefat etmiş, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazını kabrinin üzerine kıldırmıştır.
Seni b. Huneyf hadisini Îbni-Ebî Şeybe «Musannasında rivayet etmiştir. Bu hadisde Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve SellemYin bir kadının cenaze namazını kabri üzerine kıldırdığı ve dört tekbîr aldığı bildirilmiştir.
Câbir hadisini Nesâi rivayet etmiştir. Bunda da Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SellemYin bir kadının cenaze namazım, kadın defnedildikten sonra kabrinin üzerine kıldırdığı bildirilmiştir.
Ebû Said hadisini İbniMâce rivayet etmiştir. Bunda dahî bir kadının cenaze namazının kabri üzerine kılındığından bahsedilmektedir.
Ebû Ümametü'bnü Sehl hadisini Nesâi rivayet etmiştir. Mezkûr hadisde yaylalı bir kadının hastalanıp öldüğü ve Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem î'in cenaze namazını dör tekbirle kabri üzerine kıldırdığı bildiriliyor.
Ebû Ümâme'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e sohbeti olup olmadığı ihtilaflıdır. Fakat onu gördüğü şüphesizdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kabir üzerine cenaze namazı kılmak caizdir. Hanefilye ulemâsına göre: Cenaze, namazı kılınmadan defnedil misse kabrinden çıkarılmaz. Dağıldığı bilinmedikçe namazı kabrinin üzerine kılınır. Dağıldığında şüphe edilse bile namazı kılınır. İmam Şâfii ile îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri de budur. Bu kavil İbniÖmer, EbûMûsaveÂ işe {Hudnnlkihii anhiivı) ile îbni S irin ve Evzâi'den rivayet olunmuştur.
Sahih kavle göre namazının kılınabilmesi için. cenazenin yıkanmış olarak gömülmesi şarttır. İbniSemâa" mn İmam Muhammed'den rivayetine göre yıkanmış olması şart degiiciir.
Cenaze, namazı kılınarak defnedildikten sonra yıkanmadan defnedildiği anlaşılsa, üzerine henüz toprak çekilmeden anlaşıldığı taktirde kabirden çıkarılarak yıkanır ve namazı kılınır. Üzerine toprak çekildikten sonra yıkanmadan defnedildiği anlaşılırsa artık kabirden çıkarılmaz. Kabrinin üzerine tekrar namazı kılınır mı kılınmaz mı mes'elesi ihtilaflıdır. Kerhi'ye göre: kılınır. -Nevâdir-in İmam Muhammed' den rivayetine göre: Kıyâsa nazaran kılınmamak îcâb eder. Fakat istihsâsen kılınır.
«El - Muhit» nâm eserde: «Cenaze namazını hakkı olmayan kimse kıldırırsa, kabrinin üzerine tekrar kılınır.» deniliyor.
Cenazenin kabirde çürüyüp dağılması galebe-i zan ile yâni tahminen bilinir. Henüz çürümediği tahmin edilirse kabrinin üzerine cenaze namazı kılınır. Çürüyüp dağıldığı tahmîn edilirse kılınmaz.
îmamEbûYûsuf dan bir rivayete göre: Kabir üzerine cenaze namazı definden itibaren üç güne kadar kılmabilir.
Şafiî' lerin bu hususta altı kavli vardır.
a) Üç güne kadar;
b) Bir aya kadar kılmabilir. İmam Ahmed' in kavli de budur.
c) Cesedi çürümedikçe kılmabilir;
d) Namaza ehil olan kimse cenaze namazını cenaze defnedildiği gün kılabilir.
e) Farz namazla mükellef olan bir kimse onun namazını kabri üzerine öldüğü gün kılınabilir.
f) Kabir üzerine namaz ilel'ebed kılmabilir. Bu kavle göre bu gün ashâb-ı kirâm'ın kabirleri üzerine cenaze namazlarını kılmak caiz olmak icâb eder. Fakat Şâfii'ler bu kavlin zayıf olduğuna ittifak etmişlerdir.
îshâk'a göre: Seferden gelen bir kimse bir aya kadar evinde bulunan kimse ise üç güne kadar kabir üzerine cenaze namazı kılabilir
Mâliki' lerden Suhnûn : «Kabir üzerine cenaze namazı kılınmaz.» demiştir.
Gerçi Buharı'nin Ukbetü'bnü Âmir (Radiyal-lâhü anhüm)'da,n rivayet ettiği bir hadlsde Resûlüllah {Saîlaîlahü Aleyhi ve SellemYin Uhud şehitleri üzerine sekiz sene sonra cenaze namazı kıldığı bildiriliyorsa da, Serahsi «El - Mebsüt-da bunun sırf bir duaya hamledildiğini söylüyor. Ancak Aynî, Serahsî' nin cevâbının doğru olmadığını kaydetmiştir. Çünkü Ukbe hadisinde Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve

Sellem) bir gün Medine hâricine çıkarak Uhud şehitleri üzerine, cenazelere kıldığı gibi r" ıaz kıldı.» denilmektedir. Buna verilecek doğru cevap: Şehitlerin çuıümemiş olmasıdır.
imam Mâlik' in «El - Muvatta» nâmmdaki meşhur kitabında rivayet ettiği bir hadisde Uhud şehitlerinden Amr b. Cemûh ile Abdullah b. Amr (Radiyalldhü anhümYnm kabirlerini vefatlarından kırk al ti sene sonra sel açmış ve sanki dün vefat etmişler gibi hiç bir yerlerinin değişmediği görülmüştür.
2- Cenaze namazında dört tekbîr alınır.

71- (956) Bana Ebû'r-Rabî Ez-Zehrânî ile Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El - Cahderi rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâmil'indir. Dediler ki Bize Hammâd yani îbni Zeyd, Sâbit-i Bünânî'den, o da Ebû Raf i'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, kara bir kadın —yahu bir genç.— mescidi süpürtiyormuş. (Bir gün) Resülüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) onu göremiyerek soruşturmuş. Ashâb:
— «O, öldü!» demişler. Resülüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)--
— Bana haber vermeli değimiydiniz? buyurmuş.
Râvi diyor ki: Galiba ashâb, bu kadının —veya gencin— umurunu küçümsemişler. Bunun üzerine Resülüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem}'-
— «Bana onun kabrini gösterin.» dedi.
Ashâb kabrini gösterdiler. O da kabrinin üzerine cenaze namazını kıldı. Sonra:
— «Şüphesiz ki bu kabirler, sahipleri için karanlıkla doludur. Allah K(Azze ve Celi) benim namazım sebebiyle kabirleri onlara aydınlatır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's - Salât» ile «Cenâiz^ bahsinde; Ebû Dâvût ile îbni Mâce «Cenâiz- bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Resülüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SellemYin arayıp göremediği kara bir kadın mı yoksa kara bir erkek mi olduğunda' râvi şekketmiştir. Şekkeden râvînin Sâbit mi yoksa Ebü Râfi'mi olduğu belirtiememişse de, zahire bakılırsa Sabit' dir. Çünkü bu hadisi ondan bir cemâat şekk ile rivayet etmişlerdir.
Buhâri'nin tahrîc ettiği diğer bir rivayette râvi Hammâd: «Ben, bu ölenin bir kadından başkası olacağınıtahmin etmiyorum.» demiştir.
Filhakika îbniHuzeyme' nin tahrîc ettiği rivayette Hz. Ebû Hüreyre vefat edenin siyah bir kadın olduğunu seksiz olarak beyân etmiştir.
Beyhâki'nin rivayetinde ise ölen kadının Ümmü Mihcen olduğu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi re Scllem}'in suâline Hz. Ebû Bekir'in cevap verdiği beyân edilmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellew)'in «neden bana bildirme-diniz?» diye adetâ çıkışması, cenaze namazını kılmak istediği içindir. Çünkü hadîsin sonunda beyân buyurulduğu vecihle onun namazı ölüler için bir rahmet ve nurdur.
Hadisin son cümlesini Buhâri tahrîc etmemiştir. Ulemâdan bâzılarına göre buna sebep; Mezkûr cümlenin müdrec olmasıdır. Bir çok râviler onu Sâbit'in mürseîlerinden saymışlardır.
îbni Hibbân'm rivayetinden, kabrin «Bakî» de olduğu anlaşılıyor. Yine onun rivayetine göre Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin suâline ashâb-i kiram: «oruçlu olduğunu söylemiştin de, seni rahatsız etmekten çekindik.- diye cevap vermişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^ bir daha böyle yapmamalarını kendilerine tembih etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Hadîs-i şerif, mescid temizlemenin faziletine delildir. İbni Battal diyor ki: «Bu hadîsde mescidleri süpürüp temizlemeye teşvik vardır. Çünkü Peygamber [Sallallahü Aleyhi ve Sellem), defnedildiği hâlde kabrinin üzerine cenaze namazını ancak bunun için kılmıştır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin bizzat mescidi süpürdüğü de rivayet olunmuştur.»
2- Sulahâya hizmet ve hizmetçi yahut eş dost aradan kaybolur-larsa, arayıp soruşturmak gerekir.
3- Kendini Müslümanların hizmetine vakfeden bir zâta duâ ederek rahmet okumak suretiyle mükâfaatta bulunmalıdır.
4- Salih kimselerin cenazelerinde hazır bulunmaya çalışmalıdır.
5- Kabir üzerine cenaze namazı kılmak caizdir. Fakat az yukarıda da beyân ettiğimiz gibi bu mes'ele ihtilaflıdır. Hz. A1i, Ebû Mûsâ, îbni Ömer, îbni Mes'ûd ve Âişe [Ra-diyallâhü anhütn) onu caiz görmüşlerdir.
Evzâiile îmam Şafiî, İmam Ahmed ve îshak'm kavilleri de budur. ibrâhîmNehaîile Hasan-ıBasrîve Sevri'ye göre kabir üzerine cenaze namazı kılmak caiz değildir.
İmam A'zam ile İmam Mâlik ve Leys buna kaaildirler.
Ulemâdan bazıları «cenaze namazını, cenazenin velîsi yahut beldenin valisi kıldırmamışsa, kabir üzerine cenaze namazı kılınabilir.» demişlerdir.
Kabir üzerine ne zamana kadar cenaze namazı kılınabileceğini az yukarıda görmüştük.
6- Bir kimsenin öldüğünü Müslümanlara ilân etmek müste-habdır.
7- Kirman i' ye göre, râvinin hadîsde şekkettiği yeri bil-dirmesi tcâb eder.

72- (957) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammedü'bnü'l -Müsennâ ve ibni Beşşâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammedü'b-ni Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. —Ebû Bekir: Şu'be'den dedi.— Şu'be, Amr b. Mürre'den, o da Abdurrahmân b. Eb Leylâ'dan naklen rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiş-. «Zeyd bizim cenazelerimizin namazlarında dört tekbîr alırdı. Bir cenaze namazında beş tekbîr aldı; ben, bunu kendisine sordum:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîcml beş tekbîr alırdı; cevâbını verdi.
Bu hadisi «Sünen» sahipleri ile Tahâvi rivayet etmişlerdir.
Mevzubahis Zeyd'den murâd: Hz. Zeydü'bnü Erkam'dır. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde beyân edilmiştir.
Hadîs-i şerif, cenaze namazında beş tekbîr alınacağını gösteriyor. Ancak ibniAbdilberr: «Ben, müteaddit beldeler fukahâ-s in dan, cenaze namazında beş tekbîr alınır, diyen bilmiyorum. Yalnız îbni Ebî Leylâ müstesna.» demiştir.
Cenaze namazında kaç tekbir alınacağı mes'elesinin ihtilaflı olduğunu yukarıda görmüştük. Bu hususta Kaadi İyâz şunları söylemişdir: «Tekbir hususunda haberler muhteliftir. îbni Ebü Hayseme rivayetinde Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîemyin dört, beş, altı, yedi ve sekiz defa tekbir aldığı bildirilmiştir. Nihayet Necâşî vefat edinceResûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellcm) onun cenaze namazını dört tekbirle kılmış bilâhare vefatına kadar tekbir adedi bu minval üzere devam etmiştir.»
Hâsılı bu hadis mensûhtur. Ulemadan îbniAbdilberr ile diğer bir takım zevat onun mer\sûh olduğuna ve bugün cenaze namazında dörtten

fazla tekbir alınmayacağına icmâ' nakletmişler-dir. Bu gösteriyor ki: Ulemânın icmâ'ı Hz. Zeyd îbniErkam' in fi'linden sonra vâki olmuştur.
Nevevi : «Esah kavle göre hilaftan sonra icmâ' sahihtir.» demiştir.

24- Cenazeye Ayağa Kalkma Babı

73- (958) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n - Nâkıd, Zü-heyr b. Harb ve îbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân Zührî'den, o da Salim'd en. o da babasından, o da Âmir b. Rabia'dan naklen rivayet etti. Âmir şöyle demiş; Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Cenazeyi gördüğünüz vakit, sizi geçinceye yahut yere konuncaya kadar ona ayağa kalkın.» buyurdular.

74- (...) Bize, bu hadisi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys haber verdi. H.
Bana Harmele rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. Bunlar hep birden îbni Şihâb'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yûnus'un hadîsinde: (Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'i şöyle buyururken işitmiş.) ifâdesi vardır. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki):Bize Leys, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den, o da Âmir b- Rabîa'dan, o da Peygamber (Sallallah Aleyhi ve Sellemf^en naklen haber verdi; Efendimiz:
«Biriniz cenazeyi gördümü, şayet onunla beraber yürümüyorsa, o cenaze geçinceye yahut geçmeden; yere konuncaya kadar ayağa kalksın.» buyurmuşlar.

75- (...) Bana Ebû Kâmil rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Ya'kûb b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail rivayet etti. Bunlar hep birden Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize İbnü'l - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. H.
Bize îbnü'l - Müsennâ da rivayet etti, (Dedi ki): Bize îbni Ebî Adiyy, İbni Avn'dan rivayet etti. H.
Bana Muhammedü'bnü'r - Râf i' dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Cüreyc haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Nâfi'den bu İsnâdla, Leys b. Sa'd hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız İbnl Cüreyc hadisinde; «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlemh
— Biriniz cenazeyi gördü mü, şayet onunarkasından gitmiyorsa gördüğü ândan İtibaren, geçinceye kadar ayağa kalksın; buyurdu.» denilmiştir.

76- (959) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr» Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demişi ResûlüÎlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)*
«Bir cenazenin arkasından gittiğiniz vakit, o cenaze yere konulmadan oturmayın.» buyurdular.

77- (...) Bana Süreye b. Yûnus ile Alîyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail yâni İbni Uleyye, Hişâm-ı Destevâî'den rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti. Lafız onundur. (Dedi ki): Muâzü'bnü Hişâm rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Demiş ki: Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân, Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllal {Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)--
«Cenazeyi gördünüzmü hemen kalkın, onun arkasından giden, cenaze yere konmadıkça oturmasın.» buyurmuşlar.
Bu hadisleri bütün kütûb-i sitte sahipleri «Cenaze- bahsinde tah-rîc etmişlerdir.
Âmir hadisini Tahâvi beş sahih tarikden rivayet etmiştir.
Kaadı lyâz'ın beyânına göre cenazeyi koymaktan ne kastedildiği hususunda rivayetler muhteliftir. Bâzılarında «Yere konuncaya kadar»; diğer bâzılarında *Lâhde indirlinceye kadar.» denilmiştir.
Lâht'dan murâd: Kabirdir.
Yere konma rivayetini Süfyân-ı Sevri, kabre indirme rivayetini EbûMuâviye nakletmişlerdir. Ebû Dâvûd bu iki râvînin hâllerine bakarak: Süfyân , Ebû Muâviye'den daha belleyişlidir.» demişdir. Onun bu sözü, yere konma mânâsını tercih ettiğini gösterir.
Ebû Saîd rivayetinden anlaşılıyor ki: Cenazeyi gören ayağa kalkacak, kalkmak için yanına gelmesini beklemeyecektir. Oturmak için cenazenin gözden kaybolmasını bekleyecektir. Cenazenin arkasından gidenler ise, cenaze omuzlardan yere indirilmedikçe oturmayacaklardır.
Hayvan veya vâsıta üzerinde bulunanlar: Cenaze geçerken duracaklardır. Çünkü bu gibiler hakkında durmak, oturanın ayağa kalkması hükmündedir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bu bâbda vârid olan bir çok hadislerle istidlal eden bir cemâat, cenaze geçerken kalkmanın lüzumuna kaail olmuşlardır.
Hz. Misverb. Mahreme, Katâde, Muham-medü'bnü Sîrin, Şa'bî, İbrahim Nehai, İshâk b. İbrahim ve Amr b. Meymûn haze-râtı bunla meyânındadır.
îbni Abdilberr «Et-Temhîd» nâm eserinde: Cenazeye ayağa kalkmayı îcâb eden sahih ve sabit eserler vârid olmuştur.» demiştir.
Filhakika selef ve Halef den bir çok ulemâ buna kaail olmuş ve cenazeye ayağa kalkmanın neshedilmediğini söylemişlerdir. Onlara göre cenazenin arkasından gidenler, cenaze omuzlardan yere indirilmedikçe oturamazlar. Hasan ü'bnü Alîy, Ebû Hüreyre, îbni Ömer, İbni Zübeyr, Ebû Saîd-i Hudrî, ve Ebû Mûse'l-Eş'arî (Radi-yallâkü anhüm) hazerâtının kavilleri budur.
Evzâî, îmam Ahmed, İshâk ve Hanefi î' lerden îmam Muhammed dahî buna kaaildirler.
Tahâvî diğer bir takım ulemânın bunlara muhalefet ederek: «Yanından cenaze geçen kimse, cenazeye ayağa kalkmaz; cenâzenin arkasından yürüyenler de cenaze yere indirilmeden oturabilir.»
dediklerini söylemiş; bunların kimler olduğunu beyân etmemişse de, Aynî onun bu sözü ile: Urvetü'bnü'z-Zübeyr, Sa'dü'bnü'l-Müseyyeb,

Alkame, Esved, Nafi İbni Cübeyr, Ebû Hanife, Mâlik, Şafii, Ebû Yûsuf ve îm am Muhammed'i kastettiğini, Tabiin' den Ata1 b. Ebi Eabâl ile Mücâhid ve Ebû îshâk'ın kavilleri de bu olduğunu beyân etmiştir. Mezkûr kavil ashâb-ı kirâm'dan A1iyü'bnü Ebi Tâ1ib, oğlu Hasan, Abdullah İbni Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radiyallâhii anhüm) hazerâtmdan nakledilmiştir.
Kaadîîyâz, ulemâdan bâzılarının bu hususta tahyire kaail olduklarını yâni cenazeye isteyen kalkar, isteyen kalkmaz, demek istediklerini rivayet etmiştir. Fakat Kaadi bu söze itibâr etmemiştir. Maamâfih İmam Ahmed ile İshâk, îbni Habîb ve ibniMâcişûn'un mezhebleri budur.
«Cenazeye ayağa kalkılmaz.» diyenler vaktiyle meşru olan bu işin sonradan neshedüdiğine kaai! olmuşlardır. Delilleri bir çok hadislerdir. Bâzıları bundan sonraki bâbda görülecektir.
Cenazeye ayağa kalkılacağını söyleyenler bu husustaki emrin vücûb için olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre: Cenaze geçerken ayağa kalkmak farzdır. Bir takımları mendûp, bâzıları da müstehab olduğunu söylemişlerdir. Zahirî' lerden İbni Hazmin mezhebi budur.
İmam Nevevi dahî müstehab olduğunu ihtiyar etmiştir.
2- Babımız hadîslerinde cenazeye ayağa kalkma emri umûmî zikredilmiştir. Binâenaleyh Müslüman olsun olmasın her cenazeye şamildir.
Abdullah b. Ahmed ile Tahâvî' nin tahric ettikleri bu hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
«Yanınızdan Müslüman, Yahudi veya Hıristiyan bir cenaze geçerse, ona ayağa kalkın. Çünkü ayağa kalkan cenazeye değil; onunla beraber buluran meleklere ayağa kalkar.» buyurmuşlardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Yahudi cenazesine niçin ayağa kalktığını ta'IU eden hadisler muhteliftirler. Bunların bâzıları aşağıdaki rivayetlerde görülecektir.

78- (960) Bana Süreye b. Yûnus ile Alîyyti'bnü Hücr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail yâni îbni Uleyye, Hişâm-ı Destevâî'den, o da Yahya b. Kesîr'den, o da Ubeydullah b. Miskem[23]'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Bir cenaze geçti de, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi -ve Sellem), ona ayağa kalktı. Onunla birlikte biz de ayağa kalktık. Ve:
— «Yâ Resûlallah! Bu cenaze bir Yahudi karısına aittir.» dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı
— «Şüphesiz ki ölüm korkunç bir şeydir. Siz cenazeyi gördünüz mü hemen ayağa kalkın.» buyurdular.

79- (...) Bana Muhâmmedü*bnü Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ebû'z - Zübeyr haber verdi; Kendisi Câbir'i şöyle derken işitmiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanından geçen bir cenaze İçin taa 'görünmez oluncaya kadar ayakta durdu.»

80- (...) Bana Muhammed b. Râff rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrazzâk, tbni Cüreyc'den rivayet etti. Demiş ki: Bana yine Ebû'z - Zübeyr haber verdi, kendisi Câbir'i şöyle derken işitmiş:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) »e ashabı bir Yahudlnin cenazesi İçin görünmez oluncaya kadar ayakta durdular.»

81- (961) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'I - Müsennâ ile tbni Beşşâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan, o da İbni Ebi Leylâ'dan naklen rivayet etti ki, Kays b. Sa'd ile Seh! b. Huneyf[24], Kaadisiyye'de bulunmuşlar. (Bir gün) yanlarından bir cenaze geçmiş. Bunlar hemen ayağa kalkmışlar, kendilerine:
— «Bu cenaze yerlilerdendir.» demişler. Onlar:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m yanından bir cenaze geçti de, ona ayağa kalktı, kendisine onun bir Yahudi olduğu söylenince:
(O da bir nefis değil mî?) cevâbını verdi.» demişler.

(...) Bana, bu hadîsi Kaasîm b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b. Mûsâ, Şeybân'dan, o da A'meş'den, o da Amr b. Mürra'dan isnâdla rivayette bulundu. Bu hadisde: «Onlar:
— Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberdik, yanımızdan bir cenaze geçti, dediler.» ifâdesi vardır.
Bu hadîsleri Buhari, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Cenaze» bahsinde muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Kaadtsiyye: Kûfe'ye iki konak mesafede bulunan hurmalık ve sulak küçük bir şehirdir. Bâzıları Kaadisiyye ile Küfe arasında onbeş fersah mesafe bulunduğunu söylerler. Hz. Ömer (Radiyallaâhü anhümyin hilâfeti zamanında orada büyük bir harp vukûbulmuştur.
Yâkût-i Hatnevî' nin beyânına göre, bundan maada Kaadisiyye ismini taşıyan dört şehir varmış.
Kaadisiyye hadisinde geçen: «Bu cenaze yerlilerdendir.» sözüyle, cenazenin zimmîlerden yânî Müslüman teb'ası olarak yaşıyan gayr-i müslimlerden olduğu anlatılmak istenilmiştir.
ResûlüUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in «O da bir nefis değil mi?» buyurması, İbni Battal' e göre «O da can sahibi olup, ölmedi mi? Ona ayağa kalkmamız, ölümü ve onun güçlüğünü hatırlamak içindir.» manasınadır.
Az yukarıda da işaret ettiğimiz gibi ResûlüUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemyin Yahudi cenazesine niçin kalktığını ta'lil eden hadîsler muhteliftir. Babımızın bir rivayetinde buna sebep «ölümün korkunç olması»; diğer rivayetinde «Cenazenin de vaktiyle can taşımış olması.» gösterilmiştir.
Hz. Enes hadîsinde melekler için ayağa kalktıkları; Abdullah b. Amr hadîsinde ise: Ruhları kabzeden Azrâî1 (Aleyhisselâm)'a ta'zîm için; Hasan ü'bnü Ali (Radiyallahü anh)'ın rivayetinde: ResûlüUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Yahudinin başı, kendi başından yukarıda bulunmasını hoş karşılamadığı için; hattâ bir rivayette Yahudinin pis kokusundan müteezzî olduğu için kalktı denilmektedir.
Aynî bu bâbda yapılan tefsirlerin içinde en ziyâde îbni Bat ta1'in sözünü beğenmektedir.

25- Cenazeye Ayağa Kalkmanın Neshi Babı

82- (962) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü Rumh b. El-Muhacir de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Vâkıd b. Amr[25] b. Sa'd b. Muaz'dan naklen rivayet etti. Vâkıd şöyle demiş: Biz, bir cenazede ayakta dururken NafİI* b. Cübeyr beni gördü. Kendisi oturmuş; cenazenin yere İndirilmesini bekliyordu. Bana:

— «Neden ayakta duruyorsun?» dedi; ben:
— «Cenazenin yere indirilmesini bekliyorum. Çünkü Ebû Said-i Hudrî bu husûsda hadîs rivayet ediyor.» dedim. Bunun üzerine Naf f şunu söyledi:
— «Bana, Mes'ûd b. Hakem, Alîyyü'bnü EbE Tâlip'den naklen rivayet etti M, Alî (Radiyallâhü anh)\
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cenaze için) ayağa kalktı; sonra oturdu, dedi.»

83- (...) Bana Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile îshâk b. İbrahim ve tbni Ebî Ömer toptan Sekaff den rivayet ettiler. İbnü'l - Müsennâ (Ded ki): BİZe Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi ki): Ben, Yahya b. Sald'den dinledim. (Dedi ki): Bana, Vâkıd b. Amr b. Sa'd İbni Muâz-i Ensâr haber verdi; ona da Nâfi' b. Cübeyr haber vermiş. Ona da Mes'ûd b. Hâkem-İ Ensârî[26] haber vermiş. Mes'ûd da cenazeler hakkında AHyyü'bnü Ebî Tâlib'in şunu söylediğini işitmiş:
«Şüphesiz *i Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Cenaze için •vvelâ) kalktı, sonra oturdu.»
Nftfi1 b. Cübeyr'İn bu hadîsi rivayet etmesi Vâkıd b. Amr'ın cenaze yere konuluncaya kadar ayakta durduğunu gördüğü içindir.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Zaide, Yahya b. Saîd'den bu İsnâdla rivayette bulundu.

84- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dufrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Muhammed b. El Münkedir'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Mes'ûd b. Ha-kem'i Alî'den naklen rivayet ederken dinledim. Alî:
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'m kalktığını gördük; biz de kalktık; o oturdu; biz de oturduk.» demiş, bununla cenazeyi kasdetmiştir.

(...) Bize, bu hadisi Muhammedü'bnü Ebî Bekir El - Mukaddemi ile Ubeydullah b. Saîd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya yâni Kattan, Şu'be'den bu isnâdla rivayet etti.
Nesh: Târih ittibân ile sonra gelen şer'î bir hükmün, daha önceki şer'î bir hükmü kaldırması, demektir. Şu hâlde cenaze geçerken ayağa kalkmak yoktur.
Bu hususta îbni Hibbân'in «Sahih»inde rivayet olunan bir hadîsde::
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) evvelce bize cenazeler için ayağa kalkmamızı emrederdi; bilâhare cenaze geçerken kendisi oturdu ve yanındakilere oturmalarını emretti.» denilmektedir.
Hâzimî'nin, Ebû Ma'mer'den rivayet ettiği bir hadisde Ebû Ma'mer şunları söylemiştir: «Yanımızdan bir cenaze geçti, ben hemen kalktım. Bunun üzerine Ali:
— Bu fetvayı sana kim verdi? diye sordu;
— Ebû Müse'l-Eş'ari; dedim. Alî:
— Bunu Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız bir defâ yaptı; bu hüküm neshedilince onu nehiy buyurdu, dedi.»
Bu bâbda îmam Ahmed b. Hanbel ile ekseri «Sünen» sahiplerinin Ubadetü'bnü's-Sâmid (Radi-yallahü an/r)'dan tahric ettikleri şu hadîs şâyân-ı dikkattir: Peygamber {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), cenaze geçerken kalkıyordu Bir defa yanından Yahudi alimlerinden, birinin cenazesi geçti. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)-.
«Biz işte böyle yaparız.» diyerek oturdu ve hemen yanındakilere: «Oturun da, bunlara muhalefet edin!» buyurdular.
Vakıa bu hadis zayıftır. Çünkü onu yalnız Beşîr b. Rafi' rivayet etmiştir-, Bezzâr onun hadis hususunda gevşek olduğunu söylemiştir. Fakat onu takviye eden diğer rivayetlerle birlikte mutâlâ'a edilince derhâl hasen derecesine yükselir.
Nevevî, nesh dâvasını kabul etmeyerek şunları söylemiştir: *Bu hadîs mensûh değildir. Böyle yerlerde nesh dâvası sahîh olamaz. Çünkü nesihe ancak hadîslerin aralarını bulmak mümkün olmadığı zaman gidilir. Hâlbuki hadislerin aralarını bulmak imkânsız değildir.»
Nevevi'nin bu sözlerine Aynî şu cevâbı vermiştir: «Nesh vâki olduğu Hz. A1i (Raâiyallahü anh) hadîsinde tasrîh edilmiştir. İmam Şafiî, Âmir b. Rabîa hadîsi üzerinde ihtimâllerle konuşmuştur. Bunu kendisinden Beyhaki ile Hâzimi rivayet etmişlerdir. îmam Şafiî: (Bu hadis mensûh olmaktan ileriye geçemez yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ,o cenazeye bir sebepten dolayı kalkmıştır.
Filhakika bâzı hadis imamları o cenazenin bir Yahudiye âit olduğunu ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yahudi, kendisinden yükseğe çıkmış olmasın diye ayağa kalktığını rivayet etmişlerdir. Ne sebeple kalkmış olursa olsun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'in bunu evvelâ yapıp, sonra terkettiği rivayet olunmuştur. Burada hüccet, son olarak yaptığı fi'ildir. Eğer evvelâ kalkması vacip idiyse bil'â-hare oturması nesih olur. Evvelce kalkması müstehab ise, sonradan oturması da istihbâb bildirir. Evvelce kalkması mubah idi ise, sonra da oturup kalkmakta bir beis yoktur. Bence oturmak daha iyidir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m bu husustaki son fiili oturmak olmuştur.» deniştir.»

26- Cenaze Namazında, Ölü İçin Okunan Dua Babı

85- (963) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Muâviyetü'bnü Salih, Habîb b Ubeyd'den, o da Cübeyr b. Nüf eyr'den naklen haber verdi. Ha-bib Cübeyr'i: Ben, Avf b. Mâlik'i şöyle derken işittim, diye anlatırken dinlemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazenin namazını kıldı, ben onun duasından şunları belledim: Resûlüllah {SallaJlahii Aleyhi ve Sellem)'-
«Allah'ım bunu mağfiret eyle, buna merhamet buyur ve afiyet ihsan et. Bunu affeyle, vardığı yerde ona ikramda bulun. Yerini genişlet, bunu su ile, kar ve dolu ile yıka ve beyaz elbiseyi kirden nasıl temiz pâk edersen, bunu da günahlarından öylece pakla. Kendisine (dünyâdaki) yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt; ailesinin yerine daha hayırlı bir aile, zevcesinin yerine daha hayırlı bir zevce ihsan eyle. Bunu cennete koy ve kabir azabından (yahut cehennem azabından) koru.» diyordu.
Hattâ «keski o cenaze ben olaydım.» diye temenni ettim.

(...) Muâviyetü'bnü Salih demiş ki: Bana Abdurrahmân b. Cübeyr de rivayet etti. O, bu hadîsi babasından, o da Avf b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTden yine bu geçen hadîs gibi rivayette bulundu.

(...) Bu hadîsi bize fshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Mehdi haber verdi. (Dedi ki): Bize Muâviyetü'bnü Salih bu iki isnâdla birden İbni Vehb hadisi gibi rivayette bulundu.

86- (...) Bize Nasru'bnü Alîyy El - Cehdamî Üe İshâk b. İbrahim ikisi birden îsâ b. Yûnus'dan, o da Ebû Hamzete'l - Hımsî'den naklen rivayette bulundular. H.
Bana Ebû't - Tâhir ile Hârûnu'bnü Saîd £1 - Eyli dahî rivayet ettiler. Lâfız Ebü Tahinindir. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr b. Haris, Ebû Hamzete'bnü Süleym'den, o da Abdurrahmân b. Cübeyr b. Nufeyr'den, o da babasından, o da Avf b. Mâlik-i Eşçai'den naklen haber verdi. Avf şöyle demişt Ben, Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem)"i bir cenazenin namazını kılarken dinledim? şöyle diyordu;
«Allah'ım! Buna mağfiret buyur; buna rahmet eyle; bunu affet ve kendisine afiyet ver. Vardığı yerde ona ikramda bulun; yerini genişlet; kendisini su tle, kar ve dolu ile yıka ve beyaz elbisenin kirden paklandığı gibi günahlardan pakla. Buna dünyâdaki yurdunun yerine daha hayırlı bîr yurt; ailesinin yerine daha hayırlı bir aile; zevcesinin yerine daha hayırlı bir zevce ihsan eyle. Bunu kahirin fitnesinden ve cehennem azabından koru.»
Avf demiş ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin o cenazeye yaptığı duadan dolayi: (Keski bu cenaze ben olaydım.) diye temenni ettim.»
Buhârî bu duaların yerine cenaze namazında Fatiha okunacağını bildiren hadîsler rivayet etmiştir.
Hanefi!' lerle Mâliki' lere göre, cenaze namazında Kur'ân okunmaz, Şafiî'lerle Hanbe1'lere göre: îlk tekbirden sonra Fatiha okunabilir.
«Cenaze namazında Kur'ân okunmaz» diyenler ashâb-ı kirâm'dan bu ^âbda rivayet edilen hadîsleri te'vîl etmiş ve Fâtiha'yi duâ niyetiyle okuduklarını söylemişlerdir.
Hadis imamları, cenaze namazında Resûlüllah (Salkıllahü Aleyhi ve SellemYin muhtelif dualar okuduğunu bildiren hadîsler rivayet etmişlerdir. Ezcümle EbûDâvûd' un, Hz. EbûHüreyre* den rivayet ettiği bir hadîste Ebû Hüreyre (Hadiyallahü anh) şöyle demektedir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazenin namazım kıldı da, şu duayı okudu:
«Allah'ım bizim dinimize, ölümüze, küçüğümüze, büyüğümüze, erkeğimize, kadınımıza, hâzırımıza ve gaibimize mağfiret buyur. Yâ Rabbî! Bizden yaşattıklarını îmânla yaşat; öldürdüklerini de selâm üzere öldür. Allah'ım! Bizi bu ölenin ecrinden mahrum etme ve onun arkasından bizi saptırma.» saptırma.»
Ayni hadisi Tirmizi başka bir tarikden rivayet etmiş ve: «Ben, Muhammed'e yâni Buhârîye râvî Ebû îbrâhîm El-Eşhejî' nin adını sordum, Buhâri onu bilemedi.» demiştir.
Hâkim dahî «El - Müstedreknâm eserinde Yezid b. Rukâne (Radiyallahü anh)'d&n şu hadisi tahric etmiştir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazı kılmaya kalktığı vakit şöyle derdi:
«Allah'ım! Kuluna ve kulunun oğluna mağfiret buyur. (Kulun) senin rahmetine muhtaçtır. Hâlbuki sen onu azâb etmekten müstağnisin. Eğer bu kulun iyi amellerde bulunmuşsa, onun iyiliğini arttır; kötü amelde bulunduysa, onu affeyle.»
Bu bâbda Hz. Alî, Vâsiletü'bnü Eskaa' ve Abdullah b. Haris' den hadîsler rivayet olunmuştur.
Hz. Alî hadîsini Müstağfirî;
Vasile hadîsini Ebû Dâvûd;
Abdullahb. Haris hadisini Taberâni rivayet etmişlerdir. Bu hadisler:
1) Cenaze namazında dua okunacağına ve duâ okumanın nıüs-tehab olduğuna;
2) Cenaze namazında duanın sesle okunacağına delildirler.
Nevevi diyor ki: «Ulemâmız gündüz kılınan cenaze namazında gizli okunacağında müttefiktirler. Gece kılınan cenaze namazı hakkında iki kavil vardır. Cumhûr'un kaail olduğu sahih veçhe göre geceleyin de gizli okumak gerekir, ikinci veçhe göre geceleyin sesli okunur. Fakat bu tafsilât Kur'ân hakkındadır. Dualar bilittifâk gizli okunur. O hâlde bu hadîs te'vil olunarak: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). bana namazdan sonra öğretti; ben de belledim mânâsına hamlolunur.»

27- Cenaze Namazı Kılmak İçin İmamın Cenazenin Hangi Tarafına Duracağı Babı

87- (964) Bize Yahya b. Yahya Et - Temimi rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdülvâris b. Said, Hüseyin b. Zevkan'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Bana Abdullah b. Büreyde, Semuratü'bnü Cündep'den rivayet etti. Semura şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel· Jemj'in arkasında cenaze namazı kıldım. Nifâslı iken vefat eden Üm-mü Kâ'b'm cenaze namazıh kıldırıyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kılmak için cenazenin ortası hizasına durdu.»

(...) Bu hadisi bize, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivyet etti. (Dedi ki): Bize îbni'l - Mübarek ile Yeztd b. Hârûn rivayet ettiler. H.
Bana Alîyyü'bnü Hucr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni'I-Mübârek ile Fadl b. Mûsâ haber verdiler. Bu râvllerin hepsi Huseyn' den bu isnâdla rivayette bulunmuş fakat Ümmü Kâ'b'ı zikretmemişlerdir.

88- (...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ ile Ukbetü'bnü Mükrem-i Ammî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni Ebî Adiyy, Hüseyin'den, o da Abdullah b. Büreyde'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Semuratü'bnü Cündeb şunları söyledi:
«Ben, Resülüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) zamanında çocuk idim, kendisinden (duyduklarımı) ezberliyordum. Onları söylememe bir mâni' yok ama, burada bir takım adamlar var ki, onlar benden dahî yaşlıdırlar. Gerçekten Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı^in arkasında lohusa hâlinde ölen bir kadının cenazesini kıldım. Namazda Resülüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenazenin tam ortası hizasına durdu.»
tbni'l - Müsennâ'nın rivayetinde: «(Dedi ki): Bana Abdullah b. Büreyde rivayet etti. (Dedi ki): Namazını kılmak için kadının ortası hizasına durdu.» ibaresi vardır.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l - Gusül» ve «Kitâbü'l - Cenâiz» de; diğer kütüb-i sitte sahipleri de «Kitâbü'l - Cenâiz» de muhtelif râ-vîlerden tahric etmişlerdir.
Nifâs halinde vefat eden Ümmü Kâ'b: Ensâr'dan bir kadındır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- îmam, kadın cenazenin ortası hizasına durur. Hattâbi diyor ki: «Cenaze kıldıracak imamın nereye duracağı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Ahmed, kadının ortası hizasına, erkeğin de göğsüne karşı duracağına kaail olmuştur.
Hanefiîlere göre erkek, kadın; her cenazenin göğsü hizasına durur.»
Hanbe1i1er'den İbni Kudâme «El - Muğni» nâm eserinde: «İmamın, cenaze namazında erkeğin göğsü ve omuzlan, kadının ortası

hizasında durmasının sünnet olduğundan mezhepler muhtelif değildir.» demiştir.
İmam Ahmed îbni Hanbel' den Ebû Hanife'nin kavli gibi bir kavil de rivayet olunmuştur.
Hanefiiler' den Serahsinin «El - Mebsût»'unda •îmamın duracağı en münâsip yer, cenazenin göğsü hizâsıdır.» denilmektedir.
«Cevamiu'l - Fıkıh» nâm eserde «Muhtar olan bu kavildir.» denildiği gibi; Tahâvî dahî ayni kavli ihtiyar etmiştir
imam Hasan îbni Ziya d'm rivayetine göre: îmam kadın cenazenin ortası hizasına durur.
Îbni Ebî Leylâ ile İbrahim Nehaî* nin mezhepleri de budur.
«El - Bedâyı Vde îmam A'zam'in: «îmam erkek cenazenin ortası hizasına, kadının sabaşı hizasına durur.» dediği rivayet olunmuştur.
Yine «El - Mebsût» 'da göğsün cenazenin ortasını teşkil ettiği beyân edilmektedir. Fakat Hanefiiler' den rivayet edilen- meşhur kavle göre: «îmam erkeğin olsun, kadının olsun göğüsleri hizasına durur. Hasan îbni Ziya d'in rivayetine göre. Her ikisinin ortaları hizasına durmak îcâb ederse de, kadın cenazesinde, cenazenin başına yakın durması evlâdır.
îmamEbû Yûsuf' tan bir rivayete göre: İmam kadın cenazenin ortası hizasına, erkek cenazenin ise başı hizasına durması gerekir. İmam Hasenîbni Ziya d' in, İmam A' zam' dan rivayeti de budur.
îmam Mâlik' cenaze erkekse ortası hizasına, kadınsa omuzları hizasına durulacağına kaaildir. Çünkü kadının baş tarafına doğru durmak daha münâsip ve hatâdan daha salimdir.
Şâf iller1 den Ebû AlîTâberî ile îmam ü'l-Haremeyn ve İmam Gazali, kadın cenazesinin göğsü hizasına durulacağına kaail olmuşlardır.
Bağdat ulemâsına göre: İmam, cenazenin başı hizasına durur. Onlara göre bu bâbda bir nass yoktur.
Bâzıları bu hususta imamın muhayyer olduğunu, nereye isterse durabileceğini söylemişlerdir.
Hunsaâ: Hüküm ittibân ile kadın gibidir.
2- Cenaze ile, onun namazını kılanlar arasmda mutlaka bir aralık bulunması gerektiğine icmâ'ı ümmet vardır.
3- Nifâs hâlinde ölen kadın şehid de olsa cenaze namazı kılınır, îmam Hasan'dan rivayet olunduğuna göre zinââdan ölen kadının ve çocuğunun cenazesi kılınmaz. Katâde'ye göre ise: Yalnız çocuğunun namazı kılınmaz.

28- Cenaze Namazı Kılan Kimsenin Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi Babı

89- (965) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Eb) Şeybe rivayet ettiler. Lafız Yahya'nındır. Ebû Bekir: (Bize rivayet etti.) tabî-rini kullandı. Yahya: (Bize Vekî\ Mâlik b. Miğvel'den, o da Simâk b. Harb'den, o da Câbir b. Semura'dan naklen haber verdi.) dedi. Câbir şunları söylemiş:
«Peygamber {Sallallah.il Aleyhi ve SeUem)'* çıplak bir at getirdiler de, İbniDahdahın cenazesinden dönerken ona bindi. Bize, Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Se/JemJ'in etrafında yürüyorduk.»

(...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ İle Muhammedü'bnü Beş şar rivayet ettiler. Lafız İbni Müsennâ'nındır. Dediler ki: Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Simâk b. Harb' den, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Sellem), İbni Dahdahın cenaze namazını kıldı. Sonra kendisine çıplak bir at getirdiler. Atı bir adam tutarak, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bindi. Derken at şahlanmaya başladı. Biz onu tâkib ediyor, arkasından koşuyorduk. Bu arada cemaattan biri şunları söyledi:
— Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlemh
(Cennette İbni Dahdah için asılmış yahut sarkıtılmış nice hurma salkımları vardır.) buyurdu. Yahut Şu'be, Ebû'd-Dahdah için, demiştir.
İbni Dahdah' m ismi malûm değildir.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasından yürümek, ashâb-ı kirâm'm âdetleri idi.
Ulemâ, cenaze arkasından binek gitmeyi kerih görmüşlerdir. Çünkü Ebû Dâvûd'un tahric ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir: - Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemfe bir hayvan getirdiler, kendisi bir cenaze ile beraberdi ve hayvana binmedi. Cenazeden dönüşte hayvanı tekrar getirdiler. Bu defa bindi. Kendilerine neden böyle yaptıkları soruldukta:
— Benimle beraber melekler de yürüyorlardı. Onlar yürürken binemezdim; buyurdular.
Tirmizî'nin Hz. Sevbân'dan rivayet ettiği bir hadisde dahî: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir cenazeye çıktık. Hayvana binmiş bâzı insanlar gördü ve:
— Siz utanmıyor musunuz, melekler yaya gidiyor; siz hayvanların sırtına kurulmuşsunuz; buyurdular.» denilmektedir.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem)'in bu hadisine sebep şudur: Bir yetim, Hz. Ebû Lübâbe ile bir hurmalık hakkında dâvaya düşmüş. Resûlüllah {Sallalîahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Lübâbe'ye Hurmalığı yetime vermesini emir buyurmuş. Fakat;
«Bu hurmalığa karşılık olarak cennette sana hurma salkımı var.» dediği hâlde Ebû Lübâbe buna razı olmamış, yetim ağlamış. O zaman Ebû'd-Dahdâh bunu işiterek Ebû Lübâbe'ye bahçesini vermek suretiyle hurmalığı ondan satın almış, sonra Peygamber (SallalîahüAleyhiveSellem)"e-. Ben bu bahçeyi bu yetime verirsem bana da cennette hurma salkımı var mı? diye sormuş. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)-
— Evet, Ebû'd-Dahtâh için cennette nice hurma salkımları var; buyurmuşlar.
İşte cemaattan bir zât bu hâdiseyi hatırlayarak Ebü'd -Dahdâh'in cenazesinden dönüşte arkadaşlarına nakletmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Cenazeden dönerken bir vâsıtaya binmek mubahtır.
2- Kumandan hayvan üzerinde olduğu 'hâlde cemâatin onun etrafında yürümeleri caizdir. Bir mefsedet bulunmadığı takdirde bu hususta gerek cemâat gerekse kumandan hakkında bir kerahet yoktur. Buradaki mefsedetten murâd: Yanındakileri hiçe saymak ve bü-yüklenerek böbürlenmek gibi şeylerdir.
3- Büyüklere binmek için hayvan hazırlamak, binerken yardım etmek mubahtır. Tabiin metbûuna hizmet etmesinde beis yoktur. Elverir ki yaptığı hizmet met'bûunun rızâsı ile olsun.

29- Lahd Yapmak ve Cenazenin Üzerine Kerpiç Dizmek Hususunda Bir Bab

90- (966) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Ca'fer-i Misverî [27], İsmâîl b. Muhammed b. Sa'd'dan, o da Âmir

b. Sa'd b. Ebİ Vakkaas'dan naklen haber verdi. Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas ölüm hastalığında:
— «Benim için bir Iâhd açın ve üzerime Resülüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) yapıldığı gibi kerpiçleri güzelce dizin.* demiş.
Lâhd yahut Lûhd: Kabrin kıble tarafından, altına doğru oymaktır.
Şakk: Kabrin dibini dere gibi oymaktır.
Ulemâ bunların ikisinin de caiz olduğuna ittifak etmişlerdir.
Fakat ekserisine göre lâhd yapmak efdaldır. Çünkü Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe lâhd yapılmış ve üzerine onbir tane kerpiç dizilmiştir. Ümmeti hakkında da müstehâb olan fiil budur.
Bu hadisi Müslim1 den başka rivayet eden bulunmamıştır. Ancak Beyhakî, Câbir (Radiyallakü anhj'dan buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir.
Übbi'nin beyânına göre: Kabirde cenazenin üzerine kerpiç dizmek efdaldır. Kerpiç bulunmazsa tahta, o da bulunmazsa kiremit, o da bulunmazsa kamış gibi şeylerle örtmelidir.
Ulemâdan bâzıları cenazenin tabut içinde defnedilmesini mekruh görmüşlerdir.
Hanefiîler'e göre: Tuğla ve tahta ile örtmek mekruhtur. Çünkü bunlar dünyâ ahkâmmdandır. Kabir ise çürüyen şeyler yeridir. Bir de tuğlada ateş eseri vardır. Onun için tefâülen mekruh görülmüştür. Kerpiç ve kamış kullanmak müstehabdır. Zîr'a bunlar Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kabrinde kullanılmışlardır.

30- Kabre Kadife Koyma Babı

91- (967) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rvâyet etti. (Dedi ki): Bize Gunder ile Vekî' toptan Şu*be'den, rivayet ettiler. H.
Bize, Muhammedü'bnü'l - Müsennâ dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Cemre, İbni Abbâs naklen rivayet etti. îbni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin kabrine kırmızı bir kadife konuldu.» demiş.
Müslim der ki: «Ebû Cemre'nin ismi: Nasru'bnü Imrân, Ebû't -Teyyâh'ın ismi ise: Yezîdü'bnü Humeyd'dİzv Bunların ikisi de Serahs[28] şehrinde vefat etmişlerdir.»
Nevevi diyor ki: « Imam Şafii ile bütün mezhebimiz ulemâsı ve diğer âlimler kabre kadife, yastık v.s. gibi eşya konulmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta yalnız bizim giymesini istemedim.» demiştir.
Mevzubahis kadifeyi Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den sonra hiç bir kimsenin kabrine koyan zât azatlısı Şakrân'dır. Şakrân: «Bu kadifeyi, ulemâmızdan Begavî bir süzûz göstererek (Et-Tehzîb) adlı kitabında bu gibi şeyleri koymakta bir beis olmadığını söylemiş ve bu hadîsle istidlal etmiştir. Doğrusu cumhûr-u ulemânın dediği gibi kabre kadife ve emsali şeyler koymak mekruhtur. Cumhûr-u- ulemâ bu hadise şöyle cevap vermişlerdir:
Kabre kadife koyma işinde Şakrân yalnız kalmıştır. Ashâb-ı kiramdan hiç biri bu husûsda ona muvafakat etmemiş hattâ böyle bir iş yaptığını da bümemişlerdir.
Arzettiğimiz vecihle Şakrân bu işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra o kadifeyi kimse giymesin diye yapmıştır. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu sırtına alır ve altına döşerdi. Şakrân, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/Zemj'den sonra bu kadifenin sahip değiştirmesini nefsine yediremedi. Sair ashâb bu hususta Sakrân'a muhaliftirler. Beyhaki'nin İbn'iAbbâs (Haâiyallahü anh)'da.n rivayet ettiği bir hadîse göre İbni Abbâs kabirde cenazenin altına elbise konmasını mekruh görmüştür.»

31- Kabrin Yerle Bir Yapılmasını Emir Babı

92- (968) Bana Ebû't - Tâhir Ahmed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amru'bnü Haris haber verdi. H.
Bana Hârûn b. Saîd £1-Leylî dahî rivayet etti. (Ded ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Amrü'bnü Haris rivayet etti. —Ebû't-Tâhîr rivayetinde (ona da Ebû Alîyy-i Hemdânî(47), Hârûn rivayetinde ise: Sümâmetü'bnü Süfeyy rivayet etmiş) denilmektedir.™ demiş ki: Fadâletü'bnü Ubeyd(48) ile Rum diyarında, Rodos'ta bulunuyorduk. Derken bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fadâletü'bnü Ubeyd emir vererek kabrini düz yaptırdı. Sonra şunu söyledi:
«Ben, Resûlüllah 'Sallallahii Aleyh: ve SellemY* kabirlerin yerle bir yapılmasını emir buyururken işittim.»
Ebû Aliy El-Hemdânî ile Sümâmetü'b-nü Süfeyy ayni zâttır. İmam Müslim her iki râvî-den hadîsi hangi lâfızlarla işittiyse, öylece rivayet etmiştir. Ebû A1iy, Sümâme'nin künyesidir.
Kaadi İyâz diyor ki: « Müs1im {Rahimchiilhh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kefenlenmesini ve defnini anlattı. Fakat yıkandığını ve namazının kılındığını söylemedi. Resulülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Yin yıkandığında hilaf yoktur. Fakat namazının kılınıp kıhnmadığı ihtilaflıdır. Bâzıları: Onun cenaze namazını kimse kılmamıştır. Halk yanma girip duâ ediyor ve dönüp gidiyorlardı; demişlerdir. Bunlar namazın niçin kılınmadığmda ihtilâf etmişlerdir. Bir takımları faziletinden dolayı kılmmadığını söylemiş: O, kendisine cenaze namazı Kılınmaktan müstağnidir, demiş; diğerleri: Hayır, namazının kılınmaması, bu sebepten dolayı değil; imam bulunmadığı içindir, demişlerdir. Bu kavil yalnıştır. Çünkü farz namazlar için imamlık muattal ve münhal kalmamıştır. Bir de Hz. Ebû Bekir1e Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in defninden Önce bey'at edilmiştir.
Bu hususta sahih olan kavil cumhurun sözüdür. Onlara göre halk Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenaze namazını teker teker kılmışlardır. Evvelâ bir gurup onun yanına girer ve herkes yalnız başına cenaze namazını kıldıktan sonra çıkarlar: yerlerine başka gurup girerdi. Böylece erkekler kıldıktan sonra kadınlar ve onlardan sonra çocuklar girerek cenaze namazını kılmışlardır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scıîevı) Pazartesi günü vefat ettiği hâlde Çarşamba gecesine yânı Sah gününün akşamına kadar- defnedilmemesi, Müslümanların bey'at mes'eleleri ile meşgul oldukları içindir.»
Şayet (Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Yin teçhiz ve defni hususunda ihtilâfa düşerlerse müracaat edecekleri bir imamları bulunsun, niza' ve ihtilâfa meydan verümiyerek herkes onun emrine itaat etsin, diye evvelâ imam seçimine ehemmiyet vermişlerdir. Filvaki en mühim iş de o idi.

93- (969) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize Vekî\ Süfyân'dan, o da Habîb b. Ebî Sâbit'den, o da Ebû Vâil'den, o da Ebû'l - Heyyâc-ı Esedi[29]'den naklen rivayet etti.) dediler. Ebû Heyyâc şöyle demiş: «Bana Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUemYin beni gönderdiği bir iş'e ben de

seni göndereyim mi?, Tarumar etmediğin hiç bir heykel ve düzeltmediğin hiç bir yüksek kabir bırakmayasın? dedi.»

(...) Bana, bu hadîsi Ebû Bekir b. Hallâd-ı Bâhili de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya yâni Kattan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yâr rivayet etti. (Dedi ki): Bana Habîb bu isnâdla rivayette bulundu. Ve: «Tarumar etmediğin hiç bir suret bırakmayasın.» dedi.
Kabri düzeltmekten murâd: Pek fazla yükseitmeyip, bir karış kadar yerden kaldırmaktır.
Hanefiîlere göre: Kabrin üzerini deve hörgücü gibi kamburlaşnr-mak müstehatadır. Zira Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve SelIem)'in kabri bu şekilde tesviye edilmiştir. Ekseri ulemânın ve İmam Mâ1ik'in mezhepleri de budur.
Şâfii1er1e diğer bâzı ulemâya göre: Kabrin üzerini kambur değil, tavan şeklinde düz yapmak müsıehabdır.
Bu hadisdeki timsâl ve suretlerden murâd: Canlıların heykel ve suretleridir.

32- Kabri Kireçlemekten ve Üzerine Bina Yapmaktan Nehiy Babı

94- (970) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) -. Bize Hafs b. Gıyâs, îbni Cüreyc'den, o da Ebû'z - Zübeyr'den, o d Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:
«Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem), kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını nehiy buyurdu.»

(...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hac-câcü'bnü Muhammed rivayet etti. H.
Bana Muhammedü'bnü Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ab-durrazzâk rivayet etti. tBu iki râvî) hep birden îbni Cüreyc'den rivayet etmişlerdir. Demiş ki: Bana Ebû'z - Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillâh'i:
-Peygamber (Saîîalîahü Aleyhi ve SeHemj'den dinledim.» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet ederken işitmiş.

95- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti.. (Dedi ki): Bize îs-mâil b. Uleyye, Eyyûb'dan, o da Ebû'z - Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir:
«Kabirleri kireçlemek yasak edildi.» demiş.
Taksîs: Kireçlemek, demektir.
Kassa: Kireçtir.
Hadls-i ş«rif, kabri kireçle badana etmenin ve üzerine oturmanın, kezâlik bina yapmanın memnu* olduğuna delildir.
Hanefiîler'e göre: Bu bâbda Resûlüllah (Salîdîahü Aleyhi ve SellemYin sünnetinde görülmeyen her şey mekruhtur. Kabristanda meşru olan yalnız ziyaret, duâ ve Kur'ân-ı Kerim okumaktır.
Nevevi, kabir üzerine bina yapma hususunda şunları söylemektedir: «Kabir üzerine bina yapmaya gelince: Eğer o yer bina yapanın milkinde ise bu iş mekruhtur. Umûma âit kabristanda ise kabrin üzerine bina yapmak haramdır. Buna îmam Şâfit ile şâir ulemâmız tasrih etmişlerdir. Şafiî (El - Ümm) nâm eserinde şöyle diyor: Mekke'de hükümdarların kabir üzerine yapılan binların yıkılmasını emrettiklerini gördüm.
Hadis-i şerifte (Düzeltmediğin hiç bir yüksek kabir bırakmayasın) buyurulması da yıkma mes'elesi te'yid eder.
Kabirleri kireçle badana etmek Şâfiî1er'le diğer ulemâya göre de mekruhtur.

33- Kabir Üzerine Oturmaktan ve Kabir Üzerinde Namaz Kılmaktan Nehiy Babı

96- (971) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem):
«Birinizin bir kor üstüne oturup da, o kor'un elbisesini yakması ve taa cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.»

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülazîz yâni Derâverdî rivayet etti. H.
Bana, bu hadisi Amru'n - Nakıd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Ahmed-i Zübeyri rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Bı râvîlerin ikisi birden Süheyl'den bu isnâdla, bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir.

97- (972) Bana Alîyyü'bnü Hucr Es - Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim İbni Câbir'den, o da Büsu[30] b. Ubeydillâh' dan, o da Vasile [31]den, o da Ebû Mersed-i Ganevî[32]'den naklen rivayet etti. Ebû Mersed şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)i
«Kabirlerin üzerine oturmayın; onlara doğru namaz da kılmayın.» buyurdular.

98- (...) Bize Hasenü'bnü'r - Rabi' El - Beceli rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü'l - Mübarek, Abdurrahmân b. Yezîd'den, o da Busür b. Ubeydillâh'dan, o da Ebî İdrîs-i Ha'lâhTden, o da Vasilet ü'bnü Eskaa' dan, o da Ebû Mersed-i Ganevi'den naklen rivayet etti; şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîletnj'i:
«Kabirlere doğru namaz kılmayın, üzerlerine de oturmayın.* buyururken İşittim.
Kabir üzerine oturmak î m a m Şafiî ile diğer bir çok ulemâya göre haramdır.
Hanefiîler'e göre: Kabir üzerinde oturmak ve uyumak tenzîhen mekruh, büyük ve küçük aptest bozmak gibi şeyler ise tah-rimen mekruhtur.
Mâlikîler'e göre: Kabir üzerinde oturmak ve uyumak caizdir. Büyük ve küçük aptest bozmak gibi şeyler ise haramdır.
Bu hadîslerde kabre karşı namaz kılmanın memnu olduğu tasrîh buyurulmaktadır. Filhakika Hanefii1er'le diğer bir çok ulemâya göre kabre karşı namaz kılmak mekruhtur.
Bu hususta îmam Şafiî (Rahimehullah): «Bir mahlûkun kabri mescid ittihâz edilecek derecede ta'zîm olunmasını ben, kerîh görürüm. Çünkü bunun hem ona hem ondan sonra gelecek insanlara fitne olacağından korkarım.» demiştir.

34- Cenaze Namazının Mescidde Kılınması Babı

99- (937) Bana Alîyyü'bnü Hucr Es - Sa'di ile İshâk b. îbrâhîm EI-Hanzalî rivayet ettiler. Lâfız tshâk'ındır. Alî: (Bize rivayet etti.) tâbirini

kullandı. İshâk ise: Bize Abdülazîz b. Muhammed, Abdülvâ-hidl[33] b. Hamza'dan o da Abbâd b. Abdillâh[34] b. Zübeyr'den naklen haber verdi ki Âişe Sa'dû'bnü Ebî Vakkaas'ın cenazesi mescide getirilerek, namazı orada kılınmasını emretmiş. Fakat halk, kendisine itirazda bulunmuşlar. Bunun üzerine Âişe:
«Bu insanlar Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)m Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını mescidden başka yerde kılmadığını ne çabuk unutmuşlar!» demiş.

100- (...) Bana Muhammedü'brü Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki); Biz Mûsâ b. Ukbe, Abdülvâhit'den, o da Abbâd b. Abdillâh b. Zübeyr' den naklen rivayet etti. Abbâd, Aişe*den şunu rivayet etmiş: «Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas vefat edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n zevceleri cenazesinin mescide getirilmesini, kendilerinin de cenazesinin mescide getirilmesini, kendilerinin de cenaze namazını kılacaklarını bildirmek için haber gönderdiler. Cemâat da öyle yaptılar. Derken .cenazeyi, namazını kılmak üzere Ümmehât-ı Mü'mînîn'in hücreleri önünde durdurdular. Ve peykelere bakan cenazeler kapısından çıkardılar. Müteakiben halkın bunu ayıpladıklarını haber aldılar. Halk-.
— Cenazeler mescide sokulmamalı idi; diyorlardı. Aişe bunu duyunca:
— Şu insanlar bilmedikleri bir şey'i ayıplama hususunda ne de sür'at gösterirler; Bir cenazenin mescidden geçirilmesi hususunda bizi ayıplamışlar. Hâlbuki Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını ancak mescidin içinde kılmıştı; dedi.»

101- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh üe Muhammedü'bnü Râfi' rivayet ettiler. Lâfız îbni Râfi'indir. Dediler ki: Bize îbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk yani Îbni Osman, Ebû'n - Nadr' dan, o da Ebû Selemetü'bnü Abdirrahmân'dan naklen haber verdi ki, Sa'dü'bni Ebî Vakkaas vefat ettiği vakit Âişe:
«Onu mescide getirin de, cenaze namazını ben de kılayım.» demiş,
Onun bu sözüne İtiraz etmişler. Bunun üzerine ÂİŞe:
«Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), Beydâ'nın oğulları Süheyl ile kardeşinin cenaze namazlarını mescidde kıldı.» demiş.
Müslim diyor ki: «Süheyl b. Da'd, Beydâ'nın oğludur. Annesi: Beydâ'dır.»
Ulemânın beyânına göre: Beydâ oğulları üç kişidir. îsimler: Seh1, Süheyl ve Safvân' dır. Annelerinin isimleri: Da'd'dır. Beyza: Sıfatıdır. Babaları da Vehb b. Rabia'dır. Kureyş kabilesine mensuptur. Bu üç kardeşten Süheyl eskiden Müslüman olmuş ve Habeşistan' a hicret etmiştir. Sonra Mekke'ye dönmüş; daha sonra Medine-i Münevver e' ye göç eylemiştir. Bedir ve diğer gazalara iş-r.irâk etmiştir. Vefatı Hicret'in 9. yılma tesadüf eder.

Bu Hadisden Çıkarılen Hükümler

1- Hadîs-i şerif «mescidde cenaze namazı kılınır.» diyenlerin delülerindendir.
Ibni Ebî Zi\b, Ebû Hanife ve meşhur kavline tföre İmam Mâlik «mescidde cenaze namazı kılınamaz- demişlerdir.
2- Süheyl hadîsi, ölü insanın temiz olduğuna delildir.
Nevevi : «Bizim mezhebimize göre sahih olan kavil de budur.» demektedir.

35- Kabristana Giderken Okunacak Şeyler ve Orada Yatanlara Dua Babı

102- (974) Bize Yahya b. Yahya Et - Temimi ile Yahya b. Ey-yûb ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya b. Yahya: (Bize haber verdi.) tâbirini kullandı. Ötekiler: (Bize İsmail b. Ca'fer, Şerîk'den, —ki tbni Ebî Nemir'dir.— o da Ata b. Yesâr'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, şunları söylemiş:) dediler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe'nin nevbeti olan her gece, gecenin sonunda (Medine* nin kabristanı) Bakî "a çıkar ve:
«Selâm size ey Mü'minler diyarı! Size yârın verileceği vaad olunan şey verilmiştir. Sizler bekletilmedesiniz. İnşaallah biz de size katılacağız. Allah' im! Bakî'-ı Garkat'da yatanlara mağfiret buyur.» derdi.
Râvî Kuteybe: «Size gelmiştir.» sözünü söylememişdir.

103- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Cüreyc, Abdullah b Kesir b. Muttalib'den naklen haber verdi. O da Muhammed b. Kays'ı şöyle derken işitmiş: Âişe'yi şunları rivayet ederken dinledim; Dedi ki:
«Size, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/emJ'den ve kendimden bir şeyler söyliyeyim mi?» Biz:
— «ıHay hay» dedik. H.
Bana, Haccâc-ı A'ver'den dinleyen biri rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Haccâcu'bnü Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki): Bana, Abdullah (Kureys'den bir zât), Muhammed b. Kays b. Mahreme b. Muttalip'den naklen haber verdi ki, bir gün şunları söylemiş:
— Size kendimden ve annem'den bir şeyler anlatayım mı? Biz kendisini doğuran annesini murâd ediyor sandık. Sözüne devamla (Dedi ki): Âişe şunları söyledi:
— «Size kendimden ve Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)" den bir şeyler anlatayım mı?» Biz:
— «Hay hay..!» dedik.
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'^ yanımda bulunduğu nevbetim gecesi gelince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} değişti. Cübbesini yere koydu, ayakkapfarını çıkarıp; ayaklarının yanına koydu. Kaftanının bir tarafını döşeğinin üzerine yayarak, uzandı. Çok geçmeden benim uyuduğumu zannederek yavaşça cübbesini aldı; yavaşça ayakkaplarını giydi ve kapıyı açarak çıktı. Sonra yavaşça kapıyı kapadı. Ben, hemen entarimi başıma geçirdim, baş bezimi sarındım, ;arşafıma burundum. Sonra onun peşinden yola düştüm. Bakî'a varınca durdu, hem de epeyi durdu.
Sonra üç def'â ellerini kaldırdı, sonra geri döndü. Ben de döndüm. O sür'-atle yürüdü, ben de sür'atle yürüdüm; o eşkin gitti, ben de eşkin gittim; o koştu, ben de koştum. Neticede onu geçerek eve girdim. Ben yatar yat* maz o da girdi ve:
— Eana ne oluyor yâ Âişe? Heyecanlanmışsın... buyurdu. Ben:
— Bir şey yok; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
— Ya söylersin yahut latif u Habîr olan Allah bana mutlaka haber verir; dedi. Ben:

— Yâ Resûlaflah! Annem babam sana feda olsun, dedim ve macerayı kendisine haber verdim.
— Ya, önümde gördüğüm karaltı sen miydin? dedi;
— Evet! cevâbını verdim. Bunun üzerine beni göğüsümden öyle bir itti ki, canımı yaktı. Sonra şunları söyledi:
— (Allah ve Resulü sana zülüm mü edecekler sandın?) .İnsanlar neyi gizlerse gizlesin, Allah onu bilir. Evet, Resûlüllah (sözüne devamla):
— Senin gördüğün zaman bana Cibrîs geldi de, nida etti. Ama nidasını senden gizledi. Ben, kendisine cevap verdim fakat ben de cevâbımı senden gizledim. Sen soyunmuş bir vaziyette iken yanına girecek değildi ya. Ben, senin uyuduğunu zannettim de, uyandırmak istemedim. Korkacağından da şüphe ettim. Cibril şunları söyledi:
(Rabbin, Bakî'd e yatanların yanına giderek onlar için istiğfarda bulunmanı sana emrediyor.) Ben:
— Onlara ne diyeyim yâ Resûlallah? dedim; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-
— Selâm mü'min ve Müslümanlardan bu diyarda yatanlara!... Allah, bizim geçmişlerimize de, geleceklerimize de rahmet eylesin. Bizler de in-şaallah sizlere katılacağız; de buyurdular.» cümlesinde «Dara» kelimesi münâdâ olmak üzere mansûp okunur. Cümlede muzâf hafzedilmiş-, muzâfun ileyh onun yerine geçirilmiştir. Terkîb: «Yâ ehle dârin» takdirindedir. Bâzıları bu kelimenin ihtisas üzere mansûp olduğunu söylemişlerdir.
«Aleyküm» zamirinden bedel olmak üzere mecrûr okunmasını caiz görenler de olmuştur.
Hattâbİ diyor ki: «Hadis-i şerif, kabristana (Dâr) denilebileceğini gösteriyor ki, doğrudur. Zira lûgatta meskûn olan yere de, harâ-bezâra da (Dâr) denilir.» Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve SellemYin kabristanda yatanlara selâm verdikten sonra «inşallah» tâbirini kullanarak: «Biz de size katılacağız.» demesi teberrük ve emr-i ilâhiyye imtisal içindir. Çünkü
Kur'an-ı Kerim'de :
«Sakın (inşaallah'ı söylemek sizin bir şey için (Ben, bunu yârın yaparım.) deme...) buyurularak her yapacağı iş için (inşaallah) tâbirini kullanması kendisine emrolunmuştur. Bâzıları, buradaki «inşaallah» ile aynen o kabristan kastedildiğini söylemişlerdir.
Baki': Medîne-i Münevvere' nin meşhur kabristanıdır. Resûlüllah (SaUaîîahü Aleyhi ve Sellem)'i nona «Bakî'-i Garkad» namını vermesi: Vaktiyle içinde büyük bir diken ağacı bulunduğun-dandır.
Hadisin ikinci rivayeti hakkında Ebû Alî El-Gassâ-n î şunları söylemiştir: «Bu hadîs «Sahîh-i Müslim»'deki maktu' hadislerden biridir. Ayni zamanda râvîleri hakkında vehmolunmuştur. Zira ayni hadîsi Abdurrazzâk «Musannaf»'ında İbni Cüreyc'den tahric etmiştir. İbni Cüreyc: «Bana Muhammed b. Kays b. Mahreme haber verdi ki. Aişe'yi şöyle derken işitmiş; demiştir...»
Kaadi îyâz hadisin maktu olduğunu kabul etmemiş: «Bü'akis, hadîs müsneddir. Yalnız râvilerinin ismi verilmemişti. Bu ise munkatı' değil, meçhul bâbmdandır. Çünkü munkatı'; Tabiî'nden önce, senedinden bir râvisi düşen hadistir. Bu hadîsin senedinde bir işkâl daha vardır ki, şudur: Müslim (Bana Haccâc-ı Â'ver'i dinleyen biri rivayet etti. Lâfız onundur; dedi ki: Bize Haccâcü'bnü Muhammed rivayet etti.) demiştir. Bu söz, Haccâc-ı Â'ver'in bu hadîsini Haccâcü'bnü Muhammed ismini taşıyan başka bir râviden naklettiği zanmnı veriyor. Hâlbuki hakikat öyle değildir. Haccâcü'bnü Muhammed hiç şüphesiz Hacca-c ü A1ver' kendisidir. Müs1im'in sözü şöyle takdir edilir: (Bana Hftccâc-ı A'ver'den dinleyen biri rivayet etti. Bu zât dedi ki: Bana Haccâcü'bnü Muhammed rivayet etti. Yâni Müslim muhaddisin sözünü hikâye etmiş demektir.» demiştir.
Fakat Nevevl, Kaadı' mn sözüne de İtiraz etmiş, îmam Müs1im'in senedinde meçhul bir kimse bulunan bu hadisi buraya dercetmesinin mutemet bir rivayet olmak üzere değil, mütâbaat tarîki ile olduğunu binâenaleyh asıl itimât edilecek rivayeti sahih isnâdla bundan önce zikrettiği için ikinci rivayetin zikri hadîse zarar vermiyeceğini söylemiştir.
«Yâ Aişe! » sözü: Murahham bir münâdâdır. Böyle yerlerde iki vecih caiz olduğu için ayni kelimeyi «Yâ Âişu» okumak da caizdir.

104- (975) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Abdillâh El -Esedî, Süfyân'dan o da Âlkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde' den, o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş*. Resul ül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabristana çıktığımız vakit ne söy-liyeceğimizi bize öğretirdi. İçimizden birimiz [Ebû Bekir'in rivayetinde) :
-Bu diyardakilere selâm* (Züheyr'in rivayetinde ise):
«Selâm size ey bu diyarın mü'min ve müslim olan halkı! Bizler de inşaallah (Size) katılacağız. Aİlah'dan bize ve size afiyet dilerim.» derdi.
Bu ve yukarki rivayetler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashâb-ı kiramın kabir ziyaretine gittiklerini ve kabirde yatanlara selâm verip, duâ ettiklerini bildirmektedirler. Binâenaleyh mezkûr rivayetlerden şu hükümler çıkarılmıştır:
1- Kabirleri ziyaret ederek, orada yatanlara duâ etmek müs-tehabdır. Medîne-i Münevver e' de ayrıca «Baki1» denilen kabristanı ziyaret etmek bir fazilettir.
2- Bir yerde bulunanlara, ölü olsun diri olsun, o yerin ehli veya ahâlisi denilebilir.
3- Duayı uzatmak ve tekrarlamak, duâ ederken el kaldırmak müstehabdır.
4- Kabristanda ayakta duâ etmek, oturarak duâ etmekten efdaldır.
5- Kendisine nida edilen kimsenin gücüne gitmemek şartıyla ismini terhîm ile söylemek caizdir.
6- Kabir ziyaretçisinin, orada yatanlara duâ ederken «Allah, sizin ve bizim gelmiş ve geçmişlerimize rahmet buyursun; inşaallah biz de size katılacağız.» demesi müstehabdır.
7- Mü'min ve müslim kelimeleri ayni mânâyadırlar. Birbirleri üzerine atfedilmeleri, lâfızları değişik oldukları içindir. Zira bu hadis-deki müslim kelimesinden ancak mü'min kastedilebilir. Mü'min, münafık olduğu takdirde kendisine selâm vermek caiz değildir.
8- «Bu hadîs, kadınlara kabir ziyaretini caiz görenlerin delîlle-rindendir. Mes'ele ulemâ arasında ihtilaflıdır.

36- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Annesinin Kabrini Ziyaret İçin Allah Teala Hazretlerinden İzin İstemesi Babı

105- (976) Bize Yahya b. Eyyûb ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Dediler ki: Bize Mervânü'bnü Mu-âviye, Yezîd yâni İbni Keysân'dan, o da Ebû Hâzim'den o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resülüllah (SaîîaÜahü Aleyhi ve Sellem)*
«Anneme istiğfar etmek için rabbimden izin İstedim de, bana izin vermedi. Fakat kabrini ziyaret etmek İçin İzin İstedim; bana izin verdi.» buyurdular.

108- (...) BizeEbû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ubeyd Yezîd b. Keysân'dan, o da

Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesinin kabrini ziyaret ederek ağladı. Yanındakileri de ağlattı. Sonra şöyle buyurdu:
«Annem için istiğfarda bulunmak hususunda Rabbimden izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim; ona izin verildi. Binâenaleyh sizler de kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti ölümü hatırlatır.»
Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ibni Mâce muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Nevevî'nin beyânına göre: Hadîs-i şerif Ebû'1-Alâ b. Mâhân tarafından Mağrib'de rivayet edilmiş, Mısır taraflarında Abdülgâfir-i Fârisî kolundan gelen rivayetlerde bulunamamıştır. Lâkin cenaze bahsinin sonunda bir çok esâs nüshalarda mevcuttur. Nevevi onun hakkında: «Hiç şüphesiz, sahih bir hadistir.» demektedir.
Hadîsin zahirine bakılırsa, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in annesi müşrik olarak vefat ettiği için, ona dua ve istiğfar hususunda kendisine izin verilmemiştir. Hattâ bu hadîsle istidlal edilerek: -Müşrikleri ziyaret etmek caizdir. Bu ziyaret hâl-i hayatlarında da caiz hattâ evlâdır. Çünkü vefatlarından sonra onları ziyaret etmek caiz olunca, hayâtlarında bil'evlâ caizdir...» denilmiştir. Fakat evvelce de işaret ettiğimiz gibi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin ebeveyni fetret zamanında vefat ettikleri için mü'min mi yoksa kâfir mi sayılacakları ulemâ arasında ihtilaflıdır. Sahih olan kavle göre mü* mindirler. Mü'min olduklarını beyân hususunda üç görüş vardır:
1. Görüşe göre: İbrahim ve İsmail (Aleyhisselâm) dinine mensupturlar.
2. görüşe göre: Fetret devrinin mu vahhi ti erindendirler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Nûr-u Nübüvvetini nakleden bütün ej dadı muvahhit ve ehl-i necattandırlar,
3. Göiüşe göre: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ebeveyni, onun duası hürmetine bir mucize olmak üzere di-rilmiş ve îmân etmişlerdir: Bu hususta Hz. Âişe (Radiyallahü an\ıf dan hadîs rivayet edilmiştir. Binâenaleyh ebeveyn-i saadetin küfürlerine kaail olmak ve pek büyük bir cesaret ve kabahattir.
Bu takdirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e annesine duâ ve istiğfarda bulunmasına niçin izin verilmediğini Allah Teâlâ bilir. Buhâri'de bu bâbta hadîs yoktur.

106- (977) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Ab-dillâh b. Nümeyr ve Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir ile İbni Nümeyr'indir. Dediler ki: Bize Muhammedü'bnü Fudayl, Ebû Sinan yâni Dırâr b. Mürre[35]'dan o da Muhârib bi Di-sâr'dan, o da İbni Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
«Ben, sizi kabirleri ziyaretten menetmiştim, artık onları ziyaret edin. Kurban etlerini üç günden fazla tutmaktan da menetmiştim, onları da münâsip gördüğünüz zamana kadar tutun. Deri kaplardan maada bütün kaplara hurma şırası koymanızı dahî yasak etmiştin; bundan böyle gütün kaplardan şıra içebilirsiniz. Yalnız sarhoşluk veren içkileri İçmeyin.» buyurdular.
tbni Nümeyr, kendi rivayetinde: «Abdullah b. Büreyde'den, o da babasından...» dedi.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayse-me, Zübeyd-i Yâmî[36]'den, o da Muhârib b. Disâr'dan, o da İbni Büreyde'den, zannederim o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeMem/den naklen haber verdi. (Buradaki şekk Ebû Hay-seme'dendir.) H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kabi-satü'bnü Ukbe, Süfyân'dan, o da Âlkametü'bnü Mersed'den, o d Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'den naklen rivayet etti. H.
Bize İbni Ebî Ömer ile Muhammed b. Râff ve Abd b. Humeyd dahî toptan Abdürrazzâk'dan, o da Ma'mer'den, o da Atâ-i Horasanı* den naklen rivayet ettiler. Ata1: «Bana Abdullah b. Büreyde, babasından o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sei/emj'den naklen rivayet etti.- demiş. Bu râvilerin hepsi yukarki Ebû Sinan hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadis, hem nâsih hem mensûh hadîslerden biridir.
Erkekler hakkında kabir ziyaretinin yeniden meşru olduğu hakkında sarihtir. Kadınların ziyareti ihtilaflıdır.
Hâzimi : «Bütün ulemâya göre bu hadîsdeki izin erkeklere mahsûstur.» demiş; îbni Abdilberr ise vaktiyle kabir ziyareti umûmî olarak yasak edildiği gibi, bu hadîsle de umûmi olarak herkese mubah kılındığını söylemiştir. Bu bâbda bir çok hadisler rivayet olunmuştur.
Büreyde, İbni Mes'ûd, Enes EbûHüreyre, Âişe, Hayyân-ı Ensârî, Ebû Zerr, A1i b, Ebî TâIib. îbni Abbâs, Müce inin i' b. Câriye ve Ömer (Radiyallahü anküm) hazerâtmın rivayetleri bunlar meyânındadır.
Büreyde hadisi sadedinde bulunduğumuz rivayettir.
İbni Mes'ûd hadisini îbni Mâce tahrîc etmiştir. Bu hadisde: «Ben, sizi kabirleri ziyaretten menetmiştim, artık siz kabirleri ziyaret edin...» buyurulmaktadır.
Enes hadîsini: îbni Ebi Şeybe tahrîc etmiştir. Bu Bu hadîste: Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Seîlem) vaktiyle kabir ziyaretini yasak etmişti, sonra:
«Onları ziyaret edin ama kötü söz söylemeyin; buyurdular.» denilmektedir.
Ebû Hüreyre hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmiştir. Bu hadis, babımızın birinci ve ikinci rivayetleri mânâsındadır. Âişe (Radiyallahü anh) hadîsini İbni Mâce tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîsde: «Kabir ziyaretine ruhsat verildi.» denilmiştir.
Hayyân-ı Ensârî hadîsini Taberânî «El-Kebîr» nâm eserinde rivayet etmiştir. Bu hadîsde Hayber gazasında Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe okuduğu ve ashâbma evvelce yasak ettiği üç şey'i yâni: Kurban etlerini biriktirmeyi, kabir ziyaretini ve kapları helâl kıldığı bildirilmektedir.
Ebû Zerr hadîsini Hâkim tahrîc etmiştir. Bu hadiste: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Kabirleri ziyaret et, bununla âhireti hatırlarsın; buyurdu.» denilmektedir.
Hz. Alî hadisini imam Ahmed tahrîc etmiştir. Bu hadis hemen hemen îbni Mes'ûd hadîsi gibidir.
îbni Abbâs hadîsini îmam Ahmed tahrîc etmiştir. Mezkûr hadisde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir takım kabirlerin yanına uğradı da, yüzünü onlara dönerek; Selâm size! buyurdu.» denilmiştir
Mücemmi' b. Câriye hadîsini îbni E bt'd-Dünyâ tahrîc etmiştir. Bunda dahî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabirde yatanlara selâm verdiği bildirilmişdir. Yalnız senedinde îsmâil b. Ayyaş vardır. Bu zât zayıftır.
Ömer (Raâiyallahü anh) hadîsinde Hz. Ömer'in kabristana giderek, orada yatanlara selâm verdiği ve: -Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'i bunlara selâm verirken gördüm.- dediği bildiriliyor.
îbni Abdilberr'İn rivayet ettiği sahîh bir hadîsde: -Eğer bir kimse dünyâda iken tanıdığı mü'min bir kardeşinin kabrine gider de, selâm verirse, mü'min kardeşi onu tanır ve selâmını alır.» buyurulmuştur.
Tirmizi, Büreyde hadîsini tahrîc ettikten sonra şunlan söylemiştir: «Ulemâ indinde amel bu hadîse göredir. Onlar kabir ziyaretinde bir beis görmezler. İbni Mübarek ile Şafii, Ahmed ve îshâk'm kavilleri de budur.»

Tirmizi, Ebû Hüreyre hadîsini dahî rivayet etmiş ve onun hakkında: «Bu hadis hasen sahihtir.» demiştir.
Ebû Hüreyre hadîsinden murâd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletv):
— «Kabirleri ziyaret eden kadınlara Allah lanet etsin, buyurdu.» mealindeki hadistir. Tirmizî bundan sonra dahî şöyle demektedir: «Ulemâdan bâzılarının re'yince bu yasak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir ziyaretine ruhsat vermezden önceye aittir. Ruhsat verince onun ruhsatına erkekler de, kadınlar da dâhil olmuştur.»
Ulemâdan bâzılarına göre kabir ziyareti yalnız kadınlara mekruhtur. Çünkü kadınların sabrı az, yaygarası çoktur. Ebû Dâvûd'un İbni Abbâs' dan rivayet ettiği bir hadîste Hz. İbni Abbâs Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kabirleri ziyaret edip, üzerlerine mescid yapan ve kandil yakan kadınlara lanet etti.» demiştir.
Bu hadîsle istidlal eden bir cemâat: «Kabir ziyareti hakkındaki ibâha erkeklere mahsûstur; kadınlara kabir ziyareti caiz değildir.» demişlerdir.
Kadınlara kabir ziyaretini mubah görenler Hz. Âişe hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Mezkûr hadisin beyânına göre bir gün Hz. Âişe (Radiyallahü ank) kabir ziyaretinden dönüyormuş, kendisine Abdullah b. Ebî Müleyke tesadüf ederek:
«Ey Mü'minlerin annesi! Nereden geliyorsun?» demiş Âişe (Radiyallahü anhâ):
— «Kardeşim Abdurrahmân b. Ebî Bekr'in kabrini ziyaretten geliyorum.» cevâbını vermiş. İbnî Ebî Müleyke:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir ziyaretini yasak etmedi iniydi?» deyince Aişe:
— «Evet, etmişti, ama sonra da ziyaret olunmasını emir buyurdu demiş.
Ulemâdan bâzıları yaşlı kadınlarla tazeler arasında fark görmüşlerdir:
Kurtubî : «Genç kadınlara kabir ziyareti haramdır. Fakat ihtiyarlarına bu mubahtır. Erkeklerden ayrı çıkarlarsa, kabir ziyareti hepsine caiz olur.» demiştir.
Yine Kurtubi'nin beyânına göre: Ulemâdan bâzıları kadınları kabir ziyaretine çıkmaktan meneden hadîsi, kabristana çok giden kadınlara hamletmek istemişlerdir.
Kabristana çok gitmek, kocasının hakkını yemeye, kırıtarak dillere destan olmaya, yaygara v.s. gibi mefsedetlere sebep olacağı için kadınların çok kabir ziyaret edenleri bu işden menedilmişlerdir. Zâten zûvvârât ile zâirât arasında fark vardır.
Zûvvârât: Çok ziyaret edenler; zâirât ise: Alel'âde ziyaretçi kadınlar, mânâsına gelir.
Şa'bi ile îbrâhim Nehâi'ye göre: Kabir ziyareti meşru değildir. Bâzıları, onların Büreyde hadîsini duymadıklarına kaail olmuşlardır. Çünkü Büreyde hadisi kabir ziyretinin tekrar mubah kılındığı hususunda nass'dır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) her sene Şühedâ' nm kabirlerini ziyaret eder, onslara selâm verir, duâ ederdi. Bunu Hulefâ-i Râşidin hazerâtı da yaparlardı. Hz. Alî, İbni Mes'ûdve Enes {Radiyallahü an/ıümj'ün kabir ziyaretine cevaz verdikleri rivayet olunur.
Hz. Fâtıme her Cuma Hz. Hamzâ'nm kabrini ziyaret edermiş. Hz. Ömer'in babasının kabrini Aişe (Raâiyallahü anhüma)'nısı Mekke'de kardeşi Abdurahmânm kabrini ziyaret ettikleri rivayet olunmuştur.
Bundan dolayıdır ki İbni HabİB: «Kabirleri ziyaret ederek, yanlarında oturmak ve geçerken orada yatanlara selâm ver-mekde bir beis yoktur. Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYde yapmıştır.» demiştir.
Hâsılı kabir ziyareti yalnız ilk zamanlarda yâni putperestliğin henüz bırakıldığı devirlerde yasak edilmişti. İslâmiyet kuvvet bulup, kabirlere tapmak mefsedetinden endîşe kalmayınca bu bâbdaki nehy kaldırılmıştır. Çünkü kabir ziyareti insana âhireti hatırlatır.
Ayni diyor ki: «Bütün bunlardan, kabir ziyaretinin kadınlar için mekruh hattâ bu zamanda haram olduğu mânâsı çıkar. Bahusus Mısır kadınlarına!.. Çünkü onlar dışarıya fitne ve fesâd için çıkarlar. Hâlbuki ziyaret ruhsatı âhireti hatırlatmak ve geçenlerden ibret alarak dünyâya dalmamak içindir.»
Tuluma şıra koyma mes'elesi «îmân» bahsinde kısmen görülmüştü. Bakiyyesi inşaallah «meşrubat» bahsinde görülecektir,
Kurban hakkında dahi yeri gelince malûmat verilecektir.

37- Întihar Edenin Cenaze Namazını Terk Babı

107- (978) Bize Avn b. Sellâm El - Kufi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr, Simâk'den, o da Câbir b. Semura'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Peygamber (Sallaîlahii, Aleyhi ve Sellem)% kendini oklarıyla öldüren bir adam getirdiler de, onun cenaze namazını kılmadı.
Bu mevzuda bazı hadisler «îmân» bahsinde geçmişti... Ebû Şeybe'nin «Musannef»'inde tahrîc ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir:
-Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellemj'in ashabından biri yaralandı, yarası kendisine pek ziyâde elem ve ızdırâp verince yassı demirli bir ok alarak, onunla intihar etti. ResûlûUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kılmadı.»
Bu hadisi Câbir b. Semûre rivayet etmiştir. Resûlüllah (Sallaîlahii Aleyhi ve SelletMJ'in bu gibi cinayetlerden menetmek için o kimsenin cenaze namazını kılmadığı; fakat ashabına:
Arkadaşınızın cenaze namazını kılın.» buyurduğu da rivayet olunmuştur.
Câbir b. Semûre hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce tahrîc etmişlerdir.
Buhârî'nin «Cenaze* bahsinde Sabit İbni Dahhâk (Radiyallahü ««J1)'dan tahrîc ettiği bir hadiste Resûlüllah
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim kasten İslâmdan gayri bir dînin sâliki olmak üzere yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Ve her kim kendini bir demirle öldürürse, cehennem ateşinde onunla azâb görür.» buyurmuşlardır.
Ayni hadîsi îmam Müslim de «Eymân» bahsinde tahrîc etmiştir. Yeri gelince inşaallah görülecektir.
Meşâkıs: Mişkas'ın cem'idir. Geniş oklak manasınadır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf, intihar eden kimsenin cenaze namazı kıhnamı-yacağına kaail olanların delilidir. Halîfe Ömer b. Abdi1 azîz ile Evzâi'nin .ve Hanefii1erden Ebû Yûsuf'un mezhepleri budur.
Hasan-ı Basrî, İbrâhîm Nehal, Kata-de, imam A1 zam, İmam Mâlik, îmam Şafiî ve Cumhûr-u ulemâ' ya göre intihar eden kimsenin cenaze namazı kılınır. Onlara göre bu hadisde intihar edenin cenazesi kılınmıyacağına delîl yoktur. Bil'akis ashâb-ı kira m' m kılmış olmaları onun cenazesinin kılınacağına delildir.
Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Se/JemJ'in bizzat cenaze namazını kıldırmaması bu gibi fiillerden Müslümanları menetmek içindir. Nitekim borç ödemekte gevşeklik ve ihmâl gösterilmesin diye ilk zamanlarda borçlu ölenlerin cenaze namazlarım dahi kılmamış fakat

ashabına kılmalarını emretmişti.
Kaadı îyâz diyor ki: «Bütün ulemânın mezheplerine göre: Kendisine had vurulan, recm olunan veya intihar eden her Müslümanın cenaze namazı kılınır.»
2- imam Mâlik ile diğer bâzı ulemâdan rivayet olunduğuna göre hadd-i şer'î ile öldürülen bir kimsenin cenaze namazını Müslümanların büyüğü kıldırmaz. Diğer fazilet sahipleri dahî fâsık-ları menetmek için onların cenazelerini kılmazlar.
3- Zührî, recmedilerek öldürülen bir kimsenin cenaze namazı kılınamıyacağına fakat kısâsen öldürülenin cenazesi kılınabileceğine kaaü olmuştur.
4- imam A'zam'a göre: islâm devletine karşı muharebe edenle, âsi çetecilerin cenaze namazları kılınamaz.
5- Katâde, veled-i zinanın; Hasan- Basri de zinadan çocuk doğrup da, nifâs hâlinde ölen kadının ve doğurduğu çocuğun cenaze namazı kılmamıyacağını söylemişlerdir.
6- Selef-i sâlihîn' den bâzıları küçük çocuğun cenaze namazı kılınamıyacağına kaail olmuşlardır.
7- Düşürülen çocukların cenaze namazları hakkında ihtilâf vardır. Hadîs ulemâsının fukahâsı ile seleften bâzılarına göre dört aylık iken düşen çocuğun cenaze namazı kılınabilir. Cumhûru fukahâ'ya göre ise doğan çocuk ne suretle olursa olsun bir hayât eseri göstermedikçe üzerine cenaze namazı kılınamaz.
8- Küffâr ile harbederken öldürülen şehidin hükmü dahi ihtilaflıdır, imam Mâlik ile îmam Şafiî'ye ve diğer bir çok ulemâya göre şehîd yıkanmaz; cenaze namazı da kılınmaz.
HanefiİIer'e göre: Şehid yıkanmaz fakat cenaze namazı kılınır.
Hasan-ı Basrî1 den rivayet olunduğuna göre şehîd hem yıkanır hem de namazı kılınır.

---

[1] Hz. Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî'nin azatlısıdır, sahîheyn râvîlerindendir
[2] İbni Sefine veya Sefine: Hz. ümmü Seleme'nİn azatlısıdır. Bâzılarına göre ismi Rebah; lâkabı Sefîne'dir.
[3] Hind binti Umeyye Ummühât-ı mü'minîndendir. Vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüemyin süt kardeşi Ebû Seleme ile evli idi. O vefat edince Peygamber (Sallallhü Aleyhi ve Sellem) ile evlendi. Erbâb-ı Fasâhatdan idi. 59 veya 61 târihinde vefat etmiştir.
[4] Sûre-i Bakara âyet 156.
[5] Ebû îshSk Kabîsatii'bnu Züeyb (? - 86) Medînelidir. Şam'da yaşamıştır. Fukahâdan bir zâttır.
[6] Sahîheyn râvîlerindendir.
[7] Ebûl-Hasen Müsennâ b. Muâz b. Muâz (? - 228) Basrahdır
[8] Yahut îbni Ebîl-Muallâ EI-Ensârî: Medine'nin kadısı idi; sahîheyn râvîlerindendir.
[9] Kûfelidir. Müslim'in râvîlerindendir.
[10] Hafsa binti Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh): Ummü'l-Mü'minîndendir. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hicretten üç yıl evvel evlenmiş, 45 târihinde vefat etmiştir
[11] Süreri Nemi âyet 80
[12] Sûre-i Fâttr âyet 22
[13] Bunlar: Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd ve Abdullah b. Amr'dır.
[14] Sûre-i Müntehine âyet 12.
[15] Hades: Abdestsizlik ve cünupluk gibi şeylerdir.
[16] Resûlüllah (SaUalhthü Aleyhi ve SeUcmı'e yL'ıışmiş fakat ondan hadîs dinnıcüişiir 100 târihinde; 100 yaşında vefat etmiştir
[17] Müslim'in râvîierinderKİir.
[18] Basrah sayılır. Müslim'in râvîsidir.
[19] Ebû Bekir Abdullah b. Saîd b. Ebi Hind: (?-146) azatlılardandır. Sahibeyn râvîlerîndendir.
[20] Basra'lıdır; Sâhiheyn râvîîfrıuU-ndir
[21] Ebu Zekeriyyft Yahya b. Dureys: Azatlılardandır. Rey'de kadılık yapmıştır; Müslim'in râvîlerindendir.
[22] Basrahdır, Müslim'in râvîlerindendir
[23] îbni Ebî Nemir'in âzatlısıdır; sahîheyn râvîlerindendir
[24] Ebû Sabit Sehl b. Huneyf b. Vâhib (R.A.): Medîne'li Osman b. Huneyf in kardeşidir. 38 târihinde vefat etmiştir.
[25] Ebû AbdillAh Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Muâz El-Ensârî: Medîne'lidir. Müslim'in râvîlerindendir
[26] Ebû Mervân Mes'ûd b. Hatem-f Ensârî: MedîneMidir. Peygamber (S.A.V) zamanında doğduğu söylenir. Müslim'in râvtsidir
[27] Ebû Cafer Abdullah b. Cafer b. Abdirrahman El-Misverî El-Kurâşî: Müslim'in râvîlerindendir.
[28] Serahs: Horasan'da mâruf bir şehirdir. Ebû't-Teyyâh'm burada zikri geçmemiştir. Müslim'in, Ebû Cemre ile birlikte onu da kaydetmesi, birçok şeylerde ikisi beraber oldukları içindir. Zira ikisi de Basra'h, ikisi de Tabiî, ikisi de mevsuk ve ikisi de 128 târihinde Serabs'da vefat etmişlerdir.
[29] Hayyân b. Husayn: Kûfeîi'dir. Cenaze i e; haktonca Hz, Ali'den hadi* rivayet etmiştir. Müslim'in râvîlerindendir.
[30] Şamlıdır, Sahîheyn râvîlerindendir.
[31] Vasıletü'bnü Eskaa': Ehl-i safa'dandır, Şam'dan Kudüs'e hicret etmiştir. (R.A.) (?-83)
[32] Kennâz b. Husayn (R..A): (?- 12) Şamlılardan sayılır; Bedir gazasına iştirak eden ashâb-i kirâmdandır.
[33] Ebû Hamza Abdülvâhid b. Hamza El-Esedî: Medîndidir, MüslümİN râ-vîlerindendir
[34] Ayni kabileye mensuptur, sahîbeyn râvîlerindendir.
[35] Kûfedir. Müslim'in râvîlerindendir.
[36] Ebû Abdirrahman Zübeyd b. Haris El Yâmî: (P-I24) Kûfelidir. Sahîbeyn râvîlerindendir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51- CENNET VE ONUN NİMETLERİ İLE CENNETLİKLERİN SIFATI BAHSİ
1- «Cennette Bir Ağaç Vardır, Binek Giden Kimse Gölgesinde Yüz Sene Yürür De Yine Bitiremez...» Hadisi Babı
2- Cennetliklere Rıdvanın Helal Kılınması ve Kendilerine Ebediyen Gadab Olunmaması Babı
3- Cennetliklerin Köşk Sahiblerini Gökte Yıldız Görülür Gibi Görmeleri Babı
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ailesi ve Malı Karşılığında Görmek Dileyen Kimse Hakkında Bir Bab
5- Cennetin Çarşısı ve Cennetliklerin Orada Nail Oldukları Nimetlerle Cemal Hakkında Bir Bab
6- Cennette Ayın Bedir Gecesindeki Suretinde İlk Giren Zümre İle, Bunların Sıfatları ve Zevceleri Babı
7- Cennetin ve Cennetliklerin Sıfatları, Cennetliklerin Orada Sabah, Akşam Teşbihleri Hakkında Bir Bab
8- Cennetliklerin Nimetlerinn Devamı ve Teala Hazretlerinin: «Kendilerine; İşte Size Cennet! Siz Ona Amellerinizle Mirascı Oldunuz! Diye Nida Edilecek...» Âyet-İ Kerimesi Hakkında Bir Bab
9- Cennet Çadırlarının Sıfatı ve Mü'minlerin Oradaki Aileleri Hakkında Bir Bab
10- Dünyadaki Cennet Nehirleri Babı
11- «Cennete, Kalbleri Kuş Kalbi Gibi Olan Bir Takım Kavimler Girecektir...» Hadisi Babı
12- Cehennem Ateşinin Sıcaklığının Şiddeti, Dibinin Derinliği ve Cehennemin Azab Görenlerden Neler Alacağı Hakkında Bir Bab
13- Cehenneme Zalimlerin Cennete De Zayıfların Gireceği Babı
14 - Dünyanın Bitmesi ve Kıyamet Gününde Haşrin Beyanı Babı
15- Kıyamet Gününün Sıfatı Hakkında Bir Bab. Onun Dehşetlerine Karşı Allah Yardımcımız Olsun
16- Dünyada Cennetliklerle Cehennemliklerin Bilinecekleri Sıfatlar Babı
17- Ölen Kimseye Cennet Veya Cehennemde Oturacağı Yerin Gösterilmesi, Kabir Azabının İsbatı ve Ondan Allah'a Sığınılması Babı
18- Hesabın İsbatı Babı
19- Ölürken Allah Teala'ya Hüsnü Zanda Bulunmayı Emir Babı

51- CENNET VE ONUN NİMETLERİ İLE CENNETLİKLERİN SIFATI BAHSİ

1- (2822) Bize Abdullah b. Mcsleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sabit ile Humeyd'den, onlaı da Enes b. Mâlik'denİ naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cenjnet hoşa gitmeyen şeylerle sarılmış; cehennem de şehvetlerle sarılmıştır.»; buyurdular.

(2823) Bana Zülıeyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkâa' Ebû'z-Zinad'dan, c da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk»'da tahric etmiştir.
Ulemânın beyânına göre hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in fasîh, bedi' ve cevâmiu'l-kelim sözlerindendir. Cevâmiu'l-kelim çok mânâ ifade eden az sözler manasınadır. Böyle sözler yalnız Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Burada bu kabilden bir temsil yapmıştır.

Hadîsin mânâsı şudur : Cennete ancak bu hoşa gitmeyen şeyleri yapmakla, cehenneme de şehvetler sebebiyle varılır. Bunlar cennetle cehennemi sarmış, perde arkasında bırakmıştır. Hoşa gitmeyen şeylere göğüs gererek cennetin perdesini yırtan, oraya girecek şehvetlerine kapılıp günah işleyenler de cehennemin perdesini yırtarak cehenneme girecektir. Buradaki hoşa gitmeyen şeylerden maksat, icrası nefse ağır gelen şeylerdir. İbâdetlere devam, onların güçlüklerine katlanmak, öfkeyi yenerek affetmek, sadaka vermek, kötülük yapana iyilikte bulunmak, nefsin arzularına sabırla karşı gelmek gibi şeyler bunda dahildir.
Şehvetlerden murad ise : «Zina, içki, gıybet gibi haram olan şeyleri yapmaktır. Yiyip içmek gibi mubah olan şehvetler bunda dahil değildir. Maamafih onlarda da ifrat dereceye varmak mekruhdur.

2- (2824) Bİze Saîd b. Amr EI-Eş'asî ile Züheyr b. Harb rivayet et-tiler. (Züheyr : Haddesena; Said İse : Ahberana tâbirlerin kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ehû Ilürey-re'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dcn naklen haber verdi. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Allah (Azze ve Celle) : Ben sâlih kullarıma hiç bir gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım, buyurdu.» Allah'ın kitabında bunun şahidi :
«Hiç bîr nefis onların yaptıklarına karşılık, kendilerine saklanan ferahfeza şeyleri bilemez.» [1] âyet-i kerîmesidir.

3- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbnu Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlik Ebû'z-Zinad'dan o da Araç-dan, o da EbÛ Hüreyrc'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Allah (AzzeveCelle) : Ben sâlih kullarıma —size Allah in bildirdikleri bir tarafa — zuhru ahiret olmak üzere hiç bir gözün görmediği, kula-ğın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler hazîrladtm, buyurdu.»

4 - (...) Bize Ehû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler (Dediler ki): Bize Ebû Muâvİye rivayet etti, H.
Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Biz> babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Sâlih'den, c da Ebû Hü rcyre'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : ResulÜllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Allah (Azze ve Celle): Ben sâlih kullanma zahru âhİret olmak üzer — Allah'ın size bildirdikleri bir tarafa— hiç bir gözün görmediği, kulağı işitmediği ve İnsan kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım, buyuruyor.»
Sonra : «HİÇ bir nefis onlar için saklanan ferahfeza şeyleri bilmez.» âyetini okudu.

5- (2825) Bize Harun b. Ma'ruf ile Harun b. Saîd El-Eyli rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Sahr rivayet etti. Ona da Ebû Hazini rivayet etmiş. (Demiş ki) : Ben Seni b. Sa'd Essâidî'yi şöyle derken işittim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bir meclisinde bulundum İti, orada cenneti sonuna kadar vas-feyledi. Sonra hadîsinin nihayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Orada hiç bîr gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler vardır.» buyurdu. Sonra şu âyeti okudu :
«Onların yanları yataklardan uzak kalır. (Azabından) Korkarak, (sevabına) tama* ederek Rablerine dua ederler. Kendilerine verdiğimiz rızik-tardan da başkalarına infâk ederler. Hİç bir nefis onların yaptıklarına karşılık olarak kendilerine saklanan ferahfeza şeyleri bilemez.» [2]
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'BedMl-Halk» ile «Kitâbu't-Tefsir»'de; Tirmizî de «Kitâbu't-Tefsir»'de tahric etmişlerdir.
Belhe: Bırak, demektir. Bâzıları, «başka» mânâsına geldiğini, bir takımları da, «nasıl» demek olduğunu söylemişlerdir.
Zemahşerî diyor ki: «Allah'ın cennetliklere hazırladığı nimetlerin hepsini değil, bir tanesini bile bilen yoktur. Bunu ne bir mukarreb melek bilir, ne de nebiyyi mürsel! Teâlâ Hazretleri bunları bütün mahlûklarından gizlemiştir. Yalnız kendisi bilir. Bu hazırlıkların ötesinde istenecek bir şey yoktur.

1- «Cennette Bir Ağaç Vardır, Binek Giden Kimse Gölgesinde Yüz Sene Yürür De Yine Bitiremez...» Hadisi Babı

6- (2826) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Saîd b. EM Saîd El-Makburî'den, o da bahasından, o da Ebû Hüreyre'-den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar:
«Gerçekten cennette bîr ağaç vardır. Binek giden onun gölgesinde yüz sene yürür bitiremez.»

7- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğıra (yâni; İbni Abdirrahman El-Hizami) Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)e naklen bu hadîsin mislini rivayet etti ve : «Onu bitiremez...» cümlesini xiyâde etti.

8- (2827) Biie tshak b. İbrahim El-HanzaH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahzûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb Ebı Hâzim'den, o da SeM b. Sa'd'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Gerçekten cennette bir ağaç vardır. Binek giden onun gölgesinde yüz sene yürür bitiremez.»

(2828) Ebû Hazim dedi ki: Ben bu hadîsi Nu'man b. Ebî Ayyaş Ez-Zürakîye anlattım da, şöyle dedi: Bana Ebû Saîdî Hudrî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den rivayet etti:
«Gerçekten cennette bir ağaç vardır. İdmana çekilmiş sür'aîli bir at'a binen yüz sene yürür, onun gölgesini bitiremez.» buyurmuşlar.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» ile «Kitâbu'r-Rİkak»'-da tahric etmiştir.
Ağacın gölgesinden murad; dallarının kapladığı yerlerdir. Bu ağacın Tuba ağacı olduğu söylenir.
Atm idmana çekilmesi evvelâ semizleyinceye kadar besleyip sonra muhtelif vasıtalarla yağını eritinceye kadar zayıflatmaktır. Bu sureti? hayvanın et ve sinirleri kuvvetlenir. Koşmaya hazırlanmış olur. Cevad: İyi cins koşu atı, demektir.

2- Cennetliklere Rıdvanın Helal Kılınması ve Kendilerine Ebediyen Gadab Olunmaması Babı

9- (2829) Bize Muhammcd b. Abdirrahman b. Selim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlîk b. Enes haber verdi. .
Bana Harun b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlîk b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata' b. Yesnr'dan, o da Ebû Saîdî Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallalîahU Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz ki, Allah cennetliklere : Ey cennetlikler! diyecek. Onlar 6a : Sana iki defa icabet ederiz ey Rabbimiz! Seni iki defa tes'îd eyleriz. Hayır senin yed-i kudretindedir, cevabını verecekler. Bunun üzerine :
— Razı oldunuz mu? diye soracak. Onlar :
— Neden razı olmayacakmışız yâ Rab! Bize mahlûkatından hiç birine vermediğini verdin, diyecekler. Teâla Hazretleri :
— Size bundan daha kıymetlisini vereyim mi? diyecek. Onlar :
— Yâ Rabbi! Bundan daha kıymetli ne olabilir, mukabelesinde bulunacaklar. O da :
— Size rıdvanımı helâl kılıyorum, ondan sonra sîze ebediyyon gazab etmem, buyuracaktır.»
Buhârî bu hadîsi dahî «Kitâbu'r-Rikâk»'da ve «Kitâbu't-Tev-hid»'de; Tirmizî «Kitabu'I Sıfatı'l-Cennet»'de; Nesâî -Kitabu'n-Nuût»'da tahric etmişlerdir.
«Size rıdvanımı helak kılıyorum...» cümlesinden murad; size rızâmı indiriyorum, demektir. Çünkü Allah'ın rızası her saadet ve mutluluğun sebebidir. Bu hadîs dahî cennetliklere verilen nimetlerin daha ötesi dü-şünülemiyecek kadar çok ve muhtelif olduğuna delildir.
«İki defa icabet ederiz...» sözünden murad; ne olduğunu evvelce görmüştük. Kısacası bu söz bizirn : «Efendim, hazırım, buyurun...» tâbirlerimizin yerinde kullanılır.

3- Cennetliklerin Köşk Sahiblerini Gökte Yıldız Görülür Gibi Görmeleri Babı

10- (2830) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub (yâni; İbni Abdirrahman El-Kaârî) Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç şüphe yok ki, cennetlikler cennette köşkleri sizin semâda yıldszı gördüğünüz gîbi göreceklerdir.» buyurmuşlar.
(2831) Râvî demiş ki, ben tunu Nu'man b. Ebî Ayyaş'a anlattım da, şunu söyledi. Ben Ebû Saîdî Hudrî'yi şöyle derken işittim: «Doğu yahut batı ufkunda sizin parlak yıldızı gördüğünüz gibi.»

(...) Bize du hadîsi İshak b, İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahzûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb, Ebî Ilâzim'den iki isnad-la birden Yakub'un hadîsi gibi rivayet etti.

11- (2831) Bana Abdullah b. Ca'fer h. Yahya b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bana Harun b, Saîd El-Eylî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bixe Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Safvan h. Süleym'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz cennetlikler üzerindeki köşk sahiplerini sizin doğu veya batı ufkunda kavuşmakta olan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Çünkü aralarında fark vardır.» Ashab:
— Yâ Resûlallah! Bunlar Peygamberlerin yerleridir. Başkaları onlara ulaşamaz, demişler. Resûlülîah (Saltallahü Aleyhi ve Sellcm):
«Bilâkis! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki : Onlar Allah'a iman ve Peygamberleri tasdik eden bir takım adamlardır.»
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'r-Rikak» ile «Kitâhu BedİI-Halk»'da tahric etmiştir.
«El-Kevke"bû'd-Dürriy» Büyük bir yıldızdır. Ona, inci gibi beyaz olduğu için dürrî denilmiştir. Bazıları parlaklığından dolayı dürrî nâmı verildiğini söylemişlerdir.
Gâbir: Batmaya yaklaşan manasınadır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) yemin ettikten sonra, ashab-ı kiramın dedikleri gibi, cennet köşklerinin sâdece peygamberlere mahsus olmadığını, bunlara Allah'ın lutf-u keremiyle imanı bütün Peygamberleri yakînen tasdik etmiş, kullarına da nasib edeceğini bildirmiştir. Gerçi cennetliklerin hepd rnü'min ve mu'saddık iseler de köşk sahipleri hakkıyle iman ve hakkıyle tasdik sıfatında başkalarından ayrılacaklardır.

4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ailesi ve Malı Karşılığında Görmek Dileyen Kimse Hakkında Bir Bab

12- (2832) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub (yâni; İbni Abdirrahman) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Ümmetimin beni en çok sevenlerinden bazıları, benden sonra gelecek bîr takım İnsanlardır. Bunlardan her biri ailesini ve malını feda ederek beni görmüş olmayı arzu edecektir.»
Bu hadîsde :«Ümmetimin beni en çok sevenlerinden bâzıları...» denildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra geleceklerin onu ashab-ı kiramdan daha çok sevmeleri düşünülemez. Hadîs-i şerîf «Beni en çok seven ümmetimin bazıları ashab-ı kiramdır; bazıları da onlardan sonra gelecektir. Bunlar imkân bulsalar mâlik oldukları her şey verip beni görmek isteyeceklerdir.» manasınadır.

5- Cennetin Çarşısı ve Cennetliklerin Orada Nail Oldukları Nimetlerle Cemal Hakkında Bir Bab

13- (2833) Bize Ebû Osman Saîd b. AbdÜ-Cebbar El-Basri rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sâbîl El Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Hakikaten cennette bir çarşı vardır ki, ona her hafta gelirler. Derken şimal rüzgârı eserek yüzlerine ve elbiselerine vurur. Bu suretle güzellik ve cemalleri artar da, ailelerinin yanına güzellik ve cemalleri artmış olarak dönerler. Aileleri kendilerine :
— Vallahi bizden ayrılalı güzellik ve cemâliniz artmış, derler. Onlar da:
— Vallahi sizin dahi bizim arkamızdan güzellik ve cemâliniz artmiş, derler.»
Bu hadîsdeki çarşıdan inurad; cennetliklerin toplandığı yerdir. Oraya hafta mikdarı zaman geçtikçe toplanırlar. Cennette güneş, gece ve gündüz olmadığı için orada hakikatte hafta yoktur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şimal rüzgârını hassaten zikretmesi Arablarca yağmur getiren rüzgâr olduğu içindir. Arablar bu rüzgârı beklerlerdi. Bir hadîsde bu rüzgâra şimal rüzgârı yerine müsîre denilmiştir. Müşire, hareket getiren mânâsına gelir. Cennetliklerin yüzlerine cennetin mis kokusunu ve sair nimetlerini serptiği için ona bu isim verilmiştir.
Elmebârik nâm eserde şöyle deniliyor : «Buraya cennetlikler toplanır, etraflarım melekler sararlar, onlara göz görmemiş, kulak işitmemiş ve insan hatırına gelmemiş nimetler getirirler. Onlar bu nimetlerden istediklerini parasız alırlar, bu da orada duyulan lezzetlerden bir nev'idir.»

6- Cennette Ayın Bedir Gecesindeki Suretinde İlk Giren Zümre İle, Bunların Sıfatları ve Zevceleri Babı

14- (2834) Bana Amru'n-Nâkid ile Ya'kub b. İbrahim Ed-Devrakî hep birden İbnû Uleyye'den rivayet ettiler. Lâfız Ya'kub'undur. (Dediler ki) : Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyub, Muham-med'dcn naklen haller verdi. (Şöyle demiş) : Ashab ya iftihar ettiler yahut müzâkere (de) : Cennette erkekler mi daha çok yoksa kadınlar mı (meselesini konuştular)Bunun üzerine Ebû Hüreyre: Ebû'l-Kaâsım (Sallallahü AIeyhi ve Sellem) :
«Gerçekten cennete ilk girecek zümre Bedir gecesindek'ı ay suretinde, ondan sonra girecek olanlar gökyüzündeki parlak yıldızların ziyası suretinde olacak. Mer bîrine iki zevce verilecek ki, bacaklarının ilikleri etin arkasından görünecek. Cennette bekâr olmayacak.» buyurmadi mı? dedi.

(...) Bize tbnû Ebî Ömer rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Siilyân, Ey-yûb'dan, o da İbnû Sîrîn'den naklen rivayet ettir (Şöyle demiş) : Erkeklerle kaduılar cennette hangileri daha fazla olacakları hususunda münâkaşa ettiler de Ebû Hüreyre'ye sordular. O da şunu söyledi: Ebû'I-Kaâsim buyurdular ki...
Râvi İbnû Uleyye'nin hadîsi gibi rivayet etmiştir.

15- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dû'1-Vâhid (yâni; İbnû Ziyad) Umara b. Ka'kâ'dan rivaye etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Zür'a rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işittim : Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem): «Cennete ilk girecekler...» buyurdu. H.
BİZe Kuteybe b. Saîd ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Lâfız Kuteyfce'nindir. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Umâra'dan, o da Ebû Zûr'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet elti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Şüphesiz cennete ilk girecek zümre Bedir gecesindeki ay sureîincîe, onlardan sonra girecekler gökyüzünde en parlak yıldızın ziyası sureîinde olacaklar. Büyük, küçük abdest bozmayacaklar, burun atmayacaklar ve tükürmeyeceklerdİr. Tarakları altsn, terlen misk, buhurdanlıkları ad ağacı, zevceleri büyük gözlü hurilerdir. Ahlâkları, babaları Âdem suretinde altm:ş arşm semâya yükselmiş bir adamın ahlâkı olacaktır.» buyurdular.

16- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, A'meşMen, o da Ebı Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ümmetimden cennete İlk girecek zümre, Bedir gecesindeki ay suretinde, sonra onların ardından girecekler, gökteki en ziyadar yıldız suretinde olacak, bundan sonra onlar menzil sahibi olacaklardır. Büyük ve kü^ük abdest yapmayacaklar, burun atmayacaklar ve tükürmeyeceklerdİr. Onların tarakları altın, buhurdanlıkları öd ağacı, terleri misk, ahlâkları babaları Âdem boyunda altmış arşın uzun bir adamın ahlâkı olacaktır.» buyurdular.
Ibnû Ebî Şeybe : «Bir adamın ahlâkı üzere...» dedi. Ebû Kûreyb ise: «Bir adamın hilkati üzere...» dedi. İbnû Ebî Şeybe «Babalarının suretinde...» dedi.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir. Zümre, cemaat demektir.
Kaadî Iyâz diyor ki : «Bu hadîsin zahirine bakılırsa, cennette kadınlar erkeklerden daha çok olacaktır. Başka bir hadîsde ise cehennemde kadınların daha çok olacağı bildirilmiştir. Bunların mecmuundan çıkarılan mânâ Hz. Âdem zürriyetinin kadınlarının erkeklerden fazla olmasıdır. Bunlar sâdece Beni Adem kadınlarıdır. Yoksa cennette bir erkeğe birçok huriler verileceği hususunda hadîsler vârid olmuştur.» Cennete ilk giren kafilenin ayın ondördüne benzetilmesi yuvarlaklığı İtibariyle değil, nuru itibariyledir. El Mirkat nâm eserde : «Her halde gLines suretinde cennete girmek Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e mahsusdur.» deniliyor. Cennetliklerin büyük ve küçük abdest bozmamaları, burun atmamaları, tükürmemden buna ihtiyaçları olmadığındandır. Çünkü onların içlerinde, ağızlarında ve burunlarında fasit maddeler bulunmayacaktır. Cennet temizdir. Temizler yeridir. Orada kir, pas, ne^âsel bulunmayacaktır.

7- Cennetin ve Cennetliklerin Sıfatları, Cennetliklerin Orada Sabah, Akşam Teşbihleri Hakkında Bir Bab

17- (...) Bize Muhammcd b. Rî\İ¥ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. MünebUh'-den rivayet etti. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallaitâhii Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikler şunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cennete girecek ilk zümrenin suretleri Bedir gecesindeki ay gibi olacaktır. Orada tükürmeyecekler, burun atmayacaklar ve büyük abdest bozmayacaklardır. Kapları ve tarakları altnla gümüşten, buhurdanlıkları öd ağacından olacaktır. Terleri miskdir. Her birine iki zevce verilecektir ki, gözellikten baldırlarının iliği etin arkasından görülecektir. Aralarında anla-şamamazlik ve küsüşme olmayacaktır. Kalbleri bir kalb olacak, sabah-akşam Allah'a tesbihde bulunacaklardır.» buyurdular.

18- (2835) Bize Osman b. EM Şeybe ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır. (Osman : Haddesena; İshak ise : Ahberana tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, A'mes'den, o da EbÛ Süf-yan'dan, o da Câbir'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şüphesiz ki, cennetlikler orada yiyip-içerler, fakat tükürmezler; büyük-küçük abdest bozmazlar ve burun atmazlar.» buyururken işittim. Ashab :
— O halde yenilen şey ne olacak? diye sordular.
«Geğirmek ve misk sızıntısı gibi ter! Kendilerine nefes ilham olunur gibi teşbih ve tahmid ilham olunur.» buyurdu.

(...) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe ile EbÛ Kûreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, A'meş'den bu isnadla

«Misk sızıntısı gibi...» cümlesine kadar rivayet etti.

19- (...) Bana Hasan b. Ali El-Hulvânî ile Haccâc b. Şâir de ikisi birden Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. Hasan dedi ki: Bize Ebû Âsim, îbnû tİüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillah'ı şunu söylerken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ı
«Cennetlikler orada yeyip-içerler ama büyük abdest bozmazlar; burun atmazlar, küçük abdest de bozmazlar. Lâkin o yedikleri misk sızıntısı gibi Üîr geğirti olur. Kendilerine nefes almak İlham edildiği gibi, teşbih ve hamd ilham olunur.» buyurdular.
Müslim der ki : Haccac'ın hadîsinde «zâke» yerine «zâlike» c.enilmiştir.

20- (...) Bana Saîd b. Yahya El-Ümevî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Güreye rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve naklen bu hadîsin mislini haber verdi. Şu kadar var ki, o :
«Kendilerine nefes almak ilham edildiği gibi, teşbih ve tekbirde ilham edilir.» demiştir.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir.
Ehl-i Sünnet vel-cemaatın mezhebine göre, cennetlikler cennetin hatır ve hayâle gelmeyen nimetlerinden yiyip içerler. Muhtelif nimetlerden tıev'ilerine göre daimî surette lezzet alırlar. Onların bu hâli dünya nimetleri şeklinde tecelli ederse de, nimetler arasındaki lezzet ve nefaset farkı pek büyük olduğundan, dünya nimetleri onlara sadece ismen uymuş olurlar. Cennetlikler abdest bozmamak, burun atmamak gibi husûsatta da dünyadaki hallerinden ayrılırlar. Gerek bu hadîsler, gerekse Kur'an-ı Kerîm'in âyetleri cennet nimetlerinin ebedî olup, bitip tükenmeyeceğine delildirler.
Bu rivâyetlerdeki ikişer zevceden murad; dünya kadınlarıdır. Hadîs-deki: «Sabah, akşam tesbîhde bulunmak...» tâbirinden murad; o mikdar demektir. Zira az yukarda işaret ettiğimiz gibi, cennette güneş doğması, güneş batması gibi şeyler yoktur.
Hadîsin «yülhemûne» cümlesi «tülhemûne» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâ şöyle olur. Onlara teşbih ve tahmid, size nefes almak ilham edildiği gibi ilham olunur.
Cü â': Geğirmek demektir. Geğirmek, insan doyduğu vakit solukla beraber içinden çıkan sesdir. Yalnız Cennetteki geğirmek dünyadaki' gibi nahoş olmayacaktır. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Cennet teklif yeri olmadığı halde, neden cennetliklere teşbih ve tahmidde bulunmaları ilham olunacaktır?
Cevab : Buradaki teşbih, nimet ve lezzet teşbihidir. Cennetlikler bunu mükellef oldukları için değil, Allah Teâlâ'yı görmekle duyacakları lezzet ve mehabbetden dolayı yapacaklardır.

8- Cennetliklerin Nimetlerinn Devamı ve Teala Hazretlerinin: «Kendilerine; İşte Size Cennet! Siz Ona Amellerinizle Mirascı Oldunuz! Diye Nida Edilecek...» Âyet-İ Kerimesi Hakkında Bir Bab

21- (2836) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ab-durrahman b. Mehdi rivayet elti, (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, o da Ebû Kâfî'den, o da.Ebû Hüreyre'dcn, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Cennete giren nimet görür, fakirlik görmez; elbisesi eskimez, gençliği de tükenmez.»

22- (2837) Bize îshak b. İbrahim ile Ahd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız İshak'ındır. (Dediler ki) ; Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Sevrî şunu söyledi: Bana da Ebû îshak rivayet etti ki, kendisine Egar, Ebû Saîd-i Iîudrî ile Ebû Ilüreyre'den onlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)fden naklen rivayet etmişler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurmuşlar :
«Bir dellal : Gerçekten sizin için sağlamlık vardır. Artık ebediyen hasta olmayacaksınız. Sizin için hayat vardır. Artık ebediyen Ölmeyeceksiniz. Sizin için gençlik vardsr. Artık ebediyen ihtiyarlamıyacaksınız. Sizin için ni-metpezîr olmak vardır. Artık ebediyen fakirlemeyeceksiniz diye nida edecektir.»
Allah (Azze ve Celle) 'nin :
«Kendilerine, İşte size cennet! Sİz ona amellerinizle mirasçı oldunuz.» [3] âyet-i kerîmesinin mânâsı budur.
Bü's, be's, be'sa; fakirlik şiddeti hâl mânâsına gelen kelimelerdir.
Bu hadîsler dahî cennete girecek bahtiyarların hallerini anlatmaktadır. Cennete girenler daimî nimetler içinde safa sürecek, hastalık görmeyecek, ihtiyarlamayacak, gençliklerinin baharında ebedî bir hayat süreceklerdir.

9- Cennet Çadırlarının Sıfatı ve Mü'minlerin Oradaki Aileleri Hakkında Bir Bab

23- (2838) Bİze Saîd b. Mansur, Ebû Kudâme'den, (bu zat Haris b. Ubeyd'dir.) O da Ebu'İmran El-Cevnî'den, o da Ebı Bekr b. Abdillah b. Kays'dan, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Muhakkak mü'min İçin cennette içi kof bir tek inciden altmış mil uzunluğunda bir çadır vardır. Mü'min için orada aileler vardır. Mü'min onları dolaşır. Fakat onlar birbirlerini görmezler.»

24- (...) Bana Ebû Gassan El-Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Abdis'samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebı Imran El-Cevnî, Ebû Bekr b. Abdillah b. Kays'dan, o da babasından naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve

Sellem) :
«Cennette içİ kof inciden (ma'mu!) bir çadır vardır. Genişliği altmış mİl-dir. Onun her köşesinde bîr aile vardır. Bunlar başkalarını görmezler. Mü'-min onları dolaşır.» buyurmuşlar.

25- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Heromam, Ebû Imran El-Cevnî'den, o da Ebû Bekr b. Ebî Musa h. Kays'dan, o da babasından, o da Peygamber (SnUaîîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi. Şöyle buyurmuşlar:
«Çadır bir incidir. Uzunluğu semâya doğru altmış mildir. Onun her köşesinde mü'minler için bir aile vardır. Onları başkaları görmezler.»
Bu hadîsi Buhârî «Bed'ü-Î-Halk» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî de «Tefsir» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hayme, çadır demektir. Bazılarına göre ağaçtan yapılan dört köşeli evdir.
Hadîsin bir rivayetinde çadırın genişliği altmış mü, diğer rivayetinde yüksekliği altmış mil denilmiştir. Fakat rivayetler arasında çelişme yoktur. Çünkü genişliği ile yüksekliği müsavidir.
Çadırın bir kösesinde oturanların öteki köşedekileri görememesi mesafenin uzaklığındandır.
Hz. Ebû Derdâ 'dan rivayet edilen bir hadîsde:
«Çadır bîr tek incidendir. Onun yetmiş kapısı vardır.» buyurulmuştur. Kurtubî : «Bu hadîsden anlaşılıyor ki, cennetteki hurilerle insanlara şâmil kadın nev'ileri benî âdem'in erkek nevilerinden daha çoktur.» demiştir.

10- Dünyadaki Cennet Nehirleri Babı

26- (2839) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme İle Abdullah b. Nûmeyr ve Alî b. Müshir Ubeydullah b. Ömer'den rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nûmeyr de rivayet etti, (Dedi ki) : BİZe Muhammed h. BİŞr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Hu-"beyb b. Abdirrahman'dan, o da Hafs b. Asım'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seltem):
«Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil'den her biri cennet nehİrlerindândır.» buyurdular.
Seyhan ile Ceyhan orta Anadolu'dan çıkarak Akdeniz'e dökülen iki nehirdir. Bazıları bunları Seyhun ve Ceyhun nehriyle karıştırarak bir saymıştır. Ceyhun nehri Horasan 'dadır. Seyhun orta Asya 'nın büyük nehirlerinden biridir. Fırat dahî Orta Anadolu 'dan kaynayan bir nehirdir. Basra körfezine dökülür. Nil , Mısır 'dadır. Bu nehirlerin cennetten çıkması iki suretle te'vil edilmiştir. Birinci te'viîe göre iman, nehirlerin bulunduğu yerleri yahut bunların sularıyle beslenen cisimleri kaplamış olduğundan, bu sularla beslenen insanlar cennete girecektir, manasınadır. İkinci mânâya göre te'vile hacet yoktur, bu sular doğrudan doğruya cennetten çıkarlar. Ehl-i Sünnet'e göre Cennet hâlen mevcuttur. Isra bahsinde Pırat'la Nil'in cennetten çıktıklarını bildiren hadîsi görmüştük. Buharı 'nin rivayetine göre bunlar Sidretü'l-Müntehâ denilen ağacın dibinden kaynarlar.

11- «Cennete, Kalbleri Kuş Kalbi Gibi Olan Bir Takım Kavimler Girecektir...» Hadisi Babı

27- (2840) Bize Haccac b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nadr Hâşim b. Kaâsım EI-Leysî rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbrahim (yâni; İbni Sa'd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tabam, Ehû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (SallaUahü Aleyhi ve Sellcm?den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Cennete kalbleri kuş kalbi gîbi olan bir takım kavimler girecektir.» Buradaki insan kalblerinin ne cihetle kuş kalbine benzetildiğinde ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre incelik, zayıflık ve zarafet hususunda kuş kalbine benzetilmişlerdir. Nitekim bir hadîsde Yemenlilerin ince kalbli yâni; nâzik insanlar olduğundan bahsedilmiştir. Bâzıları bu teşbihin korku ve ürkeklik itibariyle yapıldığını söylemişlerdir. Zira kuş, hayvanların en ürkeğidir. Bu takdirde hadîsten murad; kalblerini Allah korkusu kaplayan ve kuş gibi ürkek olan bir takım mü'minlerin cennete girmesidir. Hadîs-i şerif den Allah'a tevekkül edenler kastedildiğini söyleyenler de. vardır.

28- (2841) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrdzzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb-bih'den naklen haber verdi. Hemmam : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah
(Süllallahü Aleyhi ve Selle m) den rivayet ettikleri şunlardır... diyerek bir takım hadîsler nakletmiştir. Onlardan biri de şudur : Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah (Azze ve Celle) Âdem'i kendi suretinde yarattı. Onun uzunluğu altmış arşındır. Âdem'i yaratınca (ona) : Git de şu cemaata selâm ver, buyurdu. Bunlar meleklerden bir cemaat olup, oturuyorlardı. Sana ne cevap vereceklerini dinle, çünkü bu senin ve zürriyetin için selâm olacaktır, dedi. Âdem de giderek : Selâm size, dedi. Melekler : Selâm sana, Allah'ın rahmeti de sana, dediler. Ve ona Allah'ın rahmeti sözünü ziyade ettiler, imdi cennete her giren kimse Âdem'in suretinde ve uzunluğu altmış arşın olacaktır. Ama Âdem'den sonra halk tâ şimdiye kadar eksilmekte devam etmiştir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Enbiya» ile «Kitâbu'I-lstîzan>da tahric etmiştir.
Hadîsin şerhini evvelce görmüştük. Bu rivayet hadîsdeki zamirin Hz. Âdem'e ait olduğu hususunda zahirdir. Hadîsden murad: Allah Teâlâ, Âlem (Aleyh>sse!âm)'i yaşayıp vefat ettiği sureti üzerine yaratmıştır. O zürriyeti gibi şekil değiştirmemiştir. Yeryüzündeki sureti ne ise cennetteki sureti de odur, demektir.
Hadîsdeki arşından murad; bizim arşımmızdır. Hz. Âdem'in uzunluğu altmış arşın olduğu gibi, genişliğinin de yedi arşın

olduğu rivayet olunmuştur.
Kurtubî diyor ki : «Allah Teâlâ cennetlikleri asılları olan Âdem (Aleyhisselâm) 'in hilkatine iade edecek, cennette onun sıfatında ve onun uzunluğunda olacaklardır.» Yâni; cennete giren bahtiyarlar boy pos güzelliği itibariyle Hz. Âdem kılığında olacaklar dünyadaki sakatlık ve kusurlarından eser kalmayacaktır.
Hadîs-i şerîf oturan bir kimsenin yanma varanın «Esselâmü-aleyküm» diye selâm vermesinin efdal olduğuna delildir. Maamafih «Se-lamünaleyküm» demek de kâfidir. Selâmı alırken, verenin sözüne ziyâde etmek müstehabdır.
Bu hadîs selâm alırken de Esselâmu aleyküm demenin caiz olduğuna işaret etmektedir. Ve aleykümüsselam demek efdal ise de şart değildir.
Anlaşılıyor ki: Âdem (Aleyhisselâm)'m zürriyeti asırlar boyunca kısala kısala bugünkü hâle gelmişlerdir.

12- Cehennem Ateşinin Sıcaklığının Şiddeti, Dibinin Derinliği ve Cehennemin Azab Görenlerden Neler Alacağı Hakkında Bir Bab

29- (2842) Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Aîâ1 b. Hâli d El-Kâhilî'den, o da Şakık'dan, c da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlvıNalı(Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennem getirilecek. O gün onun yetmiş bin yedeği olacak. Her yedekle beraber onu çeken yetmiş bin melek bulunacaktır.» buyurdular.
Bu hadîs hakkında Darekutnî, İmam Müslim'e itiraz etmiş : «Bunu merfu' rivayet etmek vehmdir. Sevrî ile Mervân ve başkaları onu Ala' b. Hâlid'e mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.» demişse de, Nevevî buna cevab vermiş : «Hafs mu'temed bir hafız ve imamdır. Onun merfu' olarak yaptığı ziyade makbuldür. Nitekim ekseri ulemâ ile muhakkikin onu bu şekilde rivayet etmişlerdir.» demiştir.
Cehennemin yetmiş bin yedeği olmasını İmam Mâzirî zahiri üzere kabul etmiş : «Bu sözü hakikata hamletmeye hiçbir mâni yoktur.» demiştir.

30- (2843) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-ğîra (yâni; İbni Abdirrahman El-Hızâmî) Ebû'z-Zinad'dan o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Âdemoğlunun yaktığı şu ateşiniz, cehennem sıcağının yetmiş cüzünden bir cüzdür.» buyurmuş. Ashab:
— Vallahi gerçekten bu yetecekmiş yâ Resûlallah! demişler.
Resülüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hakikaten cehennem ateşi her bîri dünya ateşi kadar olmak üzere ondan altmış dokuz cüz. daha fazla yaratılmıştır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Setlem)den naklen Ebû'z-Zinad'ın hadîsi gib rivayet etti. Yalnız o «küllühû» yerine «kül-Iühiine» demiştir.

31- (2844) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Halef b. Halife rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Keysan, Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) : Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\e birlikte idik. Ansızın düşen bir şey sesi işitti. Bunun üzerine Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bu nedir bilir misiniz?» dedi. Biz;
— Allah ve Resulü bilir, cevâbını verdik.
«Bu bîr taştır. Yetmiş sene önce cehenneme atılmış, henüz şimdi düşüyor. Nihayet dibine erdi.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Abbâd ile İbnû Ebî Ömer de rivâyet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mcrvan, Yezîd b. Keysaıı'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyrc'den naklen bu isııadla rivayet etti : «Bu cehennemin dibine düştü de, siz onun sesini işittiniz.» dedi.

32- (2845) Bize Elû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybâı b. Abdirrah-man rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde şunu söyledi. Ben Ebû Nadra'yı Samura'dan rivayet ederken dinledim. O da Nebiyyullah (Sallal'.ahii Aleyhi ve Seilemyi şöyle buyururken işitmiş :
«Şüphesiz kİ, cehennemliklerden bazılarım aîeş topuklarına kadar, bazılarını oturağına kadar, bazılarını da boğazına kadar alacaktır.»

33- (...) Bana Amr b. Zürâra rivayet etü. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Vehhab (yâni; İbni Ata') Saîd'den, o da Katâde'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben Ebû Nadra'yı» Semura b, Cündeb'den rivayet ederken dinledim ki: Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyurmuşlar:
«Onlardan bazılarını ateş topuklarına kadar, bazıların: dizlerine kadar,, bazılarını oturağına kadar, bazılarını da köprücük kemiğine kadar alacakdır.»

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şar rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Kavli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd bu isnadla rivayet etti. Ama «huczctihî» yerine «hakveyhî» kelimesini koydu.

Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Bed'ü'I-Halk» bahsinde tahric etmiştir.
Bu mânâda İbnü Mace, Hz. Enes'den, İbnü Uyeyne , Hz. İbnû Abbas 'dan hadîsler rivayet etmişlerdir.
İbnü Abbâs Hazretlerine dünya ateşinin neden yaratıldığı sorulmuş; cehennem ateşinden yaratıldığını, yalnız yetmiş defa su ile söndürüldüğünü söylemiş. «Böyle olmasaydı ona yaklaşılmazdı. Çünkü o cehennem ateşindendir.» demiştir.
Ulemâ cehennem ateşinin her bir cüz'ünün bütün dünyanın odunu yakılsa, onun ateşinden daha şiddetli olacağını beyan etmişlerdir.
Meymûn b. Mihran demiş ki: «Allah cehennemi halket-tiği vakit bir soluk almasını emir buyurdu. O da aldı. Bundan göklerde yüzüstü kapanmadık hiç bir melek kalmadı. Teâlâ onlara :
"Başlarınızı kaldırın. Bilmez misiniz ki; Ben sizi taat için yarattım, bunu da günahkârlar için yarattım, buyurdu. Melekler : Ey Rabbimiz, buna girecekleri görmedikçe biz ondan emin olamayız, dediler." İşte Teâlâ Hazretlerinin (Onlar Rablerinden korkularına çekinirler...) âyet-i kerîmesinin mânâsı budur."»
Terkuve ve hakv aynı mânâya gelirler ve ikisi de gömleğin boğaza iliklendiği yer, demektir.
Huccetü'l-İslâm Gazâlî şöyle diyor : «Dünya ateşi cehennem ateşine uymaz. Lâkin dünyada en şiddetli azab bu ateşin azabı olduğu için cehennem ateşi onunla tarif olunmuştur. Heyhat! Cehennemlikler bu ateşi bulsalar, içinde bulundukları ateşten kaçarak kendilerini ona atarlardı.»

13- Cehenneme Zalimlerin Cennete De Zayıfların Gireceği Babı

34- (2846) Bize tbnü Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûliillah (Sallallahıı Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular;
«Cennetle cehennem münâkaşa ettiler de, biri :
— Bana zâlimlerle kibirliler girecek, dedi. Öteki de :
— Bana zayıflarla yoksullar girecek, dedi. Bunun özerine Allah (Azze ve Celle) berikine:
__ Sen benim azabımsın. Seninle dilediğimi azab ederim ve galiba
«seninle dilediğime isabet ederim) buyurdu. Ötekine de :
— Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğime rahmet ederim. Sizîn har biriniz için dolusu doluya (kullar) var, buyurdu.»

35- (..,) Bana Muhammed b. RâfÎ'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebabe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkââ Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Cehennemle cennet münakaşa ettiler. Cehennem :
— Ben kibirliler ve zâlimlerle tercih olundum, dedi. Cennet de :
— Aceb bana neden İnsanların zayıflanyle sakatları ve âcizlerinden başkası girmiyor, dedi. Bunun üzerine Allah cennete :
— Sen benim rahmetimsin. Seninle ben" kullarımdan dilediğime rahmet eylerim, buyurdu. Cehennem de :
— Sen benim azabımsın. Seninle ben kullarımdan dilediğimi azab ederim. Sîzden her biriniz için dolusu doluya kul var, bıryurdu. Fakat cehennem dolmaz. Allah da ayağını onun üzerine koyar (bu sefer) yeter, yeteri der. Orada artık dolar ve içindekiler birbirine girer.»

(...) Bize Abdullah b. Avn El-Hilâlî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Süfyan (yâni; Muhammed b. Humeyd) Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan, o da İbnû Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyreden naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cennetle cehennem münakaşa etti...» buyurmuşlar.
Râvî hadîsi Ebû'z-Zinad'm hadîsi mânâsında hikâye etmiştir.

36- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmam; Ebû Hüreyre'nin, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den bize rivayet ettikleri şunlardır... diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki;
«Cennetle cehennem münâkaşa ettiler. Cehennem :
— Ben kibirliler ve zâlimlerle tercih olundum, dedi. Cennet de :
— Aceb bana neden insanların zayiflarıyle sakatlarından ve gafillerinden başkası girmiyor, dedi. Allah cennete :
— Sen ancak benim rahmetimsin; ben seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim, cehenneme de :
— Sen ancak ve ancak benim azabimsınj seninle ben kullarımdan dilediğimi azab eylerim. Sizden her bîrinize dolusu doluya (kullar) var, buyurdu. Fakat cehennem Allah Tebâreke ve Teâlâ ayağını koymadıkça dol-maz. (O zaman) Yeter, yeter, yeter! der ve artık dolar. Cüzleri birbirine girer. Ama Allah mahlûkatından hiç bir kimseye zulmetmez. CenneîG gelince : Şüphesiz Allah onun İçin de halk yaratır.»

(2847) Bize Osman b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rir, A'meş'den, o da Ebû Sâüh'den, o da Ebû Saîd-Huclrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem):
«Cennetle cehennem münâkaşa ettüer...» buyurdu.
Râvî: «Her ikinize de dolusu doluya vereceğim...» cümlesine kadar hû Hüreyre hadîsi gibi nakletmiş, ondan sonraki ziyâdeyi anmamıştır.

37- (2848) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban, Katâdc'dcn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki : NebiyyuMah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuşlar :
«Cehennem : Daha var mı? demekte devam edecek. Nİhâyet Rabbu'l-Izze Tebâreke ve Teâlâ ayağını onun üzerine koyacak. O da : izzetin hakkı için yeter, yeter! diyecek ve cüzleri birbirine kavuşacaktır.»

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûssa-med b. Abdil-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân b. Yezid El-Attâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dcxı naklen Seyhan'ın hadîsi mânâsında rivayet etti.

38- (...) Bİzc Muhammed b. Abdilluh Er-Ruzzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vehbab b. Atâ', Allah (Azze ve Celle) 'nin :
«O gün cehenneme : Doldun mu? diyeceğiz. O da daha var mı? diyecektir.» [4] âyet-i kerîmesi hakkında rivayet etti de, dedi ki : Bize Sa-îd'den, o da Katâde'deıı, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem j'den naklen haber verdi kî, şöyle buyurmuşlar:
«Cehennem'e atılmak da, o da daha var mı? diye sormakla devam edecek. Nihayet Rabbu'l-lzze onun üzerine ayağını koyacak ve cüzleri birbirine kavuşacak. Cehennem, İzzetin ve keremin hakkı için yeter yeter diyecek. Cennette de fazlalık devam edecek. Hatta Allah onun için yeni halk yaratacak ve onları cennetin fazlasına iskân edecektir.»

39- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni; İbnû Seleme) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sâİ.it haber verdi. (Dedi ki) : Enes'i, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'dçn naklen şöyle derken işittim:
«Cennetten Allah'ın dilediği kadarı kalacak, sonra Allah Teâlâ dilediklerinden onun İçin yeni halk yaratacaktır.» buyurdu.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» ile «Kitâbu'l-Eyman ve Nüzûr»'da; Enes rivayetini Tirmizî «Kitâbu't-Teisir»'de; Nesâî «Kitâbu'n-Nuût»'da muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Cennetle Cehennemin münâkaşa ve muhasemesi hakkında Nevevi şunları söylemiştir : «Bu hadîs zahir mânâsı üzeredir. Allah Teâlâ cennetle cehenneme temyiz halketmiş, bu sayede idrak sahibi olmuşlar ve birbirleriyle muhasamede bulunmuşlardır. Ama bundan onların daimî surette akü ve temyiz sahibi olmaları lâzım gelmez.» Maamafih bu münakaşanın lisânı hal ile yapılmış olması da muhtemeldir.
Bu hadisin otuz altı nolu rivâyetindeki «gırratuhum» tâbiri «garesü-hum» ve «acezejtühüm» şekillerinde de rivayet olunmuştur.
Garez ; Açlık, demektir, Accde de : Âcizin cemidir. Fakat en meşhur rivayeti «gırra»fdır. Bundan murad; gafil takımı yâni; sünneti iyi anlamayan avâmdıiu Bunlar saf oldukları için aralarına fitne ve bid'at girmez. İmanları sabit, inançları sağlamdır. Mü'minlerin ekserisi bunlardandır. Cennetliklerin ekserisi de bunlardan olacaktır. Arif ve Salih ulemânın adedi azdır Onların dereceleri yüksek olacaktır.
Kat yahut katı bana yeter mânâsına ism-i fiildir.
Bu hadîsler sıfat hadîslerinin meşhurlarındandır. Evvelce de îzah ettiğimiz vecihle ulemâ bu hususta mûfevvi'da ve müevvile olmak üzere iki mezhebe ayrılmışlardır. Müfevvida tefvîzciler yâni; bu gibi hadîslerin mânâlarını Allah'a havale eyleyenlerdir. Selefin cumhuru bu mezhebde idi. Onlar kelimenin hak olduğuna iman eder, mânâsını Allah'a bırakırlardı. Çünkü kelimenin zahirî mânâsı Allah Teâlâ hakkında müstehıl yâni; imkânsızdır. Müevvile te'vilcilerdir. Cumhuru Mütekelliminin mezhebi budur. Bunlar Allah Teâlâ hakkında vârid olan el ve ayak gibi aza isimleri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu hadîslerde geçen ayak tâbirinden mütekaddim mânâsı kastedildiğini söylemişlerdir. Arabcada bu mânâ geçerlidir. Hadîsden murad; Allah cehennemin üzerine cehennemliklerden bazılarını koyar, demektir. Bir takımları buradaki ayaktan bazı kulalrın ayağı kastedildiğini ileri sürmüşlerdir. Buna göre mânâ : Allah cehennemin üzerine bazı kullarının ayağım koyar, demek olur. Kademin bir mahlûk ismi olduğunu söyleyenler olduğu gibi, yer ismi olduğunu söyleyenler de vardır. Hatta bazıları kadem kelimesini kudumdan alarak ona takdim mânâsını vermişlerdir. Bu takdirde hadîsin mânâsı: Allah cehennemin üzerine |kulun azab için takdim ettiği şeyleri koyar, demek olur.
Ayak koymaktan murad; yeter artık mânâsına geldiğini söyleyenler de olmuştur.
Kaadî llyâz diyor ki: «Bu te'villerin en güzeli kadem kelimesinden cehennemi haketmiş bir kavm murad edilmiş olmasıdır. Kelimeyi zahirî mânâsın^ almamak mutlaka lâzımdır. Çünkü Allah Teâlâ hakkında aza imkânsızdır, bu husasta kati delil vardır.
Allah Teâlâ'nm cennet için yeniden kullar yaratması Eh1-i Sünnet 'in delillerindendir. Onlara göre sevab vermek, amele bağlı değildir. O, Allah'ın biri lûtfu ihsanıdır. Bu hadîsde de cennette yaratılan kullara hiç bir amelleri olmadığı halde sevab verileceği bildirilmektedir. Nitekim küçükken ölenlerle delilerin hâli de böyledir. Bunların hiç bir ameli olmadığı halde, cennete girecek Allah Teâlâ'nm fadlu rahmetine nail olacaklardır. Bu hadîsler cennetin pek büyük olduğuna da delildirler. Filhakika sahîh bir hadîsde cennette bir kişiye dünya kadar yer verileceği, dünyanın on misli kadar da ziyâdesi ihsan edileceği ve yine de yeni yaratılacaklar için boş yer kalacağı bildirilmiştir.

40- (2849) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'-den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) şöyle buyurdular :
«Kıyamet gününde ölüm sanki bakla bir koçmuş gibi getirilecek. (Eb£ Kûreyb şunu ziyade etti) : Ve cennetle cehennemin arasında durdurulacak (Hadîsin kalan kısmı hususunda ittifak ettiler.) Ve Ey cennetlikler, bunu bi liyor musunuz? denilecek. Onlar başlarını kaldırarak bakacaklar : Evet, bı ölümdür! diyecekler ve :
— Ey cehennemlikler bunu biliyor musunuz? denilecek. Onlar da baş larıni kaldırarak bakacaklar ve :
— Evet, bu ölümdür! diyecekler. Müteakiben emir verilerek koç kes lecek. Sonra :
— Ey cennetlikler, size ebediyet... Artık ölüm yok ve : — Ey ceher nemlikler, size de ebediyet!.. Artık ölüm yok, denilecektir.»
«Onları hesabın görüleceği hasret günüyle korkut! Halbuki onlar galette idüer. İman etmezlerdi.» [5] âyetini okudu ve eliyle dünyaya işaret etti.

41- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerİr, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme konulduğu vakit:
— Ey cennetlikler! denilecek...»
Sonra râvî Ebû Muâviye hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur. Yalnız o: «İşte Allah (Azze ve Ceile) 'nin kavli budur.» demiş. «Sonra Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Selletn) okudu.» dememiştir. «Eliyle de dünyaya İşaret etti.» cümlesini dahi anmamıştır.

42- (2850) Bize Züheyr b. Harb ile Hasen b. Alî El-Hulvâni ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberanî; ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Biao Ya'kub (bu zat İbni İbrahim b. Sa'd'-dır.) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Nâfi' rivayet etti ki: Abdullah şöyle demiş : Gerçekten Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular*.
«Allah cennetlikleri cennete, cehennemlikleri de cehenneme koyacak., sonra aralarından bir dellâl kalkarak :
— Ey cennetlikler (artık) ölüm yok ve ey cehennemlikler (artık) ölüm yok. Herkes bulunduğu yerde ebedîdir, diyecektir.»

43- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed Zeyd b. Abdillah b. Ömer b. Hattab rivayet etti. Ona da babası, Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiş ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SelUm) şöyle buyurmuşlar:
«Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme vardıkları zaman ölüm getirilecek ve cennetle cehennem arasına konulacak, sonra kesilecektir. Sonra bîr dellâl :
— Ey cennetlikler (artık) ölüm yok! Ve ey cehennemlikler (artık) ölüm yok! diye nida edecek. Böylece cennetliklerin sevinci bîr kat daha artacak, cehennemliklerin üzüntüsü de bir kat daha artacaktır.»
Bu hadîsin Ebû Saîd rivayetini Buharı, Tirmizî ve Nesâî «Kitabu't-Tefsir»'de; İbnû Ömer rivayetini Buhârî «Kitâbu'r-Rİkakŏ»'da tahric etmişlerdir.
Ehl-i Sünnet'e göre ölüm, hayata zıt olan bir arazdır. Mutezile 'den bazıları onun araz olduğunu kabul etmemiş, ölüm hayatın yokluğudur, demişse de bu söz hatadır. Çünkü Teâlâ Hazretleri : «Ölümü ve hayâtı yarattı...» buyurarak, ölümün mahlûk olduğunu isbat etmiştir. Her iki mezhebe göre de, ölüm cisim değildir. Onun koç suretinde getirilip kesilmesi te'vil olunur ve : «Allah Teâlâ onu cisim olarak yaratır sonra kesilir.» denilir. Yahut bu sözden maksad temsildir. Ölümü kimir keseceği ihtilaflıdır. Bâzılarına göre onu Yahya b. Zekeriya (Aleyhisselâm) , Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda kese çektir. Bir takımları Cebrail (Aleyhisselâm)'m cennet kapısında ~ke-seceğini söylemiştir.
Emlâh : Bazılarına göre hâlis beyaz demektir. Kisâî : Beyazl; siyah karışık olup, beyazı daha çok mânâsına geldiğini söylemiştir.

44- (2851) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hu-meyd b. Abdirrahman, Hasen b. Sâlih'den, o da Harun b. Sa'd'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Kafirin avurt dîşî yahut kâfirin azı dişi Uhud dağı kadar, cildinin kalınlığı da üç gecelik yol mesabesinde olacaktır.» buyurdular.

45- (2852) Bize Ebû Kûreyb ile Ahmed b. Ömer El-Vekîî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû FudayI babasından, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den merfûan rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennemde kâfirin iki omuzunun arası hızlı giden binek kimsenin uç günlük yolu kadardır.» buyurmuşlar.
Vekiî: «Cehennemde...» kaydını anmamıştır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk»'da tahric etmiştir.
Kıyamet gününde kâfirin dişinin Uhud dağı kadar büyük, cildinin üç günlük yol kadar geniş olması hakkında Nevevî şunları söylemiştir ; «Bütün bunlar ona daha fazla elem verdiği içindir. Bunların hepsi Allah Teâlâ'nın kudreti dahilindedir. Peygamber (Sallallahü Alevhl re Selem) haber verdiği için bunlara inanmak vâcibdir.»

46- (2853) Bİze Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana MaT>ed b. Hâlid rivayet etti. O da Harise b. Vehb'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhİ ve

Sellem) 'den dinlemiş. Şöyle buyurmuşlar : «Size cennetlikleri haber vereyim mi?» Ashab: — Hayhay! demişler. (SallaUahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz: «Her zaif görülen, zayıf kimsedir. Allah'a yemin etse, onu yemininde sadık çıkarır.» demiş. Sonra :
«Size cehennemlikleri haber vereyim mi?» buyurmuş. Ashab:
— Hay hay! demişler.
«Her katı düşman cimri, kibirlidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o: «Size göstereyim mi?» demiştir.

47- (...) Bize Muhammed b. Abdilîah b. Nûmeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, MaT>ed b. Hâ-lid'den rivayet, etti. (Demiş ki) : Ben Harise b. Vehb El-Huzâî'yi şunu söylerken işittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Size cennetlikleri haber vereyim mi? Her zayıf görülen, zayıftır. Allah'a yemin etse, onu yemininde sadık çıkarır. Size cehennemlikleri haber vereyim mi? Her cimri, neseb İddiacısı kibirlidir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-TefsİR», «Kitâlm'l-Edeb ve «Ki-tahu'n-Nüzûr»'da; Tirmizî «Kitâbu Sıfeti Cehennemide; Nesâ «Kİtâtu't-Tefsir»'de; îbnû Mâce «Kitabu'z-Zühd»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Müteda'af: İnsanların zayıf görerek tahkir ettikleri kimsedir. Bu kelime müteda'ıf şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâsı mütevazı*, kendini hiçe sayan demek olur. Kaadî Iyâz: «Buradaki za'fdan murad; kalbîerin nezaket ve-inceliği ve imana yatkınlığı da olabilir.» diyor. Hadîsden murad : Ekseriyetle cennetliklerin bu gibi insanlardan olacağını beyandır.
«Allah'a yemin etse, onu yemininde sâdık çıkarır...» cümlesinden mu-mad; bazılarına göre : Dua etse, duasını kabul buyurur, manasınadır.
Utl: Katı, bâtıl hususundaki düşmanlığı şiddetli kimse demektir. Cevvaz, elinden ;bir şey çıkmayan pinti mânâsına gelir. Bazıları bu kelimenin çok etli ve yürürken böbürlenen mânâsına geldiğini, bir takımları kısa, şişman demek olduğunu söylemişlerdir.
Zenîm: Kendinin yalandan bir kavme mensub olduğunu iddia eden kimsedir.
Cehennemlikler de ekseriyetle bu gibi kimselerden müteşekkil olacaklardır.

48- (2854) Bana SÜvyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs b. Meysera, Alâ' b. Abdirralıman'dan, o da tabasından, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nice kapılardan kovulan saçı keçeleşmiş kimse vardır ki, Allah'a yemin etse, Allah onu yemininde sâdık çıkarır.» buyurmuşlar.

49- (2855) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe i^e Ebû KÜreyb rivayet et-tiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Nümeyr, Hişam b. Urve'den o da babasından, o da Abdullah b. Zem'a'dan naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okudu da, deveyi ve onu boğaz-layanı anarak şöyle buyurdu :
«Semûd kavminin en yaramazı (yerinden) fırladığı zaman : Bu deve için muktedir müfsİt, kavminin İçinde Ebû Zem'a gibi kuvvetli bir adam yerinden fırladı.» buyurdu. Sonra kadınları anarak onlar hakkında va'x etti. Sonra :
«Sizden biriniz ne zamana kadar karısını dövmeye devam edecek?» Ebû Bekr'in rivayetinde: «Cariyeyi dövmeye...» Ebû Küreyb'in rivayetinde ise: «Köleyi dövmeye (ne zamana kadar devam edecek)... Olur ki, o kadınla son gününde cima' eder.» denilmiştir. Sonra ashabına yellenmeye güldükleri için va'z ederek :
«Sizden biriniz yaptığına gülmeye ne zamana kadar devam edecek?» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı ile Tirmizî «Tefsir» bahsinde; Nesâî «Tefsir» ve «Işrâtû'n-Nisâ'*> bahislerinde; İbnû Mâce «Ni-.kâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Deveden murad; Salih (Aleyh'sselânı)'m devesidir. Bu deveyi Semûd kavminin en şakisi Kudâr b. Sâlif boğazlamıştır. Bu adam uğursuzlukta Uhaymir.i Semûd diye darb-ı mesel olmuştur. Kısa boylu, kırmızı benizli sarışın veled-i zina bir herifmiş.
Resûlüllah (SaValİahü Aleyhi ve Sellem), Şems sûresinin: «Semûd kavminin en yaramazı (yerinden) fırladığı zaman...» âyetini okumuş, sonra deveyi kesmek için yerinden fırlayan adamın tarifini yapmıştır.
Ârim : Şer, müfsit, pis mânâlarına gelir. Cahil, serseri mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır.
Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) bu adamı Ebû Zem'a'ya benzetmiştir. Ebû Zem'a, Abdullah b. Ebî Zem'a'-nın dedesi Esved'dir. Esved, müslümanlarla alay edenlerden biriydi. Mekke'de kâfir olarak ölmüş. Oğlu Zem'a dahi Bedir gazasında kâfir olarak tepelenmiştir.
Abdullah b. Zem'a rivayeti, zaruret yokken kadın ve hizmetçiyi dövmekten, sesle yellenene gülmekten men etmektedir. Câhiliyet devrinde Arablar bir meclisde sesle yellenen kimseye gülerlermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan men etmiş, işitmezlikten gelinerek başka şeyle meşgul olunması gerektiğine işaret buyurmuştur. Çünkü meclislerde sesle yellenmek ve sonra buna gülüşmek Lût kavminin âdet-lerindendir.

50- (2856) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şu Ka'b oğullarının babası Amr b. Luhay b. Gamca b. Hindifî cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm.» buyurdular.

51- (...) Bana Amru'n-Nâkıd ile Hasen El-Hulvânî ve Abd b. Hu-meyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberanî, ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandlar. Dediler ki) : Bize Yakub (bu zat İbni İbrahim b. Sa'd'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batanı Sâlih'den, o da İbnû Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Saîd b. Müseyyeb'i şunu söylerken işittim : Bahira, şeytanlar için sağılmaktan menedilen devedir. Onu insanlardan kimse sağamaz. Sâibe ise, Arablarm ilâhları için bıraktıkları devedir. Onun üzerinde hiç bir şey taşınmaz. İbnû Müseyyeb demiş ki : Ebû Hü-reyre şunu söyledi: ResûIüIlah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Amr b. Âmir El-Huzâî'y'ı cehennemde bağsrsaklannı sürürken gördüm, Bu adam ilk sâİbe bırakan adamdır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitârnı'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Câhiliyet devrinde Arablar deve beşinci yavruyu doğurduktan sonra, o hayvanın kulağını yarar, artık ona binmeyi ve o hayvanın sütünü haram sayarlardı. Putlarına tazim için hayvanın suya ve mer'aya gitmesine mani olunmazdı. Bu deveye bahîra denilirdi.
Bir adam seferinden dönersem yahut hastalığımdan iyileşirsem, devem sâibe olsun, diye nezrederdi. Artık bu hayvandan istifâde dahi haram sayılırdı. Buhârî şaibeyi Arablarm putları için tahsis ettikleri deve mânâsına almıştır. Arablar sığır ve koyundan da bahîra ve sâibe yaparlardı. Ancak hüküm bu hayvanların yalnız dişilerine mahsustu. Hayvanın binmesi, yavrusu, yün ve yapağısı putun olur, sütü ile menfaati erkeklere mahsus kalırdı. Kadınlar bundan istifâde edemezlerdi.
İbni Abbâs Hazretlerinin beyânına göre, dişi deve beşinci yavruyu erkek doğurursa, o yavruyu keserler ve erkek kadın hep berabbr yerlermiş. Dişi doğurursa, devenin kulağım yararlar, ona bâhira derlermiş. Arablarda deveyi sâibe yapmak âdeti Amr b. Âmir 'den kalmıştır.
Arablar arasında İsmail (Aîeyhisselâm) 'in dinini ile değiştiren, put diken, sâibe ve bahîra âdetini ilk çıkaran kimse, bu adamdır.
Şam 'dan Hübe1 denilen putu Mekke'ye getirerek dikmiş, halkı ona ibâdet ve ta'zime teşvik etmiştir. Kendisi cömert bir adam olup, fakir fukarayı doyurduğu ve giydirdiği için Arablar üzerinde büyük nüfuzu varmış. Çok defa hac mevsiminde on bin deve keser, fukaraya on bin hülle giydirirmiş.
Fakat hadîs-i şerif den anlaşılıyor ki, hiç bir kâfire âhirette dünyevî iyilikleri fayda vermeyeceği gibi, buna da bütün bu yaptıklarının zerre kadar faydası olmamış. Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini cehennemde bağırsaklarını sürüklerken görmüştür.

52- (2128) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû lîüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cehennemliklerden iki sınıf vardır ki, ben onları görmedim. (Biri) Beraberlerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar olup, onlarla İnsanları döğen bir kavm, (diğeri} giyinmiş, çıplak, eğrilmiş ve eğrilten bir takım kadınlardır! Başları eğri deve börgüçleri gibidir. Bunlar cennete giremeyecek, onun kokuşunu da duyamayacaklardır. Halbuki cennetin kokusu şu kadar ve şu kadar mesafeden duyulacaktır.» buyurdular.

53- (2857) Bize İbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zcyd (yâni; İbnû Hubab) rivayet etti. (Dedi ki) : Gize Efhıh b Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ümmü Seleme'nin azatlısı Abdullah b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Ehû Hüreyre'yi şöyle derken işittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Çok yaşarsan ellerinde sığır kuyrukları gibi kanıçrlar bulunan bir kavmi görmen yakındır. Bunlar Allah'ın gadabı içinde sabahlar, Allah'ın hısımı içinde akşamlarlar.» buyurdular.

54- (...) Bize Ubeydullab b. Saîd İle Ebû Bekr b. Nâfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Etû Âmir El Akndî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflah b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ümmü Seleme'nin azatlısı Abdullah b. Kâfi rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim: Ben Resûlüllah (Sallalhıhü Aleyhi ve Se'.!em)'i:
«Çok yaşarsan Allah'ın hışım! İçinde sabahlayan ve lâneîi içinde akşamlayan, ellerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar olan bir kavimi görmen yakındır.» buyururken dinledim.
Bu hadîsin kadınlardan bahseden rivayeti, çıplak kadınlar babında geçmişti.
Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizelerinden olup, haber verdiği gibi zuhur etmiştir. Yine hülâsa edelim; sığır kuyrukları gibi kamçıları olan kavm zabıta memurlarıdır.
Giyinmiş çıplaklardan murad; bir kavle göre Allah'ın nimetlerinden giyinip de şükretmeyen kadınlardır. İkinci kavle göre ise, bunlar elbise giyen, fakat hayr işleyip âhireti için çalışmayan kadınlardır. Üçüncü kavle göre güzelliklerini göstermek için bedenlerinin bir kısmını açanlardır. Dördüncü kavle göre ise, altındakini gösterecek derecede ince elbise giyenlerdir.
Eğrilmiş kadınlar Allah'ın taatmdan çıkanlardır. Eğriltenler de, kendi yaptıkları marifeti başkasına Öğretenlerdir. Bâzılarına göre eğrilenlerden murad; kırıtarak yürüyenler, eğriltenler de, omuzlarını kırarak yürüyenlerdir.
Başlarının deve horgüçlerine benzetilmesi, saçlarına çeşitli şeyler sararak tepeye doğru yükselttikleri ve kurdukları hotos yana doğru eğril-diği içindir.
Hadîs-i şerif böylelerin cennete girmek şöyle dursun, onun kokusunu bile alamıyacaklarına açık delildir.
Zamanımızda olduğu kadar kadınların hiç bir devirde bu hadîs-i şerife tam mânâsıyle misâl teşkil ettikleri görülmemiştir sanırım. Allah müslümanlara intibahlar nasib etsin.

14 - Dünyanın Bitmesi ve Kıyamet Gününde Haşrin Beyanı Babı

55- (2858) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris rivayet etti. H.
Bize îbnû Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize "babamla Muhara-med fc. Bişr rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa b. A'ym haber verdi. H.
Bana Muhammed b. RâfÎ' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi İsmail b. E'oî Hâlid'den rivayet etmişlerdir. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kays rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Benî Fihrin kardeşi Müs-tevrid'den dinledim. (Şöyle diyordu) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vallahi âhiretİn yanında dünya ancak birinizin şu parmağını denize koyduğu kadarcıkttr. Parmağın ne ite döneceğine bir baksın!» buyurdular. Yahya şehadet parmağı ile ibarette bulunmuştur.
Yahya'dan başka bütün râvilerin hadîsinde: «Ben bunu Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) söylerken işittim...» ibaresi vardır.
Ebû Üsâme'nİn hadîsinde: «Benî Fihrin kardeşi Müstevrid b. Şed-dâd'dan...» ibaresi vardır. Yine onun hadîsinde: «İsmail baş parmağıyle işaret etti, dedi.» İfadesi vardır.

56- (2859) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Hatim b. Ebî Sağîra'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbni Ebî Müleyke, Kaâsım b. Muhammed'd en, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«İnsanlar kıyamet gününde yalınayak, çıplak, sünnetsiz olarak hasredilecek.» buyururken işittim.
— Yâ Resûlallah! Kadın ve erkekler beraber olup, birbirlerine bakacaklar'mı? dedim. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seltem):
«Yâ Âişe! Mesele birbirlerine bakmaktan da kötü!» buyurdular,

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnû Nümeyr' de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Hâlid El-Ahmer, Kâtım b. Eb Sağîra'dan bu is-nadla rivayet etti. Ama hadisinde «sünnetli olarak...» tâbirini anmadı.

57- (2860) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (İshak Ahberana, ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbnû Abbâs'dan naklen rivayet etti. İbnû Abbâs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i hutbe okurken dinlemiş. Şöyle diyormuş:
«Şüphesiz ki, sîz Allah'a yürüyerek yalınayak, çıplak, sunnetsiz olarak kavuşacaksınız.»
Züheyr kendi hadîsinde: «Hutbe okurken...» kaydını anmamıştır.

58- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize UbeyduUah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den rivayet etmişlerdir. H..
Bize Muhamraed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşar dahî rivayet ettiler. Lâfız İfcnû Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'-ler rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muğîra b. Nu'man'dan, o da Saîd h. Cübeyr'den, o da İbnî Abbas'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallalıü Aleyhi ve Seliem) bir va'z doiayisıyle hutbe okumak için aramızda ayağa kalktı ve :
«Ey insanlar! Hiç şüphe yok ki, siz Allah'a yalınayak, çıplak, sünnetsiz olarak hasredileceksiniz. (İlk yaratmaya nasıl başladıksa, üzerimize va'd olarak onu öylece iade edeceğiz. Biz va'dimizİ yaparız.) [6] Dikkat edin ki, kıyamet gününde mahlûkatın ilk giydirileni İbrahim (Aleyhisselâm) olacaktır. Dikkat edin ki, benim ümmetimden bir takım adamlar getirilecek, fakat onlar sol tarafa alınacaktır. Bunun üzerine ben : Yarabbi! Bunlar benim ashabımdır, diyeceğim. (Bana) ; Bunların senden sonra ne modalar çıkardıklarını sen bilmezsin? denilecek? Ben de sâlih kulun dediği gibi (Ben onlara aralarında bulunduğum müddetçe şâhid oldum. Benim ruhumu kabze-dince (artık) onların üzerine rakib sen oldun. Sen her şeye şâhidsin. Onları azab edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Affedersen şüphe yok ki, Aziz Hakim olan ancak sensin) [7] diyeceğim. Bunun üzerine bana : Sen onlardan ayrılalı onlar geriye dönmekte devam eîîiler, denilecektir.»
Veki' ile Muâvın hadîsinde: «Bunun üzerine sen onların, senden sonra ne modalar çıkardıklarını bilmezsin, denilecek...» cümlesi vardır.
Bu rivayetleri Buharı «Kitâbu'r-Rikâk»'da; Hz. Âişe rivayetini Nesâî «Kitâbu'I-Cenâiz» ile «Kitabu't-Tefsir»'de; îbnû Mâce Kitabu'z-Zühd»'de tahric etmişlerdir.
Babımızın ilk rivâyetindeki «Bimeterciu» kelimesi «Bimeyerciu» şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu takdirde zamir parmağa değil, şahsa râci olur. Fakat zamirin parmağa râci olması daha münâsibdir. Maksad parmağa çok su dokunmaz, demektir. Hadîsden murad şudur : Âhiretin devamlı lezzet ve nimetlerine nisbetle dünyanın fâni nimetleri denizden alman bir katre gibidir.
Gurl: Ağrelin cem'idir. Ağrel sünnet edilmemiş kimse demektir. Çocuğu sünnet ederken kesilen deri parçasına .arabiar gürle derler. Ü\x na-disaen maksad; kıyamet gününde insanların cisimlerinden hiç bir şey kaybetmemek şartıyle dünyaya geldikleri andaki şekilleriyle haşroluna-caklarını beyândır.
Kıyamet gününde İbrahim (Aleyhisselâm) 'in Peygamberimiz (SailaUa/ıu Aleyhi ve Settemj den önce giydirilmesi bâzılarına

göre sünnet olmak ilk defa onun şeriatında meşru olduğu içindir. Üünnet olurken avret mahalli açıldığı için tesettür muKâfatı evvelâ ona verilecektir. Bâzıları bundaki hikmetin Hz. İbrahim ateşe atılırken elbisesinden soyulmuş olmasını söylemişlerdir. Bu rivayetteki sâlin kuldan murad Isâ (Aleyhisselâm) 'dır. Ayet-i kerîme onun sözlerini beyan etmektedir. Mürtedlerden murâd; ne olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunlar Hz. Ebû Bekr devrinde dinden dönenlerdir.Hallâbi : «ResûÎüllah {Sailallahû Aleyhi ve Sellem) murted sözüyle dinden dönenleri değil, vazifelerini yapmayanları kastetmiştir. Allah'a hamdolsun ki, sahabeden hiç bir kimse dinden dönmemiş sadece bedevilerden bir takım beyinsizler dönmüşlerdir.» diyor. Kaadî Iyâz da: «Bunlar biri asîler, diğeri küfre dönenler olmak üzere iki sınıfdır.» demiştir. Bu hadîsin şerhi «Kitâbu't-Tahara»'da geçmişti.
Müslim sarihlerinden Übbî , Peygamberlerin yüksek makamlarına bakarak onların çıplak haşredilmeyeceklerine kail olmuştur. Ona göre İbrahim (A leyhisselâm) 'in giydirilmesi haşrden önce kabirden kalkarken olacaktır.

59- (2861) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ah-med b. İshak rivayet etti. H.
Bana Muhammcd b. Hatim de rivayet etli. (Dedi ki) : Iîize Beliz rî-vâyet etti. Her iki râvî demişler ki: Bize Vühcyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afedullah b. Tavus babasmdan, o da Ebû Hürcyrc'dcn, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi've Sellem)'ı\cn naklen rivayet etti. _ (Şöyle buyurmuşlar) :
«İnsanlar üç fırka olarak haşrediieceklerdir.
1- İstekliler, ürkekler,
2- iki kîşi bir deve üzerinde, üç kişi bîr deve üzerinde, dört kişi bîr deve üzerinde ve on kişi bir deve üzerinde oianlar,
3- Geri kalanlarını cehennem toplayacak, geceledikleri yerde cnlarla beraber geceleyecek, istirahat ettikleri yerde onlarla beraber istirahat edecek; sabahladıkları yerde onlarla beraber sabahlayacak, akşamladıkları yerde onlarla beraber ak-şamliyacaktır.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'r-Kikak»'da tahric etmiştir. Onun rivayetinde «Râğıbîne» ve «Rahibine» kelimeleri birbiri üzerine vav ile at-îedilmişlerdir. İsteklilerden murad; ilk davrananlardır. Ürkeklerden mu-rad da; mü'minlerin geri kalanları ve külfardır. Bunlar birinci fırkayı teşkil edenlerdir ki, fırsat elde İken hemen hayvanlarına binerek ilerisi için ümitli, geride bıraktıklarından ürker bir halde yola koyulacaklardır. İkinci fırka yalnız başına binecek hayvan bulamadığı için ele geçirdikleri hayvana İkişer ikişer, üçer üçer ilâh... bineceklerdir. Üçüncü fırkaya binecek hayvan kalmayacak, onları ateş toplayıp sürecektir. Buradaki ateşten murad; dünya ateşidir. Bazıları bunun fitne ateşi olduğunu söylemişlerdir.
Kurtubî haşrin ikisi dünyada, ikisi de âhirette olmak üzere dört defa yapılacağım söylemiştir. Buradaki haşir kıyametin önce dünyanın sonur.ia olacaktır ki, kıyamet alâmetlerinin en sonuncusu da budur. Nitekim bu cihet kıyamet alâmetleri bahsinde göreceğimiz bir hadîsle sarahaten bildirilmiştir.

15- Kıyamet Gününün Sıfatı Hakkında Bir Bab. Onun Dehşetlerine Karşı Allah Yardımcımız Olsun

60- (2862) Bize ZUhcyr b. Ilarb ile Mulıammed b. Mûsennâ ve Ufcey-dullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (yâni; İbni Saîd) Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nûfi', İbnû Ömer'den, o da Peygamber (Satlallahîî Aleyhi ve Sellem) 'den naklen:
«O gün insanlar alemlerin RabbİNe ayağa kalkacaklardır.» [8] âyeti hakkında haber verdi. Şöyle buyurmuşlar:
«İnsanlardan her biri kulaklarının yansına kadar tere batmış olarak kalkacaktır.» İbnû Müsennâ'mn rivayetinde: «İnsanlar kalkacak...» demiş, günü anmamıştır.

(...) Bize Mııhaınmed b. Ishak El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Encs (yâni; İbni Iyâz) rivayet etti. H.
Bana Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meyse-ra rivayet etti. Her iki râvî Musa b. Ukhe'den rivaye etmişlerdir.
Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Hâ-lid El-Ahmer ile İsa b. Yûnus, İbnû Avn'den rivaye ettiler. H.
Bana Abdullah b. Ca'fer b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bana Ebû Nasr Et-Temmûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad h. Seleme, EyyuVdan rivayet etti. H.
Bize Hulvânî ile Abd b. Humeyd dahi Ya'kub h. İbrahim h. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize baham, Salih'den rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den, o da Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Seilemyâcn naklen Ubeydullah'ın Nâfi'den rivayet ettiğî hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki: Musa b. Ukbe ile Salih'in hadîsinde:
«Hattâ onlardan biri kulaklarının yarısına kadar terine batacaktır.» ibaresi vardır.

61- (2863) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'I-Aziz (yâni; îbnû Muhammed) Sevr'den, o da Ebû'İ Gays'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti kİ: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz ki, kıyamet gününde ter, yerin içîne yetmiş kulaç inecektir. Ve şüphesiz ki, o insanlann ağızlarına yahut kulaklarına ulaşacaktır.»
Sevr bunların hangisini söylediğinde şekketmiştir.

62- (2863) Bize Hakem K Musa Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hamza, Abdurrahman b. Câbir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Süleym b. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mikdâd b. Esved rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Resûlüllal

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kıyamet gününde güneş mahlûkata yaklaşacak hattâ onlara bir mil mikdârı yakın olacaktır.» buyururken işittim.
Süleym b. Âmir : Vallahi millen neyi kastediyor, yerin mesâfesini mi yoksa kendisiyle göze sürme çekilen mili mi bilmiyorum, demiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuşlar ki:
«insanlar amelleri mikdarı tere batacak; kimisi topuklarına kadar, kimisi dizlerine kadar, bazıları köprücük kemiklerine kadar batacak bazıla-•ına da ter adamakıllı gem vuracaktır.»
Mikdâd demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle ağzına işaret etti,
Abdullah b. Ömer rivayetini -Buhârî «KÜâbu't-fTefsiıVde; Ebû Hüreyre rivayetini Tirmizî ile Nesâî «Kitâbu't-Tefsir»'de; İbnû Mâce «KUabu'z-Zühd»'de tahric etmişlerdir.
Bu babda muhtelif hadîsler rivayet olunmı b â n 'in rivayet ettiği bir hadîsde :
«Kıyamet gününün uzunluğundan kâfire terinden gem vurulacak hattâ : Yâ Rabbi! Beni Cehenneme götürmek suretiyle olsun biraz rahata kavuştur, diyecektir.>buyrulmuştur.
Kurtubî : «Şüphesiz ki, iman-ı kâmil bir mü'mine yahut arş-ı alâ gölgesinde bulunana bu hal zarar vermeyecektir.» diyor.
Kıyamet gününde insanların fazla ter dökmesinin sebebi, o günün şiddet ve dehşetlerinin bir bir üzerine yığılması ve güneşin tepelerine yaklaşmasıdır. Bâzıları da birbirlerine acıdıkları için ter dökeceklerdir.

16- Dünyada Cennetliklerle Cehennemliklerin Bilinecekleri Sıfatlar Babı

63-(2865) Bana Ebû Gassan El-Mismaî ile Muhammed b. MUscnnâ ve Muhammed b. Beşşar b. Osman rivayet ettiler. Lâfız Ebû Gassan ile X\nû Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katade'den, o da Mutarrif b. AbdiIIah b. Şihhîr'-den, o da lyaz b. Hımar EI-Mışâvî'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün hutbesinde şöyle^uyurrmışJar :
«Dikkat edin ki, Rabbim bana öğrettiklerinden bilmediklerinizi bugün size Öğretmemi emretti. (Buyurdu ki :Bir kula verdiyim her mal helâldir. Ben kullarnvn hepsini müslüman olarak yarattım. Ama onlara şeyfnninr gelerek kendilerini dinlerinden alp götürdüler. Benim kendilerine helâl kıldıklarını, onlara haram ettiler. Benim hakkında zelil indirmediğim bîr şeyi, bana şerik koşmalarını emrettiler.
Şüphesi* ki, Allah yer hnlkmn bnkarak onlarn Arabana. Acemine şidde'f hıığzetmiştir. Yalnız ehl-i kitabdan bir tokrm bakıyveler müstesna! Teâln Hazretleri : Ben seni ancak İmtihan edeyim ve seninle baskalannı imtihan edevim diye aönderdim. Sana su götürmez hir kitab indirdim. Onu uyurken, uyanıkken okursun, buyurdu. Gerçekten Allah bana Kureyş'İ cayır cayr yakmamı emretti. Ben : Yâ Rabbi! O hn'de benim başımı yararlar, onu bîr ekmek parçasına çevirirler, dedim. Teâlâ Hazretleri: Onlar seni nas'I oknrd'lnrsa. sen de onları çpkar. Onlarla gaza et ki, sana yard'm edelim. Infakda bulun, bîz de sana infak edelim! Sen bir ordu gönder. B'z on"n bes mislini gönderelim! Sana İtaat edenlerle birlikte isyan edenlere karşı harbet, buyurdu. Cennetlikler üç kısımdır :
1- Kuvvet sahibi, adale'îi, sadaka verici, muvaffak!
2- Her akrabaya ve müslümana karşı İnce kalbli, merhametli bir adam!
3- BİR de iffetli, namuslu, çoluk çocuk sahibi, buyurdu. Cehennemlikler İse beş k's-md-r :
1- Akl' olmayan, zayıf kWI Böylelerî sizin aranızda tâbi olarak bulunurlar. Hiç bir aile ve mala tâbi olmazlar.
2- Tamaı yüze vurmayan hain, kapıyı çalsa ona hıyanet eder.
3- Akşamda sabahda sana ailen ve malın hakkında mutlaka hıyanet eden adam, buyurdu.
4 Cimriliği yahut yalanı 6a zikretmiştir.
5-Bir de kötü huylu küfürbaz,
Ebû Gassan kendi hadîsinde: «İnfak et, biz de sana infak edeceğiz...» cümlesini anmadı.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ El-Anezî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. EM Adiy Saîd'den, o da Katade'den naklen bu îsnadla rivayet etti. Ama o hadîsinde: «Bir kula verdiğim her mal helâldir...» cümlesini anmamıştır.

(...) Bana Abdurrahman b. Bişr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Destevâî sahibi Hişam'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Katâde, Mutarrifden, o da lyâz t. Hımar'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selle/n) bir gün hutbe okumuş...
Ve râvî hadîsi nakletmiş; sonunda şöyle demiştir : «Yahya dedi ki: Şu'be, Katade'den naklen söyledi. Katâde : Ben bu hadîs hakkında Mutarrif i dinledim, demiş.»

64- (...) Bana Ebû Ammar Hüseyin b. Hureys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Musa, Hüseyin'den, o da Matar'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Katâde, Mutarrif b. Abdillah b. Şihhîr'den, o da Benî Muşâcı'ın kardeşi Iyaz b. Himar'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün hutbe okumak üzere aramızda ayağa kalktı da:
«Şüphesiz kî, Allah bana emir buyurdu...» dedi.
Râvî hadîsi Hişam'ın Katâde'den rivayet ettiği hadîs gibi nakletmiş. Şunu da ziyâde eylemiştir :
«Şüphesiz ki, Allah bana sîzin tevazu göstermenizi bildirdi. Tâ kî, kimse kimseye karşı böbürlenmesin, kimse kimseye tecavüzde bulunmasın!»

O, hadîsinde şun da söylemiştir :
«Onlar sizîn aranızda tabiîlerdir. Ne aile ararlar, ne de mal.»
(Katâde diyor ki:) Ben (Mutarrife) : Bu olur mu ya Ebâ Abdillah? dedim.
— Evet! Vallahi ben onlara cahiliyyet devrinde eriştim. Bir adam mahallenin koyunlarını güdüyor, kendisine ancak onların cariyesi veriliyor, ona yakınlık ediyordu, dedi.
«Bir kula verdiğim her mal helâldir...» cümlesinden murad: Arabla-nn kendilerine haram kıldıkları sâibe, bahire gibi şeyleri inkârdır. Bunlar onların haram itikad etmesiyle haram olmazlar, demektir.
Hunefâ': Hanifin cem'idir. Hanîf müslüman demektir. Bâzıları bu kelimenin günahlardan temiz mânâsına geldiğini, bir takımları da doğru ve hidâyeti kabule müheyya demek olduğunu söylemişlerdir,
Allah Teâlâ'mn yeryüzü halkına bakarak Arabına, Acemine şiddetle buğz etmesi 'Rusûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden önce olmuştur. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)Ji imtihan buyurması ri-sâleti tebliğ, cihâd ve hak yolunda sabır gibi şeyler hususunda, ümmetini imtihan ise, iman edip etmeyecekleri, taatta bulunup bulunmıyacakları hususundadır. Bu imtihan her şeyden meydana çıkarak kullar tarafından bilinsin diyedir. Yoksa Teâlâ Hazretleri hâşa imtihana muhtaç değildir. O her şeyi vukuundan Önce bilir.
Zebr : Akıl demektir. Bâzıları bu kelimenin mal mânâsına geldiğini, bir takımları da itîmad edilecek şey demek olduğunu söylemişlerdir.
Ebû Abdillah, Hz. Mutarrif'in künyesidir. Mutarrif (RadiyaUahu anh) cahiliyyet devrine yetiş/nemişse de «yetiştim» sözüyle her halde devrin sonlarına ve eserlerine yetiştiğini kasdetmiş olacaktır.

17- Ölen Kimseye Cennet Veya Cehennemde Oturacağı Yerin Gösterilmesi, Kabir Azabının İsbatı ve Ondan Allah'a Sığınılması Babı

65- (2866) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç şüphe yok ki, sizden biriniz öldüğü vakit kendisine sabah akşam varacağı yer gösterilecektir. Cennetlikierdense cennetlik olacak, cehennem-liklerdense cehennemlik olacaktır. (Kendisine işte senin yerin budur, îâ Allah seni kıyamet gününde oraya gönderinceye kadar! denilecektir.» buyurmuşlar,

66- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûr-rezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da İbnû Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kişi öldüğü vakit varacağı yeri kendisine sabah, akşam gösteriiir. Cennetliklerdense cennet, cehennemüklerdense cehennem (gösterilir).» buyurdu.
«Sonra : (Kendisine : İşte senin kıyamet gününde gönderileceğin yerin budur, denilir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Kitübu'l-Ccn5iz»'de tahric etmişlerdir.
Bu hadîs kabir azabını isbat etmektedir. Ehl-i Sünnetin mezhebine göre kabir azabı haktır. Bu hususta Kitab ve Sünnetten birçok deliller vardır. Allah Teâla'mn cesedin bir kısmına bir nevî hayat iade ederek ona azab vermesi aklen imkânsız değildir. Şeriat da bunu haber verdiğine göre kabul ve itikadı vâcibdir. Hâricilerle Mu'tezüe'nin büyük bir kısmı ve Mûrcie taifesinden bazıları kabir azabını inkâr etmişlerdir. Ehl-i Sünnete göre azabı ölen kimsenin ya bütün cesedi yahut cesedinin bir kısmı görecektir. Allah her şeye kaâdirdir. Ölen kimseye yerinin gösterilmesi mü'min için in'am ve ikram, kâfir için azabdır.

67- (2867) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe hep birden îbni Uleyye'den rivayet ettiler. İbnû Eyyûb dedi ki: Bize İbnû Uley-ye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize de Saîd El-Cûreyrî, Ehû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Zeyd b Sâbit'tcn naklen haber verdi. Ebû Saîd demiş ki: Ben bunu Peygamber (Sallallahü A Şeyhi ve Sellem) 'den işitmedim. Lâkin onu bana Zeyd b. Sabit rivayet etti, (Dedi ki) : Bir defa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biz de beraberinde olduğumuz halde bir katırının üzerinde Benî Neccâr'm bir bahçesinde iken anîden hayvan onu yoldan saptırdı, az daha düşüyordu. Bir de ne görelim, altı veya beş yahut dört kabir! (Eâvî, Cüreyrî böyle diyordu, demiş.) Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu kabirlerin sahiplerini kim biliyor?» diye sordu. Bir adam:
— Ben (biliyorum), dedi.
«'Öyleyse bunlar ne zaman öldüler?» dedi. Adam : __ Onlar şirk içerisinde öldüler, cevabım verdi. Müteakiben Peygamber (Sulialtahü A-eyhı ve Sellem):
«Gerçekten bu ümmet kabirlerinde imtihan olunuyor. Eğer defnetmemeniz entiişesi olmasaydı, kabir azabından benim işitmekte olduğumu, size de işittirmesi İçin Allah'a dua ederdim.»dedi. Sonra yüzünü bize dönerek: «Cehennem azabından Allah'a sığının!» buyurdu. Ashab:
__ Biz cehennem azabından Allah'a sığınırız, dediler. (Bu sefer) :
«Kabir azabından Allah'a sığının!» buyurdu, Ashab:
— Biz kabir azabından Allah'a sığınırız, dediler.
«Fitnelerin açığından, kapalısından Allah'a sığının!» buyurdu. Ashab:
— Biz fitnelerden, onların açığından, kapalısından Allah'a sığınırız, dediler.
«Deccal'm fitnesinden Allah'a sığının!» buyurdu. Ashab:

— Biz Deccal'nı fitnesinden Allah'a sığınırız! dediler.

68- (2368) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı, size kabir azabından bir şeyler işittirmesini Allah'a dua ederdim.» buyurmuşlar.

69- (2869) Bize Ebû Iîekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekil rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbıiû Beşşâr da rivayet etliler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den, o da Avnî. Ebî Cuhayfe'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bana Zülıeyr b. Harb ile Muhammed b, Müsenna ve İbnû Beşşâr dahî hep birden Yahya El-Kattan'dan rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Avn b. Ebî Cuhayfe, babasından, o da Bera'dan, o da Ebû Eyyub'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüilah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) güneş battıktan sonra (dışarı) çıktı da bir ses işitti ve:
«Yahudiler kabirlerinde azab olunuyorlar.» buyurdu.

70- (2870) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban b. AbdİrrahmaN, Ka-tâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Nebiyyullah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Kul kabrine konduğu ve yakınları dönüp gittiği vakit, onların ayak seslerini pekâlâ işitir.» Buyurdular ki:
«Ona iki melek gelerek kendisini oturturlar ve ona :
— Bu zât hakkında ne derdin? diye sorarlar. Mü'min :
— Şehadet ederim ki, o Allah'ın kulu ve Resulüdür, der. Bunun üzerine kendisine :
— Cehennemdeki yerine bak! Allah onun yerine sana cennetten bir yer verdi, denilir.» Nebiyyullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Müteakiben bunların ikisini birden görür.» buyurdular
Katâde demiş ki : Bi.. «nlat.ld.£ına göre mü'mme kabrmde yetmiş
arşm geniş yer verilir Ve üzerine diriltilecekler! güne kadar taze nimet doldurulurmuş.

71- (...) Bize Muhammed b. Minhâl Ed-Darir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Saîd b. Ebî Arû!;e, Katâde'den, o da Enes b, MâlİK'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Rcsûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten meyyit kabrine konulduğu vakit, kendisini getirenlerin oradan ayrılırken ayakkabı seslerini pek âlâ işitir.» buyurdular.

72- (...) Bana Arar b. Zûrâra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Vehhab (yâni; İbni Atâ') Saîd'den, o da Katâde'den, o da Enes b. MâÜk'-den naklen haber verdi ki, Nebiyyullah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem):
«Gerçekten kul kabrine konup, dostları yanından döndükleri vakit...» buyurmuşlar,
Râvî(Seyhan'ın Katâde'den rivayet ettiği hadîs gibi nakletmiştir.

73- (2871) Bize Muhammed b. Beşşâr b. Osman El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şube, Alkame b. Mersed'dcn, o da Sa'd b. Uheyde'den, o da Berâ' b. Âzîb'deıı, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUeın) 'den naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Allah iman edenleri sabit kaville yerlerinde tular.» [9] (âyet-i kerîmesi) kabir azabı hakkında inmiştir. Ölen kula, Uabbin kim? diye sorulacak. O da: Ilabbim Allah! Peygamberim de Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cevabını verecektir. İşte Aflalı (Azze ve Ceile) 'ıün :
«Allah, iman edenleri hem dünya hayaî:nda, hem de âhiretle sabit kaville yerlerinde tutacaktır âyeî-i kerîmesi budur.»

74 - (...) Bize Ebû Bekr b. Eİ-î Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ ve Ebû Bekr b. Nâfi' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman (yâni; İbnû Mehdî) Süfyan'dan, o da babasuıdan, o da Hayseme'dcn, o da Bera' b. Âzib'den naklen rivayet etti.
«Allah, iman edenleri hem dünya hayatında, hem de âhirette sabit kcı-vİlle yerlerinde tutar... âyeî-i kerîmesi kabîr azabı hakkında indi.» demiş.

75- (2872) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ilaıımad i;. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Budeyl, Abdullah ıı. Şakık'daıı, o da Ebû Hürcyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Mü'minin ruhu ç.kıığı vakit, onu iki melek karşılar yukarıya çıkarırlar.»
HamıiKui demiş ki : Uâvî onun kokusunun güzelliğini ve miski anlattı.
Ebû Hüreyre şöyle demiş : «Sema ebli : Güzel Lir ruh yer tarafından geldi, Allalı sana ve kendisini yaşattığın cesede saîat eylesin, derler. Müteakiben onu lîabbi (Azze ve Ceile) 'ye götürürler. Sonra: Bunu hududun sonuna kadar götürün, buyurur. Kâfirin de ruhu çıktığı vakit, —Hammad onun pis kokusunu ve bir lanet de zikretti demiş— sema ehli pis bir ruh yer

tarafından geldi, derler. Ve : Bunu hududun sonuna kadar götürün denilir.»
Ebû Hüreyre demiş ki: Bunun üzerine Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde bulunan ince bir örtüyü şöyle burnuna çevirdi.

76- (2873) Bana İshak b. Ömer b. Selit El-Hâzelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîra, Sabit'ten, rivayet etti (Demiş ki) : Evet, Enes: Ben Ömer'le beraberdim, dedi. H,
Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bİze Süleyman b. Muğıra, Sâbit'ten, o da Enes b Mâlik'den, naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Mekke ile Medine arasında Ömer'le beraber idik.
Hilâle bakıştık. Ben keskin gözlü bir adamdım ve onu gördüm. Benden başka onu gördüğünü söyleyen kimse olmadı. Ömer'e, onu göremiyor musun? demeye başladım. Ömer onu bir türlü göremiyordu. Onu döşeğim üzerine yatarak göreceğim, dedi. Sonra bize Bedir muhariplerinden bahsetmeye başladı ve şöyle dedi: Hakikaten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dün bize Bedir muharİblerinin düşecekleri yerleri gösteriyor :
«Şurası yarın inşallah filânın düşeceği yerdir.» buyuruyordu. Müteakiben Ömer şöyle dedi : Onu hakla gösteren Allah'a yemin ederim ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çizdiği hududu şaşmıyorum. Bedir'-de öldürülenler birHrleri üzerine bir kuyuya atıldılar. Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de giderek yanlarına vardı ve:
«Ey filân onlu filân! Ey fitân oğlu filân! Allah'ın ve Resulünün sîze va'd-ettiklerini hak buldunuz mu? Ben Allah'ın bana va'dettiğini hak buldum.» buyurdular. Ömer :
— Yâ Resûlallah! Ruhları olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onlara söylediklerimi siz onlardan daha İyi işitir değilsiniz. Şu kadar var ki, bana bir cevab vermeye kadir değillerdir.» buyurdular.

77- (2874) Bİze Heddab b. HâlİId rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanı-mad b. Seleme, Sâbît El-Bûnânî'den, o da Enes h Mâlik'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Seiiem) Bedir'de öldürülenleri üç gün bırakmış, sonra yanlarına gelerek taşlarında durmuş, kendilerine seslenerek :
«Yâ Ebâ Cehil b. Hişam! Yâ Umeyye b. Halef! Yâ Utbe b. Rabia! Yâ Şeybe b. Rabia! Rabbinizin size vazettiğini hal buldunuz değil mi? Ben Rabbimin bana vadeîtiğîni hak buldum.» demiş. Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözünü işitmiş de:
— Yâ Resûlallah! Nasıl İşitsinler, nasıl cevâb versinler ki? Hepsi leş olmuşlar, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki : Benim söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz. Lâkın onlar cevap vermeye kadir olamazlar.» buyurmuşlar. Sonra onlar hakkında emir vermiş ve sürüklenerek Bedir kuyusuna atılmışlar.

78- (2875) Bana Yûsuf h. Hammad El-Ma'nî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-A'lâ, Said'den, o da Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den, o da Ebû Talha'dan naklen rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Saîd b. Eb Arûbe, Katâde'den rivayet etti, (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik, Ebû Talha'dan naklen anlattı. (Dedİ ki) : Bedir harbi olduğu gün Resulallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küfıâra gâlib gelince Kureyş'in ulularından yirmi küsur adam hakkında (Ravh'm hadîsinde yirmidört adam hakkında denilmiştir) emii verdi. Bunlar Bedr'in kuyularından bîr kuyuya atıldılar...
Ve râvî hadîsi Sâbit'İn, Enes'den rivayet ettiği hadîs mânâsında nak letmiştir.
Bu hadîsleri Buhârî «Cenaze» bahsinde tahric etmiştir.
Suâl meleklerinin ibâresindeki zattan murad; Peygamber (Sallalluhu Aleyhi ve Sellem) 'dir. Bu ibarede onu ta'zime delâlet eden söz bulunmaması ölüyü imtihan içindir. Tâ ki soranın sözünden ta'zim hissesi kapıp da orada ta'zime kalkışmasın. Meleklerin suallerine mü'minler cevab verecektir. Çünkü Allah iman edenleri sözlerinde sabit küacakdır. Bundan sonra mü'min kıyamete kadar in'am ve ihsan görecek, kabri alabildiğine genişletilecektir. Kaadî Iyâz: «Bu genişletmenin zahiren anlaşıldığı gibi olması muhtemeldir. Ruhu iade edildiği vakit gözünün önünden etrafındaki kesif perdeler kaldırılır. Kabrin karanlığım ve darlığını hissetmez. Fakat bunun rahmet ve nimet için bir darb-ı mesel ve istiare olması ihtimali de vardır. Nitekim Allah onun kabrini sulasın, denilir. Birinci ihtimal daha sahihtir.» diyor. Yine Kaadi'nin beyanına göre mü'-minırı ruhu hakkında : «Bunu hududun, sonuna kadar götürün...» sözünden murad; Sİdretü'İ-nnmtehâ'dır. Kâfirin son hududu ise siccindir.
Resulüllah(Sallaliahü Aleyhi ve Sellenı) :in çarşafı burnuna götürmesi anlattığı pis kokudan, dolayıdır. Bedir muharibleri hakkında küffârın birer birer isimlerini sayarak tepelenecekleri yeri göstermesi onun mucizele-rindendir. Ölülerin Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözünü işitmelerine gelince Ma'ziri bazı ulemanın bu hadisin zahiriyle amel ederek : «Ölü işitir,..» dediklerini söylemiş. Sonra bunu kabul etmeyerek işitmenin Bedir'de öldürülenlere hâs olduğunu iddia etmişse de Kaadî Iyâz bu sözü reddetmiş, hadislerde beyan edilen işitmenin umûmî olduğunu söylemiştir.
Nevevî : «Kabirlere selâm vermeyi bildiren hadîsler bunu iktizâ etmektedir. Zahir ve muhtar olan kavil de budur.» diyor.
Kalîb ve Taviy kelimeleri taşla örülmüş kuyu mânâsına gelirler. Ulemâ cesetlerin kuyuya atılmasını defn ve hürmet saymamış, bunun pis kokularından kurtulmak için yapıldığını söylemişlerdir.
Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm :
«Eğer defnetmemeniz endişesi olmasaydı...» sözünden murad: Eğer kâfiri tahkir için yahut hayret ve dehşete düşerek takatsiz kaldığınız için defnetmeden bırakmanız endişesi olmasaydı ilah... demektir.

18- Hesabın İsbatı Babı

79- (2876) Bize Etû Bekr "b. Ebî Şeybe İle Alî b. Hucur hep birden İsmail'den rivayet ettiler. Ebû Bekr dedi ki : Bize İlmı Uleyye, EyyuV-dan, o da Abdullah b. Ebî Mûleyke'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde her kim hesaba çekilirse azab olunacaktır.» buyurdular. Ben :
— Allah (Azze ve Celle):
«Sonra kolaycacık hesaba çekilecek.» [10] buyurmamış mıdır? dedim. Bunun üzerine :
«O hesab değildir. O ancak arzdır. Kıyamet gününde hesabda münakaşa edilen azab görecektir.» buyurdular.

(...) Bana Ehû'r-Rabi' El-Atekî ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bîze Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Eyyûb bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

80- (...) Bana Abdurrahman b. Bişr b. Hakem El-Addî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni; İbni Said El-Kattân rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Yûnus El-Kuşeyrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Müîeyke, Kaâsım'dan, o da Aişe'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayet etti. Şöyle buyrudular:
«Hesaba çekilen hiç bir kimse yoktur kir helak olmasın.» Ben : — Yâ Resûlallah! Allah, kolaycacık hesaba çekilecek buyurmuyor mu? dedim.
«O arzdır. Lâkin hesabta münakaşa edilen helak olmuştur.» buyurdular.

(...) Bana yine Abdurrahman b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (bu zat Kattan'dır), Osman b. Esved'den, o da İbnû Ehî Müleyke'-den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhı ve Sellem)'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Her kim hesabta münakaşa edilirse helak olmuştur.»
Sonra râvi, Ebû Yûnus'un hadîsi gibi anlatmıştır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu-İIim», «Kitâbu't-Tefsir» ve «KHabu'r-Rikâk»'da; Nesâî «Kitâ!:u't-Tefsir»'de muhtelif râvilerder tahric etmişlerdir.
Hesab münakaşasından murad; kulun bütün amellerini sayıp dökmektir. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre «azab olunur» cümlesinin iki mânâsı vardır. Biri hesabın münakaşası, günahları arzederek onlardan dolayı kulu tevkif etmektir. Kul için bu da bir azab sayılır. Zîra bunda tevbih ve azar vardır. Diğeri cehennem azabına müncer olmasıdır.
Hadîsin ikinci rivayetinde «azab olunur» yerine «helak olmuştur» bu-yurulması bu mânâyı te'yid eder. Nevevî bu ikinci mânâyı sahih bulmuş ve şunları söylemiştir : «Hadîsin mânâsı şudur : Kulların hâli ekseriyetle kusur etmektir. Bir kimsenin bütün amelleri hesab edilir de affa uğram&zsa helak olur ve cehenneme girer. Lâkin Allah Teâlâ şirkten maada günahları dilediği kullarına affeder.»
Bu hadîs hususunda Darekutnî, Buhârî ile Müslim 'e itiraz etmiş ve : «Ulemâ bu hadîsin İbni Ebî Mü1eyke'den rivayet hulusunda ihtilâf etmiş. Hadîs kimi îbnü Ebî Mü1eyke'den, o da Âişe'den naklen, kimi de îbni Ebî Mü1eyke'den, o da Kaâsim 'dan, o da Âişe 'den naklen rivayet olunmuştur.» demişse de bu itiraz zayıftır. Çünkü bu onun bir defa Kaâsım vasıtasiyle Âişe'den bir defada vasıtasız olarak doğrudan doğruya Hz. Âişe'den işittiğine hamlolunmuştur.

19- Ölürken Allah Teala'ya Hüsnü Zanda Bulunmayı Emir Babı

81- (2877) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekcriyya, A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefatından üç gece önce :
«Sizden biriniz sakın Allah'a hüsnü zan etmediği halde Ölmesin.» buyururken işittim.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Biie Cerir rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsa K Yûnus ile Ebû Muâviye haber verdiler. Bu râvîlerin heps A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

82- (...) Bana Ebû Dâvud Süleyman b. Ma'bed de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ehû'n-Nu'man Ârim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mehdî b. ÎMeymun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vâsıl, Ebû'z-Zûheyr'den, o da Câbir b. Abdillah El-Ensârî'dcn naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i vefatından üç gün önce:
«Sakın sizden biriniz Allah (Azze veCelle) 'ye hüsnü zanda bulunmadığı halde ölmesin.» buyururken işittim.

83- (2878) Iîize Kulcyhc b. Saîd ile Osman b. Ebî Şeybe rivayet et-tiler. (Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı:
«Her kul Öldüğü hal üzere dirİHİlecekîir.» buyururken işittim.

(...) Bzc Ehû Bckr b. Nâfi* rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man b. Mehdî, Süfyan'dan, o da A'meş'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ve: «Peygamber (Sallallahü Aleyh-.'ve Se Hem) 'den» dedi, «işittim» demedi.

84- (2879) Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb ha'cer verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Hamza b. Abdillah b. Ömer haber verdi ki : Abdullah b. Ömer şöyle demiş : Ben, Resûlüllah (Sallallahü A'".yhi ve Sellem) :

«Allah bir kavmi azab eîmeyi dilerse, azab o kavmin içindekilere isâ-bst eder. Sonra amelleri üzerine diriltilirler.» buyururken işittim.

Abdullah b. Ömer rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Fiten» de tahric etmiştir.

Allah Teâlâ'ya hüsn-ü zanda bulunmanın mânâsı; Ölürken onun rahmet ve affını ummaktır. Ulemâ kulun hâli hayatında korku ile ümit arasında bulunması gerektiğini söylemişlerdir. Bazıları Allah korkusunun rahmet ümidinden daha fazla olması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Ölüm emareleri belirince artık ümid tarafı galebe çalmalı yahut kulun hâli srf ümidden ibaret olmalıdır. Çünkü Allah korkusundan maksat günahlardan kaçmmnk, amel ve taatları cok yapmaya gavret göstermektir. Ölüm halinde ise bunlar imkânsızdır. Binâenaleyh Allah'a hüsn-ü zanda bulunmak, onun affı merhametine sığınmak müstehab görünmüştür. Zîra bunda kulun Allah'a muhtaçlığı mânâsı vardır. Nitekim babımızın non hadîsi de bunu te'yid eder. Bu hadîs kul ne halde öldüyse, o halde dirileceğine delâlet etmektedir.

Mezkûr hadîsdeki «men» kelimesi umum bildiren sigalardandır. Şu halde Allah'ın azabı dünyada iyilere de isabet edecek demektir. Lâkin kıyamet gününde herkes ameline göre diriltileceğinden iyiler dünyada gördükleri o azabın karşılığında mükâfata nail olacaklardır.

---

[1] Sûre-i Secde, âyet: 17
[2] Sûre-i Secde, âyet: 16-17.
[3] Sûre-i Araf, âyet : 43.
[4] Sûre-i Kâf, âyet: 30.
[5] Sûre-i Meıyem, âyet: 39.
[6] Sûre-i Enbiya, âyet: 104
[7] Sure-i Mâide, âyet: 117-118
[8] Sûre-i Mutaffifln, âyet : 6.
[9] Sûre-i İbrahim, âyet: 27
[10] Sûre-i İnşikak, âyet: 8

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CENNET, CEHENNEM VE İÇİNDEKİLER BAHSİ.....399
Cennet'te Allah'ı Görmek.....415
TAHRİC

CENNET, CEHENNEM VE İÇİNDEKİLER BAHSİ

10048- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah cenneti yarattığı zaman Cibril'e: "Haydi git ona bak!" emrini verdi. O da gitti baktı ve şöyle dedi:
"İzzetin ve celâlin hakkı için bunu duyan herkes hemen oraya girer."
Sonra orasının etrafını (nefsin hoşlanmadığı) zorluklarla döşedi ve: "Haydi şimdi git, bak!" buyurdu. Gitti, baktı ve şöyle dedi:
"izzetin hakkı için, onu duyan kimse asla oraya girmez."
Allah cehennemi yarattığı zaman Cibril'e "Haydi git ona bak!" emrini verdi. O da gitti baktı ve şöyle dedi: "izzetin ve celâlin hakkı için bunu duyan hiç kimse oraya giremez."
Sonra onun çevresini (nefsin hoşuna giden) şehvetlerle döşedi ve şöyle buyurdu: "Haydi git şimdi bak!" Gitti baktı, döndü, şöyle dedi: "izzetin hakkı için korkarım ondan hiç kimse geri kalıp kurtulamaz, mutlaka oraya girer." |Ebü Dâvud. Tirmizî ve Nesâî.]

10049- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem şehvetlerle donatıldı, cennet
ise (nefsin hoşlanmadığı) zorluklarla donatıldı."
[Buhâri ile Müslim.]

10050- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet birinize pabucunuzun bağından daha yakındır. Cehennem de öyle."
[Buhârî.]

10051- Enes radiyallahu anlı'dan: "Cehenneme sürekli insanlar atılacak. O devamlı olarak şöyle diyecek:
"Daha var mı?" Nihayet Rabbu'l-İzzet ona ayağını basıp iki yakasını birleştirmesine kadar bu durum devam edecek. "Artık yeter, artık yeter! İzzetin ve keremin hakkı içini" diyecek. Cennette ise daima bos yer bulunacak. Nihayet Allah başka insanlar da yaratıp cennetten artan yere yerleştirecektir."

10052- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennetle cehennem tartıştılar. Cehennem: böbürlenen ve zorba kimselerle, cennet ise insanların güçsüzleri ve insanlar nazarında değersiz olan kimselerle doldurulduklarını ileri sürecekler. Bunun üzerine Allah cennete şöyle diyecek.
"Sen benim rahmetimsin. Seninle ben kullarımdan dilediğime rahmetimi ulaştırırım."
Cehenneme de: "Sen benim azabımstn. Seninle ben kullarımdan istediğime azab ederim. Her ikiniz de dolacaksınız."
Cehennem dolmak ve doymak bilmedi. Nihayet Allah ayağını ona koydu ve cehennem de:
"Artık hiç alacak yerim kalmadı, hiç alacak yerim kalmadı" dedi. (Çünkü Allah ayağım koyduğunda) Cehennemin ağzı birbirine kavuştu. Allah yarattıklarından hiç kimseye zulmetmez.
Cennetten boş kalan yerler için ise Allah başka insanlar yaratacaktır."
[Buhârî, Müslim ve Tİrmizî]

10053- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Hakikî) Cehennem ehli cehennemde ne ölürler, ne de yaşarlar. Ancak (küfür ve sirk yüzünden değil de) günahları ya da hataları yüzünden cehenneme girenleri, cehennem ateşi öldürecek, kömür haline geldiklerinde, onlara şefaat etme izni çıkacak, grup grup ge-
tirilip cennet nehirlerine atılacaklar. Sonra cennet ehline: "Haydi onların üzerine su dökün!" denilecek. Böylece onlar selin yatağında biten daneler gibi biteceklerdir." Cemaatten bir adam dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (bunu anlatırken) sanki çölde yaşamış birini andırıyordu." |Mü.siimJ

10054- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müminler cehennemden kurtarılıp cennetle cehennem arasında bir köprü üzerinde (bir müddet) durdurulacaklar. Dünyada yaptıkları haksızlıkların davası orada görülüp herkes hakkını haksızlık yapandan alacak. Böylece günahlardan arındırıldıktan sonra cennete girmelerine İzin verilecektir. Muham-med'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların biri, cennetteki yerini, dünyadaki evinden daha iyi tanıyıp (yeıieşecek)tir."
[Buhârî]

10055- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir gurup insan ateşten şefaat sayesinde seârîr şeklinde çıkacaklardır." Dedik ki:
"Seârîr nedir?" "Dağâbts (bir tür salatalıktır" buyurdu. lBuhârî ile Müslim.|

10056- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehenneme girenlerden iki adam avazları çıktığı kadar feryad edecekler. Allah: "Onları çıkartın!" buyuracak. Nihayet çıkartılacaklar ve (Allah) onlara soracak:
"Neden bu kadar şiddetli feryad ediyorsunuz?"
"Bize acıyasın diye böyle yaptık."
"Benim size acımam, tekrar cehenneme girip yerlerinize atlamanızdır."
Onlardan biri gidip cehennemdeki yerine atlamak üzereyken orasını selametti ve ılık bir yere dönüşmüş olarak görecek. Diğeri ise gidip kendini o cehennemdeki yerine atmaktan çekinecek. Allah ona soracak: "Sen neden kendini oradaki yerine atmadın?" Cevabı şu olacak:
"Rabbim, beni oradan çıkardıktan sonra tekrar oraya göndermemeni umuyorum." Allah şöyle buyuracak: "Sen de umduğuna nail oldun."
Bunun üzerine her ikisi de Allah'ın rah-metiyle cennete gireceklerdir." [Tirmizî]

10057- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ateş ehlinden dünya nimetlerini en çok tatmış olan kişi getirilecek. Cehenneme bir kere daldırılacak. Sonra şöyle denecek:
"Ey Âdemoğlu! Hiç (dünyadayken) iyilik gördün mü? Hiç bir nimete erdin mi?"
"Hayır vallahi, ya Rabbi!" diyecek.

"Cennet ehlinden dünyada en çok sıkıntı çekmiş olan getirilecek. Cennete bir kere daldırılacak. Sonra ona sorulacak: "Ey Âdemoğlu! Hiç (dünyadayken) sıkıntı çektin mi? Başından hiç şiddet ve yoksulluk geçti mi!" O da şu cevabı verecek: "Hayır vallah' i ya Rab-bi!" [Müslim]
10058- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben en son cehennemden çıkacak ve en son cennete girecek olanı biliyorum. Kişi sürünerek cehennemden çıkacak. Allah ona şöyle buyuracak: "Haydi git, cennete gir!" Cennete girmek için vardığında orasının dolu olduğu kendisine hayal ettirilecek. Dönüp gelecek ve şöyle diyecek: "Ya Rabbi! Gittim, orasını dolu buldum."
Allah: "Haydi tekrar git ve cennete gir!" emrini verecek. Gidecek; ona tekrar oranın dolu olduğu gösterilecek. Dönüp: "Ya Rabbi! Onu dolu buldum" diyecek.
Allah yine: "Haydi git, senin için orada dünya ve on misli kadar yer vardır -ya da~ dünyanın on misli dünya kadar orada senin için yer vardır" diyecek.
Kul: "Sen Meliksin, beni aşağılıyor musun? Yoksa benimle alay mı ediyorsun" diyecek."
(Râvi dedi ki:) Bunu anlatırken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in azı dişleri görünecek derecede güldüğünü gördüm. As-hâb arasında: "İşte cennet ehlinin en aşağı menzü sahibi bu kimsedir" denilirdi.
|Buhârî, Müslim ve Tirmizi|
10059- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En son cennete girecek kimse, kâh yürüyerek, kah yüzü üstü sürünerek, kâh da ateş yüzünü yaııyarak geçecek. Ateşi geçtiği zaman geriye dönüp ona şöyle diyecek: "Beni senden kurtaran Allah ne yücedir! Bana Allah evvelkilerden ve sonrakilerden kimseye vermediğini vermiştir." Derken önüne bir ağaç çıkartılacak. Bunun üzerine şöyle diyecek: "Ya Rabbi! Beni o ağaca yaklaştır da gölgesinde gölgeleneyim, altından fışkıran suyundan içeyim." Allah da şöyle buyuracak:
"Bunu sana verirsem, benden daha başkasını istemezsin değil mi?"
"Hayır ya Rabbi, istemem!" deyip, başkasını istemiyeceğine dair söz verecek. Allah da onun sabrı olmadığını gördüğü ve bildiği için onu mazur görecek. Nihayet o ağaca onu yaklaştıracak, gölgesinde gölgelenip suyundan da içtikten sonra, ona ondan daha iyi bir ağaç gösterilecek, bu defa: "Ya Rabbi! Beni o ağaca yaklaştır da gölgesinde gölgeleneyim, suyundan da içeyim, ondan başka senden bir şey istemem" diyecek.
Allah şöyle buyuracak: "Ey Ademoğlu! Daha önce evvelkinden başkasını istemeyeceğine dair bana söz vermemiş miydin? Halbuki şimdi başkasını istiyorsun. Onu sana verirsem belki bir başkasını isteyeceksin." Ona, ondan başkasını istemiyeceğine dair söz verir.
Allah onun sabredemiyeceğini bildiği için onu mazur görecektir. Nihayet ağacı ona yaklaştıracak. Gölgesinde gölgelenecek ve suyundan da içecek.
Sonra ona tam cennetin kapısının yanında ilk ikisinden daha güzel olan bir ağaç gösterilecek. Bunun üzerine: "Ya Rabbi! Beni bu ağaca yaklaştır da onun gölgesinde gölgeleneyim, suyundan da içeyim, artık ondan başkasını senden istemem" diyecek. Bunun üzerine Allah:
"Ey Âdemoğlu! Daha evvel de böyle söylemiştin. Şimdi yine istekte bulunuyorsun" diyecek.
"Evet Rabbim! Sana bundan başkasını İs-temiyeceğime dair söz vermiştim. Ancak sabredemiyorum, senden bunu da isliyorum. Artık bu son, bundan başka istemiyeceğ'un" diyecek. Onun sabredemiyeceğini gördüğü için Rabbi onu mazur görecek ve onu o ağaca yaklaştıracak. Onu oraya yaklaştırınca, cennet ehlinin seslerini duyacak. "Ey Rabbim, ne olur beni oraya (cennete) koy!" diye yalvaracak. Allah şöyle buyuracak:
"Ey Ademoğlu! Beni senden kurtaracak olan nedir? Dünya ve bir mislini de sana versem hoşnut olur musun?"
"Rabbim! Sen Âlemlerin Rabbisin halde benimle alay mı ediyorsun?" diyecek." Tamo sırada İbn Mes'ûd güldü ve dedi ki: "Bana neden güldüğümü sormayacak mısınız?"
"Evet neden güldün?" diye sorduklarında, şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de burada gülmüş ve kendisine: "Neden güldün, ey Allah'ın Resulü?" diye sormuşlardı da o şu cevabı vermişti:
"Kul: "Ey Rabbiın! Sen Alemlerin Rab-bisin benimle alay mı ediyorsun!" dediği; Allah da ona: "Seninle alay etmiyorum, lâkin ben dilediğimi yapmaya kadirim" diyerek gülmüştü, İşte ben de bunun için gülüyorum."
[Müslim]
10060- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu yaktığınız ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır."
"Vallahi, bu ateş de yeterlidir, ey Allah'ın Resulü!" dediler
Şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi, öbüründen altmış dokuz parça fazladır. Her bir parçanın sıcaklığı, bunun (dünya ateşi) kadardır." [Mâlik, Müslim ve Tirmizî]
10061- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennemin ateşi bin sene yakıldı, nihayet kıpkırmızı kesildi. Bin sene daha yakıldı, bembeyaz kesildi. Bin sene daha yakıldı, simsiyah oluverdi. Şimdi o, simsiyah kapkaranlıktır." |Mâlik ve lafzıyla Tirmizî.J
10062- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le beraberdik, bir düşme sesi duydu ve sordu: "Bu nedir, biliyor musunuz?"
"Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir" dedik. Şöyle buyurdu: "Bu, cehenneme atılan bir taştır. Yetmiş sene önce cehenneme atılmış, henüz şimdi düşüyor. Ancak dibine ulaşabildi." [Müslim]
10063- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
-Kafatası gibi bir şeye işaret ederek-" Bunun gibi bir kurşun (kitle) eğer gökten yere gönderilse -ki aralan beşyüzyıllık mesafedir- akşam olmadan yere ulaşır.
Aynı kurşun, cehennemliklerin bağlanacağı zincirin (Hakka, 69, 32) baş tarafından atılsa, köküne veya sonuna varmadan, geceli-gündüzlü kırk sonbahar seyretmesi gerekir."
|Tirmizî|
10064- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem çardakları her birinin kalınlığı kırk yıllık mesafe olmak üzere sıkı yapılmış dört duvardan ibarettir." |Tîrmizî|
10065- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Veyi, cehennemde bir vadidir ki, kâfir oraya atıldığı zaman, kırk sonbahar sene aşağıya doğru gider de ancak dibine ulaşır." [Tirmizî]
10066- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem irininden dünyaya bir kova akıtılsa onun pis kokusu tüm dünya ehlini sarar." [Tirmizî]
10067- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, 'Allah'tan nasıl korkulması gerekiyorsa öyle korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün!" mealindeki âyeti (Bakara, 132) okudu ve sonra şöyle buyurdu:
"Eğer zakkumdan dünyaya bir damla dam-latüsa, dünya halkının yaşantısını mahv eder. Ya onun yiyenlerin hali nice olur?"
[Tirmizî.1

10068- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennemde "Hebheb" adında bir vadi vardır, her cebbarı (zorbayı) içine alacaktır. Sen sakın onlardan olmayasın!" [Dârimî zayıf bir senedle.J
10069- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem Rabbine: "Bir kısmım, bir kısmımı yemektedir" diye şikâyet etti. Bunun üzerine Allah ona biri kısın, diğeri yazın olmak üzere iki nefes (almasına) müsaade etti. O (nefes), karşılaştığınız sıcak ile, soğuğun en şiddetlisidir." |Buhârî, Müslim veTirmizî|
10070- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde, gören iki gözü, duyan iki kulağı, konuşan bir dili bulunan bir boyun (cehennemden) çıkacak ve söyle diyecektir: "Ben su üç kimseyi içime çekmekle görevlendirildim: Allah'la beraber başka bir ilah edinenler, zorba zalimler ve resim yapanlar." |Tirmizî|
10071-Rezîn:
"Kim (benim demediğimi dedi) diyerek bana yalan isnad ederse cehennemin iki gözü arasındaki yerine hazırlansın." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Onun iki gözü mü var?" Şöyle buyurdu:
"Siz Allah'ın: "Bu ateş onlara, uzak bir yerden gözükünce, onun kaynamasını ve uğultusunu işitirler" kavli celîlini (Furkân, 12) duymadınız mı?" Cehennemden, gören iki gözü bulunan bir boyun uzanıp çıkacaktır." Benzerini nakletti.
10072- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"O gün cehennem, her birini yetmiş bin meleğin çektiği bin yularla çekilerek getirilecektir." [Müslim ve Tirmizî.l
10073- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem ehlinin göreceği azabın en hafifi, kişiye ateşten iki pabuç giydirilip onların sıcağından beyninin kaynaması şeklinde olacaktır." [Müslim]
10074- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem onlardan kimini Ökçelerine, kimini beline, kimini de köprücük kemiğine kadar yakalayacak," (İkisi de Müslim'e aittir.]
10075- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem ehli acıkacak. Açlıkları onlara yapılan azap seviyesine ulaşınca: "Açız" diye imdad isteyecekler. Onlara besleyici olmayan, açlıklarını da gidermeyen kötü kokulu diken verilecek. Yine "Açız, itndâd!" diye feryad edecekler. Bu sefer onlara boğazı tıkayan bir yiyecek verilecek. Böyle bir yiyeceği dünyadayken boğazlarından ancak içecek ile geçirdiklerini hatırlayacaklar ve içecek isteyecekler. Bu defa onlara demir çengeller ile kaynatılmış su sunulacak. Yüzlerine yaklaştırddığı zaman yüzlerini kavuracak; karınlarına girdiği zaman ise karınlarım parçalayacak. Diyecekler ki: "Haydi cehennem bekçilerini çağırın, belki bu azabımızı hafifletirler!" Çağıracaklar, fakat onlar gelince şöyle diyecekler:
"Size peygamberleriniz deliller ve belgeler getirmediler mi?"
"Evet" diye cevab verecekler. "Öyleyse istediğiniz kadar dua edin, duanız da nafile. Çünkü kâfirlerin duası burada boşa çıkar." (Gâfir, 50) "Öyleyse haydi (cehennem görevlisi) Mâlik'i çağırın!" diyecekler ve onlar da: "Ey Mâlik! Haydi Rabbin bizi öldürsün!"
Mâlik ise: "Siz burada (ebediyen canlı) kalıcılarsınız" diyecek."
-(Râvi) el-A'meş dedi ki: "Onların Mâ-lik'i çağırmaları ile onun cevab vermesi arasında tam bin yıllık süre olduğu bana haber verildi.-
"Haydi Rabbinize dua edin, zira ondan başkasının size bir faydası olmaz" dediklerinde, onlar Rablerine şöyle dua edecekler: "Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bizi altetti; biz bir sapıklar topluluğu idik. Ey Rabbimiz, bizi buradan çıkart! Tekrar günaha dönersek belli ki biz zalim insanlarız." Rableri onlara şu cevabı verecek: "Yıkılın oraya, benimle konuşmayın!" (Mü'mİnûn, 106-9)
İste o zaman her şeyden umutlarını kesecekler, daha da pişman, umutsuzlukla elim azabın içinde feryad edip kıvranacaklar." [Tirmizî]
10076- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kaynar su başlarına dökülecek. Bu su içlerine nüfuz edecek, içindekileri yakıp eriterek ayaklarından çıkacak, işte bu hâdise ilgili âyette (Hacc, 20) geçen "Sahr" (eritme) hadisesidir. Sonra (eriyen cesed) tekrar eski haline dönüşecek." [İkisi de Tirmizî'nin.]
10077- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâfirin (cehennemdeki) dişi ya da azı dişi Uhud büyüklüğündedir. Derisinin kalınlığı üç günlük mesafedir." (Müslim]
10078- Tirmizî: "Kıyamet gününde kâfirin dişi Uhud gibidir. Uyluğu ise Beydâ dağı büyüklüğündedir. Cehennemdeki oturacak yeri (Medine'den) Rebze'ye kadar üç günlük mesafedir." Beydâ, bir dağ adıdır. Bazılarına göre o, Mağrib'de bir şehirdir.
10079- Onun diğer rivayeti:
"Kâfirin derisinin kalınlığı, kırk iki arşındır. Dişi, Uhud dağı gibidir. Cehennemde oturduğu yer Mekke ile Medine arası kadardır."
10080- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâfirin cehennemde iki omuzamsı, hızlı bir süvari gidişiyle üç günlük mesafeyi kapsar." [Müslim]
10081- tbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâfir dilini bir ya da iki fersah kadar sürükleyecek. İnsanlar üzerinden geçip onu çiğneyecekler." |Tirmizî.|
10082- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İbrahim aleyhisselâm babasını. Kıyamet gününde tozlanmış ve yüzü karalara bürünmüş olarak görecek de: "Ben sana bana âsi gelme dememiş miydim?" diyecek.
Babası: "Bugün sana asla âsi gelmem" diye cevap verdiğinde, İbrahim Allah'a şöyle diyecek: "Ya Rabbil Sen bana Kıyamet günü beni rüsvay etmeyeceğini va'd etmiştin. Şu anda babamın rezilliğinden hangi rezillik daim büyüktür?"
Allah şöyle buyuracak: "Ben cenneti kâfirlere haram kıldım." Sonra şöyle buyuracak: "Ey İbrahim! Ayaklarının altında ne var bir bak bakalım."
Bakacak ve kana bulanmış bir sırtlan görecek. İşte (Azer'in dönüştürüldüğü bu çirkin suretti hayvan) derhal alınıp ateşe atılacak."
| Buharı. |
10083- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş ve Ay, cehennemde yaralı iki öküzdür."
[Ebû Ya'lâ teyyin bir senedle]
10084- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sineklerin ömrü kırk gecedir. Arı hariç sineklerin hepsi cehennemliktir." |Ebü Ya'la]
10085- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer bu mescidde yüzbin ya da daha fazla kişi ve burada cehennemden bir adam bulunup bir soluk alsaydı; onun soluğundan mescidde bulunanların hepsi mescidle birlikte yanıp kül olurdu."

[İkisi de Ebû Ya'lâ'ya aittir]
10086- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennemin bir demir sopası yeryüzüne konulsaydı, insanlar ve cinlerin tümü bir araya gelse onu yerden kaldıramazlardı."
[Ahrneıl ve Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.|
10087- Ömer radiyallahu anh'dan:
Cibril, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e beklenmedik bir zamanda gelmişti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkarak: "Ey Cibril! Renginin neden böyle soluk? diye sordu.
"Allah, Cehennem anahtarlarını emredİn-ceye kadar sana gelmedim." diye cevap verdi.
"Ey Cibril! Bana ateşi anlat ve cehennemi vasfet!" deyince, Cibrîl şöyle dedi: "Allah, emir buyurdu, cehennemin üzerinde bin sene ateş yakıldı ve bembeyaz oldu. Bin sene daha tutuşturuldu, bu defa kıpkırmızı kesildi. Emretti; bin sene daha tutuşturuldu, simsiyah kesildi. Şu anda o, simsiyah kapkaranlıktır. Ne kıvılcımları aydınlatır, ne de alevi söner. Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, Cehennemden iğne kadar bir yer açılsa, onun sıcaklığından, yeryüzündekilerin hepsi ölür. Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, eğer Cehennem bekçilerinden biri dünya ehline görünse ve dünya ehli ona baksaydı yü-zünün çirkinliğinden ve pis kokusundan tüm dünya ehli ölürdü. Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, eğer Allah'ın Kitab'ında vasf ettiği cehennem ehlinin zincirinden bir halka dünya dağlarına konulsaydı, hepsi parçalanır ve yerin en dibine çökerdi." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu kadar yeter, daha anlatma! Nerdeyse kalbim parçalanıp öleceğim."
Sonra ağladı. Cibril'e şöyle bir bakınca onun da ağladığını gördü ve sordu:
"Ey Cibrîl! Allah katındaki mevkiine rağmen sen de mi ağlıyorsun?"
"Neden ağlamayayım? Kim bilir belki ben Allah'ın ilminde şimdiki durumumdan başka bir durumda olurum. Kim bilir benimde başıma İblis'in başına gelen şeyler gelebilir. Zira (başlangıçta) o da meleklerdendi.
Kim bilir Hârut'la Mârufun uğradığı âki-bete ben de uğrayabilirim" deyince ikisi de ağlamağa devam ettiler.
Nihayet kendilerine şöyle bir ses geldi: "Ey Cibrîl ve ey Muhammedi AUah-u Teala kendine âsi gelmekten sizi emin kıldı."
Bunun üzerine Cibrîl yukarıya doğru yükselip gözden kayboldu. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem de oradan çıkıp ayrıldı.
Yoldan geçerken, Ensâı'dan gülüp oynayan bir kavme rastladı ve onlara şöyle buyurdu: "Gülüyor musunuz, önünüzde cehennem vardır Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yemekten içmekten kesilir, yüksek yerlere çıkıp Allah'a yalvarırdınız." Derken şöyle bir ses duyuldu:
"Ey Muhammed! Kullarımı umutsuz etme! Ben seni zorlaştırıcı olarak değil kolaylaştırıcı olarak gönderdim." Allah Resulü de sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Amellerinizde ifrata kaçmayın ve doğru yolu tutunuz!"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta. zayıf bir senedle]
10088- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum:
"Ey Allah'ın Resulü! Yaratıklar neden yaratıldılar?"
"Su'dan."
"Cennetin yapısı nedir?"
"Bir kerpici gümüş, bir kerpici altın, harcı keskin kokulu misk, döşemesi inci ve yakut, toprağı ise za'feran (safran) olup, oraya giren mutlu otur, umudsuz olmaz, ebedî olur, ölmez. Ne giydikleri eskir, ne de gençlikleri tükenir" buyurdu. [Tİrmizî uzun bir metinle. |
10089- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennetliklere yeme, İçme ve cinsi ilişki hususunda tam yüz kişinin gücü verilecektir." Yahudilerden bir adam dedi ki:
"Yiyen içenin helaya çıkma ihtiyacı olur."
"Derisinden bir ter boşanacak, böylece karnı dümdüz (sanki hiç bir şey yememiş gibi olacak" buyurdu. [Dârimî.]
10090- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kapları ve içindekileri gümüş olan gümüşten iki cennet, kaplan ve içindekiler altın olan iki de altın cenneti vardır. Adn cennetinde insanlarla Rableri arasında, Rablerini görmeyi engelleyen bir kibriyâ perdesi olacaktır."
[Buhârî, Müslim ve Tîrmizî]
10091- Ebû Mûşâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette mu minin yüksekliği altmış mil olan bir inci çadırı vardır."
10092- Diğer rivayet:
"Genişliği de öyle (yani altmış mildir). Orada mü'minin aileleri bulunacak. Mü'min onları bir bir dolaşacak (cinsî ilişkide bulunacak), fakat birbirlerini göremiyecekler."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî|
10093- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette bir ağaç vardır, bir süvari onun gölgesinde tam yüz yıl yürüse katedemiyecek-tir. İsterseniz Allah'in "Daimî (uzatılmış) gölgeler" kavlini (Vakıa 30) okuyun!"
Cennette birinizin yayı kadar bir yer, üzerine Güneşin doğduğu ya da battığı şeylerden (dünyadan) daha hayırlıdır."
| Buhârî, Müslim ve Tirmizî.l
10094- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette her bir derecenin arası gökle yer arası kadar olan tam yüz derece vardır. Firdev.s bunların en üst derecesidir ki, dört nehir oradan fışkırıp akar. Arş ise onun üstündedir. Allah'dan dilekte bulunduğunuz zaman, Firdevs cennetini dileyin!"
|Tirmizî|
10095- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sabahleyin ya da öğleden sonra Allah yolunda yürümek, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Birinizin Cennette yayı kadar ya da ovucu kadar olan yeri, dünya ve içinde-kilerden daha hayırlıdır. Eğer cennet ehli kadınlarından bir kadın yer ehline görünseydi, dünyayı ve içindekilerini aydınlığa boğar ve ikisinin arasını da güzel koku ile doldururdu. Onun başörtüsü dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." |Tirmizî]
10096- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer cennette olan şeylerden bir tırnaklık miktar görünseydi yer ile gök arasını süse boğardı. Eğer cennet ehlinden bir adam görünüp bileziklerini gösterseydi, güneşin yıldızların ışıklarını bastırdığı gibi güneşin ziyasını bastırırdı," |Tirmizî|
10097- Beliz bin Hakîm'in dedesi Muâvi-ye'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette, bal denizi, şarap denizi, süt denizi ve su denizi bulunmaktadır. Diğer nehirler bunlardan çıkacaktır." [Tirmizî]
10098- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
bir Bedevî gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben atı severim, acaba cennette at var mıdır?"
"Cennete girersen, sana yakuttan İki kanadı bulunan bir at getirilecektir. Ona bindirileceksin, sonra onunla istediğin yere

uçacaksın." ITirmizîl
10099- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette hurilerin toplanma yerleri vardır. Seslerini yükseltecekler, yaratıklar onların sesi kadar güzel bir sesi ö ana kadar hiç duymamış olacaklar ve onlar şöyle diyecekler: "Biz ebedîleriz, asla helak olmayız, biz mutlu kistleriz, asla bedbaht olmayız, biz hoşnutlarız, asla kederlenmeyiz. Ne mutlu bizim için olan kişilere ve ne mutlu kendileri için olduğumuz kişilere!" [Tirmizî]
10100- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Ebû Hureyre'ye rastladım. Dedi ki: "Allah'a seninle cennet çarşısında buluşmak için niyaz ediyorum."
"Cennette çarşı var mıdır?" diye sordum.
"Evet. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle anlattı:
"Cennet ehli cennete girdiklerinde amellerinin derecelerine göre oraya yerleşecekler. Sonra onlara dünya günlerinden Cuma günü kadar bir süre Rablerini ziyaret etmelerine izin verilecek. Onlara Allah'ın Arş'ı gösterilecek. Onlara cennet bahçelerinden bir hah-
;ede gözükecektir. Onlara, nur minberleri, İnsi minberleri, yakut minberleri, zeberced minberleri, altın minberleri ve gümüş minberleri kurulacak. En aşağı dereceli kişileri bile ~ki içlerinde aşağı dereceli kimse yoktur- misk yığını üzerinde oturacak. Kürsi sahiplerinin onlardan daha üstün meclisleri bulunduğunu görmezler." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Rabbimizi görecek miyiz?"
"Evet. Siz Güneş'i görmekte birbirlerinizi iter misiniz, ya da mehtap gecesi dolunay görmekte birbirinizi itip sıkıntıya girer misiniz?" buyurdu.
"Hayır" dedik. "Cennette de Rabbinizi görmekte de öyle birbirinizi itmeyecek, sıkıntıya girmeden cemalini müşahede edeceksiniz. O mecliste Allah' m yanında bulunup ona muhatab olmayacak hiç kimse olmayacaktır. Hatta onlardan bir adama: "Eyfülan oğlufü-lan, falan falan günde böyle böyle dediğini hatırlıyor musun?" deyip onun bazı yaramaz davranışlarını hatırlatacak. O adam da şöyle diyecek:
"Ey Rabbim! Sen beni bağışlamadın mı?"
"Evet, bağışladım; benim mağfiretimin bol oluşu sayesinde sen bu makama ulaştın" buyuracak. Onlar öyle karşılıklı sohbet ederlerken, üzerlerinde bir bulut belirecek ve onlara güzel bir koku yağdıracak. O zamana kadar koklamadıkları pek güzel bir koku. Rabbi-miz şöyle buyuracak:
"Haydi sizin için hazırladığım büyük bağışa kalkın! Canınızın çektiğini alın!" Hemen meleklerin çepeçevre eyledikleri bir çarşıya gideceğiz. Oradan canımızın çektiği her şeyi alışveriş yapmaksızın alıp yükleneceğiz. Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insan aklının tahayyül edemediği güzel şeyler, lezzetli nimetler. O çarşıda cennet ehli birbirine rastlayacaklar. Yüksek menzilinden aşağı doğru inerken kendinden daha aşağıda olan kimseye -ki gerçi orada aşağılık yoktur- rastlayacak. O kendi üstündeki göz kamaştıran elbiseyi görünce, dehşete kapılacak. Ancak
daha söz ve sohbetleri bitmeden ondan daha giizel elbise kendisine sunulacaktır. Çünkü orada mahzun olmak, üzülmek ve meraklanmak yoktur. Sonra oradan evlerimize döneceğiz, hanımlarımız herbirimizi karşılayıp:
"Merhaba, hoş geldiniz! Bizi terkettiğin-deki güzelliğinden daha bir güzellik ve neşe ile geldin!" deyip hayret ve şaşkınlıklarım ifade edecekler ve biz de onlara şöyle diyeceğiz:
"Biz bugün Rabbimiz Cebbar'ı ziyaret ettik. İşte (bundan dolayı) şimdiki gibi bir güzelliğe bürünmüş olmayı hakkedyoruz. fTîrmirf]
10101- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette bir çarşı vardır; orada ne alış ne de satış vardır. Sadece kadınların ve erkeklerin suretleri vardır. Kişinin hangi suret hoşuna giderse o suretle girecektir. |Tirmizî.]
Tirmizî Ebû Eyyûb'un (no. 10098) hadisi hakkında zayıf hükmü verdi.
10102- Ebû Saîd radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehli üstlerindeki odalarda yaşayanları, gökyüzünde -aralarındaki üstünlükten dolayı- Maşrik'tan Mağrib'e kadar olan inci gibi yıldızları gördüğünüz gibi görecekler.
"Bunlar kimsenin ulaşamadığı peygamberlerin menzilleri midir, ey Allah'ın Resulü?" diye sordular.
"Bilâkis! Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, odalarda kalanlar Allah'a iman edip, peygamberleri tasdik eden birtakım adamlardır." |BuhârîiIe Müslim.]
10103- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete ilk girecek olan zümre, yüzleri mehtap gecesindeki Ay gibi olan insanlardır. Sonra bunları yüzleri semâdaki en parlak yıldız gibi parlayan kişiler takib ederler. Cennetlikler ne küçük, ne de büyük abdest bozarlar, ne tükürürler ve ne de sümkürürler. Tarakları altın, terlen misk, buhurdanlıkları Ödağacın-dan, hanımları hurilerden olacaktır. Yaradılışları bir tek adam; altmış arşın uzunluğundaki babaları Adem'in suretinde olacaklardır."
10104- Diğer rivayet:
"Onlardan her birinin iki eşi olacaktır, Güzelliklerinden dolayı baldırlarının içi dışından görünecektir. Aralarında en ufak çekişme ve düşmanlık olmayacaktır. Kalpleri tek kalp halindedir. Sabah-akşam Allah'ı teşbih edeceklerdir." (Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
10105- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehli cennette yerler, içerler, tü-kürmezler, küçük ve büyük abdestlerini bozmazlar, sümkürmezler." Dediler ki: "Peki yedikleri ne olacak?"
"Misk gibi kokan geğirme ve terleme ile giderilecek. Tıpkı soluk almak ilham edildiği gibi onlara teşbih ve tahmid etmek de ilham edilecek."
10106- Diğer rivayette "tahmid"'in yerine "hamd" geçmektedir.
10107- Diğer rivayette (tahmid yerine) "tekbîr" geçmektedir.
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim. |
10108- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehlinden kim Ölürse, küçük olsun büyük olsun cennete otuz yaşında olarak girecektir. Bu yaş ebediyyen değişmez." Dedi ki: "Üzerlerinde tadar vardır, onun bir incisi Doğu ile Batı arasını aydınlatacak kadar parlar." |Tirmizî|
10109- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehli cennete, otuz ya da otuzüç yaşında sakalsız, kılsız ve gözleri sürmeli olarak girecekler."
10110- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette mü'mine şu kadar güçte cima etmek gücü verilecektir."
"Denildi kî: "Ey Allah'ın Resulü! Buna lakat getirebilecek mi?"
"(Evet) ona yüz kişilik cinsel güç verilecektir" buyurdu.
10111- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Mü'min cennette çocuk istediği zaman, hâmile kalması, doğurması ve büyümesi dilediği şekilde bir anda husule gelecektir."

[Tirmizî.]
10112- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallalîahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete giren mutlu olacak, hiç Üzülmeyecek, ne elbisesi eskiyecek ve ne de gençliği tükenecek." |Müslim|
10113- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde yeryüzü tek bir ekmek olacak. Cebbar (Allah) onu eliyle birinizin sofrasına koyduğu gibi Cennet ehline ikram olarak sunacak." Yahudilerden bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebû'l-Kâsım! Rahman (olan Allah) sana bereket versin! Kıyamet günü Cennet ehlinin ağırlanacağı şeyi sana haber vereyim mi?"
"Evet" buyurdu. Yahudi:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurduğu gibi yeryüzü tek ekmek halinde olacak." dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel]em bize bakıp azı dişleri görü-nünceye kadar güldü. Sonra Yahudi: "Onların katıklarını da bildireyim mi?" diye sordu.
"Evet" buyurdu,
"Katıkları bâlâm ve nûndur."
"Nedir bu?" diye sordular.
"Öküz ve balıktır. Bunların ciğerlerinin artıklarını tam yetmişbin kişi yiyeceklerdir" dedi.
[Buharî ve Müslim]
10114- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Cennet ehlinin en aşağı derecesinde bulunan kişinin seksen bin hizmetçisi, yetmiş iki eşi olacaktır. Ayrıca onun için inci, zeber-ced ve yakuttan yapılmış bir çadır dikilecek ve bunun uzunluğu Câbiye İle San a arası kadar olacaktır." |Tirmizî|
10115- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Cennet ehlinin en aşağı derecesinde olan kişi cennetlerine, hanımlarına, nimetlerine, hizmetçilerine ve yataklarına bakar. Bin senelik yoldan görüp bunları seyredebilecek. Allah katında olanların en kıymetlileri ise, sabah-akşam Allah'ın cemalini görebilendir." Sonra: "O gün bir takım yüzler parlak ve sevinçli olarak Rablerine bakıcıdır" mealindeki âyeti (Kıyamet, 22-3) okudu.
|İkisi de Tirmizî'ye ait]
10116- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Mûsâ, Rabbine: "Cennet ehlinin en aşağı derecelisi kimdir?" diye sordu. Rabbi şöyle buyurdu: "Cennet ehli cennete girdikten sonra bir adam gelir. Ona haydi sen de cennete gir!" denilir. O ise şöyle der:
"Ya Rabbi! Bu nasıl olur? Herkes girmiş ve oradaki yerini almış." Ona şöyle denilir: "Sana dünya krallarından bir kralın mülkü kadar mülk verilmesine razı mısın?"
"Ya Rabbi! Razı oldum."
"Sana bu verildi, onun misli bir daha, bîr misli daha, bîr misli daha verildi." Beşincisinde: "Ey Rabbim! Hoşnut oldum" diyecek. Allah şöyle buyuracak:
"Bu senindir. Onun on katı daha senindir. Canının çektiği, görüp hoşlandığın şeyler de senindir."
"Ey Rabbim! Hoşnut oldum. Rabbim, derece bakımından onların en üstünü kimdir?" dediğinde, O şöyle buyuracak: "Onlar, ikramlarını bizzat kendi elimle hazırladığım kimselerdir ki, onlar için gözlerin görmediği, kulakların
duymadığı, insan aklının tahayyül edemediği nimetler vardır." Bunu doğrulayan Allah'ın kitabındaki şu âyettir: "Kişi onları memnun etmek için kendilerine ne saklandığını bilemez." (Secde, 17)
[Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.]
10117- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellern buyurdu:)
"Cennete kalbleri kuş kalbi gibi olan birtakım insanlar girecektir." [Müslim|
10118- Harise bin Vehb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete ne katı sözlü ve huylu olanlar, ne de kibirlenenler girebilir."
Dedi ki "(Hadisin Arapça metninde geçen) cevvâz: Kaba konuşan kimsedir."
[Ebü Davud]
10119- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem konuşurken yanında çöl halkından bir adam vardı. Buyurdu ki:
"Bir adam (cennette) ziraat yapmak için Rabbinden izin isteyecek. Rabbi ona diyecek ki: "Sen arzuladığın hâl üzere değil misin?" O da şöyle diyecek: "Evet. Fakat ben ziraati seviyorum" diyecek. Ona izin verilecek, hemen tohum ekecek bir anda ekin verecek, büyüyecek, harmanı yapılıp, dağlar gibi mahsûl yığılacak. Rab Teâlâ ona: "Ey Adem oğlu! Senin gözün doymaz ama al bakalım bunu!" buyuracak." Bunun üzerine Bedevi dedi kî:
"Böyle bir kimse ya Kureyş ya da En-sar'dan olabilir. Çünkü onlar çiftçidirler. Biz ise çiftçi değiliz." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem azı dişleri görü-nünceye dek güldü.
[Buhârî]
10120- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç kimse elinde "BismillahirRahmanir-Rahîm. Allah tarafından, falan oğlu falana ihsan edilen yazıdır: "Onu meyveleri aşağıya sarkan yüksek cennete koyun!" belgesi bulunmadan cennete giremez.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta]
10121- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Huysuz devenin sahibine karşı gösterdiği isyankârlık gibi Allah'a karşı isyanda bulunmadıkça hepiniz cennete gireceksiniz." |Ahmed.|
10122- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de benzerini rivayet etti; onda şöyle geçmektedir: "Eğer beni tasdik etmiyorsanız, Allah Te-ûlânın şu buyruğuna bakın:
"Oraya (cehenneme) ancak yalanlayan ve sırt çeviren şakî (bedbaht) kişi girecektir." (Leyi 15)
10123- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette senin canın kuş isteyecek. Hemen kızartılmış olarak önüne getirilip konacaktır." [Bezzûr zayıf bir senedle]
10124- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
Bir adam sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Bize cennet giysilerini anlat! O yaratılan bir şey mi olacak, yoksa örülen bir şey mi?" Cemaatten bazıları güldü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Neden gülüyorsun, bir câhilin bir âlime sormasına mı? Nerede soruyu soran?"
"Buradayım, ey Allah'ın Resulü!" deyince şöyle buyurdu: "Ondan cennet meyveleri meydana gelecektir." [Bezzar]
10125- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e "Cennet ehli uyur mu?" diye sordular. Şöyle buyurdu: "Uyku, ölümün kardeşidir. Cennet ehli uyumazlar."
[Taberânî. Mu'cemu'l-Evsat'ta ve Bezzâr]
10126- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Eğer Allah cennet ehlinin ticâret yapmalarına izin verseydi, onlar bez ve güzel koku ticâreti yaparlardı." ITaberânî, Mu'cı>rmt's-Sağîr't\z.\
10127- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
"Cennet ehli, cinsî ilişkide bulunacak mı?" diye sordular. Şöyle buyurdu: "Evet, bezmeyen zeker, kesilmeyen bir şehvet ve oldukça şiddetle" buyurdu.
10128- Diğer rivayette: "Ne erkeğin menisi olacak ve ne de kadının menisi" diye geçmektedir. |Taberânî, Mtı'cermt'i-Kebîr'<\<i.\

CENNETTE ALLAH'I GÖRMEK
10129- Cerîr radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yarımdaydık. Mehtaplı bir gecede Ay'a bir baktı ve şöyle buyurdu:
"Siz Rabbinizi şu Ay'ı perdesiz ve birbir-İerinizi itip kakmadan gördüğünüz gibi ayan (beyan) olarak göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan namaz kılmaya gücünüz yetiyorsa yapın!"
Sonra: "Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdiyle teşbih et" mealindeki âyeti (Tâhâ, 13) okudu.
IBuhârî, Müslim, Tirmi/îve Ebû Dâvud.|
10130- Suheyb radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehli cennete girdiği zaman, Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyuracak: "Size ilave olarak yapmamı istediğiniz başka bir şey var mtdtr?"
"Sen bizim yüzlerimizi bembeyaz yapmadın mı? Cehennemden kurtarıp bizi cennete sokmadın mı; (Bundan daha iyi ve fazla ne olabilir ki?)" diyecekler.
Bunun üzerine perde kaldırılacak, kendilerine Rableri Teâlâyı görmekten daha sevimli bir şey verilmediğini anlayacaklar.
10131- Diğer bir rivayette §u ilave yer almıştır:
"Sonra şu âyeti okudu: "¦iyi davrananlara, daima daha iyisi ve üstünü verilir." (Yunus, 26)
[Müslim ve Tirmizî.l
10132- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana, elinde içinde siyah bir nokta bulunan beyaz bir ayna ile geldi" Sordum:
"Bu nedir ey Cibril?"
"Bu Cuma'dır. Rabbin bunu sana ve senden sonra kavminin bayramı olsun diye sunuyor. (Böylece) sen evvel olacaksın, Yahudi ve Hıristiyanlar senden sonra olacaklar. (Yani onların kutsal günleri seninkinden sonra gelecek)" dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Peki onda ne gibi faydalar vardır?"
"Onda sizin için çok hayır ve fayda vardır. Onda öyle bir saat vardır ki, kim o saatte Rabbine hayır ile dua ederse ve o hayır onun için kısmet kılınmışsa (Allah) onu mutlaka verir, şayet kısmet kılınmamışsa o istediğinden daha büyüğü onun için saklanır. Hakkında takdir edilen bir kötüden ona sığınırsa mutlaka ondan onu kurtarır, şayet takdir edilme-nıişse ondan daha büyük bir serden onu kurtarır' dedi.
"Peki içindeki bu siyah nokta nedir?"
"O Cuma gününün oluştuğu saattir. O bizde günlerin efendisidir. Biz ona âhirette "Yevmu'l-Mezîd" diyeceğiz."
"Neden "Yevmu'l-Mezîd" diyeceksiniz?"
"Çünkü Rabbin Teâlâ, Cennette miskten daha güzel kokan bembeyaz bir vadi edinmiştir. Cuma günü olduğu zaman, Allah Teâlâ İl-liyyîn'den Kürstsi üzerine inecek. Kürsî'nin etrafını nurdan minberler saracak. Peygamberler gelip onların üzerinde oturacaklar. Sonra cennet ehli gelip miskten kum yığınları üstünde oturacaklar. Rableri Teâlâ onlara tecelli edecek ve onlar O'nun cemalini müşâ-hade edecekler. Rableri de şöyle buyuracak: "İste ben vd dini yerine getiren, nimeti üzerinizde tamamlayan (Rabbinizim). Burası, size bolca vereceğim bir yerdir. İsteyin benden ne isterseniz!"
O'ndan hoşnutluk isteyecekler. O da şöyle buyuracak: "Zaten sizi buraya yerleştiren benim hoşnutluğumdur. Size daha bolca vereceğim, isteyin!"
Arzuları bitinceye dek durmadan isteyecekler. Tam o anda onlara gözlerin görmediği, kulakların duyamadığı, insan aklının tahayyül edemediği şey açılacak. Bu durum, Cuma günü halkın ayrılıp dağılma zamanına kadar böyle devam edecek.
Sonra Rab Teâlâ Kürsî'sine çıkacak. O'nunla beraber şehidler ve sıddtklar da çıkacaklar. -Sanırım şunları da söyledi:- Oda sahipleri olanlar da bembeyaz inci, ya da kıpkırmızı yakut, ya da yemyeşil zeberced-den olan odalarına dönecekler. Nehirleri akan, kapılan düzenli, meyveleri bol olan, içinde eşleri ve hizmetçileri bulunan muazzam odalarına.
Daha çok iyiliklere nail olabilmeleri, Allah'ı daha çok görebilmeleri için, Cuma'ya karşı besledikleri iştiyak kadar hiç bir iştiyak ve hasretleri olmayacaktır. Bu nedenle işte (âhirette) o güne (Cumaya) Mezîd günü denilmiştir."
[Bezzâr, Taberanî, Mu'cemu'I-Kebîr ve't' Evsat'ta ve Ebû Ya'lâ.|
10133- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
İnsanlar dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! RabbimizİI görecek miyiz?"
"Bulutsuz berrak bir mehtap gecesinde Ay'ı görmek için itişip kakışır mısınız?"
"Hayır/'
"Bulutsuz bir günde Güneş'i görmek için birbirinizi itip kakarak birbirinize zahmet verir misiniz?"
"Hayır."
"işte RabbinizİI de öyle zahmetsiz ve sıkıntısız, apaçık göreceksiniz.
Kıyamet gününde insanlar diriltilecekler. Allah buyuracak ki:
"Kim (dünyada iken) neye tapıyorsa onun peşine düşsün.'". Bunun üzerine kimisi Gü-
neş'e uyacak, kimisi Ay'a uyacak. Kimisi de putlara uyacaklar. Geride münafıkların da içinde olduğu halde bu ümmet kalacak. Allah onlara gelip: "Ben sizin Rabbinizim." buyuracak. Onlar da söyle diyecekler:
"Rahbimiz buraya gelinceye kadar bizim yerimiz , burasıdır. Rabbimii geldiğinde biz onu tanırız." Allah onlara (bildikleri surette) gelip: "Ben sizin Rabbinizim" buyuracak. Nihayet onlar da: "Sen bizim Rabbimizsin" diyecekler. Allah da onları çağıracak. Cehennemin üstüne sırat kurulacak. Peygamberlerden ümmetiyle ilk geçen ben olacağım. Orada peygamberlerden başka hiç kimse konuşamayacak. Peygamberlerin o günkü kelâmı: "Al-lahım! Selâmete erdir, selâmete erdir!" olacak. Cehennemde Sa'dân dikeni gibi çengeller olacak. "Siz sa'dân dikenini gördünüz mü?" (Ashâb:) "Evet" dediler. "İste o çengeller tıpkı sa'dân dikeni gibidir. Ancak büyüklüğünü Allah bilir, insanları işledikleri amelleri
sebebiyle kapacak. Onlardan kimi ameli sebebiyle helak olacak, kimi de kurtarılıncaya kadar ceza görecek, sonra kurtulacak. Hatta Allah ateş ehlinden olanlardan merhamet etmek istediği kimseler için meleklerine, Allah'a ibadet edenleri oradan çıkartmalarını emredecek. Secde izleriyle tanıyıp onları çıkaracaklar. Çünkü Allah ateşe secde izini yakmasını haram kılmıştır. Yanmış ve perişan olmuş bir vaziyette onlar çıkacak. Sonra üzerlerine (cennette) hayat suyu dökülecek. Selin taşıdığı

(topraktaki) tanenin bitmesi gibi bitecekler. Cennetle cehennem arasında bir adam kalacak, en son cennete girecek kişi odur. Yüzü cehenneme doğru olacak. Şöyle diyecek:
"Rabbim, ne olur benim yüzümü ondan (cehennemden) çevir! Onun kokusu beni zehirleyip perişan ediyor, alevi de beni yakıp kavuruyor." Allah ise:
"Bunu yaparım ama benden başka bir şey istersin."
"İzzetin hakkı için hayır ya Rabbi/" diyecek. Ondan sonra Allah ondan böyle bir söz aldıktan sonra onun yüzünü ateş tarafından beriye çevirecek. Cennete doğru yönelince, onun göz kamaştıran güzelliğini görecek, Allah'ın dilediği kadar sükût ettikten sonra kendini şöyle demekten alamayacak:
"Rabbim, beni cennete doğru yanaştır!"
"Sen bana benden başka bir şey istemiye-ceğine dair söz vermemiş miydin?"
"Evet, ey Rabbim! Ben senin en kötü kulun olmayayım."
"Cennetin kapısına yaklaştırırsam, belki sen benden ondan başka bir şey istersin."
"İzzetin hakkı için hayır yâ Rabbi!" diyerek, Allah'a ahd-ü peymân verdikten sonra Allah onu cennetin kapısına yaklaştıracak." O kapıdan içerdekilerin göz kamaştırıcı güzelliklerini, yeşilliklerini görünce, Allah'ın dilediği kadar sustuktan sonra şöyle demekten kendini alıkoyanuyacak: "Yâ Rabbİ! Ne olur beni cennete koy!" Allah şöyle buyuracak: "Yazık sana ey Ademoğlu! Amma da istiyorsun ha! Benden, verdiklerimden başka bir şey istemiyeceğine dair söz vermemiş miydin?"
"Ne olur Atlattım! Beni mahlukatın içinde en bedbaht insan yapma!" derdemez, Allah gülecek. Sonra cennete girmesine izin verecek ve "Dile benden ne dilersen!" diyecek. O da isteyip temenni edecek. Temennileri bitince, Allah adım zikrederek şunu da şunu da iste diyecek. Bütün istedikleri ve temennileri sona erince, Allah buyuracak: "Bu ve onunla beraber bir misli daha senindir."
Ebû Saîd, Ebû Hureyre'ye dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
"Allah Teûlâ ona: "Bu ve bununla beraber on katı daha senindir" buyurdu.
Ebû Hureyre dedi ki: "Bu ve beraberinde bir o kadarı da senindir" sözünden başkasını, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den ezberlemedim."
Ebu Saîd şöyle dedi: Ben ise, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den "Bu ve onun on katı daha senindir" sözünü duydum."
Ebû Hureyre dedi ki: "İşte cennete en son girecek olan adam budur."
[Buharı, Müslim ve Tirmizî.]

TAHRİC
==========
10048- Bu hadisi Ebû Dâvud (4744), Tirmizî (2560) ve Nesâî (eymân ve'n-nüz?r 3, VII, 3), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
10049- Bu hadisi Buhârî (rikâk 28, VII, 186) ve Müslim (cennet 1, s. 2174), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10050- Bu hadisi Buhârî (rikâk 29, VII, 186-7), Mûsâ b. Mes'ûd an Süfyân an Mansûr ve'l-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
10051- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kâf 1, VI 47; eymân ve'n-nüz?r 12, VII, 224-5; tevhîd 7/2, VIII, 167), Müslim (cennet 37-8, s. 2187) ve Tirmizî (3272), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10052- Lafzı Müslim'e (cennet 36, s. 2186) aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kâf 1/3, VI, 48; tevhîd 25, VIII, 186-7), Müslim (cennet 34-6, s. 2186-7) ve Tirmizî (2561), el-A'rec, İbn Sîrîn ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10053- Bu hadisi Müslim (îmân 306, s. 172-3), Nasr b. Alî an Bişr b. el-Mufaddal an Ebî Mesleme an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
10054- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 1, III, 97; rikâk 48/3, VII, 197), Katâde an Ebî'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10055- Bu hadisi Buhârî (rikâk 51, VII, 201-2) ve Müslim (îmân 318, s. 178), Hammâd b. Zeyd an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
10056- Bu hadisi Tirmizî (2599), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Rişdîn an İbn Nu'am an Ebî Osmân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
10057- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 55, s. 2162), Amr en-Nâkıd an Yezîd b. Hârun an Hammâd b. Seleme an Sâbit el-Bünânî an Enes senedi ile tahrîc etti.
10058- Bu hadisi Buhârî (rikâk 51, VII, 204), Müslim (îmân 308, s. 173) ve Tirmizî (2595), Mansûr an İbrâhîm an Abîde an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10059- Bu hadisi Müslim (îmân 310, s. 174-5), İbn e. Şeybe an Affân b. Müslim an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
10060- Bu hadisi Mâlik (cehennem 1, s. 994), Buhârî (bed'ul-halk 10, IV, 90) ve Müslim (cennet 30, s. 2184) Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî ise (2589, 2591), Hemmâm ve Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10061- Bu hadisi Mâlik (cehennem 2, s. 994), an ammihî Ebî Süheyl b. Mâlik an ebîhî an Ebî Hureyre ve Tirmizî (2591), Şerîk an Âsım b. Behdele an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre bu rivayetin Ebû Hureyre'nin sözü olması daha sahîhtir.
10062- Bu hadisi Müslim (cennet 31, s. 2184), Yahyâ b. Eyyûb an Halef b. Halîfe an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10063- Bu hadisi Tirmizî (2588), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Saîd b. Yezîd an Ebî's-Semh an ësâ b. Hilâl an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
10064- Bu hadisi Tirmizî (2584), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Rişdîn b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
10065- Bu hadisi Tirmizî (3164), Abd b. Humeyd ani'l-Hasan b. Mûsâ an İbn Lehîa an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10066- Tirmizî (2584) bunu 10064 nolu rivayetin senedi ile tahrîc etti.
10067- Bu hadisi Tirmizî (2585), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be ani'l-A'meş an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
10068- Bu hadisi Dârimî (II, 331), Yezîd b. Hârûn an Ezher b. Sinân an Muh. b. Vâsi' an Bilâl b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
10069- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 10, IV, 89) ve Müslim (mesâcid 185, s. 431-2), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî (2592), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
10070- Bu hadisi Tirmizî (2574), Abdullah b. Muâviye an Abdilazîz b. Müslim ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.

10072- Bu hadisi Müslim (cennet 29, s. 2184) ve Tirmizî (2573), Ömer b. Hafs b. Giyâs an ebîhî ani'l-Alâ b. Hâlid an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10073- Bu hadisi Müslim (îmân 361, s. 195-6), İbn e. Şeybe an Yahyâ b. e. Bukeyr an Züheyr b. Muh. an Süheyl b. e. Sâlih ani'n-Nu'mân b. e. Ayyâş an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
10074- Bu hadisi Müslim (cennet 32-3, s. 2185), Katâde an Ebî Nadre an Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10075- Bu hadisi Tirmizî (2586), ed-Dârimî an Âsım b. Yûsuf an Kutbe b. Abdirrahman ani'l-A'meş an Şimr b. Atiyye an Şehr b. Havşeb an Ümmi'd-Derdâ' an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
10076- Bu hadisi Tirmizî (2582), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Saîd b. Yezîd an Ebî's-Semh an İbn Huceyre an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
10077- Bu hadisi Müslim (cennet 44, s. 2189) ve Tirmizî (2579), Ebû Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10078- Bu hadisi Tirmizî (2578), Alî b. Hucr an Muh. b. Ammâr an Muh. b. Ammâr ceddihî ve Sâlih mevla't-Tev'eme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
10079- Bu hadisi Tirmizî (2577), Abbâs ed-D?rî an Ubeydillah b. Mûsâ an Şeybân ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
10080- Bu hadisi Müslim (cennet 45, s. 2189-90), İbn Fudayl an ebîhî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10081- Bu hadisi Tirmizî (2580), Hennâd an Alî b. Mushir ani'l-Fadl b. Yezîd an Ebî'l-Mahârik an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
10082- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 8/2, IV, 110; tefsîr Şuarâ 1, VI, 16), İbn ebî Zi'b an Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10083- İhtilâflı râvilerin bulunduğu bir isnâd ile tahrîc olunmuştur (Mecma` î, 390). Bu hadis Yezîd er-Rakâşî sebebiyle zayıftır.
10084- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 390).
10085- Heysemî diyor ki: "Ebû Ya'lâ, bunu nisbesiz olarak adını verdiği "İshâk"tan tahrîc etti. Bu, şayet İbn Râheveyh ise râvileri Sahîh ricâlindendir. Eğer başkası ise onu tanımıyorum" (Mecma` î, 391).
10086- Bu hadisi Ahmed (III, 29), Hasan an İbn Lehîa an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdında aynı zamanda tevsîk olunan zayıf râviler mevcuttur (Mecma` î, 388).
10087- Râvilerinden Sellâm et-Tavîl, ittifâkla zayıftır (Mecma` î, 387).
10088- Bu hadisi Tirmizî (2526), Ebû Kureyb an Muh. b. Fudayl an Hamza ez-Zeyyât an Ziyâd et-Tâî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
10089- Bu hadisi Dârimî (II, 334), Ca'fer b. Avn ani'l-A'meş an Sumâme b. Ukbe an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
10090- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 8, IV, 86; tefsîr Rahman 1-2, VI, 56; tevhîd 24, VIII, 185), Müslim (cennet 23, s. 2182) ve Tirmizî (2528), Ebû İmrân el-Cevnî an Ebî Bekr b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10091-10092- Bu hadis, yukarıda zikri geçen kaynakların aynı yerlerinde kimisinde her iki metinde tek bir isnâda bağlı olarak aynı asl-ı senedle tahrîc olunmuştur.
10093- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 8, IV, 87; tefsîr Vâkıa 1, VI, 57), Müslim (cennet 6-7, s. 2175) ve Tirmizî (2523), Abdurrahman b. e. Amre, el-A'rec, Ebû Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10094- Bu hadisi Tirmizî (2531), Yezîd b. Hârun an Hemmâm an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
10095- Bu hadisi Buhârî (cihâd 6, III, 202-3), Abdullah b. Muh. an Muâviye b. Amr an Ebî İshâk an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
10096- Bu hadisi Tirmizî (2538), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an İbn Lehîa an Yezîd an Yezîd b. e. Habîb an Dâvud b. Âmir b. Sa'd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
10097- Bu hadisi Tirmizî (2571), Muh. b. Beşşâr an Yezîd b. Hârûn ani'l-Cüreyrî an Hakîm b. Muâviye an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
10098- Bu hadisi Tirmizî (2544), Muh. b. İsm. b. Semure an Ebî Muâviye an Vâsıl b. es-Sâib an Ebî Sevre an Ebî Eyyûb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
10099- Bu hadisi Tirmizî (2564), Ebû Muâviye an Abdirrahman b. İshâk ani'n-Nu'mân b. Sa'd an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10100- Bu hadisi Tirmizî (2549), Muh. b. İsm. an Hişâm b. Ammâr an Abdilhamîd b. Habîb ani'l-Evzâî an Hassân b. Atiyye an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10101- Bu hadisi Tirmizî (2550), Ebû Muâviye an Abdirrahman b. İsh. ani'n-Nu'mân b. Sa'd an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10102- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 8, IV, 88) ve Müslim (cennet 11, s. 2177), Mâlik an Safvhan b. Süleym an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10103-10104- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 8/6-7, IV, 86; enbiyâ 1, IV, 102), Müslim (cennet 16, s. 2178-9) ve Tirmizî (2537), Hemmâm b. Münebbih, el-A'rec, Ebû Zür'a, Muh. b. Sîrîn ve Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10105- Bu hadisi Müslim (cennet 18, s. 2180-1) ve Tirmizî (4741), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10106-10107- Her iki rivayeti de Müslim (cennet 19-20, s. 2181), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10108- Bu hadisi Tirmizî (2562), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Rişdîn b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
10109- Bu hadisi Tirmizî (2545), Muh. b. Firâş an Ebî Dâvud an İmrân Ebî'l-Avvâm an Katâde an Şehr b. Havşeb an Abdirrahman b. Ganm an Muâz senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
10110- Bu hadisi Tirmizî (2536), et-Tayalisî an İmrân el-Kattân an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında sahîh garîb hükmü verdi.
10111- Bu hadisi Tirmizî (2563), Bundâr an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Âmir el-Ahvel an Ebî's-Sıddîk en-Nâcî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
10112- Bu hadisi Müslim (cennet 21, s. 2181), Züheyr b. Harb an İbn Mehdî an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10113- Bu hadisi Buhârî (rikâk 44, III, 194) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 30, s. 2151), Leys b. Sa'd an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10114- Bu hadisi Tirmizî (2562), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Rişdîn b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
10115- Bu hadisi Tirmizî (2553, 3330), Abd b. Humeyd an Şebâbe an İsrâîl an Süveyr an İbn. Ömer senedi ile tahrîc etti ve başka bir tarikten İbn Ömer'in sözü olarak ta rivâyet etti.
10116- Bu hadisi Müslim (îmân 312, s. 176) ve Tirmizî (3198), eş-Şa'bî ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10117- Bu hadisi Müslim (cennet 27, s. 2183), Haccâc b. eş-Şâir an Hâşim b. el-Kâsım an İbr. b. Sa'd an ebîhî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10118- Bu hadisi Ebû Dâvud (4801), Vekî' ani's-Sevrî an Ma'bed b. Hâlid an Hârise asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10119- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 38/2, VIII, 206), Muh. b. Sinân an Fuleyh an Hilâl an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10120- Bu hadisi Taberânî (Mecma'ul-bahreyn 4898), İsh. b. İbr. an Abdirrezzâk ani's-Sevrî an Abdirrahman b. Ziyâd b. En'am an Atâ b. Yesâr an Selmân senedi ile tahrîc etti.
Râvisi İbn Ziyâd sebebiyle isnâdı zayıftır.
10121- Bu hadisi Ahmed (V, 258), Kuteybe an Leys an Saîd b. e. Hilâl an Alî b. Hâlid an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Güvenilir bir râvi olan Alî b. Hâlid dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 403).
10122- Bunu Taberânî, sahâbînin sözü olarak, içlerinde ihtilâflı bir râvinin bulunduğu senedi ile tahrîc etti (Mecma` î, 403).
10123- Râvilerinden Humeyd b. Atâ el-A'rec zayıftır (Mecma` î, 414).

10124- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma‘ î, 415).
10125- Bu hadisi Taberânî (Mecma‘ul-bahreyn 4875-6), es-Sevrî ve Yahyâ b. Saîd an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, Bezzâr'ın râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma‘ î, 415).
10126- Bu hadisi Taberânî (Mecma‘ul-bahreyn 4877), Abdüsselâm b. el-Abbâs an Abdirrahman b. Eyyûb an Attâf b. Hâlid an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Râvilerinden Abdurrahman b. Eyyûb zayıftır (Mecma‘ î, 416).
10127-10128- Taberânî bunu birkaç senedle tahrîc etti. Bunlardan birisi, içinde yer alan ihtilâflı bir râvi ile beraber güvenilir kimselerden oluşan bir seneddir (Mecma‘ î, 416).
10129- Bu hadisi Buhârî (mevâkîtu's-salât 26, I, 143; tefsîr Kâf 4, VI, 48; tevhîd 24/1-2, VIII, 179), Müslim (mecâcid 211, s. 439), Ebû Dâvud (4729) ve Tirmizî (2551), İsmaîl b. e. Hâlid an Kays an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10130-10131- Bu hadisi Müslim (îmân 297-8, s. 163) ve Tirmizî (2552), Hammâd b. Seleme an Sâbit el-Bünânî an Abdirrahman b. e. Leylâ an Suheyb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10132- Bu hadisi Taberânî (Mecma‘ul-bahreyn 4879-80), ayrı ayrı olarak Ebû İmrân el-Cevnî ve Sâlim b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî ise şu bilgileri vermektedir: "Ebû Ya'lâ'nın râvileri Sahîh ricâlindendir." Taberânî'nin isnâdlarından birisinin râvileri, ihtilâflı İbn Sevbân dışında Sahîh ricâlindendir. Bezzâr'ın isnâdı ise ihtilâflıdır" Mecma‘ î, 422).
10133- Bu hadisi Buhârî (ezân 129, I, 295; rikâk 52, VII, 205; tevhîd 24, VIII, 179), Müslim (îmân 299-300, s. 163-167) ve Tirmizî (2554), Atâ b. Yezîd, Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

86- KİTABU'L-HUDUD
1- Sakınılacak Sınırlar Babı
2- Bâb: Hamr (Yânı Şarâb) İçilmez
3- İçki İçenin Dövülmesi Hakkında Gelen Şey Babı
4- Haddin Evde Vurulmasını Emreden Kimse Babı
5- (İçme Suçunda) Yaprakları Soyulmuş Hurma Deynekleri İle Ve Na'llerle Dövme Babı
6- Şarâb İçene La'net Etmenin Mekruh Olması Babı
7- Çalarken Hırsızın Hâli (Nasıl Olur) Babı
8- İsmi Açıkça Söylenmediği Zaman Hırsız Kişiye La'net Etmek Babı
9- Bâb: Haddler Bir Keffârettir
10- Bâb: Mit Minin Sırtı Ezâ Etmekten Korunmuştur Ancak Üzerine Vâcib Olmuş Bir Hadd'de Yâhud Kul Hakkında Korunmaz
11- Allah'ın Ta'yîn Etmiş Olduğu Haddleri Uygulayıp Yerine Getirmek Ve Allah'ın Haramlarına Saygısızlık Edenlerden İntikaam Almak Babı
12- Haddlerin (İçtimaî Mevkii Yüksek Olan) Şerîfe De (İçtimaî Mevkii Aşağı Olan) Hakire De Müşâvı Olarak Uygulanıp Yerine Getirilmesi Babı
13- Devlet Başkanına (Y&Hud Onun Vekili Olan Hâkime) Yükseltildiği Zaman, Şer'î Bir Ceza Hakkında Şefaat Etmenin Çirkinliği Babı
14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
15- Hırsızın Tevbe Etmesi Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

86- KİTABU'L-HUDUD

(Sert Cezalar Kitabı) [1]

1- Sakınılacak Sınırlar Babı [2]

2- Bâb: Hamr (Yânı Şarâb) İçilmez

İbn Abbâs da:
Zina şırasında zina eden kimseden îmân nuru çekilip çıkarılır, demiştir [3].

1-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Bekr ibn Ab dir rahman'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Ra-sûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Zina eden kişi zina ettiği sırada mii'-min olduğu hâlde zina edemez. İçki içen de içki içtiği sırada mü'min olarak içemez. Hırsız da hırsızlık yaptığı sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık edemez. Yağmacılık yapan kimse de insanlar gözlerini ona doğru yükseltip bakarlarken (yânî insanların gözleri önünde) yağmacılık ettiği zaman mü 'min olarak yağmacılık ve çapulculuk edemez"[4].
Ve İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Ebû Sele-me'den; onlar da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den '"Çapulculuk" fıkrası müstesna, bundan önceki hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

3- İçki İçenin Dövülmesi Hakkında Gelen Şey Babı

2-.....(Buradaki iki yoldan) bize Katâde,'Enes ibn MâIik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şarâb içme suçunda, yaprakları soyulmuş hurma deyneği ve na'llerle (yânı ayakkabılarla) dövme cezası uygulamıştır. Sonra Ebû Bekr de içki içer kimseye kırk deynek vurmuştur [5]

4- Haddin Evde Vurulmasını Emreden Kimse Babı

3-.....Ukbe ibnu'I-Hâris (R) şöyle demiştir: en-Nuaymân yâhud en-Nuaymân'ın oğlu içki içmiş olarak getirildi. Peygamber (S) evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti.
Ukbe dedi ki: Bu emir üzerine onu dövdüler, ben de onu na'llerle dövenler içinde bulundum [6].

5- (İçme Suçunda) Yaprakları Soyulmuş Hurma Deynekleri İle Ve Na'llerle Dövme Babı

4-.....Bize Vuheyb ibn Hâlid, Eyyüb'dan; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Ukbe ibnu'l-Hâris(R)'ten şöyle tahdîs etti: Pey-gamber(S)'in huzuruna Nuaymân yâhud Nuaymân oğlu sarhoş olarak getirildi. Bu kendisine çok ağır geldi de evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti. Oradakiler onu hurma deynekleri ve na'llerle dövdüler. Ben de onu dövenler arasında idim [7].

5-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) şarâb içmede hurma dallan ve na'llerle dövme cezası uyguladı, Ebû Bekr de kırk deynek vurdu, demiştir [8].

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in huzuruna şarâb içmiş bir kimse getirildi. Peygamber (orada bulunanlara):

— "Bunu dövünüz!" buyurdu.
Ebû Hureyre dedi ki: Artık bizden eliyle döven, ayakkabısı ile döven, ihramı ile döven kimseler vardı. Dövme işi bitince topluluktan bâzı kimseler bu adama:
— Allah seni hor ve zelîl kılsın! dediler. Peygamber:
— "(Hayır) böyle söylemeyiniz! Bu adamın aleyhine şeytâna yardım etmeyiniz!" buyurdu [9].

7-.....Bize Ebû Husayn tahdîs edip şöyle dedi: Ben Umer ibn Saîd en-Nahaî'den işittim, şöyle dedi: Ben Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben herhangibir kimseye hadd vurup da onun ölmesiyle nefsimde üzüntü duymuş değilimdir. Ancak böyle bir üzüntüyü içki içen kimse hakkında duymuşumdur. Şayet içki içen kimse hadden dolayı ölseydi, muhakkak ben onun diyetini verirdim. Bunun da sebebi şudur: Çünkü Rasûlullah (S) içki içenin haddi hakkında bize sabit bir aded kaanûnlaştırmamıştır [10].

8-.....es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında, Ebû Bekr'in emirliğinde ve Umer'in halifeliğinin baş tarafında bize şarâb içmiş olan sarhoş getirilirdi de, bizler ona doğru kalkar, ellerimizle, ayakkabılarımızla ve ridâlarımızla döverdik. Umer'in emirliğinin sonunda, Umer sarhoşa kırk deynek vurdu. Nihayet insanlar içki içmek ve fesâd çıkarmakta ileri gittikleri zaman, Umer sarhoşlara seksen deynek vurdurdu [11].

6- Şarâb İçene La'net Etmenin Mekruh Olması Babı

Çünkü o kimse içki içmekle İslâm Dîni'nden dışarı çıkıcı değildir [12].

9-.....Bize el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Halîd ibn Yezîd, Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babası (Umer'in hizmetçisi olan) Eşlem el-Habeşî'den; o da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) zamanında Abdullah isminde bir adam vardı. İnsanlar tarafından "Hımâr (= Eşek)" lakabı ile lakablandınurdı. Bu zât Rasûlullah'ı arasıra güldürürdü. Peygamber bu adama, şarâb içtiği için deynekleme cezası uygulamıştı. Bir gün bu Abdullah yine huzura getirildi, Peygamber deyneklenme-sini emretti, o da deyneklendi. Topluluktan birisi:
— Yâ Allah, şu adama la'net et, içki yüzünden ne kadar da çok huzura getiriliyor! dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Ona la'net etmeyiniz! Vallahi kesin olarak bilmişimdir ki bu zât muhakkak Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmektedir" buyurdu [13].

10-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e sarhoş bir adam getirildi. Peygamber onun dövülmesini emretti. Artık bizden kimimiz onu eliyle dövüyor, kimimiz ayakkabısıyle dövüyor, kimimiz de elbisesiyle dövüyordu. Dövme işi bitince içimizden bir
adam:
— Buna ne oluyor! Allah bunu zelîl kılsın! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
__"Kardeşinizin aleyhinde şeytânın yardımcıları olmayınız1"buyurdu [14].

7- Çalarken Hırsızın Hâli (Nasıl Olur) Babı

11-..... Bize Fudayl ibn Gazvân, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Zina edici kişi zina ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zina edemez. Hırsız kişi de hırsızlık ettiği sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık yapmaz!" [15].

8- İsmi Açıkça Söylenmediği Zaman Hırsız Kişiye La'net Etmek Babı [16]

12-.....Bize (Süleyman ibn Mihrân) el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Salih'ten işittim; o da Ebû Hureyre(R)'den ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah şu hırsız kişiye la'net etsin ki, o bir miğfer çalar da o sebeble eli kesilir, bir ip çalar da o yüzden eli kesilir!"
el-A'meş: Ebû Hureyre'nin bu hadîsini rivayet edenler, hadîsteki "Beyda" lafzının harbde başa giyilen demir miğfer olduğunu, ipin de en az kıymeti birkaç dirheme müsâvî olan nevi'den değerli birşey olduğu görüşünde bulunurlardı, demiştir [17].

9- Bâb: Haddler Bir Keffârettir

13-.....Ubâdeibnu's-Sâmit(R) şöyle demiştir: Bizler bir mecliste Peygamber(S)'in yanında idik. Bizlere şöyle buyurdu: "Benimle şu şartlar üzere bey'at ediniz: Allah'a (ibâdette) hiçbirşeyi ortak kılmamak, hırsızlık etmemek, zina eylememek..." diye sayıp el-Mümtehıne: 13. âyetinin hepsini okudu. "İçinizden bu and ve sözünde duranın ecri Allah'a âiddir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda ikaaba uğratılırsa, bu ikaab ona keffârettir. Bunlardan bir suçu yapıp da yaptığı fiili Allah Taâlâ örterse (onun işi de Allah'a âiddir), Allah dilerse onu mağfiret eder, dilerse onu azâblan-dırır" [18]

10- Bâb: Mit Minin Sırtı Ezâ Etmekten Korunmuştur Ancak Üzerine Vâcib Olmuş Bir Hadd'de Yâhud Kul Hakkında Korunmaz

14-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Veda Haccı'nda (Minâ'da Nahr günü yaptığı hutbesinde):
— "Dikkat edin! Hürmetçe en büyük bilmekte olduğunuz ay hangisidir?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Bu hacc ayımız değil mi? dediler. Rasûlullah:
— "Hürmetçe en büyük bilmekte olduğunuz belde hangisidir?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Bu Mekke beldemiz değil mi? dediler. Rasûlullah:
— "Hürmetçe en büyük bilmekte olduğunuz gün hangisidir?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Bu hacc günlerimiz değil mi? dediler. (Bu mukaddimeden sonra) Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki Allah Tebâreke ve Taâlâ sizlere bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram olduğu gibi (birbirinize) kanlarınızı, mallarınızı, namuslarınızı haram kılmıştır (bunlar her türlü tecâvüzden korunmuştur). Ancak bir hakk karşılığında olmak müstesnadır. Dikkat edin! Bunları sizlere tebliğ ettim mi?" buyurdu.
Bu soruyu Rasûlullah üç kerre sordu. Sahâbîler her defasında O'na:
— Evet, tebliğ ettin! diye cevâb veriyorlardı. Sonra Rasûlullah:
— "Sizlere yazık -yâhud: Sizlere veyl olur-; sakın benden sonra birbirlerinizin boyunlarına vuracak surette birbirlerinizi küfre nisbet edip de kıtali halâl saymaya dönmeyin -yâhud: Fiilleriniz birbirlerinin boyunlarına vuran kâfirlerin fiillerine benzemesin-!" buyurdu [19].

11- Allah'ın Ta'yîn Etmiş Olduğu Haddleri Uygulayıp Yerine Getirmek Ve Allah'ın Haramlarına Saygısızlık Edenlerden İntikaam Almak Babı

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) dünyâ işlerinde iki iş arasında muhayyer kılındığında, o iş günâh olmadığı müddetçe, muhakkak onların en kolay olanım tercîh ederdi. Eğer o işler günâh nev'inden olurlarsa, Peygamber onların ikisinden de insanların en uzak bulunanı olurdu. Allah'a yemîn ederim ki, O, kendisine getirilen hicbirşeyde kendi nefsi için asla intikaam almazdı. O ancak Allah'ın haramlarının parçalanıp hürmetsizlik edilmesinde Allah için (öfkelenir) intikaam alırdı [20].

12- Haddlerin (İçtimaî Mevkii Yüksek Olan) Şerîfe De (İçtimaî Mevkii Aşağı Olan) Hakire De Müşâvı Olarak Uygulanıp Yerine Getirilmesi Babı

16-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Usâme, Kureyş'in Mahzum soyunı men-sûb olup hırsızlık yapmış bir kadın hakkında (şefkat için) Peygam-ber(S)'le konuşmuştu. Bunun üzerine Peygamber: "Sizden evvelki ümmetler ancak şundan helak olmuşlardır: onlar haddi (yânî cezayı) hakir kimseye uygular idiler de şerefli olan kimseyi terkederlerdi. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer (Muhammed'in kızı) Fâîıma bu işi yapmış olaydı, muhakkak onun elini de keserdim" buyurdu [21].

13- Devlet Başkanına (Y&Hud Onun Vekili Olan Hâkime) Yükseltildiği Zaman, Şer'î Bir Ceza Hakkında Şefaat Etmenin Çirkinliği Babı

17-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti (Âişe şöyle demiştir): Kureyş'ir Mahzûm soyundan olup da hırsızlık etmiş bulunan bir kadının durumu, Ku-reyş'e haylî üzüntü vermişti. Onlar:
— Bu kadını cezadan afv hususunda Rasûlullah ile kim konuşabilir? Bu hususta kelâm etmeye Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme'-den başka kim cesaret edebilir ki? dediler.
Nihayet Usâme, bu hususta Rasûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Allah'ın ta'yîn ettiği cezalardan bir ceza hususunda şefaat mi ediyorsun?" buyurdu.
Sonra ayağa kalkıp bir hitabe yaparak şöyle dedi:
— "Ey insanlar! Sizden evvelki (ümmet)ler ancak şu sebebden sapmışlardır: Onlar aralarında şerefli bir kimse çaldığı zaman onu bırakırlardı da zayıf olan çaldığı zaman ona ceza uygularlardı. Allah 'a yemîn ediyorum ki, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma çalmış olaydı, muhakkak onun elini de keserdim!" [22].

14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir karşılık ve ceza ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukubet olmak üzere- ellerini kesin!... "(ei-Mâide: 38) [23].
Ve ne kadar malda el kesilir? Alî (R), hırsızın elini avuçtan (yâhud bilekten) kesmiştir [24]
Katâde, hırsızlık yapmış bir kadında onun yalnız sol eli kesildi, onda başka bir kesme olmadı, demiştir [25].

18-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) "Hırsızın eli, dörtte bi dînâr ve daha fazla kıymette mal çaldığı zaman kesilir" buyurdu, demiştir.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Abdurrahmân ibn Hâlid, ez-Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlu ve Ma'mer ibn Râşid üçlüsü de İbrâhîm ibn Sa'd'a mutâbaat etmişlerdir [26].

19-.....Bu seneddekirâvîlerdeÂişe(R)'den, Peygamber(S)'in "Hırsızın eli dörtte bir dinarda kesilir" buyurduğunu nakletmişîerdir.

20-.....Âişe (R) buradaki râvîlere, Peygamber(S)'in: "Dinar'ın dörtte biri kıymetindeki hırsızlıkta el kesilir" buyurduğunu tahdîs etmiştir.

21-.....Bize Abde, Hişâm'dan tahdîs etti ki babası Urve şöyle demiştir: Bana Âişe (R): Peygamber (S) zamanında hırsızın eli ancak hacefe denilen kalkan veya turs denilen kalkan kıymetinde bir mal çaldığında kesilirdi, diye haber verdi.

22- Bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Humeyd ibn Ab-dirrahmân tahdîs etti. Bize Hişâm, babası Urve'den; o da Âişe'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti.

23-.....Bize Hişâm ibn Urve, babasından haber verdi ki Âişe (R):
— Hırsızın eli hacefeden yâhud tursten daha aşağıda bir mal için kesilmezdi. Bunların herbiri kıymetli şeylerdi, demiştir.
Bu hadîsi Vekî' ile İbn İdrîs de Hişâm'dan; o da babasından mür-sel olarak rivayet etmiştir.

24-.....Âişe (R): Peygamber (S) zamanında hiçbir hırsızın eli mıcenn denilen yâhud hacefe denilen bir kalkan bedelinden daha aşağıda bir mal için kesîlmemiştir. Hâlbuki bu kalkanlardan herbiri kıymetli şeylerdi, demiştir [27].

25-.....Bana Mâlik ibn Enes, Abdullah ibn Umer'in himayesinde bulunan Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) değeri üç dirhem olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirmiştir.
Ve ona Nâfi'den rivayette Muhammed ibn İshâk mutâbaat etmiştir.
el-Leys de: Bana Nâfi' "Semenehu" yerine "Kıymetehu" şeklinde tahdîs etti, demiştir.

26-.....Bize Cuveyriye, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) üç dirhem değerinde olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir.

27-..... Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Nâfi' tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) semeni üç dirhem olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir.

28-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdulah ibn Umer (R): Peygamber (S) semeni üç dirhem olan bir mıcenn kalkanı hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir

29-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Salih'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah şu hırsıza la'net etsin ki, o bir miğfer çalar da eli kesilir, bir ip çalar da (o küçük şey sebebiyle) eti kesilir!" [28].

15- Hırsızın Tevbe Etmesi Babı [29]

30-.....Bana İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) hırsızlık eden bir kadının elini kestirmiştir. Âişe:
— Artık bundan sonra o kadın bana gelir, ben de onun hacetini Peygamber'e yükseltir, arzederdim. Kendisi bu hâdiseden sonra tevbe etti ve tevbesi de güzel oldu, demiştir [30].

31-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû İdrîs'ten haber verdi ki, Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben bir topluluk içinde Rasûlullah (S) ile bey'atlaştım da bey'atte şöyle buyurdu: "Ben sizlerle şu şartlar üzerine bey'atlaşıyorum: Allah'a (ibâdette) hiçbir şeyi ortak kılmamanız, hırsızlık yapmamanız, çocuklarınızı öldürmemeniz, ellerinizle ayaklarınız arasından bir iftira düzüp getirmemeniz (yânî kendiliğinizden kimseye hiçbir iftira düzüp atmamanız), hiçbir ma'rüf işte bana isyan etmemeniz. Sizden her kim bu sözünde durursa, onun ecri Allah'ın (fazilet ve kerem) zimmetindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda yakalanırsa, bu onun için bir keffârettir ve bir temizliktir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, onun bu işi de Allah 'a kalır. Allah isterse onu azâblandırır, isterse onu affeder."
Ebû Abdillah el-Buhârî: Hırsız, elinin kesilmesinden sonra tevbe ettiği zaman şâhidliği kabul edilir. Her hadd vurulan da böyledir, tevbe ettiği zaman şâhidliği kabul edilir, dedi [31].

[1] Hudûd, Hadd'in cem'idir. Hadd, men' etmek, sınır koymak ma'nâlanna gelir. Başkalarını içeriye girmekten men' ettiği için Arablar kapıcıya "Haddâd" derler. Tarlaları birbirinden ayıran sınırlarla devletler arasındaki sınırlara "Hudûd" denilmesi bundandır. Kitâblarda görülen ta'rîfler, efradını cami' ağyarını mâni', yânı birşeyin bütün ma'nâlarını toplayıp başka ma'nâların o ta'rîfe girmesine mâni' oldukları için, onlara da mantıkta "Hadd" denilir. Şerîat örfünde ise "Hadd", Allah için bir hakk olarak ta'yîn olunan ceza ve ukubettir. Bu haddin zina, iftira, şarâb içme, hırsızlık ve kati gibi cürümlere âid olan nevi'leri vardır. Şu âyetlerdeki Hudûd, cürüm ve ma'siyet ma'nâsinadır:

"... Bu hükümler, Allah 'in sınırlarıdır. Sakın onlarq yaklaşmayın... " (el-Bakara: 187); "... Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları geçmeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 229); "... Kim Allah'ın hududunu aşarsa, muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur... " (et-Talâk:

[2] Bâzı nüshalarda "Kitâbu'I-hudûd ve mâ yuhzeru mine'l-hudûd" şeklinde gelmiştir ki, "Hudûd hükümleri ve sakınılacak sınırlar kitabı" demek olur. Buhâ-rî bu bâbda hadîs zikretmedi

[3] el-Müstemlî'nin rivayetinde bu başlık, "Bâbu'z-zinâ ve'l-hamr = Zinâ ve şarâb içmenin hükmü babı" şeklindedir. İbn Abbâs'ın bu sözünü Ebû Bekr İbn Ebi Şeybe îmân Kitâbı'nda rivayet etmiştir.

[4] Bunun bir rivayeti Eşrîbe'de de geçmişti. Müslim de bunu Eşrîbe'de rivayet etti. Orada da bildirildiği üzere şârih İbn Battal şöyle demiştir: İçki İçmek hakkında gelen haberler içinde en şiddetlisi, bu Ebû Hureyre hadîsidir. Çünkü hacete zikredilen dört günâhı işleyenlerden bunları işledikleri sırada îmân şuurunun kendilerinden gittiği haber verilmiştir ki, zahire göre bu çok ağırdır...

Haricîler, tebliğin zahirine tutunup büyük günâhları haram olduklarını bilerek işleyenleri tekfir etmişlerdir. Sünnet ehli âlimleri ise buradaki îmânı kemâle hamledip "Büyük günâhları işleyenlerin îmânı tam ve kâmil olmaz" suretinde tefsir etmişlerdir. Şârih Hattâbî de: "İçki içmeyi ve diğer günâhları halâl sayarak işleyenler mü'min olmaz" diye te'vîl etmiştir.

[5] Bu hadîs alkollü içki içene şer'î ceza olmak üzere deynekie dövme uygulandığına açık bir delildir. Müslim Hudûd'da bunun birkaç rivayetini getirmiştir.

[6] Bu hadîs hadd'in bazen evlerde de yapılabileceğine delâlet etmiştir. Bunun bir rivayeti Vekâlet'te de geçmişti.

[7] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivayetidir.

[8] Buhârî bu hadîsle içme suçunda hurma deynekleri ve na'llerle dövmekle yetinmenin cevazına işaret etmiştir. Nevevî de: Âlimler hurma deyneği ve na'llerle ve elbise uçlanyla dövmekle yetinmek üzerinde ittifak ettiler, demiş; sonra da: En sahîh olan kamçı İle dövülmesinin cevazıdır, demiştir (Aynî).

[9] Hadîste o sarhoşun dövülmesi emredildiği hâlde, dayak mikdân bildirilmemiştir. Şarâbın harâmhğı Kur'ân ile sabit olduğu için, şarâbın azı da cezayı gerektirir. Diğer içkilerde ceza haddi sarhoşluk derecesine göredir. Hadîsin sonunda Peygamber'in horlamayı nehyetmesi, mü'minin horlanmasına şeytân sevindiği içindir.

[10] Hadîsin sonundaki "Lem yesünnehû" cümlesinin ma'nâsı. Rasûlullah bu konuda sabit bir sayı ta'yîn ve takdir etmedi demektir. İbn Mâce'nin Sünen'ında şu ziyâde vardır: Alî: Muayyen bir sayı ile vurduğumuz hadd bizim kendi icti-hâdımızdır, dedi. Bu hadîsle bu ziyâde sarhoşa sabit olan cezanın gayrı muayyen olarak bir mikdâr dövmekten ibaret olduğunu göstermektedir. İmâm Şafîî: "Eğer şarâb içen kişi el ile, libâs ile dövülerek ta'zîr edilir de ölürse, imâma bir mes'ûliyet sabit olmaz. Eğer kırbaçla döğmüş ise diyetini öder" demiştir.

[11] Bunun ma'nâsı şudur: Umer zamanı Irak ve Şâm fethedilince insanlar bu sulak, münbit, yaşayışı rahat, üzümleri ve meyveleri bol yerlerde yaşamağa başladı. Böyle refah artınca da şarâb içenler çoğaldı. Bu sebebden dolayı Umer içenlere ağır basmak ve onları bu fiilden men' etmek maksadıyle içme cezasını artırdı.

[12] Bulıân bu başlığı, içene la'net etmeyi nehyeden hadîsle "İnsan içerken mü'mİn olduğu hâlde içmez" hadîsi arasını uyuşturmak maksadıyle getirmişe benziyor...

[13] Bu Abdullah şen, şakacı ve horlamalara aldırmaz bir kimse olup, kendisine "Eşek" denilmesinden de hiç kızmazdı. Abdullah'ın bâzı hâl ve hareketlerine Rasûlullah gülerdi. Şârih Kirmânî onun garîb hareketlerinden birini şöyle bildirir: Abdullah bir gün veresiye bir tulum yağ, bîr tulum da bal satın alıp bunları Peygamber'e getirerek hediye etmiş. Bir müddet sonra yağ ve bal sahibi gelip bunların bedelini isteyince, Abdullah adamı yanma alıp Peygamber'e getirmiş ve: Yâ Rasûlallah.bu adama yağ ve balın parasını ver! demiş. Rasûlullah da bu hâle gülmüş ve mal sahibinin isteğinin verilmesini emretmiştir. Peygamber'İn şehâdeti veçhile vicdanı Allah ve Rasûlullah sevgisiyle dolu olan Abdullah'ın bu rind-meşreb hâli ve vak'alan hep böyle latîf idi. Peygamber onun bu işlerine tebessüm edip gülerdi, islâm ahlâkçıları bu hadîse tutunarak âlimler ve emirler huzurunda kıymetli fıkralar söyleyerek onları güldürüp eğlendirmenin caiz olduğunu istidlal etmişlerdir.

[14] Bu hadîsin bir rivayeti yakında geçti.

[15] Hadîs, başlıktaki kısaltılmış ifâdeyi açıklamaktadır

[16] Buhârî bu başlıkla, muayyen içkiciyi la'net etmekten nehy ile burada getireceği hadîs arasını uyuşturma cihetine işaret etmiş gibidir.

[17] Süleyman el-A'meş: Hadîsteki "Eeyda" lafzı "Tavuk yumurtası" ma'nâsma da gelir, fakat burada kasdoiunan o ma'nâ değildir. O, muhârib askerlerin başlarına giydikleri demirden yapılmış miğferdir. Hadîsteki ip de âdî bir İp değil, kıymetli bir iptir. Çünkü hırsızlık haddi icra edilmek için çalınan malın en az birkaç dirhem değerinde olması îcâb eder demek istemiştir.

[18] Başlığa uygunluğu "Dünyâda ikaaba uğratılırsa bu ikaab ona keffârettir" sözünden alınır.

Ubâde ibnu's-Sâmit, Birinci Akabe gecesinde bey'at eden oniki nakîbden biridir. Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attir ki, ona el-Mümtehme: 10. âyetin-deki bey'at şartlarının aynı ile vâki' olduğundan "Bey'atu'n-Nisâ" denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdir. İkinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve ıyâllerini nasıl müdâfaa ve himaye ederlerse Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himaye eylemek üzere bey'at etmişler ve ahidlerini hakkıyle îfâ ederek kendilerinden sonra tâ kıyamete kadar islâm'a girmiş ve girecek olanlara veliyy-i ni'met (yânî en büyük ni'metin sahihleri) olmuşlardır. Allah onlardan razı olsun!

[19] Başlığa uygunluğu "Şübhesiz Allah Taâlâ sizlere kanlarınızı, mallarınızı, namuslarınızı birbirinize haram kılmıştır "sözünden alınır. Bunun beyânı şudur: Mü'minin kanı, malı, ırzı diğer mü'min için korunmuştur, hiçbir kimseye onu mübâh saymaya kalkışması halâl olmaz. Ancak bir hakk karşılığı olmak müstesna.

"Birbirinizin boyunlarına vuracak kâfirlere dönmeyiniz" sözünün ma'nâ-sı hakkında yedi görüş vardır:

* Bu, haksız olarak onu halâî sayan hakkında bir küfürdür.
* Murâd ni'mete ve İslâm hakkına nankörlüktür.
* Bu kişiyi küfre yaklaştırır ve onu küfre götürür.
* Bu, kâfirlerin fiilleri gibi bir fiildir.
* Murâd hakîkî küfürdür, bunun ma'nâsı da: Kâfirler olmayınız, fakat müs-Iümânlar olarak devam ediniz, demektir.
* Bunu Hattâbî ve diğerleri nakletti: Murâd silâh ile kâfir olmaya, kâfirler olmaya çalışmayınız'dır. el-Ezherî: Silâh kuşanan kimseye kâfir denilir, demiştir.
* Bunun ma'nâsı: Birbirinizi küfre nisbet edip de birbirinizle kıtal yapmayı halâl saymaya kalkmayın demektir.

Bu görüşlerin en zahir olanı dördüncü görüştür. Bunu en-Nevevî söyledi. Kaadı Iyâd da bunu tercîh eyledi... (Aynî).

[20] Hadîsin bir rivayeti "Peygamber'in sıfatı bâbı"nda da geçti.

[21] Hadîsin birer rivayeti Isrâîl oğulları ve Menâkıb'da da geçmişti. Müslim de bunu Hudûd'da getirdi.

[22] Usâme, Peygamber'in yüksek sevgisine güvenerek hırsızlık cezasının affı için hiç kimsenin cesaret edemediği bir şefaatte bulunmuştu. Bu kadın, Fâtıma bintu Esved idi ki, Mekke'nin fethi günü yüksek içtimaî mevkiine güvenerek ganimet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık yayılıp duyulunca, Kureyş bunun şer'î cezadan affı çârelerini aramaya başlamış ve şefaat için Usâme'yi bulmuştu. Peygamber hiçbir te'sîr altında kalmayarak, milletlerin bekaa esâslarından olan ilâhî ve hukukî adaleti en kesin şekilde yerine getirmiştir. Bu suretle de bütün insanlığa en yüksek bir adalet örneği vermiştir. Allah'ın salât ve selâmı O'na olsun!

[23] Âyetin devamı: "Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. Fakat yaptığı o hırsızlık hareketinden sonra tevbe eder, kendim düzeltirse, şübhe-siz ki, Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Mâide: 38-39).

"Hırsızlık fiilinin ceza ve nekâl olan haddi îcâb edecek bir cürüm olması için, mübâhlık şübhesi, haklılık şübhesi ve zaruret şübhesi bulunmamalıdır....

Hırsıza bir özür şübhesi bırakmamak için herhalde bir nisâbın da şart olduğu kat'îdir. Ancak bu nisâbın mikdân ictihâd sahasıdır. Fakîhler sünnete nazaran bunun dörtte bir dînâr ile bir dinar veya on dirhem arasında devam ettiğinde ittifak etmişlerdir. Şafîî gibi kimisi asgarîyi, İmâm A'zâm gibi kimisi de a'za-mîyi tercih etmişlerdir, ki şübheden tamamen salim olan da budur. Acaba on dirhemden ziyâde bir mikdâr kabulüne imkân yok mudur? Biz buna vardır cevâbını vermek istiyoruz ve nisâb mikdânnın bu iki sınır arasında cereyanı üzerinde ittifak edilmiş olduğuna kaail bulunuyoruz. Madem ki, nisabın aslı mes'elesi ictihâd sahasıdır ve madem ki bu bâbda şübhe mes'elesinin büyük bir ehemmi yeti vardır, o hâlde bunun ictihâdî mâhiyetini muhafaza eden bir zaman mes'e-leşi olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Eğer böyle olmasa idi, müctehidlere a'zamî ve asgari fikirlerini veren misâller ve haberler sabit olmazdı. Bir dînâr, bir mis-kâl altın demektir ki, o zaman ondört kırat olan sebi' vezni dirhem ile on dirhem gümüş kıymetçe buna denk idi. Oniki dirhem sayıldığı dahî varsa da, bu daha küçük bir dirhem mikyasıdır. Buna nazaran dörtte bir dînâr, üç dirhem olur... Demek ki, o zamanlar altın, gümüş farkı ortalama olarak bire on; şimdi ise bu fark beş-altı misli artmıştır. Bir mıskal altın, sekiz on dirhem değil, kırk-elli dirhem gümüş muâdiline çıkmıştır. Altın-gümüş farkı böyle olduğu gibi, eşya ile nakid paralar arasında da bu farklar görülmektedir. Bir zaman bir miskâl altına denk olup zaruret şübhesini kesen on dirhem gümüş, bugün için o zamanın üç dirhem gümüşünden daha az bir kıymette bulunduğunda şübhe olmadığı gibi, bugünün bir miskâl altım da böyledir. Binâenaleyh nisâb mikdârı, zaruret şübhesini def noktasından zamanın değişmesi ile değişmektedir. Bu misâllerden istifâde ederek zamanına göre şübheye yer bırakmayacak şekilde bir mik-dâr ta'yîni caiz, hattâ lâzımdır. Zirâ: "Kim son derece açlık hâlinde çaresiz kalırsa, günâha meyi maksadı olmaksızın (haram olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah gafurdur, rahimdir" (el-Mâide: 3) hükmünün cezalarda dahî mu'teber olduğunda söz olmadığı gibi, bunun şübhesinin de mu'teber olduğunda şübhe yoktur. Ve işte nisâb mikdârı o günahı ve ona karşı ceza istihkakı ta'yîn edecek olan bir miyardır" (Hakk Dîni, II, 1673-1674)

[24] Alî'nin bu hükmünü Dârakutnî rivayet etmiştir. Şâfiî de Kitâbu '1-fhrüâfta: Alî'nin hırsızın elini bilhassa küçük parmak, yüzük parmağı ve orta parmaktan keser de: Ben onu amelsiz bırakmaktan dolayı Allah'tan utanırım, der olduğunu rivayet etmiştir (Kastallâm).

[25] Katâde'nin sözünü de Ahmed, Târîh'inde rivayet etmiştir.

[26] Bunun birkaç rivayetini Müslim de Hudûd'da getirmiştir.

[27] Bu hadîs metinlerdeki "Mıcenn", "Hacefe", "Turs" kelimelerinin delâlet ettiği ma'nâlar Tavzih sahibinin beyânına göre birdir. Kalkan demektir. Ancak yapılış tarzlarına göre aralarında fark bulunmaktadır. Bunların kıymetlerinin ne kadar olduğu bildirilmiştir. Üç dirhem olmak ihtimâli de vardır, on dirhem olmak ihtimâli de vardır. Bundan sonra gelen İbn Umer hadîsinde üç dirhem sözü açıkça söylenmiştir.

[28] Bunun bir rivayeti 12 rakamıyle geçmişti.

Yüce Allah hırsız aleyhine el kesmeyi vâcib kılmak suretiyle mallan korumuştur. Hâlbuki hırsızlığın dışında olan mal kapmak, baskın ve talanla malı ga-nîmet olarak kapışmak, bir kimseden haksız oiarak zorla ve zulümle mal almak hususlarında ise bu cezayı koymamıştır. Çünkü bu nevi' suçlar, hırsızlığa nis-betle az vâki' olur. Bu nevi' vak'alarda selâhiyetli merci'ler nezdinde istid'â etmek suretiyle malların geri alınması mümkün ve bir de hırsızların aksine bunun üzerine beyyine getirmek de kolay olur. Zîrâ hırsızlık üzerine beyyine getirmek nadiren kaabil olur. İşte bu sebeblerden ötürü hırsızlık işi büyük ve bundan men' hususunda daha te'sîrli olsun diye cezası da şiddetli olmuştur. Müslümanlar kesme cezasının furûâtında ihtilâf etmişlerse de umûmî olarak hırsızın elinin kesilmesinde ittifak etmişlerdir {Müslim Ter., V, 277, 2. haşiye).

[29] Yânî hırsız hadden sonra tevbe ettiği zaman bu tevbesi ona fayda verir

[30] Bunun bir rivayeti Şehâdetler'de uzun bir metinle geçmişti. Müslim'in bir rivayetinde bu fıkra Mekke fethinde hırsızlık yapan yüksek mevki'li kadındır. Pey-gamber'in o zaman yaptığı hutbenin sonunda ayrı bir fıkra olarak Yûnus'tan getirilmiştir. Müslim Ter., V, 281-282 "1688".

[31] Bunun bir rivayeti 9. bâbda, 13 rakamıyle de geçmişti.

Buhârî'nin hadîsin sonundaki sözü, el-Kuşmeyhenî nüshasında sabittir, diğerlerinde yoktur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

56- KİTABU'L-CİHAD VE'S-SIYER

1- Cihâdın Ve Sîretlerin Fazîleti Babı
2- Bâb: İnsanların En Faziletlisi Allah Yolunda Canı İle, Malı İle Cihâd Eder. Olan Mü'mindir
3- Erkeklerin Ve Kadınların Mücâhid Olmak Ve Şehîd Olmak İçin Duâ Etmeleri Babı
4- Allah Yolunda Mücâhede Edenlerin Dereceleri Babı
5- Allah Yolunda Sabah Yürüyüşü Ve Akşam Yürüyüşü Ve Herbirinizin Cennetten Bir Yay Kadar Yeri Babı
6- El-Hûru'l-Tyn (= Kara Ve İri Gözlü Cennet Kadınları) Ve Onların Sıfatları Râbı
8- Allah Yolunda (Cihâda Giderken) Binek Tarafından Yere Çarpılıp Ölen Ve Böylece Mücâhid Şehîdlerden Olan Kimsenin Fazileti Babı
9- Allah Yolunda (Cihâda Giderken) Bir Musibete Uğrayan Yâhud Göğsüne Mızrak Saplanan Kimsenin Fazileti Babı
10- Azîz Ve Celîl'olan Allah Yolunda Yaralanan Kimsenin Fazileti Babı
11- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
12- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
13- Bâb: Harbe Girişmeden Ewel İyi Amel
14- Kendisine, Atanı Ve Nereden Atıldığı Bilinmeyen Serseri Bir Ok Gelip De Bu Sebebden Ölen Kimse Babı
15- Allah'ın Kelimesi En Yüksek Olsun Diye Kıtal Eden Kîmse(Nin Fazîleti) Babı
16- İki Ayağı Allah Yolunda Pek Tozlanan Kimse Bâbî
17- Allah Yolundayken Bulaşmış Olan Tozları İnsanlardan Silme(Nin Kerîh Olmadığı) Babı
18- Harbden Ve Tozlardan Sonra Bedeni Boydan Boya Yıkamak Babı
19- Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Fazileti Babı:
20- Meleklerin Şehıd Üzerine Toplanıp Onu Gölgelemeleri Babı
21- (Allah Yolunda Şehîd Edilen) Mücâhidin Dünyâya Dönmeyi Temenni Etmesi Babı
22- Bâb: Cennet Kılıçların (Şakıyan) Yıldırımı Altındadır
23- Cihâd İçin Çocuk İsteyen Kimse Babı
24- Harbde Yiğitlik Ve Korkaklık Babı
25- Korkaklıktan Allah'a Sığınılması Babı
26- Harbde Hazır Bulunduğu Yerleri Tahdîs Edip Anlaîan Kimse Babı
27- Kâfirlere Karşı Elbirliğiyle Harbe Çıkmanın Vucûbu İle Cihâd Ve Niyetten Vâcib Olacak Mikdârı Beyân Babı
28- Bir Kafir Bir Müslümânı Öldürür. Sonra Bu Kaatıı. Müslümân Olur Ve Dînine Bağlı Kalır, Sonunda O Da Öldürülür (Yânı Harbde O Da Şehîd Edilirse, İkisi De Cennete Girer) Babı
29- Düşmanla Cenk Ve Kıtal Etmeye Gitmeyi, Oruç Tutmaya Tercih Eden Kimse Babı
30- Bâb: Şe'hîdler (Allah Yolunda) Öldürülmekten Başka Yedi Nevi'dir
31- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
32- Düşmanla Muharebe Sırasında Sabretmek Babı
33- Kafirlerle Muharebeye Teşvik Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
34- (Medine'nin Etrafına) Hendek Kazılması Babı
35- Özrün Kendisini Düşmanla Cenk Etmekten Alıkoyduğu Kimse Babı
36- Allah Yolunda (Cihâdda İken) Oruç Tutmanın Fazileti Babı
37- Allah Yolunda (Cihâdda) Harcama Yapmanın Fazileti Babı
38- Bir Gâzîyi Cihazla Yıp Sefere Hazırlayan Yâhud Gazinin Gerideki İşlerini Görmekte Ona Hayırlı Halef Olan Kimsenin Fazileti Babı
39- Muhârebf, Sırasında (Ölülere Sürülen) Hanût Kokusu Sürünmek Babı
40- Harbde Keşif Karakolunun Fazîletî Babı
41- Bâb: Kumandan Harbde Keşif Yapacak Kişiyi Tek Başına Düşmanı Keşif Vazifesine Gönderir Mi?
42- İki Kişinin Beraberce Sefere Çıkması Babı
43- Bâb: "Atın Alnına Dökülen Saçlarında Kıyamet ; Gününe Kadar Hayır Düğümlüdür"
44- Bâb: Peygamber(S)'İn: "Âtların alınlarına sarkan saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlenmiştir' Sözünden Dolayı Cihâd, Berrin (Yânı Âdilin) Ve Fâcirin Beraberinde Kıyamete Kadar Devam Edecektir
45- Yüce Allah'ın: "Allah yolunda bağlanıp beslenen atlardan... " (ei-Enfâi: 60) Kavlinden Dolayı, Allah Yolunda Cihâd Etmek İçin At Bağlayıp Besleyen Kimse Babı
46- Atın Ve Eşeğin Özel İsmi Babı
47- Atın Uğursuzluğu Nevinden Zikredilen Hadîsler Babı
48- Bâb: Atlar Üç Nevi1 İnsan İçindir
49- Gazvede Başkasının (Yorulan) Hayvanına Dürtüp Vuran Kimse Babı
50- Çetin Hayvan Üzerine Ve Erkek At Üzerine Binmek Babı
51- Atın (Ganimetten Alacağı) Payları Babı
52- Harb"İçinde"Başkasının Binek Hayvanını Önünden Çeken Kimse Babı
53- Binek Hayvanı' İçin Eyerde Olan Demirden Yâhud Ağaçtan Üzengi İle Semer Ve Palana Takılan İp Veya : Kayış Üzengi Babı
54- Çıplak Ata Binmek Bâb1
55- Dar Adımlı, Yavaş Yürüyüşlü At Babı
56- Atlar Arasında Öne Geçme Yarışı Yapmak Babı
57- Yarış İçin Atların İdmana Çekilip Zayıflatılması Babı
58- İdmana Çekilip Zayıflatılmış Atlar İçin Yarış Uzaklığının Sonu Babı
59- Peygamberin Dişi Binek Devesi Babı
60- Eşekler Üstünde Gazve Babı Peygamber(S)'İn Beyaz Katırı Babı
61- Kadınların Cihâdı Babı
62- Kadının Denizde Gazvesi Babı
63- Erkeğin Kadınlarından Bâzısını Bırakıp, Birini Beraberinde Gazveye Taşıması Babı
64- Kadınların Cenk Etmeye Çıkmaları Ve Erkeklerle Beraber Harbe Katılmaları Babı
65- Kadınların Gazvede Askerlere Su Kırbaları Taşımaları Babı
66- Kadınlariitcenk Esnasında Yaralıları Tedâvî Etmeleri Babı
67- Kadınların Yaralıları Ve Şehîdleri Geri Götürmeleri Babı
68- (İsabet Almış Olan) Bedenden Okun Çekilip Çıkarılması Babı
69- Gazvede'allah Yolunda (Düşman Baskınından Korunmak İçin) Nevbet Bekleme(Nin Fazileti) Babı
70- Gazvede Hizmet Etmenin Fazileti Babı
71- Yolculukta Arkadaşının Eşyasını Taşıyan Kimsenin Fazileti Babı
72- Allah Yolunda Bir Gün Sınır Muhafazasına Bağlı Kalıp Nevbet Beklemenin Fazileti İle Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Fazileti Babı:
73- Hizmet Ettirmek İçin Çocukla Gazaya Giden Kimse Babı
74- (Cihâd Ve Başka Maksadlar İçin) Gemilere Binip ' Deniz Yolculuğu Yapmak Babı
75- Harbde Zaîflarla Ve İyi İnsanlarla (Yânı Onların Bereketi Ve Duâlarıyle) Yardım İsteyen Kimse Babı

76- Bâb: Bîr Kimse Kesin Surette "Fulân Şehîddir" Demez
77- Atış Ta Timine Teşvîk' Etmek Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
78- Kısa Mızraklarla Ve Kılıç, Yay Gibi Harb Aletleriyle Oyun Oynamak Babı
79- Kalkan Ve (Harbde) Arkadaşının Kalkanıyle Sütrelenip Korunan Kimse Babı
80- Deriden Yapılmış Kalkan (Edinilmesinin Cevazı) Babı
81- Kılıç Bağları Ve Kılıcı Boyuna Asmak Babı
82- Kılıçların Süsleri Hakkında Gelen Şeyler Babı
83- Seferde Sıcak Vakti Uykusu Sırasında Kılıcını Bir Ağaca Asan Kimse Babı
84- Başa Miğfer Giyme(Nin Meşrû'luğu) Babı
85- Ölüm Sırasında Silâhın Kırılmasını Düşünmeyen Kimse Babı
86- Sıcak Vaktindeki İstirahat Sırasında İnsanların İmâmın /Yanından Dağılmaları Ve Ağaçlarla Gölgelenmeleri Babı
87- Mızraklar (Edinip Kullanmanın Fazileti) Hakkında Söylenen Şeyler Babı
88- Peygamber'in Zırhının Neden Olduğu) Hakkında Söylenenlerle Harbde Gömlek(İn Hükmünü Beyân) Babı
89- Seferde Ve Harbde Cübbe (Giyme) Babı
90- Harbde İpek Giyme(Nin Cevazı) Babı
91- Biçak (Kullanmanın Cevazı) Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı
92- Rûmlarta Harb(İn Fazileti) Hakkında Söylenen Şeyler Babı
93- Peygamberin İstikbâlde Yahûdîler'le Yapılacak Harbi Haber Vermesi Babı
94- Türklerin Kıtali Babı
95- Kıl Ayakkabılar Giyinen*Kavimlerin Harbi Babı
96- Bozgunluk Sırasında Bineğinden İnip Allah'tan Yardım İsteyerek Askerlerini Harb Nizâmına Koyan Kimse Babı
97- Harb Sırasında İmâmın Müşrikler Aleyhine Bozulma Ve Sarsılma Duası Yapması Babı
98- Bâb: Müslüman, Kitâb Ehline (İslâm'a Dönmeleri İçin) Hidâyet Yolunu Gösterip İrşâd Eder Mi, Yâhud Onlara Kur'âvı Öğretir Mi?
99- Müşrikleri İslâm'a Alıştırmak İçin Onlar Lehine Hidâyet Duası Yapmak Babı
100- Yahudi Ve Hrıştiyan'ı İslâm'a Çağırma; Bunların Hangi Şey Üzerine Mukaatele Olunacakları; Peygamberin Fars Meliki Kisrâ İle Rûm Meliki Kaysar'a Yazdığı Mektûblar Ve Kıtalden Önce İslâm'a Çağırma Babı
101- Peygamberin İnsanları İslâm'a, Peygamberliği İtiraf Etmeye, Allah'ın Berisinde Bir Kısmının Diğer Bir Kısmını Rabbler Edinmemelerine Çağırması Babı
102- Gazveye Gitmek İsteyip De Onu Başkası İle Örtüp Gizleyen Kimse İle, Sefere Perşembe Günü Çıkmayı Seven Kimse Babı
103- Sefere Öğleden Sonra Çıkmak Babı
104- Sefere Ayın Sonunda Çıkmaimn Cevazı) Babı
105- Ramazan İçinde Sefere Çıkma(Nın Cevazı) Babı
106- (Sefere Çıkarken) Vedalaşmak Babı
107- (Ma'siyetle Emrolunmadıkça) İmâmı Ve Âmiri Dinlemek Ve İtaat Etmek Babı
108- Bâb: Devlet Başkanının Arkasında Harb Edilir Ve Onunla (Düşmandan) Korunulur .
109- Harbde Kaçmamaları Üzerine Bey'at Edilmesi Babı
110- Devlet Başkanının İnsanlara Kesin (Ve Yerine Getirilmesi Vâcib Olan) Emrinin Ancak İnsanların Takat Getirebilecekleri İşlerde Olması Babı
111- Bâb: Peygamber (S) Gündüzün Ewelinde Harb Yapmadığı Zaman, Muharebeyi Güneşin (Ortadan) Gitmesine Kadar Geriye Bırakırdı
112- Kişinin {Gazveden Dönmek Yâhud Geri Kalmak Hususunda) Devlet Başkanından İzin İstemesi Babı
113- Kendisi Zevcesi İle Yeni Evlenmiş Olduğu Hâlde Gazaya Giden Kimse Babı
114- Zifafın Ardından Gazaya Gitmeyi Seçen Kimse(Nin İşini Beyan) Babı
115- Düşman Baskını Korkusu Sırasında İmâmın (Yardım Ve Zafer Tedbîrine) Çabuk Davranması Babı
116- Korku Sırasında Çabuk Hareket Etmek Ve Harıl Harıl/ Koşmak Babı
117- Korku Sırasında Tek Olarak (Düşman Keşfine) Çıkmak Babı
118- (Oturan Adına Cihâd Edenlere Verilen) Ücretler Ve Allah Yolunda (Yânî Cihâda) Yükleyip Taşıma Babı
119- Peygamber(S)'İn Sancağı Hakkında Söylenen Hadîsler Babı
120- Gazvedeki Ücretli(Nin Hükmü) Babı
121- Peygamberdin: "Ben, bir aylık mesafedeki düşman gönüllerine korku salmak suretiyle yardım olundum Sözü İle Celîl Ve Azız Allah'ın Şu Kavli Babı:
122- Gazveye Giderken Azık Edinip Taşımak Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
123- Azığın (Hayvanlar Üzerinde Taşınması Zorlaşınca) Boyun Kökleri Üzerinde Taşınması Babı
124- Kadının Binekli Erkek Kardeşinin Arka Tarafına Bindirilmesi Babı
125- Cenk Ve Hacc Seferlerinde Bineklinin Arka Tarafına Binici Olmak Babı
126- Eşek Üzerine Binicinin Arka Tarafına Binen Kimse Babı
127- Bineğe Binen Kişinin Üzengisini Ve Benzeri Şeylerini Tutup Yardım Eden Kimse Babı
128- Düşman Arazîsine Muşhaflarla Sefer Etmenin Keraheti Babı
129- Harb Sırasında Tekbîr Getirme{Nin Meşrû'luğu) Babı
130- Tekbir Getirmekte Ses Yükseltmenin Mekruhlugu Babı
131- Yolcunun Bir Vâdî İçine İndiği Zamâ^Tesbîh Etmesi Babı
132- Yolcunun Yüksek Bir Yere Yükseldiğinde Tekbîr Etmesi Babı
133- Bâb: Yolcu İken, Mukîmlik Hâlinde Yapageldiği Amellerin Benzeri, Yolcu Lehine Yazılır
134- İnsanın Geceleyin Yalnız Başına Yürümesi (Caiz Mi, Mekruh Mu?) Babı
135- Vatana Dönüş Sırasında Yürüyüşte Çabuk Davranmak Babı
136- Bâb: Bir Kimse Diğer Birini Cihâd Etmesi İçin Bir Ata Bindirip De. Sonra O Atı Satılıyor Gördüğünde (Onu Satın Alabilir Mi»?
137- Ana-Babanın İzni İle Cihâda Gidilmesi Babı
138- Develerin Boyunlarına Takılan Çan Ve Benzeri Şeyler Hakkında Söylenen Şeyler Babı
139- Kadını Hacca Gitmek Üzere Çıkmış Ve Kendinin Bir -Ma'zireti Olmuşken Askere Yazılan Kimseye İzin Verilir Mi Babı
140- Câsûs(Un Hükmü) Babı
142- Elleriyle (Gayretiyle) Bir İnsanın Müsl'jmân Olmasına Sebeb Olan Kimsenin Fazileti Babı
143- Zincirlerle Bağlanan Esirler Babı
144- Tevrat Ve İncîl Ehlinden Müslüman Olan Kimselerin Fazileti Babı
145- Gece Baskını Yapılıp Da Çocuklar Ve Zürrîyetleri Musibete Uğratılan Harb Yurdu Ahâlîsinin Hükmü) Babı
146- Harbde Çocıkları Öldürmenin Nehyi) Babı
147- Harbde Kadınların Öldürülmesinin Nehyi) Babı
148- Bab: "Allah'ın Azabıyle Azâblandırılmaz
149- Bâb:
150- Bâb: Kâfirler Elinde Bulunan Esirin Kâfirlerden Kurtulması İçin. Kendisini Esîr Almış Olan Kimseleri Öldürmek Yâhud Aldatmak Hakkı Var Mıdır?
151- Bâb: Müşrik. Müslüman Kimseyi Yaktığı Zaman O Müşrik (Fiilinin Cezası Olarak) Yakılır Mı?
152-Bâb
153- (Müşriklere Âid Olan) Evlerin Ve Hurmalıkların Yakılmasının Cevazı) Babı
154- Uyumakta Olan Düşman Müşrikin Öldürülmesi Babı
155- Bâb:
156- Bâb: "Harb Bir Kerre Aldatmaktır"
157- Harbde Yalan Söyleme(Nin Hükmü) Babı
158- Harb Ehlini, Bir Fırsatını Gözeterek Ansızın Hücum Edip Açıktan Öldürmek Yâhud Paralamak Babı
159- Fesâd Ve Şerrinden Endîşe Edeceği Kimsenin Beraberinde İken Caiz Olacak Çâre Ve Korunma Tedbîrleri Babı
160- Harbde Kısa Vezinli Şiirleri Okumak Ve Hendek Kazma İşinde. Ses Yükseltmek (Hakkında Gelen Şeyler) Babı

161- At Üzerinde Sabit Duramayan Kimse Babı
162- Hasır Yakılmak Suretiyle Yaraya İlâç Yapılması: Kadının, Kendi Babasının Yüzünden Kanı Yıkaması Ve Kalkan İçinde Su Taşınması Babı
163- Harb İçinde İken Birbiriyle Çekişmenin Ve Görüş Ayrılığı Yapmanın Çirkinliği Ve Kumandanına Karşı İsyan Edenlerin Ukubeti Babı
164- Bâb: Ordüve Şehir Ahâlîsi Geceleyin Bir Düşman Baskınından Korktukları Zaman (Başkanın Bizzat Haber Keşfine Çıkması Gerekir)
165- Bâb: Düşmanı Görüp De İnsanlara İşittirmek İçin Sesinin En Yükseği İle "Yâ Sabâhâh" Diye Bağıran Kimse
166- "Al Oku, Ben Fulânın Oğluyum" Diyen Kimse Babı
167- Bâb: Düşman, Bir Adamın Hükmüne Razı Olup İndiği Zaman (İmâm Buna İcazet Verdiğinde Hükmü Geçerli Olur)
168- Esirin Tutularak Öldürülmesi Ve Bağlayıp Öldürme Babı
169- Bâb: Kişi Kendini Esirliğe Teslîm Eder Mi, Etmez Mi?
170- Esirin Düşman Elinden (Mal İle Yâhud Malsız Suretle) Kurtarılması Babı
171- Müşrik Esirlerden Fidye Alınması Bâbî
172- Düşman Arazîsinden Gelen Harbî Kişi Emânsız Ve İzinsiz Olarak İslâm Diyarına Girdiğinde, Bunun Hükmü Babı
173- Bâb: İslâm Devletinin Ahdi Ve Koruma Taahhüdü Altında Bulunanların Haklarının Korunması Yolunda Muharebe Edilir Ve Bu Zimmetliler, Köle Yapılmazlar
174- Elçilik Yâhud Şâir Bir İyilik Sebebi İçin Gelen Hetetlere Atiyyeler Verilmesi Babı
175- Bâb: Devletin Ahdinde Bulunan Zimmet Ehli Azınlıklara Ve Onlara İyi Muamele Edilmesine (Devlet Başkanlığı Makaamından) Şefaat İstenilir Mi?
176- Gelen Hey'etleriçin Güzel Elbise Giyip Süslenmek Babı
177- Bâb: İslâm Dîni Çocuğa Nasıl Arzolunur?
178- Peygamberdin Yahûdîler'e: 'İslâm 'a girin de (dünyâ ve âhiret musibetlerinden) selâmette olun" sözü Babı
179- Bâb: Bîr Kavim Kendilerine Âid Birtakım Malları Ve Arazîleri Olduğu Hâlde Harb Diyarında İslâm'a Girdikleri Zaman. Bu Mallar Ve Arazîler Yine Kendilerinin Olur
180- Devlet Başkanının İnsanları -Yâhud İnsanlar Îçin-(Savaşçıları Ve Diğerlerini Sayıp) Yazması Babı
18l- Bab:
182- Harbde (Kumandan Şehîd Düştüğü Ve) Düşman Saldırısından Endîşe Ettiği Zaman, Devlet Başkanının Ta'yînini Beklemeksizin, Kendini Ordu Üzerine Kumandan Yapan Kimse Babı
183- Cihâdda İmdâd Göndermekle Yardım -Edilmesi Babı
184- Düşmana Gâlib Gelen Ve Akabinde Onların Binasız Geniş Arsaları Üzerinde Üç Gün İkaamet Eden Kimse Babı
185- Gazvede Ve Seferde İken Ganimeti Taksim Eden Kimse Babı
186- Bâb: Muhârib Müşrikler Bir Müslümânın Malını Ganimet Aldıkları Ve Sonra Müslümanlar 0 Müşriklerin Diyarını İsti'lâ Ettiklerinde, O Müslüman Kendi Malını Aynen Bulsa (Sahibi Bu Malını Alabilir Mi, Yoksa Bu Mal Ganimet Malından Mı Sayılır)?
187- Fars Diliyle Ve Arabca'dan Başka Herhangibir Dil İle Konuşan Kimse Babı
188- Emanet Mallnda Hıyanet(İn Haramlığı) Babı
189- Millet Malından Çalınan Az Şeyfin Hükmü) Babı
190- Ganîmet Malları İçindeki Deve Ve Koyunları (Taksimden Önce) Kesmenin Mekruh Olması Babı
191- Fetihlerde Müslümanlara Sevinçli Haber Göndermelin Meşrû'luğu) Babı
192- Sevinçli Haberi Getiren Kimseye Verilecek Şey Babı
193- Bâb:
194- Bâb: Erkek Kişi. Zimmet Ehli Olanların İç Elbiselerine Bakmaya Muhtâc Ve Çaresiz Olduğu Zaman; Ve Yine Erkek Kişi Kadınlar Allah'a İsyan Ettiklerinde Kadınlara Bakmaya Ve Elbiselerini Çıkartıp Onları Çıplak Yapmaya Muhtâc Ve Çaresiz Olduğu Zaman (Böyle Zaruret Hâllerinde Bu Bakmalar Caiz Olur)
195- Gazveden Dönen Gazileri Karşılamak Babı
196- Cenk'etmekten Döndüğü Zaman (Mücâhidin Yolda) Söyleyeceği Duâ Babı
197- Bir Seferden Geldiği Zaman Namaz Kılmak Babı
198- Seferden Dönüş Sırasında Yemek Yapmak Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

56- KİTABU'L-CİHAD VE'S-SIYER

(Cihâd ve Sîretler Kitabı)

1- Cihâdın Ve Sîretlerin Fazîleti Babı [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Şübhesiz ki Allah hakk yolunda öldürmekte, kendileri de öldürülmekte olan mü 'minlerin canlarını ve mallarını -kendilerine cennet vermek mukaabilinde- satın almıştır. (Bu) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da kendi üzerine hakk ve kesin bir va'ddir. Allah kadar ahdine vefa eden kimdir? O hâlde (ey mü'minler) yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. Bu, en büyük saadettir, Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, seyahat edenler, rükû' edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten vazgeçirmeye çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar; sen o müzminlere dahî cenneti muştula" (et-Tevbe: 111-112) [2]
İbn Abbâs: "Sınırlar", tâattir, demiştir [3].

1-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a sordum:
— Yâ Rasûlallah! Amelin hangisi daha faziletlidir? dedim.
— "Vaktinde kılınan namazdır" buyurdu. Ben:
— Sonra hangi amel? dedim. Rasûlullah (S):
— "Sonra ana babaya itaat ve iyi muamele etmektir" buyurdu. Ben:
— Sonra hangi iş? dedim. Rasûlullah:
— "Allah yolunda cihâd etmektir" buyurdu.
(İbn Mes'üd dedi ki:) Bunun üzerine ben Rasûlullah'a soru sormaktan sustum. Eğer ben daha çok sormak isteseydim, muhakkak O bana çok cevâb verecekti [4].

2-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Mansûr ibn Mu'temir, Mucâhid ibn Cebr'den; o da Tâvûs'tan tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Mekke fethinden sonra Medine'ye hicret yoktur. Velâkin cihâd ve niyet vardır. (Onun için devlet başkanı tarafından) Allah yolunda gazaya çağrıldığınız zaman hepiniz icabet edip seferber olunuz"

buyurdu [5].

3-..... Âişe(R):
— Yâ Rasûlallah! Biz (Kur'ân'da) cihâdı en faziletli amel görüyoruz. Biz cihâda çıkamaz mıyız? diye sordu.
Rasülullah (S):
— "Fakat (siz kadınlar için) cihâdın en faziletlisi mebrûr (yâni makbul) haccdır" buyurdu [6].

4-..... Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir adam geldi ve:
— Bana cihâda denk olacak bir amele delâlet et, dedi. Rasülullah (S):
— "Ben cihâd değerinde bir amel bulamıyorum" buyurdu da şöyle devam etti: "Mücâhid sefere çıktığı zaman sen mescide girip de (o geriye dönünceye kadar) hiç gevşemeden devamlı namaz kılmaya; hiç iftar etmeden devamlı oruç tutmaya gücün yeter mi?" buyurdu.
O zât:
— Buna kimin gücü yeter ki? Dedi [7].
Ebû Hureyre: "Mücâhidin atı, mer'asında kösteklendiği ipinin çevresinde şahlanarak ileri geri elbette koşar. îşte atının bu koşması da mücâhid lehine haseneler olarak yazılır" demiştir [8].

2- Bâb: İnsanların En Faziletlisi Allah Yolunda Canı İle, Malı İle Cihâd Eder. Olan Mü'mindir

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Ey îmân edenler, elem verici bir azâbdan sizi kurtaracak bir ticâret yolunu göstereyim mi size? Allah'a ve Rasûlü'ne îmânfda sebat) eder, mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda çarpışırsınız. Bu sizin için eğer bilirseniz çok hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) O, sizin günâhlarınızı mağfiret eder, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel saraylara sokar. İşte bu, en büyük kurtuluştur"
(es-Saff: 10-12) [9]

5-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle demiştir (Bir kerre):
— Yâ Rasûlallah, insanların hangisi daha faziletlidir? denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Caniyle, maliyle Allah yolunda cihâdeden mü'mindir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Sonra kimdir? dediler. Rasûlullah:
— "Vadilerden bir vâdî içinde (yalnızlığa çekilen) bir mü'mindir ki, o, Allah'tan korkar da insanları kendi şerrinden rahat bırakır" buyurdu [10]

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Allah yolunda (çarpışan) mücâhidin meseli, hâli -Allah, kendi yolunda cihâd eden kimseleri en bilendir-(gündüz) oruç tutan, (gece) namaz kılan kimsenin meseli gibidir. Allah, kendi yolunda döğüşen mücâhidi, onu vefat ettirip cennete gir-dirmeyi yâhud da sevâb ve ganimetle beraber onu salimen evine döndürmeyi üzerine almıştır (yânî bunlardan birini mücâhide garanti etmiştir)" [11].

3- Erkeklerin Ve Kadınların Mücâhid Olmak Ve Şehîd Olmak İçin Duâ Etmeleri Babı [12]

Umer ibnu'l-Hattâb da: "(Yâ Allah!) Rasûlü'nün beldesinde beni şehîd olmakla rızıklandır!" demiştir [13].

7-.....İshâk, Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah, teyzem Ümmü Haram bintu Milhân'ın yanına girerdi de, o kendisine yemek yedirir idi. O sırada Ümmü Haram Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Rasûlullah, Ümmü Harâm'ın ziyaretine geldi. Teyzem O'na yemek ikram etti ve Rasûlullah'ın başını tarayıp temizledi. Akabinde Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülerek uyandı. Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. Rasûlullah (S):
— "Bana ru'yâmda ümmetimden bir takım insanlar şu engin deniz üstünde tahtları üzerine kurulmuş hükümdarlar hâlinde- yâhud: hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi- gemilere kurulmuşlar da ihtişamla Allah yolunda deniz harbine giderlerken gösterildiler. - Râvî tshâk ta'bîrde şekk edip böyle terdîdli söyledi- de ona gülüyorum" buyurdu.
Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah Ümmü Haram için duâ etti. Sonra Rasûlullah başını yastığa koyup bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülerek uyandı. Ben yine:
— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. Rasûlullah bu defa da evvelkinde söylediği gibi:
— "Ümmetimden yine bir takım insanlar bana meliklerin tahtlarına kuruldukları gibi (kara nakil vâsıtaları üstünde) debdebeli bir kaafile hâlinde Allah yolunda gazaya gider hâlde gösterildi" buyurdu. Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de (karadaki) o mücâhidlerden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah:
— "Sen birincilerden(yîin\ deniz gazilerinden)^" buyurdu. (Enes ibn Mâlik dedi ki:) Hakîkaten Ümmü Haram, Muâviye

ibn Ebî Sufyân'ın Şâm Valiliği zamanında ve onun kumandasında tertîb edilen bir deniz gazasında gemiye bindi ve denizden karaya çıktığı zaman bindiği hayvanından düştü de gaza yolunda şehîden vefat etti [14].

4- Allah Yolunda Mücâhede Edenlerin Dereceleri Babı

Müennes ve müzekker işaret isimleriyle
"Şu benim yolumdur" denilir [15].
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Guzzen(= Gâzîler)" cem'idir; bunun müfredi "Gâzin"dir. "Hum derecâtun inde'llah"
(Âiu imrân: 163) "Onlar Allah indinde derece derecedirler demektir [16].

8- Bize Yahya ibn Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bize Fulayh, Hilâl ibn Alî'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân eder de namaz, kılar, ramazânda oruç tutarsa onu cennete girdirmek Allah üzerine bir hakk olur. O kimse ister Allah yolunda cihâd etsin, isterse içinde doğduğu toprağında otursun."
Bunun üzerine sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bu haberi insanlara müjdelemez miyiz? dediler.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları Allah yolunda mücâhede edenler için hazırlamıştır. İki derece arasındaki uzaklık, gökle yer arasındaki uzaklık gibidir. Siz A ilah 'tan (cennet) istemek dilediğinizde, O'ndan Firdevs'i isteyin! Çünkü o, cennetin en ortası (yânı en faziletlisi) ve en yücesidir" [17].
Râvî Yahya ibn Salih şöyle demiştir: Öyle sanıyorum ki üstadım [18]

9-.....Bize Ebû Recâ\ Semure ibn Cundeb(R)'den tahdîs etti. O, şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: "Bu gece ru'yâmda iki adam gördüm ki, o iki adam bana geldiler ve benimle bir ağaca çıktılar. Akabinde beni en güzel ve en faziletli bir eve girdirdiler ki, ben bundan güzel asla bir ev görmedim. O iki adam (yâm, iki melek) bana: Şu (içine girdiğin ikinci) eve gelince, o şehîdlerin evidir, dediler" [19].

5- Allah Yolunda Sabah Yürüyüşü Ve Akşam Yürüyüşü Ve Herbirinizin Cennetten Bir Yay Kadar Yeri Babı

10-.....Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sabahleyin veya akşamleyin herhangibir zamanda Allah yolunda bir kene (cihâd için) yürüyüş, hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır" buyurmuştur [20].

11-..... Bana babam Fulayh, Hilâl ibn Alî'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Amrete'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennette bir kavs (yânî yay) kadar bir yer, (âlemde) üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden muhakkak hayırlıdır."
Yine Rasûlullah: "Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir.za-mânda Allah yolunda (cihâda çıkıp) bir yürüyüş yapmak, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden hayırlıdır" buyurmuştur [21].

12-.....SehlibnSa'd(R)'dan. Peygamber (S): "Allah yolunda (cihâd için) bir akşam yürüyüşü, bir sabah yürüyüşü dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha faziletlidir" buyurmuşturı [22].

6- El-Hûru'l-Tyn (= Kara Ve İri Gözlü Cennet Kadınları) Ve Onların Sıfatları Râbı [23]

Göz onların güzelliğine hayran kalır; gözlerinin beyazı son derece beyaz, siyahı da son derece siyahtır [24]. "Ve biz onlara bembeyaz şahin gözlü hurileri eş yaptık" (ed-Duhân: 54) [25]

13-.....Bize Ebû İshâk, Humeyd et-Tavîl'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ölüp de Allah katında büyük bir hayra mâlik olan hiçbir kulu, tekrar dünyâya dönmesi ve dünyâ ile dünyâdaki herşeyin kendisinin olması sevindirmez; yalnız şehîd müstesnadır. Çünkü o, şehid olmanın faziletinden görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrar dünyâya dönmek ve dünyâda diğer bir defa daha öldürülmek onu sevindirir".
Humeyd et-Tavîl dedi ki: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Akşamleyin veya sabahleyin herhan-gibir zamanda Allah yolunda bir kerre (cihâd için) yürüyüş, hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır. Ve cennetten herhangi birinizin bir yay kadar yeri yâhud bir deynek.yeri; yânı kamçısı kadar bir yer, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlı dır. Şayet cennet ehlinden bir kadın yer ahâlîsine baksaydı, hiç şübhesiz o, cennetle yer arasındaki fezayı aydınlatır ve o arayı bir güzel koku doldururdu. Ve yine muhakkak ki, o cennet kadınının başı üzerindeki baş örtüsü, dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlı ve değerlidir"[26].

14-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, kendilerini üzerine bindirebileceğim binekler bulamamam hâlinde cihâd yolunda benim arkamda kalmalarına gönülleri bir türlü razı olmayacak (ve bundan çok üzülecek)

bir takım mü'min kimseler mevcûd olmasaydı, ben Allah yolunda gazaya çıkan hiçbir seriyyeden (cihâd müfrezesine katılmaktan) geri kalmazdım. Yine nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Allah yolunda öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülüp diriltilmemi; ondan sonra öldürülmemi ne kadar çok isterdim" [27].

15-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) bir hutbe yaptı da şöyle buyurdu: "Sancağı Zeyd ibn Harise aldı, akabinde vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer ibn Ebî Tâlib aldı, o da vuruldu. Sonra sancağı Abdullah ibn Ravâha aldı, o da vuruldu. Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid ibn Velîd aldı ve ona fetih ve zafer ihsan olundu".
Peygamber (onların ulaştığı yüksekliği bildiği için) devamla: "Bu şehîd olanların bizim yanımızda olmalarıbizi sevindirmez"buyurdu.
Râvî Eyyûb es-Sahtıyânî dedi ki: Yâhud Peygamber: "O şehîd-lerin bizim yanımızda olmaları kendilerini sevindirmez" buyurdu. Bunu söylerken iki gözü yaş akıtıyordu [28].

8- Allah Yolunda (Cihâda Giderken) Binek Tarafından Yere Çarpılıp Ölen Ve Böylece Mücâhid Şehîdlerden Olan Kimsenin Fazileti Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "... Kim evinden Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne muhacir olarak çıkıp da sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki onun mükâfatı Allah'a düşmüştür; Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 100) [29].
"Vakaa" "Vâcİb oldu" demektir [30].

16-.....O da Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, teyzesi Mılhân kızı Ümmü Haram şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün bana yakın bir yerde uyudu, sonra gülümseyerek uyandı. Ben:
— Seni güldüren nedir ki? dedim. O, şöyle dedi:
— "Ümmetimden bir takım insanlar şu gök deniz üstünde, hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi-gemilere binerek deniz harbine giderlerken ru 'yâmda bana göslerildiler (de ona güldüm)" dedi.
Ümmü Haram:
— Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediver,
dedi.
Peygamber de onun için duâ etti. Bundan sonra Peygamber ikinci defa uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Ümmü Haram da O'na:
— Seni güldüren nedir? dedi.
Peygamber de ona evvelki gibi cevâb verdi. (Bu sefer kara ordusunun cihâda gittiklerinin kendisine gösterildiğini söyledi.)
Ümmü Haram:
— Beni de onlardan kılmasını Allah'a duâ ediver! dedi. Peygamber:
— "Sen birincilerdensin" buyurdu.
Sonraları Ümmü Haram, kocası Ubâdetu'bnu's-Sâmit'in beraberinde, müslümânların Muâviye kumandasında gemilere binip çıktıkları ilk deniz gazasına bir gazî olarak çıktı. Nihayet o gaziler gazvelerini bitirip Şam'a inmek üzere dönerlerken, Ümmü Harâm'a
binmesi için bir hayvan getirildi. Hayvan Ümmü Harâm'ı yere çarptı; o da bundan öldü [31].

9- Allah Yolunda (Cihâda Giderken) Bir Musibete Uğrayan Yâhud Göğsüne Mızrak Saplanan Kimsenin Fazileti Babı [32]

17-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) –bir da'vet üzerine Kur'ân bilenlerden- yetmiş kişilik bir topluluğu Suleym oğulları'ndan bâzı soylara ve Âmir oğulları'na (dîn öğretmek için) göndermişti. Bunlar Maûne Kuyusu'na vardıkları zaman, dayım (Haram ibn Milhân) arkadaşlarına:
— Sizden önce ben (Suleym oğulları'na) varayım da, eğer onlar bana Rasûlullah'tan kendilerine tebliğ edinceye kadar emân verirlerse, ben tebliğ edeyim. Emân vermezlerse sizler bana yakın bir yerde bulunmuş olursunuz, dedi ve ilerledi.
Suleym oğullan evvelâ dayıma emân verdiler. O da Peygamber'-den onlara hadîs ve teblîğ söylerken,onlar ansızın aralarından (Amir ibnu't-Tufeyl isminde) bir adama işaret ettiler. O da dayıma (arkasından şiddetle) mızrak sapladı ve mızrağı göğsünden çıkardı. Bu ölüm darbesi üzerine dayım Haram, (göğsünden fışkıran kanları ellerine bu-layıp yüzüne ve başına sürerek):
— Allâhu ekber (= Allah en büyüktür). Ka'be'nin sahibine yemin ederim ki, ben (şehîdlik rütbesi) kazandım! diye bağırdı.
Sonra (bu gaddar) Suleym oğulları dayımın geri kalan arkadaşlarına döndüler. Ve dağa kaçan (Ka'b ibn Zeyd denilen) topal bir ki-! siden başka, onları da öldürdüler. Râvî Hemmâm: Bunun beraberinde (bulunan Amr ibnu Umeyye ed-Demrî isminde) diğer bir adamı da söylediğini sanıyorum, demiştir.
O anda Cibril aleyhi's-selâm bu faciayı Peygamber'e:
— Seriyyedeki bütün sahâbîler Rabb'lerine kavuştular. Allah onlardan razı oldu; onları da razı etti! diye haber verdi.
O zamanlar biz Cibril'in bu haberini (Kur'ân olarak): "Bizi kavmimize haber veriniz: Biz Rabb'imize kavuştuk. O bizden razı oldu; bizi de razı kıldı" diye okurduk. Bir zaman sonra (tilâveti) nesh olundu.

Bu facia üzerine Peygamber; Allah'a ve Rasülü'ne isyan eden şu Rı'l, Zekvân, Lıhyân oğullan ve Usayya oğulları aleyhine kırk sabah la'net duası yaptı [33].

18- Bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Ava-ne, el-Esved ibn Kays'tan; o da Cundeb ibn Sufyân'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S)'ın şehîd olma yerlerinin birinde ayak parmağı (yaralanıp) kanamış idi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Hel enti illâ ısbaun demîti Ve sebîiillâhî mâ lakıyti" (= Sen ancak bir parmaksın ki kanadın Allah yolundadır bütün de çattığın) recezini söyledi [34].

10- Azîz Ve Celîl'olan Allah Yolunda Yaralanan Kimsenin Fazileti Babı

19-.....el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda yaralanan hiçbir kimse müstesna olmamak üzere -ki Allah kendi yolunda yaralananı en bilendir-muhakkak kıyamet gününde, rengi kan rengi; kokusu ise misk kokusu hâlinde gelir" [35].

11- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı (et-Tevbe: 52) [36].
Harb nevbet iledir; yânı bazen lehimize, bazen aleyhimize olur [37].

20-..... Abdullah ibn Abbâs haber vermiş; ona da Ebû Sufyân şöyle haber vermiştir: Hırakliyus, Ebû Sufyân'a:O'nunla muharebeniz nasıldır? diye sana sordum. Sen: Aramızda harb nevbet iledir; bazen O bize zarar verir, bazen biz O'na zarar veririz dedin. İşte ra-sûller böyle denenirler. Sonra da akıbet onlann lehine olur, demiştir [38].

12- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını Ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle
(ahidlerini) değiştirmediler" (ei-Ahzâb: 23)

21-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Amcam Enes ibnu'n- Nadr, Bedr harbinden uzakta bulunmuştu. Bunun için o:
— Yâ Rasûlallah! Müşriklerle yaptığın ilk muharebeden uzakta bulundum. Yemîn olsun, eğer Allah beni müşrikler harbinde hazır bulundurursa ne yapacağımı Allah muhakkak insanlara gösterecektir! demişti.
Uhud günü gelip de müslümânlar cebhesi açılınca Enes ibnu'n-Nadr:
— Yâ Allah! Ben Sen'den şunların; yânı Peygamber'in sahâbî-lerinin yaptıkları bozulma ve kaçma suçundan dolayı özür ve bahanelerinin kabulünü isterim. Şunların; yâni müşriklerin Peygamber'e karşı yaptıkları harbden ve cinayetten de Sana sığınırım, dedi.
Sonra (müşriklere doğru) ilerledi.Bu sırada Enes ibnu'n-Nadr'a Sa'd ibnu Muâz rastgeldi. Enes ibnu'n-Nadr ona:
— Yâ Sa'de'bne Muâz! Ben cennet istiyorum. Ve Nadr'ın Rabb'-ine yemîn ederim ki, ben cennetin kokusunu Uhud'un berisinden hissedip buluyorum! dedi.
Sa'd ibn Muâz, Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah! Ben İbnu'n-Nadr'ın düşmanlara karşı yaptığı hârika kahramanlıkları anlatmaya muktedir değilim, dedi.
Enes ibn Mâlik (Sa'd ibn Muâz'ı te'yîd ederek) şöyle demiştir: Biz Enes ibnu'n-Nadr'ı şehîd edilmiş hâlde bulduğumuzda, onun be^ deninde kılıç darbesi yâhud mızrak dürtmesi veya ok saplanması olarak seksenden fazla yara bulduk. Müşrikler bu mücâhidin burnunu, kulaklarını ve diğer bâzı uzuvlarını kesmek ve gözlerini oymak suretiyle müsle, yânî işkence etmişlerdi. Bu sebeble onu hiçbir kimse tanıyamadı da ancak kızkardeşi (halam) onu parmaklarının ucuyla tanıyabildi.
Yine Enes ibn Mâlik dedi ki: Biz şu âyetin Enes ibnu'n-Nadr ile benzerleri hakkında indiğini düşünür yâhud zannederdik: "Müzminler içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlerini) değiştirmediler" (ei-Ahzâb:23) [39].
Yine Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Enes ibnu'n-Nadr'ın kızkardeşi -ki o er-Rubeyy' adiyle anılır- bir kadının ön dişlerini kırmıştı. Da'vâ Rasûlullah'a götürüldüğünde, Rasûlullah (S) kısas yapılma-sıyle emretti. Bu hüküm üzerine Enes ibnu'n-Nadr: "
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim (ve Allah'tan umarak derim ki) Rubeyy'in ön dişi kırılmaz! dedi.
Hakîkaten da'vâcılar, sonunda diyete razı oldular da kısası bıraktılar. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah'ın kullarından öylesi vardır ki, o, Allah'a yemin etse, muhakkak Allah onun yeminini doğru çıkarıp yerine getirir" buyurdu [40].

22- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi, dedi. H Bize -bâzı nüshalarda- bana İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana erkek kardeşim Abdulhamîd, Süleyman ibn Bilâl'den; zannederim ki o, Muhammed ibn Ebî Atîk'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Hârice ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Ben(Kur'ân yazılı) sahîfeleri Mushaf'lara naklettim. Bu sırada el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Hâlbuki ben Rasûlullah'ın onu

okuduğunu her zaman işitir dururdum. O âyeti (yazılı olarak) bulamadım, yalnız Rasûlullah'ın, tek başına şâhidli-ğini iki kimsenin şâhidliğine denk tuttuğu Ensâr'dan Huzeyme ibn Sâbit'in yanında buldum. İşte o âyet Allah'ın şu kavlidir:
'Mü'minler içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlerini) değiştirmediler"tâ-Aiu&b: 23) [41].

13- Bâb: Harbe Girişmeden Evvel İyi Amel

Ebu'd-Derdâ da: Sizler ancak amellerinize bürünüp yapışıcılar olarak harb ediyorsunuz, demiştir [42].
Bir de Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli vardır:
"Ey îmân edenler, yapmıyacağınız şeyi niçin söylersiniz?
Yapmıyacağımz şeyi söylemeniz, en şiddetli buğz sebebi olmak bakımından Allah indinde büyüdü. Şübhesiz ki
Allah, kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saflar bağlayarak çarpışanları sever" («-Saff: 2-4) [43].

23-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben-el-Berâ (ibnÂzib-R-)'dan işittim, şöyle diyordu: (Uhud harbinde) Peygamber'e demir zırh ile yüzü örtülü bir kişi geldi de:
— Yâ Rasûlallah! (Hemen) harb edeyim de (sonra) müslümân mı olayım? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Müslüman ol, sonra harbet!" buyurdu.
O da hemen müslümân oldu, sonra da harbe girişti, nihayet şehîd edildi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
"Az işledi, fakat çok ecir kazandı" buyurdu [44].

14- Kendisine, Atanı Ve Nereden Atıldığı Bilinmeyen Serseri Bir Ok Gelip De Bu Sebebden Ölen Kimse Babı

24-.....Katâde şöyle dedi: Enes ibn Mâlik bize şöyle tahdîs etti: el-Berâ kızı Ümmü'r-Rubeyy'ki bu kadın, Harise ibn Surâka'-mn da anasıdır [45] Peygamber(S)'e geldi ve:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Hârise(nin hâlin)den bana haber vermez misin? Ona Bedir günü serseri bir ok isabet edip öldürülmüştü. Eğer oğlum cennette ise (bu acıya) sabrederim. Cennette değilse ona gücüm yettiği kadar ağlamağa çalışırım, dedi.
Peygamber cevaben:
— "Ey Hârise'nin anası! Sana şanlı bir haber vereyim: Cennette birçok dereceler vardır. Ve şübhesiz senin oğlun bunlardan el-Firdevsu'l-A 'lâ'ya, yânı en yüksek Firdevs'e erişti" buyurdu [46].
(Bu cevâb üzerine kadın:
— İyi iyi, yâ Harise! Ne mutlu sana! diye dönüp gitti.)
Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

15- Allah'ın Kelimesi En Yüksek Olsun Diye Kıtal Eden Kîmse(Nin Fazîleti) Babı [47]

25-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'e bir kimse geldi de:
— Bir kısım kimseler ganîmet malı için muharebe eder, bir kısım kimseler de insanlar arasında adının söylenip övülmesi için muharebe eder; bir kısım insanlar da yiğitlikteki mevkii derecesi görülsün diye cihâd eder. Şu hâlde Allah yolundacihâd eden kimdir? diye sordu.
Peygamber:
— "Her kim Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye mukaatele ederse, onunkisi Allah yolundadır" buyurdu [48].

16- İki Ayağı Allah Yolunda Pek Tozlanan Kimse Bâbî

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Gerek Medîneliler'e, gerek çevrelerindeki bedevilere Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmaları ve kendisinin bizzat katlandığı zahmetlere onların da katlanmaya rağbet etmemeleri yasaktır. Bunun sebebi şudur; Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık, kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı muvaffakiyete erişmeleri (gibi hiçbir hâl ve hareket) yoktur ki, mukaabilinde kendileri için iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, iyi hareket edenlerin mükâfatını zayi' etmez" (et-Tevbe: 120) [49].

26-.....Râfi' ibnu Hadîc'in oğlu Abâye haber verip şöyle demiştir: Bana Ebû Abs -ki o Abdurrahmân ibn Cebr'dir- şöyle haber verdi: Rasûhıllah (S): "Herhangibir kulun ayakları Allah yolunda tozlanırsa, cehennem ateşi ona dokunmaz" buyurdu [50].

17- Allah Yolundayken Bulaşmış Olan Tozları İnsanlardan Silme(Nin Kerîh Olmadığı) Babı

27-.....Bize Hâlid ez-Hazzâ, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs, kölesi îkrime ile kendi oğlu Alî'ye hitaben: İkiniz Ebû Saîd'e gidin de, onun rivayet ettiği hadîslerden de bir mikdâr işitin, demiştir. Bu emir üzerine bizler Ebû Saîd'e geldik. O, süt kardeşi ile beraber kendilerine âid olan bir bahçede idi, onu sürüyorlardı. Bizi görünce yanımıza geldi, ridâsını bürünüp oturdu. Ve şöyle dedi: Bizler Mes-cid'in kerpiçlerini birer kerpiç birer kerpiç taşıyorduk. Ammâr ise kerpiçleri ikişer ikişer taşıyordu. Peygamber (S) onun yanına geldi, başından tozlan eliyle sildi de: "Vah Ammâr! Kendisini bâğîye bir topluluk öldürecektir. Ammâr onları Allah'a da'vet ediyor, onlar ise onu cehenneme da'vet eder" buyurdu [51].

18- Harbden Ve Tozlardan Sonra Bedeni Boydan Boya Yıkamak Babı

28-.....Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle haber verdi ki, Rasûlullah (S) Hendek günü (evine) döndüğü ve silâhını koyduğu ve baştan aşağı da yıkandığı sırada, kendisine Cibril geldi. Cibril'in ba-şıiı tozlar kaplamıştı. Bu hâlde Cibril:
— Silâhı bıraktın mı? Vallahi ben silâhı bırakmadım, dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse nereye?" diye sordu. O da:
— İşte şuraya, dedi de Benû Kurayza'ya doğru işaret etti. Âişe dedi ki: Bu(konuşma)nun üzerine Rasûlullah. Kurayza oğulları'na doğru (yola) çıktı[52].

19- Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Fazileti Babı: [53]

"Allah yolunda Öldürülenleri sakın Ölüler sanma. BiVakis onlar Rabb'Ieri katında diridirler. Lûtfu inayetinden kendilerine verdiği ile hepsi de şad olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmayanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir * diye müjde vermek isterler. Onlar Allah9tan bir nVmetle ve daha fazlasıyle ve Allah'ın müzminlere olan mükâfatını zAyV etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler" (âiu imrân: i69-ni).

29-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) otuz sabah namazında, Maûne Kuyusu sahihlerini öldüren, Allah'a ve Ra-sûlü'ne isyan etmiş olan kimseler aleyhine Rı'l, Zekvân ve Usayya kabileleri aleyhine beddua etti.
Enes dedi ki: Muâne Kuyusu'nda öldürülen kimseler hakkında Kur'ân indirildi. Biz onu okuduk. Bir zaman sonra (tilâveti) nesho-lundu: "Bizi kavmimize haber veriniz:BizRabb'imize kavuştuk; O bizden razı oldu, biz de O'ndan razı olduk" [54].

30-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle derdi: Uhud günü insanlar sabah içkisi şarâb içtiler, sonra şehîdler olarak öldürüldüler. Hadîsin râvîsi Sufyân ibn Uyeyne'ye: "Bu günün sonundan" lâfzı bu hadîste mevcûd mudur? diye soruldu. Sufyân: Bu lâfız hadîste yoktur, dedi [55].

20- Meleklerin Şehıd Üzerine Toplanıp Onu Gölgelemeleri Babı

31-.....Câbir şöyle diyordu: Babam, organları kesilmiş hâlde Peygamber'e getirildi ve önüne konuldu. Ben yüzünün örtüsünü açmaya davrandım. Kavmim beni bundan nehyetti. Bu sırada Peygamber feryâd eden bir kadın sesi işitti. Amr'ın kızı yâhud Amr'ın kızkardeşi (Fâtıma'dır), denildi. Bunun üzerine Peygamber (S): "Niçin ağlıyor -yâhud: ağlamasa da- melekler o şehide kanatlarıyla gölge yapmakta devam ediyorlar" buyurdu.
Buhârî dedi ki: Ben hadîsin râvîsi Sadaka'ya: Bu hadîste "Şe-hîd kaldırılıncaya kadar" lâfzı var mıdır? diye sordum. Sufyân ibn Uyeyne: Belki bu lâfzı Câbir söyledi, dedi [56].

21- (Allah Yolunda Şehîd Edilen) Mücâhidin Dünyâya Dönmeyi Temenni Etmesi Babı

32-.....Katâde dedi ki: Ben Enes ihn Mâlik'ten işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki herşeye mâlik olmak üzere dahî olsa, tekrar dünyâya dönmeyi istemez. Bundan şehîd müstesnadır. O, görmekte olduğu kerametten dolayı tekrar dünyâya dönmeyi ve on kerre öldürülmeyi temenni eder" [57].

22- Bâb: Cennet Kılıçların (Şakıyan) Yıldırımı Altındadır

33- Ve el-Mugîre ibn Şu'be şöyle dedi: Bize Peygamberimiz (S) Rabb'imizin elçiliğinden haber verip:
— "Bizden (Allah yolunda) öldürülen, cennete gider" buyurdu [58]. Umer de Peygamber'e hitaben:
— Bizim maktullerimiz cennette, müşriklerin maktulleri cehennemde değiller mi? dedi.
Peygamber:
— "Evet, öyledir" buyurdu [59].

34- Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muâviye ibn Amr tahdîs etti: Bize Ebû İshâk, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Umer ibn Ubeydillah'ın himayesinde bulunan Salim Ebî'n-Nadr'dan tahdîs etti. Bu Salim, Umer ibn Abdillah'ın kâtibi idi. Salim dedi ki: Abdullah ibn Ebî Evfâ, Umer ibn Ubeydillah'a (gönderdiği) mektûbda: Rasûlullah (S) "İyi biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu, diye yazmıştır.
el-Uveysî Abdulazîz ibnu Abdillah, İbnu Ebî'z-Zinâd'dan; o da Mûsâ ibn Ukbe'den olmak üzere bu hadîsi rivayet etmekte Muâviye ibn Amr'a mutâbaat etmiştir [60].

23- Cihâd İçin Çocuk İsteyen Kimse Babı [61]

35- el-Leys şöyle dedi: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Süleyman ibn Dâvûd (Allah'ın selâmı onlara olsun):
— Yeminle söylüyorum ki, ben bu gece yüz kadına, yâhud doksan dokuz kadına dolaşırım da, onların herbiri Allah yolunda cihâd
edecek bir süvari getirir, dedi. Arkadaşı kendisine:
İnşâallah de, dedi.
Fakat o İn şâallah demedi.(Bütün kadınları dolaştı), neticede bir tek kadın müstesna, kadınlardan hiçbiri hâmile olmadı. Hâmile olan o tek kadın da yarım bir erkek çocuğu (dünyâya) getirdi. Muham-med'in nefsi elinde olan(Allah)a yemin ederim ki, eğer Süleyman İn şâallah deseydi, o çocukların hepsi de Allah yolunda birer süvârî olarak muhakkak cihâd ederlerdi".

24- Harbde Yiğitlik Ve Korkaklık Babı [62]

36-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzeli, en yiğidi ve cömerdi idi. Yemîn olsun bir gece Me-dîne halkı düşman baskınından korkmuştu da Peygamber (Ebû Talha'ya âid Mendûb adlı durgun ve çıplak) bir atın üstüne atlayarak (düşman sesinin geldiği tarafa sürmüş), Medîneliler'i geride bırakıp hepsinin önüne geçmişti.
Yine Enes: Rasûlullah'ın altında o durgun atı biz bir derya bul-duk (yânî: bir derya olmuş da su gibi akıyor bulduk) [63]

37-.....Cubeyr ibn Mut'ım'ın oğlu Muhammed şöyle demiştir: Bana Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle haber verdi: Kendis Rasûlul-lah'ın maiyyetinde yol aldığı ve Rasülullah beraberinde bir takım insanlar olduğu hâlde Huneyn(seferin)den döndüğü sırada (bir takım bedevî) insanlar Rasûlullah'a takılmış, ondan ganimet istiyorlardı. Hattâ onlar Rasûlullah'ı semure (denilen dikenli bir) ağacın altına sığınmaya mecbur etmişlerdi de, o ağac(m iri dikenleri) Rasû-lullah'ın ridâsını çekip kapmıştı. Bu sebebden Peygamber bir müddet orada durmuş ve:
— "Bana ridâmı veriniz! Eğer benim şu iri dikenli ağacın dikenleri sayısınca ganimet devesi ve sığırım olaydı, muhakkak ben onları a-ranızda taksim ederdim. Sonra sizler beni ne bir cimri, ne yalancı, ne de korkak bulurdunuz" buyurmuştur [64].

25- Korkaklıktan Allah'a Sığınılması Babı

38-..... Abdullah ibnu Umeyr şöyle demiştir: Ben Amr ibnu Meymün el-Evdî'den işittim, şöyle dedi: Sa'd ibn Ebî Vakkaas kendi oğullarına şu duâ kelimelerini, muallimin çocuklara yazı yazmayı öğretişi gibi öğretirdi. Sa'd şöyle derdi: Şübhesiz Rasülullah (S) namaz arkasında şunlardan Allah'a sığınırdı: "Ya Allah, ben korkaklıktan Sana sığınırım; ömrün en değersizine döndürülmemden de Sana sığınırım; dünyâ fitnesinden Sana sığınırım; kabir azabından da Sana sığınırım".
Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki: Ben bu hadîsi Mus'ab ibn Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a tahdîs ettim de, o bunu doğruladı [65].

39-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -duâda- şöyle der idi:
Allâhumme innî eûzu bike mine H-aczi ve 'l-keseli ve 'l-cubni ve 7-heremi ve eûzu bike min fitnetVl-mahyâ vel-menâti ve eûzu bike min azâbVl-kabri (= Yâ Allah, ben aczden, tenbellikten, korkaklıktan, fazla ihtiyarlıktan Sana sığınırım. Hayât ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım. Kabir azabından da Sana sığınırım)" [66].

26- Harbde Hazır Bulunduğu Yerleri Tahdîs Edip Anlaîan Kimse Babı [67]

Bu anlatmayı Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan söyledi [68].

40-..... es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle demiştir: Ben Talha ibn Ubeydillah'a, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, el-Mıkdâd ibnu'l-Esved'e ve Abdurrahmân ibnu'1-Avf a -Allah onlardan razı olsun- arkadaşlık ettim. Ben bunların hiç birini Rasûlullah'tan hadîs tahdîs ederken işitmedim. Şu kadar var ki, ben Talha'yı Uhud gününden tahdîs ederken işittim [69].

27- Kâfirlere Karşı Elbirliğiyle Harbe Çıkmanın Vucûbu İle Cihâd Ve Niyetten Vâcib Olacak Mikdârı Beyân Babı

Ve Allah'ın şu kavilleri [70]: "(Ey mü'minler) sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak elbirliğiyle savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla muharebe edin. Eğer bilirseniz bu sizin için çok hayırlıdır. Eğer yakın bir menfaat, orta bir sefer olsaydı elbette senin arkana düşerlerdi. Fakat meşakkat onlara uzak geldi. Onlar: Eğer gücümüz yetseydi herhalde biz de sizinle beraber çıkardık, diye Allah 'a yemîn edeceklerdir. Bunlar (bu suretle) kendilerini helake sürüklerler. Allah biliyor ki, onlar hiç şübhesiz ve muhakkak yalancıdırlar" (et-Tevbe: 4i 42);
ve Allah'ın şu kavli:
"Ey îmân edenler, ne oldunuz ki size 'Allah yolunda elbirlik gazaya çıkın' denildiği zaman yere (mıhlanıp) ağırlaştınız?Âhiretten vazgeçip, yalnız dünyâ hayâtına mı razı oldunuz? Fakat bu dünyâ hayâtının fâidesi âhiretin yanında pek azdır. Eğer (emrolunduğunuz bu cihâda) elbirliğiyle çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir azaba uğratır ve yerinize

sizden başka (itaatli) bir kavim getirir. Siz ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Allah
herşeye hakkıyle kaadirdir" (et-Tevbe: 38-39). İbn Abbâs'tan:"İnfirû subâtin", "Seriyyeler ve ayrı ayrı asker birlikleri hâlinde elbirliğiyle cihâda çıkın" demek olduğu zikrolunur [71]. "Subâtin vahidi", "Subetun"dur denilir [72].

41-.....Bize Sufyân (es-Sevrî) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mansûr, Mücâhid ibn Cebr'den; o daTâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Mekke fethi günü: "Fetihten sonra (artık Mekke'den Medîne'ye) hicret yoktur, lâkin cihâd ve niyet vardır (Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve faziletler tahsili niyetiyle çıkıla-bilir). Binâenaleyh cihâda da'vet olunduğunuzda hemen icabet ve hareket ediniz" buyurmuştur [73].

28- Bir Kafir Bir Müslümânı Öldürür. Sonra Bu Kaatıı. Müslümân Olur Ve Dînine Bağlı Kalır, Sonunda O Da Öldürülür (Yânı Harbde O Da Şehîd Edilirse, İkisi De Cennete Girer) Babı

42-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle söylemiştir: "Allah iki kişiyi rızâsı ile karşılar: Bunlar birbirini öldürüp cennete giren iki kimsedir. Şu (müslümân) Allah yolunda çarpışır. Şehîd düşer (de cennete girer). Sonra Allah onu öldürene hidâyet eder ve sonunda o da şehîd edilir" [74].

43-.....Bize ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Anbese ibnu Saîd, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi.Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hayber'i fethettikten sonra kendisi henüz Hayber'de iken, ben (Yemen'den) O'na geldim. (O ganimet dağıtıyordu.) Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bana da bir pay ver! dedim.
Saîd ibnu'1-Âs oğulları'ndan bâzısı (ki Ebân ibn Saîd'dir):
— Yâ Rasûlallah, ona pay verme! dedi. ': Bunun üzerine Ebû Hureyre:
— Bu (adam), İbnu Kavkal'ın kaatili, dedi. Ebân ibnu Saîd Âs da:
— Vay hayret şu dağ kediciğine! O (Yemen'in Devs illerindeki) Da'nin Dağı'nın başından üzerimize yuvarlanıp geldi de, müslümân bir kişinin katlini bana yükleyerek beni ayıplıyor. Allah İbn Kavkaİ'a benim ellerim üzerinde şehîd olmak (saadetini) ikram etti de, beni onun iki elinde (kâfir bir hâlde öldürerek) hakir kılmadı [75].
Anbese yâhud onun berisindeki bir râvî: Rasûlullah, Ebû Hurey-re'ye pay verdi mi, yâhud vermedi mi; bilmiyorum, demiştir.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Bu hadîsi bana es-Saîdî, dedesinden; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahdîs etti.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: es-Saîdî, Amr ibnu Yahya ibn Saîd ibn Amr ibn Saîd ibni'I-Âs'tır.

29- Düşmanla Cenk Ve Kıtal Etmeye Gitmeyi, Oruç Tutmaya Tercih Eden Kimse Babı

44-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) zamânında Ebû Talha düşmanla cenk etmek için oruç tutmazdı. Peygamberdin ruhu kabz olununca, ben Ebû Talha'yı hiç oruçsuz görme-iim; yalnız ramazân bayramı günü yâhud (teşrik günleri dâhil olduğu lâlde) kurbân günü oruç tutmazdı [76].
Ebân ibn Saîd ibni'I-Âs, Emevî'dir. Kardeşten Hâlid ile Amr müslümân oldukları hâlde, Ebân'ın müslümânlığı gecikmiştir. İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre, Hudeybiye ile Hayber arasında müslümân olmuştur. İbn İshâk,

30- Bâb: Şe'hîdler (Allah Yolunda) Öldürülmekten Başka Yedi Nevi'dir

45-.....Ebû Salih, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şehîdler beş (ntVı')dir Tâûndanölen; karın hastalığından ölen; suda boğulan; yıkık altında kalıp ölen; bir de Allah yolunda şehîd olan, yânı öldürülen" [77].

46-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten. Peygamber (S): "Tâûn, herbir müslümân için şehîdliktir" buyurmuştur [78]

31- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Müzminlerden Özür sahibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallanyle, canlarıyle savaşanlar bir olamaz. Allah mallanyle, canlarıyle savaşanları, derece itibariyle, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir, (fakat) Allah, savaşanlara oturanların üstünde çok büyük bir ecir vermiştir. Kendinden dereceler, birmağfiret, bir rahmet (vermiştir); Allah çok mafiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 95-96).

47-.,.....Ebû İshâk şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: ' 'Mü 'minlerden oturanlarla, A ilah yolunda mallanyle, can larıyle savaşanlar müsâvîolamaz*.." âyeti indiği zaman, Rasûlullal (S) Zeyd'i çağırdı. Zeyd bir kürek kemiği ile geldi ve o âyeti yazdı Bu sırada İbnu Ümmi Mektûm körlüğünden şikâyet etti. Bunun üze rine "Müzminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar..." kısmı indi

48-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Ben Mervân ibnu'l-Hakem'i mescidde otururken gördüm. Ben de ona doğru geldim ve yanıbaşma oturdum. Kendisi bize haber verdi; ona da Zeyd ibn Sabit şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ona "Müzminlerden (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mücâhede edenler beraber olamaz'" âyetini yazdırmak istedi; tam o

âyeti bana yazdırırken İbnu Ümmi Mektûm, Rasûlullah'ın yanma çıkageldi ve:
— Yâ Rasûlallah, cihâda gücüm yetseydi, ben d,e muhakkak cihâda gider, düşmanlarla harb ederdim, dedi.
İbnu Ümmi Mektûm kör bir kişi idi. Allah Tebâreke ve Taâlâ Rasûlü'ne vahiy indirdi. Bu sırada Rasûlullah'ın uyluğu benim uyluğum üzerinde bulunuyordu. Vahyin (Peygamber üzerindeki) ağırlığı bana o kadar ağır geldi ki, sonunda dizimin ufalanıp dağılmasından korktum. Sonra Rasûlullah'tan vahiy te'sîri sıyrıldı da Azîz ve Celîl olan Allah "Ğayru ulVd-daran = Zarar sahibi olanlardan başka'9 diye (bir istisna kaydı) indirdi [79].

32- Düşmanla Muharebe Sırasında Sabretmek Babı

49-.....Mûsâ ibn Ukbe, Salim Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Ebî Evfâ, Umer ibn Ubeydillah'a mektûb yazdı; c mektubu ben okudum (şöyle yazmıştı): Rasûlullah (S): "Düşmanlarla karşılaştığınız zaman sabrediniz" buyurdu [80].

33- Kafirlerle Muharebeye Teşvik Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey Peygamber! Müzminleri harbe teşvik et" (el-Enfâl: 65)

50-.....Bize Ebû İshâk, Humeyd'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) · Ahzâb sırasında- hendek kazılan yere çıkıp varmıştı. Muhacirler ile Ensâr'-ın soğuk bir kuşluk vaktinde hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların yanlarında kendileri adına bu işi görecek köleleri de yoktu. Rasûlullah bunların çektikleri yorgunluğu ve açlığı görünce:
"AHâhümme inne'1-ayşe ayşu'İ-âhire fağfir li'1-Ensâri ve'1-Muhâcireh"
(= Yâ Allah! Dirlik ve yaşamak âhiret dirliğidir. Sen Ensâr'ı ve Muhacirlerdi mağfiret et!) dedi.
Orada bulunan sahâbîler de Rasûlullah'a cevâb vericiler olarak:
Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden Aîe'l'Cihâdi mâ bakıynâ ebeden
(= Bizler yaşadıkça dâima cihâd etmek üzere Muhammed'e söz vermiş kimseleriz.) dediler [81].

34- (Medine'nin Etrafına) Hendek Kazılması Babı

51-.....Bize Abdulazîz, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Muhacirler ve Ensâr, Medine etrafına hendek kazmaya ve sırtları üzerinde toprak taşımaya başladılar. Bu sırada şu sözleri terennüm ediyorlardı:
Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden , Aîe'I-İslâmi ma bakıynâ ebeden
(= Bizler hayâtta kaldıkça dâima İslâm üzerinde sebat etmeye : Muhammed'e söz ve ahid vermiş kimseleriz!)
Peygamber (S) de onlara cevâb vererek şunları söylüyordu: "AMhumme innehû tâ hayra illâ hayruH-âhirah Fe-bârik fi'l-Ensâri ve'l-Muhâcireh!"
(= Yâ Allah! Âhiret hayrından başka (devamlı) hayır olmadığı muhakkak. Onun için sen Ensâr ve Muhacirler hakkında hayır-bereket ihsan et!) [82].

52-..... Ebû İshâk dedi ki: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) -hendek kazılması gününde- toprak taşıyor ve: "Levlâ ente mehtedeynâ.. " sözlerini söylüyordu [83].

53-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Ahzâb gününde Peygamber(S)'i gördüm, toprak karnının beyazlığını örtmüş olduğu hâlde toprak taşıyor ve şu sözleri söylüyordu:
"Levlâ ente mehtedeynâ Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ Fe emilen sekîneten aleynâ Ve sebbitVl-akdâme en lâkaynâ İnnel-ûlâ kad bağav aleynâ İzâ erâdû fitneten ebeynâ Sen olmasaydın biz doğru yolu bulmaz, sadaka vermez, namaz kılmazdık. Şübhesiz bu kâfirler, bizim çekindiğimiz fitneyi bize vâki' kılmak istedikleri zaman bizim üzerimize saldırmışlardır. Onlarla yüzyüze geldiğimizde gönlümüze bir sekînet (sabır, sebat) indir ve ayaklarımızı yerinde sabit tut (da bizi dağıtma yâ Rabb)! [84].

35- Özrün Kendisini Düşmanla Cenk Etmekten Alıkoyduğu Kimse Babı

54-.....Bize Humeyd tahdîs etti ki, onlara da Enes tahdîs edip: Bizler Peygamber(S)'in beraberinde Tebûk gazvesinden döndük... demiştir. H ve yine bize Süleyman ibn Harb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd -ki o İbnu Zeyd'dir- Humeyd'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir gazada idi; şöyle buyurdu: "Arkamızda Medine'de bir takım erler cemâati vardır ki, biz bir dağ yolunda,dere içinde her yürüyüşümüzde, muhakkak o Medine'dekiler de yürüyüş(&ev%bın)de bizimle beraberdirler. Onları burada bulunmaktan özür men' etti" [85].
Ve Mûsâ ibn İsmâîl dedi ki; Bize Hammâd, Humeyd'den; o da Mûsâ ibn Enes'ten; o da babası Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti: Peygamber (S) söyledi ki...
Ebû Abdillah el-Buhârî: Birinci sened daha sahîhtir, dedi [86].

36- Allah Yolunda (Cihâdda İken) Oruç Tutmanın Fazileti Babı

55-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim; "Her kim (cihâd vazifesinde iken) Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü (yânî vücûdunu) ^rw/^yıl cehennem ateşinden uzaklaştırır'" buyuruyordu [87].

37- Allah Yolunda (Cihâdda) Harcama Yapmanın Fazileti Babı

56-.....Ebû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah yolunda çift harcama yaparsa cennetin bekçileri; herbir kapının bekçileri onu: Ey Fule, buraya \gel! diye çağırır". Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlalîah! Bu her kapının bekçilerinin çağırmış olduğu timseye (bir kapıdan girmesi, diğer kapıyı terketmesinden dolayı) bir)e's yoktur, dedi.
Peygamber:
— "Ben senin onlardan olmanı çok ümîd ediyorum" buyurdu [88].

57-..... Bize Hilâl, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el- Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) minber üzerinde ayağa kalktı da:
— "Ben ancak benden sonra sizin üzerinize açılacak olan dünyâ bereketlerinden dolayı sizin için korku duyuyorum" buyurdu.
Sonra dünyâ çiçeğini-zikretti, akabinde bu bereketlerin biriyle söze başladı ve diğerini (yânî dünyâ çiçeğini) ikinci yaptı. Bunun üzerine sahâbîlerden^bir zât ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlalîah! Hiç hayır, şerr getirir mi? diye sordu. Peygamber bu soruya cevâb vermekten (bir müddet) sükût etti.
Biz, Rasûlullah'a vahiy indiriliyor dedik. İnsanlar sanki başlan üzerinde kuşlar varmışçasına sükût ettiler. Sonra Rasûlullah dökmekte olduğu bol teri yüzünden sildi ve:
— "Biraz önce suâl soran nerede? Mal (hakîkaten) hayır mıdır?" (deyip, bunu üç defa tekrarladı ve devamla) "Hakîkî hayır ve ni'-met, hayırdan başka birşey getirmez (fakat, dünyâ malı hakîkî hayır değildir; şöyle ki): Muhakkak bahar, her bitirdikçe yiyeni öldürücü
yâhud ölüme yaklaştırıcı şeyler de bitirir. Lâkin yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir. O ölüm tehlikesinden korunmuştur. Bu hayvan o yeşil otu yedikçe nihayet iki böğrünü doldurunca bahar güneşini karşılar, kolayca tersler ve işer. Sonra yine bol bol yer. İşte bu dünyâ malı da yeşil ot gibi çekicidir, tatlıdır. Bu dünyâ malını hakkıyle alan ve onu Allah yoluna, yetimlere, fakirlere tahsis eden zengin müslü-mân ne hayırlı kişidir! Dünyâ malını haklılıkla almayan (haram mal toplayan hırslı) kişi de dâima yiyen, bir türlü doymayan obur gibidir. Kıyamet gününde bu mal kendi sahibinin cimriliğine bir şâhid olacaktır" [89].

38- Bir Gâzîyi Cihazla Yıp Sefere Hazırlayan Yâhud Gazinin Gerideki İşlerini Görmekte Ona Hayırlı Halef Olan Kimsenin Fazileti Babı

58-..... Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim Allah yolunda cenk edecek bir askeri (araç ve gereçlerini te'mîn ederek) sefere hazırlarsa, o da gaza etmiş-(cesine sevaba nail) olur. Yine her kim Allah yolunda gaza eden bir askerin (gerideki işlerini görmekte) hayırla yerini tutarsa, o da gaza etmiş olur" [90].

59-.....Bize Hemmâm (ibnu Yahya), İshâk ibn Abdillah'tan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) kendi zevceleri yanına girmesi müstesna, Medîne'de devamlı olarak Üm-mü Suleym'in evinden başka hiçbir eve girmezdi. Peygamber'e bu devamlı girişin sebebi soruldu da, Peygamber: "Ben Ümmü Suleym'e en acıyanım, çünkü onun erkek kardeşi (Haram ibnu Milhân, Maû-ne Kuyusu günü) benim (askerlerimin) beraberinde öldürüldü-' buyurdu [91].

39- Muhârebf, Sırasında (Ölülere Sürülen) Hanût Kokusu Sürünmek Babı

60-..... Enes ibn Mâlik'in oğlu Mûsâ, Yemâme harbini zikrederken şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik, Yemâme harbi günü Sabit ibn Kays'ın yanına gelmiş. Sabit o sırada iki uyluğunu açmış, hanût denilen (ve ölüye sürülen) bir nevi' koku sürünüyor (ve şehîd olmaya hazırlanıyor) hâldeymiş. Enes, Sâbit'e:
— Ey amca! Seni harb saffına gelmemen için habseden nedir? dedi.
O da:
— Ey kardeşim oğlu, şimdi (geliyorum), dedi.
Bir taraftan da hanût kokusu sürünmeye başladı. (Korkudan sonra Sabit iki kat beyaz elbise giyerek kefenlendi.) Sonra harb saffına gelip yer aldı.
-Enes, hadîsin burasında askerden bir kısmının cebheden açılıp bozulmasını anlatmıştır.- Sonra:
— Karşımızdan şöyle açılın (düşmanı görelim de), nihayet düşmanla vuruşalım. Biz Rasûlullah (S) ile birlikte harbederken, öyle (panik yaparak) harbetmezdik. Siz akranınıza kaçmayı ne fena âdet ettirmişsiniz, dedi".
Bu hadîsi Hammâd ibn Seleme, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere de rivayet etti [92].

40- Harbde Keşif Karakolunun Fazîletî Babı

61-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Ahzâb günü Peygamber (S):

— "Kurayza oğullarının haberini bana kim getirir?" diye sordu. Zubeyr:
— Ben (getiririm), dedi.
Sonra Peygamber bir kerre daha:
— "Kurayza oğulları'na dâir bana kim haber getirir?" diye sordu. Yine Zubeyr:
— Ben, diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Her peygamberin (sahâbîleri içinde) hâlis ve seçkin bir adamı vardır. Benim seçkin adamım da Zubeyr'dir" buyurdu [93].

41- Bâb: Kumandan Harbde Keşif Yapacak Kişiyi Tek Başına Düşmanı Keşif Vazifesine Gönderir Mi?

62-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) râvî Sadaka ibnu'1-Fadl: Bunun Hendek günü olduğunu sanıyorum, demiştir- insanları (bir keşif vazîfesine) çağırdı da bu çağrıya ez-Zubeyr icabet etti. Sonra Peygamber yine çağrı yaptı, yine Zubeyr icabet etti. Sonra Peygamber insanları yine bu vazifeye çağırdı; bu sefer de Zubeyr vazifeye tâlib oldu. Bunun üzerine Peygamber; "Muhakkak herbir peygamberin bir havarisi (seçkin hâlis adamı) vardır. Şübhe-siz benim havarim de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dır" buyurdu [94].

42- İki Kişinin Beraberce Sefere Çıkması Babı

63-.....Mâlik ibnu'l-Huveyris (R) şöyle demiştir: Ben, bir arkadaşımla Peygamber'in yanından ayrıldım. Peygamber (S) bize: "Namaz vakitlerinde ezan okuyun ve ikaamet getirin; ikinizden büyük olanınız size imamlık etsin" buyurdu [95].

43- Bâb: "Atın Alnına Dökülen Saçlarında Kıyamet ; Gününe Kadar Hayır Düğümlüdür"

64-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
"Atlar alınlarına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır bulunan hayvanlardır" b'uyurdu.

65-.....eş-Şa'bf den; o daUrveibnu'1-Ca'd eL-Bârıkî'den tahdîs etti ki, Peygamber(S): "Harb atları, alınlarına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlenmiş hayvanlardır" buyurmuştur.
Buhârî'nin üstadı Süleyman ibn Harb, Şu'be'den; o da Urvetu'-bnu Ebi'l-Ca'd'dan söylemiştir. Bu hadîsi Huşeym'den;o da Husayn'-dan; o da eş-Şa'bî'den; o da Urve ibn Ebi'l-Ca'd'dan senediyle rivayet etmekte Müsedded,, Süleyman ibn Harb'e mutâbaat etmiştir.

66-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Bereket, atların alınlarına dökülen saçlardadır"buyurdu [96].

44- Bâb: Peygamber(S)'İn: "Âtların alınlarına sarkan saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlenmiştir' Sözünden Dolayı Cihâd, Berrin (Yânı Âdilin) Ve Fâcirin Beraberinde Kıyamete Kadar Devam Edecektir [97]

67-.....Bize Urvetu el-Bârıkî (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Harb için eğitilmiş) atların alınlarına sarkan saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlenmiştir, (Hayır, âhi-rette) sevâb, (dünyâda) ganimettir" [98].

45- Yüce Allah'ın: "Allah yolunda bağlanıp beslenen atlardan... " (ei-Enfâi: 60) Kavlinden Dolayı, Allah Yolunda Cihâd Etmek İçin At Bağlayıp Besleyen Kimse Babı [99]

68-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber(S): "Her kim A ilah 'a inandığı için ve va 'dini tasdik ederek Allah yolunda cihad etmek niyetiyle bir at bağlarsa, şübhesiz o atın yediği yemler, içtiği sular, atın dışkısı ve sidiği kıyamet gününde o şahsın mizanında-(sevâb olacak)*?//"" buyurdu [100].

46- Atın Ve Eşeğin Özel İsmi Babı [101]

69-.....Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah'tan (şöyle demiştir): Babam Ebû Katâde (Hudeybiye senesi) Peygamber'in beraberinde sefere çıktı. Ebû Katâde arkadaşlarından bâzısıyle beraber geri kaldı, arkadaşları umre için ihrama girmişler, kendisi ise ihrama girmemiş hâldeydi. Ebû Talha'nın görmesinden önce arkadaşları bir yaban eşeği gördüler. Onlar yaban eşeğini gördükleri zaman onu terkedip bıraktılar. Nihayet o yaban eşeğini Ebû Talha da gördü. Hemen kendine âid olan ve el-Cerâde denilen bir ata bindi ve arkadaşlarından kamçısını kendisine uzatıvermelerini istedi. Arkadaşları bu isteği kabul etmediler. Bunun üzerine kamçıyı bizzat kendisi aldı ve atı yaban eşeğine doğru sürdü ve onu vurdu. Sonra ondan hem kendisi, hem de arkadaşları yediler. Sonra Peygamber'e geldiler. Peygamberce eriştikleri zaman (O'na yedikleri etin hükmünü sordular). Peygamber (S):
— "Ondan beraberinde birşey var mı?" buyurdu.
— Yanımda onun bir bacağı var, dedi. Akabinde Peygamber o bacağı aldı ve onu yedi [102].

70-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Hurma bahçemizde Peygamber(S)'e âid bir at bulunuyordu. Ona (noktasız hâ ile) Luhayfu denilirdi.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Bâzı râvîler (noktalı hâ ile) Luhayfu şeklinde söyledi, dedi [103].

71-.....Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde Peygamber'in bindiği Ufeyr denilen bir eşek üstünde Peygamber'in terkisinde idim. Peygamber (S) bana:
— "Yâ Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin?" diye sordu.
Ben de:
— Bunu Allah ile Rasûlü en bilendir, dedim. Rasûlullah:
— "Allah'ın kulları üzerinde sabit olan hakkı, kulların Allah'a itaat ve kulluk etmeleri ve A ilah 'a hiçbir şeyi ortak kılmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı da, kendisine hiçbir şeyi ortak kılmayan kişiye azâb etmemesidir (yânî bu husustaki lûtfudur)" buyurdu.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rasûlallah! Bunu ben insanlara müjdelemeyeyim mi? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Hayır, bunu onlara müjdeleme! Sonra buna dayanıp güvenirler" buyurdu [104].

72-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerre Medine içinde bir düşman baskım korkusu yayılmıştı. Bunun üzerine Peygamber (S) bize (yânî Ebû Talha ailesine) âid olup Mendûb denilen bir atı iğreti aldı. (Ona binip Medine'den ayrıldı, geri dönüp geldiğinde:)
— "Korkulacak nevi'den birşey görmedik. Muhakkak surette bulduğumuz şey, Mendûb'un su gibi akmasıdır" buyurdu [105]

47- Atın Uğursuzluğu Nevinden Zikredilen Hadîsler Babı [106]

73-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Uğursuzluk (telâkkisi âdet olarak ancak) ancak üç şeyde: atta, kadında, evde hâsıl olur" buyuruyordu [107].

74-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R): "Eğer herhangi birşeyde uğurluk olsaydı o, kadında, atta, meskende olurdu" buyurmuştur [108].

48- Bâb: Atlar Üç Nevi1 İnsan İçindir

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Hem onlara binmeniz için, hem zînet için atları, katırları, merkebleri yarattı... " (en-Nahi: 8).

75-.....Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Atlar üç nevi insan için üç türlüdür: At ırkı bâzı adam için sevâbdır, bâzı adam için (fakirlik ve ihtiyâcına) bir perdedir, bâzısına da boynunda bir vebaldir. At kendisi için ecir olan kimseye gelince, o, atını Allah yolunda (ci-hâd için) bağlamıştır ve atını da bol otlu geniş bir sahada veya bir bahçede uzatmıştır. Bu bol otlu sahadan yâhud bahçeden atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sahibi için haseneler olmuştur. Atın ipi kopsa şahlanarak bir veya iki yükseklik veya bir iki şavt koşsa, yerde onun bıraktığı gübreleri ve izleri sahibi için haseneler olur. Bir de hayvan bir nehre uğrayıp da ondan içerse -sahibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sahibi için haseneler olur... Bir kimse de atını övünmek için yâhud riya için ve İslâm ahâlîye düşmanlık için bağlarsa, bu hayvan da onun için bir vebaldir."
Rasûlullah'a eşeklerden soruldu. Rasûlullah: "Bunlar hakkında bana, her hükmü toplayıcı (bir vecize olan) şu tek âyetten başka birşey indirilmedi: İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyorsa onu görecek" (ez-ziizâi: 7-8) [109]

49- Gazvede Başkasının (Yorulan) Hayvanına Dürtüp Vuran Kimse Babı

76-.....Bize Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'ye geldim de ona: Rasûlullah'tan işittiklerini bize tahdîs et, dedim. Câbir şöyle dedi: Ben, seferlerinin birinde Rasûlullah'ın beraberinde yolculuk ettim. -Râvî Ebû Akıl: Ebu'l-Mütevekkil'in gazve mi yâhud umre mi dediğini bilmiyorum, demiştir.- Seferden döndüğümüz zaman Peygamber (S):
— "Kim ailesine acele gitmek isterse yürüyüşünü çabuklaştırsın" buyurdu.
Câbir dedi ki: Ben kül renkli devem üzerine binmiş olarak döndüm. Bu devede başka renk yoktu (yânî rengine başka renk karışmamıştı). İnsanlar benim arkamda idiler. İşte ben böyle herkesin önünde yol aldığım sırada devem yorgunluktan dolayı birden durdu. Bunun üzerine Peygamber bana:
— "Ya Câbir! Deveni sıkı tut!" buyurdu ve kamçısıyle ona bir kerre vurdu. Vurmasıyle beraber deve yerinden sıçrayıp hareket etti. Müteakiben Peygamber:
— "Deveyi satar mısın?" dedi. Ben:
— Evet, dedim.

Nihayet Medine'ye geldiğimizde ve Peygamber de sahâbîlerinin grupları içinde Mescid'e girdiğinde ben de devemi Mescid'in kenarındaki taş döşemeliğe bağlayarak yanına girdim. Ve kendisine:
— İşte (benden satın aldığın) deven buradadır, dedim. Peygamber Mescid'den çıktı ve:
— "Bu deve bizim devemizdir" diyerek, devenin etrafında dolaşmaya başladı.
Akabinde Peygamber birkaç ûkıyye altın yolladı da:
— "Bunu Câbir'e verin" buyurdu. Bundan sonra Peygamber bana:
— "Devenin bedelini tastamam aldın mı?" dedi. Ben;
— Evet aldım, dedim.
Peygamber (S):
— "O bedel de, o deve de (hibe olarak) senindir" buyurdu [110].

50- Çetin Hayvan Üzerine Ve Erkek At Üzerine Binmek Babı

Râşid ibnu Sa'd: Daha çok akıcı ve daha cesur olduğu için, selef, erkek hayvana binmeyi severlerdi, demiştir [111].

77-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medine'de bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Peygamber (S) Ebû Tal-ha'ya âid olup kendisine Mendûb denilen bir atı iğreti aldı ve ona bindi. Peygamber dönüp geldiği zaman: "Korkulacak nevi'den hiç-birşey görmedik. Biz ancak bu atı muhakkak bir derya bulduk" buyurdu [112].

51- Atın (Ganimetten Alacağı) Payları Babı

78-..... Nâfi', îbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) ganimet malından- at için iki pay; sahibi için de bir pay ta'yîn etmiştir [113].
İmâm Mâlik şöyle demiştir: Yüce Allah'ın: "Hem onlara binmeniz için, hem zînet için de atları, katırları, eşekleri yarattı... " (en-Nahi: 8) kavlinden dolayı, atlara ve ağır yük hayvanlarına ganimet malından pay verilir; fakat ağır yük hayvanlarına atlardan daha çok pay verilmez [114].

52- Harb"İçinde"Başkasının Binek Hayvanını Önünden Çeken Kimse Babı

79-..... Şu'be, Ebû İshâk'tan şöyle tahdîs etti: Bir kimse el- Berâ ibn Âzib(R)'e hitaben:
— Sizler Huneyn günü Rasûlullah'ın yanından kaçtınız mı? dedi. O da:
— (Evet, biz kaçtık) lâkin Rasûlullah (S) kaçmadı. Hevâzin halkı iyi ok atan bir kabîle idiler. Biz onlarla karşılaşınca, onların üzerine atıldık. Onlar hemen bozuldular. Bunun üzerine müslümânlar ganimetler üzerine yöneldiler. Hevâzin kabilesi ise (bundan faydalanarak) bizi oklarla karşıladılar. (Biz kaçtık) fakat Rasûlullah kaçmadı, Yemîn olsun O'nu pek iyi gördüm ki, O beyaz katırının üzerinde (korkusuz duruyordu), Ebû Sufyân da katırın gemini tutuyordu. Bu sırada Peygamber: "Ene'n-nebiyyu lâ kezib, ene îbnu Abdilmuttalib (= Ben Peygamber'im yalan yok, ben Abdulmuttalib oğluyum)" diyordu [115].

53- Binek Hayvanı' İçin Eyerde Olan Demirden Yâhud Ağaçtan Üzengi Île Semer Ve Palana Takılan İp Veya : Kayış Üzengi Babı

80-.....Nâfi', Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) ayağını garz denilen üzengiye girdirdiği ve binek devesi ayakta olduğu hâlde üzerinde onu dümdüz doğrulttuğu zaman Zu'1-Huleyfe Mesci-di'nin yanından i'tibâren umre yâhud hacc niyetiyle telbiye ederdi [116].

54- Çıplak Ata Binmek Bâb1

81-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîleri, üstünde eyer bulunmayan çıplak bir at üzerine binmiş olarak, kılıcı da boynunda asılı olduğu hâlde karşıladı [117].

55- Dar Adımlı, Yavaş Yürüyüşlü At Babı

82-..... Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Medine ahâlîsi bir defasında (geceleyin bir düşman baskınından) korktular. Bunun üzerine Peygamber (S) Ebû Talha'ya âid olan yavaş yürüyen yâhud kendisinde bir yavaşlık bulunan bir ata binip düşman yönüne sürdü. (Keşif yaptıktan sonra) dönüp geldiğinde: "Bu atınızı bir derya bulduk" buyurdu. Bu hâdiseden sonra bu atla yürüme ve seğirtme yarışı yapılmaz oldu [118].

56- Atlar Arasında Öne Geçme Yarışı Yapmak Babı

83-.....Bize Sufyân (es-Sevrî), Ubeydullah'tan; o daNâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) idmana çekilmiş ve zayıflatılmış atları el-Hafyâ'dan başlayıp Semyyetu'l-Vedâ'ya

kadar koşturtup yarıştırdı. Diğer defa da yıpratılmamış atları es- Seniyye'den tâ Benû Zurayk Mescidi'ne kadar koşturtup yarıştırdı.
Abdullah ibnu Umer: Ben de koşturup yarış edenler içinde idim, demiştir [119].
Râvî Abdullah ibnu'l-Velîd şöyle dedi: Bize Sufyân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs etti. Sufyân: el-Hafyâ'dan Seniyyetu'l-Vedâ'ya kadar beş mil yâhud altı mil; Seniyye ile Benû Zurayk Mescidi arası bir mildir, dedi [120].

57- Yarış İçin Atların İdmana Çekilip Zayıflatılması Babı

84-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) idmana çekilmemiş atlar arasında yarış tertîb etti. Bu yarışın gayesi es-Seniyye'den Benû Zurayk Mescidi'ne kadar idi. Abdullah ibn Umer de bu idmânlatılmamış atlar yarışında yarışmış idi.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Emeden", gaye demektir. Kur'-ân'dan şahidi "Fe-tâle aleyhimu'l-emedu (= Üzerlerinden uzun zaman geçmiş)" (d-Hadîd: 16) âyetidir [121].

58- İdmana Çekilip Zayıflatılmış Atlar İçin Yarış Uzaklığının Sonu Babı

85-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yıprandırılmış (yânî idmana çekilip zayıflatılmış) atlar arasında yarış tertîb etti de bu atları el-Hafyâ'dan salıverdi. Bu koşu yarışının hedefi Seniyyetu'1-Vedâ idi. (Ebû İshâk dedi ki:) Ben Musa'ya: Bu mesafenin arası ne kadar uzaklıkta idi? diye sordum. Altı yâhud da yedi mildir, dedi.
Yine Peygamber, idmana çekilmemiş atlar arasında yarış tertîb etti de bunları Seniyyetu'l-Vedâ'dan salıverdi. Bu yarışın sonu Benû Zurayk Mescidi idi. (Ebû İshâk dedi ki:) Ben Mûsâ ibn Ûkbe'ye: Bu mesafenin arası ne kadar idi? dedim. Bir mi yâhud J/una yakındır, dedi. Abdullah ibn Umer de bunlar içinde-yarışan Jdmselerden idi [122].

59- Peygamberin Dişi Binek Devesi Babı

İbn Umer: Peygamber (S) Kasvâ isimli devesi üzerinde Usâme ibn Zeyd'i arka tarafına bindirdi, demiştir, el-
Mısver ibn Mahrame de: Peygamber: "Kasvâ hırçınlık etmedi, çöküp kalmadı" buyurdu demiştir [123].

86-.....Humeyd et-Tavîl dedi ki: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber'in dişi binek devesine el-Adbâ denilir idi [124].

87-.....Bize Zuheyr, Humeyd'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'nin el-Adbâ ismi verilen bir dişi binek devesi vardı ki, (koşuda, seferde) önüne geçilmezdi.
Geçen sened ile Humeyd şöyle dedi: Yâhud hemen hemen önüne geçilmezdi. Bir ara yük devesi üzerinde bir bedevi geldi. (Yapılan koşuda) bu yük devesi el-Adbâ'yı geçti. Ve bu geçiş müslümânlara ağır geldi. Peygamber bu ağır gelişi anladı da: "Dünyâdan yükselen herbir şeyi muhakkak aşağıya koyması Allah üzerinde bir haktır" buyurdu [125].
Bu hadîsi Mûsâ ibn İsmâîl, Hammâd ibn Seleme'den; o da Sabit el-Bunânî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere uzun bir metinle rivayet etmiştir [126].

60- Eşekler Üstünde Gazve Babı [127] Peygamber(S)'İn Beyaz Katırı Babı

Bu beyaz katır hadîsini Enes söyledi [128].
Ve Ebû Humeyd de: Eyle Meliki Yuhannâ ibn Rûbe, Peygamber'e beyaz bir katır hediye verdi, demiştir [129].

88-..... Bize Sufyân (es-Sevrî) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Ishâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben (mü'minlerin anası Cuveyriye'nin kardeşi) Amr ibnu'l-Hâris el-Mustalakî'den işittim; o: Peygamber (S) beyaz katırı, silâhı ve bir de sadaka yaptığı arazîsinden başka birşey bırakmadı, dedi [130].

89-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: BanaEbû İshâk, el-Berâ- (R)'dan tahdîs etti. Bir adam el-Berâ'ya:
— Yâ Ebâ Umârete, Huneyn gününde arkanıza dönüp kaçtınız mı? dedi.
O:
— Hayır vallahi, Peygamber (S) arkasına dönmedi. Lâkin insanların çabuk davranıp acele edenleri arkalarını döndürüp kaçtılar. Şöyle ki, Hevâzin okçuları onları ok yağmuru ile karşıladılar. Peygamber (S) beyaz katırı üzerinde, Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris de o katırın gemini tutmuştu. Bu sırada Peygamber: "Ben peygamberim yalan yok; ben Abdulmuîtalib oğluyum" diyordu.

61- Kadınların Cihâdı Babı

90-.....Mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den cihâda gitmek için izin istedim de, O: "Siz kadınların cihâdı haccdır" buyurdu.
Ve Abdullah ibnu'l-Velîd dedi ki: Bize Sufyân es-Sevrî, Muâvi-ye ibn İshâk'tan bu hadîsi tahdîs etti [131].

91-.....Âişe bintu Talha, mü'minlerin anası Âişe'den; o da Peygamber'den şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber'in kadınları kendisine cihâdı (yânî Allah yolunda cihâd yapabilirler mi? sorusunu) sordular. Bunun üzerine Peygamber (S): "Hacc ne güzel cihâddır!" buyurdu.

62- Kadının Denizde Gazvesi Babı

92-.....Abdullah ibn Abdirrahmân el-Ensârî şöyle demiştir:
Ben Enes(R)'ten işittim; şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Mılhan kızı Ümmü Harâm'm yanma girdi de onun yanında birşeye yaslanıp uyudu. Uyandıktan sonra güldü. Teyzem Ümmü Haram:
— Yâ Rasülallah! Niçin gülüyorsun? dedi. Rasûlullah:
— "Ümmetimden bir takım insanlar şu gök deniz üstünde gemilere binerek Allah yolunda cihâda gidiyorlar. Onların bu hâli, hükümdarların tahtları üstündeki hâli gibidir" buyurdu.
Ümmü Haram:
— Yâ Rasülallah! Beni de deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediver, dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Allah, Ümmü Haram 'ideniz gazilerinden kıl" diye duâ etti.
Sonra Rasûlullah tekrar uykuya döndü, uyanınca yine güldü. Ümmü Haram O'na yine evvelki sözler gibi yâhud da:
— Bu gülme nedendir? dedi.
Rasûlullah da ona evvelki sözlerinin benzerini söyledi. Bu sefer yine Ümmü Haram, Rasûlullah'a:
— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver, dedi. Rasûlullah:
— "Sen evvelkilerdensin; sonrakilerden değilsin" buyurdu. . Abdullah ibn Abdirrahmân el-Ensârî, Ebü Tuvâl'e şöyle dedi:
Enes şöyle dedi: Ümmü Haram sonra Ubâdete'bne's-Sâmit ile evlendi. Sonra (Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın karısı olan) Karaza'nın kızı Fâni-te ile beraber deniz seferine gitmek için gemiye bindi. Sonunda dönerken hayvanına binmişti. Hayvan onun boynunu kırdı, hayvandan düşüp öldü [132]

63- Erkeğin Kadınlarından Bâzısını Bırakıp, Birini Beraberinde Gazveye Taşıması Babı

93-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkamatu'bnu'l-Vakkaas'tan, Ubeydul-lah ibn Abdillah'tan bu Âişe hadîsini işittim. Bu râvîlerin herbiri bana bu hadîsten bir taifeyi tahdîs etti. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir sefere çıkmak istediği zâmân kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Onlardan hangisinin kur'ası çıkarsa Peygamber o kadınla sefere çıkardı. (Musta'lık oğulları'na doğru) çıkmak istediği bir gazvede Peygamber biz kadınlar arasında kur'a çekti. Bu kur'ada benim payım çıktı. Bu sebeble ben Peygamber'in beraberinde sefere çıktım. Bu sefer, Hicâb (ei-Ahzâb: 53,59} âyeti indirildikten sonra idi [133].

64- Kadınların Cenk Etmeye Çıkmaları Ve Erkeklerle Beraber Harbe Katılmaları Babı

94-..... Enes (R) şöyle demiştir: Uhud harbinde insanlar bozulup Peygamber'in yanından dağılmışlardı. Enes dedi ki: İşte bu tehlikeli harb gününde Ebû Bekr'in kızı Âişe ile (anam) Ümmü Suleym'i muhakkak şöyle gördüm: Bunlar kollarını sıvamışlardı. Ben onların ayaklarının hamallarını görüyordum. Bunlar çabuk çabuk ve devamlı arkalarında su kırbalanyle koşuyorlardı.
Diğer râvî (Ca'fer ibn Mihrân) şöyle demiştir: Onlar sırtlarında su kırbalarını taşıyorlar, sonra bunu yaralıların ağızlarına boşaltıyorlar, sonra tekrar çabucak dönüyorlar, kırbaları dolduruyorlar, sonra yine acele| gelip kırbaları yaralı askerlerin ağızları içine boşaltıyorlardı [134].

65- Kadınların Gazvede Askerlere Su Kırbaları Taşımaları Babı

95-..... Sa'lebe ibnu Ebî Mâlik şöyle demiştir: Umer ibnu'l- Hattâb (R) Medine kadınlarından bir takım kadınlar arasında birçok futalar taksim etti de iyi bir fûta arta kaldı. Yanında bulunan bâzı kimseler ona:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Şu futayı da yanındaki Rasûlullah'ın kızma ver! dediler ve onunla Alî'nin kızı Ummü Kulsüm'ü -ki Umer'in zevcesidir- kasdetmişlerdi.
Bunun üzerine Umer:
— Bu futaya Ümmü Selît daha lâyıktır. Ümmü Selît, (hicretten sonra) Rasûlullah'a bey'at eden Ensâr kadınlarındandır, dedi ve (lâ-yıklık sebebinden olmak üzere) şunu da söyledi: Çünkü Ümmü Selît, Uhud günü su kırbalarını yüklenir, bize su taşırdı [135].
Ebû Abdillah el-Buhârî: Metindeki "Kânet", "Tezfiru = Diker idi" ma'nâsına da gelir, dedi [136].

66- Kadınlarıitcenk Esnasında Yaralıları Tedâvî Etmeleri Babı

96-.....Muavviz kızı er-Rubeyyı' (R) şöyle demiştir: Biz kadınlar Peygamber (S) ile beraber (gazvede) bulunurduk da mücâhid-lere su verir ve onlara hizmet ederdik. Yaralıları ve şehîdleri Medine'ye geriye götürür idik.

67- Kadınların Yaralıları Ve Şehîdleri Geri Götürmeleri Babı

97-.....er-Rubeyyı' bintu Muavviz (R) şöyle demiştir: Biz kadınlar Peygamber(S)'in beraberinde gazve ederdik ve mücâhidlere su verir, onlara hizmet ederdik. Yaralıları ve şehîdleri Medine'ye geri götürür idik [137].

68- (İsabet Almış Olan) Bedenden Okun Çekilip Çıkarılması Babı

98-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: (Amcam) Ebû Âmir, dizkapağından vuruldu. Hemen ben Ebû Âmir'in yanına vardım. O bana: Şu oku dizimden çek, çıkar! dedi. Ben de hemen oku çekip çıkardım. Fakat okun yerinden bir su boşanıp aktı... Sonra ben Pey-gamber'in huzuruna girdim ve Ebû Âmir'in haberini kendisine haber verdim. Bunun üzerine Peygamber (S) şu duayı söyledi:
"Allâhumme'ğfir Ii ubeydin Ebî Âmirin(= Yâ Allah! Kulcağı-zın Ebû Âmir'e mağfiret eyle!)" [138].

69- Gazvede'allah Yolunda (Düşman Baskınından Korunmak İçin) Nevbet Bekleme(Nin Fazileti) Babı

99-..... Bize Abdullah ibn Âmir ibn Rabîa haber verip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu:
Peygamber (S) Medine'ye hicret edip geldiği zaman (düşman baskınından endîşe ederek) uykusuz kalıyordu ve:
— "Keski sahâbîlerimden elverişli bir kimse bu gece beni bekleyip korusu" dedi.
Tam bu sırada ansızın bir silâh sesi işittik. Peygamber:
— "Kimdir o?" diye seslendi.
— Ben Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'ım; sana bekçilip edip korumak için geldim, dedi.
Bunun üzerine Peygamber uyudu [139].

100-.....Ebû Salih, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Altın, gümüş, saçaklı kadife, siyah zencefil kumaş kulu olan kişiler kahrolsun! Böyle kişiye verilirse razı olur, verilmezse razı olmaz" [140].
Bu hadîsi İsrâîl ibn Yûnus ile Muhammed ibn Cuhâde ref* etmediler; her ikisi de Ebû Husayn'dan söylediler; onlar bu hadîsi onun üzerinde durdurdular. .
Buhârî şöyle dedi: Bize Amr ibnu Merzûk şunu ziyâde edip şöyle dedi: Bize Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Dînâr kendi babasından; o da Ebû Salih Zekvân'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Altın kulu, gümüş kulu, dört köşeli ve zencefil kumaş kulu kah-. rolsün! Böyle kişiye verilirse memnun olur, verilmezse kızar. Böyle (dünyâ düşkünü) kişi sürünsün; zarara yuvarlansın! Vücûduna diken battığında cımbızla çıkaran bulunmasın!
"Cennet, hayır ve saadet şu kula lâyıktır ki, o Allah yolunda cihâd için atının dizginini tutmuş, başı dağınık, iki ayağı tozlanmış-tır. Eğer bu gâzî (öncü olarak) ileri karakolda düşman beklemekte ise, o tam ma'nâsıyle düşman beklemekte olur. Eğer askerin gerisinde (ardçı olarak) vazifede ise, orada hakkıyle nevbeiçilik vazifesinde olur. Bu mücâhid bir meclise girmek için izin isterse (küçük görülüp) kendisine izin verilmez. Bir hususta şefaat edecek olursa şefaati kabul edilmez" [141]
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bu hadîsi İsrâîl ile Muhammed ibn Cuhâde, Ebu'l-Husayn'dan olmak üzere ref etmediler. Kur'-ân'da ı'Fe ta'sen lehum = O küfredenlere gelince, onların hakkı yüzükoyun kapanmaktır" (Muhammed: 8) buyurdu. Bu, "Allah onları yüzükoyun kapatsın" buyuruyor gibidir. "Tûbâ" (er-Ra'd: 29) kelimesine gelince, o her tayyib ve güzel şeyden fu'lâ veznidir. O aslında "tı"dan sonra "yâ" idi. "Yâ", "vâv"a tahvîl edildi. O, "Tâbe; Yetîbu" fiilindendir [142].

70- Gazvede Hizmet Etmenin Fazileti Babı [143]

101-.....Sabit el-Bunânî'den taridîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (bir seferde) Cerîr ibn Abdillah el-Becelî'ye yoldaşlık ettim. Cerîr bana hizmet ediyordu. Hâlbuki Cerîr, Enes'ten daha yaşlı idi. Cerîr: Ben Ensâr'ın (Rasûlullah'a ta'zîm ve hizmet nev'-inden) yapmakta olduklarını gördüğüm birşeyi, onlardan bulacağım herkese muhakkak ikram ederim, dedi.

102-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Ben Peygamber'e hizmet eder olduğum hâlde O'nunla birlikte Hayber gazvesine çıktım. Peygamber (S) oradan dönerek (Medine'ye geldiği ve) kendisine Uhud Dağı göründüğü zaman: "Şu Uhud'dur, O bizi sever, biz de onu severiz" buyurdu. Sonra Peygamber eliyle Medine'ye işaret ederek şunları söyledi: "Yâ Allah! Ben Medine'nin şu iki kara taşlık arasındaki sahasını, îbrâhîm Peygamber'in Mekke'yi haram kılması gibi, hürmet edilmesi vâcib bir yer kılıyorum. Yâ Allah! Bizim sâ' ölçeğimiz içinde ve müdd ölçeğimiz içinde (Ölçülen yiyeceklerimizi) bize bereketli kıl!"

103-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber ile beraber (bir seferde) bulunduk. (Bizden kimi oruçlu, kimi oruçsuz-du. Sıcak bir günde bir konak yerine indik.) Bizden çoğumuz kendi elbisesiyle gölgeleniyordu. Fakat şu oruç tutanlar (takatsizliklerinden) hiçbir iş yapmadılar. Oruçsuzlar ise develeri sürdüler, hizmet ettiler, yemek pişirme, hayvanları sulama ve yemleme işlerini gördüler. Bütün bu faaliyetler üzerine Peygamber (S): "Bugün oruç tutmayanlar tam ücret alıp gittiler" buyurdu.

71- Yolculukta Arkadaşının Eşyasını Taşıyan Kimsenin Fazileti Babı

104-.....Bize Abdurrazzâk,Ma'mer'den;o da Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Herbir parmak kemiğinin bahşettiği iyilik ve hizmete karşı bir sadaka vardır. Herbir gün içinde hayvanına binmek veya eşyasını yüklemek isteyen kimseye yardım etmek, hayvanına bindirmek yâhud eşyasını yüklemek de bir sadakadır. Güzel bir söz de bir sadakadır. Namaza gitmek yolunda sahibinin attığı herbir adım da büyük bir sadakadır. (İhtiyâcı olana) yol göstericilik yapmak da bir sadakadır"[144]

72- Allah Yolunda Bir Gün Sınır Muhafazasına Bağlı Kalıp Nevbet Beklemenin Fazileti İle Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Fazileti Babı:

"Ey îmân edenler, sabredin, sabır yarışı edin. (Sınırlarda) nevbet beklesin. (Bu sayede) felah bulacağınızı umabilirsiniz" (âiu imrân: 200).

105-.....Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bir gün Allah yolunda sınır muhafazasına bağlı kalıp nevbet beklemek (sevabı) dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetten işgal ettiği az bir yer de dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır. Kulun Allah yolunda yürüyeceği bir akşam yürüyüşü yâhud bir sabah yürüyüşü de dünyâdan ve dünyâ üstündeki herşeyden hayırlıdır" [145].

73- Hizmet Ettirmek İçin Çocukla Gazaya Giden Kimse Babı

106-.....BizeYa'kûb, Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S), Ebû Talha'ya:
— "Benim için oğlan çocuklarınızdan bir çocuk ta'yîn et de Hay-ber'e çıkıp varıncaya kadar bana hizmet etsin" buyurdu.
Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha beni hayvanının arkasına bindirerek çıkardı. Ben bulûğa yaklaşmış bir oğlan çocuğu hâlinde idim. Artık ben konakladığı zaman Rasûlullah'a hizmet ediyordum ve O'ndan çok kerre şunları söylemekte olduğunu işitir dururdum:
"Allâhumme ibnî eûzu bike mine'l-hemmi vel-hazeni ve'l-aczi ve 'l-keseli ve 'l-buhli ve H-cubni ve dalaı 'd-deyni ve galebeti 'r-ricâli (= Yâ Allah! Ben gamdan, hüzünden, acizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç ağırlığından ve adamların birbirini öldürmelerinden Sana sığmıyorum)".
Sonra Hayber'e geldik. Allah O'na kaleyi açınca, kendisine Hu-yey ibn Ahtab'ın kızı Safiyye'nin güzelliği zikrolundu. Safiyye yeni gelin olduğu hâlde kocası öldürülmüştü. Rasûlullah, Safiyye'yi kendisi için ayırdı. Ve Safiyye ile yola çıktı. Nihayet Seddu's-Sahbâ denilen yere ulaştık. Safiyye orada hayızdan temizlendi,, akabinde Rasûlullah onunla evlendi. Sonra küçük bir sofra içinde hurma, yağ ve keşten yapılan hays aşı yaptı. Bundan sonra Rasûlullah:
— "Etrafındaki insanlara bildir (yemeğe gelsinler)" buyurdu. İşte bu, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün aşı oldu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık.
Enes dedi ki: Bu sırada ben Rasûlullah'ı gördüm ki, O, Safiyye'yi kendi arkasında bir abâ ile örtüyordu. Sonra Rasûlullah (S) kendi binek devesinin yanında oturuyor, kendi dizini koyuyor, Safiyye de kendi ayağını Rasûlullah'ın dizi üzerine koyarak deveye biniyordu.
Yürüdük. Nihayet Medine üzerine yükseldiğimizde Rasûlullah, Uhud'a baktı da:
— "Bu, bizleri seven bir dağdır; biz de onu severiz" buyurdu. Sonra Medine'ye baktı da şöyle duâ etti:
— "Yâ Allah! Ben Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki sahayı, İbrahim Peygamber'in Mekke'yi haram kıldığı gibi haram kılıyorum. Yâ Allah! Sen Medîneliler'e müdd ve sâ' ölçeklerinde bereket ver!" [146].

74- (Cihâd Ve Başka Maksadlar İçin) Gemilere Binip ' Deniz Yolculuğu Yapmak Babı

107-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bana (teyzem) Ümmü Haram tahdîs etti. Ona bir gün kendi evinde Peygamber (S) söylemiştir: Peygamber gülerek uykusundan uyanmış. Ümmü Haram:
— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? demiş. Rasûlullah:
— "Ümmetimden bir kavme hayret ettim ki, tahtları üzerine kurulmuş hükümdarlar gibi gemilere binip deniz yolculuğu ediyorlar" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et! dedim.
Rasûlullah:
— "Sen onlarla berabersin" buyurdu.
Sonra yine bir süre daha uyudu. Bundan da gülerek uyandı da yine evvelki sözleri gibi söyledi. Bu, iki yâhud üç kerre oldu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ et! dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sen evvelkilerden oldun" buyuruyordu.
Bunun ardından Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Ümmü Haram ile evlendi ve Ümmü Harâm'la beraber deniz gazasına çıktı. Sonunda

Ümmü Haram geriye döneceği zaman binmesi için kendisine bir binek hayvanı yaklaştırıldı. Akabinde hayvandan düştü ve boynu kırıldı [147].

75- Harbde Zaîflarla Ve İyi İnsanlarla (Yânı Onların Bereketi Ve Duâlarıyle) Yardım İsteyen Kimse Babı

İbn Abbâs şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân haber verip şöyle dedi: Rûm Meliki olan Kaysar bana şöyle dedi: Ben sana Muhammed'e insanların eşrafı mı, yoksa zaîfları mı tâbi' oluyor diye sordum; sen zaîfları dedin. Rasûllerin tâbi'leri de onlardır... [148]

108-.....Mus'ab şöyle demiştir: Babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas diğer sahâbîler üzerinde kendisinde (yiğitlik ve zenginlik yönünden) bir üstünlük olduğunu düşünürdü. Bunun üzerine Rasûluilah (S): "Sizler ancak zaîflarınız(m duası) sebebiyle yardım ediliyor ve rızıklandmlı-yorsunuz" buyurdu [149].

109-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan -ki o, Câbir'den işitmiştir- ve Ebû Saîd el-Hudrî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyie buyurmuştur: "Bir zaman gelir ki, o zamanda insanlardan bir cemâat gaza eder. Onlara:
— İçinizde Peygamber'le sohbet eden kimse var mıdır? diye sorulur da:
— Evet var! diye cevâb verirler.
Nihayet ordu içindeki sahâbîye (hürmeten zafer kapısı) açılır. Sonra bir zaman daha gelir. Onlara da:
— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerine yoldaşlık eden kişi var mıdır? diye sorulur.
Bu soranlara da:
— Evet, vardır! diye cevâb verilir, ve zafer yolu açılır. Sonra (üçüncü) bir zaman daha gelir. (Yine harb edilir). Onlara da:
— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerinin sahâbîsiyle sohbet eden kimse var mıdır? diye sorulur.
Bu defa da:
— Evet vardır! denilir. Ve yine feth verilir" [150].

76- Bâb: Bîr Kimse Kesin Surette "Fulân Şehîddir" Demez [151]

Ebû Hureyre de Peygamber'den şunu söyledi: "Allah kendi yolunda mücâhede edenleri en bilendir;
Allah kendi yolunda yaralananları en bilendir" (yânî bunları Allah'ın bildirdiği kimseden başkası bilmez) [152]

110-.....Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) ve müşrikler karşılaşıp harb ettiler. (O günün harbi sona erip) Rasûlullah kendi askerinin karargâhına, düşman tarafı da kendi askeri karargâhlarına dönmüşlerdi. Rasûlullah'ın sahâbîleri içinde bir adam vardı ki, o, düşman ordusundan ayrı düşen yâhud orduya katılmamış bulunan her bir düşmanın arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve onu kılıcıyla vuruyordu. Bir sözcü:
— Bu gün bizden hiçbir kişi fulânın gösterdiği kahramanlık derecesinde yeterlilik gösteremedi!
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Fakat o, cehennem ehlindendir!" buyurdu. Sahâbîlerden biri:
— Ben o kimseyle beraber olup onu gözleyeceğim, dedi [153],
Râvî dedi ki: Bu sahâbî o adamın beraberinde harb sahasına çıktı ve harb saffının neresinde durdu ise o da onunla beraber durdu. O, harbde ne derece çeviklik gösterdi ise, o sahâbî de onunla bile çeviklik gösterdi.
Râvî dedi ki: Nihayet o fulân kimse ağır bir surette yaralandı. (Bu ağır yara acısıyle) ölümü çabuklatmak istedi de kılıcının demirini yere koydu, kılıcın sivri tarafını da iki memesi arasına koydu, sonra kılıcın üstüne meyledip yüklendi. Ve bu suretle kendini öldürdü. Bunun üzerine onu izleyip gözeten sahâbî (Huzâî) Rasûlullah'ın yanına vardı da:
— Şehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün, dedi. Rasûlullah:
— "Bu (şehâdetin sebebi) nedir?" diye sordu. Huzâalı sahâbî şöyle dedi:
— Biraz evvel şu cehennem ehlinden olduğunu söylediğin kişi; işte onun hakkında verdiğiniz haberi insanlar büyüttü. Ben de: Ben sizin için bu adamı izleyip gözetleyeceğim dedim. Ve hakîkaten arkası sıra çıkıp, onun her hareketini araştırdım. Sonunda bu adam ağır surette yaralandı. Ve ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağzını da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcının üstüne meyledip yüklendi. Ve bu suretle kendisini öldürdü.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz bir kısım adam vardır ki, insanlara görünen işlerde cennet ehline-yaraşan hayırlı işler yapar. Hâlbuki o, cehennem ehlindendir. Ve yine insanlardan öyle kimse vardır ki, insanlara görünen işlerde cehennem ehlinin yapacağı kötü işler yapar. Hâlbuki o, cennet ehlindendir" buyurdu [154].

77- Atış Ta Timine Teşvîk' Etmek Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilemeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini " (el-Enfâl: 60) [155].

111-.....O şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'1-Ekva (R)'dan işittim; o şöyle dedi: Bir kerre Eşlem oğullan'ndan bir cemâat ok atma ta'lîmi yarışı yaparlarken Peygamber yanlarına uğradı da:

— "Ey îsmâîl (Peygamber'in) oğulları, ok atınız; çünkü sizin (o büyük) babanız usta bir atıcı idi. Siz de atınız! (Bu yarışta) ben de Fulân oğulları ile beraberim" buyurdu.
Râvî Seleme dedi ki: (Peygamber böyle deyince) o iki fırkanın biri (yânı karşı taraf) ellerini atıştan çektiler (ok atmadılar). Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Size ne var ki atmıyorsunuz?" diye sordu. Onlar:
— Sen onlarla (yânî Mıhcen oğullan grubu ile) beraberken biz nasıl atarız! diye cevâb verdiler.
Peygamber:
— "Haydi atın, ben sizin hepinizle beraberim" buyurdu (da oradakileri atışa teşvik eyledi) [156].

112-.....EbûUseyd Mâlik ibn Rabîa (R) şöyle demiştir: Bedr günü biz Kureyş'e karşı saff bağladığımız ve Kureyş de bize karşı harb saffı nizâmına girdikleri zaman Peygamber (S): "Düşman ok menziline girdiğinde ok atmaya devam ediniz" buyurdu [157].

78- Kısa Mızraklarla Ve Kılıç, Yay Gibi Harb Aletleriyle Oyun Oynamak Babı

113-.....ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Habeşliler, Peygamber'in yanında harbeleriyle oyun oynadıkları sırada Umer içeriye girdi ve çakıl taşlarına uzanıp Habeşliler'e çakıl taşlan attı. Bunun üzerine Peygamber (S): "Yâ Umer, onları serbest bırak!" buyurdu. Ve Alî ibnu'l-Medînî şunu ziyade edip, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ma'mer haber verdi ki, bu oyun mescidde vâki' olmuştur [158].

79- Kalkan Ve (Harbde) Arkadaşının Kalkanıyle Sütrelenip Korunan Kimse Babı

114-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha, Peygamber'in beraberinde bir tek kalkanla sütrelenip korunmaya çalı-jşırdı. Ebû Talha güzel atıcı idi. O attığı zaman Peygamber (S) yukarıya yükselir de onun okunun düştüğü yere bakardı [159].

115-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: (Uhud günü) Peygamber (S)'in miğferi başı üzerinde kırıldığı, yüzü kanlara bulandığı ve azı dişleri ile ön dişleri arasındaki dişleri kırıldığı zaman Alî kalkan içinde arka arkaya su getiriyor, Fâtıma da kanı yıkıyor idi. Nihâyet Fâtima kanın sudan daha çok artmakta olduğunu görünce bir hasır parçasına yöneldi de onu yaktı ve külünü Peygamberin yarası üzerine yapıştırdı, akabinde kan kesildi [160].

116-.....Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Benû'n-Nadîr malları, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey olarak tahsis ettiği şeylerdendir. Bunlar müslümânların at sürerek, deveye binerek (harb ile) elde ettikleri ganimetlerden değildir. Bu sebeble Benû'n-Nadîr malları husûsî olarak Rasûlullah'a âid olmuş îdi. Rasûlullah ailesi halkının bir senelik.nafakasını bundan harcar idi. Sonra bundan geri kalanı da Allah yolunda gaza hazırlığı olarak silâha ve atlara harcar idi [161].
Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Saîd, Suf-yân'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Sa'd ibnu İbrâhîm, Abdullah ibn Şeddâd'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den tahdîs etti [162].

117-.....Bana Abdullah ibnu Şeddâd tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber (S)'in babasını, anasını, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka bir kişiye feda ederek hitâb ettiğini görmedim. (Fakat Uhud günü Sa'd'e:)
— "Ey Sa'd, babam anam sana feda olsun! Düşmana ok at! derken işittim [163].

80- Deriden Yapılmış Kalkan (Edinilmesinin Cevazı) Babı

118-.....Âişe(R)'den (şöyle demiştir): -Minâ günlerinden blrinde, yânî kurbân bayramının ilk üç günlerinden birinde-RasuluU-lah yanıma girdi. Karşımda Buâs ezgilerini (def çalarak) okuyan itti kız vardı. Rasûlullah yatağına uzanıp yüzünü çevirdi. Derken Ebu Bekr girdi.
— (Bu ne hâl?) Rasûlullah'ın yanında şeytân mızmarı mı.' diyerek beni azarladı.
Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona döndü de:
— "Onlara ilişme!" buyurdu. Babamın zihni başka şey ile meşgul olunca, ben kızlara işâret ettim, onlar da çıktılar.
Âişe dedi ki: Yine bir bayram günü idi ki, o gün siyâhîler kalkanlar ve kısa mızraklarla oyun oynuyorlardı. Ya ben Rasûlullah'-tan bakmağa izin istedim (de izin verdi), yâhud (kendiliğinden): "Bakmak istiyor musun?" dedi. Evet, dedim. Bunun üzerine beni arkasında, yanağım yanağına değecek şekilde ayaküstü durdurup, Ha-beşliler'e:
— "Haydin (devam edin) Erfide oğulları!" buyurdu. Nihayet seyretmekten usandığımda:
- "Artık yeter mi?" diye sordu.
- Evet, dedim.
— "Öyleyse git" buyurdu [164].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ahmed ibnu Ebî Salih el-Mısrî, İbnu Vehb'den "Felemmâ ğafele" diye söyledi [165].

81- Kılıç Bağları Ve Kılıcı Boyuna Asmak Babı

119-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) insanların en güzeli ve en yiğidi idi. Yemîn olsun bir gece Medîne ahâlîsi (bir düşman baskınından) korkmuştu. İnsanlar sesin geldiği yöne doğru çıkmışlardı. İnsanlar giderlerken Peygamber onları karşıladı. Kendisi Ebü Talha'ya âid çıplak bir at üzerinde (sür'atle gidip) durumu tahkîk etmiş, dönüyordu. Karşılaşma sırasında Peygamber, kılıcı boynunda asılı hâlde: "Korkmadılar, korkmadılar (yânı korkmayın)" bu-yuruyordu. Sonra Peygamber (S): "Biz bu atı (yürüyüşte) bir deniz bulduk" yâhud da "Şübhesiz bu at bir denizdir" buyurdu [166].

82- Kılıçların Süsleri Hakkında Gelen Şeyler Babı

120-.....Ben Ebû Umâme'den işittim, şöyle diyordu: Yemîn olsun bir çok fetihler yapan bir cemâat vardı ki, onların kılıçlarının süsü altın ve gümüş değildi. Onların kılıçlarının süsü ancak kınlarit na, kabzalarına bağlanan sırımla kalay vedemirden ibaret olmuştu [167]

83- Seferde Sıcak Vakti Uykusu Sırasında Kılıcını Bir Ağaca Asan Kimse Babı

121-..... Câbir ibn Abdillah (R), Rasûlullah'm beraberinde Necd tarafına gazaya gittiğini, Rasûlullah o gazveden döndüğü zaman kendisi de beraberinde döndüğünü, dönüşte büyük ağacı çok bir vâdîde kendilerine gün ortası sıcağı eriştiğini, istirahat için konakladıklarını haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah devesinden indi. Sefer halkı.da ağaçlar altında gölgelenmek için dağılmışlardı. Rasûlullah da bir sakız ağacı altına inip kılıcını o ağaca asmıştı. Bizler birazcık uyumuştuk. Birden Rasûlullah'm bizi çağırmakta olduğunu işittik. Bir de baktık ki yanında (müşriklerden) bedevi bir Arab var! Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Şu bedevi Arab ben uyurken (gelmiş), kılıcımı alarak kınından sıyırmış, yanımda durmuş. Bu arada ben uyandım. Kılıç, kınından sıyrılmış olarak bu adamın elinde idi. Bu hâlde bedevi bana: Benden şu anda seni kim koruyabilir? dedi. Ben de üç defa; Allah korur, dedim."
(Râvî dedi ki:) O bedevi orada oturdu, Rasûlullah onu cezalandırmadı [168].

84- Başa Miğfer Giyme(Nin Meşrû'luğu) Babı

122-..... Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd'den tahdîs etti ki, Sehl'e Peygamber'in Uhud günündeki yaralanması soruldu da, o şöyle dedi: Peygamber (S)'in yüzü yaralandı, rabâiye dişi kırıldı, başındaki miğferi de yarıldı. Fâtıma aleyhi's-selâm kanı yıkıyor, Alî de tutuyordu. Fâtıma kanın arttığını görünce bir hasır parçası alıp onu kül oluncaya kadar yaktı. Sonra o külü yaraya yapıştırdı ve kan durdu [169].

85- Ölüm Sırasında Silâhın Kırılmasını Düşünmeyen Kimse Babı

123-.....(Mü'minlerin anası Cuveyriye'nin kardeşi) Amr ibnu'l- Hâris (R): Peygamber (S) silâhından, beyaz katırından, bir de (sağlığında) sadaka yaptığı Fedek arazîsinden başka birşey geriye bırakmadı, demiştir [170]

86- Sıcak Vaktindeki İstirahat Sırasında İnsanların İmâmın /Yanından Dağılmaları Ve Ağaçlarla Gölgelenmeleri Babı

124-.....Buradaki iki senedle gelen hadîste Câbir ibn Abdillah (R), kendisinin Peygamber'in beraberinde (Necd tarafına doğru) gazaya gittiğini, (dönüşte) dikenli büyük ağaçları çok bir vâdî içinde sıcak vakti istirahatının kendilerine eriştiğini haber verip şöyle devam etmiştir: Gün ortası istirahatı verilince insanlar ağaçlık içinde, ağaçlarla gölgelenmek üzere dağıldılar. Peygamber (S) de bir ağaç altına indi, kılıcını ağaca astı, sonra uyudu. Peygamber uyandığında yanında bir adam vardı. Kendisi bu adamı hissetmemişti. Peygamber (sahâ-bîlerine bu adamın hâlini) şöyle anlattı:
— "Bu zât benim kılıcımı sıyırdı da: Seni kim korur? dedi. Ben: Allah (korur), dedim. Bu cevâbım üzerine kılıcı kınına koydu. Dikkat edip ibret alın! Bu hâdisenin kahramanı işte şu oturan bedevidir".
Sonra Peygamber (S) onu cezalandırmadı [171].

87- Mızraklar (Edinip Kullanmanın Fazileti) Hakkında Söylenen Şeyler Babı

İbn Umer'den Peygamber(S)'in:'Benim rızkım mızrağımın gölgesi altında kılındı. Horluk ve cizye vermek de benim emrime muhalefet edenler üzerine kılındı" buyurduğu zikrolunur [172].

125-.....Ebû Katâde el-Ensârî'nin himayesinde bulunan Nâfi'den; o da Ebû Katâde'den haber verdi ki, Ebû Katâde (Hudeybiye yılı) Rasûlullah'ın beraberinde idi. Nihayet Mekke yolunun bir yerinde oldukları zaman Ebû Katâde umre niyetiyle ihrama girmiş bulunan birtakım arkadaşlanyle beraber bir keşif vazifesi için geri kaldı. Ebû Katâde kendisi ihrâmlı değildi. Bu sırada birden bir yaban eşeği gördü. Hemen atının üstünde doğruldu. Arkadaşlarından kendisine kamçısını uzatıp vermelerini istedi. Onlar (ihrâmh oldukları gerekçesiyle) bunu kabul etmediler. Yine onlardan kendi mızrağını

vermelerini istedi. Onlar yine çekindiler. Bunun üzerine Ebû Katâde mızrağını kendisi aldıktan sonra yaban eşeği üstüne atını koşturdu ve onu öldürdü. O eşeğin etinden Peygamber'in sahâbîlerinin bâzısı yedi, bâzısı da yemekten çekindi. Nihayet Rasûlullah'a eriştikleri zaman bu eti yemenin hükmünü kendisine sordular. Rasülullah (S):
— "Bu, Allah'ın sizlere ihsan ettiği bir yiyecektir" buyurdu [173].
Zeyd ibn Eşlem; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den bu yaban eşeği hakkında Ebu'n-Nadr'ın hadîsinin benzeri gelmiştir. Bunda Rasülullah: "Beraberinizde onun etinden bir parça var mı?" buyurdu fıkrası vardır [174]

88- Peygamber'in Zırhıfnın Neden Olduğu) Hakkında Söylenenlerle Harbde Gömlek(İn Hükmünü Beyân) Babı

Peygamber (S): "Hâlid'e gelince, Hâlid zırhlarını Allah yolunda vakfetmiştir..." buyurdu [175].

126-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) toparlak bir çadır içinde İken:
— "Yâ Allah! (Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki) ahdini ve (zafer) va'dini (yerine getirmeni) senden istiyorum! Yâ Allah! Eğer (mü'minlerin helakini) dilemişsen bu günden sonra ibâdet edilmez!" diye duâ etti.
Sonunda Ebû Bekr, Rasûlullah'ın elini tuttu da:
— Bu kadar dilek sana yetişir yâ Rasûlallah, Sen Rabb'ine karşı duada ısrar ettin (Allah sana va'dini verir), dedi.
Bu sırada Rasülullah bir zırh içinde idi. Bu duadan sonra Rasülullah şu mealdeki âyetleri okuyarak çadırdan çıktı:
— "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Daha doğrusu onlara va'd olunan asıl azabın vakti, o saattir, O saat, daha belâlı, daha acıdır" (d-Kamen 45-46) [176].
Ve Vuheyb şöyle dedi: Bize Hâlid el-Hazzâ (İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan: Bu söylediği şey) Bedir gününde oldu, dedi [177].

127-.....Aişe (R): Rasülullah (S), zırhı bir Yahudi'nin yanında otuz sâ' Ölçeği arpaya karşılık rehin edilmiş bulunduğu hâlde vefat etti, demiştir.
Râvî Ya'Iâ, (er-Rehn Kitâbı'ndaki rivayette): Bize el-A'meş: "Demirden yapılmış bir zırh" şeklinde tahdîs etti,demiştir. Muallâ ibn Esed de (el-İstikrâz Kitâbı'ndaki rivayette): Bize Abdulyâhid tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-A'meş tahdîs edip: Rasûlullah o Yahudi'ye demirden bir zırhı rehin verdi, demiştir [178].

128-.....Bize Abdullah ibn Tâvûs, babasından; odaEbûHureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cimri ile sadaka vericinin meseli, şu iki adamın meselidir: Üzerlerinde demirden iki cübbe vardır. Onların elleri köprücük kemiklerine kadar sarılıp sıkışmıştır. Sadaka verici olan, sadakasını vermeyi her kasdet-tikçe cübbesi onun bedeni üzerinde genişler, uzar, hatla sadaka verenin ayak izlerini siler giderir. Cimri olan ise sadaka vermek istedikçe onun demir cübbesinin herbir halkası kendine bitişik olan halkaya doğru büzülür, sıkışır da onun bedeni üzerinde sıkışıp büzülür ve onun iki eli köprücük kemiklerine doğru toplanır".
Ebû Hureyre^ Peygamber'den: "O cimri kişi bu sıkan demir cüb-beyi genişletmeye çalışır, fakat o zırh genişlemez" derken işitmiş-tir [179].

89- Seferde Ve Harbde Cübbe (Giyme) Babı

129-..... el-Mugîre ibn Şu'be (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ihtiyâcı için (uzağa) gitti. Sonra döndü. Ben kendisini su ile karşıladım. Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı. Ağzım su ile çalkaladı, burnuna su çekti ve yüzünü yıkadı. Ellerini o cübbenin yeninden çıkarmaya davrandı. Yenler dar olduğundan ellerini cübbenin altından çıkardı, onları yıkadı, başını ve ayakkabıları üzerini mesnetti [180].

90- Harbde İpek Giyme(Nin Cevazı) Babı

130-..... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes: Peygamber(S)'in, Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr'e, kendilerinde meydana gelen kaşıntı hastalığından dolayı ipekli gömlek giymelerine ruhsat ve müsâade verdiğini tahdîs etmiştir.

131-.....Buradaki iki senedde de Hemmâm ibn Yahya el-Avzî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr, Peygamber'e bitten şikâyet etmişler. Bunun üzerine Peygamber (S) onlara ipek gömlek giymek hususunda ruhsat vermiştir. Enes: Ben bir gazvede o ikisinin üzerinde ipek gömleği gördüm, demiştir [181].

132-.... Buradaki senedde de Enes; Peygamber (S), Abdurrahmân ibn Avf ile ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a ipek giymek hususunda ruhsat verdi, diye tahdîs etmiştir.

133-.....Buradaki senedde de Enes: Bu iki sahâbîde meydana gelen bir kaşıntı hastalığından dolayı ruhsat verdi, yâhud da ruhsat verildi, demiştir [182].

91- Biçak (Kullanmanın Cevazı) Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı

134-..... Amr ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamberdi pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken gördüm. Sonra namaza çağrıldı da (yeniden) abdest almadan namaz kıldırdı.
Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuh-rî'den haber verdi. Bu rivayette râvî: "Peygamber bıçağı elinden bıraktı" fıkrasını ziyâde etti [183].

92- Rûmlarta Harb(İn Fazileti) Hakkında Söylenen Şeyler Babı

135-.....Umeyr ibnu'l-Esved el-Ansî şöyle tahdîs etmiştir: Kendisi Ubâde ibnu's-Sâmit'e gelmiş. Ubâde o sırada Hımış sahilinde kendisine âid bir bina içine inmiş, beraberinde de zevcesi Ümmü Haram bulunuyormuş.
Umeyr dedi ki: Bize Ümmü Haram bintu Mühân, kendisinin Pey-gamber'den: "Ümmetimden denizde gaza eden ilk muhâribler (mağfiret olunmayı) vâcib kılmışlardır (yânı hakk etmişlerdir)" buyururken işittiğini tahdîs etti.
Ümmü Haram dedi ki:
— Ben de: Yâ Rasûlallah! Ben bunların içinde miyim? diye sordum; "Sen onların arasındasın" diye cevâb verdi. Bundan sonra Peygamber: "Ümmetimden Kaysar'ın şehrine gaza eden ilk muhâribler de mağfiret olunmuşlardır" buyurdu. Ben bunların içinde miyim yâ Rasûlallah? diye sordum. O: "Hayır!" diye cevâb verdi [184]

93- Peygamberin İstikbâlde Yahûdîler'le Yapılacak Harbi Haber Vermesi Babı

136-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibnUmer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Siz müslümânlar (ileride) Yahûdîler'le harb edeceksiniz (onları kıracaksınız). Hattâ onr lardan bir Yahudi taş arkasına saklanacak da o taş (dile gelerek): Ey Allah'ın kulu! Şu arkamdaki bir Yahûdîdir, onu da öldür! Diyecektir [185]

137-.....Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Sizler Yahûdîler'le umûmî bir harb etmedikçe kıyamet kopmaz. Hattâ arkasında bir Yahudi buluna^ Yâ Müslüman! Şu arkamdaki Yahudi'dir, onu oldur! Der [186]

94- Türklerin Kıtali Babı [187]

138-.....Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim, şöyle diyordu: Bize Amr ibnu Tağlîb tahdîs edip şöyle dedi; Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Şübhesiz sizin, keçe ayakkabılar giyinen bir kavimle harbet-meniz kıyamet alâmeilerindendir. Ve yine sizin, yüzleri geniş ve yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan bir kavimle harbetmeniz kıyamet gününün alâmetler indendir" [188].

139-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: RasûluIlah (S) şöyle buyurdu: "Siz müslümânlar gözleri küçük, yüzleri kırmızı, basık burunlu, yüzleri üst üste deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan Türk ile harbedinceye kadar kıyamet kopmaz. Ve yine sizler ayakkabıları kıl olan bir kavimle harb etmedikçe kıyamet kopmaz" [189].

95- Kıl Ayakkabılar Giyinen*Kavimlerin Harbi Babı

140-.....ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Sizler ayakkabıları kıl keçe olan bir kavimle muharebe etmedikçe kıyamet kopmaz. Ve yine sizler yüzleri üstüste deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli olan bir kavimle muharebe etmedikçe kıyamet kopmaz".
Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle söyledi ve bunda Ebu'z-Zinâd, el-A'reVden; o da Ebû Hureyre'den rivâyeten: "Gözler küçük, burunları yassı, yüzleri üstüste deri kaplanmış kalkanlar gibi etli olan" fıkrasını ziyâde etmiştir [190].

96- Bozgunluk Sırasında Bineğinden İnip Allah'tan Yardım İsteyerek Askerlerini Harb Nizâmına Koyan Kimse Babı

141-.....Bize Ebû İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben el-Berâ'dan işittim: Bir adam ona:
— Sizler Huneyn günü kaçmış mı idiniz yâ Ebâ Umâre? diye sordu.
O da:
— Hayır vallahi Rasûlullah geri dönmemiştir. Lâkin hakîkat şu ki, O'nun sahâbîlerinin gençleri ve ağırlığı olmayanları miğfersiz, zırhsız ve silâhsız olarak çıktılar. Akabinde hemen hemen kendilerinin hiçbir oku yere düşmeyecek kadar iyi atıcı olan Hevâzin ve Benû Nasr topluluğu olan atıcılardan ibaret bir kavme geldiler. Onlar bunlara ok yağdırdılar. Öyle bir ok yağmuru ki, hemen hemen hiç hatâ etmiyorlardı. Bunun üzerine o genç sahâbîler oradan Peygamber'in yanına dönüp geldiler. Peygamber beyaz katırının üstünde; amcasının oğlu Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttaüb ise onu yediyordu. Peygamber (S) -sabit durup- hemen bineğinden indi ve Allah'tan yardım istedi. Sonra:
— "Ben peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib oğluyum!" dedi.
Bundan sonra da sahâbîlerini harb saffına dizdi [191].

97- Harb Sırasında İmâmın Müşrikler Aleyhine Bozulma Ve Sarsılma Duası Yapması Babı

142-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ahzâb gunu muslümânlann harb durumu güçleşince Rasülullah (S): "Allah müşriklerin evlerini ve mezarlarını ateş doldursun! Onlar bizleri güneş battığı zamana kadar orta namazdan alıkoydular" dedi [192] .

143-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kunûtta şöyle duâ ederdi:
"Yâ Allah! Seleme ibn Hişâm'ı kurtar!
Yâ Allah! el-Velıd ibnu'l-Velîd'i kurtar!
Yâ Allah.' Ayyaş ibn Ebî Rabîa'yı kurtar!
Yâ Allah! (Kâfirler elinde) zaîf görülen diğer mü'minleri kurtar!
Yâ Allah! Mudar aleyhine baskım daha da şiddetlendir!
Yâ Allah! Yıllarını Yûsuf'un yılları gibi şiddetli yap!" [193].

144-.....Bize İsmâîl ibnu Ebî Hâlid haber verdi. Kendisi Abdullah ibn EbîEvfâ(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Rasülullah (S) Ahzâb günü müşrikler aleyhine duâ edip şöyle dedi:
"Yâ Allah! Ey Kur'ân 'ı gönderen, (düşmanlarla) hesabı tez olan! Yâ Allah! Sen şu düşman Arab kabilelerini bozguna uğrat! Yâ Allah! Sen onların topluluklarını kır, irâdelerini sars!" [194]

145-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ka'be'nin gölgesinde namaz kılıyordu. Ebû Cehl'le Kureyş'ten birtakım insanlar oturmakta idiler. Mekke'nin bir tarafında da bir deve kesilmişti. Ebû Cehl (o kesilen devenin döl yatağını getirin) dedi de getirmek için insan gönderdiler. Onlar dişi devenin döl yatağını getirdiler ve onu Peygamber'in üzerine attılar. Akabinde Fâtıma geldi ve döl yatağını Peygamber'in üstünden attı. Bunun ardından Peygamber:
— "Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ederim!
Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ederim!
Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ederim!
Ebû Cehl ibn Hişâm'ı, Utbe ibn Rabîa'yı, Şeybe ibn Rabîa'yı, el- Velîd ibn Utbe'yi, Ubeyy ibn Halefi, Ukbe ibn EbîMuayt' Sana havale ederim!" diye beddua etti [195].
Abdullah ibn Mes'ûd: Yemîn olsun ben Peygamber'in burada isimlerini saydıklarını Bedir çukurunun içinde öldürülmüşler görmü-şümdür. Râvî Ebû İshâk: Ben yedinci ismi unuttum, demiştir. Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Yûsuf ibn İshâk, dedesi Ebû İshâk'tan: "Umeyyetüibnu Halef" dedi. Şu'be ise: Umeyye yâhud Ubeyyun demiştir. Doğrusu ise Umeyye'dir (çünkü Ubeyy ibn Halefi Peygamber kendi eliyle Uhud'da öldürdü).

146-.....Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Yahudiler Peygamber'in huzuruna girdiler de: es-Sâmu aleyke (= Ölüm senin üzerine olsun), dediler. Bunun üzerine ben onlara la'net ettim. Peygamber (S): "Sana ne var ki onlara la'net ettin?" buyurdu. Ben: Onların dediklerini işitmedin mi? dedim. Peygamber: "Sen benim 'Ve aleykum (= Size de olsun)' dediğimi işitmedin mi?" buyurdu [196].

98- Bâb: Müslüman, Kitâb Ehline (İslâm'a Dönmeleri İçin) Hidâyet Yolunu Gösterip İrşâd Eder Mi, Yâhud Onlara Kur'âıvı Öğretir Mi?

147-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Abbâs şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Rûm Meliki olan Kaysar'a bir mektûb yazdı ve yazdığı mektubun içinde şöyle buyurdu: "...Eğer İslâm 'dan yüz çevirir, onu kabul etmezsen çiftçilerin günâhı senin boy-nunadır..." [197].

99- Müşrikleri İslâm'a Alıştırmak İçin Onlar Lehine Hidâyet Duası Yapmak Babı [198]

148- Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: (Mekke'de müslü-mân olup kabilesini da'vete me'mûr olan) Tufeyl ibn Amr ed-Devsî - Hayber fethi sırasında- bâzı arkadaşlarıyle Peygamber'in yanına ziyarete gelmişti. Bunlar (kendi kavminden şikâyet ederek):
— Yâ Rasûlallah! Devs kabîlesi halkı Allah'a âsî oldular da Tu-feyl'in İslâm'a da'vetini kabulden çekindiler. Binâenaleyh sen bunların aleyhine duâ et, dediler.
Bâzıları tarafından: Devsîler helak olsun, denildi.
Rasûlullah (S) ise:
— "Yâ Allah! Devs halkına hidâyet eyle de onları İslâm camiamıza getir" diye duâ etti [199]

100- Yahudi Ve Hrıştiyan'ı İslâm'a Çağırma; Bunların Hangi Şey Üzerine Mukaatele Olunacakları; Peygamberin Fars Meliki Kisrâ İle Rûm Meliki Kaysar'a Yazdığı Mektûblar Ve Kıtalden Önce İslâm'a Çağırma Babı

149-.....Katâde şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Rûmlar'a (Bizanslüar'a) mektûb yazmak istediği zaman, kendisine: "Onlar bir mektubu mühürlü olmadıkça okumazlar" denildi. Bunun üzerine Peygamber gümüşten bir mühür yüzük edindi ki, bu yüzüğün Peygamber'in elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir. Bu mühür

yüzükte "Muhammedun Rasûlullah" sözlerini nakşettirdi [200].

150-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Kisrâ'ya mektubunu (Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî ile) gönderdi ve bu İbn Huzâfe'ye mektubu götürüp Bahreyn büyüğüne -ki Kisrâ'nın Bahreyn emîridir- vermesini emretti. İbnu Huzâfe de Bahreyn Emîri Munzir'e mektubu verdi. O da götürüp Kisrâ'ya verdi. Kisrâ mektubu görünce onu yırtıp parçaladı.
İbn Şihâb dedi ki: Ben, râvî Saîd ibnu'I-Müseyyeb'in: Peygamber (Kisrâ ile kavmine) "Parça parça olsunlar" diye beddua etti, dediğini zannederim [201].

101- Peygamberin İnsanları İslâm'a, Peygamberliği İtiraf Etmeye, Allah'ın Berisinde Bir Kısmının Diğer Bir Kısmını Rabbler Edinmemelerine Çağırması Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Beşerden hiçbir kimseye yakışmaz ki, Allah kendisine
Kitâb'/, hükmü ve peygamberliği versin de sonra o, insanlara; 'Allah'ı bırakıp da bana kul olun' desin.
Fakat o: 'Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz Kitâb sayesinde Rabbaniler olun' der" (âiu imrân: 79) [202]

151- Bize İbrâhîm ibn Hamza tahdîs etti. Bize İbrâhîm ibn Sa'd, Salih ibn Keysân'dan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullal ibn Ab-dillah ibn Utbe'den; o da Abdullah ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Rûm Kaysarı'm İslâm'a çağırmak üzere ona mektûb yazdı. Mektubunu Kaysar'a Dıhye el-Kelbî'nin beraberinde yolladı. Rasûlullah, Dıhye'ye mektubu Busrâ halkı büyüğünün Kaysar'a sunması için, mektubu Busrâ halkı büyüğüne vermesini emretti [203].
Kaysar ise, Allah ondan Fars ordularını bozguna uğrattığı zaman, Allah'ın kendisine in'âm ettiği bu büyük zafere şükür olmak üzere, Hınıs'tan İliyâ'ya (yânı Beytu'l-Makdis'e) kadar yürüdü idi. Kaysar İliyâ'da'iken Rasûlullah'ın mektubu kendisine ulaştığı zaman, mektubu okuduğunda adamlarına:
— Bana burada o adamın kavminden bir adam arayın, ben onlara Allah'ın Rasûlü'nden suâller sorayım! dedi.
İbn Abbâs şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân haber verdi ki, kendisi Rasûlullah ile Kureyş kâfirleri arasında yapılmış olan Hudeybiye barış anlaşması müddeti içinde, ticâretçiler olarak Şam'a gelmiş bulunan Kureyş'ten birtakım adamlar arasında Şam'da bulunuyormuş. Ebû Sufyân dedi ki: Akabinde Kaysar'ın elçisi bizleri Şam'ın bir yerinde buldu. Ben ve arkadaşlarım götürüldük. Nihayet İliyâ beldesine geldik. Kaysar'ın huzuruna girdirildik. Bir de gördük ki Hırakliyus üzerinde tâc olduğu hâlde hükümdarlık tahtında oturmuş, etrafında Rûm büyükleri vardı. Hırakl, tercümanına:
— Peygamber olduğunu söyleyen şu zâta nesebce en yakın hangisidir, onlara sor, dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— O'na neseben en yakınları benim, dedim.
Kaysar:
— O'nunla senin arandaki yakınlık nedir? dedi.
— O benim amcamın oğludur, dedim.
O gün o kaafilenin içinde benden başka Abdu Menâf oğulları'n-dan kimse yoktu. Kaysar:
— Onu bana yaklaştırınız, dedi ve arkadaşlarımla ilgili emri de
verdi.
Arkadaşlarımı benim omuzumun yanına sırtımın arka tarafına
oturttular.
Sonra Hırakl, tercümanına:
— Bunun arkadaşlarına söyle: Ben Peygamber olduğunu söyleyen o zât hakkında bu adamdan bâzı şeyler soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse, sizler onu yalanlayınız! dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Vallâhî o gün arkadaşlarımın benden çıkacak yalanı yaymalarından utanmak olmasaydı, Hırakliyus bana Pey-gamber'den sorduğu zaman, muhakkak O'na yalan söylerdim. Fakat ben arkadaşlarımın benden çıkacak yalanı nakledip yayacaklarından utandım da Hırakliyus'a doğru söyledim.
Sonra Kaysar, tercümanına:
— Ona sizin içinizde O'nun nesebi nasıldır? diye sor, dedi.
Ben:
— İçimizde O büyük bir neseb sahibidir, dedim.
— Sizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş (yânî O'ndan evvel peygamberlik iddiası etmiş) bir kimse var mıydı? dedi.
— Yoktu, dedim,
— O söylediği peygamberlik sözünü söylemesinden önce sizler O'nu hiç yalanla ittihâm ediyor muydunuz? dedi.
— Hayır, dedim.
— Babaları içinde bir melik var mıydı? dedi.
— Hayır yoktu, dedim.
— O'na insanların eşrafı mı, yoksa zaîfleri mi tâbi' oluyorlar? dedi.
— Halkın zaîfleri daha çok tâbi' oluyorlar, dedim.
— O'na tâbi' olanlar artiyorlar mı, yoksa eksiliyorlar mı? dedi.

— Anıyorlar, dedim.
— Dîne girişten sonra O'nun dînini beğenmemezlikten dolayı dînden dönen kimse oluyor mu? dedi.
— Hayır olmuyor, dedim.
— O gadr ediyor mu (yânî ahdini bozuyor mu)? dedi.
— Hayır gadr etmez. Ancak şimdi biz O'nunla bir müddete kadar silâh bırakma halindeyiz; ahdini bozmasından korkuyoruz, dedim.
Ebû Sufyân dedi ki: Kaysar'la olan bu mükâlemede bana, içine birşey girdirip de onunla Muhammed'in sânını eksilteceğim bir söz söylemek mümkün olmadı. Benden, bundan başkasının nakledilmesinden korkmuyorum. Kaysar bana:
— O'nunla hiç harb ettiniz mi? Yâhud O sizinle harb etti mi?
dedi.
— Evet, O'nunla harb ettik, dedim.
— Öyleyse O'nun harbi ve sizin harbiniz nasıl oldu? dedi.
— Harb tâli'i (bizimle O'nun arasında) nevbet nevbet olur: Bir kerre O bize gâlib olur, diğer kerre biz O'na gâlib oluruz, dedim.
Hırakliyus:
— O sizlere ne emrediyor? dedi.
— O bizlere, kendisine hiçbir şeyi ortak kılmayarak yalnız Allah'a ibâdet etmemizi emrediyor ve babalarımızın ibâdet edegeldik-leri putlardan bizleri nehyediyor. Ve yine O, bizlere namaz kılmayı, sadaka vermeyi, iffetli olmayı, ahde vefakârlığı, emâneti eda etmeyi
emrediyor, dedim.
Ben bunları ona söylediğim zaman o, kendi tercümanına dedi ki:
— Ona şunları şöyle: Ben sana içinizde O'nun nesebini sordum; sen O'nun yüksek neseb sahibi olduğunu söyledin. Rasûller de zâten böyle kavimlerinin yüksek neseb sâhibleri içinden gönderilir. Ben sana: Sizden bu peygamberlik sözünü O'ndan önce söylemiş bir kimse var mıdır? dedim; sen: Hayır yoktur, dedin. Ben de: Eğer sizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş bir kimse olaydı, kendisinden önce söylenmiş olan bir söze uyup taklide kalkışan bir adamdır diye düşünürdüm, dedim. Ben sana: O, dediğini demesinden önce sizler O'nu yalan söylemekle suçluyor mu idiniz? dedim; sen: Hayır, dedin. Ben de kesin surette bildim ki, insanlara karşı yalan söylemeyi işlememiş bir kimse (sonradan) Allah'a karşı yalan söylemeye cesaret edemez [204]. Ben sana: O'nun babaları, dedeleri içinden bir melik olmuş mudur? diye sordum; sen: Hayır olmamıştır, dedin. Ben de: Babalarından bir melik olaydı bu da babalarının hükümdarlığım geri almak isteyen bir kimsedir diye hükmederdim, dedim.'Ben sana: O'na insanların eşrafı mı tâbi' oluyorlar yoksa zaîfleri mi? diye sordum; sen: O'na tâbi' olanların insanların zaîfleri olduğunu söyledin. Rasûllerin tâbi'leri de zâten onlardır. Ben sana: (O'na tâbi' olanlar) artıyor-lar mı, yoksa eksiliyorlar mı? diye sordum; onlar artıyorlar, dedin, îmân keyfiyeti de tamâm oluncaya kadar hep böyle gider. Ben sana: O'nun dînine girdikten sonra dînini beğenmemezlikten dolayı irti-dâd eden oluyor mu? diye sordum; sen: Hayır, dedin. îmân da mûcib olduğu iç ferahlığı kalblere karışıp kökleşince böyle olur; onu kimse sevmemezlik etmez. Ben sana: O zât gadr eder mi (yânî ahdine vefasızlık eder mi)? diye sordum; sen: Hayır o gadr etmez, dedin. Rasûl-ler de böyle olur; onlar gadr etmezler. Ben sana: Siz O'nunla harb ettiniz mi ve O sizinle harb etti mi? diye sordum. Sen: O'nun harb, yaptığını, sizin harbiniz ve O'nun harbinin nevbet nevbet değişir olduğunu, bir defa O'nun sizlere gâlib gelir, diğer defa da sizler O'na gâlib gelir olduğunuzu söyledin. Rasûller de böyledir. Onlar (Allah tarafından tâat yolunda sabırlarının ve gayretlerinin çokluğu sebebiyle ecirleri büyük olsun diye) belâlara uğratılırlar, sonra da makbul akıbet onların lehine olur. Ben sana: O size ne emrediyor? diye sordum! Sen: O'nun sizlere Allah'a ibâdet etmenizi ve O'na hiçbirşeyi ortak yapmamanızı emreder olduğunu, babalarınızın ibâdet edegel-dikleri putlardan sizleri nehyeder olduğunu, keza sizlere namaz kılmayı, sadaka vermeyi, haramlardan el çekip iffetli olmayı, ahde vefa etmeyi, emâneti yerine getirmeyi emreder olduğunu söyledin.
Hırakliyus dedi ki:
— İşte bu söylediklerin peygamberin sıfatlarıdır. Zâten ben bir peygamberin çıkacağını bilir idim. Lâkin onun sizden olacağını zannetmezdim. Eğer bu dediklerin doğru ise, şu ayaklarımın bastığı yere yakında o Zât mâlik olacaktır. O'nun yanına ulaşabileceğimi umud eder olaydım, O'nunla buluşmak için elbette her türlü zahmete katlanırdım. O'nun yanında olaydım (hizmet ederek) elbette ayaklarını yıkardım.
Ebû Sufyân şöyle dedi: Bundan sonra Hırakliyus Rasûlullah'ın mektubunu istedi.Mektûb okundu: Mektubun içinde şunların yazılmış olduğunu gördük:
'Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle
'Allah 'in Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rûm 'un büyüğü Hı-
'Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun! Bundan sonra: (Ey Rûm
milletinin büyüğü!) Ben seni İslâm da'veüne çağırıyorum. Müslüman ol ki selâmette bulunasm. Müslüman ol ki Allah senin ecrini iki kat versin. Eğer bu da'vetimi kabul etmezsen Hnstiyan çiftçilerin günâhı senin üzerinedir. Ey Kitâblılar! Bizimle sizin aranızda müsâvî ve müşterek olan bir söze geliniz: Allah 'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbirşeyi eş tutmayalım, Allah U bırakıp da birbirimizi rabbler edinmeyelim. Eğer (Kitâblılar bu da'vetten) yüz çevirirlerse, siz de onlara: 'Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız' deyin" (Âiu imrân: 64). Ebû Sufyân dedi ki: Hırakl sözünü bitirince etrafında bulunan Rûm büyüklerinin sesleri yükseldi ve gürültüleri çoğaldı. Ben onların ne dediklerini bilemiyorum. Bizimle ilgili emir verildi de bizler dışarı çıkarıldık. Arkadaşlarımla beraber dışarı çıkıp da onlarla yalnız kalınca, onlara:
— İbnu Ebî Kebşe'nin (yânî Muhammed'in) işi hakîkaten azamet peyda etti. Bu Benu'l-Esfar Meliki O'ndan korkuyor, dedim. Ebû Sufyân dedi ki: Allah'a yemîn olsun ki, kendim isteksiz olduğum hâlde Allah kalbime İslâm'ı girdirinceye kadar ben Peygam-ber'in işinin muhakkak gâlib geleceğine boyun eğici ve kesin bilici olmak;a devam ettim [205].

152-.....Sehl ibn Sa'd (R) Hayber günü (fetih uzayınca) Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
— "Müslümanların bayrağını artık Öyle bir kimseye vereceğim ki, Allah onun elleriyle fetih verecektir."
Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler, bayrağın kendilerinden hangisine verileceği mes'elesi için ümîd eder oldular. Onların hepsi bayrağın kendisine verilmesini umarak, ertesi güne erdiler. Fakat Rasülıjllah ertesi gün: "
— "Alî nerededir?" diye sordu. Sahâbîler tarafından:
— Alî gözlerinden şikâyet ediyor, denildi.
Peygamber emretti de Alî çağrıldı. Peygamber Alî'nin gözlerine tükürdü, hemen orada gözleri, onda hiçbir ağrı yokmuş gibi, iyi oldu. Bunun üzerine Alî:
— Hayber Yahûdîleri'yle; onlar da bizim gibi (müslümân) olun-7 caya kadar harb ederiz! dedi.
Peygamber:
— "Yâ Alî, yavaş ol! Sükûnetle (yânî harb etmeden) Hayberli-ler'in sahasına ininceye kadar ilerle. Sonra onları İslâm 'a çağır ve üzerlerine vâcib olan İslâm esâslarını onlara haber ver. (Yâ Alî!) Allah'a yemin ederim ki, senin irşadınla tek bir kişinin hidâyete kavuşturulması, senin için kırmızı develerin olmasından hayırlıdır" buyurdu [206].

153-.....Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir kavme gazaya gittiği zaman, sabah oluncaya kadar baskın yapmazdı. (Sabah olunca) ezan sesi işitirse onlarla harbden kendini tutardı. Eğer ezan işitmezse, sabah olduktan sonra onlar üzerine baskın yapardı. Biz Hayber'e geceleyin indik [207].

154- Bize Kuteybe tahdîs edip şöyle dedi: Bize tsmâîl ibn Ca'-fer, Humeyd et-Tavîl*den; o da Enes'ten: Peygamber(S) bizleri gazaya götürdüğü zaman... dediğini tahdîs etti.
Ve yine bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Humeyd'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Peygamber (S) Hayber'e gazaya çıktı ve Hayber'e geceleyin vardı. Peygamber bir kavmin yurduna geceleyin geldiği zaman, sabah olmadıkça üzerlerine baskın yapmazdı. Sabah olunca Yahudiler zirâat âletleri ve iş sepetlen ile tarlalara doğru çıktılar.
Peygamber'i gördüklerinde:
— Muhammed; vallahi şu Muhammed'dir ve askeridir! dediler.
Peygamber de:
— "Allâhu Ekber. Hayber har âb oldu (yâhud harâb olsun). Biz bir kavmin yurduna indiğimiz zaman inzâr edilip korkutulmuş olanların hâli yaman olur" buyurdu [208].

155-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bana insanlar Lâ ilahe ille'llâh deyinceye kadar onlarla harb etmekliğim emrolundu. Her kim Lâ ilahe üleHlâh derse, müslümânlık hakkının gereği (olan haddler) müstesna, canını ve malını benim elimden kurtarmıştır. (içler indekiler den dolayı olan) hesabı ise Allah'a âiddir" [209].
Bu hadîsi Umer ile İbn Umer de Peygamber'den rivayet etmişlerdir [210].

102- Gazveye Gitmek İsteyip De Onu Başkası Île Örtüp Gizleyen Kimse İle, Sefere Perşembe Günü Çıkmayı Seven Kimse Babı

156-..... İbn Şihâb dedi ki: Bana Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, babası Abdullah (R), oğulları arasından (körlüğü sırasında) Ka'b ibn Mâlik'in yedincisi idi. Bu Abdullah dedi ki: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. Kendisi Te-bûk gazvesinde Rasûlullah'tan geri kaldığı zamandan anlatıp şöyle dedi: Bir de Rasûlullah(S)'in âdeti bir gazaya gitmek isteyince muhakkak o gazveyi başkasıyle gizleyip örterdi, yânî onu tevriyeli bir ifâde ile söylerdi [211].

157-.....Bize Abdullah ibn el-Mubârek haber verdi. Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verip şöyle dedi: Ben (dedem) Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlul-lah (S) yapacağı bir gazveye gitmek istediğinde o gazveyi muhakkak başka bir gazve ile gizler örterdi. Nihayet (dokuzuncu hicret yılındaki) Tebûk gazvesi olunca, Rasûlullah bu gazveye şiddetli sıcak bir mevsimde çıkmış, uzak ve tehlikeli bir yolculuğa yönelmiş, çok kalabalık bir düşmanla cenk etmeye yönelmişti. Bu sebeple Rasûlullah, düşmanlarına gerekecek hazırlıklarını yapmaları için müslümanlara maksadını açıkladı ve gitmek istemekte olduğu ciheti onlara haber verdi [212].
Ve yine İbnu'l-Mubârek'ten; o da Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, Ka'b ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) bir sefere çıkmak istediğinde perşembe gününden başka günlerde muhakkak ki pek az yola çıkardı, der idi [213].

158-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahmân ibnu Ka'b ibn Mâlik'ten; o da babası Ka'b ibn Mâlik(R)'ten, Peygamber(S)'in Tebûk gazvesine perşembe günü yola çıktığını ve perşembe gününde yola çıkmayı sever olduğunu haber vermiştir [214].

103- Sefere Öğleden Sonra Çıkmak Babı

159-.....Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) -Veda Haccı'na giderken- öğle namazını Medine'de

dört rek'at kılmış, ikindi namazını da Zu'1-Huleyfe'de iki rek'at kılmıştır. (Enes dedi ki:) Ben sahâbîterin hacc ve umreyi beraberce telbiye etmekte olduklarını işittim [215].

104- Sefere Ayın Sonunda Çıkmaimn Cevazı) Babı

Kureyb de İbn Abbâs(R)'tan söyledi ki, Peygamber(S) Medine'den zu'1-ka'deden beş gün kala hareket etti,
Mekke'ye zu'1-hicceden geçen dördüncü gecenin gündüzünde geldi [216].

160-.....Amre, Âişe(R)'den şöyle derken işitmiştir: Bizler zu'lka'deden kalan beşinci günde (yânı zu'1-ka'denin yirmibeşinde) Me-dîne'den Rasûlullah in beraberinde yola çıktık. (Bu aylarda umre değil) yalnız hacc edilir zannolunurdu. Mekke'ye yaklaştığımızda Rasûlullah (S): "Beraberinde kurbanlık bulunmayanın Beyt'i tavaf ettiği, Safa ile Merve arasını da sa'y ettiği zaman ihramdan çıkmasını" emretti.
Âişe dedi ki: Kurbân bayramının ilk günü (Minâ'da, elinde) sığır eti ile birisi bizim çadıra girdirildi. Ben:
— Bu nedir? dedim. v Eti getiren:
— Rasûlullah (S) zevceleri adına kurbân kesti, dedi.
Yahya ibn Saîd dedi ki: Ben bu hadîsi (Ebû Bekr'in oğlu) Kaa-sım ibn Muhammed'e zikrettim. Kaasım: Vallâhî Amre bu hadîsi sana olduğu gibi (yânî kısaltma ve değiştirme yapmadan) getirmiştir, dedi [217]

105- Ramazan İçinde Sefere Çıkma(Nın Cevazı) Babı

161-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. İbn Ab-bâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke fethi seferine- ramazânda çıktı ve tâ Kedîd'e ulaşıncaya kadar da oruç tuttu. (Mekke'ye iki konaklık uzaklıkta bulunan) el-Kedîd mevkiinde orucunu bozdu... Sufyân dedi ki: ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah, İbn Abbâs'tan haber verdi ve hadîsi şevketti.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu, ez-Zuhrî'nin sözüdür.Ra-sülullah'ın fiilinden, ancak sonuncusuyla olan hüküm alınır [218].

106- (Sefere Çıkarken) Vedalaşmak Babı

162- Ve İbnu yehb şöyle dedi: Bana Amr ibnu'l-Hâris, Bukeyr ibn Abdillah'tan; o da Süleyman ibn Yesâr'dan haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizi bir seriyye içinde gazaya gönderdi. (Bize verdiği emirler arasında) Kureyş'ten adlarım söylediği iki kimse için:
— "Fuiân ve Fuiân kişilere rast gelirseniz, bunları yakalayıp ateşte yakınız" buyurdu.
Ebû Hureyre devamla dedi ki: Sonra yola çıkmak istediğimiz sıra veda etmek üzere Rasûlullah'a geldik. Bu defa da Rasûlullah:
— "Ben (önce) size Fuiân ve Fuiân 'ı ele geçirdiğinizde ateşte yakmanızı emretmiştim. Hâlbuki ateşle yalnız Allah azâblandırır. Buse-beble siz bu şerirleri yakaladığınızda (yakmayınız da) öldürünüz" buyurdu [219].

107- (Ma'siyetle Emrolunmadıkça) İmâmı Ve Âmiri Dinlemek Ve İtaat Etmek Babı

163-.....BanaNâfi', İbnTJmer'den; odaPeygamber'dehtahdîs etti. H ve yine bana Muhammed ibnu Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmail ibn Zekeriyyâ, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Ma'siyetle emrolunma-dıkça (âmirin emrini) dinlemek ve itaat etmek haktır (vâcibdir). Ma'siyetle emrolunduğu zaman da (onları) dinlemek ve itaat etmek yoktur" buyurmuştur [220].

108- Bâb: Devlet Başkanının Arkasında Harb Edilir Ve Onunla (Düşmandan) Korunulur .

164-.....el-A'rec de Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir: O da Rasûlullah(S)'tan: "Biz (müslümânlar Kitâb ehline göre dünyâ târihinde) sonra gelmiş bulunuyoruz. (Âhirette faziletçe) en ileride bulunanlarız..." buyururken işitmiştir.
Ve yine bu senedle gelen diğer hadîste Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden Allah'a isyan etmiştir. Emîre isyan eden bana isyan etmiştir. Devlet başkanı (millet için) bir kalkandır. Onun ardında, onun emrinde harb yapılır. Onunla (düşmandan) korunulur. Eğer o millete Allah'a takva ile emrederse ve adaletle hareket ederse, bu emri ve adaleti sebebiyle onun için sevâb vardır. Eğer takva ve adaletten başkasıyle emir ve hükümederse, bundan meydana gelen günâh onun üzerine döner (me'mûr üzerine değildir)" [221].

109- Harbde Kaçmamaları Üzerine Bey'at Edilmesi Babı

Bâzıları da "Ölmek üzere bey'at" demiştir. jjHer iki şey üzerine bey'atın delili Yüce Allah'ın şu sözüdür:
(And olsun ki, Allah müzminlerden SenHnle o ağacın altında heyhat ederlerken razı olmuştur.,." (ei-Feth: i8)

165-.....İbn Umer (R) şöyle dedi: Bizler Hudeybiye'den döndüğümüzün ertesi yılından beri altında bey'at ettiğimiz o (târihî ve mübarek) ağacı (unuttuk da onu) ta'yîn üzerinde bizden iki kişi(nin re'yi) bir arada toplanamadı. Bu (ağacın bilinmemesi)

da Allah tarafından gelen büyük bir rahmet oldu.
Cuveyriye dedi ki: Ben Nâfi'e:
— Rasûlullah hangi şart üzerine sahâbîleri ile bey'atlaşma yaptı; ölmek üzere mi? diye sordum.
Nâfi':
— Hayır, ölmek üzere değil, harbde sabır ve sebat etmek üzerine sahâbîleriyle bey'atlaşma yaptı, dedi [222].
166-.....Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Harre vak'ası zamanı olduğu sırada Abdullah ibn Zeyd'e bir gelen geldi de, ona:
— Abdullah ibn Hanzala, insanlarla ölmek üzere bey'atlaşıyor (sen ne dersin)? dedi.
Abdullah ibn Zeyd de ona:
— Ben RasûluIlah(S)'tan sonra hiçbir kimse ile bu ölüm şartı üzerine bey'at etmem, diye cevâb verdi [223].

167-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile bey'at etmiş, sonra ağacın gölgesi tarafına dönüp gelmiştim. însanlar(ın bey'at sıkışıklığı) hafifleyince Peygamber bana hitaben:
— "Ey Ekva' oğlu! Sen bey'at etmez misin?" diye sordu. ;İbnu'l-Ekva' dedi ki: Ben de:
— Ben bey'at etmişimdir yâ Rasülallah! diye cevâb verdim. O:
— "Bir daha bey'at et!" buyurdu. jBen de kendisiyle ikinci defa bey'at ettim. (Râvîsi Yezîd ibn Ebî Ubeyd tarafından:)
— (Yâ Ebâ Müslim!) O gün siz hangi madde üzerine bey'at ediyordunuz? diye soruldu da îbmı'I-Ekva':
— Ölmek üzerine (yânı ölsek bile kaçmamak üzerine), demiştir [224].

168-.....Humeyd şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ensâr hendek kazma gününde:
— Nahnu'îlezîne bâyeû Muhammeden Aîe'l-cihâdi mâ hayîynâ ebeden! (= Bizler diri olduğumuz müddetçe devamlı cihâd etmek üzere Muhammed'e söz vermiş kimseleriz)! derlerdi.
Peygamber (S) de onlara cevâb verip şöyle buyurdu:
— "Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhirah Fe-ekrimi 'Î-Ensâra ve 'Î-Muhâcirah
(= Yâ Allah! Âhiret yaşayışından başka -hakîkî- yaşayış yoktur. Onun için Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e ikram eyle!)? [225].

169-.....Mucâşı' (ibnu Mes'ûd es-Sulemî-R) şöyle demiştir: (Mekke fethinden sonra) ben kardeşim Mucâlid ibnu Mes'ûd ile Pey-gamber(S)'in yanına geldim de:
— (Medîne'ye) hicret etmek üzere bize bey'at et (yânî muâhade ve müsâade eyle), dedim. Peygamber:'
— "Artık hicretin hükmü, (fetihten önce) hicret edenlere âid olarak geçmiştir" buyurdu.
Ben:
— Bizimle ne üzerine bey'at edersin? dedim. Peygamber:
— 'İslâm ve cihâd üzerine" buyurdu [226].

110- Devlet Başkanının İnsanlara Kesin (Ve Yerine Getirilmesi Vâcib Olan) Emrinin Ancak İnsanların Takat Getirebilecekleri İşlerde Olması Babı [227]

170-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Günün birinde bana bir adam geldi ve benden kendisine ne cevâb vereceğimi bilmediğim birşey sordu da, şöyle dedi:
— Şu bir kişi hakkında re'yin nedir? Ki o zinde, silâhı üzerinde olarak sevinç içinde kumandanlarımızla beraber gazalara çıkar, fakat kumandanımız (ona ve) hepimize karşı sayamayacağımız derecede çok ve ağır vazifeler hakkında kesin ve şiddetli emirler verir. (Şimdi bu katlanılmaz işlerde gâzînin durumu nedir? Şu hâlde gâzînin, kumandanının bu ağır emirlerine itaat etmesi vâcib midir?) diye sordu.
Ben de ona şöyle cevâb verdim:
— Vallâhî ben sana ne cevâb vereceğimi bilmiyorum. Şu kadar ki, biz- Peygamber ile beraber (birçok gazalarda) bulunduk. O, bir iş hakkında emir verince, verilen vazifeyi biz görünceye kadar, bize karşı azim ve şiddet göstermemeye yakın (bir vaziyette) bulunurdu. Bunun bir müstesnası da vardır. Sizden herhangi biriniz Allah'ın azabından korunduğu müddetçe dâima hayır ile beraberdir. Şayet onun gönlünde (bir hususta caiz midir, değil midir diye) bir şübhe uyandığında o kimse, (üstün ve hayırlı diğer) bir kimseye sorup, ondan (onun öğüdünden) gönlündeki şübhe hastalığını şifâlandırabilir. -Sizin öyle (hakk sözlü) bir kişiyi bulamayacağınız günler yaklaşmıştır. -Kendisinden başka ibâdete değer bir ma'bûd bulunmayan Allah'a ye-mîn ederim ki, ben dünyâdan geri kalan ve geçen günleri ancak derede birikmiş su gibi düşünüyorum: Onun safîsi içilmiş de geriye bulanığı kalmıştır [228].

111- Bâb: Peygamber (S) Gündüzün Evvelinde Harb Yapmadığı Zaman, Muharebeyi Güneşin (Ortadan) Gitmesine Kadar Geriye Bırakırdı

171-.....BizeEbû İshâk (el-Fezârî), MûsâibnUkbe'den; oda Umer ibn Ubeydillah'ın himayesinde bulunan Salim Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti. Bu Salim, Umer ibn Ubeydillah et-Teymî'riin kâtibi idil Salim şöyle demiştir: Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) bu Umer ibn Ubey-dillah'a bir mektûb yazdı. O mektubu ben okudum; şöyle idi:
Rasûlullah (S) düşmanla karşılaştığı bâzı gazalarında (hemen harbe girişmeyip) güneş ortadan devrilinceye kadar bekledi (düşmanı gözetledi). Sonra asker içinde ayağa kalkıp şöyle hitâb etti:

— "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) temenni etmeyiniz. Allah'tan (harb felâketinden) korumasını isteyiniz. Fakat düşmanla karşılaştığınız zamanda da (harbin bütün şiddetlerine karşı) sabrediniz. Ve biliniz ki, cennet muhakkak surette kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu.
Sonra şu duayı söyledi:
— "Yâ Allah! Ey bulutları yürüten, ey toplanmış orduları bozan (Allah)! Düşmanları bozgunluğa uğrat, düşmanlara karşı bizlere yardım edip zafer ver!"[229].

112- Kişinin {Gazveden Dönmek Yâhud Geri Kalmak Hususunda) Devlet Başkanından İzin İstemesi Babı

Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli vardır:
"Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenler ve O'nun (Peygamber'in) maiyyetinde cem'iyyetli bir iş üzerinde bulundukları vakit O'ndan izin isteyip alıncaya kadar bırakıp gitmeyenlerdir. Hakikat, senden izin , isteyenler; işte onlar Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenlerdir. O hâlde bâzı işleri için senden izin istedikleri zaman sen de onlardan dilediğin kimseye izin ver ve kendileri için Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah çoic mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 62).

172-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Rasülullah'ın beraberinde gazaya gittim. Câbir dedi ki: Yolda Rasûlullah (S) arkamdan bana ulaştı. Ben bize âid olan bir su taşıma devesi üzerinde idim. Deve yorulmuştu, hemen hemen yürüyemiyordu. Rasûlullah bana:
— "Senin devenin nesi var?" dedi.
Câbir dedi ki: Ben:
— Yoruldu, dedim.
Câbir dedi ki: Rasûlullah arka tarafa geçti, deveyi azarladı ve ona duâ etti. Artık bundan sonra benim deve diğer develerin önünde olmakta devam etti; onların önünde yürüyordu. Rasûlullah kana:
— "Deveni nasıl görüyorsun?" diye sordu. Câbir dedi ki: Ben:
— Deve hayırla beraberdir, ona Sen'in bereketin isabet etmiştir, dedim.
Rasûlullah:
— "Onu bana satar mısın?" buyurdu.
Câbir dedi ki: Ben, Rasûlullah'tan utandım; hâlbuki bizim ondan başka su taşıma devemiz yoktu. Câbir dedi ki:
— Evet satarım, dedim. Rasûlullah:
— "Öyleyse onu bana (şu fiâta) sat" buyurdu.
Ben de o deveyi Rasûlullah'a, Medine'ye varıncaya kadar sırt kemikleri (yânî binme hakkı) bana âid olmak şartıyle sattım. Câbir dedi ki:
— Yâ Rasûlallah, ben yeni evliyim, dedim ve kendisinden (önden gitmek hususunda) izin istedim.
O da bana izin verdi. Bunun üzerine ben Medine'ye ulaşmak yolunda insanların önüne geçtim, nihayet Medine'ye geldim. Beni dayım karşıladı ve bana devemden sordu. Kendisine deve hakkında yaptığım işi haber verdim. O da (başka devemiz olmadığı yönünden) devenin satışı üzerine beni azarladı.
Câbir dedi ki: Rasûlullah (S), ben kendisinden izin istediğim sırada bana:
— "Kızla mı, yoksa dul ile mi evlendin?" diye sormuştu.
Ben:
— Dul kadınla evlendim, dedim.
RasûlulİAh:
— "Kendisiyle oynaşacağın, ve o da seninle oynaşacak bir kızla
evlenseydin ya" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Babam vefat etti -yâhud şehîd edildi-. Benim küçük küçük kızkardeşlerim var. Onları edeblendirmeyecek, onların işlerini görmeyecek olan onlara akran bir kızla evlenmemi hoş gör-
medim. Bu sebeble onların işlerini görmesi ve onları edeblendırıp yetiştirmesi için dul bir kadınla evlendim, dedim.
Câbir dedi ki: Rasûlullah Medine'ye geldiği zaman ben deveyi yanına götürdüm. O da bana hem devenin bedelini verdi, hem de deveyi bana geri verdi [230].
Hadîsin râvîsi el-Mugîre: Bu şartla yapılan alışveriş bizim hükümlerimizde güzeldir; biz bunda bir be's görmüyoruz, demiştir [231].

113- Kendisi Zevcesi İle Yeni Evlenmiş Olduğu Hâlde Gazaya Giden Kimse Babı

Bu bâbda (yakında geçen) Câbir'in Peygamber(S)'den rivayet ettiği hadîs vardır [232].

114- Zifafın Ardından Gazaya Gitmeyi Seçen Kimse(Nin İşini Beyan) Babı

Başlık yapılan bu bâbda Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)*den rivayet ettiği hadîs vardır [233].

115- Düşman Baskını Korkusu Sırasında İmâmın (Yardım Ve Zafer Tedbîrine) Çabuk Davranması Babı

173-.....Şu'be şöyle demiştir: Bana Katâdetahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medîne içinde bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Ebû Talha'ya âid olan bir ata bindi (Medîne'den ayrıldı, geri dönüp geldiğinde): "Korkuyu gerektirecek nevi'den birşey görmedik. Muhakkak surette biz bu atı bir deniz bulduk" buyurdu [234].

116- Korku Sırasında Çabuk Hareket Etmek Ve Harıl Harıl/ Koşmak Babı

174-.....Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: (Medine'de) insanlar (bir düşman baskınından) korktular. Rasûlullah (S) hemen Ebû Talha'ya âid yavaş hareketli bir ata bindi. Sonra tek başına Medîne'den çıkıp atı harıl harıl koşturdu. İnsanlar da bineklerine binip O'nun arkasından koşturdular. (Peygamber keşfi yapıp dönerken sahâbîlere:)
— "Korkmadılar (yânî korkmayınız). Şübhesiz bu at (yürüyüşünün çabukluğunda) deniz gibidir" buyurdu.
(Enes dedi ki:) Artık bu günden sonra bu yavaş atın önüne geçilmedi [235].

117- Korku Sırasında Tek Olarak (Düşman Keşfine) Çıkmak Babı [236]

118- (Oturan Adına Cihâd Edenlere Verilen) Ücretler Ve Allah Yolunda (Yânî Cihâda) Yükleyip Taşıma Babı

Mucâhid ibn Cebr dedi ki: Ben İbn Ömer'e: Gazve irâde olundu (yâhud: Ben gazveye gitmek istiyorum), dedim. İbn Umer Ben malımdan bir kısmı ile sana yardım etmek arzu ediyorum, dedi.
Ben: Allah bana malı bollaştırdı, dedim. İbn UmenZenginliğin sana âiddir. Ben malımdan bir kısmının bu yolda (harcanmış) olmasını arzu ediyorum, dedi [237].
Ve Umer (R): İnsanlar, cihâd yapmaları için bu maldan (yânı millet malından) alıyorlar, sonra da cihâd etmiyorlar. Kim böyle yaparsa, biz onun (bu maksadla) almış olduğu malını ondan geri almaya daha haklıyızdır, demiştir [238].
Tâvûs ile Mucâhid:
Sana kendisi ile Allah yolunda cihâda çıkacağın birşey yükseltildiği zaman, sen onu (Allah yoluyla ilgili olan yerlerden) istediğin işte kullan, hattâ onu ailen yanında da koy, demişlerdir [239].

175-.....Ben (îmâm) Mâlik ibn Enes'ten işittim: O, Zeyd ibn Eslem'e sordu da Zeyd de şöyle dedi: Ben, babam Eslem'der işittim, şöyle diyordu: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: Ben Allah yolunda (cihâd etmesi için) birisini bir at üzerine bindirip yüklemiştim. Sonra o atı satılıyor gördüm. Hemen Peygamber'e:
— O atı satın alayım mı? diye sordum. Peygamber:
— "O atı satın alma ve sadakana dönme!" buyurdu [240].

176-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Umer ibnu'l-Hattâb Allah yolunda cihâd için bir kimseyi bir ata bindirdi. Sonra o atı satılıyor buldu da, onu satın almak istedi. Bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S): "O atı satın alma ve sadakana dönme!" buyurdu [241].

177-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, ben hiçbir cihâd müfrezesinden geri kalmazdım. Lâkin ben binek devesi bulamıyorum; mücâhid sahâbîleri üzerine bindirip taşıyabileceğim binekleri de bulamıyorum. Bineksiz sahâbîlerin benden geri kalmaları da bana meşakkat veriyor. Yemin olsun ki ben, Allah yolunda muharebe edip de öldürülmemi, sonra dirilîilmemi, sonra yine öldürülmemi, sonra yine diriltilmemi çok arzu ederdim" [242].

119- Peygamber(S)'İn Sancağı Hakkında Söylenen Hadîsler Babı

178-.....Bana Sa'lebe ibnu Ebî Mâlik el-Kurazî haber verdi ki, Kays ibn Sa'd el-Ensârî (R) -ki kendisi Rasûlullah'ın sancağının sahibi idi- hacc etmek istedi de ihrama girmeden önce başının saçlarını iyice taramıştır [243].

179-.....Seleme İbnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Alî (R) Hayber gazvesinde Peygamber'den geri kalmıştı. Kendisinde bir göz hastalığı vardı. Kendi kendine: Ben Rasûlullah'tan geriye mi kalırım? deyip dışarı çıktı ve Peygamber'e yetişti. Sabahında Hayber'in fethinin gerçekleştirildiği gecenin akşamı olunca, Rasûlullah (S): "Müslümanların sancağım yarın elbette bir kişiye vereceğim -yâhud: Yarın müslümânların bayrağını muhakkak öyle bir kişi alacak- ki, Allah ve Rasûlü onu sever- yâhud şöyle buyurdu: O Allah'ı ve Rasûlü'nü sever- Allah fethi ona müyesser kılacaktır" buyurdu.
Bizler Alî ile karşı karşıya geldik, hâlbuki onu orada ümîd etmiyorduk. Sahâbîler: İşte Alî buradadır, dediler. Rasûlullah bayrağı Alî'ye verdi, Allah da fethi ona nasîb etti [244].

180-.....Nâfi' ibnu Cubeyr şöyle demiştir: Ben el-Abbâs'tan işittim, (fetihten bir haylî zaman sonra) ez-Zubeyr'e hitaben: (Yâ Ebâ Abdillah!) Mekke'nin fethi günü Peygamber (S) sana bayrağı şuraya (yânî hücum mevkiine) dikmeni emretmişti, diyordu [245].

120- Gazvedeki Ücretli(Nin Hükmü) Babı [246]

el-Hasen ile İbn Şîrîn: Gazvedeki ücretliye ganimetten pay ayrılır, demişlerdir [247].
Atıyye ibn Kays, taksîm sırasında diğer atlara ayrılması gereken hissenin yarısını almak üzere ücretle bir at tuttu da, bu atın payı dörtyüz dînâra ulaştı. Kendisi ikiyüzü alıp, atın sahibine de ikiyüz verdi [248].

181-.....Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben Tebûk gazvesinde Rasülullah'ın beraberinde gaza ettim. Genç bir deve üzerine sefer malzemelerimi yükledim. Bu, gönlümde benim amellerjmin en sağlamıdır. Ben bu seferde bir hizmetçi kiralamıştım. Hizmetçi yolda birisi ile (ki İbn Umeyye'nin kendisidir) döğüştü. İki kavgacıdan birisi (ki İbn Umeyye'dir) öbürünün (ki hizmetçisidir) elini ısırdı. Hizmetçi elini, ısıran kişinin ağzından hızla çekti de ısıranın ön dişini söktü. O (ısıran ve bu suretle dişi sökülen kişi) da Peygamber'e gelip şikâyet etti. Peygamber (S) dişin diyetini düşürdü de (İbn Umeyye'ye):
— ' 'Bu adam elini sana bırakır mı ki, sen boğur devenin yan dişleriyle sert yem yediği gibi elini çatır çatır yiyesin" buyurdu [249].

121- Peygamberdin: "Ben, bir aylık mesafedeki düşman gönüllerine korku salmak suretiyle yardım olundum Sözü İle Celîl Ve Azız Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalblerine korku salacağız* Onların yurtlan ateştir..." (â\u imrân: isi). Câbir ibn Abdillah, bu korku salma hadîsini Peygamber'den rivayet etti [250].

182-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Ben câmialı sözlerle gönderildim. Ben korku salmak suretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada bana yerdeki hazînelerin anahtarları getirildi de benim elimin içine konuldu".
Ebû Hureyre: Rasûlullah dünyâdan gitti. Şimdi bu hazîneleri yerlerinden sizler çıkarırsınız, demiştir [251].

183-.....Abdullah ibn Abbâs (R) haber vermiştir. OnadaEbû Sufyân şöyle haber vermiştir: Kendileri lliya şehrinde bulunurlarken Hırakl ona haberci gönderip getirtmiş. Sonra Rasûlullah'ın mektubunu istedi. Mektubu okumayı bitirdikten sonra yanında gürültü çoğaldı, sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. Biz dışarı çıkarıldığımız zaman arkadaşlarıma: Yemîn olsun İbn Ebî Kebşe'nin (yânı Muhammed'in) işi hakîkaten azamet peyda ediyor. Şu muhakkak ki Benû'I-Asfar'ın Meliki O'ndan korkuyor, dedim [252].

122- Gazveye Giderken Azık Edinip Taşımak Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Bir de (seferinizde) azık hazırlayın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı korunmaktır. Ey kâmil akıl sahihleri benden korunun" (ei-Bakam: 197) [253].

184-.....Esma (R) şöyle demiştir: Rasûlullah Medine'ye hicret etmek istediği zaman ben Ebû Bekr'in evinde Rasûlullah'm yol azığını düzmüş hazırlamıştım. Esma (devamla) dedi ki: Fakat ne yemek çıkınını, ne de su tulumunu kendisiyle bağlayabileceğimiz bir-şey bulamamıştık. Bunun üzerine ben (babam) Ebû Bekr'e:
— Vallahi ben belimdeki kuşağımdan başka bağlayacağım bir-şey bulamıyorum, dedim.
O da:
— (Kızım) onu ikiye böl, birisiyle su tulumunu, diğeriyle de yemek sofrasını bağla, dedi.
Ben de öyle yaptım.
İşte bundan dolayı Esma, "Zâtu'n-nıtakayn (= İki kuşaklı, veya iki kemerli)" diye isimlendirildi [254].

185-.....Câbir ibn Abdillah (R): Bizler Peygamber (S) zamanında (Mekke'de kestiğimiz) kurbanlıkların etlerini Medine'ye gidinceye kadar azık edinir idik, demiştir [255]

186-.....Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Hayber yılında Peygamber'in beraberinde sefere çıktı. es-Sahbâ'ya vardıkları zaman -ki burası Hayber arâzîsindendir ve Hayber'in alt yanındadır- ordu orada ikindi namazını kıldılar. Ardından Peygamber (S) yemekleri istedi. Fakat Peygamber'e sevîkten başka birşey getirilmedi. O sevikten ağzımızda çiğnedik de yedik ve içtik. Sonra Peygamber kalktı, ağzını çalkaladı; bizde ağzımızı çalkaladık ve akşam namazını kıldık [256].

187-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Mücâhid insanların azıkları hafifledi de fakır, yânî muhtâc oldular. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber'e develerini kesmek hususunda geldiler. O da kendilerine izin verdi. Akabinde bunları Umer karşıladı. Onlar bu izni Umer'e haber verdiler. Umer bunlara:
— Develeriniz gittikten sonra (bu uzun yolculukta) hayâtınız kalmaz, dedi.
Ardından Peygamber'in yanına girdi ve:
— Yâ Rasûlallah! Bunların develeri gittikten sonra, bunların bekaası kalmaz (yânî hiçbiri sağ kalmaz), dedi.
Rasûlullah:

— "Ordu içinde i'lân et, herkes geri kalan azıklarını getirsin!" buyurdu.
Sonunda Rasûlullah duâ etti ve sergi üstündeki yiyecek üzerine bereket diledi. Sonra sahâbîlerin kaplarıyle gelmelerini istedi. Mücâhidler avuç avuç aldılar, nihayet hepsi ayrıldılar. Sonra Rasûlullah (S) -şükran olarak-:
— "Eşhedu en lâ ilahe iüe'llâh ve ennîrasûlu'llah (= Ben, Allah'tan başka hakk ilâh olmadığına ve kendimin Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet ederim)" dedi [257].

123- Azığın (Hayvanlar Üzerinde Taşınması Zorlaşınca) Boyun Kökleri Üzerinde Taşınması Babı

188- Bana Sadaka ibnu'1-Fadl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ab-de ibn Süleyman, Hişâm ibn Urve'den; o da Vehb ibn Keysân'dan haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler üçyüz kişi olduğumuz hâlde azıklarımızı boyunlarımız üzerinde taşıyarak sefere çıktık. Sonra azığımız tükendi. Hattâ bizden bir adam herbir gün içinde tek bir hurma yer oldu. (Câbir bunu anlatırken) bir adam:
— Yâ Ebâ Abdillah! Bir hurma bir adamın gıdası yerine nereden yetişirdi? diye sordu.
Câbir de:
— Biz bu tek hurmayı bulamadığımız zaman yemîn olsun onun yokluğunun acısını da tatmışızdır. Nihayet deniz kenarına geldik. Birdenbire büyük bir balıkla karşılaştık. Bunu deniz, kenarına atmıştı. Artık bizler onsekiz gün iştâhlandıkça onun etinden yedik, dedi [258].

124- Kadının Binekli Erkek Kardeşinin Arka Tarafına Bindirilmesi Babı

189-.....Bize İbn Ebî Muleyke tahdîs etti ki, Âişe (R):
— Yâ Rasûlallah, sahâbîlerin bir hacc ve bir umre (sevabı) ile dönüyorlar. Ben ise hacc üzerine birşey artırmadım, dedi.
RasûluİIah (S) de Âişe'ye:
— "Sen git de kardeşin Abdurrahmân seni bineğinin arkasına bindirsin" dedi.
RasûluİIah, Abdurrahmân'a, kizkardeşi Âişe'ye Ten'îm'den umre yaptırmasını emretti de, Âişe umreden gelinceye kadar, onu Mekke'nin üst tarafında bekledi [259].

190-.....Ebû Bekr es-Sıddîk'ın oğlu Abdurrahmân (R): Peygamber (S) bana, Âişe'yi devemin arkasına bindirmemi ve ona Ten'-îm mevkiinden umre yaptırmamı emretti, demiştir [260].

125- Cenk Ve Hacc Seferlerinde Bineklinin Arka Tarafına Binici Olmak Babı

191-.....Enes (R): Ben (üvey babam) Ebû Talha'mn binek hayvanının arka tarafına binmiş idim. Peygamber ve sahâbîleri toplu olarak hacc ve umre niyetiyle seslerini yükseltiyorlardı, demiştir [261].

126- Eşek Üzerine Binicinin Arka Tarafına Binen Kimse Babı

192-.....Ürve'den; o da Usâme ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, RasûluİIah (S) palanı üzerinde saçaklı bir örtü bulunan bir eşeğe binmiş ve Usâme'yi de arka tarafına bindirmişti [262]

193-.....Yûnus şöyle dedi: Bana Nâfı', Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) fetih günü Mekke'nin üst tarafındaki Kedâ semtinden devesi üzerinde olarak şehre yöneldi. Usâ-me ibn Zeyd'i de bineğinin arka tarafına bindirmişti. Rasûlullah'ın beraberinde Bilâl vardı ve yine beraberinde Ka'be'nin hizmetçilerinden Usmân ibn Talha da vardı. Rasûlullah ilerledi, nihayet devesini M es/ cid'in içinde çöktürdü. Ve Usmân ibn Taîha'ya Beyt'in anahtarını getirmesini emretti. (İbn Talha gidip anahtarı getirdi.) Ka'be'yi açtı. Rasûlullah Ka'be'ye girdi. Beraberinde Usâme, Bilâl ve Usmân ibn Talha da girdiler. Sonra (Beyt'in kapısı kapandı). Rasûlullah uzunca bir zaman içeride kaldı. Sonra çıktı. İnsanlar Ka'be'ye girmeye koşuştular. İçeriye ilk giren Abdullah ibn Umer olmuştu. O, Bilâl'i Ka'be kapısının arkasında dikeliyor buldu. Ve ona:
— Rasûlullah (içeride) nerede namaz kıldı? diye sordu.
Bilâl de ona Rasûlullah'ın içinde namaz kılmış olduğu yeri işaret edip gösterdi.
Abdullah: Ben Bilâl'e, Rasûlullah'ın kaç rek'at namaz kıldığını sormayı unuttum, demiştir [263].

127- Bineğe Binen Kişinin Üzengisini Ve Benzeri Şeylerini Tutup Yardım Eden Kimse Babı

194-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İnsan bedeninden herbir eklemen sağladığı hareket kolaylığı) üzerine bir sadaka vardır. İçinde güneşin doğmakta olduğu her günün gündüzünde iki (hasım) kişi arasında adalet etmek (yüksek) bir sadakadır. Hayvanına binmek veya metâ'ım yüklemek isteyen kimseye yardım edip hayvanına bindirmek yâhud eşyasını yüklemek de bir sadakadır. Güzel söz de bir sadakadır. Namaza giderken sahibinin attığı herbir adım da bir sadakadır. Yoldan (gelip geçene) ezâ veren şeyi gidermek de bir sadakadır" [264].

128- Düşman Arazîsine Muşhaflarla Sefer Etmenin Keraheti Babı

Başlıkta zikrolunduğu gibi bunun keraheti, Muhammed ibn Bişr'den; o da Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Ömer'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet olunuyor [265]. Ve Muhammed ibn Bişr'e, bunu Nâfi'den; onun da İbn Utner'den; onun da Peygamberden rivayet etmesinde İbnu İshâk mutâbaat etmiştir [266].
Peygamber ile sahâbîleri Kur'ân'ı biliyor –yâhud Öğretiyor- oldukları hâlde düşman arazîsine sefer yapmışlardır [267].

195- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den Rasûlullah(S)'ın, Kur'ân (metni) ile düşman arazîsine sefer edilmesini nehyettiğini tahdîs etmiştir [268].

129- Harb Sırasında Tekbîr Getirme{Nin Meşrû'luğu) Babı

196-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (Hayber'e yakın bir yerde geceleyip) şafak sökerken.Hayber'e vardı. Sabahleyin Hay-berliler belleri omuzlarında tarlalarına çıkmışlardı. Peygamber'i gördükleri zaman:
— Şu Muhammed'dir ve askeridir, şu Muhammed'dir ve askeridir! dediler de hemen dönüp kalelerine sığındılar.
Peygamber ellerini kaldırarak:
— "Allâhu Ekber (= Allah büyüktür)! Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin yurdu içine indiğimiz zaman korkutulan düşmanların sabahı ne fenadır!" buyurdu.
Bizler bir takım ehlî eşekler elde ettik, onları pişirdik. Akabinde Peygamber'in nidâcısı:
— Şübhesiz ki Allah ve Rasûlü sizleri eşek etlerinden nehyedi-yorlar! diye nida etti.
Bu nida üzerine yemek tencereleri, içindekilerle birlikte ters çevrilip devrildiler [269].
Bu hadîsi Sufyân'dan: "Peygamber (S) iki elini kaldırdı" şeklinde rivayet etmekte Alî ibnu'l-Medînî, Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî'ye mütâbaat etmiştir [270].

130- Tekbir Getirmekte Ses Yükseltmenin Mekruhlugu Babı

197-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demişti: Biz Rasûlullah'm beraberinde (seferde) bulunduk. Bizler bir vâdî üzerinde yükseldikçe Lâ ilahe Üle'ttah tehlîlini ve Allâhu Ekber tekbîrini söylerdik de seslerimiz yüksek olurdu. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ey insanlar, nefislerinize yumuşak davranın, seslerinizi yükseltmeyin. Şübhesiz sizler sağırı ve gaibi çağırmıyorsunuz. Dua ettiğiniz o Allah muhakkak sizinle beraberdir. Şübhesiz O, pek işiticidir, pek yakındır. İsmi ve zâtı çok mübarek, celâl ve azameti çok yücedir" [271].

131- Yolcunun Bir Vâdî İçine İndiği Zamâ^Tesbîh Etmesi Babı

198-.....Câbir ibn Abdillah (R): Bizler seferde yüksek bir yere çıktığımız zaman tekbîr ederdik. Yüksekten (bir vâdîye) inince de tesbîh ederdik (yânî Subhânallah derdik), demiştir [272].

132- Yolcunun Yüksek Bir Yere Yükseldiğinde Tekbîr Etmesi Babı

199-.....Câbir (R): Bizler yükseldiğimizde tekbîr eder, aşağıya indiğimizde tesbîh eder idik-, demiştir [273].

200-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) haccdan yâhud umreden döndüğü sırada -ben Peygamber'in muhakkak gazvede de bunu söylediğini bilmekteyim- bir dağ yoluna çıkınca yâhud düz yüksek bir sahaya varınca, üç defa tekbîr getirir, sonra da şunları söylerdi: "Tek ve ortaksız olarak Allah'tan başka hakk ilâh yoktur. Mülk O'nundur. Hamd de O'nundur. O, herşey üzerine gücü yetendir. Bizler Allah'a dönücüleriz, bizler (kusurlarımızdan) O'na tevbe edicileriz. Bizler O'na ibâdet edicileriz; ancak Rabb'e secde ediciler, hamd edicileriz. Allah va'dinde doğru çıkmış, kuluna yardım etmiş, bütün düşman topluluklarını yalnız başına hezimete uğratmış, sindirmiştir" [274].
Râvî Salih ibn Keysân dedi ki: Ben Salim ibn Abdillah'a: Abdullah ibn Umer: İnşâallah demedi mi? diye sordum. Salim Hayır, bunu söylemedi, dedi [275].

133- Bâb: Yolcu İken, Mukîmlik Hâlinde Yapageldiği Amellerin Benzeri, Yolcu Lehine Yazılır

201-.....Bize İbrâhîm Ebû İsmâîl es-Seksekî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Burde'den işittim. O bir seferde Yezîd ibn Ebî Kebşe ile görüşüyordu. (Yıl boyunca oruç tutmak alışkanlığında olan) Yezîd bu seferde de oruçlu idi. Ebû Burde ona: Ben babam (Ebû Mû-sâ'dan çok kerreler şöyle derken işittim: Rasûlullah (S): "Bir kul hasta olduğu yâhud yolculuk ettiği zaman, mukîm iken, sıhhatte iken işlemekte olduğu ibâdetin benzeri, o gâzî ve o hasta lehine yazılır" buyurdu, dedi [276].

134- İnsanın Geceleyin Yalnız Başına Yürümesi (Caiz Mi, Mekruh Mu?) Babı [277]

202-..... Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu:
Hendek gazası günü insanlara: "Benû Kurayza'nın vaziyetine dâir bana kim haber getirir?" diye çağırdı. Şu çağrıya ez-Zubeyr

icabet etti. Bir zaman sonra yine: "Bana kim haber getirir?" diye da'vet etti. Bu defa da ez-Zubeyr icabet etti. Sonra Peygamber insanlara yine aynı iş için çağrıda bulundu. Yine ez-Zubeyr icabet etti. Peygamber (S): "Her peygamberin havarisi vardır. Benim havarim de ez-Zubeyr'dir" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Sufyân: "el-Havâriyyu", "en-Nâsır" (yânî yardım edici) demektir, dedi [278].

203-.....Bana babam, İbn Umer(R)'den; o da Peygamber(S)'
den tahdîs etti. H ve yine bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Âsim ibn Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer, babasından; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "İnsanlar yalnız başına yolculuktaki benim bilmekte olduğum sakıncayı bilir olsalardı, hiçbir süvari geceleyin yalnız başına yolculuk etmezdi^bh-yurmuştur [279].

135- Vatana Dönüş Sırasında Yürüyüşte Çabuk Davranmak Babı

Ebû Humeyd dedi ki: Peygamber (S) -Tebûk dönüşünde-: "Ben Medine'ye çabuk gideceğim; kim benim beraberimde acele gitmek isterse acele etsin*' buyurdu [280].

204-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verip şöyle dedi: Usâme ibn Zeyd'e Veda Haccı'nda Peygamber'in (Arafat'tan Müzdelife'ye) yürüyüşü soruldu. -Buhârîdedi ki: Muhammed ibnu'I-Müsennâ şöyle dedi: Yahya el-Kattân: Ben suâli işitiyordum, der idi. Yahya: Bu "Ben işitiyordum" lâfzı benden düştü, dedi. -Usâme: Peygamber, sür'atle yavaşlık ortası bir yürüyüşle yürür idi. Fakat bir açıklık saha bulunca yürüyebildiği en hızlı bir yürüyüşle yürür idi, dedi.
"en-Nass (= Hızlı yürüyüş), "el-Anak (-Orta yürüyüş)"ın üstündedir [281].

205-.....Eşlem şöyle demiştir: Bir hacc seferinden dönüşte Mekke yolunda Abdullah ibn Umer'in beraberinde bulundum. Yolda Ibn Umer'e, zevcesi Safiyye bintu Ubeyd'in -ki meşhur Muhtar es-Sakafi'nin kızkardeşidir- ağır hasta olduğu haberi erişti. Bunun üzerine o yürüyüşü çabuklaştırdı. Tâ gün batışından sonraki kızıllık gidinceye kadar yürüdü. Sonra bineğinden indi. Akşamla yatsı namazlarını biraraya getirerek kıldı ve: Ben Peygamber'i gördüm: O yolda yürüyüş kızıştığı zaman, akşam namazını yatsı vaktine kadar geri bırakırdı da, bu iki namaz arasını birleştirirdi, dedi [282].

206-..... Bize Mâlik, Ebû Bekr (ibn Abdirrahmân ibnu'l- Hâris)'in himayesinde bulunan Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sefer, azâbdan bir parçadır. O sizin herbirinizin uykusunu, yemesini, içmesini men'eder (intizâmını bozar). Onun için sizden herbir yolcu, sefere âid işini, ihtiyâcını yerine getirince ailesine dönmeyi acele yapsın" [283].

136- Bâb: Bir Kimse Diğer Birini Cihâd Etmesi İçin Bir Ata Bindirip De. Sonra O Atı Satılıyor Gördüğünde (Onu Satın Alabilir Mi»?

207-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb, Allah yolunda cihâd için birisini bir at üzerine bindirdi. Sonra o atı satılıyor buldu da onu satın almak istedi. Bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S): "Sen onu satın alma ve sadakana dönme!" buyurdu [284].

208..... . Eşlem şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu. Allah yolunda cihâd etmesi için bir mücâhide bir at verip bindirmiştim. At kendi elinde bulunan bu adam, hayvanı sattı -yâhud bakmayarak değerini zayi etti-. Ben de hayvanı ondan satın almak istedim. Onun bu atı ucuza satacağını sanıyordum. Bu düşüncemi Peygamber'e sordum. Peygamber (S): "Bu atı satın alma; sana bir dirheme verse de (sadakana dönme)/ Çünkü hibesine dönen kişi, kustuğu şeyi yemeye dönen köpeğe benzer" buyurdu [285].

137- Ana-Babanın İzni İle Cihâda Gidilmesi Babı

209-.....Bize Habîb ibnu Ebî Sabit tahdîs edip şöyle dedi: Ben
Ebû'l-Abbâs eş-Şâir'den işittim. O (şâir olduğu hâlde) hadîsinde itti-hâm edilmezdi. Dedi ki: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber'e bir adam geldi de, O'ndan cihâda (gitmek hususunda) izin istedi. Peygamber (S):
— "Anan baban sağ mıdır?" diye sordu. O zât:
— Evet (sağdırlar), dedi. Peygamber:
— "O hâlde sen onların rızâsı yolunda çalış" buyurdu [286].

138- Develerin Boyunlarına Takılan Çan Ve Benzeri Şeyler Hakkında Söylenen Şeyler Babı

210-.....Ebû Beşîr el-Ensârî (R) haber verip, kendisinin seferlerinden birinde Rasûlullah'ın beraberinde bulunduğunu söylemiştir. Râvî Abdullah ibn Ebî Bekr ibn Hazm: Ben onun: İnsanlar yerlerinde gecelediği sırada, dediğini zannederim, demiştir. Beşîr devamla dedi ki: Rasûlullah (S) -Zeyd ibn Hârise'yi- bir elçi olarak gönderdi de: "Hiçbir devenin boynunda ok yayı kirişinden yapılmış gerdanlık- yâ-hud hiçbir küâde- kalmasın; muhakkak kesilip koparılsın" diye i'lân ettirdi [287].

139- Kadını Hacca Gitmek Üzere Çıkmış Ve Kendinin Bir -Ma'zireti Olmuşken Askere Yazılan Kimseye İzin Verilir Mi Babı

211-.....îbn Abbâs (R) Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir:
— "Hiçbir erkek (mahremi olmayan) bir kadınla yalnız kalmasın. Hiçbir kadın da beraberinde (nikâh geçmez hısımı) bulunmaksızın sakın yolculuk etmesin".
Bu nehiy üzerine bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Ben şöyle şöyle bir gazveye yazılmıştım. Hâlbuki kadınım hacc etmek üzere yola çıkmıştır? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Sen de git, kadınınla beraber hacc et" buyurdu [288].

140- Câsûs(Un Hükmü) Babı

"et-Tecessüs'\ sorup araştırmaktır.
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin.. " (ei-Mumtehme: i) [289].

212-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Arar ibn Dînâr tahdîs etti. Ben ondan bunu iki kerre işittim. Dedi ki: Bana Hasen ibn Muhammed haber verdi. Dedi ki: Bana Ubey-dullah ibnu Ebî Râfi' haber verdi. Dedi ki: Beı Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) beni, ez-Zubeyr'i, el-Mıkdâd'ı gönderdi ve:
— "Gidin, Hah bustânına kadar ilerleyin.Oraya vardığınızda mahfe içinde yolculuk eden bir kadın bulacaksınız. O kadının yanında bir mektûb vardır. Onu kadından alip getiriniz" buyurdu.
Biz, atlarımız koşarak gittik. En sonunda bustâna vardık. Hakîkaten orada mahfe içinde bir kadın bulduk. Kadına:
— Mektubu çıkar, dedik. Kadın:
— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti. Biz kadına:
— Çaresiz ya sen mektubu çıkaracaksın, yâhud biz elbiseni soyup bulacağız! dedik.
Kadın o mektubu saç örgüsünün arasından çıkardı. Biz de mektubu Rasülullah'a getirdik. Mektûbda "Hâtıb ibn Ebî Beltaa'dan Mekke müşriklerinden bir takım insanlara!" unvanı yazılı olduğunu ve içinde Rasûlullah'ın harb hazırlığı işlerinin bâzısını onlara haber verir olduğunu gördük.
Rasûlullah:
— "Ya Hâlıb, bu ne iştir?" diye sordu. Hâtıb şöyle cevâb verdi:
— Yâ Rasûlallah, benim aleyhime acele etme. Ben Kureyş'e and-laşma ile bağlı bir kişiyim. Fakat ben hiçbir zaman Kureyş'in mahremi ve samimî bir ferdi olmadım. Maiyyetinde Muhacirlerden bu kadar kimseler vardır ki, bunların Mekke'de ailelerini, mallarım koruyacak birtakım hısımları vardır (Benim ise himaye edecek kimsem yoktur). Neseb yönünden olan bu boşluğu, Mekkeliler arasında minnet-dârlık kazanarak doldurmak ve bu suretle akrabamı himaye etmek istedim. Yoksa bu işi dînimden dönmek fenalığı ile işlemedim. Ve ben müslümân olduktan sonra kesin olarak küfre razı olmam.
Hâtıb'ın bu savunması üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:
— "Yemin olsun Hâtıb size karşı kendisini doğru savundu" buyurdu.
(Fakat bir türlü öfkesi geçmeyen) Umer:
— Yâ Rasûlallah, beni bırak da şu münâfıkm boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah:
— "Muhakkak ki Hâtıb, Bedir gazasında hazır bulundu. Sana ne bildirir ki, belki Allah Bedir'de hazır bulunanların yüksek mücâdelelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir askerleri, bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz, ben sizler için mağfiret etmişimdir' buyurmuş olabilir!" dedi [290].
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîsin isnadı ne kadar azametlidir! demiştir.

213-..... BÎze İbnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, o Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğim işitmiştir: Bedıı harbi günü olunca esirler getirildi. el-Abbâs da getirildi. Onun üzerinde elbise yoktu. Peygamber onun için bir gömlek bakıp aradı. Nihayet Abdullah ibn Ubeyy'in gömleğini buldular. Bu gömlek el-Abbâs'a denk geliyordu. Peygamber (S) Abdullah ibn Ubeyy'in gömleğini Ab-bâs'a giydirdi. İşte buna karşılık olmak için, Abdullah ibn Ubeyy'in cesedine giydirdiği gömleği Peygamber kendi sırtından çıkarıp vermişti.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Peygamber'in yanında Abdullah ibn Ubeyy'in bir ni'meti, bir iyiliği vardı. Peygamber o iyiliği mükâfatlandırmayı istedi, demiştir [291].

142- Elleriyle (Gayretiyle) Bir İnsanın Müsl'jmân Olmasına Sebeb Olan Kimsenin Fazileti Babı

214-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir; Peygamber (S) Hayber günü (fetih uzayınca): "Ben yarın müslümânların bayrağını öyle bir kişiye vereceğim ki, onun elleriyle fetih yapılacaktır. O Allah 't ve Ra-sûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever" buyurdu.
İnsanlar o gecelerim bayrak hangisine verilecek düşüncesiyle geçirdiler. Onların hepsi bayrağı ümîd ederek ertesi güne

erdiler. Fakat Rasülullah ertesi gün:
— "Alt nerededir?" diye sordu. Sahâbîler tarafından:
— Gözleri ağrıyor, denildi.
(Alî getirilince) Peygamber onun gözleri içine püskürdü ve ona duâ etti. Bunun üzerine Alî, gözleri hiç ağrımamış gibi oldu. Akabinde Peygamber bayrağı Alî'ye verdi. Alî:
— Ben, Hayber Yahudileri'yle, onlar bizim gibi müslümân oluncaya kadar vuruşacak mıyım? dedi.
Rasülullah da:
— "Hayberliler'in sahasına ininceye kadar sükûnetin üzere yürü. Sonra onları İslâm'a da'vet et ve üzerlerine vâcib olan İslâm esâslarını onlara haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin irşadınla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için birçok kırmızı de-velerin olmasından daha hayırlıdır" buyurdu [292].

143- Zincirlerle Bağlanan Esirler Babı

215- Bize Muhammed ibn Beşşâr tahdîs etti. Bize Gunder tah-dîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; c da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Dünyâda esirlikle) zincirlere bağlanan, (sonra İslâm'a girip esirlikten kurtularak âhiret-te) cennete giren bir cemâatten Allah razı oldu" buyurmuştur [293]

144- Tevrat Ve İncîl Ehlinden Müslüman Olan Kimselerin Fazileti Babı

216-.....Ben eş-Şa'bî'den işittim, şöyle diyordu: Bana Ebû Burde tahdîs etti ki, kendisi de babası Ebû Mûsâ(R)'dan işitmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Üç kişi vardır ki, bunlara sevâbları ikişer kene verilir: Biri şu adamdır ki, yanında bir cariyesi bulunur da onu öğretir \e öğretimim güzel yaptırır, onu edeblendirir ve edebini güzel yapar, sonra ona hürriyet verir ve onunla evlenir. İşte bunun için iki ücret vardır. İkincisi Kitâb ehli mü'mindir ki, o kendi peygamberine inanmış idi, sonra Peygamber Muhammed'e îmân etti. îşte bunun da iki ecri vardır. Üçüncüsü de şu mülk edilmiş kuldur ki, hem Allah hakkını yerine getirir, hem de efendisine âid işlerde halisane çalışır. Bunun için de iki ücret vardır" [294]
Sonra eş-'Şa'bî, Salih'e şöyle dedi: İşte bu mes'eleyi -yâhud rna-kaaleyi ben sana hiçbir ücret almaksızın verdim. Hâlbuki vaktiyle Peygamber zamanında bundan daha aşağı bir mes'ele hakkında bir adam tâ Medine'ye kadar yolculuk ederdi.

145- Gece Baskını Yapılıp Da Çocuklar Ve Zürrîyetleri Musibete Uğratılan Harb Yurdu Ahâlîsinin Hükmü) Babı

"Beyâten" (ei Araf: 4v, "Geceleyin" demektir
"Le-yubeyyitennehu leylen ~ Elbette ona gece baskını yapacaklar" (m Nem\ w, "Yubeyyitûne = Geceleyin yapmakta oldukları..." <en Nisa: sn [295].

217-..... Bize ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, es-Sa'b ibn Cessâme (R) şöyle demiştir: el-Ebvâ yâhud Veddân'da Peygamber (S) bana uğradı ve o sırada:
— Müşriklerden aile sahibi bulunanlara gece baskını yapılıyor da (ayırdedilemiyerek) bunların kadınları ve küçük çocukları da musibete uğratılıyor (bunun hükmü nedir)? diye soruldu.
Peygamber: , —"Onlar da müşriklerdendir" diye cevâb verdi [296].
es-Sa'b ibn Cessâme: Ve ben Peygamber'den: "Koruma yalnız Allah'a ve Rasûlü'ne hâstır" buyururken işittim, dedi [297].
Ve yine geçen senedle İbn Şihâb ez-Zuhrî'den: O, Ubeydullah'tan işitti ki, îbn Abbâs şöyle demiştir: Bize es-Sa'b, yalnız zürriyetler hakkında tahdîs etti. Sufyân dedi ki: Amr ibn Dînâr bize bu hadîsi İbn Şihâb'dan; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs ederdi. Sufyân dedi ki: Biz bunu daha sonra ez-Zuhrî'den işittik, o şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn AbdiIIah, İbn Abbâs'tan; o da es-Sa'b ibn Cessâme'den, Peygamberin: -Zürriyetler de onlardandır" dediğim haber verdi de Amr ibn Dinar'ın "Onlar da babalarındandır" dedıgı gibi söylemedi [298].

146- Harbde Çocıkları Öldürmenin Nehyi) Babı

218-.....Abdullah ibn Umer şöyle haber vermiştir: Peygamber'in gazvelerinden birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da Rasûlullah (S) kadınların ve çocukların öldürülmesini çirkin gördü.

147- Harbde Kadınların Öldürülmesinin Nehyi) Babı

219-.....Ben Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme'ye: Size Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den. O dedi k Rasû-lullah'm gazvelerinin birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da, Rasûlullah (S) kadınları ve çocukları öldürmekten nehyetti hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum [299].

148- Bab: "Allah'ın Azabıyle Azâblandırılmaz

220-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah bizleri bir seriyye içinde gazaya gönderdi de, Kureyş'ten adlarını söylediği iki kimse hakkında:

— "Fulân ve Fulân kişileri bulursanız, onların ikisini de ateşle yakınız!" buyurdu.
Sonra bizler yola çıkmak istediğimiz zaman Rasûlullah:
— "Ben sizlere Fulân ve Fulân kişileri yakınız diye emretmiştim. Hâlbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Bu sebeble sizler o iki kişiyi bulursanız, onları öldürünüz" buyurdu [300].

221-.....Alî (R) bir topluluğu yakmış. Bu yakma haberi İbn Abbâs'a ulaşınca, İbn Abbâs: Ben olaydım bu dînden dönenleri yakmazdım. Çünkü Peygamber (S): "Allah'ın azâbıyle azâblandırmayı-nız!" buyurdu. Ben onları muhakkak öldürürdüm. Nitekim Peygamber (S): "Dînini değiştireni öldürünüz!" buyurdu, demiştir [301].

149- Bâb:

"Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alin" (Muhammed: 4) [302].
Bu bâbda Sumâme ibn Usâl hadîsi vardır [303].
Bir de Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli:
"Hiçbir peygamberin yeryüzünde ağır basıp zaferler kazanıncaya kadar (muhârib düşmandan) esirler alması lâyık değildir. Siz geçici dünyâ malını arzu ediyorsunuz. Hâlbuki Allah âhireti (düşünmenizi) ister. Allah azizdir, hakimdir" (el-Enfâl: 67) [304].

150- Bâb: Kâfirler Elinde Bulunan Esirin Kâfirlerden Kurtulması İçin. Kendisini Esîr Almış Olan Kimseleri Öldürmek Yâhud Aldatmak Hakkı Var Mıdır?

Bu konuda el- Misver ibn Mahreme'nin Peygamber'den rivayet ettiği hadîs vardır [305].

151- Bâb: Müşrik. Müslüman Kimseyi Yaktığı Zaman O Müşrik (Fiilinin Cezası Olarak) Yakılır Mı?

222-.....Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Ukl kabilesinden sekiz kişilik bir topluluk Medine'ye, Pey-gamber'in huzuruna geldiler. Tutuldukları karın rahatsızlığından dolayı Medine'de ikaamet etmek istemediler de:
— Yâ Rasûlallah, bize süt ara, dediler.
Peygamber (S):
— "Ben size (müslümânların hazînesine âid) sütlü develerin bulunduğu yere gitmenizden başka çâre bulmuyorum" buyurdu.
Onlar oraya gittiler, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içtiler. Sonunda sağlık kazandılar ve semizlendiler. Bu kerre de develerin çobanını öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler ve İslâm'a girmelerinin ardından kâfir oldular. Akabinde imdâd isteyicinin feryadı Peygamber'e geldi. Peygamber arkalarından arayıcılar yolladı. Gün yükselince o adamlar yakalanıp getirildiler. Peygamber (kısas olarak) bu canilerin ellerini ve ayaklarını kestirdi. Sonra demir çubuklar getirilmesini emretti. Bu demir çubuklar ateşte kızdırıldı. Bu kızgın demirlerle onların gözlerine sürme çektirdi ve onları Harre mevkiine attı. Onlar orada su istiyorlardı, fakat ölünceye kadar onlara su verilmedi.
Hadîsin râvîsi Ebû Kılâbe: Bunlar insan öldürdüler, hırsızlık yap-
i-umau ve s-
tılar, Allah'a ve Rasülü'ne harb açtılar ve yeryüzünde fesâd çıkarmaya çalıştılar, demiştir [306].

152-Bâb [307]

223-.....Ebû Hurevre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Bir karınca peygamberlerden birini ısırdı. O peygamber karınca köyünün yakılmasını emretti ve köy yakıldı. Bunun üzerine Allah o peygambere: 'Seni bir karınca ısırdı, sen ise Allah'ı tesbîh etmekte olan ümmetlerden bir ümmeti yaktın' diye azarlama vahyetti" [308].

153- (Müşriklere Âid Olan) Evlerin Ve Hurmalıkların Yakılmasının Cevazı) Babı

224-.....Bana Cerîr ibn Abdillah el-Ahmesî şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:
— "Şu Zu'l-Halasa(sıkmUsm)dan beni rahata kavuşturmaz mısın?" dedi.
Zu'1-Halasa, Has'am kabilesi yurdunda (Beytu'llah'a karşı yapılmış içi put dolu) bir bina idi. Yemenlilerin Ka'be'si diye anılırdı.
Cerîr dedi ki: Ben Ahmes kabilesinden yüzelli süvârî içinde Zu'l-Halasa'ya gittim. Ahmesliler at sâhibleri olup iyi biniei idiler. Fakat ben at üzerinde sabit duramadım (kalbimi sıkardı). Bu sebeble Rasû-lullah göğsüme şiddetle vurdu. Hattâ ben O'nun parmaklarının izini göğsümde gördüm. Ve Rasûlullah:
— "Yâ Allah! Sen Cerfr'i (at üstünde) sabit tut ve onu hâdî-mehdî (hidâyet edici, hidâyet edilmiş) kıl" diye duâ etti.
Akabinde Cerîr Zu'I-Halasa'ya gitti, onu yıkıp yaktı. Sonra Ra-sûlullah'a bu haberi ulaştırmak üzere bir haberci yolladı. Cerîr'in gönderdiği bu elçi:
— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben senin huzuruna ancak (o şirk ma'bedi) Zu'1-Halasa'yi bomboş yâhud uyuzlu bir deve gibi harâb bir hâlde bıraktım da geldim, dedi.
Râvî dedi ki: Rasûlullah (S) beş kerre:

— "Ahmes kabilesinin atları ve süvarileri mübarek olsun" diye duâ etti [309].

225-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) BenÛ'n-Nadîr hurmalıklarını yaktı, demiştir [310].

154- Uyumakta Olan Düşman Müşrikin Öldürülmesi Babı

226-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ensâr'dan birtakım kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'e doğru, onu öldürmeleri için gönderdi [311]. O topluluktan bir adam-gidip onların kalelerinin içine girdi. Bu içeriye giren, Abdullah ibn Atık dedi ki: Ben onların hayvan ahırına girdim. Dedi ki: Onlar kalenin-kapısını kilid-Iediler. Sonra onlar kendilerine âid.bir eşeği kaybettiler de onu aramak üzere dışarı çıktılar. Ben de çıkanların arasında çıktım ve kendimi onlara, onlarla beraber o eşeği arıyorum gösteriyordum. Sonunda eşeği buldular ve içeriye girdiler; ben de girdim. Onlar geceleyin kale kapısını kapattılar da anahtarları benim görmekte olduğum yerdeki bir duvar deliği içine koydular. Onlar uyudukları zaman ben anahtarları aldım ve (Ebû Râfi'in bulunduğu) kale kapısını açtım. Sonra (karanlıkta) Ebû Râfi'in odasına girdim de:
—Yâ Ebâ Râfi'! diye seslendim.
Bana cevâb verdi. Ben de karanlıkta sesin geldiği tarafa yaklaştım, ona kılıçla vurdum. Ebû Râfi' haykırdı. Ben hemen odadan dışarı çıktım. Kısa bir zaman sonra geldim, sonra imdâd isteyici imişim gibi yanma döndüm de sesimi değiştirerek:
— Yâ Ebâ Râfi'! dedim. O:
— Neyin var, anan cehenneme! dedi. Ben:
— Hâlin nedir? dedim. O:
— Bilmiyorum, birisi (senden önce) yanıma girdi ve beni vurdu, dedi.
(Abdullah ibn Atîk) dedi ki: Ben kılıcımın keskin ucunu onun karnına koydum da üzerine, kemiğe dayanıncaya kadar yüklenip sapladım. Sonra dehşetli bir hâlde dışarı çıktım. Hemen aşağıya inmek için onlara âid bir kale merdivenine geldim. Merdivenden düştüm, ayağım sakatlandı. Akabinde ben arkadaşlarımın yanına çıkıp vardım da:
— Ben bu adamın ölüm i'lâncısmın sesini işitmedikçe buradan
gitmeyeceğim, dedim.
Çok beklemedim, nihayet, Hicaz ahâlîsinin taciri Ebû Râfi'in
ölümü i'lânlarını işittim.
Abdullah ibn Atîk dedi ki: Ben kendimde bir rahatsızlık olmayarak kalktım, nihayet arkadaşlarımla Peygamber'e geldik ve Ebû Râfi'in ölümünü kendisine haber verdik [312].

227-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir topluluğu Ebû Râfi'e gönderdi. Abdullah ibn Atîk geceleyin onun evinde Ebû Râfi'in yanına girdi de, o uyumakta olduğu hâlde onu öldürdü, demiştir [313].

155- Bâb:

'Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) temenni etmeyiniz"

228-.....MûsâibnUkbe şöyle demiştir: Bana Umer ibnu Ubeydülah'm himayesinde bulunan Ebû'n-Nadr Salim tahdîs edip; ben Umer ibn Ubeydillah'ın kâtibi idim diyerek, şöyle söyledi: Kumandan Umer ibn Ubeydillah, Harûriyye taifesine doğru sefere çıktığı zaman Abdullah ibn Evfâ (R), kumandan Umer ibn Ubeydillah'a bir mektûb yazdı. (Bu mektûb kumandana ulaştığında) mektubu ben okudum. Mektûbda şunların yazılmış olduğunu gördük: Rasûlullah (S) düşmanla karşılaştığı bâzı harb günlerinde (hemen harbe girişmeyip) tâ güneş semâ ortasından batıya meyledinceye kadar bekleyip düşmanı gözetledi. Sonra ordu içinde ayağa kalktı da:
— "Ey insanlar, düşmanla karşılaşmak (harb etmek) temenni etmeyiniz; Allah'tan afiyet isteyiniz. Fakat sizler düşmanla karşılaştığınız zaman (harbin bütün şiddetlerine karşı) sabrediniz. Ve biliniz ki Ğpnnet muhakkak kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu.
Bundan sonra şu duayı söyledi:
— "Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey bulutları akıtıp yürüten, ey İpptanıp gelmiş olan düşman ordularını bozup dağıtan (Allah'ım)!
Sen düşmanları bozguna uğrat, onlar üzerine bizleri gâlib kıl, yardım et!"[314].
Ve Mûsâ ibn Ukbe şöyle dedi: Bana Salim Ebû'n-Nadr tahdîs edip şöyle dedi: Ben (kumandan) Umer ibn Ubeydillah'ın kâtibi idim. Kumandana Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'mn şu mektubu geldi: Rasûlullah (S): "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz" buyurdu [315].
Ve Ebû Âmir Abdulmelik şöyle dedi: Bize Mugîre ibn Abdirrah-mân, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sizler düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz. Düşmanlarla karşılaştığınız zaman da (harbin sıkıntılarına) sabrediniz" buyurmuştur [316].

156- Bâb: "Harb Bir Kerre Aldatmaktır" [317]

229-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kisrâ helak olduktan sonra onun-ardından başka kisrâ olmayacaktır. Kaysar da muhakkak helak olacaktır, sonra onun ardından

(başka) kaysar olmayacaktır. Kisrâ ile Kaysarın hazîneleri de muhakkak Allah yolunda taksim olunacaktır" [318]. , .
Ve Peygamber harbi bir kerre aldatmaktır diye isimlendirdi.

230-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) harbe bir hud'adır diye isim verdi, demiştir [319].

231-.....Bize İbnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan haber verdi. O, Câbir ibn Abdillah'tan: Peygamber (S): "Harb bir aldatmadır" buyurdu dediğini işitmiştir [320]

157- Harbde Yalan Söyleme(Nin Hükmü) Babı

232-.....Bize Sufyân, Amr ibn Dinar'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Ka'b ibnu'l-Eşref(ı öldürmek) için kim hazırdır? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne ezâ etmiştir" buyurdu. Muhammed ibn Mesleme:
— Yâ Rasûlallah, ister misin onu ben öldüreyim? dedi.
Rasûlullah:
— "Evet" buyurdu.
Câbir dedi ki: Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardı da:
— Şu kişi, yânî Peygamber (emirleriyle) bizi yordu ve bizlerden sadaka istedi, dedi.
Ka'b da İbn Mesleme'nin dediği gibi söylendi de:
— Vallahi o sizin usancınızı daha da artıracaktır, sözünü ilâve etti.
Muhammed ibn Mesleme:
— Bizler O'na uymuş bulunduk, O'mı hemen bırakıvermemizi istemiyoruz, O'nun işinin varacağı sonuca kadar bakacağız, dedi.
Câbir dedi ki: Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'la konuşmasını böyle sürdürdü, nihayet onu sımsıkı tutup yakaladı ve öldürdü [321].

158- Harb Ehlini, Bir Fırsatını Gözeterek Ansızın Hücum Edip Açıktan Öldürmek Yâhud Paralamak Babı

233-.....Bize Sufyân, Amr'dan; o da Câbir'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Ka'b ibnu'l-Eşref(i Öldürmek) için kim hazırdır?" dedi. Muhammed ibnu Mesleme de hemen:
— Onu benim öldürmemi ister misin? dedi. Peygamber:
— "Ever" dedi.
İbnu Mesleme el-Ensârî:
— Öyleyse (Ka'b'a, kendim ve Senin hakkında ta'rîz nev'inden uygun göreceğim) sözler söylememe bana izin ver, dedi.
Peygamber:
— "Yapmışımdır (yânî izin vermişimdir)" buyurdu [322].

159- Fesâd Ve Şerrinden Endîşe Edeceği Kimsenin Beraberinde İken Caiz Olacak Çâre Ve Korunma Tedbîrleri Babı

234-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beraberinde Ubeyy ibn Ka'b olduğu hâlde İbn Sayyâd'ın bulunduğu tarafa gitti. İbn Sayyâd'ın bir hurmalık içinde bulunduğu haber verildi. Rasûlullah hurmalık içinde onun yanına girince, hurma ağaçlarının arkasına saklanmaya başladı. İbn Sayyâd saçaklı kadife bir örtü içindeidi. Örtü içinde genizden gelen bir hırıltı vardı. Tam bu sırada İbnu Sayyâd'ın annesi, Rasûlullah'ı gördü ve:
— Yâ Safi! İşte Muhammed geldi, dedi.
İbnu Sayyâd sür'atle ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (S)
yanındakilere:
— "Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o kendi hâlini açıklardı"
buyurdu [323].

160- Harbde Kısa Vezinli Şiirleri Okumak Ve Hendek Kazma İşinde. Ses Yükseltmek (Hakkında Gelen Şeyler) Babı

Bu bâbda Sehl ibn Sa'd ile Enes ibn Mâlik'in Peygamber'den rivayet ettikleri hadîsler vardır. Ve yine burada Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın âzâdhsı Yezîd ibn Ebî Ubeyd'in Seleme'den rivayet ettiği hadîs vardır [324].

235-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Ben Hendek günü Peygamber (S) toprak taşırken gördüm. Hattâ toz toprak göğsünün kıllarını örtmüştü. Kendisi çok kıllı bir erkek idi. Peygamber (S) Abdullah ibn Revâha'nın şu recezini okuyordu, bunları okurken de sesini yükseltiyordu [325].
Allâhumme levîa ente ma'htedeynâ Veîâ tasaddaknâ velâ salleynâ Fe-enzilen sekîneten aleynâ, Ve sebbiti'l-akdâme in

lâkaynâ. İnne'l-a'dâe kad bağa aleynâ, İzâ erâdû Fîneîen eheynâ.
O Yâ Allah, Sen olmayaydın biz hidâyet bulamaz,
Sadaka vermez, namaz da kılmazdık. Düşmanlarla karşılaştığımızda ayaklan sabit tut,
Ve bizim üzerimize muhakkak sekînet indir!
Çünkü o düşmanlar bizim üzerimize saldırmışlardır.
Onlar bize bir fitne yapmak istediklerinde biz dayatmışızdır.)

161- At Üzerinde Sabit Duramayan Kimse Babı

236-.....Cerîr ibn Abdillah el-Ahmesî (R) şöyle demiştir: İslâm'a girdiğim zamandan beri kendisinden istediğim hiçbir şeyden Peygamber (S) beni men' etmedi. Beni her gördüğünde muhakkak yüzüme gülümsedi. Yemîn olsun ki ben kendisine, ben at üzerinde sabit duramıyorum diye derd yanmışımdir da, O eliyle göğsüme vurup şu duayı söylemiştir; "Yâ Allah, Cerir'i sabit tut ve onu (her hâlinde) hâdî, mehdi (yânî hidâyet edici, hidâyet edilmiş) kıl!" [326].

162- Hasır Yakılmak Suretiyle Yaraya İlâç Yapılması: Kadının, Kendi Babasının Yüzünden Kanı Yıkaması Ve Kalkan İçinde Su Taşınması Babı

237-.....Bize Ebû Hazım tahdîs edip şöyle dedi: İnsanlar, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'ye:
— Peygamber'in yarası hangi şeyle ilaçlandı? diye sordular. Sehl:
— Bunu benden ziyâde bilen kalmadı. Alî kalkanı içinde su getiriyor, Fâtıma da babasının yüzündeki kanı yıkıyordu. Ve (bu sırada) bir hasır parçası alınıp yakıldı ve Rasûlullah'ın yarası onunla dolduruldu, dedi [327].

163- Harb İçinde İken Birbiriyle Çekişmenin Ve Görüş Ayrılığı Yapmanın Çirkinliği Ve Kumandanına Karşı İsyan Edenlerin Ukubeti Babı

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kesiİip) gider... " (el-Enfâl: 46).
Katâde: "Rüzgâr", harbdir demiştir [328].

238-.....O da dedesi Ebû Mûsâ(R)'dantahdîs etti ki, Peygamber (S) Muâz ibn Cebel ile Ebû Musa'yı Yemen'e me'mûı gönderdi de onlara (verdiği emirlerden olarak): "(Halka) kolaylık gösteriniz, güçlük göster/neyiniz; müjde verip sevindiriniz, nefret ettirmeyiniz; birbirinizi seviniz, ihtilâf etmeyiniz" buyurdu [329].

239-.....Bize Ebû İshâk.tahdîs edip şöyle dedi: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim; o tahdîs edip şöyle dedi: Peygambeı (S) Uhud harbi günü okçu piyadeler üzerine -ki bunlar elli kişi idiler- Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan ta'yîn etti de onlara hitaben:
— "Bizleri kuşlar kapıyor görseniz de ben sizlere haberci gön-derinceye kadar asla şu yerinizden ayrılmayın. Ve yine sizler, bizim düşman kavmi bozguna uğrattığımızı ve onları çiğnediğimizi görseniz de size ben haberci gönderinceye kadar yerinizden ayrılmayınız" diye kesimopıretti.
Akabinde (harb başladı ve ilk hamlede) müslümânlar, müşrikleri bozguna uğrattılar.
Râvî el-Berâ dedi ki: Vallahi ben (o sırada düşman ordusundaki müşrik) kadınları gördüm ki, onlar elbiselerini toplamışlar, bacakla-rındaki hamalları ve baldırları meydana çıkmış hâlde çabuk çabuk koşuyorlardı [330].
Müslümanların bu galebesi üzerine Abdullah ibn Cubeyr'in kumandası altındaki piyade okçular birbirlerine:
— Ey arkadaşlar, ganimet, ganimet! Cebhedeki arkadaşlarımız düşmana gâlib geldiler. Daha burada ne bekliyorsunuz? dediler.
Abdullah ibn Cubeyr bunlara hitaben:
— Rasûlullah'ın size söylediği emirleri unuttunuz mu? diye mâni' olmaya çalıştı.
Fakat maiyyetindeki askerler:
— Vallahi insanların yanma muhakkak gideceğiz ve ganimetten elbette nasibimizi alacağız! dediler (ve görevli oldukları yeri bırakıp ordunun içine karıştılar).
Onlar, onların yanına varır varmaz yüzleri geldikleri tarafa çevrildi ve ordunun büyük kısmı bozularak kaçmaya yöneldiler.
İşte bu çirkin vaziyet sırasında idi ki Rasûlullah askerin geri kalanlarını arkalarından çağırıyordu. O sırada Peygamber'in beraberinde oniki kişiden başka kimse kalmamıştı [331].
Uhud harbinde müşrikler bizden yetmiş kişi şehîd ettiler. Hâlbuki Bedir harbinde Peygamber ve sahâbîleri müşriklerden yüzkırk kişiyi elde ederek, bunlardan yetmiş tanesini esîr etmiş, yetmişini de öldürmüşlerdi.
(Uhud'da harb kesildiği sırada müşriklerin başkanı) Ebû Sufyân üç defa:
— Topluluk içinde Muhammed var mı (yânî sağ mı)? dîye bağırdı. Fakat Peygamber, sahâbîlerine Ebû Sufyân'a cevâb vermelerini
nehyetti.
Sonra Ebû Sufyân yine üç kerre:

— Topluluk içinde Ebû Kuhâfe'nin oğlu var mıdır? dedi. Sonra da yine üç kerre:
— Topluluk içinde Ibnu'l-Hattâb var mıdır? diye sordu.
Bütün bunlardan sonra da Mekkeli arkadaşlarına dönerek:
— Bunların hepsi öldürülmüşler, dedi.
Bunun üzerine Umer kendine mâlik olamadı da:
— Yalan söyledin vallahi ey Allah'ın düşmanı! İyi bil ki, senin adlarını saydığın o zâtların hepsi elbette diridirler. İleride sana zarar verecek kuvvetimiz bakîdir! diye bağırdı.
Ebû Sufyân, Umer'e karşı şunları söyledi:
— Bu gün Bedir gününün karşılığıdır. Harb (tâli'i) kuyunun iki kovası gibi, biri iner biri çıkar (bazen siz yenersiniz, bazen de biz). Şimdi siz ölülerinizin içinde işkence ile öldürülmüş kimseler bulacaksınız. Bunu ben emretmedim, fakat bu bana fena da gelmedi.
Sonra Ebû Sufyân:
— Yüksek ol Hubel, yüksek ol Hubel! diye recez okumaya başladı.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ebû Sufyân'a cevâb vermiyecek misiniz?" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, ne söyleyelim? diye sordular, Rasûlullah:
— "Allah en yücedir, Allah en uludur! deyiniz" buyurdu. (Sahâbîler böyle cevâb verdiler, bu defa) Ebû Sufyân:
— Muhakkak ki bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok, dedi. Peygamber, kendi sahâbîlerine:
— "Ebû Suyfân'a cevâb vermiyecek misiniz?" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, ne cevâb verelim? diye sordular. Rasûlullah:
— "Allah bizim Mevlâmızdır, hâlbuki sizin mevlânız yoktur! deyiniz" buyurdu.
(Onlar da bu şekilde cevâb verdiler.) [332]

164- Bâb: Ordüve Şehir Ahâlîsi Geceleyin Bir Düşman Baskınından Korktukları Zaman (Başkanın Bizzat Haber Keşfine Çıkması Gerekir)

240-.....Enes (R) şöyle demiştir; Rasûlullah (S) insanların en güzeli, insanların en cömerdi, insanların en cesuru idi.
Enes dedi ki: Bir gece Medine ahâlîsi bir ses işitmişlerdi de düşman baskınından korkmuşlardı.
Enes dedi ki: Peygamber Ebû Talha'ya âid çıplak bir at üzerine atlayarak (sesin geldiği tarafa sürmüş Medîneliler'i geride bırakmış, keşfi yapıp dönerken) kılıcını boynuna asmış hâlde Medîneliler'i karşıladı ve: "Korkutulmadılar, korkutulmadılar (yânî korkulacak bir-şey yok, korkmayımz)" buyurdu. Sonra Rasûlullah o atı kasdederek: "Biz onu bir deniz (gibi akıyor) bulduk*' buyurdu [333].

165- Bâb: Düşmanı Görüp De İnsanlara İşittirmek İçin Sesinin En Yükseği İle "Yâ Sabâhâh" Diye Bağıran Kimse

241-.....Seleme ibnu'KEkva' (R) haber verip şöyle demiştir:
Ben bir kefresinde Gâbe ormanlığı tarafına gitmek üzere Medine'den çıktım. Gâbe'nin yokuşuna vardığım zaman Abdurrahmân ibn Avf'ın hizmetçisi (heyecan içinde) beni karşıladı.
— Allah sana iyilik versin, senin neyin var? diye sordum. O:
— Peygamber'in ormandaki sağım develeri alınıp götürüldü, dedi,
— Onları kim aldı? diye sordum.
Hizmetçi:
— Gatafân ve Fezâre (kabilelerinin adamları), dedi.
Ben hemen üç defa:
— Ey sabahçılar! Ey erken kalkanlar! Yetişin baskın var! diye haykırdım ve bu haykırışlarımı Medine'nin iki kara taşlığı arasına duyurdum.
Sonra kendim (yaya olarak hırsızların arkasına) sür'atle koştum. Nihayet onlara yetiştim. Hakîkaten develeri onlar almışlardı. Hemen onlara ok atmaya ve:
— Ben İbnu'l-Ekva'ırn, bu gün de alçakların öleceği gündür! diye bağırmaya başladım.
Sonunda develeri, onlara su içmelerine bile emân vermeden ellerinden kurtardım. Ve develeri sürerek Medine'ye yöneldim. Yolda Peygamber bana karşı geldi. (Beşyüz yâhud yediyüz süvari kuvvetiyle yardıma çıkmıştı.) Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bu şakîler susuzdurlar. Ben acele edip su içmelerine meydan vermeden develeri kurtardım. (Şimdi onlar su tedâriki ile uğraşacaklardır). Onların izi üzerine bir askerî birlik gönder-seniz! dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ey Ekva' oğlu! Sen alacağım aldın, onlara galebe ettin. Artık onlara şiddetle muamele etme! Şübhesiz o kavim şimdi kendi kabileleri içine varmışlar, ziyafet veriliyorlardır" buyurdu [334].

166- "Al Oku, Ben Fulânın Oğluyum" Diyen Kimse Babı

Seleme de: Al oku, ben el-Ekva' oğluyum, demiştir.

242-.....Bir adam el-Berâ(R)'ya sorup:
— Yâ Ebâ Umârete! Sizler Huneyn günü bozulup arkalarınız mı döndünüz? dedi.
Ben bu konuşmayı işitiyordum. el-Berâ:
— Rasûlullah'a gelince O, o gün arkasını döndürmedi. Ebû Su: yân ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib katırının gemini tutuyordu. Mü; rikler onun etrafını kuşatınca katırından indi ve: "Ben peygamberi) yalan yok; ben Abdulmuttalib oğluyum" demeye başladı.
el-Berâ: O gün insanlardan Peygamber kadar çetin ve şiddet hiç kimse görülmedi, dedi [335].

167- Bâb: Düşman, Bir Adamın Hükmüne Razı Olup İndiği Zaman (İmâm Buna İcazet Verdiğinde Hükmü Geçerli Olur)

243-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Kurayza oğulları, Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne razı olup kalelerinden inince, Rasû-lullah Sa'd'a haberci gönderdi. Sa'd, Peygamber'e yakın bir yerde -bulunuyordu. Akabinde bir eşek üzerinde geldi. Sa'd yaklaşınca Ra-sûlullah (S):
— "Seyyidinize ayağa kalkınız!" buyurdu.
Sa'd geldi ve Rasûlullah'ın yanma oturdu. Rasûlullah, Sa'd'a:
— "Bunlar senin hükmüne razı oldular" buyurdu. Sa'd:
— Ben bunların harb eden taifesinin öldürülmesine, kadınları ve çocuklarının esîr edilmesine hükmediyorum, dedi.
Rasûlullah:
— "Yemîn ederim ki, sen onlar hakkında muhakkak Mutlak Melik olan Allah'ın hükmüne uygun hüküm verdin" buyurdu [336].

168- Esirin Tutularak Öldürülmesi Ve Bağlayıp Öldürme Babı

244-..... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) fetih yılı Mekke'ye, başında miğfer olduğu hâlde girdi. Bu miğferini başından çıkardığı zaman bir adam geldi de:
— İbnu Hatal Ka'be'nin örtüsüne sarılmış (duruyor), dedi.
Rasûlullah, sahâbîlere:
— "İbn Hatal'ı öldürünüz" buyurdu [337].

169- Bâb: Kişi Kendini Esirliğe Teslîm Eder Mi, Etmez Mi?

Kendisini -esirliğe teslîm etmeyen ve Öldürülmesi sırasında iki rek'at namaz kılanın hükmü? [338]

245-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Ebî Sufyân ibn Esîd ibn Harise es-Sakafî haber verdi, -Bu Amr, Zuhre oğulları'-nın yeminli dostu ve Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi- ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (Uhud'dan döndüğü zaman) on kişilik bir topluluğu keşif kolu seriyyesi olarak gönderdi ve bunlar üzerine -Âsim ibn Umer ibni-'l-Hattâb'ın dedesi olan- Âsim ibn Sabit el-Ensârî'yi kumandan yaptı. Bunlar gittiler, nihayet Mekke ile Usfân arasında bir yer olan el-Hed'e mevkiine vardıkları zaman Huzeyl kabilesinden Lihyân oğulları denilen aşiret halkına, bunların geldiği zikredildi. Bunun üzerine bu seriyyeye doğru hepsi güzel atıcı ikiyüze yakın bir topluluk etrafa dağıldılar ve seriyyedekilerin izlerini ta'kîb ettiler. Nihayet ta'kîbçiler, seriyyenin Medine'den azık edinip yanlarına aldıkları hurmaları yedikleri yerde bir hurma buldular ve:
— İşte bu Yesrib hurmasıdır, dediler.
Ve yine seriyyenin izleri ardından gittiler. Seriyye kumandanı Âsim ve arkadaşları bu ta'kîbçileri görünce, hemen yüksek bir yere sığınıp orada savunmak istediler. Fakat ta'kîbçiler onların etrafını çepçevre kuşattılar da:
— Aşağıya inin ve ellerinizle kendilerinizi bize verin, teslîm edin; sizin için ahd ve misâk vardır; biz sizden hiçbir kimseyi öldürmeyiz; dediler.
Seriyyenin kumandanı Âsim:
— Bana gelince, Allah'a yemîn ederim ki, ben bu gün bir kâfirin zimmetine, yânî ahdine razı olup inmem. Yâ Allah! Bizden Pey-gamberi'ne haber ver, dedi.
Bu sırada kâfirler müslümânlara oklar attılar ve on kişiden altı-sıyle birlikte Âsım'ı öldürdüler. Geri kalan üç kişilik grup, o ahd ve mîsâk ile kâfirlere indiler. Bu üçten biri Hubeyb ibn Adiyy el-Ensârî el-Evsî?dir. İkisi de îbnu Desine Zeyd ibn Muâviye el-Ensârî ve diğer bir adamdır -ki o, Abdullah ibn Tarık'tır-. Kâfirler bunları ele geçirdikleri zaman yaylarının kirişlerini çözdüler ve bu kirişlerle müslümân-ları sıkıca bağladılar. Bunun üzerine üçüncü adam, yânî Abdullah ibn Tarık:
— İşte bu ilk gadrdır. Vallahi ben sizlerle beraber olmuyorum. Âsim ve altı şehîdi kasdederek:
— Muhakkak şunlarda uyulacak bir örnek vardır, dedi.
Kâfirler hemen onu çekip sürüklediler ve kendileriyle beraber olmaya yânî gelmeye zorladılar. Abdullah onlarla gitmeyi kabul etme-
yip dayattı. Bunun üzerine onu öldürdüler. Akabinde Hubeyb ile İbnu Desine'yi götürdüler. Nihayet bu ikisini Bedir vak'asmın ardından Mekke'de sattılar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Âmir ibn NevfeHbn Abd Menâf oğullan satın aldı. Hubeyb,

Bedir günü Haris ibn Âmir'i öldürmüştü. Hubeyb onların yanında bir süre esîr olarak kaldı.
İbn Şihâb dedi ki: Bana Ubeydullah ibn lyâd haber verdi; ona da el-Hâris'in kızı Zeyneb şöyle haber vermiştir: O aile, Hubeyb'i öldürmeye topluca karar verdikleri zaman Hubeyb, (Öldürüldükten sonra cesedinde meydana çıkmasın diye) avret yerindeki kılları tıraş etmek için, bu kadından bir ustura ariyet istedi. Kadın kendisine usturayı ariyet verdi. Kadın dedi ki: Hubeyb, ben farkında değilken yanına gelen erkek çocuğumu tutmuştu. Kadın dedi ki: Ben onu, çocuğumu kendi uyluğu üzerinde kucağına oturtmuş, ustura da elinde iken buldum. Ben çok korktum. Hubeyb bu korkumu yüzümden anladı da:
— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? Ben böyle hainlik yapacak değilim, dedi.
Kadın dedi ki: Vallahi bu Hubeyb kadar hayırlı hiçbir esîr görmedim. Allah'a yeminle söylüyorum: Ben bir- gün onu, kendisi demir bağlar içinde bağlanmış olduğu ve o zaman Mekke'de bu meyveden hiç bulunmadığı hâlde elinde bir üzüm salkımı tutmuş da onu yerken bulmuşumdur.
Ve yine kadın: Şübhesiz bu, Allah tarafından bir rızktır ki, Allah onu Hubeyb'e rızk yapmıştı, demiştir.
Onlar Hubeyb'i Hıll'de öldürmek için Harem'den dışarı çıkardıkları zaman Hubeyb onlara hitaben:
— Beni serbest bırakın da iki rek'at namaz kılayım, dedi. Onlar kendisini serbest bıraktılar, o da iki rek'at namaz kıldı.
Sonra:
— Eğer bende ölüm korkusu olduğunu sanmanız olmasaydı, ben bu namazı elbette daha uzun kılardım. Yâ Allah, onlardan kimseyi bırakma, hepsini helak eyle! diye beddua etti. Duasından sonra da şu beyitleri söyledi [339]:
Mâ ubâîî hîne uktelu musîimen Aîâ eyyin şıkkın hâne lilîâhi masraî Ve zâlike fî-zâü'1-ilâhi ve in yese' Yubârik aîâ evsâli şilvin mumezzai
(= Ben müslümân olarak Allah için öldürülürken, atılacağım yerim arzın hangi yanı olsa aldırmam. Çünkü öldürülmem Allah'ın zâtı (yânî rızâsı) yolundadır.
Eğer O isterse kesilip parçalanmış organ eklemleri üzerine bereketler yağdırır!)
Akabinde İbnu'l-Hâris onu öldürdü. İşte böylece Hubeyb, bağlanarak öldürülen her müslümânın ölümü sırasında iki rek'at namaz kılma sünnetini kaanûnlaştıran kimse oldu [340].
Seriyye kumandam Âsim ibn Sâbit'in vurulduğu gün yaptığı duasını da Allah kabul buyurdu da Peygamber (S) sahâbîlerine, onların haberini ve vurulup öldürüldüklerini haber verdi. Kureyş kâfirlerinden birtakım insanlar, Âsım'm öldürülmüş olduğu kendilerine haber verildiği zaman, Âsım'ın cesedinden öldürüldüğünün bilineceği herhangi bir parça getirmeleri için, Âsım'ın cesedine elçi yolladılar. Çünkü Âsim, Bedir günü onların büyüklerinden birisini öldürmüştü. Bu sırada Âsım'ın cesedi üzerine Allah tarafından bal anlarından gölge edici bir bulut gönderildi de, o bulut cesedi onların elçisinden korudu. Artık onun etinden herhangi birşey kesmeye güçleri yetmedi [341].

170- Esirin Düşman Elinden (Mal İle Yâhud Malsız Suretle) Kurtarılması Babı

Bu konuda Ebû Musa'nın Peygamberden rivayet ettiği hadîs vardır [342].

246-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "ÂntyU yâni esîri (müslümân esîri) esirlikten kurtarınız, aç olanı doyurunuz, hastayı ziyaret edip hâl ve ihtiyâcını sorunuz" buyurdu [343].

247-.....Bize Mutarrıf tahdîs etti ki, kendilerine Âmir eş-Şa'bî, Ebû Cuhayfe'den tahdîs etmiştir. O şöyle demiştir: Ben, Alî ibn Ebî
Tâlib'e:
— Allah'ın Kitâbı'nda bulunandan başka yanınızda vahiyden birşey var mıdır? diye sordum.
Alî (R):
— Hayır yoktur. Taneyi toprak içinde yaran ve insanı yaratan Allah'a yemîn ederim ki, benim bildiğim şey, ancak Allah'ın Kur'-ân'daki hükümleri anlama hususunda insana ihsan etmekte olduğu anlama kaabiliyetidir. Bir de (kılıcının kınındaki şeyi işaret ederek) şu sahîfede yazılı olan hükümlerdir, dedi.
Ben:
— Bu sahîfedeki hükümler nedir? dedim.
Alî:
— Bu sahîfede maktulün diyeti, esîrin kurtarılması ve bir kâfire mukaabil bir müslümânın öldürülmeyeceği hükümleri vardır, dedi [344].

171- Müşrik Esirlerden Fidye Alınması Bâbî

248-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan birtakım adamlar Rasûlullah'tan izin istediler de:
— Yâ Rasûlallah, bize izin ver de kizkardeşimizin oğlu Abbâs ibn Abdilmuttalib'in esirlikten kurtulma bedeli olan parayı kendisine bırakalım, dediler.
Rasûlullah (S):
— "(Hayır) o paradan bir dirhemi bile bırakmazsınız" buyurdu [345]. İbrâhîm (ibn Tahmân), Abdulazîz ibn Suheyb'den söyledi ki,
Enes: Peygamber'e Bahreyn'den mal getirildi. Bunun taksimi sırasında Abbâs, Peygamber'e geldi ve:

— Yâ Rasûlallah, bu maldan bana da bir hisse ver. Çünkü ben (Bedir günü) hem kendimin, hem de Akîl'in fidyesini vermiştim, dedi.
Rasûlullah:
— "Al!" buyurdu da Abbâs'ın elbisesinin eteği içinde ona mal verdi [346].

249-.....BizeMa'mer, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den haber verdi ki, babası Cubeyr ibnu Mut'ım (R) Bedii esirlerini fidye mukaabili kurtarmak için Medine'ye gelmiş idi. Dedi ki: Ben Peygamber(S)'in akşam namazında Ve't-Tûri Sûresi'ni okurken işittim [347].

172- Düşman Arazîsinden Gelen Harbî Kişi Emânsız Ve İzinsiz Olarak İslâm Diyarına Girdiğinde, Bunun Hükmü Babı [348]

250-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber bir seferde iken müşrikler tarafından bir câsûs geldi de sahâbîlerin yanına oturdu, onlarla konuşmaya durdu. Sonra (devesine binerek) dönüp gitti. Peygamber (S): "Onu arayıp bulun ve öldürün" buyurdu. O câsûsu, Seleme ibnu'1-Ekva' (arkasından gidip) öldürdü. Peygamber de casusun devesini ve üzerindeki eşyasını Seleme'ye (ganîmet payından) fazla bir atiyye olmak üzere verdi [349].

173- Bâb: İslâm Devletinin Ahdi Ve Koruma Taahhüdü Altında Bulunanların Haklarının Korunması Yolunda Muharebe Edilir Ve Bu Zimmetliler, Köle Yapılmazlar

251-.....Umer (R) -Ebû Lu'lu' tarafından vurulduktan sonra şöyle demiştir: Ben, benden sonraki devlet başkanına: Allah'ın zim-metiyle ve Rasûlü'nün zimmetiyle, Kitâb ehline verilen taahhüdlerin onlara tastamam yerine getirilmesini, onların önünde haklarının korunması yolunda muharebe edilmesini ve onların ancak takat getirebilecekleri mikdâr cizye ile mükellef tutulmalarını vasiyyet ediyorum [350]

174- Elçilik Yâhud Şâir Bir İyilik Sebebi İçin Gelen Hetetlere Atiyyeler Verilmesi Babı [351]

175- Bâb: Devletin Ahdinde Bulunan Zimmet Ehli Azınlıklara Ve Onlara İyi Muamele Edilmesine (Devlet Başkanlığı Makaamından) Şefaat İstenilir Mi?

252-.....O da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): O perşembe günü, o perşembe günü ne acı gündü! dedi, sonra da gözyaşı çakıl taşlarını ıslatıncaya kadar ağladı ve şunları söyledi: O perşembe günü Rasûlullah'm hastalığındaki ağrısı artmıştı da:
— "Bana yazacak birşey getirin, size bir yazı yazdırayım ki, ondan sonra yolunuzu hiç şaşırmayasımz!" buyurdu.
Bunun üzerine orada bulunanlar (yazılsın, yazılmasın diye) çekiştiler. Rasûlullah:
— "Hiçbir peygamberin yanında çekişmek yakışmaz" buyurdu. Oradaki sahâbîlerden bâzıları:
— Rasûlullah (hastalığın şiddetinden) sayıkladı, dediler.
Rasûlullah:
— "Beni kendi hâlime bırakınız. Benim içinde bulunduğum hâl, sizin beni da'vet etmekte olduğunuz şeylerden hayırlıdır" buyurdu.
Ve Rasûlullah vefatı zamanında üç şey vasiyyet etti:
— "Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız; gelecek hey'etlere benim izin verip hediyeler ikram etmekte bulunduğum tarzda siz de icazet ve hediyeler vermek suretiyle hürmet gösteriniz" buyurdu.
İbn Abbâs: Ben üçüncü vasiyyeti unuttum, demiştir [352].
Ya'kûb ibn Muhammed şöyle dedi: Ben Abdurrahmân oğlu Mu-gîre'ye Arab yarımadasından sordum. O: Mekke, Medine, Yemâ-me ve Yemen'dir, dedi. Ve yine bu Ya'kûb: el-Arc denilen mevki', Tıhâıne'nin evvelidir, demiştir [353].

176- Gelen Hey'etleriçin Güzel Elbise Giyip Süslenmek Babı

253-.....İbn Umer şöyle demiştir: Umer (R) çarşıda kalın ipekli bir takım elbise satılıyor buldu. Onu Rasûlullah'a getirdi ve:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu takım elbiseyi satın al da bayram günleri için ve hey'etler geldiği günler için bununla süslen, dedi.
Rasûlullah:
— "Bu ancak âhiretten nasibi olmayan kimsenin giyeceği elbı-^ sedir. -Yâhud da: Bunu ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer buyurdu.
Umer, Allah'ın dilediği bir süre eğlendi. Sonra Peygamber (S)
Umer'e ibrişimden dokunmuş ipek bir cübbe yolladı. Umer o cubbe ile dönüp, onu Rasûlullah'a getirdi ve:
— Yâ Rasûlallah! "Bu ancak âhiretten nasibi olmayan kimsenin elbisesidir" -yâhud: "Bunu ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer" buyurdun, sonra da bu elbiseyi bana yolladın? dedi.
Rasûlullah (S) cevaben:
— "Sen onu satarsın -yâhud: Bununla bâzı ihtiyâcını kapatırsın- buyurdu [354].

177- Bâb: İslâm Dîni Çocuğa Nasıl Arzolunur?

254-.....Bize Ma'mer haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir;
Bana Salim ibn Abdillah haber verdi; ona da İbn Umer (R) şöyle haber vermiştir:
Umer, Peygamber'in sahâbîlerinden bir topluluk içinde Peygam-ber'in beraberinde, İbn Sayyâd'm bulunduğu tarafa gittiler. Nihayet Peygamber ve beraberindeki, İbn Sayyâd'ı Ensâr'dan Benû Megâle soyunun kasrı yanında çocuklarla beraber oyun oynarken buldular. İbnu Sayyâd o sırada henüz erlik çağma ermeye yaklaşmıştı. Bu genç kâhin Peygamber'i, Peygamber eliyle onun sırtına hafifçe vurunca-yâ kadar hissetmedi. Sonra Peygamber (S) ona:
— "Benim Rasûluîlah olduğuma şehâdet eder misin?" dedi. İbnu Sayyâd, Peygamber'e baktı da:
— Ben senin ümitlilerin rasûlü olduğuna şehâdet ederim, dedi ve akabinde İbnu Sayyâd, Peygamber'e:
— Sen de benim rasûluîlah olduğuma şehâdet eder misin? dedi. Peygamber, ona:
— "Ben Allah'a ve O'nun rasûllerine îmân ettim" buyurdu. Ve Peygamber ona:
— "Ne gülüyorsun?" dedi. İbnu Sayyâd:
— Bana doğru da gelir, yalancı da, dedi. Peygamber:
— "İş senin üzerine karıştırıldı" buyurdu ve yine Peygamber:
— "Gönlümde senin için birşey sakladım (bunu bil bakalım)" buyurdu.
İbnu Sayyâd:
— O gönlündeki şey Duhhu'dur, dedi. Peygamber:
— "Haydi sus, yıkıl git; haddini tecâvüz etme" buyurdu [355]. Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bana İbn Sayyâd hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi.
Peygamber:
— "(Onu bırak.) Eğer bu Deccâl ise, sen onu vurmağa me'mûr edilmeyeceksin. Eğer o Deccâi değil ise, onu öldürmekte senin için hiçbir hayır ve yarar yoktur" buyurdu.
Yine İbn Umer şöyle demiştir: Peygamber (S) bundan başka bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b ile beraber İbn Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığa gitmişlerdi. Nihayet Peygamber hurmalığa girince İbn Say-yâd'dan gizlenerek, hurma ağaçları ile kendinin görülmesinden korunup sakınıyordu. Bu saklanmayı İbn Sayyâd'ın O'na görünmesinden önce, İbn Sayyâd'ın özel hâlini görmek ve ondan birşey işitmek için yapıyordu. îbn Sâyyâd kendi döşeği üzerinde saçaklı kadîfe örtüsü içinde yatmıştı. Örtü içinde genizden gelen bir hırıltı vardı. Peygamber, hurma ağacıyle korunurken tam o sırada İbn Sayyâd'ın annesi Peygamber'i gördü ve İbnu Sayyâd'a:
— Ey Safi! diye seslendi.
Bu, îbn Sayyâd'ın ismidir. İbn Sayyâd çabucak ayağa kalktı. Bunun üzerine Peygamber (S)":
— "Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o kendini tutarsız sözleriyle ortaya koyup beyân edecekti" buyurdu [356].
Geçen senedle Salim ibn Umer de dedi ki: İbn Umer şöyle dedi: Sonra Peygamber (S) insanlar içinde ayağa kalktı, Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Sonra Deccâl'i zikredip şöyle buyurdu:
— "Ben sizleri onun şerrinden korkutuyorum. Peygamberlerden hiçbiri müstesna olmamak üzere, herbiri muhakkak kavmini(sa-pıklığa sevkeden her yalancı) Deccâl'den korkutup sakındırmıştır. Yemin olsun Nûh Peygamber de kendi kavmini Deccâl'den sakındırmıştır. Lâkin şimdi ben size bunun, hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi^kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim (ki şudur): Dec-câlşaşıdır; kötü kılavuzdur (insanları eğri yola çağırır). Allah ise şaşı değildir (insanları doğru yola çağırır)".

178- Peygamberdin Yahûdîler'e: 'İslâm 'a girin de (dünyâ ve âhiret musibetlerinden) selâmette olun" sözü Babı

Bu hadîsi Saîb ibnu Ebî Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre'den olmak üzere söylemiştir [357].

179- Bâb: Bîr Kavim Kendilerine Âid Birtakım Malları Ve Arazîleri Olduğu Hâlde Harb Diyarında İslâm'a Girdikleri Zaman. Bu Mallar Ve Arazîler Yine Kendilerinin Olur

255-.....Usâme ibnu Zeyd (R) şöyle demiştir: Ben Veda Haccı'nda:
— Yâ Rasûlallah! Yarın Mekke'de nereye ineceksin? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Akıl, Mekke'de bize bir ev bıraktı mı?" buyurdu. Sonra şunları söyledi: "Bizler yarın Kinâne oğullan yurdu olan el-Muhassab mevkiine ineceğiz ki, burası Kureyş'in küfr üzerineyemînleştiği yerdir. Bu yemînleşme şöyle olmuştu: Kinâne oğulları Kureyş ile, Hâşim oğulları aleyhine, onlarla alışveriş yapmamaları ve onları barındırmamaları üzerine yemînleşmişlerdi".
ez-Zuhrî: (Kinâne oğulları'na âid olduğu zikredilen) el-Hayf, vâ-dîdir demiştir. (ez-Zuhrî'den başkaları da: Vâdînin seylinden yüksek olan fakat dağ olmaya ulaşmayan tümsek yerdir, demişlerdir.) [358]

256-.....Bize İmâm Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da babası ve Umer'in âzâdlısı Eslem'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Beytu'1-mâPe âid bir koruluk üzerine Huneyy denilen bir kölesini me'-mûr ta'yîn etti de ona:
— Yâ Huneyyu! Kollarını müslümânlardan topla (yânı onlara zulümden ellerini çek) ve mazlumun bedduasından da sakın. Çünkü mazlumun duası (Allah tarafından) kabul edilmiştir. Sen az sayılı deve bölüğü sahibini ve az sayılı koyun sürüsü

sahibini koruluğa ve mer'-aya girdir. Bu az sayılı sürü sahihlerinden önce yâhud doğrudan kendilerini tercih ile Abdurrahmân ibn Avf'm develerini, Usmân ibn Affân'ın develerini koruya girdirmenden seni men' ederim. Çünkü bu son iki zât zengindirler. Eğer bunlann sürüleri helak olursa, bu iki zât hurmalara ve ekinlere dönerler. Hâlbuki küçük deve bölüğü sahibi, küçük koyun sürüsü sahibi, eğer bunların hayvanları helak olursa bunlar oğullarıyle -yâhud: evleriyle (zevceleriyle)- gelirler de: "Ey Mü'minlerin Emîri! (Bizler fakirleriz, bizler Beytu'l-mâl'den almaya daha haklıyız)" derler. Böyle feryâd eden fakirleri ben hiç muhtaçlar olarak terkeder miyim hey babasız kalası? (Ben fakirleri yardımsız bırakmam). Su ve ot bana altın ve gümüşten (yânî Beytu'l-mâl'den bu iki ma'deni harcamaktan) daha kolaydır. Allah'a yemin olsun ki, onlar elbette benim kendilerine zulmettiğimi düşüneceklerdir. Şübhe-siz bu arazîler onların beldeleridir. Onlar Câhiliyet devrinde bu arazîleri korumak üzere harb etmişler ve yine bu arazîler üzerinde İslâm Dîni'ne girmişlerdir. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah yolunda cihâd için binek bulamayanları yükleyeceğim deve ve atlar nev'inden mal mevcûd olmayaydı, onların beldelerinden bir karış yeri onlara karşı himaye edip koruluk yapmazdım [359]

180- Devlet Başkanının İnsanları -Yâhud İnsanlar Îçin-(Savaşçıları Ve Diğerlerini Sayıp) Yazması Babı

257-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "İnsanlardan ben müslümânım diyenleri benim için (sayıp) s yazın" buyurdu. Biz, ordu mevcudunu binbeşyüz kişi sayıp Peygamber ;.;. için yazdık. Ve biz binbeşyüz kişi(lik kuvvet) olduğumuz hâlde (düşmandan) korkar mıyız dedik. Bir müddet sonra ben kendimizi öyle bir fitne ile belâlanmış gördüm ki, hani o korku nedir bilmeyen er kişi şimdi fitneden korkarak (cemâate gidemeyip evinde) yalnız başına namaz kılar oldu [360].

258-.....Huzeyfe: Biz sahâbîlerin sayısını beşyüz bulduk, demiştir. Ebû Muâviye de: Altıyüz ile yediyüz arası kadar, demiştir [361].

259-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygarnber'e geldi de::
— Yâ Rasûlallah! Ben şu ve şu gazvelere asker yazıldım, kadınım da hacc yapacaktır, dedi.
Rasûiullah (S):
— "Sen gazveden dön de kadınınla beraber hacc yap" buyur-du [362]

18l- Bab:

"Muhakkak ki, Allah (dilerse) şu tslâm DînVni günahkâr ve âsî kişi ile kuvvetlendirir"

260-.....Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler (Hayber'de) Rasûlullah'm beraberinde hazır bulunduk. Rasûiullah, İslâm'ı iddia etmekte olanlardan bir kimse için:
— "Bu adam ateş ehlindendir" buyurdu.
Muharebe başlayınca bu adam şiddetli bir muharebe ve çarpışma yaptı ve kendisine büyük bir yara isabet etti. Bunun üzerine (bir sahâbî tarafından):
— "Yâ Rasûlallah! "O, ateş ehlindendir" buyurduğun şu kimse, bu gün muhakkak çok çetin bir muharebe yapmış ve ölmüştür, denildi.
Peygamber (S) bu söze karşılık:
— "O, ateşe gitmiştir" buyurdu.
Râvî dedi ki: İnsanların bâzısı o adam hakkındaki bu Peygamber sözünün doğruluğundan şübhe etmeye yaklaştı. Onlar bu şaşkınlık hâli üzerinde bulundukları sırada birdenbire:
— O adam ölmemiştir, lâkin onda şiddetli bir yara vardır, denildi.
Geceden bir vakit olunca o yaralı adam, yaranın acısına sabre-
demedi de kendisini öldürdü. Akabinde bu Peygamber'e haber verildi. Peygamber:
— "Allâhu Ekber (Allah en büyüktür). Ben kendimin Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuma şehâdet ederim" buyurdu.
Sonra Bilâl'e emretti de Bilâl insanlar içinde:
— "Şu muhakkak ki cennete ancak müslümân nefis girer. Ve muhakkak ki Allah bu İslâm Dîni'ni (dilerse) elbette fâcir kişi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir" sözlerini bağırıp i'lân etti [363]

182- Harbde (Kumandan Şehîd Düştüğü Ve) Düşman Saldırısından Endîşe Ettiği Zaman, Devlet Başkanının Ta'yînini Beklemeksizin, Kendini Ordu Üzerine Kumandan Yapan Kimse Babı

261-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) bir hutbe yaptı da, hutbesinde:
— "İslâm sancağını Zeyd eline aldı, akabinde Zeyd vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer aldı, o da vuruldu. Sonra sancağı Abdullah ibnu Revâha aldı, o da şehtd edildi. Sonra sancağı emîr ta'yîn edilmeksizin Hâlid ibnu'l-Velîd aldı ve ona fetih verildi. Onların bizim yanımızda olmaları (içinde bulundukları hâlin daha hayırlı olması sebebiyle) beni -yâhud da: onları- sevindirmez" buyurdu.
Enes: Rasülullah bunları söylerken iki gözü yaş akıtıyordu, demiştir [364].

183- Cihâdda İmdâd Göndermekle Yardım -Edilmesi Babı

262-.....Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peyamber'e Rı'l, Zekvân, Usayya ve Lıhyân oğulları kabilelerinden bâzı kimseler geldi de, kendilerinin müslümân olduklarını söylediler ve kendi kavimlerine karşı Peygamber'den imdâd istediler. Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi gönderip imdâd eyledi.
Enes dedi ki: Biz o gönderilen sahâbîlere (Kur'ân'ı çok okudukları için) "el-Kurrâ" ismi veriyorduk. Onlar gündüzleyin odun toplarlar, geceleyin de namaz kılarlardı. O yetmiş sahâbî onlarla gittiler, nihayet Maûne Kuyusu'na ulaştıklarında o kabileler bunlara hainlik yaptılar ve bu Kur'ân hafızı sahâbîleri öldürdüler. Bu hâdise üzerine Peygamber (S) bir ay Rı'l, Zekvân, BenûLıhyân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.
Katâde ibn Diâme şöyle dedi: Ve Enes bize: Onlarla ilgili olan şu "Dikkat edin! Bizden kavmimize tebliğ ediniz ki, bizler Rabb'i-mize kavuştuk; O bizden razı oldu ve bizleri de razı kıldı" sözlerini Kur'ân olarak okuduk. Sonra bir müddetin ardından bu sözlerin tilâveti kaldırıldı, diye tahdîs etti [365].

184- Düşmana Gâlib Gelen Ve Akabinde Onların Binasız Geniş Arsaları Üzerinde Üç Gün İkaamet Eden Kimse Babı

263-.....Bize Rahv ibnu Ubâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik bizlere (üvey babası) Ebû Talha'dan zikretti ki, Peygamber (S) bir kavme harble gâlib geldiği zaman, o kavmin binadan boş geniş bir sahasında üç gün ikaamet etmek i'tiyâdında idi [366].
Bu hadîsi bize Saîd, Katâde'den; o da Enes'ten; o da Ebû Talha'dan; o da Peygamber'den tahdîs etti dedi diye rivayet etmekte Ravh ibn Ubâde'ye Muâz ibnu Abdi'1-A'lâ ile Abdu'1-A'lâ ibn Abdi'1-A'lâ mutâbaat etmişlerdir [367].

185- Gazvede Ve Seferde İken Ganimeti Taksim Eden Kimse Babı

Râfi' ibn Madîc de şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde) Peygamber'in beraberinde (Tıhâme'deki) Zu'1-Huleyfe'de bulunduk. Orada birçok koyun ve deve ele geçirdik. Peygamber (S) ganimeti taksîm etti de (o günün rayicine göre) on koyunu bir deveye denk saydı [368].

264-.....Bize Hemmâm, Katâde'den tahdîs etti ki, ona da Enes haber verip: Peygamber (S) Cı'râne'den, Huneyn ganimetlerini taksîm ettiği yerden umre yaptı, demiştir Bu hadîs de Hace'da "Peygamber kaç umre yaptı?" babında geçmişti...[369].

186- Bâb: Muhârib Müşrikler Bir Müslümânın Malını Ganimet Aldıkları Ve Sonra Müslümanlar 0 Müşriklerin Diyarını İsti'lâ Ettiklerinde, O Müslüman Kendi Malını Aynen Bulsa (Sahibi Bu Malını Alabilir Mi, Yoksa Bu Mal Ganimet Malından Mı Sayılır)? [370]

265- Abdullah ibn Numeyr şöyle dedi: Bize Ubeydullah, Nâfi'-den tahdîs etti ki, İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Bir kenesinde ben İbn Umer'e âid bir at düşman tarafına kaçıp gitti de onu muhârib düşman yakaladı. Sonra müslümânlar o düşmana gâlib geldi de, Ra-sûlullah (S) zamanında o at ben İbn Umer'e geri verildi. Bir kerre-sinde yine ben İbn Umer'e âid bir köle kaçıp Rûmlar'a katılmıştı. Sonra müslümânlar Rûmlar'a gâlib geldi de Hâlid ibnu'l-Velîd o köleyi ben İbn Umer'e geri verdi. Bu da Peygamber zamanından sonra idi [371].

266-.....Bana Nâfi* haber verdi ki, İbnu Umer'e âid bir köle kaçıp Rûmlar'a katılmış. Sonra kumandan Hâlid ibnu'l-Velîd köle üzerine gâlib gelmiş ve o kaçak köleyi Abdullah ibn Umer'e aynen geri vermiştir. Ve yine İbnu Umer'e âid bir at kaçarak gitmiş ve Rûmlar'a katılmış, sonra Hâlid ibnu'l-Velîd o at üzerine gâlib gelmiş ve onu tekrar Abdullah'a geri vermiştir [372].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Metindeki "Âra" fiili, "yaban eşeği" ma'nâsına olan "el-Ayru" isminden türemiştir; "Âra", kaçtı demektir.

267-.....Bize Zuheyr, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfı'den tahdîs etti ki, İbn Umer, müslümânlar (Rûm düşmanını) karşıladıkları gün bir at üzerinde bulunuyordu. O gün müslümân ordusunun emîri, yânı başkumandanı Hâlid ibnu'l-Velîd idi. Onu (kendi devlet başkanlığı zamanında) Ebû Bekr sefere göndermişti. (O harb sırasında at İbn Umer'i zorlayıp düşürdü de düşman tarafına kaçtı.) Ve o atı düşman yakalayıp aldı. Düşman ordusu bozguna uğrayınca Hâlid, îbn Umer'in atını kendisine geri verdi [373].

187- Fars Diliyle Ve Arabca'dan Başka Herhangibir Dil İle Konuşan Kimse Babı [374]

"Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"O gökleri, o yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da yine O'nun âyetlerindendir.."
(er-Rûm: 22);
"Biz hiçbir rasûlü kendi kavminin dilinden başkasıyle göndermedik ki (emrolunduklarını) onlara apaçık anlatsin.
(İbrâhîm: 4) [375].

268-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben (Ahzâb günü):
— Yâ Rasûlallah, biz körpe bir kuzumuzu kestik, ben arpadan da bir sâ' ölçeği (1040 dirhem) un öğüttüm. Şimdi cenabın ve maiy-yetindeki bâzı kimselerle beraber bize geliniz, diye da'vet ettim.
Bu da'vetim üzerine Peygamber (S):
— "Ey hendek kazanlar! Câbir yemek hazırlamış; haydi geliniz!" deyip bütün hendek ahâlîsine haykırdı [376].

269-.....Hâlid ibn Saîd'in kızı ve Hâlid ibn Zubeyr'in anası şöyle demiştir: (Çocukluğumda) babamla beraber üzerimde sarı renkli bir gömlek olduğu hâlde Rasûlullah'ın yanına gelmiştim. Rasûlullah: "Seneh, seneh(= Güzel, güzel)" buyurdu. Bu kelime Habeş dilinde "güzel şey" demektir.
Ümmü Hâlid dedi ki: Bu sırada ben (Peygamber'in iki küreği arasındaki yumurta büyüklüğünde bulunan) peygamberlik mührü ile oynamağa başladım. Babam beni bundan men' etti. Rasûlullah (S):
— "Çocuğu kendi hâline bırak3' buyurdu. Sonra Rasûlullah bana:
— "(Çocuğum çok yaşa da) gömleğini (sağlıkla giy) eskit, yırt (yenisini giy), sonra gömleğini yine eskit, yırt, sonra gömleğini yine eskit, yırt" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek: Ümmü Hâlid çok zaman yaşadı, bu gömlek de hayâtının sonuna kadar dillerde anıldı, demiştir [377].

270-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber'in torunu Hasen ibn Âl bir kerre sadaka hurması yığınından bir hurma aldı ve bunu ağzına koymak istedi. Peygamber (S) bunu görünce Hasen'e hitaben:
— "Kahin, kahin (= Kaka, kaka), onu bırak, at. Sen bizim sadaka malı yemez olduğumuzu bilmiyor musun?" diye sakındırdı [378].

188- Emanet Mallnda Hıyanet(İn Haramlığı) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Bir peygamber için emânete hainlik etmek olur şey değil. Kim böyle hainlik eder (ganimet veya âmmeye âid gelirlerden birşey aşırır) gizlerse, kıyamet günü hainlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir. Sonra herkes ne etti, ne kazandıysa karşılığı eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar" (âiu imrân: ıeı>[379].

271-.....BanaEbû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir keri esinde Peygamber (S) içimizde ayağa kalktı da ganimet ve millet malına hainlik hakkında söz söyledi. Ve hainliğin günâhını büyüttü, hainlik işinin ve hükmünün büyüklüğünü belirtti de şöyle buyurdu:

"Sakın sizden birinizi kıyamet gününde omuzunda meleyen bir koyunla, öbürünü omuzunda homurdayan bir atla bulmayayım. O sırada o kimse bana:
— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, der. Ben de ona:
— Sana hiçbirşey yapmaya (yânı şefaat etmeye) mâlik değilim. Ben sana (dünyâda iken Allah'ın hükmünü) tebliğ ettim, diye cevâb vereceğim.
Birine de omuzunda böğüren bir sığır olduğu hâlde rastgelme-yeyim. Öylesi de:
— Yâ Rasûlallah, bana imdâd eyle! der. Ben ona da:
— Sana hiçbir şefaat etmeye mâlik değilim. Ben sana (dünyâda) Allah hükmünü tebliğ ettim, derim.
Bir başkasını da omuzunda altın, gümüş yüklü bulmayayım. Öylesi de:
— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, der. Ben de ona:
— Sana hiçbir yardım yapmaya mâlik değilim. Ben sana dünyâda iken Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, derim.
Bir diğerini üzerinde ganîmet elbisesini yeldirir hâlde bulmayayım. O da:
— Yâ Rasûlallah, bana yardım et, der. Ben ona da:
— Sana hiçbir yardım yapmaya mâlik değilim. Ben sana tebliğ etmiştim, derim."
Ve Eyyûb es-Sahtıyânî de Ebû Hayyân'dan yaptığı rivayetinde "Kendisinin homurdayan bir atı olduğu hâlde" diye (yânî yukanki rivayetteki gibi) söylemiştir [380].

189- Millet Malından Çalınan Az Şeyfin Hükmü) Babı

Abdullah ibn Amr, Peygamber(S)'in millet malı çalanın, eşyasını yaktığını zikretmem iştir. Daha sahîh olan da budur [381].

272- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Amr şöyle demiştir: Peygamber'in yol ağırlığı olan eşyası üzerinde bekçilik yapan (siyah) bir adam vardı. Ona Kirkire denilirdi. Bu Kirkire (bir gün) öldü. Rasûlullah (S): "Bu adam cehennemdedir" buyurdu. Sahâbîler (acaba neden cehennemdedir diye) ona bakmağa gittiler. Ve onun terikesinde millet malından çalmış olduğu bir abâ buldular [382].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Muhammed ibnu Selâm bu Kirkire ismini kâfin fethi ile söyledi. Bu isim böyle hem "Kirkire",

hem "Kerkere" şeklinde zabtedilmiştir [383].

190- Ganîmet Malları İçindeki Deve Ve Koyunları (Taksimden Önce) Kesmenin Mekruh Olması Babı

273-.....Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde Tıhâme) Zu'1-Huleyfe'sinde Peygamber'in beraberinde bulunduk. İnsanlara bir açlık isabet etmişti. Biz (Huneyn'de) birçok deve ve koyun ele geçirmiştik. Peygamber (S) insanların arkalarında kalmıştı. Sahâbîler acele edip (ganimet develerinden ve koyunlarından kesmişler) tencerelere yerleştirerek pişirmek üzere tencereleri dikmişlerdi. Peygamber gelince emretti ve tencereler devrildi. Sonra Peygamber, ganimet mallarını taksim etti. (Develerin koyunların taksî-minde) on koyunu bir deveye denk saydı.
; Bu arada develerden biri kaçmıştı, Ordu içinde (kovalamaya elverişli) atlar da azdı. O kaçak deveyi yakalamaya çalıştılar, fakat deve onları âciz bıraktı. Bu sırada mücâhidlerden bir kimse oku ile bu hayvanı ta'kîb edip, onu vurdu da bu sebeble Allah o hayvanı habse-dip durdurdu. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu evcil hayvanların da vahşî hayvanlar gibi insanlardan kaçanları vardır. Bunlardan biri size karşı böyle kaçarsa, onu bu şekilde vahşî hayvanı vurur gibi vurunuz" buyurdu.
Râvî Abâye dedi ki: Dedem Râfi' şöyle dedi:
— Bizler yarın düşmanla karşılaşmayı ümîd ediyor, yâhud endîşe ediyoruz. Beraberimizde bıçaklar da bulunmaz (kılıçları köreltmek istemeyiz). Bu hâlde kamışla hayvan kesebilir miyiz? diye sordu.
Peygamber:
— "Bol kan akıtan herşeyle kesilir, üzerine Allah adı anılırsa o kesilen hayvanı ye; yalnız diş ile tırnak müstesnadır. Bunun sebebini de sizlere söyleyeceğim: Dişe gelince, bir kemiktir (kesmez); tırnağa gelince, o Habeşliler'in bıçaklarıdır" buyurdu [384].

191- Fetihlerde Müslümanlara Sevinçli Haber Göndermelin Meşrû'luğu) Babı

274-.....Cerîr ibn Abdillah (R) bana şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:
— "Şu Zu'l-Halasa'dan benirahatlandırmaz mısın?"buyurdu. O, Yemenliler'in Ka'be'si diye isimlendirilen bir ev idi ki, orada Has'am kabilesi vardı. Ben, Rasûlullah'ın bu emri üzerine Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin başında Zu'1-Halasa'ya gittim. Bu Ah-mesliler atlar sahibi idiler (yânî iyi binici idiler). Ben Peygamber'e:
— At üzerinde sabit duramıyorum, diye haber verdim. Peygamber göğsüme vurdu, hattâ ben O'nun parmaklarının izlerini göğsümde gördüm. Ve:
— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i (at üstünde) sabit tut ve onu hidâyet edici, hidâyet edilmiş kıl" diye duâ etti.
(Râvî dedi ki:) Akabinde Cerîr, Zu'1-Halasa'ya gitti. O şirk ma'-tjedini kırıp yıktı ve yaktı. Sonra Peygamber'e sevinçli haberi ulaştırması için bir müjdeci yolladı. Cerîr'in yolladığı bu elçi:
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a ye-mîn ederim ki, ben Sen'in huzuruna muhakkak o şirk ma'bedini uyuz deve gibi harâb bir hâlde bıraktıktan sonra gelmişimdir, dedi.
Bu sevinçli haber üzerine Peygamber, beş kerre şöyle duâ etti: — "Ahmes kabilesinin atları ve süvarileri mübarek olsun!"
Râvî Müsedded kendi rivayetinde: "Has'am kabilesi içinde bir evdir" şeklinde söylemiştir [385].

192- Sevinçli Haberi Getiren Kimseye Verilecek Şey Babı

Ka'b ibn Mâlik, tevbesinin Allah tarafından kabul edildiği haberi kendisine ulaştırıldığı zaman, bu haberciye iki elbise vermiştir [386].

193- Bâb:

"Mekke fethinden sonra hicret yoktur*'

275-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke Fethi günü: "(Artık Mekke'den Medine'ye) hicret etmek yoktur. Lâkin cihâd ve niyet vardır (yânî Mekke'den yalnız cihâd ve hâlis bir niyet sebebiyle çıkılabilir). Cihâda da'vet olunduğunuzda hemen seferber olup hareket ediniz" buyurdu.

276-.....Mucâşi' ibnMes'ûd(R) şöyle demiştir: Ben Mucâşi', (Mekke fethinden sonra) kardeşi Mucâlid ibn Mes'ûd'u Peygamber'e getirdi de:
— Bu, kardeşim Mucâlid'dir; (Medine'ye) hicret etmek üzere Sana bey'at edecek, dedi.
Peygamber (S):
— "Mekke fethinden sonra (Medîne'ye) hicret yoktur. Lâkin ben onunla İslâm üzerine bey'at ederim" buyurdu.

277-..... Amr ibn Dînâr ile İbn Cureyc ikisi de dediler ki:
Ben Atâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Ubeyd ibn Urneyr ile beraber Âişe'ye gittim. Âişe, Müzdelife'deki Sebîr Dağı'nın yakınında bulunuyordu. Âişe (R): Allah, Peygamberine Mekke fethini verdiği günden beri artık hicret bizlerden kesildi, dedi387.

194- Bâb: Erkek Kişi. Zimmet Ehli Olanların İç Elbiselerine Bakmaya Muhtâc Ve Çaresiz Olduğu Zaman; Ve Yine Erkek Kişi Kadınlar Allah'a İsyan Ettiklerinde Kadınlara Bakmaya Ve Elbiselerini Çıkartıp Onları Çıplak Yapmaya Muhtâc Ve Çaresiz Olduğu Zaman (Böyle Zaruret Hâllerinde Bu Bakmalar Caiz Olur)

278-..... Bize Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Saîd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân Abdullah es-Sulemî'den haber verdi. Bu Ebû Abdirrahmân, Usmânî idi (yânı Usmân ibn Affân'ı fazilette ekseriyetin mezhebi gibi Alî ibn Ebî Tâlib'in önüne geçirirdi). İbn Atıyye'ye -ki bu İbnu Atıyye Alevî idi (yânî Alî'yi, Kûfe'de-ki sünnet ehlinden bir kavmin mezhebi gibi fazilette Usmân'ın önüne geçirirdi)-: Ben senin sahibin Alî'yi kanlar dökmeye cesaretlendiren şeyi iyice bilmekteyim: Ben kendisinden işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) beni ve ez-Zubeyr'i gönderdi de:
— "Fulân bahçeye kadar gidin, orada bir kadın bulacaksınız. O kadına Hâtıb bir mektûb vermiştir" buyurdu.
Biz o bahçeye vardık ve kadına:
— Mektubu bize ver! dedik. iki} Kadın:
— Hâtıb bana mektûb vermedi, dedi. Biz de ona:
— Çaresiz ya sen mektubu çıkaracaksın yâhud biz elbiseni muhakkak çıkarıp seni soyacağız,.dedik.
Bunun üzerine kadın izânnm uçkurundan mektubu çıkardı. Peygamber'e geldiğimiz zaman Hâtıb'e çağına yolladı. Hâtıb gelince:
— (Yâ Rasûlallah) acele etme. Allah'a yemîn ederim ki, ben İslâm'dan sonra kâfir olmadım ve İslâm için yalnız sevgim artmıştır.
Sahâbîlerinden herbir kişinin muhakkak Mekke'de ailesini, malını koruyacak akrabası vardır. Benim ise himaye edecek kimsem yoktur. Bu sebeble Mekkeliler yanında tutunabileceğim bir minnetdârlık eli edinmek istedim, dedi.
Peygamber, Hâtıb'in savunmasını tasdik edip doğruladı. Öfkesi geçmeyen Umer:
— Beni bırak da şunun boynunu vurayım, çünkü o münafık olmuştur, dedi.
Peygamber (S):
— "Yâ Umer, Hâtıb Bedir'de hazır bulundu. Sana ne bildirir ki, belki Allah Bedir ehlinin yüksek mücâhedelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir gazileri! Bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz (Ben sizin günâhlarınızı mağfiret ederim)!' buyurmuştur" dedi.
İşte bu "İstediğinizi işleyin" sözü, Alî'yi kan dökmeye cesaretlendiren sözdür [387].

195- Gazveden Dönen Gazileri Karşılamak Babı

279- Bize Abdullah ibnu Ebi'l-Esved[388] tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' ile Humeyd ibnu'l-Esved, Habîb ibnu'ş-Şehîd'den; o da İbnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, İbnu Ca'fer'e hitaben:
— Hatırlar mısın (Mekke'nin fethi günü) ben, sen, Abdullah ibn Abbâs, Rasûlullah(S)'ı karşıladığımız vakti? demişti.
Abdullah ibn Ca'fer:
— Evet hatırlarım. Rasûlullah benimle İbn Abbâs'ı bineğinin arka tarafına yüklemişti de seni bırakmıştı, demiştir [389].

280-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: es-Sâib ibnu Yezîd (R): (Tebûk seferi dönüşünde insanların yanında) biz de çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ(= Ayrılık Tepesi) mevkiine, Rasülullah(S)'ı karşılamağa gittik, demiştir [390].

196- Cenk'etmekten Döndüğü Zaman (Mücâhidin Yolda) Söyleyeceği Duâ Babı

281-.....Bize Cuveyriye ibnu Esma, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir seferden dönerken üç kerre tekbîr getirir, şöyle derdi: "Âyibüne inşâaliahü tâibû-ne, âbidûne, hâmidûne H-Rabbina sâcidûn. Sadaka Hlâhu va 'dehu ve nasara abdehu ve hezeme'I-ahzâbe vahdehu{ = Bizler inşâallah (selâmetle) dönücüleriz, ancak Rabb'imize tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, hamd edicileriz, sucûd edicileriz. Allah va'dinde doğru söylemiş, kuluna yardım etmiş, tek başına bütün düşman topluluklarını bozup dağıtmıştır)"[391].

282-.....Enes ibrf Mâlik (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber ile beraber Usfân'dan döndüğümüz zaman, Rasûlullah binek devesi üzerinde idi ve Safiyye bintu Huyeyy'i de arka tarafına bindirmişti. (Kaafilemiz yürürken) Rasûlullah'ın devesi sürçtü. Rasûlullah ile Safiyye, ikisi birden düştüler. Hemen Ebû Talha atıldı da:
— Yâ Rasûlallah! Allah, beni sana bedel kılıp fidye yapsın, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Haydi sen kadına ihtimam et" buyurdu.
Ebû Talha da (kadını açık saçık görmemek için) yüzüne bir bez örterek Safiyye'nin yanına vardı ve yüzüne örttüğü örtüyü Safiyye'-nin üstüne örttü ve binmeleri için develerini düzeltti. Rasûlullah ile Safiyye deveye bindiler. Bizler de (korumak için) Rasûlullah'ın etrafını kuşattık. (Kaafilemiz bu suretle giderken) Medine üzerine yük-, selip onu gördüğümüz zaman Rasûlullah:
— "Ayibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbina hâmidûn (- Bizler-selâmetle- dönücüleriz. Ancak Rabb'imizeler, hamd edicileriz)" sözlerini söyledi ve Medine ye girinceye kadar bunları söylemeğe devam etti [392].

283-.....Bize Yahya ibn Ebî İshâk, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti. Enes kendisi ve (üvey babası) Ebû Talha, Peygamber'in beraberinde (Hayber seferinden) dönüyorlardı. Peygamber'in beraberinde Safiyye vardı. Peygamber, Safiyye'yi binek devesinin arka tarafına bindirmişti. Yolun bir kısmında oldukları zaman dişi devenin ayağı sürçtü. Peygamber ve kadın yere düştüler. Ebû Talha -zannediyorum ki râvî şöyle dedi:- hemen devesinden kendini yere attı ve Rasûlullah'ın yanına geldi de:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah beni sana fidye yapsın! Sana birşey isabet etti mi? dedi.
Peygamber:
— "Hayır birşeyim yok, lâkin sen kadına git ve onun işine bak"
buyurdu.
Bu emir üzerine Ebû Talha elbisesini yüzü üzerine gerdi de kadının bulunduğu tarafa gitti ve varınca kendi örtüsünü (onu örtmek için) kadının üstüne attı. Akabinde kadın ayağa kalktı. Ebû Talha, Peygamber ile Safiyye için bineklerinin üzerim iyice bağladı. Pey-gamber'le Safiyye deveye bindiler ve yürüdüler. Nihayet Medine'nin açığına geldikleri zaman -yâhud râvî: Medîne üzerine yükseldikleri zaman, demiştir- Peygamber (S):
— "Âyibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbina hâmidûn" sözlerim
söyledi ve tâ Medine'ye girinceye kadar bunu söylemeğe devam etti [393].

197- Bir Seferden Geldiği Zaman Namaz Kılmak Babı [394]

284-.....Muhârib ibn Disâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben bir seferde Peygamber'in beraberinde bulundum. Medine'ye geldiğimiz zaman Peygamber (S) bana: "Mescide gir de iki rek'at namaz kıl" buyurdu [395].

285-.....Ubeydullah ibn Ka'b'dan; o da Ka'b ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) kuşluk vakti bir seferden döndüğü zaman (doğru) mescide girer ve oturmadan önce iki rek'at namaz kılar idi [396].

198- Seferden Dönüş Sırasında Yemek Yapmak Babı

286-.....Bize Vekî\ Şu'be'den; o da Muhârib ibn Disâr'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan haber verdi ki, Rasûlullah (S) -Tebûk ve Zâtu'r-Rıkaa- seferlerinden -Medine'ye- geldiği zaman bir deve yâhud bir sığır kesmiştir. Ve râvî Muâz ibn Muâz el-Anberî, Şu'be'den; o da Muhârib'den yaptığı rivayette şunu ziyâde etmiştir: Muhârib, Câbir ibn Abdillah'tan şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) benden iki ûkıyye ve bir dirhem yâhud iki dirhem mukaabilinde bir deve satın aldı. Sırâr mevkiine gelince bir sığır kesilmesini emretti. Sığır kesildi. Sefer hey'eti onu pişirip yediler. Medine'ye gelince Peygamber bana mescide gelmemi ve iki rek'at namaz kılmamı emretti. Ve bana devenin bedelini tartıp verdi [397].

287-.....Bize Şu'be, Muhârib ibn Disâr'dan tahdîs etti ki, Câbir şöyle demiştir: Ben bir seferden geldim. Peygamber (S) bana: "İki rek'at namaz kıl" buyurdu.
Buhâri: Sırâr, Medine'nin bir tarafında bir yerdir, demiştir [398] .

---

[1] Kitâb ve bâb başlıkları bâzı öne geçirme ve arkaya bırakma farklanyle beraber, en-Nesefî ve Ebû Zerr nüshalarında böyledir.
el-Cihâd ve'l-Mucâhede: Dîn düşmanlanyle harb ve kıtal eylemek manasınadır ki, murâd, mukaatelede bütün gücünü bp-şaltrnaktır. Bu, Cehd kelime-. sinden türemiştir.
el-Cehdu ve'1-Cuhdu: Takat, meşakkat, nihayet ma'nâlannadır. Ve üçüncü bâbdan masdar olup, çalışmak ma'nâsınadır.Ve bir adamı ve hayvanı nihayet mertebe meşakkate uğratmak, bir kimseyi İmtihan eylemek... ma'nâlarına gelir.
el-îctihâd: Çalışıp bütün gücünü sarfeylemek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
Dînde Cihâd Allah'ın Kelimesini en yüksek kılmak yolunda çalışmaktır.
es-Sîre: Sîn'in kesriyle isimdir; gezmeğe denir. Ve sünnet, tarikat, hey'et ma'nâlanna kullanılır ki, insanın tuttuğu ma'nevî yoldan ve kaaim olduğu haletten İbarettir; güzel sîret,çirkin sîret denilir. Cem'İ Siyer gelir ... (Kaamüs Ter.).
Bu Sîret- sözü Cihâd üzerine de kullanılır. Çünkü buradaki sîretler, Peygamber'in gazvelerindeki hâllerinden alınmışlardır.
[2] Buhârî'nin el-Asîlî ve el-Kerîme nüshalarında bu iki âyet tamamen yazılmıştır. en-Nesefî ve İbn Şebbûye nüshalarında da iki âyetin tamâmının alınmasına "Ve mü 'mirilere dahî cenneti muştula" kavline kadar denilmekle işaret edilmiştir. Birinci âyet cihâdın, ikincisi de sîretin delili gibidir.
[3] İbn Abbâs'm bu sözünü, İbn Ebî Hatim, Alî ibn Ebî Talha yolundan rivayet etmiştir. İbn Abbâs "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır" kavlinde: Yânî Allah'a tâattir, demiştir. İbn Abbâs "Hudûd" lâfzını, lâzımı ma'nâsı ile tefsîr etmiş gibidir. Çünkü itaat eden kimse, Allah'ın emrine boyun eğmek ve nefyinden çekinmek hududunda durur (İbn Hacer).
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah yolunda cihâd etmektir" sözündedir. En faziletli ameller hakkında gelen haberler, soruların sırası ve tertibine göre; bir de soranların maksadları, sorulan yer ve zaman i'tibâriyle değişiktir. İbn Mes'ûd: "Daha soraydım Rasûlullah bana cevâb verecekti" sözüyle, en faziletli amellerin bunlardan ibaret olmadığını işaret etmiştir.Tertîb hususunda da İbn Mes'-ûd'un suâli müessir olmuştur.
[5] Rasûlullah Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra, Mekke'nin fethine kadar müslümânların zayıflan müstesna olmak üzere, kudretli olanların hicret etmeleri ve dînlerini korumaları vâcib idi. Mekke'nin fethi üzerine bu hicret vucûbu kalkmıştır. Fakat cihâdın vucûbu ve iyi niyet üzere bulunmak ebedîdir, devamlıdır. Bundan sonra hicret ancak kâfir memleketlerinde bulunup da dînini açıklayamayan ve dînî vazifelerini yapamayan müslümânların İslâm memleketlerine hicret etmeleri hususunda ittifakla vâcibdir.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz cihâdı amelin en faziletlisi görüyoruz" sözünden alınır. Çünkü Peygamber Âişe'ye karşı cihâdın cihâd olması bakımından en faziletli olmasını reddetmemiş, lâkin kabul edilmiş olan haccı, cihâdın en faziletlilerinden biri kılmıştır (Aynî)...
[7] Hadîsin, cihâdın fazîletini en belîğ surette beyân ettiği açıktır.
[8] Buhârî bu sözü burada mevkuf hadîs şeklinde vermiştir. Buhârî bunu ilerideki bir bâbda Peygamber'in sözü olmak üzere merfû' bir hadîsin bir cümlesi olarak da getirmiştir.
[9] Bu âyetler başlığın delili ve Kur'ân'dan dayanağıdır.
Bu âyette uslûbdan maksad, emirdir. Ma'nâsı: "Allah'a ve Rasûlü'ne îmânda sebat edin, mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda çarpışın" demektir^. Nitekim İbn Mes'ûd(R)'un bu lâfızları emir sîgasıyle "Âminû ve câhidû = Imân edin, çarpışın" tarzındaki okuyuşu da buna delâlet eder. Bu fiillerin ihbar sîga-larıyle gelmesi, onların terkedilmeyecek, ısrarlı şekilde devam edecek vazifelerden olduğundandır (Beydâvî, Medârik).
[10] Başlığa uygunluğu "Caniyle maliyle Allah yolunda cihâd eden mü'min" sözün-dedir.
Bu hadîsteki "Bir vâdî içinde (yalnızlığa çekilme)" ta'bîri umûmî ahlâkın bozulduğu zamanlarda İslâmî yaşayışı korumak için kendi evinde veya işinde insanlara karışmadan yalnızlığı tercîh etmenin hayırlı olduğunu temsilden ibarettir. Bu hâlde dahî dîn ve devletin korunması için içtimaî dayanışmanın en açık görüntüsü olan cihâda iştirak edilmesinin bu güzel üslûbla emredildiği anlaşılır.
[11] Hadîsin tercemesindeki "gündüz", "gece" kayıdları, Ahmed ibn Hanbei'in Müs-«<f inde mevcûddur.
Allah yolunda çarpışan mücâhidin oruçluya, namaz kılana benzemesi yönü şöyle belirtilmiştir: Oruç tutan ve namaz kılan kinişe de, mücâhid de nefîs imsaki içinde bulunurlar. Oruçlu yemekten, içmekten, cinsî münâsebetlerden nefsini tutar, gönlü Allah ile meşgul olur. Namaz kılan kişi de dünyâ ile ilgisini kesip Allah'ın kelâmı, ibâdeti iie meşguldür. Bu sebeble oruçlu da, namaz kılan da her an sevâb kazanmaktadırlar. Mücâhid kişi de nefsini birçok şeylerden kesip düşmanla çarpışırken her ân ve her hareketinde sevâb kazanmaktadır. Bunu şu âyetler de te'yîd etmektedir:

".... Bunun sebebi şudur: (Çünkü onların) Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık (çekmeleri), kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı başarıya erişmeleri (gibi hiçbir hâl ve hareketleri) yoktur ki, mukaabilinde kendileri için bu sebeble iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, iyi hareket edenlerin mükâfatını zayi' etmez. Onlar (hakk yolunda) gerek küçük, gerek büyük herhangi bir masraf yapmayadurşunlar\ bir vâdîyi geçme-yedursunlar ki, ille Allah o yapar olduklarının daha güzeli ile onlara mükâfat etmek için (bütün onlar) hesâblarına yazılmıştır"(et-Tevbe: 120-121)

Hadîsin son fırkası mücâhid için Allah'ın üzerine alıp va'd ve tekeffül ettiği iki neticeyi belirtiyor ki, bunların ikisi de dünyâ hayâtını hiçe saydıracak değerde büyük şeylerdir.

[12] Bu mücâhidiik duası, "Allâhumme'rzukni'l-cihâde = Yâ. Allah beni cihâdla rızıklandır" yâhud "Allâhumme 'c 'alnı mine 'l-mucâhidîn fisebîlike = Yâ Allah beni Sen'in yolunda mücâhede edenlerden kıl" demek suretiyle; şehîdlik duası da "Allâhumme'rzuknVş-şehâdete fî sebîlike = Yâ Allah benî kendi yolunda şehîdlikle rızıklandır" demek suretiyle olur. Böyle mücâhidiik ve şehîdlik duası yapmak hem erkekleri, hem kadınları şâmildir. Bu yalnız erkeklere mahsûs değildir. Bu hususta erkekler ve kadınlar müsavidirler.

[13] Umer'inbu duası, başlıktaki şehîdlik duasına uygundur. BuhârîUmer'İnbu duasını Hacc Kitâbı'nım sonunda Medine'nin fazileti bâbi'nda senedli ve daha bütün olarak getirmişti.

İbn Sa'd, Umer'in kızı Hafsa'nın, babasının: "Allâhumme'r-zuknîkatlen Jîsebîlike ve vefâten fîbeledi Nebiyyike, = Yâ Allah beni kendi yolunda öldürülme ve Peygamberi'nin beldesinde ölmekle rızıklandır" diye duâ ederken işittiğini rivayet etmiştir (Aynî, Kastallânî).

[14] Buhârî bu hadîsi Cihâd Kitâbi'nım birçok bâblarmda değişik senedlerle getirmiştir. Bu rivayetlerin en uzunu buradaki hadîs ile, Ru'yâ Kitabı'ndakidir.

Bu sefer, Hz. Usmân'ın halîfeliği zamanında Muâviye Şâm Valisi iken, 28j hicret yılında Muâviye kumandasında yapılan ilk deniz seferi idi. Bu sefere birçok sahâbîler katılmışlardır.

İki Akabe Bey'atı'nda bulunan ve Hazrecliler'in nakîbi olan Ubâde ibnu'sj Sâmit, Peygamber'İn vefatından sonra Şam'a gönderilen ilim hey'eti içinde buj lunmuş ve Hımıs'ta ikaamet etmişti. Kıbrıs seferi açılınca Ubâde, karısı Ümmü Haram ile birlikte evinden çıkarak Akdeniz sahiline Trablusşâm'a gelmiştir. O sırada orada bulunan tabiî büyüklerinden Umeyr ibn Esved de, terceme ettiğimiz bu hadîsi Ümmü Harâm'ın bizzat ağzından İşitmiştir. Bu gazveye Ümmü Haram, Muâviye'nin karısı ve Karaza'nın kızı Fâhte de katılmış; Muâviye ibn Ebî Sufyân da bu gemi ile hareket etmiştir.

Kıbrıs Adası'nın bir vergiye bağlanarak sulhan veya zorla fethi gerçekleşip Şam'a hareket edileceği sırada veya ilk karaya çıkışta Ümmü Harâm'ın binmesi için bir katır getirilmiş, hırçın hayvan yaşlı Ümmü Harâm'ı üstünden atıp başı üstüne düşmesine ve boynu kırılarak ölmesine sebeb olmuştur.

İslâm târihinde adı ebedîleşen bu kadın, RasûluHah'm haber verdiği gibi deniz gazası yolunda vefat etmiş ve şehîdler kaafîlesine katılmıştır. Hişâm ibn Ammâr, Ümmü Harâm'ın kabrini deniz sahilinde gördüğünü bildirmiştir. Aynî de: Ümmü Harâm'ın kabri Kıbrıs'tadır. Halk onu ta'zîm ediyorlar ve kurak zamanlarda yağmur duası yapıyorlar ve: Bu, sâliha bir kadının kabridir, diyorlar, demiştir (Umdetu'l-Kaarî, VI, 533-535).

[15] Buhârî "Sebil" lâfzının hem müennes, hem müzekker kullanıldığını bildirmek istiyor. Kur'ân'da da bunun şâhidleri vardır: Lukmân: 6, Yûsuf: 108'de mtien-nes; el-A'râf: 146'da müzekker kullanılmıştır.

[16] Buhârî burada kelime ve cümle tefsiri vermiştir. "Hum derecâtun "u "Lehum derecâtun(= Onların birçok dereceleri, menzilleri vardır)" diye tefsir etmiştir.

[17] Hadîsin başlığa u.yg\m\uğu"Cennette yüz derece vardır... " sözüdür. Rasûlullah cevâbında cennete îmân ile girileceğini, şehîd derecesinin yüksekliğini, Fir-devs'in yüceliğini haber vermiş oluyor.

[18] Buhârî'nin şeyhi Yahya ibn Salih bu hadîsi üstadı Fulayh'tan alırken, Fulayh'-m "Fİdevs'in üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır" deyip demediğini kesin olarak hatırlayamadığı için "Zannederim ki" diye şekk ile rivayet etmiştir. Fulayh'ın oğlu Mehmed İse babasından yaptığı rivayette bu şekki gidermiştir.

[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "En güzel ve en faziletli bir eve girdirdiler ki ondan güzelini asla göremedim" sözünden alınır... (Aynî).

Bu, Cenazeler Kitâbı'nda "Müşriklerin çocukları hakkında denilen şeyler bâbı"nda, aynı isnâdla, fakat uzun bir metinle geçen hadîsin çok kısa bir parçasıdır. Bu hadîsin daha iyi anlaşılması için, o metinden biraz daha verelim: "Melekler benimle bu ağaca çıktılar. Beni bir eve koydular ki, ben bundan güzel bir ev görmedim. Burada ihtiyar, genç bir lakım erkekler, kadınlar, çocuklar vardı. Sonra melekler beni buradan çıkardılar. Benimle ağaca, yukarı çıktılar ve beni eskisinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Burada da ihtiyarlar, gençler vardı... Melekler bana: Girdiğin birinci ev bütün mü'minlerin müşterek köşküdür. İkinci gördüğün muhteşem saray da şehîdlerin sarayıdır, dediler".

Hadîsin bu kısmı şehîdlerin menzillerinin, menzillerin en yükseği olduğuna delâlet etmektedir (Kastallânî).

[20] el-Gadve, sabah erkenden gün semânın ortasından batıya kayıncaya kadar geçen müddetin herhangi bir ânında bir kerre yola çıkmağa, yürümeğe, gitmeğe, iş yapmağa denir.

er-Ravha da; zeval vaktinden güneşin batışına kadar devam eden müddetin herhangi bir zamanında çıkış, yürüyüş demektir. Bu hadîslerde maksad, sabah akşam, herhangi bir askerî harekettir.

et-Tevbe: 120. âyette bildirildi ki, kâfirleri sinirlendirecek herhangibir yerde, yürüyüp çiğnemeleri de sevabı gerektiren bir ibâdettir. Sonra askerliğin en mühim işi olan sabah, akşam ta'lîmleri ve bu sıradaki askerin bütün seyir ve hareketleri "yürüyüş" ta'birine dâhil olur.

[21] Bu hadîsin de başlığa uygunluğu açıktır.

Buradaki "Kâbu kavs" ta'bîrinde "Kavs", yay ma'nâsmadır. "Kâb" da burada mikdâr, arşın ma'nâsmadır. Bu hususta başka bilgiler de verilmiştir. Bunları zikre hacet görmedik. İstenen ma'nâ: Cennette az mikdâr yerin, dünyâdan daha faziletli ve kıymetli olduğudur.

[22] Bu babın hadîslerinden hâsıl olan, dünyâ işini hafifletme, cihâd işini büyütme kasdedildiğidir. Cennetten bir kamçı kadar yer kazanan, dünyâdaki herşeyden daha büyük olacak birşey kazanmış olur. Cennetten en yüksek dereceler kazanana acaba bu kazanç nasıl olur? Bu, dünyâda bilinemez, anlatılamaz (Kas-tallânî).

[23] el-Haveru: Bir kimsenin gözünün siyahı değirmi ve kapakları ince ve nâzik ve etrafı gümüş gibi ak olduğu hâlde gözünün beyazının beyazlığı ve siyahının siyahlığı koyu ve şiddetli olmak, yânî akı ak ve karası kara olmak ma'nâsına; bir kavle göre, bedeni safî gümüş gibi pek beyaz olarak gözünün beyazı ve siyahı pek koyu olmak ma'nâsına dördüncü bâbdan masdardır. Bundan sıfatlar el-Ahveru ve'l-Havrâu gelir; kara gözlü demektir. Bunların cem'i el-Hûr gelir.

el-A 'yenu ve'l-Iynetu: Bir kimse câmus gözlü ve âhû gözlü olmak ma'nâsı-nadır ki,,gözü daireli ve siyahı iri olmaktan ibarettir;dördüncü bâbdan masdardır. Bundan sıfatlar el-A'yenu ve'l-Aynâu gelir. Bunların cem'i el-Iynu gelir... (Kaamûs Ter.).

el-Hûru'l~Iyn; kara ve iri gözlü kadınlar demek olup, Kur'ân'da mü'min-lerin ve gazilerin cennetteki kadınlarına verilmiş bir iftihar unvanıdır.

[24] Yâ'nî bu cennet kadınları o kadar hârika bir güzelliğe mâliktirler kit insan onlara bir bakışta hayret içinde kalır. Hakîkaten gözün akı ak, karası kara olmak, göz güzelliğinin her zaman en üstün bir vasfıdır.

[25] Aynı lâfız et-Tûr: 20. âyette de geçmektedir. "Hûrun tynun" ta'bîri el-Vâkıa: 22. âyette de geçer. Buhârî burada ed-Duhân Sûresi'nin 51-54. âyetlerine işaret etmiştir ki, bunlarda muttakîlere ve mücâhidlere cennetler, ırmaklar, ipekli giyecekler ikramı ve aynı zamanda kara gözlü ve iri gözlü çok güzel cennet kadınları ile eş yapıp çiftleştireceği va'di vardır. Âyetlerin önü ve devamı ile tercemesi şöyledir:

' 'Muttakîler ise hakîkaten emin bir tnakaamda; cennetlerde, pınarlardadır.

İnce, nâzik ve kaim ipeklerden, atlaslardan giyecekler, karşı karşıya (gelerek ma-habbet edecekler)</(>. İşte (emir) böyledir. Onlara bembeyaz, şâhîn gözlü hurileri eş yaptık. Orada emin emin, meyvenin her türlüsünü isterler. Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar. Onları cehennem azabından korumuşuzdur. İşte bu, en büyük saadetin tâ kendisidir"(cd-Duhân: 51*57).'

[26] Hadîsin başlığa uyguluğu "Cennet ehlinden bir kadın... "sözünden almır. Çünkü başlıkta "el-Hûru'1-Iyn ve sıfatlan" diye söyledi. Bu hadîste "Siyah iri gözlü cennet kadınlarının sıfatlarından" iki büyük sıfat zikredilmiştir: Biri: "Eğer cennet kadınlarından biri dünyâ ehline baksaydı, elbette dünyâ İle cennet arasını aydınlatırdı"; diğeri de "Cennet kadınının baş örtüsü, dünyâ ve dünyâdaki her-şeyden hayırlıdır" sıfatıdır.

Bu hadîsleri bâzı küçük lâfız farkı İle Müslim de, İmâre Kitabı; "Yüce Allah'ın rızâsı yolunda şehîd olmanın fazileti bâbı"nda getirmiştir. Müslim Ter-cemesi, VI, 83, "1877".

[27] Başlığa uygunluğu ma'nâsmdan alınır. Çünkü içinde şehîd olmayı tekrar tekrar temenni vardır. Bu hadîs, bu senedle birçok kerreler geçti. Bir rivayeti de îmân Kitâbı'nda; "Cihâd da îmândandır bâbı"nda geçmişti.

[28] Hadîsin başlığa uygunluğu "O şehîdlerin bizim yanımızda olmaları kendilerini sevindirmez"sözünden alınır. Bu da şehîd olmakla nail oldukları şerefli ikramı gördükleri için, dünyâya dönmeleri onların hoşuna gitmemesindendir.

Peygamber sekizinci yılın cumâda'1-ûlâ ayında Mûte'ye bir ordu gönderip, başına Zeyd'i kumandan yaptı. Zeyd şehîd olursa Ca'fer, o şehîd olursa Abdullah ibn Ravâha kumandan olacak buyurdu. Bunlar böyle haber verdiği gibi şehîd olunca, Hâlid kumandayı kendiliğinden üzerine alıp, orduyu selâmete çıkardı. Yüz binlik Bizans ordusuyla çarpışılmıştı. İşte bu hâdise üzerine Peygamber bu hutbeyi yapıp, bu mu'cizeli sözleri söylemiştir.

[29] Âyet, başlığa delîl gibidir. Çünkü ondaki "Ölüm yetişirse" ta'bîri, öldürülmeyi, binekten düşüp ölmeyi ve diğer şekilde ölmeyi şâmil olur.

[30] Bu, Ebû Ubeyde'nİn Mecâzu'l-Kur'ân'daki tefsiridir.

[31] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hayvan onu yere çarptı, o da bundan öldü" sö-zündedir. Çünkü Ümmü Haram, Allah yolunda bir gâzî İken yere çarpılıp ölmüştür. Bu hadîs yakında "Mücâhid olmaya duâ etmek bâbı"nda da geçmişti.

[32] en-Nekbu, en-Nekıbu, en-Nukûbu: Yoldan sapmak, bir nesneyi elden atıp yere bırakmak, bir kabı başaşağı çevirip içinde olan nesneyi boşaltmak, ok kuburunu sernİgûn edip içinde olan okları perîşân eylemek, ayağı taş paralamak; bir kavle göre taş dokunmakla taşı kırmak ma'nâlarma gelir; birinci, dördüncü bâb-lardan masdardır. Ve Nekb ye Nekbe, musîbete denir; zaman bir kimseyi çok mihnete ve meşakkate uğratmak, yâhud musîbete düçâr eylemek ma'nâsmadır.

et-Ta'nu, mızrak makûlesi bir şeyle dürtmek ve sancıtmak ma'nâsına üçüncü ve birinci bâbdan masdardır... (Kaamûs Ter.)

[33] Hadîsin başlığa uygunluğu, bu ilim ve teblîğ mücâhidleri topluluğunun Allah yolunda Öldürülme musibetine uğramış olmalarıdır. Başlıktaki bu fazilet, başta Haram ibn Milhân olmak üzere, alçakça bir hıyanete uğrayan Maûne Kuyusu şehîdlerinin merdçe çarpışarak şehîd olmalarından Allah'ın razı olup, bunları da bir takım uhrevî mükâfat ile hoşnûd ve razı etmesinden apaçık görülüyor. Bu hadîs, Mağâzî'de de birkaç yerde gelmiştir. Parantez arası ifâdeler diğer rivayetlerden olup, asıl metin derecesinde kuvvetlidirler.

Bu üzücü hâdise hicretin dördüncü yılı, Uhud'dan üç ay sonra, safer ayında vuku bulmuştur.

[34] Başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın Allah yolunda cihâdda parmağının yaralanıp kanaması; böylece musibete uğramış olmasıdır.

Rasûlullah'ın parmak acısıyle söylediği bu recez'in tercemesini Hakk Dîni Kur'ân Dili,(V\ll, 5883)'nden naklettim.

[35] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah yolunda yaralanan..." sözündedir. Çünkü .el'Kelmu, yaralamak ma'nâsmadır.

Şehidin şehîd olduğu zamanki yaralı haliyle gelmesinin hikmeti, hayâtını Allah yolunda feda eden şehidin şahidi, dâima kendisiyle beraber bulunmasıdır. Şehîd, Peygamber'in haber verdiği gibi, aslî hey'etiyle geleceği için kanlı 'elbisesi ile gömülür; yıkanmaz ve kendisinden şehîd kanı giderilmez.

[36] Bu âyette "Harb nevbet iledir"in ma'nâsı vardır. Çünkü iki güzellikten biri ya şehîdlik, ya da kâfirlere zaferdir.

[37] Bu sözün âyet ile münâsebeti ise apaçıktır. Çünkü âyet bu sözün ma'nâsını içine almaktadır.
[38] Hadîsin başlığa uygunluğu "Harb aramızda nevbetledir dedin" sözündedir. Zikrettik ki, iki güzelliğin biri "Harb nevbet Üedir"în ma'nâsıdır. Bunlardan her-biri diğerinin ma'nâsını İçine alır, böylece uygunluk meydana gelir; sözü uzatmaya hacet yoktur (Aynî).
Bu, îmân Kitâbı'nda geçen uzun Hırakliyus hadîsinin bir parçasıdır
[39] Hadîsin başlık yapılan âyete uygunluğu, o âyetin hadîste zikredilen kimseler ve benzerleri hakkında inmiş olduğu yönündendir. Bunlar Allah yolunda şehîd oluncaya kadar döğüşeceğini adamışlar ve bu ahidlerini yerine getirip şehîd düşmüşlerdir. Hamza, Mus'ab ibn Umeyr, Enes ibnu'n-Nadr bunlardandır.
Bu hadîste Enes ibnu'n-Nadr'ın yiğitliğine, îmânının kuvvetine, ahdine olan vefasına, dînine bağlılığına apaçık delâletler vardır.
[40] Bu er-Rubeyy' kıssası Sulh Kitâbi'nda "Diyette sulh bâbı"nda da geçmişti. Bunda da Enes ibnu'n-Nadr'ın büyük ihlâsına, sezgisine ve firâsetine apaçık delâlet vardır. Hakîkaten Enes ibnu'n-Nadr'ın, Allah'ın, yaptığı yemini yerine getirip doğru çıkardığı hâlis kullarından biri olduğu Peygamber'in bu ifâdesi ile delîllenmiştir.
[41] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
Buhârî bunu Tefsîr'de ve Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da getirmiştir. Oradaki rivayette "Sonra bu âyeti de Mushaf'taki sûresinin içine kattık" ziyâdesi vardır.
Ebû Bekr zamanında Kur'ân toplanırken de iki âyet yine Huzeyme'nin yanında bulunmuştu.Fakat o iki âyet el-Ahzâb Sûresi'nden değil, et-Tevbe Sûre-si'nin son iki âyeti idi. el-Ahzâb ve et-Tevbe âyetlerinin Huzeyme gibi yüksek şahsiyetli bir sahâbînin yanında yazılı bulunması ayrıca bir i'tibâr ve emniyet sebebi olmuştur. Bunun için Zeyd ibn Sabit bu hadîsinde Rasûlullah'ın, Huzeyme'nin yalnız başına şâhidliğini, iki şahidin Şâhidliğine denk ve eşit tuttuğunu bildirmiştir.
[42] Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünü ed-Dinâverî, el-Mucâlese kitabında senedli olarak rivayet etmiştir. Orada Ebu'd-Derdâ: "Ey insanlar, sâlih amel gazveden evveldir. Sizler ancak amellerinizle harb ediyorsunuz" demiştir. Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünü Abdullah ibn Mübarek de Cihâd Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir.
[43] el-Kirmânî: Bu âyeti burada zikirden maksad, içinde saffı zikretmesidir. Çünkü saff tutmak, harbden evvel yapılan sâlih bir ameldir, demiştir. Böylece bu üç âyetten üçüncüsünde, en belîğ bir üslûb ile askerî terbiye ve sıkı bir nizâm ve dayanışma İle yapılan cihâdın Allah indinde makbul olduğu bildirilmiş oluyor. Bu saff ve nizâm, askerin dış nizâmıdır. Onun bir de dahilî, vicdanî ve kal-bî nizâmı vardır ki, o da her erin Allah'a bağlı metîn bir îmân kal'ası olmasıdır.
[44] Hadîsin başlığa uygunluğu "Müslüman ol, sonra harbet" sözündedir. Böylece o zât, sâlih ameli getirmiş oldu; hattâ amellerin en faziletlisi ve salâhça en kuvvetlisini getirdi ki, o da İslâm'a girmedir; bundan sonra da çarpışıp şehîd oldu. Onun az amel edip çok kazanması, evvelâ İslâm'a girmesiyle olmuştur.
[45] Hadîs hafızları şöyle dediler: Bu, Buhârî râvîlerinin bir vehmidir. er-Rubeyy', el-Berâ'nın kızı değil, en-Nadr'ın kızıdır; Enes ibn Nadr'ın kızkardeşİdir; Enes ibn Mâlik'in de halasıdır. Sonra Harise ibn Surâka'nın anası, er-Rubeyy'İn anası değil, er-Rubeyy'in kendisidir. Peygamber'e gelerek oğlurmn şehîd olup olmadığını soran da er-Rubeyy'dir. Tirmizî ile İbn Huzeyme Sünen'\ennde böyle rivayet etmişlerdir. Hafız İbnu'1-Esîr Cömi'u'l'UsûVĞz: "Ensâb"a, Mağâzî'ye ve sahabe isimlerine dâir bütün kitâblarda-zabtedilip yazılmış olan Hârise'nin anası er-Rubeyy' bintu'n-Nadr'dır; Enes İbn Mâlik'in halasıdır" diyor.
Bu yanılmanın çıkış yeri şudur: Buhârî'nın son râvîsi olan Firabrî'nin rivayet ettiği nüshasında, bâzı râvîler tarafından "Ümmü'r-Rubeyy' bintu'1-Berâ" suretinde yanlış haşiye edilmiş; sonradan, sahîh olmayan bu haşiye Buhârî metnine karışmıştır.
Harise, Bedir harbinde su içmek üzere havuz başına geldiğinde hançeresi-ne bir ok isabet ederek ölmüştür. Harise bu sırada erlik çağına ermemişti; Bedir harbim seyre gelmiş bir oğlancıktı. Oku atan Hıbbân ibn Anka, okunu Hâri-se'yi öldürmek maksadıyle atmamıştı; bu sebeble ok serseri vasfı ile vasıflandırılmıştır. Hârise'nin anası da şehîd olmak için düşmanın ihtiyariyle atıp öldürmesi şehîdliğin şartıdır sanıyordu; işte bunun için mes'eleyi Peygamber'e soruyordu. {İbn Ha'1"" Aynî).
[46] el-Ğarb:... ve şol oka denir ki atanı bilinmez; bunda iki fetha da caizdir...
el-Firdevs: Şol vâdîye denir ki, her cins bitkileri bitirir, yânî onda bütün bitki nevi'leri biter...Ve Firdevs şol bûstâna ve bahçeye denir ki, bûstânlarda biten ağaçlar ve sebzelerin hepsini cami' olup onda üzüm asmaları da olur. (Kaa-mûs Ter.).
[47] Ebû Zerr nüshası dışındaki bâzı rivayetlerde bu babın evvelinde Besmele gelmiştir.
[48] Buhârî bu hadîsi İlim, Hums ve Tevhîd Kitâbları'nda da getirmiştir.
[49] Ayetin başlığa uygunluğu, içinde "Kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları... " ve benzeri herbir hareketleri mukaabilinde "Kendileri lehine muhakkak iyi bir amel yazılacağı" fıkralarının bulunmasıdır. Peygamber buradaki sâlih ameli, bu işleri yapana ateşin dokunmayacağı ile tefsîr etmiştir. "Allah yolu" ile murâd, Allah'a yapılan tâatlerin hepsidir, fakat mutlak olarak "Allah yolu" ta'birinden akla gelen, cihâddır.
[50] Hadîs, küçük lâfız farkıyle Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Ayaklara tozun dokunması kendisine ateş dokunmasını def edici olunca, ayaklarla koşup çalıştığı, bütün gücünü boşalttığı ve öldürüp ölünceye kadar mukaatele ettiği zaman nasıl olur?
[51] Hadîsin başlığa uygunluğu "Başından tozları eliyle sildi" sözündedir.
Ammâr, Sffîn'de Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın adamları tarafından öldürülmüştür. Mü'minlerin Emîri Alî ibn Ebî Tâlib'e karşı gelen Şamlılar1 in o târihte bağ ehli (bağî) olduğu bu sahîh hadîsle sabit oluyor. Mü'minlerin İmamet ve Emâret'i, ancak Hz. Hasen'İn kendi İhtiyarı ile ayrılıp çekilmesinden sonra Muâviye(R)'ye geçebilmiştir. Haber verilmesinden otuz bu kadar sene sonra doğruluğu geçekleşen bu Peygamber haberi, Muhammed'in nübüvvet şâhidle-rinden biridir...
Buhârî bu hadîsi Salât Kitâbı'nda; "Mescid bina etmek hususunda yardımlaşma bâbı"nda da getirmişti. Orada verilen açıklamalara da bakılabilir. Oradaki rivayette hadîsin son fıkrası, "Ammâr onları cennete da'vet ediyor, onlar ise onu cehenneme da'vet eder" buyurdu... şeklindedir.
[52] Buhârî bu hadîsi harb sahasından ayrıldıktan sonra ve tozlardan sonra bedeni boydan boya yıkamanın ve temizlik yapmanın sünnet olduğunu bildirmek üzere sevketmiştir. Başlıkla hadîs arasındaki uygunluk, budur.
[53] Yânı haklarında Yüce Allah'ın şu kavli gelen kimselerin faziletlerini beyân babı. Bu takdiri yapmak zarurîdir. Çünkü lâfzın zahiri kasdedilmemiştir (Aynî),
[54] ibn Cerir de: Umer ibn Yûnus, İkrime'den; o da İshâk İbn Ebî Talha'dan "Allah yolunda öldürülenîeri ölüler sanmayın" kısmım ziyâde etmiştir. İşte bu ziyâde sayesinde hadîs ile âyet arasında uygunluk meydana gelir.
[55] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şehîdler olarak" sözünden alınır. Onların o gün içtikleri şarâb, onlara zarar vermemiştir. Çünkü İçtikleri vakit şarâb mübâh idi. İşte bunun için Allah, Ölümlerinin ardından onları övmüş, onlardan korkuyu ve hüznü kaldırmıştır (Aynî).
[56] Bu hadîs Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[57] İbn Battal: Bu hadîs şehîdliğin fazileti hakkında gelmiş olan haberlerin en ulusudur. Birr{~Hâlis iyilik) amellerin İçinde nefsin bedel ve karşılık yapılacağı, cihâddan başka bir amel yoktur, İşte bunun içindir ki, cihâdda sevâb büyük olmuştur (İbn Hacer).
[58] Bu el-Mugîre hadîsini Buhârî, el-Cizye Kitâbı'nda bütünü ile getirmiştir. Bu hadîsin bu başlık altına girmesinin sebebi, onlardan maktul düşenin cennette olması; kılıçların yıldırımı altına girici olmasıdır.
[59] Umer'in bu sözünün buraya girişi de, bundan öncekinin girişi gibidir. Umer'in bu hadîsini Buhârî, el-Mağâzî'de Sehl ibn Hanîf'ten senediyle mevsûlen getirmiştir.
[60] Buhârî'nin Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan rivayet ettiği bu hadîsi İbn Ebî Evfâ, Hâricîler'le harbeden ordu kumandanı Umer ibn Ubeydillah'a gönderdiği mektubunda bildirmiştir. Hadîste gazilerin kılıçlarını düşmana karşı kullanmalarının cennete girmelerine sebeb olduğu en vecîz, fakat en câmılı bir uslûb ile ifâde edilmiştir. Buna "Cevâmi'u'l-kelim" denir. Dört kelime ile cihâda teret-tüb eden sevâb ve cihâda tergîb, en belîğ surette ihbar ve ifâde edilmiştir.
[61] Yânî ailesiyle cinsî münâsebet sırasında, Allah yolunda cihâd etmesi için çocuk meydana gelmesini niyet eden kimseye, bu muamelesinden çocuk olmasa da, bu niyeti sebebiyle kendisi lehine ecir hâsıl olur.
Hadîsin başlıkla münâsebeti açıktır. Buhârî bunu birçok yerde getirmiştir.
[62] Yânî harbde yiğitliğin övülüp korkaklığın kötülenmesi babı.
[63] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber insanların en yiğidi idi" sözündedir. Peygamber'in yiğitliğini gösteren menkabeleri pekçoktur. Esasen Peygamber'-in, kıldığı her namaz sonunda yaptığı dualardan biri de korkaklıktan Allah'a sığınmaktı. Buhârî buna dâir ayrı bir bâb açmıştır; bundan sonra gelecektir.
[64] Hadîsin başlığa uygunluğu "Beni ne bir cimri, ne yalancı... bulurdunuz" sö-zündedir.
Bu hadîs de cevâmi'u'l-kelim'dendir. Çünkü ahlâkın kökleri, hikmet, kerem ve yiğitliktir. Yalanın olmamasiyle aklî kuvvetin kemâline, yânî hikmete; korkaklığın olmamasıyle gazabî kuvvetin kemâline, yânî yiğitliğe; cimriliğin ol-mamasiyle de şehevî kuvvetin kemâline yânî cömertliğe işaret etti. İşte bu üç huy, ahlâkın fâdıllarıdır (Aynî).
[65] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ Allah ben korkaklıktan Sana sığınırım..." sözündedir.
[66] Hadîsin başlığa delîlliği "Korkaklıktan Allah'a sığınırım" kavimdedir
[67] Bununla kişinin harbde İslâm'ı meydana çıkarmak ve İslâm kelimesini bildirmek hususundaki yorgunluklarını anlatma hakkı olduğunu kasdettİ. Bunu anlatmaktan maksad, bunu örnek alacak ve uyacak olanların örnek alıp uymaları ve insanları buna rağbetlendirmedir. Yiğitliğini meydana çıkarma ve yapükla-nyle öğünmek için anlatana gelince, bu caiz olmaz (Aynî).
[68] Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî'nin burada işaret ettiği hadîsini Buhârî, el-Mağâzî'de ve Menâkıb'da senediyle getirmiştir. Orada Talha'nın: "Uhud gününde harbin kızıştığı Öyle saatler oldu ki, o zamanlar Peygamber'in maiyye-tinde benimle Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka kimse kalmadı" dediğini rivayet etmiştir (Buhârî, Menâkıb; "Talha'nım zırhı babı").
[69] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben Talha'yı Uhud gününden tahdîs ederken işittim" kavlindedir.
[70] Bu bâb ve buradaki âyetler umûmî seferberlik emrini ta'lîm etmektedir. Bu âyetlerle emredilen "Nefir", kâfirlerle harb için evinden acele fırlayıp çıkmaktır. Nejîf'm kökü en-Nefr, insanı heyecan ve harekete getiren bir sebebden, bir işten dolayı, bir yerden ayrılıp başka bir yere gitmektir. Bu suretle toplanan ve ferdleri sayılamıyacak derecede çok olan İnsan kitlesine "en-Nefîru'1-âmm" denilir. Ve bu toplantı, devletin umûmî seferberlik emriyle vuku' bulur...
[71] İbn Abbâs'ın bu tefsirini Taberî, Alî ibn Ebî Talha yolundan rİvâyet-etmİştir.
[72] Bu da Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân'daki kavlidir (Kastallânî).
[73] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ve lâkin cihâd ve niyet vardır" sözündedir.
Bu hadîs, Cihâd Kitabı'mn baş tarafında "Cihâdın fazileti bâbf'nda da geçmişti; oradaki açıklamaları tekrar etmek gerekmez.

[74] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın hadîsin ma'nâsma şerh gibi olması cihetindendir.
Hadîs tercemesinde parantez içindeki cümleler ve ziyâdeler, Müslim'in rivâyetinden alınmıştır; bu sebeble bunlar da metin kuvvetindedir ve sahîhtir. İbnu Abdilberr: "Bu hadîsten, Allah yolunda nefsini feda eden her müslümânın muhakkak cennete gireceği hükmü alınır" demiştir. Yine İbn Abdilberr: "Bütün ilim adamlarına göre bu hadîsin ma'nâsı, birinci kaatilin katli yaparken kâfir olduğudur" demiştir ki, Buhârî de hadîsten bu ma'nâyı anladığını, koyduğu başlıkta ifâde etmiştir (Fethu'l-Bârî'den özetle.)
[75] İbnu Kavkal denilen en-Nu'mân ibn Mâlik ibn Sa'lebe, Bedr gazasında bulunmuş, Uhud'da şehîd düşmüştür. Bağavî'nin nakline göre, Uhud'da şehîd düşeceğine ve cennete gideceğine yemîn etmişti. İbn Kavkal'ın şehâdetİ üzerine Rasûlullah: "Ben İbn Kavkai'ı cennette gördüm" buyurup, azız şehidin yemininin ayniyle gerçekleştiğini bildirmiştir.
Ebân İle kardeşi Amr'm Yermuk günü şehîd olduklarım bildirmiştir. Yermuk harbi jUmer'in halifeliği zamanında, hicretin onbeşinci yılı Receb'inin beşine tesadüf eden bir pazartesi günü vuku' bulmuştur.
Ebân'ın Ebû Hureyre'ye karşı mukaabelesi çok ağır olmakla beraber, o nis-bette beliğdir: Ebân evvelâ muhatabını ismi alâkasıyle küçük bir dağ kedisine | benzetiyor; sonra da dağ başından kopan ve hissiz, şuursuz yuvarlanan bir taş [parçasına benzeterek, Ebû Hureyre'yi muaşeret âdabından mahrum, bedevi ha-\ yatından çıkıp İslâm medeniyetine girmiş, kaba bir kimsedir demek istiyor. Ve daha sonra kendisini kaatillikle ittihâmın doğru olmadığını ve İslâm camiasına girerek tevbe etmekle mazideki günâhlarının afv olunacağını ve şehidin cennete gireceğini en vecîz Ve en belîğ bir uslûb ile ifâde ediyor. Peygamber'in sükûtu da bu hükümleri takrir ve tesbît etmiş bulunuyor. Hadîsin başlığa uygunluğu Ebân ibn Saîd'in: "Allah ona benim ellerimle şehîdlik ikram etti" sözünden alınır... (Aynî).
[76] Ebû Talha, Enes ibn Mâlik'in üvey babasıdır, Enes'in babası Şam'da küfür hâlinde öldükten sonra, Enes'in anası, Ebû Talha ile evlenmişti. Ebû Talha, harb kahramanlarının en seçkinlerinden idi. Ebû Talha düşmana karşı kuvvetli bulunmak için oruç tutmazdı. Bu hususta Peygamber'in: "Oruçyiyerek düşmanlarınıza karşı kuvvetleniniz!" emrine dayanırdı.
Bu hadîs, cihâdın nafile ibâdetten daha faziletli olduğuna delâlet eder.
[77] İmâm Mâlik, et-Muvatta'da. Câbir ibn Atîk'ten getirdiği rivayette: "Şehîdler, Allah yolunda öldürülenden başka yedidir" demiş; yanan; zatü'l-cenb sahibi olan, çocuğunu karnında hâmil olarak ölen kadını da zikretmiştir. Câbir hadîsi Buhârî'nin başlığına uygundur, lâkin bu, Bühârî'nin şartı üzerine olmadığı için, Buhârî onu getirmemiştir. Fakat şehîdliğin nevi'leri hakkında gelen beş ve yedi sayılarının bir hudûdlandirma' ma'nâsma olmadığını bildirmek için de, başlıkta ona tenbîh etmiştir. Bu Câbir hadîsini Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve İbn Hıbbân da rivayet etmişlerdir... (İbn Hacer).
[78] Hadîsin başlığa uygunluğu, geçen hadîste sayılan şehîdlik nevilerinden birini . ihtiva etmesi yönündendir.
[79] Her iki hadîs de başlıktaki âyetin mızûl sebebini beyân etmektedir.
Bu âyet ile topallık, kötürümlük, yatalaklık gibi şer'î bir özür sebebiyle harbe katılmayanlarla katılanların her ikisine de cennet va'd edildiği bildirilmiştir; şu fark ile ki, mücâhidlerih cennetteki derecesi çok yüksektir. Onlara mağfiret ve rahmet de va'd edilmiştir.
[80] Hadîsin başlığa delîlliği "Düşmanlarla karşılaştığınız zaman sabrediniz" sözündedir.
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu Rasûlullah'm "Yaşamak ancak âhiret yaşayışıdır" sözünde sahâbîlerin çalışmakta oldukları cihâd işi üzerine onları teşvik bulunması yönündendir. Şârih İbn Battal: Rasûlullah'm inşâd ettiği beyit, İbnu Ra-vâha'nındır; Rasûlullah'm değildir, demiştir.
[82] Hadîste adı geçen Hendek Harbi, ibn tshâk'm, Urve'nin, Katâde'nin kesin kanâatlerine göre hicretin beşinci yılı Şevval ayında vuku' bulmuştur. Mûsâ ibn Ukbe'nin ez-Zuhrî'den rivayetine göre de dördüncü sene ŞevvâPindedir. Enes ibn Mâlik de böyle demiştir. Buna Ahzâb Harbi de denilir. Böyle denme sebebi, Arab kabilelerinin Rasûlullah ile harbetmek üzere ittifak edip toplanmalarıdır. Bu ittifakı işitince Rasûlullah, İranlı Selmân'ın işaretiyle Medine etrafına hendek kazarak savunma harbi yapmayı uygun buldu ve zafer kazandı. İşte metindeki beyitler hendek kazma sırasında karşılıklı söylenip, yorgunluk hafifletilmeye çalışılmıştır.
[83] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır.
[84] Bu, aynı hadîsin el-Berâ'dân diğer bir yoldan gelen, geçenden daha tamam bir rivayetidir. Bu hadîsten insana ezâ ve meşakkat arız olduğu zamanlarda, o meşakkati kaldırmak ve fitrî kuvvetleri yerinde tutmak için şiir ve recez inşâd etmenin caiz olduğu hükmü alınmıştır.
[85] Baslıktaki sorunun cevâbı ve hükmü, hadîste bizzat Peygamberin diliyle veril-mltlr PeygaX özür sahihlerinin de gâzîler gibi sevaba nail olacaklanm, Zu-heyr rivayetine göre Tebûk seferinde müjdelemiştir.
[86] Buhârî burada hadîsin iki senedi arasında bir mukaayese yapıp, daha kuvvetli olanını göstermiştir.
[87] Bu hadîs ile 29. bâbdakİ 44. Enes İbn Mâlik hadîsi arasında açık bir çatışma vardır. Bu çatışmayı sarihler şöyle gideriyorlar: Enes hadîsinde mücâhidin oruç yemesi, oruç mücâhidi cihâd etmekten zayıf düşürdüğü zaman evlâdır; oruç, mücâhidin bedenî kudret ve kaabiliyetine zarar vermezse, oruç tutması efdal-dir; hem cihâd, hem oruç faziletini cem' etmiş olur.
[88] Çift sadaka diğer rivayet tarîklerinde kendi malından iki sığır, iki koyun, İki dirhem olarak açıkça belirtilmiştir. Rasûlullah'ın Ebû Bekr hakkındaki bu sözü, Ebû Bekr'in bütün yüksek fazîletlerle mütehallî ve bu amelî vazifelere ta-mâmiyle bağlı olduğuna delâlet eder.
[89] Hadîsin başlığa uygunluğu "Malı halâ!yoldan kazanıp da onu Allah yoluna.. tahsis eden" sözündedir. Halâl yollardan kazanılan ve bir kısmı sadaka ve zekât olarak hayır yollarında harcanan servet övülmüş; haksızlıkla ve haram yollarla toplanan dünyâ malı da şerr ve rriefsedet sebebi olacağı haber verilip kötülenmiştir. Bu hadîs, küçük bir lâfız farkıyle Zekât Kitabı; "Yetîmlere sadaka bâbı"nda geçmişti. İnşâallah Rikaak Kitâbı'nda da gelecektir.
[90] Bu hadîs içtimaî yardım, içtimaî bağlılık i'tibâriyle çok önemlidir. Rasûlullah zamanında askerlik teşkilâtı, halkın hâli vakti yerinde"olanları asker.î seferlere kendi atiyle, silâhıyle, yiyecek, içecek gibi bütün sefer ve cenk gerekleriyle katılmak esâsına göre kurulmuştu. Fakîr olanlar da Rasûlullah ile zengin sahâbî-ler tarafından cihâzlandırılırdı. Fakîr olup da hiçbir taraftan yardım görmeyenler, Mekke, Tebûk gibi uzak seferlere katılamayıp, Medîne'de kalırlar ve gâzîlerin işlerine de ailelerine hayırlıhk ve emniyetle bakarlardı. Zamanımızda bir taraftan devlet teşkîlâtıyle, bir taraftan hayır kurumlarıyle cebhe gerisinde görülen bu nevi' içtimaî hizmetler, o zamanlarda ferdler tarafından ihtiyarî olarak görülürdü. Bu cihetle cebhe gerisindeki gâzî işlerine ve ailelerine namusluca yardım keyfiyetine Rasûlullah tarafından çok ehemmiyet verilmiş, bunlara da gaza etmişçesine uhrevî mükâfat va'd edilmiştir.
[91] Bundan önceki hadîste gâzînin yokluğunda, o cebhede düşmanla çarpışırken veya hudûdda vatanî görevini yerine getirirken ailesine yardım ve saygı gösterilmesi öğretilmişti. Bunda da şehîd ailesi ihmâl edilmeyip, şehîde hürmeten ailesine saygı gösterilmesi ve mümkün olursa devlet başkanı tarafından bile hâl hatır sorulması öğretilmektedir. Ümmü Suleym, Enes ibn Mâlik'İn anasıdır. Bunun erkek kardeşi Haram ibn Milhân Maûne Kuyusu faciasında şehîd edilmiş idi. Rasûlullah ona hayırlı halef olmaya örnek vermiş oluyor.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu "O hanût sürünüyordu" sözündedir.
Yemâme günü, Yemâme'de müslümânlarla yalancı Museylime'nin ordusu Benû Hanîfe kabilesi arasındaki harbin cereyan ettiği târihtir. Bu harb, Ebû Bekr'in halifeliğinde, hicretin onikinci yılının rebîu'l-evvel ayında vuku bulmuştu. Bu harbde müslümânlardan, bir kısmı kurrâ olmak üzere, dörtyüzelli kadar şehîd düşmüştür. Bu şehîdlerden birisi de hadîste adı geçen Sabit ibn Kays'tır. Sabit, Ensâr'ın sancakdân idi. Ordu kumandanı da Hâlid ibn Velîd idi. Bu harbde Museylime, Hamza'nm kaatili Vahşî tarafından öldürülmüş, Benû Hanîfe kabilesi tenkîl edilmiştir.
Enes'in Sâbit'e amca diye seslenmesi, ikisi de Hazrec kabilesinden olup Sâbit'in Enes'ten daha yaşlı olmasındandır. Sâbit'in yiğitlik ve kahramanlığı hakkında başka rivayetler de vardır. Şehîd olduktan sonra birisine ru'yâda görünüp bâzı vasiyyetlerde bulunmuş, bunlar yerine getirilmiştir. Öldükten sonra vasiyyeti yerine getirilen Sabit1 ten başka hiçbir kimse bilinmiyor.
[93] et-Talîa, sefine vezninde, askerin karakoluna denir ki, düşmanın serîre ve mik-dârına muttali' olmak için gönderilir; vâhid ve cem'i beraberdir... buna ince karakol ta'bîr olunur; hem düşman hâline ittılâ', hem arkasını muhafaza eder... (Kaamûs Ter.). Bugünkü ta'bîr ile, harb esnasında düşmanın hâl ve hareketini anlamak için gönderilen keşif kolu demektir.
Hendek Harbi esnasında Kureyş ile birlikte birçok Arab kabilelerinin İslâm aleyhinde harekete geçmeleri, bu arada Kurayza Yahûdîleri'nin de ahdi bozmaları üzerirıe vaziyet ciddileşince, Peygamber bu tehlikeli keşif vazifesi için gönüllü istemişti. Bu da'vete tekrar tekrar Zubeyr tâlib olup başarmış ve böylece havarîlik fazîletine nâü olmuştur.
[94] Başlıktaki sorunun cevâbı müsbet olarak hadîsin içindedir
[95] Hadîs iki şahsın beraberce sefere çıkmasının cevazına.açıkça delâlet etmektedir.
[96] Buhârî, başlıktaki hükmü ifâde eden hadîsleri üç ayrı sahâbîden olmak üzere getirmiş, bu arada mutâbaatları da göstermiştir. Bu hadîsler, harb için eğitilip hazır tutulan atların değerinin kıyamete kadar devam edeceğini haber vermiş oluyor.
[97] Buhârî başlıktaki bu hadîsi, başlığa delîl olmak için sevketmiştir. Kıyamete kadar atların perçemlerinde hayır düğümlenmiş olunca, bu hayırda ecir ve ganimet olunca, harbin de kıyamete kadar devam edeceğine istidlal edilmiştir. Bu başlığı da, bu lâfza yakın bir şekilde Ebû Dâvûd ile Ebû Ya'lâ merfû' ve mevkuf olarak Ebû Hureyre'den rivayet etmişlerdir. Buna göre başlık dahî bir hadîs olmuş oluyor.
[98] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk, bundan önceki haşiyede gösterildi.
[99] Ayetin tamâmı şöyledir: "Siz de düşmanlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve (cihâd için) bağlanıp beslenen atlardan hazırlayın ki, bu hazırlanma İle Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bil-meyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, ecri size eksiksiz ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız"(e\-Enfâ\: 60).
Bu âyette muharebe atlarının ayrıca zikrolunması, onlara olan ihtiyâcın hiçbir zaman gitmeyeceğine delâlet etmektedir. Nitekim bugün dünyâda en mütekâmil harb vâsıtaları meydana getirilmiş olmasına rağmen, atlardan ve süvârî-likten henüz ihtiyâçsızhk hâsıl olmamıştır ve olmayacaktır da (H.B. Çantay).
[100] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk apaçıktır. Hadîs Allah yolunda cihâd niyetiyle at besleyenlerin faziletini en güzel şekilde anlatmaktadır.
[101] Yânî at ve eşek cins isimlerinin ferdlerini, cinsin diğer ferdlerinden ayırmak için Özel İsimler vermenin meşrû'luğu babı.
[102] Bu hadîs biraz farklı bir metin ile Hacc fötâbı'nda geçmişti.
Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisine âid olan el-Cerâde denilen bir ata bindi" sözündedir. el-Cerâde, o atın özel ismidir
[103] Bu hadîste de Peygamber'in el-Luhayfu isminde bir atı bulunduğunun bildirilmesinden başlığa uygunluğu açıkça bellidir.
[104] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ufeyr denilen bir eşek üzerinde Peygamber'in terkisinde idim" sözündedir. Çünkü eşek cins ismidir, ona, cinsin başka ferdlerin-den ayrılması için Ufeyr ismi verilmiştir.
[105] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bize âid Mendûb denilen bir atı iğreti aldı" sözündedir. O at, bu isimle başkasından ayrılmıştı. O, husûsî olarak bu isimle isimlendirilmiştir.
[106] Yânî uğursuzluk nev'inden zikredilen hadîs, umûmu üzere midir yâhuÜbâzı ferd-lere hass mıdır, yâhud bu hadîs zahiri üzere midir, yâhud te'vîl edilmiş midir? Bunun tafsili şöyledir:
[107] Şu'm lâfzı uğursuzluk, hayırsızlık ma'nâsmadır; bunun zıddı Yumm yânî kutluluk, uğurluluktur. Arablar Câhiliyet devrinde kadında, atta, evde uğursuzluk bulunduğuna i'tikâad ederlerdi. Bunun için İbnu'l-Arabî: Bunlarda uğursuzluk iddiası Câhiliyet âdetine dayanır, yoksa hılkî bir uğursuzluk mevcûd değildir, demiştir. Hadîste bu üç şeyin husûsî olarak zikredilmesi, insanların bunlarla sıkı ve daimî ilgili bulunmalarmdandır. İnsanoğlu içinde oturacak bir evden, birlikte yaşayacak bir eşten, kullanacak bir hayvandan ihtiyâçsız olamaz. Bunlara pek yakından ve sıkı bir surette bağlıdır, işte bu sebebden bu üç şey husûsî olarak zikredilmiştir, yoksa Câhiliyet'te uğursuz sayılan kılıç ve dil gibi başka şeyler de vardır.
O hâlde bu hadîsteki uğursuzluk telâkkîsi Câhiliyet âdetini hikâyeden ibaret olup, İslâm i'tikâadı değildir. Bu tevcîhin delillerinden biri şudur:
Tahâvî'nin rivayetine göre Âişe'nin huzuruna Benû Âmir'den iki kişi gelerek:

— Ey Mü'minlerin Anası! Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın "Kadında, evde, atta uğursuzluk vardır" dediğini haber veriyor; siz ne dersiniz? diye sormuşlar.
Bunu işitince Âişe son derece öfkelenerek:
— Kur'ân'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemîn ederim ki, kat'iyyen Ra-sûlullah böyle birşey söylememiştir. O, yalnız Câhiliyet ahâlîsinin kadında, evde, atta uğursuzluk i'tikâad ettiklerini bildirmiştir, demiştir.
Âişe'nin bu cevâbı, konumuz olan İbn Umer hadîsindeki Peygamber'in sözünün yalnız Câhiliyet âdetini ve telâkkîsini hikâyeden ibaret olduğunu bildirir.
İbnu Abdilberr, Tahâvî'nin rivayet ettiği hadîsi getirmekle beraber, Âişe'nin bu uğursuzluk inancını el-Hadîd; 22. âyetini okuyarak da reddettiğini bildirmiştir. Yânî Levhi Mahfûz'da yazılı olan hâdiselerden kurtulmak mümkün değildir; bunlarda meskenin, şahsın hiçbir te'sîri yoktur.
[108] Bu Sehl İbn Sa'd hadîsi, bundan önceki-İbn Umer hadîsinin ma'nâsım en iyi ta'yîn etmektedir: Bu hadîsin birinci kısmı olan "Eğer uğursuzluk olsaydı" şart cümlesi, bu üç şeyde uğursuzluk olmadığını pek açık olarak ifâde etmektedir. Bunlarda uğursuzluk olmayınca, başka şeylerde de olmaz.
[109] Hadîsin başlığa uygunluğu "Atlar üç nevi' insan için üç türlüdür" sözündedir.
Başlıkta zikredilen âyet de atların yaratılış hikmetini ifâde etmektedir. Hadîs, Şirb Kitâbi'nda geçmişti. Burada ise hadîs başlığa delîl olmak üzere daha kısa bir metinle getirilmiştir.
[110] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ona kamçısı ile bir vuruş vurdu" sözündedir. Vurucu, Rasûlullah'tır; vurulan da başkasının hayvanıdır ki, o da Câbir'in devesi-dir. Rasûtullah, Câbir'e yardım etmek ve ona şefkat için hayvanına vurmuş idi.
[111] Râşid ibn Sa'd 113'te ve sahîh olan 118 hicrî yılında vefat etmiş bir tabiî âlimidir. Buhârî'de bu tek haberinden başka haberi yoktur.
[112] Hadîsin başlığa uygunluğu "Mendûb denilen bir atı iğreti alıp ona bindi" sö-zündedir. Bu hadîs, daha evvel de geçmişti.
[113] Hadîs, Peygamber'in süvariye üç pay, piyadeye bir pay verdiğini bildirdiği için, başlığa uygunluğu meydandadır.
[114] Bâzı nüshalarda Mâlik'in bu sözü hadîsin baş tarafına konulmuştur. İbn Battal dedi ki: Âyetle hüccet getirmenin vechi şudur: Allah atlara binme ni'metini hatırlattı, Rasûlullah da atlara pay verdi; at ismi de hem ağır yük hayvanına, hem de hecîne yânî âdi beygire vâki' olur. Bu ve benzeri hadîslerden dolayı Mâlik, Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, Ebû Yûsuf, Muhammed ve âlimler cumhuru, süvari için üç, piyade için bir pay esâsını kabul etmişlerdir.
Ebû Hanîfe İse diğer hadîslere dayanarak biri atına, öbürü kendisine âid olmak üzere süvari mücâhid iki pay alır demiştir.
[115] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Sufyân Peygamber'in bindiği katırın gemini tutuyordu" sözündedir.
Huneyn, Mekke İle Tâif arasında bir vâdînin adıdır. Mekke'den üç gecelik mesafede ve Tâif yakınındadır. Huneyn Harbi, hicretin sekizinci yılı Şevvâl'İ-nin beşinci günü vuku buldu. Bu sekizinci yıl Ramazân'ının yirmisinde Mekke fetholundu. Bu büyük zaferden ve İslâm hâkimiyetinin Kureyş ve dolayısiyle bütün Arablar üzerinde kurulmasından endîşe eden Hevâzin ile müttefiki olan Sakîf kabileleri harekete geçmiş, Arab'ın en cenkçi ve kalabalık olan bu kabileleri bütün aileleri ve mallarıyle Huneyn vâdîsinde mevki' almışlardı. Peygam ber bunu haber alınca Mekke Fethinde bulunan onbin kişilik aslî kuvveti ve Mekkelîler'den katılan kuvvetle bunların üzerine yürüdü. Hadîste bildirilen kısa bir bozgundan sonra Peygamber'in cesur tutumu ve mükemmel idaresi ile neticede zafer kazanıldı.
[116] er-Rikâb, üzengiye denir ki, at eyerinde olur, nitekim palana takılan İp ve kayış üzengiye et-öarz denir (Kaamûs Ter.).
Hadîsle başlık arasındaki uygunluk el-Ğarz İsminde açıktır. er-Rikâb da el-Ğarz ma'nâsmadır; bunun için Buhârî onu da başlığa katmıştır yâhud da bu iki ismin eşdeğerli olduğuna İşaret etmiştir,
[117] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçık bellidir.
Bu hadîste Medîneliler'in bir gece korku hissettiklerinde Peygamber'in Ebû Talha'ya âid bir atı iğreti alıp binerek çabucak sesin geldiği tarafa doğru sürdüğü ve herkesten öne geçip durumu ve korku sebebi birşey bulunmadığını anlayıp geri döndüğü ve dönüşte sahâbîleri karşılayışı anlatılmıştır. Bu hadîste Peygamber'in alçak gönüllülüğü ile mükemmel biniciliği görülmektedir.
[118] Yânî Rasûlullah'ın bereketi sebebiyle bundan sonra hiçbir at bu atla koşmaya takat yetiremedİ. Bunda Peygamber'in bir mucizesi vardır. Hadîsin başlığa uygunluğu "Yavaş yürüyen yâhud kendisinde bir yavaşlık bulunan bir ata bindi" sözündedir.
[119] Hadîsin başlığa uygunluğu "iki yerde atları koşturttu" sözündedir. Çünkü koş-turtmakta, yarışma ma'nâsı vardır.
[120] Buhârî bu ikinci senedle, an'ane ile olan birinci senedin hilâfına Sufyân es-Sevrî'nin kendi şeyhinden tahdîsini açıkça beyân etmek istemiştir.
Seniyyetu'1-Vedâ, Medîne'nin yanıbaşında bir boğazdır ki, yolcular oraya kadar geçirildiği için bu adı vermişlerdir. el-Hafyâ yâhud yâ'nın öne geçmesiyle el-Hayfâ, beş, altı, bir kavle göre yedi mil ötede bir yerdir. Benû Zurayk Mescidi, Hazrecliler'den Zurayk İbnu Amir yurdundaki mescidin ismidir ki, hadîsin şevkinden daha yakın olduğu anlaşılıyor.
[121] Hadîs, yarış için atların idmana çekilip arıklaştırılmalannın meşruluğuna delildir.
[122] Müellif Buhârî bu hadîsi buradaki üç bâb içinde üç ayrı yoldan z'kretti. Birincisinde atlar arasında yarış tertîb etmenin meşruluğuna; bunun boş bir iş olmayıp, harblerde maksadları elde etmeye ulaştırıcı ve ihtiyâç sırasında faydalanılacak makbul bir idman olduğuna işaret etti.
İkincisiyle de sünnet olanın, atların idman edilmesinin öne geçirilmesi olduğuna; idman yokluğunda ise yine yarıştan çekinilmeyeceğine işaret etti.
Üçüncüsü ile de yarışın gayesine ve koşunun başlangıç ve bitiş yerlerini bildirmenin ve yarışçılar arasında müsâvîlik olmasının şart kılınacağına işaret etti... (Kastallânî)
[123] Buhârî bu başlık içindeki İbn Umer hadîsini Hacc Kitâbı'nda, el-Mısver hadîsini de Şartlar Kitâbı'nda; "Cihâd hakkında şart bâbı"nda senedleriyle tam olarak rivayet etmiştir.
[124] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk, nâka zikrinin el-Adbâ'yı ve diğerlerini şâmil olması yönündendir.
[125] Yânî Allah'ın bir âdeti, bir nizâmı vardır ki, ona göre dünyâdan yükselen herbir şeyi Allah muhakkak sonunda aşağıya indirir. Varlıklar yaratılır, gelişir, yükselir, duraklar, geriler ve çöker; bu ilâhî bir nizâmdır, bir kaanûndur. Peygamber sahâbîlerine bu kaanûnu hatırlatıp Adbâ'nın geçilmesinden doğan üzüntülerinin gereksizliğini belirtmiştir.
[126] Bu sonuncu senedle gelen hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Başlıktaki İbn Umer ve el-Misver hadîslerinde el-Kasvâ; onu ta'kîb eden Enes ibn Mâlik hadîslerinde el-Adbâ isimleri gelmiştir. Bu isimlerin aynı nâkamn isimleri olduğu daha doğrusu, aynı binek devesinin sıfatlan olduğu anlaşılır.
[127] el-Müstemlî nüshasında böyle hadîs zikredilmeksizin, yalnız başlık hâlinde gelmiştir. Hâlbuki buna "Ben Ufeyr denilen bir eşek üstünde Peygamber'in redifi idim" şeklinde geçen Muâz hadîsi uygun olurdu. Müellifin âdeti üzere o hadîsi başka bir tarîkten yazmak İçin bu başlığı beyaza çekmiş, fakat ölüm onu bundan önce almış olması muhtemeldir. en-Nesefî de bu başlığa ondan sonra gelen başlığı ilâve edip "Eşek üstünde gazve ve Peygamber'in beyaz katın" şeklinde yazmıştır.
[128] Enes bunu Huneyn kıssası hakkındaki uzun hadîsinde söylemiştir.
[129] Ebû Humeyd (R) bunu Zekât Kitâbı'nm sonlarında geçen Tebûk gazvesi hakkındaki uzun hadîsinde söylemiştir.
[130] Bu Peygamber'in bıraktığı katır, Duldul ismindeki katırdır. Hadîslerin başlığa uygunlukları apaçık bellidir.
[131] İbn Battal şöyle dedi: Kadınlara cihâd vâcib olmaz. Çünkü onlar düşmanla harb yapmanın ehli değildirler. Onlardan istenen sütrelenme ve erkeklerden yan çiz meleridir. İşte bundan ötürü hacc onlara daha faziletlidir. Evet bununla beraber kadınların vâcib olmayarak, yânî gönüllü olarak cihâd etmeye haklan vardır. Devlet başkam kadınlardan,hlinsâlardan, gençlerden harbdeki geri hizmetlerde yardım isteyebilir... (Kastallânî).
[132] Bu hadîsin uzunca bir rivayeti bu Cihâd Kitâbı'nm 3. babında 7 rakamıyle geçmişti. Bu hadîste anlatılan deniz seferi Hz. Usmân'ın devlet başkanlığı zamanında hicrî 28 yılında Şâm Vâlîsi Ebû Sufyân'ın tertîb ettiği ilk deniz seferlerinden biridir.
İki Akabe Bey'atı'nda bulunan ve Hazrecliler'in nakîbi olan Ubâde ibn Sâ-mit, Peygamber'in vefatından sonra Şam'a gönderilen ilmî hey'et içinde bulunmuş ve Hımis'ta ikaamet etmiştir. Kıbrıs seferi açılınca Ubâde zevcesi Ümmü Haram ile birlikte evinden çıkarak Akdeniz sahiline, Trablusşâm'a gelmiş, oradan sefere katılmış, Muâviye ibn Ebî Sufyân da bu vapurla hareket etmiştir (Umdetu'l-Kaarî, VI, 616).
[133] Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Bu hadîs Şehâdetler Kitâbı'nda, "Kadınların bâzısının bâzısını adaletli kılması bâbi"nda geçen meşhur Ifk Hadîsi'nin bir parçasıdır. Orada bâzı açıklamalar geçmişti.
[134] Buhârî kadınların cenge çıkmaları ve harb etmeleri üzerine bâb yaptı. Hâlbuki hadîste kadınların bizzat harbe girdikleri yoktur. Öyleyse Buhârî ya kadınların gazilere yardım etmelerini gazve kabul etmiştir, yâhud kadınlar tedâvî ve yaralıları sulamada sabit olurlarken muhakkak kendilerini müdâfaa ediyorlardı diye düşünmüş olmalıdır, ki bu gâlib olan görüştür. İşte bunun için Buhârî, kadınlara harbi izafe etmiştir denildi. Ben, iki vecih de sağlamdır dedim. Birinci vechİ Ebû Davud'un rivayet ettiği hadîs te'yîd eder... İkinci vechİ de Müslim'in rivayet ettiği şu Enes hadîsi te'yîd eder:
Ümmü Suieym Huneyn bozgunu sırasında yanında taşıdığı hançerini göstererek: Ben bu hançeri bugün için edinmişimdir. Müşriklerden birisi yanıma yaklaşırsa, bununla onun karnını deşerim, demiştir... (Umdetu'l-Kaarî, VI, 616).
Bu hadîsten İslâm kadınlarının cenklere katılmaları askerin yalnız geri hizmetlerine sıkışmadığı; onların îcâbında doğrudan harb sahasında mücâhidlerin safflan arasında da hizmet etmek suretiyle cihâda iştirak ettikleri sabit oluyor.
İslâm kadınlarının harbe fiilen katılmaları yalnız Peygamber zamanına sıkışmış değildir. Umer'in halifeliği zamanında meşhur Yermûk harbinde sayıca üstün Rûm askerleri bir baskın yaparak İslâm ordugâhının içine kadar inmişlerdi. Bu sırada cengâver İslâm kadınları kılıçlarını çekmiş ve erler gibi düşmanla cenk etmişlerdir (Kastallânî, V, 81).
[135] Hadîsin başlığa delîlliği "Çünkü Ümmü Selît Uhud günü kırbalarını yüklenir, bize su taşırdı" sözündedir.1 "
Ümmü Kulsüm'ü Peygamber'in kızı Fâtıma doğurmuştur. Bu sebeble Peygamber'in torunu oluyor ve yine bu sebeble hadîste Peygamber'in kızı denilmiştir.
[136] Bu tefsîr yalnız el-Müstemlî rivayetinde gelmiştir. Buna göre Ümmü Selît, mü-câhidlere kırba ve diğer dikilecek şeyleri diker idi demek oluyor.
[137] Arka arkaya gelen bu 65. ve 66. bâb başlıkları ile hadîslerin birbirine uygunlukları açıktır.
[138] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu, uzunca bir hadîsin sâdece buradaki başlığa delîl olarak getirilmiş bir parçasıdır. Mağâzî Kitâbı'nda Evtâs Harbi sırasında bu hadîs tam olarak gelecektir. Oradaki rivayette Peygamber onun hak kında: "Yâ Allah! Kıyamet gününde Ebû Âmir kulunu şu yarattığın insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makaamda kıl!" duasında da bulunmuştur
[139] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîste takdîm te'hîr vâki' olduğu için nerede uykusuz kaldığı hususunda bir kapalılık vardır. Bu zorluğu Müslim'in rivayeti açıklığa kavuşturmuştur: "Peygamber Medîne'ye geldiği zaman uykusuz kalıyordu..." Bu hadîsten:
a. Devlet başkanına karşı sü'ikasd sezilirse, onun hayâtını korumak millete borç olduğu;
b. Düşmandan sakınma ve korunma üzerinde olmanın meşrû'luğu;
c. Sebeblere tevessülün tevekküle mâni' olmadığı hükümleri çıkarılmıştır. Çünkü sebeblere tevessül zahirle, bedenle; tevekkül ise kalb ile ilgili olan ayrı ayrı şeylerdir.
TirmİzÎ'nİn bir rivayetinde Âişe: "Allah seni insanlardan koruyacaktır" (el-Mâide: 68) âyeti ininciye kadar, Rasûlullah kendini korutur idi, demiştir ki, bu rivayete göre Peygamber bu âyet geldikten sonra korunmaya lüzum görmemiştir.

[140] el-Katîfe: Sefîne vezninde tüylü ve saçaklı büyük Acem keçesine ve saçaklı kumaşa denir...
el-Hamîsa: Sefîne vezninde bir gûnâ: siyah abaya denir ki, dört köşeli ve iki tarafı zencefli olur, selefte bürünürlerdi... (Kaamûs Ter.)
[141] Buhârî bu hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır.
[142] Buhârî âdeti üzere Kur'ân'dakilere uygun gelen hadîs lâfızlarını açıklayıp îzâh-lar yapmaktadır. "Tûbâ lehum"un geçtiği âyetin tamâmı şöyledir: "îmân edip de güzel işler yapanlar; ne mutlu onlara! (Nihayet) dönüp gidilecek güzel yurd da (onların)" (er-Ra'd: 29).
[143] Bu bâb, gazvede gâziye hizmet etmenin faziletini beyân hakkındadır. Bu hizmetin küçükten büyüğe yâhud büyükten küçüğe veyâhud da yaşça denk olan kişiler arasında olması müsavidir. Bu bâbda hepsi de Enes'ten olmak üzere üç hadîs vardır. Birincisinde büyüğün küçüğe hizmeti; ikincisinde küçüğün büyüğe hizmeti; üçüncüsünde ise akranların birbirlerine hizmeti vardır (Aynî).
[144] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kişiye hayvanı ve eşyası hususunda yardım etmek.. sözündedir. Bu hadîs küçük farkla Sulh'da da geçmişt
[145] Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Hadîs Allah yolundaki askeri hareketlerin, yürüyüşlerin, ta'lîmlerin dînî bakımdan büyük değer taşıdığını en belîğ şekilde ifâde etmektedir
[146] Hadîsin başlığa uygunluğu "Benim için bir çocuk ta'yîn et..." sözlerindedir.
[147] Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs uzun ve kısa metinlerle ve değişik senedlerle birçok defalar geçmişti. Hadîsle İlgili açıklamalar oralarda verilmişti.
[148] Bu, Kîtâbu'l-Vâhy'de geçen uzun Hırakl hadîsinin bir parçasıdır. Burada bunun zikrinden maksad, Herakliyus (Hırakl)'un zaîfler hakkında "Onlar rasûllerin tâbi'leridir" sözüdür. Bunun hüccet getirme yolu, bunu İbn Abbâs'ın hikâye ve takrir etmesidir.
[149] Bu hadîs, harbde müslümânların zaillerinden ve iyilerinden yardım istemenin cevazına delildir.
en-Nesâî: "Oruçları, namazları ve duâlanyle" fikrasını ziyâde etmiştir. Bu şöyle tevcih edildi: Zaîflerin kalbleri dünyâ ilişkisinden boş olduğu ve vicdanları kendilerini Allah'tan kesecek şeylerden duru bulunduğu için onların ibâdetleri daha ihlâslı olur. Bu sebeble onlar himmetlerini bir yaparlar da amelleri artar ve duaları icabet olunur (Kastallânî).
[150] Bu hadîsin ma'nâsma göre sahâbîler, tabiîler ve tabiîlerin tâbi'lerinin hürmetine fetih ve zafer müyesser olacağı Peygamber tarafından bildirilmiş ve Öylece de gerçekleşmiştir. Bunda Peygamber'in açık bir mu'cizesi ve üç tabaka cemâatinin fazileti anlaşılmıştır. Bu üç tabaka cemâati âhiretle ilgili hususlarda çok kuvvetli, dünyâ ile ilgili hususlarda zaîf idiler.
Şârih İbn Battal: Bu hadîsin sahîhliğini "Devirlerin hayır/ısı benim içinde yaşadığım sahâbîler zamâm, sonra tabiîler devri, daha sonra tabiîlerin tâbi'leri devri gelir" mealindeki hadîs te'yîd eder, demiştir (İbn Hacer, Aynî).
[151] Çünkü bunu ancak Allah bilir, bir de Allah'ın vahiy yoluyla bildirdiği Peygamber'i bilebilir. Çünkü insanların niyet ve azimlerini Allah'tan başkası bilemez.
[152] Bu, Cihâd Kitâbı'mn baş taraflarında geçen "İnsanların en faziletlisi caniyle, maliyle mücâhede eden mü'mindir" bâbı'n'daki hadîsin bir parçasıdır.
[153] Sâriler o yiğit kişinin Kuzmân olduğunu; onu izleyip gözleyenin de Eksum ibn Ebu'1-Cevn el-Huzâî olduğunu bildirmişlerdir
[154] Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihettendir: Sahâbîler cihâd işinde bu adamın üstünlugune şâhid oldukları zaman "Eğer bu öldürülmüş olsa, muhakkak şehîddir" diyorlardı. Sonra o kimsenin kendisinin Allah için cihâd etmediği ve kendisini öldürüp intihar ettiği meydana çıkınca, cihâd esnasında her öldürülene -herne-kadar ona zahirî hükümlerde şehîd hükmü verilirse de- bu adam gibi olması İhtimâlinden dolayı "Kesin olarak o şehîddir" denilemeyeceği bilindi (Aynî, Kastallânî),
[155] Âyetteki bu kuvvet hazırlama emri, kıyamete kadar geliştirilip îcâd edilecek olan her türlü harb âlet ve silâhlarını, maddî ve ma'nevî bütün harb tedbîrlerini alıp hazır etmeyi içine alır.
[156] Hadîste iki defa "Atınız" emri bulunması, atma ta'lîmini en güzel teşviktir. Pey-gamber'e göre Arablar'm hepsi Ismâîl Peygamber'in çocuklarından olduklarını İbn Sa'd, Alî ibn Rebâh'tan rivayet etmiştir. Bu cihetle Peygamber, Eşlem oğulları'na "îsmâîloğuHan" diye hitâb etmiştir.
[157] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
[158] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Harbeler yânî kısa mızraklarla oyun âdî bir oyun değildir. Kılıç kalkan oyunu, cirit oyunu gibi düşmana karşı silâh kullanmakta idman peyda etmek İçin oynanır. Düşmana karşı hazırlık sayıldığı İçin mübâh olmuş, hattâ Mescid'de bile oynanması caiz kılınmıştır.
[159] Çünkü Ebû Talha harb esnasında oklar atardı. Atıcı ise iki eliyle birlikte atış yapar. Bu sebeble çok kerre atıcının kalkanı tutması mümkün olmaz. İşte Peygamber, düşmanın onu vurması endîşesinden dolayı Ebû Talha'ya kalkanı ile sütre yapar, korurdu.
[160] Hadîsin başlığa uygunluğu kalkan içinde su taşınmasıdır.
Ağzın sağında ve solunda altlı üstlü dört diş vardır ki, bunlar ön dişlerle azı dişlerin arasındadır. Bu dört dişe Arab dilinde Rabâiye denir. Peygamber'-in Uhud günü bu dört rabâîyeden sağ ve alt taraftaki dişleri kırılmıştı.
[161] Hadîsin başlığa uygunluğu "Geri kalanını da..." sözleridir. Şübhe yok ki, kalkan da harb âletleri cümlesindepdir.
[162] Hadîsin bu senedle şevki, Ebû Zerr nüshasında yoktur.
[163] Bu hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde atışın zikredilmesidir. Bu kadarı jda bu hususta kâfidir.
[164] Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Siyahilerin oynadıkları oyun, kıhç-kalkan oyunu dediğimiz oyuna benzer bir oyun olacaktır. Yalnız kılıç yerine harbe, yânı kısa mızrak kullanırlarmış. Müslim'deki bir rivayette, bir takım Habeşliler'-in mescidde harb oyunu oynamış oldukları ve harbelerle hücum ederken veya onlardan korunurken sıçrayışlarının raksa benzer bir oyun olduğu, hem de bunu bayramlarda oynamak âdetleri olduğu anlaşılıyor.
"Erfide oğullan" Habeş kavminin lakabıdır. Bâzıları büyük dedelerinin ismidir derler. Bir takımlarına göre Habeşliler'in rakseden soyuna denirmiş.
Dervişlerin semâ'ın halâl olduğuna delîl edindikleri hadîs işte budur. Söz ile olsun, saz ile olsun, mûsikî hakkında âlimlerin ihtilâfı çoktur. Kimi haram kılınmasına icmâ', kimi halâl olduğuna icmâ' olduğunu söylemiş. Birçokları mes'-eleyi tafsil etmiştir.
[165] Ebû Zerr'in rivayetinde "Ğafele" yerine "Amede" şeklinde gelmiştir. "Ğafele" rivayetinin daha doğru olduğu, bu sened ile de kuvvetlendirilmiş oluyor.
[166] Bu hadîs "Çıplak at babı" ile "Harbde yiğitlik bâbfnda da geçmişti. Buradaki şevki daha bütündür. Hadîsin açıklaması daha önce geçtiği yerlerde verilmişti Hadîsin burada getirilmesinden maksad "Kılıcı boynunda olarak fikrasıdır. Bu fikra, kılıcı boyuna asmanın cevazına delâlet etmiştir.
[167] Musannifin bu başlıklardan maksadı, harb âletleri hususunda selefin kıyafetini (modasını) ve Peygamber zamanında kullanılan şeyleri beyan etmektir... (Fethu'l-Bâri).
[168] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah da bir sakız ağacı altına indi ve kılıcını ona astı" sözündedir.
Bu başlığın fâidesi, Peygamber'in yiğitliğini, Allah'a güvenip dayanışının güzelliğini, kesin inancının doğruluğunu beyân etmek; mu'cizesini meydana çıkarmak, kendisine sû'ikasd edeni bile affını beyân etmektir.
Vâkıdî'nin nakline göre bu af sebebiyle o bedevî ve kabilesinden birçok kimseler müslümân olmuştur.
[169] Hadîsin başlığa uygunluğu "... Başındaki miğfer da yarıldı..." sözündedir. Bu hadîs birkaç bâb önce de geçmişti.
[170] Başlığa uygunluk hadîsten alınır. O da Peygamber'in Câhiliyet ahâlîsinin işle-yegeldikleri işe muhalefet etmiş olmasıdır: Câhiliyet halkı içlerinden bîr başkan öldüğü zaman onun silâhı kırılır, hayvanı öldürülürdü. Bazen başkan böyle yapılmasını onlara vasıyyet ederdi. Peygamber (S) ise hadîste zikredilen şeyleri, arazînin sadaka yapılmasından başka bir ahdi olmayarak, geride bırakmıştır... (Aynî, Kastallânî).
[171] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs iki bâb önce de geçmişti. Buhârî bu hadîsi burada iki senedle getirmiştir: Biri Ebu'l-Yemân yolu, ikincisi de Mûsâ ibn İsmâîl yoludur. Bu bedevînin Gavres İbn Haris olduğu bildirilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî onu kâf ile "Gavrak" şeklinde isimlemiştir. Hattâbî ise küçültme ismiyle "Guveyris" şeklinde zabtetmiştir.
İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivayet ettiği bu hadîste "... Allah seni insanlardan koruyacaktır"" (el-MSide: 67) âyetinin bu hâdise üzerine indirildiği açıkça söylenmiştir (Aynî).
[172] Bu, Ahmed ibn Hanbel'in Ebû Munîb el-Curaşî yolundan rivayet ettiği hadîsin bîr parçasıdır. Tamâmı şöyledir: "Ben kıyametin önünde, kılıçla gönderildim. Benim rızkım mızrağın gölgesinde kılındı. Zillet ve cizye ödemek, emrime muhalefet edenler üzerine kılındı. Kim bir kavme benzemeye çalışırsa, o, bu kavimdendir".
Bunu el-Evzâî yolundan; o da Saîd ibn Cebele'den; o da Peygamber'den olmak üzere İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir.
[173] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Talha arkadaşlarından mızrağını İstedi" sö-zündedir. Bu hadîs Hacc Kitâbi'nda da geçmişti
[174] Buhârî bunu Zebâih Kitâbi'nda senediyle rivayet etmiştir. Bu hadîslerde mızrağın faziletine, bu ümmete kıyamete kadar ganimetin halâl kılındığına işaret vardır.
[175] Bu, Buhârî'nin Zekât Kitâbi'nda, Yüce Allah'ın "Vefi'r-rıkaab" kavli bâbı'n-da getirdiği hadîsin bir parçasıdır.
[176] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bir zırh içinde idi" sözündedir.
[177] Buhârî bu ta'lîkı Tefsîr'de el-Kamer Sûresi'nin tefsîri sırasında senedi ile getirmiştir.
Hadîste Rasûlullah'ın Allah'tan yerine getirmesini istediği and ve va'di şöyle açıklanmıştır:Birincisi Allah'ın şu âyetlerdeki ahdidir:"/Inrf olsun ki {peygamber olarak) gönderilen kıtlianmız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz (vardır); muhakkak onlar, behemahal onlar mansûr(ve muzafferdirler. Muhakkak bizim ordumuz, her hâlde onlara galebe edicidirler" (es-Sâffât: 171-173).
ikincisi Allah'ın şu va'didir: "Hani Allah size iki taifeden birinin muhakkak sizin olduğunu va'd ediyordu, siz ise kuvveti ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz. Allah da emirleriyle hakkı açığa vurmayı, kâfirlerin arkasını kesmeyi irâde ediyordu" (d-Enfâl: 7).
Bu âyette zikrolunan iki taifeden birisi, Ebû Sufyân'm başkanlığı altında Şam'dan Mekke'ye gelmekte olan. büyük bir ticâret kervanı; öbürüsü de Ebû Cehl'in başkanlığı altında Mekke'den hareket eden ve müslümânlan vurmak isteyen Kureyş ordusudur.
[178] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber'in zırhının rehin edilmiş bulunduğu..." fikrasındadır. Müteâkib iki rivayette de bu zırhın demirden yapılmış olduğu beyân edilmiştir
[179] Hadîsin başlığa uygunluğu "Üzerlerinde demirden iki cübbe bulunan iki adam" sözlerindedir. Bu "cübbe" sözü, başlıktaki "gömlek" ta'bîrine uygun düşer. Hadîs biraz farklı olarak Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.
[180] Hadîsin başlığa uygunluğu "Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı" sözündedir. Bunun, hicretin dokuzuncu senesinde yapılan Tebûk seferinde olduğuna Enes bundan sonraki rivayetinde "Bir gazvede" sözüyle işaret etmiştir. Bu, o târihlerde henüz küfür diyarı olan Şam'dan Hicaz'a giden dar yenli cübbelerden idi...
[181] Hadîsin başlığa uygunluğu Enes'in "Bir gazvede" sözündedir ki, bu harbdir. Bunlar Enes hadîsinin ayrı ayrı iki tarîkidirler.
[182] Bunlar da Enes hadîsinin diğer tarîkleridir; başlığa delîllikleri açıktır.
[183] Burada hadîs iki senedden getirilmiştir. Bunlarda bıçak kullanma ve pişmiş-pişmemiş etin bıçakla kesilmesinin cevazı vardır. Bunun Cihâd Kitâbı'rida getirilmesi, bıçağın da bir harb silâhı olmasından dolayıdır.

[184] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ümmetimden denizde gaza eden ilk ordu vâcib kılmışlardır" sözündedir. Çünkü deniz harbinden muradı Tuzlu Deniz ötesinde oturan Rûmlar'la kıtaldir. Uygunluk bir de "Kaysar'm şehrine gaZâya gidiyorlar" sözündedir. Çünkü bununla murâd Kostantımyye şehridir. Onlar yanında meşhur olan, bunun İstanbul diye isimlenmesidir (Aynî).
Birincisi Muâviye zamanında Kıbrıs'a, ikincisi yânî Kostantımyye harbi, 52 hicret yılında Yezîd'in yaptığı gazvedir. Bu gazvede Ebû Eyyûb el-Ensârî öldü. O, Kostantımyye kapısının yanında gömülmesini ve kabrinin dümdüz, belirsiz edilmesini vasiyyet etmişti. Vasiyyeti böylece yerine getirildi. Sonra Rûmlar'ın onun kabri ile yağmur duası yapar oldukları söylenir (Fethu't-Bârî).
[185] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yahûdîler'le kıtal yaparsınız" sözündedir.
[186] Bu hadîste müslümânların dîninin îsâ'nın inmesine kadar bakî olacağına işaret vardır. Çünkü Deccâl ile mukaatele edecek ve onun beraberindeki Yahûdîler'in köklerini kazıyacak olan odur (Kastallânî).
Yahûdîler Hakkında Bir Özetleme
İsrâîl oğullan Kur'ân'ın işaretine göre olan takvîmin ilk çağlarında bütün âlemlere üstün kılınmış büyük bir millettir. Kendilerinden birçok büyük pey-/ gamberler gelmiş, bazen büyük devletler de kurmuşlardır. Fakat çok uzun devirler süren târihlerinde Allah'ın kendilerine olan ni'metlerine zaman zaman nankörlükler yapmışlar; hattâ bazen peygamberlerini bile öldürme cürümlerinden çekinmemişlerdir.
Buhtu Nassar (Buhtunnasır) M.Ö. 580'de Beytu'l-Makdis'i tahrib edip İsrail Devleti'ne son vermiş, halkı Bâbil'e sürgün etmiş, 530 yılına kadar elli sene orada sürgün yaşamışlar. Sonra Farslar'dan Erdeşir Behmen tarafından kurta-|; rıhp Kudüs'e dönmüşler. İsrâîl oğullan yine toplanmış ve İran tâbiiyyetinde ma--ı hallî bir hükümete nail olmuşlardı. Bilâhare Yunanlılar'ın ve daha sonra Ro-¦A malılar'ın idaresine geçtiler. Zekeriyyâ ve Yahya Peygamber'! o zaman şehîd
; etmişlerdi.
îsâ'nın çıkışından kırk sene kadar sonra Kudüs'ün ve Beytu'l-Makdis'in ikinci tahribi vâki' oldu. Bu hâdise Roma kayserlerinden Neron'un halefi Ospas-yanos zamanında başlamış ve zikrolunduğu üzere oğlu Titus tarafından tamamlanmıştır. Bu tahrîb, bir daha dönmemek üzere Yahûdî devletinin tamamen zevali ve îsrâîl oğulları'nın her tarafa sürgün edilmeleri neticesini vermiştir... (Hakk Dîni, I, 472-475; IV, 3161-3164).
Peygamber'İn Medine'ye gelmesiyle İsrâîl oğulları'na kitâb'lannda geleceği haber verilen son peygambere uymaları çağrışı yapılmış, bunu da reddedip hainliklere girişmeleri yüzünden Medine civarındaki Kaynukaa, Benû Nadîr ve Kurayza kolonileri dağıtılıp sürgün edilmişler, cezaya çarptırılmışlardı.
İkinci Dünyâ Harbi içinde Alman devletinin başı Hitler tarafından uğradıkları ceza da pek çetin olmuştur.
1870 yıl kadar bütün yeryüzüne dağılmış, her tarafta insanlığın horlamasına uğramış olan bu millet, nihayet İkinci Dünyâ Harbi sonunda bâzı devletlerin yardımı ile 1948'de yeniden bir devlet olarak dünyâ sahnesine çıkmıştır. Târîhte akma tapan ve bütün milletlerden fazla tüccar olan bu milletin devlet kurmasından sonra da fesâdları, cinayetleri, entrikaları sürmektedir. Bir gün bütün insanlığın bu millete karşı hadîste haber verilen umûmî nefrete ulaşacağı akla uygun gelmektedir.
[187] Aynî bu başlığı: "Yânî bu bâb, müslümânların Türk'ün beraberindeki kıtallerini beyân hakkındadır ki, o, kıyamet alâmetlerindendir" şeklinde açıklamıştır.
[188] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Yüzleri geniş" sözündedir. Çünkü bu Türk'ün vasfıdır. Buhârî bunu Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nda da getirmiştir, Ibn-Mâce İse Fitneler'de getirmiştir (Kastallânî).
[189] Bunun başlığa uygunluğu, geçen hadîsin uygunluğundan daha açıktır. Çünkü Türk lâfzının açıkça söylenmesi vardır (Aynî).
Bu hadîslerin benzerleri Müslim; Filen ve Eşratu's-Sâat, 62 "2912"den 66 rakkamlı hadîslerinde de verilmiştir.
[190] Bu babın hadîslerinde anlatılan kavim de geçen bâbda anlatılan kavimdir. Bu vasıflar da onların, yânî Türk kavminin vasıflarıdır.
[191] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber -sabit durup- hemen bineğinden indi ve Allah'tan yardım istedi" sözündedir.
Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve Tâif'in yakınında bir vâdînin adıdır. Mekke'ye üç mil mesafede ve Arafat Dağı'nın arkasındadır. Huneyn harbi hicretin sekizinci yılı şevvalinin beşinci günü vuku' buldu. Huneyn vadisinde pusulara gizlenmiş olan Hevâzin okçularının şiddetli ok hücumuna uğradıklarında fena hâlde bozuldular ve sahâbîlerde umûmî bir kaçma oldu. Herkes korkup sarsıldığı sırada Rasûlullah tamâmiyle azim ve irâdesine sâhib tam bir yiğitlik timsâli kesilmişti. Rasûlullah'ın bu metin azmi, ordunun sağ kanadım bir derece yerinde tutabilmişti. Bu sırada gür sesli olan Abbâs vâsıtasıyle: Ey Akabe'de bey'at eden Ensâr! Ey Rıdvan ağacı altında söz veren sahâbîler!.. diye da'vet etti. Lebbeyk diyerek döndüler ve Rasûlullah'ın yanına koştular. Bozulmuş asker bu suretle toplandı. Harb saffını düzeltti, yeniden harbe girişildi, sonunda zafer kazanıldı.
[192] Hadîs ile başlık arasındaki uygunluk "Allah onların evlerini ve kabirlerini ateş doldursun" sözündedir. Çünkü evlerini yakmakta nefislerine sarsıntının son derecesi olur.
[193] Başlığa uygunluğu "Yâ Allah! Mudar aleyhine baskını daha da şiddetlendir" sözündedir. İsmâîl Peygamber'in evlâdı olan Arab kabîleleri Mudar ve Rabîa adlanyle iki büyük kola ayrılıyor. Kureyş, Mudar'ın en hâlisidir. Bunlar gibi Hicaz'ın doğusunda oturan Huzayl, Esed, Temîm, Dabbeh, Muzeyne gibi ka-bîleler de henüz kâfir ve Allah Rasûlü'ne muhâsım idiler.
[194] Başlığa uygunluğu "Yâ Allah! Sen onların topluluklarını bozup kır ve onları sars.'" sözündedir. Bu hezîmet duasında topluluklarının dağılması bulunmakla beraber nefislerinin selâmette kalması vardır. Bu da tevbe etmeleri ve İslâm'a girmeleri umudunu ihtiva eder (Kastallânî).
[195] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ Allah, Kureyş'i Sana havale ederini.. " sözlerinden alınır. Bunun ciheti açıktır.
[196] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ve aleykum(= Sizin üzerinize de olsun)" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı "Sâm, yânî ölüm size de olsun" demektir. Bu ise Peygamber tarafından yapılmış bir duadır.
[197] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Rûm Meliki Kaysar'a mektûb gönderip içinde Kur'ân'dan tam bir âyet yazması ve bununla onlan hidâyet yoluna çağırması yönündendir. Mektubun tamâmı iki bâb sonraki uzun Hırakl hadîsi içinde gelecektir.
[198] Yânı Peygamber'in müşrikleri alıştırmak için onlar lehine Allah'ın onları hidâyet etmesini duâ eylemesi babı.
[199] Başlığa uygunluğu son fıkrasındaki duadır. Peygamber'in aleyhte duâ etmesi İstenmişken, ümmetine re'fet ve şefkatinin kemâlinden ve büyük ahlâkından dolayı, onlara hayır duâ etmiştir.
[200] Hadîsteki ifâdeler başlıktaki hususların bâzısına delâlet etmektedir. Bunların hangi şey üzerine öldürülecekleri fıkrasının delili ise, bundan sonraki bâbda, Alî'den gelen hadîstedir. Buhârî bu fıkra ile onu işaret etmiştir.
[201] Başlığa uygunluğu "Peygamber Kisrâ'ya mektubunu gönderdi..." sözündedir. Bu hadîste Kelâm ve kitabetle İslâm'a da'vet vardır. Kitabet, nutk yerine geçer.
Peygamber'in mektubunu götüren ilk muhacirlerden Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî'dir. Bahreyn Meliki Munzir ibn Sâvâ, Kisrâ da Husrev Pervîz idi.
Peygamber'in bu bedduası kabul olunmuş, Husrev Pervîz, oğlu Şirveyh tarafından karnı deşilerek öldürülmüştür. Ondan i'tibâren İran'ın ikbâli döndü, Hz. Umer zamanında tamâmiyle yıkıldı.
[202] el-Mâide: 116 ile et-Tevbe: 31. âyetleri de bunun benzeridir.
[203] Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî, sahâbîlerin en güzeli ve en kibar bir sıması İdi. Birçok kerreler Cibril, onun suretinde Peygamber'e vahiy getirmiştir. O devrin en büyük devletinin başkanına böyle kibar, yakışıklı, gayet güzel bir elçi gönderilmesinde son derece yüksek bir seçme güzelliği de vardır.
O zamanki Busrâ emîrinin ismi Haris İbn Ebî Şemir el-Gassânî'dir. Mektubu emirden alıp Hırakliyus'a götüren, meşhur Hâtem Tâî'nİn oğlu Adiyy idi. Dıhye ile birlikte Kaysar'ın yanına gitmişlerdi.
Bezzâr'ın Müsned'mde rivayet edildiği üzere, mektubu Kaysar'ın eline sunan, Dıhye'dir.
[204] Bu yalan fıkrasının tam tercemesi şöyledir: "İnsanlara karşı yalan söylemeyi bırakmamış olan kimse (sonradan) Allah'a karşı da yalan söylemeyi bırakmaz olduğunu bildim". Metinde verilen terceme buna denk ve daha açık olduğu için tercih edilmiştir.
[205] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu hadîs küçük lafız farklanyle Vahy Ki-tâbı'nda da geçmiş ve ilgili açıklamalar orada verilmişti. Müslim Tercemesi, V, 411-421'de de bâzı rivayetler ve açıklamalar; ve haşiyede de diğer devlet başkanlarına gönderilen mektûbların metinleri ve tercemeleri verilmişti.
[206] Hadîsin başlığa uygunluğu, "Harbden evvel onları îs/âm'a çağır!" fıkrasıdır
[207] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah ezan işitirse harbden kendini tutardı" sözünden alınır. Çünkü başlık "Harbden evvel İslâm'a da'vef'tir. Ezan ise onların hâlini beyân eder. Yânî o kavme İslâm da'velinin ulaşıp ulaşmadığını, ezanın okunup okunmaması ortaya kor. Rasûlullah'm o vakte kadar baskın yapmayıp beklemesi de durumu aydınlığa kavuşturmak içindir.
[208] Bu hadîs de bundan önce geçen 153 rakamlı hadîsin başka bir yolla gelenidir. Buhârî bu hadîsin burada iki senedini de göstermiştir. Hadîsin son fıkrası es-Sâffât: 177. âyetinin lâfzına yakındır.
[209] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in insanları İslâm'a da'vetİ ve insanlarla Tevhîd Kelimesi'ni söylemelerine kadar savaşması yönündendir.
Hadîsin îmân Kitâbı'ndaki rivayetinde "Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğunu i'tiraf etmelerine kadar" fıkrası da vardır. Zâten Tevhîd Kelimesi bu fıkrayı da zımnen içine almaktadır.
Hadîs bu İki fıkrayı söyleyip kabul ettiklerinde harbin kaldırılacağını ifâde etmektedir. Bu hususta başka tafsîller de verilmiştir.
[210] Buhârî Umer'inkini Zekât'ta; oğtununkini de îmân'da getirmiştir.
[211] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
Tevriye edebiyatta mütekellimin uzan yakın iki ma'nâya ihtimâli olan bir lâfzı zikredip, muhatabın zihnine yakın ma'nâyı düşündürerek, mütekellimin uzak ma'nâyı kasdetmesidir.
[212] Bu hadîs de bundan öncekinin başka bir rivayetidir.
[213] Bu hadîs dahî bundan önceki senedle Abdullah İbnu'l-Mubârek yoluyla mev-sûldür.
[214] Bu da Enes hadîsinin başka bir yoldan diğer bir rivayetidir.
[215] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.
[216] Bu, Buhârî'nin Hacc Kitâbı'nda tamâmını getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Bu parça başlıktaki cevaz hükmüne açıkça delâlet edip kuvvetlendirmektedir.
[217] Hadîsin başlığa uygunluğu: "Bizler zu'1-ka'deden kalan beşinci günde (yânî yirmibeşinde) Medine'den Rasûlullah'ın beraberinde yola çıktık..." sözlerindedir. Çünkü bu târîh ayın sonudur. Bu hadîs de Hacc Kitâbı'nda, "Kişinin kadınları adına sığır kurbânı kesmesi bâbf'nda geçmişti.
[218] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîsin sonunda Buhârî "Bu" işaret ismi ile ez-Zuhrî'nin mezhebini işaret etmiştir ki, o da şöyledir: Seferin ramazânda başlaması oruç tutmamayı mübâh kılmaz. Çünkü o evvelinde ramazâna erişip hazır olmuştur. Buhârî: Rasûlullah'm fiilinden sonuncusunun hükmü alınır. Çünkü sonuncusu evvelkini neshedicidir. Rasûlullah da Kedîd'e yarınca orucu bozmuştur... demiştir. Rasûlullah'm oruç bozma sebebi sefer, değil, gazadır; çünkü seferde oruç tutmak ve tutmamak muhayyerdir. Eğer tutulursa günün orucunu tamamlamak vâcib olur. Oruç za'fa sebeb olursa, mücâhıd için orucu bozmak caiz olur. İşte bu hüküm Rasûlullah'm bu son fiilinden alınır. Bu konular Oruç Kitabı'nda geçti.
[219] Başlığa uygunluk noktası "Veda etmek üzere Rasûlullah'a geldik" sözündedir.
et-Tevdî': Tef'il vezinde yolcu, kalan kimseleri ve kalan kimseler yolcuyu esenlemek ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter.).

[220] Çünkü Hâlık'a ma'siyette mahlûka itaat yoktur, itaat ancak ma'rûftadır
[221] Buhârî hadîsi burada iki senedle sevketmiştir. Birinci hadîs Taharet ve Cumu-a'da geçen hadîsin bir parçasıdır. İkinci hadîsin başlığa uygunluğu "İmâm bir kalkandır..." fıkrasındadır. Buradaki "Verâ" kelimesi lügatte arka ve ön raa'-âsına kullanılır.
[222] Hadîsin başlığa delîlliği "Harbde sabır ve sebat etmek üzerine onlarla bey'at yaptı" fıkrasından alınır. Çünkü sabır üzere bey'atlaşma, harbde kaçmamaktan ibarettir.
Kur'ân'da adı zikredilen o mübarek ağacın aradan uzun zaman geçmeden unutulup belirsiz olması, sonra bu unutulmanın İbn Umer gibi bir sahâbî âlimi tarafından "İlâhî bir rahmet" sayılmasının sebebini, Nevevî: "Altında hayır cereyan etmesi, sekîne ve Rıdvan inmesi dolayısiyle müslümânları fitneye düşmekten korumaktır..." diye belirtmiştir. Hakîkaten Müslümanlığın yükselme devri Hu-deybiye barışı ile başlar. Bu barışın da müstenedi bu ağaç altında yapılan Rıdvan Bey'atı'dır. Bu kadar mühim bir vak'anın kendi altında cereyan ettiği bilinen ağaç unutulmamış olaydı, İnsanlar ona muhakkak bir kudsîlik yükleyecek; ler ve taabbud edercesine ona ta'zîm edeceklerdi. Bu da Tevhîd Dîni'ne aykırıdır.
[223] Rasûlullah İle diğer kumandanlar arasındaki fark şudur: Rasûlullah her müslü-mâmn kendi nefsini ona feda etmesine hakk kazanır, diğerleri ise böyle değildir. Onun İçin Abdullah ibn Zeyd metindeki cevâbı vermiştir.
[224] Hadîsin, başlıktaki "Bâzıları ölmek üzere bey'at demiştir" kısmına delîlliği son fıkrada apaçık meydandadır.
Bundan iki hadîs önce geçen 165 rakamlı Abdullah ibn Umer hadîsinde bey'at maddesi "Harbde sebat edip dönmemek üzerine"; bu Seleme hadîsinde ise 'ölmek üzerine" diye belirtilmiştir. Bu iki şart arasında hakikatte bir ayrılık lyoktur. Çünkü Seleme hadîsinde "Ölmek üzerine bey'at" demek, ölüm tenli--[keşi muhakkak olsa bile dönmemek ve kaçmamak Üzere bey'at demektir. Yok-!j sa Ölümün muhakkak surette vukü'u istenmiş değildir. Bu suretle her iki rivayet (bir ma'nâyı ifâde etmiş oluyor.
Seleme ibnu'1-Ekva', sahâbîlerin en yiğidi ve harbde en sebatlı sîmâlarm-t dan birisi idi. Bundan ötürü Peygamber kendisini ikinci bey'atle lutuflandırmıştır.
[225] Başlığa uygunluğu "Diri olduğumuz müddetçe cihâd etmek üzere..." sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı onların harbde asla Peygamber'den kaçmayacaklarına döner. Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nın evvellerinde "Kıtal üzerine teşvik bâ-bı"nda da geçmişti.
[226] Başlığa uygunluğu "Cihâd etmek üzere... " sözünden alınır. Çünkü onların cihâd üzerine bey'atlaşmalan, ancak harbden kaçmamaları üzerine olmuştur.
[227] Bu başlıkta âmme velayetini hâiz olan hükümetle ferdler arasındaki münâsebetlere ve haklara işaret edilmiştir ki, bu, İslâm idare hukukunun dayandığı en umûmî ve en esaslı bir kaaidesidir. Buna delîl olarak getirilen hadîsin mazmunu daha husûsîdir; askerlikte kumandan ile askerler arasındaki itaat ve nizâm mes'elesine dâirdir.
[228] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sayamayacağımız (yanî takat getiremeyeceğimiz) birçok işler hakkında kesin ve şiddetli emirler verir..." sözünden kıyas yoluyla alınır. Çünkü hadîsin İçindekiler askerin, üstüne, kumandanına karşı mutlak itaati; kumandanın da maiyyetindekilere takatleri dışında ağır vazifeler ve şiddetli emirler vermemesi m es'eteleridir.
Askerî disiplinde ve İdarî hukukta bu karşılıklı iki hakk ve vazîfe çok nâzik ve mühim bir mes'ele olduğundan, soranın bu suâli karşısında îbn Mes'ûd gibi bir sahâbî âlimi bile ne cevâb vereceği hususunda tereddüd göstermiş, sonra Pey-gamber'in sîretini dikkate alıp cevâbı onunla istidlal etmiştir.
[229] Hadîsin başlığa delîlliği "Güneş ortadan meyledinceye kadar beklerdi" sözünden alınır. Bu beklemenin hikmeti, çünkü rüzgârlar ekseriya güneşin meylinden sonra eser ve bununla da silâhların ve harbin keskinliğinin serinlemesi ve çevikliğin artması meydana gelir. Başlıktaki hadîse yakın bir metni Tirmizî Nu'mân ibn Mukrin hadîsinden olmak üzere rivayet etmiştir (Aynî).
Bu hadîs, biraz farklı olarak "Cennet kılıçların parıltısı altındadır bâbı"n-da da geçmişti.
[230] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ Rasûlallah, ben yeni evliyim, dedim ve kendisinden İzin İstedim; o da bana önden gitmeye izin verdi" sözlerindedir.
Buhârî bu hadîsi Sahîh'inin. yirmi yerinde getirmiştir.
[231] Çünkü bu belli bir iştir, bunda bir aldatma yoktur; bir çekişmeyi gerekürici değildir. Hadîsin sonunda getirilen bu kısım, el-Mugîre'ye ulaşan bir senedle ulan-mıştır; kopuk değildir.
[232] Buhârî bununla, bundan önce zikredilen Câbir hadîsini kasdetmiş ve bu hadîsin tekerrüründen dolayı da bu mikdârı zİkr ile yetinmiştir.
[233] Buhârî bu hadîsi Hemmâm tarîkinden Humus (Beşte bir) Kitâbı'nda getirmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Peygamberlerden bir peygamber gazaya gitti de: Lir kadının bıd'ına mâlik olan hiçbir erkek buna tâbi' olmasın, dedi". Bu sözüyle o adamın kadınla zifafa girmesini kasdediyordu. Buhârî o hadîsi burada sevketmeyip, sâdece işaretle yetindi. Çünkü Buhârî bir hadîsin çıkış yeri bir olduğu zaman, onu aynen iki yerde tekrar etmemek âdeti üzerine yürümüştür.
Zifaftan sonra gazaya giden kişi, gönlünü cihâda tam veremeyip zevcesine bağlı olacaktır.
[234] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Hadîs bâzı farklarla daha önceleri de birkaç defa getirilmiştir.
[235] Bu, bundan önce zikredilen Enes hadîsinin başka bir senedle rivayetidir. Başlığa delîlliği bellidir.
[236] Yânî korkunun vukû'u sırasında imâmın yalnız olarak tek başına keşif ve tedbîr için çıkması hakkında gelen hadîs babı.
Bu başlık hadîssiz olarak sabit olmuştur. Kirmânî: Bunun fâidesi, Buhârî-nin şartıyle birşeyin sabit olmadığını bildirmek yâhud buraya bir hadîs katmak için başlığı yazdı, fakat böyle bir hadîse tesadüf etmedi yâhud da bundan evvel geçen hadîsle yetindi, şeklinde belirtmiştir., (Aynî).
[237] Buhârî bunu, ma'nâsıyle Mağâzî'de, Mekke fethi gazvesinde senedli olarak getirmiştir
[238] Bunu İbnu Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etti. Buhârî de Târihimde bu yol ile rivayet etti.
Umer bu sözleri bir mektubunda yazmıştır. Bu sözler bir iş yapmak üzere Beytu'l-Mâl'den bir mal alan kimse, o işi İhmâl ettiğinde, önceden aldığı o malın ondan geri alınacağına delâlet eder.
[239] Bu sözler, Tâvûs'Ia Mucâhid'in gazve yapmak yolunda birşey almayı kerîh görmediklerine delâlet eder.
[240] Hadîsin başlığa delîlliği, Umer'in Allah yolunda üzerine bir mücâhid bindirdiği at, cihâda giden kişiye bu cihâd işi için hibe edilmiş olması yönündendir. Eğer at bir habs olmuş olaydı, satılması- caiz olmazdı. Peygamber'in "Sadakana dönme" sözü de atın habsedilmiş olmadığına, cihâd işine karşılık verilmiş olduğuna delâlet eder.
[241] Bu da kendisinden önce geçen hadîsin benzeridir, şu var ki, ancak râvîler değişiktir.
[242] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onları yükleyecek binek hayvanı bulamıyorum" sözündedir.
Peygamber'in bunu temenni etmesi, Rabb'inin rızâsı ve O'nun kelimesini en yüksek kılmak yolunda kendine harcayarak, şükredicilerin derecelerinin en yükseğine ulaşmaya hırsı, sevabının artmasına rağbeti ve ümmetinin bu hususta kendisini örnek edinip uyması içindir (Kastallânî).
[243] Bu İsmâîlî'nin tamâmını rivayet ettiği hadîsin bir tarafıdır. Buhârî onu burada sevkettiği kadar kısalttı. Bundan maksadı Kays'ın, Peygamber'in sancağının sahibi olduğunu demlendirmektir.
[244] Başlığa uygunluğu "Bayrağı yarın Öyle bir kimseye vereceğim ki, Allah onu sever" sözündedir. Çünkü bu söz, bayrağın ayniyle bir şahsa hâss olmadığını, fakat Peygamber'in onu her gazvede istediği kimseye verir olduğunu bildiriyor (Kastallânî).
[245] Hacûn, Mekke'de Ebû Kubeys Dağı'nın yamacında yüksekçe bir yerdir.
Bâzı âlimler "er-Râye" ile "el-Livâ" arasında fark vardır demişlerdir. Bâzıları da bunları lügatte eşdeğer kabul etmişler; farkın örfî olduğunu söylemişlerdir.
er-Râye: Sancağa denir... Râgıb el-Müfredâfında: er-Râye, görülmek için dikilmiş alâmete denir, İbaresiyle beyân etmekle ru'yet maddesinden i'tibâr etmiştir...
el-Liva: Bayrağa denir... el-Livâ seraskerin bayrağına denir ki alem ve sancak olacaktır.. (Kaamûs Ter.)
[246] Buhârî Sö/ıffîJinin metinlerinde bu "Ücretli babı" ile "Peygamber'in livası babı", hadîsleriyle birlikte tertîb farklılığıyla gelmiştir. Cumhur tarafından rivayet edilen nüshada "Peygamber'in livası babı" örree, "Ücretli babı" sonradır, Yûnînî'den tashih edilerek basılan Buhârî nüshaları da böyledir. Şârih Aynî de bu nüshayı tercîh etmiştir. Bâzı Buhârî râvîleri de bu iki babı ve hadîslerini, bunun aksi bir surette takdim ve te'hîr ederek rivayet etmişlerdir. îbn Hacer ile Kastallânî bu azınlığın rivayetini almışlardır.
[247] Bunları Abdurrazzâk, bu ma'nâda olarak kendilerinden senedleriyle rivayet etmiştir. İmamların bâzısı geri hizmet ücretlileriyle cihâd ücretlileri arasında ayırım yapmış; bâzıları da yapmamıştır.
[248] Bu Atiyye ibn Kays yedinci yılda doğdu. Muâviye devrinde gazaya gitti, yüzo-nuncu yılda vefat etti denilmiştir.
Bu zât tabiîlerden idi, babası sahâbîdir de denilmiştir. Bu Atıyye'nin yaptığı İş, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre caiz olmaz; çünkü bu iş mechûl bir icâredir... (Aynî)
[249] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir hizmetçi kiraladım" sözündedir. Ya'lâ ibn Umeyye o sırada yaşlı bir insan olduğu ve hizmet edecek yakını bulunmadığı için bir hizmetçi tutmuştu.
[250] Câbir ibn Abdillah'm Peygamber'den rivayet ettiği bu hadîsi Buhâri Teyemmüm Kitâbı'nın evvellerinde senediyle getirmişti.
[251] Başlığa uygunluğu "Korku salmak suretiyle yardım olundum" sözündedir.-
"Cevâmi'u'I-Kelim " az söz ile çok ma'nâyı İçine alan vecizelere denir. Hadîsteki İle murâd Kur'ân-ı Mübîn'dir ki, her âyeti, her cümlesi böyle birer vecî-ze olup Peygamber tarafından teblîğ edilmiştir. Hadîslerde de böyle vecîzeler çoktur.
Hadîste sayılan bu şeyler Peygamber'in husûsİyetlerindendir. Bunlardan başka daha birçok özellikleri diğer hadîslerde gelmiştir.
[252] Başlığa uygunluğu "Benû'l-Asfar'ın Meliki O'ndan korkuyor" sözündedir. Arablar Romahlar'a "Asfar oğullan" derler.
Hadîsin bu başlık altında zikredilmesinin bir münâsebeti de Hicaz İle Şam arasındaki mesafenin bir ay yâhud daha fazla olmasıdır, denildi. Bu hadîs, uzun bir metin ile Vahy Kİtâbı'nda geçmişti. Buharı sâdece buradaki başlığa delîl olan kısmını getirdi.
[253] Yüce Allah bu âyette kullarına dünyâdaki sefer için azık hazırlamalarını emredince, onlara âhiret azığını İrşâd etti ve takvaya tutunmalarını öğütledi.
[254] Başlığa uygunluğu "Ne yemek çıkınını, ne de su tulumunu kendisiyle bağlayacağımız birşey bulamadık" sözündedir. Çünkü bu söz, sefer için azık yükleyip taşımaya delâlet eder.
[255] Başlığa uygunluğu "Bizler azık edinirdik..." sözündedir.
[256] Başlığa uygunluğu iki yerden alınır: Birincisi: Peygamber yemekleri istedi kav-lindendir. Çünkü bu söz onların beraberlerinde azık olduğuna delâlet eder. İkincisi de: "Yalnız sevîk getirildi" sözünden. Bu da bir azıktır. Onlar gazvede iken yanlarında bulunmuştur (Aynî).
[257] Başlığa uygunluğu "İnsanların azıkları hafifledi" sözündedir. Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak getirdiği hadîslerdendir. Şerîket Kitâbı'nda da geçmiş idi. Bunda Peygamber'in yemek çoğaltma mu'cizesi ve Umer'in harikulade ted-bîrliliği görülmektedir.
[258] Başlıkla hadîs arasındaki uygunluk "Bizler üçyüz kişi olduğumuz hâlde azıklarımızı boyunlarımız üzerinde taşıyarak sefere çıktık" sözündedir
[259] Başlığa uygunluğu "Sen git de Abdurrahmân seni bineğinin arkasına bindirsin! sözündedir.
[260] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır
[261] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Veda Haccı'na giderken olmuştu. Bu hacc seferiyle cihâd seferine kıyâs olunmuştur
[262] Başlığa uygunluğu "Bir eşeğe bindi ve Usâme'yi de arka tarafına bindirdi" söz-lerindedir.
[263] Başlığa uygunluğu "Usâme ibn Zeyd'i de bineğinin arka tarafına bindirmişti" sözündedir. Buhârî bunu Namaz ve Mağâzî Kitâbları'nda da bâzı sened ve lâfız farkhhklarıyle getirmiş ve oralardaki

başlıklara delîl yapmıştır.
[264] Hadîsin başlığa delîlliği "Bir kimseye yardım edip hayvanına bindirmek" sözündedir. Çünkü kişiye yapılan bu bindirme yardımı üzengiyi ve diğer şeyleri tutmayı şâmil olur.
[265] Bunu İshâk İbn Râhûye kendi Müsned'indç senedli olarak rivayet etmiştir.
[266] İbn îshâk'ın bumutâbaasını da tna'nâsıyle Ahmed İbn Hanbel rivayet etmiştir.
[267] Buhârî başlıktaki ve bu rivâyetlerdeki Kur'ân lâfzı ile Mushaf kasdedildiğine bu sözü ile delîl getirmek istemiştir. Bundaki fiil ta'lîmden olursa "Rasûlullah ve sahâbîleri düşman diyarına sefer ederler ve orada Kur'ân öğretirlerdi" demek olur. Kur'ân öğretmek şifahî telkîn ile olduğu gibi Mushaf'la da olur. Ve bu suretle sahâbîlerin bilenleri bilmeyenlerine düşman illerinde Kur'ân öğretmiş oldukları kabul edilebilir. Bu ise düşman diyarına Mushaf'la seferin vukuunu kabul ve i'tirâftır
[268] Rasûlullah'ın Mushaf'la seferden nehyetmesi umûmî ve her hâli şâmil değildir. Buradaki nehiy, seriyye hâlindeki çete birliklerine âiddir. Çünkü onların duru-i | mu emîn değildir. Mushaf götürürlerse hakaaret görmesi ihtimâli vardır. Fakat I büyük ordu teşekküllerinde bulunan askerler için durum emîn ve müsâid oldu-i ğundan Mushaf götürmekte be's yoktur, caizdir. Sahâbîler de böyle müsâid va-| ziyetlerde Kur'ân öğretmekle meşgul olmuşlardır. Bu da durumun emniyeti i hâlinde düşman diyarına Mushaf götürmenin cevazını gerektiricidir. Bu ictihâd Ebû Hanîfe'nin mezhebidir... (Aynî'den özetle).
[269] Hadîsin başlığa delîlliği "AUâhu ekber... "sözündedir. "Hanbet Hayberu" cümlesi ihbârî de olur, inşâî de. Bunlara göre "Hayber harâb oldu" yâhud "Hayber harâb olsun" denilmiş olur. İhbariye olmasını Peygamber'in onu ta'kîben söylediği sözler kuvvetlendirir. Başlarına gelecek olanlardan habersiz Hayber Yahûdîleri'nin sabahleyin erkenden bel, kazma, çapalarını omuzlarına koyup tarlalarına doğru gittiklerini görünce, Peygamber bu-İlk görüşten tefe'ül ile Hay-ber'in harâb olacağını istidlal etmiştir. Peygamber'in sözlerinin sonu es-Sâffât: 176-177. âyetlerinden İktibas edilmiştir: "Şimdi onlar çarçabuk bizim azabımızı mı istiyorlar? Fakat bu onların bölgesine çökünce (öteden beri) korkutulan onların sabahı ne kötüdür!"
[270] Bu mutâbaatı Buhârî, Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda senedli olarak getirmiştir.
[271] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsından alınır. Çünkü bundaki ma'nânın hâsılı, Peygamber'in yüksek sesle zikir ve duayı kerîh görmesidir. er-Ra'd: 10. ve 13. âyetleri de gizli aşikâr her söz ve her nevi' temayüller Allah'ın ilminde mü-sâvî olduğunu bildirmektedir.
[272] Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir.
Alçak yerlerde tesbîh etmek, Yûnus Peygamber'in balığın karnında tesbîh etmesinden istinbât edilmiştir. Allah onu bu tesbîhi ile karanlıklardan kurtarmıştı. Peygamber de vâdîlerin içlerinde bu tesbîhe imtisal etti ki Allah kendisini onlardan ve düşmanın erişmesinden kurtarsın (Aynî).
[273] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yükseldiğimizde tekbîr ederdik" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı "Yüksek bir yere çıktığımız zaman tekbîr ederdik"tir.
Yüksek mekânlar üzerine yükselme sırasında tekbîr getirmek, göz o yükseklik üzerine düştüğü sırada Yüce Allah'ın herşeyden yüksek ve büyük olan Kibriya'sını bildirmek istemektir (Aynî).
[274] Bu rivayetlerin hepsinden öğrendiğimiz şudur: Dâima Allah'a dayanıp güvenen Peygamber, harb gibi yüksek irâdelere dayanan seferlerde o bağlılığını arazîlerin değişmeleri vesilesiyle meydana çıkararak sahâbîlerine göstermiş ve onların İrâdelerini zaman zaman kuvvetlendirip yükseltmiştir.
[275] Nitekim bu "İnşâallah" ziyâdesi, "Yolcunun gazveden döndüğü zaman söyleyeceği söz bâbı"ndaki Nâfi' rivayetinde sabit olmuştur (Kastallânî).
[276] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kul hasta olduğu yâhud yolculuk ettiği zaman... " sözündedir.
Şârih İbnu Battal: "Hadîsten alman hüküm nafile ibâdetlere münhasırdır, farzlara şümulü yoktur. Farzlar hastalık ve yolculuk gibi sebeblerle düşmezler" demiştir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).
Râvî es-Seksekî: Ben de bunu bu suretle Ebû Burde'den işittim, demiş oluyor ki, hadîsin bu sevkediliş tarzı, rivayet ilmi bakımından çok kıymetlidir. Çünkü böyle zaman, mekân ve şahısların birbiriyle alâkalarının belirtilmesi, hadîsin sa-hîhlik ve sağlamlığının delilleri ve şâhidleri sayılır.
[277] Buhârî bu konuda her iki hükmü ifâde eden iki hadîs getirdiği için başlığı soru şeklinde yazmıştır.
[278] ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Benû Kurayza içine câsûs olarak gitmişti. Ve bu vazifeyi yalnız başına gece gidip görmüştü. Bu vak'a, böyle işlerde geceleyin yalnız sefer etmekte kerahet olmadığını ifâde eder.
[279] Bu İbn Umer hadîsi ise geceleyin yalnız başına sefer etmenin kerahetine delâlet etmektedir.
Bu iki hadîs arasındaki hüküm İhtilâfı şöyle giderilmiştir: Câbir hadîsi, yalnız olarak seferin zaruri olduğu hâllerde, yânî casusluk ve haber alma gibi işlerde bunun caiz olduğuna delâlet eder. Böyle bir zaruret ve iyilik sebebi olmayan hâllerde ise umûmî olarak yalnız yolculuk etmenin kerih olduğuna da delâlet eder. İbn Umer hadîsi de zaruret hâlleri dışında bunun kerahetini açıkça bildirir.
[280] Bu Zekât'ta, hurmayı tahmin etme babında geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. BuTadaki fiil hem tefa'ul, hem de tef'îl babından olarak gelmiştir. Buna göre ma'nâda küçük bir değişiklik olacaktır.
[281] Başlığa uygunluğu "Hızlı yürür idi". Çünkü hızlı yürümek, orta yürümenin üstünde, daha şiddetli bir yürüyüştür.
[282] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yolda yürüyüş kızıştığı zaman..." sözündedir. Bu hadîs Umre'de, "Yolcuya yürüyüş kızıştığı zaman ailesine dönüşü çabuklaştırır bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîslerde namazları seferde cem' etme tatbikatı da vardır.
[283] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasmdadir. Bu hadîslerde yolcunun sefere âid işlerini bitirince ailesinin yanına dönmeyi çabuklaştırmasının emredilmesi, aile başkanınmâile yuvasından ayrı bulunduğu sürede aile ihtiyâçlarının birikmesi, bunları bir an önce yerine getirmesi gayesine ma'tûftur.
"Aranızda bir sevgi ve rahmet yapıı"(er-Rûm: 21) âyetinde va'dedilen âlle sevgisi, aile rahmet ve saadeti bu aile reisliği vazifesinin zamanında yapılmasıy-le sağlanır.
[284] Hadîsin başlığa cevâblılığı açıktır,
[285] Bu da geçen hadîsin başka sened ve biraz farklı metin ile rivayetidir, başlıktaki soruya açık bir cevâb vermektedir.
[286] Peygamber bu adamın cihâda katılabilmesini, ana-baba rızâsına bağlamıştır. Bu da o cihâdın devlet tarafından umûmî seferberlik veya husûsî surette farz olan cihâd olmadığını gösterir.
Ana baba rızâsına bağlı olan cihâd, cihâdın mecburî veya ihtiyarî olmasına göre değişir. Bu rivayetteki cihâdın gönüllü cihâdı olduğunda şübhe yoktur. Selef âlimlerinden birçoğu: Devletçe bir zaruret görülmedikçe ana-babadan izin istenir; devletçe zaruret görülünce ihtiyar yânî gönüllülük kalkar, cihâda katılmak vâcib olur, demişlerdir.
[287] Bu hadîste çan takılması açıkça zikr ve nehyedilmemiş, yalnız kirişten yapılan gerdanlık yâhud mutlak gerdanlıkların koparılması emrolunmuş ise de, halk Câ-hiliyet devrinden beri hayvan boyunlarına sırımdan boğmuk bağlamak ve buna da çan takmak âdetinde bulunduğundan, gerdanlıklardan nehiyde çan ve incik boncuk gibi şeylerin takılmasından nehiy de zarurî olarak dâhil bulunur. Bununla beraber, Dârakutnî'nin yine Ebû Beşîr'den gelen rivayetinde, Rasûlullah'ın bu İ'lânı üzerine develerin boyunlarındaki bütün çanların koparıldığı açıkça zikredilmiştir.
İbnu'I-Cevzî, âlimlerin hayvan boyunlarına takılan tasmanın niçin nehye-dildiği hakkındaki görüşlerini üç kısma ayırarak şöyle açıklamıştır:
a. Câhiliyet halkının bunu nazar değmesin, göz dokunmasın maksadıyle takagelmiş olmalarıdır ki, Peygamber bunların hayvan boyunlarından hemen koparılıp atılmasını emretmekle bu türlü hurafelerin Allah'ın emir ve takdirinden hiçbir şey değiştiremiyeceğini bildirmiş oluyor.
b. Hayvan gezip dolaşırken bu tasma ile boğulmasın; teneffüste, yayılımda hayvana güçlük vermesin; hareketindeki çevikliğe mâni' olmasın diye koparılması emredilmiş olmasıdır.
c. Halkın bu takılan gerdanlıklara çan takmak alışkanlığında bulunmasıdır -ki Buhârî'nin başlıktaki unvanı buna delâlet eder-, bunları nehyetmekte, çan sesiyle ordunun hareketinden düşmanın haberdâr olmasına mâni' olmak tedbîri vardır... (Aynî).
[288] Hadîsin başlığa uygunluğu "Git, kadınınla beraber hacc yap" sözünden alınır. Çünkü o bir orduya yazılmıştı, kadını da farz olan hacca gitmek istemişti. Peygamber onun kadınıyle beraber hacc yapmasına izin verdi. Çünkü, onun için, kendisi hakkında nafile hacc ile kadını için olan farz hacc tahsili bir yere gelmişti. Bunların bir yere gelmesi kendisi için, başkalanyle hâsıl olacak olan sırf cihâddan daha faziletli olmuştur (Aynî).
Bu zât devletçe da'vet olunan umûmî veya husûsî bir seferberlik üzerine icabet etmiş bir asker değil, fakat askerî dîvâna adını yazdırmış gönüllülerden bir mücâhid olduğu ve askerliği ihtiyarî bulunduğu için kadını ile beraber hacca gitmesine izin verilmiştir.
[289] et-Tecessüs: Tefa'ul vezninde, haber araştırmak ma'nâsınadır.
et-Câsus: ve'l-Cesîs: Şerre dâir gizliyi araştıran kimseye.denir. el-Bahs: Bir nesnenin derinlik ve hakikatine ıttıla' için sorup araştırmak.-et-Tabahhus: Bir nesneyi gereği gibi araştırmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.) Âyetin başlığa münâsebeti ya Tefsîr'de geleceği üzere bu bâbda zikrolunan kıssa bunun sebebi olmasıdır, yâhud da bundan kâfirler casusunun hükmü çıkarılacağı İçindir... (İbn Hacer).
[290] Başlığa uygunluğu, yanında mektûb bulunan bu mahfeli kadının hükmünün câsûs hükmü olması yönündendir. Âlimler kâfir casuslarının öldürülmesinin cevazı hakkında İhtilâf etmişlerdir,.
es-Suheylî şöyle dedi: Mektûb şöyledir: "Amma ba'du: Ey Kureyş cemâati, Rasûlullah size bir ordu içinde yöneldi ki, gece karanlığı gibi korkunç olan bu ordu sel gibi akacaktır. Allah'a yemîn ederim ki, RasûluHah üzerinize yalnız başına yürüse de muhakkak Allah O'nu size gâlib kılacak, sizin hakkınızdaki va'dini O'na infaz edecektir. Çünkü Allah O'nun velîsi ve yardımcısıdır (korumanıza alınız, ve's-selâm)" (Aynî).
[291] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber o gömleği Abbâs'a giydirdi" sözünden alınır. Bu şöyle olmuştur: Bedir günü Abbâs, Kureyş esirleri arasında bulunuyordu. Yenilginin perişanlığı ile üzerinde gömleği de yoktu. Kendisine giydirilmek üzere bir gömlek arandı. Fakat Abbâs uzun boylu olduğundan ona yalnız Abdullah ibn Ubeyy'in gömleği denk gelmişti. Abdullah ibn Ubeyy de hemen gömleğini Abbâs'a hediye etmişti. Abdullah ibn Ubeyy öldüğü zaman, İstek üzerine Peygamber (S) kendi gömleğini çıkarıp onun cesedine giydirilmesi için vermiş ve böylece Bedir günü yapmış olduğu gömlek hediyesine karşılık vermiş oluyordu
[292] Başlığa delîlliği "Senin irşadınla Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi..." sözlerinden alınır. Bu hadîs daha önce de birkaç yerde geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.
[293] Taaccüb, aklın uzak saydığı şeylere erişmekle sabit olan rûh haletidir. Bunun Allah hakkında kullanılması imkânsızdır. Bu dînî imkânsızlıktan dolayı âlimler nasslarda gelen bu nevi' lâfızları rızâ İle, mükâfat ile tefsîr etmişlerdir.
Hadîsin ma'nâsı şöyledir: İnsanlar müslümânlarla harb ediyorlar, esîr düşüyorlar, zincirleniyorlar. Sonra müslümânliğm hakikatini öğreniyor ve kendi istekleriyle müslümân oluyor, cennete giriyorlar. Allah da bunların cennetle mükâfatlanmalarından razı oluyor (İbn Cevzî'den Kastallânî).
Câhiliyet devirlerinde esirlerin elleri, ayaklan zincirlerle bağlanır idi. İslâm'ın ilk devirlerinde Arab'ın ve bütün beşeriyetin bu eski âdeti üzere esîrler zincirlenmiş, İslâm'ın yükselme devri girince bu kaldırılarak "İslâm medeniyetinde esîr atmak, esîr olmak" derecesine yükselmiştir.
[294] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kitâb ehli mü'mindir ki... onun da iki ecri vardır" sözlerinden alınır. Onun iki ecri olunca, onun fazileti var demektir.
Şu âyetler dahî iki ücret alacak bu sınıfı ifâde etmektedir: "Bundan evvel kendilerine kitâb verdiğimiz (nice kimseler vardır ki) onlar buna (Kur'ân'a) inanıyorlar. Onlara Kur'ân okunduğu zaman; 'Buna inandık. Şübhesiz ki bu, Rabb 'imizden gelen bir haktır. Hakikat, biz bundan evvel de İslâm 'ı kabul etmiş kimselerdik' dediler. İşte bunlara sabır (ve sebâî) ettiklerinden dolayı mükâfatlan iki defa verilecektir..." (el-Kasas: 52-54)

[295] Buhârî'nin âdeti budur: Haberde Kur'ân'dakine uygun bîr lâfız geldiği zaman Kur'ân'da vâki' olan lâfzın tefsirini de getirir, bunu iki maslahatın arasını cem' etmek ve ikisiyle de teberrük etmek için yapar.
Burada getirdiği lâfızlar üç sûredendir ve onların bulunduğu âyetler içindeki ma'nâları şöyledir:
"Biz nice memleketler helak ettik. Öyle ki (kâh) geceleyin, kâh onlar gündüz uykusu uyurlarken azabımız gelip onlara çattı (el-A'râf: 4);
"Allah adı ile andlaşarak dediler ki: 'Ona ve ehline herhalde bir gece baskını yapalım..." (en-Neml: 49);
"(Sana) hay hay derler. Fakat senin yanından ayrıldıkları zaman da onlardan bir güruh geceleyin senin söyleyeceğinden başkasını kurarlar. Allah onların gizlice ne plânlar kurduklarını yazıyor. Onun için sen onlardan yüz çevir. Allah'a güvenip dayan. Allah bir vekil olarak yeter" (en-Nisâ: 81).
[296] Harbde kadınların ve çocukların öldürülmesi hakkındaki hükmü soran zât, İbn Cessâme'nin kendisidir. Bunu İbn Hibbân'ın rivayetinde açıkça söylemiştir. Ra-sûlullah'm "Muhârib müşriklerin kadınları ve çocukları kendi câmialanndandır': cevâbı, bunların bilerek öldürülmelerini mübâh kılma değildir. Bu muhâribleri ailelerinden ayırarak öldürmek mümkün olmayan zaruret hâllerini münhasırdır. Nitekim bundan sonraki hadîsler bunu isbât eimektedir.
[297] Bu, Musâkaat Kitâbı'nda "Koruma Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir bâbı"nda geçen ayrı bir hadîstir.
[298] Burada Buhârî, hadîsin diğer geliş yollarını ve lâfız farklarını belirtmektedir
[299] Bu iki bâbdaki hadîslerin başlıklara uygunluğu açıktır. Sonuncu hadîste şu vardır: Râvî kendi Üstadına: Size Fulân tahdîs yâhud ihbar etti mi, deyip de, o da: Evet, dese yâhud (burada olduğu gibi) cevâb karinesi olmakla beraber sükût ettiği zaman, ondan rivayet etmek caiz olur. Burada cevâbdan sükût etmiştir (Aynî).
[300] Hadîsin başlığa uygunluğu tamdır. Çünkü hadîsin bir parçasıdır. Bu hadîs çok küçük bir farkla daha önce de geçmişti.
[301] Başlığa uygunluğu yine tamdır. Bu hadîste başlıktaki hüküm iki ayrı sahâbîden daha geldiği için çok kuvvetlenmiş olmaktadır.
Alî'nin yaktığı bu topluluk, Alî'nin hâsâ Hanlığını iddia eden Yahûdî Abdullah ibn Sebe'nin cemâatinden bulunuyorlarmış. Ebû Hanîfe'ye göre dininden dönen öldürülmez, habsolunur. Bu hususta dininden dönenin Kitâb ehli olması, müşrik olması gibi mes'elelerde müctehid imamların ayrı ayrı ictihâdları ve tafsilleri vardır.
[302] Âyetin tamâmı şöyledir: "Onun için o küfredenlerle (harbde) karşılaştığınız vakit boyunlarını vurun. Nihayet onları mecalsiz bir hâle getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun. Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alın. Yeter ki harb erbabı ağırlıklarım buraksın. (Emir) böyledir. Eğer Allah dileseydi onlardan el-..' bet intikaam alırdı. Fakat (harb) sizi birbirinizle imtihan etmesi içindir. Allah ,, yolunda öldürülenlerin amellerini asla boşa çıkarmaz" (Muhammed: 4).
[303] Bu Sumâme hadîsi Namaz Kitabı, "Müşrikin mescide girmesi bâbı"nda ve Mu-, lâzeme bâbı'nda iki yerde geçti. Mağâzî'de Benû Hanîfe hey'etİ bâbı'nda da gelecektir. Bu hadîsin özeti şudur: Peygamber Necd tarafına bir takım süvârîler gönderdi. Onlar Benû Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir adam getirdiler, onu mescidin direklerinden birine bağladılar. Sonra Peygamber onu bağından çözdü.
[304] Bu başlıkta getirilen âyetlerle yerine işaret edilen Sumâme hadîsi hatırlatılıp, başka hadîs zikredilmemiştir.
[305] Yânî bu sorunun cevâbı olacak hadîs, Misver ibn Mahreme'nin Şartlar Kitâbı'-nda rivayet ettiği uzun Hudeybiye Sulhu hadîsidir ki, bunda meşhur Ebû Basîr kıssası vardır.
[306] Başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber (S), onların çobana yapmış oldukları göz çıkarma ve diğer işkencelerin benzerini onlara uygulamıştır. Peygamber on- ların gözlerini kızgın demirlerle yakınca, Buhârî bundan başlığa şöyle istidlal etmiştir: Onların gözlerini ateşle yakmak caiz olunca, müşrikin müsümi yakması hâlinde, kısas olarak onun da yakılması caiz olur... (Kirmanı ve diğerleri).
Bir de hadîsin sonunda râvî Ebû Kılâbe'nin söylediği sözüyle, Peygamber'in onlara şu âyetin hükmünü uyguladığını haber vermiş oluyor ki, bu da onların kendi işledikleri suçun aynı ile kısas edildiklerini gösteren bir belgedir: "Allah 'a ve RasûlÜ 'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezası, an~ cak öldürülmeleri; ya asılmaları yâhud (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvâri kesilmesi yâhud da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır. Âhirette ise onlara pek büyük bir azâb da vardır" (el-Mâide: 33).
[307] Burada bâb böyle unvansız gelmiştir. Bundan evvel de birçok kerreler geçti ki, bu unvansız bâb, kendinden önceki bâbdan fasıl gibidir.
[308] Bu hadîsin kendinden öncekiyle münâsebeti, yakılmaya hakk kazanmayan kim- selere yakma cezası uygulamanın caiz olmayacağı yönündendir. Çünkü Peygam- ber (S) bu hadîste Azîz ve Celîl Allah'ın o peygambere kendisini ısıran karıncayı yakmakla yetinmeyip, karıncalardan bir ümmeti yakması sebebiyle azarladığını haber vermiştir. Eğer o peygamber yalnız kendisini ısıran karıncayı yakmış, olaydı, bu yakma üzerine azarlanmayacaktı (Aynî).
Bu kıssanın bir sebebi olduğu rivayet edildi ki, o da şudur: Hadîste zikro-lunan o peygamber bir köye uğradı ki, o köy halkını işledikleri günâhlar sebebiyle Allah helak etmişti. O peygamber bir süre orada hayret ederek durdu da Yâ Rabb! Bunların içinde çocuklar, hayvanlar ve hiç günâh işlememiş kimseler vardı, dedi. Sonra bir ağaç altına oturdu. İşte o sırada ayağını bir karınca ısırmış ve metindeki kıssa cereyan etmiş. Böylece Allah o peygamberi eziyet verici cinsin hepsi eziyet etmemiş olsa da öldürülebileceği üzerine tenbîh etmiştir (Kas-tallânî).
[309] Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir.
[310] Benû'n-Nadîr, Medine civarında oturan büyük bir Yahûdî kabîlesidir. Bu hicretin dördüncü yılında onları onbeş gün muhasara ettikten sonra olmuştu, el-Haşr SûresİNden, evlerini ve hurmalıklarım yıkma yâhud kökleri üzerinde dikili bırakma muhayyerliğini İfâde eden bâzı âyetler onlar hakkında inmişti. Böylece yıkıp yakma Allah'ın izniyle olmuş oluyor. Yâhud [310] Burada bâb böyle unvansız gelmiştir. Bundan evvel de birçok kerreler geçti ki, bu unvansız bâb, kendinden önceki bâbdan fasıl gibidir.
[310] Bu hadîsin kendinden öncekiyle münâsebeti, yakılmaya hakk kazanmayan kim- selere yakma cezası uygulamanın caiz olmayacağı yönündendir. Çünkü Peygam- ber (S) bu hadîste Azîz ve Celîl Allah'ın o peygambere kendisini ısıran karıncayı yakmakla yetinmeyip, karıncalardan bir ümmeti yakması sebebiyle azarladığını haber vermiştir. Eğer o peygamber yalnız kendisini ısıran karıncayı yakmış, olaydı, bu yakma üzerine azarlanmayacaktı (Aynî).
Bu kıssanın bir sebebi olduğu rivayet edildi ki, o da şudur: Hadîste zikro-lunan o peygamber bir köye uğradı ki, o köy halkını işledikleri günâhlar sebebiyle Allah helak etmişti. O peygamber bir süre orada hayret ederek durdu da Yâ Rabb! Bunların içinde çocuklar, hayvanlar ve hiç günâh işlememiş kimseler vardı, dedi. Sonra bir ağaç altına oturdu. İşte o sırada ayağını bir karınca ısırmış ve metindeki kıssa cereyan etmiş. Böylece Allah o peygamberi eziyet verici cinsin hepsi eziyet etmemiş olsa da öldürülebileceği üzerine tenbîh etmiştir (Kas-tallânî).
[310] Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir.
askerî bir zaruret sebebiyle ve ictihâdla yapılmış, sonra vahiy ile doğrulanmıştır.
[311] Bunların başkanı Abdullah ibn Atîk'tir. Diğerleri Abdullah ibn Utbe, Mes'ûd ibn Sinan, Abdullah ibn Uneys'tir.
Bu zengin Yahûdî Hendek gazasında Medine etrafındaki Arab kabilelerine çok yardımda bulunarak Peygamber aleyhine harekete sevketmişti.
[312] Başlığa uygunluğu şöyledir: Ebû Râfi' kendisine seslenen kimseye cevâb verdiği zaman, kendisi yatağına yatmış, uyku hayâlinde idi. Bu sebeble yerinden hareket etmedi ve yatağından kalkmadı. Şu hâlde onun hükmü uyuyan kişi hükmüdür denildi. Bu vech, diğerlerinden daha yakındır. Bununla beraber bundan sonraki hadîste uyurken öldürüldüğü fikrası da gelmiştir.
[313] Bu, geçen hadîsin başka bir tarîkidir. Bunda Abdullah ibn Atîk'in Ebû Râfi'i kendi yatak odasında uyurken öldürdüğü açıkça söylenmiştir. Başlıkla hadîs arasında bundan daha çok mutâbaat aranmaz. Yahûdî olan Ebû Râfi', Hayber'de otururdu. Kendisinin Hayber mıntıkasında sağlam yapılmış bir kalesi vardı. Bu zengin ve azgın Yahûdî'nin öldürülme sebebi, İslâm ve müslümânlar aleyhinde büyük harcamalar yapması ve tahriklerde bulunmasıdır
[314] Başlık, hadîsin bir parçası olduğu için, aradaki uygunluk tamdır.
[315] Buhârî bu isnâdia hadîsin uzun ve kısaltılmış olarak geldiğini göstermek istemiştir.
[316] Bu Ebû ÂmİR'den gelen hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Buhârî, hadîsi bu farklı sened ve metinleriyle getirerek, yaygınlığım ve sağlamlığını belirtmiş olmaktadır.
[317] "Had'a" lâfzı hâ'nm üç harekesiyle rivayet edilmiş ve "Had'e" şeklinin Pey-gamber'in kendi lügati ve telâffuzu olduğu naklolunmuştur ki, bu Arab lügatlerinin en fasîh olanıdır. Bu surette "Had'e", binâu merre, yânî bir kerrelik bildiren masdârdır. Ma'nâsı bir kerre aldatmaktır. Buna^Öre "Harb had'adır" demek, harbde düşman düşmanı bir defa aldatır, ikiye hacet kalmaz demek olur. İbn Esîr en-Nihâye'sinde: Bu konuda naklolunanlarm en fasihi ve vazıh olanı
budur, demiştir.
Hadîslerde "Harb hud'adır" veya "Hid'adir" şekilleri de gelmiştir. Bunlara göre ma'nâ: ".Harb bir aldatmacadan ibarettir" veya "Harb bir nevi' aldatmadır" demek olur. Birer harb oyunu ve aldatması olan manevralar, harb hud'alarma alıştırmak için yapılan askerî hareketlerdir.
[318] Kisrâ, Farsça Husrev kelimesinin arabçalaştmlmış şeklidir. Eski îrân hükümdarlarına verilmiş bir lakabdır. Kaysar da eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabıdır.
Peygamber'in zamanında İran hükümdarlığında meşhur Nûşirevân'ın to-, runu Husrev Pervîz bulunuyordu. Peygamber "Kisrâ helak olmuştur" buyurmakla, Kisrâmn öleceği ve saltanatının çökeceğini kat'iyyetle haber vermiştir. ÎJu mu'cize Umer zamanında tamâmiyle gerçekleşmiştir.
"Kaysar da muhakkak helak olacak, ondan sonra kaysar olmayacaktır" şeklinde muzârî sîgasıyle verdiği haberi de, sırasıyle Şâm, Suriye ve Anadolu'da Kaysar hâkimiyetinin zeval bulacağı ve artık bir daha buralarda Rûm hâkimiyeti kurulmayacağını bildirmiştir. Bu mu'cize de târîh içinde Emevîler, Abbasîler, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından gerçekleştirilmiştir.
[319] Hadîsin başlığa uygunluğu tamdır. Harb oyunu müslümânlar tarafından oynandığına göre Peygamber "Harb bir aldatmadır" buyurmakla ümmeti harb oyunu, yânî manevra yapmaya teşvîk etmiş oluyor. Düşman tarafından oynanması farzına göre de velev bir defa bile olsa, düşman tuzağına düşülmemesi tavsiye edilmiş oluyor.
[320] Bu da aynı hadîsin başka bir sahâbî tarafından rivayetidir. Bunun da başlığa delîlliği tamdır
[321] Bu hadîste Muhammed ibn Mesleme'nin Ka'b'a söylediği sözler tevriyelidİr ve başlıktaki hükmü beyân edicidir. Mâliki imamlarından İbnu'l-Arabî harbde hud'-anm şu şekillerinin caiz olduğunu bildirmiştir:
a. TevrİyeIi sözler söyleyip îcâbmda zahirin hilafını murâd etmek.
b. Düşmana pusu kurulması ve harb fenninin gereğine göre harb oyunlarının kullanılması.
c. Zaruret hâlinde, haram olan yalanın da yerine göre tatbik edilmesi. Bu hadîs, "Silâhı rehn etme bâbı"nda geçmişti, Magâzî'de de gelecektir.
[322] Bu, geçen hadîsin kısaltılmışıdır. Başlıkla arasındaki uygunluk ciheti, ma'nâsmdadır. Çünkü İbnu Mesleme, İbnu'l-Eşref i aldatıp öldürmüştür. İşte bu fetk, yânî ansızın hücum edip öldürmektir. Onu aldattıktan sonra ansızın öldürmek nasıl olur? dersen, cevâb şudur: Çünkü o ahdi bozdu ve Peygamber'le harb etmek üzerine yardım etti ve onu hicvedip kötüledi... (Kastallânî).
[323] Başlığa uygunluğu "Peygamber hurma ağaçlarıyla korunmaya başladı" sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bunun ma'nâsı İbn Sayyâd'ın annesi görmesin diye kendisini hurma ağaçları arkasına gizlemeye başladı, demektir. İşte bu, çâre aramak ve sakınmaktır. Çünkü İbn Sayyâd'ın annesi, fesadından korkulacak kimselerdendir (Aynî).

[324] Buhârî burada işaret ettiği hadislerden Sehl'inkini Hendek gazvesinde, Enes'in-kini Hendek kazma'da, Yezîd'inkini de Hayber gazvesinde senedleriyle getirmiştir
[325] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber, Abdullah ibn Revâha'nın recezini (yânî kısa vezinli şiirini) okuyordu" ve "Bunları okurken de sesini yükseltiyordu" fi kr alarmdadır.
er-Recez, şiirden bir nevi'dir ki, vezni altı kerre müstef ilün'dür. Harfleri az ve parçaları birbirine yakın olduğu için recez ismi verildi...
el-İrticâz, ifti'âl vezninde urcûze okumaktır. el-Urcûze, recez bahrinden ka-Side gibi olan şiire denir ki, her mısra' tek başına kasîde olur (Kactmûs Ter.).
[326] Başlığın ma'nâsı, hayır ehline böyle kimseye Peygamber'in fiiline uyarak sebat duası yapmaları gerekir demektir. Hadîsin buna uygunluğu, Cerîr'in şikâyeti üzerine Peygamber'in, kalbin bulunduğu bölge olan göğüse vurup, ona sebat duası yapmasıdır. Bunda at biniciliğine bir teşvîk de vardır.
[327] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Sehl ibnSa'd (R) Medine'de en son kalan sahâbîdir. Vefatı takriben yüz yaşında iken, 91 hicret senesinde olmuştur.
[328] Katâde'nin bu sözünü Abdurrazzâk kendi tefsirinde Ma'mer'den; o da Katâ-de'den olmak üzere rivayet etmiştir. "Rih", Mucâhid'e göre zafer: Ahfeş ve Ebû Ubeyde'ye göre devlet ma'nâsına istiare edilmiştir.
[329] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasındaki "Birbirinizi seviniz, ihtilâf etmeyiniz" kavlindedir.
[330] Bunlar Ebû Sufyân'ın kansı, Bedir'de öldürülenlerden Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind, îkrime'nin kansı Ümmü Hakîm, Hâlid'in kızkardeşi Fâtima ve diğer birtakım Kureyşli kadınlardır ki, intikaam almak için orduya katılmışlardı.
[331] Uhud bozgununda Peygamber'in yanında kalan bu oniki kişi. Ebû Bekr, Umer, , Alî, Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Talha ibn Ubeydillah, Zu-! beyr ibnu'l-Avvâm, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh, Habbâb ibnu'I-Munzir, Sa'd ! ibn Muâz, Useyd ibn Hudayr olarak sayılmıştır, ibn Sa'd bunların ondört kişi
olduklarını; yedisi Muhacirler'den, yedisi de Ensâr'dan bulunduğunu bildirmiştir.
[332] Hadîsin başlığa uygunluğu, Uhud bozgunluğu, elli okçunun Peygamber'in "Yerinizden ayrılmayınız" emrine muhalefet etmeleri ve kendi kumandanları Abdullah ibn Cubeyr'e isyan etmiş olmaları sebebiyle meydana gelmiş olmasıdır (Fethü'l-Bârî).
[333] Hadîs, Cihâd Kitâbi'nda birçok kerreler geçti. Başlığa uygunluğu da açıktır.
[334] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ sabâhâh... diye haykırdım" sözlerindedir. Bu başlığın konulması, böyle çağırmanın nehyedilmiş olan Câhiliyet çağırmalarından olmadığını bildirmektir. Çünkü bu, kâfirler üzerine bir imdâd İstemedir.
[335] Başlığa uygunluğu meydandadır. Başlığın bir kısmı bundan önceki Seleme h; dîsinin bir parçasıdır. Bu gibi yerlerde bunları söylemek, nehyedilmİş olan C; hiliyet devri övünmelerinden değildir.
[336] Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır.
Sa'd ibn Muâz, Hendek harbinde yaralandığı için Medine Mescidi'he kurulan bir sıhhiye çadırında Refîde Kadın tarafından tedâvî edilmekteydi.
Kurayza oğullan da Sa'd ibn Muâz'ın hükmünün Tevrat hükmüne uygun olduğunu İ'tirâf etmişlerdir. Zamanımız hukukuna göre de hüküm böyledir. Vatana hıyanet eden, düşmanla birleşerek vatandaşlarına karşı silâh kullanan... kimsenin cezası îdâmdır.
el-Ahzâb: 26-27. âyetleri, Kurayzahlar'm bu hâllerini ifâde eder.
[337] Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Abdullah ibn HataPin tutulup öldürülmesini emretmiş olması yönündendir. Çünkü Allah ve Rasûlü'nden sapmış, İslâm'a girdikten sonra dînden dönmüş, kendisine hizmet eden bir müslümânı öldürmüş, RasûluİÎah'ı devamlı hicveder olmuştur. Onun iki tane şarkıcı kadını vardı, bunlar müslümânları hicveden şiirleri okuyup tegannî ediyorlardı. İşte bu büyük suçlardan dolayı umûmî afvdan istisna edilmiş, Makaam ile Zemzem arasında öldürülmüştür (Aynî ve Kastallânî).
[338] Bu başlıkta üç mes'ele vardır. Hadîste bunların cevâbı bulunur:
a. Kişi kendisinin esîr edilmesini ister mi, İstemez mi?
b. Kendisini esîrliğe teslîm etmeyenin hükmü?
c. Öldürülmesi sırasında iki rek'at namaz kılan kişinin hükmü
[339] Buradaki iki beyit, îbn îshâk'ın onüç beyit olarak sevkettiği bir kasidedendir. O kasidenin evveli şöyledir:
Lekad cemaa'l-ahzâbu havlî ve elebbû
Kabâilehum ve's-tecmeû külle mecma'in
Bu kasidenin 10 beyitlik kısmı, Mehmed Zihnî, el-Hakaaık, s. 22-23'de açık-lamasıyle beraber mevcûddur.
[340] Hubeyb'in bu fiili ancak o, bunu Peygamber'in hayâtında işlediği ve Peygam-ber'in de bunu güzel saydığı için sünnet olmuştur. Bu iki rek'atı Peygamber'in âzâdhsı Zeyd ibn Harise de, kendisini bir adam öldürmek İstediği zaman Peygamber'in hayâtında kılmıştır. Nitekim biz bunu İbn Sa'd'a varan bir senedle es-Suheylî yolundan rivayet ettik (Kastallânî).
[341] Hadîs, başlıktaki mes'elenin hükmünü beyân etmektedir. Birinci mes'elenin cevâbı "O ahd ve mîsâk ile üç kişi onların yanına indiler" sözünde; ikincinin hükmü "Seriyye kumandanı Âsim: Bana gelince, Allah'a yemîn ederim ki ben bu gün kâfirin ahdine inmem" sözünde; üçüncünün hükmü de Hubeyb'in Beni bırakın da iki rek'at namaz kılayım, dedi. Onlar da bıraktılar, o da iki rek'at namaz kıldı" sözündedir. Hubeyb'in hâl tercemesi: İslâm Ans., V, 574-575; el-Hakaatk, 22-23.
Buhârî bu hadîsi Cihâd (rak: 244), Mağâzî (rak: 38) ve Tevhîd (rak: 3) Ki-tâblan'nda getirmiştir.
[342] Buhârî bunu Et'ıme ve Nikâh Kitâblan'nda senediyle getirmiştir.
[343] Hadîs, düşman tarafından esîr alınmış müslümânın müslümân devletince veya müslümânlarca esîrlikten kurtarılmasının vücûbunu ifâde etmektedir. Diğer va-zîfeler de bu vucûba dâhildir. Bu içtimaî vazifelerin yerine getirilmesinin kifâye nev'inden farz olduğu görüşünde olan müctehidler de vardır.
[344] Hadîsin başlığa delîlliğİ "Esîrin kurtarılması... " fıkrasındadır. Alî'nin böyle kuvvetli bir yemîn ile İfâde ettiği bu hakikat, şiîlerin bu yolda vâki' olan boş iddialarını reddiyedir.
[345] Abbâs'ın esîrliği Bedir harbinde olmuştu. Abbâs çok perişandı. Bu sırada En-sâr, Abbâs'ın kurtuluş fidyesinin kendisine bağışlanmasını istediler. Bu isteme ; üslûbu da son derece nâziktir. Şöyle ki, Ensâr Peygamber'e: "Amcanız Abbâs" I demeyip, "Kızkardeşimizin oğlu" diyerek Abbâs'ı kendilerine izafe etmelerindir. Hâlbuki Ensâr, Abbâs'ın değil, onun babası Abdulmuttalib'in dayılarıdır. ' I;Çünkü Abdulmuttalib'in anası Selmâ bintu Amr, Neccâr oğulları'ndandır. Şu F hâlde Ensâr'm Abbâs'a dayılığı bu suretledir. Böylece Abbâs'ı kendilerine izâ-\ fe ederek fidyesinin bağışlanmasını istemekte Peygamber'e karşı iltimas ve minnet I ağırlığını hafifletmek düşüncesi vardır. Peygamber dîn ve hukuk işlerine iltimas î sokmamak için bu teklîfi reddetmiştir.
[346] Buhârî bunu "Mesâcid'de taksim bâbı"nda senedli olarak getirmiştir.
Bu hadîste Abbâs'ın vaktiyle Bedir'de kendisi ve Akîl için ödediği fidyelerin karşılığı, kendisine müslümân olduktan sonra bu Bahreyn mallarından faz-İasıyle verilmiştir. Başlığa uygunluğu, Abbâs'ın Bedir'de fidye ödemiş olduğudur.
[347] Başlığa uygunluğu Cubeyr'in Medine'ye Bedir esirlerini fidye mukaabilinde kurtarmak için görüşmeye gelmiş olmasıdır. Kendisi şöyle demiştir: "Ben ikindiden sonra Medine'ye vardım. Yorgun olduğum İçin mescidde uzanıp yattım. Derken akşam namazı ikaamet edildi. Rasûlullah'ın Ve't-Tûri ve kitabin mestûrîn Sûresini okuduğunu işitince korku içinde kalktım. Mescidden çıkıncaya kadar dikeldim. İslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün, odur."
Bu Namaz Kitâbı'nda da geçmişti.
[348] Buhârî bu başlıkta, hükmü açıkça bildirmedi, çünkü bu konuda tafsîl ve müc-tehid imamlar arasında görüş ayrılığı vardır.
[349] Bu hadîsi Müslim daha geniş bir metinle getirmiştir. Oradan bunun Huneyn seferinde vuku' bulduğunu, casusun sûvârî olduğunu, İslâm ordusu içinde dostça konuşup görüştüğü ve yiyip içtiği sırada inceden inceye askerin hâllerini gözden geçirdiğini öğreniyoruz.
en-Nefel: Kumandanın bir tehlikeyi Önlemek için o işi yapana karşılık olarak şart kıldığı fazla atıyyedir.
es-Seleb: Öldürülen düşman askerinin bineği, silâhı, heybe ve yük dengin-de bulunup, hayvanı üzerinde yüklü malına denir.
İmâm Mâlik, islâm diyarına izinsiz gelen harbî hakkında ta'yîn edilecek hük-! mü devlet başkanına ve hükümetin re'yine bırakmıştır. [Evzâîve Şafîî, eğer emânsız ve izinsiz gelen harbî elçilikle ve düşman tarafındar. siyâsî bir vazîfe ile geldiğini iddia ederse bu iddiası kabul olunur, demişlerdir...
Eğer emânsız ve izinsiz gelen harbî câsûs olursa, bu hadîsten alınan hükme göre öldürülür; bu konuda âlimlerin icmâ'ı vardır. Câsûs, harbî olmaz da muâ-hedeli bir devlete mensûb olursa yâhud zımmî olursa Mâlik ve Evzâî'ye göre bu câsûs, andı bozmuş sayılır; devlet isterse köle yapar, isterse öldürür; öldürülmesi caizdir, demişlerdir...
[350] Bu hadîs Cenaze ve Umer'in Menâkıbı Kitâbları'nda daha uzun bir metinle getirilmiştir. Bu hadîslerde Umer'in vurulduğu gün kendisinden sonra yerine geçecek olan devlet başkanına Muhacirler, Ensâr, vilâyetler, bedevîler ve zimmet ehli olan HristİyanlarVe Yahudiler hakkında bütün bu grupların haklarını ayrı [ayrı dile getirerek haklarının korunmasını vasiyyet etmiştir. Buradaki metinde bilhassa Allah'ın ve Rasûlü'nün zimmetinde yânî ahd ve emâmında olan Kitâb ehli azıklıklarla ilgili devlet taahhüdlerinin tastamam yerine getirilmesini, onlara tanınan dîn hürriyeti, can ve mal emniyeti ve diğer hakların korunulmasi ve gerektiğinde İslâm devletinin korumayı taahhüd eylediği bu hakların korunması yolunda muharebe edilmesini -çünkü Kitâb ehli azınlıklar, bu haklarının korunması karşılığında İslâm devletine cizye adında bir vergi öderler- ve onların ancak takat getirebilecekleri mikdârda cizye ödemekle mükellef tutulmalarını, onların esîr ve köle yapılmayacağını vasiyet etmiştir. Umer'in bu mühim vasiy-yeti, o çok acılı hâlde ve Ölüm eşiğinde bile insan haklarının korunmasına ne kadar ehemmiyet verdiğini ve ne kadar büyük gönüllü bir devlet başkanı olduğunu gösterir. Allah ondan râzt olsun!
[351] el-Firabrî yolundan gelen bütün nüshalarda bu iki başlık böyle arka arkaya ve aralarında hadîs olmaksızın gelmiştir. Ancak Ebû Alî ibnu Şebbûye'nİn Firab-ri'den gelen nüshasında "Hey'etlere atiyye verilmesi" babı, "Zimmet ehline şefaat istenir mi?" babından sonra gelmiştir ki, İsmâîlî nüshasında da böyledir. Bu, daha doğrudur ve bununla müşkillik ortadan kalkar. Çünkü gelecek İbn Abbâs hadîsinde "Hey'etlere izin ve atiyye veriniz" kavli bulunduğundan, bu başlığa uygun olur. Buhârî bu iki başlığı koyup, buraya uygun düşecek bir hadîs bulmak için aralarını boş bırakmış, fakat böyle bir hadîse tesadüf etmemiş gibidir. en-Nesefî asılda birinci başlığı düşürüp ikincisi ile yetinmiştir (İbn Ha-cer ve diğerleri).
[352] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in sefirlere ve gönderilen hey'etlere izin
ve atıyyeler vermelerini, bu siyâsî ve medenî sünnetlerini sahâbîlerin de aynen devam ettirmelerini vasiyet etmiş olmasıdır.
İbn Abbâs'm "unuttum" dediği üçüncü vasiyyet hakkında sarihler, bunun, hazırlanmış olan Usâme ordusunun Suriye üzerine gönderilmesi veya Yahûdî ve Hristiyanlar'm kendi peygamberlerinin kabirlerine putperestlik derecesinde gösterdikleri hürmet gibi kendi kabrine hürmet edilmemesi vasiyeti olabilir, demişlerdir. Bu sonuncu ihtimâl Cenazeler Kitâbı'nda geçen ÂİŞe hadîsinde kesin olarak geçmişti.
[353] Bu ta'Iîki el-Kaadı İsmâfl, Ahkâmu'l-Kur'ön Kitâbı'nâz Ahmed ibnu'l-Ma'dıl'den; o da Ya'kûb ibn Muhammed'den; o da Mâlik ibn Enes'ten senediyle rivayet etmiştir.
el-Arc, Mekke yolu ile Tıhâme arasında büyük bir karyedir. Medine'den yetmişsekiz mil uzaklıktadır (Kastallânî).

[354] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bunu satın al da bayram günleri için ve hey etler geldiği günler için bununla süslen" sözündedir.
Bayram, cumua gibi toplantı günlerinde güzel elbiseler giymek, "Ey Adem oğullan, mescide her gidişinizde zînetinizi takınınız, fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez. De ki; Allah 'in kullarının zîneti için yarattığı şeyleri kim haram edebilir?" (el-A'râf: 31) âyeti ve diğer âyet ve hadîslerle emredilmiş bir hususturur. Yalnız böyle giyim kuşamla iftihar etmemek, diğer kulları horlamamak, tevâzu'lu ve vakaarlı olmak, yânî süslenmede aşın gitmemek esâs olacaktır.
[355] Yânî: "Sen bir kâhinsin, bundan ileri geçme" buyurdu. Umer'in bundan sonra Peygamber'den onu vurmak hususunda izin istediğinde Peygamber'in "İn yekunhu" sözündeki "Kâne"ye bitişik zamîr "Kâne"nin haberidir ve munfasıl zamîr yerine ikaame edilmiştir. O "Kâne"lerin İsimleri de müstetir zamirlerdir.
[356] Bu uzun hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?" sorusundadır. Çünkü bu soru İslâm'ı çocuğa arzet-mektir, zira îbn Sayyâd, o zaman henüz erlik devresine ulaşmamış bir çocuktu. Ebû Saîd'in hadîsinde Peygamber'in îmân ikrarı "Âmentu billahi ve melâ-iketihi ve kutubihi ve rusulihi ve'l-yevmVl-âhir" şeklinde olup, Âmentü'nün beş maddesini toplamıştır.
[357] Bu başlık hadîsin bir parçasıdır. Saîd ibn Ebî Saîd'in bu hadîsi Cizye Kitabı1 -nda senedli olarak gelecektir. Buhârî bu başlıkta sâdece o hadîse İşaret etmekle yetinmiştir.
Peygamber'in bu sözünün ma'nâsı, İslâm'a girin ki dünyâda öldürülmekten, cizye vermekten; âhirette de ikaabdan ve ateşte devamlı kalmaktan selâmette olun demektir.
[358] Rasûlullah'ın "Akü bize bir ev bıraktı mı ki?" sözüne göre, kendisinin Mekke'de Hâşim ibn Abdi Menâf'tan kalma bir evi vardı. Mekke fethinden sonra Peygamber Kureyş'ten müslümân olanların kalblerinİ alıştırmak için, onların İslâm'dan evvelki tasarruflarını yerinde bırakmıştı. Bu suretle bu ev yine Akîl'-in mülkiyetinde kaldı. İşte hadîsin başlığa uygunluk noktası budur. Câhiliyette-ki tasarrufunu Akîl'e bırakmış olunca, islâm'dan sonraki evleviyet yoluyla olur, demektir. Bu hadîsin bir rivayeti Hacc'da geçmiş, orada da bilgi verilmişti.
[359] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu arazîler elbet onların beldeleridir. Onlar Câhi-liyette bu arazîler üzerine harb ettiler, yine onlar bu arazîler üzerinde İslâm'a girdiler" sözlerinden alınması mümkin olur. Çünkü Medîne halkı İslâm'a girdiler; onlar memleketleri harble alınanlar olmadılar, öyle olsaydı arazîleri müs-lümânlara ganimet olurdu (Aynî).
Mâlik'ten, Umer devrinde devlet koruluklarındaki deve ve atların sayısının kırk bine ulaştığı haberi gelmiştir.
Umer'in koru muhafız âmirine verdiği bu emirnameyi hadîsçiler cemâatinden yalnız Buhârî rivayet etmiştir. Dârakutnî bu haber hakkında garîbdir, sahihtir demiştir.
[360] Başhğm ma'nâsı "Devletin umûmî kuvvetlerinin mikdânnı anlamak için devlet başkanının harb ve diğer sebeblerle ordu sayısını ve diğer şeyleri saydırıp yazdırması bâbı"dır. Hadîsin bu başlığa uygunluğu bellidir. Hadîsteki binbeşyüz sayısı, Hudeybiye seferine katılan sahâbîlerin sayısı hakkındaki iki rivayetten birisine uygundur. DİĞer rivayette Hudeybiye'ye katılanların sayısı bindörtyüz idi.
Huzeyfe bu hadîsinde özet olarak: "Biz Peygamber zamanında binbeşyüz kişilik bir kuvvetle korku nedir bilmezdik. Vefatından sonra öyle kötü duruma düştük ki, şimdi o yiğit kişiler müslümânlarm çokluğuna rağmen mescide çıkamaz oldular ve namazlarını evlerinde kılmak zorunluluğuna düştüler" demek istemiştir. Bu garîb hâlin sebebi, Nevevî'nin dediği gibi, Peygamber'in vefatından sonra Usmân'ın" şehâdeti, Cemel, Sıffîn ... fitnelerinin cereyan ettiği günlerde bâzı sahâbîler fitneye karışmak töhmetinden çekinerek evlerinden çıkmamışlar ve namazlarını evlerinde kılmışlardır.
[361] Bu hadîsi Müslim, Ahmed, en-Nesâî ve İbnu Mâce rivayet etmişlerdir, Müslim Imân'da; en-Nesâî es-Sîre'dc getirmişlerdir.
[362] Bu hadîste de cihâd için çıkması taayyün edenlerin yazılması âdetini bildirme vardır. Bu hadîs Hacc'da ve Cihâd'da da geçmişti.
[363] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır.
Bu hadîste Peygamber'İn Bilâl'e i'lân ettirdiği "Cennete yalnız müslümân girer" fıkrası, zahirine göre intihar edenin müslim olmadığına delâlet eder. Ha-kîkatte ise bu müntehirin müslümân olmaması, intiharın eseri ve cezası değildir. Her hükmü vahiy İle te'yîd edilmiş olan Peygamber'e, yine vahiyle bildirilmiş başka bir sebebin eseridir. O cümleden en yakın olarak hatıra gelen sebeb, müs-lümânlıkta haram olduğu kesin olan intiharı halâl i'tikaad ederek, kendi eliyle hayâtına son vermiş olmasıdır. Çünkü cumhura göre intihar eden dînden çıkmış değildir, üzerine cenaze namazı kılınır.
[364] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Hâlid ibnu 7- Velîd emîr ta 'yîn edilmeksizin kumandanlığı üzerine aldı" sözlerindedir.
Vâkıdî'nin rivayetine göre, Rasûlullah Mûte'ye bir ordu hazırlayıp gönderirken, bu orduya Zeyd ibn Hârİse'yi başkumandan ta'yîn etmiş ve muharebede Zeyd şehîd düşerse yerine Ca'fer ibn Ebî Tâlib geçsin; o da şehîd düşerse Abdullah İbn Revâha kumandayı ele alsın; o da şehîd düşerse ordu uygun gördüğü birini kendine kumandan seçsin buyurmuştu.
Mûte'de iki ordu karşı karşıya gelince, Rasûlullah Medîne'de minberi üzerine oturmuş ve Medine ile Şâm arası mesafe kendisine açılmış, askerin muharebesini açıktan görerek üç kumandanın arka arkaya şehîd düştüklerini ve en sonunda HâlİĐ'in kendiliğinden kumandayı ele alıp zafere ulaştığını sahâbîleri-ne haber vermiştir. Hiç şübhesiz bu hâdiseleri oldukları gibi bilip haber vermesi, O'nun mu'cizeleri cümlesindendir.
[365] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendi kavimlerine karşı imdâd istediler, Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi ile imdâd etti" sözlerindedir.
Maûne Kuyusu faciası, Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret yılının safer ayında meydana gelmiştir. O kabilelerden bâzı kimselerin ahd ve misâkı ve Peygamber'den İslâm'ı öğretmek üzere yardım İstemeleri sebebiyle Suffe ehlinden yetmiş kadar yetişmiş ve Kur'ân'ı çok okudukları için "Kurrâ" adı verilen bu sahâbîleri Munzir ibn Âmir eI-Hazrecî(R)'nin maiyyetinde Necd'e göndermişti. Bu seriyyeye siyerciler "Bi'ru Maûne seriyyesi", "Seriyyetu'l-Kurrâ"; "Munzir ibn Âmir seriyyesi" adlarını verirler.
Buhârî bu hadîsi şimdiye kadar birkaç kerreler getirdi; Mağâzî'de ve Tıbb'da da getirecektir
[366] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
İbnu'l-Cevzî: Peygamber'in zaferden sonra üç gün orada îkaamet etmesi, gale benin te'sîrini ortaya koymak; İslâm hükümleri ve âdetlerini tenfîz etmek ve alınan ganimetleri taksîm etmek içindi, demiştir (Aynî).
Bu üç günlük ikaamette ordunun istirahat etmesi ve düşmanın geride olabilecek kuvvetlerine "İşte biz burada ikaamet ediyoruz; eğer kuvvetiniz varsa geliniz" diye bir meydan okuma hikmeti de vardır (Kastallânî).
[367] Muâz ibn Abdi'l-A'lâ'nın mutâbaasım el-İsmâîlî senedli olarak rivayet etmiştir. Abdu'1-A'lâ ibn AbdİĐ1-A'lâ es-Sâmi'nin mutâbaasım da İmâm Müslim rivayet etmiştir.
[368] Râfi' ibn Hadîc hadîsi uzun bir metinle Şerîket KİtâbI'nda geçmişti. Bunun başlığa delîlliği meydandadır.
[369] Bu hadîs de Hace'da "Peygamber kaç umre yaptı?" babında geçmişti...
[370] Bu mes'elede hukukçular arasında görüş ayrılığı bulunduğu için Buhârî cevâbı ve hükmü açıkça belirtmeyİp, böyle soru şeklinde bırakmıştır.
[371] Bu Abdullah ibn Numeyr hadîsi başlıktaki soruya olumlu cevâb teşkil etmektedir.
Bundaki ikinci vak'a, Peygamber'den sonra Rûmlar'la yapılan Yermûk harbinde meydana gelmiştir
[372] Bu, yukarıda zikredilen hadîsin başka bir tarîkten rivayetidir. Bunda Yahya el- Kattan, yukarıda zikrolunan Ubeydullah'a muhalefet etmiştir. Çünkü kölenin de, atın da geri verilmesini Peygamber'den sonrada kılmıştır.
[373] Bu da yukarıda geçen iki tarîka da muhalif olmak üzere gelen diğer bir rivayet tarîkidir. Çünkü burada at kıssasının Ebû Bekr'in devlet başkanlığı günlerinde olduğunu açıkça söylemiştir.
Bu rivayetler başlıktaki soruya cevâb teşkil etmektedirler. Bu konuda müc-ı' tehid imamlar arasında görüş ayrılığı olduğunu daha önce söylemiştik.
[374] Bu başlıktaki "er-Retâne" kelimesinin delâlet ettiği ma'nâ daha umûmîdir. Arab-. ça'dan başka herhangi bir yabancı dil İle konuşmayı içine alır.
er-Retâne, sehâbe ve kitabe vezinlerinde, Arabî lisândan gayrı lisânla tekellüm eylemek ma'nâsınadır; birinci bâbdan masdârdır.
el-Murâiane, mufâale vezninde bu dahî bir adama Arabi'den başka lisânla tekellüm eylemek ma'nâsınadır.
ei-Terötun, tefâul vezninde, Arabi'den gayrı lisânla söyleşmek ma'nâsına-dır (Kaamûs Ter.).
[375] Bu er-Rûm: 22. âyeti, beşeriyetteki renk ve dil ayrılıklarının Allah'ın âyetlerinden olduğunu bildirdiğinden, başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bu iki âyeti başlıkta zikretmekle, Peygamber'in her lisânı bildiğine j işaret etmiş gibidir. Çünkü Peygamber, çeşit çeşit dillerle konuşan bütün beşer j, kavimlerinin hepsine peygamber gönderilmiştir. Rasûllüğün böyle umûmî ol-masıyle, her beşer cemiyeti O'nun kavmidir ve onlarla anlaşabilmek için bütün milletlerin dillerini tanıması gerekir. Maamâfîh bu anlaşma güvenilir tercümanlar aracılığı ile de olabilir. Risâletin umumîliğine gelince: "De ki: Ey insanlar şüb-hesiz ben göklerin ve yerin mülküne mâlik olan, kendisinden başka hiçbir tanın bulunmayan, hem dirilten, hem Öldüren Allah 'in size, hepinize gönderdiği ra-sûtüyüm.." (el-A'râf: 158) hitâbiyle irşâd ve hidâyet vazifesinin umumîliğini ifâde etmiştir.
[376] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in Farsça Sûr kelimesini tekellüm etmesidir. Sûr, Farsça'da misafir için hazırlanan ve misafir da'vet olunan yemeğe denir.
[377] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın bir Habeş kelimesi olan "Seneh, seneh" sözünü kullanmış olmasıdır.
Ebû Heysem, metindeki "Hatta zukire"yi "Hatta dukine" diye rivayet etmiştir ki, "Çok giyildiğinden rengi bozulmuş" demektir.
[378] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in yabancı bir ta'bîr olan "Kah kah" kelimesini kullanmış olmasıdır. Bu kelimenin kâfîn fethası ve kesresi ile, sonu sükûnlu veya tenvinlİ olarak birkaç türlü telâffuzu vardır. Kirli sayılan bir şeyin elden bırakılıp atılmasını ifâde eder. Bununla çocuklar pis şeylerden men' edilip sakındırılır. Bu ta'bîr Türkçemizdeki "Kaka kaka(= Pis, pis)" sözünü hatırlatır, belki de menşe'leri birdir.
[379] Nevevî millet malından çalmanın büyük günâh olduğunda icmâ' olduğunu nak-letmiştir. Guiûl, birinci bâbdan masdardır, ganimet malında hıyanet etmektir.
Tbnu'1-Esîr dedi ki: el-Gulûl ganimette hıyanet etmek ve ganîmet malından taksimden önce çalmaktır. Herhangi birşeyde gizlice hainlik yapan muhakkak gulûl etmiştir. Bu, gulûi diye isimlendi. Çünkü bunda hâinin elleri gull denilen demir pıranga ile omuzlara bağlanmıştır.
Âlu tmrân: 161. âyetinin başlığa delîlliği meydandadır.
[380] Hadîsin başlığa uygunluğu da pek açıktır.
[381] Bâb başlığında, millet malından çalman az mikdâr birşeyin hükmü, çok şeyin hükmü gibi midir, değil midir? diye soru şeklindedir. Bunun cevâbı: Az şeyin hükmü de çok şeyin hükmü gibidir, yânı o da büyük günâhtır, cezası cehenneme girip temizlenmektir. Buhârî burada Abdullah ibn Amr'ın bu yakmayı zikretmediği hadîs, Ebû Dâvûd'da yakma zikredilen hadîsten daha sahîhtir demiş ve yakmalı rivayeti sahîh kabul etmediğini belirtmiştir.
[382] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onun terikesinde bir abâ buldular" sözünden alınabilir. Çünkü bir abâ, diğer eşyalar ve altın, gümüşe nisbetle az birşeydir. O zât bu çaldığı az şey yüzünden cehennemlik olmuştur.
[383] Buhârî, bu ismin okunuşu ve zabtını her iki şekilde tesbît etmiş olduğunu bildirmektedir. Bu siyah köle harb zamanında Peygamber'in binek hayvanını da tutar, bekçilik yapardı.
[384] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in tencerelerin devrilmesi emrinden alınır. Çünkü bu emirsiz olarak kestikleri şeylerin mekruh olmasını gerektirir. Hattâbî hadîsin son fıkrası hakkında: Çünkü Habeşliler hayvanların boğazlarını tımaklarıyle çizip kanatıyorlar da nihayet hayvan boğularak ve azâblanarak ölüyor, onlar da bunu kesme yerine sayıyorlar, demiştir. Nevevî ise: Çünkü Habeşliler kâfirdirler, onlara ve âdetlerine benzemek caiz olmaz, demiş-jtir (Kastallânî).
[385] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Cerîr, Peygamber'e sevinçli haberi ulaştırmak üzere bir elçi yolladı" sözündedir.

Bu hadis, Cihâd Kitâbi'nda bundan önce de küçük bir farkla geçmişti. Hadisin en son fikrası o rivayete işaret gibidir.
[386] Ka'b ibn Mâlik, Tebûk seferinde geri kalıp da, sonra Allah tarafından tevbeleri kabul edilen üç kişiden biridir. Yine bu Ka'b, Akabe bey'atında hazır bulunan yetmiş kişiden bindir; şâirdir. Bunların tevbelerinin kabul edilişi hakkında et-Tevbe: 117-119. âyetleri indirilmiştir.
Ka'b dedi ki: "Sevimli sesini işittiğim bu müjdecim bana gelince üzerimde ki iki kat elbisemi hemen çıkarıp müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün bundan başka elbisem yoktu. (Ebû Katâde'den) iğreti iki kat elbise alıp giydim..." (Mağâzî'deki uzun hadisinden bir parça). 387 Bu bâb altındaki her üç hadisin başlığa delîllikleri apaçık meydandadır.
[387] Hadisin başlığa uygunluğu, Alî'nin kadına söylediği sözlerden alınır. Bu hadis,
Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'nin İbn Atıyye'ye söylediği söz hâriç olmak üzere, buradakinden başka bir senedle yine Cihâd Kitâbı'nda, Câsûs babında geçmiştir.
Başlıktaki mahzurlu ve yasak işlerin caiz olması, "Zaruretler mahzurları mübâh kılar" kaaidesine göredir
[388] el-Kuşmeyhenî rivayetinde böyledir. Diğerlerinin rivayetinde Abdullah ibnu'l-: Esved şeklinde gelmiştir. Bu zât Abdullah ibn Muhammed ibn Humeyd el- Esved'dir. Humeyd onun dedesidir ki, Ebû'l-Esved diye künyelenir. İşte Yezîd ibn Zuray' ile yakınlaştırdığı kimse budur. Bazen dedesine nisbet olundu, diğer defa da babasının dedesine nisbet olundu. Humeyd ibnu'l-Esved'in Buharı'de bu hadîsten başka rivayeti yoktur. Bu diğer bir defa da el-Bakara Sûresi'nin tefsirinde gelecektir. Buhârî orada da yine onu Yezîd İbn Zuray' ve Ebû Bekr diye künyelenen kendi şeyhi Abdullah İle bir yere getirip birleştirmiştir. O bu : künye ile daha meşhurdur. Hadîs hafızlarından idi ve kendisi Abdurrahmân ibn Mehdî'nin kızkardeşinin oğludur (İbn Hacer).
[389] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ı karşıladığımız vakit" sözünden alınır.
I Bu hadîste Rasûlullah'ın terkisine aldığı çocukların ve yerde bıraktığı çocuğun isimlerini ta'yînde farklı görüşler verilmiştir
[390] Başlığa uygunluğu açıktır. ÎUsûlullah'ın Tebûk seferinden dönüşünde Medîne ahâlîsi SenİyyetU1-Vedâ mevkiine kadar gidip kendisini orada karşılamışlar, halkla birlikte çocuklar da oraya gidip bu karşılama törenine katılmışlardır.
[391] Buhârî bu hadîsi bundan evvel yine Cihâd'da "Bir yükseğe çıktığı zaman tekbîr getirme bâbı"nda; Hacc Kitâbı'nın sonlarında "Hacc, umre ve gazve seferlerinden dönerken yolcunun söyleyeceği sözler bâbı"nda olmak üzere birkaç defa ayrı senedlerle getirmiştir.
[392] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu Edeb'de de getirmiştir. Hadîste zikri edilen Usfân, Mekke'ye iki merhale uzakta bir mevkidir.
[393] Bu da geçen hadîsin başka bir rivayet tarîkidir.
Bu hadîslerde diğer birçok edeb ve fâidelerle beraber yolcunun seferden salimen dönüşüne şükr için Allah'a bağlılığını bu sözlerle dile getirmesi Öğretilmektedir.
[394] Buhârî'nİn Ebû Zerr ve tbn Asâkir nüshaları burada böyle sâde bir başlıkla gelmiştir. Diğer nüshalarda bu bâb başlığından evvel Besmele vardır. Kastallânî bu Besmeleli nüshayı almıştır. İbn Hacer ile Aynî ise Besmele'siz nüshayı almışlardır.
[395] Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle yirmi kadar yerde getirmiştir. Başlığa delîlliği meydandadır.
[396] Bu babın hadîslerinde Peygamber'in sefer dönüşü kılmak alışkanlığında olduğu bu namaz, Tahıyyetu'l-Mesdd Namazı değildir. Bu namaz seferden salimen dönüşün şükrânesi olmak üzere kılınması sünnet olan Kudüm (yânî sefer dönüşü) Namazı'dır.
[397] Bu, Muhârib İbn Disâr'dan gelen hadîsin başka bir rivayetidir. Bunu Ebû Dâ-vûd, Et'ıme'de, Usmân ibn Ebî Şeybe'den rivayet etmiştir.
[398] Hadîslerin başlığa delîllikleri açıktır. İki hadîsteki Sırâr, Medîne'nin doğu tarafında, üç mil uzaklıkta bir yerdir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHAD BAHSİ

Allah yolunda nöbet tutmak ve savaşmanın fazileti.....188
Şehitliğin ve şehitlerin fazileti.....195
Cihadın gerekliliği, cihada niyette samimiyet ve âdabı.....202
Cihadın sebep ve hükümleri.....206
Emanet, barış, cizye, ahdi bozmak ve ihanet
Ganimetler ve (ganimete) hıyanetle ilgili konular.....223
Ganimet ve humus.....230
Pey'(savaş yapmadan elde edilen ganimet) ve Peygamber (s.a.v.)'in hissesi.....233
Yarış, ok atma ve atlar.....238
TAHRİC

ALLAH YOLUNDA NÖBET TUTMA VE SAVAŞMANIN FAZİLETİ

6075- Osman radiyallahu anh'dan:
"O, bir gün minberin üstünde şöyle hitap etti: 'Benden ayrılıp uzaklaşmanızdan korktuğum için (bugüne kadar) Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir hadisi sizden gizledim. Sonra kişi belki kendisi için münasip gördüğü bir davranışla bulunabilir umuduyla onu açıklamayı uygun buldum. Şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah yolunda bir gün nöbet tutmak, ondan başka yerlerde geçen bin günden daha hayırlıdır'." | Nesâî ve aynı lafızla Tirnıizî. |
6076- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah yolunda, bir gün nöbet tutmak, bir ay oruç tutmakla gece namazı kılmaktan daha hayırlıdır. Kim nöbette ölürse, kabir fitnesinden korunur, bunun sevabı kıyamet gününe kadar defterine artırılarak yazılır,"
İMiislını, Nesâî ve lai'/ı ile Tirmizî. |
6077- Ebû'd-Döi-4â radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir ay nöbet beklemek, bir yıl oruç tutmaktan hayırlıdır. Kim Allah yolunda, nöbet beklerken ölürse, feza-ı ekber (Kıyamet)in şiddetinden emin olur. Bu sebeple rızıklanır, Cennet kokusu duyar, Allah onu diriltinceye dek devamlı alarak nöbetçi sevabı amel defterine yazılır." jfabcrügî, Mu'cemu'i-Kebîr'âe.)
6078- Enes radiyallahu (Allah Resulü sallallalıu aleyhi veTscUçm buyurdu:)
"Kim deniz sahilinde, bir gece nöbet beklerse bu, ailesi içindeki bin yıllık ibadetinden daha üstündür."
[Ebû Yaİfi leyyin bir senedle.j
6079- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolunda bir gün nöbet tutmak, dünya ve üzer inde kilerden daha hayırlıdır. Birinizin cennetteki bir kamçılık yeri, dünya ve üzerindekİlerden daha hayırlıdır. Kulun Allah yolunda yola koyulması bittim dünya ve üze-rindekilerden daha hayırlıdır."
IBuhârî, MtİNİim veTirmizî.]
6080* Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolunda yola koyulmak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."
|Müslim ve Nesâî.J
6081- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve scllem buyurdu:)
"Allah yolunda yola koyulmak, .savaş yapmak gibidir." [Ebû Davudi
6082- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve seilem insanlan harbe gönderdi, bir adam geride kaldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve seilem ile namaz kıldıktan sonra ona Allah'a ısmarladık demeye geldi. Peygamber sallallahu aieyhi ve seilem ona dua etti ve şöyle buyurdu:
'Arkadaşların seni. sevab bakımından ne kadar geçti biliyor musun?"
'Evet. erken çıkmaları ile bugün beni geçtiler. '
'Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, onlar fazilette seni iki meşrik ve iki mağrib arası kadar geçmişlerdir'."
(Ahmed. leyyin bir senedle.j
6083- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Birinizin Allah yolunda bir saat beklemesi, evindeki yetmiş yıllık namazından daha üstündür. Allah'ın sizi bağışlayıp cennete koymasını istemez misiniz?" "Evet" dediler; "Öyleyse Allah yolunda savaşın! Çünkü kim devesinin üstünde, Allah'ın dininin yücelmesi için savaşırsa, cennet ona vacip (sabit) olur."
|Tirmi/.î, bir kıssa serdederek.J
6084- Muâz bin Cebel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Kim devenin sütü memelerine gelecek kadar sürede Allah yolunda savaşırsa ona cennet vacip olur. Kim gönülden Allah yolunda öldürülmek isteyip savaşır da sonra ölür ya da öldürülürse şehit ecrini alır. Kim Allah yolunda yaralanırsa ya da tökezlerse, kıyamet gününde zaferan renginden daha baskın bir renk, miskten daha hoş kokan bir koku ile gelir. Kimin Allah yolunda üzerinde bir çıban çıkarsa ona şehitlik damgası vurulur."
|Siinen ashâbı|
6085- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sailallahu aleyhi ve seilem
buyurdu;)
"Allah, kendi yolunda cihad etmek için yola çıkana şu garantiyi verdi: 'Kim sırf benim yolumda, bana inanarak, peygamberlerimi tasdik ederek çıkarsa, onu cennete sokmayı, ya da çıktığı evine bir çok sevaplar veya ganimetler elde ederek döndürmeyi garanti ederim.'
Mıhammed'in canını elinde olan Allah'a yemin ederim ki, herhangi bir kimse Allah yolunda yara bere alırsa, kıyamet gününde yara bere aldığı gündeki, gibi gelir. Rengi kan renginde, kokusu misk kokusu olarak gelir.

Mııhammed'in canı kudret elinde bulundurana yemin ederim ki, müslümaıılara meşakkat vermeyecek olsam, Allah yolunda gazveye çıkan hiçbir seriyyeden asla geri kalmazdım. Ancak onları hayvana bindirecek imkân bulamıyorum. Onlar da beni takibe im-
kân bulamıyorlar. Benden geri kalmak da onlara zor geliyor.
Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, Allah yolunda harbe çıkıp öldürülmeyi, sonra yine çıkıp yine öldürülmeyi, sonra yine çıkıp yine öldürülmeyi ne kadar isterdim." [Buhârî, Müslim. Muvattâ ve Nesaî.]
6086- Ebû Hureyre radiyallalın anh'dan:
Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda cihad elmek neye denktir?"
"Onu ölçmeğe gücünüz yetmez."
Ona iki ya da üç kere aynı soruyu yönelttiler, her seferinde: "Onu takdir etmeye gücünüz yetmez" diye cevap verdi. Sonra şöyle buyurdu:
"Allah yolunda savaşan kişi, cihadından geri dönünceye dek namaz ve oruçtan yana fütur göstermeden devamlı oruç tutan, devamlı gece namazı kılan, sürekli Kur'ân âyetlerini okuyan kimse gibidir."
6087- Diğer rivayet:
"Oruç tutan, gece namazı kılan Allah'ın emirlerine huşu ederek boyun eğen, rükû eden, secde eden kimse gibidir."
|Ebu Dâvud hariç, altı hadis imamı.|
6088- Ebû Saîd radiyallalıu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e gelerek şöyle dedi:
'İnsanların hangisi üstündür?'
'Allah yolunda canıyla malıyla savaşan mü'min.'
'Ondan sonra hangisidir?'
'İnsanların şerrinden korunmak için, Allah'tan korkarak inzivaya çekilen kişi' buyurdu. [Mâlik hariç, allı hadis imumı|
6089- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Mevki bakımından size insanların en hayırlısını bildireyim mi?"
"Evet ey Allah'ın Resulü!" dedik.
"Allah yolunda atının yularım tutup ölünceye ya da öldürülünceye dek savaşan kişi. Bu hususta onu takip eden kimseyi de bildireyim mi? dedi.
"Evet ey Allah'ın Resulü" dedik. Şöyle buyurdu:
"Vadilerden bir vadiye, (inzivaya) çekilip namaz kılan, zekât veren, insanları şerlerinden ötürü terk eden kişi" buyurdu.
"Size insanların en kötüsünü bildireyim mi?"
"Evet, ey Allah'ın Resulü!" dedik.
"(Kendisinden) Allah aşkına istenip de (istek sahibine imkanı olduğu halde) vermeyen kişi" buyurdu.
|Mâlik, TirmİÎ/î ve aynı lafızla Nesâî.|
6090- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah korkusundan ağlayan kişi, (hayvanın memesinden çıkan) süt memeye dönünceye kadar, cehenneme girmez. Allah yolunda tozlanan kulun tozlan ile cehennem dumanı kesinlikle bir araya gelmez."
ITirmizî ve Nesâî.I
6091- Ebû Abs radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Allah yolunda tozlanan kulun ayaklarına cehennem ateşi asla değmez." IBuhârî, Tirmi/Î ve Nesâî|
6092- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:) "İki göze asla cehennem ateşi dokunmaz: Biri Allah korkusundan ağlayan göz, ötekisi Allah yolunda nöbet tutan göz." [Tîrmizî]
6093- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolunda kâfir öldüren, sonra doğruluktan ayrılmayan, aşırıya kaçmadan orta bir yol izleyen kimse ile kâfir cehennemde bir araya gelmez. Mü'minin içinde Allah yolunda yutulan tozla cehennem soluğu bir araya gelmez. İnanmış (mü'mİn) bir kulun kalbinde, imanla kıskançlık (haset) bir araya gelmez."
[Müslim, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.|
6094- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Rab olarak Allah't, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i gönülden hoşnut olarak kabul ederse, cennet ona vacip olur," Ebû Saîd'in bu söz pek hoşuna gitli ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bunu bana tekrarla!" Tekrarladı. "Bir başka şey daha vardır ki Allah, onunla kulun cennetteki makamını yüz derece yükseltir. Her iki derecenin arası gökle yer arası kadardır" buyurdu. "Nedir o ey Allah'ın Resulü?" diye sorduklarında göyle buyurdu:
"O, Allah yolunda savaşmak. Allah yolunda savaşmak. Allah yolunda savaşmaktır."
| Müslim ve Nesâî.|
6095- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet kılıçların gölgesi altındadır."
Üslü başı eski püskü bir adam kalkıp şöyle dedi: "Sen gerçekten Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem'in bunu söylediğini duydun mu?" "Evet" dedi.
Adam hemen arkadaşlarının yanına döndü, selâm verdi, kılıcının kınını parçaladı, orada bıraktı ve kılıcıyla yürüyüp harbe kalıl-dı, öldürülünceye dek kılıcıyla savaştı.
[Müslim ve Tirmizî.]
6096- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Amr bin Ukayş'ın Cahiliyelten kalına bir riba (faiz) alacağı vardı; onun için onu tahsil edinceye kadar müslüman olmak istemedi. Sonra Uhud günü geldi ve dedi ki: 'Amca oğullarım nerede'?' 'Uhud'da' dediler. "Peki Falan oğulları nerede?' 'Onlar da Uhud'da' dediler. Bunun üzerine zırhını giydi, atına bindi, onlara doğru hareket etti. Müslümanlar onu görünce, 'Ey Amr! Bizden uzak dur!' dediler. Cevabı: 'Ben iman eltim.' Sonra elindeki kılıcıyla düşmanla kıyasıya savaştı, yaralanıp evine götürüldü. Sa'd bin Muâz ona gelip kız kardeşine dedi ki: 'Ona bir sor bakalım, bu savaşı kavmine karşı duyduğu sevgiden ve onların namına karşı tarafa öfkelendiğinden mi yaptı, yoksa öfkesi sırf Allah ve Resulü için olduğundan mı yaptı?' Sordu, adam da şu cevabı verdi: 'Bilakis Allah ve Resulünün namına karşı tarafa öfkelendiğim için yaptım.' Sonra da Allah için
henüz bir rek'at namaz kılmaya vakit bulamadan öldü ve cennete girdi." |Ebû Davud]
6097- Ebû Necîh es-Sülemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü .sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (düşmana) bir ok ulaştınrsa cennette karşılığında, bir derece alır." O gün ben onalü ok ulaştırdım. Ve Allah Resulü

sallalla-hu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum: "Kim Allah yolunda bir ok atarsa, onun için bir köle azat edenin sevabı vardır."
[Sünen ashabı|
6098- Kâ'b bin Murre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İslâm uğrunda başına ak düşen kimse için kıyamet gününde bu, ona bir nur olur." Ve şöyle buyurdu: "(Ok) atın! Kim düşmana bir ok ulaştirtrsa Allah ona mukabil onun bir derecesini yükseltir." Ibnü'n-Neccâr dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Derece nedir?" Şöyle buyurdu: "Öyle evinin eşiği kadar değildir. Her iki derece arasındaki mesafe yüz yıllıktır." [Nesâî.l
6099- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kİm Allah yolunda bir ok atarsa isabet ettirsin ya da ettirmesin, Ismailoğıtllanndan dört köle azat etmişçesine ecir alır."
|Bezziir ve Taberânî Mu'cemıı'I-Evsal'ta leyyin bir senedle.|
6100- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda bir ok atarsa bu, onun için kıyamet gününde bir nur olur."
|Bezzâr|
6101- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah şu iki adam hakkında güler: Biri Allah yolunda savaşır, şehit düşüp cennete girer, onu öldüren diğer kişi ise müslüman olur
bu sebeple Allah onu bağışlar. Daha sonra o da Allah yolunda savaşır, öldürülür ve cennete girer." [Mâlik, Buhfirî, Müslim ve NesSî.]
6102- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim Allah'a İnanarak ve onun vaadini tasdik ederek onun yolunda, bir at beslerse, ona verdiği otlar, ,su ve gübresi, idrarı kıyamet gününde birer sevap olarak mizanında (terazi) yer alacaktır." |Buhûrî ve Nesâî.l
6103- Ebû Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yularh bir deve gelirdi. Ve 'İşle bunu Allah yolunda vakfediyorum' dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
'Bunun karşılığında kıyamet gününde herbiri yulaıii olarak sana tam yediyüz deve verilecektir'." [Müslim ve Nesâî.l
6104-Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber saüallahu aleyhi ve sel-lem'e sordu: "Hangi sadaka üstündür?"
"Allah yolumla bir köle hizmete koymak, yahut (Allah yolunda) çadır kurmak ya da döl alma yaşına basan bir deve bağışlamak." |Tirmi/î|
6105- Huzeym bin Patik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda bir harcama yaparsa, karşılığında yediyüz kat alır:' |Tirmizî ve Nesâî.l
6106- Muâz radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolundaki cihaddu Allah'ı çok zikredene ne mutlu! Çünkü o, herbir kelimeye karşılık yetmiş bin hasene alır. Onun her bir hasenesi, daha önce Allah katındaki sevaplarına on kat olarak eklenir." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ya Nafaka?" Şöyle buyurdu:
"Nafaka da o miktardadır."
Abdurrahman dedi ki: "Muâz'a şöyle de-
dim: Nafaka (harcama)mn karşılığı yediyüz kattır." Muâz şu cevabı verdi: "Anlayışın kıt senin. Bu, Allah yolunda yapılan cihadda değil de evinde otururken yapılan harcamalarda sözkonusudur. Harplerde olan harcama daha başkadır. Allah yolunda harcayarak savaş etlikleri zaman Allah kalında olan sevaplarım hiç kimse bilemez ve takdir de edemez. Çünkü kullar onu ne bilebilir ve ne de anlatabilirler. Onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Allah'ın taraftarları galip olanların ta kendileridir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zatimtn belirtilmediği bir râvinin bulunduğu senedle.|
6107- el-Hasan radiyallahu anh'dan:
O da Ali, Ebû'd-Derdâ, Ebû Hureyre, Ebü Ümâme, İbn Amr bin el-Âs. Câbir, İmrâıı bin Husayn radiyallahu anhum'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim evnide oturup (savaşa katılmayıp) da Allah yolunda savaşanlara mâlî yardımda bulunursa, her dirheme karşılık yediyüz dirhem alır. Kim de Allah yolunda bizzat savaşır ve bu uğurda malını da harcarsa ona her dirhem karşılığında yediyüz bin dirhem sevabı (vardır)." Sonra: "Allah dilediğine sevapları kat kat artırır" mealindeki âyeti (Bakara 261) okudu. |İbn Mâce. içinde ismi belli olmayan ve irsal bulunan bîr seneclle.l
6108- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda bir savaşçıyı teçhiz ederse bizzat harbe iştirak etmiş gibi sevap alır Kim geride kalıp savaşçının çoluk çocuğuna bakarsa o da savaşmış gibi olur."
[Mâlik hariç allı hadis imamı.)
6109- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saüallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Gazi sevabını alır. Gaziyi savaşa hazırlayan hem kendi sevabını alır, hem de gazinin sevabını alır." [Ebû Dâvud]
6110- Cebele bin Harise radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
harbe katılmadığı zaman silahını Ali'ye ya da Üsâme'ye verirdi." [Ahmed ve Taberânî, Mu'ce-mu'i-Kebîr vel-Evsat'ta]
6111- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Allah yolunda savaşanların en üstünleri, onların hizmetçileridir. Sonra onlara haber getirenlerdir. Allah katında en mutena makama sahip olan ise oruç tutanlarıdır. Kim Allah yolunda arkadaşlarına bir kırba su içilirse, cennete onlardan yetmiş yıl önce gider, ya da yetmiş derece onlardan fazla alır."
ITaberânî, Mu'remu'I-Evsal'td -aytf bir senedle.|
6112- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Allah yolunda atının dizginini tutmuş, saçı başı dağınık ve ayakları tozlanan bir kula ne mutlu! Şayet bu gazi, ileri karakolda düşman beklemekte ise, o tam anlamıyla düşman beklemekte olur. Eğer gerisinde (artçı olarak) vazifede ise, orada da hakkıyla nöbetçilik vazifesinde olur. Bu mücahid bir meclise girmek için izin isterse (küçük görülüp) kendisine izin verilmez. Bir konuda şefaat etmeye katkışsa şefaati de kabul edilmez."
|Buhârî daha uzun bir metİnle.|
6113- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Yakında bir çok şehirler fethedilecektir ve (ülkenizde) büyük topluluklarda/ı oluşan ordular bulunacak sizin bu orduda askerlik yapmanız emredilecek. Bunun üzerine sizden biri bu orduda (ücretsiz) asker olmak istemeyerek kavminden kaçacak sonra, 'Beni kendi yerine askerlik yapmam için kiralayacak birisi yok mu diye (diğer) kabileleri dolaşarak kendini onlara arzedecek. Dikkatli olunuz bu (adam) kanını son damlasına kadar (da çarpışsa yine de) kiralık bir kimseden başka biri değildir." [Ebû Dâvud]
6114- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize Hindistan gazvesini vâd etli. Eğer o

zamana erişirsem, canımı ve malımı ortaya koyup savaşacağım. Öldürülürsem şehitlerin en üstünü olurum. Dönersem ben yine serbest kalmış hür Ebû Hureyre'yim." [NesSî.]
6115- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Ümmetimden iki cemaati Allah ateşten kurtaracaktır; biri Hind' le savaşacak olan cemaat, ötekisi İsa bin Meryem ile birlikte düşmana karşı savaşacak olan cemaat."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsafta]
6116- İmrân bin el-Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kişinin Allah yolunda (savaşmak için) safta durması, altmış sene ibadet etmesinden daha üstündür." [Taberânî, Mu'ce-mu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta ve Bezzâr leyyin birsenedle.|
6117- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Allah'a iki damla ve iki izden daha sevimli bir iz yoktur. İki damlaya gelince, Allah korkusundan ağlayan göz yaşı ile Allah yolunda akıtılan kan damlası, iki iz ise Allah yolunda savaşan(ın) ayak izi ile, Allah'ın farzlarından herhangi birisinİyerine getirmek için atılan adımın ayak izidir." |Tirmizî]

ŞEHİTLİĞİN VE ŞEHİTLERİN FAZİLETİ

6118- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Kardeşleriniz Uhud'da öldürülünce, Allah onların ruhlarını ye§il bir kuşun içine yerleştirdi. O kuşlar cennet nehirlerine varıp, cennet meyvelerinden yer, sonra Arş'ın gölgesinde asılı olan altın kandillere dönerler. En güzel yiyecek, en tatlı içecek şeylerle karşılaşıp en göz kamaştırıcı yerlerde istirahat ettiklerinde şöyle derler: 'Bizim cennette sağ olduğumuzu kardeşlerimize kim ulaştıracak ki, onlar da cennette çeşitli nimetlere kavuşacaklarını bilsinler de cenneti hafife alıp savaşmaktan çekinmesinle):' Bunun üzerine Allah 'Ben ulaştırırım' dedi ve şu âyeti inzal buyurdu: 'Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın; bilakis onlar Rabları katında diridirler ve rızıklanmakta-dırlar.' (Âl-i imrân 169) |Ebü Davudi
6119- Mesrûk radiyallahu anh'dan: Abdullah (b. Mes'ûd)'a "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanmayın!" (Al-i İmrân, 169) âyeti hakkında sordum; şu cevabı verdi: "Biz de bunu Allah Resulüne sallallahu aleyhi ve sellem sorduk; şöyle buyurdu: "Onların (şehitlerin) ruhları yeşil kuşların içindedir. Bu kuşların Arş'da asılı kandilleri vardır. Cennete uçup istedikleri gibi gezip dolaşırlar, sonra geri dönüp o kandillerine konarlar. Rableri onlara bir bakış bakar ve şöyle buyurur: 'Bir şey arzuluyor musunuz?'
'Daha ne isteyeceğiz, cennette istediğimizi yiyip, gezip tozuyoruz, muazzam bir hayat sürdürüyoruz.' Allah aynı soruyu üç kere sorduktan sonra devamlı kendilerine sorulacağını anlayınca şöyle derler: 'Ya Rabbi senden dilediğimiz ruhlarımızı bedenimize tekrar döndür de yine senin yolunda savaşıp şehit düşelim.'Allah da onların bundan başka dilekleri bulunmadığını görünce, onları o hal üzere terk eder." iMüslim ve Tirmizî.|
Ayrıca Tirmizî şunu da ilave etti: "Peygamberimiz'e bizden selâm ulaştır ve bizim ondan razı olduğumuzu, onun da bizden razı olduğunu ona ilet!"
6120- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez. Yeryüzünde bulunan her şey orada da vardır. Ancak şehit şehitlik mertebesinin yüksekliğini gördüğü için dünyaya on kere dönüp her seferinde öldürülüp şehit düşmeyi temenni edecektir." |Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî. |
6121- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında şehitten söz edildi; şöyle buyurdu: "Şelıitin henüz yerdeki kam kurumadan (cennetteki) iki eşi, yavrularını yitirmiş iki emziren kadın kılığında (yani büyük bir hasretle) kendisini karşılar. Her birinin elinde dünya ve içindekİlerden daha hayırlı olan bir hülle (giysi) bulunur." |İbnMik:e.|
6122- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Sabrederek, mükafa-atını bekleyerek, kaçmayarak son derece sabır ve tahammül göstererek Allah yolunda savaşırsam ve o savaşla öl dural ürsem, acaba Allah tüm günahlarımı bağışla]- mı?'
"Evet" buyurdu. Biraz bekledikten sonra 'Soru soran nerede?' diye sordu.
'İşle benim ve buradayım.'
'Biraz (ince bana ne demiştin?*
'Kaçmadan, büyük bir sabır ve tahammülle Allah yolunda savaşırken öldürülürsem acaba günahlarım bağışlanır mı?' dedim.
'Evel, ama borç dışında. Zira az önce bunu Cibril Aleyhisselam bana gizli olarak söyledi' buyurdu."
6123- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolumla öldürülmek bütün hataları örter, ancak borç müstesna. Zira Cibril, borç hariç, dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve settem de, borç hariç, dedi." |Tirmizî]
6124- îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu): "Allah yolunda öldürülmek bütün lu talan örter, emanet hariç: Namazdaki emanet, oruçtaki emanet, sözdeki emanet. Bunların en ağırı ise insanların emanetlerdir." ITabcrânî, Mu'cemu l'K?bîr'dc.\
6125- el-Mikdâm bin Ma'dîkerb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında şehidin altı hasleti vardır. İlk önce bağışlanır; cennette yerini görür; kabir azabından emin olur; Feza-ı ekber (Kıyametten) emin olur; bir yakutu dünya ve içinde-kilerden daha kıymetli olan yakuttan kendisine taç giydirilir; yetmiş iki (ceylan gözlü) hurt ile evlendirilir; (kendisine) akrabalarından yetmiş kişiye şefaat etme yetkisi verilir." İTirmi/î]
6126- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu) "Şehit, aile ve akrabasından yetmiş kişiye şefaat edecektir." |Ebû Dâvud]
6127- Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dört çeşit .şehit vardır: Sağlam bir iman sahibi, düşmanla karşılaşır, Allah'ın vaadini doğrular, öldürülünceye dek savaşır. İşte bu adama kıyamet gününde (başındaki takkesi düşünceye kadar başını kaldırıp havaya bakarak) işte insanlar şöyle bakacaklardır." — (Fadâle der ki:) Peygamberdin takkesini mi, yoksa Ömeı'inkini mi kastetti, bilmiyorum—
Yine sağlam bir imana sahip bir adam, düşmanla karşdaşır. Ancak sanki vücuduna bir diken batmış gibi korku içinde savaşır ve serseri bir oka hedef olup ölür. işte bu adam ikinci derecede şehittir.
İnanmış adam, salih amel de işlemiş, günah da işlemiş ve bu lıal üzere düşmanla karşılaşmış ve Allah'ın vadini doğrulamış ve öldürülmüştür. İşte bu, üçüncü derecede bir şehittir.

Boğazına kadar günaha batmış, düşmanla karşılaşmış, Allah'ı vaadinde doğrulayarak çarpışmış ve şehit düşmüş bir mii'min kişi. İşte bu da dördüncü derece şehit olacaktır."
[Tinmizî]
6128- Utbe bin Abdi's-Sülemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öldürülenler üç çeşittir; Canı ve malı ile Allah yolunda savaşan mü'nün, düşmanla karşılaştığı zaman kıyasıya çarpışır, işte bu Allah tarafından ciddi bir imtihandan geçirilmiş bir şehittir ki, Allah'ın cihetinde Arş'in altında olur, peygamberlerden, sadece tek bir peygamberlik mertebesi ile farklı olur.
Salih amel de işlemiş, kötü amelde de bulunmuş mii'min; Allah yolund canı ve malı ile müdahale eder, düşmanla karşılaşır öldüm-
lünceye dek savaşır. Günah ve hataları altında sıkılmış bir halde olur, sonra salladığı kılıç, günah ve hatalarını siler. Bu da cennete dilediği kapıdan sokulur.
Adam münafıktır; Allah yolunda mal ve canıyla savaşır, düşmanla karşılaşıp savaşırken öldürülür, işte bu, cehenneme girer; çünkü kılıç nifakı silmez." [Dârimf saytfbic senedle.]
Dedi ki: "Elbise yıkandığı zaman buna masmasa denilir, yani sıkılır, demektir."
6129- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Bir adam tam teçhizattı olarak Peygamber sailallahu aleyhi ve sellem'e gelip sordu: 'Savaşayım mı, müslüman mı olayım?'
'Önce müslüman ol?sonra savaş!' buyurdu. Adam müslüman oldu, savaştı ve öldürüldü. Bunun üzerine Pegamber sailallahu aleyhi ve sellem onun hakkında şöyle buyurdu: 'Ameli az, fakat ecri çok oldu'."
IBuhârîve Müslim.)
6130- Sahabeden bir adam radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Şehitten başka, neden diğer mü'minler kabirlerinde imtihana çekilirler?" Şöyle buyurdu:
"Şehidin Ölüm anında tepesinin üzerinde kılıç patırtısını hissetmesi imtihan olarak ona yeter." [Nesâi]
6131- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sailallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Şehit öldürülmekten, ancak birinizin çimdikten duyduğu acı kadar bir acı duyar."
|Tirmizî ve Nesâî.|
6132- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arkadaşları mağlup olduktan sonra tekrar savaş alanına dönüp kılıç sallayarak şehit düşen adamdan Allah hoşlanır da meleklerine şöyle seslenir:
'Kuluma bakın! Katımda olan mükâfata rağbet ederek (azabımdan da) çekinerek tekrar savaş alanına döndü ve kanını akıttı'."
| Ebû D3vud|
Rezîn şu ilaveyi yaptı: "Onu bağışladığıma dair sizleri şahit gösteriyorum"
6133- Abdülhabîr bin Sabit bin Kays, babasından, o da dedesinden:
"Ümmü Hallâd adında yüzü kapalı bir kadın Peygamber saüallahu aleyhi ve sellem'e gelip Allah yolunda öldürülen oğlu hakkında sordu. (Orada bulunanlardan biri): 'Oğlunu sormaya yüzün kapalı olarak mı geldin?' diye sordu.
'Oğlumu kaybettiysem de utanma duygusunu hiçbir zaman kaybetmeyeceğim.' diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber sallal-Iahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Oğlun, iki şehit ecrine nail olmuştur.'
'Neden?'
'Çünkü onu Kitab ehli öldürmüştür' buyurdu. |Ebû Dâvud|
6134- Sehl bin Huneyf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'dan hulus-i kalp ile şehitlik isterse, yatağında ölse bile, Allah onu şehitlerin mertebesine ulaştırır." [Müslim ve sünen ashabı.]
6135- Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda evinden ayrılır da ölürse ya da öldürülürse, o şehittir. Atı kendisini yere atıp boynunu kırarsa ya da devesi yere atıp boynunu kırarsa yahut yılan ve saire tarafından sokulup öldürülürse ya da yatağında herhangi bir sebeple ölürse o şehittir ve ona cennet vardır." |Ebû Dâvud]
6136- Hasnâ bint Muâviye radiyallahu an-hâ'dan: Amcam bana şunu haber verdi:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedim ki:
"Kim cennette olacaktır?" Şöyle buyurdu: "Peygamber cennette, şehit cennette, doğan (ve buluğa ermeden Ölen) çocuk cennette ve diri diri toprağa gömülen (kız çocukları) de cennette olacaktır"
|İkisi de Ebû Davud'a ailtir.l
6137- Ebû'n-Nadr'dan, ona ulaştığına göre: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Uhud şehitleri hakkında şöyle demiş: İşte bunlar için ben şahitlik yaparım.'.Bunun üzerine Ebû Bekr demiş ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz onların kardeşleri değil miyiz? Onlar gibi biz de müslüman olduk; onlar gibi biz de ci-had ettik.'
'Evet ama benden sonra ne yapacağınızı bilmiyorum' buyurdu. Bunun üzerine Ebû Beki" ağladı, sonra yine ağladı, sonra şöyle dedi: 'Demek ki biz senden sonraya kalacağız!'" IMâlik.j
6138- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehit üç çeşittir: Birincisi canını malım ortaya koyarak savaşa çıkar, fakat ne öldürmek ne de öldürülmek ister, sadece müslü-mantarın sayısının artmasını diler. Bu adam. Ölürse ya da öldürülürse, bütün günahları ba~
ğışlanır, kabir azabından emin olur, kıyametin dehşetinden de kurtulur, hur-i'în (ceylan gözlü) ile evlendirilir, keramet elbisesi giydirilir, başına da vakar tacı konur.
İkincisi: Sırf Allah rızası için karşılığım da Allah'tan bekleyerek öldürmek ve öldürülmemek gayesiyle çıkar. Bu niyet ve maksatla çıkan kişi eğer Ölür ya da Öldürülürse onun dizi, Allah'ın huzurunda, Muktedir Melik'in yanındaki sadakat koltuğunda oturan, Rahman'in dostu İbrahim'in yanında olur.
Üçüncüsü: Sırf Allah rızasını kastederek, Öldürmek ya da Öldürülmek gayesiyle çıkar. Bu kişi Ölürse ya da öldürülürse, kıyamet gününde kılıcı omuzunda gelir. Diz üstü çökmüş olan halk: 'Çekilin yol açın, biz Allah yolunda kan akıtmış kimseleriz!' der. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, bu sözü Rahman'in dostu ibrahim'e ya da herhangi bir peygambere söylerse, bunu lıak ettikleri için çekilip onlara yol verirler. Nihayet Arş' in altındaki Nur minberlerine gelip otururlar. İn-
sanlar arasında, Allah nasıl hüküm verecek, diyerek oradan insanları seyrederler. Ölüm
dertleri olmaz. Berzahta da durmazlar, kıyamet gürültüsünü işitmezler, ne hesap, ne Mizan, ne Sırat gibi dertlerfave kasavetleri de bulunmaz. İnsanlar arasında nasıl hükmedil-diğini seyrederler. Ne isterlerse kendilerine verilir. Kime şefaat etmek isterlerse bu yetki de kendilerine verilir. Cennetten istedikleri verildiği gibi cennette istedikleri yere de yerleşebilirler."

[Bezzâr zayıf bir senedle.|
6139- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir harpteydi. Bir müslümanla bir müşrik karşılıklı mübâreze ettiler. Müşrik müsfümanı öldürdü. Bir adam daha çıktı, Müşrik onu da öldürdü. Sonra müslümanların tarafına doğru gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanında durdu ve sordu: "Neden savaşıyorsunuz?'
'Bizim yolumuz insanlar Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur, Muhammed onun kulu ve elç'ısidir, diyerek şehadet edinceye kadar onlarla savaşmamız ve Allah'a karşı görevimizi tam olarak yerine getirmemizdir. Allah, hakkını vermese bile' buyurdu, Adam bunun üzerine şöyle dedi: 'Çok güzel. İşte ben buna inandım' dedi. Sonra müslümanların yanından müşriklere gitti; onlara karşı kıyasıya savaştı ve Öldürüldü. O da sonra oradan alınıp daha evvel öldürdüğü o iki arkadaşının yanına konuldu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'işte bunlar, cennet ehli içinde birbirlerini en çok sevecek olanlardır'."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'\&.]
6140- Sa'd bin Cunâde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kara şehitleri, deniz şehitlerinden üstündür.7' [Taberânî, Mıı'cemu'l-Kebîr'tie zayıf bir senedle.j
6141- Ümmü Haram radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deniz sallantısında kusan kişi için bir şehit ecri vardır. Denizde boğularak can veren İse iki şehit ecri alır." [Ebû Davudi
6142- Ebû'd-De.Kdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü s^tellahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Denizde bir savaş, (sevap bakımından) karada on savaş gibidir. Denizde rotasını şaşıran (gazi), Allah yolunda kana bulanmış kimse gibi ecir alır." [îbn Mâcc teyyin bir senedle.J
6143- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş (türlü) şehit vardır: Vebadan ölmüş kimse. Karın ağrısından Ölen, boğularak ölen, üzerine duvar yıkılarak ölen, Allah yolunda Ölüp şehit düşen."
İMiislim, Mâlik ve aynı lafızlarla Tirmizî.]
6144- Safvan bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu) "Vebada ölen, karın ağrısından ölen, suda boğulan ve lohusalıkta ölen kimseler şehittir." INasâî.]
6145- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yolundaki şehitlikten başka (diğer) şehitler yedidir: Vebadan öten, karın ağrısından ölen, yangında ölen, zâtu'l-cenb hastalığından ölen, yıkıntı altında kalan, karnındaki çocuğuyla doğum yaparken ölen kadın." [Rezî |
Derisi ki: Buradaki aynı aslındaki gibidir. Ölüm ilgili konunun (babın) ağlama alt başlığında ise, hadîsi uzun bîr metinle Câbir, Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî şu lafızla rivayet etmişlerdir:
"Allah yolunda öldürülenlerden hariç, şehitler yedidir: Vebadan ölen şehittir, boğularak ölen şehittir, zâtü'l-cenb hastalığından ölen şehittir, karın ağrısından ölen şehittir, yanarak ölen şehittir, yıkıntı altında can veren şehittir. Karnındaki çocuğu ile doğum esna-
Yanimdaki Rezîn'in nüshasında ise şöyle geçmekledir:
Câbir bin Atîk şöyle bildirmiştir:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah bin Sâbit'i ziyarete geldi. O baygın halde yatıyordu, seslendi, cevap vermedi. Bunun üzerine: "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci-ûn. Ey Ebû'r'Rabî'! Allah'ın takdirine yenik düştük." Bunun üzerine kadınlar feryat ettiler.
İlgili hadîsi nakletti, sonu şöyledir: "Karnındaki çocuğu ile Ölen kadın da şehittir."
Böylece Rezîn'in yanında bulunan nüshada Câbir bin Abdullah değil de Câbir bin Atîk olduğu anlaşılmıştır. "Şehîde" sözünden de anlaşıldığına göre onun yanındaki hadis Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin lafzıyladir.
6146- Saîd bin Zeyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu): "Malı uğrunda öldürülen şehittir. Canı uğrunda öldürülen şehittir. Dini uğrunda öldürülen şehittir. Namusu uğrunda öldürülen de şehittir." |Sünen ashâbıl
6147- Süveyd bin Mukarrin radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haksız yere öldürülen de şehittir." [Nesâî.l
6148- Sahabeden bir adamdan: "Cüheyne'den bir kabileye saldırdık.
Müslümanlardan bir adam karşı taraftan bir adamı (mübareze yapmak için) istedi. Ona (müşrike) hamle yaptı, fakat yanlışlıkla kendini Öldürdü. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Müslümanlar topluluğu kardeşiniz (öldü!)' Hemen yanma gittiler ve onu ölmüş olarak buldular. Peygamber sallatlahu aleyhi ve sellem hemen onu elbisesi ve kanı ile sardı, namazını kıldırıp defnetti. Dediler ki: 'O şehit midir ey Allah'ın Resulü?' 'Evet, o şehittir, buna ben şahidim' buyurdu." |Ebû Davudi
6149- el-İrbâd bin Sâriye radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şehitlerle, yataklarında Ölen kimseler, Rabbinüz katında vebadan Ölenler hakkında tartışacaklardır. Şehitler: 'Onlara da bizim öldürüldüğümüz gibi öldürüldüler' diyecekler. Yataklarında ölenler ise: 'Hayır, bu kardeşlerimiz tıpkı bizim gibi yataklarında öldüler' diyecekler. Bunun üzerine Rabbinüz şöyle diyecek: 'Yaralarına bakın, eğer yaralan Allah yolunda öldürülenlerin yarasına benzi-yorsa mutlaka onlardandır.' Bakacaklar ve yaralarının onların yarasına benzediğini göreceklerdir." [Nesâî.]
6150- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Hz. Omcr, yıkandı, kefenlendi, namazı
kılındı. O bir şehit idi. Allah ona rahmet etsin!"

CİHADIN GEREKLİLİĞİ, CİHADA NİYETTE SAMİMİYET VE ÂDABI

6151- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iyi olsun, kötü olsun her kumandanla
birlikte savaşmanız sizin üzerinize vaciptir. İyi otsun, facir olsun her ehil olan müslüma-nın arkasında namaz kılmak da size vaciptir. Hatta (imam) büyük günahlar işlemiş olsa bile." |Ebû Dâvud|
6152- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müşriklere karşı, mallarınız, canlarınız ve dillerinizle savaşın!" |Ebû Dâvud ve Nesâî.l
6153- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Artık bu fetihten sonra hicret yoktur. Lâkin cihad ve niyet vardır. Savaşa çağırıldığınız zaman tereddüt etmeyin, koşup iştirak

edin!"
IBuhârî ve Müslim.|
6154- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim harp yapmadan, harp etmeyi de İçinden geçirmeden ölürse (kendisinde) münafıklıktan bir parça (bulunduğu halde) Ölmüş olur."
İbnü'l-Mübârek şöyle dedi: "BİZ bu hususun Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanına has olduğunu sanıyoruz."
[Müslim, Ebû Davud ve Nesâî.|
6155- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim harbe iştirak etmezse, iştirak edecek birini de teçhiz etmezse ya da iştirak eden kimsenin çoluk çocuğuna bakmazsa, kıyamet gününden önce bir felâketle karşılaşır."
[EbûDSvud]
6156- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! Ancak şayet karşılaşırsanız sabredip dayanın." [Buhârî ve Müslim.]
6157- Seleme bin Nüfeyl el-Kindî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanmda oturuyordum; bir adam gelip şöyle dedi:
'İnsanlar atlarını bıraktılar, silahlarını da bıraktılar ve: 'Artık cihad yoktur, her türlü harp bitmiştir' dediler.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine onlara dönüp şöyle dedi: 'Şimdi yalan söylemişlerdir. Savaş gelmiştir, ümmetimden bir kısım insanlar, devamlı olarak hak üzere savaşacaklardır. Allah birtakım kavimlerin kalplerini onlara kaydıracak ve onları onlardan nzıklandıra-caktır. Bu, kıyamete kadar böyle devam edecektir." [Nesâîdaha u/.ım bir metinle. I
6158- İbn Ömer radiyallahu aiıh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Veresiye pahalı satıp, peşin daha ucuz geri almak suretiyle alış veriş yaptığınız, Öküzlerin kuyruğunu (utarak rençber/ikle yetinip cihadı terk ettiğiniz zaman, Allah size perişanlığı musallat kıkır tekrar dininize dö-nünceye kadar onu üzerinizden atamazsınız."
[Ebû Dâvud|
6159- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir demir para veya ekin aletlerinden birini gördü ve şöyle buyurdu:
'Bu, bir kavmin evine girdiği zaman, mutlaka Allah oraya zilleti sokar'." |Buhârî|
6160- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, şecaat (kahramanlık) için savaşan, hamiyyel (eşi, dostu) için savaşan ve gösteriş için savaşanlardan hangisinin Allah yolunda olduğu soruldu.
Şöyle buyurdu: 'Allah'ın kelimesinin (dininin) yücelmesi için savaşan kimsenin savası Allah yolundaki savaştır'."
[Malik hariç, allı hadis imamı.i
6161- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedi: 'Hem şöhret, hem de ecir almak için harbe katılan ve savaş yapan adam hakkında ne buyurursun?'
'O hiçbir şey alamaz.' Adam üç kere aynı soruyu tekrarladı, her seferinde: 'Onun için bir şey yoktur' buyurdu. Sonra şunu ilave etti: 'Allah sırf kendi rızası için olmayan hiçbir ameli kabul etmez. O ancak sadece kendi rızası için olan ve ihlas içinde yapılan amelleri kabul eder',"
6162- Ubâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda sadece develer elde etmeyi niyet ederek savaşırsa o ancak niyet ettiği şeye kavuşur."
6163- Şeddâd bin el-Hâd radiyallahu anh'dan:
"Bedevilerden bir adam gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iman edip, tâbi oldu. Sonra dedi ki: 'Seninle birlikte hicret edebilir miyim?' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu, ilgilenmesi için ashabından birine teslim etli. Harp olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir miktar ganimet elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ganimetleri ashabına taksim etti. Ona da ayırdı. O adam ise ashabın koyunlarını otlatıyordu. Evine dönünce onun hissesini de vermek istediler. Adam: 'Bu nedir?' diye sorunca: 'Ganimetten sana düşen paydır' dediler. Onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına getirdi ve: 'Bu nedir?' diye sordu.
'Bunu da sana ayırdım' buyurdu. Bunun üzerine adam şöyle dedi:
'Ben sana bunun için tâbi olmadım; —boğazını göstererek— bana ok atılıp buradan isabet almam, ölmem ve dolayısıyla cennete girmem İçin sana katıldım' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu: 'Eğer bu adanı bunu İçten söylemiş ise mutlaka Allah onu doğrulayacaktır'
Sonra tekrar savaş başladı, adam kıyasıya çarpıştı ve dediği yerden isabet aldı ve şehil düştü. Adamı hemen alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdiler.
'Bu adam o mudur?' diye sordu; 'Evet' dediler. Şöyle buyurdu:
'0, Allah'a karşı doğru söyledi ve sözünde durdu. Allah da onu doğruladı ve dileğini yerine getirdi.' Sonra onu cübbesine sardı, önüne alıp namazını kıldı ve namazında, mübarek ağzından şu sözler duyuldu: 'Allatılın! Bu kul, senin yolunda muhacir olarak çıktı. Şehit olarak öldürüldü. Ben buna şahidim'." [Nesâî.|
6164- Abdurrahman bin Ebî Ukbe'den, o da İran'hlardan bir azatlı olan babasından:
"Uhud'da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bulundum. Müşriklerden bir adama vurdum; bu esnada: 'Al sana, ben Fârisî kölesi-yim' dedim. (Beni işitmiş olacak ki) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ben Ensârî kölesiyİm deseydi n olmaz miydi?'" [Ebû Davud]
6165- Kays bin Ubâd radiyallahu aııh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı, savaşta çarpışırken bağırmaktan hoşlanmazlardı." (Ebû Davudi
6166- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve askerleri (sefer esnasında) yükseklere (tepelere) çıktıkları zaman 'Allahü ekber!' derlerdi. Aşağıya indikleri zaman ise 'Sübhanallah!' derlerdi. İşte namaz da buna göre vaz'edil-mıştır." [Ebû Dâvud]
6167- Semure radiyallahu anh'dan: "Muhacirlerin parolası Abdullah; Ensâr'ınki ise Abdurrahman idî." (Ebû Davud]
6168- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir
keresinde Ebû Bekr'i bize kumandan yaptı. Öldürmek için müşriklerden birtakım İnsanlara saldırı planlan hazırladık. Ben o gece sadece kendi başıma yedi ev halkını öldürdüm. Şiarımız (parolamız) 'Öldür, Öldür!' —diğer rivayette— ey Mansûr öldür!' idi."
|Ebû Davud]
6169- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem bir bölgede savaştığı zaman başka bir yeri kendisine siper yapıp gizlenir ve şöyle derdi: 'Harp hiledir'." [Ebû Davudi

6170- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, savaşırken şöyle derdi: "Alkıhtm! Sen benim dayanağınsın, yardtmcımsın. Senin yardımınla düşmanın oyununu bozarım. Senin yardımınla saldırırım ve seninle düşmana karşı savaşırım'." [Ebû Davudi
6171- el-Mühelleb radiyallahu anh'dan, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyan bilinden:
"Eğer düşman size gece baskın yaparsa şöyle deyin: 'Hamım lâ yunsarûri'." 1 İkisi de Ebû Davud'a aittir. |
6172- Mu âz radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Savaş iki türlüdür: Birincisi kişinin Allah rızasını talep ederek yaptığı savaştır. Bu maksatla savaşan kimse imama itaat eder, en kıymetli malını harcar, arkadaşlarına kolaylık gösterir ve fesattan kaçınır. 0 kişinin uyuması da uyanıklığı da ecirdir. Ancak böbürlenmek, gösterişte bulunmak için çarpışmak, imama âsi gelmek ve yeryüzünde fesat çıkarmak için savaşan kişi ise yeteri kadar (sevapla) bile dönmez." (Malik, Ebû Davud ve Nesâî.|
6173- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Ona bir adam dedi kî: "Allah için kendimi satmak istiyorum, öldürülünceye dek savaşmayı arzuluyorum." İbn Ömer'in cevabı şöyle oldu:
"Yazık sana, hani şartların nerede? Nerede Cenab-ı Hakk'm 'Tevbe edenler, ibadet edenler..: kavli?" (Tevbe 112) IRezînj
6174- Muhammed bin el-Haccâc bin Hüseyin bin es-Sâîb bin Ebî Lübâbe (dedi ki:) Babam, kendi babasından bana nakletti:
"Bedir günü Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem: 'Düşmanla karşılaştığınız zaman nasıl savaşacaksınız?' dedi.
Bunun üzerine Asım bin Sabit: 'Ey Allah'ın Resulü! Düşman bize ok alarak saldırırsa biz de ok atarak ona saldırırız, eğer bize yaklaşıp taşla savaşırsa biz de bir taş elimizde iki laş kucağımızda olarak ona saldırırız. Daha da yaklaşıp mızrak kullanırlarsa biz de mızraklarımızı kullanıp hücum ederiz. Mızrak savaşı bilince, bu defa kılıçlarımızı çeker hücum ederiz' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Zaten harp de böyle olur. Kim savaşırsa, AsımÇin tarif ettiği) gibi savaşsın.'
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr'de. Ruvisi Muhammet! bin el-Haccâc'ın hâli bilinmemekledir.!
6175- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bana ulaşan habere göre Ömer şöyle derdi: "Mü'minin şerefi takvasıdır, dini soyudur, iyiliği ise ahlâkıdır. Cesaret ve korkaklık Allah'ın dilediğine verdiği birtakım tabiatlardır. Korkak olan, babasından da annesinden de kaçar. Cesaretli kişi İse bir daha evine döne-miyecekmiş gibi canla başla savaşır. Öldürülmek de ölümlerden bir nevî ölümdür. Asıl şehit, kendini Allah'a adayan ve karşılığını ancak O'ndan bekleyendir."

CİHÂDIN SEBEP VE HÜKÜMLERİ

6176- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ordunun ya da müfrezenin başına bir kumandan atadığı zaman, kendisine Allah'tan korkmasını, beraberindeki müslümanlara iyi davranmasını tavsiye edip sonra şöyle derdi: 'Allah'ın adıyla, Allah'ın yolunda (rızası için), Allah'ı inkar edenlere karşı .savaşın! Savaşın, ancak aşırıya kaçmayın, (ganimete) hıyanetle bulunup zulmetmeyin, düşman ölülerinin azalarını kesmeyin, çocukları Öldürmeyin! Müşriklerden düşmanınla karşılaştığın zaman, onları şu üç hususa çağır: Hangisi kabul ederse, onlara dokunma ve kabul et! Önce onları İslâm'a çağır, kabul ederlerse, ilişme! Sonra onlara kendi ülkelerinden muhacirlerin ülkesine göç etmelerini teklif et ve onlara şunu bildir: Şayet bunu yaparlarsa, muhacirlerin menfaatine olan her şey onların da menfaatine; muhacirlerin zararlarına olan her şey de onların da zararlarına olacaktır. Eğer göç etmeyi kabul etmezlerse: Onların artık müslümanlann bedevileri gibi olacaklarını bildir. Mü'minlere uygulanan Allah'ın hükmü onlara da uygulanacaktır. Müslümanlarla beraber cihad etmedikçe onlar için ne ganimet vardır ve ne defey'. Buna da razı olmazlarsa, onlardan cizye iste! Kabul ederlerse ne âlâ, sen de razı ol ve kabul et! Onlara ilişme! Şayet cizyeyi de kabul etmezlerse, Allah'tan yardım isteyerek onlarla savaş!
Bu durumdaki bir kale halkını muhasara edip de içindekiler senden, Allah'ın ve Peygamberin zimmetini (ahid ve emanını) İsterlerse, onlar için Allah ve Peygamberinin zimmetini verme. Kendi ve arkadaşlarının zimmetini ver! Çünkü kendi ve arkadaşlarının zimmetlerini çiğnemeniz, Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zimmetini çiğnemekten ehvendir.
Eğer bir kaleyi muhasara edip de senden, onlara Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse, (bunu) uygulama, lâkin kendi hükmünü tatbik et! Çünkü onlar hakkında, Allah' in hükmünün isabet edip edemiyeceğini bilemezsin."
|Ebû Dâvucl, Nesâî ve aynı lafızla Müslim.|
6177- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir ordu gönderdiği zaman, şöyle derdi:
"Haydi Allah'ın adıyla yürüyün! Yaşlı insanları, çocukları, kadınları öldürmeyin! Aşırı hareketlerden kaçının ve ganimetleri bir araya toplayın (halinizi) düzeltiniz, iyilikle muamele ediniz. Çünkü Allah iyi davrananları sever." [Eba Dâvuıl]
6178- İbn Ömer radİyaüahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû'I-Mustalik'e hücum etti. Onlar ise gelişinden habersizdiler. Hayvanları suluyorlardı. Savaşanlarını öldürdü, kadın ve çocuklarını esir aldı. O gün (hanımı) Cüveyriye'yi de elde etmişti." IBuhârî. Müslim ve Ebû Davudi
6179- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müşriklerin yetişkinlerini öldürün! Henüz tüyleri bitmemiş olanları bırakın!"
|Tirmzî ve Ebû Dâvud.]
6180- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr radiyallahu anlı, Şam'a bir ordu gönderdi. Onları uğurlamak üzere beraberlerinde yürüdü. Ordunun dörtte birine kumandanlık eden Yezid bin Ebî Süfyan'la yürüdü. Yezîd, Ebû Bekr'e dedi ki: 'Ya sen de bin, ya
da ben hayvandan ineyim.' Şu cevabı verdi: 'Ne sen ineceksin ve ne de ben bineceğim. Ben adımlarımı Allah'dan sevap beklemek için atıyorum.' Sonra şunu ilave etti: 'Sen kendilerini Allah için inzivaya çektiğini iddia eden bir kavim bulacaksın, onlara ilişme, bırak! Sonra saçlarını ortalarından bağlayan bir kavimle karşılaşacaksın, onlara kılıçla saldır ve öldür! Sana şu on şeyi tavsiye edeceğim: Kadın, çocuk ve ayakla zor duran ihtiyarı öldürme, meyve veren ağaçlan kesme, mamur binaları yıkma, koyun ve develeri sadece yemek için kes, anları yakma, kovanlarım tahrip etme! İhanet emeyin, ve korkaklık göstermeyin!"' [Mâlik.]
6181- Nu'mân bin Mukarrin radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birçok harplerde bulundum. Tanyeri ağarınca güneş doğuncaya kadar savaş yapmazdı. Güneş doğduktan sonra öğleye kadar savaşırdı. Güneş batıya doğru zail oluncaya dek savaşı durdururdu. Güneş zail olduktan sonra ikindiye kadar savaşırdı. Sonra ikindiyi kılana kadar savaşı durdururdu.
Sonra (ashâb) şöyle diyerek savaşırdı: 'İşte bu vakitlerde zafer rüzgârları eser, mü'min-ler de namazlarında askerlerine dua ederler'."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
6182- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah olunca erkenden hücum ederdi, ezan dinlerdi, ezan duyduğu takdirde savaşı durdururdu. Aksi halde hücum ederdi. Bir adamın 'Allalıü ekber, Allahü ekber!' dediğini

duydu; şöyle dedi: O, fıtrat üzeredir.' Sonra Adam: 'Eşhedü en lâ ilahe illallah' deyince, 'İşte şimdi ateşten çıktın ve kurtuldun' dedi. Bîr de baktı ki ezan okuyan kişi, bir keçi çobanı imiş."
|Tirmizî, Ebû Dâvutl ve aynı lafızla Müslim. |
6183- İsâm el-Müzenî, babasından: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir ordu yahut müfreze gönderdiği zaman şöyle derdi:
'Mescid gördüğünüz, ya da bir müezzinin ezanını duyduğunuz zaman, orada hiç kimseyi Öldürmeyin!'" |Ebû Dâvud ve Tîrmizî|
6184- Cübcyr bin Hayye radiyallahu anh*-dan:
"Ömer insanları müşriklerle savaşmak üzere İran'ın büyük şehirlerine gönderdi. Bunun üzerine Hürmüzân müslüman oldu. (Daha sonra Ömer:) 'Ben seninle bu hususta istişare edeceğim. Ne dersin?' dedi ve şunu İlave etti:
'Müslümanlarla savaşan müşrikler iki kanatlı, iki ayaklı ve bir başlı kuşa benzer. Kanatlarının biri kınırsa iki ayak, bir baş ve bir kanadı ile ayakta durur. Eğer diğer kanadı da koparsa bu defa bîr baş iki ayakla yaşar durur. Başı giderse, iki ayak da, İki kanal da gider. Baş; Kisrâ'dır; kanatların biri Kayser, diğeri ise Fâris'ıir. Müslümanlara emret; önce Kis-râ'ya gitsinler!'
Cübeyr bin Hayye dedi ki: Ömer bizi hazırladı ve Nu'mân bin Mukarrin'in kumandası altında bizi uğurladı. Düşman toprağına ayak bastığımızda, Kisrâ'nm kumandanı kırk-bin kişi ile kargımıza çıktı. Tercüman ayağa kalkıp: 'Biriniz benimle konuşun!1 dedi. el-Muğîre (b. Şif be) dedi ki:
'Haydi istediğini sor!1
'Siz necisiniz?" diye sordu. O şu cevabı verdi:
'Biz araplardan birtakım insanlarız. Çok büyük bir sıkıntıdaydık; büyük bir belâda idik; açlıktan cildimizi emiyor, çekirdekler yiyorduk. Kıldan ve deve tüyünden yapılmış
kaba elbiseler giyer, ağaç ve taşa tapıyorduk. Biz böyle perişan bir haldeyken, göklerin ve yerlerin Rabbi bize, kendi aramızda, babasını ve annesini tanıdığımız bir Peygamber gönderdi. O Rabbimizin elçisi olan Peygamber bize, Allah'a inanıp ibadet edinceye ya da cizye verinceye kadar sizinle savaşmamızı emretti. Rabbimızden bize getirdiği emir doğrultusunda, yani O'nun namına bizlere şunu bildirdi; Bu uğurda (savaşta) bizden kim öldürü-lürse cennete girer ve orada görülmemiş nimetler içinde yaşar. Bizden geri kalanlar da sizi esir ederek hakim olur.' Ondan sonra Nu'mân şöyle dedi: 'Belki de Allah sana bunun gibi pek çok muharebeyi Peygamberle birlikte göstermiştir. Şimdi sabır ve teenni size pişmanlık vermeyecektir. Ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte savaşta bulundum; sabahleyin savaşmadığı zaman, rüzgârın esmesini ve namaz vaktinin gelmesini beklerdi'."
|Tirmizî ve aynı lafızla Buhârî.|
6185- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Huzeyl'in Benû Lihyân'ına bir elçi gönderdi. Şöyle dedi: 'Her iki adamdan biri (harp için) çıksın!' Sonra harbe iştirak etmeyenler için şöyle dedi: 'Hanginiz harbe katılanın ardından onun çoluk çocuğuna ve malına göz kulak olursa, harbe katılanın sevabının yarısı kadar sevap alır'." [Müslim ve aynı lafızla Ebû Dâvud.|
6186- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bizi bir müfreze içinde gönderdi. (Bir kısım) Askerler tamamen bozguna uğrayıp, dağıldılar. Sonra biz Medine'ye geri dönüp gizlendik. Sonra aramızda: '(Kaçtığımız için) helak olduk' dedik. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik ve dedik ki: 'Biz savaştan kaçanlarız.' Şöyle buyurdu: 'Bilakis siz tekrar savaşa dönen kimselersiniz ve ben, sizin birliğinizdeninı'."
| Ebû Dâvııd ve aynı lafızla Tirmizî,|
6187- Abdullah bin Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Ensâr'dan bir ordu İran topraklarında kumandanları ile beraberdi. Ömer her sene onların arkalarından takviye kuvvetleri göndererek, orduyu değiştirirdi. Bir ara unuttu ve takviye göndermedi. Derken değişme müddeti geçince oradaki askerler geri dönüp geldiler.
Onlara çok kızdı ve cezalandıracağını söyleyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ashabı olan bu askerler şöyle dediler: 'Ey Ömer! Sen bize ilgisiz kaldm ve Resûlul-lah'ın (s.a.v.) bizim hakkımızdaki (sınırda bulunan) gazilerin arkasından (nöbet teslim almak üzere) başka bir askeri birlik gönderileceğine dair ermini lerkettin.'dediler." |Ebû Davud]
6188- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim iki kişiden kaçarsa, firar etmiş sayılır, kim üç kişiden kaçarsa firar etmiş sayılmaz." |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6189- Necde bin Âmir el-Harûrî radiyallahu anh'dan:
"O, İbn Abbâs'a 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kadınları harbe götürür müydü?' diye yazdı. "Ayrıca onlara hisse ayırır mıydı? (Savaşta) çocukları öldürülür müydü? Yetimin yetimliği ne zaman biterdi? Humus (beşte bir) kimin hakkıdır?' diye sordu. İbn Abbâs şu cevabı verdi: 'İlmi gizlemiş olmayacağımı bilseydim ona cevap yazmazdım. 'Peygamber (kadınları harbe iletir miydi?' diye soruyorsun. Onları harbe iletirdi. Kadınla)' savaşta yaralıları tedavi ederlerdi, ganimeten de nasiptar olurlardı. Ama onlar İçin belirli bir hisse belirlememiştir. O, harbte çocukları öldürmezdi. Sakın sen de çocukları öldürmeye-sin! Ancak Hızır gibi ileride zararlı olacağını bilirsen, sen de onun gibi Öldürebilirsin'." Diğer rivayette şu ek yer almaktadır: "Mü'mini kâfir'den ayırırsın kâfiri öldürürsün, mü'mini bırakırsın. Yetime gelince; hayatım hakkı İçin, kişinin sakalı biter de hâlâ alıp vermesini beceremez. Ama kendi çıkarım ve herkes gibi kârım zararını bilecek bir durumda ise işte o zaman onun yetimliği sona
erer. Humusa (beşte bire) gelince; biz: 'O, bize aittir1 eliyoruz, fakal kavmimiz buna razı olmuyor."
6190- Diğer rivayet:
"Necde, (tbn Abbâs'a) mektup yazdı. Birçok hususta ve köle hakkında sordu; 'Kölenin ganimetten bir hakkı var mıdır?' İbn Abbâs cevap verdi:
'Ahmaklıkla suçlanırım korkusu olmasaydı, yazmazdım: Köleye de ganimetten verilir'." |Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
6191- Nesâî, Yezîd bin Hürmüz'den: "İbn Abbâs'm Necde'ye olan cevabî mektubunu ben yazdım. O mektupta şöyle diyordu: 'Bana Zü'1-Kurbâ'mn payı kime verilecek diye soruyorsun.
'Pay bizim ehl-i beytindir. Ömer bu payı bize vermek için çağırdı, o paradan dullarımızı evlendirmek, muhtaçlarımıza vermek, borçlarımızı ödemek istedi; kabul etmedik, kendi elimize teslim edilmesini istedik, o da bunu kabul etmedi. Bunun üzerine biz bunu ona bıraktık'."
6192- er-Rubeyyi' bint Muavviz radiyal-lahu anhâ'dan:
"Biz de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte, askerlere su taşımak, onlara hizmet etmek, ölü ve yaralıları Medine'ye taşımak için harbe giderdik." |BuhM|
6193- Ümmü Atiyye radiyallahu anhâ'dan:
"Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte yedi kere harbe gittim. Bineklerinin arkasından gider; yemeklerini pişirir, yaralılarım tedavi eder, hastalarına da bakardım." | Müslim]
6194- Hamza el-Eslemî radiyallahu anh'-dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onu bir müfrezeye kumandan yaptı. (Hamza dedi ki): O müfreze ile yola çıktım;

bana buyurdu ki:
'Falanı bulur, yakalarsanız ateşe atıp yakın!' Ayrılır ayrılmaz arkamdan seslendi, geri döndüm; şöyle buyurdu: 'Falana bulur yakalarsanız, öldürün! Ateşte yakmayın! Çünkü ateşte yakmak ancak ateşin Rabbine mahsustur' ." [Ebû Davudi
6195- Üsâme radiyallahu aıh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle demiş: "Sabahleyin Übney'e baskın yap ve yak!"
Ebû Müshir'e denildi ki: "Übney nedir?" Cevap verdi: "Evet haklısınız, bunu biz daha iyi biliriz. O, (bildiğiniz) Filistin'deki Yübnâ'dır." |Ebû DSvud]
6196- İbn Ya'lâ radiyallahu anh'dan: "Abdurrahman bin Hâlid bin el-Velîd'le beraber harbe çıkak. Kendisine düşmandan dorl kişi getirildi. Onları aldı; hedef edilerek ok ile öldürülmelerini emretti."
6197- Diğer rivayet: "Oka hedef tutularak öldürüldüler." Ebû Eyyûb el-Ensârî bunu duyunca, şöyle dedi; "Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'in kişinin hedefte tutularak öldürülmesini yasakladığını ve şöyle buyurduğunu duydum: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: 'Bir tavuğu bile hedef alarak öldürmem.' Abdurrahman bin Hâlid bunu duyunca tam dört köle azat etti."
[Ebû Dâvud|
6198- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gaziler, bir ganimet elde ederlerse, âhi-ret ecirlerinin üçte ikisi hemen kendilerine peşin olarak verilir, üçte biri kalıt: Ganimet elde edemezlerse, ecirleri tam verilir." (Müslim, Ebû Dâvud ve Nesât.|
6199- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine'de birtakım insanları bıraktınız, yürüdüğünüz herbir yürüyüşte, kat ettiğiniz herbir mesafede, harcadığınız herbir kuruşta onların da payı olmuştur." Dediler ki: "Onlar Medine'dedirler, bizimle beraber olmaları (ve pay almaları) nasıl mümkün olur?" "Olur, çünkü onları size iştirakten mazeretleri alıkoymuştur" buyurdu. IBuhârî ve Ebû Davudi
6200- Ebû Hureyrc radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbimiz, bukağılarla bağlı olarak cennete sürüklenen bir toplumdan hoşnut olmuştur." (Ebû Dâvud diyor ki:) Bu sözüyle zincirlere vurulan esirlerin müslüman olup cennete götürüldüklerini kastetmiştir.
[İkisi de Buhârî ve aynı lafıla Ebû Davud'a aittir.)
6201- Enes radiyallahu anh'dan: Eslem'den bir delikanlı dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben harbe katılmak istiyorum; ancak teçhizatım yok." Şöyle buyurdu: "Haydi falana git! O savaşa hazırlık yapıp teçhizat edindi; fakat hastalandığı için gidemiyor, ondan iste de seni techizatlandırsın." Hemen o adama gitti ve dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem'in sana selâmı var, senin teçhizatını bana vermeni emrediyor." Hemen hanımına dönerek şöyle dedi: "Ey Hanım! Bu adama benim teçhizatımı ver! Hiç bir şeyi verme -mezlik yapma! Çünkü bir şeyi gizleyip vermezsen o sana kesinlikle mübarek olmaz. —Bereketini göremezsin—" [Müslim ve Ebû Davud.]
6202- Semure radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Sözün bundan sonrasına gelince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem atlarımıza 'Allah'ın atlan' admı vermiştir. Bir korkuya kapıldığımızda böyle derdi. Yine bir korkuya kapıldığımızda, bizlere birlik olmamızı, savaşırken sabır, tahammül ve sükûnet göstermemizi emrederdi." |Ebû Dûvud]
6203- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En hayırlı arkadaş (grubu) dört kişiliktir; en hayırlı müfreze dortyüz kişilik müfrezedir. En hayırlı ordu da dörtbin kişilik ordudur. Onikilnn kişilik ordu yenildiği zaman az oldukları için yenilmiş değildir."
[Tîrmizî ve Ebû Dâvud,]
6204- Ebu Ümâme radiyallahu anh'dan: "Yemin olsun ki birçok fetihleri yapanların, kılıçları ne altın idi ve ne de gümüş. Kılıçlarının süsü sadece kınlarına ve kabzalarına bağlanan sırımla kalay ve demirden İbaret
İdi." IBuhârîl
6205- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (savaşta) bir kavmi mağlup etliği zaman, (fethedilen yerdeki bir) arsada üç gece konaklardı." [Buharı, Müslim, Ebû Dâvud veTirnıizî.l
6206- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Allah yolunda bir şey verdiği zaman arkadaşına şöyle derdi:
"Vâdi'l-Kura'ya ulaştığın zaman onu ne yaparsan yap, (istediğin gibi hurca) sana aittir." (Mâlik. |
6207- îmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Sakîf, Ukayloğullarının müttefiki ve dostları idi. Sakîf, sahabeden iki kişiyi esir aldı; sahabe de Ukayloğullarından bir adamı esir aldılar. Onunla beraber Adbâ adlı deveyi de elde ettiler. O adam elleri bağlı iken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına geldi. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Ey Mu-hammed!' "Nedir ne istiyorsun, beni ve hacıları geçen (bu deveyi) niçin tutuyorsun?" diye sordu."
'Seni işbirliği yaptığın Sakîf in cinayeti yüzünden yakaladım buyurdu ve yanından ayrıldı. Ardından yine 'Ey Muhammed, ey Muhammed!" diye seslendi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem son derece merhametli idi. Onun için dönüp yanına vardı. 'Ne istiyorsun?' diye sordu. 'Ben müslümanım' dedi.
'Eğer sen bunu bu iş başına gelmeden önce deseydin tamamiyle kurtulurdun' dedi ve ayrılıp gitti. Yine arkasından: 'Ey Muhammed, ey Muhammed!' diye seslendi.
Hemen geldi ve sordu: 'Şimdi ne istiyorsun?'
'Ben açım, doyur beni, susuzum su ver bana!' dedi.
'İsteğin bu mudur?' dedi. Sonra o adamı, onlara fidye olarak verdi, karşılığında sahabeden de o iki adamı aldı.
Ensâr'dan bir kadın esir düşmüş, o ünlü Adbâ adlı deve de düşman tarafından kaçırılmıştı. Kadın bağlı idi. Halk develerini (evlerinin önlerinde) dinlendirirken kadın bir gece bağlarından kurtuldu. Hangi devenin yanma vardı ise deve böğürdü, ona binemedi. Nihayet Adbâ'nm yanına vardı, o böğürmedi. O pişkin, bir rivayette uysal bîr deve İdi. Bu nedenle ona bindi ve oradan sıvıştı. Derken insanlar bunun farkına vardılar, ardına düştüler. Kadın yakalanmamak için Allah'a o deveyi adadı: 'Ya Rabbi! Medine'ye sağ salim varırsam bu deveyi senin için kurban edeceğim' dedi. Nihayet deve üstünde Medine'ye varıp kurtulunca insanlar onu gördüler ve deveyi tanıdılar. Deve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Adbâ adındaki devesiydi. Kadın dedi ki: 'Ben bunu adadım, keseceğim.' Hemen Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e bunu bildirdiler. Peygamber, hayret içinde: 'Sübhanallah! Eğer kurtulursa bunu kesecekmiş, çok kötü bir adak bu! Böyle bîr adak olmaz. Çünkü masiyeti gerektiren şeyde yapılan adak ile kulun sahibi olmadığı şeyde yaptığı adak yerine getirilmez' buyurdu." IMüslim ve Ebû Dâvud.]
6208-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Müşrikler, bir müşriğin cesedini satın almak istediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara cesedin satılmasına karşı çıktı." [Tirmizî.]
6209- Fîrûz ed~Deylemî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e el-Esved el-Anasî'nin başını getirdim." ITaberânî, M. el-Kebîr'de]

6210- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
onu bir müfrezenin başında Zâlu's-Selâsil'e gönderdiği zaman Amr, üç gün ateş yakmalarını yasakladı. Düşmanı yendiğinde de ordusunu onları takip etmekten menetti. Döndüklerinde bu durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet ettiler. Amr şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Az idiler. Onun için düşmanın arkasından kovalamalarını hoş karşılamadım, belki düşman onlara bir şey verip merhametlerini çekebilirdi. Bunu da düşündüm. Üç gün ateş yakmalarım yasaklamamın sebebi ise, düşman görüp de az oluşumuzun farkına varmamalarını sağlamaktı."
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun bu davranışını beğendi ve övdü."
| İkisini de Taberânî, Mu'cfmu'l-Kebfr'de rivayet elti.}
6211- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'in bir kölesi kaçtı. Bir de at kaçtı, ikisi de müşriklerin eline geçti. Sonra müslümanlar onları yenince, atla köle tekrar Abdullah bin Ömer'e geri verildi. Bu, ganimetler taksim edilmeden önce vâki oldu."
IBuhûrî, Ebû Dâvud ve aynı lafız ile Muvattâ.]

EMANET, BARIŞ, CİZYE, AHDİ BOZMAK VE HIYANET

6212- Osmaıı bin Ebî Hazım, babasından, o da dedesi Sahr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Sakîf 'le savaştı. Sahr bunu duyunca (Resûlul-lah'a yardım için), atına binip gitli, orası henüz fethedilmem işti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i geri dönmüş olarak buldu. Öle yandan Sahr düşman o köşkten aşağıya İnip Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hükmüne razı oluncaya kadar oradan ayrılmamak (kuşatmayı kaldırmamak) için Allah'a söz verdi. Onlar da nihayet indiler ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hükmüne razı oldular. Bunun üzerine Sahr bir mektupla Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e durumu bildirdi: 'Ey Allah'ın Resulü! Onlar senin hükmüne razı oldular, ben onları süvariler ile sana getiriyorum.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Namaz toplayıcıdır' diye seslenmelerini emretti. Kahramana (Sahr'a) on defa şu duayı yaptı: 'Allahtm! Şu kahramanın atlarına ve adamlarına bereket ver!' Nihayet halktan bir grup geldi. el-Muğî-re bin Şu'be söz alarak dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Sahr halamı, müslüman olduktan sonra yakalamış.' Hemen onu çağırıp şöyle buyurdu: 'Ey Sahr! Bir kavim müslüman olduğu zaman canları ve kanları korunmuş olur; haydi Muğîre'ye halasını geri ver!' O da onu hemen ona geri verdi.
Sahr, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den İslâm'dan kaçan Benî Süleym'in suyunun kendisine verilmesini istedi. 'Ben ve kavmim oraya yerleşeyim' dedi. Çünkü onlar kaçıp gitmişlerdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de orayı ona verdi. (O kavmi ile birlikle oraya yerleşti) Derken aradan çok geçmeden asıl sahipleri olan Süleymoğulları müslüman oldular ve gelip yerlerini Sahr'dan geri istediler. Sahr razı olmayınca, doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip şikayetle bulundular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de hemen Sahr'ı çağırtıp şu emri verdi:
'Ey Sahr bir kavim müslüman olduğu zaman mallan ve canlan güvende olur. Haydi sularım (ve yerlerini) geri ver!'
'Pekâlâ, ey Allah'ın Nebisi!' dedi. O anda Sahr'm elinden suyu geri almasından dolayı Peygamber sallallahu aleyhi ve selfem'in renginin utancından genç kızın yüzü gibi kırmızı renge dönüştüğünü gördüm." |Ebû DâvudJ
6213- Yezîd bin Abdullah radiyallahu anh'dan:
"Basra'da idik, saçıbaşı dağınık bir adam elinde kırmızı bir deri parçası olduğu halde çıkageldi. Dedik ki: 'Sanki sen çöl ahâlisin-densİn.'
'Evet.'
'Şu elindeki deri parçasını bize ver!" dedik.
Onu bize verdi. Bir de baktık ki o deri parçasında şu yazılı:
"Allah Resulü Muhammed' den, Benû Zü-heyr bin Akyaş'a. Eğer siz Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed' in onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederseniz, namaz kılıp zekât verirseniz, ganimetten de beşte birini, Allah Resulünün hissesini ve Safiyy
(komutanın) payını verirseniz, Allah ve Resulünün güvencesi içindesiniz.'
Dedik ki: 'Bu kitabı (senedi) kim yazdırdı)?'
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem1 dedİ." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
6214- Âmir bin Şehr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zuhur ettiği zaman, bana Hemdân kabilesi dedi ki; 'Haydi sen bizim için öncü olarak şu adama git de hakkında bilgi edin ve bize haber getir! Eğer senin hoşuna gidip onu kabul edersen biz de hoşlanır kabul ederiz. Eğer sen hoşlanmazsan biz de hoşlanmayız. İşi sana bıraktık.' 'Evet, olur' dedim ve doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma vardım. Davasından hoşlandım (ve kabul edip müslü-man oldum.) Kavmim de müslüman oldu. Bunun üzerine o, bu mektubu Umeyr 71 Mer-rân'a yolladı. Ayrıca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mâlik bin Mirâre er-Rihâ-vî'yi Yemen'e gönderdi. Akk Zû Hayevân müslüman oldu. Akk'a şöyle denildi: 'Haydi git, Allah Resulüne de, ondan belden ve malın için bir güvence al!" Hemen gitti; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona şu eman mektubunu yazdı:
'(BismillahirRahmanirRahîm ~) Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Akk Zû Hayevân'a; eğer o, arazisinde, mal ve kölelerinde sadık olursa güvence, Allah'ın zimmeti ve Resulünün zimmeti onun üzerindedir (ona hiç kimse ilişemez).' Bu yazıyı Hâlid bin Saîd bin el-Âs yazdı."
6215- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Kâ'b bin el-Eşref, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i şiirleri ile hicvederdi. Ku-reyş kâfirlerini de ona karşı kışkırtırdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiği zaman, orada putlara tapan birçok müşrik ve yahudi vardı. Durmadan ona eziyet ediyorlardı. Allah onlara sabrı ve afvı emretti ve bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Sizden önce kendilerine kitap verilenlerle müşrik olanlardan çok eza (eziyet veren söz ve davranış) mutlaka duyacaksın.' (Âl-i İmrân, 186).
"Kâ'b bin el-Eşref, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e eziyet etmekten geri durmadı, devamlı olarak şiirleri ile onu hicvetti. Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sa'd bin Muâz'a ona birini gönderip öl-dürtnıesini emretti. O da Muhammed bin Mes-leme'yi gönderip onu öldürttü. O, Ka'bı öldürüşünü anlattı. Bunun üzerine yahudiler ve müşrikler paniğe kapıldılar ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirdiler, 'Arkadaşımızı geceleyin kapısını çalarak öldürdüler' dediler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de o adamın kendisine nasıl sataştığını, o yüzden de bunu hak ettiğini anlattı. Sonra hepsini kendisiyle onlar arasında yapılacak ve (sıkıntıları) sona erdirecek bir antlaşma imzalamaya çağırdı. Böylece Resû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem onlarla kendisi ve bütün müslümanlar arasında muteber olacak yazılı bir antlaşma yaptı." |Ebû Dâvud]
6216- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Necrân halkı ile, yarısını Safer, kalan yarısını da Recep ayında müslümanlara teslim etmek üzere ikİbîn takım elbise Ödemeleri için anlaşma yaptı. Şayet Yemen'de bir saldın ve gadre uğrama olursa, otuz zırh, otuz at, otuz deve ve kendisiyle savaş yapılan her türlü silahtan emanet verecekler.

Müslümanlar bu silahları onlara iade edene kadar onlara borçlu görünecekti. Buna karşılık onların manastırları yıkılmayacak, dînî-ilmî reislerine dokunulmayacak, bir hadise çıkarmadıkları ve faiz yemedikleri müddetçe dinlerinde rahatsız edilmeyeceklerdir." [Ebü Dâvud|
6217- Zİyâd bin Hudeyr radiyallahu anh'dan:
Ali şöyle dedi: "Şayet sağ kalırsam, Benû Tağlib hiristiyanlarımn eli kılıç tutanları ile savaşacağım ve çocuklarını esir alacağım. Çünkü onlarla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arasındaki antlaşmayı ben yazdım, onda çocuklarını hıristiyanlaştırmamalan şartı yazılı idi."
Ebû Dâvud der ki: "Bu, ınünker bir hadistir." Rezîn de bu şekilde zikretmiştir. Ancak ben onu Ebû Davud'un kitabında bulamadım. Derim ki: Az önce geçen İbn Abbâs'm hadisinden önce fasılasız olarak Ebû Dâvud'da yer almıştır. Sonunda şöyle geçiyor: (Ebû Dâvud dedi ki:) Ahmed'in bu hadisi şiddet-lereddettiğini duydum. (Sünen'in râvilerin-den) Ebû Ali dedi ki: "Ebû Dâvud bu hadisi (Sünen'inin) ikinci arzında okumadı."
Lu'luî'nin sözünden anlaşıldığına göre bu hadis, Ebû Dâvud rivayetlerinin tümünde yer almamıştır. İşte bu sebeple musannif de bunu aslında (yani Sünen-i Ebî Davud'un müleda-vil olan nüshasında) bulamamıştır.
6218- el-İrbâd bin Sâriye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beraberinde olan sahâbîleıle birlikte Hay-ber'de konakladı.
Hayber'in sahibi (lideri) inkarcı ve âsi bir
adamdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip şöyle dedi: 'Ey Muhammedi Sizin eşeklerimizi kesmeye, meyvelerimizi yemeye ve kadınlarımızı dövmeye hakkınız var mıdır?1
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çok sinirlendi ve İbn Avf'a dedi ki: 'Alına bin ve şöyle seslen: Cennet ancak mü'mine helâldir. Haydi namaz için toplanın!'
Bunun üzerine cemaat toplandılar. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara namaz kıldırdıktan sonra şöyle hitap etti: 'Biriniz divanına yaslanıp da Allah'ın bu Kur'ân'dakikrin dışında hiçbir şey yasak etmediğini mi sanır? Dikkat edin! Vallahi ben duyurdum, bir çok emirler verdim, bir çok yasaklar koydum. Bütün bunlar Kur'ân âyetleri kadar, hatta belki de daha çoktur. Allah, Kitab ehlini dövmenize müsaade etmemiştir. Karılarını da dövmenize izin vermemiştir. Üzerlerindeki vergiyi verdikleri takdirde bunları yapamazsınız, hatta meyvelerini de yiyemezsiniz!'" [Ebû Dâvud]
6219- Cüheyneli bir adamdan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Olur ki. siz bir kavimle savaşırsınız. Canlarını ve çocuklarını kurtarmak için sizinle malları ile barışa kalkışırlar. Bunun üzerine onlara ilişmez ve barış yaparsınız. İşte bundan sonra onlara saldırmanız, şartın dışında bir şey almanız da doğru olmaz." [İkisi de Ebû Davud'a aitlir.]
6220- Nâfi' radiyallahu aıh'dan: "Hayber ahalisi Abdullah bin Ömer'in el
veya ayağını burktuklarında Ömer kalkıp şöyle hitap etti: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Haybeıiilere Fetih'len önce kendilerinin olan mal ve mülkleri üzerinde ortaklık muamelesi yapmış ve: 'Sizleri bu araziler üzerinde Allah'ın sizleri burada bıraktığı müddetçe bırakıyoruz' buyurmuştur. Abdullah bin Ömer, kendi malına gitti, gece birisi çıkıp ona zulmetti. Ellerini ve ayaklarını eğip
büktü. Bizim orada yahudilerden başka düşmanımız yoktur. Onun için ben Hayber halkını oradan sürmeyi uygun buluyorum.'
Ömer bu karan verince, HukaykoğuHarından biri gelip ona şöyle dedi:
'Ey Mü'minlerin Emîri! Bizi buradan çı-kartacakmışsın. Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize burada kalmamıza ma] karşılığında müsaade etmişti.'
'Benim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sana söylemiş olduğu bu sözünü unuttuğumu mu sanıyorsun?: 'Hayber'den çıkarıldığın zaman uzun bacaklı, yürüyüşe sabırlı dişi deven seni geceden geceye aktarıp götürürken, senin halin nice olacak?'
Adam dedi ki:
'Bu söz, Ebû'l-Kâsım'dan küçük bir şakaydı.'
'Ey Allah'ın düşmanı! Sen yalan söylüyorsun. Onun sözü son (kesin) sözdür; şaka ve hezeyan değildir' diye çıkıştı ve onlardan aldığı mallarını develerin, iplerin ve semerlerin kıymetini vermek suretiyle onları sürüp çıkardı."
[Buhârîj
6221- Buhârî ve Müslim, İbn Ömer'den: "Hz. Ömer, onları (Hayber ahalisini) Teymâ ve Erîha'ya sürdü."
6222- İbn Ömer radiyallahu aıh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber ahalisine gelip onlarla savaştı. Onları hurmalıklarda ve arazide mağlup edip kalelerine sığınmak zorunda bıraktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile develerinin taşıyabildiği kadar şeyleri alıp beraberlerinde götürmeleri, geride kalan altın, gümüş ve silah namına ne varsa Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'c kalmak üzere serbest bırakılmaları şartıyla barış yaptılar.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mallarını gizledikleri takdirde onlarla ne anlaşma yapılacağını ve ne de emniyetlerinin sağlanacağını şart koştu. Derken Benû Na-dîr'in sürüldüğü zaman Hayber'e beraberinde götürdüğü Huyey bin Ahtab'm zinetleri ve mücevherleri bulunan bir çantayı gizlediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huyey'in amcası Sa'ye'ye sordu:
'Huyey'in Benû Nadir'in sürüldüğü günde beraberinde getirdiği çantaya ne oldu?'
'Masraf ve harcamalarda, harplerde elimizden gitti. Tükettik, bir şey kalmadı' deyince, şöyle buyurdu: 'Aradan o kadar çok zaman geçmedi. Mal tükenıntyecek kadar çoktu.' Huyey ise bundan önce ölmüştü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu müteakiben Sa'ye'yi Zübeyr'e teslim etti. Onu biraz dövünce, şöyle demek zorunda kaldı: 'Huyey'in şu harabeye gidip dolaştığını gördüm.' Hemen oraya gittiler, aradılar ve para kesesini buldular. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, biri Safiyye bint Huyey'in kocası olan, Ebû'l-Hukayk'm iki oğlunu öldürttü. Kadınlarım ve çocuklarını esir aldı. Mallarını da taksim etti. Onları oradan sürmek isteyince de şöyle dediler:
'Ne olur bize ilişmeyin, biz topraklarımızda çalışalım elde edeceğimiz ürünlerin yansı Peygamberin ve (müslümanların) olmak üzere anlaşalım.'
Ne Peygamber ve ne ashabının oralarda çalışacak adamları olmadığı için, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu teklifi kabul etti ve ürünün yansının kendilerinin olmasına razı
oldu." [Buhârîvedaha uzun bir metinle Ebû Dâvud.|
6223- Zührî radiyallahu anh'dan: "Hayber'in bir kısmı savaşla alındı, bir kısmı da barışla alındı. Kuteybe'nin çoğu zorla harp yapılarak alındı, barışla alman da vardır. Malik'e:
'Kuteybe nedir?' diye sordular, şu cevabı verdi: 'O, içinde kırkbin hurma ağacı bulunan Hayber loğrağıdır'." [Ebû Davud]
6224- Süleym bin Âmir'den:
"Muâviye ile Rum (Bizans) arasında antlaşma vardı. Antlaşma süresinin bitimine yaklaşınca, ülkelerine doğru ilerlemeye başlardı. Süre bitince de hücum ederdi. (Bir keresinde böyle hücuma geçeceği sırada) bir hayvan ya da al üzerinde bir adam çıkagelip 'Allahu ekber!' (Hayret doğrusu size) hıyanet (etmeniz) değil (ahde) vefa (etmeniz gerekir) dedi.
Bir de baktı ki gelen adam Amr bin Abese. Ona haber salıp sorunca, adamın cevabı şu oldu: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve

sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Bir kimsenin bir kavimle arasında bir antlaşma olursa, süre bitinceye dek ya da karşı taraf antlaşmayı bozuncaya kadar, andlaş-ma düğümünü ne sıksın ve ne de çözsün." Bunu duyan Muâviye hemen geri döndü.
| Ebû Dâvııd veTirmizîl
6225- Safvân bin Süleym'den, o da bir kısım sahabenin oğullarından, onlar da babalarından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim anlaşması bulunan (bir kavm)e zulüm eder ya da hakkını az verir ya da güç ye-tiremediği bir şey yükler, yahut gönül rızası olmaksızın ondan bir şey alırsa, kıyamet gününde karşısında beni bulur." |Ebû Dâvud|
6226- Ebû Râfi' radiyallahu anlı'dan: "Kureyş beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (elçi olarak) gönderdi; onu görünce kalbime İslam sevdası düştü. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben bir daha onlara dönmem.'
Şöyle buyurdu: 'Ben ahdi bozmam ve (bana gelen) elçileri alıkoymam. Lâkin şimdi sen (Kureyş'e) geri dön, içinde hissettiğini yine hissedersen döner gelirsin.'
Bunun üzerine geri döndüm, gittim. Sonra tekrar gelip müslüman oldum."
[İkisi de Ebû Davud'a aillir.j
(Hasan b. Ali) Dedi ki: "Ebû Râfi' bir Kıptî idi." (Ebû Dâvud dedi ki:) "İlk zamanlar sahâbî hakkında böyle söylenebilirdi, ama şimdi ise bu nevî sözler sarfetmek doğru değildir."
6227- Seleme bin Nuaym'dan, o da babasından:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Müseyleme'nin elçilerle gönderdiği mektubu okunurken, elçilere şöyle dediğini duydum: "Siz ikiniz ne diyorsunuz?'
'Biz de aynen onun (Müseyleme'nin) dediğini diyoruz' dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Vallahi elçilerin öldür ütmeme si usulü olmasaydı su anda ikinizin de boynunu vurup öldürürdüm'." |Ebû Dâvud|
6228- Ömer radiyallahu anh'dan: "Harbe göndermiş olduğu ordu kumandanına şunu yazdı:
'Duyduğuma göre içinizden bazı adamlar, acem ileri gelenlerini takip ediyormuş. Dağa dayanınca (köşeye sıkıştırınca) geri çekiliyor-Iarmış. Bu sırada bir adam: 'Korkma! (Farsça olarak matras)' demiş. Ona yetişirseniz onu öldürün! Ben nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, onun boynunu vurmaktan başka bir çare bilmiyorum'." [Mâlik.]
6229- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Şayet bir kadın müslümanlarm namına sığınma hakkı verirse bu, caizdir." |Ebû Dâvud]
6230- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bana ulaştığına göre: İbn Abbâs şöyle dedi: "Antlaşmayı bozan kavme, mutlaka düşman musallat kılınır."
6231- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu Yemen'e gönderdiği zaman, her akıl baliğ olandan bir dinar ya da onun değerinde Yemen'de yapılan muâfirî adındaki bezden almasını emretti." [Ebû Dâvud]
6232- Eşlem radiyallahu anh'dan: "Ömer radiyallahu anlı, Mısır ve Şam gayr-ı mü si imlerinin cizyesini dört dinar, Irak gayr-ı müslimlerinin cizyesini kırk dirhem yaptı. Ayrıca müslümanlara yardımı ve misafirlik hakkının üç gün olması kuralını da koydu." [Mâlik.|
6233- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bahreyn ehlinden olan Üsbezî'lerdeıı bir
adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e geldi. Onlar Hecer halkının mecûsileri-dir. Onun yanmda kaldı. Sonra dışarıya çıktığında ona: 'Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sizin hakkınızda ne hükmetti?' diye sordum. 'Şer' dedi. Ben: 'Sus!' dedim. Dedi ki: 'Ya İslâm'ı kabul edeceksin ya da kellen gidecek!' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında o anda Abdurrahman bin Avf da bulunmaktaydı. Çıkınca ona da sordular. O ise şöyle dedi: 'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onlardan cizyeyi kabul etli.' Ondan sonra insanlar Abdurrahman'in sözünü kabul edip onu uyguladılar, benim Üsbezî'den naklettiğim rivayeti terk eltiler." [Ebû Dâvud]
6234- Becâle bin Abde'den: "Ahnef'in amcası Cez' bin Muâviye'nin
katibi idim. Ölümünden bir sene önce Ömer'in mektubu bize ulaştı. O mektupta şu yazılı idi: 'Her sihirbaz erkeği, her sihirbaz kadım öldürün! Mecûsilerden mahremi İle evlenmiş olan çiftleri ayırın. (Yemekten önce gizlice söyledikleri) Zemzeme adlı duayı yapmalarına engel olun!' Bunun üzerine üç sihirbazı Öldürdük, birbirleriyle evli olan mahrem akrabaları birbirinden ayırdık. Allah'ın Ki-tâb'mda evlenmeleri yasak olan mahremleri de birbirinden ayırdık.
Cez', onlara (Mecûsîlere) çok yemek yapıp çağırdı. Kılıcı da dizine koydu. Daha sonra onlar Zemzemeyi söylemeden yediler. (Yemekten sonra Cez'İn önüne) bir ya da iki kalır yüklü gümüşü bıraktılar. Ömer, Abdurrahman bin Avf lan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Hecer mecûsilerinden cizye aldığına dair olan hadisi duyuncaya kadar onlardan cizye almıyordu." [Buhârî, Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
6235- Ca'fer bin Muhammed radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Hz. Ömer, mecusüeri mevzubahis ederek: 'Onlara ben nasıl davranacağımı bilmiyorum' dedi. Bunun üzerine Abdurrahman bin Avf şöyle dedi;
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den şöyle duyduğuma lanıklık ederim: 'Mecûsîlere Kitab ehline karşı yapağınız muamele gibi muamele edin!'" [MâlikJ
6236- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: Bana ulaştığına göre: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bahreyn mecûsîlerin-den cizye aldı. Ömer de İran mecûsîlerinden cizye aldı. Osman da berberîlerden cizye aldı." |İkisi de MSlik'e aittir.)
6237- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hâlid bin el-Velîd'i Ükcydir Dûme'nin üzerine gönderdi. Onu yakalayıp getirdiler. Onun kanını bağışladı ve onunla cizye üzerine anlaşıp barış yaptı." [Ebû Dâvud]
6238- Ömer b. Abdilazîz'dcn:
Kendisine fey meselesini soranlara cevaben şunu yazdı: "İşle bu, Ömerb. el-Hallâb'm hükmüdür. Mü'minler onun hükmünü gayet adil ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in "Allah hakkı (adaleti) Ömer'in dili ve kalbine koydu' sözüne de muvafık gördüler. Müslümanlara vergiler takdir edildi. {Yahudi ve Hıristiyanlar gibi) Din sahiplerinin cizye ve haraç borçları senede bağlandı. Fey'den beşte bir ve ganimel almadı.
|Her ikisi de Ebû Dâvütf';t aillir.|
6239- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömerradiyallahu anh, Nabat ahalisinden buğday ve zeytinyağından öşrün yansı (yani yirmide bir) vergi alırdı. Bununla Medine'ye gelen yükü çoğaltmak islerdi. Kmtiyye (adı verilen buğday ve arpa dışında kalan nohut ve mercimek gibi tahıl)dan da öşür alırdı." |Mâlik|
6240- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"Ömer'in zamanında Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd ile birlikte vergi memuıı idim. Nabat'tan (Hıristiyan tüccarlardan) onda bir vergi alırdık."
Mâlik dedi ki: "İbn Şihâb'a sordum: Ömer, Nabat'tan öşrü neye dayanarak alırdı?" Cevap verdi: "Çünkü onlardan cahiliyet devrinde de böyle alınırdı. O âdeti onlardan kaldırmadı ve öylece devam ettirdi."
[İkisi de Mâlik'e aittir.J
6241- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Irak kaftzini ve dirhemini, Şam müddünii ve dinarım, Mısır da kilesini ve dinarını vermeyecek. Sonra siz yine nereden başladınız ise o noktaya geri döneceksiniz," Sonra bunu (râvi) Züheyr üç kere tekrarlayarak: "Buna Ebû Hureyre'nin eti de kanı da şahit olmuştur" dedi. (Müslim ve ayın lafızla Ebû Dâvııd.J
6242- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tek ülkede iki kıblenin bulunması doğru olmaz. Müslüman kimse üzerine cizye yoktur." Süfyan dedi ki bu şu demektir: "Üzerine cizye vacip ve sabit olduktan sonra bir zımmî müslüman olursa, ondan cizye kalkar."
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.j
6243- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir araziyi cizyesiyle (haracı ile birlik/e safın) alırsa, hicretinden dönmüş gibi olur. Kim de bir kâfirin boynundan zilleti kaldırıp onu kendi boynuna koyarsa islâm'a sırtını dönmüş olur."
[Ebû Dâvud bunu bir olayla birlikte nakletti.|
6244-Arafe bin el-Hâris radiyallahu anh'dan:
"O, bir Hıristiyam İslâm'a davet etti. Hıristiyan da bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu alıp Amr bin el-Âs'a teslim etli. Amr bin el-Âs dedi ki: 'Biz onlara ahid verdik.' Bunun üzerine Arafe: 'Onlara bize zarar vermeleri için Allah ve Resulü adına ahid ve güvence vermemizden Allah'a sığınırım. Biz onlara kendi dinlerinde hürriyet verdik, kiliselerine giderler; istedikleri gibi ibadel ederler. Kimse onlara karışamaz. Sonra onlara takati arının dışında bir şey yük-lememeye, onları gelecek her tecavüze karşı da savunmaya söz ve ahid verdik. Kendi hüküm ve âdetleriyle de onları başbaşa bıraktık. ancak anlaşamayıp bize gelirlerse, o zaman biz onlara Allah'ın İndirdiği ile hükmederiz deyince, Amr: 'Doğru söyledin1 dedi. [Mu1cemıı' t-Kebîr de leyyin bir senedle.l
6245- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "O, bir kadım önüne almış götürmekle olan bir hırisliyanı gördü. Hıristiyan, kadına salaştı; derken kadın düşüp bayıldı. Hıristiyan ona karşı böbürlendi. (Avf bin Mâlik dedi ki:) Bunun üzerine ben ona yanımdaki odunla vurup başını yardım.
Hemen Muâz bin Cebel'e gidip dedim ki: 'Ömer'den beni kurtar!'
Cezasını vermekte acele etmiş olmamdan korktum. Ömer gelince Muâz ona durumu an-laltı. Bunun üzerine Ömer ikimizi çağırdı. Hı-ristiyanı sorgulamaya aldı ve hırisliyan suçunu İtiraf etli. Onun için bir odunun (tahtanın) getirilmesini emrelti, (getirilen) odun yontuldu. Sonra şöyle dedi: 'Bunlara verilen sözü kendileri size karşı sadık kaldıkları sürece yerine getirin, ama kendileri verdikleri sözde sadık kalmazlarsa onların artık ahdi kalmaz (anlaşma bozulur).' Sonra emrelti ve salbedüip Öldürüldü. [TSberânî, Mtı'cemıı'l-Kebir'dc.]
6246- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde durmadan sözünden cayan her hain için bir sancak dikilir; 'İşte bu falanın hıyanetidir' denilir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud veTİrmizt]
6247- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde her verdiği sözünü tutmayıp bozan kişi için kıçının yanında (yani dönekliğine işaret olarak) bir bayrak vardır."
6248- Diğer rivayet:
"Kıyamet gününde verdiği sözde durmayan ve ahdini, bozan her kişinin vefasızlık ve döneklik derecesi kadar yükseltilecek olan bir bayrağı vardır. Haberiniz olsun ki umûmun EmîiinİN ahde vefasızlığından daha büyük vefasız hiçbir kimse yoktur."
[Müslim]

GANİMETLER VE (GANİMETE) HIYANETLER İLE İLGİLİ KONULAR

6249- Mucemmi' bin Câriye el-Ensârî ra-diyallahu anh'dan:
"Hudeybiye'den döndüğümüzde, haklım ki insanlar develerini (bir yöne doğru) hızlandırıyorlardı.
Dedik ki: 'Bu insanlara ne oldu?' Şöyle dediler: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e vahiy geldi.' Develerimizi dehleyerek yumduk. Onu Kirâ'ul-Gamîm denilen yerde devesinin üstünde durmuş olarak bulduk. İnsanlar toplanınca bize: 'İnnâ fetelınâ lekefet-hen tnübînâ1 (sûresi)ni okudu. Bir adam dedi ki: 'Bu (sulh) bir fetih midir'?'
Şöyle buyurdu: 'Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, bu (Hudeybiye barışı) bir fetihtir' Sonra (sûreyi'Allah size alacağınız bir çok ganimetleri va'd etmiştir. Bunu da size acele (peşin) olarak vermiştir' mealindeki âyete (Fetih 20) kadar okudu. Peşin ganimetle Hayber'i kasd etmiştir.
Hudeybiye'den ayrılınca Hayber'e harbe gittik ve orayı fethettik. Oranın ganimetlerini Hudeybiye'de bulunanlar arasında taksim etti. Onlar üçyüzü süvari olmak üzere binbeş-yüz kişi idiler. Piyadeye bir sehim (pay), süvariye ise iki sehim olmak üzere ganimetleri on sekiz sehme taksim etti." |Ebû Dâvud]
6250- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (ganimeti) bir sehim kişi için, iki sehim de atı için olmak üzere süvariye üç sehim olarak taksim edip verdi."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî, aynı lafızla Ebû Dâvud.]
6251- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber yılında Zübeyr'e dört sehim verdi. Şöyle ki: (Zübeyr'in) kendisine bir sehim, bir sehim de annesi Safiyye'ye akrabalık sebebiyle, iki sehim de atına." [Nesât]
6252- Büşeyr bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Allah, Resulüne Hayber'in fethini müyesser edip ganimetlerine onu sahip kılınca onun ganimetlerini oluzaltı sehme böldü. Her bir selimi de yüz sehim olarak topladı. Bunun yansını Vatına kalesi, Kuteybe mevkii ve bu iki kaleye ilave olunan kalelerin ihtiyaçlarına ayırdı. Öbür yarısını, Şakk kalesini, Natât suyunu ve bunlara ilave olunanları müslümanla-ra ayırdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sehmi bu iki ilave olunanların içinde idi."
6253- Diğer rivayette: "Vatîh, Kuteybe ve Selâlîm" olarak geçmektedir.
6254- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'i beşe ayırdı. Beşte birini kendisine aldıktan sonra kalanı, Hudeybiye seferine katılanlardan Hayber'e gelen ve gelmeyenler arasında taksim elti." |Ebû DâvudJ
6255- Haşrec bin Ziyâd'dan, o da babasının annesi olan ninesinden (Ümmü Ziyâd'dan):
"Hayber fethinde, ben altı kadının altıncısı olarak savaşa katıldım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, katıldığımızı duyunca, bize haber gönderdi, yanına vardık.
Öfkelenmiş bir halde şöyle dedi: 'Kiminle çıktınız, kimin izni ile çıktınız?' 'Yün eğirmek, onunla Allah yolunda yardımcı olmak ve okları toplayarak vermek için çıktık. Yaralıları tedavi edecek ilâçlarımız da vardır. Yemekte yaparız" dedik.
'öyleyse kaimi' buyurdu. Sonra Allah, Hayber'in fethini müyesser kılınca ganimetlerini tıpkı erkeklere paylaştırdığı gibi bize de paylaştırdı. Dedim ki: 'Ey nine, ne idi o ganimettiniz)?' 'Hurma idi' dedi." |Ebû Dâvutl!
6256- Âbî'l-Lahm'in azatlısı Umeyr radiyallahu anh'dan:

"Efendilerimle birlikte (Hayber savaşına) katıldım. Allah Resulü İle benîm hakkımda konuşlular. Hemen kılıç kuşandırıldım. (Küçük olduğum için) Kılıç yerde süründü. Sonra köle olduğum bildirilince, bana ganimetten işe yaramaz ev eşyası verilmesini emretti. Delilere okuduğum nıkyeyi (efsunu) ona arze-dince, bana bir kısmını bırakıp, bir kısmını okumamı emretti." |Ebû Dâvud ve krizi i!eTirmi/.î.|

6257- Zührî radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beraberinde çarpışan yahudîlere de ganimetten verdi." [Tiımizîj

6258- Câbir radiyallahu anh'dan: "Bedir savaşı günü ben kuyunun dibine iner arkadaşlarıma su doldururdum."
Ebû Dâvud "Yani bu, ona bir hisse vermedi, anlamına gelmektedir" dedi.

6259- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Hayber'in fethinden sonra ben, Eş'arîlerden bir grup içinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Ganimetten bize de pay verdi. Bizden başka (Hayber'in) fethinde bulunmayanlardan hiç kimseye vermedi." |Ebû Dâvuıl ve aynı lafızla Tİrmizî.]

6260- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber'i fethettiği zaman ben Medine'ye geldim. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bana da hisse ver!' Saîd bin el-Âs'ın çocuklarından birisi: 'Ey Allah'ın Resulü! Ona hisse verme!' dedi. Ben de buna karşılık: 'Şu adam (Uhud'da şehit olan) İbn Kavkal'ın katilidir' dedim. Bunun üzerine: 'Ne acayip şey! Dân dağı tarafından üzerimize gelen şu dağ kedisine de bak! Allah'ın benim elimde kendisine
şehitlik mertebesi vermek suretiyle ikramda bulunduğu ayrıca onun elinde beni kâfir olarak Öldürtmediği, beni rezil etmediği bir zâtı öldürmekle beni itlıam ediyor'." Anbese dedi ki: "Ona bir hisse verip vermediğini bilmiyorum."
[Buhârî ve Ebû DâvudJ

6261- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü ayağa kalkarak şöyle dedi:
'Osman, Mekke'ye Allah ve Resulünün işi için gitti; ben onun biatim kabul ediyorum,'
Osman'dan başka, orada bulunmayanlardan hiç kimseye, hisse ayırmadı." |Ebû Dâvud|

6262- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hangi köye geldi iseniz, ya da orada ikamet etmişseniz size oradan hisse vardır. Allah ve Resulüne âsi gelen herhangi bir kasaba halkının ganimetinin beşte biri Allah ve Resulüne aittir ve o(ndan geri kalan) da sizindir." [Müslim ve Ebû Dâvud.]

6263- Sahabeden olan birisinden: "Harplerde biz develer kesip yerdik. Hatla evlerimize döneceğimiz zaman çuvallarımız ondan dolu olarak dönerdik." |Ebû Dâvud]

6264- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz yaptığımız savaşlarda bal ve üzüm elde ederdik, kaldırıp götürmeden orada yerdik." [Buhârî]

6265- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içinde boncuk bulunan bir kese getirildi. Onu hür kadınlarla cariye kadınlar arasında taksim elti.
Babam (Ebû Bekr) da, ganimetten hür olana da, köle olana da verirdi." [Ebû Dâvud]

6266- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamberlerden bir peygamber harbe çıkacağı zaman şöyle dedi:
"Nikâhla bir kadına sahip olup da onunla gerdeğe girmeyi istediği halde henüz gerdeğe girememiş olan kişi ardımdan gelmesin! Ev yapıp da henüz tavanını bitirememiş kişi de ardımdan gelmesin! Yahut koyun veya diğer hayvanlar satın alıp da onların doğurmalarını beklemekte olan adam da arkamdan gelmesin!'
Sonra ikindi namazına yakın bir zamanda o yere yaklaştı. Güneşe şöyle dedi: 'Sen memursun, ben de memurum. Allahım! Onu bizim üzerimizde tut!' Allah oranın fethini müyesser kılıncaya dek güneş tutuldu ve batmadı. Aldığı ganimetleri topladı. Ateş geldi, an-cak toplanan ganimeti yakmadı. Peygamber şöyle dedi: 'İçinizde bir hain vardır. Her kabileden bir adam bana gelip biat etsin!' Böylece ona biat etmeye başladılar. Bir adamın eli onun eline yapıştı. Peygamber: 'içinizde bir hain var' dedi. Bu defa sığır başı kadar bir altın getirdiler. Onu orta yerde duran malın içine koydu, ateş gelip onu yedi (eritti), işte bizden önce hiç kimseye ganimetler helâl de-
ğitdi. Sonra Allah bizim güçsüzlüğümüzü ve aczimizi görünce ganimeti bize helâl kıldı.'

6267- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aramızda durup (ganimet malına) hıyanetten söz etti, işi pek ciddiye alıp şöyle buyurdu:
"Sakın sizden birinizi kıyamet günü, boynunda böğürmesi olan bir deve olduğu halde gelerek: "Ya Resûlâllah! Beni kurtar!' derken, kendimi de: 'Senin için bir şeye mâlik değilim; ben ancak sana tebliğ ettim' diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda kişneyişi olan bir at olduğu halde gelerek: 'Yâ Resûlâllah.' Beni kurtar!' derken, kendimi de: 'Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben ancak sana tebliğ ettim' diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sîzden birinizi kıyamet günü boynunda çığlığı olan bir kimse olduğu halde gelerek: 'Yâ Resûlâllah! Beni kurtar!' derken, kendimi de: 'Senin için hiçbir şeye mâlik değilim; ben ancak sana tebliğ ettim' diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sîzden birinizi kıyamet günü, boynunda altın, gümüş olduğu halde gelerek: 'Yâ Resûlâllah! Benî kurtar!' derken, kendimi de: 'Senin için hiç bir şeye mâlik değilim; ben ancak sana tebliğ ettim' diye cevap verirken bulmayayım.'
[Her ikisi de Buhârî ve Müslim'e aittir.]

6268- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hıyanet eden (ganimet hırsızın) ı gizlerse o da onun gibidir." [Ebû Dâvud]

6269- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ganimet elde ettiği zaman, Bilâl'e nida ettirip insanları toplardı. Herkes elde ettiği ganimetini getirirdi. Önce onlardan kendine beşte birini ayırırdı, sonra kalan kısmını insanlar arasında paylaştırırdı. Bir adam bu çağrıdan sonra elinde bir kıl yuları ile geldi. Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İşle ganimetten elde edebildiğimiz ancak budur.'
'Bilâl'ın üç kere seslendiğini duymadın mı?'
'Evet.'
'Seni hemen gelmenden alıkoyan nedir?'
Bunun üzerine adam kabahatini itiraf edip özür beyan etti ise de Peygamber sallallahu aleyhi ve seîlem şöyle buyurdu:
'Kıyamet gününde sen bununla geleceksin. Bu nedenle onu senden asla kabul edemem'."
|İkisi de Ebû Davud'a aittir.J

6270- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Hayber harbine çıktık. Allah bizlere fethi müyesser kıldı; fakat altın ve gümüş olarak hiçbir ganimet elde edemedik. Ancak, mal, yiyecek ve elbiseler elde etlik. Sonra vadiye gittik —Vâdi'l-Kurâ'yı kastediyor— Onun (sallallahu aleyhi ve sellem) beraberinde Cüzam ka-
hilesinden kendisine hediye edilen, Dubeyb oğullarından Rifâa bin Zeyd adında bir adamın bağışladığı bir köle vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu kölesine kendisine atılan bir ok isabet etti ve olduğu yere yığılarak öldü. Dedik ki: 'Ne mutlu ona şehit oldu!' Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, hayır! Hayber günü taksimatta hakkı olmayarak ganimet malından aldığı o büyük elbise (şu anda) üzerinde alev alev yanmaktadır.' -
İnsanlar bunun üzerine paniğe kapıldılar. Bir adam hemen bir ya da iki pabuç kayışı getirdi ve: 'İşte Hayber günü elime geçirdiklerim' dedi.

Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bir ateş kayışı ya da iki ateş kayışı..'" [Tirmizî hariç, altı hadis imamı.|
6271 - İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh' -dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ağır yüklerini taşıyan Kerkere adında bir adam vardı. Öldü, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hakkında: 'O cehennemliktir' dedi. Bunun üzerine gidip ona baktılar bir de ne görsünler üslünde ganimetten çalınmış bir aba var." (Buhârî]
6272- Ebû Râfî' radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bakî mezarlığına uğradı; 'Yazık sana! Yazık sana! Yazık sana!' dedi.
Bu söz bana ağır geldi, beni kastettiğini sandım ve biraz geri durdum. Bunun üzerine bana: 'Ne'n var, yürü!' diye sordu. Dedim ki: 'Bir şey mî oldu?'
'Hayır bir şey olmadı. Yoksa bir şey mi oldu?'
'Bana doğru 'Yazık sana!" dedin de.'
'Hayır sana demedim. Lâkin şurada yatan adam var ya, onu bir zamanlar, falan oğullarına zekât toplamaya göndermiştim de, kimsenin haberi olmadan hile ile kendi zimmetine bir çizgili kaftan geçirmişti, şimdi aynı o kaftan kadar ateş onu sarmış yakıyor'."
[Nesâî]
6273- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan:
"Hayber günü bir adam öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem durumdan haberdar edilince, şöyle buyurdu: 'Haydi arkadaşınızın namazını kılın!' İnsanların yüzü hemen değişiverdi, bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Bu adam, Hayber günü Allah yolundayken (ganimetten) hırsızlık yaptı.' Biz onun malla-nnı araştırdığımız zaman o çalıntı kolyeyi bulduk." [Ebû Dâvud ve Nesfiî.]
6274- Abdullah bin el-Muğîre radiyallahu anh'dan: Ona ulaştığına göre:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dua etmek maksadıyla kabileleri dolaşıyordu.
Ancak bu sırada kabilelerden birine dua etmedi. Araştırıldığında kabile içlerinden bir adamın eğeri allında ganimet mallarından çalınmış bir gerdanlık buldular. Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem onlara geldi ve Ölüye tekbir getirir gibi üzerlerine tekbir getirdi." [Mâlik]
6275- Ömer radiyallahu anh'dan: "Hayber günü, ashâbdan bir grup şöyle diyerek geldiler: 'Falan şehittir, filan da şehittir.' Nihayet bir adamın yanından geçtiler onun için de 'Falan da şehittir' dediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
'Hayır; ben onu gizlice eline geçirdiği bir cübbe veya aba içinde ateşte yanarken gördüm.' Ondan sonra buyurdu ki: 'Ey Hattabın oğlu (Ömer), haydi git üç kere insanlara şöyle seslen: 'Cennete ancak mü'minler girecektir!' Ömer: (insanların içine) çıkıp üç kere 'cennete ancak müminler girecektir' diye ilan ettim." [Muslim ve Tirmizî.]
6276- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer, ganimet hırsızının malını yaktılar, kendisini de dövdüler ve ona ganimetten hisse vermediler." |Ebû Davudi
6277- Ensâr'dan bir adamdan radiyallahu anlı:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte bir sefere çıktık; insanlar büyük bir ihtiyaç ve sıkıntı ile karşılaştılar. Bir koyun ele geçirdiler (kestiler ve yüzdüler) kazanlarımız kaynarken, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza çıkageldi, yayı ile kazanlarımızı devirdi. Etleri toprağa buladı. Sonra da şöyle buyurdu:
'Yağmalanmış şey, ölü hayvanın etinden daha helâl değildir." Yahut 'Ölü hayvanın eti yağmalanmış etten daha helâl değildir'."
| Ebû Davudj
6278- Ebû Lebid radiyallahu anh'dan: "Kabil'de Abdurrahman bin Semure ile beraberdik. İnsanlar ganimetler elde ettiler ve onu hemen yağma ettiler. Bunun üzerine o, hemen ayağa kalkıp şöyle hitap etti:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, yağmalamayı yasakladığını duydum.' Bunun üzerine hemen aldıklarını geri verdiler. O da onları aralarında taksim etti."
[Ebû DâvudJ
6279- Ruveyfi' bin Sabit el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'a ve âhireî gününe iman ediyorsa, müslümanların (henüz dağıtılmamış) ganimet mallarından olan bir hayvana zayıf-layıncaya kadar binip de onu (bu haliyle) geri vermesin.
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, müslümaıılann (henüz dağıtılmamış) ganimet mallarından olan bir elbiseyi eskitinceye kadar giyip de (bu haliyle) geri vermesin."
[Ebû Dâvud|
6280- Eşlem radiyallahu anh'dan:
"Ömer, Hüneyy adındaki azatlısını zekâl toplamak için görevlendirdi. Ona şöyle dedi: 'Ey Hüneyy! İnsanlardan yana İyi davran, mazlumun bedduasından da sakın! Çünkü onun duası kabul olunur. Az deve sahibi ile az koyun sahibinin koruluk ya da meraya girmelerine müsaade et! (Osman) İbn Affân ile İbn Avf'm hayvanlarına dikkat et! Meraya sokma! (çünkü onlar zengindirler) Şayet az devenin sahibi ile az koyunun sahibinin hayvanları helak olursa oğullarını bana gönderip 'Ey mü'minlerin emîri! Ey müminlerin emîri! (biz fakiriz, Beytu'UmaTden harcamaya daha lâyığız)' derler. Böylesi insanları ben hiç ter-keder miyim, ey babasız kalasıca?! Su ile mera bağışlamak benim için (Beytü'l-mâl'-den) altın ve gümüş bağışlamaktan daha kolaydır. Allah'a yemin ederim ki, onlara zulüm ettiğimizi sanırlar. Çünkü bu onların beldeleri ve sularıdır. Cahiiiyet devrinde onun için savaştılar. İslamiyet döneminde de böylece müslüman oldular. Vallahi Allah yolunda (savaşa gitmek için) binek bulamayanlara at ve deve nevinden binek hazırlama sorumluluğum olmasaydı, insanların ülkelerinden bir karış topraklarım bile himaye etmezdim."
İMâlik ve BuhSrî.|
6281- es-Sa'b bin Cusâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hudud çevirme (korumaya alma) ancak Allah ve Resulü için olur." "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Naki'i mevkiini korumak için hudud içine aldığı ve Ömer'in de Şeref ile Rabze'yi hudud içine aldığı bize ulaştı." lEbû Dâvud ve aynı lafızla Buhârî.|

GANİMET VE HUMUS

6282- Habîb bin Mesleme el-Fihrî radi-yallalıu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn (harbe) başlarken, (ganimetten) dörtte birini, dönüşte de üçte birini verdiğini gördüm."

6283- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (bir seriyyeyi savaşa gönderirken) Humus (denilen beşte bir hisseyi ganimetten çikardık)tan sonra (kalanın) dörtte birini nefel olarak vereceğini va'dederdi. (SerİyyE savaştan) dönerken (bir nefel va'detmek isterse o zaman da) Humustan sonra (kalanın) üçte birini nefel olacak vereceğihİ va'dederdi." |Ebû Dâvud|
6284- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seriyyelerden gönderdiği bazı kimselere, hususî olmak üzere, bütün ordu fertlerine verdiği paydan fazla verirdi. Ganimetin tamamından humus (beşte bir) alınması ise vaciptir."
6285- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bizi bir müfreze içinde Necd'e doğru gönderdi. Genimet hissemiz onbir veya oniki deveye ulaşmıştı. Ancak (Allah Resulü) bize birer deve fazla verdi."
6286- Diğer rivayet:
"Çok hayvanlar elde ettik. Kumandanımız bize birer deve fazla verdi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik, aramızda taksimat yaptı. Humus ayrıldıktan sonra her-birimizin payına on iki deve düştü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kumandanın bize daha önce verdiğini hesaba katmadı ve kumandanı da bu yüzden kınamadı.
Onun fazladan vermesiyle böylece herbi-rimizin onüç devesi oldu."
[Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Ebû Dûvud.|
6287- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü ganimet olarak (fazladan) Ebû Cehl'in kılıcını bana verdi. (Çünkü Ebû Cehl'i) o kılıçla öldürmüştü(m)." |Ebû Davud]
6288- Ma'n bin Yezîd es-Sülemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ganimet, ancak humus (Allah ve Resulünün beşte bir hakkı) ayrıldıktan sonra dağıtılır." [İkisi de Ebû Davud'a aittir]
6289- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birtakım kimselere dünyalık (ganimetten) verdi, ben de orada oturuyordum, bir adama vermedi. Halbuki o adamı ben çok beğeniyordum. Peygamber salialîahu aleyhi ve sellem'e dedim ki: 'Falan adama neden vermedin? Vallahi ben onu mü'nün olarak görüyorum.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'öyle deme, müstitman de!' buyurdu. Sa'd aynı soruyu üç kere tekrarladı; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de üç kere aynı cevabı verdi. Sonra şöyle buyurdu:
'Ben, bîr şahsa başkası bana ondan daim sevgili olduğu halde, sırf Allah yüzü üzerinde .sürüyerek ateşe atmasın diye ona bir şeyler vermekteyim''."
6290- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, elini boynum ile kürek kemiğim arasına vurdu ve sonra: 'Kavga mı edeceksin? Ey Sa'df İşte ben, adama veriyorum' buyurdu."
6291- Diğer rivayet:
Zührî dedi ki: "Biz İslâm'ı (şehadet) kelimemi), imanı ise salih amel olarak görürüz." | Buharı, Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî.)
6292- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: "Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem, Huneyn günü, Ebû Süfyân bin Harb, Safvân bin Ümeyye, Uyeyne bin Husayn, el-Akra' bin Habis, Alkame bin UHse'ye, herbirine yüz deve verdi. Abbâs bin Mirdâs'a ise bundan daha az verdi. Abbâs dedi ki: 'Benim ve atım Ubeyd'in hissesini Uyeyne üe Akra'm (arasında paylaştırarak)kinden az mı kılarsın? Ne Bedr (yani Uyeyne) ve ne de Habis toplumda Mirdâs'm üstüne çıkamazlar. Ben onlardan aşağı mıyım? Senin bugün küçülttüğün kimse bir daha yükselemez.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hissesini de yüze tamamladı." |Müslim|
6293- Avf bin Mâlik ve Hâlid bin el-Velîd radiyallahu anhumâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Öldürülmüş düşmandan çıkan eşyanın, onu öldürene ait olduğuna hükmetti. Ayrıca öldürülenin üzerinden çıkan eşyanın beşte birini almadı." |Ebû Dâvud]
6294- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında ordu, ganimet olarak bal ve buğday elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlardan humus (beşte bir) almadı."
[İkisi de Ebû Davud'u aittir.)
6295- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ci'râne'ye gitmek üzere Huneyn'den ayrıldığı zaman, İnsanlar ondan ganimetin taksimini istediler. Derken devesi bir ağacın yanından geçerken ridâsı ağaca takıldı; ağaç onu sırtından çıkardı. Bunun üzerine dedi ki: 'Benim ri-dâmı verin! Allah'ın sizlere ihsan ettiğini size bölüştürmeyeceğim diye mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah size Tehâme (Hicaz'da deniz kenarında bir yerin adıdır)'tün dikenli ağaçları kadar nimetleri ganimet olarak ihsan etmiş olsa, hepsini size göz yummadan dağıtırım da beni cimri, korkak ve yalancı bulamazsınız.' Bil" yerde konakladığında kalkıp, insanlara Şöyle hitap etti: 'İğneden ipliğe varıncaya kadar ne aldıysanız hepsini getirin ve koyun buraya! Çünkü ganimete ihanet, kıyamet gününde yapan için büyük bir ayıp, ateş ve büyük bir kusurdur.' Sonra yerden bir deve tüyünü ya da o kadarcık bir şey alarak şöyle dedi: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın size ganimet olarak verdikle-
rinin beşte birinden şu kadar fazlası bile bana ait değildir. Bu beşte bir de yine size harcanır''."
|Mâlik, Ebû Dâvud ve Huneyn gazvesi hadîsi zımnında [Nesâî]
6296- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anlı'dan:
"Ben, Osman bin Affân'la beraber Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz onlarla aynı derecede olduğumuz (bir fark bulunmadığı) halde, bizi bırakıp Muttaliboğullarına verdin.' Şu cevabı verdi: 'Muttaliboğulları İle Hâşimoğulları aynı şeydirler''."
6297- Diğer rivayet:
Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bunlar Hâşim oğullarıdır. Onların üstünlüğünü inkar edemeyiz. Çünkü Allah seni onların içinden göndermekle onlara bambaşka bir şeref ihsan etmiştir. Ama kardeşlerimiz MuttaliboğuIIarı-na ne oluyor da sen onlara verip bizi terk ediyorsun? Onlarla yakınlığımız bir değil midir?' Şöyle buyurdu:
'Biz Muttaliboğulları ile ne cahiliyede ve ne de İslâm'da ayrılmayız —parmaklarını birbirine geçirerek— biz ve onlar aynı şeyiz'."
6298- Diğer rivayet:
"Peyganber sallallahu aleyhi ve sellem, ne Abdijemsoğullarına ve ne de Nevfeloğul-Ianna. beşte birden, Hâsimoğulları ile Mutta-liboğullarma verdiği gibi hiçbir şey vermezdi. Ebû Bekr de aynı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gibi yapardı, ancak o, Peygam-ber'in yakınlarına vermezdi. Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem verirdi. Ömer'e gelince, Ömer de ve ondan sonra gelenler de Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yakınlarına da verdiler".
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
6299- Ali radiyaüahu anh'dan: "Ben, Abbâs, Fâtıma ve Zeyd bin Harise Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ya-nmda toplandık. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Re-sûlü! Allah'ın, Kitâb'mda humustan bize verdiği hakkı taksim etmekte beni görevlendir ki, senden sonra kimse bu hususta benimle tartışmağa kalkmasın.' 'Olur' dedi ve beni bu işte görevlendirdi. Onun sağlığında o

hakkı hep ben taksim ettim. Ebû Bekr de o görevi bana verdi. Bu, tâ Ömer'in hilâfetinin son senesine kadar devam etti. Ömer'e etraftan çok mal gelince bizim hakkımızı yine ayırdı ve bana gönderdi.
Dedim ki: 'Şimdilik buna İhtiyacımız yok, müslümanlardan muhtaç olana ver!' Yanından çıkarken Abbâs'a rastladım. Ona durumu anlatınca, şöyle dedi: 'Bu sabah bizi öyle şeyden mahrum ettin ki bir daha o bize verilmez. (Hakikatende dediği gibi çıktı) O, dâhi bir adamdı."
[Ebu Davud]

FEY' (SAVAŞ YAPMADAN ELDE EDİLEN GANİMET) VE PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HİSSESİ
6300- Âmir eş-Şa'bî radiyallahu aıh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, Safiyy adı verilen bir hissesi vardı. Bu, islerse köle, isterse cariye, isterse de at olabilirdi ve bunu beşte birden Önce seçip alırdı." |Ebû Dâvud|
6301- Katâde ıadiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisi bizzat savaştığı zaman onun için Safiyy adı verilen bir hissesi olurdu. Dilediği yerden ve dilediği şekilde alırdı. İşte Safıy-ye'yi de o hisseden almıştır. Amma bizzat harbe katılmadığı zaman, İstediğini alma yetkisi olmadan yine kendisine bir hisse ayrılırdı." |İkisi de Ebû Davud'a ail.[
6302- Mâlik bin Evs ıadiyallahu anh'dan: (Birgün) güneşin yükseldiği bir sırada Ömer bana haber gönderdi, gittim baktım deri yastığına yaslanmış oturuyordu. Şöyle dedi: "Ey Malik Senin kavminin hane halkından birkaçı peş peşe geldiler (İhtiyaç arzettiler) Ben de kendilerine biraz bağış yapılmasını söyledim: Al bunları onların arasında taksim et!" Dedim ki: "Bunu benden başkasına em-relseniz." "Onu al ey Mâlik!" dedi. Bu sırada hizmetçisi Yerfe gelerek ona: "Ey mü'mirilerin emîri! Osman, Abduıahman bin Avf, Zü-beyr ve Sa'd geldiler; izin istiyorlar."
"Olur" dedi. İzin verdi, onlar da içeriye girdiler. Soma Yerfe tekrar geldi ve: "Abbâs ile Ali de geldi, izin var mı?" dedi. "Evet, onlar da gelsinler" dedi. İzin verdi ve onlar da içeriye girdiler.
Abbâs dedi ki: "Ey mü'minlerin emîri! Benimle bunun arasında hükmünü ver!" Oradakiler de: "Evet ver, onları rahatlat!" dediler.
Mâlik bin Evs dedi ki: "Bana öyle geldi ki, onları sırf bunun için önden yollamışlardı."
Ömer dedi ki: "Yerin ve göklerin kendi izni ile ayakta durduğu Allah aşkına doğru söyleyin? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle dediğini biliyor musunuz?:
"Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız ancak sadakadır."
"Evet" dediler.
Sonra Abbâs ile Ali'ye dönerek: "Göğün ve yerin kendi İzni ile durduğu Allah aşkına söyleyin, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in: 'Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız ancak sadakadır' dediğini biliyor musunuz?" diye sordu.
O ikisi de: "Evet" dediler. Ondan sonra dedi ki: "Allah, bunu Resulüne özel bir imtiyaz olarak vermiştir. Ondan başka hiç kimseye de bunu vermemiştir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur "Allah'ın, fethedilen memleketler halkının Peygamberine verdikleri; Allah, peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalanlar içindir.' (Haşr, 7)
6303- Diğer rivayet: "(Ey İnananlar!) Onların mallarından Allak'in Peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz."
Bu (âyete) binaen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû Nadîr'in mallarını aranızda taksim etmiştir. Vallahi size kimseyi tercih etmedi, o malı sizden başkası da almadı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bu fey'den bir senelik geçimini alır. geri kalanı da beytü'1-mâlm diğer malı ile eşit kılardı.
Sonra dedi ki: "Gök ve yerin kendi izni ile ayakta kaldığı Allah aşkına söyleyin, bunu biliyor musunuz?" "Evet" dediler.
Sonra aynı şeyi Abbâs ile Ali'ye de söyledi; onlar da "Evet" dediler.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettikten sonra, Ebû Beki" dedi ki: "Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in valisiyim. Geldiniz, biriniz kardeşinin oğlunun mirasım istiyor, biriniz de hanımının babasından kalan mirasını istiyor. Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Biz miras bırakmayız, ne bırak-tıysak sadakadır'."
Ondan sonra Ebû Beki- öldü ve ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekr'in velisi oldum. Hilâfet makamına geçtim, ikiniz aynı husus için geldiniz. Dediniz ki: "Onu bize verin!" Ben de size dedim ki: "Bu malı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem nasıl kullandı ise sizin de Öyle kullanacağınıza dair bize söz verin, onu size vereyim. Onu bu şartla aldınız mı? Tamam mı?" "Evet" dediler.
"Şimdi de geldiniz, aranızda hükmetmemi istiyorsunuz. Vallahi bunun dışında, kıyamete kadar aranızda bir şeyle hükmetmem. Eğer onu kullanmaktan aciz iseniz, onu tekrar bana geri verin!" dedi.
6304- Onun rivayetlerindendir:
Ömer dedi ki: "Benû Nadîr'in malları, Allah'ın, Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e özel olarak verdiği mallardı. Çünkü müslü-manlar o malları almak için ne at koşlurmuş-lardı ve ne de deve. Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem o maldan çoluk çocuğunun bir senelik yiyeceğini alırdı, artanı da silah ve harp âletleri temini için ayırırdı."
6305- Diğer rivayet:
(Abbâs dedi ki:) "Benimle (Ali'yi işaret ederek) şu zalimin arasında hükmet" (dedi) ve bu ikisi birbirlerine sert sözler söylediler.
6306- Diğer rivayet:
(Abbas dedi ki): "Benimle (Ali'yi işaret ederek) şu yalancı, günahkâr, zalim ve hain arasında hükmet." Ebû Beki' dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız sadakadır.' Siz onu yalancı, günahkâr, zalim ve hain mi sandınız? Allah biliyor ki, O sadıktır, iyidir, doğru yoldadır ve Hakk'a tabiidir."
Sonra o vefat etti. Ben hem Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in, hem de Ebû Bekr'in velisi oldum. Beni yalancı, hain günahkâr ve zalim sandınız. Vallahi ben doğru-
yum, Hakk'a sadık ve tâbiyim. Ben de bu işi üzerime aldım."
6307- Başka bir rivayet:
Ebû Dâvud dedi ki: "Onlar (Abbâs ile Ali) onu (Benû Nadîr ganimetini) aralarında taksim edilmesini ondan rica ettiler; yoksa Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in 'Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız sadakadır" buyurduğunu pekâlâ biliyorlardı. Onlar hiçbir zaman doğru olmayan şeyi laleb etmezler. Ömer de zaten şöyle dedi: 'Ona ben 'Taksim edilmiş' adını koymam, onu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den kaldığı haline bırakırım'." (Mâlik hariç, atlı haılis imumij
6308- Derim ki: Nesâî'nin şöyle bir rivayeti vardır:
Mücâhid der ki: "Allah ve Resulü için olan humusa (beşle bire) gelince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve akrabaları sadaka yemezlerdi. Onun için, humusun humusu
vardı, akrabaları için de humusun humusu vardı. Miskinler için de, yolcular için de aynı şey vardı."
Nesâî dedi ki: Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "Şunu iyi bilin ki ganimet olarak elde ettiklerinizden Allah için beşte bir vardır." (En-fal 41) Âyet "yolcuya" kadar devam etmektedir. Sonra Ömer'den şunu nakletti:
"Şunu iyi bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz herhangi bir şeyden Allah için humus vardır." "Yolcu"ya kadar.
"Inneme's-sadakâtu lil-fukarâi (^Sadakalar fakirlere...yolculara aittir}. Îbni's-Sebîl'e kadar" âyetinde (Tevbe, 60) de zekât ve

sadakaların kimlere verileceğini Allah belirtmiş lir, Haşir sûresinin altıncı âyeti olan: "Ey iman edenler, onların mallarından Allah'ın Peygamber'ine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve koşturdunuz." Âyetindeki (humus) sadece Allah Resulüne verilmiştir. Ona aittir.
Zühri dedi ki: "Allah'in fethedilen memleketler —Özellikle arap beldelerinden Fedek— halkının mallarından, Peygamber' ine verdikleri, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Tâ ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun. Allah'tan sakının doğrusu Allahın cezalandırması çetindir.
'Allah' in verdiği bu ganimet malları, bilhassa yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'dan bîr lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dînine ve peygamberine yardım eden, Muhacir fakirlerindir, işte doğru olanlar bunlardır.
Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler.' (Haşr, 7-9) âyetlerinde bütün insanları içine almıştır. Buna göre bu mallarda bütün insanların hakkı vardır. Ancak elinizin altında bulunan köleler müstesna. İnşaallah yaşarsam, her müslümana hakkı gelecek ve verilecektir."
Ebû Dâvud buna bir açıklama getirdi ve dedi ki: Zühri şöyle dedi: "Ömer, bunu zikrel-tİ." el-Humeydî der ki: el-Berkânî, rivayetinde şunu ilave etti: Bu "sadaka" üzerinde nihayet Ali galip geldi. Sağlığında bu, onun elindeydi.
Öldükten sonra (oğlu) Hasan'm eline geçti. Ondan sonra bu, Hüseyin bin Ali'ye geçti. Sonra Ali bin el-HüseyİN'e, ondan sonra da Hasan bin el-Hasan'a, sonra Zeyd bin el-Ha-san'a, sonra Abdullah bin el-Hasan'a geçti. Ondan sonra bu, Abbâsoğullarının eline geçti.
6309- el-Muğîre'den:
Ömer bin Abdüazîz halife olduğu zaman, Mervânoğullanm toplayıp şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in 'Fedek' adında bir arazisi vardı. Onun geliri ile kendi harcar, Hâşimoğullarınm küçük çocuklarına bakar, bekârlarım evlendirirdi. Fâhma orasını ondan İstedi, vermedi. Onun sağlığında bu, böyle devam etti. Ebû Beki- iş başına geçince, o da aynı Peygamberimiz gibi yaptı.
Ömer iş başına geçince, o da aynen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Bekr'in yaptıkları gibi yaptı. Sonra onu Mer-vân eline geçirdi. Böylece Fedek, Ömer bin Abdüazîz'in oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Fâtıma'ya dahi vermediği bir malda benim nasıl hakkım olur? Onun için ben bunu eski haline çevirmek istiyorum. Sizi de buna şahit gösteriyorum." |Ebû Düvutij
6310- Ömer radiyallahu anh'dan:
"Bu harpsiz alman (ganimet) araziye ben sizden daha çok hak sahibi değilim. Kimse bu hususta başkalarından daha hak sahibi değildir. Bu hususta ancak biz, Allah'ın Kitab'ma ve Resulünün taksimatına başvururuz. Kişinin İslâm'a önce girişi, İslâm uğrunda çektikleri ve kişinin ihtiyacı. Bütün bu durumlara göre muamele ederiz."
Iîkisi de Ebû Davud'a aittir.]
6311- Nâfı'den: Ömer, ilk muhacirlere dört bin, (oğlu) İbn Ömer'e üçbin beşyüz takdir etti. Ona denildi ki: "O da muhacirlerdendir, neden ona dörtbinden noksan verdin?"
"Çünkü o, babası ile birlikte hicret etmiştir, yalnız başına hicret edenlerden değildir."
6312- Kays bin Ebî Hazım radiyallahu anh'dan:
"Bedir savaşında bulunanların (herbirine) mal atiyyesi (yıllık) beşbin idi. Ömer dedi ki: 'Ben elbette onlara (Bedir'de bulunanlara) onlardan sonrakilere göre daha fazla atiyye vereceğim'."
6313- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Bahreyn'den mal getirildi. 'Haydi onu mescide yayın!' buyurdu.
Gelen mal o güne kadar gelenlerin en çoğu idi. O mala hiç bakmadan geçip namaz kıldırdı. Namazdan sonra gelip başına oturdu. Kimi gördüyse ona verdi. Nihayet (amcası) Abbâs geldi. Şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bana da ver! Çünkü ben hem kendim, hem de Akıl için fidye vermiştim.1 'Al!' buyurdu.
Avuç avuç bezinin içine doldurdu, giderken kaldırmak isledi, kaldıramadı. Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Birine emret de bunu sırtıma kaldırsın!'
'Hayır? Sen kendin kaldır!' buyurdu. 'Öyleyse sen kaldır!' dedi.
'Olmaz' dedi. Ondan biraz döküveıdi. Yine kaldırmak istedi, kaldıramadı. Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Birine söyle de bunu benim sırtıma kaldırsın.' 'Olmaz' dedi. 'Öyleyse sen kaldır!' dedi, yine: 'Olmaz' dedi. Ondan biraz daha döküverdi. Sonra rahatlıkla kaldırıp sırtına yükledi. Sonra çekip gitti. Peygamber onu gözüyle takip etti. Onun hırsına biz şaşırmıştık. Peygamber oradan kalktığı zaman bir dirhem bile kalmamış, hepsini dağıtmıştı." |Buhârî]
6314- Avf bin Malik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ganimet geldiği zaman o gün hemen taksim ederdi. Evli olana iki, bekâra ise bir hisse verirdi." |Ebû Davudi
6315- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber'i, meyve veya ekinin yarısı karşılığında (eski sahipleri olan yahudilere) verdi. Hanımlarına her sene kuru hurmadan seksen. arpadan da yirmi olmak üzere yüz vaşak verirdi.
Ömer halife olunca, yahudileri oradan sürdükten sonra orasını taksim etti. Peygamber hanımlarını muhayyer bıraktı: 'isterseniz size oradan arazi ve su vereyim, isterseniz eskisi gibi vesak alın.' Aişe ile Haf-sa yer ve suyu tercih ettiler, diğerleri ise ve-sağı tercih etti."

VARIŞ, OK ATMA VE ATLAR

6316- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yarimiödülü) sadece deve, at ve ok yarışmasında olur." [Sünen ashabı|
6317- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, atlar arasında (yapılan yarışlar için) ödül koymuş ve (en uzun mesafeli yarışma için de) beş yaşındaki atları tercih etmiştir." |Ebû Dâvud]
6318- Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta şu ilavede bulundu: "Arasında geçme (ödülü) koyup onu helâl kıldı."
6319-Ahmed, Enes radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (at yarışlarında) ödül koyar mıydı?" Şöyle dedi: "Evet, vallahi Sebha denilen at üzerine ödül koydu. Herkesi geçti ve hoşuna gitti ve beğendi."
6320- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, idmanlı atı, Hafyâ'dan Seniyyetu'l-Veda'a kadar; idmansız atı, Seniyye'den Benû Zu-rayk mescidine kadar yarıştırdı.
Ben de yarış yapanların arasındaydım, at beni ancak mescide kadar götürebildi."
Süfyân dedi ki: "Hafyâ İle Seniyye arası beş ya da altı mildir."
6321- Diğer rivayet:
"Altı veya yedi mil; Seniyye'den Benû Zurayk'ın mescidine kadar ise bir mil ya da yakın mesafedir." |Aln hadis imamı.]
6322- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim, yarışı kaybedeceği önceden kesin olarak belli olmayan bir atı, iki atın arasına (yarışmak üzere) koyarsa (bu ödüllü yarışma) kumar değildir. Eğer bir kimse, kaybedeceğini kesin olarak bildiği bir atı, (yarışmacı)iki at arasına koyarsa bu kumardır. " [Ebû Dâvud|
6323- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
Adbâ adında bir devesi vardı ki hiç kimsenin devesi onu geçemezdi. Bir bedevî bir binek devesi üstünde gelip onu geçti. Bu, müslü-manlarm ağırına gitti. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, durumun farkına varıp şöyle buyurdu: 'Allah bir şeyi yükseltti mi, sonra mutlaka onu alcaItır'."
(Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.j
6324- Fukaym el-Lahmî radiyallahu anh'-dan:
Ukfae bin Amir'e dedim ki: "Sen yaşlı bir adamsın, bu iki hedef arasında gidip gelmek sana zor gelmiyor mu?" Şu cevabı verdi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sözünü duymasaydım, bu zahmeti çekmezdim?"
"Nedir o duyduğun 5Öz?"
Onun şöyle buyurduğunu duydum: "Kim atıcılığı öğrenip de sonra bırakırsa o benden değildir veya bana âsi gelmiştir." |Müslim|
6325- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah tek bir ok sebebiyle tam üç kişiyi cennete koyar: Hayrı umarak onu imal edeni, onu bizzat kullanıp atanı ve atana yardım edeni. Atın ve ata binin.' Bence atış yapmanız, ata binmenizden daha sevimli ve iyidir. Her
eğlence batıldır. Övgüye (ayık olan, oyunlar ise üç tanedir: 'Kişinin atım terbiye etmesi, hanımı ile oynaşması, yayını çekip okunu atması, sonra atılan okları toplaması. Çünkü bunlar Hakk'tandır.'
Kim öğrendikten sonra atisi bırakırsa, bir nimeti bırakmış olur -ya da şöyle dedi:- nankörlük etmiş olur." (Sünen ashabı|
6326- Seleme bin el-Ekvâ radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çarşıda ok atma yarışı yapan Esi em oğullarından bir grubun yanına çıktı ve şöyle buyurdu: 'Ey İsmailoğulları, atın! Çünkü atalarınız güzel ok atıcısı idi. Atın, ben falanoğulları tara-fındanım!' İki fırkanın birinin ellerinden tutup şöyle buyurdu: 'Neden siz atmıyorsunuz?' Dediler ki: 'Sen onlarla berabersin, biz nasıl atalım?' Şöyle buyurdu: 'Atın ben hepinizle beraberim'." |Buhârî|
6327- Ebû Vehb el-Cuşemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size alnı sakar, ayakları sekili kahverengi atı yahut alnı sakar, ayakları sekili kızıl atı tavsiye ederim." İbn Şebîb'e sordular: "Kızıl atı tercih edişinin sebebi nedir?"
Cevap verdi: "Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir müfreze göndermişti. İlk fetih haberini getiren yelesi ve kuyruğu kızıl, sarı at sahibi idi."
[Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.j
6328- Diğer rivayet:
"Atlara bakın, perçemlerini ve arkalarını sıvazlayın.'" Ya da şöyle dedi: "Boyunlarına takı bağlayın, ancak kiriş bağlamayın.'"
6329- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Atların en iyisi alnı sakar, üst dudağı benekli olan siyah attır. Sonra üç ayağı sekili, Ön sağ ayağı sekişiz siyah at gelir. Eğer koyu siyah at olmazsa bu vasıflan taşıyan kahverengi at iyidir," [Tirmizî]
6330- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Atın bereketi kızılhğmdadır."
|Tirmizîve Ebû Dâvud.j
6331- Enes radiyallahu anh'dan. dedi ki: "Eskiler (selef) genç ve erkek atlan tercih ederlerdi ve şöyle derlerdi; O daha güzel ve daha süratlidir." Râşid bin Sa'd'dan aynısı nakledilmiştir.
6332- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellern alların şikallİsinden hoşlanmazdı. Şikal ise, atın Ön sağ ve arka sol ayağında veya ön sol, arka sağ ayağında seki bulunmasıdır."
6333- Diğer rivayet: "Üç ayağı sekili, bir ayağı sekişiz; ya da üç ayağı sekişiz, bir ayağı sekili olan attır. Aslında seki, ayakla olur, perçemlerinde, ön ayakta olmaz. Kimine göre, çaprazvârî bir beya2İı alacalık söz konusudur." IMiislim ve sünen ashabı,|
6334- Urve bin el-Ca'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Atların alın perçemlerinde, kıyamete kadar, hayır, ecir ve ganimet bağlıdır."
|Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî. |
6335- Utbe bin Abd es-Sülemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Atların perçemlerini, yelelerini ve kuyruğundaki tüylerini kesmeyin! Çünkü kuyrukları onları (sineklerden) korur, yeleleri onları ısıtır. Perçemlerinde ise, hayır ve bereket bağlıdır." [Ebû Dâvud]
6336- Ebû Kebşe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Atların perçemlerine kıyamete kadar hayır ve bereket bağlı olur. Sahipleri onlara çok
özen göstermelidirler. Onun uğruna harcama yapanlar devamlı olarak eli ile sadaka dağıtanlar gibidir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
6337- Diğer rivayetin sonunda şu ilave yer almaktadır:
"Onun idrarları ve tersleri kıyamet gününde sahibine bir cennet miski olacaktır."
6338- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, atının yüzünü dış elbisesiyle silerken görüldü. Bunun sebebi sorulunca şöyle buyurdu: 'Bu gece atlar hakkında bana sitem edildi'."
(Mâlik. |
6339- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, kadınlardan sonra en çok sevdiği şey, atlardı." |Nesaî]
6340- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir arap atı yoktur ki seher vakti §u kelimelerle dua etmesi İçin kendisine izin verilmesin: 'Allahını! Ademoğullarından beni dilediğinin mülkü eyledin ve beni onun malı kıldın, O halde beni ona onun en sevgili malı, en sevgili ehli kıl —yahut— Onun en sevgili malından ve ehlinden birisi eyle!'"
[İkisi de Nesâî'ye aittir. |

6341- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber saJlallahu aleyhi ve sellem, atların dişisine fere s derdi." |Ebû Dfivüd]
6342- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, bostanımızda Lahîf adında bir atı vardı." JBohfirî]
Bazılarına göre Lahîf kelimesi, (noktalı) "hı" harfiyle telaffuz edilmiştir.
6343- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir katır hediye edildi. Ona bindi.
Ali dedi ki: 'Merkepleri atlara aşırsak ta böyle katırlar elde etsek, olmaz mı?'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bunu ancak (bunun şer' î hükmünü) bilmeyenler yapar'."
INesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.l
6344- Süveyd bin Hubeyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En güzel mal veya geçerli akçe dişi taydır."
6345- Ebû Kebşe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir müslümana kısrak verir; o da ona yine kısrak doğurursa, Allah yolunda yetmiş kısrak seferber etmişçesine ecir alır. Eğer doğurmazsa, o zaman Allah yoluna adamış olduğu tek bir kısrağın ecrini alır."
|Ahmed veTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6346- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İnsanların aralarında birbirlerine verdikleri su bulunan yerlerden daha üstün bir şey olmaz. Çünkü kişi oraya atını salar, su içer de bu, onun için bir ecir vesilesi olur. Boğasını bırakır ondan su içer de bu da onun için bir sevap nedeni olur."
[Taberânî, Mu'vemu'I-Kebîr'de]
6347- Amr bin Avf el-Müzenî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Atlar sulama gününde (diğer hayvanlardan) önce sulanır." [İbn Mâce.j
"Su taksim etme bölümünde" zayıf bir isnadla bunu rivayet etti.

TAHRİC

==========

6075-Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Tirmizî (no. 1667) ve Nesâî (cihâd 39/9-4, VI, 40), Zehre b. Ma'bed an Ebî Sâlih mevlâ Osmân an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh garîb'tir.
6076-Bu hadisi Müslim (imâret no. 163, s. 1520), Tirmizî (no. 1665) ve Nesâî (cihâd 39/1-2, VI, 39), Şurahbîl b. es-Semt an Selmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6077-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 290).
6078-Râvilerinden Saîd b. Hâlid b. e. Tavîl el-Kuraşî zayıftır. Onu İbn Hibbân hem güvenilir, hem de zayıf râviler arasında zikretmiştir (Mecma` V, 289).
6079-Bu hadisi Buhârî (cihâd 73, III, 224), Müslim (imâret no. 113-4, s. 1500) ve Tirmizî (no. 1664), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6080-Bu hadisi Müslim (imâret no. 113, s. 1500) ve Nesâî (cihâd 11, VI, 15), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6081-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2487), Muh. b. el-Musaffâ an Alî b. Ayyâş ani'l-Leys an Hayve an İbn Şüfey an Şüfey b. Mânî' an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6082-Bu hadisi Ahmed (III, 438), Hasan an İbn Lehî'a an Zebbân an Sehl b. Muâz an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Zebbân ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 284).
6083-Bu hadisi Tirmizî (no. 1650), Ubeyd b. Esbât an ebîhî an Hişâm b. Sa'd an Sa'd b. Hilâl an Ebî Zübâb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
6084-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2541), Tirmizî (no. 1657), Nesâî (cihâd 25, VI, 25) ve İbn Mâce (no. 2792), Mâlik bin Yuhâmir an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
6085-Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 2, s. 443-4), Buhârî (fardu'l-humus 8, IV, 50; tevhîd 28, 30, VIII, 188, 190), Müslim (imâret no. 103-5, s. 1495-6) ve Nesâî (îmân 24/2, VIII, 119-20), ayrı ayrı Ebû Zür'a ve el-A'rec, Ebû Hureyre'den tahrîc ettiler.
6086-6087-Lafzı Müslim'e aittir. Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 1, s. 443), Buhârî (cihâd 2/2, III, 201), Müslim (imâret no. 110, s. 1498), Tirmizî (no. 1619) ve Nesâî (cihâd 17, VI, 19), Ebû Sâlih ve Saîd b. el-Müseyyeb (ayrı ayrı) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6088- Bu hadisi Buhârî (cihâd 2/1, III, 200-1), Müslim (imâret no. 122, s. 1503), Ebû Dâvud (no. 2485), Tirmizî (no. 1660), Nesâî (zekât 74, V, 83; cihâd 7, VI, 11) ve İbn Mâce (no. 3978), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6089-Bu hadisi Tirmizî (no. 1652) ve Nesâî (zekât 74, V, 83-84), Atâ b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "garîb" hükmü verdi.
Mâlik ise (cihâd no. 4, s. 445), Atâ b. Yesâr'ın mürseli olarak tahrîc etti.
6090-Bu hadisi Tirmizî (no. 1633) ve Nesâî (cihâd 8, VI, 12), Hennâd an İbni'l-Mübârek ani'l-Mes'ûdî an Muh. b. Abdirrahman an ësâ b. Talha an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6091-Bu hadisi Buhârî (cihâd 16, III, 207), Tirmizî (no. 1632) ve Nesâî (cihâd 9, VI, 14), el-Velîd b. Müslim an Yezîd b. e. Meryem an Abâye b. Râfi' an Ebî Abs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6092-Bu hadisi Tirmizî (no. 1639), Nasr b. Alî an Bişr b. Ömer an Şuayb b. Ruzayk an Atâ el-Horâsânî an Atâ b. e. Rebâh an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6093-Bu hadisi Müslim (imâret no. 130-1, s. 1505), Ebû Dâvud (no. 2495) ve Nesâî (cihâd 8, VI, 12-14), ayrı ayrı Ebû Sâlih ve Ka'kâ' b. el-Leclâ' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6094-Bu hadisi Müslim (imâret no. 116, s. 1501) ve Nesâî (cihâd 18, VI, 19-20), İbn Vehb an Ebî Hânî el-Havlânî an Ebî Abdirrahman el-Hubulî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6095-Bu hadisi Müslim (imâret no. 146, s. 1511) ve Tirmizî (no. 1659), Ca'fer b. Sül. an Ebî İmrân el-Cevnî an Ebî Bekr b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6096-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2537), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Hâfız İbn Hacer, İsâbe'de isnâdının hasen olduğunu söyledi.
6097-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3965), Tirmizî (no. 1638), Nesâî (cihâd 26/2, VI, 26-7) ve İbn Mâce (no. 3144), Katâde an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ma'dân b. e. Talha an Ebî Necîh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir. Lafzı Nesâî'ye aittir.
6098-Bu hadisi Nesâî (cihâd 26/3, VI, 27), Muh. b. el-Alâ an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Şurahbîl b. es-Semt an Ka'b senedi ile tahrîc etti.
6099-Bu hadisi Bezzâr (no. 1706), Muh. b. Ma'mer an Ebî Âsım an Şebîb b. Bişr an Enes senedi ile tahrîc etti.
Râvi, Şebîb hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma` V, 270).
6100-Bu hadisi Bezzâr (no. 1707), Abdurrahman b. el-Fadl b. Muvaffık an Zeyd b. el-Hubâb an Humeyd mevlâ li-İbni Alkame an Atâ b. e. Rebâh an Ebî Hüreyre senedi ile tahrîc etti.

Heysemî, Bezzâr'ın şeyhini tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma‘ V, 270).
6101-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 28, s. 460), Buhârî (cihâd 28, III, 210), Müslim (imâret no. 128-9, s. 1504-5), Nesâî (cihâd 37, II, 38) ve İbn Mâce (no. 191), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6102-Bu hadisi Buhârî (cihâd 45, III, 216) ve Nesâî (hayl 11, VI, 225), Talha b. e. Saîd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6103-Bu hadisi Müslim (imâret no. 132, s. 1505) ve Nesâî (cihâd 46, VI, 49), el-A'meş an Ebî Amr eş-Şeybânî an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6104-Bu hadisi Tirmizî (no. 1626), Muh. b. Râfi' an Zeyd b. Hubâb an Muâviye b. Sâlih an Kesîr b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Adî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "muhâlefet" hükmü verdi.
6105-Bu hadisi Tirmizî (no. 1625) ve Nesâî (cihâd 45, VI, 49), er-Rükeyn b. Rebî' an ebîhî an Yüseyr b. Amr (yahut Umeyle) an Hureym asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
6106-Bak. Mecma‘ V, 282.
6107-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2761), Hârûn b. Abdillah el-Hammâl an İbn e. Füdeyk ani'l-Halîl b. Abdillah ani'l-Hasan an .... senedi ile tahrîc etti. Zehebî, Halîl hakkında "durumu bilinmiyor" demiştir.
İrsâl ile Hasan'ın bu sahâbilerin bazılarına ulaşamadığı kasdedilmiştir.
6108-Bu hadisi Buhârî (cihâd 38/1, III, 214), Müslim (imâret 135, s. 1506-7), Ebû Dâvud (no. 2509), Tirmizî (no. 1628) ve Nesâî (cihâd 44/1-2, VI, 46), Busr b. Saîd an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6109-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2526), Leys b. Sa'd an Hayve an İbn Şüfeyy an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6110-Bu hadis, Ahmed'in Müsned'ininin matb? nüshasında yoktur. İbn Hacer'in, Atraf'ında isnâdı şöyledir: Esved an Şerîk an Ebî İshâk an Cebele.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 283).
6111-Bu hadisi Taberânî, Anbese b. Mihrân ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc etti.
Anbese zayıf bir râvidir (Mecma‘, V, 290).
6112-Bu hadisi Buhârî (cihâd 70/2, III, 223), Yahyâ b. Yûsuf an Ebî Bekr an Ebî Hasîn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
6113-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2525), Süleymân b. Süleym an Yahyâ b. Câbir an İbn ahî Ebî Eyyûb an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6114-Bu hadisi Nesâî (cihâd 41/1-2, VI, 42), Seyyâr Ebû'l-Hakem an Cebr b. Abîde an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
6115-Bunun isnâdından tâbiî düşmüştür, zâhir o, Râşid b. Sa'd'dır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 282).
6116-Râvilerinden Abdullah b. Sâlih ve diğerleri güvenilir kimselerdir. el-Hâkim ise "Buhârî'nin şartınca sahîh" olduğunu söylemiştir (Mecma‘ V, 327).
6117-Bu hadisi Tirmizî (no. 1669), Ziyâd b. Eyyûb an Yezîd b. Hârûn ani'l-Velîd b. Cemîl ani'l-Kâsım e. Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6118-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2520), Osmân b. e. Şeybe an Abdillah b. İdrîs an Muh. b. İshâk an İsm. b. Ümeyye an Ebî'z-Zübeyr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6119-Bu hadisi Müslim (imâret no. 121, s. 1502) ve Tirmizî (no. 3011), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6120-Bu hadisi Buhârî (cihâd 21, III, 208), Müslim (imâret no. 108-9, s. 1498), Tirmizî (no. 1643) ve Nesâî (cihâd 30, VI, 32), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6121-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2798), İbn e. Şeybe an İbn e. Adî an İbn Avn an Hilâl b. e. Zeyneb an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
6122-Bu hadisi Nesâî (cihâd 32, VI, 33-4), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âsım an Muh. b. Aclân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
6123-Bu hadisi Tirmizî (no. 1640), Yahyâ b. Talha an Ebî Bekr b. Ayyâş an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
6124-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 293).
6125-Bu hadisi Tirmizî (no. 1663), ed-Dârimî an Nuaym b. Hammâd an Bakiyye b. el-Velîd an Buceyr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân ani'l-Mikdâm senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6126-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2522), Ah. b. Sâlih an Yahyâ b. Hassân ani'l-Velîd b. Rebâh an Nimrân b. Utbe an ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
6127-Bu hadisi Tirmizî (no. 1644), Kuteybe an İbn Lehî'a an Atâ b. Dînâr an Ebî Yezîd el-Havlânî an Fadâle b. Ubeyd an Ömer senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
6128-Bu hadisi Dârimî (II, 206), Muh. b. el-Mübârek an Muâviye b. Yahyâ an Safvân b. Amr an Ebî'l-Müsennâ el-Eml?kî an Utbe senedi ile tahrîc etti.
Ayrıca bunu Ahmed ceyyid isnâd ile, Taberânî ve İbn Hibbân da tahrîc ettiler (Tergîb II, 317).
6129-Bu hadisi Buhârî (cihâd 13, III, 206) ve Müslim (imâret no. 144, s. 1509), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Buhârî'nindir.
6130-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 112/1, IV, 99), İbr. b. el-Hasan an Haccâc an Leys b. Sa'd an Muâviye b. Sâlih an Safvân b. Amr an Râşid b. Sa'd an raculin senedi ile tahrîc etti.
6131-Bu hadisi Tirmizî (no. 1668) ve Nesâî (cihâd 35, VI, 36), İbn Aclân ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh garîb"tir.
6132-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2536), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Atâ b. es-Saîb an Murre el-Hemedânî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
6133-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2488), Abdurrahman b. Sellâm an Haccâc b. Muh. an Ferec b. Fadâle an Abdilhabîr senedi ile tahrîc etti.
6134-Bu hadisi Müslim (imâret no. 157, s. 1517), Ebû Dâvud (no. 1520), Tirmizî (no. 1653), Nesâî (cihâd 36, VI, 36) ve İbn Mâce (no. 2797), Abdurrahman b. Şurayh an Sehl b. e. Umâme b. Sehl b. Huneyf an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6135-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2499), Abdülvehhâb b. Necde an Bakiyye an İbn Sevbân an ebîhî an Mekh?l an Abdirrahman b. Ganm an Ebî Mâlik senedi ile tahrîc etti.
6136-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2521), Müsedded an Yezîd b. Zurey' an Avf an Hasnâ binti Muâviye senedi ile tahrîc etti.
6137-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 32, s. 461-2), Ebû'n-Nadr mevlâ Ömer b. Ubeydillah'tan direkt olarak ahzetmiştir.
İbn Abdilberr, bunun bütün Muvattâ rivayetlerinde bu şekilde mürsel olarak geldiğini ancak mânâsının pek çok sahîh rivayetlere dayandığını söylemiştir.
6138-Bu hadisi Bezzâr (no. 1715), Seleme b. Şebîb an Muh. b. Muâviye an Müslim b. Hâlid an Şerîk b. e. Nemir an Enes senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, Muh. b. Muâviye'nin metrûk, Müslim b. Hâlid'in ise ihtilâflı bir râvi olduğunu söylemiştir (Mecma‘ V, 291).
6139-İbnü'l-Mübârek'in Mes'ûdî'den hadis dinlediği sâbit olmuştur. Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 296).
6140-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvi bulunduğunu söylemiştir (Mecma‘ V, 296).
6141-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2493), Mervân an Hilâl b. Meymûn an Ya'lâ b. Şeddâd an Ümmi Harâm asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Hilâl, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
6142-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2777), Hişâm b. Ammâr an Bakiyye an Muâviye b. Yahyâ an Leys b. e. Süleym an Yahyâ b. Abbâd an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
Muâviye zayıf bir râvidir.
6143-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 6, s. 131), Ahmed (II, 325, 533), Buhârî (ezân 73, I, 176; cihâd 30, III, 211), Müslim (imâret no. 164, s. 1521), Tirmizî (no. 1063) ve İbn Hibbân (no. 3178), Mâlik an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6144-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 112/2, IV, 99-100) ve Ahmed (III, 400; VI, 465), Süleymân et-Teymî an Ebî Osmân an Âmir b. Mâlik an Safvân senedi ile tahrîc etti.

Râvileri güvenilir kimselerdir.
6145-Bu hadisi Mâlik (cenâiz no. 36, s. 233), Ebû Dâvud (no. 3111) ve Nesâî (cenâiz 14/1, IV, 13-4), Mâlik an Abdillah b. Abdillah b. Câbir b. Atîk an Atîk b. el-Hâris an Câbir b. Atîk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6146-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4772), Tirmizî (no. 1421), Nesâî (tahrîmu'd-dem 22-4, VII, 115-6) ve İbn Mâce (no. 2580), Ebû Ubeyde b. Muh. b. Ammâr b. Yâsir an Talha b. Abdillah b. Avf an Saîd senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdının sahîh olduğuna hükmetti.
6147-Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 25, VII, 117), el-Kâsım b. Zekeriyyâ an Saîd b. Amr an Abser an Mutarrif an Sevâde b. ebî'l-Ca'd an Ebî Ca'fer an Süveyd senedi ile tahrîc etti.
6148-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2539), Hişâm b. Hâlid ani'l-Velîd an Muâviye b. e. Selâm an ebîhî an ceddihî Ebî Selâm an raculin senedi ile tahrîc etti.
6149-Bu hadisi Nesâî (cihâd 36/3,VI, 37-8), Amr b. Osmân an Bakiyye an Buhayr an Hâlid an İbn e. Bilâl ani'l-İrbâd senedi ile tahrîc etti.
6151-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2533), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih ani'l-Alâ b. el-Hâris an Mekh?l an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Mekh?l, Ebû Hureyre'yi işitmemiştir. Bu nedenle isnâdı munkatıdır.
6152-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2504) ve Nesâî (cihâd 1, VI, 7), Hammâd b. Seleme an Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6153-Bu hadisi Müslim (imâret no. 86, s. 1488), İbn Nümeyr an ebîhî an Abdillah b. e. Hüseyn an Atâ an Âişe senedi ile;
Buhârî ise (cihâd 1, III, 200; 27, III, 210; 194, IV, 4; cezâus-sayd 10, II, 214; cizye 22, IV, 72), Mücâhid an Tâvus an İbn Abbâs tarikiyle tahrîc ettiler.
6154-Bu hadisi Müslim (imâret 158, s. 1517), Ebû Dâvud (no. 2502) ve Nesâî (cihâd 2, VI, 8), İbnü'l-Mübârek an Vüheyb b. el-Vered an Ömer b. Muh. b. el-Münkedir an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6155-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2503), el-Velîd b. Müslim an Yahyâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Kâsım hakkında bazı menfî sözler sarfedilmiştir.
6156-Bu hadisi Buhârî (cihâd 156, IV, 24) ve Müslim (cihâd no. 19), Ebû Âmir el-Akadî an Muğîre b. Abdirrahman an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6157-Bu hadisi Nesâî (hayl 1, VI, 214-5), Ah. b. Abdilvâhid an Mervân b. Muh. an Hâlid b. Yezîd b. Sâlih an İbr. e. Able ani'l-Velîd b. Abdirrahman an Cübeyr b. Abdirrahman an Seleme senediyle tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6158-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3462), Hayve b. Şurayh an İshâk Ebî Abdirrahman el-Horâsânî an Atâ el-Horâsânî an Nâfi' an İbn Ömer.
6159-Bu hadisi Buhârî (hars ve'l-müzârâa 2, III, 66), Abdullah b. Yûsuf an Abdillah b. Sâlim an Muh. b. Ziyâd an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
6160-Bu hadisi Buhârî (cihâd 15, III, 206; fardu'l-humus 10, IV, 51; tevhîd 28, VIII, 189), Müslim (imâret no. 149, s. 1512), Ebû Dâvud (no. 2517), Tirmizî (no. 1646), Nesâî (cihâd 21, VI, 23) ve İbn Mâce (no. 2783), Ebû Vâil an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6161-Bu hadisi Nesâî (cihâd 24, VI, 25), ësâ b. Hilâl an Muh. b. Himyer an Muâviye b. Sellâm an İkrime b. Ammâr an Şeddâd Ebî Ammâr an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
6162-Bu hadisi Nesâî (cihâd 23/2-3, VI, 24-5), Hammâd b. Seleme an Cebele b. Atiyye an Yahyâ b. el-Velîd an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6163-Bu hadisi Nesâî (cenâiz 61, IV, 60-1), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an İbn Cüreyc an İkrime b. Ammâr an İbn ebî Ammâr an Şeddâd senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6164-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5123), Muh. b. Abdirrahîm ani'l-Hüseyn b. Muh. an Cerîr b. Hâzım an Muh. b. İshâk an Dâvud b. Husayn an Abdirrahman b. e. Ukbe senedi ile tahrîc etti.
6165-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2556), Hişâm ed-Destevâî an Katâde ani'l-Hasan an Kays b. Ubâd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6166-Bu hadisi kaynak olarak ele aldığımız matb? nüshasında bulamadım.
6167-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2595), Saîd b. Mansûr an Yezîd b. Hârûn ani'l-Haccâc an Katâde ani'l-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etti.
6168-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2638), el-Hasan bin Alî an Abdissamed an Ebî Âmir an İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6169-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2637), Muh. b. Ubeyd an İbn Sevr an Ma'mer ani'z-Zührî an Abdirrahman b. Kâ'b b. Mâlik an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6170-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2632) ve Tirmizî (no. 3578), el-Müsennâ b. Saîd an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6171-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2597), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Ebî İshâk ani'l-Mühelleb b. e. Sufre senedi ile tahrîc etti.
6172-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 43, s. 466-7), an Yahyâ b. Saîd an Muâz senediyle mevkûf olarak;
Ebû Dâvud (no. 2515) ve Nesâî (cihâd 46, VI, 49), Bakiyye b. el-Velîd an Büceyr an Hâlid b. Ma'dân an Ebî Bahriyye an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6175-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 35, s. 463), an Yahyâ b. Saîd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6176-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 3, s. 1357-8), Ebû Dâvud (no. 2613) ve Tirmizî (no. 1408), es-Sevrî an Alkame b. Mersed an Sül. b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6177-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2614), Osmân b. e. Şeybe an Yahyâ b. Âdem ve Ubeydillah b. Mûsâ an Hasan b. Sâlih an Hâlid b. el-Fizr an Enes senedi ile tahrîc etti.
6178-Bu hadisi Buhârî (ıtk 13, III, 122), Müslim (cihâd no. 1, s. 1356) ve Ebû Dâvud (no. 2633), İbn Avn an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6179-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2670) ve Tirmizî (no. 1583), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen (sahîh) garîb"tir.
6180-Bu mevkûfu Mâlik (cihâd 10, s. 447-8), an Yahyâ b. Saîd an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti.
6181-Bu hadisi Tirmizî (no. 1612), Katâde ani'n-Nu'mân ve Ebû Dâvud (no. 2655), Alkame b. Abdillah an Ma'kil ani'n-Nu'mân tarikleriyle tahrîc ettiler.
6182-Bu hadisi Müslim (salât no. 9, s. 288), Ebû Dâvud (no. 2634) ve Tirmizî (no. 1618), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6183-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2635) ve Tirmizî (no. 1549), Süfyân b. Uyeyne an Abdilmelik Nevfel b. Müsâhik an İbn İsâm el-Müzenî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
6184-Bu hadisi Buhârî (cizye 1, IV, 63-4), el-Fadl b. Ya'k?b an Abdillah b. Ca'fer er-Rakkî ani'l-Mu'temir b. Sül. an Saîd b. Ubeydillah an Bekr b. Abdillah ve Ziyâd b. Cübeyr an Cübeyr b. Hayye senedi ile tahrîc etti.
6185-Bu hadisi Müslim (imâret no. 137-8, s. 1507) ve Ebû Dâvud (no. 2510), Ebû Saîd mevlâ'l-Mehrî an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6186-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2647) ve Tirmizî (no. 1716), Yezîd b. e. Ziyâd an Abdirrahman b. e. Leylâ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
6187-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2960), Mûsâ b. İsmaîl an İbr. b. Sa'd ani'z-Zührî an Abdillah b. Ka'b senedi ile tahrîc etti.
6188-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 328).
6189-6190-Bu hadisi Müslim (cihâd 137-140, s. 1444-6), Ebû Dâvud (no. 2727) ve Tirmizî (no. 1556), Yezîd b. Hürmüz an Necde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6191-Bu hadisi Nesâî (kasmu'l-fey' 3, VII, 129), Amr b. Alî an Yezîd b. Hârûn an Muh. b. İshâk ani'z-Zührî ve Muh. b. Alî an Yezîd b. Hürmüz senedi ile tahrîc etti.
6192-Bu hadisi Buhârî (cihâd 67, 68, III, 222), Bişr b. el-Mufaddal an Hâlid b. Zekvân ani'r-Rübeyyi' asl-ı senedi ile tahrîc etti.

6193-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 142, s. 1447), Hişâm b. Hassân an Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6194-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2673), Saîd b. Mansûr an Muğîre b. Abdirrahman an Ebî'z-Zinâd an Muh. b. Hamza an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6195-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2616), Hennâd an İbni'l-Mübârek an Sâlih b. ebî'l-Ahdar ani'z-Zührî an Urve an Usâme senedi ile tahrîc etti.
6196-6197-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2687), Saîd b. Mansûr an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bükeyr b. el-Eşacc an İbn Ya'lâ senedi ile tahrîc etti.
6198-Bu hadisi Müslim (imâret no. 153-4, s. 1514-5), Ebû Dâvud (no. 2785), Nesâî (cihâd 15, VI, 17-8) ve İbn Mâce (no. 2785), Ebû Hânî an Ebî Abdirrahman el-Hubulî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6199-Bu hadisi lafzıyla Ebû Dâvud (no. 2508), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Humeyd an Mûsâ b. Enes an ebîhî senedi ile; yakın mânâsı ile Buhârî (cihâd 35/2, III, 213), Sül. b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
6200-Bu hadisi Buhârî (cihâd 144, IV, 20) ve Ebû Dâvud (no. 2677), Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6201-Bu hadisi Müslim (imâret no. 134, s. 1506) ve Ebû Dâvud (no. 2780), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6202-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2560), Muh. b. Dâvud b. Süfyân an Yahyâ b. Hassân an Süleymân b. Mûsâ an Ca'fer b. Sa'd b. Semure b. Cündeb an Habîb b. Sül. an ebîhî Sül. b. Semure an Semure senedi ile tahrîc etti.
6203-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2611), Tirmizî (no. 1555) ve İbn Mâce (no. 2827), Vehb b. Cerîr an ebîhî an Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud ve Tirmizî'ye göre bu rivayetin sahîhi Zührî mürselidir.
6204-Bu hadisi Buhârî (cihâd 83, III, 228-9) ve İbn Mâce (no. 2807), el-Evzâî an Sül. b. Habîb an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6205-Bu hadisi Buhârî (cihâd 185, IV, 35), Müslim (cennet no. 78, s. 2204), Ebû Dâvud (no. 2695) ve Tirmizî (no. 1551), Katâde an Enes an Ebî Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6206-Bu mevkûfu Mâlik (cihâd no. 13, s. 449), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.
6207-Bu hadisi Müslim (nüz?r no. 8, s. 1262-3) ve Ebû Dâvud (no. 3316), Eyyûb an Ebî Kılâbe an Ebî'l-Mühelleb an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6208-Bu hadisi Tirmizî (no. 1715), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ah. an Süfyân an İbn e. Leylâ ani'l-Hakem an Miksem an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6209-Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 330).
6210-Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etti. İlk isnâdın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 320).
6211-Mâlik (cihâd no. 17, s. 452), bunu belâğan direkt İbn Ömer'den nakletti.
Buhârî (cihâd 187/1-3, IV, 25-6) ve Ebû Dâvud (no. 2698-9), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6212-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3067), Ömer b. el-Hattâb ani'l-Firyâbî an Ebân b. Abdillah b. e. Hâzım an Osmân senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6213-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3027), Hennâd an Ebî Usâme an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Âmir b. Şehr senedi ile tahrîc etti.
Mücâlid hakkında kelâm sarfedilmiştir.
6215-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3000), İbn Fâris ani'l-Hakem b. Nâfi' an Şuayb ani'z-Zührî an Abdirrahman b. Abdillah b. Ka'b b. Mâlik an ebîhi senedi ile tahrîc etti.
6216-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3041), Musarrif b. Amr an Yûnus b. Bukeyr an Esbât b. Nasr an İsm. b. Abdirrahman an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İsmaîl es-Süddî'nin İbn Abbâs'ı dinleyip dinlemediği hus?su tartışmalıdır.
6217-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 6217), el-Abbâs b. Abdilazîm an Abdirrahman b. Hâni' an Şerîk an İbrâhîm b. Muhâcir an Ziyâd senedi ile tahrîc etti.
Abdurrahman, İmâm Ahmed ve İbn Maîn'e göre zayıftır.
6218-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3050), Muh. b. ësâ an Eş'as b. Şu'be an Artât b. el-Münzir an Hakîm b. Umeyr ani'l-İrbâd senedi ile tahrîc etti.
Eş'as hakkında kelâm sarfedilmiştir.
6219-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3051), Ebû Avâne an Mansûr an Hilâl an raculin min Sakîf an raculin min Cüheyne asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü isnâdında mechûl bir râvi vardır.
6220-Bu hadisi Buhârî (şur?t 14, III, 177), Ebû Ahmed an Muh. b. Yahyâ el-Kinânî an Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6221-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus' 19, IV, 61) ve Müslim (müsâkât no. 6, s. 1187-8), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc ettiler.
6222-Bu hadisi Buhârî (şur?t 14, III, 177) ve Ebû Dâvud (no. 3006-7), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu metin Buhârî'nin İstanbul matbu nüshasında yer almamıştır. Buhârî'deki mevc?diyetini Mizzî'nin Tuhfetu'l-İşrâf'ından öğrenmekteyiz.
6223-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3018), İbnu's-Serh an İbn Vehb an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
6224-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2759) ve Tirmizî (no. 1580), Şu'be an Ebî'l-Feyd an Süleym b. Âmir an Amr b. Abese asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
6225-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3052), Sül. b. Dâvud an İbn Vehb an Ebî Sahr el-Medînî an Safvân senedi ile tahrîc etti.
6226-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2758), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Amr an Bukeyr b. el-Eşacc ani'l-Hasan b. Alî b. e. Râfi' an Ebi Râfi' senedi ile tahrîc etti.
6227-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2761), Muh. b. Amr er-Râzî an Seleme b. el-Fadl an Muh. b. İsh. an Sa'd b. Târık an Seleme senedi ile tahrîc etti.
6228-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 12, s. 448-9), an raculin min ehli-l-K?fe an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6229-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2764), Osmân b. e. Şeybe an Süfyân b. Uyeyne an Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6230-Bunu Mâlik (cihâd 12, s. 449; 26, s. 460), belâğan irâd etti.
6231-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3038-9), Tirmizî (no. 623), Nesâî (zekât 8, III, 25-6) ve İbn Mâce (no. 1803) Ebû Vâil ve Mesr?k (ayrı ayrı) an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, hasen hükmü verdi.
6232-Bu hadisi Mâlik (zekât no. 43, s. 279), an Nâfi' an Eslem senedi ile tahrîc etti.
6233-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3044), Muh. b. Miskîn an Yahyâ b. Hassân an Hüşeym an Dâvud b. e. Hind an Kuşeyr b. Amr an Becâle bin Abde an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6234-Bu hadisi Buhârî (cizye 1, IV, 62), Ebû Dâvud (no. 3043) ve Tirmizî (no. 1586), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Becâle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6235-Mâlik (zekât no. 42, s. 278), doğrudan Ca'fer'den ahzetmiştir.
6236-Muvattâ, zekât no. 41, s. 278).
6237-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3037), el-Abbâs b. Abdilazîm an Sehl b. Muh. an Yahyâ b. e. Zâide an Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer an Enes senedi ile tahrîc etti.
6238-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2961), Mahmûd b. Hâlid an Muh. b. Âiz ani'l-Velîd an ësâ b. Yûnus an ibnin li-Adî b. Adî el-Kindî an Ömer b. Abdilazîz senedi ile tahrîc etti.
6239-Bu hadisi Mâlik (zekât no. 46, s. 281), ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6240-Bu hadisi Mâlik (zekât no. 47-8, s. 281), ani'z-Zührî ani's-Sâib senedi ile tahrîc etti.
6241-Bu hadisi Müslim (fiten 33, s. 2220-1) ve Ebû Dâvud (no. 3035), Züheyr an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6242-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3053) ve Tirmizî (no. 633), Cerîr an Kâbûs an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.

Tirmizî, bu rivayetin mürsel olarak da geldiğini söyledikten sonra herhangi bir sıhhat tercihinde bulunmamıştır.
6243-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3082), Hayve b. Şurayh an Bakiyye an Umâre b. ebi'ş-Şa'sâ' an Sinân b. Kays an Şebîb b. Nuaym an Yezîd b. Humeyr an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
Bakiyye, burada tahdîs sigası ile rivayette bulunmuştur.
6244-Râvilerinden Leys'in kâtibi Abdullah b. Sâlih ihtilaflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 13).
6245-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 13).
6246-Bu hadisi Buhârî (edeb 99, VII, 114-5), Müslim (cihâd no. 10-11, s. 1360), Ebû Dâvud (no. 2756), Tirmizî (no. 1581) ve İbn Mâce (no. 2872), muhtelif tariklerden olmak üzere İbn Ömer'den tahrîc ettiler.
6247-6248-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 15-16, s. 1361), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6249-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2736, 3015), Muh. b. ësâ an Mücemma' b. Ya'k?b an ebîhî an ammihî Abdirrahman b. Yezîd an ammihî Mücemma' senedi ile tahrîc etti.
6250-Bu hadisi Ahmed (II, 62), Buhârî (cihâd 51, III, 218), Müslim (cihâd no. 57, s. 1383), Ebû Dâvud (no. 2733), Tirmizî (no. 1554) ve İbn Mâce (no. 2854), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6251-Bu hadisi Nesâî (hayl 17, VI, 228), el-Hâris b. Miskîn an İbn Vehb an Saîd b. Abdirrahman an Hişâm b. Urve an Yahyâ b. Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6252-6253-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3013-4), Sül. b. Bilâl an Yahyâ b. Saîd an Beşîr b. Yesâr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6254-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3019), İbnü's-Serh an İbn Vehb an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
6255-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2729), Zeyd b. el-Hubâb an Râfi' b. Seleme b. Ziyâd an Haşrec senedi ile tahrîc etti. Bunun isnâdı zayıftır.
6256-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2730), Tirmizî (no. 1557) ve İbn Mâce (no. 2855), Bişr b. el-Mufaddel an Muh. b. Zeyd an Umeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6257-Bu hadisi Tirmizî (no. 1558-a), Kuteybe an Abdilvâris b. Saîd an Urve b. Sâbit ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
6258-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2731), Saîd b. Mansûr an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6259-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2725) ve Tirmizî (no. 1559), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an ceddihî Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6260-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 38, V, 81) ve Ebû Dâvud (no. 2724), İbn Uyeyne ani'z-Zührî an Anbese b. Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6261-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2726), Mahb?b an Mûsâ an Ebî İshâk el-Fezarî an Küleyb b. Vâil an Hânî b. Kays an Habîb b. e. Müleyke an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6262-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3036) ve Müslim (cihâd no. 47, s. 1376), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6263-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2706), Saîd b. Mansûr an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an İbn Harşef el-Ezdî ani'l-Kâsım mevlâ Abdirrahman an ba'dı ashâbı-n-Nebî senedi ile tahrîc etti.
Kâsım hakkında menfi sözler sarfedilmiştir.
6264-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 20/2, IV, 61), Müsedded an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6265-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2952), İbr. b. Mûsâ an ësâ an İbn e. Zi'b ani'l-Kâsım b. Abbâs an Abdillah b. Niyâr an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6266-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 8, IV, 50; nikâh 58, VI, 139) ve Müslim (cihâd no. 32, s. 1366), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6267-Bu hadisi Buhârî (cihâd 189, IV, 36) ve Müslim (imâret no. 24, s. 1461-2), Ebû Hayyân an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6268-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2716), Muh. b. Dâvud b. Süfyân an Yahyâ b. Hassân an Sül. b. Mûsâ an Ca'fer b. Sa'd b. Semure an Habîb b. Sül. an ebîhî Sül. b. Semure an Semure senedi ile tahrîc etti.
6269-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2712), Mahb?b b. Mûsâ an Ebî İshâk el-Fezârî an Abdillah b. Şevzeb an Âmir b. Abdilvâhid an İbn Büreyde an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6270-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 25, s. 459), Buhârî (mağâzî 38, V, 81; edeb 25/2, VII, 76; eymân 33, VII, 235), Müslim (imân no. 183, s. 108), Ebû Dâvud (no. 2711), Nesâî (eymân 38, VII, 24), İbn Hibbân (no. 4831) ve Beyhakî (VI, 316; Iî, 100, 137), Sevr b. Yezîd an Sâlim mevlâ İbn Mutî' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6271-Bu hadisi Buhârî (cihâd 190, IV, 37), Alî b. Abdillah an Süfyân an Amr an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6272-Bu hadisi Nesâî (imâmet 58/1-2, II, 115-6), İbn Cüreyc ani'l-Fadl b. Ubeydillah an Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisi, İbn Huzeyme'nin Sahîh'inde de (Tergîb II, 309) yer almıştır.
6273-Bu hadisi Mâlik (cihâd 23, s. 458), Ebû Dâvud (no. 2710), Nesâî (cenâiz 66, IV, 64) ve İbn Mâce (no. 2848), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân an Ebî Amre an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6274-Bu mürseli Mâlik (cihâd no. 24, s. 458-9), an Yahyâ b. Saîd an Abdillah b. el-Muğîre senedi ile tahrîc etti.
İbn Abdilberr'e göre, bu hadis başka yollarla mevsûl olarak gelmemiştir.
6275-Bu hadisi Müslim (îmân no. 182, s. 107-8) ve Tirmizî (no. 1574), İkrime b. Ammâr an Simâk Ebî Zümeyl an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6276-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2715), el-Velîd b. Müslim an Züheyr b. Muh. an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6277-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2705), Hennâd an Ebî'l-Ahvas an Âsım b. Küleyb an raculin senedi ile tahrîc etti.
6278-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2703), Sül. b. Dâvud an Cerîr b. Hâzım an Ya'lâ b. Hâkim an Ebî Lebîd senedi ile tahrîc etti.
6279-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2708), Ebû Muâviye an Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb an Ebî Merz?k mevlâ Tüceyb an Haneş es-San'ânî an Rüveyfa' senedi ile tahrîc etti.
6280-Bu hadisi Mâlik (k. da'veta'l-mazl?m no. 1, s. 1003) ve Buhârî (cihâd 180/1, IV, 33), Mâlik an Zeyd b. Eslem an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6281-Bu hadisi Buhârî (şirb ve'l-müsâkât 11, III, 78; cihâd 146, IV, 21) ve Ebû Dâvud (no. 3038-4), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs ani's-Sa'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6282-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2750), bir kıssa ile birlikte Mervân b. Muh. an Yahyâ b. Hamza an Ebî Vehb an Mekh?l an Ziyâd b. Câriye an Habîb senedi ile tahrîc etti.
6283-Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 2748-9), Mekh?l an Ziyâd b. Câriye asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6284-6286-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 15, s. 450), Buhârî (fardu'l-humus 3-4, IV, 55), Müslim (cihâd no. 35-37, s. 1368-9) ve Ebû Dâvud (no. 2741-45), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6287-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2722), Hârûn b. Abbâd an Vekî' an ebîhî an Ebî İshâk an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
6288-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2753), daha uzun bir metinle Âsım b. Küleyb an Ebî'l-Cüveyriyye el-Cermî an Ma'n asl-ı senedi ile tahrîc etti. Âsım, ihtilaflı bir râvidir.
6289-6291-Bu hadisi Buhârî (îmân 19, I, 12; zekât 53, II, 131), Müslim (îmân no. 236-7, s. 132-3; zekât no. 131, s. 732-3), Ebû Dâvud (no. 4683-5) ve Nesâî (îmân 7, VIII, 103-4), ez-Zührî an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6292-Bu hadisi Müslim (zekât no. 137, s. 737), el-Adenî an Süfyân an Ömer b. Saîd b. Mesr?k an ebîhî an Abâye b. Rifâ' an Râfi' senedi ile tahrîc etti.
6293-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2721), Saîd b. Mansûr an İsm. b. Ayyâş an Safvân b. Amr an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Avf ve Hâlid senedi ile tahrîc etti.
6294-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2701), İbr. b. Hamza an Enes b. İyâd an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer senediyle tahrîc etti.
6295-Lafız Mâlik'e aittir. Bunu o (cihâd no. 22, s. 457-8), Abdurrahman b. Saîd an Amr b. Şuayb senedi ile mürsel olarak; Nesâî (kasemu'l-

fey' no. 7, VII, 131-2), Amr b. Yezîd an İbn e. Adî an Hammâd b. Seleme an Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
6296-6298-Bu hadisi Ahmed (IV, 85, 81, 83), Buhârî (menâkıb 2/3, IV, 155; mağâzî 38, V, 79), Ebû Dâvud (no. 2979, 2980), Nesâî (kasemu'l-fey 5, 6, VII, 130), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1591-4) ve İbn Hibbân (no. 3286), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6299-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2684), Osmân b. e. Şeybe an İbn Nümeyr an Hâşim b. el-Berîd an Hüseyn b. Meymûn an Abdillah b. Abdillah an Abdirrahman b. e. Leylâ an Alî senedi ile tahrîc etti.
6300-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2991), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Mutarrif ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
6301-Bu mürsel hadisi de Ebû Dâvud (no. 2993), Mahmûd b. Hâlid an Ömer b. Abdilvâhid an Saîd b. Beşîr an Katâde senedi ile tahrîc etti.
6302-6307-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 1, IV, 42-4; ferâid 3, VIII, 3-4; cihâd 80/3, III, 227-8; mağâzî 14, V, 23-5; nafakât 3/2, VI, 190-3; i'tisâm 5, VIII, 146-7), Müslim (cihâd no. 48-50, s. 1376-9), Ebû Dâvud (no. 2963, 2964, 2965, 2967), Tirmizî (no. 1619) ve Nesâî (kasemu'l-fey' ı, VII, 136-7), Mâlik b. Evs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6308-Nesâî (fey' no. 15, VII, 134-5), Amr b. Yahyâ b. el-Hâris an Mahb?b an Ebî İshâk an Şerîk an Husayf an Mücâhid senedi ile tahrîc etti.
6309-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2972), Abdullah b. el-Cerrâh an Cerîr ani'l-Muğîre an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6310-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2950), en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. Amr b. Atâ an Mâlik b. Evs an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6311-Bu hadisi Buhârî (menâkı'bu'l-Ensâr 45, IV, 261), İbrâhîm b. Mûsâ an Hişâm an İbn Cüreyc an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6312-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 12/25, V, 20), İshâk b. İbr. an Muh. b. Fudayl an İsmaîl an Kays senedi ile tahrîc etti.
6313-Bu hadisi Buhârî (salât 42, I, 108; cizye 4, IV, 65), İbr. b. Tahmân an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6314-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2953), Safvân b. Amr an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Avf b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6315-Bu hadisi Buhârî (hars 8, 9, 11, III, 9; şur?t 5/2, III, 175; icâret 22, III, 55; mağâzî 40, V, 84), Müslim (müsâkât 1-5, s. 1186-7), Ebû Dâvud (no. 3008) ve İbn Mâce (no. 2467), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6316-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2574), Tirmizî (no. 1700) ve Nesâî (hayl 14, VI, 226-7), İbn e. Zi'b an Nâfi' b. e. Nâfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
6317-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2576), Müsedded an Mu'temir an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6318-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimseler olup Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 263).
6319-Bu hadisi Ahmed (III, 256), Affân an Saîd b. Zeyd ani'z-Zübeyr b. el-Hırrît an Ebî Lebîd an Enes senedi ile tahrîc etti.
6320-6321-Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 45, s. 467-8), Buhârî (salât 41, I, 108; cihâd 56, 57, 58, III, 219; i'tisâm 16, VIII, 154), Müslim (imâret no. 95, s. 1491-2), Ebû Dâvud (no. 2575), Tirmizî (no. 1699), Nesâî (hayl 13, VI, 226) ve İbn Mâce (no. 2877), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6322-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2579), Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6323-Bu hadisi Buhârî (cihâd 59/1-2, III, 220; rikâk 38/1-2, VII, 190), Ebû Dâvud (no. 4802) ve Nesâî (hayl 14, VI, 227), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6324-Bu hadisi Müslim (imâret no. 169, s. 1522-3), Muh. b. Rumh an Leys ani'l-Hâris b. Ya'k?b an Ar. b. Şemâse an Fukaym senedi ile tahrîc etti.
6325-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2513), Tirmizî (no. 1637) ve Nesâî (cihâd 26, VI, 28; hayl 8, VI, 222-3), muhtelif tariklerle Ukbe'den tahrîc ettiler.
Tirmizî, Sahîh hükmü vermiştir.
6326-Bu hadisi Buhârî (cihâd 78, III, 226-7), el-Ka'nebî an Hâtim b. İsm. an Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme senedi ile tahrîc etti.
6327-6328-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2544) ve Nesâî (hayl 3, VI, 218-9), Muh. b. Muhâcir an Akîl b. Şebîb an Ebî Vehb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6329-Bu hadisi Tirmizî (no. 1696-7) ve İbn Mâce (no. 2789), Yezîd b. e. Habîb an Ali b. Rebâh an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
6330-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2545) ve Tirmizî (no. 2454), Şeybân b. Abdirrahman an ësâ b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.
6331-Bu hadisi Müslim (imâret no. 101-2, s. 1494-5), Ebû Dâvud (no. 2547), Tirmizî (no. 1698) ve Nesâî (hayl 4, VI, 219), Selm b. Abdirrahman an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6334-Bu hadisi Buhârî (cihâd 43, 44, III, 215-6; fardu'l-humus 8/1, IV, 49-50), Müslim (imâret no. 98-9, s. 1493-4), Tirmizî (no. 1694) ve Nesâî (hayl 7, VI, 222), muhtelif tarikler ile Urve el-Bârikî'den tahrîc ettiler.
6335-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2542), Sevr b. Yezîd an Nasr el-Kinânî an raculin min Benî Süleym an Utbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6336-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 259).
6337-Heysemî,isnâdında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` V, 259).
6338-Bu mürsel hadisi Mâlik (cihâd no. 47, s. 468), an Yahyâ b. Saîd senedi ile tahrîc etti.
6339-Bu hadisi Nesâî (işretu'n-nisâ 1/2, VII, 62), Ah. b. Hafs b. Abdillah an ebîhî an İbr. b. Tahmân an Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
6340-Bu hadisi Nesâî (hayl 9, VI, 223), Amr b. Alî an Yahyâ b. Saîd an Abdilhamîd b. Ca'fer an Yezîd b. e. Habîb an Süveyd b. Kays an Muâviye b. Hudeyc an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6341-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2546), Mûsâ b. Mervân an Mervân b. Muâviye an Ebî Hayyân et-Teymî an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
6342-Bu hadisi Buhârî (cihâd 46/2, III, 216), Alî b. Abdillah b. Ca'fer an Ma'n b. ësâ an Ubeyy b. Abbâs b. Sehl an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
6343-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2565) ve Nesâî (hayl 10, VI, 224), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an İbn Züreyr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6344-Bu hadisi Ahmed (III, 468), Revh b. Ubâde an Ebî Nuâme el-Adevî an Müslim b. Büdeyl an İyâs b. Züheyr an Süveyd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 258).
6345-Bu hadisi Ahmed (IV, 321), Yezîd b. Abdirrabbih an Muh. b. Harb ani'z-Zebîdî an Râşid b. Sa'd an Ebî Âmir el-Hevzenî an Ebî Kebşe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 266).
6346-Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 266).
6347-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2484), İbr. b. el-Münzir an Ebî'l-Ca'd an Abdirrahman b. Abdillah an Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Bu hadis uydurmadır. Râvisi Kesîr, hadiste "kezzâb"dır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHÂD KİTABI

1. Allah Yolu'nda Cihad, En Üstün İştir
2. Cihadın Üstünlüğü
3. Hangi Cihad Daha Üstündür?
4. İşlerin Hangisi Daha Üstündür?
5. Allah Yolu'nda, Devenin İki Sağımı Arasındaki Süre Kadar Savaşan Kimse
6. İnsanların En Üstünü, Atının Başını Allah Yolu'nda Tutan Adamdır
7. Kişinin Allah Yolu'nda Kalmasının Fazileti Hakkında
8. Allah Yolu'ndaki Tozun Fazileti Hakkında
9. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Sabah Yürüyüşü İle Bir Akşam Yürüyüşü
10. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Gün Oruç Tutan Kimse
11. Bekçilik Yaparak Allah Yolunda Uykusuz Kalan Kimse Hakkında
12. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Harcama Yapmanın Fazileti Hakkında
13. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Malından Bir Çift Şey Harcayan Kimse
14. (Silah) Almanın Fazileti Ve Bununla İlgili Emir Hakkında
15. Allah Yolunda Herhangi Bir Şekilde Yaralanan Kimsenin Fazileti Hakkında
16. Allah'tan Şehidlik İsteyen Kimse Hakkında
17. Şehidin Fazileti Hakkında
18. Şehidin Bu Dünyaya Dönmeyi Temenni Etmesi
19. Şehidlerin Ruhları
20. Allah Yolu'nda Öldürülenlerin Durumu
21. Allah Yolu'nda Sabrederek Ve Sadece Allah Rızasını Umarak Savaşan Kimse Hakkında
22. Şehid Sayılan Kimseler
23. Hz. Peygambere Savaşlarında İsabet Eden Zorluklar
24. Kim Bir Şey Niyet Ederek Savaşırsa, Ona Niyet Ettiği Şey Verilir
25. Savaşmak İki Çeşittir
26. Savaşmamışken Ölen Kimse Hakkında
27. Bir Savaşçıya İhtiyacı Olan Şeyleri Veren Kimsenin Fazileti Hakkında
28. Cihaddan Geri Kalmada Mazeret
29. Deniz Savaşının Fazileti Hakkında
30. Kadınların Erkeklerle Beraber Savaşması Hakkında
31. Hz. Peygamberin Bazı Hanımlarıyla Birlikte Savaşa Çıkması Hakkında
32. Düşman Sınırında Bir Gün Bir Gece Nöbet Bekleyen Kimsenin Fazileti Hakkında
33. Düşman Sınırında Nöbet Beklerken Ölen Kimsenin Fazileti Hakkında
34. Allah Yolu'nda (Tutulan, Kullanılan) Atların Fazileti Hakkında
35. Müstehab Ve Mekruh Olan Atlar
36. Öne Geçme Yarışı Hakkında
37. Ödüllü At Yarışları Hakkında
38. Müşriklere Karşı Dil Ve El İle Cihad Etmek Hakkında
39. Bu Ümmetten Bir Topluluk Hak Uğrunda Savaşmaya Devam Edecektir
40. Haricilerle Savaş Hakkında

CİHÂD KİTABI

1. Allah Yolu'nda Cihad, En Üstün İştir

2395. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâî'den, (O) Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluk (olarak) oturup aramızda konuştuk ve "işlerin hangisinin yüce Allah'a daha sevimli olduğunu bilsek onu yaparız" dedik." Bunun üzerine yüce Allah, sonuna varıncaya kadar şu Ayetleri indirdi:
"Göklerde olan şeyler de, yerde olan şeyler de Allah'ı tesbih etmişlerdir. O Azizdir, Hakimdir. Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylersiniz? (Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında) büyük gazaba sebep olur,.."[1]
Abdullah, sözüne devamla şöyle dedi:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bunları bize sonuna varıncaya kadar okudu."
Ebû Seleme de şöyle dedi:
"İbn Selâm da bunları bize okudu." Yahya dedi ki:
"Ebû Seleme de bunları bize okudu." (El-Evzâî dedi ki):
"Yahya da bunları bize okudu." (Muhammed dedi ki):
"El-Evzâi de bunları bize okudu." (Dârimî dedi ki):
"Muhammed de bunları bize okudu."[2]

Açıklama

"Cihâd", Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak uğrunda her türlü araçla olanca gayretin sarf edilmesi demektir. "Cihâd" kelimesi bu geniş manasıyla kâfirlere, günahkâr müslümanlara, insanın kendi nefsine ve şeytana karşı gösterilen gayretler için kullanılabilmektedir. Ancak kelime zamanla "kâfirlerle savaşma hususunda olanca gayreti sarf etme", "kâfirlerle sıcak savaş" manasına kullanılır olmuş ve diğerlerine "mücâhede" denmiştir. Cihâd kelimesi Ayet ve Hadislerde mezkûr geniş manasıyla da geçmektedir.
"Kâfirlerle sıcak savaş = kıtal" manasına cihada, Medine'ye hicretten sonra izin verilmiştir. Bu iznin Hicri 2. yılın Safer ayında verildiği nakledilmektedir. Bu sebeple Mekki Ayetlerde geçen cihad kelimelerinde, kâfirlerle "kıtal" dışında Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazandıracak; dinin tebliği, yetimlere ve yakınlara yardım ve diğer ibadetler hususunda gösterilen gayretler kastedilmiş olmalıdır.
Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki Hadiste en üstün işin cihad olduğu hükmünü, herhalde Sahabilerin Allah'a (Celle Celaluhu) en sevgili amelin hangisi olduğu meselesini konuşmaları üzerine inen Ayetler arasındaki şu ayetten çıkarmıştır:
"Muhakkak ki Allah kendi yolunda, (parçaları birbirine) kenetlenmiş bir duvar gibi, saf bağlayarak savaşanları sever."[3]

2. Cihadın Üstünlüğü

2396. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah, evinden, kendisini (oradan) sadece Allah yolunda cihad etme ve O'nun sözlerini doğrulatma (gayesi) güderek çıkan kimseyi Cennet'ine sokmayı veya içinden çıkmış olduğu evine, elde edeceği sevapla yahut (sevap ve) ganimetle geri çevirmeyi üstlenmiştir "[4]

3. Hangi Cihad Daha Üstündür?

2397. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Malik b. Miğvel, el-A'meş'ten, (O) Ebû Sütyân'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ya Rasûlullah, hangi cihad daha üstündür?" denildi de (Hz. Peygamber);
"Atı öldürülen ve kendi kanı da akıtılan, (böylece malıyla canıyla Allah yolunda cihad ederken şehid edilen kimsenin cihadı!)" buyurdu.[5]

4. İşlerin Hangisi Daha Üstündür?

2398. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana İbrahim b. Sa'd, İbn Şihâb'dan, (O) İbnu'l-Museyyeb'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O öyle dedi:
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"İşlerin hangisi daha üstündür?" diye soruldu da O;
"Allah'a iman etmek!" buyurdu. (Ebû Hüreyre sözüne devamla) dedi ki;
"Sonra ne?" denildi, O da;
"Sonra Allah yolunda cihad etmek!" buyurdu.
"Sonra ne?" denildi, O da;
"Riya-günâh karışmamış makbul hac!" buyurdu.[6]

5. Allah Yolu'nda, Devenin İki Sağımı Arasındaki Süre Kadar Savaşan Kimse

2399. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, Bahir'den, (O) Halid b. Ma'dan'dan, (O) Malik b. Yehamir'den, (O da) Muaz b. Cebel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda devenin iki sağımı arasındaki süre kadar (fuvâka nâkatin) savaşırsa, ona Cennet vâcib olur!"[7]
Bu (yani Hadiste geçen) "fuvâka nâkatin" sözü, (devenin) sütünü, kendisi sağan kimse için akıtması miktarı süre demektir.[8]

6. İnsanların En Üstünü, Atının Başını Allah Yolu'nda Tutan Adamdır

2400. "Bize Asım b. Ali haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd b. Hâlid'den, (O) İsmail b. Abdirrahman b. Ebi ZiVden, (O) Atâ b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), onlar oturuyorlarken onların yanına gelip şöyle buyurdu: *"Size mertebe bakımından insanların en hayırlısını bildireyim mi?"* (İbn Abbâs dedi ki), biz de:
"Evet, (Yâ Rasûlullah!)" dedik. Şöyle buyurdu:
"Atının -veya *"bir atın"* buyurmuştu- *başını, ölünceye veya öldürülünceye kadar Allah yolunda tutan adam!"* (Hz. Peygamber sonra);
"Peki, size, (mertebece) ona yaklaşanı bildireyim mi?" buyurdu. Biz de;
"Evet, Yâ Rasûlullah!" dedik. Şöyle buyurdu:
"Namazını dosdoğru kılmak, zekâtını vermek ve insanların kötülüklerinden uzaklaşmak üzere birvadiye çekilen kişi!" (Hz. Peygamber sonra);
"Peki, size mertebece insanların en kötüsünü bildireyim mi?" buyurdu. Biz de;
"Evet, Yâ Rasûlullah!" dedik. Şöyle buyurdu:
"Büyük Allah hakkı için isteyen, ama O'nun hakkı için (kendisinden bir şey istendiğinde de) sevmeyen kimse!"[9]

Açıklama

"Atın başını Allah yolunda tutmak"tan maksat, Allah Azze ve Celle'nin yolunda devamlı cihâd etmektir. Bu Hadis mertebece en hayırlı, yani sevapça en üstün insanın, Allah Sübhanehu ve Tealâ yolunda devamlı savaşan kimse olduğunu göstermektedir. Kadı İyâz, bu Hadisin zahirinin, bu genel hükmünün diğer Hadislerle sınırlandırıldığını ve manasının; "insanların en hayırlılarından biri" şeklinde olacağını söylemiştir. Çünkü âlimlerin ve sıddîklerin daha faziletli olduklarını belirten Hadisler vadır. Bu Hadisi, sadece "savaşan kimse" ile sınırlamayıp, onu, "insanların en hayırlısı Allah Azze ve Celle yolunda devamlı koşturan, yani Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak için devamlı gayret sarf eden insandır", şeklinde anlamak da mümkündür ki, bu durumda onun hükmünü sınırlamaya gerek kalmaz. Bu Hadisin bu ilk parçasının genel savaş zamanlarındaki en hayırlı insan hakkında olması da muhtemeldir.
Bu Hadisin ikinci parçası, hayırlılık bakımından ikinci sırada olanın, bir köşeye çekilip orada tek başına yaşayan insan olduğunu göstermektir. Hadis bu zahiri manasıyla, inzivaya çekilmenin, halka karışıp onlarla birlikte yaşamaktan daha faziletli olduğu görüşünde olan bazı kimselerin lehine bir delildir. Ancak âlimlerin çoğu, fitnelerden zarar görmeme ümidi içinde olma şartıyla, halkla birlikte yaşamanın daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Peygamberlerin ve Sahabe, Tabiûn, âlim ve zâhidlerin cumhurunun yaşayışları da böyle olmuştur. Şu var ki, fitne zamanlarında yapabileceği bir şey olmayan, aksine din ve dünyasına zarar gelmesi muhtemel olan kimsenin inzivaya çekilmesi caiz olur ki, yukarıdaki Hadisle, inzivaya çekilmeyi üstün gösteren bazı Hadisleri bu şekilde anlamak gerekir.
Yukarıdaki Hadisin son parçası ise, en kötü insanın, Allah'a (Celle Celaluhu) hürmet etmeye özen göstermeyen kimse olduğunu göstermektedir.[10]

7. Kişinin Allah Yolu'nda Kalmasının Fazileti Hakkında

2401. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dadi ki), bana Yahya b. Eyyûb, Hişâm'dan, (O) el-Hasan'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin Allah yolunda (savaş) safında kalması (veya durması), kişinin altmış sene ibadet etmesinden daha faziletlidir!"[11]

8. Allah Yolu'ndaki Tozun Fazileti Hakkında

2402. "Bize el-Kasım b. Kesir haber verdi. O dedi ki, Abdurrahman b. Şureyh'i Abdullah b. Süleyman'dan (naklen) anlatırken işittim ki,"
Malik b. Abdillah, Habib b. Mesleme'ye (veya Habib, Malik'e) bir atı yularından çekerek yaya giderken rastlamış ve
"Binsen ya, Allah sana binek vermiş" demiş de, O şöyle cevap vermiş:
Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa, Allah onu (Cehennem) ateşine haram kılar!"[12]

9. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Sabah Yürüyüşü İle Bir Akşam Yürüyüşü

2403. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sad'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, Allah yolunda sabahleyin bir kere yürüyüş ile Allah yolunda akşamleyin bir kere yürüyüş, dünya ve içindeki şeylerden daha

hayırlıdır!"[13]

10. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Bir Gün Oruç Tutan Kimse

2404. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sehl b. Ebi Salih'ten, (O) en-Numan b. Ebi Ayyâş'tan, (O) Ebû Saîd el-Hudrifden, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Allah'ın rızasını gözeterek Allah yolunda bir gün oruç tutan hiçbir kul yoktur ki, Allah onun yüzü ile (Cehennem) ateşinin arasını yetmiş yıllık (mesafe kadar) uzaklaştırmış olmasın!"[14]

Açıklama

"Allah Yolu" tabiri, Allah'a (Celle Celaluhu) itaat, Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak içip yapılan, farz-nafile, her türlü iş manasına gelebilmektedir. Şu halde bu tabir, geniş manasıyla cihad kelimesiyle eş anlamlı olmaktadır. Ancak, cihad kelimesinde olduğu gibi bu tabir de ekseriye "Allah rızası için sıcak savaş" manasında kullanılmıştır. Bu Hadiste bu tabirle bu manalardan hangisinin kastedildiği açık değildir. Şayet ikinci mana kastedilmişse, o zaman bu Hadis, oruca alışmış, oruç tutmakla güçten-kuvvetten düşmeyecek olan kimse hakkında olmalıdır. Bu kimse böylece oruç ve savaş faziletlerini birleştirmiş olmaktadır. Diğer taraftan Hadiste geçen "yetmiş" sayısının, çokluğu ifade için kullanılmış olması muhtemeldir. Hadislerde altmış, yetmiş gibi sayılar çokluğu ifade için çok kullanılmışlardır.[15]

11. Bekçilik Yaparak Allah Yolunda Uykusuz Kalan Kimse Hakkında

2405. "Bize el-Kasım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Ebu's-Sabbah Muhammed b. Sumeyr'den, (O) Ebu Ali el-Hemdani'den, (O da) Ebu Reyhâne'den (naklen) rivayet ederken işittim ki;"
O (yani Ebu Reyhâne), Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaştaymış. Derken bir gece O'nu şöyle buyururken işitmiş:
"(Cehennem) ateşi Allah yolunda uykusuz kalan göze haram kılınmıştır. (Cehennem) ateşi Allah korkusundan yaş boşanan göze de harak kılınmıştır!" (Ebu Reyhâne) demiş ki,
"O üçüncüsünü de buyurmuştu ama, ben onu unuttum."
Ebu Şureyh sözüne şöyle devam etti:
"Ben bir kimseden bu (üçüncüsünün) şöyle olduğunu işittim:"
"(Cehennem) ateşi, Allah'ın (bakılmasını) yasak kıldığı şeylerden sakınılan göze -veya Allah Azze ve Celle yolunda çıkarılan göze- haram kılınmıştır!"[16]
2406. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mubarek haber verip (dedi ki), bize ed-Derâverdi, Salih b. Muhammed b. Zâide'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Ben Ömer b. Abdilaziz'i, Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Allah bekçilerin bekçisine (yani askerlerin nöbetçisine) merhamet etsin!"[17]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki;
"Ömer b. Abdulaziz, Ukbe b. Âmirle karşılaşmamıştı!"[18]

12. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Harcama Yapmanın Fazileti Hakkında

2407. "Bize Abdullah b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, el-A'meş'ten, (O) Ebû Amr eş-Şeybâni'den, (O da) Ebû Mes'ûd el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) bir adam yularlı dişi bir deve getirip;
"Bu, Allah yolunda (bağışlanmıştır)" dedi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Sana onun karşılığında Kıyamet günü, hepsi de yularlı olan yedi yüz dişi deve verilecektir!" buyurdu.[19]

13. Allah Azze Ve Celle Yolu'nda Malından Bir Çift Şey Harcayan Kimse

2408. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hişâm, el-Hasen'den, (O da) Sa'saa b. Muâviye'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ebû Zerr'e, kedisine ait bir deveyi, boynunda bir kırba olduğu halde sürüyorken -veya yediyorken- rastladım ve "Ebû Zerr! (Ne) malın var, malın (ne)?" dedim. O da
"Amelim var!" cevabını verdi. Ben tekrar;
"(Ne) malın var, malın ne" dedim, O da yine;
"Amelim var!" karşılığını verdi. O zaman ben;
"Bana Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işittiğin bir Hadis rivayet et!" dedim. O da şöyle dedi: Rasûlullah'ı, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Allah yolunda bir çift mal harcayan hiçbir müslüman yoktur ki, Cennet'in kapıcıları ona koşup (onu Cennet'e kendi kapılarından girmeye çağırmış) olmasınlar."[20]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (bir çift mal) iki dirhem veya iki kadın köle yahut iki erkek köle, ya da iki hayvandır."[21]

14. (Silah) Almanın Fazileti Ve Bununla İlgili Emir Hakkında

2409. "Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri haber verip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Eyyub rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib, Ebu'1-Hayr Mersed b. Abdillah'tan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şu Ayeti, yani;
"Siz de o (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın"[22] ayetini okumuş ve "Dikkat edin! Şüphesiz bu kuvvet, (ok) atmaktır!" (demiş).[23]
2410. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Sellâm'dan, (O) Abdullah b. Zeyd el-Ezrak'tan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah Azze ve Celle tek okla üç kişiyi; yani, yapımında hayır niyet eden ustasını, onu (ihtiyacı olana) yardım olarak vereni (veya onu, atacak olan kimseye uzatanı) ve onu atanı Cennet'e sokar!"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:
"Atmayı ve binmeyi (öğrenin). Şüphesiz atmayı (öğrenmeniz) bana, binmeyi (öğrenmenizden) daha sevimli gelir."
O şöyle de buyurdu:
"Ürkeğin kendisiyle meşgul olup oynadığı her şey boştur, sadece erkeğin yayını atması, atını eğitmesi ve hanımıyla oynaması hariç! Çünkü bunlar hak şeylerdendirler, (sevap kazandırırlar)."
O şöyle de buyurdu:
"Atmayı öğrendikten sonra onu bırakan kimse, onu kendisine öğretene nankörlük etmiş olur,"[24]

Açıklama

Bu Hadis sırf Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazanmak niyetiyle harp aletleri yapmanın, onları ihtiyaç sahiplerine yardım olarak vermenin veya kullanana yardım etmenin; onları düşmana karşı bizzat kullanma gibi Cennet'e gitmeye, ebedi mutluluğa ermeye sebep olacağını

göstermektedir. Harp âletleri, dünyevi geçimi sağlamak gayesiyle yapıldığında da, dünyevi geçimi helâlinden sağlamaya yönelik her türlü çalışma gibi, yapanına sevab kazandırır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) atıcılığı binicilikten üstün görmesi ise, atıcılığın savaşta hem tek başına, hem de her yerde işe yaramasından dolayı olmalıdır. Binicilik böyle değildir. Ayrıca atıcılık savaşta düşmanı alt etmede diğer savaş vasıtalarından daha fazla etkilidir. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), düşmanlar için hazırlanması emredilen "kuvvet "i "atma" olarak açıklamasının ve atıcılığı binicilikten üstün görmesinin bir sebebi de, herhalde atıcılığın savaşmadaki bu üstünlüğüdür. Bu gerçek bugünkü gelişmiş harp tekniklerinde de geçerlidir. Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, "atma" ve "binme" kelimelerini, "neyi atma "yi, "neye binme"yi belirtmeksizin mutlak olarak kullanmıştır.
Hadisin ikinci parçası "hakk"a yardım edecek mubah işlerin boş işler olmadığını, onları yapmanın da insana sevab kazandıracağını göstermektedir. Aliyyu'1-Kâri; koşu, yürüyüş, at ve deve yarışlarının, bedeni güçlendirmek, zihni dinlendirmek maksadıyla gezinti yapmanın ve haram çalgı aletleriyle icra edilmeyen müziğin (sema) de aynı hükümde olduğunu kaydetmiştir.
Hadisin son parçası ise, bir harb sanatını öğrenen kimsenin onu unutmasının nankörlük olacağını bildirmektedir. Bazı Hadisler bunun büyük günah olduğunu da bildirir. Çünkü bu, Allah'ın (Celh Celaluhu) sözünü yüceltmenin mühim bir vasıtası olan düşmanla savaş etmeye ehemmiyet vermenin bir göstergesidir.[25]

15. Allah Yolunda Herhangi Bir Şekilde Yaralanan Kimsenin Fazileti Hakkında

2411. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana amcam Musa b. Yesar, Ebu Hüreyre'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki, Allah onu Kıyamet günü, yarası; kokusu misk kokusu, rengi kan rengi olduğu halde kanıyorken diriltmiş olmasın!"[26]

16. Allah'tan Şehidlik İsteyen Kimse Hakkında

2412. "Bize el-Kasım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i rivayet ederken işittim ki; O, Sehl b. Ebi Umâme b. Sehl b. Huneyfi, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet ederken işitmiş ki, O şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gerçekten şöyle buyurdu:
"Kim samimi bir kalple Allah'tan şehidlik isterse, Allah onu, döşeğinde ölse de, şehidlerin derecelerine ulaştırır!"[27]

17. Şehidin Fazileti Hakkında

2413. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifai haber verip (dedi ki), Safvan b. İsa, İbit Aclân'dan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den,(naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şehid, öldürülme acısını ancak birinizin çimdikleme acısını hissetmesi gibi hisseder!"[28]

18. Şehidin Bu Dünyaya Dönmeyi Temenni Etmesi

2414. "Bize Ebu Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ölüp de Cennet'e girdikten sonra sizin yanınıza, bu dünya ile içindeki şeyler kendisinin olarak geri dönmeyi arzu edecek hiç kimse yoktur, şehid hariç. Çünkü o, göreceği sevabdan dolayı arzu edecek ki, şu şu kadar kere (dünyaya geri dönüp tekrar) öldürülsün!"[29]

19. Şehidlerin Ruhları

2415. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Süleyman'dan, (O) Abdullah b. Murre'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Biz Abdullah'a şehidlerin ruhlarını sorduk. -Zaten Abdullah olmasaydı bize (bunu) hiç kimse haber veremezdi-. O da şöyle dedi:
"Şehidlerin ruhları, Kıyamet günü Allah katında birtakım yeşil kuşların kursaklarındadır. Onların, Arşa asılı kandilleri vardır, hangi Cennet'te, nerede isterlerse orada dolaşır, sonra kandillerine geri dönerler. Derken Rabb'leri onlara yukarıdan bakar ve
"Bir ihtiyacınız var mı? Bir şey istiyor musunuz?" buyurur. Onlar da;
"Hayır! Sadece dünyaya dönüp bir kere daha öldürülmemiz hariç!" derler.[30]

20. Allah Yolu'nda Öldürülenlerin Durumu

2416. "Bize Muhammed ibnu'l-Mubarek haber verip (dedi ki), bize Muaviye b. Yahya -ki (Muhammed), O'nun es-Sadefi olduğunu söylemiştir-, rivayet edip (dedi ki), bize Safvan b. Amr, Ebu'l-Musenna el-Ümlüki'den, (O da) Utbe b. Abd es-Sülemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Savaşta) öldürülenler üç çeşittir: Canıyla, malıyla Allah yolunda cihad eden mü'min. O düşmanla karşılaştığında savaşır, nihayet öldürülür!" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunun hakkında sözüne şöyle devam etti:
"*İşte bu denemiş şehid, Allah'ın arşının altındaki çadırındadır! Peygamberler ona sadece Peygamberlik derecesiyle üstün gelirler. (Öldürülenlerin ikinci çeşidi) iyi bir işle diğer bir kötüsünü birbirine karıştıran mü'mindir. O, canıyla malıyla Allah yolunda cihad etmiş, düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar savaşmıştır."* Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunun hakkında sözüne şöyle devam etti: *"Günahlarını ve hatalarını silip süpüren bir yıkama ve temizleme! Muhakkak ki, kılıç hataları çok silip süpürücüdür! Bu kimse, Cennet'in kapılarının hangisinden isterse oradan Cennet'e girdirilir. (Öldürülenlerin üçüncü çeşidi) canıyla, malıyla cihad eden münafıktır. O da düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar savaşmıştır. Ama bu kimse (Cehennem) ateşindedir! Zira kılıç münafıklığı silemez!"*[31]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Elbise için, yıkandığında "musmisa=yıkandı ve temizlendi" denilir."[32]

21. Allah Yolu'nda Sabrederek Ve Sadece Allah Rızasını Umarak Savaşan Kimse Hakkında

2417. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, el-Makburi'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) kalkıp bir konuşma yapmış. Allah'a hamd-ü senada bulunmuş, sonra cihadı söz konusu etmiş ve farz-ı (ayn) ibadetler hariç, ondan daha faziletli hiçbir şey bırakmamış. O zaman bir adam kalkıp;
"Yâ Rasulullah, Allah yolunda öldürülen kimse hakkında ne buyurursun, bu (öldürülüşü) onun günahlarını bağışlatır mı?" demiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Evet. Sabrederek, sadece Allah'ın rızasını umarak, (düşmana) doğru giderek, (ondan) geri çekilmeyerek (savaşıp) öldürüldüğünde, (öldürülüşü onun günahlarına keffâret olur), sadece borç hariç. Çünkü o, bana Cibril'in söylediği gibi, ondan dolayı hesaba çekilecektir!"[33]

Açıklama

"Şehid", Allah Azze ve Celle yolunda canını veren müslümana denir. Kimin canını "Allah yolunda", sadece Allah'ın (Celle Celaluhü) rızasını

kazanmak gayesiyle verdiğim yalnız Allah Sübhanehu ve Teala bilebileceği için, "hakiki şehid"in kim olduğunu da ancak Allah Teala bilir. Herhalde bu sebeple ilk zamanlar savaşlarda ölen müslümanlar, hatta Sahabeler için "şehid oldu" ifadesi kullanılmamıştır. Bununla beraber savaş esnasında öldürülen her müslüman "hükmen şehid" sayılır, ona şehid muamelesi yapılır.
"Şehid"in; "tanık olan, kendisine tanıklık edilen", "bir yerde hazır olan, yanında hazır olan, yanında hazır bulunan", "haber veren, haber verilen" kimse gibi sözlük manaları vardır. Allah Teala yolunda öldürülen müslümana '"şehid" denilmesi ise ya Cennet'e gireceğine tanıklık edildiği veya ölürken yanında rahmet melekleri
bulunduğu, yahut ölürken Allah'ın (Celle Celaluhü) kendisine hazırlamış olduğu nimetleri gördüğü... içindir. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde şehidliğin birçok fazileti bildirilmiştir.
Yukarıdaki Hadiste de şehidliğin bir fazileti bildirilmektedir ki, bu da, zikredilen şartlarda öldürülen kimsenin, kul hakları hariç, bütün günahlarının silinmesidir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
"Sadece borç hariç" sözüyle kul haklarını şehidliğin bile silemeyeceğine dikkat çekmiştir. Bu, kul haklarına verilen ehemmiyetin ne kadar büyük olduğunu gösterir.[34]

22. Şehid Sayılan Kimseler

2418. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, et-Teymi'dir-, Ebu Osman'dan, (O) Âmir b. Malik'ten (O) Safvan b. Umeyye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Veba (hastalığından ölmek) şehidliktir. Suda boğulmak (suretiyle ölmek) şehidliktir. Savaşta (öldürülmek) şehidliktir. Karın (hastalıklarından ölmek) şehidliktir. Lohusa (iken ölmek) şehidliktir."[35]
2419. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Ebu Bekr b. Hafs'dan, (O) Şurahbil ibnu's-Simften, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah yolunda öldürülmek şehidliktir. Veba (hastalığından ölmek) şehidliktir. Karın (hastalıklarından ölmek) şehidliktir. Hamile iken (karnındaki) bebeği kendisini öldüren kadın şehiddir"[36]

Açıklama

Bu Hadislerle ilgili diğer Hadislerde bazı hastalıklar sebebiyle veya bazı hallerde ölen kimselere de şehid ismi verilmektedir. İbn-i Hacer (Rahmetullahi Alayh), konuyla ilgili makbul Hadislerde toplam olarak yirmiden fazla şehidliğin geçtiğini kaydetmiştir.[37] Bu şehidlikler; "savaşta öldürülme şeklindeki şehidlik" ve "diğer şehidlikler" olmak üzere başlıca iki kısma ayrılabilir. Savaşta ölen müslümana, yıkanılmaksızın namazı kılınıp defnedilme şeklinde muamele yapılır ki, bu şehide Hanefi âlimleri "hükmi şehid", Şafii alimleri "dünya şehidi" ismini verirler. Hadislerde belirtilen diğer şehidlere bu dünyada şehidlik muamelesi yapılmadığı için onlara "uhrevi şehid" veya "Ahiret şehidi" ismi verilmiştir. "Uhrevi şehidler"e "şehid" denmesinin bir hikmeti şudur: Bu kimseler ölürken büyük acı çekmişler veya haksızlıkla öldürülmüşlerdir. Allah da onların bu şekildeki ölümlerini günahlarının silinmesine veya sevaplarının artırılmasına sebep kılmış ve onları şehid mertebesine yükseltmiştir.[38]

23. Hz. Peygambere Savaşlarında İsabet EdenZorluklar

2420. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Kays'tan, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte savaşırdık da, o zaman bizim şu (dikenli ağacın) meyvesi ile asma yaprağından başka yiyeceğimiz olmazdı. Bu sebeple içimizden biri koyunun dışkı çıkarması gibi, birbirine bulaşmayan dışkı çıkarırdı. Şimdi Esed oğulları beni, (namazı güzel kıldıramadığımı iddia ederek) ayıplar oldu. O halde ben gerçekten zarar etmişim, amelim de boşa gitmiş!"[39]

24. Kim Bir Şey Niyet Ederek Savaşırsa, Ona Niyet Ettiği Şey Verilir

2421. "Bize el-Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Cebele b. Atıyye, Yahya ibnu'l-Velid'den, (O da) Ubade ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda, savaşında sadece bir deve ipi (elde etmeyi, yani dünyevi bir menfaat sağlamayı) niyet ederek savaşırsa, ona niyet ettiği şey verilir!"[40]

25. Savaşmak İki Çeşittir

2422. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye ibnu'l-Velid, Bakîr b. Saîd'den, (O) Halid b. Ma'dan'dan, (O) Ebu Bahriyye'den, (O da) Muaz b. Cebel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Savaş iki çeşittir: Allah rızasını isteyerek savaşan, başkana itaat eden, kıymetli olan (malını veya canını Allah yolunda) sarf eden, ortağa (arkadaşa) kolaylık gösteren, bozgunculuktan ve haksızlıktan uzak duran kimseye gelince; onun uykusu ile uyanıklığının hepsi sevaptır. Övünmek, gösteriş ve şöhret için savaşan, başkana isyan eden, yeryüzünde bozgunculuk yapan kimseye gelince ise, o, (Ahirette kendisine) yetecek kadar (sevapla) geri dönmez, (savaştan eli boş döner.)"[41]

26. Savaşmamışken Ölen Kimse Hakkında

2423. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Yahya ibnu'l-Haris, el-Kasım b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne savaşmış, ne bir savaşçıya ihtiyacı olan şeyleri vermiş, ne de bir gazinin ailesinin (işlerinde) onun yerini hayırla tutmuş olmayan kimseye Allah Kıyamet gününden önce bir musibet ulaştırır!"[42]

27. Bir Savaşçıya İhtiyacı Olan Şeyleri Veren Kimsenin Fazileti Hakkında

2424. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Zeyd b. Halid el-Cuheni'den, (O da) Hz. Pey-gamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim Allah yolunda savaşan bir kimseye ihtiyacı olan şeyleri verir ve ailesinin (işlerinde) onun yerini tutarsa, Allah ona o (savaşçının) sevabının aynısını yazar. Bununla beraber o, savaşçının sevabından da hiçbir şey eksiltmez!"[43]

28. Cihaddan Geri Kalmada Mazeret

2425. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki, ben el-Berâ'yı şöyle derken işittim:"
Şu Ayet, yani *"Mü'minlerden oturup (cihada gitmeyenler) ile Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmazlar!"* ayeti indiğinde, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Zeyd'i çağırdı. O da bir kürek kemiği getirip onu yazdı. İbn Ümm-i Mektum ise bir özrünü (âmâlığını) dile getirdi. Bunun üzerine Ayet; *"Özür sahibi olmayan mü'minlerden oturup (cihada gitmeyenler) ile mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmazlar!"*[44] (şeklinde) indi.[45]

29. Deniz Savaşının Fazileti Hakkında

2426. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habban'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki", O şöyle dedi:
"Bana Ümm-ü Haram bint Milhan anlattı ki,
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün O'nun evinde öğle uykusuna yatmış ve derken gülerek uyanmıştı. Ben de;
"Yâ Rasulullah, seni ne güldürdü?" demiştim. Şöyle buyurmuştu:
"Ümmetimden bir topluluğu şu denizin üstündeki (gemilere), tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi binmiş, (cihada gidiyorlarken) gördüm!"
Ben;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" demiştim. O da;
"Sen onlardansın!" buyurmuştu. Sonra yine uyumuş ve derken gülerek uyanmıştı. Ben de;
"Yâ Rasulullah, seni ne güldürdü?" demiştim. Şöyle buyurmuştu:
"Ümmetimden bir topluluğu, şu denizin üstündeki (gemilere), tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi binmiş, (cihada gidiyorlarken)gördüm!"
Ben;
"Yâ Rasulullah, Allah'a beni onlardan kılması için dua edin" demiştim. O da;
"Sen öncekilerdensin!" buyurmuştu.
(Enes, sözüne devamla) dedi ki, sonra Ubâde ibnu's-Samît O'nunla evlenmişti. Derken O deniz savaşına çıkmış, O'nu da beraberinde götürmüştü. (Sahile) geldiklerinde binmesi için O'na bir katır yaklaştırılmıştı da, (katır) O'nu yere atıp boynunu kırmış, O da ölmüştü."[46]

Açıklama

Deniz savaşının faziletli, bir izaha göre, ondaki güçlüklerin kara harbine göre daha fazla oluşundandır. Çünkü deniz savaşında, karadakine ek olarak, deniz şartlarına karşı da göğüs gerilmektedir. Bundan dolayı olmalı ki, deniz şehidinin sevabının, kara şehidinin sevabından daha fazla olduğu bildirilmiştir.[47] Hz. Ömer'in(Radıyallahu Anh), müslümanlara şefkati sebebiyle, güç olan deniz savaşma müsaade etmediği, Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) ise ona sadece gönüllüler için müsaade ettiği ve müslümanların ilk deniz savaşının O'nun zamanında olduğu nakledilmektedir. Müslümanların, Hicri 28. yılda vuku bulan bu ilk deniz savaşı Muaviye komutasında Kıbrıs'a yapılmış ve Ümmü Haram (Radıyallahu Anka) da kocası Ubâde'yle (Radıyallahu Anh) birlikte bu savaşa katılmıştı. Rivayetlere göre Ümmü Haram (Radıyallahu Anka) bu savaşa gidişte veya dönüşte bindiği katırdan düşerek şehid olmuştu. Alimlerin bir kimi, O'nun adaya çıkışta veya oradan dönüşte öldüğünü, kabrinin de Kıbrıs sahilinde bulunduğunu söylemişlerdir ki, meşhur olan budur. Bazı rivayetlerde ise bu ölüm hadisesinin savaş dönüşü Hıms sahilinde meydana geldiği ve Ümmü Haram'ın (Radıyallahu Anha) kabrinin de orada bulunduğu görülmektedir. İbn Hacer (Rahmetullahi Aleyh), Ümmü Haramın (Radıyallahu Anha) kardeşi Ümmü Abdillah'ın (Radıyallahu Anha) başından da benzer bir ölüm olayının geçtiğini belirten rivayetleri de değerlendirerek, bu iki şehid kadın Sahabenin kabirlerinden birinin Kıbrıs sahilinde, diğerinin Hıms sahilinde olabileceğini söylemiştir.[48] Şu halde Kıbrıs sahilinde, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duasına mazhar olup şehid olan mübarek bir kadın Sahabenin kabrinin bulunduğu kesindir.[49]

30. Kadınların Erkeklerle Beraber SavaşmasıHakkında

2427. "Bize Asım b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Hişam'dan, (O) Hafsa'dan, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bazı savaşlara katıldım. (O savaşlarda) yaralıları -veya yaralıyı- tedavi ediyor, (askerlere) yemek yapıyor ve eşyalarına göz-kulak oluyordum."[50]

Açıklama

Bu Hadis kadınların erkeklerle birlikte savaşa çıkabileceklerini ve yaralıları tedavi gibi hemşirelik hizmetlerinin yanında askerlere yemek yapma, eşyalarına göz-kulak olma gibi geri hizmetlerini de yapabileceklerini göstermektedir. Bu Hadisten, zaruret halinde bir kadının yabancı bir erkeği tedavi etmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Asr-ı Saadet'te kadın Sahabelerin erkek Sahabelerle birlikte savaşa çıktıklarını belirten birçok rivayet vardır. Bunlara göre kadın Sahabeler savaş esnasında kendilerine savunmanın yanında askerlere yemek yapma, su dağıtma, yaralıları tedavi etme, ağır yaralıları ve ölüleri Medine'ye nakletme, askerlerin eşyasına göz-kulak olma gibi hemşirelik ve geri hizmetler yapmaktaydılar. Bu şekilde İslam tarihinde ilk olarak hemşirelik görevi yapan kadın Sahabiler arasında Hz. Aişe, er-Rubeyyi bint Muavviz, Ümmü Atiyye, Ümmü Süleym veÜmraü Selifin -Allah hepsinden razı olsun!- isimleri geçmektedir. İslam tarihinin bu önder hemşirelerinin, Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) dışında hepsinin Ensar'dan olması dikkat çekicidir. Ensar kadınlarının ilim öğreniminde de, Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) övgüyle bahsettiği[51] mümtaz bir yerleri vardır.[52]

31. Hz. Peygamberin Bazı Hanımlarıyla Birlikte Savaşa Çıkması Hakkında

2428. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ab-dulvahid b. Eymen rivayet edip dedi ki, bana İbn Ebi Mu-leyke, el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir yolculuğa) çıkacağı zaman hanımları arasında kura çekerdi. Bir defasında kura Aişe ile Hafsa'ya çıkmıştı da ikisi (Hz. Peygamber) ile birlikte (yolculuğa) çıkmışlardı.[53]

32. Düşman Sınırında Bir Gün Bir Gece Nöbet Bekleyen Kimsenin Fazileti Hakkında

2429. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), biez Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Akil Zühre b. Ma'bed, Hz. Osman'ın azadlısı Ebu Salih'ten rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Osman'ı minber üzerinde şöyle derken işittim:"
"Doğrusu ben, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum bir Hadisi, yanımdan ayrılıp gitmenizi istemediğim için sizden saklamıştım. Sonra bana, herkesin kendisi için uygun bulduğunu seçmesi için onu size rivayet etmem uygun göründü. Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:"
"Allah yolunda düşmana karşı bir gün nöbet beklemek, onun dışındaki yerlerde bin gün (nöbet beklemekten) daha hayırlıdır!"[54]

33. Düşman Sınırında Nöbet Beklerken Ölen Kimsenin Fazileti Hakkında

2430. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize İbn Lenia, Mişrah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ukbe b. Amir'i şöyle derken işittim:"
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle derken işittim:
"Her ölünün amel (defteri) mühürlenip (kapatılır). Sadece Allah rızası için düşman sınırında nöbet bekleyen hariç. Çünkü onun ameli, öldükten sonra diriltilinceye kadar çoğaltılır!"[55]

Açıklama

Bu Hadis zahiri manasıyla; öldüklerinde geriye sadaka-i cariye (devam edici olan sadaka, hayır), faydalanılacak ilim ve dua edecek hayırlı çocuk bırakanların dışında herkesin amel defterinin kapanacağını belirten Hadise[56] zıt görünmektedir. Ancak arada gerçek bir zıtlık yoktur. Çünkü düşman sınırında nöbet beklemek, İslam devleti ile ümmetinin devamına yardım eden, dolayısıyla iyiliği sürüp giden, ömürlü olan bir

iştir. Bu da "sadaki-i cariye" gibidir.[57]

34. Allah Yolu'nda (Tutulan, Kullanılan) Atların Fazileti Hakkında

2431. Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Zekeriya, Âmir'den, (O da) Urve el-Bariki'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Allah yolunda tutulan) atların perçemlerinde Kıyamet gününe kadar hayır, yani sevap ve ganimet düğümlüdür!"[58]
2432. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Husayn ile Abdullah b. Ebi's-Sefer'den, (onlar da) Urve el-Bariki'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Allah yolunda tutulan) atların perçemlerinde Kıyamet gününe kadar hayır, yani sevap ve ganimet düğümlüdür!"[59]

Açıklama

Bu Hadiste övülen atlar, Allah Azze ve Celle yolunda kullanılan veya o gayeyle tutulan atlardır. Hadiste "hayır" kelimesinin "sevap ve ganimet'le açıklanmış olması bunu gösterir.
Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer bir Hadisinde atların, sahiplerinin maksadına göre, "sevap" kazandıran, sahibinin ihtiyaçlarına "perde" olan ve "günah" kazandıran şeklinde üç çeşit olduğunu beyan buyurmuştur.
"Sevap" kazandıran at, Allah (Celle Celaluhü) yolunda beslenilip tutulan; sahibinin ihtiyaçlarına "perde" olan at, kişinin ihtiyaçlarım görüp başkasına yük olmamak ve iffetini korumak için beslenilip tutulan; "günah" kazandıran at ise, öğünmek, gösteriş ve müslümanlara husumet maksadıyla beslenilip tutulan attır.[60]
Günümüzde atların yerini alan motorlu vasıtalar da, Allahu a'lem, bu taksime tabidirler.
Yukarıdaki Hadis ayrıca cihadın ve onu yapacak olan müslümanların, Kıyamete kadar var olacaklarını da göstermektedir.[61]

35. Müstehab Ve Mekruh Olan Atlar

2433. "Bize Ahmed b. Abdirrahman ed-Dımeşki haber verip (dedi ki), bize el-Velid rivayet edip (dedi ki), bana İbn Lehia, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Uleyy b. Rebah'tan, (O da) Ebu Katâde el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki"; bir adam;
"Yâ Rasulullah, ben gerçekten bir at satın almak istiyorum; hangisini alayım?" demiş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Üst dudağı beyaz, (üç ayağı) sekili, sağ ön ayağı sekişiz olan siyah bir at veya, bu şekilde nişanlı olan yelesi ve kuyruğu siyah, dor bir at satın al ki, (savaşta) ganimet alasın ve kurtulasın (veya alışverişinde "kazançlı çıkasın", savaşta da "kurtulasın"!)"[62]

36. Öne Geçme Yarışı Hakkında

2434. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yarışa hazırlanılmış atlar arasında Hafya'dan Seniyye'ye, yarışa hazırlanılmamış olanlar arasındaysa Seniyye'den Zureykoğulları Mescidi'ne kadar yarış yaptırırdı. İbn Ömer de bu (hazırlanılmamış atlarla) yarış yapanlar arasındaydı.[63]

Açıklama

Bu Hadis at yarışları yapmanın meşruluğunu göstermektedir. Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh); at gibi hayvanlarla yapılan yarışlarla; insanların koşu ve silah atma yarışlarının caizliği konusunda ihtilâfın bulunmadığını bildirmektedir.
Ancak Malik ve Şafii (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), caiz olan yarışların at, deve ve ok yarışlarına münhasır olduğunu söylemişlerdir. Bu yarışların, ödülü yarışanların dışında birinin vermesi şartıyla, ödüllü yapılmasının caiz olduğunda da ittifak vardır.
Alimlerin cumhuru ödülü yarışanlardan birinin vermesi halinde de bunun caiz olacağım söylemişlerdir. Bu yarışların hükmü ise maksada göre değişmektedir.
Yukarıdaki Hadiste geçen yerler, o zaman Medine dışında bulunmaktaydı. Hafya ile Seniyye (Veda Tepesi) arası 6-7 mil (yaklaşık 10-12 km) kadar, Seniyye ile Zureykoğulları Mescidi arası ise 1 mil veya biraz fazla (yaklaşık 2 km. kadar) idi.[64]

37. Ödüllü At Yarışları Hakkında

2435. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Saîd b. Zeyd haber verip (dedi ki), bana ez-Zübeyr ibnu'l-Hırrît, Ebu Lebid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti;"
El-Haccac zamanında, el-Hakem b. Eyyub Basra (emiri) iken atlar koşturulmuştu. Biz de ödüllü yarış (yerine) gelmiştik. (Ebu Lebid sözüne devamla) şöyle dedi:) Derken atlar gelince demiştik ki;
"Enes b. Malik'e doğru gitsek de O'na sorsak, acaba Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ödüllü at yarışı yaparlar mıydı?" (Ebu Lebid) sözüne şöyle devam etti:
Bunun üzerine biz, ez-Zaviye'deki[65] köşkünde iken O'nun yanına gitmiş ve O'na sorup demiştik ki;
"Ebu Hamza! Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ödüllü at yansı yapar mıydınız? Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ödüllü at yarışı yaptırır mıydı?" O şöyle cevap vermişti:
"Evet! Vallahi O, gerçekten Sebha isimli bir at üzerine yarış ödülü koymuştu da (bu at) halkı geçmiş, O da buna sevinmiş, bundan hoşlanmıştı."[66]
Abdullah (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"İnheşşehu=Ona sevindi", "a'ce-behu=Ondan hoşlandı" demektir.[67]

38. Müşriklere Karşı Dil Ve El İle Cihad EtmekHakkında

2436. "Bize Amr b. Asım haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin!"[68]

39. Bu Ümmetten Bir Topluluk Hak Uğrunda Savaşmaya Devam Edecektir

2437. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebi Halid, Kays b. Ebi Hazim'den, (O da) el-Muğire b. Şu'beden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ümmetimden bir topluluk (muhalif) insanlara üstün gelmeye devam edecektir. Nihayet onlar galip iken Allah'ın, (Kıyamet veya mü'minlerin ruhlarının kabz olunması) emri gelecektir!"[69]
2438. "Bize Ebu Bekir b. Beşşâr haber verip (dedi ki), biz Ebu Davud et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Heramâm, Katâde'den, (O) Adullah b. Bureyde'den, (O) Süleyman ibnu'r-Rebi'den, (O da) Hz. Ömer ibnu'l-Hattab'dan (naklen) rivayet etti. (Süleyman) dedi ki, ben O'nu (yani Hz. Ömer'i) şöyle derken işittim:" Rasulullah şöyle buyurdu:
"Ümmetimden bazı insanlar hak uğrunda üstün gelmeye devam edeceklerdir!"[70]

40. Haricilerle Savaş Hakkında

2439. "Bize Abdullah b. Mesieme b. Ka'neb haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'I-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki, benden sonra ümmetimden, Kur'anı, boğazlarından öteye geçmeyerek okuyacak bir topluluk olacak. Bunlar, okun vurulan avdan çıkması gibi dinden çıkacak, sonra da ona bir daha geri dönmeyecektir! Bunlar bütün yaratıkların en kötüleridirler!"
Süleyman demiş ki; Humeyd şöyle dedi: Abdullah dedi ki; sonra ben el-Hakem b. Amr el-Gıfari'nin kardeşi Rafi'e rastladım ve bu Hadisi rivayet ettim, Rafi' de şöyle dedi:
"Ben de bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiştim."[71]

Açıklama

Bu Hadiste ileride çıkacakları haber verilen ve kınanan insanlar, okudukları Kur'an sadece sözde kalan, "boğazlarından öteye geçmeyen", yani onu gönülden okumayan, içlerine sindirmeyen kimselerdir. Bu kimselerde Kur'an'ın özüne inme, onu Allah'ın (Celle Celaluhü) muradına uygun olarak anlama gayreti yoktur. Buna rağmen şahsi ve sathi yorumlarıyla, saplantılarıyla ahkâm kesmekten de çekinmezler. Böylece okun av hayvanını delip geçtiği gibi onlar da dini delip ondan çıkarlar, dine zarar verirler. Şöyle ki, onlar bu halleriyle dinin yanlış tanınmasına sebep olur, din düşmanlarına dini tenkit etme fırsatı verir ve böylece müslümanlığı kabul edebileceklerin hidayete ermelerine engel olmuş olurlar. Bu ise en büyük zulümlerden biridir. Sahabe-i Kiram neslinden sonraki bütün dönemlerde bu tip insanlar görülmüştür. Bununla beraber, bu tipin ilk örnekleri Hariciler arasında çıktığı için, yukarıdaki Hadisle benzerleri Haricilere hamledilmiştir.
Hariciler, Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) Halifeliği zamanında ortaya çıkan bir topluluktur. Onlara bu isim, dinden "çıktıklarından" veya daha meşhur olan görüşe göre, Sıffîn savaşından sonra, savaşın neticesini belirleme işinin hakemlere bırakılmasına razı olduğu için, Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) karşı "çıktıklarından" dolayı verilmiştir. İbn Hacer'in (Rahmetullahi Aleyh) bildirdiğine göre, bu topluluğun çekirdeğini, Hz. Osman (Radıyallahu Anh) zamanında Irak bölgesindeki bazı kimseler oluşturmuştur. Bunlar, Halifenin bazı akrabalarının gidişatını beğenmeyip bu sebeple Halifeyi tenkit eden, Kur'an'ı çok okudukları ve çok ibadet ettikleri için "kurra" diye anılan, ancak Kur'an'ı maksadının dışında yorumlayan, görüşlerinde katı ve aşırı kimselerdi.
Bu kimseler Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehid edilmesinden sonra Hz. Ali (Radıyallahu Anh) tarafında yer almış ve Hz. Osman (Radıyallahu Anh) ile taraftarlarının kâfir oldukları kanaatine varmışlardı. Onlar Sıffîn savaşında da Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) saflarında yer almışlardı. Ancak savaşın sonlarına doğru Hz. Muaviye'nin askerlerinin, mızraklarının uçlarına Kur'anlar takıp karşı taran Allah'ın Kitabı'na başvurmaya davet etmeleri üzerine, sırf '"dini" endişelerle Hz. Ali (Radıyallahu Anh) tarafında savaşmakta
olan söz konusu kimseler savaşı bırakmış, daha sonra da, savaşın neticesini belirleme işini hakemlere bırakmaya razı olması sebebiyle Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) karşı çıkmışlardı. Bundan dolayı da onlara "Hariciler" ismi verilmişti. Hariciler bundan sonra, hem itikadi, hem de siyasi görüşleri farklı birçok gruba ayrılmış, bunların bir kısmı da, Sünnet'i tamamen veya kısmen reddetme, beş vakit namazı inkar edip, sabah ve akşam olmak üzere iki vakit namazın varlığını iddia etme gibi sapık ve batıl görüşlere sahip olmuşlardı.[72]

---

[1] Saff: 61/1-3.
[2] Tirmizi, Tefsir, 62(5/412-413); Müsned, 5/452., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/216
[3] Saff: 61/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/216-217
[4] Buhari, Humus, 8(4/50); Müslim, imaret, 104(3/1496); Nesai, Cihad 14(6/15) İbn Mace, Cihad, 1(2/920); Muvatta, Cihad, 2(2/443); Müsned, 2/231, 384, 424., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/218
[5] Müsned, 3/300, 302, 346. Bu Hadisi Ebu Yala ve Taberani de rivayet etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevâid, 5/290-291). Bu Hadisin bir şahidi için bkz. 1431. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/218-219
[6] Buhari, İman, 18(1/12); Müslim, İman, 135(1/188); Nesai, Cihad, 17(6/17); Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 22(4/185); Müsned, 2/269. Bu Hadisin bir şahidi ve kısa açıklaması için bkz 1431. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/219-220
[7] Ebu Davud, 41(3/21); Nesai, Cihad, 25(6/22); İbn Mace, Cihad, 15(2/933); Müstedrek 2/77; Müsned, 5/230, 235, 244.
[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/220
[9] Nesai, Zekat, 74(5/62); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 18(4/182); Muvatta, Cihad, 4(2/445, mürsel olarak); Müsned, 1/237, 319, 322., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/221-222
[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/221/222-223
[11] Müstedrek, 2/68; Beyhaki, 9/161. Bu Hadisi, Taberani ve Bezzar da rivayet etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevâid, 5/326). Bu Hadisin bir şahidi için bkz. Tirmizi, Fedailu'l-Cihad, 17(4/181); Müsned, 2/524., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/223
[12] Mecmâu'z-Zevâid, 5/286 (Taberani'den). Bu Hadisi ayrı ayrı Malik'in ve ismi verilmeyen bir Sahabinin musnedleri olarak Ahmed, Taberani ve Ebu Ya'la da rivayet etmişlerdir. Bkz. Müsned, 5/225, 226, Mecmâu'z-Zevâid, 5/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/224
[13] Buhari, Cihad, 5(3/202), 73(3/224); Müslim, İmaret, 114(3/1500); Nesai, Cihad, 11(6/ 14); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 17(4/180); Müsned, 3/433), 5/335, 337, 339; İbn Mace, Cihad, 2(2/ 921). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225
[14] Buhari, Cihad, 36(3/213); Müslim, Siyam, 167, 168(2/808); Nesai, Siyam 44-45(4/143-145); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 3(4/166); İbn Mace, Siyam, 34(1/547-548); Müsned, 3/26, 59, 83., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225-226
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/225-226
[16] Nesai, Cihad, 10(6/14); Müsned, 4/134-135; Müstedrek, 2/83., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/227
[17] İbn Mace, Cihad, 8(2/925); Müstedrek, 2/86. Bu Hadis Salih b. Muhammed'in zayıflığı ve senedinin munkatı' oluşu sebepleriyle zayıftır.
[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/227-228
[19] Müslim, İmaret, 132(3/1505); Nesai, Cihad, 46(6/41); Müsned, 4/121, 5/274., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/228
[20] Nesai, Cihad, 45(6/40); Müsned, 5/153, 159; Müstedrek, 2/86.
[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/229-230
[22] Enfal: 8/60.
[23] Burada mevkuf olarak rivayet edilen bu Hadisin merfu rivayetleri için hkz. Müslim, İmaret, 167(3/1522); Ebu Davud, Cihad, 24(3/13); Tirmizi, Tefsir, 9(5/270); İbn Mace, Cihad, 19 (2/940); Müsned, 4/157; Tayâlisî, s. 136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı),

Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/230
[24] Ebu Davud, Cihad, 24(3/13); Nesai, Hayl, 8(6/185); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 11(4/174); Müsned, 4(144, 146,148; Tayâlisî, s. 135; Müstedrek, 2/95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/231
[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/230/231-232
[26] Buhari, Cihad, 10(3/204); Nesai, Cihad, 27(6/24-25); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 21(4/ 184); İbn Mace, Cihad, 15(2/934). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/232-233
[27] Müslim, İmaret, 157(3/1517); Ebu Davud, Vitr, 26(2/85-86); Nesai, Cihad 36(6/31)- Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 19(4/183); İbn Mace, Cihad, 15(2/935). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/233-234
[28] Nesai, Cihad, 35(6/31); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 26(4/190); İbn Mace, Cihad, 16(2/937); Müsned, 2/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/234
[29] Buhari, Cihad, 21(3/208); Müslim, imaret, 108-109(3/1498); Nesai Cihad, 34(6/30 şamd mahiyetinde); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 13(4/177); Müsned, 3/103, 126,173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/235
[30] Müslim, İmaret, 121(3/1502); Tirmizi, Tefsir, 4(5/231). Hadis, zikredilen bu iki yerde merfu olarak geçmektedir. Zaten Ehli Kitab'dan rivayet âdeti olmayan Sahabenin, bu tür akılla bilinemeyecek hususlardaki sözleri merfu' hükmündedir, yani bu bilgileri Hz. Peygamberden öğrenmiş sayılırlar. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/235-236
[31] Müsned (4/185-186) Mecmâu'z-Zevâid, 5/291 (Taberani'den).
[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/236/237-238
[33] Müslim, İmaret 117(3/1501); Nesai, Cihad, 32(6/29); Tirmizi, Cihad, 32(4/212); Muvatta, Cihad, 31(2/461); Müsned, 5/297, 304, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/238-239
[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/238-239
[35] Nesai, Cenâiz, 112(4/82); Müsned, 3/400,401, 6/466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240
[36] Müsned, 5/315; Mecmâu'z-Zevâid, 5/299 (Bezzar ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240-241
[37] Bkz. Fethu'1-Bâri, 11/308-309.
[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/240-241
[39] Buhari, Rikak, 17(7/180); Müslim, Zühd, 12(4/2278); Tirmizi, Zühd, 39(4/582); Müsned 1/174, 181, 186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/241-242
[40] Nesai, Cihad, 23(6/21); Müsned, 5/315, 320,329; Müstedrek, 2/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/242-243
[41] Ebu Davud, Cihad, 25(3/13-14); Nesai, Cihad, 46(6/41); Muvatta, Cihad, 43(2/466, mevkuf olarak); Müsned, 5/234; Müstedrek, 2/85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/243-244
[42] Ebu Davud, Cihad, 18(3/10); İbn Mace, Cihad, 5(2/923). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/244
[43] Buhari, Cihad, 38(3/214); Müslim, İmaret, 135-136(3/1506-1507); Ebu Davud, Cihad, 21(3/12); Nesai, Cihad, 44(6/38); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 6(4/169); îbn Mace, Cihad, 3(2/922), Müsned, 4/115,116, 5/192; Tayâlisî, s. 129, 189., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/245
[44] Nisa: 4/95.
[45] Buhari, Cihad, 31(3/211); Müslim, İmaret, 141(3/1508); Nesai, Cihad, 4(6/9-10)- Tirmizi, Cihad, 1(4/191); Müsned, 4/282, 284,290; Tayâlisi, s. 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/245-246
[46] Buhari, Cihad, 75(3/225); Müslim, İmaret, 161(3/1519); Ebu Davud, Cihad, 10(3/6); Nesai, Cihad, 40(6/35); Tirmizi, Fedâilul-Cihad, 15(4/178); İbn Mace, Cihad, 10(2/927); Muvatta, Cihad, 39(2/464); Müsned, 6/361, 423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/247
[47] Bkz. Ebu Davud, Cihad, 10(3/7); İbn Mace, Cihad, 10(2/928).
[48] Fethu'1-Bâri, 23/90
[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/246-248
[50] Müslim, Cihad, 142(3/1447); İbn Mace, Cihad, 37(2/952); Müsned, 5/271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/249
[51] Bkz. Buhari, İlm, 50(1/41).
[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/249-250
[53] Buhari, Nikah, 97(6/154); Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 88(4/1894). Bk. 2208. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/250
[54] Nesai, Cihad, 39(6/33); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad, 26(4/189-190); İbn Mace, Cihad, 7(2/ 924); Müsned, 1/62, 65, 66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/251
[55] Müsned, 4/150, 157; Mecmâu'z-Zevâid, 5/289(Taberanî'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/252
[56] Bkz. Müslim, Vasiyyet, 14(3/1255).
[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/252
[58] Buharı, Cihad, 44(3/215); Müslim, İmaret, 98(3/1493); İbn Mace, Cihad, 14(2/932); Müsned, 4/375, 376., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253
[59] Buhari, Cihad, 43(3/215); Müslim, İmaret, 99(3/1493); Nesai, Hayl, 7(6/184-185); Tirmizi, Cihad, 19(4/202); Müsned, 4/375, 376., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253
[60] Bkz. Buhari, Cihad, 48(3/217).
[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/253-254
[62] Tirmizi, Cihad, 20(4/203); İbn Mace, Cihad, 14(2/933); Müsned, 5/300; Müstedrek, 2/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/254-255
[63] Buhari, Salât, 41(1/108); Müslim, İmaret, 95(3/1491); Ebu Davud, Cihad, 66(3/29); Nesai, Hayl, 13(6/188); Tirmizi, Cihad, 22(4/205), İbn Mace, Cihad, 44(2/960); Muvatta, Cihad 45(2/467); Müsned, 2/5,11, 56; Dârekutnî, 4/299,300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/255-256
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 5/255-256
[65] Ez-Zaviye, Basra'ya iki fersah (yaklaşık 10 km.) mesafede bir yerdir.
[66] Müsned, 3/160, 256; Dârekutnî, 4/301; Mecmâu'z-Zevâid, 5/263 (Taberani'den).
[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/256-257
[68] Ebu Davud, Cihad, 18(3/10-11); Nesai, Cihad, 1(6/7); Müsned, 3/1245, 153,251; Müstedrek, 2/81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/258
[69] Buhari, İ'tisam, 10(8/149); Müslim, İmaret, 171(3/1523); Müsned, 4/244, 248, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/259
[70] Müstedrek, 4/449; Tayâlisî, s. 9; Mecmâu'z-Zevâid, 7/288 (Taberani'den), 312 (Ebu Ya'la'dan). Hadisin Darimi ve Tayalisi'deki senedlerînde bulunan Süleyman ibnu'r-Rebi' meçhul bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/258-258
[71] Müslim, Zekat, 158(2/750); İbn Mace, Mukaddime, 12(1/60); Müsned, 5/176; Tayâlisî, s. 60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/260
[72] Bkz. Fethul-Bâri; 25/114 – 117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/260-262

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHAD VE SİYER BÖLÜMÜ

(7 Hadîs)

315/1 İbn Bureyde'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah Sailalahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Allah tealâ savaşanların, karılarını, savaşmayıp geri kalanlara, 'kendi anneleri gibi ıharam 'kılmıştır.»
Savaşanlardan birinin geride bıraktığı ehline, diğerlerinden kkn hıyanet ederse, şüphesiz kıyamet gününde o savaşana:
«— Şimdi öcünü ondan- al! denecektir.»
* {Evet), savaşanlar hakkında ne zannediyorsunuz!»
316/2 İbn Bureyde'riin babasının şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlulfah (S.A.V.) bir orduyu yahud bir müfrezeyi harbe gönderirken onların komutanına: «Allanır? emirlerini tutup yasaklarından kaçınmasını», Ve sonra da emrinde olan müslümanlara dönerek «İyi ve güzel işlerde bulunmalarını» tavsiyede -bulunur ve şuniaorı söylerdi:
„Allah yolunda Allah'ın ismiyle savaşın. Allah'ı inkâr edenlerle vuruşun. Düşmandan alacağınız mallara ihanet etmeyin. Vereceğiniz ahdi eşitlik içinde yerine getirin. İbret için, kimsenin burun kulak ve benzeri uzuvlarını kesmeyin. Küçük çocukları ve çok ihtiyarları öldürmeyin. Düşmanınızla karşı karşıya geldiğiniz zaman onları önce islâma çağırın. Kabul etmezlerse, cizye vermelerini teklif edin. Onu da reddederlerse vuruşmaya başlayın.
Bir kale halkını muhasara edip (esir aldığınız) zaman ve onlar da sizden, «Allahu Tealânın hükmü ne ise ona göre hareket etmenizi» isterlerse, dediklerini yapmayın. Zira Allah'ın hükmünün ne olduğunu siz bilemezsiniz. O takdirde kendi hükmünüze göre hareket edin. Karşınıza çıkan duruma göre haklarında hükmünüzü verin. Sizden, kendilerine vereceğiniz ahde karşı Allah'ı borçlu göstermenizi isterlerse, siz kendi kendinizi ve babalarınızı borçlu gösterin. Zira, kendi adınıza esirlerinizi vermiş olduğunuz ahdi tutmanız Allah'ın-adına verdiğiniz ahdi bozmaktan daha kolaydır.
Diğer bir rivayete göre şöyle buyurdu:
«Sizden, kendisine vereceğiniz ahd için Allah'ı ve resulünü 'borçlu göstermenizi isterlerse vermeyin. Siz kendi kendinizi ve babalarınızı borçlu gösterin. Zira kendi adınıza ve bahalarınızın adına vermiş olduğunuz ahdi tutmamanız daha kolaydın»

316/3 ibn Bureyde'nfn şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, o tesirleri) burun, kulak, dil ve benzeri organlarını kesmek suretiyle cezalandırılmasını yasak etti.»

317/4 Atiyye el-Kurezî'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Kureyze (savaşı) günü, biz (esir aınarr Kureyzeliler), Resulüllah (S.AJ e gösterildik. Büyük olanlarımızın öldürülmesini 'küçüklerimizin de köle edilmelerini emretti. Böylece «kasığında kıl bitmiş» olanlar (tesbit edilip) öldürüldü, bitmeyenler sağ bırakıldı.»
a) Diğer -bir rivayette şöyle dedi: «Nebî saliallahü-aleyhi ve selleme gösterildim:» «— Bakınız; 'kasığında kıl bitmişse boynunu vurun, değilse kalsın? emrini verdi.
Beni böylece çocuk buldokları için kendi halime bırakıldım.» Eb) Bir diğer rivayette şöyle dedi:
«Kureyze esirleri arasında idim. Beni de gösterdiler. Kasıklarıma baktıklarında 'kılı bitmemiş -olduğum anlaşılınca köleler arasına kattılar.»

318/5 İbn Abbâs'ın şöyie dediği rivayet edildi:
Hendek savaşı günü müşriklerden biri hendek içerisinde öldürüldü. Laşesinin kendilerine verilmesi için, bize müşrikler önemli bir mal teklif ettiler. Fakat Hz. Peygamber tundan nehyetti.»

319/6 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hayber savaşı günü (alınan ganimetlerin) pay edilmesin-den önce «beşte bir»in satılmasını Hz. Peygamber nehy etti.»

320/7 İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi: ...
«Bedir savaşında alınan ganimetleri, Hz. Peygamber Medine'ye varmadan önce paylaştırmadı.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CİHAD BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BAB
CİHADIN FAZİLETİ
BİRİNCİ FASIL
CİHAD VE MÜCAHİDLERİN FAZİLETİ
İKİNCİ FASIL
ŞEHADET VE ŞEHİDİN FAZİLETİ
İKİNCİ BAB
CİHAD VE CİHADA MÜTEALLİK MESELELER
BİRİNCİ FASIL
CİHADIN VACİB OLUŞU VE CİHADA TEŞVİK EDEN HADÎSLER
1- ULÜ'L-EMRE İTAAT:
İTAATLE İLGİLİ BAZI MESELELER
KUR'AN-I KERİM VE İTAAT
2- FASIK İMAMIN ARKASINDA NAMAZ
İKİNCİ FASIL
CİHAD'IN ÂDABI
ÜÇÜNCÜ FASIL
CİHADA NİYETTE SIDK VE İHLÂS
DÖRDÜNCÜ FASIL
KITÂL VE GAZVE AHKÂMI
BEŞİNCİ FASIL
CİHADA MÜTEALLİK SEBEPLER
ÜÇÜNCÜ BAB
CİHADLA İLGİLİ TEFERRUAT
BİRİNCİ FASIL
EMAN VE SULH
İKİNCİ FASIL
CİZYE VE CİZYE İLE İLGİLİ HÜKÜMLER
ÜÇÜNCÜ FASIL
GANİMETLER VE FEY
GANİMET:
FEY:
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞEHİDLER HAKKINDA

CİHAD BÖLÜMÜ

Bu bölümde üç bab vardır.

*

BİRİNCİ BAB
CİHADIN FAZİLETİ

*

BİRİNCİ FASIL
CİHAD VE MÜCAHİDLERİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL
ŞEHADET VE ŞEHİDİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ BAB
CİHAD VE CİHADA MÜTEALLİK MESELELER

*

BİRİNCİ FASIL
CİHADIN VACİB OLUŞU VE CİHADA TEŞVİK

*

İKİNCİ FASIL
CİHADIN ÂDÂBI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL
CİHADA NİYETTE SIDK VE İHLAS

*

DÖRDÜNCÜ FASIL
KITAL VE GAZVENİN AHKÂMI

*

BEŞİNCİ FASIL
CİHADA MÜTEALLİK MESELELER

*

ÜÇÜNCÜ BAB
CİHADLA İLGİLİ BAZI TEFERRUAT MEVZULARI

BİRİNCİ BAB

CİHADIN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ??????? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ???? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (986)- Hz. Osman (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim şöyle diyordu:
"Allah yolunda bir günlük ribât, diğer menzillerde (Allah yolunda geçirilen) bin günden daha hayırlıdır." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 26; (1667, 1664, 1665); Buharî, Cihâd 73; Müslim, İmaret 163; İbnu Mâce, Cihâd 7, Nesaî, Cihâd 39, 6, 39).[1]

AÇIKLAMA:

Ribât, lügat olarak "bağlamak" mânasına gelen bir asıldan gelir. Değişik mânalarda kullanılmıştır. Yerine göre at bağlamaya yarayan ipe dendiği gibi ata da denir. Hadislerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayır amellere ve ibadetlere devam etmeyi de bu kelimeyle ifâde ettiği görülür.
İbnu'l-Esir, Nihâye'de asıl ribâtın savaşta, cihad hâli üzere düşman karşısında ikâmet olduğunu belirtir. Sonradan, bu kelime daha ziyade hudud muhafızları için kullanılmıştır.
Şu halde hadis, Allah için cihad etmek maksadıyla harp sırasında düşman karşısında ikamet etme mânasındaki "ribât"ı kastedmektedir. Bu fiilen hududda olabileceği gibi, emir ve silah altında beklemek suretiyle her yerde olabilir. Şerh kitaplarımızın te'lif edildiği devirlerde düşmana karşı tehlikeli bekleyişler sınır bölgesinde olduğu için, ribatın târifinde umumiyetle "hudud" kaydına rastlanmaktadır. Ancak zamanımızın askerlik şartlarında hududla, hudud gerisi arasında çok fazla fark kalmamıştır. Bu sebeple Nihâye'nin yukarıda kaydettiğimiz tarifi, hadisin ruhuna ve günümüz realitesine daha muvafıktır.
Hadisin, askere vâdettiği büyük mükâfaatın mühim bir şartla kayıtlı olduğunu belirtmemiz lâzım: "Allah yolunda cihad için." Allah için olmayan bütün "bekleyişler" boşadır, cephede ölmeler de.[2]

?2? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ??????????? ?? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (987)- Fadâle İbnu Ubeyd (radıyalahu anh) anlatıyor: "Her ölenin ameline son verilir, ancak Allah yolunda ölen murâbıt müstesna. Çünkü onun ameli kıyamet gününe kadar artırılır. Ayrıca o, kabir azabına da uğratılmaz." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad 2,(1621); Ebu Dâvud, Cihâd 16, (2500).][3]

AÇIKLAMA:

Cenab-ı Hakk, kişinin sevabını sağlığında yapacağı amele bağlamıştır. Ölümle amel defteri kapanır. Hayatı esnasında ne miktar hayır ve sevab kazanabilmişse artık onunla kalır ve artış olmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu duruma bazı istisnaların olduğunu belirtmiştir: İstifade edilen ilim, hayırlı evlât ve sadaka-i câriye gibi. Sadedinde olduğumuz hadis, Allah yolunda şehid düşenlerin de amel defterinin açık kaldığını, dini ve din kardeşlerinin hürriyeti için, Allah'ın rızasını düşünerek savaşırken hayatını kaybedene, fedâkarlığının mükâfaatı olarak, defterine devamlı sevap yazılıp, ebedî hayattaki derecesinin yüceltildiğini haber vermektedir. Hadis, ayrıca şühedanın kabir azabından emin olacağını da müjdelemektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) başka hadislerde, öldükten sonra defteri açık kalacak kimseleri belirtirken, şehidleri zikretmez. "Bu durum, denmiştir, belki de bunların kabir azabı görmeme imtiyazlarından ileri gelir." Şehidler amel defterlerinin açık kalmasına ilave olarak kabir azabından da beri kılınmışlardır. Bu sebeple, bunlar ayrı bir grup teşkil etmektedirler, müstakillen zikirleri evladır; demektir.[4]

?3? ??? ????? ???????. ???:]??? ????? ????? #: ??????????? ???? ??????? ????????[.????: »????« ?? ???? ???????.

3. (988)- Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Gerçek mücâhid, nefsiyle cihad edendir." [Fedâilu'l-Cihad 2, (1621).][5]

AÇIKLAMA:

Resûlullah, bu ifadeleriyle kıymeti son derece yüceltilen "cihad"ı, düşmanla savaş olmadığı için yapamayanlara, daha verimli bir ufuk açmaktadır: Nefsiyle, yani kötülükleri emreden nefsi ile (ayet-i kerimenin ifadesiyle ennefsü'l-emmâre bissû) mücadele. Bu cihad aslında, düşmanla yapılan cihaddan daha zordur. Kişi, nefsinin, kötülüğe, tembelliğe, hevesâta olan meyillerini kırarak, hakka, ubudiyete, insanoğlunda mevcut hayırlı kaabiliyetlerin inkişafına sevkedebilse imanın gerçek büyüklüğü ortaya çıkar. Bunu yapabilen insanlar nâdirdir. Resûlullah bu hakikate binâen nefis kavgası verene "gerçek mücahid" demiştir.
Nefisle yapılan mücadelenin de Allah nezdinde makbul olması için, bunun da "Allah için" yapılması icab etmektedir. Hadisin bir tarîkinde "Hakiki mücahid, Allah (rızası) için nefsiyle cihâd edendir" buyrulmuştur.[6]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???: ????? ????? #: ?????????? ?? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????[. ????? ??????? ???????? .

4. (989)- Hz. Enes (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğleden evvel veya öğleden sonra bir kerecik Allah yolunda yola çıkış, dünya ve içindeki her şeyden daha hayırlıdır." [Buharî, Cihad 5, 6, 73, Rikak 2, 51; Müslim, İmâret 112-115, (1880); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 17, (1648, 1649, 1651); Nesâî, Cihâd 11, 12,(6,15); İbnu Mâce, Cihad 2,(2755-2757).][7]

AÇIKLAMA:

Bu hadis farklı tariklerden gelmiştir. Hadiste geçen gadve gündüzün bidayetinden öğle vaktine kadar evden çıkmayı ifade eder. Rahve de öğle vaktinden, güneşin batımına kadar ki zaman içinde evden çıkmayı ifade eder. Öyleyse, gündüzün hangi saatinde olursa olsun, Allah'ın rızasını güden bir çıkış dünya ve içindekilerden daha hayırlı olmaktadır. Hadisin Tirmizî'de gelen bir vechinde şu ziyade vardır: "...Cennette bir kamçı koyacak kadar bir yer dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."
Hadisin açıklamasında İbnu Dakîki'l-Îd der ki: "İki ayrı te'vil muhtemeldir:
1-) Bu hadis, gaybî hakikatı, insanların vicdanında anlaşılır hale getirmek için, "görülen şeylerle (mahsus)" ifade etmiştir. Zira dünya, vicdanlarda hissedilen ve çokca büyütülen maddî bir varlıktır. Hadis, basit gibi gözüken bir amelin sevabını bu muazzam görünen dünya ile karşılaştırıp, dünyadan daha büyük olduğunu belirtmektedir. Halbuki, şurası herkesce bilinir ki, dünya cennetin tek bir zerresine müsâvi olamaz.
2-) Hadisten maksad: "Allah yolunda yapılacak bu kadarcık bir amelin sevabı, farz-ı muhal dünyanın tamamına sahip olup, hepsini ibadet yolunda harcayacak

kimsenin elde edeceği sevaptan daha üstündür" demektir
.İbnu Hacer, bu ikinci mânayı, İbnu'l-Mübârek tarafından Kitâbu'l-Cihâd'da kaydedilen şu mürsel rivayetin te'yid ettiğini belirtir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aralarında Abdullah İbnu Revâha'nın da bulunduğu bir orduyu yola çıkarmıştı. Ancak Abdullah İbnu Revâha, Hz. Peygamer'le birlikte namaza katılmak için ordudan geri kaldı. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine şunu söyledi: "Nefsim elinde olan Zat'a yemin olsun ki: Yeryüzünde olanların tamamını infak etsen yine de onların bu gidişinden elde ettikleri sevaba ulaşamazsın."
Hülâsa, bu hadisten maksad, dünya işlerinin basitliğini, ahiret işlerinin büyüklüğünü belirtmektedir. Gerçek de budur, zira cennetten, kamçı konabilecek kadar bir parça kazanabilen, bütün dünyayı kazanmış olmaktan daha büyük bir iş gerçekleştirmiş olursa, oradan yüce makamlar kazanabilen ne yapmış olur!
Buradaki nükte açıktır: Herhangi bir dünyalığa olan meyil sebebiyle cihaddan geri kalan kimseye deniyor ki: Sen öylesine değersiz bir şey yüzünden öyle değerli bir şey kaybediyorsun ki, bu, akla vicdana sığmaz. Kocaman dünya, içinde bulunan bütün servetiyle, cennetten kazanılacak kadar yere değmezken sen dünyanın basit bir şeyi için cenneti kaybediyorsun.
Evet cennetin ebede bakan kamçı kadar bir yeri, kıymetçe, fâni olan sadece bizim dünyamızdan değil, daha nice fani dünyalardan daha üstündür. Çünkü ebedî akan bir çeşme, ne kadar büyük de olsa sabit kalan bir deryadan daha zengindir.[8]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ??????? ?? ??????? ?????? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????
???? ?????????? ???????? ???? ?????????[. ????? ???????.»????????? ??????????« ??? ?? ??? ?????????? ?? ??????? .

5. (990)- Ebu Hüreyre (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Müslüman erkeklerden) kim, Allah yolunda, ilâyı kelimetullah için, devenin iki sağımı arasında geçen müddet kadar savaşacak olsa cennet kendisine vacib olur." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 21, (1657); Ebu Dâvud, Cihâd 42, (2541); Nesâî,Cihâd 25, (6, 26); İbnu Mace, Cihâd 15, (2792).][9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Teysir, Ebu Hüreyre hadisi olarak gösterdiği halde, gerek Tirmizî'de ve gerek diğer kaynaklarda Muâz İbnu Cebel hadisi olarak kaydedilmiştir. Teysir'in bir hatası olsa gerektir.
2- Hadisin Tirmizî'deki aslında "Müslüman erkeklerden" kaydı var, bu kayıd diğerlerinde yok. Hadisin farklı vecihlerinde bazı ziyadeler de var.[10]

?6? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ??????. ???:]???? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ??? ?????? ????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ??? ?????? ???????? ?? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????? ??????????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????????[. ????? ????? ????? .

6. (991)- Muâz İbnu Cebel (radıyalahu anh) anlatıyor: "İçinden samimi şekilde Allah yolunda cihâd yapmayı temenni eden bir kimse, bilâhare ölse de, öldürülse de şehid sevabı kazanır. Kim de Allah yolunda yara alsa veya Allah yolunda -düşmanın sebep olmadığı- bir musibetle bile yaralansa bu yara, kıyamet günü, en büyük hâli içinde rengi zaferân renginde, kokusu da misk kokusunda olarak gelir. Kimin vücudunda, Allah yolunda iken çıkan, iltihab gibi bir yara açılacak olsa bu da onun için şehidlik mührü olur." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 21, (1657); Ebu Dâvud, Cihâd 42, (2541); Nesâî, Cihâd 25, (6, 26).][11]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Tirmizî, Ebu Dâvud ve Nesâî'de, bir önceki hadisin devamı olarak kaydedilmektedir. Hadis, samimi bir niyetle cihad sevabının kazanılabileceğini müjdeler. Allah için cihad etme arzusunu, samimiyetle her an içinde canlı tutup, âdeta cihâda davetiye veya bu maksadla açılan bir sancak bekleyen böyle bir hâlet-i ruhiye ile hayatını devam ettiren bir kimse, istirahat döşeğinde ölse bile şehid sevabı alacaktır. Hadiste "samimiyet"ten başka kayıt olmamakla birlikte, bu samimiyetin isbatı olarak, İslâmiyet'i elinden geldikçe yaşamak gereğinden söz edilebilir, diye düşünüyoruz.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah yoluna çıkınca, düşmanın veya herhangi bir musibet veya kazananın darbesiyle alınan yaraların, kıyamet günü bir şehâdet madalyası gibi en haşmetli görünüm içinde, en güzel kokular saçtığı halde şehidi tezyin edeceğini, Allah yolundayken şu veya bu hastalık sebebiyle açılan yara ve iltihabların da bir nevi şehidlik mühürü olacağını müjdeliyor.
O yolda olmayı, niyeten de olsa Allah, cümlemize müyesser eylesin. Âmin![12]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????. ???:]??? ????? ????? #: ??? ???? ????????? ???????? ?? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

7. (992)- Ebu Hüreyre (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki, kıyâmet günü, yarası kanıyor olarak gelmiş olmasın, bu kanın rengi kan renginde, kokusu da misk kokusundadır." [Buharî, Cihâd 10, Zebâih 31; Müslim, İmâret 103; Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 21, (1656); Nesâî, Cenâiz 82, (4, 78), Cihâd 27, (6,28); Muvatta, Cihâd 29, (2, 461).][13]

?8? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ?? ??????? ??????
? ?????????? ??? ??????? ?? ??????? ????????? ??? ??????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ??? ?????????? ??? ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ????? ???? ????? ??? ?????????. ?????????? ?????? ????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?? ??????? ?????? ?? ????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ????? ??? ?????? ???? ?????????????? ??? ???????? ????? ????????? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ??????? ??????. ??????? ? ????? ?????? ?????????????? ??? ????????? ?????? ?????????????? ????????? ?????????? ???? ???????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ????? ?????? ?? ?????? ?????? ??????????

????? ??????? ????????? ????? ?????? ??????????[. ????? ????? ????????.»??????????« ?????. ?»??????????????« ??????? .

8. (993)- Ebu Hüreyre (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri, Allah rızası için yola çıkan kimse hakkında: "Bu kulum, benim yolumda cihad etmek üzere bana inanarak peygamberlerimi tasdik ederek yola çıkmıştır, artık onu ya cennetime koymak yahut da ücret veya ganimet elde etmiş olarak, çıkmış olduğu meskenine geri çevirmek hususunda garanti veriyorum" diyerek te'minat verir.
Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, Allah yolunda yaralanmış hiçbir yaralı yoktur ki, kıyamet günü, yaralandığı ilk günkü manzarasıyla gelmiş olmasın: (Yarası taze) kan renginde, kokusu da misk kokusunda olarak.
Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ediyorum ki, Müslümanlar'a meşakkat vermeyecek olsam, Allah yolunda gazveye çıkan hiçbir seriyyeden asla geri kalmazdım. Ancak onları hayvana bindirecek imkân bulamıyorum. Onlar da beni tâkibe imkân bulamıyorlar. Benden geri kalmak da onlara zor geliyor.
Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun, Allah yolunda gazaya çıkıp öldürülmeyi, sonra tekrar hayat bulup gazada tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar gazaya çıkıp öldürülmeyi ne kadar isterim!" [Buharî,İman 25, Cihâd 2, 119, Hums 8, Tevhid 28, 30; Müslim, İmâret 103-107, (1876), (8, 119); Muvatta, Cihâd 2, (2, 444), 40, (2, 465); Nesâî, Cihâd 14,(6, 16), İman 24.][14]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, yukarıda verilen kaynaklarda farklı şekillerde gelmiştir. Hadisin, asıl mahreci Ebu Hüreyre olduğu halde, ondan rivayet eden tarikler de çoğalmıştır. Hadis, bazı vecihlerinde yukarıda kaydedilen şekilde yekpare geldiği halde, bazı vecihlerinde her paragraf müstakil bir hadis olarak, takti' şeklinde rivayet edilmiştir. Bazılarında ????????? ?????? diye başlarken, bazılarında ????????? ?????? diye bazılarında da ????????? ?????? diye başlar. Mânada ciddi bir değişiklik mevzubahis değildir. Aynı muhtevalı bazı rivayetler -hadis-i kudsî üslubunda olmak üzere- İbnu Ömer ve Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallahu anhüm) tarafından da rivayet edilmiştir.
2- Âlimler, şehidi "cennete koyma" garantisinden iki mâna çıkarırlar:
a) Suale, hesaba tâbi tutmadan cennete koymak,
b) Öldüğü ân -kabir hayatının şartlarına hiç mâruz kalmadan, kıyameti beklemeden- cennete koymak. İki ihtimali te'yid eden deliller zikredilmiştir.
3- Sağ sâlim geri dönen gâzi için Allah'ın garanti ettiği "ücret ve ganimet"ten maksad nedir? Gerçi ganimetten maksad açıktır: Savaşta düşmandan ele geçirilen maddî varlıklar... (para, silah, hayvan, giyecek v.s.)
Fakat ücret kelimesi farklı anlamalara imkân tanımıştır:
a) Ganimet dışında ganimetle birlikte ödenen maddî bir ücret,
b) Ganimet olmadığı takdirde ödenen bir ücret,
c) Uhrevî ücret, Allah'ın garantisine rağmen maddî ücret olmadan memleketine dönen gazilerin varlığı hadiste işkâl ortaya çıkarmıştır. Bu işkâl, "ücretin uhrevî olacağı" mânası ile kaldırılmıştır. Nitekim Müslim' de rivayet edilen bir hadis bu anlamayı te'yid eder:
??? ???? ????????? ??????? ??? ??????? ?????? ???????????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ????????? ???? ?Œ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ????? ??? ??????????
"Allah yolunda gaza yapanlar, ganimet elde ederlerse, âhirette alacakları "ücret"lerinin üçte ikisini peşinen almış olurlar, üçte biri de âhirete kalır. Herhangi bir ganimet elde etmezlerse ahirette tam "ücret" alırlar."
4) Hatıra gelen bir sorunun daha izahını belirtmek gerek: Sadedinde olduğumuz hadisin bazı vecihlerinde evine sağ dönen gaziye hem "ücret" ve hem de "ganimet" garantisi ifade edildiği görülmektedir. Fiiliyatta böyle olmamıştır? Âlimler hadisin farklı vecihlerinde bu mânanın olmadığını belirtirler. Yani bir çok vecihlerinde "veya" denmektedir ve bunun esas alınması daha muvafıktır. Nitekim Teysir'de böyle bir vecih esas alınmış ve tercümemiz de bu mânaya göre yapılmıştır. Böyle olunca, hiçbir maddî kazanç elde etmeden evine dönen gazi Cenab-ı Hakk'ın "uhrevî ücret" garantisine mazhardır.
5- Kıyamet günü, şehidin, şehâdet şerbetini içtiği andaki hey'etiyle, yani aldığı yaralardan kanları kıpkızıl rengiyle tâze akıyor ve elbiseleri de kanlı olarak dirilmesi, onun şehid olarak öldüğüne alâmet olması içindir. Çünkü Allah yolunda şehâdet, kıyamet gününün peygamberlikten sonra gelen en yüce makamı ve rütbesidir. Şu halde bu yüce rütbeye alem ve nişan olan kan lekesi, büyük bir şerefin madalyası hükmündedir.
6- Cihad, şehid bahisleri açıldığı zaman şu hususun iyi bilinmesi gerekir: Gerçek cihad Allah rızası için yapılan cihaddır. Bu cihadda ölen şehiddir. Bu sebeple, sadedinde olduğumuz hadis metninde "Allah yolunda" kaydı, açık şekilde ifade edilmiştir. Hadisin bazı vecihlerinde "Allah yolunda" dendikten sonra, bir ara cümlesi ile ???????? ???????? ?????? ????????? ??? ????????? "Allah, kimin kendi yolunda cihad ettiğini iyi bilir" diye bu kayıt kuvvetlendirilir. Öyleyse, sırf ganimet için, şeref için, rütbe, terfi elde etmek, istilâ etmek, sömürge kurmak gibi maksadlarla yapılan savaş cihad olmadığı gibi, meşru gayelerle açılmış bir savaş bile olsa, savaşan asker niyyetini, ferdî olarak hâlis yapmazsa, o da şehâdet elde edemez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususu pek çok hadislerinde belirtir. Bunlardan bazıları müteâkiben gelecek.
7- Bu hadis, ne kadar, ihtiva ettiği hükmün kâfirlere karşı yapılan harplere âit olduğunu ifade ediyor ise de İslâm ulemâsı, âsilere, bağîlere, kâtiu'ttarîklere (yol kesenlere), mürtedlere karşı yapılacak savaşların da dahil olduğunu, âyet ve hadislere dayanarak söylemiştir. Böyleleriyle savaşmak da cihaddır, bu çeşit savaşlarda ölmek de şehâdettir, yeter ki hâlis niyetiyle savaşa katılmış olsun. [15]

?9? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?? ???? ????? ??? ???????? ?????????? ?? ??????? ?????? ???? ? ????????????????. ????????? ???????? ??????????? ??? ????? ????? ????? ??????? ? ????????????????. ????? ?????: ?????? ??????????? ?? ??????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ? ???????? ???? ??????? ??? ????? ?????? ???????? ???????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

9. (994)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bir gün sordular:
"- Ey Allah'ın Resûlü! Allah yolunda yapılan cihada hangi amel denk olur?"
"- (Başka bir amelle) dedi, ona güç getiremezsiniz!"
Soruyu soranlar ikinci ve hatta üçüncü sefer tekrar sordular. Resûlullah her seferinde aynı cevabı verip:
"- (Bir başka amelle) ona güç getiremezsiniz!" dedi ve sonra şunu ilâve etti:
"- Allah yolundaki mücâhidin misâli (gündüzleri ve geceleri hiç ara vermeden oruç tutup, namaz kılan, Allah'ın âyetlerine de itaatkâr olan ve Allah yolundaki mücâhid, cihaddan dönünceye kadar namaz ve oruçtan hiç gevşemeyen kimse gibidir." [Buharî, Cihad 2; Müslim, İmâret 110, (1878); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 1, (1619); Nesâî, Cihâd 17, (6, 19); Muvatta, Cihâd 1, (2, 443).][16]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, cihad yoluyla elde edilecek sevabın namaz, oruç gibi, Allah nezdinde kıymetli olan başka amellerle, ibadetlerle elde edilemeyeceğini belirtiyor. Bunu ifade için mücahidin cihad için evden çıktığı anla, eve dönünceye kadar geçen müddet içerisinde "hiç ara vermeden" hep oruç tutup, namaz kılan kimsenin sevabı gibi sevab kazandığını, böyle bir ibâdet tarzına hiç kimsenin güç getiremeyeceğini söylüyor. Sadedinde olduğumuz rivayette geçen fütûr kelimesini "gevşemeyen" diye tercüme ettik. Ancak bu "gevşeme"den maksad "hiç ara vermeyen" demektir. Bu mânayı, hadisin siyâkı ifade etmektedir. Çünkü hergün, ara vermeden oruç tutulabilir ve bunu yapanı görebiliyoruz bile. Keza "namaz"dan farzları ve onlara bağlı nafileleri anlarsak bu da yapılabilir ve yapan da var. Ama yapılamayacak olan hiç ara vermeden gece gündüz boyu namaz kılmak ve oruç tutmak ve bunu mücahid dönünceye kadar aylar boyu devam ettirmektir. Bu yapılamaz. Hadisten kastın bu olduğunu, hadisin Nesâî'de gelen vechi sarîhan ifade eder. Şöyle buyurulur:
"Ben, cihada muâdil bir amel bulamıyorum. Nasıl bulunsun ki? Mücâhid yola çıktığı zaman biriniz mescide girip ara vermeden namaz kılıp, ara vermeden oruç tutmaya takat getirebilir mi? Buna kimin gücü yeter?"[17]

?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??? ????? ??????: ???? ???????? ???????? ???: ??????? ????????? ?????????? ????????? ?? ??????? ??????. ?????: ????? ????? ?????: ?????? ?? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????[. ????? ?????? .

10. (995)- Ebu Saîd (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"- Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en efdali kimdir?"
diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"- Allah yolunda malıyla canıyla cihad eden mü'min kişi!"
"- Sonra kim? diye tekrar soruldu. Bu sefer:
"- Tenhalardan bir tenhaya Allah korkusuyla çekilip, insanları şerrinden bırakan kimsedir" diye cevap verdi." [Buharî, Cihâd 2,Rikâk 34; Müslim, İmâret 122, 123, 127, (1888); Ebu Dâvud, Cihad 5, (2485); Tirmizî, Fedâuilu'l-Cihâd 24, (1660); Nesâî, Zekât 74, (5, 83), Cihâd 7, (6, 11); İbnu Mâce, Fiten 13, (3978).][18]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, Allah yolunda cihadın değerini ve mücahidin elde edeceği derecenin üstünlüğünü bir başka üslupla dile getirmektedir. Âlimler, bu hadiste ifade edilen hükmü şu mealdeki âyetle te'yid ederler:
"Ey insanlar, sizi can yakıcı bir azabtan kurtaracak, kazançlı bir yolu size göstereyim mi? Allah'a ve peygamberlerine inanırsınız. Allah yolunda canlarınızla, mallarınızla cihad edersiniz, bilseniz, bu sizin için en iyi yoldur. Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı bağışlar, sizi içlerinde ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerinde hoş yerlere koyar. Büyük kurtuluş budur" (Saff, 10-12).
2- Hadisin bir vechinde, "makamca insanların en hayırlısı"; bir diğer vechinde: "İnsanların imanca en mükemmeli" denmektedir. Şu halde, Allah yolunda malı ve canı ile cihad, bu mânaların hepsini ifade etmektedir. Kişi imanca üstündür, en faziletli ameli yapmaktadır, en yüce makamı elde edecektir.
Cihadın farz olarak terettüp ettiği bir anda ondan kaçmak herhalde iman eksikliğinin ifadesidir.
3- Âlimler şu noktayı da belirtir: Bu hadis diğer farz ve vacibleri ihmal ederek, sırf cihada atılan kişiyi kasdetmiyor. Diğer farz ve vaciblerini de yerine getirerek cihad yapan kimse bu hadiste zikredilen mücahiddir, bu takdirde nefsini de, malını da gerçek mânada Allah yoluna bezletmiş (koymuş) olur.
Cihad yapıyorum diye, sözgelimi, namazını ihmal edecek bir mücahidin hasbiliğini, ihlâsını izah etmek zordur. Cephede muharebe sırasında kılınacak namaza (Bakara 239) ve hatta bu vaziyette cemaatle kılınacak olanına bile yer verip teşvik eden ve Kitab-ı Mübin'inde bununla ilgili teferruat için âyetler tahsis eden (Nisa 102) Cenab-ı Hakk'a karşı, cihad ediyorum diye namazı terketmek her şeyden önce kulluk edebine yakışmaz. Kul, Rabbine karşı her an ve her halinde mahviyet, tezellül, samimi niyaz ve iltica içinde olmalıdır, edeb bunu gerektirir. Hal böyle iken namaz, oruç, istiğfar, kebâirden kaçınma.. gibi vecibelerini, "en büyük amel olan cihadı yapıyorum" diye ihmal etmek duadan da'vaya, niyazdan nâza geçmek olur, samimi hâleti soğuk hevayla tebdil olur.
4- Hadisin ikinci kısmında, mücahidden sonra gelen ikinci derecede makbul Müslüman tanıtılmaktadır: "Tenhaya çekilip, Allah'a ibadetini yapan kimse." Tenha kelimesini "kuytu", "köşe" "münzevihâne" gibi kelimelerle ifade etmek de mümkündür. Zira hadiste geçen şi'b kelimesi, aslında iki dağ arasındaki aralık mânasına gelir. Ancak maksad o değildir, tenha yer demektir.
Hadisin bu kısmı da farklı şekillerde rivayet edilmiştir. İbnu Abbas (radıyalahu anhümâ)'tan gelen bir vechi şu mealdedir: "Bir tenhaya çekilip, namazını kılıp, zekatını veren, insanların şerirlerini terkedendir."
İnzivaya veya uzlete çekilme, cemiyeti terketme meselesini iyi anlamak, bunun şartlarını iyi tayin etmek gerekir. Cihad esnasında inzivaya çekilmek helal olmayacağı gibi ferdin durumuna göre, bazısı için helal olsa bile, bazısı için helal olmayabileceği de bilinmelidir. Ebu Hüreyre hazretlerinin (radıyalahu anh) rivayetine göre, bir adam, tatlı suyu bulunan, insanların pek uğramadığı kuytu bir yere rastlayarak, oraya çekilmek üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin ister. Resûlullah, şöyle diyerek reddeder:
? ???????? ?????? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????? ???????? ???? ??????? ??? ???????? ????????? ??????
"Sakın öyle yapma. Zira sizden birinin Allah yolunda kalması, evinde kılacağı yetmiş yıllık namazdan daha hayırlıdır."
Bu talebte bulunan kimse hakkında bilgi verilmiyor ise de Allah yolunda kalabilecek biri olduğu anlaşılmaktadır: Yaşı, sıhhati, ilmî durumu, cemiyet içerisindeki itibar ve müessiriyeti sebebiyle Allah'ın rızasına muvafık bir kısım işler yapabilecektir: Cihad, emr-i bilma'ruf, iyi örnek, yardım vs. gibi. "Allah yolunda olmak" mutlaka düşmanla silahlı cihad yapmak olmadığı açıktır.
İnziva meselesi âlimlerce enine boyuna çokca münakaşa edilen bir konudur. Ayrıca belirteceğiz. Ancak, şu kadarını yeri gelmişken belirtelim ki, Cumhur-u ulemâ, inzivanın en meşru zamanının fitne, yani iç karışıklık hengâmı olduğunu söylemekte ittifak eder.
5- Hadiste geçen başka bir incelik daha var: ?????? ???????? ???? ??????? Bu ifade "insanların şerrinden kaçan" mânasına geldiği gibi "insanlara zarar vermeyi terkeden" mânasına da gelir. Bu sebeple tercümeyi biraz muğlak tutmayı tercih ederek: "İnsanları şerrinden bırakan" dedik.
Öyle durumlar ve şartlar vardır ki, kişi, insanların şerrinden kaçmakla derecesini yükseltebileceği gibi, başkasına zararlar vermekten uzak kalması da derecesini yükseltir. Ve üstelik, öyle şartlar olabilir ki, kişi "zararlı fiillerden kendisini tutsa" bile varlığı ile zararlar verebilir. Böyle durumlarda, şuurla, kasden insanlardan uzaklaşıp, inzivaya çekilmekle derecesini yükseltecektir. Bu şartları tâyin, Allah'ın mü'mine verdiği ferasete kalmıştır, bu feraset ona kifayet de eder, yeter ki her şeyinde "Allah yolunda olmayı" gaye edinsin ve O'nun rızasını arama vetîresine girmiş olsun. [19]

?11? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?? ???????????? ???????? ????????. ??????? ????????. ???? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?? ??????? ?????? ??? ?????? ???????? ??? ?????? ????????? ??? ???? ???????? ?????? ????????? ?????????. ?????? ???? ????? ???????? ????? ??????? ??????? ?????? ? ????????? ?????? ??????[. ????? ???????.???? »? ?????????« ?? ? ??????? ??? ????? .

11. (996)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size, insanların en hayırlısı ve en şerlisini haber vermiyeyim mi! İnsanların en hayırlısı o kimsedir ki, kendi veya başkasının atı sırtında ya da yaya olarak,

ölünceye kadar Allah yolunda çalışır. İnsanların en şerlisine gelince o da, Allah'ın Kitab'ını okuyup (emir ve yasaklarına) riayet etmeyen kimsedir." [Nesâî, Cihad 8, (6, 11-12).][20]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????. ???:]??? ???? ????? #: ?? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?? ??????? ?????? ??????. ?? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ??????. ?? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????? ????[. ????? ???? ???????? ???????? .

12. (997)- İbnu Abbas (radıyalahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Size insanların en hayırlısını haber vermiyeyim mi! O, atının yularından Allah yolunda tutan kimsedir. (Hayırda) bunu takip edeni haber vermiyeyim mi? O da koyunlarının peşine takılıp (insanları) terkeden, koyunlarda bulunan Allah'ın hakkını da ödeyen kimsedir.
Size insanların en kötüsünü de haber vermiyeyim mi! O da, Allah' tan isteyip, Allah adına vermeyendir." [Muvatta, Cihad 4, (2, 445); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 18, (1652); Nesâî, Zekât 74, (5, 83-84).][21]

AÇIKLAMA:

1- Atın yularından Allah yolunda tutmak, her an, Allah'ın rızasına uygun işler için hazır tutmaktır. Bu cihad da olabilir, başka bir faaliyet de olabilir.
2- İkinci derecede kıymetli amel olarak belirtilen inziva sırasında, zekâtın ihmal edilmemesi gereğine dikkat çekilmektedir.
3- Hadisin son kısmı Muvatta'nın rivayetinde mevcut değildir. Nesâî ve Tirmizî'de kaydedilen vecihleri Teysir'den birazcık farklı. İnsanların en kötüsü şöyle tarif edilir: ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ????Mânâsı şöyle olur: "Allah'ın adını vererek ister, Allah'ın adı verilerek kendisinden istenince vermez."
Sindî'nin belirtiği üzere, dikkat edilince, burada iki çirkin iş birleştirilmiştir:
1- Allah'ın adını vererek istemek. Bu çirkindir, çünkü istenen kişi vermez veya veremeyecek durumda olursa, "Allah'ın adı verilmiş olmasına rağmen" neticenin hasıl olmaması hiç de hoş bir şey değildir. Mü'min kişi "Allah adına" dendi mi bunu hafife alamaz, isteneni yapamadığı takdirde eziklik, burukluk hasıl olur.
2- Allah'ın adı verilerek isteneni yapmamak: Mü'minin böyle bir davranışı tamamen edeb dışıdır. Allah adına isteneni imkan dahilinde ise yapmaktır.
Şu halde Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hem Allah adına isteyerek karşı tarafı müşkil duruma sokan ve hem de Allah adına istendiği halde talebi yerine getirmeyen kimseyi insanların en kötüsü ilan etmektedir. Hadisteki ??????? kelimesini ??????? şeklinde meçhul okuyup: "Allah adı verilerek istendiği halde vermeyen..." diye anlayanlar da olmuştur. Her iki halde de kişiyi kötü kılan şey Allah'ın adına gösterilmesi gereken hürmet ve edebe riayetsizlik olmaktadır.[22]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ??????? ?????????? ?? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

13. (998)- Ebu Ümâme (radıyalahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Ümmetimin seyahati Allah yolunda cihaddır." [Ebu Dâvud, Cihad 6, (2486).][23]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Dâvud'da kaydedilen aslına göre, bir adam, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den seyahate çıkmak için izin ister. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetimin seyahati Allah yolunda cihaddır" diyerek izin vermez. Ancak, şârihler buradaki seyahatten muradın, memleketi terkederek sahrada yaşamak, cum'a ve cemaati terketmek olduğunu belirtirler.
Sirâcu'l-Münir'de, bu zatın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' den, ünsiyet ettiği çevreden, mübah şeylerden ve bir kısım lezzetlerden uzak kalarak, cum'a ve cemaatleri, ilim ta'limi ve benzeri şeyleri terkederek nefsine eziyet verip terbiye etmek düşüncesiyle izin istediğini belirtir. Resûlullah, Osman İbnu Maz'ûn (radıyalahu anh)'un bekârlık talebini reddettiği gibi, bu zâtın da cemiyeti terketmek düşüncesiyle sahraya gitme talebini reddetmiştr.[24]

?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ? ?????? ???????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?? ?????????? ??? ?????????? ???? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ????? ???????? .

14. (999)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah korkusuyla göz yaşı döken kimse, süt memeye geri dönmedikçe ateşe girmez. Bir kul üzerinde, Allah yolunda yapışan tozla, cehennemin dumanı biraraya gelmez." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 8, (1633); Zühd 37,(2372); Nesâî, Cihâd 8, (6,12).][25]

?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????? # ??????: ????????? ? ??????????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ???????? ??????? ???????? ?? ??????? ??????[. ????? ???????.

15. (1000)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"İki göz vardır, onlara ateş değemez: Allah için ağlayan göz ile, Allah yolunda uyanık sabahlayan göz." (Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 7, (1632).][26]

AÇIKLAMA:

Allah korkusuyla ağlamak, çoğu durumda Allah'ın emirlerine imtisal ve nehiylerinden kaçmanın sonucudur. Bu ise kullukta ileri bir mertebe demektir. Allah korkusuyla ağlamak bazan günahkârlığını idrâkten, içinde bulunduğu fenalıklardan rücû etmeye azmetmekten ileri gelir. Bu da ihlâsla yapılan bir tevbenin ifadesidir. Her iki durum da Erhamürrahimin olan Rab Teâla'nın mü'min kulunu bağışlayacağının alametidir. Resûlullah bunu müjdelemektedir.
"Allah yolunda uyanık sabahlayan göz" cümlesinde uyanık diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı olan ???????? "korumak" kökünden gelir. Yani düşmanı gözetleyerek, nöbet bekleyerek sabahlayan demektir. Ancak hadis-i şeriflerde geçen "Allah yolunda" tâbiriyle her seferinde "düşman karşısında silahlı cihad yapan"ı anlamak hatalıdır. Çünkü, Resûlullah'ın hadislerinde cihadın tarifi yapılırken daha umumî mânalara da yer verilmiş, kişinin kendi nefsiyle yaptığı mücâdele de cihad mefhumuna dahil edilmiştir. Öyle ise Allah rızasını güden her gayret bir nevi cihaddır. Bu sebeple şârihler "ilim yaparak", "ibadet ederek", "haccederek", "savaşarak" uyanık geçirilen bütün gecelerin buraya dahil olduğunu belirtirler. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki fiilî savaş durumunda düşmana

karşı din-i mübin-i İslâm ve Müslümanları, Müslüman vatanını korumak maksadıyla uyanık geçirilen geceler, hadisten öncelikle anlaşılması gereken mânâdır. Savaş zamanında bu hepsinden üstündür. Sulh zamanında da ilim için, ibâdet için uyanık geçirilecek geceler de niyete tabi olarak aynı ölçüde kıymetlidir.
Tîbî, "ağlayan göz" tâbiri ile, nefsine karşı cihad veren "âlim âbid"in kastedildiğini, çünkü âyet-i kerimede: "Allah'ın kulları arasında O'ndan korkan, ancak âlimlerdir" buyurulduğunu (Fatır 28) belirtir ve der ki: "Burada haşyet (korku) sadece âlimlere hasredilmekte, başkalarına sirâyet ettirilmemektedir. Böylece iki göz arasında, yani nefs ve şeytanla cihad edenin gözü ile küffarla cihad edenin gözü arasında bir nisbet ve ilgi hasıl olmuştur."[27]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ? ?????????? ??????? ??????????? ?? ???????? ??????? ?? ?????????? ?? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????????? ?? ?????? ?????? ?“?????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

16. (1001)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Rasulullah buyurdu ki: "Kâfir ile onu öldüren ebediyyen cehennemde bir araya gelmezler, keza bir kulun karnında, Allah yolunda (yutulmuş olan) tozla cehennem ateşi bir araya gelmezler, keza, bir kulun kalbinde imanla hased bir araya gelmezler." [Müslim, İmâret 130, 131, (1891); Ebu Dâvud, Cihad 11, (2495); Nesâî, Cihâd 8, (6, 12-14); İbnu Mâce, Cihâd 9.][28]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kâfirle onu öldürenin ebediyyen cehennemde bir araya gelmeyeceklerini müjdeliyor. Kadı İyâz, bu mesele hakkında şu açıklamayı sunar: "Muhtemelen bu hüküm, kâfiri cihad sırasında öldüren Müslümana hastır. Bu ameli, Müslümanın günahlarına kefâret olur ve günahları sebebiyle cezalandırılmaz. Yahut bu katl işi, hususî bir niyet ve mahsus bir hale göre olmuşsa ceza yoktur. Veya mü'min cezasını cehennem dışında -mesela A'raf'ta cennete girmezden önce hapsi gibi- çekecektir ve fakat ateşe girmeyecektir. Veya cehennemde ceza çekse bile, kâfirlerin cezalandırıldığı yerin dışında ceza çekecektir ve asla biraraya getirilmeyecektir.
Kadı İyâz, iki sebeple bu ihtimaller üzerinde durmuştur:
a) Hadis mutlak gelmiştir, hangi şartlarda öldürülecek kâfirin sevab olduğu belirtilmemiştir. Halbuki dinimiz bu hususta kayıtlar koymuştur: Harp halinde, cihad esnasında... Sulh zamanında veya emân verilmiş kâfir öldürülemez.
b) Bir mü'min, cihada katılmış kâfir öldürmüş olsa bile bilâhere günahkâr olabilir ve bu günahları sebebiyle cezaya müstehak olur.
Şu halde bu hükümlerle, hadisin hükmünü te'lif etmek gerekmiştir. Kadı İyaz bunu yapar.
2- Hadisin ikinci kısmında, cihadın fazileti dile getirilmektedir. Allah yolunda çekilen zahmetler "toz yutmak"la ifade edilmiş olmaktadır. Allah için savaş Allah için ilim talebi, Allah için yardıma koşma gibi sırf o maksadla çekilen zahmetler günahlara kefâret olacaktır. Çektiği mezkur zahmete rağmen cezayı gerektiren bir günah işleyen kimsenin durumu hakkında, Kadı İyâz'ın yukarıda kaydettiğimiz tevilleri muteberdir.
3- Hadisin üçüncü hükmü hasedin aynı kalbte imanla bir araya gelmeyeceğini ifade etmektedir. Bu hadis, ıtlakı üzere alındığı takdirde hasedcilerin tekfir edilmesi gerekir ki bu da câiz değildir. Âlimlerimiz, bu çeşit ifadeleri, zikredilen kötülükten tağliz yoluyla zecretmeye hamleder ve imanı da "kâmil mânada iman"la kayıtlarlar. Böylece hadisin kelâmî açıdan şöyle anlaşılması gerekir: "Bir kulun kalbinde kâmil mânâda imanla hased bir araya gelmezler."[29]

?17? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ???????? ??????? ?????“???? ?????? ?????????????? ?????? ???????? ???? ?????????. ?????????? ?????. ????????: ???????? ????? ??? ??????? ?????? ??????????. ????? ?????: ???????? ???????? ?????? ????? ????????? ??????? ???????? ?? ????????? ??? ?????? ????? ???????????? ???? ?????? ?????????? ???‘????. ?????: ????? ???? ??? ?????? ??????? ????: ????????? ?? ??????? ??????? ????????? ?? ??????? ??????? ????????? ?? ??????? ??????[. ????? ???? ???????? .

17. (1002)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün şöyle dedi:
"Kim Rabb olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak Muhammed'den râzı ise ona cennet vâcib olmuştur." Bu söz hayretime gitti ve:
"- Ey Allah'ın Resulü, bir kere daha tekrar eder misiniz?" dedim. Aynen tekrar etti ve arkadan da şunu söyledi.
"- Bir başka şey daha var ki, Allah, onun sebebiyle, kulun cennetteki makamını yüz derece yüceltir. Bu derecelerden ikisi arasındaki uzaklık sema ile arz arasındaki mesâfe gibidir." Ben:
"- Öyleyse bu nedir?" dedim. Şu cevabı verdi:
"- Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihad, Allah yolunda cihad!" [Müslim, İmâret 116, (1884); Nesâî, Cihâd 18, (6, 19-20).] [30]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cihad sebebiyle mü' minin kazanacağı derecelerin yüksekliğini belirtmektedir. Âlimler, hadiste zâhirî mânanın kastedilmiş olabileceği gibi, kinaye yoluyla mânevî mertebelerin kastedilmiş olabileceğini de söylerler. Zâhir esas alınırsa, derecelerden murad, görünürde birbirlerinden yüksek olan menziller, makamlardır. Bu ise, başka hadislerde, ehlü'lguraf'la ilgili olarak belirtildiği üzere cennet menzillerinin vasfıdır. Zira dışı içinden, içi dışından görünecek olan cennet köşklerinde (guraf) oturacak olanlar birbirlerini "parlak yıldızlar" olarak seyredeceklerdir:
???? ?????? ????????? ?????????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ??? ????????? ?????? ???????????. ????????? ??? ??????? ?????? ???????? ????????????? ??????? # ????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????
"Cennet ehli, guraf ehlini farklı dereceleri içinde seyredecekler, tıpkı, sizin doğu ufkunda batmakta olan parlak bir yıldızı seyrettiğiniz gibi." Dinleyenler: "Ey Allah'ın Resûlü bunlar peygamberler midir?" diye sordular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Evet, dedi. Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim, onlar Allah'a inanıp peygamberleri tasdik eden kimselerdir."
Şu halde bu ve benzeri rivayetler, sadedinde olduğumuz hadisi zâhirine göre anlamamıza imkân tanımaktadır. Ancak, buradaki dereceleri manevî dereceler olarak anlamak da mümkündür. Uhrevî hakikatleri gerçeğiyle kavramaya beşer olarak muktedir değiliz. İnanırız, mahiyeti için: "Allahu a'lem bi'ssevâb" (doğruyu Allah bilir) deriz.
Kadı İyâz şöyle der: "Allah'ın cennet ehline lutfettiği nimetler, kerametler, beşer aklına gelmeyecek kadar farklı ve çeşitlidir. Bunların birbiri arasındaki farklar da büyüktür. Fazilet ve kıymetce, aralarında sema ile arz arasındaki mesafe kadar üstünlükler vardır. Ancak önceki ihtimal (zâhirî mâna) daha kavidir."[31]

?18? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???????? ?????? ??????? ??? ?????????? ???????? ?????????? ?Œ???? ???????? ???????? ??????????? ????????? ???? ?? ??????? ??????

????? ???????????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ?? ?????? ?????? ?????????????[. ????? ????? ????????.????? »?????« ??? ????? .

18. (1003)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah iki kişi hakkında güler: Bunlardan biri diğerini öldürmüş olduğu halde ikisi de cennete gider. Bunlardan diğeri, Allah yolunda cihad eder ve şehid olur. Allah katile mağfiretini ulaştırır, o da Müslüman olur, sonra Allah yolunda cihâda katılır ve şehid olur (Böylece her ikisi de cennette buluşurlar)." [Buharî, Cihâd 28; Müslim, İmâret 128,129, (1890); Muvatta, Cihâd 28, (2, 460); Nesâî, Cihâd 37, (2, 38); İbnu Mâce, Mukaddime 13, (191).][32]

AÇIKLAMA:

Hadiste, ölen ve öldüren her ikisinin de (ceza çekmezden) cennete gidebileceği bir durum anlatılıyor: Bir mü'min Allah için cihad ederken şehid düşer ve cennete gider.Onu öldüren kâfir sonra Müslüman olur ve o da cihâda katılır ve şehid düşer. Böylece her ikisi de cennetlik olur. İşte bu acib duruma Cenab-ı Hakk gülmektedir.
İfadeyi zâhirine göre alınca, gülmek tâbiri Allah hakkında muvafık düşmüyor. Çünkü bu insalara has bir vasıftır, ferahlık ve neşenin sebep olduğu bir hafifleme halidir. Şu halde Allah hakkında bunu; her ikisinin de yaptığı işlerin, Zat-ı Zülcelâl nezdinde makbuliyetinin delili olarak anlayacağız. Bu ilâhî memnuniyet "gülmek" suretiyle ifade edilmiştir, çünkü her ikisinin ameli birbirine zıttır ve ikisi de makbuldür. Nitekim hadisin bir başka vechinde "güler" diye değil; "hayret eder", "şaşar" ???????? ???? ?????????? diye gelmiştir.
Mamafih, Buharî bu "gülme"yi bir seferinde "rıza" olarak değil, "rahmet" olarak te'vil etmiştir. Ancak "rıza" ile te'vil daha uygun bulunmuştur. Hususan ?????? nin ??? harf-i cerri ile müteaddi kılınması, memnuniyet ifadesi olarak güleryüzle birine yönelmek mânasına gelmektedir.
Selef, çoğunlukla bu çeşit müteşabih ifadeleri te'vil etmemeyi tercih eder, hadisi rivayet etmekle yetinir. Müteahhirun ulemâ, Allah hakkında temel akideye ters düşmeyecek şekilde te'vil eder.[33]

?19? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ????????? ??????? ?? ??????? ????? ???????? ???????? ????????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?? ?????????? ?????? ????????????? ??????? ?????????[????? ??????? ???????? .

19. (1004)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Allah'a iman ederek ve va'dini tasdik ederek, Allah yolunda (kullanmak üzere) bir at "tutarsa" bu atın yediği, teri, gübresi, bevli kıyamet günü terâzisine girecektir, yani sahibine sevap olacaktır." [Buharî, Cihâd 46; Nesâî, Hayl 11.][34]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste "tutmak" olarak tercüme ettiğimiz kelimenin aslı ihtibas'dır, vakfetmek, şahsî kullanımlardan hâriç tutmak gibi mânalara gelir. Bâzı alimler bu hadisten hareket ederek at ve benzeri şeylerin "vakf"ının câiz olacağı hükmünü çıkarmışlardır. Buradaki tutmak'ı beslemek olarak anlamak icab eder.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) savaşlarda atın gereğine birçok hadisleriyle dikkat çekmiş ve bu maksadla at beslemeye ümmetini teşvik etmiştir. Mezkur hadislerden biri şöyledir:
?????????? ????????? ??? ??????????? ????????? ??? ?????? ????????????. ?????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ???? ?????? ????????? ???????????? ??? ??????? ?????? ????????????? ???? ??? ????????? ??? ?????????? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ??????? ????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ????? ??? ?????? ??? ???????? ????? ????????? ??? ????????? ????? ??? ????????? ???? ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ????????????? ????????? ????. ?????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ??????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????

"Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. At, (besliyenler için) üç durumdadır: At vardır, besliyenine ücrettir, at vardır besliyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.
1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırlık çıksa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp bir kaç tepe gitse, bütün izleri -Hâris'in rivâyetinde- bu esnada bıraktığı bütün gübreleri sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, -sahibi orada sulamak istememiş bile olsa- bu da sahibine ücret olur.
2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır. Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.
3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüktür..."
Askerî maksadlarla at beslemeye bundan daha müessir teşvik olamaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) askeriyede, kıyamete kadar ata ihtiyaç duyulacağını belirtmektedir. Günümüzde, atın yerini motorlu vasıtalar almıştır. Benzin ikmalinin yapılamaması, motorlu vasıtaların temin zorluğu, yol bulunmayan dağlık arazi şartları gibi durumlarda, kesin sonuç alınması gereken savaş hallerinde kullanmak üzere, ihtiyatlı orduların en azından yedekte at bulundurmaktan kendilerini müstağni addetmeyecekleri açıktır.
3- Şârihler, atla ilgili olarak sayılan ve mizana gireceği belirtilen yem, su, ter... gibi teferruattan maksadın "sevab" olduğunu belirtirler. Şüphesiz o sayılanların maddî ağırlığı mevzubahis değildir. Hatta, bazı rivayetlerde "yediği yemin her bir danesi" denmek suretiyle Allah rızası için at besleme külfetine katlananın ne kadar büyük bir manevî ücrete nail olacağı tebârüz ettirilmiştir.
4- At günümüzde ordudan kaldırılmıştır. Hadiste, atın yerine geçen aynı hizmeti veren motorize vasıtaların edinilmesine, te'minine bir teşvik görmemiz mâkuldur, gereklidir.[35]

?20? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ????????? ??????????? ??? ????? ????? #. ?????? ????? ?? ??????? ?????? ??????. ?????? #: ???? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ???????????[. ????? ???? ???????? .

20. (1005)- Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, yularlanmış bir deve getirerek: "Bu Allah yoluna bağışımdır" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama:
"- Buna karşılık sana, kıyamet günü, her biri yularlanmış yedi yüz deve vardır!" dedi. [Müslim, İmâret 132, (1892); Nesâî, Cihâd 46, (6, 49).][36]

?21? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? #: ???? ??????????? ???????? ?????: ???????? ?????? ?? ??????? ?????? ??? ?????? ????????? ??? ????????? ??????[. ????? ???????.???? »???????? ??????« ?? ?????? ??? ???? ????? ?? ?????? ????? ??? ???????? ?? ?“?? .

21. (1006)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"- Sadakanın hangisi efdâl (Allah nazarında en kıymetli)dir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"- Allah yolunda bir köleyi hizmete koymak veya Allah yolunda (askerler için) bir çadır kurmak (bağışlamak) veya döl alma yaşına basan bir deveyi (hibe, îâre veya karz suretinde) bağışlamak." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 5, (1626).][37]

?22? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?? ??????? ???????? ?????? ????[. ????? ??????.

22. (1007)- Zeyd İbnu Hâlid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Kim Allah yolunda bir askerin teçhizatını temin ederse bizzat gaza yapmış olur. Kim, gazaya çıkan bir askerin geride kalan âilesine hayırlı himayede bulunursa gaza yapmış olur." [Buharî, Cihâd 38; Müslim, Emâret 135, 136, (1899); Ebu Dâvud, Cihâd 21, (2509); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 6, (1628); Nesâî, Cihâd 44, (6 46).][38]

?23? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ????? # ???????: ?????????? ?????????? ?‘??????? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????????? ???? ???????? ????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ?????????? ???????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ?? ?????? ?‘????? ??? ????? ???????? ???? ??????[. ????? ??? ????.»??????????« ??? ??????? ????? ?????? ?? ????? ?????? ?? ????? ??????? .

23. (1008)- Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim şöyle demişti:
"Size bir çok memleketlerin fethi müyesser kılınacak. Oralarda (komşu küffarla cihad için) toplanmış askerî birlikler göreceksiniz. Size bu birliklerle sefere çıkmak vazifesi verilecek. Bazılarınız onlarla (hasbi olarak) sefere çıkmak istemiyerek, adamlarının arasından sıvışıp gazveye (ücretsiz) katılmamanın yollarını arayacak. Arkadan da kendileriyle anlaşacak kabileler araştırıp, onlara: "Falanca orduya size bedel katılmam için beni ücretle tutacak yok mu, falanca orduya size bedel katılmam için beni ücretle tutacak yok mu?" diyecek.
Bilesiniz, (hasbeten gazveye gitmekten kaçan bu adam) bir ücretlidir, son damlasına kadar kanını akıtsa da (gazi değildir, şehit sayılmaz, uhrevî ücretten mahrumdur)." [Ebu Dâvud, Cihâd 30, (2525).][39]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, gazvenin Allah rızası için yapılmasını tavsiye etmektedir. Maaşlı asker, savaş sırasında ölse bile şehid addedilmeyecektir. Hattâbî bu hadise dayanarak: "Cihad için ücret akdi yapmak câiz değildir" demiştir. Ulemâ, bu şekilde ücretli olarak savaşa katılan kimse, elde edilen ganimetin paylaşılmasına iştirak eder mi, etmez mi diye münakaşa etmiştir. Evzâî hazretleri: "Askerlere hizmet etmek üzere katılan ücretlilere ganimetten pay yoktur" der. İshak İbnu Rahuye de bu görüştedir. Süfyân-ı Sevrî ise: "Gaza ve mukateleye iştirak etti ise, paylaşmaya da iştirak eder" demiştir. İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel: "Sefere katılmış ve mukâtele sırasında gâzilerle birlikte bulunmuş ise (bizzat savaşmamış olsa bile) paylaşmaya katılır" derler[40].[41]

?24? ??? ??? ?? ???? ???:]?????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ??????????? ????????. ???????? ??????? ??????: ????? ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ?????????: ??? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????[. ????? ???? .

24. (1009)- Zeyd İbnu Eslem anlatıyor: "Ebu Ubeyde, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e yazarak Rum cemaatlerini ve bunlardan duyduğu endişeyi belirtti. Hz. Ömer (radıyallahu anh) kendisine şu cevabı verdi: "Emmâ ba'd: Bil ki, mü'min bir kula nerede bir şiddet inecek olsa Allah ondan sonra bir ferec (kurtuluş) verir. Zira bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamaz. Cenâb-ı Hakk da Kur'ân-ı Kerim'inde şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler, sabredin, düşmanlarınızdan daha sabırlı olun, cihâda hazır bulunun, Allah'tan da korkun ki başarıya eresiniz" (Âl-i İmrân 200). [Muvatta, Cihâd 6, (2, 446).][42]

AÇIKLAMA:

Burda geçen "Zorluk, iki kolaylığa galebe çalamaz" tâbiri, Müstedrek'te merfu hadis olarak zikredilmiştir.
Rivayeti, Hasan-ı Basrî, mürsel olarak anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün, mesrur, müferreh ve güler halde çıkmıştı, şöyle dedi: "Zorluk, iki kolaylığa galebe çalamaz. Zira "Muhakkak ki güçlükle beraber kolaylık vardır, gerçekten güçlükle beraber bir kolaylık vardır" (İnşirah 5-6).
Ebu'l-Velid el-Bâcî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âyette, "zorluk" ve "kolaylık" kelimeleri ikişer sefer geçtiği halde, kolaylığı "iki" zorluğu "bir" olarak te'vil edişini şöyle açıklar: ??????? ???? ????????? ??????? ????? ???? ????????? ??????? ayetinde zorluk ????? kelimesi ma'rifedir, bu sebeple istiğrâku'lcins ifade eder, yani bütün zorlukları içine alır. Böylece birinci ????? ikinciyi de içine alır ve ikisi bir sayılır. Halbuki "kolaylık" demek olan ????????? nekredir. Bu sebeple birinci ???? ün içinde ikinci ???? mevcut değildir. Böylece iki "kolaylık" bir "zorluk" olmuş oluyor. Buharî hazretleri ???? ???? ??????????? ????? ??? ??????? ?????????????? "De ki: "Bize iki iyiden, gazilik ve şehidlikten başka birşeyin gelmesini mi bekliyorsunuz?" (Tevbe 52) âyetinden sonra şu açıklamayı yapar: "Bu âyet iktiza eder ki Resûlullah'ın

nazarında iki kolaylık; "murada erişmek" ve "ücret"tir. Öyleyse bir zorluk bu iki kolaylığa galebe çalamaz, zira mü'mine bunlardan biri mutlaka hasıl olacaktır." Zafer muhtemel, "ücret" muhakkak, çünkü zafer için yapılan her gayrete ücret var. Zafer de oldu mu ücret çifte oluyor. O halde zorluk fütur vermemeli. [43]

İKİNCİ FASIL

ŞEHADET VE ŞEHİDİN FAZİLETİ

?1? ?? ??? ??? ????? ???. ???:]??? ???? ????? #: ??? ????? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ??? ??????????? ?????? ??? ???? ?'???? ???? ???? ??? ??????????? ???????????? ??? ???????? ??? ????????? ????????? ?????? ???????? ????? ????? ???? ????????????[. ????? ?????? ? ??? ????.??? ?????: ?? ????????? ??? ????? ???? ?????? ???????????? .

1. (1010)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez, yeryüzünde olan her şey orada vardır. Ancak şehid böyle değil. O, mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder."
Bir rivayette şu ziyade mevcut: "... Şehid hariç, o, şehidlik sebebiyle mazhar olduğu üstünlükler ve kerametler sebebiyle... (dönmek ister)." [Buharî, Cihâd 5, 21; Müslim,İmâret 108, 109, (1877); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 13, (1643); Nesâî, Cihâd 30, 6, 32).][44]

AÇIKLAMA:

Şehidin, mazhar olduğu üstünlükler, imtiyazlar sebebiyle yeryüzüne geri gelme temennisini belirten çok sayıda rivayet mevcuttur. Bazı rivayetlerde Cenâb-ı Hakk, şehidlere "Bir arzunuz var mı?" diye sorar, şehidler hiçbir arzularının olmadığını, sadece yeryüzüne dönerek Allah yolunda tekrar şehid olmayı temenni ettiklerini belirtirler. Bazı rivayetlerde şu muhâverenin Cenab-ı Hakk'la Hz. Hamza ve Mus'ab İbnu Umeyr (radıyallahu anhümâ) arasında geçtiği belirtilir:
"- Bir arzunuz var mı?"
"- Ruhlarımızı cesedlerimize geri koymanızı ve senin yolunda ikinci kere öldürülmemizi diliyoruz!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), babası Uhud'da şehid olan Hz. Cabir (radıyallahu anh)'e bir gün şunu söyler:
"- Allah, babana ne söyledi haber vereyim mi? Dedi ki: "Ey Abdullah! dile benden, istediğini vereyim." Baban şunu söyledi: "Ey Rabbim, bana yeniden hayat ver, senin yolunda ikinci kere öleyim." Allah ona: "Benden daha evvel kesin karar çıkmış bulunuyor: "Ölenler dünyaya artık dönmeyecekler!"
İbnu Battâl, sadedinde olduğumuz hadis hakkında şu değerlendirmede bulunur: "Bu hadis, şehid olmanın faziletini beyan zımnında gelen rivayeterin en güzelidir. Cihad hâriç, başka hiçbir hayırlı amelde nefs bezledilmez. Bu sebeple bunun sevabı büyüktür."
Hadis, ölenlerin tekrar çeşitli şekillerde cesetlere girerek yeryüzüne döneceğini iddia eden her çeşit tenâsuhcu görüşlerin bâtıl olduğunu da kesin bir dille ifade etmektedir. Müslüman olarak ölen insanların ruhlarının şu veya bu maksadla tekrar cesed giyip yeryüzüne döneceğine inanmak, böylesi iddialara "olabilir" demek mümkün değildir. Hadis bu hususta nasstır ve pek zâhirdir.[45]

?2? ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????. ???:]??? ???? ????? #: '?? ??????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ??? ??????? ??? ????? ??????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (1011)- İbnu Ebî Umeyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah yolunda öldürülmem; bana bütün evlerde ve çadırda yaşayanların benim olmasından daha sevgilidir." [Nesâî, Cihâd 30, (6, 33).][46]

?3? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:] ?????????? ?????????? # ???? ????????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ??? ????????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ?? ?????????[. ????? ??????? ?????? ??? ???? ??? ?????. ?????? ????? ???? .

3. (1012)- Hz. Muğîre (radıyallahu anh) dedi ki: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm), Rabbimizin risaletini getirmiştir. Bir de bize bildirdi ki, bizden kim öldürülürse cennetlik olacaktır. Bu sebeple biz, ölümü, sizin hayatı sevdiğinizden daha çok seviyoruz." [Buharî, Cizye 1, Tevhid 46, (Buharî, Kitabu't-Tevhid'de muallak olarak kaydetmiştir. Rezîn tam olarak kaydeder).][47]

AÇIKLAMA:

Muğîre bu sözlerini Nehâvend şehrinde İran Valisi'ne karşı söyler. Buharî'de uzunca hikâye edildiği üzere Hz. Ömer (radıyallahu anh) Nu'mân İbnu Mukarrin komutasında bir orduyu -Müslüman olan Hürmüzân'ın tavsiyesi üzerine- İran'ın fethine yollar. Ordu, İran içlerinde ilerledikleri zaman Nehâvend civarında 40 bin kişilik İran ordusuyla karşılaşırlar. Orduya komutanlık eden bölge valisi Müslümanlardan elçi taleb eder. Muğîre ibnu Şûbe (radıyallahu anh) uygun görülür. Vali, tercüman vasıtasıyla, istiskal edici bazı sözler sarfederek ne istediklerini sorar. Kaynakların kaydettiğine göre, debdebeli şekilde hazırlanmış tahta, altın ve ipeklilerle tezyin edilmiş mutantan ve muhteşem kıyafetlere bürünmüş, başında taç olduğu halde oturup Muğîre (radıyallahu anh)'yi karşılayan valinin söyledikleri arasında şu cümleler de var, ibretle okunmağa değer:
"Siz nesiniz? Siz Araplar, yine açlık ve yokluğa uğradı da onun için geldi iseniz, gıda yardımı yapalım da dönün!" Bir başka rivayette:
"Siz Araplar, en çok açlık çeken, her çeşit hayırdan en uzak olan kimselersiniz. Ben şu esirlere emrederek sizi oklarla düzene sokmalarını da isteyebilirdim, ancak cifelerinizden iğrendiğim için bunu yapmadım."
Muğîre (radıyallahu anh) hamd ve senadan sonra, -İbnu Ebî Şeybe' nin rivayetine göre- şu cevabı verir:
"- Bizim sıfatlarımızla ilgili olarak söylediklerinizde hiçbir hata yapmadınız. Gerçekten biz öyleydik. Ama Allah bize Resûlünü gönderince iş değişti.."
Buharî'nin rivayetinde cevabı şöyledir:"- Biz Arap kavminden kimseleriz. Daha önceki şiddetli sefaletler, dehşetli derbederlikler içindeydik. Açlıktan derileri ve hurma çekirdeklerini emerdik, giydiklerimiz deri ve kıl, taptıklarımız taş ve ağaçlardı. Ancak biz bu halde yaşayıp giderken sema ve arzların Rabbi -zikri ulu, şâni yücedir- aramızdan, atasını ve annesini tanıdığımız birisini peygamber olarak yolladı. Rabbimizin elçisi olan Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir olan Allah'a ibadet etmenize veya cizye ödemenize kadar sizinle harbetmemizi emretti. Keza Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm), bize, Rabbimizin risâletini bildirdi. Buna göre, bizden kim öldürülürse cennete gidecek, benzeri görülmemiş nimetlere kavuşacaktır. Sağ kalanlarımız da sizleri esir edecektir."[48]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ?? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ????? ????? #: ?????? ??? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????. ??????

?????? ??? ????????? ?????? ????????? ?????????? ???????[. ????? ???? ????? ???????? ???????? .

4. (1013)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam sordu:
"- Ey Allah'ın Resûlü, Allah yolunda öldürüldüğüm takdirde, bütün hatalarım örtülecek mi?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Evet, sen sabreder, mükâfaat bekler, geri kaçmadan ileri atılır vaziyette olduğun halde öldürülürsen!"diye cevap verdi. Ve adama sordu:
"- Nasıl sormuştun?"
Adam sorusunu aynen yeniledi. Bunun üzerine aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz sözlerini şöyle tamamladı:
"- Evet, (kul) borcu hariç, bütün günahların affedilecek. Zira Cebrâil bu hususu bana haber verdi!" [Müslim, İmâret 117, (1885); Muvatta, Cihad 31, (2, 461); Nesâî, Cihâd 32, (2, 33).][49]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, aslında açıklayıcı bazı ziyadeler var. Bu ziyade sayesinde kul hakkının ehemmiyetinin daha da tebârüz ettirilmiş olduğunu görüyoruz. Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamın sorusuna ilk cevabı verdikten sonra sükût buyururlar. Adam da oradan ayrılır. Bir müddet sonra Resûlullah:
"- Az önce sual soran kimse nerede?" diye aratır. Adam:
"- İşte benim", diye yanına gelince:
"- Ne demiştin?" diye soruyu tekrar ettirir. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şunu söyler:
"- Evet, ancak borç hariç. Bu hususu az önce Cibrîl (aleyhisselam), bana gizlice söyledi."
2- Borçlu olmak aslında günah değildir. Günah olan borcu ödeme işini terketmektir. Hadisin zahirinden anlaşılıyor ki, kişi ödemeye gücü yettiği halde borcunu ödemezse günahkar olmaktadır. Suyutî, bazı âlimlerden naklen şunu kaydeder: "Bu hadiste, kul hakkının affedilmeyeceğine dikkat çekilmektedir. Çünkü kul hakkı, sıkıntı ve meşakkate dayanmaktadır. Hatta, affedilmeyecek borcun, kişinin kabahatinden ileri gelen borç olduğu da söylenebilir. Yani, kişi bu borcu, câiz olmayan bir tarzda yapmıştır: Hile ile veya gasb yoluyla almak gibi, sonra da bedeli zimmetinde borç olarak kalmıştır. Yahut da, ödememeye azmederek borçlanmıştır. Böylesi davranışlar, hatalar arasında sayılmaktan istisna edilmiştir. İstisnada esas, aynı cinsten olmaktır. Böylece câiz olan borç, bu istisnada meskût geçilmiştir. Öyle ise bu borç sebebiyle, sâhibi muâheze olunamaz, çünkü Cenab-ı Hakk'ın borç sahibi adına fazlından vermesi caizdir. "[50]

?5? ??? ???? ????? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????????.]?????? # ????: ???????? ??????????? ????? ?????? ??? ?????????[.

5. (1014)- Müslim, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ)'dan şunu kaydeder:
"- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Şehidin -borç hariç- bütün günahları affedilir." [Müslim, İmâret 118.][51]

?6? ??? ???????? ?? ???? ???:]???????? ?????? ??? ?????????? ???????: ???????? ????????? # ???????: ???????????? ?????????: ?????? ??????? ??????? ?“?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? ?????????????? ??? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??? ???????????? ????????? #. ???????? ???????? ??????? ?“????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?? ??????????? ????????????. ???????? ???????? ?????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ?? ?????????? ????????????. ???????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?? ??????????? ????????????[. ????? ???????.???? »????? ??????« ??“???? ?????? ??? ?? ???? ?? ??? ?? .

6. (1015)- Fadale İbnu Ubeyd anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i dinledim, "Hz. Peygamber'den işittim" diyerek şu hadisi rivayet etti:
"Dört çeşit şehid vardır:
1- İmanı kavî mü'min kişi düşmanla karşılaşır, öldürülünceye kadar Allah'a sadık kalır. İşte bu kıyamet günü, insanların gıbta ile gözlerini kaldırıp bakacakları gerçek şehiddir. -Bunu yaparken başını kaldırır ve kalansuvesi[52] yere düşer- (Fadâle der ki:) "Bu, Hz. Ömer'in kalansuvesi mi idi, yoksa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kalansuvesi mi idi anlıyamadım."
2) İmanı sağlam (ancak önceki kadar şecaat sahibi olmayan) bir mü'min düşmanla karşılaşır. Korkudan vücudu -talh ağacının dikeni batmış gibi-[53] titrer. Bu sırada gelen serseri bir ok darbesiyle hayatını kaybeder. Bu, ikinci derecede bir şehiddir.
3- İyi amelle kötü ameli karıştırmış mü'min kişi, düşmanla karşılaşır. Bu karşılaşma esnasında (sabır ve şecâatte, şehidliğin mükâfaatını beklemekte) Allah'a sâdık kalır. Öldürülünce bu üçüncü mertebede bir şehid olur.
4. Günahkâr bir mü'min düşmanla karşılaşır, ölünceye kadar Allah'a sâdık kalır. Bu da dördüncü derecede bir şehid olur." [Tirmizî, Fedailu'l-Cihad 14, (1644).][54]

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, her zaman akla gelebilecek bazı sualleri açıklığa kavuşturmaktadır:
a) Şehidler sahip oldukları yüce mertebede eşit midirler?
Bu hadisten anlıyoruz ki, daha önceki amel durumuna, savaştaki ihlâs ve şecaat durumuna göre herkes farklı derecelere sahip olacaktır. Ancak, başlıca dört mertebede mütâlaa edilmelidirler. Buharî, şehadet meselesinde önceki amelin ehemmiyetine delil olarak Ebu'd-Derdâ'nın "Sizler amellerinizle mukâtele edersiniz" sözünü kaydeder. İbnu Hacer, bu sözün aslında, ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????????? ???????????? ????????????? "Ey insanlar, gazveden önce sâlih amel işleyin, zîra, sizler amellerinizle mukâtele etmektesiniz" şeklinde olduğunu, başka kaynaklarda böyle geldiğini belirtir.
b) Fasık da şehid olabilir mi? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İmanı olan kimsenin, fâsık bile olsa, şehidlik ücretini alacağını" müjdeliyor.
c) Savaş esnasında geri hizmette olan, istirahat halinde iken veya tesâdüfi bir sebeple ölen de şehid midir? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir soruya da "evet" cevabını vermektedir.
2- Hadis şecâat ve korkaklık gibi hasletler insanda fıtrî de olsa, kuvvetli ve cesur mü'minlerin Allah nazarında daha sevgili olduklarını, onların derece yönüyle başka yönden emsal olanlara tefevvuk (üstünlük) sağlayacaklarını belirtir.
3- Hadiste geçen ?????? ?????? ????? ?????? "öldürülünceye kadar Allah'a sadık kaldı" tâbiri dikkat çekicidir. Bu, her mertebe şehâdette

şart koşulan bir hususdur. Yâni şehidlik mertebesini almanın vazgeçilmez şartı. Allah'a hangi hususta sâdık kalınacağını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadiste açmamıştır. Şârihler bunu: "Allah'ın üzerine borç kıldığı şecaate sâdık kalarak" veya ?????? diye şeddeli okuyup: "Şehâdet hususundaki va'dinde Allah'ı tasdik ederek" şeklinde açarlar. [55]

?7? ??? ???? ???? ????]???? ????? ????? # ??????? ?? ????????? ???????? ?????????? ???????? ??? ?‘??????? ??????? ???????? ?? ??????. ??????: ????? ????????? ???? ?????????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??? ?? ?????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?????[. ????? ???? .

7. (1016)- Yahya İbnu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Bedir'de bizleri) cihâda teşvik etti, cenneti hatırlattı. Bu sırada Ensâr'dan biri, elindeki hurmalardan yemekte idi. Birden: "Ben şunları bitirinceye kadar oturacak olursam dünyaya fazla hırs göstermiş olacağım" dedi ve ellerindeki hurmaları fırlatarak kılıncını çekip öldürülünceye kadar savaştı." [Muvatta, Cihâd 42, (2, 466); Buharî, Megâzî, 17; Müslim, İmâret 145, (1901).]

AÇIKLAMA:

Hâdise, Bedir Savaşı sırasında cereyan eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) savaşa başlamadan önce, askerleri teşcî edici, cesaret ve metanet verici bir konuşma yapmıştı. İbnu İshak'ın kaydettiği üzere şöyle hitab etmiş idi:

????????? ??????? ???????? ? ???????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ??? ?????????? ?????? ?????????

"Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, bugün her kim, şu müşriklerle sabrederek, Allah'ın sevabını umarak ve geri dönmeden hep ilerleyerek savaşır ve öldürülürse Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır."

Müslim'in rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini de öğreniyoruz: "Haydi kalkın, genişliği semâvât ve arz olan cennete buyurun!"

Bunun üzerine Umeyr İbnu'l-Humâm atılarak:

"- Ey Allah'ın Resûlü! Genişliği semâvât ve arz olan cennet mi?" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Evet"i üzerine: "Vay! Vay!" çeker. Resûllulah: "Niye vay! vay! dedin?" diye sorunca:

"- Cennetlik olmayı arzu ettim de onun için böyle söyledim, Ey Allah'ın Resûlü!" der.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen cennetliksin!" müjdesini verir.

Umeyr, hurmasını çıkararak yemeye başlar. Sonra: "Ben bu hurmaları tüketinceye kadar yaşayacak olursam bu uzun bir hayat olacak, cennete girmekte gecikeceğim!" der. Yanındaki bütün hurmaları yere atar, sonra ölünceye kadar savaşmak üzere müşriklere saldırır ve şehid düşer. Bir rivayete göre Bedir Savaşı'nda ilk şehid düşen bu zattır (radıyallahu anh).[56]

?8? ??? ?????? ?????? ?????? ??????. ????:]????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????? ????????? ??? ????????. ??????: ??????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ????????. ?????? ????????? #: ?????? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? ???? ??? ???????.»???????????« ?? ????????? ?????? ???? ?????? ???? ?? ??? .

8. (1017)- Hz. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zırh giyinmiş bir adam gelerek: "Ya Resûlullah! Hemen savaşa mı katılayım, Müslüman mı olayım?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"- Müslüman ol, sonra savaşa katıl!" dedi. Adam Müslüman oldu, savaşa katıldı ve öldürüldü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun hakkında:

"- Az bir amelde bulundu fakat çok şey kazandı!" buyurdu. [Buharî, Cihâd 13; Müslim, İmâret 144, (1900).][57]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste zikri geçen kimsenin şahsiyeti belli değildir. Başka rivayetlerde de kesin bir şekilde belirtilmemiştir. Ancak, İbnu Hacer, bunun Amr İbnu Sâbit olduğu kanaatini izhâr eder. Zira bu zat hakkında sarîh olarak gelen bilgiler, bu hadiste geçen manaya muvafık düşmektedir:

İbnu İshak'ta gelen rivayete göre Amr İbnu Sâbit, "namaz kılmadan cennete giden kimse" olarak şöhret kazanmıştır. Ebu Dâvud ve el-Hâkim'in rivâyetlerine göre, Amr, câhiliye devrinden kalma faizleri sebebiyle İslâm'a girmemekte direnmekte idi. Uhud Savaşı sırasında: "Kavmim nerede?" der. Uhud'a çıktıklarını öğrenince, kılıncını kuşanıp onlara yetişir. Kavmi: "Bizim sana ihtiyacımız yok!" demişse de O: "Ben Müslüman oldum" der ve savaşa katılıp yaralı düşünceye kadar çarpışır. Sa'd İbnu Muâz (radıyallahu anh) yanına gelince: "Allah ve Resûlü lehine (Mekkelilere) kızarak savaştım" der. Sonra ölür ve namaz kılmadan cennete gider."

Ebu Hüreyre'den gelen sahih bir rivayette:

???????????? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????

"Bana, bir kerecik olsun namaz kılmadan cennete giden bir zattan bahsettiler. Bu kimse Amr İbnu Sâbit imiş" demiştir.

İbnu Hacer, bu mevzu üzerine gelen ve bazı ihtilaflı noktaları bulunan rivâyetleri telif ederek sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen mübhem zâtın Amr İbnu Sâbit olduğunu, bunun -diğer rivayetlerde doğrudan savaşa katılmış gibi gösterilmiş olmasına rağmen- önce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i görerek, -belki de savaş meydanında- İslâm'a girdiğini, sonra da hemen savaşa katılıp, hiç namaz kılma fırsatı bulmadan yaralanarak şehid düştüğünü belirtir. Şârihimiz Nesâî'nin tahric ettiği bir rivayette gelen şu ibârenin de bu açıklamayı te'yid ettiğine dikkat çeker:

??????? ????? ????????? ?????? # ???? ?????? ???????? ???? ????????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????. ??????

"Amr İbn Sâbit (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordu: "Ben müşriklere saldırıp mukâtele etsem ve bu esnâda öldürülsem namaz kılmamış olduğum halde bana bir faydası olacak mı?" Resûlullah: "Evet olacak!" buyurdu."[58]

?9? ??? ???? ?? ??? ?? ??? ?? ???????]???? ????? ???? ??? ??????? ??????: ??? ????? ??????????? ??????????? ?? ??????????? ?? ??????????? ?????: ??????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ????????[. ????? ??????? .

9. (1018)- Râşid İbnu Sa'd, ashaba mensup birinden naklen anlatıyor: "Bir zât Resûlullah'a gelip: "Ey Alah'ın Resûlü, niye şehid dışında kalan mü'minler kabirde imtihan edilirler?" diye sordu. Resûlullah şu cevabı verdi: "Şehidin ölüm anında tepesinin üstünde kılıç parıltısını hissetmesi imtihan olarak ona kâfidir." [Nesâî, Cenâiz 112.] [59]

AÇIKLAMA:

Kabir fitnesi, kabirde, Münker-Nekir adındaki meleklere verilecek hesaptır. Her mü'min orada imanı hususunda bir imtihandan geçecektir. İmtihan sonunda da, amel durumuna göre sıkıntılı veya sürurlu bir halde kıyameti, asıl büyük hesabı bekleyecektir. Hadislerde, gerek Münker-Nekir'in imtihanı ve gerekse kabir

azabı "fitne" kelimesiyle ifade edilir.
Sadedinde olduğumuz hadisten öğreniyoruz ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Şehidlerin kabir fitnesine maruz kalmayacakları"na dâir beyanlarından sonra, bazıları bunun sebebini merak ederek sormuşlardır: "Her mü'min bu imtihandan geçerken, şehidler niye muaf tutulmuştur?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölüm ihtimali içinde yapılan mücâdelenin zorluğunu ifâde için: "Tepede kılıç parıltısı olduğu halde cesaretle Allah için çarpışmak ve hayatını feda etmek, imânı isbat eden yeterli bir imtihandır" manasında: "Başın üzerindeki kılıç parıltısı imtihan olarak yeterlidir" diye cevap vermiştir:[60]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ????? # ???:]??? ?????? ????????? ???? ????? ???????? ??? ????? ?????? ????????? ???? ????? ??????????[. ????? ???????? .

10. (1019)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şehidin ölüm (darbesinden) duyduğu ızdırab sizden birinin çimdikten duyduğu ızdırap kadardır." [Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 26, (1668).][61]

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???? ???????? ????[.

11. (1020)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbimiz, Allah yolunda savaşan şu kimseye taaccüb etmiştir: Arkadaşları hezimete uğra(yıp kaçmış)tır. Ancak O, (kaçmanın haram olduğunu düşünerek) kendisine düşen sorumluluğun idrakiyle geri dönerek, öldürülünceye kadar düşmanla çarpışmıştır. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, meleklere (iftiharla) şöyle der: "Şu kuluma bakın, benim nezdimde olan mükâfaatı) düşünüp katımda olan (cezâdan) korkarak geri döndü, öldürülünceye kadar savaştı." [Ebu Dâvud, Cihâd 38, (2536).][62]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, savaş sırasında, tek başına bile kalsa kaçmayıp sebat etmenin fazileti ifade ediliyor. Böyle bir askerden Cenâb-ı Hakk'ın memnuniyeti taaccüble ifade edilmiştir. "Taaccüb", sebebi bilinmeyen bir durum karşısında duyulan hayrete ve hayranlığa ıtlak olunur. Her şeyi bilen Allah'ın tacccüb etmesi, hayrete düşmesi kelâmî açıdan yanlış olur, Zat-ı Akdes'i, insanlara benzetmek olur. Şu halde bu bir mecazdır, hakikatı ise, Allah'ın razı ve memnun olmasıdır.
Savaş şartlarında bir askerin davranışı neticeye müessir olabilir. Bir korkağın paniğe düşüp kaçması, öbürlerine de sirayet edebileceği gibi bir cengâverin sebatı da başkalarının sebatına sebep olabilir. Savaşı kazanmanın asıl sırrı, âyet-i kerime ile sabittir ki düşmandan daha sabırlı olmaya bağlıdır. (Âl-i İmrân 200). Mü'min savaşın en zor, hezimet anında bile canının derdine düşmemek, Allah'ın mükâfaat ve cezasını düşünerek, O'nun rızasına uygun olanı yapmakla mükelleftir. Böylesi bir hâl, zafer şansını artıracaktır.[63]

?12? ??? ??? ?????? ?? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ???????? ??? ?????? ?????? # ??????? ????? ???? ?????? ?????? ??????????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ?? ??????? ??????. ?????? ???? ?????? ??????????: ?????? ?????????? ???? ??????? ??????? ????????????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ????????. ?????? ????? ????????? #: ??????? ??? ?????? ???????????. ?????: ??????? ????: '????? ???????? ????? ??????????[. ??????? ??? ????.

12. (1021)- Abdü'l-Habîr İbnu Kays İbni Sabit İbni Kays İbni Şemmâs an ebîhi an ceddihi[64] (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ümmü Hallâd adında bir kadın yüzü örtülü olduğu halde gelerek Allah yolunda öldürülmüş olan oğlu hakkında sormak istedi. Ashab'tan biri kadına: "Sen, yüzü örtülü olduğun halde gelip oğlundan mı soracaksın?" dedi. Kadın: Oğlumu kaybetti isem de hayamı kaybetmedim" dedi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadına:
"- Oğlun iki şehid mükâfatı elde etmiştir!" dedi. kadın:
"- Bunun sebebi nedir, ey Allah'ın Resûlü?"diye sorunca şu cevabı verdi:
"- Çünkü onu Ehl-i Kitap öldürdü!" [Ebu Dâvud, Cihâd 8, (2488).][65]

?13? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ????? ????? # ???:]????? ????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????? ????????? ????????????? ????? ????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

13. (1022)- Sehl İbnu Huneyf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kim sıdk ile Allah'tan şehid olmayı taleb ederse, Allah onu şehidlerin derecesine ulaştırır, yatağında ölmüş bile olsa" buyurdu." [Müslim, Cihâd 156, 157, (1908, 1909); Ebu Dâvud,Salât 361, (1520); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 19, (1653); Nesâî-Cihâd 36, (6, 36); İbnu Mâce, Cihâd 15, (2797).][66]

?14? ??? ??? ???? ?'???? ?????? ?????? ??????]???? ????? ????? # ???: ???? ?????? ?? ??????? ????? ??????? ??? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ????????? ??? ?????????? ??? İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/????? ??? ????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ????? ?????? ????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.

14. (1023)- Ebu Mâlik el-Eş'ârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim Allah yolunda evinden ayrılır, sonra da öldürülür, yahut atı veya devesi (yere atıp) boynunu kırar veya bir zehirli sokar veya yatağında ölür ise, Allah'ın dilediği hangi musibetle ölmüş olursa olsun şehit olarak ölür." [Ebu Davud, Cihâd 15, (2499).][67]

?15? ??? ???? ??:]????? ??? ?????? ?????? ???? ?? ????????? ??????: ????????? ?? ???????? ??????????? ?? ????????? ??????????? ?? ????????? ??????????? ?? ????????[. ????? »???« ?? ??? .

15. (1024)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde geldiğine göre, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resûlü, kim cennete gidecek?" diye sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Peygamber cennetliktir, şehid cennetliktir, çocuk(ken ölen) cennetliktir, diri diri gömülen çocuk cennetliktir." [Ebu Dâvud,

Cihâd 27, (2521).][68]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste suale maruz kalmadan cennete gidecekler belirtilmektedir. Peygamberler, şehidler, küçükken ölenler ve diri diri toprağa gömülen çocuklar.
Çocuk tâbirinin içine, büluğa ermeyen kız-erkek, düşük bütün çocuklar dahildir. Gayr-ı müslim çocuklarının durumu -çeşitli rivayetler muvâcehesinde- münâkaşa edilmiş ise de esas olan onların da cennetlik olmalarıdır.
Veîd, diri diri toprağa gömülen çocuklara denir. İslâm öncesi devirde Araplar ar duygusuyla kızlarını, açlık korkusuyla da (bâzı hallerde) erkekleri ve kızları diri diri toprağa gömerlerdi. Bu geleneğe Kur'ân-ı Kerim bazı âyetlerinde yer verir. Tekvir sûresindeki bir âyet şöyle buyurur:
?????? ?????????????? ???????? ??????? ?????? ????????
"Diri diri gömülen kız çocuğunun (kıyamet günü), hangi günahı için öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman..." (Tekvir 8-9). [69]

?16? ??? ??? ?????)?1(???:]????? ??????? # ??????????? ?????. ?????? ?????? ??????? ?????????. ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????????? ??? ??????? ????? ?????????? ???? ????????? ???????????? ????? ????????. ????? #: ????? ??????? ?????? ??? ??????????? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ?????: ??????? ???????????? ?????????[. ????? ???? .

16. (1025)- Ebu'n-Nasr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud şehidlerine uğradı ve: "İşte bunlar var ya, bunlar için şehadet ederim" dedi. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü biz onların kardeşleri değil miyiz? Onlar nasıl Müslüman oldularsa biz de Müslüman olduk, onların cihad etmeleri gibi biz de cihad ediyoruz!" dedi. Resûlullah şu cevabı verdi:
"- Evet (söylediğiniz hususlar doğru), ancak benden sonra ne gibi bid'alar çıkaracağınızı bilemiyorum."
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ağladı, ağladı ve sonra:
"- Yani biz senden sonraya mı kalacağız? (diye eseflendi)." [Muvatta, Cihâd 32, (2, 461-62).][70]

AÇIKLAMA:

Uhud'da 64'ü Ensar'dan, 6'sı Muhacirun'dan olmak üzere 70 Müslüman şehid düşmüş idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların imanlarına ve İslâm adına gösterdikleri fedâkarlıklara şehâdet edeceğini belirtmiştir. İçlerinden gelerek bedenen, ruhen, mâlen fedakârlıklar yapmışlar, hiç tereddüde düşmeden evlâdlarının yetim ve hamisiz kalmalarını göze almışlardı. Meselâ Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in babası 9 tane kız çocuğunu yetim bırakmıştı. Uhud şehidlerinin bir kısmından gelen menkıbeler gösteriyor ki, onlar bu fedakârlıkları yaparken sadece ve sadece Allah'ın rızasını düşünüyorlar, Rablerinin vaadettiği uhrevî makamlara bir an önce kavuşmak istiyorlardı. Mesela Enes İbnu'n-Nadr (radıyallahu anh) gibi bazıları savaşın bidayetinde: "Ben cennetin kokusunu duyar gibi oluyorum" diyerek savaşa katılmıştı. Bazısı, elindeki hurmaları atıp ölünceye kadar çarpışmıştı. Amr İbnu Cemûh gibi bazıları savaşa giderken: "Ya Rabbi, beni artık aileme döndürme (şehadeti nasib et)" diye dua etmişti. Bazıları yaşlı oldukları için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından şehirde bırakıldıkları halde, şehid olmak ümidiyle habersizce katıldılar. Sâbit İbnu Vakş ve Huseyl İbnu Câbir bunlardandı.
Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud şehidleri lehine ne hususlarda şehadet edeceği sarih olarak zikredilmemiştir. Bu, o zamanki muhataplarca malum idi. Nitekim yukarıda bazı hallerini belirttik. Şârihler "İmanlarının sıhhatine, büyük günahlardan uzak olduklarına, dini tebdil ve tağyir etmediklerine, dünya menfaatleri için aralarında rekâbet ve kıskançlık yapmadıklarına vs." diye biraz daha açarlar.
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in sondaki sorusu cevap bekleyen hakiki bir soru değildir. Resûlullah'tan ayrılmış, onu kaybetmiş olarak yaşayacağından duyduğu üzüntünün ifadesidir.
İbnu Abdilberr, bu hadise dayanarak Uhud şehidlerinin ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den önce ölenlerin öbürlerinden efdal olduklarını söylemiştir. [71]

İKİNCİ BAB

CİHAD VE CİHADA MÜTEALLİK MESELELER

Bu Bab Beş Fasıldır
*
BİRİNCİ FASIL
CİHADIN VACİB OLUŞU VE CİHADA TEŞVİK
*
İKİNCİ FASIL
CİHADIN ÂDÂBI
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
CİHADA NİYETTE SIDK VE İHLAS
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
KITAL VE GAZVE AHKÂMI
*
BEŞİNCİ FASIL
CİHADA MÜTEALLİK SEBEPLER

BİRİNCİ FASIL

CİHADIN VACİB OLUŞU VE CİHADA TEŞVİK EDEN HADİSLER

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ????? #: ????????? ??????? ?????????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ??? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ????? ????????. ?????? ???? ??? ???????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ???? ??? ???????? ????? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? .

1. (1026)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Emîriniz, fâzıl veya fâcir her nasıl olursa olsun, (onun emri altında) cihad etmeniz size farzdır. Keza, namazı da fâzıl veya fâcir ve hatta kebâir işlemiş bile olsa her Müslümanın, arkasında kılması bütün Müslümanlara farzdır." [Ebu Dâvud, Cihâd 35, (2533).][72]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste iki ayrı mesele var:
1- Ulü'l-emre İtaat Mes'elesi,
2- Fâsık İmâm'ın Arkasında Namaz Meselesi.
Ehemmiyetine binaen ayrı ayrı açıklamaya çalışacağız.

1- ULÜ'L-EMRE İTAAT:

Dinimiz, ulü'l-emr yani emir verme yetkisi olanlara itaat etmeyi, İslâmî siyasetin mühim bir prensibi yapmıştır. Ayet-i kerime, itaat edilecek ulü'l-emrin Müslüman olmasını şart koyar (Nisa 4). Sadedinde olduğumuz hadiste de açık şekilde görüldüğü üzere, ulu'l-emre itaat için onda dindarlık aramak şart değildir. Şüphesiz ideal olanı, emir sahiplerinin dindar ve ehl-i takva olmalarıdır. Çünkü öylelerinin vicdanında Allah korkusu hâkim olduğu için icraatları adilane ve yolları istikâmet üzere olur. Ancak, fiilî vak'a, çoğu kere idealden uzaktır. Makamın yüksekliği, imkânların genişliği gibi durumlar, nefs-i emmâreleri şımartarak emir sahiplerinin kulluk hadlerini aşıp, tekebbür ve sefâhete düşmelerine ve hatta icraatlarında zulme kaçmalarına sebep olabilmektedir.
Halbuki ümmetin, bilhassa dış düşmanlara karşı birliğe, beraberliğe ve dayanışmaya ihtiyacı var. Üstelik dış düşmana karşı koyma işinde emir sahibi yani lider, ister istemez samimi olacaktır. Ümmetin mâruz kaldığı haricî tehlike, en fâsık bir liderin de menfaatlerine zıtdır: Makamı, itibarı, maddî gelirleri vs. hep tehdide maruzdur. Öyle ise, dış tehlike meselesinde ümmetin de, fâsık liderin de menfaatleri birleşmiştir. Ümmet, liderin fıskına bakarak cihad işini hafife alacak olursa umumi menfaatler haleldar olacak, İslâm beldesi küfrün istilâsına uğrayabilecektir. Hem Resûlullah "Allah bu dini fâcir bir kimse ile de kuvvetlendirir" buyurmuştur.
İşte bu ve benzeri mülâhazalarla İslâm âlimleri, fâsık da olsa ulü'l-emr'in yanında yer alarak samimiyetle cihada katılmanın vücûbunda ihtilaf etmezler. Esasen bu babta pekçok hadis varid olmuştur. İmamın fâsık ve günahkâr oluşunu âlimler "fısk ve günahı kendini ilgilendirir" diye değerlendirirler. Birliğin bozulması, fitneye sebebiyet vermesi endişesiyle "fasık imam azledilmelidir" diye bir kâide konmamıştır.[73]

İTAATLE İLGİLİ BAZI MESELELER

Ulü'l-emre itaat bahsi, her devirde ehemmiyetini koruyan dinî mevzulardan biridir. Bu sebeple mevzuya giren bazı meseleleri âyet ve hadislerin ışığı altında biraz daha açmada fayda görüyoruz.[74]

KUR'AN-I KERİM VE İTAAT

Kur'ân, birçok âyetlerinde bu meseleyi de alır. Esasen Müslüman, zımnen, Allah'ın emirlerine itaat etmeyi peşinen kabul etmiş insan demektir. Misak-ı evvel'in mahiyeti de temelde itaate dayanır: Uluhiyet'e emir, ubudiyete itaat düşmekte. Yani Allah emredecek, kul itaat. İslâm' ın özü, bu emir-itaat sırrında düğümlenmektedir.
Dinin hakiki mânada tezâhürü, mü'min kişiye va'dedilen, dünyevî ve uhrevî nusret, zafer, mükâfaat ve nimetler hep bu "itaat" vazifesinin yerine getirilmesine bağlanmıştır. Dünyevî saâdet, içtimâî terakki, ferdî kemâlât hepsi "itâat" keyfiyyetine bağlıdır. Allah'a hakiki mânada itaat etmeyen kimse veya cem'iyyet dinin va'dettiği ne dünyevî, ne de uhrevî mükâfaatları beklemeye hak sahibi değildir: "Kim Allah'a ve Resûlü' ne itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetine koyar" (Nisa 13).
"Kimler Allah'a ve Resûl'e itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerle beraber olur" (Nisa 69).
"Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve çekinirse işte onlar kurtuluşa erenler (üstün gelenler)dir" (Nur 52.)
"Allah'a ve O'nun Resûlü'ne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kesilip) gider. Bir de sabr (ve sebat) edin (katlanın). Çünkü Allah sabredenlerle berâberdir" (Enfâl 46).
İtaat Edilecek Üç Makam: Burada dinin, itaat edilmesi gerekli emirlerini saymaktan ziyade itaatin ehemmiyetini belirtmeye, "itaat edin" emrini nazar-ı dikkate vermeye çalışacağız.
İslâm dini itaat edilecek üç makam gösterir: Allah, Allah'ın Resûlü ve ulü'l-emr. ilk ikisine itaati, yanyana ve mükerrer seferler bizzat Kur'ân-ı Kerim dile getirir. Zira esas itaat Allah ve Resûlü'ne olan itaattir. Ulü'l-emre (yani otoriteye) olan itaat ise, onların emirleri Allah ve Resûlü'nün emirlerine uyduğu, muvafık düştüğü takdirde meşrudur, muteberdir. Maamafih, Kur'ân-ı Kerim'de bir kerede bu üç makam beraberce zikredilerek itaat emredilir:
"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız (böyle yapın). Bu hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir" (Nisa 59).
Ulü'l-emr: Halkımızın diline ulü'l-emr olarak, Kur'ân'daki şekliyle girmiş olan bu tâbire bazan "emir sahibi", bazan "veliyyü'l-emr" şeklinde rastlarız. Aynı mânada olmak üzere sultan, imam gibi başka tâbirlerin kullanıldığına da rastlanır.
Sahabe ve Tabiin'den bu yana ulü'l-emirden kastedilen kimseler hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısmı bununla "ulemâ"nın kastedildiğini söylerken, diğer bir kısmı "ümerâ"nın kastedildiğini ileri sürmüştür. Bundan sadece Sahabe'yi anlayanlar da olduğu gibi, bütün memurları (vülât) anlayanlar da olmuştur.
Nevevî daha pratik bir târif kaydeder: "Ulü'l-emr, ümerâ ve vâlilerden, itaat edilmesi Allah tarafından vâcib kılınmış olan herkestir." Ve bu târifin, halef ve selef -müfessir, fakih vs. her çeşit- âlim zümrelerinin ortak görüşü olduğunu belirtir.
Ömer Nasuhi Bilmen, fıkıh ıstılâhı olarak ulü'l-emr'i şöyle târif eder: "Yâ İslâm cemaatinin intihâbiyle veya kendisinin kuvvet ve nüfuzuyla hakimiyyet makamını ihrâz edip, Müslümanların bir emniyyet ve selâmet dâiresinde yaşamalarını te'mine muvaffak olan herhangi bir müslim zattır."
Burada görüldüğü gibi, umumiyetle devlet reisi kastedilmekle birlikte, yerine göre, bugünkü tâbirle "otorite" denilen devleti temsil durumundaki herkes için ulü'l-emr tâbiri ıtlak olunabilir ve olunmaktadır. Şu halde imam, halife, emîr, âmil, me'mur, âmir, sultan vs. gibi kelimelerin herbiri ulü'l-emr mefhumunu ifade eder.[75]
Ulü'l-emr Etrafında Birlik: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) İslâm cemiyyetinin bütünlük ve haşmetini, sulh ve saadetini bir reis etrafında meydana getirilecek birlik ve berâberlikte gördüğü için lisanının bütün belâgat ve talâkatı ile bir imam (ulü'l-emr) etrafında toplanmaya teşvik etmiş, bölünüp dağılmaları, birlik ve cemaatten ayrılmaları şiddetle takbih etmiş, ayrılanları kınamış, tehdid ve terhibde bulunmuştur. İmam etrafındaki teşekkül etmesi istenen bu birlik ve beraberlik her şeyden önce imama itaate bağlıdır.
Buhari'nin Enes (radıyallahu anh)'ten kaydettiği bir rivayette: "Üzerinize, başı, kuru üzüm gibi siyah Habeşli bir köle bile tayin edilse dinleyin ve itaat edin" denmektedir.
Müslim'in kaydettiği bir rivayette, Ebu Zerr: "Halîlim (Hz. Peygamber) bana: "Kolları kesik bir köle bile olsa emîri dinleyip itaat etmemi tavsiye etti' demektedir.
Şârihler, gerek "kuru üzüm", gerekse "kolları kesik" tâbirleriyle emîrin nesebce düşük, görünüşçe çirkinliğinin ifade edilmek istendiğini, yani emire neseb ve fizyonomisine bakılmadan itaat etmek gerektiğini söylerler.
Bir diğer rivayet de şöyledir: "..Üzerinize, emîr olarak, bir Habeşli köle bile tayin edilse onu dinleyin ve itaat edin. Sizden biri İslâm'ı ile boynunun vurulması arasında muhayyer bırakılmadıkça itaate devam etsin. Böyle bir durumda boynunu uzatsın. Anasız kalasıca, dini gittikten sonra, onun ne dünyası kalır, ne de âhireti."

Şu hadiste imama isyan kıyâmet alâmeti olarak zikredilir: "Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e kasem ederim ki, imamınızı öldürmedikçe, birbirinize kılıç çekmedikce ve dünyanıza şerirleriniz reis olmadıkça kıyâmet kopmaz."
Bazı rivayetlerde emîre itaat Allah'a itaatle aynı ayarda tutulmaktadır: "Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyân ederse Allah'a isyân etmiş olur. Emîrime kim itaat ederse bana itaat etmiş olur. Emîrime kim isyan ederse, bana isyân etmiş olur."[76]
Biat Şartı İtaat: Bir kısım rivayetler, ilk Müslümanlar ile biat akdi yaparken, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara her hâl ü kârda itaat etmeyi şart koştuğunu göstermektedir. Müslümanlığı kabul edilmesi için teklif edilen ilk şartlar arasında bunun zikri, otorite ve itaatten yoksun o devir Araplarının nazarında itaatin ehemmiyetini tesbit gayesini gütmelidir: Übâde tü'bnü's-Sâmit der ki: "Biz, Allah Resûlü'ne, kolaylıkta olsun, zorlukta olsun; gönlünümüzün hoşuna giden şeylerde olsun, hoşuna gitmeyen şeylerde olsun... itaat etmek üzere biat ettik."[77]
Hoşa Gitmese de İtaat: Sâdece yukarıda kaydettiğimiz Übâde tü'bnüs-Sâmit rivayetinde değil, başka sahabelerden de gelen biatla alâkalı pek çok rivayette, Hz. Peygamber'in itaat şartını koşarken, verilen emir hoşa gitse de, gitmese de, içinde bulunulan şartlar bolluk veya darlık her ne olursa olsun, imamdan küfrünü gerektiren bir hâl zâhir olmadıkça İTAAT ETMEK şartını çok vâzıh olarak duyurduğunu görmekteyiz.[78]
Allah İçin Biat: Her hâl ve şartda itaatin gerçekleşmesi için, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bey'at (biat) ve itaatin sırf Allah rızası için yapılması, buna dünyevî bir maksad dâhil edilmemesi için başkaca tenbihlerde bulunmuştur. Allah rızasından hariç dünyevî bir maksadla bey'atta bulunanlar hakkında şiddetli tevbih ve kınamalar gelmiştir: "Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah onların ne yüzüne bakar, ne de onlarla konuşur, onların günahlarını da affetmez, onlara çok elim bir azab vardır: "...biri de dünyevî bir maksadla imama biat eden kimsedir. Öyle ki, istediğinden verilince itaat eder, verilmeyince itaati terkeder."[79] Buraya kadar söylediklerimizi hülasa edecek olursak İslâm'ın hükmü şudur: "İmama, mâsiyet olmayan (yâni Allah'a isyâna götürmeyen) hususlarda itaat farzdır." Zira "İmam -düşmanın saldırısına, insanların birbirlerine zulmüne karşı- bir perde gibidir, (o, şahsında nasıl olursa olsun), onun idaresi altında, -düşmanlara, âsilere ve her çeşit fesadçılara (yani anarşistlere) karşı- cihad edilir..."

2- FASIK İMAMIN ARKASINDA NAMAZ

Aslında bu bahsi, itaatle ilgili önceki bahisten tamamen ayırmak gerekmez, onun mütemmim bir parçasıdır. Zira, "İmam", kelime olarak, hem namaz kıldıranın, hem de devlet reisinin müşterek adıdır. Hem imam, bir bakıma, devlet reisine niyabeten vazife yapar. Bu durum cum'a namazlarında pek vâzıhtır. Bu sebeple cum'anın şartlarından biri, resmî izindir.
İmamda aranan şartları; İslâm uleması, hadislere dayanarak şöyle tesbit etmiştir: İslâm, büluğ, akl, zükûret (erkek olmak), kıraat, özürlerden selâmet. Öyle ise bu şartları câmi olanlar imam olabilirler. Şüphesiz, cemaat arasında, bu şartları taşıyanlardan efdâl olanı, yani başka tâli vasıflarla temâyüz edeni imamlığa elyaktır ve tercih edilir. Sırayla âlim olmak, kıraati güzel olmak, muttaki olmak, yaşça büyük olmak; ahlâken üstün olmak, nesebce, sesce, kılık kıyafetçe, nezâfetçe güzel olmak gibi başka vasıflar da sayılmıştır. Bunlar gerekli, vâcib şartlar değildir, sıfatlarda eşitlik hâlinde tercih âmilleridir. Ev sâhibi veya bir mahallin vazifeli imamı, bu vasıfları taşımasa bile tercih olunur.
Şu halde, hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyduğu esasa göre, tercih ettirici sıfatları taşıyan elyâk bir kimse olmadıkça kebâir işlemiş de olsa fâsıkın arkasında namaz kılınacak, cemaat teşkil edilecektir. Meseleye temas eden âlimler, selefin de böyle yaptığını söylerler ve İbnu Ömer ve Enes (radıyallahu anhümâ) gibi Ashab'ın büyüklerinin Haccâc'ın arkasında namaz kıldıklarını belirtirler.
Şu hususu da belirtelim ki, Aliyyu'l-Kârî, sadedinde olduğumuz hadisi açıklarken, buradaki vücubun cevâz mânasında anlaşıldığını yani fâsık ve hatta ehl-i bid'anın arkasında namaz kılmanın cevâzına delalet ettiğini belirtir. Cevâz esas ise de Hanefilere göre mekruhtur. İmâm Mâlik ve İmâm Muhammed ise hiç câiz olamayacağı kanaatindedir.[80]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ?????????????? ?????????????? ???????????? ??????????????[. ????? ??? ???? ????????.

2. (1027)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin." [Ebu Dâvud, Cihâd 18, 2504); Nesâî,Cihâd 1, (6, 7).][81]

AÇIKLAMA:

1- Müşriklerle bizzat karşılaşarak cihad yapmanın vâcib olduğuna dair hadiste delil bulunduğunu âlimler belirtir. Bu vecibe, kendine bedel bir başkasını göndermekle ücretle birisini tutmakla kişinin uhdesinden düşmez. Keza hadiste Allah yolunda harcamak suretiyle de cihada iştirak vacibtir. Bu vecibe, daha ziyade parası olanlarla ilgilidir. Ancak emri yerine getirmek için fazla çalışarak para kazanıp, cihad maksadıyla harcamaya teşvik mevcuttur. Ashâb'tan fakir olanların, Allah yolunda nakdî harcamada bulunabilmek için hususî gayret göstererek para kazanıp sonra harcadıklarına örnekler var. Cihad maksadıyla yapılacak harcama silah, yiyecek, giyecek, binek veya başka levâzım için yapılabilir.[82]
2- Lisanla yapılan cihada gelince, Münzirî, bundan düşmanı hicvetmeyi anlamıştır. Delil olarak da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e yaptığı bir müdâhaleyi gösterir. Umretu'l-Kaza sırasında şâir sahâbilerden Abdullah İbnu Revâha (radıyallahu anh)'nın Resûlullah'ın huzurunda Kureyş'i hicveder mahiyette şiir okumasını Hz. Ömer, hoş karşılamayarak mâni olmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale ederek: ????? ?????? ??? ?????? ???????? ???????? ??????? ???? ??????????
"Ey Ömer! Abdullah'ı serbest bırak, onun hicivleri Kureyş'e oktan daha çabuk, daha çok tesir etmekte, yaralar açmaktadır." Hassân İbnu Sâbit için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aynı düşünce için müşrikleri hicvetmesi, onların şiir yoluyla yaptıkları taarruzları cevaplaması için Mescid-i Nebevî'de müstakil bir minber kurdurmuş idi.
Şüphesiz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Müşriklere karşı... dilinizle de cihad edin" derken sadece onları hicvetmeyi kastedmemiştir. İlmî ve edebî nev'e giren her çeşit telkin ve karşı telkin, tez ve antitez, propaganda ve karşı propaganda, kelâmî hüccet ve cedel vs. hepsi dahildir.
Lisanla cihâdın mahiyeti zamana ve mekâna göre de farklılıklar arzedebilir. Kısacası küffârın bu dalda başvurduğu metod ve teknikleri iyi bilip, onlara aynıyla mukabele etmek gerekir.
Zamanımızda kitle yayın vasıtaları, kitap, mecmua, gazete, radyo, televizyon, video, plak vs.; edebî nev'e giren roman, hikâye, masal, mizah, karikatür vs. gibi insanların rağbet gösterdikleri her şeyin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadlarında geçen "dille cihâd"a dâhil olduğu kanaatindeyiz.
Dil, insanları içten ve gönülden fethedeceği için onun tesiri oktan daha sür'atli ve daha kuvvetlidir.[83]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????]???? ????? ????? # ???? ?????? ?????????: ? ???????? ?????? ?????????. ??????? ??????? ?????????? ?????? ??????????????? ??????????[. ????? ?????? .

3. (1028)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethi günü buyurdular ki:
"Artık bu fetihten sonra hicret yoktur. Fakat cihâd ve niyyet vardır. Öyleyse askere çağrıldığınız zaman hemen silah altına koşun!" [Buharî, Cihâd 1, 27, 194, Cizye 22, Hacc 43, Cezâu's-Sayd 10; Müslim, İmâret 85, (1353), Hacc 445, (1353); Tirmizî, Siyer 33, (1590); Nesâî, Cihâd 15, (7, 146); Ebu Dâvud, Cihad 6 (2480).[84]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikredilen "feth"den murad, Mekke'nin fethidir. Ulemânın açıkladığı üzere, fetihden önce Müslüman olan herkese Medine'ye hicret etmek farz-ı ayn idi. Çünkü, Medine'de Müslümanlar sayıca azdı, güçlenmeye muhtaç idiler. Mekke'nin fethinden sonra, Arabistan müşrikleri kabileler hâlinde İslam'a girdikleri için, artık sayı artmış, düşman tehlikesi de çok azalmış idi. Bu durum Medine'ye hicret gereğini de ortadan kaldırmış idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fetihle birlikte hicreti yasakladı. Hicret şartı ile biat etmek isteyenler bile oldu, ama müsâmaha göstermedi, bu kimselere: "Fetihten sonra hicret yoktur, fakat cihâd ve niyet vardır..." diyordu.
Ancak, hicretin bir diğer sebebi daha var: Müslümanlara, dini sebebiyle eziyet. Müşrikler, İslâm'a girenleri, dinlerinden çevirebilmek için akla gelebilen her çeşit işkenceleri yapıyorlardı. İslâm'ı yaşayabilmek için o muhitin terki gerekiyordu. Bu şartlarda olan Müslüman, yaşayabilmek için dininden taviz vermek zorunda idi. İslâm dini, mensubuna, dinden taviz üzerine kurulacak bir hayat düzenini tecviz etmez. Müslüman, mutlaka dinini yaşayabileceği evladını İslâm üzere yetiştirebileceği bir muhit içerisinde yaşamak mecburiyetindedir. Böyle bir muhite hicret etmek gerekir. İslâm ulemâsı bu çeşit hicretin kıyâmete kadar bâki olduğu kanaatindedir. Delilleri de bâzı âyet ve hadislerdir: Bir âyet şöyle: "Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: "Ne işte idiniz?" Onlar: "Biz yeryüzünde (dinin emirlerini tatbikten) âciz kimselerdik" derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya!" derler. İşte onlar (böyle). Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir" (Nisa 97).
Bu âyetle aynı mealde bir hadis de şöyle: ???? ????? ???? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????????????
"Ben müşrikler arasında yaşamaya devam eden her Müslümandan uzağım."
Şu halde hadisin mânası, İbnu Hacer'in de dediği gibi "Medine'ye hicret" mânasında vatandan ayrılmak kalkmıştır, ama:
* Cihad maksadıyla vatandan ayrılmak bâkidir.
* İyi niyyetle yani küfür dünyasından kaçmak, ilim talebi için memleketi terketmek, fitne sırasında dinini kurtarmak gibi maksadlarla vatanı terketmek kıyamete kadar bâkidir.
Nevevî, bu hadise dayanarak, hicretin kalkmasıyla inkıtaya uğrayan hayır ve sevabın "cihâd" ve "iyi niyet"le kazanılabileceğini söyler. Ebu Bekir İbnu'l-Arabî, yasaklanan hicretin Medine'de bulunan Resûlullah'ın yanına sağlığında yapılan hicret olduğunu, Resûlullah'tan sonra, nefsinden korkan herkese hicret etme ruhsatının devam ettiğini söyler. Bu konu üzerine çok daha geniş bir tahlili 5775-5779. numaralı hadisler zımnında sunacağız.[85]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ????? ???? ???????? ???? ??????????[.??? ??? ???????: ?????? ???? ????? ???? ???? ?????? ????? ????? #. ????? ???? ???? ???? ????????.

4. (1029)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim gazve yapmadan ve gaza yapmayı temenni etmeden ölürse nifaktan bir şube üzerine ölmüş olur."
İbnu'l-Mübârek der ki: "Biz bunun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığına has bir keyfiyet olduğuna hükmetmiştik." [Müslim, İmâret 158, (1910); Ebu Dâvud, Cihâd 18, (2502); Nesâî, Cihâd 2, (6, 8).][86]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerif, pek büyük sevap vâdedilmiş olan gazve gibi bir ibadeti temenni etmemeyi kulluk edebinin dışında ilân etmektedir. Müslüman, kulluğunun idrakinde olan, daima hayrı ve hayrın en büyüğünü arayan kimse olmalıdır. Öyle ise, içinde şehâdet gibi en büyük mertebeyi kazandıracak gazveye katılmayı temenni etmemek, gönlünden samimiyetle geçirmemek, kâmil mânada imanla bağdaşmayan bir durum, bir eksikliktir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu eksikliği "nifak" kelimesiyle ifade etmektedir. Hz. Peygamber devrinde münafıkların belli başlı eylemlerinden biri de "savaşlara katılmamak" idi (Tevbe 81, Feth 11-16).
İbnu'l-Mubârek merhum, bunu Resûlullah devri ile kayıtlı görmüş olsa da, diğer âlimler, çoğunlukla bu te'vilin muhtemel olduğu, hadisin, her devre baktığı, hükmünün kıyamete kadar bâki olduğu kanaatini izhâr etmişlerdir. Bu hadis, herhangi bir hayırlı işe niyet edip de yapamayan kimse ile, hiç niyet etmemiş kimsenin arasında büyük fark olacağına dikkat çekmektedir.
??????? ??????????? ?????? ???? ???????? "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" hadisi bir kere daha hatırlanabilir. Sadedinde olduğumuz hadis, gazve yapmış olmayı temenni ettiği halde gazve yapmadan ölen kimseye herhangi bir itab gelmiyeceğine delildir. Bir namazı vaktinin evvelinde kılmayıp, vaktinin sonlarında kılmaya niyet eden ve fakat kılma fırsatı bulamadan vefat eden kimse ile, keza, hacc farz olduğu halde ömrünün sonlarına tehir edip, haccedemeden ölen kimse hakkında âlimler ihtilaf eder: Bunlar te'hirleri sebebiyle günahkâr oldular mı, olmadılar mı? Şurası muhakkak ki, böylelerinin sevabtan kayıpları büyüktür.[87]

?5? ??? ????? ‘?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ?? ??????? ???????? ???????? ????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????????????[.

5. (1030)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kim bizzat gazveye katılmaz veya bir gaziyi techiz etmez veya bir gazinin ailesini hayırlı bir şekilde himaye etmez ise, Allah kıyamet gününden önce ona hiç beklemediği bir musibet ulaştırır." [Ebu Dâvud, Cihâd 18, (2503).][88]

?6? ??? ??? ????? ?? ???????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ?? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????? ??????? ??????: ??? ??????? ???????? ? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ???????????? ?????? ?????????????? ??????????. ??????????? ???? ?????????? ?????? ????? ??????????. ????? ?????: ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ?‘??????? ??????????? ???????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

6. (1031)- Ebu'n-Nadr merhum Abdullah İbnu Ebî Evfâ (radıyallahu anh)'dan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) düşmanla karşılaştığı günlerden birinde, güneşin meyletmesini bekledi. Sonra kalkıp yanındakilere şöyle dedi: "Ey insanlar, düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet dileyin. Ancak karşılaşacak olursanız sabredin, bilin ki cennet kılıçların gölgesindedir."
En sonda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerini şöyle tamamladı:
"Ey Kitab'ı indiren, bulutları yürüten, (Hendek Savaşı'nda düşman müttefikler olan) Ahzâb'ı hezimete uğratan Rabbimiz, bunları da hezimete uğrat ve onlar karşısında bize yardım et!" [Buharî, Cihâd 156, 22, 32, 112, Temennî 8; Müslim, Cihâd 20, (1742), Ebu Dâvud, Cihâd 98, (2631).][89]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) düşmanla mukâteleyi güneşin tepe noktasından batı cihetine meyletmesinden sonra yapmayı tercih ederdi. Sadedinde

olduğumuz hadisin belirttiği hususlardan biri budur.
2- Hadiste temas edilen mühim hususlardan biri düşmanla karşılaşmayı temenni etmemek. "Cennet kılıçların gölgesindedir" diyecek kadar cihada ve mukâteleye ehemmiyet veren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, "düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin" demesi, ilk nazarda mütenâkız bir durum gözükebilir. Bunu açıklama sadedinde İbnu Battâl merhum: Buradaki yasaklamanın hikmeti şudur: Kişi, neticenin neye müncer olacağını bilemez. Bu tıpkı fitneden selâmet taleb etmeye benzer" demiştir. Nitekim Hz. Sıddik (radıyallahu anh): '??? ???????? ????????? ??????? ?????? ???? ??? ?????????? ?????????"Afiyette olup şükretmeyi, imtihanda olup sabretmeye tercih ederim" demiştir.
İnsan kazanacağından emin olduğu imtihana şevkle girer. Ya netice meşkuk olursa, hangi savaşın neticesinden emin olunabilir?
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyi yasaklamasını şu şekilde izah eden de olmuştur: "Çünkü karşılaşma temennisinde bir nevi kendini beğenme, mevcut asker adedine güvenme, kuvvetine itimad etme ve düşmanı mühimsememe mevcuttur. Bütün bu düşünceler ihtiyatlı ve basiretli olma esasına aykırıdır." Mamafih, bu nehyi "düşmanla karşılaşmanın faydalı ve gerekli olduğunda şüpheye düşer veya zararlı olacağı hususunda kanaat hasıl ederse" şeklinde kayıtlara hamledip, bu durumlar mevzubahis olmadıkça mukâtelenin faziletli olduğu, emre itaat olduğu da söylenmiştir.
Birinci te'vili te'yid eden bir husus, düşmanla karşılaşma temennisini nehyettikten sonra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Allah'tan âfiyet dileyin" demiş olmasıdır. Saîd İbnu Mansur'un bir tahrici de bu te'vili te'yid etmektedir:
? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ???? ???? ?????????? ??????
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, bilemezsiniz, belki de onlarla musibete uğrayacaksınızdır."
İbnu Dakiku'l-Îd şöyle demiştir: "Ölümle karşılaşmak, nefse, en zor gelen bir şey olması ve gaybî işler, gaybî olmayan kesin işler gibi olmaması sebebiyle, karşılaşma anında, arzu edilen şeyin cereyan edeceğinden emin olunamaz. Bu sebeple karşılaşmayı temenni etmek mekruh addedilmiştir. Keza, karşılaşmanın vukûu halinde, önceden kendi kendine verdiği söze muhalif hareket etme ihtimali de mevzubahistir, bu da nehyi gerekli kılan bir husustur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşılaşma ister istemez vukûa geldiği takdirde, sabredip metânet göstermeyi emretmektedir."
3- Hadiste "Cennet kılıçların gölgesi altındadır" denmektedir. İbnu'l-Cevzî: "Bundan murâd, cennetin kılıçla kazanılacağını belirtmektir" der. Hadisin bazı vecihlerinde ise: ???? ?????????? ?????? ????????? ??????????
"Cenet kılıçların parıltısı altındadır" denmiştir.
Kurtubî, hadisi açıklarken, bu vechini esas alır. Ona göre, bu ifade, vecizliği ve lafzî tatlılığından başka, ihtiva ettiği birçok belağat incelikleriyle en nefis müciz kelamlardan birini teşkil etmektedir: Zira bu söz:
* Cihada teşvik etmekte,
* Cihada mukabil büyük bir sevabın verileceğini bildirmekte,
* Düşmanla yakından vuruşmaya teşvik etmekte,
* Kılınç kullanmaya teşvik etmekte,
* Hücum anında askerlerin -kılınçların gölgesinde olacak şekilde- biraraya gelmelerine teşvik etmektedir.
4- Bu hadisten, bazı selef, düşmanı mübârezeye (teke tek vuruşmaya) çağırmanın yasaklandığı hükmünü çıkarmıştır. Hasan Basrî merhum bu görüştedir. Hz. Ali (radıyallahu anh) de: "Kimseyi mübârezeye çağırma. Çağrılırsan icâbet et, o zaman yardıma mazhar olursun, zira mübârezeye çağıran bâğîdir (haksız, âsi)" demiştir.
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbesinin sonunda dua ederken, Cenâb-ı Hakk'a hitab etmekte ve Rab Teâla'nın bazı vasıflarını zikretmektedir. Zikredilen bu vasıflarla Müslümanların mazhar oldukları yardım çeşitleri dile getirilmiştir. İbnu Hacer şu açıklamayı kaydeder:
a) ???????? ?????????? "Kitabı indiren" ibaresiyle şu âyete işaret buyurulmuştur. (Meâlen): "Onlarla savaşın ki, Allah sizin elinizle onları azablandırsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de mü'minlerin gönüllerini ferahlandırsın, kalplerindeki öfkeyi gidersin" (Tevbe 14-15).
b) ??????? ?????????? "Bulutları yürüten" ibaresiyle Allah'ın dileğine uygun olarak, bulutların bâzan rüzgârla tahriki, bazan rüzgârın esmesine rağmen yerinde durması, bazan yağmur yağarken bazan yağmaması gibi bulutların teshiriyle ilgili olarak ortaya çıkan kudret-i zâhirîye işaret etmektedir. Bulutların hareketiyle, mücâhidlere savaşırken hareketleri esnasında ulaştırılan yardıma işaret edilmiştir. Keza bulutun durması ile küffârın ellerinin mücâhidler karşısında tutulmasına, yağmurun inmesiyle, katledildikleri zaman elde edilecek ganimete, bulutun yokluğu ile onlardan hiçbir şey elde edilemediği zamanki hezimetlerine işaret etmektedir. Bütün bunlar, Müslümanlar için iyi olan hallerdir.
c) ??????? ?'??????? "Ahzâb'ı (müttefikleri) hezimete uğratan" ibaresiyle geçmiş nimetleri zikrederek tevessülde bulunmaya (yani ilticaya tutunmaya, mânevî sığınmaya) ve bütün hayırların Allah'dan geldiğini beyana işaret etmektedir.[90]
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu duasında sayılan üç nimetin büyüklüğüne bir uyarı mevcuttur. Zira, Kitab, yani Kur'ân'ın inmesiyle uhrevî nimet hasıl olmuştur: Bu İslâm'dır; bulutların yürütülmesi ile dünyevî nimetler hâsıl edilmektedir; bu rızıktır; Ahzâb'ın hezimetiyle (yani Hendek Savaşı'nın kazanılmasıyla) bu iki nimetin korunması sağlanmıştır. Şu halde bu dua ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiş olmaktadır: "Ey Rabbim! nasıl ki, bizi dünyevî ve uhrevî iki nimet ile perverde ettin ve onları korudu isen öyle de bunları ibka et, ebedî kıl."
6- Bu hadisten şu hükümler de çıkarılmıştır:
* Düşmanla karşılaşınca Allah'a dua edip yardım taleb etmek müstehabdır.
* Mücâhidlere nasıl savaşacakları, nasıl hareket edecekleri hususunda talimatta bulunmak bilgi vermek müstehabdır.
* Cenâb-ı Hakk'a dua ederken esma-ı hüsnasını, geçmişte verdiği nimetleri zikrederek onların yüzü suyu hürmetine istemek müstehabdır.
* Vazife verirken, ahlâk ve edebe uymaya teşvik ederken, insan fıtratını gözönüne alarak uyanık ve canlı anları yakalamak, uyuşukluk ve gafletli anlardan sakınmak müstehabdır. Resûlullah bu sebeple güneşin meyil anından sonra hitapta bulunmuştur.
* Müslümanların maktülleri için umumî olarak "cennetlik" demek câizdir, fakat ferdî olarak "falanca cennetlik" diye ismen söylememek gerekir.[91]_____(4)

?7? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????. ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ?????????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????. ???????? ????????? ?? ??????????? ???????? ??? ?????? ???????????. ?????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ????????????? ?? ??? ???????? ?????????? ??????? ??????. ???????? ????? ????????????? ????????[. ????? ???????.»?????? ???????« ??? ????? ??????? ??????: ?????. ????? ???? ??? ?? ????? ???? ??? ???? ????? ????? ????????? ??? ???? .

7. (1032)- Seleme İbnu Nüfeyl el-Kindî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir grup, hak yolunda mücadeleye (hiç ara vermeden) devam edecek, Allah da, onlar(la mücâdele sebebi) ile bazı kavimlerin kalplerini saptıracak ve bunlardan (alınanlarla) onların rızkını sağlayacaktır, bu hal kıyamet gününe, Allah'ın va'dinin gelme anına kadar devam edecektir. Atın, kıyamete kadar alnında hayır bağlıdır. Rabbim bana, aranızda kalıcı değil, gidici olduğumu, ruhumu kabzedeceğini, sizin de beni, (birbirinizin boynunu vuran gruplar olarak) takib edeceğinizi bildirdi. Sakın birbirinizin boynunu vurmayın. Mü'minlerin (fitne sırasında emniyette olacakları) asıl yerleri Şam'dır." [Nesâî, Hayl 1, (6, 214-215).][92]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, biraz özetlenerek alınmış. Resûlullah bu sözü, bir kimsenin kendisine gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, insanlar atları kaldırdı, silahları da terketti, "Artık cihad bitmiştir, harbler de sona ermiştir" diyorlar" demesi üzerine söyler. Kendisine böyle söylenince cemaate yönelen Resûlullah: "Yalan söylüyorlar, asıl şimdi harb(in zamanı) geldi" diyerek söze başlar ve "Ümmetimden bir grup Hakk yolunda mücâdeleye kıyâmete kadar devam edecektir..." diye açıklamasını devam ettirir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, Müslümanlar ne kadar kötü şartlar yaşayıp, mağlubiyetlere düşseler, idarede müessiriyetlerini kaybetseler bile, Hakk'ın galebesi için çalışan grupların, her tarafta mevcut olacağını bildirmektedir. Bazı rivayetlerde, bu mücâdelenin, gizlilik içinde değil, açıktan açığa yapılacağı tasrih edilir. Bildiğimiz kadarıyla bütün baskılara, yasaklara, nefes kesen tedhişe rağmen, Rusya'da bile Hakk adına yapılan mücâdele gizliden gizliye devam etmiştir. Hadisler bunun açıktan olacağını da tasrih eder. Bir bölgede sindirilip gizliliğe itilse veya İspanya'da olduğu gibi tamamen söndürülse bile, bir başka yerde veya yerlerde İslâm mücâdelesi canlı kalacak, Hâlık için yapılan cihâdın sancağı gönderde dalgalanmaya kıyamete kadar devam edecektir. Hadis bunu haber vermektedir.
3- Atın alnına bağlanmış olan "hayr"ı âlimler "sevap", "ganimet", "izzet", "makam", "zafer" olarak te'vil etmişlerdir.
4- Hadisin, Nesâî'deki aslı "...Sizin de beni, birbirinizin boynunu vuran gruplar olarak takib edeceğinizi bildirdi" şeklinde devam eder. Teysir, bu kısımda bazı özetlemeler yapmış. Biz tercümede atılan kısımları parantez içerisinde gösterdik.
Hadisin devamında da bazı tasarruf var ise de mühim değil.
5- "Mü'minlerin asıl yerleri Şam'dır" ibaresini âlimler, "fitne zamanında" diye kayıtlayarak açıklığa kavuştururlar. Şâm eski metinlerde Suriye bölgesinin adıdır, bugünki Şam şehri değil. Şam şehrine Dımeşk denilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde Suriye henüz fethedilmiş değildir. Böylece hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istikbali doğru olarak haber veren bir mucizesi olarak karşımıza çıkmaktadır: Kendisinden hemen sonra Suriye fethedilecektir. Bu sıralarda patlak verecek fitne hareketleri sırasında Irak ve Hicâz bölgeleri fitne hareketlerinden huzursuz olurken, Suriye bölgesi kargaşanın dışında kalacaktır. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in şehâdeti ile başlayıp, Hz. Osman'ın şehadetiyle kızışıp Sıffin ve Kerbelâ hâdiseleriyle gelişen fitne hareketleri Suriye'ye sıçramamış, bazı sahabeler, fitnenin dışında kalmak için Suriye'ye hicret bile etmiştir.[93]

İKİNCİ FASIL

CİHAD'IN ÂDABI

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ????? # ???? ????? ????: ?????????? ????? ??????? ??????????. ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1033)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazve yaptığı zaman:
"Ey Rabbim sen benim destekcim ve yardımcımsın. Senin sayende çâre düşünür, senin sayende saldırır, senin sayende mukâtele ederim" derdi. [Tirmizî, Da'avât 132, (3578); Ebu Dâvud, Cihâd 99, (2632).][94]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ????? ????? # ???? ???? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ???? ?????[.

2. (1034)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve askerleri (sefer sırasında) tepeleri tırmandıkça tekbir getirirler, inişe geçince de tesbihte bulunurlardı. Namaz dahi buna göre vazedildi." [Ebu Dâvud, Cihâd 78, (2595).][95]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, sefer sırasında yolun durumuna göre Hz. Peygamber 'in farklı zikirlerde bulunduğunu belirtmektedir: Yamaçlarda tekbir, yâni Allahu ekber demek, inişlerde tesbih, yâni sübhânallah demek gibi. Rivâyet, ayrıca namazdaki tekbir ve tesbihlerin de buna benzeyerek namazda yer aldıklarını belirtmektedir.Yani rükû ve secde hallerine tesbih, rükû ve secdeden doğrulurken tekbir getirilmektedir. [96]

?3? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ????? ????? # ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ????????? ???? ????? ????????? ??????? ??????????: ??? ????????? ????? ?????[. ????? ??? ???? .

3. (1035)- Seleme İbnu'l-Ekvâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gazve sırasında başımıza Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'i komutan tayin etti. Bu seferde müşriklerden bir gruba gece baskını yaptık. Onlardan çokça öldürüldü. Ben kendi elimle yedi kişi öldürdüm. Bunlar, farklı âilelerdendi. O gün parolamız: "Ey Mansur (yardım gören) öldür, öldür!" idi." [Ebu Dâvud, Cihâd 78, (2596), 102, (2638).][97]

AÇIKLAMA:

Ebu Dâvud, bu rivayeti "parola" ile ilgili bir babta zikreder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, sefere çıkıldığında, her grubun bir komutanı, bir sancağı olduğu gibi müstakil bir de parolası olurdu. Bu parola ile, bilhassa gece vakti birbirlerini tanırlardı. Hadislerde parola, "şiâr" kelimesiyle ifade edilmiştir.
Hz. Ebu Bekir'in komutan tayin edildiği bu seferde parola "emit emit ya Mansur!" olmuştur. Emit, öldür demektir. Mansûr, tefeül maksadını güder, zafere ulaşmış mânasında ve asıl muhatap askerlerdir. Ancak, gerçek öldüren Allah olması hasebiyle muhatabın Allah olduğu ve ibârenin şu mânaya te'vil edilmesi gerektiği de söylenmiştir: "Ey yardımcı (Nâsır)! düşmanı öldür."[98]
?4? ??? ?????????]??????? ?????? ????????? # ???????: ??? ??????????? ?????????? ????????? ?? ? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (1036)- Mühelleb İbnu Ebî Sufre (rahimehullah) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinleyen birisinden, Efendimiz'in şöyle söylediğini naklediyor: "Düşman size gece baskını yaparsa ?? ? ??????????? Hâ- mim La yunsarûn deyin". [Tirmizî, Cihâd 11, (1682); Ebu Dâvud, Cihâd 78, (2597).][99]

AÇIKLAMA:

Burada âni baskın yapan düşman karşısında söylenmesi gereken parola belirtiliyor. ?? ? ??????????? ibaresinin bir dua olmayıp, haber olduğu belirtilir. Şayet "yardım görmesinler!" mâ8nasında dua olsa idi ? ?????????? şeklinde cezm halinde olması gerektiği belirtilir. Bu bir ihbar olduğuna göre mana şöyle olmalıdır: "Vallahi onlar yardım görmeyecekler!"
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'tan yapılan bir rivayete göre Hâ Mim, Allah'ın isimlerinden biridir ve sanki düşmanın yardım görmeyeceğini kasemle ifade etmektedir. Hâ-Mim'in Allah'ın ismi olmasına itiraz edilmiş ve "zira, denmiştir, bunu te'yid eden başka rivayet mevcut olmadığı gibi, Allah'ın bütün isimleri açık bir mâna taşıdığı halde, bunun iki harfe ünvan olmaktan başka mânası yoktur." Ancak, bu itiraza bunların bazı ilahî isimlere alem olduğu belirtilerek cevap verilmiştir. Nitekim Atâ el-Horasanî demiştir ki: "Hâ harfi, Cenab-ı Hakk'ın şu isimlerinin baş harfidir: Halim, Hamid, Hayy, Hakîm, Hannân. Mîm harfi de şu isimlerin baş harfini temsil eder: Melik, Mecid, Mennân (Muktedir, Müntakim.)"
Aliyyu'l-Kârî'nin kaydına göre şu da söylenmiştir: "Hâ-Mim'le başlayan sûrelerin ayrı bir hususiyeti var. Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hususiyete Ashab'ın dikkatini çekmekte ve -mezkur sûrelerin şanlarının yüceliği ve makamlarının Allah nezdindeki şerefi sebebiyle- bunların zikrinin Müslümanların kendilerine nusret, düşmanlarına da bela gelmesini taleb ettikleri zaman başvuracakları vesilelerinden olduğunu bildirmek istemiştir. Bu sebeple onlara Hâ-Mim demelerini emretmiştir."
Aynı açıklamaya göre ? ??????????? cümlesi "Pekâla! Hâ-Mim dedikten sonra ne demeliyiz." şeklinde vâki olacak muhtemel bir soruya cevap olarak: ??????????? "Onlar yardım görmeyecekler!" deyin" şeklinde cevap cümlesi olmaktadır.Aliyyü'l-Kârî, hadis üzerine geniş açıklamalar sunar.[100]

?5? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ???????? ?????? ??????????? ?????????: ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (1037)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazveye çıkmaya karar verdiği zaman, şaşırtarak başka bir zan uyandırır ve: "Harb bir hiledir" derdi." [Ebu Dâvud, Cihad 101, (2637); Buharî, Cihad 157; Müslim, Cihâd 18, (1740).][101]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in askerî yönlerinden biri haber almaya önem vermesi ve haber sızdırmamak için gerekli tedbirleri almasıdır. Bu husus, siyaset-i Nebeviye'de mühim bir yer işgal eder. Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umumî prensibini açıklıyor: Tevriye yapmak. Arapça'da tevriye, asıl gayesini gizlemek üzere yapılan aldatıcı davranışa denir, dilimizde şaşırtmak kelimesi tevriyeyi kısmen karşılar.
İslâm uleması, harpte düşmanı aldatmak için başvurulacak her çeşit hilenin câiz olduğunu söylemekte ittifak eder. Düşman karşısında tecviz etmedikleri tek husus, yapılan anlaşmanın, günü dolmadan bozulması, verilmiş olan emânın ihlâlidir. Bu iki fiile cevaz vermezler ve "haram" derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yalana fetva verdiği üç yerden biri harptir.
İbnu'l-Münîr der ki: "Harb hiledir, demenin mânası, harbi yapan için en mükemmel, en iyi harb, hedefine, düşmanla karşılaşarak ulaşılan harp değil, onu aldatarak ulaşılan harptir. Zîra, karşılaşma, muhâtaralıdır (riskli). Halbuki aldatarak neticeye ulaşmada hiçbir risk (muhâtara) mevcut değildir."
Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın el-Harbu hud'atun cümlesini ilk defa Hendek Harbi'nde telaffuz ettiğini belirtir.[102]

?6? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ?????????: ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?“????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ?“????? ????????? ?? ?‘??? ???????? ???? ???????? ???????????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

6. (1038)- Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
Gazve iki çeşittir: Birincisi kişinin Allah'ın rızasını aramak için yaptığı gazvedir. Bu maksadla gazve yapan imama da itaat eder, en kıymetli şeyini harcar, ortağına kolaylık gösterir, fesaddan kaçınır. Bunun uykusu da uyanıklığı da tamamen kendisi için ücret olur. Bir de övünmek, riyâkârlıkta bulunmak ve kendini satmak için savaşan, imama isyan eden, arzda fesad çıkaran kimse vardır. Böyle gazveden asgarî ücreti bile elde edemez." [Ebu Dâvud, Cihad 25, (2515); Nesâî, Cihad 46, (6, 49); Muvatta Cihad 18 (2, 466).][103]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cihada her katılan mücâhid için vâdedilen yüksek ücrete ulaşamayacağını belirtmekte, gerçek mücâhidin sırf "Allah rızası" için savaşması gerektiğini bildirmektedir. Hatta bu da yetmemekte, komutanlara itaatkâr olmaya, savaş sırasında başta canı olmak üzere, nazarında kıymetli olan her şeyi harcamakta cömert olmaya, arkadaşlarıyla iyi geçinip huzursuzluk çıkarmamaya dikkat etmesi gerekmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ve benzeri beyanları, mücâhidlerin tâbi olmaları gereken iç disiplini ortaya koymaktadır. Bu çeşit açıklamalar, yapılan amelin "cihad" sayılabilmesi için uyulması gereken ciddî esaslar olduğunu ifade ederler. Bunlara uyulduğu takdirde asker, gerçek mücahid olacak, sadece mukâtele ânı değil, uyku ve istirahat anları da Allah indinde büyük ücret vesilesi olacaktır.
İkinci çeşit gazinin vasıfları da sayılmıştır; dünyevî maksadlarla savaşmak, itaatsizlik, geçimsizlik vs. Bu da ücretsiz dönecek veya ölecek ama şehid olmayacaktır.
Hadis, Allah rızası için savaşırken, disiplinsizlik yapanları, geçimsizlik çıkaranları ciddi şekilde uyarmaktadır. Demek ki, sâdece niyyet yeterli olmuyor, bunun gereği olan iyi amellerle niyetin ikmal edilmesi gerekmektedir.[104]

?7? ??? ??? ?? ????? ???:]???? ???????? ???? ????? # ??????????? ????????? ?????? ??????????[????? ??? ???? .

7. (1039)- Kays İbnu Abbâd anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı (radıyallahu anhüm) savaş sırasında ses çıkarmayı sevmezlerdi." [Ebu Dâvud, Cihad 112, (2656).][105]

AÇIKLAMA:

1- Kays İbnu Abbâd, Ebu Abdillah el-Basrî, muhadramundandır, sîkadır. Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ammâr (radıyallahu anhüm)'dan rivayetleri var. Kendisinden oğlu Abdullah ve Hasan Basrî rivayette bulunmuştur.
2- Ashab'ın hoşlanmadığı şey, zikrullah dışındaki gereksiz bağırıp çağırmalar, faydasız lakırtılar. Fukaha, savaş sırasında bağırıp çağırmanın, gereksiz yere ses yükseltip, lakırtı etmenin mekruh olduğuna bu hadisten delil çıkarmışlardır. Savaş esnasında ses çıkarmanın korku alâmeti sayılıp atâlete, gevşemeye sebep

olacağı için yasaklanmış olabileceği belirtilmiştir. Sükût ise sebat ve metânete, kendinden emin olmaya delildir.[106]

?8? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ??????]?????? ???? ?????? ????? ????????? ??? ????????? ?? ??????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ????????: ??? ??????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ????????? ?????? ??? ?????? ?? ???????? ???? ???? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ? ??????? ????????[????? ???? .

8. (1040)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'nın anlattığına göre, cihâda giderken, yola çıkıp, halkın geçeceği yere durarak, herkese duyuracak şekilde şöyle bağırırmış: "Ey insanlar: Kimin üzerinde bir borç olduğu halde, cihada katılır ve bilirse ki, öldüğü takdirde bu borç ödenmeyecektir, hemen geri dönsün, sakın peşime takılmasın. Zîra, o, bu haliyle cihâdın karşılığını alamaz." [Rezîn'in ilavesidir.][107]

ÜÇÜNCÜ FASIL

CİHADA NİYETTE SIDK VE İHLÂS

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ????? # ???? ????????? ????????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ????? ?? ??????? ??????? ??????: ???? ??????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?? ??????? ??????[. ????? ?????? .

1. (1041)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e, şecaat olsun diye veya hamiyyet (kavmi, ailesi, dostu) için veya gösteriş için mukâtele eden kimseler hakkında sorularak bunlardan hangisi "Allah yolunda"dır? dendi. Resûlullah: "Kim, Allah'ın kelamı yücelsin diye mukâtele ederse, o Allah yolundadır" diye cevap verdi." [Buharî, Cihad 15, Hums 10, İlm 35, Tevhid 28; Müslim, İmâret 149, (1904); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 16, (1646); Ebu Dâvud, Cihâd 26, (2517); Nesâî, Cihâd 21; İbnu Mace, Cihâd 13, (2783).][108]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin muhtelif vecihlerinde, savaşa sevkeden başka maksadların da zikredildiği görülmektedir: Ganimet elde etmek, intikam almak (gadab). Böylece rivayetlerin tamamında mukâtelede beş gâye güdüldüğü görülmektedir: Ganimet arzusu, şecâat, riyâ, hamiyyet, gadab.
Bunların her birinin iyi ve kötü taraflarını söylemek mümkündür. İbnu Battâl'a göre gadab ve hamiyet için yapılan mukâtele bazan Allah yolunda olabilir. Bu sebeple Resûlullah bunları ne red ne de kabul etmeden, altıncı bir maksad zikretmiştir: "
Allah'ın kelâmı yüce olsun maksadıyla mukâtele eden Allah yolundadır."Allah'ın kelâmı'ndan maksad Allah'ın İslam'a davetidir. Öyle ise sırf Allah'ın kelâmı yüce olsun gayesiyle savaşan Allah yolundadır, bu yüce maksada diğer beş maksaddan birini daha katan ihlâsı kaybeder ve asıl gâyesini ihlâl eder. Ancak mukâtelesine asıl maksad yapmamakla birlikte zımnî olarak yani tâli şekilde onlardan biri daha husûle gelse, bu ihlâsına zarar vermez, Cumhûr bu görüştedir.[109]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ???? ????????? ??????: ?????? ?????? ????????? ?? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???? ??????????? ?????? ? ????? ????. ???????? ???????? ????? ????? ????? ??????? ? ????? ????[. ????? ??? ???? .

2. (1042)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:
"Ey Allah'ın Resûlü, bir kimse Allah yolunda cihad arzu ettiği halde bir de dünyalık isterse durumu nedir?" diye sordu. Şu cevabı verdi:
"Ona hiçbir sevab yoktur!"
Adam aynı soruyu üç sefer tekrar etti, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da her seferinde:
"Ona sevab yoktur!" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Cihâd 25, (2516).][110]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, önceki hadisi daha da açıklayıcı mahiyettedir. Mukâtelenin, Allah yolunda olması için ihlâs esastır, sırf Allah rızası için yapılması esastır. Gönlün derinliklerinde ganimet veya şöhret veya hamiyet gibi başka maksadların husulü de geçecek olursa, ihlâs kaybolacak ve yapılan amel Allah yolunda cihad olmaktan çıkacaktır. Bu hadisin Ebu Ümâme tarafından rivayet edilen vechinde, üçüncü sefer, ??????? ???? "Ona herhangi bir sevab yoktur" dedikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu ilâve etmiştir:
???? ?????? ? ???????? ???? ????????? ??? ??? ????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????
"Allah, hâlis olmayan, sadece kendi rızasını taleb etmek için yapılmamış olan ameli kabul etmez."
Şunu da ilâve edelim: İbnu Ebî Cemre'ye göre, "Cihâdın asıl sâiki, Allah'ın kelâmını yüceltme maksadı olunca, bu meyanda ikinci bir maslahatın da husule gelmesi, ameldeki ihlâsa zarar vermez", âlimler bu görüştedir. [111]

?3? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ???? ?'??????? ????? ??????? ??????????? # ????? ?????: ???????? ??????? ???????? ???? ????????? # ?????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ????????? # ?????? ?????? ????????? ???????? ????. ?????? ??? ????? ??????: ?????????? ????. ?????: ??? ???? ???? ???????????? ???????? ??????????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ??? ???????? ???????? ???????? ????????? ??????????. ?????? ??? ???????? ?????? ??????????? ????????? ????? ????? ???????? ?? ??????? ?????????? ??????? ???? ?????????? # ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ?????? ????????? #: ????? ????? ???????: ??????. ????: ?????? ?????? ??????????. ????? ??????? ?? ??????? ????????? # ????? ????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????: ?????????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????[. ????? ??????? .

3. (1043)- Şeddâd İbnu'l-Hâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevî gelerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iman etti. Sonra da sordu:

"Seninle hicret edeyim mi?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu ashabından birine teslim edip meşgul olmasını söyledi. Sonra yapılan gazvede Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir miktar ganimet elde etmişti. Bunu taksim etti ve bedevîye de bir pay ayırdı. Bedevî:
"Bu nedir?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu payı sana ayırdım" dedi. Adam:
"Ben bunun için sana tâbi olmuş değilim, ben -eli ile boğazını göstererek- şuraya bir ok atılıp ölmem ve cennete gitmem için sana tâbi oldum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Sen Allah'a sâdık oldun mu o da sana sâdık olur (dilediğini verir)" dedi.
Askerler bir müddet durdular. Sonra düşmanla mukâtele etmek üzere kalktılar. Adamcağızı, az sonra sırtlayıp Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e getirdiler. Tam gösterdiği yere bir ok isabet etmiş ve ölmüştü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu, o adam mı?" diye sordu:
"Evet, odur!" dediler.
"Öyleyse o Allah'a doğru söyleyip sadâkat gösterdi, Allah da ona sadâkat gösterdi" dedi.
Adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cübbesi ile kefenlendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenazeyi öne çıkardı, üzerine namaz kıldı. Okuduğu duadan işitilenler arasında şu da vardı: "Ey Allahım, bu senin bir kulundur. Senin yolunda hicret etmek üzere memleketinden ayrıldı. Şehid olarak öldürüldü. Ben buna şâhidlik ediyorum." [Nesâî, Cenâiz 61, (4, 60, 61).][112]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şehid üzerine cenâze namazı kılması mevzubahis olmaktadır. Halbuki Şâfiî, Mâlikî ve Hanbeli mezheplerine göre şehide namaz kılınmaz, şehid yıkanmaz da; şehid olduğu elbise ile birlikte olduğu gibi defnedilir. Bu sebeple hadisteki ???????? ???????? tâbiri biraz münakaşa edilmiştir. Nevevî: "Burada salâttan maksad, namaz değil dua dır." der. Böyle olunca, şehide namaz kılmamış, ölüler için yaptığı mutad dualarından birini yapmıştır. Nevevî, buna delil olarak Buharî'nin bir rivayetini gösterir. Mezkur rivayette Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Uhud şehidleri için sekiz yıl sonra dua ettiği belirtilir ve bu dua salât (= namaz) kelimesiyle ifade edilir:[113]

?????? ??????? ?????? # ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???????
?4? ??? ????????? ?? ??? ?????? ?? ????. »???? ???? ?? ??? ????« ???:]???????? ??? ????????? # ?????? ?????????? ????? ???? ????????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????????. ??????????? ????? ???????? # ??????: ???? ?????? ?????? ???????? ?‘?????????? ???? ???? ????? ????????? ????????? ?????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (1044)- Abdurrahman İbnu Ebî Ukbe, babasından naklediyor. Babası İran asıllı bir azadlı idi. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Uhud Savaşı'na katıldım. Müşriklerden bir adama darbeyi indirdim ve: "Al, bu sana benden, ben İranlı bir köleden!" dedim. (Sözlerimi işitmiş bulunan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana doğru baktı ve: "Niye, ben Ensarî bir köleyim demedin? Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu o kavimden sayılır" dedi. [Ebu Dâvud, Edeb 121, 5/23; İbnu Mâce, Cihâd 13, (2784).] Bu hadisin son cümlesi yani, ?????? ????? ????????? ???????? ibaresi diğer kitaplarda da yer alır. [Buharî, Ferâiz 24, Tirmizî, Menâkıb 85, (3897); Nesâî, Zekât 96, (5, 106); Müslim, Zekat 133, (1059).][114]

AÇIKLAMA:

Ebu Davûd, merhum, bu rivayeti, Asabiyet Babı adını verdiği bir başlık altında kaydeder. Asabiyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aynı babta kaydedilen bir hadisinde, "kişinin kavmine zulümde yardımcı olmasıdır" diye tarif edilir. Bugünkü karşılığı ırkçılıktır. İslâm, ırkçılığı reddeder. Bu sebeple, bir cemiyette bulunan ırkî azınlıkların, milliyet yönüyle kendilerini bulundukları cemiyetten saymaları prensibini vazetmiştir. Burada mezkur prensibin tatbikatına canlı bir örnek görmekteyiz: Kendisini İranlı bilen bir köle Müslüman, Müslümanlarla birlikte Uhud Savaşı'na katılır. Mekkeli bir müşriğe kılıcıyla darbesini indirirken, o zamanın âdeti üzerine kendisini tanıtır: "Ben İranlı bir köle falanca!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale ederek, kendini Ensârî olarak tanıtmasını söyler ve prensip vazeder: "Bir kavmin kızkardeşinin oğlu o kavimden sayılır." Burada "kızkardeşinin oğlu" tâbiriyle, kavim içinde yer alan, kan bağı bulunmayan azınlıkların kastedildiği açıktır.
Hemen belirtelim ki, düşmanına öldürücü darbeyi indirirken kişinin kendisini tanıtması, o devirde câri olan bir âdettir; böylece Secâat arzederek iftihar etmiş, övünmüş olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna karşı çıkmıyor. Kendisini Ensarî olarak tanıtmamış olmasına karşı çıkıyor. Çünkü bir kavmin içinde yaşayıp, bir kısım hukukî, içtimâî, örfî bağlarla bağlanan kişi artık onlardandır. Bu keyfiyet ??????? ????????? ???????? "Bir kavmin azadlısı onlardandır" şeklinde de ifade edilmiştir. Yanında sır ifşâsından, yardımlaşma, sevgi, meşveret gibi pek çok bağlarla bağlanarak kederde ve sevinçte müştereklik sebebiyle aralarında kader birliği hâsıl olan kimselerin, kendilerini, kan farklılığı sebebiyle ayrı hissetmelerini İslâm tecviz etmiyor. İslâm'da madde değil mâna, kan değil ideal birliği, -temel prensiplerini iman esaslarının oluşturduğu- kültür birliği mühimdir. [115]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KITÂL VE GAZVE AHKÂMI

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ????? # ???? ?????? ?‘????? ???? ?????? ??? ????????? ???????? ?? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??????? ????? ????: ??????? ?????? ?????? ?? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ????????? ??????? ??? ????????? ??? ?????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ???????. ?????? ??????? ????????? ???? ???????????? ?????????? ??? ???? ?????? ????? ????????? ????????? ???????? ??????? ????????: ????????? ??? ?“?????? ???? ????????? ????????? ???????? ??????? ???????? ????? ????????? ??? ??????????? ???? ????????? ??? ????? ??????????????? ???????????? ???????? ??? ???????? ????? ???????? ??? ???????????????? ??????????? ??? ?????????? ???? ????? ??? ???????????? ??????? ???????????? ???????? ?????????? ????????? ????????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ???????????? ??? ??????? ?????? ?? ??????????? ????????? ???? ??? ??? ?????????? ???? ????????????? ????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ???? ???? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????. ???? ?????? ?????????? ???????? ????? ??????????

?????????????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ????????? ??? ????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? #. ??????

????????? ????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ???? ?????? ?????? ????? ??? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ????????? ??????? ? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ?[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (1045)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ordunun veya seriyyenin başına komutan tayin ettiği zaman, -hassaten komutana- Allah'a karşı muttaki olmasını, beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye eder ve sonra şunları söylerdi: "Allah'ın adıyla ve Allah'ın rızası için savaşın. Allah'ı inkâr eden kâfirlerle çarpışın. Gazâ edin fakat ganimete hıyanet etmeyin, haksızlıkda bulunmayın, ölülerin vücudlarına sataşıp burun ve kulaklarını kesmeyin, (önünüze çıkan) çocukları öldürmeyin!

Müşrik düşmanlarla karşılaşınca onları önce üç şeyden birine çağır: Bunlardan birine cevap verirlerse onlardan bunu kabul et ve artık dokunma!

Önce İslâm'a dâvet et. İcâbet ederlerse hemen kabul et ve elini onlardan çek. Sonra onları yurtlarından muhâcirler diyarına hicrete dâvet et. Ve onlara haber ver ki, eğer bunu yapacak olurlarsa Muhacirler'e va'dedilen bütün mükâfaat ve vecibeler aynen onlara da terettüp edecektir. Hicretten imtina edecek olurlarsa bilsinler ki, Müslüman bedevîler hükmündedirler ve Allah'ın mü'minler üzerine câri olan hükmü onlara icra edilecektir; ganimet ve fey'den kendilerine hiçbir pay ayrılmayacaktır. Müslümanlarla birlikte cihâda katılırlarsa o hâriç, (o zaman ganimete iştirak ederler.)

Bu şartlarda Müslüman olma teklifini kabul etmezlerse, onlardan cizye iste, müsbet cevap verirlerse hemen kabul et ve onları serbest bırak.

Bundan da imtina ederlerse, onlara karşı Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Bu durumda bir kale ahâlisini muhâsara ettiğinde onlar senden Allah ve Resûlü'nün ahd ve emânını talep ederlerse kabul etme; onlar için, kendine ve ashâbına ait bir emân tanı. Zira sizin kendi ahdinizi veya arkadaşlarınızın ahdini bozmanız, Allah'ın ve Resûlü'nün ahdini bozmaktan ehvendir.

Eğer bir kale ahalisini kuşattığında onlar, senden Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse sakın onlara Allah'ın hükmünü tatbik etme, lâkin kendi hükmünü tatbik et. Zira Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isâbet edip etmeyeceğini bilemezsin." [Müslim, Cihâd 3, (1731); Tirmizî, Siyer 48, (1617), Diyât, 14, (1408); Ebu Dâvud, Cihâd 90, (2612, 2613).][116]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yola çıkarılan ordu ile alâkalı bazı mühim esasları tesbit etmektedir:

1. Komutana ve askerlere verilecek talimat: Birçok rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, askerleri yola vurmazdan önce bazı nasihatlarda bulunduğunu, bu meyanda düşmana karşı nasıl davranmaları gerektiğini ana hatlarıya hatırlatmaktadır.

a) Komutana hususi tavsiye: Öncelikle takva yani Allah'tan korkmak hatırlatılmaktadır. Aslında takva herkes için gerekli olmakla birlikte, betahsis komutana hatırlatılmasında, şârih Tîbî şu inceliği tesbit eder: Komutan, kendi kendine daha titiz, daha şiddetli davranmalı, emri altındaki Müslümanlara karşı suhuletle ve merhametle muâmele etmelidir. Nitekim hadiste: ????????? ?????????????? ??????????? ??????????????? "Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin" buyrulmuştur.

b) Hepsine müşterek talimat: Cihadı Allah için ve Allah adına yapmak. Bunun gerçekleşmesi için Allah'ın koyduğu prensiplere uymak; ganimetten çalmamak, çocukları öldürmemek, başka rivayetlerde kadınlar, muhârib olmayan yaşlılar, din adamları da zikredilir. Ölülere müsle'de bulunmamak. "Müsle" ölünün burnunu, kulağını kesmek, gözünü oymak, ciğerini sökmek gibi, hakaket olsun diye yapılan kötü muamelelerdir. Dinimiz bunları yasaklıyor.

* Başka rivayetlerde komutana itaat, arkadaşlarıyla iyi geçinmek, savaş sırasında geri kaçmayıp sabretmek, sebat etmek gibi başka teferruatlar da zikredilir.

* Düşmana saldırmazdan önce İslâm'ı teklif etmek[117], kabul etmezlerse cizye teklif etmek, en son durumda savaşa karar vermek.

* Karşılaşılan insanların Müslüman olup olmadıklarını tahkik ve meselâ ezan sesi duyulan bir köye saldırmamak, ganimet için saldırmamak, herhangi bir anlaşma yapıldığı takdirde verilen sözde durup, ahdini bozmamak... vs. orduya verilen müşterek tâlimat arasında yer alan hususlardır. Hadislerde gelen bu paraleldeki örneklere dayanarak fukaha, "İmamın (veya ona bedel ordu çıkaran başkomutanın), kumandan ve emrindeki diğer askerlere, yola çıkmazdan önce hitab ederek,

Allah'tan korkmalarını, emirleri altındakilere iyi muamele etmelerini tavsiye etmesi, harp esnasındaki vazifelerini ve kendilerine nelerin haram, helâl mekruh veya müstehab olduğunu bildirmesi gerekir" demişlerdir.

2- Hadiste geçen, "muhâcirler diyarına hicrete dâvet" meselesi, Müslüman olan yeni kabileler için câri idi. "Bunu yapacak olurlarsa Muhacirler'e vaadedilen bütün mükâfaat ve vecibeler aynen onlara da terettüp edecektir" sözü, onlar hicret ettikleri takdirde "Muhacir" statatüsüne girecekler demektir. Gerek "sevap" yönüyle ve gerekse "fey'e iştiraki hak etme" yönüyle Muhâcirler avantajlı idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muhacirler'e, cihada çıkış anından itibaren - imam her ne vakit emretmişse- düşmanın karşısında yeterli sayıda kimsenin bulunup bulunmamasına bakmadan, infak ederdi. Halbuki muhâcir olmayanlar böyle değildi. Zira, düşmanın karşısında, yeterli miktarda asker olursa, muhâcir olmayanların çıkması vâcib değildi. Şu halde hadiste geçen "Muhacirler'e terettüp eden vecibe"den maksad budur, yani gazveye çıkma vecibesi.

Hicretten imtina etmeleri halinde "Müslüman bedevîler hükmünde" olmaları, "dâr-ı küfürde değil, kendi bölgelerinde kalan bedevîler hükmünde olmaları" demektir. Çünkü Müslüman olup da dâr-ı küfürde kalanlara Allah ve Resûlü'nün hiç bir zimmeti olmayacağı, onların imanlarının bile makbul olmayacağı ayetlerle bildirilmiştir. (Nisa 89, 97; En fal 72). Hicret etmeyenlere bu hadiste ??????????? ???????? "Müslüman bedevîleri gibidir" denmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet böylelerine, "Allah'ın mü' minler üzerine câri olan (namaz, zekat... gibi ibâdete giren farzlar, kısas, diyet gibi cezâî hükümler) hükmünün icra edileceğini bildirir. Tirmizî'nin rivâyetinde ????????? ?????????? ??????????? ?????????????? ??????? ?????????? ??? ??????? ????? ?????????? denir. Yani "Bedevîlere icra edilen ahkâm" tatbik edilir tabirine yer verilir.

3- Muhâsara edilen kale ahalisinin emân talebi üzerine yapılacak antlaşmayı Allah ve Resûlü adına değil, kendi adınıza yapın, tenbihi de dikkat çekicidir. Nevevî, bu nehyin (yasaklamanın) "tenzihî" bir yasak olduğunu belirtir. Yani mutlaka uyulması gereken kesin bir emir olmayıp "kendi adınıza yaparsanız daha iyi, daha isabetli olur" mânasında bir tavsiye olduğunu söyler. "Çünkü, der, bazı ahvalde, bu zimmetin hakkını bilmeyenler, yapılan ahdi bozuyorlar, hususan bedevîler ve askerlerin ekserisi, ahdin hürmetini ihlâl ediyorlar." Buradan anlaşılıyor ki ihlâle uğrayacağı kaçınılmaz olan anlaşmayı Allah adına yapmanın mesuliyeti büyüktür. Allah ve Resûlü adına yapılan anlaşmalara mutlak riâyet gerekir. Aksi halde kaçınmak evlâdır.

4- Şârihler, bu hadisin, son paragrafında geçen "...Sakın onlara Allah'ın hükmünü tatbik etme, lakin kendi hükmünü tatbik et. Zira Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip etmeyeceğini bilemezsin..."[118] cümlesinden hareket eden bâzı alimler: "Bu hadiste, bir mesele üzerine farklı hüküm getiren müctehidlerden her biri musib (doğruyu bulmuş) değildir, içlerinden sâdece bir tanesi musibtir, o da nefsülemirde Allah'ın verdiği hükme muvâfık olandır" görüşüne delil bulunduğunu söylemiştir. Ancak, "Her müçtehid musibdir" diyenler şu cevabı vermişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip etmeyeceğini bilemezsin" sözünün mânası: "Sen, bu konuda bana bir vahyin inip inmediğinden emin olamazsın, halbuki kendi hükmünde kesin olabilirsin" demektir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Sa'd İbnu Muâz (radıyallahu anh)'ın Benî Kureyza Yahudileri üzerine hakemliğiyle ilgili olan Ebu Saîd rivayetinde: "Onlar hakkında Allah'ın hükmüyle hükmettin" demişti. Bu mâna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra ortadan kalkmıştır. Öyle ise, her müctehid musibdir" Aliyyü'l-Kârî, Mu'tezile ve bir kısım Ehl-i Sünnetin böyle hükmettiğini belirtir.

5- İmam Mâlik, Evzâî ve diğer bazı fakihler, bu hadise dayanarak, "Cizye, Arap olsun, acem olsun, kitâbî olsun, Mecûsi veya bir başka dine mensup olsun bütün gayr-i müslimlerden alınır" demişlerdir.

İmam Âzam'a göre, cizye, Arab'ın müşrikleri ile Mecusileri müstesna olmak üzere bütün kâfirlerden alınır.
İmam Şâfiî'ye göre, Arap olsun, acem olsun yalnız Ehl-i Kitap ile Mecûsilerden alınır.[119]

?2? ??? ???????? ?? ??? ???:]???????? ??? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????? ??????????
??????: ??????? ???? ???? ?? ?????? ?“?????? ?????? ?????? ???? ????? #
???? ????? ??????????? ?????? ????????? ?????????????? ??????? ???? ?????? ????????
??????????????? ??????? ?????????????? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ??????.
?????? ???? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???? ?? ??? ?????[. ????? ??????? ???? ????. ?????
»?????????« ?? ?????? .

2. (1046)- Abdullah İbnu Avn anlatıyor: "Nâfi'ye yazarak savaştan önce (müşrikleri İslâm'a) davet etme hususunda sordum. Şu cevabı verdi: "Bu İslâm'ın başında idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Müstalik'e ani baskın yaptı. Adamları gâfildi, hayvanları su kenarında sulanmakta idi. Savaşabilecekleri öldürdü, kadın ve çocuklarını da esir etti. O gün Cüveyriye (radıyallahu anhâ) validemizi esir almıştı.
Bunu bana Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) rivayet etti. Abdullah bu orduya asker olarak katılmıştı." [Buharî, Itk 13; Müslim, Cihâd 1, (1730); Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2633).][120]

AÇIKLAMA:

Nâfi, İbnu Ömer'in yetiştirdiği büyük muhaddislerdendir, azatlısıdır. Bu rivayet önceki hadiste yer alan mühim bir prensibe muhalefet etmektedir. Düşmanla karşılaşınca önce İslâm'a dâvet. Nâfi'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den işittiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu prensibi sonradan uygulamamıştır. En güzel örnek Benî Mustalik Gazvesi'dir. Burada, gaflet anlarında âni baskın yapılmıştır. Başta Nâfi olmak üzere bazı âlimler, bu rivayetten hareketle, İslâm dâvasını işitmiş olan kâfirlere, İslâm'a davet etmeksizin, savaş açmanın câiz olduğuna hükmetmişlerdir. Bu görüş, bu mevzu üzerine ileri sürülen üç farklı görüşün en sahihi kabul edilmiştir. Bu görüşleri şöyle özetleyebiliriz:
1- Kâfire haber vermek, mutlak olarak vacib değildir.
2- Mutlak olarak vâcibtir.
3- İslâm dâveti ulaşmayanlara duyurmak vacib ise de, ulaşanlara duyurmak vacib değildir, ancak dâvet edilmesi yine de müstehabdır. İlim adamlarının çoğunlukla bu görüşü benimsediği belirtilir. Bunu te'yid eden sahîh rivayetler mevcuttur. [121]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ?????? ???? ?????????? ??
?????? ??????? ????: ????????? ??? ???????????? ??????????? ??? ???????????[. ????? ???? .

3. (1047)- Ebu Mûsa (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbından birini herhangi bir iş için gönderince şu tenbihte bulunurdu; "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın zorlaştırmayın." [Müslim, Cihâd, (1732).][122]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, bir vazife ile gönderilen herkese, suhûletli davranması için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tenbihte bulunduğunu açıkca ifade etmektedir. Yine Müslim'in rivayetine göre Ebu Musa'ya ve Hz. Muâz'ı Ebu Bürde ile Yemen'e gönderirken onlara da aynı tenbihi yapmış ilâveten "geçimli olun, ihtilâflı, geçimsiz olmayın" demiştir.
Nevevî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kelimelerde bir şeyle onun zıddını cemedip birleştirmiştir. Zira bu iki zıd ayrı ayrı vakitlerde yapılır. Şayet sâdece birini söyleyip mesela: "Kolaylık gösterin" demiş olsaydı, bir veya bir kaç kere kolaylıkta bulunup, çoğu işlerinde zorluk çıkaran kimse bu söze uyduğunu söyleyebilirdi. "Zorlaştırmayın" da demiş olunca, her çeşit durumda bütün çeşitleriyle zorlaştırmayı nefyetmiş olmaktadır. Asıl istenen de budur."
Hadiste şu hükümler de görülmektedir:
1- Allah'ın fazlından, sevâbının büyüklüğünden, ihsanının bolluğundan, rahmetinin genişliğinden bahsederek hep müjdeleyici olmalı, tebşir edici şeyleri hiç zikretmeden sadece korkutucu ve tehdid edici şeylerden bahsederek ürkütmemeli, nefret ettirmemeli.
2- Yeni Müslüman olanların gönlünü kazanmaya gayret edip, onlara karşı sertlikten kaçınmalıdır.
3- Keza çocuklardan bülûğa erme çağına yaklaşanlara, büluğa yeni erenlere, herhangi bir günahtan tevbe edip rücû edenlere mülayim ve mültefit olmalı, bunları ibadet ve mükellefiyetlere tedricî olarak yavaş yavaş, azar azar alıştırmalıdır. Nitekim teklife giren bütün İslâmî emirler tedricen gelmiştir. Buna dâhil edilmek istenen gence veya girmek arzu eden yabancıya kolaylık gösterilirse, bu ona hafif gelir ve kendiliğinden yavaş yavaş artırır. Ama aksine işin başında zorluk çıkarılır veya yapabileceği hususunda tereddüde düşürülürse, bu vaziyette girse bile, korkulur ki şevkle devam edemez, amellerinden zevk alamaz ve tamamen bırakır.
4- Valilere, memurlara, halka rıfkla, merhametle davranmaları emredilmelidir.
5- Bir işte, idârede, hizmette vs. de müşterek vazife almış olanlar iyi geçinmeli, ihtilâftan kaçınmalıdırlar. Çünkü mühim, gayr-ı mühim bütün işler ittifak olursa başarılır ve netice alınır. İhtilâfın girdiği yerde maksad elden kaçar.
6. İmam (devlet reisi), tâyin ettiği memurları Hz. Muaz ve Ebu Musa (radıyallahu anhümâ) gibi fevkalâde fâzıl ve sâlih kişiler bile olsalar hayır tavsiyede bulunmalıdır. Zira "Öğüt, mü'minlere fayda verir." (Zâriyât 55).[123]
?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ??????? ?????????????
???????????? ??????????? ??????? ???? ???? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (1048)- Semure İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müşriklerin yaşlılarını öldürün, fakat tıfıllarına (şerh) yani henüz tüyü çıkmayanlara dokunmayın." [Ebu Dâvud, Cihâd 121, (2670); Tirmizî, Siyer 28, (1583).[124]

AÇIKLAMA:

Hadisin aslında geçen şeyh yaşlı demektir. Bu kelimenin muhtelif kullanışları var. Pir-i fâni mânasına da gelir. Ancak şârihler, bu hadiste eli kılınç tutan yaşlı erkek mânasında kullanıldığını belirtirler.
Şerh kelimesi de genç mânasına da kullanılır ise de burada henüz tüyü bitmeyen yani büluğa ermeyen çocuk demektir. Dilimizde biraz âmiyâne de olsa "tıfıl" kelimesini bu mânada kullanırız. Tüyün çıkması, büluğa ermenin maddî alâmeti kabul edilmiştir. Bazı ihtilâflı durumlarda bu, mi'yar olarak alınmıştır. Benû Kureyza Yahudileri, ihânetleri sonucu olarak, hakemleri Sa'd İbnu Muaz tarafından
çocukların dışında kalanların öldürülmesine hükmedilince, çocukların tesbiti şüpheli durumlarda tüy kontrolüyle yapılmıştır.

Başka hadislerde, savaşta savaşamayacak durumda olan yaşlıların ve kadınların öldürülmesi sarih olarak yasaklanmıştır. ? ?????????? ??????? ???????? Bu yasakla yukarıdaki hadis arasında bir tezad mevzubahis değildir.[125]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ???????? ??????????? ?? ?????? ???????? ????? ????? #? ??????? ????? ????? # ???? ?????? ?????????? ??????????????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (1049)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katıldığı gazvelerden birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladı." [Buharî, Cihâd 147, 148; Müslim, Cihâd 24, (1744); Muvatta 3, (2, 447); Tirmizî, Cihâd 19, (1569); Ebu Dâvud, Cihâd 34, (1667); İbnu Mâce, 30, (2841).][126]

AÇIKLAMA:

Kadın ve çocuğun öldürülmesini yasaklayan muhtelif rivayetler mevcuttur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zaman zaman öldürülmüş kadınlara rastladıkça yasağı tekrarlamış ve hatırlatmıştır. İbnu Hacer'in şerhte kaydettiği bir rivayete göre, Taif'de öldürülmüş bir kadın gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben kadınları öldürmeyi yasaklamadım mı, bunu kim öldürdü?" diye sorarak meselenin üzerine gider. Bir adam atılarak açıklar:
"Ben ya Resûlullah. Ben onu tutup bineğimin arkasına almıştım. Beni aşağı düşürüp öldürmeye teşebbüs etti, ben de öldürdüm." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının gömülmesini emreder.
İmam Malik ve Evzâî hazretleri, Resûlullah 'ın bu husustaki hassasiyetine binâen şu hükme varırlar: "Kadın ve çocuğun (savaşta) öldürülmesi hiçbir surette câiz değildir, öyle ki, ehl-i harb, kadın ve çocukları kendilerine kalkan yapıp gerisinde siperlenseler veya bir kaleye veya gemiye girip beraberlerinde çocukları ve kadınları alıp perde olarak tutsalar onlara öldürücü atış yapmak veya sığınaklarını yakmak caiz olmaz."
İmam Şâfîî ve Kûfîler (Hanefî ulemâsı): "Kadın savaşçı (olarak askerlere karışmış) ise öldürülmeleri câizdir" demişlerdir.
Mâlikîlerden İbnu Habîb: "Kadının savaşa katılması öldürülmesine kasdetmek için yeterli değildir, bizzat öldürme işine mübâşeret etmiş ve buna kasdetmiş olması şarttır" der. Mürahik çocuğun durumu da aynıdır.
İbnu Battâl'ın nakline göre, bütün ulemâ, kadın ve çocuğu öldürmeye kasdetmenin câiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Kadın için: "Zayıf olmaları sebebiyle", çocuklar için de: "Küfre düşmekte kâsır olmaları sebebiyle" derler ve ilâve ederler: "Her ikisinden de istifâde etme imkânı vardır..."[127]

?6? ??? ??????? ?? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ?????? ????? # ?????????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ???????: ????? ????? ?‘??????? ??????? ??????? ????????? ????????? ???????????? ????????????? ?? ?????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (1050)- Nu'mân İbnu Mukarrin (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birçok gazvelere katıldım. (Şunu gördüm): Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), şafak sökünce, güneş doğuncaya kadar mukâteleyi durdururdu. Güneş doğunca öğle vaktine kadar tekrar mukâteleye geçerdi. Tam öğle vaktinde mukâteleyi durdurur, güneş batıya meyledinceye kadar ara verirdi. Meyledince, ikindi vaktine kadar mukâtele eder, ikindi vaktinde ikindi namazını kılıncaya kadar ara verir, sonra tekrar mukateleye geçerdi. (Ashab) derdi ki: "Bu vakitte (yani güneşin zevali vaktinde) yardım rüzgârları eser, mü'minler namazlarında orduları için dua ederler." [Tirmizî, Siyer 46, (1612); Ebu Dâvud, Cihâd 111, (2655); Buharî, Cizye 1.][128]

AÇIKLAMA:

Nu'man İbnu Mukarrin (Nu'mân İbnu Amr İbni Mukarrin el-Müzenî) (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Müzeyne kabilesinden 40 kişilik bir heyetle gelip Müslüman olanlardandır. Basra ve sonra da Kûfe'de yaşamıştır. Nehâvend ordusunda Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in âmili idi, fetih günü şehid olmuştur (radıyallahu anh).
Bu rivayet Buhârî'de kısmen, Ebu Dâvud'da muhtasar olarak yer alır. İbnu Hacer, rivâyette inkıta olduğunu belirtir.
Rivâyete dikkat edilince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz vakitlerinde kâfirlerle mukâteleden kaçındığı görülmektedir. Zira o vakitlerde ibadetle meşguliyet esastır. Rivâyetin sonundaki: "Bu vakitlerde yardım rüzgârları eser..." cümlesi ilk nazarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü gibi gözükmekte ise de, şârihler, bunu Ashab'ın söylediğini tasrih ederler. Nitekim Tirmizî'nin rivâyetinde ??????? ??????? şeklinde değil, ??????? ??????? şeklinde, yani: "Denilirdi ki:..." diye gelmiştir.
Şârihler, ikindi namazından sonraki vaktin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından bilhassa arandığını belirtirler. "Çünkü, derler, bazı peygamberlere Cenab-ı Hakk'ın nusret ve yardımı hep ikindiden sonra gelmiştir. Buna delil olarak şu hadis gösterilir:
???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ???? ??‘?????????? ??????? ???? ??????????? ????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????
Ebu Hüreyre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Gazveye çıkan peygamberlerden biri, ikindi vakti sırasında veya ikindiye yakın bir zamanda fethedeceği köye yaklaştı. Güneşe: "Ey güneş nasıl sen bir memursan, ben de bir memurum" dedi ve Allah'a yönelerek: "Ey Rabbim, güneşi durdur, vakit çıkmadan gazvemizi tamamlayalım" diye dua etti. Güneş durduruldu. Allah'ın yardımı ile köy fethedildi."
Rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer vakitlerdeki savaşma keyfiyeti ????? (savaştı) diye mâzi ile ifade edilirken, ikindi vaktindeki savaşının ?????? (savaşır) diye muzârı ile ifâde edilmiş olmasını, şârih Tîbî, ikindi vaktinin taşıdığı bu hususiyet ve sırda arar ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi için bu vakti hâssaten aradığına dikkat çeker.
İkindi sırasında esen rüzgâr da Müslümanlar tarafından yardım rüzgârı olarak değerlendirilmiştir. Çünkü, Cenab-ı Hakk, Müslümanlara Hendek Savaşı sırasında rüzgârla yardım etmiş, Ahzâb'ın (müttefik ordularını) dağılıp gitmeleri rüzgârla sağlanmıştı.
Rivayette son olarak -Ashâb'ın sözü olarak- bir hususa daha yer verilmektedir: Mü'minlerin gazaya çıkan orduları için duaları. Buna -kunut duası şeklinde- namazın içinde yer verildiği gibi, namazın arkasından yapılan dualar esnasında da yer verilmiştir. Günümüzde bile İslâm ordularının zaferi için dua yapılır. Anlaşılacağı üzere bu güzel âdet, menşeini Ashab'tan almaktadır.[129]

?7? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? # ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

7. (1051)- Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sabah vakti baskın yapardı. (Yaklaştığı yerleşim bölgesine) kulak kabartır, (ezan okunup okunmadığını kontrol eder) ezan sesi işitecek olursa durur, işitmezse saldırıya geçerdi." [Müslim, Salât 9, (382). Tirmizî, (Siyer 48, (1618); Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2634).][130]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gazveye çıktığı vakit, yerleşim bölgelerine geceleyin yaklaşmayı tercih ettiğini göstermektedir. Sabaha doğru yaklaşmışsa ezan vaktini bekler, ezan okunup okunmadığını kontrol eder, şâyet ezan sesi duyarsa baskın yapmaz, duymayacak olursa baskın yapardı. Arapça'da ??????? "aniden basmak" mânasına gelir. Askerî hareketlerde başarının sırrı, büyük ölçüde, ani baskına dayanır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gazvelerde askerî prensiplere âzamî ölçüde riayetkâr olmuştur. Düşmanın tertib almasına imkân tanımadan âni basabilmek için istihbârat meselesine ziyade ehemmiyet verdiğini, "Harb bir hiledir" diyerek aldatıcı, şaşırtıcı davranışlarla, kendi hazırlığını gizlediğini belirtmiştik (Bak 1037 hadis). Bu davranışın düşmanı gafil avlamaya, âni baskın yapmaya matuf olduğu açıktır.
Önceki rivayetle bunun arasındaki farklılığı ezan işitme durumuyla izah edebiliriz: "Ezan işitince mü'minlerin olduğu da anlaşıldığı için, yanlışlıkla onlara zarar gelmemesi için, güneş doğuncaya kadar saldırıya geçmezdi." Şüphesiz bu davranış müşrik ve Müslümanların karışık olduğu yerlerle ilgili. Müslümanların bulunmadığı kesinlikle bilinen hedefler, bu hadiste ifâde edildiği üzere fecr vaktinden sonra âni baskına mâruz bırakılması normaldir.
2- Alimler bu rivâyetten şu hükümleri çıkarmışlardır:
a) Ezan İslâm'ın şiâr ve alemidir. Bir beldede bunun terki câiz değildir. Bir belde halkı elbirliği terkettiği takdirde sultanın onlarla savaşması gerekir (İmam Muhammed'in fetvası).
b) İslâm kendilerine ulaşmış olanlara, İslâm'a girme dâveti yapılmadan âni baskın yapılabilir. (Bak. 1045. hadis).
c) Delile dayanarak hüküm vermek câizdir, çünkü Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sâdece ezan işitmiş olmakla kıtâlden vazgeçmiştir.
d) Kan dökme meselesinde ihtiyatta en muvafık olan (ahvat) ile amel esastır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aralarında Müslüman bulunabilir ihtimaliyle baskını terkediyor, ezanı bekliyor. Ayrıca, Tirmizî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Allahu ekber, eşhedu enlailahe illallah" sözünü işitmesiyle baskından vazgeçtiği belirtilir. Bu sesin, İslâm'a delalet etmeme ihtimaline rağmen baskından vazgeçilmesi ahvat'la amele delil olmaktadır.
e) Tekbir Müslümanlara has bir şiârdır.
f) Tekbirin işitilmesiyle, bir köy halkı hakkında "Müslümandır" diye hükmedilebilir.[131]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ?????? ??? ????????? ??????? ??????: ???? ????????? ????????? ??? ?????????? ????????? ??? ?????????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (1052)- İsâm el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ordu veya seriyye yola çıkardığı zaman, askerlere şunu tenbihlerdi: "Bir mecsid görür veya müezzini işitirseniz, orada kimseyi öldürmeyin." [Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2635); Tirmizî, Siyer 2, (1549).][132]

AÇIKLAMA:

Şârihler bu hadisi şöyle anlarlar: "Bir yerde Müslüman olduğuna delalet eden herhangi bir alâmete rastlarsanız, mü'mini kâfirden tefrik edinceye kadar kimseyi öldürmeyin."[133]

?9? ??? ?????? ?? ???? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ????? ????? # ?? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????????? ??????? ?????????? ????????? ????????????? ????? ??????? ???????????. ???????? ?????? ???????: ? ???? ??? ?????? ?????????? ???????????: ???????? ????????? ????????? ??????????? ???????????? ???????? ????????? ???? ????? ????? # ?????????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ??? ??? ????????? ????? ????? ???: ????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ????? ?????? ???? ?'????? ???????: ????? ????? ????????? ???? ??????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ??????[. ????? ??? ???? .

9. (1053)- El-Hâris İbnu Müslim İbni'l-Hâris babasından [Müslim İbnü'l-Hâris (radıyallahu anh)]'den naklediyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi bi seriyye ile gazveye gönderdi. Baskın mahalline vardığımız zaman, atımı hızlandırdım ve arkadaşlarımı geçtim. Köy halkı beni imdât çığlıklarıyla karşıladı. Ben onlara: Lâilâhe illallah deyip kendinizi koruyun dedim. Öyle yaptılar. Arkadaşlarım beni bu davranışım sebebiyle "Ganimeti bize haram ettin" diyerek ayıpladılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına dönünce, yaptığımı ona haber verdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni çağırttı. Yanına varınca davranışımdan dolayı takdir etti ve: "Bilesin, Allah (celle celaluhu) senin için, o kurtardığın insanlardan her birisi sebebiyle şu şu kadar sevab yazmıştır" buyurdu. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sana kendimden sonra bir tavsiye yazacağım" dedi ve yazıp, üzerini mühürleyip bana verdi." [Ebu Dâvud Edeb 110, (5080).][134]

?10? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ???????? ???????? ??????? ??????????? ??? ????????? ?????????? ???? ????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ????????????? ??????: ??????? ?????? ??????? ?"????? ???????? ????????
??? ???? ????? #. ?????????: ??? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ??????????? ????? ???? ?????? ????? ??????????? ?????? ????????????? ????????[. ????? ??? ???? .

10. (1054)- Cündeb İbnu Mekîs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benim de katıldığım bir seriyye gönderdi. Orduya Benu'l-Mülevvah kabilesine baskın yapılması talimâtını verdi. Yola çıktık. Kedîd nâm mevkiye geldiğimiz zaman el-Hâris İbnu'l-Bersâ el-Leysî ile karşılaştık. Onu yakaladık. Bize:
"- Ben Müslüman olmak arzusuyla geliyordum. Memleketten de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitmek düşüncesiyle ayrılmıştım" dedi. Kendisine:
"- Eğer Müslümansan bizim sana bir gün bir gecelik bağımız zarar vermez, dediğin gibi değilsen sana karşı tedbirimizi tam yapmış oluruz" dedik ve bağlarını daha bir sıkıladık." [Ebu Dâvud, İmâret 137, (1896).][135]

?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? # ??????? ??? ????? ????????? ????? ?????: ??????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ???‘???? ??????????[.

11. (1055)- Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Lihyan kabilesine bir askerî birlik gönder(meye karar ver)mişti: "Her iki kişiden biri atılsın, sevapta ortak olacaklar" buyurdu. [Müslim, İmâret, 1896.][136]

?12? ??? ?????]????? ????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

12. (1056)- Ebu Said (radıyallahu anh)'in bu rivâyeti bir başk vecihte şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Lihyân'a bir müfreze gönderdi. (Bunu tertiplerken) şöyle demişti: "Her iki kişiden biri (orduya katılmak üzere) çıksın!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sonra oturanlara: "Sizden kim, gidenin ailesine ve malına iyi şekilde nezâret eder, hâmi olursa, ona gidenin sevabının yarısı eksiksiz verilir" buyurdu. [Ebu Dâvud, Cihâd 21, (2510).][137]

AÇIKLAMA:

Herhangi bir cihada bir beldedeki bütün erkeklerin katılması gerekmeyebilir. Böyle hallerde akrabalık, komşuluk gibi aralarında yakınlık bulunanlar anlaşmalı olarak bazıları cihâda giderken bazıları geride kalır ve bu kalan, gidenin ailesine ve malına hayırlı şekilde himâyede bulunur, yardımcı olursa, gidenin sevabına aynen ortak olacağı belirtilmektedir. Hadiste geçen: "Her iki kişiden biri" demek, "Her kabileden yarısı" demektir.
Birinci rivâyette "ortaklık" mevzubahis olduğu halde, ikinci rivayette "gidenin sevabının yarısı" denmekte, arada bir tearuz gözükmektedir. Ancak şârihler: "Sevab ortadan bölününce her iki tarafa da eşit pay düşeceğinden arada gözüken ihtilaf kalkar, teâruz kalmaz" demişlerdir.[138]

?13? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ?? ????????? ??????? ???????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???? ????????? ????????? ???????????? ????????? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????. ???????? ????????? ??????????? ???????: ???? ????????? ?????????? ???? ??????? ????? #? ???? ????? ????? ???????? ????????? ????? ???? ?????? ????? ????????. ???????????? ????????? ?????? ?????????????. ????????? ????????? ??????: ?. ???? ??????? ????????????? ??????????? ??????????? ??????. ???????: ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????.»????? ???????? ????????« ?? ????? ???? ?????? ??????. »????????????????« ?? ???????? ??? ?????? ????????? ?????.

13. (1057)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben bir seriyyeye katılmıştım. Askerler (bir ara) bir firarda bulundu, ben de onlar arasında idim[139] Oradan uzaklaşınca: "Şimdi ne yapacağız, cihaddan kaçtık, Allah'ın gazabıyla dönüyoruz" diye müzâkere ettik. Sonunda: "Medine'ye girelim, bizi kimse görmez" diye düşündük.
Ancak Medine'ye varınca: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip, kendimizi arzederek, bizim için bir tevbe imkânı varsa onu yerine getirsek, yoksa geri gitsek" diye kararlaştırdık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğrayıp "Biz firarileriz!" dedik. Bize yaklaşarak:
"- Hayır siz, firârîler değil, savaşa tekrar dönmek üzere manevra yapmış kişilersiniz" buyurdu. Kendisine yaklaştık, mübarek ellerinden öptük. Bize: "Ben Müslümanların ilticâgâhıyım" dedi." [Ebu Dâvud, Cihâd 106 (2647); Tirmizî, Cihâd 36, (1716)].[140]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, cepheden kaçtıktan sonra kusurunu idrak edip, itirafta bulunan, pişmanlık izhar eden bir grup askere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davranışını göstermektedir. Onların: "Firârîleriz" şeklindeki tavsiflerini reddedip: Siz "akkârûn"sunuz demesi düşünülmeye değer bir aksülameldir. Biz bu tâbiri "manevracılar" diye tercümeyi uygun bulduk. Çünkü akkâr, bizzat Tirmizî tarafından: "Harpten kaçmayı düşünmeyip, imama yardım etmek için imamın yanına gelen" diye açıklanır. Bazı şârihler de: "Bir şeyden yüz çevirdikten ayrıldıktan sonra tekrar ona gitmek" diye açıklarlar. Bu mâna, savaşa tatbik edilince "tekrar dönmek üzere, mukâteleyi terketmek" olur. Bu ise, teknik tâbiriyle "manevra"dır. Düşmana kaçıyor intibâını vererek mevzilerinden -kovalamak ve tâkip etmek üzere- çıkmalarını sağlamak, daha uygun mevkilerde savaşa çekmek gibi maksadlarla başvurulan bir tabye (taktik)dir.
Hadisin sonunda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Ben Müslümanların ilticâgâhıyım" sözü var. Burada ilticagâh diye çevirdiğimiz kelime ??? dir. Bu lügat olarak, ordunun gerisinde bulunup, korku veya hezimet halinde iltica edeceği ihtiyat birliğe denmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini"fie" olarak tanıtınca, ibâreyi "Ben Müslümanların korku, hezimet gibi durumlarda sığınacağı ihtiyat kuvveti mesâbesindeyim" yani "ilticagâhıyım" diye anlamak muvâfık düşer.
Şimdi bu açıklamadan sonra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözündeki mânayı kelimenin kalıplarından çıkararak, gerçek mefhumuna şöyle oturtabiliriz: "Sizler cepheyi terkederek "savaştan kaçma" cürmü işleyen kimseler değilsiniz, bilakis siz, manevra gereği geri çekilip, askerî bir kaide olan "ihtiyat birliğine katılma" prensibine uygun hareket eden manevracılar durumundasınız."
Begavî'ye göre, kaydedilen bu mânada söylenmiş olan ???? ????? ?????????????? ?????? ?????????? sözünde, kendini savaş kaçkını zanneden sahabelerin mazur addediliş sebebi mevcuttur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, savaştan kaçmayı büyük günah ilân ederken iki şart tahtında olan kaçmayı istisna kılmıştır:
1- Tekrar geri dönmek üzere çekilmek.
2- İhtiyat birliğine iltica etmek. Ayet meâlen şöyle: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'dan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür." (Enfal 16). Bu âyetin ??? ??????? ?????? ?? ????????? ??? ?????? ibâresinde ??? tâbiri aynen geçmektedir. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Ben mü'minlerin fiesiyim" diyerek bu âyete atıf yapmış, kendisine gelenlerin mazur addediliş sebebini de beyan etmiştir.625 ve 626 numaralı hadislerin açıklamasında etraflıca belirtildiği üzere, Müslümanlara, bidayette, bizzat âyet-i kerimenin (Enfal 65) nassı ile, "20 kişinin 200 kişiye karşı sabırla ceng etmesi, geri çekilmemesi" emredilmişti. Bu, sonradan hafifletilerek, "100 kişinin 200 kişi karşısında sabredip dayanması" (Enfal 66) emredildi. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu âyetler vesilesiyle sunduğu açıklama, sadedinde olduğumuz hadisin anlaşılmasında faydalı olacaktır. Der ki: "Üç kişiden kaçan Müslüman (Enfal sûresinin 16. ayetinde tehdid edilen) firarî sayılmaz, ancak iki kişiden kaçan firarî sayılır." Bagavî der ki: İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bu sözüyle "Şayet bir Müslüman iki kâfirin önünde, -savaşa tekrar dönmek veya ihtiyat kuvvetine sığınmak maksadıyla olmaksızın- kaçacak olursa Cenab-ı Hakk'ın âyet-i kerimede beyan buyurduğu ağır cezaya müstehak olur." Bu ceza, az yukarıda kaydettiğimiz üzere, "Allah'dan bir gazaba uğramak, döneceği yer cehennem olmak"tır.
Bagavî, devamla der ki: "Müslümanın her biri karşısındaki düşmanın sayısı ikiden fazla olursa, bu durumda kaçana itab yoktur. İki kişinin önünden kaçan

kimseye, kaçış sırasında imâ ile namaz kılma ruhsatı da yoktur. Çünkü o, tıpkı yol kesici gibi âsidir, yaptığı iş büyük günahtır (kebâir'den)."[141]

?14? ??? ???? ??? ???? ???????]?????? ?????? ??? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ?????? ???????: ????? ?????? ??????????? ???? ???? ???? ????? # ??????? ???????????? ?????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ???? ???????? ????????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????: ????? ??? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????: ???????? ????????? ???? ????? ?????? ????? # ??????? ????????????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ???????????? ???? ????????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????? ????? # ???? ?????? ???????? ??????????? ?? ???????????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ??????????: ??????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ????????? ?'???? ??????????? ????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????? ??? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????????? ????????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

14. (1058)- Necdet İbnu Âmir el-Harûrî'den rivâyet edildiğine göre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a yazarak beş haslet hakkında sormuştur.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazveye çıkarken kadınları da alır mıydı?
* Kadınlara ganimetten pay ayırır mıydı?
* Savaş sırasında çocukları öldürür müydü?
* Yetimin yetimliği ne zaman kalkar?
* Hums (ganimetin beşte biri) kimler içindi?
(Râvilerden Yezîd İbnu Hürmüz der ki:) İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), (mektubu yazarken şöyle) dedi: "Bir ilmi gizleme durumuna düşmüş olmasaydım asla cevap vermezdim." Sonra şu cevabı yazdı: "Bana yazıp "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gazveye kadınları da götürüp götürmediğini" sordun. Evet, kadınları gazveye götürürdü. Onlar yaralıları tedavi ederlerdi. Kendilerine de ganimetten bir şeyler verilirdi. Hisseye gelince, kadınlara belli bir hisse ayrılmazdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazve sırasında çocukları öldürmezdi. Öyle ise onları sen de öldürme.
Yine sen bana yazıp: "Yetimin yetimliği ne zaman kalkar?" diye soruyorsun. Kasem olsun kişi vardır, sakalı çıktığı (büluğa erdiği) halde hakkını almaktan hâlâ acizdir.Öyle ise kendisi için, başkalarının aldığının iyisinden alan kimseden yetimlik kalkar.
Yine sen bana yazıp "humstan kimlere verileceğini" soruyorsun. Ben: "Bu bize âittir" demiştim. Ancak kavmimiz bunu bize vermekten imtina etti." [Müslim, Cihad 137, (1812); Tirmizî, Siyer 8, (1556); Ebu Dâvud, Cihâd 152, (2727, 2728).][142]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a mektup yazarak bazı sorular yönelten Necdet İbnu Âmir el-Harûrî, Hâricî mezhebine mensup bid'at sâhibi birisidir. Bu sebeple İbnu Abbâs ondan hoşlanmamaktadır. Aslında onun mektubuna cevap vermek istemiyor, ama, ilmî bazı şeyler sorulduğu için, ilmi ketm etmenin mesuliyetinden korkarak istemeye istemeye cevap veriyor.
2- İbnu Abbâs'ın cevabından kadınların, bazı geri hizmetlerde vazife alabileceği anlaşılmaktadır. Ancak, onların gazveye olan bu iştirakleri, ganîmet taksiminde "pay"a iştirak hakkı tanımıyor, bahşiş ve atiyye nevinden radh denen ve -belli bir miktar ve nisbeti olmaksızın- komutanın takdirine bağlı bir ihsan veriliyor. Ebu Hanîfe, Sevrî, Leys, Şâfîî ve birçok cemâhir bu görüşte ittifak etmiştir. Evzâî hazretleri: "Mukatele eder, yaraları tedavi ederse kadın da "pay"a iştirak eder" demiştir. İmam Malik: "Kadına atiyye de verilmez" demiştir. Ancak bu iki görüş de merduddur, çünkü sadedinde olduğumuz sahih hadise muhaliftir.
3- Savaş sırasında ehl-i harbin çocukları, savaşa iştirak etmemiş oldukları takdirde öldürülmeleri haramdır. Şafîî hazretleri ile Kûfîler, savaşa iştirak edenlerin öldürüleceğini söylerler. Mâlik ve Evzâî hazretleri yasağın mutlak olduğunu söylemiş ise de kıtâle fiilen mübâşeret edecek olursa kadınlarda olduğu gibi onların öldürülmesi de câiz görülmüştür. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmez. Hadisin Müslim'de yer alan bir vechinde "Çocukları sen de öldürme" cümlesinden sonra şu ziyade yer alır: "Ancak, Hızır, çocuğu öldürürken çocuk hakkında onun bildiğini sen de bilirsen o hâriç." Burada, Kur'ân-ı Kerim'de geçen Hızır kıssasına atıf yapılır. Kıssada Hızır, zâhiren masum görünen bir çocuğu, -kıssanın sonunda geçen "onu ben kendi fikrimle yapmadım" ibaresinden de anlaşılacağı üzere- Allah'ın emriyle öldürmüştür. Şu halde "Sana da böyle İlahî bir emir gelmedikçe öldürme" demiş olmaktadır. Peygamberlerden başkası böyle bir emir alamayacağına göre, çocuk öldürmek kesinlikle yasaklanmış olmaktadır.
4- Yetimliğin sona ermesi ile ilgili soruda, "Yetim çocuk ne zaman malı ve şahsı ile ilgili hususlarda müstakillen karar ve tasarruf yetkisine sahip olur?" denmektedir. Bilindiği üzere, bütün çocuklar rüşdüne ermedikçe hukukî ehliyetten mahrumdurlar. Alışveriş akdi yapamazlar, cezâî ehliyetleri yoktur veya nâkıstır. Bu mesele yetim çocuklarda daha ziyade gündemdedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ? ?????? ?????? ??????? "Rüyadan (büluğ) sonra yetimlik yoktur" hadisini esas alan Şâfîî, Mâlik ve bir kısım cemâhîr-i ulemaya göre, büluğla yetimin şahsından yetimlik kalkar.
Ancak bazı alimler sâdece büluğ veya yaşın ilerlemesi ile yetimliğin kalkmayacağı kanaatindedir. Bunlar, çocuğun dini ve malı hususunda rüşdün zuhur etmesi şartını koşarlar. Ebu Hanife "25 yaşına basınca, malı zabtedemeyecek durumda bile olsa, ondan çocukluk hükmü kalkar, reşid olur, malında tasarruf eder, binâenaleyh bu yaşta malının teslim edilmesi vacibtir" der. Ancak İmam Mâlik ve bir kısım cemâhir-i ulemâ, kendinde tebzir (malı israf) hakim olan büyükten, yaşı ne olursa olsun hacr'in kalkmayacağı görüşündedir.
5- Hadiste geçen beşte bir'den (hums) murad, Nevevî'nin belirttiğine göre humsu'lhums'tur, yani ganimetin devlet tasarrufuna kalan beşte birin beşte biridir.[143]
Ayet-i kerimede bu, zi'lkurba'ya (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yakın akrabalarına) tahsis edilmiştir (Enfal 41). Ancak bu meselede ulema ihtilâf etmiştir. Şâfîî hazretleri, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'la aynı kanaattedir: Fey ve ganimetin beşte birinin beşte biri, zi'lkurbâ'ya aittir. Zi'l-Kurba ise, Şâfîî ve ekserî ulemâya göre Benî Hâşim ve Beni'l-Muttalib'dir.İbnu Abbâs hazretlerinin: "Kavmimiz bunu (humsu'lhumsu) bize vermekten imtina etti" sözü, "İdaredeki Emevîler, bu hakkı bize tanımaya yanaşmadılar, onlar bu payı amme hizmetlerinde harcıyorlar" demektir.
Ebu Dâvud'un Sünen'inde gelen rivayette, Hâricî Necdet bu sualleri İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a Abdullah İbnu Zübeyr fitnesi zamanında sormuştur. Bu hâdise, hicretten 60 küsur yıl sonra cereyan etmiştir.
Şafîî hazretleri: "İbnu Abbas, "Kavmimiz bunu bize vermekten imtina etti" sözüyle Sahâbe'den sonra gelenleri kastedmiş olabilir ki bunlar da Hz. Muâviye'nin oğlu Yezid'dir" der.[144]

?15? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????. ?????:]???????? ???? ???? ????? # ?????? ????????? ??????????? ??? ???????????: ??????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ????????[. ????? ???? .

15. (1059)- Ümmü Atiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yedi ayrı gazveye çıktım. Ordugâhlarda ben

geride kalır, askerlere yemek yapar, yaralıları tedavi eder, hastalara bakardım." [Müslim, Cihâd 142, (1812).][145]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet de kadınların, geri hizmetler görmek üzere savaşa katılabileceğini göstermektedir. Ümmü Atiyye "geride kaldığını" ifade ediyor. Yani bizzat düşmanla mukâtele yapmak üzere ileri hatta katılmıyor. Mutfak, temizlik, tedavi, tamir, hayvan bakımı gibi, orduya terettüp eden "geri hizmetler" veya "destek hizmetleri" îfa ediyor. Gazveye katılmada Ümmü Atiyye münferid bir örnek değildir. Hz. Enes'ten gelen bir rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gazvelere, Ensar'dan bir grup kadınla çıktığını belirtir.
Ancak başka rivayetler nazara alınacak olursa kadınların savaşta silahlı mücâdeleye iştirak ettikleri de görülür. Bizzat Müslim'in bir rivayetinde Hz. Enes'in muhterem vâlideleri Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) hatun, Hüneyn Savaşı'nda hançer taşımıştır. Hançeri gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Bu hançer de ne?" diye sorar. Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ):
"- Şu müşriklerden biri yaklaşacak olursa bununla karnını deşmek için yanıma aldım!" açıklamasında bulunur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu cevab karşısında sâdece güler. "Niye silah alıyorsun, kadınlara yasaktır?" gibi bir müdâhalede bulunmaz. Allah'ın sıyrılmış kılıncı ünvanıyla meşhur yüce sahâbî Hâlid İbnu Velîd komutasında cereyan eden Yermuk Harbi'nde kadınların Bizanslılara karşı bilfiil çarpıştıkları târihen sâbittir. Öyle ki Fütuhu'l-Büldan ve el-Kâmil fi't-Tarih gibi tarihî kaynaklar kadınların bu savaşını "pek şiddetli" diye tavsif ederler.
Bazı âlimlerimiz kadınların savaşa katılma keyfiyetinin sonradan neshedildiğini söylemiştir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra (hicrî 13) cereyan eden 100 kadarı Bedrî olmak üzere bin kadar sahâbinin katıldığı bu savaşta kadınların yer almış olması, keza Kıbrıs'ın fethinde, Hz. Enes'in teyzesi Ümmü Harâm (radıyallahu anhâ)'ın bulunması[146] gibi muahhar örnekler nesh meselesini ihtiyatla karşılamamız için yeterlidir. Ne var ki, Müslümanların sayıca çoğalması, askerliğin muvazzaf, sistemli bir mahiyet kazanması gibi durumlar, kadınların askere alınmasına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmış olabilir. Günümüz şartlarında da ihtiyaç yoktur. Ama, İslâm'ın bu meseledeki sözü nedir? denecek olursa, red cevabında kesin ve aceleci olmamak gerektiğini söyleyebiliriz. Öyle ise: "Cihadda asl olan erkeklerin yapmasıdır. İhtiyaç halinde kadına da başvurma kapısı açıktır" diyebiliriz.[147]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:] ????????? ????? ????? # ??????: ??? ?????????? ?????? ????????)?????????? ???? ????????(???????????????? ??????????. ???????? ???????? ????????? ?????: ?????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ? ????????? ????? ??? ?????? ??????? ????? ???????????????? ??????????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

16. (1060)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi (bir tecziye vazifesi ile Mekke'ye) gönderdi ve (Kureyş'ten iki kişinin ismini vererek) : "Falanca ve falancayı yakalayabilirseniz onları ateşte yakın" dedi. (Hazırlıkları bitirip) tam Medine'den ayrılacağımız sırada (bizi çağırtarak): "Ben size falan ve falanı yakmanızı emretmiştim. (Sonra düşündüm ki) ateşle yakma cezasını vermek Allah'a aittir. Onları yakalarsanız öldürün." [Buhârî, Cihâd 149; Ebu Dâud, Cihâd 122,(2674); Tirmizî, Siyer 20, (1571).][148]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, bu seriyyeye Hamza İbnu Amr'ın komutanlık yaptığını, öldürülmesine karar verilen iki kişiden birinin Hebbâr İbnu'l-Esved, diğerinin de Nâfi İbnu Abdi Kays olduğunu belirtir. Bunların suçu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ebu'l-As'la nikahlı olan kızı Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in Medine'ye müteveccihen Mekke'den ayrıldığı sırada yolda önünü kesip, tartaklamaları ve bunun sonucu olarak düşük yapmasıdır.
Said İbnu Mansur'un tahricinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir: "Ben (yakma suretiyle ceza vermekten) Allah'a karşı haya duydum, Allah'ın cezasıyla cezalandırmak hiç kimseye yakışmaz."
2- Cezalandırma heyeti Hebbâr'ı yakalayamazlar Hebbâr, Mekke fethinden sonra Ci'râne'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bularak Müslüman olur. Anlatıldığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdiği görülünce, bir adam üzerine atılmak üzere kalkar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Otur" diye işaret buyurur. Hebbâr, kelime-i şehâdet getirerek Müslümanlığını ilan eder. Ve: "Senden diyar diyar kaçtım. Acemlerin memleketine gidecektim. Sonra hatırladım ki, sana karşı câhillik edenlere karşı affın, müsâmahan, iltifatın büyüktür. Ey Allah'ın Resûlü! Biz ehl-i şirk idik, Allah seninle hidâyet verdi, seninle bizi felâketten kurtardı. Benim cehâletimi, benden size ulaşan kötülükleri de bağışla! Ben yaptığım kötülükleri ikrar, günahımı itiraf ediyorum!" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Allah sana İslâm'ı nasib etmekle iyilikte bulunmuş. İslâm daha önce yapılan (kötülük)leri örter" diye cevap vererek affettiğini ilân eder.
Üsdü'l-Gâbe'de kaydedildiği üzere, Hebbâr (radıyallahu anh) Medine'ye gelince ona laf atarak hakâret edenler olur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şikâyet eder: "Öyle yapanlara sen de (aynı şekilde) sebbederek cevap ver!" buyurur.
3- Nâfi İbnu Abdi Kays'ın âkibeti hakkında bilgiye rastlanmaz. İbnu Hacer, Müslüman olmadan ölmüş olabileceği ihtimâli üzerinde durur.
4- Yakma suretiyle tecziye meselesine gelince, bu hususta selef ihtilâf etmiştir. Hz. Ömer, İbnu Abbâs ve Ömer İbnu Abdilaziz (radıyallahu anhüm) başta birçokları, suç ne olursa olsun; küfür, mukâtele, kısas vs. kerih addederler. Hz. Ali, Hâlid İbnu'l-Velîd başta diğer bazıları da câiz addederler. Şârih Mühellib mevzu hakkında şu bilgiyi verir: "Bu hadisteki yasaklama, tahrim ifâde etmez, bilakis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tevâzu maksadıyla rücû ettiğini ifade etmektedir. Yakarak cezalandırmanın cevâzına sahâbelerden bâzılarının tatbikatı delâlet eder: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ureynelilerin gözlerini kızgın demirle oydurmuştur.[149] Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), asileri Ashab'ın huzurunda (Medine musalahasında) yaktırmıştır. (Hz. Ali bir kısım Hâricileri yaktırmıştır.) Hâlid İbnu'l-Velîd, mürtedlerden bazılarını yaktırmıştır. Medine âlimlerinin çoğu, kale ve gemilerin, içindekileriyle birlikte yakılmasını tecviz etmiştir. Sevrî ve Evzâî bu görüştedirler."
Ancak İbnu'l-Münîr ve diğer bazıları buna itiraz ederek demişlerdir ki: "Bu zikredilen örneklerde cevâza delil yoktur. Şöyle ki: "Ureynelilerle ilgili haber, bir kısastır (Ureyneliler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çobanlarının gözlerini oymuşlardı), veya mensuhtur. Sahâbelerden bazılarının tecviz etmesi de delil olamaz, zira diğer bir kısım sahâbelerin yasaklamalarına muhaliftir. Kale ve gemilerin yakılma izni, düşmana zafer kazanmanın başka yolu kalmaması şartıyla kayıtlıdır. Ayrıca, bâzı âlimler bu cevâzı da, "kale ve gemide kadın ve çocuk yoksa" şartına bağlamışlardır, cevaz mutlak değildir." Bu babtaki hadis ise, pek açıktır, tahrim mevcuttur. Önce verilen "yakılma" emri neshedilmektedir. Nesh vak'ası, vahiyle olmuştur veya şahsî ictihadıyla olmuştur, farketmez."
5- Hadisten çıkartılan bazı hükümler:
a) Bu hadiste bir meseleye içtihad ederek karar verdikten sonra ondan dönmenin caiz olduğu gözükmektedir.
b) Hüküm verirken, iltibası önlemek için delilin zikredilmesi müstehabtır.
c) Hudud ve benzeri suçların peşine düşmek gerekir, zira, fazla zamanın geçmesi, hakedenden cezayı kaldırmaz.
d) Bit, pire gibi canlıları da ateşle öldürmek mekruhtur.
e) Sünnet, sünetle neshedilir, bu hususta ittifak var.
f) Bir hükmün, daha amel edilmeden veya amel etme imkânı bulmazdan önce neshi caizdir.[150]

?17? ??? ???? ???:]?????? ????? ?? ??? ?????? ?????? ????????. ???? ???? ????? # ???? ????? ??????? ????? ????? ???? ?????? ???????? ????????. ????? ‘?? ????????: ???????? ???: ????? ?????? ??????? ???? ??????? ??????????[. ????? ??? ????.»?????? ????????« ??? ???? ??? ???? ??????? ?? ??? ?????? .

17. (1061)- Urve, Hz. Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Übnâ'ya sabahleyin baskın yap ve yak" dedi." Ebu Müshir'e soruldu. Übnâ nedir?
"- Evet, haklısınız dedi, bunu biz daha iyi biliriz. O, (bildiğimiz) Filistin'deki Yübnâ'dır." Übnâ veya Yübnâ, Filistin'de, Askalân ile Ramle arasında bir yerin adıdır." [Ebu Dâvud, Cihâd 90, (2616).][151]

AÇIKLAMA:

Buradaki yakma emri, ağaçların, ekinin, evlerin yakılmasına şâmildir. Baskının sabahleyin yapılması, gâfil yakalanmaları içindir. [152]

?18? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????. ???:]??? ???? ????? #: ???? ??????? ???????? ????????????? ?????????[. ????? ??????? .

18. (1062)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sizden iki kişi kavga edecek olursa, yüze vurmaktan kaçınsınlar" buyurdu." [Buharî, Itk 20; Müslim Birr 117, (2613).][153]

AÇIKLAMA:

1- Yüze vurmayı yasaklayan bu hadis, kitaplarda muhtelif şekillerde yer alır: Burada "Birbirinizle kavga ederken" dendiği halde, başka rivayetlerde "kölenizi döverseniz...", "hizmetçinizi döverseniz...", "biriniz kardeşiyle dövüşürse...", "...yüze tokat vurmasın", "...yüze vurmaktan sakınsın" gibi ifadelere yer verilmiştir. Dövüşmek ??????? ile ifade edilmiştir. Dövmek ?????? ile ifade edilmiştir. Mamafih, bâzı şârihler ??????? tâbirini de ?????? gibi anlamak gereğine dikkat çekerler.
İster dövüşmek, ister dövmek, her hal u kârda "yüze vurmaktan sakınmak" emredilmekedir. Başka hadisler nazar-ı dikkate alınınca ister "hadd", ister "ta'zir" ve isterse "te'dib"[154] maksadıyla olsun, bütün vurmalarda yüzden sakınmak esastır. Bir hadis şöyle ???????? ?????????? ????????? "(Zina yapanlara) taş atın, ancak başa atmaktan kaçının."
2- Yüze vurmak niçin yasak?
Ulema yüze vurmanın niçin yasaklanmış olabileceği sorusunu sormuş ve cevap aramıştır. Nevevî'nin kaydettiğine göre bâzı âlimler: "Yüze vurmak yasaklanmıştır, çünkü yüz latif bir organdır, insandaki güzellikler onda toplanmıştır. İnanın, dış âlemi algıladığı uzuvların (dil, göz, kulak, burun gibi) çoğu yüzde toplanmıştır. Vurma ile bunlardan bazısının veya tamamının zarar görmesinden korkulur. Zira bu organlar, herhangi bir darbeden zarar görecek şekilde açıkta ve korunmasızdırlar. Darbelerden bunlardan birinin umumiyetle zarar gördüğü de bilinmektedir."
Bu mâkul, güzel bir açıklama ise de, bizzat rivayetlerde gelen bir açıklama bir başka sebep beyan etmektedir: Müslim'in bir rivayetine göre, ?????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? "... zira Cenab-ı Hakk Âdem'i kendi sureti üzere yarattı." Burada "kendi" diye tercüme ettiğimiz zamir kime delalet ediyor. Bu noktada ihtilâf edilmiştir. Çoğunluğa göre, bu dövüleni gösterir. Bu durumda mâna şöyle olur: "Kölenin yüzüne vurmayın, zira Allah Âdem'i onun suretinde yaratmıştır." Bazı âlimler bu zamirle Allah'ın kastedildiğini söylemiştir, delilleri de, hadisin bazı vechinde ".. Allah' Âdem'i Rahmân suretinde yaratmıştır" denmiş olmasıdır. Bu te'vile göre mâna şöyle olur: "Kölenin yüzüne vurmayın, zira Allah, Âdem'i, Rahman sureti üzere yaratmıştır."
Bu te'vilde Allah'ı mahlûkata benzetme mevzubahis olacağı için, bazı âlimler, bu vechin adem-i sıhhatine hükmederek te'vili redederler. Mazirî: "Bu ziyâdenin sıhhatine hükmedilecek olsa mânayı: "Allah, Âdem'i, Bârî Teâlâ'ya layık vech üzere yaratmıştır" diye tevil gerekir demiştir.
İbnu Hacer, bu vechin sıhhatli tarikten geldiğini, bir kalemde reddedilemeyeceğini belirttikten sonra bu mânayı daha sarih olarak ifade eden bir başka vecih daha kaydeder: ???? ??????? ?????????????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?"??????? ???? ??????? ?????? ??????????
Ebu Hüreyre'den yapılan bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Kim (bir kardeşiyle) dövüşürse yüze vurmaktan sakınsın. Zira insan yüzünün sureti Allah'ın yüzünün suretinde yaratılmıştır."
Hadis muhtelif vecihlerden gelmekte, sıhhati hususunda fazla tereddüde mahal kalmamaktadır. Hadisin mânasını zâhiri üzere kabul etmek mümkün olmayacağına göre, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in itikad esaslarına muvâfık düşecek bir mânaya te'vil etmek gerekecektir. Bunun en muvafık bir te'vilini Bediüzzaman yapar. Der ki: "Şu mezkur hadis-i şerîfin çok maksadından birisi şudur ki: İnsan ism-i Rahman'ı tamamıyla gösterir bir surettedir." Müteâkiben açıklandığı üzere Cenâb-ı Hakk'ın isimleri kainatta tecelli etmektedir, Rahmân ismi de. Her mevcudatta farklı derecelerde Allah'ın isimlerini okumak mümkün. İşte insan yüzü, Rahmân ismini en mükemmel, en eksiksiz şekilde gösteren bir ayna durumundadır. Yüzde Rahman ismi âzamî derece bir tecelliye mazhar olmuştur. Şu halde, bu ismin hürmetine onun aynası durumunda olan yüze vurulmamalıdır." Bizce bu ikinci te'vil daha muteber gözükmektedir. Zira, recm gibi ölüm cezasına mahkûm edilen birinin bile yüzüne vurma yasağını, yüzdeki organlardan birinin sakatlanma ihtimali ile izah mânasız kalır. Ama her iki te'vilin de bir vechi, haklı olduğu yeri var.[155]

?19? ??? ??? ???? ???:]????????? ???? ???????????????? ???? ??????? ???? ??????????: ???????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???? ??????? ?'?????????? ?????? ?????? ??????. ??????: ???????? ????? ?????? # ?????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????? ??? ???????????? ???????? ????? ???????????????? ????????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

19. (1063)- İbnu Ya'lâ anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Hâlid İbnu Velîd ile birlikte gazveye çıktık. Bize, düşmandan, ızbandut gibi dört tanesini yakalayıp getirdiler.Derhal öldürülmelerini emretti ve hemen ok atılarak öldürüldüler.[156] Bu haber Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallahu anh)'ye ulaştı. O şunu söyledi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit öldürmeyi yasakladı. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e kasem olsun, (değil insan) bir tavuk bile olsa onu öldürücü atışlar için hedef kılmayız." Ebu Eyyub'un bu sözü Abdurrahmân'a ulaşınca dört köle âzad etti." [Ebu Dâvud, Cihâd 129, (2687).][157]

?20? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????. ???:]??? ???? ????? # ?????? ???????? ???????? ????? ?"??????[? ????? ??? ???? .

20. (1064)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öldürme hususunda insanların en iffetlisi iman ehlidir." [Ebu Dâvud, Cihâd 120, (2666).][158]

AÇIKLAMA:

Öldürmede iffetli olmak, öldürürken merhametli davranmak, belli kaidelere riayet etmek, işkence yapmamak, müsle yapmamakdır. Dinin bu hususta koyduğu

yasaklar mevcuttur. Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Mezkur yasaklara uygun, en ahlâkî öldürme tarzı ile ölüm cezası veren insanlardır" buyurmaktadır. Günümüzde de esirlere yapılacak muamele ve öldürme cezalarıyla ilgili bir kısım yasaklar konmuş ise de yeterince bunlara uyulduğu görülmez. Roma'da tatbik edilen acıktırılmış vahşî hayvanlara atarak öldürmekten, ayaklarından taş bağlayıp denize atmaya, açlığa terkederek öldürmeye; beton dökerek öldürmekten işkencelerle öldürmeye kadar pek çok öldürme çeşidi İslâm' da yasaklanmıştır. Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürmenin de nezâheti bulunduğunu, bu nezâhete en ziyade iman sâhiplerinin riayet ettiğini ifade etmiş olmaktadır. Zira iman sahipleri, kâfirlerin hilafına, bütün mahlûkâta karşı, kâfir bile olsa, yaradandan ötürü şefkat ve merhamet duyar. Öldüreceği canlının, herşeyden önce, Allah'ın mahluku olduğunu, Allah'ın rızası için öldürdüğünü, bu rızanın da dinin koyduğu çerçeve dışına çıkmamakta olduğunu bilir, bu çerçeveye uyar.[159]

?21? ?????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ????? # ???? ??????? ????????????[????? ??????? .

21. (1065)- Abdullah İbnu Yezid el-Ensârî (radıyallahu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nühbâ (arsızlıkla alma) ve müsle'yi yasakladı." [Buharî, Mezâlim 30, Zebâih 25.][160]

AÇIKLAMA:

Nühbâ, nehb'den gelir. Nehb, kapmak, yağmalamak mânasına gelir. Şârihler, bunu "Başkasının malını, gözü önünde arsızlıkla, rızası olmadan almak" diye açıklarlar. Esasen, söylendiği gibi arsızlıkla alınan mala da nühbâ denmiştir. Şârihler bu yasağın ganimet malına da şâmil olduğunu, komutanın taksiminden önce eşitliğe riayet etmeden kapıp alınacak bir malın da nühbâ sayılacağını belirtirler. Müsle de, ölünün kulak ve burnunu koparmak, gözünü oymak, karnını deşmek , ciğerini sökmek gibi, ölüye kötü muamelede bulunmaktır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çeşitli fırsatlarda bu yasakları tekrarla hatırlatmıştır.[161]

?22? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????. ???:]????? ?????????????? ???? ?????????????? ???? ????? # ???????????????. ??????? ????????? ????? ?????? ????????????? ?????????????????? ?????????? ????? ?????? ? ????????????? ??? ??????????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????. ???? ??????? ???????? ?????? ??? ????? ??????? ????????? ??????? ??? ??????????????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ??? ????? ??????????????? ???? ???? ????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ?????????? ???????????? ????????????? ?????????? ???? ???? ?????????? ????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ???????????? ???????????? ????????????? ???????????? ????? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

22. (1066)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Müşrikler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve mü'minler karşısında iki kısımdı. Ehl-i harb olan müşrikler, ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendileriyle savaş halinde idi. Bir de ehl-i ahd yani aralarında antlaşma yapılmış olan müşrikler vardı. Onlarla savaşılmıyordu. Onlar da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı savaşmıyorlardı. Ehl-i harb' ten bir kadın hicretle geldiği zaman, hayız olup temizleninceye kadar evlenmek üzere istetilmiyordu. Temizlenince onun nikâhlanması helâl oluyordu. Şayet nikâhtan önce, kadının kocası da hicret ederek gelecek olsa, kadın kendisine veriliyordu. Ehl-i harbten bir köle veya câriye hicret edecek olsa bunlar hür olur ve Muhâcirler'in bütün haklarını elde ederler."
Sonra İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), -Mücâhid'in rivâyetinde olduğu şekilde- Ehl-i ahd'la ilgili olarak rivâyete devam etti: "...kendileriyle antlaşma yapılmış müşriklere ait bir köle veya câriye hicret edecek olsa, bunlar da iâde edilmezlerdi, ancak değerleri ne ise o ödenirdi." İbnu Abbâs devamla der ki: "Kureybe Bintu Ebî Umeyye Hz. Ömer'in yanında idi, boşadı. Kadınla, Muâviye İbnu Ebî Süfyân evlendi. Ümmü'l-Hakem Bintü Ebî Süfyan da Iyâz İbnu Ganem e Fıhrî'nin nikâhı altında idi. O da bunu boşadı. Ümmü'l-Hakem'le de Abdullah İbnu Osmân es-Sakafî evlendi." [Buharî, Talâk 19.] [162]

AÇIKLAMA:

1- Hanefîler, bu hadisin zâhiriyle amel ederek, hicretle dar-ı harpten gelen kadının bir hayız müddetinden sonra nikâh edilebileceğini söylemiştir. Ancak Cumhur, hicret etmesi ve Müslüman olmasıyla birlikte hür sayıldığı için, esirlerin hilâfına, üç temizlik müddetinin beklenmesi, ondan sonra nikâhlanması gerekeceğine hükmetmişlerdir. Bu mesele âlimler arasında ihtilâflı bir mevzudur.
Bu meselede İbnu Abbas (radıyallahu anh): "Bir Hıristiyan kadın, kocasından bir müddet önce Müslüman olsa artık kocasına haram olur" demiştir. Bu hükme sevkeden âyet-i kerime şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar, hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mü'min kadınlar olduklarını öğrenirseniz, kâfirlere geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o kâfirlere (eski kocalarına) helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Kâfirlerin bu kadınlara verdikleri mehirleri iâde edin. Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, onlara verdiğiniz mehri isteyin. Kâfir erkekler de hicret eden mü'min kadınlara verdikleri mehirleri istesinler..." (Mümtahine 10).
İhtilâf, kocanın, iddet içerisinde Müslüman olmasından doğmaktadır. Atâ, bu durumda "kadın yeni bir nikâh ve yeni bir mehirle eski kocasına dönmek isterse dönebilir" demiştir. Bu görüş bu meselede esas olmuştur. Hicretle gelen mü'min kadına, iddeti içerisinde evlenme teklifi yapılamayacağı prensibi esas alınınca İbnu Abbâs'la Atâ'nın görüşleri birleşmiş olmaktadır. Kûfe uleması (Hanefîler) bu durumda "kocasına Müslüman olması teklif edilir" şartını koyarlar.
2- Hadiste ismi geçen Kureybe Bintu Ebî Ümeyye, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi olan Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nin kızkardeşidir. Hz.Ömer müşrike kadınları mü'minlere haram kılan âyet (Mümtehine 10) nâzil olduğu zaman Mekke'de iken evlenmiş olduğu ve henüz Müslüman olmayan iki hanımını boşar. Bunlardan biri Kureybe'dir. Kureybe'nin Müslüman oluşu hakkında gelen ihtilâflı rivayetler ve bunların İbnu Hacer tarafından te'lifine müteallik teferruata burada yer vermeyeceğiz. İkinci hanım da Ümmü Gülsüm Bintu Amr'dır, bu Abdullah'ın annesidir. Bununla Ebu Cehm İbnu Huzeyfe evlenir. Ebu Süfyan da, Ebu Cehm de henüz müşriktir.
3- Şunu bilmek gerekir: Mezkur âyet, Hudeybiye Sulhü üzerine nâzil olmuştur. Sulh anlaşmasının maddeleri arasında, Mekkelilerden Müslüman olup da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e iltica eden çıkacak olursa, bunların Mekkelilere iade edilmesi de vardı. Bu maddeye göre mülteci Müslüman erkekler iade edilmişti. Kadın mültecilerin de iadesi sulh anlaşmasında var mıydı, yok muydu bu husus, rivayetlerde münakaşalı ise de, yukarıda zikri geçen âyet, kadınların iadesini yasaklamış ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da iâde etmemiştir. Antlaşmaya kadınların iâdesinin de dahil edilmiş olduğu kanaatinde olduğu anlaşılan İbnu Kesir, tefsirinde mezkur âyetin sünneti tahsis ettiğini ve hatta Kur'ân'la sünnetin tahsisine bu âyetin en güzel örnek teşkil ettiğini belirtir. Seleften bâzısı, tahsise değil, neshe örnek olduğunu, bu âyetin ilgili sünneti neshettiğini söylemiştir.
Ayet-i kerimenin emri üzerine, müşriklere iade edilmeyen mülteci kadınlardan bilhassa Ümmü Gülsüm Bintu Ukbe İbni Ebî Muayt ismen zikredilir. Çünkü bunu geri almak için iki erkek kardeşi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müracat ederler. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âyet-i kerimenin

nehyi sebebiyle iade etmez.
Bu sulh anlaşmasından sonra iltica eden kadınlar iâde edilmemiş ise de, kocalarına mehri ödenmiştir. Kölelerin de bedeli ödenmiştir. Bu ödemelerin "sulh" sebebiyle olduğu bilhassa belirtilir. İbnu Kesir'in kaydettiği rivayetlere göre, âyetin emrine mü'minler harfiyyen uyup, boşadıkları kadınlara mehirlerini ödedikleri halde, müşriklerden boşanan Müslüman kadınlara müşrikler mehirlerini ödememişlerdir. Bu durumdan mağdur olanlara âyet-i kerimenin emriyle (Mümtahine 11), hazineden (ganimetten) ödeme yapılmıştır.
4- Ayet-i kerime, bu çeşit mülteci kadınların, gerçekten mü'min olup olmadıkları,yani imanları gereği mi bu iltica ve muhâcereti gerçekleştirdikleri hususunda emin olmak için imtihan edilmelerini emreder. Hatta sûre, Mümtahine ismini de buradan alır. Acaba bu imtihanın keyfiyeti nedir? Nasıl cereyan etmiştir, çünkü iman dâhilî, kalbî ve enfüsî bir keyfiyettir, bunun hâricen görülmesi mümkün değildir, anlaşılması ise oldukça zordur.
Rivayetler bu sualimizi cevaplayacak açıklığa sahiptir:
1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) imtihan vazifesini Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e vermiştir.
2- Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu kadınlara -İbnu Abbâs, Mücâhid, İkrime ve Katâde'den gelen rivayetlere göre- Allah adına yemin vererek şu hususları taleb etmiş ve sormuştur:
* Kocasına olan buğzu sebebiyle mi hicret etti?
* Bir yerden bir başka yere gitmek arzusuyla mı hicret etti?
* Dünyevî bir arzu ile mi hicret etti?
* Allah ve Resûlü'nün sevgisiyle mi hicret etti?
* Allah'ın bir ve Hz. Muhammed'in kulu ve elçisi olduğuna şehâdet.
* Bir kimseye aşk sebebiyle mi hicret etti?
* Kocası ile olan geçimsizlik sebebiyle mi, İslâm'a ve Müslümanlara olan muhabbet sebebiyle mi hicret etti?
Allah adına verilen yeminle alınan cevaplar, iman lehine olursa kabul edilip reddedilmedikleri, aksi takdirde kocalarına iade edildikleri belirtilir.
İbnu Kesir, imtihan âyetinde geçen: "Onların mü'min kadınlar olduklarını öğrenirseniz, kâfirlere geri çevirmeyin" ibâresinden hareketle: "İmana yakînî şekilde ıttıla peyda etmenin mümkün olduğuna bu âyette delil vardır" der.
3- Bu âyet, evlenme meselelerinde mühim bir değişiklik getirerek o güne kadar serbest olan müşriklerle evlenmeyi yasaklamıştır: Ne erkek, ne kadın, herhangi bir Müslüman, müşrik biri ile evlenemez, haramdır. Bu âyetten önce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kızı Zeyneb (radıyallahu anhâ) bile müşrik olan Ebu'l-As'ın nikâhında kalabilmiş ve Bedir esirleri arasında bulunan Ebu'l-As, Zeyneb'in -annesi Hatice tarafından hediye edilmiş- kolyesi ile esaretten kurtarılmaya çalışmıştı.[163] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "kızı Zeyneb (radıyallahu anhâ)'i Medine'ye göndermesi" şartı ile Ebu'l-Âs'ı -kolyeyi iade ederek ve başka bir maddî talebde de bulunmaksızın- serbest bırakmıştı. Zeyneb (radıyallahu anhâ) Medine'ye gelmiş, hicrî sekizinci senenin başlarında kocası Müslüman oluncaya kadar ayrı yaşamış, Müslüman olunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yeni bir nikah ve mehre luzüm görmeden iade etmişti. Mamafih nikahı yenilediği de söylenmiştir. Bu âyetten önceki tatbikatta, Müslümanlarla müşrikler arasındaki evlenme rahatlığını belirtmek için yine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan misal göstermek gerekirse, Ebu'l-Âs örneği zikredilebilir. Bir ara müşrikler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kötülük olsun diye, dindaşları olan Ebu'l-Âs'a Zeyneb (radıyallahu anhâ)'i boşamasını söylerler, Ebu'l-Âs reddedince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'l-Âs'a teşekkür eder. [164]

BEŞİNCİ FASIL

CİHADA MÜTEALLİK SEBEPLER

?1? ?? ???????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ???? ????? #: ??? ???? ????????? ??? ??????? ??????? ?? ??????? ?????? ?????? ???????????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ?????????. ????? ???? ????????? ??? ????????? ???????? ??????????? ????????? ??? ????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»??????? ?? ???? ????? ?? ?????? .

1. (1067)- Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah yolunda cihada çıkıp gazve yapan selamete erip ganimetle dönen her ordu ve her seriyye ahirette elde edeceği mükâfaatın üçte ikisine dünyada kavuşmuş olur. Hiçbir ganimet elde edemeyen, korku geçiren ve musibetlere mâruz kalan her ordu ve her seriyye ise (ahirette) tam ücrete erer." [Müslim, İmâret 153, (1906); Ebu Dâvud, Cihâd 13, (2785); Nesâî, 15, (6, 17, 18); İbnu Mâce, Cihâd 13,(2785).][165]

AÇIKLAMA:

Rivâyetin Müslim ve Nesâî'deki aslında, muzaffer olarak ve ganimet alarak dönen gazilerin, ücretlerinin üçte ikisini dünyada peşin olarak aldıkları belirtildikten sonra şu ilave de yer alır: ????????? ?????? ????????? "Ücretlerinin üçte biri (ahirete) kalır."
Hadis-i şerif, cihâda mukabil dünyada şeref ve ganimetten nasibini alanla, savaşta mağlub düşen veya hiçbir dünyevî nasib elde edemeyen, sadece korku ve meşakkat çeken gazilerin uhrevî mükâfaatta eşit olmayacaklarını ifade ediyor. Çükü dünyada elde edilen ganimet vs. cihad ameline terettüp eden mükâfaatın bir cüz'ünü teşkil etmektedir. Nevevî, bu mânanın, sahâbeden bu mevzu üzerine gelen meşhur ve sahih rivayetlerin ruhuna uyan yegâne te'vil olduğunu, hadisin zahirine uygun düşen mânanın da bu olduğunu, Kadı İyâz'ın da bu mânayı benimsediğini belirtir. Bazı yorumların, -gazveye katılanların sevabca eşit olacakları ve ganimetin sevabı eksiltmeyeceği iddiasından hareketle- bu hadisin sahih olmayacağı düşüncesine saplandıklarını belirten Kadı İyaz, bu fikrin fâsid olduğunu söyler ve delillerini çürütür.
Nevevî'nin bu meyanda kaydettiği delillerden biri birçok sahâbenin şu mânadaki beyanlarıdır: ?????? ???? ????? ?????? ??????? ???? ???????? ??????? ???????? ???? ?????????? ?? ?????
"İslâm için cihâd eden bir kısım arkadaşlarımız, emeklerine terettüp eden ücretten hiçbir şey yemeden şehid olup gittiler (Uhud'da şehid olanlar gibi). Bazı arkadaşlarımız ise meyvelerinin dünyada iken olgunlaştığını gördüler (fütuhât devrini yaşayan, bolluğa erenler gibi)." Hz. Ömer ve Habbâb İbnu Eret (radıyallahu anhümâ) başta, birçok ashâb bu konuda yakınır ve hatta: "Sakın bütün ecrimizi dünyada yemeyelim?" diye endişe ifade ederler.
Bu hadisin hükmünü kabul etmeyenlerin en ziyade dayandıkları şey Sahiheyn'de kaydedilen ve mücahidin sevabla ve ganimetle döneceğini beyan eden hadistir. Nevevî şöyle cevaplar: "Bu iki rivayet arasında teâruz mevcut değil ki birine râcih deyip kabul ederken, diğerine de mercuh deyip reddedelim.Çünkü bu hadiste mücâhidin sevapla ve ganimetle döneceği söylenirken ganimetin sevabı azaltacağına veya azaltmayacağına temas edilmemiştir, keza ganimet alanla almayanın sevabı eşit olacak da denmemiştir, mutlak bir ifâde ile mücâhidin hem sevap ve hem de ganimetle döneceği ifade edilmiştir. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, mutlak olan öteki rivayeti mukayyed hâle getirmiştir. Usul kaidesidir: "Mukayyed, mutlaka tercih edilir ve bu şarttır."[166]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ??????. ???:]?????? ???? ???? ????? # ?? ???????. ??????: ???? ?????????????? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ?????????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????????? ?????????[. ????? ????? ?????? ??????? ???? ???? ?? ??? .

2. (1068)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz bir gazvede Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik, bir ara şöyle buyurdular: "Medine'de kalan öyleleri var ki, kateddiğiniz her mesafe ve geçtiğiniz her vâdide aynen sizinle berabermiş gibi sevabınıza eksiksiz ortak oluyorlar. Bunlar, (cihada katılmayı cân u gönülden arzulayıp da) özürleri sebebiyle orada kalanlardır." Bu rivayeti Buhârî ve Ebu Dâvud, Hz. Enes (radıyallahu anh)'ten tahric etmişlerdir. [Müslim, İmâret 159, (1911).][167]

AÇIKLAMA:

Mü'minin hayatında niyetin ne kadar ehemmiyetli olduğunu gösteren hadislerden biri budur. Samimiyetle niyet ettiği hayırlı bir amele, meşru bir mazeretle iştirak edemeyen kimse, yapanların sevabına aynen iştirak etmiş olmaktadır.
Buradaki hadis, sefer gibi meşakkatli ve meşakkati nisbetinde de sevablı olan cihad amelinden misal vermektedir. Cihada, hastalık, sakatlık veya geride verilen bir vazifenin ifası gibi herhangi bir mazeretle iştirak edemeyen niyet sahiplerinin cihad sevâbına aynen iştirak ettiği belirtilmektedir. Vekî'nin rivâyetinde bu daha açık bir dille mâzurların fiilen cihad eden gaziler gibi sevaba nail olacakları belirtilir. Bu hadis, herhangi bir seferle mukayyed olmayıp âmdır. Âlimler bu durumdan hareketle cihadın farz-ı ayn oduğunu söylerler ve umumî bir seferberlikte cihâda katılmaya her mü'minin niyet etmesinin farz olduğunu belirtirler.
Bu hadisi, mânen te'yid eden âyetler de vardır. Nisâ sûresinde, cihad eden mü'minlerin cihad etmeyen mü'minlere faziletce üstünlüğü belirtilirken, "cihad etmeyen"den maksadın "özürsüz olarak yerlerinde oturanlar" olduğu belirtilir. (95-96. âyetler). Nitekim bu istisnâî hüküm, âmâ sahâbîlerden İbnu Ümmi Mektûm'un cihâda iştirak edemediği için sevaptan mahrum kaldığını düşünerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a beyan ettiği üzüntüsü üzerine nâzil olmuştur.
Öyle anlaşılıyor ki, İslâm cemaati, Allah'ın rızasını tahsil yolunda halis niyetiyle bütünleşebilmekte, yüz binlerce, belki de milyonlarca parçadan teşekkül eden bir fabrika hükmüne geçebilmektedir. Her ferd bu fabrikanın ürün vermesinde bir rol, bir pay sahibi olmakta, böylece: "Bu üründe katkım var" diyebilmektedir. Dinimizin bildirdiği üzere, burada her iştirakçi, niyetine göre neticeden yüksek pay alabilmekte, en geride kalan en önde gidenle paya eşit şartlarla iştirak edebilmekte ve hatta geçebilmektedir.
Bu bütünleşme, bu iştirakın sırrı samimi niyet ve ihlâsta yatmaktadır.[168]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????? ????? # ??????: ?????? ???????? ???? ?????? ?????????? ??? ????????? ????????????[. ????? ??????? ???? ????. ????: ?????? ?‘???? ??????? ????? ???????? .

3. (1069)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle diyordu: "Zincirlere bağlı olarak cennete sevkedilen bir zümrenin haline Rabbimiz taccüb (hayret) etti."
Ebu Dâvud: "Harp esiri yakalanır, zincire vurulur sonra da Müslüman olur" diyerek açıklamıştır. [Buharî, Cihâd 144; Ebu Dâvud, Cihâd 124, (2677).][169]

AÇIKLAMA:

Şârihler, burada mecazî mâna kastedilebileceği gibi, hakikî mânasının da kastedilmiş olabileceğini belirtirler.
Taaccüb, mahiyeti bilinmeyen şey karşısında duyulan histir, dilimizde şaşkın olmak diye karşılanır. Tabii ki Allâmu'lguyûb olan Cenâb-ı Hakk'ın taccübe düşmesi sözkonusu olamaz. Bunu, Allah hakkında "memnun kalmak", "razı olmak", "takdir etmek" gibi uygun mânalarda te'vil etmek gerekir.
Hadisin mânasına gelince, harpte esir edilip zincirlere vurulan esirler, bilâhere İslâm'ı öğrendikten sonra gönül hoşluğu ile Müslümanlığı benimseyerek cennete giderler. Hadiste, ilk baştaki ikrâh yani zorlama, zincir olarak ifâde edilmiş olmaktadır. Tîbî: "Zincirden muradın, kişiyi dalâlet derekelerinden kurtarıp hidâyet derecelerine yükselten câzibe-i Hak olabileceğini" söylemiştir. Ancak şu hadis yukarıda verilen mânanın daha sahih olduğunu teyid etmektedir:
Ebu't-Tufeyl Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan anlatıyor:
??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??????? ??????: ??? ??????? ?????? ???? ????? ?????: ?????? ???? ????????? ?????????? ?????????????? ???????????????? ??? ?“????? ??????????
"Ümmetimden bir grubun, cennete, zincirlerle zorla sevkedileceğini gördüm." Ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bunlar kim?" diye sorunca: "Onlar, dedi; Arap olmayanlardan bir kavimdir, Muhâcirler onları esir ederler, zorla İslâm'a sokarlar."
Fazla taraftar bulmayan bir izaha göre, bunlardan maksat, kâfirler tarafından esir edilip zincire vurulan ve o halde ölen Müslümanlardır. [170]

?4? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ?“???? ???????? ????????? ????.[????? ?????? ? ??????? .

4. (1070)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretlerinin anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:"İmam bir perdedir, onunla birlikte (düşmana karşı) savaş yapılır." [Buhârî, Cihâd, 109, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 43, (1841), Ebu Dâvud, Cihâd 163, (2757); Nesâî, Büyû 30, (7 155).[171]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, çeşitli vecihlerde rivayet edilen bir hadistir. İmamın gereğini ve ona itaati tesbit eder. Buhârî'deki vechi daha da uygundur:
???? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?‘????? ?????? ????????. ????????? ?“????? ??????? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ?????????? ?????? ???????? ??????
Yani: "Kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Emîre itaat eden, bana itaat etmiş olur, kim emîre isyan ederse bana isyan etmiş olur. İmam bir perdedir, onun gerisinde düşmanla savaşılır, onunla korunulur. Şayet Allah'tan korkmayı emreder ve adaletli olursa, bu sebepten sevâba nâil olur, aksini yaparsa o yüzden de vebâle girer.
"İmamdan murad, âmme işlerini yürüten herkes, her memurdur. Her memur, kendisine terettüp eden hizmetlerde, halka karşı âmir durumunda olabilir.
İmam için cünne yani perde denmesi, halk adına düşmana muhatap olması, düşmanın eza ve istilasından halkı, askeriyle, tedbiriyle korumasından ileri gelir.
Bu mevzu üzerine geniş bilgi Hilâfet ve İmâret bölümünde gelecek (1702-1743 numaralı hadisler).[172]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ???? ??????? ????? ????????? ??????: ????? ?????? ????????? ???????? ?? ????? ?????????? ????. ?????: ????? ??????? ???????? ???? ???? ????????

???????.???????
??????: ???? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????????: ???????? ??????? ??????????? ????. ?????? ‘?????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ? ????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????[. ????? ???? ???? ???? .

5. (1071)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Eslem kabilesinden bir genç: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, ancak gazve için gerekli techizâtı temin edecek malım yok!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
-"Öyleyse falancaya git. O hazırlık yapmıştı ama hastalandı (gelemeyecek)" dedi. Genç o adama gidip:
"- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sana selamı var, cihâd için hazırladığın techizâtı bana vermeni söyledi" dedi. Adam, ismen çağırarak hanımına:
"- Hanım! cihad için hazırladığım teçhizâtı şu gence ver, onlardan hiçbir şeyi alıkoyup esirgeme, Allah'a kasem olsun, esirgemeden her ne verirsen hakkında mübârek kılınır" dedi." [Müslim, İmâret 134, (1894); Ebu Dâvud, Cihâd 177, (2780).][173]

AÇIKLAMA:

Bu hadis hayra sebep olmanın da hayır ve sevap olduğunu ifâde etmektedir. Ulemâ, hayır için hazırlanan bir malın, başka bir hayırda da harcanabileceğine, bu hadisten delil çıkarmıştır. Nezir ederse, hayrı, nezrettiği şeyde harcaması gerekir. Ancak, şartlar, bu harcamayı nezrettiği şeyin dışında yapmasının daha hayırlı olacağını gösterirse, nezre rağmen hayrın sarf mahallini değiştirebilir, fakat nezir kefâreti öder. Böylece hayrını daha da artırmış olur.[174]

?6? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ????? ????????? # ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????????? ???? ?????????? ??????????? ?????????????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

6. (1072)- Semure İbnu Cündeb (radıyallahu anh) (bir gün) dedi ki: "Emmâ ba'd, bilesiniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atlarımıza "Allah'ın atları" diye isim verdi. Bize, korktuğumuz zaman cemaat olmamızı, savaştığımız zaman da sabırlı ve sâkin olmamızı emrederdi." [Ebu Dâvud, Cihâd 54, (2560).][175]

AÇIKLAMA:

1- Emmâ ba'd, Arapça'da asıl mevzuya geçerken kullanılan bir tâbir olup dilimizde karşılığı mevcut değildir. Hatip hitab ederken, kâtip mektubunu yazarken, İslâmî âdabtan olan hamdele ve salveleden sonra asıl konuya geçerken emmâ ba'd der veya yazar.
2- Atların "Allah'ın atı" diye isimlendirilmesi, tefe'ül için olmalıdır. Hem de Allah yolunda cihadda kullanıldığı, esas bu maksadla beslendiği içindir. Atı besleyen, tımar eden, külfetini çeken kimse ona Allah'ın atı gözüyle bakınca nokta-i nazarı, ilgisi, sevgisi herhalde farklı olacaktır. Eşyaya verilen isim devamlı bir telkin vesilesidir. Ata (veya hayırda da kullanılabilecek muâdili eşyaya) bu neviden isimler vermenin müstehab olacağı, mü'minin hayra olan niyyetine bu tesmiyenin ne kadar müessir olacağı açıkça görülmektedir.
Hadis, Ebu Dâvud'da "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), korktuğumuz zaman, atımızı Allah'ın atı diye isimlendirdi" şeklindedir. Şârihler, "Korktuğumuz zaman" tâbirini "yardım istediğimiz zaman" şeklinde anlamanın da uygun olduğunu belirtirler. Ancak ifâdede "fürsan (=süvâri)" kelimesinin hazfedilmiş olduğunu ve dolayısıyla ibarenin şöyle olması gerektiğine de dikkat çekilmiştir: ???????????? ?????? ?????? "Ey Allah'ın atlarının süvarileri!..." Nitekim, Askerî'nin el-Emsâl'inde, Enes'in bir rivayetine göre: "Hârise İbnu'n-Nu'mân: "Ey Allah'ın Resûlü, demiştir, şehid olmam için bana dua buyurun" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua edivermiştir. Bir gün: "Ey Allah'ın atları binin" diye bir ses işitilmiştir. Hârise, ata binen ilk süvari ve şehid olan ilk süvâri olmuştur." Burada "Ey Allah'ın atları", Ey Allah'ın atlarının süvârileri demektir.
Âzimâbâdî, kaydetiği bâzı yorumlardan sonra hadisin son kısmında kastedilen mânanın şu olduğunu belirtir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) savaştığımız zaman cemaat olmamızı, sabır ve sükûnetimizi muhafaza etmemizi emrederdi."[176]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ??????????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????????? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (1073)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "En hayırlı arkadaş (grubu) dört kişiliktir. En hayırlı askerî birlik dört yüz kişiliktir. En hayırlı ordu dört bin kişidir. On iki bin kişi, sayıca az diye mağlub edilemez." [Ebu Dâvud, Cihâd 89, (2611); Tirmizî, Siyer 7, (1555); İbnu Mâce, Cihâd 25, (2827).][177]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen arkadaştan murad, yolculuk sırasındaki arkadaştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yalnız başına, "müsafirlik" mesafesini bulan (takribi 90 km) uzaklığa yola çıkmayı tavsiye etmez. Hatta iki kişiyi de tavsiye etmez. Üçe cevâz verir ise de bu hadiste arkadaş olarak dört kişilik grubun en iyi olacağını belirtmektedir. Bu tavsiye vecibe ifade etmez, az da çok da olabilir. Gazzâlî, İhyâ'da dörtteki hikmeti şöyle açıklar: "Yolcu, sefer sırasında kendisini muhâfaza edecek birine muhtaçtır. Keza bazı ihtiyaçları için yol esnasında şuraya buraya gitme ihtiyacı da duyar. Şâyet üç kişi olsalar, ihtiyacı için ayrılacak olan tek başına gider. Bu durumda yanında ünsiyet edeceği biri olmayacağından ruhen sıkılır. İhtiyaçlar için iki kişi beraber çıksalar, eşyaların başında kalan, yalnız kalır. Bu hem tehlikelidir, hem de ruhuna sıkıntı verir. Öyle ise dörtten az olan bir ekip yol ihtiyacını yeterince karşılayamaz. Beşinci ise, ihtiyaçtan fazladır. Arkadaş çok olunca sohbet bile yapılamaz.
Şu halde, hadiste, en hayırlı arkadaş grubun dört olduğuna dair delil mevcuttur. Hadiste "En hayırlı arkadaş dörttür" tâbiri içinde, zımnen; dörtten az sayıdaki arkadaş grubunda da -hazer veya sefer halinde- hayır vardır" mânası mevcuttur. Ancak, Amr İbnu Şuayb'ın rivâyet ettiği bir hadiste "üç"ten az olan ekib için "şeytân" tâbiri kullanılmıştır: ??????????? ????????? ?????????????? ???????????? ??????????? ??????
"Bir yolcu şeytadır, iki yolcu iki şeytandır, üç yolcu bir ekiptir."
Taberî der ki: "Buradaki zecr (yasaklama), edeb ve irşâd zecridir, tahrim zecri değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek kişinin seyahatinde yalnızlıktan mütevellit mahzurlar olduğu için bunu yasaklamıştır, değilse, yalnızlık haram değildir."
Gerçek şu ki, âlimler bu meselede farklı fetvalar vermişlerdir. İhtiyaca, şartlara göre yalnız olmak da gerekebilir. Nitekim casuslar, öncüler, haber toplayıcıların yalnız olması gerekmektedir.
2- Askerî birlik diye tercüme ettiğimiz seriyye sayısı dört yüz civarında olan bir müfrezedir, ordunun bir bölümüdür. Aşağı yukarı günümüzün taburuna tekâbül eder. İbrahim Harbî: "Seriyye, dört yüz civarındaki süvarî birliğidir" diye tarif etmiştir. Geceleyin yol alıp, gündüz gizlendiği için seriyye dendiği ifade edilir. Çünkü serâ ????? "geceleyin yürüdü" demektir.
İbnu'l-Esîr, bu açıklamaya katılmaz. Ona göre: "Bu, sayısı dört yüze ulaşan askerî bir birliktir, cem'i serâyâ gelir. Seriyye denmesi, bunların askerlerin en hayırlı

kısmından seçilen bir hülâsa olmasındandır; "sırrî", nefis demektir. Bu miktar bir müfrezeye seriyye denmesi (hareket kaabiliyetinin fazla olması sebebiyle) gizlice, hiç sır vermeden düşmana nüfûz etmesinden de olabilir."
İbnu Raslân şu açıklamayı yapmıştır: "Seriyyenin hayırlısı dört yüz" diye sınırlandırılması.. Bedir Ashâbı'nın üç yüz küsur olmasından ileri gelebilir. Bu duruma göre, en hayırlı seriyye üç yüzdört yüz ile dört yüzbeş yüz arasındaki seriyyedir.
3- "On iki bin sayıca az diye mağlub edilemez" sözü, bu sayı bir ordu için ideal miktardır. Bu miktardaki bir ordu düşman karşısında mağlup düşmüşse bunun mağlubiyet sebebi sayısının azlığından değildir. Ebu Ya'lâ el-Mevsilî'nin Müsned'inde »... ????? ???????? ??????????« ziyadesi vardır. Mâna şöyle olur: "Sayısı on iki bini bulan ordu sabreder ve takvaya riâyet ederse sayı azlığı sebebiyle mağlup düşmez." Öyle ise bu sayıdaki bir İslâm ordusu mağlupsa "azlık"tan başka sebep aramak lazım: Sayıya güvenmek, şeytanın içlerine savaşı kazanacak güçte oldukları, şecaat sahibi bulundukları, fazlasıyla maddî kudrete sahip oldukları hususunda attığı telkinler sonucu kendilerine fazla güvenerek (Allah'ı unutmak, alınması gereken bir kısım tedbirleri ihmâl etmek) gibi. Nitekim Huneyn Savaşı'nda sayıları on iki bin olan İslâm ordusu, çokluklarına ve sayılarına güvenmişler: "Bugün bizi sayıca azlık mağlub edemez" demişlerdi. Fakat ilk vehlede dağıldılar, sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gayreti ile toparlanıp galebe çaldılar. Âyet-i kerime meâlen: "Huneyn günü çokluğunuzla böbürlenmiştiniz, size hiçbir faydası olmadı...." (Tevbe 25) der.
Âlimler bu hadise dayanarak "Müslümanların adedi on iki bine ulaşınca, düşman sayılamayacak kadar çok da olsa cepheyi terketmek haramdır" demişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak 1057 numaralı hadisin açıklaması da görülmelidir. [178]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ????? # ???? ?????? ???? ?????? ?????? ????????????? ????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (1074)- Ebu Talha (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kavme galebe çalınca, (evler arasındaki) boş bir arsada üç gece ikâmet ederdi." [Buharî, Cihad 185, Megâzî 7; Müslim, Cennet 78, (2875); Tirmizî, Siyer 3, (1551); Ebu Dâvûd, Cihâd 131, (2695).][179]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın askerî harekâtıyla ilgili mühim bir prensibini görmekteyiz: Fethedilen yerde üç gece ikâmet. Mühellib bunu: "Askerleri ve hayvanları dinlendirmek için" diye açıkladıktan sonra, "fethedilen yer düşmana ve gelip geçene karşı emniyetli ise" diye bir şart da belirtir. İbnu'l-Cevzî şöyle der: "Maksad galebenin tesirini artırmak, ahkâmı infâz etmek ve (gözdağı vererek aleyhte) toplanmayı azaltmaktır, sanki şöyle demektedir: "Haydi, kuvvetli olan, kendine güvenen buyursun, işte buradayız."
İbnu'l-Münîr de şu yorumu yapmıştır: "Bu kalıştan maksad, muhtemelen, meâsi işlenmiş olan bu bölgeye, zikrullah ve şeâir-i İslâmiye'yi izhar etmek suretiyle mânevî bir ziyâfette bulunmaktır. Bu zikir ve şeâirin izharı mânevî bir ziyafet hükmüne geçerse bunun üç gün devam etmesi gerekir, zira ziyafetin müddeti üç gündür." Muhakkak ki her te'vilin bir vechi, bir haklılığı var.[180]

?9? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ???? ???????? ????? ????? #? ??????? ???????? ????? ????? # ????? ???? ????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????? # ?????? ?? ?????????? ?????? ??? ?????????. ?????? ??? ???????? ?????? ???? ?????????? ????????? ????????? ????????? ??????? ???????????. ????? ????????? ?????????? ?????????? ???????. ????? ????????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????? # ????????? ????????. ???????? ??????? ??????: ??? ??????? ??????: ????? ????????. ??????: ???? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????????

????????. ??????: ??? ???????? ?????: ????? ??????? ??????????? ????????? ????????. ???: ????? ????????? ?????????? ???????????. ?????: ????????? ???????? ???? ?‘??????? ?????????? ???????????? ???????? ????????? ?? ??????????. ??????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ????????????? ????? ???????? ???? ?????????? ??????? ?“???? ????????? ???? ?????? ???? ?????????? ????? ??????????? ?????? ????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????: ??? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????. ????: ????????? ?? ????????? ????? ?????????? ????????????? ?????????? ????? ??????????? ??????????????. ?????: ?????????? ????? ????? ??? ????????? ?????? ????????? ??????????????????. ??????? ???????? ????????????: ?????? ???????? ????????: ??????????? ?????? ????? ????? # ?????: ???? ?? ?????? ????? ??????? ????? ????? ?????? # ????????? ????? ????. ??????: ????????? ??????? ????????? ?????????? ???????? ??? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????????????. ? ??????? ???????? ?? ?????????? ??? ?????? ? ???????? ???? ?????[. ????? ???? ???? ????. ?????? ??????? ??? ?????? ??????.»????????????« ???????? ???????? ???? ????? ?????? ???????? ????? ?? ??????. »??????????????« ?????? ?????? ???????: ??????? ??????? ?? ?????? ?????? .

9. (1075)- İmrân İbnu'l-Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Sakif, Benî Ukayl'in müttefiki idi. Sakîfliler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından iki kişiyi esir ettiler. Buna mukabil Müslümanlar da Benî Ukayl'dan bir kişiyi esir ettiler, adamla birlikte Adbâ adlı deveyi de ele geçirdiler. Adam bağlı halde iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanına geldi. Adam:
"- Ey Muhammed!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Ne istiyorsun?" diye sordu:
"- Beni niye yakaladınız, hacıları geçene (yani Adbâ'ya) niye el koydunuz?" dedi:
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meseleyi büyütmek için:
"- Seni müttefiklerin olan Sakif'in cinayetinden dolayı yakaladım!" cevabını verdi, sonra oradan ayrılıp gitti. Adam tekrar seslenerek:
"- Ey Muhammed! Ey Muhammed" dedi. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) merhametli ve nezâketli idi. Adama dönerek:
"- Ne istiyorsun?" dedi. Adam:
"- Ben Müslümanım!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Sen bunu, daha önce, kendi umuruna mâlik iken söylemiş olsaydın, tamamiyle kurtulurdun" dedi ve adamdan uzaklaştı. Adam tekrar:
"- Ey Muhammed, ey Muhammed!" diye bağırdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geri gelerek:

"- Ne istiyorsun?" dedi. Adam:
"- Açım, doyur beni, susadım, su ver bana!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Hacetin bu mu?" dedi. Adam öbür iki kişiye mukabil fidye yapıldı."
Râvi İmrân sözüne şöyle devam etti: "Ensâr'dan bir kadın esir edildi. Adbâ dahi ele geçirildi. Kadın bağa vurulmuştu. Halk develerini evlerinin önünde dinlendiriyorlardı.
Bir akşam bu kadın ipten boşanarak develerin yanına geldi. Kadın deveye yaklaştı mı deve böğürüyordu. O da birini bırakıp öbürüne yaklaşıyordu. Sonunda Adbâ'ya yaklaştı. Bu böğürmedi.
Râvî der ki: "Bu pişkin bir deve idi" -bir rivayette: "O terbiyeden geçmiş bir deve idi" denmiştir. Ebu Dâvud'da: "Uysal bir deve" denmiştir- Kadın devenin arkasına bindi, hayvanı sürüp yola revân oldu.
Kadının kaçtığını hissettiler, arayıp taradılar, ama bulamadılar. Kadın, Allah kendisine kurtulma nasib ederse, deveyi Allah için kurban etmeyi adadı. Medine'ye gelince, halk onun kurtulduğunu görünce: "Adbâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesi!" diye bağrıştı. Kadın:
"- Ben nezretmişim. Allah beni kurtarırsa onu kurban edeceğim diye!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip bu durumu haber verdiler. O:
"- Sübhânallah! Hayvancağıza ne kötü mükâfaat vermiş: Allah onu, bunun üzerinde kurtarırsa o tutup bunu kesecek ha! Olacak şey mi? Hayır! Günah olan bir nezre uyulmaz, şahsen sâhip olmadığı bir şey üzerine yaptığı nezre de uymaz!" dedi." [Müslim, Nüzûr 8, (1641); Ebu Dâvud, Eymân 28, (3316).][181]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) düşmanla olan münasebetlerini, devrinin harp kaidelerine göre yürütmüştür. Esir edilen Müslümanları kurtarabilmek için, o da düşman taraftan -ve burada olduğu üzere- düşmanın müttefikinden bazılarını esir almıştır. Nitekim, esir Müslümanların kurtarılmasında fidye edilmiştir.
2- İkinci vak'ada Ensâr'dan esir edilen kadın, Ebû Zerr Gifârî (radıyallahu anh) hazretlerinin hanımıdır.
3- Adbâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesidir, kaliteli, kapasiteli, iyi yetiştirilmiş bir devedir. Hızlı koşmasıyla meşhurdur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona binerek katıldığı deve yarışmalarında hep kazanırdı. Rivâyette geçen "hacıları geçen" tâbiri devenin bu vasfını belirtir. Muhtemelen, hac kâfilelerinde başkasına ön vermeyip en önde yer almakla temâyüz ettiği için bu vasıf deveye verilmiş olabilir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere deve aslen Benî Ukayl'den birine aittir, ancak sonradan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kasvâ ve Ced'a adında başka develerinin de ismi geçer. Ancak bunlar aynı devenin farklı isimleri mi, ayrı ayrı üç deve mi ihtilaf edilmiştir. Şurası muhakkak ki, o zamanın şartlarında bir ailenin birden fazla devesi olması lüks ve israf değildir, normaldir.
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Ben Müslümanım" diyen esire: "Bu sözü, daha önce, kendi umuruna mâlik iken söylemiş olsaydın, tamamiyle kurtulurdun" demekle şunu ifade etmiştir: "Esir olmazdan önce Müslüman olsaydın, seni ne esir eder, ne de malını ganimet olarak alırdık. Ama şimdi kısmî bir kurtuluşa erdin. Artık seni öldürüp öldürmemekte muhayyer değiliz, hayatın garanti altında, fakat esir olarak tutmak, bağışlamak veya fidye mukabili bırakmakta muhayyeriz, mal iddiasında da bulunamazsın."
Bu cevap İslâm'ın harp hukukuyla ilgili bir hükmünü beyan etmektedir: Bir esirin Müslüman olması ganimet sahiplerinin onun üzerindeki haklarını düşürmüyor, önceki mallarına istihkak kazandırmıyor. Esîr olmazdan önce Müslüman olan, ganimet malı olmaktan kurtulur.
5- Bu rivayet Müslim ve Ebu Dâvud'da nezir yani adakla ilgili bölümde kaydedilmiştir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, rivayetin en sonunda kaydedilen sözü nezirle ilgili mühim iki esas vazetmektedir:
1) Günah olan bir şeyi işlemek üzere yapılan nezre uyulmaz.Yani, şarap içmek, zina yapmak, annebabaya itaatsizlik etmek gibi dinin yasakladığı amelleri yapmak üzere edilen nezirler bâtıldır. Bunlara "nezirdir" diye uyulmaz. Bu çeşit nezirlere uymayan kimseye yemin kefâreti de gerekmez. Ebu Hanife, Şâfîî, Mâlik hazretleri Dâvud-ı Zâhirî ve cumhur-u ulemâ bu hükümde birleşirler. Sâdece Ahmed İbnu Hanbel, bir başka hadisle istidlâl ederek bu durumda yemin kefâreti vermek gerektiği görüşündedir. Mezkur hadisi Hz. Aişe rivâyet etmiştir: yani: ? ?????? ??? ?????????? ????????????? ????????? ???????
"Günah amele nezredilmez, (edilmişse îfa edilmez, kefarette bulunulur) kefareti de yemin kefâretidir." Muhaddisler bu rivayetin zayıf olduğunda ittifak ederler.
2) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hadiste beyan ettiği ikinci hüküm "Kişi, sâhip olmadığı bir şeye nezrederse uyulmaz (batıldır)" ifadesidir. Yani nezir yapan birisi nezrini kendi mülkünde olmayan bir şeye izâfe ederse demektir. Sözgelimi: "Allah hastama şifa verirse falancanın kölesini âzad edeceğim" veya "elbisesini veya evini tasadduk edeceğim" demesi gibi.
Ancak, o anda zimmetinde olmayan bir mala izâfeten nezirde bulunursa bu nezir sahihtir, borçlanmış olur. Sözgelimi: "Allah hastama şifa verirse Allah için bir köle âzad edeceğim" dese, o sırada kölesi veya köleyi satın alabilecek bir malı olmasa bile nezri sahih olur, hastası iyileştiği takdirde bir köle âzad etmesi gerekir.
6- Bu hadisten, kadınların, dâru'lharpten dâru'l-İslâm'a hicret, kötülük yapmak isteyenlerden kaçma gibi zarurî durumlarda tek başına yola çıkabileceği hükmü çıkarılmıştır. Bilindiği üzere şeriat-ı garrâmız, kadınların "sefer mesâfesine" yalnız başlarına yolculuk yapmasına cevaz vermez, yanında, kocası veya nikah düşmeyen bir mahremi bulunacaktır. Bu rivayetten kadının belirtilen zarurî hallerde seyahat yapabileceği hükmüne varılmıştır.
7- İmam Şâfîî ve bazı âlimler bu hadisten hareketle: "Küffâr, Müslümanların malını ganimet olarak aldıkları takdirde, bu mala onlar temellük edemezler, yani Müslümanlar o malı tekrar ele geçirecek olsalar, eski sâhibine verilir, Müslümanların ganimeti sayılmaz" demiştir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Kişi sâhip olmadığı bir şey üzerine yaptığı nezre uymaz" diyerek, kadının bindiği Adbâ'nın kadına ait olmadığını ima etmiş olmaktadır. Ancak Ebu Hanîfe ve diğer fakihler ehl-i küfür, Müslümanların malını yağmalayıp ganimet yaptıkları takdirde, onların mülkü sayılacağı görüşündedirler.[182]

?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????????????? ???????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????????????? ????? ????? ????? # ??? ??????????[. ????? ??????? .

10. (1076)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Müşrikler, bir müşrikin cesedini parayla satın almak istediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun para ile satılmasına karşı çıktı." [Tirmizî, Cihâd 35, (1715).][183]

AÇIKLAMA:

Burada müşriklerin para vererek almak istedikleri belirtilen cesed, Nevfel İbnu Abdillah İbni'l-Muğîre'ye aittir. Bu herif, Hendek Savaşı sırasında büyük bir cür'etle hendeği atlayıp Müslümanlar tarafına geçmeyi becermişti, ancak hemen gebertildi. Mekkeliler, onun cesedini para vererek satın almayı teklif ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu işitince: ? ??????? ????? ?????????? ??? ????????
"Bizim ne onun cesedine, ne de cesedinden gelecek paraya ihtiyacımız var" buyurmuş ve cesedin teslim edilmesini söylemiştir. Halbuki, Mekkeliler bu cesed için on bin dirhem teklif etmişlerdi.
İslâm fukahası bu ve benzeri hadislere dayanara müşriklerin cifelerinin para mukabili satılmasının câiz olmadığı hükmünü ortaya koymuşlardır. "Cife satışı, cifeye mukabil para alınması caiz değildir, çünkü ölmüştür, ölüye temellük etmek, ona mukâbil bir ivaz almak caiz değildir" derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cife ve putların satılmasını haram kılmıştır.[184]

ÜÇÜNCÜ BAB

CİHADLA İLGİLİ TEFERRUAT

Bu babta dört fasıl vardır
BİRİNCİ FASIL
EMÂN VE SULH
*
İKİNCİ FASIL
CİZYE VE CİZYE İLE İLGİLİ HÜKÜMLER
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
GANİMETLER VE FEY
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞÜHEDÂ

BİRİNCİ FASIL

EMAN VE SULH

?1? ?? ????? ?? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ????? # ????? ????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ?? ?????? ??????? ????? ????? # ?????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ??? ? ????????? ???????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? # ?????? ??????????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? #? ????????? ??????? ??????: ????? ?????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ???????? ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?? ??????. ??????? ?????? ?????? #?????????? ????????. ??????? ‘?????? ?????? ????????: ?????????? ??????? ‘?????? ?? ????????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ??? ????????. ?????? ??? ????? ??????: ???? ??????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ??????: ??? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ????? ????????? ?????????? ?????????????? ????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ?????? #: ????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ???? ?“????? ?????????? ????? ??????? ??????: ??????? ????? ???? ????????? ??????????. ???????????? ??????? ????? ???????. ???????? ?????? ?????????? ??? ???????? ????????? ????? ??????? ?????. ???????? ????????? # ????????: ??? ?????? ?????? ???? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????????: ??????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ?????????????? ???????? ????????? ?????????. ?????: ????? ??? ?????? ???????
????????? ?????? ????? ?????? # ?????????? ?????? ????? ???????? ??????? ???? ????? ????????????
????????? ???????[. ????? ??? ???? .

1. (1077)- Osman İbnu Ebî Hâzım, babası vasıtasıyla dedesi Sahr (radıyallahu anh)'dan rivayet ediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tâif'e karşı gazveye çıkmıştı. Sahr bunu işitir işitmez, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a imdad etmek üzere bir grup atlıyla hareket etti. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı fetih yapmadan geri dönmüş buldu. Sahr, o gün Allah'a yemin ederek: "Şu Kasr, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmüne boyun eğmedikçe kuşatmayı kaldırmayacağım" dedi ve oradan ayrılmadı. Nihâyet içeridekiler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmüne boyun eğdiler. Sahr, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şöyle yazarak durumu bildirdi: "Emmâ ba'd: Ey Allah'ın Resûlü! Sakif senin hükmüne boyun eğmiştir. Ben, onları süvariler arasında getiriyorum."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Essalâtu Câmiatun" diye nida edilmesini emretti[185] Kahraman (yani Sahr) için: "Rabbim, şu kahramana atlarını, adamlarını mübârek kıl!" diye on kere dua etti.
Derken halktan bir grup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldi. Muğîre İbnu Şu'be söz alıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Sahr, halamı yakaladı. Halbuk halam Müslümanların girdiği şeye (imana) girmişti" dedi. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) onları çağırıp:
"- Ey Sahr, bir kavm Müslüman oldu mu, artık kanlarını da mallarını da korumuş olurlar. Muğîre'ye halasını iade et!" dedi. O da kadını ona iâde etti.
Sahr, Benî Süleym'e ait olan bir suyu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den istedi. Benî Süleym, İslâm'dan kaçarak bu suyu terketmişti. Sahr: "Ey Allah'ın Resûlü, beni ve kavmimi oraya yerleştir!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Pekâla!" dedi ve onu oraya yerleştirdi:
Sonra Süleymîler Müslüman oldular ve Sahr'a gelip suyu kendilerine iade etmesini söylediler. Sahr, buna imtina edince Süleymîler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a başvurdular:
"- Ey Allah'ın Resûlü, biz Müslüman olduk, suyumuzu iâde etmesi için Sahr'a geldik. O imtina edip vermedi" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sahr'ı çağırttı. Gelince:
"- Ey Sahr, bir kavm Müslüman olunca mallarını ve kanlarını korurlar, bunlara sularını geri ver!" diye emretti. Sahr:
"- Başüstüne ey Allah'ın Resûlü!" dedi.
Râvi der ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzünün bu sırada suyu Sahr'dan geri almaktan duyduğu haya sebebiyle genç kızın yüzü gibi kızardığını gördüm." [Ebu Dâvud, Harâc 36, (3067).][186]

AÇIKLAMA:

1- Hicrî sekizinci senenin Şevval ayında cereyan eden Taif'in fethiyle ilgili bir vak'a anlatılmaktadır. Sahr, Ebu Hazm Sahr İbnu'l-Ayle İbni Abdillah el-Beceli el-Ahmesî'dir. Kûfe'de yerleşmiştir, Begavî, "Sahr'ın bundan başka rivayeti yok" der.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sahr'a suyu geri vermesini söylemesi, hukukî bir vecibe olarak değil, gönüllerini hoş etmek içindir. Zira fıkhen, esas şudur: Kâfir, malını bırakıp kaçınca ele geçirildi mi artık bu, fey olur. Bir kere, fey oldu mu ona Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) temellük eder. Burada da öyle olmuş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) temellük eder. Burada da öyle olmuş, Resulullah (a.s) suyu Sahr'a bağışlamıştı, artık bu mülkün, Müslüman olmalarıyla onlara geçmesi mümkün değildi. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), suyu, Sahr'ın rızasıyla ondan alarak, eski sâhiplerine, onların İslâm'a

kazanılması, dine bağlılıklarının artırılması için iâde etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın suyu iâde emrinin bu mahiyette olduğunun en iyi delili, emri verirken yüzünün kızarmasıdır. Bu emirle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aslında fikhî bir hukukun iadesini emretmemiş, bir atıfette bulunmasını söylemiştir. Sahr (radıyallahu anh) da bu emri hemen yerine getirmiştir.
Muğîre İbnu Şu'be'nin halasını iâde emri de bu mahiyette olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Huneyn Savaşı'nda ele geçirilen Huneynli kadınlar da âilelerine, karşılıksız iâde edilmeye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından teşvik edilmiş ve bunda muvaffak olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çok sayıdaki askerin rızasını alarak, gönül hoşluğuyla bu meselenin halline hususî gayret göstermiştir. Keza Müreysî Gazvesi'nde ele geçirilen Benî Müstalik esirleri de bu yolla bağışlanarak gönülleri kazanılmıştır.[187]

?2? ??? ???? ?? ???????? ???:]?????? ????????????? ???????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????? ????? ???????. ???????? ???????? ???? ????? ????????????? ?????? ?????. ???????: ?????????? ????? ??????????? ?'???? ??????? ?? ??????. ???????????? ????? ?????: ???? ?????? ????? ????? # ??? ???? ???????? ??? ?????: ???????? ??? ?????????? ??? ? ???? ??? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ?????????? ???????? ????? ????? # ???????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????????. ?????????: ???? ?????? ???? ????? ?????: ????? ?????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (1078)- Zeyd İbnu Abdillah anlatıyor: "Biz Basra'da Mirbed denen yerde idik. Saçları dağınık, bir adam geldi, elinde kırmızı renkli bir deri parçası vardı. Kendisine: "- Köylüsün galiba." dedik.
"- Evet!" dedi.
"- Elindeki şu deri parçasını bize ver (de ne var bir bakalım)!" dedik. Hemen alıp içindekini okuduk. Şu yazılı idi: "Allah'ın Resulü Muhammed'den Benî Züheyı İbnu Kays'a. Siz, şâyet Allah'tan baka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet eder, namaz kılar, zekat verir, ganimetten beşte biri, Peygamberin hissesini ve Ôsafiyy payı'nı eda ederseniz, sizler Allah ve Resûlü'nün emânıyla emniyette olursunuz."
Biz: "Bu mektubu size kim yazdı?" diye sorduk. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)!" dedi. [Ebu Dâvud, Harac 21, (2999); Nesâî, Fey 1, (7, 134).][188]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Dâvud bu hadisi "safiyy payı" üzerine açtığı bir babta kaydeder.
Safiyy payı nedir? İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de, safiyy'i: "Ordu komutanının, taksimden önce ganimetten kendisi için ayırdığı şey" diye târif eder. Safiyye de denir, cem'i sefâyâ gelir. Hz. Aişe, Safiyye (radıyallahu anhâ) validemiz için: ??????? ?????????????? ?????? ?????????? ?????????? demiştir. Yani: "Safiyye, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (ganimetten şahsına hususi olarak) seçtiği şey idi." Çünkü Hayber Savaşı'nda elde edilen esirlerden biri idi. Zülfikâr adlı kılıcın da Bedir Savaşı'nda bu şekilde alındığı belirtilir.
Tîbî, ganimetten, taksimden önce böyle bir pay alma hakkının Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra arkadan gelen imamlardan hiçbirine böyle bir hak tanınmadığını belirtir. El-Hidâye'de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zırh, kılınç, câriye gibi bâzı ganimet mallarından safiyy payı aldığı belirtilmiştir. Aynî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra bunun kalkması sebebiyle Dört Halife'den hiç birinin safiyy almadığını belirtir.
Ebu Dâvûd'da, aynı babta kaydedilen bir başka rivayette, Katâde, safiyy payı hakkında şu bilgiyi verir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazve yaptığı zaman kendisinin sehm-i sâfî'si vardı. Onun dilediği şeyden alırdı. Safiyye (radıyallahu anhâ) validemiz bu sehm'dendi. Gazveye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizzat katılmazsa, bu pay ona ayrılırdı, ancak bu durumda seçme hakkı yoktu. (Ne ayrılmışsa onu kabul ederdi)" (Bak: 1125. hadis).
2- Mirbed: Basra'nın en meşhur, en güzel mahallesi olduğu belirtilir.
3- Ganimet ve Fey: Bu vesile ile, cihad bahsinde sıkça geçen bu iki tâbirin de açıklanmasında fayda var:
Alimler "gânimet" ve "fey"in tarifinde ihtilâf ederler, ikisi bir mi, ayrı mı?
Atâ İbnu Sâib'e göre, ganimet: Müslümanların müşriklere galebe çalarak zor yoluyla onlardan elde ettikler malın ismidir. Ele geçirilen arazi ise, o "fey"dir.
Süfyânu's-Sevrî'ye göre: "Ganimet: Küffârın malından savaşla zor yoluyla alınan maldır. Bu beş hisseye ayrılır. Dört hissesi savaşa katılanlara aittir:
Fey ise: Savaşmaksızın sulh yoluyla küffârdan alınan maldır. Bunda humus (beşte bir) yoktur. Fey, Allah'ın zikrettiği kimselere aittir (Haşr 6-7).
Bu hususta şu görüşler de ileri sürülmüştür:
* Ganimet, küffarın malından kahr ve galebe yoluyla zorla elde edilen maldır.
Fey de üzerine at ve deve sürülmeksizin elde edilen maldır: Öşür, cizye, sulh ve barış yoluyla elde edilen emvâl gibi.
* Fey de ganimet de aynı şeyi ifade eder, aynı şey için kullanılan iki farklı isimdir.
Ulemânın umûmiyetle benimsediği gerçek şu ki: "Fey" ve "ganimet" farklı şeylerdir. Fey: Küffârdan at ve deve kulanmadan alınan mallardır. Ganimet ise at ve süvari kullanarak, savaşarak kahr ve galebe yoluyla zorla alınan mallardır. Ganimete Cenâb-ı Hakk şu âyette yer vermiştir. "...Ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in, yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır" (Enfal 41). Müfessirler çoğunlukla, "Allah'ın" tâbirinin, teberrüken başlangıç kelimesi olarak kullanıldığını, bunun ayrı bir pay olmadığını söylemiştir. Öyle ise Allah ve Resûlü'nün payı tek bir paydır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra, ganimetteki (veya feydeki) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın payı" ne olacak? Alimler bu hususta da farklı görüşler ileri sürmüştür. Ahmed İbnu Hanbel ve Şafîî hazretleri bunun, günümüzde amme hizmetlerine ve İslâm'ı kuvvetlendirecek işlerde harcanması gerektiğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in bu hisseyi, at ve silâha harcadıkları rivayet edilmiştir. Katâde: "halifeye aittir" demiştir.
Ebu Hanîfe merhum: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ganimetteki hissesi, vefatından sonra, humsa iâde edilir ve hums beşe değil, dörde taksim edilir" demiştir. Bu dört kalem: "Yakınları, yetimler, miskinler, yolcular"dır. "Yakınları" tâbiri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in akrabalarını kasteder. Bunlar hususunda da ihtilâf edilmiştir:
* Bütün Kureyşîlerdir.* Sadaka helal olmayanlardır,
* Benî Hâşim'dir.
* Benî Hâşim, Benî Abdilmuttalib'tir, bunların kardeşleri bile olsalar Benî Nevfel ve Benî Abdi Şems'e bir şey verilmez (Şafîî).
Keza, yakınlarının hissesi bugün sâbit mi değil mi? bu da ihtilaflıdır. Çoğunluk sabit olduğuna kânidir: "Humsu'lhums'tan fakir ve zengin olanlarına kadına bir, erkeğe iki olarak verilir" demişlerdir. İmam Mâlik ve Şâfîî hazretleri bu görüştedir.
Ebu Hanife merhum, sâbit olmadığı kanaatindedir.
Hanefîler: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hissesi ile "yakınlarının (zevi'lkurbâ) hissesi humsa iâde edilir ve ganimetin beşte biri üç kısma ayrılır: "Yetimler, miskinler ve yolcular için" demişlerdir.
"Sabittir" diyenlerin delili, meselenin Kur'ân ve sünnette gelmiş, dört halife zamanında da aynen uygulanmış olmasıdır. Üstelik halifeler bu payı verirken zenginfakir ayrımı yapmamış, fakire daha çok verme cihetine gitmemiştir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "zevi'lkurbâ" hissesini dağıtırken, çok zengin olmasına rağmen Abbâs'a da vermişti.
Humstan bir pay yetimlere dir. Yetim, babası olmayan büluğa ermemiş Müslüman çocuktur, muhtaç iseler bunlara verilir.
Miskinler: Fakir ve ihtiyaç sâhibi Müslümanlardır.

Yolculara gelince bu uzaktan gelmiş yolcudur. Memleketinde malı olsa bile, yolculuk halinde ihtiyacı varsa, ona da humustan ödeme yapılır.
Ganimetin geri kalan dört hissesi savaşa katılanlara dağıtılır. Atlı üç hisse alır: Biri kendisi, ikisi atı için. Piyâde olan tek hisse alır. Bu Cumhur'un görüşüdür.
Savaşa kadın ve köle ve çocuklar da katılmış ise bunlar taksimden muayyen bir pay almazlar, takdire kalmış olarak komutanca bir bahşişte bulunulur. İstilâ edilen yerlerdeki akar da, menkul gibi taksim edilir.
Müslümanlardan biri bir müşrik öldürecek olursa selebi (müşriğin üzerindeki silah, elbise ve serveti) öldürene aittir, paylaşmaya dahil edilmez.
Komutan, şecaat ve farklı gayret gösteren askerleri hususî şekilde mükâfaatlandırabilir, bu câizdir. Söz konusu mükâfaat nereden verilmeli? sorusu, alimleri farklı cevaplara sevketmiştir: Bazıları humsu'lhums'taki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hissesinden demiştir. İbnu'l-Müseyyeb ve Şâfiî hazretleri bu görüştedir. Bazıları: "Bu, ganimetten hums alındıktan sonra, gazilerin hissesi olarak geri kalan dört hisseden verilir" demiştir. İshak İbnu Râhuye ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir.
Bir grup âlim de: "Mükâfaat, ganimetin tamamından, taksimden önce, tıpkı seleb'in öldürene verilmesi gibi, ayrılır, geri kalan taksim edilir" demiştir.
Fey'e gelince, buna, daha önce belirtildiği gibi, ehl-i küfürden savaşsız alınan mallar girer:
* Sulh anlaşması şartına uygun olarak alınanlar,
* Cizye olarak alınanlar,
* Ticaret için daru'l-İslâm'a girenlerden alınan gümrük vergileri,
* Dâr-ı İslâm'da ölüp varisi olmayanların malları, vs.
Fey malında tasarruf hakkı, sağlığında sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e aittir. Hz. Ömer şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk, fey'de tasarruf hakkını sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a tanımıştır, ondan sonra kimseye bu hak tanınmamıştır" ve şu âyeti okumuştur. (Meâlen): "Ey iman edenler, onların mallarından Allah'ın peygamberlerine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz, fakat Allah peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah herşeye kâdirdir" (Haşr 6).
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) feyden bakımıyla mükellef olduğu ailesine yıllık nafakaları için harcar, geri kalanı da "Allah malı" olarak at ve silaha harcardı.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra, fey'in harcanacağı yerler hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüştür: Bir kısım: "Bu imamlara aittir" demiştir.
İmam Şâfiî'nin iki farklı görüşü vardır:
1- "İsimleri divanda yazılı olan savaşçılara aittir. Çünkü, düşmanı korkutmada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yerini bunlar almıştır."
2- "Müslümanların amme hizmetlerine aittir, önce savaşçılara ihtiyaçlarını görecek şekilde ödenir, sonra ehemmiyet sırasına göre, amme işlerine harcanır" demiştir.
Fey'in beşe bölünmesi hususunda da ihtilaf edilmiştir. Şâfiî hazretleri: "Beşe ayrılır, beşte biri ganimetten humsu olanlara ayrılır ve bu hisse tekrar beşe ayrılır, dört hisse savaşçılara ve amme hizmetlerine ayrılır" der.
Ancak çoğunluğun görüşü, fey'in beşe taksim edilmeyeceği, tamamının tek bir kalem olarak harcanacağı, bunda bütün Müslümanların hakkı bulunduğu esasında toplanır.[189]

?3? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? ?????? # ????? ??? ????????? ???? ????? ??? ???? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ??????????? ????? ????????
?????? ???????????. ??????: ??????. ???????? ?????? ???????? ????? ?????? # ????????? ??????? ????????? ???????? ???????? ??? ????? ?????? # ???? ?????????? ??? ???????? ??? ????????. ?????: ???????? ????? ????? # ??????? ?? ????????? ????????????? ??? ????????? ???????? ????????? ????? ??? ????????. ?????: ?????? ???????? ????????? ??? ????? ????? # ?????? ?????? ?‘????? ???? ???????? ????????. ????????: ???????? ???? ????????: ?????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??? ????????? ??? ????? ???????? ?? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?‘?????? ????????? ????? ????? #? ???????? ??????? ??? ??????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (1079)- Âmir İbnu Şehr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (peygamber olarak ortaya) çıktığı zaman, Hamdân kabilesi bana: "Gidip şu adam hakkında araştırıp bize haber getirebilir misin? Şâyet bizim adımıza memnun kalırsan biz de onu kabul ederiz, şayet beğenmediğin bir husus olursa biz de reddederiz" dediler. Ben de: "Pekâla!" dedim.
Yola çıkıp Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanına kadar geldim. (Gördüm, inceledim ve) memnun kaldım. Kavmim de Müslüman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ümeyr Zî Merrân'a şu mektubu yazdı."Râvi devamla der ki: [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mâlik İbnu Mirâre er-Rehâvî'y Yemen'in tamamına (elçi olarak) yolladı. Akk Zû Hayvân Müslüman oldu."
Râvi devamla der ki: "Akk'a: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a git, köyün ve malın için kendisinden emân al" dendi. O da hemen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine şu eman mektubunu yazdı:
"Bismillahirrahmanirrahim, Allah'ın Resûlü Muhammed'den Akk Zû Hayvân'a: "Eğer arâzisinde, malında, kölesinde (İslâm'a) sadık kalırsa, kendisine emân vardır, Allah'ın ve Allah'ın Resûlü Muhammed'in garantisi vardır. Bu emânı Hâlid İbnu Saîd İbni'l-Âs yazdı." [Ebu Dâvud, Harâc 27, (3027).][190]

AÇIKLAMA:

1- İslâm'ın civarda duyulması ile, hâsıl olan aksülamelden bir kısmına güzel bir örnekle karşıkarşıyayız: Tecessüs, araştırma ve kendiliğinden Müslüman olma. Ancak hemen belirtelim ki, bu vak'anın Mekke fethinden sonra cereyan etmiş olma ihtimali kuvvetli gözüküyor. Niçin böyle söylediğimizi belirteceğiz.
2- Hemdân, Yemen'de bir kabile adıdır. Hadisi rivayet eden Âmir İbnu Şehr el-Hemdânî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Yemen'e gönderdiği âmillerden biridir. Ebu Dâvud'da özetlenerek kaydedilen rivayet Ebu Ya'la'da teferruatlı olarak kaydedilmiştir: "Hemdân, Hakl denen (müstahkem) bir dağa sığınarak, ordulara ulaşmasından emin kalmış bir yerdi. Allah onu, İranlılar gelinceye kadar (yabancı istilasından) korumuştu. Halk onlarla (İranlılar), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zuhuruna kadar savaşmaya devam etti. O zaman Hemdân halkı bana: "Ey Âmir İbnu Şehr, sen kendini bileliden beri meliklere nedimlik yaptın. Şu adama da gidip bizim için araştırma yapabilir misin, bizim adımıza ne kabul edersen biz ona uyar, yerine getiririz. Beğenmediğin bir şeyi de beğenmeyiz" dediler. Ben: "Pekâla" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kadar geldim, yanında oturdum. Derken bir grup geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize nasihatta bulun!" dediler. Onlara: "Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Sakın Kureyş'in sözünü dinlemeyin, onların yaptıklarına çağırmayın" dedi. Bu nasihatle yetindim..."
3- Sadedinde olduğumuz rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Zî Merrân'a yazdığı bir mektuptan bahseder, fakat mektubu kaydetmez.
Zî Merrân, Umeyr el-Hemdânî'nin lakabıdır. Bu zat, Mücâlid İbnu Saîd el-Hemdânî'nin ceddidir, İbnu'l-Esîr, Zehebî gibi bir kısım müellifler onun sahab olduğunu belirtirler. Yukarıda zikri geçen mektupla ilgili rivayetini Taberânî şöyle kaydeder:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubu bize geldi. Şöyle yazıyordu: "Bismillahirrahmanirrahim, Allah'ın Resûlü Muhammed'den Umeyr Zî-Merrân'a ve Hemdân halkından Müslümân olanlara, size selam olsun. Ben kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a olan hamdimi size beyan ediyorum. Emmâ ba'd: İslâm'a girdiğiniz haberi, Rum diyarından geldiğimiz anda, bize ulaştı. Size müjdeler olsun, zira Allah, hidayetiyle sizi doğru yola sevketmiş bulunuyor. Sizler, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ettiniz, namazı kıldınız, zekâtı edâ ettiniz mi, artık Allah ve Resûlü'nün,

kanlarınız ve mallarınız üzerinde garantisi vardır. Keza üzerindeki halkı Müslüman olan bütün arazi dağıyla, sâhiliyle bu garantiye dâhildir, kimseye zulüm ve sıkıntı yapılmayacaktır.
Bilesiniz, sadaka ne Muhammed'e ne de ehl-i beytine helâl değildir. Mâlik İbnu Mirâre er-Rahâvî, kaybı (sırrı) korudu, emâneti (vazifeyi) edâ etti, mektubu (haberi) getirdi. Ona iyi davranmayı emrediyorum. Çünkü o, kavmi içinde itibarlı birisidir. Bu mektubu Ali İbnu Ebî Tâlib yazdı."[191]
4- Rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Akk el-Hemdânî' ye de bir mektup yolladığı ifade edilmektedir. Zû Hayvân (veya Zî-Hayvan) Akk'ın lakabıdır.
Bezzâr'da gelen rivayette biraz daha açıklamaya rastlanmaktadır: "Akk Zû Hayvân Müslüman oldu. Kendisine: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitsen, adamların ve malın için bir emân alsan" dendi. Akk'ın orada bir köyü ve kölesi vardı. Akk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitti ve: "Ey Allah'ın Resûlü, (senin gönderdiğin elçi) Mâlik İbnu Mirâre er-Rahâvî bize geldi, İslâm'a davet etti. Biz de Müslüman olduk. Orada benim arazim ve kölelerim var. Bana yazılı bir emân beratı ver" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona bir berat yazdı..."
5- Yazışma ile ilgili rivayetler, yazılı vesikaları sanki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle yazmış gibi bir üslupla ifade edilmektedir. Bu, yanlış anlamaya meydan vermemelidir. Kaydedilen örneklerde de görüldüğü üzere, bu mektupları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katiplari yazmaktadır, kendisi değil. Hepsinde olmasa bile çoğunda mektubu yazan kâtibin ismini en sonda görebilmekteyiz: "Bu mektubu..... yazdı" diye.[192]

?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????.]??? ?????? ??? ?‘?????? ???? ??????? ????? ????? # ??????????? ????????
??????? ???????? ??????? ????? ????? # ????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????????? ?????????? ?????????????? ??????????? ?‘???????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ????? ?????? # ??????????? ??????? ?????? ?????? ????????? # ??????????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ?????: ???????????????? ???? ????????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ????????? ???? ???????. ????? ?????? ??? ?‘?????? ??? ???????? ???? ???? ????????? # ??????? ????? ????? # ?????? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????????????? ????????? ???? ????? ????? # ?????????: ?????? ?????????? ????????. ??????? ?????? ????? ????? # ??????? ???? ???????. ????? ????????? ??? ??? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??? ??? ?????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ????????????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

4. (1080)- Ka'b İbn Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ka'b İbnu'l-Eşref, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aleyhine hicviyeler düzüyor ve bunlarla Kureyş kâfirlerini, ona karşı tahrik ediyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye hicretle geldiği zaman, şehrin ahalisi kozmopolitti: Bir kısmı Müslüman, bir kısmı putlara tapan müşrik, bir kısmı da Yahudi idi. Yahudiler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabına rahatsızlık veriyorlardı. Cenab-ı Hakk, Resûlü'ne (aleyhissalâtu vesselâm) sabır ve af emrediyordu. Allah şu âyeti onlar hakkında inzâl buyurmuş idi. (meâlen): "Hiç şüphesiz, sizden önce kitap verilenlerden ve Allah'a eş koşanlardan çok üzücü sözler işiteceksiniz. Sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki, bu üzerinizde sebat edilecek işlerdendir" (Âl-i İmrân 186).
Ka'b İbnu'l-Eşref, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e eza vermekten bir türlü vazgeçmiyordu. Sonunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'a, onu öldürecek birini yollamasını emretti. Onu Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) öldürdü. Ka'b öldürülünce, Yahudiler ve müşrikler çok korktular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Arkadaşımızı geceleyin kapısını çalarak öldürdüler" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara Ka'bu'l-Eşref'in geçmişte söylediklerini hatırlattı. Sonra da hepsini kendisiyle onlar arasında yapılacak ve (şerirlerin uyarak sıkıntıları) sona erdirecek bir antlaşma imzalamaya çağırdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlarla kendisi ve bütün Müslümanlar arasında muteber olacak yazılı bir antlaşma yaptı." [Ebu Dâvud, Harâc 22, (3000).][193]

AÇIKLAMA:

Yahudi şâir Ka'bu'l-Eşref'in öldürülmesi vak'ası 4243 numaralı hadiste genişçe açıklanacaktır.[194]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ????????? # ????? ????????? ???? ??????? ??????? ????????? ?? ?????? ?????????? ?? ?????? ???????????? ??? ???????????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ???? ????? ?????? ???? ???????? ???????? ????????? ????? ???????????????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??? ? ???????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ??? ?????????? ???? ???????? ??? ???? ?????????? ?????? ??? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (1081)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Necrânlılarla iki bin takım elbise üzerine sulh yaptı. Yarısını Safer ayında, yarısını da Recep ayında Müslümanlara teslim edeceklerdi. Ayrıca gazvede kullanmak üzere âriyeten otuz zırh, otuz at, otuz deve ve her çeşit silahtan otuzar aded vereceklerdi. Müslümanlar, bunları, Yemen'de ihanetli bir harb olduğu takdirde Necranlılardan alıp kullanacaklar, sonra iâde edeceklerdi. Buna mukâbil Müslümanlar da Hıristiyan mâbedlerini yıkmayacaklar, dinî-ilmî reislerine dokunmayacaklar, bir hâdise çıkarmayıp yahut da fâiz yemedikleri müddetçe dinlerinde rahatsız etmeyeceklerdi." [Ebu Dâvud, Harâc 30, (3041).][195]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Necran Hıristiyanları ile yaptığı antlaşma şartlarını bildiriyor.
1- Necrân, Yemen'in, Mekke cihetine düşen bir karyesininin adıdır. Halkı aslen Arap olmasına rağmen Hıristiyanlaşmış idi. Mekke fethinden sonra Müslümanlarla bir antlaşma yapmak mecburiyeti hisseden Necrân Hıristiyanları da Medine'ye bir heyet gönderirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara İslâm olmayı teklif eder. Hz. İsâ'nın şahsiyeti üzerinde münâkaşalar olur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara iyi davranır. Hatta bir pazar günü ibadet etmek isterler. İbnu Hişâm'ın kaydına göre Resûlullah onlara Mescid-i Nebevî'yi gösterir. Orada, kendi dinlerine göre, doğuya yönelerek ibâdet (âyin) icra ederler.
Bütün iyi davranışlara, İslâm ve bilhassa Hz. İsâ'nın gerçek şahsiyeti üzerine yapılan mâkul açıklamalara rağmen, bunlar kendi inançlarında delilsiz direnmeye devam ederler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onları gittikleri yolun bâtıllığında ikna etmek üzere, -âyet-i kerimenin emriyle- mübâhele denen lânetleşmeye dâvet eder. Ayet şöyle (meâlen): "Sana gelen ilimden sonra artık her kim seninle münâkaşaya kalkarsa şöyle de: "Gelin oğullarımızı ve

oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lânetleşelim de, Allah'ın lânetinin yalancılara olmasını dileyelim." (Âl-i İmrân 61.)
Bu vâzih teklif karşısında, istişâre için izin alan heyet, aralarında : Görüyorsunuz, Muhammed hak peygamberdir... Biliyorsunuz, bir peygamberle lânetleşmeye cüret eden hiçbir kavim yoktur ki, büyükleri sağ kalmış, küçükleri de büyümüş olsun. Bu durumda mübâhaleyi kabul, sonumuzun gelmesi demektir" diye müzâkerede bulunurlar. Mübâhale teklifini kabul etmemeye, Müslümanları memnun edecek bir antlaşma yapmaya karar verirler.
Şu halde, sadedinde olduğumuz rivayet, bu antlaşmanın ihtiva ettiği şartları açıklamaktadır.
2- Atlaşmadan anlaşılan bir husus şudur: Necrân halkı, elbise imâlatında temâyüz etmiş kimselerdir. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlardan takım elbise istemiştir.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),Yemen cihetinde, yapılan antlaşmalara ihânet hareketleri beklemekte, onlara karşı kullanılacak techizatın bir miktarının Necran halkı tarafından hazır bulundurulmasını sağlayarak ihtiyat tedbiri almış olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âriyeten alınıp, kullanıldıktan sonra geri verilecek olan bu malzemeyi veya bedelini, âriyeten değil, aynen de bir defaya mahsus olarak taleb edebilir ve alabilirdi. İstediği zaman hazır olarak bulup kullandıktan, ihtiyaç bittikten sonra iâde edilmesi daha avantajlı bir durum arzetmiş olmalıdır.
4- Şevkânî, sulh antlaşmasına dâhil edilen bu âriyet malın da bir nevi cizye sayılacağını, ancak cizye sıfatıyla alınmadığını söyler.
5- Hattâbî der ki: "Bu rivayet imâmın sulha mukabil, alınacak maddî ivazî (aynî veya nakdî emvâli) miktarca, karşı tarafın tâkatına göre onların da rızasıyla artırıp eksiltme yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. Kezâ, bu rivâyet, âriyetin de şart olarak sulh antlaşmasına konabileceğine delildir."
6- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), vefat anında, Yahudi ve Hıristiyanların Cezîretü'l-Arap'tan sürülmesini, Arap yarımadasında İslâm'dan başka bir dinin barınamayacağını vasiyet etmiştir. Bu vasiyete uyan Hz. Ömer (radıyallahu anh), Necrânlıların emvâlini satın alarak, kendilerini Irak'ta, Kûfe'ye iki günlük mesâfede Nehrü-Ebân köyüne sürer. Necrânlılar, Hz. Ali halife olunca, gelip: "Ey Ali, senin dilinle şefaat diliyoruz, senin elinle yazılan bir sulh yapmıştık. Ömer bizi yurdumuzdan sürdü. Lütfet, yurdumuzu bize iâde et!" derler. Hz. Ali (radıyallahu anh): "Olur mu öyle şey! Hz. Ömer bu işin yetkilisiydi, onun icraatından hiçbir şeyi değiştirmem!" der. Mu'cemu'l-Büldân'da belirtildiği üzere, Necrânlılar, bu yeni yerleşim bölgesine de Necrân adını verirler.[196]

?6? ??? ????? ?? ???????? ???:]??? ????? ?????? ?????? ??????: ?????? ??????? ?????????? ????? ???????? ‘????????? ???????????? ??‘????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????? # ???? ??? ? ??????????? ??????????[. ????? ???? .

6. (1082)- Ziyâd İbnu Hudeyr anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurdu ki: "Eğer sağ kalırsam, Benî Tağlib Hıristiyanlarının eli kılınç tutanlarını öldürüp, çocuklarını esir edeceğim. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onlarla yaptığı antlaşmayı elimle bizzat yazdım: "Çocuklarını Hıristiyanlaştırmayacakları" şartı vardı. " [Ebu Dâvud, Harac (30, 40)[197].]

AÇIKLAMA:

1- Benî Tağlib, Rebîa aşiretine bağlı bir Arap kabilesidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında İslâm Devleti ile olan münasebetleri hususunda târih kitapları ihtilâflı bilgiler sunar. Her hâl u kârda 9. hicrî senede bir kısmı Müslüman olmuştur. Müslüman olmayanlar da çocuklarını Hıristiyanlaştırmama şartı ile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le antlaşma yaparlar.
Yukarıdaki rivayetten onların bu antlaşmaya uygun hareket etmedikleri anlaşılıyor. Zira Hz. Ali, "Onlar verdikleri sözde durmadıkları için, ömrüm olursa ilk fırsatta üzerlerine gidip cezalarını vereceğim..." mânasında niyetini izhâr etmiştir. Zîra, ulemâ: "Şarta uymayanlar, antlaşmanın getirdiği garantiyi kaybederler" der.
Rivâyetler Tağlebîlerin (Tağlibî de denir) Hz. Ömer zamanında muzaaf sadaka ödeme şartı ile antlaşma yaptıklarını kaydeder. Beyhakî'nin bir rivayeti, bunu verdikleri vergiye "cizye" dedirtmemek için yaptıklarını açıklar: "Hz. Ömer Benî Tağlib Hıristiyanları ile, sadakanın katlanması şartı üzere antlaşma yaparken dediler ki: "Biz Arabız, biz acemlerin ödediğini ödememeliyiz. Bizden, birbirinizden aldığınız şekilde vergi alın!" Bu sözleriyle "sadaka" alın demek isterler. Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"- Hayır, bu olamaz, çünkü sadaka Müslümanlara farz olan bir vergidir (ibâdettir)" der. Onlar:
"Sadaka ismi altında al da istediğin kadar miktarını artır, yeter ki cizye adıyla alma!" derler.
Hz. Ömer, teklifi kabul etti. Her iki taraf da "sadaka"larının katlanması hususunda mutâbakata vardılar."
Rivâyetlerde tasrih edilmemiş olsa da Hz. Ömer zamanında, Tağlibîlerle olan antlaşmanın yeniden gündeme gelmesinde, onların Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le olan antlaşmalarındaki "çocuklarını Hıristiyanlaştırmama" şartına uymamış olmalarının rolü düşünülebilir. Zîra, yapılan antlaşmada bu madde yenilenmektedir. İbnu Ebî Şeybe'nin rivayetinde belirtildiği üzere bu antlaşma üç esas maddeye şâmildir:
* "Zekat"ı iki katı ödeyecekler.
* Çocuklarını Hıristiyanlaştırmayacaklar.
* Kendileri de başka bir dine zorlanmayacaklar.
İşte, sadedinde olduğumuz rivâyet, çocuklarını Hıristiyan yetiştiren Tağlibîlerin, antlaşma şartını bozdukları için, Hz. Ali (radıyallahu anh)' nin cezalandırma azmini ifade etmektedir.[198]

?7? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???? ????? ????? # ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ????????????? ??????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????????? ????????? ??? ????????? # ?????? ??? ????????: ??????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ???????????. ???????? ????? ????? # ???????: ??? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????: ???? ?????????? ? ??????? ??? ??????????? ????? ??????????? ?????????? ????????????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??????: ????????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ??? ??? ?? ?????????? ?? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ??? ?????????? ??????? ????? ?????????? ??? ???????? ??? ?????? ??????????? ??? ????? ??????????? ???? ??????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

7. (1083)- İrbâz İbnu Sâriye es-Sülemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Hayber Kalesi'ne indik. Beraberinde başka birçok Müslüman da vardı. Hayber'in sâhibi (lideri) cebbâr, mütekebbir birisi idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"- Ey Muhammed! Sizin eşeklerimizi kesmeye, meyvelerimizi yemeye, kadınlarımızı dövmeye hakkınız mı var?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözlere öfkelenerek emretti:
"Ey İbnu Avf, merkebine bin ve şöyle nida et: "Haberiniz olsun, cennet sâdece mü'minlere helâldir, namaz kılmak üzere toplanın!"
Râvi, devamla, der ki: "Cemaat toplandı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara namaz kıldırdı. Sonra da kalkıp şunları söyledi:

"- Sizden biri, (rahat) koltuğuna kurulup, Allah'ın sâdece şu Kur' ân'da yazdıklarını mı haram ettiğini sanıyor? Haberiniz olsun, vallahi ben (Allah'ın yasaklarını) duyurdum, (Kur'ân'da olmayan hayırlar) emrettim, birçok şeylerden sizleri yasakladım; bunlar, Kur'ân'ın bir misli kadar ve belki de daha çoktur. Allah Teâla hazretleri, Ehl-i Kitab'ın evlerine izinsiz girmenizi helal kılmamıştır. Kadınları dövmenizi, borçlarını (olan cizyeyi) verdikten sonra meyvelerini yemenizi de helal kılmamıştır." [Ebu Dâvud, Harâc 33, (3050).][199]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetten anlaşıldığı üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu konuşmayı yapmaya sevkeden âmil, Hayberli liderin sert târizidir. Bu târizden, Hayber'e gelen Müslümanların, Hayber Yahudilerine ait bahçelerden meyve kopardıkları, eti henüz haram edilmemiş bulunan eşeklerinden kesmiş oldukları, bu davranışlara mâni olmak isteyen kadınları dövdükleri anlaşılmaktadır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Sâhib-u Hayber'in şikâyeti üzerine, şikâyet edene değil, askerlere kızıp, nasihat etmek üzere topluyor, namaz kıldırıp, arkadan yaptığı konuşmada şu hususlara dikkat çekiyor.
1) İslâm'ın vazettiği haram ve helâl listesi, Kur'ân'da gelenlerden ibâret değildir. Kendisi de Kur'ân-ı Kerim'de açıklananların sayısına denk, hatta daha fazla miktarda haram ve helâl beyan etmiştir, böyle bir yetkiye sahiptir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân-ı Kerim'i "tebliğ" ve "tebyin" (= açıklama) vazifesinden başka bir de "teşrî" yani ahkâm koyma vazifesi olduğunu, bizzat Kur'ân-ı Kerim, mükerrer âyetleriyle haber vermektedir.
2) "(Rahat) koltuğuna kurulup..." tâbiriyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "câhilâne.." demek istediği belirtilmiştir. Yani ilim için hocaya gitme, seyâhat etme gibi meşakkatlere katlanmadan, ilim öğrenme çilesi çekmeden, konforla döşenmiş, binbir lüks ile tezyin edilmiş evinde oturduğu yerde, kolaydan kendine göre hüküm yürütüp ahkâm kesecekler ve zannedecekler ki, din, Kur'ân'dan ibarettir. Haram ve helâli öğrenmekte, dini anlamakta Kur'ân yeterlidir. Aliyyu'l-Kârî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada, dinî meseleler karşısında titizlik göstermeyen, müreffeh, mütekebbir ve cebbâr kimselerin hallerini tasvir ettiğine dikkat çeker.
Hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu vasıfta insanların zuhur edeceğini ümmete haber vermeye ayrı bir ehemmiyet atfetmiştir. Onlar hakkında mükerrer uyarıların hadiste vârid olması, bunların münferid şahıslar değil, kıyamete kadar sıkça görülebilecek, ciddî tahribatlar bile yapabilecek bir "zümre" olacağına delil olmaktadır.
3) Ehl-i zimme (gayr-i müslim vatandaşlar), İslâm memleketinde mal, can, ırz yönleriyle emniyet altındadır. İzni olmadan evine girilemez, malına, canına dokunulamaz. Cizye denen vergisini verdiği müddetçe bu temel haklardan istifade eder, kanunun, devletin korunması ve himayesi altındadır.[200]

?8? ??? ??? ?? ?????.]?? ????? ????? # ???: ??????????? ???????????? ?????? ????????????? ????????? ??????????????? ?????????????? ????? ??????????? ???????????????? ???????????????? ???? ?????? ??? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ? ???????? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (1084)- Cüheyneli bir adam anlatmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"- Sizler muhtemelen bir kavimle savaşıp onlara galebe çalacaksınız. Onlar mallarıyla kendilerini ve çocuklarını size karşı koruyacaklar."
Said (İbnu Mansûr) rivayetinde der ki: "Sizinle belli şartlarla sulh yaparlar." (Bu cümleden sonra Müsedded ve Saîd İbnu Mansur şu ifadede) ittifak ederler:"...Artık onlardan (sulh sırasında belirlenenden) başka bir şey alamazsınız, Zîra bu size yakışmaz." [Ebu Dâvud, Harâc 33, (3051).][201]

AÇIKLAMA:

1- Senet yönünden munkatı sayılan bir rivayetle karşı karşıyayız. Zîra senette meçhul bir râvi var: Cüheyne'den biri. Bu çeşit kimselere meçhul denir. Bu durum senette bir nevi inkıtâ hâsıl eder.
2- Hadiste, galebe çalınan düşmanla sulh yapılabileceği, onlardan sağlanan bir kısım maddî avantajlarla, onların canlarının ve çocuklarının kendilerine bağışlanabileceği ifade edilmektedir. Daha mühimmi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sulh antlaşması sırasında tesbit edilen şartlar dışında, bilâhere başka bir talepde bulunulmamasını irşâd ediyor. Kur'ân-ı Kerîm ahidlere sadâkati emrettiği (Maide 1; İsra 34) için, antlaşma şartlarında tesbit edilenlerden başka şeyler taleb etmek ahde vefasızlık olur. Gerek Kur'ân ve gerekse hadisler düşmandan taleb edilecek avantajlara sınır koymaz. Öyle ise antlaşma sırasında ne kopartılabilirse kopartılır, düşmana kabul ettirilen herşey sulh şartı yapılabilir, ama, bunlar dışında, sonradan başka bir talebde bulunulmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Sonradan talebde bulunmak) size yakışmaz" buyurmuştur.
3- Ebu Dâvud, bu rivayeti Müsedded ve Said İbnu Mansur'un bazı farklılıklarla rivayet ettiğine dikkat çekiyor ve son cümlede her ikisinin de ittifak ettiğini belirtiyor.[202]

?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]?? ???? ????? # ???: ????????? ??????? ?????? ????????????? ??? ??????? ??????? ???? ??? ?????? ????????. ?????: ??????????????? ???? ?????????? ?? ??????? ??????? ???? ??? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

9. (1085)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:"Müslümanlar arasında, haramı helâl, helâli de haram etmedikçe sulh câizdir." Yine buyurdular ki: "Müslümanlar haramı helâl, helâli de haram etmedikçe kabul etmiş bulundukları şartlara uyarlar." [Ebu Dâvud, Akdiye 12, (3394); Tirmizî, Ahkâm 17, (1352).][203]

AÇIKLAMA:

Mü'minlerin ister kendi aralarında ve isterse küffarla aralarında yapacakları antlaşmalarda uyulması gereken bir çerçeve çizmektedir:
* Haramı helâl, helâli haram kılacak hiçbir antlaşma meşru değildir. Böyle bir antlaşma yapılamaz.
* Böyle bir antlaşma şu veya bu şekilde yapılmış, icbar edilmiş veya devralınmış ise, buna uyulmaz.
* Haramı helâl, helâli haram etme şartına şâmil olmayan antlaşmaya uymak farzdır, uymamak, ihlâl etmek, nakzetmek haramdır.[204]

?10? ??? ??? ?????? ???:]??? ????? ????? # ????? ????: ??????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ???????????? ??????? # ???????? ???????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????????????. ????? ???????: ??? ???????? ????????? ????? ???????? ????? ????????? ????????????[. ????? ???? .

10. (1086)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber Yahudilerine şunu söyledi:
"Mahsulât, sizinle bizim aramızda olmak şartıyla sizi Allah'ın bıraktığı müddetçe yerinizde bırakıyorum."
Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'e (tahminci olarak) Abdullah İbnu Revâha (radıyallahu anh)'yı gönderdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la

Yahudiler arasında, mahsûlün miktarını tahmin ve takdir işini o yapmış, neticede, onlara: "İsterseniz siz alın, isterseniz bana kalsın" demişti. Yahudiler mahsûlün kendilerine kalmasını tercih ettiler." [Muvatta, Müsâkat 1, (2, 703).][205]

AÇIKLAMA:

1- Hayber, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinin büyük şehirlerinden biriydi. Medine'ye Şam cihetinde 8 berîd mesafede kalelerle çevrili bir şehir. Müslümanlar burayı, Hudeybiye Sulhü'nden sonra yedinci hicrî senede, on küsur günlük kuşatma sonunda fethetmişlerdir.
Sahîheyn'den gelen bir rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i fethettiği zaman Yahudileri oradan sürmek istedi. Ancak, çalışma tamâmen kendilerinden olmak üzere mahsûlün yarısını vermek şartıyla yerlerinde kalma teklifinde bulundular. Bunun üzerine: "Allah'ın kalmanızı dilediği müddetçe ben de sizi yerinizde bırakıyorum" dedi.
2- Bazıları, burada meçhul müddete tâlik eden müsâkât akdinin cevâzına delil görmek istemiştir. Ancak, Zürkânî'nin açıkladığı üzere, böyle bir şey sözkonusu değildir. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), küffârı Cezîretü'l-Arap'tan çıkarmaya kararlı idi, tıpkı Kudüs'e müteveccihen namaz kıldığı halde Ka'be'ye yönelmeyi arzulaması ve bu hususta vahiy beklemesi gibi. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ciddi kararlarda hep vahiy beklerdi. Şu halde bu meselede de kararını Yahudilere bildirmiş, haklarında -ölüm ânına kadar bildirilecek- vahyin gelmesini beklemiştir. Nitekim, ölüm sırasında vahy-i İlâhî gelmiş ve buna dayanarak: ???????????? ???????? ???????? ??????????
"Arap memleketinde iki din kalmayacaktır" demiştir. Bilâhare Hz. Ömer bu hadisi işitince[206] gerçekten sahih mi, değil mi araştırıp, sıhhatine kâni olunca, gayr-i müslimleri Arabistan Yarımadası'ndan sürmüştür.
"Bu rivâyette, müddetçe meçhul olan vâdeye tâlik edilecek müsâkât anlaşmasının cevâzına delil var" diyenlere: "Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has bir tatbikattır, başkalarına delil olamaz" diye de cevap verilmiştir, çünkü bu çeşit antlaşmalarda müddet tâyini şarttır.
Hadisle ilgili başka mütâlaalar da ileri sürülmüştür, hepsini kaydetmeyeceğiz.
Müsâkat, sulamak mânasına gelen saky'dan alınmadır. Fıkıh ıstılahı olarak: Bağ ve bahçeyi, -meyve, hububat ve sebze nevinden her çeşit- mahsûlatının bir kısmı mukabilinde birine vererek bırakmaktır.
3-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çıkacak mahsûlü tahmin etmek üzere, bu işten anlayan hususî memurlar gönderirdi. İlk defa, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şâirlerinden ve ilk Müslümanlardan olan Abdullah İbnu Revâha (radıyallahu anh)'yı göndermiştir. Abdullah, Mûta Gazvesi'nde şehid düşen komutanlardan biridir.
Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette, Abdullah İbnu Revâha, mahsulatı 40 bin vask (17) olarak tahmin etmiştir. Abdullah onlara: "İster bunun bedelini ödeyerek mahsûlü siz alın, isterseniz biz size ödeyelim, mahsûl bizde kalsın" diyerek tercihi onlara bırakmış, Yahudiler 20 bin vask ödeyerek mahsûlün kendilerinde kalmasını tercih etmişlerdir.
Hemen belirtelim ki, bu hadis tatbikatta farklı yorumlara sebep olmuştur. Müsâkât denen ortaklık nevinde, önceden yapılan tahmine göre amel câiz değildir, taksim tartılarak yapılır. Bu sebeple Abdullah İbnu Ravâha'nın ameli farklı tevillere konu olmuştur. Ebu'l-Velid el-Bâcî: "Bu muhtemelen, zekât hakkının tesbiti içindir. Çünkü zekâtın harcanacağı yerler (masraf), savaşılarak elde edilen arazilerin gelirlerinin harcanacağı yerlerden farklıdır. İmam bu sonuncunun gelirini fakirzengin ayırımı yapmadan hak sahibine verir" der.
Umumiyetle, bu tahminin, zekât miktarını tesbite yöneldiği kabul edilmiştir. Çünkü, mahsul toplanıncaya kadar Yahudilerin elinde kalacak, taze iken yenen miktarlar, zekât hissesini eksiltecektir. Üstelik zekâta hak kazanan kimseler, müsâkatta ortak taraf değildir ki, haklarının önceden tahminle tesbiti câiz olmamış olsun. Nitekim Hz.Aişe de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), önceden tahmin edilmesini, meyvenin yenmesinden ve taksiminden önce zekâtın hesaplanması için emretti" demiştir.
4- Bu rivayetten Cumhur, müsâkatın câiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Ahmed İbnu Hanbel, Şâfiî, Mâlik hazretleri, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu noktada ittifak ederler.
Ancak Ebu Hanife bunu beş sebebe binâen câiz görmez.[207] Ona göre:
1- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhâbereyi yasaklamıştır. Muhâbere hayber kelimesinden gelir, Hayberlilerin müsâkat ameli manasına gelir, cevâza delalet eden hadis mensuhtur."
Ebu Hânife'ye cevap verilmiş ve: "Araplar, İslâm'dan önce de muhâbereyi biliyordu. Bu, arazinin, ondan alınacak mahsul mukabilinde kiralanması idi. Muhâbere kelimesi hayber'den gelmez, gizli şeyleri bilmek mânasına gelen hıbre'den gelir" denmiştir.
Ayrıca, "harb kelimesinin hars yani ekin, ziraat mânasına geldiği, muhâbere'nin buradan gelmiş olabileceği de söylenmiştir. Müsâkât tatbikatının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), sonra da Hz. Ebu Bekir -Yahudilerin Teyma'ya sürülmesine kadar da- Hz. Ömer devrinde tatbik edildiği, dolayısıyla neshten bahsetmenin mümkün olmayacağı söylenmiştir.
2) Ebu Hanife'nin bir diğer yorumu şöyle: "Hayber Yahudileri, Müslümanların köleleri durumunda idi. Yabancı ile câiz olmayan bir kısım muâmele köle ile câizdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Yahudilere takdir ettiği yarı, onların nafakalarıdır. Çünkü kölenin nafakası efendisinin üzerinedir." Bu mütâlaya da şöyle cevap verilmiştir: "Yahudiler köle mesabesinde olsaydı, onları cizyeye mahkûm etmez, onları Suriye'ye, şuraya buraya sürmezdi. Zîra bu sürme işi Müslümanların malını ziyan etme demektir. Ayrıca, İbnu Revâha onlara: "Dilerseniz siz Müslümanların hissesini ödeyin (mahsul sizin olsun), dilerseniz biz sizin hissenizi ödeyelim mahsul bize kalsın" demiştir. Efendinin köle adına tazmini mevzubahis olamaz, zîra malın tamamı efendinindir. Öyleyse ortadaki vak'a, Yahudilerin bu hisseye hakiki sahip olduklarını gösterir.
3) Ebu Hanife'ye göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bey'u'lğarar'[208] yasaklamış olması da müsâkâtın caiz olmadığına bir delildir, zîra, burada verilen ücrette ğarar mevcuttur, çünkü, mahsulün selâmete erip ermiyeceği meçhuldür. Bu mülâhazaya da: "Cevâz hadisi hasdır, ğarardan nehy âmmdır, hass olan âmm olana takdim (ve tercih) edilir" diye cevap verilmiştir.
4) Ebu Hanife şöyle der: "Bir haber, kâideler muhâlif olursa, kâidelere gönderilir, cevâz hadisi üç kâideye muhaliftir: "Bey'u'lğârar" "meçhul'e ücret takdiri", "meyvenin olgunlaşmazdan önce satılması" bunların üçü de bi'l-icma haramdır."
Bu mülâhazaya da şöyle cevap verilmiştir: "Bir haberle amel edilmemişse, o haber kaidelere havâle edilir, amel edilmişse, mânasının kastedildiğine hükmeder ve bununla amel gerektiğine inanırız. Şârî bir hüküm koyduğu zaman, bunu da diğer hükümler gibi koymak zorunda değildir. Bilakis, o, benzeri olan hüküm de, benzeri olmayan hüküm de koyma yetkisine sâhiptir. Öyle ise bu husus, zarûreten, mezkûr hükmün, bu temel kâidelere istisna teşkil ettiğine delil olur. Zîra, herkes, ağaçlarına ve ziraatine bizzat bakmaya muktedir değildir."
5) Ebu Hanîfe'nin son bir mütâlaası da şöyle: "Müsâkât, mevâşînin (sağmal hayvanlar) ürünlerinden bir miktarını vererek mevâşînin tenmiye edilmesi yasağına kıyâsen de câiz değildir."
Bu mülâhazaya: "Mevâşî sahibi, hayvanlarına bakmaktan aciz olduğu takdirde bunların satılması zor değildir, halbuki, ekin ve meyve küçükken durumu farklıdır, bunlar satılamaz" diye cevap verilmiştir.[209]

?11? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ????? ???????? ???????: ??? ????????? ??????? ??????? ?? ?????? ?‘???? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ???? ???? ?????? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ??? ????? ???????? ????? #? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???? ???????????? ?????????? ????? ???????????? ???????? ????????? ??? ????? ?????? # ??????? ??????? ?????????? ??? ?????????. ?????? ????????????: ??????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???????? ??????? ??‘?????? ??????? ????? ???? ????????? ???? ?????????? ????????????????? ??? ?????????? ??????? ????????? ???? ??? ? ??????? ???????.

????????? ?????? ??????? ?????????? ???‘????? ?????? ????? ????? # ??????? ????? ???????? ????
???????? ?????????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ????
?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ??????
?????????? ????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ???? ???? ???? ?????? ??????????
???????????? ?????? ???????????? ??????????. ?????? ???????????: ? ???????????! ??????? ???????
?????? ???? ????????? ????? ?????? #??????? ??????? ??????
???? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ?????? ???? ?????? ????? ????? # ?????? ???? ?? ??
???????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????????
?????? ?????? ???? ???? ?????? ???????? ???? ????? ??????????????[. ????? ??????? ???? ???? .

11. (1087)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hayber halkı dediler ki: "Ey Muhammed, bizi bırak, burada kalalım, araziyi ıslâh edip işleyelim." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da her ekinin ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uygun göreceği her bir şeyin mahsulünün yarısı onların olmak şartıyla araziyi onlara bıraktı.
Abdullah İbnu Revâha (radıyallahu anh), her yıl oraya gelir, miktarı tahmin eder ve yarısının karşılığını onlardan alırdı. Yahudiler, Abdullah'ı tahminde gösterdiği titizlik sebebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şikâyet ettiler. Hatta bir ara (lehlerine gevşek davranması için) rüşvet vermek istediler. Abdullah onlara:
"Bana haram mı yedirmek istiyorsunuz. Vallahi ben en ziyâde sevdiğim insanın yanından geldim. Sizin topunuz bana maymunlar ve hınzırlardan daha menfurdur. Buna rağmen, benim size olan buğzum, size karşı âdil olmama mâni değildir."
Yahudiler, Abdullah (radıyallahu anh)'ı takdir edip:
"İşte bu adalet ve doğrulukla semâvat ve arz nizam içinde ayakta durur" dediler.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), her bir hanımına her yıl seksen vask hurma, yirmi vask arpa veriyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında, Yahudiler Müslümanlara hile yaptılar İbnu Ömer (radıyallahu anh)'i bir evin damında uyurken geceleyin aşağı attılar, el ve (ayak) bileklerini çıkardılar. Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb: "Hayber'de hissesi olan hazırlansın, aralarında taksim edelim" dedi. (Taksim edileceği zaman) reisleri:
"Bizi buradan çıkarma. Bizi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebu Bekir'in yaptıkları gibi yerlerimizde bırak" dedi.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "(Kararımızda) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözüne ters düştüğümüzü mü zannediyorsun?[210] Bineğin seni Suriye'ye doğru bir gün, sonra bir gün, sonra bir gün daha koşturmasına ne dersin?" diye cevap verdi.
Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hayber'i, Hudeybiye ashâbından Hayber Seferi'ne iştirak etmiş olanlar arasında taksim etti. [Buhârî, Megazî, 38; Ebu Dâvud Cihâd 24, (3006).][211]

AÇIKLAMA:

1-Hayber'in fethi ile ilgili rivayetler, Buhârî'nin Kitâbu'l-Megâzî bölümünde 38-41. bablarda yer alır. Ancak yukarıdaki rivâyet, kısmî olarak Kitâbu'ş-Şurut'un 14. babında kaydedilmiştir. Rivayet Teysir'de kaydedildiği şekliyle Ebu Dâvud'da mevcut değildir. Hadis'in Câmiu'l-Usûl'deki aslı daha uzun. Teysir, rivayet'in baş kısmını almamış. Hayber'in fethi, Yahudilere bırakılması, ordan sürülmeleri gibi farklı meselelere bazı açıklık daha getireceği için, rivayetin atlanmış olan baş kısmını da kaydediyoruz:"
(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber ehline gelip onlarla savaştı. Sonunda kalelelerine çekildiler. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kaleleri dıştan bir müddet kuşattı, neticede] arazi, ekin ve hurma üzerinde onlara galebe çaldı. Bineklerin taşıyabileceği eşyaları götürerek orayı terketme şartıyla sulh yaptılar. Sarı (altın), beyaz (gümüş), halka -ki bununla silah kastediliyordu- nev'inden bütün varlıklarını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vermek de antlaşmaya dahildi. Ayrıca, ne varsa beyan edip, hiçbir şeyi gizlememeyi de onlara şart kılmıştı. Öyle ki bu şartlara uymazlarsa ortada ne antlaşma muteber olacak, ne de antlaşmanın sağladığı garanti olacaktı. Ancak yine de mesk'i gizlediler. Mesk, Huyey İbnu Ahtab'ın mal ve zineti bulunan bir deri idi, Benî Nâdir, Medine'den sürgün edildiği zaman beraberinde getirmişti[212] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huyey'in amcasına ki, ismi Sa'ye idi:
"Benî Nadir'den getirilen Huyey'in meski ne oldu?" diye sordu.
"Nafaka harcamaları ve savaş masrafları onu eritti" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Aradan fazla zaman geçmedi. Mesk'teki servet bu kadar zaman içinde bitip tükenmeyecek kadar çoktu" dedi. Huyey, daha önce öldürülmüştü. [Meskin yerini ancak Sa'ye bilebilirdi. Onu konuşturmak üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] Zübeyr'e teslim etti. Zübeyr (radıyallahu anh) canını yakarak sıkıştırdı. Bunun üzerine:
"Huyey'in şurada bir yıkıntının etrafını dolaştığını görmüştüm" dedi. Beraberce gidip oraları dolaştılar. Meski gerçekten bir yıkıntının içerisinde buldular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'l-Hukayk'ın iki oğlunu öldürttü. Bunlardan biri Safiyye Bintu Huyey İbnu Ahtab'ın kocası idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadın ve çocuklarını esir aldı. Antlaşmaya riayet etmedikleri için mallarını da taksim etti. (Geri kalan Yahudileri de) Hayber'den sürmek istedi. Ancak, Hayber halkı dediler ki..." Rivâyetin gerisini yukarıda kaydettik.
2- Hemen belirtelim ki, Hayber Yahudilerle meskun bir yerdi. Medine'den sürülen Benî Nâdir Yahudileri de buraya yerleşmişlerdi. Burası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için tehlikeli bir odak teşkil ediyordu. Zâhiren ağır -ve bir kısım ashabın değerlendirmesine göre- utanç verici, zül getirici mahiyette olan Hudeybiye Sulhü'nü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın imzalamakta isticâl edişinin bir sebebini Mekkelilerin bîtaraflığını sağlayarak, burnunun dibindeki bu tehlikeli yuvayı dağıtma düşüncesi teşkil ediyordu. Buradaki Yahudiler, hem sayıca fazla ve hem de zengindi. Üstelik Müslümanlara karşı kinle dolu idiler. Bunlar, bir ara bütün güçleriyle civardaki müşrik kabileleri içine alan bir ittifak kurup Medine'ye -Hendek Savaşı'nda olduğu şekilde- saldırmak istemişlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu faaliyeti istihbâr edince, harekâtın organizatörü durumunda olan Hayberli Yahudilerin şefi Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk'ı, Abdullah İbnu Atîk (radıyallahu anh)'i dört kişilik bir ekiple göndererek öldürtmüştü. Sellâm'ın yerine geçen Usayr İbnu Zâram aynı faaliyeti devam ettirince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikinci bir ekibi, Abdullah İbnu Revâha başkanlığında göndererek onu da öldürtmüştü. Burası Müslümanlar için ciddî bir tehlike kaynağı idi.
Şu halde bu tehlikeli odak temizlenmeli idi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye Sulhü'nü imzalayınca Medine'de bir aydan az bir zaman ikametten sonra doğru Hayber'e gitti. Niyeti Yahudileri buradan sürmekti. Medine'deki ikametinin de savaş hazırlıklarını ikmâl olduğu anlaşılmaktadır.
Savaş kazanılınca, Yahudilerin, "araziyi ekip kaldırmada mâhir kimseler olduklarını belirterek ağaç ve ekinlerden elde edilecek mahsulatın yarısını Müslümanlara vermek kaydıyla orada kalmayı" taleb etmeleri üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), daha önceki rivayette belirtildiği üzere "Allah'ın dilediği zamana kadar" yerlerinde kalmalarına izin verdi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları sürmede niye acele etmedi? diye bir suâle şu cevap verilebilir:
1) Hayber arazisi, Medine'nin gıda ambarı durumunda idi. Hurma ziraati, hububat ziraati gelişmişti, Yahudilerin sürülmesi, o günün şartlarında buradaki zirâî istihsâlin durmasına sebep olabilirdi.
2) Burada san'atkârlar da vardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunları san'at hayatının gelişmesinde kullanmak istemişti. Esirler arasında tesbit edilen otuz kadar demirci ustası hakkında şu emri vermişti: ????????????? ?????? ?????????????? ?????????????? ??????????????? ??????????? ????? ????? ??????? ??????
"Onları Müslümanlar arasında serbest bırakın, san'atlarından istifâde etsinler, elde edecekleri bilgi ve mahâretlerle düşmanlarıyla yapacakları cihadda istifâde

etsinler". Dediği gibi yapılır.
3) Bunların bütün servetleri ve silahları ellerinden alınmış, lider durumundaki büyükleri öldürülmüş, artık zararsız hâle getirilmişlerdi. Arazi işleyecek mâhir işçiler durumuna indirilmişlerdi.
4) Sindirilmiş, işçi statüsüne sokulmuş vaziyette Hayber'de kalmalarının muhtemel zararı çok az olmakla birlikte, henüz İslâmlaşmamış dış hududa sürülmeleri çok tehlikeli olabilirdi: Bunlar gittikleri yerde yeniden derlenip toparlanmaktan başka,düşman unsurları tekrar organize edip, Müslümanlara karşı tahrik edebilirlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber'de, Müslümanların murâkabesi altında kalmalarını uygun bularak tekliflerini kayıtlı olarak kabul etti.
Hz. Ömer (radıyallahu anh), şartlar uygun hâle gelince, bir gece oğlu Abdullah (radıyallahu anh)'ı uyurken damdan atmalarını bahâne ederek, Teyma ve Erîha'ya sürecektir. Erîha, Suriye'nin Ürdün kesiminde, Beytü'l-Makdis'e bir günlük atlı mesafede yerlerdir.
3- Hayber Yahudilerinden ele geçen servet:
Vâkidî'nin Meğâzî'de verdiği bilgiye göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hayberlilerin şefi Kinâne İbnu Ebi'l-Hukayk ile, kalelerde mevcu savaşçıların aile ve çocuklarının bağışlanması mukabilinde,
* Hayber'i ve arazisini çocuklarıyla terketmek,
* Mal, arazi, altın, gümüş, silah, binek ve üzerlerinde giydikleri dışında bütün kumaş ve giyecekleri Müslümanlara bırakma şartıyla anlaşırlar.
Şu mallar teslim alınır: 100 zırh, 400 kılınç 1000 mızrak, 500 yay.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kinâne İbnu Ebi'l-Hukayk'tan, Ebu'l-Hukayk hânedânının atadan evlâda intikal eden hazine ve zinetlerini -ki bunlar yukarıda adı geçen mesk'in içinde saklanırdı- sorar. Kinâne, yukarıda belirtildiği üzere harcanıp bitirildiğini söylerse de sıkıştırılarak ortaya çıkarılır. Yine rivayette belirtildiği üzere, yalanı ortaya çıkınca antlaşmanın sağladığı her çeşit garantiden mahrum kalır. Zübeyr İbnu'l-Avvâm, mesk dışında gizlediklerini de ortaya çıkarması için Kinâne'ye eziyette bulunur. Bütün servet ortaya çıkarılır.
Kinâne, kardeşiyle birlikte öldürülür; mallarına el konur, kadın ve çocukları esir edilir.
Mesk getirilip açılınca içinde altından yapılmış bilezikler, muştalar, halhallar, küpeler, yüzükler, eldivenler, kıymetli taşlardan ve zümrütten yapılmış gerdanlıklar vs. vs.ler görülür.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buradan bir cevher gerdanlık alıp kızlarından birine veya Hz. Aişe'ye hediye eder. O da bunu alır almaz aynı gün muhtaç ve dullar arasında dağıtır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o gece uyuyamaz. Sabah olunca Hz.Aişe'ye (veya kızına) koşup gerdanlığı geri ister: "Onu bana geri ver, benim değil, onda senin de hakkın yok!" der. Olup biten anlatılınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'a hamd eder.[213]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ?????? # ????: ???? ?????? ?????????? ???????????? ?? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.????: »?? ??? ????« ?? ?? ??? ???? ?? ???? ???? ???? ??? ???? .

12. (1088), Ebu Bekir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim (kendisine emân verilerek) antlaşma yapılan bir kimseyi vakti dışında öldürürse, Allah ona cenneti haram eder." [Ebu Dâvud, Cihâd 165, (2760); Nesâî, Kasâme 14, (8, 24).][214]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, kâfirin kanını mutlak şekilde helâl addetmez. Belli ve muayyen şartlar altında kâfirin kanı helâldir. Bu da savaş halidir. Antlaşma yapılan, eman verilen bir kimsenin kanı haramdır. İslâm memleketi dâhilinde yaşayan zımmîler de kendilerine eman verilmişler zümresine dâhildir; kanları haramdır.
Hadiste, "antlaşma yapılan kimseyi künhü dışında öldüren..." denir. Bir şeyin künhü, onun hakikati demektir. "Burada künhü'nden murad vakti ve hedefidir" de denmiştir. Yani "öldürülmesi helâl olan vakitten..." veya "emân verilen nihâî hedeften önce öldüren" demektir.[215]

?13? ??? ????? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ???????.]???? ????? ????? # ????: ???? ?????? ?????????? ??? ?????????? ?? ????????? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? .

13. (1089)- Safvân İbnu Süleym, birçok sahabi evlatlarının, babalarından yapmış oldukları rivayetlere dayanarak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurmuş olduğunu naklediyor:
"Kim antlaşma yapılan bir kimseye zulmeder veya hakkını tenkis eder veya tâkatının fevkinde emreder veya onun rızası dışında bir şeyini alırsa, kıyamet günü aleyhine ben delil olacağım." [Ebu Dâvud, Harâc 33, (3052).][216]

AÇIKLAMA:

Hakkı tenkîs etmek hak ettiği şeyi eksik vermek mânasına geldiği gibi, -Tîbî'nin söylediğine göre, inancından dolayı ayıplamak mânasına da gelir. Tâkatının fevkinde emretmek, ödeyemeyeceği miktarda cizye, vergi gibi mükellefiyetlere tâbi tutmak mânasına gelir. Aleyhine delil olmak, aleyhine delil getirmek suretiyle düşmanı olmak, Allah'a şikâyet etmek mânasına gelir.
Bütün bu ifâdeler, İslâm memleketinde yaşayan gayr-i müslimlere âdil davranma gereğine dikkat çeker.[217]

?14? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ?????????? ???? ????????? ?????? #: ??? ???????? ???? ???????[. ????? ????? ??? ??????? .

14. (1090)- Ümmü Hânî (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben kocamın akrabalarından iki kişiye civâr (himâye) vermiştim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Senin civar verdiğine biz de civâr verdik" buyurdu." [Buharî, Cizye 9, Salât 4, Edeb 94; Müslim, Hayz 70, (336), Müsâfirîn 80; Muvatta, Sefer 27, (1, 152) Tirmizî, İsti'zân 24, (2735); Ebu Dâvud, Salat 30, (1290); Cihad 167, (2763).][218]

AÇIKLAMA:

1- Arabça'da civâr vermek, emân vermektir. Yani bir Müslümanın bir kâfire "Senin hayat hakkını ben garantiliyorum, sana kimse dokunamaz" mânasında garanti vermesidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), amcasının kızı Ümmü Hânî'nin Mekke'nin fethedildiği gün iki müşrike verdiği emânı muteber addetmiş: "Sen kime emân verdi isen bu akdi biz de tanıyoruz, o, bizden de emân almış gibi, emniyet altına girmiştir" mânasında beyanda bulunmuştur.
Bu rivayetten hareket eden ulemânın hepsi: "Kadınların vereceği emânın muteber olduğu hükmünü vermekte icmâ etmişlerdir. Keza fakihler çoğunluk itibâriyle, kölenin vereceği emânın da muteber olduğunu söylemekte ittifak ederler. Ancak Ebu Hanife merhum ve ashâbı; savaşan köle ile, savaşmayan köle arasında bir ayırım yaparak, savaşan kölenin emânını muteber addederken, "öbürünün emânı muteber değildir" demişlerdir.
Çocukların emânına gelince, bunların emânı kabul edilmez. Çünkü onların akidleri makbul değildir.
2- Kaynakların bir kısmında, Ümmü Hânî'nin Mekke fethedildiği gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğradığı, Hz.Fatıma'nın tuttuğu bir perdenin

gerisinde gusleder bulduğu ifade edilir, fakat Ümmü Hânî'nin civâr verme meselesine temas edilmez. Şunu da kaydedelim ki, "Emân verme işi, imama has bir iştir" diyerek bu babta gelenleri te'vil eden de olmuştur. Ancak esas olan önceki görüştür.[219]

?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ???? ???.»?????« ????? .

15. (1091)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Ahdine kim vefasızlık edip bozarsa, Allah mutlaka ona bir düşman musallat eder." [Muvatta, Cihâd 12, (2, 449), 26 (2, 460). İmâm Mâlik bunu belâğ (senetsiz) olarak rivâyet etmiştir.][220]

İKİNCİ FASIL

CİZYE VE CİZYE İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

CİZYE: Ehl-i zimmeden yani İslâm beldesinde yaşayan gayr-ı müslimlerden alınan vergidir. Buna zekât denmez. Çünkü zekât, vergiden ziyâde mü'minlere terettüp eden bir ibâdettir. Zekât veren mü'min Rabbine karşı olan mâlî bir ibadetini yerine getirmiş olmaktadır.

Cizye'nin kelime olarak bölmek, taksim etmek mânasına gelen ?????? den geldiği kabul edilir. Mâmafih karşılık mânasına gelen ?????? 'dan geldiği de söylenmiş, "İslâm beldesinde emniyet içinde yaşamalarının karşılığıdır" denmiştir.

Alimler derler ki: "Cizyenin vaz'edilmesinin hikmeti şudur: Cizye vermekle İslâm memleketinde yaşama hakkı kazanırlar, Müslümanlarla düşüp kalkma fırsatı bulurlar. Bu durum onların, İslâm'ın güzelliğini öğrenmelerine imkân tanır. Öte taraftan cizye vermiş olmanın hissettirdiği bir zillet vardır. Bu zilletten kurtulma endişesiyle, İslâm'ın güzelliğini öğrenmiş olma keyfiyetinin birleşmesi onları Müslüman olmaya sevkeder. Öyle ise, cizye müessesesi gayr-i müslimleri İslâm'a kazanmada müessir bir vâsıtadır. Bu sebeple teşrî edilmiştir." (1092 numaralı hadiste Tağlibîlerle ilgili açıklama bu meseleyi aydınlatıcı mahiyettedir.)

Cizye ilk defa sekizinci senede va'zedilmiştir. Dokuzuncu senede diyen de olmuştur.[221]

?1? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ??????.]???? ?????? ?????? # ?????? ????????? ??? ???????? ??????? ??? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ??? ???????? ???? ???????????: ????? ????? ???????[. ?????? ??? ???? .

1. (1092)- Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini Yemen'e gönderdiği zaman, ihtilâm olan herkesten (vergi olarak) bir dinar veya -Yemen'de imal edilen bir kumaş olan meâfirî'den, bir dinara tekabül eden miktarda almasını emretti." [Ebu Dâvud, Harâc 30, (3038, 3039); Tirmizî, Zekât 5, (623); Nesâî, Zekât 8, (25-26).][222]

AÇIKLAMA:

1- Meâfir, Hemdan'da yaşayan bir kabile adıdır. Burada imal edilen bir kumaşa -oraya nisbetle Meafiriyye denmiştir. Meâfiri tâbiriyle ne kastedildiği râvilerden biri tarafından, "Yemen'de imâl edilen bir kumaş" diye açıklama eklenmiştir. Hadis ilminde bu çeşit açıklayıcı ilâvelere derc denir. Bu çeşit hadislere de müdrec hadis denir. Müdrec hadisler, aslında zayıf addedilir. Ancak buradaki derc sıhhati bozacak mahiyette değildir.

2- Hattâbî der ki: "Hadiste geçen ????? ??????? (her ihtilâm) tâbiri cizyenin sadece bülûğa eren erkeklerden alınacağına delildir. Çünkü ???? erkekler için kullanılır. Ayrıca çocuk ve deliler de cizyeden muaf tutulmuş olmaktadır. Keza bu rivayet cizyenin Arap, acem bütün gayr-ı müslimlere şamil olduğunu göstermektedir. Ayrıca hadis, zengin, vasat herkesten dinar alınacağına delildir. Zîra Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Muâz'ı Yemen'e gönderirken onlarla savaşmasını, vergi ödedikleri takdirde onlardan elini çekmesini emretti. Dinarın verilmesini kanlarının korunmasına vesile kıldı. Kim dinar verirse kanını korumuş olur. Şâfiî hazretleri bu mülâhaza ile hareket ederek, cizyenin hür erkeklerden bülûğa erenlere terettüp ettiğine hükmetmiştir.

Ashâbu'r-Re'y ve Ahmed İbnu Hanbel: "Zengin olanlara 48, 24, 12 dirhem tarhedilir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Bu miktarlar maddı gücüne göre tarhedilir" demiştir. Kendisine: "Günümüzde bunu artırıp eksiltmek mümkün mü?" diye sorulunca:

"Evet tâkatlarına ve imamın uygun göreceği miktara göre ayarlanabilir" demiştir.

İbnu Ebî Şeybe ve İbnu Sa'd'ın rivâyetlerine göre, Hz.Ömer cizyeyi erkeklere tahakkuk ettirmiş, zenginlerden 48 dirhem, orta halliden 24 dirhem, fakirden 12 dirhem almıştır.

Bir dirhemin, o günün iktisâdî hayatındaki yeri hususunda bir fikir verebilmek için, bazı eşyaların fiyatını, bâzı ücretleri tarihî rivayetlerden naklen kaydetmekte fayda var: Bir gömlek 2-3 dirhem, bir şalvar (serâvil) 3-4 dirhem, bir takım Necrânî elbise (hulle) 40 dirhem, bir belediye memurunun günlük ücreti 2 dirhem, bir koyunun fiyatı 0,5-1 dinar (1 dinar 12 dirheme denktir), Habeşistan'a giden Mekkeli muhacirlerin gemi ücreti 6 dirhem (yarım dinar). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 200 dirhem parası veya buna denk malı olanı zengin addetmiştir, zekât verilmez.[223]

?2? ??? ???? ?? ???? ?? ?????]???? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????: ??? ?????? ??? ??????? ?? ?????????? ?????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ???? ????? ????? # ???????: ??????? ?????? ??????? ????? ??????????[.

2. (1093)- Ca'fer İbnu Muhammed babasından naklediyor: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) Mecûsileri mevzubahis ederek: "Onlar hakında nası hareket etmem gerektiğini bilmiyorum" dedi. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh):"Sana şehâdet ederim ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle şöyle dediğini işittim: "Onlara, Ehl-i Kitab'a davrandığınız gibi davranın". [Muvatta; Zekât 42 (1, 278).][224]

AÇIKLAMA:

1- Her meselede, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bir örnek arayan Hz. Ömer, İran fethedilmeye başlayınca, onlardan nasıl vergi alacağı hususu problem olarak karşısına çıkar. Şahsen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bu mevzuda bir tatbikat veya tavsiye hatırlamadığı için nasıl hareket edeceği hususunda arkadaşlarıyla istişare eder. Abdurrahman İbnu Avf, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mecusilerden Ehl-i Kitap tarzında vergi alınması hususundaki tavsiyesini hatırlatır. Böyle durumlarda ikinci bir şâhid isteyen Hz. Ömer, Abdurrahman (radıyallahu anh)'dan şâhid istemeksizin, bu hadisle amel eder.

2- Aslında hadis metni "Mecûsilere Ehl-i Kitap gibi davranın" derken, "vergi hususunda" diye bir kayıt mevcut değildir. Ancak başka kayıtlar "onların kızlarıyla evlenilmeyeceğini, kestiklerinin yenilmeyeceğini" tasrih eder. Bu rivayet için "husus murad edilen âmm" denmiştir. İbnu'l-Müseyyeb dışında kalan ulemâ bu konuda müttefiktir. Sâdece onun, Mecûsilerin kestiğini yemede beis görmediği rivayet edilir.

3- Abdurrahman İbnu Avf'ın rivâyetini destekleyen bir rivâyet Muvatta'da İbnu Şihâb'tan yapılır: Buna göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Bahreyn Mecusilerinden cizye almıştır. Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hicr Mecusilerinden de cizye aldığı rivayetlerde gelmiştir. Hz. Osman da Berberîlerden cizye almıştır.

Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Vergi meselesinde de ?????????? ??????? ????????? kaidesince gayr-ı İslâm, bir bütün görülüp hepsinden cizye almak, prensip mi kılınmıştır?
Bu hususta ihtilâf edilmiştir. Arap müşrikleriyle puta ve ateşe tapanlar hakkında imamlar anlaşamamıştır. İmam Mâlik, Evzâî ve Saîd İbnu Abdilaziz: "Bunlardan da cizye alınır" derken, diğer üç imam ve başkaları: "Cizye, Kur'ân'ın tasrihiyle Ehl-i Kitap'tan, sünnetin tasrihiyle de Mecusilerden alınır, başkalarından alınmaz" demişlerdir.
Şu âyetin zâhirini esas alan âlimler Mecusileri Ehl-i Kitap saymazlar. (meâlen): "...Bizden önce iki tâifeye kitap indirildi, bizim onların okuduklarından haberimiz yok" demekten... sakının ki merhamet olunasınız" (En'âm 156). Cumhûr bu iki tâifeyi Yahudi ve Hıristiyanlarla te'vil ederek Mecusilerin Ehl-i Kitap sayılmayacağına hükmetmiştir. Mamafih, sadedinde olduğumuz hadis de Mecusileri Ehl-i Kitap addetmemekte "(vergi konusunda) Ehl-i Kitab'a davrandığınız gibi davranın" demektedir. Burada ayırım esastır.
Mecusileri Ehl-i Kitap sayanlar Abdurrezzak'ta hasen ve Abd İbnu Humeyd'de sahih bir senedle rivâyet edilen şu hadisi esas alırlar, âyeti de te'vîl ederler: "Müslümanlar İranlıları hezimete uğratınca Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Toplanın, Mecusiler Ehl-i Kitap değildir ki onlara cizye koyalım, puta tapanlar da değiller ki haklarında puta tapanların ahkâmını uygulayalım" dedi. Hz. Ali "onların Ehl-i Kitap olduğunu" söyleyerek şunu anlattı: "Mecusiler, okudukları bir kitaba, tedris ettikleri bir ilme sâhip idiler. Bir gün melikleri şarap içti. Sarhoşken kız kardeşine cinsî temasta bulundu. Sabah olunca, tamahkârları çağırıp ihsanlarda bulundu ve dedi ki: "Hz.Âdem oğullarını kızlarıyla nikahlıyordu." Tamahkârlar derhal itaat ettiler. Muhâlefet edenleri idam etti. Kitaplarında olanlar da, kalplerinde olanlar da (zamanla) kayboldu, yanlarında bu mevzuda hiçbir şey kalmadı." Rivâyetin Abd İbnu Humeyd'deki vechinin sonunda ???????? ?'???????? ?????? ???????? "Muhalefet edenleri ateş dolu hendeklere attı" ziyâdesi vardır.
Zürkânî, sadedinde olduğumuz rivayetten başka hükümler de çıkarıldığını belirtir. Söz gelimi:
1- Haber-i vâhid'le amel edilir.
2- Büyük sahâbeler bâzı hadisleri ve bir kısım ahkâmı -başkaları bildikleri halde- bilemeyebilirler, bu durum onlara bir noksanlık getirmez.
3- Hadisin mefhumuna temessük esastır. Nitekim Hz. Ömer, Ehl-i Kitap denince kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanları anlıyordu, çünkü bu tâbirin mefhumu bu idi. Abdurrahman İbn Avf (radıyallahu anh) Mecusilerin onlara ilhak edileceğine dair rivâyette bulununcaya kadar Hz. Ömer, tâbirin bu zâhirî mefhumuna bağlı kalmıştır.[225]

?3? ??? ??? ???? ???:]???????? ???? ?????? ?????? # ????? ?????????? ???? ??????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????[. ??????? ???? .

3. (1094)- İbnu Şihâb der ki: "Bana ulaştı ki, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bahreyn Mecusîlerinden cizye almıştır, keza Hz. Ömer (radıyallahu anh) İrân Mecûsilerinden, Hz. Osman (radıyallahu anh) da Berberîlerden cizye almıştır." [Muvatta, Zekât 41, (1, 278).][226]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ??????]???? ????? ????? # ???????? ???? ?????????? ??????? ????? ??????????[.

4. (1095)- Hz. Enes (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Dûmetli Ükeydir'den de cizye aldı.[227]

AÇIKLAMA:

Dûmet, Şam (Suriye) bölgesinde, Tebük'e yakın bir yer veya bir kale adıdır. Ükeydir, Dûmet'in kralının adıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oranın fethine, Hâlid İbnu Velîd'i göndermiştir. Ükeydir İbnu Abdilmelik Hıristiyan idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürülmemesini emretmişti, yakalanıp sağ olarak Medine'ye getirilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kanını bağışlar, cizye mukabili sulh yapılır.
Hattâbî, Ükeydir'in Arap asıllı olduğunu belirttikten sonra: "Gayr-ı müslim Araplardan da cizye alınacağı" görüşüne bu rivayette delil olduğunu belirtir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, İmâm Ebu Yusuf Araplardan cizye alınmayacağı, zekât alınacağı görüşündedir. Mamafih Mâlik, Evzâî, Şâfîî hazerâtı bu meselede Arap, acem bütün gayr-ı müslimlerin eşit olduğu, hepsinden cizye alınması gerektiğini belirtmişlerdir.[228]

?5? ??? ??? ?? ???? ????? ?? ??? ??? ??? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????]???? ????? ????? # ???: ??????? ???????? ???? ????????? ?????????????? ???????? ???? ???????????? ???????[. ???? ?????: ???????. ??????? ??? ???? .

5. (1096)- Harb İbnu Ubeydillâh, baba tarafından dedesi Umeyr es-Sakafî (radıyallahu anh)'den nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Harâc Yahudi ve Hıristiyanlardan alınan vergidir. Müslümanlara harac yoktur." Bir rivayette "uşûr yoktur" buyurmuştur." [Ebû Dâvud, Harâc 33, (3046-3049).[229]

AÇIKLAMA:

Harâc, Kâmus'da açıklandığı üzere, asıl itibariyle arâziden hasıl olan gelir ile, kölenin çalışmasından hâsıl olan gelire denmiştir. (= galle-i arzdan ve galle-i amel-i abdden hâriç ve hâsıl olan nesnenin ismidir.) Ancak sonradan sultana tarladan her sene verilen vergiye dendiği gibi, ehl-i zimmetten adam başına alınan cizyeye de harâc denmiştir.
Uşûr'a gelince, bu öşr'ün cem'idir. Öşr, onda bir demektir. Onda bir nisbetinde alınan vergiye öşür denmiştir.
Burada uşûr'la, ticaret ve alışverişlerden alınan vergiler kastedilmiştir, nisbeti onda biri geçse de düşse de Müslümanların vergilerine sadakat denirken, Yahudi ve Hıristiyanların vergilerinden bir kısmına uşûr denmiştir. Şafîî'ye göre, sulh sırasında ehl-i zimmeden akit gereğince alınan meblağa öşür denir. Sulh akdine böyle bir şart konmamışsa ehl-i zimmeden cizyeden başka bir şey alınmaz, ne arâzilerden ne de mahsullerinden öşür alınmaz.
Ebu Hanife'ye göre, "Müslümanlar dâr-ı harbe ticaret için girerken küffâr öşür alırsa, biz de ehl-i harbten dar-ı İslâm'a bu maksatla girdikleri zaman öşür alırız."
Arâzı vergisine gelince:Tatarhâniye'de açıklandığı üzere arâzı üç kısımdır:
1- Arz-ı memleket,
2- Arz-ı öşriyye,
3- Arz-ı harâciye,
1. Arz-ı memleket, padişahın milkidir, arz-ı öşriyye Müslümanların milkidir, arz-ı harâciye ehl-i zimmenin milkidir. Bu sonuncu kısımda satış, hibe, vakıf, vârisin vasiyeti gibi her çeşit tasarruf câizdir. Arz-ı memlekette bu tasarruflar câiz değildir. Arâzi-i öşriyye, arâzi-i Arap'tır. Keza ahâlisi savaşmadan kendiliğinden Müslüman olan arâzi ile, savaşılarak fetholunduktan sonra gâziler arasında taksim edilmiş olan arâzi de öşriyye kısmına girer. Arâzi-i harâciye kısmına Basra'dan sonra gelen Irak arâzisi girer. Keza Mekke hâriç fethedildikten sonra ahâlisi yerinde bırakılan veya ahâlisiyle imamın sulh antlaşması yaptığı arâziler de girer. Arz-ı harâciyeden alınan vergiye harâc denir. Arz-ı harâciye Müslümana satılmış olsa da harâc vergisi düşmez, bu mutlaka ödenir.

Harâc iki çeşittir:
1- Harâc-i mükâseme: Bu, arâzinin tahammül durumuna göre yarı, beşte bir, altıda bir gibi alınan vergidir.
2- Harâc-ı vazîfe: Bu, ehl-i zimmenin, arâzi-i harâciyeden menfaatlandırılmalarına imkân tanınmış olmasına, onların arâzide emniyet içinde yaşamalarının te'minine mukabil alınan vergidir. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh) sulanabilen bir dönüm tarladan buğday ve arpa cinsinden bir sa' ve bir dirhem vergi atmıştır.
Hârac tâbiri "arâzi"ye ve "ehl-i zimmet başı"na konulmuş olan vergi için kullanılmıştır. Ancak sonradan harâc daha ziyâde arâzi vergisine, cizye ise ehl-i zimmet başına atılan vergiye denmiştir."
Şâfiî'ye göre de harâc iki kısımdır:
1- Cizye,
2- Arâzinin kirası ve ücreti. Bir yer sulh yoluyla fethedilir ve arâzi ahâlisine bırakılırsa, arâzi için tesbit edilen harâc, baş için alınan cizye ahkâmına tâbi olur. Bunlardan İslâm'a giren olursa, üzerindeki harâc düşer, tıpkı boynundaki cizyenin de düşmesi gibi, buna mukabil arâziden elde edilen mahsûlden öşür alınır. Fetih, şâyet "arâzi Müslümanların olacak, ahâlisi de, her sene arâziyi ekip kaldırmaya bedel olarak bir şey ödeyecek" şartıyla gerçekleştirilmiş ise, bu arâzi Müslümanlarındır, alınan vergi de arzın ücreti (kirası)dır. Bu durumda, tarla sahibi Müslüman olsa veya küfründe devam etse farketmez. Sulh sırasında tesbit edilen statü aynen kalır. Bu arâzide satış da câiz değildir. Çünkü, satış mülkde olur, halbuki sâhibi onun gerçek mâliki değildir, mâlik, bütün Müslümanlar adına, İslâm Devleti'dir.
Özetlemek gerekirse arâzi-i harâciye şu çeşitlere ayrılmış olmaktadır:
1- Savaşla alınıp, gâzilere taksim edilen arâzi ki, imam, bunun bedelini gâzilere para olarak verip arâziyi Müslümanlara vakfeder ve koyduğu harâç vergisiyle, devlete devamlı bir gelir kaynağı yapar, Hz. Ömer, Irak arâzisini böyle yapmıştır.
2- İmam, bir beldeyi sulh yoluyla fetheder, arâzi Müslümanların olur, ancak, eski ahâlisi, harâc ödemek kaydıyla yerlerinde kalırlar. Arazi fey'dir, harac ücrettir, Müslüman olsalar da harâc düşmez.
3- Sulh yoluyla fethedilir, ancak sulh, şu şartla yapılmıştır: Arâzinin mülkiyeti ahâliye aittir, harac vererek onda ikâmet edeceklerdir. İşte bu harâc cizyedir. Bunlar Müslüman olunca cizye üzerlerinden düşer. Sadedinde olduğumuz hadis, ulemaya göre bu nev ile açıklanmıştır, ancak sadece bu nev'e has değildir.[230]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ??????????? ????????? ???? ????????????? ?????????[. ????? ???? .

6. (1097), İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) Nebat ahalisinden buğday ve zeytinyağından öşrün yarısı (yirmide bir nisbetinde) vergi alırdı. Bu davranışıyla kasdı Medine'ye bunlardan çokca gelmesini sağlamaktı. Kıntiyye (denen buğday ve arpa dışında kalan, nohut, mercimek, bakla nevinden tahıl) dan da öşür alıyordu." [Muvatta, Zekât 46, (1, 281).][231]

AÇIKLAMA:

Zürkânî Muvatta'nın bir nüshasında "zeyt" yerine "zebîb" (kuru üzüm) geldiğini belirttikten sonra bunu düzelttiğini belirtir.
Metinde geçen Kıntiyye'nin "kuntiyye" diye telaffuzu da câizdir. İki mânaya gelir:
1- Buğday ve arpa dışında kalan hububat, tahıl da deriz: Mercimek, nohut, bakla gibi.
2- Pamuklu giyecekler. Burada hububat kastedildiği açıktır.
Nebat, Irak'da Kûfe ile Basra arasındaki Betâih'te yaşayan bir kabilenin adıdır. Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in burada doğduğu söylenmiştir. Bu sebeple bir hadiste: "Biz Nebâtî olan Kureyşîleriz" ifadesine rastlanır.[232]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ? ???????? ??????????? ?? ????? ????????? ???????? ???? ??????? ????????[.??? ????? ???? ????? ?????: ????? ??? ???? ????? ??? ?? ???? ???? ?????? ???? ???. ????? ??? ???? ???????? .

7.(1098)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir yerde iki kıblenin varlığı uygun olmaz. Müslüman kimseye cizye yoktur."
Süfyan merhum der ki: "Bunun mânası şudur: "Bir zımmî, kendisine cizye vermesi gerektikten sonra (vergisini henüz ödemeden) Müslüman olursa, artık bu vergi ondan düşer." [Ebu Dâvud, Harâc 34, (3053); Tirmizî, Zekât 11, (633).][233]

AÇIKLAMA:

1- Türbüştî, "Bir yerde iki kıblenin varlığı uygun olmaz" hadisini şöyle açıklamıştır: "Bir yerde iki din aynı eşit şartlarda zâhir olamaz. Şöyle ki: Müslüman kimsenin, kâfirler arasında ikâmet etmesi caiz olmaz, zîra ikâmet edecek olsa, kendisini Müslümanlar arasındaki zımmîlerin yerine koymuş olacaktır, ona, nefsini küçüklük ve zillete atması uygun düşmez, zîra izzet, Allah'a, Resûlü'ne ve mü'minlere aittir. Dini, İslâm dinine muhalif olan kimsenin, İslâm memleketinde ikâmeti ise cizye vermekle mümkün olabilir. Ayrıca, ona dinini dilediği gibi yüksek sesle izhâr, ilân ve neşretmesine müsâade edilmez. (Dinî tezâhürlerde ikinci plânda olmak zorundadırlar)."
2- Hadisin ikinci kısmı: "Müslüman kimse cizye ödemez" hükmünü koymaktadır. Bu iki kısım arasında şöyle bir irtibat kurulmuştur: "Zımmî, cizye ödemek şartıyla ikâmetine müsaade edilen kimsedir. Şu hade zımmînin üzerinde cizye mükellefiyeti vardır, müslim üzerinde cizye yoktur. Bu durum iki kıbleden birini yükseltirken diğerini alçaltır, dolayısıyla hiçbir surette bunlar eşit durumda olmazlar."
Bu hadisle ilgili olarak Hattâbî der ki: "Bu iki suretle te'vil edilebilir:
1- Cizye'nin mânası harâc demektir. Şayet bir Yahudi Müslüman olsa ve elinde sulh yapılmış olan arâzi bulunsa, adamın boynundan cizye, arâzisinden de harâc vergisi düşer, Süfyan-ı Sevrî ve İmam Şâfîî, böyle hükmetmişlerdir. Süfyan-ı Sevrî ayrıca der ki: "Bu arâzi, savaşla alınan bir yer ise, adam sonradan Müslüman olunca, kendisinden cizye düşer, arâzisinde harâc bâki kalır."
2- İkinci tevile göre: Zımmî Müslüman olunca senenin bir kısmı geçmiş olsa, zımmîden, geçmiş bulunan aylara tekabül eden vergi hissesi istenmez, tıpkı Müslümandan da, sağmal hayvanlarını sattığı takdirde, üzerinden bir yıl geçmiş ise, geçen aylar için sadaka istenmediği gibi... Çünkü bu, mala sahip olduktan sonra bir yıl tamam olunca vâcib olan bir hakdır.
Sene tamamlandıktan sonra Müslüman olursa vergilerini ödemeli midir? meselesinde ihtilâf edilmiştir. Ebu Ubeyd, geçen yıl için cizye istenmeyeceği görüşündedir. Bu hususta Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın tatbikatından delil getirmiştir. Ebu Hanîfe merhuma göre, bu ne vârislerinden, ne de terikesinden alınmaz, çünkü bu onun üzerine kesin bir borç değildir, bunlardan biri, üzerinde cizye borcu bulunduğu takdirde Müslüman olsa, bu kendisinden düşer ve eski borcu ondan alınmaz.
Şâfîî'ye göre, bu borç ondan istenir. O, cizye borcunu, ancak ödemekle sâkıt olan sâbit bir borç telâkki eder.
İmâm Malik ve Ahmed ve İbnu Hanbel de bu meselede Ebu Hanîfe gibi hükmetmişlerdir. Sahih olan da budur.[234]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? #[. ????? ??? ????.??????? ??????? ??? ??????: ?? ?? ??? ?????? ??? ???? ??? ???? ?????? ??? ??????? .

8. (1099)- Hz. Muâz (radıyallahu anh) demiştir ki: "Kim kendi boynuna cizye akdi yaparsa, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gittiği yoldan (sünnetten) berî olmuş olur."
Burada "cizye"den murad harâctır: Yani: (Satınalma yoluyla) kendini harâca mahkûm eden, tıpkı kitâbîyi cizyeye mahkûm etmek gibi bir davranışta bulunmuştur. [Ebu Dâvud, Harâc, 38, (3082).][235]

AÇIKLAMA:

Burada denmek istenen şey şudur: "Kim harâc vergisine tâbi bir arâziyi kâfirden satın alırsa, bu kimseye arâzinin harâcını vermek vâcib olur. Harâc ise "cizye" sınıfına giren bir vergi çeşididir. Bilindiği üzere cizye zımmîlerden alınan verginin adıdır, Müslümanlardan cizye alınmaz. Netice olarak bu satınalma sebebiyle, kişi kendi eliyle, zımmîlerin ödediği çeşitten bir vergi (harâc) ödemeye kendisini mahkum etmiş olmaktadır. Şurası muhakkak ki, cizyeyi mecbur kılma işi, burada, sünnet yoluyla olmamıştır. Sünnetten berî olmak bu mânada kullanılmış olmalıdır. Çünkü, harâc arâzisinin vergisi, arâzi Müslümana geçmekle düşmez. Bu hadiste, zımmîlerin zîraatten uzaklaşmalarını kolaylaştırmamak gereği dahi gözükmektedir. Müteakip hadis de bu manayı te'yid eder.[236]

?9? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ?????? ?????????????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????????? ?? ?????? ???????? ?????? ?????? ?"????? ????????[.??? ????? ?? ???: ???? ??? ???? ?? ????? ??? ?????? ????: ??????? ????? ??? ???? ???: ???? ???? ?????? ???? ????? ??. ???: ?????? ??. ???? ???? ????? ??? ????? ??????????? ????????? ???? ???? ??? ?? ?? ??? ?? ?'??. ????? ??? ????.????? »?????? ?????« ?? ??? ???? ???? ?"???? ???? .

9. (1100) Ebu'd Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki: "Kim bir arâziyi haracı ile birlikte (satın) alırsa hicretinden rücû etmiş demektir. Kim de bir kâfirin boynundan zilleti kaldırıp onu kendi boynuna koyarsa İslâm'a sırtını dönmüş olur."
Sinân İbnu Kays der ki: Hâlid İbnu Ma'dân bu hadisi benden işitince bana: "Bunu sana Şebîb mi rivayet etti?" dedi. "Evet" dedim. "Öyleyse dedi, gidince, söyl bu hadisi bana yazıp göndersin."
Sinân İbnu Kays devamla dedi ki: "(Şebib'e) söyledim, onun için hadisi yazıverdi. Tekrar geldiğim zaman Hâlid İbnu Ma'dân kâğıdı sordu. Ben de verdim. Okuyup bu hadisi işitince sahip olduğu arâzinin hepsini terketti." [Ebu Dâvud, Harâc 38, (3082).][237]

AÇIKLAMA:

1- Bu bahse giren önceki hadislerde ve hususan 1096. hadiste açıkladığımız üzere, arz-ı harâciye'yi bir Müslüman da satın almış olsa onun harâc vergisi düşmez, ödenmesi gerekir. Harâcın cizye sınıfına girdiği gözönüne alınınca, hadisin söylemek istediği mâna daha iyi anlaşılır. Zîra harâc arâzisini satın almak, kendi kendini cizyeye bağlamak olmaktadır.
Rey ehli (Hanefiler), Müslüman kâfirden satın aldığı harâciye arâzinin harac vergisini ödeyeceğine hükmetmekle birlikte, tarladan kaldırılan hububat için öşür vermeyeceğine hükmetmiştir. Onlara göre bir tarlaya hem harâc hem öşür düşmez. Ancak geri kalan âlimler: "Tarladan kalkan mahsul beş vaska ulaşırsa öşür vacibtir" hükmünde ittifak ederler. (Bir vaskın miktarını 1086, hadiste açıkladık.)
2- Hadiste geçen "hicretinden rücû etmek" tâbiriyle harâc arâzisi satın almanın, hicretten vazgeçme fiiline oldukça yakın bir davranış olduğu belirtilmektedir. Çünkü Müslüman, zımmîden böyle bir arâzi satınalmak veya kiralamakla, o arâzinin cizyesini ödeme işinde kendini o zımmînin yerine koymuş olmakta, terketmiş olduktan sonra da tekrar o arâziye dönme durumuna düşmektedir. Bu da, hicretinden rücû etme mânasına gelir, çünkü hicret, esas itibariyle küfür arâzisini terketmektir.
3- Şurası muhakkak ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada açık bir şekilde, arâziyi harâciyeyi satın almamayı tavsiye etmektedir. Allahu â'lem, bu yasaklamada, Müslümanların çiftçiliğe çok fazla tâlib olmamaları irşâdı var. Bir başka ifade ile, gayr-ı müslimlerin arâzilerini satın alarak onların ticâret, zanaat, sanayi gibi daha kârlı, daha verimli sahâlara kaymalarına zemin hazırlanmaması istendiği, bu sebeple böylesi bir davranışın, hadisin devamında "zilleti kâfirin boynundan kaldırıp, kendi boynuna geçirmek" olarak tavsif edildiği söylenebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ticârete teşvik edici, ???????? ??????????? ????????? ???????????? "Rızkın onda dokuzu ticârettir" gibi hadisleri gözönüne alındıkta mesele daha iyi anlaşılır ve hadisten çıkardığımız mesajdaki isabet ihtimal artar. Günümüzde maddî yönden kalkınan her memlekette zengin sınıfların daha ziyade ticaret ve sanayiye ehemmiyet verdiğini gözönüne alırsak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl günümüzde bile taptaze kalan ezelî ve ebedî bir gerçeğe parmak bastığını daha iyi anlama fırsatı buluruz.
4- Ancak şunu da belirtelim ki, Ashab'tan bâzıları harâc arâzisinden satın almıştır. Beyhakî'nin el-Ma'rife'de belirttiğine göre, İbnu Mes'ûd, Habbâb İbnu'l-Eret, Hüseyin İbnu Ali, Şüreyh gibi büyüklerin harâc arâzileri mevcuttu. Utbe İbnu Ferkad es-Sülemî, Hz. Ömer'e "Arzu's-Sevâd'dan (Harâc arâzisi) arâzi satı aldım" deyince, Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Öyleyse sen orada, tıpkı sahibi gibisin" der.
Yine Beyhâkî'nin kaydına göre, Behzü'l-Melik ahâlisinden bir kadın Müslüman olur. Hz. Ömer, ilgililere: "Arâzisini tercih eder ve arâziye terettüp eden eski vergisini öderse, arâzisi ile onun arasına girmeyin, aksi takdirde arâzi ile Müslümanlar arasına girmeyin" diye yazar.
Keza Hz. Ali de Müslüman olan İranlı bir çiftçiye: "Arâzinde otururusan, senden alınan baş vergisini kaldırırız, ancak arâziden alınan vergiyi almaya devam ederiz, ondan ayrılırsan arâzine biz sâhip çıkarız" der.[238]

ÜÇÜNCÜ FASIL

GANİMETLER VE FEY

GANİMET:

Kâfirlerle harb edilerek alınan mallardır. Bunlar beşe taksim edilir. Bir hissesi Allah ve Resûlü'nün hakkı olarak ayrılır. Geri kalan dört hisse savaşa katılan gaziler arasında pay edilir. Süvâriler 3 hisse, piyâdeler 1 hisse alırlar.[239]

FEY:

Küffârın çekilip gitmesi veya Müslümanlarla savaşmadan sulh yapmaları sonucu elde edilen maldır. Gümrük vergisi, ticâret vergisi, vârissiz olarak ölen

zımmînin devlete kalan malı vs. hep fey sayılır. Bu iki kelimenin müterâdif olarak kullanıldığı da olmuştur.[240]

?1? ?? ???? ?? ????? ?'????? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ?????????????? ???? ???? ????? # ??????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????????? ?"???. ????????? ??? ?????????? ????????: ?????? ??? ????? ????? # ??????????? ???? ???????? ?????? ?"??? ??????????? ???? ????? # ????????? ????????? ???????? ???? ???????????. ??????? ????????? ???????? ????? ?????????: ????? ????????? ???? ??????? ????????. ???? ?????? ??????? ????? ?????: ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????: ?????????? ?????? ????????? ????????? ????????????? ????????? ?????? ?????: ????? ????????? ?????? ???????????? ????????? ???????? ??????????? ???? ????? ??????????????? ????????? ?????? ???????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ???????[. ????? ??? ???? .

1. (1101)- Mücemmi' İbnu Câriye el-Ensârî (radıyallahu anh)[241] anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hudeybiye sulhünde hazır bulunduk. (Sulh yapılıp) oradan döndüğümüz zaman, halk, develerini hızlandırarak (bir yere birikmeye) başladılar. Biz hayretle: "Bu insanlara ne oluyor, (niçin hayvanlarını hızlandırıp bir yere üşüşüyorlar?)" diye sorduk.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy gelmiş" dediler. Biz de, halkla birlikte harekete geçip develeri hızlandırdık. İlerleyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kura'u'l-Gamîm denen (Mekke ile Medine arasında Usfân'ın önünde bulanan) yerde bulduk. Devesinin üzerinde duruyordu. Halk toplanınca bize ?????? ????????? ???? ??????? ???????? sûresini tilâvet buyurdular.
Askerlerden biri: "Yani bu sulh bir fetih midir?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet!" deyip ilaveten: "Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim bu bir fetihtir" buyurdu. Sûre-i celileyi okumaya devam eden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah size, ele geçireceğiniz bol bol ganimetler vaadetmiştir. İman edenler için bir delil olması ve sizi doğru yola ulaştırması için bunları size hemen vermiş ve insanların size uzanan ellerini önlemiştir" meâlindeki âyete kadar (Fetih 20) okudu.
(Âyet-i kerimede işâret edilen âcil ganimetle) Hayber kastediliyordu. Buradan ayrılınca Hayber'e gazveye çıktık. (Elde edilen ganimet) Hudeybiye'ye katılanlara taksim edildi. Bunlar bin beş yüz kişi idi. Bunlardan üç yüzü süvâri idi. Ganimet on sekiz hisseye ayrıldı. Süvâri olana iki, yaya olana bir hisse verildi." [Ebu Dâvud, Cihâd 155, (2736), Harâc 24, (3015).][242]

AÇIKLAMA:

Hudeybiye Gazvesi'yle ilgili geniş bilgi 4266-4269 numaralı hadislerde gelecek. Ancak mevzuun anlaşılması için bazı kısa bilgiler vereceğiz.
1- Hudeybiye Gazvesi hicretin altıncı yılında Zilkade ayında yapılmıştır. Esâsen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) savaş için değil, umre için Mekke'ye müteveccihen yola çıkmıştı. Zülhuleyfe mevkiine gelince ihram giydiler. Gamîm nâm mevkiye kadar geldiler. Müşrikler burada karşılarına çıkıp daha ileri geçmelerine mâni oldular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la müşrikler arasında elçiler teâti edildi. Kritik anlar geçirildi. Bu ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) antlaşma ümidini keserek bir ağaç altında "ölmeden dönmemek üzere" bütün mü'minlerden bey'at aldı. Arkadan gelen vahiy bu bey'attan Allah'ın razı olduğunu belirttiği için buna Bey'atu'r-Rıdvan denmiştir. Bu bey'at haberi müşriklere korku salmış ve sulh antlaşmasına râzı etmiştir.
2- Yapılan antlaşmaya göre o yıl değil, müteâkip sene umre yapılacaktı, on yıl birbirleriyle savaşmayacaklar, Mekkeliler serbestçe Suriye'ye ticaret için gidebilecekler, Müslümanlara sığınan Mekkeli mühtediler, Mekke'ye iade edilecekler, Müslümanlardan Mekke'ye iltica edenler îâde edilmeyecekti.
Umre için yola çıkan mü'minler, umre yapmadan dönmeye razı olamıyorlardı. Hele mültecilerin Mekkelilere iadesi pek ağırlarına gitmişti. Bu antlaşmadan hiç memnun değillerdi. Savaşmak bir çoğuna göre, daha iyi idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e başta Hz. Ömer, pek çok sahâbe itiraz etmiş, memnuniyetsizliklerini üzüntülerini sözleriyle, davranışlarıyla ifâde etmekten çekinmemişlerdi.
Bu hâlet-i ruhiye içinde dönüş yapılırken Fetih sûresinin, bu antlaşmayı "feth-i mübîn" ilân etmesi iyice şaşırtıcı olmuştu. Rivayette bir askerin, sûreyi tilavet etmekte olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın kıraatini keserek: "Bu sulh bir fetih midir?" demesi bu şaşkınlığın ifadesidir.
3- Sonradan bizzât Hz. Ebur Bekir ve Hz. Ömer'in de itiraf edecekleri üzere Hudeybiye antlaşması gerçekten bir feth-i mübin idi. Arkadan gelecek, Hayber, Mekke, Huneyn vs. fetihlerinin anahtarı, kapısı durumunda idi. Bu sulh sayesinde, yılardır kopmuş olan beşerî münâsebetler Mekkeli müşriklerle Müslümanlar arasında başlamış, İslâm'ın ne olup ne olmadığı sulh şartları içinde anlatılma ve fiilen gösterilme imkânına kavuşturulmuştu. Müslümanlığını gizliyerek artık ortaya çıkabiliyorlardı. Artık karşılıklı bir emniyet ve güven hissi gelmişti. Korkusuzca mü'minler müşriklerle karışabiliyor, münâkaşa edebiliyorlardı. Ebu Süfyan gibi lider durumundaki azılı İslâm düşmanları bile Medine'ye kadar serbestçe gelebiliyorlardı. Hâlid İbnu Velîd bu sulh esnasında Müslüman olmuştu. Hz. Ebu Bekir'den başka herkesin hoş karşılamamakta ittifak ettiği bu sulh her çeşit menfi zevâhirine rağmen, gerçekten bir feth-i mübin idi.
4- Ganimetinden söz edilen Hayber'in zabtı, Hudeybiye dönüşü, Medine'de 20 gün kadar kalındıktan sonra hareket edilerek gerçekleştirilen bir fetihtir. Rivayetler bir kısmının savaşılarak, bir kısmının sulh yoluyla fethedildiğini belirtirler.
5- Ganimet taksiminde süvariler, atları veya develeri için de ayrı bir hisse alıyorlardı. Metinde Hayber ganimetinin on sekiz hisseye ayrıldığı ifade edilir. Mânası şudur: Bu rivayete göre, savaşa katılanlar 1500 kişidir. Bunlardan 300 tanesi atlı ve çift hisseli, 1200 tanesi yaya ve tek hisseli. Râvi, her 100 eşit payı bir hisse olarak tavsif etmektedir. Böyle olunca 12 yaya, 6 da süvari hissesi var demektir, toplam 18 yapar.
6- Şunu hemen belirtelim ki, Hudeybiye Gazvesi'ni nakleden farklı muhtevalı başka rivayetler de var. Sıhhat yönüyle bu rivayet onların bazılarından zayıf olduğu için buradaki rakamlara itibar edilmemiştir. Daha mevsuk rivayetlere göre Hayber'de ele geçirilen ganimet 36 hisseye, yani 3600 paya ayrılmıştır. Bunun yarısı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Müslümanlara ayrılmıştı. Bu miktar 1800 pay tutuyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın payı diğer mü'minlerden birinin payı kadardı.
1800 paylık diğer yarı, Müslümanların umumî ihtiyaçları için ayrılmıştı.
Hudeybiye Gazvesi'ne katılanlar 1400 kişi idi. Bunlar arasında 200 süvari vardı. Her bir at için iki hisse ayrılınca atlara 400 hisse ayrılmıştı. Bu şahısların payına ilave edilince 1800 yapıyordu. Böylece ganimetin yarısı 1800 hisseye taksim edilmişti. Netice itibâriyle piyadeler bir hisse alırken, süvariler üç hisse almıştı.
Hudeybiye'de bulunduğu halde Hayber'e katılmayan sadece Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ona da normal hisse ayırdı.
Ebu Muâviye'nin rivayetine dayanan bu bilgiler ulemâca sahih kabul edilmiştir. Ebu Dâvud, yukarıdaki Mücemmî hadisindeki yanılgıya dikkat çekerek atlı sayısının Mücemmi'in dediği gibi, 300 değil, 200 olduğunu belirtir. Keza atlı 2 değil, 3 hisse almıştır. Biri şahsı için, ikisi atı için.[243]

?2? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ???? ????? # ???????? ?????????: ??????? ???????????? ???????????? ????????? ?????? ????????????. ??????????? ?????????? ???? ?????????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (1102)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i iki kısma ayırdı: Biri vukûa gelecek hâdiseler ve kendi ihtiyacı içindi, öbür kısmı da Müslümanlar arasında taksim etti. Bu kısmı on sekiz hisseye ayırdı." [Ebu Dâvud, Harâc 24, (3010).][244]

AÇIKLAMA:

1- Hattabî, bu hadisten şu hükmü çıkarır: "Ganimet olarak arâzi ele geçirilecek olsa, bu da diğer mallar gibi taksime tâbi tutulmaktadır, arada herhangi bir fark gözetilmemektedir."
2- Hayber meselesi, savaşla (unveten) fethedilen arâzilerle ilgili İslâmî ahkâma örnek teşkil etmiştir. Böyle yerler ganimettir.
Ancak, yukarıdaki ifade ile âyet-i kerimenin hükmü arasında ihtilaf gözükmektedir. Şöyle ki: ??????????? ???????? ?????? ?? ???? ???? ???? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? âyet-i kerimesi (Enfal 41) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e humsu'l hums, yani "beşte birin beşte biri"ni verirken, yukarıdaki rivayetin zâhirî yarısının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ayrıldığını söylemektedir. Bu nasıl olur?
Bu soruyu cevaplamak için Hayber'in fethiyle ilgili olarak vârid olan rivayetlerin tamamını görmek gerekir. O zaman müşkil kalkar. Şöyle ki:
Hayber denince tek bir şehir hatırlanmamalıdır. Buna bağlı köyler, çiftlikler, kaleler vs. vardı. Hatta onların isimleri bile farklı di: Vatîha, Ketîbe, Şakk (veya Şıkk) Netât, Sülâlim vs.
Bunların hepsi aynı şartlarla fethedilmiş değillerdi. Bir kısmı savaşla fethedilmiş ve ganimet kılınmıştı. Bir kısmı da savaş yapılmadan, -âyet-i kerimenin ifadesiyle üzerlerine at salınmadan (Haşr 6)- fethedilmişlerdi. Savaşılarak ele geçirilenler humsu (beşte biri) ayrıldıktan sonra mütebâkisi gâziler arasında taksim edilir idiyse de; sulh yoluyla alınanları, Cenab-ı Hakk'ın irşad buyurduğu şekilde kendi ihtiyaçları, zuhûr eden hâcetler ve Müslümanların umumî maslahatları için harcardı.
Öyle ise, savaşılarak ve sulhla fethedilen parçaların tamamı birden değerlendirilmiş ve görülmüştür ki, bunlar, yarı yarıya denkleşmektedir. Yâni Hayber'e dahil olan kale, köy ve çiftliklerin yarısı savaşla fethedilmiş, diğer yarısı da sulh yoluyla zabtedilmiştir. Şu halde bu iki farklı taksim yarı yarıya olunca sadedinde olduğumuz rivayette görüldüğü üzere, bazı rivayetler nihâî duruma göre nakletmiştir, bazı rivayetler de savaşılarak fethedilen yerlerin taksim durumuna göre meseleyi tasvir etmişlerdir. Anlatıldığı üzere, ortada bir tenakuz mevzubahis değildir. Bu husus, Ebu Dâvud'un aynı babtaki diğer hadislerinde sarih olarak belirtilir.
Beyhâkî tarafından yapılıp, Aliyyu'l-Kârî gibi bazılarınca da benimsenen bu açıklamayı kabul etmeyen İbnu'l-Cevzî bir başka yorum sunar: Ona göre: Hayber'in tamamı savaşla fethedilmiştir. Ancak, komutan savaşla fethettiği yerlerde şu üç tasarruftan birinde muhayyerdir.
1- Gazilere taksim eder,
2- Taksim etmez, vakfeder,
3- Bir kısmını taksim, bir kısmını vakfeder.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu üç çeşit tatbikata da yer vermiştir:
1- Kureyza ve Nadir Yahudilerinin mallarını taksim etmiştir.
2- Mekke'yi taksim etmemiştir.
3- Hayber'in yarısını taksim etmiş, yarısını etmemiştir.
Şunu son olarak kaydedelim ki, rivayetler, meseleyi İbnu'l-Cevzî'nin beyan ettiği tarzda kesip atmaya imkân verecek açıklıkta değildir. Hayber'in fethi kadar Mekke'nin fethi de ulemâyı tereddüde sevketmiştir. Sulh yoluyla mı fethedildi, savaşılarak mı fethedildi? Edille'nin ihtilâf ettiği hususlarda kesin hükümden kaçınmak ihtiyata muvafıktır ve ulemanın sünneti de budur.[245]

?3? ??? ???? ???:]??????? ???? ????? # ???????? ????? ?????? ?????????? ???? ???? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

3. (1103)- İbnu Şihâb der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i beşe taksim edip beşte birini aldıktan sonra geri kalanı, Hudeybiye Seferi'ne katılanlardan Hayber'e iştirak eden ve etmeyenler arasında taksim etti." [Ebu Dâvud, Harâc 24, (3019).][246]

AÇIKLAMA:

Âlimler, Hudeybiye Sulhü üzerine nâzil olan Fetih sûresinin 20. âyetinda vâdedilen "bol ganimet"in Hayber olduğunu söylerler. Müslümanlar, Hudeybiye Sulhü'nü yaparak Zilhicce ayında döndükten sonra Medine'de 20 gece -veya buna yakın bir müddet- geçirirler. Sonra Muharrem ayında, fethetmek üzere Hayber'e hareket ederler.
Gerekli açıklamalar önceki rivayette geçmiştir.[247]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???? ????? # ????? ???????? ??????????? ?????????? ???????: ?????? ????????????? ???????? ????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

4. (1104)- İbnu'z Zübeyr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber (fethedildiği) sene, (babam) Zübeyr'e dört hisse ayırdı. Bir hisse Zübeyr için, bir hisse zilkurbâ [ya giren Abdulmuttalib'in kızı ve Zübeyr'in annesi olan Safiyye (radıyallahu anhümâ)] için, iki hisse de atı için." [Nesâî, Hayl 17, (6, 228).][248]

AÇIKLAMA:

Hadis, ganimette atlıya verilecek hissenin miktarını tesbitte hüccet kılınmıştır. Atlı, atı sebebiyle iki hisse almaktadır. Bir de şahsî hisse olmak üzere toplam üç hisse yapmaktadır. Zübeyr (radıyallahu anh)'in annesi Safiyye (radıyallahu anhâ) hatun için ayrılan hisse, zilkurbâ kaleminden ayrılmaktadır. Zîra Safiyye hatun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın halasıdır. Âyet-i kerime ganimetten ayrılacak hisseleri sayarken zilkurbâ adıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yakınlarını da zikretmiştir (Haşr 7). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ve yakınlarına sadaka ve zekât gelirleri haram kılınmış, fey ve ganimetten elde edilen gelirlerden pay ayrılmıştır.[249]

?5? ??? ???????? ?? ???? ?? ???? ??? ???? ?????? ?????? ??????]??????? ???????? ??? ???? ????? # ?? ??????? ??????? ????????? ????? ????????. ?????: ???????? ????? ???? ????? # ???????? ???????? ????????? ?????????? ???? ????????? ??????: ???? ???? ??????????? ????????? ???? ??????????. ?????????: ????????? ???????? ????????? ????????? ???? ?? ??????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ???????????? ???????? ??????????. ?????: ??????? ????: ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ??????? ???????????. ???: ???????? ??? ??????? ??? ???? ?????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (1105)- Haşrec İbnu Ziyâd'ın babaannesinden (radıyallahu anhâ) anlattığına göre, babaannesi (Ümmü Ziyâd el-Eşceiyye) Resûllulah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte altı kadından biri olarak Hayber Gazvesine katılır. Kadın der ki: "Bizim de iştirak ettiğimiz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ulaşınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bizi yanına çağırttı. Gittik. Yüzünde öfke okunuyordu. Bize: "Kiminle çıktınız, kimin izniyle çıktınız?" diye çıkıştı. Biz: "Yün eğirip onunla Allah yolunda yardımcı oluruz. Okları (toplar gazilere) veririz, diye çıktık. Ayrıca yanımızda yaralıları tedavi için ilaç var, yemek de yaparız" dedik. Bunun üzerine: "Öyleyse kalın!" buyurdu.
Cenâb-ı Hakk Hayber'in fethini müyesser kılınca, bize de ganimetten, tıpkı erkeklere olduğu gibi pay ayırdı."
Haşrec der ki:
"Ey babaanneciğim, bu verilen ne idi?" diye sordum.
"Hurma idi" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Cihâd 152, (2729).][250]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, sefere katılan kadınların da erkeklerle eşit olarak hisse aldıklarını ifade etmektedir. Ancak bu rivayet isnâd yönüyle zayıf olduğu için, amele esas olmamıştır. Ulemâ büyük çoğunluğuyla savaşa iştirak eden köle, kadın ve çocukların muhariplerle eşit seviyede ganimete iştirak edemeyeceklerine hükmetmiştir. Bunlara bahşiş nev'inden, miktarı komutanın takdirine bırakılan bir şeyler verilir. Mamafih, "Verilen ne idi?" sorusuna aldığı "Hurma!" cevabından hareket eden bâzı âlimler şu te'vili yaparlar: "Kadın burada, "Bize de erkeklere verilen şeyden verildi" demek istemiştir, miktarı kastedmemiştir. Cevapta, "Erkeklerle eşit miktarda pay aldık" mânası mevcut değildir." Ancak, hadisin zâhiri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hurmanın bir kısmını kadın ve erkek arasında eşit olarak pay ettiğini ifade etmektedir. Hattâbî, Evzâî'nin savaşa katılan kadınların da hisse sâhibi olduklarına hükmettiğini belirttikten sonra bu hadisi delil kılmış olabileceğine dikkat çeker.[251]

?6? ??? ???? ???? ??? ????? ???:]???????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ???? ?????? # ??????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????? ????? ??????????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»???? ??????« ???? ????? .

6. (1106)- Umeyr Mevlâ Âbî'l-Lahm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Efendilerimle birlikte Hayber Gazvesi'ne katıldım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benden bahsettiler ve benim köle olduğumu söylediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bana kılıç kuşatmalarını emretti. Bana kılıç kuşatıldı. (Ancak yaşça küçük olmam ve boyumun kısalığı sebebiyle) kılıcı yerde sürüyordum. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana ev eşyası verilmesini emretti. Delileri tedavi için okuduğum bir rukyeyi (afsunlama duası) (kontrol ettirmek için) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzettim. Bir kısmını atıp, diğer bir kısmını muhâfaza etmemi emretti." [Tirmizî, Siyer 9, (1557); Ebu Dâvud, Cihad, (2730). İbnu Mâce, Cihâd 37, (2855).][252]

AÇIKLAMA:

1- Teysir'deki metinde bazı eksiklikler var. Tercümede Tirmizî'nin metnini esas aldık.
2- Bu rivayette iki ayrı mesele var:
1) Kölenin savaşa katılması ve yaşça küçük bile olsa, savaşmayı öğrenmesi için kılıç verilmesi, savaşa katıldığı için pay ayrılmayıp, değerce düşük bir ev eşyası ile mükâfaatlandırılması. Hadis, bu kısmı ile, bilhassa kölenin savaşa katılması hâlinde ganimetten pay alamayacağını ifade eder.
2) Rivayetin ikinci kısmı farklı bir meseleye temas etmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) afsunlamak suretiyle, hastaların tedavisine müsaade etmekte ve fakat, cahiliye devrinden intikal eden duaları kontrolden geçirmektedir. İslâm akidesine uymayan lâfızları, cümleleri, put, cin, şeytan isimlerini, mânasız kelimeleri çıkarmaktadır. Bu rivayette, söylediğimiz husus vâzıh değilse de başka rivâyetler meseleyi açıklığa kavuşturur. Burada Umeyr'in afsunlama ile tedavide bulunduğu duasını kontrol ettirmek üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e okuduğu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu câhiliye duasından bazı kısımları İslâm akîdesine uygun bulmayıp çıkarmasını söylediği, diğer bir kısmında, mahzur görmeyerek orayı okumasına izin verdiği anlaşılmaktadır.
4022 numaralı hadiste daha geniş bilgi sunacağız.[253]

?7? ??? ?????? ???:]??????? ????? ????? # ???????? ???? ?????????? ????????? ??????[????? ??????? .

7. (1107)- Zührî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisiyle birlikte savaşmış olan Yahudilerden bir gruba, ganimetten pay ayırdı." [Tirmizî, Siyer 10, (1558).][254]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, bu rivayeti "Müslümanlarla birlikte savaşan zımmîler hakkında gelen hüküm: Ganimete iştirak ettiler mi?" başlığını taşıyan bir babta kaydeder. Bu babta, esas itibariyle mü'minlerin gayr-ı müslimlerden, savaş sırasında yardım istemeyeceği, onların yardımlarına müstağni olduklarını ifade eden rivayetler kaydedilir. Savaşta düşmana karşı zımmîlerden yardım istememek esas olmakla birlikte, savaşa katılan bulunması halinde, çoğunlukla âlimler, zımmîlere ganimetten pay verilmeyeceği hükmünü benimsemiştir. Bâzıları ise onlara da pay verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.
Şu hâlde sadedinde olduğumuz, Zührî'nin mürsel rivayeti bu görüşü aksettirmektedir. Ancak râcih görüş önceki görüştür, yâni ehl-i zımmîye, Müslümanlarla birlikte düşmana karşı savaşsa bile ganimetten pay ayrılmaz. Hadisciler, Zührî'nin mürsellerine fazla itibar etmezler ve zayıf olduğunu söylerler. Bilfarz sıhhatine hükmedilmesi hâlinde bundan maksadın ganimetten ayrılan sehim olmayıp, hediye ve bahşiş nev'inden verilen radh'a hamledilmiştir. Radh "azıcık ihsan" demektir.
Netice olarak kadın, çocuk köle, ve zımmîye ganimetten pay ayrılmaz. Ayrıldığına dair gelen rivayetler radh'a hamledilir.[255]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ????? ????? # ?? ?????? ???? ?'???????????? ?????? ??? ????????? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? '???? ???? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (1108)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Hayber'in fethinden sona bir grup Eş'arî ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldik. Ganimetten bize de pay vardı. Halbuki (Habeşistan'dan dönmüş olan) gemi arkadaşlarımız Ca'fer (radıyallahu anh) ve arkadaşları hâriç, Hayber Gazvesi'ne fiilen iştirak etmeyen kimseye pay ayırmamıştır." [Ebu Dâvud, Cihad 151, (2725); Tirmizî, Siyer 10, (1559).][256]

AÇIKLAMA:

Hayber'in fethinden sonra, ganimet taksimi sırasında Habeşistan'dan geri dönmekte olan muhâcirlerden, hâdisenin râvisi Ebu Musâ' nın da bulunduğu bir grup Hayber'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a rastlarlar. Ebu Dâvud'un rivâyetinde "ganimet taksimine tevafuk ettik" der. Rivayetteki farklılığa göre Ebu Musa: "Ganimet taksimine bizi de dahil etti" veya "Ganimetten bize de verdi" demiştir.
Hattâbî, bunlara verilen payın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tasarrufunda olan humustan olması gerektiğini söyler. Ancak, diğer askerlerin rızası ile, ganimet taksimine, aynen savaşa katılanlar gibi iştirak ettirilmiş olabileceklerini söyleyenler de olmuştur. Musa İbnu Ukbe, Megazi'sinde bu hususta kesin kanaat sahibidir. Mamafih ganimetin toplanmasından sonra ve taksiminden önce gelmiş olmaları sebebiyle, ganimetin tamamından bunlara pay ayrılmış olabileceğini söyleyenler de olmuştur. Şâfîî'nin bu meseledeki iki görüşünden biri budur.[257]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ????? ????? # ????: ????? ?????? ???? ??????: ???? ????????? ???????? ?? ??????? ??????
????????? ???????? #? ??????? ???????? ????? ???????? ???? ????? ?????? # ???????? ?????? ???????? ‘???? ????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (1109)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün -yani Bedir Savaşı günü- kalkıp şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki Osman Allah'ın ve Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)' nün rızasına uygun bir hizmet sebebiyle gelmiştir. Ben onun adına bey'at akdediyorum." Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimetten hisse ayırdı. Savaşa katılmayan onun dışında kimseye hisse vermedi." [Ebu Dâvud, Cihad 151, (2726).][258]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette geçen "yâni Bedir Savaşı günü" ibaresi râvilerden biri tarafından ilâve edilen açıklayıcı bir derctir. Ancak hadiste bir işkâl mevzubahis. Çünkü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Osman (radıyallahu anh) adına bey'at akdi sâdece Hudeybiye'de cereyan etmiştir. Mekkelilere elçi olarak giden Hz. Osman'ı müşrikler tevkif etmişti ve hatta Müslümanlar arasında öldürüldüğüne dair şâyia bile çıkmıştı. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sefere katılan bütün Müslümanlardan biat almıştı. Sıra Hz. Osman'a gelince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağ elini göstererek, "Bu, Osman'ın elidir" der ve diğer eline koyarak onun adına biat akdeder.
Bedir'de böyle bir biat olmamıştır. Ancak Hz. Osman'ın Bedir'deki durumu farklıdır. Şöyle ki: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem kerimeleri Rukiyye (radıyallahu anhâ) hasta idiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Rukiyye'nin refiki olan Hz. Osman'ı Medine'de bırakarak Rukiyye ile ilgilenmesini taleb eder. Osman'a: ????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????????
"Sana, Bedir'e katılanların sevabı ve ganimet payı aynen verilecektir" buyurur.
Şu halde yukarıdaki rivayette bir karışıklık gözükmektedir.
2- Bedir Savaşı'na katılmadığı halde ganimetten pay ayrılan yegâne şahıs Hz.Osman'dır. Bu da onun bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından kızı Rukiyye'nin tedavisiyle meşgul olmak üzere Medine'de kalmakla tavzif edilmesine mebnidir.
3- Bu hadisten hareketle, imamın verdiği bir vazife sebebiyle savaşa katılamayana ganimetten pay ayrılabileceğine hükmedilmiştir. İmama ait olmayan bir iş sebebiyle savaşa katılamayan kimseye ganimetten pay ayrılmayacağı hükmünde Şâfîî, Mâlik, Evzâî, Sevrî, Leys ittifak ederler.
Ebu Hanife ve ashâbı, bu meselede şöyle derler: "Ganimet dar-ı İslam'a celbedilmezden önce orduya katılana ganimetten pay ayrılır."[259]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ??????? ???????? ????????????? ??? ????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????[. ????? ???? ???? ???? .

10. (1110)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hangi bir köye varır da orada ikâmet ederseniz, hisseniz oradadır. Hangi bir belde de Allah ve Resûlü'ne isyan ederse o beldenin beşte biri Allah ve Resûlü'ne aittir ve o (geri) kalan) da sizindir." [Müslim, Cihâd 47, (1756); Ebu Dâvud, Harâc 29, (3036).][260]

AÇIKLAMA:

Burada iki ayrı cümle var ve her ikisinde karye kelimesi geçmektedir. Birinci karye'yi köy, ikinciyi belde olarak tercümeyi uygun bulduk.
Kadı İyaz, Müslim şerhinde, birinci cümledeki karye -ki köy diye tercüme ettik- ile savaş yapılmadan sulh yoluyla fethedilen yerlerin yani fey'in, ikinci karye ile savaşla alınmış olan yerin, yani ganimetin kastedilmiş olabileceğini belirtir. Hadiste geçen "O da sizindir" ibâresi beşte biri alındıktan sonra "geri kalan" demektir.
Fey'in ganimet gibi beşe taksim edilmeyeceği görüşünde olanlar bu hadisle ihticac ederler.
İbnu'l-Münzir: "Fey'in de beşe bölüneceğini, Şâfîî'den önce söylemiş bir fakih bilmiyoruz" der.
Hattâbî der ki: "Bu hadiste, savaşla alınan arâzinin hükmü, diğer ganimet mallarının hükmüne tâbi olacağına dâir delil mevcuttur. Yani arâzi de beşe bölünür, beşte biri ehl-i hums denen Kur'ân'da belirtilen (Enfal 11) harcama kalemlerine ayrılır. Beşte dördü de -ele geçirilen diğer para ve emvâl gibi- savaşa katılan gaziler arasında pay edilir.[261]

?11? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???????? ?? ?????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

11. (1111)- Râfî' İbnu Hadîc (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimet taksiminde on keçiyi bir deveye bedel tutardı." [Nesâî, Dahâyâ 15, (7, 221).][262]

AÇIKLAMA:

Nesâî, bu hadisi şu başlığı taşıyan babta kaydeder: "Deve kaç kurbanın yerine geçer?" Hadis bir devenin on keçiye bedel olduğunu ifade etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimet taksiminde bir deveye karşı keçiyi eşit tutmuştur. İshak İbnu Râhuye bu hadisle amel etmiştir. Ancak diğer âlimler bunun mensuh olduğunu söylerler. Zîra umumiyetle benimsenen esahh rivayetler devenin de sığırda olduğu üzere yedi kurban sayılacağını ifade etmektedir.
Aliyyü'l-Kârî, hadisin neshine değil, sahih hadisle teâruzuna hükmetmenin daha uygun olduğunu belirtir.[263]

?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ???????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ‘?????????? ???????? ????? ???????? ???????? ????????[.??? ?? ?????: ?????????? ?? ???? ??????? ???????. ????? ????? ???? ???? .

12. (1112)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazveye gönderdiği kimselerden bâzılarına, umumî ganimet taksiminden düşecek hisseden ayrı olarak, şahıslarına ait olmak üzere (bir nevi armağan olmak üzere) fazladan ganimet verirdi." [Buhârî, Hums 15, Meğâzî 57; Müslim, Cihâd 35, (1749); Muvatta, Cihâd 15, (2, 450); Ebu Dâvud, Cihâd 35, (2741-2746).][264]

AÇIKLAMA:

Bilindiği üzere ganimet belli bir prensibe gören taksim edilmektedir. Beşte biri (hums) Allah ve Resûlü'ne, geri kalan dördü de gazilere (süvâriye üç, piyadeye bir hisse şeklinde) müsavî olarak taksim edilir. Bu rivâyet savaşta şu veya bu şekilde başarı gösteren veya müessir hizmet verenleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hususî şekilde mükâfaatlandırdığını göstermektedir. Bu hal, şüphesiz kaabiliyet sahiplerini, şecaat sâhiplerini, gayret sahiplerini teşvike, memnun kılmaya müteveccih bir davranıştır. Verilen bu hususî armağan, yerine göre maddî yönden fazla bir değer taşımasa bile kadirşinaslığın bir delili, hususî surette gösterilmiş olan ziyade başarının takdir edildiğine maddî bir delil olur. Günümüzde bu, nişan, madalya, şilt gibi değişik isimler altındaki tercihlerle müesseseleştirilmiştir. Kaldı ki, değer yönüyle tatmin edici armağanlar da verilmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu neviden bağışta bulunduğu anlaşılmaktadır.
Bu mevzu ile ilgili olarak farklı yorumlar ileri sürülmüştür:
* Amr İbnu Şuâyb: "Böyle bir armağanı vermek sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e aittir" demiştir.
* İmam Mâlik, komutanın teşvik için önceden böyle bir şart koşmasını mekruh addeder, "Bu, cihâdı Allah rızası için değil, dünyalık için yapmak olur" der.
* Ulemanın kâhir ekseriyeti bunun cevazında, meşru olduğunda ittifak eder.
Ancak, taksim dışı verilecek bu armağan (nefl) nereden verilmiştir? İşte bu sorunun cevabında ihtilâf edilmiştir. Ganimetin -taksim edilmezden önceki- aslından mı, humus'tan mı, humsu'lhums'dan mı veya humus dışı kaynaktan mı?
* Şâfiler ilk üç kaynağı söylerler. Onlara göre makbul görüş de humsu'lhums'tan olmasıdır. Yani ganimet taksim edilip, hums'u alınca, hums'un harcanacağı beş harcama kaleminden birincisinden olmalıdır. Ayet-i kerime hums'a sırayla şu harcama kalemlerini gösterir:
1- Allah ve Resûlü,
2- Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yakınları,
3- Yetimler,
4- Düşkünler,
5- Yolcular (Enfal 41). Humsu'lhumstan murad, umumiyetle birinci kalemdir.
* Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Sevr ve daha başkaları, bu armağanın (nefl) ganimetin aslından olduğunu söylemiştir.
* İmam Malik ve bir grup âlim: "Nefl verilecekse mutlaka humus' tan olmalıdır"demiştir.
* Hattâbî: Bu konuda gelen ahbarın ekseriyeti nefl'in ganimetin aslından olması gerektiğine delâlet eder" der. Fakat kendisi humsa meyleder.
* İbnu Abdilberr: "İmam, şu veya bu sebeple askerlerden bâzılarını mükâfaatlandırmak isterse, bunu, humstan yapar. Ancak, ordunun bir parçası hususî bir başarı gösterir, ganimet elde eder de komutan bunları mükâfaatlandırmak isterse, bu takdirde üçte biri geçmemek kaydıyla, onların elde ettiklerinden kendilerine mükâfaat verebilir" der.[265]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????????? ?????? ????? # ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

13. (1113)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir günü, Ebu Cehl'in kılıncını bana armağan etti. Ebu Cehl'i, İbnu Mes'ud öldürmüş idi." [Ebu Dâvud, Cihâd 150, (2722).][266]

AÇIKLAMA:

Bedir Savaşı sırasında yaralı düşmüş olan Ebu Cehl'in kafasını ibnu Mes'ud koparmış idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sebeple Ebu Cehl'in kılıncın seleb kabul ederek ganimet gibi taksime dahil etmemiştir. Zîra "seleb öldürenindir" kaidesini koymuştur. Yani, savaş sırasında, bir gâzi belli bir şahsı öldürür ve bunu isbatlarsa, öldürülen kâfirin seleb'i (üzerinde çıkan işe yarar malzeme, para, silah vs.) öldürenin olur, bu diğer ganimetin mallarına katılarak umumî taksime tabi tutulmaz (1117. hadiste gelecek). İşte Ebu Cehl'i İbnu Mes'ud öldürdüğü için onun kılıcı ganimet değil "seleb" kabul edilmiştir.
Ulemâ bu rivayete dayanarak, "yaralıyı öldüren de, onu öldürmüş sayılarak "seleb"e hak kazanır" hükmünü koymuştur. Esasen Ebu Cehl'i yaralayıp yıkan Muâz İbnu Amr İbnu Cemûh ve Muâz İbnu Afrâ'dır. İbnu Mes'ud kafasını koparmıştır.
"Ebu Cehl'i İbnu Mes'ud öldürmüş idi" cümlesi, râvilerden bir ilâve kabul edilir. Ancak, İbnu Mes'ud'un, -ilmu'lbeyanda iltifat denen- başka bir üsluba dökülmüş şahsî sözü de olabilir.[267]

?14? ??? ??? ?????????????? ?????? ???:]??????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ?? ??????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ??????????? ???? ????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????????????? ??????????? ?????? ??? ????? ????? ????????. ????? ?????: ????? ????? ???????? ????? ????? # ??????: ? ?????? ??? ?????? ???????? ‘????????? ????? ????? ???????? ?????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

14. (1114)- Ebu'l-Cüveyriyye el-Cermî (rahimehullah) anlatıyor: "Rum diyarında içinde dinar bulunan kırmızı bir küp ele geçirdim. Bu sırada emîr, Hz. Muâviye (radıyallahu anh) idi. Başımızda da komutan olarak, Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından, Ma'n İbnu Yezid (radıyallahu anh) adında Benî Süleym'den biri vardı. Küpü ona getirdim. O altınları Müslümanlara taksim etti. Bana da, öbürlerine verdiği kadar bir pay verdi. Sonra da, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Nefl (armağan) ancak hums'tan sonra olur" dediğini işitmemiş olsaydım sana (daha fazla) verirdim" dedi. Sonra bana, kendi hissesinden bağışta bulundu." [Ebu Dâvud, Cihâd 160, (2753, 2754).][268]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, nefl'in yani armağanın ganimetten verileceğini ifade etmektedir. Hadiste ele geçirilen küp, savaşılarak (anveten) alınmış değildir, yani ganimet değildir. Âlimler bunun fey olduğunu tasrih ederler. Fey'de ise humus yoktur, nefl de yoktur. Nefl'in de kıtâlde olacağı belirtilmiştir. Komutan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Nefl ancak humustan sonra olur" sözüne binâen nefl (armağan) vermekten sarf-ı nazar etmiştir. Şu halde komutan, bu hadis sebebiyle Ebu'l-Cüveyriye'ye bulduğu dinarlardan armağan vermemiştir. Çünkü, komutan, bu hadisten, nefl'in ganimetten humus alındıktan sonra, -gaziler

arasında taksim edilecek olan- geri kalan beşte dörtten verileceğini istidlâl etmiştir. Nitekim bu istidlâle, Ebu Dâvud'da tahric edilmiş olan Habib İbnu Mesleme el-Fıhrî hadisi de destek olmaktadır: ????? ?????? ?????? # ???????? ????????? ??????? ????????

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimetten humus alındıktan sonra, geri kalanın üçte birini (liyâkat kesbedenlere) armağan olarak (nefl) verirdi." Bu rivayete göre, ganimetin beşte dördünün üçte bir miktarına kadarı nefl olarak ayrılabilecektir. Evzâî ve Mekhûl (rahimehumullah) nefl'in bu üçte bir nisbetini geçmemesi gerektiğini söylemiş ise de Şâfîî hazretleri: "Buna kesin bir had konamaz, imamın içtihad ve takdirine kalmıştır" demiştir.

Nefl ile alâkalı rivayetlerin farklılığı ve buna binâen ulemânın ihtilâflı görüşleri ileri sürmüş olduğunu göstermek için, Yine Habib İbnu Mesleme el-Fıhrî'den Ebu Davud'da kaydedilen bir rivayete daha dikkat çekelim: ???????? ?????????? # ?????? ????????? ??? ?????????? ??????????? ??? ???????????

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bidayette dörtte bir, (ikinci) dönüşte de üçte biri nefl ettiğine şâhid oldum."

Bazıları bu rivayette geçen bed'e (başlangıç) kelimesini "savaşa giderken", rec'a kelimesini de "savaş dönüşü" diye anlamış ise de, Hattâbî "bed'e"yi "düşmanla birinci karşılaşma" olarak anlar, "rec'a"yı da, "düşmana ikinci sefer saldırma" diye anlar. Böyle olunca, kendi ifadesiyle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ilk karşılaşmada -daha dinç, daha zinde olmaktan başka- düşmana saldırma hususunda daha çok arzu ve şevkle dolu olan askere bu ilk saldırının ganimetinden dörtte bir nisbetinde armağanda (nefl) bulunmakta, birinci saldırıdan sonra yorulmuş ve daha ziyade vatanına dönme arzusuna düşmüş askerleri, birinci saldırının dersiyle teyakkuz ve tedbire geçen düşmana daha zor ve daha tehlikeli olan ikinci sefer saldırma hususunda daha müşevvik olmak maksadıyla ganimetten daha fazla -yani üçte bir- nisbetinde armağanda bulunmuştur.[269]

?15? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????? ???? ??????????? ?????. ??????? ??????? ???? ????? ???????? ????? ‘????? ????????. ?????? ????? ????? #: ??? ?????????. ?????? ????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?????. ????? ????: ????? ‘????? ????????. ?????????? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? ?? ???????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ???????.

15. (1115)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben yanında otururken, bir grub insana ihsanda bulundu. Ancak onlardan benim daha çok hoşlandığım birine hiçbir şey vermedi. Ben: "Falanca ile aranızda ne var (ona niye vermedin)? Allah'a kasem olsun, ben onu mü'min görüyorum!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Müslüman (görüyorum de!)" buyurdu. Sa'd (dayanamayıp) bu kanaatini üç kere söyledi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da her seferinde aynı şekilde karşılıkta bulundu. Sonuncu sefer şunu ekledi: "Ben, nazarımda daha sevgili olana hiçbir şey vermezken, yüzü üstü ateşe düşeceğinden korktuğum insanı kurtarmak için ona ihsanda bulunurum (ihsanda bulunmam sevgime ölçü değildir)" [Buharî, Zekât 3, İman 53; Müslim, İman 236, (150), Ebu Dâvud, Sünnet 16, (4685); Nesâî, İman 7, (8, 103, 104).][270]

AÇIKLAMA:

1- Bazı açıklamalarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihsanda bulunmadığı şahıs Cuayl İbnu Sürâka el-Gıfârî'dir. Ashab-ı Suffa'dandır. İlk Müslüman olanlardan olup Uhud'a katılmıştır. Benî Kureyza Gazvesi'nde gözünden isabet almıştır. Çirkin yüzlüdür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın övgüsüne mazhar olmuş sahabilerdendir. Maddî bakımdan fakirdir. Benî Müstalik Seferi sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cuayl'i Medine'de vekil bırakmıştır.

2- Bir rivayette, yukarıdaki hâdise şöyle nakledilir:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

"Akra' İbnu Hâbis, Uyeyne İbnu Hısn (gibilere) yüz deve verdin de (gerçekten muhtaç olan) Cuayl'e vermedin!" dendi de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:

"Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun Cuayl, yeryüzü dolusu Uyeyne ve el-Akra' gibilerden daha hayırlıdır. Ancak ben, Müslüman olmaları için bu ikisinin kalbini kazanmaya çalıştım."

Bu rivayet, Said İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'ın anlatığı vak' anın, Huneyn Savaşı'nda elde edilen ganimeti dağıtırken, Mekke fethiyle yeni Müslüman olanlara, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onları İslâm'a kazanmak için -ganimet tevziindeki mutad kaidenin dışına çıkarak- bol bol vermesi hâdisesiyle ilgisini göstermektedir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihsanda bulunduğu kimseler, bu sonuncu rivayette zikredilen iki kişiden ibaret olmamalıdır. Nitekim hadiste geçen raht, sayıca ondan aşağı, üçten fazla ve kadın bulunmayan cemaat demektir. Mamafih müteakiben gelecek olan 1116 numaralı hadis de bir fikir verecektir.

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Mü'min deme, "müslim" de!" şeklindeki müdâhalesini bazı âlimler: "İman, gaybî bir durumdur, halini iyice araştırmadan bu hususta kesin bir hüküm vermektense ihtiyatlı davranıp, zahirî duruma göre hükmetmek daha uygundur." "Müslim" hükmü zâhire göredir, binaenaleyh böyle demek, ihtiyatlı olmaya daha uygundur" diye yorumlamışlardır.

4- Gerçek vak'a şudur: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müellefe-i kulûb'ten olan bir gruba bol bol verip de Cuayl'e vermeyince Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh) gerek fakirlik ve gerekse iman durumunu çok iyi bildiği bu zâta vermeyişine tahammül edemeyerek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip -bir rivayette gizlice- "Buna niye vermiyorsun, vallahi ben onu mü'min biliyorum" diye hatırlatma ve şehâdette bulunur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Müslim biliyorum de!" şeklindeki cevabını tatminkâr bulamayan Sa'd, taleblerini tekrarlar. Bu ısrar karşısında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en sonunda Cuayl'in nazarındaki değerini ve ona vermeyişinin asıl sebebini açıklar: "Ben nazarımda daha sevgili olana hiçbir şey vermezden, yüz üstü ateşe düşeceğinden korktuğum insanı kurtarmak için ona ihsanda bulunuyorum!"

Bu cevapla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hem Cuayl (radıyallahu anh)'e olan sevgisini, hem de öbürlerinin irtidâd etmesinden korktuğunu ifade etmiş olmaktadır. Nitekim bu siyâset sayesinde, maddî kazanç cazibesiyle İslâm'a giren pekçok kimse, bilâhere İslâm'ı samimiyetle benimsemişler, kritik anlarda irtidada tevessül etmemişlerdir.[271]

?16? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ???? ????? # ???? ???????? ???? ????? ?????? ????????? ??????????? ??? ????????? ???????????? ??? ?????? ???‘?????? ??? ??????? ???????????? ??? ??????? ????? ???????? ???????? ??????? ???? ?“????? ???????

???????? ??? ????????? ????? ?????. ?????? ???????? ??? ????????? ?? ????? ???????.????????? ???????)?1(???????? ???????? ??????? ????????? ???‘??????????? ???? ????? ??? ??????????????? ????????? ?? ???????????? ?????? ????? ?????? ????????????? ???????? ????????? ? ???????????????? ???? ????? ?????? # ???????[. ????? ???? .

16. (1116)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn günü Ebu Süfyân İbnu Harb, Savfân İbnu Ümeyye, Uyeyne İbnu Hısn, Akra' İbnu Hâbis ve Alkame İbnu Ulâse'den herbirine yüzer deve verdi. Abbâs İbnu Mirdâs'a ise daha az verdi. Bunun üzerine (aynı zamanda şair olan) Abbâs İbnu Mirdâs şu mânada bir şiir düzdü:

"Benimle atım Ubeyd'in payını Uyeyne ile Akra' arasında mı taksim ediyorsun?
Ne Bedr[272] ne de Hâbis, cemiyette, Mirdâs'tan üstün değillerdir.
Ben de onların hiçbirinden aşağı değilim.
Ancak bugün sen, kimi alçaltırsan o bir daha yükselmez."
Râfi' der ki: "Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun payını da yüz deveye yükseltti." [Müslim, Zekat 137, (1060).][273]

AÇIKLAMA:

Bu hâdise, Huneyn dönüşü Ci'râne nâm mevkide cereyan eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethettikten birkaç hafta sonra Müslümanlara karşı savaş hazırlığı içinde olan Gatafanlılara karşı koymak üzere Huneyn'e hareket eder. Orduya iki bin kadar yeni ihtida etmiş Mekkelilerden asker alır. Bunların bir çoğunun kalbine imanın hakkıyla henüz girmediğini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de biliyor idi. Bu sebeple onları maddî avantajlarla kazanma yollarına başvurdu. Bu cümleden olarak, Taberî'nin kaydına göre, daha savaş yapılmadan birçoğuna ikramlarda bulundu.
Asıl maddî bağışı savaştan sonra yapmıştır. Müellefe-i kulûb, yani kalbleri kazanılmışlar olarak İslâm tarihine geçen bu zümre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında ayrı bir sayfa teşkil eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn'de kazanılan zafer sonunda ele geçirilen muazzam ganimetten eski Müslümanlara ve meselâ Medineli Ensâr'a hiçbir şey vermez iken, Mekkelilere bol bol vermişti. Hususan Mekke'nin ileri gelenlerine, şef durumunda olanlara yüzer deve, şair, hatib gibi halk üzerinde müessiriyeti olanlara 50'şer deve vermişti.
Kendilerine verilmeyenler veya az bir şey verilenler memnuniyetsizliklerini, küskünlüklerini izhar ederler. Bu meyanda saygısızlığı bulan itiraz ve tenkidler ifade edenler dahi çıkar. Meselâ Temimli bir zâtla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) arasında şu konuşma geçer:
"Ey Muhammed bugün ne yaptığını gördüm."
"Ne görmüşsün, söyle bakalım!"
"Adaletli davranmadın, âdil ol!" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) son derece öfkelenir ise de:
"Yazık sana, ben de âdil değilsem, başka kim âdil olabilir? Adil olmazsam helak olurum!" demekle yetinir.
Hz. Ömer: "Müsaade et, şu münafığı öldüreyim!" diye izin isterse de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müsâade etmez.
Abbâs İbnu Mirdâs'ın yukarıda birkaç beytini kaydettiğimiz şiiri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kulağına gelince, bağışın 50'den 100 deveye çıkarılmasını Hz. Ali'ye emrederken: "İstediğini ver de şu dili kes" der.
Kendilerine bir şey verilmemesinden Ensâr da memnun olmamış, âdeta küsmüşlerdi. Hattâ, İbnu Hişâm'ın kaydına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hususî şâiri Hassân İbnu Sabit (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i hicvedici bir şiir yazar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'ı toplayarak, kendilerine verilmeyiş sebebini izah eder ve neticede hepsini ağlatan şu hitabede bulunarak gönüllerini tekrar kazanır:
"Ey Ensar topluluğu, kulağıma gelen sözünüz nedir? Bana gücenmiş olmalısınız! Ben size geldiğimde hepiniz dalâlette idiniz, (getirdiğim dinle) Allah sizlere hidâyet vermedi mi? Fukara kimseler idiniz. Allah zenginlik vermedi mi? Birbirinize düşman idiniz, Allah kalblerinizi birleştirmedi mi?
...
"Ey Ensar topluluğu! Bir yudumluk dünya malı için mi bana gücendiniz? Ben onunla İslâm'a girenler için bir kavmin kalbini kazanmayı tercih edip, sizin İslâmınıza emanet etmiştim. Ey Ensar toluluğu, insanlar buradan deve ve davarlarla dönerken sizler Allah ve Resûlüyle evlerinize dönmekten râzı değil misiniz? Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun hicret olmasaydı Ensar'dan bir kimse olurdum, şayet insanlar bir vâdiye, Ensar bir başka vadiye gidecek olsa ben Ensâr'ın vadisine giderdim. Ey Rabbim! Ensar'a, Ensâr'ın oğullarına, Ensâr'ın oğullarının oğullarına mağfiret et!"[274]

?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????: ???? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????? ????????[. ????? ????? ? ???????.??? ??? ?? ???? ????? ?? ??????? .

17. (1117)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Savaş sırasında kim bir düşmanı öldürür ve bunu isbatlarsa, maktûlün seleb'i kendisinin olur." [Buharî, Hums 18, Büyû 37, Meğâzî 54, Ahkâm 21; Müslim Cihâd 46, (1571); Muvatta, Cihâd 18, (2, 454); Tirmizî, Siyer 13, (1562); Ebu Dâvud, Cihâd 147, (2717).][275]

AÇIKLAMA:

1- Seleb (cem'i eslâb gelir), Cumhur'a göre, muhâribin yanında silâh, giyecek vs. nevinden bulunan şeylere denir.
Ahmed İbnu Hanbel'e göre, hayvan selebe girmez. Şâfiî'ye göre savaş âletleri selebe girer.
2- Selebin kime ait olacağı hususu âlimlerce ihtilâf edilmiştir. Cumhûr-u ulemâ, Selebin öldürene ait olduğunda ittifak eder, komutan, önceden böyle bir vaadde bulunmuş, bulunmamış farketmez. "Şârî, derler, bu hakkı komutanın irâdesine, ilânına tâlik etmemiştir." Cumhur'un dışında kalan Hanefilere ve Malikîlere göre, "Bu hak komutanın önceden şart koymasıyla tahakkuk eder. İmam Mâlik: "İmam muhayyerdir, dilerse selebi kâtile verir, dilerse diğer ganimet mallarına katarak humsa tâbi kılar" der.
İshâk İbnu Râhuye'nin: "Eslâb çoğalırsa humsa tâbi tutulur" dediği belirtilir.
Mekhûl ve Sevrî: "Mutlaka humsa tâbi bulunmalıdır" demişlerdir.
Selebin kâtile âit olduğunu söyleyenler, sadedinde olduğumuz hadisi esas alırlar ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhtelif tatbikatından örnekler verirler.
Selebin humsa tâbi tutulması gerektiğini söyleyenler, hadislerden getirdikleri bazı örneklerden başka ".. bilin ki ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır..." mealindeki âyetin (Enfâl 41) âmm olan ifadesine dayanırlar.
Komutanın kararına kaldığını söyleyenler, Bedir Savaşı'nda Ebu Cehl'in öldürülmesiyle ilgili Abdurrahman İbnu Avf'ın rivayetinin teferruatına dayanırlar. Bu rivayette, onun öldürülmesine iki kişi iştirak etmiş idi. Her ikisi de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip, "Ben öldürdüm" deyince, kılınçlarınızın kanını sildiniz mi? diye sorar. "Ha -yır!" derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kılıçları muâyene ettikten sonra ???????? ???????? "İkiniz öldürmüşsünüz!" diyerek ikisinin de eşit miktarda katıldığını tesbit ve te'yid eder, ama buna rağmen selebi sadece birine (Muâz İbnu Amr'a) verir.
Tahavî: "Seleb, şâyet kâtile ait olsaydı, ikisi birden öldürdüğüne göre bunlar arasında pay ederdi. Böyle yapmayıp, sadece birine verdiğine göre, seleb, öldürenin değil, imamın uygun gördüğü kimsenindir" der. Ancak Cumhur, hâdisenin siyakında katle iştirak hâlinde, en çok payı olanın selebe istihkak kesbettiğine delil olduğunu belirtmiştir. Nitekim, Kurtubî, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kılıçları muayene'den maksadının, selebe kimin ehak olduğunu anlamak için yaralamada kimin daha çok hisse sâhibi olduğunu, kimin önce davrandığını tesbit etmek olduğunu" söylemiştir.[276]

?18? ??? ??????? ?? ?'??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? # ????? ???? ??????????? ?????? ?? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????? # ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????[. ????? ???????.

18. (1118)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferde idi, müşriklerden bir casus gelip, ashâbının yanında bir müddet oturup konuştu. Sonra sıvışıp gitti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(O bir casustur, arayıp bulun ve öldürün!" diye emretti. Ben

(erken) bulup öldürdüm. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selebini bana bağışladı." [Buhârî, Cihâd 173; Müslim, Cihâd 45, (1754); Ebu Dâvud, Cihâd 110, (2653); İbnu Mâce, Cihâd 29, (2836).][277]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî, bu hadisi, "Harbî, daru'l-İslâm'a emân (vize) almadan girerse" başlığını taşıyan bir babta kaydeder. Böyle birisi yakalanınca nasıl bir muamele yapılmalıdır? Öldürülmesi caiz midir, değil mi? bu ihtilâflı bir mevzudur. İmam Mâlik: "İmam muhayyerdir, böyle birisi, ehl-i harbin tâbi olduğu hükme tâbidir." Evzâî ve Şâfîî hazretleri: "Elçi olduğunu iddia ederse, kabul edilir" der.
İmam Âzam ve Ahmed İbnu Hanbel: "İddiası kabul edilmez, Müslümanların fey'i sayılır" derler.
2- Bu hadise, başka rivayetlerde daha teferruatlı olarak nakledilmiştir. Nesâî'nin rivayetinde öldürülüş sebebi belirtilir: "Adam Müslümanların gizli taraflarını (avretu'lmüslimin) öğrendi ve arkadaşlarına bir an önce haber vermek için hemen oradan ayrılmaya gayret etti. Öldürülmesinde Müslümanların menfaati vardı."
Bu hadisten, harbî olan casus kafirin öldürülmesi gerektiği hükmü çıkarılmıştır. Bu hususta ittifak var.
Muâhed (eman verilmiş) ve zımmî hakında Mâlik ve Evzâî: "Bu davranışı sebebiyle emân akdi iptal edilir" derler; Şâfîî fukahâ, farklı bir görüşle: "İhânetin emânı kaldıracağı akde yazılmış ise, bilittifak akid bozulur, değilse bozulmaz" demiştir.
3- Hadiste, selebin tamamının katile ait olduğunu söyleyenlere delil mevcuttur. Ancak "seleb"e, imamın sözüyle sâhip olunur diyenler: "Hadiste, iki durumdan birine delâlet eden sarih bir husus yok, aksine iki durum da muhtemeldir" derler. Ancak hadisin İsmâilî'de gelen bir vechi sarihtir: "Kişi kalkıp gidince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun müşriklere ait bir casus olduğunu haber verdi ve : "Onu kim öldürürse selebi ona aittir" dedi. Râvi: "Ben hemen kalkıp adama yetiştim ve öldürdüm. Selebini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana verdi" denir. İşte bu rivayet ikinci ihtimâli te'yid eder, yani selebe, imamın sözüne binâen hak kazanılır.
4- Câsus, kafir değil de Müslüman ise Cumhur'a göre öldürülmez, ta'zir cezası verilir. Ebu Hanife, Şâfîî, Evzâî ve Mâlikîler hep bu görüştedir. Yalnız ta'zirin cins ve miktarını tayin işi devlet reisinin (veya nâibinin = mahkeme) takdirine kalmıştır. Kadı İyaz: "Mâlikîlerin büyükleri böyle birisinin öldürüleceğini söylemişlerdir" der.[278]

?19? ??? ??? ?? ????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ???????? ??:]????? ????? ????? # ?? ????????? ?????????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

19. (1119)- Avf İbnu Mâlik ve Hâlid İbnu Mâlik (radıyallahu anhümâ) şunu söylemişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selebin kâtile ait olduğuna hükmetti, selebi ganimet malına katarak beşli taksime (humus) tâbi kılmadı." [Ebu Dâvud, Cihad 149, (2721).][279]

?20? ??? ???????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ???:]???? ??????? ??????????? ?????????? ???? ?????? ???? ????? #? ??????: ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

20. (1120)- Abdullah İbnu Ebî Evfâ (radıyallahu anh)'nın anlattığına göre, kendisine: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, gıda maddelerini humus taksimine tâbi tutar mıydınız?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Hayber günü yiyecek maddeleri de ele geçirdik, kişi gelir, ihtiyacı kadar alır, sonra giderdi." [Ebu Dâvud, Cihad 138, (2704).][280]

?21? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ??????? ???????? ?? ?????? ???? ????? # ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

21. (1121)- Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir ordu ganimet olarak yiyecek maddesi ve bal ele geçirdi. Ancak bundan humus alınmadı." [Ebu Dâvud, Cihad 137, (2701).][281]

?22? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ???? ????? # ??? ??????? ???? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????. ????? ?????: ? ??????? ??? ???? ???????????? ?????? ????? ??? ????????? ?????????? ????????? ???????[. ????? ??? ????? ?????? ??????? ?? ????? ????? ?? ?????? ????? .

22. (1122)- Amr İbnu Abese (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kıble istikametinde (sütre olarak) bir ganimet devesi bulunduğu halde gerisinde bize namaz kıldırdı. Namaz kılınca, hayvanın yan kısmından bir tutam yün aldı (elinde tutup göstererek): "Ganimetinizden humus dışında şu kadarı bile bana helâl değildir. Humus da size iâde edilecek (sizin maslahatlarınızda harcanacak)tır" dedi." [Ebu Dâvud, Cihad 161, (2755).][282]

AÇIKLAMA:

Peygamber, ganimeti istediği gibi tasarruf edemez. Humus dışında herhangi birşey alamaz humus da şahsına ait değildir. Kur'ân-ı Kerim'in belirttiği şekilde humusu (beşte biri) de Müslümanlara harcamak zorundadır. Âyet şöyle der: "Ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri (humusu) Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır" (Enfal 41). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, burada belirtilen hissesi humsu'lhumstur, yani beşte birin beşte biri. Âyette geçen "Allah'ın, Peygamber'in" ifadesi, iki ayrı hisseye değil, tek hisseye delâlet eder, âlimler böyle anlamıştır. Humsu'lhums Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra, onun yerine geçen imama aittir[283]

.?23? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ???? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? # ??????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?? ????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ????? ???????? “?????????? ????? ?????????? ?????? ????????? ????????
????????????? ?????????????? ????????. ?????? # ??????? ????? ??????? ??????? ?????????? ????

?????????????? ???????? ???????
?????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? # ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ????? ????? # ??? ???? ????? ????? # ??????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? ????????? ???? ??? ??? ???? .

23. (1123)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Humustan Benî Hâşim ve Benî Muttalib'e ayrılan pay hakkında konuşmak üzere Osman İbnı Affân (radıyallahu anh) ile birlikte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gittik. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, kardeşlerimiz olan Benî Muttâlib'e verdin, bize hiçbir şey vermedin. Halbuki bizim de onların da (size) yakınlığı birdir" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Benî Muttalib ile Benî Haşim tek bir şeydirler!" buyurdular.
Cübeyr der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne Benî Abdu Şems'e, ne de Benî Nevfel'e: (Benî Hâşim ve Benî Muttalib'e verdiği halde humustan) pay ayırmadı. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) de humusu aynen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi taksim etti. Ancak O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yakınlarına, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onlara verdiği kadar vermedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) de onlara humustan verdi. Sonra da Osman (radıyallahu anh) verdi." [Buharî, Humus 17, Menâkıb 2, Megâzî, 38; Ebu Dâvud, Harac 20 , (2978, 2979, 2980); Nesâî, Fey 1, (7, 130, 131).][284]

AÇIKLAMA:

1. Cübeyr İbnu Mut'im İbni Adiyy İbni Nevfel İbni Abdi Menâf İbni Kusay el-Kureşî en-Nevfelî görüldüğü üzere Abdimenâfoğulları'ndandır, yani Resûlulla (aleyhissalâtu vesselâm)'la birkaç göbek yukarıda birleşmektedirler.
2. Cübeyr'in itirazı, humustan pay alamamış olmalarıyla ilgilidir. Ebu Dâvûd'un bir rivayeti şu açıklamayı kaydeder: "(humustan pay alacaklar meyanında zikri geçen beş kalemden birini teşkil eden) zevi'lkurbâ payına Benî Hâşim ve Benî Muttalib'i dahil edip Benî Nevfel ve Benî Abdi Şems'i terketmesi üzerine ber ve Osman İbnu Affân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gittik..." Cübeyr ve Muttalib eşittirler, çünkü hepsi de Abdi Menâf'ın oğullarıdır. Bu sebeple Cübeyr (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Bizim de onların da (Abdi Menâf'a nisbette) size yakınlığı birdir" demiştir. İbnu İshak'ın bu mesele ile ilgili rivayeti şöyledir: "Dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, mensubu bulunduğumuz Hâşimoğullarını anladık, size olan yakınlıkları sebebiyle Allah'ın onlara lutfetmiş olduğu fazileti inkâr etmiyoruz. Ama, Benî Muttalibli kardeşlerimizin imtiyazı nedir ki onlara (humustan) verip bizi terkettin?"
Bazı rivayetlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu suâle: "Benî Muttalib'le Benî Hâşim tek şeydir" derken ellerinin parmaklarını kenetleyerek "şöyle" diyerek göstermiştir. İbnu İshâk'ın mezkur rivayetinde cevap biraz daha açık ve müdellel olarak verilmiştir: "Biz (Benî Hâşim) ve Benî Muttalib câhiliyede de, İslâm'da da hiç ayrılmadık, biz ve onlar aynı şeyiz!" ve parmaklarını kenetledi."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hânedânı olan Hâşimoğulları ile, Muttaliboğulları[285] arasındaki yakınlık nereden geliyordu? Buhârî, İbnu İshâk'tan naklen, Abdu Menâf'ın oğulları olan bu dört kardeşten üçünün yani Abdü Şems, Hâşim ve Muttalib'in aynı zamanda annelerinin Atike adında bir kadın olduğunu, dolayısıyla annebaba bir kardeş olduklarını, Nevfel'in annesinin ayrı olduğunu -ki Vâkide adında bir kadındır- belirtir. Cübeyr hânedânının (Benî Nevfel'in) ayrılmasını bu izah etse bile, Hz. Osman'ın[286] bağlı olduğu Abdi Şemsoğullarının ayrılmasını izah etmez. Çünkü, görüldüğü gibi, Abdi Menaf'ın Hâşim ve Muttalib gibi anneleri de bir olan oğullarıdır.
Meseleyi tavzih sadedinde, İbnu Hacer, "Haşim ile Muttalib arasında evlatlarına sirâyet etmiş olan (mahiyeti fazla bilinmeyen) bir kaynaşma (i'tilâf) olabileceğine dikkat çeker. Buna delil olarak iki durum zikreder:
1- ez-Zübeyr İbnu Bekkâr, en-Neseb'de zikretmiştir ki: "Hâşim ve el Muttalib'e: "el-Bedrân", Abdu Şems ve Nevfel'e: "el-Ebherân" denilirmiş.
2- Keza, aradaki bu i'tilaf sebebiyle olacak ki Müslümanlar hakkında Kureyşliler, Mekke'de boykot akdi yaptıkları zaman, Benî Muttalib'i Benî Hâşim'e dâhil edip bir mütâlaa ettiler, fakat Benî Nevfel ve Benî Abdi Şems'i dahil etmediler. Asıl sebebi mübhem kalan bu kaynaşma sebebiyle olacak. Benî Muttalib ve Benî Hâşim'e mensup olanların kâfiri de, Müslümanı da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında yer alarak, İslâm'ın çetin devresi olan Mekke döneminde sonuna kadar himaye ettiler. Müslüman olanlar Allah ve Resûlü'nün emri gereği, kâfir olanları da aşiret ve akrabalık gayretiyle bunu yaparken Nevfel ve Abdi Şemsoğulları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in karşısında olan diğer Kureyş kabilesinin yanında yer aldılar.
Bazı Şâfiî âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevi'lkurbâ olarak Benî Hâşim ve Benî Muttalib'i tesbit etmesinde mi'yar olarak, akrabalık ve nusret'i (yardım) esas aldığını ifade ederek Abdi Şems ve Nevfeloğulları'nda "yardım" şartı bulunmadığı için zevi'lkurba'nın dışında tutulduğunu söylemişlerdir.
Bazı Şâfiiler de zevi'lkurbâ payına istihkakın sadece karâbet olduğunu söyleyip, Abdi Şems ve Nevfeloğulları'nın mahrum bırakılışını Benî Hâşim'den ayrılıp onlarla savaşmalarıyla izah etmiştir. Şâfiî hazretleri: "Humsu'lhums, zevi'lkurbâ arasında taksim edilir, fakir ve zengin tefriki de yapılmaz, ancak erkeğe iki, kadına bir hisse verilir" demiştir.
3- Herşeye rağmen şunu söyleyebiliriz: Âlimler, Resûllulah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından zevi'lkurbâ olarak Benî Haşim ve Benî Muttalib'in seçiminde söylediğimiz karineleri yeterli açıklık ve kesinlikte bulmadıkları için, bu sünnetin yorumunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:
* İmam Şâfiî'ye ve ona uyanlara göre, bu hadis humustan zevi'lkurbâ'ya ayrılması gereken payın sadece Benî Hâşim ve Benî Muttalib'e ait olduğuna delildir.
* Ömer İbnu Abdilaziz: "Zevi'lkurbâ sâdece Benî Hâşim'dir" demiştir. Zeyd İbnu Erkâm'la Kûfîlerin bir kısmı da bu görüştedir.
* "Bu hadis, Benî Muttalib'in de Benî Hâşim'e ilhak edileceğine delildir" diyen olmuştur.
* Bazıları "Zevi'lkurbâ Kureyş'in tamamıdır, ancak imam, onlardan dilediğine verir" demiştir.
* Bazıları: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara ihtiyaçları sebebiyle vermiş olmalı" demiş ise de bu yorum ziyadesiyle zayıf bulunmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) iki âile mensuplarının hepsine verirken, diğerlerinin hiçbirine vermemiştir.
İbnu Hacer: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kavmine mensup diğerleri arasında sâdece mezkur âilelere vermesinin onların nusretleri (yani Mekke devresindeki yardımları) ve İslâm için mâruz kaldıkları (sıkıntılar) sebebiyle olduğu hususunda zâhir ve açıktır" der.
4- Âlimler, zevi'lkurbâ hissesini taksim şeklinde de bazı farklı yorumlar yapmışlardır:
* Hadis, taksimin nasıl yapılacağı hususunda tafsilat vermiyor, zâhire göre hisse sâhiplerine eşit pay ayrılacaktır. Bu durumda "miras taksimi üzere (erkeklere iki, kadınlara tek hisse) yapılır" diyenler delilsiz kalmaktadırlar.
* Çoğunluk, zevi'lkurbâ payının taksiminde hepsine tamim edilmesi görüşündedir. Ancak Şâfiî ve Ahmed "yetimlerin fakir olanlarına hususiyet ve öncelik tanınmalıdır" demişlerdir.
Mâlik, îtanın hepsine şâmil kılınması gereğini söylerken, Ebu Hanife iki sınıftan fakir olanlara hususiyet tanımıştır.
Şâfiî, görüşüne şu delili ileri sürer: "Onların hepsine zekât yasaklandığına göre, paydan da hepsine verilmelidir. Esasen onlara ihtiyaç cihetiyle değil, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlıkları cihetiyle ikrâm ve teşrif olsun diye verilmiştir, ama yetimlere ihtiyaçlarını gidermek için verilir.
5- Son olarak şunu da belirtelim ki, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'tan, Nesâî'de gelen bir rivayete göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh), mezkûr hisseyi herkese eşit şekilde vermeyip, ihtiyaç sâhiplerinin ihtiyaçlarını görme şeklinde bir tatbikatı denemek ister ve fakat bu düşünce zevi'lkurbâ arasında memnuniyetsizlik hâsıl eder: "Ömer, bize yetimlerimizi evlendirmeyi, ailelerimize hizmetçi temin etmeyi, borçlularımızın borçlarını ödemeyi teklif etti. Biz itiraz ettik ve hisselerimizi nakid olarak teslim etmesini taleb ettik" der. Hz. Ömer (radıyallahu anh) isteklerine uyar.
Hattâbî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın da bunu ödemeye devam ettiğini belirtir. Ancak müte-akiben kaydedeceğimiz rivayet, bunun Hz. Ömer'le sona erdiğini ifade eder. Hz. Ebu Bekir'in ödediği hususunda rivayetler ihtilâflıdır. Bu durum sonradan ulemânın, bu hakkın sübûtu hususunda ihtilaf etmelerine sebep olmuştur. Sözgelimi Mâlik ve Şâfiî hazretleri "bu hak sabittir" derken, ashab-ı re'y reddetmiş ve humsu üç kısma bölmüştür.

Bazıları da: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Muttalib'e yakınlıktan dolayı yardım için vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): ?????? ??????????? ??? ???????????? ??? ??????? "Biz ne cahiliyede ne de İslâm' da birbirimizden ayrılmamışız" buyurmuştur. Bu hadise göre, onlara veriş sebebi yardımları içindir. Yardım kesildiğine göre, atiyyenin de kesilmesi gerekir" demiştir.[287]

?24? ??? ????????? ?? ??? ???? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????: ??????????? ???? ????????????? ??????????? ???????? ??? ????????? ?????? ????????? # ??????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ??? ??????????? ???????? ???? ????? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ?????????? ?? ????????? ???? ? ???????????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ????? # ????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????. ???????? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????????????? ??????? ??????? ??????????? ??????????. ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ??????: ?????? ??????????? ????????? ??????? ? ??????? ????????? ?????? ??????? ????? ????????[. ????? ??? ????.»??????« ?? ??????: ????? ????? ????? .

24. (1124)- Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ anlatıyor: "Ali (radıyallahu anh)'yi dinledim, demişti ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında ben, Abbâs, Fatıma ve Zeyd İbnu Hârise toplanmıştık. Ben şunu söyledim:
"Ey Allah'ın Resûlü, Aziz ve Celîl olan Allah'ın kitabında zikri geçen şu humustaki hakkımızın taksimine beni vazifelendirseniz de hayatınızda bu işi ben bir yapsam! Tâ ki sonradan kimse bu hususta bizimle ihtilâfa düşmese!"
Ali (radıyallahu anh) devamla der ki: "Resûlullah bu isteğimi yerine getirdi. Hayatı boyunca ben taksim ettim. Sonra buna, Hz. Ebu Bekir de beni vazifelendirdi. Aynı iş, Hz. Ömer (radıyallahu anh) devrinin son senesine kadar bende devam etti. O yıl (fetihlerden dolayı) bol mal gelmişti. Bizim hakkımızı yine ayırdı ve bana gönderdi. Ben:
"Bu sene ihtiyacımız yok, Müslümanların ihtiyacı var, onlara ver!" dedim. O da bu hisseyi Müslümanlara dağıttı. Artık, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den sonra kimse beni bu işe çağırmadı.
(Zaten o sene) Hz. Ömer'in yanından çıktıktan sonra Abbâs (radıyallahu anh)'a rastladığımda (hayıflanarak) bana:
"Ey Ali, dün bize öyle bir şeyi haram ettin ki, bundan sonra artık kimse bunu bize vermez!" demişti. (Meğer ne kadar doğru söylemişmiş. Dediği aynen çıktı). O ne dahi insan imiş!" [Ebu Dâvud, Harâc 20, (2983-2984).][288]

?25? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???? ????? ?????????? ??????? ???? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ?????: ??????? ??? ????? ??? ??????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

25. (1125)- Katâde (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazveye bizzat iştirak edince, onun sehm-i safiyy denen riyaset hissesi olurdu. Bu hisseyi, taksimden önce köle, câriye, at gibi ganimete dahil mallardan dilediğinden alırdı. Safiyye validemiz de işte bu hissedendi. Gazveye bizzat iştirak etmediği takdirde bu hisse gıyabında ayrılırdı, ancak bu durumda seçme hakkı yoktu (ne ayrılmışsa onu kabul ederdi.)" [Ebu Dâvud, Harâc 21, (2993).][289]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra kaldırılmış olan bu safiyy payı ile alakalı açıklamayı 1078. hadiste sunduk, oraya bakılsın.[290]

?26? ??? ???? ?? ??? ?? ???????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???????????
?? ???????? ???????? ???? ??????? ????????? ??? ?????????)?1(?????????? ???? ????????? ???? ?????)?2(??????? ????????)?3(?????? ???? ????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????????. ??????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ????? ??????? ???????)?4(??????? ?????? ?????? ?????? ??????. ?????? ??? ?????? ???????????: ???? ???? ?? ????????? ???????? ?????????? ??? ?????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????: ??????. ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????????. ????? ????? ??????: ???? ??? ?? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????. ???? ??????: ??????? ??????? ??????? ???????. ?????? ??????????? ??? ?????? ????????????: ????? ?????? ???????? ???? ??????? ????????????. ?????? ?????????: ???? ??? ?????? ????????????:? ????? ?????????? ??????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ?????????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???‘????? ???????????? ???? ????? ????? # ?????: ? ?????? ??? ???????? ????????? ??????? ??????. ????? ??????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????: ??????????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ???‘???? ??????????? ???? ????? ????? # ?????: ? ?????? ??? ??????????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????: ???? ?????? ?????? ???? ????? ???????

?????????? ???? ??????? ????? ?????? ????????. ??????: ??? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ?????????????? ???????? ????? ????? # ?????????? ???????? ????? ?????????? ?????????? ???

_____

)?1(???? ??????: ???? ????? ?? ???? ?? ??? ?????.

)?2(???????: ??????? ????: ??? ?????.)?3(???? ????.)?4(????: ???? ????????? ????? ????? ????? ??? ????? ???? ??? ??? ???? ??? ?? ????? ??? ???? ????????? ? ???? ?? ????.

?????????? ?????????? ??? ??????? ????????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? # ??????? ?????? ?????????? ?????? ????? ???????? ??? ???? ??????? ???????[.

26. (1126)- Mâlik İbnu Evs İbni Hadesân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) bana haber gönderdi. Ben de gün yükseldiği zaman ona gittim. Kendisini evinde bir sedirin üzerinde, deri yüzlü bir yastığa dayanmış vaziyette oturmuş buldum. Sedirin örgü ipleri adalelerine gömülmüş durumdaydı. Bana:

"Ey Mâlik, seni şunun için çağırdım: Senin kavminden bir kaç hâne halkı peş peşe geldiler (ihtiyaç arzettiler). Ben de kendilerine biraz bağışta bulunulmasını söyledim. İşte ! Al bunu aralarında dağıtıver!" dedi. Ben:

"Bu işi benden başkasına söyleseniz daha iyi olur!" dedim. Ancak o ısrarla:

"Ey Mâlik al şunu!" dedi. Az sonra Hz. Ömer'in azadlısı (kapıcı) Yerfe' geldi ve:

"Ey mü'minlerin emîri! Osmân, Abdurrahmân İbnu Avf, Zübeyr ve Sa'd (radıyallahu anhüm)'ın girmelerine izin veriyor musunuz? (sizi görmek istiyorlar!) dedi. O da:

"Evet, buyursunlar!" diyerek izin verdi. onlar da girip selam vererek oturdular.

Az sonra Yerfe' tekrar gelip:

"Abbas'la Ali (radıyallahu anhümâ) için de izin var mı?" dedi. Hz. Ömer, onlara da izin verdi. Girdiler, selamı verip oturdular. Abbâs (radıyallahu anh) söz alarak:

"Ey mü'minlerin emîri! Benimle Ali arasında hükmet!" dedi.

Bunlar bir meselede ihtilâfa düşmüş, birbirlerini dâva ediyorlardı. Oradaki cemaat de:

"Evet ey mü'minlerin emîri, aralarında hükmet, onları rahatlat!" dediler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) (önceden gelenlere yönelerek):

"Şöyle bir sâkin olun!" deyip devam etti:

"Arzı ve semayı ayakta tutan Allah aşkına soruyorum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle şöyle söylediğini biliyor musunuz? "Bize mirascı olunmaz, ne bırakmışsak o sadakadır."

"Evet!" dediler. Sonra da Hz. Abbâs ve Hz. Ali'ye yönelerek:

"Arz ve sema izniyle ayakta duran Zât'ın aşkına size soruyorum, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bize mirascı olunmaz, her ne bırakmışsak sadakadır" dediğini biliyor musunuz?"

O ikisi de:

"Evet!" dediler. Hz. Ömer de:

"Allahu Teâla hazretleri, Resûlü'ne (aleyhissalâtu vesselâm) bazı imtiyazlar bahşetmiştir, bunları ondan başka kimseye vermemiştir. Söz gelimi, beldeler ahâlisinden Allah'ın fey kıldığı şeyler (hassaten) Allah ve Resûlü'ne aittir. Allah Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Nadir'in mallarını aranızda taksim etti. Allah'a kasem olsun, o işte, kendisini size tercih etmedi, sizi bırakıp, onu kendisi almadı. (Nitekim, onu aranızda dağıttı.) Sâdece şu mal (kendisine) kaldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bundan (ailesinin) yıllık nafakasını alır, mütebâkisini beytü'lmale koyardı" dedi." [Buhârî, Ferâiz 3, Humus 1, Cidâd 80, Meğâzî 14, Tefsir, Haşr 3, Nafakat 3, İ'tisam 5; Müslim, 48, (1757); Tirmizî, Siyer 44, (1619); Ebu Dâvud Harac 19, (2963, 2964, 2965, 2967); Nesâî, Fey 1 (7, 136, 137).][291]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, Hz. Ali ile Hz. Abbâs arasındaki ihtilâf mevzuu nedir? açık olarak belli değil. Bu husus, rivayetin başka vecihlerinde tasrih edilmiştir. Buhârî'nin bu rivayetinde: "...onlar Allahu Teâlâ'nın Benî Nadir'den Resûlü'ne fey kıldığı mallar hususunda ihtilâfa düşmüşlerdi" denir. Hattâ, Müslim'in rivayetinde Hz. Abbas (radıyallahu anh), Hz. Ali'yi galiz tâbirler kullanarak, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e şikâyet eder: "Ey mü'minlerin emîri, benimle şu yanılgân[292], günahkâr, haksız ve hâin arasında hükmet!" der.

2- Müteakip hadis de aynı vak'ayı anlattığı ve bu rivayeti de aydınlatıcı mahiyette olduğu için, onu da kaydedip gerekli bazı açıklamaları en sonda sunacağız.[293]

?27? ??? ?????:]????? ???????? ??? ???? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ?????: ??????????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???‘????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ????? ??????

????????? ?????????? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ?????? ??????. ????? ??????? ????????? ????? ????? # ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????: ???? ?????? ??????? ????? # ??????????? ???????? ????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???? ???????. ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????. ???? ????? ????? #: ? ??????? ??? ????????? ???????? ????? ????????????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ????? # ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????? ????????? ????? ????? ?????????? ??????? ??????????? ??????. ??????????? ?????????? ????????? ???????: ??? ????????? ??????????? ?????????? ???? ???? ??????????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ????? # ?????????????? ???????? ????????? ??? ??????. ????: ????? ??????????? ?????? ??????????? ? ???????? ? ??????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ?????

?????????? ??????? ?????????? ?????[. ????? ??????? ???? ??? ???????.»?????« ???? ??? ???? ?? ?‘???? ??? ????? ??? ?????. »??????????« ?????? ?????? »??????????« ??? ??????? ??????? ?? ?‘??. »??????????« ???????? ?? ?????? ??? ??????. »???????« ?? ??? ?? ???? ?????. »????????????« ??????? ????? ??????? ?? .

27. (1127)- (Yukarıdaki vak'a ile alâkalı olan) bir rivayet şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yıllık ihtiyacını aldıktan sonra) geri kalanı Allah'ın malı kılar (Beytu'lmâle koyar) idi." Ömer (radıyallahu anh) sonra (cemaate yönelerek) dedi ki:
"Arz ve semânın izniyle ayakta durduğu Zât aşkına sizden soruyorum, bunu biliyor musunuz?"
Onlar: "Evet!" dediler. Sonra Hz. Ömer teker teker, Hz. Abbâs ve Hz. Ali'ye yönelerek, öbür cemaate yaptığı gibi, aynı şekilde yemin vererek bu hususu bilip bilmediklerini sordu. Her ikisi de: "Evet, biliyoruz!" dediler. Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) sözüne devam etti:"
(Hatırlayın! Siz,) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince, Ebu Bekir'e bu meseleyi götürdünüz. O, size: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın velisiyim, ikiniz bana ihtilâfınızı getirdiniz, sen ey Abbâs, kardeşin oğlunun mirasını taleb ediyorsun, sen de ey Ali, hanımın Fâtıma'nın babasından olan mirasını taleb ediyorsun" dedi ve devamla: "Ebu Bekir (radıyallahu anh) size, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü hatırlattı: "Bize vâris olunmaz. Her ne bıraktı isek sadakadır." Siz ikiniz (onu ithamda) ittifak ettiniz. (Allah biliyor o, bu tatbikatta doğru, iyi, isabetli ve hakka uygun hareket ediyordu. Sonra Ebu Bekir (radıyallahu anh) vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ebu Bekir'in velisi ben oldum, böylece o malın sorumluluğu bana geçti. Allah biliyor, bu işte ben de doğru, iyi, isâbetli ve hakka uygun hareket ediyorum. Şimdi (ey Abbâs!) sen ve Ali bana geldiniz. Meseleniz aynı mesele. Bana: "(Benî Nadir'den kalan fey malını) bize ver!" diyorsunuz. Ben de şu cevabı veriyorum: "Dilerseniz, bir şartla o malı size vereyim. O şart da şudur: "Bu malı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Ebu Bekir ve sorumluluğunu aldığım günden beri ben) nasıl kullandı isek sizin de öyle kullanacağınıza dâir Allah'a söz vermenizdir. Onu bu şartla aldınız mı? Tamam mı?" Onlar: "Evet!" dediler. Hz. Ömer de: "Sonra siz bana aranızda (başka şekilde) hükmedeyim diye (mi)? geldiniz. Hayır, vallahi aranızda, kıyamet kopuncaya kadar, bundan başka bir hüküm veremem. Bu şartı yerine getirmede âciz kalırsanız, malı bana iade ediverin" dedi. (Kaynaklar önceki rivayette kaydedilenlerdir.)[294]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerini Buhârî Kitâbu'l-Ferâiz'de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bize vâris olunmaz, her ne bırakmışsak sadakadır" hadisi babı" başlığını taşıyan babta kaydeder. Hadis, görüldüğü üzere, Buhârî'nin muhtelif bölümlerinde farklı vecihleriyle kaydedildiği gibi, Müslim, Tirmizî, Ebu Dâvud ve Nesâî'de de farklı vecihleriyle kaydedilmiştir.
2- Hâdisenin kısaca özeti şudur: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın amcası Abbâs'la Hz. Ali (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terekesi sayılan Benî Nadir Yahudilerinden kalan[295] fey malı hususunda ihtilâfa düşerek Halife Hz. Ömer'e müracaat ederler. Hz. Ömer, onlara aynı meseleden dâvâcı olarak daha önce, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e de müracaat ettiklerini hatırlatarak, Hz. Ebu Bekir'in kendilerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kimse bize vâris olamaz, bıraktıklarımız sadakadır" meâlindeki hadisini hatırlatarak onlara bu maldan hak tanımadığını hatırlatır ve kendisinin de aynı kanaatte olduğunu ifade der. Bu malın tasarrufunu şartlı olarak kendilerine bırakabileceğini söyler.
3- Rivayetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) adı geçen (Benû Nadir, Hayber, Fedek) fey mallarından hissesine düşeni, sağlığında kendisinin ve ailesinin ihtiyaçları için harcamış, artan malı Müslümanların maslahatı, at, silah alımı gibi umumî hizmetlerde harcamış idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince önce kızı Fatıma (radıyallahu anhâ), Halife Hz. Ebu Bekir'e gelerek bu malları tevârüs usûlünce temellük etmek istemiş ise de, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Bize tevârüs olunmaz, bıraktığımız her şey sadakadır" meâlindeki hadisi hatırlatarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bıraktığı mallara miras muamelesi yapılamayacağını söyler. Bunun üzerine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan altı ay kadar sonra vefat edecek olan Hz. Fâtıma, Hz. Ebu Bekir'e küser ve ölünceye kadar barışmaz.
4- Bu malların bazı rivayetlere göre taksimi, bazı rivayetlere göre de velâyeti (idaresi) için Hz. Abbas ve Hz. Ali, önce Halife Hz. Ebu Bekir'e, sonra da Halife Hz. Ömer'e çıkarlar. Her ikisi de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mezkûr hadisini hatırlatarak ve kendilerince de bilinmekte olduğunu anlayarak isteklerine müsbet cevap vermezler ve reddederler.
5- Hadiste birkaç müşkil:
Hadis, pekçok vecihten rivayet edilmiştir ve herbir vechinde bazı farklılıklar mevcuttur ve bir kısım müşkiller ortaya koymaktadır.
a) Bazı vecihlerde Hz.Abbas'ın, Hz.Ali'ye sarfettiği galiz tâbirler. Hatadan, günahtan mâsum olma keyfiyeti Ehl-i Sünnet nazarında sâdece peygamberlere has ise de, yine Ehl-i Sünnet, pekçok âyet ve hadislere dayanarak Ashâb'a karşı edeble mükelleftir. Ashâb arasında birçok siyasî ve sâir ihtilaflar olsa bile birbirlerini galiz tâbirlerle tavsif etmelerine pek rastlanmaz. Hz. Abbas'ın, yeğeni olan Hz. Ali için sarfettiği bu sözler, pek nâdir istisnalardandır. Acaba Hz. Abbâs bunu söylemiş midir? Yoksa râvilerden birinin vehmi midir? Şârihlerden bazıları bunu reddederek Hz. Abbas'tan, Hz. Ali'ye karşı bu sözlerin sâdır olmayacağını söylemiş ve hatta rivayet esnasında olanı hazfetmiştir. Gerçeği Allah bilir.
Rivayetten bunları hazfetmeyi uygun bulan Mâzirî, Hz. Abbâs'ın gerçekten söylemiş olma ihtimali karşısında şöyle bir izah sunar: "En münâsibi, Hz. Abbâs'ın oğlu durumunda olan Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'ye, nazı geçtiği için bu kelimeleri (lâtife ve şaka yoluyla) söylemiş olduğunu kabul etmektedir. Maksadı, itikadınca hatalı olan yeğenini bu davranışından vazgeçirmektir. Mezkur vasıflarla, o davranışlara hatâen değil, âmden, kasden girenler tavsif edilebilir." Mâzirî devamla şu mânada açıklamada bulunur: "Bu te'vil şarttır, çünkü Hz. Abbas, bu hakâretleri Halife Hz. Ömer ile Hz. Osman, Zübeyr, Abdurrahman İbnu Avf ve Sa'd (radıyallahu anhüm) gibi, büyük zatların huzurunda sarfetmiş ve bunlardan hiçbiri de reddetme hususunda müdahalede bulunmamışlardır. Halbuki bu zatlar münkeri red ve yalanı tekzib hususunda aşırı titiz insanlardır. Hz. Ali gibi faziletlerle dolu bir zat hakkında bu sözlerin itham maksadıyla söylenmediğini bildikleri için, müdâhale ihtiyacını duymadılar."
Rivayete göre, bu malın tasarrufu, Hz. Ali'nin elinde idi. Hz. Abbâs'ı ondan men etti ve bu hususta ona baskın çıktı, bu sebeple Hz.Ali'yi şikâyet etmiştir.
b) Hadiste gözüken ikinci bir müşkil, aynı mesele üzerinde iki ayrı şikâyetin vukûu. Şöyle ki: Rivâyetten sarih olarak anlaşıldığına göre, Hz. Abbâs'la Hz. Ali, önce Hz. Ebu Bekir'e giderler. Hz. Ebu Bekir onları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bıraktıklarına vâris olunamayacağı hususundaki hadisi onların da bildiğini görüyor. Onlar bunu bile bile, Hz. Ebu Bekir'in vefatından sonra Hz. Ömer'e, -hilâfetinin ikinci senesinde- başvururlar, Hz. Ömer, onlara, daha önce de Hz. Ebu Bekir'e çıktıklarını hatırlatarak taleblerini reddeder.
Burada müşkil şudur: Bunlar, bu mala vâris olunamayacağını bildikleri halde niye Hz. Ebu Bekir'e ve sonra da Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e mürâcaat ettiler?
İbnu Hacer şöyle cevaplar: "Gerek bu iki sâhâbi ve gerekse bunlardan önce Hz. Fatıma, "Bize vâris olunmaz" yasağının bırakılan her mala şâmil olmayıp, bâzılarına mahsus olduğuna inanıyorlardı..."
Hz. Ömer'e ikinci defa çıkışlarıyla ilgili olarak Dârakutnî'nin bir rivayetine atıf yaparak şu açıklamayı el-Kâdî İsmâil'den nakleder: "Hz. Abbâs ve Hz. Ali'nin ihtilâfları mezkur malların velayeti (tasarruf yetkisi) ve (nasıl, nerelere) sarfedileceği hususunda idi." Ancak İbnu Hacer bunu makul bulmaz. Nesâî'deki rivayetin, bu malın kendilerine pay edilmesi için müracaat ettiklerinde, te'vile hacet bırakmayacak kadar sarâhat olduğunu belirtir.
6- Hz. Ömer, arkadan gelen nesillerce, temellük ifade edecek bir taksimden kaçınmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir ve bir müddet de kendisi tarafından tasarruf edildiği şekilde tasarruf etmeleri kaydıyla velâyeti, yani bu malları kaideye uygun şekilde kullanma yetkisini onlara bırakmıştır.
7- Bu malların akibeti:
İbnu Hacer, ihtilâf konusu bu emlâkin akibeti ile ilgili şu bilgiyi kaydeder: "Hz. Ali'nin elinde idi... sonra Hasan ve Hüseyin'e geçti, sonra Ali İbnu'l-Hüseyin ve Hasan İbnu Hasan'a, sonra Zeyd İbnu Hasan'ın eline geçti... Sonra Abdullah İbnu Hasan'ın eline geçti. İdâreyi Abbâsoğulları ele geçirinceye kadar böyle

devam etti. Abbasiler başa gelince el koydular.
El-Kâdî İsmail şu bilgiyi vermiştir: Bu mülkten Hz. Abbâs'ın vazgeçmesi Hz. Osman zamanında olmuştur.
İbnu Hacer, "ikinci asrın başına kadar, halifeden, velâyet yetkisi alanlarca, mahsulatın Medine ahalisinden muhtaç olanlara harcamak suretiyle tasarrufa devam edildiğini, daha sonra ahvalin değiştiğini" söyler.
8- Hadisten çıkarılan hükümler:Bu hadisten çıkarılan hükümlerden bazıları şunlardır:
1- Bir kabilenin idâresini, içlerinden büyük olanın üzerine alması gerekir. Çünkü, herkesin halini en iyi o bilir.
2- İmam, şerif kimseye ismiyle hitab edebilir, ismini terhimle de söyleyebilir.[296]
3- İmamdan, kişi velayet hakkını isteyebilir, ancak bunu rıfkla yapmalıdır.
4- Büyüklerin kapıcı tutmasının cevâzı, imamın yanında oturma, hâkimin infazı sırasında şefaat, verdiği hükmün esbab-ı mucibesini hâkimin açıklaması gibi hususların caiz olduğu rivayette gözükmektedir.
5- İmam vakfa nezaret etmek üzere, kendi yerine bir başkasını kayyim yapabilir. Kayyimliğe iki kişiyi tayin edebilir ve hatta gerekiyorsa daha fazla kayyim de tutabilir.
6- Aşırı zâhid geçinenlerin iddiası aksine, evde yıllık erzakın depolanması câizdir, bu tevekküle mani değildir.
7- Akar sahibi olunabilir, bunlar işletilebilir. Akar dışında da nemalanacak mal edinilebilir; ticâret, zirâat vs. gibi.
8- Bir meselede yeni bir delil ikame edildiği takdirde imam onu esas alır ve muktezasına göre amel eder.
9- Hâkimin ilmiyle amel etmesi câizdir.
10- Tâbi olanlar, büyükte bir tutukluk görürlerse, büyük, sözle onlara açılmayınca, tâbiler büyüğün yanında sükût etmelidirler.
11- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fey'den ganimetin humsundan, kendi ihtiyacı ile ailesinin ihtiyacından fazla bir şey tutmuyordu. Bu miktardan fazlasında, taksim ederek dağıtma veya atiyyede bulunma hususlarına yetki sahibi idi.
12- Fakih ve âlimlerin, başkalarınca bilinen bazı şeyleri bilmemeleri ayıp değildir.[297]

?28? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ??????? ???? ???????????? ?????? ?????????? ?? ??????????? ????? ?????? ???? ???? ???? ????? ????? #? ???????? ????? ????? # ??? ???????? ?????? ?????????? ???????. ???????? ????? ???????? ????? ???????? ??????? ????? ???? ????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????: ??? ?????? ????? ???????? ?????? ????????? ??????? ??????????? ??????. ??????: ??? ??????? ?? ???????? ????? ????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????: ???? ?????????? ?????????? ?????. ??????: ?. ?????: ??????????? ????? ??????. ??? ?. ?????: ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????????. ??????: ???? ?????????? ?????????? ????? . ?????: ?. ????? ??????????? ????? ??????. ?????: ?. ???????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ???? ????????? ????? ???????? ????? ????? ???? ????? #
?????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????. ????? ????? ????? ????? # ??????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

28. (1128)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Bahreyn'den bir mal getirildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunu mescide dökün" dedi. Bu mal (şimdiye kadar) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelenlerin en çok olanı idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza gitti ve mala hiç nazar etmedi. Namaz bitince gelip malın yanında durdu. Her gördüğüne ondan veriyordu. Derken amcası Abbâs (radıyallahu anh) geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü, bana da ver. Zîra ben hem kendimin, hem de Akil'in (esaretten kurtuluş) fidyesini verdim!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Al!" dedi.
Bunun üzerine o da torbasını iyice doldurdu. Sonra onu sırtlamaya çalıştı, ancak muvaffak olamadı.
"Ey Allah'ın Resûlü, birilerine söyle de sırtıma kaldırıversin" dedi ise de: "Hayır" cevabını aldı. Bunun üzerine; Abbâs:
"Öyleyse sen sırtıma kaldırıver!" dedi. Yine: "Hayır!" cevabını aldı. Bunun üzerine Abbâs, torbadan bir miktarını döktü, tekrar sırtlamaya çalıştı, yine kaldıramadı. Ve:
"Birilerine söyle sırtıma kaldırıversin!" dedi. "Hayır!" cevabını alınca, yine: "Öyleyse sen kaldırıver" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna da "Hayır!" deyince Abbâs bir miktar daha boşalttı, sonra kaldırıp omuzuna koyup çekip gitti.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Abbâs (radıyallahu anh)'taki para hırsına taaccübünden, bize görünmez oluncaya kadar gözleriyle onu takip etmişti.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek dirhem kalmayıncaya kadar oradan ayrılmadı." [Buhârî, Salât 42, Cizye 4, Cihâd 172).][298]

AÇIKLAMA:

1- Başka kaynaklarda, Bahreyn'den gelen bu malın, Medine'ye taşradan gelen ilk haraç malı olduğu, vâli Alâ İbnu Hadramî tarafından gönderildiği, 100 bin dirhem miktarında bulunduğu belirtilmiştir.
2- Hz. Abbâs (radıyallahu anh)'ın bahsettiği Akîl, Ebu Tâlib'in oğludur. Fidye, Bedir Harbi'yle ilgilidir. Bedir Savaşı sırasında Akîl ve Abbâs (radıyallahu anhümâ) müşrikler cephesinde savaşa katılmışlar ve her ikisi de esir edilmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), o devrin bankerleri arasında yer alan amcası Abbas'tan- "param yok!" demesine rağmen savaşa çıkarken sakladığı yeri ve karısına sır olarak söylediği bazı sözleri de bir mucize olarak hatırlatıp, parasının olduğunu belirterek- kendi kurtuluş fidyesini almakla kalmamış, yeğeni Akîl'in -ve İbnu İshâk'ın belirttiğine göre- esirler arasında yer alan el-Hâris İbnu Nevfel İbnu Hâris İbni Abdilmuttalib'in fidyesini de ondan almıştı.
3- Hadisten çıkarılan bazı hükümler:
* Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın para karşısındaki tutumu gözükmektedir: Hiç para tutmamak. Bekletmenin câiz, tasarrufun da kendi yetkisinde olduğu halde, gelen harâc mallarını anında ihtiyaç sahiplerine bol bol dağıtmıştır. Üstelik mal az da olsa çok da olsa iltifat etmemiş, gönül bağlamamıştır.
* İmam, mal-ı mesâlih'i (harcama yetkisi kendinde olanı) lâyık olanlara hemen vermeli, harcaması gereken yerlere bekletmeden harcamalıdır.
* Müslümanların müştereken hakları bulunan zekât, sadaka, harac, sadaka-i fıtr gibi malların mescide konması caizdir.
* Mallar, mescidin namaz, cemaat gibi, asıl yapılış gayelerini engellemeyecek şekilde konması gerekir.
* Keza, herkesin istifadesine açık olan içme suyu gibi başka şeylerin de mescide konması caizdir.
* Mescide, adı geçen mallar depolamak maksadıyla değil, dağıtmak maksadıyla konabilir.[299]

?29? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ???? ????? # ???? ?????? ??????? ????????? ?? ???????? ?????? ?Œ???? ?????????? ???????? ????????? ??????[. ????? ??? ????.»?Œ????« ????? ????

?????: ?????? ??? ?? ?????.

29. (1129)- Avf İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a fey malı gelince, hemen gününde dağıtırdı. Evliye iki hisse, bekâra bir hisse verirdi." [Ebu Dâvud Harâc 14, (2953).][300]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fey malını nasıl dağıttığı hususunda açıklık getirmektedir. İki prensip dikkat çekiyor:
a) Fey'in bekletilmeyip, hemen dağıtılması.
b) Fey'in dağıtımında eşitliğe değil, ihtiyaç durumuna riâyet edilmesi. Zîra, ilk nazarda evlinin bekârdan daha çok ihtiyaç içinde olacağı kabul edilir.
2- Fey malı deyince ulemâ umumiyetle Müslümanların savaşmaksızın, gayrı müslimlerden aldıkları her çeşit vergileri anlamışlardır: Cizye, gümrük, harâc, İslâm diyarında izinle ticaret yapanlardan alınan öşür vs.
3- Fey'in masrafı (harcama yerleri) hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:
* Fakir, zengin bütün Müslümanların hakkıdır.
* Savaşan askerlere verilecek atiyyeye ve çocukların nafakasına, İslâm'ın ve Müslümanların salâhına olduğuna dair imamın hükmettiği herşeye buradan harcanır.
4- Fey'in taksim tarzı da münâkaşa edilmiştr:
* Hz. Ebu Bekir'e göre eşit şekilde dağıtılır. Hz. Ali ve Atâ da bu görüştedir. Şâfiî'nin tercihi de budur.
* Hz. Ömer, Hz. Osman bazı durumlarda tafdile yani bir kısmına az, bir kısmına çok verilmesi gerektiğine hükmetmiştir. İmam Mâlik bu görüşü tercih etmiştir.
Kûfîler (Hanefîler), "Bu mesele imamın yetkisine bırakılmıştır, dilerse eşitliğe riayet eder, dilerse tafdile yer verir" demiştir.
Bu görüşlerin herbirini te'yid eden rivayet mevcuttur.
Sadedine olduğumuz rivayet, fey'in eşit değil, ihtiyaç durumuna göre dağıtılması gereğini ifade eder.[301]

?30? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ?????? ?????????? ???? ???????? ????? ??????
??????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ???????. ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ????????? # ?????? ??? ???????? ??????? ???? ??????? ???‘???? ??? ???????? ??????? ?‘????????: ??????????? ??? ???????? ?‘???? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

30. (1130)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber mahsulünden her sene zevcelerine yüz vask[302] veriyordu. Bunun seksen vaskı hurma, yirmi vaskı arpa idi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife olunca, Hayber'den Yahudileri çıkardığı zaman orayı taksim etti ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerini muhayyer bıraktı. Dileyene arâzi ve (sulama) suyu verecek, dileyene de eskiden olduğu şekilde belli miktardaki vaskı verecekti. Bazıları arâzi ve suyu tercih etti -ki Hz. Aişe ve Hafsa (radıyallahu anhümâ) bu gruptandı- bir kısmı da kendilerine hurma verilmesini tercih etti." [Buhârî, Hars 8, 9, 11, İcâre 22, Şirket 11, Şurut 5, Meğâzî 40; Müslim, Musâkât 1, (1551); Ebu Davud, Harâc 24, (3008); İbnu Mâce Rühûn 14, (2467).][303]

?31? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? # ????? ??????? ???? ?‘????????? ?????????? ????????. ??????? ?????????? ? ??????????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ????? ??? ????? ????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ??? ?????? ??????? ??????? ??? ????????? ?????? ?????????? ????????. ?????? ??????? ???? ??????????? ????? ???????? ??? ???????? ???? ?????. ?????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ????????: ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ????????: ?????? ???????? ??????????? ?????? ??????????. ???????: ???? ??????? ?????? ???????????????? ????
????? ????????? ??????. ?????????? ???? ?????? ????????? ??????: ??????? ????????? ???????????????? ??????????? ????????? ???? ?????????? ??? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????????. ????????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ??????????? ????????? ???????? ??????????. ?????? ??????? ??????????? ‘???? ?????????. ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ???? ???? ???????? ??????????? ??????????? ?????[.

31. (1131)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Peygamberlerden (aleyhimüsselam) biri, gazveye çıktı da kavmine: "Nikâhla bağlanıp, gerdeğe girmek istediği halde henüz gerdek yapmadığı kadını olan benimle gelmesin, keza bina yapıp henüz çatısı atılmamış inşaatı olan da gelmesin, keza gebe koyun veya develer satın alıp doğurmalarını bekleyeniniz varsa o da gelmesin" dedi.
Gazveye çıktı. Derken tam ikindi namazı sırasında veya buna yakın bir zamanda (fethedeceği) beldeye yaklaştı. Güneş'e: "Sen bir memursun, ancak ben de bir memurum" dedi ve Allah'a yönelerek: "Ey Rabbim, şu güneşi bize durdur (da namazımız geçmesin!)" diye dua etti. Güneş, o yerlerin fethini Allah müyesser kılıncaya kadar durduruldu. Sonra elde edilen ganimetleri topladılar. Toplanan ganimetleri yemek üzere ateş geldi. Fakat ateş tatmadı bile. Bunun üzerine Peygamber:
"İçinizde ganimetten çalan bir hırsız var, her kabileden bir kişi bana biat etsin!" dedi. Bu suretle ona biat etmeye başladılar. Derken bir adamın eli peygamerin eline yapışıp kaldı."Hırsız bu kabilede. Kabilenin her ferdi bana teker teker biat etsin!" dedi.
Biat etmeye başladılar. İki veya üç kişinin eli O'nun eline yapıştı kaldı. "Ganimet hırsızı sizde" dedi.
Öküz başı kadar iri bir altın getirdiler. Ganimet yığınının içine o da atıldı. Ateş gelip ganimeti yedi.
Bilesiniz, bizden önce hiçbir ümmete ganimet helal kılınmamıştır. Ganimetleri Allah sadece bize helâl kıldı. Bu da, bizde gördüğü aczimiz ve za'fımız sebebiyledir. [Buhârî, Humus 8, Nikâh 58; Müslim, Cihad 32.][304]

AÇIKLAMA:

1. İbnu Hacer'in sunduğu bilgilere göre burada zikri geçen peygamber Yûşa aleyhisselam'dır, fethettiği yer de Filistin'deki Eriha kasabasıdır. Bu tafsilat Hâkim'in Ka'bu'l-Ahbâr'dan kaydettiği bir rivayette gelmiştir. Mamafih, Ahmed İbnu Hanbel'in merfu bir rivayetinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Güneş'in Yûşa aleyhisselam için durdurulduğunu haber vermiştir. ????? ????????? ???? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ????? ???????? ????? ??? ?????? ??????????

Hz. Davud (aleyhisselam) ile Hz. Süleyman (aleyhisselam) için de güneşin durdurulduğuna dair rivayet mevcut ise de, muhaddisler bunların zayıflığına dikkat çekerler. Hz. Musa için de fecrin doğması geciktirilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla da Güneş'in batmasına birkaç sefer Cenab-ı Hakk'ın gecikme halkettiği muteber rivayetlerde gelmiştir. Esmâ Bintu Ümeys (radıyallahu anhâ)'in rivayetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün Hz. Ali efendimizin dizleri üzerinde uyurken, ikindi namazının vakti çıkar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası üzerine Güneş geri çıkar. Aleyhisselam Efendimiz namazlarını kılarlar, sonra tekrar batar.

İbnu Hacer bunun pek bâhir bir mucize olduğunu belirttikten sonra, bu rivayeti mevzu addetmiş olan İbnu'l-Cevzî ile İbnu Teymiyye'nin hata ettiklerini belirtir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla, Hendek Harbi sırasında da -ikindi namazını kılması için- Güneş'in te'hirine dair rivayet mevcuttur.

Bu sadedde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili üçüncü bir rivayet daha var: Mirac mucizesini anlatırken Kureyşliler'e, kervanlarını gördüğünü, Güneş'in doğmasıyla birlikte geleceğini söyler. Güneş için Allah'a dua eder ve kervanın gelişine kadar Güneş'in doğması durdurulur.

Şu halde bu büyük mucizenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında üç sefer vukûu mevzubahistir.

2- Bu rivayette "inşaatına başlanıp çatısı atılmayan binası olan" tâbiri geçer ise de "Nesâî'de gelen bir rivayette: "Bina yapıp da içine oturmayan.." tâbiri geçer. İnşaatına başlayıp da çatısını atmadan veya başladığı nikâhın zifâfını yapmadan cihada çıkmanın yasaklanması, gönlün bu işlere takılıp kalacağı içindir. Her ne kadar çatısı atılan binaya, gerdeği yapılan evliliğe de gönül takılıp kalacak ise de, yarım hâli kadar şiddetli olmayacaktır. Aradaki ciddî derece farkı sebebiyle ikinci durumda cihâda katılmaya ruhsat verilmiştir.

3- Rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), daha ziyâde ganimetle ilgili bilgi vermek istemektedir:

* Ganimet, önceki ümmetlere haramdır. Düşmandan elde edilen ganimetlerin hiçbirinden istifâde edilmemektedir. Ganimet, bir yere yığıldıktan sonra, kazanılan zaferin şükrânı olarak bir nevi kurban kılınmakta idi. Gökten inen ateşin bunu yakması, kurbanın kabûl edildiğine delil oluyordu. Rivayette, ganimete çalıntı girmesi sebebiyle ihlâs çıktığı için, ateş yakmamıştır. Said İbnu Müseyyeb'in rivâyeti, bu ateşin insanlar tarafından yakılmayıp gökten indiği hususunda sarihtir:

????????? ????? ????????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ????????????

"O zamanlar, insanlar bir ganimet elde edince, Allah ateş gönderirdi, o da ganimeti yerdi."

* Hadiste, "yaktı" yerine "yedi", "tattı" gibi değişik tâbirler kullanılmıştır. Bunda mübâlağa kasdı olduğu gibi, hâdisenin normal bir "yakma" olmadığını belirtmek kasdı da düşünülebilir.

4- Hadis, Ümmet-i Muhammed'e bahşedilen bir hususiyetin, ganimetin helâl kılınması olduğunu belirtir. Bu ilk defa Bedir Harbi'nde teşrî edilmiştir. O zafer üzerine gelen âyet-i kerime: ???????? ?????? ????????? ??? ? ???????? "Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helâl olarak yiyin.." (Enfal 69).

Ancak yeri gelmişken şunu da belirtelim ki, Müslümanlar'ın ilk ele geçirdikleri ganimet, Bedir Savaşı'ndan iki ay kadar önce gerçekleştirilen Abdullah İbnu Cahş'ın seriyyesinde elde edilen ganimettir. Abdullah (radıyallahu anh)'ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hepsi muhâcir 12 kişilik bir birlikle Nahle cihetine göndermişti. İbnu Sa'd bu seriyyede elde edilen ganimetin "humsu"u alınan ilk ganimet olduğunu belirtir ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ganimeti hemen taksim etmeyip, sakladığına ve Bedir ganimetiyle birlikte taksim ettiğine dair rivayet var" der.

Şu halde, ilk ganimetin Abdullah İbnu Cahş Seriyyesi'nin ganimeti olması ile, ganimetle ilgili âyetin Bedir Savaşı vesilesiyle gelmiş olması arasındaki teâruz giderilmiş olmaktadır: "O ilk olmasına rağmen, Bedir Gazvesi'yle ilgili olarak gelen âyetin ahkâmına göre, humus esası üzerine taksim edilmiş olmaktadır.

Ümmet-i Muhammed'e ganimetin helâl kılınması, gulûlün gizlenip yüze vurulmaması, cihadın kabul edilmeme fezâhetinin örtülmesi, nebilerinin Allah indindeki şerefinden ileri gelen İlâhî lütuflardır. Bu lütuflara karşı Rabbimize hamdediyoruz.

5- Hadis, evlilik, inşaat, hayvan yavrusu beklemek gibi, dünya "zinet"lerinin kişinin kalbini ciddî surette meşgul edip tûl-i emel denen ebedî yaşayacakmış düşüncesine atıp, ciddî şekilde âhirete yönelmeye engel olduğunu belîğ bir şekilde ifade etmektedir. İnsanı bu vartaya atan dünyalıkların bu üç şeyden ibaret olmadığını, başka şeylerin de aynı ölçüde menfi câzibe sahibi olabileceğini, hadisin Saîd İbnu'l-Müseyyeb rivayetinde gelen şu ziyade ifade etmektedir:

???????? ??????? ??? ?????????? "...veya geri dönme ihtiyacı içinde olan kimse de (benimle gelmesin)."

6- Hadis, ciddî ve mühim işlerin, kalbi sâkin, irâdesi sağlam kimselere verilmesi gereğine irşâd etmektedir. Çünkü, meşguliyeti, takıntısı olan kimsenin azmi zayıf, şevki az olur. Elbette ki kalbin alâkası ikiye, üçe bölündü mü, diğer organların faaliyeti zayıflar ve verim düşer.

7- Hadis, sefîhlerin fiilleri sebebiyle bir cemaatin cezaya mâruz kalacağına delil olmaktadır.

8- Aslolan zâhire göre hükmetmek ise de, bu rivayet, peygamberlerin, bâzan bâtınî duruma göre de hüküm verebileceklerini göstermektedir.[305]

?32? ???? ?????? ?????? ??????. ???:]????? ?????? ???? ????? # ????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ???: ? ?????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????????? ???????????? ????????? ??????? ????? ???????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

32. (1132)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün kalkıp gulûl'ü (yani ganimet malından çalma) hatırlattı, bunun kötülüğünü, günahının büyüklüğünü belirtti ve bu meyanda şunları söyledi:

"Sakın sizden birini, kıyamet günü, boynunda böğürmesi olan bir deve olduğu halde bana gelmiş: "Ey Allah'ın Resûlü, bana yardım et!" diye yalvarıyor ve kendimi de cevaben: "Senin için hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim" der bulmayayım..." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tarzda hayvanları ve diğer ganimet mallarını teker teker zikretti." [Buharî, Cihâd 189; Müslim, İmâret 24, (1831).][306]

AÇIKLAMA:

1- Gulûl: Hıyânet demektir. Ancak, daha ziyade ganimet malında yapılan hıyânete, hırsızlığa ıstılah olmuştur. Bunun büyük günahlardan olduğu hususunda ulemâ icma etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir kısım başka hadisleri nazar-ı dikkate alınınca, devlet malından, kanunsuz olarak alınan her şey "gulûl"dür. Tirmizî'nin bir rivayetinde, Hz. Muâz'ı Yemen'e gönderirken ona yaptığı talimat meyanında şöyle buyurmuştur: "Benim iznim olmadıkça hiçbir şeye dokunmayacaksın. Zira bu, gulûl'dür. Kim gulûlde bulunursa kıyamet günü çaldığı şeyle birlikte gelir..." Keza Rıhu'lhamra hadisinde, kıyametin 15 alâmetinden biri olarak emânetin (devlet malının, memurlar tarafından) helâl addedilmesi zikredilir. Şu halde devlet malı bu meselede ganimet mesâbesindedir, kanunsuz tasarruf, gulûldür.

2- Sadedinde olduğumuz hadis-i şerifte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demek istemiştir: "Sakın ganimetten (ve devlet malından) çalıp da bunun günâhından gelecek azablar sebebiyle kıyamet günü benden şefâat taleb etmeyin. Ben bunun günah olduğunu tebliğ etmiş bulunduğum için bu çeşit günahlarınıza hiçbir şefaatte bulunmam.

"Bir başka hadiste: ?????????? ??????????? ??????? ??? ???? ?????? ?????? ????????????

"Ganimet hırsızlığından kaçının. Çünkü o, kıyamet günü, işleyene büyük bir ar olacaktır."

3- Hadisin aslı uzundur, ganimetten çalınabilecek birçok hayvan ve mal fiilen zikredilerek açık bir şekilde, hırsızın kıyamet günündeki perişan hali tasvir

edilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhatap üzerinde daha müessir olmak için tekrarlı uzun tasvirden kaçınmamıştır. Şöyle devam eder:
"... Sakın sizden birinizi, kıyamet günü boynunda kişnemekte olan bir at olduğu halde bana gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü!, beni kurtar!" derken ben de kendimi: "Sana hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim" diye cevap verirken bulmayayım!
Sakın sizden birinizi kıyamet günü boynunda meleyişi olan bir koyun olduğu halde bana gelip: "Ey Allah'ın Resûlü, beni kurtar!" derken, kendimi de: "Sana hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim" diye cevap verir bulmayayım!
Sakın sizden birinizi, kıyamet günü, boynunda çığlığı olan bir kimse olduğu halde gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, beni kurtar!" derken kendimi de: "Senin için hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim" diye cevap verir bulmayayım.
Sakın sizden birini, kıyamet günü boynunda dalgalanan giyecekler olduğu halde gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, beni kurtar!" derken, kendimi de: "Senin için hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim!" diye cevap verir bulmayayım.
Sakın sizden birini kıyamet günü, boynunda (altın, gümüş gibi) cansız mal olduğu halde gelip: "Ey Allah'ın Resûlü, beni kurtar" derken, kendimi de: "Senin için hiçbir şey yapamam, ben sana tebliğ etmiştim" diye cevap verir bulmayayım."
4- Bazı âlimler, bu hadisin ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? meâlen: "Kim hainlik eder (ganimet ve âmmeye âit hâsılattan bir şey aşırır) ise, kıyamet günü hainlik ettiği o şey(in günahını)i yüklenerek gelir" (Âl-i İmran 161) âyetini tefsir ettiğini söylemiştir.
Âyette yüklenilecek şey günah mı, bizzat o mal mı mübhem ise de bizzat malın kendisi olması daha zâhirdir. Burada: "Altın, gümüş gibi ağırlıkça, meselâ deveden çok hafif olduğu halde, kıymetçe ondan çok fazla olan eşyaların taşınması aynı cezayı vermez" gibi bir itiraz yersizdir, zîra, hadis ve âyet, bu çirkin amelde bulunanların kıyamet günü teşhir edilerek, o büyük kalabalık içinde rezil ve rüsvay olabileceğini ifade etmektedir, ceza ağırlık, veya hafiflikle değil, rüsvay edilmek suretiyle verilecektir.
5- Ganimet taksim edilmezden önce çalan kimsenin, çalıntıyı taksimden önce iade etmesi gerekir, bu hususta icma var. Taksimden sonraya kalınca, Sevrî, Evzâî, el-Leys ve İmam Mâlik'e göre beşte birini imama verip, geri kalanını tasadduk etmelidir.
Şâfiî hazretleri: "Mülkü ise tasaddukla yükümlü olmaz; mülkü değilse, başkasının malıyla tasadduk etmesi câiz olmaz, doğru olanı, tıpkı yitmiş mal gibi, tamamını imama teslim etmesidir" der.
6- Ganimetten çalan kimsenin cezası hususunda âlimler ihtilâf etmiştir. Cumhur: "İmamın uygun bulacağı bir ta'zir cezası verilir" demiştir. Ebu Hanife, Şâfiî ve Mâlik hazretleri hep bu görüştedirler. Bunlara göre, bu mal imha edilmez. Ancak Hasan-ı Basrî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk, Mekhûl ve Evzâî'ye göre bütür eşyası yakılmalıdır. Hasan Basrî, hayvan ve Mushaf'ın yakılmaması gerektiğini belirtmiştir.
7- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ganimetten bir ayakkabı bağı, bir iğne bile çalan kimsenin şehid olamayacağını açık bir dille mükerreren ifade etmiştir.
NOT: Gulûlde bulunan kimsenin eşyalarının yakılması meselesi 1137. hadiste gelecek. [307]

?33? ?? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ?????? ????? ??????? ????????[.

33. (1133)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini haber verdi: "Kim ganimet hırsızını gizlerse bu da onun gibi olur." [Ebu Dâvud, Cihâd 146, (2716).][308]

AÇIKLAMA:

Ganimetten çalmanın ciddiyetini ortaya koyan bir rivayet dahi budur. Zîra bu hadisle, gören kişiye ihbar etme mesuliyeti yüklenmektedir. "Bu da onun gibidir" ifadesi, gizleyen kimsenin günahta ve cezada hırsıza ortak olacağını belirtmektedir.[309]

?34? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ????????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ?? ???????? ??????????? ???????????? ????????????? ???????????. ??????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ???? ??????. ??????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ???? ???????????. ?????? ????????? ???? ???????? ??????
???? ???? ???????? ??? ?????? ????? ??????????? ???????. ??????: ????? ????? ?????? ??? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??????[. ??????? ??? ???? .

34. (1134)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ganimet ele geçirilince, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'e emrederdi, o da halka yüksek sesle duyulur, askerler de ganimet olarak ne ele geçirmişse getirip teslim ederdi. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) de önce beşte birini (humus) alır, geri kalanı taksim ederdi.
Bir gün, (Bilâl'in) çağırmasından sonra bir adam kıldan mâmul bir yular getirdi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü, ganimet olarak biz de bunu ele geçirmiştik!" dedi.
"Sen, dedi, üç kere bağırdığı vakit Bilâl'i işitmedin mi? O zaman niye getirmedin?
"Adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (gecikmenin sebebiyle ilgili olarak kabul görmeyen) özürler beyan etti. Ancak neticede şu cevabı aldı:
"Hayır! Bunu senden kabul etmiyorum. Kıyâmet günü sen bununla birlikte geleceksin." [Ebu Dâvûd, Cihâd 144, (2712).][310]

AÇIKLAMA:

Tîbî: "Aslında ganimetten çalan kimsenin de tevbe etme hakkı vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışı, gulûlün tevbesi mümkün olmayan bir günah, veya telâfisi, helâllaşılması imkânsız bir zulüm olduğu mânasını taşımaz. Bundan maksad tağliz'dir" der.
Tağlîz, yasağı ifadede sertliğe kaçmak, meselenin ciddiyetini duyurucu ağır bir üslûba ve metoda başvurmaktır.
Mirkat'ın kaydına göre, bâzı âlimler de şunu söylemişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu malı ondan kabul etmedi, zîra bu malda, ganimete hak kazanmış olan bütün askerlerin hissesi vardı. Onlar dağılmış olunca sonradan getirilen maldaki hisselerini onlara ulaştırmak imkânsız hale gelmişti. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), malı gâsıbın elinde bıraktı, tâ ki günahı üzerinde kalsın."[311]

?35? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ?????? ????????? # ?????? ??????? ???? ???? ?????? ??????. ?????? ???? ?????? # ???? ?? ????????. ?????????? ??????????? ??????? ?????????? ????????? ???? ???????[. ????? ??????? .

35. (1135)- Yine Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağırlıklarının başını bekleyen Kerkere denen bir zât vardı, derken vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"O cehennemdedir!" buyurdu. Bu söz üzerine adamı görmeye gittiler. üzerinde, ganimetten çalınmış bir aba buldular." [Buhârî, Cihâd 190; İbnu Mâce, Cihâd 34, (2849).][312]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ganimetten çalınan şey, değerce düşük veya azıcık bir şey de olsa hırsızın feci âkibete maruz kalacağını gösteren hadislerden biridir. Metinde geçen ve ağırlık diye tercüme ettiğimiz sakal, iyâl (bakımı üzerinde olanlar) mânasına geldiği gibi, "taşınması zor olan ağır eşyalar" mânasına da gelir. Rivayette adı geçen Kerkere'nin Resûllulah (aleyhissalâtu vesselâm)'a savaş sırasında seyislik yapan Nûbi (Sûdanlı) siyâhî bir kimse olduğu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Yemâme'nin şefî Hevze İbnu Ali el-Hanefî tarafından hediye edildiği, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu âzad ettiği belirtilir.
Yine Buhârî'de ve Müslim'de gelen bir başka rivayet, Mid'am isminde bir kölenin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın atını tımar ederken maruz kaldığı kör bir ok sebebiyle hayatını kaybettiği; görenler: "Ne mutlu, şehid oldu" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müdahale ederek: "Hayır, Hayber günü ganimetten çaldığı bir bürgü, üzerinde ateş olmuş yakmaktadır" dediğini belirtir.
Bu hadis, ganimetten çok değil, az da çalınsa haram olduğunu ifade etmektedir.[313]

?36? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????? ???? ???????? ????? ????? # ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? # ??????: ??????? ???? ??????????? ???????????? ??????? ???????? ??????. ??????: ???? ??????????? ???? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ????????????? ???? ????? ??????? ??
?????? ??????? ? ???????? ????????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

36. (1136)- Zeyd İbnu Hâlid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber Savaşı sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbından biri öldürülmüştü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verildi.
"Arkadaşınız üzerine namaz kılın!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü üzerine, halkın çehresi değişmiş, (bir soğukluk çökmüştü). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:"Arkadaşınız Allah için cihad sırasında ganimetten çalmıştı!"
Bunun üzerine, maktûlün eşyasını karıştırdık. Yahudilere ait boncuk kolyelerden iki dirhem bile etmeyen bir kolyeyi çalmış olduğunu gördük." [Muvatta, Cihâd 23, (2, 458); Ebu Dâvud, Cihâd 143, (2710), Nesâî, Cenâiz 66, (4, 64); İbnu Mâce, Cihad 34, (2848).][314]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in namaz kılmaktan imtina etmesini, Zürkânî: "Çünkü imam, büyük günah işleyenin cenaze namazını kıldırmaz" diye açıklar.
Halkın çehresinin değişmesi adamın suçunu bilmemekten ileri gelmiştir.
Bu hadis, gulûlün nasıl ciddî bir günah olduğu, az ile çok olması mânasında fark bulunmadığı hususlarında kesin hüküm taşıyan rivayetlerden biridir.[315]

?37? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ???:]???????? ???? ?????????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ?????. ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? # ???: ???? ????? ??????????? ????????? ???????????. ????? ??????????? ?? ????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????? ????????????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

37. (1137)- Sâlih İbnu Muhammed İbni Zâide anlatıyor: "Mesleme (radıyallahu anh) ile birlikte Rum diyarına girdik. Ganimetten çalan bir adam getirildi. Mesleme, bu mesele hakkında Sâlim'e sordu. Sâlim şu cevabı verdi:
"Babam'ı (Abdullah İbnu Ömer) (radıyallahu anhümâ) dinledim, babası Ömer (radıyallahu anh)'den naklen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü rivayet etmişti:
"Kim ganimetten çalarsa, (bütün) eşyasını yakın, kendisini de dövün."
Salih İbnu Muhammed devamla der ki: "Adamın eşyası arasında bir Mushaf bulduk. Sâlim'e bunun hakkında da sorduk (yakalım mı? diye).
"Onu satıp, bedelini tasadduk edin!" buyurdu." [Tirmizî, Hudûd 28, (1461); Ebu Dâvûd, Cihâd 145, (2713).][316]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ganimet malından hırsızlığı ortaya çıkarılan kimsenin, ceza olarak bütün eşyalarının yakılması gerektiğini ifade eder. İbnu Hacer'in belirttiğine göre, -ki 1132 numaralı hadiste kaydettik- Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhuye, Mekhûl, Evzâî ve Hasan Basrî gibi bazı âlimler, ganimet hırsızına verilecek ceza meselesinde bu hadisin zâhirini esas alarak, bütün mallarının yakılmasına hükmetmişlerdir. Sadece Hasan Basrî hazretleri eşyaları arasında Kur'an ve hayvanı varsa bunların yakılmaması gerektiğini söylemiştir.
Cumhûr bu meselede, hadisin senedindeki zayıflığı ve hadise olan muhalif rivayetleri nazar-ı dikkate alarak bu hadisle amel etmemiştir. Buhârî Târih'inde: "Ganimet hırsızının hayvanının yakılması meselesinde bu hadisle (bazıları) amel etmişlerdir. Ama bu hadis bâtıldır, muteber bir aslı yoktur" demiştir.
Tirmizî, Buhârî'den bu hadis hakkında sorunca şu cevabı aldığını kaydeder: "...Ganimet hırsızıyla ilgili birden fazla (makbûl) hadis rivâyet edilmiştir, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiçbirinde malının yakılmasını emretmez."
Tahâvî: "Bu hadis, bilfarz sahih olsa mezkur hüküm, muhtemelen verilecek cezanın mal cinsinden olması durumuyla alâkalıdır" der. Çünkü, Cumhur'a göre böyle bir hırsızın cezası esas itibâriyle, imama bırakılmıştır, imam dilediği ve uygun gördüğü cezayı verir.[317]

?38? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????????]???? ????????? # ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ????????[.

38. (1138)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Bekir ve Ömer (radıyallahu anhümâ), ganimet hırsızının mallarını yaktılar ve kendisini de dövdüler." [Ebu Dâvud, Cihâd 145, (2715).][318]

?39? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?? ?'???? ???:]????????? ???? ????? ????? # ?? ?????? ??????? ???????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????? ?????????????? ????? ?????????? ????????? ??? ??????? ????? ?????? # ??????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ????????? ???????????. ????? ?????: ???? ??????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ??? ???? ?????????? ???????? ???????? ???? ??????????: ???????? ???? ???????? ?????????[. ??????? ??? ???? .

39. (1139)- Âsım İbnu Küleyb (rahimehullah) babası (Küleyb)'den o da ensârî birinden naklederek anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir sefere çıkmıştık. Sefer sırasında şiddetli bir kıtlık ve sıkıntıya maruz kaldık. Derken, bir ganimet ele geçirdik. Askerler, onu hemen yağmalayıverdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yaya olarak (teftiş maksadıyla) yanımıza geldiğinde tencerelerimiz kaynamaya başlamıştı bile. Yayı ile tencereleri deviriverdi. Etleri de toprağa buladı. (Hepsini böylece yenmeyecek hale getirdikten) sonra şu açıklamayı yaptı:
"Yağma malı, lâşeden daha helâl değildir" veya (şöyle demişti): "Lâşe, yağma malından daha helâl değildir."
(Rivâyetin sonundaki) şek râvilerden Hennâd'a aittir." [Ebu Dâvud, Cihâd 138, (2705).][319]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haramlar ve yasaklarla ilgili disiplin ve ahkâmın tatbikatına güzel bir örnek görmekteyiz: İslâm dini, ahkâmın tatbikatında, haramlara riayette lâübâliliğe yer vermemektedir. Askerî sefer sırasında bile, çekilen açlık ve sıkıntı ne kadar fazla olursa olsun, yağma yapmaya cevaz yoktur. Hadiste geçen nehb; intihab, yağmadır, yani ganimet malının, kaidesine göre taksim edilmezden önce, temellük ve tasarrufudur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), yasağı ihlâl eden emr-i vâkiyi hiçbir mülâhaza ile safhasındalar..." gibi, müsâmahaya fetva verdirecek mülâhazalar mümkündü. Resûlullah (aleyhissalâtu kabul etmiyor. Tencereleri devirmekle yetinmeyip, etleri iyice kuma, toprağa bulayarak yenilmez hâle getiriyor. "Askerler çok acıktı", "israf olmasın", "ahkâmın, yasağın künhünü daha öğrenme vesselâm) böyle bir gevşekliğe kesinlikle cevaz vermeyip "yağma malı lâşe gibidir" diyerek, lâşe nasıl pis ve haramsa bu da öylece pistir ve haramdır dersini veriyor.
2- Rivâyet, burada zikredilen şekliyle ilk nazarda munkatı gibi gözükmektedir, zîra senette ismi belli olmayan "Ensar'dan bir kimse" yer almaktadır. Ancak Küleyb'in (Küleyb İbnu Şihâb el-Cermî) sahâbî olduğu gözözüne alınınca, bu inkıta hadisin sıhhatine tesir etmez. Zîra sahâbenin sahâbeden yaptığı irsâl makbuldür, sıhhatı bozmaz. Ayrıca, Buhârî, Müslim ve Tirmizî'de muhtelif vecihlerden gelen başka başka müsned rivayetler bu hadisi takviye eder ve bazı mübhem noktalarına da açıklık getirir: Râfi İbnu Hadîc (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilen bir vechine göre, vak'a Zü'l-Huleyfe'de cereyan eder; ganimet olarak pek çok deve ve davar ele geçirilir, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) en arkalardadır. Askerlerin önde bulunanları, açlık sebebiyle, acele edip ele geçirilen hayvanlardan bazılarını kesip hemen pişirmeye başlarlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yetişince tencereleri devirmelerini emreder.
Bu rivayetlerde, etlerin imha edilmesi ile ilgili bir emrin verilip verilmediği sarih değildir.
Şârihler, hadisle ilgili bir-iki noktada ihtilâf ederler:
1- Tencereleri niçin devirtti?
2- Etler imha edildi mi, edilmedi mi?
Birinci soruyla ilgili olarak Kadı İyaz şu açıklamayı yapmıştır: "Burası dâr-ı harp değil, dâr-ı İslâm'dır. Yani Zü'l-Huleyfe'de vak'anın geçtiği yerde ganimet malından müştereken yemek helâl değildir. Ganimet artık, taksimden sonra helâl olabilirdi. Halbuki ganimet malının müştereken yenmesi, sâdece dâru'lharpte caizdir. Ayrıca bunun sebebi, hayvanları kesenlerin, îtidalle hareket edip, ihtiyaca uygun miktarda kesmemiş olmaları, dolayısıyla işin içine yağmalama girmiş olması da olabilir." Kadı İyaz, bu ihtimali, sadedinde olduğumuz rivayete atıf yaparak, daha kuvvetli bulur, zîra Asım İbnu Küleyb'in rivayetinde "yağma" işi sarih olarak ifade edilmektedir.
İbnu Hacer şöyle noktalar: "Bu rivayet gösteriyor ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yağmaya kaçan acelecilikleri sebebiyle öyle muamelede bulundu, gayesi yağmacıları maksadlarının zıddıyla cezalandırmaktı, tıpkı kâtilin mirastan mahrum kılınması gibi."
İkinci mesele ile alâkalı olarak Nevevî şöyle demiştir: "Tencerenin devrilmesi ile ilgili emirden maksad, onlara ceza olarak yemeğin suyunu itlâf etmektir. Ete gelince, o itlâf edilmemiştir. Etlerin toplanıp ganimete dahil edilmiş olduğuna hükmedilebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, malların ziyan edilmemesi ile ilgili emirleri gözönüne alınırsa, tencereleri devirtmekle etleri itlâf etmeyi emrettiği düşünülemez. Üstelik bu mal, gâzilerin hepsine ait bir maldır. Ayrıca, emirsiz pişirme suçu, ganimette hakkı olanların hepsi tarafından da işlenmiş değildir, zîra (arkadan gelenler gibi) bazıları eti pişirmeye tevessül etmemişti. Aralarında humsa hak kazananlar da vardı." Nevevî devamla: "Şâyet: "Kazanlardaki etlerin ganimete katıldığına dair sarâhat, rivayetlerde mevcut değildir" denecek olsa cevabımız şudur: "Rivayetlerde etin yakıldığı veya itlâf edildiğine dair de sarahat gelmemiştir, öyle ise bu mübhem durumun kaidelere uygun şekilde te'vili gerekir" der.
İbnu Hacer, Nevevî'nin bu görüşüne katılmaz ve sadedinde olduğumuz Ebu Dâvud'daki rivâyetin aleyhine delil teşkil ettiğini söyler. Tencerelerdeki suyun değil, etlerin de itlâf edildiğine dair olan kanaatini te'yid eden açıklama yapar, başka mütâlaalar kaydeder.
Not: 1145 numaralı hadisin açıklaması bu bahsi tamamlayacaktır.[320]

?40? ??? ????? ?? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ??? ????? ?????? ???????????[. ????? ??????? ???? ????.

40. (1140)- Sa'b İbnu Cessâme anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Koruluk ittihazı sâdece Allah ve Resûlü'ne ait (bir hak)dır." [Buhârî, Şirb 11, Cihâd 146; Ebu Dâvud, Harâc 39, (3083, 3084).][321]

?41? ??? ????? ???:]??????????? ???? ????????? # ???? ??????????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????????[.

41. (1141)- Bir rivayette, Şihâbu'z-Zührî şöyle demiştir: "Bize ulaşan habere göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Nakîi, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de Seref ve Rebeze'yi himâ ilân etmişlerdir." [Buhârî, Şirb 11].[322]

AÇIKLAMA:

1- Korunan arâzi veya koruluk diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı himâ'dır. Himâ, lügat olarak, halktan korunan, halkın girmesine ve hayvanlarını otlatmasına izin verilmeyen otlu arâziye denir. Istılah olarak devlete ait hayvanların otlatılması için ayrılan, bu sebeple halka ait hayvanların otlatılması yasaklanmış olan arâziye denir.
2- Hadisin vürûduyla ilgili olarak şu açıklama yapılır: Cahiliye devrinde, Arapların ileri gelenlerinden (eşraf) birisi, nüfûzu altındaki arâzi dahilinde bir tarafa gidince, konakladığı yerde bir köpek havlatırdı. Böylece, köpeğin sesinin duyulduğu mıntıka onun korusu olur, artık bu mıntıkaya kimse yaklaşamaz, hayvanını yayamazdı. Ancak eşraftan olan bu adam, himâsının dahilinde ve haricinde istediği tasarrufta bulunurdu. Bu suistimalin sonunda birçok huzursuzluklar ve savaşlar olmuştur. Arap târihinde Besûs Harbi diye geçen meşhur bir harb de bu yüzden çıkmıştı.
3- Her hususta insanlığa ıslahat ve adalet getiren Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), bu suistimali de önlemek üzere, herhangi bir arâziden istifadeye yasak koyma hakkının Allah ve Resûlü'ne ait olduğunu ilan etmiştir. Yani böylece, arâziye yasak koyma hakkı sâdece devlete tanınmış oluyor, devlet dışında hiç kimse, keyfine göre, himâ tesis etme yetkisine sâhip olmuyordu.
4- İmam Şâfîî hazretleri, bu hadisin iki ayrı mânaya muhtemel olduğunu söyler:
a) Hiçbir Müslüman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın te'sis ettiği himâ dışında yeni bir himâ te'sis etme yetkisine sâhip değildir.
b)Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in üzerine himâ koyduğu arazi örneğinde hima yapılabilir, başka şekilde olamaz.
Birinci mânâ esas alınınca hadîsten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra hiçbir devlet adamı hima te'sîs edemez hükmü çıkar.
İkinci mâna esas alınınca, devlet adamlarından sâdece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yerini alanlar yani halifeler himâ te'sis edebilir başkası

edemez. Şâfîî ulemâ umumiyetle ikinci mânayı tercih etmişlerdir. Zîra, tatbikat da ikinciye muvafıktır. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra Hz. Ömer de himâ te'sis etmiştir.
Hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Nâki mıntıkasını himâ ilân etmişti. Burasının Medine'ye yirmi fersah mesafede, genişliği bir mil, uzunluğu sekiz mil çeken bir arâzi olduğu belirtilir. Hz. Ömer de hilâfeti sırasında Müzeyne diyarında Nakîu'lhadâmet denen bir yeri himâ ilan etmiş idi. Bazı kaynaklar Hz. Ömer'in Seref ve Rebeze'de de birer koruluk te'sis ettiğini belirtir. Seref (Şeref veya Şerif de denmiştir) Medine'ye otuz altı mil mesafede bir yerdir. Rebeze, Medine'ye altı mil mesafede bir yerdir. Rebeze, Medine'ye üç konaklık mesafede, Mekke yolu üzerinde Zât-ı Irk'a yakın bir köydür. Yüce sahâbî Ebu Zerr Gıfârî (radıyallahu anh) hazretlerinin ikâmet ettirildiği yer olup, orada vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ömer te'sis ettikleri himâ' ları hazineye ve mücahidlere mahsus at, deve gibi hayvanları otlatmada kullanmışlardır.[323]
5- İmam-ı A'zam hazretlerine göre arâzi-i mevâtın ihyası devletin izniyle câizdir (Bak: 105. hadis). Şu halde istifâdesi herkese açık olan devlet arâzisi (şimdilerde hazine arâzisi diyoruz) üzerindeki, hususîleştirme işleri, İmam-ı A'zam'a göre devletin izniyle mümkündür, o halde böyle bir izin istihsal edilmeden, devlet reisi dışında kimse himâ te'sis edemez.[324]

?42? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ?????? ????? ?? ????????????? ?????? ???? ??? ?????? ??????? ?????? ????????? ?“????? ?????? ???? ?????? ?“?????[. ????? ??? ???? ??????? .

42. (1142)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) buyurmuştur ki: "Cahiliye devrinde taksim edilmiş olan her mal, taksim edildiği şekil üzeredir. İslâm döneminde yapılan taksimat, İslâm'ın taksim esasına göredir." [Ebu Dâvud, Ferâiz 11, (2914); İbnu Mace, Rühûn 21, (2485).][325]

AÇIKLAMA:

İslâm dini mirasda şöyle bir hüküm getirmiştir: Farklı dinlere mensup olan kimseler birbirlerine varis olamazlar. Sözgelimi, Hıristiyan bir babanın evlâdı Müslüman olsa, babasının ölümü halinde oğlu ona vâris olamaz. Bu meselede İslâm dışı dinler arasında ayırım yapılmaz, hepsi bir tutulur. Kaide: ?????????? ??????? ????????? "Küfür tek bir millettir" diye ifade edilir. İslâm dışı dinler arasında gözönüne alınan tek fark, Hıristiyan ve Yahudilerle ilglidir: Kadınlarıyla evlenilir, kestikleri yenilir. Bu da bizzat sünnetle sâbittir. Sadedinde olduğumuz hadis, bir kimse Müslüman olmadan önce, miras taksimine iştirak etmişse aldığına hak kazandığını, şâyet, taksimden önce Müslüman oldu ise, artık, kâfir olan yakınlarının miraslarına iştirak edemeyeceklerini belirtiyor.
Kendisinden miras isabet eden kâfir bir yakını ölen kimse, mirasa hak kazanmış olduğu bir durumda miras henüz paylaşılmamış iken Müslüman olsa cumhur-i ulemâ, bu mirastan da pay alamayacağına hükmetmiştir. Ancak, Ömer İbnu'l-Hattab, Osman İbnu Affân, Abdullah İbnu Mes'ud, Hasan İbnu Ali (radıyallahu anhüm ecmain) bu durumda miras alacağını söylemiştir. Ayrıca Câbir İbnu Zeyd, Hasan Basrî, Mekhûl, Katâde, Humeyd, İyâs İbnu Mu'âviye, İshâk İbnu Râhuye -iki rivayetinin- birinde Ahmed İbnu Hanbel gibi diğer bir kısım selef de bu görüştedir. Ancak, başta üç büyük imam olmak üzere fukahânın kâhir çoğunluğu vâris olamayacağına hükmetmiştir.
Bu mevzu ile alakalı daha geniş bilgiyi, ??????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? hadisinin açıklamasında sunacağız (Bak: 4707 numaralı hadis.)[326]

?43? ?????? ???? ?? ??? ?? ????? ????????? ???:]????????? ???? ????? ????? ????: ??????? ???? ??? ????
????????? ?? ???????????? ??? ???? ?????? ?????????????? ????????? ????? ??? ????? ?????????? ?“????? ?????? ????????? ???? ???? ?????? ?“?????[.

43. (1143)- İmam Mâlik, Sevr İbnu Zeyd ed-Dîlî'den mürsel olarak rivayet ettiğine göre ed-Dîlî demiştir ki: "Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediği ulaştı: "Hangi ev veya arâzi, cahiliye devrinde taksim edilmiş ise, artık o, cahiliye taksimi üzerinedir. Ancak hangi ev veya arâzi, taksim edilmeden İslâm'a girmiş ise, artık onun taksimi İslâm'a göre yapılır." [Muvatta, Akdiye 35, (2, 746)].[327]

AÇIKLAMA:

1- Cahiliye'den murad Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peygamberliğinden önceki dönemdir. Anak, "Fetih'ten önceki dönemdir" diyen de olmuştur. Zîra Hz. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bi'setten sonra, Müslümanlar'ın Mekke'de yaşadıkları muhasara ve boykot sırasında doğduğu halde, babasıyla ilgili bir hatırasını anlatırken şöyle demiştir: ???????? ???? ??????? ??? ?????????????? ???????? ??????? ???????? "Cahiliye döneminde babamın: "Bana dolu bir kadeh ver" dediğini işittim."
Ebu'l-Velid el-Bâci der ki: "Hadisi iki çeşit anlamak mümkündür:
1) Taksimi cahiliye devrinde yapılmış olan mal. Bu mâna daha zâhirdir, daha muvafıktır.
2) Şu da muhtemeldir: Cahiliye döneminde hisseyi hak etmiştir, ancak, taksim yapılmadığı için henüz temellük etmemiştir. Sözgelimi biri ölmüştür ve yakınları henüz Müslüman olmadan malına varis olmuşlardır."
Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) İslâm'dan önce, cereyan eden fiillerini reddetmemeyi prensip kılmak istemiş, vukû bulduğu şekilde icrayı esas almıştır. Nitekim câhiliye devrinin fâsid nikâhlarını reddetmemiş, bu akidlerle hâsıl olan mülkiyeti sahih addetmiştir.
Bu hadis, câhiliye devrinde cereyan eden arâzi ve ev taksimlerinin de muteber addedileceğini, İslâm'dan sonraki taksimatın İslâm'a göre yapılacağını belirtmektedir.[328]

?44? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ??????? ???? ????? ???????? ??????? ???????? ????????
?????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????????? ????????? ???????[. ????? ???????? ???? ????? ????? ???? ????.??? ?????: ?? ???????? ???? ?????? ????? ????? #.??? ????? ?? ??????: ?? ????????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ??????????? ??????????.???? ??? ????: ?? ???????? ????????? ???????? ????? ????? # ?????? ????????.????? »?????« ?? ??? .

44. (1144)- Nâfi', İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "İbnu Ömer'in bir kölesi kaçarak Rum diyarına geçti. Bilâhare, Hâlid İbnu'l-Velid (radıyallahu anh) Rumlara galebe çaldı. (Esirler arasında, kaçan bu köle de vardı) Hâlid köleyi İbnu Ömer'e iâde etti. Onun kaybolan bir atı vardı. (Askerler) onu da ele geçirdiler. Hâlid atı da İbnu Ömer'e iâde etti" (Bu rivayetin lâfzı Buhârî'nin rivayetine uygundur.)

Bir rivayette: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kaçan bir at mevzubahistir."
Muvatta'nın bir rivayetinde, düşman tarafından ganimet edildikten sonra ele geçirilen bir köle ve at mevzubahistir. Bunlar, taksimden önce eski sahibine iâde edilebilirler.
Ebu Dâvud, köleyi mevzubahis eder ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in taksime tâbi tutmadan eski sâhibine iade ettiğini belirtir. [Buhârî, Cihâd 187; Muvattâ, Cihâd 17, (2, 452); Ebu Dâvud, Cihâd 135, (2698, 2699); İbnu Mâce, Cihâd 15, (2748).][329]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, kâfirlerce ele geçirilip ganimet yapılan bir malın tekrar Müslümanlar tarafından yakalandığı görülmektedir. Hatta rivayet, bu malın eski sahibine iade edildiğini ifade etmektedir.
2- İbnu Ömer'in kölesinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' den sonra (Yermük Harbi sırasında) kaçtığında ihtilaf yok ise de atının kaçtığı devir ihtilâflıdır. Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zamanında kaçıp düşmanın eline geçtiği, tekrar ele geçirilince bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından İbnu Ömer'e iâde edildiği belirtilir.
3- Düşmanca ganimet edilen bir Müslüman'ın malı ele geçirildiği takdirde eski sahibine mi verilmeli, yoksa diğer ganimet mallarına mı katılmalı? Bu husus münakaşa edilmiştir:
a) İmam Şâfiî ve bir cemaat: Ehl-i harp Müslümanların malından zorla bir şey almış ise, bu ele geçirildiği takdirde, eski sahibi bu malı alma hakkına sâhiptir, hatta taksimden sonra farkına varmış bile olsa, onu alabilir" der.
b) Hz. Ali (radıyallahu anh), Zührî, Amr İbnu Dînâr ve Hasan Basrî' ye göre böyle bir mal hiçbir zaman eski sâhibine verilemez, artık o ganimet malıdır, ganimette hissesi olanlara taksim edilir.
3) Hz. Ömer, Süleyman İbnu Rebîa, Atâ, Leys, Mâlik, Ahmed ve başkalarından yapılan bir rivayete göre malın sahibi taksimden önce malını görmüşse buna hak sahibidir, taksimden sonra görmüş ise artık hakkını kaybetmiştir.
4- Ebu Hanife ve Sevrî de İmam Mâlik gibi düşünür, ancak bir istisna koyarlar: "Kaçan köleye, eski sahibi, mutlak olarak ehaktır, taksimden önce de sonra da bulsa alır" derler.[330]

?45? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????? ?? ?????????? ????????? ??????????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ??????? .

45. (1145)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz gazvelerimiz sırasında, bal ve kuru üzüm elde ederdik ve bunları (taksim edilmek üzere, diğer ganimet mallarının yanına) kaldırmaz, yerdik." [Buhârî, Humus 20].[331]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi, "Harb yerinde ele geçirilen yiyecek maddesi babı" adını verdiği bir babta kaydeder. Maksadı, "yiyecek maddesinin, askerler arasında taksimi vacib midir, yoksa askerler tarafından yenmesi mübah mıdır?" meselesine dikkat çekmektedir. Buhârî, metod olarak, münakaşalı meselelere böyle mübhem başlıklarla dikkat çeker.
Cumhur, yiyecek maddelerinden, taksim yapılmazdan önce almanın caiz olduğuna hükmetmiştir. Her çeşit gıda maddelerinin yenmesi mûtaddır. Hatta hayvan yemi de bu hükme girer. Taksimden önce veya sonra olmuş, imamın izni olmuş olmamış, hüküm aynıdır.
2- Sadedinde olduğumuz rivayet dâru'lharb'de giyecek az olacağı için, zaruret sebebiyle, gıda maddelerinin yenmesinin mubah olduğunu ifade eder. Cumhur, peşin bir zaruret olmasa bile, almayı tecviz etmiştir. Hatta ulemâ, harp halinde, ganimet hayvanlarına binmenin, ganimet giysilerini giymenin, ganimet silahlarını kullanmanın câiz olduğunda ittifak etmiştir. Bu cevazlar, harbin bitimiyle kalkar. Evzâî bu söylenen ruhsatlara imamın iznini şart koşar ve: "Asker, şahsî ihtiyacı biter bitmez ganimete âit at ve silahı derhal imâma teslim eder, harp dışında da kullanmaz, işi bitince teslim için savaşın bitmesini beklemez, tâ ki (elinde iken) bir zarara uğramasınlar" der. Evzâî bu hükümde Ebu Dâvud'da gelen şu hadise dayanır: ???? ????? ???????? ???????? ??????????? ??Œ???? ??? ???????? ???????? ???? ??????????? ????????????? ?????? ????? ??????????? ???????? ????? ???????????

"Allah'a ve ahiret gününe inanan, ganimetten bir hayvan alıp, bine bine iyice zayıflattıktan sonra iade etmesin."
Giyecek için aynı şekilde merfu rivayet gelmiştir. İmam Ebu Yusuf bu yasağı, binecek ve giyeceği olanlarla ilgili bulmuştur.
İmam Mâlik, yiyecek almanın mübah olduğu hükmünden hareketle, "hayvan da kesilebilir" demiştir. İmam Şâfîî bunu "zaruret varsa" diye kayıtlar.
3- Hadiste geçen "...kaldırmazdık" tâbirinin, "...biriktirmek üzere kaldırmazdık..", "...ganimet mallarının sorumlusuna, veya "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e götürmezdik" gibi mânalar ifade ettiğine dikkat çekilmiş ve bu ifadenin gerisinde şu cümlenin takdiren varlığı kabul edilmiştir: "... yemek için, daha önceden verilmiş olan izinle iktifa ederek, yeni bir izin taleb etmezdik.[332]"[333]

?46? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? # ?????????)?1(????? ????? ??????????? ??????????? ???'????. ????? ?????? ???????? ????????? ???????????[. ????? ??? ????. _____)?1(??????: ???? ???? ???? ????. ???? ?? ??? ??????? ??????.

46. (1146)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a içerisinde boncuk bulunan bir dağarcık getirildi. Boncukları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hür ve câriye kadınlar arasında dağıttı." Hz. Aişe devamla der ki: "Babam da (boncuğu) hür- köle ayırımı yapmadan kadınlara dağıtırdı." [Ebu Dâvud, Harâc 14, (1952).][334]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakları olduğu için değil, sadece kadınlar tarafından kullanıldığı için boncukları hürköle ayırımı yapmadan kadınlara dağıtmıştır.
2- Hz. Aişe'nin ikinci cümlesinde metinde, ????? "babam" kelimesi düşmüştür. Aslında olduğu için tercümeye koyduk. Hz. Aişe'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın boncuklarını hür- ve köle ayrımı yapmadan kadınlara dağıttığını söyledikten sonra: "Babam da hür köle ayrımı yapmadan dağıtırdı" şeklinde, neyi dağıttığını belirtmeyen bir ifâdeye yer vermesi, normalde, zihne boncuk ve benzeri şeyleri dağıttığı fikrini getirmektedir. Ancak, bu ıtlaktan hareketle şöyle anlaşılabileceğine de dikkat çekilmiştir: "Babam da fey'den hürköle herkese dağıtırdı." Aliyyü'l-Kârî bu ifadeyi açık bir şekilde şöyle anlar: "Yani hür ve köle, herkese ihtiyacı kadarını fey'den verirdi." Ancak "köle" ve "cariye"den maksadın âzad edilmiş olanlarla, efendisiyle, hürriyetine kavuşmak üzere, mükâtebe akdi yapmış olanların olduğu, zîra gerçek câriye ve kölelerin mülk edinme yetkilerinin bulunmadığı, nafakalarının da efendilerinin sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir.[335]

?47? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????????.]???? ??????? ??? ?????? ?????? ??????

?????? ?????????: ???? ????? ????? # ??????? ???? ?????????? ??? ????????????? ???? ??????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?‘??????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?????? # ???????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ????? ????: ?????????? ?????????? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????. ??????: ????????? ?????????? ??? ??????????. ?????????? ??? ????????? ????? ??????????? ??????? ????? ??????????
??? ???????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ???? ???? ???? ?????????? ???????????? ?????? ?????????????? ????? ?????????????[. ????? ??????? ???????? .

47. (1147)- El-Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhümâ)'ye Amr İbnu Avf (radıyallahu anh) şunu anlatmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Ubeyde (radıyallahu anh)'yi Bahreyn'e, oranın cizyesini getirmek üzere yolladı. Mallarla dönünce Ensâr geldiğini işitti. Sabah namazını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le kıldılar. Namaz bitince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın etrafını sardılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tebessüm buyurdular ve:
"Öyle zannediyorum, Ebu Ubeyde'nin birşeyler getirdiğini işittiniz" dedi. Hep birlikte:
"Evet!" dediler. Bunun üzerine şunları söyledi:
"Öyleyse sevinin ve sizi sevindiren şeyi ümid edin. Allah'a yemin olsun, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Ben size dünyanın genişlemesinden korkuyorum. Sizden öncekilere dünya genişlemişti de hemen dünya için birbirleriyle boğuşmaya başladılar ve helak oldular. Genişleyen dünyanın onlar gibi sizi de helak etmesinden korkuyorum." [Buharî, Rikâk 7, Cizye 1, Megâzî 11; Müslim, Zühd 6, (2961); Tirmizî, Kıyâmet 29, (2464).][336]

AÇIKLAMA:

1- Bahreyn halkı cizye ödemek üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ile sulh yapmış, başlarına da el-Alâ İbnu'l-Hadramî'yi vali tayin etmişti. Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh (radıyallahu anh) ise, rivayetten de anlaşılacağı üzere sadece cizyeyi Medine'ye getirmek üzere gönderilmişti.
2- Hadiste dikkatimizi çeken husus, cemaatin dünya malına heves izhar ettiği bir fırsatta, dünyalığın zararlarına dikkat çekmiş olmasıdır. Daha önce (1128. hadis) açıklandığı üzere, o gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu maldan herkese bol bol verecektir. Ancak, mal ve zenginliğin tehlikesine karşı uyanık olmak gereğini belirttikten sonra...
3- Tîbî der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Sizler için fakirlikten korkmuyorum" diyerek, fakirliği öncelikle zikretmesi, müşfik bir babanın ölüm anında en ziyade çocuğunun maddî durumuna ihtimam göstermesi sebebiyledir. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabına haber vermiştir ki, kendilerine karşı bir baba gibi müşfik olmasına rağmen, mal meselesinde, onlara babanın davranışının aksine bir tavır takınmaktadır. Şöyle ki, kendisi babaların aksine ashabı için fakirlikten korkmuyor, aksine, babaların matlûbu olan zenginlikten korkuyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın temennî ettiği fakirlik, sahâbenin içinde bulunduğu mal azlığıdır, mutlak fakirlikdir diyen de olsa da esas olan sahâbenin o sıralardaki hâlidir.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadiste, zenginliğin getireceği zararın, fakirliğin getireceği zarardan fazla olduğuna dikkat çekmektedir. Zîra çoğunlukla, zenginlik âhireti de heba eden zararlar getirmektedir. Zîra kulluktan uzaklaştıran gaflet halleri, sefahetler, kötü alışkanlıklar umumiyetle zenginliğin eseridir. Fakirliğin zararı ekseri durumda dünyaya aittir. Yani ekseriyetle zenginlik dine, fakirlik dünyaya zararlı olmaktadır.
Âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra zenginleyen Müslümanların maruz kaldıkları dünyevî ve uhrevî fitneleri görünce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hadisini, istikbali haber veren mühim mucizelerden biri olarak değerlendirmişlerdir.
5- Hadisten çıkarılan bazı hükümler:
1- Dünyanın maddî zenginliklerine kavuşan kimseler, zenginliğin getireceği zararlara karşı uyanık olmalı, tedbirler almalıdır. Dünyevî süslere kapılıp tatmin bulanlar, onların kötü âkibetinden ve getireceği fitnenin şerrinden emniyette olamazlar. Bunu bilmeli, dünyalık için başkalarıyla boğuşmaya yer vermemelidir.
2- Fakirlik, zenginlikten efdaldir, çünkü dünyevî fitne zenginlikle gelir. Zenginlik, nefsi helâke götüren fitneye düşme ihtimalini getirir, bu tehlikeden fakir daha çok emniyettedir.
Şunu bu vesile ile belirtmede fayda var: Bu ve benzeri hadisler zenginliği reddetmez. Zenginliğin getireceği ferahlıklara dikkat çeker. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Veren el alan elden üstündür", "Kuvvetli Müslüman Allah'a daha sevgilidir..." gibi hadisleriyle "veren" ve "kuvvetli" olmayı tavsiye eder. Bu da zenginlikle daha ziyade imkân dahiline girer. Öyle ise, burada esas olan zenginliğin zararına dikkatleri çekmektir.
Elbette zengin ve sefih olmaktansa fakir ve abd olmak daha hayırlıdır. Hem zengin hem abd olmak ise en hayırlıdır.[337]

?48? ??? ????? ?? ??? ????:]???? ?????? ?? ????????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ???????. ?????? ???? ?????? ???? ????????: ?? ?????? ????????????? ????? ???? ?????? ????? ????? # ??????? ????????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ???????? ??????? ??????? ????? ????? # ????????? ???????? ????? ????????? ?????? _____[. ????? ???????.»????????« ???? ?? ??? ?? ??? ????????? ???. ?????: »??????? ??? ?????????« ?? ?????? .

48. (1148)- Sa'lebe İbnu Ebî Malik anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), bir kısım bürgüyü Medineli kadınlar arasında taksim etmişti, geriye güze bir bürgü kaldı. Yanındakilerden bazıları kendisine: "Ey müminlerin emîri, bunu da senin yanında bulunan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızına ver" dediler. Bununla, Hz. Ali (radıyallahu anh)'in kızı Ümmü Gülsüm'ü kastediyorlardı. Hz. Ömer onlara:
"Ümmü Selît, buna daha çok hak sâhibidir. Zîra o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biat etmişti ve Uhud Savaşı'nda bize kırbalarla su taşıyordu" dedi. [Buhârî, Megâzî 22, Cihâd 66.][338]

AÇIKLAMA:

1- Ümmü Selît, Ebu Saîdi'l-Hudrî'nin annesidir. Ebû Selit ile evli idi. Ancak hicretten önce Ebû Selît'in vefatı üzerine Mâlik İbnu Sinân el-Hudrî ile ikinc evliliğini yapmış ve Ebu Saîd'i dünyaya getirmiştir. Kadın, Hayber ve Huneyn'e de katılmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hakkında: "Uhud'da başımı sağa da sola da çevirsem hep onun, benim için mukâtele ettiğini görüyordum" diyerek kahramanlığını övmüştür (radıyallahu anhâ).
2- Ümmü Gülsüm, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in zevcesi idi. Annesi, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in muhterem kerimeleri Fâtımatu'z-Zehra (radıyallahu anhâ) olması sebebiyle, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı" diye anılmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında doğmuş idi ve Fatıma vâlidemizin en küçük kızı idi.[339]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ŞEHİDLER HAKKINDA

ŞEHADET: Dinimizde fevkalâde yüce bir mertebedir. Allah yolunda hayatını feda eden kimseye şehid denir. Böylelerine şehid denmesi ya cennete gideceklerine şehâdet edildiği, yahut vefat anında bir kısım rahmet meleklerinin hazır bulunduğu, yahut da kendisi, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda olduğu halde rızıklandırılacağı içindir. Bu hususlarda rivayetler mevcuttur. Söylenenlerdende anlaşılacağı üzre şehid, lügat olarak şâhid yani hazır bulunan mânasına gelir. Kur'ân-ı Kerim, şehidlerin makamının yüceliğini, mükerrer âyetlerde belirtir, "onların diğer ölüler gibi olmayıp diri olduklarını" haber verir ve onlara "ölü!" dememezi emreder (Bakara 154). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, cennette, sâdece şehidlerin tekrar yeryüzüne geri dönüp, bir kere daha şehid olmayı temenni edeceklerini söyler, kendisi de, peygamberlik gibi yüce bir mertebeye sahip olmasına rağmen tekrar tekrar yeryüzüne gelip şehid olmayı temenni eder.
Fakihler, şehidi üç çeşide ayırır:
1- Hem dünya hem de âhiret itibâriyle şehid olanlar.
2- Sadece dünya ahkâmı itibâriyle şehid olanlar.
3- Sadece âhiret ahkâmı itibâriyle şehid olanlar.
1- Birinci grup şehid, mükellef ve tâhir olduğu halde kendisine vâki bir tecâvüzle haksız olarak zulmen öldürülen ve bundan dolayı vârislerine bir mal verilmesi lâzım gelmeyen herhangi bir Müslümandır. Gayr-ı müslimlerle veya yol kesicilerle harp neticesinde öldürülen ve ölüm sırasında cünüp olmayan âkil, bâliğ bir Müslüman böyle bir şehiddir. Harp sahâsında gözünden kan gelmiş olmak gibi, üzerinde, öldürülme alâmeti olduğu halde ölü bulunan bir Müslüman askeri de böyle bir şehiddir. Keza, malını, ırzını, nefsini, sair Müslümanlar'ı veya Müslümanların himayesindeki gayr-i müslimleri (zımmîleri) müdâfaa ederken, yaralayıcı bir âletle haksız yere derhal öldürülmüş bulunan mükellef, tâhir bir Müslüman da böyle bir şehiddir.
Bu kısım şehidler, şehâdetin zâhirî ve bâtınî şartlarını hâiz hakikî şehiddirler. Bunlardan herbirine şehid-i hükmî denir. İmam-ı Âzam'a göre bunlar, yıkanılmaksızın, sâdece namazları kılınarak defnedilirler. Elbiseleri de çıkarılmaz ve kefenlenmezler. Üzerindeki silahları, kefen için gerekli miktardan ziyade olan kaput, palto gibi fazla elbiseleri alınır, eksikse bir şeyler ilâvesiyle tamamlanır. Diğer üç imama göre, böyle bir şehide namaz da kılınmaz.
2- Kalbinde nifak bulunduğu halde zâhiren Müslüman görünüp, cephede Müslümanların safında savaşırken düşman tarafından öldürülen herhangi bir şahıs dünya ahkâmı itibâriyle hükmen şehid addedilir. Birincide olduğu üzere kendisine aynı şehid muamelesi yapılır. Ancak âhiret ahkâmıyla şehid sayılmaz.
3- Üçüncü gruba, şehid-i kâmilde aranan dünyevî şartlardan bâzıları eksik olup, vefatı âhiret ahkâmı itibâriyle şehâdet sayılan herhangi bir Müslümandır. Meselâ hata yoluyla öldürülüp vârislerine diyet ödenen Müslüman, âhiret itibariyle şehid sayılsa da, dünya ahkâmıyla şehid sayılmaz. Binaenaleyh yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır. Keza meşru şekilde savaşırken, aldığı yaranın te'siriyle hemen ölmeyip ilaç aldıktan, yiyip içip, konuştuktan veya üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra ölen kimse de bu gruba girer. Keza suda boğulan, ateşte yanan, bina altında kalan, veba, tâun, ishal, sıtma zatülcenp hastalıklarından biri ile veya akrep sokması ile, nifas halinde veya gurbet ilinde veya ilim yolunda veya cuma gecesinde vefat eden bir Müslüman şehiddir. Keza sevabını Allah'tan bekleyen bir müezzinin doğru muameleli bir Müslüman tâcirin, âilesinin nafakasını meşru yoldan kazanma neticesinde ölen herhangi bir Müslümanın vefatı da hep bu gruba girer. Bütün bunlara âhiret ahkâmı itibâriyle şehid denir. Bunlar diyanetleri tam idiyseler ahiret itibâriyle hakikî şehid olurlar, ancak kendilerine dünya ahkamı itibâriyle şehid muâmelesi yapılmaz. Diğer Müslümanlara yapılan mutad muâmele yapılır.
Şu halde bu bahis, şehidler hakkında fukahayı, özetle kaydettiğimiz bu hükümleri vermeye sevkeden rivayetlerden bazılarını tesbit etmektedir.[340]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? # ??? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????: ???? ????????? ??????? ????? ????????. ???????: ?????? ???? ????????? ??????? ?????
???? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????? ???? ?? ??????????? ?????? ???????. ?????? ????? ?? ????????)?1(?????? ???????. ?????????? ??????? [. ????? ???? ????? ???????? .

1. (1149)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordular:
"İçinizden kime şehid dersiniz?"
"Ey Allah'ın Resûlü, dediler, Allah yolunda öldürülen şehiddir."
"Öyleyse, dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetimin şehidleri azdır."
"Peki, dediler, daha kimler şehiddir, Ey Allah'ın Resûlü?"
"Allah yolunda öldürülen şehiddir. Allah yolunda ölen şehiddir. Tâunda ölen şehiddir. Karnı sebebiyle ölen şehiddir, boğularak ölen şehiddir." [Müslim, İmâret 165, (1915); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a 6, (1, 131); Tirmizî, Cenâiz 65, (1063).][341]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in soru sorması, muhataplarının dikkatini ele alıp, tebliğatta bulunacağı konuya çekmek içindir. Bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sıkça başvurduğu, ta'limî (didaktik) bir metoddur.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şehidleri sayarken "Allah yolunda öldürülenler" ile "Allah yolunda ölenler"i ayrı ayrı gruplar olarak saymıştır. Zîra "öldürülenler"in içine cephede şehid olanlar girse de, kendisini dine hizmete adamış bu maksatla çalışırken şu veya bu şekilde, şurada veya burada ölenler girmez. Bunları insanlar bilmese de Allah bilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böylece "Allah yolunda ölenler"i şehid ilân etmekle, şehâdetin çerçevesini fevkalâde genişletmiş, düşmanla savaş hali olmadan bile şehadet gibi fevkalâde genişletmiş, düşmanla savaş hali olmadan bile şehadet gibi fevkalâde yüce bir mertebenin her hal ve şartlarda, her vakitte kazanılma imkânını her Müslümanın önüne koymuş olmaktadır
3- Karnı sebebiyle tâbiri umumiyetle "işkâl" olarak anlaşılmıştır. Ancak karnından zuhûr eden başka çeşit hastalıkların kastedilmiş olması ve hatta nifas halinde, hâmilelik halinde ölen kadınların kastedilmiş olması da mümkündür. Bu sebeple tercümeyi asla uygun olarak "karnı sebebiyle" diye mutlak bir mânada yapmayı uygun gördük.
4- Bu hadiste, âhiret ahkâmı itibâriyle şehid sayılması gerekenlerden birçoğu zikredilmiştir:
a) Allah yolunda ölen,
b) Tâundan ölen,
c) Karnı sebebiyle (ishal, zatülcenb, hamilelik, nifas vs.),
d) Boğularak ölen.Böylece, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın şehâdet anlayışını "Allah yolunda öldürülme"nin dışına çıkarmış olmaktadır.[342]

?2? ??? ????? ???? ????????.]???? ??????? #: ??????????? ????????? ???? ???????? ????????)?2(???????.??? ????? ?? ????: ????????? ??????? ????????.??? ????? ???? ????? ?? ??? ???? ?? ?????: ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????.?????? »??????? ???????? ????????«. ???? ???? ?????? ?? ????? .

2. (1150)- İmam Mâlik ve Tirmizî'nin kaydettikleri bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır:"
Şu beş kişi şehiddir, (deyip önceki hadiste geçenleri saydıktan sonra): Yıkıntı altında kalan da şehiddir" diye ilâve etti.
Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette: "Karnında çocuğu olduğu halde ölen kadın da şehiddir" buyrulmuştur.

Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anhümâ) tarafından rivayet edilen bir diğer sahih hadiste: "Malını müdâfaa ederken öldürülen şehiddir" buyurulmuştur. [Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a 6, (1, 131); Tirmizî, Cenâiz 65, (1063).][343]

AÇIKLAMA:

Müellif, burada: "İmam Mâlik ve Tirmizî'nin kaydettikleri bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Bu beş kişi şehiddir" diye kaydettikten sonra önceki rivayete atıf yaparak rivayetin aslını vermez, tek madde kaydeder. Biz metni ve tercümeyi kaydetmeyi uygun buluyoruz:

??????????? ????????: ??????????? ?????????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ?? ??????? ??????

"Şu beş kişi şehiddir: "Tâundan ölen, karın hastalığından ölen, boğularak ölen, yıkıntı altında ölen, Allah yolunda şehid olan."[344]

?3? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ????? #: ?????????)?3(?? ???????? ??????? ????????? ?????? ???? ????? ???????? ??????????? ???? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (1151)- Ümmü Harâm (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Deniz tutması sebebiyle (gemide) kusan kimseye şehid sevabı verilir. Boğularak ölene de iki şehid sevabı vardır." [Ebu Dâvud, Cihâd 10, (2493).][345]

AÇIKLAMA:

Hadisi rivayet eden Ümmü Haram Binti Milhân (radıyallahu anhâ), Hz. Enes'in muhterem annesi Ümmü Süleym'in kızkardeşidir. Ashâb'ın büyüklerinden olar Ubâde tu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh)'in zevcesidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hususî iltifatına mazhar olmuş bahtiyarlardandır. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evine girip ziyaretleriyle şereflendirmişler, hanesinde kaylûle denen öğle uykusu kestirmişlerdir. Uykusundan gülerek uyanan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rüyasında Müslümanların gemilere binip deniz seferlerine çıkacaklarını gördüğünü anlatır. Ümmü Harâm: "Ya Resûlallah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" der. Fahr-i Âlem efendimiz:
"Sen onlardansın" tebşir buyururlar.
Ümmü Harâm, bu duayı nebevî bereketiyle Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında, Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin komutasında tertiplenen Kıbrıs Seferi'ne zevcesi Ubâde ile birlikte katılır. Denizi aşıp, adaya çıkarlar. Orada bindiği katır yere atarak ölümüne sebep olur (Sene: Hicrî 27). Bugün kabr-i şerifleri halen Kıbrıs'ta ziyâretgâhtır, Hala Sultan diye meşhurdur.[346]

?4? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ???? ????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????[. ????? ????? ????? .

4. (1152)- Said İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim şöyle buyurdular:"
Kim malını müdafaa sırasında öldürülürse şehiddir. Kim kanını müdâfaa sırasında öldürülürse şehiddir. Kim dinini müdâfaa sırasında öldürülürse şehiddir. Kim ailesini müdâfaa sırasında öldürülürse o da şehiddir." [Tirmizî, Diyât 22, (1418, 1421); Ebu Dâvud, Sünnet 32, (4772); Nesâî, Tahrim 22, (7, 115, 116); İbnu Mâce, Hudud 21, (2580).][347]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle meşru olan nefis müdâfaasını göstermekte ve teşvik etmektedir. Kur'ân-ı Kerim haksız yere cana kıymayı ebedî cehennemi gerektiren bir cinayet olarak tavsif etmekle (Nisa 93) kalmaz, böyle bir cürmü bütün insanları öldürmüş gibi şen'î bir cinayet ilan eder (Mâide 32). Elbette bu gibi âyetler, cana kıyma meselesinde mü'min üzerine korkutucu ve son derece frenleyici tesirler hâsıl eder, hatta birçok fırsatlarda mü'mini öldürmektense ölmeyi tercih yoluna sevkedebilir. Böyle bir durum, vicdanı tefessüh etmiş zâlimleri ehl-i imana karşı daha şirret, daha saldırgan kılacağı açıktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) malı, canı, âilesi, dini için ölenlerin şehid olacağını tebşir etmekle bu sayılan şeylerin, ucunda ölüm tehlikesi bile olsa müdafaa edilmesine teşvik etmektedir. Dolayısıyla ölüm ihtimalinin mevzubahis olduğu müdafaa eyleminde öldürme ihtimali de mevzubahistir. Nitekim Müslim'de gelen bir Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) rivâyeti bu mevzuda daha sarihtir:
"Bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, bir yabancı gelip malımı gasben almak isterse ne yapmamı uygun bulursunuz?" diye sormuştu,
"Malından ona verme!" cevabını aldı. Adam tekrar:
"Ya beni öldürmeye kalkarsa ne yapayım?" diye sordu.
"Sen de onu öldürmeye çalış" dedi. Adam:
"Ya beni öldürürse." deyince:
"Sen şehid olursun!" buyurdu. Adam:
"Ya ben onu öldürürsem?" deyince de:
"O cehenneme gider!" cevabını verdi.
"Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde benzer bir suâle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ???????? ?????? "Allah'ın adını ver" diye tavsiye eder.
"Söz anlamazlarsa?" deyince tekrar "Allah'ın adını ver!" der.
"Yine de laf anlamazsa?" deyince:
"O zaman mukâtele et, öldürülürsen cennettesin, öldürürsen ateştedir!" cevabını verir.
Meşru müdâfaa sırasında öldürene kısas, diyet gibi herhangi bir cezanın gerekmeyeceği muhtelif rivayetlerde gelmiştir.
Cumhûr-u ulemâ, hadis mutlak geldiği için, "müdâfaası yapılacak malın azlığına çokluğuna, bakılmaz" diye hükmeder. İbnu'l-Mübârek "İki dirhemlik mal için bile yapılacak müdâfaa meşrudur" demiştir, yeter ki haksız olarak alınmış olsun. Bazıları az bile olsa malın müdâfaa edilmesini "vacib" görürken, Mâlikîlerden bazıları: "Az bir şey için câiz değil" demiştir.
2- Alimler, nasslar açısından, "az şey sebebiyle katl câiz değil" diyene hak verememişlerse de mal müdâfaasında, malı kurtaracak tedbirlerin en hafifinden işe başlayıp, son noktada katle tevessül etmenin uygun olacağını belirtirler. Yani öldürmeden, saldırganı defetme yolları, çâreleri varken hemen öldürmeye başvurulmamalıdır. Nitekim "mukâteleyi tecviz eden rivâyet" de bu mânayı te'yid eder.
Ahmed İbnu Hanbel'den kaydettiğimiz rivayetteki "Allah'ın adını ver!" demesi ve bunu birkaç kere tekrar etmiş olması da bu görüş sahiplerinin delillerinden birini teşkil etmiştir.
Şâfiî hazretlerinden yapılan rivayete göre: "Kim malı veya nefsi veya harimi sebebiyle saldırıya uğrarsa, onun mukâtele hakkı vardır, öldürdüğü takdirde bedel, diyet, kefaret, vs. herhangi bir ceza gerekmez."
3- İki istisna:
1) Şunu da belirtelim ki, âlimler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' tan gelen birçok rivayete dayanarak, bu meselede "sultan"ı istisna ederler. Yani zulüm

sultandan geldiği takdirde, ona sabredilmesi, isyan edilmemesi hususunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sayıda tavsiyelerini nanzar-ı dikkate alan âlimler, sultana karşı gelmeye fetva vermezler. İbnu'l-Münzir bu hususta icmâdan bile bahseder.
2- Fitne zamanında müdâfa-i nefsi terketmek evlâdır. Yani, dâhilî kargaşa çıktığı zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ısrarla fitneye bulaşmamayı, imkân nisbetinde ondan kaçmayı tavsiye eder. Öyle ki, ölmek veya öldürülmekten birini tercih gibi kritik bir durumda kalındığı takdirde, Hz. Âdem'in iki oğlundan hayırlısı (Hâbil) olmayı tavsiye eder. Bilindiği üzere, fitnede alınacak tavrın en güzel örneğini Kur'an-ı Kerim Hâbil-Kâbil kıssasıyla vermiştir. Kâbil kardeşi Hâbil'i öldürmek maksadıyla üzerine gelince Habil şöyle der: "Andolsun ki, beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatıcı değilim..." (Maide 28-29). Bu âyetin mucibiyle amel eden Hz. Osman (radıyallahu anh) da fitnecilere mukabele etmemiş, öldürülmeyi tercih etmiştir.
Fitne ile ilgili geniş açıklamayı 4761. hadiste bulacaksınız.[348]

?5? ??? ??? ?? ?? ??? ?? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ???? ????? ???? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????????. ?????? #: ???????? ??? ???????? ???????????? ???????????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????????? ????? ????? # ??????????? ???????? ???????? ???????? ????????. ???????? ???????? ??? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (1153)- Ebu Sellâm, sahabeden birinden rivayet etmektedir: "Cüheyne'den bir mahalle üzerine baskın yaptık. Müslümanlardan biri, (teke tek vuruşmak üzere) onlardan bir adam taleb etti. (Bir cengâver gelince) hemen kılıncıyla saldırıya geçti. Ancak hata yaptı ve kılıncı kendisine isabet etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Müslümanlar, kardeşinize (yardım edin)" diye bağırdı. Halk ona doğru koşuştu. Ama ölmüştü.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onu elbisesi ve kanı ile birlikte sardı, üzerine namaz kıldı ve defnetti.
"Ey Allah'ın Resûlü, bu şehid midir?" diye sordular.
"Evet o şehiddir ve ben ona bu hususta şâhidim" cevabını verdi." [Ebu Dâvud, 40, (2539).][349]

AÇIKLAMA:

Hadis, savaş sırasında şehid olmak için illâ da düşmanın silâhıyla öldürülmüş olmanın gerekmediğini ifade etmektedir. Kişi hâlis niyetle, Allah rızası için savaştığı takdirde, ne şekilde ölmüş olursa olsun şehid olacağını ifade eder. Nitekim sadedinde olduğumuz rivayet, kişinin, kasden değil hatâen, kendi silahıyla öldüğünü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bu zâtı şehid olarak tavsif ettiğini göstermektedir.[350]

?6? ??? ????????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????????? ??????????? ?????????????????? ???? ?????????? ??? ???????? ?? ????????? ????????????? ???? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????????? ?????????????????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ????? ???????. ????????? ????????: ????????? ??? ?????????? ???? ????????? ??????? ????????????? ????????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???????.

6. (1154)- İrbâz İbn Sâriye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şehidlerle yataklarında ölenler, tâundan ölenler hakkında Cenâb-ı Hakk'a birbirlerini şikayet ederler. Şehidler:
"Onlar bizim kardeşlerimizdir, onlar da bizim gibi öldürüldüler!" derler. Yataklarında ölenler de:
"Onlar bizim kardeşlerimizdir, bizim gibi öldüler!" derler. Rabbimiz onlara şöyle seslenir:
"Yaralarına bakın, öldürülenlerin yaralarına benziyorlarsa onlardandırlar ve onlarla beraber olurlar!" Bakılır ve onlardaki yaranın, öbürlerininki gibi olduğu görülür." [Nesâî, Cihâd 36, (6, 37-38).][351]

AÇIKLAMA:

Sindî, yatakta ölenler, öyle söylemekle, esas itibariyle tâundan ölenlerin şehid olmalarını kıskanarak mezmum olan hased duygusuyla onların derecelerinin düşürülmesini taleb etmediklerini, bilakis: "Bize de şehidlik ver, biz de onlar gibi yatakta öldük, onlar şehidse biz de şehid olmalıyız" demek istediklerini belirtir. Ayrıca, bu talebin cennete girmezden önce olacağını, çünkü cennette ???????? ?????? ??? ????????? ??????????? âyeti (Fussilet 31) mucibince, herkese arzu ettiği şeyin verileceğini belirtir. "Öyleyse der, Allah Teâla, cennette, herkesin kalbinden kendi fevkinde olanın makamını arzu etmeyi çıkaracak, kendi makamından razı kılacaktır."[352]

?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????: ??????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????[. ????? ???? .

7. (1155)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:"(Babam) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) şehid olduğu halde yıkandı, kefenlendi, üzerine namaz kılındı." Muvatta, Cihad 36, (2, 463).][353]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) Ebu Lü'lü' eliyle suikast sonucu öldürülmüştü. Namazını Süheyb (radıyallahu anh) kıldırdı.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) şehid kabul edildiği halde, tekfin işleri, normal bir ölüye yapıldığı şekilde icra edilmiştir. Çünkü, dünyevî ahkâm yönüyle de şehid sayılanlar, cephede ölenlerdir. Üstelik bunlar da aldıkları yaranın tesiriyle, hemen ölmüş olmalıdır. İlaç aldıktan, yiyip-içip konuştuktan sonra ölenler uhrevî ahkâm itibâiriyle şehid sayılsa da dünyevî ahkâm itibâriyle şehid sayılmazlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud şehidlerini yıkamadan, elbiseleriyle gömmüş ve üzerlerine namaz da kılınmamıştır. Namaz kıldığına dâir gelen rivayetler "dua" ile te'vil edilmiştir. Nitekim ölüye dua edilir. Namaz hususunda ihtilâf edilmiş olsa da, yıkamadan elbiseleriyle gömüldüklerinde ihtilâf yoktur.[354]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/17.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/17-18.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/18.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/18.

[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/19.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/189.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/19.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/19-20.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/21.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/21.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/21-22.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/22.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/22.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/23-24.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/24-25.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/26.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/26-27.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/27.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/27-29.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/30.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/30-31.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/31.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/31-32.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/32.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/32.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/33.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/33.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/34.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/34-35.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/35.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/36.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/37.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/37-38.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/38.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/38-39.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/40.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/40.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/41.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/41.
[40] Günümüzde,askeri düzenleme farklılık arzeder. Muvazzaf dediğimiz, meslekî subay sınıfı var. Hizmetine mukabil maaş alır. Bunlar yukarıdaki hükme dahil olmamalıdır. Günümüz şartlarında ordu bu sınıfsız düşünülemez. Bunların hizmetlerinde mânevi ücret, vazife sırasında ölmeleri hâlinde şehidlik durumu niyyetlerine, ihlaslarına bağlı olmalıdır. Yukarıdaki hadise dayanılarak kesin reddi câiz olmamalıdır.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/42.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/42.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/43.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/44.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/44-45.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/45.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/46.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/46-47.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/47.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/47-48.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/48.
[52] Kalansuve, serpuş demektir, başa giyilen şey. Sarık olmadığına göre, gereği hallerde üzerine sarık sarılan fesimsi bir serpuş; takke.
[53] Talh ağacı, Kamus'ta büyükçe bir ağaç nevi diye açıklanır. Muz ağacına da talh denir. Bu mânâda Kur'an'da zikri geçer.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/49-50.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/50.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/51-52.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/52.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/52-53.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/53.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/54.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/54.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/55.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/55.
[64] İsim biraz ihtilaflıdır. Buharî'ye göre: Abdu'l-Habîr an Ebîhi an ceddihi Sâbit İbni Kays ani'n-Nebiyyi (sallallahu aleyhivesselâm) şeklinde olmalıdır.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/56.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/56.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/57.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/57.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/57.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/58.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/58-59.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/61.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/61-62.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/62.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/62-64.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/64-65.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/65.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/65.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/65.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/66.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/67.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/67.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/67-68.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/68.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/68-69.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/70.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/70.

[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/71.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/71.
[90] Ahzâb, hizb'in cem'idir. Hizb, parti, grup, küme gibi mânâlara gelir. Hendek savaşında pek çok müşrik kabîleler müslümanlara karşı birleşerek, Medine'ye saldırmışlar. Bu sebeple o savaşın bir adı Ahzâb harbidir, yani müttefikler savaşı. Bu savaşı müslümanlar Allah'ın büyük bir lütfu olarak kazanmışlardı.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/71-74.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/75.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/75-76.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/77.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/77.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/77.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/78.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/78.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/78.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/79.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/79-80.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/80.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/80-81.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/81.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/81.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/82.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/82.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/83.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/83-84.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/84.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/84.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/85-86.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/86.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/86-87.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/87.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/89-90.
[117] Müteakip hadîste bunun mutlak değil, mukayyed olduğu görülecek.
[118] Bu ifâde, yapılan anlaşma şartlarına "Allah'ın hükmü böyledir" diyerek "hareket etme" demektir. Böylece komutanlara, standart bir anlaşma prensipleri vazedilmemiş olmakla, zemine, zamana, şartlara göre istediği, uygun bulduğu çerçevede anlaşma yapma şartları koyma serbestisi tanınmış olmaktadır.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/90-92.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/93.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/93.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/94.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/94-95.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/95.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/95-96.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/96.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/96-97.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/97.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/97-99.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/99.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/99-100.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/100.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/100-101.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/101.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/102.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/102.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/102-103.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/103.
[139] Aliyyü'l-Kârî, rivâyetin ??????? ???????? ???????? ??????????? ???????????? vechini esas alarak nâs'dan muradın "düşman" olduğunu, dolayısıyla mânanın: "Düşman saldırdı, hezimete uğrayıp Medîne'ye geldik" olması gerektiğini söyler.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/104.
[141] 1073 numaralı hadîste geleceği üzere, ikiden fazla düşman önünden kaçma ruhsatı, büyük çoğunluktaki ordular için değildir. Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) en az onikibin efradı olan ordunun, kendisinden sayıca sayılamayacak kadar üstün ordu karşısında bile kaçmasına izin vermez, ulemâ buna "haram" demiştir.
İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/104-106.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/106-107.
[143] Buna beşte birin beşte biri deniyor, çünkü, ilgili âyet ganimetin beşte birini beşe ayırır: "...ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri (humsu), Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının (zi'l-kurbâ), yetimlerin, miskinlerin ve yolcularındır" (Enfal 41). Ayette geçen "Allah'ın, Peygamberin ifadesi tek hisse kabul edilmiştir.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/107-109.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/109.
[146] Ümmü Haram'ın bu sefere katılması, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu maksadla yaptığı duanın bereketiyle gerçekleşmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haram veya mekruh bir işin vukuu için dua etmez.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/109-110.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/111.
[149] Ureyneliler, Medîne'ye gelip müslüman oldular. Medîne'nin havası sebebiyle hastalandılar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onları hâzine develerinin bulunduğu otlağa, "develerin südünü ve idrarını için iyileşirsiniz" diyerek gönderdi. Orada iyileşince irtidâd edip çobanları öldürüp, develeri kaçırmak istediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yakalatıp cezalandırdı.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/111-113.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/113.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/113.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/114.
[154] Hadd, zina, kadl, hırsızlık, kazf (iftira), sarhoş edici içki içmek, irtidad gibi, cezası Kur'an'la tesbit edilen ağır suçların cezalarıdır. Ta'zîr, bunlar dışında kalan, mahkemece takdir edilen cezalar, te'dîb de terbiyevî maksadla verilen cezalardır.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/114-116.
[156] ?????? ??????? savaşırken olmaksızın öldürücü atışlara hedef kılınarak icra edilen öldürmeye katl-i sabr denmektedir. Kurşuna dizmek, idam etmek manasına gelir.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/116.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/116.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/116-117.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/117.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/117.

[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/118.
[163] Kolyeyi gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) merhube ve mahbube zevcesi Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'yi hatırlıyarak ziyadesiyle duygulanacak ve kolyenin alınmamasına işâret buyuracak ve Ebu'l-Âs'a hürriyetini bağışlayacaktır. Ebu'l-Âs da bilâhare müslüman olacaktır (radıyallahu anh).
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/119-122.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/123.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/123-124.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/124-125.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/125.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/126.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/126.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/127.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/127.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/128.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/128.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/128-129.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/128-129.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/130.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/130-131.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/132.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/132.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/133-135.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/135-137.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/137.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/137.
[185]"es-Selâtu Câmi'atun" henüz ezan yokken, namaz vaktinde, cemaati toplamak için başvurulan nidâ idi. "Namaz toplayıcıdır" demektir.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/140-141.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/141-142.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/142.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/142-146.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/147-148.
[191] Mânayı tesbitte Muhammed Hamidullah'ın el-Vesâsîyye'sinden istifade ettik. (Avnu'l-Ma'bud'daki vechi ile, Vesâik'teki vechi arasında bazı farklar mevcuttur).
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/148-149.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/150-151.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/151.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/151.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/152-153.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/153-154.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/154-155.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/155-156.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/156-157.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/156-157.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/158.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/158.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/158-159.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/159.
[206] Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi, sâdece "ilkler"den olmayıp, aynı zamanda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la hep berâber oldukları bilinen ashabın büyükleri bile bir kısım hâdisleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra işitiyorlar. Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer bu durumlarda şâhit istiyerek, tahkik etmişlerdir. Bu bahsi başka misaller ışığında 1. Ciltte (s. 43-60) genişçe işledik.
[207] Vask: Bir vask 60 sa'dır. Bir sa'da hububat ölçeğidir, 4 müdd ağırlığındadır, 1 müdd 530 gr. dır. 1 sa'=2120 gr. Şu halde 1 Vask takriben 127 kiloluk bir ölçektir.(18) Ebu Hanîfe'nin muhalefette dayandığı mülâhazaları ve buna verilen cevapları-bazı fıkıh meseleleribu meyanda anlaşılmış olacağı için-kaydetmeyi uygun bulduk.
[208] Bey'u'l-Ğarar'ı 285.hadîste açıkladık.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/159-163.
[210]Aslında uygun tercüme, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözünün aleyhimize düştüğünü mü zannedersin" şeklinde olmalıdır. Buhari'nin rivâyetinde "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Sözünü unuttuğunu mu zannediyorsun?" şeklindedir.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/164-165.
[212] Muteber rivâyetlerde en-Nihâye'de verilen bilgiye göre, bu mesk o devirde meşhurdu. Onbin dinar kıymet takdîr edilmişti. Medîne'de her düğünde, evlenen kadın onu kiralar, düğün sırasında, ondaki kıymetli takılarla süslenirdi. Bu mesk'in önce koç derisinden, sonra sığır derisinden sonra da deve derisinden yapıldığı belirtilir. Esâsen mesk deri demektir. Demek ki, kullandıkça eskimiş, her seferinde bir başka hayvan derisi bu işte kullanılmıştır.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/164-168.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/169.169.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/169.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/169.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/170.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/170.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/170-171.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/171.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/172.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/172-173.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/172-174.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/174.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/174-176.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/176.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/176.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/176-177.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/177.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/177-179.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/179.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/180.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/180.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/180-181.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/182.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/182.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/183.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/183-184.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/185.

[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/185.
[241] Tefsir metninde Mücemmi'in babasının ismi Hârise ???????? şeklinde musahhaf olarak gelmiştir, Câriye olacak.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/185-186.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/186-188.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/188.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/188-190.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/190.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/190-191.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/191.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/191.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/192.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/192-192.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/1923.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/193-194.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/194.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/194-195.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/195,
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/195.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/196.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/196-197.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/197.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/197-198.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/198.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/198.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/198.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/198-200.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/200.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/200-201.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/201
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/201-202.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/203.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/203-204.
[272] 1(?????: ???????Bedr'le, Uyeyne İbnu Hısn'ın ecdadını kasteder. Çünkü üçüncü göbekten ceddinin adı Bedr'dir: Uyeyne İbnu Hıns İbnu Huzeyfe İbnu Bedr'dir.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/205.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/205-207.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/207.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/207-208.
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/209.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/209-210.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/210.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/210.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/210-211.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/211.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/211.
[284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/212.
[285] Bu Muttalib ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dedesi Abdülmuttalib'i karıştırmamalı. Bu, Abdülmuttalib'in amcasıdır.
[286] Hz. Osman da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Abdi Menaf'da birleşir: Osman İbnu Affân İbni Ebî'l-Âs İbni Umeyye İbni Abdi Menâfe'l-Kureşî.
[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/212-216.
[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/216-217.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/217.
[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/217.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/219-220.
[292] Kâzib, Arapça'da hatâ etmek, yanılmak mânasına da gelir. Hz. Abbâs'ın Ali (radıyallahu anhüma) efendimize, öfke ile sarfettiği kâzib sözünü, dilimizdeki yalancı mânasında tercüme etmeyi uygun görmedik.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/220.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/221-222.
[295] Ebu Dâvûd'un bir rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üç ayrı hususi malı (safiyy) olduğu belirtilir: Fedek, Hayber ve Benû Nadîr emvali.
[296] Terhîm, ismi biraz kısaltma, telâffuzu hafifletmedir. Hz. Ömer, Rivâyette, Mâlik'e "Ey Mâli!" diye hitab eder, sondaki "k" harfini atar. İşte buna terhîm denmektedir.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/222-226.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/227.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/227-228.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/229
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/229.
[302] Vask bir ölçü birimi. Takriben 127 kilo ağırlığındadır. Bak. 1086.hadis.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/230.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/231.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/232-234.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/234-235.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/235-237.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/237.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/237
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/238.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/238.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/239.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/239.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/240.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/240.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/241.
[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/241.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/242.
[319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/242.
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/242-244.
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/245.
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/245.
[323] Şerh kitapları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in himâ kıldığı Nakî ile Hz. Ömer'in himâ kıldığı Nakî'in aynı ter mi, uzaklıkları vs. hakkında bazı münakaşalara yer verirler. Teferruatı

gereksiz bulduk.
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/245-246.
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/247.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/247.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/248.
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/248.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/249.
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/249-250.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/250.
[332] Bu mevzuyu tamamlayıcı bilgi için az yukarıda geçen 1139 numaralı hadisin şerhine bakılmalıdır.
[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/249-251.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/252.
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/252.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/253.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/253-254.
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/255.
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/255.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/256-257.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/258
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/258-259.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/259-260.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/260.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/260.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/260-261
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/261.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/261-263.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/264.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/264.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/265.
[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/265.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/265.
[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/266.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21 CİHAD KİTABI
1. Cihada Teşvik
2. Düşman Ülkesine Kur'an-I Kerimle Yolculuk Yapmanın Yasak Olması
3. Savaşta Kadın Ve Çocukları Öldürmenin Yaşarlığı
4. Verilen Güvenceye Uymak
5. Allah Yolunda Bir Şey Verenin Yapacağı İş
6. Savaş Ganimetleriyle İlgili Çeşitli Rivayetler
7. Elde Edilen Ganimetten Beşte Bir Alınması
8. Elde Edilen Ganimetin Beşte Birlere Taksim Edilmeden Önce Yenebilmesi
9. Düşmanın Eline Geçen Bir Malı Müslümanlar Tekrar Ganimet Olarak Elde Edince Sahibine İadesi
10. Savaş Sırasında Öldürülen Düşmanın Üzerinden Çıkanların Ganimet Pt 4rak Alınabilmesi (Seleb)
12. Savaşta Atlara. Da Ganimetten Pay Dağıtılması
13. Ganimete İhanet Edilmesi
14. Allah Yolunda Şehid Olmanın.Fazileti
15. Şehitliğin İstenmesi
16. Şehitlerin Yıkanması
17. Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Karşılanmayan Davranış
18. Cihada Teşvik
19. At Yarışları Ve Savaş Harcamalarına Katkı:
20. Müslüman Olan Zimmilerin Topraklarının Durumu
21. Mecburiyet Halinde Birkaçkişinin Aynı Kabre Defnedilmesi; Resulullah'ın (S.A.V.) Vefatından Sonra Onun Va'dine Riayet

21 CİHAD KİTABI

1. Cihada Teşvik

1. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «Allah yolunda cihada çıkan kimse, geri dö-nünceye kadar, hiç usanmadan, yılmadan nafile oruç tutan ve nafile namaz kılan kimse gibidir.»[1]

2. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Allah Teâlâ sadece ve sadece kendi yolunda cihad ve kendi emirlerinin tasdiki için evinden çıkardığı kimseyi (şehit olursa) cennete sokmayı yahut sevap veya ganimetlerle tekrar evine döndürmeyi üzerine almıştır.»[2]

3. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «At bazı kimseler için sevap, bazıları için siper, bazıları için de vebaldir.
Atın, sevaba vesile olduğu kimseyi şöyle anlatabiliriz: Adam atını Allah yolunda hazırlamıştır. Onu bir boş sahaya veya bir otlağa bağladığı zaman bu saha veya otlağa atın ipi süründükçe her şey adam için sevap olur. Şayet at ipini koparır da bir iki tur koşarsa, bastığı ve gübrelediği yerlei* dolayısiyle yine adam için sevap yazılır. Eğer bîr nehirden geçerken, adamın atını sulamak maksadı olmadığı halde at buradan su içerse yine adam adına sevap yazılır.
Yine bir adam vardır ki atını başkalarına yük olmamak, onlara muhtaç olmamak için hazırlar. Onu ye derken olsun, binince olsun Allah'ın hakkını da unutmaz. İşte böyle kimse için de at siperdir.
Başka bir adam da vardır ki, başkalarına karşı övünmek, gösteriş yapmak ve müslümanlara karşı düşmanlık için atını hazırlamıştır. İşte böyle kimse için de atı vebaldir, yüktür.»
Resûlullah (s.a.v.)'a eşeklerle ilgili bir soru soruldu. Şöyle cevap verdi: «Günah ve sevabın her çeşidini açıkça belirten şu ayet-i kerimeden başka bu konuda bana bir şey nazil olmadı: «Her kim ki zerre miktarı hayır işlerse karşılığını görür, yine her kim ki zerre kadar fenalık yapar-sa o da karşılığını #örür.»(Zılzâl, 99/2)[3]

4. Ata b. Yesar, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklediyor: «Size insanların mertebece en hayırlı olanını söyleyeyim mi? Atının yularından tutup Allah yolunda cihat edendir. Bundan sonra,.insanların mertebece en hayırlı olanını haber vereyim mi? Birkaç koyun alarak bir kenara çeltilen, namaz kılıp, oruç tutan ve Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan ona ibadet eden kimsedir.»[4]

5. Ubade b. Velid, dedesi Ubâde b. Samit'ten naklediyor: Resûlullah (s.a.v.)'a Akabe gecesi biz kendisinden duyduklarımızı kabul edeceğimize, söylediklerini yapacağımıza, bollukta ve darlıkta, beğenilen ve beğenilmeyen durumlarda kendisine yardımcı olacağımıza, bir işi ehlinin elinden almak için çaba sarfetmeyeceğimize, nerede olursak olalım daima hakkı söyleyip, hak yolda olacağımıza ve Allah'ın dinine yardım hususunda hiç kimsenin kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik.[5]

6. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Ubeyde b. El-Cerrah, Ömer b. Hattab'a bir mektup yazarak Rumlann yığınak yaptıklarını ve onlardan korktuklarını bildirdi. Ömer b. Hattab ona cevaben şöyle yazdı:

«-... Maksada gelince, ne zaman ki rnü'min bir kul sıkıntıya duçar olur, Allah ona bir kurtuluş yolu gösterir. Bir zorluk iki kolaylığa asla galip gelemez. Çünkü Allah teâlâ Kitabında şöyle buyuruyor: «Ey intan edenler! Sabrediniz, birbirinize sabrı tavsiye ediniz, cihada* devam ediniz. Allah'tan (azabından) sakınınız ki felah bulaşınız,»[6]

2. Düşman Ülkesine Kur'an-I Kerimle Yolculuk Yapmanın Yasak Olması

7. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerimle düşman topraklarında sefere çıkmayı yasaklamıştır.
Bu konuda imam Malik der ki: «Bu yasak, düşmanın Kur'an-ı Kerim'i eline geçirmesi (ve Kur'an'a bir zarar vermesi) korkusundandır.» [7]

3. Savaşta Kadın Ve Çocukları Öldürmenin Yaşarlığı

8. Kâ*b b. Malik'in oğlundan (Abdurrahman'dan zannediyorum): Resûlullah (s.a.v.), İbn Ebi Hukayk'ın oğlunu öldürenlerin kadın ve çocuklarını öldürmelerini yasak etti. Onlardan biri şöyle diyor: Ebû Hukayk'ın oğlunun karısı bağırarak karşımıza çıktı. Hemen kılıcımı kaldırdım, tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın yasağı aklıma geldi. Derhal kendimi tuttum. Eğer kadınların öldürülmesine dair Hz. Peygamberin koyduğu bu yasak olmasaydı o kadını öldürüp kurtulurduk.[8]

9. Ibn Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Gazvelerden birinde kadın cesetleri gördü. Bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine kadın ve çocukların öldürülmelerini yasakladı.[9]

10. Yahya b. Said'den: Ebû Bekr es-Sıddık Şam taraflarına bir ordu gönderdi. Kendisi de Yezid b. Ebî Süfyan'la beraber yürüyerek uğurlamaya çıktı. Yezid bu ordunun dörtte birine kumandanlık yapıyordu. Denildiğine göre Yezid, Hz. Ebû Bekr'e
*— Ya sen de binersin, ya da ben inerim!» dedi. Ebu Bekr:
«— Sen inme, ben de binmeyeceğim. Çünkü Allah yolunda her adımım karşılığında ben sevap alıyorum» dedi. Daha sonra ona şunları söyledi: Sen kendilerini Allah'a adadıklarını iddia eden zahitler göreceksin, onları ibadetleriyle başbaşa bırak. Başlarının ortalarını tıraş etmiş başka bir grup daha göreceksin, onları kılıçtan geçir. Sana on şey tavsiye ediyorum: Kadınları, çocukları ve yaşlı ihtiyarları öldürme. Meyve veren ağaçları kesme, mamur yerleri tahrip etme. Koyun ve develeri sadece yemek için kes. Arılan yakma, onları parçalama, ganimete ihanet etme. Korkaklık gösterme.

11. İmam Malik'ten: Ömer b. Abdülaziz valilerinden birine şöyle yazdı: Bize ulaştığına göre Resul ullah (s.a.v.) bir seriye gönderdiği zaman onlara; «Allah yolunda Allah'ın adıyla sava-
şın. Sizler Allah'ı inkâr edenlerle savaşıyorsunuz. Ganimetlere ihanet etmeyiniz, zulmetmeyiniz, insanların organlarını kesmeyiniz, çocukları öldürmeyiniz» derdi. Sen de orduna ve kıtalarına bunların aynım söyle. Selâmlar..[10]

4. Verilen Güvenceye Uymak

12. İmam Malik, Kûfeli bir adamdan naklediyor: Ömer b. el-Hattab kendisinin gönderdiği bir ordu kumandanına şunları yazdı: Duyduğuma göre, sizden bazıları acem ileri gelenlerini takip ediyor. Dağa dayanınca geri çekiliyorlar. Bu sırada onlardan biri (düşmanına) farsça matras yani korkma, der. Fakat onu yakaladığı zaman öldürürmüş. Bunu hiç kimsenin yapacağını sanmıyorum. Yaparsa Allah'a yemin ederim ki onun boynunu vururum.
îmam Malik der ki: Bu hadis üzerinde ittifak olmadığı için onunla amel edilmez.
îmam Malik'e işaretle aman dilemek sözle aman dilemek yerine geçer mi? diye soruldu. Şu cevabı verdi:
«Evet, benim görüşüme göre önceden işaretle aman dileyenlerin isteklerinin kabul edilerek öldürülmemelerini ordu mensuplarına bildirmek lâzımdır. Çünkü benim nazarımda işaret, söz mevkiindedir. Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği bana nakledildi: Verdikleri sözde durmayan (ahdi bozan) hiç bir topluluk yoktur ki, Allah onlara düşmanlarını musallat etmesin.

5. Allah Yolunda Bir Şey Verenin Yapacağı İş

13. Nafi"den: Abdullah b. Ömer, Allah yolunda bir şey verdiği zaman verdiği arkadaşına şöyle derdi:
«-Vadiyül Kuraya[11] varınca istediğin gibi tasarruf et.»

14. Yahya b. Said'den: Said b. Müseyyeb şöyle derdi: Savaşta bir kişiye bir şey verilirse, savaş yerine varınca o şey onun olur.
imam Malik'e: «Savaşa gitmeye iyice karar vererek hazırlığını yapan kimseye son anda ana-babası veya sadece birisi engel olursa bu kimse ne yapar?» diye soruldu. O şu cevabı verdi:
«Onlara karşı gelmemeli, seferini sonraki yıla ertelemelidir. Savaş için aldığı teçhizata gelince, bana kalırsa savaşa çıkıncaya kadar bunları muhafaza etmelidir. Eğer bozulmalarından korkarsa bunları satıp parasını da harpte işine yarayacak başka malzeme almak için saklamalıdır. Şayet, savaşa gitmek istediği zaman aynı malzemeyi her an alabilecek durumda ise elindeki bu malzemeleri istediği gibi kullansın.»

6. Savaş Ganimetleriyle İlgili Çeşitli Rivayetler

15. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) aralarında benim de bulunduğum {pir seriyyeyi Necid taraflarına göndermişti. Ganimet olarak çok sayıda deve elde ettik. Seriyye'de bulunanların her birine on ikişer veya on birer tane deve düştü. Kalanlar da birer birer tekrar taksim edildi.[12]

16. Yahya b. Said, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini naklediyor: Müslümanlar ganimetleri taksim ettikleri zaman bir deveyi on koyuna eşit sayıyorlardı.[13]
îmam Malik savaş için ücretle tutulan kişiyle ilgili olarak şunları söyler:
Savaşa katılıp savaş anında diğerleriyle beraber savaş yerinde hür (köle değil özgür) olarak bulunan kimseye elde edilen ganimetten hissesi verilir. Aksi takdirde bir şey verilmez. Bana göre, savaşta hür olarak bulunanların dışında hiç kimseye ganimetten verilmez.

7. Elde Edilen Ganimetten Beşte Bir Alınması

İmam Malik'terr Müslüman sahillerinde bulunan düşmanlar kendilerinin tüccar olduklarını, denizin onları sahile attığını iddia etseler, müslümanlar da bunların sözlerinin doğruluğuna ancak bindikleri vasıtanın bozulması veya susuzluktan izinsiz sahile inmeleri gibi sebeplerle kanaat getirmeleri halin-det benim görüşüme göre bu konuda takdir kumandana aittir, o karar verir. Yalnız, bana kalırsa sahilde onları yakalayanlara beşte bir verilmez.

8. Elde Edilen Ganimetin Beşte Birlere Taksim Edilmeden Önce Yenebilmesi

İmam Malik'ten: Benim görüşüme göre, müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman elde ettikleri yiyeceklerden aralarında taksim edilmeden önce yiyebilirler.
imam Malikten: Bana göre, elde edilen develer, sığır ve koyunlar da yiyecek gibidir. Müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman bunlardan yiyebilirler. Şayet müslümanlar toplanıp taksim edinceye kadar, elde edilenler yenmeyecek olursa bozulurlar. Bu durum ise orduya zarar verir. Onun için elde edilenin tamamının yenmesinde bir mahzur yoktur. Ayrıca, ordu mensuplarından birinin elde edilen ganimetten bir miktar biriktirerek evine getirmesini de doğru bulmam.
imam Malik'e: «Düşman topraklarında elde edilen yiyeceklerden yiyen, azık alan adamın artan yiyecekleri saklayarak evine getirip yemesi mi, yoksa memleketine gelmeden onları satarak parasından yararlanması mı onun için daha iyidir?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: Eğer savaşta iken satarsa, bedelini ortak ganimete ilave eder, şayet yanına almış olduğu azıkla memleketine kadar gelmişse ve bu da azsa onu yemesinde ve ondan yararlanmasında bir mahzur yoktur.

9. Düşmanın Eline Geçen Bir Malı Müslümanlar Tekrar Ganimet Olarak Elde Edince Sahibine İadesi

17. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer'in bir kölesi ile bir atı kaçmış. Müşrikler bu köle ile atı yakalamışlar. Daha sonra da milslümanlar bunları ganimet olarak ele geçirmişler. Bu köle ile at, elde edilen ganimetlerin bölüşülme-sinden Önce sahibinin belli olması sebebiyle sahibi olan Abdullah b. Ömer'je teslim edilmiştir.[14]
îmam Malik'ten: Müslümanların mallarından düşman eline geçenler şayet tekrar müslümanların eline geçer ve taksim edilmeden önce sahibi belli olursa sahibine iade edilir. Şayet ganimetlerin*bölüşülmesinden sonra bu mallardan daha önce müslümanlara ait olanlar belli olursa sahibine iade edilmez.
«Bir müslümanın kölesi müşriklerin eline düşse ve bilahare müslümanlar bu köleyi ganimet olarak müşriklerden geri alsalar ne olur?» sorusuna tmam Malik şu cevabı verdi: Ganimetler bölüşülmeden önce kölenin durumu belli olursa ilk sahibi hiç bir şey ödemeden, köleye tekrar sahip olmak için hiçbir şekilde borca girmeden almaya (jiaha çok layıktır. Eğer ganimetler bölüşüldükten sonra kölenin ilk sahibi belli olursa, isterse para karşılığında köleyi ilk sahibi alabilir.
îmam Malik'ten: Müslümanlardan bir adamın çocuk sahibi bir cariyesi (ümmü veledi) düşmanların eline düşse, sonradan tekrar bu kadını müslümanlar ganimet olarak düşmandan alsalar; ganimetler taksim edilirken kadın bir başka müslümanın hissesine düşse, bu sırada kadının sahibi kadını tanışa, bu durumda o kadını cariye yapmak imkânsızdır. Bu benim görüşüme göre, kumandan bu kadını hissesine düşen kimseye verecekse, ilk sahibine fidyesini ödemesi lâzımdır. Eğer ödemezse, ilk sahibinin kadının fidyesini ödeyerek onu başkasında bırakmaması gerekir. Yine benim kanaatime göre, kadının sahibinin ona köle yapması ve onunla cinsi münasebette bulunması doğru değildir. Çünkü kadın hür kadın durumundadır, efendisi fidyesini ödemekle mükelleftir.
îmam Malik'e, düşman ülkesine elçi olarak veya ticaret maksadiyle giden bir adamın, oradan hür veya köle satın alması veyahut da kendisine bunlardan birinin hediye edilmesi halinde durumunun ne olacağı soruldu. O şu cevabı verdi: Eğer satın aldığı kimse hür biri ise, satın alan onu köle yapamaz. Ancak kendisini satın alan adama borcunu ödemek zorundadır. Şayet kendisine bu para hibe edilmişse o hürdür ve borcu yoktur. Ancak adam satın aldığı hür kişiye mükâfat olarak bir şeyler vermişse o -hür kişi tıpkı karşılığı olan para gibi borçlu olur.
Satın alınan köle ise ilk sahibi kölesinin bedelini satın alana ödeyip ödememekte serbesttir. İsterse köleyi alır, satın alana parasını öder. Köle kendisinin olur. Ona vermek isterse verir.
Şayet köle kendisine hibe edilmişse ilk sahibi köleyi almaya j\daha çok lâyıktır. Ayrıca bir şey ödemesi de gerekmez. Yalnız T kendisine köle hihe edilen köleye mükafat olarak bir şey ödemişse ve ilk sahibi de köleyi geri almak isterse hibe edilen adama ödemiş olduğunu borçlanır.

10. Savaş Sırasında Öldürülen Düşmanın Üzerinden Çıkanların Ganimet Pt 4rak Alınabilmesi (Seleb)

18. Ebû Katade b. Rib'i anlatıyor: Huneyn savaşının yapıldığı sene Resûlullah (s.a.v.)'la beraber sefere çıkmıştık. Düşmanla karşılaşınca müslümanlarda bir canlılık, bir hareket vardı. Bir ara müşriklerden birinin müslümanlardan birini öldürmek üzere olduğunu gördüm. Derhal geri dönüp arkasından yanına kadar vardım ve kılıçla ensesine vurdum, bana şöyle bir baktı, öyle bir bakıştı ki öleceğini anladım. Biraz sonra öldü, böylece ben de kurtuldum. Bu arada Ömer b. Hattab'la karşılaştım. Ona:
<«— Müslümanlar neredeler, ne yapıyorlar?» dedim.
«— Bilemiyorum» dedi. Daha sonra da müslümanlar toplanıp geri döndüler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kim (düşmanla) dövüşerek onu Öldürür ye öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.»
Ben bu sözleri duyunca hemen ayağa kalkarak:
«—Bana kim şahitlik yapacak?» dedim ve oturdum. Daha sonra, üçüncü defa ayağa kalkarak aynı şeyi söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Sana ne oluyor Ebû Katade?» diye sordu. Ben de olayı anlattım. Topluluktan bir adam:
«—Doğru ya Resûlullah! O adamın üzerinden çıkanlar benim yanımda. Ona söyleyin hakkını helâl etsin.» dedi. Hz. Ebû Bekir hemen müdahale ederek:
«— Hayır, vallahi olmaz. Allah ve Resulü uğruna savaşan Allanın arslanlarından birinin hakkının sana verilmesi doğru değildir» dedi.
Hz. Peygamber de:
«— Doğru, onlan ona ver!» buyurdu. Öldürdüğüm müşrikin üzerinden çıkanları bana verdi. Ben de bunlardan arta kalanı satarak Beni Seleme'den bir bahçe satın aldım. Müslüman olduktan sonra edindiğim ilk mal varlığım bu oldu.[15]

19. Kasım b. Muhammed'den: Adamın birinin Abdullah b. Abbas'a ganimetle ilgili soru sorduğunu duydum. îbn Abbas ona şu cevabı verdi: «At ganimettir. Öldürdüğün düşmanın
üzerinden çıkanlar da ganimet sayılır,» Daha sonra adam soru-Jarını tekrarladı. îbn Abbas da aynı şeyleri söyledi. Adam:
«— Allah Teâlâ'nın kitabında «ganimetler» (enfal) dediği şey nedir?» diye sordu, o kadar uzattı ki neredeyse zor kullanacaktı. Bunun üzerine:
*—' Şu olayı biliyor musun? Ömer b. Hattab'ın Sabiğ'i dövmesi olayını...» dedi.[16]
İmam Malik'e: «Düşmanla dövüşerek onu Öldüren bir kimse, kumandanın izni olmaksızın düşmanın üzerinde bulunanları alabilir mi? diye sordular. Şu cevabı verdi:
*— Kumandanın izni olmadan kimse hiç bir şey alamaz. Kumandan da bu fionuda kendi içtihadına göre karar verir. Resûlullah (s.a.vj'ın «Bir düşmanla dövüşüp onu öldüren üzerindekileri de alır» hadisi şerifi bana ulaşmadı. Bu konuda sadece Huneyn savaşı örneği bence malûmdur.»

11. Askerlere Dağıtılan Ganimetin Elde Edilen Toplam Ganimetin Beşte Birinden Verilmesi

20. Said b. Müseyyeb'den: Askerlere ganimetin beşte biri dağıtılıyordu.
İmam Malik der ki: Bu konuda duyup beğendiğim en güzel rivayet budur.
İmam Malik'e «îlk elde edilen ganimet, ganimet olur mu?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: Bu kumandanın içtihadına bağlıdır. Bu konuda kumandanın içtihadından başka bilinen ve uygulanmış bir örnek yoktur. Resûlullah (s.a.vj savaşta elde edilen ganimetin tamamını taksim ettiğine dair bir rivayet de bana ulaşmadı. Ancak Huneyn savaşında elde edilen ganimetin bir kısmını taksim ettiğini biliyorum. Demek ki elde edilen ilk ve son ganimetin taksimi konusunda kumandanın içtihadı (kararı ve izni) şarttır.

12. Savaşta Atlara. Da Ganimetten Pay Dağıtılması

21. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz şöyle derdi: Ata iki, şahsa bir hisse verilir.[17]
İmam Malik: «Bunu (çeşitli kimselerden) hâlâ duyuyorum!» dedi.
İmam Malik'e «Çok sayıda atla savaşa katılan bir adama her at için ganimetten ayrı ayrı pay verilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:
«— Hiç duymadım. Hem bana kalırsa sadece üzerinde savaştığı ata ganimetten hisse verilir.»İmam Malik der ki: Türk atı (kadana) ve devesi de at cin-sindendir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «At, katır ve eşek binmek ve zinet içindir.»[18] denilmektedir. Yine başka bir ayeti kerimede de: «Düşmanlarınız için gücünüz yettiği kadar kuvvet ve at hazırlayın ki Allah in ve sizin düşmanlarınızı kovalayasmız»[19] buyurulmaktadır. Ben Türk atını ve hecin devesini at cinsinden kabul ediyorum.[20] Said b. Müseyyeb de böyle demiştir. Türk atına zekât düşer mi diye sorulduğunda
o:
*—Ata düşüyor mu da, Türk atına düşsün» cevabını vermiştin

13. Ganimete İhanet Edilmesi

22. Amr b. Şuayb anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Huneyn'den çıktığı zaman Ci'irrâne'ye gitmek istiyordu. Orada bulunanlar da

ganimetlerin taksimini istiyorlardı. Tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın devesi bir ağaca yaklaştı, ridası ağaca takılınca sırtından çıktı. Hz. Peygamber:
*— Ridamı getirin!» buyurdu. Daha sonra ise şunları söyledi: «Allah'ın size ganimet olarak verdiklerini taksim etmeyeceğimden mi korkuyorsunuz? Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah size Tihame'deki ağaçlar kadar nimet verse, yine aranızda bölüştürürdüm. Siz beni ne cimri, ne korkak, ne de yalancı olarak göremezsiniz» buyurdu. Bir yerde konakladığı zaman ordunun arasında ayağa kalkarak:
«— İğneden ipliğe ne varsa getirin. Çünkü ganimete hıyanet, kıyamet gününde bunu yapanlar için bir ayıp, ateş ve büyük kusurdur» buyurdu. Daha sonra da yerden bir deve tüyü alarak (veya başka bir şey):
«— Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin
ederim ki, Allah'ın size ganimet olarak verdiğinin beşte birinden şu kadar fazlası bile bana ait değildir. Bu beşte bir de yine size harcanır» buyurdu.[21]

23. Zeyd b. Halid el-Cüheni'den: Biri Huneyn savaşında vefat etmişti. (Namazım kıldırması için) durumu Hz. Peygam-ber'e bildirdiler. Hz. Peygamber: «Arkadaşınızın namazını kılınız» buyurdu (ve fakat kendisi kıldırmak istemedi). Bunun üzerine oradakilerin yüz ifadeleri değişti. Resûlullah (s.a.v.): «Arkadaşınız ganimete hıyanet etmiştir.» buyurdu. Derhal eşyalarım açıp baktık, eşyaları arasında iki dirhem kıymetinde yahudi kolyeleri vardı.[22]

24. Abdullah b. Mugire b. Ebi Bürde el-Kinani'den: Resûlullah (s.a.v.) bir kabileye uğrayarak onlara dua etti. Bu esnada kabilelerden birine de dua etmedi. Yapılan araştırmada. Hz. Peygamberin dua etmediği kabile mensuplarından bir adamın eğeri altında çalınmış bir ganimet eşyası olan kolye bulundu. Onlar bunu Resûlullah (s.a.v.)'a getirdiklerinde, Hz. Peygamber ölüye tekbir getirir gibi tekbir getirdi.[23]

25. Ebû Hüreyre/anlatiyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber Huneyn savaşının yapıldığı sene yola çıktık. Bu savaşta ganimet olarak mal, elbise ve eşyadan başka ne altın ne de gümüş elde edilmişti.
Rifaa b. Zeyd, Hz. Peygamber'e siyah bir köle hediye etti. Bu köleye Mid'am derlerdi. Hz. Peygamber Vadiül Kura'ya doğru yöneldi, oraya varınca Mid'am, Resûlullah (s.a.v.)'ın bineğinden takımlarını indiriyordu. Birden nerden geldiği belli olmayan bir ok ona isabet etti ve hemen öldürdü. Halk «Cennet ona mübarek olsun» deyince Hz. Peygamber:
«— Asla, kuvvet ve iradesi ile yaşadığım Allah'a yemin ederim ki Hayber savaşında ganimetler taksim edilmeden bir elbise almıştı, bu onu cehenneme atacaktır»
buyurdu. Oradakiler bu sözleri duyunca, adamın biri Hz. Peygamber'e bir veya iki terlik kayışı getirdi. J3unun üzerine Hz. Peygamber:
«- Çalınan mal bir veya iki terlik kayışı da olsa, cehennemden bir parçadır» buyurdu.[24]

26. Abdullah b. Abbas'tan: Ganimete hıyanet edip de kalplerine korku düşmeyen bir toplum yoktur. Zina yaygınlaştığı halde ölümlerin artmadığı, ölçü ve tartıyı eksik yaptıkları halde rızkları kesilmeyen, haksız kararlar verildiği halde kan davaları artmayan ve sözlerinde durmadıkları halde Allanın kendilerine düşmanlarını musallat etmediği bir topluluk yoktur.[25]

14. Allah Yolunda Şehid Olmanın.Fazileti

27. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Kuvvet ve ira'desi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, O'nun yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar diriltilip öldürülmeyi ne kadar isterdim.» Ebû Hüreyre üç defa:
«— Allah şahidim olsun ki böyle söyledi» demiştir.[26]

28. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Allah (şu durumdaki) iki kişiye güler: Biri diğerini öldürür, her ikisi de cennete girer. Bu şöyle olur: Bunlardan biri Allah yolunda savaşır ve bu esnada öldürülür, şehid olur. Öbürü yaptığına pişman olur ve müslü-man olur sonra o da Allah yolunda savaşır şehid olur. Böylece o da cennete girer.»
(27) Buharı, Cihad, 56/28; Müslim, İmaret, 33/128.

29. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda yaralanan hiç kimse yoktur ki »Gerçi kimin Allah yolunda yaralandığını Allah bilir ya- kıyamet günü yarasından kanlar fışkırarak, rengi kan'renginde ve kokusu misk gibi kokarak gelir.»[27]

30. Ömer b. Hattab'tan: Allah'ım, ölümüm, hayatında bir kere bile secde etmiş birinin elinden olmasın. Çünkü kıyamet günü bu secdeyle Jtendini haklı çıkarmaya çalışır.

31. Abdullah b. Ebi Katade babasından naklediyor: Bir adam Hz. Peygambere gelerek:
< «— Ya Resûlullah! Allah yolunda sabırla, karşılığını sadece sondan bekleyerek, asla geri dönmeden savaşsam, Allah benim hatalarımı örter mi?» diye sordu. Hz. Peygamber:
«— Evet,» buyurdu. Adam dönüp gidince Hz. Peygamber onu çağırdı (veya adamı çağırttı) Ona:
«— Ne demiştin?» diye sordu. Adam biraz önce söylediklerini tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Evet, bütün hatalarını affeder, ancak borcu affetmez. Cebrail bana böyle söyledi» buyurdu.[28]

32. Ömen b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Resûlul-lah (s.a.v.) Uhud şehitleri için:
— Bunların in an la amel ettiklerine ben şahidim»
buyurunca Hz. Ebû Bfckr:
«— Biz onların arkadaşları değil miyiz ya Resûlallah? Onlar gibi biz de müslüman olduk, onların cihat ettiği gibi biz de ettik» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Evet yaptınız ama, benden sonra ne yapacağınızı
bilmiyorum» buyurdu. Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekr ağladı, sonra da:
«— Senden sonra biz öyle mi olacağız?» dedi.[29]

33. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.), Medine'de otururken yanında da bir mezar kazılıyordu. Adamın biri bu kabre bakarak:
*— Bir mü'min için ne kadar fena bir yer!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— İyi demedin!» buyurdu. Adam:
«— Mezarı kasdetmedim ya Resûlallah! Allah yolunda şehit olmanın burada yatmaktan daha iyi olacağını kasdetmiştim.» diye sözü-nü tavzih etti. Hz. Peygamber de üç defa:
«— Allah yolunda şehitliğin benzeri yoktur. Yeryüzünde kabrimin olmasını en çok istediğim başka bir yer yoktur.» diyerek Medine'yi övdü.[30]

15. Şehitliğin İstenmesi

34. Zeyd b. Eşlem, Ömer b. Hattab'ın şöyle dua ettiğini nakleder: Allahım! Dileğim senin yolunda şehit olmak ve Resulünün memleketinde ölmektir,[31]

35. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab şöyle demiştir: Mü'minin şerefi takvasıdır, dini soyudur, iyiliği ahlakıdır. Cesaret ve korkaklık Allah'ın dilediğine verdiği sıfatlardır. Korkak, babasından ve annesinden kaçar, cesur kimse de hayatını hiçe sayarak, korkmadan savaşır. Öldürülme de bir nevi ölümdür, şehit kendisini Allah'a adayan kimsedir.

16. Şehitlerin Yıkanması

36. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab yıkandı, kefenlendi ve namazı kılındı. O şehitti, Allah ona rahmet eylesin.

37. îmam Malik'e âlimlerden bazılarının şöyle dedikleri ulaşmıştır: Allah yolunda şehit olanlar ne yıkanırlar, ne de tek tek namazları kılınır. Onlar şehit oldukları elbiseleriyle defnedilirler.
îmam Malik der ki: Yukarıda nakledilenler savaş meydanında öldürülenler için geçerlidir.
Şayet harp meydanında yaralandıktan sonra cephe gerisine taşınan kimse orada bir süre yaşar da ondan sonra ölürse, o zaman hem yıkanır, hem de namazı kılınır. Nitekim Ömer b. Hattab'a Öyle yapılmıştır.

17. Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Karşılanmayan Davranış

38. Yahya b Said'den: Ömer b. Hattab bir senede kırkbin deve gönderirdi. Bir kişiyi bir deve ile Şam'a, iki kişiyi bir deve ile de Irak'a gönderirdi. Bir defasında kendisine Iraklı bir adam gelerek:
«— Bana ve Sühaym'e deve ver!» dedi. Ömer b, Hattab: «— Allah aşkına! Sühaym Zıkk mı?» dedi. Adam: «— Evet!» cevabım verdi.[32]

18. Cihada Teşvik

39. Enes b. Malik anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Küba'ya gittiği zaman Mühan'ın kızı Ümmü Haram'a uğrar, o da Peygamberimizi yedirip içirirdi. Ümmü Haram, Ubade b. Samit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Hz. Peygamber, Ümmü Haram'a uğradı. Ümmü Haram kendisine yemek ikram etti. Daha sonra oturarak saçlarım karıştırmaya başladı. Resûlullah (s.a.v.) uyuyakaldı. Bilahare gülerek uyandı. Ümmü Haram:
«— Niçin gülüyorsun ya Resûlallah?» diye sordu. Hz. Peygamber şu cevabı verdi:
«— Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler olarak bana gösterildi. Şu denizin ortasında taht üzerinde kral gibi (veya taht üstündeki krallar gibi) duruyorlardı?» Ümmü Haram:
«—Ya Resûlallah! Dua edin de ben de onlardan olayım!» diye rica etti. Hz. Peygamber ona dua etti. Sonra başını koydu uyudu. Tekrak gülerek uyandı. Ümmü Haram:
*—- Ya Resûlallah! Niçin gülüyorsun?» diye sordu. Peygamberimiz ilk defasında olduğu gibi cevap verdi:
*— Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler'olarak bana gösterildi. Taht üzerindeki kral gibi (veya tahtlar üzerinde kurulmuş krallar gibi)lerdi.»
Bunun üzerine Ümmü Haram tekrar:

«— Ya Resûlallah! Allah'a beni de onlardan kılması için dua et» dedi. Hz. Peygamber:
«— Sen ilklerindensinî» buyurdu.
Ümmü Haram, Muaviye zamanında bir gemiye bindi. Gemiden karaya çıkınca bir hayvanla yoluna devam ediyordu. Ancak bineğinden düşüp vefat etti.[33]
40. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Eğer ümmetime meşakkat yüklemiş olmasaydım Allah yolunda hiç bir seriyyeden geri kalmazdım. Fakat onları bindirecek bineJk bulamadım, onlar da bundan sonra binecek vasıta bulamaz. Benden sonra benim gibi her sefere çıkamamak onlara ağır gelir. Halbuki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi ne kadar çok isterdim.»[34]

41. Yahya b. Said'den, Uhud harbinde Hz. Peygamber: «— Sa'd b. er-Rebi' el-Ensari'den kim haber getirecek?» diye sordu. Adamın biri:
«— Ben ya Resûlallah!» dedi ve sonra savaş meydanında dolaşmaya başladı. Adamı gören Sa'd b. er-Rebi':
«¦— Ne var?» diye sordu. Adam ona:
«- Senden bir haber getirmem için beni Hz. Peygamber gönderdi.» dedi. Bunun üzerine Sa'd:
*—Git, Peygamberimize benden selam söyle, on iki tane yara aldığımı kendisine bildir. Yaraların hepsi de tam can alıcı yerlerimde. Kavmine söyle, Resûlullah (s.a.v.)'a bir şey olursa onlardan bir kişi bile kalsa Allah'ın dininde mazeretleri geçersiz sayılır.» dedi.[35]

42. Yahya b. Saidden: Resûlullah (s.a.vO cihada teşvik ederek cennetten bahsetti. Ensardan bir zat da bu sırada elindeki hurmalardan yiyordu. Bunun üzerine:
«— Eğer bunlar bitinceye kadar otururşam, ben yaşama hırsıyla dolu bir insanım demektir.» dedi ve elindeki hurmaları atarak kılıcım kuşanıp şehit oluncaya kadar savaştı.[36]

43. Muaz b. Çekelden: Savaş iki türlüdür. Birinde en kıymetli mallar feda edilir, arkadaşlar birbirine yardım ederler, kumandanlara itaat edilir ve bozgunculuktan kaçılır. îşte bu türlü bir savaş baştan sona hayırlıdır. İkinci tür savaşta ise en kıymetli mallar harcanmaz. Arkadaşlar birbirlerine yardımcı olmazlar, kumandanlara itaat edilmez ve bozgunculuk yapmaktan kaçınılmaz. İşte bu çeşit savaşa katılanlar tatminkâr bir şekilde geri dönemezler.[37]

19. At Yarışları Ve Savaş Harcamalarına Katkı:

44. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Hayır (iyilik), kıyamete kadar atın alnındadır.» [38]

45. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Hafya ile Se-nîyyetülvedâ arasında besili atlara koşu yaptırdı. Besili olmayan atlar arasında ise Seniyye ile Beni Züreyk Mescidi arasında koşu yaptırdı. Abdullah b. Ömer de bu koşuya katılanlardandı.

46. Said b. Müseyyeb'den: At yarışlarına ödül koymanın bir mahzuru yoktur. Yarışa katılan müsabıklardan yarışı kazanan bu ödülü alır, kazanamayan ise hiç birşey almaz.[39]

47. Yahya b. Saîd'den: Resûlullah (s.a.v.)T, ridâsı ile atının-yüzünü silerken gördüler. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda:
«— Bu .gece at konusunda dikkatim çekildi» buyurdu.[40]

48. Enes b. Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) Haybere gitmek için yola çıktı. Gece oraya vardı. Bir kabileye saldıracağı zaman sabaha kadar hiç ftücuma geçmezdi. Burada da sabah olunca yahudiler çapa ve sepetlerini alarak evlerinden çıktılar. Hz. Peygamber'i görünce:
«— Muhamnıed! Vallahi o! Muhammed ve ordusu» diye telaşlandılar. Bunun üzerine Hz.Peygamber:
«— Allahü ekber, Hayber haraboldu. Biz bir kabilenin Önüne konakladığımız zaman, azabla korkutulanların sabahı ne kötü oluyor» buyurdu.[41]

49. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Kim Allah yolunda iki şey verirse, ona cennetten:
«— Ey Allah'ın kulu burası senin için daha hayırlıdır.» diye nida edilir. Namaza düşkün olanlar namaz kapısından, cihada düşkün olanlar cihat kapısından, sadakaya düşkün olanlar sadaka kapasından, oruca düşkün olanlar Reyyan kapısından çağırılırlar.»
Bunu duyan Hz. Ebû Bekr:
*— Ya Resûlallah! Bir kimsenin bu kapılardan sadece birinden çağrılması zaruri midir? Bu kapıların hepsinden birden çağrılacak kimse var mı?» diye sordu.
Resûlullah (s.a.v.):
«__ Evet olacak,* umarım ki, sen de onlardan birisin-dir» diye mukabelede bulundu karşılık verdi.[42]

20. Müslüman Olan Zimmilerin Topraklarının Durumu

îmam Malike soruldu: Bir devlet başkanı, himayesindeki zimmîlerden cizye almakta iken bunlardan müslüman olanlarının

toprakları kendilerine mi bırakılır, yoksa müslümanlara mı verilir? Bunların diğer malları ne yapılır?
imam Malik şu cevabı verdi: Bu çok çeşitli şekillerde değerlendirilir. Eğer bunlarla savaşsız anlaşma yapılmış da aralarında tslâmı kabul edenler olmuşsa, topraklarını ve mallarını almaya daha çok lâyıktırlar. Şayet savaş zoruyla zimmî olmuşlar ve bunlardan İslamı kabul edenler olmuşsa, bunların toprağı ve mallan müslümanlara aittir. Çünkü onlar ülkelerinde mağlup olmuşlardır. Bütün varlıkları müslümanlara ganimet olmuştur.
Sulh yoluyla anlaşmaya varılan zimmilere gelince, onlar mallarını ve canlarını anlaşarak garantiye bağlamışlardır. Onlara sadece üzerinde anlaşma yaptıkları malları verilir.

21. Mecburiyet Halinde Birkaçkişinin Aynı Kabre Defnedilmesi; Resulullah'ın (S.A.V.) Vefatından Sonra Onun Va'dine Riayet

49. Abdurı-ahman b. Ebî Sa'sa'dan: Ensar'dan olup sonradan Selemiyyeyn kabilesine mensup olan Amr b. Cemuh ve Abdullah b. Amr'ın mezarlarını sel götürmüştü. Çünkü onların kabirleri sel ağzına geliyordu, ikisi de aynı mezarda gömülü bulunuyorlar ve ikisi de Uhut şehitlerindendi. Derhal onlar için başka mezar kazıldı. Bulundukları mezar açılınca görüldü ki sanki henüz daha akşamleyin vefat etmişler gibi cesetleri hiç bozulmamış! Biri yaralanmış ve elini yarasının üzerine koymuştu. Böylece defnedilmiş. Mezar açılınca elini yaranın üzerinden aldılar, sonra el tekrar yaranın üzerine geldi, aynı eskisi gibi kondu. Mezarın açılışı ile Uhut harbi arasında tam kırk altı sene geçmişti.
imam Malik'ten: Zaruret halinde iki-üç kişinin aynı kabre defnedilmesinde bir mahzur yoktur. Ancak en yaşlısı kıble tarafına konulmalıdır.

50. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Hz. Ebû Bekr'e Bahreyn'den biraz mal gelmişti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr:
«— Resûlullah (s.a.v.)'in kime bir sözü, bir va'di varsa gelsin!.» dedi. Cabir b. Abdullah geldi, Hz. Ebû Bekr ona üç tutam yiyecek verdi.[43]

---

[1] Buharı, el-Cihad ve's-Siyer, 560/1; Müslim, İmaret, 336U0.
[2] Buharı, el-Cihad ve's-Siyer, 560/2; Müslim, İmaret, 33^104.
[3] Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/48; Müslim, Zekât, 12/24.
[4] Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad, 20/18 (ha-sen görmüştür); Nesaî, Zekât, 23/74.
[5] Buharı, Ahkâm, 93/43; Müslim, imaret, 33/41.
[6] Âl-i îmran, 200.
[7] Buharî, e»-Ci>ıad ve's-Siyer, 56/129; Müslim, İmaret, 33/93.
[8] tbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, hadisin mürsel olduğunda ittifak etmiştir."
Bu hadise, ashabın Resûlullah (s.a.v.)'ın sünnetine son derece bağlı olduklarını açık bir şekilde gösteriyor.
[9] Buharı, el-Cihad ve's-siyer, 56/148; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/24, 25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 868.
[10] Mevsul olarak da rivayet edilmiştir: Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/2.
[11] Mekke'de bir yer.
[12] Buharı, Fardu'1-Hums, 57/15; Müslim, el-Cihad ve's-siyer, 32/35. Ayrıca bkz. Şeybanî, 863.
[13] Rafi' b. Hadîc'ten mevsul olarak manaca rivayet edilmiştir. Buharı, Şerike, 47/3; Müslim, Edâhî, 35/21.
[14] Buharı (el-Cihad ve's-Siyer, 56/187), mevsûl olarakrivayet eder
[15] Buharı, Fardu'l.Hums, 57/18; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/41.
[16] Bu olay Darimi'nin Süleyman b. Yesar ve Nafi'den rivayet ettiğine göre şöyle cereyan etmiştir. Adamın biri Medine'ye gederek Kur'an-ı Re-rim'deki müteşabih âyetlerle İlgili sorular sormaya başlamış. Uz. Ömer hemen bu adama haber gönderip çağırmış. Onun için hurma sapından sopalar da hazırlamış. Adam gelince: «—Sen kimsin?» diye sormuş.
«— Ben Abdullah b. Ömer'im!» diyerek adamın kafasını bir vuruşta yarmış. Adam:
«— Yeter ya Emirelmü'minin! Kafamdaki istifhamlar dağıldı...» diyerek yalvarmaya başlamış. Daha sonra Hz. Ömer adamı Basra'ya sürmüş.
[17] Buhar!, el-Cihad ve's-Siyer, 56/51; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/57. Bu hadise göre, süvariye, bir hisse kendisi için, iki hisse de atı için olmak üzere üç hisse verilir. Piyadeye ise bir hisse verilir. Mnlikî Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde hüküm böyledir. Hanefi mezhebinde de Ebû Yu-sufla tmam Muhammed'in içtihadı böyledir. Ebû Hanife'ye göre ise süvariye iki, piyadeye de bir hisse verilir.
[18] en-Nahl, 8.
[19] el-Enfal, 60.
[20] Ata ganimetten pay verildiği gibi bunlara da verilir.
[21] tbn Abdilber der ki: "Mürsel oluşunda Malik'ten ihtilaf yoktur.
[22] Nesaî (Kasmi'1-Fey; 38/7), mevsul olarak rivayet eder. Ebu Davud, Cihad, 15/133; Nesaî, Cengiz, 21/66; İbn Mace, Cihad, 24/34.
[23] îbn Abdilber derki: "Bu hadisin herhangi bir yolda müsned olarak rivayet edildiğini bilmiyorum."
[24] Buharı, el-Eymân ve'n-Nuzür, 83/33; Müslim, iman, 1/183.
[25] ibn Abdilber der ki: "Bunu, muttasıl olarak rivayet ettik. Böylesi re'yle (akılla) söylenmez."
[26] Buharı, Temenni, 94/1; Müslim, İmaret, 33/106.
[27] Buharî, Cihad, 56/109; Müslim, İmaret, 33/105.
[28] Müslim, İmaret, 33/117.
[29] îbn Abdilber derki: "Bütün ravilere göre mürseldir. Ancak, manaca pek çok yoldan müsneddir."
[30] îbn Abdilber der ki: "Bu hadisi, müsned olarak bilmiyorum. Ancak, Malik ve başkalarından, manaca rivayet edilmiştir.
[31] Buharı (Fedâilu'l-Medîne, 29/12), mevsul olarak rivayet etmiştir.
[32] Buradan anlaşıldığına göre, gelen Iraklının Sühaym diye bir arkadaşı yoktur ve Hz. Ömer de bunu fark etmiştir. Adamın söylediği zatı tanıyor gibi davranan Hz. Ömer, adamın yalan söylediğini bu şekilde ortaya çıkarmış, fakat kendisine bir şey söylememiş, istediği develeri vermiştir.
[33] Buharı, Cihad, 56/3; Müslim, İmaret, 33/160.
Ümmü Haram, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in süt annelerinden idi. Nitekim Ümmü Haram'ın kız kardeşi Ümmü Süleym de Hz. Peygamber (s.a.v.)'i emzirmişti. Ümmü Haram, Hz. Muaviye zamanında Kıbrıs fethine iştirak etmiştir. Kıbrıs adası fethedildikten sonra geri Şam'a dönüleceği sırada Ümmü Haram'ın binmesi için bir katır getirilmişti. Çok yaşlı olan bu muhterem kadını bindiği hırçın katır sırtından atarak başı üzerine düşürmüş ve böylece Resûlullah (s.a.v.)'in haber verdiği gibi deniz gazvesinde şehit düşmüştür. Türbesi Kıbrıs'tadır. Buhari
sarihi Aynî der ki: «Ümmü Haram'ın kabri Kıbrıs'tadır. Halk tarafından tazim edilir ve kurak zamanlarda onun hatırına yağmur talep edilir ve halk arasında salih bir kadın kabri diye anılır.»
Milhan'ın kızı ümmü Haram katırdan düştüğü yere defnedilmiştir. Türbesi Larnaka civarında Tuz gölü kıyısındadır. Bugün Kıbrıs'ta Hala Sultan adıyla maruf kadın bu hanımdır. Türkler mezarının bulunduğu yere bir türbe, bir cami yapmışlardır. Hala Sultan Türbesi bugün bile bir zi-yaretgâh halindedir.
[34] Buharı, Cihad, 56/119; Müslim, İmaret, 33/103^ 106.
[35] Ibn Abdilber der ki; "Bu hadis yalnızca siyer ehli tarafından rivayet edilir. Onlara göre meşhur ve maruftur.
[36] Mürseldir. Buharı ve Müslim, mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Buharı, Megâzî, 64/17; Müslim, imaret, 33/143.
[37] Bu hadis, mevkuftur. Muaz'dan merfu olarak da rivayet edilmiştir. Ebu Davud, Cihad, 15/24; Nesaî, Cihad

[38] Buharı, el-Cihad ve's-Siyer, 56/43; Müslim, İmaret, 33/96.
Bu hadisi şerifte savaşın sürekliliği ve dolayısiyle atın önemi belirtiliyor. Başka bir hadis şerifle ise, «Cihad, kıyamete kadar devam edecektir.» denilmektedir.
[39] Buharı, Salât, 8/41; Müslim, İmaret, 33/95.
[40] Mürseldir.
İbn abdilber, Ubeydullah b. Amr el-Fihrî-Malik-Yahya-Enes yoluyla, mevsul olarak rivayet etmiştir.
[41] Buharı, Cihad, 56/'] 02; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/120,121.
[42] Buharı, Savm, 30/4; Müslim, Zekât, 12/85, 86.
[43] Ebu Ömer der ki: "Muvatta ravilerinin ittifakıyla m un katı dır. Ca-bir'den, sahih yollarla muttasıldır." Buharı, Kefalet, 39/3; Müslim,Fedâil, 43/6961.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32- CİHÂD VE SİYER BAHSİ

1- Kendilerine İslam'a Da'vet Ulaşan Kafirlere Habersiz Baskın Yapmanın Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
2- Hükümdarın Ordulara Kumandan Ta'yin Etmesi ve Kendilerine Harb ve Sairenin Âdabını Tavsiyesi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Kolaylığı Emir; ve Nefret Ettirmeyi Terk Hususunda Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Gadrin Haram Kılınması Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
5- Harbte Hilenin Cevazı Babı
6- Düşmanla Karşılaşmayı İstemenin Keraheti ve Karşılaşıldığı Zaman Sabrın Emredilmesi Babı
7- Düşmanla Karşılaşıldığı Zaman Zafer İçin Dua Etmenin Müstehab Oluşu Babı
8- Harbde Kadınlarla Çocukları Öldürmenin Haram Kılınması Babı
9- Kadınlarla Çocukların Gece Baskınlarında Kasıdsız Olarak Öldürülmelerinin Cevazı Babı
10- Kafirlerin Ağaçlarını Kesme ve Yakmanın Cevazı Babı
11- Ganimetlerin Hassaten Bu Ümmete Helal Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
12- Enfal Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
13- Öldüren Kimsenin Ölünün Üzerindeki Eşyayı Hak Etmesi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
14- Nefel Îhsanı ve Müslümanlara Bedel Esirlerin Fidye Verilmesi Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
15- Ganimetin Hükmü Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
16- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bize Mirasçı Olunmaz; Ne Bırakırsak O Sadakadır» Hadisi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
17- Harbe İştirak Edenler Arasında Ganimetin Nasıl Taksim Edildiği Babı
18- Bedir Gazasında Meleklerle Îmdat Buyurulması ve Ganimetlerin Mubah Kılınması Babı
19- Esiri Bağlayıp Hapsetmenin ve Ona İyilikte Bulunmanın Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
20- Yahudilerin Hicaz'dan Sürgün Edilmesi Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
21- Yahudilerle Hıristiyanların Arap Yarımadasından Çıkarılması Babı
22- Ahdini Bozanlarla Harb Etmenin ve Kal'a Sahiblerini Âdil, Hükme Ehil Bir Hakimin Hükmüne Havale Eylemenin Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
23- Gazaya Şitab ve Çatışan İki İşin Daha Mühim Olanını Öne Alma Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
24- Fütuhat Sayesinde Hacet Kalmayınca Muhacirlerin Ensâra Ağaç ve Meyveden İbaret Olan Bağışlarını İade Etmeleri Babı
26- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in İslam'a Davet Îçin Hirakl'e Yazdığı Mektub Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
27- Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Küffar Kırallarına Kendilerini Allah (Azze ve Cel!e)'ye Da'vet İçin Yazdığı Mektublar Babı
28- Huneyn Gazası Hakkında Bir Bab
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
29- Taif Gazası Babı
30- Bedir Gazası Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
31- Mekke'nin Fethi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
32- Ka'be'nin Etrafından Putların Giderilmesi Babı
33- Fetihden Sonra Hiç Bir Kureyşlinin Sabır Yolu İle Öldürülememesi Babı
34- Hydeybiye'deki Hudeybiye Sulhu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
35- Verilen Sözde Durma Babı
36- Ahzab Gazası Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmiştir:
37- Uhud Gazası Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
38- Resülullah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in Öldürdüğü Kimseye Allah'ın Gadabı Şiddetli Olacağı Babı
39- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Karşolaştığı Müşrik ve Münafik Eziyetleri Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
40- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duası ve Münafıkların Ezasına Sabrı Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
41- Ebü Cehlin Katli Babı
42- Yahudilerin Şeytanı Ka'b b. Eşrefin Öldürülmesi Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
43- Hayber Gazası Babı
Hadisi Şerfiten Şu Hükümler de Çıkarılmıştır :
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
44- Ahzab Gazası —ki Hendek de Odur— Babı
45- Zü Kared Gazası ve Diğer Gazalar Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
46- Allah Teala'nın; Onların Ellerini Sizden Men'eden Odur... Âyeti Hakkında Bir Bab

47- Kadınların Erkeklerle Birlikte Gaza Etmesi Babı
48- Gazi Kadınlara Bahşiş Verilip Hisse Verilmemesi ve Düşman Çocuklarını Öldürmenin Yasak Edilmesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
49- Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'in Gazalarının Sayısı Babı
50- Zatü'r-Rikaa' Gazası Babı
51- Gazada Kafirden Yardım Dilemenin Keraheti Babı

32- CİHÂD VE SİYER BAHSİ

Cihâd: Lügatte meşakkat mânâsına gelir. Şeriatta ise : î'lây-ı keli-metullah için kuffarla çarpışmak hususunda güç sarfetmek yâni dîn uğruna harb etmektir.
Siyer: Sîretin cem'idir' Sîret: Tarikat yâni yol ve mezheb demektir. Burada cihaddan sonra siyerin de zikredilmesi, gazalarda Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile ashabının suretlerinden de bahsedileceği içindir.
Cihâd muhkem bir farizadır. Farzıyyeti kitâb, sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Kitaptan delili
«Allah'a ve son güne îmân etmeyenlerle mukatele edin!» [1] ve emsali
âyetlerdir. Sünnetten delilleri bu bahiste görülecek hadîslerle: «Cihâd kıyamet gününe kadar farzdır.» gibi hadislerdir.

1- Kendilerine İslam'a Da'vet Ulaşan Kafirlere Habersiz Baskın Yapmanın Cevazı Babı

1- (1730) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Süleym b. Ahdar, İbni Avn'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Kâfi'a mektup yazarak harpten evvel (dine) nasıl davet edileceğini sordum. O da bana: «Bu ancak İslâm'ın ilk zamanlarında idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik kabilesine gafil bulundukları, hayvanlarının suya götürüldüğü bir sırada baskın yapmış; savaşa yarayanlarını öldürmüş; geri kalanlarını da esir almıştır. Yahya demiş ki: Zannederim Süleym, Hâris'in kızı Cüveyriye'yi o gün aldı, dedi. (Yahut yüzde yüz Hâris'in kızı Cüveyriye'yi o gün aldı, dedi.)
Bana bu hadîsi Abdullah b. Ömer de rivayet etti. Kendisi o orduda imiş» diye cevâp yazdı.

(...) Bize Muhammed b. E1-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Adiy, İbni Avn'dan bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. Ve: «Hâris'in kızı Cüveyriye'yi» dedi. Şekk etmedi.
Bu hadîsi Bu'hâri «Kitabül-Itk»da; Ebû Dâvûd «Kita-bü'l-Cihâd»da; Nesâî «Siyer*de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Benî .Mustalik, Huzâ'a kabilesinin bir koludur. Hicretin beşinci yılında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kabilenin müslümanlar üzerine hücuma hazırlandığını haber almış; ve tahkik neticesinde haberin doğru olduğu anlaşılmıştı. Kabilenin başında Hz. Cüveyriye (RatfiyallahÛ anha) 'nın babası Haris b. Ebî Dırâr bulunuyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mücâhidlerin toplayarak Medîne'den dokuz konak mesafede bulunan Milreysi' suyunun başında düşmanla karşılaştı. Aralarında harb oldu. Benî Mustalik bozguna uğratıldı. On ölü ve 600 esir verdiler. Düşmanın 2.000 devesi ile 5.000 davarı da ganimet olarak müslümanlarm eline geçti. Bu gazaya «Müreysi' gazvesi» de denilir.
Ezvâc-ı tâhirâttan Hz. Cüveyriye de alman esirler meya-mnda idi. Hz. Âişe (Radİyallahü anha) 'nın rivayetine göre Cüveyriye (Raâiyallahü anha) ganimet taksiminde Sabit b. Kays'a veya onun amcası oğluna verilmiş. O da kendisini fidye mukabilinde serbest bırakmış. Resulü Ekrem onun fidyesini ödeyerek kendisi ile evlenmiş.
Başka bir rivayete göre : Hz. Cüveyriye 'nin fidyesini babası ödemiş. Sonra Re sû Kil la h (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) onu babasından isteyerek kendisi ile evlenmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Evvelce İslâm'a davet edilen kâfirlere bilâhare habersiz baskın yapmak caizdir. Nevevî bu hususta üç kavil naklediyor.
a) Harbten evvel mutlak surette inzâr (yâni düşmanı haberdar etmek) vaciptir. İmam Mâlik ve başkalarının kavilleri budur.
b) İnzâr mutlak surette vacip değildir.
c) Küffar evvelce İslâm'a davet olunmamışlarsa itizar vacip; davet olunmuşlarsa vacip değil, fakat müstehabtır. Nevevî birinci kavli zayıf bulmuş; ikincinin daha da zayıf hattâ bâtıl olduğunu söylemiş; üçüncü için : «Doğrusu budur.» demiştir. Nâfi', Hasan-ı Basrî Sievrî, Leys, Ebû Sevr, İbni Münzir ve cumhûr-u ulemânın kavilleri de budur.
2- Arapları köle olarak almak caizdir. Çünkü Benî Mustalik kabilesi Araphrlar. Hanefîler'le Mâlikîler'inve cumhûr-u ulemânın mezhepleri budur. Yeni mezhebinde îmam Şafiî de buna kail olmuştur. Ulemâdan bir cemaatla îmam Şafiî 'nin eski mezhebine göre Araplardan köle olmaz.

2- Hükümdarın Ordulara Kumandan Ta'yin Etmesi ve Kendilerine Harb ve Sairenin Âdabını Tavsiyesi Babı

2- (1731) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Vekî' b. Cerrah, Süfyân'dan naklen rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bu hadîsi imlâ sureti ile yazdırdı.

3- (...) H. Bana Abdullah "b. Hâşim dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bana Abdurrahmân (yâni îbni Mehdî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Alkame b. Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde*-den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem) bir orduya veya müfrezeye kumandan tayın ettiği zaman kendisine hassaten Allah'ın takvasını beraberindeki müslümanlara da hayır tavsiye eder; sonra şöyle buyururdu: «Allah yolunda besmele ile gaza edinl Allah'a küfredenlerle çarpışın! Gaza edin! Ama ganimete hıyanette bulunmayın! Gadir etmeyin! ölülerin burnunu, kulağını kesmeyin! Çocuk Öldürmeyin!
Müşriklerden olan düşmanınla karşılaştığın zaman onları üç haslete (veya güzel huya) da'vet et! Bunların hangisinde sana icabet ederlerse onu kabul et; ve kendilerini bırak! Sonra :
Onları İslâm'a davet et! Şayet sana icabet ederlerse onu kabul et; ve kendilerini (serbest) bırak!
Sonra kendilerini yurdlartndan muhacirler diyarına göçmeye davet et! Ve onlara haber ver ki(bunu yaparlarsa muhacirlerin lehine olan onlann da lehine, aleyhine olan onların da aleyhine olacaktır. Yurdlarmdan göçmeyi kabul etmezlerse onlara haber ver ki, müslümanların bedevileri gibi olacaklar; kendilerine Allah'ın, mü'minler üzerine cereyan eden hükmü uygulanacak; ganimet ve harada hiç bir hakları

olmayacaktır. Meğer ki, müslümanlarla birlikte mücâhede edeleri.. Eğer bunu kabul etmezlerse onlardan cizyeyi [2] iste! Şayet sana icabet ederlerse onu kabul et; ve kendilerini (serbest) bırak! Kabul etmezlerse artık Allah'dan yardım dileyerek onlarla harb et!
Bir kal'a ahâlisini muhasara eder de senden Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini kendilerine bahşetmeni dilerlerse onlara ne Allah'ın ahdini ver; ne de Peygamberinin ahdini!.. Lâkin onlara kendi ahdini ve arkadaşlarının ahdini ver! Çünkü sizin kendi ahidlerinizi ve arkadaşlarınızın ahidlerini bozmanız, Allah'ın ve Resulünün ahdini bozmaktan ehvendir.
Bir kal'a ahalisini muhasara eder de, senden kendilerine Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse onlara Allah'ın hükmünü tatbik etme! Lâkin onlara kendi hükmünü tatbik et! Zîrâ Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip etmİyeceğİnİ bilmezsin!»
Abdurrahmân bunu yahut benzerini söylemiştir. İshâk ise Yahya b. Âdem'den rivayet ettiği hadîsinin sonunda şunları ziyâde etmiştir: «Dedi İd : Ben bu hadisi Mukaatil b. Hayyan'a andım da : Bana Müslim b. Heysam, Numân b. Mukarrin'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seliemjden naklen bu hadîsin mislini rivayet etti; dedi. (Yahya: Yâni hadîsi Alkame, fbnî Hayyan'a söylüyor, demiştir.)

4- (...) Bana Haccâc b. Eş-Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüssamed b. Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şute rivayet etti (Dedi ki) : Bana Alkame b. Mersed rivayet etti. Ona da Süleyman b. Büreyde, babasından naklen rivayet etmiş. Babası şöyle demiş:
«ResûlÜllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) bir kumandan veya müfreze gönderdiği zaman onu çağırır da kendisine tavsiyede bulunurdu...»
Râvi hadîsi, Süfyân'ın hadîsi mânâsında nakletmiştir.

5- (...) Bize İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Munammed b. Abdüvehhâb El-Ferrâ\ Hüseyn b. Velîd'den, o da Şu'be'den bu isnadla rivayette bulundu.
Seriyye: Ordudan seçilen bir kıt'a askerdir. Bunların vazifesi düşmana baskın yaparak tekrar yerlerine dönmektir. îbrâhîm Harta î 'nin beyanına göre: Seriyye, dört yüz kadar suvâri demektir. Bunlara seriyye denilmesi, geceleyin gittikleri ve gidişlerinden kimsenin haberi olmadığı içindir. Zîra geceleyin yürüdü mânâsında Araplar : «sera» ve «esrâ» kelimelerini kullanırlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müşriklerin üç haslete davet olunacağını bildirdikten sonra, bunların neler olduğunu beyân hususunda:
«Sonra onları İslâm'a davet et!» buyurmuştur. Nevevî bu cümlenin bütün Sahîh-i Müslim nüshalarında burada olduğu gibi «sonra» mânâsına gelen «sunime» edatı ile rivayet -edildiğini söylüyor. Kaadî Iyâz : «Bu rivayetin doğru şekli sümme edatım düşürerek (onları İslâm'a davet et!) şeklinde okumaktır. Filhakika Ebû Ubeyd'in kitabında, Ebû Davud'un -Sünen»itxle ve başka yerlerde sümme iskat edilerek doğrusu rivayet olunmuştur. Çünkü bu cümle üç hasletin tefsirinden başka bir şey değildir.» diyor. Mâzirî ise «sümme* edatının burada lüzumsuz değil, istiftâh yâni söze başlamak için getirilmiş olduğunu söylemiştir,
«Sonra kendilerini yurtlarından muhacirler diyarına göçmeye davet et!» ilâh... cümlelerinden murâd: Medîne'ye hicretlerinin müstehab oluşudur. Medîne'ye hicret ederlerse fey' [3] ve ganimet gibi malların kendilerine verilmesini hak edecekler; aksi takdirde çölde yaşayıp hicret ve gazalara iştirak etmeyen bedevi müslümanlar gibi fey' ve ganimette bir haklan olmayacak, kendilerine yalnız istihkaklarına göre zekât verilecektir.
İmam Şafiî bu hadîsle istidlal ederek: «Sadakalar, fey'de hakkı olmayan fakirlere verilir; fey' yalnız askerin hakkıdır. Sadaka alanlara fey', fey' alanlara da sadaka verilmez.» demiştir. îmam Âzam'la Mâlik'e göre iki nevi' mal arasında bir fark yoktur; ve her iki Arkaya verilebilirler.
Ebû Ubeyd bu hadîsin mensûh olduğunu iddia etmişse de Nevevî bunun kabul edilmediğini söylüyor.
Hadîs-i şerifteki zimmetten murâd: Ahd yâni verilen sözdür. Buradaki nehîleri ulemâ tenzîhen mekruh mânâsına almışlardır,

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Gadir yâni ahdi bozmak, ganimete hıyanet, harbte küçük çocukları öldürmek gibi şeyler haramdır.
2- Baş kumandanın, kumandan ve askerlere Allah'dan korkmalarını ve emirleri altında olanlara iyi muamele etmelerini tavsiyede bulunması, harb esnasındaki vazifelerini ve kendilerine nelerin haram, helâl, mekruh veya müstehab olduğunu bildirmesi müstehabtır.
3- îmam Mâlik, Evzâî ve diğer bazı ulemâ bu hadîsle istidlal ederek: «Cizye Arap olsun, acem olsun; kitabî olsun, mecûsi veya başka bir dîne mensûb bulunsun bütün kâfirlerden alınır.» demişlerdir.
îmam Âzam 'a göre cizye Arabın müşrikleri ile mecûsîleri müstesna olmak üzere bütün kâfirlerden alınır. İmam Şafiî ise Arap olsun, Acem olsun yalnız ehl-i kitâb ile Mecûsîlerden alınacağına kail olmuştur.
4- Cizye denilen verginin mikdannda da ihtilâf olunmuştur. İmam Azam'la diğer Küfe uleması ve îmam Ahmed bunun zengine senelik kırk sekiz dirhem, orta halliye yirmi dört, fakire on iki dirhem olacağını söylemişlerdir. îmam Şafiî 'ye göre zengin ve fakirden senelik en az bir dînâr alınır. Çok miktarı anlaşmalarına bağlıdır. İmam Mâlik altın sahibinden dört dînâr; gümüş sahibinden kırk dirhem alınacağına kail olmuştur.

3- Kolaylığı Emir; ve Nefret Ettirmeyi Terk Hususunda Bir Bab

6- (1732) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Kûreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Büreyd b Abdillâh'dan, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Satlalicı/ıÜ Aleyhi ve Seltem) ashabından birini bir hangi işi hususuna gönderdiği vakit:
«Sevindirin; nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın; güçleştirneyin!» buyururdu.

7- (1733) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Şu'be'den, o da Saîd b. Ebî Bürde'den, o da babasından, o da dedesinden naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUaİlahü Aleyhi ve Seilem) kendisini Muâz'Ia birlikte Yemen'e göndermiş; ve :
«Kolaylaştırın! Güçleştirmeyin! Sevindirin! Nefret ettirmeyin! Uyuşun! İhtilâf etmeyin!» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yân, Amr'dan naklen rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Halef de Zekeriyyâ b. Adİy'den rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ubeydullah, Zeyd b. Ebî Üneyse'den naklen haber verdi
Her iki râvi Saîd b. Ebî Bürde'den, o da babasından, o da dedesinden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selicm)'den naklen Şu'be'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Zeyd b. Ebî Üroeyse'nin hadîsinde : «Uyuşun! İhtilâf etmeyin!» cümlesi yoktur.

8- (1734) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû't-Teyyâh'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Saîd rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Velîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den, o da Ebû't-Teyyâh'dan naklen rivayette bulunmuşlardır. Ebû't-Teyyâh şöyle demiş : Ben Enes b. Mâlik'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kolaylaştırın! Güçleştirmeyin! Teskin edin! Nefret ettirmeyin!» buyurdu.
Ebû Mûsâ rivayetini Buhari «Kitâbû'I-Megâzî»de; Enes rivayetini de «Kitâbü'1-İlm» ile «Kitâbül-Edeb^de tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif cevâmiu'l-kelimdendir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sözü az, mânâsı çok olan hadîslerine «cevâmiu'l-kelim» denildiğini evvelce görmüştük. Bu hal ona mahsus bir lütfü İlâhîdir.
Bu hadîsin cevâmiu'l-kelimden sayılması bütün dünyâ ve âhîret hayırlarına şâmil olduğundandır. Zîra dünya amel yeri, âhiret de ceza diyarıdır. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada dünyaya ait işlerde insanlara kolaylık gösterilmesini, âhiret umuru huyunda da hayırlı va'dler; sevindirici müjdeler verilmesini emir buyurmuş; bu suretle âlemlere rahmet olarak gönderildiğini isbât eylemiştir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Bir şeyin emredilmesi o şeyin addının haram olduğunu gösterir. Şu halde kolaylık gösterilmesi emredildikten sonra bir de «Gtiçl eştirmeyin!» buyurulmasının faydası nedir?
Bu suâle allâme Aynî şu cevâbı veriyor : «Biz bu kaideyi teslim etmiyoruz. Etsek bile burada maksat, zimmen lâzım gelen mânânın te'-kîd için sarahatle irâde edilmesidir. Zîra yalnız «Kolaylaştırın» buyursa idi, nekire olan bu emir, bir defa kolaylık gösterip ekseri hallerde güçlük çıkaran kimseye de uygun düşerdi. Fakat «Güçleştirmeyin!» buyurunca artık bütün hâllerde güçleştirmenin her yönü ile kaldırıldığı anlaşılmıştır. «Nefret ettirmeyin!» ifadesinde de hal böyledir.»
«Siyak-ı nefîde gelen nekireler umûm ifade ederler. Binâenaleyh burada sadece «Güçleştirmeyin!», «Nefret ettirmeyin!» buyurmak yeterdi.» denilirse şöyle cevap verilir: Güçleştirmenin kaldırılmasından kolaylaştırmanın sübût bulması lâzım gelmediği gibi, nefret ettirmemekten de kolaylaştırmak lâzım gelmez. İşte bu zıd manâlı sözler bunun için bir araya getirilmişlerdir. Makam da îzâh îcab eder; zîra va'z ve irşada ben^ zemektedir. Mânâ şudur:
«İnsanlara yahut mÜ'minlere Allah'ın fadlu keremini, sevabını, ihsanının çokluğunu, rahmetinin genişliğini müjdeleyin!..»
«Nefret ettirmeyin!» cümlesinin mânâsı da öyledir. Yâni muhtelif vaîd ve korkutucu emir ve nehîleri söyleyip şiddet göstermeyin ki, yeni müslüman olanlar, bulûğ çağma yaklaşan çocuklar ve günahlarından tev-be etmiş bulunan âsîler îslâm'a yatışsınlar. Bunları lütfü mülâyemetle yavaş yavaş ibâdetlere alıştırın! Nitekim îslâmiyetin ilk zamanlarında bu tedrîce riâyet olunuyordu. Çünkü yeni müslüman olan bir kimseye gösterilen kolaylık, onun dîne ısınmasına ve neşatının artmasına sebep oluyordu. Şiddet gösterilmiş olsa ya dîni kabuî etmez yahut dînde sebat göstermeyip dönebilirdi.
Hadîsin Muhammed b. Abbâd rivâyetindeki Süfyân tarîki hakkında Dârekutnî söz etmiş; bu hadîsi Buhâri'nin, Süfyân tarîki ile tahrîc etmediğini söylemişse de Nevevî kendisine cevap vermiş; burada tmam Müslim 'e karşı söylenecek bir söz olmadığım kaydettikten sonra şunları ilâve etmiştir: «Çünkü Muhammed b. Abbâd mevsuk bir râvîdir. Hadîsi Süfyân'dan, onun da Amr b. Saîd 'den naklen rivayet ettiğini kat'i-yetle bildirmiştir. Hadîs sabit olmasa bile M üs1im'e yine zarar vermez; zîra metni başka yollardan sabit olmuştur.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Cemaata Allah'ın lütf-u kereminden, sevabının çokluğundan, ihsanının genişliğinden bahsederek onları dîne ısındırması gerekir. Allah'ın tebşîrâtını söylemeyip sırf azabından bahisle onları korkutmak bilhassa yeni müslüman olanlar karşısında zararlı ve memnu' bir harekettir.
2- Bir işte söz sahibi olanların daima rifk-u mülâyemetle muamele görmeleri; ortak iş yürütenlerin birbirleri ile uyuşup anlaşmalıdır. Velev ki iazîlet sahibi insanlar olsunlar. Çünkü hatırlatma mü'minler için faydadan hâlî değildir.

4- Gadrin Haram Kılınması Babı

9- (1735) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îMuhammed b. Bişr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Saîd (yâni Ebû Kudâmete's-Serahsî) de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya —ki Kattân'dir— rivayet etti. Bunların hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah kıyamet gününde gelmiş geçmiş bütün İnsanları bir araya topladığı vakit her vefasız için bir sancak çekilecek; ve : işte fülân oğlu fülânın vefasızlığı budur! denilecektir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû'r-Rabi' El-Ateki rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Abdullah b, Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sahr b. Cüveyriye rivayet etti. Bu râvilerin ikisi ek Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye StUemyden naklen bu hadîsi rivayet etmişlerdir.

10- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr da İsmâîl b. Ca'fer'den, o da Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet ettiler ki, îbni Dinar, Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallatlahu Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki vefasız için kıyamet gününde Allah bir sancak dikecek ve: Dikkati.. Bu fülânın vefasızlığıdır! denilecektir.» buyurdular.

11- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Abdullah'ın iki oğlu Hamza ile Sâlim'den' naklen haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallat taJıü Aleyhi ve Sellem)i:
«Kıyamet gününde her vefasız için bir sancak olacaktır.» buyururken işittim.

12- (1736) Bize Mufaammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Ebî Adiy rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Halid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Ca'ferJ haber verdi. Bunların ikisi de Şu'be'den, o da Süleyman'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etmişlerdir.
«Kıyamet gününde her vefasız için bir sancak olacak : Bu fülânın vefasızlığıdır; denilecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. H.
Bana Ubeydullah b. Saîd dahî rivâ et etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahmân rivayet etti. Bunların hepsi Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Abdurrahmân'm hadîsinde: «Bu fülânın vefasızlığıdır; denilecektir.» cümlesi yoktur.

13- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yahya b. Âdem, Yezîd b. Abdilâzîz'den, o da A'meş'den, o da Şakîk'dan, o da Abdullah'dan [4] naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Re-sûlüllah (SaliaÜahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde her vefasız için bir sancak olacak; onunla tanınacak : Bu fülânın vefasızlığıdır; denilecektir.» buyurdular.

14- (1737) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den, o da Sabit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kıyamet gönünde her vefasız ign bir sancak olacak; onunla bilinecektir.» buyurdular.

15- (1738) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Şu'be, Huleyd'den[5], o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den, o da Feyg&mher (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.
«Kıyamet gününde her vefasız için arkasında bir sancak olacaktır.» buyurmuşlar.

16- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-düssamed b. Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müstemir b. Key-yâr [6] rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Nadra, Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde her vefasız için bir sancak olacak; kendisi için
vefasızlığı mikdarı dikilecektir. Dikkat edin ki, gadir i'tibarı ile âmmeyi idare edenden daha büyük vefasız yoktur.» buyurdular.
Bu hadîslerden Abdullah b. Ömer rivayetini Buhâri «Kitabu'1-Edeb» ile «Kitâbu'l-Fiten»de; Abdullah b. Mes'ûd rivayetini «Kitâbu'l-Cizye»de tahrîc etmiştir.
Gadir: Bir şeyi yapacağına söz verip de yapmayan vefasız demektir. Her vefasız için bir sancak dikilmekten **murâd:** Onu halk huzurunda teşhîr edecek bir alâmet dikilmesi dir. Eskiden bir kimse verdiği sözü yerine getirmezse Araplar pazar yerlerine sancaklar dikerek onun vefasızlığını teşhir ederlermiş.
«Bu filânın vefasızlığıdır.» cümlesinin manâsı: Bu onu rezîl eden vefasızlığının alâmetidir, demektir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Gadir yâni vefasızlık şiddetle haramdır. Bahusus kaymakam, vali ve devlet reisi gibi âmme hizmetinde bulunanların verdikleri sözü tutmamaları daha da şiddetle memnû'dur. Çünkü böylelerin gadrinden doğacak zarar birçok kimselere dokunur. Meşhur kavle göre bu hadîs vefasız hükümdar hakkında vârid olmuştur. Kaadî Iyâz burada iki ihtimâlden bahsetmiştir:
Birinci ihtimâl, hükümdarın gadridir. Bu, millete karşı verdiği sözü tutmamak yahut üzerine aldığı vazifeyi yapmamakla ajur.
İkinci ihtimâl, milletin hükümdara karşı vefasızlığıdır. Bu da ona karşı itaatsiz davranmak, fitneye sebep olacak şeyleri yapmakla meydana gelir.
Nevevi : «Sahîh olan birinci ihtimâldir.» demişse de Buharı sârini Aynî, haberi umum mânâsına hamletmekte bir beis görmemiştir.
2- Bu rivayetler «Kıyamet gününde insanlar annelerinin adlan ile çağırılacaktır.» diyenlerin sözünü reddetmektedir. îbni Battal: «Baba adı ile çağırmak, ta'rîften daha sağlam ve temyiz için daha beliğdir.» diyor.
3- Zahire göre hüküm vermek caizdir.

5- Harbte Hilenin Cevazı Babı

17- (1739) Bize Aliyyü'bnü Hucr Es-Sa'dî ile Amru'n-Nâkıd ve Züheyr D. Harb rivayet ettiler. Lâfız Alî ile Züheyr'indir. (Alî: Ahberana ta.birini kullandı, ötekiler: Haddesena dediler.) Süfyân şöyle demiş : Amr, CâbİR'i şunları söylerken işitmiş: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) :
«Harb hileden ibarettir.» buyurdular.

18- (1740) Bize Muhammed b. Abdirrahmân b. Sehm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Harb hileden ibarettir.» buyurdular.
Bu hadîsleri Buhâri «Kitabü'l-Cihâd»da; Câbir rivayetini Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Kitâbü'I-Cihâd»da; Nesâî «Kitabü's-Siyer»de muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir. Bu bâbta Nesâî, Hz. A1î (Radiyallahuanh)'dan, İbni Mâce , Hz. İbni Abbâs ile Hz. Âişe'den; Ebû Dâvûd, Kâ'l b. Mâlik (Radiyaİlahü anh) 'dan; İmam Ahmed Hz. Enes'den; Bezzâr, İbni Ömer'le Hüseyin b. Alî 'den Ebû Ya 'lâ El.Mavsılî, Hasan b. Aliy (Radiyaİlahü anh) 'dan Ebû Yâlâ ile Taberâni Abdullah b. Selâm 'dan; Taberânî Zeyd b. Sabit'le Nevvâs b. Sem'ân, Avf b. Mâlik, Nuaym b. Mes'ûd ve Nebît b. Şerît'dan hadîsler tahrîc etmişlerdir.
Had'a : Aldatmak, hile yapmak, niyetinin aksini göstermektir. Bu kelime «hud'a» ve «hudea» şekillerinde de okunabilirse de en meşhur kıraati «had'a»dır. Sa'leb ve diğer lisan âlimleri : «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SellemYm lügati budur.» demişlerdir.
Harpte küffara hîle yapmak bütün ulemânın ittifakı ile caizdir; ve nasıl imkân bulunursa öyle yapılır. Yalnız küffara verilen söz ve emânı bozmak caiz değildir. Bu hususta İbni '1-Arabi şunları söylemiştir :
«Harpte aldatma : Gizlemek, örtmek ve sözden dönmek gibi şeylerle olur. Bu haramdan istisna ve tahsis edilen câizattandır. Yalan bilittifak haram; fakat bazı yerlerde bilittifak caizdir. Bunların başında harp gelir. Kulların za'fından dolayı harp ve emsalinde Allah yalan

söylemeye bir lütuf olarak izin vermiştir. Onun helâl kılınmasında aklın hiç bir te'-sîri yoktur. Bu iş sadece şeriata aittir. Şayet bid'atçnarın dediği gibi yalanın haram kılınması aklî ve haram kılma işi nefsi bir sıfat olsaydı yalan söylemek ebediyyen helâl olamazdı. Bu mesele aklî meselelerden değildir ki cevap vermeye değsin! Bu cihet ulemâmıza gizli kalmış; Taberî (yalan ancak ta'rîz yolları ile caiz olur, hakikî yalara söylemek helâl değildir.) demiş; Nevevî; (Zahire bakılırsa hakikî yalanı söylemek mubahtır, lâkin yâlnız ta'rîzle yetinmek efdaldir.) mütaleasında bulunmuştur...»

6- Düşmanla Karşılaşmayı İstemenin Keraheti ve Karşılaşıldığı Zaman Sabrın Emredilmesi Babı

19- (1741) Bize Hasen b. Aliy El-Hulvanî ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Âmir El-Akadî, Muğîre'den —ki İbni Abdirrahnıan El-Hizâmî'dir— o da Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallaÜahi Aleyhi ve Seilem) ;
«Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin; ama onlarla karşılaştığınız vakit sabredin!» buyurmuşlar. .

20- (1742) Bana Muhammed b. RâfV de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Ukbe, Ebû'n-Nadr'dan, o da Eşlem (kabilesinden Peygamber {Sallaiiahü Aleyhi ve Senem)* in ashabındaı Abdullah b. Ebî Evfâ denilen bir zatın kitabından naklen haber verdi. Ömer b. Ubeydil-lâh Harûrüer üzerine yürüdüğü vakit Abdullah kendisine mektup yazarak, Resûlüüah (Sallaiiahü Aieyhi ve Selteınyin düşmanla karşılaştığı bir gününde beklediğini, tâ güneş (batıya) meylettiği zaman aralarında ayağa kalkarak:
«Ey nâs! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! Allah'dan afiyeti isteyin! Onlarla karşılaştığınız zaman da sabredin! Bilin ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır.» buyurduğunu; sonra Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve SelUm) (tekrar) kalkarak:
«Allahim! Ey kitabı indiren, bulutu hareket ettiren ve hizibleri bozguna uğratan! Bunları perişan et! Ve bizi onlar üzerine muzaffer kıl!» dîye duâ ettiğini ona haber vermiş.
Bu hadîsleri Buhâri «Kitâbu'l-Cihâd»ın birkaç yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî aynı bahiste tahrîc etmişlerdir.
Peygamber {Sallaiiahü Aieyhi ve Selıem)'m düşmanla karşılaşmayı istemekten men' etmesi bu temenni böbürlenmeyi ve nefse, kuvvete güvenmeyi tezammun ettiği içindir. Bu bir nevi' zulümdür. Allah Teâlâ ise mazluma yardımı tekeffül buyurmuştur. Bir de bu hareket düşmanı hiçe Sayıp onunla alay etmek olur ki, ihtiyat ve tedbire muhaliftir. Huneyn harbinde müslümanlara ucub gelmiş, bu sebeple harbin başında bozulmuşlardı. Sonradan kendilerine gelince Allah'ın nusratı da yetişti. Müslüman —bugünkü telâkkinin aksine olarak— kendine ve kuvvetine değil, daima Allah'a güvenecektir.
Sonra belâya sabır hususunda herkes bir değildir. Peygamber {Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte harbeden bîr adam, aldığı yaraların acısına dayanamayarak intihar etmişti. Onun içindir ki, Hz. Ebû Bekir: «Bence afiyette olup şükretmem, ibtilâ edilip sabretmemden daha makbuldür.» demiştir. A1i (Radiyallahu anh) 'nm.dahî oğluna: «Yavrucuğum, sakın bir kimseyi mübârezeye davet etme! Ama seni birisi ona davet ederse hemen karşısına çık! Zîra o zâlimdir; Allah Teâlâ zulüm gören kimseye yardımı tekeffül buyurmuştur.» dediği rivayet olunur.
MÜbâreze: Harpten önce iki taraftan birer kişi çıkarak yekeyek harbetmeleridir. Bunun hükmü hususunda İbni'l-Münzir şunları söylemektedir: «Kendilerinden ilim alınan bütün ulemâ bir kimsenin mübârezeye çıkabileceğine ve kumandanın izni ile mübârezeye davet de edebileceğine ittifak etmişlerdir. Yalnız Hasan-ı Basrî müstesna! Çünkü o bunu mekruh saymıştır...»
Bazıları kumandanın izninden bahsetmeksizin mübârezeyi mubah görmüşlerdir, imam Mâlik ile Şâ'fîî'nin kavilleri budur. Mübârezeyi kâfir isterse karşısına çıkmak müstehab olur. Çıkacak kimsenin tecrübeli olması ve kumandanın izni ile çıkması da müslehaetır. Ahab-ı kiramdan müşriklerle mübâreze edip boyunlarını vuranlar olmuştur.
Hadîs-i şerîf düşman karşısında sabırla harbetmeye teşvik ediyor. Filhakika harbin en kuvvetli rüknü sabırdır. Teâlâ Hazretleri harp âdabını şu âyet-i kerîmede toplamıştır
«Ey imân edenler! Bir bölükle karşılaşırsanız derhal sebat edin! Allah'ı da çok anın ki felah bulaşınız! Hem Allah'a ve Resulüne itaat edin! Çekişmeyin! Yoksa başarısızlığa uğrarsınız; kuvvetiniz gider. Sabredin! Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir. Yurdlarından şımararak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men'edeni er gibi olmayın!» [7]
Allah'tan afiyet dileği hususunda birçok hadîsler vârid olmuştur. Bundan murâd: Bedene ait bütün iç ve dış hastalıkları ile dünya ve âhi-rete ait bütün kötülüklerin defini istemektir.
«Bilin ki cennet kılıçların gölgeleri altındadır.» cümlesi: Allah'ın sevabı ve Cennete götürecek sebebi Hak yolunda harbetmekte ve harbe gitmektedir. O halde hemen sadakatla harbe koşun ve sebat edin! manasınadır.
Ulemânın beyanına göre Resulü Ekrem'in harbi öğleden sonraya bırakması o zaman hava bir parça serinleyip harbe daha elverişli olduğu İçindir. Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîste:
«Besûlüllah (SalJaltahü Aleyhi ve Sellem^ harbi rüzgârlar esip, namaz vakti gelinceye kadar te'hlr ederdi.» denilmiştir ki, bunun bir sebebi de namaz vaktinin ve o vakitte yapılan duaların faziletidir.
Hadîsin ikinci rivayeti düşmanla karşılaşıldığı vakit duâ ederek Allah'tan zafer niyazında bulunmanın müstehab olduğuna; keza hadîs rivayetinde yazışma ve icazetle amel edilebileceğine delildir. Nitekim usul, fıkıh ve hadîs ulemâsının cumhuru da buna kail olmuşlardır.

7- Düşmanla Karşılaşıldığı Zaman Zafer İçin Dua Etmenin Müstehab Oluşu Babı

21- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, tsmâîl b. Ebî Hâlid'den, o da Abdullah b. Ebî Evfâ'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) biziblerin aleyhine dua etti ve:
«Allahım! Ey kitabı indiren! Hesabı sür'atli olan! Bu hizibieri bozguna uğrat! Allahım! Bunları bozguna uğrat ve târu mâr e?!» buyurdular.

22- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf b. Cerrah, tsmâîl b. Ebî Hâlid'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben îbni Ebî Evfâ'ya şöyle derken işittim: Resûlüllah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) Hâlid'üı hadîsi gibi dua etti. Yalnız o: «Hizibieri bozguna uğratan» demiş; «Allahım» sözünü zikretmemiştir.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile tbni Ebî Ömer de hep beraber îbni Uyeyne'den, o da İsmail'den bu isnâdla rivayet ettiler, tbni Ebî Ömer kendi rivayetinde «Rüzgârı hareket ettiren!» ifadesini ziyade etti.

23- (1743) Bana Haccâc b. Eş-Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Sâbit'ten, o da Enes'-den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selİcm) Uhud (harbi) gününde:
«Allahım! Sen dilersen yeryüzünde sana ibâdet edecek kimse kalmaz!» diye duâ ediyormuş.
Zelzele: Sarsıntı, yer sarsıntısı; korku ve dehşet saçan şey mânâlarına gelir. Burada insanları sarsıp korkutan dehşet ve şiddet mânâsında kullanılmıştır.
Resûlüllah (Sallallahı. Aleyhi ve Sellem)'in :
«Allahım! Sen dilersen yeryüzünde sana ibâdet edecek kimse kalmaz!» şeklindeki duası, Allah'ın kaderine tam teslimiyet halinde bulunduğunu gösterir. Bu söz : «Şerri Allah murad etmez; o mukadder değildir.» diyen kaderiyye taifesinin şaşkınlarına bir red cevabı mahiyetindedir. Aynı zamanda zafer niyazıdır.
Resulü EkremfSallaUaJıü Aleyhi ve Sellem) 'in bu duayı Bedir gazasında yaptığı da rivayet olunmuştur. Nitekim ileride gelecektir. Hattâ orada yaptığı siyer ve megâzî kitaplarında daha meşhurdur. Fakat bu iki rivayet arasında çatışma yoktur. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) o duayı iki yerde de yapmıştır.

8- Harbde Kadınlarla Çocukları Öldürmenin Haram Kılınması Babı

24- (1744) Bize Yahya fa. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahi Aleyhi veSeUem)'m gazalarından birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulunmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SclUm) kadınlarla çocukların öldürülmesini yasak etmiş.

25- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz Ubcydullah b. Ömer, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Bu gazalardan birinde bir kadın Öldürülmüş olarak bulundu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarla çocukları öldürmeyi yasak etti.
Bu hadîsi Buhâri ile Ebû Dâvûd «Kitâbu'l-Cihad»da tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ bu hadîsle amel hususunda ittifak etmişlerdir. Harbe iştirak etmeyen kadın ve çocukları Öldürmek haramdır. Harbe iştirak ederlerse cumhûr-u ulemaya göre öldürülürler. Küffann ihtiyarlarına gelince:
Şayet harp hakkında fikirlerinden istifade edilirse onlar da öldürülür. Aksi takdirde ihtiyarlarla rahipler hakkında ihtilâf olunmuştur. İmam Âzam 'la, îmam Mâlik öldürülmeyeceklerine kail olmuşlardır. İmam Şafiî 'nin esah olan kavline göre öldürülürler.

9- Kadınlarla Çocukların Gece Baskınlarında Kasıdsız Olarak Öldürülmelerinin Cevazı Babı

26- (1745) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansur ve Amru'n-Nâkıd, toptan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ubeydullah'dan, o da İbni Abbas'dan, o da Sa'b b. Cessâme'den naklen haber verdi. Sa'b şöyle demiş: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seltem)'c müşriklerden gece baskınına uğrayan zürriyetlerin hükmü soruldu. Bu suretle müslümanlar onların kadınlarına ve çocuklarına isabet ediyorlardı. Peygamber [SaUaUahü Aleyh'ı ve Sellcın):
«Onlar onlardandır.:) buyurdular.

27- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da Ibni Abbâs'dan, o da Sa'b b. Cessâme'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
— Yâ Resûlâllah! Biz gece baskınında müşriklerin zürriyetlerine isabet ediyoruz! dedim,
«Onlar onlardandır.» buyurdular.

28- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi. Ona da İbni Şihâb, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da İbni Abbâs'dan, o da Sa'b b. Cessâme'den naklen haber vermiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Bir su-vâri gurubu geceleyin baskın yapsa da müşriklerin çocuklarından bazılarına isabet etse ne buyurursun? demişler.
«Onlar bobalarındandır!» buyurmuş.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce «Kitâbü'l-Cihâd»da; Tirmizî ile Nesâî «Kitâbü's-Siyer»de olmak üzere bütün «Sünen» sahipleri tahrîc etmişlerdir.
Nevevî diyor ki : «Bu hadîs memleketimizin ekseri nüshalarında burada olduğu gibi (Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'e müşriklerin zürriyetleri soruldu) şeklindedir. Bir rivayette harp edilen beldenin yerli müşrikleri sorulmuştur. Kaadî Iyâz bu rivayeti Sahîh-i Müslim râvilerinin cumhurundan nakletmiş : Doğrusu da budur; birinci rivayet bir şey değildir: Belki tasniftir, hadîsin sonu, ondaki hatâyı açıklamaktadır, diyor.
Ben derim ki: Birinci rivayet Kaadî 'nin iddia ettiği gibi bâtıl değildir. Bilâkis onun bir vechi vardır. Takdiri şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemfe gece baskınında vurulup öldürülen müşrik kadınları ile çocuklarının hükmü sorulmuş; o da : Onlar babalarından-dır; yâni bunda bir beis yoktur; çünkü babalarının hükümleri mîras, nikâh, kısas, diyet ve saire onlar hakkında da carîdir, demek istemiştir. Maksat : Zaruret yokken bunu kasden yapmadıkları zaman verilen hükümdür. Yukarıda kadm ve çocukların öldürülmemesine dair geçen hadîsten murat ise onları seçebildikleri zamandır.
Kadm ve çocukların gece baskınında öldürülebileceğini gösteren bu hadîs hem bizim mezhebimiz hem de Mâlik, Ebû Hanîfe ve cumhurun mezhebidir.
Beyâtm mânâsı: Düşmana geceleyin erkek, kadın ve çocuk birbirinden fark edilemeyecek bir şekilde baskın yapmaktır.
Zerârî: (Yânın teşdîd ve tahfifi ile) iki şekilde okunur. Teşdîdle okunması daha fasîh ve meşhurdur. Burada zerârîden murat: Kadm ve çocuklardır...» Fakat Nevevî'nin son cümlesine allâme Aynî i'tiraz etmiş : «Zerârî kelimesinden kadınlar nasıl murat edilebilir? Buhâri'nin rivayetinde gördüğün gibi zerârî kelimesi kadınlar üzerine atfedilmiştir?» demiştir. Aynî bu sözü ile şunu demek istemiştir :
Zerârî: Zürriyyetin cem'idir. Zürriyyet: Bir kimsenin çocukları ve nesli demektir. Hadîste de bu kelime kadınlar üzerine atfedildiğine göre ondan kadınları kasdetmeye imkân yoktur; çünkü atıf, iki şeyin birbirine mugayir olduğunu gösterir. Hâsılı, harbde bîçâre

ihtiyarları, kadın ve çocukları, rûhânî şahısları —kimseye bir zararları olmamak şartı ile— göz baka baka kasden öldürmek bütün ulemânın ittifakı ile haramdır. Bu hususta birçok hadîsler vardır. Gece baskınlarında seçemeden, kasıd-sız olarak öldürülmelerinde ise beis yoktur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Yâ kâfirlerin arasında müs-lümanîar da bulunur veya kâfirler müslümanları kendilerine siper ederlerse?
Cevap: Bu mesele ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre içinde müslüman esirler bulunan bir kafir karasına veya gemisine ateş açılmaz. Evzâî dahî: «Küffâr müslüman çocuklarını kendilerine siper ederlerse onlara silâh atılmaz; içinde müslüman esirler bulunan gemi yakılmaz.» demiştir.
Sevrî, Ebü Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed/ İshâk, İmam Ahmed ve sahîh olan kavle göre îmam Şafiî: «Küffârın katline çocuklarla kadınların öldürülmesinden başka bir çâre yoksa bunda bir beis yoktur.» demişlerdir. Hattâ Hanefîler'le Sevrî'ye göre İçerisinde müslüman esirleri veya çocukları yahut müşriklerin çocukları bulunan kal'alara ve gemilere ateş açmakta da beis yoktur. Böyle bir harpte müslümarüardan ölen olursa diyeti ödenmez;" Hanefîler'e göre keffâret de lâzım gelmez. Sevrî keffâretin lüzumuna kail olmuştur.
Hadîs-i şerif, düşmana gece baskını yapılmasının caiz olduğuna, evvelce dine davet edilen kâfirlere bilâhare habersiz baskın yapılabileceğine ve küffann çocuklarına dünyada babalarının hükmü verileceğine delildir. Âhiret hakkındaki hükümleri babında ise üç kavil vardır :
a) Küffann çocukları bulûğa ermeden ölürlerse cennetlik olurlar.
b) Cehennemlik olurlar.
c) Bu hususta bir şey söylenemez; tevakkuf olunur. AUahu a'lem

10- Kafirlerin Ağaçlarını Kesme ve Yakmanın Cevazı Babı

29- (1746) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâ-fi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sahallahü Aleyhi ve Setlem) Benî Nadîr'in hurmalarını yakmış ve kesmiş. Bu yer Bü-veyre'dir.
Kuteybe ile İbni Rumh kendi hadîslerinde şunu ziyade ettiler: «Bunun üzerine Allah (Azze ve Celie): Yaş ağaç nâmına her neyi keser veya kökleri üstünde ayakta bırakırsanız (bu) Allah'ın izniyledir: Hem de yoldan çıkanları rezîl etsin diye! [8] âyet-i kerîmesini indirdi.»

30- (...) Bize Saîd b. Mansûr ile Hennâd b. Seriy rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni'l-Mübârek, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da fimi Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyh' ve Sellem^ Benî Nadîr'in hurmalarını kesmiş ve yakmıştır, ttassân şu beyti bu hâdise için söylemiştir: «Btiveyre'de uçuşan yangın, Benî Ivüey eşrafına ehemmiyetsiz geldi.»
«Yaş ağaç nâmına her neyi keser veya kökleri üstünde ayakta bırakırsanız...» âyet-i kerîmesi de bu hususta indi.

31- (...) Bize Sehl b. Osman da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Uk-betü'bnü Hâlid Es-Sükûnî, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} Benî Nadîr'in hurmalarını yaktı.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Megâzî» ile «Kitabü't-Tefsîr»de; Ebû Dâvûd ile îbni Mâce «Kitâbu'l-Cihâd»da; Tirmizî ile Nesâî de «Kitabü's Siyer» ve «Kitâbu't-Tefsîr»de tahrîc etmişlerdir.
Benî Nadîr, Medine yahudîlerinden bir kabiledir. Bunlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sulh muahedesi yapmışlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir diyet meselesinde kendilerine müracaat ederek hisselerine düşen diyeti vermelerini teklif edince buna razı olur güründüler, fakat kendi aralarında gizlice anlaşarak onu öldürmeye karar verdiler. O anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ya-hudi evinin duvarı gölgesinde birkaç arkadaşı ile oturuyordu. Yahudiler 'den Amr b. Cihâş isminde biri gizlice evin çatısına çıkarak oradan üzerine büyük bir taş atmak sureti ile onu öldürmek istedi. Ancak Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine kurulan tuzağı vahî sureti ile haber aldığı için derhal oradan kalkarak Medîne'ye döndü; sû-i kasıd da böylece akim kaldı. Bu vak'a hicretten 37 ay sonra olmuştur.
Bundan sonra Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) on gün zarfında Medîne'yi terk edip gitmeleri için yahudilere Muhammed b. Mes1eme (Radiyaüahü anh)'ı göndermiş; fakat yahudiler birkaç gün hazırlık yaptıktan sonra : «Biz yerimizden çıkmıyoruz, sen ne istersen yap!» diye direniş göstermişlerdi. İşte bu hâdise o zaman cereyan etmiştir. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yahudileri 15-20 gün muhasara etmiş, sonra onları sürgün etmiştir. Yahudilerin hurmalıkları Medine civarındaki Biiv'eyre denilen yerde idi. Altı yüz develik bir kafile halinde Medine 'den kalkan yahudilerin bir kısmı Hayber'e, bir kısmı da Şâm'a göç etmişlerdi.
Lînenin tefsirinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre lîne: Acvadan mâda bütün hurma nevi'Ieridir. Bir takımları : «Lîne : İyi cins hurmalardır.» demiş; başkaları bütün hurma cinslerine lîne denildiğini, daha başkaları bütün ağaçlara bu ismin verildiğini söylemişlerdir. Medîne'nin 120 çeşit hurması olduğu söylenir.
Hadîs-i şerîf harpte küffâra ait ağaçların kesilip yakıla bileceğine delâlet etmektedir ki, dört mezhebin imamları ile Abdurrahman b. Kaasim'in, Nâf'i , İshâk ve cumhurun mezhepleri de budur. Bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir (Radiyallahü. anh) Leys , Sa'd, Ebû Sevr ve Evzâî buna cevaz vermemişlerdir.

11- Ganimetlerin Hassaten Bu Ümmete Helal Kılınması Babı

32- (1747) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni'I-Mubârek, Ma'merden naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk, rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin Re-sûlull&h (Saltallahü Aleyhi', ve Sellem)'den rivayet ettiği budur, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir; ezcümle Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve SeÜe/n)
«Peygamberlerden bir peygamber gazaya çıktı da kavmine şunları söyledi : Nikâhla bir kadına mâlik olup da onunla gerdeğe girmeye istediği halde henüz girememiş bir adam benim arkamdan gelmesin! Başka biri ev yapmış, fakat tavanını çekememİşse (o da gelmesin!) Bir başkası koyun veya gebe develer satın almış da doğurmalarını bekliyorsa (o da gelmesini).
Bunu müteakib gazaya çıktı; ve o yere ikindi namazı vakti yahut ona yakın bir zamanda yaklaştı; ve güneşe : Sen me'mursun ama ben de memurum! Allahım, bunu benim üzerimde biraz durdur! dedi. Bunu müteâ-kıb güneş onun üzerinde Allah o yeri kendisine fethedinceye

kadar durduruldu. Derken aldıkları ganimetleri topladılar. Arkacığından onları yemek için ateş geldi : Fakat onları tatmaktan çekindi. Peygamber : Sizin içinizde ganimete hiyanet var; o halde bana her kabileden bir adam bey'at etsin! dedi. Bu surette ona bey'at ettiler. Derken bir adamın eli onun eline yapıştı. Peygamber : Ganimete hıyanet sizin içİnizdedir, bana senin kabilen bey'at etsin! dedi. Bu sefer ona kabilesi bey'at etti. Fakat eli iki veya üç kişinin eline yapıştı; ve (yine) : Ganimete hıyanet sizdedir; sizler hıyanet ettiniz! dedi. Nihayet ona inek başı kadar altın çıkardılar; ve onu yerde duran malın içine koydular. Arkasından ateş gelerek o malı yedi.
İşte ganimetler bizden önce hiç bir kimseye helâl olmamıştır. Bunun sebebi : Çünkü Allah Tebârekc ve Teâlâ bizim za'fımızı ve aczimizi bildi de onu bize tertemiz heiâi kıldı.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Humüs» ve «Kitâbü'n-Nikâh»da tahrîc etmiştir.
Bud': Kadının ferci demekse de bu gibi yerlerde nikâhla almak mânâsında kullanılır.
Halifât: Hâmile develer demektir. Ednâ : Fi'li rubaidir. Bu kelime ya «askerlerini yaklaştırdı» mânâsına müteaddidir; yahut «fethi yaklaştı» mânâsına lâzım olarak kullanılmıştır.
Kaadi Iyâz'in beyânına göre duası kabul edilerek güneş durdurulan bu Peygamber Yûşa' (Aleyhisselam) 'dır. Muhasara ederek aldığı şehir de Filistin 'deki Erîhâ'dır. Güneşin durdurulması mu'cizesi bizim Peygamberimi,^Salia'.lahü Aleyhi ve Sellem) 'e de iki defa nasîb olmuştur. Bunların biri Hendek harbinde vaki' olmuş; müs-lümanlar güneş batmcaya kadar ikindi namazını kılamamışlar; sonra Allah'ın izni ile güneş geri dönmüş ve namazı kılmışlardı. Bu hâdiseyi bildiren hadîsi Tahâvi nakletmiş; ve : «Râvileri mevsuktur.- demiştir.
İkincisi îsrâ gecesinin sabahında olmuştur. Allâme Aynî bu hârikanın Hz. Mûsâ ve Süleyman' M leyhisselam) 'la Hz. Alî'ye de vâki' olduğunu söyler. Yûşa' (Aleyhisselâm)'^ güneşe : «Sen me'mursun ama ben de me'murum!» şeklindeki hitabı : «Sen batmaya me'mursun ama hen de namaz kılmaya veya güneş batmadan gaza etmeye me'murum!» manasınadır. Ganimet meselesine gelince : Geçmiş Peygamberlerin âdeti, alınan ganimeti bir yere toplamaktı. Sonra gökyüzünden bir ateş inerek o ganimeti yer; bu da onun kabulüne alâmet olurdu. Bu seferde ateş yine inmiş; fakat ganimeti yemek şöyle dursun (atmamıştır bile! Bunun sebebi ganimete hıyanet karışması yâni ondan bir şeyler aşırılmasıdır. Nitekim araştırılınca inek başı kadar bir altın parçasının aşırılmış olduğu meydana çıkmış; bilâhare gelen ateş ganimeti yakmıştır.
Eski ümmetlerin kurbanlarını da böyle bir ateş inerek yer; kurbanın kabulü bu suretle anlaşılırdı.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Mühim işler ancak aklı başında ve zihni başka bir şeyler meşgul olmayan kimselere tevdi' edilmeli, aklı fikri başka şeyle meşgul olanlara verilmemelidir. Çünkü böylelerin azim ve sebatı zayıf olur.
2- Ganimetler yalnız Ümmeti Muhammed'e helâl kılınmıştır. Sair ümmetlere helâl kılınmaması ihlâs hususunda ümmet-i Muhammediyye derecesine varamadıkları içindir. Yâni harbe ganimet almak sevdası ile gitmesinler diye kendilerine ganimet haram kılınmıştır.

12- Enfal Babı

33- (1748) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Şimâk'dan, o da Muş'ab b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Babam (ganimetin) beşte bir (in) den bir kılıç aldı; ve odu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'e getirerek: Bunu bana hibe et; dedi. Fakat o razı olmadı. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle);
«Sana enfâîin hükmünü soruyorlar. De k\ : Enfâi Allah ve Resulüne aiddir...» [9] âyet-i kerimesini indirdi.

34- (...) Bİze Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız Îbni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Simâk b. Harb'den, o da Muş'ab b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Benim hakkımda dört âyet inmiştir. Bir kılıç ele geçirdim... (Sa'd) bu kılıcı Peygamber(Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'e getirerek: Yâ Resûlâllah, bu kılıcı bana nefel olarak ver! demiş. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Bırak onu!» buyurmuş. Sonra ayağa kalkmış. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Onu aldığın yere koy!» buyurmuş. Sonra (tekrar) ayağa kalkarak: Bunu bana nefel olarak ver yâ Resûlâllah! demiş. (Yine) :
«Bırak onu!» buyurmuşlar. (Sa'd tekrar) ayağa kalkarak : Yâ Resûlâllah! Bunu bana nefel olarak ver! Ben (harbde) yeteri olmayanlar gibi mi tutulacağım? demiş. Bunun üzerine Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine (yine) :
«Onu aldığın yere koy!» buyurmuşlar. Ar kaçığın dan şu âyet inmiş: Sana enfâlin hükmünü soruyorlar! De ki: Enfal, Allah ve Resulüne aittir!..»
Enfal: Nefelin cem'idir.
Nefel: Ordu kumandanı tarafından bazı askerlere verilen ganimet malıdır. Bununla o askerin iaşesi te'mîn edilmiş ve harbe karşı şevki arttırılmış olur.
Hadîs-i şerîî ganimet malından kimseye bir şey verilmesi helâl olmayacağına delâlet ediyorsa da Kaadî Iyâz: «İhtimal bu hadîs ganimet âyeti inmezden ve ganimet helâl kılınmazdan evvel vârid olmuştur. Doğrusu da budur. Hadîs de buna delâlet ediyor. Zîra hadîsin tamamında Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in âyet indikten sonra Sa'd'a:
«Al kılıcını! Sen onu istediğin vakit o ne benimdİ, ne senin! Şimdi Allah onu bana verdi; ben de sana veriyorum! buyurduğu rivayet olunmuştur.» diyor.
Ulemâ buradaki âyetin mensuh olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre
«Bilmiş olun ki, ganimet olarak aldığınız bir şeyin beşte birî Allah'a ve Resulüne aiddİr...»[10] âyet-i kerîmesi ile neshedilmiştir. Enfâl âyetinin muktezâsınca ganimetlerin hepsi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)e mahsustu. Bilâhare Cenâb-i Hak diğer âyetle onların beşte dördünü ganimeti düşmandan alan gazilere tahsis buyurdu. Bu kavil Hz. İbni Abbâs ile bir cemaattan nakledilmiştir.
Bir takımları âyetin muhkem olduğunu, nefelin beşte birden verileceğini söylemiş; bâzıları da : «Âyet muhkemdir; kumandan ganimet malından münasib gördüğü askere dilediği kadar verebilir.» demişlerdir. «Âyet muhkemdir ama tahsis edilmiştir. Ondan murad : Seriyyelerin ga-nîmetidir.» diyenler de olmuştur.
Hz. Sa'd : «Benim hakkımda dört âyet inmiştir.» demiş, fakat burada onlardan yalnız birini yâni Enfâl âyetini zikretmiştir. Diğer üçünü İmam Müslim «Kitabü'l-Fedâil»de beyân eder ki, bunlar : Anne babaya iyilik, şarabın haram kılınması ve «Rablerine duâ edenleri koğma!» mealindeki âyetlerdir.

35- (1749) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfî'den dinlediğim, onun da îbni Ömer'den naklettiği şu hadîsi okudum!., tbni Ömer şöyle demiş:
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem), tenim de içinde bulunduğum bir seriyyeyi Necid tarafına gönderdi. Asker birçok develeri ganimet olarak aldılar. (Bu ganimetten) hisseleri on ikişer yahut on birer deve idi; kendilerine birer deve de nefel olarak verildi.

36- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Leys rivayet etti, H.
Bize Muhammed b. Kumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, Nâfî'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllal (Salfollahii Aleyhi ve Seliem), içlerinde tbni Ömer de olduğu halde Necd tarafına bir seriyye göndermiş; ve bunların hisseleri onikişer deveye baliğ olmuş; İrandan maada kendilerine birer deve de nefel olarak verilmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml bunu değiştirmemiş.

37- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir ile Abdürrahîm b. Süleyman, Ubeydullah b Ömer'den, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demi;:
ResûlüiHh(Sa!!o!lahü Aleyhi ve Sellem) Necd'e bir seriyye gönderdi. Ben de o seriyye de (gazaya) çıktım. Binnetîce birçok deve ve koyun ele geçirdik; ve hisselerimiz onikişer deveye baliğ oldu. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) bize birer deve de nefel olarak verdi.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet ettüer. (Dediler ki) : Bize Yahya —ki El-Kattân'dır— Ubey dulla h'dar bu isnâdla rivayet etti.

(...) Bize bu hadîsi Ebû'r-Kabî' ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize İbni'l-Müsenna dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Adiy, tbni Avn'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Nâfi'e mektub yazarak nefelin ne olduğunu sordum. O da bana cevap yazdı ki, tbni Ömer bir seriyyede imiş. H.
Bize İbni Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Mûs haber verdi. H.
Bize Hârûn b. Saîd EI-Eylî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd haber verdi.
Bu râvilerin hepsi flâfi'den bu isnâdla yukankilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

38- (1750) Bize Süreye b. Yûnus ile Amru'n-Nâkıd da rivayet ettiler. Lâfız Süreyc'indir. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Recâ', Yûnus'dan, o da Zührî'den, o da Sâlim'den [11], o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bize BesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) beşte birdeki nasibimizden maada nefel verdi de bana bir şârif isabet etti. (Şârif yaşlı, büyük devedir.)

39- (...) Bize Hennâd b. Seriy de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni'l-Mübârek rivayet etti. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. Her iki râvi Yûnus'dan, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayette bulunmuşlardır. îbni Şihâb şöyle demiş : Bana İbni Ömer'den naklen ulaştı; şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) bir se-riyyeye nefel verdi...» İbni Recâ' hadîsi gibi rivayet etmiştir.

40- (...) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana TJkayl b. H&-lid, İbni Şihâb'dan, o da Salim'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki, ResûKUIah (Salhllahü Aleyhi ve Seltem) gönderdiği bâz seriyyelere, hassaten kendilerinin olmak üzere, umum ordunun hissesinden başka ne-fel verirmiş. Beşte bir de bütün bunda vâcibmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu fardi*!-humüs»de; Ebû Dâvûd «Kitâbu'l-Cihâd»da tahrîc etmişlerdir.
Evvelce de görüldüğü vecihle seriyye, ordudan bir bölük demektir. Sayıları en çok dörtyüz kişi olur; ve düşman karşısına .gönderilirler.
Necd: Hicaz 'in Irak tarafına düşen kısmıdır. Rivayete göre Hz. Abdullah b. ömer'in de iştirak ettiği bu seriyye on kişiden ibaretmiş. Ganimet olarak 150 deve almışlar. Bunlardan, otuz tanesini Peygamber (SaUaUdhü Aleyhi ve Seilem) almış. Kalan 120 deveyi on kişi aralarında taksim etmişler. Kendilerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) tarafından birer deve de nefel olarak verilmiş. Ulemâdan bazıları oniki devenin bütün gazilere verilen yekûn olduğunu söylemişlerse de Nevevî bunun hatâ olduğunu bildirmiştir. Çünkü Ebû Dâvûd 'un bâzı rivayetlerinde oniki devenin bir gâzîye. isabet ettiği tasrîh. edilmiştir.
Rivayetlerin birinde, «oniki yahut onbir» denilerek şek edilmiştir, îbni Abdilberr'İn beyanına göre «El-Muvatta'» râvilerinden Velîd b. Müslim 'den maadası onu şekle rivayet etmişlerdir. Nâfi'in diğer râvileri ise «onikişer» diye seksiz söylemişlerdir.
Bâzı rivayetlerde : «Nefel verildi», «Nefel olarak verilmiş; Resûltillab (Sallallahü Aleyhi ve Setlenı) bunu değiştirmemiş», bir rivayette de: «Bize Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) nefel olarak verdi.» deniliyor. Bunların arası şöyle bulunur: Seriyye kumandanı arkadaşlarına nefeli tak-sîm etmiş; Peygamber fSallaUahü Aleyhi ve Seilem) de buna cevaz ve izin vermiştir. Bu suretle bu işin ikisine de nisbeti sahîh olmuştur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Saîd b. El-Meseyyeb, Hasan.ı Basrî, Evzâî, îmam Ahmed ve îshâk bu hadîsle istidlal ederek askere ganimet hisselerinden sonra nefel vermenin caiz olduğunu söylemiş; ve: «işte îbni Ömer!., gazilere hisselerinden sonra birer deve nefel verildiğini söylüyor. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) bunu reddetmemiştir.» demişlerdir. Bu bâbta Nevevî şunları söylemektedir: «Ulemâ nefelin mahalli hususunda ihtilâf etmişlerdir. Acaba bu ganimetin aslından mı verilecektir; yoksa beşte birinin dördünden veya beşte birinin beşte birinden mi? Bu üç kavil İmam Şafiî 'nindir; ve her birine ulemâdan bir cemaat kail olmuştur. Bize göre esah olan kavil, beşte birin beşte birinden verilmesidir. Saîd b. El-Müseyyeb ile Mâlik, Ebû Hanîfe ve diğer ulemânın kavilleri de budur. Netfel, ganimetin aslından verilir diyen bâzıları: Hasan-ı Basrî, Evzâî, îmam Ahmed, Ebû Sevr ve başkalarıdır, tbrahîm Nehaî serıyyenin ganîmet olarak aldığı bütün malların —sair ordu efradına bir şey vermeksizin— kendi aralarında ne-fel olarak taksim edilebileceğini söylemişse de bu görüş bütün ulemânın kavillerine muhaliftir. Ulemâmız (Şafiî1er) diyor ki: Hükümet reisi gazilere ganimetten değil de Beytülmâl'den nefel verse caiz olur. Zîra nefel ancak harbte kendi başına yararlı bir iş gören gaziye verilir. İbni Ömer'in (birer deve de kendilerine nefel olarak verildi.) sözünün mânâsı: Hak edenlere verildi demektir; bütün seriyye efradına —hak etsin etmesin— dağıtıldı demek değildir. Lügat

uleması ile fukahânın beyânlarınag öre enfâl; Ganîmet mallarından verilen bahşişlerdir. Bunlar gazilere dağıtılacak hisselerden başkadır.»
2- Seriyye göndermek müstehabtır. Şayet seriyye harb yolunda ordudan ayrılarak düşman karşısına gönderilirse, aldığı ganimette ordu efradı da müşterek olur. Ordu şehirde iken seriyye müstakillen yola çıkarsa ganîmet yalnız seriyyenin olur.
3- Harb îcâblarını yerine getirmeye teşvîk için nefel vermek caizdir. Cumhura göre nefel, ilk ve son gözetilmeksizin bütün ganimetlerden verilebilir. Evzâî ile Şam ulemasından bir cemâate göre ilk alınan ganimetten ve keza altınla gümüşten nefel verilemez.

13- Öldüren Kimsenin Ölünün Üzerindeki Eşyayı Hak Etmesi Babı

41-(1751) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Yahya b. Saîd'den, o da Ömer b. Kesir b. Eflah'dan, o da Ebû Muhammed El-Ensârî'den —ki bu zât Ebû Katâde'nin arkadaşı imiş— naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ebû Katâde şunu söyledi... Ve hadîsi hikâye etmiştir.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet «tti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Ömer b. Kesîr'den, o da Ebû Katâde'nin dostu Ebû Muhammed'den naklen rivayet etti ki, Ebû Katâde şunları söylemiş... Ve hadîsi nakletmiştir.

(...) Bize Ebâ't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. Lâfız Harmele'-nindir. (Bediler ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Mâlik b. Enes'i şunları söylerken işittim : Bana Yahya b. Said, Ömer b. Kesir b. Eflâh'dan, o da Ebu Katâde'nin dostu Ebû Muhammed'den [12], o da Ebû KatâdeMen naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Huneyn (harbi) yılında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e birlikte (gazaya) çıktık, tki ordu karşılaşınca müslümanlarda bir bozulma oldu. Derken müşriklerden bir adam gördüm ki, müslümanlardan bir zâtı alt etmişti. Hemen ona dönerek arkasından yanına geldim ve boynunu vurdum. Ama üzerime dönerek beni öyle bir sıktı ki bundan ölümün korkusunu duydum: Sonra can vererek beni bıraktı. Müteakiben Ömer b. Hattab'a yetiştim:
— Bu insanlara ne oldu? dedi. Ben de:
— Allah'ın emri! dedim. Sonra cemaat döndüler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oturdu ve:
«Bir kimse birini öldürür de onun aleyhine beyyinesi de bulunursa, olenîn üzerindeki eşyası onun olur.» buyurdular. Bunun üzerine ben ayağa kalkarak:
— Bana kim şâhidlik edecek? dedim. Sonra oturdum. Sonra Resûlüllah/Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine deminki gibi buyurdu. Ben hemen kalkarak :
— Bana kim şâhidlik edecek? dedim; ve oturdum. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o sözü üçüncü defa tekrarladı. Ben yine kalktım. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sana ne oldu yâ Ebâ Kata de?» diye sordu. Ben de kıssayı kendilerine anlattım. Derken cemaattan bir adam:
— Doğru söyledi yâ Resûlâllah! Bu öldürülenin üzerindeki eşyası bendedir; hakkından dolayı Ebû Katâde'yi razı ediver! dedi. Ebû Bekr-i Sıddîk ise:
—'Hayır vallahi! Bu olamaz! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah ve Resulünün yolunda cenk eden Allah arslanlarından bir arsla-mn hakkını çiğneyerek onun eşyasını sana veremez! dedi. Artık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Doğru söyledi. Bunu ona ver!» buyurdu; ve bana verdi. Sonra zırhı sattım da onunla Benî Selime (kabilesin)'de bir bahçe satın aldım. İşte İslâm'da ilk edindiğim mal budur.
Leys'in hadîsinde şu ibare vardır: «Ebû Bekir: Asla! Allah'ın arslanlarından bir arslanı bırakıp da onu Kureyş'ten bir sırtlancağıza veremez! dedi.»
Yine Leys'in hadîsinde: «Edindiğim ilk maldır.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitabü'I-Humüs»de tahrîc etmiştir.
İmam Müslim bu hadîsin birinci tarîkinde râvileri sıraladıktan sonra : «Ve hadîsi hikâye etmiştir» demiş; ikinci tarîkinde dahî; «Ve hadîsi nakletmiştir.» diyerek bu sözleri ile üçüncü tarîkte rivayet edeceği hadîsi kasdetmiştir. Nevevî diyor ki: «Bu, Müs1im'in âdetine göre garîb bir şeydir. Senin için yaptığım bu tahkiki belle! Gerçekten bâzı kitab yazanların bu hadîste yanıldığını ve onu ilk iki tarîkten evvelki hadîse bağlı zannettiklerini gördüm. Nitekim ekseriyetle Müs1im'in malûm âdeti de budur...»
Huneyn : Mekke'ye üç mil mesafede bir vadidir. Burada hicretin sekizinci yılında müşriklerle müslümanlar arasında harb olmuş; müslümanlara çokluklarından dolayı ucub geldiği için harbin başında bozulmuşlar, fakat sonra Allah üzerlerine sekînet ve yardımcı melekler indirerek kâfirlerin cezasını vermişti. İşte Hz. Ömer'in : «Bu insanlara ne oldu?» demesi bozulduklarına şaştığı içindir. Bazılarına göre bu sözün mânâsı: «Bu bozgundan sonra acaba halleri ne olacak!» demektir. Buna mukabil Ebû Katâde 'nin: «Allah'ın emri» diye cevap vermesi «Allah'ın emri geldi.» Yahut: «Allah'ın emri gâlibtir; akıbet ehl-i takvanındır.» manasınadır.
Bu gazada müslümanların bozulması umûmî değildi. Resulü Ekrem (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile mü'minlerden bir taife yerlerinden ayrılmamışlardı. r Bu hususta meşhur hadîsler vardır ki, yeri geldikçe görülecektir. Nevevî diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bozguna uğramıştır demenin caiz olmadığına müslümanlar icmâı nakledilmiştir. Onun hiç bir yerde bizzat münhezim olduğunu hiç bir kimse rivayet etmemiştir. Bilâkis sahîh hadîsler daima ikdam ve sebatını isbât etmektedir.»
Lâhallahi izen» ifâdesi bütün rivayetlerde bu şekilde tesbit edilmiştir. Hattâbi ile lisan uleması bunun râviler tarafından yanlışlıkla yapılmış bir değişiklik olduğunu, doğrusunun «lâhallahi zâ» şeklinde kullanılması lâzım geldiğini, bunun «lâ vallahi zâ» mânâsında bir yemîn olduğunu söylemişlerdir. Daha başka söz edenler de olmuştur.
«Üdaybi1» sırtlan mânâsına gelen «dab'»ın kıyâsa muhalif İsmi tasgiridir. Hz. Ebû Bekir herhalde Ebû Katâde 'yi arslan diye tavsif edince Öteki zâtı ona nisbetle küçülterek sırtlana benzetmiştir. Çünkü sırtlanın yırtıcılığı zayıftır. Bu hayvan aciz ve hamakatla vasıflanır. Fakat «Üdaybi'» kelimesi «Üsaybiğ» şeklinde de rivayet olunmuştur. Hattâbî'nin beyânına göre üsaybiğ bir nevi' kuştur. Başkaları onu boya mânâsına gelen sıbğamn tasgiri kabul etmiş ve kimi rengi kara olduğu için, kimi renginin çirkinliğinden dolayı, bazıları da onu zayıflık ve aşağılıkla vasıflandırmak için kendisine böyle hitab ettiğini söylemişlerdir. Hattâ «esbağ» denilen bir nebata benzetmiş olması da caizdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- «Seleb yâni öldürülen kimsenin üzerindeki eşya ganimetin as-Undandır, beşte birden değildir» diyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ŞeUerrt)m Hz. Ebû Katâde'-bu eşyayı vermesi, ganimetin taksiminden önce idi.

Fakat Hanefîler1e İmam Mâlik bu istidlale cevap vermiş : «Hadîs size değil, bize hüccettir. Zîra bu konuşma harb bitip ganimetler toplandıktan sonra olmuştur ki, o halde gazilerin hakkı oîan beşte birin dördü ayrılmış olur. Binâenaleyh selebin beşte birden sayılması îcab eder.> demişlerdir. Kurtubî: «Bu hadîs Mâlik ile Ebû Hanîfe mezheplerinin sahih olduğuna en büyük delildir.» demiştir.
2- Lâhallahi ta'bîri yemindir.
3- Kumandandan istenilen bir şeyi onun cevabını beklemeden yardımcısı reddedebilir. Nitekim Hz. Ebû Bekir böyle yapmıştır.
4- Öldürdüğü düşmanın üzerindeki eşyayı almak isteyen gâzîye bu eşyanın beyyinesiz verilip verilemeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Ulemâdan bir taifeye göre beyyine mutlaka lâzımdır. Delilleri bu hadîstir. Leys, İmam Şâfiî ve bir cemaatin mezhepleri budur. Evzâî beyyineye hacet olmadığım söylemiştir.
5- Seleb, düşmanı Öldüren gâzînin hakkıdır, velev ki bir kadın öldürsün. Başında bulunmak kâfi değildir. Ebû Sevr ile îbni'l-Münzir'in kavilleri budur. Cumhura göre ise bunun şartı, öldürülen kimsenin harb eden asker olmasıdır. îbni Kudâme: öldürülenlerin üzerlerindeki eşya alınarak çıplak bırakılmaları caizdir.» demiş; ¥akat Sevr! ile îbni Münzir bunu kerih görmüşlerdir.

42- (1752) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bise Yûsuf b. Mâcişûn, Salih b. İbrahim b. Abdirrahmân b. Avf dan, o da babasından, o da Abdurrahmân b. Avf'dan naklen haber verdi ki, şunları söylemiş:
Bedir (harbi) günü ben safta dururken sağuna ve soluma baktım. Gördüm ki Ensârdan iki çocuğun arasın dayım! Yaşları genç! Keşke bunlardan daha kuvvetliler arasında olaydım temennisinde bulundum. Derken biri beni dürterek: Ey amca! Ebû Cehri tanır mısın? dedi.
— Evet! Ona ne hacetin var ey kardeşim oğlu? dedim.
— Haber aldım ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e söğermiş! Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, onu görürsem İkimizden eceli gelen ölmedikçe şahsım şahsından ayrılmayacaktır! dedi. Ben buna şaştım. Az sonra diğeri de beni dürttü ve berikinin söylediğinin mislini söyledi. Çok geçmeden Ebû Cehl'i halkın arasmda bocalarken gördüm ve:
— Görüyor musunuz, işte sorduğunuz sizinki! dedim. Hemen ona koştular ve kılıçları ile onu vurarak öldürdüler. Sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem)e giderek kendisine haber verdiler. Peygamber (SaJlalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Onu hanginiz öldürdü?» dîye sordu. İki gençten her biri:
— Ben öldürdüm! cevâbını verdi. «Kılıçlarınızı şildiniz mi?» diye sordu.
— Hayır! dediler. Bunun üzerine kılıçlara baktı; ve:
«Onu ikiniz de öldürmüşsünüz!» buyurdu. Ve üzerindeki eşyanın Muâz b. Amr b. EI-Memûh'a verilmesine hükmetti. (Bu iki zât Muâz b. Arar b. El-Memûh ile Muâz b. Atrâ'dır.)
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Humüs» ve «KitâWl-Megâzî»de tahrîc etmiştir.
Mânâsı hususunda ihtilâf edilmiştir. Şâfiî1er'e göre Ebû Cehli mezkûr iki genç müştereken yaralamış; lâkin onu kendisini müdafaadan âciz. bırakacak şekilde ağır yaralayan evvelâ Muâz b. Amr olmuştur ki, şer'i katil de budur. Üzerindeki eşyasını almaya hak kazanması bundandır. ResûlüIlah (Salîaüohü Aleyhi ve Seîlem)'in:
«Onu ikiniz de öldürmüşsünüz!» buyurması, ötekinin gönlünü almak içindir; çünkü bu işe o da iştirak etmiştir. Kılıçlarını muayene etmesi, bunlarla onu nasıl Öldürdüklerinin hakîkatına istidlal içindir. Muayene neticesi Ebû Ceh1'i Amr'in çökerttiğini anlamış; eşyasını Amr hak ettikten sonra ötekini de hâdiseye ortak kabul etmiştir. Binâenaleyh onun eşyada hakkı yoktur.
Mâlîkîler'e göre eşyanın Amr'a verilmesi, bu hususta kumandan muhayyer olduğundandır.
Tahâvî bu hadîsi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: «Bu hadîs delâlet ediyor ki, bir kimseyi öldürmekle eşyasını öldürene vermek vâcib olsaydı Ebû Ceh1'in selebini bu iki gence vermek îcâb eder; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) onu birbirinden alıp ötekine vermezdi. Görülmüyor mu ki, kumandan : Her kim birini öldürürse eşyası onundur; dese de iki kişi birini öldürseler, eşyası aralarında ikiye bölünür. Kumandan birini mahrum ederek ötekine veremez; zîra o eşyada ikisinin de aynı derecede hakkı vardır. Şu halde seleb hususunda onlar kumandandan daha ziyade hak sahibidirler. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi veSelJem)'e Ebû Ceh1 Mn selebini birine vermek caiz olunca : Bu gösterir ki, o selebe gazilerin ikisinden de ziyade hak sahibi imiş! Çünkü o gün henüz (Her kim birini öldürürse selebi onundur^ buyurmamıştı. Bir de'maktulün eşyasının katile verilmesi vâcib olmadığını, atıcak düşmanla cenk için bir teşvik mâhiyetinde olmak üzere kumandanın onu katile verebileceğini beyân buyurmuştur.»
Hadîs-i şerifin sonunda Ebû Cehl'i Muâz b. Amr ile Muâz b. Afra 'nın öldürdükleri bildiriliyor. Müs1imi'n ileride görülecek bir rivayetinde ve keza Buhâri'nin bir Rivayetinde onu
Afra' nammdaki kadının iki oğlu öldürdüğü; Müs1im'in diğer bir rivayetinde ise Ebû Ceh1'in başını Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahu anh)'m kestiği kaydedilmektedir. Kaadi Iyâz: «Ekseriyetle siyer ulemasının kavli budur.» diyor.
Nevevî bu rivayetlerin arasını bulmuş; ve : «Ebû Ceh1'in katline bunların hepsi iştirak etmiştir. Onu müdafaadan âciz hale getiren darbeyi Muâz b. Amr vurmuş, îbni Mes'ûd, can çekiştirirken yetişerek kafasını koparmıştır.» demiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Müslüman hayırlı işlere koşmalı; faziletlere âşık olmalıdır.
2- Allah ve Resulü için bir kimseye gadab etmek caizdir.
3- Hiç bir kimseyi tahkir caiz değildir. Zîra hakir görülen şahıs, tahkir edenden daha üstün ve makbul olabilir.

43- (1753) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muâvi-ye b. Salih, Abdurrahman b. Cübeyr'den, o da babasından, o da Avf b. Mâlik'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Hımyer (kabilesin) den bîr adam, düşmandan birini Öldürdü de eşyasını almak istedi. Hâlid b. Velîd onu men'etti. Hâlid onların üzerine vâlî idi. Derken Avf b. Mâlik, Resûlüllah (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek (bunu) kendilerine haber verdi. Bunun üzerine Hâlid'e:
«Onun eşyasını buna vermekten seni hangi şey menefti?» buyurdu, lar. Hâlid:
— Eşya gözüme çok göründü yâ Resûlâllah! dedi.
«Onları kendisine veri» buyurdu. Az sonra Hâlid Avfın yanına uğradı. Avf onun cübbesini çekti. Sonra : (Nasıl) Sana Resûlüllah (Sulhltahü Aleyhi ve SeUem) için söylediğimi yerine getirdim mi? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu işitti ve canı sıkıldı. Müteakiben:
«Ona verme yâ Hâlid! Ona verme yâ Hâlid! Siz kumandanlarımı bana bırakır mısınız hiç! Onlarla sizin misâliniz öyle bir adama benzer ki, deve veya koyun çobanı tutulur da onları güder; sonra sulama zamanını kollayıp onları bir havuza getirir; ve oraya girip suyun temizini içer, bulanığını bırakırlar, işte temizi sizin olur, bulanığı da kumandanların üzerine kalır!» buyurdular.

44- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-lîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Safvân b. Amr, Abdurrahmân b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da babasından, o da Avf b. Mâlik El-Eşcaî'-den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Mûte gazasında Zeyd b. Hârise'nîn maiyyetinde (gazaya) çıkanlarla birlikte gazaya çıktım. Yemen'den (gelen) bir imdad gâoisi bana arkadaş oldu...
Ve hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'den yukarıki hadîs gibi rivayet etti. Yalnız o bu hadîste şunu söyledi: «Avf dedi ki: Ben de, Yâ Hâlid! Bilmez misin ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} sele-bin öldürene verilmesini hüküm buyurdu; dedim. Evet, bilirim; lâkin o besim gözüme çok göründü, cevabını verdi.»
Bu vak'a Mûte muharebesinde geçmiştir. Nitekim ikinci rivâyette tasrîh de edilmiştir. Mûte : Şam taraflarında bir kasabanın ismidir. Mûte Harbi hicretin sekizinci yılında olmuştur.
Hz. Avf'in, Hâlid (Radiyallahü anh)'ı cübbesinden tutup çekmesi ölenin eşyasını öldüren zâta vermediği İçindir. Bu işe canı sıkılmış hattâ Hz. Hâlid'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e şikâyet edeceğini söylemiş; nitekim etmiştir de.
«Nasıl sana Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) için söylediğimi yerine getirdim, mi?» sözünün mânâsı: Seni şikâyet edeceğim demiştim, bak ettim mi, etmedim mi! demektir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs, Öldüren kimsenin selebi hak etmesine bakarak müşkü sayılabilir. Nasıl olmuş da eşya ona verilmemiştir? Bu suâl iki şekilde cevaplandırılabilir:
1- İhtimâl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o eşyayı bilâhare öldüren gâzîye vermiştir. O anda vermemesi hem onu hem de Avf b. Mâlik'i bir nevi' cezalandırmak içindir. Zira ikisi de Hz. Hâlid hakkında ileri geri konuşmuş; bu suretle kumandana ve onun ta'yûı ettiği adamına hürmette kusur etmişlerdi.
2- Belki Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hak sahibinin gönlünü almış da hak ettiği bu eşyayı kendiliğinden müslümanlara bırakmıştır. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seltem)'in bu şekilde hareket etmesi Hz. Hâlid'in gönlünü almak için olmuştur.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in temsilinden murâd : Ahâlî her şeyin safîsini yer içer, rahatına bakar; çileyi âmirler çeker. Ganimet mallarını onlar toplar ve yerli yerince sarfederler, ahaliyi onlar korur; idare ederler. Sonra bu hus,ûsatın bazısı hakkında bir îtiraz veya sitem vâki olursa muhatab yine onlardır; demektir.
Hadîs-i şerif gadab halinde hüküm verilebileceğine; bu bâbtaki neh-yin kerâhet-i tenzîhiyye ifâde ettiğine delâlet eder.

45- (1754) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus EI-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b. Ammâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İyâs b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Seleme b. Ekva' rivayet etti. (Dedi ki) :
Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte Hevâzin'de gaza ettik. Bir defa onunla beraber kahvaltı yaparken, ansızın kırmızı bir erkek deve üzerinde bîr adam çıkageldi. Devesini çöktürdü. Sonra heybesinden bir ip çıkararak onunla deveyi bağladı. Sonra cemaatla birlikte kahvaltı yapmağa geçti. Ama bakınmağa başladı. Bizde hayvan hususunda az'f ve yufkalık vardı. Bazılarımız piyade idik. Adam birden koşarak çıktı. Hemen devesine geldi ve bağını çözdü. Sonra çöktürdü ve üzerine oturarak onu ayağa kaldırdı. Deve onu koşa koşa götürdü. Derken boz bir dişi deve üzerinde bir adam onun peşine düştü.
Seleme demiş ki: Ben de koşarak çıktım; ve dişi devenin çantısı hizasına vardım. Sonra ilerliyerek erkek devenin çantısı hizasına yetiştim. Sonra ilerledim; nihayet erkek devenin yularından tutarak onu çöktür-düm. Dizini yere koyunca kılıcımı çekerek herifin başını kestim; derhal düştü. Sonra deveyi yederek getirdim. Adamın eşyası ve silâhı onun üzerinde idi. Derken beni Resûlüllah (SaUailahü Aleyhi ve Sel\em)'\e yanındaki insanlar karşıladılar. Efendimiz:
«Bu adamı kim öldürdü?» diye sordu.
— Ekva'ın oğlu! dediler.
«Bunun bütün eşyası onundur!:» buyurdular.
Talâk: Deriden yapılan ip demektir ki, develeri bağlamakta kullanılır. Hakab dahî devenin böğrüne bağlanan iptir. Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu kelime yalnız kafm fethi ile (hakab şeklinde) rivayet olunmuştur. Üstadlarımızdah biri: Doğrusu hakb olacaktır, derdi. Yâni : Arkasına aldı, heybesine koydu mânâsına gelir...»

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Harbden dönen bölükleri karşılamak, başarılı işler görmüş olanları medhu senada bulunmak müstehabtır.
2- Küfür diyarının kâfir casusu öldürülür. Bu hususta bütün ulemânın ittifakı vardır. Hattâ Nesaî'nin rivayetinde Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellemlm ashabına bu adamı arayıp öldürmelerini emir buyurduğu bildirilmektedir.
Casus muâhed (yâni pasaportlu kâfir) veya zimmî [13] olursa İmam Mâlik ile Evzâî'ye göre ahdini bozmuş sayılır. İstenilirse köle yapılır; öldürülmesi de caizdir. Cumhûr-u ulemâ ise muâhedin casusluk sebebi ile ahdi bozulmadığına kail olmuşlardır; meğer ki casusluk yapmaması vakti ile şart koşulmuş olsun!
Casus müslümansa İmam Âzam, Şafiî, Evzâî ve bazı Mâlikîler'le cumhura göre öldürülmez. Hükümet ona mü-nasib göreceği dayak ve hapis gibi cezalar verir ki, buna ta'zîr denir. İmam Mâlik: «Böylesi hakkında hükümet reisi ictihâd eder.» demiş; fakat bu içtihadı tefsir etmemiştir. Kaadî Iyâz: «Mâli-kiyyenin büyükleri öldürüleceğini söylemişlerdir.» diyor.
3- Tekeli üfsüz olmak ve maksada halel vermemek şartı ile cinaslı konuşmak caizdir.

14- Nefel Îhsanı ve Müslümanlara Bedel Esirlerin Fidye Verilmesi Babı

46- (1755) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b. Ammâr rivayet etti (Dedi ki) i Bana İyâs b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti (Dedi ki) :
Fezâre (kabilesi) ile harb ettik. Başımızda Ebû Bekir vardı. ResûHil-lah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bize onu kumandan tâyin etmişti. Su ile aramızda bir saat mesafe kalınca Ebû Bekir bize emrederek sabaha karşı mola verdik. Sonra süvarileri (hücum için) dağıttı. Az sonra suya vardı; ve onun başında öldürdüğünü öldürdü; kimini de esir aldı. Ben halktan bir cemaata bakıyordum. İçlerinde kadın ve çocuklar vardı. Bunların benden önce dağa varacaklarından endîşe ederek onlarla dağın arasına bir ok attım. Oku görünce durdular. Ben de kendilerini sürerek getirdim. İçlerinde Beni Fezâre (kabilesinden) bir kadın bulunuyordu. Üzerinde sahtiyandan bir kaş' vardı. Kaş' sahtiyan yaygı demektir. Beraberinde bir kızı Vardı ki, ara bin en güzellerin dendi. Ben bunları sürerek Ebû Bekr'e getirdim. Ebû Bekir de bana o kadının kızını nefel olarak bağışladı. Müteakiben Medine'ye geldik. Ama kızın elbisesini (bile) açmadım. Derken bana Resûlüllah

(SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) çarşıda tesadüf etti. Ve:
«Yâ Seleme, bu kadını bana hibe et!» dedi. Ben:
— Yâ Besûlâllah! Vallahi bu benim pek hoşuma gitti; ama onun elbisesini açmadım; dedim. Sonra ertesi gün çarşıda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): bana (tekrar) rastladı; ve bana:
«Yâ Seleme, baban Allah'a emanet, bu kadını bana hibe el!» buyurdular.
— O senindir yâ Besûlâllah! Vallahi onun elbisesini açmadım! dedim. Müteakiben K^sûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onu Mekkelilere gönderdi; ve Mekke'de esir edilen bir takım müsliimanlara onu fidye yaptı.
Hz. Seleme'nin : «Onun elbisesini açmadım.» sözünden muradı: Onunla cinsî münâsebette bulunmadım; demektir.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Askere nefel yâni harbe teşvik için bahşiş verilebilir.
2- Cinsî münasebeti, anlaşılacak şekilde kinayeli sözlerle anlatmak müstehabtır.
3- Müslüman erkekleri kurtarmak için kafir kadınları fidye olarak vermek caizdir.
4- Anne ile yetişkin (âkil baliğ) çocuğunun arasını ayırmak caizdir.
5- Kumandanın askerinden bâzı ganimet hisselerini isteyerek onları bir müslümanı kurtarmak için fidye vermesi veya daha başka âmme menfaatlerinde kullanması caizdir. Resulü Ekrem (SalialUıhü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bunu Huneyn gazasında da yapmıştır.
6- Baban Allah'a emânet; ceddine rahmet!., gibi sözleri söylemek caizdir. «Lillâhi ebûke» cümlesinin asıl mânâsı: Baban Allah'ındır, demektir. Bu gibi sözler bir kimseyi medhu sena için kullanılırlar. Çünkü büyüğe izafet o kimsenin şan ve şerefini artırır. Bu cümle: «Senin gibi yiğit evlât dünyaya getiren baba Allah'ın lütf-u ihsanında olsun!» mânâsını tezammun eder.

15- Ganimetin Hükmü Babı

47- (1756) Bize Ahnıed b. Hanfael ile Muhammed b. Kâfi1 rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize MaV mer, Hemmâm b. Miinebbih'den naklen haber verdi. Hemmâm: Bize Ebâ Hüreyre'nin Resûlüllah(SallalhJıü Aleyhi ve Zecr.. 'den rivayet ettikleri şunlardır; diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ezcümle şöyle demiştir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herhangi bir beldeye varır da orada ikâmet ederseniz, hisseniz oradadır. Hangi belde Allah ve Resulüne isyan ederse, o beldenin beşte biri Allah ve Resulün* âîddir. Sonra o (geri kalanı) sizindir.» buyurdular.
Kaadî Iyâz'ın beyanına göre Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in buradaki ilk cümlesinden murâd ihtimal ki fey'dir. İkinci cümle ile de ganimeti kasdetmiş olacaktır.
Ulemâ fey' ile ganimet arsında fark görmüşlerdir.
Fey': Küffarın çekilip gitmesi veya m üslumanlarla sulh yapmaları neticesinde onlardan harpsiz darbsiz alınan mallardır. Bu mallar beşte biri ayrılmaksızuı müslümanlarm yararına sarfolunur.
Ganimet ise: Küffcarla harb ederek alınan mallardır. Bunların hükmü beşe taksim edilerek biri Allah ve Resulü'nün hakkı olmak üzere ayrıldıktan sonra geri kalanı gaziler arasında taksim olunmaktır. Bâzan fey' ve ganimet kelimeleri müteradif olarak aynı mânâda kullanıldıkları gibi fey'; dönüş ve gölge mânâlarına da gelir.
Fey'in beşe taksim edilmeyeceğine kail olanların delili bu hadîstir. İmam Şâfii'ye göre fey' de beşe taksim edilir. İbni'1-Mün-zir: «Şafiî 'den Önce fey'in beşe taksim edileceğini söyleyen hiç bir âlim bilmiyona!» demiştir.

48- (1757) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Abbâd, Ebû Bekir b. Ebî Şeyi» ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şey be'nindir. İshâk: (Bize haber verdi) : tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Süfyân, Amr'dan, o da Zührî'den, o da Mâlik b. Evs'den, o da Ömer'den [14] naklen rivayet etti, dediler. Ömer şunları söylemiş:
Beni Nadir (kabilesin)'in malları, Allah'ın Resulüne fey' olarak verdiği şeylerden olup müslümanlar bunların üzerine at ve deve koşturmamışlardı. Binâenaleyh yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsustular. O da ailesinin senelik nafakasını ayırır; kalanını Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere hayvan ve silâha sarf ederdi.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân b. Uyeyne, Ma'mer'den, o da Ziihrî'den bu isnâdla rivayet etti.

49- (...) Bana Abdullah b. Muhammet! b. Esma Ed-Dubaî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye, Mâlik'ten, o da Zührî'den naklen rivayet etti ki, Zührî'ye Mâlik b. Evs rivayet etmiş. (Demiş ki) : Ömer b. Hattâb bana haber gönderdi. Ben de ona gün yükseldiği vakit geldim; ve kendisini evinde bir serîr Üzerine oturmuş; banlarının üzerine yapışmış; deriden dit yastığa dayanmış olduğu halde buldum. Bana:
— Yâ Mâlik! Mesele şu ki, senin kavminden birkaç hâne sahibi koşup geldiler. Ben de kendilerine biraz atıyye ayrılmasını emrettim. Şunu al da aralarında taksim ediver! dedi. Ben:
— Bunu benden başkasına emretsen iyi edersin! dedim.
— Al onu yâ Mâli! dedi. Az sonra Yerfe [15] geldi. Ve:
— Osman, Abdurrahmân b. Avf, Zübeyr ve SaM için (içeri girmelerine) iznin var mı yâ Emfrelmü'minîn? dedi. Ömer:
— Evet! dedi. O da kendilerine izin vererek içeri girdiler. Sonra tekrar gelerek:
— Abbâsla Alî için iznin var mı? dedi. Ömer (yine) :
— Evet! cevâbın verdi. Onlara da izin verdi. Derken Abbâs:
— Tâ Emirel-mü'minîn! Benimle şu yalancı, günahkâr, vefasız, hâin arasında hüküm ver! dedi. Cemaat dahi:
— Evet, yâ Emirel-mü'minîn, aralarında hüküm ver de kendilerini rahata kavuştur! dediler.
(Mâlik b. Evs: Bana öyle geliyor ki, onlar bu cemaati bunun için önceden göndermişler; demiş.) Bunun üzerine Ömer:
— İkini» durun! Size Allah aşkına soruyorum! O Allah'ın ki yerle gök ancak onun izniyle durmaktadır! ResûIüNah (SalJaîhhü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Bize mirasçı olunmaz! Bıraktığımız sadakadır.»buyurduğunu biliyor »usunuz? dedi. Cemâat:
— Evet! cevâbını verdiler. Sonra Abbâs'la Âlî'ye dönerek:

— Sizin ikinize (de) Allah aşkına soruyorum! O Allah'ın ki, yerle gök ancak onun izniyle durmaktadır! Resûlüllah (SaUallahü Aleyhive SellemYin:
«Bize mirasçı olunmaz! Bıraktığımız sadakadır.» buyurduğunu biliyor musunuz? diye sordu.
— Evet! dediler. Bunun üzerine Ömer şunları söyledi:
— «Hakîkaten Allah (Azze've Ceiî) , Resulü (SaUallahü Atâyhi ve Sellem)'e öyle bir hâssa bahsetmiştir ki, bunu ondan başka hiç bir kimseye tahsis etmemişti. Teâlâ Hazretleri: Allah, Resulüne beldeler halkından ne ganimet verdi ise bu sadece Allah ve Resulüne aittir! buyurdu. (Râvi: Bundan önceki âyeti okudu mu, okumadı mı bilmiyorum! diyor.) Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)\se Benî Nadîr'in mallarını sizin aranızda taksîm etti. Vallahi kendini size tercîh etmedi. Sizi bırakıp da on-lan kendisi almadı. Ta ki şu mal kaldı! Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem bundan senelik nafaka alır; bilâhare kalanı Beytü'1-maPe yardım olarak koyardı.» Sonra şöyle dedi:
«Sîze Allah aşkına soruvorum! O Allah m ki, yerle gök ancak onun izniyle durmaktadır! Bunu biliyor musunuz?» Cemâat:
— Evet! dediler. Sonra Abbasla Alî'ye de cemaata sorduğu gibi: «Bunu biliyor musunuz?» diye sordu.
— Evet! dediler. Ömer (sözüne devamla) şunları söyledi:
— Resûlüllah (SaUallahü A Jeyhi ve SeVem) vefat edince Ebû Bekir: Ben HesClullahfSaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in velî-i ahdiyim dedi. Siz geldiniz! Sen kardeşin oğlundan mirasını istiyordun; o da karısının mirasını babasından istiyordu. Ebû Bekir şöyle dedi: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) t
«Bize mirasçı olunmaz :*Bıraktıçi>m'z sadakadır.» buyurdu. Siz ikiniz onu da yalancı, günahkâr, vefasız, hâin saydınız! Halbuki Allah onun doğrucu, iyi, aklı başında, hakka tâbi' bir zât olduğunu biliyor!
Sonra Ebû Bekir vefat etti. Ben de Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr'in velî-i ahidleri oldum. Siz beni de yalana günahkâr, vefasız, hâin gördünüz! Halbuki Allah benim doğrucu, iyi, aklı başında, hakka tâbi* bir kimse olduğumu biliyor. Ben de bu (hükümet) isi (ni) üzerime aldım. Sonra bana sen ve şu geldiniz. İkiniz birliksiniz; matbunms bir! Onu bize ver, dediniz. Ben de derim ki: Dilerseniz onu size, vereyim! Şu şartla ki: Onu Resûlüllah (Salkîlahü Aleyhi ve Scllem) ne yapardı İse siz de Öyle yapacağınıza Allah'a söz verin! Onu bu şartla alırsınız! Öyle mi?
— Evet! dediler. (Ömer devamla) şunu söyledi:
— Sonra bana, aranızda hüküm vereyim diye geldiniz! Hayır, vallahi! Sİzin aranızda bundan başka bir şeyle kıyamet kopuncaya kadar hüküm veremem! Eğer ondan âciz kalırsanız bana iade ediverin!

50- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Mubammed b. Rafı' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler, tbni Kâfi' (Bize tahdîs etti) ta'bîrini kullandı. Ötekiler: Bize Abdürrazzâk haber verdi, dediler. (Demiş ki) : Bize Ma'~ mer, Zührî'den, o da Mâlik b. Evs b. Hadesân'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş):
Ömer b. Hattâb bana haber gönderdi. (Dedi ki) : Mesele şu! Senin kavminden birkaç hâne sahibi geldi...
Hâvi, MâlİK'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız bu hadîste şu ibare vardır: «Ondan ailesine bir sene nafaka veriyordu. Galiba Ma'-mer: Ondan ailesinin senelik yiyeceğini saklıyordu; sonra ondan kalanı Allah (Azze ve Celle)'nin malının sarfedildiği yere veriyordu, dedi.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbül-Megâzî», «Kitâbül-l'tisâm» ve «Kitâbül-Ferâiz-da; Ebû Dâvûd «Harâc»da; Tirmizî «Siyerde; Nesâî «Ferâiz» «Fey» ve «Tefsîr»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Rumfil veya Rimâl: Hurma yaprağı ve emsali şeylerden dokunan hasırdır.
Yâ Mâli veya Mâlü: Yâ Mâlik demektir. Kelimenin sonundaki (k) atılarak terhîm yapılmıştır. Buna Arapçada «münâdâ-i murahham» denir. Son harfi kesre ve zamme ile okumak caizdir. Kesre ile okunursa kelime olduğu şekilde bırakılmıştır. Zamme ile okunursa müstakil isim yapılmış olur.
Hadîsin hulâsası şudur : Peygamber (Sallatlahü Aleyhime Sellem) in amcası Hz. Abbas'la, Hz. Ali Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\n terekesinden hak dâva ederek Halîfe Ömer (Radtycdîahu anh^'m huzuruna çıkmışlar; Halîfe onların vakti ile Hz. Ebû Bekr'e de müracaat ettiklerini, fakat Peygamber (SaUaOahÜ Aleyhi ve Sellem)e kimsenin mîrasçı olamayacağını bildiren hadîsi hatırlatarak kendilerine bir şey vermediğini söylemiş; kendisinin de aynı kanaatte olduğunu beyan ettikten sonra isteklerini şartla yerine getireceğini ya'detmiş-tir. Dâva edilen mallar Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) 'in Benî Nadtr yahudîlerinden aldığı fey' olup hassaten kendi milki idi. Hz. Alî, zevcesi Fâtıme (Radiyallahü ahha) namına hak dâva ediyordu.
Burada Hz. Abbâs'in, kardeşi oğlu Hz. Alî hakkında yalancı, hâin, vefasız gibi ağır sözleri söylediği göze çarpmaktadır. Bu vaziyet karşısında ulemâ hadîsi iki cihetten müşkil saymışlardır.
1- Mâzirî şöyle diyor : «Vâki olan bu sözün zahiri Abbas'a lâyık değildir. Hz. Alî de bu söylenen vasıfların tamamı şöyle dursun —hâşâ— bazısı bile yoktur. Evet, biz Peygamber (SaUaVahü Aleyhi ve SellemVâen bir de onun şehâdet ettiklerinden mâda kimsenin masum olduğunu kat'î olarak söyleyemeyiz; ama sahabe (Radtyallahu anhüm ve ecmatn) hakkında hüsnü zanda bulunmaya, onlardan her kötülüğü nefyetmeye memuruz! Bu rivayetin bütün te'vîl yollan kapanırsa, yalanı râvilerine nisbet ederiz. Bu mânâyı ele alan bazı âlimler böyle sözleri yazmaktansa nüshalarından çıkarmayı vera* ve takvaya daha uygun bulmuşlar; ihtimâl bunları .râvilerin vehmine hamletmişlerdir.
Eğer bu sözler mutlaka kabul edilecek-ve râvilere de vehim isnat etmiyeceksek o takdîrde en güzel te'vîl şudur: Hz. Abbâs bu sözleri kardeşi oğluna nazı geçtiği için söylemiştir; çünkü oğlu yerindedir. Onun hakkında inanmadığı ve kardeşi oğlunun berî olduğunu bildiği şeyleri söylemiştir. Belki de bu sözlerle onu kendince hatalı saydığı inancından vazgeçirmek istemiştir. Ona göre bu işi kasden yapan bir kimse bu çirkin sıfatlarla vasıflanabilir. A1îye göre ise vasıflanamaz. Bu mesele bir Mâlikî'nin (Nebîz içenin dîni noksandır.) sözüne benzer; halbuki Hanefi (Noksan değildir) der; ve her ikisi de kendi İtikadında haklıdır.
Bu tevîli yapmak mutlaka lâzımdır; çünkü dâva Ömer (Radiyallahü anh>ın meclisinde geçmiştir. Kendisi halîfedir.Osman, Sa'd, Zübeyr ve Abdurrahman (Radiyallahü anh) da oradadırlar. Ve hiç biri bu sözleri reddetmemiştir. Halbuki kendileri münkeri red hususunda şiddet gösteren zevattır. Bunun sebebi: Hâl karinesi ile Abbâs'ın zahirine inanmadığı sözü —yasağı mübâlegah olsun diye— söylediğini anlamış olmalarıdır. Ömer (Radiyallahü ânh) 'm : «Siz Ebû Bekr'e geldiniz; onu da yalancı, günahkâr, vefasız, hâin Saydınız!- sözü ile kendisi hakkında dahî aynı kanaatte olduklarını söylemesi de bu suretle te'vîl edilir...»
Bedrüddîn Aynî, Mâzi'r î 'nin bu te'vîlini de faydasız bulmuş ve: «Bu sözleri kitâbtan çıkarmak îcabeder. Hâşâ Abbâs bunları söylememiştir; bilhassa Ömer'in ve sahabeden bir cemaatin huzurunda bu olamaz. Ömer böyle şeylere susacaklardan değildir...» demiştir.
2- Kirmanî : «Eğer Hz. Abbâs'la Alî 'nin istediklerini vermek doğru idi ise istedikleri anda Ömer (Radiyallahü anh) niçin vermemiştir; doğru değilse sonradan niçin vermiştir? diyor ve bu suâle kendisi şöyle cevap veriyor: «Hz. Ömer'in evvelâ yermemesi o malı

kendilerine milk olmak üzere istedikleri içindir. Sonra vermesi onda tasarrufta bulunsunlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile(iki sahâ-bîsi Ebû Bekir ve Ömer ne gibi tasarrufta bulundularsa onlar da Öyle yapsınlar diyedir.»
Hattâbî : «Bu kaziyye cidden müşkildir. Şu sebeple ki, Abbâsla Alî bu sadakayı Ömer 'den onun şartına göre aîdılarsa Peygamber (SaîlaHahiİ Aleyhi ve Sellem)n (Bıraktığımız sadakadır) hadîsini î'tirâf ettikleri ve buna muhacirler de şahid olduğu halde sonradan ne akıllarına geldi ki, dâvaya kalkıştılar?» diyor; ve bunun mânâsını şöyle îzâh ediyor: «Abbâs ile A1î'ye ortaklık zor geliyordu. Bu sebeple aralarında taksim istediler. Tâ ki her biri tedbîr ve tasarrufunda serbest olsun. Ömer ise buna mülk süsü verilmesin diye taksimi merietti. Çünkü taksim ancak mal ve mülkte olur. Aradan uzun zaman geçince halk bunu mîras zannetmeye başlar. Bahusus kızla amca arasındaki mî-ras taksîmi yandır. Bu iş mirasla karıştırılarak Abbâs'la Alî 'nin aldıkları mallar kendi milkleri imiş sanılır.»
Ebû Dâvûd: «Hilâfet Hz. A1î'ye geçince bu malları sadaka olmaktan değiştirmedi.» demiştir ki, bu da yukanki te'vîli te'yîd eder.
Kaadî lyâz'ın beyanına göre ulemâdan bâzıları: Hz. Fâ11me'nin babasından kalan mirasını Ebû Bekir (Rodiyattahu ank) dan istemesi — babasının (Bize mirasçı olunmaz!) hadîsini duyduktan sonra olmuşsa— Fâtıme (Radiyatla\hü anha) bunu : Kıymetli mallara mirasçı olunmaz; yiyecek, ev eşyası ve silâh gibi şeyler bundan hâriçtir, şeklinde te'vîl etmiştir. Ama bu te'vîl Ebû Bekir, Ömer ve diğer ashabın mezheblerine uymamıştır.» demişlerdir.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Ebû Bekir bu hadîsle aleyhine hüccet getirdikten sonra Hz. Fâtıme'nin münâzeadan vaz geçmesi bu dâva üzerine vâki' olan icmâı teslîm sayılır. Bu hadîsi duyup mânâsı kendisine anlatılınca fikrinden vaz geçmiş; artık bundan sonra gerek kendisi gerekse zürriyyeti mîras talebinde bulunmamışlardır. Bilâhare Hz. Alî halîfe olmuş; o da Ebû Bekirle Ömer'in yolundan ayrılmamıştır. Bu da gösterir ki Alî ile Abbâs'm istekleri sâdece bizzat tasarruf meselesi imiş.»
Hz. Ömer, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem] 'in kendine hâs olan fey*den senelik nafakasını alırdığım, artanını da BeytülmaPe koyar-dığını bildirmektedir. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: ResûlüHah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) in vefatında zırhının ailesi için ödünç aldığı bir miktar arpa karşılığında rehin verilmiş olduğu anlaşılmıştı. Senelik nafakası olsa zırhını rehin verir mi idi?
Cevap: Fahr-i Kâinat (Sallallahii Alevhî ve Sellem) Efendimiz ailesi efradının senelik nafakasını şüphesiz ki ayırırdı. Fakat o kadar cömert idi ki, sene dolmadan o nafakayı da çeşitli hayır yollarına sarfeder, evinde bir şey kalmazdı.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Efe Abbâs ile Alî (Radiyallahû anhûma) ganimetin beşte biri hakkında değil, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olan fey hakkında davaya çıkmışlardı. Bu iey' onun vefatından sonra sadaka olarak kalmıştır.
2- Her kabilenin âmme işleri o kabilenin büyüğüne verilmelidir; zîra onların hallerini en iyi bilen odur.
3- Kumandan ve devlet büyükleri- yanlarına izinsiz girilmemesi için kapıcı istihdam edebilirler.
4- Bir dâvada iş büyüyerek taraflar arasında fesad çıkmasından korkulursa hâkim huzurunda şefaatte bulunmak caizdir.
5- Hakkı söylemek şartı ile bir kimsenin kendini medhetmesinde beis yoktur.
6- Senelik aile yiyeceğini biriktirmek caizdir.
7- FaMh ve filimin başkalarının bildiği bazı şeyleri bilmemesi mez-mum değildir.
8- Bir kimseyi adı İle çağırmak caizdir.
9- Haber-i vahidi kabul caizdir.
10- Hâkim hüccetini takviye ve hasmı ilzam için taraflara karşı söylediklerine şahid getirebilir.

16- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bize Mirasçı Olunmaz; Ne Bırakırsak O Sadakadır» Hadisi Babı

51- (1758) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): M&lik'e, tbni Şihfib'tan dinlediğim, onun da Urve'den, onun da Aişe'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Âişe şöyle demiş:
ResÜltillah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) vefat ettiği vakit zevceleri, Osman b. Affan'ı Ebû Bekr'e gönderip, Yey&anbet(SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) den kalan miraslarını ondan isteyecek oldular. Âlşe onlara: Resûlttllah
«Bize mirasçı olunmaz; ne bırakırsak o sadakadır!» buyurmadı mı de-(SaUaliahü Aleyhi ve Sellem): di..
Bu hadîsi Buhari ile Nesâî «Kitâbü'1-Ferâiz-de; Ebû Dâvûd «Kitabül-Harâoda tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin rivayet ettiği bir hadîste Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biz Peygamberler cemaatinin mirasçılarımız yoktur. Ne bırakırsak o sadakadır.» buyurmuştur. Şu halde yalnız bizim Peygamberimizin değil, bütün Peygamberlerin (Solevâtullatıı aleyhim ecmaîn) mirasçıları yokmuş demektir.
Ulema bunun hikmetini şöyle anlatırlar : Peygamberlerin malları miras tariki ile helâl olsaydı mirasçıları arasında onların Ölmesini bekleyip mirasına konmak isteyenler bulunabilir; hatta mirasçılarına mal topladığını zannedenler de çıkabilirdi. Bu suretle sû-i zanda bulunanların hali harâb olur, insanlar da Peygamberlerden nefret ederdi.
Gerçi Kur'ân-i Kerîm'de:
«Süleyman, Davud'a mirasçı oldu!» [16] buyurulmuşsa da buradaki mi-ras'dan raurâd mal değil, peygamberlik, ilim ve hikmettir.

52- (1759) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Huceyn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da İbni Şihâb' tan, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Aişe kendisine şunu haber vermiş:
Fâtıme binti Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr'e haber göndererek Resûlüllah (SaîlaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine Allah'ın Medine ile Fedek'de ley' olarak tahsis buyurduğu mallardan ve Hayber'in beşte birinden kalanlardan mirasını ondan istedi. Ebû Bekir de şunu söyledi:
— Şüphesiz ki Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Bize mirasçı olunmaz! Bıraktığımız sadakadır. Ancak Muhammed (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) 'in ailesi bu maldan yer!» buyurmuştur. Vallahi ben, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sadakasından hiç bir şeyi, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki hâlinden değiştire-mem! Onun hakkında mutlaka Resûlüllah {Şallak ahü Aleyhi ve Seltem) ne yaptı ise onunla amel ederim!
Hâsılı Ebû Bekir, Fâtıme'ye bir şey vermekten çekindi. Fâtıme de bu hususta Ebû Bekr'e gücendi; ve kendisini terk etti; Ölünceye kadar da onunla konuşmadı. Fâtıme, Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Sellem^ *den sonra altı ay 'yaşadı. Vefat ettiği vakit onu kocası Alî b. Ebî Tâlib geceleyin defnetti. Onun vefatını Ebû Bekr'e haber vermedi. Namazım Alî kıldı. Fâtıme'nin hayatı müddetine e Alî insanlardan itibar görmüştü. O vefat edince Alî halkin i't i barım kaybetti. Ve Ebû Bekir'le barışarak ona bey'at etmek istedi. O aylarda henüz bey'at etmemişti. Ve Ebû Bekr'e: Bize gel! Ama seninle beraber başka bir kimse gelmesin!* diye haber gönderdi. (Bunu Ömer b. Hattâb

gelmesin diye yapıyordu.) Bunun üzerine Ömer, Ebû Bekr'e:
— Vallahi onların yanına yalnız basma girme! dedi. Ebû Bekir ise:
— Bana ne yapabilirler ki! Vallahi ben onlara giderim! cevabını verdi. Müteakiben Ebû Bekir yanlarına girdi. Alî b. Ebî Talib bir şehâdet getirdi. Sonra şunları söyledi:
— Biz yâ Ebâ Bekr, senin faziletini ve Allah'ın sana olan ihsanını biliriz! Allah'ın sana verdiği tir bayırı sana çok görmeyiz. Lakin sen bu (hilâfet) iş (in) de bize karşı istibdâd gösterdin. Biz Resûlüllah (Sallatlahü Aleyh! ve Şetleınfe olan karabetimizden dolayı kendimiz için bir hak görüyorduk...
Alî, Ebû Bekr'Ie konuşmasına devam etti. Nihayet Ebû Bekr'in gözleri boşandı. Sözü Ebû Bekir alınca şunları söyledi:
— Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Resûlüllah r(SaüaHahü Aleyhi ve Sellenıfin yakınları benim için kendi yakınlarıma yardım etmemden daha iyidir! Benimle sizin aranızda şu mallar hususunda geçen ihtilâfa gelince: Hiç şüphe yoktur ki ben bunlar hakkında hakta kusur etmiş değilim! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemj 'in yaptığını gördüğüm bir şeyi yapmadan bırakmadım!.. Bunun üzerine Alî Ebû Bekr'e:
— Bey'at için miadın öğleden sonradır! dedi. Ebû Bekir öğle namazını kılınca Alî minbere çıkarak şehâdet getirdi; ve Alî'nin hâlini, bey'at. tan niçin geciktiğini, Ebû Bekr'e i'tizârda bulunduğu özrünü anlattı. Sonra istiğfar etti. Ve Ali b. Ebî Tâlib şehâdet getirerek Ebû Bekr'in hak. kını ta'zîm eyledi. Bu yaptığına kendisini sevk eden şey ne Ebû Bekr'i çekememezlik, ne de Allah'ın ona verdiği fazileti inkâr olduğunu söyledi. (Sözüne devamla):
— Lâkin biz kendimiz için bu işte bîr nasîb görüyorduk; ama bize karşı istibdat gösterildi; biz de gücendik! dedi. Müslümanlar buna sevindi ve:
— İsabet ettin! dediler. Emr-i ma'rûfa döndüğü zaman artık müs-lümanlar Alî'ye yakın oldular.

53- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Hnmeyd rivayet ettiler. (}bni Râfi' haddesenâ tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Abdürrazıâk haber verdi, dediler.) (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Fâtıme Ue Abbâs, Besûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellemyâen .(kalan) miraslarını istemek için Ebû Bekr'e gelmişler. O anda onlar Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Fedek'ten aldığı yeri ile Hayber'den aldığı hissesini istiyormuş. Ebû Bekir de kendilerine:
— Ben ResülüWah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinledim... demiş. Râvi hadisi Ukayl'in Zührî'den naklettiği hadis mânâsında rivayet etmiştir. Yalnız o şöyle demiştir: «Sonra Alî ayağa kalkarak Ebû Bekr'in hakkını ta'zim etti ve onun faziletini, sabık müslümanlardan oluşunu anlattı. Sonra Ebû Bekr'e doğru giderek ona bey'at etti. Bunun üzerine cemaat Ali'ye geldiler ve: İsabet ettin; iyi yaptın! dediler. Alî emr-i ma'rufa yaklaştığı an halk da kendisine yakın oldu.»

54- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'küb b. tbrahîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Hasan b. Aliy EI-Hulvânî de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kûb —ki İbni İbrahim'dir— rivayet etti. (Ded ki) :
Bize babam, Şalinden, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti (Demi§ ki) : Bana Urve b. Zübeyr haber verdi. Ona da Peygamber (Saualatu Aleyhi ve SeKemj 'in zevcesi Âişe haber vermiş ki, Fâtıme binti Resûlillah (Üallallahü Aleyhi ve Seliem) Resûlüllah (Sultattahü Aleyh ve Seitemjla vefatından sonra onun kendisine Allah'ın fey' olarak tahsis buyurduğu mal-lardan ibaret terekesinden mirasını taksim etmesini Ebû Bekir'den istemiş. Ebû Bekir de ona: Şüphesiz Resûlüllah (Sattatlahü Aleyhi ve Seliem): «Bize mirasçı olunmaz bıraktığımız sadakadır.» buyurmuşlardır; demiş. Râvi diyor ki: Fâtıme Besûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sateni) den sonra altı ay yaşamıştır. Fâtıme Ebû Bekir'den, Resûlüllah {Satlaliahü Aleyhi ve Setlern)'uL Hayber'le Fedek'te bıraktığı terikesinden ve Medine'deki sadakasından hissesini istiyormuş. Ebû Bekir bunu kabul etmemiş ve:
— Ben Resûlüllah (Saitallahü Aleyhi veSeliem)'in amel ettiği bir şeyi yapmadan bırakamam! Ben onun emirlerinden bir şey terk edersem sapacağımdan korkarım! demiş.
Medine'deki sadakasına gelince: Onu Ömer, Ali ile Abbas'a vermiştir. O sadakada AH Abcas'a galebe çalmıştır. Hayber'le Fedek'i[17] ise Ömer elde tutmuş; ve : Bunlar Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in sa-dakasıdır! Bunlar onun kargısına çıkan hakları ve hâdiseleri içindir. Onların işi halîfeye kalmıştır; demiş. Bunlar bu güne kadar aynı minval üzere kalmışlardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitabu fardı'l-Humüs» ve «Kitâbü'l-Megâzi-de tahrîc etmiştir. Hz. Fâtıme (Radiyallahu anha) 'nın miras istemesi hususunda iki ihtimal üzerinde durulmuştur.
1- Babasının «Bize mirasçı olunmaz!» hadîsini te'vil etmiş; kendisinin kıymetli mallarda babasına mirasçı olamayacağını, yiyecek, giyecek ve silâh gibi şeylerde mirasçı olacağını sanmıştır. Fakat hadîsti şerifteki: «Allah'ın fey' olarak verdiği...» ifadesi bu te'vîlı reddeder.
2- Bâzı ulemâya göre Hz. Fâtıme 'nin mîras istemesi hadisi duymazdan öncedir. Vasiyyet âyeti ile ihticâc etmiştir. Mezkur âyette: Mirasçı bir kızsa kendisine mirasın yarısı verileceği bildirilmektedir.
Hz. Fâtıme 'nin Ebû Bekr'e gücenerek onunla görüşmez olması, haram olan dargınlık derecesine varmamıştır. Haram olan dargınlık selâmı kesmektir. Halbuki Fâtıme (Radiyallahu anha) 'nın Hz. Ebû Bekr'e tesadüf ettiğini hiç bir kimse rivayet etmemiştir. O yalnız Hz. Ebû Bekr'in hanesine gidip gelmez ve evinden çıkmaz olmuştur. Dargınlığın bu kadarı haram değildir. Mâmâfîh barıştıkları da rivayet olunmuştur. Beyhakînin Şa'bî'den rivayetine göre Fâtıme (RadiyalUrhü anhâ) hastalanınca Hz. Ebû Bekir gelerek yanına girmek için izin istemiş. Hz. Alî ; Yâ Fâtıme! Ebû Bekir gelmiş senin yanına girmek için izin istiyor! demiş. Fâtıme: Ona izin vermemi diler misin? diye sormuş. Evet, cevâtını alınca izin vermiş. Hz. İSbû Bekir de onu razı etmek için yanma girmiş ve:
— Vallahi ben yurdumu, malımı, kavmü kabilemi ancak Allah'ın ri-zâsı, Resulünün rızâsı ve sizin rızânız için bıraktım ey Ehl-i BeytL demiş. Sonra barışmışlar ve Fâtıme {Radiyallahu anha) Ebû Bekir-den râzî olmuştur.
Hz. Fâtıme babasından altı ay sonra vefat etmiştir. Sahih ve meşhur olan bu ise de sekiz ay, üç ay, iki ay hattâ yetmiş gün sonra vefat ettiğim söyleyenler de olmuştur.
Hz. A1i'nin bey'at hususunda gecikmesi, hadîste işaret olunduğu vecihle bu bâbta kendisi ile istişare edilmediğine gücendiği içindir. Mâmâfîh onun gecikmesi bu bey'ata ve Hz. Ebû Bekr'e dokunmaz. Çünkü ulema bey'atın sahih olması için bütün insanların bir araya gelerek hepsinin «Bey'at ettik» demelerinin şart olmadığını, bu iş için ileri gelenlerden bazı zevatla ulemâ ve ruesâdan bir cemaatm kâfi geldiğini söylemişlerdir. Hz. Alî bu müddet zarfında Ebû Bekir (RadiyaİUthÜanh) e karşı bir harekette de bulunmamış; bilâkis tam bir inkıyad hali göstermiştir. Binâenaleyh onun gecikmesi Hz. Ebû B e k r 'in hilâfetine zarar getirmez.
Hz. Ebû Bekr'in istişare için gelmemesi hilâfet işi ile meşgul olduğundandır. Bu işle bütün sahabe meşgul olmuş; alelacele halîfe seçilmezse araya hilaf ve niza' gireceğinden ve umulmadık büyük fesadlar çıkabileceğinden endîşe etmişlerdir. Bey'at işi tamam olmadıkça

Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenazesini defnetmemeleri bundandır.
Hz. Alî, Ebû Bekir (Radiyallahu arü) 'i evine da'vet ederken yalnız gelmesini tenbîh etmiş; bundan Hz. Ömer'in gelmemesini kas-detmiştir. Maksadı, işi tatlıya bağlamaktır. Ömer (Radiyallahu anh) 'in şiddetli bir zât olduğunu bildiği için bir kırgınlığa sebebiyet verir diye düşünmüştür.
Ömer (Radiyallahu anh)1'in Hz. Ebû Bekr'e yalnız gitmemesini tavsiyede bulunması ise ona ağır sözler söylerler de gücendirirler; bundan da umûmî veya hususî bir mefsedet doğabilir ihtimaline mebnî-dir. Bittabi kendisi de beraber olsa bunu yapamazlar diye düşünmüştür.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Geceleyin cenaze defni caizdir. Fakat bir özür bulunmadığı zaman gündüz defnetmek daha faziletlidir. Hz. Fâtıme validemizin gece defnedilmesi vasıyyetine binâendir.
2- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Bekr'in hilâfetinin sahih olduğuna delildir. Bu hususa icmâ' vâki' olmuştur.

55- (1760) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benim mirasçılarım bir dînar bile ülesemezler. Kadınlarımın nafakasından ve mütevellimin masrafından sonra ne bırakırsam sadakadır» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Yahya b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebû'z-Zinâd'dan bu isnadla bu hadisin mislin rivayet etti.

56- (1761) Bana tbni Ebî Halef dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni'l-Mubarek, Yûnus'-dan, o da Zührî'den, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Pey-gmmher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi.
«Bize mirasçı olunmaz; bıraktığımız sadakadır.» buyurmuşlar.
Yukarıki iki rivayetin birincisini Buhâri «Kitâbü'l-Vâsâya» ile «Kitâbü'l-Ferâiz»da; Ebû Dâvûd «Harâc» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ bu hadîsteki dînâr kaydının başka mallara tenbîh için getirildiğini söylemişlerdir. Bundan murâd miras istemeyi yasaklamak değildir. Zîra yasak, vukuu mümkün olan şeylere mahsûstur. Peygamber (Sfiliailahü Aleyhi ve Sellemfe mirasçı olmak ise mümkün değildir. Şu halde hadîsten murâd : İhbardır; yâni hiç bir şeyi taksim edemezler; çünkü bana mirasçı olunmaz demektir. Cumhûr-u ulemânın kavli budur. Bazı Basra ulemâsının : «Peygamber (SallaUahU Aleyhi ve Sellem)'e kimsenin mirasçı olamaması Allah Teâlâ onun bütün malını sadaka yaptığı içindir» dedikleri rivayet olunursa da doğrusu cumhurun kavlidir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadınlarının nafakaları miras değildir. Onlar ıddet bekleyen kadınlar hükmündedirler. Nafakaları bundan dolayı verilmiştir. Ha11âbî diyor ki: «îbni Uyeyne'den kulağıma geldiğine göre şöyle dermiş : Resûlüllah {Salialkhü Aleyhi ve Sellemy'm zevceleri iddet bekleyen kadınlar hükmündedir. Çünkü onlara evlenmek ebediyyen caiz değildir. Bu sebeple onlara nafaka verilmiş; oturdukları evleri kendilerine terk edilmiştir.»
Hadîsteki «âmil»'den murâd bâzılarına göre mütevellidir. Bir takımlar/ı : «Halife olsun, onun me'murları olsun, müslümanlar namına çalışan her vazifeli bunda dahildir.» demişlerdir.
Peygamber (Sallallahü A leyin ve Seltetv) 'in burada görülen hadîslerde zikri geçen sadakalarını Kaadî Iyâz üç kısma ayırıyor. Bunların bir kısmı kendisine hibe edilmiştir. Uhud harbinde müslüman olan yahudi Muhayrik'in vasıyyeti bu kabildendir ki, yedi bahçeden müteşekkildi, Ensarın verdikleri sulanmayan arazî de böyledir. Bunlar Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)y\n milki idi.
İkinci kısım: Benî Nâdir kabilesini sürgün ettiği vakit onlardan harpsiz darpsiz fey' olarak aldığı arazîdir. Bu da onun husûsî mükidir. Benî Nâdîr'in menkul mallarına gelince : Anlaşma mucibince bunların silâhlardan mâadasını yahudiler develerine yükleyip götürmüş; kalanı da gâzîler arasında taksim edilmişti. Fedek arazîsinin yarısı ile Vâdilkur â'nın üçte biri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in. hususî rnilki idi. Çünkü bu yerleri bu şartlarla sulhan ele geçirmişti. Bu yerlerin gelirini başı sıkılan müslümanlara sarfederdi. Bunlardan başka Hayber'den sulh yolu ile alınmış Vatîh ve Se1âlim nâmında iki de kalası vardı.
Üçüncü kısım : Hayber'in ve diğer harble alınan yerlerin beşte birinden eline geçen mallardır. Bu üç kısım malların hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m halis milki idi. Lâkin o bunları benimsemez; ailesine, müslümanlara ve ümmetin umumî ihtiyaçlarına sarfederdi. Vefatından sonra bu sadakaların temellükü haram kılınmıştır.

17- Harbe İştirak Edenler Arasında Ganimetin Nasıl Taksim Edildiği Babı

57- (1762) Bize Yahya b. Yahya ile E>û Kâmil FudayI b. Hüseyn ikisi birden Süleym'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Süleym b. Ahdar, Ubeydullah b. Ömer'den, naklen haber verdi. (Dedi ki) : Bize Nâfi', Abdullah b. Ömer'den rivayet etti ki, Resulü ilah (SaliaHahi) Aleyhi ve Sellem) nefeli ata iki, adama bir sehim olarak taksim yapmış.

(...) Bize bu hadîsi İt&nü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. «Ama «nefeli» tâbirini zikretmedi.
Bu hadîs ekseri rivayetlerde burada olduğu gibi «ata iki, adama bir» şeklinde nakledilmiştir. Bâzı rivayetlerde : «ata iki, piyadeye bir», diğer bazı rivayetlerde ise «süvariye iki...» denilmiştir.
Burada nefelden murâd ganimettir. Zîra ganimete lügatte nefel denilir.
Nefel: Ziyade ve bahşiş mânâlarına gelir. Ganîmet de Allah tarafından bir bahşiştir; ve yalnız bu ümmete helâl kılınmıştır.
Ulemâ ganimetten piyade ile süvariye verilecek hissenin miktarında ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre piyadeye bir, süvariye üç hisse verilir. Bunun ikisi atın, biri de sahibinindir. îbni Abbâs (RadiyaVohu . atıhüma)\\e Mucâhi d,Hasan-ı Basrî.îbni Şîrîn, Ömer b. Abdilâzîz, tmam Mâlik, Evz Sevrî, Leys, İmam Şafiî, Ha-neftler 'den imam Ebû Yûsuf Ha îmam Muhammed, îmamA'hmed b. Hanbel, îshâk, Ebû Ubeyd, İbni Cerîr ve başkaları buna kaildirler.
İmam Âzam'a göre süvariye iki hisse verilir. Bu kavil Hz. Ali ile Ebû Mûsâ (Radiyallahu anh)'dan rivayet olunmuştur.
Cumhurun delîli bu hadîstir. İmam Âzam süvariye iki hisse verileceğini bildiren rivayetle istidlal etmiştir.
Bir kimse birkaç atı ile harbe iştirak etse cumhura göre bu atlardan yalnız birine hisse verilir. îmam Âzam Ta, tmam Mâlik, îmam Şafiî ve

îmam Muhammed'in mezhepleri de budur. Evzâî ile Sevrî, Leys ve Ebû Yûsuf'a g5re ise iki at hissesi verilir. Bu kavil Hasan, Mekhûl, Yahya El-Ensârî, tbni Vehb gibi mâlikiyye ulemâsından da rivayet olunmuştur, iki attan fazlası için hisse verileceğine Süleyman b. Mûsâ 'dan başka kimse kail olmamıştır.

18- Bedir Gazasında Meleklerle Îmdat Buyurulması ve Ganimetlerin Mubah Kılınması Babı

58- (1763) Bize Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbntil-Mübârek, İkrime b. Ammâr'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Simâl EI-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Abbâs'ı şöyle derken işittim: Bana Ömer b. Hattâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bedir harbi olduğu gün.. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus El-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Zümeyl (bu zât Simâk El-Hanefî'dir) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Abbâs rivayet etti (Dedi ki) : Bana Ömer b. Hattâb rivayet etti. (Dedi ki) :
Bedir harbi olduğu gün Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellenı) müşriklere baktı. Onlar bin nefer, ashabı ise üç yüz ondokuz kişi idiler. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sallalîahil Aleyhi ve Seilem^kıbleye döndü. Sonra ellerini uzatarak Rabbine:
«Allahım! Bana va'dettiğini yerine getir! Allah im, bana va'dettiğini ver! Allahım, eğer ehl-i Islâmdan olan şu cemaati helak edersen (bundan sonra) yeryuünde sana ibâdet olunmaz!» diye niyaz etmeye başladı. Ellerini uzatarak kıbleye karşı Rabbine o derece niyazda bulundu ki, nihayet omuzlarından cübbesi düştü. Müteakiben Ebû Bekir, yanına gelerek cübbesini aldı ve omuzlarına koydu. Sonra arkasından ona sarılarak:
— Yâ Nebiyyallah! Rabbine yaptığın dilek yeter! Şüphesiz o sana va'dettiğmî yerine getirecektir! dedi. Az sonra Allah (Azze ve Cette) :
(Hani Rabbİnizden imdat istiyordunuz! O da : Ben size birbiri ardınca gelecek bin melekle imdat göndereceğim! diye cevap vermişti!) [18] âyetini İndirdi ve Allah ona meleklerle imdat gönderdi.
Ebû Zümeyl (Demiş ki) : Sonra bana îbni Abbâs rivayet etti. (Dedi ki) : O gün müslümanlardan bîr zât, önünde müşriklerden bir adamın peşinden koşarken ansızın üzerinde bir kırbaç darbesi işitti. Ye süvarinin : Dur yâ Hayzûm! diyen sesini duydu. Bir de Önündeki müşrike baktı M, boylu boyunca yere serilmiş! Burnu berelenmiş; yüzü de kırbşcın vurduğu şekilde yarılmış olduğunu gördü. Bütün bunlar yemyeşil olmuştu. Az sonra Ensârî gelerek bu hâdiseyi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ycSettem)'e anlattı da:
«Doğru söyledin; bu semâdan gelen üçüncü imdattandır!»buyurdular. Artık o gün (müslümanlar) yetmiş kişi Öldürdüler; yetmiş de esîr aldılar.
Ebû Zümeyl (Demiş ki) : İbni Abbâs şunu söyledi: Müslümanlar esîrleri aldıktan sonra Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) Ebû Bekirle Ömer'e:
«Bu esirler hakkında re'yiniz nedir?» diye sordu. Ebû Bekir:
— Yâ ^lebiyyallah! Bunlar amca oğulları ve akrabadırlar; ben onlardan fidyejftlmjın fikrindeyim! Bu suretle küffar üzerine kuvvetimiz olur. Umulur ki AllafT onları İslâm'a hidayet buyurur! dedi. Müteakiben Resûlüllah (Salîallahü A leyhi ve Selime):
«Sen ne fikirdesin ey Hattâb oğlu?» diye sordu. (Ömer diyor ki);
— Ben: Hayır, vallahi yâ Resûlâllah! Ben Ebû Bekr'in fikrinde değilim! Lâkin ben, bize müsaade buyursan da şunlann boyunlarını vuru-versek! fikrindeyim. Ukayl'e karşı Alî'ye müsaade buyurmaksın ki onun boynunu vursun! Bana da filâna (bir yakını) karşı müsaade buyurmaksın, ben de onun boynunu vurmalıyım! Zîra bunlar küfrün imamları ve eşrafıdırlar! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Salîaiîahü Aleyhi ve Setlem) Ebü Bekr'in söylediğine meyletti. Benim söylediğimi beğenmedi. Ertesi gün olunca ben geldim. Bîr de ne göreyim! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)1e Ebû Bekir oturmuş ağlıyorlar!..
— Yâ Resûlâllah! Bana haber ver; sen ve arkadaşın neden ağlıyorsunuz? Ağlayacak bir şey bulursam ben de ağlarım; ağlayacak bir şey bulmazsam siz ağladığınız için ben de ağlar görünürüm! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setime):
«Bana senin arkadaşlarının teklif ettiği fidye alma meselesine ağlıyorum. Gerçekten onların azapları bana şu ağaçtan daha yakın arzolundu.» buyurdu. (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) yakın bir ağaca işaret etmiş.)
Ve Allah (Azze ve Celîe) :
(Yeryüzünde üstünlüğü sağlamadıkça hiç bir Peygambere esir almak yaraşmaz.) [19] âyet-i kerîmesini (Artık aldığınız ganimetten helâl hoş olarak yeyînl) âyetine kadar indirdi. Ve Allah müslümanlara ganimeti helâl kıldı.
Bedir: Medîne 'den seksen mil yâni dört konak mesafede Mekke ile Medîne arasında ma'ruf bir beldedir. Meşhur Bedir savaşı burada olmuştur. İbni Kuteybe'ye göre Bedir, aynı ismi taşıyan bir adama ait bir kuyudur. Sonradan sahibinin ismi kuyuya verilmiştir. Bedir gazası hicretin ikinci yılı ramazanının on yedinci cuma günü olmuştur. Buhâri 'nin Hz. Abdullah b. M es'ud 'dan rivayetinde o gün havanın çok sıcak olduğu bildirilmektedir.
Cenâb-ı Hak, Resulü Ekrem'ine iki taifeden birini va'detmişti. Ona ya müşriklerin kervanını nasîb edecek yahut ordularına karşı muzaffer kılacaktı.-Kervanları Suriye'ye ticaret için gitmiş ve dönmüştü. Binâenaleyh muhakkak harbte muzaffer olacaktı. Bundan emîn olmakla beraber Peygamber fSaUaUahü Aleyhi veScilendin Cenab-ı Hakka bu derece niyazda bulunmasını ulemâ şöyle îzâh etmişlerdir:
Resulü JSkrem (SalhUahü Aleyhi ve Sellent) bu niyazını ashabına gösterip o dehşetli anda onun dua ve niyazı sayesinde kalpleri kuvvet bulsun diye yapmıştır. Aynı zamanda duâ bir ibâdettir.
Filhakika Cenâb-ı Hak Resulüne vâMettiğini o gün yerine getirmiş; küffan târu mâr etmek için gökten 1000 melek indirmiştir. îşte Hay-zûm bu meleklerden birinin atıdır.
«Akdim!» dur demektir. Ancak bu kelime «Ukdum!» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâ: «İlerle!» demek olur.
Müslümanlara imdat olarak gökten melek inmesi Uhud ve Hendek gibi gazalarda da vâki' olmuş; ancak bu gazalarda melekler fi'len harb etmemişlerdir. Meleklerin inmesi zaferin esbabındandır. Yoksa Teâlâ Hazretleri —hâşâ— bö'yle bir şeye muhtaç değildir. Meleklerin iştirak ettiği gazada dahî zaferi Allah ihsan etmiştir.
Hadts-i şerîf duâ ederken kıbleye dönmenin ve el kaldırmanın müs-tehab olduğuna, duayı sesle okumanın cevazına delâlet etmektedir.

19- Esiri Bağlayıp Hapsetmenin ve Ona İyilikte Bulunmanın Cevazı Babı

59- (1764) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre'yi şunı söylerken işitmiş:
ResûlÜllah (SallaUahü A !eyhi ve Sellcm^ Necd tarafına suvâri gönderdi. Bunlar Benî Hanîfe (kabilesin) den Sümâme b. Üsâl denilen bi adam getirdiler. Bu zât Yemânıeliler'in reîsi idi. Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar. Derken ResûlÜllah tSallaUahü Aleyhi

ve Sellem) onun yanma çıkarak:
«Ne haber yâ Sümâme?» dedi. Sümâme şunları söyledi:
— Bendeki yâ Muhammed, hayırdır. Şayet öldürürsen kan .sahibi birini öldürmüş olursun. İhsan edersen şükreden birine ihsan etmiş olursun! Eğer mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilir! Bunun üzerine ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu terk etti. Ertesi günden sonraki gün gelince yine:
«Ne haber yâ Sümâme?» diye sordu. O da:
— Sana soylediğhndir! Eğer ihsan edersen şükreden birine ihsan et-mİş olursun! öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun! Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilir! dedi. ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) onu yine terketti. Ertesi gün gelince (tekrar) :
«Ne haber yâ Sümâme?» diye sordu. Sümâme:
— Bende sana söylediklerim var! Eğer ihsan edersen, şükreden birine ihsan etmiş olursun! öldürürsen kan sahibi birini Öldürmüş olursun! Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilecektir! dedi. Bunun üzerine ResûlÜllah (SallaUahü Aleyhi ve Selime):
«Sumâme'yı serbest bırakın!» buyurdu. O da mescide yakın bir hurmalığa giderek yıkandı. Sonra mescide girdi. Ve:
— Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim! Muhammed'in onun kulu ve resulü olduğuna da şehâdet ederim! Yâ Muhammed, vallahi yeryüzünde (şimdiye kadar) bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu! Şimdi senin yüzün bana bütün yüzlerden daha sevimli oldu. Vallahi benim için senin dîninden daha sevimsiz bir dîn yoktu! Dînin de benim için bütün dînlerden daha sevimli oldu! Vallahi, benim için senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu. Şimdi belden de benim için bütün beldelerden sevimli oldu! Süvarilerin beni yakaladığında ben ömre yapmak istiyordum. Ne buyurursun? dedi. Bunun üzerine ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini müjdeledi. Ve ömre yapmasını emret' ti. Mekke'ye vardığında ona birisi:
— Sen dininden mi döndün? diye sormuş. O da:
— Hayır! Lâkin ben ResüHillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, 1e birlikte mfislüman oldum! Hayır, vallahi! Size ResûlüIIal (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) izin vermedikçe Yemâme'den bir buğday tanesi bile gelemez! demiş.

60- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir El-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdülhamîd b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Saîd b. Ebî Saîd El-Makbûrî rivayet etti ki, Ebü Hüreyre'yi şunu söylerken işitmiş:
ResûlIalah (Satlatiahü Aleyhi ve Sellem)Secd arazîsi taraflarına bir (bÖ-Iük) süvarisini göndermiş. Bunlar Sümâme b. Üsâl El-Hanef denilen —Yemâme halkının reisi— bir adamı getirmişler...
Ve râvi hadîsi, Leys'in hadîsi gibi nakletmiş; yalnız o -öldürür sen-yerine «beni öldürürsen, kan sahibi birini öldürmüş olursun!» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü1-lVfegâzî»de ve muhtasaran namaz bahsinin «iğtisâl» babında; Ebû Dâvûd «Cihâd»da; Nesâî «Taharet» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Benî Hanife: Yemâme'de yaşayan meşhur bir kabiledir. Hz. Sümâme bu kabilenin reisi îdi. Islâmiyeti kabulünden sonra da as-hâb-ı kiramın büyüklerinden olmuştur. Kıssa Mekke 'nin fethinden evvel geçmiştir. Onun için de «Sümâme'yi esîr edip getiren Abbâs b. Ab-dilmuttalib'dir.» diyenlerin sözüne i'tibâr edilmemiştir. Çünkü Hz. Abbâs o zaman henüz müslüman olmamıştı. O müslümanhği Mekke'-nin fethinde kabul etmiştir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sümâme'yi görünce: «Ne haber?» diye sormuştur. Bâzılarına göre bu suâlden maksat: Senin kanaatine göre ben sana ne yaparım? demektir. Bu takdirde ne haber diye tercüme ettiğimiz «mâ zâ» ifadesindeki «mâ» istifhamiyye, «zâ» ismi mevsûl «in d eke »de sile olur. Ve cümle: «Senin zannında benim sana ne yapacağım karar kıldı?» mânâsını ifade eder. Mamafih bu terkîb birkaç vecihle daha îzah edilebilir. Şöyle ki:
1- «Mâ» ismi istifham, «zâ» ismi işaret olur.
2- «Mâ zâ» terkîb halinde ismi istifham olur. Bizim verdiğimiz mânâ buna göredir.
3- «Mâzâ» terkibi «şey» mânâsına gelen bir ismi cins yahut «o şey ki» mânâsına bir ismi mevsul olur.
4- Mâ» zaide, «zâ» ismi işarettir.
5- «Mâ» ismi istifham, «zâ» zaide olabilir.
Hz. Sümâme'nin bu suâle : «Bendeki hayırdır.» diye cevap vermesi: Sen zâlimlerden değilsin; afvini ve*ihsanını umarım! manasınadır. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellettt) bu suâli üç gün tekrarlamış; Sümâme (Radîyailahü anh)' da üç gün aynı cevâbı vermiş: «Şayet öl-dürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun...» demiştir. Kaadı Iyâz'in beyânına göre bundan murâd: Öldüreceğin adam şerefli bir reîs olduğu için kanı dâva edilecek ve kaatilinden öc alınacak bir adamdır, demektir. Diğer ulemâ : «Sümâme'nin bu sözü: Kam heder olmağa lâyık, ölümü hak etmiş birini Öldürmüş olursun; binâenaleyh onu öldürmekle mes'ul olmazsın! mânâsına gelir.» demişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahii A ieyhi ve Seltem) 'in aynı suâli üç gün tekrar etmesi, kalpleri îslâmiyete yatıştırmak ve müslüman olması ümit edilen eşrafa bir lütufkârlık göstermek içindir. Zîrâ bu gibi zevatın ardından, onlara tâbi' birçok kimselerin müslüman olması me'muldür. Üçüncü gün Sümâme fRadiyatiahü anh) Peygamfcer (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından afvedilerek serbest bırakılmış; o da hemen müslüman olmuştur. Resûlüllah (SallalUthu Aleyhi ve SelLem) kendisim tebşir buyurmuşlardır. Bunun mânâsı: Hak dîni kabul etmekle kazandığı büyük hayrı ve müslü-manlığın küfür halinde iken işlenen suçları yıkıp yok ettiğini müjdelemektir. Kendisine ömre hususunda verdiği emir müstehab mânâsına gelir. Çünkü ömre her mevsimde yapılması müstehab bir ibâdettir. Bahusus böyle kavminin reîsi mevkiinde olan bir zâtın kâfir gidip müslüman olarak dönmesi Mekke1i1er'in pek fenasına gitmiş; aralarında tavaf ve sa'y yapması onları kin ve gayzlarmdan çatlayacak hale getirmiştir. Hattâ birisi dayanamayarak:
— Sen dinden mi döndün? diye sormuştur. Sümâme (RadiyaUahü anh) buna :
— Hayır! Lâkin ben müslüman oldum!..» şeklinde cevap vermiştir ki, edebiyyat dilinde buna «üslûbu hakim» derler. Sanki: «Ben dînden çıkmadım; zira siz bir dîne bağlı değilsiniz ki, ben ondan çıkmış olayım! Ben yeni olarak Allah'ın dînine girdim!» demiş gibidir.
İbni Hisâm diyor ki: «Bundan sonra Sümâme Yemâme'ye gitti. Ve ora halkının Mekke'ye bir şey götürmelerini men'etti. Mekkeii-ler. Peygamber(Saliailahü Aleyhi veSellem)'e mektup yazarak: «Sen akrabaya yardımı emredersin!..» dediler. Bunun üzerine oda Sümâme'-ye bunlara bir şeyler götürülmesine müsaade etmesini yazdı.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Esîri bağlayıp hapsetmek ve kâfiri mescide sokmak caizdir. Mamafih bu hususta ihtilâf edilmiştir. Halîfe Ömer b. Abdilâ'le,

Katâde ve İmam Mâlik'e göre kâfirin mescide girmesi caiz değildir. İmam Âzam kitab ehli olanların girmesine cevaz vermiş. imam Şafiî ise müslümanm izin vermesi şartı ile —ehl-i kitap olsun, olmasın— bütün kâfirlerin mescide girebileceğini söylemiştir. Müşriklerin Mescid-i Haram'a girmelerini yasak eden âyete gelince: Şâfiîler bunu Mescid-i Haram'a mahsus kabul etmiş ve oraya girmeleri caiz olmadığını söylemişlerdir. Hanefi1er'e göre bu âyetten murâd müşriklerin istilâ için yahut kendi âyetleri iktizası çini çıplak tavaf etmek maksadı ile girmeleridir. Ehl-i kitabın ziyaret için girmelerinde beis yoktur.
2- Esîri meccânen serbest bırakmak caizdir.
3- Kâfir müslüman olunca yıkanması gerekir. Bu husus ihtilaflıdır. Hanefîler 'den rivayet edilen bir kavle göre cünüp iken müslüman olan kâfirin yıkanması farz; diğer kavle göre müstehaptır. Şâfiî1er'e göre müslüman olmak isteyen bir kâfirin hemen İslâm'ı kabul etmesi, şayet küfür halinde cünüb oldu ise ondan sonra yıkanması îcâb eder. Küfür halinde iken yıkanması kâfi değildir. Bâzıları kâfi geleceğini söylemişlerdir. Yine Şâfiîler 'den bazıları ile bazı Mâ1ikî1er hiç gusul îcabetmiyeceğine kail olmuşlardır; onlara göre cünüblük hükmü, müslüman olunca sukut etmiştir. Fakat bu kavil zaif görülmüştür. Cünüblük başından geçmeyen bir kâfir müslüman olursa İmam Mâlik'le Şâfiîler'e ve diğer ulemâya göre yıkanması müstehab olur.
İmam Ahmed'le bâzı ulemâ: «Müslüman olan kâfirin mutlak surette yıkanması vâcibtir.» demişlerdir.

20- Yahudilerin Hicaz'dan Sürgün Edilmesi Babı

61- (1765) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, ki şöyle demiş;
Bir defa biz mescidde iken anîden Resûlüllah (Saibaliahü Aleyhi ve Seilem) yanımıza cıkageldi. Ve:
«Haydi yahudîlere gidelim!» dedi. Onunla birlikte biz de sıktık veya. hudilere vardık. Derken Resülİüllah (Sallailahü Aleyhı ve Seilem) ayağa kalkarak onlara seslendi; ve:
«Ey yahudiler cemaati, müslüman olun, kurtulun!» buyurdu. Onlar!
— Tebliğ ettin yâ Eba'l-Kaasim! dediler. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi veSetlem) onlara:
«Bunu m ura d ediyorum! Müslüman olun, kurtulun!» buyurdu. Onlar (yine) : Teblîg ettin yâ Eba'l-Kaasim! dediler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seilem) (tekrar) :
«Bunu murâd ediyorum!»dedi; ve üçüncü defasında onlara şunu söyledi:
«Bilmiş olun ki, bu yer Allah'ın ve Resûlünündür. Ben de sizi bu yerden sürgün etmek istiyorum. Sizden kim malına karşılık bir şey bulursa onu hemen satsın! Yoksa bilin ki, bu yer Allah'ın ve Resûlünündür!»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'I-İkrâh», «Kitâbü'l-Cizye» ve «Kİ-tâbü'I-İ'tisâm»da; Ebû Dâvûd «Harâoda; Nesâî «Siyer» bahsinde tahrî etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Selime): «Bunu murâd ediyorum!» sözü ile «Benim tebliğimi itraf etmenizi istiyorum!» demek istemiştir. «Esümû» cümlesiyle başlayarak güzel ve külfetsiz bir cinas yapmış; sonra : «Bilmiş olun!» diye başlayan yeni bir cümle ile asıl maksadını bildirmiştir. Burada sanki yahudiler tarafından: «Bu müslüman olun sözünü neden üç defa tekrarladın? diye sorulmuş da, «Bilmiş olun!» cümlesi ile onlara cevap verilmiş gibidir.
«Bu yer Allah'ın ve Resûlünündüri» cümlesinin mânâsı: Onun milkiyeti de hükmü de Allah'ındır; sizin bu yerinize müslümanlan mirasçı yapmayı irade buyurmuştur; binâenaleyh hemen burasını terk edin! denmektir. Çünkü yahudiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile muharebe etmişlerdi. Nitekim bundan sonraki rivayette görülecektir.

62- (1766) Bana Muhammed b. Râfi' ile İshâk b. Mansûr rivayet ettiler, tbni Râfi' (haddesenâ) ta'bîrini kullandı. îshâk: Bize Abdürraz-zâk haber verdi, dedi. (Demiş ki) : Bize İbnü Cüreyc, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Benî Nadîr ile Kureyza yahudileri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e harb etmişler de Resûlüllah Benî Nadîr'i sürgün etmiş; Kureyza'yı ise yerinde bırakmış ve kendilerine serbesti vermiş. Nihayet bundan sonra Kureyza'da harb edince artık onların erkeklerini öldürmüş; kadınları ile çocuklarını ve mallarını müslümanlar arasında taksim etmiş. Yalnız bazıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iltihak etmişler. O da kendilerine emân vermiş; ve müslüman olmuşlar.
Kesûlü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bütün Medine yahudîlerini, Benî Kaynüka'ı (ki bunlar Abdullah b. Selâm'ın kavmidirler) ve Benî Harise yahudilerini, Medine'de bulunan her yahudiyi sürmüştür.

(...) Bana Ebû't-Tahir de rivayet etti. (Dedi ki) i'Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs b. Meysere, Musa'dan bu isnfid-la bu hadisi haber verdi. Ama İbnü Cüreyc'in hadîsi daha uzun ve daha tamdır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitabü'l-Megâzî»'de tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerifte zikri geçen yahudi kabilelerinin hepsi Medine1i'dir. Resvlvdlab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kureyza'yi yerinde bırakıp ona emân vermesi, Benî Nadîr'le birlikte müslüman-larla harb etmeyip bitaraf kaldıkları içindir. Sonra müslümanlarla onlar da harb edince onları da Medine 'den sürmüştür. Kureyza bu harbte muhasara edilmiş ve yirmi beş gün sonra dayanamayarak Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hükmüne râm olmuşlardı. Yahudilerin bıraktığı malların beşte biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e ayrıldıktan sonra kalanı gâzîler arasında süvariye üç, piyadeye bir hisse verilmek sureti ile taksim olunmuştur. Bu muhasaraya otuz altı suvâri iştirak etmiştir.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Müslümanlarla muâhade halinde bulunan küffar ve zimmîler ahid-lerini bozarlarsa kendilerine harbî muamelesi yapılır ve harbedilir. Ordu kumandanı bunlardan dilediğini esîr alır; dilediğini serbest bırakabilir.
2- Kendisine emniyet bahşedilen kâfir, müslümanlarla harbe kalkışırsa, kendisine verilen ahid bozulur. Emniyet ahdi geçmişe aittir, geleceğe şumûlü yoktur.

21- Yahudilerle Hıristiyanların Arap Yarımadasından Çıkarılması Babı

63- (1767) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Deh-hâk b. Mahled, tbnü Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bana Muhammedi b. Râfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc haber

verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi, ki Câbir b. Abdillâh'ı şöyle derken işitmiş : Bana Ömer b. Hattâb haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)l:
«Yahudilerle hıristiyonları Arap yarımadasından mutlaka çıkaracağım! Tâ ki müslümandan başka kimseyi bırakmayacağım U buyururken işitmiş.

(...) Bana yine Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân-ı Sevrî haber verdi. H.
Bana Seleme b. Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl —ki İbni Ubeydillâh'dır— rivayet etti.
Her İki râvi Ebû'z-Zübeyr'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu rivayet de hüküm ve mânâ itibarı ile bundan evvelkiler gibidir. Yalnız bunda erâzî-i mukaddesenin sadece yahudîlerden değil, hıristiyan ve diğer gayri müslimlerden de behemehal temizleneceği bildirilmektedir. Fahrî Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve SeUenı) Efendimiz yahudileri birçok defalar denemiş ve hıyanetlerini tesbît etmişti. Nihayet Benî Nadîr yahudileri kendisini gafil avladık zannederek üzerine yüksek yerden taş yuvarlamak teşebbüsünde bulununca Cenâb-ı Hak onların Medine 'den sürülmesini emir buyurdu. Bu emri İlâhî derhal tenfîz edildi. Fakat Resûlüllah (Satlaltahü Aleyhi ve Sellem) bütün yahudilerin ve diğer gayrimüslimlerin kendi civarından uzaklaştırılmasını istiyordu. Ancak vefatına kadar bu hususta kendisine vahî gelmedi. Vefatına yakın bu husustaki vahî de gelince artık bu işi vasıyyet etti. Nihayet Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'in hilâfeti zamanında Arap yarımadası tama-miyle gayri müslimlerden temizlendi.

22- Ahdini Bozanlarla Harb Etmenin ve Kal'a Sahiblerini Âdil, Hükme Ehil Bir Hakimin Hükmüne Havale Eylemenin Cevazı Babı

64- (1768) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. El-Mü-sennâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. Ebû Bekir : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti, dedi. Ötekilerse: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd b İbrahim'den naklen rivayet etti, dediler. Sa'd şöyle demiş: Ben Ebû Ünıâme b. Sehl b. Huneyf i şöyle derken işittim: Ben Ebû Saîd-i Hudrî'yi şunu söyler» keo işittim:
Kureyzalılar (kalalarından) Sa'd b. Muâz'ın hakemliğine indiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd'a haber gönderdi. O da bir nıerkeb üzerinde yanlarına geldi. Mescide yaklaşınca Resûlüllah
iSallallahit A leyhi ve Sellem) Ensâr'a :
«Ulunuza (yahut en hayırlınıza} ayağa kalkın!» buyurdu. Sonra: «Gerçekten bunlar senin hükmüne razı oldular!» dedi. Sa'd: — Harbe yarayanlarını öldürür; karı kızanlarını da esir edersin! dedi. Bunun üzerine Peygamber (SaUaUâhü Aleyhi ve Sellerni:
«Allah'ın hükmü ile hükmettin!» ve galiba «Melik'in hükmü île hükmettin I» buyurdular, İbnü'l-Müsennâ:
«Ve galiba Melik'in hükmü iie hükmettin buyurdu.» cümlesini zikretmedi.

(...) Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man b. Mehdi, Şu'be'den bu isnâdla rivayet etti. Ve hadîsinde şöyle dedi: «Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Gerçekten onlar hakkında Allah'ın hükmü ile hüküm verdin!» Buyurdu. Bir defa da:
«Gerçekten Melik'in hükmü ile hükmettin!» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Cihâd», «Kitâbü'l-İsti'zân» ve «Ki-tâbü'I-Megâzî.'de; Ebû Dâvûd «Kitabü'l-Edeb»'de; Nesâî «Menâkıb» «Siyer» ve «Fedâil» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Sa'd b. Muâz (Radiyallahü anh) Evs kabîlesindendir. Evs kabilesi Benî Kureyza 'tun müttefiki idi. Meşhur rivayete göre Evs1i1er Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'den Benî Kureyza 'nm affını istemişler; o da: «Benî Kureyza hakkında sizden bir adamın hakemliğine razı olmaz mısınız?» diye sormuştu. Yahudiler Sa'd b. Muâz'in hakemliğini kabul ettiklerini söylemişler; bunun üzerine Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sefam) Hz. Sa'd'a haber gönderdi.
Hz. Sa'd Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Ensâr'dan bazı akrabası ile birlikte gelmiş; ve yahudiler tarafmdan karşılanarak kendisine : «Yakınlarına iyilik et!» denilmişti. O da kendilerine şu cevabı verdi:
«Gerçekten Sa'd için Allah uğrunda hiç bir kimsenin levmine aldırış etmeyeceği zaman gelmiştir!» Bundan sonra da hükmünü verdi.
Kaadî Iyâz bu hadîsteki mescid kelimesinin râvi tarafından yapılmış bir tashif olmasını muhtemel görmektedir. Bu rivayet Buhâri'de de «mescide yaklaşınca» şeklindedir. Kaadî şöyle diyor: «Eğer bundan Mescid-i Nebevi'yi kasdetti ise ben bunu vehim sayarım. Çünkü Sa'd Mescid-i Nebev! 'den gelmişti. Nitekim ikinci rivayette tasrîh edildiği vecihle Hz. Sa'd orada bulunuyordu. Peygamber (SaUoîlahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd'a haber gönderdiği zaman Benî Kureyza 'nm yanında idi. Sa'd'a, gelmesi için oradan haber göndermişti. Eğer râvi Peygamber (Soilallahü Aleyhi ve Selknı)*in Benî Kureyza'da kaldığı müddetçe içinde namaz kılmak için bir mescid sınırladığını söylemek istedi ise vehim yoktur. Sahih olan rivayet, Müslim 'den başkalarının rivayetidir ki, onda: Sa'd Peygamber (Sallalhhü Alevhf ve SW/em,)'e yaklaşınca... denilmiştir...»
Yine Kaadî Iyâz'in beyanına göre hadîste gecen «Melik» tâbiri «Sahîh-i Müslim»in bazı nüshalarında «melek» şeklinde; «Sahîh-i Buhâri»nin bazı nüshalarında ise hem «melik» hem de «melek» olarak
harekelenmiştir. Kaadî: «Eğer melek rivayeti doğru ise ondan mu-râd Cibril (Aleyhisselâm) 'dır.» diyorsa da Îbni'l-Cevzl bunu iki vecihle reddetmiştir:
1- Gökten yahudiler hakkmda meleğin bir şey indirdiği naklolun-mamıştır. Bir şey indirmiş olsaydı. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ona tâbi' olur: Sad'm içtihadını terk ederdi.
2- Sahihin bazı lâfızlarında : «Onlar hakkında Allah'ın hükmü ile hükmettin!» buyurulm ustur. Mâmâfîh îbni Tîn her iki okunuşa göre de mânânın bir olduğunu söylemiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Harb işlerinde veya başka husûsatta iki tarafın rizaları ile tayin edilen hakemin hükmü geçerlidir. Bu hadîs Hz. Alî hakkında tâyin edilen hakemi tanımayan Haricîler 'in sözünü reddetmektedir.
2- Kumandan veya başka birinin hakemliğini kabul caizdir. Hakem hükmünü vermeden ondan dönebilir; fakat hükmünü verdikten sonra dönmek caiz değildir.

3- Hükümet reisi veya hâkim müslümanlann bir büyüğüne ikram edilmesini ve ona ayağa kalkılmasmı emredebilir. Gerçi bu hususu yasaklayan bir hadîs rivayet olunmuşsa da o hadîs büyüklenenler ve kalkılma-dığı vakit canı sıkılan veya kızanlar hakkındadır. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seilem) Safvân b. Ümeyye ile Adiy b. Hatim'e, Zeyd b. Hâr.ise 'ye, kızı Fâtıme'ye ve daha başkalarına ikram için ayağa kalkmıştır.
4- îyi ve faziletli bir kimseye seyyid, efendi, bey gibi unvanlarla hitab etmek caizdir. Fâcire bu gibi sözleri söylemek onu büyütmek olacağı için mekruh sayılmıştır.
5- Muahedeyi bozan düşmana karşı müslüman kumandanın da misilleme yaparak ahdini bozması ve onunla harb etmesi caizdir. Çünkü Benî Kureyza yahudileri ile Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem)arasında Hendek harbinden önce muahede yapılmıştı. Hendek harbinde yahudiler bu muahedeyi bozarak Kureyş'le birleştiler. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak onlarla muharebeyi helâl kıldı.

65- (1769) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Alâ El-Hemdânî ikisi birden tbnü Nümeyr'den rivayet ettiler. lbnü'1-Alâ' dedi ki: Bize tbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Sa'd Hendek günü yaralandı. Onu Küre yş'ten fbni Arika denilen bir adam kolundaki şah damarından yaraladı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) mescidde ona bir çadır kurdu; onu yakından dolaşıyordu. Resûlüllah 'Satlallahü Aleyhi ve Seilem) Hendek'ten dönünce silâhı bırakarak yıkandı. Az sonra Cibril geldi. Resûlüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun başından tozu silkiyordu. Cibril:
«Silâhı bıraktın mı? Vallahi biz onu bırakmadık! Onların karşısına çık!» dedi. Resûlüllah (Salkıüahü Aleyhi ve Selime):
«Nereye?» diye sordu. O da Benî Kureyza'ya işaret etti. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) onlarla harb etti.
BinnetSce onun hükmüne râm oldular. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de onlar hakkındaki hakemliği Sa'd'a devretti. Sa'd:
—Ben de onlar hakkında harbe yarayanlarının öldürülmesine, çocuk ve kadınlarının esir edilmesine ve mallarının taksimine hükmediyorum! dedi.

66- (...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Baban şunu söyledi: Bana da haber verildi ki, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten onlar hakkında Allah (Azze ve Celle) 'nin hükmü ile hükmettiril» buyurmuşlar.

67- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Nümeyr, Hişâm'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam, Âişe'den naklen haber verdi kî, Sa'd yarası kuruyup iyileşmeye yüz tuttuğu şurada şunları söylemiş:
— Allahım! Sen biliyorsun kî, benim için senin yolunda, Resulün (SallaUahü Aleyhi ve SeUemy'ı yalanlayıp yurdundan çıkaran bir kavimle cihâd etmekten daha sevimli bir nesne yoktur. Allahımî Eğer Kureyş harbinden bir şey kaldı ise beni (sağ) bırak da senin uğrunda onlarla mücâ-hede edeyim! A Ha hım! Ben zannediyorum ki, sen bizimle onların arasındaki harbi bıraktın. Şayet onlarla aramızdaki harbi bıraktı isen şu yarayı patlat da Ölümümü ondan yap!
Derken yara gırtlağından patlamış. Oradakileri kanın kendilerine doğru akmasından başka ürküten bir şey olmamış. (Mescidde onunla beraber Benî Gifâr'dan bir çadır varmış.) Oradakiler:
— Sizin tarafınızdan bize gelen bu nesne nedir? demişler. Bir de ne görsünler! Sa'd'ın yarasından kan fışkırıyor!.. Az sonra bundan vefat etmiş.

68- (...) Bize Aliy b. Hüseyn b. Süleyman El-Kûfî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Abde, Hişâm'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti. Şu kadar var ki, o: «Yarası o akşam patladı. Ve ölünceye kadar akmaya devam etti.» dedi. Bir de hadîste şunu ziyade etti. (Dedi ki) :
«Bu, şâirin şunları söylediği zamandı:
«Dikkat! Ey Sa'd, Benî Muâz'in Sa'd'ı! Kureyza ile Nadîr ne yaptı;» «ömrüne yemin olsun ki, Benî Muâz'ın Sa'd'ı; onların göçtükleri sabah sabreden yalnız o idi.»
«Çömleğinizi, içi boş olarak bıraktınız! Halbuki bu kavmin çömleği kaynamış; taşıyor!»
«Büyük Ebû Hubâb : Durun Kaynukaa gitmeyin! demişti.» «Bunlar memleketlerinde Meytân'daki kayalar kadar ağır idiler!»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü's-Salât» ile «Kitâbü'l-Megâzî»de tah-rîc etmiştir.
Hadîs-i şerif Benî Kureyza yahudilerine hakemlik yapan Sa'd b. Muâz (Radiyallahü anh) 'in evvelce Hendek harbinde yaralandığını, tam iyileşmek üzere iken Benî Kureyza harbi koptuğunun, bu harbte hakemlik ettiğini ve harbte şehid olmak mukadder değilse evvelce aldığı yaradan ölerek şehidlik mertebesine erişmesi için Allah'a duâ ettiğini, nihayet duası kabul olunarak o yaradan vefat ettiğini bildiriyor.
Hendek harbinde Hz. Sa'd'ı yaralayan şahıs Hibbân b. Kays yahut Hibbân b. Ebî Kays 'dır. Hadîste annesinin adı ile kendisine Ibnü'I. Arika denilmiştir. Arika'mn ismi Kılâbe binti Sa'd, künyesi de Ümmü Fâl1me'dir. Güzel koku saçtığı için kendisine Arika denilmiştir.
Müslümanlar Benî Kureyza yahudilerini 3000 piyade ve 36 süvari ile muhasara etmişler; 20-25 gün muhasaradan sonra yahudiler aman dileyerek Hz. Sa'd'in hakemliğine razı olmuşlardı.
Görülüyor ki harb emrini Cibril (Aleyhisselâm) getirmiştir. Bu hususta Taberânî ile Beyhakî 'nin Hz. Âişe'den rivayet ettikleri bir hadîste Âişe (Rodiyallahü anha) şöyle demektedir: «Evde bulunduğumuz bir sırada bize bir adam selâm verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vg Sellem) endişe ederek hemen ayağa kalktı. Onun arkasından ben de kalktım. Bir de baktım Pihyctti'l-Kelbî!.. Resûlüllah (SallaüahÜ Aleyhi ve Sellem) :
«Bu Cîbrîl'dİr; bana Ben? Kureyza'ya gitmemi emrediyor!) dedi. Bu hâdise Hendek harbinden döndüğü zaman oldu. Ben Resûlüllah (SaUallahij Aleyhi ve Sellem)'in Cibrîl (Aleyhisselâm)'m yüzünden tozu sildiğini hâlâ görür gibiyim!»
Bu husustaki muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre Peygamber (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) ordunun önünden Hz. A1î'yi göndermiş; kendisine sancağı da vermiş. Fakat o yahudilerin müstahkem yerlerine varınca Benî Kureyza toplanarak Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında pek çirkin şeyler söylemişler. Nihayet 25 gün muhasaradan sonra Hz. Sa'd'in hükmü mucebince harbe yarayan erkekleri kılıçtan geçirilerek hazır hendeklere gömülmüş; kadın ve çocukları da müslümanlar arasında taksim edilmiştir. Öldürülen yahudilerin sayısı hakkında rivayetler muhteliftir. Bazı rivayetlere göre 400, bâzılarına göre 600 kişiymişler. Hattâ 700, 900 kişi olduklarını rivayet edenler vardır.
Bu rivayetlerin arasını bulanlar: «Dörtyüzü harbe iştirak edenler, geri kalanları onlara tâbi' olanlardır.» demişlerdir.
Hz. Sa'd fi'len harbe iştirak edememişse de duası kabul olunarak aldığı yaradan vefat etmiş ve böylelikle şehadet mertebesini kazanmıştır. Rivayete göre yaslanarak istirahat etmekte iken yanından bir keçi geçmiş; ve tırnağı Hz. Sa'd'in yaraşma dokunarak patlamasına sebep olmuş; nihayet kan kaybından vefat etmiştir. Siyer kitaplarının beyanına göre vefatında Cibril (Ateyhissektm? cennet

ipeklilerinden bir sarık sarınarak gelmiş ve :
«Yâ Muhammedi Kendisine gök kapıları açılan ve arş titreyen bu zât kimdir?» demiş. Bunun üzerine Peygamber (Satlattahü Aleyhi ve Sellem) elbisesini sürüyerek acele kalkıp gitmiş ve onu vefat etmiş bulmuş. Na'-şım taşıyanlar bir hafiflik hissetmişler. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine:
«Onu sizden başka taşıyanlar var!» buyurmuş. îbni Âiz : «Sa'd'in cenazesine o günden başka yeryüzüne ayak basmamış 70 bin melek iştirak etmiştir.» diyor. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: ölümü istemek caiz olmadığı halde Hz. Sa'd gibi bir sahâbî-i celîl onu nasıl isteyebilmiştir?
Cevâp: Onun maksadı şehîd olmaktı. Binâenaleyh o ölümü değil, şe-hîdliği istemiştir.
Şâirin şi'rine gelince: Bu mısralarla o Hz. Sa'd'ı Benî Küreyza'nın yakasını bırakmağa teşvik etmekte ve onlar hakkında verdiği hükümden dolayı kendisine sitemde bulunmaktadır. «Çömleğinizi içi boş olarak bıraktınız!» sözünden muradı Evs kabîlesidir. «Siz Evs kabilesini yardımsız bıraktınız; çünkü onların müttefiki azdır. Bir Kurey-za vardı; onlar da öldürüldü. Ama «Bu kavmin çömleği kaynamış taşıyor!» yâni Hazrecliler Benî Kaynüka" kabilesine yardım ettiler! Ebû Hubâb Abdullah b. Übeyy'i hatırlamalısın! Müttefikleri Benî Kaynuka' için nasıl şefaatte bulundu da serbest bırakıldılar! Benî Kureyza yurdlarında mal ve kuvvetçe Meytan dağının kayalan kadar ağır ve köklü idiler... demek istiyor.
Hadîs-i şerîf mescidde uyumanın ve yaralı bile olsa hastanın mes-cidde durmasının caiz olduğuna delildir.

23- Gazaya Şitab ve Çatışan İki İşin Daha Mühim Olanını Öne Alma Babı

69- (1770) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma Ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye b. Esma', Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Ahzâb muharebesinden döndüğü gün ResûlüHnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
«Sakın kimse öğleyi Benî Kureyza'dan başka bir yerde kılmasın!» diye seslendi. Fakat bazı insanlar vaktin geçeceğinden korkarak namazı Beni Kureyza'dan başka yerde kıldılar. Ötekiler de:
— Vakti geçirsek bile biz namazımızı ancak Resûlüllah (Salîattahü Aleyhi ve Sellem)'m emrettiği yerde kılarız! dediler. Ama o, iki fırkadan hiç bir kimseyi azarlamadı.
Bu hadîsi Buhâri «Salâtü'1-Havf» ve «Megâzî» bahislerinde tah-rîc etmiştir.
Ahzâb, Hendek muharebesidir. Bu muharebe hicretin beşinci yılı Şevvâ] ayında olmuş; Ahzâb sûresi burada indirilmiştir. Ahzâb muharebesi denilmesi, küffar birçok Arap kabilelerini buraya topladıkları içindir. Sayılan on bin, baş kumandanları Ebû Süfyân'-dı. Müslümanlar Medîne'yi müdafaa için şehrin etrafına hendek kazmışlardı. Bu sebeple mezkûr harbe Hendek muharebesi de denilmiştir.
İbni İshak'ın beyanına göre Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Hendek harbinden Medîne'ye dönmüş; müslümanlar da silâhlarını bırakmışlardı. Öğle zamanı Cibril (Aleyhisselâm) gelerek : «Tâ Muhammed! Melekler henüz silâhı bırakmadı. Allah sama Benî Kureyza üzerine yürümeni emrediyor. Ben de onlara dönüyorum.» dedi Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç bin kişi ile Benî Kureyza üzerine yürüdü. Ve öğle namazının orada kılınacağını ilân etti. Buhâri 'nin rivayetinde bu namazın ikindiyi olduğu bildiriliyor, îki rivayetin arası şöyle bulunmuştur :
Sefer emri öğle zamanı verilmiştir. O anda bazı kimseler Öğleyi kılmış; bazıları kılmamış olduğundan kılmayanlara : Öğleyi Ben! Kureyza'-dan başka bir yerde kılmayın! denilmiş; kılanlara da : İkindiyi Benî Ku-reyza'dan başka bir yerde kılmayın!» Buyurulmuştur. Umûma hitaben: öğleyi ve ikindiyi Benî Kureyza 'dan başka bir yerde kılmayın! demiş olması hattâ ilk hareket edenlere öğleyi, sonrakilere ikindiyi tavsiye etmiş olması da ihtimal dahilindedir.
Sahabenin buradaki ihtilâfına gelince: Bunun sebebi delillerin çatış-masıdır. (Şöyle ki) : Namazı vaktinde kılmak emredilmiştir. Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) in buradaki emri ise derhal yola çıkıp Benî Kureyza'ya gitmeyi, başka hiç bir şeyle meşgul olmamayı gerektirmektedir. Ama bundan haddi zâtında namazın geriye bırakılması kasde-dilmemiştir. îşte sahabeden bazıları bu mânâya bakarak vakti geçirmemek için namazlarını kılmışlardır. Diğerleri ise mânâya değil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in emrine ve bu emrin zahirine bakarak namazlarını geciktirmişlerdir. Her iki taraf ictihadda bulundukları için Resûlül-lah (Sallallahü Alevhi ve Sellem) hiç birini azarlamamıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- îbni Hibbân bu hadîsten istinbât ederek : «Bir kimseye namazını başka namazın vaktine kadar geciktirdiğinden dolayı kâfir demek lâzım gelseydi bunu Peygamber (SaflaUahü Aleyhi ve Sellem) emretmez-di.» demiştir.
2- Süheylî: «Bu hadîste : Fer'î meselelerde ihtilâf eden her müc-tehid hakka isabet etmiştir; diyenlere delil vardır. Çünkü bir şeyin bir insana göre doğru, başka birine eöre yanlış olması imkânsız değildir. Binâenaleyh bir kimse bir meselede ictihâd eder de içtihadı neticesi helâl olduğuna kanaat getirirse o şeyin helâl olduğunda isabet etmiş olur. Haram meselesi de böyledir. İmkânsız olan tarafı, bir şahıs hakkında bir meselede birbirine zıd iki hüküm vermektir.» diyor. Fakat Nevevî bunun aksini iddia etmiş ve şöyle demiştir: «Bu hadîste her müetehidin hakka isabet ettiğine delîl yoktur. Çünkü Resûlüllah (SallaUohü Aleyhi ve Sellem) her iki taifenin isabet ettiğini söylememiş; sadece azarlamayı yapmamıştır. Müctehid bütün gücünü sarfettikten sonra yanılsa da azarlanmayacağında hılâf yoktur.»
3- Hadîs-i şerifte kıyas ve mefhûmu muhalifle amel edenlere delil vardır.

24- Fütuhat Sayesinde Hacet Kalmayınca Muhacirlerin Ensâra Ağaç ve Meyveden İbaret Olan Bağışlarını İade Etmeleri Babı

70- (1771) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Muhacirler Mekke'den Medine'ye geldikleri vakit, boş elle geldiler. Ensâr ise arazi ve akar sahibi idiler. Onun için Ensâr onlara her yıl mallarının yarı gelirini vermek, onlar da çalışma ve bakım cihetlerini üzer-lerine almak şartı ile taksimde bulundular. Enes b. Mâlik'in annesi vardı —ki ona Ümmü Süleym denilirdi.— Abdullah b. Ebî Talha'nm annesi vardı; Abdullah, Enes'in anne bir dayısı idi. Enes'in annesi ResûIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/e bir hurmalığını vermiş; Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seliem) de onu Ümmü Eymen'e (yâni) âzâdlısma, Üsâme b. Zeyd'in annesine vermişti.
İbni Şihâb şöyle demiş : Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, KesûIÜllah (Sallailcüıü Aleyhi ve Selle,*n) Hayberliler'le harbi bitiriş Medine'ye çekildikten sonra Muhacirler Ensârın vermiş oldukları meyve bağışlarını kendilerine iade etmişler. Enes dedi ki: Resûlüllah

(Salfotlahü Aleyhi ve Sellem) de anneme hurmalığım iade etti. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve fSelleın) Ününü Eymen'e o hurmaların yerine kendi bahçesinden verdi.
ibni Şihâb demiş ki: Ümmü Eymen'İn (yâni) Üsâme b. Zeyd'in annesinin halü sânı şu idi ki, kendisi Abdullah b. Abdilmuttalib'in hizmetçisi idi. Habeşlilerdendi. Âmîne KesûlüHahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) babası Öldükten sonra doğurunca ona Ümmü Eymer dadılık ediyordu. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyüdü; ve onu âzâd etti. Sonra kendisim Zeyd b. Hârise'ye nikahladı. Bilâhare Ümmü Eymen, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleını'in vefatından beş ay sonra vefat etti.

71- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî ve Muhammed b. AbdilVlâ El-Kaysî hep birden Mu'temir'den rivaye ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman Et-Teymî, babasından, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, bir adam (Hâmid'Ie tbni Abdilâ'lâ: Adam dediler.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' kendi arazîsinden hurmalıkları veriyordu. Nihayet ona Kureyza ile Nadir fethedildi. Artık bundan sonra, verdiklerini adama iade etmeye başladı.
Enes demiş ki: Bana da ailem efradı, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) e giderek o adamın ailesinin verdiklerini yahut bir kısmını istememi emrettiler. Nehiyyullah (SalîaUahii Aleyhi ve Sellem) onları ÜmmÜ Ey-men'c vermişti. Peygamber (Sa/ta'/a/m A leyht ve Sellem). 'e geldim. O da hana bu hurmaları verdi. Derken Ümmii Eymen gelerek elbiseyi boynuma çaldı. Ve:
— Vallahi onları sana vermeyiz! Onları bana vermişti! dedi. Bunun üzerine Nehiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem);
«Yâ Ummü Eymen! Bırak onu! Sana da filân ve filân şeyi veriyorum!» buyurdu. Ama Ümmü Eymen de:
— Asla! Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn olsun! diyordu. Artık şunu da veriyorum diye diye nihayet kendisine o hurmaların on mislini yahut on misline yalanını verdi.
Bu hadîsin birinci rivayetini Buhâri «Kitâbü'1-Hibede; Nesâî «Kitâbü'l-Menâkıb»de; ikinci rivayetini Buhâri «Ktâbü'l-Megâzî»de tahrîc etmişlerdir.
Meinha: Bir müddet sütünden, yapağısından istifade etmesi için başkasına verilen koyun veya devedir. Burada bu kelime meyvesinden istifade için verilen hurmalık mânâsında kullanılmıştır.
Muhacirler gelince Ensâr, ağaçlarının meyvelerini onlara menîha olarak vermişlerdi. Bazıları bunları şartsız olarak kabul etmiş; bir takımları da ağacına ve yerine lâzım gelen hizmeti yapmak ve çıkanın yansını sahibine vermek şartı ile almışlardı. Zira sırf menîha olarak kabul etmeye şereflerine yedirememişlerdi. Gerçi Müzârea bahsinde geçen bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu taksim teklifini kabul etmediğini görmüştük. Fakat oradaki teklif mallarının yansını tamamiyle bağışlamak için yapılmıştı. Buradaki ise aslını değil rneyvasını bağışlamak içindir. Nitekim bilâhare harpte ellerine mal geçince bu ağaçları sahiplerine iade etmişlerdir.
Ümmü Süleym de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e verdiği hurmalığı, yemişini dilediği gibi tasarruf etmek üzere vermiştir. Onun için de PeygamberfSa/te/ta/ıü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu hurmalığı Ümmü Eymen 'e vermişti. Şayet sadece bir ibâha olsaydı onu başkasına veremezdi.
Burada akardan murâd hurmalıktır. Ümmü Eymen 'in ismi Bereke'dir. Vaktiyle Ubeyd-i Habeşî namında bir zâtla
2- Yahudilerin kestiği hayvanları ve o hayvanların iç yağlarını yemek caizdir. İmam Âzam, Mâlik, Şafiî ve cumhur buna kaildirler, imam Âzam'la Şâfiî'ye göre bunda kerahet dahî yoktur. İmam Mâlik mekruh olduğunu söylemiştir. Hanbeliler'den bazıları ile Mâ1ikî1er'den Eşheb ve İbni Kaasim'e göre haramdır. Bu kavil îmam Mâlik 'ten de rivayet olunmuştur.
3- Sair ehl-i kitabın kestikleri de yenir. Bu hususta ehl-i sünnet uleması müttefiktir. Yenmez diyen yalnız Şiîler 'dir.
4- Hadîs-i şerif sahabenin Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e karşı gösterdikleri saygı ve hürmete işaret etmektedir.

26- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in İslam'a Davet Îçin Hirakl'e Yazdığı Mektub Babı

74- (1773) Bize İshâk b. İbrâhîm EI-Hanzalî ile İbni Ebî Ömer, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız tbni Râfi'-İndir, tbni Râfi' ile îbni Ömer «haddesenâ» tâbirini kullandılar. Diğer ikisi: Bize Abdürrazzâk haber verdi, dediler. (Demiş ki) : Bize Mamer* Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da îbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, ona da Ebû Süfyân leb beleb haber vermiş. (Demiş ki).;
Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem)f\e aramızda geçen müddette se* yahata çıktım. Ben Şam'da iken Resûlüllah <$allallah'd Ahyhi ve Selhm) 'den Hirakl'e yâni Roma imparatoruna bir mektub getiriverdiler. Mektubu Dih-yetfil-Kelbî getirmişti. Onu Busrâ emîrine verdi. Busrâ emîri de Hirakl'e verdi. Hirakl:
— Kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adamın kavminden burada kimse var mı? diye sordu.
— Evet! dediler. Bunun üzerine Kureyş'den birkaç kişi ile birlikte beni de çağırdılar. Hirakl'in yanına girdik. Bizi huzuruna oturttu. Ve :
— Kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adama soyca hanginiz daha yakındır? dedi. Ebû Süfyân demiş ki:
— Ben! diye cevap verdim. Ve beni onun Önüne, arkadaşlarımı da benim arkama oturttular. Sonra tercümanını çağırarak ona şunu söyledi:
— Bunlara söyle! Ben kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen b» adamın kim olduğunu soruyorum! Eğer bana yalan söyledi ise siz de onu yalanlayın! Râvi diyor ki: Bunun üzerine Ebû Süfyân:
— Allah'a yemîn olsun ki, yalanım nakledileceğinden korkmasam mutlaka yalan söylerdim! dedi. Sonra Hirakl tercümanma :
— Buna sor! Onun sizin aranızda asaleti nasıl? dedi. Ebû Süfyân demiş ki: Ben :
— O aramızda asalet sahibidir; dedim.
— Babalarından kıral olan var mı idi?
— Hayır!
— Onu bu söylediğini söylemezden önce yalanla itham eder mi idiniz?
— Hayır!
— Peki ona tâbi' olanlar kim? Halkın eşrafı mı yoksa zayıfları mı?
— Yok, zayıflan!
— Bunlar artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?
— Hayır, bilâkis artıyorlar!
— Onlardan hiç biri onun dînine girdikten sonra beğenmeyerek dininden dönüyor mu?
— Hayır!
— Onunla hiç harb ettiniz mi?
— Evet!

— Onunla harbiniz nasıl olmuştu?
— Onunla bizim aramızdaki harb nevbetleşe olur. Kimi o bizi mağ-lûb eder, kimi biz onu!
— Vefasızlık eder mi?
— Hayır! Ama biz onunla bir müddet (anlaşma) içindeyiz; o müddette ne yapacağını bilmeyiz! dedim. Vallahi içerisine bundan başka bir şey sokabileceğim bir söz söylemeye bana imkân vermedi.
— Bu sözü ondan önce hiç bir kimse söyledi mi? diye sordu.
— Hayır! dedim. Tercümanına dedi kî:
— Buna »öyle! Ben sana onun asaletini sordum; sen de onun aranız* 4a asalet sahibi olduğunu söyledin. Peygamberler de böyledir; kavimlerinin asal etlilerinden gönderilirler. Babalarının içerisinde kıral olan var mı? dedim. Hayır! diye cevap verdin, tmdi ben de derim ki: Babaların-dan kıral olan bulunsa idi, babalarının saltanatım arayan bir adam!., derdim. Sana onun tâbi'1 erini sordum. Kavminin zayıfları mı, eşrafı mı? dedim. Yok. zayıfları... dedin. Peygamberlerin tabileri de bunlardır! Sana : Onu bu söylediğini söylemezden önce yalanla itham eder mi idiniz? diye sordum. Hayır! diye cevap verdin! Gerçekten anladım kî, bu zât inamlara yalan söylemeyi bırakıp da giderek Allah'a karşı yalan uyduracak 4eğildir. Sana : Onlardan hiç biri onun dînine girdikten sonra beğenmeyerek dîninden dönüyor niu? diye sordum! Hayır! diye cevap verdin! İşte kalplerin hoşnûdisi İle karıştığı zaman îman da böyledir. Sana: Onun tabileri artıyorlar mı, eksiliyorlar mı? diye sordum; arttıklarını söyledin! İşte îmân da tamam oluncaya kadar böyledir. Sana : Onunla hiç harb ettiniz mî? diye sordum. Onunla harhettiğinizi, aranızda geçen harblerin nevbetleşe olduğunu, kimi onun sizi mağlûb ettiğini, kimi de sizin om mağlûb ettiğinizi söyledin! Peygamberler de böyledir; (evvelâ) ibtilâ edilirler; sonra akıbet onların olur! Sana: Vefasızlık eder mi?, diye sordum. Vefasızlık etmezdiğini söyledin. Peygamberler de böyledir; vefasızlık etmezler. Sana: Bu sözü ondan önce hiç bir kimse söyledi mi? diye sordum. Hayır! diye eevâp verdin!
İmdi ben de derim ki: Eğer bu sözü ondan önce biri söylemiş olsaydı, ben : Kendinden önce söylenmiş bir söze uyan bir adam!., derdim. Ebû Süfyan demiş ki: Bundan sonra:
— Size neyi emrediyor? diye sordu. Ben :
— Bize namazı, zekâtı, akrabaya yardımı ve İffeti emrediyor; dedim.
— Eğer onun hakkında söylediklerin doğru ise o hakîkaten Peygamberdir. Onun çıkacağını biliyordum; ama sizden olacağını zannetmezdim. Ona kavuşacağımı bilsem mutlaka onunla görüşmek isterdim. Yanında olsam ayaklarını yıkardım! Onun mülkü behemehal ayaklarımın altındaki yere erişecektir! dedi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)"ın mektubunu istedi; ve onu okudu. Bir de baktı ki mektupta şunlar var :
«Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle : Allah'ın Resulü Muhammed'-den Romalıların büyüğü HirakPe : Doğru yola tâbi' olana selâm!..
Bundan sonra : (malûmun olsun ki :) Ben seni İslâm daveti ile davet ediyorum. Müslüman ol, selâmet bul! Müslüman ol da Allah senin ecrini İki defa versin! Şayet, yüz çevirirsen ırgatların, çiftçilerin vebali de muhakkak senin üzerine olur! Ey kitap ehli! Sizinle aramızda dosdoğru bir kelimeye gelin! Allah'tan başka hiç bir şeye tapmayalım! Ona hiç bir veyİ şerik koşmayalım! Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb İttihâz etmeyelim! Eğer yüz çevirirlerse! Şah id olun ki biz müslümanlarız! deyiverin!» [20]
Mektubu okumayı bitirince yanında sesler yükseldi ve gürültü çoğaldı. Bizim için de emir verdi ve dışarı çıkarıldık. Çıktığımız vakit ben arkadaşlarıma : Artık İbni Ebî Kebşe'nin işi iştir!.. Ondan Benî Asfar'm kiralı bile korkuyor! dedim. Ve artık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) in muzaffer olacağına yüzde yüz inanmaya devam ettim. Nihayet Allah tslâm'i bana nasib etti!

(...) Bize bu hadîsi Ha sen El-Hulvânî ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kûb —ki İbni İbrahim b. Sa'd'dır— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan bu isnâdla rivayet etti.
«Allah Kayser'in başından Acem ordularını defettikten sonra Allah'ın lütfuna şükür İçin Hıms'dan Beyt-i MakdİS'e gitti-» Yine bu hadîste :
«Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den» dedi. (Erîsiyyîn yerine) «yerîsiyyîn» tâbirini kullandı. (Dîâyeti'l-İslâm yerine) «dâiyeti'l-İsIâm» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Bed'ü'1-Halk, Cthâd, Tefsir, Şehâdât, Cizye, Edeb, îmân, İlim, Ahkâm, Megâzî, Haber-i vâhid» ve «İstizan› bahislerinde; Ebû Dâvûd «Edeb» bahsinde; Tirmizî «İstîzân»'da; Nesâî «Tefsir»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. «Sünen» sahiplerinden onu tahrîc etmeyen yalnız îbni Mâce olmuştur.
Hz. Ebû Süfyân'm bahsettiği müddetten maksat: Hudeybiye anlaşmasıdır. Bu anlaşma hicretin altıncı yılı sonuna doğ' ru yapılmıştı. Ebû Süfyân (Radiyallahtianh) o zaman henüz müs-lüman olmamıştı.
Busrâ: Havran şehrinin adıdır. Şamla Hicaz arasında, cenûbta Taberiyye gölü kıyılarına kadar uzanan, toprağı mahsuldar bir yerdir. Bir rivayette İmparator Hirakı , Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)*den gelen mektubu Kudüs 'teki Beyt-i Makdis'de okumuştur. Mektubu almca : «Bu adamın kavminden burada kimse var mı?« diye sorması akrabası onun iç ve dış ahvâlini herkesten iyi bileceği içindir. Bir de akrabadan olmayanlar bir kimsenin soyuna sülâlesine dil uzatabilirler; fakat akraba bunu yapmaz. Hz. Ebû Süfyân o zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelîem)'in belli başlı düşmanlarından biri olduğu için onun hakkında yalan söyleyerek imparatorun gözünden düşürmek, kin bağlatmak gibi şeyler düşünmüşse de, yalanı derhal Mekke müşriklerine ulaştırılarak kendinin gözden düşmesine sebep olacağrm bildiği için buna cesaret edememiştir. Bu hal yalanın İslâm'da olduğu gibi. câhiliyet devrinde de çirkin sayılırdığını gösterir.
Görülüyor ki Hirakı Hz. Ebû Süfyân'a birçok suâller sormuş; aldığı cevaplar neticesinde : «Peygamberler de böyle idi» demiştir. Hattâ bu suâl ve cevapların sonunda âhir zaman Peygamberinin çıkacağını bildiğini de söylemiştir. Acaba bunları nereden bilmiştir? Ulemâ bunları geçmiş kitaplardan öğrendiğini veya aklî karinelerle bildiğini söylerler. Filhakika İncil'de Ahmed isminde bir âhir zaman Peygamberi geleceğinin bildirildiğini Kur'an-ı Kerim haber vermektedir. Ancak hıristiyan paazları İslâm'a olan düşmanlıklarından dolayı bunu tahrif ederek gizlemişlerdir. Son devrin Osman1i ulemâsından AbdullâTîf Harpûtî merhum «Tenkîhu'l-Kelâm...» adlı eserinde bundan bahsetmiştir.
Hirakl'in huzurunda Hz. Ebû Süfyân'i öne, arkadaşlarını onun arkasına oturtmaları —bazı ulemâya göre— şayet Ebû Süf-yân yalan söyleyecekse sıkılmasın diyedir. Çünkü bir kimsenin yüzüne karşı yalan söylemek insana güç gelir.
HirakI'in sualleri manidardır. İbni Battal diyor ki : Hirak1'in haberleri ve her haberi ayrı ayrı sorması eski kitaplardan almadır. Zîra bütün bu sordukları, Peygamber (Saiîatlahü Aleyhi ve SeİIem) in, ellerindeki Tevrât 'la İncî1'de yazılı evsâfıdır.»
Hirak1 suâllerine hasebten başlamıştır.
Haseb: Soy sop, şeref, asalet demektir. Peygamber (Saiîatlahü Aleyhi veSellem)'in âsîl bir aileden geldiği cevabına karşı: «Peygamberler de böyledir; kavimlerinin asaletlilerinden gönderilirler!» demiştir. Bundaki hikmet: Asilzadenin bâtıla intisab etmekten uzak kalması ve

insanların kendisine kolaylıkla inanmasına sebep olmasıdır. Peygamberlere evvelâ insanların zayıf tabaksının îmân etmesi ise, eşrafın kendileri ayarında birinin öne geçmesini bir izzet-i nefis meselesi yaparak çekememelerin-den ileri gelir. Zayıf tabakanın böyle bir dâvası yoktur. Onun için hakka kolaylıkla inkıyâd ederler.
Dînden dönen olup olmadığını sorması, bir insanın hakikatim bilerek girdiği bir işten dönmeyeceği malûm olduğu içindir. Bâtıla saplanan ise bir müddet sonra hatasını anlayarak ondan vaz geçer. ,
Vefasızlık suâline gelince : Vefasızdan Peygamber olmayacağını H i -rakl bilirdi. Zîrâ dünya menfaatleri peşinde koşan bir adam bu uğurda sözünden dönme, aldatma gibi şeylere tevessül edebilir; fakat âhiret için çalışan asla bu gibi şeylere tenezzül etmez.
Bu suâl cevap faslı bitekten sonra Hirak1 : «Eğer onun hakkında söylediklerin doğru ise o hakîkaten Peygamberdir. Onun çıkacağını biliyordum... Yanında olsam ayaklarını yıkardım!..» gibi îmânına delâlet eden sitayişkâr sözler söylemiştir. Hattâ Buhâri'deki rivayetin sonunda Roma1ı1ar'a şöyle hitâb etmiştir :
«Ey Romalılar! Felaha, hakka ermeyi ve mülkünüzün elinizde kalmasını ister misiniz! O halde bu Peygambere tâbi' olun!..» Hadîsin devamı şöyledir:
«Bunun üzerine Romalılar vahşî eşekler gibi kapılara koştular; fakat onları kapalı buldular. H İra ki onların kaçışını görüp îmândan ümidini kesince : Bunları benim yanıma iade edin! dedi ve kendilerine şunu söyledi : Ben demin size söylediğim sözümü sizin dîniruze olan metanet ve gayretinizi denemek için söyledim; bunu da gördüm!..»
Artık Romalılar kendisine secde ettiler; ondan razı oldular. İşte Hirak1'in son hâli bu idi. «Acaba Hirakl hakîkaten îmân etmiş mi îdi?»
Ulemâ bu suâlin cevabında müteredd it görünüyor. Bâzıları son olarak : «Ben sizi denemek için Öyle söyledim.» demesine bakarak İslâm'ı kalben tasdik etmediğine kail olmuş, fakat allâme Ayni buna i'tiraz-la :« Caiz ki, bu sözü, kaçtıklarını görünce kendisini öldüreceklerinden korktuğu için söylemiş; bununla onları iskât ve tatmin etmek istemiştir. Kalbindekine biz nereden vâkıf olalım; bu sözün kalbin tasdiki ile söylenip söylenmediğini nereden bilelim!» demiş; sonra şunları söylemiştir: «Lâkin Nevevî diyor ki : Hirak1'in (Bilmiş olsam ona kavuşmak külfetini göze alırdım...) sözünde bir mazeret yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelUmVin bak Nebî olduğunu bilmişti. Ancak tahtına kıyamadı; riyasete rağbet gösterdi. Ve bunları İslâm'a tercih etti. Bu cihet «Sahîh-i Buhâri»de sarahaten beyan edilmiş :
(Eğer Allah Teâlâ onun hidâyetini dilese idi kendisini Necâsî gibi muvaffak kılar; riyaset de elinden gitmezdi.) denilmiştir.»
Ebû Ömer: «Kayser, Resûllülab (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e îmân etmiş, fakat patrikleri razı olmamıştır.» diyor. Kayser, Roma imparatorlarına verilen unvandır. Nitekim Habeş imparatorlarına Necâşî, Yemen kırallarına Tübba', Mısır kıratlarına Fir'avn denilirdi...
Hirak1'in îmân etmediğine bu hâdiseden sonra vuku' bulan Mûte harbi ile de istidlal ederler. İbni İshâk'ın beyânına göre bu harbe Hirakl yüz bin kişilik bir müşrik ordusu ile iştirak etmiştir. Bununla beraber yine de îmânını gizlemiş; bunları saltanatını korumak ve öldürülmekten korkmak gibi sebeplerle yapmış olması ihtimali üzerinde duranlar vardır. Ancak İmam Ahmed'in «Müsned»inde şöyle bir hadîs vardır: «Hirakl Tebûk'ten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Ben müslümanım diye mektup yazdı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Yalan söylemiş : Bilâkis o hıristîyanlığında dâimdir! Buyurdu.»
İbni Battal: «Bizce Hirak1'in alenen müslüman oluşu sahih değildir. Bizim bildiğimiz, onun saltanatını, kelime-i hakkı alenen söylemeye tercih etmesidir. Büz, alenen söylemedikçe bir kimsenin müslüman olduğuna kanaat getirenleyiz. Hirak1 mükreh ve muztar değildi, ki, ma'zûr olsun! Onun işi Allah'a kalmıştır.» diyor.
«Erîsiyyîn» kelimesi hadîsin ikinci rivayetinde «yerîsiyyîn» şeklinde okunmuştur. Bu kelime «Ensin» ve «ırrîsîn» şekillerinde de. okunmuştur. En meşhur kıraeti «erişi yyîn»'dir. Mânâsında dahî ihtilâf olunmuştur. En meşhur kavle göre erîsiyyîn : Irgat ve çiftçilerdir. Cümlesinin mânâsı: «Sana tâbi' olan halkın vebali de senin üzerine olur.» demektir. Bunlarla bütün teb'a halkı kasdedilmiştir. Zira bu sınıf hem ekseriyeti teşkil etmekte hem de kolaylıkla ram olmaktadırlar. Binâenaleyh Hirak1 müslüman olursa onlar da İsîâmiyeti kabul eder; olmazsa onlar da kabul etmezlerdi.
Bâzıları : «Bunlardan murâd: Yahudilerle hıristiyanlardır.» demiş; bir takımları da insanları kötü yollara sevkeden kırallar olduğunu söylemişlerdir.
«Diâye» da'vet demektir. Bundan maksat kelime-i tevhîddir. «İbni Ebî Kebşe» 'den murâd Peygam"e»ı- (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)div. Vaktiyle Huzâa kabilesinden İbni Ebî Kebşe bu hususta ona tâbi' olmamış. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nâmında biri Şi'râ denilen yıldıza tapmış, fakat Araplardan biç bin müşriklerin dînine uymamak hususunda bu adama benzetilerek kendisine burada îbni Ebî Kebşe denilmiştir. Ebû'l- Hasen Cürcânî'ye göre bu teşbih Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'e düşmanlık için yapılmıştır. Bâzıları: «Bundan murâdlari Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ta'yîb değil, mücerred teşbihtir.» demişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in anne tarafından dedesine Ebû Kebşe denildiğini söyleyenler olduğu gibi, süt babasına Ebû Kebşe denildiğini ileri sürenler ve daha başka İbni Kebşe 'lerden bahsedenler de olmuştur.
Benî Asfar: Romalılar 'dır. Bunların menşeleri hakkında da muhtelif kaviller ileri sürülmüştür. Ebû İshâk'a göre İshâk (Radiyallahü anh)\n neslinden Asfar b. Rûm 'un sülâlesidir ki, Kaadî Iyâz da bu kavli muvafık bulmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Yazışmalarda ifrat ve tefritten kaçınmak gerekir. Bundan dolayıdır ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hirakl'e yazdığı mektupta «Romalıların büyüğü» demiş; melik, sultan, imparator gibi tabirler kullanmamıştır. Çünkü melik unvanı ancak îslâm dîni hükümlerine uyana verilir. Sultan dahî Pey gam., ei (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, in veya vekilinin şartla tâyîn ettiği kimsedir. Sadece Hirak1e de dememiş; bir nevî taltifte bulunarak : «Romalıların büyüğüne» demiştir. Çünkü Romalılar Hirakl'e hürmet ve tâzîm gösterirlerdi. Teâlâ Hazretleri de İslâm'a da'vet ederken yumuşak davranmayı emretmiştir.
2- Mektuba besmele ile başlanır; velev ki kâfire gönderilsin.
3- Haber-i vâhidle amel vâcibtir. Aksi takdirde mektubu yalnız Dihyetü'l-Kelbî (Radiyallahü anh) ile göndermenin faydası kalmazdı.
4- Müslüman kâfire selâm veremez diyenler bu hadîsle de istidlal ederler. Ekseri ulemânın kavli, budur. Bir takımları hacet ve yatıştırma maksadiyle, ! azıları da mutlak surette bunu caiz görmüşlerdir. Fakat Buhâri ile Müslim 'in, «SahîhVlerinde Peygamıer (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin :
«Yahudiler ve hırist İyonlarla karşılaştığınız vakit evvelâ siz selâm vermeyin!» buyurduğu rivayet olunmuştur. Hattâ Buhâri ve başkaları: «Bid'at sahibine ve büyük günah işleyip de tevbe etmeyene selâm verilmez; selâmı da alınmaz.» demişlerdir.
5- Yazışmalarda ve hutbelerde «Emmâ ba'dii» ifâdesini kullanmak müstehabtır.

6- Ehl-i kitâbtan Peygamberimiz (Sallallahü A leyhi ve Sellenı) 'e yetişip de îmân edenlere iki ecîr verilir.
7- Hattâbî: «Bu hadîsle Kur'an'la düşman diyarına gidilmesinin yasaklanmasından yalnız Mushaf ve çok âyetler kasdedildiğine, bir iki âyetin götürülmesi yasak olmadığına delîl vardır.» demiştir.
8- Harbten evvel kâfirler İslâm'a davet olunurlar. Şayet o zamana kadar yapılmamışsa bu daveti yapmak vâcib, evvelce yapılmışsa müstehabtır. İmam Âzam'la İmam Şafiî 'nin ve cumhûr-u ulemânın mezhebleri budur. İmam Mâlik'Ie bâzı ulemâya göre da'vet mutlak surette vâcibtir. Bir takımları mutlak surette davet lâzım gelmediğine kail olmuşlardır.
9- Müslümanların İşlerinde, dîn ve dünyâya ait mühim meselelerde haseb neseb sahiplerini tercih etmek evlâdır.
10- Yazışmalarda belagat ve îcâza dikkat ederek, güzel mânâh kelimeler aramak müstehabtır. Çünkü Peygamber(Sailallahü Aleyhi ve Seliem) 'in:
«Müslüman ol, selâmet bul!» sözü son derece kısa olup îcâz, belagat, cinas ve mânâ.cihetlerinden eşsizdir.
11- Küffar diyarına sefer etmek caizdir,
12- Başkasının delâletine sebep olan kimse günahkârdır.
13- Düşmandan korunmak îcâb eder; zira düşmanı hakkında yalan söylemeyeceğinden kimse emin olamaz.
14- Peygamberler insanların en şereflilerinden gönderilmişlerdir.
15- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğruluğunu ve Peygamberliğinin alâmetlerini kitab ehli olanlar kat'İ surette biliyorlardı. îmân etmeyenler ancak ve ancak inal ve hasetlerinden yahut dünyâ mansibla-nnın ellerinden gideceği korkusundan ona inanmamışlardır.

27- Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellern) 'in Küffar Kırallarına Kendilerini Allah (Azze ve Cel!e)'ye Da'vet İçin Yazdığı Mektublar Babı

75- (1774) Bana Yusuf b. Hammâd El-Ma'nî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüla'lâ, Saîd'den, o da Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kisrâ'ya, Kayser'e, Necâşî'-ye ve her diktatöre mektup yazarak kendilerini Allah Teâlâ'ya da'vet etmiştir. Bu Necâşî cenaze namazını PeygamVer {Sallallahü A 'eyhi ve Sellem) in kıldığı Necâşî değildir.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. AbdiIIâh Er-Ruzzî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb b. Atâ', Saîd'den, o da Katâde'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama: «Bu Necâşî, cenaze namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerin 'in kıldığı Necâşî değildir.» demedi.

(...) Bana tu hadîsi Nasr b. Aliy El-Cehdamî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. (Dedi ki) : Bana Hâlid b. Kays. Katâde' den, o da Enes b. Mâlik'ten naklen rivayet etti. Fakat: «Bu Necâşî, cenaze namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi ;in kıldığı Necâşî değildir.» ifadesini anmadı.
Buharı şârihi Ayni bu cümle için : «Galiba râvilerden birinin vehmi olacaktır. Yahut Habeş kırallanndan birine büyük kiralın ismini vermiştir. Yahut Necâşî öldükten sonra onun yerine geçene mektup yazıldığına hamledilir.» diyor.
Hadis-i şerif, küffarla yazışmanın caiz olduğuna, onları İslâm'a da'-vetin lüzumuna, mektupla ve haber-i vâhidle amel edilebileceğine delâlet etmektedir.

28- Huneyn Gazası Hakkında Bir Bab

76- (1775) Bana Ebû't Tâhir Ahmed b. Arar b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'tan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Kesir b. Abbâs b. Abdil-muttalib rivayet etti. (Dedi ki) : Abbâs şunları söyledi:
Kesûlüllah (Salîallahli Aleyhi ve Sellem)'\e lirlikte Huneyn harbinde bulundum. Ebû Süiyân[21] b. Haris b. Abdümuttalib ile ben Kesûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selle m)'in peşine takılarak ondan ayrılmadık. Resulü 1-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) beyaz bir katırının üzerinde idi. Onu kendisine Ferve b. Nüfâsete'l-Cüzâmî hediyye etmişti. Müslümanlarla küffâr karşılaşınca müslümanlar dönüp gerilediler. Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ise katırını kâfirlere doğru mahmuzlamaya başladı. Ben Re-sû\ü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) "m katırının geminden tutuyor; onu kopmasın diye men' ediyordum. Ebû Süfyân da Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)in özengisinden tutuyordu. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Abbasi Ashâb-ı sem ura yi çağır!» dedi. Abbâs sesi kuvvetli bir zatmış. (Demiş ki) :
— Ben de sesim çıkabildiğine: Ashâb-ı semûra nerede? diye haykırdım. Vallahi sesimi işittikleri vakit (yerlerine) dönüşleri, ineğin yavrularına dönüşü gibi idi. Ve:
— Yâ lebbeyk!.. Yâ lebbeyk!.. diyerek küffarla harbettiler.
Ensârı çağırmak için : Ey Ensâr cemaati! Ey Ensâr cemaati! diyorlardı. Sonra da'yet Benî Haris tbni'I-Hazrec'e inhisar etti. Ve : Yâ Benî Haris İbni'l-Hazrec! Yâ Benî Haris İbni'l-Hazrec! dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katırının üzerinde uzanmış gibi bir vaziyette onların çarpışmasına baktı da :
«Bu, tandırın kızıştığı zamandır!» buyurdu. Sonra Resûlüllah(Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) birkaç çakıl alarak onları küf farın yüzlerine attı ve:
«Muhammed'in Rabbine yemîn olsun bozguna uğradılar!» dedi. Az sonra ben bakmağa gittim. Ne göreyim harb onun dediği şekilde!.. Vallahi o küffara attığı çakıllarından başka bir şey yapmamıştı. Artık onların kuvvetinin zayıfladığını, işlerinin gerilediğini gördüm durdum!

77- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Râfi' ye Abd b. Humeyd de hep birden Abdtirrazzâk'tan rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi. Yalnız o: «Fervetü'bnü Nüâmete'l-Cüzamî» demiş; bir de: «Kâ'be'-nin Rabbine yemin olsun bozguna uğradılar! Kâ'be'nin Rabbine yemîn olsun bozguna uğradılar! demiştir. Bu hadiste şunu da ziyade etmiştir: «Nihayet Allah onları bozguna uğrattı. Ben Peygamter (Sallallahü Aleyhi ve Seilern) 'i onların arkasında katırının üzerinde onu mahmuzlarken hâlâ görür gibiyim!»

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Kesîr b. Abbâs, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) :

Huneyn harbi günü ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem/'le beraberdim... ve râvî hadîsi nakletmiştir. Şu kadar var ki, Yûnus'Ia Ma'-mer'in hadîsleri ondan daha uzun ve daha tamamdır.
Huneyn, Mekke ile Tâif arasında bir vadidir. Mekke'ye takriben üç günlük mesafededir. Huneyn harbi hicretin sekizinci yılında olmuştur. Bu harbin sebebi şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huzâa kabilesine yardım için Mekke'ye gitmeyi kararlaştırmış; fakat bu haber Hevâzin kabilesine ters ulaştırılarak kendileriyle harb edecekmiş şeklinde bildirilmişti. Bu kabile cengâverliği ile meşhur olup o gün için müslümanlann en amansız düşmanı idi. Sakîf kabilesi de bu hususta Hevâzin'den aşağı kalmıyordu. Bunlar derhal hazırlanarak Zülmecâz panayırının kurulduğu yere geldiler. Bu yer Huneyn'in eteğindedir. Müslümanlar bu harbe 12 000 kişi ile iştirak etmişlerdir. Bu çokluk bidayette kendilerine ucub getirmiş ve harbin ilk safhasında bozulup gerilemişlerse de sonradan Allah'ın nusratı yetişmiş; ve harbi kazanmışlar; birçok ganimetler de ele geçirmişlerdir.
Kurıan-ı Kerîm'in Tevbe [22] sûresinde Huneyn harbi hakkında şöyle buyurulmaktadır :
«Şüphesiz ki, Allah siz» birçok yerlerde ve Huneyn gününde yardım etmiştir. Hani o gün çokluğunuza böbürlen m iştiniz; fakat bunun size hiç bir faydacı olmamış ve yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gel-miftil Sonra donup geri/emiffiniz/ Bundan sonra Allah huzur ve sükûnetini Resulüne ve mü'minler üzerine indirdi, bir de sizin görmediğiniz askerler indirerek küfredenlere azâb verdi, işte kâfirlerin cezası budur!..»
Bir kavle göre bu harbte gökten sekiz bin, başka bir kavle göre beş bin melek inmiştir, on altı bin melek indiğini söyleyenler de vardır.
Burada Peygamber (Satlailahü A leyhi ve Setiem) İn beyaz bir katıra bindiği, başka bir rivayette ise katırın siyah benekli beyaz renkte olduğu bildiriliyor. Bunların ikisi de birdir. Ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Saüailahü Aleyhi ve Seliemy'ın bundan başka katırı yoktu; ismi de «düldüldü.
Katırı hediyye eden zâtın adı birinci rivayette Ferve b. Nafâse , ikincide Fer ve b. Nuâme olduğu bildirilmişse de Nevevî : «Sahih ve maruf olan birincisidir.» diyor. Bu zâtın müslıi-man olup olmadığı ihtilaflıdır. Hattâ Buhâri 'nin rivayetine göre ! ?-diyy«nin sahibi Eyle kiralı Yohanna'dır.
Harb kızışıp ordusunu başı sıkıldığı anda Resûlüllah (Saliallahii Aleyhi veSelletn)'in bu hayvana bûımesi onun son derece cesur olduğunun delilidir. Zîra ancak böyle yaparsa müslumanların mercii ve mu'temedi olur; kendisini görüp yerini bilmekle kalbleri itminan bulurdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hayvana kaiden binmişti. Yoksa kendisinin ma'rûf atları vardı; onlardan birine binebilirdi. Askeri etrafından dağıldığı halde hayvanını mahmuziayarak müşriklerin üzerine ilerlemesi ve her taraftan kuşatıldığı zaman —kaçmak şöyle dursun— yere inerek sebat göstermesi akıllara hayret verecek derecede cesur ve sabırlı olduğunu gösterir. Bâzıları bunu piyadeyi teselli için yaptığını söylerler.
Sahâbe-i kiram onun bütün harblerde şecaat gösterdiğini rivayet etmişlerdir. Bütün Peygamberlerin hâlü şanı da böyledir." Onlar Allah'ın va'dîne güvenir; şehîd olup, Allah'a kavuşmaya can atarlardı. Hiç birinin —hâşâ— harb meydanından kaçtığı sabit olmamıştır. Ulemâ onlara harb-ten kaçma isnadında bulunan bir kimsenin tevbesi bahis mevzuu olmaksızın Öldürülmesi îcâbettiğini söylemişlerdir. Çünkü böyle bir isnâd, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kara olduğunu yahut arap değildiği-ni iddiaya benzer ki, kat'î surette bilinen bir sıfatını inkâr demektir; bu ise —ma'âzallah— küfürdür.
Kurtubî bu hususta şunları söylemiştir : «Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)^ bir noksanlık veya kusur izafe eden kimsenin Öldürülmesi lâzım geldiğine bazı ulemâmız icmâ' nakletmişlerdir. Bir takımları böyle bir kimseden tevbe isteneceğini, tevbe etmediği takdirde öldürüleceğini söylemişlerdir.» İbni Battal de: «Çünkü sözünü te'vîl etmezse kâfirdir; te'vîl ederse özrü kabul olunur.» diyor.
Bu harbte ashabın dağılmalarına gelince: Onlar, bir daha dönmemek üzere harbten kaçmamış; biraz yerlerinden gerilemişlerdir. Nitekim çağırıldıkları vakit «Lebbeyk» diyerek hemen koşup gelmeleri de bunu gösterir. Harb sahnesinden uzaklaşmış olsalar çağırıldıklarını nereden bilecek ve işiteceklerdi? Zâten bir kısmı hiç gerilememiş; Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yerlerinde sebat göstermişlerdi. Bunlar bir rivayette on iki, başka bir rivayete göre yüz kişi idiler. Nevevî bu harbte gerileyenlerin ekseriyetle müellefe-i kulûb ile henüz müslüman olmayan Mekke müşrikleri olduğunu söylüyor. O gün müslüman ordusunda fırsat kollayan müşrikler de varmış,
Resûlüllah (Salkülahü Aleyhi ve Sellem) in askerini Hz. Abbâs'a çağırtması sesi gür olduğu içindir. Onun sabaha karşı Medine 'deki Sela ' dağının üzerinden bağırarak sekiz mil uzaktaki kölelerine işittirdiği rivayet olunur.
Eshâb-ı Semura: Hudeybiye'de ağaç altında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bey'at edenlerdir.
«Yâ lebbeyk!» buyurun! Hazırız manasınadır. (Bu kelime hakkında kitabımızın baş taraflarında tafsilât verilmişti.)
Vatîs: Tandıra benzeyen bir taştır. Üzerinde yiyecek pişirilir. Harplerin kızışması bu taşın sıcaklığına benzetilerek darb-ı mesel olmuştur. Bazıları bunun doğrudan doğruya tandır olduğunu söylemişlerdir. «Bu, tandırın kızıştığı zamandır.» cümlesini ilk defa Peygamber (SaliallahU Aleyhi ve Sellem) Efendimizin söylediği de rivayet olunur.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:

1-Harb ve şiddet zamanlarında akraba birbirini kollar ve yardım ederler.
2-Bu hadîste biri fi'lî, diğeri haberi olmak üzere iki mu'cize vardır. Filî mu'cize, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in küffarın yüzlerine çakıl atarak bozulmaları; kavlîsi de bozulacaklarını haber vermesidir.

78- (1776) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Hayseme, Ebû İshâk'tan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Bir adam Berâ'a:
— Yâ Ebâ Umara! Siz Huneyn günü (harbten) kaçtınız mı? diye sordu. Berâ' şu cevabı verdi:
— Hayır, vallahi! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeilem) dönüp gitmedi. Lâkin şu var ki, ashabının gençleri ve aceleci takımı zırhsız, üzerlerinde silâh olmaksızın yahut çok silâh olmaksızın (meydana) çıkmışlardı. Ve atıcı, okları yere düşmeyen bir kavimle Hevâzin ve Benî Nasr toplulukları ile karşılaştılar. Bunlar kendilerini öyle bir ok yağmuruna tuttular ki, nerde ise okları hiç boşa gitmiyordu. Orada Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'in de üzerine yürüdüler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beyaz katırının üzerinde idi. Ebû Süfyân b. Haris b. Abdilmutta-lib de onu yediyordu. Hemen (yere) inerek Allah'tan zafer diledi ve :
«Peygamber benintt yalan yok! Abdülmuttalib'in oğlu benim!» dedi. Sonra askerini sıraya dizdi.

79- (...) Bize Ahmed b. Cenâb EI-Missîsi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus, Zekeriyyâ'dan, o da Ebû İshâk'dan naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : Berâ'a bir adam gelerek:
— Siz Huneyn günü dönüp gittiniz mi yâ Ebâ Umara? diye sordu. Bunun üzerine Berâ' şunları söyledi:

— Nebiyyüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellemfe şehâdet ederim ki dönüp gitmedi. Lâkin insanların aceleci takımı ve zırhsızlar Hevâzin'in şu kabilesine gittiler. Halbuki onlar atıcı bir kavimdir. Kendilerini ok yağmuruna tuttular. Sanki bu oklar bir çekirge sürüsü idi. Derken bozuldular. Düşman ResûlüIlah (SallallahUA leyhi veSellem) 'e doğru yöneldi. Ebû Süf-yân b. Haris katırını yediyordu. Derken (yere indi. Dua etti ve zafer diledi. Hem:
«Peygamber benim; yalan yok! Abdülmuttalib'in oğlu benimi Allahım, yardımını indir I» diyordu.
Berâ' demiş ki: «Vallahi harb kızıştı mı biz onunla korunuyorduk! Bizim cesurumuz onunla (yâni) Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) 1e bir hizada durandı.»

80- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan, rivayet etti. (Demiş ki) : Befâ'dan dinledim; kendisine Kays (kabilesin) der bir adam:
— Siz Huneyn günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kaçtı-nıx mı? diye sordu da Berâ' şunları söyledi:
— lâkin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaçmadı. O gün Hevâ-zin (kabilesi) atıcı idiler. Ama biz üzerlerine hücum edince bozuldular. Biz de ganimetlerin üzerine çullandık. Derken bizi oklarla karşıladılar. Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i beyaz katırının üzerinde gördüm. Ebû Süfyân b. Haris de geminden tutmuştu. Kendisi:
«Peygamber benim; yalan yok! Abdölmuttalib'in oğlu benimi» diyordu.

(...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ ve Ebû Bekir b. Hellâd da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd, Süf-yân'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû İshâk, Berâ'dan rivayet etti Berâ' kendisine bir adamın: Yâ Ebâ Umara! dediğini söylemiş...
Ve râvi hadîsi anlattı. Ama onun hadîsi Ötekilerden daha az; onların hadîsi daha tamamdır.

81- (1777) Bize yine Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus El-Hanefi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b Amrnâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana lyâs b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) :
Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi veSellem)'\e birlikte Huneyn'de har be t tik. Düşmanla karşılaşınca ten ilerledim; ve bir dağ yoluna çıktım. Derken karşıma düşmandan bir adam çıktı. Ben de kendisine bir ok attım. Hemen gözümden kayboldu. Ne yaptığını anlamadım. Bir de baktım; düşman o bir yoldan çıkıverdi! Ve derhal Peygamber (SallallahiİAleyhi ve SeUemJin ashâfcı dönüp çekildiler. Ben de bozulmuş olarak geri döndüm. Üzerimde iki elbise vardı. Birisi ile sarınmış, diğeri ile de bürünmüştüm. Derken peş tema hm çözüldü. Ben de ikisini birden topladım. Ve bozulmuş olarak Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına uğradım. Kendisi benekli beyaz katırının üzerinde idi. Ve:
«Ekva'ın oğlu muhakkak bir korku gördü!» dedi. Düşmanlar Resûlüllah {SallallahiİAleyhi ve Sellem) 'i kuşatınca katırdan indi. Sonra yerden bir avuç toprak aldı. Ve yüzlerine karşı dönerek :
«Bu yüzler kahrolsun!» r. uyurdu. Artık onlardan Allah'ın yarattığı hiç bir insan yoktu ki, tu avuç tan gözlerini toprakla doldurmasın! Az sonra savuşup gittiler. İşte Allah (Azze ve Celte) onları bozguna uğrattı. Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) de ganimetlerini müslümanlar arasında taksim etti.
Hz. Berâ' rivayetlerini Buhâri «Kitabü'l-Cihad» ve «Ki-tâfcü'l-Megâzî»de tahrîc etmiştir.
Ebû Umara, Hz. Berâ' b. Âzib 'in künyesidir. «Siz Humeyn günü (harbten) kaçtınız mı?» suâline karşı Hz. Berâ 'in: «Hayır! Vallahi Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) dönüp gitmedi...» şeklinde cevap vermesi edeb ve nezâketin örneklerindendi. Çünkü suâlin mukadder olan mahiyeti: «Siz hepiniz kaçtınız mı?» demektir, ki Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem)'in de onlarla beraber kaçmış olmasını iktizâ eder. Hz. Berâ' bunu anlayınca doğrudan doğruya : «Hayır! Vallahi Resûlüllah {Salialiahü A leyhi ve Sellem) dönüp gitmedi!» diye cevâp vermiştir.
Gençler mânâsına gelen «Şubbân» kelimesi bâzı rivayetlerde «Ctifâ*» şeklinde zaptedilmiştir. Cufâ': Selin kenara attığı köpük ve çör-çöp demektir. Kaadi Iyâz: «Eğer bu rivayet sâhî'hse mânâsı: Müslümanlarla beraber harbe çıkan Mekke1i1er'le onlara katılan hazırlıksız, ganimet meraklısı kadın ve çocuklar ve kalblerinde çürüklük olanlardır. Bunlar selin kalıntısına, benzetilmişlerdir.» diyor.
Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) 'in :
«Peygamber benim, yalan yok! ilâh...»sözü şi'rin racez denilen bahsine uygun düşmüştür. Bu hususta Mâzirî şunları söylüyor: «Bâzı kimseler racezin şiirden olduğunu kabul etmemişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfden de sâdır olmuştur. Halbuki Teâlâ Hazretleri:
(Biz ona şi'ri öğretmedik. Ona şiir yaraşmaz da.)[23] buyurmuştur. Ahfeş'in mezhebi budur. O bununla Ha1îl'in racezi şiir sayan mezhebinin fâsid olduğuna istidlal etmiştir.
Ulemâ buna şöyle cevap vermişlerdir : Şiir, kasden söylenen ve insanın mevzun, kafiyeli düşürmeye çalıştığı sözdür. Âmmenin sözlerinde birçok mevzun kelimeler bulunur, fakat bunlara hiç bir kimse şiir demediği gibi, sahibine de şâir demez. Kur'an 'daki mevzun kelimeler hakkında da cevap budur...»
Filhakika Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) bu sözü ile şiir kasdetmemiştir. Binâenaleyh mevzun da olsa şiir sayılmaz. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir. Acaba Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem):
«Abdülmuttalib'in oğlu benim!» diyerek neden babasını bırakmış da dedesine intisâb etmiş; ve bununla iftiharda bulunmuştur? îftihâr ekseri ulemâya göre câhiliyyet amellerinden değil midir?
Cevâp: Peygamber (SallalİahÜ Aleyhi ve Seilem) daha ziyâde dedesinin ismi ile şöhret bulmuştu. Çünkü babası Abdullah genç yaşta Abdülmuttalib'in sağlığında vefat etmişti. Abdülmuttalib Araplar arasında pek meşhur ve Mekke1i1er'in reîsi idi. Bundan dolayı birçok kimseler Peygamberimiz (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem)'e Abdülmuttalibin oğlu derlerdi. Bir de Abdülmuttalib Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem) in geleceğini, şanının büyük olacağını Mekkeliler'e müjdelemişti. Bunu kendisine Seyf b. Zî Yezen nâmında biri söylemişti. Bazı rivayetlere göre Abdülmuttalib Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) 'in zuhur edeceğini rüyasında börmüştü. Araplar arasında bu meşhurdu. İşte Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) ashabına bunu hatırlatmak ve düşmanlarına mutlaka gâlib geleceğine tenbîhte bulunmak istemiştir. Tâ ki akıbet onun olduğunu bilsinler de kalbleri kuvvet bulsun! Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) burada harbe devam ettiğini, kaçanlarla birlikte bir yere gitmediğini, bulunduğu yeri de bildirmiştir. Bunu askerleri dönsün de yanına gelsin diye yapmıştır.
«Peygamber benim! Yalan yok!»cümlesinin mânâsı: Hak Peygamber
benim! Ne kaçarım, ne de yerimden kıpırdarım! demektir. Harblerde:
Ben filân oğlu filânım gibi sözler söylenebilir; bunlar ancak öğünmek maksadı ile söylendiği zaman câhiliyyet ameline benzer ve o

zaman mekruh olurlar.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Harb esnasında duâ etmek müstehabtır.
2- Harbte sebat ettiğini ve kaçmayacağını göstermek için kumandanın katıra binmesi yerinde bir hareket ve güzel bir siyasettir. Zîrâ kumandan sebat gösterirse askeri de ona uyarak gayrete gelir; harbten kaçmaz.
3- Harb kumandanına akrabasının eşrafı ve diğer insanlar hizmet edip hayvanlarına bakabilirler.
4- Hadîsin son rivayeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in filî ve kavli iki mu'cizesini ihtiva etmektedir.

29- Taif Gazası Babı

82- (1778) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve îbnü Nümeyr, toptan Süfyân'dan rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Amr'dan, o da a'mâ şâir Ebû'l-Abbâs'tan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Tâif halkını muhasara etti. Ama onlardan bir şey elde edemedi. Ve:
«BİZ Inşaallah dönüyoruz!» buyurdu. Ashabı:
— Dönüyoruz ama onu fethetmedik! dediler. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara
«Sabahleyin harbe hazır olun!»?-uyurdu. Ertesi gün harbe hazırlandılar; fakat yaralandılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
«Biz yarın dönüyoruz!» buyurdu. Bu söz onların hoşuna gitti. Resûlül-lah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de güldü.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Megâzî» ve *Kitâbü'l-Edeb»de;
Nesâî «Kitâbü's-Siyer»in iki yerinde tahrîc etmişlerdir.
Tâif: Bağlık bahçelik bir yer olup Mekke 'nin doğusunda iki veya üç konak mesafededir. Tâif gazası hicretin sekizinci yılı şevvalinde olmuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burasını 18-20 gün kadar kuşatmış; netice alınamayınca muhasarayı kaldırmıştır. Zira buranın kal'ası muhkem, ahâlisi cenkçi idi. Üstelik muhasara halinde bir senelik yiyeceklerini depo etmişlerdi.
Kal'ayı fethetmeden dönmek ashaba ağır gelmiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise nasıl olsa ileride zahmetsizce alınacağını bildiği veya ümid ettiği için Medîne'ye dönmek istemiştir. Fakat ashabının arzularını görünce onları kırmamak için ertesi gün erkenden yine harbe hazır olmalarını emir buyurmuştur. Ertesi günkü harbte ise ashabtan yaralananlar olmuş. Düşman kal'asma sığınmış: Müslümanlara ok yağdı-nyormuş. Müslümanların attığı oklar düşmana yetişemiyormuş. Bunu gören ashâb dahî boşuna hücumda bir fayda olmadığını anlamış ve Medine'ye dönmeye razı olmuşlardır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) (tekrar) : «Yarın dönüyoruz!» deyince, bu sefer hoşlarına gitmiş; o da sür'atle fikir değiştirdiklerine şaşarak gülmüştür.
Bu hadîs burada Abdullah b. Amr b. Âs 'dan rivayet olunmuştur. İbni Hamân'dan nakledilen nüshaların ekserisinde de böyle olduğunu Kaadî Iyâz bildirmişse de Kaadi Şehîd bunun yanlış olduğunu; doğrusunun Abdullah b. Ömer b. Ha11âb olacağım söylemiş; bu hususta Dârakutnî de aynı ismi doğrulamıştır.
İbni Ebî Şeybe bu hadîsi «Müsned*ıinde Süf yân tariki ile Abdullah b. Anar b. Âs 'dan tahrîc etmiş; sonra: «îbni Uyeyne bu hadîsi başka defa Abdullah b. Ömer'den rivayet etti.» demiştir. Ebû Bekir El-Berkaanî: «Esah olan İbni Ömer b. Hattâ b 'dan rivayet edilmesidir.» diyor.

30- Bedir Gazası Babı

83- (1779) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha m mâ d b. Seleme, Sâbit'den o da Enes'den naklen rivayet etti ki, ResûlüIlah (SallaUahu Aleyhi ye Sellem) Ebû Süfyân'm gelişini duyduğu vakit müşavere yapmış Enes şöyle demiş :
—Evvelâ Ebû Bekir konuştu; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ,ona iltifat etmedi. Sonra Ömer konuştu; ona da iltifat etmedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kalkarak:
— Biz/mi kasdediyorsun yâ Resûiâllab? Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemuı ederim ki, sen bize atlarımızı denize daldırmamızı emretsen daldırırız! Onları Berkü'l-Gemâd'a sürmemizi emretsen bunu da yaparız! dedi. Bunu müteakıb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeîlem) halkı davet etti. Onlar da yola revân olarak Bedr'e indiler. Derken yanlarına Kureyş'in sucuları geldi. İçlerinde Benî Haccâc kabilesinin siyah bir kölesi de vardı. Hemen onu derdest ettiler.
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Setlem)'m ashabı ona Ebû Süfyân'la arkadaşlarını soruyorlardı. O da:
— Ebû Süfyân hakkında bilgim yok. Ama işte Ebû Cehil, tftbe, Şey-be ve Ümeyyetü'bnü Halef!., diyordu. Bunu söylediği vakit onu dövüyorlardı. O da :
— Evet! Ben size haber vereceğim! İşte Ebû Süfyân! diyordu. Kendisini bırakıp da sorarlarsa :
— Ebû Süfyân hakkında bilgim yok! Ama işte Ebû Cehil, Utbe, Şey-be ve Ümeyyetü'bnü Halef insanların içinde!., diyordu. Bunu söyledi mi kendisim yine dövüyorlardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) de kalkmış namaz kılıyordu. Bunu görünce namazdan çıktı:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, size doğruyu söylediği vakit onu dövüyorsunuz; yalan söyledi mi bırakıyorsunuz!» buyurdular. Enes demiş ki: Bir de Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Şurası filânın düşeceği yerdir!» diyor; ve elini yerde oraya buraya koyuyordu. Ve müşriklerden hiç biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in elinin yerinden Öteye geçmedi.
Ulemânın beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bedir harbine çıkmazdan önce ashabı ile müşaverede bulunması En-sârı denemek içindi. Çünkü Ensârdan aldığı bey'atta onunla birlikte harbe çıkmaları şart koşulmamış; sadece düşmanın saldırısına karşı kendisini koruyacaklarına söz vermişlerdi. Onun için burada harbe iştirak edip etmeyeceklerini anlamak istemişti. Ensâr-ı kiram her zaman olduğu gibi, bu defa da en güzel şekilde muvafakat cevabı verince ordu harekete geçmiştir.
Berkü'l-Gimâd : Mekke 'nin sahîl tarafına düşen ve ona beş günlük mesafede bulunan bir yerdir. Bâzıları Berk İle Gimâd 'in, ayrı ayrı iki yer olduğunu söylemişlerdir. Kaadi Iyâz'a göre burası Hecer taraflarının nihayetinde bir yerdir. Gimâd kelimesi Gumâd şeklinde de okunmuştur. İbrahim Harbî, Berkü'l-Gimâd 'm uzaklıktan kinaye olduğunu söylemiştir.
Ravâyâ : Râviyenin cem'idir. Râviye su taşıyan devedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in namazdan çıkması selâm vermek suretiyle olmuştur.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1- Mühim işlerde istişare sünnettir.
2- Kendisine ahdü emân verilmeyen kâfir esîr de olsa icabında dövülebilir.
3- Bu hadîste iki mu'cize vardır. Biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin azıh müşriklerin tepelenecekleri yerleri göstermesi; ve kime neresini göstermişse aynen orada öldürülmesi; diğeri kölenin dövüldüğü zaman yalan söylediğini, dövülmezken doğruyu söylediğini haber vermesidir, ki hakikat da bu idi.

31- Mekke'nin Fethi Babı

84- (1780) Bize Şeytân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğîre rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit EI-Bünân Abdullah b. Rabâh'dan, o da Etû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
— Muâviye'ye bir takını hey'etler geldi. Bu, ramazanda idi. Biz bir-rimize yeinek yapıyorduk. Ebû Hüreyre bizi kendi menziline çok davet edenlerdendi. Ben de dedim ki :
— Beri bakın! Ben yemek yapıyorum; cemaati de tenim menzilime davet ediyorum! Müteakiben yemek yapılmasını emrettim. Sonra akşam üzeri Ebû Hüreyre'ye tesadüf ettim; ve :
— Bu gece davet bendedir! dedim.
— Benî geçtin mi? dedi.
— Evet! cevâbını verdim; ve kendilerini davet ettim. Derken Ebû Hüreyre:
— Sizlere sizin hadisinizden bir hadîs bildireyim mi ey Ensâr cemaati? dedi. Sonra Mekke'nin fethini anlattı ve şunları söyledi :
— Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek Mekke'ye, dayandı. Ve Züfaeyr'i bir cenaha, Hâlid-i diğer cenaha gönderdi. Ebû Ubeyde'yi de zırhsızlara kumandan gönderdi. Bunlar vadinin ortasını tuttular. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) de bir bölüğün içinde idi. Bir baktı; beni gördü. Ve:
«Ebû Hüreyre!» dedi. Ben:
— Buyurun ya Besûlâllah! dedim. «Bana ancak bîr Ensâri gelir!» buyurdu. Seyhan'dan başkaları şunu da ziyade ettiler:
«Bana Ensâri çağtr!» dedi. Ensâr derhal etrafını sardılar. Kureyş kendine muhtelif kabilelerden bir takım serseriler ve tâbi'ler toplamıştı.
— Bunları ileri sürelim. Şayet ellerine bir şey geçerse onlarla1 beraber oluruz. İsabet alırlarsa bizden istenileni veririz! dediler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Kureys'in serserilerine ve tâbi'lerine bakın!» buyurdu. Ve iki elini birbiri üzerine kavuşturarak (onların toplu haline) işaret etti. Sonra :
«Bana Safa'da yetişinceye kadar (Allah'a, emanet olun?)!..» buyurdu. Müteakiben yürüdük. Artık bizden kim birini öldürmek isterse onu öldürüyordu. Onlardan hiç bir kimse bize bir şey gönderemiyordu. Derken Ebû Süfyân gelerek:
— Yâ Resûlâllah! Kureyş cemâati ifna edilmiştir. Bu günden sonra Kureyş yoktu! dedi. Bundan sonra Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kim Ebû Süfyân'in evine girerse o emniyettedir!» buyurdular. Bunun üzerine Ensâr birbirlerine:
— Bu zâta memleketi için rağbet, kabilesi için şefekat geldi! dediler. Etû Hüreyre demiş ki: (Bu arada) vahiy geldi. Vahiy geldiği zaman bize gizli kalmazdı. Bir geldi mi artık o geçinceye kadar bizden birimiz gözünün ucunu Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e kaldırmazdı, Vahiy geçtikten sonra Resûlüllah {Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Ensâr cemaati!» diye seslendi.
— Buyurun yâ Resûlâllah! dediler.
«Siz: Bu zata memleketi için rağbet geldi!., dediniz» Ensâr;
— Böyle bir şey oldu! dediler.
«Hakka ki, ben Allah'rn kulu ve Resulüyüm! Allah'a ve sizlere hicret ettim. Hayât sîzin hayâtınız; memat sizin memâtınızdır!» buyurdular. Bunun üzerine Ensâr ağlayarak yanma geldiler; ve:
— Vallahi biz o söylediklerimizi ancak Allah ve Resulüne kıyamadığımız için söyledik! diyorlardı. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhiive Sellem) de:
«Şüphesiz Allah ye Resulü sizi tasdik ediyor ve ma'zûr görüyorlar!» buyurdu, Arkacığından halk Ebû Süfyân'm evine yöneldiler. Herkes kapılarım kapadı. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de geldi. Tâ Hacer (i esved) e yanaştı. Ve onu Öptü. Sonra Beytî tavaf etti. Beytin yanı başında bir putun başına vardı —ki Mekkeliler bu puta taparlardı— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde bir yay vardı: Yayın eğri tarafından tutmuştu. Bu putun başına varınca onu gözüne dürtüyor ve :
«Hak gfeldi; bâtıl muzmahil oldu!» diyordu.
Tavafını bitirince Safâ'ya geldi ve üzerine çıkarak KâWye baktı. Ellerini kaldırarak Allah'a hamd etmeğe ve dilediği duayı okumaya baş ladı.

85- (...) Bu hadîsi bana Abdullah b. Hâşim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Mugîra bu is·nadla rivayette bulundu. O bu hadîste şunu ziyâde etmiştir:
«Sonra iki eli ile —biri diğerinin üzerinde olduğu halde— onları adamakıllı bİçİnl diye işaret etti.» Şunu da söylemiştir! «Ashâb:Biz bunu söyledik yâ Resûlâllah! dediler.
«O halde benim ismim nedir? Hakka ki, ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm! buyurdu.»

86- (...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit Abdullah b. Rabâh'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş:
— Aramızda Ebû Hüreyre de olduğu halde Muâviye b. Ebî Süfyân'a hey'et olarak geldik. Bizden herkes arkadaşlarına bir gün yemek yapıyordu. Benim nevbetimdi:
— Yâ Ebâ Hüreyre, bugün benim nevbetimdir! dedim. Müteakiben menzilime geldiler; fakat yemeğimiz yetişmedi. Ben:
— Yâ Ebâ Hüreyre, yemeğimiz yetişin ceye kadar bize ResûlüHah (Satlallahü Aleyhi ve Sellemfden hadîs rivayet etsen e! dedim. Bunun üzerine şunları söyledi:
— Fetih günü Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'le beraberdik. Hâlid b. Velîd'i sağ cenaha, Zübeyr'i sol cenaha, Ebû

Ubeyde'yi de piyadenin üzerine ve vadinin ortasına kumandan tayin etti. Az sonra :
«Yâ Ebâ Hüreyre! Bana Ensâr'ı çağır!» buyurdu. Ben de onları çağırdım. Hemen koşarak geldiler. (Onlara) :
«Ey Ensâr cemaati! Kureyş'in serserilerini görüyor musunuz? buyurdu.
— Evet! dediler.
«Bakın! Yann onlarla karşılaştığınızda onları adamakıllı biçmelisiniz!» buyurdu ve eliyle işaret ederek sağ elini sol elinin üzerine koydu. (Kumandanlara) :
«Buluşma yeriniz Safâ'dır!» buyurdular.
Artık o gün karşılarına kim çıktı ise onu uyuttular. Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) Safâ'ya çıktı. Derken Ensâr gelerek Safâ'da tavaf ettiler. Müteakiben Ebû Süfyân geldi ve :
— Yâ Resûlâllah! Kureyş cemaati ifna edilmiştir. Bugünden sonra Kureyş yoktur! dedi. Ebû Süfyân demiş ki: Resûlüllah (Sallat lahii Aleyhi ve Sellem):
«Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o emindir! Kim silâhı bırakırsa o da emindir! Kim kapısını kaparsa o da emindir!» buyurdu. Bunun üzerine En. sar:
— Bu zâta kabilesine karşı şefkat ve vatanına rağbet geldi!» dediler. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selk/n)'e vahiy indi.
«Siz : Bu adama kabilesine karsı şefkat ve vatanına rağbet geldi!.. dediniz' Beri bakın! O halde benim İsmim nedir? dedi. Bunu üç defa tekrarladı. Ben Muhammed, Allah'ın kulu ve Resulüyüm! Allah'a ve sizlere hicret ettim. Binâenaleyh hayât sizin hayatınız; memat da sizin m e matı-nızdır!» buyurdu. Ensâr:
— Vallahi biz bu sözü Allah ve Resulüne kıyamadığımız için söyledik! dediler.
«İşte Allah ve Resulü de sîzi tasdik ediyor; ve sizi ma'zûr görüyorlar!» buyurdu.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu harbte Ensân çağırtması onlara i'timâd ettiği içindir. Bir de mertebelerinin yüksekliğini, kıymet ve hususiyetlerini göstermek istemiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o emniyettedir...» buyurduğu zaman Ensârın birbirlerine: «Bu zâta kabilesine karşı şefkat ve vatanına rağbet geldi.» diye söylenmeleri de Mekke'ye dönüp bir daha orada yaşayacağını zannettikleri içindir. Aralarından ebediyyen ayrılacağını düşünerek üzülmüşlerdi. Bu hâli Cenâb-ı Hak Peygamberi (Sallallahü Aleyhi veSellem)'e vahiy ile bildirince kendilerine:
«Siz şöyle şöyle konuştunuz! Hakka ki, ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm I» buyurdu. Bu sözün iki mânâya ihtimâli vardır. Birinci ihtimâle göre mânâsı: «Ben hak Peygamberim. Bana vahiy gelir ve bu gibi meselelerde gâibten haber veririm: Binâenaleyh söylediklerime ve bilcümle hallerde size verdiğim haberlere i'timâd edin» demektir. îkinci ihtimâle göre : «Benim size gâibten haber vermemden fitneye düşerek hır is ti yanların tsâ (Aleyhisselâm)'ı öğdükleri gibi, beni mübâlega ile öğmeyin! Zira ben Allah'ın bir kulu ve Resulüyüm!» mânâsına gelir.
Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellemyin :
«Hayât sizin hayâtınız; memat sizin memâtınızdır.» buyurmuş: «Ben sizin memleketinize orasını vatan ittihaz etmek için göçtüm. Allah için yaptığım bu hicretten dönemem! Sizinle beraber yaşar; sizin aranızda Ölürüm!» manasınadır. Biz bu makamda «anca bir kanca bir» diye bir ta'bîr kullanırız. Bu beyanât üzerine Ensâr-ı kiram sevinçlerinden ve söylediklerinden duydukları utançtan ağlamışlardır.
Hadîsin ikinci rivâyetindeki:
«O halde benim ismim nedir? Hakka ki, ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm!» cümlesi hakkında Kaadî Iyâz şunları söylemiştir: «Bu sözün iki veçhe ihtimâli vardır. Birinci ihtimâle göre Peygamber (Süllallahü Aleyhi ve Sellem) bununla : Sizin aranızda gizlice konuştuklarınızı size bildirmem Peygamber olduğum içindir! demek istemiştir. İkinci ihtimale göre: Ben sizden ayrılır da tekrar Mekke'ye dönersem bu size verdiğim sözü bozmak olur ve (hamd) yâni Övgü kelimesinden alınmış olan Muhammed ismime uygun düşmez. Çünkü o zaman Övülmeye lâyık olmayan bir sıfatla anılırım! demektir.»
Hadîsin üçüncü rivâyetindeki: «Artık o gün karşılarına kim çıktı ise onu uyuttular.» ifâdesinden murâd : «Mekke harble alınmıştır» diyenlere göre : Karşılarına çıkanı Öldürdüler demektir. Mekke 'nin sulhan alındığını söyleyenlere göre buradaki uyutmaktan murâd : Öldürmeden yere yatırmaktır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kanefîler'le Şâfiîler'eve diğer bâzı ulemâya göre Mekke-i Mükerreme 'nin evlerini satmak ve kiraya vermek caizdir. Çünkü bu hadîste ev Ebû Süfyân'a izafe edilmiştir. Kaideye göre insana izafe edilen bir şey onun milki olmasını iktizâ eder.
2- Hadîs-i şerif Hz. Ebû Süfyân'm İslâm'a yatıştırıldığına ve onun şerefli bir insan olduğuna delildir.
3- Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeİIem) 'İn Ensâra kendi konuştuklarını haber vermesi ve keza kendisinin Medîne'de vefat edeceğini bildirmesi birer mu'cizedir.
4- «Mekke'ye giren bir kimsenin ilk yapacağı iş mutlak surette Kâ'be'yi tavaftır» diyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir
5- Mekke'nin harble mi, sulhan mı alındığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Azam'la, Mâlik, Ahmed ve cumhura göre harben alınmıştır. İmam Şafiî sulh yolu ile alındığına kail olmuştur. Mâzirî, İmam Şafiî 'nin bu hususta yalnız kaldığını söylemiştir.
6- Yolcuların yemeklerini beraberce yemeleri müstehabtır. Bu mesele bir mürüvvet ve güzeî ahlâk meselesi olduğu için yemeklerin azlığı çokluğu, çeşidi ve yolcuların birbirinden çok veya az yemesi bahis mevzuu değildir. Yalnız arkadaşım kendi nefsine tercih etmek yine de müs-tehabtır.
7- Yemek beklerken dîn- ve dünya için zararlı olmamak şartı ile konuşarak sohbette bulunmak müstehabtır.
8- Cemaat içinde ilmü fazileti yahut salâhu takvası ile .meşhur biri bulunursa ondan bir konuşma yapmasını istemek müstehabtır. Şayet istenmezse kendiliğinden söze başlaması müstehab olur.

32- Ka'be'nin Etrafından Putların Giderilmesi Babı

87- (1781) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve İbnl Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. (Dediler ki) Bize Süfyân b. Uyeyne, İfanı Ebî Necîh'dan[24], o da Mücâhid'den, o da Ebû Ma'mer'den, o da AbduIIah'dan[25] naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye, Kâ'fee'nin etrafında üç yüz altmış put olduğu halde girdi. Ve onlara elinde bulunan bir popa ile dokunarak:

«Hak geldi; bâtıl muzmahil oldu! Bâtıl zâten m üz m ah i I olagelmiştir![26] Hak geldi; bâtıl ne yoktan var eder; ne de yok olanı iade!» [27] diyordu.
İbni Ebî Ömer: «Fetih günü» kaydını ziyâde etmiştir.

(...) Bize bu hadîsi Hasan b. Aliy EI-Hulvâni ile Abd b. Humeyd dahî ikisi birden Abdürrazzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Sev-rî, İbnü Ebî Necîh'dan naklen tu isııâdla «zehûkân»'a kadar haber verdi. Diğer âyeti anmadı. Ve (hadîsteki) nusufcen yerine sanemen dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kİtâbü'l-Mezâlim», «Kitabü'I-Megâzî» ve <Kitâbü't-Tefsîr»de; Tirmizî ile Nesâî dahî «Kitâbü't-Tefsîr» de muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.
İbni Ebî Ömer 'in kaydından da anlaşıldığı vecihle bu hâdise Mekke 'nin fethinde olmuştur. Mekke-i Mükerreme hicretin sekizinci yılı ramazanında fethedilmişti.
Nusub kelimesi bazılarına göre müfred olup cenvi: Ensâb gelir. Bazıları cem'i olduğunu, müfredi nisâb geldiğini söylemişlerdir. Bundan mu-râd : İbâdet için dikilen taşlardır. Araplar bu taşları put ittihâz eder; onlara ibadette bulunur; üzerinde kurban keserlermiş. Hattâ kurban kesile kesile taşların rengi kıpkırmızı olurmuş. Hadîsin bir rivayetinde «Nusûb» yerine «Sanem» denilmiştir. Sanem put demektir.
Beyhakî'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîste: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye girince orada 360 put buldu. Ve her puta sopa ile işaret ederek: Hak geldi; bâtıl muzmahil oldu. Bâtıl zâten muzmahil olagelmiştir! Buyurdu. İşaret eder etmez her put sopası ile dokunmadan düşüyordu.» denilmektedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} ıin putlara dokunması, kendilerini müdâfaadan âciz olduklarını göstermek, âciz olan bir şeyden ise asla ilâh olamayacağını anlatmak içindir.
İmam Ahmed'in rivayet ettiği Hz. Câbir hadîsinde de şöyle denilmiştir: «Kâ'be'de suretler vardı. Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem) Ömer fo. Hattâb'a bunları temizlemeyi emretti. Ömer de bir bez ıslatarak onunla bu suretleri yok etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)gird'ığinde Kâ'be'nin içinde bir şey yoktu.»
Taberî: «îbni Mes'ûd hadîsinde bâtıl âletlerini ve yalnız ma'sıyete yarayan şeyleri kırmanın caiz olduğuna delâlet vardır. Bunların şekilleri değişti mi parçalarından istifade edilebilir.» diyor. îbni Battal de bu mânâda sözler söylemiştir. Ulemâ, oyundan ve zikrul-laha mâni1 olmaktan başka bir işe yaramayan eşyanın o çirkin şekilden eser kalmayacak surette değiştirilmesi îcâbettiğini söylemişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selime) put)av\ kırmıştır. Fakat kırılarak çirkin şekli giderildikten sonra kalan parçaların işe yarayacağında ve bunlardan istifade edilebileceğinde şüphe yoktur.

33- Fetihden Sonra Hiç Bir Kureyşlinin Sabır Yolu İle Öldürülememesi Babı

88- (1782) Bize Ebû Bekir b. Efcî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir ile Vekî', Zekeriyyâ'daıı, o da Şa'bi'den nakler rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Muti', babasından rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Mekke fethedildiği gün Peygambsv (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i: «Bugünden sonra kıyamet gününe kadar hiç bir Kureyşli sabır yclu ila öldürülmiyecektir!» buyururken işittim.

89- (...) Bize tbnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize la anı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ Lu isnâdla rivayet etti. Şunu dı ziyade etti: «Dedi ki: Kureyş'in Asî (isimli) lerinden Mutî'den başka müslüman olan yoktu. Muti'in ismi Âsî idi. Kesûlülla î (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Muti* adını verdi.»
Sabır yolu ile öldürülmekten murâd: Öldürülünceye kadar hapsetmektir. Hadîsin mânâsı: Kureyş kabilesi tamamen müslüman olacak, başkaları gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' vefatından sonra dînden dönmeyecekler ve bu sebeple öldürülmiyeceklerdir demektir. Zulüm sebebi ile öldürülmiyecekler mânâsına değildir. Nitekim bu sebeple öldürülenleri çok olmuştur.
Ka adî Iyâz'm beyanına göre bu hadîsteki Asîler sıfat değil isimdirler. Bunlarla Âs b. Hişâm, Âs b. Saîd gibi Â s adındaki kimseler kasdedilmiştir. Yâni Mekke 'nin fethinden önce bu ismi taşıyanlardan yalnız Asî b. Esved müslüman olmuştur.

34- Hydeybiye'deki Hudeybiye Sulhu Babı

90- (1783) Bana Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'da naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bera' b. Âzib'i şunları söylerken işittim:
Aliy b. Ebî Tâlib Hudeybiye günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellmelie müşrikler arasındaki anlaşmayı yazdı ve: «Bu, Resûlüllal Mu-hammed'in üzerine yazışma yaptığı sulhnâmedir.» diye yazdı. Müşrikler:
— Resûlüllah (kelimesini) yazma! Biz senin Resûlüllah olduğunu bilsek seninle fıarbetmezdik! dediler. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sallattahü Aleyhi ve Scllem) Alî'ye:
«Sil onu!» buyurdu. Ali:
— Onu silecek ben değilim! dedi. Artık onu Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) kendi eli ile sildi.
Koştukları şartlar arasında Mekke'ye girip orada üç gün kalmak, fakat oraya silâhla değil de ancak silâhın cülübhânı ile girmek de vardı.
Ben Ebû İshâk'a : Silâhın cülübbânı nedir? diye sordum.
— Dağarcık ve onun içindekidir; dedi.

91- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti, (Dedi ki) Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Berâ' b. Âzib'i şunları söylerken işittim :
Resûlüllah (SailaÜahiİ Aleyhi ve Seilem) Hudeybiye halkı ile anlaşma yaptığı vakit Alî, aralarında bir nâme yazdı. Ve «Resûlüllah Muhammed» diye kaydetti...
Bundan sonra râvi Muâz hadîsi gibi nakletmiş; ancak o bu hadîste : «Üzerine yazışma yaptığı sulhnâme budur!» ifâdesini anmamıştır.

92- (...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Ahmed b. Cenâb EI-Missîsî hep birden îsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. Lâfız îshâk'ındır. (Dedi ki) : Bize îsâ fa. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ, Ebû îshâk'dan, o da Berâ'dan naklen hafcer verdi. Berâ' şöyle demiş :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Şerifin yanında durdurulunca Mekke halkı onunla : Mekke'ye girerek üç gün orada

kalmak, oraya sadece silâh dağarcığı yâni bir kılıç ve kını île girmek, beraberin de Mekkeliler'den kimseyi çıkarmamak, yanındakilerden Mekke'de kalmak isteyen tir kimseye mâni' olmamak şartı ile bir anlaşma yaptılar. Alî'ye :
«Aramızdaki şartı yaz! Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile :
Bu, Resûlüllah Muhammed'in imza ettiği sulhnâmedir!» buyurdu.
Müşrikler:
— Biz senin Resûlüllah olduğunu ti İsek sana tâbi' olurduk! Lâkin sen Muhammed b. Abdillâh yaz! dediler. O da Alî'ye bunu silmesini emretti. Fakat Alî:
— Hayır, vallahi! Ben onu silemem! dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana onun yerini göster!» dedi. O da yerini gösterdi. Ve o cümleyi sildi de:
«Ibni Abdillâh» diye yazdı. Artık orada üç gün kaldı. Üçüncü gün olunca Alî'ye:
— Bu seninkinin şartının son günüdür: Ona emret de çıksın! dediler. O da kendilerine bunu haber verdi. Fahr-i Kâinat:
«Peki!» buyurdu ve çıktı.
İbni Cenâb kendi rivayetinde «sana tâbi' olurduk» yerine «sana bey'at ederdik» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «KitâbüVSulh» ile «Kitabü*l-Cizye»'de; Ebû Dâvûd «Hacc»'da tahrîc etmişlerdir.
Hudeybiye anlaşması hakkında Hacc bahsinde söz geçmişti. Babımız hadîsinde kısaltma yapılmıştır. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hudeybiye'de sulh yapıldığı yıl Mekke'ye girmediği ma'lûmdur. Başka rivayetlerde bu cihet açıklanmıştır. Yapılan sulha göre müslümanlar gelecek sene Mekke'ye gelerek ömre yapacaklar; fakat Mekke'de üç günden fazla kalmayacaklardı. Bu anlaşma mûcebince müslümanlar o sene Mekke'ye girmeden geri dönmüş, oraya ertesi sene girmişlerdi. Orada üç gün kaldılar. Üçüncü gün tamam olurken müşrikler Hz. Alî 'ye gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in artık Mekke 'den çıkması lâzım geldiğini söylediler. O da «Peki» diyerek çıktı.
Cülübbân yahut Cülbân : İçerisine kını ile birlikte kılıç, kamçı ve diğer öte beri konulan deriden yapılmış mahfazadır. Ulemânın beyanına göre müşrikler müslümanların Mekke'ye kılıç kında olarak girmelerini iki sebeple şart koşmuşlardır :
1- Hâllerinden galip oldukları mânâsı anlaşılmasın yâni Mekke'yi aldılar sanılmasın;
2- Bir fitne veya çatışma olursa silâha sarılmak güçleşsin!
Hz. Alî 'nin muahededen «Resûlüllah» kelimesini silmek istememesi Peygamber (Sailallahü Aîeyhi ve Selîem) 'e karşı itaatsizlik değil, bilâkis büyük bir edeb ve nezakettir. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemf in «Sil!» emrini bizzat kendisine teveccüh eder mahiyette telâkki etmemişti. Böyle anlamış olsa bu emri terkedemezdi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) de emrine muhalefetinden dolayı kendisini muâhaze buyururdu.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Vesikaların ve emlâka mahsus evrakın başına: «Bu filânın filândan satın aldığı maldır.» gibi ibareler yazılabilir. Kaadî Iyâz: «Hadîste, bu gibi yerlerde ziyadeye hacet kalmaksızın bir kimsenin meşhur olan adı ile yetinmenin caiz olduğuna delîl vardır.» diyor.
2- Hükümdar, müslümanlar için lüzumlu gördüğü bir sulhu, bazı yakınlarına haber vermeden imza edebilir.
3- Büyük zararı önlemek veya büyük bir faydayı sağlamak için küçük zarara katlanmak caizdir. Hudeybiye anlaşması ile o sene mez; bu yüzden Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)"in getirdiği yolu hacca gitmekten feragat edilmiş, fakat bu anlaşmanın ardından Mekke'nin fethi, insanların takım takım müslüman oluşu gibi büyük zaferler elde edilmiştir. Zîra sulhdan önce Araplar müslümanlarla ihtilât etmez; bu yüzden Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem^'in getirdiği yolu tafsilâtı ile bilmezlerdi. Sulh yapılıp, ihtilât başlayınca onun mucizelerini gördüler; getirdiği dînin hak olduğuna gönülleri yattı. Ve birçokları Mekke 'nin fethinden Önce müslümanlığı kabul ettiler. Mekke1i1er müslüman olunca çöllerde onların müslüman olmasını bekleyen bütün Araplar da müslümanlığı kabul ettiler.
4- Uemâdan bazıları bu hadîsle istidlal ederek Hudeybiye sulhnâmesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi eli ile tashih ettiğini söylemişlerdir. Bu zevata göre Cenâb-ı Hak Peygamberi ^ yazdırmıştır. Bu da yâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne yazdığını bilmeden elindeki kalem yr nak sureti ile olmuştur; yahut Allah ona yazmayı öğretmiştir. Bu takdirde bir anda yazıyı öğrenmesi, ümmîlik mucizesine bir ziyade olur. Okumayı hiç bilmezken Cenâb-ı Hak onu birden nasıl okur yaptı ise, bu sefer de yazı bilmezken yazar yapmıştır. Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yazıyı öğrenmeden dünyadan gitmediğini bildiren birçok eserlerle de ihticâc etmişlerdir.
Ekser-i ulemâ ise bu söylenenleri kabul etmemişlerdir. Zira kabul edilirse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'w ümmîliğinin bâtıl olması îcabedecektir. Halbuki Allah Teâlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerîm'inde onu ümmîlikle vasıflandırmıştır. Onlara göre buradaki «yazdı» sözünden murâd: Yazma emrini vermesidir. Bu hususta her iki taraf sözü bir hayli uzatmışlardır.

93- (1784) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha mm â d b. Seleme, Sabi t'der o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Kureyş, içlerinde Süheyl b. Amr olduğu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)le sulh yapmışlar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Alî1'ye ;
«Besmeleyi yaz!» buyurmuş. Süheyl:
— Bismillâha gelince : Biz besmelenin ne olduğunu bilmiyoruz. Lâkin sen bizim bildiğimiz «Senin adınla AUahım!» ibaresini yaz! demiş. Sonra Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'ın Resulü Muhammed'den yaz!» buyurmuş. Müşrikler:
— Biz senin Resûlüllah olduğunu bilsek sana tâbi' olurduk! Lâkin sen kendi isminle babanın ismini yaz! demişler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) i:
«Muhammed b. Abdillâh'dan diye yaz!» buyurmuş. Müşrikler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e : Sizden (bize) gelen olursa onu size iade etmiyeceğtz; ama bizden size kim giderse siz onu bize iade edeceksiniz! dîye şart koşmuşlar. Ashâb:
— Yâ Resûlâllah, bunu yazalım mı? diye sormuşlar.
«Evet! Gerçekten bizden kim onlara giderse Allah onu ırak etsin! Onlardan bize gelene İse Allah bir ferahlık ve çıkar yol halkedecektir!» buyurmuşlar.
Görülüyor ki Hudeybiye sulhunda müşrikler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ üç şeyi şart koşmuşlar; o da bunları kabul etmiştir. Acaba bundaki hikmet nedir?
Bundaki hikmet sulhun getireceği mühim menfaat ve maslahattır. Bununla beraber müşriklerin ileri sürdükleri şartlan kabul etmekte bir

zarar ve mefsedet de yoktur. Çünkü mânâ i'tibarı ile Besmele ne ise «Senin adınla AUahım!» ibaresi de odur. Yalnız besmeledeki Rahman ve Rahîm sıfatlan terk edilmiştir ki, bundan bu sıfatların Allah Teâlâ'dan nefî edilmiş olması lâzım gelmez.
Sulhnameden silinen «ResûlüUah» kim ise Muhammed b. Abdi11âh da odur. Binâenaleyh bu şartlan kabulde bir mahzur yoktur. Müşrikler bunların yerine putlannı ta'zîm gibi bir şeyi şart koş-salar, mefsedet ve mahzur o zaman baş gösterirdi.
Müşriklerin üçüncü şartı evvelemirde çok ağır gibi görünür. Nitekim ashâb-ı kirama da ağır gelmiştir. Bu şarta göre müşriklerden müslüman olup gelenleri müslümanlar iade edecek; fakat müslümanlardan ir--tidâd edip müşrikler tarafına geçenler iade olunmayacaktı. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bunu da kabul etti; ve bundaki hikmeti şu cümlelerle ifâde buyurdu:
«Bizden kim onlara giderse Allah onu ırak etsin! Onlardan bize gelene ise Allah bîr ferahlık ve çıkar yol halk edecektir!»
Evet! Gerçekten öyle olmuş; bu mu'cize dahî sahibinin haber verdiği gibi zuhur etmiş; Mekke 'nin fethinden sonra bütün Araplar müslüman olmuşlardır.

94- (1785) Bİze Etû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah h. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. İkisinin lâfızları birbirine yakındır. (Dedi ki) : Bize t atam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Siyah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habîb b. Ebî Sabit, Ebû Vaü'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Sıffîn (harbi) günü Sehl b. Huneyf[28] ayağa kalkarak şunları söyledi : Ey insanlar! Kendinizi itham edin! Yemîn olsun biz Hudeybiye günü Resûlüllah (Sallaliafıü Aleyhi veSellemfle teraberdik! Şayet harbe lü-zûm görseydik mutlaka harbederdik! Bu söylediğim, ResûlüUah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemi'le müşrikler arasındaki sulhda idi. Derken Ömer b. Hat-tâb gelerek Resûlüllah (SallaUahi Aleyhi ve Sellemfe vardı; ve:
— Yâ Resûlâllah! Biz hak, onlar bâtıl üzerinde değil miyiz? dedi. «Evet, öyle!» buyurdular.
— Bizim Ölülerimiz cennette, onların ölüleri cehennemde olacak değil mi? dedi.
«Evet, öyle!» buyurdular.
— Öyle ise neye dînimiz hususunda bu aşağılığı gösteriyoruz da henüz Allah onlarla bizim aramızda bir hüküm vermemişken geri dönüyoruz? dedi. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Ey Hattâb oğlu! Ben gerçekten Allah'ın Resulüyüm! Allah beni ebe-diyyen zayi* etmezi» Bunun üzerine Ömer sabretmedi de kızarak oradan gitti ve Ebû Bekr'e gelerek:
— Yâ Ebâ Bekr! Biz hak, onlar bâtıl üzerinde değil miyiz? dedi. Ebû Bekir:
— Evet, öyle!» cevâbm verdi.
— Bizim Ölülerimiz cennette, onların ölüleri cehennemde olacak değil mi?
— Evet, öyle!
— O halde neye dînimiz hususunda bu aşağılığı gösteriyoruz da henüz Allah onlarla bizim aramızda bir hüküm vermemişken geri dönüyoruz? dedi. Ebû Bekir şu karşılığı verdi:
— Ey Hattâb oğlu! O gerçekten Allah'ın Resulüdür. Allah onu ebe-diyyen zayi' etmez!..»
Arkacığından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e fetih (müjdesi) le Kur'ân indi. Ve Ömer'e haber göndererek onu kendisine okuttu. Ömer :
— Yâ Resûlâllah! Bu fetih midir? dedi.
«Evet!» cevâbını verdiler. Artık Ömer'in gönlü oldu ve döndü.

95- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da Şakîk'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Sehl b. Huneyfi Sıffîn'de şunları söylerken işittim:
Ey insanlar! Kendi re'yinizi itham edin! Vallahi ben kendimi Ebû Cendel günü görmüşüm dür! Şayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in emrini reddetmek elimden gelseydi onu mutlaka reddederdim. Vallahi biz ne zaman bir işin neticesine kadar kılıçlarımızı boynumuza astı isek, bizi bildiğimiz tir şeye kolaycacik ulaştırmışlardır. Yalnız sizin şu işiniz müstesna! İbnü Nümeyr «ilâ emrin kat tu-ifadesini anmadı.

(...) Bize bu hadîsi Osman b. Elû Şeybc ile İshâk da hep birden Cebîr'den rivayet ettiler. H.
Bana Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yeki' rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi birden A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. İkisinin hadîsinde de : «Bizi kepaze edecek bir şeye kadar» fâdesi vardır.

96- (...) Bana İfcrahîm b. Saîd El-Cevheri de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Mâlik b. Miğvel'den. o da Ebû Hasîn'den, o da Eb Va-îl'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Sehl b. Huneyfı Siffîn'de şunları söylerken işittim:
— Dîniniz üzerine (baş kaldıran) re'yimzi itham edin! Yemin olsun ben kendimi Ebû Cendel günü görmüşüm dür. ResûlüllaK (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) in emrini reddetmeye bir gücüm yetse idi!.. Şu işinizin bir tarafını tıkar tıkamaz hemen o bir taraf üzerimize fışkırmıştır!

97- (1786) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûbe Katâde'den naklen rivayet etti ki, kendilerine Enes b. Mâlik rivayet etmiş. (Demiş ki) : Hudeybiye'den dönüşte: Biz sana apaçık bir fetih sağladık. Allah sana gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışlasın diyen âyet-İ kerîmesi : Bu, Allah indinde büyük bir kurtuluştur! âyetine kadar indiği vakit ashabı pnı ve gussa almıştı. Peygamber (Saîiaüahii Aleyhi ve Selle m) hedy kurbanın] Hudeybiye'de boğazlanııştı. İşte o zaman :
«Bana Öyle bir âyet indirildi ki, benim için bütün dünyadan daha makbuldür!» huy urdular.

(...) Bize Asım b. Nııdr El-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedî ki) : Bahamdan dinledim. (Dedi ki) ; Bize Katâde rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Enes b. Mâlik'ten dinledim. H.
Bize İhnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hcmnıâm rivayet etti. H.
Bize Abd h. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus h. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân rivayet etti.
Bu râvHcrin hepsi Katâde'den, o da Enes'den naklen İbni Ebî Arû-be'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Hz. Seh1 b. Huneyf hadîsini Buhâri «Cizye», «İ'tİ-sâm» «Humus» ve «Tefsir» bahislerinde; Nesâî «Kitâbü't-Tefsîr»'de muhtelif

râviîerden tahrîc etmişlerdir.
Sifiîn : Fırat nehri kenarında bir yerdir. Hz. Âli ile Muâviye (Radiyallahü anhumo) arasındaki meşhur harp burada olmuştur.
Hz. Seh1 bu harbe iştirak etmiş ve A1i (RacüyaUahu anh) tarafını tutmuştu. Arkadaşları kendisini harpte gevşeklikle itham ediyorlardı. Hadîste zikri geçen sözünü burada söylemiş; birbirleri ile harbeden her iki fırkaya nasihat ederek :
— Siz kendi reylerinizi itham edin! Çünkü İslâmiyet nâmına reylerinize İstinaden dîn kardeşlerinizle harb ediyorsunuz! Ben vazifemde kusur etmiyorum! Nitekim Hudeybiye anlaşmasında da kusur etmemiştim!..» demiş ve orada olup bitenleri anlatmıştı.
Ebû Cendel gününden murâd: Hudeybiye anlaşmasıdır. Ebû Cende1'in İsmi Â s olup Kureyş murahhası Seh1'in oğludur. Âs , Mekke'de müslüman olmuş; bu sebeple büyük işkencelere ma'ruz kalmıştı. Tam Hudeybiye anlaşmasının imzalandığı gün müşriklerin elinden kaçarak Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellenıfe iltica etti. Fakat arkasından babası Seh1 Peygamberimize: «Yâ Muhammed senden ilk dava ettiğim tudur!» dedi. Artık anlaşma gereğince Resûlüllah (Satlatlahü Aleyhi ve Sellemi de onu babasına teslim etti. Ebû Cendel sesi çıkabildiği kadar bağırıyor': «Ben müslüman olmuş ve Allah uğrunda bu kadar işkence görmüşken beni müşriklere iade mi ediyorsunuz?» diyordu. Bunun üzerine babası, Ebû Cende Tin yüzüne bir taş atmış ve burnunu kırmıştı. îşte Hz. Ömer'le diğer müs-lümanları gayrete getiren bu olmuş. Ömer (Radiyaltahü anh) : «Biz hak, onlar bâtıl üzerinde değil miyiz?..» diye konuşmuştur.
Resulü Ekrem (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Cendel'e :
«Yâ Ebâ Cendel! Sabr-u tehammül et! Şüphesiz ki, Allah sana ve seninle beraber olan malzumlara bir ferah ve kurtuluş yolu halkedecektir. Biz bir anlaşma akdettik. Artık onlara karşı sözümüzden dönemeyiz!»
buyurdu. Ulemâdan bazılarına göre Peygamber (Satlaliahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Cendel 'i, babasının i'tibarı sayesinde öldürülmeyeceğini bildiği için iade etmiştir.
Seh1 b. Huneyf'in : «Şayet Resûlüllab (SatlaVahû Aleyhi ve Sellem) 'in emrini reddetmek elimden gelseydi onu mutlaka reddederdim!..» sözünden murâd: «Hudeybiye anlaşmasına aykırı harekette bulunmak elimden gelseydi müşriklerle harp ederdim! Ama anlaşma imzalanınca Peygamberimizin emrine imtisâlen herkes harpten vazgeçti!» demektir.
Bu sözleri ile Hz. Seh1 , Sıffin harbinde arkadaşlarını hakem kararı ile anlaşmayı kabule davet etmiş; böyle ilk bakışta nahoş görünen şeylerin netice itibarı ile hayır getirdiğini, nitekim Hudeybiye anlaşmasında da böyle olduğunu anlatmak istemiştir.
96 numaralı hadîsteki : «Şu işinizin bir tarafını tıkar tıkamaz hemen öbür taraf Üzerimize fışkırmıştır!» cümlesinin mânâsı : Sizin reyinizi bir taraftan doğrultup düzeltiyoruz; Öbür taraftar patlak verip üzerimize fışkırıyor demektir. Yâni hakemliği kabul meselesinde Hz. A1î tarafdâr-larının görüşlerini düzeltmenin çok zor olduğu, bir tarafından bağlanırken öteki ucundan patlayan su tulumuna veya çuvala benzetmek sureti ile ifade olunmuştur. Yalnız ibaredeki «fetahnâ» ta'bîri Kaadî Iyâzin da beyân ettiği vecihle hatadır. Doğrusu «sedednâ»dır; nitekim Buhârî'nin rivayetinde de öyledir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Ebû Bekr'in, Ömer (Radiyallahu anh)'e aynen Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem)'ir, cevabı gibi cevap vermesi onun ilmü faziletinin büyüklüğüne ve bütün ashaba üstünlüğüne delildir.
2- Kumandan veya âlim bir zâtın ileri gelen arkadaşlarına haber göndererek vuku1 bulacak mühim işleri onlara bildirmesi caizdir.
3- Kâfirlerle barış yapmakta bir fayda mülâhaza edilirse barış akdi caizdir. Yalnız bâzı ulemaya göre İslâm kumandanı muzaffer olmuşsa küffarla ancak dört ay barış imzalayabilir. Bir takımları bir seneden az olmak şartı ile barış yapabileceğini söylemişlerdir.
İmam Mâlik'e göre bu işin muayyen bir haddi yoktur.
İslâm kumandanı muzaffer değilse Şafii1er'e göre on seneden fazla sulh yapamaz.
4- Âyetteki fetihden murâd: Hudeybiye sulhu, yahut Mekke 'nin fethidir. Bazıları Bizans'in fethi demiş; bir takımları bundan bilûmum İslâm fütuhatı murâd edildiğini söylemişlerdir.

35- Verilen Sözde Durma Babı

98- (1787) Bize Ebû Bekir h. Ebî Şeybe rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Üsâme, Velîd b. Cümey'den rivayet etti. (Demiş ki) : Biz Ebû't-Tufeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huzeyfetü'bnü'I-Yemân rivayet etti. (Dedi ki) : Bedir'de bulunmamdan beni meneden bir şey yoktu. Şu kadar var ki ben, babam Huseyl ile beraber (yola) çıktım da bizi Kureyş kâfirleri yakaladılar.
— Siz muhakkak Muhammed'in yanına gitmek istiyorsunuz! dediler.
— Biz onun yanına gitmek istemiyoruz; biz ancak Medine'ye gitmek istiyoruz! dedik. Bunun üzerine bizden mutlaka Medine'ye gideceğimize, onunla birlikte harb etmiyeceğtmize Allah'a ahdü misâk aldılar. Sonra Resûlüllah (Sattallahii Aleyhi ve Seilemi'e gelerek Lu haberi kendisine ilettik de:
«Haydİ gidin! Biz onlara verdiğimiz sözü tutar; onlara galebe için Allah'tan yardım dileriz!» buyurdular.
Peygamber (SallaiİahÜ Aleyhi ve Sellem)m Hz. Huzeyfe ile babasına sözlerinde durmalarını emir buyurması ashabının verdikleri sözde durmadıkları şüyu' bulmasın diyedir. Yoksa cihadı terk etmek için verilen bir sözü tutmak vâcib değildir.
Hadîs-i şerif harbte yalan söylemenin caiz olduğuna delildir. Bir hadîste sarahaten bildirildiğine göre, harbte, dargınları barıştırmada yalan söylemek caiz olduğu gibi, kocanın karısına yalan söylemesi de caizdir. Ulemâ, küffânı elinden kaçmayacağına söz veren esir hakkında ihtilâf etmişlerdir. Hanefi1erle İmam Şâfii'ye göre böyle bir sözü tutmak lâzım değildir. Esir kaçmaya imkân bulursa kaçar. îmam Mâlik, sözünde durarak kaçmaması lâzım geldiğine kail olmuştur.
Kaçmamak için küffar zorla yemin ettirîrlerse bu yemin bütün ulemâya göre geçersizdir.

36- Ahzab Gazası Babı

99- (1788) Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim hep bîrden Cerîr'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den, o da İbrahim Et-Teymî'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Huzeyfe'nin yanında idik. Bir adam:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yetişsem onunla birlikte harp eder; kendimi gösterirdim! dedi. Bunun üzerine Huzeyfe şunları söyledi:
— Bunu sen mi yapacaktın? Vallahi ben kendimizi Ahzâb (harbi) gecesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'e birlikte görmüşümdür! Bizi şiddetli bir rüzgâr ve soğuk yakalamıştı. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bana bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber haşredecekHr!» buyurdu. Biz sustuk. Kendisine bizden hiç bir kimse cevâb vermedi. Sonra (tekrar) :
«Bize bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber haşredecektir!» buyurdular. Biz (yine) sustuk! Kendisine bizden hiç bir kimse cevap vermedi. Sonra (yine) :
«Bize bu kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber haffedecektir!» buyurdu. Biz (yine) sustuk. Kendilerine bizden hiç bir kimse cevap vermedi. Bunun üzerine:
«Kalk yâ Huzeyfe! Bize bu (düşman) kavmin haberini getir!» buyurdu. Çâre bulamadım; çünkü ismimle beni kalkmaya davet etmişti!..
«Git de bana" bu kavmin haberini getir! Ama onları aleyhime kışkırtma!» buyurdu.
Onun yanından çekildiğim zaman hamamda yürüyor gibi oldum. Nihayet düşmanlara vardım. Baktım ki, Ebû Süfyân sırtını ateşle ısıtıyor. Hemen yayın içine bir ok koydum ve ona atmak istedim. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m :
«Ama onları aleyhime kışkırtma!» sözünü hatırladım. Atmış olsam onu mutlaka vururdum! Sonra döndüm ama yine hamamda yürüyor gibi idim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiğimde düşmanın haberini kendilerine iletip bitirdiğim vakit üşüdüm! Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde bulunan ve içinde namaz kıldığı bir abanın artan yerini bana örttü. Artık sabahlayınca ya kadar uyudum kaldım. Sabahladığım zaman (bana) : «Kalk ey uykucu!» buyurdular.
Ahzâb gazasının bir adı da Hendek muharebesidir.
Hz. Huzeyfe'nin bu konuşması Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)e ashâbdan daha çok yardım etmeyi gönlünden geçiren o zâtı bu fikrinden vaz geçirmek içindir. Yâni «Sen ne kadar didinsen ashabın yaptıklarını yapamazsın!» demek istemiştir.
Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'nın herkesi üşüten soğuktan ve şiddetli rüzgârdan kat'iyyen müteessir olmayıp hamamda İmiş gibi sıcaklık hissetmesi Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir mu'cizesidir. Emrine icabet ettiği için Hz. Huzeyfe'ye duâ etmiş; bu duâ bereketi ile Cenâb-ı Hak kendisini düşmana gidip gelinceye kadar soğuğun te'sîrin-den âzâde kılmış; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelince tekrar soğuğu hissetmeye başlamıştır.

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmiştir:

1- Yünden ma'mul elbise içinde namaz kılmak caizdir. Yün kumaşın içinde olsun üzerinde olsun namazın caiz olduğuna ehl-i sünnet ulemâsı ittifak etmişlerdir. Şiî1er'e göre yün kumaşın üzerinde namaz caiz değil, fakat içinde caizdir. İmam Mâlik yün kumaş üzerinde namaz kılmayı tenzîhen mekruh saymıştır.
2- Ordu kumandanının düşmana karşı keşif kolları ve casus göndermesi gereklidir.

37- Uhud Gazası Babı

100- (1789) Bize Heddâb b. Hâlid Eİ-Ezdî rivayet ettî. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Alî b. Zeyd ile Sâbit-i Bünânî'den, onlar d Enes b. MâHk'den naklen rivayet etliler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)Vhud (harbi) günü Ensardan yedi, Kureyş'ten iki kişi arasında yalnız bırakılmış. Müşrikler kendisini kuşatınca :
«Bunları bizden kim püskürtecek ki, cennet onun ola!» Yahut: «Cennette o benim refikİm ola?» buyurmuş. Bunun üzerine Ensardan bir zât İlerleyerek çarpışmış ve öldürülmüş. Sonra kendisini yine kuşatmışlar. Ve (tekrar) :
«Bunları bizden kim püskürtecek ki, cennet onun ola!» Yahut: «Cennette o benim refikim ola?»buyurmuş. Ve (yine) Ensardan bir zât ilerleyerek çarpışmış, neticede Öldürülmüş. Bu minval üzere devamla yedi kişi (nin hepsi) Öldürülmüş. Bunun üzerine KesûlüHah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) iki arkadaşına :
«Arkadaşlarımıza insaf etmedik!» buyurmuşlar.
Bu son cümleden murâd : Kureyş1i iki ât Ensâra acımadılar demektir. Çünkü gözlerinin önünde Ensâr birer birer şehîd edildiği halde onlardan biri ileri atılmamıştı. Fakat Kaadı Iyaz'la başkalarının beyanına göre bu cümle: «mâ ensafenâ» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâ : «Arkadaşlarımız bize insaf etmedi.» demek olur ki, bundan murâd : Harpten kaçanlardır.

101- (1790) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Ebî HâzİM, babasından rivayet etti ki, babası, Sehi b. Sa'd'a Ühud harbinde Resûlüllah (Salfallafıü Aleyhi ve Sellem) 'in yaralanması sorulurken işitmiş. Sehi şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallalhhi'ı Aleyhive Sellem, 'in yüzüı yaralandı; yan dişi kırıldı ve başındaki miğferi parçalandı. Resûlüllah tSallallahii Aleyhi ve Sellem) in kızı Fâtıme kanı yıkıyordu. Aliy b. Ebî Tâlib de kalkanla üzerine su döküyordu. Fâtıme suyun kanı daha fa.Eİa akıttığını görünce bir hasır parçası alarak onu kül oluncaya kadar yaktı. Sonra onu yaraya yapıştırdı. Böylelikle kan kesildi.

102- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni İbni Abdirrahmân El-Kaari), Ebû Hâzim'den rivayet etti ki, Ebû Hâzim, Sehl b. Sa'd'a Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yarası sorulurken dinlemiş. Sehl şöyle demiş :
Vallahi ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)"m yarasını kim yı-kardığım, suyu kim döktüğünü ve yarasının ne ile tedavi edildiğini pek âlâ bilirim!..
Bundan sonra râvi, Abdülâzîz'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş; yalnız o: «Yüzü de yaralandı.» cümlesini ziyade etmiş; «hüşimet» yerine «kü-siret» demiştir.

103- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybc üe Züheyr b. Harb, İshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer de toptan İbni Uyeyne'den rivaye ettiler. H.
Bize Amr b. Sevvâd EI-Âmirî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Saîd b. Eb HilâPden naklen haber verdi. H.
Bana Muhammet! b. Sehl Et-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbn Mutarrif) rivayet etti. Bunların hepsi Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan bu hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den nakler rivayet etmişlerdir. İbni Ebî Hilâl'in hadîsinde: -Yüzü isabet aldı.» tbni Mutarrif hadîsinde ise : «Yüzü yaralandı.» ibareleri vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l~Cihâd»'ın bir iki yerinde ve «Tıb» bahsinde tahrîc etmiştir.
Uhud gazasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin mübarek yüzünü yaralayan ve yan dişini kıran Utbe b. Ebî Vakkas'-tır. Abdullah b. Kamie' de ok atmış; ve: *AI şunu! Ben de İbni Kamie'yim!» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Allah seni cehenneme tıksın!» diye mukabele etmiştir. Aynî 'nin beyânına göre bundan sonra İbni Kamie bir koyun sürüsünün içine

girmiş; ve kendisini arkadan bir teke süsmüş; bir daha yeri bulunmamıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Peygamberler (Aleyhimüssalâtü ve's-selâm) dahî ibtilâ ve imtihan olunurlar. Tâ ki bu suretle ecirleri büyüsün ve harpte yaralanan ashaba örnek olsunlar da yaralanan ashâb gücenip darılmasınlar. Şeytan da : «Bu adamı korumak için siz kendinizi öldürüyorsunuz. O yaşıyor; siz elem çekiyorsunuz!» diyerek kendilerini şaşırtmağa yol bulamasın!
Kaadî lyâz diyor ki: «Peygamberlerin yaralanarak îbtilâ olunmaları insan oldukları bilinmek içindir. Onlar da insan oldukları için dünyâ mihnetleri başlarına gelir; insanların bedenlerine arız olan elem ve keder onlara da arız olur; çünkü mahlûkturlar. Gösterdikleri mu'cizeler ve şeytanın igvâsı, hıristiyanlarla diğer milletler gibi yoldan sapmalarına sebep olmamalıdır.»
2- Harpte miğfer, zırh ve sair korunma âletleri giyinmek müstehaptır. Bu hal tevekküle mâni* değildir.
3- Kumandanın hizmetinde bulnmak, onu müdâfaa için silâh kullanmak caizdir.
4-Ashabın kalkanları düz değil, kavisli ve çukurdu.
5- İlâç kullanmak caizdir; tevekküle mâni' değildir.

104- (1791) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, TJhud (harbi) gününde ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yan dişi kırılmış; başı da yarılmış. Artık hem yaradan kanı silmeye başlamış; hem:
«Peygamberinin başını yarıp yan dişini kıran bir kavim nasıl felah bulur! Halbuki o kendilerini Allah'a davet ediyordu!» diyormuş. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :
«Sana bu işten bîr şey yoktur!» [29] âyetini indirmiş.
Hadîs-i şerîf âyetin nüzul sebebini bildirmektedir. Mamafih bu âyetin nüzul sebebi ihtilaflıdır. Bâzı müfessirlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) münafıklardan bir kavme lanet ettiği zaman inmiştir. Bir takımları Uhud harbinde bozguna uğrayanlara sitemde bulunduğunda indirildiğini söylemişlerdir. Bozguna uğrayanların içinde Hz. Osman b. Affan da bulunuyormuş. Âyet inince Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) sitemden vaz geçmiş. Bu âyetin inmesine Ashab-ı Soffa'nım öldürülmelerini sebep gösterenler de vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)katü\eT aleyhine kırk sabah bed duada bulunmuştu.
Âyetten murâd: «Suçluları ıslah veya azâb etmek hususunda sana düşen bir vazife yoktur.» Yahut: «Zafer veya hezimet sana âit değildir.» demektir.

105- (1792) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Şakîk'dan, o da Abdullah'dan [30] naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
Sanki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Seltemyi görüyor gibiyim: Peygamberlerden birini kavminin doğduğunu hikâye ediyor, kendisi de hem yüzünden kanı siliyor hem de:
«Yâ Rabbi! Kavmimi affet! Çünkü onlar bilmiyorlar!» diyordu.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Muhammed b. Bişr, A'meş'den bu isnâdla rivayette bulundular. Şu kadar var ki o : «Kendisi alnından kanı yıkıyordu.» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Enbiyâ» ile «İstitâbetü'l-Mürted-dîn»'de; İbni Mâce «Kitâbü'l-Fîten»'de tahrîc etmişlerdir.
Nevevî burada dövüldüğü bildirilen peygamberin, geçmiş peygamberlerden biri olduğunu söylemekle yetinmiştir. Zahire bakılırsa Benî İsrail Peygamberlerinden biri olacaktır. Çünkü Buhâri onu Benî İsrail bahsinde rivayet etmiştir. Bâzıları kavmi tarafından döğülen Peygamberin Nûh (Aleyhisselâm) olabileceğini söylemişlerdir. Hz. Nûh 'u kavmi bayıltıncaya kadar döğerlsr ve boğarlarmış. Ayıldığı zaman o yine:
«Al la hım kavmimi affet! Çünkü onlar bilmiyorlar!» diye duâ edermiş.
Fakat Aynî bu kavle i'tiraz etmiş : «Bu takdirde bahis ile bu kavil arasında mutabakat yoktur. Zîra bahis Benî İsrâî1 hakkındadır. Nûh (Aleyhisselâm) ise Benî îsrâî1'den çok zaman evvel yaşamıştır.» demiştir. Kurtubî döğüldüğü hikâye edilen Peygamberin bizzat hikâye edenin kendisi olduğunu söylemişse de Aynî bunun da öteki gibi bir kavi olduğunu söyleyerek kabul etmemiştir.
Hadîs-i şerif Peygamber'lerin (Salevâtulİâhi aleyhim ecmatn) kavimlerine karşı son derece halim, selim, sabırlı, müşfik ve müsamahakâr olduklarına delildir.

38- Resülullah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in Öldürdüğü Kimseye Allah'ın Gadabı Şiddetli Olacağı Babı

106- (1793) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müncb-bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin Rcsûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Selletnydcn rivayet ettikleri şunlardır; diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi' ve Sellem) şöyle de buyurdu :
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Selime)'e bunu .yapan bir kavme Allah'ın gadabı şiddetli olur!» O anda kendisi yan dişine işaret ediyordu. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltent):
«Resûlülloh'ın Allah (Azze ve Celle) yolunda öldürdüğü bir adama Allah'ın gadabı şiddetli olur!» buyurdular; demiş.
Bu hadîsi Buhâri : «Kitabü'l-Megâzî-'de tahrîc etmiştir.
Uhud harbinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m yüzü ve dudağı yarılmış; alt çenesinin yan dişi kırılmıştı. Bu hadîs o esnada söylenmiştir. Hadîs, sahabenin mürsellerindendir; çünkü Hz. Ebû Hüreyre bu vak'ada bulunmamıştır. Onun ya orada bulunmuş birinden yahut sonraları Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmiştir.
Rabâıyye : Her çenede birer çift bulunan ön dişlerin yanı başındaki tek dişleridir ki, alt ve üst çenede dört adet olurlar.
«Allah'ın gadabı şiddetli olur.» cümlesinden murâd : Bu Allah indinde en büyük kötülüklerdendir; onun cezasını verir; demektir. Yoksa gadabdan kızmak mânâsı kasdedilmemiştir. Zîra kızmak bir arazdır. Araz hadis olduğu için, kadîm olan Allah'ın onunla vasıflanması imkânsızdır.
Bu cümledeki «Allah yolunda öldürdüğü...» kaydı, hadd ve kısas yolu ile öldürülenden ihtiraz içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah yolunda öldürdüğü kimse onu öldürmek istemiştir.

39- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Karşolaştığı Müşrik ve Münafık Eziyetleri Babı

107- (1794) Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammen b. Ebân El-Cu'fî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahîm (yâni İbni Süleyman) Zekeriy-yâ'dan, o da Ebû İshâk'dan, o da Amr b. Meymûn El-Evdî'den, o da İbni Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Bir defa Resûlül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beytin yanında namaz kılarken Ebû Cehil ile bazı arkadaştan da oturuyorlardı. Evveli gün bir dişi deve boğazlanmıştı. Ebû Cehil:
—: Fülân oğullarının devesinin sargısını hanginiz kalkıp alacak ve onu secde ettiği vakit Muhammed'în omuzlarına koyacak? dedi. Hemen düşmanın en şakisi ileri atılarak onu aldı. Ve YeygataheriSallüllahü Aleyhi ve Sellem) secde edince omuzlarının arasına koydu. Bunun üzerine gülüştüler; ve birbirlerinin üzerine yanlamaya başladılar. Ben de ayakta bakıyordum. Bir kuvvetim olsa onu Rcsûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in sırtından atardım! Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Selime) secdede idi; başını kaldırmıyordu. Nihayet bir insan giderek Fâtıme'ye haber verdi. Fâ-tıme yetişmiş bir kızcağız... hemen gelerek (babasının) üzerinden o sargıyı attı. Sonra onlara dönerek sitemde bulundu.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSeliem) namazını bitirince sesini kaldırdı; ve onlara bed dua etti. Dua ettiği zaman üç defa eder; bir şey dilediği zaman üç defa dilerdi. Sonra üç defa :
«Allahım, Kureyş sana havale!» dedi. Müşrikler onun sesini işitince gülmeleri kesildi. Ve duasından korktular. Sonra:
«Allahtm, Ebû Cehil b. Hişâm ile Utbe b. Rabîa, Şeybe b. Rabîa, Velîd b. Ukbe[31], Umeyye b. Halef ve Ukbe b. Ebî Muayt sana havale!» dedi. (Yedinciyi de söyledi ama onu belleyemedim.) Muhammed (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i hak (dîn) ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki bu adlarını saydığı kimseleri Bedir harbinde yerlere serilmiş gördüm. Sonra çukura, Bedir çukuruna sürüklendiler.
Ebû İshâk: «Bu hadîste Velîd b. Ukbe hatadır.» demiştir.

108- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsenna'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) :
Ebû İshâk'ı, Amr b. Meymûn'dan, o da AbduIlah'dan naklen rivayet ederken dinledim. Abdullah şöyle demiş:
Bir defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) secdede, etrafında Ku-reyş'den bâzı insanlar bulunduğu bir sırada Ukbe b. Ebî Muayt bir dişi deve sargısı getiriverdi. Ve onu Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in sırtına attı. O başını kaldırmadı. Az sonra Fâtıme gelerek onu sırtından aldı. Ve bunu yapana bed duâ etti. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de :
«Allahım, Kureyş'ten bu cemâat, Ebû Cehil b. Hişâm, Utbe b. Rabîa, Ukbe b. Ebî Muayt, Şeybe b. Rabîa, Umeyye b. Halef yahut Ubey b Halef (burda şüphe eden Şu'be'dir) sana havale!» dedi.
Yemin olsun ki ben bunları Bedir günü öldürülmüş görmiişümdür. Arkacağmdan bir kuyuya atıldılar. Yalnız Ümeyye yahut Übeyy'in mafsalları kesildi, fakat kuyuya atılmadı.

109- (...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Avn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebû lshâk'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini habrr verdi. Şunu da ziyade etmiş: -Üç defa söylemeyi seviyor üç defa :
«Allahım! Kureyş sana havale! Allahım, Kureyş sana havale! Allahım, Kureyş sana havâle!»diyorâu. Kureyş'în arasında Velîd b. Utbe ile Ümeyye b. Halefi de anmış; ve şekketmemiştir. Ebıı lshâk : «Yedinciyi unuttum.» demiştir.

110- (...) Bana Seleme b. Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Ded ki) : Bize Ebû İshâk, Amr b. Meymûn'dan, o da Abdullah'dan nakle» rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Resûliillah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) Beyte karşı durarak Kureyş'den altı kişi aleyhine dua etti. Bunların içinde Ebû Cehil, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Rabîa, Şeybe b. Rabîa ve Ukbe b. Ebî Muayt da vardı. Allah'a yemîn ederim ki, ben bunları Bedir harbinde yere serilmiş gördüm. Güneş kendilerini değiştirmişti. Sıcak bir gündü.
Bu hadîsi Buhâri «Ktt&bü'l-Vudû*», «Kitabü'l-Cizye», «Kitabü meb'as-in-Nebiyy», «Kitabü's-Salât», «Kitâbü'l-Cihâd» ve «Kitâbü'l Megâzî»'de; Nesâî «Kitabü't-Tahâre» ile «Kitâbü's-Siyer»'de tahrîc etmişlerdir.
Selâ: Hayvanın karnındaki yavrunun sargısıdır. İnsanda buna meşime denilir.
«Düşmanın en şjakîsi»'nden murâd : Ukbe b. Ebi Muayt'-tır. Nitekim ikinci rivayette ismi tasrîh edilmiştir.
«Menea» düşmanın eziyyetini men' edecek kuvvet yahut aşiret efradı demektir. Bu takdirde kelime «mâni'-'in cem'idir. Fakat bâzıları bu kelimenin izzet ve şeref mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Zemah -serî: «Bu kelime enefe ve azamet lâfızlarında olduğu gibi bir mas-dardır.» demiştir.
Müşriklerin bed duadan korkmaları mekân i'tiban iledir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYın duası kabul edilir diye değil, Kâbe'de yapılan duâ makbuldür diye korkmuşlardır.
«Bir şey dilerse üç defa dilerdi.» cümlesinden murâd: Yine duadır. Te'kîd için lâfız değiştirilerek üst tarafa atfedilmiştir. Peygamber (SaUttllahü Aleyhi ve Seüem) bu duayı namazdan çıktıktan sonra Kâ'be'ye karşı yapmıştır.
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'\n bed duâ ettiği şahısların yedincisi râvi belleyememişse de «Sahîh-i Buhâri»'de bunun Umara b. Velîd b. Muğira olduğu bildirilmiştir. Yalnız bazıları bunu müş-kil görmüşlerdir. Çünkü Siyer ulemâsının beyanlarına göre Umara b. Velîd Habeşistan'da Necâşî 'nin yanında bulunuyordu. Kendisi güzeldi. Necâşî 'nin karısına musallat olmuş; bu sebeple Necâşî sihirbazlarından birine onu sihirletmişti. Bundan sonra Umara vahşîleşmiş; ölünceye kadar vahşî hayvanlarla gezmiş; nihayet Hz. Ömer zamanında Habeşistan adalarından birinde ölmüştür. Kaadî Iyâz diyor ki : «Bunun cevâbı şudur : Hz. İbni Mes'ûd'un görmesinden murâd : Ekserisini görmüş olmasıdır.
Buna delîl Ukbe b. Ebî Muayt 'tır. O da yedi kişiden biridir, fakat Bedir harbinde öldürülmemiş; oradan esir olarak nakledilmiştir. Onu Irku'z-Zubye denilen yere geldiklerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hapsederek öldürmüştür.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Mekke'de yapılan duayı küffar bile büyük görürler.
2- Küffâr Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğruluğunu bilirlerdi. Lâkin inâd ve hasetlerinden ona inkıyâd etmemişlerdir.
3- Duayı üç defa yapmak müstehabtır.
4- Zâlime bed dua etmek caizdir. Fakat bazıları: «Bunun yeri zâlim kâfir olduğu zamandır; müslüman olursa ona bed duâ değil, istiğfar ve tevbe sureti ile duada bulunmak müstehaptır.» demişlerdir.

5- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sırtında pis sargı varken namaza nasıl devam ettiği müşkil görülmüştür. Kaadî Iyâz bu işkâle cevap vermiş ve : «Sargı pis değildir; çünkü bağırsaktaki pislikle bedenin rutubeti temizdirler. Sargı da bunlardandır. Pis olan yalnız kandır.» demişse de bu cevap ancak: «Eti yenen hayvanların pisliği temizdir.» diyen îmam Mâlik'le ona uyanların mezhebine göre doğrudur. Hanefî1er'le Şâfiî1er'in ve diğer ulemânın mezheplerine göre eti yenen hayvanın pisliği necistir.
Nevevî, Kaadî 'nin bu cevabını çürüttükten sonra : «Makbul cevâp : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sırtına ne konulduğunu bilmemesidir...» diyor.
6- Kâfirin defni îcâb etmediği halde Bedirde Öldürülenlerin kuyuya atılmaları onları defin için değil, bilâkis tahkir için, bir de fena kokularından halk bîzâr olmasın diyedir. Kuyuya atılan cesetlerin yirmi küsur olduğu rivayet edilmiştir.

111- (1795) Bana Ebû't-TâhİIr Ahmed b. Amr b. Şerh ile Harmele b. Yahya ve Amr b. Sevvâd El-Âmirî rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize îbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr rivayet ntti. Ona da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aişe rivayet etmiş ki, kendisi ResûlüNal (Sallaliohii Aleyhi ve Setlemi'e:
— Yâ Resûlâllah! Uhud gününden daha şiddetli bir gün başına geldi mi? diye sormuş da şöyle buyurmuşlar:
«Gerçekten senin kavminden neler basıma geldi neler!.. Onlardan başıma gelenin en şiddetlisi Akabe günü gelmiştir. Kendimi Ibni Abdı Yâlîl b. Abdi Külâl'e arzetmiştim. Arzum hususunda bana İcabet etmedi. Ben de üzgün olarak gözümün gördüğü tarafa yollandım. Ve ancak Karnü's-Seâlib's de kendime gelebildim de, başımı kaldırdım. Bîr de ne göreyim! Bîr bulut... Beni gölgelendirmiş! Baktım; içinde Cibril!.. Hemen bana seslenerek :
— Muhakkak Allah (Azz.e ve Celle), kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri redd cevabını İşitti de onlar hakkında dilediğini kendisine emretmen İçİn sana dağlar meleğini gönderdi. Dedi. Arkaç iğin dan:
Dağlar meleği bana seslendi ve selâm verdi. Sonra:
— Yâ Muhammedi Şüphesiz Allah, kavminin sana söylediklerini işitti. Ben de Dağlar meleğiyim) Rabbin beni sana dilediğini emretmen için gönderdi. İmdi ne dilersen dile! Eğer üzerlerine iki Ahşebi kapamamı dilersen (kaparım) dedi. Resû\ü\lah(SalIal!ahİi Aleyhi ve Sellem) ona şunu söylemiş :
«Bilâkis! Allah'ın onların sulblerinden sırf Allah'a ibâdet edecek, ona hiç bir şeyi şerik koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim!» Bu hadisi Buhâri «Bed'ü'1-Halk» ve «Tcvhîd» bahislerinde: Nesâi «Kitâbü'n-Nüût*'da tahrîc etmişlerdir.
Akabe : Mina'dadır; ve şeytan taşlanan yerlerden biridir. Vak'a bi'setin onuncu yılı Şevval ayında geçmiştir. Ebû Tâ1ib ile Hz, Hatice 'nin vefatlarından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) kendisini himaye ederler ümidi ile Tâif'e gitmiş; oranın üç büyük reisine müracaat etmişti. Bunlar : Kinâne b. Abdi Yâ1i1 ile Habîb ve Mes'ûd ismindeki şahıslardı. Mekke müşriklerinden gördüğü ezâ ve cefalardan kendilerine şikâyette bulunmuş, fakat onlardan kabul görmemişti.
İbni İshâk'ın beyanına göre yine o sene Kinâne b. Abdi Yâlîl, Tâifliler 'dert bir hey'etle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) 'e gelereK müslüman olmuştur. Medâinî ise gelen hey'etin müslüman olduğunu, içlerinden yalnız Kinâne b. Abdi Yâ1î1'in İslâmiyeti kabul etmeyerek Romalılara gittiğini ve orada öldüğünü söylemiştir.
Karnu's-Seâlib: Mekke'ye bir gün bir gece mesafede bulunan bir yerdir. Buna Karnü'l-Menâzil de derler. Necd1iIer'in mikaatıdır. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif reislerinden gördüğü kötü muameleden o kadar üzülmüştü ki, nereye gideceğini bilmez bir şekilde hayretler içerisinde Karnu's-Seâlib'e kadar gelmişti. Orada kendini toparladı ve Cibril (Aleyhisseıöm) \ gördü.
İki Ahşeb: Mekke 'deki Ebû Kubeys ile onun karşısındaki Kuaykân dağlarıdır.
Hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellemyin kemâlâtına ve ümmeti hakkında beslediği sonsuz şefekat ve merhametine delildir.

112- (1796) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd ikisi birden Ebû Avâne'deıı rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Esved b. Kays'dan, o da Cündüb b. Süfyân'dan naklen haber verdi. Cündüb şöyle demiş :
— Bu gazalardan birinde Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in parmağı kanadı da şöyle buyurdular:
«Sen kanayan parmaktan başka bir şey değilsin! Ama başına gelen Allah yolunda gelmiştir!»

113- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile İshâk b. İbrahim de hep birden İbni Uyeyne'den, o da Es ve d b. Kays'dan naklen bı isnadla rivayet ettiler. O şunu da söylemiş: «ResûlüllahüAleyhi ve Sellem) bir cemaatin içinde idi; ve parmağından isabet aldı.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâfcü'l-Cihâdi ve's-Siyer» ile «Kitâbü'l-Edeb»'de; Tirmizî «Tefsir» ile «Şemail» bahislerinde; Nesâi «El-Yevm ve'l-Leyle»'de tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste yaralı parmağına hi-tab etmiştir. Bu ya istiare yolu ile yahut bir mu'cize kabilinden hakikat olarak parmağı teselli için söylenmiştir. Mânâ şudur: «Sebat et ey parmak! Çünkü sen helak olmak veya kesilmek gibi bir şeyle iptilâ edilmedin. Sadece yaralandın. Bu dahî boşa gidecek değildir; bilâkis Allah yolunda, onun rizası uğrunda olmuştur!»
Bu yaralanmanın Uhud gazasında olduğu söylenir. Hadîste geçen «gâr» kelimesi hakkında ulemâdan Ebû'l-Velîd: «Her halde (gâziyen) olacaktır; tashîf yapılmıştır. Nitekim diğer rivayette (gazalardan birinde) denilmiştir.» şeklinde mütâlea beyân etmişse de Kaadî Iyâz buna i'tirâzla: «Gâr kelimesinden bâzan mağara değil de cemâat ve ordu mânâları kasdedilir...» demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhı ve Settemf'in bu sözü bir racezdir. Racezin şiirden sayılıp sayılmadığını Huneyn gazası babında görmüştük. Onu şiirden sayanlar dahî: «Şiirin şartı bizzat maksud olmaktır; bu ise maksud değildir; tesadüfen ağıza gelivermiştir. Bir de ma'ruf olan rivayette fiillerin sonları (demîti) ve (lâkîti) şekillerinde harekelidir. Yalnız bazıları onları (demît) ve (lâkît) şeklinde sakin okumuşlardır» demişlerdir.

114- (1797) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân, Esved b. Kays'dan naklen haber verdi ki, kendisi Cündüb'ü şunı söylerken işitmiş :
(Bir ara) Cibril, Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem)'e gelmekte gecikti. Bunun üzerine müşrikler : Muhammed'e veda' edildi. Dediler. Allah (Aize ve Ceile) de :
«Kuşluk zamanına ve sakinleştiği vakit geceye yemîn ederim ki, Rabbin sana ne veda' etti, ne de küstü!» [32] âyetlerini indirdi.

115- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfi'indir. (İshâk ; Bize haber verdi ta'bîrini kullandı, tbni Râfi' ise: Bize Yahya b. Âdem rivayet etti, dedi.) (Yahya demiş ki:) Bize Züheyr, Esved b. Kays'dan rivayet etti. Demiş ki: Ben Cün-düb b.

Süfyân'ı şöyle derken işittim :
Resûlüllah (SalİalIahü Aleyhi ve Sellem) rahatsızlandı da iki veya üç gece kalkamadı. Derken ona bir kadın gelerek :
— Yâ Muhammed! Ben şeytanın seni terk etmiş olmasını cidden umarım! Onun iki veya üç gecedir sana yaklaştığını görmedim! Dedi.
Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle):
«Kuşluk zamanına ve sakinleştiği vakit geceye yemîn ederim ki, Rabbin sana ne veda' etti; ne de küstü!» âyetlerini indirdi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be ile Muhammed b. Müsennâ ve İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mu ha mine d b Ca'fer, Şu'be'dten rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mülâî haber verdi. {Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Her iki râvi Esved b Kays'dan bu isnadla ikisinin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü't-Tefsîr» ile «Kıyamü'1-leyl» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in birkaç gece teheccüd namazına kalkamadığını görerek ona gelen kadın Ebû Süfyân'm kız kardeşi Ümmü Cemil Avrâ' binti.Harb 'tir. Bu kadın Ebû Leheb'le evli olup «Leheb» sûresinde, odun taşır vaziyette haşrolunacağı bildirilmiştir.
Âyetteki tevdî'den murâd : Terk etmektir. Zira vedalaşan bir kimse o şahsı mübâlegah bir surette terk etmiş olur.
Cibril (Ateyhtsselâm)'m Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kaç zaman gelmediği ihtilaflıdır. İbni Cüreyc 'den oniki gün gelmediği rivayet olunmuş; İbni Abbâs (Radiyallahüanh) onbeş, bir rivayette yirmibeş gün gelmediğini söylemiştir. Mukaati1 bu müddetin kırk gün olduğunu bildirmiştir. Üç gün olduğunu söyleyenler de vardır.
Hz. Cibrî1'in niçin gelmediği hususunda da birkaç kavil vardır:
a) Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetçisi Havle (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin yatağının altında bir köpek eniği ölmüş. Bu arada birkaç gün vahi kesilmiştir. Havle'ye :
«Yâ Havle! Benim evimde ne oldu?» diye sormuş. Bunun üzerine Hz. Havle evi güzelce süpürmüş. Bir de bakmış ki yatağın altında bir köpek eniği ölmüş!.. Hemen onu oradan atmış. Az sonra Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) sakalı titreyerek gelmiş; ve:
«Yâ Havle! Beni ört!» demiş. Ve Duhâ sûresi inmiş.
b) Mukaatil'in rivayetine göre vahiy gecikince müslümanlar: Yâ Resûlâllah! Sana gelen vahiy durdu! demişler. O da şu cevâbı vermiş:
«Siz mafsallarınızı temilzemediğiniz, tırnaklarınızı da kesmediğiniz halde vahiy nasıl iner!»
c) İbni İshâk'dan rivayete göre müşrikler Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemj'e Hızır, Zülkarneyn ve ruhu sormuşlar. O da ertesi gibi cevap vereceğini söylemiş, fakat inşa allah dememiş. Bundan dolayı Cibril (Aleyhisselam) birkaç gün gelmemiş. Müşrikler bunu görünce:
— Rabbi onu terk etti! demişler. Az sonra Cebrail (Aleyhisseiâm) Duhâ sûresi ile birlikte :
«Sakın bir şey için : Ben bunu yarın yaparım; deme! Ancak İnşaallah dersen o başka!» [33] âyetini getirmiş.
Duhâ : Kuşluk zamanı demektir. Buradaki kasem: Kuşluğun Rabbine yemin olsun! şeklinde takdir olunur.
Kala: Sevginin zıddı, yâni buğz etmek ve küsmektir.

40- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duası ve Münafıkların Ezasına Sabrı Hakkında Bir Bab

116- (1798) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfı'indir. (İbni Râfi' haddesenâ ta'birini kullandı. Ötekiler: Bize Abdürrazzâk haber verdi dediler.) (Abdürrezzâk demiş ki:) Bize Ma'mer, Zühri'den, o da Urve'den naklen haber verdi. Ona da Üsâme b. Zeyd haber vermiş ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde semer bulunan bir eşeğe binmiş. Altında bir Fedek kadifesi varmış. Arkasına da Üsâme'y» bindirmiş. Kendisi Haris b. Hazrec oğullarındaki Sa'd b. Ubâde'yi dolaşmağa gidiyormuş. Bu iş Bedir vak'asmdan önce olmuş. Nihayet müslümanlarla putperest müşriklerden ve içlerinde Abdullah b. Übeyy de olduğu halde ya-hudîlerden müteşekkil karma bir toplantının yanına uğramış. Toplantıda Abdullah b. Revâha da varmış. Hayvanın kaldırdığı toz duman meclisi kaplayınca Abdullah b. Übeyy elbisesi ile burnunu kapamış; sonra : Üzerimize tozatmayın! demiş. Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm vermiş. Sonra durarak inmiş; ve kendilerini Allah'a (îmâna) da'vet etmiş; onlara Kur'ân okumuş. Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy:
— Be adam! Bundan daha güzel bir şey yok!.. Eğer söylediklerin hak ise bizi toplantılarımızda rahatsız etme de evine dön!.. Artık bizden sana kim giderse ona anlat! demiş. Abdullah b. Revâha da:
— Sen bize toplantılarımızda gel!.. Zira biz bunu istiyoruz! mukabelesinde bulunmuş. Derken müslümanlarla müşrikler ve yahudiler birbirlerine söğmüşler. Hattâ birbirlerinin üzerine atlamayı gönüllerinden geçirmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onları yatıştırmağa çalışıyormuş. Sonra hayvanına binerek Sa'd b. Ubâde'nin yanma girmiş ve şunları söylemiş:
«Ey Sa'd! Ebû HubSb'ın {yâni Abdullah b. Übeyy'in) ne söylediğini işitmedin mi? Şöyle... şöyle dedi.» Sa'd:
— Onu affet yâ Resûlâllah, bağışla! Vallahi Allah sana verdiğini vermiştir. Gerçekten bu yerin ahâlisi ona tâc giydirmeye, sarık sarmaya ittifak etmişlerdi. Allah, sana verdiği hak ile bunu reddedince bu onun boğazına durdu. İşte ona gördüğün şeyi yaptıran budur! demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)onu affetmiş.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceyn (yâni İbni'l-Müsennâ) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, da İbni Şihâb'dan bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi: «Bu mesele Abdullah müslüman olmazdan önce idi.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Edeb», «Kitabü't-Tefsîr», «Kitâbü'l-İsti'zân», «Kitâbü'I-Cihâd» ve «KHâbü'l-IJbâs»'da kimi kısaca, kimi tar olarak tahrîc etmiş; Nesâi dahi «Tıbb» bahsinde rivayet etmiştir.
Fedek : Medîne'ye iki veya üç konak mesafede meşhur bir yerdir.
Buhayra : Bahîra'nın ismi tasgiridir. Burada her iki şeklinden murâd şehir yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşadığı Medînei Münevvere 'dir.
Tâc giydirmekten maksat; Kıral yapmaktır. Araplar birini kıral i'lân edecekleri vakit.ona tâc giydirirler; başına.kırallara mahsus bir sarık sararlardı.
Ebû Hûbâb: Abdullah b. Übeyy'in künyesidir. Künye ekseriyetle ikram bildiren bir lâkab ise de bazan1 burada olduğu gibi Şöhret ve saire için de kullanılır. Anlaşılıyor ki Abdullah b. Übeyy tam kıral i'lân edileceği sırada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zuhur ederek Hak dîni ve Kur'ân'ı getirmiş; bu onun kıral-lığma mâni' olmuştur.
«Bu onun boğazına durdu.» cümlesinin mânâsı : Buna çok üzüldü ve kıskandı demektir. Abdullah b. Übeyy münafık, (yâni dışı müslüman

içi kâfir) bir adamdır. Gerçi bu hadîsin sonunda: «Bu mesele Abdullah müslüman olmazdan önce idi.» deniliyorsa da bundan maksat hakîkaten müslüman olduğunu değil, müslüman görünmeye başladığını anlatmaktır. Yoksa kendisi açık açık münafık idi. Münafıklığına sebep. Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Selkm)'i çekememesi olmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- At ve eşek gibi hayvan, kuvvetlice olursa üzerine binen kimse birini arkasına alabilir.
2- Vâsıta üzerinde hasta dolaşmaya gitmek caizdir.
3- Büyüklerin eşeğe binmesi bir nakîsa değildir.
4- Büyüklerin, küçükleri dolaşması ve tevazu' göstermeleri sünnettir.
5- Müslümanlarla birlikte kâfirler de bulunan bir cemâate selâm vermek caizdir. Ancak bu selâm yalnız müslümanlara niyet edilerek verilir.
6- Mola verilen yerde az durulursa hayvandan inmemek caizdir. Çok durulacaksa Peygamber (Sallallahü Aleyhı veSetlem)'in yaptığı gibi hayvandan inmek sünnettir.

117- (1799) Bize Mu hanime d b. Abdilâla Ei-Kaysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir, babasından, o da Enes b. Mâlik'ten nakler rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Abdullah b. Übeyy'e gitsen (iyi olur) dediler. O da gitti. Ve bir eşeğe bindi. Müslümanlar da gittiler. O yer çoraktı. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yanına varınca Abdullah:
— Yanımdan çekil! Vallahi eşeğinin pis kokusu beni rahatsız etti! dedi. Bunun üzerine Ensârdan bir zât:
— Vallahi Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in eşeği koku i'tibârı ile senden daha güzeldir! cevabını verdi. Derken Abdullah namına, kavminden biri gadaba geldi. Ve her iki taraf namına arkadaşları gadaba geldiler. Aralarında hurma dalı ile, ellerle ve ayakkabıları ile kavga oldu.
Duyduğumuza göre :
«Eğer mü'mİnlerden iki taife çarpışırlarsa hemen onların arasını yatıştırın!» [34] âyeti onlar hakkında inmiş.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü's-Sulh»'da tahrîc etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Abdullah b. Übeyy'e gitmesi onu dîne davet içindi. Abdullah kavminin reisi olduğu İçin o müslüman olursa kavminin de İslâmiyeti kabul etmesi me'muldü. Bu ziyaret hicretin ilk günlerinde olmuştu.
Enes (Radiyallahü anh^ âyet-i kerimenin Abdullah b. Übeyy kıssası hakkında indiğini söylüyor. Fakat İbni Battal buna imkân görememiş ve şunları söylemiştir:
«Âyet-İ kerîmenin Abdullah b. Übeyy kıssası ve onun arkadaşları ile ashabın çarpışması hakkında inmesi imkânsızdır. Çünkü Abdullah'm arkadaşları mü'min değillerdi...
Âyet, bir had meselesinde ihtilâfa düşerek sopalarla ve ayakkabıları ile dö'güşen Evs ve Hazrec kabileleri hakkında inmiştir. Bunu Saîd b. Cübeyr, Hasan ve Katâde söylemişlerdir.»
Bu âyetin iniş sebebi hakkında muhtelif kaviller vardır. Bunlar tefsirlerde görülebilir.
Abdullah b. Übeyy 'e cevap veren zât bir rivayette Hz. Abdullah b. -Revana 'dır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son derece âlîcenâb ve sabırlı olduğuna delildir.
2- Ashab-ı kiram Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i canları gibi sever, sayar; ona karşı hudûdsuz hürmet ve ta'zîm gösterirlerdi.
3- Eşeğe binmek "bir nakîse değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz kolaylık olsun diye kimi eşeğe, kimi deveye, bâzan ata, bâzan da katıra binmiştir.
4- MedİhdE mübâlega caizdir.
5- Bir yere giderken hocanın vasıtaya binmesi; talebenin yürümesi caizdir.

41- Ebü Cehlin Katli Babı

118- (1800) Bize Aliy b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etîi. (Dedi ki) : Bize îsmâîl (yâni İbni Uleyye) haber verdi, (Dedi ki) : Bize Süleyman Et Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bizim için kim bakacak; Ebû Cahil ne yapmış?» buyurdu. Bunun üzerine İbni Mes'ûd gitti. Ve onu Afrâ'nm iki oğlu vurmuş da yere serilmiş buldu. Hemen sakalından yakalayarak:
— Ebû Cehil sen misin? dedi. O da :
— öldürdüğünüz (yahut: kavminin Öldürdüğü) bir adamın üzerinde mi? cevâbını verdi.
Râvi diyor ki : Ebû Miclez [35] şöyle dedi: Ebû Cehil: Keski beni çiftçiden başkası öldürseydiL demiş.

(...) Bize Hâmid b. Ömer EI-Bekrâvî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Babamı şöyle derken işittim : Biz Enes rivayet etti. (Dedi ki) : ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ebû Cehrin ne yaptığını bana kim öğretecek?» buyurdular. Kavi, İbni Uleyye'nin hadîsi gibi rivayet etmiştir. Ebû Hiclez'tn sözü de İsmail'in zikrettiği gibidir.
Bu hadîsi Buhar i «Kitâbü'l-Meğâzî»'de tahric etmiştir, Kirmâni: «Bu hadis sahabenin mürsellerindendir; zira esah olan kavle göre Enes, Bedir 'de bulunmamıştır.» demişse de bu söz doğru değildir. Esah kavle göre Hz. Enes, Bedir harbinde bulunmuştur. «Bedir gününde ben arkadaşlarıma su veriyordum!» dediği sahîh senetle rivayet olunmuştur.
Bedir harbinde Peygamber (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Ceh1'i sorması, öldürüldüğünü anlayıp da müslümanları sevindirmek içindir. Ebû Cehil Peygamber (Sallaltahu A leyhi ve Sellem)'in ve müslümanların baş düşmanı idi. Onun tepelenmesi ile müslümanlar şerrinden kurtulmuşlardır. Müs1im'in rivayetine göre onu öldürenler 'Muâz b. Amr ile Muâz b. Afra 'dır. Afra, Muâz'in annesidir. Babası Hars b. Rif ââ 'dır. Burada Ebû Ceh1'i Afra'mn iki oğlunun öldürdüğü bildiriliyor. Bunlar Muâz'la Muavviz'dirler. ölmesine ramak kalan

Ebû Ceh1'in kafasını da İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) kesmiştir.
Bu kavillerin arası şöyle bulunmuştur : Ebû Cehl'i öldürmekte bu zevatın hepsi müşterektir. Yalnız her râvi vururken kimi gördü veya kimin vurmasi ile öldüğüne inandı ise onun öldürdüğünü söylemiştir.
Ebû Ceh1'in Hz. İbni Mesûd'a: «Öldürdüğünüz bir adamın üzerinde mi?» demesi: «Siz beni öldürmekle ben ayıplanmam!» manasınadır. Hadîsteki «yahut kavminin öldürdüğü» ifadesinde şek eden râvi Süleyman EtTeymi 'dir.
Ekkâr: Çiftçi demektir. Araplarca çiftçi itibarlı bir insan sayılmaz-mış. Ebû Cehil «Keşkİ beni çiftçiden başkası öldürseydi!» sözü ile Afra' oğulları Muâz 'la Muavviz'i kasdetmiş; onları küçültmek istemiştir. Afra' oğulları Ensârdandılar. Ensâr bağ, bahçe ve tarla sahibi insanlardı.
îbni Mes'ud (Radiyallahü anh)'ın Ebû Cehi1'i sakalından yakalayarak: «Ebû Cehil sen misin?» diye sorması ondan öcünü almak içindi. Zira Mekke'de iken Ebû Cehil kendisine görülmedik ezâ ve cefâda bulunurdu. Hz. İbni Mes'ud, Ebû Cehi1'in kafasını kesmeder aralarında muhtelif sözler geçtiği rivayet olunur. Ez cümle îbni Mes'ûd: «Allah seni kahretsin ey Allah'ın düşmanı!» demiş; kafasını kesmek için boynuna bastığında Ebû Cehil de ona : «Gerçekten çok yüksek yere çıktın ey koyun çoban-cağızı!» diye hakaret etmiştir.
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi veSellem) Ebû Cehi1'in öldürüldüğünü görünce üç defa :
«İslâm'ı ve müslümanları azız eyleyen Allah'a hamdolsun!» demiştir.

42- Yahudilerin Şeytanı Ka'b b. Eşrefin Öldürülmesi Babı

119- (1801) Bize İshâk b. İbrâhîm El-Hanzalî ile Abdullah b. Mu- ımed b. Abdirrahmân b. Misver Ez-Zührî ikisi birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız Zührî'nindir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Amr'-dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Câbir'i şunu söylerken işittim:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Ka'b b. Eşrefe kim çıkacak? Çünkü o Allah ve Resulüne eza etmiştir!» buyurdu. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme :
— Yâ Resûlâllah! Onu Öldürmemi mi istiyorsun? dedi. «Evet!» buyurdular. İbni Mesleme :
— Bana müsaade buyur da (söyleyeceğimi) söyleyeyim! dedi. «Söyle!» buyurdular. Müteakiben ona vararak (söyleyeceğini) söyledi. İkisinin aralarında olanları anlattı ve şöyle dedi:
— Bu adam sadaka istedi ve bizi dara düşürdü. Kâ'b bunu işitince :
— Vallahi ondan daha da yaka silkeceksiniz! dedi. İbni Mesleme :
— Biz şimdi ona gerçekten tâbi* olduk! Onu bırakıp da halinin nereye varacağını görmekten çekiniyoruz. Bana biraz ödünç vermem dilerim! Dedi. Kâ'b:
— Bana rehin olarak ne vereceksin? diye sordu, tbni Mesleme :
— Neyi dilersen! cevâbını verdi.
— Bana kadınlarınızı rehin verirsin! dedi. İbni Mesleme:
— Sen Arapların en güzelisin, sana kadınlarımızı rehnede bilir miyiz hiç! dedi. Kâ'b:
— Bana çocuklarınızı rehin verin! dedi. İbni Mesleme :
— Birimizin oğluna söverler de : Bu iki yük hurma karşılığında reh-nedildî; derler. Lâkin biz sana zırhları (yâni silâhları) rehnedelim! dedi. Kâb da:
— Peki öyle ise! dedi. İbni Mesleme ona Haris, Ebû Abs b. Cebr ve Abbâd b. Bişr ile geleceğini va'detti. Bunlar geceleyin gelerek Kâb'ı çağırdılar. O da yanlarına indi.
(Râvi) Süfyân (b. Uyeyne) şöyle demiş: Amr'dan başkası dedi ki: Karısı Kâ'b'a : Ben bir ses işitiyorum; sanki kan sesi! dedi, Kâ'b:
— Bu (gelen) Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşi ve Ebû Nâi-le'dir. Mert adam geceleyin yaralanmaya çağırılsa yine icabet eder! dedi. Muhammed (b. Mesleme) (dedi ki) ;
— O geldiği vakit ben elimi başına uzatacağım. Onu alt etme imkânı buldum mu hemen tutun!
Kâ'b İndiği zaman kılıcını kuşanmış olarak indi. (Gelenler) : Biz senden tîb kokusu duyuyoruz! dediler. Kâ'b:
— Evet! Fülân hanım nikâhım altındadır. O Arapların en güzel kokulu kadınıdır; cevabını verdi, tbni Mesleme:
— Bana bundan koklamaya müsaade eder misin? dedi. Kâ'b:
__ Evet! Koklayabilirsin! cevâbmı verdi. O da tutarak kokladı.
Sonra;
— Tekrarlamama müsaade eder misin? dedi; ve başına iyice hâkim oldu. Arkasından : Tutun! dedi. Onu hemen öldürdüler.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Megâzî»'de tahrîc etmiştir.
Kâ'b b. Eşref, Benî Kureyza yahudilerinin şâiridir. Daima Peygamber (SallaV.ahü Aleyhi ve Seîlem)'\e müslümanları hicveder; müslümanlar aleyhine müşriklere yardımda bulunurdu. Bedir harbinde maktul düşen müşriklere ağlamış ve haklarında şiirler yazmıştı. Zengindi. Hicretin üçüncü yılı ramazanında öldürüldü.
Muhammed b. Mesleme Radiyaiiahu arifi) Ashâb–ı kiram'in büyüklerinden olup Bedir'de ve diğer gazaların hepsinde bulunmuş; 43 veya 46 tarihinde Medîne'de vâlî bulunduğu sırada vefat etmiştir.
Ulemâ Kâ'b'in bu şekilde hîle ile öldürülmesinin sebebi de cevabı hususunda ihtilâf etmişlerdir. îmam Mâzirî şöyle diyor: «İbnı Mesleme'nin Kâ'b'ı bu şekilde öldürmesi Peygamter (Sailaüahu Aleyhi ve Seîlem) verdiği ahdi bozduğu, ona hicvederek sövdüğü içindir. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) aleyhine kimseye yardım etmeyeceğine söz vermişti. Sonra onun aleyhine düşmanlarla birleşerek onlara yardım etti...»
Kaadî Iyâz'ın beyanına göre ulemâdan bazıları bu meseleye şöyle cevap vermişlerdir:
Muhammed b. Mesleme hiç bir sözünde Kâ'b'a emân vermiş değildir. Onunla sadece ahş-veriş hususunda konuşmuş, bir de hâlinden şikâyet etmiştir. Kendisine bir söz veya emân vermemiştir. Binâenaleyh hiç bir kimsenin «onu gadren Öldürdü!» demesi helâl olamaz. Böyle bir sözü biri Hz. A1î'nin yanında söylemiş de Alî (Radİyatlahu anh) onun boynunu vurdurmuş. Gadir ancak emân verilip de öldürüldüğü zaman olur.
Muhammed b. Mesleme (Radİyallahü anh) 'm : «Bana müsaade buyur da söyleyeceğimi söyleyeyim!» sözünden muradı : İzin ver de hem kendi tarafımdan hem de senin nâmına söylenmesini yararlı gördüğüm sözleri kimi ta'riz, kimi tasrîh yolu ile kendisine söyleyeyim demektir.
«Sanki kan sesi!» ifadesi: Sanki kan davacısının sesi yahut kan dökücünün sesi manasınadır.
«Bu (gelen) Muhammed b. Mesleme île süt kardeşi ve Ebû Nâile'dir.» cümlesi bütün nüshalarda bu şekilde rivayet olunmuşsa da Kaadi Iyâz şeyhinden naklen : «Doğrusu Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşi Ebû Naile 'dir.» diyor. Filhakika Siyer ulemâsı Ebû Naile'nin

Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşi olduklarını kaydederler. Ebû Naile, Kâ'b'in da süt kardeşi idi.
Kâ'b b. Eşref'in katline bir rivayette dört, diğer rivayette beş kişi iştirak etmiştir.,Bunlar : Muhammed b. Mesleme, Ebû Naile Silkân b. Selâme, Abbâd b. Bişr, Ebû Abs b. Cebr ve Haris b. Evs 'tir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Bazıları bu hadîsle istidlal ederek : «Evvelce İslâm'ı kabule davet olunmuş bir kâfire hile yapmak ve baskında bulunmak caizdir.» demişlerdir.
2- Ta'rîz caizdir. Târîz : Kapalı mânâsı sahîh olan, fakat muhatab ondan daha başka bir mânâ anlayan sözdür. Şer'î bir hakka mâni' olmamak şartı ile harplerde ve sair yerlerde bu caizdir. Meselâ: Muhammed b. Mesleme 'nin ; «Bu adam sadaka istedi ve bizi dara düşürdü.> sözü caiz hattâ müstehab bir ta'rîzdir. Çünkü kapalı mânâsı: Bizi içinde yorgunluk ve darlık olan şeriat âdabı ile te'dîb ve terbiye etti. Ama bu yorgunluk Allah'ın rızası uğrunadır; binâenaleyh bizim için makbuldür; demektir. Fakat muhatab bundan makbul olmayan^ yorgunluğu anlamıştır.

43- Hayber Gazası Babı

120- (1365) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İs-mâîl (yâni îbni Uleyye) Abdülâzîz b. Suheyb'den, o da Enes'den nakler rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)Hayber*e gaza etmiş, Enes şöyle demiş:
Orada sabah namazını alaca karanlıkta kıldık. Müteakiben Nebiy-yüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) (hayvanına) bindi. Ebû Talha da bindi. Ben de Ebû Taİha'nın terkisinde idim. Derken Nebiyyüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) (hayvanını) Hayber'in sokağında koşturdu ve Nebiyyüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in uyluğundan elbise açıldı. Ben Nebiyyüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'"m uyluğunun beyazını görüyordum. Şehre girince:
«Allah en büyüktür! Hayber harâb olmuştur. Biz bir kavmin sahasına indik mi artık inzar edilenlerin sabahı kötü olur!» buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı. Millet işlerine çıkmıştı. «Muhammedi..» dediler.
(Hâvi) Abdülâzîz şöyle demiş: «Arkadaşlarımızdan bazısı: «Bir de ordu!..» dedi. Enes*:
«Biz Hayber'i cebren aldık!» demiş.

121- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Hayber günü ben Ebû Taİha'nın terkisinde idim. Ayağım, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'm ayağına dokunuyordu. Hayberlilere güneş doğduğu zaman vardık. Hayvanlarını (kıra) çıkarmışlardı. Kendileri de baltaları ile, zenbUleri ile ve kazmaları ile çıkmışlardı. (Bizi görünce :)
— Muhammed ve ordu!., dediler. Resûlüllah (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Hayber harab oldu. Biz bir kavmin sahasına indik mi artık inzâr edilenlerin sabahı kötü olurb.buyurdu. Arkacığından Allah (Azze ve Ceîle) onları hezimete uğrattı.

122- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile İshâk b. Mansûr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadir b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'ue Katâde'den, o da En es b. Malik'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Saiialtahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'e vardığında:
«Biz bir kavmin sahasına indik mi artık inzâr edilenlerin sabahı kötü olur!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü's-SalâU'da; Ebû Dâvûd «Ha-râc»'da; Nesâî «Nikâh», «Velîme» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvüerder tahrîc etmişlerdir.
Hayber: Yahudicede kal'a demektir. «Buraya ilk yerleşen Hayber isminde biridir. Sonraları bu isim o yere verilmiştir.» diyenler de vardır. Medine ile Şâm arasında mahsuldar ve hurmalık bir vaha olup Medine'ye altı konak mesafededir. Burası Benî Kureyza ile Benî Nadîr kabilelerine aitti.
Hayber gazası hicretin yedinci yılında olmuştur. Tirmizî ile Beyhakî 'nin Hz. Enes'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Peygamber (Saüal.ahü Aleyhi ve Sellem) bu harpte bir eşeğe binmiştir. Fakat gerek Buhâri gerekse Müs1im'in Sahihlerinde : «Nebiy-yullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)h.ayvanını Hayber'in sokağında koşturdu. Uyluğundan elbise açıldı...» denildiğne bakarak İbni Kesir o gün Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Seilem) in bir at üzerinde bulunduğuna kail olmuş ve: «Bu hadîs sahîh ise muhasaranın bâzı günlerinde eşeğe bindiğine hamlolunur.» demiştir.
Mamafih eşeğin koşmasından da uyluğun açılması mümkündür. Bu harpte Hz. Enes'i terkisine alan Ebû Ta1ha (Radıyatiahü anlı) onun üvey babası idi. Hadîsin burasında hazif olduğu anlaşılıyor. Cümlenin takdiri şöyledir: «Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) hayvanını koşturdu. Biz de onunla beraber hayvanımızı koşturduk...» Hazfe delil:
«Dizim Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*\n uyluğuna dokunuyordu.» cümlesidir. Zîrâ beraber koşmasalar Hz. Enes'in dizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in uyluğuna dokunmazdı. Şunu da kaydedelim ki ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uyluğu ya hızlı koşmaktan yahut kalabalıktan açılmıştı. Kendisinin bundan haberi yoktu.
Mâ1ikî1er bu hadîsle istidlal ederek: «Erkeğin uyluğu avret değildir.» demişlerdir. Diğer mezheplere göre uyluk avrettir. Bu hususta birçok meşhur hadîsler vardır. Hz. Enes'in Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in uyluğunu görmesi kasdi dejil, tesadüfendir.
Mâ1ikî1er'den bâzıları bu açılma meselesine cevap vermiş ve : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın sevgili kuludur. Binâenaleyh Allah onu avretini açmak sureti ile ibtüâ etmez!» demişlerdir. Diğer mezheplerin ulemâsı ise: «İnsanın elinde olmadan avret mahallinin açılması bir nakısa değildir. Böyle bir şey mümteni' olamaz!» mukabelesinde bulunmuşlardır.
Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Selleınyin şehre girince neden: «Hayber harab olmuştur!» dediği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bâzıları, na göre Hayberliler'in ellerinde tahrîb âletleri olan baltaları, kazmaları ve saireyi görünce bu yerin harab olacağım tefâülen söylemiştir. Bir takımları bunu şehrin isminden aldığına kaildirler. (Yâni harâb kelimesinin harfleri Hayber kelimesinden alınmıştır.) «Bu bir bedduadır.» diyenler de olmuştur. Fakat en doğrusu bu sözü Allah'ın bildirmesi ile söylemiş olmasıdır. Arkacı ğından :
«Biz bîr kavmin sahasına indik mi artık İnzar edilenlerin sabahı kotu ölür!» buyurmuştur.
Saha: Evlerin arasındaki boşluk avlu içi mânâlarına gelir. Bu cümle bir şart ve ceza cümlesidir, fakat ceza (yâni inzâr edilenlerin sabahı kötü olur!) cümlesi Kur'ân 'dan iktibas edilmiştir. Bu âyet Peygamberler vasıtası ile dîne davet edilip de yine aklını basma almayanların

akıbet' lerinin kötü olacağını bildirmektedir. Vuku'u muhakkak işlerde hâdiseye misâl teşkil eden âyetlerle istişhadda bulunmak caizdir. Bunun örnekleri çoktur. Nitekim Mekke 'nin fethinde Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Hak geldi; bâtılmuzmahil oldu...» buyurması bu kabildendi. Ulemâ âyetle istişhâd etmenin ata sözlerinde, konuşmalarda, şaka ve boş sözlerde mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu da Kitabullahı ta'zîm içindir, Hz. Enes : «Biz Hayber'i cebren aldık!» diyor. Mâzirî burada şu mütâleada bulunmuştur: «Bu sözün zahiri bütün Hayber'in kahran alınmış olmasını iktizâ eder. Halbuki Mâlik'in, İbni Şihâb'dan rivayetine göre bir kısmı kahran, bir kısmı da sulh yolu ile alınmıştır. Ebû Dâvûd 'un «SÜnen»'inde rivayet ettiği: (Hayber'i ikiye taksim etti. Yansını kendi hâdisât ve ihtiyaçlarına, yarısını da müslümanlara ayırdı.) hadîsi de müşkil kalır. Bunun cevâbı bâzı ulemânın söylediği şu sözdür: Hayber'in etrafında çiftlikler ve köyler vardı. Bunları sahipleri terk edip gitmişlerdi. İşte bu yerlere sırf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİem)'e mahsûstu; ve Hayber arazîsinin yarısını teşkil ediyordu. Geri kalan yerleri harben alınmıştı, ki bunlar da gazilere taksim edildi.»

Hadisi Şerfiten Şu Hükümler de Çıkarılmıştır :

1- Namazı, vaktinin evvelinde kılmak müstehabtır.
2- Hayvan güçlü olursa bir kimseyi terkisine almak caizdir.
3- Hayvanı koşturmak ve düşmana baskın yapmak bir nakısa ve mürüvvete aykırı değil, bilâkis sünnet ve fazilettir.
4- Düşmanla karşılaşıldığı zaman tekbîr getirmek müstehabtır.
5- Baskının sabahları yapılması müstehabtır. Çünkü sabah, düşmanın gafil bulunduğu zamandır. Orduların ise zevalden sonra karşılaşmaları müstehab görülmüştür. Zira zevalden sonra hava bir parça serinlediği için harbe karşı askerin neşatı daha çok olur.

123- (1802) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. Lâfız İbni Abbâd'ındır. (Dediler ki) : Bize Hatim —ki İbni İsmail'dir— Seleme b. Ekva'ın âzâdlısı Yezid b. Ebî Ubeyd'den, o da Seleme b. Ekva'dan naklen rivayet etti. Seleme (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (SallaHahu Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte Hayber'e (müteveccihen yola) çıktık. Ve geceleyin yürüdük gittik. Derken cemaattan bir zât [36], Âmir b. Ekva'a :
— Biz/t racezlerinden dinletmez misin? dedi. Âmir şâir bir zât idi. Hemen cemaatF (n develerini) sürmek üzre hayvanından indi. Şöyle diyordu :
«Allahim! Sen olmasan biz ne hidayete erer; ne sadaka verir; ne de namaz kılardık.»
«O halde —can sana feda— biz günah irtikâb ettikçe affet! Düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl!»
"Bize mutlaka sckinet ver! Çünkü biz çağırılırsak geliriz!» «Yaygara ile aleyhimize yardım istediler!» Bunun üzerine Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellemi: «Bu sürücü kim?» diye sordu.
— Âmir! dediler.
«Allah ona rahmet eylesin!» dedi. Cemaatten biri [37] :
— (Şehâdet) vâcifa oldu yâ Resûlâllah! Bârî onunla bizleri faydalandı rsa idin! dedi. Az sonra Hayber'e gelerek onları muhasara ettik. Nihayet bize şiddetli bir açlık çattı. Sonra :
«Şüphesiz Allah onu size fethedecektir » buyurdular. Hayber'in fet-hedildiği günün akşamı cemaat geceledikleri vakit birçok ateşler yaktılar, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
«Bu âteşler ne? Ne üzerine yakıyorsunuz?» dedi. Ashâb:
— Et üzerine! dediler. «Ne eti?» diye sordu.
— Ehli eşeklerin eti! dediler.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem): «Dökün onları ve kırın!» buyurdu. Bir zât;
— Yoksa onlan döksünler de yıkasınlar mı? diye sordu. «Yahut öyle yapsınlar!» buyurdu.
Cemâat harb için saf bağladığı vakit Âmir'in kılıcında kısalık vardı. Onunla, bir yahudiyi vurmak için bacağını yakaladı. Fakat kılıcının keskin tarafı dönerek Âmir'in dizine isabet etti. Ve ondan Öldü. Seleme demiş ki:
Harbden döndüğümüz vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) elimden tutmuştu. Beni susmuş görünce :
«Sana ne oldu?» diye sordu. Kendisine şunu söyledim :
— Annem, babam sana feda olsun! Âmir'in ameli boşa gitti diycır-lar!..
«Bunu kim söyledi?» diye sordu.
— Filân, filân ve Üseyd b. Hudayr El-Ensârî dedim.
«Bunu söyleyen hatâ etmiş! Ona gerçekten İki ecir vardır!» buyurdu. Ve iki parmağını bir araya topladı. (Sözüne devamla) :
«O gerçekten câhid, mücâhiddir! Yeryüzünde yürüyen onun gibi bîr Arap pek az* bulunur!» buyurdular.
Bu hadîste Kuteybe Muhammed'e iki cümlede muhalefet etmiştir, tbni Abbâd'm rivayetinde: «Bizim üzerimize sekînet ver!» cümlesi de vardır.

124- (...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'tan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Abdurrahmân (bunun nesebini İbni Vehb'den başkası bildirmiş ve : İbni Abdillâh b. Kâ'b b. Mâlik demiştir.) haber verdi ki, Seleme b. Ekva' şöyle demiş:
Hayber harbi olunca kardeşim, Resûlüllah fSallatlahii Aleyhi ve Setlem) le birlikte şiddetli bir çarpışma yaptı da, kılıcı kendine dönerek onu Öldürdü. Bunun üzerine Resûlüllah (Saİlallahü Aleyhi ve Sellent)'ın ashabı bu hususta söz ettiler ve onun hakkında şikâyette bulundular: Kendi silâhı ile ölen bir adam! dediler. Bâzı işlerinde de şüpheye düştüler. Seleme demişdi:
Az sonra Resûlüllah (Scılhllahii Aleyhi ve Sellem) Hayber'den döndü. Ben:
— Yâ Resûlüllah! Bana müsaade buyur da sana racez okuyayım! dedim.
ResûlüUah (Salİallahü Aleyhi've Sellem) kendisine izin vermiş. Ömer b. Hattâb: Ben senin ne söyleyeceğini biliyorum! demiş. Seleme şunları söylemiş:
Ben de : «Vallahi Allah olmasa biz ne hidayete erer; ne sadaka verir, ne namaz kılardık!* dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Doğru söyledin!» buyurdular. (Devam ettim) :
«Bize mutlaka sekînet indir! Ve düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl!»
«Müşrikler bize tecâvüz etmişlerdir!..»

Ben racezimi bitirince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunu kim söyledi?» diye sordu.
— Onu kardeşim söyledi! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah ona rahmet eylesin!» dedi. Ben de:
— Yâ Resûlâllah! Bâzı insanlar ona rahmet okumaktan korkuyorlar: «Kendi silâhı İle ölmüş bir adam!» diyorlar! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«O câhid mücâhid olarak öldü!» buyurdular.
İbni Şihâb demiş ki: Bilâhare ben Seleme b. Ekva'ın bir oğluna sordum da bana babasından naklen bunun gibi rivayette bulundu. Şu kadar var ki (ben: Bazı insanlar ona rahmet okumaktan korkuyorlar, dediğim vakit) Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selleml:
«Hatâ etmişler! Câhid mücâhid olarak öldü. Binâenaleyh ona iki defa ecir vardır!» buyurdu ve parmağı ile işaret etti, dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Megâzî»'de tahrîc etmiştir.
Hüneyyât: Hüneyyenin cem'idir. Hüneyye : Henenin ismi tasgiridir. Sühey1î'nin ta'rifine göre hane: İsmi bilinmeyen yahut bilinip de söylenmek istenmeyen her şeyden kinayedir; yâni şey, nesne mânâsına gelir. Hüneyye de şeyceğiz demek olur. Bazan bu kelime «hüneyhe» şeklinde de tasgir yapılır.
Burada «hüneyyât»'dan murâd : Racez denilen beytîerdir.
«Cemâatin develerini sürmek...»den maksat: Develer yürüsün diye onlara şarkı söylemektir. Buna Araplar «hidâ1» yahut «hudâ'» derler. Hi-dâ' ancak şiir veya racezle olur. Burada hidâ' için hayvanından inen şâir Âmir, hadîsi rivayet eden Seleme b. Ekva' (Radiyallahü anh)'ın amcasıdır.
Hz. Âmir'in bu beytlerle Allah'a mı yoksa Peygamber'ine mi hi-tâb ettiği ihtilaflıdır. Mâzirî Allah'a hitab ettiğine kail olmuş; ancak «can sana feda!» ifadesine i'tirazla: «Bu kelime Allah hakkında kullanılmaz; çünkü bir kimseye gelmesi muhtemel bir kötülük hakkında kullanılır. O kimse başka bir şahıs seçerek kötülüğün ona gelmesini ister; onu kendi nâmına feda eder. İmdi bu söz yâ razı olmaktan mecazdır ve sanki: Senin rizân için .nefsimi harcarım! demiş gibi olur. Yahut bu kelime bir cümle-i mu'tarıza olarak araya sokulmuş; ve orada muhatab olan birine söylenmiştir.» demiştir. Bâzıları, bu sözün zahirî mânâsı kas-dedilmediğini, maksat sâdece mahabbet ve ta'zjm olduğunu söylemiş; bir takımları da bu beytlerde muhatabın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) olduğunu iddia etmişlerdir. Allâme Aynî bunların içinde en akla yatanı Mâzirî'nin sözü olduğunu kaydediyor. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir:
Bu beytleri Hendek harbinde bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) okumuştur. Bunlar aslında Abdullah b. Revaha'ya âit değil midir?
Cevâb: Olabilir. Aynı şeyi iki şâirin de söylemiş olması mümkündür. Buna tevârüd derler.
Şiir okuyanın Hz. Âmir olduğunu anlayınca Peygamber (Sallallahü A feyhi ve Sellem).:
«Allah ona rahmet eylesin!» demiş. Hz. Ömer (Radiyallahü anh) buna : «Şehadet vâcib oldu!» diye mukabele etmiştir. Bu sözün mânâsı : Bu zâtın şehîd olacağı anlaşıldı demektir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'m bu duayı böyle bir yerde kime yaparsa o kimsenin şehîd olacağını ashâb bilirlerdi. Onun içindir ki Hz. Ömer: «Bârî onunla bizleri faydalandırsaydın!» demiştir. Bundan murâd : Keşke bu duayı biraz daha yapmasan da bizler Âmir'in sohbetinden istifade etseydik; onu bir müddet daha aramızda görseydik!.. demektir.
Ashâb-ı kiramın ehli eşek eti kaynatmakta olduklarım anlayınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ o kapların dökülüp kırılmasını emir buyurmuş; sonra bir zât: «Yoksa onları döksünler de yıkasınlar mı?» deyince: «Yahut öyle yapsınlar!» demişti. Bu onun bu meselede ic-tihâd ettiğine hamlolunmuştur. Evvelâ çömleklerin kırılmasına hükmetmiş; sonradan içtihadı değişmiş yahut vahiy gelerek yıkanmasını emir buyurmuştur.
Anlaşılıyor ki Hz. Âmir kendi kılıcı İle ölünce ashâb onun intihar ettiğini zannederek : «Âmir'in ameli boşa gitti!» demişler. Seleme (Radiyallahü anh) amcası hakkında söylenen bu sözden çok müteessir olmuş; meseleyi Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)ye arzetmişti. Aldığı cevap şu oldu:
«Ona gerçekten İki ecir vardır! O gerçekten câhid, mücâhiddir!» Ulemâya göre buradaki iki ecirden biri Allah'a taat uğrunda bütün gücü ile çalışmış olması; diğeri de Allah yolundaki mücâhidliği ve gâzî-liği karşılığı verilmiştir. Yâni onlar buradaki «câhid» kelimesini, içinde ciddî çalışan mânâsına almış; «mücâhid»! de gazi diye tefsir etmişlerdir. Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Hz. Âmir hakkındaki sözünü şu cümle ile bitirmiştir :
«Yeryüzünde yürüyen onun gibi bir Arap pek az bulunur!» Kaadî Iyâz'la Nevevî 'nin beyanlarına göre bu cümledeki «meşâ bihâ» ifâdesi, «müşâbihen» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde cümlenin mânâsı: «Harbde ve sairede kemal sıfatları hususunda ona benzeyen Arap pek az bulunur!» demek olur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1-İçerisinde kötü sözler bulunmamak şartı ile racez ve diğer şiir nevi'lerini okumak ve dinlemek caizdir.
2-Seferde hayvanı sürmek ve neşat açmak için şarkı söylemek müstehabtır.
3-Ehli eşeklerin eti necistir. Bu hususta Nikâh bahsinde söz geçmişti. Mâlikî1er ehli eşek etinin yenmesi mubah olduğuna kaildirler.

44- Ahzab Gazası —ki Hendek de Odur— Babı

125- (1803) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lafız İbni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû îshâk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bera'ı dinledim; şöyle dedi:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) Ahzâb gününde bizimle bitlikte toprak taşıyordu. Hakîkaten toprak, karnının beyazını Örtmüştü. Kendisi şunları söylüyordu:
«Vallahi sen ol masan biz ne hidayete erer; ne sadaka verir; ne de namaz kılardık.»
«O halde üzerimize mutlaka sekînet indir! Çünkü bunlar bize karşı geldiler!»
Râvi demiş ki: Bazan da şöyle derdi:
«Bu adamlar bize karsı geldiler. Onlar fitne çıkarmak istediler mi biz karşıyız!» Bunları yüksek sesle okuyordu.

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû tshâk'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Berâ'dan dinledim...
Ve râvi yukariki hadîs gibi anlatmış. Yalnız o : «Bunlar bize zulüm ettiler!» demiştir.

126- (1804) Bize Abdullah b. Mcsleme ENKa nebi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Ebî Hâzim, babasından, o da Sehl h. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Sehl şöyle demiş :
Biz hendeği kazıyor ve toprağı omuzlarımızda taşıyorken yanımıza Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) geldi de:
«Alla hım! Âhiret hayâtından başka hayât yoktur. O halde sen Ensar'-la Muhacirlere mağfiret eyle!» buyurdu.

127- (1805) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muâviye b. Karra'dan, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem)'en naklen rivayet etti ki, şöyle buyurmuşlar :
«Allahım! Âhiret hayâtından başka hayât yoktur. O halde sen Ensar'-la Muhacirlere mağfiret eyle!»

128- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem):
«AHahım! Gerçekten hayât, âhiret hayâtıdır.» dermiş.
Şu'be demiş ki: Yahut şöyle buyurdu:
«Allahım! Âhiret hayâtından başka hayât yoktur. O halde sen En-sar'la Muhacirlere ikram eyle!»

129- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Şeybân b. Ferrûh da rivayet ettiler. Yahya: Bize haber verdi tâ'birini kullandı. Şeybân ise : Bize Abdülvâris, Ebû't-Teyyûh'dan rivayet etti, dedi. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf de beraberlerinde olduğu halde ashâb racez okurlar ve:
«AHahim! Ahiret hayrından başka hayır yoktur. O halde sen Ensar'la Muhacirlere yardım eyle!» derlerdi.
Seyhan'ın hadîsinde «yardım eyle!» yerine «mağfiret eyle!» ifâdesi vardır.

130- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen rivayet etti ki, Hendek (harbi) günü Muhammed (Salialiahü A leyhi ve Seliem) 'in ashabı:
«Bizler sağ kaldıkça ebediyyen İslâmiyet üzerine Muhammed'e bey'at edenleriz!» derlermiş. Yahut râvi Sabit «İslâmiyet üzerine» yerine «Cihâd üzerine» demiştir. (Burada) Hammâd şekketmiştir.
Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Seliem) de :
«Allahım! Gerçekten hayır, ahiret hayrıdır. O halde sen Ensarla Muhacirlere mağfiret eyle!» dermiş.
Bu hadîsin Berâ' rivayetini Buharı «Cihâd», «Megâzi» ve «Temenni» bahislerinde; Nesâî «Siyer»'de tahrîc ettiği gibi Seh1 rivayetini Buhâri «Menâkıb» ve «Megâzî» bahislerinde; Nesâî «Menâkıb» ile «Rikaak»'da; Enes rivayetini Buhâri «Cihâd, Menâkıb» ve «Rikaak» bahislerinde; Nesâi «Rikaak» ve «Menâkîb»'-de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hendek harbi hicretin beşinci yılında olmuştur. Buna Ahzâb muharebesi dahî denilir.
Ahzâb: Hızibler, kabileler demektir. Arap kabileleri Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile harp etmek için birleşmişlerdi. Bunu haber alınca M edîne'yi müdafaa için etrafına hendek kazmaya karar verdiler. Bu karara Hz. Selmân-ı Fârisî 'nin tavsiyesiyle vardıkları rivayet olunur.
Hendek soğuk bir günde muhacirlerle Ensâr tarafından kazılmıştır. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabının aç ve çıplak olmalarına rağmen canla başla hendek kazmağa çalıştıklarını görünce:
«Allahım! Gerçekten hayât âhiret hayatıdır, imdi sen Ensarla Muhacirlere mağfiret eyle!» diye duâ etmiş; onlar da kendisine:
«Bizler sağ kaldıkça ebediyyen cihâd (bir rivayette İslâmiyet) uğruna Muhammed'e bey'at eden kimseleriz!» diye mukabele etmişlerdir.
Racezin muhtelif şekillerde okunduğu rivayet olunmuştur.
«Âhiret hayâtından başka hayât yoktur!» cümlesinin mânâsı: «Ondan başka baki hayât yahut matlûb hayât yoktur.» demektir.
Bu rivayetler: Bina yaprken racez okumanın müstehab olduğuna, memleketi İ'mar için yeri kazmak gibi fi'li yardımlarda bulunmanın harbetmiş kadar sevâb olacağına delildirler.

45- Zü Kared Gazası ve Diğer Gazalar Babı

131- (1806) Bize Kuteybe b. Saİd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni îbni îsmâîl) Yezîd b. EM Ubeyd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Seleme b. Ekva'ı şöyle derken işittim :
İlk namaz[38] için ezan okunmadan yola çıktım. Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sağmal develeri Zû Kare d'de otluyordu. Derken bana Abdurrahmân b. Avf in bir hizmetçisi rastlayarak:
— ResûlülİIah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in sağmal develeri alındı! Dedi.
— Onları kim aldı? Dedim.
— Gatafân (kabilesi!) cevâbını verdi. Bunun üzerine ben : Yâ sabahım! diye üç defa nâra attım. Ve Medine'nin iki harrası arasmdakilere işittirdim. Sonra yüzümün döndüğü tarafa hızlandım. Nihayet onlara Zû Kared'de yetiştim. Tam sudan içmeye faaşlamışlarmış. Hemen kendilerine okumu atmağa başladım. Atıcı idim. Hem:
Ben Ekva'ın oğluyum! «Bugün alçakların (helak) günüdür!» diyor; racez okuyordum. Nihayet sağmal develeri onlardan kurtardım; ve onlardan otuz elbise ele geçirdim. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'le cemaat geldiler. Ben :
__ Yâ Nebiyyallah! Ben susamış oldukları halde bu kavme suyu vermedim. Şimdi hemen onlara adam gönder! Dedim.
«Ey Ekva' oğlu! Mâlik oldum; binâenaleyh merhametli davran!» buyurdular. Sonra döndük. ResûlülİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi Medine'ye girinceye kadar beni terkisine aldı.
Bu hadîsi Buhâri «Cihâd» ve «Megâzî» bahislerinde; Nesâî «El-Yevm ve'I-leyle»'de tahrîc etmişlerdir.
Zû Kared: Şam yolu üzerinde Medine ile Hayber arasında bir sudur. Medîne'ye bir günlük mesafede olduğu söylenir.
İbni Sad'in beyanına göre Zû Kared gazası hicretin altıncı yılında olmuştur.
Iikaah: Likha ve lekûhun cem'i olup sütlü develer demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Zû Kared'de yirmi sağmal devesi vardı. İbni Ebî Zerr ile karısı bunların yanında bulunuyorlardı. Gatafan kabilesinden Abdurrahmân b. Uyeyne kumandasında kırk kişilik bir çete bunların üzerine baskın yaparak erkeği öldürdüler; karısını esîr ettiler; ve develeri alıp gittiler.

«Yâ sabahım!» sözü ile Araplar yardıma çağırırlardı. Esâs itibariyle bu söz baskın için seslenüdiği zaman söylenirdi. Çünkü ekseriyetle baskınlar sabahleyin yapılırdı ve «sabah oldu; harbe hazır olun!» mânâsına gelirdi.
Harra : Kara taşlı yer demektir. Medine böyle iki harra arasındadır. İki harra arasındakilerden murâd : Bütün Medine halkıdır.
Hz. Seleme üç na'ra ile hâdiseyi Medîneliler'e duyurmuştu. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Setlem) zırhını giyerek çıkmış. Yanına İlk gelen Mikdâd b. Amr olmuştu. O da zırhlı idi. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemi onu öncü göndermiş; Medîne'ye de İbni Ümmi Mektûm'u vâlî bırakmıştı. Mikdâd'in arkasından da süvarilerini gönderdi. Seleme (Radiyallahü anh) ise düşmana yaya olarak yetişmiş. Arkasından yatsı zamanı Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) ile ordusu yetişmişti. Onlar gelinceye kadar Seleme ve yanında toplananlar develerden on tanesini kurtardılar. Kalan on tanesini düşman kaçırmıştı. Seleme (Radiyallahü anh) düşmanın ta'kibîni istedi ise de Resûlüllali (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) buna müsaade etmedi:
«Mâlik oldun! Binâenaleyh merhametli ol!» Duyurdular. Mâlik olmaktan murâd : Küffara galebe çalmasıdır. Aşağıdaki rivayet d«ha tafsilâtlıdır.

132- (1807) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi Jki) : Bize Haşim b. Kaasim rivayet etti. H,
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir El-Akadî haber verdi. Her iki râvi Ikrime b. Ammâr'dan rivaye etmişlerdir. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahî rivayet etti. Bu onun hadîsidir. (Dedi ki) : Bize Ebû Aliy El-Hanefî UbeyduIlah b Abdilmecîd haber verdi. (Dedi ki) : Bize İkrime —ki İbni Ammâr'dır— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İyâs b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) :
Hudeybiye'ye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setletnj'le beraber geldik. 1400 kişi idik. Kuyunun başında elli koyun vardı. Kuyu bunları bile su-layamıyordu. Derken Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Seltem) kuyunun kenarına oturdu da ya duâ etti yahut içine tükürdü. Bunun üzerine kuyu coştu, biz de hem su içtik hem hayvan suladık. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) bizi ağacın altında bey'ata da'vet etti. Ona cemaattan evvelâ ben bey'at ettim. Sonra birer birer herkes bey'at etti. Nihayet halkın ortasında kalınca:
«Bey'at et yâ Seleme!» dedi.
— Ben sana herkesten evvel bey'at ettim ya Resûlâllah! dedim. «Yine de!» buyurdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çıplak gördü. (Beraberinde silâh olmadığını anlatmak istiyor.) Ve bana bir ha-cefe yahut deraka [39] verdi. Sonra bey'at devam etti. Nihayet cemâatin sonunda kalınca:
«Bana bey'at etmiyor musun yâ Seleme!» buyurdular.
— Sana cemaatin başında ve ortasında bey'at ettim yâ Resûlâllah! Dedim.
«Yine de!» İr.uyurdu. Ben de kendisine üçüncü defa olarak feey'at et* tim. Sonra bana:
«Yâ Seleme! Sana verdiğim hacefen veya derakan nerede?» diye sordu.
— Yâ Resûlâllah! Bana amcam Âmir çıplak olarak rastladı da, onu kendisine verdim; dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallatlaftü Aleyhi ve Seliem)güldü. Ve:
«Gerçekten son vaktiyle öbür adamın dediği gibisin : Allahtm, bana öyle bir dost ver ki, benim için kendi nefsimden daha sevimli olsun! (demiş)» buyurdu.
Bundan sonra müşrikler sulh hakkında bizimle haberleşmeye taşladılar. Hattâ birbirimize gittik ve barıştık. Ben Talha b. Ubeydi İlâh'in hizmetçisi idim. Onun atını suluyor; kaşağılıyor ve kendisine hizmet ediyor; yiyeceğinden de yiyordum. Allah ve Resulü (Sallat Iahü Aleyhi ve Seliem) 'e hicret ederek ailemi ve malımı terk etmiştim. Mekkeliler'le biz barış akdederek birbirimizle ihtilât edince ben bir ağacın yanma geldim ve dikenlerini siipiirerek kütüğüne yaslandım. Az sonra bana Mekkeli müşriklerden dört kişi geldi; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) hakkında atıp tutmaya başladılar. Ben bunlara kızdım; ve başka bir ağaca de-ğiştim. Onlar da silâhlarını astılar; ve yaslandılar. Onlar bu halde iken birden vadinin aşağısından bir dellâl: Yetişin muhacirlere!.. Züneym oğlu öldürüldü!., diye seslendi. Hemen kılıcımı kuşandım. Sonra bu dört kişiye kendileri uyku halinde iken hücum ettim. Ve silâhlarını alarak elimde deste yaptım. Sonra şöyle dedim:
— Muhammed'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemîn olsun ki, sizden biriniz başını kaldırırsa üzerinde iki gözü tulunan uzvu [40] keserim!
Sonra onları sürerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e getirdim. Amcam Âmir dahî Abelâttan Mikrez denilen Mr adamı müşriklerden yetmiş kişinin içinde çukallı bir at üzerinde olduğu halde yederek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe getirdi. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) onlara bir baktı ve:
«Bırakın onları! Fücurun başı, sonu onların olsun!» buyurdu; ve kendilerini afvetti. Allah da:
(Sİzi onlar üzerine muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan men'eden odur.) [41] âyetinin tamâmını indirdi. Seleme demiş ki :
Bundan sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktık. Ve öyle bir menzile indik ki, tizimle Benî Lehyân (kabilesi) arasında bir dağ vardı. Onlar müşriktiler. ResüMiUah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bu gece bu dağa tırmanacak kimse İçin istiğfar etti. Sanki o zat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile ashabının karakolu olacaktı. Seleme şöyle demiş:
O gece ben iki veya üç defa (dağa) çıktım. Sonra Medine'ye geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yük develerini, ben de beraber olmak üzere hizmetçisi Rabâh ile gönderdi. Ben onun maiyyetine Talha'nın atı ile çıktım. Atı develerle birlikte mer'aya suya getirip götürüyordum. Sabahladığımız vakit ne göreyim! Abd ur rahman El-Fezârî, Resûlüllah (SaHa'lahü Aleyhi ve SelUmjm develerini yağma etmiş ve hepsini götürmüş! Çobanını da öldürmüş! Bunun üzerine:
— Tâ Rabâh! Bu atı al da Talha b. Ubeydillâh'a götür! Resûlüllah (Satla'lahü Aleyki ve Setlemfe de haber ver ki, müşrikler mer'âdaki sürüsünü yağma etmişlerdir! Dedim. Sonra bir tepenin üzerine çıkarak Medine'ye doğru döndüm. Ve üç defa: Yâ sabahım! diye haykırdım. Sonra düşmanların arkasından onlara ok atarak çıktım. Hem racez okuyor ve:
«Ben Ekva'ın oğluyum! Bugün alçakların (helak) günüdür!» diyordum. Az sonra onlardan, bir adama yetiştim. Ve semerine bir ok attım. Hattâ okun yüzü omuzuna erdi. Ben: Al bunu!
«Ben de Ekva'ın oğluyum! Bugün alçakların (helak) günüdür!» dedim. Vallahi onlara attım durdum; atlarını vuruyordum. Bana bir atlı döndü mü bir ağaca gelerek kütüğüne oturuyor; sonra ona ok atıyor hay. vamnı vuruyordum. Hattâ dağ daraldı da onun dar yerlerine girdiler mi ben dağa çıkıyor, üzerlerine taş yuvarlıyordum. Böylece devam ettim. Onları kovalıyordum. Hattâ Re«ûlüHa>* (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem^'in hayvanlarından Allah'ın yarattığı hiç bir deve yoktu ki, onu arkama almış olmayayım! Müşrikler de benimle hayvanın arasını serbest bırakmasınlar!
Sonra onlara ok atarak kendilerini ta'kîb ettim. Nihayet otuzdan {azla elbise ve otuz mızrak bıraktılar. Hafiflemek istiyorlardı. Bir şey

attılar mı üzerine taşlardan nişanlar koyuyordum. Onları Resûlüllah (Sallallahü Afeykl ve Seilem) ile ashabı tanırdı. Nihayet dar bir dağ yoluna geldiler. Bİr de taktılar ki, yanlarına Bedr El-Fezârî'nin oğlu filânca gelmiş! Az sonra kuşluk (yâni sabah) kahvaltısı yapmak için oturdular Ben de bir hüyükün tepesine oturdum. Fezârî:
— Bu gb'rdüğün nedir? dedi. (Müşrikler) :
— Bu adamla belâya çattık! Vallahi, alaca karanlıktan heri bizden ayrılmadı. Bize ok atıyor; hattâ elimizdeki her şeyi aldı. Dediler.
— O halde ona sizden dört kişi gitsin! Dedi. Derhal onlardan dört kişi dağa benim yanıma çıktı. Bana konuşma imkânı verdikleri vakit:
— Beni tanıyor musunuz? diye sordum.
— Hayır! Sen kimsin? Dediler.
— Ben Seleme b. Ekva'ım. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemin olsun ki, sizden bir adamı yakalamak istemeyeyim; yoksa ona yetişirim! Ama sizden bir beni yakalamak isterse bana yetişemez! Dedim. Onlardan biri:
— Ben biliyorum! Dedi. Ve döndüler. Ben yerimden ayrılmadım. Tâ ki Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeHernl'in süvarilerini ağaçların arasına girefken gördüm. Bir de baktım. Başlarında Ahram El-Esedî!.. Onun peşinde Ebû Katâdete'l-Ensârî!.. Onun peşinde de Mikdâd b. Esved El-Kin-di!.. Hemen Ahram'ın gemini tuttum. Küffâr dönüp gittiler.
— Yâ Ahramî Bunlardan sakın! ki Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SellemVle ashabı yetişince ye kadar yolunu kesmesinler! Dedim. Ahram şunu söyledi:
— Yâ Seleme! Eğer Allah'a ve son güne îmân ediyor ve cennetin hak, cehennemin hak olduğunu biliyorsan benimle şehidliğin arasına girme!
Bunun üzerine onu bıraktım. O da Abdurrahman'la karşılaştı. Ve hemen Abdurrahman'ın atını öldürdü. Abdurrahmân da onu yaralayarak öldürdü ve onun atına geçti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in atlısı Ebû Katâde Abdurrahmân'a yetişerek onu yaraladı ve öldürdü. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in yüzünü şereflendiren Allah'a yemîn olsun ki, yaya koşarak onları ta'kîb ettim. Hattâ arkamdaki Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından ve onların tozundan bir şey gör-tnüyordum. Nihayet güneş kavuşmazdan önce, içinde Zû Kared denilen su bulunan bir dağ yoluna saptılar. Susuz olduklarından ondan su içmek istiyorlardı. Bana baktılar; arkalarmdan koşuyorum. Ben onları bundan kovdum (yâni bertaraf ettim). Ondan bir damla tadamadılar. Ve çıkarak sarp bir yola çattılar. Ben de koştum; ve onlardan bir adama yetişerek ona omuz başı kemiğne bir ok yetiştirdim.
— Al şunu! Ben Ekva'ın oğluyum! Bugün alçakların (helak) günüdür! dedim.
— Ey anası ağlayasıca! Sabahki Ekva'ı mı? Dedi.
— Evet, ey kendinin düşmanı! Sabahki Ekva'ın!.. cevabını verdim. Sarp bir yolda iki at bıraktılar. Ben bunları sürerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdim.
Âmir de birinde sulandırılmış süt, diğerinde su bulunan iki tulum ile bana yetişti. Ben abdest aldım ve su içtim. Sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) "e geldim. Kendileri benim müşrikleri kovduğum suyun başında idi. Bir de ne göreyim! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)o develeri ve benim müşriklerden kurtardığım her şeyi, her oku ve her elbiseyi almış! Bilâl benim düşmandan kurtardığım develerden bir dişi deve boğazlamış bile! Kendisi onun ciğerinden, hörgücünden Resûlüllah (SatlaUahü Aleyhi ve SellemYe kızartıyor!
— Yâ Resûlâllah! Bana müsaade buyur da şu cemaatten yüz adam seçeyim. Ve düşmanı ta'kîb edeyim de onlardan tepelemediğim hiç bir haberci kalmasın! Dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) güldü. Hattâ gündüzün ışığında yan dişleri göründü. Ve:
«Yâ Seleme! Acaba bir sey yapacağını sanıyor mu İdin?» dedi.
— Evet! Sana ikram buyuran Allah aşkına! cevâbını verdim. «Şüphesiz kİ onlara şimdi Gatafan toprağında ziyafet verilmektedir.» buyurdular. Derken GatafânMan bir adam gelerek:
— Onlar için filân bir deve boğazladı. Ama derisini açtıkları vakit bir toz gjSrdüler. Bunun üzerine : Düşman size gelmiş! Dediler ve hemen çıkarak kaçtılar. Dedi. Sabahladığımızda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Bugün süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Kata d e, piyadelerimizin en hayırlısı da Seleme idi.» buyurdular.
Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana iki hisse verdi. Biri stiyâri hissesi, biri de piyade hissesi idi. Benim için bunların ikisini bir araya getirdi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye dönmek üzere beni Adbâ'ın üzerinde arkasına aldı. Ensârdan bir zât vardı ki yaya koşusunda geçilmezdi. Biz yürümekte iken: Medine'ye kadar koşu yapacak yok mu? Koşucu var mı? demeye ve bunu tekrarlamaya başladı. Ben bunun sözünü işitince:
— Sen hiç bir iyiye ikram etmez ve hiç bir şerefliyi savmaz mısın? dedim.
— Hayır! Meğer ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)olal cevâbını verdi.
— Yâ Resûlâllah! Annem babam hakkı için! Müsaade buyur da şu adamla müsabaka edeyim! Dedim.
«Dilersen 1» buyurdu.
— Kendine gel! Dedim. Ve ayaklarımı ayarlayarak bir sıçradım!.. Bir koştum!.. Nefesim tükenmesin, diye bir veya iki bayırda kendimi tuttum. Ve onun izinden koştum. Yine bir veya iki bayırda kendimi tuttum. Sonra ona yetişmek için eşkini kaldırdım. Ve onun iki omuzu arasına dokundum. Geçildin vallahi! dedim.
— Ben biliyorum! dedi. Hasılı Medine'ye kadar onu geçtim. Vallahi Uç geceden başka durmadık. Tâ ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) le birlikte Hayber (seferin)'e çıktık. Ve amcam Âmir düşmana racez okumaya başladı:
«Vallahi, Allah olmasa idi biz ne hioayete erer; ne sadaka verir; ne
de namaz kılardık!»
«Biz senin fadlından müstağni değiliz!;;
«İmdi düşmanla karşılaşırsak, ayaklarımızı sabit kıl!»
«Üzerimize mutlaka sekînet indir!»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kim bu?» diye sordu. (Amcam):
— Ben Âmir! cevabını verdi.
«Rabbin sana mağfiret buyursun!»Dedi. Resûlüllah (SaflaUahü A}eyhl ve Seltem) hassaten bir insana mağfiret dilerse, o insan mutlaka şehîd olurdu! Bu sebeple Ömer b. Hattâb, bir devesinin üzerinde:
— Ya Nebiyyallah! Âmir'le bizi faydaIandir saydım ya! diye seslendi. Hayber'e vardığımızda hükümdarları Marhab kılıcını bir kaldırıp bir indirerek çıktı. Hem:
«Hayber benim Marhab olduğumu iyi bilir.» .TilShı tamam, denenmiş bir kahraman!..»

ipler geldi mi alev kesilir!» diyordu. Onun karşısına amcam Âmir çıktı. Ve şunları söyledi:
«Hayber benim Âmir olduğumu iyi bilir.»
«Silâhı tamam, bahâdir, kahraman!..»
Derken iki vuruşla birbirlerine girdiler. Ve MarhaVın kılıcı Âmir'in kalkanının içine düştü. Âmir onu alttan vurmaya kalkıştı. Fakat kılıcı kendine dönerek can damarını kesti. Ölümü de bundan oldu. Seleme demiş ki:
Dışarı çıktım. Bir de baktım Peygamber (Salla1lahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından birkaç kişi: Âmir'in ameli bâtıl oldu! O kendini öldürdü! diyorlar.
Hemen ağlayarak Pevgamber (SaUa'lahii Aleyhi ve Sellem) 'e geldim; ve;
— Yâ Resûlâllah! Âmir'in ameli bâtıl mı oldu? dedim. Resûlüllah (SaUaUahü A Jeyhİ ve Sellem) :
«Bunu kim söyledi?» diye sordu.
— Senin ashabından bazı kimseler! Dedim.
«Bunu söyleyen hatâ etmiş! Bilâkis onun için ecri iki defadır!» buyurdu. Sonra beni Alî'ye gönderdi. Ali gözlerinden rahatsızdı. Ve:
«Bu sancağı behemehal Allah'ı ve Resulünü seven yahut Allah'ın ve Resulünün sevdiği bir adama vereceğim!» buyurdular.
Müteakiben ben Alî'ye vardım. Ve onu, gözlerinden rahatsız olduğu faalde yederek getirdim. Nihayet kendisini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)c götürdüm. Gözlerine tükürdü; ve hemen iyileşti. Sancağı ona verdi. Marhab da çıkarak şunları söyledi:
«Hayber benim Marhab olduğumu iyi bilir.»
«Silâhı tamam, denenmiş bir kahraman!»
«Harpler geldi mi alev kesilir!»
Bunun Üzerine Alî de şöyle dedi:
«Ben o kimseyim ki annem adımı arslan koymuştur.»
-Ormanların arslanı gibi çirkin manzaralı düşmanlara ufak ölçekle, sendera kilesi ölçerim!»
Arkacığından Marhab'ın başını vurarak onu tepeledi. Bilâhare fetih de onun eliyle müyesser oldu.
Bâvi İbrahim demiş ki: Bize Muhammed b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed b. Abdilvâris, tkrime b. Ammâr'dan bu hadîsi bütün uzunluğu ile rivayet etti.

(...) Bize Ahmed b. Yûsuf El-Ezdî Es-Sülemî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Nadr b. Muhammed, Ikrime b. Ammâr'dan bu isnâdla rivaye etti.
Hudeybiye: Mekke'ye bir, Medîne'ye dokuz konak mesafede küçük bir beldedir. Köye bu isim, orada bulunan aynı isimde bir su kuyusu dolayısı ile verilmiştir. Bâzılarr bu kelimeyi «Hudeybiyye» şeklinde okumuşlardır. Ağaç altındaki meşhur bey'at burada olmuştur.
Bu rivayette Hudeybiyye'de bulunan ashabın 1400 kişi oldukları bildiriliyor. Bir rivayette 1300, başka bir rivayette 1500 nefer oldukları bildirilmiştir. 1600 kişi oldukları dahî rivayet olunmuştur. Aynî'nin beyanına göre bu ihtilâflar, bazılarının kadınları ve sonradan katılanları da saymasından» bazılarının bunları hesaba katmamasından ileri gelmiştir. Burada en i'timada şayan rakam 1500 kişi olmalarıdır.
Peygamber (Satlaüahü Aleyhi ve Sellem)'in kuyuya tükürmesi veya duâ buyurması ile suyun coşarak çoğalması açık bir mu'cizedir. Bu bâbta Buhâri'nin bir rivayetinde şöyle deniliyor: -Câbir'e: O gün kaç kişi idiniz? diye sordum. Yüz bin kişi olsak yine kâfi gelirdi; biz 1500 kişi idik! cevabını verdi.»
Abelât'tan murâd: Kureyş'den üç kardeştir. Bunlar Ümeyye, Nevfel ve Abdullah b. Abdi Şems 'dirler. Anneleri Able binti Ubeyd'e nisbet edilmişlerdir.
Ticfâf: Harpte atı korumak için üzerine giydirilen çul gibi bir örtüdür.
Bu rivayette Hz. Se1eme «amcam Âmir» ta'bîrini kullanıyor; halbuki az yukarıda geçen «Hayber gazası bâbı»nda onun için «kardeşim» demişti. Nevevî bu iki rivayetin arasım bulmuş ve: «İhtimal süt kardeşi olup neseben amcasidır.» demiştir.
Hayber' gazasında kal'a kumandanı Marhab mübareze için Hz. Âlî'nin karşısına çıktığı vakit, kendisinin kim olduğunu Hayber1i1er'in iyi bildiklerini, silâhşor, tecrübeli bir kahraman olduğunu söyleyerek meydan okumuştur.
Bu adam bin kişilik bir orduya bedel sayılan müthiş bir pehlivandı. Hz. A1î (Rad'iyallahü anh) 'm ona verdiği cevap ise şahane olmuştur.
Haydera : Arslan demektir. A1î (Radiyalîahü anh) doğduğu vakit annesi adını Esed yâni arslan koymuş. Babası Ebü Tâ1ib evde yokmuş. Geldiğinde oğluna A1î ismini vermiş. Çocuk kuvvetli ve gürbüz olduğu için Esed'i de Haydara ile değiştirmiş. Bu isim güçlü, kuvvetli ve dolayısı ile yine arslan demektir.
Hz. A1î'nin söze: «Ben o kimseyim ki, annem adımı Arslan koymuştur...» diye başlaması, Marhabi korkutmak ve moralini bozmak içindir. Çünkü Marhab rüyasında kendisini bir arslan öldüreceğini görmüştü. Alî (RadtyaUahüanh)m muradı, cesaret ve atılganlıkta arslan gibi olduğunu anlatmaktır.
«Düşmanlara ufak ölçekle Sendera kilesi Ölçerim!» ifadesinin mânâsı : Düşmanları geniş ölçüde tepelerim demektir.
Sendera: Büyük ölçek ve acele mânâlarına gelir. Filhakika A1î (RadiyaUahü anh) bir vuruşta Marhabı Öldürmüştür. Bâzıları onu Muhammed b. Mesleme 'nin öldürdüğünü iddia etmişlerse de doğru değildir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Harplerde racez okumak ve cesur bir kimsenin düşmanını korkutmak için kendini ta'rîf etmesi caizdir.
2- Gururdan emîn olmak şartı ile cesur ve fazilet sahibi kimseleri teşvik için medhu sena etmek müstehabtır.
3- Ayak koşusu caizdir.
4- Hadis-i şerifte dört tane mu'cize vardır: Buniann birincisi Hu-deybiye suyunun çoğaltılması, ikincisi; Hz. A1i'nin gözlerinin iyileştirilmesi; üçüncüsü: Hayber'in onun eliylefe ineci ileceğin i haber vermesi; dördüncüsü: Düşmanın Gatafav kabılesi-nde misafir edildiğini haber vermesidir. Nitekim ihbarı aynen zuhur etmiştir.
5- Düşmanla barış akdi yapmak caizdir.
6- Casus göndermek caizdir.
7- Harplerde düşmanın atlarını öldürmek caizdir.
8- Ganimet malından yemek caiz, harpte yararlık gösterene bundan nefel vermek müstehabtır.
9- Kumandanın izni olmaksızın mubârezeye çıkmak ve harpte i;e-riye atılmak caizdir.
10- Kâfirlerle harbederken ölen kimse şehîddir. Bu hususta düşman silâhı İle hataen kendine dönen kendi silâhı arasında hüküm i'tibârı

ile bir fark yoktur. Harbe giderken hayvanından düşerek ölse yine şehîd sayılır.
11- Ordu kumandanının askeri teftiş ederek silâhı olmayanlara silâh tedarik etmesi gerekir.
12- Hadîs-i şerif Hz Seleme, Ebû Katâde ve Ahram (Radiyallahü anh) hazerâtının menkabeleri ile ashâb-ı kiramın şehîd olmak için gösterdikleri hırs ve tehalüke delildir.

46- Allah Teala'nın; Onların Ellerini Sizden Men'eden Odur... Âyeti Hakkında Bir Bab

133- (1808) Bana Amr b. Mubammed En Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Mekke-İllerden seksen kişi silâhlı olarak Ten'îm dağından Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in üzerine inmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellctri)le ashabını gafil avlamak istiyorlarmış. Fakat o kendilerini esir alarak sağ bırakmış. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle):
(Sİzi onlara muzaffer kıldıktan sonra Mekke İçerisinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan men' eden O'dur!)[42] âyet-i kerîmesini indirmiş.
Gırra: Gaflet demektir. Bu hadîsteki «Selem» kelimesi «Selm» Ve Siim» şekillerinde de rivayet olunmuştur. Selem: Esîr etmek selm ve silm uzlaşma, sulh. demektir. Hattâbî selem şeklinde okunacağına kat'iyetle hükmetmiş: «Bundan murâd: Teslîmiyet arzetmektir.» demiştir. 1bnü'1-Esîr dahî: «Bu kıssaya yakışan budur. Çünkü Mekke1i1er sulhan değil, kahran alınmışlar; âciz kalarak kendilerini teslîm etmişlerdir. Ama ikinci kavlin de bir vechi vardır ki, şudur: Mekke1i1er'le harp edilmeyip kendilerini müslümanlardan müdafaa edemeyince esîr edilmiş sayılırlar; ve bu şartla uzlaşma yapmış gibidirler.» demektedir.

47- Kadınların Erkeklerle Birlikte Gaza Etmesi Babı

134- (1809) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. '(Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme Sâbit'ten, o da Enes'den naklen haber verdi ki, Üramü Süleym, Huneyn (harbi) günü bir hançer edinmiş. Hançer yanında imiş. Onu (kocası) Ebû Ta İha görerek:
— Yâ Resûlâllah! Şu Ümmü Süleym'dir; yanında hançer var! Demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu hançer ne?» diye sormuş. Ümmü Süleym:
— Onu edindim. Şayet müşriklerden biri bana yaklaşırsa onunla karnını deşeceğim! cevabını vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gülmeye başlamış. Ümmü Süleym:
— Yâ Resûlâllah! Bizden gayri âzâdlılardan olup senden bozguna uğrayanları öldür! Demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Umtnö Söleyml Şüphesiz Allah kâfi geldi ve iyi yaptı!» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivaye etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Abdullâh b. Ebî Taiha, Enes b. Mâlik'den, Ümmü Süleym kıssasında Peygamber (Saila'.lahü Aleyhi ve Sellem 'den naklen Sabitin hadisi gibi haber verdi.
Hz. Ümmü Süleym, Enes (Raâiyailahü anh)'m annesi olup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de süt halasıdır. Hadîsin bâzı rivayetlerinde konuşmanın Hayber'de geçtiği bildirilmişse de doğru değildir. Vak'a Huneyn'de geçmiştir.
Tulekaa: Talîk'in cem'i olup, âzâd edilenler, sahverilenler demektir. Burada onlardan murâd: Mekke-i Mükerrem'e fethedildiği gün müslüman olan Mekkeliler 'dir. Kendilerine âzâdlılar denilmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minnet ederek salıverdiği içindir. Bu zevatın müslümanlıklan zayıftı. Bu sebeple Hz. Ümmü Süleym onları münafık sanmış, bozulmaları ve buna benzer suçlan ile ölümü hak ettiklerine inanarak öldürülmelerini istemiştir.
«İnhezemû bike» ifâdesindeki (bâ) burada (an) manasınadır. Mâmâ-fih sebep için de olabilir. Bu takdirde mânâ : «Münafıklıklarından dolayı senin sebebinle bozguna uğradılar.» demek olur.

135- (1810) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Süleyman, Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Rcsûlüllah (Sallalhıhii Aleyhi ve Sellem)gazaya Ümmti Süleym'le birlikte giderdi. O gaza ettiği vakit Ensâr'dan bazı kadınlar da maiyyetinde bulunur; su verirler ve yaralıları tedâvî ederlerdi.
Yukanki iki rivayet kocaları ile birlikte kadınların da harbe giderek, askere su taşımak, yaralıları tedâvî etmek gibi işler görebileceklerine delildir. Bu hadîslerin neshedildiği de rivayet olunmuştur. Şu halde muhkem olarak hükümleri kıyamete kadar bakî demektir.
Acaba bugünkü şartlar muvacehesinde bir müslüman kadını harbe gidebilir mi? Bu sual bütün müslümanlan alâkadar eder. Şunu arz edelim ki, her şeyden Önce kadının iffet ve namusu bahis mevzuudur. Bugün buna maalesef lâzım geldiği şekilde riayet edilmemektedir. Müslüman kadım tesettürle yâni yabancı erkeklerden kaçma, Örtünme vazifesi ile mükelleftir. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm âyetleri ve sahîh hadîslerle sabittir. Ve yine mensûh olmayıp hükmü kıyamete kadar sürüp gidecek olan muhkemâttandır. Gerçi bugün hemen bütün İslâm memleketlerinde şer'î tesettüre rivayet kalmamıştır. Fakat bu o hükmün kaldırılması demek değildir. Unutmamalıdır ki şer'î bir hükmü kaldırmak ancak şeriat sahibinin hakkıdır. Bir hüküm yirminci asır müslümanları-nın umursamayıp terk etmesi ile asla mensuh olamaz. Şu halde suâlin cevâbı:
Bugünkü şartlar muvacehesinde bir müslüman kadını harbe gidemez. Çünkü harbe gitmek isteyen bir kadının karşısına dikilecek ilk şart baş örtüsünü atması, tesettüre kat'iyyen riâyet etmemesi ve saire olacaktır. Nitekim örneklerini mekteplerde görüyoruz. Harbe iştirak caiz olmayınca askere gitmek, erkeklerle bir arada ta'lim görmek gibi müştemilâtın hiç biri de caiz olamaz. İslâm'ın emirlerine tamamiyle uyulduğu takdirde İse cevaz hükmü elbet de bakîdir. Nevevî bu hususta şunları söylüyor: «Kadınların bu tedâvî işi yakın akrabaları ile kocalarına mahsustur. Başkalarını tedâvî edeceklerse tenine dokunmak caiz değildir. Ancak zarurî olan yere dokunabilirler.»

136- (1811) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Amr rivayet etti —bu zât Ebû Ma'mer El-Minkârî'dir— (Dedi ki) : Bize Abdülvâris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdülazîz —ki İbni Suheyb'tir— Enes b. Mâlik'ten rivayet etti Şöyle demiş:
Uhud harbi kopunca insanlardan bazıları Peygamber (SaUailahü Aleyhi veSellem)m yanından bozguna uğradılar. Ebû Talha ise

Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seîîem)"in önünde onun üzerine deriden bir kalkan tutuyordu. Ebû Talha şiddetle ok atan atıcı bir adamdı. O gün iki veya üç yay kırdı. Beraberinde ok torbası bulunan bir adam geçerken hemen Peygamber (SaUailahü A leyhi ve Selkm): «O okları EbO Talha'ya saç!» buyururdu.
Nebiyyullah (SaUailahü Aleyhi ve Sellem) uzanıp düşmana bakıyor; Ebû Talha:
— Yâ Nebiyyallah! Annem babam sana feda olsun, uzanıp bakma! Düşmanın oklarından sana bir ok isabet etmesin! Göğsüm onlara senin göğsünden daha yakm olsun! Diyordu.
Yemin olsun ki, Âişe binti Ebî Bekir ile Ümmü Süleyrn'i paçalarını sıvamış halde gördüm. Baldırlarının bileziklerini görüyordum. Su tulumlarını sırtlarında taşıyor; sonra gazilerin ağızlarına boşaltıyor; bilâhare dönüp tekrar dolduruyor; ve gelerek yine cemaatin ağızlarına boşaltıyorlardı. Vallahi uyuklamaktan Ebû Talba'nın elinden ya iki yahut üç defa kılıç düştü,.
Bu hadîsi Buhâri -Cihâd» ve «Menâkıbü'l-Ensâr» bahislerinde tahrîc etmiştir,
Kadıniarın paçalarını sıvayarak bacaklarım ve zînetlerini göstermeleri haram ise de bu harpte henüz tesettür âyeti inmemiş; onlara bakmak haram edilmemişti. Bir de burada Hz. Enes kasden baktığını söylememiştir. Binâenaleyh onun görmesi kasıdsız ve anî olup; devam etmediğine hamlolunmuştur.
Hadîs-i şerif, Hz. Ebî Ta1ha'nın menkabesine ve harpte kadınların da erkeklerle birlikte kendilerine, münâsib vazifeler görebileceklerine delildir.
Buradaki uyuklama Allah'ın mü'minlere bir lütfü olmuştur. Teâlâ Hazretleri mü'minlerin pek üzüldüğünü ve düşmanın hücumundan korktuklarını bildiği İçin üzerlerine uyku İndirmiş; bu suretle gevşeyip azimlerinin kırılmasını önlemiştir.

48- Gazi Kadınlara Bahşiş Verilip Hisse Verilmemesi ve Düşman Çocuklarını Öldürmenin Yasak Edilmesi Babı

137- (1812) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rîvAyci eti. ;Ded: ki) : Bize Süleyman (yâni İbrıi Bilâl) Ca'fer b. Muhammed'den, o da fcabasından, o da Yezîd b. Hürmüz'den [43] naklen rivayet etti ki, Necdet, İbni Abbas'a mektup yazarak ona beş şey sormuş, İbni Abbâs:
— Bir ilmi gizlemiş olmasam buna (cevap) yazmazdım! Demiş. Necdet ona şöyle yazmış: «Bundan sonra : Bana haber ver:**1)** Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarla kirlikte gaza eder mi idi?**2)** Onlara bisse ayırır mı idi? **3)** Çocukları öldürür mü idi? **4)** Yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer? **5)** Beşte bir kimin hakkıdır?» İbni Abbâs ona şu cevabı yazmış:
«Bana mektup yazarak: Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi veSellsm)kadta-larla birlikte gaza eder mi idi? diye sordun. (Evet) onlarla birlikte gaza ediyordu. Onlar da yaralıları tedâvî ediyor; kendilerine ganimetten bir şeyler veriliyordu. Hisseye gelince : Onlara hisse ayırmamışlar. Şüphesiz Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) çocukları da öldürmezdi. O halde sen de çocukları öldürme!
Bana yazarak: Yetimin yetimlik müddeti ne zaman sona erer? diye sordun. Ömrüme yemîn ederim ki, adam vardır, sakalı biter de hâlâ kendi hakkını almaktan zayıf, kendi nâmına vermekten zayıftır. İşte kendisi için başkalarının aldığının elverişlisinden almağa başladı mı artık ondan yetimlik gitti demektir.
Bana yazarak: Beşte tirin kime verileceğini sordun. Biz: Bu bizim hakkımızdır derdik, fakat kavmimiz bunu bize kabul etmedi.»

138- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ikisi birden Hatim b. İsmail'den, o da Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından, o da Yezîd b. Hürmüz'den naklen rivayet etti ki, Necdet, İbni Abbâs'a mektup yazarak ona bir takım meseleler sormuş... Râvi, Süleyman b. Bilâl hadîsi gibi rivayet etmiştir. Yalnız Hâtim'in hadîsinde şu ifâde vardır: «Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) çocukları öldürmezdi. Sen de çocukları Öldürme! Meğer ki, Hadir'ın [44] öldürdüğü çocuktan İrildiğini bilmiş olasın!»
İshâk, Hâtim'den rivayet ettiği hadîsinde ; «Mü'minİ avırt edersin. Ve kâfiri öldürür : Mü'nini bırakırsın!» ifadesini ziyâde etmiştir.

139- (...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : lîizo Siif-yân. İsmail b. Ümeyye'den, o da Saîd El-Makburî'den. o da Yeziıl h Hürmüz'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Necdet b. Ânıir El-Harûrj, İbni Abbâs'a mektup yazarak ona ganime malının V.aşmda bulunan köle ile kadına taksim yapılıp yapılmayacağını, çocukların öldürülmesini, yetimden yetimlik hükmünün ne zarlar. Jtesi!*»-ceğini yakın akrabanın kimler olduğunu sordu. O da Yezîd'e şuaları ftiy-ledi:
«Yaz ona! Şayet bir ahmaklığa düşmeyecek <;lsa ona ya/inazdnn. Vaz!
Sen bana mektup yazarak ganimet malının başında bulunun ksuînrn köleye bir şey taksim edilir mi? diye sordun. Onlara İtir şey yoktur : Meğer ki kendilerine Mr parça hediyje verile!
Bana yazarak çocukların öldürülmesi meselesini sordun! Şüphesiz ki Resûlüllah (SaiUıtlahii Aleyhi ve Sellem) onları öldürmemiştir. Sen dahî onları öldürme! Meğer ki Musa'nın arkadaşının öldürdüğü çocuktan bildiğini sen de onlardan bilesin!
Bana yazarak yetimi, ondan yetimlik isminin ne zaman kesileceğini sordun. Muhakkak ki, bâlig oluncaya ve kendisinden erginlik sezilinceye kadar ondan yetimlik ismi kesilmez.
Bana yazarak yakın akrabanın kimler olduğunu sordun. Biz. bunların kendimiz olduğunu söyledik. Ama kavmimiz bunu kabul etmedi.»

(...) Bize bu hadîsi Abdurrahmân b. Bişr El-Abdî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sülyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ümeyye Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Yeiîd b. Hürmüz'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Necdet, îbni Abbâs'a yazdı... Ve râvi bu hadisi yukarki hadîs gibi rivayet etmiştir. Ebû İshâk dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân bu hadîsi bütün uzunluğu ile rivayet etti.

140- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Ded ki) : Ben Kays'ı, Yezîd b. Hürmüz'den rivayet ederken dinledim. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti (Dedi ki) : Bana Kays b. Sa'd, Yezîd b. Hürmüz'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Necdet b. Âmir, İfcni ALbâs'a mektup yazdı, lbni Abbâs onun mektubunu okurken ve cevâtını yazarken ben yanında idim. İbni Abbâs:
«Vallahi, bu adamı içine düşeceği bir pislikten nnen'etmiş olmasam ona cevap yazmaz; memnun etmek istemezdim!» Dedi. Ve kendisine, şöyle yazdı: «Sen Allah'ın zikrettiği yakın akrabanın sehınini, tunların kimler olduğunu sordun. Gerçekten biz Resûlüllah (Sallafahü Aleyhi ve Sellem) in akrabası kendimiz olduğumuza kaildik. Ama bunu kavmimiz kabul etmedi.
Sen yetimin yetimliğinin ne zaman geçeceğini de sordun. Yetini nikâh çağma erişir de kendisinden erginlik sezilir ve nalı kendisine verilirse onun yetimliği geçmiş demektir.

Resûlüllah (Sctllathhü Aleyhi ve Sellem) müşriklerin çocuklarından kün-seyi öldürür mü idi? diye sordun. Şüphemiz ki, Kesûtiiüüh (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)on\nrdan hiç bir kimseyi öldürmezdi. Sen dahî, onlardan kimseyi Öldürme! Meğer ki Hadır'in öldürdüğü vaki*, o çocuk hakkında Lildiği şeyi sen de onlardan bilir olasm!
Kadınla köle harbe iştirak ederlerse her tir/'.ne ma'lûm Lir hisse var tin ganimetlerinden kendilerine bir şeyler verü.e!» mıdır? Diye sordun. Onlar için ma'lûm bir hisse yoktur. Meğer ki, cenıaa-

141- (...) Bana Ebû Küreyb de rlvâjet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Süleyman El-A'meş, Muhtar b. Sayfî'den, o da Yezîd b. Hürmüz'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Necdet, İbni Abbâs'a yazdı... Verâvi hadîsin bir kısmını zikretmiş; fakat kıssayı, hadîslerini sıraladığımız râvi ler gifci tamamlamamıştır.
ibni Abbâs (Radiya}'Itfou anlı)'nn Necdet'e mektup yazmak istememesi bid'atçılardan olduğu içindir. Necdet, Haricîler 'in Harûrî kabilesindendi. Fakat bir ilmi gizleyen kimseye verilecek cezayı hak etmiş olmamak için cevap vermeye kendini mecbur saymıştır.
Necdet'in sorduğu yetimliğin ne zaman biteceği suâlinde amaksad: Yetimliğin hükmüdür; yoksa yetimlik bulûğa ermekle biter. Fakat hükmü hâlâ bakidir. O ancak rüşdünü isbat ettikten sonra nihayete erer.
Ganimetin beşte birinden murâd da: Beşte birinin beşte biridir. Bu miktarı Cenâb-ı Hak, Peygamberinin yakın akrabasına tahsis buyurmuştur. Bunların kimler olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ekseri ulemâya göre Benî Haşim ile Ben î'1-Muttali b 'dirler.
Hz. îbni Abbas'm: «Ama tunu kavmimiz kabul etmedi.» sözü: «Benî Ümeyye 'den gelen hükümdarlar bizi hak sahibi tanımadı; onlara, göre ganimetin bu miktarını bizlere vermek muayyen bir hak değildir; başka yerlere de verilebilir» mânâsına gelir. Ebû Dâvûd'un «Sünen»'inde açıklandığına göre Necdet'in bu suâlleri İbni Zübeyr fitnesi zamanına rastlamıştır. îbni Zübeyr fitnesi hicretten altmış küsur sene sonra, olmuştur. îmam Şafiî İRahimehullah) : «Caiz ki îbni Abbâs (bunu kavmimiz bize kabul etmedi) sözü ile sahabeden sonrakileri kasdetmiş ola! Bunlar da Ye-zîd b. Muâviye'dir.» demiştir.
«Sen de çocukları Öldürme! Meğer ki . Hadır'ın öldürdüğü vakit o Çocuk hakkında bildiği şeyi sen de onlardan bilir olasın!»- ifâdesinin mânâsı şudur:
«Çocukları öldürmek helâl değildir. Senin de Hızır (Aleyhisselâm) in bir çocuğu Öldürmesi ile istidlal ederek onları öldürmen helâl olamaz. Çünkü Hızır fAleyhisselâm) o çocuğa alettâyîn Allah'ın emri ile öldürmüştür. Nitekim kıssanın sonunda :
(Onu ben kendi filerimle yapmad'm!) diyerek bu ciheti beyân etmiştir. Şu halde bir çocuk hakkında Allah'ın böyle bir emri olduğunu biliyorsan onu öldür. Ama böyle bir emir olduğunu bilmediğine göre çocuğu öldürmek de sana haramdır!»
îshâk'in rivâyetindeki: «Mü'mini ayırt edersin! Ve kâfiri öldürür; mü'mini bırakırsın!» ifadesi dahî aynı şekilde te'vîl olunur. Yâni: «Hangi çocuk bulûğ çağma kadar yaşarsa mü'min, hangisi kâfir olacağını bilip ayırmalısın! Ve kâfir olarak bulûğa erecek olanı öldürürsün! Nitekim Hz. Hızır böyle yapmıştır. Lâkin senin bunu bilmediğin ma'lûmdur. O halde hiç bir çocuğu öldürme!» demektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kadınlar harbe iştirak ederek yaralıları tedâvî gibi hizmetler görebilirler.
2- Harbe iştirak eden kadına ganimetten erkek hissesi verilmeyip sadece radh denilen bir parça hediyye verilir. İmamÂzam'Ia Sevrî, Leys, Şafiî ve cumhûr-u ulemânın mezhebleri budur. Evzâî : < Kadın harbeder yahut yaralılara bakarsa erkek gibi hisseye hak kazanır.» demiş; imam Mâlik ise kadına radh bile verilemi-yeceğine kail olmuştur.
3- Harbe iştirak eden kölenin hükmü îmam Âzam'la cum-hûra göre kadının hükmü gibidir. îmam Mâlik'e göre köleye de bir şey verilmez. Hasan, ibni Şîrîn, Nehaî ve Hakem: «Harbederse kendisine hisse verilir.» demişlerdir.
4- Ehl-i harp düşmanın çocuklarını öldürmek memnu'dur. Ancak gerek çocuklar gerekse kadınlar harbederlerse Öldürülmeleri caiz olur.
m~ Yetîm hükmü, malında müstakil olarak tasarrufa başlamakla sona örer. Buna eski tâbiri ile sinni ruşd denir. İmam Âzam'a göre sin-ni ruşd yirmi beş yaştır. Sinni rüşde vasıl olduğu halde olgunluk ve erginlik gösteremeyen kimse İmam Mâlik ile birçok ulemâya göre hacredilir. îmamÂzam hacredilmeyeceğine kail olmuştur.

142- (1812) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrahîm b. Süleyman, Hişâm'dan, o da Hafsa binti Sîrîn'den, o da Ensardan Ümmü Atıyye'den naklen rivayet etti. Ümmü Atıyye şöyle demi;:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte yedi gazada bulundum. Menzillerinde onların arkalarında bulunur; kendilerine yemek yapar; yaralıları tedâvî eder; hastalara bakardım.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Hassan bu isnâdla ju hadîsin benzerini rivayet etti.
Bu rivayet de kadınların harplere iştirak edebileceğine delâlet etmektedir. Bu babdaki sözümüzü bir daha tekrarlayalım! Evet, islâmî şartlara tamamı ile uyulduğu takdirde bu caizdir. Fakat zamanımızda maalesef caizdir fetvasını vermeye imkân yoktur. Müslüman kadınları bugünün şartları muvacehesinde erkeklerle birlikte harbe iştirak edemezler.
Şunu hiç bir vakit unutmamalar ki, bugün İslâm âleminin kördü-ven gibi arkasından koşarak taklîd ettiği batıda da arada sırada kadınlar askere alınmağa başlanmıştır. Meselâ Amerikalılar 'in askere moral (!) vermek için Kore 'ye sahne kadınları ve dansözler gönderdiklerini gazetelerde okuduk! Hil1er harbinde Rus1ar'in Bulgaristan'a getirdikleri ordusunda birçok kadınlar vardı. Bunlann erkeklerle bir arada yattıklarını; hamamlarda beraberce yıkandıklannı... gözümüzle gördük. Çünkü o zaman henüz hicret etmemiştik. Hicret, bu fecî manzaralar gözle görüldükten sonra başlamıştır.
îşte askere alınan veya sadece harbe iştirak eden müslüman kadını da bu akıbete uğrayacaksa bu meseleye kıyamete kadar : «Hayır! Caiz değildir!» fetvası verilir.

49- Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'in Gazalarının Sayısı Babı

143- (1254) Bize Muhammen1 b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lafız İbnü'l-Mtisennâ'mndır. (Dediler ki) : Bize Muhammen1 b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshâk'dan naklen îrivâ-yet etti ki, Abdullah b. Yezîd halkla yağmur duasına çıkmış. Ve iki rek'at namaz kılmış. Sonra yağmur duası yapmış. Abdullah şunları söylemiş:
Derken o gün Zeyd b. Er kam'a tesadüf ettim. Onunla aramızda bir adamdan başka kimse yoktu. (Yahut onunla aramızda bir adam vardı.) Ona:

— Kestdüllah (SallaUahü Aleyhiive Sellem) kaç gaza yaptı? diye sordum.
— On dokuz! cevâbını verdi.
— Yâ sen onunla birlikte kaç gaza yaptın? Dedim.
— On yedi gaza! cevâbını verdi.
— Onun yaptığı ilk gaza hangisidir? diye sordum.
— Zâtü'l-Useyr yahut Zâtü'l-Uşeyd'dir. [45] Dedi.

144- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr[46], Ebû İshâk'dan, o da Zeyd b. Erkanı'dan naklen rivayet etti. Ebû İshâk onu Zeyd b. Erkam'dan dinlemiş, ki Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ondokuz gaza yapmış, fakat hicret ettikten sonra bir defa hacc etmiş; Haccttü'l-Vedâı! Ondan başka haccetmemiş.

145- (1813) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravlı b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir h Atdillâh'ı:
«Ben Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 1e tirlikte on dokuz gazaya iştirak ettim!» derken işitmiş. Câbir :
— Bedir'Ie Uhud gazâlarmda Vulunamadım. Bavam men'etii. Ama (babam) Abdullah Uhud günü öldürülünce bir daha hiç bir gazada Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selleml'dçn geri kalmadım! Demiş.

146- (1814) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Hubâb rivayet etti. H.
Bize Saîd b. Muhammed El-Cermî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Turneyle rivayet etti. Her iki râvi demişler ki: Bize Hüseyn b. Vâkid, Abdullah b. Büreyde'den, o da tabasından naklen rivayet etti:
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setlem) on dokuz gaza yaptı; bunların sekizinde harb etti.» demiş.
Ebû Bekir «minhünne» demedi. O hadîsinde : «Bana Abdullah h. Bü-reyde rivayet etti.» dedi.

147- (...) Bana Ahmed b. Hanbel de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman, Kehmes'den, o da İbnü Büreyre'den, o da babasından naklen rivayet etti ki, babası, ResûlüIIalı (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) le birlikte on altı gazada bulunduğunu söylemiş.

148- (1815) Bize Muhammed b. Ahbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni îbni İsmail) Yezîd'den —ki İfcni Ebî Ubeyd'dir— rivayet etti. (Demiş ki) : Seleme'yi şunları söylerken işittim:
Ben Resûtüllah (Salla'.lahü Aleyhi ve Sellem)'e Hrlikte on yedi gazada bulundum. Gönderdiği hcy'etler meyânında dokuz gazaya çıktım. Bir defa kumandanımız Efcû Bekir, bîr defa da tJsâme b. Zeyd idi.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim hu İsnadla rivayet etti. Yalnız o her iki yerde de: «Yedi gaza» dedi.
Bu rivayetleri Buhâri «Megâzî» bahsinde; Zeya b. Erkam hadisini Tirmizî «Cihâd»!da tahrîc etmişlerdir.
Megâzi ,ulemâsı Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemj Efendimizin gaza ve seriyyelerinin sayısı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Yâkub b. Süfyân'in Mekh'ûl 'den rivayetine göre onsekizdir. Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bunların sekizinde bizzat harb etmiştir. Zührî Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) 'in yirmi dört gaza yaptığını söylemiştir. Abd b. umeyd'in «Müsned*'inde Hz. Câbir b. Abdi1 1âh'm : «Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) firmi dört gaza yaptı.» dediği zikredilmektedir.
îbni Sa'd ve başkaları Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in gazaları ile seriyyelerini vuku' tertiblerine göre sıralamış; ve yirmi yedi gaza ile elli altı seriyye yaptığı anlaşılmıştır. Onlara göre ResûlÜlIah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bu gazaların dokuzunda bizzat harbetmiştir ki, onlar da Bedir, Uhud, Müreysî1, Hendek, Kurey-za, Hayber, Mekke 'nin fethi, Huneyn ve Tâif gazalarıdır. Ancak Mekke 'nin fethinde harbe iştirak etmesi, Mekke'nin harben alındığını söyleyenlere göredir. Bu meselenin ihtilaflı olduğunu evvelce görmüştük. Babımızın bir rivayetinde Hz. Büreyde'nin : «Bu gazaların sekizinde bizzat harbetti.» demesi ihtimâl ona göre Mekke sulh yolu ile alındığındandır.
«Tevlîh» sahibi Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in gaza ve se-riyyelerinin yüz küsura baliğ olduğunu söyler.
Burada Hz. Câbir : «Ben Bedir 'le Uhud gazalarında bulunmadım.» diyor. Mamafih mesele yine ihtilaflıdır. Bâzıları Bedir, bazıları da Uhud gazasına iştirak ettiğini söylemişlerdir.

50- Zatü'r-Rikaa' Gazası Babı

149- (1816) Bize Ebû Âmir Abdullah b. Berrâd El-Eş'arî ile Mu-hammed b. Alâ' El-Hemdânî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Amirindir (Dediler ki) : Bize Ebû Usâme, Büreyd b. Ebî Bürde'den, o da Ebû Bürde'-den o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Altı nefer olduğumuz hâlde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'Ie birlikte bir gazaya çıktık. Aramızda bir deve vardı ki, ona nevbetleşe biniyorduk. Derken ayaklarımız delindi. Benim ayaklarım da delindi ve tırnaklanın düştü. Artık ayaklarımıza çaput sarıyorduk. İşte ayaklarımıza çaput sardığımız için bu gazaya: Zâtü'r-Rikaa' gazası adı verildi.
Ebû Bürde demiş ki: «Ebû Mûsâ tu hadîsi rivayet etti; sonra bunu karîh gördü. Gâlibâ amelinden bir şey ifşa etmiş olacağından kerih gordü.»
Ebû Üsâme: «Bana Büreyd'den başkası (Allah onun mükâfatını verir.) cümlesini ziyâde etti.» demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Megâzî» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hz. Ebû Mûsâ El-Eş'arî ile birlikte harbe iştirak eden altı kişinin deEş'arîler 'den olduğu anlaşılıyor.
Zâtü'r-Rikaa' gazası îbni îshâk'a göre hicretin dördüncü yılında Benî Nâdir gazasından sonra vuku' bulmuştur, îbni Sa'dile ibni Hibbân hicretin beşinci yılında olduğunu söylemişlerdir. Buhâri buharbin Hayber gazasından sonra yapıldığına meyi etmiştir.
KesûMillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu harbe kaç kişilik bir ordu ile iştirak ettiği dahî ihtilaflıdır. Bâzılarına göre dörtyüz, bir takımlarına göre yediyüz kişi ile iştirak etmiştir. Beyhakî bu ordunun 800 kişiden mürekkeb olduğunu söyler.
Zâtü'r-Rikaa' gazasına Eâcîb gazası denildiğini de söyleyenler vardır. Rikaa': Ruk'anin cem'idir. Ruk'a: Yama, çaput mânâsına gelir. Hadîste de bildirildiği vecihle ashâb bu gazada ayaklarına çaput sardıkları için ona Zâtü'r.Rikaa1 denilmiştir. Nevevî : «Adlandırmanın sebebi hususunda sahîh olan budur.» diyor. Bâzıları orada bulunan beyaz, siyah ve kırmızı renkli bir dağ sebebi ile bu adın verildiğini söylemiş; bir takımları da gazaya oradaki bir ağacın adı verildiğini iddia etmişlerdi; hattâ ashabın sancaklarında yamalar bulunduğu çin Zâtü'r-Rikaa' denildiği kanaatinde olanlar da vardır. Nevevî bunların toptan sebep teşkil edebileceğini de muhtemel görüyor.

Hadîs-i şerîf, sâlih amellerin ve hak yolunda çekilen meşakkatlerin gizli tutulması müstehab olduğuna, bir maslahat ve fayda görülmedikçe bu gibi şeylerin açıklanmaması gerektiğine delâlet etmektedir.

51- Gazada Kafirden Yardım Dilemenin Keraheti Babı

150- (1817) Bana Zühyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahmân b. Mehdî, Mâlik'den rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Ebû't-Tâhir de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Vehb, Mâlik b, Enes'den, o da Fudayl b. Ebî Ab-dillâh'dan, o da Abdullah b. Niyâr EI-Eslemı'den, o da Urvetü'bnü-z Zü-beyr'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'va zevcesi Âişe'den naklen onun şöyle dediğini rivayet etti:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir tarafına yola çıktı. Har-ratü'l-Vetera'ya varınca kendisine bir adam yetişti ki, bu adamın cür'et ve cesareti söyleniyordu. Bu sebeple Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabı onu gördükleri vakit sevindiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem /e yetişince ona :
— Sana tâbi' olmak ve seninle beraber yaralanmak için geldim, dedi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Allah'a ve Resulüne îmân ediyor musun?» diye sordu.
— Hayır! dedi.
«öyle İse dön! Ben asla bir müşrikten yardım alamam!» • uyurdular.
Âişe demiş ki:
Sonra gitti. Ağacın yanına vardığımızda o adam ResûlüUa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e yine yetişti; ve ona ilk defa söylediği gibi söyledi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de. ona ilk defa söylediği gibi söyledi.
«Öyle ise dön! Ben asla bir müşrikten yardım alamam!» buyurdu. Sonra döndü: Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Beydâ'da yetişti. O da ilk defa dediği gibi:
«Allah'a ve Resulüne îmân ediyor musun?» diye sordu. Adam:
__ Evet! cevâbını verdi. ResûlüHah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Ö halde yürü!» buyurdular.
Veera : Medine'ye dört mil mesafede bir yerdir. Bâzıları bu kelimeyi Vebra okumuşlardır.
Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben asla bîr müşrikten yardım alamam!» buyurmuştur. Başka bir hadîste Safvân b. Ümeyye müslüman olmadan önce onun yardımından faydalandığı rivayet olunmuştur. Ulemâdan bazıları mutlak surette babımız hadîsi ile amel ederek kâfirden istifadenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Diğerlerine göre şayet kâfir müslümanlar hakkında iyi niyet gösterir ve onun yardımına ihtiyaç da varsa istifade caiz, aksi takdirde mekruhtur. İşte bu babtaki iki hadîs bu iki hâle hamledilir. Kâfir harbe izinle iştirak ederse kendisine atıyye verilir. Ganimetten hisse verilmez. İmam Âzam 'la, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve cumhûr-u ulemânın mezhepleri budur. Zührî ile Evzâî kâfire hisse verileceğine kail olmuşlardır.
Hz. Aişe'nin : «Ağacın yanına vardığımızda...» demesine bakılırsa onun da orduyu teşyî' edenlerle beraber olduğu anlaşılır. Mamafih bu sözle kendisi bulunmadığı halde müslümanları kasdetmiş olması da caizdir.

---

[1] Süre-i Tevbe, âyet; 29.
[2] Vergi.
[3] Fey': Harbe teşvik için bâzı gazilere verilen ganîmet malıdır. Ganîmet: Düşmandan kahran alınıp harbten sonra hisselerine göre gâzîlere dağıtılan maldır. Gaziye hissesinden fazla olarak verilen mala da nefel denir.
[4] Abdullah b. Mes'Üd (R.A.).
[5] Ebû Süleyman Huleyd yahut Halîd b. Ca'fer. Basralıdır. îbni Maîn mevsuk bir râvi olduğunu söylemiştir.
[6] Ebû Abdillâh Müstenır b. Reyyân Basralıdır. Nesâî onun hakkında: «Mevsuk ve erenlerdendir.» demiştir.
[7] Bofâl sûresi, İye»: 46-47
[8] Haşr sûresi, âyet: 5.
[9] Enfâl sûresi, âyet: 1
[10] Enfâl sûresi, âyet: 41.
[11] Abdullah b. Ömer'in oğludur
[12] Ebû Muhammed Nâfi' b. Abbâs, Medîneli âzâdlılaıdandır
[13] Müslüman teb'ası olan kâfir.
[14] tbnül-Hattâb (R.A.).
[15] Hz. Ömer'in kapıcısı
[16] Sûre-i Nemi, âyet: 16.
[17] Medine'ye İki veya üç konak mesafede bir yerdir.
[18] Sûre-İ Enfâl âyet: 9. u sûrede Bedir gazası hakkında mufassal âyetler vardır.
[19] Sûre-i Enfâl âyet: 67-69.
[20] Sûre-i Âl-i İmrân âyet:
[21] Peygamber (S.A.V.)'in amcası oğlu ve süt kardeşidir. İsminin künyesinden ibâ- olduğu söylenirse de bâzıları isminin Muğîra olduğunu bildirmişlerdir.
[22] Tevbe Suresi : 25-26
[23] SCtrc-r Yâsîn, âyet: 69.
[24] ismi Abdullah b. Yesâr'dır.
[25] tbni Mes'ûd.
[26] Sûre-İ Isrâ âyet : 81
[27] Sûrc-i Sebe' âyet: 49
[28] Hz. Sen! Bedir'de ve bütün gazalarda Peygamber (S.A.V.J ile beraber bulun-muttur. 38 tarihinde Kûfe'dc vefat etmiş: cenazesini Hz. Alî (R.A.) (çıldırmıştır.
[29] Sûre-i Âl-i İmrân, âyet: 128.
[30] Abdullah b. Mes'ûd.
[31] Ulemâ bunun hata olduğuna ittifak etmişlerdir. Doğrusu Velîd b. Utbe'dir.
[32] Sûre-i Duhâ, âyet : 1-3.
[33] Sûre-İ Kehf, âyet: 23-24.
[34] Sûre-î Hucurât, ftyet: 9.
[35] Lâhik b. Humeyd Basralıdır. TâbÎîn'in meşhûrlanndandır.
[36] Üseyd b. Hudayr.
[37] Hz. Ömer b. Haltâb.
[38] Sabah namazı.
[39] Hacefe ve deraka: Deriden yapma kalkan mânâsına gelirler.

[40] KTafasmı keserim demek istiyor.
[41] Sûre-i Fetih, âyet: 24.
[42] Sûrfr-i Feth, âyet: 24.
[43] Yezîd b. Hürmüz: Medîneli mevsuk bir râvidir. Ömer b. Abdilâzîz'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
[44] Lisanımızda (Hızır) şeklinde telâffuz olunur.
[45] Buhâri'nin bir rivayetinde bu kelime «Asîr> ^eklinde okunmuştur. Meşhur kıraati «Zâtü'l-Uşeyro'dir.
[46] Sahîh-i Müslim'in birçok nüshalarında Züheyr yerine Vüheyb denilmişse de Ab-dülganî doğrusunun Züheyr olduğunu söylemiştir. Zîra Vüheyb Ebû îshak'Ia görüşmemiştir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

58-KİTÂBU'L-CİZYE VE'L- MUVÂDEA MAA EHLİ'Z-ZİMME VE'L-HARB
1- (Harbîlerle Mütâreke Ve Cizye Babı)
2- Bâb: Devlet Başkanı Bir Memleketin Meliki İle (Harbi Ve Ezayı Terketmek Üzere) Barış Anlaşması Yaptığında, Bu Anlaşma O Memleket Halkı İçin Geçerli Olur Mu?
3- Rasûlullah(S)Tn (Ahdine Ve Emânına Giren.) Zimmet Ehliyle İlgili Vasiyyeti Babı
4- Peygamber(S)'İn Bahreyn Toprağından Ayırıp Verdiği Ve Yine Bahreyn Malından Ve Cizyeden Va'd Eylediği Şeyler İle Kâfir Mallarından Harbsiz Alınan Fey' Ve Cizyenin Kimlere Taksim Edileceği Babı
5-Kendisiyle Muahede Yapılmış Bir Zımmîyi Cürmü ; Olmayarak Öldüren Kimsenin Günâhı Babı
6- Yahudi'lerin Arab Yarımadasından Çıkarılması Babı
7- Bâb: (Muâhedeli) Müşrikler, Müslümanlara Ahde Vefasızlık Ve Hıyanet Yaptıkları Zaman Affedilirler Mi?
8- Devlet Başkaninin Ahdi Bozup Döneklik Yapanlar Aleyhine Beddua Etmesinin Cevazı) Babı
9- Kadınların Emân Vermeleri Ve Bir Kimseyi Korumaya Alıp Onu Tehlikeden Kurtarmaları (Yânî Siyâsî Sığınma Hakkı Tanımaları) Babı
10- Bâb: Müslümanların Zimmeti (Ahdi) Ve Emânları Birdir; Onların Azı Da Bu Emânı Yürütür
11- Bâb: Müşrikler Harb Esnasında Kendi Dilleri Üzere Yürüyerek "Saba'nâ" Dedikleri Ve "Biz Müslüman Olduk" Demeyi Güzel Söyleyemedikleri Zaman (Bu Söz Onlardan Kıtali Kaldırmakta Yeterli Olur Mu, Olmaz Mı)?
12- Müşriklerle Mal Ve (Esirler Gibi) Başka Şeyler Mukaabilinde Harbi Ve Ezayı Terketme Ve Barış Yapmafnın Cevazı) İle Ahde Vefa Etmeyenin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli(Nin Beyânı) Babı:
13- Ahde (Mîsâka) Bağlı Kalmanın Fazileti Babı
14- Bâb: Zımmî Olan Kimse Sihr Yaptığı Zaman Ondan Bunun Cezası Affedilir Mi?
15- Düşmanın Gadrinden (Ahde Vefa Etmeyip Bozmasından) Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavlî Bâb
16- Bâb: Ahidli Milletlerin Ahidleri Nasıl Atılıp Bozulur?
17- Muahede Yaptıktan Sonra Gadredip Ahdi Bo^Ân Kimsenin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
18- Bâb
19- (Müşriklerle) Üç Gün Müddet Yâhud Belli Bir Vakit Üzerine Barış Andlaşması Yapılması Babı
20- Bir Vakit Ta'yîn Etmeden Mütâreke Ve Barış Yapma(Nın Cevazı) Ve Peygamberdin (Hayberlilere): "Allah'ın sizleri oturttuğu müddetçe ben sizleri burada oturtuyorum" Kavli Babı
21- Müşriklerin Cesedlerinin Kuyu İçine Atılmasının Ckvâzı) Ve Onların Kokmuş Leşleri İçin Bir Bedel Alınmaması Babı
22- İyi Ve Kötü Kişi İçin Olması Müsâvî Olarak Bir İş Üzerinde Sözleşip De Sözünü Yerine Getirmeyen Kimsenin Günâhı Babı

Rahman ve Hahîm olan Allah'ın ismiyle

58-KİTÂBU'L-CİZYE VE'L- MUVÂDEA MAA EHLİ'Z-ZİMME VE'L-HARB

(Zımmîlerle Cizye, Harbîlerle Mütâreke Akdi Kitabı) [1]

1- (Harbîlerle Mütâreke Ve Cizye Babı) [2]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Kendilerine kitâb verilenlerden ne Allah'a, ne âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hakk dînini dîn olarak kabul etmeyen kimselerle, zelîl ve hakîr kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin" (et-Tevbe: 29) [3].
Buhârî: "Sâgirûn", "Zeliller" demektir. "Meskenet", "Miskîn"in masdandır. "Eskenu min fulânin(yânî: Ondan daha muhtaç)" denilir dedi de, hareket azlığı ma'nâsına olan sükûna gitmedi. Ve Yahûdîler'den, Nasrânîler'den, Mecûsîler'den ve Arab olmayanlardan cizye alınması hakkında gelen rivayet. Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Ebî Necîh'ten söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Mucâhid'e: Şâm ahâlîsinin hâli nedir, onlar üzerinde ferd başına dört dînâr cizye var; Yemen ahâlîsi üzerinde ise bir dînâr cizye var? dedim. Mucâhid: Bu, zenginlik cihetinden böyle yapıldı, dedi [4].

1-.....Ben Amr ibn Dinar'dan işittim, şöyle dedi: Ben Câbir ibn Zeyd ve Amr ibn Evs'in beraberinde oturuyordum. Bu ikisine Be-câle, Mus'ab ibnu'z-Zubeyr'in Basra ahâlîsiyle hacc yaptığı yıl olan yetmişinci hicret senesinde, Zemzem merdivenlerinin yanında tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Ahnef ibn Kays'ın amcası olup Basra Vâlîsi bulunan Cez' ibn Muâviye'nin kâtibi idim. Bize ölümünden bir sene evvel Umer ibnu'l-Hattâb'ın mektubu geldi. Bu mektûbda: "Mecû-sîler'den (kendi âdetleri ve kendi nikâhlarıyle aralarında zevciyet bulunan) her mahrem sahibi (yânı İslâm'a göre nikâh geçmez hısımlık sahibi karı koca) arasını ayırınız!..." diye yazmıştır. (Râvî dedi ki:) Umer başlangıçta Mecûsîler'den cizye almazdı. Nihayet Abdurrah-mân ibn Avf, Rasûlullah(S)'in Bahreyn'in Hecer şehri Mecûsîleri'nden cizye aldığına şehâdet etti. (Bunun üzerine Umer de Mecûsîler'den cizye almağa başladı.)[5]

2-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: BanaUrvetu'bnu'z-Zubeyr, el- Misver ibnu'l-Mahrame'den tahdîs etti, ona da Âmir ibn Luey oğul-ları'nm yeminli dostu olan ve Bedir harbinde hazır bulunan Amr ibn Avf el-Ensârî (R) şöyle haber vermiştir: :
Rasûlullah (S) harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle barış andlaş-ması yapmış ve Bahreyn ahâlîsi üzerine el-Alâ ibnu'l-Hadramî'yi emîr ta'yîn etmişti. Tahsil olunan cizye mallarını getirmek üzere de Rasûlullah, arkadan Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı Bahreyn'e gönderdi.Ebû Ubeyde cizye mallarını ahp Bahreyn'den Medine'ye geldiğinde, En-sâr onun geldiğini işitince -ki bu haberin yayılması sahâbîlerin, Pey-gamber'in beraberinde sabah namazı kıldıkları zamana tesadüf etmişti- Peygamber'in onlara sabah namazını kıldırıp ayrılması ile beraber hemen sahâbîler Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah

sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi ve onlara:
— "Ebû Ubeyde'nin birçok malla geldiğini işitmiş olduğunuzu sanıyorum" buyurdu.
Onlar da:
— Evet yâ Rasûlallah! diye tasdik ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sevininiz ve sizi sevindirecek ni'metleri (bundan böyle her zaman) ümîd ediniz. Allah'a yemin ederim ki (bundan sonra) size fakirlik ve ihtiyaç geleceğinden korkmam. Fakat sizin üzerinize korkmakta olduğum şey, sizden önce gelip geçen ümmetlerin Önüne dünyâ nVmetlerinin yayıldığı gibi sizin önünüze de yayılması, onların birbirlerine bu ni'metlerde hased ettikleri ve en nefîs olanını elde etme yarışına giriştikleri gibi sizin de birbirinizle nefsâniyet yarışına girişmeniz ve bu yarışmanın onları helak ettiği gibi sizleri de helak etmesidir" buyurdu [6].

3-.....Bize Saîd ibnu Ubeydillah es-Sakafîtahdîs edip şöyle dedi: Bize Bekr ibnu Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibnu Cubeyı tahdîs etti ki, Cubeyr ibnu Hayye şöyle demiştir: Urner ibnu'l-Hattâb (halifeliğinin ikinci yılında) müşriklerle harbetmeleri için İran'ın büyük şehirleri üzerine ordular gönderdi. Yapılan savaşlar üzerine Hürmüzân müslümân oldu (Umer de onu yakınları arasına alarak şöyle istişarede bulundu) [7]:
— Ey Hürmüzân! Şimdi ben seninle (İran fetihlerini tamamlamak için) şu Fars, Isfahan, Azerbaycan hakkında istişare ediyorum. Bunlardan, önce hangisinin fethine başlamalıdır? diye sordu.
Hürmüzân cevâb vererek:
— Evet Emîru'l-Mü'minîn! Bu toprakların ve buralarda bulunan müslümân düşmanı halkın benzeri, iki kanadı, iki ayağı ve bir başı bulunan bir kuşun benzeridir. Bu kuşun kanatlarından biri kırılsa (o ölmez), bir kanadı ve bir başı ile iki ayağı üstünde durur. Öbür kanadı da kırılmış olsa bir başı ve iki ayağı ile yaşar durur. Amma kuşun başı ezilirse ayakları da, kanatları da, başı da (kırılır, ezilir) gider. İmdi bu işte baş, Kisrâ'dır. Kanadın biri Kayser'dir, öbürüsü de Fars'tır. Yâ Emîru'l-Mü'minîn! Şimdi siz müslümânlara emrediniz de toptan Kisrâ üzerine hareket etsinler! dedi.
(Bu, İran harb târihinin son derece özetlenmiş birinci safhasıdır.)
Bekr ibn Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibn Cubeyr beraberce söylediler ki, râvî Cubeyr ibnu Hayye (İran vak'alarının ikinci safhasını rivayet ederek) şöyle demiştir: (Kaadisiyye fethinden sonra bir gün) bizi Umer gaza için çağırdı, üzerimize de Nu'mân ibn Mukarrin'i kumandan yaptı. (O da Kaadisiyye fethinden yeni gelmişti. Bu yeni ordu içinde îbn Umer ve sahâbîlerden pekçok kimseler vardı. Biz Medine'den hareket ederken Umer, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye Basra kuvvetleriyle; Huzeyfe'ye de Küfe kuvvetleriyle hareket etmelerini ve Ni-hâvend'de birleşmelerini yazdı -İbn Ebî Şeybe rivayetinden-) Biz de Medine'den hareket edip düşman diyarında Nihâvend'e varıp birleştik. Kisrâmn kumandanı bizi (Fars, Kirman ve diğerlerinden) kırk-bin kişilik bir kuvvetle karşıladı. Ve kumandan tarafından gelen bir tercüman bize:
— Bâzı şeyler soracağım. İçinizden bir kişi bana cevâb versin! dedi.
(Sahâbîlerin hakîm ve hatîblerinden) Mugîre ibn Şu'be:
— Ne istersen sor, dedi. Bunun üzerine o tercüman:
— Sizler nesiniz? dedi. Mugîre şöyle cevâb verdi:
— Biz Arab ırkından birtakım kimseleriz. Biz vaktiyle azgın bir şakaavet, zorlu bir belâ içinde yaşar; açlıktan hurma çekirdiği ve deri parçası sorar; deve yününden ve kıldan elbise giyer; ağaçlara ve taşlara tapardık. Hulâsa biz böyle bir vahşet ve cehalet içinde iken, göklerin ve yerlerin Rabb'i, sânı âlî azameti mütecellî olan Allah bize kendi aramızdan bir peygamber gönderdi. Biz O'nun babasını (aramızdaki şerefini, doğru sözlülüğünü) biliriz. Şimdi Rabb'imizin elçi gönderdiği bu Azîz Peygamberimiz bize, -Siz yalnız bir Allah'a ibâdet edinceye yâhud cizye verinceye kadar- sizinle harbetmemizi emretti. Ve Peygamberimiz Rabb'imizin elçiliğinden olmak üzere bize şunu haber verdi: Bizden cihâd uğrunda öldürülen, asla benzeri görülmemiş ni'metlerle dopdolu olan cennete gider. Şehîd olmayıp da hayâtta kalanlar da sizleri esîr alıp boyunlarınıza mâlik olurlar.
(Mugîre ibn Şu'be bü ateşli hitabesini zeval vakti bitirmişti. Ve harbden başka çıkar yol olmadığını anlamıştı. Kumandanımız Nu'-mân ibn Mukarrin'e harbe başlamasını emretti.) Bunun üzerine Nu'-mân, Mugîre'ye:
— Allah seni, Rasûlullah ile beraber bu vak'a gibi birçok muharebelerde bulundurdu. (Hatırlarsın ki, Rasûlullah gündüzün ilk saatinde harbe başlamazsa, zevalden sonraya te'hîr ederdi.) Şimdi sabr ve teenni size pişmanlık vermez ve sizi düşman gözünde küçük dü-şürmez. Ben de Rasûlullah'm beraberinde kıtalde hazır bulundum. Rasûlullah (S) gündüzün ilk saatinde harb etmezse (zevalden sonra) rüzgârlar esip namazlar kıhnıncaya kadar beklerdi, dedi. (Ve müsâ-id zamanda hücum emrini verdi.) [8]

2- Bâb: Devlet Başkanı Bir Memleketin Meliki İle (Harbi Ve Ezayı Terketmek Üzere) Barış Anlaşması Yaptığında, Bu Anlaşma O Memleket Halkı İçin Geçerli Olur Mu? [9]

4-.....Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde Tebûk'e gaza etmiştik. (Bu sefer esnasında) Eyle Meliki (Buhne -yâhud Yuhannâ- ibn Ru'be Peygamber'in huzuruna geldi, sulh oldu, cizye vermeyi kabul etti,) Peygamber'e (Düldül adlı) beyaz bir katır hediye etti. Ve kendisine de bir Yemen bürdü giydirdi. Peygamber de ona sahil boyundaki köyler halkı hakkında bir emânnâme yazdı [10].

3- Rasûlullah(S)Tn (Ahdine Ve Emânına Giren.) Zimmet Ehliyle İlgili Vasiyyeti Babı

Zimmet, ahdden ibarettir. 111 ise hısımlıktır [11].

5-.....Bize Ebû Cemre tahdîs edip şöyle dedi: Ben Cuveyriye ibnu Kudâme et-Teymî'den işittim, şöyle dedi: Ben Umer ibnu'l-Hattâbı(R)'dan işittim. Ona:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Bize vasiyyet eyle! dedik. Umer:
— Sizlere Allah'ın zimmetini yerine getirmeyi tavsiye ediyorum. Çünkü bu, Peygamber'inizin zimmeti ve lyâlinizin rızkıdır, dedi (Zım-mîler'den alınmakta olan cizye ve haracı kasdetti) [12].

4- Peygamber(S)'İn Bahreyn Toprağından Ayırıp Verdiği Ve Yine Bahreyn Malından Ve Cizyeden Va'd Eylediği Şeyler İle Kâfir Mallarından Harbsiz Alınan Fey' Ve Cizyenin Kimlere Taksim Edileceği Babı

6-.....Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Bahreyn toprağından (yânı oranın cizye ve haracından kesip ayırmak yoluyla herbirinin hissesini ta'yîn edip) kendi isimlerine yazmak için Ensâr'ı çağırdı. Ensâr:
— Bize ayırıp verdiğin şeyin benzerini Kureyş'ten olan Muhacir kardeşlerimize de ayırıp verinceye kadar vallahi olmaz (yânı kabul etmeyiz), dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu mal Allah'ın dilediği bu usûl üzere Kureyş Muhacirleri'-ne de âiddir" buyurdu.
Ensâr, Muhâcirler'in durumu hakkında ısrar ederek bunu Pey-gamber'e söylüyorlardı. Sonunda Peygamber, Ensâr'a hitaben:
— "Benden sonra siz Ensâr topluluğu yakın bir gelecekte başkalarının size tercih edilmesini göreceksiniz. O takdirde sizler (havz başında) bana kavuşuncaya kadar sabrediniz!" buyurdu [13].
Bu hadîsin bir rivayeti Şirb Kitâbı'nda da geçmişti.

7-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Eğer Bahreyn malı bize gelmiş olursa muhakkak sana şöyle şöyle ve şöyle (avuçlar) veririm" buyurdu.
Nihayet Rasûlullah'm ruhu alındı, akabinde Bahreyn malı geldi. Ebû Bekr:
— Her kimin Rasûlullah yanında bir va'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.
Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e geldim ve:
— Rasûlullah (S) bana: "Şayet bize Bahreyn malı gelmiş olursa sana muhakkak (avuçlayarak) şöyle şöyle ve şöyle veririm" buyurdu, dedim.
Ebû Bekr bana:
— Avuçla! dedi.
Ben de bir avuç avuçladım. Ebû Bekr bana:
— Bu avuçladığmı say! dedi.
Ben de onu saydım. Onun beşyüz olduğunu gördüm. Ebû Bekr bana binbeşyüz verdi [14].
Ve İbrahîm ibnu Tahmân, Abdulazîz ibn Suheyb'den söyledi ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e Bahreyn'den (cizye ve ha-râc) malı getirildi. Peygamber:
— "Malı mescide dökün!" buyurdu.
Bu, Rasûlullah'a gönderilen en kesretli mal olmuştu. Rasûlullah o malı dağıtırken Abbâs (R) huzuruna geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Bana da ver! Çünkü ben kendim için de, Akîl için de fidye vermiştim, dedi.
Rasûlullah ona:
— "Al" buyurdu.
Abbâs da avuç avuç elbisesinin içine boşalttı. Sonra onu kaldırmaya davrandı, fakat kaldıramadı.
— Yâ Rasûlallah, birine emret de onu bana kaldırsın, dedi. Rasûlullah:
— "Hayır olmaz" buyurdu. Bu sefer Abbâs:
— "Öyleyse onu sen kaldır, üstüme at!" dedi. Rasûlullah yine:
— "Olmaz!" buyurdu.
Bunun üzerine Abbâs aldığı malın birazını döktükten sonra, yine kaldırmaya davrandı. Fakat yine kaldıramayınca:
— Yâ Rasûlallah, birine emret de üzerime kaldırsın! dedi. Rasûlullah yine:
— "Olmaz" buyurdu. Abbâs yine:
— Bari onu sen üzerime kaldırıver, dedi. Rasûlullah yine:
— "Olmaz" buyurdu.
Bunun üzerine Abbâs birazını daha döktü. Sonra onu sırtına yüklenip gitti. Rasûlullah (S) onun hırsına olan hayretinden dolayı bize görünmez oluncaya kadar Abbâs*m arkasından gözünü ayırmadan bakıp durdu. Rasûlullah o maldan orada bir dirhem bakî oldukça, oradan ayrılmadı [15].

5-Kendisiyle Muahede Yapılmış Bir Zımmîyi Cürmü ; Olmayarak Öldüren Kimsenin Günâhı Babı

8-.....Bize Mucâhid ibn Cebr, Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herhangibir kişi muâhedeli bir zımmtyi (haksız yere) öldürürse cennet kokusu kırk yıllık mesafeden duyulup hissedilir olduğu hâlde o kaatil kişi cennet kokusunu koklayamaz" buyurmuştur [16].

6- Yahudi'lerin Arab Yarımadasından Çıkarılması Babı

Umer de Peygamber(S)'in Yahûdîler'e:
"Allah'ın sizleri yerinizde bıraktığı müddetçe ben sizleri yerinizde bırakıyorum" buyurduğunu söylemiştir [17]

9-.....EbûHureyre (R) şöyle demiştir: Biz mescidde bulunduğumuz bir sırada Peygamber (S) yanımıza çıkageldi ve:
— "Yahudiler'in yurduna yürüyünüz!" diye emretti.
Biz O'nun beraberinde olarak yola çıktık ve nihayet Beytu'l-Mıdrâs denilen (âlimlerinin bulunduğu ve Tevrat okuttukları) yere vardık.
Peygamber:
— "(Ey Yahûdî topluluğu!) Müslüman olunuz da selâmette kalınız. Ve iyi biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arazîden çıkarmak istiyorum. Binâenaleyh sizden her kim kendi malından taşıyamayacağı birşeyi olursa onu satsın. Size söylediğim sözü işitmezseniz iyi biliniz ki Arz ancak Allah 'a ve Rasûlü 'ne âiddir" buyurdu [18].

10-.....İbn Abbâs (R) şöyle diyordu: O perşembe günü; o perşembe günü ne acı gündü! dedi de, sonra ağladı; hattâ gözyaşları yerdeki çakılları ıslattı. (Saîd ibn Cubeyr dedi ki:) Ben:
— Ey Abbâs oğlu! O perşembe günü nedir? dedim. İbn Abbâs dedi ki:
— Perşembe günü Rasûlullah'm ağrısı şiddetlenip arttı. Bunun üzerine: "Bana bir kürek kemiği getirin. Size bir kitâb (bir vasiyetname) yazdırayım ki, ondan sonra ebediyyen yolunuzu şaşırmayası-nız!" buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilâf edip çekiştiler. Rasûlullah: "Hiçbir peygamberin yanında ihtilâf edip çekişmek lâyık ve doğru olmaz" buyurdu. Oradakiler: Rasûlullah'm nesi var (hastalığın şiddetinden dolayı) sayıkladı mı? Bunu kendisinden almak isteyin! dediler. Rasûlullah: "Beni (kendi hâlime) bırakınız. Benim şu içinde bulunduğum (murakabe ve Allah'a dönüş hazırlığı) hâl, sizin beni da'vet ettiğiniz (yazı yazmak gibi) şeylerden hayırlıdır" buyurdu. Ve sahâbîlere üç şey emretti:
a. "Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız!"
b. "Elçilere, ferd ve hey'etlere benim izin verip hediyeler ikram etmekte olduğum gibi, siz de yabancı elçilere, hey'etlere hediyeler vermek suretiyle hürmet gösteriniz" buyurdu.
c. Üçüncüsü hayırlıdır: Ya üçüncüsünden sükût etti, yâhud onu söyledi de ben onu unuttum.
Sufyân ibnu Uyeyne: Bu, râvî Süleyman ibn Ebî Müslim'in sö-zündendir, demiştir [19].

7- Bâb: (Muâhedeli) Müşrikler, Müslümanlara Ahde Vefasızlık Ve Hıyanet Yaptıkları Zaman Affedilirler Mi? [20]

11-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Hayber fetholunduğu zaman Peygamber'e içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. Peygamber:
— "Burada bulunan bütün Yahûdtler'i bana toplayınız!" buyurdu.
Sahâbîler, Peygamber için Yahûdîler'i toplayıp getirdiler. Peygamber onlara:
— "Sizlere birşey soracağım, bana doğru cevâb verir misiniz?" buyurdu.
Yahudiler:
— Evet, doğrusunu söyleriz! dediler. Peygamber onlara hitaben:
— "Sizin babanız kimdir?" diye sordu. Onlar da:
— Fulân kimsedir, dediler. Peygamber onlara:
— "Yalan söylediniz, hayır, sizin babanız fulandır" dedi. Yahudiler:
— Doğru söyledin, deyip Peygamber'i tasdîk ettiler. Bu sefer Peygamber:
— "Size birşey daha sorarsam, bana doğrusunu söyler misiniz?" dedi.
Yahudiler:
— Evet, yâ Eba'l-Kaasım doğru söyleriz. Hem biz yalan söylesek bile babamızı bildiğin gibi, Sen bizim yalanımızı bilirsin, dediler.
Bunun üzerine Peygamber (S) onlara:
— "Cehennem ahâlîsi kimlerdir?" diye sordu. Yahudiler:
— Bizler az bir zaman cehennemde bulunacağız, sonra orada siz bizlere halef olacaksınız, diye cevâb verdiler.
Peygamber de:
— "Haydi buradan yıkılın! Allah'a yemin ederim ki, cehennemde biz size asla halef olmayız!" diye onları reddetti.
Sonra Peygamber:
— "Size birşey daha sorarsam, o şey hakkında bana doğru söyler misiniz?" diye sordu.
Yahudiler:
— Evet yâ Eba'l-Kaasım! diye cevâb verdiler. Peygamber:
— "Şu koyunun içine zehir koydunuz mu?" dedi.
Yahudiler:
— Evet koyduk! dediler. Peygamber:
— "Bu cinayete sizi ne şevketti?" dedi.
Yahudiler:
— Biz şöyle düşündük: Eğer yalancı (peygamber) isen, (koyunu yer, ölürsün) biz de senden müsterih oluruz; eğer gerçek peygamber isen sana bir zarar erişmez, dediler [21].

8- Devlet Başkaninin Ahdi Bozup Döneklik Yapanlar Aleyhine Beddua Etmesinin Cevazı) Babı

12-..... Bize Âsim ibn Süleyman tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes(R)'e kunûttan sordum. Enes:
— Kunût, rukû'dan öncedir, dedi. Bunun, üzerine ben Enes'e:
— Fulân kimse (yânı Muhammed ibn Şîrîn) iddia ediyor ki, sen kunût rukû'dan sonradır demişsin (buna ne dersin)? diye sordum.
Enes:
— O yanlış söylemiştir, dedi.
Sonra bize, Peygamber (S)'in rukû'dan sonra Suleym oğullan'n-dan olan bâzı Arab kabileleri aleyhine duâ ederek bir ay kunût yaptığını tahdîs etti.
Enes sayıda tereddüd ederek dedi ki: Peygamber (S) kırk yâhûd yetmiş kurrâyı, müşriklerden birtakım insanların yanına göndermişti. O kabileler bunlara karşı çıktılar ve onları öldürdüler. O müşrikler ile Peygamber arasında yapılmış bir ahid de vardı. Artık ben Peygamber'in bunlar üzerine hüzünlendiği kadar hiçbir kimse üzerine hüzünlendiğini görmedim [22].

9- Kadınların Emân Vermeleri Ve Bir Kimseyi Korumaya Alıp Onu Tehlikeden Kurtarmaları (Yânî Siyâsî Sığınma Hakkı Tanımaları) Babı

13-.....Bize Mâlik, Umer ibn Ubeydillah'ın âzâdlısı olan Ebu'n- Nadr'dan haber verdi. Ona da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hani'in âzâdlısı Ebû Murre haber vermiştir. Ebû Murre, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni' şöyle derken işitmiştir: Ben Mekke fethi yılı Rasûlullah'ın yanma gittim ve O'nu yıkanıyor buldum. Kızı Fâtıma da O'nu perde ile örtüyordu. Kendisine selâm verdim.
— "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben:
— Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'im, dedim. Rasûlullah (S):
— "Merhaben bi-Ümmü //ûm'm(= Hoşgeldin Ümmü Hâni')" buyurdu.
Yıkanmasından ayrılınca bir tek elbise içinde (yânî sırtındaki bezi) çaprasvârî bağlamış olduğu hâlde sekiz rek'at namaz kıldı. Namaz akabinde ben kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Anamın oğlu Alî, benim ahd ve emân verdiğim fulânı, İbnu Hubeyre'yi öldüreceğini söylüyor, dedim.
Rasûlullah:
— "Yâ Ümme Hâni'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz de ahd ve emân verdik" buyurdu.
Rasûlullah'ın kıldığı bu namaz, duhâ namazı idi [23].

10- Bâb: Müslümanların Zimmeti (Ahdi) Ve Emânları Birdir; Onların Azı Da Bu Emânı Yürütür [24]

14-.....Bize Vekf ibnu'l-Cerrâh, el-A'meş'ten; o da İbrâhîm et-Teymî'den haber verdi ki, babası Yezîd ibn Şureyk şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) hutbe yaptı da şunları söyledi: Bizim yanımızda Allah'ın Kitâbı'ndan başka [okumakta olduğumuz] bir kitâb yoktur. Bir de şu sahîfenin içinde bulunan hükümler vardır. Bunun içinde şunlar yazılıdır, dedi: "Yaralamaların hükümleri, diyet develerinin yaşları, bir de Medine 'nin A îr Dağı 'yla şuraya kadar arası haramdır; kim Medine'nin bu haremi içinde Kitâb ve sünnete aykırı bir bid'at çıkarır yâhud burada bir bid'atçıyı barındırma Allah 'in, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan ne bir nafile ibâdet, ne de bir farz ibâdet kabul olunur. Her kim de velîlerinden başkasını velî edinirse, onun üzerine de bid'atçının üzerine olan la'-netin benzeri olsun! Müslümanların emânı birdir. Her kim bir müs-lümânın verdiği ahdi bozarsa, ona da bunun benzeri olsun (yânî Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun ve ondan ne bir nafile, ne de bir farz ibâdet kabul olunsun) [25].

11- Bâb: Müşrikler Harb Esnasında Kendi Dilleri Üzere Yürüyerek "Saba'nâ" Dedikleri Ve "Biz Müslüman Olduk" Demeyi Güzel Söyleyemedikleri Zaman (Bu Söz Onlardan Kıtali Kaldırmakta Yeterli Olur Mu, Olmaz Mı)? [26]

Ve Abdullah ibn Umer dedi ki: Hâlid ibnu'l-Velîd,
"Eslemnâ" yerine "Saba'nâ" diyenlerin bu sözünü kabul etmeyip, onları öldürmeye girişti. Bu haber kendisine ulaştığında Peygamber (S): "Yâ Allah, Hâlid'in işlediği şu işten sana sığınırım" diye duâ etti[27]. Ve Umer (R) de harb yerinde biri diğerine, karşılaşıp da "Korkma" yerine "Mettersun" dediği zaman, onu emîn kılmıştır. Şübhesiz Allah bütün dilleri bilir, demiştir.
Yine Umer, Hürmüzân'ı huzuruna getirdikleri zaman, o Farsça konuşmak isteyince ona: Konuş, sana zararı olmaz, demiştir [28].

12- Müşriklerle Mal Ve (Esirler Gibi) Başka Şeyler Mukaabilinde Harbi Ve Ezayı Terketme Ve Barış Yapmafnın Cevazı) İle Ahde Vefa Etmeyenin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli(Nin Beyânı) Babı:

"Eğer (düşmanlar} barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allah 'a güvenip dayan. Çünkü herşeyi hakkıyle işiten, kemâliyle bilen bizzat O'dur" (ei-Enfâi: ei) [29].

15-.....Sehl ibnu Ebî Haşmete şöyle demiştir: (Bir hurma mevsimi) Abdullah ibn Sehl ile Mes'ûd ibn Zeyd'in oğlu Muhayyısa, Hay-ber'e gitmişlerdi. O sene Hayberlüer'le müslümânlar arasında barış vardı. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında (kendi işlerine) ayrıldılar. Bir müddet sonra Muhayyısa (işlerini bitirip) Abdullah ibn Sehl1 e geldi. Fakat Abdullah kan içine bulanmış, öldürülmüş bir hâlde idi. Muhayyısa onu gömdü. Sonra dönüp Medine'ye geldi. Vak'ayı Peygamber'e arzetmek üzere Abdurrahmân ibn Sehl ve (Ensâr'dan Mes'-ûd'un iki oğlu) Muhayyısa ile Huveyyısa Peygamber'e gittiler [30]. (Evvelâ) Abdurrahmân söze başladı. Fakat Peygamber (S), yaşça pek genç olan Abdurrahmân'a:
— "tik sözü yaşlıya bırak, ilk sözü yaşlıya ver!" buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahmân sustu. İki kardeş vak'ayı arzettiler. Sonunda Peygamber onların üçüne:
— "Bu cinayetin Hayber'de Yahudiler tarafından işlendiğine yemin eder ve arkadaşınızın kan bedeli olan diyete hakk kazanır mısınız?" teklifinde bulundu.
Onlar da:
— Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz pir cinayet hakkında nasıl yemîn ederiz? dediler ve çekindiler.
Peygamber:
— "Şu hâlde Yahudiler elli yemin ile isnâd ettiğiniz cinayetten size berâatlerini isbât ederler" buyurdu.
Da'vâcılar:
— Kâfirler güruhunun yeminlerine nasıl tutunabiliriz? diye razı olmadılar.
Bunun üzerine Peygamber (S) cinayetin diyetini kendi yanından verdi [31].

13- Ahde (Mîsâka) Bağlı Kalmanın Fazileti Babı

16-.....Abdullah ibn Abbâs (R) haber vermiştir: Ona da Ebû Sufyân ibn Harb haber vermiştir: Gerek Ebû Sufyân, gerek Kureyş kâfirleri ile Rasûlullah, Hudeybiye barışıyla akdeylediği mütâreke müddeti içinde ticâret için Şam'a giden bir Kureyş kaafilesi içinde bulunduğu sırada Rûm Kayseri Hırakl tarafından da'vet olunmuş. Ebû Sufyân ile arkadaşları Hırakl'ın yanına gelmişler...[32].

14- Bâb: Zımmî Olan Kimse Sihr Yaptığı Zaman Ondan Bunun Cezası Affedilir Mi? [33]

Ve Abdullah ibn Vehb şöyle demiştir: Bana Yûnus ibn Yezîd haber verdi ki, İbn Şihâb'a, ahd sahibinden olup da sihr yapan kimseye öldürme cezası var mıdır? diye sorulmuş.
İfcn Şihâb da: Bize, Rasûlullah'a sihr yapıldığı, fakat O'nun bu işi yapanı, kitâb ehlinden olduğu hâlde öldürmediği haberi ulaştı, demiştir [34].

17-.....Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe (R)'den: Peygamber(S)'e sihr yapıldığım, hattâ Peygamberce işlemediği bir şeyi işlediği hayâli verildiğini tahdîs etti [35].

15- Düşmanın Gadrinden (Ahde Vefa Etmeyip Bozmasından) Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavlî Bâb

"Eğer sana hilekârlık yapmak, aldatmak isterlerse muhakkak ki, sana Allah yetişir. O seni yardımı ile ve mü 'mirilerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan (her) şeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak gâlibdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (ei-Enfâi: 62-63)[36].

18-.....Ebû İdrîs şöyle demiştir: Ben Avf ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi:.Ben Tebûk gazasında deriden yapılmış yuvarlak bir çadır içinde iken Peygamber'in huzuruna geldim. (Görüşürken bana) şöyle buyurdu: "Kıyametin kopması yaklaştığı sıra (onun alâmetlerinden olmak üzere şu) altı şeyi say:!. Benim ölümüm, 2. Sonra Beytu'l-Makdis'in fethi,3. Sonra Mûtân öleti ki, koyun kırımı gibi o sizi yakalayacaktır;4. Sonra mal çokluğu ki, siz bir kişiye yüz dinar verseniz bile (yine az ve küçük görerek) hoşnûdsuzluğu ye husûmeti sürüp gidecektir;5. Sonra bir fitne ki, Arab evlerinden girmediği hiçbir ev kalmayacak, muhakkak herbir eve girecektir; 6. Sonra sizinle Benu 'l-Asfar (denilen Rumlar) arasında bir barış ki, düşmanlarınız o barışı müteâkib hıyanet edip ahdi bozarak üzerinize her bayrağın altında oniki bin nefer olmak üzere seksen kumandanın bayrakları altında (bir milyona yakın kuvvetle) size saldıracaklardır" [37]'.

16- Bâb: Ahidli Milletlerin Ahidleri Nasıl Atılıp Bozulur?

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"(Eğer muahede eden) bir kavmin hainliğinden (ahdine sadakatsizliğinden) kat yî endîşeye düşersen, evvelâ hakk ve adalet üzere keyfiyeti kendilerine bildir ve ahidlerini kendilerine at. Çünkü Allah hâinleri sevmez" (el-Enfâl: 58) [38].

19-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) nahr gününde Minâ'da i'lân yapacak olan kimseler içinde: "Artık bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc, hiçbir çıplak da Beyt'i tavaf etmesin!" diye ilâna beni de gönderdi. En büyük hacc günü nahr günüdür. Ona en büyük hacc denilmesi, insanların umreye küçük hacc demelerinden dolayıdır. İşte Ebû Bekr bu yıl

içinde insanlara ahidlerini atti da artık Peygamber'in yapmış olduğu Veda Haccı yılında hiçbir müşrik hacc yapmadı [39].

17- Muahede Yaptıktan Sonra Gadredip Ahdi Bo^Ân Kimsenin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'0 en şerrliler, içlerinden kendileriyle muahede ettiğin kimselerdir ki, muahededen sonra her defasında ahidlerini bozarlar ve onlar sakınmazlar" (ei-Enfâi: 56)

20-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Dört huy vardır ki, bunlar her kimde topluca bulunursa o kişi hâlis münafık olur: Söz söylediğinde yalan söyleyen; va'd ettiği zaman va'dinden dönen; ahd ettiğinde ahdini bozan; da'-vâ ve muhakeme zamanında haktan ayrılan kişi. Herhangibir kişide bu huylardan birisi bulunursa o (kötü) huyu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir huy bulunur" [40].

21-.....Alî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'den Kur'ân'dan başka birşey yazmadık; bir de şu sahîfenin içindeki şeyleri yazdık: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Medine şuraya kadar Âir Dağı arası haremdir. Kim Medine'nin bu haremi içinde Kitâb ve sünnete aykırı bir iş işlerse yâhud bir bid'atçıyı barındırır, yardım ederse Allah 'in, meleklerin ve toptan bütün İnsanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan hiçbir adalet ve hiçbir harcama kabul olunmaz. Müslümanların emânı (ahdi) birdir. Müslümanların sayıca en azı da bu emânı yürütür. Kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa Allah'ın, meleklerin ve toptan bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan ne nafile, ne farz hiçbir ibâdet kabul olunmaz. Her kim de kendi efendilerinin izni olmaksızın başka bir kavmi velî ve efendi edinirse Allah 'in, meleklerin ve toptan bütün insanların la'neti onun üzerine de olsun ve ondan hiçbir harcama ve hiçbir adi kabul olunmasın" [41].
Ve Ebû Mûsâ Muhammed ibnu'l-Müsennâ şöyle dedi: Bize Hâ-şim ibnu'l-Kaasım tahdîs edip şöyle dedi: Bize İshâk ibn Saîd, babası Saîd ibn Amr'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (bir kerre mecliste bulunanlara):
— (Cizye ve harâc olarak) dînâr, dirhem almayacak olursanız hâliniz nice olur? demişti de kendisine:
— Yâ Ebâ Hureyre, sen böyle birşeyin olacağını nasıl düşünüyorsun? denilmişti.'
Bunun üzerine Ebû Hureyre (R):
— Evet, Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben size kendisi doğru söyleyen, kendisine de (vahiyle) doğru söylenenin (Rasûlullah'in) sözünden haber veriyorum, dedi.
Oradakiler:
— Pekiyi! Şu cizye, harâc altınlarını, gümüşlerim alamamak neden neş'et ediyor? diye sordular.
Ebû Hureyre:
— Allah'ın ve Rasûlü'nün muâhedeli kimselere verdikleri ahd ve emânlar yırtılır, atılır; o zaman Azîz ve Celîl olan Allah zımmîle-rin kalblerini sıkıca bağlar da bu sebeble onlar ellerindeki cizye, harâc mallarını vermezler, diye cevâb verdi [42].

18- Bâb

(Bu önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

22-.....Ben el-A'meş'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'e:
Sen Sıffîn'de hazır bulundun mu? diye sordum. Evet bulundum, dedi de şunları ilâve etti: Ben Sehl ibn Huneyf ten işittim, o şöyle diyordu: (Ey insanlar!) Sizler kendi re'ylerinizi ittihâm ediniz. Ben Ebû Cendel gününde (yânî Hudeybiye'de) kendimi gayet iyi biliyorum ki, eğer Peygamber'in emrini reddetmeye muktedir olaydım, onu muhakkak reddederdim. Bizler kılıçlarımızı, bizi ürkütmekte olan hiçbir iş yolunda omuzlarımıza koymadık ki, bu kılıçlar bilmekte olduğumuz bir işin yolunu bizlere kolaylaştırmış olmasınlar. Ancak şu işimiz müstesnadır (yânî Şâm ehli ile aramızda vâki' olan kıtal müstesnadır) [43].
dînâr idi. Dirhem Kisrâlar'ın; dînâr da Kayserler'in damgalarını, resimlerini taşırdı. Dirhem Irak yoluyla İran'dan;

23-.....Bana Ebû Vâil tahdîs edip şöyle dedi: Biz Sıffîn'de bulunduk. Sehl ibnu Huneyf ayağa kalkıp şunları söyledi:
— Ey insanlar! Siz kendi nefislerinizi töhrnetU kılınız. Bizler Hudeybiye gününde Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunduk. Eğer bizler harb etmeyi (hayırlı) görseydik, muhakkak harb ederdik. Umer ibnu'l-Hattâb geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Onlar bâtıl üzerinde, bizler ise hakk üzerinde değil miyiz? dedi.
Rasûlullah:
— "Evet, biz hakk üzerindeyiz" buyurdu. Umer:
— Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri ateşte değil mi? dedi. Rasûlullah:
— "Evet böyledir" buyurdu. Umer:
— Öyle ise dînimiz uğrunda bu alçaklığa hangi sebeble söz veriyoruz ve Allah henüz onlarla bizim aramızda hükmünü vermeden biz neden dönüyoruz? dedi.
Rasûlullah:
— "Ey Haitâb oğlu! Ben Allah'ın Rasûlü'yüm. Allah beni ebe-diyyen zayi' etmeyecektir" buyurdu.
Bunun üzerine Umer, Ebû Bekr'e gitti ve ona da Peygamber'e söylediği sözlerin benzerini söyledi. Ebû Bekr de Umer'e:
— Şübhesiz O, Allah'ın Rasûlü'dür ve Allah O'nu ebediyyen zayi' etmeyecektir, dedi.
Râvî dedi ki: Müteakiben el-Feth Süresi indi. Rasûlullah bu sûreyi sonuna kadar Umer'e karşı okudu. Akabinde Umer:

— Yâ Rasûlallah! Feth bu mudur? dedi. Rasûlullah:
— "Evet" buyurdu (ve Umer'in gönlü hoş olup döndü) [44].

24-.....Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir. Annem Ku-
teyle bintu'l-Hâris müşrike olduğu hâlde Kureyş'in Rasûlullah ile muahede yaptıkları zaman, bu müddetleri içinde babası Haris ile beraber Medine'ye benim yanıma (bâzı hediyelerle) geldi. Esma, Rasûlullah'tan fetva istedi de:
— Yâ Rasûlallah! Annem beni arzu ederek bana geldi. Ben onunla ilgileneyim mi? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Evet, annene ilgi ve iltifat eyle" buyurdu [45].

19- (Müşriklerle) Üç Gün Müddet Yâhud Belli Bir Vakit Üzerine Barış Andlaşması Yapılması Babı

25-.....Bana el-Berâ (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) –altıncı yılın zu'1-ka'desinde- umre yapmak istediği zaman, Mekke'ye girmek için onlardan izin istemek üzere Mekke ahâlîsine elçi gönderdi. Mek-keliler Peygamber'e (gelecek yıl girmesini,) Mekke'de ancak üç gece ikaamet etmesini, Mekke'ye ancak kılıç ve yay gibi silâhlar kınları içinde olarak girmesini ve Mekkeliler'den hiçbir kimseyi da'vet etmemesini şart koştular.
Râvî dedi ki: Bu şartları aralarında Alî ibn Ebî Tâlib yazmaya başladı ve: "Bu, Muhammed Rasûlullah'ın üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleridir" yazdı.
Müşrikler:
— Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilmiş ve tasdîk etmiş olaydık, seni Beyt'ten men' etmezdik ve elbette sana bey'at ederdik. Fakat sen: "Bu Abdullah oğlu Muhammed'in üzerinde anlaştığı maddelerdir" diye yaz, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah 'ayemîn ederim ki ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'-im ve yine Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü'yum" buyurdu.
Kendisi yazmıyordu.
Râvî dedi ki: Resûlullah, Alî'ye hitaben:
— "Rasûlullah lafzını sil" buyurdu. Alî:
— Vallahi ben Rasûlullah lafzım ebediyyen silmem! dedi. Peygamber:
— "Öyleyse onu bana göster!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Alî, Peygamber'e o lâfzı gösterdi, Peygamber de kendi eliyle Rasûlullah lâfzını sildi. Ertesi yıl Peygamber Mekke'ye girip şart kıldıkları üç gün (ikaamet süresi) geçince, Mekkeliler Alî'ye geldiler ve:
— Peygamber'ine söyle de hemen Mekke'den hareket etsin! dediler.
Alî de bunu Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Evet (müddet tamam)" buyurduktan sonra hareket etti [46].

20- Bir Vakit Ta'yîn Etmeden Mütâreke Ve Barış Yapma(Nın Cevazı) Ve Peygamberdin (Hayberlilere): "Allah'ın sizleri oturttuğu müddetçe ben sizleri burada oturtuyorum" Kavli Babı [47]

21- Müşriklerin Cesedlerinin Kuyu İçine Atılmasının Ckvâzı) Ve Onların Kokmuş Leşleri İçin Bir Bedel Alınmaması Babı [48]

26-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ka'be'nin yanında secde edici olduğu sırada etrafında Kureyş müşriklerinden birtakım insanlar vardı. Bu sırada Ukbe ibnu Ebî Mu-ayt, (kesümiş olan) bir devenin döl eşini getirdi ve onu, secde hâlindeki Peygamber'in sırtı üzerine attı. Peygamber secdeden başını kaldırmadı. Nihayet kızı Fâtıma aleyhi's-selâm geldi, onu sırtından aldı ve bu i ji yapan kimseler aleyhine beddua etti.
Peygamber de (namazını tamamlayınca):
— "Yâ Allah! Kureyş'ten olan bu topluluğu Sana havale ediyorum. Yâ Allah I Ebû Cehl ibn Hişâm 'ı, Utbe ibn Rabîa 'yi Şeybe ibn Rabîa'yı, Ukbe ibn EbîMuayt'ı, ÜmeyyeibnHalefi-yâhud: Ubeyy ibn Halefi- Sana havale ediyorum (yânı bunlar yakala da helak eyle)/" diye beddua etti.
Abdullah şöyle dedi: Allah'a yemîn ediyorum ki, ben bu sayılanları Bedir gününde öldürülmüşler gördüm. Sonra bunlar bir kuyunun içine atıldılar. Ancak Ümeyye ibn Halef yâhud Ubeyy ibn Halef müstesnadır. Çünkü bu iri bir adamdı. Onu kuyuya atmak üzere sürükledikleri zaman, kuyuya atılmadan önce bütün eklemleri parça parça oldu [49].

22- İyi Ve Kötü Kişi İçin Olması Müsâvî Olarak Bir İş Üzerinde Sözleşip De Sözünü Yerine Getirmeyen Kimsenin Günâhı Babı

27-..... Bize Şu'be, Süleyman el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan; keza Sâbit'ten ve Enes'ten tah-dîs etti ki, Peygamber(S): "Ahdini bozan her kişi için kıyamet gününde bir bayrak vardır" buyurmuştur. Râvîlerin biri "Bayrak dikilir"; diğeri de: "Kıyamet gününde kendisiyle ahde vefasızlık derecesinin tanınacağı bir alâmet (bir bayrak) görülür" şeklinde rivayet etmiştir.

28-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbnu Umer (R): Ben Peygamber(S)'den işittim; "Verdiğ sözünde durmayıp cayan her gaddar kişi için ahde vefasızlığı sebebiyle (bir alâmet) bir bayrak dikilir" buyuruyordu, demiştir [50].

29-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûluüah (S) Mekke'nin fethi günü:
— "Mekke fethinden sonra (artık Mekke'den Medine'ye) hicret yoktur. Mekke'den yalnız cihâd kasdı ve ilim tahsili niyetiyle çıkıla-bilir. Devlet tarafından cihâd seferine hareket etmeniz istendiği zaman hemen toplanıp seferber olunuz" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah Mekke fethi günü:
— "Şübhesiz ki Allah bu beldeyi, gökleri ve yeri yarattığı günden beri haram kılmıştır.'İşte bu Mekke şehri Allah 'in haram kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar haram (yânî ihtiram edilmesi vâcib) olmuştur. Ve şu da muhakkak ki benden evvel burada harb etmek hiçbir kimseye halâl olmamıştır. Benim için de sâdece bir gündüzün bir saatinde halâl olmuştur. Binâenaleyh Mekke, Allah'ın haram kılması sebebiyle kıyamete kadar haram bir şehirdir; dikeni kesilmez, av hayvanları ürkütülmez, orada düşürülmüş şeyi ancak sahibini arayacak olan kimse uzanıp alabilir, Mekke'nin yeşil otları da koparıl-maz" buyurdu.
Bunun üzerine el-Abbâs:
— Yâ Rasûlallah! Izhır otu müstesna olsun! Çünkü o Mekkeli-ler'in demircileri ve kuyumcuları ve evleri içindir! dedi.
Rasûlullah:
— "Izhır müstesna olsun!" buyurdu [51].

---

[1] "Kitâb" lâfzı Ebû Nuaym ile İbnu Battal yanında vâki' olmuştur; diğerlerinde "Kitâb" yerine "Bâb" vardır. Besmele ise, Ebû Zerr nüshası müstesna, bütün nüshalarda vardır.
[2] Bu "Bâb", Muhammed Fuâd Abdulbâkî'nin tertîblediği Buhârî nushasındadır.
Buhârî buraya kadar Arab yarımadasındaki müşriklere karşı açılan cihâd ve bununla ilgili medenî, insanî kaanûnlar, ganîmet mallarının taksimi; ganî-met ve devlet malına karşı hıyanetin dünyevî ve uhrevî ukûbetleriyle alâkalı hadisleri getirmişti. Burada ise Arab yarımadası dışındaki kitâb ehli milletler ve Mecûsîler'le cizye ve mütâreke gibi askerî, siyâsî ve iktisadî münâsebetleri tan-zîm eden hadisleri getirecektir.
[3] Bu âyette Allah'a ve âhiret gününe îmân, haram kılınan şeylerin harâmlığına i'tikaad esâslarından sonra dindarlığın en yüksek ayırıcı bir vasfı bildirilmiştir ki, Hakk dîni dîn edinmektir. Bu da yalnız İslâm Dîni'ne hâs bir vasıftır. Çünkü Allah'ın haklarını, kulların umûmî menfâatlerini inceden inceye tedkîk ederek her ikisini te'lif eden İslâm Dîni'dir...
Bu âyette kitâb ehline karşı açılması emroiunan cihâd, taarrûzî mâhiyette değildir. Harb, son başvurulan bir müdâfaa şeklidir. Coğrafî durum i'tibâriyle Arabistan yarımadası en büyük iki devletin; İran ile Bizans'ın devamlı tehdidi aunda bulunuyordu.
Cizye, ehli kitâbdan müslümân olmayanların bir muahede ile nüfûs başına vermeyi taahhüd ettikleri bir vergidir. Bu vergi bir bakımdan kitâb ehlinin İslâm diyarında ikaametleri; hayât, mal ve dîn hürriyetlerinin korunması karşılığında zimmetlerine terettüb eden bir vazîfedir. Bu cihetle kendilerine zımmî denilmiştir.
Öbür bakımdan müslümânlıktan çekinmelerinin cezasıdır. Âyetin son fıkrasında bu vergiyi ödemeyi üstlenenlerin bu vergilerini bizzat kendileri getirip zelîlâne bir vaziyette vermelerinin şart kılınmış olması da bunu te'yîd etmektedir. Böylece muâhidlere her vergi verdikçe müslümânlıktan çekinmelerinin fenalığı hatırlatılmış olacaktır. Bu âyetle ilgili güzel bir tefsir ile cizye vergisi hakkındaki hukukî tafsîlât için bak: Hakk Dîni..., III, 2504-2509.
[4] Burada İmâm Buhârî'nin âyetteki "Sâgirûn" lâfzına âid bir tefsiri; kendilerinden cizye vergisi kabul edilebilecek taifelerin kimler olduğu; bu verginin mutta-rıd olmayıp her muhite ve muhitteki halkın zenginlik ve fakirliğine göre değişik olduğu hususlarına işaret edilmiştir.
[5] Bu hadîsin yukarıdaki bâb başlığına uygunluk noktası, Rasûkıllah'ın Mecûsîler'den cizye vergisi aldığına dâir olan Abdurrahmân ibn Avf'ın şehâdetidir. Mezheb hürriyeti İslâm Dîni'nin i'lân ettiği medeniyet düstûrlarının en mü-himmî olduğu ve Mecûsî örfünde iki mahrem arasında nikâh cârî ve mu'teber bulunduğu hâlde, Umer'İn birbirine mahrem olan kan koca arasının ayrılmasını emretmesi, bu mezheb hürriyetine aykırı görülebilir. Hadîs sarihleri bu şüb-heyi def için Umer'in bu emri Mecûs mezhebinin nikâh hakkındaki hükmünü nehiy ve ilgaya ma'tûf olmayıp, İslâm Dîni'nde yasak edilmiş olan bu çiftleşmeyi Mecûsîler'in açıktan yapmamalarını ye müslümânlardan îmânı zayıf olanlar arasında fitne düşürmeye sebeb olmamasını te'mînden ibaret bulunduğunu kaydetmişlerdir. Nitekim Umer, HrİstiyanlarÍm takındıkları salîbin de açığa çıkarılmasını ve Nasârâ akidelerinin ifşa edilmesini de yasak etmiş idi.
Hadîste ismi geçen Becâle ibn Abede el-Basrî et-Teymî et-Tâbiî'dir. O yıl Basra ahâlîsiyle kendisi de hacc yapmış ve bu rivayeti İşitip nakletmiştir. Mus'ab ibnu'z-Zubeyr, o sırada Mekke'de Halîfe olan kardeşi Abdullah ibnu'z-Zubeyr tarafından Basra'da vâlî bulunuyordu. Hacc mevsiminde Basra kaafilesiyle hacca gelmişti.
Cez' ibnu Muâviye İse Umer'in Basra'dakİ vâlîsi idi. Mektubunda, yânî hadîste ulaştığı zikredilen emirnamesinde daha başka hususlar da vardı.
Bahreyn Muahedesi: Arab yarımadası dışında yapılan muahedelerden birincisi muayyen vergi mukaabilinde Bahreyn Mecûsîleri'yle yapılan muahededir. Bu muahede müslümânlann ve Beytül'l-mâl'm fakirlik ve ihtiyâç İçinde bunaldığı bir zamana tesadüf ettiğinden, buradan alman cizye bedelleri pek ziyâde sevince sebeb olmuştu. Gelecek hadîs bu vak'ayı anlatmaktadır.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah Ebû Ubeyde'yi cizye mallarını getirmek üzere Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde Bahreyn'den birçok malla geldi..." sözlerinden alınır. O zaman Bahreyn halkı Mecûsî idi.
Bu hadîste devlet başkanının milletine müjde vermesi, umutlarını genişletmesi hikmetleri vardır. Keza bunda Peygamber'in müslümânlann müstakbel fetihlerini haber vermesinin peygamberlik alâmetlerinden bulunduğu, dünyâ malı hususunda nefsâniyet yarışı yapmanın dîni ve milleti helake sürüklediği tenbîhi vardır.
[7] Büyük hadîsçi ve tarihçi Bedruddîn Aynî şöyle demiştir: Râvî bü hadîsi rivayet ederken birçok târîhî bilgileri terk ve ihmâl etmiştir. Okuyucuların gönüllerine genişlik vermek için burada sözün biraz açıklanması gerekir. Bunun için şunları söyleyelim, muvaffakiyet ancak Allah'ın yardımıyledir.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas kumandasında sevkedilen bir ordu Kaadisiyye'ye vardığında Kisrâ Yezdecerd, müslümânları Rüstem kumandasında yüzyirmibin kişilik muazzam bir ordu ile karşıladı. Bu ordunun sağ kanadında Hürmüzân bulunuyordu. Ordu içinde otuzüç tane de harb fili bulunduğunu söylemek, bu ordunun techîzâtça da mükemmel olduğunu ifâde etmek için kâfî gelir. Buna karşı İslâm ordusunun mevcudu ise, İbn İshâk'ın rivayetine göre, çok zayıftı. Hicretin ondördüncü yılı muharreminin hilâline tesadüf eden bir pazartesi günü cereyan eden kanlı bir muharebe neticesinde iki ordu arasındaki nisbetsiz farka rağmen İran ordusu bozuldu. O sırada esen şiddetli bir rüzgârın başkumandan Rüstem'in tahtı ve mevkıbı başta olmak üzere, İran ordusunun bütün çadırlarını bozup altını üstüne çevirmesi, bozgunun mühim âmili olmuştu. Bu bozgunluğu, Rüstem'in beyaz bîr katıra binerek kaçması ve İslâm bahadırları tarafından kovalanıp Hilâl adında bir mücâhid tarafından öldürülmesi tamamlamıştı. Hilâl, Rüstem'in tahtına çıkarak Rüstem'i öldürdüğünü i'lân etmesi üzerine, tran ordusunda mûdhiş bir panik başladı. Bu bozulanları müslümân-lar ta'kîb ettiler. Onbin kişiyi kılıçtan geçirdiler. Otuzbin esîr aldılar ve ta'kîbe devam ederek İranlılar'ın o zamanki saltanat merkezi olan Medâyin'e kadar ko valadılar. İslâm ordusu Medâyin'e vardığı zaman başkumandan Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Kisrâların sarayına girmiş ve onu bomboş görünce şu âyeti okumuştu:
(- Onlar bağlardan, pınarlardan, ekinlerden, güzel konaklardan, içinde nâz ve naîm ile yaşadıkları ihtişamlardan neler (nice şeyler) bıraktılar. İşte (emir) böyledir. Biz bütün bunları başka başka kavimlere mîrâs verdik. Ne gök, ne yer onların üstüne ağladı. Onlara mühlet de verilmedi) (ed-Duhan: 25-29).
Hürmüzân da bu kaçanlar içinde bulunuyordu. Medâyin'de bir sulh yapıldı ise de, bilâhare İranlılar bu sulhu bozduklarından, Ebû Mûsâ el-Es'arî kumandasındaki İslâm kuvvetleri tarafından Hürmüzân idaresindeki İran ordusu Tus-ter'de kuşatılarak iyice sıkıştırıldı. Bunun üzerine Hürmüzân, Ebû Mûsâ el-Es'arî'den emân isteyerek, kendisinin Medine'ye Halîfe'ye gönderilmesini rica etti. Ebû Mûsâ tarafından ricası kabul edilerek ganimet malının beşte biri ile beraber Hz. Umer'e gönderildi. Hürmüzân Acem meliklerinin en büyüklerinden idi. Ahvâz, Cunduşâpur, Sus gibi birçok İran mıntıkaları onun hâkimiyeti altında idi. Hürmüzân Medine'ye Halîfe'nin huzuruna çıkarılıp, Umer onu görünce hemen Allah'a karşı şükür secdesi etmiş, sonra aralarında görüşmeler başlamıştır. Ve Halîfe'nin huzurunda kendi arzusu ile müslümân olmuştur. Kendisi ile beraber ailesi, çocukları ve bütün maiyyeti halkı da müslümân olmuşlardır. Umer'in kaatili Ebû Lu'lu'nun, Hürmüzân'ın teşviki ile bu cinayeti işlediği bâzı kimseler tarafından iddia edildiği için Umer'in oğlu Ubeydullah tarafından öldürülmüştür (Umdetu'l-Kaarî, VII, 187-188; K.Mirâs tercemesinden özetle).
[8] Harb, özet olarak şöyle cereyan etmiştir: Nu'mân, askerin sağ kanadına Hu-zeyfe'yi, sol kanadına da kardeşi Nuaym ibn Mukarrin'i kumandan ta'yîn etti. Ve öğle sıcağı geçinceye kadar düşmanın saldırılarına karşı geriledi. Sonra Nu'mân, müsâid zaman gelince askeri karşı-saldınya şevketti. Kanlı bir muharebe cereyan ederken Nu'mân birkaç yerinden yaralandı. Bunun üzerine bir de atının ayağı sürçmekle mecalsiz bir hâlde yere serildi. Yere düşen bayrağı Huzeyfe ibnu'l-Yemân alarak harbetti. Akşam üzeri zafer gerçekleşti. Nihâvend alındı. Otuzbin esîr ve birçok mücevher ganimet alındı. Umer'in kaatili Ebû Lu'lu de bu esirler arasında idi. Huzeyfe bu ganimet malının beşte birini ayırdıktan sonra, kalanını mücâhidlere taksim etti. Beşte birini Medine'ye gönderdi. Umer, bunların da satılıp mücâhidlere taksim edilmesi için Huzeyfe'ye geri gönderdi ve Nu'mân'm şehâdetine üzülüp ağladı. Bu da İran harbinin ikinci safhasıdır..
Hadîsin başlığa uygunluğu en-Nu'mân ibn Mukarrin'in düşmanla muharebeyi geri bırakması, güneşin ortadan kayıp rüzgârların esmesini beklemesi-dir. Hadîsin son fıkrasının ma'nâsı da bundan ibarettir (Aynî).
[9] el-Buhârî bu başlıkla devlet başkanının bir ülkenin meliki ile barış anlaşması yaptığında, bu anlaşma hükümlerinin İslâm harb hukukuna göre, o ülke halkı hakkında da geçerli olduğunu isbât etmek istemiştir. Hükmün tatbîkaatında ayrı görüşler olduğu için başlığı soru hâlinde sevketmiştir.
[10] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Peygamber'e takdîm edilen hediyelerin Peygamber tarafından kabul edilmesi ve Eyle MelikİÍne Akabe Körfezi sonunda ve sahil boyundaki köyler hakkında verdiği emânnâmenin bütün tebeası Yahûdî-ler hakkında da geçerli olmasıdır.

İbn İshâk, Peygamber'in emânnâme olarak verdiği bu mektubu şöyle rivayet etmiştir:
"Bismniahi'r-rahmâni'r-rahîm. Bu mektûb Allah tarafından ve Allah 'm Ra-sûlü Muhammed Peygamber tarafından Buhne ibnu Ru'be'ye ve Eyle halkına denizde gemilerinin, karada kendileri ve kervanlarının serbest dolaşmalarına dâir bir emânnâmedir" (îbn Hacer, Aynî).
İbn İshâk'ın "Bu emânnâmedir" ta'biriyle rivayet etmesine göre, emânnâ-me dediğimiz yazı, kara ve deniz seyrüsefer serbestîsi hakkındaki muahedenin yalnız bir unvanıdır. Akdin iki tarafında bulunanların isimlerinin ve akdin konusunun zikrinden ibarettir. Muahedenin asıl siyâsî metni hadîste bildirilmemiştir. Sarihlerin ve siyercilerin nakillerine göre, Peygamber Eyle sahillerini idâri istiklâli hâiz birtakım ufak mmtakalara ayırmıştır. Bunların hepsini Eyle MeIİ-ki'nin hâkimiyetine vermiştir ki, bir nevi' idarî ademi merkeziyet sistemidir ve Peygamber'in yüksek siyâsetinin açık bir numûnesidir.
Bu hadis Zekât't'ta, "Mahsûl tahmini bâbı"nda da geçmişti.
[11] Bu, ed-Dahhâk'ın şu âyeti tefsiridir:
"Eğer onlar size galebe ederlerse hakkınızda ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetip tanımazlar.." (et-Tevbe: 8);
' 'Onlar bir mü 'min hakkında ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetip tanımazlar. Onlar taşkınların tâ kendileridir'" (et-Tevbe: 10)
[12] Bu, Umer'in Öldürülmesi kıssası hakkındaki uzun hadîsin kısaltılmış bir parçasıdır. Umer'in Menkabeleri bölümünde daha geniş bilgiler verilecektir, el-Muhalleb: Bu hadîste ahde vefaya; işlerin sonlan hakkında iyi düşünüp görmeye; mal ve mal kazanma asıllarını iyiliştirmeye teşvik vardır, demiştir (İbn Ha-cer).
"Ve ıyâlinizin rızkıdır": Çünkü zimmeti, yâni ahdi gözetmek sebebiyle cizye hâsıl olur; cizye de müslümânlara taksim edilir; çoluk çocukları ve diğerlerinden olmak üzere müslümânların iyiliklerine sarf edilir... (Kastallânî).
[13] Başlıkta üç mes'ele vardır. Başlık altında da üç hadîs vardır. Bu hadîsler sıra ile bu mes'elelere cevâb olarak tevzî' edilmiştir. Birinci hadîs Peygamber'in bir işe kasdettiğîni ve bunu Ensâr'a birkaç kerreler işaret ettiğim, onlar bunu kabul etmeyince terkeylediğine delâlet etmektedir.
Buhârî bi'l-kuwe olan şeyi bi'1-fiil olan şey menziline indirmiştir. O da Peygamber hakkında apaçıktır. Çüijkü Peygamber ancak işlemesi caiz olacak şeyleri emreder (İbn Hacer).
[14] Bu Câbir hadîsi başlığın ikinci mes'elesine cevâbhğa uygundur. Bu hadîs daha önce geçen Şirb ve Beşte bir Kitâblan'nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar oralarda verilmişti.
[15] Bu hadîs, Namaz Kitâbı'nda, Mescidde taksim yapmak ve hurma salkımı asmak bâbı'nda da geçmişti.
Abbâs'm verdiğini .zikrettiği fidye, Bedir'de uğradığı ağır ziyanı ve kendi fidyesiyle beraber kardeşinin oğlu Akîl ibn Ebî Tâlib'in, diğer biraderinin oğlu Nevfel ibnu'l-Hâris ibn Abdiimuttalib'in ve Peygamber'in dâmâdı Ebû'l-Abbâs ibnu'r-Rabî'in fidyeleridir. Bunlar için çok fidye verdiğini hatırlatarak, çok mal almak istemiştir.
Rasûlullah'ın Alâ İbnu'l-Hadramî ile Sâsânîler'in Bahreyn hükümdarı olan Munzir ibn Sâvâ'ya gönderdiği mektûb üzerine, Munzir ile beraber Bahreyn ahâlîsinden birçokları îmân etmiş, etmeyenler de Mecûsiyet veya Yahûdiyet üzere kalmıştı. İslâm'ı kabul etmemiş olanlarla harâc ve cizye vermek üzere barış yapıldıktan sonra, bütün Bahreyn üzerine Peygamber tarafından Alâ ibnu'l-Hadramî vâlî ta'yîn olundu. Vakti gelince bu harâc mallarını alıp Medîne'ye getirmeye Ebû Ubeyde me'mûr oldu. Ebû Ubeyde yüzbin (dirhem veya dînâr) getirmişti. Peygamber zamanında gelen mal bu İdi. O güne kadar ele geçen zekât ve ganimet mallarından hiçbiri bu mikdâra ulaşmamıştı. İbn Sa'd'ın rivayetine göre Alâ İbn Hadramî'nin oraya gönderilmesi, Huneyn ganimetlerinin taksiminden sonra, yânî sekizinci yılın sonlarında olmuştu.
[16] Hadîsin başlığa delîlliği bellidir.
[17] Umer'in naklettiği bu fıkra, Kitâbu'l-Muzâraa'da Hayber ehlinin kıssasını anlatan uzunca hadîsin bir parçasıdır. Orada "Mal sahibi, Allah'ın seni bıraktığı sürece ben seni yerinde bırakıyorum... bâbı"nda (V. cilt, 17. bâb, s. 2169) bununla ilgili bâzı bilgiler verilmişti.
[18] İbn Hacer'in dediği gibi burada zikredilen Yahudiler, Kaynukaa, Kurayza ve'n-Nadîr oğullan Yahûdîleri'nİn sürülmesinden sonra Medîne'de geri kalmış olan Yahûdîler'dir. Çünkü bunların sürülmesi işi Ebû Hureyre'nin İslâm'ından önce olmuştur. Zirâ Ebû Hureyre Hayber fethinden sonra gelmiş idi (Kastallânî). Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'İn Yahûdîler*i çıkarmayı kasdetme-sidir. Çünkü Peygamber Arab arazîsinde müslümânlardan başkasının bulunmasını, ölümü gelinceye kadar istemiyordu. Ölümü sırasında Yahûdîler'in Arab yarımadasından sürülmelerini vasiyet etti. Bu vasiyet Üzerine Umer (R) onları sürdü. el-Buhârî bu hadîsi İkrah, I'tisâm, Mağâzî Kitâbları'nda da getirmiştir (Kastallânî).
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız" emrindedir. Eğer; başlık Yahûdîler'in çıkarılmasıdır, müşrik ise Yahudi'den daha umûmîdir dersen, şöyle cevâb veririm: Başlıkta ancak Yahudiler zikredilmiştir; çünkü onların çoğu Allah'ı tevhîd ediyorlar. Böyle iken onlar çıkarılmayı hakk ediciler olunca, diğerleri çıkarılmaya daha elverişlidirler (Aynî).
Buhârî bu hadîsi, bâzı küçük farklarla İlim ve Cihâd Kitâblan'nda da getirmişti.
[20] Buhârî, bu cinayete cür'et eden Yahûdî karısına Peygamber'in ceza ta'yîn edip etmediği hakkında farklı rivayetler bulunduğu için, başlığı soru şeklinde bırakmış, hükmü açıklamamıştır.
Müslim'in bir rivayetinde sahâbîler: Yâ Rasûlallah, bu kadını öldürelim mı? diye sormuşlar. Rasûlullah: "Hayır öldürmeyiniz"buyurmuş. Zuhrî de: Bu Yahûdî kadını müslümân oldu da serbest bırakıldı, demiş. Ebû Seleme'nin Câbir'-den rivayetinde Rasûlullah bu kadını kısâsen öldürtmüştür. Beyhakî her iki rivayeti şöyle te'lîf etmek istemiştir: Bu kadını Rasûlullah evvelâ serbest bırakmıştır. Fakat sonra o zehirli koyun etini yiyenlerden Bişr ibn Berâ'mn vefatı üzerine kısas ettirmiştir. Şu hâlde Rasûlullah evvelâ kendi şahsı hesabına ceza vermemiş, sonra BİşR'in vefatı üzerine kısas ettirmiştir.
Vâkıdî'nin Zuhrî'den bir rivayetine göre Peygamber bu kadına: "Bu hıyaneti nasıl bir zaruret üzerine işledin?" diye sormuş. Kadın: Bu Hayber vak'a-sında babam, amcam, kocam, kardeşim arka arkaya öldürüldüler de onların acısıyle yaptım, demiştir (Özetle Aynî).
[21] Hadîsin baslığa uygunluğu, Hayber Yahûdîieri'nin Peygamber'e hıyanet etme-"rfb!rkadm eliyle O'na zehirli bir koyun hediye etmeleri; O'nun da bu kadını ^ffpîmesi vâhud ceza vermesi bakımındandır.
Buhârî bunu Mağâzî ve Tıbb Kitâblan'nda da getirdi (Aynı).
[22] Bu kıssa, namazda ve hutbede müslümânların düşmanları, muhalefet edenleri, ahdi bozup döneklik edenleri aleyhine beddua etmenin cevazında bir asıldır (Aynî).
Bu hadîs Vitr Kitâbı'da, Rukû'dan önce ve sonra kımût bâbi'nda da geçmişti.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâ Ümme Hâni'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz de ahd ve emân verdik" sözündedir.
Bundan, mü'min bir kadının da kâfire verdiği emânım müslümânlarca makbul olduğu açıkça belli olur. Bir müslümânm zimmeti, bütün müslümânların zimmeti demektir. Tafsilâtı fıkıh kitâblarına âiddir.
Râvî İbnu Hubeyre'nin ismini mübhem bıraktığı için şahsının ta'yîninde ihtilâf edilmiştir. Hubeyre ibn Vehb el-Mahzûmî, Ümmü Hâni'in kocası olup, Mekke'nin fethi üzerine Necrân'a kaçarak şirk üzere ölmüştür. Himayeye alınıp affedilen kimse de fetih günü Peygamber tarafından i'lân edilen sulh ve emânı kabul etmeyerek, Hâlid ibnu'l-Velîd'in kumandasındaki müfrezeye karşı çarpışmaya girişen küçük gruba dâhil olanlardan idi. Ümmü Hâni'in Hubeyre'den, Umer, Hâni', Yûsuf, Ca'de isimlerinde dört oğlu vardı. Hubeyre'nin diğer bir kadından Ümrnü Hâni' yanında bir oğlu daha olması ihtimâlinden bahsedenler de vardır ki, şefaat edilen ya oğlu Ca'de yâhud ismi hatırda kalmayan bu üvey oğludur. Ümmü Hâni'den gelen diğer bir rivayette şefaat edilenin bir değil, iki olduğu da zikrediliyor.
Hulâsa kocası Hubeyre ibn VehbİN kabilesinden bâzı kimseler Hâlid İbnu'l-Velîd ile olan Çerha muharebesinden sonra içlerinden biri veya ikisi Ümmü Hâ-ni'e sığınmışken, kardeşi Alî onu öldürmeye kalkışmış. Ümmü Hâni' Mekke'nin üst başında Abtah'ta kurulan büyük çadır içinde Rasûlullah'tan şefaat istemiş, O da: " çJÂ 'J- £i < o>i 'J. ti_£Î = Senin emân verdiğine biz de emân verdik; senin emin kıldığım biz de emin kıldık" buyurmuştur. (Tecrîd Ter., II, 235). Bu hadîs Gusl ve Namaz Kitâbları'nda da geçti.
[24] "Müslümanların zimmeti, emânı birdir" yânî bir müslümânm kâfire emânı bütün müslümânlarca sahihtir; mu'teberdir. "Onların azı da bu emânı yürütür", yânî müslümânlardan aşağı olanı, şerif olanı, azı, kadını, erkeği bir kimseye ahd ve emân verirse, bu, bütün müslümânlarca verilmiş bir emân kabul edilir. Artık onların bunu bozmaları olmaz. Bu hususta mezheb imamları arasında bâzı farklı görüşler olmakla beraber İmâm Mâlik, Sevri, el-Evzâî, el-Leys, eş-Şâfiî ve Ebû Sevr kölenin emânmın da cevazında ittifak etmişlerdir.
Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf, kölenin emân vermesi caiz olmaz, demişlerdir... (Aynî).
[25] Hadîsin başlığa uygunluğu "Müslümanların emânı birdir" sözündedir. "Onların ednâsı, yânî azı da bu emânı yürütür" kısmına gelince, bunu Ahmed ibn Hanbel Müsnetf inde rivayet etmiştir. Tirmizî, Alî İle Abdullah ibn Amr'dan da Ahmed'İn rivayeti gibi rivayet edildi, dedi. "Onların ednâsı" ta'bîrinin içine tek kişi; kadın, köle, hürr girer. Ebû Hanîfe'ye göre köle buna dâhil olmaz. Bu hadîs, Medîne Haremi bâbi'nda da geçmişti.
[26] İbnu'l-Munîr dedi ki: Bu başlığın maksadı, delîller lafzî olsun yâhud gayrı lafzî olsun; hangi dil ile olursa olsun; bütün maksadlarm delilleriyle mu'teber olacağıdır.
[27] Bu, Buhârî'nin Mağâzî'de Fetih gazvesinde getirdiği uzun hadîsin bir parçasıdır: Peygamber (S) Hâlid'i Benû Cezîme üzerine gönderdi. Hâlid bunları İslâm'a da'vet etti. Fakat bunlar: "Eslemnâ(= Biz müslümân olduk)" demesini becereme-diler. Bunun yerine "Saba'nâ, saba'nâ(= Şirkten çıktık, şirkten çıktık, müslümân olduk)" demeye başladılar. Bunun üzerine Hâlid bunları esîr etmeye ve öldürmeye girişti... Peygamber Hâlid'in bu işinden Allah'a sığındı.
Saba' bir dînden çıkıp başka bir dîne girmek ma'nâsınadır. Kureyş müşrikleri de her müslümân hakkında bu ta'bîri kullanırlardı. İbn Umer, Benû Ce-zîme'nin "Saba'nâ, saba'nâ" sözleriyle hakîketen müslümân olduk demek istediklerini anlamıştı. Hâlid ise bununla yetinmeyerek İslâm kelimesinin açıkça söylenmesi lâzım geldiği i'tikaadmda idi. Bunların müşriktik gayretiyle bir inâdla İslâm kelimesini söylemediklerine kaanî' idi ve bu kanâatle onları öldürmüştü. Peygamber de Hâlid'i acele ettiği, hukukî durumu tesbît etmediği İçin duâ ederek şifahî ukubetle yetinmiştir. Peygamber'in Hâlid'in fiilini sevmemesi, her kavimden bilmekte olduğu dil ile yetinmeye delâlet etmiştir.
[28] Umer'in birinci sözünü Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir. "Mettersun" kelimesinin zabtında birkaç şekil vardır. Bu Farsça bir kelimedir, ma'nâsi korkma demektir. Çünkü Acemlerce "Mim" nefiy kelimesidir, "Turs" de onlarca korku ma'nâsınadır. Onlar bir kimseye korkma demek istedikleri zaman kendi dilleriyle "Mettersun" ta'bîrini söylüyorlardı...
Umer'in Hürmüzân'la bu konuşmasını İbn Ebî Şeybe ile Ya'kûb ibn Ebî Sufyân kendi târihinde Enes'ten sahîh bir sened İle rivayet etmişlerdir. Bu bâb başlığı el-Hamavî ile el-Müstemlî nüshalarında sabittir.
[29] Bu el-Enfâl: 61. âyeti müşriklerle barış anlaşması yapmanın meşrû'luğuna delâlet edicidir.
[30] Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ile Huveyyısa'mn kardeşi oğullarıdır.
[31] Hadîsin başlığa uygunluğu "O zaman müslümânlarla Hayberliler arasında barış vardı" sözünden alınır. Ve tam uygunluk da "Peygamber (S) cinayetin diyetini kendi yanından verdi" sözünden alınır. Çünkü bu, müşriklerle mal mukaabili yapılan bir sulh anlaşmasıdır. Buhârî bunu Sulh, Edeb, Ahkâm Kitâblan'nda da getirdi (Aynî).
İlk yeminin, diğer da'vâlardakinin aksine, da'vâcılara tekîif edilmesi, yalnız Kasâme da'vâsına âid müstesna bir hususiyettir. Kasâme bir nevi' yemîndir , ki, o ya öldürülenin velîleri veyâhud onların isteği üzerine öldürenin velîleri ta-: rafından elli kişinin ettiği yemine denir. Bu hadîste rivayet olunan vak'a gibi! kimsenin tasarrufunda olmayan boş bir yerde yaralı olarak bir maktul bulunur da öldüreni bilinmezse, öldürülenin veresesi, civarındaki köy ahâlîsi tarafından' öldürüldüğünü iddia ederler ve bu iddialarını elli kişinin yemîni ile te'yîd ederlerse, öldürülenin diyetine hakk kazanırlar. Yâhud da maktulün velîsinin isteği üzerine köylülerden onun seçtiği elli kişinin redde dâir yemîn etmeleridir ki, buna da Kasâme denir ve bu suretle maktulün diyetinden kurtulurlar.
"Da'vâcı taraf yemîn etmekten çekinmekle, da'vâlı olan kasâmecilerin yeminlerini de reddedince da'vânın uzaması ve netîcede Yahûdîler'in kısas edilmeleri gerekiyordu. Hâlbuki Peygamber, Yahûdîler'i

te'lîf ve onların İslâm'a girmelerini te'mîn etmek istiyordu. Bu maksadla da'vâyı uzatmayarak öldürülenin diyetini kendisi ödeyip çekişmeye son vermiştir" (Kastallânî).
[32] Hadîsin başlığa delâleti devâmmdadır. Çünkü Hırakl, Rasûlullah'ı medhde: "İşte rasûller böyledir, gadr etmezler" demiştir. İbn Battal: Buhârî bununla gadrin her ümmet İndinde çirkin ve kötülenmiş olduğuna, bunun rasûllerin sıfatlarından olmadığına işaret etti, demiştir. Bu, el-Câmi'u's-Sahîh'in başında geçen Ebû Sufyân hadîsinin ilk parçasıdır (Kastallânî).
[33] Bu soruyu, gelecek olan hadîs cevâblayıp açıklayacaktır
[34] Abdullah İbn Vehb bunu el-Câmi' adındaki kitabında senediyle getirmiştir.
[35] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'e Yahûdî Lebîd ibn A'sam tarafından sihir yapıldığı, Peygamber'in "Allah bana afiyet ihsan etti, bırakınız onu" buyurup, ona ceza vermemesi yönündendir.
[36] Bu âyetlerde düşmanın barış isteğinin bir aldatma olması ihtimâlinin müslümân-lara zahir olduğu zaman bile, bunun, icabetten men1 etmeyeceği, fakat azm ederek Allah'a güvenilip dayanılacağına işaret vardır (İbn Hacer).
[37] Hadîsin başlığa uygunluk noktası Peygamber'in istikbâle âid verdiği haberlerin altıncısıdır. Rûmlar'ın ahdi bozarak İslâm'a karşı hareket etmek suretiyle hıyanetleridir.
Benû'l-Asfar'la müslümânlar arasında barış akdi; sonra düşman tarafından bu ahd bozularak, müslümânlar üzerine mühim kuvvetlerle kâfirlerin hücumu keyfiyeti hakkında sarihlerin tercihleri çok dağınıktır. Sebebi de bu haberin benzeri vak'alanın târihte pekçok olması ve bunlardan herhangisinin veya İstikbâlde meydana gelecek daha başkalarının kasdolunabilmesidir. Bu haberler istikbâle âid mu'cizeli haberler oldukları için, bunların tefsiri istİkbâlen uzun asırları içinde anlaşılacaktır.
[38] Âyet, başlıktaki soruya cevâb vermektedir.
Nebz, lügatte birşeyi kaldırıp atıvermektir ki, hukukta bir devletin muâhi-dine karşı münâsebeti kestiğini ihbar ve i'lân eylemesidir. Yânî öyle korkulacak bir .hıyaneti, alâmet ve delilini görüp anladığın takdirde ahdin hükümsüzlüğü ile aranızda münâsebeti kestiğini i'tidâl ve doğruluk dâiresinde açıkça kendilerine resmen ihbar et. Bu suretle ahdin hükümsüzlüğü iki tarafça resmen müsavi olarak bilinsin de, ona göre hareket edilsin ve ahid resmen bakî farzedilirken böyle bir ihbar ve i'lân yapmaksızın, doğrudan doğruya ve kat'î surette harbe başlama. Zirâ, Allah hâinleri sevmez. Onların yaptığı gibi resmen muâhid görünüp de gizlice ahdi bozmağa kalkışmak bir hainlik olduğu gibi, dosdoğru nebz ve i'lân etmeden harbe gırişivermek de bir hıyanet olacağından, bundan sakınmak lâzımdır {Hakk Dîni, III, 2424)
[39] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Bekr insanlara ahidlerini attı..." sözlerindedir. Bu, Ebû Bekr'in hacc emirliği ile dokuzuncu hicret yılında edâ edilen hacc-dır ki, Veda Haccı'ndan bir sene evvel idi. O sırada Berâe Sûresi indi. Bu sûre Allah ve Rasûlü'nün müşriklerden beri olduklarım haber vermekle başlayıp, müşriklerden emânın kaldırılması, ahdin atılması, yânî müşrikler İle olan ahidlerin feshedileceğini haber veriyordu. Bu yıl Alî de bu sûrenin hükümlerini tebliğ etmesi İçin hacca gönderilmişti...
[40] Başlıktaki âyetin başlığa uygunluğu gayet açıktır._Hadîsin uygunluğu ise "Ahd etliğinde ahdinden döner" sözündedir. Bu hadîs, îmân Kitâbı'nda ve başka yerlerde de birkaç kerreler geçmişti.
[41] Alî hadîsinin başlığa uygunluğunun "Kim orada bir bid'at çıkarırsa.. " sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bid'at çıkarmak, bid'atçıyı barındırmak, ve efendilerinin izni olmaksızın başka bir topluluğu velî edinmek ahdi bozmak ma'-nâsınadır ve bu yüzden la'nete hakk kazanmıştır (Aynî).
[42] Hadîs, müslim, gayrimüslim her kime olursa olsun verilen ahde karşı yapılan vefasızlık günâhının dünyâdaki hayâta te'sîr edeceğini, iktisadî ve içtimaî bozukluklara da sebeb olacağını açıkça ifâde etmektedir.
Bu hadîsin benzerini daha açık bir ibare ile Müslim de hem Ebû Hureyre'-den, hem de Câbir'den şöyle rivayet etmiştir: "Bir zaman gelecek ki Irak dirhemini, kafîzini; Mısır da müddünü, dinarını vermez olacaktır". Geleceğe âid olan bu mühim bilgi, şübhesiz peygamberlik alâmetlerindendir.
Rasûlullah zamanında basılı olarak Hicaz'da kullanılan paralar dirhem ile dînâr da Suriye ve Mısır yoluyla Roma ve Bizans'tan gelirdi. Kafîz, îrârihlar'ın; müdd de Rûm'un ölçeği idi. Bu sebebden Peygamber dirhemle kafîzi Irak'a ve İran'a; dînâr İle müdd'ü de Mısır'a ve Rûm'a nisbet etmiştir.
Bu hadîslerde ahid verenlerin ahidlerini hakkıyle yerine getirmeleri; ahidli zımmîlere haksızlık ve zulüm etmemeleri; bir cümle ile ifâde edilirse Allah ve Rasûlü'nün koyduğu eskimez hukuk ve insan hakları kaanûnlarma göre verilen ahid, emân ve te'mînâtların bozulmaması tavsiyesi vardır. Bunlara bağlı kalınmadığı takdirde meydana gelen kötü sonuçların yalnız âhirete kalmayıp, dünyâ hayâtını da bozacağı, milletçe iktisadî ve içtimaî birçok maddî ve ma'nevî sıkıntılara düşüleceği haber verilmiştir.
[43] Bu hadîsin başlığa ilgisi, Kureyş'in ahdi bozmalarının neticesi Mekke fethi ile onlara galebe ve onların kahredilmiş olmasıdır. Bu ise ahdi bozmanın kötülen-miş olduğunu, bunun mukaabilinin, yânî ahde vefa etmenin ise övülmüş olduğunu açıklıyor. Hadîsin son fıkrası; müslümânların kendi aralarında meydana gelen fitne ise müşkildir. Çünkü müslümânların öldürülmesi ile araya fitne girmiş olur. Onun için böyle fitnede kılıcı atmak, kılıç çekmekten evlâdır (Aynî).
[44] Hadîsin başlıkla İlgisi, bundan önceki hadîsin ilgisi gibidir. Bu hadîs, öncekinin daha geniş bir rivayetidir. Hulâsa olarak Sehl bu hutbesinde Siffîn ahâlîsine Hu-deybiye günü cereyan eden, insanların çoğunun barışa isteksizliğini, bununla beraber Allah'ın buna büyük hayır ta'kîb ettirdiğini; Peygamber'in barışma görüşünde olmasının insanların harb etme görüşlerinden daha kâmil ve makbul olduğunu bildirmiştir (KastaHânî).
[45] Bu hadîs önceki ile şu bakımdan ilgilidir: Gadr etmemek, kendi dininden başka bir dîn üzere olsa da hısımla ilgiyi devam ettirmenin cevazının gerekliliğidir. Bu hadîs Hibe'de de geçmişti (Aynî).
Bu hadîsin ifâde ettiği görüşü el-Müntehine: 8-9. âyetleri de kuvvetlendirir.
[46] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ancak üç gece ikaamet etmek" sözündedir. Bu hadîs Sulh Kitâbı'nda "Sulh nasıl yazılır bâbı"nda da geçmişti.
[47] Bu, Ekincilik Kitâbı'nda "Mal sahibi: Allah seni bıraktığı sürece seni bırakıyorum dediği zaman bâbı"nda geçen Abdullah ibn Umer hadîsinin bir parçasıdır. Anlaşmada İlim ehlince belli bir sınır yoktur. Bu mes'ele ihtiyâca göredir. Bu konuda ictihâd, devlet başkanına ve re'y sahihlerine âiddir (Aynî).
[48] Buhârî bununla İbn Abbâs'ın şu hadîsine işaret etmiştir: Müşrikler kendilerinden bir adamın cesedini satın almak istediler. Peygamber Nevfel ibn Abdillah ibni'l-Mugîre'nin cesedini o hendeğe atılmış olduğu hâlde onlara satmayı kabul etmedi de: "Onun parasına da, cesedine de ihtiyâcımız yoktur" buyurdu.
İbn Hişâm: Bize ez-Zuhrî'den; müşriklerin onun hakkında onbİn dirhem harcadıkları haberi ulaştı, demiştir (İbn Hacer).
[49] Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Bu hadîs Temizlik Kitâbı'nda "Namaz kılanın sırtı üzerine pislik atıldığı zaman bâbı"nda geçmişti.
[50] Bu hadîslerin başlığa uygunlukları bellidir. Müslim de Cihâd ve Siyer Kitabı, "Ahde vefasızlık ve hıyanet etmenin haram kılınması bâbı"nda, ayrı ayrı dört sahâbîden bu hadîsleri bâzı değişik lâfızlarla getirmiştir.
el-Enfâl: 56. âyeti de ahd edip de ahdine vefa etmeyenlerin yeryüzünde hareket eden hayvanların en şerrlileri olduklarını beyân etmektedir. Bundan Önce geçen 17. bâb başlığına bakılsın..
[51] Hadîsin başlığa uygunluğu "Seferber olunuz" sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bunun ma'nâsı "Müslümanlara gadr ve muhalefet etmeyiniz" demektir. Diğer bir vecih şudur: Peygamber Mekke'de harbi halâl kılmadı, gadr etmedi. Zirâ O'nun harbi, Allah'ın O'na bir saat halâl kılmasıyle olmuştur. Bu halâl kılma olmayaydı, Peygamber'e de halâl olmazdı (Aynî).
Hadîsin son fıkrasındaki İstisna ya o anda buna dâir bir vahiy geldiğine, ya geçen bir vahiyde istisnanın beyân ve tebliği isteğe bağlandığına, yâhud da böyle bir vahiy yoksa Peygamber'in Allah tarafından me'mûr buyurulduğu hususların tafsillerinde içtihada izinli olduğuna delîUir.
Bu hadîs İlim, Hacc, Cihâd... Kitâbları'nda da geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CUMHURİYET TÜRKİYESİ HADİS ÇALIŞMALARI (1920-1997)
Yavuz Ünal
ÖNSÖZ
GİRİŞ
TELİFAT AÇISINDAN HADİS TARİHİ
I) TESPİT DEVRİ (H.1-99)
A) Rivâyetü'l-Hadis Açısından:
B) Dirayetü'l-Hadis Açısından:
II) TEDVİN DEVRİ (H.99-116)
A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:
B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:
III) TASNİF DEVRİ (H.116-360) :
A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:
a) Tasnif Sistemleri:
1- Ale'r-Rical Tasnif:
2- Ale'l-Ebvâb Tasnif:
3- Ale'l-Ahruf Tasnif Sistemi:
b) Bu Devrede Telif Edilen Eser Türleri:
1) Sünenler:
2) Câmî'ler:
3) Musannefler:
4) Müsnedler:
5) Şerh Çalışmaları:
6) İstihraç Çalışmaları (Müstahrecler):
7) Siyer Ve Meğazi Kitapları:
8) Belli Bir Konuya Tahsis Edilen Kitaplar Veya Risaleler:
B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:
1) Ricalle İlgili Çalışmalar:
2) İlelü'l-Hadis:
3) Müşkilü'l-Hadis (Muhtelifü'l-Hadis):
4) Usûl-ü Hadis:
5) Garîbu'l-Hadis:
6) Nâsih-Mensûh:
IV) TEHZİB DEVRİ (H.360-656)
A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:
a) Bu Dönemde Yapılan Çalışma Türleri:
1) Mu'cemler:
2) Cem Çalışmaları:
3) İhtisar Çalışmaları:
4) Ahkam Hadislerine Dair Kitaplar:
5) Mevzuat Kitapları:
6) İstidrak Çalışmalar:
7) Etraf Kitapları:
B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:
V- DURAKLAMA VE GERİLEME DEVRİ (H.656-1300)
A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:
1- Zevâid Kitapları:
2- Tahric Çalışmaları:
3- Meşhur Hadisleri Toplama Çalışmaları:
B) Dirâyetü'1-Hadis Açısından:
VI) TEKRAR DİRİLİŞ DEVRİ: (H. 14. ASIR)
Yapılan Çalışmalar
A) Rivâyetü'l-Hadis Açısından:
B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:
4- Usûl Çalışmaları:
BİBLİYOGRAFYA
A) BİTİRİLMİŞ DOKTORA VE DOKTORA ÜSTÜ ÇALIŞMALARI
Abd B. Humeyd Ve Müntehab Müsnedi
Ashabu'l-Hadis'e Göre Allah'ın Sıfatları Problemi
Ashabın Adaleti
Ayni'nin Hadis Kültüründeki Yeri
Bazı Halk İnançlarının Hadislerle Münasebeti
Bid'at Ehlinin Hadis Rivayeti
Bir Muallim Olarak Hz. Peygamberin İnsan Telakkisi
Buhari'nin Ebu Hanife'ye İtirazları
Doğuş Devrinde Tasavvuf Ve Hadis
Ebu Hureyre Ve Hadis İlmindeki Yeri
Ebu Nuaym El-İsfehânî Ve Hadis Kültüründeki Yeri
Esbab-u Vurudi'l-Hadis Ve Bunun İslam Teşriindeki Yeri Ve Önemi
Fıkhî Hadisler Ve Değerlendirilmesindeki Esaslar
Fıkhu'l-Hadis/Sünnet ve Hadisi Anlamada Yöntem
Hadis Edebiyatının Gelişim Safhaları Ve Ebu Hayseme Zuhayr'ubn Harb'ın "Kitabu'l-İlm'inin Bu Gelişmedeki Yeri Ve Önemi
Hadis Istılahlarının Doğuşu
Hadisi Yeniden Yorumlama Çerçevesinde Modernistlerin Hadise Yaklaşımı
Hadislerde Dünya Kavramı
Hadislerin Toplanması ve Yazı İle Tesbiti
Hadiste Nasih Mensuh Meselesi
Hadiste Rical Tenkiti (Cerh Ve Ta'dil İlmi)

Hadiste Metin Tenkidi
el-Hakim et-Tirmizi Ve Kitabu'l-Emsal Mine'l-Kitab Ve's-Sünne
Hattabi'nin Hadis İlmindeki Yeri Ve Şerh Metodu
Hz. Peygamberin Musalahaları Ve İslam'a Davet Mektupları
Hz. Peygamberin Şemaili
Hz. Peygamber'in Vefatından Emeviler'in Sonuna Kadar Siyasi-İçtimai Hadiselelerle Hadis Münasebetleri
Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu
Hitabeti Nebevıyye
İbn Hazm ve Hadisteki Metodu
İbnü'l-Cevzi'nin Hadisteki Yeri ve Metodu
İlk Hicri Asırlarda Hadis Etrafındaki Şüpheler Ve Hadis İnkarcılığı
İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis
İmam Ebu Hanıfe'nın Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu
İmam Şafii'nin Hadis Kültüründeki Yeri
İslami Tenkid Zihniyeti
İstanbul Kütüphanelerindeki Hadis Cüzleri
Kadı Iyad (Hayatı, Eserleri Şerh Metodu)
Kadınların Hadis İlmindeki Yeri (H. II-V. Asır)
Kur'an'ın Anlaşılmasında Hadislerin Rolü
Kur'an ve Sünnette Sevgi
Kutu'l-Kulub'daki Tasawufi Hadislerin Hadis Metedolojisi Açısından Değeri
Medine Döneminde Hz. Peygamberin Ehli Kitabla İlişkisi
Mesnevi Hadisleri
Metin Tenkidi Açısından Buhari'deki Bazı Fiten Hadislerinin Değerlendirilmesi
Mevzu Hadisler (Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi)
Muhtelifü'l-Hadis İlmi
Mürsel Hadisler Ve Delil Olma Yönünden Değeri
Osmanlı Dönemi Anadolu Muhaddisleri (H.VII-IX)
Pakistan Ve Hindistan'da Şah Veliyyullah ed-Dıhlevi'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları
Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye
Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit Ve Değerlendirmede Aklın Rolü
Sahabenin Hadis Tahammül Ve Nakil Faaliyetleri
Sahabenin Sünnet Anlayışı
Said b. Mansur'un Musannef'inin Yeniden İnşası
Selçuklu Devri Muhaddisleri
Sünnetin Kabul Ve Reddettiği Cahiliye Ve Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri
Sünnetin ve Fıkhi Hadislerin Değeri
Sünnette İtaat Kavramı
Sünnette İtidal
Sünnet Verilerine Göre Hz. Peygamber Devrinde Hicaz Folkloru
Şia'nın Hadis Anlayışı
Tasawufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları
Tıbb-ı Nebevi
Uydurma Hadislerin Doğuşu, Siyasi Ve Sosyo-Politik Olanların Olaylarla İlgisi
Vaaz Edebiyatında Kullanılan Hadîsler Ve Değerleri
Yusuf Efendizade Abdullah Hilmi Ve Hadis Şerhciliğindeki Yeri
Zahiri Muhaddislerle Hanefi Fakihleri Arasındaki Münakaşalar Ve İhtilaf Sebepleri
Değerlendirme

DEVAM ETMEKTE OLAN DOKTORA TEZLERİ

A) BİTİRİLMİŞ YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMALARI

Abd B. Humeyd Ve Sülasiyatı
Abdurrezzak b. Hemmam'ın "el-Musannef"indeki Sünnete Muhalif Görülen Sahabe ve Tabiun Görüşleri Işığında Sünnetin Teşrii Değeri
Abdurrezzak b. Hemmam Ve İki Sahifesi
Adab Hadisleri Ve Değerlendirmeleri
Ali b. el-Medininin Hayatı Ve Hadis İlmindeki Yeri
Arap Olmayan Sahabiler
Ayet Ve Hadislere Göre Şefaat
Bedreddin Ez-Zerkeşî Ve Hadis İlmindeki Yeri
Bursa Yazma Ve Eski Basma Eserler Kütüphanesindeki Hadis Usulü İle İlgili Yazmaların Tavsif Ve Tanıtımı
Cerh ve Ta'dil İlminin Hadis İlimleri Arasındaki Yeri Ve Önemi
Cessas'ın Hadis Kültüründeki Yeri
Cibril Hadisi Üzerine Bir Çalışma
Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları (1920-1992)
Cüveyriye b. Esma'nın Hadis Sahifesi
Darekutni'nin Kırk Hadis Adlı Eseri
Darekutni Ve Sünen Adlı Eseri
Darimi Ve Süneni
Daru'l-Hadis Müessesesinin Ortaya Çıkışı Ve İlk Dönem Dımeşk Daru'l-Hadisleri
Dirayetü'l-Hadis İlminin Doğuşu Ve el-Muhaddisü'l-Fasıl
Durretü'n-Nasihın'in Hadisleri Üzerine Genel Bir Tetkik
Ebu'l-Abbas Es-Serrac Ve "Beytute" Diye Meşhur Olan Hadis Cüzü
Ebu Ahmed el-Gıtrıfi Ve Hadis Cüzü
Ebu Bekir el-Mervezı Ve "Kitabu'l-Cum'a ve Fadlihi" Adli Hadis Cüzü
Ebu Bürde Bureyd b. Abdillah Ve Hadis Cüzü
Ebu Cafer et-Tahavı, Hayatı, Eserleri Ve "Meani'l-Asar" İle "Müşkilü'l-Asar"ındaki Hadisciliği
Ebu Hafs el-Kettani Ve Hadis Cüzü
Ebu'l-Velid el-Baci ve el-Münteka'sındaki Şerh Metodu
Ebu Müslim el-Kecci Ve Hadis Cüzü
Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve'n-Nehy-i Ani'l-Münker,
Emr-i Bi'l-Ma'rûf ve Nehy-i Ani'l-Münker'le İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi,
Eşrefoğlu Rumi Ve Müzekki'n-Nufus'unda Bulunan Merfu' Hadislerin Tahrici
Fıkhu'l-Hadis İlmi
Garibü'l-Hadis İlmi (Mahiyeti, Tarihçesi, Müellifleri Ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmalar)
Gülsüm b. Muhammed Ve Sahifesi
Hadis Açısından İlk Devir İslami Türk Edebiyatı Eserleri Üzerinde Bir İnceleme

Hadis Bibliyografyası Doğuş Ve Gelişimi (H.I-V/M.VI-X)
Hadis Bibliyografyası (H. V-VIII / M. XI-XIII)
Hadis Bibliyografyası ve Gelişimi (H.700-1100 / M.1300-1688)
Hadis Bibliyografyası Ve Gelişimi (H.1101-1411/M.1689-1990)
Hadis İlminde Kutsi Hadisler
Hadis İmla Meclisleri
Hadis Toplamak İçin Yapılan Seyahatler
Hadislerde Ahiret İnancı
Hadislerde Felebotomi
Hadislerde Geçen Hayvanlar Ve Bu Hayvanlarla İlgili Bazı Meseleler
Hadislerde Komşuluk,
Hadislerde Mehdi Ve Mehdinin Deccal Ve Hz. İsa İle Olan Münasebeti
Hadislerde Ruhsat Ve Suhulet
Hadislerde Sembolik Dil
Hadislerde Tevbe
Hadisler'e Göre Hz. Peygamber'in Duası
Hadislere Göre Kader Problemi
Hadislere Göre Yahudilik Ve Yahudiler
Hadislere Göre Yöneticilere İtaatin Sınırları
Hadislere Kıssacılıgın Girmesi Ve Menfi Tesirleri
Hadisler Işığında İnfak ve Tasadduk
Hadisleri Bakımından Siyasetnâmeler Ve Eba'n-Necibin En-Nehcu'l-Meslûk Fî Siyaseti'l-Mulûk
Hadislere Göre Birr Ve Sıla
Hadislere Göre Dünya Ahiret Dengesi
Hadislerin Işığında Kalbin Değeri
Hadislerin Işığında Toplumda Aile Yapısı Ve Önemi
Hadislerin İ'rabı Ve el-Ukberi'nin "İ'rabu'l-Hadisi'n-Nebevi"si
Hadisleri Bakımından Tariku'l-Edeb (Amasyalı Ali B. Hüseyin)
Hadislerin Mana İle Rivayeti
Hadiste Tedriç
Hadis Literatüründe Yaratılış ve Başlangıç,
Hadis Literatüründe Mübarek Zaman/Kutsal An Mefhumu Ve Kandiller Örneğinin Tetkiki
Hadis Öğretiminde Medrese Ve Daru'l-Hadislerin Yeri
Hadis Usulü Kaynaklarına Göre Hadis Öğrenim ve Öğretim Adabı
Hafız Abdülgani el-Ezdı'nin "el-Ğavamız ve'l- Mübhemat" Adlı Eseri
Hakim en-Neysâbûrî Ve Kitâbu Ma'rifeti Ulûmi'l-Hadîs'i,
Hanımların Peygamberimize Sorduğu Sorular
el-Hasan b. Sufyan Ve "Kitabu'l-Erbaın" Adlı Hadis Cüzü
Humeyd et-Tavil Ve Sahifesi
Huzeyfe b. Yeman Ve Ayet Ettiği Hadisler
Hz. Peygamber'de Milliyet Görüşü
Hz. Peygamber'e Mahsus Fiiller
Hz. Peygamber'in Çocuklara Davranışları
Hz. Peygamberin Ehl-i Kitab'la İlişkisi
Hz. Peygamberin "En Üstün" Diye Niteledikleri
Hz. Peygamberin Hadislerinde Fitne Kavramı
Hz. Peygamberin Hadislerinde Mucize,
Hz. Peygamber'in Hadislerinde Sihir
Hz. Peygamberin Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi
İbn Abdi'l-Ber Ve Hadis İlmindeki Yeri
İbn Affan el-Amiri Ve 'el-Emali Ve'1-Kıraa'sı
İbn Hacer Ve Fethu'l-Bârî'deki Metodu
İbn Hıbban ve Hadis İlmindeki Yeri
İbn Huzeyme Ve Sâhih'i
İbnü'Türkmeni'nin Bevhaki İle Hadis Sahasındaki İlişkileri,
İbrahim b. Abdüssamed el-Haşimi Ve "el-Emali" İsimli Hadis Cüzü
İbrahim b. Sa'd Ve Hadis Cüzü
İhyau Ulûmiddîn'deki Hadislerin Tahrici,
İlelü'l-Hadis İlmi
İmam Birgivi ve Sünnet
İmam Beyhaki, Hayatı, Eserleri Ve Hadis İlmindeki Yeri
İmam Hatip Liselerinde Okutulmakta Olan Hadis Dersi Programının Değerlendirilmesi
İnançlar Açısından Gelecek Zaman Hadisleri
İsmail b. Ca'fer Ve Cüzü
İsmail b. Nuceyd es-Sülemi Ve Hadis Cüzü
İsmail Hakkı Bursevi'nin Kırk Hadis Şerhi Traskripsiyonu Ve Hadislerin Tahric Ve Tenkidi, (Son 20 Hadîs)
İstiaze Hadisleri
Kadı Ebu İshak b. İsmail el-Ezdi Ve "Kitabu Fadli's-Salati Ale'n-Nebi" Adlı Hadis Cüzü
Kasım B. Kutlubuga'nın Hayatı, Eserleri Ve Hadis İlmindeki Yeri
Kitabu'l-Libas Ve Hadis Literatüründeki Yeri
Kıtabu'l-Mahzun Fî Ilmi'l-Hadis
Kur'an'ı Kerim'in Fazileti İle İlgili Hadisler
Kurtubî Ve Hadis Metodu
Leys b. Sa'd Ve Hadis Cüzü
Miraç
Mehamili Ve "Kitabu'd-Dua" İsimli Hadis Cüzü
Mevkuf Hadisler Ve Değeri
Mevkuf Hadisler Ve Delil Olma Yönünden Değeri
Muhammed b. Mahled Ve Hadis Cüzü
Muhkem Ve Müteşabih Hadisler Ve Açıklama Yolları
Muhyiddin En-Nevevi'nin Hayatı, Eserleri Ve Sahih-i Müslim Şerhindeki Metodu
el-Mutayyen Ve Hadis Cüzü
Mutezilenin Hadis Görüşleri
Muhammed Zahid el-Kevseri, Hayatı, Eserleri, Fikirleri Ve Hadisciliği
Musa Carullah Bigi, Hayatı, Fikirleri Ve Eserleri

Musa Carullah'ın Hatun Adlı Kitabı Işığında İslam Kadını
Mütevatir Hadisler Ve Meseleleri
Nasihatin Dindeki Yeri Ve Hz. Peygamberin Nasihatleri,
en-Nasih Ve'1-Mensuh fi'1-Hadis, Ahmed b. Mühammed b. Hamed b. el-Muhtar er-Razi
Nikah Konusundaki Hadisler
Osmanlı İmparatorluğu Gerileme Döneminde Hadis Çalışmaları (1699-1876)
Pakistan'da Hadis Çalışmaları
Peygamberimizin Rabbani Terbiyesi
Peygamberimiz Zamanında Bir Ailenin Kuruluşu Ve Kadının Ailedeki Yeri
Rasulullah'ın Sünnetinde Adalet Kavramı
Resulullah Döneminde Hadislerde Mihir
Rey-Hadis Tartışmalarında Hanefi Ve Şafiiler
Rivayet Asrında Hadisçiler Ve İçtimai Hayat
Sahabede Peygamber Sevgisi
Sahabe Ve Tebliğ Faaliyeti
Sahihayn'daki Müdreç Hadisler Ve Bunların Genel Bir Değerlendirmesi
Sahihayn Hadislerinde Fikir Hürriyeti
Sahih-i Buhari'nin Bab Başlıklarındaki Mevkuf Rivayetler Ve Değerlendirilmesi
Sehavi (902/1496) Ve El-Mekasidü'l-Hasene Adlı Eserinin Tenkid Ve Tahlili
Es-Serahsî'nin Hayatı Ve El-Mebsut'un İlk İki Cildindeki Hadislerin Tahricî (Kitabu'z-Zekat'a Kadar)
Serahsi'nin Mebsut'unda Metin Tenkidi (1-15 Cüzler Arası)
Serahsî Ve Usûl-ü Fıkhındaki Hadislerin Değerlendirilmesi,
Sünenü't-Tirmizi'nin Metot Yönünden İncelenmesi
Sünnete Göre İslâm Ailesinin Kuruluşunda Mehir
Sünnetin Kur'an Dışında Hükümler Getirme Meselesi
Sünnette Ad Koyma
Sünnette İlim Telakkisi
Suyuti'nin'el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmai'n-Nebeviyye" Adlı Eseri
Sünnet Kur'an İlişkisi
es-Sülemi Ve "Kitabu'l-Erbaın Li's-Sufiyye" İsimli Hadîs Kitabı
Süleyman b. Ahmed et-Taberani Ve "Fadlu'r-Remy ve Ta'limih" Adlı Cüzü
Sünnette Spor
Sünnette Uluv-Nuzûl Ve Avaliler
Şia Hadis Alma Usulünde İlk Ravîler
Tahammulu'l-Hadıs Ve Çeşitleri
Telbis-ü İblis'teki Hadislerin Tahkik Ve Tahrici
Temel Usulü Fıkıh Kitaplarının Sünnet Bölümlerinin Mukayese ve Değerlendirmesi
Tirmizi'nin Camiindeki Mevkuf ve Maktu Rivayetler Ve Değerlendirilmesi
Tirmizi'nin Sünen'inde Fukahanın Delil Olmada İhtilaf Ettiği Hadisler
Türkiye'de Neşredilen Ve Sünnet Konusunu İşleyen Belli Başlı Kitapların Değerlendirilmesi
Ümmü Habibe'nin Rivayetleri
Veki' b. el-Cerrah Ve Cüzü
Yahya B. Main Ve Cerh-Tadildeki Metodu
Yahya B. Main Ve Ebu Abdullah Ahmed B. El-Hasan Es-Sufi'nin Yahya'dan'rivayet Ettiği Hadis Cüzü
Yahudi Ve Hıristiyanlara Benzemeyi Yasaklayan Hadislerin Tahlil Ve Tenkidi
Yahya B. Main'in Hayatı Ve Hadis İlmindeki Yeri
Değerlendirme
B) DEVAM ETMEKTE OLAN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ
YAYINLANMIŞ ESERLER
DEĞERLENDİRME
YAYINLANMIŞ MAKALELER
DEĞERLENDİRME
SONUÇ

CUMHURİYET TÜRKİYESİ HADİS ÇALIŞMALARI (1920-1997)

Yavuz Ünal

1963 yılında Ordu/Fatsa'da dünyaya geldi, ilk ve orta okulu Ilıca'da; liseyi ise Fatsa İmam-Hatip Lisesi'nde okudu. 1983 yılında O.M.Ü. İlahiyat Fakültesine girdi ve aynı Fakülteyi 1988 yılında bitirdi.
Aynı yıl Mardin İmam-Hatip Lisesi'nde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak göreve başladı ve 2 yıl kadar bu görevi sürdürdü. 1990 yılında O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi'ne Hadis Araştırma Görevlisi olarak atanan yazar 1993 yılında "Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları" adlı teziyle Masterını tamamladı. Aynı yıl katıldığı Doktora programını Şubat 1997'de "Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit ve Değerlendirmede Aklın Rolü" adlı teziyle tamamlayan yazar halen aynı görevini sürdürmektedir.
Çalışmaları: "Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç", Vadi Yayınları, Ankara, 1996 (Doç. Dr. Ş. Gündüz ve Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu ile ortak çalışma); "Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit ve Değerlendirmede Aklın Rolü", Doktora Tezi, O.M.Ü:S.B.E., Samsun, 1997.; "Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikahı", O.M.Ü.İ.F.D., sy.7, Samsun, 1993; "Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları Üzerine", İslamî Araştırmalar (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 3, Ankara, 1997.

ÖNSÖZ

Bir ilmin kemale ermesi ve toplumda üzerine düşen görevi yerine getirmesi, ancak geçmişiyle bugünü arasında organik bir bağın kurulmasıyla mümkündür. Tarihe baktığımızda, Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla birlikte. İslam dünyası 'ulusal devletler' şekline dönmüş; dolayısıyla sınırlar belli bir döneme kadar, kişilerin görüşmelerini önlediği gibi. ilmî alış verişi de güçleştirmiştir.
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, doğal olarak Osmanlı medrese sisteminin faaliyet tarzı da tarihe karışmıştır. Eğitim sisteminin değişmesinin yanında, kullanılan alfabenin de değiştirilmesi ister istemez diğer bilim dallarında olduğu gibi hadis alanında da bir inkıtamn yaşanmasına neden olmuştur. Ancak Ankara, Erzurum ve İstanbul gibi değişik merkezlerde Edebiyat Fakültesi, îslami İlimler Akademisi, İlahiyat Fakültelerinin kurulmasıyla bu alandaki çalışmalar, birbirlerinden kopuk olarak da olsa, yeniden başlamıştır. Başlangıçta bu alanda çalışanların ve merkezlerin sayısının az olması ve alanın tamamen bakir olması gibi nedenler, bir yandan iletişimi kolaylaştırmıştır. Öbür yandan da, iletişim sağlanamasa bile. konu kıtlığı çekilmediği için sıkıntı doğurmamıştır.
1980'li yıllara gelindiğinde akademik çalışmaların yapıldığı merkezlerin ve akademisyenlerin sayısı artmış; dolayısıyla hem iletişim güçleşmiş, hem de konu sıkıntısı duyulmaya başlanmıştır. Bunun neticesi olarak da bazen aynı konu iki defa çalışılmaya başlanmış; daha sonra ya araştırmacılardan biri konuyu terk etmek zorunda kalmış; ya da aynı konu birbirinden kopuk olarak iki kez çalışılmak durumunda kalınmıştır. Dolayısıyla hem zaman, hem emek ve kaynak israfına neden olunmuştur.
Bizim amacımız, 1997'ye kadar yapılmış olan çalışmaları tespit etmek suretiyle, geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmaktır. Bir girişle dört bölümden oluşan bu çalışmayı yaparken şu hususları göz önünde bulundurduk:
Giriş bölümünde te'lifât açısından hadis tarihim değerlendirmeye çalıştık. Her tür eserin ortaya çıktığı dönemi esas alıp, mümkün olduğu kadar, ilk ve meşhur örneğini vermeye

çalıştık. Ancak nadiren de olsa meşhur örneğini verirken dönemin dışına çıktık.
Öncelikle 1997'ye kadar yapılan çalışmaları, akademik olsun veya olmasın, tespit etmeye çalıştık. Araştırmamızı hadisle sınırlı tutmacımıza rağmen, hadisçiler tarafından yapılmayan bazı çalışmaları da, konu itibariyle hadisle ilgili olması nedeniyle aldık.
Yapılan akademik çalışmaları kısa bir özetini vermek suretiyle tanıttık, ancak basılmış çalışmaların, ulaşımı daha kolay olur düşüncesiyle, matbu' nüshasını esas aldık. Tanıtımda da mümkün olduğu kadar araştırmacının ifadelerini kullanmayı tercih ettik.
Akademik çalışmaların dışında yapılan te'lifâtı tespit ederken, Türkiye Bibliyografyası ve Dr. Osman Öztürk ile Bekir Topaloğlu tarafından te'lif edilen 1973'e kadar yapılan çalışmaların bibliyografyasını, her esere bizzat ulaşma imkanımız olmadığı için, kaynak olarak kullandık. Gerek kaynakta, gerekse bibliyografyadaki bilgi eksikliği nedenleriyle verdiğimiz referanslarda bazı bilgi eksiklikleri bulunabilmektedir.
Tespit ettiğimiz makalelerde ise Fakültelerin kendi yayın organlarını, Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nı ve ulaşabildiğimiz, gerek mahallî, gerekse ulusal, dergileri taradık. Tespit ettiğimiz makalenin teminini kolaylaştırmak için de hakkında ayrıntılı bilgi vermeyi tercih ettik.
Bunların dışında devam etmekte olan akademik çalışmalara, araştırmacıya ve araştırmanın yürütüldüğü merkeze işaret ettik.
Çalışmam esnasında bana yardımcı olan değerli meslektaş ve hocalarıma teşekkür etmek benim için ifâsı zorunlu bir borçtur.
07/07/1997 Dr. Yavuz Ünal

GİRİŞ

TELİFAT AÇISINDAN HADİS TARİHİ

Hadis ilmi, her ilimde olduğu gibi, doğup gelişmiş ve tekamül devrine ulaşmıştır. Ancak zirveye ulaştığında, belli bir dönem orada kalmış, daha sonra sosyal veya siyasi nedenlerle duraklama ve gerileme sürecine girmiştir. İşte bu süreç içersinde telif edilen eserlerin özellikleri ve metotları göz önünde bulundurulduğunda Hadis Tarihi şu devrelere ayrılmaktadır:
I) Tespit Devri,
II) Tedvin Devri.
III) Tasnif Devri.
IV) Tehzib Devri,
V)Duraklama ve Gerileme Devri,
VI) Tekrar Diriliş Devri.

I) TESPİT DEVRİ (H.1-99)

Yaklaşık olarak Hz. Peygamber (a.s.) ve ashabının yaşadığı dönemi içine alan bu safha, zaman olarak h. I. asrı kapsamaktadır. Müslümanlar, Kur'an'ın yanında hadislerin de öğrenilmesi ve onlar vasıtasıyla gelen emir ve yasaklara uyulması gerektiğine, diğer bir ifadeyle Peygamberin hayat tarzının kendileri için bir prototip olduğuna inanmışlardı. Çünkü bu Allah'ın *"Resule itaat edin"*[1] emrinin bir gereği idi. İşte bu inanç, müslümanları, Hz. Peygamber'in (a.s.), hangi konuyla ilgili olursa olsun, bütün sözlerini toplamaya ve onları büyük bir titizlikle korumaya sevk etti.[2] Böylece Müslümanlar, bir taraftan söz konusu olan malzemenin ona ait olup olmadığını araştırmaya, diğer taraftan da onların bir araya getirilmesine yönelik olarak hummalı bir çalışmaya koyuldular. Biz bu faaliyetleri
a) Rivayetü'l-Hadis;
b) Dirayetü'l-Hadis açısından ele alacağız.

A) Rivâyetü'l-Hadis Açısından:

Rivayetü'l-Hadis. Hz. Peygambere, sahabeye ve tabiine nispet edilen söz. fiil, takrir ve sıfatlardan ibaret olan malzemenin hassas ve dikkatli bir şekilde nakledildiği bir ilimdir, açısından Resule nispet edilen haberleri araştıran bir ilimdir ve onu korumayı hedefler.[3]
Bu dönemde, hadislerin öğrenilmesi ve korunması için başlıca iki vasıtaya başvurulmuştur. Bunlardan biri hafıza, diğeri ise yazıdır.[4] Yazı sanatının inkişaf etmediği devirlerde, edebiyata meraklı milletlerin hafıza kabiliyetlerinin son derece geliştiği bilinen bir gerçektir. Sonraki dönemlerde ezberleyen râvînin hadisinin, yazan râvînin hadisine tercih edilmesi bu kabulün bir yansıması olsa gerektir. îslamî davetin başladığı sıralarda Mekke'de Kurevş'ten yalnız onyedi kişinin yazı bildiği rivayet edilmekte; Medine'de ise bu sanata vakıf olanların daha az sayıda olduğu söylenmektedir.[5] Ancak Hz. Peygamber'in eğitim politikası, sayesinde, çok geçmeden bir çok Müslüman okuma yazma öğrenmiş;[6] dolayısıyla bu sayı umulmadık bir şekilde artmıştır.
Okuma-yazma oranının düşük olmasının yanında. Arap yazısının da yeni yeni gelişmekte olması. İslam'ın ilk günlerinde, hadisleri koruma görevinin hafızaya tevdi edilme nedenini ortaya koymaktadır. Ancak hafizaya tevdi edilen herhangi bir sözle, Hz. Peygamber'in hadisi arasında kesin bir ayırım yapmak zorunludur. Çünkü sıradan bir insanın gelişi güzel sözünün unutulmaya mahkum olduğu söylenebilirse de, Hz. Peygamber'e itaatin bir gereği olarak, daima müzakere edilen ve tatbik sahası bulan hadisler için aynı hükmün geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir.[7]
İşte bu dönemde okuma-yazma bilen Abdullah İbn Amr gibi bazı sahabîler özel izinle[8], Resulullah'ın kitabet konusundaki genel izninden[9] sonra da diğer sahabîler Resulullah'ın hadislerini kısmen yazmışlar[10] Hatta bazı durumlarda Hz. Peygamber onlara bizzat kendisi yazdırmıştı.[11]
İşte bu dönemde okuma yazma bilen sahabîler. ezberlemenin yanında. Hz. Peygamberden bizzat işittikleri hadisleri yazmışlar.[12] ancak kendi işittikleri hadislerle birlikte diğer sahabî arkadaşlarının işittikleri hadisleri de toplayıp yazmayı düşünmemişler, yahut düşünmüş olsalar bile böyle bir şeyi gerçekleştirmemişlerdir. Nitekim Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in süneni cem etme teşebbüslerinin olduğu, ancak sonra vazgeçtikleri rivayet olunmaktadır.[13] Mesela meşhur sahifenin sahibi olan Abdullah İbn Amr (ö.65/684), "es-Sâdıka" adını verdiği sahifesine bakmak isteyen Mücahid'e; "Bu benim Resulullah'dan işittiğim 'es-Sâhife es-Sâdıka'dır ve benimle Resulullah'ın arasında bu hadisleri bana nakleden hiç kimse yoktur."[14] derken sahifesini Hz. Peygamber'den yalnız kendi' işittiği hadislerden meydana getirdiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Keza Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi de, yalnız Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den naklettiği hadislerden oluşmaktadır.[15] Öte yandan bu dönemde telif edilen risale ve sahifeler, sahabe fetvalarından da hâlîdir.[16]
Anayasa metni,[17] nüfus sayımı,[18] imtiyaz nâmeler,[19] dine davet mektupları,[20] idarecilere talimatlar,[21] anlaşmalar,[22] vergi tarife ve hükümleri[23] gibi, bizzat Resulullah'ın döneminde resmen yazılan hadislerin yanında,[24] ezberlemek ve muhafaza etmek amacıyla[25] ferdi teşebbüslerle de hadislerin yazıldığını görmekteyiz. Örnek olması açısında bu teşebbüslerin bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1- Ebu Bekir es-Sıddık'ın Nüshası;[26]
2- Sa'd b. Ubade'nin (ö. 15/636) Sahifesi;[27]
3- Abdullah İbn Mes'ud'un (ö.32/652) Sahifesi;[28]
4- Ali b. Ebi Talib'in (ö.40/661) Sahife'si;[29]
5- Ebu Hureyre'nin (ö.59/679) Sahifesi;[30]
6- Semure b. Cündeb'in (ö.60/679) Sahifesi;[31]
7- Abdullah b. Amır'ın (ö.65/684) es-Sahîfe es-Sâdıka'sı;[32]
8- Abdullah b. Ömer'in (ö.73/693) Sahifesi;[33]
9- Cabir b. Abdullah'ın (ö.78/697) Sahifesi;[34]
Verdiğimiz örneklerden de anlaşıldığı üzere sahabe devrinde, genel anlamda bir toplama faaliyeti olmayıp, bazı sahabîlerin, Hz. Peygamber'den işittikleri hadisleri, kısmen de olsa, yazma faaliyetleri vardır ve bu faaliyete kitabetü'l-hadis" denilmiştir.[35]
Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn devrinde genel anlamda, ya da resmen hadisin tedvinine girişilmemiş veyahut teşebbüs edilmiş olsa bile, bu teşebbüs sürdürülmemiştir.[36]
H. 65-85 yılları arasında Mısır valiliği yapan Abdülaziz İbn Mervan'ın (ö.85/704) hadisin yazılması ve toplanması işine gayret sarfettiği rivayet olunmaktadır. O, Humus bölgesindeki tabiîn âlimlerinden biri olan Kesir b. Murra el-Hadramî'den (ö.70/690), Hz. "Peygamberin ashabından işittiği hadisleri kendisine yazmasını istemiştir.[37] Kesir b. Murra. Abdülaziz İbn Mervan'dan 15 yıl önce vefat etmiştir. Dolayısıyla bu teşebbüsün neticesi görülmemiştir; ancak hadislerin resmen tedvin edilmesi gerektiği fikrini ortaya atması açısından önemlidir.
Resulullah'ın ölümüyle birlikte hadis yazan sahabenin sayısı arttı.[38] Öyleki, hadislerin hepsi olamasa bile, çoğunluğu sahabe devrinde yazıldı[39] ve ilk hicri asrın yarısından itibaren müstakil konulardaki kitaplar görülmeye başladı.[40] Ancak hadisler, çoğunlukla sahifelerden değil, hafizalardan rivayet edilmekteydi ve aynı zamanda dağınık bir haldeydi. Hakkında Kur'an-ı Kerim'de hüküm, bulunmayan bir mesele ortaya çıktığında, konuyla ilgili Resulullah'ın hadisini bilen sahabe, onu rivayet ederdi.[41]

H. I. asrın sonları ve II. asrın başlarına gelindiğinde sünnet, sahife, broşür ve defterlerde tedvin edilmiş olmasına rağmen[42] başlangıçta olduğu gibi, ezberlemek ve korumak amacıyla yazdıkları[43] için olsa gerek, müelliflerden çoğu vefatlarından önce kitaplarını imha ediyor veya güvendikleri birine, istifade etmesi için, vasiyet ediyorlardı. Mesela Ebu Kılâbe (ö. 104/722), kitabını Eyyub es-Sahtiyânî'ye (ö. 131/748) vasiyet etmiş;[44] Şu'be İbn Haccac (ö. 160/776) da oğluna, kendisi öldükten sonra kitaplarını yok etmesini tavsiye etmiştir.[45] Ubeyde ise kendisi imha etmiştir.[46]
Hadislerin yazılması karşısında zayıf bir mukavemet altıncı asra kadar zaman zaman görülmekle birlikte tabiîn asrına gelindiğinde, yazılı olmayan ilim. ilim sayılmamaya başlanmıştır.[47]
Ancak yazılan bu sahifelerin içeriği konusunda çok fazla bilinmese de, muhtemelen sahabe kavli ve tabiin fetvalarını da içermektedir. Zira bunlar da hadis kavramının kapsamına girmektedir. Zira sahabe ve tabiûn, yanlarındaki sahifelerini, ilim ehli olmayanların eline geçer endişesiyle. vefatlarından önce yakıp imha ediyorlar veya güvendikleri birine vasiyet ediyorlardı. İslam tarihinde belli bir döneme kadar hadis rivayetinde, kitabete güvenilmediğini[48] de dikkate aldığımızda, bu dönemin mahsulü olan sahife, cüz ve broşürlerden, sadece başkalarına vasiyet edilenlerin günümüze ulaşma şansına sahip olduklarını söyleyebiliriz. Öte yandan bu kitaplar sonraki dönemin müellifleri tarafında kitaplarına alındı. Ansiklopedik hadis kitapları ortaya çıktığında da âlimler, ilk dönemin kitap ve risalelerini korumaya ihtiyaç hissetmediler. Dolayısıyla bu eserler zamanla gözükmez oldu.[49]
Hicri birinci asır bu şekilde geçerken halifelerden hiç birisi hadis tedvinine resmî bir veçhe vermedi,[50] yani hadisleri inceleyip, sahihini sakîminden ayırmak suretiyle, Kur'an örneğinde olduğu gibi, tedvin ederek bütün Müslümanların istifade edeceği güvenilir bir kaynak haline getirmediler.

B) Dirayetü'l-Hadis Açısından:

Râvı ile mervîyi makbul olup olmaması açısından değerlendiren dirâyetü'l-hadis ilminin,[51] sahabe devrini kapsayan birinci asırda kuralları belirlenmiş, dolayısıyla doğuş devrini yaşamıştır.[52] I. Asrın sonuna doğru tâbiûn arasında hadis râvîlerine kaynakları sorulmaya başlanmış, bunun neticesi olarak rivayette isnad kullanılması zorunlu hale gelmiştir.[53] Ancak sözün kaynağına aidiyetini tespit noktasına bir teminat olarak görülen isnadın kullanımı, sadece Hz. Peygamber'e ait olan sözlerin araştırılmasında kullanılmamış, aksine nakledilen her şeyi isnadla nakletme eğilimi ortaya çıkmıştır.[54]
Bu durum, tarifti değeri olan sözlerle Hz. Peygamber'in hadislerini tıpkı önceki nesilde olduğu gibi, şekilsel olarak benzeştirmiştir. Bu eğilimin ortaya çıkmasında muhtemelen Ehl-i Hadis'in Sahabe Kavli ve Tabiin Fetvalarına dinî bir değer vermeleri etken olmuştur. Zira Ehl-i Hadise göre, bu sözler ya Hz. Peygamber'e ait olmasına rağmen sahabe ve tabiin tarafından ona nispet edilmeksizin dile getirilmiş ifadelerdir, ya da Resulün dizi dibinde yetişen bir nesil olmaları nedeniyle onun meramını kendi ifadeleriyle ortayafkoymaktadırlar. Bu iki ihtimal de onların sözlerine dini bir değer verilmesini gerekli kılmaktadır.
Bu gelişmeye bağlı olarak, tedvin devrinde göreceğimiz üzere, söz konusu olan malzemenin arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın tedvin edilmeye çalışılmıştır.

II) TEDVİN DEVRİ (H.99-116)

Tedvin lügatte; cem etmek, toplamak ve bir araya getirmek manalarına gelmektedir:
Hadis ıstılahında ise; hafizalarda ve değişik yazı malzemeleri üzerinde dağınık halde bulunan hadis metinlerinin herhangi bir sınıflandırmaya tâbi tutulmaksızın bir araya getirilmesidir.[55]

A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:

Tâbiûn'un orta yaşlılarıyla, ihtiyarlarını içine alan bu devre, az da olsa sahabeye rastlanan bir zaman dilimini kapsamaktadır.[56]
İlk yüzyılın sonlarında Emevî halifesi Ömer İbn Abdülaziz'in (ö. 101/719) devrine kadar sahabeden bazıları hadisi yazıyor, bazıları da yazmıyorlardı.[57] Buhari'nin rivayetine göre Ömer İbn Abdulaziz, Ebu Bekir İbn Hazm'a şu emirnameyi göndermiştir:
"Allah Resulü'nün hadisini araştır ve yaz. Çünkü ben ilmin zayi olmasından ve ulemânın gitmesinden korkuyorum. Araştırmanı da sadece Resulullah'ın hadislerine hasret"[58]
Dârimî'nin bize naklettiği başka bir rivayette ise Ömer İbn Abdulaziz, şunları yazmıştır:
"Resulullah'ın hadislerini ve Amra bt. Abdurrahman'ın yanındakileri araştır. Çünkü ben ilmin zayi olmasından ve ulemânın gitmesinden endişe ediyorum"[59]
Ömer İbn Abdulaziz, hadislerin zayi olmasından endişe ettiğini belirtmekte ve Resulullah'ın hadislerinin toplanmasını; Dârimî'nin rivayetine göre ise Hz. Aişe'nin hadislerine vakıf olan Amra bt. Abdurrahman'nın yanındaki lerin yazılmasını, bunun dışındakilerin de kabul edilmemesini tavsiye etmektedir.[60]
Ömer İbn Abdülaziz'in emriyle hadisler resmen toplanmaya başlanmış; hatta yazılması konusunda ümmetin büyük çoğunluğu ittifak etmiştir.[61] Hadis tarihinde, bu emri yerine getiren ilk müdevvin olarak İbn Şihab ez-Zuhri (ö. 124/742) kabul edilmektedir.[62] Onun tedvindeki metodunu ise Salih ibn Keysan (ö. 140/757) şöyle beyan etmektedir:
"Ben ve Zuhri talebü'l-hadis için bir araya geldik ve süneni yazalım dedik. Hz. Peygamberden gelenleri yazdık. Sonra ez-Zuhri:
"Sahabeden gelenleri de yazalım onlar da sünnettendir" dedi. Ben:
"Değildir" dedim. O yazdı, ben yazmadım. O kazandı, ben kaybettim. "[63]
İbn Şihâb ez-Zuhri, Hicaz bölgesinin meşhur muhaddis ve fakihidir.[64]
"Onun kitap ve sünnete bağlılığı, hadisciler ekolünün kelamcıfara karşı müdafaa ettiği inançlar çerçevesi içinde, bu ekolün temel prensiplerini aksettirir."[65] İbn Şihab'ın (ö. 124/742) yanında Evzâi (ö.156/773), Süfyân-ı Sevri (ö.161/778) ve Malik İbn Enes (ö.179/795) gibi ilk musannıflar da ehli hadis fakihlerindendi.[66] Bu nedenle, tarihi süreç içersinde değerlendirdiğimizde, onların gayretlerinin, kıyası savunan Irak fakihlerinin hareketini reddedebilmek için hadisi, hüküm çıkarılabilecek düzenli bir kaynak olarak cem etmek olduğu düşünülebilir.[67] Çünkü Ömer İbn Abdulaziz sadece Resulullah'ın hadislerinin toplanmasını, diğerlerinin kabul edilmemesini istemekteydi.[68]
Bu durumda hadislerin tedvini Ömer İbn Abdülaziz'in emriyle resmen başlamış olsa bile, onun istediği tarzdan daha kapsamlı bir şekilde gelişmiştir. Çünkü bu dönemde Allah Resulü'nün hadislerinin yanında, sahabe kavli ve tabiîn fetvaları da derlenmiştir.[69] Ne var ki bu hadis kitaplarından bize ulaşan olmamıştır. Öyle görünüyor ki daha sonra gelen alimler, genellikle ellerinde mevcut olan bu kitapların muhtevasını eserlerine atmışlardır. Dolayısıyla onlar zamanla gözükmez olmuştur.[70]

B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:

Dirayetü'l-hadis açısından bu dönemde, hadis ilminin konuları teşekkül etmiş, kavramlar, kaide ve şartlar hadisciler arasında dolaşmaya başlamıştır. Ancak kayda geçirilmemiştir.[71] Dolayısıyla dirâyetü'l-hadis açısından bu dönemi oluşum safhası olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

III) TASNİF DEVRİ (H.116-360) :

A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:

Tasnif; sınıflandırmak, aynı cinsten olan ya da aralarında bir araya getirilmelerini gerektiren benzerlikler bulunan malzemeyi, diğerlerinden ayırmak anlamında[72] tedvin edilmiş malzemenin ya sahabe râvîlerine ya da ilgi alanlarına göre belli bölüm ve bablarda toplanmasını ifade etmektedir.[73]
Hadisin intikal safhaları arasında en uzun dönem tasnif safhasına aittir. H.II. asrın büyük bir bölümü, hadis edebiyatının altın çağı üçüncü asır ve orijinal hadis edebiyatı mahsullerinin son örneklerinin verildiği dördüncü asrın ilk yarısı bu safhaya aittir.[74]
Tasnif; tedvinden, sistem, kapsam ve zaman olarak farklı olmasına rağmen, onu. tedvinle başlamış bir faaliyet olarak görmekte bir sakınca yoktur. Zira bu iki faaliyeti kesin hatlarla, ayrı zaman dilimlerine tahsis etmek pek kolay değildir. Gerçi musannef türü eserlerin ortaya çıkışı için en erken tarih olarak h.l20-130'lar gösterilmekte ise de bu, tasnif çalışmalarının daha önceki yıllarda başlamış olduğunu düşünmeye mâni değildir. Zira ilk Sünen, h. 116 yılında vefat etmiş olan Mekhûl İbn Ebî Müslim eş-Şâmî tarafından tasnif edilmiştir.[75] Öte yandan musannef bir eserin, bir-iki yılda meydana getirildiğini kabul yerine, o günün şartlarını da dikkate alarak, uzun yılların mahsulü olabileceğini düşünmek daha isabetli olacaktır.[76]
Tâbiûn devrinin sonuna doğru ulemânın muhtelif şehirlere dağılması, havâric, revâfiz ve kaderiyecilerden kaynaklanan bidatlerin çoğalması üzerine, âsârın bablara göre tasnifi başladı. Mesela İmam Malik "Muvatta" adını verdiği kitabını tasnif etti. İmam Malik. Hicaz ehlinin hadisini sahabenin sözlerini, tâbiûnun ve daha sonrakilerin fetvalarını da mezcederek onu te'lif etmiştir. Onun dışında ilk musannıfları şöyle sıralayabiliriz:
1- Mekke'de, Abdülmelik İbn Abdilaziz İbn Cüreyc (ö.150/767);[77]
2- Yemen'de, Ma'mer b. Râşid (ö.153/770)[78]
3- Şam'da, Ebû Amr Abdurrahman İbn Amr el-Evzâi (ö.157/774),[79]
4- Medine'de, Muhammed b. Abdurrahman îbn Ebî Zi'b (ö.159/776)[80]
5- Küfe'de, Ebû Abdullah Süfyan İbn Saîd es-Sevri (ö.161/778),[81]

6- Basra'da, Ebû Seleme Hammad İbn Seleme (ö.167/783),[82]
7- Horasan'da, Abdullah İbn Mübarek (ö.181/797),[83]
8- Vâsıfta, Huşeym b. Beşîr el-Vâsitî (ö. 183/799)[84]
Tasnif yaptı. Sonra dafonlarm metodları kendi arkadaşları tarafından benimsendi.[85]
Sahabe kavli ve tabiin fetvalarını da te'lif eden ilk musannıflar, birbirleriyle ilişkili hadisleri bir baba koyup, bu bâbları bir araya getirmek suretiyle bir musannef oluşturuyorlardı.[86] Bunların bir kısmında hadisler hakkında verilen hükümler, onlardaki illetlerin açıklanması ve bazı ravilerin tenkidi de yer almaktaydı. Ancak daha sonra imamlardan bazıları, Allah Resulünün hadislerini diğer sözlerden ayıklamayı uygun gördüler ve bu amaçla müsned tasnif ettiler. Sonra da bu metot takip edildi.[87] Öyle ki müsned sistemi üzere hadislerini tasnif etmeyen kimse kalmadı.[88]

a) Tasnif Sistemleri:

Tasnif sistemleri başlığı altında, tekrardan kaçınmak amacıyla, daha sonra ortaya çıkmış olan bazı sistemlerden de bahsedeceğiz.

1- Ale'r-Rical Tasnif:

Bu sistemde sahabî raviler, muhtelif kriterlere göre sıralanıp, her birinden rivayet edilen hadisler, konularına bakılmaksızın, isimleri altına dercedilir. Kriter olarak da sahabîlerin Müslüman olmakta kıdemi, Hz. Peygamber'e yakınlık derecesi gibi hususlar benimsenir.[89] Mesela Ebû Davud et-Tayalisî (ö.204/819)[90] ve Ahmed İbn Hanbel (ö.241/955)'in[91] Müsnedlerin de, aşere-i mübeşşereden, ilk halife Ebû Bekir'in Müsned'i ilk sırayı almaktadır. Aynı sistemin kullanıldığı Mu'cemlerde ise musannifin hocaları, ya alfabetik olarak, ya da kabilelerine göre bir sıraya tabi tutulmak suretiyle, onların rivayet ettiği hadisler ardarda verilir. et-Taberânî'nin (ö.360/971) üç Mu'cem'i bu gurubun en meşhur örneğini teşkil eder.[92]

2- Ale'l-Ebvâb Tasnif:

Bu sistemde hadisler râvîlerine bakılmaksızın, konularına göre taksim ve tasnife tabi tutulurlar. Böylece herhangi bir konunun esas ve tâli noktalarıyla ilgili hadisleri bir arada bulmak mümkün olur. İşte bu sistemle meydana getirilmiş olan eserlerin genel adı musanneftir.[93]
İlk örneklerini tasnif devrinden itibaren gördüğümüz bu iki temel tasnif sisteminin yanında, musanniflerin amaçlarına paralel olarak yeni bazı sistemler de geliştirilmiştir. Bu alanda ilk teşebbüs, söz konusu iki sistemi karma olarak uygulama şeklinde görülmüştür. Mesela Ebû Yalâ (ö.307/919) Müsned'inde, muhtelif fasıllara ayırdığı hadisleri, o fasıllar içinde râvî isimlerine göre sıralamıştır. Böylece ale'l-ebvâb tasnif sistemi içinde ale'r-rical sistemini kullanmıştır.[94]

3- Ale'l-Ahruf Tasnif Sistemi:

Bu sistemde hadisler alfabetik olarak tasnif edilmişlerdir. Suyûtî'nin (ö.911/1505) el-Câmiu's-Sağîr'i gibi.[95]

b) Bu Devrede Telif Edilen Eser Türleri:

1) Sünenler:

Sadece ahkam hadislerini ihtiva edip, tarih ve diğer konulara taalluk eden hadisleri konu dışında bırakan hadis mecmualarıdır.[96] Bu mecmualarda yer alan hadisler, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan ve merfu' sayılan haberlerdir. Bu bakımdan sünenlerde mevkuf ve maktu1 olan, yani sahabe ve tâbiûnun kendilerine ait olan söz ve fiillerine çok fazla rastlanmaz.[97]
İkinci asrın başlarında tedvin ve tasnif faaliyetinin başlamasıyla ortaya çıkan ilk hadis eserleri, "Sünen" denilen bu çeşit koleksiyonlar olmuştur.[98]
İlk sünen tertip eden Mekhûl İbn Ebi Müslim eş-Şâmî' (ö.116/ 734)'dir.[99]
Sünenlerin en meşhur örnekleri ise:
İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî'nin (ö.273/886) "es-Sünen"i;[100]
Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî'nin (ö.275/888) "es-Sünen"i;[101]
en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb'in (ö.303/915)"es-Sünen"idir.[102]

2) Câmî'ler:

Konuların esas alındığı ale'l-ebvâb tasnif sistemine göre tertip edilmiş olan camiler, akla gelebilecek her konudaki müşkilin halli için başvurulabilecek en mufassal hadis koleksiyonlarıdır. Bu mecmualar. bütün dinî konularla alakalı hadisleri içine alan ve iman, ahkam, rikak, zühd ve takva, et'ime, eşribe ve âdâb, tefsir, tarih, siyer ve cihad. menâkıb. mesâlih, fiten ve melâhim bölümlerinden teşekkül eden kapsamlı hadis mecmualarıdır.[103]
İlk cami' sahibi Ebû Urve Ma'mer İbn Râşid el-Ezdî'dir (ö. 153/770).[104] Meşhur Câmi'ler ise şunlardır:
Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buharî'nin (ö.256/869) "el- Câmi'u's-Sahih"i;[105]
Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri'nin (ö.261/869) "el- Cami'u's-Sahih"i;[106]
Ebû İsâ Muhammed b, İsâ et-Tirmizî'nin (ö.279/892) "el-Cami'u's- Sahih'i.[107]

3) Musannefler:

Ale'l-ebvâb tasnif sistemine sahip bulunan musannefler, taharet, ibâdât ve muamelât gibi ahkam hadislerini, fıkıh bab ve konularına göre ihtiva eden hadis kitaplarıdır. Bunlar muhteva itibariyle sünenlere benzemektedir; ancak fıkıh konularına ait ahkam hadislerini içine alan sünenlerdeki merfu hadislere ilaveten mevkuf ve maktu' haberleri de ihtiva etmeleri, aralarındaki bariz temel fark sayılmıştır.[108]
İlk musannef sahibi Ebu Seleme Hammad b. Seleme b. Dinar er-Rib'i el-Basrî el-Bezzâr (ö.167/783)dır.[109] Musannafın meşhur örneği ise Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi el-Hımyerî (ö.21 l/826)'nin "el-Musannef'ıdır.[110]

4) Müsnedler:

Müsnedler, sahabe adlarına veya neseblerine göre, sahih veya zayıf olduklarına bakılmaksızın,[111] hadislerin zikredildiği kitaplardır.[112]
İlk müsned tasnifinde bulunan Ebu Davud et-Tayâlisî' (ö.204/ 819)dir.[113]
Müsnedlerin en meşhur örneği ise Ebû Abdullah Ahmed İbn Hanbel eş-Şeybânî el-Bağdâdî'nin (ö.241/855) Müsned'idir.[114]
Bu dönemde müelliflerden bazıları hem ale'l-ebvâb, hem de müsned sistemini kullanmışlardır. Mesela Osman İbn Ebî Şeybe (ö.235/849) bu imamlardandır.[115]

5) Şerh Çalışmaları:

Gerek ale'l-ebvâb, gerekse ale'r-rical tasnif sistemiyle yazılmış olan eserler üzerine yapılan şerh çalışmalarına, üçüncü asırdan itibaren rastlamak mümkündür. Ebu'l-Hasan Muhammed b. Eşlem et-Tûsi'nin (ö.242/856) "Şerhu Müsnedi'l-Müsedded"[116] ve Hattâbî'nin (ö.388/998) "İ'lâmü's-Sünen"[117] adlı eserleri gibi.

6) İstihraç Çalışmaları (Müstahrecler):

Bir müellifin kitabındaki hadisleri, bu kitapta mevcut olan senetlerinden farklı senetlerle, kitabın müellefiyle müellifin şeyhinde veya daha yukarılarda birleşmek suretiyle tespit etme ve bir kitapta toplama çalışmalarıdır.[118]
Ebû Cafer Ahmed b. Hamdan el-Hîrî en-Neysâbûri'nin (ö.311/ 923) el-Mustahraç'ı[119] ilk örneklerindendir. Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî'nin (ö.430/1038) "el-Mustahrec ale's-Sahîheyi'l-Buhari ve Müslim" adlı eseri[120] ise meşhur örneğidir.

7) Siyer Ve Meğazi Kitapları:

Hz. Peygamberden nakledilen hadisler arasında, onun ibâdât, muamelât ve ukubâta ait sözleri bulunduğu gibi, ahlakına, şemailine, Mekke ve Medine'deki hayatına ve gazvelerine ait haberler de yer alıyordu. Tedvin devri başladığı zaman, bazı müellifler Hz. Peygamber'in dinle ilgili hadislerini toplarken, bazıları da, Mekke ve Medine'deki yaşayışını, peygamberlikten önceki ve sonraki şahsi hayatını, fiil ve davranışlarını, ahlakını kısacası sireti ve gazveleriyle ilgili haberleri toplamayı ihmal etmediler. Bu haberler Müslümanların alışık olduğu hadis görünümünde nakledildiği için daima onları nakledenlerin isimlerini ihtiva eden birer isnad zinciriyle rivayet edilmiş, ve mevsukiyetleri de. umumiyetle, bu isnatlarda yer alan râvîlerin güvenilir olup olmamalarıyla tespit edilmiştir.[121]
Siyer ve Meğazi ile ilgili ilk kitaplar I. asrın sonlarına doğru tasnif edilmeye başlanmıştır: ilk meğazi tasnif eden Urve İbnü'z-Zübeyr İbni'l-Avvâm el-Esedî'dir (ö.94/713).[122]
Hz. Peygamber'in siretine tahsis edilmiş ilk kitap ise Ebu Bekir Muhammed İbn Müslim İbn Ubeydullah İbn Abdullah İbn Şihab ez-Zuhrî tarafından te'lif edilmiştir.[123]
Siyer ve meğâzînin meşhur örneği ise Ebû Abdullah Muhammed İbn İshak İbn Yesâr'ın (ö. 150/767) Siyer'idir.[124]

8) Belli Bir Konuya Tahsis Edilen Kitaplar Veya Risaleler:

İkinci asırda te'lif edilen hadis kitaplarından bir kısmının da, câmi'lere vücut veren çeşitli konulardan birine tahsis edildikleri görülür. Sünen olsun, cami' olsun, musannef eserlerde bu konular, umumiyetle kitap adı altında zikredildikleri için. belirli bir konuya tahsis edilmiş müstakil eserlere de "kitap" adı verilmiştir.[125]
Risaleler; genel olarak câmi'lerin bölümlerini teşkil eden iman, ahkam, rikak, zühd ve takva, muaşeret kaideleri, tefsir, tarih, siyer ve cihad, menâkıb ve mesâlib, fitelh ve melâhim mevzularından birine taalluk eden hadisleri toplayan mecmualardır.[126] Abdullah İbn Abbas b. Abdülmuttalib el-Mekkî'nin (ö.68/687) "Tefsir"i gibi.[127]

B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:

Hicri üçüncü asırla dördüncü asrın ortalarına kadar devam eden bu devir içinde, önce, ilelü'l-hadis ve ihtilafu'l-hadis gibi hadis ilminin çeşitli konularına ait kitaplar tedvin edilmiştir. Bu devrin sonlarına doğru da er-Râmehurmûzî, hadis ilminin bütün konularını içine alan eserini te'lif etmiştir.[128]

1) Ricalle İlgili Çalışmalar:

Hz. Osman'ın halifeliği devresinde başlayan ve İslam toplumunda büyük parçalanmalara ve birbirine zıt siyasi fırkaların çıkmasına sebep olan fitnelerin hemen arkasından isnada önem verilmiş ve onunla ilgili ciddi bir soruşturma dönemi başlamıştır.[129] Zaten bu yıkıcı ve İslam birliğini bozucu faaliyetler, hadiste uydurmacılığın çıkmasının baş sebeplerindendir.[130]
Nitekim Muhammed İbn Şirin (ö. 110/728). durumu şu şekilde açıklamaktadır:
"Önceleri ulema isnadı sormazdı. Fitneler onaya çıkınca. 'Rivayet elliğiniz adamlarınızı bize söyleyiniz'[131] demeye başladılar." Sahabeler, hadisleri bizzat Resulullah'dan değil de. başka bir sahabeden işitse bile. senedin zikrini zorunlu görmezlerdi.[132] Nitekim Berâ:
"Size rivayet ettiğimiz hadisleri Resulullah'dan işittik. Ashabımızın bize rivayet ettikleri de Ondan işittikleridir. Biz yalan söylemeyiz."[133] derken bunu vurgulamış olmalıdır.
Sahabe ve tabiînin büyükleri devrinde de isnad araştırması yapılmakla birlikte, isnadı te'yid etmek ve isnad talebinde ısrar etmek bu dönemden sonra daha da arttı. O kadar ki rivayetlerinin kabul görmesini isteyen hadisçi için isnad, titizlikle riayet edilmesi gereken bir vecibe durumuna geldi. Mesela Zuhrî, bile bile isnadı terk etmenin Allah'a karşı cüretkarlık olduğunu kabul etmektedir.[134] Dolayısıyla ikinci hicret asrının başlangıcında isnad soruşturması zirveye tırmanmış; hadisçiler de bu konuda daha hassas davranmaya başlamışlardı.[135]
İkinci asırda başlanmış olan hadis râvîlerinin biyografilerinin tedvinine, müteakip asırlarda da devam edildi. Ancak üçüncü asrın ilk yarısına kadar ricalle ilgili kitapların bir kısmına "Tarih" ismi verilmiştir. Mesela Buhari. ricalle ilgili eserine "et-Tarihu'l-Kebir" ismini vermiştir. Üçüncü asırda, İbn Sa'd (ö.230/844) ve Halife b. Hayyat (ö.240/854) gibi[136] bu konunun sadece mütehassısları değil, hemen hemen şöhret sahibi her hadisçi, kendi hadis mecmuasıyla birlikte râvîlerinin biyografilerine de vakıf oldular.[137]
Böylece rical konusundaki çalışmalar, artan bir yoğunlukla devam etti. Hatta hadisçilerin biyografilerini yazma işi, bütün İslam beldelerinde, zamanın âdeti halini aldı.[138]
Rical konusundaki eserlerden bazıları, sahabeyi tanıtmakla yetinmiş, ki bunlara "Ma'rifetü's-sahabe" denir. Bazıları sahabe, tabiîn, ve tebe-ı tabiîn ve onlardan sonra gelenleri içine alır, ki onlara "Tabakât" kitapları denir. Bazıları da kişilerin güvenilirlikleri ve zayıflıklarına göre tertip edilmişlerdir, ki bunlara da "Cerh ve Ta'dil" kitapları denir.[139]
İlk rical kitapları kapsamlı idiler. Sonraları belirli yerlerin ricali yazılmaya başlandı. Genellikle hadis âlimleri kendi memleketlerinin ricaline önem verdiler. Dolayısıyla üçüncü hicri asrın ikinci yarısından itibaren mahallî rical eserleri ortaya çıktı ve zamanla bu çeşit kitaplar yayıldı.[140]
Üçüncü ve dördüncü asırlarda cerh ve ta'dil ilmi ile ilgili neşriyat daha da gelişti. Bu kitapların bir kısmı zayıf râvîleri, bir kısmı sika râvîleri, bir kısmı da hem sika hem de zayıf râvîleri kapsamaktaydı.
Selef âlimlerinin, kitaplar yazılmadan önce rical hakkındaki sözleri, bu üç çeşit kitap türünün yazımında temel malzemeyi oluşturmuştur. Hadisçiler. hadis rivayet ettikleri gibi bunların sözlerini nakletmişler ve bu sözler yazılmıştır. Bu nedenle son devir kitapları, ilk devrede yazılan kitaplara dayanmış, yazarlarının rical hakkındaki sözlerini de nakletmişlerdir.
Cerh ve ta'dil kitapları, selefin, râvîlerin cerh ve ta'diliyle ilgili olarak ortaya koydukları bir takım terimleri kullanmışlardır.[141]
Bu alanda yapılan çalışmalar:
a) Ma'rifetü's-Sahabe ile ilgili olanlar: Bu sahada ilk çalışma İmam Buhârî'ye aittir.[142] Daha sonraki dönemde yazılmış olan, İbn Abdilber Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah en-Nemerî el-Kurtubî'nin (ö.463/1071) "el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb adlı eseri ise zikre değer meşhur bir örnektir.[143]
b) Tabakât olarak yazılanlar: Bu alanın tartışılmaz örneği, Ebû Abdullah Muhammed b.Sa'd ez-Zuhrî'nin (ö.233/847) "et-Tabakâtu'l- Kübrâ'sıdır.[144]
c) Cerh ve Ta'dil kitabı olarak yazılanlar: Bu alanda ilk le'lif Yahya İbn Maîn'in (ö.233/847) "Ma'rifetü'r-Ricâridir.[145] Meşhur örneği olarak. Abdurrahman b. Ebû Hâtin er-Râzî'nin (ö.328/940) "el-Cerh ve't-Ta'dîl"[146] adlı eseri zikredilebilir.

2) İlelü'l-Hadis:

İlelü'l-hadis. hadislerin metin ve senetlerinde bulunan ve ancak ince sezgi sahibi hadis otoritelerinin fark edebilecekleri gizli kusurları konu edinen hadis ilmidir.[147]
Ebu Muhammed Yunus b. Abdurrahman el-Irâkî'nin (ö.208/823) "İlelü'l-Ehâdîs"i[148] ilk örneğidir. Abdurrahman b. Ebu Hatim er-Râzî'nin (ö. 328/940) "Ilelü'l-Hadis"i[149] ise bu sahanın en güzel örneğidir.

3) Müşkilü'l-Hadis (Muhtelifü'l-Hadis):

Aralarını te'lif etme imkanı olmakla birlikte dış görünüşü bakımından tezat teşkil ediyormuş hissini veren hadisleri inceleyen bir ilim dalıdır.[150]
Muhammed b. İdris eş-Şafiî'nin (ö.204/819) "Kitabu İhtilâfi'l-Hadis"i[151] bunun ilk örneğidir. Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî'nin (ö.276/889) "Te'vîlü Muhtelefü'l-Hadis" adlı eseri ise bu sahanın en meşhur örneklerindendir.[152]

4) Usûl-ü Hadis:

Hadis usûlü; öğrenilmesi gerekli esaslar, prensipler, başlangıç bilgileri ve teknikleri ilmidir.[153]
Ebu Muhammed el-Hasan b. Abdurrahman el-Fârisî er-Râmehurmûzî'nin (ö.360/970) "el-Muhaddisü'l-Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'l-Vâî" adlı esen bunun ilk örneğidir.[154] Hatib el-Bağdâdî'nin (5.463/1071) "el-Kifaye fî llmi'r-Rivaye"si[155] ise meşhur örneğidir.

5) Garîbu'l-Hadis:

Garîbu'l-hadis, hadis metninde geçen ve az kullanılması nedeniyle anlaşılması güç olan lafızları konu edinen garib kelimeler biîgisidir.[156]
Ebu'l-Hasan en-Nadr b. Şumeyl el-Mâzinî el-Basrî'nin (ö.204/819)
Garîbu'i-Hadis'i[157] ilk örneğidir. Bu alanda en meşhur eser ise hicri yedinci asrın başlarında Mecduddin Ebu's-Saâdât el-Mubârek b. Muhammed (İbnü'l-Esîr) el-Cezerî (ö.606/1209) tarafından te'lif edilen "en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis" adlı eserdir.[158]

6) Nâsih-Mensûh:

Aralarını te'lif imkanı olmayan, birbirine zıt hadislerden bahseden ilim dalıdır.[159]
Bu konuyla ilgili ilk eser Katâde b. Diâme es-Sedûsî'nin (ö. 118/ 736) "en-Nâsih ve'l-Mensûh" adlı eseridir.[160] En kapsamlı örneği ise Ebû Bekir Muhammed b. Musa el-Hazimî'nin (ö.584/1188) "el-İ'tibâr fi'n-Nâsih ve'l-Mensûh mine'l-Asâr" adlı eseridir.[161]

IV) TEHZİB DEVRİ (H.360-656)

A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:

H. 3. asır, hadis ilminin geçirdiği safhalar içersinde en parlak ve verimli dönemdi. Hadis âlimleri: isnatlara, râvîler tarihine, ravîlerin cerh ve ta'dildeki yerlerinin tespitine en çok bu dönemde önem vermişler, eserlerini te'lif ederken de, başka kitaplardan nakil yapmayıp, sadece hadis şeyhlerinden elde ettiklerine itimat etmişlerdi. Zira kitapların naklinde bile şifahî rivayete güvenilmekteydi.[162]
Üçüncü asır bitmeden neredeyse hadisin cem ve tedvini tamamlanmış; tertip ve tehzip asrı başlamıştır.[163] Dolayısıyla üçüncü asır sona erdiğinde, kitaplar hadislerle ve hadis ilimleriyle dolup taşmıştı.[164] Öyle ki Beyhakî: "Büyük imamların eserlerinde tedvin ve tasnif edilmemiş bir hadis ortaya atılırsa o kabul edilmez."[165] demektedir.
Râvîlerden dinleyerek sünneti cem etme, isnadına bakıp, ravîlerin yerini tespit etme ve hadisin illetlisini sahihinden ayırt etme çalışmaları neredeyse dördüncü asrın bitimiyle son buldu.[166]
Dördüncü asırda ve daha sonraki dönemlerde âlimler, öncekilerin yazdığı müstakil kitaplardaki hadisleri bir araya getirdiler, yahut senetlerini veya değişik varyantlarını hazfetmek suretiyle özetlediler, ya da yemden düzenleme ve tehzip, hadis metinlerini şerh etme ve onun kapsadığı hükmü, ahlakı, âdabı, yasakları, belagat, beyan ve kavâidi ortaya koymaya önem verdiler.[167] İsnatlar hakkında bir şey söyledikleri zaman, kendilerinden
önceki devirlerde yaşayanların verdikleri bilgileri ve ıstılahları kullandılar.[168]
Önceki dönemlerde âlimler hadisleri nakledderken yalnız sözlü rivayete itimat ediyorlar; aylar boyu süren uzun yolculuklara katlanma pahasına da olsa, sadece kitaptan nakletmeyi yeterli görmüyorlardı. Bu devrede ise rivayetin en geçerli şekli olan sözlü rivayet tamamıyla terk edilmiş, buna mukabil en üst seviyesine ulaşmış olan tasnif, onun yerini almıştır.[169]
Abbasi iktidarının son bulmasına neden olan tehlikeli siyasi gelişmenin aksine râvî tenkidi, hadislerin ayıklanması, hadis illetleri ve ilimleri, râvîler tarihi gibi sahalarda takdire şayan eserler yazılmıştır.[170]

a) Bu Dönemde Yapılan Çalışma Türleri:

1) Mu'cemler:

Mu'cemler; hadislerin, sahabe, hocalara veya beldelere göre, çoğu zaman, alfabetik olarak sıralandığı eserlerdir.[171]
Taberânî'nin (ö.360/910)"el-Mu'cemü'l-Kebîr"i sahabeye;[172] "el-Mu'cemü'l-Evsat" ve "el-Mu'cemü's-Sağîr"i hocalara;[173] Ahmed b. Muhammed b. Zeyyâd b. Bişr İbnü'l-A'râbî (ö.340/951) "Tabakâtu'n-Nesâk" ve "et-Târîhu'l-Kebîr li'l-Basra"[174] adlı eserleri de beldelere göre tertip edilen mu'cemlere misaldir.

2) Cem Çalışmaları:

Birden fazla kitabın hadislerini, yeni ve tek bir eser halinde ortaya koymak için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar, Buhari ve Müslim'i cem' etmekle başlamıştır. [175] Ebu Muhammed İsmail b. İbrahim es-Serahsi el-Herevi'in (ö.414/1023) "el-Cem beyne's-Sahihayn" adlı eseri buna misaldir.[176] Altı kitabı cem' çalışmalarıyla da sürmüştür. Mecdüddin Ebu's-Saadât Mübarek b. Muhammed İbnü'l-Esîr el-Cezerî (ö.606/1209) "Câmiu'l-Usûl li Ehâdîsi'r-Rasûl" adlı eseri buna misaldir.[177]
Nihayet cem çalışmaları bütün hadis külliyatını bir araya getirme teşebbüsüne kadar varmıştır. Alaaddin Ali el-Muttakî'nin (ö.975/1559) "Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ahvâl"i buna misal olarak zikredilebilir.[178]

3) İhtisar Çalışmaları:

Hadis kitaplarını hacimce daraltmak, dolayısıyla daha kullanışlı hale getirmek amacıyla, senetleri veya farklı varyantları atıp sadece metin kısımlarını bırakmak suretiyle yapılan çalışmalardır. Beyhâkî'nin (ö.457/1066) "Şu'abu'l-İman"ına, Ebu Muhammed Abdulcelîl İbn Musa el-Kasârî'nin yaptığı "Muhtasar Şu'abu'l-İman"ı gibi.[179]

4) Ahkam Hadislerine Dair Kitaplar:

Ahkam hadislerini bir araya getirmek amacıyla yapılan tekliflerdir. Hafiz Abdulğanî el-Makdisî'nin (ö.600/1203) "Umdetü'l-Ahkâm min Kelâmi Hayri'l-Enâm" adlı eseri buna misaldir.[180]

5) Mevzuat Kitapları:

Bu kitaplar, hadis diye uydurulmuş sözleri bir araya toplamaktadır. Muhammed b. Tahir b. Ali b. Ahmed eş-Şeybânî'nin (ö.507/1113) "Tezkiretü'l-Mevzuât"'ı [181] gibi. Abdurrahman b. Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ömer Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (ö.597/1200) "Kitâbu'l-Mevzûâti'l-Kübra"sı[182] bu türün meşhur bir örneğidir.

6) İstidrak Çalışmalar:

Bir müellifin şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisleri müstakil bir kitapta toplamak amacıyla yapılan çalışmalardır.[183] Ebu Abdullah el-Hâkim en-Neysâbûrî'nin (ö.405/ 1014) "el-Müstedrek ale's-Sahîhayn"ı[184] gibi.

7) Etraf Kitapları:

Bu çeşit te'liflerde, hadisin tamamını hatırlatacak şekilde, başından bir kısmı zikredilerek isnadı verilmiştir. Bu isnadlar, ya genelleştirilmiş ya da belli kitaplar esas alınmıştır.[185]
Ebu Mes'ud İbrahim b. Muhammed ed-Dımeşkî'nin (ö.401/1010) "Etrâfu's-Sahîhayn"ı[186] buna misaldir. Etraf kitapları arasında basılmış[187] tek eser olan Şeyh Abdülğânî b.İsmail en-Nablûsî'nin (ö.l 143/1730) "Zevâhiru'l-Mevâris fi'd-Delâleti alâ Mevâzı'ı'l-Ehâdîs"[188] adlı eseridir.

B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:

Rivayetü'l-hadis ilmi. tehzip dönemini yaşarken, dirayetü'l-hadis ilmi kapsamlı te'liflerin yapıldığı bir dönemi, yani tasnif dönemini yaşamaktaydı. Bu dönemde ıstılahlar yerleşmiş, metin ve isnattaki illetler konusunda ciddi çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda, selefin metotları esas alınmış ve bu metotlar te'lif edilmiştir.[189]
Bu alandaki te'lifâtın ilki Ebû Muhammed el-Hasan b. Abdurrahman b. Hallâd el-Fârisî er-Râmehurmuzî'nin (ö.360/971) "el-Muhaddis el-Fâsıl beyne'r-Râvî ve'l-Vâ'î"[190] adlı eseridir. Onu. el-Hakim en-Neysâbûrî'nin (ö.405/1014) "Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadis"[191] adlı eseri takip etmiştir. Onu ise Hatib el-Bağdâdî'nin (ö.463/1071) "el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye"[192] adlı eseri takip etmiştir.
Beşinci hicri asrın son devrelerine gelindiğinde, râvîlerin kabile, şehir ve sanatlarına ilişkin nispetlerini ele alan kitaplar yazılmıştır. Mesela. Tahir el-Makdisî'nin (ö.507/1113) "el-Ensâbu'l-Muttefeka"[193] adlı eseri buna misal olarak zikredilebilir. Dolayısıyla kemale ermiş olan rical ilmine dair değerli çalışmalar ortaya konmuştur. Mesela: Ebû Nuaym el-İsbehânî'nin (ö.430/1038)''Hılyetü'l-Evliyâ"sı;[194]
İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah en-Nemerî el-Kurtubî'nin (ö.463/1071) "el-îstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashab"ı;[195]
İbn Esîr, İzzeddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî "Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe"si[196] gibi.

V- DURAKLAMA VE GERİLEME DEVRİ (H.656-1300)

A) Rivayetü'l-Hadis Açısından:

Duraklama dönemi, 656 yılında Moğol istilası sonucu Abbasi iktidarını yıkılmasıyla başlayıp, XI. asra kadar süren dönemdir. XI. asırdan sonra ise hadis te'lifatı gerileme sürecine girmiştir.
VII. asrın ikinci yarısından itibaren duraklama sürecine giren hadis te'lifatı, özellikle VIII. ve IX. asırlarda yeniden diriltilmeye çalışılmış,[197] hatta en önemli eserlerini bu dönemde vermiştir. Zira İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1448) ve Bedrüddin el-Aynî (ö.855/1451) gibi velüd müellifler bu dönemde yaşamışlardır. Ancak, onların eserleri kalıcı olmasına rağmen, bu uyanış kalıcı olmamıştır. .
Bu dönemde, tarihi olaylara paralel olarak fikirlerde dalgalanmalar olmuş ve talebü'l-hadis amacıyla yapılan seyahatler neredeyse son bulmuştur.[198] Ayrıca hadiste isnad, teberrüken kullanılır hale gelmiştir.
Bu devir âlimlerinin çoğu, ilk örnekleri önceki dönemde görülen cem', ihtisar, şerh ve tahrîç gibi çalışmalara önem vermişlerdir.[199]
Bu devrenin sonlarına doğru hadise gösterilen itina da sona ermiş, alimler fiıru1 meseleleriyle meşgul olmuşlardır.[200] Gerileme dönemi olarak isimlendirdiğimiz devreyi değerlendiren Muhammed Ebu Zehv şu açıklamayı yapmaktadır:
"XI. asırdan XIV. asra kadar geçen zaman diliminde, te'lif çalışmaları şöyle dursun, hadis kitaplarını okumaya bile önem verilmemiş, teberrüken alimler Buhârî'nin Sahîh'iıni okumuşlardır.[201] Ancak tek tük bazı kişiler hayatlarını hadis ezberlemeye ve eserleri incelemeye hasretmişler; bir kısmı, hadis metinleri seçerek onların üzerinde çalışmıştır. Mesela Habîbullah eş-Şenkîtî. Bühari ve Müslim'in ittifakla kitaplarına aldıkları hadisleri alfabetik olarak "Zâdu'l-Müslim fi mâ ittefeka aleyhü-Buhari ve Müslim" adını verdiği kitabında toplamıştır".[202]
Bu konuda Muhammed Ebu Zehv'in haklı olduğu noktalar bulunmakla birlikte, tesbitine katılmak mümkün değildir. Çünkü, her ne kadar bu döneme damgasını vurabilecek yeni bir te'lif türü mevcut değilse de. önceki dönemde yapılan çalışma türleri bu dönemde de sürdürülmüştür. Mesela İsmail b. Muhammed b. Abdulhâdî el-Aclûnî'nin (ö.3162/1749) "el-Fevzü'1-Câfî il Şerni'l-Buhari"si;[203] Burhâneddin Huseyn b. Abdulallâm er-Rib'i es-Sayyâdî'nin (ö.l 146/1733)"Tahrîcü Hhâdîsi İhya"[204] ve Ahmed b. Yusuf b. Huseyn es-San'ani'nin (ö.l 391 1777) "Tahrîc li Mecmûı Zeyd b. Âli"[205] adlı eserleri . gibi. Ancak bu dönemi genel olarak değerlendirdiğimizde, tarihe mal olmuş, orijinal bir çalışma türüne sahip olmadığını görüyoruz.[206] Bunun yanında te'lifâtta. kemiyet açısından da bir düşüş gözlenmektedir.[207]
Bu nedenlerden dolayı h. VII. asrın ikinci yarısından XI. asra kadar geçen zamanın, te'lifât açısından, duraklama; XI. asırdan XIII. asrın ikinci yansına kadar geçen zamanın ise gerileme dönemi olarak isimlendirilebileceği kanaatındayız Bu Devrede Yapılan Çalışma Türleri;

1- Zevâid Kitapları:

Zcvâid kitapları, bir hadis kitabının, diğer bir hadis eseri ile karşılaştırmak suretiyle, ihtiva ettiği fazla hadislerin tespit edilip bir kitapta toplanmasıyla meydana getirilen eserlerdir.[208]
Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebi Bekir b. Süleyman el-Heysemî eş-Şâfiî'nin (ö.807/1404) "Mecmeu'z-Zevâid ve Menbe'u'l-Fevâid"[209] adlı eseri buna misaldir.

2- Tahric Çalışmaları:

Bazı müellifler, akâid. fıkıh, fıkıh usûlü, tefsir, tasavvuf ve dil konularında yazdıkları eserlerde gerek istidlal, gerekse istişhad için pek çok hadis kullanmışlardır. Bu müelliflerden bir çoğu, zikrettikleri hadislerin kaynağını vermedikleri, hatta şahinlik ve zayıflık derecelerini açıklamadıkları için, bazı hadis hafızları bu kitaplardaki hadisleri ele almışlar, onların tahricini yapıp, ayrı bir kitapta toplamışlardır.[210] Mesela, Hafiz Cemalüddin Yusuf b. Abdullah ez-Zeylâî (ö.762/1361) Keşşâfdaki merfû hadislerin tahricini yaptığı "Tahrîcü Ehâdîsi Keşşaf"[211] ve "Nasbu'r-Râye li Ehâdîsi'l-Hidâye"[212] adlı eserleri gibi.

3- Meşhur Hadisleri Toplama Çalışmaları:

"Her dönemde halkın dilinde dolaşan, misal ve hikmet kabilinden zikredilen bir takım hadisler vardır ki, bunların bir kısmı sahih, bir kısmı zayıf, bir kısmı da uydurmadır. Bunlar genellikle halkın ve bilgisiz kişilerin dilinde revaç bulmuştur. Hadis alimleri, halka gerçeği göstermek amacıyla, bu tür hadislerin doğrusunu yanlışından ayıran pek çok kitap yazmışlardır."[213] Hafız Şemsüddin es-Sehâvî'nin (ö.902/1496) "el-Mekâsidü'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin Mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehire ale'l-Elsine"[214] ve el-Aclunî'nin Keşfu'1-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs anma İştehere mine'l-Ehadis ala Elsineti'n-Nâs[215] adlı eserleri gibi.

B) Dirâyetü'1-Hadis Açısından:

Rivayetti11-Hadis ilmi duraklama ve gerileme devrini yaşarken, dirâyetü'l-hadis ilmi tehzib devrini yaşamıştır. Bu devrede, İbn Salah'ın (ö.643/1245) "Ulûmu'l-Hadis"i üzerine ihtisar, şerh veya.nuket çalışmaları dikkat çekmektedir.[216] ki bu çalışmalar tehzib devrinin en belirgin özelliklerindendir. Mesela:
Nevevî (ö.676/1277), "et-Takrîb ve't-Teysîr li Ehâdîsî'l-Beşîr ve'n-Nezîr";[217]
îbn Kesîr (ö.701/1301) "İhtisarı Ulûmi'l-Hadis";[218]
İbn Hacer (ö.852/1448), "Nuhbetü'l-Fiker fi Mustalahı Ehli'l-Eser"[219] adlı eserlerini "Ulûmu'l-Hadis"î ihtisar etmek suretiyle meydana getirmişlerdir.
Suyûtî (ö.911/1505) ise, "Tedrîbü'r-Râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî"[220] adlı eserini "Ulûmu'l Hadis"in Nevevî tarafından yapılan ihtisarını şerhetmek suretiyle te'lif etmiştir.
Usûlü Hadiste olduğu gibi, Rical İlmi de bu dönemde tehzip devrini yaşamıştır. Zira Şemseddin ez-Zehebî[221] (ö.748/ 1347) ve İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1448) gibi velüd müellifler bu dönemde yaşayıp değerli eserlerini te'lif etmişlerdir. Dirâyetü'l-hadis ilmi açısından da tehzib devrini (VII-X.asır), rivâyetü'l-hadiste olduğu gibi, XIV. asra kadar süren, duraklama ve gerileme devri takip etmiştir.[222]

VI) TEKRAR DİRİLİŞ DEVRİ: (H. 14. ASIR)

Yedinci asrın ilk yarısından itibaren duraklama ve gerileme sürecine giren hadis te'lifâtı, içinde yaşadığımız asırda, yeniden canlanmıştır.
Dıhlevi (1197/1783) ile yeniden başlayan "Kur'an ve Sünneti" birinci derecede müracaat kaynağı haline getirme çabası, matbaanın yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması,[223] ve müsteşriklerin şu veya bu amaçla[224] İslam dünyasına yönelişleri, dolayısıyla onlardan kaynaklanan eleştiriler, özellikle hadis alanında, bir özeleştiri ve uyanışa neden olmuştur.

Yapılan Çalışmalar

A) Rivâyetü'l-Hadis Açısından:

Bu dönemde ortaya çıkarılan eserleri farklı açılardan sınıflandırmaya tabî tutmak mümkündür.
1- Bazı eserler geçmişte yazılmış olmasına rağmen, günümüzde basılmıştır. Mesela:
İbn Hacer el-Askalanî'nin "Fethu'1-Bârî fi Şerhi'l-Buharî"si Sıddık Hasan Han (ö. 1308/1890) tarafından basılmıştır.[225]
Hatib el-Bağdâdî'nin "Takyîdü'1-İlm" adlı eseri 1368/ 1949'da basılmıştır.[226]
Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi, Muhammed Hamidullah tarafından tespit edilip neşredilmiştir.[227]
2- İslam dünyasına yönelen müsteşrikler hadis alanında ciddi eserler te'lif etmişlerdir. Mesela:
A.J.Wensinc'in (ö.1358/1939) "Miftâhu Künûzi's-Sünne";[228] Bir heyet tarafından hazırlanan "el-Mu'cemu'1-Müfehres li Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevî"[229] gibi.
3- Bunların dışında;
a) Bazı kitapların hadislerini yeniden gözden geçirerek meydana getirilen eserler; mesela:
Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî'nin "Zaftü Süneni İbn Mâce"si[230] gibi.
b) Rivayetlerden kaynaklanan çelişkileri izale etmek suretiyle hadislerin güvenilirliğini sağlayan ve Sünnetin pratik hayatta bir mihenk taşı olarak kullanımına imkan veren mevzu1 ve cem çalışmaları. Mesela;
İbrahim Canan'ın "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye"[231] adlı eseri mevzu' çalışmasına; Said Havva'nın "el-Esâs fi's-Sünne" [232] adlı esen de cem' çalışmasına bir örnek olarak zikredilebilir.
c) Mevcut kaynakların kullanımını kolaylaştıracak fihrist çalışmaları; mesela: "Fehârîsü'l-Buhârî",[233] "Fihrisü Ehâdîsi Süneni'1-Kübra li'1-Beyhakî",[234] "Fehârîsüileli'l-

Hadis li İmam Ebû Muhammed Abdurrahman"[235], bu nev'i çalışmalara örnek olarak zikredilebilir.

B) Dirâyetü'l-Hadis Açısından:

XIV. asrın başından günümüze kadar geçen zaman, dirâyetü'l-hadis açısından da uyanış devridir.[236] Müslüman doğunun, batıyla, gerek askerî, gerekse fikrî açıdan ilişkiye girmesi neticesinde, Sünnetin etrafında şüpheler ve desiseler ortaya çıktı. İşte bu şüphe ve desiseleri izâle için bir yandan te'lifler yapılmış; öte yandan da usûl yeniden gözden geçirilmiş,[237] yani özeleştiri yapılmıştır.
Bu dönemdeki neşriyatı şu şekilde guruplandırabiliriz:
1- Geçmiş asırlarda yazılmasına rağmen, günümüzde basılan eserler.
Önceki yıllarda olduğu bilinen, ya da belli kütüphanelerde bulunan eserler bu dönemde ilim alemine kazandırılmıştır. Mesela:
İbn Sa'd'ın "Tabakâtu'l-Kübrâ"sı, Prusya İlimler Akademisi tarafından 1333/1915 yılında basılmıştır.[238] Hatîb el-Bağdâdî'nin "el-Kifaye fi İlmi'r-Rivâye"si 1938'de basılmıştır.[239]
Kadı Iyaz el-Yahsûbî'nin (ö.544/1149) "el-İlma' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivâye ve Takyîdi's-Semâ'"sı 1970 yılında basılmıştır.[240]
İbnü'1-Esîr el-Cezerî'nin "en-Nihaye fi Garîbi'l-Hadis"i 1963 yılında basılmıştır.[241]
İbn Hacer el-Askalânî'nin "el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahabe"si 1857 yılında basılmıştır.[242]
2- İslam dünyasında şu veya bu nedenle ortaya atılan şüpheleri izale ve tavzih için te'lif edilen eserler, mesela:
Sıbâi'nin "es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-Teşrıi'l-İslâmî"[243] Salim Ali'nin "es-Sünnetü el-Müfterâ aleyh"[244] Accac el-Hatîb'in "es-Sünne Kable't-Tedvîn"[245] adlı eserleri gibi.

4- Usûl Çalışmaları:

Cemaleddin el-Kasimî'nin (ö.1332/1914) "Kavâidü't-Tahdîs min Funûni Mustalahi'l-Hadis'i[246]
Accac el-Hatîb'in "Usûlü Hadîs"i;[247]
Muhammed Abdülaziz el-Hûlî'nin "Tarihu Funûni'l-Hadis"i[248]
Ebû Zehv'ın"el-Hadis ve'l-Muhaddisûn"u;[249]
Nureddin Itr'ın "Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadis"i;[250]
Subhi Salih'in "Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuhu"[251] adlı eseri bu dönemdeki te'lifatın bazılarıdır.
Önceki dönemlerde te'lif edilmiş olmasına rağmen, asrımızda basılmış olan çalışmalar, sünnetin ihyasında başarılı vasıtalardan biri olmuştur.[252] Öte yandan günümüzde ortaya çıkan problemlerle ilgili veya geçmişi yeniden değerlendirmek amacıyla te'lif edilen eserler de, asrımızın "uyanış asrı"[253] olarak değerlendirilmesinde etkili bir neden olmuştur.
Genel olarak değerlendirdiğimizde Resulullah'ın hayatında başlayan te'lif faaliyeti, hicri birinci asırda sahabe kavillerinden hâlî olarak kitap, cüz ve risalelerde vücut bulmuş; ikinci asrın ilk çeyreğinde tedvin edilmiş; üçüncü asırda da kemâle ermiştir.
Dördüncü asırdan itibaren mevcut eserlerin üzerinde tehzib çalışmaları başlamış; altıncı asrın ikinci yarısından itibaren de duraklama sürecine girilmiştir. Zaman zaman uyanış gözlenmekle birlikte bu duraklama yaşadığımız asra kadar sürmüştür.Günümüzde ise te'lifât açısından bir uyanış gözlenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

1. Abdullatif. Abdulmevcud Muhammed: Keşfii'l-Lisâm an Esrarı Tahrîci Hadisi Seyyidil-Enâm (I-II), l.b.. Mektebetü'l-Ezher. Kahire. 1404/1983.
2. Abdurrezzâk b. Hemmam, Ebû Bekir es-San'ânî (ö.211/826) el-Musannef (I-XI). Tah.:Tabîburrahman el-A'zâmî. Mektebetü'l-îslâmî, Beyrut, 1390-1392'1970-i972.
3. Accâc, Muhammed b. el-Hatîb: es-Sünne Kable't-Tedvîn. Mektebetü'l-Vehbe. Kahire. 1988: Usûlü'l-Hadis Ulûmuhu ve Mustalahuhu. 4b.. Dâru'1-Fikr, Beyrut. 1981.
4. Ahmed Emin: Fecru'l-İslam.l0.b., Daru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, Beyrut, 1969; Zuha'l-İslam (I-III), l0.b., Daru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, Beyrut, trz.
5. el-A'zamî, Muhammed Mustafa: Studies in Hadith Methodology and Literatüre, Indiana, 1977
6. el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb (ö.463/1071): Takyîdü'1-Ilm, Tahkik: Yusuf Aş, 2.b., Dâru'İ-Va'y, Haleb, 1390/1975; el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Matbaatu's-Saade, Mısır, trs.
7. Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhârî (ö.256/870): el-Câmiu's-Sahîh (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981; Târîhu'l-Kebîr (I-IX), Mektebetü'l-İslâmî, Diyarbakır, trz:
8. Brockelmann, Carl: Gal, Geschichte der Arabischen Litteratur (I-II), Leiden, 1943-1949; Supplementband (I-III), Leiden, 1937-1942.
9. Çakan, İsmail Lütfi: Hadis Edebiyatı, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1985; Hadis Usûlü, M. Ü. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul, 1991.
10. Çelebi, Katip (Mustafa b. Abdullah Hacı Halife (ö. 1067/1657): Keşfü'z-Zunûn an Esmâi'l-Kütüb ve'l-Funûn (I-II), tah.: Şerafettin Yaltkaya - Muallim Rıfat Bilge el-Kilisî, Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1971.
11. ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö.255/868): es-Süınen, Çağrı Yayınları. İstanbul, 1981.
12. Dehlevî, Abdülaziz b. Şah Veliyyullah: Büstânu'l-Muhaddisîn, Diy. İş. Bşk. Yay., Ankara, 1986
13. Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö.275/888): es-Sünnen (I-IV), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
14. Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed: İ'lâmu'l-Muhaddisîn, l.b., Daru'l-Kütübü'l-Arabî, Mısır, 1963.
15. Ebû Zehv, Muhammed Muhammed: el-Hadîs ve'1-Muhaddisûn ev Inâyetü'l-Ümmeti'l-İslâmiyye, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut 1404/1984.
16. Hatipoğlu, Mehmet Said: Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine, îslami Araştırmalar, VI, 2, Ankara, 1992.
17. el-Hakîm, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed en-Neysâbûrî (ö.405/1014); el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (I-IV), Mektebetü Matbaati'l-İslamî, Beyrut, trz.Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs, Dâru İhyâi'1-UIûm, Beyrut, 1406/1985.
18. İbn Hallikân, Ebû Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir (ö.681/1282) Vefeyâtü'I- A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zaman (I-VIII) Dâru's-Sekâfe, Beyrut, 1968-1972.
19. Hamidullah. Muhammed: Hemmam İbn Münebbih'iri Sahifesi. trc. Talat Koçyiğit, Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara. 1967; el-Vesâiku'ş-Siyâsiyye ITI-Ahdi'n –Nebevi ve'i-Hılâfetîr-Râşide. Mektebetü's-Skâfetî'd-Dîniyye. Kahire, trz.
20. el-Hattâbî. Ebû Süleyman. Ahmed b. Muhammed (ö.388 998): Meâlimü's-Sünen (Sünen-i Ebû Dâvud haşiyesinde) (I-IV), Çağrı Yayınları, İstanbul. 1981.
21. el-Hûlî. Muhammed Abdülazîz (ö. 1349/1930): Târîhu Funûni'l-Hadîsi'n-Nebevî. Beyrut. 1408/1988.
22. Itr. Nureddin: el-Medhal ilâ Ulûmi'l-Hadis (İbn Salah'inUlûmu'l-Hadis'inin başında).2.b. el-Mektebetü'1-İlmiyye. Medine. 1972: Menhecü'n-Nakd fi lllûmu'l-Hadis. 2 b.. Daru'1-Fikr. Dımeşk. 1989.
23. İbn Abdiber. Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber en-Nemerî el-Kurtubî (ö.463/1072). Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihi vemâ Yenbağî fi Rivâyetihi ve Hamlini, Daru'l-Kütübü'l-Hadîsiyye. Kahire. 1975.
24. İbn Farhûn, İbrahim b. Ali el-Medenî el-Mâlikî (ö.779-1397). ed-Dibâcu'l-Müzheb fi Ma'rifeti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb (I-II). tah.: Dr. Muhammed b. el-Ahmedî. Kahire, 1394/1974.
25. İbn Hacer. Şihâbuddin Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö.852.1448): Hedyü's-Sârî Mukaddimetü Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhâri b. Dâru'l-Ma'rife. Beyrut, trz.; Tehzîbü't-Tehzîb (I-XII), l.b.. Dâru's-Sadr. Beyrut, 1968; el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahabe (1-VIII), Dâru Nehzatu Mısır. Kahire. 1390-1392 1970-1972: Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetü'l-Fiker Şerhi. trc. Ve muk.: Talat Koçyiğit, AnkaraÜ.İ.F.Yay.. Ankara. 1971.
26. İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed (ö.241 855): Müsned (I-VI), Çağrı Yayınları. İstanbul. 1402/1982.
27. İbn Hişam. Ebû Muhammed Abdulmelik b. Eyyûb el-Hımyerî (5.218'833): es-Siretü'n-Nebeviyye (I-IV), Mısır. 1355/1936.
28. İbn Kesir. Ebu'1-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Kesir (ö.774/1372), el-Bidâye ve'n-Nihaye (l-XIV),3.b.. Mektebetü'l-Maârif. Beyrut. 1978.
29. İbn Mâce. Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö.273 886): es-Sünen (I-II), Çağrı Yayınları, İstanbul. 1981.
30. İbn Nedîm (5.438/1047): el-Fihrist, Dâru'l-Ma'rife. Beyrut, trs.

31. İbn Sa'd. Ebû Abdullah Muhammed (230/884): Tabakâtu'l-Kübrâ (I-VIII), Dâru's-Sadr. Beyrut, trz.
32. İbn Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehruzûrî (ö.643/1245): Ulûmu'l-Hadîs. tah.: Nurettin itr, 3,b.. el-Mektebetü'1-Ilmıyye. Medine, 1972.
33. İsmail Paşa, el-Bağdâdî (ö. 1339/1920): Hediyyetü'l-Arifin Esmâu'l-Müellifin ve Asâru'l -Musannifin (I-II), tas.:Kilisli Rıfat Bilge-Emin, Mahmud Kemal. M.E.B. İstanbul, 1951
34. Kehhâle. Ömer Rıza: Mu'cemü'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'1-Kütü-bi'l-Arabiyye (I-XV), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabİ, Beyrut, trz.
35. Kettani, Muhammed b. Cafer (ö.1345/1927): er-Risâletü'1-Miistadrefe li Beyâni Meşhûri Kütü-bi's-Sünneti'l-Müşerrefe, Dâru Kahraman, İstanbul, 1986.
36. Koçyiğit. Talat: Hadis Tarihi, İlmî Yayınlar. Ankara, 1981: Hadis Istılahları, 2.b.,Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985; İbn Şihab ez-Zuhrî, Ankara Ü.İ.F. Dergisi XXI. Ankara. 1981.
37. Koçkuzu. Ali Osman: Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi. Dergah Yay.. İstanbul. 1983.
38. Makbûlî, Hasan Muhammed el-Ehdel: Mustalahu'l-Hadis ve Ricâluhû, Müessesetü'r-Reyyân, Beyrut 1990.
39. Menna'Kattan: Mebâhi's-fi Ulûmi'l-Hadîs, l.b, Mektebetü'l-Vehbe, Kahire, 1408/1987.
40. el-Mubârekfurî, Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm (ö. 1353/1934): Mukaddimetü Tuhveti'l-Ahvezî, Mektebetü's-Selefiyye, Medine, trs.
41. Müslim, İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî (ö.261/874): es-Sahîh (I-III), Çağrı Yay. İstanbul, 1981.
42. en-Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyittin b. Şeref (ö.676/I277): Tehzîbü'l-Esmâ (I-II), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trz.
43. Okutan, Ömer: Milletlerin Düzeninde İlmî Usuller Mukaddimesi, Milli Eğitim Basımevi. İstanbul, 1990.
44. er-Râmehurmûzî. Hasan b.Abdurrahman (ö.360/971): el-Muhaddis el-Fâsil beyne'r-Râvı ve'1-Vâ'î, Dâru'1-Fikr, Beyrut, 3971.
45. Sandıkçı, S. Kemal: İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
46. Sezgin, M. Fuat: Buharinin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İbrahim Horoz Bas. İstanbul, 1956; Gas, Geschichte der Arabischen Schrifttums, Leiden, 1967-1974
47. Sıddîkî, Muhammed Zübeyr: Hadis Edebiyatı Tarihi, trc. Yusuf Ziya Kavakcı, İrfan Yayınları, İstanbul, 1966.
48. Subhi Salih: Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuhû 5.b., Dâru'1-İlm, Beyrut, 1388/1969.
49. es-Suyûtî, Celaleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekir (ö.911/1408): Tedrîbü'r-Râvî fi Şerhi Takrîb'n-Nevevî (I-II), Dâru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, Beyrut, 1985; Tenvîru'l-Havâlık alâ Muvattâi Malik (I-III), Dâru'l-Kütübi'l-İlmıyye, Beyrut, 1985.
50. et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö.279/892): es-Sünen (I-IV), tah.: Muhammed Fuad Abdulbâki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
51. Tuğ, Salih: Zuheyr'ubn Harb ve Kitabu'l-İlm Adlı Eseri.İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
52. Uğur, Mücteba: Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, T. D.V. Yay. Ankara, 1992.
53. Umerî, Ekrem Ziya: Buhûs fi Sünnneti'l-Müşerrefe, Matbaatu'l-İrşâd, Bağdat, 1387/1967.
54. Yeşil, Mahmmut: Doktora Semineri, Selçuk Üniversitesi Sos Bil.Ens. Konya, 1990.
55. ez-Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman (5.748/1347) Tezkiretü'l-Huffâz (I-III), 3.b., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1956-1958.
56. es-Ziriklî, Hayreddin: el-A'lâm Kamusu Terâcimi li Eşhur'r-Ricâl ve'n-Nisa mine'l Arab ve'l Müsta'rabîn ve'1-Müsteşrikîn (I-XIII), Beyrut, 1969.

A) BİTİRİLMİŞ DOKTORA VE DOKTORA ÜSTÜ ÇALIŞMALARI

Abd B. Humeyd Ve Müntehab Müsnedi

Hazırlayan: Kemalettin Özdemir
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, basılmamış, 125 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1980.
Araştırmanın Amacı
Hadisin temeli durumunda bulunan fakat şimdiye kadar umumun istifadesine arz edilememiş eserlerden biri de Abd b. Humeyd'in Müsned'idir. Tedvin ve tasnif faaliyetlerinin yapıldığı, hadisin en parlak çağında vücuda getirilmiş olan bu Müsned'in tamamı elde mevcut değildir. İşte bu eserin ve müellifinin üzerinde ciddi bir tetkikin yapılmadığını belirten araştırmacı Abd b. Humeyd ve Müsned'i konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Abd b. Humeyd'in Muhiti ve Yaşadığı Bölgenin İslam Tarih ve Coğrafyasındaki Yeri, Müellifin Yaşadığı Devrede İslam Alemindeki İlmî ve Siyasî Durum;
II.Bölüm: Abd b. Humeyd'in Hayatı, Hocaları, Talebeleri, İlmî Seyehatleri, Bölge ve Muhtemel Seyehat Haritası, Eserleri, Vefatı, İlmî Mevkii ve Eserlerinden İstifade Edenler;
III. Bölüm: Müntehab Müsned, İlmî Değeri, Tertibi ve Nüshaları, İsnadı, Metnin Tesbit, Te'sis ve imlası.
Müntehab Müsned'in onbir nüshasından temin edebildiği sekiz nüshanın mukabelesini yaptığını belirten araştırmacı, farklılıklara ve müellife ait metni tesbit etmeye çalışırken, diğer hadis müellefatına göre farklı ve nadiren hatalı lafizlara kaynağını belirtmek suretiyle hamişte işaret etmiştir.

Ashabu'l-Hadis'e Göre Allah'ın Sıfatları Problemi

Hazırlayan: M. Hayri Kırbaşoğlu
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi. basılmamış, 471 s. -AnkaraÜ.İ.F., Ankara. 1983.
Araştırmanın Amacı
İlk asırlarda Sünnîliğin temelini atmış olan ashabu'l-hadis üzerinde, akaide katkısı açısından durulmadığını belirten araştırmacı, onların, Allah'ın sıfatlarıyla ilgili görüşlerini ilim dünyasına tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ashabu'l-Hadis ve Ashabu'l-Hadis'in Diğer İsimleri;
II. Bölüm: Sıfatlar Meselesinin Mahiyeti, Ashabu'l-Hadis Açısından Önemi. Sıfatlar Meselesinde Ashabu'l-Hadis'in Metodu ve Allah'ın Sıfatları;
III.Bölüm: Genel Değerlendirme.
Ashabu'l-hadise göre Allah'ın sıfatlarının mahiyet ve keyfiyeti akılla kavranamayacağı gibi insanlarınkine de benzetilemez. Araştırmacı, ashabu'l-hadisin sıfatlar konusundaki bu görüşleriyle. Ehl-i Sünnetin görüşünün de temelini atmış olduğu ve ileri ki devirlerin sunnî kelamında bunun, "ehl-i şünnet-i hâssa" veya "selefin görüşleri" olarak yer aldığı neticesine ulaşmıştır.

Ashabın Adaleti

Hazırlayan: Tevhit Bakan
Yöneten: Prof. Dr.İbrahim Canan,
Doktora Tezi, basılmamış, 181 s,
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1993.
Araştırmanın Amacı
Kuran ve Sünneti hem bilgi, hem de bir hayat tarzı olarak sonraki nesillere aktaran ashab -hakkında bazı mezheplerin, müsteşriklerin ve onların etkisinde kalan bazı muasır müelliflerin tenkit edici fikirler taşımaları, ekseriyetinin adil olmadığını ifade etmeleri ve onlara karşı güvensizlik oluşturmalarına rağmen bu konuda bir çalışma yapılmadığını belirten araştırmacı, bu boşluğu doldurmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma dört bölümden meydana gelmiştir:
1. Bölüm: Sahabenin tarifi, bilinme yollan ve adaletinin manası,
2. Bölüm: Ehl-i Sünnete göre ashabın adaleti.

3. Bölüm: İmamryye Şiasına göre ashabın adaleti
4. Bölüm: Mutezile ve Zeydiyye'ye göre ashabın adaleti.
Araştırmacı, Ehl-i Sünnete ashabın adaletinden maksadın, onların Allah Resulü adına kasten yalan söylememeleri ve dini değiştirmeden sonraki nesillere aktarmaları anlamına geldiğini; bazı günah ve kusurlarının onların adaletini kaldırmadığı sonucuna ulaşmıştır. Şia'ya göre ise Ehl-i Beyi ve onlar tarafında olanların adil. diğerlerinin aralarında kafir, münafik ve mürtetler olarak değişik gruplarda, olduklarını; Zeydiyye'ye göre ise az bir kısmı hariç hepsinin adil olduğu; Mutezilenin bu konuda değişik dönemlerde değişik görüşlere sahip olduğu; son dönem alimlerinin ise ashabin tamamını adil kabul ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Ayni'nin Hadis Kültüründeki Yeri

Hazırlayan: Talat Sakallı
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi. basılmamış, 263 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1987.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, h. IV. asrın velüd müelliflerinden olan Aynî'yi, hadisçilik yönüyle tanıtıp, İslam kültürüne yaptığı katkıyı gün ışığına çıkarmayı ımaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm; Aynî'nin Hayatı ve Eserleri;
II. Bölüm: Aynî'nin Hz. Peygamber ve Sünneti Hakkındaki Görüşleri;
III. Bölüm: Hadisçileri ve Meşhur Eserlerini Tetkik ve Tenkitleri.
Hadisin ilâhi kaynaklı olduğuna inanan Aynî, sahabeye toz kondurmamış, hatta diğer alimlerden daha da ileri giderek, sahabenin birbirleri hakkında söyledikleri kınama ifadelerini, Müslim'de olsa bile, silinip atılmasını teklif etmiştir.
Aynî'nin, zayıf hadisler birbirlerini desteklediğinde hasen seviyesine çıkacağı, yani zayıf hadisle amel edilmesinin gerektiği görüşünde olduğunu belirten araştırmacı, hadislerde ifadesini bulan istikbâli bir takım haberleri, zamanında gördüğü aksaklıklarla aynîleştirerek, devrinin sosyolojik yapısı hakkında da pek kıymetli bilgiler verdiği sonucuna ulaşmıştır.

Bazı Halk İnançlarının Hadislerle Münasebeti

Hazırlayan: Ali Çelik,
Yöneten: Prof. Dr. Rami Ayaş
Doktora Tezi, basılmamış, 211 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1994.

Bid'at Ehlinin Hadis Rivayeti

Hazırlayan: Dr. Mehmet Şimşek
Doçentlik Tezi, basılmamış, 128 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1982.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, İslam tarihi boyunca devam eden münakaşa ve ihtilafların sadece bid'atiar sahasında cereyan edenlerini "bid'at ehlinin hadis rivayeti" çerçevesinde incelemeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Fırkaların Zuhurundan Önce İtikadı Meselelere Bakış;
I. Bölüm: Bid'at Münakaşalarının Doğuş Sebepleri;
II. Bölüm: Bid'at Ehlinin Hadis Rivayeti: Cerh ve Ta'dil İlminin Doğuşu, Bid'at Ehlinin Hadis Vaz'ındaki Yeri ve Eh-l-i Sünnetin Rivayet Yönünden Ehl-i Bidati Tenkidi.
Ehl-i sünnet, kendi çerçevesi dışında kalanları, İslam'ın dışında görmemişse de onları ehl-i bid'at olarak isimlendirmiştir. İşte bunların zuhuruyla başlayan mücadelede her fırka kendi görüşlerini haklı göstermeye elverişli hadisler uydurmaya başlamıştır. Araştırmacı, bu durumun ehl-i sünnete mensup Müslümanları harekete geçirdiği, neticede de cerh ve ta'dil ilminin ortaya çıktığı; cerh ve ta'dil usûlü içinde bid'at ehlinden olan râvîlerin geniş bir yer tuttuğu ve bunun râvînin cerh edilme sebeplerinden biri sayıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Bir Muallim Olarak Hz. Peygamberin İnsan Telakkisi

Hazırlayan: Selçuk Coşkun
Yöneten: Prof. Dr. Abdullah Aydınlı,
Doktora Tezi, basılmamış, 259 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1996.
Araştırmanın Amacı
Hz. Peygamber'in özelliklerinde biri de muallim oluşudur. Araştırmacı, İlahi kaynak olarak değerlendirilen hadislere talim açısından bakıldığında insanın nasıl tanıtılıp anlatıldığını ortaya çıkarmak tezin amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hz. Peygamber ve Hadisler, fertler, insan problemi ve eğitim problemi, metod.
1. Bölüm: Hz. Peygamber'in kullandığı talim v talimle ilgili kelimeler, muallimliği, insan, öğrenebilirlik açısından yaratıklar.
2. Bölüm: Hz. Peygamber'e göre bilgi elde etme yolları, insanların davranışlarını etkileyen amiller.
Araştırmacı, Hz. Peygamber'in kendisini bir mürebbi olarak değil, bir mürebbi olarak nitelediğini, ona göre insanın ruh ve bedenden oluştuğu; maddi ve manevi iki adet bilgi kaynağına sahip olduğu; müspet bilimin insan hakkındaki sonuçları ile ilahi kaynakların verdiği bilgiler arasında uyum bulunduğu; insan konusunun bütün ilim dallarınca araştırılıp fitri özelliklerinin ortaya konulması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Buhari'nin Ebu Hanife'ye İtirazları

Hazırlayan: Hilmi Merttürkmen
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, basılmamış, 108 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1976.
Araştırmanın Amacı
Fakih-muhaddis ihtilafına bir örnek vermeyi ve reycilerle hadisçilerin nasslar karşısındaki tutumlarını belirtmeyi amaçlayan araştırmacı, her iki ekolün de lider pozisyonunda olan Buhari ve Ebû Hanife'yi esas almış, ancak yapılan itirazların yerinde olup olmadığını araştırmaktan ziyade, itirazların nedenini bulmaya çalışmıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırmada şu konular bulunmaktadır:
Peygamberlerde Rey, Sahabe Devrinde Rey, Tabiîler Devrinde Rey, Hadis ve Rey Mektepleri; Hadis Mektebinin Temel Özellikleri: Arz Metodu, Reyden Sakınma; Rey Mektebinin Temel Özellikleri: Akılcılık, Fetvaya Cesaret; İtirazların Genel Nedenleri: Buhari'nin Hocalarının Etkisi, Ahmed İbn Hanbel, İshak İbn Rahveyh, Şafii, Mübarek Oğlu Abdullah, Hammad Oğlu Nuaym, Toplumun Ebû Hanife'ye Etkisi, Ebû Hanife'nin Hadis Tenkit Metodu, Kur'an'a Muhalefet, Akla muhalefet, Buhari'nin Hadis İnceleme Metodu, Usulde İhtilafları, İtikad da İhtilafları, Kur'an'ı Tarifi, Tabiî Fetvası, İslam'dan Önceki Şeriatlar, Haber-i Vâhid, Kıyası Hadise Tercih, Zayıf Hadisler, Nesh, Umûm-u

Belvâ, Hacir, Sarhoşluk, Nafilenin Kazası, Ebû Hanife'nin Kur'an'a Muhalefeti İddiası, Ebû Hanife'nin Hadise Muhalefeti, Ebû Hanife'nin Râvîliği, Kur'an'a Muhalif Bularak Hadisle Amel Etmemek, Başka Hadislere Muhalif Bularak Bazı Hadislerin Terki, Hocalarının Ebû Hanife'ye Etkisi, Ebû Hanife'nin Reyi Hadise Tercihi, Fiilî Sünnetin Anlaşılmaması, Ebû Hanife'nin Bazı Hadisleri Duymamış Olması, Hile İddiası, Yasağın Nedenini Kaldırarak Hadisle Amel Etmemek, Meseleleri Çok İnceleme, Formalitenin Hileye Neden Olması, Haksızlığı Önlemek, Çelişki İddiası ve Zaruretlere Riayet.
Ebû Hanife, bazı hadisleri duymamış, meseleleri çok inceleme sonucu bazı garipsenecek sonuçlara ulaşmış, hadisleri hemen kabul etmeyip kendi özel ölçülerine göre değerlendirdiği için bazılarını kabul etmemiş, halkın müşkküllerini çözümlemek için hile denebilecek hükümler vermiş, rivayetleri akılla ölçüp onları sıkı bir incelemeye tâbi tutmuş, bazı meselelerde niyeti ve ana maksadı bırakıp formaliteye daha çok önem vermiş ve hocalarının etkisinde kalmış; Buhari ise bir hadisçi olarak hadislere çok bağlıdır ve hadisler içinde yaşayıp topluma karışmadığı için de insanların problemlerinden uzak ve idealisttir. Araştırmacı, Buhari'nin Ebû Hanife'ye itirazının bu farklılıklardan doğduğu sonucuna ulaşmıştır.

Doğuş Devrinde Tasavvuf Ve Hadis

Hazırlayan: Abdullah Aydınlı
Yöneten: Doç. Dr. İbrahim Canan
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Seha Neş., İstanbul, 1986, 248 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1982.
Araştırmanın Amacı
İlk üç asır bütün islamî mezhep, meşrep ve fırkaların doğuş ve gelişme zamanıdır. Her yerde bir canlılık ve hareket, tekevvün ve tekâmül vardır. Bu vasatta hadis ilminin, ehl-i hadis dışındaki guruplarda telakki ediliş tarzı, gördüğü muvafakat ve muhalefet câlib-i dikkattir. Hadis ilmi ve İslam kültür tarihi için mühim olan bu meselede araştırmacı, zahirî ilimlere önem vermeyen zâhid ve sûfilerin durumlarını araştırmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Zühd ve Tasavvuf: Tasavvuf, Tasavvufun Menşei ve İlk Üç Asırda Gelişme Seyri;
II. Bölüm: Doğuş Devri Zâhid ve Mutasavvıflarında Hadis: Hadis Anlayışı ve Bununla Alakalı Bazı Meseleler, Hadis İlminde Zâhid ve Mutasavvıflar;
III. Bölüm: Söylenenlerin Işığında el-Muhasibî: Hadis İlmindeki Yeri ve el-Muhâsibî'de Hadis.
Araştırmacı, sünnete ve islamî emirlere bağlı olan zâhid ve sûfilerin hadîs tahammül ve edasına karşı tavırlarının, ilim anlayışları ve şahsiyetlerinden kaynaklanan nedenlerle farklı olduğu; zabt yönünden haklı olarak tenkid edilmelerine rağmen, adalet yönünden cerhlerinde ifrata gidildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Hureyre Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Ali Toksan
Yöneten: Öğr. Üyesi Ahmet Gül
Öğretim Üyeliği Tezi, basılmamış, 179 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1982.
Araştırmanın Amacı
Ehl-i sünnet her râviyi tenkide tabi tutmasına rağmen Rasulullah' (s.a.v.)ın ashabı hakkında söz söylemekten kaçınmıştır. Zira onlar Kur'ân'da övülmüşlerdir. Bu durumda bir kişinin sahabeyi ta'dili ona bir şey kazandırmayacağı gibi bu seçkin insanları kötülemesi de onların derecesinden bir şey eksiltmez.
Ehl-i Sünnetin bu görüşüne karşın, müsteşrikler ve bazı mezhep Mensupları, sahabenin bir kısmına dil uzatmış, onları tenkide tabî tutmuş, hatta tekzip bile etmiştir. İşte tekzibe uğrayan sahabelerden biri de Ebû Hureyre'dir. Araştırmacı, bu nedenle onun durumunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Ebû Hureyre'nin Hayatı, Ahlakı ve Şahsiyeti;
I. Bölüm: Ebû Hureyre'nin Hadis İlmindeki Yeri ve Bilgisi;
II. Bölüm: Ashabın Ebu Hureyre'yi Tenkidi, Şîa ve Ebû Hureyre, Hanefilerin Ebû Hureyre'yi Tenkitleri, Ebû Hureyre'nin Rivayet Ettiği Bazı Hadislere Yöneltilen Tenkitlere Örnekler ve Bunlara Verilen Cevaplar.
Araştırmacı, Ebû Hureyre'nin müsteşrikler tarafından çok hadis rivayet ettiği için, diğerleri tarafından ise mezhep ve siyasi taassup nedeniyle eleştirildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Nuaym El-İsfehânî Ve Hadis Kültüründeki Yeri

Hazırlayan: Yusuf Ziya Keskin
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu,
Doktora Tezi, basılmamış, 237 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1995.

Esbab-u Vurudi'l-Hadis Ve Bunun İslam Teşriindeki Yeri Ve Önemi

Hazırlayan: Ramazan Ayvallı
Yöneten: Prof. Dr. Talat KoçyiğİT
Doktora Tezi, basılmamış, 265 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1979.
Araştırmanın Amacı
Kur'an-ı Kerim'le ilgili esbâb-ı nuzûle dair çalışmalar yapılmış olmasına rağmen sünnet hakkında buna benzer bir çalışmanın yapılmadığını belirten araştırmacı, esbâb-u vurûdi'l-hadis konusunu çalışmayı amaçlamış, ancak hadislerin vurûd sebebini nakletmekten ziyade, sebeb-i vurûdun mana ve mahiyeti, hususiyet ve kaideleri üzerinde durmayı hedeflemiştir
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm:
A) Esbâb-ı Vurûd Hakkında Genel Bilgi: Tarifler, Hadislerin Vurûd Zaman ve Mekanları, Hadislerin Vurûd Ettiği Meclisler, Hz. Peygamber'in Hadis İradı Esnasındaki Hal ve Sıfatları;
B) Vurûd Sebeplerinin Tesbiti: Belirli Bir Sebebe Dayalı Olmadan Vârid Olan Hadisler, Zahirî Bir Sebebe Bağlı Olarak Vârid Olan Hadisler, Sebebin veya Hadisin Teaddüdü;
II. Bölüm: Esbâb-ı Vurûdun İslam Teşrîindeki Yeri:
A) Esbâb-ı Vurûdu Bilmenin Önem ve Faydaları: Hadislerin Anlaşılması, Nâsih-Mensûhun Ayırdedilmesi, Hadislerin Muhtelif ve Müşkküllerinin Açıklanması, Hüküm İstinbâtı;
B) Esbâb-u Vurûdun Değerlendirmesi: Sahabe ve Esbâb-u Vurûd Tabi'în ve Sonraki Nesillerde Esbâb-u Vurûd.
Araştırmacı, hadislerin vırûdunda, Kur'an'da olduğu gibi, tedrice riayet edildiği, vurûd tarihinin bilinmesinin teşrîdeki tedrici ve Hz. Peygamber'in fert ve cemiyetleri terbiyedeki metodunu ortaya koyacağı ve nâsihin mensuhtan ayırt edilmesinde önemli bir rol oynayacağı sonucuna ulaşmıştır.

Fıkhî Hadisler Ve Değerlendirilmesindeki Esaslar

Hazırlayan: M. Emin Özafşar
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, XV+399 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1997.
Araştırmanın Amacı
Müslümanların günlük pratiklerine dair dini referanslarını teşkil eden rivayetlerin tetkik edilmesindeki önemi vurgulayan araştırmacı, inananların pratik ameli mükellefiyetlerini tashih etme ve kritiğinin temini ile buna dair bir yöntemin ortaya konulmasını amaçlamıştır.

Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
1. Bölüm: Fıkhî Hadisler tabirini meydana getiren Fıkıh ve Hadis kavramları, Fıkhî hadislere dair literatür;
2. Bölüm: Hadİs-Sünnet ilişkisi ve bazı rivayetlerin kritiği;
3. Bölüm: Fıkhı riayetlerin değerlendirilmesi.
Araştırmacı, metin tahlilinin sadece mticerred gramatik çözümleme ile olmadığı, bir metni gerçek manada tahlil etmenin o metni saran çerçeveyi analiz etmekle mümkün olacağını belirtmektedir.

Fıkhu'l-Hadis/Sünnet ve Hadisi Anlamada Yöntem

Hazırlayan: Mehmet Görmez
Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1996.

Hadis Edebiyatının Gelişim Safhaları Ve Ebu Hayseme Zuhayr'ubn Harb'ın "Kitabu'l-İlm'inin Bu Gelişmedeki Yeri Ve Önemi

Hazırlayan: Doç. Dr. Salih Tuğ
Profesörlük Takdim Tezi, "Zuhayr'ubn Harb ve Kitabu'l-İlm Adlı Eseri" adıyla basılmış, İstanbul Üni. Yay., İst, 1984, 192 s.
İstanbulÜ. İslam Arşt. Enstitüsü Ed. Fak., İstanbul, 1977.
Araştırmanın Amacı
H. üçüncü asırda musannef olarak bulduğumuz malzeme evvelki nesillerde müdevven bir hale getirilmiş yazılı malzemenin bu defa tasnif edilmiş ve yeni bir biçimde te'lif edilmiş bir görünümünden ibaret olduğunu belirten araştırmacı, h.II. asrın son mümessillerinden, hadis ilmi alanında imam mertebesinde bir yer işgal eden, Buhârî'nin de üstadlarından biri olan Ebû Hayseme Zuhayr b. Harb'ı ve Kitabu'1-İlm adlı eserini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ebû Hayseme İle İlgili Biyografik Bilgiler;
II. Bölüm: Hadis Edebiyatında "Kitabu'1-İlm" Nev'i: Umumi Gelişmedeki Yeri ve Önemi, Kitabu'l-İlm'de Geçen Hadis Senedleri ve Eldeki Yazma Nüshaların Tavsifi;
III.Bölüm: Metinler.

Hadis Istılahlarının Doğuşu

Hazırlayan: Ahmet Yücel
Yöneten: Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan
Doktora Tezi, 'Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi'adıyla basılmıştır. İFAV, İstanbul,1996,198s. -M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1994.
Araştırmanın Amacı
Istılahları bilmeden hadislerin sıhhatinin ortaya konulması, doğru olarak anlaşılması ve sonraki nesillere aktarılmasının mümkün olmadığını belirten araştırmacı, hadis için hayati önem taşıyan ıstılahların, onların tespit, tedvin ve tasnif edildiği ilk üç asırdaki doğuş ve gelişimini araştırmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Terim ihtiyacı, kaynaklar ve metot
1. Bölüm: Hadis ıstılahlarının doğuşunu ve gelişimini etkileyen amiller..
2. Bölüm: Hadis öğrenim ve öğretim metotları ile ilgili ıstılahlar
3. Bölüm: Ravi ve mervi ile ilgili ıstılahlar.
Ravi ile ilgili cerh ve ta'dil ıstılahlarının fitne olayından sonra ortaya çıktığını, h. ikinci asırda, hadis uydurmacığını artması nedeniyle ravilerin takibinin zorunlu hale geldiğini, bu durumun da ravilerle ilgili ıstılahların gelişmesine neden olduğunu beyan eden araştırmacı, Müslümanların, başlangıçtan beri hadise verdikleri değer ile hadisi aslına uygun olarak nakletme dikkat ve gayretlerinin, hadis ilminin ıstılah açısından pek zengin bir yapıya sahip olmasına yol açtığı sonucuna ulaşmıştır.

Hadisi Yeniden Yorumlama Çerçevesinde Modernistlerin Hadise Yaklaşımı

Hazırlayan: İbrahim Hatipoğlu
Yöneten: Prof. Dr. Yaşar Kandemir
Doktora Tezi, basılmamış, 418 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996.

Hadislerde Dünya Kavramı

Hazırlayan: Alican Tatlı
Yöneten: Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan
Doktora Tezi, basılmamış, 280 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996.

Hadislerin Toplanması ve Yazı İle Tesbiti

Hazırlayan: Talat Koçyiğit
Yöneten: Prof. Dr. Tayyib Okiç
Doktora Tezi, basılmamış, 130 s.
AnkaraÜ.i.F., Ankara, 1957:
Araştırmanın Amacı
Hadislerin toplanması ve yazılmasıyla ilgili yeterli çalışmanın yapılmadığını belirten araştırmacı,bu konuyu incelemeyi ve hadislerin yazılması meselesinde görülen bazı ihtilafları ve neticelerini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın, Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadislerin Toplanması ve Yazı İle Tesbiti, İlk Yazılı Hadisler;
II. Bölüm: Hadis Yazan Sahabiler;
III. Bölüm: Sahabe Devrinden Sonra Hadislerin Yazılması.
Sahabe devrinden, hadis edebiyatının en mütekamil devri diyebileceğimiz kütübü's-sitte devrine kadar geçen üç asırlık müddet içinde hadis rivayetinin tamamen kitabete dayandığım belirten araştırmacı, ister şifahi olsun, isterse kitabete dayalı olsun, hadis toplamanın ve bu hadisleri başkalarına rivayet etmenin sonraki devirlerde bir takım kaidelere bağlandiğrve hadisin sahihi ile zayıfının da bu kaideler çerçevesinde değerlendirilmeye başlandığı sonucuna ulaşmıştır.

Hadiste Nasih Mensuh Meselesi

Hazırlayan: Ali Osman Koçkuzu
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, M.Ü.İ.F. Vakfi Yay., İstanbul.

A.Ü.U.F., Erzurum, 1977.
Araştırmanın Amacı
Sünnetin bünyesindeki önemli meselelerden biri de, islamî edebiyatta muhtelif yönlerden ele alınmış ve zamanın şart ve imkanları nispetinde işlenmiş olan nesih konusudur, Bu konunun, özellikle de hadisin kendi içindeki neshini ele alan bir çalışmanın yapılmadığını belirten araştırmacı "Hadiste Nâsih Mensuh Meselesin"i tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Genel Olarak Nesih ve Hadiste Nâsih Mensuh Meselesi: Hz. Peygamber'in Sünnetinin İslam Teşrîindeki Yeri ve Gücü, Hadisle Amel ve Nesih, Nesih Literatürü.
I. Bölüm: Neshin Mahiyeti, Tarihçesi ve Şümulü, İslamî İlimlerde Neshin Ele Alınışı, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet Arasındaki Nesih Münasebeti, Neshi Tesbit Usulleri, Nesih Hadislerinin Bilinme Yolları;
II. Bölüm: Sünnetteki Nesih Vak'aları ve Hadislerdeki Nâsih Mensuh Örnekleri: Temizlik Meselelerinde Nesih, İbadetlerdeki Nesih örnekleri, Muamelât Meselelerindeki Nesih Örnekleri ve Misallerle İlgili Genel Değerlendirmeler.
Araştırmacı, nesih olayının, hadisin amele inkılabında bir ayak bağı Yamayacağı ve ilmî yollarla tesbiti yapılan nesih vak'alarının mahdud olduğu ıeticesine ulaşmıştır.

Hadiste Rical Tenkiti (Cerh Ve Ta'dil İlmi)

Hazırlayan: Emin Aşıkkutlu
Yöneten: Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir
Doktora Tezi, basılmamış, 191 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1992.
Araştırmanın Amacı
Genel olarak islamî İlimlerin naklinde kullanılan isnad sistemi h. I. asrın ortalarına doğru hadis rivayetinde kullanılmış, böylece ravilerin dinî ve "İmi güvenilirliklerinin tesbitini amaçlayan Cerh ve Ta'dil ilmi teşekkül etmeye başlamıştır. Bu ilmin teorisi çok önceden tesbit edilmiş olmasına rağmen, Hadis İlminin müstakil bir kolu olarak Türkiye'de yeteri kadar üzerinde durulmadığını belirten araştırmacı, hadiste rical tenkiti konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Cerh ve Ta'dilin Lügat ve Istılah Anlamı;
I. Bölüm: Cerh ve Ta'dil İlminin Tarihçesi, Önemi ve Genel Prensipleri: Doğuşu ve Gelişimi, Fitne Olayına Kadar Cerh ve Ta'dil Faaliyetleri, Fitne Olayından Sonra Tenkit Faaliyetleri, Önemi, Hükmü, Cerh ve Ta'dil Ehliyeti, Cerh ve Ta'dilin Kabul Şartları, Cerh ve Ta'dil Edebiyatı; ,
II. Bölüm: Cerh ve Ta'dil İlminin Meseleleri: Râvî İle İlgili Meseleler, Cerh ve Ta'dilin Tatbikatı İle İlgili Meseleler;
III. Bölüm: Cerh ve Ta'dil Lafizları.
Araştırmacı, hadisleri kontrol sistemi olarak geliştirilen bu ilim dalının köklerinin, Hz. Peygamber'in ve O'nun seçkin ashabının tatbikatına dayandığı sonucuna ulaşmıştır.

Hadiste Metin Tenkidi

Hazırlayan: Enbiya Yıldırım
Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış, 500 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1996.
Araştırma, bir girişle yedi bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Metin tenkidi sahasında yapılan çalışmalar;
1. Bölüm: Metin tenkidi, temel kavramlar, metin tenkidinin zaruriliği, metin tenkidiyle Resûlullah'ın tenkit edilmediği;
2. Bölüm: Metin tenkidinde tarihi süreç;
3. Bölüm: Senedin metinle bağlantısı;
4. Bölüm: Metinle ilgili ilimler;
5. Bölüm: Fakihlerin teşri ile ilgili hadislerin metinleri üzerindeki gayretleri.
6. Bölüm: Metin tenkit prensipleri;
7. Bölüm: Metin tenkidinde bulunacak ülkemiz İnsanının takip edeceği yol.

el-Hakim et-Tirmizi Ve Kitabu'l-Emsal Mine'l-Kitab Ve's-Sünne

Hazırlayan: Selahaddin Yılmaz
Yöneten: Doç. Dr. M. Nazif Şahinoğlu
Öğr. Üye. Tezi, basılmamış, 79+177 s.
Yüksek İslam Enstitüsü, Erzurum, 1980.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, İslam dünyasının meşhur âlim ve sofilerinden Ebû Abdullah Muhammed bi Ali el-Hâkim et-Tirmizî'yi ve Kitabu'l-Emsal mine'l-Kitab ve's-Sünne adlı eserini tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: el-Hâkim et-Tirmizî'nin Hayatı, Doğumu, Gençliği, Tahsili, Seyahatleri, Ölümü, Hocaları, İlmî Şahsiyeti, Hatmu'l-Evliya Meselesi, Eserleri "Kitabu'l-Emsal mine'l-Kitab ve's-Sünne" ve Emsal İçindeki Yeri;
II. Bölüm: Kitabu'l-Emsal mine'l-Kitab ve's-Sünne'nin Metni.
Araştırmacı, el-Hâkim et-Tirmizî'nin söz konusu olan eserinin, hemcinsleri arasında nev-i şahsına münhasır bir yeri olan, sadece emsalden ibaret olmayıp, aynı zamanda ahlakî ve tasavvufi mahiyette bir eser, olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hattabi'nin Hadis İlmindeki Yeri Ve Şerh Metodu

Hazırlayan: Salih Karacabey
Yöneten: Doç. Dr. Selman Başaran
Doktora Tezi, basılmamış, 389 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1990.
Araştırmanın Amacı
Hadis âlimlerinin çalışmalarının sadece hadislerin toplanmasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda Müslümanlara öğretilmesi ve onların, hayat felsefesi haline getirilmesi amacıyla açıklanmasının da yapıldığını belirten araştırmacı, çalışmalarını hadislerin anlaşılmasına teksif eden Hattâbî'nin şerh metodunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: H. IV. Asra Genel Bakış: Siyasî, Sosyal ve Ekonomik Durum, H. IV. Asırda Hadis İlmi, Hattâbî'nin Hayatı, İlmi, Şahsiyeti, Görüşleri ve Eserleri;
I. Bölüm: Hattâbî'nin Hadis İlmindeki Yeri: Hattâbî'nin Hadise Genel Bakışı, Hadis Rivayetinde Hattâbî, Hattâbî'nin Dirâyetü'l-Hadis Anlayışı, Hadis Tenkidindeki Yeri ve Metodu
II. Bölüm: Hattâbî'nin Hadis Şerhindeki Yeri ve Şerh Metodu: Hattâbî Öncesi Hadis Şerh Faaliyetleri ve Hattâbî'nin Şerh Edebiyatındaki Yeri, Hadis Şerhindeki Metodu ve Hattâbî'nin Kendinden Sonrakilere Tesiri. .
H. IV. asır, İslam dünyasında bazı sosyal ve ekonomik problemlerin ağırlaştığı, siyasi birliğin de iyice bozulduğu bir dönemdir. Araştırmacı, böyle bir dönemde yaşamış olan Hattâbî'nin itikadı yönden selef anlayışını benimsediği, kendinden önceki şerhlerin ortak özelliklerini bir araya getirmek suretiyle kendinden sonrakilere ışık tuttuğu, böylece kendinden önce başlamış olan hadis şerh hareketine yeni bir dinamizm kazandırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamberin Musalahaları Ve İslam'a Davet Mektupları

Hazırlayan: Abidin Sönmez
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, "Rasulullah'ın İslam'a Davet Mektupları" ve "Rasulullah'ın Diplomatik Münasebetleri" adlarıyla iki ayrı kitap olarak basılmış, İnkılap, İstanbul, 1984, 207, 304 s.
AnkaraÜİF., Ankara, 1982.
Araştırmanın Amacı
Asr-ı saadeti takip eden yıllardan günümüze kadar Hz. Peygamber'in gerek sulh, gerekse davet metotlarına ilişkin muhtelif çalışmalar yapıldığını, ancak bunların müstakil bir eser olmaktan ziyade çeşitli fasıllar ve bablar arasına serpiştirilmiş olduğunu belirten araştırmacı, Rasulullah'ın sulh ve davet konusundaki tutumlarını tesbit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırmanın her ikisi de bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Rasulullah'ın İslam'a Davet Mektupları:
Giriş: Rasulullah'ın Elçi Göndermesi, Sulh ve Davetin Yayılmasına Esas Olan Amiller ve İslam Hukukunda Davetin önemi;
I. Bölüm: Mektupların Mahiyetine Genel Bakış;
II. Bölüm: Rasulullah'ın Meliklere Davet Mektupları ve Diğer Mektupları.
Araştırmacı, Hz. Peygamber'in 622-632 yılları arasındaki gayr-i Müslimlerle siyasi münasebetleri ve mücadelesinin hiç şüphesiz ki, O'nun risalet görevi yanında siyasi dehasını da ortaya koyduğu ve kendisini başarının kirvesine çıkardığı sonucuna ulaşmıştır.
Rasulullah'ın Diplomatik Münasebetleri:
Giriş: İslam'da Diplomasi Kavramı ve Temsilcileri;
I. Bölüm: Asr-ı Saadette İslam Devleti ve Ehl-i Kitab'la Münasebetleri: Yesrib Halkı ve İlk Anayasa, İslam Devleti ve Yahudiler Arasındaki Sulh Münasebetleri, İslam Devleti ve Hıristiyanlar Arasındaki Sulh Münasebetleri;
II. Bölüm: İslam Devleti ve Arap Müşrikleri: İslam Devleti İle Arap Müşrikleri Arasındaki Sulh Münasebetleri, Hz. Ebû Bekir'in Hac Emirliği ve Muahedelerle Olan Alakası.
Araştırmacı, risalet vazifesinin gereği olarak Allah Rasulü'nün herkesi laktan haberdar ettiği, fakat kabul edip etmemekte kendilerini vicdanlarıyla başbaşa bıraktığı, davetini kabul etmeyenlerle de sulh yapmak üzere elini uzattığı sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamberin Şemaili

Hazırlayan: İbrahim Bayraktar
Yöneten: Prof. Dr. İbrahim Canan.
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Seha Neş. İstanbul, 1990, 334 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1987.
Araştırmanın Amacı
İslamî ilimlerin birçoğunun Hz. Peygamber'in bir veya birkaç yönünü kendine konu edindiğini belirten araştırmacı, O'nun beşeri yönünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hz. Peygamber ve Şemaili, Şemailin Mahiyeti ve Kaynakları;
I. Bölüm: Hz.Peygamber'in Bedenî ve Ruhî Vasıfları: Sıfatlarının Önceden Bilinmesi ve Kadîm Dinî Kitaplarda Zikredilmesi, Bedenî Vasıfları (Hılyesi), Ruhî Vasıfları (Ahlakı ve Adetleri);
II.Bölüm: Hz. Peygamber'in Günlük İşleri, Eşyaları ve Tarihi Seyri İçinde Örnek Hayatı: Günlük Hayatında Yeme-İçmesi, İstirahatı ve İbadetleri, Elbiseleri, Kullandığı Eşyaları ve Tarihi Seyri İçinde Örnek Hayatı;
III. Bölüm: Şemail İle İlgili Kaynaklar: Arap Edebiyatında Şemail Kitapları, İran Edebiyatında Şemail Kitapları, Urduca Yazılan Şemail Şerhleri, Türk Edebiyatında "eş-Şemâil"in Şerh ve Haşiyeleri ve Şemail Meselelerine Kısmen Yer Veren Diğer Bazı Edebî Eserler.
Hadis edebiyatından faydalanarak Hz. Peygamber'in kişiliği, örnek hayatı ve şemailini tavsife çalışan araştırmacı, O'nun şemailinin insan hayatının her safhasın aydınlatacak bir genişlikte ve her hareketinin örnek alınacak bir tarzda olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamber'in Vefatından Emeviler'in Sonuna Kadar Siyasi-İçtimai Hadiselelerle Hadis Münasebetleri

Hazırlayan: M. Said Hatipoğlu
Doçentlik Tezi, basılmamış, 73 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1967.
Araştırmanın Amacı
İslamiyet'i gerçek manasıyla anlamanın, her şeyden önce onun tebliğci ve temsilcilerini yanhşsız bilmeye ve bunun için de onlardan bahseden rivayetleri doğru değerlendirmeye bağlı olduğunu belirten araştırmacı, muayyen bir devir ve zaman içinde, muayyen bir sahada Hz. Peygamber'in nasıl istismar edildiğini göstermek amacıyla "Hz. Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasî-İçtimaî Hadiselelerle Hadis Münasebetleri" konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu sekiz bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Gaybî Haber, Kur'an-ı Kerim'deki Gaybî Haberler ve Hz. Peygamber Aldığı Bütün Vahiyleri Tebliğ Etmiştir;
II. Bölüm: Siyasî Rivayetleri Doğuran Amiller Peygamber Sonrasının Umumi Manzarası ve Kasıtlı Rivayetleri Çıkaran Çevreler;
III. Bölüm: Hadislerle İslam'ın İstikbali, İstikbalin Taksiminde Tutulan Yol ve Tarafsızların Hadisleriyie Ümmetin İstikbali;
IV. Bölüm: Hadîslerin Işığında Siyasî Meseleler, Hilafet Davası, Hilafette Kureyşîlik Şartı, Haşimîler ve Hilafet ve Ensar;
V.Bölüm: Halifeler ve Hadis, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Osman Sonrası Hadiseleri, Hz. Aişe ve Cemel Harbi, Hz. Ali Devri, İlk Siyasi Fırkalardan Hariciler, Hz. Hasan ve Cemaat Yılı;
VI. Bölüm: Emevî Hilafeti, İslam'ın İdari Taksimatı, Muaviye, Muaviye'den Sonraki Devre, Şia'nın Kuvvet Gösterisi, Zübeyriler, Emeviler İçinde İktidar Değişikliği, Mervânîler ve Emevi İdarecileri;
VII. Bölüm: Tarafsızlar ve Hadis;
VIII. Bölüm: Siyaset Dışında Hadis İstismarı, Akîdevî Cereyanlar ve Hadis, Fıkhî Cereyanlar ve Hadis, Hadisin Diğer İstismar Sahaları, Ülkeler Mücadelesi ve Hadis.
İslam ümmetinin ilk asırlarında ortaya çıkmış siyasî-içtimaî her türlü cereyanın Hz. Peygamber'den destek sağladığını belirten araştırmacı, bunu tam bir "din istismarı" olarak değerlendirmekte ve bu durumun İslam kültür tarihi açısından, sahabeye naklettirilmiş bulunan bu istismar örneklerinin muteber kitaplara da aksettiği ve asırlar boyu İslam fikriyatınca kabul görmüş olmasının önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu

Hazırlayan: Mücteba Uğur
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Çağrı Yay., İstanbul, 1980, 168 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1978
Araştırmanın Amacı
Tarihin insanlarca bilinen en eski devirlerinden bugüne kadar ki zaman akışı içinde yaşamış bulunan insan topluluklarında önemli sosyal değişiklikler olmuştur. Ancak hiçbirinin Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği kadar tesirli ve uzun ömürlü olmadığını belirten araştırmacı, Hz. Peygamber'in bizzat şahsı ve tatbikatlarının bu toplumun oluşumunda ne gibi tesiri olduğunu ve bu tesirin ne ölçüde geçerliliğini koruduğunu tesbit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: VII. Asrın Başlarında Arap Toplum Hayatına Genel Bakış;

I. Bölüm: Hz. Peygamber'in Şahsiyeti ve Sünneti
II. Bölüm: İlk İslam Toplumunun Oluşumu ve Hadislerin Tesiri: Hz. Peygamber Devri İslam Toplumu ve Yapısı, Sahabe Devri İslam toplumu ve Yapısı, İlk İslam Toplumunu Meydana Getiren Faktörler ve İslam Toplum Hayatına Yön Veren Amiller.
M. VII. asrın başlarında Arap yarımadasında yaşayan insan topluluklarının, teşkilatlı içtimaî müesseselerden yoksun olarak kabile İnançlarının, örf ve âdetlerinin dar çerçevesi içinde hayatlarını sürdüklerini belirten araştırmacı, içlerinden çıkan Peygamber'in, vahyin desteğiyle Arap toplum hayatını geniş ölçüde değiştirdiği, dolayısıyla ilk İslam toplumunu meydana getiren esasların nazarî ve tatbikî olarak vazl edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Hitabeti Nebevıyye

Hazırlayan: A. Lütfi Kazancı
Yöneten:
Doktora Tezi/Peygamber Efendimizin Hitabeti" adıyla basılmış, Marifet Yay. İst, 1984, 238 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1983.
Araştırmanın Amacı
Hz. Peygamber'in, nübüvvet ve risalet vazifesinin gereği olarak ve ilahi hükümleri tebliğ maksadıyla, ciddi, samimi, gösterişten uzak bir hitabet örneği verdiğini belirten araştırmacı, Peygamber efendimizin hitabetini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dört bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hitabet, Hitabet Çeşitleri ve Hitabet Tarihi;
I. Bölüm: Hitabet Yönüyle Peygamberinizde Dış Görünüş: Kıyafet, Ses-Ton-Ahenk, Jest, Mimik, Bakışlar, Hitabet Kürsüsü-Minber, Heyecan ve Protesto-Alkış;
II. Bölüm: Hitabet Yönüyle Peygamberimizde Şahsiyet: Samimiyet, Gaye ve İnanç, Doğruya ve Gerçeğe Bağlılık, Bilgi, Suallere Açık Olmak, Muhatabı Tanımak, Muhatabın Hatibe itimadı, Hatipte Söz-İş Uygunluğu, Dile Hakim Olmak, Dinleyebilmek-Söz Kesmek, Cesaret ve İyi Ahlak;
III. Bölüm: Rasulullah'ın Konuşması;
IV. Bölüm: Eğitim Yönüyle Rasulullah'ın Hitabeti. Ek: Rasulullah'ın Hutbeleri.
Araştırmacı, Rasulullah'ın "iddiasız fakat mükemmel bir hatip" olduğu ve nübüvvetten önceki ve sonraki haliyle şahsiyet sahibi bir hatip için lüzumlu her çeşit fazileti en olgun şekliyle şahsında topladığı kanaatine varmıştır.

İbn Hazm ve Hadisteki Metodu

Hazırlayan: Selman Başaran
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, 231 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1977.
Araştırmanın Amacı
İbn Hazm, lehinde ve aleyhinde en çok konuşulan âlimlerden birisidir. Çeşitli ilim dallarıyla meşgul olmasının tabiî bir neticesi olarak üzerinde fazlaca durulduğunu, hayatı ve ilmini konu alan birçok müstakil eser meydana getirildiğini, ancak hadisle ilgili görüşlerinin tetkik edilmediğini belirten araştırmacı, İbn Hazm'ın hadisteki metodunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: İbn Hazm'ın Hayatı, İlmi ve Asrı;
II. Bölüm: İbn Hazm'ın Hadisteki Metodu, Hadis İlimlerine Dair Görüşleri;
III.Bölüm: Ahkam Yönünden Hadisler.
İbn Hazm, siyasi karışıklıkların hüküm sürdüğü, buna mukabil ilmî inkişâfın en parlak olduğu ve fikrî cereyanlarında çok olduğu bir devirde yetişmiştir. Bu nedenle siyasî olayların etkisinden kendisini uzak tutamayıp, Emevîlerin hilafete geçmesine yönelik faaliyet göstermiş ve iki defa da vezirlik yapmıştır. İbn Hazm'ın vahiy olması yani itaatin mecburi olması açısından Kur'an'la Sünnet arasında hiçbir fark görmediğini belirten araştırmacı, onların birbirlerini tamamladığı, vahiy olması sebebiyle hadislerin de Kur'an'da geçen "zikr" tabiri içerisine girdiği, yani Allah'ın koruması altında olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İbnü'l-Cevzi'nin Hadisteki Yeri ve Metodu

Hazırlayan: Nurettin Boyacılar
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, 147 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1978.
Araştırmanın Amacı
İbnü'l-Cevzî'nin çeşitli ilim dallarıyla meşgul olan çok yönlü bir insan olduğunu belirten araştırmacı, onun hadisteki yerini ve metodunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dört bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: İbnü'l-Cevzî'nin Hayatı, Yaşadığı Devir, İlmi, Eserleri, Kelâmı ve Fıkhı Görüşleri;
II. Bölüm: Hadislerin Taksimi, Hadis Tenkidi, Hadiste Nesh Meselesi, Ravilerin İsim, Künye ve Lakapları;
III. Bölüm: İbnü'l-Cevzî'nin Mevzu Hadisler Hakkındaki Görüşü.
İtikadî konularda taklitçilikten uzak kalmış olan İbnü'l-Cevzî'nin bütün vaktini talebe okutmak, vaaz etmek ve kitap yazmakla geçirdiğini belirten araştırmacı, özellikle Rafizîlik, Bâtınîlik ve Müşebbihe gibi sapık mezheplerin görüşlerini çürütmek gayesiyle eserler yazdığını; zamanında müşebbihe mezhebi sahiplerinin sapık görüşlerini halk arasında yaymaya kalkışmaları karşısında, selefi ile sonraki Ehl-i Sünnet bilginlerinin görüşlerini te'life çalışan bir orta yol takipçisi olduğu kanaatine ulaşmıştır.
İbnü'l-Cevzî'ye göre hadislerin sıhhati: Râvîlerin durumuna ve metninin aklın kabul ettiği bedihiyâta, mantığa, hisse ve müşâhadeye, tarihî vak'alara ve islamî esaslara aykırı olmasına bağlıdır.

İlk Hicri Asırlarda Hadis Etrafındaki Şüpheler Ve Hadis İnkarcılığı

Hazırlayan: Kamil Çakın
Yöneten: Doç. Dr. Mücteba Uğur
Doktora Tezi, basılmamış, 318 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1990
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadis inkarcıları olarak isimlendirilen, hadis ve sünnete menfi bakışlarıyla İslam toplumundan ayrılmış fert ve grupların tavır alış nedenlerini ve delillerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Kur'ân, Hadis ve İslam Kültürü: Kur'an-i Kerim'e Göre Hz. Peygamber, Kur'an ve Hadis, Peygamber'in Vefatından Sonra Hadis;
II. Bölüm: Hadisin İnkarı ve Nedenleri;
III. Bölüm: Hadis İnkarcılığı: Hadis İnkarının Başlangıcı ve Ferdî İnkar Gayretleri, Bazı Mezheplerin Hadis Karşısındaki Tutumu ve Hadisi İnkar Etmeleri.
Hadis inkarının kaçınılmaz neticesine bakıldığında islamî çerçevenin sadece itikâdî konularda değil, hukukî alanda da aşıldığı görülmektedir.
Bazı şahıs ve grupları, hadis inkârına sürükleyen nedenlerin başında sahabeye karşı besledikleri menfi kanaat gelmektedir. Siyasî, itikâdî ve kültürel kargaşanın hadis inkârındaki rolünün de üzerinde durulmaya değer bir konu olduğunu belirten araştırmacı, bunun yanında İslam dinine karşı beslenen düşmanlık duygularının da hadis inkârına tesir ettiği, oysaki Peygamber'in konumunun bizzat Kur'an tarafından belirlendiği sonucuna ulaşmıştır.

İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis

Hazırlayan: S. Kemal Sandıkçı
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1991, 538 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1982.
Araştırmanın Amacı
Hadislerin neşri açısından daha çok sahabenin faal olduğu hicri birinci asrın hemen arkasından, tedvin ve kısmî bir tasnif faaliyetine sahne olan ikinci asır, nihayet tasnif hareketinin zirveye ulaştığı, hadisin de altın çağı olan üçüncü asrın, bir zincirin birbirini tamamlayan halkaları olduğunu belirten araştırmacı, işte bu üç halkayı, Atlas Okyanusundan Çin hududuna kadar uzanan bir coğrafi zemin üzerinde tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle yedi bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis: İlk Üç Asırda Fetih Hareketleri, Üçüncü Asrın Sonunda İslam Coğrafyası;
I. Bölüm: Arap Yarımadası: Medine, Mekke, Yemen ve Civarı;
II. Bölüm: Suriye Bölgesi: Şam, Humus, Filistin ve Civarı, Süğûr ve Civarı;
III. Bölüm: Irak Bölgesi: Basra, Küfe, Vasit, Bağdat, Samarra, Medayin, el-Cezire ve Berzaa;
IV. Bölüm: Mısır-Mağrib Bölgesi: Mısır ve Mağrib;
V. Bölüm: İran Bölgesi: İsfehan, Rey, Kazvin, Hemezan, Nihavend, Cürcan, Şiraz ve Fesa;
VI. Bölüm: Borasan-Maveraunnehir Bölgesi: Nişabur, İsferayin, Tus, Merv, Herat, Nesa, Belh, Tirmiz, Buhara ve Semerkand;
VII.Bölüm: Endülüs Bölgesi.
İlk üç asır hadis ilmi bakımından basitten mükemmele doğru gelişen ve kemal seviyesine ulaşan bir keyfiyete sahiptir. Bu asırların birbirlerinin tamamlayıcısı olduğunu belirten araştırmacı, ilk asrın daha çok sahabilerin faal olup, sözlü rivayetlerin galip olduğu devre, ikinci asrın hafizalarda saklı duran hadislerin toplanıp tedvin edildiği ve tasnifin başladığı devre, üçüncü asrın da tasnifin ve hadis ilminin zirveye ulaştığı devre olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İmam Ebu Hanıfe'nın Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu

Hazırlayan: İsmail Hakkı Ünal
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, 310 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1989.
Araştırmanın Amacı
Ebû Hanife ve talebeleri, hadis usulünün sistematik olarak tedvininden yaklaşık iki asır önce yaşamışlardır. Bu nedenle araştırmacı, Ebû Hanife ve talebelerinin hadis ve sünneti nasıl değerlendirdiklerini ve Ebû Hanife'nin hadis tercihinde dikkate aldığr unsurları tesbit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dört bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Ebû Hanife'nin Hayatı, Eserleri, Yetiştiği Çevre, Hadis ve Rey Ekolleri Hakkında Bazı tesbit ve Mülâhazalar;
I. Bölüm: Ebû Hanife'nin Hadis İlmindeki Yeri, Hadis ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumu, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in Hadis ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumu;
II. Bölüm: Ebû Hanife ve Talebelerinin Hadis Tercih ve Tefsirinde Dikkate Aldıkları Unsurlar;
III. Bölüm: Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu: Sünnet Terimi, Kullanılışı, Kısımları, Hadiste İnkıta, Râvî ve Rivayetle İlgili Meseleler, Hadis Tahammül ve Edâ Usulleri ve Nesh;
IV. Bölüm: Cerh ve Ta'dil Edenlerin Karşısında Ebû Hanife: Onu Ta'dil Edenler, Cerh Edenler ve Şianın Görüşü.
Ebû Hanife, hadisçilerin anladığı anlamda bir muhaddis değil, fakihtir. O ve talebeleri, hadisleri değerlendirirken, nâdir istisnalar dışında şekil üzerinde durmamışlardır. Senedi dikkate almakla birlikte esas tercih sebepleri hadislerin muhtevalarıyla ilgili hususlardır. Bu nedenİle hadisleri Kur'an'a arz etme gibi bir prensip, sahabe ve tabiînde görülen örnekleri dışında, belki de ilk defa onlar tarafından geliştirilmiş ve savunulmuştur.
Araştırmacı, Ebû Hanife'yi, sahih hadise muhalefet ve zayıf hadisle amel ettiği gerekçesiyle tenkit edenlerin, kendisinden çok sonra yaşamış hadisçiler olduğu ve dayandıkları ölçülerin de yine en az bir asır sonra gelmiş hadisçilerİn tespit ettiği kriterler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İmam Şafii'nin Hadis Kültüründeki Yeri

Hazırlayan: Habil Nazlıgül
Yöneten: Prof. Dr M. Said Hatipoğlu,
Doktora Tezi, Basılmamış, 283 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1994.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı. İkinci hicri asrın büyük alimlerinden İmam Muhammed b. İdris eş-Şafii'nin hayatı, eserleri, ilmi şahsiyeti ve hadise dair görüşlerini ele almayı amaçlamıştır.
Şafii'nin kendi eserlerinden elde ettiği veriler üzerine kurulan tez bir girişle üç bölümden oluşmaktadır.
Giriş: Şafii'nin yaşadığı dönem ve bu dönemin ilmî ve siyasî olayları;
1. Bölüm; Şafii'nin hayatı, eserleri, ilmî şahsiyeti ve fikhı.
2. Bölüm: Şafii'nin sünnet anlayışı ve sünnetle Kur'an'in birbirine göre durumu.
3. Bölüm: Hadisin fıkıhta kullanılması.
Hadisin fıkıhta kullanılması için büyük uğraş veren Şafii'nin gayretleri sonucu ikinci asırda hadis rağbet kazanmış ve fıkıhta yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hadisin nesh, ihtilaf, raürsel ve haber-i vahidin hüccet olması gibi bir çok konuyu yazılı literatürde ilk defa ele alan Şafii'dir. Bu nedenle hadis usulü ilminin kurucusu sayılmalıdır. Hadisin sahihinin zayıfından ayrılması için koyduğu kurallar ve tatbikatlarla bir çok hadis ıstılahını kullanıp tanımlaması hadisin sonraki gelişimini etkileyip yönlendirmiştir. Bu sebeple Şafii, hadis ilmi tarihindeki temel taşlardan birini teşkil eder.

İslami Tenkid Zihniyeti

Hazırlayan: M. Said Hatipoğlu
Yöneten: Prof. Dr. M. Tayyib Okiç
Doktora Tezi, basılmamış, 95 s.
AnkaraÜ.İ.F., Ankara, 1962.
Araştırmanın Amacı
İslam'ın Kur'an-ı Kerim'den sonraki kaynağını teşkil eden sünnet ve hadis ilminin en mühim bahsinin hadis tenkidi olduğunu belirten araştırmacı, hadis tenkidinin doğuşunu, sebeplerini ve seyir çizgisini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: İslamî Tenkid Zihniyeti, Tenkidi Hareketleri Belirtecek Çevre, Peygamber Devrinin Mühim Tenkidi Hareketleri, Peygamber'den Sonraki Zihniyet, Rivayet Meselesinin Doğuşu ve Rivayet Sahasındaki Tenkit Hareketleri;
II. Bölüm: Hadis Tenkidi: Peygamberin Vefatından Sonra Hadis. Hadisin İstismar Vesilesi Kılınışına Temel Teşkil Eden Hâdiseler. Hz. Peygamber'in Gayba Ittılaı Meselesi. Siyasi Hâdiselelerle İlgili Rivayetler, Tarafların Kendi Zımmında Olan Rivayetler, Siyasî Hâdiseler Karşısında Tarafsızlar, İtikadı Cereyanlarla İlgili Rivayetler, iktidar Çevreleriyle Saray İlahiyatçılarının Mahsulü Olan Rivayetler, Fıkhı Mezheplerle İlgili Rivayetler, Sûfilik Temayülünün mahsulü Olan Rivayetler, Hadis Tenkidinin Doğuşu, Hadis İstismarına Karşı Gösterilen Aksülamel, Metin-İsnad Tenkidinin Seyir ve Keyfiyeti, Rical Tenkidinin Hududu,'Tabiînde Tenkit Konusu Edilen Hususlar ve ilk Münekkitlerin Tenkit Sahası.
Araştırmacı, son asırlarda seleften gelen rivayetleri olduğu gibi savunanlar, dinle hiçbir alakası bulunmasa bile, bu rivayetleri her türlü eksiklikten ben görme ve tenkidden uzak

tutma gayreti içinde olduklarını belirtmekte, oysaki bize örnek olması gereken sahabilerin, bu zihniyette olmadıklarını vurgulamaktadır.

İstanbul Kütüphanelerindeki Hadis Cüzleri

Hazırlayan: Faruk Koçak
Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış, 389 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.

Kadı Iyad (Hayatı, Eserleri Şerh Metodu)

Hazırlayan: Akif Köten
Yöneten: Prof. Dr. M.Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, basılmamış, 115 s.
U.Ü.S.B.E.. Bursa. 1983.
Araştırmanın Amacı
H. IV. asırda, bir taraftan tasnif devam ederken öbür taraftan şerh edilerek hadislerin değerlendirilmesine geçildiğini belirten araştırmacı, bu sahada kıymetli çalışmaları olan Ebu'Fadl Iyad b. Musa b. fyad el-Yahsûbî'yi tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Fetihten H. VI. / M. XII. Asra Kadar Mağrib ve Endülüs, Siyasî ve İctimâî Hayat;
I. Bölüm: Kadı Iyad'ın Hayatı: Tercüme-i Hali İlim. Hayatı ve Siyasî Hayatı;
II. Bölüm: Kadı Iyad'ın Eserleri;
III. Bölüm: İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâidi Müslim, Hadis Şerh Metodu, Kadı Iyad'ın Müslimi Tenkidi ve Kadı Iyad'ın Müslim Sarihleri Arasındaki Yeri.
Araştırmacı, Kadı Iyad'ın, Müslim'in ilk sarihlerinden olduğu, İkmal'de Arap edebiyatı ve folkloru açısından çok kıymetli bilgiler verdiği ve hadisleri değerlendirmesinde de çok başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kadınların Hadis İlmindeki Yeri (H. II-V. Asır)

Hazırlayan: Nusreddin Bolelli
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Doktora Tezi, basılmamış, 274 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
İslam dininin en önemli esaslarından biri olan hadislerin daha sonraki nesillere intikalinde, erkeklerin yanında, hanımların da islam tarihi boyunca büyük hizmetler ifâ ettiklerini belirten araştırmacı, kadınların hadis ilmindeki yerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kadınların Eğitimi;
I. Bölüm: Ashâb ve Tâbiûn Devrinde Hanımların Hadis Rivayeti;
II. Bölüm: III-V. Asırlarda Hanımların Hadis Rivayeti;
III. Bölüm: Hanımların Hadis Öğrenme ve Öğretme Müesseseleri ve Metodları.
Araştırmacı, bazı hanım muhaddislerİn sika, müsnid, hüccet ve âlî isnad gibi ifadelerle öğüldükleri ve büyük bir kısmının normal tarzda hadis rivayetinde bulundukları, ancak hanımların rivayet ettikleri hadislerin büyük bir kısmının daha sonraki nesle intikal etmediği sonucuna ulaşmıştır.

Kur'an'ın Anlaşılmasında Hadislerin Rolü

Hazırlayan: M. Nihat Hatipoğlu
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, XLVIII+506.
AnkaraÜ.S.B.E., 1994.
Kur'an-ı Kerim Müslümanların hayatla ilgili bütün problemlerini çözümlemeye çalışırken müracaat edecekleri tek ilahi kaynaktır. Bu hem Müslümanlar hem de bütün insanlar için hayati bir konudur. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in doğru ve maksadı ilahiye uygun bir şekilde anlaşılması bir zarurettir. Onun gereği gibi anlaşılmasını sağlayan en önemli unsur da şüphesiz Hadislerdir. Çünkü hadisler Kur'an'ın beyanı, tavzihi ve tefsiri olarak Hz. Peygamber'den sudur etmiştir.
Kur'an-ı Kerim'i beyan eden hadisler son derece önemli bir görevi ifa etmişlerdir. Zira hadiseler olmadan bir çok ayeti anlamak, yorumlamak, hayata tatbik etmek ve pratiğini geliştirmek mümkün değildir. Hatta ayetlerin kendi aralarındaki bağı tespit etmek, zahiren görülen tearuzu gidermek ve iniş sebeplerini bilmek tamamen imkansızdır.
İşte bu anlamda hadisler Kur'an'ın umumunu tahsis etmiş, yönlerini izah etmiş, müşkilini gidermiş, mutlakını sınırlamış mücmelini beyan etmiş, müphemini kaldırmış ve neshini duyurmuştur.

Kur'an ve Sünnette Sevgi

Hazırlayan: Raşit Küçük
Yöneten: Prof. Dr. Salih Tuğ
Doktora Tezi, "Sevgi Medeniyeti" adıyla basılmış, Rehber Yay., Ank, 1991, 241 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1984.
Araştırmanın Amacı
Sevgi konusunun, her duyguda olduğu gföi. mahiyeti mücerret, genellikle tezahürü müşahhas bir manzara arz ettiğini belirten araştırmacı. Kur'an ve sünneti esas alarak, sevgi kavramı ile özellikle Allah sevgisi konusunda bir temel oluşturmayı ve genel bir çerçeve çizmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır;
Giriş: Sevgi Kavramı;
I. Bölüm: Sevginin Duyularla Olan ilgisi. Tezahürleri ve Sevgi Kavramının Esasları:
II. Bölüm: Allah'da Kul Sevgisi: Allah'ın Kulunu Sevmesi. Allah'ın Sevdiği Kullar ve Allah'ın Kulunu Sevmesinin Tezahürleri;
III. Bölüm: Kulda Allah Sevgisi: Kulun Allah'ı Sevmesi. Kulun Allah'ı Sevmesinin Tezahürleri ve Hz. Peygamber'de Allah Sevgisi.
İçinde yaşadığımız toplum da dahil, bugün bütün insanlığın sevgisizlik problemiyle karşı karşıya olduğunu belirten araştırmacı, her kesimin muhtaç olduğu sevgiyi insanlığa İslam'ın takdim ettiği ve bunun tarih içinde pek çok misalinin bulunduğu kanaatine ulaşmıştır.

Kutu'l-Kulub'daki Tasavvufi Hadislerin Hadis Metedolojisi Açısından Değeri

Hazırlayan: Bilal Saklan
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Doktora Tezi. Basılmamış. 384 s.
S.Ü.S.B.E.. Konya, 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı. 386/966 yılında vefat etmiş olan ünlü mutasavvıf Ebû Talib el- Mekkî'nin "Kûtu'l-Kulûb" adlı eserini hadisçilik yönüyle, özellikle de tasavvuf ve zühdle alakalı hadislerini ele alıp incelemeyi amaçlamıştır.

Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Ebû Talib el- Mekkî. Asrı. Hayatı, Hocaları. Talebeleri. Mezhebi ve Eserleri;
I. Bölüm: Hadis İlmi Açısından Kûtu'l-Kulûb, Kûtu'l-Kulüb'un Metod v e Muhtevası;
II.Bölüm: Hadislerin Tahrici. Tenkit ve Kaynaklarının Tesbiti.

Medine Döneminde Hz. Peygamberin Ehli Kitabla İlişkisi

Hazırlayan: Osman Güner
Yöneten: Prof. Dr. Sadık Cihan
Doktora Tezi, basıldı. Fecr Yayınları, Ankara, 1997, 288 s.
O.M.Ü.S.B.E.. Samsun, 1995.

Mesnevi Hadisleri

Hazırlayan: Ali Yardım
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, basılmamış, 187 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1984.
Araştırmanın Amacı
Mevlana'nın Mesnevî'si yazıldığı zaman bakımından, hadislerin senetsiz olarak nakledildiği devreye rastlamaktadır. Eserinde azımsanamıyacak kadar hadis zikreden Mevlana, kendine has metoduyla onların bir nev'i açıklamasını yapmıştır. Ne var ki, gerek üzerinde durduğu hadisler, gerekse onları ele alış tarzı. Mesnevî'nin hadisleri ve müellifinin hadislere bakışı konusunda bazı tereddütlerin yayılmasına yol açtığını belirten araştırmacı, Türk-İslam kültürü üzerinde olduğu kadar, diğer kültürler üzerinde de derin izler bırakan Mesnevî'nin sadece hadis ilmi açısından bir değerlendirmesini yapıp, metinlerini, senetlerini, kaynaklarını ve sıhhat derecelerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Mevlana ve Mesnevî'si, Hadislerin Tahrici, Kaynak ve Araştırmalara Bir Bakış;
I. Bölüm: Mesnevi Hadisleri (Her cilt ayrı ayrı ele alınmıştır.);
II. Bölüm: Mesnevi Hadislerinin Değerlendirmesi: Mesnevî Hadislerinin Muhtevası, Kaynakları ve Sıhhat Dereceleri.
Mesnevi hadislerinin büyük çoğunluğunun (%75) meşhur hadis mecmualarında yer aldığını, kaynakları tesbit edilemeyen 16 hadisin mevcut kitaplara da girmeyen metinler olduğunu, Mesnevî'de kullanılıp da muahhar devir hadis münekkitlerinin bir kısmının mevzu diye hükmettiği metin sayısının 14 olduğunu ve bunların bütünün % 8'ini teşkil ettiğini belirten araştırmacı, tasavvuf kitaplarındaki hadislere itimad olunamayacağı kanaatinin asılsız olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Metin Tenkidi Açısından Buhari'deki Bazı Fiten Hadislerinin Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Mustafa Ertürk
Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış, 333 s.
M.Ü.S.B.E, İstanbul, 1995.

Mevzu Hadisler (Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi)

Hazırlayan: M. Yaşar Kandemir
Yöneten: Prof. Muhammed b. Tâvit et-Tancî
Öğr. Üye. Tezi, aynı adla basılmış, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1980, 215 s.
İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, İstanbul, 1970.
Araştırmanın Amacı
Bütün cepheleriyle islam dininin anlaşılabilmesi, sünnetin noksansız bir şekilde öğrenilmesiyle mümkündür. Zira Hz. Peygamber, ilâhî ilmi insanlara tebliğ etmekle kalmamış, aynı zamanda dini bilfiil yaşamış ve tatbik etmiştir. Ne var ki, Müslümanların en tabiî hak ve vazifesi olan, peygamberlerini olduğu gibi tanıma keyfiyetinin, hadis diye uydurulan sözlerle güçleştirildiğini belirten araştırmacı, hadis âlimlerinin sünnetin muhafazası uğrunda gösterdikleri fedakarlıklara ışık tutmayı ve mevzu hadisler hakkında söylenmesi gerekenleri derleyip toplamayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu beş bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadis Uydurma Hareketi ve Sebepleri: Hadis Uydurma Hareketinin Başlaması ve Bu Hâdise karşısında Ashabın Durumu;
II. Bölüm: Hadis Uyduranlar ve Kıssacılar;
III. Bölüm: Hadis Uydurma Hareketlerine Karşı Muhaddislerin Faaliyetleri: Sened Tenkidi. Metin Tenkidi. Muhaddislerin Hadis Uyduranlara Kaşı Mücadelesi ve Mevzu Hadisler Sahasında yazılan Belli Başlı Eserler;
IV. Bölüm: Mevzu Hadislerin Tanınması ve Mevzii Hadislere Malzeme Teşkil Eden Kaynaklar: Hangi Konudaki Hadisler Mevzu Olabilir? Mevzii Hadislere Malzeme Teşkil Eden Kaynaklar, Mevzu Hadislerin Alametleri ve Bunları Tanıma Yolları;
V. Bölüm: Mevzu Hadislerin İslam'a ve Müslümanlara Verdiği Zararlar.
Peygamber adına hadis uyduranların, muhaddislerin azimli çabalarının neticesinde tanınıp, uydurdukları sözlerin de mevzuat kitaplarında toplandığını, ancak onlardan kaynaklanan tehlikenin de tamamen ortadan kalkmadığını, zira manasının doğruluğu ve islam prensiplerine uygunluğu sebebiyle hadis diye meşhur olmuş pek çok uydurma haberin bugün dahi dillerde dolaştığını ve bazı kitaplarda yer aldığını belirten araştırmacı, söz konusu tehlikeden emin olmak için, hadis olduğu kati surette bilinmeyen sözlerin, güvenilir hadis kitaplarında bulunup bulunmadığının tahkik edilmesi gerektiği kanaatine ulaşmıştır.

Muhtelifü'l-Hadis İlmi

Hazırlayan: İ. Lütfi Çakan
Yöneten: Prof. Dr. Salih Tuğ
Doktora Tezi, "Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları" adıyla basılmış, İs. Araştırma Vak. Neş., İst, 1982, 263 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1982.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacılarda tereddüde, oryantalistlerde tenkide, halk arasında da şüpheye, hatta retlere sebep olarak gösterilen hususlar arasında hadislerin bulunduğu göze çarpmaktadır. Mezhep ayrılıklarında müessir unsurlardan biri olan hadislerin verdiği değişik ve zahirde çelişik bilgiler, konunun tarihi ve sosyal boyut ve öneminin açık delili olduğunu belirten araştırmacı, Muhtelifu'l-Hadis İlmini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Muhtelifü'l-Hadis Mefhumu ve Kaynakları;
I. Bölüm: Muhtelifu't-Hadis İlminin Doğuşu ve Önemi;
II. Bölüm: Hadîsler Arasında İhtilaf ve Hadisin Diğer Delillerle İhtilafı;
III. Bölüm: Hadisler Arasındaki İhtilafı Giderme Gereği ve Sistemleri, Hadisçilerin Sistemine Göre İhtilafı Giderme Yollarının Genel Bir Değerlendirmesi.
Araştırmacı, Muhtelifü'l-Hadis İlminin, sınırsız te'vil imkanlarına sahip olan cem ve te'lif, tabiiliğine rağmen tartışmalara sahne olan nesh, sebeplerinin fazlalığı ve detaylı hiyerarşisinin bulunmaması nedeniyle karar vermeyi güçleştiren tercih ve pratikte hemen hemen herhangi bir yeri bulunmayan tevakkuf gibi genel çözüm usullerini kullanması sebebiyle karmaşık bir mahiyet arz ettiğini kabul etmekle birlikte, cem. nesh. tercih ve tevakkuf usulleriyle çözüme kavuşturulamamış herhangi bir ihtilaf ya da tearuz bulmanın mümkün olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Mürsel Hadisler Ve Delil Olma Yönünden Değeri

Hazırlayan: Salahaddin Polat
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Türkiye Diy. Vak. Yay.,Ankara, 1985, 155 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1981.
Araştırmanın Amacı
Hadis literatüründe büyük bir yekûn tutan mürsel hadislerin delil olarak kullanılıp kullanılmayacağı, islam âlimleri arasında münakaşa konusu olagelmiştir. Bu nedenle araştırmacı, mürsel hadisleri ve delil olma açısından değerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Bölüm: Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm:İsnad: İsnad Sisteminin Tarihçesi ve Hadis Edebiyatında İsnad;
II. Bölüm: Mürsel Hadis: Mürsel Hadisin Tarifi, Munkatı', Mu'dal, Muallak ve Müdelles Hadislerle Münasebeti, Mürsel Istılahının Ortaya Çıkışı, İrsale Yol Açan Amiller, İrsali Tesbit Etme Yolları ve İrsal Caiz midir ?
III. Bölüm: Mürsel Hadislerin Delil Olma Yönünden Değeri: Mürsel Hadisin Delil Olup Olmayacağı Konusundaki İhtilaflar ve Sebepleri, Sahabenin Adaleti ve Sahabe Mürsellerinin Delil Olma Yönünden Değeri. Sahabe Dışındaki Kişilerin Mürsel Rivayetlerinin Delil Olma Yönünden Değeri ve Mürsel Hadisin Değeri Üzerindeki Münakaşaların Tahlili.
Araştırmacı, mürsel hadisleri değerlendirmede en uygun yolun, peşinen kabul veya red yerine, mürsel hadisdeki bazı Özelliklere, mürseli takviye eden unsurlara ve mürselin delil olarak kullanılacağı konuya göre hüküm vermek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Osmanlı Dönemi Anadolu Muhaddisleri (H.VII-IX)

Hazırlayan: Selahattin Yıldırım
Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış, 240 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1994.

Pakistan Ve Hindistan'da Şah Veliyyullah ed-Dıhlevi'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları

Hazırlayan: Daudi, Khalid Zatenullah
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, aynı adla basılmıştır, İnsan Yayınları İstanbul 1995, 400 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993

Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye

Hazırlayan: Dr. İbrahim Canan
Doçentlik Tezi, aynı adla basılmış, Tuğra Neş., İstanbul, 1984, 648 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1977.
Araştırmanın Amacı
Hz.Peygamber'in sünnetini, günümüzde bütün insanlığı fikren meşgul eden problemler açısından incelemenin ve çeşitli meselelere nasıl bir çözüm yolu gösterdiğini incelemenin gerekliliğini vurgulayan araştırmacı, günümüzün en mühim meselesi olan terbiye mevzuunda kısmen mukayeseli bîr çalışma ile sünnetin nokta-i nazarını belirtmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu beş bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Terbiye Nedir?
II. Bölüm: Terbiye Safhaları: Tedbîri Devre, Tatbikî Devre;
III. Bölüm: Temel Eğitim: Temel Eğitim Nedir? Sünnette Temel Eğitim Tatbikatı, Mahalle Mekteplerinin Programı, İçtimaî Terbiye, Bedenî Terbiye, Hidane Hakkı ve Te'dib;
IV. Bölüm: Cinsî Terbiye Esasları: Cinsî Terbiye ve Kızların Terbiyesi;
V. Bölüm: Terbiyede Muhit Şartlan: İçtimaî Muhit ve Fizikî Muhit.
Araştırmacı, Hz.Peygamber'in terbiye anlayışının son derece şümullü olup, hayatın belli bir bir safhasını değil tamamını kapsadığı ve ferdin terbiyesinin sadece ferdî disiplin ve faaliyete bağlı olmayıp, ferdi ilgilendiren her şeye, içtimaî ve fizikî muhitlere bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit Ve Değerlendirmede Aklın Rolü

Hazırlayan: Yavuz Ünal
Yöneten: Prof. Dr. Sadık Cihan,
Doktora Tezi, basılmamış, 224 s.
O.M.Ü.S.B.E., Samsun, 1997.
Araştırmanın Amacı
"Akla aykırılık vaz alametidir" ilkesi, akla duyulan aşırı güven nedeniyle ön plana çıkarılıp hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespitinde önemli ölçüde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak akıl, bir takım öncüllerle sonuca gidebilen bir yetidir. Kullandığı ilkeler ise, aklın temel ilkelerinin sayıca çok az olması nedeniyle, hakim kültürlerden çıkarılmaktadır. Bu durum ise, Hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespit noktasında izafi ve keyfi olarak kullanılabilecek hareket alanını artırmıştır.
Araştırmacı, söz konusu ilkenin anlaşılması ve yerli yerince kullanılabilmesi, diğer bir ifade ile değerleri belirlemede keyfiliğin engellenebilmesi için, aklın geçmişte nasıl kullanıldığını ve bugün hangi alanlarda, nasıl ve ne kadar kullanılabileceğini bağlı olduğunu belirten araştırmacı, bir 'mihenk taşı' olarak akıl konusunu ele almayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis uydurmacılığının başlangıcı ve uydurma rivayetleri tespitte dikkate alınan kriterler
1. Bölüm: İslam'da Akıl ve Aklîlik
2. Bölüm: Rivayetlerin kaynağı ve mahiyeti
3. Bölüm: Rivayetlerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespit ve değerlendirmede aklın rolü.
Aklen muhal olan herhangi bir söz veya olgunun Hz. Peygamber'e isnad edilmesi durumunda bunların akla aykırılık gerekçesiyle reddedilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirten araştırmacı, akıl kavramının 'temyiz aleti', 'zaruri bilgi', 'meşhurat' ve 'tecrübe' gibi birden çok anlamda kullanılması, tarihi süreç içersinde mutlak bir aklın olmaması ve her toplumun kendi ahlak biçimini inşa etmesi gibi, akıl/aklî anlayışlarını da inşa ettiklerini dikkate alarak söz konusu olan ilkenin işletilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Sahabenin Hadis Tahammül Ve Nakil Faaliyetleri

Hazırlayan: Nevzat Aşık
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, "Sahabe ve Hadis Rivayeti" adıyla basılmış, İzmir, 1981, 334 s.
A.Ü.İ.İ.F., Erzurum, 1976.
Araştırmanın Amacı
İslam dininin, Kur'an-ı Kerim'den sonra, ikinci derecede önemli kaynağı olan hadislerin tahammül ve naklinde en mühim rolü üstlenen ve bu konuda kaynak vazifesi gören sahabîlerin, bazı sapık mezhep mensupları ve müsteşrikler tarafından tenkit edildiklerini ve bu firkaları temsil eden zihniyetin, onların rivayetleri konusunda şüphe uyandırmak

istediğini belirten araştırmacı, sahabe neslini ilmî bir şekilde tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Sahabîler: Tanımı, Tabakaları, Sayısı, Sahabe Devrinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri, Yerleri ve Metodları
II. Bölüm: Sahabe ve Hadis Rivayeti: Sahabenin Hadis Tahammülü ve Rivayeti, Hadis Rivayetinde Gösterilen Titizlik ve Hadisleri Tahkik Faaliyetleri, Hadislerin Yazı İle Tesbiti;
III. Bölüm: Sahabe Arasında Tashih ve Tenkit Faaliyetleri ve Sahabeye Yöneltilen Tenkitler.
Araştırmacı, Ehl-i Sünnet dışındaki mezheplerin. sahabeyi değerlendirirken aralarında cereyan etmiş olan siyasî faaliyetleri nazar-ı itibara aldıkları, dolayısıyla tuttukları taraf dışında kalan sahabîler hakkında pek ağır ithamlarda bulundukları, hadis rivayeti açısından değerlendirirken de hisleriyle hareket ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sahabenin Sünnet Anlayışı

Hazırlayan: Bünyamin Erol
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi. basılmamış. 451 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara. 1996.

Said b. Mansur'un Musannef'inin Yeniden İnşası

Hazırlayan: Ali Akyüz
Yöneten: Doç. Dr. İ.Lütfi Çakan
Doktora Tezi. İKAV (İstanbul. 1997) tarafından aynı adla basılmıştır.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1992.
Araştırmanın Amacı
Hadis edebiyatının ilk kaynaklarını teşkil eden klasiklerin, kendi aslî hüviyetleri içinde, ilmî bir edisyonla yeniden ortaya koymanın hem anlayış. hem yorum, hem üslup, hem de ifade açısından ihtiyaç duyduğumuz eksiklikleri gidereceğini belirten araştırmacı, bir hadis klasiği olan Said b. Mansur'un "Musannef'ini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İslam Kültürünün Kayıp Kaynaklarının Yeniden İnşa Meselesi;
I. Bölüm: Said b. Mansur'un Hayatı ve Eserleri;
II. Bölüm: Hadis Edebiyatında Musannef Türü ve Said b. Mansur'un" Musannef'i;
III. Bölüm: Yeniden İnşa edilen Musannef Metni.
Araştırmacı, çoğu merfu olan 3.000 kadar rivayetini derlediği Musannefin ihtiva ettiği bütün merviyyâtın günümüze intikal etmediği, edenlerin de çoğunun mevkuf ve maktu" rivayetlerden oluştuğu kanaatine sahiptir.

Selçuklu Devri Muhaddisleri

Hazırlayan: Nuri Topaloğlu
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Doktora Tezi, aynı adla basılmış, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1988, 214 s.
D.E.Ü-S.B.E, İzmir, 1984.
Araştırmanın Amacı
Türk-İslam tarihinde müstesna bir yeri olan Selçuklular'ın dine, ilme, iktisada ve sanata pek çok hizmetleri olduğunu belirten araştırmacı, Selçuklu devri muhaddislerini tetkik etmek suretiyle onların, diğer islamî ilimlerin yanında hadis ilmine hizmetlerini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu altı bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Selçuklular'da Siyasî, İçtimaî, Dinî ve İlmî Hayat;
II. Bölüm: Hadis İlmi ve Tarihçesi: Hadis İlmi, Önemi ve Selçuklular Devrine Kadar Hadis İlmi;
III. Bölüm: Selçuklu Devri Muhaddisleri: Maveraunnehir Bölgesi, Horasan Bölgesi, Cibal Bölgesi, Sicistan Bölgesi, Fars Bölgesi, Irak Bölgesi, Hicaz Bölgesi, Şam Bölgesi, Musul Bölgesi ve Anadolu Bölgesi Muhadisleri;
IV. Bölüm: Selçuklu Devri Râvî ve Müsnidleri;
V. Bölüm: Selçuklu Devri Muhaddislerinin Şahsiyet, Metod ve Mezhepleri;
VI. Bölüm: Daru'l-Hadislerİn Kuruluşu ve Gelişmesi.
Araştırmacı, Büyük Selçuklular'ın, medreseleri açmakla islam eğitim-öğretim tarihinde; Selçuklu Atabeyleri'nin de, daru'l-hadisleri tesis etmekle hadis ilminde bir çığır açtıkları sonucuna ulaşmıştır.

Sünnetin Kabul Ve Reddettiği Cahiliye Ve Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri

Hazırlayan: Ali Osman Ateş
Yöneten: Doç. Dr. Cemal Sofuoğiu
Doktora Tezi, 'İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri' adıyla basılmış, Beyan Yay., İstanbul, 1996, 544 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1989.
Araştırmanın Amacı:
Kur'an-ı Kerim, ehl-i kitab ile cahiliye devrinin örf ve âdetlerinden bahsettiği gibi, bunların islam tarafından tasvibi veya reddi hususunda da bilgi vermektedir. Bu konuda önemli bir kaynağın da hadisler olduğunu, yani cahiliye devri ile ehl-i kitabın birçok örf ve âdetini hadislerin de haber verdiğini, bunun da ya önceki uygulamanın neshi veya tasvibi şeklinde olduğunu belirten araştırmacı, Hz. Peygamber'in hadislerinden hareketle kabul veya reddedilen örf ve âdetleri tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: İbadetlerle İlgili Örf ve Adetler: Taharetle İlgili Uygulamalar, Namaz, Oruç, Zekat ve Sadakalar, Hac, Kurban ve Adak;
II. Bölüm: Aile ve Mirasla İlgili Örf ve Adetler. İsim Koyma, Sünnet Olma, Nikah, Talak, İddet ve Miras;
III. Bölüm: Savaş-Ganimet, Kölelik, Ukûbât ve Muamelâtla İlgili Diğer Örf ve Adetler: Umra ve Rukbâ, Savaşla İlgili Uygulamalar, Ganimetler, Kölelikle İlgili Uygulamalar, Yemin, Kasâme, Şahitlik, Ukûbât, Diyet, Kerâhiye ve İstihsan, Yiyeceklerle İlgili Hükümler, İçki, Kumar ve Muamelât.
Araştırmacı, cahiiiye ve ehl-i kitab örf ve âdetlerinde, Kur'an ve Sünnetin,'Hz. İbrahim'in dininden orijinal vasfıyla kalan, insanlığın menfaatine uygun bulduğu hususları muhafaza ve tasvip ettiği, şirke bulaşıp dejenerasyona uğrayanları ilga ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Sünnetin ve Fıkhi Hadislerin Değeri

Hazırlayan: M. Emin Özafşar
Yöneten:
Doktora Tezİ, basılmamış.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1997.

Sünnette İtaat Kavramı

Hazırlayan: Cemal Ağırman

Yöneten:
Doktora Tezi, basılmamış, 331 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.

Sünnette İtidal

Hazırlayan: Mahmut Kavaklıoğlu
Yöneten: Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan,
Doktora Tezi, basılmamış, 264 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.
Araştırmanın Amacı
Sünnet ölçüsünden uzaklıkların aşırılıklara yol açtığını belirten araştırmacı, itidal ölçüsü olarak Sünnet'teki orta yolu ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma, bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kavram ve kaynaklar;
1. Bölüm: Kur'an ve Sünnette itidal kavramları;
2. Bölüm: İnanç ve ibadetlerde itidal;
3. Bölüm: Sosyal ilişkilerde itidal.
Sünnet'in fikir, söz ve fiil olarak itidalin bir ifadesi olduğunu belirten araştırmacı, itidal çizgisini tutturmanın Sünnet'i yaşamak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sünnet Verilerine Göre Hz. Peygamber Devrinde Hicaz Folkloru

Hazırlayan: Nebi Bozkurt
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Doktora Tezi, basılmamış, 112 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
Frazer ve Gaster'in çalışmalarından sonra folklor anlayışında bazı değişiklikler olduğunu, yani folklorun maddi manevi tüm halk kültürünü kapsayacak şekilde geliştiğini belirten araştırmacı, bu yeni anlayışa göre Hz. Peygamber dönemi halk kültürünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Folklor: Etimolojisi, Tanımı, Konusu, Amacı ve Kaynağı;
I. Bölüm: Yapı ve Müştemilât Olarak Mesken: Kullanılan Yapı Malzemeleri, Mesken Türleri, Plan ve Evlerin Su İhtiyacı;
II. Bölüm: Ev İle İlgili Adetler ve İnançlar: Yerleşim Merkezleri, Sokak ve Evlerin İsimlendirilmesi, Evle İlgili İnançlar, Ev ve Sokakların Temizliği, Evle İlgili Bazı Gelenekler ve Komşuluk;
III. Bölüm: Eşyalar: Yatak ve Yaygılar, Mutfak Eşyaları, Hayvan Donanımları, Avadanlıklar, Oyuncaklar ve Süslemeyle İlgili Eşyalar.
Araştırmacı, son peygamberin getirdiği ilahi mesajın iyi anlaşılmasının, biraz da geldiği toplumun sosyo-kültürel yapısının iyi bilinmesine bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şia'nın Hadis Anlayışı

Hazırlayan:M. Cemal Sofuoğlu
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Doktora Tezi, basılmamış, 164 s.
AnkaraÜ.İ.F, Ankara, 1977.
Araştırmanın Amacı
Hz. Peygamberin kurmuş olduğu islam devletinin mesut devri kısa zamanda sona ermiş, Müslümanlar çeşitli firka ve mezheplere ayrılmışlardır. Bu mezheplerden bazıları Kur'an ve Sünnetin tefsir ve anlayış farklarından doğmuş ise de, bazılarının temelinde dinî değil, siyasî sebepler yatmaktadır. Şia, bu nev'i mezheplerin ilkidir. Şiiliğin çeşitli açılardan tetkik mevzuu yapılmış olmasına rağmen, "hadis anlayışı" açısından ele alınmadığını belirten araştırmacı, hayatiyetini devam ettirmekte olan Şia firkası "İmamiyye-İsna Aşeriyye"yi bu açıdan tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Şia'ya Genel Bakış;
II. Bölüm: Şia'nın Hadis Anlayışı: Hadisin Kaynak Olarak Değeri, Şia'da Hadis Ricali, Hadislerin Tedvin ve Tasnifi;
III. Bölüm: Şia'da Hadis Usulü (Haberlerin Kısımları ve Taksimi);
Şia da, Ehl-i Sünnet gibi, teşriin birinci kaynağı olarak Kur'an'ı, ikinci kaynağı olarak da hadisleri kabul etmektedir. Buna rağmen iki mezhebin düşünce sistemlerinde çok büyük farkların olduğunu belirten araştırmacı, bunun nedenlerini: Şia'nın doğuşu ve gelişiminden taşıdığı özellikler, yani hz. Âli'ye olan aşırı sevgi sebebiyle onu, evlatları Hasan ve Hüseyin'i, daha sonra da imamlarını masum olarak görmeleri, dolayısıyla onların sözlerini de hadis olarak kabul etmeleri; Hz. Ali'nin hilafetinin Hz. Peygamber'e te'yid ettirilmesi ve bu uydurma malzemenin Şia'ca sahih hadisler olarak itibar görmesi şeklinde sıralamaktadır.

Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları

Hazırlayan: Ahmet Yıldırım,
Danışman: Doç. Dr. Hayri Kırbaşoğlu
Basılmamış Doktora Tezi, 425 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1996.
Araştırmanın Amacı
Tasavvufta kullanılan hadislerin sağlamlığı tartışılmadıkça bu hadislerden hareketle ortaya konan öğretilerin doğruluğunu tartışmanın anlamsız olacağını belirten araştırmacı, Tasavvufun temel öğretilerinin dayanağını teşkil eden rivayetleri kapsamlı bir ele almayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma üç ayrı bölümden oluşmaktadır:
1. Bölüm: Tasavvuf Hakkında Genel Mülahazalar;
2. Bölüm: Tasavvuf ehlinin hadis konusundaki tavrı;
3. Tasavvufun temel öğretilerinin Hadislerdeki dayanakları.
Tasavvufun tarihi süreç içersinde kendisini yenileyip gereken değişikliği yakalayamadığını belirten araştırmacı, tasavvuf literatürünün yeniden gözden geçirilmesi ve hadislerden sahih olanlarının ön plana çıkarılması, zayıf ve mevzu olanların ayıklanmasını, tasavvufî çevrelerdeki ilme karşı soğukluğun giderilmesini ve görevlerin yakın akrabalara değil de- layık olanlara verilmesi gerektiğini beyan etmektedir.

Tıbb-ı Nebevi

Hazırlayan: Mahmut Denizkuşlan
Yöneten: Dr. M. Yaşar Kandemir
Doktora Tezi, "Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıp" adıyla basılmış, Marifet Yay., İstanbul, 1981, 184 s.
Bursa Yüksek islam Enstitüsü, Bursa, 1980.
Araştırmanın Amacı
Hz. Peygamber'in her konuda olduğu gibi, tıp konusunda da bizim için en güzel rehber ve örnek olduğunu belirten araştırmacı. O'nun tıp konusundaki söz ve hareketlerini

tesbit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Cahiliye Devri Araplarında Tıp İlmi, Hz. Peygamber'in Tıp Konularıyla İlgisi, Tıbbî Hadislerin Değeri ve Kaynakları, Hadislere Göre İnsanın Yaratılışı, Kur'an-ı Kerim'e Göre İnsanın Yaratılışı ve, Kur'an'ı Kerim'de Tıp;
I. Bölüm: Koruyucu Hekimlik: Temizlik, Beslenme, Uyku ve Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma:
II. Bölüm: Hastalık ve Tedavi: Sıhhatin Önemi, Tedavi, Tibb-ı Nebevî'de Hastalıklar ve Tedavi Yolları;
III. Bölüm: Tıbb-ı Nebevî Konusunda Yazılan Eserler.
Araştırmacı, Hz. Peygamber'in bizzat tıp ve sağlık ile yakından ilgilendiği, O'nun hadislerinde tedavi usulleri bulunduğu gibi, ilaç olarak tavsiye ettiği nebatların da bulunduğu, genel olarak değerlendirildiğinde de hadislerin bir kısmının hıfzu's-sıhha, diğer kısmının ise hastalık, tedavi ve ilaçlar hakkında olduğu ve haram madde ile tedavi, tıptan anlamadığı halde muayeneye kalkanların tecziyesi gibi konularda hükümler koyduğu sonucuna ulaşmıştır.

Uydurma Hadislerin Doğuşu, Siyasi Ve Sosyo-Politik Olanların Olaylarla İlgisi

Hazırlayan: Dr. Sadık Cihan
Doçentlik Tezi. "Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo-politik Olaylarla İlgisi" adıyla basılmış. Etüt Yay., Samsun. 1997, 224 s.
A.Ü.Ü.F., Erzurum, 1977.
Araştırmanın Amacı
Belli kitaplarda toplanan uydurma hadislerin söyleniş sebepleri ve çıkmasında rol oynayan (siyasî, dinî ve felsefî) olaylar üzerinde durulmadığım ya da değerlendirilmeleri hususunda çalışma yapılmadığını belirten araştırmacı, siyasi olan uydurma hadîsleri tesbit edip, olaylarla münasebetlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle sekiz bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Uydurma Hadislerin Tarifi, Oltaya Konuş Şekli, Hz. Peygamber Adına Yalan Söylemenin Hükmü. Uydurma Hadislerin Tesbiti, Uydurma Hadislere Malzeme Teşkil Eden Kaynaklar ve Bulunduğu Konular;
I. Bölüm: Uydurma Hadislerin Doğuşu: Peygamber Devri. Hulefâ-i Râşidîn Devri, Uydurma Hadislerin Başladığı İlk Bölge ve Bu Hareketi Hazırlayan Sebepler;
II. Bölüm: Uydurma Hadis Vaz'eden ve Yayılmasında Rol Oynayanlar: Zındıklar, Vaizler, Mutasavvıflar, Kelâmı ve Fıkhı İhtilaflar, Ticarî Hayat;
III. Bölüm: Siyasî Uydurma Hadislerin Çıkışında Rol Oynayan Hilafet Davası;
IV. Bölüm: Hulefâ-i Râşidîn ve Uydurma Hadisler;
V. Bölüm: Bazı Siyasî Fırkalar ve Uydurma Hadisler;
VI. Bölüm: Emevî Hilafeti ve Uydurma Hadisler;
VII. Bölüm: Abbasî Hilafeti,ve Uydurma Hadisler;
VIII. Bölüm: Sosyo-Politik Olarak Ortaya Çıkan Uydurma Hadisler.
Araştırmacı, siyasî ve sosyal hadiselerin meydana getirdiği uydurma hadislerin. Müslümanlar arasında asırlar boyu devam eden ayrılıklara, birbirlerini kötüleme ve lanetlemeye neden olduğu ve bu tür hadislerin bir çok esere girerek zamanımıza kadar geldiği sonucuna ulaşmıştır.

Vaaz Edebiyatında Kullanılan Hadisler Ve Değerleri

Hazırlayan: Mahmut Yeşil,
Yöneten: Koçkuzu, A. Osman (Prof. Dr.)
Doktora Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

Yusuf Efendizade Abdullah Hilmi Ve Hadis Şerhciliğindeki Yeri

Hazırlayan: Ahmet Tobay
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Doktora Tezi, basılmamış, 230 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
İslamî ilimlerin gelişmesine Osmanlıların etkisi ve katkısının şimdiye kadar test edilmediğini belirten araştırmacı, böyle bir çalışmanın, bir yandan memleketimizdeki ilmî araştırmaların seyir ve kalitesini, öte yandan da günümüz siyasal ortamında müslüman milletlerarası yakınlaşmayı olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle araştırmacı, "Yusuf Efendizâde Abdullah Hilmi ve Hadis Şerhciliğindeki Yeri" konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle bir ana bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Şerh ve Şerhcilik: Şerh Kavramı, Hadis Şerhine Duyulan İhtiyaç, İlk Şerh Örnekleri, Şerhciliğin Kısa Tarihçesi ve Şerh Edebiyatının Tenkidi;.
Ana Bölüm: Yusuf Efendizâde'nin Hadis Şerhciliğindeki Yeri: Buhari Üzerine Yapıllan Şerh Çalışmaları, Yusuf Efendizâde'nin '^Necâhu'l-Kâri li Sahihi'l-Buhari" Adlı Buhari Şerhi, Müslim Üzerinde Yapılan Şerh Çalışmaları, Yusuf Efendizâde'nin "Inâyetü'l-Meliki'l-Mun'ım li Şerhi Sahih-i Müslim" Adlı Müslim Şerhi.
Araştırmacı, müellifin hadis şerhciligine büyük ölçüde yenilik getirmese de, kendine has üslubuyla sünnetin en önemli iki kaynağının muteber ve makbul şerhlerinden derlemek suretiyle orijinal bir çalışma sergilediği sonucuna ulaşmıştır.

Zahiri Muhaddislerle Hanefi Fakihleri Arasındaki Münakaşalar Ve İhtilaf Sebepleri

Hazırlayan: Zekeriya Güler
Yöneten: Prof. Dr. A. Osman Koçkuzu
Doktora tezi, basılmamış, 189 s.
S.Ü.S.B.E.. Konya, 1992.
Araştırmanın Amacı
Türkiye'nin de içinde bulunduğu muhtelif İslam ülkelerinde, tek tek zahirilerin ve hanefilerin akademik çalışmalara konu olmakla beraber, Zahiri muhaddislerle Hanefi fakihleri arasındaki münakaşa ve ihtilafların, mukayeseli olarak tetkik edilmediğini belirten araştırmacı, tarafların münakaşa ve ihtilaflarını, meseleleri ele alış tarzlarını ve tefekkür sistemlerini tespit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma girişle birlikte üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Konu ve kaynaklar, muhaddis-fakih münasebeti, fikhî-amelî münakaşa ve ihtilafların dindeki yeri;
I. Bölüm: Zahiri muhaddislerle hanefi fakihleri arasındaki münakaşa konuları (temizlik, ibadetler, muamelat, nikah-talak, ticaret ve ortaklık, yiyecek ve içecek ...)
II. Bölüm: Zahiri muhaddislerle hanefi fakihleri arasındaki münakaşalardan örneklenen konular (abdestsiz olarak mushafa el sürmenin hükmü, Cuma güslü, namazda rukua varırken ve rukudan kalkarken ellerin kaldırılması, Kur'an öğretiminin nikahta mehir olması, kadının kendi kendini boşama yetkisi, ekin meyve ortaklığı, besmelesiz kesilen hayvanın hükmü, hadlerin şüphe ile düşürülmesi)
III. Bölüm: Zahiri muhaddislerle hanefi fakihleri arasındaki münakaşalarda ihtilaf sebepleri (Resûlullah'ın fiil ve davranışları, sahabe fetvaları, hadis rivayet keyfiyeti, haber-i vahidlerin değeri, mürsel hadisler, ihtilaful hadis, nesh iddiası, icma, cerh-ta'dil, nasların tahlili ve kıyas, vacip telakkisi, nasları farklı şekilde anlama, bazı ahdislerin müctehitlere ulaşamaması)
Zahiri muhaddislerle hanefl fakihleri arasındaki münakaşa ve ihtilaf sebepleri konulu bu araştırma, h. IV ve V. Asırların çok sayıda fikhı münakaşalara sahne olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır. Tezde tespit edilmiş olan atmış mesele ile ilgili tarafların görüş ve delilleri verilmiş, mukayeseleri yapılmıştır. Zahirilerin en çok tenkidine maruz kalan

mezhebi Hanefiler, daha sonra da sırasıyla maliki ve şafiî mezhebi olduğu tespit edilmiştir.

Değerlendirme

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde, 1950'li yıllarda Ankara İlahiyat Fakültesinin daha sonra Erzurum İslamî İlimler Fakültesinin ve Yüksek İslam Enstitülerinin açılması ve 1980'li yıllarda İlahiyat Fakültesine dönüştürülmeleriyle hadis ilimlerinin muhtelif dallarında çok değerli çalışmalar ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların bir kısmı tahkik çalışması olmasına karşın önemli bir kısmı hadis ilimleriyle ilgili ya da konu çalışmasıdır. Ancak bu değerli çalışmaların büyük bir kısmı Türk okuyucusuna ulaştırılamamıştır.

DEVAM ETMEKTE OLAN DOKTORA TEZLERİ

Abdullah b. Zübeyr el-Humeydi ve Müsnedi,
Evgin. A. Kadir. Demirci. Ahmet (Doç. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Abdurrezzak b. Henımam ve Musannefi
Tokpınar. Mirza. Sofuoğlu. Cemal (Prof. Dr.). D.E.Ü:S.B.E., İzmir.
Başlangıçtan Günümüze Sünnet Tartışmaları,
Yıldırım. Sabahattin, M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Devlet Yönetimi İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi,
Demirel, H. Reşit, S.Ü.S.B.E., Konya.
eş-Şevkânî ve Hadisçiliği,
Yavuz, Adil, S.Ü.S.B.E.. Konya.
Ebu Bekir Ahmet b. Hüseyin el-Beyhakî ve Kitabu'd-Davâti'l-Kebîr'inin Tahkiki,
Atmaca, Veli, Yardım, Ali (Prof. Dr.). Harran Ü.S.B.E.. Ş. Urfa.
e1-Mizzi'nin (742/1341) Hadis İlmindeki Yeri,
Köycü. Erdoğan, Hatipoğlu, M. Said (Prof. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Garibü'l-Hadis Edebiyatı Abdullatif el-Bağdadi'nin el-Mücevred Garibü'l-Hadis Adlı Eserinin İncelenmesi ve Değerlendirmesi,
Dölek, Adem, Demirci, Ahmet. (Doç. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Garibü'l-Hadis Nevinin Doğuşu ve Abdulgafir b. İsmail'in el-Müftıimli Şerhi Garibi Sahihi Müslim Adlı Eseri,
Palabıyık, Abdulkadir, Yardım, Ali (Doç. Dr.). D.E.Ü:S.B.E, İzmir.
H. II. Asırda Hadis Faaliyetleri
Tüfekçioğlu. Zekeriya, M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Hadis İlminde Rical Kitapları ve İlmi Değerleri,
Eren, Mehmet, S.Ü.S.B.E., Konya.
Hadislerde Ehl-i Beyt,
Açıkel, Yusuf, Sakallı, Talat (Prof. Dr.), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
Hadislerde Nifak Kavramı,
Yıldız, Abdullah, Toksan, Ali (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Hadislere Göre Çevre,
Macit, Yunus Cihan, Sadık (Prof. Dr.), O.M.Ü.S.B.E., Samsun.
Hadislerin Mana İle Rivayeti,
Atan, Hikmet, Çakan, İ. Lütfi (Prof. Dr.). M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Hadiste Vaaz, Kıssacılık ve Kussâs,
Cirit, Hasan M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Hicri İlk Dört Asırda Hadis Şerhçiliği,
Canlı, Mustafa, Toksan, Ali (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Hicri İlk Üç Asırda Sünnet Anlayışı,
Uyar, Ahmet, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri
Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü,
Bağcı, Hacı Musa, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraU.S.B.E., Ankara
Keşmîrî ve Feyzü'l-Bârî'si,
Özçelik, Harun, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
İlk Dönem Sufilerinden Hadis Yorumu,
Şeker, Necmetin, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Mağrib ve Endülüs'de Hadis İlminin Gelişim Safhaları ve İbn Arabi'nin Hadis Kültürü,
Kurt, Ali Vasfi, Uğur, Mücteba (Prof. Dr.), AnkaraU.S.B.E., Ankara.
İbn Ebi Şeybe ve Musannaf'i,
Yatkın, Nihat, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
İbn Huzeyme, Sahih'i ve İbn Hıbban'ın Sahihi İle Mukayesesi,
Işık, Mustafa, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
İbn Kesir'in Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri,
Paksoy, Kadir, Keskin, Yusuf Ziya (Yrd. Doç. Dr.), Harran Ü.S.B.E., Ş. Urfa.
İmam Malik ve Hadis Kültüründeki Yeri,
Dere, Ali, AnkaraÜS.B.E., Ankara.
İnanç Esaslarının Tespitinde Hadislerin Rolü,
Yılmaz, Mehmet, Sakallı, Talat (Prof. Dr.) S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
İsmail Hakkı Bursevî'nin Hadîsçiliği,
Avcı, Casim, S.Ü.S.B.E., Konya.
Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin Hadis Kültüründeki Yeri,
Şahin, Sami, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraU.S.B.E., Ankara.
Sünnet Örf İlişkisi,
Çolak, Ahmet, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
Sünnete Bağlılık,
Uraler, Aynur, M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Sünnetin Diğer Delillerle Taaruzu,
Uluçam, Müjdat, M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Sünnetin Evrensel Yönü,
Tartı, Nevzat, Yrd. Doç. Dr. Tevhid Bakan, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
Sünnetin Kur'an'a Arzı Metedolojisi,
Keleş, Ahmet, Polat Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri,
Sünnette Ceza Anlayışı,
Dilek, Mehmet, Canan, İbrahim (Prof. Dr.), Harran Ü.S.B.E.,Ş. Urfa.
Sünnette Propaganda,
Hoşaf, Fahri, Keskin, Yusuf Ziya (Yrd. Doç. Dr.), Harran Ü.S.B.E., Şİ Urfa.
Tahavi'nin Hadisteki Yeri,
Kaya, Ali, AnkaraU.S.B.E., Ankara.

Tespit ve Yorum Bakımından Tasavvuf Kitaplarındaki İhtilaflı Haberler,
Uysal, Muhittin, S.Ü.S.B.E., Konya.

A) BİTİRİLMİŞ YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMALARI

Abd B. Humeyd Ve Sülasiyatı

Hazırlayan: Hüseyin Yağmur
Yöneten:
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 87 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1992.

Abdurrezzak b. Hemmam'ın "el-Musannef"indeki Sünnete Muhalif Görülen Sahabe ve Tabiun Görüşleri Işığında Sünnetin Teşrii Değeri

Hazırlayan: Ahmet Keleş
Yöneten: Doç. Dr. Sefahattin Polat
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 145 s.
E.Ü.S.B.E.. Kayseri. 1991.
Araştırmanın Amacı
Allahu Teâlâ. doğru yolda yürümesi için insanoğlunu sürekli olarak nebileriyle desteklemiştir. İşte gönderilen bu elçilerin görevleri, yetki sınırları. bıraktıkları sünnetlerin bağlayıcılığı ve otoritesi ne idi? Bu soruları cevaplandırmak amacıyla araştırmacı, tarih itibariyle sünnetin kaynağına yakın olan "el-Musannef'i esas almak suretiyle sünnetin teşrîî değerini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Sünnet Kavramı, Sünnete Yapılan İtirazların Tarihçesi ve İtirazlara Verilen Cevaplar;
I. Bölüm: İbadetler: Yolculukta Namazın Kısaltılması. Kadınların Camide Bulunmaları ve Cuma Namazında İlk Ezan;
II. Bölüm: Muamelât: Bir Defada Üç Talak. Alış Verişte Muhayyerlik, Şahitlik ve Nikahta Velayet:
III. Bölüm: Cezalar: İçkinin Cezası, Diyet, Recm ve Hırsızın Elinin Kesilmesi.

Abdurrezzak b. Hemmam Ve İki Sahifesi

Hazırlayan: Ali Akyüz
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 72+30 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1986.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadislerin ilk dönemlerden beri yazı ile tesbit edildiğini gösteren bir vesika özelliğini taşıyan, Hemmam b.Münebbih'in sahifesinin de râvîsî olan Abdurrezzak'a ait iki ayrı sahifeyi tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Sahİfeler;
I.Bölüm; Abdurrezzak b. Hemmam es-San'ânî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Abdurrezzak'in İki Sahifesi: Sahifenin Tavsif ve Tanıtımı, Muhtevası, Sahifelerin Abdurrezzak'tan Sonra Rivayeti, Sahİfelerdeki Hadislerin Hadis Edebiyatına İntikali, Buhari ve Müslim'in Abdurrezzak'tan Tahric Ettiği Hadisler;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, hadis edebiyatının vazgeçilmez eseri "Musannef"in de sahibi olan Abdurrezzak hakkında söz söylenmiş olsa bile, Buhari ve Müslim'in ondan hadis almış olmalarından hareketle, onun sika bir muhaddis olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Adab Hadisleri Ve Değerlendirmeleri

Hazırlayan: Musa Erkaya
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

Ali b. el-Medininin Hayatı Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Hasan Soyupek
Yöneten: Prof. Dr. Ali Toksan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 115 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1995.

Arap Olmayan Sahabiler

Hazırlayan: Mehmet Efendioğlu
Yöneten: Doç. D/. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 266 s.
M.Ü.S.B.E.. İstanbul.
Araştımanın Amacı
Arap olmayan sahabilcr üzerinde pek durulmadIğını belirten araştırmacı. İslam'ın bir ırk dini olmadığını, daha ilk devirden itibaren çeşitli milletlerden müntesibi bulunduğunu ve bu milletlerin hepsini bir çatı altında, kardeşlik havası içinde yaşattığını ortava koşmak düşüncesiyle bu konuyu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İslam Öncesi Arap Yarımadası. Komşu Ülkeler ve İsrailoğulları; .
I Bölüm: Sahabe ve Arap Olmayan Sahabiler: Sahabe. Arap Olmayan Sahabelerin Sayısı. Bazı Nitelikleri. Milletleri. Arap Yarımadasına İntikal Yolları ve İslam'a Girişleri:
II. Bölüm: Arap Olmayan Sahabiler: Habeş Asıllı. Benî İsrail Asıllı. Fars Asıllı. Rum Asıllı. Kıpti Asıllı Sahabeler.
Araştırmacı. Hz. Peygamber devrinde varımadada bol miktarda Arap blmavan unsurun bulunduğu: bunların ya köle olarak, ya ticaret maksadıyla, ya dîn yaymak gayesiyle veyahut da savaş için gelip buraya yerleştikleri ve Arap olmayan sahabelerin ekserisini kölelerin teşkil ettiği kanaatindedir.

Ayet Ve Hadislere Göre Şefaat

Hazırlayan: Ahmet Uludağ
Yöneten: Prof. Dr. Cihat Tunç
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 93 s.

E.Ü.S.B.E.D., Kayseri. 1992.

Bedreddin Ez-Zerkeşî Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Mustafa Canlı
Yöneten:
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 119 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1992.

Bursa Yazma Ve Eski Basma Eserler Kütüphanesindeki Hadis Usulü İle İlgili Yazmaların Tavsif Ve Tanıtımı

Hazırlayan: Emin Aşıkkutlu
Yöneten: Yrd.Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 55 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1985.
Araştırmanın Amacı
İslam kültürünün ayrılmaz parçası olan kütüphaneler, tarihin her döneminde yer ve muhteva değiştirerek araştırmalara konu olacaktır. Sadece bibliyografik kaynaklarda adına rastlayabildiğimiz eserlerden herhangi bir afete maruz kalmayanların gün ışığına çıkarılabileceğini belirten araştırmacı, bu nedenle Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ndeki hadis usûlü ile ilgili yazmaların tavsif ve tanıtımını yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:.
I. Bölüm: Ulumu'l-Hadis'e Dayalı Hadis Usulü Yazmaları: el-Hulâsâ fi Ma'rifeti'l-Hadis, Elfiyetü'l-îrakî, Nuhbetü'l-Fiker fi Mustalâh-i Ehli'l-Eser
II. Bölüm: Derleme Hadis Usulü Eserleri: Mukaddime fi Istılâhâtı Ashâbi'l-Hadis, Neticetü'n-Nazar fi İlmi'1-Eser ve Kavâidü'd-Dürer ala Neticeti'n-Nazar, Behcetü'l-Hadis bi Beyâni Usûli'l-Hadis. Adâb-u Tâlibi'l-Hadis, Risale fi Beyâni Elfazi'l-Hadis, Risale fi Usûli'l-Hadis.
Araştırmacı bu çalışmasıyla, pek ilmî orijinalitesi bulunmayan ve ilim ehli arasında da sözü edilmeyen, ya da sadece bibliyografik kaynaklarda adı geçen bazı hadis usûlü eserlerinin ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Cerh ve Ta'dil İlminin Hadis İlimleri Arasındaki Yeri Ve Önemi

Hazırlayan: Abdurrahman Memiş
Yöneten: Doç. Dr. Ramazan Ayvallı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 72 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1990.
Araştırmanın Amacı
Hadisin iki ana temelini sened ve metin oluşturmaktadır. Sened tenkidi, isnad sistemi ve isnaddaki râvîlerin incelenmesiyle yapılabilmektedir. İşte bu tenkidin adı "Cerh ve Ta'dil"dir. Farklı eserlerde bu konuya temas edilmekle birlikte, bu eserlerin Arapça olması nedeniyle, Arapçayı bilmeyenler için istifadenin imkansız olduğunu belirten araştırmacı, bu amaçla Cerh ve Ta'dil ilmini çalışmıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Cerh ve Ta'dilin Lügat ve Istılah Manaları;
I. Bölüm: İsnad Sisteminin önemi. Cerh ve Ta'dilin Başlama Zamanı;
II. Bölüm: Cerh ve Ta'dil Lafızları.
Araştırmacı, İslam tarihinde isnad sistemine itina gösterildiği, rivayetlerde yer alan bütün râvîlerin araştırıldığı, ayrıca kaide ve uygulama yönüyle cerh ve ta'dil ilminde, tarihte hiçbir milletin ulaşmadığı bir dereceye gelindiği kanaatine sahiptir.

Cessas'ın Hadis Kültüründeki Yeri

Hazırlayan: Yılmaz Ceylan
Yöneten: Doç. Dr. Ahmet Demirci
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 139 s.
E.Ü.S.B.E.. Kayseri, 1996.

Cibril Hadisi Üzerine Bir Çalışma

Hazırlayan: Ayşe Ömer Can
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşid Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1994.

Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları (1920-1992)

Hazırlayan: Yavuz Ünal
Yöneten: Doç. Dr. Kemal Sandıkçı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 279 s.
O.M.Ü.S.B.E., Samsun, 1992.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, 1992 yılına kadar yapılmış olan Hadis çalışmalarını tespit etmek suretiyle geçmişle gelecek arasında bir köprünün kurulmasını, dolayısıyla hem tekrarların önlenmesini, hem de daha ileri düzeyde çalışmaların ortaya çıkmasına bir zemin hazırlamayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bi girişle dört bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis telifatının tarihi seyri;
1. Bölüm:
a) Bitirilmiş Doktora tezler,
b) Devam eden Doktora tezleri;
2. Bölüm:
a) Bitirilmiş Yüksek Lisans Tezleri;
b) Devam eden Yüksek Lisans tezleri;
3. Bölüm: Yayınlanmış kitaplar;
4. Bölüm: Yayınlanmış makaleler.
Sonuç olarak araştırmacı şu önerilerde bulunmaktadır:
a) Bitirilmiş veya devam etmekte olan tezler mutlaka bir merkezde toplanmalı;
b) Hadis İlmiyle alakalı te'lifat tespit edilip periyodik olarak yayınlanmalı; araştırmacılar da bu noktada kendilerine düşen görevi yerine getirmelidirler.
c) Özellikle tahriç çalışmalarında kollektif çalışılmalı ve ortaya çıkan eser mutlaka basılmalıdır.

Cüveyriye b. Esma'nın Hadis Sahifesi

Hazırlayan: Selehaddin Yıldırım
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Erkal
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 32+41 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1985.
Araştırmanın Amacı
Özellikle ilk dönemlere ait sahife, cüz, kitap v.s. isimlerle anılan eserlerin gün ışığına çıkarılması, geçmişte sünnete gösterilen büyük alakayı ortaya koyacağı gibi, hadislerin güvenilirliğine düşürülmek istenen gölgeyi de ortadan kaldırmaya yardımcı olacağını belirten araştırmacı, Cüveyriye b. Esma'nın Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den rivayet ettiği Hadis Sahifesini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hz. Peygamber Devrinden H. II. Asır Sonlarına Kadar Hadis İlmi: Hz. Peygamber Devrinde Hadis, h.U. Asırda Hadis ve Hadis İlmi;
II. Bölüm: Cüveyriye b. Esma ve Sahifesi;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, Cüveyriye b. Esma'nın, Cerh ve Ta'dil İlminin büyük âlimlerince güvenilir bir râvî ve büyük bir âlim olarak tavsif ve takdim edildiği ve sahifesinin de Kütübü's-Sitte, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, İmam Mâlik'in "Muvatta"ı ve Dârimî'nin "Sünen"i gibi eserlerin kaynaklan arasında yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Darekutni'nin Kırk Hadis Adlı Eseri

Hazırlayan: Mehmet Aşkın
Yöneten: Doç. Dr. Selman Başaran
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 210 s.
Ü.Ü.S.B.E., Bursa. 1989.
Araştırmanın Amacı
Halk arasında itibar görmesi, birçok hadis tasnif türüne nasip olmayan, yoğunlukta ürün verilmesi ve halen telif edilme şansına sahip olması gib i sebepler nedeniyle "kırk hadis" türünün hadis tarihinde önemli bir yeri olduğunu belirten araştırmacı, günümüze ulaşan kırk hadisler arasında Jördüncü, kronolojik sıra açısından ise yedinci sırayı alan Darekutnî'nin "Kırk hadis"ini ilim dünyasına tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: IV. Yüzyılın Genel Görünümü: Siyasî ve İlmî Durum
I. Bölüm: Dârekutnî ve Hadis Edebiyatında Kırk Hadis:Darekutnî ve Eserleri, Hadis Edebiyatında Kırk Hadis Türü;
II. Bölüm: Darekutni'nin Kırk Hadisi: Kırk Hadis'in Kaynağı,, Mahiyeti ve Yazma Nüshanın Tavsifi;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.

Darekutni Ve Sünen Adlı Eseri

Hazırlayan: Mehmet Dînçoğlu
Yöneten: Doç. Dr. Bilal Saklan
Y. Lisans tezi, basılmamış, 184 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1993.
Araştırmanın Amacı:
Araştırmacı, hicri IV. Asırda yaşayan ve hadis sahasında irili ufaklı hadis mecmuası ve hadis usulü niteliğinde bir çok eseriyle hadis edebiyatına katkıda bulunan, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer ed-Dârekutnî'yi tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: IV. Yüzyıla genel bir bakış, Darekutnî'nin hayatı, yetişmesi, ilmî kişiliği, çevresi, seyahatleri, hocaları, talebeleri ve eserleri;
II. Bölüm: Sünen adlı eseri; Yazma nüshaları, matbu nüshalar ve Sünen üzerinde yapılan çalışmalar. Sünen'in tetkiki, rivayet nüshaları, kaynakları, babların tasnifi ve bab başlıkları, senetlerin tetkiki. Sünen'deki hadis usulüne ait açıklamalar ve Sünen'de mevcut hadisler, Sünen'in özellikleri
Araştırmacı, Darekutnî'nin Sünen adlı eserinin Kütübü's-Sitte içinde yer alan Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace'nin sünelilerinden tertip ve tasnif bakımından geri olduğu, fakat ihtiva ettiği hadisler ve sıhhati açısından İbn Mace'nin Sünen'ine bir paralellik arz ettiği kanaatine varmıştır.

Darimi Ve Süneni

Hazırlayan: Ahmet Yıldırım
Yöneten: Doç. Dr. M. Ali Sönmez
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 89 s.
U.Ü.S.B.E.. Bursa, 1990.
Araştırmanın Amacı
İslam kültürünün iki temelinden birini oluşturan sünnetin ana kaykaklarl arasında Darimî'nin "Sünen" adlı eseri önemli bir yer tutmaktadır. Bu hadis jmecmuası ve yazan konusunda bilimsel ölçülere bağlı kalarak, Türkiye'de hiçbir çalışma yapılmadığını belirten araştırmacı, eseri ve müellifini tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Dârimî Dönemi Abbasiler Tarihi İle İlmi ve Fikri Faaliyetler: Darimî Dönemi Abbasiler Tarihine Kısa Bir Bakış, Bu dönemde İlitıî ve Fikri Faaliyetler;
I. Bölüm: Dârimi'nin Hayatı, Kaynaklarrı, Talebeleri, Eserleri ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: "Sünen"in Tanıtılması, Tetkiki ve Özellikleri.
Darimî'nin "Sünen"i muteber hadis kitabı olarak kabul edilmiş, hatta bazı hadisçiler tarafından Kütübü's-Sitte'nin, İbn Mâce yerine, altıncısı olmaya layık görülmüştür. Sünen'deki hadislerin yarıdan fazlasının Kütübü's-Sitte müellifleri tarafından rivayet edildiğini belirten araştırmacı, Darimî'nin tek başına rivayet ettiği hadis sayısının çok az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Daru'l-Hadis Müessesesinin Ortaya Çıkışı Ve İlk Dönem Dımeşk Daru'l-Hadisleri

Hazırlayan: Hikmet Atan
Yöneten: Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 155 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1993.

Dirayetü'l-Hadis İlminin Doğuşu Ve el-Muhaddisü'l-Fasıl

Hazırlayan: İzzet Tosun
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Selman Başaran
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 106 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1986.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, İslâm'ın ikinci öz kaynağı olan sünnet ve hadisin aslî safiyeti içersinde gelecek nesillere aktarılmasını gerçekleştirme amacını taşıyan Dirayetü'l-Hadis İlminin

teşekkül ve tarihi gelişimini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Dirâyetü'l-Hadis İlminin Doğuşu ve Gelişmesi: Dirâyetü'l-Hadis İlminin Doğuşu, Doğuşunu Hazırlayan Amiller ve Gelişmesi;
II. Bölüm: Dirâyetü'l-Hadis İlminin Tedvin ve Tasnifi, Râmehurmûzî ve el-Muhaddisü'l-Fâsıl.
Gelişen siyasî, içtimaî ve İtikâdî konularda hadis uydurma teşebbüsleri karşısında, hadisi anlama ve yaşama temel gayesine bağlı olmakla beraber, daha çok hadisi muhafaza ve müdafaa için ortaya konan ciddi gayretlerin tabiî bir neticesi olarak Dirâyetü'l-Hadis İlmi ortaya çıkmıştır. Bu ilmin malzemesini teşkil eden kaide, prensip ve metodların nüveleri, İslâm kültürünün temellerinin atılıp, binasının yükseldiği asr-ı saadet döneminde atıldığını belirten araştırmacı, müteakip nesillerce, siyasî, içtimaî ve itikâdî gelişmelere paralel olarak geliştirildiği ve müstakil bir ilim halinde ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Durretü'n-Nasihın'in Hadisleri Üzerine Genel Bir Tetkik

Hazırlayan: Ahmet Tobay
Yöneten: Prof. Dr, Salih Tuğ
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 100 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1984. Araştırmanın Amacı
İslâmî ilimler konusunda yapılacak olan her türlü çalışmaların. Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci derecede önemli kaynağı ve dayanağının sünnet olması zaruridir. Ancak bu sahada telif edilen eserlerde kullanılan sünnet malzemesinin, çoğu kere ana kaynaklardaki yerinin gösterilmediğini ve böylece İslâm'a bazı bâtıl görüş ve âdetlerin sokulduğunu, bütün bunların da hadislerin ana kaynaklardaki yerlerinin tesbit edilme zaruretini doğurduğunu belirten araştırmacı, Durretü'n-Nâsihîn'in hadisleri üzerinde genel bir tetkik yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Müellif ve Eseri Durretü'n-Nâsihîn;
II. Bölüm: Durretü'n-Nâsihîn'deki Hadisler ve Kaynakları
Araştırmacı, Durretü'n-Nâsihîn'in çok sağlam ve muteber kaynaklarının yanında, çok zayıf ve gayr-ı muteber kaynaklarının da bulunduğu, dolayısıyla bu kitabı muteber kaynaklar arasında saymanın güç olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebu'l-Abbas Es-Serrac Ve "Beytute" Diye Meşhur Olan Hadis Cüzü

Hazırlayan: Salahattin Yıldırım
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 72+11+22 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadislerin ilk dönemlerden beri yazılarak tesbit edildiğini gösteren, tasnif devrine ait "sahife" ve "cüz"lerden Ebu'l-Abbas es-Serrâc'ın "Beytûte" adıyla meşhur hadis cüzü üzerinde bir tahric çalışması yapmayı amaçlamıştır
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Cüzler;
I. Bölüm: Ebu'l-Abbas es-Serrâc'ın Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Ebu'l-Abbas es-Serrâc'ın Cüzü el-Beytute:Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve Ebu'l-Abbas es-Serrâc'tan Sonraki Rivayeti;
III. Metin ve Tahric.
Araştırmacı, hadis ilmi kriterlerine göre Ebu'l-Abbas hakkında ciddi bir tenkit bulunmayıp ittifakla sika sayıldığı ve ciüzünde tamamı merfu 41 hadis bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Ahmed el-Gıtrıfi Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Yusuf Ziya Keskin
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 54+69 s.
M.Ü.S.B.E.. İstanbul. 1990.
Araştırmanın Amacı
İlk dönemde yazılmış olmasına rağmen, daha çok 111. asırdan sonra ortaya çıkan cüzlerin, tasnif devri hadis edebiyatının oluşmasında önemli rol oynadığını belirten araştırmacı, h. III. asrın sonlarında dünyaya gelen el-Gıtrıfi'nin. tasnif devrinin son mahsullerinden olan hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Cüzler:
I. Bölüm: Ebû Ahmed el-Gıtrıfi'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Ebu Ahmed el-Gıtnfi'nin Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve el-Gıtrıfi'den Sonraki Rivayeti;
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı. Ebû Ahmed el-Gıtrıfi'ye aidneti kesin olan bu cüzde, belli bir konuya tahsis edilmemiş 91. hadis bulunduğu ve bu hadislerin büyük bir bölümünün Kütübü't-Tis'a'da rivayet edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Bekir el-Mervezı Ve "Kitabu'l-Cum'a ve Fadlihi" Adli Hadis Cüzü

Hazırlayan: Necdet Arman
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 45+46 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1988.
Araştırmanın Amacı
Hadislerin dindeki yerini ve Kur'an'ı anlamadaki ehemmiyetini bilen sahabe-i kiram ve muhaddisler hadisleri sahih bir şekilde tesbit edebilmek için fevkalade ilmî gayretler sarf etmişlerdir. İşte onların bu çalışmalarının sonucu olarak aralarında cüzlerin de bulunduğu hadis külliyatının meydana geldiğini belirten araştırmacı, bu külliyat içinden Ebû Bekir el-Mervezî'nin "Kitabu'l Cum'a ve Fadlihâ" adlı cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Ebû Bekir el-Mervezî Öncesinde Cüzler;
I. Bölüm: Ebû Bekir el-Mervezî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Ebu Bekir el-Mervezi'nin Cüzü (Kitabu'ulCum'a ve Fazlına): Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, Ebû Bekir el-Mervezî'den Sonra Rivayeti;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Ebû Bekir el-Mervezî'nin, devrinde ve yöresinde önemli bir şahsiyet olduğunu belirten araştırmacı, cüzde, ekserisi Buhari ve Müslim tarafından rivayet edilen ve büyük bir çoğunluğu cum'a ile alakalı olan 65 hadis bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Bürde Bureyd b. Abdillah Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: İsmail Babacan

Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 35+51 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1988
Araştırmanın Amacı
Her bilim dalının detaylarıyla bilimsel araştırmalara konu olduğu modern çağda, bugün elimizde bulunan tasnif devri hadis külliyatına kaynaklık eden malzemenin ve sahabe ve onları takip eden islam âlimlerinin üstün gayretleriyle ortaya konan ilmî verilerin günümüz insanmca da anlaşılabilmesi için incelenmesi gerektiğini belirten araştırmacı, Ebû Burde Bureyd b. Abdullah ve onun hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ebû Burde Bureyd b. Abdullah'ın Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Ebu Bürde Bureyd b. Abdullah'ın Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, Hadis Edebiyatına İntikali ve Bureyd'den Sonraki Rivayeti;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, İslâm'ın ilk asrının hemen başlarından itibaren, h.III. asırdaki tasnif seferberliği başlayıncaya kadar, her âlimin kendi çapında, sunneti tesbit etmek ve korumak amacıyla son derece verimli çalışmalarda bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Cafer et-Tahavı, Hayatı, Eserleri Ve "Meani'l-Asar" İle "Müşkilü'l-Asar"ındaki Hadisciliği

Hazırlayan: Harun Reşit Demirel
Yöneten: Doç. Dr. Ramazan Ayvallı
Y. Lisans Tezi, basılmamış,
S.Ü.S.B.E., Konya, 1990.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, h. III. asrın ikinci yarısı ile IV. asrın ilk çeyreğinde yaşamış olan Ebû Ca'fer et-*Tahâvî'yi ve eserlerini tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin Yaşadığı Asır;
I. Bölüm: Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin Hayatı, Hocaları ve İlmî Durumu;
II. Bölüm: Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin Eserleri ve Hadisteki Metodu.
Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin, İlm-i Rical, Cerh ve Ta'dil ve Usûl-ü Hadis konularına bihakkın vâkıf olduğu belirten araştırmacı, ona yapılan hücum ve iftiraların taassup ve cehalet sebebiyle yapılmış olabileceği kanaatine sahiptir.

Ebu Hafs el-Kettani Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Mehmet Aykaç
Yöneten: Yrd. Doç.Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 95+30 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
İslamiyeti gerçek manasıyla anlamak her şeyden önce onun terbiyecisi ile temsilcilerini yanlışsız bilmeye bağlıdır. Bu nedenle onlardan bahseden rivayetleri doğru değerlendirmek gerekir. Bu husus da hadisin ilk yazılı kaynakları olarak kabul edilen sahife ve cüzlerin incelenmesinin ayrı bir yeri olduğunu belirten araştırmacı, Kettânî'nin cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: el-Kettânî'nin Yaşadığı Asırda Bağdat ve Çevresi, H. IV. Asırda Hadisin Durumu;
I. Bölüm: Ebû Hafs el-Kettânî'nin Hayatı. İlmî Şahsiyeti ve Eserleri:
II. Bölüm: Cüzler Hakkında Genel Bilgi. el-Kettânî'nın Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı. Muhtevası. Kettânî'den Sonra Rivayeti. Müstensihi ve Cüzdeki Hadislerin Hadis Edebiyatına İntikali:
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
el-Kettânî'nin sika bir muhaddis olduğunu belirten araştırmacı, cüzde bulunan 71 hadisin büyük bir çoğunluğunun meşhur kitaplarda bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebu'l-Velid el-Baci ve el-Münteka'sındaki Şerh Metodu

Hazırlayan: Hüseyin Güleç
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bayraktar
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 138 s.
A.Ü.S.B.E.. Erzurum. 1996.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Muvatta üzerinde yapılmış pek çok şerhten birinin sahibi olan Ebu'l-Velid el-Baci (474/1081) ve eseri el-Münteka'yı Türkiye'deki ilim çevrelerine tanıtmayı hedeflemiştir.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma, bir girişle iki bölümden oluşmaktadır;
Giriş: el-Baci'nin yaşadığı dönemin siyasi, ilmi ve sosyal durumu:
1. Bölüm: el-Baci'nin hayatı, eserleri ve talebeleri:
2. Bölüm: el-Baci'nin Münteka'daki şerh metodu.
Araştırmacı. Endülüs'ün ilim otoritelerinden biri olan el-Baci'nin İbn Hazm'la olan tartışmaları sonucu Zahiri mezhebinin orada yayılmasına engel olurken Hanefi mezhebinin de yayılmasına neden olduğu; Hudeybiye ile ilgili olarak "Resülullah'ın yazısı güzel olmadığı halde yazdı" ibaresini zahiri anlamda değerlendirdiği için önemli tenkit' aldığı; el-Münteka'da fıkhı hükümler istinbat edildiği için bol miktarda metin değerlendirmesi yapıldığı ve "belağ" hadislerinin senetlerinin vasledilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Ebu Müslim el-Kecci Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Abdullah Kılıç
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 54+77 s.
M.Ü.S.B.E.. İstanbul. 1987.
Araştırmanın Amacı
İslam medeniyetini yakından tanımanın temel şartlarından birisinin mevcut kıymetli yazma eserler üzerinde çalışılması olduğunu belirten araştırmacı, islamî külliyatın ilk dönem mahsullerinden olan Ebû Müslim el-Keccî'nin Cüzü'nü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ebû Müslim el-Keccî'nin Hayatı, Hocaları, Talebeleri, Eserleri ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: Ebû Müslim el-Keccî'nin Cüzlerinin Tavsif ve Tanıtımı: Genel Olarak Cüzler, Cüzlerin Tavsif ve Tanıtımı ve Nüshaların Ebû Müslim el-Keccî'den Sonra Rivayeti;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Ebû Müslim el-Keccî'nin içersinde yaşadığı cemiyetin hareketli durumundan etkilendiğini belirten araştırmacı, cüzünde merfu haberlerle beraber mevkuf ve maktu' hadisleri, hocalarının mesâil ve fevâidlerini de tahric ettiği, bunun da kendi devrindeki cüzlerin özelliklerini yansıttığı sonucuna ulaşmıştır.

Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve'n-Nehy-i Ani'l-Münker,

Hazırlayan: M. Zeki İşcan
Yöneten: Prof. Dr. Emrullah Yüksel
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 112 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1991.

Emr-i Bi'l-Ma'rûf ve Nehy-i Ani'l-Münker'le İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi,

Hazırlayan: M. Ali Kulat
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
-S.Ü.S.B.E., Konya, 1995.

Eşrefoğlu Rumi Ve Müzekki'n-Nufus'unda Bulunan Merfu' Hadislerin Tahrici

Hazırlayan: Nihat Dalgın
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 163 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
Allah Rasulü'ne isnad edilen her şeyin sünnetliğine aşırı itimat ettikleri için rivayet edilenlerin gerçekliğine fazla dikkat etmemeleri sonucu tefsir, menkıbe, vaaz ve irşad türü eser yazan müelliflerin kitaplarında uydurma hadislerin de yer aldığını belirten araştırmacı, Müzekki'n-Nufus'daki merfu' hadisleri tahric etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İrşad ve Önemi;
I. Bölüm: Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı, Eserleri ve Menakıbı;
II. Bölüm: Müzekki'n-Nufus'a ve Müellifin Yaşadığı Döneme Genel Bakış: Eserin Tanıtımı, Müellifin Yaşadığı Asrın Düşünce Hayatına Genel Bakış;
III. Bölüm: Eserdeki Merfu' ve Kudsî Hadislerin Metni ve Tahrici.
Müzekki'n-Nufus'da nakledilen hadislerden bir kısmının Kütübü's-Sitte ve diğer sahih hadisleri toplayan kaynaklarda, bir kısmının da zayıf râvîler ve rivayetlerine has kaynaklarda ve mevzuat kitaplarında bulunduğunu belirten araştırmacı, eserin bu özelliğiyle vaaz ve İrşad türü eserlerinin genel özelliği olan sahih, zayıf, uydurma ve kaynağı bulunmayan hadisleri içerdiği sonucuna ulaşmıştır.

Fıkhu'l-Hadis İlmi

Hazırlayan: Ömer Özpınar
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

Garibü'l-Hadis İlmi (Mahiyeti, Tarihçesi, Müellifleri Ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmalar)

Hazırlayan: Veli Kayhan
Yöneten: Doç. Dr. Fahrettin Atar
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 64 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1984.
Araştırmanın Amacı
İlerleyen zaman içinde bazı kelimelerin mana ve kullanılışında değinmeler olmuştur, işte bu kelime ve ifadelerin hadis-i şeriflerde geçtiği sekliyle o günkü ve o kabilelerin lügatındaki manaların tespit edilme ihtiyacının sonucu olarak Garîbü'l-Hadis İlminin doğduğunu belirten araştırmacı. Garîbü'l-Hadis ilminin mahiyeti hakkında bilgi, kurucuları ve nihai duruma gelmesini sağlayan âlimlerle bunların kısa hal tercümelerini ve İstanbul kütüphanelerinde mevcut yazma eserlerin en eski olanının tavsifini vermeyi ve diğer nüshaların bulunduğu yerlere işaret etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç1 bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis İlimleri: Rivâyetü'l-Hadis ve Dirayetü'l-Hadis İlmi;
I. Bölüm: Garîbu'l-Hadis İlmi: Garib Lafiz ve Mahiyeti, Hadis-i Şeriflerde Yer Almasının Nedenleri ve Garîbü'l-Hadis İlminin Önemi;
II. Bölüm: Garîbü'l-Hadis İlminin Tarihçesi ve Müellifleri;
III. Bölüm: İstanbul Kütüphanelerindeki Garîbü'l-Hadis Yazmaları, Araştırmacı, hem hadis, hem lügat, hem de sarf ve nahiv ilimleri açısından ehemmiyet arz eden garîbü'l-hadis konusundaki çalışmaların, hadislerin tedviniyle beraber, h. II. asrın sonundan itibaren, başladığı sonucuna ulaşmıştır.

Gülsüm b. Muhammed Ve Sahifesi

Hazırlayan: Casim Avcı
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 41+47 s.
M.Ü.S.B.E, İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadislerin saadet asrından itibaren, ezberlenmesi yanında yazıyla da tespit edildiğini açık bir şekilde gösteren ilk hadis kaynaklarından Gülsüm b. Muhammed'in sahifesini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Gülsüm b. Muhammed'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Sahifenin Tanıtımı ve Rivayeti: Sahifenin Tavsif ve Tanıtımı, Rivayeti ve Hadis Edebiyatına İntikali;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Muhaddisler arasında pek meşhur olmayan Gülsüm b. Muhammed'in Oynaklarda genellikle zayıf bir râvî olarak geçtiğini belirten araştırmacı, sahİfesinin aynı senedle rivayet edilen 70 hadisi İhtiva ettiği, her ne kadar mürsel oldukları için zayıf sayılsalar da bu hadislerden 61 tanesinin kütüb-ü tis'ada, 6 tanesinin de diğer kaynaklarda geçtiği sonucuna ulaşmıştır.

Hadis Açısından İlk Devir İslami Türk Edebiyatı Eserleri Üzerinde Bir İnceleme

Hazırlayan: Abdülkadir Palabıyık
Yöneten: Doç. Dr. Ali Yardım
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 94 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1991.

Araştırmanın Amacı
Tarihî seyri içersinde, ilk dönemden itibaren İslamî Türk edebiyatı eserleri üzerinde, hadisleri açısından bir inceleme yapmayı amaçlayan araştırmacı, siyasetnâme nev'inin bir örneğini oluşturan ve ilk devre ait olan "Kutadgu Bilig" ve "Atabetü'l-Hakayık"ı esas almıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Din ve Edebiyat ve Dinî Edebiyat;
I. Bölüm: Kutadgu Bilig;
II. Bölüm: Atabetü'l-Hakayık.
Bir tahric çalışmasında ana hedefinin, üzerinde çalışma yapılan eserdeki hadisleri tespit edip, onların kaynaklarının gösterilmesi olduğunu belirten araştırmacı, kendisinin de bunu yaptığını, ancak çeşitli yönleriyle üzerinde çalışılan bu eserlerin dinî yönlerinin de olduğu, hatta böyle bir araştırmayla, tarih boyunca edip ve şairlerimizin duygu ve düşünce dünyaları üzerinde hadislerin büyük rolünün olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hadis Bibliyografyası Doğuş Ve Gelişimi (H.I-V/M.VI-X)

Hazırlayan: Zekeriya Güler
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 190 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1988.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, başlangıçtan h. IV. asrın sonuna kadar olan hadis kitabiyatının bir dökümünü yapmak suretiyle hadis ilimlerinin menşe ve tekamül safhalarını ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadis Furuu Bibliyografyası: Müsnedler ve Müellifleri, Mu'cemler, Şuyûhlar ve Müellifleri, Câmi'ler, Sahihler, Müstahrecler ve Müellifleri, Sünenler ve Müellifleri, Hadis Musannefâtı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar ve Bazı Hadis Mecmuaları;
II. Bölüm: Hadis İlimleri Bibliyografyası: Usûlü'l-Hadis ve Müellifleri, İlelü'l-Hadis ve Müellifleri, Garibü'l-Hadis ve Müellifleri, Nâsih-Mensuh ve Müellifleri;
III. Bölüm: Rical İlmi Bibliyografyası: Rical İlmi ve Müellifleri.
Hadis edebiyatının doğuş ve gelişimini tesbit etmeye yönelik bu araştırmayla, hadis ilminin, islamî ilim, kültür ve medeniyet tarihinde zengin ve şümullü bir ilim olduğunun kesinleştiğini belirten araştırmacı, özel olarak her bölümün sonunda ve genel olarak da sonuçta bir değerlendirme yapmıştır.

Hadis Bibliyografyası (H. V-VIII / M. XI-XIII)

Hazırlayan: Zekeriya Güler
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Doktora Semineri, basılmamış, 103 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1989.
Araştırmanın Amacı
Hicri ilk dört asrı içine alan "Hadis Bibliyografyası Doğuş ve Gelişimi" adlı yüksek lisans tezinin devamı olmak üzere araştırmacı, h. V, VI ve VII. asırlarda hadis ilminin seyrini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadis (Furûu) Bibliyografyası: Müsnedler ve Müellifleri, Mu'cemler, Şuyûhlar ve Müellifleri, Sünenler ve Müellifleri, Meşhur Hadis Musannefâtı Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar ve Bazı Hadis Mecmuaları;
II. Bölüm: Hadis İlimleri Bibliyografyası: Usûlü'l-Hadis ve Müellifleri, İlelü'l-Hadis ve Müellifleri, Müşkilü'l-Hadis ve Müellifleri, Garîbü'l-Hadis ve Müellifleri, Nâsih-Mensuh ve Müellifleri, Mevzuat ve Müellifleri;
III. Bölüm: Rical İlmi Bibliyografyası ve Genel Değerlendirme.
Her bölümün sonunda bir değerlendirme yapan araştırmacı, söz konusu asırlarda islam coğrafyasında hadis literatürünün üç bölümünde de velûd müellif, muhaddİs ve orijinal eserleriyle Endülüs'ün dikkatleri çektiği sonucuna ulaşmıştır.

Hadis Bibliyografyası ve Gelişimi (H.700-1100 / M.1300-1688)

Hazırlayan: Mahmut Yeşil
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 171 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1989.
Araştırmanın Amacı
H. 700 tarihine kadar hadis ilimleriyle ilgili çalışmaların bibliyografyasının, Zekeriya Güler tarafından iki aşamada hazırlandığını belirten araştırmacı, h. 700-1100 tarihleri arasında yazılmış, hadisle ilgili eserlerin bibliyografyasını yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis ve Sünnetin Ferdî ve Sosyal Hayattaki Değeri, Hadis
İlminin Geçirdiği Devrelere Genel Bakış, h. 8 - 11 Asırlarda Telif
Te'lif Edilen Eserler ve Özellikleri;
I. Bölüm: Hadis Furûu Bibliyografyası:
A) Temel Hadis Kitapları Üzerine Yapılan Çalışmalar: Mu'cemler, Cem ve Tertip Çalışmaları, Zevâidler, Etraf Kitapları, Şerh ve İhtisar Çalışmaları, Haşiye ve Ta'likler ve Tahric Çalışmaları;
B) Talî Hadis Çalışmaları: Ahkam Hadisleriyle İlgili Eserler, Sunâiyyât, Sülâsİyyât, Tusâiyyât ve Uşâriyyât, Avâlîler, Emâlîler, Turuklar, Erbeûnlar ve Furûa Ait Bazı Kitaplar;
II. Bölüm: Hadis İlimleri Bibliyografyası: Hadis Usûlü İle İlgili Eserler, Hadis Ricali, illet Bilgisi, Mevzu Hadisler, Nesih, Garîbu'l-Hadis, Sebeb-i Vurûd, Şemail ve Fıkhu'l-Hadis.
Araştırmacı, bu çalışmanın, hadis çalışmalarının tesbiti açısından ilk adım olduğu, bu nedenle tesbit edilen çalışmaların teker teker ele alınıp sıhhat durumunun ortaya konulması gerektiği kanaatine sahiptir.

Hadis Bibliyografyası Ve Gelişimi (H.1101-1411/M.1689-1990)

Hazırlayan: Mahmut Yeşii
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Doktora Semineri, basılmamış, 124 s.
S.Ü.S.B.E., Konya. 1990.
Araştırmanın Amacı
7-11 asırlar arası hadis ilimleri bibliyografyasını yüksek lisans tezi olarak hazırladığını belirten araştırmacı 12. asırdan günümüze kadar olan hadisle ilgili eserlerin bibliyografyasını yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:

I. Bölüm: Hadis Furûu Bibliyografyası: Şerhler, Haşiye ve Ta'likler, İhtisar Çalışmaları, Tahriç Çalışmaları, Evâil Kitapları, Ahkam Hadisleriyle İlgili Kitaplar, Kırk Hadis Çalışmaları, Etraf Kitapları ve Fihristler, Furua Dair Diğer Kitaplar;
II. Bölüm: Hadis İlimleri Bibliyografyası: Hadis Usûlü İle İlgili Eserler, Hadis Ricali İle İlgili Eserler, Nesihle İlgili Eserler, Mevzu Hadislerle İlgili Eserler, Garîbu'l-Hadise Dair Eserler, Muhtelifü'l-Hadisle İlgili Eserler, Sebeb-i Vurûdla İlgili Eserler, Şemâü ve Fıkhu'l-Hadisle İlgili Kitaplar.
Bu çalışmanın hadis bibliyografyasının tamamını tesbit konusunda atılan adımın bir parçası olduğunu belirten araştırmacı, memleketimizdeki dokuz İlahiyat Fakültesi bünyesinde yapılan Yüksek Lisans ve Doktora seviyesindeki çalışmaların, hatta hiç olmazsa konularının belli bir merkezde toplanmasının, hem bu çalışmaların tanınmasına, hem de yeni çalışmalara istikamet vermekte yardımcı olacağı kanaatini taşımaktadır.

Hadis İlminde Kutsi Hadisler

Hazırlayan: Hayati Yılmaz
Yöneten: Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, Basılmamış, 105 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1992.
Araştırmanın Amacı
İlk dönemlerde nebevî hadislerle aynı kitaplarda ve onlarla birlikte derlenen kudsî hadislerin daha sonraları müstakil çalışmalara konu olduğunu ancak derleme niteliği taşıdığını belirten araştırmacı, kudsî hadislerin Mahiyetleri ve özellikleri üzerinde durmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Sünnetin Vahiyle İlgisi ve Kudsî Hadisler:
A) Vahiy ve Sünnet;
B) Hadislerin Taksiminde Kudsî Hadislerin Yeri;
I. Bölüm: Kudsî Hadisler: Tanımı ve Diğer İsimleri; Sayısı, Rivayetinde Kullanılan Sigalar, Konusu ve Üslûbu. İtikad ve Teşrîî Yönden Delil Olma Değeri, Kur'an ve Nebevi Hadislerle Olan Münasebeti, Mevzu Kudsî Hadisler:
II. Bölüm: Kudsî Hadisler Konusunda Yapılan Çalışmalar: Genel Derleme Eserleri, Kırk Kudsî Hadisler, Bir Kudsî Hadis Şerhleri.
Sünnetin bir bölümünü oluşturan kudsî hadislerin vahiy'den nasibinin, nebevi hadislerden daha fazla almadığını belirten araştırmacı, özellikle Allah'ın zatı ve O'nun yüce sıfatları konularında vârid olan kudsî hadislerin sıhhat bakımından tamamen nebevî hadisler gibi değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Hadis İmla Meclisleri

Hazırlayan: Yüksel Efil
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 128 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
Hadis edebiyatında önemli bir yer tutan emâlî türünün imlâ meclislerinde yazılmış olduğunu, hatta bugün değişik isimlerle karşımıza çıkan eserlerin bir çoğunun da imlâ meclislerinde yazıldığını belirten araştırmacı, bu meclisleri tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Öğretiminde İmlânın Yeri;
I. Bölüm: İmlâ ve İmlâ Meclisleri: İmlâ: Tanımı, Mahiyeti, İmlaya Dayalı Terimler, Kullanılan Malzemeler; İmla Meclisi: Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi, Meclisin Yeri, Zamanı, İmlâ Edilecek konular ve Meclisin Edepleri;
II. Bölüm: Emâlî Türü Eserler.
Araştırmacı, h. II-X. asırlar arasında düzenlenen imlâ meclislerinin, bir öğretim sistemi olarak islamî ilimlere, özellikle de hadis ilmine büyük katkı sağladığı; büyük ve genel meclislerin öğleden önce ve ikindiden sonra, cumartesi dışında, her gün kurulduğu ve periyodik olan meclislerin çoğunlukla camide toplandığı sonucuna ulaşmıştır.

Hadis Toplamak İçin Yapılan Seyahatler

Hazırlayan: Yusuf Acıkel
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 161 s.
Ankara Ü.S.B.E., Ankara, 1992.

Hadislerde Ahiret İnancı

Hazırlayan: Harun Özçelik
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y, Lisans Tezi, basılmamış, 111 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
Dinlerin bir çoğunda ahiret inancı vardır. Bu sebeple ahiret ahvalinin, diğer kültürlerin etkisinden, özellikle İsrailiyyât ve hurafelerden uzak durarak, İslam dininin ana kaynaklarından öğrenilmesi ve ahirete öylece inanılması gerektiğini belirten araştırmacı, hadislerin ılığında ahiret hayatı konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır..
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kıyametin Meydana Gelmesi ve Kıyamet Alametleri;
I. Bölüm: Ahiret Hayatının Başlaması: Kabir Hayatı, Sur ve Sur'a Üfleyiş;
II. Bölüm: Yeniden Diriliş ve Sonrası: Ba's, Haşr ve Mahşer, Amel Defterinin Dağıtılması, Hesap ve Sual, Mizan, Havz, Sırat, Şefeat, Cennet, Allah Teâlâ'nın Görülmesi ve Cehennem;
III. Bölüm: Ahirete İmanın Gerekliliği ve Ahiret inancının Fert Üzerindeki Tesirleri.
Araştırmacı, ahiret aleminde mevcut olan amel defterleri, mizan, sırat ve İsrafil'in üfleyeceği Sur'un mahiyeti hakkında hadislerde geniş bir açıklama olmadığı kanaatine ulaşmıştır.

Hadislerde Felebotomi

Hazırlayan: Abdullah Köşe
Yöneten: Doç. Dr. Fahrettin Atar
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 82 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1984.
Araştırmanın Amacı
Tıpla ilgili hadisler üzerinde derinlemesine bir İncelemenin yapılmadığını belirten araştırmacı, Tıbb-ı Nebevi ile ilgili hadislerin sadece özel bir bölümü olan "hacamat'la münasebeti olanları incelemeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hastalık ve Sağlık Kavramlarının Ortaya Çıkışı, Tababetin Ortaya Çıktığı İlk Medeniyetler, Dört Unsur ve Hıltlar Teorisi;
I. Bölüm: Klasik Tababette Kan Alma (Felebotomi), Kan Alınan Damarlar, Beden Üzerinde Hacamatın Uygulandığı Yerler ve Sağladığı Faydalar, Kan Almak İçin

Tayin Edilen Uygun Zaman ve Durumlar ve Sülük Vurmak;
II. Bölüm: Hadislerde Felebotomi: Cahiliye Döneminde ve Hz. Peygamber'in Zamanında Araplarda Tababet ve Tedavi Yöntemleri, Hacamatla Tedavinin Önemi, Hz. Peygamber'in Bizzat Hacamat Yaptırdığını Bildiren Hadisler, Hadislere Göre Beden Üzerinde Hacamat Yapılan Yerler, Kan Alınan Hastalıklar ve Kan Almak İçin Uygun Vakitler.
Araştırmacı, cahiliye devri Arapları arasında yaygın bir şekilde uygulanan hacamatın, Hz. Peygamber tarafından takrir edilip, kendisinin de bizzat kan aldırdığı, hatta önemini vurguladığı sonucuna ulaşmıştır.

Hadislerde Geçen Hayvanlar Ve Bu Hayvanlarla İlgili Bazı Meseleler

Hazırlayan: Lütfullah Yavuz
Yöneten: Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu,
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 93 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1992.

Hadislerde Komşuluk,

Hazırlayan: Sabri Türkmen
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya Keskin
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 101 s.
Harran Ü.S.B.E., Urfa, 1996.

Hadislerde Mehdi Ve Mehdinin Deccal Ve Hz. İsa İle Olan Münasebeti

Hazırlayan: Selman Kuzu
Yöneten: Doç. Dr. Selman Başaran
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 153 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1991.
Araştırmanın Amacı
Bu konuda bir çok çalışma yapılmış olmasına rağmen konunun bütün yönleriyle incelenmediğini yani meselenin sadece bir yönüyle meşgul olunduğunu belirten araştırmacı, İslam'da ikinci temel kaynak olarak kabul edilen hadislerin ışığı altında mehdi meselesini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Genel Olarak Mehdi ve Mesih: Mehdi ve Mesih Kavramları, Mehdi İnancının Menşei Hakkındaki Görüşler, Yahudilik ve HıristiyanlıktaJ Mesih Düşüncesi, İslamiyet'te Mehdi İnancının Menşei ve Şia'da Mehdilik;
II. Bölüm: Hadislerde Mehdi: Kur'an'da Mehdi, Mehdi'nin Geleceğini Bildiren Hadisler, Mehdi'nin Kimliği ve Vasıfları, Mehdi'nin Geleceğini Gösteren Alametler, Mehdi'nin Yardımcıları, Mehdi'nin Fetihleri, Mehdi' den Sonraki Liderler ve Mehdi Hadislerinin Genel Değerlendirmesi;
III.Bölüm: Deccal, Hz. İsa ve Mehdi Münasebetleri: Deccal, Hz. İsa, Ehl-i Sünnet Kelamında Mehdilik, Fert ve Cemiyet Açısından Mehdilik.
Halk arasında, genelde mucizevî bir şekilde ortaya çıkacağına inanılan "mehdi" fikrinin aslı İslamiyetten çok önceki dinlere, hatta halk inanışlarına, mutemelen haksızlığa uğramış en eski topluluklara kadar uzanmaktadır. Bu düşüncenin Yahudilik ve Hiristiyanlıkta "mesih", İslamiyet'te "mehdi" ismi ile karşımıza çıktığını belirten araştırmacı, ortaya çıkışından günümüze kadar tarihin her döneminde ezilen, hakarete uğrayan Şiilerdeki "mehdi" düşüncesiyle, Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki "mesih" düşüncesi arasında sebep birliğinin yanında motifte de paralellik olduğu ve Ehl-i Sünnet mezhebine ait ilk eserlerde mehdiliğe hiç yer verilmemesine rağmen, h.VII. ve VIII. asırlarda te'lif edilen kitaplarda bu konunun işlendiği sonucuna ulaşmıştır.

Hadislerde Ruhsat Ve Suhulet

Hazırlayan: Cemal Ağral
Yöneten: Prof. Dr. Salih Tuğ
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 114 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1986.
Araştırmanın Amacı
Allah Rasulü'nün "kolaylaştırıcı" ve "müsamahakar" bir tavır ve uygulama içinde olmasının, bütün insanları asırlarca hayrette bırakan fevkalede sonuçlara ulaşmasına vesile olduğunu belirten araştırmacı, Rasulullah'ın uygulamada çok açık gözüken bu temel vasfını İlmî bir yaklaşımla tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kavram ve Boyutları;
I. Bölüm: Sünnette Ruhsat ve Suhulet: İslam Öncesi Arap Toplumunda Dinî Düşünce ve Yaşayış, İslamın Genel Karakteri ve Yaklaşımı, Sünnette Ruhsat ve Suhulet, Sünnette Ruhsat ve Suhuletin Uygulama Alanları ve Suhulet Prensibini Koruma Tedbirleri;
II. Bölüm: Tebliğ ve Eğitimde Suhulet.
Araştırmacı, tebliğ görevine başladığı andan itibaren Hz. Peygamber'in, tedricifik ve kolaylaştırma esaslarına uygun olarak hareket ettiği, gerek dinî esasların belirtilmesinde, gerekse yasaklamaların getirilmesinde bu prensibe uyduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hadislerde Sembolik Dil

Hazırlayan: Metin Panldı
Yöneten: Doç. Dr. Ahmet Demirci
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 86 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1993.

Hadislerde Tevbe

Hazırlayan: Ahmet Sarraoğlu
Yöneten: Yrd. Doç. Dr.Yusuf Ziya Keskin
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 90 s.
Harran Ü.S.B.E., Ş.Urfa, 1996.

Hadisler'e Göre Hz. Peygamber'in Duası

Hazırlayan: Cengiz Çelik
Yöneten: Prof. Dr. Sadık Cihan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 97 s.
O.M.Ü.S.B.E., Samsun, 1996.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadislerden hareketle Hz. Peygamber'in ve ashabının hayatında duanın yeri ve şeklini, dolayısıyla insan hayatındaki önemini tespit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın muhtevası

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır
1. Bölüm: Dua ile ilgili genel meseleler;
2. Bölüm: Hz. Peygamber'in dualarındaki özellikler;
3. Bölüm: Ne zaman dua yapılmalı?
4. Bölüm: Nerelerde dua edilmeli ve kimlerin duaİan makbuldür?
5. Bölüm: Dua ve insan ilişkisi.
Kitap ve Sünnetin ruhuna uygun bir şekilde, istismara fırsat vermeden usullerine uygun olarak yapıldığı takdirde kişinin hem ferdî, hem de sosyal hayatında fevkalade olumlu değişiklikler yapacaktır.

Hadislere Göre Kader Problemi

Hazırlayan: Hacı Musa Bağcı
Yöneten: Doç. Dr. Hayri Kırbaşoğlu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, VII+216 s.
Ankara Ü.S.B.E., Ankara, 1994
Kader problemi, insanın insan olmasından kaynaklanan bir problemdir. Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam öncesi Araplarda ve diğer bir çok kültürde kaderle ilgili münakaşaların meydana gelmesi bunun açık bir delilidir. Bu kültürlerdeki münakaşaların İslam'a yansımış olması gayet tabiidir.
İslam bilginlerinin kader hadislerine bakış açıları ise farklılık arz etmektedir. Mutezile kaderle ilgili rivayetleri reddederken, Şia bizzat masum imamlar yoluyla gelen rivayetleri kabul etmektedir.
Sonuç olarak kaderle ilgili hadislerin insan sorumluluğunu ortadan kaldıran bir düşünceyi telkin ettiği görülmektedir. Kur'an'a göre insan Allah'ın çizdiği sınırlar içersinde serbest ve hürriyeti oranında sorumludur. Bu durumda insan davranışlarında önceden tayin ve tespitin olması imkan dahilinde değildir.

Hadislere Göre Yahudilik Ve Yahudiler

Hazırlayan: Fuat Günel
Yöneten: Doç. Dr. Ömer Faruk Harman
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 196 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.

Hadislere Göre Yöneticilere İtaatin Sınırları

Hazırlayan: İlyas Canikli
Yöneten: Doç. Dr. Hayri Kırbaşoğlu,
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 133 s.
AnkaraU.S.B.E.. Ankara. 1996.

Hadislere Kıssacılıgın Girmesi Ve Menfi Tesirleri

Hazırlayan: Ahmet Uyar
Yöneten: Doç. Dr. Talât Sakallı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 89 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1993.

Hadisler Işığında İnfak ve Tasadduk

Hazırlayan: Necmettin Şeker
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 105 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri.

Hadisleri Bakımından Siyasetnâmeler Ve Eba'n-Necibin En-Nehcu'l-Meslûk Fî Siyaseti'l-Mulûk

Hazırlayan: Veli Atmaca
Yöneten: Doç. Dr. Ali Yardım
Y: Lisans Tezi, basılmamış.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1993.

Hadislere Göre Birr Ve Sıla

Hazırlayan: M. Akif Kılıç
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşid Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 128 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996.

Hadislere Göre Dünya Ahiret Dengesi

Hazırlayan: Orhan Demir
Yöneten: Prof. Dr. M. Ali Sönmez
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 178 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1993.

Hadislerin Işığında Kalbin Değeri

Hazırlayan: Mustafa Öztürk
Yöneten: Prof. Dr. Yaşar Kandemir,
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
MÜ.S.B.E., İstanbul, 1996.

Hadislerin Işığında Toplumda Aile Yapısı Ve Önemi

Hazırlayan: Ahmet Ünal
Yöneten: Doç. Dr. M. Ali Sönmez,
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 127 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1992.

Hadislerin İ'rabı Ve el-Ukberi'nin "İ'rabu'l-Hadisi'n-Nebevı"si

Hazırlayan: Nusrettin Bolelli
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Erkal
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 61+200 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1985.
Araştırmanın Amacı
el-Ukberî'nin, hadislerin i'rabında görülen bazı müşkülleri halletmek üzere "İ'rabu'l-Hadîsi'n-Nebevî" isimli bir eser yazdığını, ancak bugüne kadar kütüphanelerden çıkarılıp okuyucunun istifadesine sunulmadığını belirten araştırmacı, hadislerin i'rabi meselesini ve söz konusu eseri tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dört bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Nahvin Ortaya Çıkışı;
I. Bölüm: Hz. Peygamber'in Fesehati, Lahn, Tashif ve Hadisle İstişhad.
II. Bölüm: el-Ukberî'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri;
III. Bölüm: İ'râbu'l-Hadîsi'n-Nebevî: Kitabın Tavsif ve Tanıtımı, Muhtevası ve Î'rabu'i-Hadis İle İlgili Diğer Eserler;
IV.Bölüm: Metin.

Hadisleri Bakımından Tariku'l-Edeb (Amasyalı Ali B. Hüseyin)

Hazırlayan: Sabrı Çap
Yöneten: Doç.Dr. Ali yardım
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 143 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1990.
Araştırmanın Amacı
Hadis, tefsir ve fıkıh sahasındaki kaynakların hadisleri hakkında pek çok çalışma yapıldığı halde, ahlak, âdâb ve tasavvuf sahasındaki eserlerin hadisleri hakkındaki çalışmaların oldukça az olduğunu belirten araştırmacı, Ali b. Hüseyin el-Amasî'nin XV. asırda kaleme aldığı "Tarîku'l-Edeb"indeki hadislerin kaynaklarını tesbit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ali b. Hüseyin el-Amasî ve Eserleri, Adâbla İlgili Görüşleri: Tarîku'1-Edeb, Üslubu, Muhtevası ve Eser Hakkındaki Çalışmalar;
II. Bölüm: Tarîku'1-Edeb'in Hadislerinin Tahrici;
III. Bölüm: Tarîku'I-Edeb'de Geçen Hadislerin Değerlendirmesi.
İlk devirlerde hadis kitaplarının metoduyla yazılmış âdâb kitaplarıyla, daha sonraki dönemlerde yazılanların usul ve muhteva bakımından bazı farklılıklar gösterdiğini belirten araştırmacı, bir toplumun dinî ve içtimaî yapısını en iyi yansıtan eserlerden birinin de âdâb kitapları olması hasebiyle, kültürümüzün araştırılmasında, kendi tarihimiz içinde kaleme alınmış bu tür eserlerin önemli yeri olduğu; ayrıca Tarîku'l-Edeb'de geçen hadislerden sıhhati şüpheli olanların çok olmadığı, hatta kaynağı tesbit edilemeyen sadece 6 hadisin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hadislerin Mana İle Rivayeti

Hazırlayan: Nihat Yatkın
Yöneten: Doç. Dr. Abdullah Aydınlı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 53 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1992.
Araştırmanın Amacı
Hadisler zaman zaman çeşitli noktalardan tenkide tabi tutulmuşlardır. Bu noktalardan biri de mana ile rivayet edilmiş olmaları ve fıkhı ihtilaflara yol açarak Müslümanlar arasında çekişmelere sebep olmalarıdır. Bu çatışmada mana ile rivayetin rolü ve fıkhî ihtilaflara tesirini tespit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadisin önemi, rivayeti ve sahabe-hadis ilişkisi;
1. Bölüm: Mana ile rivayet; mana ile rivayeti kabul edenlerin ve etmeyenlerin delilleri;
2. Mana ile rivayetin fıkıh ve nahivdeki neticeleri.
Araştırmacı, muhaddislerin ve fukahanın ekserisinin belli şartlar dahilinde mana ile rivayeti kabul ettiklerini ve bu konuda ikna edici delillere sahip olduklarını; mana ile rivayetin fıkıhta neticeyi doğrudan etkilemediği; dilcilerin mana ile rivayet nedeniyle hadisleri kullanmadıklarını tespit etmiştir.

Hadiste Tedriç

Hazırlayan: Fahri Hoşaf
Yöneten: Prof. Dr. Selahattin Polat
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 67 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1993.

Hadis Literatüründe Yaratılış ve Başlangıç,

Hazırlayan: Osman Oruçhan
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1994.

Hadis Literatüründe Mübarek Zaman/Kutsal An Mefhumu Ve Kandiller Örneğinin Tetkiki

Hazırlayan: Salih Özer
Yöneten: Doç. Dr. Hayri Kırbaşoğlu
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1994.
Araştırma bir giriş ve beş bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kutsal ve kutsal zaman kavramlarının sözlük ve terim anlamlan; İslam ve diğer dinlerin bu kavramlara bakış açılan
1. Bölüm: Hz. Peygamber'in mevlidi;
2. Bölüm: Beraat kandili;
3. Bölüm: Regaib kandili;
4. Bölüm: Kadir gecesi;
5. Bölüm: Miraç gecesi.
Sadece Kadir gecesinin değil, Ramazanın tüm gecelerinin kutlanması gerektiğini belirten araştırmacı, Miraç kandili kutlamasının, miracın varlığı tartışma konusu olduğu için, temelsjz olduğunu beyan etmektedir.

Hadis Öğretiminde Medrese Ve Daru'l-Hadislerin Yeri

Hazırlayan: Salih Karacabey
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Selman Başaran
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 198 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1984.
Araştırmanın Amacı
Sağlam inanç temelleri üzerine kurdukları devletleri, altı asır gibi uzun bir zaman yaşayan selefimiz Osmanlının kurmuş olduğu medrese ve sadece hadis tedrisine tahsis edilmiş daru'l-hadis binalarından hala ayakta olanların bulunduğunu, ancak bu müesseselerde hadis öğretiminin nasıl ve ne ölçüde yapıldığı ve ne gibi başarıların elde edildiğinin bilinmediğini belirten araştırmacı, hadis öğretiminde medrese ve daru'l-hadislerin yerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İlk Dönem Hadis Öğretim Yerleri ve Metotları: Hadis Öğrenim Yerleri, Klasik Hadis Öğrenim ve Öğretim Metotları, İmlâ, Hadis İçin Yapılan Seyahatler ve Kadınların Hadis Öğrenimindeki Yeri;
I. Bölüm: Hadis Öğreniminde Medreseler: İlk Medrese Sistemine Geçiş, Osmanlı Medreseleri ve Daru'l-Hadisleri;
II. Bölüm: Daru'l-Hadislerin Kadrosu: Müderrisler ve Yardımcıları, Öğrenciler;
III. Bölüm: Dam'1-Hadislerde Eğitim-Öğretim: Genel Olarak Medreselerde Eğitim-Öğretim, Daru'l-Hadislerde Eğitim-Öğretim, Daru'l-Hadisler Dışındaki Medreselerde Hadis Öğretimi ve Camilerde Hadis Öğretimi.
Osmanlı medrese ve camilerinde, hadis dersinin herhangi bir kitabın başından sonuna kadar okunup izah edilmesi şeklinde yapıldığını belirten araştırmacı, daru'l-hadislerde rivayet ve dirayet ile ilgili konulara daha fazla ağırlık verildiği ve burada okuyacak öğrencilerin de daha alt seviyedeki medreselerde okuma ve hadis okuyup anlayacak kadar bilgi sahibi olma mecburiyetinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hadis Usulü Kaynaklarına Göre Hadis Öğrenim ve Öğretim Adabı

Hazırlayan: İbrahim Hatipoğlu
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemtr
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 139 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
Hadis kaynaklarının, diğer kaynaklardan, karakteristik bazı özellikler ve konulan ele alış tarzından, hadis sahasında çalışanlardan uymalarının istendiği esaslara varıncaya kadar her alanda farklılıklar gösterdiğini belirten araştırmacı, hadis usûlü kaynaklarına göre hadis öğrenim ve öğretim âdabı konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadis Öğretimi İle İlgili Genel Esaslar: Ders Öncesi Hazırlık Adabı, Hocayı ve Talebeyi İlgilendiren Esaslar;
II. Bölüm: Muhaddis İle İlgili Adâb: Muhaddisi İlgilendiren Esaslar, Rivayet ve Öğretimde Uyulması Gereken Esaslar
III. Bölüm: Talebeyi İlgilendiren Esaslar ve Öğrenme Esnasında Uyulması Gereken Esaslar.
İlk devir hadis âlimlerinin uygulamalarıyla delillendirdiği, hadis usûlü kaynaklarına aksetmiş temel prensipleri tespit eden araştırmacı, hadis ehlinin, Hz. Peygamber'in sünnetini yayma düşüncesiyle yapmış olduğu tüm çalışmaların ve tatbik edilen tüm esasların altında yatan hakikatin, Kur'an'ı ve güvenilir bir şekilde intikal etmiş olan sünneti kendi hayatlarında ve çevrelerinde yaşanır hale getirmek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hafız Abdülgani el-Ezdı'nin "el-Ğavamız ve'l- Mübhemat" Adlı Eseri

Hazırlayan: Ömer Boynukahn
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 144 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
Hadislerde isimleri müphem bırakılmış kimselerin isimlerini tespite yönelik olarak yapılan ilk müstakil çalışmanın Hafiz Abdülğânî el-Ezdı'nın "Kitabu'l-Gavâmız ve'1-Mübhemât" isimli eseri olduğunu belirten araştırmacı, bu eseri tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır.
Giriş: Müphem Hadis: Müphem Hadislerin Hadis Edebiyatındaki Yeri ve Müphem Hadisler Konusundaki Eserler;
I. Bölüm: Hafiz Abdülğânî b. Said el-Ezdî: Hayatı, Hocaları. Talebeleri, Eserleri ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: Kitabu'l-Gavâmız ve'1-Mübhemât: Kitabın Tavsif ve Tanıtımı, Tahric ve Tahkik ve Hadislerin Kaynaklara İntikâli.
Araştırmacı, Hafiz Abdülğânî'nin derin ilminin göstergesi olan bu çalışmasında, müphem hadislerin en meşhur örneklerinden 36 hadisteki müphemliği titiz bir araştırmayla belirlemiş olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hakim en-Neysâbûrî Ve Kitâbu Ma'rifeti Ulûmi'l-Hadîs'i,

Hazırlayan: Mustafa Onat
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya,, 1996.

Hanımların Peygamberimize Sorduğu Sorular

Hazırlayan: Mustafa Karabacak
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

el-Hasan b. Sufyan Ve "Kitabu'l-Erbaın" Adlı Hadis Cüzü

Hazırlayan: Mustafa Sares
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 53+47 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, kırk hadis edebiyatının ilk sıralarında yer alan, el-Hasan b. Süfyan'ın te'lif ettiği "Kitabu'l-Erbaîn" adlı hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: el-Hasan b. Süfyan'nın Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: el-Hasan b. Süfyan'nın El-Erbeûn Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı. el-Hasan b. Süfyan'dan Sonraki Rivayeti;
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Ebu'l-Abbas el-Hasan b. Süfyan'nın, güvenilir bir muhaddis olduğunu belirten araştırmacı, cüzündeki 42 hadisten:24'ü Buhari, 28'i Müslim, 25'i Ebû Davud, 27'si Tirmizî, 26'sı Nesâi, 23'ü İbn Mâce, 16'sı Dârimî, 10'u Mâlik ve 32'si Ahmed İbn Hanbel'in kitabında zikredildiği sonucuna ulaşmıştır.

Humeyd et-Tavil Ve Sahifesi

Hazırlayan: Mahmut Kırkpınar
Yöneten: Bröf. Dr. Salih Tuğ
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 57+13 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, ilk dönemlerden itibaren hadislerin yazıya geçirildiğinin vesikaları niteliğindeki "sahife"lerden, h.II. asrın ilk hadis mümessillerinden olan ve hadis rivayetinde üstün vasıflara sahip bulunan muhaddis Humeyd et-Tavîl ve sahifesi konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Sahifeler;
I. Bölüm: Humeyd et-Tavîl'in Hayatı ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: Humeyd et-Tavîl'in Sahifesi: Dış Tanıtımı, Mahiyet ve Muhtevası, Sahifenin Humeyd'den Sonraki Rivayeti ve Râvîlerin Terceme-i Halleri, Sahife Hadislerinin Tahricte Esas Alınan Eserlerdeki Diğer Râvîleri ve Hadislerinin Tasnif Dönemindeki Eserlere İntikâli;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, Humeyd et-Tavîl'in, her ne kadar tedlis tenkidlerine muhatap olmuşsa da, güvenilir bir hadisçi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Huzeyfe b. Yeman Ve Ayet Ettiği Hadisler

Hazırlayan: Cengiz Soysal
Yöneten: Doç. Dr. Bilal Saklan
Y. Lisans tezi, basılmamış, 153 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1994.
Araştırmanın Amacı:
Huzeyfetü'l-Yemânî'nin 'sâhibü'sır' olarak bilindiğini, diğer bir ifade ile Resûlullah'ın kimlerin münafik olduğunu, ileride ne gibi fitnelerin çıkacağını bu sahabeye bildirdiğini belirten araştırmacı, söz konusu olan sahabenin, hayatını ilmini ve rivayet ettiği hadisleri ele almayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Konu ve kaynaklar;
I. Bölüm: Huzeyfetü'l-Yemânî, hayatı, ilmi ve şahsiyeti;
II.Bölüm: Rivayet ettiği hadisler; Fitne ve hadisler.
Araştırmacı, Huzeyfetü'l-Yemânî'nin fitne ve münafikları bilme noktasında özel bir ilme sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Hz. Peygamber'de Milliyet Görüşü

Hazırlayan: Musa Çetin
Yöneten: Prof. Dr. İbrahim Canan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 54 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1993.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, hadislerin ışığı altında Hz. Peygamber'in milliyet görüşünü ortaya koymayı hedeflemiştir.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dört bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Millet ve milliyet görüşlerinin tahlili;
1. Bölüm: Cahiliyye dönemi milliyet anlayışı;
2. Bölüm: İslam'a göre kavim ve kavmiyetçiliğin tahlili, Hz. Peygamber'in bu konudaki tutumu;
3. Bölüm: Kavmin değil kavmiyetçiliğin yasaklanması;
4. Bölüm: Milleti oluşturan unsurlar ve İslam'ın bu husustaki esasları.
Araştırmacı, kavmin insanlar arasında bir üstünlük sebebi olmadığı, ayrı ayrı kabile ve milletlere mensup olan insanların Hz. Peygamber tarafından aynı potada olgunlaştırıldığı ve gayri müslimlerle ilişkilerin de bu mantıkla bir düzene konulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamber'e Mahsus Fiiller

Hazırlayan: Sami Şahin
Yöneten: Doç. Dr. Hayri Kırbaşoğlu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 104 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1992.

Hz. Peygamber'in Çocuklara Davranışları

Hazırlayan: Bekir Demir
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşid Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 166 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.

Hz. Peygamberin Ehl-i Kitab'la İlişkisi

Hazırlayan: Osman Güner
Yöneten: Prof. Dr. Sadık Cihan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 87 s.
O.M.Ü.S.B.E., Samsun, 1991.
Araştırmanın Amacı
Allah Rasulü'nün 63 yıllık hayatının 50 yılhk bir bölümü Mekke'de geçmiştir. İşte bu dönem hakkında çok fazla malumata sahip olmadığımızı ve müsteşriklerin, İslamın kaynağını bu dönemde Allah Rasulü'nün ilişki kurduğu kitap ehline dayandırmaya çalıştıklarını belirten araştırmacı, Mekke döneminde Rasulullah'ın Ehl-i Kitab'la olan ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Arapların Ehl-i Kitab'la İlişkileri: İslam'a Göre Ehl-i Kitab ve Arap Yarımadasındaki Durumları;
I. Bölüm: Araplarda Dinî Durum, Yahudilik ve Hiristiyanlığın Araplar Üzerindeki Etkisi, Ehl-i Kitab'ın Risalet Konusunda Arapları Bilgilendirmesi;
II. Bölüm: Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitab'la İlişkileri: Bi'setten Önceki İlişkiler, Bi'setten Sonraki İlişkiler ve Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitab'a Karşı Tutumu.
Hz. Peygamber'in, yaptığı seyahatlerle, yarımadada yaşayan halkın siyasî, iktisâdı, içtimaî ve dinî durumlarını yakından bildiğini; Varaka ve Zeyd gibi bazı muvahhitlerle ilişkisi olduğunu, ancak iddia edildiği gibi Ehl-i Kitab'a mensup kölelerle Hz. Peygamber'in dikkate fleğer bir ilişki içersinde olmadığım belirten araştırmacı, Mekke dönemini dikkate alarak, Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitab'a karşı takındığı tavrı belirlemenin mümkün olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamberin "En Üstün" Diye Niteledikleri

Hazırlayan: Adem Yerinde
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 339 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, J992.

Hz. Peygamberin Hadislerinde Fitne Kavramı

Hazırlayan: Ali Çelik
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 104 s. 1
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
İnsanlığa dünya ve ahiret saadetini vaad eden Hz. Peygamber'in, bunun yolunu çizdiğini, bütün sıkıntı ve tedirginliklerin sebeplerini, doğuracağı kötü sonuçlan ve ondan kurtuluş çarelerini sünneti seniyyelerinde tek tek açıkladığını belirten araştırmacı, Hz. Peygamber'in hadislerinde fitne kavramını tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Fitnenin Tanımı, Hadis Kitaplarında Fitne Hadisleri ve Anlatım
Tarzı, Fitneyi Doğuran Sebepler, Fitnenin Çeşitleri ve Özellikleri
II. Bölüm: İstikbalde Ortaya Çıkacak Fitneler: Kıyamet Alametleri. İç Karışıklıklar ve Zuhur Edecek Fitneler;
III. Bölüm: Fitneye Karşı Alınacak Tedbirler: Ferdin Alması Gereken Tedbirler, Toplumun (Devletin) Alması Gereken Tedbirler ve Fitne Hakkındaki Hadislerin Fıkhı Yönü.
Fitne kavramını. Hz. Peygamber'in hadisleri çerçevesinde değerlendirmeye, çalışan araştırmacı, fitnenin başta gelen sebepleri arasında "cehalet" ve "dinî hayatın zayıflaması"nın olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hz. Peygamberin Hadislerinde Mucize,

Hazırlayan: Halil fankuş
Yöneten: Yrd. Doç. Dr.Yusuf Ziya Keskin
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 91 s.
Harran Ü.S.B.E., Ş.Urfa, 1996.

Hz. Peygamber'in Hadislerinde Sihir

Hazırlayan: Üzeyir Yıldırım
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 99 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993.

Hz. Peygamberin Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi

Hazırlayan: Selçuk Coşkun
Yöneten: Doç. Dr. Abdullah Aydınlı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 116 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1991.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Hz. Peygamber'in sünnetinde yetişkinlerin eğitiminin nasıl yapıldığını ortaya koymayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Eğitimin Lügat ve Istılah Manası, Eğitim Öğretim Münasebeti ve Bunun Önemi;
I. Bölüm: Yetişkinlerin Eğitimi: Yetişkin, İnsanın Hayat Devreleri ve Yetişkinlerin davranışlarını Etkileyen Amiller;
II. Bölüm: Eğitim Usulleri
III. Bölüm: Eğitim Programları: Okuma-Yazma, Dil Eğitimi, Sağlık Eğitimi, Askerî Eğitim ve Meslekî Eğitim.
Hz. Peygamber'in yetişkinlere yönelik eğitim programının bunlarla sınırlı olmadığını, bunların sadece genel manada eğitim programları olduğunu belirten araştırmacı, Hz. Peygamber'in, eğitim açısından ilk muhatabının yetişkinler olduğuna dikkat çekmektedir.

İbn Abdi'l-Ber Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Nevzat Tartı
Yöneten: Doç. Dr. S. Kemal Sandıkçı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 132 s.
O.M.Ü.İ.F.D., Samsun, 1994.
Araştırmanın Amacı
İmam Malik'in Muvatta'ının önemli şerhlerinden et-Temhid; Muvatta'da yer alan müsned, mürsel ve munkatı türünden hadislerin sıhhatlerini ve ravilerin güvenilirliğini göstermek amacıyla İbn Abdilber tarafından yazılansahasının eh önemli eseri sayılan bir hadis ve aynı zamanda bir Şafii Fıkıh Ansiklopedisi kabuledilen bu eseri tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma İbn Abdilber in hayatı, yetişmesi, çevresi hakkında bilgi verilmekte. İbn Abdilber'in eserde kullandığı yöntem irdelenmekte. Ansiklopedik bir özelliğe de sahip olan et-Temhid'de yer alan hadisler ve İbn Abdilber.

İbn Affan el-Amiri Ve 'el-Emali Ve'1-Kıraa'sı

Hazırlayan: Faruk Koçak
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Erkal
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 34+13 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1985.
Araştırmanın Amacı
Peygamberimiz devrinde sahifelere yazılan hadisler, daha sonraları emâlî meclislerinde yazılmaya devam edilmiştir. İmlâ, şeyhin talebelerine hadis yazdırması şeklinde tanımlanır. İşte bu sistemle meydana getirilen eserlere Emâlî dendiğini belirten araştırmacı, İbn Affan el-Amirî'nin "el-Emâlî ve'l-Kırâa" adlı eserini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Öğrenme ve Öğretme Metodları, İmlâ Metodu;
I. Bölüm: Hasan b. Ali b.. Affan el-Amirî'nin Hayatı ve Eserleri;

II. Bölüm: el-Emâlî ve'l-Kırâa: Emâlî Türü Eserlerin Özellikleri, el-Emâlî ve'1-Kırâa'nın Bu Eserler Arasındaki Yeri, Nüshaları, Hadislerin Tahrici ve el-Emâlî ve'1-Kırâa'nın Metni.

İbn Hacer Ve Fethu'l-Bârî'deki Metodu

Hazırlayan: A. Emin Seyhan
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1995.

İbn Hıbban ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Yüksel Çelik
Yöneten: Prof. Dr. Selahattin Polat
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 115 ş.
E.Ü-.S.B.E., Kayseri, 1993.

İbn Huzeyme Ve Sâhih'i

Hazırlayan: Enbiya Yıldırım
Yöneten: Doç. Dr. M. Ali Sönmez
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 104 s.
U.O.S.B.E., Bursa, 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, M. Mustafa el-A'zamî tarafından 1975 yılında neşredilinceye kadar, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde varlığı dahi bilinmeyen, İbn Huzeyme'nin Sahih'ini ilim âlemine tanıtmayı amaçlamıştır. **Araştırmanın Muhtevası**
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İbn Huzeyme Dönemi Abbasiler Tarihi, İlmî Çalışmalar ve Fikrî Faaliyetler;
I. Bölüm: İbn Huzeyme'nin Hayatı, İlmî Yönü, Şahsiyeti ve Alimlerin Onun Hakkındaki Görüşleri;
II. Bölüm: Sahih İle İlgili Genel Bilgiler: Sahih'in Yazma Nüshası, Muhakkik M. Mustafa el-A'zamî'nin Sahih'e Katkıları, İbn Huzeyme'nin Sahih'inde Adları Geçen Hocaları ve Râvîleri, Sahih'in Muteberlik Deresi ve ibn Huzeyme'nin Sahih'inden İstifadeyle Hazırlanmış Kitaplar;
III. Bölüm: Sahih'in Tetkiki: Kitapların Muhtevası, Sahih'teki Bablann Tetkiki, Senetlerin Tetkiki, Hadis Tekerrürü. İbn Huzeyme'nin Te'lifciliği, Hadislerde kasdedilen Manaya Açıklık Getirmesi, Müphemliği Kaldırması ve İbn Huzeyme'nin Başka Hadis Kitaplarıyla Karşılaştırmalara Girmesi.
İbn Huzeyme, ehl-i sünnet ile ehl-i bid'at arasında şiddetli fikrî.tartışmaların yapıldığı bir dönemde, kelam ilmindeki otoritesiyle kendini göstermiştir. Sahih'ini diğer kitaplardan ayıran özelliğinin bab başlıkları olduğunu belirten araştırmacı, müellifin, hadislerin sıhhati konusunda çok hassas davrandığı, zayıf gördüğü sened hakkında mutlaka açıklamada bulunduğu ve Sahih'in sıhhat açısından vasat derecede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İbnü'Türkmeni'nin Bevhaki İle Hadis Sahasındaki İlişkileri,

Hazırlayan: Adem Dölek
Yöneten: Prof. Dr. Ali Toksan
Y. Lisans Tezi. basılmamış. I 1 7 s,
E.Ü.S.B.H., Kayseri. 1992.

İbrahim b. Abdüssamed el-Haşimi Ve "el-Emali" İsimli Hadis Cüzü

Hazırlayan: Mustafa Karataş
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 55+57 s.
M.Ü.S.B.E.. İstanbul. 1989.
Araştırmanın Amacı
Sünnet, dinin ayrılmaz bir rüknüdür. Bu nedenle onun, ezber ve yazıyla gelecek nesillere intikal ettirilmesi gerekirdi. İşte bu inceliği idrak etmiş olan ashab, tabiûn ve onlardan sonraki nesiller hadisleri yazmak ve bir araya getirmek suretiyle yüzlerce sahife, cüz, hatta kitapların malzemesini bırakmış olduklarını belirten araştırmacı, h. IV. asır eserlerinden biri olan İbrahim b. Abdüssamed'in "el-Emâlî" adlı cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Cüzler ve Emâlî Sistemi;
I. Bölüm: İbrahim b. Abdissamed el-Hâşimî'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti:
II. Bölüm: İbrahim b. Abdüssamed el-Hâşimî'nin "el-Emâli" İsimli Hadis Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve İbrahim b. Abdüssamed'den Sonraki Rivayeti;
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, İbrahim b. Abdissamed'in. bazı kimseler tarafından tenkit edilmekle beraber, pek çok hadis âlimince sika kabul edildiği ve cüzünde muhtelif konularla ilgili 111 hadis bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

İbrahim b. Sa'd Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Saadettin Ekinci
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 164 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1996.

İhyau Ulûmiddîn'deki Hadislerin Tahrici,

Hazırlayan: Kadir Paksoy
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. H. H.Tunçbilek
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 81 s.
HarranÜ.S.B.E., Urfa, 1995.

İlelü'l-Hadis İlmi

Hazırlayan: Ayhan Tekineş
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 84 s.
M.Ü.S.B.E., istanbul, 199i.
Araştırmanın Amacı

Sünnetin korunmasını ve sünnet malzemesine farklı bilgilerin karışmasını önlemeyi amaçlayan "Hadis Tenkidi İlmi"nin önemli bir branşı da sika hadis râvîlerinin hatalarını inceleyen İlelü'l-Hadis ilmidir. İlelin hadis usûlü kaynaklarında, hadis ilimlerinin bir nev'i olarak tetkik edildiğini belirten araştırmacı, bir ilim disiplini olarak ilelü'l-hadİs konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Tenkidi: Tenkit Fikrinin Ortaya Çıkışı, Tenkidin Tarifi ve Dinî Delili;
I. Bölüm: İlelü'l-Hadis Kavramı, Hadis Tenkidinin Tarihçesi ve İlelü'l-Hadis İlminin Doğuşu;
II. Bölüm: İlelin Sebepleri, Tesbiti ve Çeşitleri;
III. Bölüm: İlel Edebiyatı: Klasik Dönem İlel Edebiyatı ve Muahhar Dönem İlel Edebiyatı.
İlelin h. IV. yüzyıldan sonra kıymetini kaybettiğini belirten araştırmacı, günümüzde tarih tenkidciliği ve metedoloj isinin özel bir önem kazandığı, buna paralel olarak da Cerh ve Ta'dil İlminin üzerinde durulduğu, oysaki ilelin, tarih ve diğer naklî ilimlere uygulanabilirliğinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İmam Birgivi ve Sünnet

Hazırlayan: Selahattin Yücel
Yöneten: Yrd. Doç. Dr.Tevhit Bakan
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 86 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1995.
Araştırmanın Amacı
İmam Birgivi kendi döneminde sünneti daima ön planda tutan ve bu hususta bidatlara karşı amansız bir mücadele veren bir Osmanlı alimidir. Onun bu güne kadar tefsir ve Arap dilindeki metodu araştırılmış, ancak üzerinde fazla durmasına rağmen Sünnet konusundaki görüşlerinin tetkik edilmediğini belirten araştırmacı, işte bu açıdan İmam Birgivi'yi ele almayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İmam Birgivi'nin hayatı, eserleri;
1. Bölüm: Sünnet ve Sünnetin İslam'daki Önemi;
2. Bölüm: İmam Birgivi'ye göre sünnet;
3. Bölüm: İmam Birgivi'nin sünnete uygun görüşleri, etkilendiği ve etkilediği ulema.
Araştırmacı, h.929'da doğup 989'da vefat eden İmam Birgivi'nin elliyi aşkın esere sahip olduğu, itikadi ve ameli konularda eksiklik veya artırmayı bidat olarak kabul ettiği; şeriata ters olmayan örf, adet ve teknikle ilgili sonradan icat edilen şeyleri bidat olarak görmediği; eserlerinde hemen hemen her konuda delil olarak hadis rivayet etmeyi prensip haline getirdiği, ancak muhtevaya önem vererek hadislerin teknik yönünü ihmal ettiği, hadis külliyatı dışında bulunan bazı zayıf, hatta uydurma olma ihtimali bulunan hadisleri de delil olarak kullandığı sonucuna ulaşmıştır.

İmam Beyhaki, Hayatı, Eserleri Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: İbrahim Soyak
Yöneten: Doç. Dr. Ahmet Demirci
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 94 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1993.

İmam Hatip Liselerinde Okutulmakta Olan Hadis Dersi Programının Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Ali Akdoğan
Yöneten: Hüseyin Peker
Y. Lisans Tezi, basılmamış,
O.M.Ü.İ.F.D
Araştırmanın Amacı
İmam Hatip Liselerinde okutulmakta olan Hadis dersi programını, öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak incelemek ve programın geliştiril-mesine yönelik öneriler hazırlamak amaçlanmıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma verilerinin toplanması için iki farklı anket hazırlanarak bu anketlerden birisi 1993-1994 öğretim yılında 8 farklı okulda görev yapan 50 branş öğretmenine; diğer anket ise sosyo-ekonomik bakımdan farklı olduğu tahmin edilen 4 ayrı okulda öğrenim gören 300 öğrenciye uygulanarak elde edilen bulgular kişisel ye programa ilişkin bulgular olmak üzere öğretmen ve öğrenci açısından incelenmiştir.
Araştırmacı bu çalışması ile İmam Hatip Liselerinde okutulan Hadis dersinin genel durumunu belirleyerek, yorumlamış ve bazı önerilerde bulunmuştur:
1- Hadis ders programları için yeni metodlar geliştirilmelidir.
2- Hadis ders programlarının diğer ders programları ile desteklenmesi sağlanmalıdır.
3- Sınıf mevcutları normal düzeyde tutulmalıdır.
4- Programın denetlenmesi ve gerekli rehberliğin yapılması sağlanmalıdır.

İnançlar Açısından Gelecek Zaman Hadisleri

Hazırlayan: Hülya Türk
Yöneten: Prof. Dr. M. Saim Yeprem
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 60 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1994.

İsmail b. Ca'fer Ve Cüzü

Hazırlayan: Zekeriya Tüfekcioğlu
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 64+52 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
İlk yazılı hadis vesikaları olma özelliğini taşıyan "sahife" ve "cüz'lerin hadis edebiyatının oluşmasına büyük katkıları olduğunu belirten araştırmacı, cüzlerin güzel bir örneği olan İsmail b. Ca'fer'in cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: H. II. Asır Hadis Edebiyatında Cüzler;
I. Bölüm: İsmail b. Ca'fer b. Ebî Kesir'in Hayatı ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: İsmail b. Ca'fer b. Ebî Kesir'in Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, Cüzün İsmail b. Cafer'den Sonraki Rivayeti;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, h. II. asır Medine kân ve muhaddislerinden olan İsmail b. Cafer'in "el-Cüz'ü'l-Evvel" diye bilinen cüzünün ilk bölümündeki 134 hadisten, 39'unun Buharı, 75'inin Müslim, 42'sinin Ebû Davud, 51'inin Tirmizî, 56'sının Nesâi, 35'inin İbn Mâce, 42'sinin Mâlik, 56'sının Dârimî ve 106'sının Ahmed ibn Hanbel tarafından rivayet edildiği sonucuna ulaşmıştır.

İsmail b. Nuceyd es-Sülemi Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Hamdi Taşar
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. lisans Tezi, basılmamış, 117 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1991.
Araştırmanın Amacı
Hadislerin yazı ile tesbit edildiğini gösteren cüzlere, ashab döneminden itibaren rastlanmaktadır. Cüzler, sahabeden veya daha sonra gelen birinden rivayet edilen hadislerin veya bir mesele hakkındaki hadislerin bir araya toplanmasıyla meydana gelen eserler olduğunu belirten araştırmacı, birinci guruba giren İbn Nuceyd'in cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: İsmail b. Nuceyd es-Sülemî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: İsmail b. Nuceyd es-Sülemî'nin Hadis Cüzü:Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, es-Sülemî'den Sonraki Rivayeti ve es-Sülemî'nin Cüzde Adı Geçen Hocaları;
III. Bölüm: Tahric ve Tahkik.
Araştırmacı, İsmail b. Nuceyd es-Sülemî'nin sika bir muhaddis olduğu ve cüzünde bulunan 62 hadisten 57 tanesinin Kütübü't-Tis'a'da yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

İsmail Hakkı Bursevî'nin Kırk Hadis Şerhi Traskripsiyonu Ve Hadislerin Tahric Ve Tenkidi, (Son 20 Hadîs)

Hazırlayan: Ayşe Gültekin
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

İstiaze Hadisleri

Hazırlayan: Abdullah Önal
Yöneten: Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 229 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996.

Kadı Ebu İshak b. İsmail el-Ezdi Ve "Kitabu Fadli's-Salati Ale'n-Nebi" Adlı Hadis Cüzü

Hazırlayan: Alican Tatlı
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 60+53 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1989.
Araştırmanın Amacı
Hadislerin yazı ile tesbit edildiğini gösteren cüzlere, ashâb döneminden itibaren rastlanmaktadır. Cüzlerin, sahabeden veya daha sonra gelen birinden rivayet edilen hadislerin bir araya toplanmasıyla veya herhangi bir mesele hakkındaki hadislerin derlenmesiyle meydana geldiğini belirten araştırmacı, ikinci türden olan kadı Ebû İshak İsmail el-Ezdî'nin "Kitabu Fadli's-Salât ale'n-Nebi" adlı cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ebû İshak İsmail el-Ezdî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Ebû İshak İsmail el-Ezdi'nin Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, Ebû İshak İsmail el-Ezdî'den Sonraki Rivayeti ve Rivayet Edenler;
III.Bölüm: Metin, Mukabele ve Tahric.
Araştırmacı, müellif hakkında ciddî bir ta!n bulunmadığını, yanı sika olduğunu ve cüzündeki 104 hadisten 8'inin Buhârî, 10'unun Müslim, Ebu Davud, 21'inin Nesâî, 19'unun Tirmizî, 18'inin İbn Mâce, 5'inin İmam Malik, Dârimî ve 47'sini Ahmed İbn Hanbel tarafından rivayet edildiği sonucuna ulaşmış.

Kasım B. Kutlubuga'nın Hayatı, Eserleri Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Mustafa Yeşil
Yöneten: Doç. Dr. Nevzat Aşık
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir. 1992

Kitabu'l-Libas Ve Hadis Literatüründeki Yeri

Hazırlayan: Muhittin Uysal
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 325 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1992.

Kıtabu'l-Mahzun Fî Ilmi'l-Hadis

Hazırlayan: Ali Vasfi Kurt
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, Basılmamış, 40+240 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.
Araştırmanın Amacı
Hadis ilimlerinin en önemli kısımlarından olan İlmü'r-Ricalle ilgili eserlerin önemi çok büyüktür. Râvîler üzerine yapılan çalışmalar, onların rivayetlerinin de bilinmesini gerekli kıldığından, hadis ricalini ve tabakalarını bilmenin, hadisi bilmekle eşdeğerde tutulduğunu belirten araştırmacı, meçhul râvîlerin bilinmesini kolaylaştıracak olan, Ebu'1-Feth el-Ezdî'nin "Kitabu'l-Mahzûn fi Ilmi'l-Hadis" adlı eserini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Ebu'1-Feth el-Ezdî'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: Kitabu'l-Mahzûn fi İlmi'l-Hadîs: Nüsha Tanıtımı, Muhtevası, Hadis İlmindeki Yeri ve Önemi;
III.Bölüm: Metin, Tahkik ve Tahric.

Kur'an'ı Kerim'in Fazileti İle İlgili Hadisler

Hazırlayan: Mehmet Özcan
Yöneten: Doç. Dr. Mücteba Uğur
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 136 s.

Ankara Ü.S.B.E., Ankara, 1993.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Kur'an-ı Kerim'in fazileti ile ilgili hadisleri değerlendirmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma, bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Konunun amacı,metotları, Fedail kelimesinin anlamı ve hadis literatüründekİ yeri.
1. Bölüm: Kur'an'ın Fazileti ile ilgili hadisler.
2. Bölüm: Surelerin fazileti ile ilgili hadisler ve bunların tefsirlerdeki durumları. Kur'an-ı Kerim'in fazileti ile ilgili hadis uydurma sebepleri ve mevzu rivayetlerin ortak özellikleri.
Araştırmacı Sünenlerde geçen rivayetlerin bir kısmının uydurma olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kurtubî Ve Hadis Metodu

Hazırlayan: Mehmet Durmuş
Yöneten: Doç. Dr. M. Ali Sönmez
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 95 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1993.

Leys b. Sa'd Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: Hasan Cirit
Yöneten: Yrd. Doç.Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 84+55 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1988.
Araştırmanın Amacı
Hadislerin, Hz. Peygamber devrinden itibaren yazı ile tesbit edildiğini ve hadis edebiyatının ilk mahsullerini sahife ve cüzlerin oluşturduğunu belirten araştırmacı, cüzlerin mühim bir örneğini teşkil eden Leys b. Sa'd'ın Hadis Cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Sahife ve Cüzler;
I. Bölüm: Leys b. Sa'd'ın Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Leys b Sa'd'ın Hadis Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve Leys b Sa'd'dan Sonraki Râvîleri:
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, tâbiûn âlimlerinden sonra Mısır'da yetişmiş olan Leys b Sa'd'ın güvenilir bir muhaddüs olduğum rivayetlerinden 29'u Buharı, 79'u kütübü's Sitte. Muvatta. Sünen-i Dârimî ve İbn Hanbel'in Müsned'inde yer aldığı: ayrıca cüzdeki hadislerin büyük çoğunluğunun sahabe râvîsinden itibaren. Leys b Sa'd'a yazılı metinler halinde intikal ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Miraç

Hazırlayan: Metin Özdemir
Yöneten: Prof. Dr. Hüseyin Atay
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 11+128 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara. 1994
Araştırma, bir girişle beş bölümden oluşmaktadır:
1.Bölüm: Miracın lügat ve terim anlamları:
2. Bölüm: Hadisçilerin Miraç olayını anlatışları;
3. Bölüm: Müfessirlerin Miraca bakış açıları;
4. Bölüm: Miraç nazariyesinin akla göre imkanı;
5. Bölüm: Tasavvufçuların olayı değerlendirmeleri.
Araştırmacı. Kur'an'da ısrarla Hz. Peygamberin bir beşer oluşu üzerinde durulduğunu hatırlatarak, ona meleki bir takım sıfatlar yakıştırmanın k'ur'an açısından mümkün olmadığın! ifade etmiş ve miracı bu noktayı göz önünde bulundurarak değerlendirmenin doğru olacağını belirtmiştir.

Mehamili Ve "Kitabu'd-Dua" İsimli Hadis Cüzü

Hazırlayan: M. Sabri Akın
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 81 +28+83 s.
M.Ü.S.B.E. İstanbul. 1990.
Araştırmanın Amacı
İlk asırlarda yazılmaya başlanan cüzler, daha ziyade III. asırdan itibaren ortaya çıkmaya başlamış ve binlerce cüz telif edilmiştiir. Cüzler değişik konulardaki hadisleri ihtiva etlikleri gibi. muayyen bir konuya da tahsis edildiğini belirten araştırmacı, ikinci türün en güzel örneğini teşkil eden el-Mehâmilî'nin "Kitâbu'd-.Dua" isimli hadis eü/ünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Dua Mefhumu:
I. Bölüm: el-Mehâmilî'nin Hayatı Eserleri ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: el-Mehâmilî'nin Cüzü (Kitâbu'd-Dua): Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve el-Mehâmilî'den Sonraki Rivayeti:
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, Ebû Abdullah el-Hüseyin b. İsmail el-Mehâmilî'nin sika bir muhaddis olduğu; cüzünde toplam 87 hadis bulunduğu ve bu hadislerin hepsinin de, Hz.Peygamber'in yolculuğu boyunca yaptığı dualarla ilgili olup, Kütübü't-Tis'a ve diğer muteber hadis kitaplarında bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mevkuf Hadisler Ve Değeri

Hazırlayan: M. Ali Büyükkara
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 100 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1993.

Mevkuf Hadisler Ve Delil Olma Yönünden Değeri

Hazırlayan: Muhammed Yılmaz
Yöneten: Doç. Dr. Nevzat Aşık
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1994.

Muhammed b. Mahled Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: İhsan Ökkes
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 66+48 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
H. III. asır hadis edebiyatının en parlak dönemidir. İlk asırlarda yazılmış olmakla beraber, daha fazla III. asırdan itibaren gelişen cüzlerin, bu parlak dönemi oluşturan âmillerden olduğunu belirten araştırmacı, ömrünün çoğunu h. III. asırda, geri kalanını da IV. asrın ilk çeyreğinde yaşayan Muhammed b. Mahled'in hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Cüzler;
I. Bölüm; Muhammed b. Mahled'in Hayatı. Eserleri ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: Muhammed b. Mahled'in Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı. İbn Mahled'den Rivayeti ve Cüzdeki Hadislerin Hadis Edebiyatına İntikali;
III. Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, Muhammed b. Mahled'in sade birhayat yaşayan güvenilir bir muhaddis olduğu, cüzünde muhtelif konularla ilgili 87 hadis bulunduğu ve bu hadislerin çok azı müstesna. Kütübü't-Tis'a'da rivayet edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Muhkem Ve Müteşabih Hadisler Ve Açıklama Yolları

Hazırlayan: Mehmet Akyüz
Yöneten: Prof. Dr. A. Osman Koçkuzu,
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 117 s.
S.Ü.S.B.E.. Konya, 1992.

Muhyiddin En-Nevevi'nin Hayatı, Eserleri Ve Sahih-i Müslim Şerhindeki Metodu

Hazırlayan: Yakup Koçyiğit
Yöneten: Doç. Dr. Ramazan Ayvallı
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 97 s.
S.Ü.S.B.E.. Konya. 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, h. VII. asrın velûd müelliflerinden biri Olan Ebû Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî'yi ve Müslim şerhindeki metodunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Nevevî'nin Yaşadığı Asır: Siyasî Çevre ve İlmî Hayat;
I. Bölüm: Nevevî'nin Şahsi Hayatı, ilmî Hayatı ve Dinî Durumu;
II. Bölüm: Nevevî'nin Hadis İmindeki Yeri ve Eserleri;
III. Bölüm: Sahih-i Müslim Nüshaları ve Nevevî'nin Nüshası, Sahih-i Müslim Şerhinin Özellikleri, Metodu, Sahih-i Müslim Şerhi Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Sahih-i Müslim Şerhinin Baskıları.
Araştırmacı, Ebû Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî'nin. akaidde Ehl-i Sünnet, amelde ise Şâfi mezhebinden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

el-Mutayyen Ve Hadis Cüzü

Hazırlayan: M. Akif Özkiraz
Yöneten: Doç Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 48+26 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1988.
Araştırmanın Amacı
İlk yazılı hadis vesikaları olma özelliğini taşıyan "sahife" ve "cüz"lerin hadis edebiyatının oluşmasında büyük katkıları vardır. İlk asırlarda yazılmaya başlanmış olmasına rağmen, daha ziyade III. asırdan itibaren cüzlerin ortaya çıktığını ve binlerce cüz te'lif edildiğini belirten araştırmacı, Ebû Ca'fer Muhammed b. Abdullah b. Süleyman el-Mutayyen el-Hadramî el-Kûfi'nin Cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatında Cüzler;
I. Bölüm: el-Mutayyen'in Hayatı ve İlmî Şahsiyeti;
II. Bölüm: el-Mutayyen'in Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve el-Mutayyen'den Sonraki Rivayeti;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, el-Mutayyen'in güvenilir bir muhaddis olup, tahricini yaptığı 41 hadisin, başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, Kütübü't-Tis'a ve muteber hadis kitaplarında bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mutezilenin Hadis Görüşleri

Hazırlayan: Tevhit Bakan
Yöneten: Prof. Dr. İbrahim Canan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 98 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1987.
Araştırmanın Amacı
Mutezile mezhebi üzerine batıda ve İslam âleminde bir hayli araştırma yapılmış olmasına rağmen, hadisle alakalı görüşlerine dair müstakil bir çalışmanın yapılmadığını belirten araştırmacı, Mutezilenin hadisle alakalı görüşlerini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Mutezile Mezhebinin Ortaya Çıkışı ve Çıkış Nedenleri;
I. Bölüm: Akıl Nakil Meselesi;
II. Bölüm: İlk Dönem Mutezilesinin Hadislere Bakışı, Haberin Taksimi, Mutezilenin Beş Usûlü, Prensiplerine Uyan ve Uymayan Hadislerde Mutezilenin Görüşleri, İnanç Konusunda Kabul Ettiği Hadisler, Tevekkül Meselesi ve Son Dönem Mutezilesinin Amele Taalluk Eden Hadisleri Kabulü.
Mutezile mezhebinin, hadisi kabul edip etmediği konusunda birbiriyle çelişik görüşlerin olduğunu belirten araştırmacı, bunun nedeninin, konunun tarihi seyri içersinde ele alınmaması ve mezhebin bazı hususiyetlerinin göz önünde bulundurulmaması olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Muhammed Zahid el-Kevseri, Hayatı, Eserleri, Fikirleri Ve Hadisciliği

Hazırlayan: M. Emin Özafşar
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 233 s.

AnkaraÜ.S.B.E., Ankara. 1989
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Türk Milletinin içinden çıkardığı değerli şahsiyetlerden biri olan Muhammed.Zâhid el-Kevserî'yi toplumumuza tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu dört bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin Yaşadığı Dönemin Siyasî, Fikrî ve Kültürel Açıdan Genel Değerlendirmesi;
II. Bölüm: Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin Hayatı: Türkiye Dönemi ve Mısır Dönemi;
III. Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin İlmî Şahsiyeti: Hocaları, Talebeleri, Eserleri ve Çeşitli Yönleriyle Zâhid el-Kevserî;
IV. Bölüm: Kur'an, Hadis, Fıkıh ve Kelam Sahasındaki Çalışmaları ve Bazı Mütalaaları.
Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin, en belirgin özelliğinin akliliği ve illî yani nedensel düşünmesi olduğunu belirten araştırmacı, onun genelde "vakıa"dan hareket etmesine rağmen bazen "ideal"den hareket ettiği kanaatine ulaşmıştır.

Musa Carullah Bigi, Hayatı, Fikirleri Ve Eserleri

Hazırlayan: Mehmet Görmez
Yöneten: Prof. Dr. M. Said Hatipoğlu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 150 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1989.
Araştırmanın Amacı
Musa Cârullah Bigi, son asır Türkistan ilim dünyasının tanınmış simalarmdandır. Çile ve meşekkat dolu 74 yıllık hayatmda verdiği irili ufaklı 120 kadar eserinin, onun ilmî kudretinin ölmez şahidi olduğunu belirten araştırmacı, sadece yaşadığı bölgede değil, bütün islam âleminde şöhret bulan bu âlimi toplumumuza taifitmayi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
1. Bölüm: Ana Hatlarıyla Musa Cârullah Bigi'nin Yaşadığı Asır;
II. Bölüm: Musa Cârullah Bigi'nin Yetiştiği Çevre, Kazan Türkleri ve Kazan Yurdu;
III. Bölüm: Musa Cârullah Bigi: Hayatı, İlmî Şahsiyeti, Fikirleri ve Eserleri. Musa Cârullah Bigi'nin, sadece Rusya Müslümanları arasında değil, diğer islam ülkelerinde de şöhret bulan bir islam âlimi ve fikir adamı olduğunu belirten araştırmacı, onun islamî ilimlerde kalem oynatmadığı saha kalmadığı, özellikle Kur'an ilimleriyle meşgul olduğu ve 120 kadar eserinden 100 kadarının kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Musa Carullah'ın Hatun Adlı Kitabı Işığında İslam Kadını

Hazırlayan: Semra Ulaş
Yöneten: Doç. Dr. Mücteba Uğur
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 266 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı 'Kadın meselesini' tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
1. Bölüm: Musa Cârullah ve Fikirleri.
2. Bölüm: Çeşitli din ve edebiyatlarda kadın meselesi.
3. Bölüm: İslam'da kadın ve aile.
4. Bölüm: Kadının sosyal, siyasal ve ekonomik hakları.
5. Bölüm: Aile hukuku, evlenme, boşanma, çok kadınla evlilik.
6. Bölüm: Örtü meselesi. Musa Carullah'a göre Kur'an'daki örtü, maddi değü manevi örtüdür. Yani iffet örtüşüdür- Bu bölümde iffet konusu da detaylı olarak incelenmektedir.
Araştımanın Hatun adlı kitapla sınırlı kalmadığını belirten araştırmacı, Kur'an dışında Tevrat ve İncil'e de "müracaat etliğini, böylece ilahi dinler arasında bir mukayese imkanı doğduğunu belirtmektedir.

Mütevatir Hadisler Ve Meseleleri

Hazırlayan: Bilal Saklan
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 147 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1986.
Araştırmanın Amacı
"Mütevatir" ile ilgili müstakil bir çalışmaya tesadüf edemediğini, bu konudaki çalışmaların daha çok miitevatir hadislerin derlenmesi şeklinde olduğunu belirten araştınnacı, mütevaîir hadisler ve meseleleri konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Haber: Lugatta ve İstılahta Haber ve Kısımları;
I. Bölüm: Mütevatir Haberler: Tarifi, Şartları, İfade Ettiği İlim Açısından Mütevatir, Kısımları. Miktarı ve Hükmü;
II. Bölüm: Mütevatir Hadislerle İlgili Eserler;
III.Bölüm: Mütevatir Hadis Metinleri.
Hadisler ve genel anlamda haberler, şüyu' bakımından mütevatir ve âhad şeklinde taksim edilmiştir. Mütevatir haberin zan ifade edip, kalbe itmi'nân vermediğini söyleyenler olmuşsa da cumhurun, kesin bilgi ifade ettiğinde müttefik olduğunu belirten araştırmacı, bu kesin bilginin nev'i hakkında, zaruri veya nazarî şeklinde ihtilaflar çıkmışsa da bunların tamamen lafzı anlaşmazlıklar olup, mütevatir haberin kesin bilgi ifade etmesine engel teşkil etmediği sonucuna ulaşmıştır.

Nasihatin Dindeki Yeri Ve Hz. Peygamberin Nasihatleri,

Hazırlayan: Şemseddin Kırış
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Küçük, Raşid
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 80 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1994.

en-Nasih Ve'1-Mensuh fi'1-Hadis, Ahmed b. Mühammed b. Hamed b. el-Muhtar er-Razi

Hazırlayan: Ahmed Kudsî
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 185 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1987.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Ahmed er-Râzi'nin "en-Nâsih ve'1-Mensuh fi'1-Hadis" adlı yazma eserini tahric edip, ilim âlemine tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I.Bölüm: Ahmed er-Râzi;

II. Bölüm: en-Nâsih ve'1-Mensuh fi'l-Hadis Adlı Eser;
III. Bölüm: Nâsih Mensuh Bilgisi ve Tahricli Edisyon Kritik Çalışması.

Nikah Konusundaki Hadisler

Hazırlayan: Ahmet Ay
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.

Osmanlı İmparatorluğu Gerileme Döneminde Hadis Çalışmaları (1699-1876)

Hazırlayan: Yunus Macit
Yöneten: Doç. Dr. s. Kemal Sandıkçı
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 106 s.
O.M.Ü.S.B.E., Samsun, 1990.
Araştırmanın Amacı
Osmanlı imparatorluğunup gerileme döneminin, hadis edebiyatı açısından incelenmediğini belirten araştırmacı, bu dönemi tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle bir ana bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Gerileme Döneminde Osmanlı İmparatorluğu: Coğrafi Durum Siyasî Durum, Osmanlı Medreseleri ve İlmî Hayat: Asıl Bölüm: Hadis Çalışmaları ve Müellifleri.
Bu dönemde 99 Türk müellifin hadisle ilgili eser verdiğini, ancak müelliflerin sadece hadis ilmiyle meşgul olmadıklarını belirten araştırmacı, te'lif edilen eserlerde hadislerin genellikle senedsiz olarak ve sadece kitap ve râvî ismi zikredilerek verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Pakistan'da Hadis Çalışmaları

Hazırlayan: Mehmet Özşenel
Yöneten: Doç.Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 160 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1992.

Peygamberimizin Rabbani Terbiyesi

Hazırlayan: Mehmet Dilek
Yöneten: Prof. Dr. İbrahim Canan
Y. Lisans Tezi,basılmamış, 98 s.
Harran Ü.S.B.E., Ş.Urfa, 1995.

Peygamberimiz Zamanında Bir Ailenin Kuruluşu Ve Kadının Ailedeki Yeri

Hazırlayan: Aişegül Sümbüllü
Yöneten: Yrd.Doç. Dr. Tevhit Bakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 107 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1994.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, Hz. Peygamber zamanında bir ailenin hangi aşamalardan geçerek kurulduğunu, kadının aile içindeki yerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın Muhtevası
Araştırma, bir Girişle dört bölümden oluşmaktadır.
Giriş: Ailenin tarifi, önemi;
1. Bölüm: Aile hakkında umumi bilgiler; tarihte aile, sosyolojiye göre aile, cahiliyyede aile, feminizme göre aile;
2. Bölüm: İslam'ın evlilik anlayışı, hadisler ışığında evlenirken dikkat edilecek hususlar, nikahın şartları, eşlerde aranacak evsaflar;
3. Bölüm: Peygamber döneminde ailenin kuruluş aşamaları;
4. Bölüm: Kadının ailedeki yeri.
Araştırmacı, tarih boyunca aile yapısının dinlere, milletlere ve zamanın telakkilerine göre değiştiği; cahiliyye döneminde kadın ve aileye önem verilmediği; İslam'ın evliliği teşvik ettiği, evlenirken eşlerin uymaları gereken bir takım prensipler ve takip etmeleri gereken safhaların bulunduğu ve ailedeki bütün fertlerin İslam tarafından korunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Rasulullah'ın Sünnetinde Adalet Kavramı

Hazırlayan: Ruhi Abat
Yöneten: Prof. Dr. Ali Toksan
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 165 s.
E.Ü.S.B.E-.Kayseri. 1995.

Resulullah Döneminde Hadislerde Mihir

Hazırlayan: Mehmet Şahin
Yöneten: Yrd. Doç. Dr.Yusuf Ziya Keskin
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 77 s.
Harran Ü.S.B.E., Ş.Urfa, 1996.

Rey-Hadis Tartışmalarında Hanefi Ve Şafiiler

Hazırlayan: Sahip Beroje
Yöneten: Doç. Dr. Beşir Gözübenli
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 165 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1994.
Araştırmanın Amacı
Hanefiler rey taraftarı olarak tanınmışlar; Şafii ise rey taraftarı olarak tanınmadıkları gibi, bir muhaddis olarak da görülemez. Bununla beraber rey-hadis tartışmalarına katılmıştır. İki mektep arasında başlayan bu tartışma, başta haber-i ahadın kabul şartları ayetler karşısındaki durumu olmak üzere bir çok usul konusunu da etkilemiştir. Araştırmacı, söz konusu olan tartışmayı ve onun bazı usul kaidelerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Re'yin mahiyeti, vahiy döneminde, sahabe döneminde ve tabiin döneminde re'y:
1. Bölüm: İctihad asrında Re'y-Hadis tartışmaları, mekteplerin oluşuma etkisi;

2. Bölüm: Rey-Hadis tartışmasının fıkıh usulüne etkisi. Araştırmacı. Hz. Peygamber'in ashabını içtihada teşvik ettiği, ashabının rehadis dengesini koruduğu, tabiun dönemine gelindiğinde bu durumun bir tartışma unsuru haline geldiği; Ebu Hanife'nin rey yerine "istihsali' kullandığı Şafii'nin ise kıyası savunduğu halde istihsanı eleştirdiği; bunun da iki taraf arasında bir yöntem tanışmasına döndüğü, Şafii'nin istihsanı eleştiriken hadisçilerle, kıyası savunurken de reycilerle beraber olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Rivayet Asrında Hadisçiler Ve İçtimai Hayat

Hazırlayan: Selahattin Dereli
Yöneten: Doç. Dr.Abdullah Aydınlı
Y. Lisans Tezi. basılmamış. 46 s.
A.Ü.S.B.E.. Erzurum. 1994.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, rivayet asnndaki ravilerin, rivayet dışında maişet için yaptıkları faaliyetleri tespit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır;
Giriş: İslam'da çalışmaya, sanat ve zanaata verilen önem, hadisçilerin resmi görevlere bakışları;
1. Bölüm: Resmi görevlerde (dini, idari, askeri, asayiş ve eğitim) bulunan raviler;
2. Bölüm: Üretim, pazarlama ve hizmetle ilgili serbest mesleklerle meşgul olan raviler.
Araştırmacı, rivayet asnndaki ravilerin, her çeşit resmi ve serbest meslekle meşgul oldukları hatta bazılarının birden çok mesleğe sahip olduğu ve o döneme ait 70'e yakın meslek olduğunu tespit etmiştir.

Sahabede Peygamber Sevgisi

Hazırlayan: Seyyit Avct
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 122 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1992.
Araştırmanın Amacı
İnsanlık alemine vahyin ışığını, evrensel manada son kez taşıyan rehber Hz. Peygamber olmuştur. O. vahiy nizamını kendi zamanında ashabı arasında tatbik etmiştir. İşte bu örnek hayatın daha sonraki nesiller için takip edilmesi gereken bir yol halini aldığını belirten araştırmacı, bu nedenle sahabede Peygamber sevgisi konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmakladır:
Giriş: Sahabe Hakkında Genel Bilgiler:
I. Bölüm: Sevgi.; Kavramı: Tarifi, Sebep ve Kısımları., Tezahürleri ve Hz. Peygamber'i Sevmenin Gereği;
II. Bölüm: Peygamber Sevgisinin Sahabe Hayatındaki Tezahürleri: Peygamber'e Olan Sevgileri, Peygambere Uymaları, Peygamber'e Muhalefet Edenlere Karşı Çıkmaları, Peygamber'in Yolunda Yaptıkları Fedakarlıklar. Peygamber'in Sevdiklerini Sevmeleri, Peygamberin sevdiğini Kendi Sevdiklerine Tercih Etmeleri, Hz. Peygamberle Saygı Göstermeleri, Hz. Peygamber'e Kavuşmak istemeleri vç Hz. Peygamber'i Hatırlamalar!.
Ashab-ı kiramın iliklerine kadar Allah Rasulü'nün sevgisiyle dolu olduğunu belirten araştırmacı, onların Rasulullah'ı sevdikleri ve bize de sevmenin manasını öğrettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sahabe Ve Tebliğ Faaliyeti

Hazırlayan: Eyüp Bekir Yazıcı
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Tevhit Bakan
V. Lisans Tezi, basılmamış, 153 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1995
Araştırmanın Amacı
Müstesna bir hayat sergileyerek insanlık tarihinin en güzel zamanını yaşayan bu insanları bu denli değiştiren sır ne idi? Bu tablonun bir asır evveliyle karşılaştırıldığında görülen fevkalade değişiklik nasıl olmuştu? Kulluktaki samimiyetleri neye dayanıyordu? Diğer insanların hayranlıklarını nasıl kazanmışlardı?, vb. sorulara cevap bulmayı amaçlayan araştırmacı, bu ümmetin Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişmiş en hayırlı nesfinin İslam'ı anlama ve anlatma gayreti ve usullerini irdelemiştir.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kur'an ve Sünnette tebliğ, tebliğcinin vasıfları, tebliğ yolları;
1. Bölüm: Sahabe ve Tebliğ;
2. Bölüm: İlk davetçiler ve faaliyetleri:
3. Bölüm: Hulefai Raşidin dönemindeki tebliğ faaliyetleri ve sahabenin tebliğinin neticesi.
Araştırmacı, sahabenin Hz. Peygamber'den aldığı eğitimi özümsediği, Kur'an ve Sünnet doğrultusunda İslam'ı yaşadığı, bu şekilde de tebliğ ederek onu sonraki nesillere aktardığı sonucuna ulaşmıştır.

Sahihayn'daki Müdreç Hadisler Ve Bunların Genel Bir Değerlendirmesi

Hazırlayan: Mehmet Yılmaz
Yöneten: Prof. Dr. A. Osman Koçkuzu
Y. Lisans tezi, basılmamış, 152 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1993.
Araştırmanın Amacı:
Araştırmacı, Sahihayn'deki müdrec hadisleri tespit ederek bunların genel bir değerlendirmesini yapmayı hedeflemiştir.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Müdree hadisin tanımı ve hadis çeşitleri arasındaki yeri;
I. Bölüm: Müdreç hadisin usulü hadis kitaplarımdan değerlendirilmesi; Müdrecin tarifi, senedde idraç ve örnekleri, metinde idraç ve örnekleri, müdrecin bilinme yolları, hükmü ve bu sahada yazılan eserler.
II. Bölüm: Sahihayn'deki müdreç hadislerin değerlendirmesi; Hadislerden örnekler ve yorumu.
Müdreç hadisleri değerlendiren araştırmacı, peygamberimizin hadislerine bir ilave mahiyetinde olan müdrecin tamamen iyi niyetle hadisin daha iyi anlaşılması gayesiyle yapıldığını, yoksa hiçbir sahabinin peygamberimizin söylemediği bir sözü ona izafe etmeyeceklerini ifade etmektedir.

Sahihayn Hadislerinde Fikir Hürriyeti

Hazırlayan: Abdulkadir Şenel
Yöneten: Prof. Dr. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 97 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1993.

Sahih-i Buhari'nin Bab Başlıklarındaki Mevkuf Rivayetler Ve Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Ramazan Yıldırım
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşid Küçük,
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
M.Ü.S.B.E..İstanbul, 1996.

Sehavi (902/1496) Ve El-Mekasidü'l-Hasene Adlı Eserinin Tenkid Ve Tahlili

Hazırlayan: Adil Yavuz
Yöneten: Doç. Dr. Bilal Saklan
Y. Lisans tezi, basılmamış, 194 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1993.
Araştırmanın Amacı:
Halk arasında sahih olan, sahih olmayan hadislerin, hikaye, şiir, sufi sözleri gibi çeşitli malzemelerin hadis olarak bilinip yaygınlaşması üzerine hadisçiler, halk arasında hadis olarak bilinen bu rivayetleri inceleme zorunluluğu hissetmişlerdir. Araştırmacı, bu şekilde ortaya çıkan eserlerin içinde oldukça önemli bir yeri olan el-Mekâsidü'1-Hasene'yi tanıtmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Sehavî'nin hayatı ve ilmî şahsiyeti; doğumu, çevresi, vefatı, tarihçiliği, hadisçiliği, hocaları ve eserleri.
II. Bölüm: Müştehir hadisler alanında yapılan çalışmalar ve el-Mekâsid'in bunlar içindeki yeri; el-Mekâsid'in nüshaları, eserin tanıtımı, kaynakları, metodu ve kullanılan malzemeler ve el-Mekâsid'in etkileri
Araştırmacı, es-Sehâvî'nin gerçekten hadis ilminde otorite bir alim, onun eseri olan el-Mekâsid'in de müştehir hadisler alanında yazılmış önemli bir kitap olduğu kanaatine varmış ve el-Mekâsid'in bugün bile müracaat edilmesi gereken önemli bir kaynak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Es-Serahsî'nin Hayatı Ve El-Mebsut'un İlk İki Cildindeki Hadislerin Tahricî(Kitabu'z-Zekat'a Kadar)

Hazırlayan: Abdullah Yıldız
Yöneten: Doç. Dr. Al i Toksan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 43 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1992.

Serahsi'nin Mebsut'unda Metin Tenkidi (1-15 Cüzler Arası)

Hazırlayan: M, Durmuş Çiftçioğlu
Yöneten: Prof. Dr. Selahattin Polat
Y. Lisann Tezi, basılmamış, 93 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1995.

Serahsî Ve Usûl-ü Fıkhındaki Hadislerin Değerlendirilmesi,

Hazırlayan: Macit Demirel
Yöneten:
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
S.Ü.S.B.E, Konya, 1996.

Sünenü't-Tirmizi'nin Metot Yönünden İncelenmesi

Hazırlayan: Erdoğan Köycü
Yöneten: Doç. Dr. Mücteba Uğur
Y. Lisans Tezi, basılmamış, VIII+91 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı Sünenü't-Tirmizi'yi metot açısından incelemeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma, bir girişle birlikte üç bolünden oluşmaktadır:
Giriş: Tirmizi'nin nesebi, yolculukları, hocaları, hocası Buhari ile münasebeti, talebeleri, alimlerin Tirmizi'yi takdirleri vefatı ve eserleri.
1. Bölüm: es-Sünen'in tarifi, Tirmizi'nin Sünen'ine Câmî denilmesinin uygunluğu, Sünen'in ihtiva ettiği konular, Sünen'ine aldığı hadislerdeki şartlan ve diğer kütübü's-sitte imamlarının şartları, Sünen'in ravileri. Sünen'in rivayeti, baskıları, şerhleri, muhtasarları, müstahreçleri ve diğer çalışmalar.
2. Bölüm: Tirmizi'nin metodu, Sünen'inde kullandığı bazı ıstılahlar. Tirmizi' ve Hattabi'nin "Hasen Hadis" tarifleri ve bunlara itirazlar. Hâsen Hadis çeşitlerinden bazılarının değerlendirilmesi ve bu ıstılahlara dair misaller. Hasen hadislerin delil olarak kullanılması, Tirmizi'nin rivayet edip de mezheplerin kullandığı hadislerden misaller.

Sünnete Göre İslâm Ailesinin Kuruluşunda Mehir

Hazırlayan: Arif Gerzer
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
V. Lisans Tezi, basılmamış, Xl+144 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993.
Mehir, evlenirken erkeğin kadına verdiği veya taahhüt ettiği bir para, mal, akar veya değer ifade eden herhangi bir şeydir. Mehilin, nikahın şanlarından olmamakla beraber; nikah akdinin bir eseri olarak erkek üzerine vacip olduğunu belirten araştırmacı, Sünnete göre onun konumunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Mehir mahiyet bakımından ikiye ayrılır:
a) Mehr-i misil: Bir yörenin örfünde cari olan menindir.
b) Mehri müsemma: Tarafların üzerinde anlaşarak kararlaştırmış oldukları mehir miktarıdır.
Bunun alt sınırı, Hanefilere göre 10 dirhem, Malikilere göre çeyrek dinardır (bu iki miktar Resulullah döneminde iki koyun bedeli idi). Diğer mezheplere göre ise belli bir alt sınırı yoktur. Mehrin belli bir üst sınırının olmadığında bütün mezhepler müttefiktir.
Mehir, ödeme zamanına göre de iki kısma ayrılır:
ı) Mehr-i muaccel: Nikah anında ödenen peşin para,
ıı) Mehri müeccel: Ödenmesi nikahtan sonraya bırakılmış mehir. Bunun en son ödeme zamanı, talakın veya taraflardan birinin ölümünün vuku bulduğu zamandır.
Günümüz örfünde cari olan başlık, süt hakkı ... gibi mefhumların mehirle alakası yoktur. Çünkü mehir, kadının şahsi mülküdür. Onda tam bir tasarruf yetkisine sahiptir.

Sünnetin Kur'an Dışında Hükümler Getirme Meselesi

Hazırlayan: Bünyamin Erul
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 92 s.
AnkaraÜ.S.B.E.. Ankara, 1989.

Araştırmanın Amacı
Hemen her çağda olduğu gibi, günümüzde de Kur'an adına sünnete karşı çıkıldığını belirten araştırmacı, o'nun yeterli olduğu, O'nda hiçbir şeyin eksik bırakılmayıp beyan edildiği, dolayısıyla sünnete ve beyanına ihtiyaç olmadığı iddiasını tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu beş bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Sünnetin Kur'an'ı Beyanı;
II. Bölüm: Sünnetin Kur'an Dışında Hükümler Getirmesi;
III- Bölüm: Sünnetin Kur'an'a Arzı;
IV. Bölüm: Nass Üzerine Ziyade Etmesi;
V. Bölüm: Sünnet, Kur'an Üzerine Ziyade Getiremez.
Sünnet üzerindeki tartışmalar, h. I. asrın ortalarında başlamış ve sünnetin Kur'an yanında yeri tartışılırken bir çok ihtilaflara, hatta ifrat ve tefritlere düşülmüştür. Sünnetin Kur'an'ı beyan edeceği, küçük bir azınlık dışında herkes tarafından kabul edilmiştir. Prensip olarak Sünnetin, Kur'an'a muvafik hükümler getirmesi, umumunu tahsis, mutlakını takyid, mücmelini beyan ve O'nda bulunmayan hükümler getirmesinin, cumhur tarafından ittifakla kabul edildiğini belirten araştırmacı, Sünnetin Kur'an'i neshinde ve âhâd haberlerin getirmiş olduğu hükümlerin durumunda ihtilaf edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Sünnette Ad Koyma

Hazırlayan: Şehabettin Şengüler
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 29 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
Yeni doğan çocuk için isim koymanın sünnet olduğunu belirten araştırmacı, ismi ve onunla yakın alakası olan konulan ele alarak, ismin fıkhı ve hukukî durumunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası Araştırmada şu konular ele alınmıştır: ismin Tanımı. Kişilikle İrtibatı. Tarihçesi. Haram Olan İsimler. Mekruh Olan isimler. Mubah Olan İsimler. İsim Koyma Vakti. İsim Koyma Merasimi. İsim Koyma Hakkı. Kölelerin İsimlendirilmesi. Birden Fazla İsim, Künye ve Lakab, İsim Değiştirme, İsmin Himayesi ve İsmin Sona Ermesi.
Bir insanı diğerine tannan ve diğerinden ayıran vasıtanın isim olduğunu belirten araştırmacı, İslam hukukunda ismin, her ne kadar hadis ve fıkıh kitaplarında dağınık hakle, çeşitli bölüm ve başlıklar altında işlense de bir hukuki müessese olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sünnette İlim Telakkisi

Hazırlayan: Mahir Şahin
Yöneten: Yrd. Doç. Dr.İbrahim Bayraktar
Y. lisans Tezi. basılmamış. 90 s.
A.Ü.S.B.H. Erzurum, 1994.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı. Müslümanların geri kalmışlığını İslam'a bağlav anlara karsı onun ilme verdiği önemi ve hadislerde ilmin nasıl ele alındığını tespit etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Batıda ve İslam tarihinde ilmin gelişmesi ile ilgili kısa bir açıklama:
1. Bölüm: İlmin tarifi, faziletleri, çeşitleri, değeri:
2. Bölüm: İlmin kaynağı ve mertebeleri.
Araştırmacı, batı ilim anlayışının maddeye dayandığı, İslami ilim anlayışının ise hem maddi hem de manevi yönünün bulunduğu. İslam'ın ilme büyük değer verdiği ve çeşitli kaynaklara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Suyuti'nin'el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmai'n-Nebeviyye" Adlı Eseri

Hazırlayan: Mahmut Kavaklıoğlu
Yöneten: Doç. Dr. İ. lütfİ Çakan
Y. Lisans tezi. basılmamış, 82+135 s.
M.Ü.S.B.E.. İstanbul. 1989. t
Araştırmanın Amacı
İslam Peygamber'i Hz. Muhammed'in ve getirdiği mesajın yeterince ve doğru olarak anlaşılmasında. O'nun isimlerinin yeri küçümsenemez. Bu itibarla İslam ulemâsının, Hz. Peygamberle ilgili her konuya duydukları alakaya paralel olarak. O'nun isimlerine de özel ehemmiyet verdiklerini belirten araştırmacı, Suyutî'nin "el-Behce" isimli risalesini tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Esmâu'n-Nebi;
I. Bölüm: Suyutî'nin Hayatı, ilmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye: Eserin Tavsif ve Tanıtımı;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Suyutî'nin, 360 küsur ismin Hz. Peygamber'e aidiyetini âyet, hadis ve diğer nakillerle ispata çalıştığını belirten araştırmacı, söz konusu isimlerden bir kısmının tartışmaya açık olduğu kanaatine ulaşmıştır.

Sünnet Kur'an İlişkisi

Hazırlayan: Saffet Sancaklı
Yöneten: Doç. Dr. Selman Başaran
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 132 s.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1989.
Araştırmanın Amacı
İslamî hükümlerin ana kaynakları olan Kur'an ve Sünnet, adeta yeniden keşfedilmeyi bekleyen iki temel kaynaktır. Fert ve toplumun sorunlarının çözümünün bu iki kaynağın tutarlı açıklamalarında yattığını belirten araştırmacı, matematiksel ifadeyle Sünnet ve Kur'an arasındaki kesişim ve bileşim kümelerini tesbit edip ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Sünnetin Tarifi, Hadisin Tarifi, Kudsî Hadis ve Vahyin Tarifi;
I. Bölüm: Sünnetin Vahiy, Tefsir ve Kıraat İle Olan İlişkisi: Sünnet Vahiy İlişkisi, Sünnetin Kur'an Tefsiriyle Alakası ve Sünnetin Kıraatla İlgisi;
II. Bölüm: Hüküm Koyma ve Üslup Açısından Sünnetin Kur'an Karşısındaki Durumu: Hüküm Koyma Açısından Sünnetin Kur'an Karşısındaki Durumu, Kur'an ve Sünnette Üslup ve Muhteva.
İslam dininin anlaşılması, Kur'an ve Sünnetin çok iyi bir şekilde bilinmesi ve aralarındaki ilişkinin çözülmesiyle mümkün olduğunu belirten araştırmacı, onların bir bütünün parçaları olduğunu, bu nedenle her ikisini bütünlük içersinde ele alarak değerlendirmenin gerektiği kanaatine ulaşmıştır.

es-Sülemi Ve "Kitabu'l-Erbaın Li's-Sufiyye" İsimli Hadis Kitabı

Hazırlayan: Niyazi Berki
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 30+10+54 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
H. II. asırdan itibaren ilk meyvelerini veren hadis edebiyatı, h. IV. ve V. asırlarda olgun meyvelerini vermeye başladığını belirten araştırmacı, değişik konuları ihtiva eden Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin "Kitâbu'l-Erbaîn li's-Sûfiyye" adlı hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Kırk Hadis Edebiyatı ve el-Erbaûn'un Kırk Hadis Edebiyatındaki Yeri;
I. Bölüm: es-Sülemî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: el-Erbaûn'un Tavsif ve Tanıtımı, Muhtevası ve Özellikleri;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, özellikle tasavvuf tarafı ağır basan es-Sülemî'nin, irşad maksadıyla, fezâilü'l-a'mâl konularında zayıf, hatta mevzu hadislere yer verdiği, ancak hakkında yapılan hadis uydurma ithamının âlimlerce pek tasvip görmediği sonucuna ulaşmıştır.

Süleyman b. Ahmed et-Taberani Ve "Fadlu'r-Remy ve Ta'limih" Adlı Cüzü

Hazırlayan: Müjdat Uluçam
Yöneten: Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 71+39 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990.
Araştırmanın Amacı
"Fadlu'r-Remy" konusunda ilk müstakil çalışmanın Taberânî tarafından yapıldığını belirten araştırmacı, O'nun konuyla alakalı cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Süleyman b. Ahmed et-Taberânî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Süleyman b. Ahmed et-Taberânî'nin "Fadlu'r-Remy ve Ta'limih" Adlı Cüzü: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı ve Taberânfden Sonraki Rivayetleri.
Araştırmacı, Süleyman b. Ahmed et-Taberânî'nin ilmî şahsiyetine gölge düşürecek herhangi bir itham ve tenkide maruz kalmamış, sika bir muhaddis olduğu ve cüzde bulunan hadislerin pek çoğunun Kütübü't-Tis'a'da yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Sünnette Spor

Hazırlayan: Ömer Yılmaz
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bayraktar
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 78 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1994.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, günümüzde milyonlarca insanın etkilendiği ve faydalandığı ve ülkelerin tanıtımında önemli bir araç haline gelen spor konusunda Hz. Peygamber'in sünnetinde ve asr-ı saadette var olan faaliyetleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Spor ve Sünnet, sporun sağlık üzerindeki etkisi;
1. Bölüm: Müsabaka ve Spor, caiz olan ve olmayan sporlar;
2. Bölüm: Spor açısından İslami emirler.
Araştırmacı asr-ı saadette gerek savunma gerekse daha güçlü ve sağlıklı olmak amacıyla o günün şartlarında sporun çeşitli dallarıyla uğraşıldığı, günümüz sporlarından da bazı şartlar dahilinde istifade edilebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Sünnette Uluv-Nuzûl Ve Avaliler

Hazırlayan: Ahmet Yücel
Yöneten: Prof. Dr. Salih Tuğ.
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 88 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1986.
Araştırmanın Amacı
İsnad, medâr-ı ilm-i hadis (hadis ilminin üzerinde döndüğü temel) olarak kabul edilmiştir. Hadis usulcülerinin senedi ve metni çeşitli yönleriyle incelemeye tâbi tuttuklarını ve dün olduğu gibi bugün de. hadislerin sıhhatinin tespitinde en büyük âmilin râvîler ve senedler olacağını belitten araştırmacı, uluv-nuzûl ve avâlîler konusunu tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu üç bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Hadisin Yapısı ve İsnad: Hadis, Hadisin Yapısı ve İsnad;
II. Bölüm: Senedde Uluv ve Nuzûl. Alî ve Nazil İsnadın Mukayesesi;
III. Bölüm: Avâlîler ve Müellifleri.
Hz. Peygamber'e ve güvenilir hadis imamlarına yakın olan isnatların âlî, zıddının ise nazil olduğunu, âlî isnadın sıhhatinin daha yakîn olduğunu, yani 'hata ihtimalinin daha az bulunduğunu belirten araştırmacı, bu nedenle ilk hadis kitaplarında bu nev'i hadislerin toplandığı kanaatine ulaşmıştır.

Şia Hadis Alma Usulünde İlk Ravîler

Hazırlayan: Ahmet Çolak
Yöneten: Prof. Dr. İbrahim Canan
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 148 s.
A.Ü.S.B.E., Erzurum, 1993
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı Günümüz Müslümanlarının %6 kadarını oluşturan Şia'nın Ashab hakkındaki tenkitçi yaklaşımlarına açıklık getirmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Amacı
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Şia kelimesinin tahlili;
1. Bölüm: Şiilik, görüşleri ve hadis anlayışları;
2. Bölüm: Ehl-i Sünnetle karşılaştırmalı olarak Ashab hakkındaki görüşleri;
3. Şia'nın ashab hakkındaki itirazları.
Araştırmacı, Şia'nın ashabı nifakla hatta küfürle itham ederek Ehl-i Sünnet'in kabul ettiği bir takım hadisleri uydurma saydığı, hadisin sahih olabilmesi için ravilerin mutlaka imamı olması gerektiğini savundukları, ashabın hadis uydurduğuna inandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Tahammulu'l-Hadıs Ve Çeşitleri

Hazırlayan: Neşet Bodur
Yöneten: Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Y. Lisans Tezi, basılmamış. VI1+99 s.
AnkaraÜ.S.B.E., Ankara, 1993.
Araştırmanın Muhtevası
Giriş bölümünde, genel olarak hadis ve hadis ilminden bahsettim. Hadis, sünnet, haber ve eser gibi kelimelerin lügat ve ıstılah manalarını verdikten sonra açıklamalarını yaptım. Yine, hadis ve sünnetin öğrenim ve öğretimi, sünnetin İslam dinindeki yeri üzerinde durdum.
1. Bölüm: Tahammülün açıklamasını yaptıktan sonra, tahammülün hangi hallerde olacağını, hadisleri toplamaya sevk eden âmilleri ve hadislerin alınması için yapılan seyahatlere kısaca işaret ettim.
2. Bölüm: Hadîs Tahammül Çeşitleri. Bu bölümde, sekiz olan hadis alma yollarını ayrı ayrı tanıttım. Zaman zaman bu yollardan hangisinin daha sıhhatli olacağı üzerinde durdum. Bir takım ihtilâflara rağmen, semâ, kıraat, icazet, münâvele, mükâtebe, i'lamu'ş-şeyh, vasiyyet ve vicade olarak sıralanan bu yolların hadisçilerin çoğu tarafından, hadis alma yolları olarak kabul edildiğini ortaya koyduk.
Araştırmacı, hadislerin alınması ve rivayetinin zor ve meşakkatli bir iş olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Telbis-ü İblis'teki Hadislerin Tahkik Ve Tahrici

Hazırlayan: Veysel Ünler
Yöneten: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 127 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1989.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, İbnü'l-Cevzî'nin Telbîs-ü İblis'indeki hadislerin tahric ve tahkikini yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle dokuz bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İbnü'l-Cevzî'nin Hal Tercemesi, İlim Adamlarının Hakkında Söyledikleri. Hadis Biliminde Tahric ve Kritik Çalışmalarının Yeri ve Telbîs-ü İblis Hadislerinin Tahrici;
I. Bölüm: İslam Toplumunun Ayrılması;
II. Bölüm: Bid'at ve Bid'atcılık;
III.Bölüm: İbllis'in Fitnelerinden Sakındırma;
IV. Bölüm: İnanç ve Dinlerde İblis'in Saptırmaları;
V. Bölüm: İblis'in Alimleri Saptırması;
VI. Bölüm: İblis'in Allah'ın Kullarını İbadetlerde Saptırması;
VII. Bölüm: İblisim Zâhid ve Abidleri Saptırması;
VIII. Bölüm: Zâhidlerden Olan Sofuları İblis'in Saptırması;
IX. Bölüm: İblis'in Avam Tabakasından Olanları Saptırması.
Araştırmacı, İbnü'l-Cevzi'nin Telbîs-ü İblis'te, 300'e yakın hadis rivayet ettiğini, bunlardan 75'ini Buhârî ve Müslim'in, 26'sını da sadece Müslim'in rivayetlerinden aldığı ve dereceleri farklı olan 47 zayıf hadis rivayet ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Temel Usulü Fıkıh Kitaplarının Sünnet Bölümlerinin Mukayese ve Değerlendirmesi

Hazırlayan: A. Kadir Evgin
Yöneten: Selahattin Polat
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 69 s.
E.Ü.S.B.E., Kayseri, 1992.

Tirmizi'nin Camiindeki Mevkuf ve Maktu Rivayetler Ve Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Özcan Hıdır
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşid Küçük
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 132 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.

Tirmizi'nin Sünen'inde Fukahanın Delil Olmada İhtilaf Ettiği Hadisler

Hazırlayan: M. Selim Arık
Yöneten: Doç. Dr.M. Ali Sönmez
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
U.Ü.S.B.E., Bursa, 1994.

Türkiye'de Neşredilen Ve Sünnet Konusunu İşleyen Belli Başlı Kitapların Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Ebu Bekir Sifil
Yöneten: Prof. Dr. A. Osman Koçkuzu.
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 326 s.
S.Ü.S.B.E., Konya, 1996.
Araştırmanın Amacı
Araştırmacı, 1990-1995 yılları arasında Türkiye'de karşıt görüşleri savunmak amacıyla yayınlanmış çalışmaların bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle iki bölümden oluşmaktadır.
Giriş: Sünnet ve Hadis kelimelerinin lügat ve ıstılah anlamları;
1. Bölüm: Sünnet etrafındaki tartışmaların tarihi;
2. Bölüm: Türkiye'de 1990-1995 yılları arasında yayınlanmış olan ve Sünnet konusunu işleyen kitapların değerlendirmesi (Nübüvvet Meselesi Üzerine, İlahi Hikmette Kadın, Kur'an'daki İslam, İslam Düşüncesinde Sünnet...)
Araştırmacı, bugün elimizde bulunan Sünnet/Hadis malzemesinin şu veya bu şekilde geleneksel yaklaşımın etkisinde kalmaksızın yeniden değerlendirilmesini önerenlerin yaklaşımları kendi içinde tutarlılık ve bütünlük arz etmekten uzak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ümmü Habibe'nin Rivayetleri

Hazırlayan: Aynur Uraler
Yöneten: Doç. Dr. İ. Lütfi Çakan
Y. Lisans Tezi, basılmamış,
M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1990. 111 s.
Araştırmanın Amacı

Hz. Peygamber'in sünnetinin sağlıklı bir şekilde öğrenilmesinde ve sonraki nesle aktarılmasında, kadını ve erkeğiyle sahabe neslinin hizmetinin büyük olduğunu belirten araştırmacı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki Ümmü Habibe'nin rivayetlerini tahric ve tahkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
1. Bölüm: Hz. Peygamber İle Evlenmeden Önce Ümmü Habibe, Hz. Peygamberle Evliliği. Hz. Peygamber'den Sonraki Hayatı ve Kişiliği:
II. Bölüm: Ümmü Habibe'nin Rivayetleri ve Râvîleri: Müsned Teriminin Hadis Literatürün deki Anlamları. Ümmü Habibe'nin Rivayet ve Râvîleri.
Ümmü Habibe'nin Ebû Süfyan gibi bir Kureyş liderinin kızı olmasına teğmen, sırf Müslüman olması nedeniyle işkenceye uğrayan ve bunu metanetle karşılayan, sağlam seciyeli bir sahabî olduğunu belirten araştırmacı. Onun Rasulullah'la dört yıl beraber kaldığı ve daha çok ibadete yönelik 57 hadis pvayet ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Veki' b. el-Cerrah Ve Cüzü

Hazırlayan: Ahmet Yüksek
Yöneten: Doç. Dr. Kahrettin Atar
Y. Lisans Tezi, basılmamış. 80+51 s.
M.Ü.S.B.L.. İstanbul. 1985.
Araştırmanın Amacı
Veki' b. el-Cerrah'ın cüzünün ilk hadis malzemelerinden olduğunu belirten araştırmacı, söz konusu cüzü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma şu iki bölümden oluşmaktadır:
I. Bölüm: Veki' b. el-Cerrah'ın Hayatı. Şahsiyeti ve Eserleri. Dizimdeki Râvîleri ve Hadis Edebiyatında Cüzünün Yeri;
II. Bölüm: Metinler: Nüshaların Farkları, Hadislerin Tahkikleri ve Tahricleri.

Yahya B. Main Ve Cerh-Tadildeki Metodu

Hazırlayan: Erdinç Ahatlı
Yöneten: Doç. Dr.Selman Başaran
Y. Lisans Tezi, basılmamış.
U.Ü.S.B.E.. Bursa. 1992.

Yahya B. Main Ve Ebu Abdullah Ahmed B. El-Hasan Es-Sufi'nin Yahya'dan'rivayet Ettiği Hadis Cüzü

Hazırlayan: Cemal Ağırman
Yöneten: Yrd. Doç. Dr. Raşit Küçük
Y. Lisans Tezi. basılmamış, 152 s.
M.Ü.S.B.E., İstanbul. 1988.
Araştırmanın Amacı
Hadis edebiyatının ilk mahsullerini oluşturan cüz ve sahifelerin, hadis tarihinde önemli bir yeri olduğunu belirten araştırmacı, te'lifi muahhar olmakla birlikte, Kütübü's-Sitte'nin te'lifinden önce olan Ebû Abdullah Ahmed b. el-Hasan es-Sûfi'nin, Yahya b. Mani'den rivayet ettiği hadis cüzünü tetkik etmeyi amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: Hadis Edebiyatının İntikal Safhalarına Genel Bir Bakış ve H. III. Asırda Hadisin Genel Durumu;
I. Bölüm: Yahya b. Maîn'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri;
II. Bölüm: Cüzün Tavsif ve Tanıtımı, Muhtevası, Yahya b.Maîn'den Sonraki Rivayeti ve Cüzdeki Hadislerin Hadis Edebiyatına İntikali;
III.Bölüm: Metin ve Tahric.
Araştırmacı, Yahya'nın bu cüzünün hadis literatüründe pek bilinmediğini, ancak râvîler hakkındaki değerlendirmelerinin, talebeleri tarafından kaydedilmiş olduğu için, hadis literatürüne yayılmış bir vaziyette bize intikal ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Yahudi Ve Hıristiyanlara Benzemeyi Yasaklayan Hadislerin Tahlil Ve Tenkidi

Hazırlayan: Mirza Tokpınar
Yöneten: Prof. Dr. M. Cemal Sofuoğlu
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 114 s.
D.E.Ü.S.B.E., İzmir, 1992.
Araştırmanın Amacı
İslamın başka din mensuplarına karşı, Müslümanlardan istediği davranışlarla ilgili esaslardan olmak üzere, Hz. Peygamber'in Yahudi ve Hıristiyanlara ve diğer din mensuplarına uymayı yasakladığını belirten araştırmacı, bu hadislerin tahlil ve tenkidini yapmayı amaçlamıştır.
Araştırmanın Muhtevası
Araştırma bir girişle üç bölümden oluşmaktadır:
Giriş: İslamın Doğduğu Çevre, Arap Yarımadasında Yahudiler ve Hıristiyanlar;
I. Bölüm: Müslüman-Yahudi Münasebetleri ve Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri;
II.Bölüm: Hz. Peygamber'in Yahudi ve Hıristiyanlara Uymayı Yasaklaması;
III. Bölüm: Yahudi ve Hıristiyanlara Benzemeyi Yasaklayan Hadisler: Sac ve Sakal Konularında, Bazı İbadetlerde ve Diğer Hususlarda Yahudi ve Hıristiyanlara Uymayı Yasaklayan Hadisler.
Hz. Peygamber, Yahudi ve Hıristiyanların bazı davranışlarına muvafakat, bazılarına da muhalefet etmiştir. İslamın taklit olmadığını, hatta kendine has bir kültür politikasının bulunduğunu ve bunun da Hz. Peygamber tarafından konulduğunu belirten araştırmacı, günümüzde "benzeme" ve "muhalefet etmenin", Yahudi ve Hıristiyanların kendilerine özel yani onlar için ayırıcı vasıf olmuş davranışlarda söz konusu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yahya B. Main'in Hayatı Ve Hadis İlmindeki Yeri

Hazırlayan: Mustafa Işık,
Yöneten: Prof. Dr. Ali Toksan,
Y. Lisans Tezi, basılmamış, 152 s.
E.Ü.S.B.E.D., Kayseri, 1991.

Değerlendirme

Yüksek Lisans çalışmaları, ülkemizde 1980'ın yıllarda Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültesine dönüştürülmesinden sonra Ankara, İstanbul, Erzurum, İzmir, Konya, Bursa, Kayseri ve Samsun'da yapılmaya başlanmıştır, daha sonra da yeni üniversitelerin kurulmasıyla lisans üstü eğitim yaptıran merkezlerin sayısı hızla artmıştır.
Cumhuriyet Türkiye'sinde yapılan Yüksek Lisans tezlerinde müellif ve eseri, tahric ya da tahkik ve konu çalışmaları dikkati çekmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmı çok değerli olmasına karşın okuyucuya ulaştırılamamıştır.

B) DEVAM ETMEKTE OLAN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

Ahlak-ı Alaideki Hadislerin Tespit ve Tahrici

Mercan. Zühtü Aşık. Nevzat (Doç. Dr.). D.E.Ü.S.B.E., İzmir.
Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevı'nin Hadisçiliği ve Ramuz el-Hadîs Kitabı,
Karabacak. Hilmi. Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.). AnkaraÜ.S.B.E.. Ankara.
Amasya Kütüphanesi'nde Hadis ve Hadis İlimlerine Dair Matbu ve Yazma Eserler,
Akbaş, Osman, S.Ü.S.B:E., Konya.
Ayet ve Hadislerin Işığında Varlıktaki Şuur Hali,
Yıldız, Hüseyin, Keskin, Yusuf Ziya (Yrd. Doç. Dr.), Harran Ü.S.B.E., Ş. Urfa.
Berika'daki Hadisler,
Çetinkaya, Halis, S.Ü.S.B.E., Konya.
1985-1990'da Türk Basınının Sünnete Bakışı
Karabacak. Hilmi, AnkaraÜ.S.B.E.. Ankara
Buhari'nin Sahih'inde "Kitâbu't-Tevhid" İle İlgili Görüşleri,
Kolcu. Galip, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Buhari'ye Yöneltilen Bazı Tenkitler,
Dayhan, A. Tahir, Sofuoğlu Cemal (Prof.Dr.), D.E.Ü.S.B.E., İzmir.
el-Câmiu's-Sahih'e Göre Buhari'nin Bid'at Fırkalarla Münakaşası,
Güngör, Esra, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Cerh ve Ta'dilde Mezhep Taassubu,
Kızılkaya, Sabri, Kırbaşoğlu. Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Demiri ve Hayatü'l-Hayevân Adlı Eseri Işığında Hadis Anlayışı,
Akyüz, Hüseyin, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E.. Ankara.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin Sünnet/Hadis Anlayışı (Orta Öğretim),
Coşkun, Mehmet Hanefi, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Ebu's-Suud Efendi'nin Tefsirindeki Hadislerin Tespit, Tahriç ve Tenkidi,
Tetik, A. Bayram, Ateş, A. Osman (Doç. Dr.) D.E.Ü.S.B.E. İzmir.
Ehl-i Kitaba Muhalefetle İlgili Hadisler ve Değerleri,
Özekin, İdris, S.Ü.S.B.E., Konya.
Fazlur Rahman'ın Hadis Anlayışı,
Kuzudişli, Ali, Aşık, Nevzat (Doç. Dr.), D.E.Ü.S.B.E., İzmir
Had İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi,
Fidan, Mehmet, S.Ü.S.B.E., Konya.
Hadis Kaynaklarında Cuma Namazı İle İlgili Bölümlerin Değerlendirmesi,
Kaya, Osman, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hadis Külliyatında Yaratılış ve Başlangıç (el-Bed ve'l-Halk),
Oruçhan, Osman, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hadis İlimlerinde Bilgi Belge Tasnifi ve Bilgisayarların Sunduğu Yeni İmkanlar
Yılmaz, Mehmet, M.Ü.S.B.E., İstanbul.
Hadis Öğretilerinde Giyim,
Güngör, Haydar, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hadis Uydurma Sebeplerinden Irkçılık ve Türklerle İlgili Rivayetlerin Tedkiki,
Aykan, Abdülkadir, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hadisçilere ve Fıkıhçılara Göre Sahih Hadisin Tanımı ve Şartları,
Çakır, Hüseyin, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hadisler Işığında Kamu Yönetimi,
Çonkur, Ahmet, Demirci, Ahmet (Doç. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Hadislerde Şer Kavramı,
Karabulut, Fuat, Ata.Ü.S.B.E., Erzurum.
Hadislerde Kadın,
Martı, Huriye, S.Ü.S.B.E., Konya.
Hadislerde Kamu Hukuku Temel Kavramlarının Semantik Tahlili,
Doğan, Yusuf, Polat, Selahattin (Prof/Dr.) E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Hadislerde Sosyal Psikoloji,
Sünbüllü, Ayşegül, Yrd. Doç. Dr. Tevhid Bakan, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
Hadislerde İtaat Kavramı,
Ertürk, Rasih, Sakallı Talat (Prof. Dr.), S.D.Ü.S.B.E, İsparta.
Hadislerde İyilik Kavramı,
Polat, Zafer, Toksan, Ali (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Hadislerde Zulüm Kavramı,
Köroğlu, Güngör, Toksan, Ali (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Halk Arasında Dolaşan Dualar,
Ertaş, İsmail, S.Ü.S.B.E., Konya.
Huzeyfetü'l-Yemânî ve Hadis İlmindeki Yeri,
Uçar, Yusuf, Çelik, Ali, (Yrd. Doç. Dr.), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
Hz. Peygamber'in Şefaati,
Akbaş, Bahaaddin, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Hz. Peygamber'in Kur'an Işığında Hüküm Koyması,
Aksoy, Hüseyin, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
İbn Ebî Hatim ve İlel'i,
Boz, Halit, Ata.Ü.S.B.E., Erzurum.
İbn Hacer ve Devrindeki Hadis Problemlerini Çözmedeki Metodu
Büyükyıldız, Cengiz, A.Ü.S.B.E., Erzurum.
İbn Şihab ez-Zuhrî'nin Hayatı ve Hadisçiliği,
Özçelik, Sedat, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İbn Kemal Paşa'nın Kırk Hadisinin Tahkik ve Tahrici,
Türker, Recep, S.Ü.S.B.E., Konya.
İbn Kesir'in Hadis İlmindeki Yeri ve Hadis Metodu,
Türetken, Sait, Ünal, î. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İbrahim en-Nahâî ve Hadis Kültüründeki Yeri,
Özkul, Mehmet, Sakallı, Talat (Prof. Dr.), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
İmam Hatiplilerin Sünnet/Hadis Anlayışları Üzerine Deneysel Bir Araştırma,
Bilen, Mehmet, Kıbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İmam Zehebi'nin Hadis Tenkit Metodu,
Topçu, Azime, Çelik, Ali ,(Yrd. Doç. Dr,), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
İslam Hukuku Açısından Kur'an Sünnet İlişkisi,
Aydın, Fatih, Ata.Ü.S.B.E., Erzurum.

İslam Kültüründe Siyasetten Kaynaklanan Fedail Hadisleri,
Simitçioğlu, Turgut, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İslam'da Hadisler Işığında Aile,
Ünal, Ahmet, U.Ü.S.B.E., Bursa.
İslam'da Kadın Erkek İlişkileri,
Basançelebi, Selahaddin, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.). AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İslami Kıyafet Meselesi,
Kolay, Necati, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
İsnaaşeriye Şiası ve Hadis Usulü,
Bedir, Ahmet, Keskin, Yusuf Ziya (Yrd. Doç. Dr.), Harran Ü.S.B.E., Ş. Urfa.
Kâbu'l-Ahbâr ve Hadis İlmindeki Yeri,
Uysal, Selami, Sakallı, Talat (Prof. Dr.), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
Kasım b. Kutlunoğa'nın Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri,
Yeşil, Mustafa, D.E.Ü.S.B.E., İzmir.
Kurtubi'nin Hadis Tenkidi,
Kuzu, Selman, U.Ü.S.B.E., Bursa.
Kütübü's-Sitte'de Ahde Vefa Kavramı,
Kazan, Ramazan, Sakallı, Talat(Prof. Dr.), S.D.Ü.S.B.E., İsparta.
Malik'in Muvatta'nın Esbab-ı Vurud Bilgisi Açısından Değerlendirilmesi,
Dağlıoğlu, Ufuk, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Meşhur Hadis ve Delil Olma Yönünden Değeri,
Aydın, Ali, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Mevzuat Kitaplarında Kitâbu'1-İman,
Aksu, Müvevver, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Molla Hüsrev ve ed-Dürer'deki Hadisler,
Gülen, Muammer, Ata.Ü.S.B.E., Erzurum.
Nasbu'r-Râye Hadislerinin Tahrici ve Değerlendirmesi,
Tuğlu, Nuri, S.Ü.S.B.E., Konya.
Resulullah'ın İstihbaratı,
Bozan, Metin, Demircan, A. (Doç. Dr.),Harran Ü.S.B.E., Ş. Urfa.
Rivayet İlimleri ve Tenkit Usulleri Açısından Ebu Musa el-Eşârî Kökenli Hadisler
Mert, Musa, S.Ü.S.B.E, Konya.
Rüyada Hadis Rivayeti ve Peygamber'i Rüyada Görmenin Dîni Değeri,
Dülber, Hatice, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Sahih'i Müslim Mukaddimesinin Hadis Usulü Açısından Tenkiti,
Çolak, Yaşar, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Sebilü'r-Reşad ve Sırat-ı Müstakim Dergilerinde Hadis ve Hadis Yorumları,
Baraklı, Nuh, Demirci, Ahmet (Doç. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Serahsi, Gazzali, el-Bari ve Ebu'l-Huseyn el-Basrî'nin Fıkıh Usullerinde Hadislerin Kullanımı,
Yazıcı, Şuayb, Polat, Selahattin (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Suyûtî'nin el-Leâli'1-Masnûâ'si,
Karayılan, Mevlüt, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Sünnette Kalkınma ve Zenginlik Meselesi,
Taş, Yusuf Cengiz, Demirci, Ahmet (Doç. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.
Şehirlerin Faziletleri İle Alakalı Hadisler,
Kayalı, Hamit, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Şia'nın Hadis Vaz'ındaki Rolü,
Kutlu, Cahit, AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Tecrid-i Sarih Mütercimi ve Sarihi Kamil Miças (Hayatı, Eserleri ve Hadisçiliği),
Akça, Mustafa, Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Üç Aylarla İlgili Hadisler, Kaynakları ve Değerlendirmesi,
Kahraman, Ahmet, U.Ü.S.B.E., Bursa.
'Varis İçin Vasiyet Yoktur' Hadisinin İncelenmesi,
Yazıcı, Yunus, Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), AnkaraÜ.S.B.E., Ankara.
Zayıf Hadisler ve Değerlendirilmesi,
Gallam, Muhammed, Toksan, AH (Prof. Dr.), E.Ü.S.B.E., Kayseri.

YAYINLANMIŞ ESERLER

Abdullah İbn Mübarek, Hayatı, Eserleri, Hadisçiliği ve Müsnedi,
Küçük, Raşit, istanbul, 1992, 144+75 s.
Şah Veliyyullah ed-Dıhlevi'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları,
Daudi, Khalid Zatenullah, Hatipoğlu, M. Said (Prod. Dr.). İnsan Yay., İstanbul, 1995, 400 s.
Ahir Zaman Mehdisinin Alametleri, es-Suyuti'nin Tasnifinden Hadisler,
Hüsameddin el-Müttaki, Gözcü, Müşerref, Gonca, İstanbul, 1987, 127 s.
Ahkam Hadisleri (I-II),
Yıldırım, Celal, Uysal Kit., Konya, 1986.
Ahlak Hadisleri (I-II),
İmam Buhari, trc.Yavuz, Ali Fikri, Sönmez Neş., İstanbul, 1984.
Ahlaka Aid 230 Hadis,
Berki, A. Hikmet, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1968, 208 s.
Ahmed İbn Hanbel,
Ebu Zehra, Muhammed, trc.Keskioğlu, Osman, Hilal Yay., Ankara, 1984, 409 s.
Akidede Sünnetin Yeri,
Celaleddin es-Suyuti, trc.Kılıçaslan, Yücel, Nida, İstanbul, 1987, 127 s.
Allah Katında Rasulullah'ın Büyüklüğü ve Yüz Güzelliği,
Molla Hatır, Güleç, Mustafa, Sebat, Konya, 1985, 160 s.
Allah'ın Rasulündcn Hayat Düsturları,
Demircan, Ali Rıza, Nesil Mat., İstanbul, 1988, 735 s.
Allah Rasulünden Kıssalar ve Alınacak İbretler,
Güç, Hasan, Damla Yay., Konya, 1988, 91 s.
Allah Rasulünün Dilinden Kadınlara Hitap,
Arslan, Ali, Arslan Yay., İstanbul, 1989, 226 s.
Allah Rasulünün Örnek Hayatı,

Şelubi, Ahmet, İhtar Yay., Erzurum, 1992, 125 s.
Altın Anahtarlar (Kırk Hadis-i Şerif),
Çekmegil, M. Said, Fırat Mat., Adıyaman, 1956, 40 s.
Altıncı Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H. Basri, A. Said Mat., İstanbul, 1956. 32 s.
Anahatlarıyla Hadis,
Çakan, İ. Lütfi, EnsarNeş., İstanbul, 1983, 240 s.
Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü,
Uğur, Mücteba (Doç. Dr.), Türkiye Diy. Vak. Yay., Ankara, 1992. 468 s.
Ashab-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları, Hz. Muaviye Hakkındaki Suallere Cevaplar,
Bilmen, ÖmerNasuhi, Bilmen Bas. ve Yay., İstanbul. 1967, 205 s.
Ashabın Dilinden Peygamberimiz,
Çakan, İ. Lütfi, Büşra Yay., İstanbul, 1992. 126 s.
Ayet ve Hadis-i Şeriflerde Gazzali-Muhyiddin Arabi'den Şeytanın Hileleri,
Remzi, Ahmet. Kamer Neş.. İstanbul, 1987, 32 s.
Ayet ve Hadisler Hac,
Emre Mehmet. Timaş Yay., İstanbul, 199], 229 s.
Ayet ve Hadislerde Cennet,
Miavşerci, Şeride, Damla Mat., Konya, 1986, 53 s.
Ayet ve Hadislerde Kur'an'in ve Surelerin Faziletleri,
Bursalı, M. Necati, Çile Yay., İstanbul, 1983, 244 s.
Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler,
Bahçeci, Muhittin, Türdav, İstanbul, 1977, 366 s.
Ayet ve Hadislerde İslam İtikadı,
Seyyid Sabık, trc. İbrahim Sarmış, Hibaş Mat., Konya, 1982, 302 s.
Ayet ve Hadislerle Dini Bilgiler,
Yüksel, Nevzat, Bayrak Yay.. İstanbul, 1992,261 s.
Ayet ve Hadislerle İslami Hayat,
İzzettin Belik, İklim Yay., I-IV, İstanbul, 1992.
İbadetleriyle Peygamberimiz,
Firuzabadi, Muhammed b. Yakup, trc. Durgun, Rıfkı, Şelale Yay., İstanbul, 1979, 360 s.
Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler,
Okiç, Tayyib (Prof. Dr.), İstanbul, 1959, 252 s.
Besmele-i Şerif ve Esrarı Hakkındaki Hadis-i Şerifler, Pamuk, Arif, Pamuk Yay., İstanbul, 1976, 48 s.
500 Hadis-i Şerif ve Tercümesi,
Eğrelti, Cemal, DimirKit, Afyon, 1963, 383 s.
Binbeşyüz Hadis Tercümesi,
Eğrelti, Cemal, Demir Kit., İstanbul, trs.
1001 Hadis,
Kısakürek, N.Fazıl, Ülkü Mat., İstanbul, 1951, 32. s.
1001 Hadis,
Serdaroğlu, Mşhmet, Kardeş Mat., Ankara, 1966, 70 s.
1001 Hadis-i Şerifin Mealen Tercümesi,
Yazgan, H. İlhan, Uğur Mat., Gaziantep, 1985, 13 s.
Binbir Hadis,
Eğrelti, Cemal, trc. Arif, Mehmet, İstanbul Kit, İstanbul, 1963,420 s.
Binbir Hadis,
Yeşil, Şemseddin, Yaylacık Mat, İstanbul, 1983, 216 s.
Binbir Hadis Tercümesi ve Tefsiri,
Yurdatap, M. Selami, İstanbul, 1941, 79 s.
1 Ayet 101 Hadis,
Dinçel, Mustafa, Eşkin Mat, İstanbul, 1970, 15 s.
Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed,
Özbek, Abdullah (Yrd. Doç. Dr.), Selam, Konya, 1988, 304 s.
Bir Oku Bin Düşün: Ayet ve Hadislerle İslam Ölçüleri,
Beyhan, Halil, İrşad Yay, Denizli, 1983, 142 s.
Birinci Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H. Basri, A. Said Mat, İstanbul, 1956, 38 s.
Buhari,
Ece, K. Hüseyin, Beyan, İstanbul, 1984, 140 s.
Buhari,
Uğur, Mücteba (Doç. Dr.),, Kül. Bak. Yay, Ankara, 1989, 110 s.
Buhari Tercümesi,
Konyalı, Mehmet Vehbi, Üçdal Neş, I-IV, İstanbul, trs.
Buhari ve Müslim'in İttifak Ettikleri Hadisler,
M. Fuad Abdulbaki, trc. Uca - İ. Hakkı. Marifet Yay., I-III, İstanbul, trs.
Buhari'den Seçme Binbir Hadis-i Şerif,
Korok, D. Remzi, AkpınarYây.. İstanbul. 1982, 208 s.
Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar,
Sezgin, M. Fuad (Doç. Dr.), AnkaraÜ.İ.F.Yay., Ankara, 1956, 406 s.
Buluğu'l-Meram Tercümesi ve Şerhi (Selamet Yolları),
Davudoğlu, Ahmed, Sönmez Neş., MV, İstanbul, 1966-1967.
Büstanu'l-Muhaddisin,
Abdulaziz b. Şah Veliyyullah ed-Dehlevi, trc. Koçkuzu, A. Osman, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1986, 241 s.
Bütün Yönleriyle Faiz Hadisleri,
Başaran, Selman (Yrd. Doç. Dr.), İlim ve Kül. Yay., Bursa, 1986, 96 s.
Büyük Hadis Kitabı (et-Tâcu'1-Câmi' li'l-Usûl Fî Ehâdisi'r-Rasûl),
Ali Manur el-Huseyni, trc. Sadak, Bekir, Eser Neş., İstanbul, 1980,
Câmiu'1-Usûl (Mukaddime) Tercümesi,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç. Dr.), Samsun, 1992, 215 s.
Cennet Yolları (Hadislerle ilim),
Kotku, M. Zaid, SehaNeş., İstanbul, 1985, 421 s.
Cîhad Hakkında 40 Ayet ve 40 Hadis,
Suyuti, Celaleddin, trc. Rauf Pehlivan, Gonca Yay., İstanbul, 1989,40 s.
Çocuklara Tatil Armağanı: Kırk Hadis-i Şerif,

Tavaslı, Yusuf, Eşkin Mat., İstanbul, 1974, 64 s.
Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Işık Yay., İzmir, 1994, 180 s.
Dinimiz İslam'da Sakalın Yeri,
Reşat, Veysel, Bayrak Yay., İstanbul, 1984, 14 s.
Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç,
Ünal, Y., Gündüz, Ş. Sarıkçıoğlu, E., Vadi Yay., Ankara, 1996,134 s.
Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis, Aydınlı,
Abdullah, SehaNeş., İstanbul, 1986, 248 s.
Dokuzuncu Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H. Basri, Çeltut Mat., İstanbul, 1956, 32 s.
Dördüncü Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H. Basri, A. Said Mat.. İstanbul. 1956, 32 s.
Dua Ayetleri ve Rasulullah'ın Öğrettiği Dualar,
Fahir, Süleyman, Eser Neş., İstanbul, 1985, 480 s.
Ebu Ya'la el-Halili ve Kitâbu'l-İrşad'ı,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç. Dr.), Samsun, 1992, 69 s.
Edebi Yönden Hadis-i Nebevi,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Erzurum, 1992.
Edebü'l-Müfred,
Buhari, trc. Yavuz, Fikri, Sönmez Neş,, I-II, İstanbul, 1974.
Ehl-i Beyt Üzerine Hadisler,
Doksanyedi. Rıza, Sevinç Mat., Ankara, 1962, 16 s.
Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Delil Aldığı Bazı Hadisler,
Ateş, Ali Osman (Yrd. Doç. Dr.), Beyan Yay., İstanbul, 1996, 224 s.
el-Câmiu's-Sahih,
el-Buhari, Muhammed b. İsmail, Çağrı, I-VIII, İstanbul, 1982, 1992.
el-Esas fi'Sünne,
Said Havva, trc. Heyet, Aksa Yay., I-X, İstanbul, 1991-1992.
el-Lü'lü'ü ve'1-Mercan fi ma İttefaka Aleyhi'ş-Şeyhan,
Abdulbaki, M.Fuad, Temel Neş., I-HI, İstanbul, 1985.
el-Muvatta,
Malik b. Enes trc. Heyet, Al-Tuğ Yay. I - II İstanbul 1982
el- Muvatta,
Malik b.Enes, Çağrı Yay., I - II, İstanbul, !982.
Şemail-i Şerife,
Akkul, Abdulhalim, Cağaloğlu Yay., İstanbul, 1965, 96 s.
er-Risale,
İmam Şafi, trc. Dalar, Ubeydullah, Nur Yay., Ankara, trs., 352 s.
er-Risale,
Muhammed b. İdris eş-Şafi, trc.Şener Abdülkadir (Prof. Dr.), Çalışkan, îbarhim (Prof. Dr.), T.D.V.Yay., Ankara, 1996., 388 s.
er-Risaletü'1-Müstadrefe li Beyani Meşhuri Kütübi's-Sünneti'l-Müşerrefe,
el-Kettani, Muhammed b. Ca'fer Kahraman Yay., İstanbul, 1986, 342 s.
Şeref-ü Ashabi'l-Hadis,
el-Bağdadi, el-Hatıb, Neş., Hatipoğlu, M.Said, AnkaraÜ.İ.F.Yay., Ankara, 1972, 240 s.
es-Sahih,
İbni Haccac, Müslim, Çağrı Yay,, I-III, İstanbul, 1981
es-Sünen,
et- Tirmizi, Ebu İsa, Çağrı Yay., I-V, İstanbul, 1981.
es-Sünen,
Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, Çağrı Yay., I-IV, İstanbul, 1981.
es-Sünen,
İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, el-Kazvini, Çağrı Yay., I - II, İstanbul, 1981.
Esbab-ı Vurûdi'l-Hadis (Hadisler ve Sebepleri),
Suyuti, Celaleddin, trc. Tetik, Necati-Okçu Abdulmecid, İhtar Yay., Erzurum, 1996, 240 s.
et-Tıbbu'n-Nebevi,
Cezeri, S.Muhammed Said, Surat Mat., İstanbul, 1967, 33 s.
Etnik ve Dini Arındırma İle İlgili Bazı Hadisler,
Ateş, Ali Osman (Yrd. Doç. Dr.), İzmir, 1995.
Eyyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis,
Çakan, İ. Lütfi (Dr.), Er-Tu Mat., İstanbul, 1982, 191 s.
Fikhu's-Sünne,
Seyyid Sabık, trc. Heyet, Pınar Yay., I-III, İstanbul, 1987.
Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet,
Muhammed Gazali, İslamî Araştırmalar, İstanbul, 1992, 331 s.
Fetevay-ı Rasûlillah,
Seyyid el-Cemili, trc. Çimendağı, Emin, Şura Yay., İstanbul, trs., 377 s.
Fihrist (Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, A, Davudoğlu),
Arman, Necdet, İhya Araş. Mer., İstanbul, 1993, 667 s.
Gadir-i Hum Olayı,
Demircan, Adnan (Yrd. Doç. Dr.), Beyan Yay., İstanbul, 1996,112 s.
Günlük Hayatta Peygamber'imizin Dilinden Dualar,
Köşk, Said, Anahtar Yay., İstanbul, 1992, 94 s.
Hadis,
Yardım, Ali (Dr.), D.E.Ü.Yay., I, II, İzmir, 1984, 205 s.; 164 s.
Hadis Ders Notları,
Okiç, Tayyib, Ankara, 1965, 193 s.
Hadis Edebiyatı, Çeşitleri, Özellikleri, Faydalanma Usulleri,
Çakan, İ. Lütfi (Dr.), M.Ü.İ.F.Yay., İstanbul, 3985, 287 s.
Hadis Edebiyatı Tarihi: Menşei, Tekamülü ve Tenkidi,
Zübeyr Sıddıki, İrfan Yay., İstanbul, 1966, 184 s.
Hadis, Fıkıh ve Tıp Açısından Sakal Sünnetinin Önemi ve Ölçüsü,
Zekeriya Kandehlevi, trc. Tatlıgül, Halil, Selamet Yay., İstanbul, 1985, 64 s.
Hadis Istılahları,

Koçyiğit, Talat (Prof. Dr.), Ank:Ü.İ.F.Yay., Ankara, 1985, 508 s.
Hadis Istılahları Hakkında Nubetü'l-Fiker Şerhi (Nuhbetü'n-Nazar fi Tavzîh-i Nuhbeti'l-Fiker),
İbn Hacer el-Askalani, trc. Koçyiğit, Talat (Doç. Dr.), AnkaraÜ.İ.F.Yay., Ankara, 1971, 114 s.
Hadis Istılahları Sözlüğü,
Aydınlı, Abdullah (Yrd.Doç.Dr.), Timaş, İstanbul, 1987, 197 s.
Hadis İlimleri ve Hadis Edebiyatı,
Uğur, Mücteba, T.D.V. Yay., Ankara, 1996, 394 s.
Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi,
Koçkuzu, A. Osman (Dr.), Dergah Yay., İstanbul, 1983, 480 s.
Hadis İlimleri ve Istılahları,
Suphi Salih, trc. Kandemir, Yaşar, Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1971,336 s.
Hadis İlimleri ve Kaynakları,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç Dr.), Samsun, 1993, 304 s.
Hadis İlmi ve Kelam,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Erzurum, 1991, 44 s.
Hadis Metinleri,
Karaman, Hayreddin-Kandemir, Yaşar-Of, Yılmaz, Ankara, 1976,135 s.
Hadis Mevzularının Anahtarı,
Yazıcıoğlu, Fikri, İleri Bas., Konya, 1963, 109 s.
Hadis Müdafaası,
Ebu Şehbe, Muhammed (Prof.Dr.), Rehber Yay., I-II, Ankara, 1990.
Hadis Müdafaası (Te'vil-ü Mutelifi'l-Hadis),
İbni Kuteybe, trc. Kırbaşoğlu. Hayri. Kayahan Yay., İstanbul, 1979, 512 s.
Hadis Problemleri,
Yıldırım, Enbiya, Ümran, İstanbul, 1996, 352 s.
Hadis Ricali,
Özek, Ali, Fetih Mat., İstanbul, 1967, 269 s.
Hadis Tarihi,
Koçyiğit, Talat (Prof.Dr.), İlmi Yay., Ankara, 1981, 295 s.
Hadis Tarihi,
Umeri, Ekrem Ziya, trc.Kaya, İsmail, Esra Yay., Konya, 1990, 222 s.
Hadis Tarihi,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Erzurum, 1992, 175 s.
Hadis Tarihi ve Usûlü,
Başaran, Selman (Prof. Dr.) - Sönmez, M. Ali (Prof. Dr.), Esra Fakülte Yay., Bursa, 1993, 196 s.
Hadis Usulü,
Karaman, Hayrettin, A.Said Mat., İstanbul, 1965, 175 s.
Hadis Usulü,
Çakan, I.Lütfi (Doç.Dr.), M.Ü.İ.F.Yay, İstanbul, 1991, 168 S.
Hadis Usulü,
Demirci, Ahmet (Doç. Dr.), Kayseri, 1992, 246 s.
Hadis Usulü (İlm-ü Mustalahi'l Hadis),
Koçyiğit, Talat (Dr), AnkaraÜ.İ.F. Yay., Ankara, 1967, 171 s.
Hadis Usulünün Temel Meseleleri,
Derleyen: Yılmaz, Mehmet, Önsöz, İstanbul, 1991, 208 s.
Hadis Üzerine (Selefi Bir Yaklaşım),
el-Elbani, M.Nasirüddin, trc. Mehmet Kubat, Esra, Konya, 1992, 144 s.
Hadis'te Metin Tenkidi Metotları,
Misfir B. Gurmullah ed-Dümeyni, Çelebi, İlyas (Doç. Dr.)- Bebek, Adil (Y. Doç.Dr.)- Yücel, Ahmet (Dr.), Kitabevi, İstanbul, 1997, 443 s.
Hadis-i Erbain,
Sadreddin Konevi, trc. Akçiçek. Abdulkadir, Dilek Mat, İstanbul. 1970, 113 s.
Hadis-i Erbain,
Nevevi, trc. Akçiçek. Abdulkadir, Sağlam Yay, İstanbul, 1970, 184 s.
Hadis-i Erbain-i Usfurî Şerhi,
Muhammed b. Ebû Bekir Usfurî, Salah Bilici Kit., İstanbul, 1967,46 s.
Hadis-i Şerifi,
Pilavoğlu, Kemal, Örnek Mat., Ankara, trs, 79 s.
Hadis-i Şerif Tercemesi,
Hilmi Kit, İstanbul, 1931, 884 s.
Hadis-i Şerifler,
Mardinli, O. Fevzi, Nur Bas, İstanbul, 1951, 128 s.
Hadis-i Şerifler Işığında Çocuklarımıza Ahlak Dersleri,
Tavaslı, Yusuf, Uycan Mat, İstanbul, 1975, 128 s.
Hadis-i Şerifler Işığında Kabir Ziyareti ve Adabı,
Çelik, Halil, Petek Yay, İstanbul, 1983, 318 s.
Hadis-i Şerifler Işığında İlahi Kelamın Müdafaası,
Buhari, trc. Özbek, Yusuf, İz Yay, İstanbul, 1992, 226 s.
Hadis-i Şerifler Işığında Yasin ve Faziletleri,
Pamuk, Arif, Pamuk Yay, İstanbul, 1977, 64 s.
Hadis-i Şeriflere Göre Amellerin Faziletleri,
Yıldırım, Celal, De-Sen Of, İstanbul, 1976, 190+57 s.
Hadis-i Şeriflere Göre Evlenme Adabı,
Nasirüddin el-Elbani, trc. Arslan, Ali, Kazdal Yay., İstanbul, 1972, 82 s.
Hadis-i Şeriflere Göre Evlenme Adabı,
Nasirüddin el-Elbani, trc. Arslan, Ali, Arslan Yay, İstanbul, 1990,102 s.
Hadis-i Kutsiler,
Doğan, Lütfi; Akşit, M.Cemal, Gonca Yay, İstanbul, 1986, 79 s.
Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), Ankara Ü. İ. Fak. Yay, Ankara, 1969,298 s.
Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları (Muhtelifü'l-Hadis İlmi),
Çakan, İ. Lütfi (Dr.), İs.İLArş.Vak.Neş, İstanbul, 1982, 263 s.
Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri,
Başaran, Selman (Doç. Dr.), Furkan Kit., Bursa, 1991, 151 s.
Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), Furkan Kit, Bursa, 1991, 150 s.

Hadislerle Ahlaki Davranışlar,
Özek, Ali, Hisar Yay., İstanbul, 1987, 366 s.
Hadislerle Cihad (40 Hadis),
Köşk, Said, Anahtar Yay., İstanbul, 1992, 366 s.
Hadislerle Evlilik ve Aile,
Mutlu, İsmail, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1990, 106 s.
Hadislerle Gerçekler (Kırk Hadis),
Çakan, İsmail Lütfi (Doç.Dr.), Erkam Yay., İstanbul, 1990, 270 s.
Hadislerle Güzel Ahlak (Kırk Hadis),
Köşk, Said, Anahtar Yay., İstanbul, 1992, 86 s.
Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık,
Kandehlevi, Yusuf, trc. Heyet, Kalem Yay., 1-V, İstanbul, 1978.
Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık,
Kandehlevi, Yusuf, trc.. Heyet, Timaş Yay., I-V, İstanbul, 1988.
Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık,
Kandehlevi, Yusuf, trc. Heyet, Cümle Yay., I - V, İstanbul, trs.
Hadislerle Hz.Peygamber'in Namaz Kılma Şekli,
el-Elbani, M. Nasirüddin, trc. Başaran, Selman (Doç.Dr.) - Yavuz, Y. Vehbi (Doç.Dr.), Aksa Yay., Bursa, 1992, 160 s.
Hadislerle Mü'minlerin Vasıfları,
Kotku, M.Zahid, Seha Neş., İstanbul, 1982, 87 s.
Hadislerle Peygamberimizin Güzel Ahlakı (Şemail-i Şerif),
et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, trc.Raif, Mehmet; sad.Özaklaş. Mahmut, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1984, 430 s.
Hadislerle Peygamberimizin Güzel Ahlakı (Şemail-i Şerif),
Tirmizi, trc. Hoca Raif Efendi, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1986. 402 s.
Hadislerle İslam,
el-Münziri, İmam Hafiz, trc.Karaköse, Veysel Hikmet Yay., I-VI1, İstanbul,'1984-1985.
Hadiste Nasıh Mensuh Meselesi,
Koçkuzu, Ali Osman (Prof.Dr), M.Ü.P.F. Vak. Yay., İstanbul, 1985, 364 ş.
Hadislerin Işığında Hadiseler,
Semih, Saffet. Damla Mat.. Konya. 1985. 128 s.
Halk Dilinde Meşhur Hadisler,
Başaran, Selman (Doç. Dr.), Bursa, 1991, 139 s.
Hanefi Mezhebinde Hadisin Yeri ve Önemi,
Cücü, Taner, İstanbul, 1979.
Hatib Bağdadi'ye Göre Hadis Öğretimi,
Çakan, İ.Lütfi (Doç.Dr.), Erkam Yay., İstanbul, 1990. 116 s.
Hayatü's-Sahabe (Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı İslamiyet),
Kandehlevi, Yusuf. trc. Heyet, Divan Yay., I - IV, İstanbul, 3980.
Hazreti Aişe'nin Hadisçiliği,
Aşık, Nevzat (Doç, Dr.), İzmir, 1987, 75 s.
Hicab,
el-Elbani, Nasuriddin, trc. Karcıoğlu, Akif Nuri, Sinan Yay., İstanbul, 1970, 135 s.
Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu,
Uğur, Mücteba (Doç.Dr.), Çağrı, İstanbul 1980, 165 s.
Hicri Dördüncü Asırda Hadis Çalışmaları, Muhaddisler ve Eserleri,
Sandıkçı, S.Kemal (Doç. Dr.), Samsun. 1986, 165 s.
Hücciyyetü's-Sünne,
Abdulğani Abdulhalık, trc.Dilaver Selvi, Şule Yay., İstanbul, 1996, 340 s.
Hz. Muhammed ve Hadisleri,
Gölpınarlı, Abdulbaki, Arkın Kit., İstanbul, 1957, 159 s.
Hz. Muhammed'in Şemail-i Şerifesi,
Tirmizi, Ebu Muhammed b. İsa, trc. Fiğabi - F. Kavukcuoğlu, Ülkü Yay., İstanbul, 1963, 159 s.
Hz. Muhammed'in Mucizeleri,
A'zami, Velidü'l, trc, M. Sadık Aydın, Elif Mat., Ankara, 1975, 193 s.
Hz. Muhammedin Müşriklerle Münasebeti,
Kapar, Ali, İlim Yay., İstanbul, 1987, 296 s.
Hz. Peygamber Efendimiz Niçin Çok Evlendi?
Hoşafçı, Tahİr, Nizam Yay., İstanbul, 1982, 62 s.
Hz. Peygamber Efendimizin 1001 Hadisi Şerifleri,
Korok, D.Remzi, Çınar Mat.. İstanbul. 1969, 208 s.
Hz. Peygamber Efendimizin 1001 Hadisi Şerifleri (Zübdetü'l-Buhari'den Seçmeler),
Korok, D. Remzi, Sağlam Kit, İstanbul, 1977, 208 s.
Hz. Peygamber Efendimizin 1001 Hadisi Şerifleri (Zübdetü'l-Buhari'den Seçmeler),
Korok, D. Remzi, Akpınar Yay., İstanbul, 1982, 208 s.
Hz. Peygamber ve Evrensel Hayatı,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Şelale Yay., Erzurum, 1995 s.
Hz. Peygamber ve İtidal,
Aşık, Nevzat, D.E.Ü.İ.F.Vak. Yay., İzmir, 1987, 22 s.
Hz. Peygamber'in Altı Orjinal Diplamatik Mektupları,
Hamidullah, Muhammed, Beyan Yay., İstanbul, 1990, 190 s.
Hz. Peygamber'in Dilinden Dört Halifesi ve Ashabı,
ed-Dımeşki, Muatafa İbni Kemaleddin, trc. Yavuz, Ali Fikri, Sönmez Neş., İstanbul, 1981, 368 s.
Hz. Peygamber'in Şemaili,
Bayraktar, İbrahim (Dr.), Seha Neş., İstanbul, 1990, 334 s.
Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türkler,
Kitapçı, Zekeriyya, Türk Dünyası Arş.Vak.Yay., İstanbul, 1986, 109 s.
Hz. Peygamber'in Mucizeleri,
Bayraktar, İbrahim (Dr.), Erzurum, 1991, 30 s.
Hz. Peygamber'in Mucizeleri (Delâilü'n-Nübüvve),
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Erzurum, 1991, 30 s.
Hz.Peygamber'in Sünnetinde Şaka ve Bazı Şakacı Sahabiler,
Köten, Akif, (Dr.), Vefa Yay., Bursa, 1991 47 s.
Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye,
Canan, İbrahim (Doç.Dr.), Türdav Bas. ve Yay.Ltd.Şti., İstanbul, 1982, 468 s.
Hz. Peygamber'in Tebliğ Metodu,

Aşık, Nevzat (Doç.Dr.),Diy.Der., 33, 1, Ankara, 1997, ss.73-83.
201 Hadis-i Şerif Şerhi,
Pilavoğlu, Kemal, Güven Mat., Ankara, 1962, 217 s.
250 Hadis Tercüme ve Şerhi,
Berki, Ali Hikmet, Diy.İş.Bşk.Yay.. Ankara, 1977, 207 s.
İlahi Hadisler,
Erdem, H.Hüsnü, Diy.İş.Bşk.Yay., Ankara, 1963, 64 s.
İlim Hakkında Hadisi Şerifler ve Bundan Alınacak Ders-i İbretler,
Pilavoğlu, Kemal, Nüve Mat., Ankara, 1976, 22 s.
İlk Hadis Mecmularından Hemmam b. Münebbih'in Hadis Mecmuası,
Hemmam b. Mifnebbih, trc.İmamoğlu, M.Rağib, Doğuş Lim. Şir. Mat., Ankara, 1966, 84 s.
İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis,
Sandıkçı, S.Kemal (Dr.), Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1991, 598 s.
İmam Buhari ve Müslimin İttifak Ettikleri Hadisler,
Abdulbaki, M.Fuat, trc.Kaya, İsmail - Uçar, İsmail Hakkı, Sebat Mat, Konya, 1983.
İmam Ebu Hanife İle Hanefi Alimlerinin Dini İlimlere Özellikle Hadis İlmine Yaptıkları Bazı Hizmetler, Ayvallı, Ramazan (Doç. Dr.), İstanbul, 1994, 169 s.
İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu,
Ünal, İsmail Hakkı, Diy. İş. Baş., Ankara, 1994, 308 s.
İmam Malik,
Ebu Zehra, Muhammed, trc. Keskioğlu, Osman, Hilal Yay., Ankara, 1984, 437 s.
İmam Malik,
Şimşek, Said, Beyan Yay., İstanbul, 1985, 100 s.
İmam Nevevi'nin Kırk Hadis Şerhi ve Onun Uygurca Tercüme ve Şerhi,
Buğra, M.Yakup, Emek Of, Ankara, 1986, 129 s.
İmamların Fıkhi İhtilaflarında Hadislerin Rolü,
Avvame, Muhammed, trc. Kırbaşoğlu, Hayri, Kayıhan Yay., İstanbul, 1980, 118 s.
İslam Düşüncesinde Sünnet,
Kırbaşoğlu, M. Hayri, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1996, 424 s.
İslam Fıkhı ve Sünnet,
Azami, Mustafa (Prof. Dr.), trc. Ertürk, Mustafa, İz Yay., İstanbul, 1996, 288 s.
İslam Hukunda Sünnet,
Sibai, Mustafa (Prof.Dr.), trc. Gönenç, Edip, Evs Yay., İstanbul, 1981, 447 s.
İslam Hukunda Sünnet,
Sıbai, Mustafa(Prof Dr.), trc.Tunç, Kamil, Girişim, İstanbul, 1989, 378 s.
İslam'ın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları (Hicaz Bölgesi),
Çelik, Ali, Beyan Yay., İstanbul, 1995, 350 s.
İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis,
Karahan, Abdulkadir (Prof.Dr.), Arslan Yay., Ankara, 1975,206 s.
İslam'da Bazı İnsan Hakları ve Veda Hutbesi,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç. Dr.), Erzurum, 1991, 35 s.
İslam'da Sünnet (Hıtan) Merasimleri,
Dağcı, Osman Salih, Şelale Yay., İstanbul, 1976, 102 s.
Şifai Şerif Tercüme ve Şerhi,
Kadı Iyaz, trc.Cebeci, Suat, Rehber Yay., Ankara, 1992, 640 s.
Kırk Hadis, Nevevi,
İmam Muhyiddin, trc.Naim, Ahmet, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1925, 63 s.
Kırk Hadis, Nevevi,
İmam Muhyiddin, trc.Naim, Babanzade Ahmet, Diy.İş.Baş.Yay., İstanbul, 1967, 52 s.
Kırk Hadis,
Nevevi, İmam , trc. Akçiçek, Abdulkadir, Akpınar Yay., İstanbul, 1980, 445 s.
Kırk Hadis,
Haz.; Karahan, Abdulkadir, trc. Aytaç, Gürsel, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1986, 104 s.
Kırk Hadis Tercüme ve Şerhi,
Nevevi, İmam, trc. Hafızoğlu, İbrahim, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1991, 176+89 s.
Kırk Hadis Tercümelerine Umumi Bir Bakış ve Ankara'lı İsmail Rusuhi'nin "Terceme-i Hadis-i Erbain"i,
Karahan, Abdulkadir, O.Yalçın Mat, İstanbul, 1953.
Kırk Hadis Tercümesi,
Fuzuli, trc. Tükçüoğlu, Kemal, M.E.Bas., İstanbul, 1951, 33 s.
Kırk Hadis: İtikat, Amel ve Ahlak Yönünden İnsanlara Kemalat Rehberi Olacak Hadisler,
Nevevi, İmam, trc. Naim, Ahmet, Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1985, 52 s.
Kırk Hadis-i Şerif,
Arıkan, Ahmet Naim, Çeltüt Mat., İstanbul, 1965, 79 s.
Kırk Hadis-i Şerif,
Tavaslı,Yusuf, Hattat Tavaslı Yay., İstanbul, trs., 348 s.
Kırk Hadis-i Şerif Şerhi,
Pilavoğlu, Kemal, Pilavoğlu Kit, Ankara, 1987, 79 s.
Kırk Hadis-i Şerif ve İzahı,
Aşık, Hüseyin, Ahmed Said Mat., İstanbul, 1967, 50 s.
Kırk Hadisle Cihad,
Döğen, Şaban, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1988, 63 s.
Kırk Hadisle Ramazan ve Oruç,
Paksu, Mehmet, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1988, 70 s.
Kırk Hadisle İslam Yolu,
Nevevi, İmam, trc. Günenç, Halil, Türdav Bas.Yay- ve Lim.Şir., İstanbul, 1976.
Kırk Konuda Kırk Hadis,
Naim, Erdoğan, Demir Kit., İstanbul, 1974, 104 s.
Kırk Kudsi Hadis,
Aliyü'l-Kari, trc. Erdem, Hüsnü, Diy. İş.Baş.Yay., Ankara, 1963, 60 s.
Kırk Kutsi Hadis,
Yavuz, Ali Fikri -Arslan, Ali, Ahmet Said Mat., İstanbul, 1964,75 s.
Kırk Kutsi Hadis ve Muhtasar Hadis Usulü,
Aliyü'l-Kari, trc. Ünal, Harun, Hikmet Yay., İstanbul, 1983, 228 s.
Kırk Mevzuda Kırk Hadis,
Emre, Mehmet, Osmanlı Yay., I -II, İstanbul, 1978.

Kırkbir Hadis-i Şerif,
Yeşil, Şemsettin, Yaylacık Mat., İstanbul, 1975, 110 s.
Kırkbir Hadisle Mü'minlerin Vasıfları,
Kotku, M.Zahid, SehaNeş., İstanbul, 1983, 91 s.
Kitabu'l-İlel ve Ma'rifetü'r-Rical,
İbni Hanbel, Ahmed, nşr.Koçyiğit, Talat (Dr.). Cerrahoğlu, İsmail (Dr.), AnkaraÜ.Yay., Ankara, 1963, 34+500+24 s.
Kıtk Hadisle Müslümanın Hüviyeti,
Nar, Ali, Kayıhan Yay., İstanbul, 1981, 152 s.
Kabir Alemi,
es-Suyuti, Celaleddin, trc. Bahaaddin Sağlam, Kahraman Yay., İstanbul, 552 s.
Kelamcılarla Hadisciler Arasındaki Münasebetler,
Koçyiğit, Talat (Prof.Dr.), T.D.V.Yay., Ankara, 1984, 298 s.
Kendi Sözleriyle Hz. Muhammed,
Öztürk, Yaşar Nuri, Hürriyet, İstanbul, 1986, 64 s.
Kenzü'l-irfan fi Ehadisi'n-Nebeviyi Rahman (1001 Hadis-i Şerif Tercüme ve Şerhi),
Esat Efendi, Mehmet, Emin Of., İstanbul, 1982, 408 s.
İkinci Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H.Basri, A.Said Mat., İstanbul, 1956.
Kitabu'l-Cihad,
İbni Mübarek, Abdullah, trc. Teymur, Adil, Otağ Yay., İstanbul, 1980, 206 s.
Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıp,
Denizkuşları, Mahmut, Marifet Yay., İstanbul, 1982, 184 s.
Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Tasavvuf,
Öztürk, Yaşar Nuri, Esma Yay., İstanbul, 1985, 526 s.
Kur'anı Kerim'in Fazileti Hakkında Kırk Hadis,
Aliyü'1-Kari, trc.ve şerh. Pusmaz, Durak, Bahar Yay., İstanbul, 1988.
Kur'an ve Hadis Işığında Gayb Haberleri,
Fırat, Yavuz, Meriç Mat., İzmir, 1988, 50 s.
Kur'an ve Hadisde Rü'yet Meselesi,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.Yay., Ankara, 1974, 112 s.
Kur'an ve Hadise Göre Bidat,
Ünal, Harun, Petek Yay., İstanbul, 1983,202 s.
Kur'an ve Hadislere Göre Şirk ve Müşrik Toplum,
Macit, Nedim (Dr.), Damla Mat., Konya, 1992, 494 s.
Kur'an-Sünnet Bütünlüğü,
Kara, Necati (Yrd. Doç. Dr.), İhtar Yay., Erzurum, 1995, 319 s.
Kur'an ve Sünnet Soruşturması,
Sor Yay., Ankara, 1987, 302 s.
Kur'an ve Sünnet Üzerine,
Bulaç, Ali, Beyan Yay., İstanbul, 1983, 126 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Cinler-Büyü,
Ateş, Ali Osman (Yrd. Doç. Dr.), Beyan Yay., İstanbul, 1995,368 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Şeytan,
Ateş, Ali Osman (Yrd. Doç. Dr.), Beyan Yay., İstanbul, 1995,448 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Mutluluğun Kazanılması,
Kandehlevi, M.Zekeriyya, trc. Ünal, Harun, Vahdet Yay., İstanbul, 1984, 184 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti,
Ali Haşimi, trc. Heyet, Risale, İstanbul, 1995, 510 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti,
Ali Haşimi, trc. Ünal, Harun, Ravza Yay., İstanbul, 1995, 682 s.
Kur'an ve Sünnete Göre Örnek Aile,
Necip, Ammare (Prof. Dr.), Görüş, İstanbul, 1991, 368 s.
Kur'an ve Sünnette Annelik,
ez-Zabelavi, Muhammed, trc.Ertuğrul, Yusuf, Uysal Kit, Konya, trs., 299 s.
Kur'an ve Sünnette Kıyamet ve Ahiret,
Faiz, Ahmet, trc. Ulutürk, Veli (Dr.), Uysal Yay., Konya, 1988,480 s.
Kur'an ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti,
Haşimi, Ali (Prof.Dr.), trc. Tosun, Rasul, Risale Yay., İstanbul, 1986,
291 s.
Kur'an ve Sünnette İtikat, İbadet ve Ruh Terbiyesi,
en-Nedvi, Ebu'l-Hasen, trc.Seraceddin, M.Ali, Risale Yay., İstanbul, 1986,200 s.
Kur'an ve Sünnette Zulüm Kavramı,
Meşhur, Mustafa. Vahdet Yay.. İstanbul. 1990. 96 s.
Kur'anî Çizgide Sünnet,
Ali Mahmut. Abdullah b.Zeyd. trc. Kubat. Mehmet. Esra Yay.. . Konya. S 990. 93 s.
Kutsi Hadisler,
Der.İlmi Kitaplar Yay., trc. Varol. Ahmet, Adve Yay. I-II. İstanbul. 1991
Kültürmüzü Şekillendiren Hadisler,
Dalgın, Nihat - Macit. Yunus, Samsun, 1992, 349 s.
Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi,
Canan, İbrahim (Doç.Dr.), Akçağ Yay., 1-XVII1. Ankara. 1988-1992.
Mehdilik,
İlhan, Avni (Doç. Dr). Beyan Yay.. İstanbul, 1994. 102 s.
Mevzu Hadisler Menşei Tanıma Yolları ve Tenkidi,
Kandemir, M.Yaşar, Diy.İş.Baş.Yay., Ankara. 1980, 215 s.
Mevzu ve Zayıf Hadisin Akaide Etkisi,
Abdulhak. Abdurrahman. Hak Yay., İstanbul, trs.. 114 s.
Miraç Gerçeği,
Mollaibrahimoğlu, Süleyman (Dr.), İstanbul, 1991, 199 s.
Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi,
Çağrı Yay., I - VIII, İstanbul, 1986.
Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması,
Ebu Reyye, Mahmut, trc. Tan. Muharrem, Yöneliş Yay.. İstanbul. 1988, 440 s.
Muhtasar Ehadis Tercümesi,
Güven, Nuri (Dr.), Nuruosmaniye Mat., İstanbul, 1964, 160 s.

Muhtasar Ehadis-i Nebeviyye ve'1-Hikemi'l-Muhammediyye,
Haşimi, Ahmet, trc. Aydın, Abdullah - Yavuz, A.Fikri, Eser Kit., İstanbul, 1964, 206 s.
Muhtasar Şemaili Şerif Tercümesi,
Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, trc. Raif, Muhammed, İhya Kit., Konya, 1982, 352 s.
Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahifet ü Hemmanı İbni Münebbih,
Hamidullah. Muhammed (Prof.Dr.). trc. Kuşçu. Kemal. Fetih Mat.. İstanbul. 1967. 138 s.
Müşkil ve Müteşabih Hadisler,
Bayraktar. İbrahim (Yrd. Doç. Dr.). Erzurum. 1992. 55 s.
Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri,
Polat, Selahaddin (Yrd.Doç.Dr.). T.D.V.Yay.. Ankara. 1985. 155 s.
Müsned,
İbni Hanbel. Ahmed. Çağrı Yay.. I - VI. İstanbul. 1981.
Müsned-i Ebu Bekri's-Sıddık.
Ebu Bekri's-Sıddik, trc. Davudoğlu, Ahmed, Hicret Yay.. İstanbul. 1981,295 s.
Müsned-i İmam-ı Azam Ebu Hanife,
Ebu Hanife, İmam-ı Azam, trc.Köse. Muhammed Selini, Şamil Yay İstanbul, 1978. 302 s.
Nasıl Sahabe Oldular,
Şahin. Ahmed. Cihan Yay.. İstanbul. 1984. 249 s.
Nebevi Hoşgörü,
Keskin. Yusuf Ziya (Yrd.Doç.Dr.), Timaş Yay., İstanbul. 1997. 130 s.
İnsanlığa İnsanlığını Öğreten Kırk Hadisi Kudsi,
Pilavoğlu, Kemal, Çağdaş Bas., Ankara. 1975, 28 s.
İnsanlığa Nur Saçan 1500 Hadis-i Şerif,
Bilmen, A.Selim, Bilmen Bas., İstanbul, 1981. 147 s.
Nübüvvet Pınarından Kırk Hadis,
İmam Nevevi, Çağrı Yay., İstanbul. 1978, 397 s.
Onbirinci Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H.Basri, A.Said Mat., İstanbul, 1958 384 s.
Onuncu Kırk Hadis ve Mealleri,
Çantay, H.Basri, A.Said Mat., İstanbul, 1956, 32 s.
Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüzbir Hadis,
Erdem, H.Hüsnü, Diy. İş.Baş.Yay., İstanbul, 1953, 35 s.
Oruç ve Resulullah'ın Ramazan Hayatı,
Murat, Mehmet, Zaman Yay., Ankara, 1985, 90 s.
Örneklerle Peygamberimizin Ahlakı,
Mercanı, Fehremaz, Temel Neş., İstanbul. 1987. 288 s.
Peygamber Efendimizin Çok Evlenişi ve Etrafında Uydurulan Bazı Şüpheler ve Batıllar,
Sabuni, M.Ali (Prof. Dr.), Petek Yay., İstanbul, 1983, 109 s.
Peygamber Efendimizin Mübarek Sözlerinden,
İmam Nevevi, trc.Duran, Abdulhalık, İrfan Mat., İstanbul, 1973,484 s.
Peygamber ve Kadın,
Hintülhüda, Şehid, trc. Dalar, Ubeydullah, Seçkin Mat., İstanbul, 1 986. 103 s.
Peygamberden İktibaslar,
Kutup. Muhammed (Prof.Dr.). trc.Nuri, Akif, Fikir Yay., İstanbul, 1 980, 267 s.
Peygamberimiz Neden Çok Evlendi,
Hoşafçı, Tahir, Nizam Yay., İstanbul, 1982, 62 s.
Peygamberimiz ve Ashabı,
Kadıhani, A.Kudsi b. Mustafa, trc. Ayyıldız, Mustafa, Erkam Yay., İstanbul, 1985, 448 s.
Peygamberimiz ve Tıp,
Denizkuşları, Mahmut, Marifet Yay., İstanbul, 1981, 157 s.
Peygamberimizden Dualar,
Mutlu, İsmail, Yeni Asya Yay.. İstanbul. 1991. 111 s.
Peygamberimize Sorulan İlginç Sorular,
el-Cevziyye, İbni Kayyım, trc, Uzun, Taceddin (Dr.), Uysal Yay., Konya, 1991, 423 s.
Peygamberimizin Buyurdukları,
Genceli, Ali (Prof), trc. Toker, Serhat, Çevik Mat, İstanbul, 1971,207 s.
Peygamberimizin Büyük Sözleri 1001 Hadis Tercümesi,
Yurdatap, S.Münir, Bozkurt Kit., İstanbul, 1962,48 s.
Peygamberimizin İctihadları,
İsa, Abdulcelil (Prof), trc. Merttürkmen, Hilmi-Öztürk, Abdulvehhab, Pais Mat., Ankara, 1976, 158 s.
Peygamberimizin Dilinden Binbir Hadis,
Fahir, Süleyman, Bütün Kit., İstanbul, 1955, 64 s.
Peygamberimizin Dilinden Dualar,
Solmaz, Mehmet Elif Mat.. Ankara. 1986. 32 s.
Peygamberimizin Dilinden Müslüman Kadını,
Şeker. Abdullah Naim, Denizden Bir Katre Külliyatı, İstanbul, 1971,128 s.
Peygamberimizin Dilinden Ticaretle İlgili Hadisler,
Kerem, Büyüközer, Elif Mat.. Ankara. 1986, 20 s.
Peygamberimizin Dilinden Zikir ve Dualar,
Şekerci, Osman, Şamil Yay., İstanbul, 1975, 264 s.
Peygamberimizin En Güzel Duaları ve Zikirleri,
Uysal Kit., Konya, 1991,423 s.
Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet - Kültür ve Teknik,
Canan, İbrahim (Doç.Dr.), Cihan Yay., İstanbul, 1984, 208 s.
Peygamberimizin Hal ve Hareketleri,
Atıf, Abdullah, A.Said Mat., İstanbul, 1973, 328 s.
Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri,
Yıldırım, Suat (Doç.Dr.), Kayıhan Yay., İstanbul, 1983, 352 s.
Peygamberimizin Mucizeleri,
Yazıcı, Namık, Ebru Yay., İstanbul, 1987, 142 s.
Peygamberimizin Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti,
Canan, İbrahim (Doç. Dr.), Cihan Yay., İstanbul, 1984, 188 s.
Peygamberimizin Öğrettiği Dualar ve Zikirler,
Kazancı, A.Lütfi, Ünal Mat., İstanbul, 1982, 288 s.

Peygamberimizin Sünnetinde Evlilik,
Öztürk, Abdullah (Dr.), Kılıç Yay., Ankara, 1988, 430 s.
Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye,
Canan, İbrahim (Doç.Dr.), Cihan Yay.. İstanbul, 1984, XXII 648 s.
Peygamberimizin Uygulamasında İslam,
el-Buti, S, Ramazan, trc.Nar, Ali - Aktepe, Orhan, Selam Yay., İstanbul, 1984, 477 s.
Peygamberimizin Örnek Ahlakı,
Paksu, Mehmet, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1986, 336 s.
Psikoloji Açısından Hz. Peygamber'in İbadet Hayatı,
Şentürk, Habil, Bahar Yay., İstanbul, trs., 138 s.
Ramazan-ı Şerif ve Oruca Ait Kırk Hadis,
Saraçlar, Hacı Mustafa Naci. Türkiye Ticaret Mat., istanbul. 1954.
Ramuzu'l-Ehadis,
Gümüşhanevi, Ahmed Ziyauddin, trc. Doğan. Lütfi - Akşıt. M.Cevat. Milsan Bas. San., I- II İstanbul, 1982.
Ramuzu'l-Ehadis Tercümesi,
Gümüşhanevi. Ahmed Ziyauddin, trc.Erdoğan, Nainı, Pamuk Yay., İstanbul. 1983. 744 s.
Rasul ve Ahlak,
el-Hufi, A.Muhammed (Dr.), trc. Çetiner. Bedrettin (Doç.Dr.) Ertuğrul. Yusuf. Kültür Bas.Yay.Bir, İstanbul. 1988. 352 s.
Rasulullah'ın Annesi ve Hanımları.
Aişe Abdurrahman. trc. Kaya. İsmail, Uysal Kit.. Konya, 1987. 193 s.
Rasulullah'ın Mücadelesi ve Ehl-i Kitap,
Kutup, Seyyid, Der. Şengüler, İsmail Hakkı. Hikmet Yay.. İstanbul. 1987, 306 s.
Rasûl-ü Ekrem Zamanında Sünnet,
Yıldırım. Hüsamettin. Fark Yay., Malatya, 1994. 271 s.
Rasılü Ekrem'in Örnek Ahlakı,
Azzam. Abdurrahman. trc. Karaman, Hayreddin. Yağmur Yay., İstanbul. 1964. 190 s.
Rasulüllah'ın Örnek Hayatı,
Akın. Ali, Mi lisan A.Ş., (I-IV), İstanbul, 1990.
Resulullah Diyor ki (Müslim'den Kırk Hadis-i Şerif ve Şerhi),
Pilavoğlu. Kemal, Çağdaş Bas.. Ankara, 1976. 108 s.
Resulullah Efendimizin Ashabına Bildirileri Mübarek Duygular,
Pilavoğlu, M.Kemal, Nüve Mat., Ankara. 1976, 22 s.
Resulullah Efendimizin Ashabına Yüce Bildirileri,
Pilavoğlu. M.Kemal. Nüve Mat.. Ankara, 1976. 27 s.
Resulullah Efendimizin Krallara Gönderdiği Altı Mektup,
Pilavoğlu, M.Kemal, Nüve Mat., Ankara, 1976, 95 s.
Resulullah Efendimizin Mübarek Sözleri,
Pilavoğlu, M.Kemal, Nüve Mat.. Ankara. 1976, 30 s.
Resulullah'ın Ashabına Hitapları ve Ondan Alınacak Ders-i İbretler,
Pilavoğlu. Kemal. Çağdaş Bas.. Ankara. 1975. 75 s.
Resulullah'ın Ashabına Nurlu Bildirileri,
Pilavoğlu, M.Kemal, Nüve Mat. Ankara. 1976, 28 s.
Resulullah'ın Davet ve Cihadı,
Şedid. Muhammed, trc.Çakmaklı. Hüseyin, Risale Yay., İstanbul, 1987, 174 s:
Resulullah'ın Dilinden Dualar,
Pamuk, Arif, Pamuk Yay.. İstanbul, 1979, 272 s.
Resulullah'ın Dilinden Surelerin Esrarı,
Hikmeti ve Faziletleri, Pamuk, Arif, Pamuk Yay., İstanbul, 1975. i 92 s.
Resulullah'ın Diplomatik Münasebetleri,
Sönmez, Abidin (Dr.), İnkılap Yay., İstanbul, 1987, 304 s.
Resulullah'ın Mü'minlere Bal ve Rüya Hakkındaki Nurlu Sözleri,
Pilavoğlu, M. Kemal, İstanbul. 1975, 28 s.
Resulullah'ın Mübarek Kelamlarının Şiirlerle İfadesi,
Pilavoğlu, M.Kemal, Çağdaş Bas., Ankara, 1975, 195 s.
Resulullah'ın İslam'a Davet Mektupları,
Sönmez, Abidin (Dr.), İnkılap Yay., İstanbul, 1984, 207 s.
Resulullah'ın İslam'a Davet Metodu,
Önkal. Ahmet, Hibaş Yay., Konya. 1984. 307 s.
Resulullah'ın Yaşadığı İslam,
el-Cevzi, İbni Kayyım, trc. Türklü, İbrahim - Keskinsoy. Abdi, Pınar Yay., I-II, İstanbul, 1989.
Resulullah'a Göre Ailede ve Okulda Çocuk Terbiyesi,
Canan, İbrahim (Doç.Dr.), Cihan Yay., İstanbul, 1983, 216 s.
Resulullah'dan Dualar ve Zikirler, Açıklamaları, Faydaları,
el-Cevziye, İbn Kayyım, trc. Bilgiç, Bekir Ali, Petek Yay., İstanbul, 1987, 224 s.
Risalet İncileri Hadis-i Şerifler,
Burkay, Hasan, Semih Ofset, Ankara, 1983, 103 s.
Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahidlerin İtikat ve Teşrii Yönlerden Değeri,
Koçkuzu, Ali Osman (Prof.Dr.), Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1,988, 284 s.
Riyazu's-Salihin,
Nevevi. Muhyiddin. trc. Erdem, H.Hüsnü - Bursları, Kemalettin. Diy.lş.Baş.Yay.,-1 - III, Ankara, 1949-1965.
Riyazu's-Salihin,
Nevevi, Muhyiddin, trc. Erdem,H.Hüsnü, Başnur Mat., Ankara, 1970. 416 s.
Riyazu's-Salihin,
Nevevi, Muhyiddin, trc. Uçan, Salih, Çelik Yay, I-III, İstanbul, 1991
Riyazu's-Salihin,
Nevevi, Muhyiddin, trc. GülIe,Sıtkı, Ölçü Yay., I-III, İstanbul, trs.
Riyazu's-Salihin, Hadislerinin Ravileri Olan Ashab-ı Kiramın ve Hadis İmamlarının Hal Tercümeleri, Erdem, H.Hüsnü, Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1964, 112 s.
Riyazu's-Salihin Tercüme ve Şerhi,
Nevevi, Muhyiddin, trc.Özkes, İhsan, İslamoğlu Yay., [-VI, İstanbul, 1991.
Rüya ve Hadis Rivayeti,
Sakallı, Talat, İsparta, 1994, 108 s.
Sahabe ve Hadis Rivayeti,
Aşık, Nevzat (Dr.), Akyol Neş., İzmir, 1981, 334 s.
Sahabiler Ansiklopedisi,

trc. Harun Mutlu, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1989, 842 s.
Sahih-i Buharı Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercümesi,
Zebidi, Zeyneddin, trc. Naim, Ahmet - Miras, Kamil, Diy.İş.Baş. Yay., I-XII, İstanbul, 1928 - 1948.
Sahih-i Buharı Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercümesi,
Kılavuz Uğur, Mücteba, Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 3975, 519 s.
Sahih-i Buhari Üzerine Yapılan Çalışmalar,
Sandıkçı, S.Kemal (Doç.Dr.), Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1991,189 s.
Sahih-i Buhari ve Tercümesi,
trc. Sofuoğlu, Mehmet, Ötüken Yay., I-XVI, İstanbul, 1987-1989.
Sahih-i Buhari'den Seçme 1001 Hadis,
ez-Zebidi, Zeyneddin Ahmed İbn Ahmed, trc. Naim, Ahmet Sağlam Kit, İstanbul, 1980, 463 s.
Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi,
trc.Davudoğlu, Ahmet, Sönmez Neş.. I-XM. İstanbul. 1977.
Sahih-i Müslim ve Tercümesi,
trc. Sofuoğlu. Mehmet. İrfan Yay, I - VIII. İstanbul. 1967 - i 970.
Sakal Traşının Haram Oluşunun Delilleri,
Efe, Mustafa, Kandil Yay.. Ankara. 1986. 43 s.
Selamet Yolları (Buluğu'l-Meram),
Davudoğlu, Ahmet. Sönmez Neş., I- IV, İstanbul. 1966 - 1967.
Selçuklu Devri Muhaddisleri,
Topaloğlu, Nuri (Dr.), Diy.İş.Baş.Yay., Ankara, 1988, 214 s.
Suffe Ashabı,
Sarıtoprak, Zeki, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1985, 87 s.
Sünen-i İbni MaceTercümesi ve Şerhi,
trc. Hatipoğlu, Haydar, Kahraman Yay, I - X, İstanbul, 1982.
Sünen-i Ebu Davud ve Tercümesi,
Ebu Davud, trc.Koçaşlı, İbrahim, Milli Gazete Yay., I-V, İstanbul, 1983
Sünen-i Ebu Davud ve Tercümesi,
trc.Kayapınar, Hüseyin, Şamil Yay, I - XVI. İstanbul. 1987.
Sünen-i Nesai,
trc.Heyet, Kalem Yay, İstanbul, 1981.
Sünen-i Tirmizi Tercümesi,
trc. Mollamehmetoğlu, O.Zeki, Yunus Emre Yay., I-VI, İstanbul, 1981
Sünnet Bilinci,
İslamoğlu, Beşir, Denge Yay., İstanbul, 1994, 112 s.
Sünnet (Hitan),
Ataseven, Asaf, Hekimler Bir. Vak.Arş.Mer, Ankara, 1981, 78 s.
Sünnet Hazinelerinden,
Sabimi, M.Ali, trc. Ünal, İshak, Ankara, 1992, 123 s.
Sünnet Işığında İslam ve Hayat,
Şahin, Ahmet, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1980, 239 s.
Sünnet Müdafaası,
Ebu Şehbe, Muhammed (Prof.Dr.), trc. Özafşar, M.Emin, Rehber Yay., I-II, Ankara, 1990.
Sünnet Savunması ve Hadis Usulü,
Toptaş, Mahmut, Cantaş Yay, İstanbul. 1988, 47 s.
Sünnet ve Dindeki Yeri,
Abdulhalık, Abdulgani, trc.Erdoğan, Mehmet. Koba Yay., İstanbul, 1992, 65 s.
Sünnete Uygun Secde,
Emini, A.Hüseyin, trc. Hatemi, Hüseyin, Üçler Mat., İstanbul, 1976. 30 s.
Sünneti Anlamada Yöntem,
el-Kardavi.Yusuf (Prof.Dr.), Rey Yay., Kayseri. 1991. 210 s.
Sünnetin Anayasal Niteliği,
Mevdudi, Ebu'l-A'la, Bengisu, İstanbul. 1997, 316 s.
Sünnetin Etrafındaki Şüpheler,
Hekim, M.Tahir, trc.Aslan, Hüseyin, Pınar Yay., İstanbul, 1985, 224 s.
Sünnetin İslam'daki Yeri,
Suyuti, Celaleddin, Ümran, İstanbul, 1996, 196 s.
Şura ve Resulullah'ın Müşaveresi,
Sönmez, Abidin (Dr.), İnkılap Yay., İstanbul, 1984, 240 s.
Tac Tercümesi,
trc. Sadak. Bekir, Divan Mat., I - V İstanbul, 1974.
Tac Tercümesi,
trc. Sadak, Bekir. Eser Neş.. I - V. İstanbul, 1980.
Tam Riyazü's-Salihin Metni ve Eksiksiz Tercümesi,
trc. Gülle, Sıtkı, Çile Yay., İstanbul, 1981, 1274 s.
Tarih Boyunca Metedoloji Sorunu,
Fazlur Rahman, trc. Akdemir, Salih (Prof. Dr.), Ankara Okulu Yay.. Ankara, 1995, 204 s.
Tasavvufi Haids Şerhleri ve Konevi'nin Kırk Hadis Şerhi,
Yılmaz, H.Kamil (Doç.Dr.), M.Ü.İ.F.Vak.Yay., İstanbul, 1990, 143+173 s.
Tasavvufi Yorumları ile Kırk Hadis,
Konevi, Sadreddin, trc.Ünal, Harun, Vahdet Yay., İstanbul, 1984, 116 s.
Tefsir, Hadis ve Fıkıh Kaynaklarında Sahur Vakti ve Rü'yet-i Hilal Meselesi,
Çiçek, Yakup, Furkan Yay., İstanbul, 1983, 150 s.
Tefsir ve Hadis Usulünün Bazı Meseleleri,
Okiç, Tayyib (Prof. Dr.), Nun Yay.. İstanbul, 1995, 253 s.
Terğib ve Terhib,
el-Askalani, İbni Hacer, trc. Öztürk, Abdulvahab, Sultan Yay., İstanbul, 1982, 565 s.
Teravih Namazında Peygamber Ölçüsü,
Sabuni, Muhammed Ali, trc. Harun Ünal, Risale, İstanbul, 1989, 70 s.
Ticaret Hakkında Kırk Hadis,
Erzincani, Yusuf, Ekol Of., İstanbul, 1981, 48 s.
Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi,
Cihan, Sadık (Prof. Dr.), Etüt Yay., Samsun. 1997,221 s.
75 Kudsi Hadis Tercüme ve Şerhi,
es-Serabisi, Ahmed (Prof.Dr.), trc. Erdoğan, Naim, Çile Yay., İstanbul, 1981, 287 s.

Yeni Usulü Hadis,
et-Tahanevi, A.,trc.Canan, İbrahim (Doç.Dr.), İzmir, 1982, 571 s.
Yüz Konuda Resulü Ekrem'den Hadisler,
İran İslam Cum.Kül.Mer., Ankara, 1985, 46 s.
Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu (Aliyyü'1-Kari Mevzuatı),
Aliyyü'1-Kari, trc. Serdaroğlu, Ahmet, İlim Yay., İstanbul, 1986, 160 s. Zuheyr'ubn Harb ve Kitabu'1-İlm Adlı Eseri, Te'lif, tah. ve trc.Tuğ, Salih, (Prof.Dr.), İ.Ü.E.F.Yay., İstanbul, 1984, 192 s.
Zübdetü'l-Buhari,
el-Buhari, Muhammed b. İsmail, trc.Irmak, Sadi (Ord.Prof.Dr.), Akşam Yay., İstanbul, 1963,262 s.
Zübdetü'l-Buhari Tercümesi,
el-Buhari, Muhammed b. İsmail, trc.Dağıstani,Ö.Ziyaeddin, sad.Yavuz, A.Fikri, Hisar Yay., İstanbul, 1980, 702+292 s.
Zübdetü'l-Buhari Tercümesi,
el-Buhari, Muhammed b. İsmail, trc.Dağıstani,Ö.Ziyaeddin, Salah Bilici Kit, İstanbul, trs., 1152 s.

DEĞERLENDİRME

Cumhuriyet döneminde yayınlanan Hadis çalışmalarını genel olarak değerlendirdiğimizde, bunları te'lif, tercüme ve yabancı dilde yapılan neşriyat olarak ele almak gerekmektedir.
Hadis çalışmaları, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tercümelerle başlamış 1950'li yıllara varıncaya kadar da böyle devam etmiştir. Yapılan tercümeler ise Tecrid-i Sarih'in mukaddimesi gibi istisnaların dışında çoğunlukla doğrudan hadis metinleridir. Bunlar Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih 'Tercümesi, 'kırk hadis' veya belli bir konudaki muayyen sayıdaki hadisler şeklinde kendisini göstermiştir.
Alfabe değişikliği nedeniyle önceki kaynakları kullanamayan yeni neslin acil ihtiyacı tercümelerle karşılanmaya çalışılmıştır. 1950'li yıllarda itibaren "M. Fuad Sezgin'in Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, 1956" adlı çalışmasında olduğu gibi orijinal telifler gözükmeye başlamış; bunları 1960'lı yıllardan itibaren de Hadis Usulü, Hadis Tarihi, Hadis Edebiyatı vb. konulardaki telif ve tercümeler takip etmiştir. Yine bu yıllarda Arapça olarak neşir çalışmaları da dikkat çekmektedir. Ancak bunlar 1980'li yıllara gelinceye kadar pek bir varlık gösterememişlerdir. Bu tarihten itibaren ise, tahkikli neşr ve temel hadis kaynaklarının Arapça olarak neşri yapılmıştır.
Neşri yapanlar açısından değerlendirdiğimizde ise;
a) Devlet desteğiyle yapılanlar,
1- Diyanet İşleri Başkanlığının neşriyatı;
2- İlahiyat ve Edebiyat Fakültelerinin neşriyatı;
3- Kültür Bakanlığının neşriyatı;
b) Özel sektörün gerçekleştirdiği neşriyat olarak tasnif edilebilmektedir.
Bu alandaki çalışmalar Diyanet İşleri Başkanlığının çabalarıyla başlamış; daha sonra özel sektör hizmete ortak olmuştur. Neşriyat, genel olarak İstanbul ve Ankara'da toplanmakla birlikte, Adıyaman'dan Denizli'ye kadar yurdun bir çok yerinde bu konuda yayın yapıldığı görülmektedir.

YAYINLANMIŞ MAKALELER

Ağız Sağlığı ve Misvak,
Tuncer, Erman (Doç.Dr.). İslam, I, 5, Ankara, 1984, ss.36-37.
Abdullah b. Mübarek,
Yakutcan, Ahmet, Yeni Ümit Der., 11/7, İstanbul, 1990, ss.39-44.
Abdullah İbni Mübarek ve Hadis İlmindeki Yeri,
Küçük, Raşit, (Dr.), M.Ü.İ.F.D.. III, İstanbul, 1985, ss.277-293.
Abdulfettah Ebu Gudde İle Sünnet ve Hadis Üzerine Bir Söyleşi,
Görmez, Mehmet (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara. 1997, ss.138-145.
Ahad Haberlerin Değeri,
Koçyiğit, Talat, (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D.,XIV, Ankara, 1966, ss. 125-142.
Ahad Hadislerin İtikatta Delil Olması,
Itr, Nurettin, (Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.205-221
Ahlak Muallimi Hz. Muhammed,
Kandemir, M.Yaşar, Nesil, III, 4, İstanbul, 1979, ss.6-20.
Ahlak ve Medeniyet Açısından Resulullah'ın Getirdikleri,
Akgündüz, Ahmet (Doç.Dr.), Yeni Ümit Der., II, 7, İstanbul, 3990, ss. 12-16
Ahmed İbni Hanbel,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 8, Ankara, 1961, ss.243-246.
Ahmed İbni Hanbel,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 10, Ankara, 1961, ss.315-316.
Ahmed İbni Hanbel,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 11, Ankara, 1961, ss.344-345.
Ahmed İbni Hanbel,
Lauust, H. (Prof), trc.Kayaoğlu, İsmet, Diy. Der., XVI, 1, Ankara, 1977, ss.18-32.
Ahmed İbnî Hanbel'in Müsnedi,
Abdurrauf, Muhammed, (Dr.), trc. Uğur, Mücteba, Diy. Der., XIV, 1, Ankara, 1975, ss.18-32.
Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber,
Canan, İbrahim, (Doç.Dr.), Hz.Peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, 1989, ss.285-343.
Akıl Hastalıkları Üzerine Cinlerin Etkisi ve Rukye Konusuyla İlgili Bazı Rivayetlerin Değerlendirmesi
Ateş. Ati Osman (Yrd.Doç Dr.), Diy, Der.. 29. 2. Ankara. 1993. ss. 103-128
Ali İsnad Açısından Abd b. Humeyd ve Kütübü's-Sitte İmamlarının Sülasiyatı
Toksan. Ali. (Doç.Dr.). E.Ü.S.B.E.D., IV. Kayseri. 1990, ss.221-237.
Allah'ın Elçisi ve Getirdiği Nizam,
Tuğ, Salih (Doç.Dr.). Diy.Der.. (Özel Sayı). Ankara. 1970. ss.96-101.
Allah'ın Elçisi ve Getirdiği Nizam,
Tuğ, Salih (Prof.Dr.) Boğaziçi. XII. Ankara. 1983. ss.6-7.
"Ameller Niyetlere Göredir" Hadisi Hakkında Birkaç Söz,
Ayvalı. Ramazan (Doç.Dr.). S.Ü.İ.F.D., IV. Konsa. 1991. ss.85-95
Ashab Bilgisinin Kaynakları ve Tirmizi'nin "Tesmiyetü Ashabı'n-Nebi"si,
Yardm, Ali (Dr.). D.E.Ü.İ.F.D.. II. İzmir. 1985. ss.247-349.
Babanzade Ahmed Naim ve Türkiye'de Hadis Çalışmalarının Yeniden Başlaması,
Hansu, Hüseyin. İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sasısı). 10. 3. Ankara. 1997. ss.178-183.
Bağlayıcılık Açısından Resulullah'ın Davranışları,
Karaman, Hayrettin, (Doç.Dr.). Hz.Peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9. İstanbul, 3989, ss. 127-151.
Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine, Hatipoğlu,
Said (Prof. Dr.). Uluslârasi I. İslam Araştırmaları Sem., İzmir. F985,ss.81-94.

Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine,
Hatipoğlu, Said (Prof. Dr.). İslami Araştırmalar. VI, 2. Ankara. 1992. ss.105-112
Batını İnkıta,
Erdoğan. Mehmet. M.Ü.İ.F.D.. IV. İstanbul. 1986. ss.434-437.
Beyhaki, Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti,
Topaloğlu. Nuri (Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., I. İzmir. 1983. ss.333-339.
Beyhaki'nin "Kitabu'l-Kaza ve'l-Kader"i, Topaloğlu,Nuri (Dr.) D.E.Ü.İ.F.D.. VIII, İzmir. 1994, ss.301-317.
Bid'at ve Bid'at Ehli Üzerine Bir Araştırma,
Karaman. Fikret, Diy.Der., XXVI. 1. Ankara. 1990, ss.79-81.
Bid'atcılık,
Demirci, Ahmet (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., V, Kayseri. 1988. ss.71-85.
Bid'atcının Rivayeti,
el-Kutsi, Abdussettar (Dr.), trc. Polat, Selahattin (Yrd. Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., III, Kayseri. 1986, ss.434-437.
Bid'atler Talbi,
Muhammed, trc.Şimşek, Mehmet, AnkaraÜ.İ.F.D., XXIII, Ankara, 1978. ss.445-460.
Bid'atler Talbi,
Muhammed, trc.Şimşek, Mehmet. AnkaraÜ.İ.F.D., XXIV, Ankara, 1981. ssj593-607.
Bid'atler ve Korunma Yolları,
Sofuoğlu, Mehmet, AnkaraÜ.S.B.E., II, İstanbul, 3964, ss.73-93.
Bilgisayar Vasıtasıyla Sünnet-i Seniyyeyi Toplama ve Tasnif İçin Bir Tasarı,
ed-Deyb, Abdulazim (Dr.), trc.Aydınlı, Abdullah, Diy.Der., XX, 1, Ankara, 1984, ss.57-64.
Bir Beşer Olarak Hz. Muhammed,
Başaran, Selman, Arayış ve İslam, I, 1, Hollanda, 1987, ss.37-54.
Bir Hadisi Şerifin Işığında Çocuk Terbiyesi ve Peygamberimizin Eğitim Metodu,
Öcal, Mustafa, Diy. Der., XXV, 4 (Özel Sayı), Ankara, 1989, ss.177-182.
Bir Hadisin Düşündürdükleri: Veraset ve Terbiye,
Ataseven, Asaf (Doç.Dr.), Türk Dünyası Araştırmaları Der., I, 3, İstanbul, 1979, s.29-32.
Bir Misyonarin Ebu Hureyre Hakkındaki Bazı İddiaları,
Rıza, M.Reşit, trc. Uğur, Mücteba (Doç.Dr.), Diy. Der., XXVIII, 2, Ankara, 1992, ss.15-36.
Bir Sünnetin Anatomisi (18-20 Kasım 1995 Tarihlerinde İstanbul'da Düzenlenen 'Sünnet'in Dindeki Yeri' Konulu Uluslarası Sempozyum),
İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 3, Ankara, 1997, ss.183-197
Buhari ve el-Camiu's-Sahih'i,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), Diy. Der., X, 104-105, Ankara, 1970, s. 19.
Buhari ve et-Tarihu'l-Kebir'i,
Yardım, Ali (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., V, İzmir, 1989, ss.181-195.
Buhari'nin Otoritesini Kazanma Süreci,
Çakın, Kamil (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı). 10. 2. Ankara. 1997. ss. 100-110.
Büyük İslam Bilginlerinden İmam Malik b. Enes,
Kılçer. M.Esat (Dr.). Diy. Der., VIII, 80-81. Ankara. 1969. ss.26-28
Büyük Türk Hadis Bilgini: Kissi,
Yeprem, M. Saim, Diy. Der., XI, 3. Ankara, 1972, ss. 161-165.
Ca'fer İbni Nastur ve Sahifesi,
Aşık, Nevzat (Yrd. Doç.Dr.). D.E.Ü.İ.F.D.,VI. İzmir. 1989. ss.405-415
el-Cami li Ahlakı'r-Ravi ve Adabı's-Sami,
Çakan, İ. Lütfi (Yrd. Doç.Dr.), M.Ü.İ.F.D.. IV, İstanbul, 1986. ss.434-437.
Cehâletü'r-Râvî ve İlgili Terimler,
Yücel, Ahmet (Dr.), İlam Araş. Der.. İstanbul, 1997, ss. 145-161.
Cemalüddin el-Kasimi, Hayatı ve İlmi Kişiliği,
Günay, Mehmet, Sak.Ü.İ:F.D., 1, Sakarya, 1996.
Cerh ve Tadilde Mezhep Tassubunun Rolü ve İmam Ebu Hanife Örneği,
Ünal, İsmail Hakkı (Yrd. Doç.Dr.), Bizim Dergah, 6, 60, Ankara, 1993, ss. 11-16.
Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları Üzerine,
Ünal, Yavuz (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 3. Ankara, 1997, ss. 174-178.
Daru'l-Hadisler,
Baltacı, Cahit (Dr.), İs. Med. Mec.,IV, 4. istanbul. 1980, ss.25-41.
Dini ve Gayri Dini Rivayetler,
Kadri, Zakir, Daru'l-Funun İlahiyat Fak. Der.. I, İstanbul. 1926. ss.132-210.
Ebu Davud,
Demirhan, Ali, İs. Med. Mec, XXX, İstanbul, 1973, ss.39-41.
Ebu Davud es-Sicistanî,
Kara, Osman, Din Öğr. Der., 38, Ankara, !992, ss.25-35.
Ebu Davud ve Sünen'i,
Pusmaz, Durak, Diy. Der.. XXII, 1, Ankara, 1986, ss.21-37.
Ebu Hureyre'nin Hadisciliği,
Aşık, Nevzat, (Yrd. Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., 4, İzmir, 1987, ss.85-105
Ebu Nuaym el-İsbehani,
Küçük, Raşit, İslam, IV, 39, Ankara. 1986, ss.54-55.
Ebu Reyye ve Kitabı Üzerine,
Özafşar, M. Emin-Görmez. Mehmet, İs.Araş.A', 1, Ankara, 1991. ss.63-73.
Ebu Reyye'nin "Adva ale's-Sünne en-Nebeviyye Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme,
Güler, Zekeriya, S.Ü.İ.F.D., IV, Konya, 1991, ss.187-203.
Efendimizin Ramazan Hayatı,
Kandemir, M.Yaşar (Doç.Dr.), Altınoluk, VI, 62, İstanbul, 1991 ss.20-21.
Efendimizin Ramazan Hayatı,
Kandemir, M.Yaşar (Doç.Dr.), Altınoluk, VI, 65, İstanbul, 1991 ss.33-34.
Ehadisü'z-Zekat (Mevsuat-i Ehadisi'n-Nebevi),
Atay, Hüseyin (Prof. Dr.), İs. Arş., II, Ankara, 1986, ss.97-99.
Ehlü's-Sünne Kavramı Üzerine Yeni Bazı Mülahazalar,
Kırbaşoğlu, Hayri (Dr.), İs.Arş., I, Ankara, 1986, ss.73-79.
el-Hakim et-Tirmizi ve "Kitabu'l-Akl ve'l-Heva Risalesi",
Fırat, Ahmet S., İ.Ü.E.F.Şarkiyat Ens.Mec, V, İstanbul, 1964, ss.95-)33.
el-Hemezani ve Makamat'ı,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., I, İzmir, 1983, ss.67-69.
el-Hemezani'nin Makamat'ında İşlediği Kudye, Va'z, Tenkit, Medh ve İçtimai Konular,

Aşıl, Nevzat (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., III, İzmir, 1986, ss.29-63.
el-Münazaratu fi Salati'r-Regaib,
Safuoğlu, Cemal (Prof. Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., VII, İzmir, 1992, ss. 13-45
El-Ukberi'nin Hayat, Şahsiyeti ve Eserleri,
Bolelli,Nusreddin, M.Ü.İ.F.D., IV, İstanbul, 1986, ss.401-414.
Şemail Nev'inin Doğuşu ve Tirmizi'nin "Kitabu'ş-Şemair'i,
Yardım, Ali, D.E.Ü.İ.F.D., I, İzmir, 1983, ss.259-285.
Şemail-i Şerif ve Hılye-i Nebeviler,
Cumhur, Müjgan (Dr.), Diy. Der., Özel Sayı, Ankara, 1970, ss.37-45
es-Sünnetü Kable't-Tedvin,
el- Hatib, M. Accac, tanıtan: Ural, İbrahim Diy. Der., XII, 3, Ankara, 1973, ss.181-186.
Eski Hukuk Mekteplerinde Hadisler,
Schacht, Joseph, trc.Eroğlu, Selahattin, AnkaraÜ.İ.F.D., XXVIII, Ankara, 1986, ss.143-158.
Fakihlerimizin Irk Anlayışları Üzerine,
Hatipoğlu, M. Said (Prof. Dr.). İs. Arş.. VIII. Ankara. 1988. ss.5-16
Fazlur Rahman'ın Sünnet Anlayışı Üzerine,
Ünal, İsmail Hakkı (Yrd. Doç.Dr.), 4. 4, Ankara, 1990. ss.285-294.
Fazlur Rahman'ın 'Tarih Boyunca Metedoloji Sorunu' Adlı Eserine Eleştirel Bir Yaklaşım,
Ebubekir Sifil, İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı). 10, 3, Ankara,1997, ss.147-162.
Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma,
Yardım, Ali, Diy. Der.. XIII, 2, Ankara, 1974, ss. 115-123.
Fiili Sünnetin Delil Değeri,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D., I, Bursa, 1986. ss.13-21.
Gayb Meselesi ve İmam Maturidi,
Polat, Selahattin (Doç.Dr.), E.Ü.S.B.E.D., Kayseri, 1989, ss.261-280
İgnaz Goldziher'in Hadisle İlgili Bazı Görüşlerinin Tahlil ve Tenkidi,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XV, Ankara, 1967, ss.43-45
Gönderilen Son Peygamber ve Getirdiği Medeniyet,
Yılmaz, M. Kazım, Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.101-130.
Günümüz İhtiyaç ve İmkanları Doğrultusunda Hadis Araştırmaları,
Polat, Selahattin (Doç.Dr.), Günümüz Din Bilimleri ve Araştırmaları ve Problemleri Semp., Samsun, 1989, ss.263-271.
"Günümüzde Hadislerin Anlaşılmamasındaki Temel Sebepler",
Cihan, Sadık (Prof. Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss. 175-189.
"Günümüzde Hadislerin Değerlendirilmesinde Gözönüne Alınması Gereken Bazı Hususlar",
Ateş, A. Osman (Yrd. Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.l 15-137.
Hılye-i Saadet (Peygamber Efemdimizin Yaratılış Güzellikleri),
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, VIII, 4, İstanbul, 1978, ss.12-25.
Hadis,
Serdaroğlu, Ahmed, Diy. Der., IX, 94-95, Ankara, 1970, s.78.
Hadis Araştırmasında J. Schacht'ın Metodunun Tenkidi,
Zafer İshak el-Ensari, Sünnetin Dindeki Yeri. Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.523-533.
Hadis Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri,
Koçkuzu, Ali Osman (Prof. Dr.), Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sem., Samsun. 1989. ss.251-257,
Hadis Çalışmalarının Verimliliği Üzerine Bazı Düşünceler,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç.Dr.), Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sem., Samsun, 1989, ss.257-263.
Hadis Çalışmaları Bibliyografyası,
Çakan, İ. Lütfi, İs. Med. Mec, IV, 3, İstanbul, 1980, ss.33-61.
Hadis İçin Yapılan Yolculuklar,
Aşık, Nevzat (Dr.), Nesil, II, 11, İstanbul, 1978, ss. 12-17.
Hadis Edebiyatı ya dâ Hadisteki Edebiyat,
Nar, Ali, İslami Edebiyat, XV, İstanbul, 1992, ss.15-18.
Hadis Konusundaki Araştırmlarda Karşılaşılan Genel Problemler,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sem., Samsun, 1989, ss.275-281.
Hadis İlmi Açısından Sahabe Kavli ve Değeri,
Toksan, Ali, (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., II, Kayseri, 1985, ss.339-357.
Hadis İlminde Metedoloji Sorunu,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç. Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.395-463.
Hadis Musannefatının Mebdei ve Ma'mer b. Raşid'in 'Cami'i,
Sezgin, Fuat, Türkiyat,Mec, XII, İstanbul, 1955, ss.l 15-134.
Hadis Öğrencisi,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, IV, 43, İstanbul, 1989, s.l 1.
Hadis Öğrenimi İçin Yapılan Seyahatler,
Itr, Nurettin(Dr.), trc.Küçük, Raşit, İlim ve Sanat, I, Ankara, 1985, ss.39-48.
Hadis Öğreniminde Edep,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, IV, 44, İstanbul, 1989, s. 11.
Hadis Öğreniminde Edep,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, IV, 47, İstanbul, 1990, s.l 1.
Hadis Öğreniminde Edep,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, V, 53, İstanbul, 1990, ss.32-33.
Hadis Öğreniminde Edep,
Çakan, İ. Lütfi, (Doç.Dr., Altınoluk, V, 56, İstanbul, 1990, ss.22-23.
"Hadis Öğretim ve Eğitiminde Ne Yaptık? Ne Yapabilirdik?",
Koçkuzu, Ali Osman (Prof. Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss. 189-211.
Hadis Rivayetinde Yazının Kullanımı ve Güvenilirliği,
Aydınlı. Abdullah (Prof. Dr.). Sünnetin Dindeki Yeri. EnsarNes.. İstanbul, 1997. ss.307-321.
Hadis Tenkidinin Anlam ve Kapsamı,
Tekineş, Ayhan, Sak.Ü.İ.F.D., 1, Sakarya. 1996, ss. 199-211.
Hadis Tercümeleri,
der.Nevevi, Muhyiddin, trc.Gönenç. Halil, Hilal, VIII. 88-89. Ankara. 1968. s.69.
Hadis Tercümeleri,
der. Nevevi, Muhyiddin, trc. Gönenç, Halil, Hilal, VIII, 93, Ankara, 1969, ss.4-6.
Hadis Tercümeleri,
der. Nevevi, Muhyiddin. trc. Gönenç, Hafi!, Hilal, VIII, 94, Ankara. 1969, ss.6-8.
Hadis Tercümeleri,

der. Sakr, Abdulbedi, trc. Gönenç. Halil. Hilal. X, 116, Ankara. 1971. ss.4-6,
Hadis Tercümeleri,
der. Sakr, Abdulbedi, trc. Gönenç, Halil Hilal, X, 117, Ankara, 197Î, ss.7-9.
Hadis Tercümeleri,
der. Sakr,. Abdulbedi, trc. Gönenç, Halil, Hilal, X!, 122, Ankara, 1971, s.4.
Hadis Tercümeleri,
der. Sakr, Abdulbedi, trc. Gönenç, Halil, Hilal, XI, 128, Ankara, 1972, ss.4-6.
Hadis Tercümeleri,
der. Sakr. Abdulbedi. trc. Gönenç, Halil, Hilal, XII, 124-125. Ankara, 1972, ss.4-5.
Hadis Usulü Kitaplarında İhtilafu'l-Hadis,
Çakan, İ. Lütfi (Yrd. Doç.Dr.), M.Ü.İ.F.D., IV, İstanbul, 1986, ss.75-116.
Hadis ve Hadis İlimleri,
Aydınlı, Abdullah. İlim ve Sanat. XII. Ankara. 1987. ss.10-17.
Hadis ve Hadis Usulü Konularıyla İlgili Kaynaklar,
Demir, Ziya. Nesil, III. 7. İstanbul. 1979. ss.22-28.
Hadis ve Hadisin İslami Hükümlerdeki Yeri ve Önemi,
Terzi. M.Kemal. Diy. Der.. XXIII. 4. Ankara. 1987. ss.25-42.
Hadis ve Sünnet,
Akseki, Ahmet Hamdi, Hakka Doğru, 1. 2-6, İstanbul, 1959. ss.1-30.
Hadis ve Sünnet,
Hamidullah. M. (Prof. Dr.), trc. Şen. Muharrem, Diy. Der.. VIII. 80-81. Ankara, 19Ö9, ss.13-16.
Hadis-i Erbain Nev'inin Doğuşu ve Amilleri,
Karahan, Abdulkadir (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D.. 1, 1. Ankara, 1952. ss.76-82.
Hadis-i Şeriflerde Kur'an Öğretimi,
Altıkulaç, Tayyar. İslam Alemi. I. 1. Ankara. 1975.
Hadis-i Şeriflere Göre Mü'min,
Keskioğlu, Osman, Diy. Der., VIII. 88-89. Ankara. 1969. ss.268-271.
Hadis-i Şeriflere Göre Mü'min,
Keskioğlu. Osman, Diy. Der.. IX. 92-93. Ankara. 1970. ss.21-24.
Hadis-i Şeriflere Meal ve İzahları,
Bilmen, Ömer Nasuhi, İslam, IV. 9-11, Ankara. 1961, ss.6-8.
Hadis/Sünnet İlminin Yeniden İnşası,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun. 1993, ss.13-23.
Hadiscinin Formasyonu,
Koçkuzu. Ali Osman (Dr.), Nesil, II. 9, İstanbul, 1978, ss.6-13.
Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi,
Çakın, Kamil. AnkaraÜ.İ.F.D., XXXIV, Ankara, 1993, ss.237-263.
Hadisler Açısından Çevre İsrafı,
Sakallı, Talat (Doç.Dr.), Diy. Der.. XXVII, 3, Ankara. 1991, ss.59-65.
Hadisler Arasında Tearuz,
Cündioğlu, Dücane, Kitap Der., XIII. İstanbul, 1988. ss.23-25.
Hadisler Arasında Tenakuz Meselesi (Muhtelefü'l-Hadis),
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), Diy. Der., IX, 98-99, Ankara. 1970. ss.205 209.
Hadislerde Dünya İşleri,
Topaloğlu, Nuri (Yrd. Doç.Dr.). D.E.Ü.İ.F.D.. İzmir.
Hadislerde Ramazan ve Oruç,
Sandıkçı, S. Kemal, Diy. Der., XVII. 3-4, Ankara, 1978, ss.215-222.
Hadislerde Resulullah'ın Ahlakından Örnekler,
Polat, Selahaddin, Diy. Der., XVI, 4, Ankara, 1977, ss. 197-217.
Hadislerde Resulullah'ın Ahlakından Örnekler,
Polat, Selahaddin, Diy. Der., XVI, 5, Ankara, 1977, ss.261-282.
Hadislerde Tababet,
Cumalıoğlu, İ. Fehmi (Dr.), İslam, 1, 6, Ankara, 1984, s.30.
Hadislerde Türk ve Türklük,
Kitapçı, Zekeriya, Belgelerle Türk Tarihi Der., 30, İstanbul, 1984.
Hadislere Göre Kadının Sosyal Durumuna Umumi Bir Bakış,
Armaner, Neda , AnkaraÜ.İ.F.D., IX, Ankara, 1961, ss. 131 -139.
Hadislerin Anlaşılmasında Güçlükler ve Bazı Problemler,
Sofuoğlu, Cemal (Doç.Dr.), Uluslarası I. İslam Araştırmaları Sem., İzmir, 1985, ss.97-102.
Hadislerin Anlaşılmasında Rivâyet-Dirâyet Bütünlüğü,
Güler, Zekeriya, İlam Araş. Der., İstanbul, 1997, ss,l 13-133.
"**Hadislerin Anlaşılmasında Zaman, Mekan, Şahıs ve Şartların Önemi"**
Topaloğlu, Nuri (Yrd. Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.21 1-215.
Hadislerin Bulunması ve Tesbiti Konusunda Yapılan Çalışmalar,
Aydınlı, Abdullah, Fikir ve Sanatta Hareket, XXIV, İstanbul, 1981, ss.6-10.
Hadislerin Değerlendirilmesi,
Uğur, Mücteba, Diy. Der., XV, 2, Ankara, 1976, ss.89-100.
Hadislerin Değerlendirilmesi,
Aydınlı, Abdullah (Dr.), Diy. Der., XXI, 2, Ankara, 1985, sS:29-34.
Hadislerin Değerlendirilmesi,
Aydınlı, Abdullah (Dr.), Diy. Der, XXIII, 3, Ankara, 1985, ss.8-13.
Hadislerin Işığında Cimri Sofu, Cömert Cahil,
Temel, A. Rıza, İslam, IX, 107, İstanbul, 1992, ss.40-42.
Hadislerin Işığında Kuvvetli Mü'min, Zayıf Mü'min,
Temel, A. Rıza, İslam, IX, 102, İstanbul, 1992, ss.51-52.
Hadislerin Işığında Makbul Hac,
Temel, A. Rıza. İslam. IX, 106, İstanbul. 1992, ss.49-50.
Hadislerin Işığında Sahabe İsimleri,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), U.Ü.Î.F.D., III, Bursa, 1991, ss.77-89.
Hadislerin Kur'an'a Arzının Problemleri,
Polat. Selahattin, (Prof. Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.177-186;
Hadislerin Lafız ve Mana Olarak Rivayeti Meselesi,
Başaran, Selman, (Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D., III, Bursa, 1991, ss.51-65.
Hadislerin Mana Olarak Rivayetinin Sonuçları,

Başaran, Setinan, (Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D., III, Bursa, 1991, ss.65-77.
Hadislerin Vürud Sebeplerine Dair Çalışmalar,
Ayvalı, Ramazan, (Yrd. Doç.Dr.), S.Ü.İ.F.D., I, Konya, 1985, ss.77-85.
Hadislerin Vürud Yerleri, Zamanları ve Sebepleri,
Ayvalı, Ramazan (Yrd. Doç.Dr.), Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.145-175.
Hadislerle Ramazan ve Oruç,
Sandıkçı, Kemal, Diy. Der, XVII, 3-4, Ankara, 1978, ss.215-224.
Hadiste Anlam (Yorum)-Metin Tenkidi İlişkisi,
Polat, Selahattin (Prof. Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.67-77.
Hadiste Metin Tenkidi I, Polat,
Selahattin (Doç.Dr.), E:Ü.t.F.D., VI, Kayseri, 1989, ss.l 13-130.
Hadiste Metin Tenkidi II, Polat,
Selahattin, (Doç.Dr.), E:Ü.İ.F.D., VII, Kayseri, 1990, ss.81-113.
Hadiste Metin Tenkidi III,
Polat, Selahattin(Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., 8, Kayseri, ss.79-109.
Hadiste İsnad Faktörü,
Güner, Osman (Arş. Gör.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.97-113.
Hadiste Tercüman,
Okiç, Tayyib (Prof. Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XIV, Ankara, 1966, ss.27-52.
Hadis ya da Tarihin İmhası,
Nagel, Tilman (Prof.Dr'.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 3, Ankara, 1997, ss.163-168.
Halife Me'mun ve Hadisçilerle Olan Münasebeti.
Sakallı. Talat, E.Ü.İ.F.O.. VI. Kayseri, ı989. ss.245-270.
Halkı Kur'an Meselesi, Raviler, Muhaddisler, Cerh ve Ta'dil Kitaplarına Tesiri,
Ebu Gudde, Abdulfettah. trc.Uğur. Mücteba. AnkaraÜ.İ.F.D., XX. Ankara, 1975, ss.307-321.
"Halkın Hadis Kültürü Üzerine Mahalli Bir Araştırma",
Coşkun, Selçuk (Arş. Gör.), Hadisin Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun. 1993, ss.215-228.
Hanımların Dilinden Hz. Peygamber,
Kandemir, M.Yaşar (Doç.Dr.). Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, trz, ss.89-113.
Hasan Basri, Hayatı ve Hadis İlmindeki Yeri,
Aydınlı, Abdullah (Doç.Dr.), A.Ü.İ.F.D., VIII, Erzurum, 1988, ss.91-115.
Hasen Hadislerin Çeşitleri,
Robson, James (Prof.), trc. Koçyiğit, Talat (Prof. Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XI, Ankara, 1963, ss. 109-118.
Hastalık ve Tedavi,
Denizkuşları, Mahmut, Nesil, II, 11, İstanbul, 1978, ss.57-60.
Hatib el-Bağdadi ve "Takyidü'l-İlm" Adlı Eseri,
Ateş, Ahmet, AnkaraÜ.İ.F.D., I, 1, Ankara, 1952, ss.91-103.
Hatib el-Bağdadi'nin "Muhtasar Nasihat-ü Ehli'l-Hadis" Risalesi ve İlahiyat Fakültelerinde Hadis Öğretimi,
Çakan, İ.Lütfi (Doç.Dr.), M.Ü.İ.F.D., III. İstanbul, 1985, ss.205-223.
Hayreddin Hıdır b. Ömer el-Atufi Kastamoni ye Hadis Eserleri,
Cihan, Sadık, A.Ü.U.F.D., III, Erzurum, 1979, ss.65-76.
Hem Rahmet Hem de Harb Peygamberisin,
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), trc. Kavakçı, Y. Ziya, Diy. Der., Özel Sayı, Ankara, ss.88-95.
Hicri IV Asırdan Sonra Makamat Yazanlar,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., II, İzmir, 1985, ss.55-74.
Hicri VI. Asırda Sahabe Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Rida Reten el-Hindi ve Uydurduğu Hadisler,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., VII, İzmir, 1992, ss.47-65.
Hüdai Sünnet-Zevaid Sünnet Ayırımı,
Sakallı, Talat (Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.39-57.
Hüznü'n-Nebi,
Çakan. İ. Lütfi (Doç.Dr.). Altınoluk, VI, 69. İstanbul. 1991, ss.6-7.
Hüznü'n-Nebi,
Çakan. İ. Lütfi (Doç.Dr.). Altınoluk. VI. 70. İstanbul, 1991. ss.18-19.
Hüznü'n-Nebi,
Çakan. İ. Lütfi (Doç.Dr.). Yeni Ümit Der., III, 18, İstanbul, 1992. ss.36-39.
Hz. Aişe'nin Fıkhı ve İctihad Usulü,
Mekdur. Muhammed Selam(Dr.), Diy.Der., XVI, 2, Ankara, 1977, ss.75-85.
Hz. Aişe'nin Hadis Tenkitçiliği,
Hatipoğlu, M. Said (Doç.Dr.). AnkaraÜ.İ.F.D., XIX, Ankara. 1973, ss.59-73.
Hz. İbrahim İle İlgili Bazı Rivayetlerin Değerlendirmesi,
Ateş, A. Osman (Yrd. Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., VIII, İzmir. 1994. ss.207-228.
Hz. Muhammed'in Adab-ı Muaşereti,
Şeker, Mehmet (Dr.), Diy. Der., Ankara, 1981, ss.205-212.
Hz. Muhammed'in Eğitim ve Öğretim Metodu,
Özbek, Abdullah, Arayış ve İslam, I, 1, Hollanda. 1987, ss.16-18.
Hz. Muhammed'in Gayr-ı Müslimlere Bakışı,
Etöz. Abdulkadir. Arayış ve İslam, I, I, Hollanda, 1987, ss.14-15.
Hz. Muhammed'in Getirdiği Ekonomik Düzen,
Ateş, Süleyman (Prof. Dr.), İslami İlimler Ens. Der.. IV. Ankara, 1980. ss.79-95.
Hz. Muhammed'in Hukuk Anlayışı.
Çeker, Orhan, Arayış ve İslam. I, 1, Hollanda. 1987, ss.24-26.
Hz. Muhammed'in İlim, Teknik ve Sanat Anlayışı,
Solmaz, Bünyamin. Arayış ve İslam. I, 1, Hollanda, 1987, ss. 19-21.
Hz. Muhammed'in Tebliğinin Kalıcı Olması,
Kazancı, Ahmet Lütfi (Dr.), U.Ü.İ.F.D., I, Bursa, 1986, ss.21-25.
Hz. Muhammed'in Vasıf ve Meziyetleri,
Tuncalp, Enver, İslam, IV, 5, Ankara, 1961, s. 156.
Hz. Muhammed'in Yaşayış Tarzı,
Ertan, Arif, Diy. Der., XVI. 1, Ankara. 1977, ss.12-17.
Hz. Peygamber Devrinde Teftiş Hizmetleri,
Sezgin, Abdulkadir, Denetim. XX. Ankara, 1987, ss.8-10.
Hz. Peygamber Devrinde Basın,
Uğur, Mücteba (Dr), Diy. Der., XVIII, 3, Ankara. 1979, ss.136-148.

Hz. Peygamber Devrinde Basın,
Sırma, İ. Süreyya (Prof. Dr.), İslam, I, 7, Ankara, 1984. ss.20-22.
Hz. Peygamber Devrinde İçtiami Hayat (La vie sociale a Lepoque de Mahomet),
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.). Hilal, HI, 26, Ankara, 1962, ss.2-3.
Hz. Peygamber Devrinde İçtiami Hayat (La vie sociale a Lepoque de Mahomet),
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Hilal. III, 29, Ankara, 1962, ss.2-3.
Hz. Peygamber Devrinde içtiami Hayat (La vie sociale a Lepoque de Mahomet),
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Hilal, III, 30, Ankara, 1962, ss.2-3.
Hz. Peygamber Devrinde İçtiai Hayat (La vie sociale a Lepoque de Mahomet),
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Hilal, III, 31-34, Ankara, 1962, ss.9-12.
Hz. Peygamber Devrinde içtiai Hayat (La vie sociale a Lepoque de Mahomet),
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Hilal, III, 35-36, Ankara, 1963, s.2.
Hz. Peygamber Gayr-ı Müslimlere Nasıl Davrandı?,
Hamidullah, Muhammed, trc.Seyf, Suphi, İlim ve Sanat, VII. Ankara, 1986, ss.12-18.
Hz. Peygamber ve Sahabe Devrinde Kitabet Sanatı,
Hamidullah, Muhammed (Prof Dr.), trc, Kavakçı, Ziya, İslam Medeniyeti Mec, III, 25, İstanbul, 1972, ss.2-10. ,
Hz. Peygamber ve İtidal,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), Diy. Der., XVIII, 4, Ankara, 1987, ss.3-12.
Hz. Peygamber Zamanında Hadisin Tedvini,
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), trc. Danışman, Nafiz, AnkaraÜ.İ.F.D., IV, 3-4, Ankara, 1955, ss.1-7.
Hz. Peygamber'de Anne Sevgisi,
Algül, Hüseyin (Yrd. Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D., I, Bursa, 1987, ss.131-141.
Hz. Peygamber'e Salat ve Selam Getirmenin Mahiyeti ve Önemi,
Bayraktar, İbrahim (Dr.), Yeni Ümit, III, 11, İstanbul, 1991, ss.34-36.
Hz. Peygamber'e Saygısızlığın Dini Hükmü,
Topaloğlu, Bekir (Doç.Dr.), Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, 1989, ss.429-447.
Hz. Peygamber'e Selat ve Selam Getirmeyle İlgili Bir Araştırma,
Işık. Hidayet. Diy. Der.. XXV. 4, Ankara. 1989, ss.263-286.
Hz. Peygamber'i Anlatan İlim Dalları ve Şemail Nev'i,
Yardım, Ali. (Yrd. Doç.Dr.). Diy. Der. (Özel Sayı), XXV, 4, Ankara. ı989,ss.213-220.
Hz. Peygamber'i Yanlış Anlama Tezahürleri,
Hatipoğlu, Said, (Prof. Dr.), İs.Arş.. II, Ankara, 1986. ss.5-11.
Hz. Peygamber'in Ahlak ve Adabı,
Algül, Hüseyin, (Yrd. Doç.Dr.), Diy. Der. (Özel Sayı), XXV, 4. Ankara. 1989, ss.81-91.
Hz. Peygamber'in Anlaşmalarında Diplomatik Taktikler,
Polat Selahattin (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., V, Kayseri, 1988, ss. 105-127.
Hz. Peygamber'in Din ve Dünya Anlayışı,
Işıcık, Yusuf, Dünden Bugüne İslam Dünyasında Çağdaşlaşma ve Zihniyet Değişiklikleri Sem., Bursa, 1990, ss.43-54.
Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış,
Kapar, M. Ali, İs. Arş. V Ankara 1987 70-79
Hz. Peygamber'in Dünya Hayatına Bakışı,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç.Dr), Dünden Bugüne İslam Dünyasında Çağdaşlaşma ve Zihniyet Değişiklikleri Sem., Bursa, 1990, ss.63-77.
Hz. Peygamber'in Getirdiği Ahlakın Cihanşumullüğü,
Yüksel, Emrullah, A.Ü.İ.F.D., VII, Erzurum, 1986, ss.77~85.
Hz. Peygamber'in Getirdiği Nizamlar,
Tuğ, Salih (Prof. Dr.), Kubbealtı Akademi Mec., IX, 3, İstanbul, 1980, ss.l 1-26.
Hz. Peygamber'in Getirdiği İnsan Tipi,
Altıntaş, Hayranı, Din Öğr. Der., 32, Ankara, 1992, ss.24-30.
Hz. Peygamber'in Hadislerinde Fitne Kavramı ve Sebepleri,
Çelik, Ali, Diy. Der., XXV, 2, Ankara, 1989, ss.109-117.
Hz. Peygamber'in İlme Verdiği Önem ve İmam-Hatip Liseleri,
Hayıt, Halil (Dr.), Din Öğr. Der., 37, Ankara, 1992, ss.8-24.
Hz. Peygamber'in Kadınları Eğitim Siyaseti,
Coşkun, Selçuk, İstikamet Der.. Erzurum, 1994.
Hz. Peygamber'in Kisra'ya Gönderdiği Mektubun Aslı,
Hamidullah, Muhammed (Prof.), trc. Şen, Muharrem, Diy. Der., VIII, 82-83, Ankara, 1969, ss.95-100.
Hz. Peygamber'in Kisra'ya Gönderdiği Mektubun Aslı,
Hamidullah, Muhammed (Prof,), trc. Şen, Muharrem. Diy. Der., VIII, 84-85, Ankara. 1969. ss. 169-176.
Hz. Peygamber'in İmamet Tasarrufu (Devlet Başkanı Olarak Hz. Peygamber'in Tasarrufları),
Köten, Akif (Yrd. Doç.Dr.), Din-Devlet İlişkileri Semp., Beyan Yay. , İstanbul, 1993, ss.99-111.
Hz. Peygamber'in Mektupları,
Karaçizmeli, M. Talat, Diy. Der. (ÖzelSayı), Ankara, 1970, ss. 129-134.
Hz. Peygamber'in Müşriklerle Yaptığı Bazı Antlaşmalar,
Kapar, M. Ali, S.Ü.İ.F.D,, II, Konya, 1986, ss.7-9.
Hz. Peygamber'in Mübarek Hayatının ve Asr-ı Saadetin Kronolojisi,
Keskioğlu, Osman, Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss. 156-160.
Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset,
Canan, İbrahim (Dr.), Diy, Der., 4, 1977, Ankara, XVI, ss.241-251.
Hz. Peygamber'in Ordıya Güzel Numunesi,
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Hilal, X, 117, İstanbul, 1971, ss.7-9
Hz. Peygamber'in Öğretim Metodu,
Uğur, Mücteba, Diy. Der., XII, 2, Ankara, 1973, ss.89-96.
Hz. Peygamber'in Özel Hayatı İle İlgili Rivayetler ve Bunların Eğitim Değeri İle Aile Sırlarının İfşa Sınırı, Küçük, Raşit (Yrd.Doç.Dr.), Hz. peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, trs., ss.403-421.
Hz- Peygamber'in Ramazan Hayatı,
Aşık, Fahrettin; Diy. Der., XXVI, 2, Ankara, 1990, ss.49-61.
Hz. Peygamber'in Ruhani Hayatı,
Demirci, Mehmet (Doç.Dr.), Diy. Der., 28, Ankara, 1992, ss.53-59.
Hz. Peygamber'in Siretinde Anılan Devlet Çeşitleri,
Hamidullah, Muhammed, trc. Varlı, Mustafa, Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.45-66.
Hz. Peygamber'in Sünnetinde Selam ve İnsan Münasebetlerinde Oynadığı Rol,
Cihan, Sadık, A.Ü.İ.F.D., VI, Erzurum, 1986, ss.1-15.
Hz. Peygamber'in Sünnetinde Yeme ve İçme Adabı,
Cihan, Sadık, A.Ü.İ.F.D., V, Erzurum, 1982, ss.33-45.

Hz. Peygamber'in Tebliğine Hakim Olan Hukuk Prensipleri,
Dönmez, Kafi (Doç.Dr.), Yeni Ümit Der., III, 18, İstanbul, 1992, ss.23-30
Hz. Peygamber'in Ümmiliği,
Önkal. Ahmet, S.Ü.İ.F.D.. II. Konya, 1986. ss.249-286.
Hz. Peygamber'in Vasıfları,
el-Hac Hoca Kemalettin, trc. Okumuş. Nevzat, Diy. Der., 28, Ankara, 1992, ss.61-73.
Hz. Peygamber'in Yaşamı,
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), Görüş, VİİI, 9, İstanbul, 1981, ss.6-10.
Hz. Peygamber'in Yanılması Meselesi,
Canan, İbrahim (Prof. Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997. ss.285-299.
Hz. Peygamber'in Zeynep b. Çahş İle Evlenmesi Hakkındaki Bazı Rivayetlerin Değerlendirmesi,
Ateş, A. Osman, D.E.Ü.İ.F.D., VII, İzmir, 1992, ss.161-180.
İbn Cerir et-Taberi'nin "Tehzibü'1-Asâr ve Tafsilü Meani's-Sabit an Rasulillah mine'l-Ahbar" Adlı Eserinin Tanıtımı,
Sakallı, Talat (Arş. Gör.), E.Ü.İ.F.D., IV, Kayseri, 1987, ss.357-363.
İbn Hacer - Ayni Çatışmasının Buharı Şerhlerindeki Tezahürü,
Sakallı, Talat (Dr.), E.Ü.S.B.E.D., III, Kayseri, 3989, ss.347-361.
İbn Hazm'ın Kütübü's-Sitteye Bakışı,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), İs. Arş., II, 6, Ankara, 1988, ss.7-21.
İbn Hazm'a Göre Hadis Rivayetinde Meçhul,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D., II, Bursa, 1987, ss.9-19.
İbn Kuteybe ve Eserleri,
Varol, Hüseyin (Dr.), A.Ü.İ.F.D., VI, Erzurum, 1986, ss.53-63.
İbn Salah'ın "Mukaddimesinden Önce Hadis Usulü Alanındaki Çalışmalar,
Sönmez. M. Ali S.Ü.İ.F.D., I, Konya, 1985, ss.51-60.
İbn İshak'ın İsnad Kullanışı,
Robson, James (Prof.), trc. Koçyiğit, Talat, AnkaraÜ.İ.F.D., X, Ankara, 1962. ss.l 17-126.
İbn Sirin,
Şentürk, Lütfi, Diy. Der., VIII, 90-91, Ankara, 1969, ss.371-372.
İbnü'1-Esir Kardeşler,
Sandıkçı, S. Kemal (Doç.Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., 6, Samsun, 1992.
İlahiyat Fakültelerinde Hadis Dersleri (Amaç, Muhteva ve Metod),
Polat, Selahattin, (Yrd. Doç.Dr.), Yükseköğretimde Din Bilimleri Sem., Samsun, 1988, ss.362-371.
İlahiyat Fakültelerinde Hadis Öğretimi,
Topaloğlu, Nuri (Dr.), Yükseköğretimde Din Bilimleri Sem., Samsun, 1987, ss.371-376.
İlahiyat Fakültelerinde Hadis Öğretimi,
Çakan, İ.Lütfi, (Yrd. Doç.Dr.), Yükseköğretimde Din Bilimleri Sem., Samsun, 1988, ss.353-362.
İlm-u Usuli'l-Hadis veya İlm-u Mustalahi'l-Hadis,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XVII, Ankara, 1969, ss.l 17-135.
İlk Sufiler ve Hadis,
Aydınlı, Abdullah (Dr.), İslam, II, 13, Ankara, 1984, ss.30-31.
İlk Üç Asırda Hadis Çalışmalarının Genel Görünümü,
Sandıkçı, S. Kemal, (Yrd. Doç.Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., I, Samsun, 1986, ss.106-115.
İmam Ahmet İbn Hanbel,
Kılıçer, M.Esat(Dr), Diy.Der., VIII, 84-85, Ankara, 1969, ss.l46-47.
İmam Buhari,
Küçük, Raşit, İslam, IV, 38, Ankara, 1986, ss.52-53. İmam Buhari ve 'el-Camiu's-Sahih'i,
Koçyiğit, Talat(Doç.Dr.), Diy.Der., X, 104-105, Ankara, 1971, ss.l8-23.
İmam Malik'in Hadis Metinlerini Değerlendirme Kriterleri Üzerine,
Dere, Ali (Dr.), İsi. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 1, Ankara, 1997, ss. 69-73.
İmam Şafii'nin 'Risale'sinin Hadis İlmine Etkileri,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç.Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara, 1997, ss.87-100.
İmam Tirmizi,
Cebeci, Lütfullah, A.Ü.İ.İ.F.D., Erzurum, 1980, ss.287-311.
İmam Tirmizi'nin Şahsiyeti ve İlmi Hüviyeti,
Çetres, Recai, Diy. Der., XXVIII, 3, Ankara, 1992, ss.67-72.
İmam Zeyd b. Ali: Müsned,
Şener, Abdulkadir, AnkaraÜ.İ.F.D., XVII, Ankara, 1969, ss.339-447.
İmanın Şubelerine Dair Hadis Üzerine,
Ayvalı, Ramazan (Doç.Dr.), S.Ü.Î.F.D., III, Konya, 1990, ss.77-91.
İmla Usulü ve es-Sem'ani'nin "Edebü'1-İmla ve'l-İstimla"ı,
Aydınlı, Abdullah, A.Ü.İ.F.D., V, Erzurum, 1982, ss.175-179.
İnci Gerdanlıklar,
Azımabadi. Ebu't-Tayyib, trc. Koçkuzu, Ali Osman, S.Ü.İ.F.D.. 11. Konya, 1986. ss.79-97.
İnsan Hakları İle İlgili İslami Prensipler Işığında Buhari'nin Sahihindeki Bazı Bab Başlıklarının Fıkhi Görüşlere Mukayesesi,
Polat, Selahaddin (Doç.Dr.). E.Ü.İ.F.D., IV. Kayseri. 1987. ss.125-147.
İslam Orucunun Menşei İle İlgili Olarak Hz. Pey. Hakkındaki Bazı İddiaların Tetkiki,
Ateş. Ali Osman (Yrd. Doç.Dr.), Diy. Der.. 27. 2. 1992. ss.95-118.
İslam Hukukunda Hadisin Yeri,
Sıddıki. Zübeyr (Prof. Dr.), trc.Kıhçer. M. Esat, (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XII. Ankara. f964, ss.113-117.
İslam Hukunda Sünnet' Adlı Tercüme Üzerine,
Erul, Bünyamin, İs. Arş., II, Ankara, 1989. ss.75-78.
İslam'ın İnsana Tanıdığı Bazı Temel Haklar ve Veda Hutbesi,
Bayraktar, İbrahim (Dr.). A.Ü.İ.F.D., IX. Erzurum, 1990, ss.21-26.
İslam Orucunun Menşei İle İlgili Olarak Hz. Peygamber Hakkındaki Bazı İddia ve Tenkitleri,
Ateş. Ali Osman (Dr.). Diy. Der.. XXVIII, 3. Ankara, 1992. ss.95-118.
İslam Tarihinde İsnad ve Hadis kavilerinin Cerhi,
Koçyiğit. Talat (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., IX, Ankara. 1961, ss.47-51.
İslam Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadisin Ehemmiyeti,
Sezgin. M.Fuat, İslam Tetkikleri Ens.Der., II, 1, İstanbul, 1957, ss.19-37.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 6-8, Ankara, 1961, ss.3-5.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 9, Ankara, 1961, s.385.
İslam'da Hadis,

Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 11, Ankara, 1961, s.342.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, IV, 12, Ankara, 1961, s.37.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, V, 1, Ankara, 1961, s.25.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam. V, 6-8. Ankara, 1962, ss.3-5.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, V, 2-5, Ankara, 1962, s.2.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit Talat (Dr.), İslam, V, 11, Ankara, 1962, s.347.
İslam'da Hadis,
Koçyiğit, Talat (Dr.), İslam, V, 12, Ankara. 1962, s.370.
İslam'da Hadisin Yeri Etrafındaki Mücadeleler,
Kırbaşoğlu, Hayrı (Dr.), İs. Arş., V, Ankara, 1987, ss.79-89.
İslam'da Hadisin Yeri ve Önemi,
Goidziher, Ignaz, trc. Tunç, Cihat, AnkaraÜ.İ.F.D., XIX, Ankara, 1973, ss,223-235.
İslam'da İhtilafın Yeri,
Toksan, Ali (Dr.), E.Ü.İ.F.D., IV, Kayseri. 1987, ss.285-320.
İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik Hilafetin Kureyşiliği,
Hatipoğlu, M. Said (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XXIII, Ankara, 1978, ss.121-213.
İslam'da Sünnet Müessesi, Sünnetin Öğretici ve Öğrenci Kadrosu,
Koksal, M. Asım, İslam, IV, 37, Ankara, 1986, ss.52-54.
İslam'da Tenkitçilik,
Demirci, Ahmet (Yrd. Doç.Dr.), E.Ü.S.B.E.D., I, Kayseri, 1987, ss.239-269.
İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama,
Tercüme ve Şerhleri, Karahan, Abdulkadir(Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., IV, 1-2, Ankara, 1955, ss.100-101.
İslami İlimler: Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, Felsefe ve Coğrafya,
Köprülü, Fuat, Belgelerle Türk Tarihi Der., XII, İstanbul, 1986, ss.21-26,
İslami İlimlerde Israiliyat Yahut Gayn İslami Menşeeli Rivayetler,
Hamidullah, Muhammed (Prof. Dr.), trc. Canan, İbrahim, A.Ü.U.F.D., II, Erzurum, 1977, ss.295-315.
İslami Yapılanmada Model ve Metedoloji Olarak Sünnet,
Çakan İ. Lütfi (Prof. Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.241-255.
İslami Yapılanmada Sünnet,
Çakan, İsmail Lütfi (Prof. Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.1-13.
Kendi Dilinden Hz. Peygamber,
Aydınlı, Abdullah, (Yrd. Doç.Dr.), Hz. Peygamber veAile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, trz., ss.67-89.
Kitabu'l-Cihad,
el-Mervezi, Abdullah b. Mübarek b. Vadıh, tanıntan: Fayda, Mustafa, AnkaraÜ.İ.F.D., XXI, Ankara, 1976, ss.421-423.
Kitap ve Sünnet Bütünlüğü,
Saka, Şevki (Yrd. Doç.Dr.), Diy. Der., XXVI, 1, Ankara, 1990, ss.35-78.
Kitap ve Sünnet Işığında Evlenme ve Boşanmanın Hükümleri,
Ateş, Süleyman (Prof. Dr.), Ankara Ü.İ.F.D,, XXIX, Ankara, 1987, ss.41-82
Kitap ve Sünnet Işığında Hz, Peygamber'in Din ve Dünya Anlayışı,
Işıcık, Yusuf (Doç.Dr.), S.Ü.İ.F.D., III, Konya, 1990, ss.387-399.
Kitap ve Sünnete Göre İrşad,
Varlı, Mustafa, Diy. Der., XXIII, 3, Ankara, 1987, ss.31-36.
Kitap ve Sünnette Nesh Meselesi,
Koçyiğit, Talat (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XI, Ankara, 1963, ss.93-108.
Klasik Sünnet Tanımlarının Eleştirisi ve Yeni Bir Sünnet Tanımı Denemesi,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç.Dr.), İs. Arş, V, 1, Ankara, 1991, ss.21-38.
Kur'an, Hadis Ve İslamiyetin Arap Dili Üzerindeki Etkisi,
Küçükkaya, H, İslam Medeniyeti Mec, I, 5, İstanbul, 1967, ss.44-46.
Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifde Aile Planlamasına Ait Bir Tetkik,
Atay, Hüseyin, İslam Tetkikler Ens. Der., V, 1-4, İstanbul, 1973, ss.229-265
Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Hz. Peygamber'e Hitap Şekilleri,
Uğur, Mücteba, Diy. Der., XIII, 2, Ankara, 1974, şs.67-75.
Kur'an-ı Kerim ve Sünnetin Tasavvufı Verileri,
Öztürk, Y. Nuri, M.Ü.İ.F.D., IV, İstanbul, 1986, ss.227-254.
Kur'an-ı Kerim'e Göre Beşer ve Rasul olarak Hz. Peygamberin Vazife ve Salahiyeti,
Özek, Ali (Doç.Dr.), Hz. Peygamber veAile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 9, İstanbul, 1989, ss.21-37.
Kur'an'ın Hz; Peygamber'in Sünnetine Verdiği Değer,
Güngör, Mevlüt (Doç.Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.57-81.
Kur'an ve Hadis Kültürünün Kutadgu Bilig'teki İzleri,
Sofuoğlu, Cemal (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., V, İzmir, 1989, ss.127-181.
Kur'an ve Hadislerde Aile Planlaması,
Atay, Hüseyin (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XVIII, Ankara, 1970, ss.1-22
Kur'an ve Hadislerde İnsan Psikolojisi,
Tütüncü, Mehmet (Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., III, İzmir, 1986, ss.189-245.
Kur'an ve Hadislerde İnsan Psikolojisi,
Tütüncü, Mehmet. Diy. Der., XXIV, 2, Ankara, 1988, ss.51-55.
Kur'an ve Hadsilerde Eğitim Esasları,
Tütüncü, Mehmet, Diy. Der., XX, 4, Ankara, 1984, ss.41-52.
Kur'an ve Sünnetin Işığında Abdestte Ayakları Meshetme veya Yıkamanın Hükmü,
Ateş, Süleyman (Prof. Dr.), İs. Arş., III, 4, Ankara, 1989, ss.188-193.
Kur'an'la Sünneti Karşı Karşıya Getirme Yanlışı,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, V, 49, İstanbul, 1990, ss.32-34.
Kur'an-Sünnet İlişkisi,
Küçük, Raşit (Doç.Dr.),
Sünnetin Dindeki Yeri,
Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.125-165.
Kuza'i ve "Müsnedü'ş-Şihab"
Yardım, Ali (Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., IV, İzmir, 1987, ss.285-349.
Kuzai'nin "Sihahu'l-Ahbar" Adlı Hadis Kitabı,

Yardım, Ali, IV. Milletlerarası Tükoloji Kong., İstanbul, 3982, ss.65-76.
Kütübü's-Sitte İmamlarının Şartları,
Canan, İbrahim (Dr.), Diy. Der., XVII, 3-4, Ankara, 1978, ss. 150-371.
Kütübü's-Sitte İmamlarının Şartları,
Canan, İbrahim, A.Ü.İ.F.D., III, Erzurum, 1979, ss.103-126.
Kütübü's-Sitte İmamlarının Hadis Kabulündeki Şartları,
Canan, İbrahim, A.Ü.İ.İ.F.D., Prof. Dr. Tayyib Okiç Armağanı,, Ankara, 1978, ss.299-315.
Kütübü's-Sitte'deki Hadislere Göre Mehdilik,
İlhan, Avni (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., VII, İzmir, 1992, ss. 101-124.
les Lieux de L'Enseignement de la Tradition et L'ibportance Donne a'Lepoque Ottomane,
Cihan, Sadık (Doç.Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., III, Samsun, 1989, ss.1-42.
Manisa Mimari Eserlerindeki Hadisler,
Yardım, Ali, Manisa Turizm Der. Yay., III, Manisa, 1982, ss.20-28.
Merhamet-i Muhammediye,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, IV, 40, İstanbul, 1989, ss.9-11.
Mesnevi Hadisleri Üzerine Bir Araştırma,
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, VIII, 1, İstanbul. 1979, ss.44-45.
Mesnevi'nin Birinci Defterinde Hz. Peygamber'e ve Hadislere Yapılan Atıflar Üzerine,
Koçkuzu, Ali Osman, Diy. Der., XXIII, 2, Ankara, 1987. ss.25-34.
Mesnevi'nin Birinci Defterinde Hz. Peygamber'e ve Hadislere Yapılan Atıflar Üzerine,
Koçkuzu, Ali Osman, Milli Mevlana Kongresi. Ankara, 1987, ss.235-248
Metin Tenkidi ve Müşkil Hadisler,
Bayraktar, İbrahim (Yrd. Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.77-97.
Mevzu Hadisler Konusunda İki Eser,
Uğur, Mücteba (Doç Dr.), Din Öğr. Der, 34, Ankara, 1992, ss.60-72.
Mevzu Hadisleri Nasıl Tanıyabiliriz?
Kandemir, M. Yaşar, Diy. Der., X, 104-105, Ankara, 1971, ss.24-32.
Mevzu Hadislerin Zuhuru,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XV, Ankara, 1967, ss.57-68,
Miracda Resul-i Ekrem Allah'ı Gördü mü?
Şentürk, Lütfi, Diy. Der.. XVII, 3-4, Ankara, 1978, ss. 133-139.
Modern Toplumların İhtiyaçları ve Sünnet Üzerine,
Koçkuzu, Ali Osman (Dr.), Nesil. II, 11, İstanbul, 1978, ss.5-10.
Molla Hüsrev'in Hadis ve Hz.Peygamber'in İçtihadı Hakkındaki Bazı Görüşleri,
Toksan, Ali (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., VI, Kayseri, 1989, ss.131-145.
Muhammed b. Ali Birgivi ve "Risale fi Usulü'l-Hadis"in Tercemesi,
Cihan, Sadık (Doç.Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., II, Samsun, 1987, ss.55-77.
"Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması" Adlı Çeviri Üzerine Bir Aydınlatma,
Özafşar, M. Emin, İs. Arş,, IV, Ankara, 1989, ss.218-225.
Muhtelif Namazlarda Rasulullah Hangi Sureleri Okurdu?
Aydemir, Abdullah (Dr.), Diy. Der., XVI, 6, Ankara, 1977, ss.372-383.
Muhtelif Namazlarda Rasulullah Hangi Sureleri Okurdu?
Aydemir, Abdullah (Dr.), Diy. Der., XVII, 1, Ankara, 1978, ss.44-59.
Müdelles Hadis ve Sahabeye Tedlis İsnadı,
Toksan, Ali (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., V, Kayseri, 1988, ss.221-236.
Müfid'in Arapça Manzum Kırk Hadis Şerhi,
Sevgi, Ahmet, İslami Edebiyat, III, 1. İstanbul, 1990, ss.9-13.
Müslüman Alimlerin Buharı ve Müslim'e Yönelik Eleştirileri,
Hatipoğlu, M. Said (Prof.Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 1, Ankara, 1997, ss.1-15.
Müslümanların Dünyaya Bakışlarında Uydurma Hadislerin Etkisi,
Köten, Akif (Dr.), Dünden Bugüne İslam Dünyasında Zihniyet Değişiklikleri ve Çağdaşlaşma Problemleri Sem., Bursa, 1990, ss.63-77.
Mütevatir Eserlere Dair Üç Eser Üzerinde Bir İnceleme,
Ayvalı, Ramazan (Doç.Dr.), S.Ü.İ.F.D, II, Konya, 1987, ss.141-153.
Nafile Oruçlar Hakkında Hadisi Şerif Mealleri,
Diy. Der., VII, 78-79, Ankara, 1968, ss.271-273.
Nişabur'lu Sağır Muhaddis,
Cihan, Sadık, (Prof. Dr.), A.Ü.İ.F.D., VII, Ankara, 1986, ss.407-417.
Nisab Açısından Rivayet - Şehadet Farkı,
Demirci, Ahmet (Yrd. Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., I, Kayseri, 1984, ss.231-248
Normal İnsan Peygamber Farkı: Vahiy,
Şentürk, Habil, Diy. Der., XXII, 4, Ankara, 1986, ss.3-7.
Nübüvetin İlmi İcazı,
Itr, Nurettin, trc. Saklan, Bilal (Arş. Gör.), S.Ü.İ.F.D., II, Konya, 1986, ss.357-375.
Nüzhet Ömer Efendi ve Hadis-i Erbain Tercemesi,
Cihan, Sadık (Prof. Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., V, Samsun, ss.35-67.
"O Tebşir" Ya da Fetih Hadisi,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, V, 51, İstanbul, 1990, ss.6-8.
Osmanlı Devrinde Türk Hadisçiler Tarafından Yapılan Usul-ü Hadis Eserleri ve Nuhbetü'l-Fiker Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümeler,
Cihan, Sadık, A.Ü.İ.İ.F.D., I, Erzurum, 1977, ss.127-137.
Osmanlı Döneminde Türk Hadisçiler Tarafından Kırk Hadis Dışında Muayyen Sayıda Derlenen Hadis Mecmuaları ve Bir Hadis Üzerine Yapılan Risaleler,
Cihan, Sadık, A.Ü.İ.İ.F.D., I, Erzurum, 1977, ss.157-175.
Örnek Olması Açısından Resulullah'ın Fiilleri,
Bayraktar, İbrahim (Dr.), Yeni Ümit Der., II, 7, İstanbul, 1990, ss.36-39.
Periyodik Reform ve İslam: Müceddid Hadisi Hakkında Bir İnceleme,
Ünal, İsmail Hakkı (Yrd. Doç.Dr.),
Peygamber Efendimizde Vefa, Kazancı,
Ahmet Lütfi, Arayış ve İslam, I, 1, Hollanda, 1987, ss.12-14.
Peygamber Efendimizin Geçim Tarzı,
Yardım, Ali (Dr.), Kubbealtı Akad..Mec, XIV, 2, İstanbul, 1985, ss.19-36
Peygamber Efendimizin Gülüş Tarzı ve Şakaları,
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, XII, 1, İstanbul, 1984, ss.63-76.
Peygamber Efendimizin Şiir ve Şairlere Karşı Tutumu,
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, XII, 4, İstanbul, 1985, ss.13-19.
Peygamber Efendimizin Kur'an-ı Kerim'i Okuyuş Tarzı,

Ünlü, Demirhan, Diy. Der., XV, 2, Ankara, 1976, ss.41-55.
Peygamber Efendimizin Meşrubatı ve İçiş Tarzları,
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, X, 2, İstanbul, 1981, ss.41-55.
Peygamber Efendimizin İnsanlığa Getirdiği Yenilikler,
Ertan, Veli, Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.293-299.
Peygamber Efendimizin Tebliğ Metodu,
Abdullah, İ., Diy. Der., IX, 102-103, Ankara, 1970, ss.389-395.
Peygamber Efendimizin Veda Hutbesi,
Karmış, Orhan, Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss.151-154.
Peygamber'e Göre Kadın Uğursuz mu? (İlhan Arsel'in "Şeriat ve Kadın" Adlı Kitabı Üzerine),
Bulaç, Ali, Kitap Der., XXVII, İstanbul, 1989, ss.21-24.
Peygamber'e Saygısızlığın Dini Hükmü,
Topaloğlu, Bekir, Diy.Der., XXV, 4 (Özel Sayı), Ankara, 1989, ss.67-80.
Peygamber'in Hayatı ve Faaliyetleri Hakkında Avrupada Yapılan En Son Araştırmalar (Les plus Recentes Recherches Faites en Europe sur la Vie et les Actives du Prophete),
Paret, Rudi (Prof. Dr.), trc. Tuğ, Salih, İslam Tetkikleri Enstitüsü, III, 1-2, İstanbul, 1959-1960, ss.31-48.
"**Peygamber'in Sünneti" Tabiri Hakkında,**
Schacht, Joseph, trc. Hatipoğlu, M. Said, AnkaraÜ.Î.F.D., XVIII, Ankara, 1970, ss.8î-84.
Peygamber'in ve Çocuklarının İsimleri Hakkında Bazı İddiaların Değerlendirilmesi,
Ateş, Ali Osman (Arş. Gör.), D.E.Ü.İ.F.D., V, İzmir, 1989, ss.385-399.
Peygamberimiz, Aile ve Kadın Hakları,
Özgün, Hüseyin, Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss. 122-128.
Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Ahlakı,
Doğan, Lütfi (Dr.), Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss. 18-28.
Peygamberimiz, İman Esasları ve Tevhid Akidesi,
Aydın, A. Arslan (Dr.), Diy. Der. (Özel Sayı). Ankara, 1970, ss.56-63.
Peygamberimiz ve Çocuk Sevgisi,
Küçük, Raşit, İslam, I, 5, Ankara, 1984, ss.2K23.
Peygamberimiz ve Kadın,
Göze, H. Hicran, Töre, VIII, 90, Ankara, 1978, ss.28-30.
Peygamberimiz ve İnsan Hakları,
Okiç, M.Tayyib (Prof. Dr.), Diy. Der. (Öz. Sayı), Ankara, 1970, ss.29-36
Peygamberimiz ve Sünnetinin Dinimizdeki Yeri ve Değeri,
Koçkuzu, Ali Osman, Nesil, III, 2, İstanbul, 1978, ss.12-17.
Peygamberimiz ve Sünnetinin DinİmizdekiYeri ve Değeri,
Koçkuzu, Ali Osman, Nesil, III, 3, İstanbul, 1978, ss.30-34.
Peygamberimiz ve Sünnetinin Dinimizdeki Yeri ve Değeri,
Koçkuzu, Ali Osman, Nesil, III, 4, İstanbul, 1979, ss.32-36.
Peygamberimizin Ahlakı Kur'an İdi,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), Diy. Der., X, 108-109, Ankara, 1971, ss.156-160
Peygamberimizin Allah'dan Korkusu ile Allah'a Olan Sevgisi,
Şentürk, Lütfi, Diy. Der., IX, 96-97, Ankara, 1970, ss.174-177.
Peygamberimizin Cahiliyet Dönemi Yaşayışı,
Uveys, Abdulhalim, Diy. Der., XVI, 1, Ankara, 1977, ss.5-11.
Peygamberimizin Diğer İnsanlardan Farkı: Vahiy,
Şentürk, Habil (Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., III, İzmir, 1986, ss.181-186.
Peygamberimizin Dua Hakkındaki Öğütleri,
Erdem, Hüsnü, Diy. Der., IV, 1-2, Ankara, s.21.
Peygamberimizin Eşsiz Şahsiyeti,
Danışman, Nazif, Diy. Der., II, 8-9, Ankara, s. 12.
Peygamberimizin İktisadi Hayatla İlgili Tebliğlerinden Örnekler,
Zaim, Selahaddin (Prof. Dr.), Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.35-44
Peygamberimizin Merhameti ve Çocuk Terbiyesi,
Baltacı, Ahmet, Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss.136-149.
Peygamberimizin Metodu,
Hurşıt, Ahmet, trc. Zafir, Halil. Hilal, IX, 98, Ankara, 1969, ss.5-7.
Peygamberimizin Muhammed'in Tevhid Akidesini Yaşayışı,
Köksal. M. Asım. Diy. Der., XXV, 4/Özel Sayı, Ankara, 1989. ss.3-30.
Peygamberimizin Müezzinleri: Bilal Habeşi,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.). Altınoluk, VI. 65, İstanbul 1991, ss.33-34.
Peygamberimizin Müezzinleri: İbn Ummü Mektüm, Ebu Mahzure ve Sa'd b.Aiz,
Çakan, İ. Lütfi (Doç.Dr.), Altınoluk, VI, 66, İstanbul, 1991, ss.14-15.
Peygamberimizin Örnek Ahlakı,
Özüsan, Cuma, Hilal, XI, 128, Ankara, 1972, ss.18-19.
Peygamberimizin Örnek Ahlakı,
Cerrahoğlu, İsmail (Prof. Dr.), Diy. Der., XXVIII, 1, Ankara, 1992, ss.29-40
Peygamberimizin Ramazan Hayatı,
Özdemir, H. Ahmet, İslam. II, 22, Ankara, 1985, ss.28-29.
Peygamberimizin Sahabileri Yetiştirme Usulü,
Koksal. M. Asım, Diy. Der., VIII, 88-89, Ankara, 1969, ss.283-289.
Peygamberimizin Sahabileri Yetiştirme Usulü,
Koksal, M. Asım, Diy. Der.. IX. 92-93. Ankara, 1970, ss.34-39.
Peygamberimizin Sahabileri Yetiştirme Usulü,
Koksal, M. Asım, Diy. Der., IX, 94-95, Ankara, 1970, ss.95-98.
Peygamberimizin Tebliğ Ettiği İnanç Nizamında "Gayb"ın Hükmü,
Sancaktar, H. Şair, Diy. Der., XXVIII, 3, Ankara, 1992, ss.29-36.
Peygamberimizin Tevekkül Anlayışı,
Şen, İ. Hakkı, Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, 1981, ss.205-217.
Peygamberimizin ve Sünnetinin Teşrii Değeri,
Koçyiğit, Talat (Doç.Dr.), Diy. Der. (Öz.Sayı), Ankara, 1970, ss.102-110
Peygamberimizin Yazı İşleri ve Yazıcıları,
Koksal, M. Asım, Diy. Der., X, 108-109, Ankara, 1971, ss.183-188.
Peygamberimizin Yüce Ahlakı,
Papatya, Nail, Hilal, VIII, 89, Ankara, 1969, ss.9-10.
Peygamberimizin Yüce Ahlakı,

Özgün, Hüseyin, Diy. Der., IX, 102-103, Ankara, 1970, ss.386-388.
Peygamberimizin Yüce Ahlakı,
Özgün, Hüseyin, Diy. Der., X, 104-105, Ankara, 1971, ss.33-36.
Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti,
Şentürk, Lütfi (Dr.), Diy. Der. (Özel Sayı), Ankara, ss.64-72.
Peygamberin Fesahati,
Bolelli, Nusrettin, İslami Kültür, Sanat ve Edebiyat (Özel Sayı), Ankara, 1970, ss.29-36.
Rasulullah'ın Hayatının Askeri Yönü,
Mahfuz, M. Cemal, trc. Yolcu, M. Hasan, Güldeste, II, 15, Konya, 1981, ss.25-32.
Resullullah ve Şiir,
Karabulut, Niyazi, İslami Edebiyat, XV, İstanbul, 1992, ss.12-14.
Resullullah ve Tebliğ Faaliyetleri,
Yiğit, İsmail, İslam, VI, 62, Ankara, 1988, ss.10-13.
Resulullah'ın Örnek Ahlakı,
Ateş, Mustafa, Diy. Der., XVIII, 3, Ankara, 1992, ss.3-28.
Resulullah Söylemişse...
Aşıkkutlu, Emin, Altınoluk, V, 56, İstanbul, 1990, ss.8-12.
Rivayet Formülleri,
Demirci, Ahmet (Yrd. Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., III, Kayseri, 1986, ss. 139-193
Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespitte Aklın Rolü,
Ünal, Yavuz (Araş. Gör.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp.. Samsun, 1993, ss.163-171.
Ru'yet-i Hilal,
Çiçek, Yakub (Dr.), İslam, I, 9, Ankara, 1984, ss.40-41
Ru'yet-i Hilal Münakaşaları,
Baltacı, Ahmet (Dr.), Diy. Der., XVIII, 1, Ankara, 1979, ss.25-43.
Ru'yet-i Hilalin Şahitlik Açısından Tahlili,
Toksan, Ali (Doç.Dr.), E.Ü.S.B.E.D., II, Kayseri, 1988, ss.309-318.
Ruh Sağlığı Açısından Sünnete Uymanın Önemi,
Altıntaş, Hayrani (Prof. Dr.), Yeni Ümit, III, 18, İstanbul, 1992, ss.l 1-16
Sadece Kur'an'la Yetinilebilinir mi? Hadislerden Müstağni Kalmak Mümkün mü?
Ünal, İ. Hakkı, İlim Sanat, VII, Ankara, 1986, ss.36-42.
Sadrettin Konevi'nin Hadisçiliği,
Koçkuzu, Ali Osman (Prof. Dr.), Diy. Der., XXV, 3, Ankara, 1989, ss.3-18
Sadrettin Konevi'nin İlmi Şahsiyeti,
Ayvallı, Ramazan (Doç.Dr.), Selçuklu Arş. Mer. Selçuk Der., 1, Sadrettin Konevi Özel Sayı, Konya, 1989, ss.91-99.
Sahabe Nesli ve Teşekkülündeki Amiller,
Er, İzzet, Nesil, II, 10, İstanbul, 1978, ss. 16-22.
Sahabenin Sünnete Bağlılık Açısından Bakışları,
Erul, Bünyamin (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-SünnetÖzel Sayısı), 10, 1, Ankara, 1997, ss.59-69.
Sahabiler,
Koçyiğit, Talat (Dr.), - Cerrahoğlu, İsmail (Dr.), İslam, VI, 10, Ankara, 1963, ss.3-12.
Sahabiler,
Koçyiğit, Talat (Dr.), - Cerrahoğlu, İsmail (Dr.), İslam, VI, 11, Ankara, 1963, ss.341-342.
Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Mütercimi,
Prof. Dr. Kamil Miras, Ertan, Veli, Diy. Der,, X, Ankara, 1971, ss.106-107.
Sahih-i Buhari Üzerine Yapılan Çalışmalar,
Sandıkçı, S. Kemal, Diy. Der., XXI, 1, Ankara, 1985, ss.39-63.
Sahih-i Buhari'nin Mağrib Nüshasının İncelenmesi,
Provencal, E. Levi, trc. Cihan, Sadık, O.M.Ü.İ.F.D., XXI, 1, Samsun, 1985, ss.39-63.
Sahih-i Müslim Nüshalarının Rivayeti,
Robson, James (Prof.), trc. Koçyiğit, Talat, AnkaraÜ.İ.F.D., IV, 3-4, Ankara, 1955, ss.8-20.
Sahihin ne Yöneltilen Tenkitlerin Değeri,
Kandemir, Yaşar (Prof. Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.335-377.
Sahte Sahabiler: Meklebe İbn Melkan el-Huvarizmi,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., V, İzmir, 1989, ss.209-224.
Salih Yusuf Matuk'un "Bedrüddin el-Ayni ve Eserühü fı'l-Hadis" Adlı Eserinin Tanıtımı,
Sakallı, Talat (Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., VI, Kayseri, 1989, ss.335-341.
Seçmeci ve Eleştirel Yaklaşım Veya Hz. Peygamber'i Anlamak,
Ünal, İ. Hakkı (Doç. Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 1, Ankara, 1997, ss.42-59.
Sibt İbnü'l-Cevzi'nin "İsaru'l-İnsaf" Adlı Hilafıyat Eseri Üzerinde Fukahanın Hadisler Karşısındaki Tavrı Açısından. Bir İnceleme,
Apaydın, H.Yunus (Yrd.Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., VII, Kayseri, 1990, ss.133-161.
Sistematik Usul Dönemleri Öncesinde Rivayetlerin Muhteva Tahlili ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybanî Örneği,
Özafşar, M. Emin (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara, 1997, ss.75-87.
Siyer-i Nebi'ye Yeni Bir Bakış,
Tufeyl Ömeruddin, Sünnetin Dindeki Yeri, EnsarNeş., İstanbul, 1997, ss.499-517.
Srudies in Arabic Literary Papyrı: Kuranic Commentary and Tradition,
Abbont, Nabia, tanıtan: Atay, Hüseyin (Dr.), Ankara Ü.İ.F.D., XV, Ankara, 1967, ss.220-223.
Sünen-i Ebu Davud Nüshalarının Rivayeti,
Robson, James (Prof.), trc. Koçyiğit, Talat, AnkaraÜ.İ.F.D., V, 1-4, Ankara, 1956, ss. 173-182.
Sünnet Hakkında,
Küçük, Raşit, İslam, 1, 1, Ankara, 1983, ss.33-35..
Sünnet Hakkında Bir Araştırma,
Ataseven, Asaf, İs. Arş., II, 6, Ankara, 1988, ss,22-24.
Sünnet Üzerine Bir Kitap ve Bir Açık Oturum,
trc.Görmez, Mehmet, İs. Arş., V, 2, Ankara, 1991, ss. 100-119.
Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metedoloji Sorunu ve Yeni Bir Metedoloji İçin Atılması Gereken Adımlar,
Görmez, Mehmet (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 1, Ankara, 1997, ss.31-42.
Sünnet ve Hadis Üzerine Yusuf Karadavi ile Bir Söyleşi,
Görmez, Mehmet (Dr.), İsi. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara, 1997, ss.145-147.
Sünnet veya Hadis,
Yeni Ümit Der, II, 7, İstanbul. 1990, ss.2-4.
Sünnete Tutunmak, Bid'atten Kaçınmak,
Karataş, Cafer, İslam, VIII, 87, İstanbul, 1990, ss.62-66.
Sünnete Uymanın Mantığı,

Köktaş, Yavuz, Nida, Ekim Kasım, İstanbul, 1990, ss.38-41.
Sünneti İnkar Edenler,
el-Azami, Muhammed, trc. Topaloğlu, Nuri, D.E.Ü.İ.F.D.. IV, İzmir 1987, ss.433-435.
Sünnetin Bütünlüğü,
Çakan. İ. Lütfi (Doç.Dr.), Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Diz. 9, İstanbul, trz., ss.l 13-127.
Sünnetin Geçmişte ve Günümüzde İhmali Meselesi,
Aydınlı, Abdullah (Doç,Dr.). A.Ü.İ.F.D., VIII, Erzurum. 1988 ss 281 303.
Sünnetin Kaynağı Hakkında,
Aydınlı, Abdullah. (Doç.Dr.), Din Öğr. Der., 37, Ankara, 1992, ss.48-55.
Sünnetin İslam Hukukundaki Yeri ve Önemi,
Sönmez, Abidin, İslam Medeniyeti Mec, IV, 1, İstanbul, 1979, ss.7-55.
Sünnetin İslam'daki Yeri,
el-A'zami, Muhammed, trc. Topaloğlu, Nuri, Diy. Der., XXIV, 2, İstanbul, 1988, ss.39-49.
Sünnetin Yeni Tanımının Yorumu,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç.Dr.), İsl. Arş., V, 3, Ankara, 1991, ss.154-165.
Sünnetin Yerelliği Evrenselliği,
Aşık, Nevzat (Doç.Dr.), Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.23-39.
Sünnetten Bir Ders: Ölüye Ağlamak,
Yıldırım, Sebahaddin. İslam, VIII, 87. İstanbul, 1990, ss.58-59.
Sünni Deyiminin Ortaya Çıkışı,
Kırbaşoğlu, Hayri (Doç.Dr.), İs. Arş., VI, Ankara, 1988, ss.25-29.
Şuubiyye Hareketi ve Uydurma Hadislerle Olan Münasebeti,
Cihan, Sadık (Doç.Dr.), A.Ü.İ.F.D., VI, Erzurum, 1986, ss.53-63.
Şia'nın Hadis Anlayışı,
Sofuoğlu, M. Cemal (Dr.), Fikir ve Sanatta Hareket, XXV, İstanbul, 1981, ss.20-26.
Şia'nın Sahabiler Hakkındaki Bazı Görüşleri,
Sofuoğlu, M. Cemal (Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XXIV, Ankara, 1981, ss.533-538.
Şia'ya Göre Sünnetin Dindeki Yeri,
Ayetullah Seyyid Muhammed Askeri, Sünnetin Dindeki Yen, Ensar
Neş,, İstanbul, 1997, ss.263-279.
Tıbb-i Nebevi,
Ataseven, Asaf (Prof. Dr.), Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Güreba Hastanesi Der., XII, 3-4, İstanbul, 1985, ss.45-50.
Tıbb-ı Nebevi,
Ataseven, Asaf (Prof. Dr.), Diy. Der., XXV, 4, Ankara, 1989, ss.93-100.
Tıbb-ı Nebevi (Kitabü'ş-Şifa fi Ahadisi'l-Mustafa),
İmam Ebu Nuaym Hafiz, trc. Dai, Ahmed, Yeni Symposium, XIX, 20, İstanbul, 1981, ss.65-78.
Tıbb-ı Nebevi Literatürü Üzerine Bir Deneme,
Küçük, Raşit (Dr.), İlim ve Sanat, I, 5, Ankara, 1984, ss.34-35.
Tıbb-ı Nebevi,
(Prof. Dr.) Asaf Ataseven'le Konuşma, konuşan: Bursalı, Abdullah, İslam, I, 5, Ankara, 1984, ss.34-35.
Tıbb-ı Nebevi ve Bulaşıcı Hastalıklar,
Ataseven, Asaf (Prof. Dr.), İslam, I, 11, Ankara, 1984, ss.52-53.
Taşköprüzade Ahmed Efendinin "Letaifü'n-Nebi" İsimli Kırk Hadisi,
Cihan, Sadık, A.Ü.İ.İ.F.D., IV, Erzurum, 1980, ss.41-77.
Tabiilerin Bazı Hadis Öğretim Prensipleri, Uğur, Mücteba, Diy. Der., XXIV, 2, Ankara, 1988, ss.17-26.
Tarih Objektifinde Hz. Peygamber'in Hadisleri ve Türkler,
Kitapçı, Zekeriya (Doç.Dr.), Belleten, XXXXVIII, 191-192, Ankara, 1984, ss.417-451.
Tasavvuf Ehlinin Hadis Rivayeti ve Rivayet Usulleri Açısından Tasavvuf Hadis Münasebeit,
Yıldırım, Ahmet (Dr.), İsi. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara, 1997, ss.l 10-125.
Tecdid Hadisinin Metin Tenkidi Açısından Değerlendirilmesi,
Ertürk, Mustafa (Dr.), İsi. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 2, Ankara, 1997, ss.125-138.
Tefsir ve Hadis Kitabetine Karşı Peygamber ve Sahabenin Durumu,
Cerrahoğlu, İsmail (Dr.), AnkaraÜİF.D., IX, Ankara, 1961, ss.I41-152.
Teravih Namazı,
Kervancı, Mehmet, Diy. Der, IX, 100-101, Ankara, 1970, ss.301-305. ,
Teravih Namazı,
el-A'zami, M. Muhammed (Dr.), trc. Başaran, Selman (Doç.Dr.), İs. Arş., IV, Ankara, 1987, ss.5-19.
Tirmizi ve İbni Mace'yi İbn Hazm'ın Meçhul Olarak Vasıflandırması,
Başaran, Selman (Doç.Dr.), U.Ü.İ.F.D, II, Bursa, 1987, ss.19-27.
Tokat Çevresi Mimari Eserlerindeki Hadisler,
Yardım, Ali, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sem., Tokat, 1987, ss.463-480.
Türkün Şeref Madalyası : Fetih Hadisi,
Yardım, Ali, Kubbealtı Akademi Mec, VIII, 3, İstanbul, 1979, ss.62-75.
T.C. İlahiyat Fakültelerinde 1957-1997 Yılları Arasında Hadis Anabilim Dalında Yapılan Tezler Bibliyografyası,
Ünal, Yavuz (Dr.), İsl. Araş. (Hadis-Sünnet Özel Sayısı), 10, 3, Ankara, 1997, ss^147-162.
Unutulan Sünnetlerimiz: Misvak,
Ceylan, Hasan Hüseyin, İslam, I, 8, Ankara, 1984, s.5.
Uydurma Hadislere Dair,
Serdaroğlu, Ahmed, Diy. Der., VI, 12, Ankara, 1967, ss.316-319.
Uydurma Hadislere Dair,
Serdaroğlu, Ahmed, Diy. Der., VII, 65-68, Ankara, 1968, ss.35-37.
Ümmi Peygamber'in Katipleri,
A'zami, M. Muhammed, trc. Kureyşi, M. Tank, Bir Yaşam Biçimi Olarak İslam, Rey Yay., İstanbul, 1991, ss.127-144.
Üstün Ahlak Örneği Peygamberimiz,
Küçük, Raşit, İslam, VI, 62, İstanbul, 1988, ss.7-10.
Va'z, Kıssacılık ve Hadislerde Kussas,
Uğur, Mücteba (Doç.Dr.), AnkaraÜ.İ.F.D., XXVIII, Ankara, 1986, ss.191-326
Yahya b. Main'in Eserleri ve Kullandığı İhtilaflı ve Garip Lafızlar,
Ahatlı, Erdinç, Sak.Ü.İ.F.D., 1, Sakarya, 1996, ss.211-233.
Yeryüzü Öküzün Boynuzunda mı?
Kandemir, M, Yaşar, Nesil, III, 4, İstanbul, 1979, ss.24-26.
Yunus Emre Divan'ında Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri,
Çalışkan, Adem, Diy. Der., XXVIII, 3, Ankara, 1992, ss.l 19-125.

Zahirde Birbirine Muhalif Olan Hadislerin Birinin Diğerine Tercih Meselesi,
Ayvallı, Ramazan, (Doç.Dr.), S.Ü.İ.F.D, II, Konya, 1986, ss.l 15-139.
Zaman ve Mekanın Değişmesi Halinde Sünnetin Geçerliliği,
Karaman, Hayrettin (Prof.-1 Dr.), Sünnetin Dindeki Yeri, Ensar Neş., İstanbul, 1997, ss.43-49,.
Zayıf Hadislerle Amel,
Polat, Selahaddin (Yrd. Doç.Dr.), E.Ü.İ.F.D., I, Kayseri, 1984, ss.83-111
Zayıf Hadislerle İlgili Üç Sual Ve Üç Cevap veya Gunyetü'l-Elmani,
el- Azımabadi, Ebu't-Tufeyl, trc. Canan, İbrahim (Doç.Dr.), A.Ü.İ.F.D., VI, Erzurum, 1986, ss. 155-175.
Zayıf ve Mevzu Hadisler Açısından Tirmizi'nin Sünen-i Üzerine Bir İnceleme,
Sofuoğlu, Cemal (Doç.Dr.), D.E.Ü.İ.F.D., VI, İzmir, 1989, ss.43-89.
Zındıkların Uydurma Hadislerle Münasebetleri,
Cihan, Sadık (Prof. Dr.), O.M.Ü.İ.F.D., IV, Samsun, 1990, ss.37-93.

DEĞERLENDİRME

Cumhuriyet döneminde makale, tebliğ veya kitap tanıtımı olarak yayınlanan hadis çalışmaları, zaman zaman yabancı dillerde neşredilmiş olmakla birlikte, genel olarak Türkçe yayınlanmıştır.
Te'lif veya tercüme şeklinde ortaya çıkan hadis çalışmalarının, 1926'dan sonra periodik olarak arttığı; günümüzde ise tahlil, tenkit ve öneri açısından sevindirici bir boyuta ulaştığı gözlenmektedir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüyle birlikte İslam dünyasının coğrafi birliği dağılmış; dolayısıyla farklı bölgelerde yaşayan milletler kendi ulus devletlerini oluşturma sürecine girmişlerdir. Bunlardan başarılı olup bağımsız devlet kurabilenler, hem ekonomik hem de kültürel gelişmelerini sağlamak için özel politikalar belirlemişlerdir.
I. Dünya savaşından sonra dağılan Osmanlı Devleti'nin enkazı üzerine kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti de bu dönemde ortaya çıkan ulus devletlerden birisidir. Siyasi anlamda Müslümanların doğal liderliği olarak kabul edilen hilafetin kalâırılmasıyla, İslam dünyasındaki liderliğini kaybeden genç devlet, benimsediği politika gereği, bilim ve teknoloji açısından belirgin bir üstünlüğe sahip olan Batıya yönelmiş; böylece tarih hatta kader birliği yaptığı Müslüman milletlerle ilişkilerini askıya almıştır.
Tevhidi Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile bütün eğitim ve öğretim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığına bağlayan Türkiye Cumhuriyeti, 1 Kasım 1928'de "Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki" yasayla, batı ile entegre olmayı sağlayacak Latin alfabesini Türk alfabesi olarak benimsemiş, 1 Ocak 1929 tarihinde de, hem bilim hem de eğitim dili olarak Arap alfabesinin kullanılmasını yasaklamıştır. Böylece Osmanlı kültür geleneği ve medreselerinde kullanılan dilin/alfabenin terk edilmesi ile, kültürel tarihle köprüler atıldığı gibi, diğer Müslüman milletlerle diyalogu sağlayan organik bağ da koparılmış oldu.
Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde 1924'te yürürlüğe giren Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun din öğretimi ile ilgili hükmüne dayanarak, dinî eğitim verecek, İstanbul'da Dâru'l-Funun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bağlı İslami İlimler Enstitüsü kuruldu. İmam Hatip okulları da ortaokula bağlı olarak eğitim faaliyetlerini sürdürdü. Ancak zamanla sayıları azalan İmam Hatipler 1931-1932 öğretim yılında kapandı; ardından 1933 yılında İlahiyat Fakültesi, 1936 yılında da İslami İlimler Enstitüsü'nün kapatılmasından sonra, 1949 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir İlahiyat Fakültesinin açılışına kadar, Türkiye tarihinde dini eğitim açısından bir fetret devri yaşandı. 1951-1952 öğretim yılında İmam Hatip okulları yeniden açıldı ve zamanla bütün ülke sathına yayıldı. Daha sonraki yıllarda bu kurumlara Erzurum İslami İlimler Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüleri de katıldı. 1982 yılında "Yök'ün aldığı bir kararla dini eğitim veren bütün yüksek öğrenim kurumları İlahiyat Fakültelerine dönüştürüldü.
Eğitim kurumlarındaki bu gelişme, bir taraftan dinî kültür seviyesini yükseltirken, bir taraftan da hem kaynak, hem eleman açısından ihtiyacı artırdı. Zira bu kurumlarda okutulacak kitaplara ve bunları anlatabilecek insanlara ihtiyaç hasıl olmuştu. İşte bu ihtiyacın doğal bir sonucu olarak Yüksek Öğretim Kurumlarının eleman ihtiyacını karşılayabilecek öğretim üyelerini yetiştirmek amacıyla, Öğretim Görevliliği, Yüksek Lisans, Doktora, Doçentlik ve Profesörlük takdim tezleri öngörüldü. Eğitim sisteminin getirdiği bu zorunluluk, bütün bilim dallarında olduğu gibi, hadis alanında da uyanışın temel etkenlerinden biri olarak ortaya çıktı.
Dini eğitim açısından fetret devri olarak isimlendirilebilecek olan 1920-1950'li" yılların, hadis çalışmaları açısından da çok farklı olmadığı görülmektedir. Ancak Diyanet İşleri Riyaseti, tarihle kültürel bağlarını yitirmiş olan.Türk Milleti'nin, dinini öğrenebileceği, ez-Zebîdî tarafından yapılan Sahih-i Buhari ihtisarını, tercüme ve şerh ettirerek yeni alfabe ile Türkçe'ye kazandırma amacıyla Ahmed Naim'i görevlendirmiştir. Nitekim Ahmed Naim bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:
"Diyanet İşleri Riyaseti -Büyük Millet Meclisi'nce müttehaz bir kararı infâzen- Zebîdî'nin bu muhtasarını Türkçe'ye tercüme etmek vazifesini râkımu'l-hurûfa emretti. Hadd-i takatimi pek ziyâde tecâvüz eden bu hizmet-mebrûrenin uhdesinden gelmek güç olduğunu bile bile mahz-ı tevfikât-ı İlâhiyyeye i'timâden bu emri yerine getirmeye çalışıyorum"[254]
Ahmed Naim'in başlayıp ancak üç cildini tamamlayabildiği bu eser, Kamil Miras tarafından tamamlanmış ve Diyanet İşleri Riyaseti tarafmdan, son cilti fihrist olmak üzere, 1928-1949 yılları arasında 13 cilt olarak basılmıştır. Müelliflerin bu çalışmadaki başarıları ve Ahmed Naim'in yazmış olduğu hadis usulü ile ilgili mukaddimenin orijinalliği, eseri Cumhuriyet tarihindeki klasiklerin arasına taşımıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının klasik eserleri tercüme faaliyeti, yavaş da olsa Riyâzu's-Sâlihîn (1949-1965) ile devam etmiştir.
1950'li yıllara kadar Diyanet İşleri Başkanlığının öncülük ettiği bu faaliyetin yanında, 40 hadis geleneğinin; ya da hadis sayısı biraz artırılarak 101 veya 1001 hadis tercüme ve şerhinin yapıldığı görülmektedir. Babanzâde Ahmed Naim'in Kırk Hadisemi (İstanbul, 1925), veya Münir Selamı Yurdatap'ın Binbir Hadis Tercümesi ve Tefsirfni (İstanbul, 1941) 'buna örnek olarak zikredebiliriz. Tercüme faaliyeti olarak nitelenebilecek bu tarz çalışmaların yanında Ahmet Hamdi Akseki'nin, önsözünde hadisi reddedenlere karşı uzun uzun müdafaalarda bulunduğu, Peygamberimizin Vecizeleri (Ankara, 1945) adlı çalışmasını, ya da Garanik Meselesi veya Hatemü'l-Enbiya Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi[255] (Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1922) ve Zâkir Kadiri Ugan'ın "Dinî ve Gayrı Dinî Rivayetler" (Daru'l-Funûn İlahiyat Fakültesi Mec, sy.4, İstanbul, 3926) adlı makalesini, hadisle alakalı problemlerin ele alındığı özgün çalışmalar olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.
1950'den sonraki yıllarda ise hadis çalışmaları önce toparlanma sürecine girmiş, daha sonra ise olgunlaşmaya başlamıştır. Zira Arapça ve Osmanlıca yazılan eserlere ulaşamayan ya da onları okuyup anlayamayan halkın ihtiyacını gidermek, sorumluluk taşıyan alimler tarafından bir zorunluluk olarak görülmüş; ekonomik olarak düşünüldüğünde de oldukça cazip bir pazar olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan dinî eğitim veren kurumların açılması ve ülke sathına yayılması da bu gelişmeye ivme kazandırmıştır.
1960'lı yıllara kadar, tıpkı daha önceki yıllarda olduğu gibi, belli rakamlarda hadislerin tercüme ve şerh edilmesi en fazla başvurulan çalışma türü olarak görülmektedir. Örnek olarak Hasan Basri Çantay'ın Kırk Hadis ve Mealleri'ni I-III (İstanbul, 1956-1962), H. Hüsnü Erdem'in Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüzbir Hadis'ini (Ankara, 1953) veya Mehmet Arifin Binbir Hadis'ınl (İstanbul, 1959) zikredebiliriz. Aslında bu tarz çalışmalar İslam tarihinin hiçbir döneminde kesilmemiştir. Ancak kültürel altyapının eksik veya yitirilmiş olduğu zeminlerde daha fazla başvurulmuştur. Nitekim alt yapı eksikliklerinin tamamlandığı ileriki yıllarda temel klasiklere doğru bir kayış dikkat çekmektedir. Mesela Ahmed Davudoğlu'nun Terceme ve Şerhettiği Bulûğu'l-Meram Tercemesi ve Şerhi, Selamet Yolları (İstanbul, 1966-1967, 1-IV) ve Mehmet Sofuoğlu'nun yaptığı Sahih-i Müslim ve Tercümesi (İstanbul, 1967-1970, I-VIII) buna güzel bir örnektir. Hadis tercümesine yönelik olan bu faaliyet, Kütübü's-Sittenin tamamını İmam-ı Malik'in Muvatta'sının ve Dârimî'nin Sünen'inin Türkçe'ye kazandırılmasıyla; hatta aynı eserin birden çok tercümesinin yapılmasıyla devam etmiştir. Mesela, Buhari'nin Konyalı Mehmet Vehbi ve Mehmet Sofuoğlu, Müslim'in Mehmet Sofuoğlu ve Ahmet Davudoğlu, Riyâzu's-Sâlihîn'in ise H. Hüsnü Erdem, Salih Uçan, Sıtkı Gülle ve İhsan Özkes tarafından dört farklı tercümesinin yapılmasını buna örnek olarak zikredebiliriz.
Görüldüğü gibi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren görülmeye başlayan, hadis metinlerini tercüme faaliyeti, Müslim'in tercümesinin yapıldığı 1967 yılından sonra, seçme hadislerin değil de temel kaynakların tercümesine yönelmiş, 1980 sonrası ise bu alanda altın çağ yaşanmıştır. Zira hemen hemen bütün klasikler bu dönemde Türkçe'ye kazandırılmıştır. Mesela Nesâî 1981, İbn Mace ve Muvatta 1982; Ebu Davud ise 1983, 1987 yıllarında tercüme edilmiştir. Rivayetü'l-Hadis konusundaki klasikleri tercüme faaliyeti, ed-Deybe'nin Teystru'l-Vusûl'ünün (İbrahim Canan, Kütübü's-Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi I-XVIII, İstanbul, 1988-1992) ve Said Havva'nın el-Esâs fi's-Sünne''sinin (Abdurrahim Ali Ural vd., İstanbul, 1991-1992, I-X) tercümesiyle devam etmiştir.
Cumhuriyet tarihindeki tercüme faaliyeti, başlangıçta hadis metinlerine yönelik olsa da, daha sonraki dönemlerde alan itibariyle genişlemiştir. Nitekim tarih, usul vb. konularda bir çok önemli çalışmanın bu yolla Türkçe'ye kazandırıldığını görmekteyiz. Zübeyr Sıddıki'nin Hadis Edebiyatı Tarihi, (trc. Y. Ziya Kavakçı, İstanbul, 1966), Muhammed Hamidullah'ın Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahifet-ü Hemmâm İbn Münebbih (trc. Kemal Kuşçu, İstanbul, 1967) ve Suphi Salih'in Hadis İlimleri ve Istılahları (trc. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971) bunlardan bir kaçıdır.
Hadis ilminin farklı branşlarındaki tercümeler, Türkiye'de hadis ilminin alt yapısının oluşmasına yardımcı olmuş, daha sonra, tür itibariyle aynı olmakla birlikte, alanla ilgili mükemmel örnekler sergilenmiştir. Örnek olarak Hadis ıstılahlarını ele alabiliriz. Bu konuda tercümesini Talat Koçyiğit'in yaptığı Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetü'l-Fiker Şerhi (Ankara, 1971) ve Yaşar Kandemir'in tercüme ettiği Hadis İlimleri ve Istılahları (Ankara. 1971), aynı yıllarda Türk okuyucusuna sunulmuştur. Daha sonra ise Talat Bey'in Hadis Istılahları (Ankara,1985), Abdullah Aydınlı'nın Hadis Istılahları Sözlüğü (İstanbul, 1987) ve Mücteba Uğur'un Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü (Ankara 1992) ile devam etmiştir. Bu gelişmeyi, Hadis Tarihi, Hadis Edebiyatı gibi diğer branşlar için de düşünebiliriz.

Hadis ilmi açısından önemli olan çalışmaların tercümelerinin yanında, özellikle temel klasiklerin Arapça orijinal şekilleriyle basıldığını ya da tahkikli neşirlerinin yapıldığını da görmekteyiz. Mesela Çağrı Yayınları 1981 ve 1992 yıllarında Kütübü't-Tis'a'yi iki kez basmış, Kahraman Yayınları da 1986 yılında el-Kettânî'ye ait olan er-Risâletü'l-Müstadrafe'yi tab' etmiştir. M. Said Hatipoğlu'nun Hatip el-Bağdadi'ye ait olan Şeref-ü Ashâbi'l-Hadîs'inde (Ankara, 1972) yaptığı gibi tahkikli neşir çalışmaları ise bizim coğrafyamızda nadir rastlanan bir çalışma tarzıdır.

İmam-Hatip Okulları, Yüksek İslam Enstitüleri ve İlahiyat Fakültelerinin açılmasından önceki dönemde, alimler tarafından tespit edilen ihtiyaçlar, ya da ortaya çıkan problemler, kitap, risale veya makale bazında ele alınarak halledilmeye çalışılmıştır. Bunlar ya Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından resmi veya özel kuruluşlar tarafından gayri resmi olarak bastırılmıştır. Makaleler ise yüksek okulların neşrettikleri veya özel olarak yayınlanan dergiler sayesinde yayımlanma imkanı bulmuştur. Zikri geçen okulların açılmasıyla birlikte çalışmalarda da ciddi bir artma görülmüştür.

Ancak hem kitapların, hem de makale ve çeşitli tarihlerde düzenlenen sempozyumlarda sunulan tebliğlerin okuyucuya ne kadar ulaştığı her zaman bir tartışma konusu olarak kalmıştır. İşte bu nedenle, tekrarı önleyip yeni çalışmalara yön verebilecek bibliyografya çalışmaları bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu amaçla yapılan ve 1975 yılında Osman Öztürk ve Bekir Topaloğlu tarafından neşredilen İslamî eserlerle ilgili genel bir bibliyografyadan sonra İ. Lütfi Çakan tarafından Hadis Çalışmaları Bibliyografyası (İslam Medeniyeti Mec, IV/3, İstanbul, 1980) adıyla bir çalışma neşredilmiş; 1992 yılında ise bizim tarafımızdan Y. Lisans tezi olarak 1920-1992 yılları arasındaki hadis çalışmaları için bir bibliyografya hazırlanmıştır.

Söz konusu okulların açılmasıyla birlikte, buralarda okutul ab ilecek ders kitaplarına olan ihtiyaç, eli kalem tutan insanları motive eden güçlü bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ders kitabı/ders notlan, olarak başlayan çalışmalar, daha mükemmel çalışmalara zemin hazırlamıştır. Tayyib Okiç'in Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler (Ankara, 1959) ve Hadis Ders Notları (Ankara, 1965), Hayrettin Karaman'ın Hadis Usulü (İstanbul, 1965) ve Ali Özek'in Hadis Ricali (İst, 1967) adlı çalışmaları örnek olarak zikredilebilir. Bunları da her branşla ilgili müstakil çalışmalar takip etmiştir. Örnek olarak, Talat Koçyiğit'in Hadis Tarihi (Ankara, 1981) ve İ. Lütfi Çakan'ın Hadis Edebiyatı, Çeşitleri, Özellikleri, Faydalanma Usulleri (İstanbul, 1985) adlı eserlerini zikredebiliriz. Böylece alt yapısıyla ilgili çerçeve çalışmaları yapılan Hadis ilminin, geçmişini değerlendiren ve alternatifler üreten çalışmalara zemin hazırlanmıştır. Mesela Hayri Kırbaşoğlu'nun "Klasik Sünnet Tanımlarının Eleştirisi ve Yeni Bir 'Sünnet Tanımı' Denemesi" (İsl. Araş., c.2, sy.l, 1991) ve İslam Düşüncesinde Sünnet (Ankara, 1993) örnek olarak zikredilebilir.

Söz konusu olan yüksek eğitim kurumlarının açılmasıyla birlikte, eğitim sisteminin bir gereği olarak buralarda görev yapacak kişilerin resmi unvan için Öğretim Görevliliği, Yüksek Lisans, Doktora, Doçentlik ve Profesörlük Takdim Tezleri gibi çalışmalar yapmaları zorunlu hale getirilmiş, dolayısıyla önceki dönemlerde ortaya çıkan problemlerin veya fertler tarafından tespit edilen ihtiyaçların, isteğe ve imkana bağlı olarak ele alınmasına, yeni bir veçhe daha kazandırılmıştır. Bu tarz çalışmalar başlangıçta Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde yapılmakta idi. Ancak 1982 sonrası Yök'ün aldığı bir kararla, akademik çalışmaları yaptırmak amacıyla Sosyal Bilimler Enstitüleri kurulmuş ve zamanla bunların, dolayısıyla araştırma yapan insanların sayıları da artmıştır. Öyle ki önceki yıllarda akademisyenlerle sınırlı kalan bu çalışmalar, öğretmen, din görevlisi hatta serbest meslek sahibi gibi farklı işlerler meşgul olan insanlar için de cazip hale gelmiştir.

Hadis ilmindeki farklı branşların ya da bir konunun müstakil olarak ele alındığı tezlerin, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki hadis çalışmalarına belli bir ivme ve kalite kazandırdığı inkar edilemez. Zira tez çalışmaları sayesinde belli bir konu veya branşta uzmanlaşan araştırmacılar, o alanda ortaya çıkan problemlere bir uzman olarak çözüm getirmişler, en azından farklı alternatifler ortaya koymak suretiyle tartışmalardaki kısır döngünün kırılmasında etkili olmuşlardır. Mesela bugün elimizdeki metinlerden hareketle, hadislerin yazılma tarihi olarak h. 3. asır üzerinde yoğunlaşan tartışmaya Doç. Dr. M. Fuad Sezgin'in Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar (İstanbul, 1956), adlı çalışmasıyla yeni bir boyut kazandırmıştır. Zira her ne kadar Buhari h.3. asırda yaşamış olsa da, onun kaynaklarının tamamen önceki dönemlerde yazılmış olan kaynaklar olduğunu ortaya koymuştur. Belli bir ilmi veya konuyu ele alan çalışmalar, önce çerçeve çalışması olarak ortaya çıkmış, ardından da belli noktaların ve o alanda meşhur olan şahısların yöntemleriyle birlikte ele alınmasıyla devam etmiştir. Mesela, "Hz. Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi-îctimai Hadiselerle Hadis Münasebeti" (Atık., 1967) konusun M. Said Hatipoğlu tarafından Doçentlik; Mevzu Hadisler (Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi) konusu ise Yaşar Kandemir /arafmdan doktora tezi olarak çalışılmış (İstanbul, 1970) daha sonraki bir tarihte ise "Uydurma Hadislerin Doğuşu, Siyasi ve Sosyo-Politik Olanların Olaylarla İlgisi" konusu Sadık Cihan tarafindan Doçentlik Tezi (Erzurum, 1977) olarak ele alınmıştır.

Konuların veya belli alanların dışında tarihi süreç de inceleme konusu yapılmış, dolayısıyla gerek bu dönemlerdeki tartışmalar, gerekse telif edilen eserler günümüze taşınmıştır. Mesela "İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis" (Erzurum, 1982), Kemal Sandıkçı tarafindan Doktora, 14 asırlık tarihi içine alan "Hadis Bibliyografyası ve Gelişimi" de Zekeriya Güler ve Mahmut Yeşil tarafindan Yüksek Lisans Tezleri ve Doktora seminerleri (Konya, 1988-1990) olarak ele alınmıştır. Kamil Çakin'ın Doktora tezi olarak çalıştığı "İlk Hicri Asırlarda Hadis Etrafindaki Şüpheler ve Hadis İnkarcılığı" (Ankara, 1990) konusu da tarihteki tartışmaların günümüze taşınmasına bir Örnek olarak zikredilebilir.

Bu çalışmalar, tarihî değer taşıyan kişilere, eserlere, hatta mezheplere teşmil edilerek, onların yöntemleri ve eserleri tek tek ele alınarak incelenmiş ve günümüze getirilmeye çalışılmıştır. Mesela "İbnü'-Cevzî'nin Hadisteki Yeri ve Metodu" Nurettin Boyacılar (Ankara, 1978) tarafindan ve "İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu" İ Hakkı Ünal (Ankara, 1989) tarafindan Doktora tezi olarak ele alınmıştır.

Ancak söz konusu olan bu müspet gelişmenin yanında, mevcut potansiyelin gereği gibi değerlendirilemediği görülmektedir. Zira yapılan çalışmaların, diğer araştırıcılar tarafindan görülme, hatta bizzat o konuda. lışmanm yapılıp yapılmadığı konusunda bilgi sahibi olma imkanı bile oldukça zayıftır. Bunun neticesinde, aynı konuda, birbirinden habersiz olarak birden çok araştırmacı çalışmış; ya da sonrakiler, öncekileri göremedikleri için erçeve çalışmalarını belli noktalara indirgeme şansını yakalayamamışlardır.

Bu ice hem zaman, hem de emek israfina neden olmuştur.

Öte yandan tez konusu olarak ele alınan, Hadis tarihinin belli bir döneminde yazılan cüz, sahife veya kitap üzerindeki çalışmalar, o dönemden günümüze sadece arkeolojik değere sahip olan malzemeleri aktaran çalışmalar olarak kalmıştır. Zira araştırmacının ekonomik imkansızlığı, yayınevlerinin okuyucudan talep görmeyeceği kaygısı o çalışmaları, sözgelimi İslam tarihinin ikinci asrına ait olan rafindan ondördüncü asrına ait rafina taşınmış olmaktadır. Oysa ki belli bir vakıf veya kurum tarafindan yapılan bu tarz çalışmalar, bastırılma yoluna gidilmiş olsaydı; en azından bir nüshalarını belli bir merkezde toplamak suretiyle araştırmacıların istifadesine sunulmuş olsaydı, söz konusu ettiğimiz gelişme çok daha sağlıklı ve kapsamlı olabilirdi. Bütün bunlara rağmen özellikle tez çalışmalarının, Türkiye'deki Hadis çalışmalarına bir ivme ve kalite kazandırdığı tartışmasızdır.

Özetlediğimizde Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Hadis çalışmaları kitap, makale ve tez çalışmaları olarak üç farklı türde ortaya çıkmıştır. Bunlardan kitap ve makale çalışmaları, telif, tahkikli neşir ya da tercüme olarak yapılmış ve bunlar yoğun olarak İstanbul ve Ankara gibi merkezlerde basılmıştır.

Tez çalışmaları ise 1982 yılına kadar Ankara, İstanbul ve Erzurum olmak üzere üç merkezde yapılmış; 1982 sonrasında ise, bunların arasına İlahiyat Fakültelerinin bulunduğu diğer illerin de katılmasıyla, akademik çalışmaların yapıldığı merkezlerin sayısında önemli bir artış olmuş; doğal olarak bu yapılan çalışma sayısına da yansımıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar hadis çalışmaları açısından ciddi bir durgunluk yaşanmış; 1950'li yıllardan sonra ise yeni bir döneme girilmiştir. 1960-1970'li yıllar telif ve tercüme açısından açılım yılları olarak görülebilir. 1980'li yıllara gelindiğinde ise klasik hadis kitaplarının tercüme edilmesinin yanında, bunların Arapça basımı da gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yaygınlaşmaya başlayan tez çalışmaları hem tartışmalara yön vermiş, hem de hadis çalışmalarının kalitesinin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

---

[1] Nisa: 4/59; Al-i İmran: 3/132

[2] Koçyiğit, H. Istılahları, ss.191-192.

[3] Es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, trc. Kandemir Yaşar. Diy.lş.Baş. Yay.. Ankara. 1981, s.86; Hatib, Accac. Usulü Hadis, s.7.

[4] Sıddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, trc.Y Ziya Kavakcı. 30-31.

[5] Hamidullah. Hemmam İbn Münebbih'in Salıifesi, 'trc.Talat Koçyiğit. 16.

[6] Hamidullah. a.g.e., 21; Makbûlî, Mustalahu'l-Hadis, 53.

[7] Koçyiğit, H.İstılahları, 191-192.

[8] Ebû Davud, !lm, 3; Tirmizî. İlm. 12; Darimî, Mukaddime, 43; Bağdadî, Takyîd, 79; er-Râmehurmûzî, el-Muhaddis, 366; İbn Sa'd, a.g.e., IV, 262; Zirikli, A'lam, IV, 250.

[9] Hattâbî, Meâlimü's-Sünen, IV. 61: İbn Abdilber, Camili1 Beyâni'1-İlm, 85; Bağdadî, Takyîd, 74; Katta', Mebâhis, 27.

[10] Accac, es-Sünne, 343; Abdullatif, Keşfü'l-üsâm, I, 91-104.

[11] İbn Abdilber, a.g.e., 89-90; el-A'zamî, Studies in Hadis Methodology and Literatüre, 25; Subhi Salih, Ulûmu'l-Hadis, 29; Abdullatif, a.g.e.. I, 88.

[12] Adullatif, a.g.e., I, 112-117.

[13] el-Bağdadi, Takyîd, 50; Abdurrezzak, Musannef, XI, 257-258.

[14] İbn Sa'd, Tabakat, IV, 262; İbn Abdilber, a.g.e.;89; er-Ramehurmûzî, a.g.e., 367; el-Bağdâdî, Takyîd, 84.

[15] Koçyiğit, H.Tarihi, 199-200.

[16] Accâc, Usûl, 210.

[17] İbn Hişam, Siret, II, 147-150; Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyasiyye, 1-7.

[18] Buhârî, Cihad, 181.

[19] Örnek için bkz. Hamidullah, a.g.e., 7, 28, 40,41, 79, 87, 88, 89, 97-108.

[20] Bkz. Hamidullah, a.g.e., 30, 32, 35, 36, 38, 39, 49, 64, 65, 76.
[21] Hamidullah, a.g.e., 8, 83-84.
[22] Hamidullah, a.g.e., 40, 41,42, 44.
[23] Tirmizî, Zekat, 4; Ebû Davud, Zekat, 4; İbn Mâce, Zekat, 9; İbn Abdilber, a.g.e., 90.
[24] Ebû Davud, İlm, 3; Hamidullah, Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi, 26-31; Makbûlî, a.g.e., 55; Abdullatif, a.g.e., 91-104.
[25] Ebû Davud, Ilm, 3; el-Bağdâdî, Takyîd, 58-59; el-Mubarekfûrî, Mukaddimetü Tuhfeti'l-Ahfezî, 34-40.
[26] Buharı, Zekat, 33, 34, 35, 37, 38; Ebû Davud, Zekat, 4; el-Bağdâdî, Takyîd, 87.
[27] Müsned, V, 285.
[28] İbn Abdilber, a.g.e., 91.
[29] Buhârî, İlm, 39; Cihad, 171; Müslim, Hac, 467; Müsned, I, 81; ei-Hakîm, Müstedrek, II, 141; el-Bağdâdî, a.g.e., 88-89; İbn Abdilber, a.g.e., 90.
[30] Dârimî, Mukaddime, 43.
[31] en-Nevevî, Tehzîb, I, I, 236; ez-Ziriklî, a.g.e., III, 203-204.
[32] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 262; İbn Abdilber, a.g.e., 91.
[33] Buhârî, Târîhu'l-Kebir, I, I, 325; İbn Farhun, ed-Dibâcu'1-Müzheb, I, 112.
[34] ez-Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, I, 43.
[35] Koçyiğit, H.Tarihi, 200.
[36] Bkz.el-Bağdâdî, Takyîd, 49-50; Abdurrezzâk, a.g.e., XI, 257-258; Makbûlî, a.g.e., 57
[37] İbn Sa'd, a.g.e., VII, 448; İbn Hacer, Tehzib, VIII, 429; Umerî, Buhûs fi Tarîhi's -Sünne, 149.
[38] Ebu Şehbe, İ'lâmu'l-Muhaddisîn, , 18.
[39] el-A'zami, a.g.e., 27; Siddîkî, a.g.e., 17.
[40] el-Azami, a.g.e., 73.
[41] Ahmed Emin, Fecrü'l-İslam, 209-210.
[42] Accac, es-Sünne, 333.
[43] Dârimî, Mukaddime, 43; el-Bağdâdî, Takyîd, 58-60.
[44] er-Ramehurmûzî, a.g.e., 460; el-Bağdâdî, el-Kifaye, 503.
[45] ez-Zehebî, a.g.e., I, 94; Accac, es-Sünne, 335; diğer örnekler için bkz.er-Râmehurmûzî, a.g.e., 459; el-Bağdâdî, Takyîd, 58-60
[46] el-Bağdâdî, Takyîd, 61.
[47] Dârimî, Mukaddime, 43; el-Bağdâdî, Takyid, 109; Sezgin, Buharinin Kaynakları, 7-8; Salih, Tuğ, Kitabu'1-İlm, 20.
[48] el-Bağdâdî, Takyîd, 58.
[49] el-A'zami, a.g.e., 75; Salih Tuğ, a.g.e., 20.
[50] A.Emin, Fecru'l-İslam, 221.
[51] es-Suyûtî, Tedrib, 3; Itr, Medhat, 12; Accac Hatib, Usul, 7-8.
[52] Itr, a.e., 18.
[53] Koçyiğit, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, 7.
[54] Abdulvehhab Abdullatif, Tedrîbu'ç-Râvî Mukladdimesi, s.4.
[55] Çakan, Hadis, 15.
[56] Koçkuzu, Hadis ilimleri, 254.
[57] Ebu Şehbe, a.g.e., 18.
[58] Buhârî, Ilm, 34; DârİmÎ, Mukaddime, 43; İbn Sa'd, VIII, 353; Bağdadî, Takyid, 105; İbn Hacer, Fethu'I-Bari, I, 208.
[59] Dârimî, Mukaddime, 43;
[60] Buhârî, Ilm, 3, Dârimî, Mukaddime, 43; Kettânî, a.g.e., 3-4.
[61] Ebu Şehbe, a.g.e., 19. 2 Ebu Şehbe, a.g.e., 19.
[62] İbn Abdilber, a.g.e., 94, 98; es-Suyutî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 5; Kettani, a.g.e., 3-4.
[63] Abdurrezzak, a.g.e, XI, 259; İbn Abdilber, a.g.e., 94, 99; İbn Hacer, Tehzîb, IX, 448; Koçyiğit, H. Tarihi,201.
[64] İbn Hacer, a.g.e., IX, 445.
[65] Koçyiğit, İbn Şihab ez-Zuhri, Ank.Ü.İ.F.D., XXI, 79.
[66] A.Emin, Zuha'l-İslam, II, 108.
[67] A.Emin, a.g.e., II, 107.
[68] Buhârî, İlm, 34.
[69] Ebû Zehv, el-Hadîs, 244-245; el-Hûlî, Tarih-u Funûni'I-Hadis, 40,
[70] el-A'zami, a.g.e., 75.
[71] Koçyiğit, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi Muk., 7; Itr, Medhal, 18.
[72] Koçyiğit, H.Istılahları, 429.
[73] Çakan. Hadis. 18.
[74] Çakan, a.e.. 19.
[75] İbn Nedim. Fihrist, 318.
[76] Çakan, Hadis. 16. 18.
[77] İbn Nedim, a.g.e., 316; İbn Hacer, Hedy, 4; Kettânî, a.g.e.8; Ayrıca bkz. Sandıkçı, Hadis, 198.
[78] Kettânî, a.y.; ez-Ziriklî, a.g.e., VIII, 190. Ayrıca bkz. Sandıkçı, a.g.e., 83.
[79] İbn Hacer, Hedy, 4; Kettânî, a.y.; Ayrıca bkz. Sandıkçı, a.g.e., 97.
[80] İbn Nedim, a.g.e., 315; Kettânî, a.y.; Kehhale, a.g.e., X, 157. Ayrıca bkz. Sandıkçı, a.g.e.; 48
[81] İbn Nedim, a.y; Kettânî, a.y.; Ayrıca bkz.Sandıkçı, a.g.e., 198.
[82] İbn Nedim, a.g.e., 315; İbn Hacer, Hedy, 4; Kettânî, a.y.
[83] İbn Hacer, Hedy, 4; Kettânî. a.y.; Gas, I, 95. Ayrıca bkz.Sandıkcı, a.g.e., 416.
[84] İbn Hacer, Hedy, 4; Kettânî, a.g.e.8;
[85] İbn Hacer, Hedy., 4-5.
[86] Ebû Zehv, el-Hadis, 244-245
[87] İbn Hacer, Hedy., 4-5.
[88] İbn Hacer, a.g.e., 4-5.
[89] Kettani, a.g.e., 60; Ebu Şehbe, a.g.e., 32-33.
[90] es-Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvî,!, 140; Kettani, a.g.e., 61;
[91] Kettani, a.g.e., 18, 61; Dehlevi, Büstanu'l-Muhaddisin, 68-69; Koçyiğit, H.Tarihi. 239; Koçkuzu, a.g.e., 312.
[92] Mücteba Uğur, Ansiklopedik Hadis Istılahları Sözlüğü, 245-246; Çakan, Hadis, 23.
[93] Çakan, a.e.24.
[94] Çakan, a.e., 24.
[95] Ebu Şehbe, a.g.e., 24; el-Hûlî,'a.g.e., 57-58; Çakan, a.e,, 23-25.
[96] Siddîki, a.g.e., 38.
[97] Kettânî, a.g.e., 32.
[98] Koçyiğit, H.Tarihi, 210.
[99] İbn Nedim, a.g.e., 318; Kehhâle, Mu'cem, XII, 319; Koçyiğit, H.Tarihi, 210.
[100] 1233/1818'de Delhi'de basılmıştır. Farklı baskılar için bkz. Sezgin, Gas,1, 48; Brockelmann, Suplementband, I, 270; Çakan, Hadis, 80.
[101] 1280/1863 yılında Kahire'de basilmnıştır. Baskıları için bkz. Brockelmann, Gal, I,168; Suplementband, I, 267; Çakan, Hadis;74
[102] 1312/1894 yılında Kahire'de basılmıştır. Baskıları için bkz. Brockelmann, Gal, I,171; Suplementband, I, 269-270; Çakan;Hadis;74.
[103] Mubarekfûri, a.g.e., I, 64-66; Subhi Salih, Ulûmu'l-Hadis, 122; Koçkuzu, Hadis İlimleri, 286-287; Çakan, a.g.e., 46.
[104] Kettânî, a.g.e., 41. Abdurrezzak'ın el-Musannefinin onuncu cildinin 379. sahifesinden itibaren onbirinci cildin sonuna kadar olan kısım Ma'mer b. Râşid'in Câmi'ine tahsis edilmiştir. Eser

1390/1970'de Beyrut'da neşredilmiştir.
[105] 1313/1895 yılında Mısır'da basılmıştır. Farklı baskıılan için bkz. Brockelmann, Suplementband, 1,261: Çakan, Hadis, 80.
[106] 1265/1849 yılında Calcutta'da basılmıştır. Farklı baskıları için bkz. Brockelmann, Gal, 1,167;Suplementband, 1,265; Çakan, Hadis, 58.
[107] 1292/1875 yılında Bulak'ta basılmıştır. Bkz. Brockelmann, Suplementband, I, 268; Gas, 1,169; Çakan, Hadis, 67.
[108] Koçyiğit, H.Istılahları, 309; Koçyiğit, H.Tarihi, 212-213,250; Çakan, a.g.e., 40.
[109] Kettânî, a.g.e., 40; Sezgin, B.Kaynakları, 46.
[110] 1390/1970 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Yavuz Ünal, Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları (1920-1997), Etüt Yayınları, Samsun 1997: 28-29.
[111] Kettânî, a.g.e., 60.
[112] Subhi Salih, a.g.e., 123.
[113] es-Suyûtî, Tedrîb, 1,140; Kettani, a.g.e., 61; Makbûlî, a.g.e., 62; Subhi Salih, a.y.
[114] 1313/1895 yılında Kahire'de basılmıştır. Bkz.Çakan 34.
[115] İbn Hacer, Hedy, 4-5; İbnü'n-Nedim, a.g.e., 320; Kettani, a.g.e., 66; Çelebi, a.g.e., II, 1678; Kehhale, a.g.e., VI, 268. Yavuz Ünal, Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları (1920-1997), Etüt Yayınları, Samsun 1997: 29.
[116] Kettânî, a.g.e., 64;
[117] Yazma nüshaları için bkz.Feyzullah Efendi No. 437; Ayasofya 687; III. Ahmed, 398. (Çakan, Hadis, 52'den naklen)
[118] Çelebi, a.g.e., II, 1671; el-Hûlî, a.g.e.. 132; Subhi Salih, a.g.e.. 125.
[119] Kettani, a.g.e., 27;
[120] Kettani, a.g.e., 29;Çelebi, a.g.e., II, 1672; Makbûlî, a.g.e., 88.
[121] Koçyiğit. H.Tarihi, 208.
[122] İbn Kesir, el-Bidâye, IX, 101; İbn Hallikan, Vefeyât, 11,311; Koçyiğit, ay.
[123] Kettânî, a.g.e., 79; Koçyiğit, a.y.
[124] 1401/1981 yılında Türkiye'de basılmıştır.
[125] Koçyiğit, H.Tarihi, 213.
[126] Sıddîkî, a.g.e., 36.
[127] Çelebi, a.g.e.. I, 438; Kehhâle, Mu'cem, VI, 66.
[128] Itr, Medhal, 18; Koçyiğit, Nuhbetü'l-Çiker Şerhi Muk., 7.
[129] Umerî, a.g.e., 29-30.
[130] Umerî, a.g.e., 30.
[131] Müslim, Mukaddime, 5; el-Bağdâdî, el-Kifâye, 197.
[132] Umerî, a.g.e.,31.
[133] Umerî, a.y.
[134] Umerî, a.g.e., 32; el-Hakîm, Marifet, 6.
[135] Umerî, a.g.e., 35.
[136] İbn Hacer, el-İsabe, I, 2.
[137] Siddıkî, a.g.e., 149.
[138] Sıddıki, a.g.e, 149.
[139] Umerî, a.g.e., 42.
[140] Umerî, a.y.
[141] Umerî, a.g.e., 64.
[142] Çelebi, a.g.e.. I, 89; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 2; el-Hûlî, a.g.e., 253.
[143] İbn Hacer, el-İsâbe, I, 2; Çelebi, a.g.e., I, 81.
[144] 1316-1336/1898-1918 yıllarında yayınlanmıştır. Bkz. Sıddîkî, a.g.e.,153; Çakan, a.g.e.;2l9
[145] Accac, Usûl, 278; ei-Hûlî, a.g.e.. 258.
[146] 1373/1953'de Hindistan'da basılmıştır.Bkz.Accac, Usûl, 278.
[147] Kettânî, a.g.e., 147; Subhi Salih, a.g.e., 112;
[148] Kehhâle, a.g.e., VIII, 348; İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediyyetü'l-Arıfm, II, 572.
[149] 1343/1924'de Mısır'da basılmıştır. Bkz. Accac, Usûl, 296.
[150] es-Suyûtî, Tedrîb, II, 175; Subhi Salih, a.g.e., 111;
[151] es-Suyûtî, a.y.; Çelebi, a.g.e.. I, 32; eş-Şâfiî'nin Ümm adlı eserinin yedinci cildinin hamişinde basılmıştır.(Accac, Usûl, 284'den naklen)
[152] 1392/1972 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[153] Çakan, Usûl, 13.
[154] 1391/1971 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[155] 1357/1938 yılında Haydarâbat'ta basılmıştır.
[156] es-Suyûtî, Tedrîb, II, 166.
[157] İbn Nedim, a.g.e., 129; Çelebi, a.g.e., I. 1204; Kettânî, a.g.e., 154; Cari Brockelmann, Gal, I, 102; Brockelmann, Suplemıentband, I, 161.
[158] 1383/1963'de Daru İhyâi Kütübü'1-Arabî tarafından basılmıştır. Bkz. Accac, Usûl, 282.
[159] Subhi Salih, a.g.e., 113; Accac, Usul, 288.
[160] el-Bağdâdî, Takyîd, 94; Accac, Usûl, 288.
[161] 1319/1901'de Hindistan'da basılmıştır. Bkz.Accac, Usûl, 290.
[162] EbûZehv. a.g.e., 423.
[163] el-Hûlî, a.g.e., 189.
[164] Ebû Zehv, a.g.e.423.
[165] İbn Salah, Ulûmu'l-Hadis, 109; Koçkuzu, a.g.e.256;
[166] el-Hûlî, a.g.e., 189.
[167] Ebu Şehbe, a.g.e., 303; el-Hûlî, 189.
[168] el-Hûlî, a.g.e., 64, 189.
[169] Ebû Zehv, a.g.e., 423-424.
[170] Ebû Zehv, a.g.e., 422.
[171] Kettânî, a.g.e., 135;
[172] 1398-1403/1978-1983 yıllarında Irak'ta basılmıştır. Bkz. Çakan, Hadis, 37.
[173] Kettâni, a.g.e., 135; Sezgin, Gas, I, 196.
[174] Kettâni, a.g.e., 137;
[175] Çakan, Hadis, 101.
[176] Çelebi, a.g.e., I, 599, Kehhale, a.g.e., II, 256.
[177] 1389-1394/1969-1974 yıllarında Mısır'da basılmıştır. Bkz. Çakan, Hadis, 104.
[178] 1397/1977 yılında Haleb'de basılmıştır.
[179] Kettani, a.g.e., 58.
[180] ez-Ziriklî, a.g.e., IV, 160; Makbûlî, a.g.e., 90.
[181] 1323/1905 yılında Mısır'da basılmıştır. Bkz.Accac, Usûl, 437.
[182] Kettânî, a.g.e., 149; Accac, Usul, 437.
[183] Subhi Salih, a.g.e., 124.
[184] 1334-1342/1915-1923 Haydarabât'ta basılmıştır. Bkz.Çakan, Hadis, 97.
[185] Ebû Zehv, a.g.e., 433; el-Hûlî, a.g.e., 187; Kettani, a.g.e., 167.
[186] Kettani. a.g.e., 167.
[187] Bkz. Ur, Menhec. 203.

[188] ez-Ziriklî, a.g.e., IV, 158.
[189] Itr, Medhal, 18-19.
[190] 1391/1971 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[191] Itr, a.y.
[192] 1357/1938 yılında Haydarabât'ta basılmıştır.
[193] Kettânî, a.g.e., 125; Çelebi, a.g.e., V. 180; Umeri, a.g.e., 43,
[194] 1932-1938'de Mısır'da basılmıştır. Bkz. Çakan, Hadis, 221,
[195] Kahire'de (trz.) basılmıştır.
[196] 1970'de Şa'b'da basılmıştır. Bkz. Çakan, Hadis, 226.
[197] Ebû Zehv, a.g.e., 437; Koçkuzu, a.g.e., 223.
[198] Ebû Zehv, a.g.e., 435-437'den Özetle.
[199] Ebû Zehv, a.g.e., 452.
[200] Ebû Zehv, a.g.e., 438.
[201] Kâsimî, Kavâidü't-Tahdis. 272-273.
[202] Ebû Zehv. a.g.e.. 453'den özetle.
[203] İsmail Paşa. İzâhu'l-Meknûn, II, 75; Zirikli. a.g.e.. IV, 88. Kehhâle. a.e.e., VI, 56.
[204] ez-Zirikli. a.g.e., II. 163; Kehhâle. a.g.e.. III. 182.
[205] ez-Zirikli, a.g.e.. 1,275; Kehhâle. a.g.e., II, 210.
[206] Bkz. M. Yeşil. Doktora Semineri. "S.Ü.S.B.H.. Konya. 1990
[207] Bkz. Yeşil. a.y.
[208] Kettâni. a.a.e., 170: Ebû Zehv. a.g.e., 444.
[209] 1402/1982 yılında Beyrut'ta (3.b) basılmıştır.
[210] Kettâtî, a.g.e., 185; Ebû Zehv, a.g.e., 418.
[211] Kettani, a.g.e, 185, 186; Ebû Zehv, a.g.e., 444; Makbûlî, a.g.e., 91.
[212] 1357/1938 yılında Mısır'da basılmıştır.
[213] Ebû Zehv, a.g.e., 450.
[214] 1407/1987 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[215] Mektebetü'l-Kudüs tarafından h. 1351 yılında basılmıştır.
[216] Koçyiğit, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, 7.
[217] 1388/1968 yılında Mısır'da basılmıştır.
[218] 1370/1951 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[219] 1410/1989 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[220] 1379/1959 yılında Kahire'de basılmıştır. Bkz. Çakan, Hadis, 174.
[221] Mesela ez-Zehebfnin "Tezkiretü'l-Huflaz", "el-Muğnî fi'z-Zuafâ" ve "Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl" adlı eserleri bu alanda, zikredilmesi gereken çalışmalardır.
[222] Koçyiğit, a.y.; Itr, Medhal, 18. Yavuz Ünal, Cumhuriyet Türkiyesi Hadis Çalışmaları (1920-1997), Etüt Yayınları, Samsun 1997: 42-43.
[223] Bkz. Okutan, Milletlerin Düzeninde İlmî Usuller Mukaddime-si, 13.
[224] Hatipoğlu, Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine, İs. Arş., VI, 2, ss.105-113; Koçkuzu, a.g.e., 202; Çakan, a.g.e, 189.
[225] Hûlî, a.g.e., 294.
[226] Bkz.Çakan, Hadis, 166.
[227] Hemmam İbn Münebbih'in-Sahifesi, Kemal Kuşçu (Bahar Yay., 1967) ve Talat Koçyiğit (Ank.Ü.İ.F.Yay.1967) tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.
[228] 1403/1983 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[229] 1355-1387/1936-1967 yıllarında Leiden'de neşredilmiştir. Bkz. Sıddîkî, a.g.e., 19; Çakan, Hadis, 189.
[230] 1408/1988 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[231] Türdav Bas. ve Yay. Um. Şir., İstanbul, 1982.
[232] 1989 yılında Aksa Yay. tarafından tercemesi basılmıştır.
[233] Rıdvan Muhammed Rıdvan tarafından hazırlanmış; Beyrut'ta 1406/1986 yılında basılmıştır.
[234] Dr. Yusuf Abdurrahman el-Maraşlî tarafından hazırlanmış; Beyrut'ta 1406/1986 yılında basılmıştır.
[235] Dr. Yusuf Abdurrahman el-Maraşlî tarafından hazırlanmış; Beyrut'ta 1406/1986 yılında basılmıştır.
[236] Koçyiğit, Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, 8.
[237] Itr, Medhal, 19.
[238] Bkz.Sıddîkî, a.g.e., 153-154.
[239] Bkz.Çakan, Hadis, 166.
[240] Accac, Usûl, 455.
[241] Accac, Usûl, 282.
[242] Bkz. Hatipoğlu, a.g.m., İs.Arş., VI, 2, 107.
[243] 1370/1961 yılında Kahire'de basılmıştır.
[244] 1989'da Kuveyt'te basılmıştır.
[245] 1370/1961 yılında Kahire'de basılmıştır.
[246] 1354/1935 yılında Dımeşk'te basılmıştır.
[247] 1981'de (4.b.) basılmıştır.
[248] 1988'de Beyrut'ta basılmıştır.
[249] 1983 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[250] 1979 yılında Şam'da basılmıştır.
[251] 1959 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[252] el-Hûlî, a.g.e., 294.
[253] Koçyiğit, Nuubetü'l-Fiker Şerhi, 8; Itr, Medhal, 19.
[254] Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi (Mukaddimesi), Diy.İş.Baş.Yay., Ank., 1983, s.2,
[255] Bu çalışma, Hayri Kırbaşoğlu tarafından sadeleştirilerek İslami Araştırmalar'da (c.6, sy.2, 1992) tekrar neşredilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...D...)

(((...D...)))

» Dağlama tedavisi...C... 12...S...5736
» Dağlara âid işlerle vazifeli melekler...C...7...S...3043
» Dağlarda avlanmak...C... 12...S...5572
» Dalak ve karaciğerin hükmü...C... 12...S...5576
» Damga ve alâmet vurmanın hükmü...C...12...S...5606
» Damızlık hayvandan döl almak ve bunun ücreti...C... 5...S...2109
» Darda kalındığında yapılan en güzel amelle Allah'tan yardım istemek...C... 5...S...2050
» Dargınlığın sınırı...C... 13...S...6052-6055
» Da'vâhdan şâhid istenmesi...C... 5...S...2468
» Davar ağılında namaz...C... 2...S...529
» Dâvetçinin hayırlı dâvetine icabet etmek...C...5...S...2263
» Davet edilenin, beraberinde birini daha götürmesi...C... 12...S...5539
» Davete icabet etmek...C... 3...S...1175
» Davete icabet etmeyi terkedenin hükmü...C... 11...S...5259
» Davet meclisinde İslâm'a muhalif bir şey görüldüğünde geri dönülmesi...C... 11...S...5262
» Dâvûd (A.S.) ile ilgili bâzı âyetlerin tefsiri...C... 7...S...3232 - 3235
» Dâvûd orucu...C... 11...S...5183, 13...S...6097
» Dâvûd (A.S.) orucunun tavsiye edilmesi...C...4...S...1842 - 1845
» Dâvûd(A.S.)'ım orucu ve namazı...C... 7...S...3230,3231
» Dâvûd (A.S.) ve Süleymân(A.S.)'ın bir olay hakkında hükmetmeleri...C... 14...S...6633
» Dâvûd (A.S.) ve Zebur...C... 7...S...3228, 10...S...4517
» DeccâPın Medîne'ye giremeyeceği...C... 4...S...1757, 1758
» Deccâl'in vasıflan...C... 7...S...3119, 3147, 3258,3265,13...S...6134,15...S...6975 - 6980,16...S...7277
» Dedenin mîrâsı...C... 14...S...6611
» Dedikodunun nehyedilişi...C... 5...S...2225
» Dedikodu yapılmasının keraheti...C... 13...S...5979,...S...14...S...6402
» Definenin vergisi...C... 15...S...6776
» Dehr(Zamân)'e sövülmemesi...C... 16...S...7357
» Dehr'in mâhiyeti ve Dehr'e sövmenin nehyi...C... 13...S...6137
» Dehr'in mâhiyeti ve maddeci görüş...C...10...S...4751
» Delîl(şâhid) getirmenin da'vâcıya âid olduğu...C... 5...S...2424
» Delilin mâhiyeti...C... 16...S...7227
» Demirdeki menfaatler...C... 10...S...4838
» Demir yüzük...C... 13...S...5910
» Denizde avlanmak...C... 12...S...5572
» Denizde bâzı hayvanların avı...C... 12...S...5573
» Denizde bulunan yitik malın ne yapıfacağı...C... 5...S...2247
» Denizin ölüsü...C... 12...S...5574
» Deniz sahilindeki seriyye ve açlık serüvenleri...C... 9...S...4056
» Deniz seferleri...C... 13...S...6226

» Deniz seferleri ve müslümanların ilk deniz seferi...C... 6...S...2638, 2639, 2647
» Deniz ticâreti ve gemilerin keyfiyeti...C...4...S...1912, 1913
» Deniz ürünlerinin zekâtı mes'elesİ...C... 3...S...1424
» Deri ayakkabı...C... 13...S...5897
» Deri ve meşin kullanmak...C... 13...S...5893
» Dert veren dermanını da verir...C... 12...S...5720
» Develerin zekâtı ve mikdân...C... 3...S...1377, 1378,1384
» Devenin nasıl kesileceği...C... 4...S...1606, 1607,1622
» Deve üzerinde tavaf...C... 2...S...556
» Deve yataklarında namaz...C... 2...S...530
» Devleı âmirlerine itaatin keyfiyeti...C...15...S...6993, 6994
» Devlet başkanına bağlılığı sırf dünya menfâati için yürüten kimsenin günâhı...C...15...S...7066
» Devlet başkanına bey'at şartları...C... 15...S...7556
» Devlet başkanına dünyalık için bey'at etmenin günâhı...C... 5...S...2186
» Devlet başkanına itaatin keyfiyeti...C...15...S...6985
» Devlet başkanına karşı dalkavukluk yapmanın nehyedilmesi...C... 15...S...7033
» Devlet başkanına yalnız dünya malı için bey'at etmenin cezası...C... 5...S...2469
» Devlet başkanının danışmanları...C... 15...S...7055
» Devlet başkanının harbdeki fonksiyonu...C...6...S...2765
» Devlet başkanının hasımlara teklif ettiği barışa yanaşamadığında ne yapılacağı...C... 5...S...2504

» Devlet başkanının hasımların arasını bulması...C... 5...S...2502
» Devlet başkanının ıktâ vermesi...C... 5...S...2200,2201
» Devlet başkanının ihtilâf yerine gidip inceleme yapması...C... ...C... 5...S...2486, 2488, 2489
» Devlet başkanının insanlara güçleri nisbetinde emir vermesi...C... ...C... 6...S...2770
» Devlet başkanının müşriklerin hediyelerini hazır bulunanlara ve bulunmayanlara taksîm etmesi...C... ...C... 6...S...2908
» Devlet başkanının üst düzey me'murları hesaba çekmesi...C... ...C... 15...S...7053
» Devlet me'mûriyetlerinde liyâkat mes'elesi...C... 7...S...3300, 3301
» Devlet me'mürlarının görevleri başında hediye kabul etmemeleri...C... 15...S...7030
» Devlet me'murlarmın maaşları...C... 15...S...7016
» Devlet me'murunun kendisine hediye verilmesi için hile yapmasının çirkinliği...C...15...S...6648

» Devs ve et-Tufeyl ibn Amr ed-Devsî kıssası...C... 9...S...4082 - 4084
» Dili uygunsuz konuşmaktan korumak...C... 14...S...6403
» Dillerin özelliği ve değişik dillerin mevcudiyeti...C... 6...S...2861, 2862
» Dilsizin işareti ve talâkı...C... 12...S...5405
» Dîn Allah'ın oluncaya kadar savaşmak...C...9...S...4207, 4382-4385
» Dînârı dînâr ile satmak...C... 4...S...2000
» Dînde aşırılığın keraheti...C... 15...S...7159
» Dînde fakîh olmak...C... 13...S...6087
» Dînden çıkanların öldürülmeleri...C... 15...S...6795
» Dînden dönenlerin cezası...C... 8...S...3924
» Dînden dönmenin hükmü...C... 15...S...6786
» Dînden nefret ettirmemek...C... 13...S...6080
» Dîni değiştirmek isteyen kimsenin Öldürülmesi...C... 15...S...6789
» Dînini, tertemiz yapmak isteyenlerin fazileti...C... 1...S...205
» Dînin kemâle erdiğini bildiren âyetin nüzulü...C... 9...S...4324
» Dînin nasîhat oluşu...C... 1...S...211
» Dînin tamamlandığı...C... 1...S...195

» Dîni yalan sayan ve yetimi, yoksulu doyurmayan...C... 11...S...5047
» Diş'dişe mukabil...C... 15...S...6758
» Diş temizliği...C... 1...S...365
» Diyetin Beytü'I-Mâl'den ödenmesi...C...13...S...6107
» Diyet ve diyette barış hükümlerini beyân etmek...C... 5...S...2499
» Doğan her çocuğun fıtrat (İslâm) üzere doğması...C... 3...S...1305
» Doğruluğun mükâfatı...C... 13...S...6070
» Doğru yola girmek...C... 15...S...7146
» Doğumdan dolayı haram olanın sütten dolayı da haram olacağı...C... 11...S...5314
» Doğum olayındaki ilâhî sır...C... 9...S...4248
» Doğum kontrolü...C... 14...S...6494
» Doğum kontrolü...C... Bkz. Azl
» Doğu Roma ile İran arasındaki savaş...C...10...S...4651, 4652
» Dokumacılıkta ortaklık...C... 5...S...215
» Domuz öldürmek...C... 5...S...2058
» D-omuz satışının hükmü...C... 5...S...2069
» Dostluğa en lâyık olan...C... 13...S...5974
» D-öğme yaptırmanın cezası...C... 10...S...4846
» Döğme yaptırmanın hükmü...C... 5...S...2071
» Döğme yaptırmanın nehyi...C... 13...S...5947, 5952
» Döşek üzerinde namaz...C... 1...S...477, 478
» Döverken yüze vurmaktan sakınmak...C...5...S... 2355
» Dövüşenler hakkında hüküm vermek...C... 5...S...2228 - 2230
» Dövüşenlerin ifâdelerinin alınması...C... 5...S... 2231
» Duâ'da acele etmemek...C... 13...S...6272
» Duâ' dan önce abdest almak ve elleri yukarı kaldırmak...C... 9...S...4619
» Duâ'dan sonra "Âmîn" demek...C... 14...S...6339
» Duâ ederken Allah'tan istemeyi istersen yerine kesin söylemek...C...13 ...S...6271
» Duâ Ederken fazla sesli olmaktan kaçınmak...C...10...S...4526
» Duâ'nın âdabı ve yüksek sesle dua etmenin nehyi...C... 14...S...6499
» Duâ'nın imânla münâsebeti...C... 1...S...164
» Duâ ve niyazlarda, sağıra hitâb eder gibi yükseltmenin kerîhliği...C... 6...S...2794
» Duâ'yı Sıkça tekrarlamak...C... 14...S...6330
» Duhâ Namâzı...C... 2...S...700
» Duhân (-Duman) azâbı...C... 10...S...4742 - 4744
» ed-Duhân (Hâ Mîm) sûresi tefsiri...C...10...S...4741
» Dul Kadının evlenmek için) hayızla temizlenmesini beklemek...C... 5...S...2068
» Dul Kadının nafakasını te'mîn etmenin fazileti...C...13...S...6001
» Dul Kadınla Nikâh...C... 11...S...5171
» Dul üzerine bakire ile evlenenin durumu...C...11...S...5295
» Durgun suyun hükmü...C... 1...S...359
» Düğünlerde def çalıp şarkı söylemek...C...8...S...3748
» Düğün veya başka ziyafetler İçin davete icabet etmek...C... 11...S...5261
» Düğün yemeği...C... 13...S...6060
» Düğün yemeği ikram etmek...C... 5...S...2068
» Düğün yemeği müddeti ve davete icabet...C...11...S...5257
» Düğün yemeğinin hükmü...C... 11...S...5253 - 5257
» Düğün yemeği (velîme) verilmesi...C... 4...S...1899
» Düğün yemeği (bir koyunla da olsa) yapmak...C... 8...S...3695
» Dünyâda genişlik arzusu...C... 11...S...5277

» Dünyâ fitnesinden Allah'a sığınmak...C...14...S...6329
» Dünyâ hayatının fâniliğini yanlış yorumlayanlar...C... 10...S...4751
» Dünyalık ve âhiretlik kabul edenler...C...9...S...4079
» Dünyâ malının değeri...C... 14...S...6369
» Dünyâ malının değeri ve bu konuda bir örnek...C... 6...S...2681
» Dünyâ malının yeşil ve tatlı (ot gibi) oluşu...C... 14...S...6375
» Dünyânın fânîliği...C... 14...S...6357
» Dünyâ ni'metlerine aşırı rağbetten sakınmak...C... 14...S...6364
» Dünyâ ni'metlerine aşırı rağbetten sakınmak...C... 14...S...6364
» Dünyâ ni'metlerinin çekiciliği...C... 3...S...1392
» "Dünyâ onların, âhiret bizim."...C... 10...S...4893
» Dünyâ ve âhiretin bir mukaayesesi...C...14...S...6355
» Dünyâ yorgunluğunu ölümle atmak...C...14...S...6432
» Düşmana baskın esnasında ve harbde namaz...C... 2...S...909
» Düşmana hücum sırasında harbden kaçmanın cezası...C... 6...S...2615
» Düşmana karşı güç hazırlamak...C... 6...S...2723
» Düşmana karşı sabır-sebât etmek ve îmânın gücü...C... 9...S...4386, 4387
» Düşman arazîsinde bulunan yitik malın ne yapılacağı...C... 3...S...1428
» Düşman arazîsinden gelen harbî kişinin emânsız olarak İslâm diyarına girmesinin hükmü...C... 6...S...2843
» Düşman arazisine Mushaf'la sefer etmenin keraheti...C... 6...S...2791
» Düşman barışa meylederse buna yanaşmak...C... 6...S...2964
» Düşman baskınına karşı nöbet beklemenin fazîleti...C... 6...S...2711
» Düşmanı kovan kimsenin hayvan sırtında namaz kılması...C... 2...S...907
» Düşmanın ahde vefasızlığından sakınılması...C... 6...S...2967
» Düşmanla bir olanın hükmü; 6...S...2835
» Düşmanla karşılaşan kimsenin iki rek'at namaz kılmak için mühlet istemesi...C...6...S...2838
» Düşmanla karşılaşma sırasında namazın nasıl kılınacağı...C... 2...S...906
» Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) temennî etmemek...C... 6...S...2819
» Düşmanla karşılaşmayı temennî etmenin keraheti...C... 15...S...7090
» Düşmanlıkta gaddar olmanın cezası...C...5...S...2278
» Düşmanlıkta haddi aşmanın günâhı...C...5...S...2275
» Düşük ceninin hükmü...C... 15...S...6773.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

— D —

Dam üzerinde muhafazasız uyunur mu?.....2/554
Danışana yanlış yol gösteren günah İşlemiş olur..... 275
Danışmak (Meşveret etmek) 274
Dargınlık 411
Dargınların arasını düzeltmek 405
Dargınlığı gidermek için selâm kifayet eder 427
Değiştirmek (ismi isimle...).....2/273
Delâlet etmek (Hayırlı işe...) 256
Develer sahibi için izzettir 578
Dil uzatıcı olmamak 327
Dilekte bulunulan kimse övülmemeli 2/137
Dizleri dikip oturmak 2/543
Dizleri üzerine çömelen kimse 2/546
Doğmadan^ Önce çocuğa künye vermek.....2/207-
Doğum zamanında dua.....2/615
Doğumda davet 2/611
Dostunu orta yollu sev.....2/664
Doymamak (Komşu aç iken) 125
Dönmek (Vücudu Öne, arkaya bütünüyle döndürmek) 270
Dönüp gittiği zaman insan kardeşine keskin bakışla bakmasın.....2/128
Dövmek (Galat sözden dolayı...) 2/234
Dövmekte yüzden kaçınılsın 191
Dua (Ana-Babamn duası) 41
Dua (Doğum zamanında) 2/615
Dua eden kimse (Ahlâkını güzelleştirmesi için Allah'a)..... 324
Dua edene kazandırılan mükâfat ve sevap..... 2/66
Dua edin, çünkü Allah'ı zorlayıcı yoktur 613
Dua etmek (Allah yolunda savaşta saf tutmuşken)..... ..... 2/25
Dua etmek (Arkadaşına mal ve evlâdı çok olsun diye)..... 102,
Dua etmek (Babası yanındaki çocuğun başını okşayan ve ona bereketle) ... 2/109
Dua etmek (Gecenin üçte biri kalınca...) 2/109
Dua etmek (Kardeşin gıyabında...)..... 629
Dua etmek (Ölüme...)..... 2/44
Dua etmek (Ömrün uzaması için...)..... 2/17
Dua (idarecinin zulmünden korkunca okunulacak) 2/63
Dua (İstihare vaktinde...) 2/59
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 699
Sahif e No:
Dua (Peygamberimiz (S.A.V.)'in duaları...)..... 2/38
Dua (Rahmet ve yağmur zamanında...)..... 2/43
Dua (Musibet zamanında...) .....: ... 2/56
Dua (Rüzgâr zamanında...)..... 2/71
Dua (Yıldırımlar anında...) 2/74
Duada elleri kaldırmak..... 614
Duanın fazileti..... 2/68
Duanın fazileti (Uyku zamanında...) 2/577
Duanın özlü (Halis...) olanı 612
Dudakları ısırmak (Hayret anında).....2/327
Dükkânlara girerken izin istenmez.....2/460
Dünyada iyilik edenler, âhirette iyiliğe kavuşanlardır 234
Dürüst hareket etmek (Efendiye kargı...) 215
Dürüst komşu 130
Düşmanların sevinmesi 451
Düşmanlığın telef olmasın 2/665
Düşmanlık etmek 422

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—D—

Davada Hüküm Verme Usulü, 3/359
Deccal'm Vasıflan, 4/280
Dedenin Mirastaki Payı, 2/422
Definelerin Zekâtı, 2/25
Delinin Cinayeti, 4/157
Deli ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti. 3/417
Demir ve Benzeri Madenlerin Satışı.3/239
Deniz Avı, 2/398
Dilden Korkmak, 4/390
Dilencilikten Kaçınmak, 4/411
Diline Sahip Olmak, 4/388
Diyete Varis Olma ve Diyetin Ağırlaştırılması, 4/187
Diyeti Suçlunun Kendi Malından Ödemesi Gereken Durumlar. 4/184
Diyetler, 4/155 -166, 4/169, 4/171, 4/172, 4/175, 4/177, 4/179,4/180, 4/182,4/184,4/187,4/191
Diyetle Yapılacak Şey, 4/156
Dişlerde Diyetin Hükmü, 4/179
Dişlerin Diyeti, 4/177
Doğru Hükmetmeye Teşvik, 3/347
Doğu Konusundaki Rivayetler, 4/370
Dua, 17362, 3/367
Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin Alınması, 3/19
Dört Rekatli Namazlarda Unutarak İki Rekatte Selam Vermek. 1/171
Düğün İle İlgili Hükümler, 3/55
Düşman Dışında Bir Engelden434
Dolayı Tavaf Yapamayanın Durumu, 2/214
Düşman Ülkesine Kur'an-ı Kerimle Yolculuk Yapmanın Yasaklığı, 2/316

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

D

Da'afûhu:
Dabbe
Dâbıt
Dabt
Dabtu'l-Kitâb
Dâ'î
Da'îf
Da'îfu'l-Hadis
Da'îfu'l-Metn
Da'îfun
Da'îfun Bi-Hâze'l-İsnad
Da'îfun Cidden
Da'îfun Vahin
Dâ'ire
Darb
Dârimî
Darîr
Dâru'l-Hadîs
Dayyiku'l-Mahrec
Derecâtu's-Sahîh
De-Se-Nâ
De-Se-Nî
Deccâlun
Delâ'ilu'n-Nubuwe
Dirâyetu'l-Hadîs İlmi
Du'afâ
Du'ife

D

Da'afûhu:

"Onu zayıf buldular" demek olan bu tabir cerh lafızlarındandır ve el-Irâkî'nin üçüncü mertebe lafızları arasına ekledikleri nden biridir. Hükmü üçüncü mertebe lafızlarının hükmüne bağlıdır.

Dabbe:

Bk. Tadbîb.

Dâbıt:

Bk. Zabıt.

Dabt:

Bk. Zabt.

Dabtu'l-Kitâb:

Bk. Kitâbetu'l-Hadîs.

Dâ'î:

"Da'â" kök fiilinin ism-i faili olup çağıran, davet eden anlamına gelir.
Hadis ilminde Ehlu'l-Bid'a bahsinde geçer. Orada da görüleceği gibi, bid'at sayılan mezheplerden birine mensup olan ve mezhebinin inatla müdafaa ve propagandasını yapan ravilere denilmiştir. Özel bir tabirdir. (Bk. Ehlu'l-Bid'a).

Da'îf:

Bk. Zayıf.

Da'îfu'l-Hadis:

"Hadisi zayıf manasına gelen bu tabir de cerh lafızlarındandır. Cerhin üçüncü mertebesinde yer alır. Genellikle hadisleri zayıf olan raviye delâlet ederse de bu lafızla cerhedilen ravinin rivayetleri İbn Ebi Hatim er-Râzî'ye göre matrûh addedilmez, aksine i'tibarda dikkate alınabilir. 170en-Nevevî'ye göre da'îfu'l-hadîs lafzı leyse bi-kaviyyinden bir mertebe aşağıdadır. 171

Da'îfu'l-Metn:

Bk. Metn.

Da'îfun:

Sözlük bakımından zayıf manasına sıfat olan bu kelime cerh lafızlarındandır. Cerhe delâlet eden lafızların üçüncü mertebesine el-Irâkî'nin ekledikleri arasında yer alır.
Bu gibi lafızlarla cerhedilmiş bulunan bir ravinin hadisleri ne kadar az itimat edilirse edilsin bir dereceye kadar amel etmeye elverişli kabul edilir.

Da'îfun Bi-Hâze'l-İsnad:

"Bu isnadla zayıftır" manasına bir tabirdir. es-Suyûtî'nin kaydettiğine göre zayıf bir isnadla gelen hadise da'ifu'1-metn denmeyip da'îfun bi-haze'l-İsnâd demek gerekir; çünkü başka bir sahih isnadı bulunabilir. Kaldı ki, isnadının zayıf olması metninin de zayıf olmasını gerektirmez.

Da'îfun Cidden:

"Çok zayıf manasına ravilerin cerhinde kullanılan lafızlardan biridir. Cerh lafızlarının dördüncü mertebesinde yer alır. Bu lafızla cerhedilen ravi, hakkında da'îfu'l-hadîs denilen ravlye nisbetle bir derece daha ağır bir şekilde cerhedilmiş demektir.
Bu ve benzeri lafızlarla cerhedilen ravinin hadisleri kaide olarak, dinî konularda hüccet sayılmaz. İ'tibar için bile olsa yazılmaz.

Da'îfun Vahin:

Zayıf ve vâhî demektir. Hadisleri zayıf olan ravilerin cerhinde kullanılan lafızlardandır. Cerh lafızlarının üçüncü mertebesindedir. Hükmü üçüncü mertebe lafızlarının hükmüne tabidir.

Dâ'ire:

Türkçedeki anlamıyla daire, yuvarlak nesne demektir.
Hadis kitaplarında, hadisleri birbirine ayırdetmek için birinin bittiği, diğerinin başladığı yere konulan yuvarlağa denir. Kitap yazılırken dairenin içi boş bırakılır. Kitabın veya içindeki hadislerin aslı ile karşılaştırma (mukabele) işi bitince bu daireler içine bir nokta konur veya çizgi çekilir. Hadislerin asıldan kontrol edildiği böylece işaretlenmiş olur. Söz konusu nokta veya çizgi Ayrıca mukabelenin nereye kadar geldiğini işaretlemeye de yarar.

Darb:

İkinci babdan tasrif edilen "darabe" kök fiilinin mastarıdır. Asıl itibariyle vurmak, bir nesneyi diğerine çarpmak, döğmek manasına gelir. Bu asıl manasının yanında ikinci derecede veya mecaz yollu manaları da vardır.172
Hadis tabiri olarak darb, hakk veya şakk ve mahv denilen ve hadislerin yazılışı sırasında yanlış veya fazladan yazılan kelime yahut ibareleri ibtal etme usullerindendir.
Hadis metinlerinin yazıyla zabtedilip kitaba geçirilmesi sırasında yanlış veya fazladan yazılan bir kelime ya bir bıçak ucuyla kazınır -ki buna hakk yahut sakk denir- ya da parmak ucuyla; yahutta bir bezle silinir. Buna da mahv adı verilir. Darba gelince bu fazladan yazılan harf, kelime veya kelimelerin üstüne bir çizgi çekmek yahut kimi hadiscilere göre bazı işaretler koymaktan ibarettir.
er-Râmehurmuzî, kendi zamanında hadiscilerin hakki töhmet addettiklerini söyler. Ona göre darb, işleme tâbi tutulan yerin silinmeyip ibtal ettiğini belli eden belirli ve düzgün bir çizginin çekilmesidir. En iyi darb şekli budur. 173İbnu's-Salâh'a göre ise darb, hadislerin yazılışı sırasında tatbik edilen usullerden olup fazladan yazılan ve metnin aslında olmayan harf, kelime ya da kelimelerin metinden çıkarılmasıdır. 174
Görülüyor ki darb, hadis yazılırken yazılmaması gereken bir harf veya kelimenin, yahutta bir kaç kelimenin yanlışlıkla yazılması halinde, yanlışlıkla yazıldığını belli edecek şekilde işaretlenerek ibtal edilmesidir. Yapılış şekli az da olsa değişiklikler gösterir. Yukarıda işaret edilen er-Ramehurmuzî'nin kaydettiği darb şekli olan ibtal edilen kelimenin silinmeden belirli olacak şekilde üzerine düz bir çizgi çizmekten ibaret darb şekli en yaygın olanıdır. Bu usulle darbta yanlış yazılan kelime ya da kelimeler silinmez. Çizgi altında kalır. İbtal edildiği böylece belli olur. Bu darb şeklinin en güzel şekil oluşu önce kazımak veya silmekten iyi oluşundandır; zira bilindiği gibi, kazımakla kağıt yıpranır. Silmek ise yanlışı göstermez. Kaldı ki bazı hallerde fazladan silinme de söz konusu olur. Böylece düzeltmek istenen metinde istemeden hata yapılır. Yazma eserlerde çokça görülen hatalarda bunun da payı olduğu şüphesizdir.
er-Râmehurmuzî zamanında muhaddislerin hakki töhmet olarak nitelendirdiklerini yukarıda söylemiştik. Her halde hakkin töhmet sayılısı, acaba hakkedilen kelime doğru olarak hakkedilmiş midir?
Bunun bilinmeyişinden olsa gerektir. Darbda yanlış yazılan yerlerin üzerine çizgi çekmekle böyle bir ihtimal ortadan kalkar. O yüzden ibtal edilecek kısmın üzerini çizmek en güzel darb şekli sayılmıştır.
Bazılarına göre darb suretiyle ibtal edilecek ibareler üzerine ortadan bir çizgi çekilir. Mağrib alimlerinin şakk tabir ettikleri aslında budur. Bu çeşit darbta ibtal edilen kelime ya da kelimeler üzerine çizilen çizginin yazıyı karalayacak ve okunmasına imkan vermeyecek şekilde olmaması gerekir. 175Diğer bazılarına göre darb, ibtal edilecek ibare üzerine kelimelere değmeyecek şekilde iki saür arasına iki ucu aşağıya eğik bir çizgi çizilerek yapılır. Mesela Ömer yerine Amr yazıldığında bu usule göre şöyle darbedilir:
Bazıları da darbın tahvîk şeklinde ve fazladan yazılan kelime ya da kelimelerin başına ve sonuna birer yarım daire şeklinde çizgi çekmek suretiyle yapılacağı görüşündedirler. (Bk. Tahvîk) ibaresinde yanlış yazılan sonucu Muhammed kelimesinin paranteze benzer iki yarım daire içine alınarak darbedilişi gibi. Darbedilecek fazladan yazılmış kısmın başına "lâ" sonuna ise "ilâ" yazılması gerektiği görüşünde olanlar da vardır. Bazılarına göre ise darb yanlışlıkla fazladan yazılan kısmın derece işareti gibi küçük bir sıfırla işaret edilmesi gerektiği görüşündedir. 176
Demek oluyor ki hadis âlimleri darb usulünü iyi bir düzeltme yöntemi olarak kabul etmişlerdir. Ancak yapılış şekli âlimlere göre değişiktir. Ne kadar değişik olursa olsun darb tatbikatının hadislerin sağlam bir şekilde yazılmasını, şayet hata sonucu yanlış yazılmışsa işaret edilmekle tanınmasını sağladığı şüphesizdir. Önemine

binaen tekrar yazılan harflerin darbı üzerinde bile durulmuştur. Gerçekten bazı hadiscilere göre mükerrer yazılmış iki harften ilki bırakılır, ikincisi darbedilerek ibtal edilir. Böyle bir darb doğru olur; çünkü birincisi doğru, ikincisi yanlış yazılmıştır. Uygun olan, yanlış yazıların ibtal edilmesidir.
Bazılarına göre ise yazı, okunan şeyin alâmetidir. Öyleyse biri doğru biri yanlış yazılan iki harften manaya daha fazla delâlet eden, daha okunaklı yazılmış olan kalır. Diğeri ibtal edilir. 177
Diğer taraftan tekrar yazılan harfin satır başında veya sonunda oluşunda yapılacak darb işlemi de adeta kaide haline getirilmiştir. Buna göre tekrar edilen ibare satır başında yazılmışsa, satır başını bozmamak ve kirletmemek için ikincisinin ibtal edilmesi uygun görülmüştür. Şayet aynı durum satır sonlarında olmuşsa satır sonunu kirletmemek için öncekinin ibtali uygun olur. Bununla beraber mükerrer yazılan ibarelerden birisi üst satırın sonunda, diğeri ise ondan sonraki satırın başında olursa, satır başını açık tutma bakımından sonundakinin darbedilmesi uygun düşer. Eğer yanlışlıkla tekrar yazılma muzâf-muzâfun ileyh, sıfat-mevsûf gibi terkiplerde olursa satırın başında veya sonunda oluşuna bakılmaz. Terkipdeki bütünlüğe riayet edilir ve darb, bu bütünlüğü bozmayacak şekilde yapılır.178
Bazen yanlış yazma önce yazılacak kısmın sonra, yazılacak olanın ise önce yazılmasıyla olur. Hadis yazılırken ibareler arasında böyle takdim-tehir olmuşsa önce yazılan ibarenin başına "yu'ahharu"; daha sonra yazılanın başına da "yukaddemu" kelimeleri yazılır. Böylece ilk ibarenin sona, son ibarenin de başa alınacağına işaret edilmiş olur. Eğer bu kelimeleri yazacak yer yoksa bunların haşiyede yazılması yahut remiz olarak birer "mim" harfinin konulması uygun görülmüştür.

Dârimî:

Bk. Sünen-i Dârimî.

Darîr:

Bk. Rivâyetu'd-Darîr.

Dâru'l-Hadîs:

"Hadis yurdu" demek olan bu tabir özellikle hadis ve hadis ilimleri öğrenimi için açılan medreselerin adıdır. Hadis tarihinin ilk devirlerinden itibaren hadis dersleri mecâiis denilen hadis meclislerinde verilmiştir. Zamanla hadis öğretiminin daha ciddi ve sistemli hale getirilmesi zarureti baş gösterince Kur'ân-ı Kerim öğretimine ayrılmış özel eğitim kuruluşlarının yanında hadis ve hadis ilimleri öğretimi için özel medreseler açılması ihtiyaç haline gelmiştir.
İslâm aleminde bilinen ilk dâru'l-hadîs, altıncı hicri asırda Dimeşk'ta Sultan Nureddin Mahmud tarafından kurulanıdır. Kurucusunun adına izafetle "en-Nûriyye" medresesi denilen bu dâru'l-hadisin ilk idarecisi meşhur âlim İbn Asâkirdir.
Aynı şekilde bir medrese Eyyûbî hükümdarlarından Nâsıruddin Muhammed tarafından 622 hicri tarihinde (m. 1225) Kâhire'de kurulmuştur. Bu medreseye de kurucusunun ismine izafetle "el-Medresetu'l-Kâmiliyye" adı verilmiştir. Kısa bir süre sonra Dimeşk'ta 626 tarihli ikinci bir dâru'l-hadisin kurulduğu görülür. el-Meliku'l-Eşref Ebu'l-Feth Musa b. Âdil tarafından kurulan bu dâru'l-hadise de kurucusunun ismini hatırlatacak şekilde "el-Medresetu'l Eşrefiyye" denilmiştir. Hadis Usûlü ilminde daha sonraki eserlerin hemen hepsine kaynaklık etmiş bulunan Ulûmu'l-Hadîs kitabının yazan İbnu's-Salâh ile değerli hadis âlimi Muhyiddin en-Nevevi bu medresede görev yapanlardandır. Vakfiyesinde hadis talebesine tahsis edilen imkânlar teşvik edici mahiyettedir. 179
Aynı asırda bir başka dâru'l-hadis yine Dimeşkta Emevî Camii içinde Seyfettin Muhammed b. Urveye nisbetle "Dâru'l-Hadîsi'l-Urviyye" adıyla kurulmuştur. Bu dâru'l-hadisin ayrıca bir de kütüphanesi vardı. Bu kuruluşun diğerlerinden farkı müstakil bir bina halinde açılmamış olmasıdır.
Daha sonraları İslâm aleminin her tarafında dâru'l-hadisler kurulması sonucu bu müesseseler yaygın hale gelmeye başlamıştır. Bu arada kurulan Musul dâru'l-hadisinin yöredeki hadis eğitiminde önemli yeri olmuştur. Selçuklular devrinde Anadolu'da ilk dâru'l-hadis Konya'da tesis edilmiştir. Selçuklu veziri Sahip Atâ adiyle meşhur Fahreddin Ali b. Hüseyin tarafından yaptırılan İnce Minareli Dâru'l-Hadisinin kuruluşu yaklaşık yedinci hicrî asrın ikinci yansına rastlar. Aynı devirde Konya'dan başka yerlerde de hadis öğretimine ayrılan medreselerin bu arada özel olarak inşa edilmiş dâru'l-hadislerin bulunduğuna şüphe yoktur.
Osmanlı devrine gelince bu devirde de birçok dâru'l-hadisler yaptmlmıştır. Söz gelişi Sultan 2. Murad tarafından 828 tarihinde Edirne'de bir dâru'l-hadis inşa ettirilmiştir. Bu bina sonraları camiye çevrilmiştir. Yine Edirne'de Selimiye Camii önüne Sultan 2. Selim tarafından yaptırılan Dâru'l-hadis mühimdir. Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptırdığı Süleymaniye Medreselerinden biri darû'l-hadis olarak yaptırılmış ve hadis ilimleri öğrenimine ayrılmıştır. Bunun dışında gerek İstanbul'da, gerekse Anadolu, Rumeli, Suriye ve Filistin'de Osmanlılar tarafından yaptınlmiş bir hayli dâru'l-hadisler vardır.
Burada işaret etmek gerekir ki İslâm tarihinin hiçbir devrinde hadis öğretimi sadece dâru'l-hadislere münhasır kalmış değildir. Mescitlerde, hangâh, ribât denilen kültür müesseselerinde de her zaman için hadis ve hadis ilimleri okunagelmiştir.

Dayyiku'l-Mahrec:

Çıkış yeri dar anlamını veren bu tamlama rivayet sınırları dar olan hadisi ifade eder. Öteki deyişiyle, dar bir çevrede rivayet edilen hadise bazı hadis alimlerince verilen isimdir. Bu manada garîb hadis çeşidi için kullanılmıştır.

Derecâtu's-Sahîh:

Bk. Merâtîbu's-Sahîh.

De-Se-Nâ:

Bk. Se-nâ.

De-Se-Nî:

Bk. Se-ni.

Deccâlun:

Sözlükte, mübalağa ile ism-i fail olarak, alındığı kök fiilinin değişik çekimlerine göre birkaç manaya gelir. "Ahır zamanda çıkacak yalancı; yalancı, yalan düzüp söyleyen, batılı hak suretinde gösteren" anlamları anmaya değer olanlardır. 180Hadis ilminde kullanıldığı yere en uygun olanlan ise yalancı ve ona yakın olarak batılı hak suretinde gösteren manalarıdır.
Böylesine ağır bir manası olan deccâlun, cerh lafızlarındandır. Cerhin en ağırına delâlet eden altıncı mertebesinde yer alır. En ağır cerhi ifade eder.
Cerhin altıncı mertebesinde yer alan lafızlar kaide olarak yalan söylediği sabit olmuş ravileri cerhetmekte kullanılır. Buna göre deccâlun ve benzeri lafızlardan birisiyle cerhedilmiş ravinin hadisi yalan sayılır. Hiçbir şekilde itibar edilmez.

Delâ'ilu'n-Nubuvve:

Peygamberliğin delilleri" demektir. Camî' türü hadis kitaplarını oluşturan ana konulardan biri olan şemail içinde mütâlâa edilen ilim dallarındandır.
Konusunu özlü bir deyişle Hz. Peygamber (s.a.s)'ın hak peygamber olduğunu gösteren ve hadisler arasında yer alan rivayetlerle bunlann yorumları oluşturur.
Siyer ilmiyle de yakından ilgili olan konuya dair değişik eserler kaleme alınmıştır. Bellibaşlıları şunlardır:
1. A'lâmu'n-Nubuvve: Ebu Dâvud.
2. Delâ'ilu'n-Nubuvve: Cafer b. Muhammed el-Firyâbî
3. Delâ'ilu'n-Nubuvve: Ömer b. Ahmed, İbn Şahin
4. Delâ'ilu'n-Nubuvve: Ebu Nu'aym el-İsbehânî
5. Delâ'ilu'n-Nubuvve: el-Beyhakî.

Dirâyetu'l-Hadîs İlmi:

Dirayet sözlükte bilmek, ince şeyleri kavramak, azimli ve güçlü olmak gibi manalara gelir. Dirâyetu'l-hadîs, dirayet kelimesinin bilmek manâsıyla alakalı olarak hadis ilminin kısımlarından biridir. Rivayetin şartlarından, çeşitlerinden ve muhtelif rivayet şekilleri hakkında verilmiş olan hükümlerden bahseder.
Başlığı altında da Ayrıca söz konusu edileceği gibi, Hadis İlmi iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi İlm-i rivayeti'l-hadîs (rivâyeti'l-hadîs) ikincisi ise İlmu dirâyeti'l-hadîs (dirâyetu'l-hadîs ilmi) dir. Şu da var ki, kimi muhaddislere göre dirâyetu'l-hadis ilmi Hadîs Usulü ve Mustalahu'l-hadîsle aynı manaya gelir. Kısaca rivayetin şartlarından, çeşitlerinden ve rivayet çeşitleri üzerinde verilen hükümlerden bahseden ilimdir. Ravilerin adaletli veya cerhedilmiş olmaları ile şartları, merviyyât çeşitleri, hadislerin metin ve senetlerine nazaran sahih, hasen, zayıf, merfû', mevkuf, maktu' ve benzeri kısımlara ayrılması, hadis rivayet metotları, senetlerde adları geçen ravilerin vasıfları, nihayet bütün bunlarla ilgili kaideler hep dirayetu'l-hadîs ilminin konusuna girer. Kısacası dirâyetu'l-hadîs ilmi, senet ile metnin hallerinden veya daha uygun bir ifadeyle, kabul ve red yönünden ravi ile mervinini hallerinden bahseden ilme denir. 181

Du'afâ:

Zayıf manasına gelen da'îfin çoğuludur. Hadis Usulünde özellikle çeşitli yönlerden cerh ve ta'dil alimlerinin tenkidine maruz kalmış ve bunun sonucu olarak zayıf sayılmış hadis ravilerine denir.
Bir hadîsin sahih kabul edilip edilmemesi önce onu rivayet eden ravilerin adalet ve zabt durumlarına bağlıdır. Bu ikisi sıhhat şartlarının başında yer alır. Ravinin adalet sahibi olduğu ve sabt vasfı taşıdığı ancak bu vasıfları kaybetmesine sebep teşkil eden hallerinin olmadığının bilinmesiyle anlaşılır. Bunun içindir ki, cerh ve ta'dil ilminde söz sahibi hadis imamları ravilerin cerh ve ta'dil açısından hallerini tesbite çalışmışlar ve bu alanda oldukça başarılı olmuşlardır. Çalışmalarının sonucunda elde ettikleri bilgileri yazdıkları değerli kaynak eserlere geçirmişlerdir. Bu eserlerin bir kısmı sadece sika ravilere aittir. Diğer bir kısmı ise yalnızca du'afâ denilen zayıf ravilere ayrılmıştır. Sika ve zayıf ravileri bir arada alanları da vardır.
Zayıf ravilere tahsis edilmiş kitaplardan en meşhurları şunlardır:
1. Kitâbu'd-Du'afâ: Muhammed b. Abdillah b. Abdirrahîm.
2. Kitâbu'd-Du'afâ: Muhammed b. İsmail el-Buhâri.
3. Kitâbu'd-Du'afa ve'l-Metrûkîn: Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'î.
4. Kitâbu'd-Du'afâ'l-Kebîr: Muhammed b. Amr b. Mûsa'l-Ukaylî.
5. Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn: Muhammed b, Hibban (İbn Hibbân) el-Bustî.

Du'ife:

Bk. Kad Du'ife.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23. DAVALAR BÖLÜMÜ
1. Hâkimlik Görevi İstemenin Hükmü
2. Hâkim Verdiği Hükümde Yanılabilir
3. Hâkimliğe Talip Ve Hırslı Olmak
4. Rüşvetin Çirkinliği
5. Devlet Memurlarının Hediye Kabul Etmelerinin Hükmü
6. Hüküm Nasıl Verilir?
7.Hakimin Yanlış Hüküm Vermesi
8.Davacı İle Davalı Mahkemede Hakimin Önünde Otururlar
9. Hakimin Öfkeli İken Hüküm Vermesi
10. Hâkimin Müslümanların İdare Ve Himayesi Altında Yaşaman Gayri Müslimlerin Davasına Bakması
11. Hâkimin Hüküm Verirken İctihadda Bulunması
12.Sulh
13. Şahitlik
14. Bir Kimsenin Aslını Esasını Bilmediği Bir Davada Taraflardan Birine Yardımcı Olmaya Çalışması
15. Yalan Şahitliği
16. Şahitliği Kabul Edilmeyen Kimseler
17. Göçebenin Yerleşik Halk Aleyhinde Şahitliğinin Hükmü
18. Süt Kardeşliği Hususunda Şahitlik Yapmanın Hükmü
19. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Zimmîlerin Şahitliği Ve Yolculuk Esnasında (Vefat Eden Bir Kimsenin Vefatından Önce Yaptığı) Vasiyetin Hükmü
20. Hâkim Doğruluğunu Bildiği Zaman Bir Şahidin Şahitliğiyle Hüküm Verebilir
21. Yemin Ve Bir Şahitle Hüküm Verilebilir Mi?
22. Şahidleri Olmayan İki Kişinin Bir Mal Üzerinde Hak İddia Etmeleri
Bir Mal Hakkında İki Kişi İhtilâfa Düştüğü Ve Her Birisi Malın Kendisine Ait Olduğunu İddia Ettiği Takdirde Hüküm Nedir?
23. Yemin Etmek Davalıya Düşer
24. Yemin Nasıl Ettirilir?
25. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Azınlıklardan Olan Davalılara Da Yemin Ettirilir Mi?
26. (Dava Konusu Olan Hadiseyi Görmediğini Söyleyen Davalı) Bir Adam Görmediği (Bu) Hâdise Hakkında Bilgisine Göre Yemin Eder
27. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Azınlıkla* Nasıl Yemin Ederler?
28. Kişi Hakkını İsbat İçin Yemin Edebilir
29. Bir Kimseyi Borçtan Veya Diğer Haklarından Dolayı Hapsetmenin Hükmü
30. Vekillik
31. Bazı Kaza (Yargı) Hükümleri

23. DAVALAR BÖLÜMÜ

Bu bölümün başlığını teşkil eden "akdiye" kelimesi "kadiyye" kelimesinin çoguludur. Kadiyye ve kaza; bir şeyi sağlam yapmak ve sonuçlandırmak, ilzam etmek, haber vermek, takdir etmek, bir şeyi diğer bir şeyin yerine koymak gibi çeşitli manalara gelir.[1]

"Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti..."[2] âyet-i kerimesinde kaza kelimesi emretmek, hükmetmek manalarında; "Kitapta, İsrail oğullarına şu hükmü verdik..."[3] âyet-i kerimesinde ise haber vermek manasında kullanılmıştır.[4]

Hukuk dilinde ise kaza, "Amme velayetini üzerine alan bir kimsenin söylediği geçerli sözdür."[5]

Kazanın meşruiyyeti Kitap, sünnet, ve icmâ ile sabittir. Kazanın meşru-iyyetine Kitab'tan delil şu âyet-i kerimelerdir:

1- “Biz sana Kitab'ı hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin..."[6]

2- "...Ve eğer hüküm verirsen aralarında adaletle hüküm ver..."[7]

3- “Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet, onların keyiflerine uyma..."[8]

4- “Ey Dâvûd, biz seni yeryüzünde (senden öncekilerin yerine) hükümdar yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet..."[9]

Sünnetten delil ise, "Hâkim, hüküm verir (ken) ictihadda bulunur da isabet ederse onun için iki sevap vardır. Ama hüküm verir (ken) ictihad eder de yanılırsa ona bir sevap vardır" anlamındaki 3574 numaralı hadis-i şerifle; Hz. Peygamber'in, Hz. Ali ile Muaz'ı Yemen'e kadı olarak göndermesidir.

Kazanın meşruiyyeti icmâ ile de sabittir. İnsanların yaratılışında zulmetme kabiliyet ve meyli bulunması ve bu meyle sed çekmenin ancak bir hâkimin müdahalesiyle mümkün olacağı gerçeğinden hareketle ilim adamları halk arasında adaleti ikame etmek üzere hâkim tayin edilmesinin meşruluğunda icmâ etmişlerdir.

Mezhep imamlarına göre; halk arasında adaletin icra edilmesi için bir hâkim tayin etmek devlet başkanı üzerine farzdır. Delilleri ise, "Ey inananlar, adaleti tam yerine getirerek, Allah için şahitlik edenler olun..."[10] âyet-i kerimesidir.

Kaza, emr-i bil ma'ruf ve nehy-i anil münker hükmünde olduğundan kaza müessesesini yaşatmanın hükmü de emr-i bil ma'ruf ve nehy-i anil münker müessesesinin hükmü gibi farz-ı kifâyedir.

Kaza; din işleriyle ve müslümanlann maslahatlanyla ilgili olması cihetiyle aynı zamanda Allah'a yaklaştıran taat çeşitlerinden biridir. Bu sebeple peygamberler de kadılık görevi yapmışlardır.

İbn Mes'ud; !'Bir kadı olarak iki kişi arasında adaletle hükmetmem benim için yetmiş senelik (nafile) ibadetten daha sevimlidir." demiştir.

Mezheb imamları, kadı olacak bir kimsenin âkil, baliğ, hür, müslüman olması; kör, sağır, dilsiz olmaması gerektiği hususunda ittifak etmişler; ancak adaletli, erkek ve müctehid olması hususunda ise ihtilâfa düşmüşlerdir.[11]

Hâkim olabilmek için erkeklik (zükûret) cumhura göre, hükmün sıhhati hususunda şart değildir. İmam A'zam'a göre, kadınlar da şahitlikleri makbul olan hususlarda, meselâ mallarla ilgili davalarda hâkim olabilirler.[12]
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere; hâkimlik beş derecedir:
1- Farz: Hâkimliğin bir kişiye verilmesinde zaruret varsa o kişinin bu görevi kabullenmesi farzdır.
2- Müstehab: Daha üstün ve yetkili bir kişinin hâkimliği kabul etmesi müstehabtır.
3- Muhayyer: Yetki bakımından eşitlik olursa görevi kabullenmek ihtiyaridir.
4- Mekruh: Daha üstün ve yetkili birisi varken hâkimliği kabul etmek mekruhtur.
5- Haram: Âciz olduğu halde hâkimliği kabul etmek haramdır.
Hâkim devletten maaş alır. Hâkim; dini ve aklı tam; Kur'an, sünnet ve fıkhı iyi bilen kimselerden seçilmeli, mümkünse müctehid olmalıdır.
Hâkimlik görevi peşinde koşmak doğru değildir. Görev verildiğinde, duruma göre kabullenilmelidir.
İslâm devleti olmakla birlikte, zalim veya günahkâr yöneticilerin verdiği hâkimlik görevini kabul etmek caizdir.
Hâkim için belirli bir yer yoktur. Mescid sayılan bir yerde hüküm vermesi daha iyidir.
Hâkimin hediye kabul etmesi yasaktır. Sadece davalı olmayan yakınlarından veya önceden beri hediyeleşmekte olduğu kimselerden, o zamanki miktarları aşmayacak kadar hediye alabilir.
Hâkim, davalıların bulunduğu umumi davetlere katılabilir. Fakat kendisi için düzenlenen özel davetlere ne olursa olsun katılamaz.
Hâkim, muhakeme esnasında davalılara eşit muamele yapmalı, mevkiine uymayan hafif davranışlardan kaçınmalı; kederli, uykulu, öfkeli, acıkmış, susamış iken duruşmayı yönetmemen', duruşma esnasında şahitlere "Şuna şahitlik eder misin?" vs. şeklinde telkinde bulunmamalıdır.
Kısas ve hadle ilgili bütün hukuk davalarında bir hâkim diğer bir hâkime mahkemede bulunmayan bir davalı aleyhindeki şahitlerin ifadelerini tes-bit ederek gönderir. Hâkim, şahitlerin ifadelerini kendilerine okur ve kendisi zaptı imzaladıktan sonra bir nüshasını davalının bulunduğu yerin hâkimine gönderir. Davalı duruşmaya getirilince şahitlerin ifadesi kendisine okunur ve hakkında kararlar alınır.
Kadın, hukuk davalarında hâkimlik yapabilir. Ancak kısas ve hadle
ilgili ceza davalarında hakimlik yapamaz.
Bir hâkim, başkasını hüküm vermeye -eğer kendisini böyle bir yetki verilmemişse- yetkili kılamaz.
Bir hâkim başka bir hâkimin kararına; Kitap, sünnet ve icmâa aykırı olmadıkça uyar.
Şahitler yalan söylemiş olsalar bile, hâkimin bunu bilmeden verdiği helâl ve haramla ilgili hüküm geçerlidir.
Bir hâkim hazır bulunmayan bir davalı aleyhine ancak vekili veya vasisi hazır bulunmak şartı ile hüküm verebilir.[13]
Bundan önceki İmâre bölümü ile mevzumuzu teşkil eden bu bölüm arasındaki fark açıktır. İmâre bölümü, devlet başkanlığı ile ilgilidir. Bu bölüm ise hâkimlikle ilgilidir. Bilindiği gibi devlet başkanı ayrıdır, onun memuru durumunda olan hâkim yine ayrıdır.[14]

1. Hâkimlik Görevi İstemenin Hükmü

3571... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; RasûlulIah (s.a):
"Her kim hâkimlik görevini üzerine alırsa bıçaktan başka bir şeyle boğazlanmış olur" buyurmuştur.[15]

3572... Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet olduğuna göre; Peygamber (s. a):
"İnsanlar arasında hâkimlik yapmakla görevlendirilen kimse bıçaktan başka bir şeyle boğazlanmış olur" buyurmuştur.[16]

Açıklama

Bu babtaki hadîs-i şerifler; hâkimlik görevinin çok büyük kabiliyetler gerektiren, çok mce ve manevi sorumluluğu çok büyük bir görev olduğunu, onun gerektirdiği yükümlülükleri hakkıyla yerine getirmekten aciz olan kimselerin bu görevden son derece uzak durmalarını çok veciz bir şekilde ifade etmektedir.
"Hâkimler üç kısımdır: Biri cennette, ikisi cehennemdedir. Cennette olan, hakkı Öğrenip ona göre hüküm verendir. Hakkı öğrendiği halde haksız hüküm verenler ise cehennemdedir." mealindeki 3573 numaralı hadis-i şerifle; "Hâkim hüküm verirken ictihadda bulunur da isabet ederse onun için iki sevap vardır." mealindeki 3574 numaralı hadisti şerif göz önünde bulundurulursa, mevzumuzu teşkil eden hadislerdeki hâkimlik görevi ile ilgili tahzî-rin genel olmayıp sadece ehil olmadan bu görevi yüklenen yahut yüklenmek isteyen kişilerle, bu görevi hakkıyla ifa edecek güce sahip olduğu halde bile bile görevini kötüye kullanıp zulme â'et eden kimselerle ilgili olduğu anlaşılır.
Hattâbî'ye göre; metinde geçen "Bıçaktan başka bir şeyle boğazlanma" sözünü iki şekilde anlamak mümkündür:
1- Bedenine bir zarar gelmese de dininin helak olmasından korkulur. Bir canlının boğazlanıp hayatına son verilmesi bıçakla olduğuna göre
ve buradaki boğazlanmanın da bıçaktan başka bir şeyle olduğu haber verildiğine göre; burada varlığı sona eren şey maddî beden değil manevî hayattır, dindir.
2- Hâkimlik görevini hakkıyla ifa etmemenin sorumluluğu ağır ve cezası şiddetlidir.
Bıçakla kesilen bir hayvana nisbetle odun ve sopa gibi kör âletlerle kesilen bir hayvan ne kadar çok acı çekerse, lâyık olmadan hâkimlik görevini yüklenen kimse de bu görevdeki ihmalinden dolayı o nispette çok acı çeker, şiddetli cezaya

çaptırılır.
Bu bölümün giriş kısmında da açıkladığımız gibi, bir kimsenin kendisinden daha üstün ve yetkili biri varken hâkimliği kabul etmesi mekruh, âciz olduğu halde hâkimliği kabul etmesi ise haramdır. Hâkimliğin kendisine verilmesinde zaruret varsa onu kabul etmesi farz, daha üstün ve yetkili durumda olanın kabul etmesi müstehap, yetki bakımından eşit bulunması halinde bu görevi kabul etmek ise caizdir.
İfade ettiği bütün bu manalarla birlikte mevzumuzu teşkil den bu hadislerin, hâkimliğin pek yüksek mevkiinden kinaye olmaları da mümkündür. Çünkü hâkim, hak ve adaleti ayakta tutacağı için birçok haksız kimselerin eza ve cefalarına maruz kalacaktır. İnsanların bu eza ve cefası ise, bıçaktan başka bir şeyle çok acı bir şekilde boğazlanmak gibidir.[17] Bir başka ifadeyle hâkimlik görevini hakkıyla yerine getiren hakkın kurbanı olur.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Şafiî (r.a) gibi salih zatların bu görevi kabulden kaçınmaları ise kendi devirlerinde zuhur eden bazı şartların bu görevi hakkıyla yerine getirmelerine mani olacağı ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerdeki tehdide hedef olacakları korkusundan başka bir şey değildir.[18]

2. Hâkim Verdiği Hükümde Yanılabilir

3573... Abdullah b. Büreyde'nin, babasından rivayet ettiğine göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hâkimler üç kısımdır: Biri cennette, ikisi de cehennemdedir. Cennette olan, hakkı bilip ona göre hüküm verendir. Hakkı öğrendiği halde hükm(ün)de zulmeden (hâkimler) ile, hakkı bilmeden insanlar hakkında hüküm veren (hakimler) de cehennemdedir."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu "Hâkimler üç sınıf tır... "diye başlayan İbn Büreyde hadisi, bu mevzuda gelen hadislerin en sağlamıdır.[19]

Açıklama

Hadis-i şerifte hâkimlerin üç kısım olduğu haber verilmektedir:
1- Allah'ın ve Rasûlünün hükmünü bilen ve ona göre hüküm veren hâkimler. Bunlar cennetliktir.
2- Allah'ın ve Rasûlünün hükmünü bilmeden hüküm veren hâkimler. Bunlar hükümlerinde hakka isabet etseler de etmeseler de cehennemliktirler.
3- Allah'ın ve Rasûlünün hükmünü bildikleri halde bile bile hakka aykırı hüküm verenler. Bunlar da cehennemliktir.
Görülüyor ki, bir hâkimin hâkimlik görevinden dolayı cehennemlik olmaması için kendisinde şu iki vasıfın bulunması lâzımdır:
a) Allah'ın ve Rasûlünün adaletle ilgili hükümlerini bilmesi,
b) Hükmünü ona göre vermesi.
Kendisinde bu iki vasıf bulunmadan hâkimlik yapan bir kimse cehennemliktir.
Hakkı bildiği halde hakka göre hüküm vermeyen bir hâkimin bu bilgisi kendisini cehennemlik olmaktan kurtaramadığı gibi, hakkı bilmeden hüküm verip de tesadüfen haklı hüküm veren bir hâkimin hükmünde isabet etmesi kendisini cehennem ateşinden kurtaramaz.
Çünkü bilmeden hüküm vermiştir. Her ne kadar tesadüfen hakka isabet etmişse de hakka isabet etmemesi de mümkündü. O bu şekilde hüküm vermekle hakka isabet edememe tehlikesini ve hakka karşı gelme cesaretini göstermiştir..
Hatib-i Şirbinî'nin açıklamasına göre, sözü geçen üç sınıf hâkimden sadece birinci sınıfa girenlerin verdikleri hükümler makbul ve muteberdir. İkinci ve üçüncü sınıfa giren hâkimlerin verdikleri hükümler ise muteber değildir.
Şah Veliyyullah Dehlevî, İzâletü'1-Hafâ isimli eserinde mevzumuzu teşkil eden hadisin, bir kimsenin halife olabilmesi için müctehid olması gerektiğine delâlet ettiğini söyledikten sonra sözlerine şöyle devam ediyor:
"Bir kimse şu beş ilmi bilmedikçe müctehid olamaz:
1- Kur'an-ı Kerim'in kıraatim ve tefsirini bilmek.
2- Senetleriyle, sahihi ve zayıfıyla sünneti bilmek.
3- İcmâa aykırı hüküm vermemek için daha önceki müctehidlerin içti-hadlarını bilmek.
4- Arapçanın sarfı ve nahvi gibi âlet ilimlerini bilmek.
5- Hüküm çıkarma ve uygulama ilmini bilmek."
Hâkimin ilmî seviyesinin derecesi hususunda Hanefî âlimlerinin görüşü şöyledir:
"Hâkim olacak kimse; fıkhî meselelere, muhakemat usulüne vâkıf, davaları bunlara uygulamaya kadir, tam bir temyiz gücüne sahip, şahitliği makbul olmalıdır.
Binaenaleyh, büsbütün bilgisiz veya çocuk, köle, matuh, âmâ, dilsiz ve sağır olan bir kimsenin hâkimliği caiz değildir."[20]

3574... Amr b. Âs; Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Hâkim hüküm verir(ken) ictihad eder de (içtihadında) isabet ederse, kendisine (bu içtihadından dolayı) iki sevap vardır. Eğer hâkim hüküm verir (ken) ictihad eder de (içtihadında) yanılırsa kendisine (bu içtihadından dolayı) bir sevap vardır."
(Ravi Yezid b. Abdülah b. el-Hâd dedi ki:) Ben bu hadisi Ebû Bekir b. Hazm'e haber verdim de; "(Bunu bana) Ebû Seleme de Ebû Hureyre'den aynen böyle nakletmişti" cevabını verdi.[21]

Açıklama

İctihad ehliyetine sahip bir hâkim hüküm verirken yaptığı ic-tihadden dolayı iki sevap kazanır. Birisi ictihad sevabı, diğeri de ictihadmdaki isabet sevabı. Fakat bu içtihadında Allah'ın hükmüne isabet edememişse isabet sevabından mahrum olarak sadece bir sevapla kalır.
Hattâbî bu hususta şöyle diyor:
"içtihadında hata eden bir müctehidin bir sevap alması yaptığı hatadan dolayı değil, ancak hakkı bulmak uğrunda olanca gücünü sarf etmesin-dendir. Çünkü ehliyetli bir müctehidin hakkı bulmak için yaptığı bir ictihad ve bu uğurda gösterdiği çaba bir ibadettir. Binaenaleyh hatalı bir içtihadına karşılık bir sevap alan bir müctehidin, hatasının karşılığında bir sevap aldığı söylenemez. Ancak onun içtihadına karşılık bir sevap aldığı, hatasından dolayı üzerine terettüp eden günahın ise bağışlandığı söylenebilir. Doğrusu da budur.
19. Bilindiği gibi bu hüküm ictihad ehliyetine sahip olan müctehidler ve onların ictihadlanyla ilgilidir.
İctihad ehliyetine sahip olmadığı halde kendini zorlayarak ictihad yapan kimselere gelince; onların yapacakları yanlışlıklar asla mazur görülmez; bilâkis onların yaptığı yanlışlıklar en büyük günahlardan sayılır. Nitekim "hâkimler üç sınıftır" mealindeki (no. 3573) hadis-i şerif buna delâlet eder.
Yine bu hadis-i şerif her müctehidin, her içtihadında isabet edemeyeceğine ve ictihad ehliyetine sahip müctehidlerin hatalarından dolayı mazur sayılacaklarına da delâlet etmektedir.
Şurasını da unutmamak icab eder ki, bütün bu hükümler, dinin çeşitli yönlere ihtimali olan teferruatında yapılan ictihadlarla ilgilidir. Dinin sadece bir manaya olan yönlerinde ise ictihad yapılamayacağından, bu sahada yapılacak ictihadler merduttur. Sahipleri ise mazur değillerdir."
Avnii'l-Ma'bûd yazarı bu hadisi açıklarken şu açıklamayı yapıyor:
"Müctehid olmayan bir kimsenin hâkimlik görevini alması caiz olmadığı gibi, devlet başkanının böyle bir kimseyi hâkimlik görevine getirmesi de asla caiz değildir.
Müctehid, şu beş ilmi kendisinde toplayan kimsedir:
1- Allah'ın kitabını bilmek.
2- Allah Resulünün sünnetini bilmek.
3- Daha önceki asırlarda yaşamış olan müctehidlerin icmâlarını ve ihtilâflarını bilmek.
4- Arapçayı yeteri kadar bilmek.
5- Kitap, sünnet ve icmâda açık hüküm bulunmadığı zaman, Kitap, ve sünnetten hüküm çıkarmak için başvurulan kıyası bilmek.
Ayrıca bir müctehidin Kur'an-ı Kerim'in nâsihini mansûhunu, mücmelini, müfesserini, hâssmı, âminini, muhkemini, müteşâbihini; Kur'an-ı Kerim'in açıkladığı mekruh, haram, mubah ve mendup gibi hükümleri bilmesi icap ettiği gibi, sünneti bu incelikleri ve yönleri ile tanıması gerekir.
Bunun yanında sünnetin sahihini, zayıfını, müsnedini, mürselini, sünnetin Kur'an-ı Kerim yanındaki yerini ve Kur'an-ı Kerim'in, sünnet yanındaki mevkiini çok iyi tanıması gerekir. Ta ki bu sayede Kur'an'la sünnet arasında zahirî bir tearuz gördüğü zaman sünnetin Kur'an-ı Kerim'e asla aykırı olmayıp onu tefsir ettiğini tanıyarak aralarını te'lif edebilsin.
Ayrıca ahkâm hadislerini Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde gelen hükümleri anlamak için gerekli olan arapça gramerini ve lügatini bilmesi icap eder. Arapçanm bütün inceliklerini bilmesi gerekmez.
Bütün bunların yanında sahabe ve tabiînin ahkâmla ilgili görüşlerini ve ümmetin büyük fakihlerinin verdikleri fetvaların ekserisini de bilmesi icabe-der. Yoksa mukallid sayılır."
Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu görüşleri Muhtasar-ı Şerhu's-Şünne isimli kitaptan naklettikten sonra, "Bu ilimlerin bir kısmını bilmeyen bir kimse mu-kallid sayılır sözünün üzerinde durulması icabeder" diyerek bu son cümleyi tasvib etmediğini ifade ile mevzuya son vermiştir.
Her müctehid hakka isabet eder mi, yoksa içlerinden yalnız biri mi isabet eder meselesi, ulema arasında ihtilaflıdır. Hanefîlerle Şâfîîlere göre; bir mesele hakkında muhtelif hükümler veren müctehidlerden yalnız biri hakka yani Allah indindeki hükme isabet eder; diğerlerinin hükümleri hatalıdır. Fakat mazur oldukları için günahkâr sayılmazlar; kendilerine birer ecir verilir.
Bir takım âlimlere göre ise her müctehid hakka isabet eder.
Her iki tarafın delilleride bu hadistir. "Müctehidlerden hakka isabet eden yalnız biridir" diyenler; hadisteki "yanılırsa...:" ifadesi ile istidlal ederler ve: "Hakka isabet etmiş olsa kendisine hata isnad edilemezdi" derler. İsabet iddia edenler de her müctehide ecir yerilmesi ile istidlal ederler ve; "İsabet etmemiş olsa kendisine ecir verilmezdi" derler. Ancak bu ihtilâf fer'i meseleler-deki ictihad hakkındadır. Tevhid esaslarına ait ictihadlarda hakka isabet eden yalaiz bir müctehiddir. Bu hususta güvenilir âlimlerin icmâı vardır. Muhalefet eden yalnız Abdullah b. Hasan cl-Abterî ile Dâvûd-u Zahirî olmuştur ki, onların muhalefetine de itibar yoktur.[22]

3575... Ebû Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Her kim müslümanlar arasında hâkimlik yapmak ister ve bu arzusuna erişir, sonra da (onun) adaleti zulmüne baskın gelirse cennetlik olur. (Hâkimlik makamına gelip de) zulmü adaletine baskın gelen kimse de cehenemlik olur."[23]

Açıklama

Hadis-i şerifin zahirine göre, "Bir hâkimin cennetlik olabil-mesi için görevi başında hiç yanlış hüküm vermemiş olması şart

değildir. Cennetlik olabilmesi için görevi başında verdiği adaletli hükümlerin yanlış hükümlerden daha fazla olması yeterlidir. Görevi başında verdiği yanlış hükümler adaletli hükümlerden daha fazla olan bir hâkimse cehennemliktir."
Nitekim Şevkânî de hadis-i şerifi böyle anlamıştır.
Hanefî ulemasından Aliyyü'I-Kârî'nin rivayetine göre et-Turbiştî, metinde geçen kelimesine "engel oldu, fırsat vermedi" manası vermiştir. Sözü geçen kelimeye bu mana verilirse; hadisten "Adaleti, zulmetmesine engel olan her hâkim cennetliktir. Zulmü, adaletli hüküm vermesine fırsat vermeyen her hâkim de cehennemliktir" manası çıkar.
Aliyyü'1-Kârî, metinde geçen "adalet" kelimesinin, hâkimin hüküm verirken yaptığı ictihaddaki isabet anlamında kullanıldığını; zulüm ve haksızlık anlamına gelen "cevr" kelimesinin de hâkimin hüküm verirken yaptığı ictihadda yanılması anlamında kullanıldığını söylemiş ve ictihadındaki sevabı hatasından çok olan hâkimlerin cennetlik olduklarına dikkat çekmiş, bile bile haksız hüküm veren hâkimlerinse bu hadisin hükmü dışında kaldıklarını, onların zalimler topluluğu içinde hesaba çekileceklerini söylemiş ve, "Bile bile haksız hüküm vermediği sürece Allah hâkimle beraberdir." hadis-i şerifinin de buna delâlet ettiğini ifade etmiştir.[24]

3576... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte kâfirler onlardır"[25] (âyetinin) "...yoldan çıkmışlardır"[26] âyetine kadar olan (Mâide süresindeki 44,45,47 numaralı) üç âyet, özel olarak (yahudilerden) Kureyza ve Nadîr (oğullan) hakkında inmiştir.[27]

Açıklama

Bilindiği gibi tefsir ilminde, "sebebin hususu hükmün umumuna mani değildir" diye bir kaide vardır. Bu bakımdan,
hadis-i şerifte belirtilen âyet-i kerimelerin Kureyza ve Nadîr yahudileri hakkında inmş olmaları sözü geçen kabilelerin dışında kalan kimselerin bu âyetin hükmü dışında kalmalarını gerektirmez. Çünkü itibar lafzın umumuna-dır, sebebin hususuna değildir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; bu hadis-i şeriften, imanım koruyan bir müslümamn yaptığı bir zulümden dolayı kâfir olacağı manası çıkarılamaz. Ancak inanmadığı için islâmî hükümlerden yüz çeviren ve onları bırakıp bir tarafa atan kişilerin kâfir olacağı manası çıkarılabilir.
Şeyh Alâuddin el-Hâzin, meşhur tefsirinde şöyle diyor:
"Bu üç âyetin kimler hakkında indiği hususunda tefsir âlimleri ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazılarına göre bu âyetler, kâfirler ile Allah'ın âyetlerini değiştiren yahudiler hakkında inmiştir. Müslümanlar bu âyetlerin hükmüne girmezler. Çünkü büyük günah işleyen bir müslümana kâfir denemez. İbn Ab-bas ile Katâde ve Dahhâk bu görüştedirler. Nitekkn şu hadis-i şerif de bunu tey'id etmektedir: "Yüce Allah; "Her kim Allah'ın indirdiği (Kitap) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir...", "Her kim Allah'ın indirdiği (Kitap) ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir...", "Her kim Allah'ın indirdiği (Kitap) ile hükmetmezse ise işte onlar fasıkların ta kendileridir..." âyetlerini indirdi. Bunların hepsi kâfirler hakkındadır."[28]
Ebû Davud'un İbn Abbas (r.a)'tan naklen rivayet ettiği hadis-i şerifte de bu âyetlerin özel olarak Kureyza ve Nadir yahudileri hakkında indirildikleri ifade ediliyor.
Mücâhid, söz konusu bu üç âyet hakkında şöyle diyor: Bu âyet-i kerimelerden anlaşılıyor ki, Allah'ın kitabını inkâr ettiği için onun hükümlerim terkeden kimse kâfir olur.
İkrime de şöyle diyor: Küfründen dolayı Allah'ın indirdikleriyle amel etmeyi terkeden bir kimse kâfir olur. İmanı olduğu halde Allah'ın indirdikleriyle amel etmeyen kimse ise kâfir olmaz. Fakat zalim ve fasik olur. tbn Abbas ile Zeccâc'ın görüşü de budur.
Bu mevzuda Tâvûs da şöyle diyor: Ben İbn Abbas'a: Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen kimse kâfir olur mu? diye sordum. Bu küfürdür; fakat Allah'ı, meleklerini, peygamberlerini, âhiret gününü inkâr etmek gibi insanı dinden çıkaran bir küfür değildir, cevabını verdi.
Bu görüş Atâ'dan da nakledilmiştir. İbn Mes'ud ile Hasan-ı Basrî ve en-Nehaî'ye göre; bu âyetlerin hükmü tüm yahudilere ve müslümanlara şâmildir ve rüşvet karşılığında Allah'ın hükmünü değiştirip de Allah'ın hükmünden başka bir hükümle hüküm veren kimse de kâfirdir, zalimdir ve fa-sıktır. Süddî de bu görüştedir."[29]
Bütün bu görüşleri naklettikten sonra meseleyi bir neticeye bağlamak İstersek şöyle diyebiliriz: Bu âyet-i kerimelerde Allah'ın indirdikleriyle hük-metmeyenlerden, "kâfirler, zalimler ve fasıklar" diye söz edilmektedir. Bu da gösteriyor ki, onların kâfirliği Allah'ın hükmünü inkâr etmelerinden; zalimlikleri, Allah'ın hükmüne aykırı hüküm vermelerinden; fasıkları da, Allah'ın hükmünün dışına çıkmış olmalarından doğmaktadır. Binaenaleyh Allah'ın indirdiklerine inandığı halde onu uygulamayan zalim ve fasık ise de kâfir değildir. Fakat inanmadığı için uygulamayan ise hem kâfirdir hem de zalim ve fasıktır.[30]
Kıymetli âlimlerimizden murhum Muhammed Hamdı Yazır Efendi, bu meseleyi şöyle ifade ediyor: "Küfürleri, hükm-i ilâhîyi inkâr veya istihkar etmelerinden; zulümleri, mi'yar-ı hakk olan hükm-ı ilâhîyi atıp başka ahkâm ile hükmettiklerinden; fasıklıkları da, hükm-ı haktan dışarı çıktıklarından dolayıdır. Şu halde ya bu üç vasfın hepsi birliktedir veya her biri hükümden imtinaa munzam olan bir hale göre müstakil sıfatlardandır."[31]

3. Hâkimliğe Talip Ve Hırslı Olmak

3577... Abdurrahman b. Bişr el-Ensarî el-Ezrak'den rivayet olunmuştur, dedi ki:
Ebû Mes'ud el-Ensarî[32] (bir gün insanlardan oluşan) bir halka içerisinde otururken, Kinde kapılarından iki adam yanlarına girerek: (İçinizde) bizim aramızda hüküm verecek bir kimse yok mudur? diye sormuşlar. Halka (da bulunanlar) dan birisi de:

Ben (varım) demiş. Bunun üzerine Ebû Mes'ud (yerden) bir çakıl taşı alarak o adama atmış ve: Vazgeç, çünkü (Hz. Peygamber zamanında) hâkimliğe heves etmek iyi karşılanmazdı, demiştir.[33]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamber devrinde hâkimlik yapmaya istekli olmanın kerih görüldüğünü ifade etmektedir. 3572 ve 3574 namaralı hadis-i şeriflerin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber devrindeki bu hüküm herkese şamil olmayıp, hâkimlik ehliyetine sahip olmayan kimselere aittir. Şüphesiz ki bu durum hâkimlik görevi için gerekli olan ehliyete sahip olmayan kimselerin bu görevi üstlenmelerinin doğru olmadığını gösterir.
Bezi yazarı, metinde geçen Kinde kapılarından maksadın Küfe kapılan olduğunu söylemiştir.
Ebû Mes'ud'un uzun süre Kûfe'de eğleştiğine bakılırsa, söz konusu hâdisenin Kûfe'de vuku bulmuş olması ihtimalinin kuvvetli olduğu söylenebilir.[34]

3578... Enes b. Mâlik'den, şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu işittim: '*- Kim hâkimlik görevi (ni üstenmek) ister ve bu göreve talip olmaz ve onu elde etmek için (aracılardan) yardım istemez (fakat liya-katından dolayı bu göreve getirilir) ise; Allah ona, doğru hareket etmesine yardımcı olacak bir melek indirir."
Ebû Dâvûd dedi ki; (Bu hadisi) Vekî İsrail'den, Abdü'l-A'lâ'dan, O Bilâl b. Ebû Musa'dan, o Enes'ten, o da Peygambe (sa.)'den rivayet etti.
Ebû A vâne ise Abdü 'l-A 'lâ'dan, o Bilâl b. Mirdâs el-Fezârî'den, o Hayseme el-Basrî'den, o da Enes'ten rivayet etti.[35]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerifte; hâkimlik görevine yetkili görülerek değil de sadece kendi arzusu ve bir takım aracıların yardımıyla getirilen kimselerin bu görevlerini yürütmeleri hususunda Allah'ın yardımına nail olamayıp, sadece kendi sınırlı güç ve kuvvetiyle başbaşa kalacakları anlatılmaktadır. Kendilerinin hiçbir hevesi olmadığı halde sırf* liyakatli görüldükleri için yetkili makamlarca bu göreve getirilen kimselerinse bu görevlerinde Allah'ın özel yardımına nail olacaklar ve Cenab-ı Hakk onlara özel bir melek göndererek bunun vasıtasıyla doğru kararlar alabilmelerini sağlayacaktır.
Şüphesiz ki bir meleğin yardımı, hâkimlik görevini yürüten kimseye vereceği ilhamla olacaktır.
Allah'ın böyle bir yardımına erişen hâkimle bu yardımdan mahrum kalan hâkim arasındaki başarı farkını ise açıklamak gerekmez. Enes b. Mâlik (r.a) ile ilgili açıklama 4 numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçmiştir. Rüşvet ile hâkimlik görevine gelen kimsenin hâkimliğinin geçerli olmadığında icmavardır.[36]

3579... Ebû Musa (el-Eş'arîyden; Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Biz bu görevimize onu isteyeni hiçbir zaman getirmeyiz" yahutta "getirmeyeceğiz"[37]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a), kendiliğinden hâkimlik yapmaya heves edip hakimlik görevi almak üzere kendisine müracaat eden kimselere bu görevi vermemiştir.
Çünkü bir önceki hadis-i şerifte açıklandığı üzere, bu göreve kendi arzusu ve isteğiyle gelen kimseler kendi güçleriyle başbaşa kalırlar, Allah'ın özel yardımına nail olamazlar.[38]

4. Rüşvetin Çirkinliği

3580... Abdullah b. Amr'dan, demiştir ki:
Rasûlullah (s,a), rüşvet verene de alana da lanet etti.[39]

Açıklama

Arapçada rüşvet verene "râşi" alana "mürteşi" ve rüşveti verenle alan arasında aracılık yapana da "râiş" denir.
İbn Esîr'in en-Nihâye isimli eserinde; bir kimsenin hakkını elde etmek veya bir haksızlığı önlemek için verdiği paranın rüşvet olmadığı ifade edilmektedir. Nitekim Habeşistan'da bir zorlukla karşılaşan İbn Mes'ud'un, iki dinar vererek kendini kurtardığı ifade edilmektedir.
Aliyy'ül-Kârî'nin, Mirkat şerhinde; rüşvetin hakkı iptal, bâtılı ikâme etmek için verilen menfaat olduğu ifade edilmekte; hakka erişmek, zulmü önlemek için bir menfaat vermekte sakınca olmadığı belirtilmektedir. Yine aynı eserde, bir kimsenin bir hakkı sahibine vermek uğrunda sarfetmek üzere rüşvet alınmasında bir sakınca olmadığı kaydediliyor. Fakat bu meselede rüşveti alan kimsenin bu davayı halletmek üzere görevlendirilmiş bir hâkim veya bir yetkili olmaması gerekir. Çünkü bu davayı adaletli bir şekilde neticelendirmek onların aslî görevi olduğundan bu iş için rüşvet almaları caiz olmaz. Nitekim Hanefî ulemasından İbn Melek de bu görüştedir.[40]
Aliyyül-Kârî bu görüşü ifade ettikten sonra, bütün bu görüşleri aslında Hattâbî'den naklettiğini belirterek şöyle diyor: "Hattâbî'nin; bir kimsenin bir hakkı sahibine vermek uğrunda harcamak üzere rüşvet almasında bir sakınca olmadığını

söylemesi aslında; "Mü'min kardeşinin işinin görülmesi için aracı olan kimse bu yardımından dolayı kendisine gönderilmiş olan hediyeyi kabul ederse faiz kapılarından büyük bir kapıya gelmiş olur" mealindeki 3541 numaralı hadisin zahirine aykırıdır."
Mecmau'l-Bihâr isimli eserde de; bir kimsenin kendi hakkını elde etmesi ya da bir haksızlığı önlemesi için verdiği malın rüşvet olmadığı ifade edilmektedir.
Ancak Şevkânî; Mecmau'l-Bihâr'da zikredilen bu görüşün bir delile dayanmadığını söylemektedir.[41]
Bu mevzuya Hanefî ulemasından Bedreddin Aynî'nin şu sözleriyle son veriyoruz:
"Rüşvet dört kısımdır:
1- Alınması da verilmesi de haram olan rüşvet. Hâkimlik görevini elde edebilmek için verilen rüşvet gibi.
2- Hâkimin görevi başında vereceği bir hüküm için aldığı rüşvet. Bu rüşvetin hem alınması, hem verilmesi haramdır.
3- Bir kişinin malını veya canını kurtarmak için verdiği rüşvet. Bu sınıfa giren rüşveti almak haramsa da vermek haram değildir.
4- Sultan katında halledilmesi gereken fakat çıkmaza giren bir işin halledilmesi için verilen rüşvet. Bu sınıfa giren rüşvetin de alınması haram, verilmesi helâldir.[42]

5. Devlet Memurlarının Hediye Kabul Etmelerinin Hükmü

3581... Adiyy b. Amîre el-Kindî'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Ey insanlar, sizden birisi bizim bir işimizin başına getirilir de o işten (hasıl olan) bir iğneyi veya daha küçüğünü bizden gizlerse bu (gizlediği şey onun boynuna geçecek) bir bukağıdır. (Bu kimse) kıyamet gününde Allah'ın huzuruna onunla beraber gelir. (Ravi, sözlerine şöyle devam etmiştir:) Ensar'dan siyah bir adam ayağa kalktı, (şu anda ben) o adamı görüyor gibiyim.
Ey Allah'ın Rasûlü, görevim benden geri al, dedi. (Hz. Peygamber de ona):
"Bu (sözü söylemenin sebebi) nedir?" diye sordu.
Ben seni şöyle şöyle derken işittim; karşılığını verdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):
"Ben bu sözü (yine de) söylüyorum. Bizim bir işte görevlendirdiğimiz kimse (bu görevi esnasında halktan almış olduğu malların) azını da, çoğunu da (bize) getirsin. Bu iş (in)den dolayı (kendisine) verileni alsın. Alınması yasaklanan şeyi de almasın" buyurdu.[43]

Açıklama

Bu hadis-i §erif; memurların, görevleri esnasında halktan aldıkları malları, hangi isim altında alırlarsa alsınlar devlet hazinesine teslim etmeleri gerektiğini, teslim etmedikleri takdirde ahiret gününde bu malın bir bukağı şekline gelerek o memurun boynuna geçeceği ifade edilmektedir. Çünkü memur ya da hâkimin aldığı bu mal rüşvetten başka bir şey değildir.
Bu bakımdan memurun, akrabalarının ve eskiden beri hediyeleştiği kimselerin dışındakilerden hediye alması haramdır. Sıla-i rahim sayıldığı için akrabalarından; eski dostluğun devam etmesi için de eskiden beri hediyeleşe-geldiği kimselerden hediye alması caiz görülmüştür. Bunların dışındaki kimselerden ise asla hediye kabul edemez. Nitekim, "Memurların hediye alması ihanettir."[44] hadisi ile, "Benim gönderdiğim memura ne oluyor ki; bu sizin bu da bana hediye edildi, diyor! Babasının yahutta anasının evinde otursaydı, kendisine hediye edilecek mi edilmeyecek mi baksaydı ya!..."[45] hadis-i şerifi bunu ifade etmektedir.[46]
Bu mevzuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor: "Hâkim, başkalarının hediyelerini almamalı, bir malı kendisine kıymetinden noksana satmalarını veya kendisine borç vermelerini kabul etmemelidir. Bir hâkim ancak kendisinden rütbeten mukaddem olup kendisine hâkimliği veren zâtın hediyesini kabul edeceği gibi, kendi zîrahm-ı mahremin hediyesini de kabul edebilir. Kezalik; kendisinin hâkim olmadan önce dostu olup kendisine hediye vermek mutadı bulunan kimsenin de mutaddan ziyade olmayan hediyesini kabul edebilir. Elverir ki bunların bir davaları bulunmasın."[47]

6. Hüküm Nasıl Verilir?

3582... Ali (r.a.)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) beni Yemen'e hâkim olarak göndermişti. (Kendisine);
Ey Allah'ın Rasûlu, sen beni gönderiyorsun ama ben daha çok küçüğüm ve nasıl hüküm vereceğimi bilmiyorum, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah senin kalbini (doğru hüküm verebilme yoluna) eriştirecek, dilini (doğru hüküm vermede) sabit kılacak. Binaenaleyh (mahkeme olmak üzere) huzuruna iki hasım geldiği zaman, birincisini dinlediğin gibi diğerini de dinleyinceye kadar hüküm verme. Bu (vereceğin) hükmün aydınlığa kavuşması için daha uygundur."
(Hz. AH sözlerine devamla: O günden beri hâlâ bu tavsiyesine göre) "hâkimliğe devam ediyorum." yahutta-: "Bir daha hüküm vermekte tereddüte düşmedim" dedi.[48]

Açıklama

Hattâbi şöyle demiştir:
"Bu hadis-i şerif; hâkimin, hasımlardan birim dinleyip öbürünü dinlemeden hüküm vermesinin caiz olmadığına delalet etmektedir.

Hadis-i şerifte hâkimin mahkemede hazır bulunan iki hasımdan birini dinlemekle yetinerek hüküm vermesinin caiz olmadığ: ifade edildiğine göre, hâkimin, hasımlardan mahkemede bulunmayanı dinlemeden hüküm vermesinin caiz olmayacağı öncelikle ortaya çıkmış olur. Çünkü orada hazır bulunmayan hasmın hükmü etkileyecek kuvvetli bir delilinin bulunması mümkündür.
Şüreyh, Ömer b. Abdülaziz, Ebû Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ hazretleri bu görüştedirler."
Hanefî ulemasından Aynî'nin açıklamasına göre, bu konuda İmam Ahmed ile îmam Mâlik ve İmam Şafîî şöyle demişlerdir: "Hasımlardan birinin şehirde olduğu bilinip de yeri bilinmediği için mahkemeye eelbedilmezse, mahkemeye gelen kişiyi dinlemekle iktifa edip mahkemeye gelmeyen kişinin gıyabında hüküm vermek caizdir. Fakat yeri bilindiği ve kendisi ile irtibat kurulamadığı halde mahkemeye gelmeyen kişi hakkında iki görüş vardır."[49] Bazıları da; "Onun malından maruf veçhile sana ve oğullarına yetecek kadar al" mealindeki hadisi[50] delil getirerek; gaib sanığın istediği zaman mahkemeye müracaat edip elindeki belgeleri ibraz etme hakkı saklı kalmak üzere hâkimin mahkemede hazır bulunanı dinlemekle yetinip hüküm verebileceğini söylemişlerdir.
Ancak, mahkemeye gelmeyen hasım hakkında hüküm verilmemesi bunun suçlular tarafından istismar edilmesine ve kişilerin hukukunun ihlâl edilmesine sebep olacağından, ashabı rey şu beş yerde gaib hakkında hüküm verebileceğini söylemişlerdir:
1- Sanık ölü ise hâkim onu dinleyemeyeceğinden aleyhine hüküm verebilir.
2- Bir adam birisine bir emanet bıraktıktan sonra emaneti alan kimse bulunamasa, kendisi mahkemede bulunmadığı halde hâkim bu emanetin sahibine verilmesine hükmedebilir.
3- Bir kadın kocasından nafaka alabilmek için mahkemeye müracaat etse de kocası mahkemeye ifade vermeye gelmezse, hakim onu dinlemeden kadına nafaka bağlanması için karar verebilir.
4- Sanık çocuk ise ve mahkemeye gelmemiş ise hâkim onu dinlemeden gıyabında hüküm verebilir.
5- Bir kimse şüf'a hakkının kendi haberi olmadan satıldığını iddia eder de, davalı şahıs mahkemeye gelmezse, gıyabında aleyhine hüküm verilebilir.
Bu mevzuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor: "Hanefî fıkıh âlimlerinden bazılarına göre gaib alehine hüküm vermek sahih değildir. Bu mezhebce meşhur olan budur."[51]
Her ne kadar metinde Hz. Ali'nin; “Ben nasıl hüküm verileceğini bilmiyorum" dediği ifade ediliyorsa da aslında Hz. Ali; kitap ve sünneti en iyi şekilde biliyordu. Ancak bu sözüyle, kitap ve sünnetten hüküm çıkarma hususunda yeteri kadar tecrübe sahibi olmadığını ifade etmek istemişti.[52]

7.Hakimin Yanlış Hüküm Vermesi

3583... Ummü Seleme'den, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Ben ancak bir insanım. Siz davalarınıza bakmam için bana müracaat ediyorsunuz. Bir kısmınız (hakkı savunurken) delilini ifade etme hususunda bir kısmınızdan daha güç'" olabilir, ben de ondan dinlediklerime göre hüküm veririm. Binaenaleyh ben (bu şartlar içerisinde) herhangi bir kimse için kardeşinin hakkı olan bir şeyin verilmesine hükmedersem o kimse bu şeyi almasın. Çünkü ben (bu şekilde verdiğim hükümle) ona ateşten bir parça kes(ip ver)mişim (demek)tir.”[53]

Açıklama

Metinde geçen "Çünkü ben (bu şekilde verdiğim hükümle) ona ateşten bir parça kes (ip ver)mişim (demek)tir" cümlesinden murad; eğer zahire göre verdiğim hüküm bâtına ve gerçeğe uymazsa böldüğüm şey ona haramdır, kendisini cehenneme götürür demektir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Peygamber (s.a) bazen zahiri bâtına muhalif hüküm verebilir; halbuki usûl-i fıkıh âlimleri ittifakla, onun ahkâm babında hata üzerine hüküm ikrar etmeyeceğini ve hükümlerinin terk edilemeyeceğini söylemişlerdir.
Buna şöyle cevap verilir: Bu hadisle usûl-i fıkıh kaidesi arasında çelişki yoktur. Çünkü usûl-i fıkıh âlimlerinin muradları; Rasûlullah (s.a)'ın kendi içtihadı ile verdiği hükümlerdir. Hadis-i şerifte bahsedilen hüküm ise icti-hadla değil, yemin ve şahid gibi bir beyyineye istinadan verilen hükümdür. Böyle bir hüküme hata denilmez. Hüküm teklif-i ilâhîye göre verilmiştir; ve sahihtir. (Bu husustaki teklîf-i ilâhî, iki şahidin dinlenmesi gibi şeylerdir. Şahidler yalancı iseler vebal de onlara ait olur. Hükümde bir kusur yoktur.)
Rasûlullah (s.a): "Ben ancak birinsanım"-buyurmakla, insanlık haline tenbihte bulunmuştır. İnsan gaybı ve hâdiselerinin sırlarını Allah Teâlâ bildirmedikçe bilemez. Peygamber (s.a)'e de, sair insanlar gibi zahire göre hüküm vermek caizdir. Hükümlerin sırlarını ancak Allah bilir. O halde zahire göre şahit ve yemin gibi beyyinelerle hüküm verir. Bu hüküm sirr-ı ilâhiye muhalif olabilir; fakat o ancak zahire (yani eldeki delile) göre hüküm vermekle mükelleftir; ta ki bu hususta ümmeti de ona tâbi olsun.
"Herhangi bir kimse için kardeşinin hakkı olan bir şeyin verilmesine hükmedersem..." ifadesindeki (müslüman) kardeşinin tabiri, ihtirazi bir kayd değil, ekseri hallere bakılarak söylenmiştir. Yoksa bu hususta zımmi, muâhid ve mürted gibi kâfirlerin malları da müslümanın malı gibidir.
"Onu (İsterse) üzerine alsın; yahut (dilerse) terketsin" cümlesinden maksad, muhayyerlik değil, tehdittir. Bu cümle, "İsteyen iman etsin, isteyen de küfür" âyet-i kerimesine benzer. Mezkûr âyetten murad tehdittir.[54]

Bazı Hükümler

1. Hüküm zahire göre verilir. Mamafih bu mesele ihtılaflıdır. imam Malık in meşur kavline göre, hakim kendi bilgisine dayanarak hiçbir hüküm veremez. İmam Ahmed ile, İshak'ın, Ebû Ubeyd ve Şa'bî'nin görüşleri de budur.
Ulemadan bir kısmına göre, hâkim mal ve şer'î cezalara (hududa) ait bir davada da kendi bildiği ile amel edebilir. Ebû Sevr ile, bir kavline göre İmam Şafiî'nin mezhepleri de budur.
Bazıları, "Hâkim yalnız hüküm meclisinde işiterek öğrendikleri ile amel eder" demiş, bazıları da hâkimin hüküm meclisinde ve başka yerde işittikleri ile hüküm verebileceğini, yalnız mal davasında bunun caiz olmadığını soy-
lemislerdir. Hanefîlerden Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'in ve bir kavle göre İmam Şafiî'nin mezhebi budur. Bu hususta daha başka kaviller de vardır.
2. Zanla amel caizdir. Bu husus, hâkim hakkında ittifak edilen bir konudur. Tahavî diyor ki: "Bir kısım âlimler; hâkimin mal temliki, mülk izâlesi, nikâh, talâk ve benzeri şeylerde verdiği hüküm nafizdir. Ama bâtında o hüküm şahidlerin şahadetine ve o şahadetle zahire göre verilen hükme muhalifse, hâkimin hükmü temlik, tahrim ve tahlili icab etmez; demişlerdir. İmam Ebû Yusuf da buna kail olanlardandır.
Başkaları bunlara muhalefet etmiş ve; mal temliki hususunda hüküm bâtına göredir; fakat nikâh, talâk gibi hükümler zahiren adil, bâtınen mecruh olan şahitlerin şahadetleri ile verilmişse hem zahiren ve hem de bâtınen nafizdir, demişlerdir. Ebû Hanîfe ile Muhammed'in kavilleri de budur."[55]

3584... Ümmü Seleme (r.anhe)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Kendijerim ait bir miras hususunda ihtilâfa düşen iki kişi Rasûlullah (s.a.)'a geldiler. (Davalarını isbata yarayacak) bir belgeleri yoktu, sadece (kendilerine göre) bir iddiaları vardı. (Bunun üzerine) Peygamber (s.a) (onlara bir önceki hadisin) benzeri sözler söyledi. (Bu) iki adam (Hz. Peygamber'in konuşmasını dinleyince) ağla(maya başla)dılar. Her biri (diğerine): "Benim hakkım senin olsun" dedi. Hz. Peygamber (s.a) de;
"(Şu) davranışı gösterdiğinize göre; malınızı kendi aranızda bölüşme yoluna gidiniz. Bunu yaparken önce (malı) iki eşit parçaya bölünüz, sonra (aranızda) kur'a çekiniz (sonunda birbirinizle) helâllesiniz" buyurdu.[56]

Açıklama

Bu hadis; sulhun belirli bir netice üzerinde yapılabileceğini, kesin bir netice belirtmeyen kapalı veya meçhul sözler üzerinde bir anlaşma yapmanın caiz olmayacağını ifade etmektedir.
İşte bunun içindir ki Hz. Peygamber, miras taksimi için kendisine müracaat eden kişilere; önce herkesin hakkına razı olup sadece kendi hakkını almaya niyet etmesini, bu maksatla malı iki eşit parçaya bölüp bu parçaların hangisinin kime düşeceğini kur'a usulüyle belirlemelerini, bu şekilde herkesin payı kendi eline geçtikten sonra da birbirleriyle helâlleşmelerini emretmiştir.
Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre; Hz. Peygamber'in sözü geçen kimselere mirası aralarında kendi açıkladığı şekilde adaletli bir şekilde bölüşmelerinden sonra birbirleriyle helâlleşmelerini de emretmesi verâ ve takva yö-nündendir. Aslında vârislerin eline geçen malın helâl olması için malın vârisler arasında yukarda açıklandığı şekilde bölüştürülmüş olması yeterlidir. Fakat harama düşme korkusuyla şüpheli şeyleri de terketmek anlamına gelen verâ ve takva [57] yönünden helâlleşme daha ihtiyatlı bir harekettir.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre bu hadis-i şerif Çarlığı kesin olarak bilinmeyen bir hukuk üzerinde, ihtiyat kabilinden anlaşıp sulh yapmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hz. Peygamber'in sözü geçen kimselere mal taksiminden sonra helâlleşmelerini tavsiye etmesi bu manadadır.[58]

3585... Abdullah b. Râfi'den; dedi ki:
Ben Ümmü Seleme'yi, Peygamber (s.a.) den şu (bir önceki) hadisi (rivayet ederken) işittim.
(Abdullah b. Râfi' sözlerine devamla şöyle) dedi: Miras ve kaybolup gitmiş bir takım mallar hususunda (iki şahıs Hz. Peygamber'e müracaat ederek birbirlerinden) davacı oldular. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Ben, hakkında bana (bir vahiy) inmemiş olan hususlarda kendi re'yimle hüküm veririm" buyurdu.[59]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "İki hususta birinin hükmünü, aralarındaki illet benzerliğinden dolayı diğerinde de geçerli kılmak"demek olan kıyasın meşruluğuna delâlet etmektedir. Usûl-i fıkıh âlimleri; bu hadis-i şerife bakarak kıyasın meşruluğuna hükmetmişlerdir.
Bilindiği gibi hâdiseler sınırsız olduğundan, her hâdise hakkında Kitap ve sünnette nass bulunamaz. Fakat Kitap ve sünnette bu hâdiselere asıl teşkil edecek hükümler konmuştur. Kıyas sayesinde toplumlarda olup biten hâdiseleri bu aslî hükümlerden birine bağlamak mümkün olur. Bu hadisin bab başlığı İle ilgisi; hâkimin zahirî delillere göre hüküm verdiği İçin, bazen işin iç yüzüne vâkif olamayarak hatalı hüküm vermekten kurtulamayacağı noktasındadır.[60]

3586... Ömer b. el-Hattâb (r.a) minber üzerinde iken şöyle demiştir:
Ey insanlar, ancak Rasûlullah (s.a)'nı içtihadında kesin isabet yardır. Çünkü Allah ona (doğruyu bizzat kendisi) göstermiştir. Bizden (çıkan) içtihad (lar ise, doğruyu çıkarmak için gücümüz nisbetinde ortaya konmuş fikrî) bir gayret (in semeresinden ibaret)tir.[61]

Açıklama

Metinde geçen, "Çünkü Allah ona (doğruyu bizzat kendisi) göstermiştir" cümlesiyle kastedilen, "Biz sana kitabı gerçek ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin"[62] âyet-i kerimesidir.
Görüldüğü gibi bu âyet-i kerimede Yüce Allah'ın hakikatleri Rasûlüne açık bir şekilde gösterdiği ifade edilmektedir. Binaenaleyh Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerim ve kendisine gelen diğer ilhamlar sayesinde hak ve hakikati eksiksiz olarak öğrendiği için onun görüşleri hatadan uzaktır. Allah'ın hıfz-ü himâyesi altındadır. Onun dışındaki insanların ictihadlarmın isabet derecesi ise kendi güçlen nisbetindedir. Hakkı ortaya çıkarabilmek için olanca güçlerini sarfederler; fakat neticenin isabetli mi yoksa hatalı mı olduğu bilinmez.
Bu hadis munkatı'dir. Çünkü senedinde bulunan tbn Şihâb ez-Zührî'nin Hz. Ömer'le görüşüp konuşmadığı bilinmektedir.
Hadisin bab başlığı ile ilgisi ise, Hz. Peygamber'in dışındaki hâkimlerin verdikleri hükümlerde yanılabilecekleri noktasındadır.[63]

3587... Muaz b. Muaz dedi ki:
(Şu bir önceki hadisi) bana Ebû Osman eş-Şâmî de haber verdi. Ben ondan yani (Ebû Osman eş-Şâmî künyesiyle tanınan) Harîz b. Osman'dan daha faziletli birini gördüğümü sanmıyorum.[64]

Açıklama

Bu sened, Sünen-i Ebû Dâvûd nüshalarının bir kısmında bulunmamaktadır. Hadis sarihleri bu hadisin burada ne maksatla zikredilmiş olduğunu tesbit edemedikleri için hadisin bu babda zikrediliş sebebini anlayamadıklarını söylemekle yetinmişler ve hadis üzerinde daha fazla açıklamaya girmemişlerdir.[65]

8.Davacı İle Davalı Mahkemede Hakimin Önünde Otururlar

3588... Abdullah b. ez-Zübeyr'den, (şöyle) dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a.), davacı ile davalının hâkimin önünde oturmalarını emretti.[66]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu babın başlığında bulunan"keyfe =nasıl" kelimesi fazladandır.Çünkü bu babda bulunan hadislerle davacı ile davalının hâkim huzurunda nasıl oturacağına dair bir ifade yoktur. Bu sebeple biz bab başlığını tercüme ederken söz konusu kelimeye yer vermedik.
Bu hadis-i şerif,.mahkemede davacı ile davalının hâkimin önünde oturmalarının meşruluğuna ve hâkimin mahkeme süresince ikisine de eşit davranması gerektiğine delâlet etmektedir. Bu hususta Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor.
Hakim,hasımların arasında adi ile müsavata riayetle muameleye memurdur. Binaenaleyh, iki taraftan biri her ne kadar, eşraftan, diğeri ise ahad-ı nâsdan olsa veya biri müslim diğeri gayri müslim bulunsa hâkimin, mahkeme zamanında bunları oturtmak ve kendilerine bakmak ve söz söylemek gibi muhakemeye müteallik bütün hususatta adaletle, müsavata riayet etmesi lâzımdır. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Sizden biri kaza ile mübtela olunca hasımlarını oturtmakta, nazarda, işarette müsavi tutsun; sesini iki hasımdan yalnız birine karşı yükseltmesin..." buyurulmuştur.
tslâm hukukunda, siyâsetinde müsavata riayet bir vecibedir. Hiçbir kimsenin mevkii, hakkında icab eden cezanın sükutuna sebep olamaz ve herkes hâkim huzurunda aynı vaziyette bulunur, müsavat ihlâl edilemez. Nitekim bir'hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Sizden evelki kavimleri helak eden hal şudur: Onların arasında mevki sahiplerinden biri bir hırsızlık yapınca bırakırlardı, zayıf mevkisiz biri yaptı mı hakkında hırsızlık cezası tatbik ederlerdi,"
Demek ki, böyle müsavatı ihlâl eden bir muamele, bir milletin helakine, inkırazına başlıca bir sebeptir.
Meşhurdur ki, İmam Ali (k.v) hilâfeti zamanında kendi tarafından tayin edilmiş olan Kadı Şüreyh huzurunda bir zırh meselesinden dolayı bir ya-hudi ile murafaada bulunmuştu. Her ikisi de mahkemede aynı vaziyette bulunuyordu. Hâdiseye bir zat ile beraber Hz. Ali'nin muhterem oğlu da muttali idi. Fakat bir şahit kâfi ve babası lehine oğlun şahadeti muteber olmadığından, Kadı bunların şahadetini kabul etmemiş, nihayet yahudinin lehine karar vermişti.
Kadı Şüreyh, mahkeme esnasında İmam Ali'ye hitaben: "Ey Ebû Hasan" diye hitab etmişti. Böyle künye ile hitap ise hasma karşı İmam Ali hakkında bir tazim ve ihtiram ifadesi taşıyor olduğundan İmam Ali Hazretleri, bundan hoşlanmamış; kendisine de yalnız adıyla hitap etmesini istemişti.
İşte bir emîrül mü'mininde tecelli eden bu adalet ve müsavat, bu hakka inkiyad hasreti, hasmının hakikati itiraf etmesine ve şeref-i İslama nailiyetine vesile olmuştur."[67]
Bu hadisin senedinde Mus'ab b. Sabit vardır. Bu ravinin rivayetlerine güvenilemez.[68]

9. Hakimin Öfkeli İken Hüküm Vermesi

3589... Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin, babası (Ebû Bekre)'den naklettiğine göre;
Ebû Bekre, (Sicistan'da hâkimlik görevinde bulunan Ubeydullah isimli) oğluna bir mektup yazarak, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

"Hâkim öfkeli iken iki kişi arasında hüküm veremez."[69]

Açıklama

Bilindiği gibi öfke aklı giderir, insanın tabii halini i'tidal çizgisinden çıkarır, dolayısıyla olculu ve dengeli hareket etmesine engel olur. Hattâbî'nin açıklamasına göre; şiddetli açlık, korku, hastalık ve acı da öfke gibi olduğundan bu halet-i nahiyeden biri veya birkaçı içersinde bulunan hâkimlerin bu halde iken hüküm vermeleri yasaklanmıştır. Selâmet Yollan isimli eserde şöyle denilmektedir:
"Bu hadisteki nehyi cumhur-u ulema kerahete hamletmişlerdir. Hatta Nevevî, Müslim Şerhi'nde, "Hâkimin öfkeli iken hüküm vermesinin keraheti" ismiyle bir bab tahsis etmiştir. Buharî ise aynı baba; "Öfkeli iken kadı hüküm yahud müftü fetva verebilir mi?" adını vermiştir. Ulemanın buradaki nehyi kerahete hamletmelerinin sebebi nehyin illetidir. İllet öfkedir. Fakat öfkenin, hükmü menetmekle bir münasebeti yoktur. Ancak hükmün husulüne bir zan teşkil eder. Zira fikri alt üst eder, düşünülmesi icab eden şeylerden kalbi alıkoyan Böyle bir hal ise hata ile neticelenebilir. Şu kadar var ki her öfke ve her insan bir değildir. Eğer öfke hakla bâtılın arasını ayırama-yacak dereceye varırsa o halde hüküm vermek şüphesiz haramdır. O dereceye varmamışsa mekruhtur. Hadisin zahirine bakılırsa, öfke dereceleri ile sebepleri arasında bir fark yoktur. Lâkin İmamü'l-Harameyn ile Bagavî, bu öfkeyi Allah için olmayan öfkeye tahsis etmişler ve: "Çünkü Allah için olan gadap zulme manidir; fakat nefis için olan mani değildir." demişlerdir..Ha-nefîlerin mezhebi de budur. Fakat bu tevcihi birçok hadis uleması kabul etmemişler; onu hadisin zahirine muhalif görmüşlerdir. Bunlar; "Vakıa Peygamber (s.a) Zübeyr kıssasında öfkeli iken hüküm vermişse de, onun ismeti gazabının kendisini hakdan alıkoymasına manidir" diyorlar.
Fazla açlık ve susuzluk da gazab hükmündedir. Bu babda Dârekutnî ile Beyhakî, Ebû Saîd el-Hudrî'den şu hadisi tahric etmişlerdir:
"Peygamber (s.a): Hâkim ancak tok ve suya kanmış iken hüküm verebilir, buyurdu." Yalnız hadisin isnadında zayıf bir ravi vardır.
Kalbin huzurunu kaçıran uyku, keder ve hastalık gibi şeyler de gazap hükmündedirler."[70]
Fazla sevinç, uykusuzluk, şiddetli sıcak ve soğuk, mide dolgunluğu, ziyade yorgunluk da sıhhatli düşünmeye engel olacağından öfke hükmündedirler.[71]

10. Hâkimin Müslümanların İdare Ve Himayesi Altında Yaşaman Gayri Müslimlerin Davasına Bakması

3590... İbn Abbas'tan, şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister onlara yüz çevir"[72] (âyeti kerimesi) neshedilmiştir. (Çünkü Yüce Allah daha sonra indirdiği başka bir âyet-i kerimesinde): "Ve aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet" buyurmuştur.[73]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte; Yüce Allah, İslâmın ilk yıllarında, "Sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir"[74] âyet-i kerimesiyle Hz. Peygamber'i mahkeme olmak üzere kendisine müracaat eden gayrimüslimlerin davalarına bakıp bakmamakta muhayyer bırakmışken, daha sonra indirdiği Mâide sûresinin 49. âyetiyle onların arasında meydana gelen anlaşmazlıklarda da bizim kitabımıza göre hüküm vermesini emrettiği ifade edilmektedir.
Atâ, Nehaî, Şa'bî, Katâde, İbn Cerîr, Esamm, Ebû Müslim ve Ebû Sevr'e göre ise, Mâide sûresinin 40. âyetinde ifade buyurulan muhayyerlik bakidir, yürürlükten kaldırılmış değildir ve tüm müslüman hâkimler için geçerlidir. Binaenaleyh, gayrimüslimler davalarının halli için müslüman mahkemelerine müracaat ederlerse, hâkimler onların davasına bakıp bakmamakta muhayyerdirler.
İbn Abbas (r.a) ile Mücâhid, İkrime, Hasan-ı Basrî, Atâ el-Horasanî, Ömer b. Abdülaziz ve Zührî'ye göre ise, bu muhayyerlik hükmü Mâide sûresinin 49. âyet-i kerimesiyle neshedilmiştir. Bu yüzden müracaat ettikleri zaman gayrimüslimleri kendi hâkimlerine göndermek caiz değildir. Hanefî uleması da bu görüştedir.
İmam Şafiî ise "müslümanların himayesinde yaşayan zımmîler müracaat ettikleri zaman onların davasına bakmak müslüman hâkim üzerine vaciptir. Fakat hâkim müslümanlarla belli bir süre için barış antlaşması yapan antlaşmahların davasına bakıp bakmamakla muhayyerdir" demiştir.
Muhayyerlik hükmünün, taraflardan birisinin müracaatı haline; vücûb hükmünün de taraflardan her ikisinin de müracaatı haline ait olduğu kabul edilirse bu görüşlerin arası te'lif edilmiş olur.[75]
Taraflardan birisinin müslüman olması halinde İse mahkemeye getirilen, davaya bakılmasının'vacip olduğunda mezhep imamları ittifak etmişlerdir.[76]

3591... İbn Abbas'tan rivayet olunmuştur; dedi ki: "Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver ister onlardan yüz çevir"[77] âyet(i ile) bunun devamı (olan), "Ve eğer hüküm verirsen aralarında adaletle hüküm ver. Çünkü Allah adalet yapanı sever." âyet(i) indiği sırada Nadîr oğullan Kureyzâ oğullarından (birini) öldürdüklerinde (onlara) diyetin yarısını öderlerdi. (Fakat) Kureyza oğullan Nadîr oğullarından (birini) öldürdüler mi (onlara) tam diyet öderlerdi. (Bu âyetlerin inmesi üzerine) Rasûîullah (s.a), onların arasında adaletle hüküm verme esasını getirdi.[78]

Açıklama

Metinde iniş sebsbi açıklanan âyet-i kerime hakkında tefsir
"Ebû Cafer İbn Cerîr Taberî der ki: Bize Hennâd ve Ebû Küreyb... Abdullah İbn Abbas'tan naklettiler ki; Mâide süresindek bu âyetler, Benî Nadîr ile Beni Kurayzâ arasında vâki olan bir diyet harbi üzerine nazil olmuştur. Şöyle ki, Benî Nadîr'in ölüleri; değerli sayılır ve onlar için tam diyet ödenirdi. Benî Kurayzâ'nın ölüsü için ise yarım diyet ödenirdi. Bu hususta Hz. Peygamber'in hükmüne başvurdular. Allah Teâlâ da onlar hakkında bu âyet-i kerimeyi inzal buyurdu. Rasûîullah (s.a) bu konuda onları gerçeğe sevk ederek diyetlerinin eksik olduğunu bildirdi. Bunların hangisinin doğru olduğunu en iyi Allah bilir.
Bu rivayeti İmam Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî, İs-hak'ın hadislerinden naklederler. Sonra İbn Cerîr Taberî der ki: Bize Ebû Küreyb... Abdullah İbn Abbas'tan nakletti ki: Bunlar, Kurayzâ ve Nâdir oğullarıydı. Nadîr oğulları daha üstün olduklarından, Kurayzâ oğullarından bir kişi Nadîr oğullarından bjrini-ûldür-ecelt olunsa,, buna-mukabil o da ölürdü. Nadir oğullarından birisi, Kurayzâ oğullarından birisini öldürecek olursa, diyet olarak yüz vesk hurma verirdi. Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde, Nadîr oğullarından bir kişi, Kurayzâ oğullarından birini öldürdü. Onlar da; bizim hakkımızı verin, dediler. Karşı taraf: Aramızda Allah'ın Rasûlünü hakem yapalım, dediler. Bunun üzerine, "Şayet hükmedersen aralarında adaletle hükmet..." âyeti nazil oldu."[79]
Üzerinde durduğumuz bu hadis; müslüman hâkimlerin, gayri müslim azınlıkların davasına da bakabileceğine delâlet etmektedir. Bu meselenin hükmünü bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[80]

11. Hâkimin Hüküm Verirken İctihadda Bulunması

3592... Hıms halkından ve Muaz b. Cebel (r.a)'in arkadaşlarından (olan) bir takım insanlardan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) Muaz'ı Yemen'e göndermek istediği zaman ona şöyle sormuştur:
"Bir dava ile karşılaşırsan nasıl hüküm vereceksin?"
Muaz da şöyle cevap vermiştir:
Allahın Kitabıyla hüküm vereceğim. "Allah'ın kitabında (bir hüküm) bulamazsan?
Rasûlullah (s.a)'ın sünnetiyle.
"Ya Rasûlullah'ın sünnetinde ve Allah'ın Kitabında da (bir hüküm) bulamazsan?"
Kendi görüşümle ictihad ederim, (hüküm vermekten) geri dönmem.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (Muaz'ın) göğsüne vurarak: "Allah Rasûlünün elçisini Allah Rasûlü'nün arzusuna (muvafık hareket etmeye) muvaffak kılan Allah'a hamdolsun" demiştir.[81]

Açıklama

İctihad, lügatta, "gayret göstermek, çalışmak, olanca güci sarfetmek" demektir. Bir fıkıh ıstılahı olarak,"hakkında kesin hüküm bulunmayan bir dinî meselede hüküm ortaya koyabilmek için olanca gücün sarfedilmesi" şeklinde tarif edilmiştir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; metinde geçen, "kendi içtihadımla hüküm veririm" cümlesi, "kıyas yoluyla Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün sünnetinin ruhuna uygun olarak hüküm vermeye çalışırım" manasında kullanılmıştır. Kitap ve sünnete müracaat etmeden, sırf akıl ve mantık ölçülerine göre hüküm veririm anlamında kullanılmamıştır.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif, Kitap ve sünnette açık bir hüküm bulunmadığı zaman kıyasa başvurmanın meşruluğuna ve gereken yerde kıyasla hüküm vermenin gerekliliğine delâlet etmektedir.
Yine bu hadis-i şerif, hâkimin, hüküm vermek istediği konuda kendisinden daha bilgin ve daha fakih de olsa başka bir hâkimin görüşünü taklit edemeyeceğine delâlet etmektedir. Bu duruma göre hâkim, kendisinden daha âlim olan bir hâkimin hükmünü daha önce duymuş veya öğrenmiş de olsa, yine kendi içtihadına göre hüküm verir. Eğer vermiş olduğu hüküm diğer hâkimin hükmüne uygun düşerse uygular, uygun değilse uygulamaz.
Metinde geçen, "hüküm vermekten geri dönmem" sözü de; "ben ictihad etmekten kaçınmam, üzerime düşen ictihad görevini eksiksiz olarak yerine getirmeye çalışırım" manasında kullanmıştır.
e!-Cevzekânî; el-Mevzuât isimli eserinde, konumuzu teşkil eden bu hadisin mevzu olduğunu ve ravilerinden Haris b. Amr'ın kimliğinin meçhul olduğu gibi, "Muaz'ın arkadaşları" sözüyle de kimlerin kastedildiğinin belli olmadığını söylemiştir.
Tirmizî de bu hadis hakkında şöyle diyor: "Biz bu hadisi yalnız bu şekilde bilmekteyiz. Onun senedi bizce muttasıl değildir."
Ayrıca Hafız Cemaleddin el-Mizzî ile Buharî de bu hadisin senedini tenkid etmişlerse de Zehebî, Mîzanu'l-İ'tidâl'inde; "Bu hadisin Hz. Ömer ile Abdullah b. Mes'ud, Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas'a ulaşan mevkuf şahidleri bulunduğunu, Beyhâkî'nin de bu mevkuf hadisleri Sünen-i Kübrâ'smda tahric ettiğini" ifade etmiştir.[82]

3593... Muaz b. CebePden, diğer bir rivayete göre de; Hz. Peygamber onu Yemen'e göndereceği zaman... (aralarında geçen konuşmayı anlatırken) bir önceki hadisin manasını zikretmiştir.[83]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[84]

12.Sulh

3594... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûllah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Müslümanlar arasında sulh caizdir."
Ahmed (b. Abdulvahid ed-Dımışkî bu hadise) ilâve (olarak şu cümleyi de rivayet) etmiştir: "Ancak bir haramı helâl kılan ya da bir helâli haram kılan sulh müstesnadır." Süleyman b. Dâvûd da (bu hadise) ilâve (olarak şu cümleyi rivayet) etmiştir: "Rasûlullah (s.a); Müslümanlar şartları üzerindedirler buyurdu."[85]

Açıklama

Sulh: Savaşın ve anlaşmazlığın zıddıdır. Bir fıkıh terimi olarak, "iki tarafın nzasıyla ihtilâfı ortadan kaldıran bir akid" anlamına gelir.
Fıkıh âlimleri sulhu beş kısma ayırmışlardır:
1- Müslümanın kâfirle yaptığı sulh.
2- Kan koca arasında yapılan sulh.
3- Âdil taife ile bağîlerin yaptığı sulh.
4- Birbirlerinden davacı olan iki müslümanın aralarında yaptıkları sulh.
5- Müslümanların kâfirlerle haraç almak şartıyla yaptıkları sulh.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu olan sulh, iki müslümanın arasında bir mal ya da bir hak üzerindeki anlaşmazlıktan doğan husumeti gidermek için yapılan sulhtur.
Hattâbî şöyle der: "Sulh, bir nevi mal ya da menfaat alışverişi cümlesinden olduğu için; iftira davası, bir kimsenin bir kadının kendi eşi olduğunu iddia etmesi gibi davalarda sulh caiz olmadığı gibi, nerede olduğu bilinmeyen bir mal karşılığında bir borcun bağışlanması gibi meçhul va'dler üzerinde yapılan sulhler de geçerli değildir. Çünkü böyle bir sulh her iki tarafın da veresiye bir alışveriş akdi yapmaları kabilindendir."
Hattâbî bu açıklamayla, aslında mâli bir mübadele olan sulhta mâli mübadelelerde riayet edilmesi gereken esasların tümüne riayet edilmesi gerektiğini ifade etmek istemektedir.
Merhum Ömer Nasuhi Bilmen'in ifade ettiği gibi; "Aleyhine dava açılan kimsenin aleyhindeki iddiayı kabul edip etmemesi itibariyle sulhler üç kısımdır:
1- Davalının aleyhindeki iddiayı kabul ettiği halde yapılan sulhler.
2- Davalının aleyhindeki iddiayı inkâr ve reddettiği halde yapılan sulhler.
3- Davalının aleyhindeki iddiayı kabul veya reddetiğini bildirmeyip iddiayı sükutla karşıladığı halde yapılan sulhler."[86]
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik ve Ahmed b. HanbePe göre; bu üç çeşit sulhten üçü de caizdir.
Fakat İmam Şafîî ile İbn Hazme'e göre, bunlardan sadece, davalının aleyhindeki iddiaların doğruluğunu itiraf etmesi halinde yapılan sulhler sahihtir; geriye kalan iki nevi sulh ise bâtıldır.[87]
Davalının iddia ettiği hak bir miktar para ise ve yapılan sulh davalının bir miktar para ödemesiyle gerçekleşmişse, yapılan muamele bir para bozdurma muamelesinden yani "sarf'dan ibarettir. Dolayısıyle bu sulhte sarf muamelesinin esaslarına dikkat edilmesi gerekir.
Davalının itiraf ettiği hak bir ticaret malı, yapılan sulh de davalının bir-miktar para ödemesiyle gerçekleşmişse, yahutta aksi ise; yapılan muamele bir alışveriş muamelesidir. Binaenaleyh alışveriş muamelesinin bütün inceliklerine riayet edilmesi gerekir.
Eğer davalının itiraf ettiği hak bir para ya da bir ticaret malı olur da, davalının bir menfaat ödemesi karşılığında sulh yapılırsa o zaman bu sulh bir icâre muamelesi hükmünü taşır ve icâre muamelesinin esaslarına riayet edilir.[88]
Davalının, aleyhindeki iddiayı inkâr ya da sükutla karşılaması ve davalının bir mal ya da menfaat vermeyi kabullenmesi halinde yapılan sulh ise; davacı için hakkının karşılığını alması anlamına geldiği gibi davalı için de, mahkemede kendisine teklif edilecek olan yeminden kurtulmak için vereceği bir fidye anlamına gelir. Bu durumda davalının ödediği kıymet bir mal olursa sulh bir alışveriş muamelesi hükmüne girer ve üzerinde alışveriş hükümleri cereyan eder. Fakat ödenen bu kıymet bir mal değil de bir menfaat olursa o zaman sulh icâre hükmüne girer ve icâre hükümlerine tâbi olur.[89]
Ayrıca sulhun sahih olabilmesi için; tarafların teberruda bulunması caiz olan kimselerden olmaları, taraflardan birinin vermesini kararlaştırdıkları malın kıymeti haiz bir mal ya da bir menfaat olması, ihtilâf konusu olan hakta hakkullahtan bir hakkın bulunmaması gerekir.[90]
"Müslümanlar şartları üzerindedirler" cümlesinden maksat, "sözlerinde dururlar" demektir. Burada "sözünde durma" kelimesini müteaddî edatlarından olan "alâ" edatının müteaddî yapmasında, müslümanları İslâm vasfı ile tavsif etmek ve onların mertebelerinin yüksekliğine işaret etmek gibi manalar vardır.
Şartı bozmayarak ona riayetkar kalmanın lüzumu da hadisin işaret ettiği ahkâmdandır.
Metinde geçen "Ancak, bir helâli haram veya haramı helâl kılan şart müstesna" cümlesindeki helâli haram kılan şart, bir cariyeyi satarken müşterinin onunla cima etmemesine şart koşmak; haramı helâl kılan ise, cimai haram olan cariye ile cima etmeyi şart koşmak gibi şeydir.[91]
Her ne kadar hadisin senedi tenkid edilmişse de, Bezi sahibinin açıklamasına göre Hafız İbn Hacer, bu hadisin diğer hadislerle takviye edildiği için zayıflıktan kurtulup hasen seviyesine yükseldiğini söylemiştir.[92]

3595... Kâ'b b. Mâlik'in haber verdiğine göre;
Kendisi, Rasûlullah (s.a) zamanında, İbn Ebî Hadred'de olan alacağını, (ondan) mescidde sert bir şekilde istemiş, ikisinin sesleri de evinde bulunan Rasûlullah (s.a) işitecek kadar yükselmiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) onlar(ın yanın)a çıkmak isteyip odasının (önünde gerili bulunan) perdesini açarak Kâ'b b. Mâlik'e; "Ey Kâ'b!" diye seslenmiş. (O da), "Buyur ya

Rasûlallah" diye cevap verince, ona "alacağının yarısını düş" diye eliyle işaret etmiş. Kâ'b da:
"Ey Allah'ın Rasûlu, (bu tavsiyeyi derhal) yerine getiriyorum" diye cevap vermiş.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (borçluya dönerek):
"Kalk, (kalan) borcunu (derhal) öde" buyurmuştur.[93]

Açıklama

Neylü'I-Evtâr müellifi Şevkânî'nin de ifade ettiği gibi, alacaklı Kâ'b b. Mâlik ile borçlu İbn Ebî Hadred arasındaki münakaşa konusu, borcun miktarı olabileceği gibi borcun ödeme süresi de olabilir. Münakaşa konusunun, borcun miktarı üzerinde olduğu kabul edilirse Hz. Peygamber, Kâ'b'a, "yarısını düş" derken "borcunun yarısından vazgeç" demek istemiştir.
Bu durumda hadis, davalının, aleyhindeki iddiayı reddetmesi halinde de taraflar arasında sulh yapılabileceğine delâlet etmektedir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ahmed, İmam Mâlik ve alimlerin çoğunluğu bu görüştedirler.
Eğer ihtilâf konusunun ödeme süresinin sona erip ermediği meselesi olduğu kabul edilirse; o zaman bu hadiste, davalının aleyhindeki iddianın doğruluğunu kabul etmemesi halinde yapılan sulhun caiz olacağına dair bir delil yoktur. Sulh konusundaki görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.
Metinde geçen "yarısını düş" sözü bir tavsiye niteliğinde olmakla beraber; "borcunu öde" sözü vücûb ifade eden bir emirdir.[94]

Bazı Hükümler

1. Alacaklının borcunu mescidde istemesi caizdir.
2. Kadı, hasımlar arasında sulh teklifinde bulunabilir.
3. Davacı borcunun bir kısmını bağışlayınca borçlunun borcunu derhal ödemesi vacip olur.[95]

13. Şahitlik

3596... Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Size şahitlerin en hayırlısını haber vereyim mi? (Kendisinden şahitlik etmesi) istenmeden önce şahitlik (görev)ini (yerine) getiren -ya da gördüğünü haber veren- kimsedir."
(Ravi) Abdullah b. Ebî Bekir, (babasının bu son iki cümleden) hangisini rivayet ettiğinde şüphe etmiştir.
Ehû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen "şahitlik etmesi kendisinden istenmeden önce şahitlik görevini yerine getiren kimse" sözünü) Mâlik, "(Taraflardan) lehine yarayacak kimsenin bilme(yip de kendisinin bil) diği bir delili (kendiliğinden) haber vermesidir" diye açıkladı. el-Hemedâni (bu cümleyi), "Bu delili sultana iletir" diye açıkladı. İbn Şerh ise, "Bu delili hâkimlere getirir" diye açıkladı.
Hamedânî'nin hadisinde "ahbere" (haber verdi) sözü vardır. İbn Şerh de, (Abdurrahman b. Ebî Ömer'den) "İbn Ebî Ömer" diye bahsetmiş, (fakat Adurrahman kelimesini) zikretmemiştir.[96]

Açıklama

İmam Nevevî bu hadisi açıklarken âlimlerden birkaç görüş nakletmiştir:
1- İmam Mâlik ile Şâfiîlere göre bundan maksat; hak sahibinin haberi yokken onun hakkına şahit olan bir kimsenin, "ben senin hakkına şahidim" demesidir. Bunu yapması lâzımdır, çünkü şehadet onun elinde hak sahibine ait bir emanettir.
2- Bu hadisten murad; şehadet-i hisbe (yani Allah rızası için yapılan şehadet) dir. Bu şahitlik insanlara mahsus olmayan haklarda yapılır. Vakıf, umumi vasiyet, hudûd-i şer'iyye, köle azadı ve boşanma gibi şeylerde hisbe şahitliği kabul edilir. Bu nev'i bir hakka şahit olan kimsenin, hâkime müracaat ederek şahitliğini bildirmesi icab eder.
3- Hadis-i şerif, şahitlik istenildikten sonra onu eda hususunda mecazî olarak mübalağaya hamledilir. Yani, "En hayırlı şahit, kendinden bu iş istenir istenmez hemen eda edendir" manasınadır. Nitekim; "Cömert adam istemeden verir" derler ki, bundan maksat, o adamdan bir şey istenir istenmez hemen vermesidir.
Gerçi bir hadiste, "Şahit gösterilmedikleri halde şahitlik ederler."[97]
buyurularak, çağrılmadan şahitlik yapanlar kötülenmiştir. Fakat bu hadis bab'ımız hadisine aykırı değildir. Çünkü bu rivayet; çağrılmadan mahkemede şahitlik yapanlar hakkındadır. Bir ihtimale göre de şahadete ehil olmayan kimsenin şahitliğe kalkışmasıdır.[98]

14. Bir Kimsenin Aslını Esasını Bilmediği Bir Davada Taraflardan Birine Yardımcı Olmaya Çalışması

3597... Abdullah b. Ömer (r.anhüma)'den, Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
"Aracılığı Allah'ın cezalarından bir cezanın yerine getirilmesine engel olan kimse Allah'a savaş açmış olur. Bile bile haksız bir davayı savunan kimse bu davadan dönünceye kadar, Allah'ın gazabına uğramaya devam eder. Bir müslüman hakkında onda olmayan şeyleri söyleyen kimseyi de Allah, söylediği (bu) sözden dönünceye kadar, cehennem ehlinin vücudundan akan irinle toprak karışımı olan bir bataklıkta tutar."[99]

Açıklama

Redf: Toprak demektîr.
Habâl: Cehennem ehlinin vücudundan akan irin ve cerahat demektir.
İki kelime birbirine izafe edilmekle irin ve toprak karışımı bir çamur ve bataklık anlamı ortaya çıkmaktadır ki, Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre hadis-i şerifte kastedilen mana budur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte üç esas üzerinde durulmaktadır:
1- Allah'ın yasaklarından birini işleyerek Allah'ın bu yasak için takdir ettiği cezaya çarptırılmayı hak eden bir kimsenin bu cezayı almaması için yetkili mercilere müracaat eden ve o kimseyi hak ettiği cezayı almaktan kur-îaran kimse, Allah'ın emrinin aksine hareket etmiş olacağı için Allah'a savaş açmış olur.
2- Bir davanın asılsız ve yalan olduğunu bile bile savunan bir kimse bu dava peşinde koştuğu ve ondan dönmediği sürece Allah'ın gazabına maruzdur. Bile bile haksız davaları sanunanlar için bu hadis-i şerifte çok büyük bir tehdit vardır.
3- Bir müslümanı kendisinde bulunmayan vasıflarla kötülemek büyük bir vebaldir. Allah bu gibiler için, cehennemde büyük bir azap hazırlamıştır. Bu gibi kimselerin cehennemdeki yeri cehennem ehlinin vücudundan akan kan, cerahat ve irinin toprakla karışmasından meydana gelen bir bataklıktır.
İnsanın bir müslüman hakkında sarfettiği bu gibi asılsız sözler sebebiyle yüklenmiş olduğu bu vebalden kurtulabilmesi için, hakkında bu kötü sözleri sarfettiği kimse ile helâlleşmesi ve bu hareketinden vazgeçmesi gerekir. Metinde geçen "...söylediği (bu) sözden dönünceye kadar..." sözünden kastedilen mana da budur. Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu konuda şöyle diyor: Bazılarına göre ise bu sözle kastedilen mana, "Bu kimse cehennemde kendisi için hazırlanan bataklıkta bu günahının cezasını çekecek kadar kalmadıkça oradan kurtulamaz" demektir. el-Eşref bu görüştedir.
Kadı lyâz'a göre, burada bu sözle, "Bu kimsenin, aleyhinde konuştuğu kimseden dünyada af dileyip onunla helalleşmedikçe yaptığı bu işin vebalinden kurtulamayacağı" ifade edilmek İstenmektedir.
İnsan, mahkemede derdini anlatmak ya da şahitlik yapmak gibi meşru bir sebep olmadıkça, bir müslümanda gerçekten mevcut olan kötü vasıfları bile anlatmaktan kaçınmalıdır. Çünkü böylesi konuşmalar da gıybetten sayılır. Bilindiği gibi eğer söylenenler o müslümanda yoksa o zaman bu sözler hem gıybet hem de iftira olur. Bütün bu sözler mahkemede haklıyı haksız, haksızı da haklı çıkarmak için söylenmişse daha da büyük bir önem kazanır, vebali daha da ağırlaşır.[100]

3598... İbn Ömer de Hz. Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin) manasını (rivayet etmiştir. İbn Ömer'in bu rivayetinde Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir davada zulme yardımcı olursa, kuşkusuz Aziz ve Celîl olan Allah'ın gazabına uğrar."[101]

Açıklama

Mana ve hüküm bakımından bir önceki hadise benzeyen bu hadisin senedinde Matar b. Tahmân el-Varrâk ile Müssennâ b. Yezid vardır.
Münzirî'nin açıklamasına göre Matar; pek çok hadisçi tarafından tenkid edilmiştir. Müsennâ'nın da kimliği meçhuldür.[102]

15. Yalan Şahitliği

3599... Hureym b. Fâtik'den; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), (bir gün) sabah namazını kıldı, (namazı) bitince ayağa kalkarak üç defa: "- Yalan şahitliği Allah'a şirk koşmaya denk tutulmuştur." buyurdu.Sonra, "Artık -siz Allah'ı birleyen ve O'na şirk koşmayan kimseler olarak -o pis putlardan ve yalan sözden kaçının"[103] âyetini okudu.[104]

Açıklama

APlKî ama Hadis-i şerifte, yalancı şahitlik yapmanın günah bakımından Allah'a şirk koşmaya denk olduğu ifade edilmektedir.
Aslında Allah'a şirk koşmanın, Allah hakkında yalancı şahitlik yapmak ve iftira etmek olduğu düşünülürse, bu iki çirkin işin temelinde yalan ve iftira bulunduğu ve aralarında çok büyük bir yakınlık olduğu ve dolayısıyle yalan şahitliğinin korkunçluğu kolayca anlaşılır.
Tıybî, Allah'a şirk koşmanın, aslında bir yalan şahitliği olduğunu açıklarken, "Aslında müşrik Allah'a şirk koşmakla, putların ibadete lâyık olduklarını iddia etmektedir ki bu yalan şahitliğinden başka bir şey değildir." diyor.
Rasûl-i Zîşan Efendimizin, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bu hususu açıklarken yukarıda mealini sunduğumuz Hac sûresinin 30. âyetini okuması da Tıybî'nin bu görüşünü te'yid etmektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz, sözü geçen âyeti okumakla âyetin bu manaya geldiğini ifade etmek istemiştir.
Bu konuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diiyor: "Binaenaleyh yalan yere şahitlik eden bir insan, bunun manevî mesuliyetini düşünerek hakikati itiraf etmeli, tâib ve müstağfir olmalıdır. Nasdan utanmak bu rücûa mani olmamalıdır. Allah Teâlâ hazretlerinden haya etmek, mahlukattan hicab etmekten evlâdır. Yalan yere şahadetin tevbesi ise ancak hâkimin huzurunda rücû ile kabildir."[105]

16. Şahitliği Kabul Edilmeyen Kimseler

3600... Amr b. Şuayb'in dedesinden şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah, (emanete) hiyanet eden erkek ve kadın ile kardeşine kin besleyen kimsenin şahitliğini kabul etmedi (ği gibi, geçimini temin etmekte) bir ev halkına bağımlı olan kimsenin şahitliğini de reddetti. (Fakat bu kimsenin, bağımlı olduğu aile halkından) başkasının lehine yaptığı şahitliği geçerli saydı.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen) "el-gimru" ya da "hinne" kelimesi -"eş-şahnâü" kelimesiyle eş anlamlıdır. el-Kâni' kelimesi de (bir kimsenin kendi işinde ücretle çalıştırdığı) "e!-ectrü'l-hass" gibi, (kişinin kendi işine ve emrine bağlı) ücretli kimse demektir.[106]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in şu üç kişinin şahitliklerini kabul etmediği ifade buyurulmaktadır:
1) Hainler,
2) Din kardeşine kin besleyenler,
3) Özel kişilerin emrinde ücretle çalışan kimseler.
1- Hainlerden maksat, sadece insanlara ait emanetlere hiyanet eden kimseler değildir.
"Ey iman edenler, Allah'a ve Rasûlüne hainlik etmeyin; bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz."[107] âyet-i kerimesinde Allah'a ve Rasûlüne ait emanetlere riayet etmeyen kimseler de hainlikle vasiflandınldığı-na göre, hadisimizde geçen hainlik kelimesinin kapsamına insanlara ait emanetlere riayet etmeyen kimseler girdiği gibi Allah ve Rasûlüne ait emanetlere riayet etmeyen kimselerin de girmesi gerekir.
2- Din kardeşine kin besleyenler. İbn Rüşd'ün açıklamasına göre, "Kişinin düşmanı aleyhine yaptığı şahitliğin, caiz olup olmaması ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, bu şahitlik geçersizdir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise geçerlidir."[108]
Hanefî fıkıh kitaplarından el-Gunye isimli eserde şöyle deniyor: "Dünyevî bir sebepten dolayı düşman olan kimsenin şahitliğine gelince; bu şahitlik, düşmanlığı onu fıska götürdüğü, kendisine bir menfaat sağladığı, ya da kendisini bir zarardan koruduğu kesin olarak bilinmedikçe kabul edilir. Aksi taktirde kabul edilmez. Çünkü sahibini fıska iter, fısk ise sahibinden adaleti bir başka ifadeyle şahitliklik ehliyetini kaldırır. Ancak bu düşmanlık dinî sebepler yüzünden ise şahitliği kabul edilir."[109]
Bu mevzuda İbn Âbidin şöyle diyor: "Şahitliği kabul edilen ve edilmeyenden maksat, hâkimin, şahitlikleri üzerine hüküm vermesi vacip olanlar veya olmayanlar demektir. Mahkemede şahitliği sahih olan veya olmayanlar demek değildir. Çünkü fasık bir insanın şahitliği sahihtir. Fakat Yakub Paşa'nın da belirttiği gibi, musannifin da benimsediği görüşe göre, fasıkm şehadeti sonucu hâkimin buna dayanarak karar vermesi vacip değildir."[110]
Hanefî fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere şu kimselerin şahitliği kabul edilmez:
1. Âmâlar.
2. Anne ve babalar. Bunların çocukları lehine yapacakları şahitlikleri kabul edilmediği gibi, torunları lehine yapacakları şahitlikleri de kabul edilmez. Çocukların da anne-babalan ve yukarı doğru dede ve nineleri lehine yapacakları şahitlikler kabul edilmez.
3. Bir kimseye zina iftirasında bulunan ve bu yüzden hadd cezasına çarptırılan kimseler.
4. Karı kocanın birbirleri lehine yaptıkları şahitlikler.
5. Ortaklıkları ile ilgili bir davada, ortağı lehine şahitlik yapan ortaklar.
6. Kendilerini kadınlara benzeterek âdi işler yapanlar.
7. Ölü arkasından bağırıp çağırarak ağlayanlar ve insanlara şarkı söyleyenler.
8. Eğlenmek için devamlı şarap içenler.
9. Kuşlarla oynayıp eğlenenler.
10. Hadd cezasını gerektiren büyük günahlardan birini işleyenler.
11. Faiz yiyenler.
12. Satrançla kumar oynayanlar.
13. Hamama peştemalsiz olarak çıplak girenler.
14. Sokakta giderken bir şey yemek ve yol üzerine abdest bozmak gibi hafif işler yapanlar.
15. Selefe şovenler.
16. Zımmîye şahitlik eden müste'menler.[111]
3 - Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem Efendimizin, bir kimsenin lehine şahitlik yapan özel işçisinin şahitliğini de kabul etmediği ifade edilmektedir. Mavsılî, el-İhtiyar isimli eserinde bu hükmü şöyle ifade ediyor:
"Bir kimsenin hususi işçisinin kendisine şahitlik yapması kabul edilemez."[112]

3601... Süleyman b. Musa'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hain erkeğin, hain kadının, zina eden erkeğin, zina eden kadının, (din) kardeşlerine kin besleyen kimsenin şahitliği geçerli değildir."[113]

17. Göçebenin Yerleşik Halk Aleyhinde Şahitliğinin Hükmü

3602... Ebû Hureyre (ra)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Bedevinin köylü aleyhindeki şahitliği geçerli değildir."[114]

Açıklama

Bedevi: Yerleşik hayata geçmemiş olan ve sürülerinin peşinde gezerek hayatını göçebelikle geçiren kimselerdir. Metinde geçen köylüden maksat da, herhangi bir yerleşim merkezine yerleşen kimselerdir.
Kıymetli müfessir Merhum Muhammed Hamdi Yazır efendinin dediği gibi; Arab'ın göçebesine a'rabî, Türk'ün göçebesine de Türkmen denir.[115]
En-Nihâye'de, "Bedevinin şahitliğinin mekruh kılınmasının sebebi, onun şer'i hükümlerden habersiz oluşu ve şahit olduğu olayları gereği gibi kavrayamayışıdır" denilmiştir.
Hattâbî bu hadisle ilgili şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:
"Bedevilerin şahitliğinin mekruh sayılmasının sebebi şu olabilir: Bunlar şahitliğin nasıl yapıldığını bilmezler ve şahitliği gereği gibi ifâ edemezler. Çünkü şahitlik ederken, dengesiz konuşmayla ifadenin amacından saptırılmış olacağını bilmezler. Müşahade ettikleri mesele ve olayları tesbit ve gerektiğinde hâkime intikal ettirmekten âciz insanlardır. Ahmed b. Hanbel de böyle demiştir. Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarından bir topluluk bu hadisle amel etmiştir. Mâlik ve Ebû Ubeyd de böyle demişlerdir. Fakat âlimlerin ekserisi bunun şahitliğinin kabulüne hükmetmişlerdir. İbn Reslân'ın dediğine göre; bedevinin şahitliğinin geçerliliğine hükmeden âimler bu hadisi, bedevilerden adaleti yani fasık olmadığı bilinmeyenlere ait olarak yorumlamışlardır. Genellikle bedevilerin adaleti bilinemez."
Sindî de Hattâbî'nin bu sözünü naklettikten sonra şöyle izah etmiştir: "Bir kavle göre bu hadisin manası; bedevinin, şehirli aleyhinde şahitlik etmesinin uygun ve isabetli olmamasıdır. Çünkü aralarında bir münasebet ve ilişki bulunmadığı için iftira şüphesi duyulabilir. Bu kuşku nedeniyle uygun görülmemiştir. Ama bedevi onun lehine şahitlik ederse kabul olunur. Diğer bir kavle göre mana şöyledir: Bedevi, şehirli aleyhinde şahitlik işini üstlenmemelidir. Çünkü gerektiğinde bedeviyi bulmak kolay değildir. Bir başka kavle göre bu hadisteki şahitlik, kişinin fakirliğinin ispatı hakkında şahitliktir. Bu nevi şahitlikte şahidin inceleyici ve tecrübeli olması, dış görünüşe değil meselelerin iç yüzüne nüfuz edebilecek kabiliyet ve dirayet sahibi olması gerekir."[116]

18. Süt Kardeşliği Hususunda Şahitlik Yapmanın Hükmü

3603... İbn Ebî Müleyke'den (rivayet olunduğuna göre) Ukbe b. Haris şöyle demiştir:
Ben Ümmü Yahya binti Ebî İhâb ile evlenmiştim. Siyah bir kad in yanımıza gelip ikimizi birden emzirdiğini iddia etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a)'e varıp bu durumu kendisine anlattım. Benden yüz çevirdi, (söyleyeceklerimi dinlemek istemedi).
Ey Allah'ın Rasûlü, o kadın kesinlikle yalancıdır! dedim.
"Ne biliyorsun? O söylediğini söyledi. Sen artık (evlendiğin) o kadını bırak" buyurdu.[117]

Açıklama

İbn Ebî Müleyke bu hadisi, Ukbe b. Hâris'ten iki yolla almıştır:
1- Doğrudan doğruya bizzat kendisinden almıştır.
2- Bu hadisi Ukbe b. Hâris'ten, onun arkadaşları vasıtasıyla almıştır. Fakat İbn Ebî Müleyke bu hadisi bizzat Hz. Ukbe'nin kendi ağzından işitmesinden daha ziyade ondan arkadaşı vasıtasıyla işitmekle öğrenmiştir. Bir başka ifadeyle onun arkadaşından duyduğu rivayet bizzat kendi dinlemesinden daha çok hatırında kalmıştır. 3604 numaralı hadis-i şerifte İbn Ebî Mü-leyke'nin sözü geçen arkadaşının Ubeyd b. Ebî Meryem olduğu açıklanmaktadır.
Sübülü's-Selâm isimli eserde bu hadis hakkında şu görüşlere yer verilmektedir:
Hadis-i şerif süt annenin şehadetinin yalnız başına kabul edilebileceğine delildir. Buharî bunun için ayrı bir bab açmıştır. İbn Abbas ile seleften bir cemaatin ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebi budur. Ebû Ubeyd, "Erkeğe kendiliğinden ayrılmak vacip olur, hâkimin hükmüne lüzum yoktur" diyor.
İmam Mâlik'e göre, süt meselesinde ancak iki kadının şehadeti kabul edilir. Hanefîlerle diğer bir takım ulemaya göre, süt meselesinin sair hukuktan bir farkı yoktur. Binaenaleyh burada da iki erkek yahud bir erkekle iki kadın şahitlik etmelidir. Yalnız süt annenin şahitliği kâfi gelmez. Şâfiîlere göre, süt anne ile birlikte üç kadının şahadeti kabul edilir. Yalnız ücret istememesi şarttır. Şâfiîlerce bu hadis, ihtiyata ve şüpheli şeylerden korunmaya hamledilmiştir. Fakat kendilerine: Bu sözlerinin zahire uymadığı, çünkü Peygamber (s.a)'e meselenin dört defa sorulduğu, dördünde de;
"Nasıl olur, bak ne söylendi" cevabım verdiği hatırlatılmıştır. Bu hadisin bazı rivayetlerinde "Onu bırak" denilmiştir. Dârekutnî'nin rivayetinde ise, "Ondan sana hayır yok" buyurulmuştur. Eğer ihtiyat kabilinden olsaydı ona kadını boşamayı emrederdi. Halbuki hadisin hiçbir rivayetinde talâk zikredilmemiştir. İbn Abbas taraftarları bu ciheti nazar-ı itibare alarak: "Bu hüküm buraya mahsustur. Binaenaleyh sair hukukun hilâfına olarak burada yalnız süt annenin şahadeti kâfidir." demişlerdir.[118]
Hattâbî'nin açıklamasına göre, metinde ecen "o kadını bırak" emri far-ziyyet değil, bir tavsiye ve irşad niteliğinde

olduğundan bu hadiste bir kadının süt kardeşlik hakkındaki şahitliğinin kabul edilmesi gerektiğine ait bir delil yoktur.[119]

3604... (Bir önceki hadisi) İbn Ebî Müleyke, Ukbe b. el-Hâris'ten (bir de) Ubeyd b. Ebî Meryem vasıtasıyla rivayet etmiştir. (Bir defasında da İbn Ebî Müleyke bir önceki hadisin man,asını (doğrudan doğruya Ukbe'den, rivayet etmiş (ve şöyle demiştir): "Ben bu hadisi (bizzat) Ukbe'den (de) işittim, fakat arkadaşımın rivayetini daha iyi belledim."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Hammâd b. Zeyd, Haris b. Umeyr'e bakıp: Bu (zat) Uyyub'un (ders) arkadaşlarının güvenilenlerindendir, dedi.[120]

19. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Zımmîlerin Şahitliği Ve Yolculuk Esnasında (Vefat Eden Bir Kimsenin Vefatından Önce Yaptığı) Vasiyetin Hükmü

3605... Şa'bî'den rivayet olunduğuna göre;
Müslümanlardan birine şu Dakûkâ (denilen yer) de eceli gelmiş, vasiyetine şahit olacak müslüman bir kimse bulamamış. (Ancak) kitap ehlinden iki adamı şahit tutmuş. (Kitap ehlinden olan bu iki şahit) Kûfe'ye gelip Ebû Musa eUEş'arî'nin yanına varmışlar, (durumu ona) anlatmışlar, (vefat eden zatın) mallarını da ona getiri (ip teslim et) misler. Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'arî: "Bu, Rasûlullah (s:a) zamanından sonra (bugüne kadar hiç) olmamış bir hâdisedir." dedi ve onlara ikindiden sonra; (şahitliklerinde) hiyanet etmediklerine, yalan söylemediklerine, (gerçeği) değiştirmediklerine, saklamadıklarına, bozmadıklarına, bu vasiyetin (yolculukta vefat eden zatın) vasiyyeti, (malların da yine o zatın) geride bıraktığı mallan olduğuna dair Allah'a yemin ettirip şahitliklerini geçerli kıldı.[121]

Açıklama

Metinde geçen "Bu Rasûlullah zamanında vuku bulduktan sonra bugüne kadar hiç olmamış bir hâdisedir." sözüyle, bir sonraki hadiste anlatılan; müslüman Büdeyl b. Ebî Meryem ile hıristiyan Temîm ed-Dârî ve Adiyy arasında, yolculuk esnasında geçen bir şahitlik olayı kastedilmektedir ki, bir numara sonraki hadis-i şerifte izah edilecektir.
Mevzumuzu teşkil eden hâdise ise, bugünkü Irak hükümetinin başşehri olan Bağdat ile yine Irak sınırları içersinde bulunan Erbil arasındaki "Dakûka" denilen yerde Ebû Musa el-Eş'arî'nin iki hıristiyan işçisi ile bir müslüman arasında vuku bulmuştur.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; Ebû Musa'nın iki hıristiyana doğru söylediklerine dair yemin ettirmek için ikindiden sonraki vakti seçmiş olması; ikindi sonrasının, amellerin Allah'a arz olunduğu, yer ve gök meleklerinin nöbet devir ve teslimi için yeryüzünde hazır bulundukları, bu vakitte işlenen günahlara meleklerin de şahit olması cihetiyle yalan söylemenin vebalinin diğer vakitlere nisbetle daha da ağır olmasındandır.
Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak yaptığı açıklamada şu görüşlere yer vermektedir:
"Bu hadİs-i şerif, zımmîlerin, müslümanlarm yolculuktaki vasiyetlerine dair şahitliklerinin makbul olduğuna delâlet etmektedir.
Evzaî ile Şüreyh ve İbrahim en-Nehaî'ye göre ise; zımmîlerin müslümanlarm yolculuktaki vasiyetlerine dair şahitlikleri makbul olduğu gibi, yolculuk gibi müslüman şait bulmanın imkânsızlaştığı diğer hallerde de zımmîlerin müslümanlar hak-Kındaki şahitlikleri kabul edilir;
İmam Ahmed'e göre ise, zımmîlerin ancak yolculuk esnasında ölen bir müslümanm vasiyetine şahitlikleri zaruret icabı kabul edilir. İmam Şafîî'ye göre ise, zımmînin müslüman üzerine şahitliği hiçbir zaman kabul edilmediği gibi kâfirler üzerine şahitliği de asla kabul edilmez, imam Mâlik de bu görüştedir.
İmam Ahmed'e göre, kitap ehlinin birbirlerine olan şahitlikleri de makbul değildir.
Rey ehline göre ise, küfür ehlinin bir millet olması cihetiyle kâfirlerin birbirlerine olan şahitlikleri makbuldür.
Ulemadan bazılarına göre; her ne kadar bir yahudinin diğer bir yahudi-ye, ya da bir hıristiyanın diğer bir hıristiyan hakkındaki şahitliği kabul edilirse de, bir hıristiyanın bir yahudiye ya da bir yahudinin bir hıristiyana şahitliği kabul edilmez. Çünkü yahudiler kendi aralarında ayrı ayrı birer mil-' lettirler. Bir milletin mensuplarının birbiri hakkındaki şahitlikleri kabul edilirse de iki ayrı milletten olan şahısların birbirleri hakkındaki şahitlikleri kabul edilemez.
İmam Şa'bî, İbn Ebî Leylâ, İshak b. Râhûyeh ve Zührî bu görüştedirler. Çünkü, Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de haber verdiği, kâfirler arasındaki düşmanlık bu fırkalar arasındaki düşmanlıktır.[122]

3606... İbn Abbas (r.a)'dan, şöyle dediğrrivayet olunmuştur: Sehm.oğullarından (Büdeyl isimli müslüman) bir adam,. Temîm ed-Dârî ve Adiyy b. Beddâ ile (bir yolculuğa) çıkmıştı., (Yol'da) Sehm oğullarına mensub olan (bu müslüman) Ifimse, hiçbir müslümanın bulunmadığı bir yerde vefat etti. (Yol arkadaşları, onım) geriye kalan mallarını getirdikleri zaman (vefat eden zatın ailesi,sanun bıraktığı) altın süslerle kaplı gümüş bir kabı bulamadılar. Bunım üzerine Rasülullah (s'.a), (bu kabın kendi yanlarında olmadığına dair) vefat eden zatın yol arkadaşlarına yemin ettirdi, (Onlar da yemin ettiler. Bir süre) sonra; kab Mekke'de (bazı kimselerin elinde) bulundu. (Bunlar; biz) bu kabı Temîm ile Adiyy'den satın aldık, dediler. (Vefat eden) Sehm kabilesine mensup zatın yakınlarından iki adam ayağa kalkarak: (Müslüman olarak) bizimi şahitliğimiz Temîm ile Adiyy'in şahitliğinden daha doğrudur ve bu kab bizim (vçfat eden) arkadaşımızın-dır, diye yemin ettiler.(İbn Abbas sözlerine devam ederek) dedi ki: "Ey inananlar, birinize ölüm gelince vasiyyet sırasında içinizden iki adil kişi şahitlik etsin"[123] âyet-i kerimesi onlar hakkında inmiştir.[124]

Açıklama

Metinde mevzubahis olan hâdise, Tirmizî'nin Sünen'inde şöyle anlatılıyor: Temîm dedi ki: Büdeyl öldüğü zaman kabı alıp bin dirheme sattık ve sonra bu parayı, ben ve Adiyy b. Beddâ aramızda paylaştık. Büdeyl'ın ailesine geldiğimiz zaman, (eşyasından) yanımızda olanları kendilerine verdik. Gümüş kabı bulamadılar ve onu bize sordular. O bize yalnız bunları bıraktı, bize bunlardan başka başka bir şey vermedi, dedik.
Hz. Peygamber (s.a)'in Medine'ye gelişini müteakip, müslümanhğı kabul edince, yaptığım bu işten bir suçluluk hissettim. Bunun üzerine, Büdeyl'ın ailesine geldim, durumu kendilerine anlattım, beş yüz dirhemi de kendilerine verdim. Aynı zamanda bu kadar da akadaşımın yanında bulunduğunu anlattım. Adiyy b. Beddâ'yı Rasülullah (s.a)nın yadına götürdüler. Hz. Peygammer kendilerinden delil istedi, bulamadılar. Dindaşlarınca mukaddes sayılan bir hususta ona yemin teklif etmelerini emretti. Adiyy yemin etti.
Bunun üzerine Allah (c.c): "Ey iman edenler, herhangi birinize ölüm gelip çattığı vakit, vasiyet anında iki adil kişi şahitlik etsin." âyetini indirdi.
Amr b. el-Âs ile bir başkası, kalkıp yemin ettiler ve bunun üzerine beş yüz dirhem Adiyy b. Beddâ'dan hüküm yoluyla geri alındı.[125]
Görüldüğü gibi Tirmizî'nin bu rivayeti mevzumuzu teşkil eden hadiste anlatılan olayın tamamlayıcısı ve tefsiri mahiyetindedir.
Yine mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen âyet-i kerimenin tefsiri üzerinde pek çok görüşler vardır.
Bu hususta Hattâbî şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerif, yemin etmenin davacı üzerine düştüğüne dair kuvvetli bir delildir. Hz. Âişe ile Hasan-ı Basrî ve Amr b. Şurahbil'e göre ise, metinde geçen âyet-i kerime muhkem olduğundan nesh ihtimali yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in en son nazil olan sûresi olduğundan Mâide sûresinin hiçbir âyeti neshedilmemiştir, Aksi görüşte olanlar âyeti te'vil ederek âyet-i kerimenin şahitlik hakkında değil de vasiyet hakkında inmiş olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, şu hususlar kendi görüşlerinin doğruluğuna delâlet etmektedir:
1- Bu âyet-i kerime vesiyet hakkında inmiştir.
2- Temîm ed-Dârî ile arkadaşı Adiyy b. Beddâ şahid değil; vasî idiler.
3- Şahitlere yemin ettirilmediği halde Hz. Peygamber'in Adiyy ile Te-mîm'e yemin ettirmesi de onların şahit değil vasî olduklarını gösterir.
4- Âyet-i kerimede geçen şehadet kelimesiyle, "Allah'ın şehadetini gizlemeyiniz."[126] âyetinde geçen şehadet kelimesinin ifade ettiği "Allah'ın emaneti" manası kastedilmiştir.
5- Sözü geçen âyet-i kerimedeki sözü, "akrabanızdan olmayan müslümanlar" anlamında kullanılmıştır. Genellikle vasiler akrabadan olurlar. Ancak seferde akraba bulmak imkânsız olduğundan orada akraba olmayan kimselerin de vasî tayin edilebileceği ifade edilmektedir ki bu da bu âyetin şahitlik hakkında değil vasiyyet hakkında indiğini gösterir."
Bazılarına göre bu âyetin hükmü neshedilmiştir. Bu görüşlerden en doğru olanı birincisidir. Allah en İyi bilendir.
Merhum M.Hamdi Yazır Efendi de bu mevzuda şöyle diyor: Burada şâyan-ı dikkat iki mesele vardır. Birisi, bir müslümanın bulunamayacağı zaruret halinde bir gayrimüslimi şahit tutmak ve onun şahitlik etmesi; diğeri de şahitlere yemin verilebilmesi meselesidir. Fıkıh âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre âyet-i kerimede geçen kelimesi "akrabalarınızdan ve kabilenizden" demektir. sözü de, "kabilenizden olmayan müminlerden" demektir. Akraba, ölünün ahvaline daha vâkıf ve ona başkalarından daha merhametli olacağı için vasiyette evvela hısım ve akrabayı, yolculuk gibi bunların bulunamadığı hallerde ise yabancıları şahit tutmak daha uygun gösterilmiştir. İbn Abbas ile Ebû Musa el-Eş'arî, Saîd b. Cübeyr, Saîd b. Müseyyeb, Şüreyh, Mücâhid ve İbn Cüreyc'den nakledildiğine göre; bir insan gurbette bulunur ve vasiyetine şahit olacak bir müs-lüman bulamazsa hıristiyan, yahudi, mecusi, putperest veya herhangi bir kâfiri şahit tutabilir. Bu suretten maadasında kâfirin mümin aleyhine şahitliği caiz olamaz. Binaenaleyh âyet-i kerimede geçen kelimesi 'müslümanlar-dan";sözü de "gayrimüslimlerden" demektir. Her ne kadar, "Erkeklerden iki kişiyi de şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa, razı olduğunuz şahitlerden bir erkek iki kadın şahitlik etsin."[127] âyet-i kerimesi, gerek hazarda ve gerekse seferde ve vasiyette gayrimüslimlerin müslüman hakkında şahitliğini neshetmişse de Mâide sûresinin 106. âyeti zımmîlerin, müslümanlann yolcuhıklardaki vasiyetlerine şahitlik yapmalarının caiz olduğunu ifade ederken, zımmînin, diğer bir zımmînin vasiyetine şahitlik etmesinin caizliğini de ifade etmektedir.
Gerçi Kadı Beyzavî, "Zımmînin müslüman aleyhindeki şahitliğinin dinlenmeyeceğinde icmâ vardır" demiştir ama Fahreddin Râzî bu mevzuda ihtilâf bulunduğunu söylemiştir. Fahreddin Râzî mensuh değildir diyenlerin görüşünü açıklarken şöyle diyor:
1- Evvelâ bu âyet-i kerimede hitap bütün müslümanlaradır.Bu bakımdan sözü, "siz müminlerin gayrisi" anlamına gelir.
2- Fakat bunların şahadetinin cevazı ancak yolculukla kayıtlıdır; bunun dışında caiz değildir.
Eğer bu âyet-i kerimeyle zımmîlerin şahitliği değil de müslümanların şahitliği kastedilseydi, yolculukla kayıtlanmaması gerekirdi. Çünkü müslümanların şahitliği her zaman geçerlidir.
3- Şahitlere yemin ettirmek gerekmediği halde burada onlara yemin ettirilmesine gelince; bu da bu şahitlerin gayrimüslim olmalarına bir karinedir.
4- Bu âyetin sebebi nüzûlu olarak gösterilen Ebû Dâvûd hadisi de, Büdeyl (r.a) için şahitlik yapan kimselerin gayrimüslim olduklarını ifade etmektedir.
5- Ebû Musa el-Eş'ari'nin iki zımmînin bir müslümanın yoldaki vasiyetine şahitlik eden iki hıristiyanın şahitliğini kabul etmesine hiçbir sahâbî itiraz etmediğine göre bu mevzuda icmâ var demektir.[128]

20. Hâkim Doğruluğunu Bildiği Zaman Bir Şahidin Şahitliğiyle Hüküm Verebilir

3607... Umâre b. Huzeyme'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden olan amcası ona şöyle demiştir: Peygamber (s.a) bedevilerden birinden bir kısrak satın aldı. Ona atının fiatını ödemek için peşinden gelmesini istedi (ve önden yürüyüp gitti). Râsulullah(s.a) hızlıca yürüyordu. Bedevi ise yavaş yavaş gidiyordu. Derken halk bedevinin etrafını sarıp (onun yedeğinde bulunan) kısrağı satın almak üzere .pazarlığa giriştiler. Bu kısrağı Hz. Peygamber (s.a)'in bedeviden satın aldığını bilmiyorlardı. (Halkın elindeki kısrağa daha fazla-fiat verdiğini gören) bedevi, Rasûkıirah (-s.a)'a haykırarak:
Bu kısrağı alacaksan al, yoksa ben onu sattım! dedi. Rasûlullah (s.a) bedevinin haykırışını işitince (yanına,varıp): "Ben bu kısrağı senden satın almadım mı?" diye sordu. Bedevinin; -Hayır vallahi, ben bunu sana satmadım; karşılığını vermesi üzerine Peygamber (s.a):
"Evet, ben bu kısrağı senden satın aldım" dedi. Bedevi de;
Haydi öyleyse, şahit göster; demeye başladı.
Derken Huzeyme b. Sabit (ortaya atılarak bedeviye dönüp):
Ben senin bu hayvanı (Hz. Peygamber'e) sattığına şahitlik ederim, dedi.
Peygamber (s.a) Huzeyme'ye dönerek:
"Neye (dayanarak) şahitlik ediyorsun?" diye sordu. (Huzeyme de):
Ey Allah'ın Rasûlü, (ben, Allah'ın) seni tasdik etmesiyle (şahitlik ediyorum) cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (ş.a) Huzeyme'nin şahitliğini iki erkeğin şahitliğine denk saydı.[129]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in açıkladığına göre, Umâre b. Huzeyme'-nin bu hadisi aldığı amcasının ismi Huzeyme b. Sâbk'tir.[130]
Nesâî'nin tahkikine göre Hz. Peygamber'in (s.a) kendisinden kısrak satın aldığı bedevinin ismi İbnü'l-Hâris'tİr. et-Telkîh isimli eserde ise Sevâ İbn el-Hâris olduğu ifade ediliyor.Dümeyrî deHayatü'l-Hay'evân isimli eserdebu zatın isminin Sevâ ibn el-Hâris olduğunu söylüyor.
Söz konusu kısrak, Hz. Peygamber'in hayvanları arasında "el-Mürtecez" ismiyle anılan kısraktır. .
Hz. Peygamber'in Huzeyme'den daha faziletli kimseler varken ve onların şahitliğini bir kişinin şahitliğine denk saydığı halde-Huzeyme'nln şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk saymasının sebebi, bir toplulukta Hz. Peygamber'in bir şahide fevkalâde ihtiyaç duyduğu bir anda o hazretin herkesten -önce ileri atılarak Hz.' Peygambere şahitlik etmesidir.
Bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:
"Pek çok kimseler bu hadisin yerini tayin edememektedirler. Bazı bid'atçılar da bu hadise dayanarak her zaman.ve her meselede, doğru söylettiği bilinen bir tek kimsenin şahitliği ile yetinilebileceğini iddia etmişlerdir. Oysa Hz. Peygamber'in, Huzeyme'nin şahiliğini iki şahidin şahitliğine denk sayması ona mahsus özel bir durumdur. Çünkü o her sözünde sadık olan bir peygamberdir. Hz. Huzeyme'nin şahitliği O'nun sözünü sadece tekid etmiştir. Neticede Hz. Huzeyme'nin oradaki şahitliği bir şahitlik, tasdiki de ikinci bir şahitlik kabul edilerek onun şahitliği iki müslümanın şahitliğine denk sayılmıştır."
Bundan dolayıdır ki, Hz. Huzeyme'ye "Züşşahadeteyn" unvanı verilmiştir.
Buharî'nin zımnen anlattığına göre Zeyd b. Sabit, Kur'an-ı Kerim'i tedvin ve tahrir ederken, Hz. Huzeyme ona Ahzâb sûresinden bir âyet getirmişti. Bu âyet, "Müminlerden öyle erkekler var ki, Allah'a verdikleri sözlerde durdular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi..." âyet-i kerimesiydi. Zeyd b. Sabit, Rasûl-i Ekrem'in Huzeyme'nin bir şahadetini iki şahadet yerine tuttuğunu bildiği için zerre kadar tereddüt etmeden bu şahadeti kabul etmiştir.
Evs ile Hazrec kabileleri, Hz. Huzeyme ile iftihar ederlerdi. Hz. Huzeyme Peygamberimize aşırı muhabbetiyle maruftu. Bir gün Rasûl-i Ekrem (s.a) Efendimizi rüyada görmüş, onu takbil eylemişti. Hz. Huzeyme, ertesi gün Rasûl-i Ekrem'in nezdine girerek ona gördüklerini nakletmiş, Rasûl-i Ekrem, derhal alnını ona uzatmış ve Hz. Huzeyme, Rasûl-i Ekrem'in alnından öpmüştü.
Diğer bir rivayete göre, Hz. Huzeyme kendini Rasûl-i Ekrem'in nasiyesi üzerinde secde ederken görmüş ve bunu Rasûl-İ Ekrem'e haber vermiş, Rasûl-i Ekrem de ona mübarek cephesini temas ettirmişti.[131]
Kadı Iyâz'ın eş-Şifâ isimli eserinde açıkladığına göre; Hz. Peygamber, pazarlık konusu olan kısrağı, sözü geçen bedeviye, "Ey Allah'ım, Eğer bu adam yalan söylüyorsa bu hayvanın hayrını görmesin!" diye dua ederek geri vermiş, sabahleyin kısrak yerinde ölü olarak bulunmuştur.[132]

21. Yemin Ve Bir Şahitle Hüküm Verilebilir Mi?

3608... İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), bir yeminle bir şahide dayanarak hüküm vermiştir.[133]

Açıklama

Bezlü'l-Mechüd yazarının açıklamasına göre, âlimlerin çoğunluğu bu hadis-i şerif, "Hz. Peygamber (s.a), davasına şahidlik eden bir şahidi olan ve davasında haklı olduğuna yemin eden bir kimsenin lehine hüküm verdi" şeklinde anlamışlardır. Cumhura göre Hz. Peygamber bu davacının kendi yeminini bir şahit yerine koyarak onu iki şahidi olan bir kimse gibi kabul etmiş ve bu suretle onun lehine hüküm vermiştir.
Davacının bir şahidi ve bir de yemini ile hüküm verilemeyeceğini söyleyen Hanefî uleması ise bu hadisi; "Hz. Peygamber,

davalının bir şahidi ile birlikte birde yemini olması halinde davalı lehine hüküm verdi. Çünkü bir şahid ile davacı lehine hüccet tamamlanmaz. En âz iki şahid olması gerekir." şeklinde anlaşmışlardır. Nitekim 3612 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız.
Bazı hadis sarihleri de mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi,"Beyyine davacı için, yemin de inkâr eden (davalı) içindir. "[134] hadis-i şerifi ile uzlaştırabilmek için, Hz. Peygamber bazen davacının şahidiyle hüküm verirdi, bazen de davalının yeminiyle hüküm verirdi. Eğer davacının şahidi bulu-' hursa onun şahidliğine dayanarak, eğer onun şahidi bulunmazsa davalının yeminine dayanarak hüküm verirdi şeklinde tevil etmişlerdir.
Bu mevzuda cumhurun görüşünü benimseyen Hattâbî'ye göre; yeminin davalıya ait olduğunu ifade eden hadisle mevzumuzu teşkil eden hadis arasında sanıldığı gibi bir çelişki olmadığından bunların arasını te'lif etmek de söz konusu değildir. Çünkü mevzumu teşkil eden hadis, bir şahidin şahitliği ile birlikte edilen yeminle ilgilidir. Öbür hadis ise bir şahidin şahitliği olmaksızın edilen yeminle ilgilidir.
Yine Hattâbî'nin açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmü sadece mâli hususlara aittir, diğer hususlardaki şahitlikler buna kıyas edilemez.
İbn Rüşd de bu mevzuda şöyle diyor:
"Ulema, bir kişinin şahidliği ve davacının yemini ile hükmetmenin cevazında da ihtilâf ederek; İmam Mâlik, İmam Şafîî, İmam Dâvud, Ebû Sevr, Medineli fukaha-i seb'a ve bir cemaat: Mâli davalarda bir kişinin şahitliği ve davacının yemini ile hükmedilebilir, demişlerdir. İmam Ebû Hanîfe, Süfyân-i Sevrî ve Irak fukahasının cumhuruna göre; bir kişinin şahitliği ve davacının yemini ile hükmedilemez.
İhtilâfın sebebi bu hususta varid olan sem'î deliller arasında bulunan tearuzdur. Bir kişinin şahitliği ve davacının yemini ile hükmedilebileceğine kail olanlar; -İbn Abbas, Ebû Hureyre, Zeyd b. Sabit ve Câbir'in hadisleri olmak üzere- birçok hadislere dayanmışlardır. Ancak bunlardan Müslim'in kaydettiği yalnız İbn Abbas'ın hadisidir. Buharı'nin kaydetmeyip yalnız Müslim'in kaydettiği bu hadisin metni, "Peygamber Efendimiz, bir şahit ve yemin ile hükmetti" meâlindedir. İmam Mâlik ise, bu hususta mürsel olarak Ca'fer b. Muhammed'in babasından,"Peygamber Efendimizin bir şahit ve davacının yemini ile hükmettiğine" dair rivayet ettiği hadise[135] dayanmıştır. Çünkü İmam Mâlik'e göre, mürsel hadislerle amel etmek vacibtir.
Diğer gurubun dayanağı da, "Eğer iki erkek şahit bulunmazsa şahitlerden güveneceğiniz bir erkek ile iki kadın da kâfidir"[136] âyeti kerimesidir. Derler ki: Bu âyetten iki şahidin bulunmaması halinde ancak bir erkek ile kadının kâfi geldiği, bir erkek davacı ile yemininin kâfi gelmediği anlaşılmaktadır. Buna göre eğer, "Bir şahid ve davacının yemini ile hükmedilebilir" diyecek olursak, âyetin hadis ile nesholuridüğunu söylememiz lâzım gelir. Kur'an ise mü-tevâtir olmayan hadislerle nesholunamaz. Birinci guruba göre ise, bir, -no6İh olmayıp âyetin hükmünü değiştirmeyen bir ziyadedir. İ'kinci grubun hadisten dayanağımla, "Ya senin iki şahidin, ya da onun yemini"[137] hadis-i şerifidir."[138]

3609... (Bir önceki hadis aynı) mana ile Amr b. Dinar'dan da rivayet olunmuştur. Bu hadisi (Ebû Davud'un şeyhi Muhammed b. Yahya'ya nakleden) Seleme b. Şebîb (bu rivayetinde şöyle) dedi: "Amr, (bu hadisin sadece) hukuk (davaların) da (geçerli olduğunu) söyledi."[139]

Açıklama

Bu hadis, biri önceki hadisin aynısıdır. Şu farkla ki, burada ravi Amr b. Dînâr; bu hadisin hükmünün borç ve alacak gibi hukuk konularında geçerli olduğunu, bunun dışındaki davalarda geçerli olmadığını ifade etmektedir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, bu hadisin hükmünün sadece mâli konularda geçerli olduğu ifade edilmektedir.[140]

3610... Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), bir şahitle beraber yemine dayanarak hüküm vermiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Rabîb. Süleyman el-Müezzin bu hadise ilâve olarak bana şunları da söyledi:. Şafîî bana, A bdülaziz 'in (kendisine şunları) söylediğini haber verdi: "Ben bu hadisi (bunu Rabîa bana senden nakletmişti diyerek) Süheyl'e okudum da Süheyl (şöyle) dedi: Bence güvenilir bir adam olan Rabîa da bana bu hadisi kedisine okuduğumu söylemişti,, fakat ben hatırlayamamıştım."
Abdülaziz (sözlerine devamla) dedi ki: "Gerçekten de Süheyl'e bir hastalık arız olmuş ve aklına biraz zarar vermişti. (Bu yüzden bildiği bu) hadisin bir kısmını unutmuştu. Daha sonra o, bu .hadisi; -Rabîa'dan, o da Süheyl'den, Süheyl'in babasından- diyerek nâklederdi.[141]

3611... (Bu hadis) Ebû Mus'ab senediyle ve önceki hadisle aynı manada Rabîa'dan da rivayet olunmuştur. Hadisi (Rabîa'dan rivayet eden) Süleyman dedi ki: Ben Süheyl'le karşılaştım ve kendisine bu nakdisi sordum, "Ben bu hadisi bilmiyorum" cevabını verdi. Ben de kendisine, "Onu bana Rabîa senden nakletti" dedim. O da: "Eğer (bu
hadisi) sana Rabîa benden nakletmişse sen de onu; Rabîa'dan (naklediyorum), (Rabıa da) Süheyl'den (nakletmiştir) diye rivayet et" cevabını verdi.[142]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bir önceki hadisin sonuna ilâve ettiği açıklamadan da anlaşıldığı üzere bu hadisi Rabîa b. Ab durrahman'a Süheyl rivayet etmiş, fakat kendisine arız olan bir hastalık sebebiyle hafızasını kaybeden Süheyl bunu

hatırlayamamıştır. Daha sonra bu hadisin kendisinden rivayet edildiğini söyleyen kimselere inandığı için, "Siz bu hadis size hangi senetle gelmişse o şekilde rivayet ediniz" diyerek onlara bu hadisi işittikleri senetle rivayet etmelerine izin vermiştir.[143]

3612... Şuays b. Abdullah b. ez-Zübeyb dedi ki: Ben dedem Zübeyb (b. Sa'lebe'y)i (şöyle) derken işittim:
Allah'ın elçisi (Muhammed) (s.a) Anber oğulları üzerine (bir) asker (î kuvvet) göndermişti. (Bu askerler) onları Tâif in nahiyelerinden Rukbe'de yakaladılar ve Peygamber (s.a)'e götürdüler. (Ben de bir hayvana) bindim (aradan sıvışarak) onlardan önce Peygamber (s.a)'e geldim. "Selâm sana ey Allah'ın elçisi, Allah'ın rahmet ve bereketi (senin üzerine olsun). Senin askerlerin bizi yakaladılar. Oysa biz (daha önce) müslüman olmuş ve (müslüman olduğumuzun bilinmesi için) de-veler(imiz)in kulaklarını kesmiştik" dedim. Anber oğulları gelince Peygamber (s.a) bana:
"Bu günlerde yakalanmanızdan önce nuislü man lığı kabul ettiğinize dair bir şahidiniz var mıdır?" diye sordu. Ben "Evet" cevabım verdim.
"Şahidin kimdir?" dedi.
Anber oğullarından Semüre isimli bir adamla, başka bir adam, dedi(m ve) Peygamber (s.a)'e adamın ismini söyledi(rri). Adam (bizim daha önceden müslümanlığı kabul ettiğimize) şahitlik etti (fakat) Semüre şahitlik etmedi. Peygamber (s.a) (bana hitaben):.
"(Semüre)senin lehine şahitlik etmekten kaçındı, öbür şahidin(in) şahitliğiyle birlikte sen de yemin yeder misin?" dedi. "Evet" karşılığım verdim. Bunun üzerine bana yemin teklif etti. Ben de: Biz (daha önce) falanca gün müslüman olmuştuk ve develerin kulaklarını kesmiştik diye Allah'a yemin ettim.
Bunun üzerine Peygamber (s.a) (oradaki sahâbilere dönerek):
"Haydi, gidiniz mallan(mn) yansım (onlardan ahnız, diğer yarısını da) kendilerine bırakınız. Çoluk çocuklarına dokunmayınız" buyurdu. (Sonra Anber oğullarına dönerek):
"Eğer Allah amelleri boşa çıkarmayı sevmez olmasaydı(bu mallardan) size bir ipi dahi eksik vermezdim" (Fakat askerlerin emeğini boşa çıkarmak istemediğim, için mallarınızın bir kısmını onlara, verdim) buyurdu.
ez-Zübeyb (sözlerine devamla şöyle) dedi:
"O şırada, annem beni çağırıp (askerlerden birini göstererek): Bu adam benim saçaklı yaygımı aldı, diye şikâyet etti. Ben de hemen Peygamber (s.a)'e gidip şikâyette butundum. (Peygamber Efendimiz) bana: "Onu yakala" dedi. Bunun üzerine hemen (varıp onun) yakasını topladım, bulunduğumuz yerde onunla birlikte beklemeye başladım. O sırada Peygamber (s.a) bizim orada beklemekte olduğumuzu görünce (bana): "Bu yakaladığın adamdan ne istiyorsun?" dedi. Ben de onu elimden bırakıverdim. Peygamber (s.a) karşımıza geçip o adama,hitap ederek:"Biî,adama annesinden aldığın saçaklı sergiyi geri ver".buyurdu. (Adam da): Ey Allah'ın Rasûlü, o kadın benim elimden çıktı, dedi. Peygamber (s,a) de adamın kılıcım çekip aldı, bana-verdi ve ona: "Git, buna ilaveten bir ölçek de yiyecek ver" buyurdu. O zat bana (kıhca) ilâve olarak bir ölçek de arpa verdi."[144]

Açıklama

3608 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, âlimlerin çoğunluğu bu babdaki hadis-i şeriflere bakarak; davalının kendi yemini ve şahidinin şahitlik etmesiyle hâkimin onun lehine hüküm verebileceğini söylemişlerdir.
Hanefî âlimlerine göre; en az iki şahit şahitlik etmedikçe hâkim davacı lehine hüküm veremez. Davacı iki şahit getiremezse.o zaman hakim davalıya yemin teklif eder.
Alimlerin çoğunluğu, davaca durumunda olan Anber oğullarından birinin, daha önce müslüman olduklarına dair yemin etmesi ve bir şahidin de buna şahitlik etmesiyle Hz. Peygamber'in Anber oğullarını serbest bıraktığını ifade eden bu hadis-i şerifim kendilerinin bu mevzudaki görüşlerine delil olduğunu söylemişlerdir.
Hanefî âlimlerine göre ise; Hz. Peygamber, Anber oğullarımı! serbest bırakılmasına hüküm verirken davacının yeminine dayanmamıştır. Çünkü hüküm vermek için davacının yeminine müracaat edilmez. Bu bakımdan Hz. Peygamber p davacıya yemin ettirirken onun yeminine dayanarak hüküm vermeyi değil, dadasında gerçekten samimi olup olmadığını tespit etmeyi düşünmüştür. Eğer bu kimse yemin etmekten caysa idi Hz. Peygamber onun doğru söylemediğini anlamış olacaktı. Fakat o zat yemin edince hiçbir hüküm vermedi.
Yine Hanefî âlimlerine göre, eğer Hz. Peygamber orada bu zatın yemini ile onların daha önce müslüman olduklarına hüküm verseydi o zaman Hz. Peygamber'in onların mallarından hiçbirini müslüman askerlere vermemesi gerekirdi. Çünkü hiçbir kimse müslümanların mallarını ellerinden alamaz.
Bununla beraber Hz. Peygamber, Anber oğullarının gönlünü kazanmak maksadıyla, askerlerin hakkı olan ganimetlerin yarısını kendi rızalarıyla ellerinden alıp Anber oğullarına geri verdi.
Hz. Peygamber'in, müslüman askelerden birinin Anber oğullarından bir kadından aldığı saçaklı sergiyi kadına geri verilmesini emretmesi ve müslüman askerin vermek istemediğini görünce ondan kılıcını alıp kadına vermesi ve üstüne de biraz yiyecek vermesini istemesi.meselesine gelince; bu meselede âlimlerin çoğunluğunun görüşünü destekleyecek bir durum yoktur. Çünkü Hz. Peygamber'in o askere aldığı sergiyi geri vermesini emretmesinin sebebi, o askerin bu sergiyi ganimetlerin bölüşülmesinden ve sözü geçen kadının payına düştükten sonra almış olmasıdır. Hz. Peygamber'in emri üzerine ganimetler bölüşüldükten sonra, bu mallardan birinin sahibinden alınmasının da gasbdan başka bir şey olmadığı herkesçe malumdur.
Askerin kendini savunmaya kalkması üzerine Hz. Peygamber'in onun kılıcını alması ise, hâkimin borçlu üzerinde bulunan maldan alacaklının alacağı kadar alıp, alacaklıya teslim etmesinin caiz olduğuna delâlet eder ki, İmam Şafiî ile Hanefî ulemasından müteahhirînin görüşü budur.

Bu hadis-i şerif ayrıca, bir kimsenin gasp ettiği malın değerini sahibine ödedikten sonra o mala sahip olacağına ve mal üzerindeki tasarruflarının geçerli olacağına delâlet etmektedir.
Ebû Ömer en-Nemrî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[145]

22. Şahidleri Olmayan İki Kişinin Bir Mal Üzerinde Hak İddia Etmeleri

3613... Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet olunduğuna göre;
İki adam bir deve ya da bir hayvan üzerinde hak iddia ederek Peygamber (s.a)'e başvurmuşlar; hiçbirinin de şahidi yokmuş. Peygamber (s.a) de o deveyi ikisi arasında paylaştırmış.[146]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre; dava konusu olan hayvanın davacılardan sadece birinin elinde olmayıp ortaklaşa ikisinin elinde bulunmuş olması gerekir. Eğer böyle olmayıp da sadece birinin elinde bulunmuş olsaydı, o zaman hayvanı ikisi arasında eşit olarak paylaştırmazdı. Aliyyü'I-Kârî'nin açıklamasına göre; hayvanın hiçbir hak iddiasında bulunmayan üçüncü bir şahsın elinde bulunmuş olması da aynı şekilde bu hadisin kapsamı ve hükmü içerisine girer.[147]

3614... (Bir önceki hadis) senediyle ve manasıyla (yine) Sâid (b. Ebî Bürde)'den rivayet olunmuştur.[148]

3615... (Bir önceki hadisdeki senetle) Katâde'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) zamanında iki adam bir deve üzerinde hak iddia etmişler ve (ikisi de) iki (şer) şahit (bulup) göndermişler. Bunun üzerine Peygamber (s.a) o deveyi bu iki kişi arasında eşit olarak paylaştırmış.[149]

Açıklama

İbn Reslan'ın açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle 3613 numaralı hadis-i şerifte anlatılan olay aynıdır. Her ne kadar 3613 numaralı hadis-i şerifte "davacıların ikisinin de şahidi yoktu" derken, burada her ikisinin de ikişer şahidi olduğundan bahse-diliyorsa da aslında bu iki ifade arasında bir fark yoktur. Çünkü netice itibariyle her iki hadiste anlatılmak istenen mana birdir. Şöyle ki, 3613 numaralı hadis-i şerifte taraflardan hiçbirisinin davasını isbatlayacak bir şahidi bulunmadığı ifade edilirken, burada da şahitler sayı itibariyle denk olduğundan birisi lehine hüküm vermek mümkün olmadığı, taraflardan hiçbirisinin davayı isbatlayacak ve kazandıracak bir şahit getirmediği, bir başka ifadeyle, tarafların şahitleri eşit olduklarından yok hükmüne düştükleri ve Hz. Peygamber'in de bu sebeple hayvanı taraflar arasında eşit olarak paylaştırdığı ifade edilmektedir.
Ayrıca bu hadislerden birinin, dava konusu olan hayvanın taraflardan birinin elinde olması, diğerinin ise hayvanın tarafların dışında üçüncü bir şahsın elinde olmasıyla ilgili olması da mümkündür. Nitekim Nesâî'den rivayet edilen bir hadis-i şerif bu manadadır. Esasen bu ihtimal diğerinden daha da kuvvetli görünmektedir.
Hattâbî de bu mevzuda aynen böyle düşünmektedir. Kendine ait olmadığını ve ihtilâfa düşenlere ait olduğunu itiraf eden bir kimsenin elindeki mal için tarafların birer şahit getirmeleri halinde nasıl hüküm verileceği konusunda fıkıh âlimleri ihtilâfa düşmüşlerdir.
Ahmed b. Hanbel ileîshak b. Râhûyeh'e göre, bu gibi durumda taraflar arasında kur'a çekilir, kur'a kime çıkarsa hak onun olur.İmam Şafîî' nin eski görüşü de budur, yani mezhebinde iki görüş rivayet edilmiştir:
1) Bu meselede hayvan taraflar arasında eşit olarak taksim edilir. Hanefî ulemasıyla Süfyân-i Sevrî de bu görüştedir.
2) Aralarında kur'a çekilir, kur'a hangisine çıkarsa, ona iddiasında doğru olduğuna dair yemin etmesi teklif edilir. Yemin ederse onun lehine hüküm verilir.
İmanı Mâlik, "Üçüncü bir şahıs elinde bulunan bir mal hakkında hak iddia ederek davalarını ispat için birer şahit getiren taraflar hakkında ben hüküm vermem" demiştir. Ancak ondan bu durumda şahitleri en adil ve en salih olan tarafın lehine hüküm verileceği de rivayet olunmuştur.İmam EvzaF ye göre, şahidi daha çok olan tarafın lehine hüküm verilir.
Şa'bî'den, taraflardan her birinin şahidi nisbetinde hisse alacağı rivayet edilmiştir.[150]

3616... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre;
İki kişi bir mal üzerinde anlaşmazlığa düşerek, Peygamber (s.a)'e başvurmuşlar. Peygamber (s.a) de (onlara):
"İsteyerek de olsa istemeyerek de olsa,(sonunda)yemin etmek üzere kur'a çekiniz" buyurmuştur.[151]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, hüküm verebilmek için bazen kur'aya başvurabileceğini söyleyenlerin delilidir. Nitekim 2269 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Avnü'l-Ma'bûd yazarı, bu babda bahis mevzuu edilen hususlarda muhtelif nakiller yapmıştır. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:
"Hattâbî diyor ki: Buradaki "İstihâm"dan maksat kur'a çekmektir. Taraflar kur'a çekerler, kur'a kime. isabet ederse, o yemin eder ve mal onun olur. Bunun bir benzeri Hz. Ali (r.a)'den rivayet edilmiştir. Şöyle ki:

Hanş b. el-Mu'temir demiştir ki: Çarşıda satılığa çıkarılan bir katır yakalanıp Ali (r.a)'ye getirildi. Bir adam; bu katır benimdir; ne sattım ne de kimseye hibe ettim, dedi ve katırın kendisine ait olduğuna dair beş şahit getirdi. Bunun üzerine Ali (r.a): Bu mesele hakkında hüküm etmek de var, sulh etmek de vardır. Ben ikisini de size anlatayım. Sulh söyle olur: Katır satılır ve bedeli yedi paya ayrılır. Beş şahit getirene beş pay ve iki şahit getirene iki pay verilir. Eğer taraflar sulh olmayıp da hüküm isterlerse hüküm şudur: Taraflardan birisi katırı satmadığına ve hibe etmediğine yemin eder. Yemin etme hususunda anlaşamazsanız, yemin etmek için ben aranızda kur'a çektiririm. Kur'a hanginize isabet ederse o yemin eder, (ve katır onun olur) dedi. Ravi demiş ki: Ben buna şahidim, Ali böyle hükmetti, diye bilgi vermiştir.
Bir kavle göre kur'a şöyle olur: İhtilâf konusu mal taraflardan hiç birisinin elinde değil ve hiç birinin şahitleri de yok ise, aralarında kur'a çekilir.Kur'a kime isabet ederse o yemin eder ve mal onun olur.
Kirmânî şöyle demiştir: "Kur'a, tarafların mala müstehaklık derecesinde eşit oldukları zaman yapılır. Meselâ; mal tarafların ikisinin elindedir. Her biri malın tamamınının kendisine ait olduğunu iddia eder. Birisi yemin etmek suretiyle malın tamamını elde etmek ister. Diğer taraf da aynı şekilde yemin edip tamamını kazanmak ister. İşte bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o yemin eder ve malın tamamı kendisine verilir.
Şevkânî de şöyle der: "Kur'a usulünün uygulanmasının sebebi şudur: Taraflar mala sahip olma iddiasında delil açısından eşit oldukları zaman, tercih sebebi yok iken bir tarafı tercih etmek caiz olmaz. Tarafları eşit tutmak bakımından kur'a usulünden başka bir çare kalmaz. Kur'a usulü de hasımlar arasında eşitlik sağlamanın bir nevidir. İhtilâf konusu mal tarafların ikisinin elinde veya üçüncü bir şahsın elinde olup malın kendisine değil, taraflara ait olduğu ikrar edildiğinde, bu malın nasıl verileceği veya ne şekilde taksim edileceği hususunda fıkıh imamlarının beyan ettikleri görüşler pek uzundur. Fakat mal bir tarafın elinde olduğu takdirde o taraf davalı ve karşı taraf davacı sayılır. Artık şahit getirmek davacıya, yemin etmek de davalıya ait olur. Yemin etmek için söz konusu kur'a meselesine gelince, Şafiî fıkıh kitaplarındaki hüküm, yemin teklifinin kur'a usulü ile değil de hâkimin takdirine ait olmasıdır. Hâkim istediği tarafa yemin teklifinde bulunabilir. Lakin el-Bermavî demiş ki: Hadis kur'a usulünü emrettiği için, en uygun olanı bununla amel etmektir."[152]

Bir Mal Hakkında İki Kişi İhtilâfa Düştüğü Ve Her Birisi Malın Kendisine Ait Olduğunu İddia Ettiği Takdirde Hüküm Nedir?

Bu konu birkaç şıkka ayrılır:
1- Mal üçüncü bir şahsın elindedir. Bu şahıs malın kendisine ait olmadığını ve ihtilâfa düşenlere ait olduğunu söyler. Fakat bir tarafın mı ya da tarafların müşterek malı mıdır bilmez; iki tarafın da şahitleri vardır.
2- Mal üçüncü bir şahsın elindedir. Bu şahıs malın kendisine ait olmadığını söyler. Fakat taraflardan kime ait olduğunu bilmez; tarafların şahitleri de yoktur.
3- Mal tarafların ikisinin de elindedir ve iki tarafın da şahitleri vardır veya hiçbir tarafın şahitleri yoktur.[153]
Biz fıkıh âlimlerinin birinci meseleye ait görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan şimdi burada sadece 2. ve 3. meseleye aft görüşlerini nakletmekle yetineceğiz.
2. meseleye ait görüşler şöyledir:
el-Mişkât şerhinde mesele şöyle anlatılmaktadır: Üçüncü bir şahsın elinde bulunan mala taraflar sahip çıkmak ister. İki tarafın da şahitleri yoktur veya iki tarafın da şahitleri vardır. Yanında mal bulunan üçüncü şahıs; ben bu malın kime ait olduğunu bilmiyorum, der. Bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa yemin eder ve mal kendisinin olur. Ali (r.a) böyle hükmetmiştir. İbnü'l-Melik'in dediğine göre, Ahmed ve bir kavlinde Şafiî de böyle demiştir.
Ebû Hanîfe'ye göre, tarafların ikisi de yemin ederler. Sonra mal ikisi arasında eşit olarak taksim edilir.
Ebû Hanîfe ile Şafîî'nin diğer bir kavillerine göre, mal üçüncü şahsın elinde bırakılır.
3. meseleye gelince: Mal ikisinin elinde bulunduğu için iki taraf da malın yarısı için davacı ve malın yarısı için davalı durumdadırlar. İki tarafın da şahidi bulunmadığı takdirde davacı durumunda oldukları yarım için bir hak talebinde bulunamazlar. Fakat davalı durumunda oldukları yarım için yemin etmeleri yeterlidir. Bunun için hâkim bu malı ikisinin arasında eşit olarak taksim eder. İki tarafın şahitleri olsa yine hüküm budur. Çünkü şahitler, birbirlerinin ifadelerini etkisiz hale getirmekle yok gibi sayılırlar. İki taraf yemin etse veya yeminden istinkâf etse yine hüküm budur.[154]

3617... Ebû Hureyre'dem rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a): "(İhtilaflı olan) iki kişi yemin etmeyi isteseler de istemeseler de (sonunda) yemin etmek üzere (aralarında) kur'a çekmelidirler." buyurmuştur.
(Ravi) Seleme (b.Şebîb) dedi ki: (Abdürrezzak bu hadisi bana): "Bize Ma'mer haber verdi" (tabiriyle) ve 'İki kişiye, istemedikleri halde yemin teklif edilirse "(sözleriyle) rivayet etti.[155]

Açıklama

Buradaki "yemîne zorlandıkları zaman" sözünden maksat, fıkıh ıstılahında kastedilen bir zorlama değil, istemediği halde yemin teklif etmektir.Nitekim tercemede bu hususu göz önünde bulundurduk. Kur'anm nasıl çekileceği ve yeminin nasıl edileceği hususu bir önceki hadisin şerhinde açıklandı.[156]

3618... Saîd b. Ebî Arûbe'den, (yine) aynen (3613 numaralı) îbn Minhâl (hadisinin)senediyle rivayet edilmiştir ki,Ebu Musa el-Eş'arî şöyle dedi:
(İki adam) bir hayvan üzerinde (hak iddia ederek Peygamber (s.a)'e başvurdular), ikisinin de şahidi yoktu. Rasûlullah (s.a)

onlara (sonunda) yemin etmek üzere kur'a çekmelerini emir buyurdu.[157]

23. Yemin Etmek Davalıya Düşer

3619... İbn Ebî Müleyke'den (şöyle) dediği rivayet olunmuştur: İbn Abbas bana bir mektup yazarak Rasûlullah (s.a)'ın, yeminin davalı üzerine düştüğüne hükmettiğini bildirdi.[158]

Açıklama

"Davacı" sözü, zahirî duruma ters düşen ve sükut etmesi davanm düşmesine ve davayı kaybetmesine sebep olan kimse anlamına gelir. Davacının sözleri zahire ters düştüğü için onun sözlerine inanmak zor olduğundan kendisine inanabilmek için yemin etmesi yeterli değildir. Onun sözlerine inanabilmek için kuvvetli bir delil getirmesi gerekir.
Davalının sözleri ise zahire uygun olduğundan, onun kendini savunmak gayesiyle söylediği sözlerin doğruluğuna inanabilmek için sadece bir yemin etmesi yeterlidir.[159]
Binaenaleyh, hâkim huzuruna gelen davacıyı dinledikten sonra eğer davalı, aleyhindeki iddiaları ikrar ederse hâkim onu ikrarı ile ilzam eder, aleyhine hüküm vererek davayı neticelendirir. Fakat davalı, aleyhindeki iddiayı inkâr ve reddederse hâkim bu sefer davacıdan beyyine (delil) ister. Davacı bu beyyineyi getirerek davasını isbat ettiği takdirde hâkim davalının aleyhine hüküm verir. Davacı davasını isbat için delil getirmekten ve dolayisıyle davasını isbattan aciz kaldığı takdirde, hâkim davacının isteğiyle davalıya yemin teklif eder. Eğer davalı yemin ederse davalıyı davadan men eder.[160]
Eğer davalı yeminden kaçınırsa hâkim onun yeminden kaçınmasıyla hüküm verip davayı neticelendirir.[161] Davalı yeminden kaçındığı için davacıya yemin teklif edilmez. İmam Şafiî'ye göre ise, bu durumda hâkim yemini davacıya teklif eder, eğer davacı yemin ederse davacı lehine hüküm verir.[162]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif hakkında Avnü'l-Ma'bûd yazarı şöyle diyor:
"Bu hadis; davacı ile davalı arasında bir görüşüp konuşma olduğu bilinsin bilinmesin, davalıya mutlaka yemin ettirilir, diyen âlimler çoğunluğu ile Şafiî mezhebinin lehine bir delildir.
İmam Mâlik ile taraftarlarına, meşhur yedi fıkıh âlimine ve Medineli fakîhlere göre ise; davalıya yemin teklif edilmesi için davalı ile davacı arasında görüşüp konuşma, alışveriş yapma gibi bir ilişkinin bulunması gerekir. Çünkü böyle bir şart bulunmadığı takdirde, kötü niyetli kişilerin yalancı şahitlere yemin ettirmek suretiyle fazilet sahiplerinin mallarını ellerinden alma fırsatı doğar.
Taraflar arasındaki bu ilişkinin mahiyyeti konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre bu, iki taraftan birinin diğerinden alışveriş ve veresiye muamele yaptığı bir ya da iki şahitle ispatlanmış olur. Bazılarına göre de, taraflar arasında böyle bir muamele yapılmış olmasının ihtimal dahilinde olması bu ilişkinin varsayılmasi için yeterlidir. Ancak çoğunluk âlimlere göre; bu şartı geçerli kılacak kitaptan, sünnetten ve icmâdan hiçbir delil mevcut değildir."[163]

24. Yemin Nasıl Ettirilir?

3620... İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) yemin ettir(mek iste)diği bir adama:
"Davacının sende hiçbir hakkı bulunmadığına dair, kendisinden başka hakiki bir ma'bud bulunmayan Allah'a yemin et" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Ravi) Ebû Yahya'nın adı Ziyâd'dır. Kendisi güvenilir bir kimsedir ve Kûfelidir.[164]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte hâkimin mahkemede davalıya nasıl yemin ettireceği açıklanmaktadır.
Hadisin ifadesinden açıkça anlaşılacağı üzere, Rasûl-i Zîşan Efendimiz, mahkemede huzura gelen davacıdan;"Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim." şeklinde yemin etmesini istemiştir.
Her ne kadar Allah (c.c)'nun sıfatlarını anmadan sadece, "Vallahi" Allah'a yemin ederim" şeklinde yemin ettirmek yeterli ise de, sıfatlarını zikrederek edilen yemin daha kuvvetli olduğundan bu şekilde yemin ettirmesi daha da isabetli olur.
el-İhtiyâr müellifi Mavsilî bu mevzuda şöyle diyor:
"Allah'tan başka hiçbir şeye yemin edilmez. Hâkim isterse Allah'ın sıfatları ile yemini daha da kuvvetlendirir. Yeminin tekrarlanmasında ihtiyat vardır. Zaman ve mekân ile yemin kuvvetlendirilmez. Yahudiye, "Musa (a.s)'ya Tevrat'ı indiren Allah Teâlâ'ya yemin ederim" diye yemin ettirilir. Mecusilere, "Ateşi yaratan Allah'a"; putperestlere de sadece; Allah'a diye yemin ettirilir. Bu sınıflara, tapındıkları mabetlerde yemin verdirilmez."[165]

25. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Azınlıklardan Olan Davalılara Da Yemin Ettirilir Mi?

3621... el-Eş'as'dan rivayet edilmiştir; dedi ki:
Benimle yahudilerden bir adam arasında (ihtilaflı) bir arazi vardı. Adam beni (m hakkımı) inkâr et(miş)ti. (Tutup) kendisini Peygamber (s.a)'e götürdüm. Peygamber (s.a) bana:
"Senin şahidin var mı?" diye sordu. Bende, "Hayır" cevabını verdim. (Bunun üzerine) yahudiye (dönerek):
"Yemin et" diye emir verdi. Ben (onun yemin etmesine fırsat vermeden):

"Ey Allah'ın Rasûlü, bu durumda (bu adam) yemin eder ve malımı (da elimden alır) götürür, dedim. Bunun üzerine Yüce Allah;"Fakat Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az (bir) paraya satanlar var ya..."[166] âyetini, sonuna kadar indirdi.[167]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre; "Tıybî, metinde geçen; "Bu durumda (bu adam) yemin eder ve malımı götürür gider" sözüyle bu söz üzerine inen Âl-i İmran sûresinin 77. âyet-i kerimesi arasında iki yönden ilgi bulunduğunu söylemiştir:
1- Sanki âyet-i kerime'de Eş'aş'a; "Davalı aleyhine bir delilin bulunmadığına göre, senin yapabileceğin tek şey ona yemin ettirmektir" denilmektedir. Bu bakımdan metinde geçen bu sözle sözü geçen âyet-i kerime arasında çok yakın bir ilgi görülmektedir.
2- Âyet-i kerimede, hakiki Tevrat'ta da bu hükmün bulunduğunu yahudilere ihtar eden bir nükte olduğu söylenebilir. Bu da âyet-i kerime ile hadis-i şerif arasındaki ilgiyi gösterir."
Görülüyor ki, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, mahkemelerde azınlıklara da yemin ettirileceğine delâlet etmektedir. Bu yeminin nasıl ettirileceğini bir önceki hadis-i şerifte açıklamıştık.[168]

26. (Dava Konusu Olan Hadiseyi Görmediğini Söyleyen Davalı) Bir Adam Görmediği (Bu) Hâdise Hakkında Bilgisine Göre Yemin Eder

3622... Es'aş b. Kays'dan rivayet olunduğuna göre;
Kindeli bir adam ile Hadramevtli bir adam Yemen'de bulunan bir arazi üzerinde anlaşamayarak Peygamber (s.a)'e başvurmuşlar.Hadramevtli adam:
Ey Allah'ın Rasûlü, şu adamın babası benim toprağımı haksızlıkla elimden aldı. (Şimdi) bu toprak kendi elinde bulunuyor, dedi.Hz. Peygamber de ona:
" Senin (bu iddianı doğrulayacak) bir şahidin var mı?" diye sordu.
Hayır, (yok) fakat ben ona bu arazinin benim olup da babasının onu benden haksızlıkla aldığını bilmediğine dair yemin etmesini teklif ediyorum, dedi.
Bunun üzerine Kindeli adam yemin etmeye hazırlandı... (el-Eş'as . Kays, sözlerine devam ederek bir önceki) hadisi (aynen) anlattı.[169]

Açıklama

Şevkânî'nin Neylü'l-Evtâr isimli eserinde açıkladığı gibi; bu hadis, bir kimseye bildiğini dosdoğru ifade ettiğine dair yemin etmesi teklif edildiği zaman bu şekilde yemin etmesinin o zat üzerine vacip olduğunu ifade etmektedir.
Bir başka ifadeyle, hâdiseyi görmediğini ve bilmediğini söyleyen davalının yemini, "Vallahi ben hakkımda davacı olan bu zatın hakkımdaki iddiasının doğru olduğunu bilmiyorum" şeklinde olur. Bu şekilde yemin ederse mahkeme lehine sonuçlanır. Aksi takdirde aleyhine sonuçlanır.[170]

3623... Alkame b. Vâil b. Hucr el-Hadramî'nin babasından şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Hadramevtli bir adamla Kindeli bir adam (aralarında ihtilâfa düşerek) Rasûlullah (s.a)'a geldi(ler). Hadramevtli (adam diğerini göstererek);
Ey Allah'ın Rasûlü, bu adam, babama ait olan bir araziyi üzerinde hiçbir hakkı olmadığı halde zorla elimden aldı, dedi.Kindeli de:
O benim toprağımdır. Benim elimde bulunmaktadır. Onu ben işlemekteyim, cevabını verdi.
Peygamber (s.a) Hadramevtliye:
“Şahidin var mı?" diye sordu. Adam, "Hayır" cevabını verdi. Rasûlullah (s.a):
"Bu durumda senin ondan (sadece bir) yemin etmesini isteme hakkın vardır" buyurdu.(Hadramevtli bu cevabı işitince):
Ey Allah'ın Rasûlü, o, yemine önem vermeyen yalancının biridir. Hiçbir günahdan da çekinmez, dedi.
(Hz. Peygamber de).
“Senin için ondan (isteyebileceğin) bundan başka (bir şey) yoktur" buyurdu.[171]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifi açıklarken; "Bu hadis, davacının isbat edememesi halinde davalının yemin etmesiyle davanın düşeceğine ve mahkemede yalancı kimselere de doğru dürüst insanlar gibi yemin ettirileceğine delâlet etmektedir" diyor.
Mevzumuzu teşkil eden buhadis-i şerif ile bir önceki hadis-i şerifte, Hz, Peygamber'e getirilen davanın taraflarından birisi Hadramevtli diğerinin de Kindeli olduğu ifade edilirken; aynen bu davaya benzeyen bir davadan bahsedilen 2621 numaralı hadis-i şerifte ise, taraflardan birinin Eş'as' diğerinir de biri yahudi olduğu ifade edilmektedir. Bu durum mevzumuzu teşkil eder bab hadislerinde anlatılan hâdise ile 2621 numaralı hadiste anlatılan olayır birbirinden tamamen farklı iki olay olduğunu gösterir.
Bu hadis-i şerif daha önce 3245 numarada da geçmişti.[172]

27. Müslümanların İdaresinde Yaşayan Azınlıkla* Nasıl Yemin Ederler?

3624... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğne göre;
Peygamber (s.a) yahudilere (yemin teklif ederken) şöyle buyurdu:
"Sizden, Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah aşkına doğru söylemenizi istiyorum; Tevrat'ta zina eden kimse hakkında hiçbir hükme rastladınız mı?"
Musannif Ebû Dâvûd, bu hadisi recm olayında (4446 numaralı hadis) da nakletmiştir.[173]

3625... Şu (bir önceki) hadis (yine bir önceki) senediyle ez-Zührî'den de rivayet olunmuştur. Bu hadiste (şu ibare vardır: ez-Zührî): "Bana (bu hadisi) Müzeyne (kabilesin) den, ilim peşinde koşup onu gereğince belleyen bir adam haber verdi. (Ve bu adam bu hadisi kendisine rivayet eden kimseden bahsederken) Saîd b. el-Müseyyeb'i zikretti" dedi ve (önceki hadisi) manasıyla rivayet etti.[174]

3626... İkrime'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) İbn Sûriyâ'ya (yemin teklif ederken) şöyle dedi:
"Size, sizi Firavun hanedanından kurtaran, denizi size yaran ve üzerinizi bulutlarla gölgelendiren ve size kudret helvasıyla bıldırcın indiren, Musa'ya indirdiği Tevrat'ı size de gönderen Allah'ı hatırlatarak size yemin veriyorum. (Doğru söyleyin),siz kitabınızda recm cezasını görüyor musunuz?"
İbn Sûriyâ da:
Sen bana çok büyük bir yemin verdin. Artık benim yalan söylemem caiz olmaz, dedi.
(Ravi rivayetine devam ederek bir önceki) hadisi (bütünüyle) rivayet etti.[175]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu babda gelen üç rivayetin üçü de aslında yahudilerin bir zina olayı hakkında hüküm vermesi için Hz. Peygamber'e başvurmaları ve Hz. Peygamberin de, bu mevzuda Tevrat'ın hükmünün nasıl olduğuna dair bildiklerini dosdoğru söylemeleri için onlara yemin ettiriş tarzı anlatılır. Olayın bu babla ilgili kısmı da işte burasıdır. Olay bu babda özet olarak anlatılmıştır. Tamamını anlatabilmek için hâdisenin değişik taraflarını anlatan hadisleri bir araya getirmek gerekir.
Mâlik, Nâfi' kanalıyla Abdullah b. Ömer'den şu lafızlarla nakletmektedir:
"Yahudiler, Hz. Peygamber'e geldiler ve kendilerinden bir kadınla bir erkeğin zina ettiğini söylediler. Rasûlullah (s.a) onlara: "Tevrat'ta recm konusunda ne görüyorsunuz?" diye sordu. Onlar: Biz, zina edenleri sopalatırız, dediler. Abdullah b. Selâm dedi ki: Yalan söylüyorsunuz, Tevrat'ta recm vardır. Tevrat'ı getirdiler, ortaya yaydılar. Birisi elini recm bölümünün üzerine koydu. Bölümün öncesini ve sonrasını okudu. Abdullah b. Selâm: Elini kaldır, dedi. O kişi elini kaldırdı, görüldü ki bu kısımda recm ile ilgili bölüm bulunmaktadır. Yahudiler: Muhammed doğru söylüyor. Tevrat'ta recm bahsi vardır, dediler. Rasûlullah (s.a) onlara emretti ve zina eden kişiyi recm ettirdi. Ben, adamın kadının üzerine eğiliponu taş değmesinden korumaya çalıştığını gördüm."[176]
Aynı olay 4446 numaralı hadis-i şerifte de şöyle anlatılıyor:
"Abdullah b. Ömer dedi ki: Yahudilerden bir topluluk gelip Hz. Pey-gamber'i Kuff (Medine'de bir vadi)'e çağırdılar. Hz. Peygamber onların yanına varınca; Ey Ebul Kasım, bizden bir erkek ile bir kadın zina etti, sen aralarında hüküm ver, dediler. Abdullah b. Ömer der ki: Hz. Peygamber'in altına bir minder koydular, üzerine oturdu. Sönra;"Bana Tevrat'ı getirin" dedi. Onlar Tevrat'ı getirdiler. Hz. Peygamber de minderi altından kaldırarak üzerine Tevrat'ı koydu. "Sana ve seni indirene iman ettim" dedi. Genç bir delikanlı getirdiler..." Hadisin bundan sonraki kısmı Buharî'nin Mâlik ve Nâfi' vasıtasıyla İbn Ömer'den naklettiği yukarıda mealini sunduğumuz hadis gibidir.
Bu hadisler Mâlik ve Nâfi' yoluyla İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur. Mevzumuzu teşkil eden babtaki hadislerden 3624 numaraları hadisi ise Zührî, kimliği meçhul Müzeyneli bir adam ve Saîd b. el-Müseyyeb kanalıyla Ebû Hureyre'den; 3625 numaralı hadisi yine Zührî kimliği meçhul Müzeymeli âlim bir adam vasıtasıyla yine Said b. el-Müseyyeb'den rivayet etmiştir. Bu durum, her iki hadiste de aynı olayın aynı raviler tarafından rivayet edildiğini gösterir.
Görüldüğü gibi 3626 numaralı hadisin senedinde Saîd b. el-Müseyyeb, Katâde ve İkrime bulunmaktadır. İkrime'nin ise sahâbî olmadığı, yani Hz. Peygamber'den hadis almadığı bilinen bir gerçek olduğuna göre, onun bu hadisi bir sahâbîden almış olması gerekir.
Yukarıdaki iki hadis-i şeriften Saîd b. el-Müseyyeb'in kanalıyla gelen hadisin Ebû Hureyre'den alındığı anlaşıldığına göre, mevzumuzu teşkil eden Saîd b. el-Müseyyeb'den gelen bu hadisi de İkrime'nin Ebû Hureyre'den almış olması gerekir. Hafız Münzirî de, "Bu hadis mürseldir" derken bu gerçeği ifade etmek istenmiştir.
Bu hadis-i şerifler, müslümanlarm idaresinde yaşayan azınlıklara mahkemede yemin ettirmek icab edince, Allah'a yemin etmeleri teklif edileceğine delâlet etmektedir. 3620 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, yahudilerin mahkemede nasıl yemin edecekleri Hanefî fıkıh kitaplarında şöyle anlatılır:
"Yahudiye, Musa (a.s)'ya Tevrat'ı indiren Allah Teâlâ'ya yemin ederim, şeklinde yemin ettirilir."[177]

28. Kişi Hakkını İsbat İçin Yemin Edebilir

3627... Avf b. Mâlik'ten, şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a) iki kişi arasında hüküm vermişti. (Bunlardan)

aleyhine hüküm verilen adam, dönüp giderken; "Hasbiyallah ve ni'-mel vekîl = Bana Allah yeter; O, ne güzel bir vekildir" dedi. (Bunu gören) Peygamber (s.a) de (ona):
"Allah miskinlerden hoşlanmaz. Senin akıllıca ye tedbirli davranman gerekir. Binaenaleyh bir iş karşısında acze düştüğün zaman, (işi oluruna bırakıverme, gereken tedbirleri akıllıca al) sonra; hasbiy-yallah ve ni'mel vekîl, de" buyurdu.[178]

Açıklama

Bu hadisi şerif; zamamn akı§1 ferisinde çetin işlerle ve haksızhklarla karşıiaşan bir müslümanın, üzerine düşen tedbirleri almadan, işi kendi oluruna bırakıp "Hasbunallah" çekmesinin, Allah'ın hoşlanmadığı bir iş olduğunu; müslümanın bu gibi durumlarda akıllıca tedbirler alması gerektiğini, ancak bu tedbirleri aldıktan sonra işin geri kalan kısmını Allah'a havale edebileceğini ifade etmektedir.
İnsanın mahkemede hakkını isbat edebilmesi için yemin etmesi gerektiğinde, bu yemini etmesi hakkını elde etmesi için gerekli bir tedbir olacağın dan, bu hadis, kişinin gerektiği zaman hakkım isbat için yemnin etmesinır meşruluğuna delâlet etmektedir.[179]

29. Bir Kimseyi Borçtan Veya Diğer Haklarından Dolayı Hapsetmenin Hükmü

3628... Amr b. eş-Şerîd'in babasından, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Varlıklı bir kimsenin borcununu ödemeyi geciktirmesi (alacaklıya ondan) şikâyetçi olmayı ve (hâkime de)onu (hapis cezasıyle) cezalandırmayı meşru kılar."
Îbnü'l-Mübârek dedi ki; (Metinde geçen) "Yuhillu ırzahû" (cümlesi) "Ona sertçe çıkışabilir" analamına gelir, "Ve ukûbetehu" cümlesi de, "hapsedilebilir' anlamına gelir.[180]

Açıklama

Hattâbî; bu hadis-i şerif, maddî imkânı olduğu halde borcunu bile bile geciktiren kimsenin borcunu ödemesi için hapsedileceğine; fakirliğinden dolayı borcunu zamanında ödemeyen bir kimsenin hapsedilemeyeceğine delâlet etmektedir, der.
Hattâbî, bu hususta âlimler arasındaki farklı görüşlere şöylece işaret etmektedir:
"Kadı Şüreyh'e göre; borcunu zamanında ödemeyen kimse fakir olsun zengin olsun, borcunu ödeyinceye kadar hapsedilir. Yani bu mevzuda borçlunun fakir olmasıyla zengin olması arasında bir fark yoktur.Rey taraftarları da bu görüştedirler.
İmam Mâlik'e göre; borcunu zamanında ödemeyen bir fakir bu borcundan dolayı hapsedilmez, ona sadece borcunu ödemesi için mühlet verilir.
İmam Şafiî' ye göre ise; borçlunun zahirî haline bakılır; eğer fakir görünüyorsa hapsedilmez, fakat zengin görünüyorsa kendisine borcunu derhal ödemesi teklif edilir. Eğer borcunu öderse serbest bırakılır, ödemekten kaçınırsa borcunu ödeyinceye kadar hapsedilir."[181]

3629... Bedevilerden birisi olan Hirmâs b. Habib'in dedesinin şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Bana borçlu olan bir kimseyi Peygamber (s.a)'e getirmiştim. Ba-na;"Borçlunun peşini bırakma" buyurdu. (Bir süre) sonra da, "Ey Temîm oğullarının kardeşi, esirine ne yapmak istiyorsun?" dedi.[182]

Açıklama

"Lüzum" kelimesi burada; alacaklının, borçlunun peşini bırakmayıp onu devamlı takıp etmesi anlamında kullanılmıştır.
Şevkânî, Neylü'l-Evtâr isimli eserinde, alacaklının borçlusunun peşini takip etmesi konusunda âlimler arasındaki ihtilâfı şöyle anlatmaktadır:
"İmam Ebû Hanîfe'ye ve Şafiî âlimlerinden nakledilen iki kavilden birine göre; borçlu, borçlusunun çalışıp para kazanmasına engel olmayacak şekilde onun peşine takılabilir. Borçlu nereye giderse o da ardından gider. Oturunca oturur, kalkınca kalkar, yürüyünce yürür, evine girince o da ardından girebilir.
İmam Ahmed'e göre; alacaklı kişi mahkemede, alacaklı olduğunu isbat için yakında bulunan delilini getirmek üzere evine veya benzeri yakın bir yere gidip gelinceye kadar borçlusunun orada tutulmasını istediği takdirde bu isteği yerine getirilir. Fakat uzakta bulunan bir delili getirmek için borçlunun göz altında bulunmasını isteyemez.
Âlimlerin çoğunluğuna göre ise, borçlunun arkasını takip etmek, mahkeme esnasında alacaklının delilinin getirilmesi için onu orada bekletmek asla caiz değildir.
Cumhura göre, bu hadis-i şerifte geçen "Iüzûm" kelimesiyle kastedilen, borçluyu uzaktan göz altında bulundurmaktır."
İbn Ebî Hatim, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin ravisi el-Hirmâs'm dedesinin sahâbî olduğunu söylemiştir.[183]

3630... Behz b. Hâkim'in dedesinden rivayet olduğuna göre; Peygamber (s.a) bir adamı, bir suçlamadan dolayı hapsetmiştir.[184]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Rasûl-i Zişan Efendimizin, borcunu ödememek gibi bir suçla suçlanan bir kimseyi hapsettiği ifade edilmektedir. Tirmizî'nin rivayetinde ifade edildiği üzere, Efendimiz bu sanığı bir süre hapettikten sonra serbest bırakmıştır. Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor: "Bu hadis-i şerif, birisi ceza hapsi, diğeri de hüküm vermek için belge toplama hapsi olmak üzere iki çeşit hapis olduğuna delâlet etmektedir. Ceza hapsi, hükmün kesinleştiği hallerde uygulanır. Belge toplama hapsi ise, şahitleri yada belgeleri ortaya koyabilmek için uygulanır. Hz. Peygamber'in, suçlu olduğu iddia edilen bir şahsı gündüzün bir süre hapsettikten sonra aleyhindeki suçlamalar isbat edilemeyince serbest bırakması bunu gösterir."[185]

3631... İbn Kudâme'nin dedi(ğine göre, Behz b. Hakim b. Muâ-viye'nin dedesi olan. Muâviye îbn Hayde'nin) kardeşi ya da amcası :Müemmel'in söyledi (ğine göre ise Muâviye'nin bizzat) kendisi-kalkıp hutbe okumakta olan Hz. Peygamber'e varmış ve iki defa:
Komşularım niçin tutuklandılar? diye sormuş. Sonra cevap alamayınca bir şeyler daha söylemiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a):
"Onun komşularım serbest bırakınız" buyurmuş.
(Ancak) Müemmel, (İbn Kudâme'nin rivayetinde geçen) "hutbe okumakta olan" sözünü rivayet etmemiştir.[186]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Musannif Ebû Davud'a, biri Muhammed b. Kudâme; diğeri de Müemmel b. Hişâm yoluyla olmak üzere iki yoldan ulaşmıştır. Şu farkla ki, İbn Kudâme'nin rivayetine göre, tutulıuların niçin tutuklandıklarını Öğrenmek üzere Hz. Peygamber'in huzuna giden kimse Muâviye b. Hayde'nin kardeşi veya amcasıdır. Müemmel b. Hişâm'ın rivayetine göre; sözü geçen şahıs Muâviye b. Hayde'nin bizzat kendisidir. Bir de Müemmel'in rivayetinde Hz. Peygamber'in o anda hutbe okumakta olduğundan söz edilmiyor. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde açıklandığı üzere, Hz. Peygamber'in huzuruna varan Muâviye'nin kardeşi veya amcası; komşularının niçin tutuklandıklarını iki defa sorup cevap alamayınca Hz. Peygambere hitaben: "Eğer bu insanları tutukladığını halka söylersem, senin insanları serden men ettiğini hem de şerri bizzat kendinin işlediğini söylerler" demiş. Bunu duyan Muâviye, Hz. Peygamber'in bu sözleri duyup halka beddua edeceğinden korktuğu için sözle araya girmişse de Hz. Peygamber muhatabına yönelerek: "Demek siz bana böyle söylüyorsunuz. -Veya, içinizden biri bana bunu söylüyor öyle mi?- Oysa bu işi ben yapmışsam onun vebali bana aittir, size değildir" demiş, ve sonra:"Onun komşularını bırakıverin" buyurmuş. Hz. Peygamber'in söz konusu sanıkları tutuklaması aslında son derece makul ve meşru bir uygulama olduğu halde, kendisi fevkalâde bir mekârim-i ahlâk sahibi olduğu için o kimsenin bu saygısızca tutumu karşısında hiddete ve öfkeye kapılmamış, ona komşularını serbest bırakmakla karşılık vermiştir.[187]
Bu hadisle ilgili fıkhı açıklamalar bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[188]

30. Vekillik

3632... Câbir b. Abdullah'tan (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Ben Hayber'e gitmek istemiştim. Peygamber (s.a)'e varıp selâm verdim ve kendisine;
Ben Hayber'e gitmek istiyorum, dedim.
"Vekilimin yanına vardığın zaman ondan (benim hesabıma) on-beş vesk (hurma) al. Eğer senden (benim vekilim olduğuna dair)bir alâmet isterse, elini onun köprücük kemiğinin üstüne koy" buyurdu.[189]

Açıklama

Vesk: Kûfelilere göre 200 kg.lık bir ağırlık ölçüsüdür. Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; Hz. Peygamber'in Câbir b. Abdulah'a vekilinden almasını emrettiği onbeş vesk ağırlığındaki malın cinsi hurma veya arpadır.[190]

Bazı Hükümler

1. Vekil tutmak veya vekil olmak caizdir.
2. Vekil ile müvekkilin, aralarında haberleşmeyi ve anlaşmayı kolayca sağlamak maksadıyla kimsenin bilmediği gizli bir alâmet kullanmaları müstehaptır. Bu yolla haberleşmek diğer yollardan daha emniyetlidir.[191]

31. Bazı Kaza (Yargı) Hükümleri

3633... Ebû Hureyre (s.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yol (un eni)hakkında anlaşmazlığa düştüğünü/ zaman onu yedi arşın yapın."[192]

Açıklama

Zira', arşın demektir. Hem müzekker, hem de müennes bir kelimedir. Bazı rivayetlerde müzekker bazılarında müennes olarak

zikredilmesi bundandır. Burada zira'dan murad; her beldede âdet olan arşın ve metre gibi uzunluk ölçüleridir.
Açılacak yol hakkında Nevevî şunları söylüyor: "Bir kimse mülkü olan bir yerin bir kısmını gelip geçenlere yol olarak ayırırsa, bu yolun mikdarı o kimsenin ihtiyarına bırakılır. Efdal olan yolu geniş bırakmaktır. Ama hadisten murad bu değildir. Şayet yol, bir cemaatin arazisi arasında bulunur da onu yenilemek isterler ve şu kadar olsun diye bir mikdar üzerinde anlaşırlarsa, bu anlaşma muteber olur. Yolun ne kadar olacağında ihtilâf ederlerse o zaman yol yedi arşın bırakılır. îşte hadisten murad budur. Ama yedi arşından daha geniş olarak yapılmış bir yol bulursak bu yolun az da olsa bir yerini ele geçirmeye kalkışmak hiçbir kimseye caiz değildir. Yalnız etrafındaki boş yerleri işlemek caizdir.Yoldan geçenlere zarar vermemek şartıyla bu yer ihya suretiyle mülk edinebilir..."
Tahavî, bu hadisin; yeni açılacak yollar hakkında olduğunu söylemiştir. el-Mühelleb ise, "Bu hüküm evlerin arasındaki yollar hakkındadır. Ev sahipleri aralarında yol açmak isterlerse yedi arşın genişliğinde yapmaları icap eder. Ta ki gelip geçenlere ve yük getirip götürenlere zarar vermesin" demiştir.
Taberî, bu hükmün âlimlere göre vücub ifade ettiğini bildiriyor. Bazıları da bu hadisin ana caddeler hakkında olduğunu, mahalle arasında yeni açılacak yolların anlaşmaya bağlı olup yedi arşından daha az olabileceğini söylemişlerdir.[193] Hadis-i şerifin o günkü şartlar altında vârid olduğunu, bu günse şartların değiştiğini unutmamak lâzımdır.[194]

3634... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Biriniz (din kardeşinizden) duvarına ağaç (ucu) sokmak için izin isterse (duvar sahibi) onu(n bu isteğim) reddetmesin" buyurmuştur.
(Bu hadisi Ebû Hureyre'den rivayet eden A'rac bu hadise ilâveten şunları da söyledi: Ebû Hureyre bu hadisi söyleyince onu dinleyen halk işittikleri sözlerden memnun olmadılar, hemen) başlarını önlerine eğdiler. Bunun üzerine (Ebû Hureyre): "Sizi niçin (böyle hadisten) yüz çevirir bir halde görüyorum? (Şunu iyi bilin ki) ben bu (sözün sorumluluğu) nu sizin omuzlarınız üzerine atıyorum." dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki; "Bu hadisi bana îbn Ebî Halef rivayet etmiştir, en uzun rivayet de budur."[195]

Açıklama

Bi'r müslümanın diğer bir müslümandan duvarına ağaç ucu sokmak üzere izin istemesi, komşular arasında olabilecek bir durumdur. Komşulardan biri ev yaptırırken yaptıracağı evin ağaçlarının bir ucunu ekonomik sebeplerle komşusunun duvarı üzerine koymak suretiyle komşu duvarın4an yararlanmak ve bu suretle masrafın ağırlığından kurtulmak ister. Rasûl-i Zişan Efendimiz, bu hadis-i şerifte ümmetine, kendi duvarlarından bahsedilen şekilde yararlanmak isteyen din kardeşlerinin bu isteklerini reddetmemelerini tavsiye etmektedir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; İmam Ahmed'in dışındaki tüm ulemaya göre bu hadiste geçen "reddetmesin" emrinin hükmü farz değildir. İyi komşuluk münasebetleri cümlesinden bir tavsiye niteliğindedir.
İmam Ahmed'e göre ise, bu emir farziyyet ifade etmektedir. Bu bakımdan bir kimse duvarından bu şekilde yararlanmak isteyen kimsenin isteğini reddedemez. Kendisine gelen bu mevzu ile ilgili duvarlar hakkında hâkim buna göre hüküm vermekle mükelleftir.
Kastalânî'nin-açıklamasına göre, Ebû Hureyre'nin sözünde geçen "ha" zamiri bazılarına göre metindeki "ağaç" anlamına gelen "hasebe" kelimesine dönmektedir. Bü takdirde Ebû Hureyre'nin sözü, "Eğer siz bu hadisin hükmünden hoşlanmazsanız o zaman ben de bu ağaçları sizin omuzlarınızın üzerine koyarım" anlamına gelir ve bu hükmün yerine getirilmesinin gerekliliği mübalağalı bir şekilde ifade edilmek için söylenmiştir. Hattâbî de bu görüştedir.
Tıybî'ye göre, Ebû Hureyre böyle demekle, bu hadisin hükmünden memnun olmayan kimselere hadisin sıhhatini ve hükmünün mutlaka uygulanması gerektiğini isbat etmek, Hz, Peygamber'in komşuluk hukuku ile ilgili sözlerini düşünmeye davet etmek istemiştir.
Biz Bezlü'l-Mechûd yazarının şerhine uyarak, tercememizde bu zamiri Hz. Peygamber'in hadisine ve onun sorumluluğuna gönderdik.
Nevevî'ye göre, Ebû Hureyre'nin bu sözünün manası, "Bu hükmü sizin aranızda açıkça söyleyip omuzlarınızın arasına ağır bir şeyle vurur gibi sizin canınızı sıkacağım" demektir.
Bu hadisin hükmü konusundaAvnü'l-Ma'bûd yazarı Nevevî'den naklen şöyle diyor:"İmam Şafiî ile Mâlikî alimlerinden bu mevzuda iki görüş nakledilmiştir. Birinci görüşe göre, bu hadisle amel etmek farz, ikinci görüşe göre ise menduptur. Bu iki görüşten en sahih olanı, bu hükmün mendup olduğu görüşüdür.İmam Ebû Hanîfe'ye göre de bu hadisle amel etmek menduptur.İmam Ahmed ile hadis ulemasına göre ise, bu hadisle amel etmek farzdır."[196]

3635... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden olan Ebû Sırma'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Zarar verene Allah zarar verir. Güçlük çıkarana Allah güçlük çıkarır."[197]

Açıklama

Hadis-i şerifte, herhangi bir müslümamn malına, canına veya şerefine haksızlıkla zarar veren bir kimseyi Allah'ın zarara sokacağı, yine aynı şekilde bir müslümamn işlerini güçleştiren bir kimseye de Allah'ın güçlük çıkaracağı ifade buyurulmaktadır. "el-Cezâü min cinsi'l-amel" Cezalar işlenen suçun cinsinden verilir." İlâhî kaidesince yüce Allah, kendi ehli ve iyâli durumunda olan mü'min kullara haksız yere zarar veren kimseleri zarara uğrattığı gibi, meşru bir sebep olmaksızın bir

müslümana güçlük çıkaran kimselere de güçlük çıkararak ondan kulunun intikamını alır. Bu hadis-i şerif müslümana eziyet etmenin haram olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadisin ravisi Ebû Sırma (s.a), Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunma saadetine eren sahâbilerdendir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre; ismi Mâlik b. Kays olup İbn Ebî Enîs diye anılan bu sahâbî Bedir savaşına katılmıştır. İsminin Kays b. Mâlik, Mâlik b. Es'ad veya Lübâbe b. Kays olduğuna dair rivayetler de bulunan bu sâhabî Ensar'dan ve Neccâr kabilesindendir.[198]

3636... Semüre b. Cündüb'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisinin Ensar'dan birisinin bahçesinde yeni dikilmiş bir hurma ağacı varmış. (Bahçe sahibi olan) kişi ailesi ile beraber (o bahçede kalıyor) imiş. Semüre o hurmanın yanına giri(p çıkı)yormuş. Onun bu giriş çıkışından (bahçe sahibi) rahatsız oluyor ve (bu durum) onun gücüne gidiyormuş. Bu sebeple (Semüre'den) bu hurmayı kendisine satmasını istemiş. Semüre (bu teklifi) kabul etmemiş. Bunun üzerine Semüre'ye ağacı (oradan söküp başka bir bahçeye) götürmesini teklif etmiş. (Semüre bu teklifi de) reddetmiş. Bunun üzerine (bahçe sahibi) Peygamber (s.a)'e varıp durumu kendisine anlatmış. Peygamber (s.a) de Semüre'ye bu ağacı (bahçe sahibine) satmasını rica etmiş, Semüre (bu teklifi) kabul etmemiş. Sonra ona bu ağacı (buradan başka bir yere) nakletmesini teklif etmiş, (Semüre) bunu da kabui etmemiş. Bunun üzerine, yapılmasını tavsiye ettiği (iyi) bir iş olarak;
"Onu bu bahçenin sahibine bağışla, (karşılığında) sana şu kadar (sevap) var" diye emretmiş.
(Semüre yine) kabu! etmeyince;
"Sen zarar göreceksin!" demiş ve (bahçe sahibi olan) Ensarî'ye de:
"Git, onun hurmasını sök!" buyurmuş.[199]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir kimsenin bir müslümana zarar vermeye hakkı olmadığı, bir kimsenin bir müslümana zarar vermesi halinde bu zararın önlenmesi için verilen zarardan daha az olmak şartıyla, zarar ile mukabele etmenin bile caiz olduğu ifade edilmektedir.
Çünkü bu hadis-i şerifte Peygamber Efendimizin Semüre'ye, komşusunun hurmalarına verdiği zarardan dolayı kendi hurma fidanını komşusunun hurma bahçesinden sökmesini emrettiği açıklanmaktadır.
Bu, bir zarar önlenmek istendiği zaman kendi misli ile mukabele edilemeyeceği, ancak daha az bir zararla mukabele edilebileceği anlamına gelir.
Bu husus islâm ulemasının şu sözlerinde ifadesini bulmuş ve kanunlaşmıştır:
"ed-Dararü'leşeddyüzâlü bi'1-ehaff = Bir Zarar-ı eşed, zarar-ı ehaf ile izâle olunur."[200]
"ed-Dararü lâ yüzâlü bi'd-darar = Bir zarar kendi misli ile izâle olunamaz."[201]
Hattâbî, hadis-i şerifte sözü geçen hurma ağacının söküldüğüne dair bir ifade bulunmadığına bakarak, Hz. Peygamber'in, metinde geçen "Git onun hurmasını sök" anlamındaki emrinin hakiki manada bir emir olmayıp Se-müre'yi komşusuna verdiği zarardan alıkoymak için söylenmiş bir tehdit olduğunu söylemiştir. Bu Hattâbî'nin şahsi görüşüdür.[202]

3637... Urve'nin Abdullah b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre;
Bir adam (halkın) kendisi ile (hurma bahçelerini) suladıkları Harre arkı (içinden gelen su) yüzünden Zübeyr'den davacı olmuş. (Zübeyr'i dava eden bu) Ensarlı (zat Zübeyr'e):
Suyu bırak, (önünü.kesme kendi haline) akıp gitsin! demiş. (Zü-beyr onun bu isteğini) kabul etmemiş.
Peygamber (s.a) de Zübeyr'e:
“Ey Zübeyr, (bahçeni) sula ve sonra suyu bırakıver, komşuna (gitsin)" buyurmuş. Bunun üzerine Ensarlı öfkelenip:
Ey Allah'ın Rasûlü! (Zübeyr) halanın oğlu olduğu için mi (böyle hüküm veriyorsun)? demiş.
Rasûlullah (s.a)'ın yüzünün rengi atmış, sonra:
“(Ey Zübeyr! Sen kendi bahçeni iyice) sula, sonra suyu (bahçe)
duvann(ın) temeline (veya ağaçların köklerine) erişinceye kadar salma" buyurdu.
Zübeyr (sözlerine devam ederek) dedi ki: Allah'a yemin olsun ki,"Rabbin hakkı için, onlar aralarında vuku bulan her çekişmede seni hakem kılmadıkları sürece iman etmiş olmazlar"[203] âyetinin bu hâdise hakkında indiğini zannediyorum.[204]

Açıklama

Metinde geçen "cedr" aslında "duvar" demektir. Hadis sarihlerinin açıklamalarına göre burada "duvar temeli" anlamında kullanılmıştır."Ağaçların kökü" anlamında kullanıldığını söyleyenler de vardır.
Hafız İbn Hacer'e göre, bu kelime burada, bahçe sulanırken ağaçların arasına toprakların yığılmasıyla yapılan ark anlamında kullanılmıştır. Bu görüşe göre Hz. Peygamber Zübeyr'e, "Suyu toprak kanalları seviyesine çıkıncaya kadar bahçende tut. Ondan sonra komşunun bahçesine gönder" demek istemiştir.
Aslında Rasûl-i Zişan Efendimiz, Zübeyr ile şikâyetçi durumunda olar kişi arasında ilk verdiği hükümde, iyi komşuluk münasebetleri açısından müsamahalı davramış, kendi yakınının biraz feragat etmesini gerektirecek şekilde hüküm vermişti.
Karşıdakinin bunu anlamadığını görünce Zübeyr'e: suyu bahçede ağaçların köklerine kadar iyice işleyinceye kadar bekletmel suretiyle hakkını son haddine kadar kullanmadıkça komşu bahçeye salma masını emretti. Burada, Hz. Peygamber'in öfkeli

anında bile olsa her zaman hakkı söylediğini[205] unutmamak gerekir.
Hz. Peygamber'in ilk hükmüne itiraz eden kişi şayet müslüman idiyse şüphesiz ki bu yaptığı iş şeytanın iğvâsına kapılmaktan başka bir şey değil dir. Fakat bu kimsenin hakiki bir müslüman olmayıp münafıklardan biri ol ması ve kabilesi Ensar toluluğundan olduğu için Ensarî diye anılmış olmas ihtimali de vardır. Nitekim Rasûl-i Ekrem'in hükmüne uymayanların mü' min olamayacağını bildiren Nisa sûresinin 65. âyetinin bu olay üzerine inmesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.
Bununla beraber belki de âyet daha önce inmiştir. Ensarhmn Hz. Peygamber'in hükmüne rıza göstermemesi üzerine âyet kendisine okunurak Al lah'ın buyruğu hatırlatılmış da olabilir.[206]

3638... Sa'lebe b. EM Mâlik'den rivayet olunduğuna göre; kendisi (ashab-ı kiramın) ileri gelenlerinden bazı kimseleri şöyle derlerken işitmiştir:
Kureyş'ten bir adamın Kureyza oğulları (mn arazisi) içerisinde bir hissesi vardı. Mehzûr (vadisin)de suyunu beraberce paylaştıkları bir su kanalından dolayı (Kureyza oğullarını) Rasûlullah (s.a)'a şikâyet etti. Rasûlullah (s.a) da onlar arasında; suyun (bir bahçede) ancak topuklara yükselinceye kadar (tutulabileceğine), yukarı (başta bulunan) kimsenin (suyu bu kadar süre bahçesinde tuttuktan sonra), aşağıda bulunan kimse(nin bahçesi) üzerine göndermesi gerektiğine hükmetti.[207]

3639... Amr b. Şu'ayb'in dedesinden rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), el-Mehzûr (denilen vadi)deki su kanalı hakkında, (insanın oradan gelen suyu) topuklara yükselinceye kadar tutabileceğine, (kanalın) yukarı (başında bulunan) kimse (nin onu bu kadar beklettikten) sonra aşağı (da bulunan bahçeler) üzerine bırakıvermesi gerektiğine hükmetmiştir.[208]

Açıklama

Bu hadıs-i şerifler, tarlası veya bahçesi suyun kaynağına daha yakın olduğu için aşağıdaki tarlalara nisbetle suyun kendi tarlasına daha önce uğradığı tarla sahiplerinin bu suyu topuklara ulaşıncaya kadar kendi tarlalarında tutabileceklerine, daha sonra aşağı tarlalara salıvermeleri gerektiğine delâlet etmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının İbnü't-Tîn'den naklen yaptığı açıklamaya göre; bu hadisler, bahçesine veya tarlasına su gelen kimse o suyu topuklara erişinceye kadar bahçesinde bekleterek aşağıda bulunan bahçelere salmayabilir diyen cumhuru ulemânın delilidir.
İbn Kinâne'ye göre ise; bu hüküm, her tarla veya bahçe için geçerli değildir. Ancak, hurmalıklar ve ağaçlıklar için geçerlidir. Ekin tarlaları için ise bu süre suyun nalın tasması seviyesine çıkmasına kadardır. Bundan sonra salıverilir.
Taberi'ye göre ise, bu süre araziden araziye değişir. Her arazi için yeteri kadar bekletilir.[209]

3640... Ebû Saîd el-Hudrî'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur:
İki adam bir hurma ağacına ait sahanın boyutları hakkında anlaşmazlığa düşerek Rasûlullah (s.a)'a başvurmuşlardı.
(Bu hadisi Amr b. Yahya'nın babasından nakleden Ebû Tuvale Abdurrahman b. Ma'mer ile Amr b. Yahya'dan) birinin rivayetinde (şu ibare vardır): "Hz. Peygamber) o ağacıfn ölçülmesini) emretti, (ağaç) ölçüldü yedi zira, (uzunluğunda) bulundu." (Diğerinin rivayetinde de:) "Beş zira' (uzunluğunda) bulundu. Bunun üzerine (Hz. Peygamber, bu ağacın sahasının boyutları hakkında) buna göre hüküm verdi." ibaresi vardır.
(Bu hadisi Ebû Tuvale'dert nakleden) Abdülaziz (b. Muhammed de bu tesbit işini açıklarken şöyle) dedi: (Hz. Peygamber, sözü geçen) hurmanın yapraksız dallarından birini(n getirilmesini) istedi. Dal getirildi ve ağaç (bu dalla) ölçüldü.[210]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir hurma ağacının çevresinin mikdarı üzerinde çıkan bir ihtilâfı Hz. Peygamber'in nasıl çözümlediği anlatılmaktadır.
Metinde açıklandığı üzere, Hz. Peygamber bu ağacın boyunun ölçülmesini emretmiş, ölçülünce ağacın yedi zira' (dirsekten parmak uçlarına kadar olan mesafe) yahutta beş zira' uzunluğunda olduğu görülmüş. Bunun üzerine ağacın dört tarafından bu kadar uzunluktaki bir mesafenin bu ağacın harimi (sahası) olduğuna, binaenaleyh bu sahayı kimsenin ihlâl edemeyeceğine hükmetmiştir.
Ravi Abdülaziz'in hadisin sonuna eklediği açıklamadan anlaşıldığı üzere ağacın boyu şöyle ölçülmüştür: Ağacın dallarından bir zira' uzunluğunda bir dal kesilip onunla ağacın boyu ölçülmüştür.
Hadis-i şerif, ölü bir arazide dikilen bir ağacın hariminin her taraftan beş zira'(3-3,5 metre) veya yedi zira' olduğuna delâlet etmektedir, nitekim Hanefî âlimlerinden Mavsilî, Hanefî ulemasının bu mevzudaki görüşünü açıklarken şöyle diyor: "Ölü bir arazide dikilen bir ağacın harimi her taraftan 3-3,5 metredir."[211] Binaenaleyh bu hadis Hanefî ulemasının bu mevzudaki delilidir.[212]
Harim ise, bir şeyin çevresinde bulunan sahadır ki o şeyinhukuku ve ayrılmaz bir bütünü kabilindendir. Bu yerde sahibinden başkasının tasarrufu haramdır.[213]
Abdullah b. Ahmed'in Zevâidü'I-Miisned'inde ayrıca Ebû Avâne ile Taberânî'nin Ubâde b. Sâmit'ten rivayet ettiği bir hadis-i şerif se, Hz. Peygamber'in her bir hurma ağacı için dört taraftan dalı uzunluğunda harim tesbit ettiği ifade edilmektedir.
İbn Mâce'nin rivayeti de böyledir. Bu durum hâdisenin tekerrür ettiğini gösterir. Durum böyle olunca, bir ağacın hariminin iki şekilde tesbit edildiğini ve bu iki şeklin de caiz olduğu ortaya çıkar.

Yahutta mevzumuzu teşkil eden hadisin en doğru tefsiri Ubâde b. Sâmit hadisidir.[214]

---

[1] Bk. Yeniçeri, Celal; el-İhtiyâr Tercemesi, 112; Davudoğlu, A, Selâmet Yollan, IV, 224.
[2] İsrâ, (17) 23.
[3] İsrâ, (17), 4.
[4] Bk. Selâmet Yolları, a.g.y.
[5] Bk. el-İhtiyâr Tercemesi, 244.
[6] Nisa, (4) 105.
[7] Mâide, (5) 42.
[8] Mâide, (5) 49.
[9] Sâd,(38)26.
[10] Nisa, (4) 135.
[11] ez-Zühaylî, el-Fıkhu'1-İslâmî fi Üslûbihi'l-Cedîd, II, 569-571.
[12] Bilmem Ömer Nasuhi, Hukuki İslâmiye Kamusu, VIII, 214; el-İhtiyâr Tercemesi, 113.
[13] Bk. Debbasoğlı Ahmet, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 192-193.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/143-145.
[15] Tirmizî, ahkâm 1; İbn Mâce, ahkâm 1; Ahmed b. Hanbel, II, 230, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/146.
[16] Tirmizî, ahkâm 1, Mâce, ahkâm 1; Ahmet b. Hanbel, II. 230, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/146.
[17] Bk. Bilmen Ö.Nasuhi, Hukuk-i İslâmiye Kamusu, VIII, 212.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/146-147.
[19] İbn Mâce, ahkâm 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/148.
[20] Bk. Bilmen Ö.N, Hukuk-i İslâmiyye Kamusu, VIII, 214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/148-149.
[21] Buharı, i'tisâm 20, 21; Müslim, akdiye 15, Nesâî, ahkâm 2, kudât 3; tbn Mâce, ahkâm 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 198, 204, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/149-150.
[22] Bk. Davudoğlu Ahmed, Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VI, 414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/150-152.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/152.
[24] Mirkâtu'l-Mefâtih, IV, 147.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/153.
[25] Mâide, (5) 44.
[26] Mâide, (5) 47.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/153-154.
[28] Bk. Müslim, hudûd 28.
[29] Bk. Tefsiru'l-Hâzin, II, 57.
[30] Bk. Kadı Beydavî, Envârü't-Tenzîl, II, 293.
[31] Bk. Hak Dini Kuran Dili, III, 1969.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/154-155.
[32] Ravi Ebû Mes'ud (r.a), sahabenin büyüklerindendir. Rical kitaplarında açıklandığına göre; ismi, Ukbe; künyesi, Ukbe b. Ömer b. Sa'lebe b. Asîre b. Atiyye b. Hadare b. Avf b. Haris b. Hazrec.dir.
Ebû Mes'ud, İkinci Akabe bîatında Rasûl-i Ekrem'e bîat ederek İslâmiyetİ kabul etmiş, Bedir savaşından başka Hz. Peygamber'in bütün sa-vaşlarına katılmıştır. Hz. Ali'nin en yakınlarından olan Ebû Mes'ud, Hz. Ali İle birlikte Sıffin harbine de iştirak etmiş, hemen ardından onunla birlikte Kûfe'ye dönmüştü. Uzun süre Kûfe'de kaldıktan sonra hayatının son zamanlarında Medine-i Münevvere'ye döndü.
Ebû Mes'ud, Hz. Peygamber'in hadislerini rivayet ederek ümmete büyük hizmetler ifa eden yüksek zatlardandır. Hadis kitaplarında onun 102 rivayeti nakledilir. Hicretin 40. senesinde vefat ettiği söylenir. (Eşref Edib, Asr-ı Saadet, III, 287-289)
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/155-156.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/156.
[35] Tirmizî, ahkâm 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/156-157.
[36] el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, VII, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/157-158.
[37] Buharı, icâre 1, mürteddîn 2, ahkâm 7; Müslim, imâre 15; Ebû Dâvûd, hudüd 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/158.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/158.
[39] Tirmizî, ahkâm 9; İbn Mâce, ahkâm 2; Ahmed b. Hanbel, II, 164, 190, 194, 212, 387, 388, V, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/158-159.
[40] Mübârekfurî, Tuhfetul-Ahvezî, IV, 565-566; Aliyyü'1-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 153.
[41] Neylül-Evtâr, VIII, 302.
[42] el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, VII, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/159-160.
[43] Ahmed b. Hanbel IV, 192.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/160-161.
[44] Ahmed b. Hanbel, IV, 424; Telhîsü'l-Habîr, IV, 189; Mecmaü'z-Zevâid, IV, 200.
[45] Bk. 2946 nolu hadis.
[46] Bk. Vehbe ez-Zühay!î, el-Fıkhu'l-İslâmî fi Üslûbi hi'I-Cedîd, II, 594; Bedâyiu's-Sanâi, VII, 9; Fethu'l-Kadîr, V, 497; Lübâb, IV, 81.
[47] Hukuk-i İslâmiyye Kamusu, VIII, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/161.
[48] Tirmizî, ahkâm 5; Ahmed b. Hanbel, I, 111, 149, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/162.
[49] Bk. el-Binâye, VII, 60.
[50] Müslim, akdiye 7.
[51] Hukuk-i İslâmiye Kamusu, VIII, 231.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/162-164.
[53] Buharı, şehâdât 27, hayt 10, ahkâm 20; Müslim, akdiye 4; Ebû Dâvûd, edeb 87; Tirmizî, ahkâm 11, 18; Nesâî, kudât 12, 33; İbn Mâce, ahkâm 5; Muvatta, akdiye 1; Ahmed b. Hanbel, II, 332, VI,

203, 290, 307, 308, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/164.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/165.
[55] Bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-İ Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 403-404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/165-166.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/166-167.
[57] Bk. Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 676.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/167.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/167-168.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/168.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/168.
[62] Nisa, (4) 105.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/168-169.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/169.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/169.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/169-170.
[67] Hukuk-i İslâmiye Kamusu, VIII, 220-222; Binâye, VIII, 28.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/170-171.
[69] Buharı, ahkâm 13; Müslim, akdiye 16; Tirmizî, ahkâm 7; Nesâî, kudât 32; Ibn Mâce, ahkâm 4; Ahmed h. Hanbel, V, 36, 38, 46, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/171.
[70] Davudoğlu Ahmed, Selâmet Yollan, IV, 257-258.
[71] Hukuk-i İslâmiyye Kamusu, VIII, 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/171-172.
[72] Mâide, (5) 42.
[73] Mâide, (5) 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/172-173.
[74] Mâide, (5) 42.
[75] Hak Dini Kur'an Dili, III, 1688.
[76] Bk. Ahmed es-Sâvî, es-Sâvî Ale'l-Celîeyn, I, 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/173-174.
[77] Mâide, (5) 42.
[78] Ahmed b. Hanbel, I, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/174.
[79] Bk. Çeviren: Karlığa Bekir; Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesîr, V, 2348-2349.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/174-175.
[81] Tirmizî, ahkâm 3; Ahmed b. Hanbel, V, 230, 236. 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/175-176.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/176-177.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/177.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/177.
[85] Tirmizî, ahkâm 17; İbn Mâce, ahkâm 23; Ahmed b. Hanbel, II, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/178.
[86] Hukuk-i İslâmiyye Kamusu, VIII, 7.
[87] Bk. Seyyid Sabık, Fıkhü's-Sünne, III, 310.
[88] Bk. A.g.e, 309.
[89] bk. A.g.e, 310.
[90] Bk. A.g.e, 306, 310.
[91] Bk. Davudoğlu A, Selâmet Yolları, IV, 124.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/178-180.
[93] Buharı, salât 71, 83, husûmât 4, sulh 14; Müslim, müsâkât 20; Nesâî, kudât 20; İbn Mâce, sadakat 18; Dârimî, büyü 49; Ahmed b. Hanbel, VI, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/180-181.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/181.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/182.
[96] Müslim, akdiye 19; Tirmizî, şehadât 1; îbn Mâce, ahkâm 28; Muvatta, akdiye 3; Ah-med b. Hanbel, I, 18, IV, 115, 117, V, 192, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/182-183.
[97] Bk. Sünen-i Ebû Dâvûd, Hadis no:4657.
[98] Bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 418-419.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/183.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/184.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/184-185.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/185-186.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/186.
[103] Hacc, (22) 30.
[104] Tirmizî, şehadât 3; tbn Mâce, ahkâm 32; Ahmed b. Hanbel, IV, 178, 233, 321, 322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/186.
[105] Hukuk-i İslâmiyye Kamusu,VIII, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/187.
[106] Tirmizî, şehadât 2; İbn Mâce, ahkâm 3; Ahmed b. Hanbel, II, 204, 208, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/187-188.
[107] Enfâl, (8) 27.
[108] Bk.Bidâyetü'l-Müctehid Tercemesi, II, 597.
[109] Ek. el-îhtiyâr Tercemesi, 139.
[110] Bk. Savaş Mehmet, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, XII, 476.
[111] Bk.el-îhtiyâr Tercemesi, 139.
[112] Bk. A.g.e, 138.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/188-189.
[113] Tirmizî, şehadât 2; İbn Mâce, ahkâm 3; Ahmed b. Hanbel, II, 204, 208, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/190.
[114] İbn Mâce, ahkâm 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/190.
[115] Bk. Hak Dini Kur'ân Dili, IV, 2604.
[116] Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, VI, 467.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/190-191.
[117] Buharı, nikâh 23; Tİrmizî, radâ 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/191-192.

[118] Bk. Davudoğlu Ahmed; Bülûğu'l-Merâm Terceme ve Şerhi, lif, 467-468.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/192-193.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/193-194.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/194-195.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/195-196.
[123] Mâide, (5) 106.
[124] Buharı, vesâyâ 35; Tirmizî, tefsir sûre (5) 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/196-197.
[125] Bk. Mollamehmetoğlu, O. Zeki, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, V, 174.
[126] Mâide, (5) 106.
[127] Bakara, (2) 282.
[128] Bk. Hak Dini Kur'an Dili.III, 1831-1833.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/197-199.
[129] Buharî, cihad 12, tefsir sûre (33) 3; Nesâî, büyü 81; Ahmed b. Hanbel, V, 188, 189, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/199-200.
[130] Bk. İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, X, 137.
[131] Bk. Eşref Edip, Asrı Saadet-Peygamberimizin Ashabı,III, 388, Şamil Yayınevi.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/201-202.
[133] Müslim, akdiye 3; Tirmizî, ahkâm 13; Muvatta, akdiye 5, 6, 7; İbn Mâce, ahkâm 31; Ahmed b. Hanbel, I, 315, 323, III, 305, V, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/202.
[134] Buharî, rehn 6; Müslim, akdiye 1; Ahmed b. Hanbel, I, 343, 351, 363.
[135] Zürkanî, Şerhu Muvatta,IV, 377; Muvatta, akdiye 4.
[136] Bakara,(2) 282.
[137] Buharı, rehn 6, şehadât 20,29, diyât 22; Müslim, eymân 221; Ahmed b. Hanbel, V, 211.
[138] Bk.Bidâyetü'l-Müctehid Tercümesi, II, 602.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/202-204.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/204.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/204.
[141] Müslim, akdiye 3; TirmİZî, ahkâm 13; İbn Mâce, ahkâm 31; Muvatta, akdiye 5, 6, 7;Ahmed b. Hanbel, I, 315, 323, III, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/204-205.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/205-206.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/206.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/206-208.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/208-209.
[146] Nesâî, kudât 35; İbn Mâce, ahkâm 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/209-210.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/210.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/210.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/210-211.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/211.
[151] îbn Mâce, ahkâm II, 20; Ahmed b. Hanbel, II, 317, 489, 524.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/212.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/212-213.
[153] Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, VI, 397-399.
[154] A.g.e, 399-400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/213-214.
[155] Buharı, şehadât 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/214.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/215.
[157] Nesâî, kudât 35; İbn Mâce, ahkâm 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/215.
[158] Buharı, şehadât 20, rehn 6, 20, 23, tefsir sûre (3) 3; Müslim, akdiye 23;Tirmizî, ahkâm 12; Nesâî, kudât 36; İbn Mâce, ahkâm 7; Ahmed b. Hanbel, I, 253, 288, 323, 351, 356, 363, II, 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/215.
[159] Bk. Mübârekfurî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IV, 571
[160] Bk. Süleyman Hasbî, Tafsil li-Tavzîhi'l Kavâidi'l-Fıkhiyye ve'l-Usûliyye Evvelil-Mecelleti'l- Ahkâmi'l-Adliyye,198.
[161] Bk. A.g.y; Yeniçeri Celal, el-İhtiyâr Metn-i Muhtar Tercemesi, 125.
[162] Bk. Erkan Arif, Gurer ve Dürer Tercemesi,IV, 160.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/215-216.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/217.
[165] Bk. el-İhtiyâr Tercemesi, 125-126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/217.
[166] Âli İmran, (3) 77.
[167] Buharî, husumât 4, ahkâm 30; Müslim, eymân 220, 223,224; Tirmizî, büyü 42, ahkâm 12, tefsir sûre (3) 4; Ebû Dâvûd, eymân 25; İbn Mâce, ahkâm 7; Ahmed b. Hanbel, I, 379, 426.IV, 317, V, 211, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/218.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/218-219.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/219-220.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/220.
[171] Müslim, eymân 223; Tirmizî, ahkâm 12; Ebû Dâvûd 3245 nolu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/220-221.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/221.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/221-222.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/222.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/222-223.
[176] Buharı, menakıb 26; tefsir sûre (3) 6.
[177] Bk. Yeniçeri Celal, el-ihtiyâr Tercemesi,125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/223-224.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/225.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/225.
[180] Buharı, istikraz 13; Nesâî, büyü 100; İbn Mâce, sadakat 18; Ahmed b. Hanbel, V, 388, 389.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/226.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/226-227.
[182] İbn Mâce, sadakat 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/227.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/227-228.

[184] Tirmizi, diyât 20; Nesâî, sarık 2; Ahmed b. Hanbel, V, 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/228.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/228.
[186] Ahmed b. Hanbel, V, 2, 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/228-229.
[187] El-Benna A.A,Biiluğu'l-Emânî min Esrâri'l-Fethi'r-Rabbânî, XVI, 124.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/229.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/230.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/230.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/230.
[192] Buharî, mezâlim 29; Müslim, müsâkât 144; Tirmizî, ahkâm 20; İbn Mâce, ahkâm 16; Ahmed b. Hanbel, I, 235, 303, 313, 317, II, 228, 429, 466, 474, 495.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/231.
[193] Bk. Davudoğlu Ahmed,Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi,VIII, 121.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/231-232.
[195] Buharı, mezâlim 20, eşribe 24; Müslim, müsâkât 136; Tirmizî, ahkâm 18; İbn Mâce, ahkâm 15; Muvatta, akdiye 32; Ahmed b. Hanbel, II, 240, 463, 111,480.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/232.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/232-233.
[197] Tirmizî, birr 27; İbn Mâce, ahkâm 17; Ahmed b. Hanbel, III, 457.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/233-234.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/234.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/234-235.
[200] Bk.Mecelle,Madde 27.
[201] Bk.Mecelle,Madde 25.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/235-236.
[203] Nisâ,(4) 65.
[204] Buharı, tefsir (4) 12, sulh 12, müsâkât 6-8; Müslim, fadâil 129; Tirmizî, ahkâm 2(tefsir (4) 13; İbn Mâce, mukaddime 2, rühûn 20; Nesâî, kudât 19,27; Ahmed b. Hanbel, I, 166, IV, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/236-237.
[205] Bk. 3646 nolu hadis.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/237.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/237-238.
[208] İbn Mâce, rühûn 20; Muvatta, akdiye 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/238.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/239.
[210] İbn Mâce, rühûn 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/239-240.
[211] Bk. el-İhtiyâr Tercemesi, 189.
[212] Bk. Aynî, Binâye, IX, 448.
[213] Bk. el-İhtiyâr Tercemesi, 188.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/240.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30- DA'VÂLAR BAHSİ
1- Yeminin Da'valıya Aid Oluşu Babı
2- Yemin ve Bir Şahidle Hüküm Verme Babı
3- Zahire ve Hücceti İyi Anlatmaya Göre Hüküm Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Hind Davası Babı
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
5- Hacet Yokken Çok Mesele Sormaktan, Vermeyip İstemekten —ki Bundan Murad Ödemesi Gereken Bir Hakkı Edadan Kaçınmak Yahut Hakkı Olmayan Şeyi İstemektir— Nehiy Babı
6- Hakim Îctihadda Bulunur da Îsabet veya Hata Ederse Ecrini Beyan Babı
7- Kaadinin Öfkeli Olduğu Halde Hüküm Vermesinin Keraheti Babı
8- Batıl Hükümleri Yıkma ve Bid'at Olan Şeyleri Red Babı
9- Şahidlerin En Hayırlısını Beyan Babı
10- Müctehidlerin İhtilafını Beyan Babı
11- Hakimin İki Davacının Arasını Bulmasının Müstehab Oluşu Babı

30- DA'VÂLAR BAHSİ

Akdıye: Kadıyyenin cem'idir. Kadıyye ve kadâ: Bir şeyi muhkem yapmak ve bitirmek demektir. Hükmü tenfiz mânâsına da gelir. Hâkim hükmü muhkem şekilde vererek yürürlüğe koyduğu için ona da kaadî denilmiştir.

1- Yeminin Da'valıya Aid Oluşu Babı

1- (1711) Bana Ebû't-TâhÎr Afamed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb, tbni Cüreyc'den, o da îbni Ebî Müleyke'den, o da tbni AbbâVdan naklen haber verdi ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanlara (mücerred) dâvaları sebebi ile (İstedikleri) verilse, bir takım insanlar bazı adamların kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi. Lâkin da'-vâlıya yemîn düşer.» buyurmuşlar.

2- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr, Nâfi' b. Ömer'den, o da İbni Ebî Müleyke'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, ResûlüIlah (Salkıttahü Aleyhi veSellem% da'vâlıya yemin lazım geldiğine hüküm buyurmuş.
Bu hadîsi bütün «Sünen» sahipleri Hz. İbni Abbâs 'dan merfû' olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî onun hakkında: «Hasen, sahih bir hadistir.» demiştir. Kaadî Iyâz, Asîlî 'nin onun hakkında : «Merfû' olduğu sahîh değildir; o ancak İbni Abbâs 'in sözüdür.» dediğini nakletmiş; Eyyûb ile Nâfi* El-Cuma-h î 'nin de İbni Abbâs 'a mevkuf olarak rivayet ettiklerini söyledikten sonra: «Buhâri ile Müslim onu İbni Cüreyc'-den merfû' olarak da rivayet etmişlerdir.» demiştir.
Hadîs-i şerîf şeriat kaidelerinden büyük bir kaidedir. Bu kaideye göre bir kimse «Bu mal benimdir.» diye iddia ederse sırf1 bu iddiaya dayanarak istediği şey kendisine verilivermez. Yâ dâvasını isbât etmesi yahut da'vâlınuı ikrarı gerekir. ResûlüIlah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bunun hikmetini beyân sadedinde:
«Mücerred dâvaları sebebi ile verilse, bir takım insanlar bâzı adamların kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi.» buyurmuştur. Evet, davacıdan isbât istenmese, dâvâlının malını ve canını korumasına imkân kalmazdı. Dâvâcı ise beyyine ile daima hakkını koruyabilir.
Bu hadîs yeminin da'vâlıya düştüğüne kail olan cumhurun delilidir. Yâni davacının isbât için beyyinesi yoksa dâvâlıya yemin verdirilir.

2- Yemin ve Bir Şahidle Hüküm Verme Babı

3- (1712) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zeyd —ki İbni Hubâb'tı— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Seyf b. Süleyman[1] rivayet etti. (Dedi kî) : Bana Kays b. Sa'd, Amr b. Dinar'dan, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhivc Sellem) bir yemîn ve bir şâ-hide hüküm buyurmuş.
Bu hadîs bir şâhid ve bir yeminle dâva görülebileceğine delildir. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmişlerdir. îmam Âzam 'la Küfe ulemâsı, Şa'bî, Hakem, Evzâî, Leys ve Mâliki1er'den bâzıları hiç bir hükmün bir şâhid ve bir yeminle verilemiye-ceğine kaildirler. Sahabe ve tabiînden bir cemaatla eimme-i selâseye göre bu caizdir. Tafsilât fıkıh kitaplarındadır.

3- Zahire ve Hücceti İyi Anlatmaya Göre Hüküm Babı

4- (1713) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen haber verdi. Üm-mü Seleme şöyle demiş: Resûlüllah (Saltalhhü Aleyhi ve Sellem): «Gerçekten siz bana davaya geliyorsunuz. Ama ihtimal bâzımız hüccetini bâzınızdan daha iyi anlatır da ben de ona kendisinden dinlediğime göre hüküm vermiş olurum! İmdi her kimse din kardeşinin hakkından bu suretle bir şey bölersem, onu hemen alıvermesin! Zîrâ bununla ona ancak ateşten bir parça bölmüş olurum!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. Her iki râvi Hişâm'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

5- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'-dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr, Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi' ve Seliem) 'in zevcesi Ümmü Seleme'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kapısının önünde davacı gürültüsü işitmiş de yanlarına çıkmış; ve:

«Ben ancak bir insanım! Bana gerçekten davacılar geliyor. Ama caiz ki bazıları bazılarından daha belîg olur da ben onu doğrucu zanneder ve lehine hüküm vermiş olabilirim. İmdi her kime bir müslümanın hakkını hü km et m işse m bu ancak ateşten bir parçadır. Onu (isterse) üzerine alsın; yahut (dilerse) terk etsin I»

6- (...) Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den naklen rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraizâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührî'den bu isnâdla Yûnus'un hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Ma'mer'in hadîsinde:
«Ümmü Seleme demiş ki: Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem), Ümmü Seleme'nin kapısı önünde davacı yaygaraları işitti.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Mezâlim», «Ahkâm», «Şehâdât» ve «Terkü'l-Hıyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
«Zira bununla ona ancak ateşten bir parça bölmüş olurum!» cümlesinden murâd: Eğer zahire göre verdiğim hüküm bâtına ve gerçeğe uymazsa böldüğüm şey ona haramdır; kendisini cehenneme götürür;- demektir. Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir : Bu hadîsin zahirinden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj bâzan zahiri bâtınına muhalif hüküm verebilir; halbuki usûl-i fıkıh âlimleri bilittifak onun ahkâm babında hatâ üzerine ikrar ve terk edilemiyeceğini söylemişlerdir?
Cevap: Bu hadisle usûl-i fıkıh kaidesi arasında muâraza ve zıddiyet yoktur. Çünkü usûl-i fıkıh ulemasının muradlan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in kendi içtihadı ile verdiği hükümlerdir. Hadîs-i şerifte bahsedilen hüküm ise ictihadla değil, yemin ve şâhid gibi bir beyyineye İstinaden verilen hükümdür. Böyle bir hükme hatâ denilmez. Hüküm teklîî-i ilâhiye göre verilmiştir; ve sahihtir. (Bu hususta ki teklifi ilâhî iki şahidin dinlenmesi gibi şeylerdir. Şahidler yalancı iseler vebal de onlara âid olur. Hükümde bir kusur yoktur.)
Celebe ve lecebe sözleri aynı mânâya gelirler. Bunlardan murâd: Gürültü ve karışık seslerdir.
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak bir insanım!» buyurmakla insanlık haline tenbîhte bulunmuştur. İnsan gaibi ve hâdisâtın sırlarını bilemez; meğer ki Allah Teâlâ bildirmiş olsun! Feygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e de sair insanlar gibi zahire göre hüküm vermek caizdir. Hükümlerin sırlarını ancak Allah bilir. O halde zahire göre şâhid ve yennîn gibi beyyinelerle hüküm verir. Bu hüküm sırr-i ilâhiye muhalif olabilir; fakat o ancak zahire (yâni eldeki delile) göre hüküm vermekle mükelleftir; tâ ki bu hususta ümmeti de ona tâbi' olsun.
«Her kime bir müslümanın hakkını hükmetmişsem...» iiadesindeki «müslüman» ta'bîri ihtirazı bir kayd değil, ekseri hallere bakarak söylenmiştir. Yoksa bu hususta zimmî, muâhed ve mürted gibi kâfirlerin malları da müslümanın malı gibidir.
«Onu (isterse) üzerine alsın; yahut (dilerse) terk etsin!» cümlesinden murâd da muhayyerlik değil, tehdiddir. Bu cümle :
«İsteyen îmân etsin; isteyen de küfür!» [2] âyet-i kerîmesine benzer. Mezkûr âyetten murâd : Tehdîddir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hüküm zahire göre verilir. Mâmâfîh bu mesele ihtilaflıdır. İmam Mâlik'in meşhur kavline göre hâkim kendi bilgisine dayanarak hiç bir hüküm veremez. İmam Ahmed 'le, îshâk'in, Ebû Ubeyd ve Şa'bî 'nin kavilleri de budur.
Uîemâdan bir cemaate göre hâkim mal ve şer'î cezalara (hududa) aid her da'vâda kendi bildiği ile amel edebilir. Ebû Sevr ile bir kavline göre İmam Şafiî 'nin mezhepleri de budur.
Bir takımları : «Hâkim yalnız hüküm meclisinde işiterek Öğrendikleri ile amel eder.» demiş; bâzıları da hâkimin hüküm meclisinde ve başka yerde işittikleri ile hüküm verebileceğine yalnız mal davasında bunun caiz olmadığına kaildirler. Hanefile'r 'den Ebû Yûsuf'la İmam1 Muhammed'in ve bir kavline göre İmam Şafiî'-nin mezhebi budur. Bu hususta daha başka kaviller de vardır.
2- Beyyine yeminden sonra da dinlenebilir.
3- Zanla amel caizdir. Bu cihet hâkim hakkında ittifâkîdir. Tahâvî diyor ki: «Bir cemaat: Hâkimin mal temliki, milk izâlesi, nikâh, talâk ve benzeri şeylerde verdiği hüküm nafizdir. Ama bâtında o hüküm sâhidlerin şehâdetine ve o şehâdetle zahire göre verilen hükme muhalifse hâkimin hükmü temlik, tahrîm ve tahlilî îcâb etmez; demişlerdir. İmam Ebû Yûsuf da buna kail olanlardandır.
Başkaları bunlara muhalefet etmiş ve : Mal temliki hususunda hüküm bâtına göredir, fakat nikâh, talâk gibi hükümler zahiren âdil, bâtınen mecruh olan sâhidlerin şehâdetleri ile verilmişse hem zahiren hem de bâtınen nafizdir; demişlerdir. Ebû Hanîfe ile Muhammed'in kavilleri de budur.»

4- Hind Davası Babı

7- (1714) Bana Aliy b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Mtishir, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Ebû Süfyân'ın karısı Hind bintü Utbe, ResûlüIIah (Saltallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanına girerek: Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süiyâ cimri bir adamdır; bana kendime ve oğullanma yetecek kadar nafaka ver. miyor. Meğer ki onun haberi olmadan malından almış olayım! Acaba bunda bana bir günah var mıdır? dedi. Bunun üzerine ResûlüIIah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun malından ma'ruf vecihle sana ve oğullarına yetecek kadar al!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîs Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Ebû Küreyb de ikisi birden Abdullah b. Nümeyr ile Vekî'dan rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Muhammed haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebi Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni İbni Osman) haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.

8- (...) Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
Hind, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: Yâ Resûlâllah! Vallahi yeryüzünde senin hanen halkın kadar Allah'ın zelil etmesini dilediğim bir hâne halkı yoktu. Şimdi yeryüzünde senin hâne halkın kadar Allah'ın aziz kılmasını dilediğim bir hâne halkı yoktur, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemtn olsun ki, yine de!» buyurdular. Sonra Hind şunları söyledi:
— Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süfyân pinti bir adamdır. Acaba Çotuğuna çocuğuna onun izni olmaksızın malından nafaka vermemde bana Wr vebal var mıdır? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onlara ma'rûf vecihle nafaka vermende sana vebal yoktur!» buyurdular.

9- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî'ntn kardeşi oğlu, amcasından, rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi ki, Âişe şunları söylemiş:
Hind binti Utbe b. Rabia gelerek: Yâ Resûlâllah! Vallahi yeryüzünde senin hanen halkı kadar zelil olmalarını dilediğim bir hâne yoktu. Bugün ise yeryüzünde senin hanen halkı kadar aziz olmalarını dilediğim hane kalmadı, dedi. Bunun üzerine ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, yine de!» buyurdu. Sonra Hind :
— Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süfyân pek cimri bir adamdır. Acaba onun malından çoluğumuza çocuğumuza yedirmemde bana bir ve bal var mıdır? dedi. Efendimiz ona :
«Hayır! Ancak ma'ruf vecihle (harca)!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Nafakaat», «Menâkıbü'l-Ensâr» ve «Eymân» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif de Hz. Ebû Süfyân'in zevcesi olduğu bildirilen Hind (Radiyallahü anha) Hz. Muâviye'nin annesidir. Hind'in babası Utbe'y Bedir gazasında Hz. Hamza (Radiyallahü anH) öldürmüştü. Amcası Şeybe ile kardeşi Ve1îd de aynı gazada maktul düşmüşlerdi. Bu sebeple o zaman henüz müslüman olmayan Hind başta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîleni) olmak üzere bütün müslümanlara diş biliyordu. Nitekim Uhud harbinde Hz. Hamza'yı vurması için Vahşî nammdaki köleyi teşvik edenlerden biri de Hind'di. Hattâ Hamza (Radiyallahü amh) şehîd edilince intikam hissi ile onun ciğerini çiğnediği rivayet olunur.
Hz. Hind, Mekke 'nin fethinde kocası Ebû İSüfyân (RadiyaUahu anh) 'dan sonra müslüman olmuş; Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) onları nikâhları üzre bırakmış; nikâhlarını tazelemeye lüzum görmemiştir.
tşte Hind (Radiyallahüanha) : «Senin hanen halkı kadar Allah'ın zelil etmesini dilediğim bir hâne yoktu...» sözü ile o eski düşmanlık günlerine işaret etmiştir.
Hadîste geçen «Ehl-i hibâ»'m asıl mânâsı çadır halkı demektir,
Hibâ': Yün veya yapağıdan yapılan çadırdır. Sonraları bir kimsenin evine, yurduna da hibâ' denilmiştir. Kirmanı: «İhtimal Hind bu sözü ile ResûlüIlah 'Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'in kendini kasdedilmiş; onu ve ehl-i beytini ta'zîm için kinaye yolu ile konuşmuştur.» diyor.
Resûlüllah (Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Hind'e cevaben:
«Yine de!» buyurması- iki suretle mânâlandırılmıştır. Birinciye göre mânâ: «O yine öyledir; yâni söylediğin doğrudur; ben de sana nisbetle senin dediğin gibiyim» demektir. İkinci surete göre bu sözden murâd : Bizi sevmen daha da artacak; kalbine îmân yer edecek» demektir. AUâme Aynî ile Nevevî bu ikinci mânâyı makama daha münâsib görmektedirler. Çünkü Hind ikinci cümlesinde Resûlüllah'ın ehl-i beytini çok sevdiğinden bahsetmektedir.
Hz. Hind'in suâline Resûl-i Ekrem'in:
«Hayır! Ancak ma'rûf vecihle» buyurmasının dahi iki veçhe ihtimali vardır:
1- Bu sözden murâd: Hayır günah yoktur; demektir. «Ancak ma'ruf vecihle!> cümlesi söz başıdır ve : «Ma'rûftan başka yolla nafaka verme!» takdirindedir.
2- Bu cümleden murâd : «Ma'ruftan başka bir yolla nafaka vermezsen günah yoktur.» demektir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimseye karısının ve küçük çocuklarının nafakası vaciptir.
2- Nafaka kifayetle yâni yetecek kadar takdir edilir.
3- Fetva ve hüküm verirken ecnebi bir kadının sesini dinlemek caizdir.
4- Fetva istemek ve şikâyet gibi hallerde bir insanı hoşlanmadığı sıiatı ile anmak caizdir.
5- Şâfiîler'e göre bir kimse başkasında olan hakkını izinsiz de alabilir. İmam Âzam 'la Mâlik 'e göre bu caiz değildir.
6- Evlâdının terbiye ve bakımında, onlara babalarının malından nafaka te'mîninde kadının da medhali vardır.
7- Şer'î tahdîd olmayan şeylerde örfe i'timâd edilir.
8- Kocasının izni olmak şartı ile kadın bir haceti için evinden çıkabilir.
9- Bazıları bu hadîsle gaibin aleyhine hüküm verilebileceğine istidlal etmişlerdir. Mesele ihtilaflıdır. Fnefîler'e göre gaibin aleyline hüküm verilemez. Şâfiîler'le diğer bazı ulemâya göre insan haklan hususunda hüküm verilir; şer'î haddlerde (cezalarda) bu caiz değildir. Nevevî diyor ki:« Bu mes'eleye bu hadîsle istidlal etmek sahîh değildir. Çünkü Hind kazıyyesi Mekke'de geçmişti; kocası Ebû Süfyân da orada idi. Halbuki gaibin aleyhine hüküm vermenin şartı o yerde bulunmaması yahut bulunamıyacak derecede gizlenmesidir. Bu şart Ebû Süfyan'da yoktu. Binâenaleyh mesele gaibin aleyhine hüküm değil, bir fetvadan ibaretti.»

5- Hacet Yokken Çok Mesele Sormaktan, Vermeyip İstemekten —ki Bundan Murad Ödemesi Gereken Bir Hakkı Edadan Kaçınmak Yahut Hakkı Olmayan Şeyi İstemektir— Nehiy Babı

10- (1715) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Verir, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç şüphe yok ki, Allah sizin için üç şeye razı olur; üç şeyi de size kerih görür. Sizin için :
1- Kendisine ibâdet etmenize;
2- Ona hiç bir şeyi şerik koşmamanıza;
3- Toptan Allah'ın ipine sarılıp tefrikaya düşmemenize razı otur. Ve size :
1- Kîl-ö kaalİ;
2- Çok suâl sormayı;
Bir de mal itlafını kerih görür.» buyurdular.

11- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süheyl'den bu isnadla bu hadisin mislini hemen haber verdi.

Yalnız o: «Sizin için üç şeye gazab eder.» demiş; «Tefrikaya düşmemenize» cümlesini zikretmemiştir.
Ulemânın beyanına göre Allah'ın rızasından murâd: Emri ve sevabıdır.
Sehat ve keraheti de yasakları ve cezasıdır. Yahut rızası: Bazı kullarına sevap murâd etmesi; sehat ve keraheti de azap ve ikâb irade buyurmasıdır.
Allah'ın ipine sarılmaktan maksat: Ahdinde durmak ve onun kitabına tâbi' olmaktır.
Habl: İp demektir. Ahid, emân, vuslat ve sebebe de habl denir. Kelimenin bu mânâlarda kullanılması yine ip mânâsı ile alâkalıdır. Araplar başları dara geldiği zaman ipe tutunarak kurtuldukları, maksatlarına vasıl oldukları için kelime bu mânânalara da istiare edilmiştir.
Tefrikaya düşmemekten maksat: İslâm birliği ve cemâatidir. İslâm'ın bu büyük kaidesi gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse birçok hadîs-i şeriflerde emir ve beyan buyurulduğu halde maalesef müslümanlar arasına düşmanları tarafından çeşitli yollarla tefrika sokulmuş yüz yıllar boyunca çığ gibi büyüyen bu azîm âfet günümüzde en korkunç bir ejderha, en tahripkâr bir kanser mahiyetini almıştır. Allah müslümanlara intibahlar nasîp etsin!
Kîl-ti kaal: Dedikodu demektir, ki hiç işine girmediği halde başkalarının yapıp ettiklerini söyleyip dinlemekten ibarettir.
Kil ve kaal kelimelerinin hakikatleri hususunda iki görüş vardır. Birinci kavle göre bunlar birer fiildir. «Kile» meçhul, «kaale» de ma'lûm-dur. Ve kile: Denildi; kaale : Dedi mânâsında kullanılmış olup dedikoduyu ifade ederler. İkinci görüşe göre bu kelimeler birer mecrûr münevven isimdir. Kîl, kaal, kavi ve kaale hep aynı mânâya gelirler ve söz demektirler.
Çok suâlden murâd: Meselelerde kat'iyet aramak ve olmamış şeyleri nahak yere çok çok sormaktır. Birçok sahih hadîslerde bundan nehiy buyurulmuştur. Sele^-i salihîn bunu kerîh görürlerdi.
Bâzılarına göre çok sulden murâd: İnsanlardan mal istemek yâni dilenmektir. Bu hususu dahî birçok sahîh hadîsler men' etmiştir. Çok sual hakkında daha başka te'vîller de yapılmıştır.
Mal itlafı, malı dînen meşru' olmayan yerlere sarf etmektir. Bunun yasak edilmesinin sebebi ifsâd olmasıdır; Allah fesadçılan sevmez. Bir de malını telef eden kimse çok defa başkasının malına göz diker.

12- (593) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Şa'bî'den, o da Muğîratü'bnü Şu'be'-nii âzâdhsı Verrad'dan, o da Muğîratü'bnü Şu'be'den, o da Resûlüllah
(Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi. Şöyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz ki Allah (Azze ve Celi) annelere itaatsizliği, kızları diri diri mezara gömmeyi ve vermeyip istemeyi size haram kılmış; üç şeyi de size kerîh görmüştür:
1- Kîl-ü kaali;
2- Çok suâli;
3- İsraf-ı mâli.»

(...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Mûsâ, Seyhan'dan, o da Man sur'dan bu isnadla bu hadîsir mislini rivayet etti. Yalnız o : «Size ResûlüIIah (SailallaJm A leyhi ve Seilem) haram kıldı.» demiş; «Şüphesiz ki Allah size haram kıldı.» dememiştir.

13- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmaü b. Uleyye, HâUd El-Hazzâ'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbni Eşva', Şa'bî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Muğîratü'bnü Şu'be'nin kâtibi rivayet etti. ^Dedi ki) :
Muâviye Muğîra'ya : Bana ResûlüIIah (Saüallahü A leyhive Sellem)'den işittiğin bir şey yaz! diye mektup yazmış. O da ona:
«Ben ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)^ : Şüphesiz ki Allah sîzin için üç şeyi kerih görmüştür :
1- Kîl-ü İcaali;
2- Israf-ı malî;
3- Ve çok suali!» buyururken İşittim.» diye yazdı.

14- (...) Bize İbnü Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mevr-vân b. Muâviye El-Fezârî, Muhammed b. Sûka'dan rivayet etti. (Demiş ki : Bize Muhammed b. Ubeydülâh Es-Sekafî, Verrâd'dan naklen haber verdi. Verrâd şöyle demiş:
Muğira Muâviye'ye (şöyle) yazdı: Selâm sana! Bundan sonra (malûmun olsun ki) : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Şüphesiz ki Allah üç şeyi haram kılmış; üç şeyden de nehyetmiştir :
1- Babaya karşı gelmeyi;
2- Kızları diri diri mezara gömmeyi;
3- Olmaz! Ver'i, haram kılmış; üç şeyden de nehî buyurmuştur:
1- Kîl-ü kaaldeh;
2- Çok suâlden;
3- Ve israf-ı malden!»
Bu hadîsi Buhâri «İstikraz» ve «Zekât» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerîfde Allah'ın haram kıldığı üç şeyle mekruh kıldığı üç şey beyân edilmiştir. Mekruhları bundan önceki rivayette gördük. Haram kılman üç şeyin başında anneye itaatsizlik gelmektedir.
Ukûk: Katı' yâni kesmek demektir. Annesine âsî olan insan onun hukukuna riâyet etmeyip, kendisi İle alâkasını kestiği için ona bu mas-dardan alınarak «âk» denilmiştir.
Anneye itaatsizlik bütün ulemânın ittifakı ile haram ve büyük günahlardandır. Bu hususta birçok sahîh hadîsler vardır. Babanın hükmü de öyle olmakla beraber burada yalnız annelerin zikredilmesi onların hürmeti babalarınkinden daha kuvvetli olduğundandır. Bir de kadınlar daha zayıf oldukları için çocukları onlara daha çok itaatsizlik ederler. Halbuki terbiye, nezaket ve iyilik hususunda annenin hakkı babadan ileridir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kime daha ziyade iyilik edeyim?» diye soran bir zata üç defa :
«Annene!» cevabını vermiş; dördüncüde: «Sonra babana!» buyurmuştur.
Ved: Kız çocuğunu diri diriye mezara gömmektir. Cahiliyyet devrinde Araplar kimi fakirlik sebebi ile kimi bir onur meselesi yaparak yeni doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömerler: «Kabir damaddır, hem de ne güzel dâmâd!..» derlermiş. îslâmiyet bu vahşiyane hareketi şiddetle yasak etmiş; en büyük günahlardan saymıştır. Zîrâ haksız yere insan öldürmektir. Bunda kat-i rahim denilen akrabaya

riayetsizlik de vardır.
Olmaz! Ver! kelimeleri ayrı ayrı iki cümledir. ' Olmazdan murâd: Borcunu vermemektir. Verden maksat da hakkı olmayan şeyi istemektir. İmam Ahmed'e: «Bu hadîsteki olmaz! Ver'in mânâsı nedir?» diye sorulmuş da : «Elindeki malını vermeyip tesadduk etmemen; elini uzar tıp âlemden a İman dır.» cevabını vermiştir.
Hasılı verilmesi gerektiğinde bir şeyi vermemek ve hakkı yokken bir şeyi istemek de İslâmiyetin haram kıldığı şeylerdendir. Yazışmalarda ise Hz. Muğîra'nın yaptığı gibi söze selâmdan başlamak müste-haptır.

6- Hakim Îctihadda Bulunur da Îsabet veya Hata Ederse Ecrini Beyan Babı

15- (1716) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâziz b. Muhammed, Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmetebni'1-Hâd'dan, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da Amr b. As'ın âzâdlısı Ebû Kay s'dan, o da Amr b. Âs'dan naklen haber verdi ki Amr Resûlüllah (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işitmiş:
«Hâkim hüküm verir (ken) ictihâdda bulunur; İsabet de ederse onun için iki ecir vardır. Ama hüküm verir (ken) ictihâd eder de yamlırsa ona bir ecir vardır.»

(...) Bana İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Ebî Ömer de ikisi birden Abdülâzîz b. Muhammed'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet ettiler. Bu hadfsin sonunda râvî şunu da ziyade etmiştir: «Yezîd (Dedi ki) : Ben bu hadisi Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e rivayet ettim de: Bana Ebû Seleme, Ebû Hür ey re'den böylece rivayet etti; dedi.»

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân —yâni İbni Muhammed Ed-Dimaşkî— haber verdi. (Dedi ki); Bize Leys b. SaM rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmete'bni'1-Hâd EI-Leysî bu hadîsi, Abdülazîz b Mu-hammed'in her iki isnâdla rivayeti gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri «İ'tisâm M'l-Kitâb ve's-Sünne» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Kadâ'»da; İbni Mâce «Ah-kâm»da muhtelif râvilerde tahrîc etmişlerdir.
Ulemânın beyanına göre müslümanlar şu hususta icmâ' etmişlerdir : Bu hadîs hüküm vermeye ehliyeti olan müctehid hâkim hakkındadır. Böyle bir hâkim ictihâdda bulunur da hakka isabet ederse, biri içtihadına, biri de isabetine mukabil olmak üzere kendisine iki ecir verilir. Hatâ ederse yalnız içtihadına mukabil bir ecir verilir.
İçtihada ehil olmayan kimsenin hüküm vermesi helâl değildir. İcti-had ederek verdiği hükmüne karşı ecir değil, günah kazanır. Verdiği hüküm hakka isabet etsin etmesin nafiz değildir. Çünkü hakka isabeti şer'î bir asla müstenid değil, tesadüfidir. Böyle bir hâkim —hakka isabet etsin etmesin— ictihâd ederek verdiği bütün hükümlerde Allah'a âsî olur. Hiç bir suretle ma'zûr sayılamaz.
Sünen kitaplarında rivayet edilen bir hadîste kaadîler üç sınıfa ayrılmış; bunlardan birinin cennette; diğer ikisinin cehennemde olacağı haber verilmiştir. Mezkûr hadîse göre hakkı bilerek onunla hükmeden kaa-dî (hâkim) cennete girecek, hakkı bildiği halde onun hilafı ile hüküm veren kaadî ile bir şey bilmeden hükmeden kaadî cehennemi boylayacaklardır.
Her müctehid hakka isabet eder mi, yoksa içlerinden yalnız biri mi isabet eder? meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefîler'le Şâfiîler'e göre bir mesele hakkında muhtelif hükümler veren müc-tehidlerden yalnız biri hakka yâni Allah indindeki hükme isabet eder; diğerlerinin hükümleri hatâdır; fakat ma'zûr oldukları için günahkâr sayılmazlar; kendilerine birer ecir verilir.
Bir takım ulemaya göre her müctehid hakka isabet eder. Her iki tarafın delilleri bu hadîstir. «Müctehidlerden hakka isabet eden yalnız biridir» diyenler; hadîsteki «yanıhrsa...» İfadesi ile istidlal ederler; ve: «Hakka isabet etmiş olsa kendisime hatâ isnâd edilmezdi.» derler. İsabet ve iddia edenler de her müctehide ecir verilmesi ile istidlal ederler; ve : «İsabet etmemiş olsa kendisine ecir verilmezdi.» derler. Ancak bu ihtilâf fer'î meselelerdeki ictihad hakkındadır. Tevhîd esaslarına aid ictihadlar-da hakka isabet eden yalnız bir müctehiddir. Bu hususta mu'temed ulemanın icmaı vardır. Muhalefet eden yalnız Abdullah b. Hasan El-Abterî ile Dâvûd-u Zahirî olmuştur ki, onların muhalefetine de i'tibâr yoktur.
«Hâkim hüküm verir; ictihâdda bulunursa...» cümlesinde mahzûf vardır. Bu cümle : «Hâkim hüküm vermek ister de ictihadda bulunursa...» takdirindedir.

7- Kaadinin Öfkeli Olduğu Halde Hüküm Vermesinin Keraheti Babı

16- (1717) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Abdurrahmân b, Ebî Bekra'dan, naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Babam, Ubeydullah b. Ebî Bekra'ya Sicistan'da kaadî iken : «Öfkeli olduğun halde iki kişi arasında hüküm verme! Çünkü ben Resûlüllah (Sallalküıü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Hiç bir kimse Öfkeli olduğu halde iki kişi arasında hüküm vermesin! Buyururken işittim.» diye mektup yazdı. Mektubu onun nâmına ben yazdım.

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hüşeym haber verdi. H.
Bize Şeybân b. Ferrûh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Vekî", Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bize Muhamnıed b. EI-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bunların ikisi de Şu'be'den rivayet etmişler. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyır b. Amy, ZâİÎde'den naklen rivayet etti.
Bu râvilerîn hepsi Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Abdurrahnıân b. Ebî Bekra'dan, o da babasından, o da Peygamber {Saiküiahü Aleyhi ve SeUem)'den Ebû Avâne hadîsinin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri ile İbni Mâce «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Sicistan kaadîsi Ubeydullah, Hz. Ebû Bekra'-nın oğludur. Yâni mektup babadan oğula yazılmıştır. Kâtipliğini de Ebû Bekrâ (Radiyallahuanh)'m diğer oğlu Abdurrahmân yapmıştır.
Sicistan: İran'la Afganistan arasında geniş bir sahadır. Ubeydullah bu yerin merkezi sayılan Zeren şehrinde hâkimlik etmiştir. Vaktiyle bu şehre de Sicistan denirmiş.

Hadîs-i şerîf öfke ve gadap halinde hüküm vermeyi yasak etmektedir.
Bunun sebebini El-Mühelleb şöyle beyân etmiştir : «Çünkü gadap hâlinde verilen hüküm bâzan hakkın ötesine geçer; bu sebeple men'edilmiştir.»
Ulemânın beyanına göre doğru düşünüp doğru hüküm vermesine engel olan fazla açlık, i'azla tokluk, üzüntü, fazla sevinç, korku, şiddetli ağrı ve uyuklama gibi şeyler de gadap hükmündedir.
Buradaki nehyin hükmü cumhûr-u ulemaya göre kerahettir. Hattâ bir hâkim gadap hâlinde doğru bir hüküm verse hükmü nafiz olur. Çünkü Resûlüllah (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem) 'in gadap halinde bâzı hükümler . verdiği sahîh hadîslerle sabit olmuştur. Zahirîler buradaki nehyi tahrim mânâsına almışlardır. Onlara göre hâkimin gadap halinde hüküm vermesi haramdır.

8- Batıl Hükümleri Yıkma ve Bid'at Olan Şeyleri Red Babı

17- (1718) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh ile Abdullah b. Avn EI-Hilâlî hep birden İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. İbni Sabbâh (Dedi ki) : Bize İbrâhtm b. Sa'd, b. İbrahim b. Abdirrahmân b. Av* ri-vfiyet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Kaasim b. Muhammed'den, o da Aişe*-den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (SalİallahüAleyhi ve Sellem):
«Her kim bizim şu dinimizde ondan olmayan bir şey i cad «derse o (îcad) merdüddur.» buyurdular.

18- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahi hep birden Ebû Âmir'den rivayet «ttiler. Abd (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer Ez-Zühri, Sa'd b. tbrahîm'den rivayet etti. Sa'd şöyle demiş:
Kaasim b. Muhammed'e: Üç meskeni olup da bunlardan her birinin üçte birini vasiyyet eden bîr adamın hükmünü sordum.
— Bunların hepsi bir meskende toplanır; dedi. Sonra şunu ilâve etti:
— Bana Âişe haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Her kim bizim dînimizde olmayan bir amel islerse o merdûddur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Bu.hâri ile İhn.i.Mâce «Sulh» bahsinde; Ebû Dâvûd «Sünnet»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf İslâm'ın büyük kaidelerinden biridir. Kaide şudur: Kitab ve sünnetde bulunmayan ve müslümanların örfüne uymayan her şey merdûd yâni bâtıldır.
Redd; Hakikatte mâsdar ise de ismi meful yâni merdûd mânâsında kullanılmıştır. Halk masdarımn mahlûk mânâsında kullanıldığı gibi.
Nevevî 'nin beyânına göre bu hadîs Peygamber (Saltatlahü Aleyhi veSeilem)in cevâmiu'l-kelim yâni az sözlü, çok manâlı hadîslerinden biridir. Bilhassa ikinci rivâyetindeki ziyâde hiç bir bid'atçıya söz bırakma-yaoak kadar açık ve kesindir. Evet, dîn namına işlenen her bid'at bâtıl ve merductdur. Binâenaleyh inadında sabit bir bid'atçı birinci rivayetteki *Bir şey îcad ederse» cümlesine güvenerek:
«Bunu ben îcâd etmedim ki, mes'ûl olayım!» diyemez. Bid'atı îcâd edenle işleyenin ikisi de hükümde müsavidirler.
Ancak mutlak surette her bid'at haram değildir. Yerinde de görül* düğü vecihle ulemâ bid'atleri beş kısma ayırmışlardır. Bunların içinde vacip derecesinde müstahsen ve makbul olanları vardır. Kitap te'lîfi, mektep inşası bu kabil bid'atlardandır.

9- Şahidlerin En Hayırlısını Beyan Babı

19- (1719) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdullah b. EM Bekir'den dinlediğim, onlun da babasından, onun da Abdullah b. Arar b. Osman'dan, onun da İbni Ebî Amrate'l-EnsârS'den, onun da Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den naklen rivayet ettiği 5u hadîs okudum; Peygamber (Salla!lahü A leyhi ve Sellem):
«Dikkat: «dini Size jahidlerin en hayırlısını haber veriyorum) Şâh id ligini istenmeden yapandır.» buyurmuşlar.
imam Nevevî bu hadîsin te'vîl ve îzâhı hususunda ulemadan birkaç kavil nakletmiştir.
1- İmam Mâlik ile Şâfiî1er'e göre bundan maksat: Hak sahibinin haberi yokken onun hakkına şâhid olan bir kimsenin gelerek: «Ben senin hakkına şahidim» demesidîr. Bunu yapmasa lâzımdır; çünkü şehâdet onun elinde hak sahibine aid bir emânettir.
2- Bu hadîsten murâd: Şehadet-i hisbe (yâni Allah rızası için yapılan şehâdet) 'dir. Bu şâhidlik insanlara mahsus olmayan haklarda-yapılır. Vakıf, umumî vasıyyet, hudûd-i şer'iyye, köle azadı ve boşanma gibi şeylerde hısbe şâhidliği kabul edilir. Bu nevi* bir.hakka şâhid olan kimsenin, hâkime müracaat ederek şâhidliğini bildirmesi îçâb eder.
3- Hadîs- şerîf şâhidlik. istenildikten sonra onu edâ hususunda mecaz ve mübâlegaya hamledilir. Yâni: «En hayırlı şâhid kendinden bu iş istenir istenmez hemen edâ edendir.» manasınadır. Nitekim: «Gömert adam istemeden verir.» derler ki, bundan maksat, o adamdan bir şey istenir istenmez hemen vermesidir.
Gerçi bir hadîste:
«Şâhid gösterilmedikleri halde şâhidlik ederler!» buyurularak, çağırıl-madan şâhidlik yapanlar zemmedilmiştir. Fakat bu rivayet babımız hadîsine aykırı değildir. Çünkü bu rivayet, çağırılmadan mahkemede şâhidlik yapanlar hakkındadır. Bir ihtimale göre bundan murâd: Yalancı şâhidlik, başka bir ihtimâle göre de şehâdete ehil olmayan kimsenin şâ-hidliğe kalkışmasıdır.

10- Müctehidlerin İhtilafını Beyan Babı

20- (1720) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Şe-bâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'-dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Vaktiyle iki kadın çocukları ile beraber bulunurken kurt gelerek birinin çocuğunu götürmüş. Biri arkadaşına :
— Kurt senin çocuğunu götürdü! demiş. Dteki de :
— Kurt ancak senin çocuğunu götürdü) demiş. Müteakiben Hz. Davud'un huzurunda muhakeme olmuşlar. O, çocuğun büyük kadına aid olduğuna hükmetmiş. Derken kadınlar Süleyman b. Dâvûd (Aleyhisselam) in huzuruna çıkarak (meseleyi) ona haber vermişler. O da :
— Bana bıçağı getirin de onu sizin aranızda pay edeyim! demiş. Bunun üzerine küçük kadın :
— Hayır!.. Allah sana rahmet buyursun! Çocuk onundur! demiş. O da çocuğun küçük kadına aid olduğuna hüküm vermiş.»
Kavi diyor ki: Ebû Hüreyre «Vallahi sikkîn sözünü hiç işitmemiştim; sâdece o gün işittim. Biz yalnız mudye diyorduk.* dedi.

(...) Bize Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs (yâni îbni Meyserate's-San'ânî) Mûsâ b. Ukbe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ümeyyetü'bnü Bistâın dahi rivayet ettL (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh —ki İbni'l-KaasİM'dir— Muhammed b. Aclân'dan rivayet etti.

Bu râvilerin hepsi Ebû'z-Zinâd'dan bu isnadla Verkaa' hadisinin mânâsı gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buharı, «Ehâdisü'l-Enbiyâ» ve «Ferâiz» bahislerinde; Nesâi «Kadâ-da tahrîc etmişlerdir.
Dâvûd (Aleyhisseîam) 'in çocuğun büyük kadına aid olduğuna hükmetmesi ya aralarında bir benzerlik gördüğü içindir yahut onun şeriatında yaş büyüklüğü tercih sebeplerinden sayıldığın dan dır. Çocuğun kadının elinde bulunması da onun şeriatına göre tercih sebebi olabilir.
Hz. Dâvüd'un bu hükmü ictihâd suretiyle mi yoksa fetva yolu ile mi verdiği ihtilaflıdır. Bazıları: «Fetva olarak vermiştir; onun için de Süleyman (Aleyhisselam) 'in onu bozması caiz olmuştur.» de-mislerse de Kurtubî buna i'tirâz etmiş ve: «Peygamberin fetvası da hükmü gibidir. Ten'rîz babında bunların ikisi de müsavidir.» demiştir.
Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: O halde Hz. Süleyman'a Dâvûd (Aleyhisselam) 'm hükmünü bozmak nasıl caiz olmuştur?
Cevap: Eğer her ikisinin verdikleri hüküm vahiy ile olmuşsa Hz. Süleyman'm hükmü Dâvûd (Aleyhisseîâm) 'in hükmünü nes-hetmiştir. îctihadla hükmetmişlerse Süleyman (Aleyhisseîâm) 'in içtihadı daha kuvvetlidir; çünkü güzel bir hal çâresi ile hakikati meydana çıkarmıştır.
İbnü'l-Cevzî: Her ikisinin hükümleri ictihadla olmuştur; zira vahî ile olsa, hilafı câîz olmazdı. Bu gösteriyor ki, zekâ ve anlayış Allah'ın bir ihsanıdır...» diyor.
Vâkıdî'nin beyanına göre Hz. Dâvûd ile Süleyman fAleyhisseîâm) bu hükmü müşavere yolu ile vermişlerdir. Dâvûd (Aleyhisseîâm) Hz. Süleyman'in verdiği hükmün doğruluğunu görünce ona kanâat getirmiştir.
Bâzıları Dâvûd (Aleyhisseîâm)'m şeriatında yaş büyüklüğünün tercih sebeplerinden sayıldığım kabul etmemiş; bunun hatâ olduğunu, büyüklük, küçüklük, uzunluk, kısalık gibi şeylerin sırf tardî birer vasıf olup tercih îcâb etmediklerini söylemişlerdir.
Süleyman (Aleyhisseîâm) hakikati anlamak için güzel bir çare bulmuş; güya çocuğu ikiye bölerek kadınlara paylaştırmak için bıçak istemiştir. Bittabi hakiki anne çocuğunun kesilmesine razı olmıyacaktır. Nitekim bu çare sayesinde hakikat anlaşılmıştır. Çocuk büyük kadına aid olmadığı için o kesilmesine rıza göstermiştir. Zîra kendi çocuğunu da kurt kapmıştır. Küçük kadınla dert ortağı olacaktır. Fakat hakikî anne olan küçük kadın, yavrusunun kesilmesine razı olamamış; ölmekten-ae yabancı ellerde yaşamasını tercih etmiş; ve : «Hayır!.. Çocuk onundur.» diye feryâd ederek dâvasından vaz geçmiştir.
Ulemâ bu gibi meselelerde hakikati meydana çıkarmak için hâkimlerin böyle çarelere baş vurmalarına cevaz vermişlerdir.
Hadîsteki «Hayır!» kelimesi başlı başına bir cümledir. Mânâsı: Hayır, kesme! demektir. «Allah sana rahmet buyursun!» ifâdesi ayrı cümledir. Böyle yerlerde (lâ)'dan sonra rabıt edatlarından (ve)'yi getirerek cümleyi: «Lâ! ve yerhamükâllah.» şeklinde kullanmak müstehabtır.
Sikicin ve müdye: Bıçak demektirler.

11- Hakimin İki Davacının Arasını Bulmasının Müstehab Oluşu Babı

21- (1721) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb·bih'den rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûiüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)den rivayet ettiği budur; demiş ve bir takım hadîsler zikretmiş; ez cümle : Resûlüllah {Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurmuşlar :
«Bir adam birinden akarını satın almış. Akarı satın atan zât onun akarında içi altın dolu bir küp bulmuş. Bunun üzerine akarı satın alan :
— Altınını benden al! Zîra ben senden yalnız yeri satın aldım; altını satın almadım! demiş. Yeri satan da :
— Ben sana yeri ve içinde olanı sattım! demiş. Müteakiben btr zatın huzuruna dâvaya çıkmışlar. Huzurunda-muhakeme oldukları zât:
— Çocuklarınız var mı? diye sormuş. Biri :
— Benim bir oğlum vardır; demiş. Dteki de :
— Benim brr kızım vardır; demiş. Hakim :
— Bu oğlana bu kızı nikahlayın! Bundan her ikiniz harcayın! Ve te-sadduk edin! demiş.»
Bu hadîsi Bu'hâri «Kitâbu'l-Enbiyâ»da tahrîc etmiştir.
Akaar: Yer ve ona bitişik olan malın aslıdır. Bazılarına göre akaar, ev ve çiftliktir. Bu kelimenin hassaten hurmalık mânâsına geldiğini söy-lîyerıîer de vardır.
Hadîste bahsedilen ahş-veriş Benî İsrâî1'den iki zât arasında geçmiştir.
Zahire bakılırsa bu zâtlar mahkemeye gitmeyip birini hakem tayîn etmiş gibi görünüyorlarsa da İshâk b. Beşîr'in rivayetinde nas-bedilmiş hâkim huzuruna çıktıkları tasrîh edilmiştir.
Hadîs-i şerif tahkimin yâni dâvaya bakmak için bir kimseyi hakem yapmanın caiz olduğuna işaret ediyor. Bu mesele ihtilaflıdır îmam Âzam'a göre hakemin re'yi o beldenin resmî hâkiminin re'yine mu-vafıksa mu'teberdir; aksi takdirde verdiği hükme i'tibar yoktur. İmam Mâlik ile Şafiî hakemin hüküm vermeye ehliyetli olması şartı ile hükmü belde hâkiminin re'yine uysun uymasın nafiz olacağını söylemişlerdir.
Kurtubî bu alış-verişte bir hüküm bulunmadığını, hakemin sadece iki tarafı uzlaştırdığını beyan ediyor. Filvaki' iki kişinin arasını bulmak müstehaptır. Bu hususta hâkim olanla olmayan arasında fark yoktur.

---

[1] Seyf b. Süleyman El-Mahzûmî: (-151) Mekkeli âzâdlil ardan olup mevsuk bir zâttır. Basra'da yaşamıştır
[2] Sûre-i Kehf, âyet: 29.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DİPNOTLAR

1. Ebu Davud, Sünnet 6 Nesâi, İman, İbn-i Mâce Mukaddime 9 Ahmedb.Hanbel 1/38-51
2. A.g.e.
3. Ebu Davud, salat 930
4. Buhari Kitab'ul Merdâ 11
5. Buhari, Cenâiz 92, Ebu Davud, Sünnet 17 Tirmizi, Kader, 5 Muvatta Cenaiz, 52 Ahmed b. Hanbel 2. Cilt 233, 275, 393, 410,481.3/353
6. Müslim, İmân 32, 36, Buhari, İman 17, 28, Salat 28, Zekat, 1 İ'tisam 3, 38 Ebu Davud, Cihad 95 Tirmizi, Tefsir'üs-sure 88 Nesâi, Zekat, 3 İbn-i Mâce, Fiten 1,3 Dârimi, Siyer 10
Ahmedb.Hanbel 3/389

8-

9- Buhari, Cenâiz 1 Bed'ül Halk 6, Libas 24 İsti'zan 30 Rikak 13',14 Tevhid 33- 35 Müslim, İman 153, 154 Zekat 32, 33 Tirmiz İman 18 Ahmed b. Hanbel 5/152, 159, 161, 185
6/166. 442

11- İbn-i Mâce Fiten 26

14-Müslim Kader 8 İbn-i Mâce 10 Ahmed b. Hanbel 3/293

15- Buhari Kader 4 Tefsir'üs-Sure 92 3,4,5,7, Tevhid 54 Müslim Kader 6,7,8, tirmizi, Kader 3 Tefsir'üs-Sure 92 Ahmed b-Hanbel 4/67

16. A.g.e.
17. Ebu Davud, Sünnet 16 Ahmed b. Hanbel 2/86 5/40 1/52,53

18-Muvatta Kader 1 20- Tirmizi Kader 2149

23. Buhari Kitab'ur-Rikak Sahife 202
24. A.g.e.
25. A.g.e.
26. İhya'ı Ulumid-din 4/26

28. Ebu Davud, Sünnet 21 Tirmizi kıyamet 11 İbn-i Mâce Zühd 37 Ahmed b. Hanbel 3/213
29. Buhari, Mevâkit 16,26 Ezan, 129 Tefsir'üs-Sure 50 Rikak 52 Tevhid 24 Ebu Davud Sünnet 19 Tirmizi, Cennet, 16 Ahmed b. Hanbel 3/16, 17,26, 27.

30- İbn-i Mâce Mukaddime 17 Et-Tergib ve't-Terhib Sahife 96

31-A.g.e.

35. Tergib ve Terhib 1/101
36. Buhari, İlim 38 Cenâiz 33, Enbiya 50 Edeb 109
37. Müslim, Zühd 72. Ebu Davud, İlim, 4 Tirmizi Fiten 70
38. İlim 8,13 Tefsir 1 Menâkib 19 İbn-i Mâce Mukaddime 4

39. Dârimi Mukaddime 25, 46 Ahmed b. Hanbel 2/47,83,123, 150,159, 171, 202, 214

41- Buhari Abdest 68 Müslim Taharet 94.96 Ebu Davud Taharet 36 Tirmizi Taharet 51. Nesâi Taharet 45. 139 Gusul, 1 İbn-i Mâce Taharet 25 Dârimi Abdest 54 Ahmed b. Hanbel 2/259, 265, 288, 316, 346,363, 394, 433, 464, 496, 529, 533, 3/341,350

42-A.g.e.

43. Darekutni Taharet 1/66

44. Buhari Abdest 60,62 Mezâlim 27 Müslim, Taharet Müsai run 187 Ebu Davut Taharet 13, Tirmizi Taharet 73,74 Da mi Abdest 9 Ahmed b. Hanbel 1/284. 4/246 5/382, 39

45- Buhari Abdest 52, Eşribe 12 Müslim Hayz 95 Taharet 76
Tirmizi Taharet 66, Nesâi, Taharet 124 İbn-i Mâce; Taharet68 Ahmed b. Hanbel 1/223,227, 329, 337 hk

46- Ahmed b. Hanbel 1/214

47- Nesâi Taharet 93,94,95 Tirmizi Taharet

48. 404 f8 Ebu Davud Taharet 1/107

49- Ebu Davud, Taharet 1/107

50- Buhari Taharet, Tirmizi Taharet 42 Nesâi Taharet 80 İbn-i Mâce Taharet 411

51. Müslim, Taharet 29 Ahmed b. Hanbel 2/201,471

52- Ebu Davud Taharet 1/168

53. Nesâi 1/99

54. Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277

55. Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277 Tirmizi, Taharet 61 İbn-i Mâce Taharet 510 Nesâi Taharet 133

56. Tirmizi, Taharet 94 Ebu Davud 1/96,97

57. A.g.e.

58. Buhari Kitab'us-Salat 7. Bab.

59. A.g.e.

60. Tirmizi, Taharet 98 Buhari Tarih'ul-Evsat İbn-i Hacer El-Telhis 59. Sahife Ebu Davud 1/63 Tayalasi Müsned 692. Beyhaki 1/291

61. A.g.e.

62- İbn-i Mâce Taharet 546 Buhari Abdest, 48
64-Ebu Davud Taharet 157 Tirmizi Taharet 95-96
65- Tirmizi Taharet 95, 96 Ahmed b. Hanbel 5/214,215 İbn-i Mâce 1/101
66- A.g.e.
67- Ebu Davud Taharet 87, Müslim Taharet 305, İbn-i Mâce Taharet 584, Nesai Taharet 257,258,259
68- Ebu Davud 220-222, Tirmizi Taharet 118
69- Nesai Taharet 87 Tirmizi Taharet 120
70 – Nesai Taharet 1/172

71 .Müslim, Taharet, 372 , Nesâi Taharet 268 İbn-i Mâce Taharet 535 Ebu Davud Taharet 230

72- Müslim, Hayız, 11, 12 Ebu Davud Taharet 103 Tirmiz' haret, 101, Nesâi Taharet 173 Hayız 18 İbn-i Mâce T^J 13 Dârimi, Abdest, 83, 108 Ahmed b. Hanbel 2/70 j 6/45, 101,106,110,112, 114, 173, 179,214,229,245.
73. Tirmizi, Taharet 122 Malik, Muvatta 72, 73, Buhari 1/ 33, 333 Müslim 1/98
74. Tirmizi Edeb 280 İbn-i Mâce Edeb 3749
75. Tirmizi Taharet 116 Müslim Taharet 1/94 Ebu Davud Taha ret 1/143

76. A.g.e.
77. Müslim, Hayız, 105 Ebu Davud Libas 38 Nesâi, Fer' 20 30, 31 Darimi Edâhi 20 Muvatta Sayd 17, 18. Ahmed b Hanbel 1/219, 227, 237, 270, 279, 280, 314, 328, 343,360 373, 6/73. 104,148,153
78. Buhari Zebâih 30 Nesâi Fer' 10 İbn-i Mâce, Libas, 25

NAMAZ
79-Tirmizi Salat 388,389 80- Tirmizi Edeb 40.
82. Müslim 2/394-397 Buhari Salat bab 4.
83. Ebu Davud, Salat, 633, Müslim Salat 518
84. Tirmizi Salat, 170
85. Tirmizi Salat 154

86. İbn-i Mâce Salat 694
87. Müslim Salat 626 İbn-i Mâce Salat 685
88. Tirmizi Salat, 327 Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/11055

89. Buhari 2/65.66 Müslim 1/112 Nesâi 1/102.103 Ahmed b Hanbel Müsned7 2/6357
90. Müslim, Salat, 383
91. Müslim Salat, 1/533 İbn-i Mâce Mesâcıd, 738
92- Müslim Salat 1. Cild 18. Bab 81. Hadis
93-Nesâi 2/1100
95- Tirmizi Salat 257
96- Tirmizi Salat 257 07 Tirmizi Salat 238 og. Tirmizi Salat 247 ûq Buluğul Meram 64. Sahife 7. Bab, 10. Hadis.
100- Müslim Salat 50
101. İbn-i Mâce Salat 834 Tirmizi, Salat, 309
102. İbn-i Mâce Salat 821 Tirmizi Salat 306 Müslim Salat 35. Bab 166. Hadis.
103- Müslim Salat 36. Bab 176. Hadis İbn-i Mâce, Salat 850
104. Tirmzi Salat 258-259
105. Tirmizi Salat 267 Müslim Salat 149,150 Müslim Salat 409
106. Tirmizi Salat, 268
107. Müslim Salat 1. Cilt 227, 228,229, 230, 231. Nesâi 2/1111
108. Ag.e.
109. A.g.e,
110. A.g.e. 111-Dârimi Salat 1328

112. İbn-i Mâce Salat 1243
113. Müslim Mesâcid 300, 301, 303, 304, 307. 114-Buhari Ezan 145
116- Buhari Teheccüd 25. Tevhid 10 Dua 48 Ebu Davud Vitir 18 İbn-i Mâce, İkamet 188 Ahmed b. Hanbel 3/344
117- İbn-i Mâce Salat 900
119-Dârimi Salat 1352
120- İbn-i Mâce salat 915
121-İbn-i Mâce Salat 914
122-Tirmizi Salat 332
126. Müslim Salat, 90,95,96,97
127. Ahmed b. Hanbel 1/231 Buhari Ezan 39,67
128. Müslim Salat 96 İbn-i Mâce İkamet 142 Ahmed b. Hanbel 1/256 6/210,260
129- Buhari Ezan 54
130-Buahari Ezan 164
131- Ebu Davud 45, 93, 95 Nesâi Ezan 14 İmamet 25 İbn-I Mâce ikamet 50, 51, 55 Dârimi Salat 49 ahmed h 3/12,44
132-Tirmizi Salat 64

133- Tirmizi Salat 64
134-Buhari Ezan 162
135- Müslim Mesacid 64
136-Tirmizi Salat 219
137- Muvatta Cuma 2, 4, 5 Derimi Salat 1544, 1545
139. Ebu Davud Salat 1092
140. Buhari Cuma 27
141. Büluğul Meram Cuma 12
142. Dârimi salat 1574, 1575, 1576 Büluğul Meram Cuma 13
144- Tirmizi Cuma 519 Cenâız 72 Ahmed b. Hanbel 2/169 176,220
145. Tirmizi Cuma 539-540
146. Tirmizi Cuma 539 Dârimi Salat 1617 147-Tirmizi Cuma 537

148. Müslim salat'ül Müsafîr 10. 11
149. Nesâi Taksir'us-Salat 1431-1436-1437 150-Müslim Salat 695
151-Buhari Vitir, 6
152. İbn-i Mâce Salat 1168
153. İbn-i Mâce Salat 1169 Tirmizi Vitr 453-454
154. Dârimi, Salat, 1594,1597
155. İbn-i Mâce Salat 1173,1171 158-Tirmizi Vitir 455-456

159. İbn-i Mâce Salat 1185- 1186-1187
160. Dârimi Salat 1474- 1475 161 - Ebu Davud Salat 51. Bab 270. 271
163- Müslim Salat 422. 23. Bab 106 Tirmizi Salat 369 B Mâce Salat 1034
164. Müslim, Salat, 51. Bab 270. 271
165. İbn-i Mâce Salat 1261,1262,1263, 1264,1265
166. Müslim Salatü'l Kusûf23, 28, 29
167. Müslim, Salat, 51. Bab 270. 271
168. İbn-i Mâce Salat 1261,1262,1263, 1264,1265
169. Müslim Salatü'l Kusûf23, 28, 29

168- Buhari Tevhid 11 Nesâi Nikah 27 169
169- Tirmizi Vitir 474
170. Buhari leyletül Kadir 5
171- İbn-i Mâce Salat 1419- 1420
172- Müslim Salatül Musafirin 127-128
174- Malik- Muvatta 1254 Buhari Salat 2/72
175. Malik Muvatta 1266 Müslim Salatül Müsefir 2/161 Nesâi kıraat 946 176- Müslim Salat Bab 52, 287. Hadis 180- İbn-i Mâce salat 1377
183- Malik, Muvatta 39 İbn-i Mâce Cenaiz 1604- 1605- 1606 184- İbn-i Mâce Cenâiz 1607- 1608-1609
186. İbn-i Mâce Cenâiz 1478
187. İbn-i Mâce Cenâiz 1577
188. İbn-i Mâce Cenâiz 1502
189. İbn-i Mâce Salat 1498
190. İbn-i Mâce Cenaiz 1552-1556

193. Tirmizi Cenâiz 60 Ebu Davud Cenâiz 77. Eşribe 7 Nesâi Cenâiz 100 İbn-i Mâce Cenâiz 47 Ahmed b. Hanbel 1/145
194. Malik, Muvvatta Dâhâyâ 8.
195. Büluğul meram Cenâiz 57

ZEKAT
196- Malik Muvatta Zekat 3. Bab 9. Hadis.
197-Buhari Edeb 33.
198- Müslüm Zekat 170b. 171. 172

ORUÇ

199 Muslim, Siyam, 161 İbn-i Mâce Siyam 1638
201- Nesâi Siyam 2319 Dârimi Siyam 1768 202- Nesâi Siyam, 2919
203- Darimi Salat 1192-1193
205- Mâce Siyam 1682
206- İbn-i Mâce Siyam 1682
207- Buhari Savm 25
208- Buhari Savm 25
209- Dârimi Siyam 1732 210-Buhari Savm 25
211- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
212- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
213- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
214- Nesâi Siyam, 2285, 2286
215- Nesâi Siyam, 2285, 2286 216-Buhari Savm 48
217-Buhari Savm 48
218- Müslim Siyam, 1773, 1774

219-Nesâi siyam 2188
220- İbn-i Mâce Siyam 1772

HAC
221- Ebu Davud Hac 1732 Hakim Müstedrek 1/448 Beyhaki Sünen 4/339-340 Ahmed b. Hanbel 1973-1974
223- Tirmizi Hac 14, Tefsir'us-Sunne 3/6. Hadis İbni Mâce Menasik 6.16 Dârimi Menasik 8
224- Buhari İlim 52
225-Müslim Hac 13,15,17,18
226- Müslim Hac 1, 2,3
227- Müslim Hac 4,5
228- Müslim Hac 49
229- Tirmiz Hac 821 Müslim Hac 185-186 230-Müslim Hac 141 231-MüslimHacl32, 135, 136
232- Müslim Hac 132,135,136
233- İbn-i Mâce Hac 2963
234- İbn-i Mâce Hac 2963 235-Müslim Hac 126,128
236- Tirmizi Hac 847-848 Buhari Sayd 922 Müslim Hac 65
237- Tirmizi Hac 847-848 Buhari Sayd 922 Müslim Hac 65
238-239 Müslim Hac 71, 72, 75,76
Buhari Sayd 12 Nikah 30 Meğâzi 43 Müslim Nikah, 46,
47 48, Ebu Davud Menasik 21,38
Tirmizi Hac 24. Nesâi Menasik 90 Dârimi, Menasik Ahmed b. Hanbel 1/245, 66, 270, 283, 283, 285, 286, 324,
130, 333, 336, 346, 351, 351, 354, 360, 361
240-
241-245-246-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-
Müsüm Hac 87

Müslim Hac 245, 246
Müslim, Hac, 253
Müslim Hac, 233
Müslim hac, 285
Müslim Hac,286, 288, 289, 290
Müslim Hac 303
Müslim Hac 303
Müslim Hac, 266, 267, 268
Müslim Hac 371, 372, 373
Ebu Davud Hac 1799
Müslim Hac 221
İbn-i Mâce Libas 3584, 3585, 3586
İbn-i Mâce Libas 3584, 3585, 3586

NİKAH
258-Ebu Davud Nikah 2118
259- İbn-i Mâce Nikah 1863 Nesâi Nikah 11
260-İbn-i Mâce Nikah 1861
262- Ebu Davud Nikah 2050
263- Buhari Nikah 17
267-İbn-i Mâce Nikah 1871
268- Buhari Nikah 42 İbn-i Mâce Nikah 1873
269- Müslim Nikah 33- 35- 37- 38
270- Müslim Nikah 33- 35- 37- 38 273- Tirmizi Nikah 1121
274- Buhari Meğâzi 1908
275- Müslim Sayd ve Zebâih 22
276-Buhari Nikah 31 277- Müslim Nikah 125 278-Müslim Nikah 117-118
279- İbn-i Mâce Nikah 1923- 1924
280- Ebu Davud Nikah 2162
282- Nesâi Talak 48

İSTİBRA
283- Ebu Davud Nikah 2157

RADA
284-Müslim Rada 1-2
285- Müslim Rada 9 Buhari Nikah 117

TALAK
287- İbn-i Mâce Talak 2039 280- Buhari Talak 2 291-Buhari Talak 11
292- Buhari Talak 5
293- Buhari Talak 5 294-Darimi Talak 2199 295-Tirmizi Talak 1180
296- Müslim Talak 56
297- Ebu Davud Talak 2307 298-Tirmizi Nikah 1145 300- Buhari Talak 12

NAFAKA
302-Buhari İman 41

VELA
303- Buhari Kitabul Itk 9 Müslim Kitâbul Eyman 58
304- Müslim Kitab'ul Itk 15
305- Müslim Kitab'ul Itk 16
307- Müslüm Kitab'un-Nezır 1525
308- Müslüm Kitab'un-Nezir 1526
310- Buhari Kitab'ul Eyman ve nezir 14
311- Buhari Kitab'ul Eyman ve nezir 14 312- Nesâi Yemin 39
312- Nesâi Yemin 39

HUDÜD
315- Buhari Hudud 13 Tirmizi Hudud 1446
316- İbn-i Mâce Hudud 2545
317. Ebu Davud Hudud 4421-4422-4427
318- Ebu Davud Diyet 4530 Tirmizi Diyet 1412
319- Tirmizi Siyer 1617 Nesâi Cihad 48 321-Tirmizi Siyer 1584
322-Tirmizi Cihad 1715 323- Tirmizi Siyer 1563 324-

BUYU
325- Dârimi Buyu 2534
326- Ebu Davud Eşribe 3674 327-İbn-i Mâce Ticaret 2167
328- İbn-i Mâce Ticaret 2277
329- Nesâi Buyu 49 İbn-i Mâce Ticaret 2257
330- Nesâi Buyu 43-44 331-Tirmizi, Buyu 1239
332- Müslim Buyu 29-34
333- Müslim Buyu 4 334-Tirmizi Buyu 1290
335- Müslim Buyu 49-50-54
336- Nesâi Buyu 28
338- Müslim Buyu 77-78-79,80
339- Nesâi Buyu 19 341- Tirmizi Buyu 1281
342- Darimi Buyu 2563
348- Nesâi Buyu 59 İbn-i Mâce Rehin 2436

ŞUF'A
349- İbn-i Mâce Şuf a 2494 350-BuhariŞuf'a2
351- Ebu Davud Kaza 31 Tirmizi Ahkam 18 Ahmed b H k. 2/240, 396,463.

MUZÂRAAT
352- Müslim, Buyu 1548. Nesâi, Muzârat 1928
353- A.g.e.

FEZAİL ŞEMAİL
354-Müslim Fedâil 119
355-Müslim Fedâil 113
359- Tirmizi Kitab'ul-Bir ve's-Sıla 2015, İbn-i Mâce Edeb 3716
361-İbn-i Mâce Zühd 4178
365- Tirmizi Menâkib 3805
366- Tirmizi Menâkib 3805
368- Tirmizi Menâkib 3735
371- Buhari Ahbar'l Âhad 2
377- Ebu Davud Kaza (Akdiye) 20
378- Müslim Fedâilûs-Sahabe 71- 72
388-İbn-i Mâce Zühd 4291
389- İbn-i Mâce Zühd 4292
390- İbn-i Mâce Zühd 4289
391- İbn-i Mâce Zühd 4292
394- İbn-i Mâce Sayd 3232
395- İbn-i Mâce Sayd 3234 398- Nesâi Akika 36
399-İbn-i Mâce Sayd 3241
400- Buhari Sayd ve Zebâih 2-3-9 ebu Davud Edâhi 2847
401- İbn-i Mâce Sayd 3247

402- Buhari Zebâih ve Sayd 13
403- İbn*i* Mâce Zebâih 3183
404 - Buhari Zebah ye Sayd 25- Nesâi Dahâya 41
405- Mâce Zebâih 3176
406- Ibn-i Mâce Sayd 3244
407- Buhari Zebâih ve Sayd 19
408- TirmiziSavm758
409- İbn-i Mâce Edâhi 3124
410- Buhari Udhıyye 9
411-Buhari Udhiyye 8
412- Ebu Davud Edâhi 9.10
413- Tirmizi Et'ime 1839-1840 414-Tirmizi Et'ime 1839-1840
415-Buhari Edeb 12

416- Tirmizi Et'ime 1831 Ebu Davud Et'ime 16 İbn-i Mâce Et'ime 3262
417-Tirmizi Eşribe 1878
418- A.g.e.
419- A.g.e.
420- A.g.e.
421- Nesâi Eşribe 30-36-37-38
422- Nesâi Eşribe 40
423-Tirmizi Eşribe 1869
424- İbn-i Mâce Eşribe 3398 Ebu Davud Eşribe 3710
425-Tirmizi Eşribe 1877 Müslim Eşribe 16
426- Nesâi Eşribe 40
427- Nesâi Eşribe 25 Tirmizi Eşribe 1865
429- Beyhaki, İman Bahsi
431- Buhari Libas 25
432 Müslim Libas Zinet 81- 82-83
433- Müslim Selam 88-89
434- Tirmizi Libas 1753
436- Tirmizi Libas 1759
439- Müslim selam 69

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DİPNOTLAR

1- Ebu Davud, Sünnet 6 Nesâi, İman, İbn-i Mâce Mukaddime 9 Ahmedb.Hanbel 1/38-51
2- A.g.e.
3- Ebu Davud, salat 930
4- Buhari Kitab'ul Merdâ 11
5- Buhari, Cenâiz 92, Ebu Davud, Sünnet 17 Tirmizi, Kader, 5 Muvatta Cenaiz, 52 Ahmed b. Hanbel 2. Cilt 233, 275, 393, 410,481.3/353
6- Müslim, İmân 32, 36, Buhari, İman 17, 28, Salat 28, Zekat, 1 İ'tisam 3, 38 Ebu Davud, Cihad 95 Tirmizi, Tefsir'üs-sure 88 Nesâi, Zekat, 3 İbn-i Mâce, Fite
1,3 Dârimi, Siyer 10
Ahmedb.Hanbel 3/389
8-
9- Buhari, Cenâiz 1 Bed'ül Halk 6, Libas 24 İsti'zan 30 Rikak 13',14 Tevhid 33- 35 Müslim, İman 153, 154 Zekat 32, 33 Tirmiz İman 18 Ahmed b. Hanbe
5/152, 159, 161, 185
6/166. 442
11- İbn-i Mâce Fiten 26
14-Müslim Kader 8 İbn-i Mâce 10 Ahmed b. Hanbel 3/293
15- Buhari Kader 4 Tefsir'üs-Sure 92 3,4,5,7, Tevhid 54 Müslim Kader 6,7,8, tirmizi, Kader 3 Tefsir'üs-Sure 92 Ahmed b- Hanbel 4/67
16- A.g.e.
17- Ebu Davud, Sünnet 16 Ahmed b. Hanbel 2/86 5/40 1/52,53
18-Muvatta Kader 1 20- Tirmizi Kader 2149
23- Buhari Kitab'ur-Rikak Sahife 202
24- A.g.e.
25- A.g.e.
26- İhya'ı Ulumid-din 4/26

28- Ebu Davud, Sünnet 21 Tirmizi kıyamet 11 İbn-i Mâce Zühd 37 Ahmed b. Hanbel 3/213
29- Buhari, Mevâkit 16,26 Ezan, 129 Tefsir'üs-Sure 50 Rikak 52 Tevhid 24 Ebu Davud Sünnet 19 Tirmizi, Cennet, 16 Ahmed b. Hanbel 3/16, 17,26, 27.
30- İbn-i Mâce Mukaddime 17 Et-Tergib ve't-Terhib Sahife 96
31-A.g.e.
35- Tergib ve Terhib 1/101
36- Buhari, İlim 38 Cenâiz 33, Enbiya 50 Edeb 109
37- Müslim, Zühd 72. Ebu Davud, İlim, 4 Tirmizi Fiten 70
38- İlim 8,13 Tefsir 1 Menâkib 19 İbn-i Mâce Mukaddime 4

39- Dârimi Mukaddime 25, 46 Ahmed b. Hanbel 2/47,83,123, 150,159, 171, 202, 214
41- Buhari Abdest 68 Müslim Taharet 94.96 Ebu Davud Taharet 36 Tirmizi Taharet 51. Nesâi Taharet 45. 139 Gusul, 1 İbn-i Mâce Taharet 25 Dârimi Abdest 54 Ahmed b. Hanbel 2/259, 265, 288, 316, 346,363, 394, 433, 464, 496, 529, 533, 3/341,350
42-A.g.e.
43- Darekutni Taharet 1/66
44- Buhari Abdest 60,62 Mezâlim 27 Müslim, Taharet Müsai run 187 Ebu Davut Taharet 13, Tirmizi Taharet 73,74 Da mi Abdest 9 Ahmed b. Hanbel 1/284.
4/246 5/382, 39
45- Buhari Abdest 52, Eşribe 12 Müslim Hayz 95 Taharet 76
Tirmizi Taharet 66, Nesâi, Taharet 124 İbn-i Mâce; Taharet68 Ahmed b. Hanbel 1/223,227, 329, 337 hk
46- Ahmed b. Hanbel 1/214
47- Nesâi Taharet 93,94,95 Tirmizi Taharet
48. 404 f8 Ebu Davud Taharet 1/107
49- Ebu Davud, Taharet 1/107
50- Buhari Taharet, Tirmizi Taharet 42 Nesâi Taharet 80 İbn-i
Mâce Taharet 411
51. Müslim, Taharet 29 Ahmed b. Hanbel 2/201,471
52- Ebu Davud Taharet 1/168
53. Nesâi 1/99
54-Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277
55-Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277 Tirmizi, Taharet 61 İbn-i Mâce Taharet 510 Nesâi Taharet 133
56-Tirmizi, Taharet 94 Ebu Davud 1/96,97
57-A.g.e.
58-Buhari Kitab'us-Salat 7. Bab.
59-A.g.e.
60-Tirmizi, Taharet 98 Buhari Tarih'ul-Evsat İbn-i Hacer El-Telhis 59. Sahife Ebu Davud 1/63 Tayalasi Müsned 692. Beyhaki 1/291
61-A.g.e.
62- İbn-i Mâce Taharet 546 Buhari Abdest, 48
64-Ebu Davud Taharet 157 Tirmizi Taharet 95-96
65- Tirmizi Taharet 95, 96 Ahmed b. Hanbel 5/214,215 İbn-i
Mâce 1/101
66- A.g.e.
67- Ebu Davud Taharet 87, Müslim Taharet 305, İbn-i Mâce Taharet 584, Nesai Taharet 257,258,259
68- EBU DAVUD 220-222, Tirmizi Taharet 118
69- Nesai Taharet 87 Tirmizi Taharet 120

70 – Nesai Taharet 1/172

71 .Müslim, Taharet, 372 , Nesâi Taharet 268 İbn-i Mâce Taharet 535 Ebu Davud Taharet 230

72- Müslim, Hayız, 11, 12 Ebu Davud Taharet 103 Tirmiz' haret, 101, Nesâi Taharet 173 Hayız 18 İbn-i Mâce T^J 13 Dârimi, Abdest, 83, 108 Ahmed b. Hanbel 2/70 j 6/45, 101,106,110,112, 114, 173, 179,214,229,245.
73- Tirmizi, Taharet 122 Malik, Muvatta 72, 73, Buhari 1/ 33, 333 Müslim 1/98
74- Tirmizi Edeb 280 İbn-i Mâce Edeb 3749
75- Tirmizi Taharet 116 Müslim Taharet 1/94 Ebu Davud Taha ret 1/143

76- A.g.e.
77- Müslim, Hayız, 105 Ebu Davud Libas 38 Nesâi, Fer' 20 30, 31 Darimi Edâhi 20 Muvatta Sayd 17, 18. Ahmed b Hanbel 1/219, 227, 237, 270, 279, 280, 314, 328, 343,360 373, 6/73. 104,148,153
78- Buhari Zebâih 30 Nesâi Fer' 10 İbn-i Mâce, Libas, 25

NAMAZ
79-Tirmizi Salat 388,389 80- Tirmizi Edeb 40.
82- Müslim 2/394-397 Buhari Salat bab 4.
83- Ebu Davud, Salat, 633, Müslim Salat 518
84- Tirmizi Salat, 170
85- Tirmizi Salat 154

86- İbn-i Mâce Salat 694
87- Müslim Salat 626 İbn-i Mâce Salat 685
88- Tirmizi Salat, 327 Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/11055

89- Buhari 2/65.66 Müslim 1/112 Nesâi 1/102.103 Ahmed b Hanbel Müsned7 2/6357
90- Müslim, Salat, 383
91- Müslim Salat, 1/533 İbn-i Mâce Mesâcıd, 738
92- Müslim Salat 1. Cild 18. Bab 81. Hadis
93-Nesâi 2/1100
95- Tirmizi Salat 257
96- Tirmizi Salat 257 07 Tirmizi Salat 238 og. Tirmizi Salat 247 ÛQ Buluğul Meram 64. Sahife 7. Bab, 10. Hadis.
100- Müslim Salat 50
101- İbn-i Mâce Salat 834 Tirmizi, Salat, 309
102- İbn-i Mâce Salat 821 Tirmizi Salat 306 Müslim Salat 35. Bab 166. Hadis.
103- Müslim Salat 36. Bab 176. Hadis İbn-i Mâce, Salat 850
104. Tirmzi Salat 258-259
105-Tirmizi Salat 267 Müslim Salat 149,150 Müslim Salat 409
106-Tirmizi Salat, 268
107-Müslim Salat 1. Cilt 227, 228,229, 230, 231. Nesâi 2/1111
108-Ag.e.
109-A.g.e,
110-A.g.e. 111-Dârimi Salat 1328

112- İbn-i Mâce Salat 1243
113- Müslim Mesâcid 300, 301, 303, 304, 307. 114-Buhari Ezan 145
116- Buhari Teheccüd 25. Tevhid 10 Dua 48 Ebu Davud Vitir 18 İbn-i Mâce, İkamet 188 Ahmed b. Hanbel 3/344
117- İbn-i Mâce Salat 900
119-Dârimi Salat 1352
120- İbn-i Mâce salat 915
121-İbn-i Mâce Salat 914
122-Tirmizi Salat 332
126-Müslim Salat, 90,95,96,97
127-Ahmed b. Hanbel 1/231 Buhari Ezan 39,67
128- Müslim Salat 96 İbn-i Mâce İkamet 142 Ahmed b. Hanbel 1/256 6/210,260
129- Buhari Ezan 54
130-Buahari Ezan 164
131- Ebu Davud 45, 93, 95 Nesâi Ezan 14 İmamet 25 İbn-I Mâce ikamet 50, 51, 55 Dârimi Salat 49 ahmed h 3/12,44
132-Tirmizi Salat 64
133- Tirmizi Salat 64
134-Buhari Ezan 162
135- Müslim Mesacid 64
136-Tirmizi Salat 219
137- Muvatta Cuma 2, 4, 5 Derimi Salat 1544, 1545
139-Ebu Davud Salat 1092
140-Buhari Cuma 27
141-Büluğul Meram Cuma 12
142-Dârimi salat 1574, 1575, 1576 Büluğul Meram Cuma 13
144- Tirmizi Cuma 519 Cenâız 72 Ahmed b. Hanbel 2/169 176,220
145- Tirmizi Cuma 539-540

146- Tirmizi Cuma 539 Dârimi Salat 1617 147-Tirmizi Cuma 537

148- Müslim salat'ül Müsafir 10. 11
149- Nesâi Taksir'us-Salat 1431-1436-1437 150-Müslim Salat 695
151-Buhari Vitir, 6
152- İbn-i Mâce Salat 1168
153- İbn-i Mâce Salat 1169 Tirmizi Vitr 453-454
154- Dârimi, Salat, 1594,1597
155- İbn-i Mâce Salat 1173,1171 158-Tirmizi Vitir 455-456

159- İbn-i Mâce Salat 1185- 1186-1187
160- Dârimi Salat 1474- 1475 161 - Ebu Davud Salat 51. Bab 270. 271
163- Müslim Salat 422. 23. Bab 106 Tirmizi Salat 369 B
Mâce Salat 1034
164-Müslim, Salat, 51. Bab 270. 271
165-İbn-i Mâce Salat 1261,1262,1263, 1264,1265
166-Müslim Salatü'l Kusûf23, 28, 29
167-Müslim, Salat, 51. Bab 270. 271
168-İbn-i Mâce Salat 1261,1262,1263, 1264,1265
169-Müslim Salatü'l Kusûf23, 28, 29

168- Buhari Tevhid 11 Nesâi Nikah 27 169
169- Tirmizi Vitir 474
170-Buhari leyletül Kadir 5
171- İbn-i Mâce Salat 1419- 1420
172- Müslim Salatül Musafirin 127-128
174- Malik- Muvatta 1254 Buhari Salat 2/72
175. Malik Muvatta 1266 Müslim Salatül Müsefir 2/161 Nesâi kıraat 946 176- Müslim Salat Bab 52, 287. Hadis 180- İbn-i Mâce salat 1377
183- Malik, Muvatta 39 İbn-i Mâce Cenaiz 1604- 1605- 1606 184- İbn-i Mâce Cenâiz 1607- 1608-1609
186-İbn-i Mâce Cenâiz 1478
187-İbn-i Mâce Cenâiz 1577
188-İbn-i Mâce Cenâiz 1502
189-İbn-i Mâce Salat 1498
190-İbn-i Mâce Cenaiz 1552-1556

193-Tirmizi Cenâiz 60 Ebu Davud Cenâiz 77. Eşribe 7 Nesâi Cenâiz 100 İbn-i Mâce Cenâiz 47 Ahmed b. Hanbel 1/145
194-Malik, Muvvatta Dâhâyâ 8.
195-Büluğul meram Cenâiz 57

ZEKAT
196- Malik Muvatta Zekat 3. Bab 9. Hadis.
197-Buhari Edeb 33.
198- Müslüm Zekat 170b. 171. 172

ORUÇ

199 Muslim, Siyam, 161 İbn-i Mâce Siyam 1638
201- Nesâi Siyam 2319 Dârimi Siyam 1768 202- Nesâi Siyam, 2919
203- Darimi Salat 1192-1193
205- Mâce Siyam 1682
206- İbn-i Mâce Siyam 1682
207- Buhari Savm 25
208- Buhari Savm 25
209- Dârimi Siyam 1732 210-Buhari Savm 25
211- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
212- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
213- Müslim Siyam 69, 70, 71, 72, 73,
214- Nesâi Siyam, 2285, 2286
215- Nesâi Siyam, 2285, 2286 216-Buhari Savm 48
217-Buhari Savm 48
218- Müslim Siyam, 1773, 1774
219-Nesâi siyam 2188
220- İbn-i Mâce Siyam 1772

HAC
221- Ebu Davud Hac 1732 Hakim Müstedrek 1/448 Beyhaki Sünen 4/339-340 Ahmed b. Hanbel 1973-1974
223- Tirmizi Hac 14, Tefsir'us-Sunne 3/6. Hadis İbni Mâce Menasik 6.16 Dârimi Menasik 8
224- Buhari İlim 52
225-Müslim Hac 13,15,17,18
226- Müslim Hac 1, 2,3
227- Müslim Hac 4,5
228- Müslim Hac 49
229- Tirmiz Hac 821 Müslim Hac 185-186 230-Müslim Hac 141 231-MüslimHacl32, 135, 136
232- Müslim Hac 132,135,136

233- İbn-i Mâce Hac 2963
234- İbn-i Mâce Hac 2963 235-Müslim Hac 126,128
236- Tirmizi Hac 847-848 Buhari Sayd 922 Müslim Hac 65
237- Tirmizi Hac 847-848 Buhari Sayd 922 Müslim Hac 65
238-239 Müslim Hac 71, 72, 75,76
Buhari Sayd 12 Nikah 30 Meğâzi 43 Müslim Nikah, 46,
47 48, Ebu Davud Menasik 21,38
Tirmizi Hac 24. Nesâi Menasik 90 Dârimi, Menasik Ahmed b. Hanbel 1/245, 66, 270, 283, 283, 285, 286, 324,
130, 333, 336, 346, 351, 351, 354, 360, 361
240-
241-
245-
246-
248-
249-
250-
251-
252-
253-
254-
255-
256-
257-
Müsüm Hac 87

Müslim Hac 245, 246
Müslim, Hac, 253
Müslim Hac, 233
Müslim hac, 285
Müslim Hac,286, 288, 289, 290
Müslim Hac 303
Müslim Hac 303
Müslim Hac, 266, 267, 268
Müslim Hac 371, 372, 373
Ebu Davud Hac 1799
Müslim Hac 221
İbn-i Mâce Libas 3584, 3585, 3586
İbn-i Mâce Libas 3584, 3585, 3586

NİKAH
258-Ebu Davud Nikah 2118
259- İbn-i Mâce Nikah 1863 Nesâi Nikah 11
260-İbn-i Mâce Nikah 1861
262- Ebu Davud Nikah 2050
263- Buhari Nikah 17
267-İbn-i Mâce Nikah 1871
268- Buhari Nikah 42 İbn-i Mâce Nikah 1873
269- Müslim Nikah 33- 35- 37- 38
270- Müslim Nikah 33- 35- 37- 38 273- Tirmizi Nikah 1121
274- Buhari Meğâzi 1908
275- Müslim Sayd ve Zebâih 22
276-Buhari Nikah 31 277- Müslim Nikah 125 278-Müslim Nikah 117-118
279- İbn-i Mâce Nikah 1923- 1924
280- Ebu Davud Nikah 2162
282- Nesâi Talak 48

İSTİBRA
283- Ebu Davud Nikah 2157

RADA
284-Müslim Rada 1-2
285- Müslim Rada 9 Buhari Nikah 117

TALAK
287- İbn-i Mâce Talak 2039 280- Buhari Talak 2 291-Buhari Talak 11
292- Buhari Talak 5
293- Buhari Talak 5 294-Darimi Talak 2199 295-Tirmizi Talak 1180
296- Müslim Talak 56
297- Ebu Davud Talak 2307 298-Tirmizi Nikah 1145 300- Buhari Talak 12

NAFAKA
302-Buhari İman 41

VELA
303- Buhari Kitabul Itk 9 Müslim Kitâbul Eyman 58

304- Müslim Kitab'ul Itk 15
305- Müslim Kitab'ul Itk 16
307- Müslüm Kitab'un-Nezır 1525
308- Müslüm Kitab'un-Nezir 1526
310- Buhari Kitab'ul Eyman ve nezir 14
311- Buhari Kitab'ul Eyman ve nezir 14 312- Nesâi Yemin 39
312- Nesâi Yemin 39

HUDÜD
315- Buhari Hudud 13 Tirmizi Hudud 1446
316- İbn-i Mâce Hudud 2545
317. Ebu Davud Hudud 4421-4422-4427
318- Ebu Davud Diyet 4530 Tirmizi Diyet 1412
319- Tirmizi Siyer 1617 Nesâi Cihad 48 321-Tirmizi Siyer 1584
322-Tirmizi Cihad 1715 323- Tirmizi Siyer 1563 324-

BUYU
325- Dârimi Buyu 2534
326- Ebu Davud Eşribe 3674 327-İbn-i Mâce Ticaret 2167
328- İbn-i Mâce Ticaret 2277
329- Nesâi Buyu 49 İbn-i Mâce Ticaret 2257
330- Nesâi Buyu 43-44 331-Tirmizi, Buyu 1239
332- Müslim Buyu 29-34
333- Müslim Buyu 4 334-Tirmizi Buyu 1290
335- Müslim Buyu 49-50-54
336- Nesâi Buyu 28
338- Müslim Buyu 77-78-79,80
339- Nesâi Buyu 19 341- Tirmizi Buyu 1281
342- Darimi Buyu 2563
348- Nesâi Buyu 59 İbn-i Mâce Rehin 2436

ŞUF'A
349- İbn-i Mâce Şuf a 2494 350-BuhariŞuf'a2
351- Ebu Davud Kaza 31 Tirmizi Ahkam 18 Ahmed b H K. 2/240, 396,463.

MUZÂRAAT
352- Müslim, Buyu 1548. Nesâi, Muzârat 1928
353- A.g.e.

FEZAİL ŞEMAİL
354-Müslim Fedâil 119
355-Müslim Fedâil 113
359- Tirmizi Kitab'ul-Bir ve's-Sıla 2015, İbn-i Mâce Edeb 3716
361-İbn-i Mâce Zühd 4178
365- Tirmizi Menâkib 3805
366- Tirmizi Menâkib 3805
368- Tirmizi Menâkib 3735
371- Buhari Ahbar'l Âhad 2
377- Ebu Davud Kaza (Akdiye) 20
378- Müslim Fedâilûs-Sahabe 71- 72
388-İbn-i Mâce Zühd 4291
389- İbn-i Mâce Zühd 4292
390- İbn-i Mâce Zühd 4289
391- İbn-i Mâce Zühd 4292
394- İbn-i Mâce Sayd 3232
395- İbn-i Mâce Sayd 3234 398- Nesâi Akika 36
399-İbn-i Mâce Sayd 3241
400- Buhari Sayd ve Zebâih 2-3-9 ebu Davud Edâhi 2847
401- İbn-i Mâce Sayd 3247

402- Buhari Zebâih ve Sayd 13
403- İbn*i* Mâce Zebâih 3183
404 - Buhari Zebah ye Sayd 25- Nesâi Dahâya 41
405- Mâce Zebâih 3176
406- Ibn-i Mâce Sayd 3244
407- Buhari Zebâih ve Sayd 19
408- TirmiziSavm758
409- İbn-i Mâce Edâhi 3124
410- Buhari Udhıyye 9
411-Buhari Udhiyye 8
412- Ebu Davud Edâhi 9.10
413- Tirmizi Et'ime 1839-1840 414-Tirmizi Et'ime 1839-1840
415-Buhari Edeb 12
416- Tirmizi Et'ime 1831 Ebu Davud Et'ime 16 İbn-i Mâce Et'ime 3262
417-Tirmizi Eşribe 1878

418- A.g.e.
419- A.g.e.
420- A.g.e.
421- Nesâi Eşribe 30-36-37-38
422- Nesâi Eşribe 40
423-Tirmizi Eşribe 1869
424- İbn-i Mâce Eşribe 3398 Ebu Davud Eşribe 3710
425-Tirmizi Eşribe 1877 Müslim Eşribe 16
426- Nesâi Eşribe 40
427- Nesâi Eşribe 25 Tirmizi Eşribe 1865
429- Beyhaki, İman Bahsi
431- Buhari Libas 25
432 Müslim Libas Zinet 81- 82-83
433- Müslim Selam 88-89
434- Tirmizi Libas 1753
436- Tirmizi Libas 1759
439- Müslim selam 69

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1Ulûm, 281.
2Ulûm, 284.5.
3 Tehzîb, 41356. Krş. Hadis İstılahları, 16; Hadis Tarihi, 46.
4 Keşf, 1/914; Esma, 1179; Mustatrafe, 22.
5Muhaddis, 352,3.
6İlmâ', 200,202.
7Ulûm, 213,4.
8Muhaddis, 354.
9Ulûm, 215,6.
10Tedrîb. 2/129,30.
11 Hucurât: 49/2.
12 Tedrib. 2/132. Hadis için bk., Müstedrek, 1/194.
13Bk. Âdâbu'l-Muhaddis.
14 Ebu Dâvud, İlm 12: 4/71; İbn Mâce, Muk., 23: 1/93.
15Tedrîb. 2/141.
16 Müslim, Kader 8; İbn Mâce, Muk., 10: 1/31 r.79; Zühd 14: 2/1395 r. 4168; Müsned, 2/366, 370.
17Tedrîb, 2/144.
18 Buhari, İlm 50: 1/41.
19 a.g.e., aynı yer.
20Tedrib, 2/145-153.
21 Câmi'ut-Tahsil, 35, 38.
22Kifâye, 62.
23Hadis Istılahları, 22, 23.
24 İsra:17/36.
25 Necm: 53/28.
26el-Câmî, 1/58, 9.
27Muhaddis, 216, 7.
28Bk. İbdâl.
29Takrib, 45.
30Tevcih, 26,7.
31Kifâye, 139.140.
32 el-Mustasfâ'dan naklen. Tevcih, 27
33Kifâye, 141.
34 Kifâye, 141. Hadis için bk. Ebu Dâvud, Savm 14: 2754 r. 2340; Tirmizi, Savm 7:3/65 r. 691; Nese'i İyâm: 4/106; İbn Mâce; Sıyâm 6: 1/ 529; Dârimi, Sıyam 2/4.
35Kifâye. 141.2.
36 Hadis Istılahtan, 20, 21, Krş. Ulûm, 95.
37 Bakara: 2/143.
38 Âl-i İmrân: 3/110.
39 Buhâri, Şehâdât: 3/151; Müslim. Fedâilu's-Sahâbe. 52. bab.
40Tedrîb, 2/215, 6.
41Tecrid Mukaddimesi, 400.
42 Sahih, İlm4: 1/21.
43İlmâ', 69.
44Ulûm. 120
45Tecrid Mukaddimesi, 403.
46Hadis Istılahları. 27.
47Bk. İcazet.
48Tecrid Mukaddimesi. 402.
49Hadis Istılahları, 29.
50Tedrîb, 2/21.
51Ma'rife, 29.
52Bk. İbhâm.
53Bk. Darb.
54Tedrîb, 2/155.
55Bk. etraf.
56Tedrîb, 2/1541.
57Bk. Anane. mu'an'an, mu'an'in.
58Muvatta, Buyı', I.
59Tecrid Mukaddimesi, 406.
60Tecrid Mukaddimesi, 413, 4.
61Ulum, 126.

62Ulûm, 129.
63Tedrîb, 2/24.
64Tecrid Mukaddimesi, 417.
65Tecrid Mukaddimesi, 419.20.
66İlmâ', 71.
67Tedrîb, 2/16,7.
68Ulûm. 123.
69Tecrid Mukaddimesi, 411. 2.
70Tevcih, 201.
71Buhârî. 1/23.
72Kifâye 383.
73Tedrib, 2/14.
74Tedrib. 2/15.
75Hadis ıstılahları, 42.
76Tedrîb, 2/16. 16.
77Tedrîb. 2/15.
78Tedrîb, 2/16.
79Bkz. Münâvele.
80Buhâri. 1/33.
81Buhâri. 1/31.
82Buhârî, 1/25.
83Bk. Sahabe.
84Buhârî, 1/144.
85Aynî, 2/380.
86Cevâmi', 276.
87Cevâmi', 275.6.
88 Te'vil'den naklen. Şerefmukaddime. 25, 6.
89 Cumu'a: 62/5.
90 Şeref Mukaddimesi, 27.
91Cevâmi'. 287, 8.
92Cevâmi', 277.
93Cevâmi', 276.
94Cevâmi'. 276.
95Hadis Istılahları, 54.
96Müsned, 1/193.
97Müsned, 1/188.
98Telkih, 104.
99bk. Lahak.
100Bk. âlî.
101 Diğerleri için bk., Mustatrafe. 123. 4: Keşf. 2/1178, 9.
102Ulûm. 243.
103Lemehât, 292.
104 Buharı, İman 7: 1/9: Müslim İman 15. bab.
105Nuzhe, 25.
106Nuzhe, 25.
107Tecrid Mukaddimesi, 109.
108Kamus, 3/143.
109 Misali için bk. el-Fevâid, 294, 5.
110Muvatta, 91.
111Zem, 3 b.
112Ulûm, 94.
113Ulûm, 94.
114Muratta, 106.
115 M. Fu'ad Abdulbâkt, Muvatta Mukaddimesi, 4.
116Ulûm, 54.
117 Nahl: 16/44.
118Câmi'u Beyâni'1-İIm, 2/34.
119 Ebu Davud, Sunne 6: 5/10r. 4604: Mûsned 4/ 131, Krş, Merâsil, 55: Kifâye, 39.
120Kamus. 2/543.
121Kamus, 2/543.
122Mizân, 1/5,6.
123Ulûm, 94.
124Kifâye. 178.
125Hadis Istılahları. 70.
126Tevcih, 117.
127Kamus, 3/170.
128Müfredat, 143.
129Tecrid Mukaddimesi, 319.

130Kamus, 1/461.
131Müslim Şerhi. 1/105
132Müslim Muk. 5. bab.
133Tevcih, 117.
134İlel. 5/739.
135Cerh, 1-1/37
136Tedrîb, 1/342.
137Cerh. 1-1/37.
138Ulûm. 112.
139Nuhbe Şerhi, 234.
140Bk. Cerh lafizları.
141Hadis Istılahları. 79.
142 Hucurat: 49/6.
143Cerh. 1/15.6.
144Mizan, 1/3.
145Müslim, Muk. 4. bab.
146Ma'rife, 52.
147Müslim Şerhi, 1/105.
148Kifâye, 175.
149Tecrid Mukaddimesi, 326.
150Tecrid Mukaddimesi, 368, 9.
151Cerh, 1-1/ 37.
152Buhâri, 4/12; 8/138.
153Müslim, 2/64; Nese'î, 6/4.
154Ayni, 7/26.
155Zehru'r-Rabâ, 7/4.
156Aynî, 7/26.
157Kamus. I/591.
158 Mesela, tahâre 20: 1/38.
159 Söz gelimi tıb 1: 4/382 r. 2037.
160Ma'rife, 54.
161Ulûm, 12.
162Tedrîb, 1/178.
163Tedrîb, 1/178.
164Nuhbe şerhi, 108.
165Tecrid Mukaddimesi, 1/348. 9.
166Turâs, 1/89.
167Dirâsât, 13-24
168Mustatrafe, 34.
169Mekasıd, 411.
170Cerh, 1-1/37.
171Takrîb, 20.
172Kamus, 1/186
173Muhaddis, 606.
174Ulûm, 162.
175İlmâ, 171.
176Ulûm, 177.
177Muhaddis, 607
178Ulûm, 178, 9.
179İslamda Eğitim Tarihi, 278.
180Kamus, 3/206,7.
181Tecrid Mukaddimesi. 5.6..
182Lemehât, 343.
183Tecrid Mukaddimesi, 329.30.
184Mizân, 1/6.
185Mizan. 1/27.
186Mizan, 1/28.
187Mizan, 3/249.
188Tecrid Mukaddimesi, 1/330.
189Kamus, 3/957, 8.
190Câmi'u-Beyâni'l-İlm, 2/117.8.
191Ulûm, 276.
192Ulûm, 277. 8; Tedrib, 2/244,5.
193Bazı Hadis Meseleleri, 35.
194 Hucurât: 49/11.
195Tedrîb, 2/290.
196Tedrîb, 2/ 289.
197Ulûm. 305.

198 Bundâr, haraç divanının defterlerine sahip memur demektir. Denildi ki, Mıhammed b. Beşşâr'a Bundâr lakabı, memleketinin bütün hadislerini toplaması yüzünden verilmiştir.Hulasa. 328.
199 Lakab, el-İclbuzağı kelimesinin ötresi ile okunur, Buna göre Abîdun vasıf, el-İclu lakab olmaktadır. Bunların izafeti caiz değildir. Şu da varki İbnu's-Salâh, el-Huseyn'in künyesini Ebu Abdillah olarak kaydetmiştir. Bizim yazdığımız Târihu Bağdâda göredir.S/94. Burada bu lakabı atmasının sebebi olarak özellikle müsned hadisleri hıfzetmesi gösterilmiştir.
200 İbnu's-Salâh, Buharı Şeyhi Ebu Nu'aym el-Fadl b. Dukeyn'in iki kişiye bu lakabla hitap ettiğini, onların da kabul ettiklerini kaydeder. Bunlardan biri hadis meclisine gelirken giyinir, kuşanır, kokular sürünürmüş. İkincisi çocukken arkadaşlarıyla çamurlar içinde oynar, arkadaşları sırtına çamur sıvarlarmış. Bugün Ebu Nu'aym onu üstü başı çamur içinde görmüş. "Ya Mutayyen demiş; hadis meclisine neden geliniyorsun?"Tedrib. 2/296, 7.
201Ulûm, 306-309.
202Mustatrafe, 90.
203Bazı Hadis Meseleleri, 102.
204İsâbe, 4/ 35.
205Lemehât, 105; Usûlu'l-Hadîs, 447.
206Kamus, 3/345.
207Şemâ'il, 70. 1.
208Buhâri, 1/28.
2095/144-154.
210Ulûm, 180.
211Fethu'l-Muğîs, 1/189,90.
212Kifâye, 416.
213İlmâ' 69.
214Ulûm. 118.
215 Takrib, 26. el-Vicâze fi'l-İcâze, el-Velid b. Bekr b. Mahled es-Serakusti'nin eseridir. Bk. Keşf. 2/2000.
216Tedrîb, 2/53.
217Tedrîb, 2/8.
218Tedrîb, 1/241.
219Kamus, 1/266.7.
220Mustatrafe, 94.
221 Muhaddis, 173; Hilye, 4/189; el-Câmi', 1/151; Mutenâhiye. 1/111.
222 Diğer kırk hadis kitapları için bk, Keşf, 1/52 vd.
223 Şerhleri için bk., Keşf, 1 /59.
224Ulûm, 114.
225Tedrîb, 1/348.
226Nuzhe, 29.
227 Meselâ "...hazâ esahhu min hadisi Şerik"Tahâre 35: 1/65.
228 Meselâ "esahhu şey'in fi hâzâ indi, hadîsu isrâ-ile"Tahâre 13: 1/27.
229Bk. Esahhu şey'in fi'l-bâb.
230Ma'rife, 54.
231Ulûm, 14
232Müslim Şerhi, 1/10.
233Tedrîb, 1/93.
234Müslim Şerhi, 1/10.
235Tedrîb, 1/92.
236 Sahih-i Buhâri ile Sahihi Müslim'in özellikleri için maddelerine, ikisinin karşılaştırması için ise es-Sahîhân maddesine bakınız.
237EbuDavud, 4/411.
238Tedrîb, 2/394.
239Beyân, 1/31.
240Nuzhe, 70.
241Ulûm, 42.
242Takrîb, 8.
243Nuzhe, 57.
244Ma'rife, 177, 8.
245Tedrib, 2/279.
246 Bu misal, aslında ismi ve künyesi bir olanlar içindir. Nitekim İbn Ebî Hatim bunu tasrih etmiştir.Cerh, 4-4/336. Diğer taraftan el-Iraki İbnus-Salâh'a itiraz etmiş, bu künyenin Buhârî tarafindan rivayet edilip zayıf olduğunu söylemiştir.Takyid. 369. Ona göre Ebu Bekr'in ismi ve künyesine dair Buhârî 'nin iki rivayeti vardır. Bunlardan birine göre Ebıı Bekr künyesi. Muhammed ismidir. İkincisine göre ise ismi künyesidirTârih.I-I/146. İbn Ebi Hâtim'in ve İbn Hihbân'ı tercih ettikleri de budur.
247 İsminin Mirdâs b. Muhammed olduğu nakledilir. Bir rivayete göre ise adı Abdullahtır.Mizân, 4/ 507 Lisân, 6/14. 7/22.
248 Yezid b. Mu'aviye zamanında İstanbul muhasarasına katılmış, orada şehit düşmüştür.İsti'âb. r. 1690: Usud, 6/168: İsâbe. 7/29.
249 İbnus-Salâh, kulakları büyük olduğundan bu lakabla anıldığını söylüyor.
250 İbn Haceril-Askalâni bu konuda 21 ayrı rivayet kaydetmiştir.İsâbe, 3/132.
251 Esma ve kunâ konusundaki diğer eserler için bk. Mustatrafe. 1/90: Keşf 1/87.
252Takyîd, 368.
253Mustatrafe, 125-7.
254Tecrid Mukaddimesi, 467. 8.
255Buhârî, 1/3.
256Müsned, 3/360.
257Ebu Davud. 1/33: Tirmizî, 1/120; Nese'î, 1/ 90.

258Tedrîb, 2/395,6.
259Müslim, 1/160.
260Tedrib, 1/180, 1.
261Nuhbe şerhi, 234.
262Ma'rife. 190.
263Ulûm, 362. 3.
264Ma'rife, 191-4.
265Ma'rife, 195.
266Kamus, 1/659.
267Takrîb, 12.
268Takrîb, 12.
269Hadis Istılahları, 108.
270Buhâri, 3/120; Müslim, Itk, 3.
271Müslim, İman 12.
272Lemehât. 288.
273Nuhbe Tercümesi, 31. 2.
274Müslim, İdeyn. 3.
275Ma'rife, 97.
276Ma'rife, 98.
277 Ebu Dâvud, Etime 2: 4/126 r. 3744; Tirmizî, Nikâh 10: 3/394 r. 1095: Nese'î Nikah, r. 3387; İbn Mace, Nikah 24:1/615 r. 1909. Krş., Mûsned, 3/110.
278Tecrid Mukaddimesi, 109, 10.
279Lemehât, 289.
280 Bu ve öteki feva'id kitapları için bk, Mustatrafe, 71, 2.
281Hadis Istılahları, 111.
282 Ahzâb: 33/21.
283Kamus, 3/42.
284Çantay, 1/18, not 21.
285Takrîb, 18
286Takrîb, 18.
287Nuhbe şerhi, 234.
288Tedrib, 2 / 29.
289Ulûm. 273. 4.
290Ulûm, 274.
291Tedrîb, 2/200.
292Hadis Istılahları, 76-77
293Kamus, 2/436.
294Hulâsa, 51.
295Nuzhe, 26.
296Muvatta, 192.
297 Bakara: 2/187.
298Nihâye, 1/331.
299 Hemen hemen bütün, garibu'l-hadis kitaplarına kaynaklık eden bu kitap basılmıştır. Çorum İl Halk. Kütüphanesi 248 no. da kayıtlı 319 h. tarihini taşıyan eski ve kıymetli bir nûshası vardır.
300 Diğer garibu'l-Hadis kitapları için bk. Keşf, 2/1203 vd. Mustatrafe, 115 vd.
301Tecrid Mukaddimesi, 250.
302Buhârî 1/9.
303Takrîb, 31.
304Ulûm, 181.
305Ulûm, 117.
306Takrib, 37.
307 Tur: 52/34.
308 77/50.
309 Ahzâb: 33/53.
310 Taha: 20/9.
311Buhârî, 7/204; Müsned, 2/373.
312Teysîr, 14.
313Mevdû'ât, 1/32-35.
314 Bakara: 2/187.
315Buhari, 5/156.
316 Enam: 6/82.
317Buhari, 5/193.
318 Tevbe: 9/112.
319 Nisa: 4/80.
320 Haşr: 59/7.
321 Ahzab: 33/21.
322Hadis Dersleri, 1/17.8.
323Takrîb, 3.

324Müslim şerhi, 1/2.
325Tedrib, 1/41.
326Tevcih, 20.
327Tedrîb, 1/41.
328Tedrîb. 1/40.
329Tercih, 20.
330Tedrîb, 1/41.
331Tedrîb, 1/41.
332Teysîr, 10-12.
333Ulûm, 181.
334 Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine., 86. Hadis için bk., Ebu Ddvud, 4/69; Tirmizi 5/34; İbn Mace, 2/10l6; Müsned. 5/183.
335Tedrib, 1/44, 48.9.
336Kamus, 3/81.
337Muhaddis, 606.
338Ulûm, 176
339Ahterî, 1/266.
340 Bk. İhtisâr-ı hadis maddesi Krş., Aynî, 1/342.
341Kavâ'id, 103
342Tirmizî. 5/758; İlel Şerhi, 257.
343Hadis Usûlü, 95.
344Me'âlim, 1/6.
345Hulasa, 38.
346Ulûm, 26.
347İktirâh, 164.
348Tedrîb, 1/ 154.
349Tedrîb, 1/153
350Ulûm, 27,8.
351Hadis Istılahları, 127, 8.
352Mevdû'at, 1/35.
353Hulâsa, 41.
354Tecrid Mukaddimesi, 245.
355Nuhbe Tercümesi, 39.
356Nuhbe Tercümesi, 33.
357Tecrid Mukaddimesi, 245.
358Tirmizî, 4/309.
359Mîzân, 1/353, 4.
360Tecrid Mukaddimesi, 246.
361Tirmizî, 4/175.
362Kavâid, 105.
363Hadis Istılahları, 131.
364Ulum, 271.
365Tirmizî, 3/554.
366Tirmizî, 2/407.
367Tirmizi, 5/653.
368 Kaynağı için bk, Erba'ûn maddesi.
369Ulûm, 28.
370Nuzhe, 32, 3.
371Tirmizî, 1/34.
372Ulûm, 35.
373İktırâh, 173- 176.
374Tirmizî. 3/106.
375 Hadis edebiyatı içinde Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihi adiyle meşhurdur.
376 Krş. Câmi', I/65.
377 Krş., Mecruhin, 2/242; Mizan, 4/219; Hasis, 435.
378 Krş. Tarih, 3-2/104.
379Takyîd, 60. 1.
380Bâ'is, 22.
381Tevcih, 159.
382Tedrîb, 1/164.
383Tevcîh. 159.
384Tevcih, 159. 60.
385Hadis Istılahları, 137.
386Tirmizî. 3/128.
387Tirmizî, 4/170.
388Tevcih, 162.
389Elfiyye, 10.
390Takrîb, 33.
391Ulûm, 34.

392Takrîb, 7.
393Takyid, 55.
394Tedrib. 1/165, 6.
395Kamus, 1/849, 50.
396Feth, 1/335, 38.
397Feth, 1/338.
398Ulûm, 110. 1.
399Ulûm, 111.
400Mustatrafe, 74.
401Kamus, 1/491
402Tirmizî, 4/223.
403Ulûm, 233
404Tecrîd Mukaddimesi, 195.
405Kamus, 3/405.
406İlel, 1/i84.
407Kamus, 3/510.
408Ulûm, 16.
409Tevil. 11.
410Tedrib, 2/68.
411Muhaddis, 608
412Ulûm, 136. 7.
413Tedrîb, 2/32, 3.
414Ulûm, 137
415İlmâ, 101
416Tecrîd Mukaddimesi, 425.
417Tecrîd Mukaddimesi, 428.
418Kifâye. 466.
419Tecrîd Mukaddimesi. 428.
420İlmâ', 106.
421Takrib. 24.
422Ulûm, 138. 9.
423Tecrid Mukaddimesi. 427.
424Kamus, 2/167.
425Kifâye. 446, 7; Ulum, 145.
426Ulûm, 134, 5.
427Tedrîb, 2/30.
428Kifâye, 446.
429Ulûm, 135.
430Kifâye, 447, 8.
431Kifâye, 449.
432Kifâye, 454.
433Kifâye, 455.
434Kifâye, 467-495; Ulûm. 134-144.
435Ulûm. 134.
436Tecrid Mukaddimesi, 421, 2.
437Kamus, 1/396.
438İbn Mâce, 1/422.
439Buhâri, 1/49.
440Müslim, Tahâre. 9.
441Buharı, 1/3.
442Buhari, 6/88
443Buhâri, 2/69.
444Tedrîb, 1/269.
445Ebu Dâvud, 1/593.
446 Krş., Müslim, eymân 11; Müsned, 2/330, 402.
447Tevcih, 8.
448Kamus, 3/387.
449Ref, 61.
450Tecrid Mukaddimesi, 403.
451Bk. Muhtelefu'l-Hadis.
452Kamus, 2/469.
453Tehzîb, 7/203,4.
454Mîzân, 3/70,1.
455Mizan, 2/343.
456Mizan, 2/574.
457Tecrid Mukaddimesi, 1/333, 4.
458Tedrib, 2/372.
459Mizan, 2/151.

460Esma, 1/19.
461Aynî, 1/342.
462Tedrîb, 2/103.4.
463Tecrid Mukaddimesi, 470.
464Marife. 155.
465Ulûm, 279. 81.
466Tabakât, 6/206.
467Kifâye, 408. 9.
468Kamus, 3/49.
469İlmâ. 110.
470Ulûm, 157.
471Kamus, 3/562.
472Tedrib, 1/252.
473Tecrid Mukaddimesi, 179.
474el-İlel Muk. . h.
475Mustatrafe, 111.
476Kamus, 3/296.
477Tevcih, 266.
478Müslim, Salat 13.
479Muvatta, 1/64.
480 Tirmizî, Salât 182: 2/15 r. 246; İbn Mâce, ikame 4: 1/267 r. 813. Krş., Ebu Dâvud, Salât 124: 1/I24 r. 782.
481Tedrîb, 1/255, 6.
482Tedrîb, 1/252.
483 Hâlid'in mevsul rivayeti için Bk. Buhâri, icâze haberi'l-vahid: 8/134; Mûsned, 3/189. 245.
484 Bütünüyle mevsul görünen rivayetler için Bk. Tirmizi, menakib 33: 5/664 r. 3790: Mûsned, 3/184, 281.(1 Meselâ, Tirmizi Tefsir 35:5/362 r. 3224; Müsned, 1/218.
485Müslim, zikr 12; Ebu Dâvud, vitr 26
486Buhârî, 6/49, 50.
487 Meselâ; Tirmizi, Tefsir 35:5/362 r. 3224; Mûsned, 1/218.
488Müsned. 2/394.
489 Krş., Dârim î Savm: 2/25; Müsned, 3/118, 201.
490 Krş. Nese'î, iftitâh, 2/100.
491Ma'rife, 1.13 vd.
492Ma'rife, 119.
493Ulûm, 84.
494Bazı Hadis Meseleleri, 95, 6.
495Tedrib, 2/139
496Bazı Hadis Meseleleri, 97.
497Hadis Istılahları, 167.
498Siyam, 8:3/191.
499Kamus, 1/200.
500 Tirmizî, et'ime 2:4/72 r. 1476; Ebu Davud, edâhi 18: 3/253 r. 2828, İbn Mâce, Zebâih 15: 2/1069 r.3199, Dârimi, edâhî 17; Müsned 3/ 31,39,45.53.
501Tedrîb, 2/69.
502Tedrîb, 2/69.
503Esma. 1/459.
504Kamus, 2/224.
505Ma'rife, 25, Ulûm, 48.
506Tedrîb 1/97.
507Kifâye. 546,7.
508Muvatta, 476.
509Müslim, muk., 5. bab.
510 Ahkâf: 46/4.
511Tedrib, 1/59. 60.
512Mecrûhin, 1/36.7.
513Müslim, nwk., 5. bab.
514Müslim, Muk., 4. bab.
515Ma'rife, 6.
516Kavâ'id, 186.
517Muhaddisûn. 185.
518 Buhâri, Tefsir: 5/50. Son cümle ayetten iktibas edilmiştir. Bakara: 2/136.
519Kamus, 2/519.
520Kamus, 3/256.
521 Ebu Dâvud. Salâtsutre 103: 1/443 r. 689: İbn Mâce. İkâmetu's-Salût 36:1/303 t. 943.
522Ebu Davud, 1/443.
523Ulûm, 85.
524Takyîd. 37.
525Tedrîb, 16254.

526Tirmizî, 5/402
527Tirmizî, 3/39. 40.
528İbn Mâce, 1/570.
529Müslim, Salât. 13. bab.
530Hadis Istılahları, 179.
531Kamus, 1/505.
532Ulûm, 82.
533Kamus, 1/237.
534Bağdâd, 2/20.
535Beykûniye, 126
536Kifâye, 396.
537Tedrib. 2/14.
538 Hadis Usulü, 103.
539Tecrid Mukaddimesi, 449.
540İlmâ, 69.
541Ulûm, 118.
542Ulûm, 63.
543Ulûm, 94.
544Tezkire, 2/657.
545Kamus, 2/509.
546 Tekvîr: 81/11.
547Feth: 2/180.
548Ulûm, 176.
549Ulûm, 176.
550Ulûm, 154.
551Buhâri, 7/227
552Tedrîb, 1/346.
553Tedrib, 2/56.
554Buhârî, 7/227.
555 Eymân ve'n-Nuzür, 7/227.
556Tedrîb. 2/55,6.
557Ulûm, 154
558Müslim, zuhd, 16
559Takyidu'l-İlm. 32.
560Ebu Davud, 4/60,10.
561Tirmizî. 5/39.
562Muhaddis, 369.
563Buhâri, 1/37.
564Buhari, 1/36
565 Zahiriye ve Berlin kütüphanelerinde bulunan iki müstakil yazma nüshası esas alınıp Buhâri Müslim, ve Müsneddeki nakillerle karşılaştırılarak Prof. M. Hamidullah tarafindan neşredilmiştir. Baş tarafina hadis kitâbetiyle ilgili etraflı bir araştırma eklenmiştir. Kemal Kuşçu tercümesi Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahîfe-yi Hemmâm b. Münebbih adiyle 1967 de İstanbul'da: Prof. Dr. Talât Koçyiğit tercümesi ise Halen Elde Mevcut En Eski Hadis Eseri Hemmâm İbn Münebbih'in Sahifesi adiyle aynı tarihte Ankara'da yayınlanmıştır.
566 Her iki grubun görüşleri hakkında fazla bilgi almak için bk. Takyidu'l-İlm.
567Ulûm, 162-183.
568Kifaye, 190.
569Takrib 18.
570Ulûm, 1/329, 30.
571Ulûm, 104.
572Takrîb, 18.
573Tedrîb, 1/330.
574Hadis ıstılahları, 200.
575Kifaye, 193.
576Kifâye, 193.
577İlâhî Hadîsler, 39.
578Ulûm, 126.
579Tahzîr, 278.
580Esrar, 13.
581Hulâsa. 81.
582 Mecruhin, 1/85, 86; Tahzir, 202; Te'âlî 2/473.
583Kussâs, 152, 3.
584Mîzân, 1/418.
585Mecrûhim, 3/98.
586Mîzân, 2/289.
587Bağdad, 2/304.
588Keşf, 1/28.
589Hadis Istılahları, 202.
590Tedrîb, 1/296.7.

591Tedrîb. 2/297.
592Cerh, l-l/37: Mizan, l/4: Nuzhe, 71.
593Cerh. 1-1/37.
594Ulûm. 110.
595Ulûm. 111.
596Ulûm. 111.
597Tedrîb, 2/344.
598Tedrîb. 1/344.
599Ulûm, 171. 2.
600Zem v. 17/a.
601Muhaddis, 606.
602Ulûm, 172.
603Kamus. 3/699.
604Ulûm, 194.
605Tecrid Mukaddimesi, 480.
606Miyânişî, 8.
607Cerh. 1-1/37.
608Takrîb, 201.
609Hedy, 419.
610Tedrîb, 1/346.
611Tedrib, 1/348.
612Tecrid Mukaddimesi, 395.
613Cerh. 1-1/37.
614Ulûm, 110.
615 Tirmizî, Ferâ'iz 14: 4423 r. 2106; İbn Mâce, Ferâ'iz 11: 2/905, r. 2741. Krş. Ebu Davud, Ferâ'iz 8: 3/324, r. 2905.
616İktirah, 236.
617Tedrib, 1/291.
618Müslim, Mesâcid. 29; Nese'i 2/63.
619Tedrîb, 1/294, 5.
620İbn Huzeyme, 1/210: Müsned, 6/433.
621Buhârî, 1/153, 4; Müslim, Siyam 8. bab.
622İbn Huzeyme, 1/210, 1.
623Buhari, 1/161; Müslim, zekat 30. bab.
624Müslim, Zekât, 30.
625Buhari, 8/142: Müslim, Hac, 73.
626Tedrîb, 1/293.
627Tedrîb, 1/295.
628Müslim, Muk., 5. bab.
629İlam, 42.
630Tecrid Mukaddimesi, 307.
631Ulûm, 81.
632Tedrîb, 1/251.
633Tevcih, 264.
634Feth, 1/348.
635Kifâye, 149, 50.
636Kifaye, 150.
637Kifâye, 150.
638Kifâye, 150.
639Nuzhe, 50.
640 Hûcurat: 49/12.
641Tecrid Mukaddimesi, 324, 5.
642Kamus, 2/223.
643salât. 66 r. 184.
644Medhal, 17-26.
645Medhal, 27-31.
646Tecrid Mukaddimesi. 250.
647Ulûm, 110.
648Ulûm, 41.
649Bâ'is, 38.
650Ulûm, 41.
651Tedrib, 1/184.
652Ma'rife, 92.
653Ulûm, 241.
654Tecrid Mukaddimesi, 106.
655Nuzhe, 23.
656Tedrîb, 2/173.
657Tecrid Mukaddimesi, 106.
658 Buhârî, ilm 34:1/34; Müslim, ilm 5. bâb; Tirmizri, ilm 5.5/31 r. 2652: İbn Mâce, Muk. 8:1/20 r. 52; Darimi, Muk. 26:1/77; Müsned. 2/162. 190.

659İbnMâce, 1/181.
660 Ebu Davud, Tahâre 50:1/93 r. 134: Tirmizî, Tahâre 29: 1/53 r. 37; İbn Mâce, Tahâre 53:1/152 r. 443, 444,445.
661Ma'rife, 93,4; Ulûm, 240,1.
662Buhârî 1/8.9.
663 Ebu Dâvud, Talak 2/632; İbn Mâce, 1/650 Krş, Mustedrek, 2/196.
664 Krş. İbn Mâce, Talak 16: 1 /659 r. 2045.
665Tevcih, 35.
666Tedrîb, 2/175.
667Buhârî, 1/9.
668Lemehât, 263,4.
669Tecrid Mukaddimesi, 126.
670Ulûm, 358.
671Ulûm. 361, 2.
672Ulûm, 362.
673Ulûm, 41, 2.
674Buhârî, 2/6.
675Ma'rife, 19.
676Ulûm, 42.
677Tehzîb, 1/272.
678Kamus, 2/689.
679 Buhârî, Cenaiz: 2/81: Müslim, Mukaddime: 2. bab.
680Mevdû'at, 1/347.
681Mevdû'at, 1/347.
682Mevdû'at, 1/385.
683Mevdû'at, 2/26.
684Nehc şerhi, 3/26.
685Mevdû'at, 1/38, Beykûniyye, 172.
686Cerh, 1/16.
687Mevdû'ât, 1/106.
688Hadis Istılahları, 226.
689Tedrîb, 1/275.
690Mevdû'ât, 1/231
691Hasîs, 317.
692Nuzhe, 44.
693Tedrîb. 1/277.
694Tedrîb. 1/278.
695Mevzu Hadisler 178.
696Mevdû'at, 194.
697Mevzuat Ali Tercümesi, 156.
698Mevdû'ât, 1/153, 261; lisân. 1/31.
699 Nisa: 4/48-116.
700Mevzu Hadisler, 183.
701Masnû, 20: Esne'l-Metâlib. 16.
702Mevdû'ât. 1/411, 2, 3.
703Mevzu Hadisler.180.
704 Ahzâb: 33/21.
705 Haşr: 59/7.
706Keşfu'l-Hafâ, 1/493.
707 Kasas: 28/77.
708 Bakara: 2/29.
709 A'râf: 7/32.
710Mevzu Hadisler, 187.
711 Müslim, Cenaiz 33. bab98; Nesei, Kıble 17: 2/53; krş. Müslim, aynı yer97; Tirmizî, Cenaiz 57:3/358, 359; Ebu Dâvud, Cenaiz 77:3/554 r. 3229.
712 Bir önceki notta gösterilen kaynakların hepsinin isnadlarında Sufyan mevcut değildir. Ebu İdris ismi ise Müslim'in ve Tirmizî'nin birer rivayetinde mevcuttur.
713İlelu'l-Hadis, 1/349.
714Tirmizî, 3/359.
715Müslim, 98; Tirmizî. 1050.
716Tecrid Mukaddimesi. 310. 311.
717Takyid. 290.
718Tecrid Mukaddimesi, 272,3.
719Hadis Istılahları, 235.
720Kifâye, 143.
721Kifâye, 145.
722 Kifâye, 146.
723Müsned, 1/192.
724Ulûm, 20.
725Ulûm, 20.

726Ulûm, 63.
727Tedrîb, 1/221.
728Nuhbe Tercümesi,52.
729Buhâri. 1/119.
730Buhâri, 1/27.
731Buhârî, 1/41.
732Hedy, 14.
733Hedy, 17-71.
734Ulûm, 21
735Hadis Istılahları, 238.
736Kavâ'id, 124.
737Tedrîb, 1/251.
738Nuhbe Tercümesi, 60.
739Ulum, 82.
740Ulûm, 84.
741Muvatta, 695.
742Buhari, 5/94.
743 Müsned, 2/342. aynı hadis müsnedde bir de, Muhammed b. Aclan-babası Ebu Hureyre isnadiyle de yer eder.2/247.
744Nuhbe Tercümesi, 37.
745Müslim, Muk. 6. bab
746Müslim, hac, 74. bâb.
747Müslim, Muk. 6. bab.
748Tecrid Mukaddimesi, 320-22.
749Tecrid, ı/69.
750Ebu Dâvud, 2/402
751 Tirmizî, Hac 87:3/260 r. 930; Nese'i, Menâsikul-hacc: 5/88, 89; İbn Mace, Menâsik 10: 2/970 r. 2906.
752Tirmizî. 3/260.
753Mustatrafe, 91.
754Tedrib, 2/342.
755Tedrîb, 1/178.
756Feth, 1/347.
757Tevcih, 239.
758Marife, 36.
759Ulûm, 54.
760Takyîd, 81.
761Ulûm, 55.
762Ma'rife, 36.
763Takyîd, 334
764Ma'rife, 215-19
765Ulûm, 278.
766Takyîd, 334.
767Nuzhe,60.
768 Krş. Mu'cemu'l-Elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-Mu'arrebe, 60.
769Ma'rife, 335.
770Ulûm, 66-68.
771Takrîb, 11,21.
772Nuhbe Tercümesi, 55.
773Hadis Istılahları, 250.
774Marife, 104,5.
775 Hadisin Ebu Davud'daki şekliEdeb 5:5/142 r. 4786 ve Müsnedde mevcut iki rivayetten birisi6/232 ez-Zuhrî - Urve - Hz. Aişe isnadıyladır. Oysa MüslimFedâ'il 20; İbn Mâce,Nikâh, 51: 1/638 r. 1984; Dârimi,Nikah 34: 2/147 ve Müsneddeki bir rivayet6/229 Urve - Hz. A'işe tarikıyladır. Sonuncu rivayetlerde Hişâm'ın tedlisini açıkça ortaya koymaktadır.
776Ma'rife, 105.
777Mudellisîn, 7/8.
778Hadis usulü, 103.
779Hadis ıstılahları, 251, 2.
780Nuzhe, 43.
781Bk. Tedvin.
782Nuzhe, 49.
783Tecrid Mukaddimesi, 320.
784Buhari, 6/136.7; 7/88,9: 8/29; Müslim .biir. 7. bab
785Ulûm, 47.
786 Hadis için bk.Buhüri, Vudü: 1149; Müslim, Tahâre 9.
787Buhari, 1/3.
788Buhârî, 2/69, 70; Müslim, İman, 40.
789Ebu Dâvud. 1/593. r. 970.
790Ayni, 1/67.
791Ulûm, 57.

792Tedrîb, 1/217.
793Ulûm, 57.
794Ulûm, 58.
795Takyid, 85.
796Takyid, 66.
797Kifaye,186.
798Tedrib, 1/219.
799Reff, 60.
800Ref, 62. 3.
801Ulûm, 293,6.
802Ulûm, 309.
803Tedrîb, 2/296,7.
804Tedrib. 2/278.
805Ulûm, 292.3; Esma, 1/56.
806Tedrîb, 1/43. 45.
807Tedrîb, 1/46.
808Kamus, 3/444.5.
809Ulûm, 273.
810Tedrîb, 2/238.
811Ulûm. 273.
812Ulûm. 273.
813Kamus, 2/740
814Nuzhe. 47.
815Buhâri, 7/99; Müslim. Salâtu'l-Musâfirin. 29.
816 İbn Lehi'anın muharref rivayeti için Bk. Mûsned, 5/185.
817Ulûm, 255.
818Ulûm. 252.
819Ulûm, 254.
820 Umde, 4. Krş, Buhâri, 2/43; 8/59.
821Nuzhe, 61
822Hedy, 217.
823Takrîb, 43.
824Buhari,7/17, 27-31.
825Buhari, 7/17.
826Tedrîb, 2/197, 8.
827Ulûm, 257. 8.
828Tedrîb, 2/197, 8.
829Mustatrafe, 118;9.
830Ulûm, 11.
831Ulûm, 168.
832Tedrîb, 1/348.
833Tecrid Mukaddimesi, 53.
834Tecrid Mukaddimesi, 320
835Buhârî, 1/23.
836Tedrib, 2/44, 5.
837Buhâri, 1/23.
838Tedrib, 2/44.5
839Tedrîb, 2/45.
840Buhâri, 1/23.
841Takrîb, 25.
842Ulûm, 149,50.
843Ma'rife, 27,8.
844Ulûm, 52, 3.
845Feth, 1/129.
846Takrib, 10.
847Ma'rife, 29.
848Ma'rife, 27.
849Ulûm. 71.2.
850Muvatta, 351.
851Takyîd, 106, 7.
852İbn Mâce. 2/ 1105.
853Ulûm, 74.
854Tecrid Mukaddimesi, 123.
855 Ebu Davud, Tahâre 10: 1/25 r. 19ş Tirmizi, libâs 17: 4/228 r. 1746: İbn Mâce, Tahâre 11: 11110 r, 303.
856Ebu Davud, 1/25.
857Kamus, 1/53.
858Nuzhe, 29.
859Hadis ıstılahları, 299.

860Nuhbe Tercümesi, 53.
861Ulûm, 233.4.
862Nuzhe, 59.
863Ulûm, 234.
864Hadis Istılahları, 300.1.
865Nese'î, 2/132.
866Ma'rife, 149; Ulûm, 252.
867Krş. Musned, 4/98.
868Ulûm, 255.
869Muğni, 47.
870Sifr, 2/214.5.
871Buhârinin Kaynakları, 42,3.
872Kamus, 3/ 843
873Ulûm, 233.
874Nuzhe, 59.
875Ulûm, 233.
876Nesei, 2/ 132.
877Ma'rife, 30.
878Ma'rife, 29, 30.
879 Krş. Ebu Dâvud, Salût 361: 2/180. 181 r. 1522; Neseî, bâbu'd-Du'â, r. 1304.
880Müslim, musâfirîn, 15.
881Kava'id, 127.
882Ma'rife, 33,4.
883Nuzhe, 62.
884Hadis Istılahları, 313.
885Ma'rife, 17.
886Ma'rife, 18.
887Kifâye,58.
888Ulûm, 39.
889 Bu diğer müsnedler için bkz. Mustatrafe, 46.
890Tedrib, 1/112.
891Tedrîb, 1/112, 3.
892Tedrîb, 1/115.
893Tedrib, 2/115, 6.
894Mustatrafe, 21.3.
895Tedrîb, 2/116,7.
896Tedrîb, 2/173.
897Ulûm, 131.
898Bağdâd. 1/178.
899el-Câmi, 2/127.
900Ulûm, 2/8
901Ulûm, 132.
902Ulûm, 131.
903Tedrîb, 2/26.
904Buhârî, 8/127.
905 Misali için bk. Lubab, 3/209.
906Hadis Istılahları,334.
907Tedrîb. 1/178.
908Hadis Istılahları, 334.
909Nuzhe, 36.
910 Nuzhe, aynı yer. Hadis için bk, Buhâri, Savm 11:2/229.
911Siyam, 6. bab.
912Ulûm, 311, 2.
913Takyid. 384.
914Ulûm, 316
915Lubâb, 1/131
916Ulûm, 317,22.
917Mustatrafe, 86.7.
918Ulûm. 331, 4.
919Ulûm, 334, 5.
920Ulûm, 11.
921Mevdû'at, 1/11.
922Feth, 1/347.
923Ulûm, 324, 31.
924Mustatrafe, 86.
925Buhârî, 3/169
926Tecrid Mukaddimesi. 194,5.
927Ulûm, 233.

928Tecrid Mukaddimesi, 195.
929Tenvir, 1/7.
930Ebu Zehv, 248, 9.
931Ulûm, 14.
932Takyîd, 25
933Tedrib, 1/90.
934Tenvir 1/8.
935Hadis Istılahları, 355.
936Tedrîb, 1/91.
937Ebu Zehv, 250.1.
938Ma'rife, 25
939Kifâye, 546.7.
940Ulûm.48.
941Ulûm.47,8.
942Nuzhe, 41.
943Muvatta, 672.
944Tedrib, l/199.
945Merasil, 33
946Sahih, Muk. 6. bab
947Lemehât, 229.
948 Buhâri, şehâdât 3/151; Müslim. fedâ'ilu's-sahabe, 52. bab.
949Ulûm, 261.
950Nuzhe, 43.
951Ulûm, 261. 2.
952Kamus, 2/ 139
953Nuhbe Tercümesi, 25 not. 21.
954 Buhâri, İbn: 1/36; Müslim, zûd, 16. bab.
955Ulûm. 242.
956Nuhbe Tercümesi, 24.5.
957Nazm, 21.
958Nazm, 4
959 el-Cami'den naklen es-Sunne, 60.
960Muhaddis, 545.
961Muhaddis. 547.
962Ulûm, 228.
963Tecrid Mukaddimesi,241.
964Nuzhe. 62.
965Hadis Istılahları,147-50.
966Ulûm,237.
967Nuzhe, 64.
968 Bakara: 2/106.
969 Bakara: 2/187.
970 Bakara: 2/144-150
971Müslim, Cenâiz, 36. bab.
972Müslim, Cenâ'iz, 36. bab.
973Müslim, edâhî, 5. bab.
974Ebu Davud, 1/133: Nese'î, 1/88
975Ebu Davud, 1/133.
976Ebu Davud, 4/300; Tirmizî, l/113.
977Tirmizî, 3/257.
978İ'tibâr, 138.
979İ'tibâr, 141.
980Ulûm, 164,5.
981Ulûm,94.
982el-Câmi'us-Sağîr, 1/4.
983 Misali için bk., Buhâri, Um 26:1/30.
984Rıhle, 118.
985Buhari, 1/27.
986Tedrîb. 2/142.
987Muhaddis, 216,7.
988Hadis Istılahları, 371.
989 Buhâri, 7/86; Müslim, iman 45169. 170; Ebu Davud, 5/190; Tirmizi, 4/375; Müsned, 5/382, 389, 392, 397, 402, 404.
990 Meselâ, Müslim, iman 45168 de olduğu gibi.
991Müslim, sifâtul-muhâfikîn, 17
992Kifâye, 268.
993Ebu Davud, 4/69; Tirmizî, 4/34; İbn Mâce, ı/84; 2/1015.
994Buhârî, 1/67.
995Kifâye, 302.

996Kifâye, 308.
997Tecrid Mukaddimesi, 458-62.
998Nüzhe.48.
999Kifâye, 300, 301.
1000 Bu konuda geniş bilgi için bk. Rivâyetu'd-darir.
1001 Bk. Hıfzı keza.
1002Ulûm. 187-211.
1003Ulûm, 278. 9
1004 Marife, 49. Krş. Ebu Davud, Edeh 23:1/1. - r. 4842.
1005Ulûm, 276. 7.
1006Hedy, 480
1007Ulûm, 278.
1008Mustatrafe, 73.
1009Ulûm, 21.
1010Ulûm, 94.
1011Tedrîb, 2/263.
1012Nuhbe Tercümesi, 84.
1013Tedrîb, l/178.
1014Ulûm, 181.
1015Cerh, 1-1/37
1016Ulum, 110.
1017Buhari, 4/188.
1018Ma'rife, 22-24.
1019İsbehân, 1/71
1020İsâbe, 7/ 209, 10.
1021 Al-i İmrân: 3/110.
1022 Bakara:2/143.
1023 Feth: 48/29.
1024Müslim, Fedâ'ilu's-Sahâbe, 52. bab. Tirmizî, 5/695.
1025 Buhârî. feda'il 5; Müslim, fedâ'ilu's-sahabe 54221, 222; Ebu Davud, sunne 11:5/45 r. 2658; Tirmizi, Menakib 59: S/696 r. 3861; Müsned, 3/11.
1026 Bakara: 2/159-60.
1027Müsned, A.M. Şakir neşri, 12/269,70.
1028Buhâri, 1/25.
1029Nuhbe Tercümesi, 103.
1030Tehzîb, 4/214.
1031Cerh, 2-1/136
1032Turâs, 1/120,1.
1033Tehzîb, 4/236.
1034Ebuı Davud, 4/60; Müsned. 2/162. 192.
1035Müsned, A.M. Şakir neşri. 10/131
1036Hadis Tarihi, 46, Bk. Âbâ ve Ebnâ.
1037Tehzîb, 8/49.
1038Mizan, 1/20.
1039Nuzhe. 29,30.
1040Tevcih. 162.
1041Ulum, 11.
1042Müslim şerhi, 1/10.
1043Müslim Şerhi, 1/10, 1.
1044Tedrib, 1/92.3.
1045Tedrîb, 1/93.
1046Nuhbe Tercümesi, 36,7.
1047Bağdâd, 2/8.9.
1048Aynî,1/9, 10.
1049Turâs, 1/175.
1050Hedy, 6.
1051Buhari'nin Kaynakları, 173, 184.
1052Tecrid, l/VII.
1053Aynî, 1/98.
1054Aynî, 1/98.
1055Buhârî. 1/7, 8.
1056 Diğer şerhler ve Sahihi Buhâri ile ilgili diğer eserler için bk. Turâs, 1/177 vd.
1057Ulûm, 16.
1058Müslim Şerhi, 1/25.
1059Müslim şerhi, 1/21.
1060Ulûm, 35.
1061Tedrîb, 1/148.
1062Tedrîb, 1/148.
1063Risale Ebî Dâvud, 27.

1064Ulûm, 33.
1065Cerh, I-1/37.
1066Kifâye; 189.
1067Kifâye, 188.
1068Kifaye, 103.
1069İlmâ. 71.
1070Ulûm, 117.
1071Ulûm, 117.
1072Kifâye, 118.
1073Kamus, 1/625.
1074Müslim, kasame, 5.
1075Ulûm. 12,3.
1076Takrîb, 6.
1077Tedrîb, 1/147,8.
1078Mustatrafe, 110.
1079Beykûniyye, 126.
1080Mustatrafe, 74.
1081Mustatrafe, 72,3.
1082Mustatrafe, 75.
1083Tedrib, 1/174.
1084 Bu rakamı kendisi vermiştir. M. Muharnmed Abdulhamid neşri ile elimizdeki İzzet Ubeyd ed-De'âs ve Adil hazırlanan beş ciltlik baskısında 5274 hadis vardır. Sayı farkı aynı isnadla gelen mükerrer rivayetler ile farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.
1085Risale Ebî Davud, 22 vd..
1086Ulûm, 33,4.
1087Tedrîb, 1/168.
1088Bâ'is.29.
1089Tezhîb, 9/531.
1090Cihâd 11,2/929
1091Mevdû'at, 2/56.
1092Mîzân, 2/20.
1093Tezkire, 3/940.
1094Mustatrafe, 10.
1095Avnu'l-Ma'bud, 4/545.
1096 Dr. Faruk Hamade, Amelu'l-Yevmi vel-Leyle mukaddimesi, 4, ve 5. bölümler.
1097Şurût, 54.
1098es-Sunne ve Mekânetuhâ, 61.
1099İslâm Toplumu, 54.
1100Edeb, 1/230.
1101Buhâri, 1/60.
1102Ebu Davud, 1/238.
1103 Ahzab: 33/36.
1104Ulûm, 75.
1105Nuzhe, 36.
1106Ulûmu'l-Hadîs, 241.
1107Muhaddis, 606.
1108İlmâ, 71.
1109Kamus, 2/485.
1110Şurût, 10 vd.
1111Şurût, 10 vd.
1112Mevdû'ât, 1/32; Câmi'u'l-Usul, 1/92.
1113Şurût, 10
1114Hedy, 1/6.
1115Tedrîb, 1/76.
1116Kamus. 16728.
1117Ma'rife, 119.
1118Ma'rife, 119.
1119Ulûm, 69.
1120Ulûm. 70.1.
1121Nuhbe Tercümesi,43, 4.
1122Tedrîb. 1/235.
1123Müslim, Siyam 23. bab.
1124Tecrid Mukaddimesi, 123.
1125Kamus, 1/630.
1126Tedrîb, 1/332.
1127Buhari, 1/11.
1128Keşf, 2/1059.
1129Cerh, 1-1/37.
1130Ma'rife, 42.

1131Takyid, 318.
1132Ma'rife. 42.
1133Tevbe, 100.
1134Kamus, 1/185.
1135Ulûm, 174.5.
1136Cerh, 1-1/37.
1137Ulûm, 110,1.
1138Kifâye, 241.
1139Kifâye. 241.2.
1140Ulûm. 107.
1141Nuzhe, 47.
1142Kamus. 2/890.
1143 Ebû Davud, 1/238. Amr'n iktibas ettiği ayet, Nisa: 4/29.'tir.
1144Ulûm, 194.
1145Takrib, 34.
1146Tecrid, 6/495
1147Tecrid Mukaddimesi, 471.
1148Ta'rifât. 45.
1149Nuzhe, 45.
1150Nuhbe Şerhi, 53.
1151Kamus, 1/679.
1152Buharî, 1/25.
1153Kamus, 3/28, 9.
1154Takrîb, 11.
1155Bazı Hadis Meseleleri, 102.
1156Nuhbe Tercümesi, 52.
1157Tedrîb, 1/219.
1158Nuzhe, 47.
1159Takrib, 6.
1160Muhaddis, 611-3.
1161Hedy. 4,5.
1162 Ahzâb: 33/56.
1163Ulûm, 167.
1164Tedrîb, 2/26.
1165Kamus, 2/240.
1166İktirâh, 214.
1167Hadis Istılahları, 434.
1168Câmi'u Beyâni'l-İlm. 1/76.
1169Takrîbu't-Tehzîb, 1/4.
1170Müslim, İdeyn 4. bab21.
1171Buhâri, 5/55
1172Kamus, 3/703.
1173Tedrîb, 1/339.
1174Bağdâd, 1/90.
1175Ulûm, 94.
1176Ulûm, 258.
1177Tedrîb. 2/198-202.
1178Ulûm, 107.
1179Kifâye, 213.
1180Fevâid, 4.
1181Tecrid Mukaddimesi, 484.
1182Tedrib, 2/349, 50.
1183Mustatrafe, 75.
1184Tecrid Mukaddimesi. 396
1185el-Camî', 1/ 58,9.
1186Mevdû'ât, 1/38.
1187Buhârî, 1/3.
1188 Tevbe: 9/43.
1189 Nisa: 4/113.
1190 Nisa: 4/105
1191 Necm: 53/3-4.
1192 Ebu Davud, 3/272: Müsned, 2/242, Krş., Müslim. İman 43. bab; Tirmîzî, 3/597; İbn Mace, 2/749: Darimî, 2/248; Mûsned, 2/50; 3/466, 4/45.
1193Buhari,2/44.
1194İlmâ', 115.
1195Ulûm, 157.
1196Takrîb, 27.
1197Kamus, 2/689.
1198Nehc Şerhi, 3/26, 7.

1199Muntekâ. 88.
1200Takyîdu'l-İlm, 107, 8.
1201
1202Ulûm, 204, 5.
1203s. 27.
1204Ulûm, 200.
1205Ulûm, 94.
1206İlma', 120.
1207Ulûm. 160.
1208Takrîb, 28.
1209Hadis Istılahları, 465.
1210Tecrid Mukaddimesi, 320.
1211Tecrid Tercümesi, 482.3.
1212Feth. 1/344.
1213Ulûm, 94.
1214Feth, 1/18.
1215Nuzhe, 29.
1216Ulûm. 95.6.
1217Feth, 1/18. Bk. Kitâbetu'l-Hadîs.
1218Hadîs İstılahları, 149.
1219Mevdû'at, 1/35.
1220Kava'id, 116.
1221Kavâid, 113,4.
1222Tecrîd Mukaddimesi. 400.
1223İlmâ, 69.
1224Metâlib, 1/4.
1225Mevdû'at, 1/ 37.
1226Hasîs, 272.
1227Mevdû'ât, 1/38.
1228Tirmizî, 3/ 52.
1229Müslim, Mesâcid, 4. bab.
1230Ulûm, 79
1231Kifâye, 597.
1232Kifâye, 598.
1233Ulûm, 78.
1234Nuhbe Tercümesi, 41,2.
1235Hadîs Istılahları, 478.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DİYETLER KİTABI

1. Bile Bile Öldürmede Diyet
2. Kasâme Hakkında
3. Erkeklerle Kadınlar Arasında Kısas
4. Kısasta Uygulama Nasıldır?
5. Müslüman, Kâfire Karşılık Öldürülmez
6. Baba İle Çocuk Arasında Kısas
7. Köle İle Efendi Arasında Kısas
8. (Velisi Veya Varisi Olduğu Kimsenin) Katilini Bağışlayan Kimseye Dair
9. Müslüman Canı Öldürme Hususunda Sert Davranma
10. Kendini Öldürene Gösterilen Sertlik
11. Diyet, Gümüş Ve Altından Ne Kadardır?
12. Diyet, Deveden Ne Kadardır?
13. Hataen (Öldürmenin) Diyetini Almada Uygulama Nasıldır?
14. Köleler Arasında Kısas
15. Parmakların Diyeti Hakkında
16. Baş Kemiğini Ortaya Çıkaran Baş Yarası Hakkında
17. Dişlerin Diyeti
18. Eli Isırılanın, Elini Çekip Alması Hakkında
19. Hayvanın Yaralaması Boşa Gider
20. Ceninin Diyeti Hakkında
21. Hataen (Öldürmenin) Diyeti Kime Gerekir?
22. Kasıtlı (Öldürmeye) Benzer (Öldürmede) Diyet
23. Bir Topluluğun Evinin İçine, Onların İzni Olmaksızın Yukarıdan Bakan Kimse
24. Hiçbir Kureyş'li Tutularak/Bağlanılarak Öldürülmeyecek
25. Hiç Kimse Başkasının Suçundan Dolayı Sorumlu Tutulamaz

DİYETLER KİTABI

1. Bile Bile Öldürmede Diyet

2356. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, el-Hâris b. Fuday'dan, (O) Süfyân b. Ebi'l-Avcâ1 es-Sülemi'den, (O da) Ebû Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Kime bir kan (yani öldürme) veya "habl" -ki "habl", "yaralama" demektir-, belâsı ulaşırsa o, şu üç şeyden birini, yani kısas etmeyi veya bağışlamayı yahut diyet almayı seçmede serbesttir. Artık o dördüncü (başka bir şey) isterse, ona engel olunur. Ayrıca o, bunlardan bir şey alır, ondan sonra da haddini aşarsa, ona ebedi kılınarak içinde sonsuza kadar kalacağı Cehennem vardır!"[1]

Açıklama

İslâm Hukuku'nda başlıca üç çeşit ceza vardır: Hadd, Ta'zir ve Kısas ile Diyet. Kısas, bazı suçlarda suç işleyene işlediği suçun aynısı olarak verilen cezadır. Bir insanı bile bile öldürenin öldürülmesi, bir uzvu kesenin uzvunun kesilmesi gibi. Diyet ise, bir insanın öldürülmesinin veya yaralanmasının karşılığı olarak verilen maldır. Kısas ve diyet cezalarının, ilgili kitaplarda geniş olarak ele alınan birçok tafsilâtı vardır. Bu bölümde bunlardan bir kısmı görülecektir. Hak sahibi kimse kısas ve diyet cezalarını uygulatabileceği gibi, onları tamamen affedebilir de. Nitekim yukarıdaki Hadis de bunu göstermektedir.[2]

2357. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti ki; O şöyle demiş: Bana ez-Zûhrî, Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazmıştı. Mektubunda şu da vardı: *"Şüphe yok ki, kim bir mü'mini delilsiz bir şekilde sebepsiz yere öldürürse, onun (cezası), öldürülen kimsenin velilerinin (diyet almaya veya bağışlamaya) razı olmaları hariç, kendisinin kısas edilmesidir."*[3]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi: "İ'tebeta: "Sebepsiz yere öldürdü", "bir hastalık veya gerektirici bir sebep yokken öldürdü" demektir."[4]

2. Kasâme Hakkında

2358. "Bize Muhamme d b. Abdillah er-Rekaşî rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bize Buşeyr b. Yesâr, Sehl b. Ebî Hasme'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Hârise oğullarından bir kimse olan Abdullah b. Sehl b. Ebî Hasme, Hayber'den yiyecek almak maksadıyla kabilesinden bir toplulukla beraber Hayber'e çıkıp gitmişti. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Derken Abdullah'a zulmedilip öldürülmüştü; boynu, can damarı kesilinceye kadar bükülmüş, sonra Hayber'in su kaynaklarından bir
kaynağa atılmıştı. Bunun üzerine arkadaşları onun için yardım istemişler ve onu çıkarıp defnetmişler, ardından da Medine'ye Rasûlullahin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna gelmişlerdi. O zaman (Abdullah'ın) kardeşi Abdurrahman b. Sehl -ki, O'nun Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile eski tanışıklığı vardı- ve beraberindeki amcaoğulları Huvayyısa b. Mes'ûd ile Muhayyısa öne çıkmışlar, Abdurrahman da konuşmaya başlamıştı. O onların yaşça en küçükleri idi. Kan sahibi (yani kısas talebi hakkına sahip) ve topluluktan eski tanışıklığı olan kimse de O idi. O konuşmaya başlayınca Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"En büyüğü (öne geçir), en büyüğü (öne geçir!)" buyurmuştu. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine O geri çekilmiş ve Huveyyisa, Muhayyısa, sonra da O (olmak üzere) konuşmuşlar, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Katilinizin ismini verirsiniz. Ardından aleyhine elli yemin edersiniz. Sonra biz onu size teslim ederiz!" buyurmuştu. Onlar şöyle cevap vermişlerdi:
"Ya Rasûlullah, biz bilmediğimiz şey için yemin edemeyiz. Onu kimin öldürdüğünü bilmiyoruz. Şu kadar var ki, Yahûdiler düşmanımızdır ve o onların arasında öldürüldü!" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"O halde onlar sizin için Allah'a, kendilerinin sizin arkadaşınızın kanını (akıtmakla) ilgilerinin gerçekten olmadığına dair yemin ederler, sonra onunla ilgilerinin olmadığına hükmedilir!" Onlar da;
"Biz Yahûdîlerin yeminlerini kabul edemeyiz. Onlarda olan (küfür), bir günâh için yemin etmelerinden daha çoktur!" demişlerdi. (Sehl) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun diyetini yanındaki (zekât develerinden) yüz deve olarak vermişti.[5]

Açıklama

"Kasâme", bir yerde, katili bilinmeyen öldürülmüş bir kimse bulunduğunda o yer halkından elli kimsenin özel surette yaptıkları yemine veya o yer halkından bir kısmının yapacağı elli yemine denir.
Sünnetle meşru kılınan "kasâme"nin birtakım adli, idâri ve içtimai hikmetleri vardır. Bunların arasında, bir yer sakinlerinin, bulundukları yerin güvenliğiyle ilgilenmelerini, bunun şuurunda olmalarını, bir olay vukuunda yardıma koşmalarını ve suçun faili meçhul kalmamasını sağlama, öldürülenin aile ve akrabasının musibetlerini hafifletme hususları zikredilebilir.[6]

3. Erkeklerle Kadınlar Arasında Kısas

2359. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki," O şöyle demiş):
Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazmıştı. Mektubunda şu da vardı:
"Şüphe yok ki, erkek, (öldürdüğü) kadına karşılık öldürülür!"[7]

4. Kısasta Uygulama Nasıldır?

2360. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Bir kızın başı iki taş arasında ezilmişti de, ona (canı çıkmadan önce);
"Bunu sana kim yaptı, falan mı, falan mı?" denilmiş, nihayet (başını ezen) yahûdi'nin ismi söylenmiş, o da başıyla ("evet" diye) işaret etmişti. Bunun üzerine o (yahûdîye adam) gönderilip getirtilmiş, o da itiraf etmişti. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onunla ilgili emrini vermiş ve başı iki taş arasında ezilmişti.[8]

Açıklama

Bu Hadis kısasın, öldürülen kimsenin öldürüldüğü şekilde yapılmasının caiz olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer nasslara dayanarak, kısasın sadece kılıçla (silâhla) yapılabileceğini söylemişlerdir.[9]

5. Müslüman, Kâfire Karşılık Öldürülmez

2361. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mutarrif ten, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Ebû Cuheyfe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Ali'ye;
"Yâ mü'minlerin emiri! Yüce Allah'ın Kitab'ında olanların dışında vahiyden bir şey biliyor musun?" dedim, şöyle cevap verdi:
"Hayır! Taneyi yaran, canlıyı yaratan (Allah'a) yemin olsun ki, bunu bilmiyorum. Ancak Allah'ın bir adama Kur'an hakkında verdiği anlayışa ve şu sâhifede olanlara (sahibim)".
"Peki, bu sâhifede ne var?" dedim.
"Diyet (hükümleri), esir kurtarmanın (sevabı) ve müşrike karşı müslümanın öldürülmeyeceği (hükmü)!" cevabını verdi.[10]

Açıklama

Bu Hadis, bir mü'min bir kâfiri öldürdüğünde ona kısas cezasının uygulanmayacağını göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve harbî olsun-zimmi olsun, bir kâfire karşılık bir mü'minin öldürülmeyeceğini söylemişlerdir. Hanefîlere göre ise, mü'min kâfire karşılık da kısas olarak öldürülür. Onlar yukarıdaki Hadisle benzerlerinin "harbi" (yani müslümanlarla savaş halindeki) kâfir hakkında olduğunu söylemiş ve ilgili diğer nasslara dayanmışlardır.[11]

6. Baba İle Çocuk Arasında Kısas

2362. "Bize Ca'fer b. Avn, İsmail b. Müslim'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cezalar (haddler) camilerde yerine getirilmez, çocuğa karşılık da babaya kısas uygulanmaz!"[12]

7. Köle İle Efendi Arasında Kısas

2363. "Bize Saîd b. Amir, Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semûre b. Cündeb'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu;
"Kim kölesini öldürürse, biz de onu öldürürüz; kim onun uzvunu keserse, biz de kendi uzvunu keseriz!"
(Katâde) demiş ki; sonra el-Hasan bu Hadisi unuttu. Artık O;
"Köleye karşılık hür öldürülmez!" diyordu.[13]

8. (Velisi Veya Varisi Olduğu Kimsenin) Katilini Bağışlayan Kimseye Dair

2364. "Bize Ahmed b. Abdi1lah el-Hemdâni haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Avf tan, (O) Hamza Ebû Ömer'den, (O) Alkam e b. Vâil el-Hadramî'den, (O da) babası Vâil b. Hucr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
O katil adam bir kayışla çekilerek getirildiğinde Hz, Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında bulunuyordum. O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öldürülen kimsenin velisâne;
"Bağışlıyor musun?" buyurmuş, o da;
"Hayır!" demişti. (Hz. Peygamber);
"Böylece diyeti alırsın!" buyurmuş, o (yine);
"Hayır!" cevabını vermişti. (Hz. Peygamber);
"O halde onu öldürecek (mi)sin?" buyurmuş, O da
"Evet!" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, eğer sen onu bağışlarsan, o gerçekten, senin günahınla arkadaşının günâhını alıp yüklenir." (Vâîl) sözüne şöyle devam etti:
"O da onu (serbest) bırakmıştı. (Vâîl, sözüne devamla) şöyle dedi: Ben onu, (maktulün velisini) kendisini bağışlamış olarak kayışını sürükleyip (giderken) görmüştüm."[14]

9. Müslüman Canı Öldürme Hususunda Sert Davranma

2365. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Büyük günâhlar; Allah'a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek ve can öldürmek -burada şüpheye düşen Şu'be'dir- *veya yalan yere yapılan yemindir. "*[15]

10. Kendini Öldürene Gösterilen Sertlik

2366. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Sabit ibnu'd-Dahhâk'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Mümine lanet okumak, onu öldürmek gibidir! Kim de şu dünyada kendini bir şeyle öldürürse o, Kıyamet Gününde onunla azab edilir!"[16]
2367. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim kendini bir demir parçasıyla öldürürse o, demiri elinde, onu, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde karnına saplayarak (azab görecektir.) Kim de kendini bir zehirle öldürürse o, zehiri elinde, onu, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde yudumlaya yudumlaya (azab görecektir.) Kim de kendini bir dağdan aşağı atıp öldürürse, o, sonsuza kadar kalacağı, ebediyyen içinde bırakılacağı Cehennem ateşinde kendini (yüksek bir yerden) aşağı atarak (azab görecektir.)"[17]

Açıklama

Bu Hadis canına kıyan (intihar eden) kimsenin ebediyyen Cehennem'de kalacağını göstermektedir. Büyük günâh işleyenin, tevbe etmeden ölmesi halinde ebedi olarak azâb göreceği görüşünde olanların delillerinden biri bu Hadistir. Ehl-i Sünnet âlimleri ise, mü'min olarak ölen günahkârın, işlediği günâh ne kadar büyük olursa olsun, Cehennem'de cezasını çektikten sonra Cennet'e gideceğini söylemişlerdir. Bunu gösteren birçok Ayet ve Hadis vardır. Yukarıdaki Hadis ise; onun intiharı helâl sayan kimse hakkında olduğu, intiharı şiddetle kınamayı ifade ettiği veya intiharın cezasının ebedi azâb olduğu; ancak Allah Azze ve Celle'nin, intihar eden mü'mini sonsuz keremiyle ebedi azâbdan kurtarıp Cennet'e sokacağı gibi şekillerde izah edilmiştir. Dârimi'nin (Rahmetullahi Aleyh) koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre, O da bu Hadisin intiharı şiddetle kınama mânâsında olduğu görüşündedir.[18]

11. Diyet, Gümüş Ve Altından Ne Kadardır?

2368. "Bize Muâz b. Hâni1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında bir adam öldürmüştü de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diyetini on iki bin (dirhem) kılmıştı. İşte bu (yüce Allah'ın);
"Onlar ancak, Allah ve Rasûlü kendilerini ihsanından -yani diyet almaları sebebiyle- zenginleştirdiği için öç almaya kalktılar![19] Sözüyle (işaret buyurduğu husustur.)[20]
2369. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine,
"Altın sahiplerinin ise (diyet olarak) bin dinar (vermeleri) gerekir" diye (bir mektup) yazdı.[21]

12. Diyet, Deveden Ne Kadardır?

2370. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (şöyle bir mektup) yazdı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Peygamber Muhammed'den Zû Ruayn, Meâfır ve Hemdân boylarının hükümdarları olan Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e!" İşte bu mektupta; *"İnsanın (hatâen veya kasıtlıya benzer öldürülmesinde) diyet, yani yüz deve (gerekir.)"* hükmü de vardı.[22]
2371. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine (bir mektup) yazdı. Bu mektubunda (şu hükümler) de vardı:
"Tamamen kesildiği zaman burunda diyet gerekir. Dilde diyet gerekir. Dudaklarda diyet gerekir. Taşaklarda diyet gerekir. Erkeklik organında diyet gerekir. Omurgada diyet gerekir. Gözlerde diyet gerekir. Tek ayakta diyetin yarısı gerekir. Dimağın zarına kadar ulaşan baş yarığında diyetin üçte biri gerekir. İçeriye işlemiş olan yarada diyetin üçte biri gerekir. Baş veya yüzde meydana getirilip de kemiğin kırılıp yerinden oynadığı veya ufandığı yarada on beş deve gerekir."[23]

13. Hataen (Öldürmenin) Diyetini Almada Uygulama Nasıldır?

2372. "Bize Abdullah b. Saîd baber verip (dedi ki), bize Ebû Muâviye, Haccâc'dan, (O) Zeyd b. Cübeyr'den, (O) Hışf b. Mâlik'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hatâen (öldürmede) diyeti (toplam yüz devenin) beşte birleri (sayısınca beş çeşit deve) hükmetti.[24]

Açıklama

Bu Hadis hatayla öldürmede diyet olarak beş çeşit deveden yirmişer adet deve verileceğini göstermektedir. Hadisin mufassal rivayetinde bu beş çeşit deve şöyle açıklanmaktadır:
"20 hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve), 20 cezea (beş yaşına girmiş dişi deve), 20 bint-i mehaz (iki yaşına girmiş dişi deve), 20 bint-i lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve), 20 ibn-i mehaz (iki yaşına girmiş erkek deve)." Burada diyetlerin, deve dışında altın, gümüş gibi bazı mallardan da verilebildiğini kaydedelim. Alimlerin bu konuda, konuyla ilgili geniş olarak hazırlanmış kitaplarda ele alman farklı görüşleri vardır.[25]

14. Köleler Arasında Kısas

2373. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifâî haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm, babasından, (O) Ebû Katâde'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bazı fakir insanlara ait bir köle, bazı zengin insanlara ait (köle) bir oğlanın elini kesmişti de, sahipleri Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Yâ Rasûlullah, o gerçekten bazı fakir insanlara aittir!" demişlerdi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onun aleyhine hiçbir şey hükmetmemişti.[26]

15. Parmakların Diyeti Hakkında

2374. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Gâlib et-Temmâr'dan, (O) Mesrûk b. Evs'ten, (O) Ebû Musa el-Eş'arî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Parmakların (diyetleri) eşittir!"
(Şube, sözüne devamla) şöyle dedi: O zaman ben (Ğalib'e);
"On (deve), on (deve) mi?" diye sordum, O da;

"Evet" dedi.[27]
2375. "Bize Ebû Nuyam rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be,Katâde'den, (O) İkrime'den (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O; serçe parmağı ile baş parmağını göstererek;
"Bunun (diyeti) ile bunun (diyeti) eşittir!" buyurmuştu.[28]
2376. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle buyurmuş): Bana ez-Zührî rivayet edip (dedi ki), Bana Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"El ve ayak parmaklarının her birinde on deve gerekir!"[29]

16. Baş Kemiğini Ortaya Çıkaran Baş Yarası Hakkında

2377. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abde, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) baş kemiğini ortaya çıkaran baş yaralarında beşer beşer deve hükmetti.[30]
2378. "Bize el-Hakem b. Musa rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"El ve ayak parmaklarından her bir parmakta on deve gerekir. Baş kemiğini ortaya çıkaran baş yarasında beş deve gerekir."[31]

17. Dişlerin Diyeti

2379. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abde, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dişlerde beşer beşer deve hükmetti.[32]
2380. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen ahalisine şöyle yazdı:
"Dişte beş deve gerekir."[33]

18. Eli Isırılanın, Elini Çekip Alması Hakkında

2381. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde bana haber verip (dedi ki), ben Zurâre b. Evfa'yı, İmrân b. Husayn'dan (naklen anlatırken) işittim ki;"
Bir adam bir adamın elini ısırmış. (Katâde) sözüne şöyle devam etti: (Isırılan kimse) de elini çekip almış da, (ısıranın) iki ön dişi düşmüş. Bunun üzerine Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvalaşmışlar. O da şöyle buyurmuş:
"Biriniz kardeşini döl hayvanının ısırması gibi ısırır mı? Sana diyet yok!"[34]

19. Hayvanın Yaralaması Boşa Gider

2382. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Sahibi tarafından bağlanmış) bir hayvanın (bağından kurtularak yaptığı) yaralama (ve zararlar) boşa gider, (hayvanın sahibi tarafından ödenmez). Kuyu (zararı) da boşa gider. Mâden (zararı) da boşa gider. Rikâzda ise beşte bir (nisbetinde vergi vermek) gerekir."[35]
2383. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, (onlar) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Hayvanın yaralaması hederdir. Kuyunun (zararı) da hederdir. Mâdenin zararı da hederdir, Rikâzda ise beşte bir gerekir."[36]
2384. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Mâdenin (zararı) hederdir. Otlağa salıverilmiş hayvanın (zararı) da hederdir. Kuyunun (zararı) da hederdir. Rikâzda ise beşte bir gerekir."[37]

20. Ceninin Diyeti Hakkında

2385. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Ubeyd b. Nudayle'den, (O) el-Muğîre b. Şu'be'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;"
İki kadın bir adamın (nikâhı) altında imişler. Derken birbirini kıskandırmışlar da biri diğerine bir direkle vurmuş ve kendisiyle karnındaki (cenini) öldürmüş. Bunun üzerine (iki tarafin adamları) Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvalaşmışlar. O da (cenin hakkında) bir "ğurre" (köle) hükmetmiş ve bunu (vuran) kadının âkılesine yüklemiş.[38]
2386. "Bize Ebû Asım rivayet edip (dedi ki), bize îbn Cüreyc, Amr'dan -ki O, İbn Dinar'dır-, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ömer halka Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cenin hakkında verdiği hükmünü sormuştu da Hamel b. Mâlik ibni'n-Nâbığa ayağa kalkıp şöyle demişti:
"Ben (hanımım olan) iki kadının arasındaydım. Derken onlardan biri diğerine bir çadır direğiyle vurmuş (ve onu öldürmüştü). Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun cenini hakkında bir "ğurre" (köle) ile ona mukabil (vuran kadının) öldürülmesini hükmetmişti."[39]

Açıklama

Cenin, henüz anne karnında olan çocuktur. Bu Hadisler, anne üzerinde meydana getirilen bir fiil sonucu ceninin düşmesi halinde diyet olarak bir "ğurre" verileceğini göstermektedir. "Ğurre", köle demektir. Ancak cenin düşürme suçunun diyeti olarak köle vermek şart görülmemiştir. Zaten bu, artık mümkün de değildir. Binaenaleyh, diyet, âlimlerin farklı görüşlerine göre, altın, gümüş ve sair şeylerden de verilebilir. Bu durumda meselâ beş deve veya 500 dirhem gümüş vermek gerekir. Hemen işaret edelim ki, ceninin ana rahmindeki gelişmişlik durumunun, suçun kasıtlı veya kasıtsız işlenmiş olmasının farklı hükümleri vardır. Ayrıca yukarıda zikredilen "ğurre" diyeti, ceninin ölü doğması halindeki diyettir. Cenin diri doğarsa bir insanın tam diyetini vermek gerekir.
Yukarıdaki 2385. Hadis, cenin düşürme diyetini "âkıle"nin, yani öldüren kimsenin baba tarafından bazı yakınlarının vermesi gerektiğini de göstermektedir. Şâfîîlerin bir görüşü ile Hanefîlere göre bu hüküm, cenin düşürme suçunun hatâen veya maksatlıya benzer bir şekilde işlenmesi durumu içindir. Bu suç maksatlı işlenmişse, cezayı suç işleyenin ödemesi gerekir.[40]

21. Hataen (Öldürmenin) Diyeti Kime Gerekir?

2387. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zührî'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet ettiler ki;"
Huzeyl kabilesinden iki kadın vuruşmuşlar da biri diğerine bir taş atıp onu ve karnındaki (cenini) öldürmüş. Bunun üzerine onların (yakınları)

diyet hususunda Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâvâlaşmışlar. O da hükmetmiş ki, (ölen kadının) ceninin diyeti bir "ğurre", yani bir erkek köle veya bir kadın köledir. (Hz. Peygamber öldürülen kadının) diyetini ise (öldüren kadının) âkil esinin (vermesi gerektiğine hükmetmiş, (verilecek diyete de öldürülen kadının) çocukları ile onların beraberinde olanları mirasçı kılmış. O zaman Hamel ibnu'n-Nâbiğa el-Huzeli şöyle demiş:
"Ne bir şey içmiş, ne bir şey yemiş, ne konuşmuş, ne de ses çıkarmış olmayan bir kimsenin (diyetini) nasıl öderim? Bunun gibisi heder edilir, (ondan diyet alınmaz!)" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (Hamel hakkında), yaptığı secî'li konuşmadan dolayı;
"Bu, ancak kâhinlerin kardeşlerindendir!" buyurmuş."[41]

22. Kasıtlı (Öldürmeye) Benzer (Öldürmede) Diyet

2388. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Eyyûb'dan, (O) el-Kasım b. Rebia'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kasıtlıya benzer hatâen, yani kamçı ve değnekle öldürülenin diyeti (yüz devedir). Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır!"[42]

Açıklama

Âlimlerin çoğuna göre öldürme suçu üç çeşittir: Kasıtlı öldürme ('amden katl), kasıtlıya benzer öldürme (şibhu'l-amd), hatâen öldürme. Bunların Hanefi âlimlerce yapılan tarifleri şöyledir: "Amden katl"; kılıç, tabanca gibi yaralayıcı bir aletle veya o hükümdeki bir şeyle kasten öldürmektir. "Şibhu'l-Amd"; bir ağaç veya taş parçası gibi yaralayıcı alet sayılmayan bir şeyle meydana gelen öldürmedir. "Hatâen öldürme" ise; kasıtsız olarak yanlışlıkla öldürmedir. Yukarıdaki Hadis "şibhu'l-amd" öldürme çeşidinin varlığını ve onun diyetinin, ağırlaştırılmış bir diyet olarak "âkile" tarafından verilmesi gerektiğini göstermektedir. Âlimler "şibhu'l-amd" öldürmenin diyeti hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ile, Hanefî âlimlerden Muhammed ibnu'l-Hasan (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Yani onlara göre, "şibhu'l-amd" öldürmenin diyeti otuz "hıkka", otuz "cezeâ" ve kırk "halife", yani gebe devedir. Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak bu tür öldürmenin diyetinde dört çeşit deveden 25'er adet verileceğini söylemişlerdir. Bu deve çeşitleri "hıkka", "cezeâ", "bint-i mehaz" ve "bint-i lebûn" dur.[43]

23. Bir Topluluğun Evinin İçine, Onların İzni Olmaksızın Yukarıdan Bakan Kimse

2389. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip dedi ki; bize el-Evzaî, ez-Zühri'den, O da Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (naklen) rivayet etti ki, O O'na (yani Sehl, ez-Zühri'ye) haber vermiş ki,"
Bir adam bir delikten Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) odasının içine bakmış. O esnada Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında, kendisiyle başını hilâllemekte olduğu bir kaşgı varmış. Derken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu görmüş de şöyle buyurmuş:
"Şayet bilseydim ki sen bana bakıyorsun, şunu gözüne sokardım!" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurmuş:
"İzin (isteme esası) sadece bakmadan dolayı konulmuştur!"[44]
2390. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir ara Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yanında kendisiyle başını kaşımakta olduğu bir kaşgı varken bir odadaymış. Bir adam yukardan O'na bakmış. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Şayet bilseydim ki, sen bana bakıyorsun, kalkar şunu gözüne dürterdim! İzin (isteme esası) sadece bakmadan dolayı konulmuştur!"[45]

24. Hiçbir Kureyş'li Tutularak/Bağlanılarak Öldürülmeyecek

2391. "Bize Ca'fer b. Avn, Zekeriyyâ'dan, (O) eş-Şa'bî'den, (O; Abdullah b. Mutî'den, (O da) Mutî'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyururken işittim:
"Hiçbir Kureyş'li bugünden sonra Kıyamet'e kadar tutularak (bağlanılarak) öldürülmeyecek!"[46]
2392. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyyâ, Amir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Muti şöyle dedi: Mutî'yi şöyle derken işittim: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim... (Ya'lâ), sonra onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti."
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"Bunu; "hiçbir Kureyş'li, kâfir olmadan dolayı öldürülmeyecek", şeklinde yorumlamışlardır. Yani bu, hiçbir Kureyşli'nin bugünden sonra küfre girmesiyle olmayacak. Ama kısas hususuna gelince, (bu hususta) o öldürülür."[47]

25. Hiç Kimse Başkasının Suçundan Dolayı Sorumlu Tutulamaz

2393. "Bize Yûnus b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, yani İbn Hâzim rivayet edip dedi ki, Abdulmelik b. Umeyr'i (şöyle derken) işittim: Bana İyâd b. Lakît, Ebû Rimse'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:" "Berberimde bir oğlum olduğu halde Medine'ye gelmiştim. Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (henüz hiç) görmemiştik. Bu sebeple hemen O'na geldim. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, üzerinde yeşil iki elbise olduğu halde dışarı çıktı. Ben O'nu görünce tariften O'nu hemen tanıdım ve yanına gittim. Derken;
"Bu beraberindeki kimdir?" buyurdu.
"Kabe'nin Rabb'ine andolsun ki benim oğlum!" dedim.
"Senin oğlun mu?" buyurdu.
"Onun (oğlum olduğuna) şâhidlik ederim!" dedim." O zaman şöyle buyurdu:
"Ama şüphe yok ki, ne bu oğlun senin sorumlu tutulacağın suç işler, ne sen onun sorumlu tutulacağı suç işlersin!"[48]
2394. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. İyâd rivayet edip (dedi ki), bize İyâd, Ebû Rimse'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben babamla beraber Rasûlulah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğru gitmiştim de O babama;
"Bu senin oğlun mu?" buyurmuştu. (Babam) da;
"Evet, Kabe'nin Rabb'ine andolsun ki!" demiş ve sözüne;
"Gerçekten! Ben onun (oğlum olduğuna) şâhidlik ederim" diye devam etmişti. (Ebû Rimse) dedi ki, o zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benim babama gerçekten benzememden, (yine de) babamın benim için yemin etmesinden dolayı gülercesine tebessüm etmiş, sonra da;
"(Bununla beraber) şüphe yok ki, ne bu oğlun senin sorumlu tutulacağın suç işler, ne sen onun sorumlu tutulacağı suç işlersin!" buyurmuştu.
(Ebû Rimse sözüne devamla) dedi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) daha sonra;
"Günâh işleyen hiçbir kimse başkasının günâhını çekmez!"[49] ayetini okumuştu."[50]

Açıklama

Bu Hadisle sonunda zikredilen Ayet-i Kerime, hiç kimsenin, başkasının işlediği bir günâh ve suçtan sorumlu tutulamayacağını göstermektedir. Ancak ilgili diğer Ayet ve Hadisler bu umûmi ve mühim esastan bazı istisnalar yapmaktadır. Bunları, diyetlerin tamamının veya bir kısmının suçlu yerine "âkıle"si tarafindan ödenmesi; bu dünyada dürüst, itaatkâr insanların zalim ve âsilere engel olmamaları halinde hepsinin toptan cezalandırılmaları ve kötü bir çığır açanların o çığırda gidenlerin fiillerinden sorumlu tutulmaları ile bir kimsenin sapıtmasına sebep olanın onun

günâhından da sorumlu tutulması şeklinde sıralayabiliriz. Görüldüğü gibi bu istisnai durumlarda ya içtimaî zaruret ve yardımlaşma yahut suç ve günâha engel olmada gerekeni yapmama ile onlara sebep olma gibi, "ferdî sorumluluk" söz konusudur.
Cahiliye döneminde bir kimsenin işlediği suçtan onun babası, oğlu gibi yakınları da sorumlu tutulurlardı. Yukarıdaki Hadiste Ebû Rimse (Radıyallahu Anh) veya babası, oğlunu yemin ederek sahiplenmekle, onun işleyeceği suçların sorumluluğunu üstleneceğini anlatmak istemiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise, onlardan birinin diğerinin suçundan sorumlu tutulamayacağını ve böylece mezkûr cahili âdetin kaldırılmış olduğunu açıklamıştır.[51]

---

[1] Ebu Davud, Diyât, 3(4/169); İbn Mace, Diyât, 3(2/876); Müsned, 4/31. Bu Hadis zayıftır. Senedindeki Sufyan zayıf bir ravidir, Muhammed b. İshak da mudellis olup, "an" eda sigası kullanmıştır. Bkz. Mizanu'l-İ'tidal, 2/170., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182
[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182-183
[3] Nesai, Kasame, 44(7/52). Bkz. 1628. Hadis.
[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/182-183
[5] Buhari, Diyât, 22(8/42); Müslim, Kasame, 5(3/1294); Ebu Davud, Diyât, 8,9(4/177, 178); Nesai, Kasame, 4(8/11); Tirmizi, Diyât, 23(4/30-31); İbn Mace, Diyât, 28(2/892); Muvatta, Kasame, 1(2/877); Müsned, 4/2-3., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/184-185
[6] Bkz. Hukuk-u İslamiyye, 3/156 vd., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/184/185-186
[7] Nesai, Kasame, 44(8/52). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/186
[8] Buhari, Husâmât, 1(3/89); Müslim, Kasame, 17(3/1300); Ebu Davud, Diyât, 10(4(180); Nesai, Kasame, 10(8/20); Tirmizi, Diyât, 6(4/15); İbn Mace Diyât, 24(2/889); Müsned, 3/193, 262, 269., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/187
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/187
[10] Buhari, Cihad, 171(4/30), Nesai, Kasame, 11(8/21); Tirmizi, Diyât, 16(4/24-25); İbn Mace, Diyât, 21(2/887); Müsned, 1/79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/188
[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/188-189
[12] Tirmizi, Diyât, 9(4/19); İbn Mace, Hudud, 31(2/867), Diyât, 22(2/888); Müstedrek, 4/ 369; Dârekutnî, 43/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/189
[13] Ebu Davud, Diyât, 7(4/176); Nesai, Kasame, 8(8/19); Tirmizi, Diyât, 18(4/26)- İbn Mace, Diyât, 23(2/888); Müsned, 5/10-12, 18; Tayâlisî, s. 122; Müstedrek, 4/367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/189-190
[14] Müslim, Kasame, 32(3/1307); Ebu Davud, Diyât, 3(4/169-170); Nesai, Kasame, 5(8/13-14), Kudat, 26(8/214). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/191
[15] Buhari, Diyât, 2(8/36); Nesai, Tahrim, 3(7/82), Kasame, 46(8/57); Tirmizi, Tefsir, 5(5/ 236); Müsned, 2/201., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192
[16] Buhari, Edeb, 44(7/84); Müslim, îman, 176(iyiO4); Nesai, Eyman, 7(7)6); Müsned, 4/ 33, 34; Tayâlisî, s. 166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192-193
[17] Buhari, Tıbb, 56(7/32); Müslim, İman, 75(1/103-104); Nesai, Cenâiz, 68(4/54); Tirmizi, Tıbb, 7(4/386); İbn Mace, Tıbb, 11(2/1145); Müsned, 2/254, 478, 488; Tayâlisî, s. 317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/193
[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/192/193-194
[19] Tevbe: 9/74. Çizgi arasındaki -yani diyet almaları sebebiyle- kısmı İbn Abbas'ın tefsiridir. Yukarıdaki Ayet metninde bulunan "minhum" kelimesi Tevbe: 9/74. Ayetinde yoktur. Herhalde râvi veya müstensih, bu Ayetin baş tarafını Buruc: 85/8. ayetiyle karıştırmıştır.
[20] Ebu Davud, Diyât, 18(4/185); Nesai, Kasame, 33(8/39); Tirmîzi, Diyât, 2(4/12); İbn Mace, Diyât, 6(2/879). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/194-195
[21] Nesai, Kasam-î, 44(8/52). Bkz. 1628. Hadis. Bir şer'i dirhem yaklaşık 2.8 gr. gümüş, bir dinar ise yaklaşık 4.24 gr. altındır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/194-195
[22] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/196
[23] Nesai, Kasame, 44(8/52); Dârekutnî, 3/209-210; Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/196-197
[24] Ebu Davud, Diyât, 18(4/185); Nesai, Kasame, 32(8/39); Timizi, Diyât, 1(4/10); İbn Mace, Diyât, 6(2/879); Müsned, 1/384, 450; Dârekutnî, 3/172-173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/197
[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/197-198
[26] Ebu Davud, Diyât, 27(4/196); Nesai, Kasame, 13(8/23); Müsned, 4/438., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/198-199
[27] Ebu Davud, Diyât, 20(4/188); Nesai, Kasame, 42(8/49); İbn Mace, Diyât, 18(2/886); Dârekutnî, 3/211; Müsned, 4/397, 398,404; Tayâlisî, s. 69. Bkz. 204. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199
[28] Buhari, Diyât, 20(8/41); Ebu Davud, Diyât, 20(4/188); Nesai, Kasame, 42(8/50); Tirmizi, Diyât, 4(4/14); İbn Mace, Diyât, 18(2/885); Müsned, 1/227, 339, 345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199-200
[29] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/199-200
[30] Ebu Davud, Diyât, 20(4/190); Nesai, Kasame, 43(8/51); Tirmizi, Diyât, 3(4/13); Müsned 2/179 189, 207; Dârekutnî, 3/207, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/201
[31] Nesai, Kasame, 44(8/52); Muvatta, Ukul, 1(2/849). Bkz. 1628. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/200-201
[32] Ebu Davud, Diyât, 20(4/189); Nesai, Kasame, 41(8/49); Müsned, 2/182, 217; Dârekutnî, 3/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/202
[33] Bkz. 2378. ve 1628. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/201-202
[34] Buhari, Diyât, 18(8/41); Müslim, Kasame, 18(3/1300); Nesai, Kasame, 16(8/25-26); Tirmizi, Diyât, 20(4/27); İbn Mace, Diyât, 20(2/887); Müsned, 4/427, 435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/203
[35] Bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/204
[36] Buharı, Diyât, 28-29(8/46-47); Ebu Davud, Diyât, 30(4/196); Tirmizi, Ahkam, 37(3/ 661); Müsned, 2/285. Ayrıca bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/204
[37] Müsned, 2/382. Ayrıca bkz. 1675. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/203/204-205
[38] Müslim, Kasame, 37(3/1310-1311); Ebu Davud, Diyât, 21(4/190-191; Nesaı, 37-38(43-45); Tirmizi, Diyât, 15(4/24); ibn Mace. Diyât. 7(2/879), 11(2/882); Müsned, 4 249 Bkz 648 Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/205
[39] Ebu Davud, Diyât, 21(4/191); Nesai, Kasame, 9(8/19); îbn Mace, Diyât 11(2/882)- Müsned, 1/364, 4/79; Müsned, 3/575; Dârekutnî, 3/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/206
[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/205/206-207
[41] Buhari, Tıbb, 46(7/27); Müslim, Kasame, 36(3/1309-1310); Ebu Davud Diyât 21(4/ 192); Nesai, Kasame, 37(8/42-43); Tirmizi, Diyât, 15(4/23-24); İbn Mace, Diyât 11(2/882); Müsned, 2/274,438, 535. Bkz. 648. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/207-208
[42] Ebu Davud, Diyât, 19(4/185); Nesai, Kasame, 30-31(8/36); İbn Mace Divât 5(2/877); Müsned, 2/164, 166,178; Dârekutnî, 3/104-105., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/208
[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/208-209
[44] Buhari, Diyât, 23(8/45); Müslim, Adab, 40(3/1698); Nesai, Kasame, 44(54-55)- Tirmizi Isti'zan, 17(5/64); Müsned, 5/330, 334-335; Musannaf, 10/383., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/210
[45] Buhari, Libas, 75(7/60-61). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/209-210
[46] Müslim, Cihad, 88(3/1409); Müsned, 3/412, 4/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/211
[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/211-212
[48] Müsned, 2/226, 227, 228, 4/163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/212-213
[49] Fatır: 35/18.
[50] Ebu Davud, Diyât, 2(4/168); Nesai, Kasame, 39(8/47); Müsned, 2/226, 227, 4/163; Tirmizi, Edeb, 48(5/119); Müstedrek, 2/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/213
[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/212-214

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

88- KİTABU'D-DİYAT
1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
Ve Haddlerde İkrar Babı
3- Hâkimin, Katl Suçuyla İttihâm Edilen Kişiyi Sorguya Çekmesi, Nihayet Suçunu İkrar Ederse Hadd Uygulaması Ve Haddlerde İkâr Babı
4- Bâb: Bir Şahıs Diğer Bir Şahsı Taşla Yâhud Deynekle Öldürdüğü Zaman (Öldürdüğü Şeyle Mi, Yoksa Kılıçla ' Mı Kısas Yapılır)?
5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
6- Taşla Kısas Yapan Kimse Babı
7- Bâb:
8- Haksız Olarak Bir Adamın Kanını İsteyen Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babı
9- Hatâ İle Öldürmede Maktulün Velîsinin Kaatilden Affı, Maktulün Ölmesinden Sonradır Babı
10- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
11- Bâb: Şahıs, Öldürmeyi Bir Kerre İkrar Ederse Bu İkrarı İle Öldürülür
12- Erkeğin, Kadını Öldürmesi Babı
13- Yaralamalarda Erkekler İle Kadınlar Arasında Kısas (Yapılması) Babı
14- Nefsi Yâhud Bir Organı Hususunda Hâkimin Hükmü Olmaksızın Hakkını Alan Yâhud Kısas Yapan Kimse Babı
15- Bâb: Bir Şahıs Kalabalık İçinde Sıkışıp Öldüğü Yâhud Öldürüldüğü Zaman (Hüküm Nasıldır)?
16- Bâb: Bir Şahıs Yanlışlıkla Kendini Öldürdüğü Zaman, Onun İçin Diyet Yoktur
7- Bâb: Bir Şahıs Diğer Bir Kimseyi Isırdığı Ve Isıranın Ön Dişleri Düştüğü Zaman (Ona Birşey Lâzım Gelir Mi, Gelmez Mi)?
18- Bâb: Diş, Dişe Mukaabil (Sökülür)
19- Parmakların Diyeti Babı
20- Bâb: Bir Topluluk Bir Kimseye Musibet Yaptıkları Zaman Onlardan Herbiri Cezaya Uğratılır Yâhud (Öldürmüşlerse) Hepsi Kısas Yapılır Mı?
21- Kasâme Yemini Babı
22- Bir Kavmin Evlerine İzinleri Olmaksızın Tırmanıp Bakan, Onların Da Gözünü Çıkardıkları Kimseye Diyet Yoktur Babı
23- Âkile Cemâati Babı
24- Kadının Cenîni(Nin Hükmünü Beyân) Babı
25- Kadının Cenininin Hükmü, Öldürülen Kadının Diyetinin Öldürenin Babası Ve Babasının Asabesi Üzerine Olduğu; Çocuk Üzerine Olmadığı Babı
26- Köle Yâhud Çocuktan Yardım İsteyen Kimse Babı
27- Bâb:
28- Bab:
29- Bir Zımmîyi Cürümsüz Olarak Öldüren Kimsenin Günâhı(Nı Beyân) Babı
30- Bâb: "Kâfir Kişiye Bedel Müslüman Öldürülmez'
31- Bâb: Müslüman Kişi Öfke Sırasında Bir Yahudi'ye Tokat Vurduğu Zaman (Üzerine Birşey Lâzım Gelmez)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

88- KİTABU'D-DİYAT

(Diyetler Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadab etmiştir, ona la 'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ: 93) [2]

1-.....Amr ibn Şurahbîl şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Allah katında hangi günâh en büyüktür? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir benzer çağırmandır" buyurdu.
O adam:
— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordu. Rasûlullah:
— "Sonra beraberinde yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir" buyurdu.
O zât:
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi. Rasûlullah:
— "Sonra komşunun eşiyle zina edişmendir" buyurdu.
Azîz ve Celîl olan Allah, bunların tasdîki olmak üzere şu âyetleri indirdi: ('Onlar ki, A ilah 'in yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarpar. Kıyamet günü de azabı katmerleşir ve o azabın içinde hor ve hakîr ebedî bırakılır" (ei-
Furkaan: 68-69) [3].

2-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Mü'min kişi, kendisine haram bir kan bulaşmadıkça dâima dîninden (mülhem olduğu) bir genişlik içindedir" buyurdu [4].

3-.....Bize îshâk tahdîs etti: Ben babam Saîd ibn Amr'dan işittim, şöyle tahdîs ediyordu: Abdullah ibn Umer (R): Nefsini içine atan kimseler için hiçbir çıkış ve kurtuluş olmayan işlerin helak edicilerinden biri, kan dökmeye halâl kılıcı bir hakk olmaksızın haram kan dökmektir, demiştir.

4- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah (ibn Mes'ûd-R): Peygamber (S):
— "(Kıyamet gününde) insanlar arasında verilecek ilk hüküm, kan da'vâları hakkındadır" buyurdu, demiştir [5].

5-.....Bize Atâ ibn Yezîd tahdîs etti. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy tahdîs etti. Ona da Zuhre oğulları'nın yeminli dostu olan el-Mıkdâd ibn Amr el-Kindî tahdîs etmiştir. Bu zât, Bedir'de Peygamber (S) ile beraber hazır bulunmuştu; o şöyle demiştir: Bir kerresinde RasûluIlah(S)'a:
— Yâ Rasûlallah! Ben bir kâfirle karşılaşsam, onunla vuruşsak da o benim elimi kılıcı ile vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınsa da "Ben Allah için müslümân oldum ("Lâ ilahe ilte'Hâh")" dese, onu bu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim? dedim.
Rasûlullah:
— "Hayır sen onu öldürme!" buyurdu.
— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti kopardı da, tevhîd kelimesini elimi kopardıktan sonra söyledi, ben onu öldürebilir miyim? dedim. Rasûlullah:
— "Sakın onu öldürme! Eğer öldürürsen o senin onu öldürmezden evvelki vaziyelindedir! (Çünkü müslümân olmuş kanı ma'sûm-dur.) Sen de onun söylediği tevhîd kelimesini söylemezden evvelki vaziyetindesin (çünkü kanın kısas ile mübâh olmuştur)" buyurdu [6].
Ve Habîb ibn Ebî Amrete, Saîd ibn Cubeyr'den söyledi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mıkdâd'a:
— "Ey Mıkdâd!Mü'min bir kişi, kâfirlerden meydana gelen kavminin beraberinde îmânını gizlese de (selâmete erişince) îmânını açığa çıkarsa, bunun üzerine sen de onun (îmânına i'timâd etmeyerek) öldürsen (bu doğru olmaz). Nitekim sen de hicretten önce Mekke'de îmânını böyle gizliyordun!" buyurdu [7].

1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'(Kim bir canı, bir can mukaabilinde veya yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.) Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur.,, "
(el-Mâide: 32).
ibn Abbâs, son fıkranın tefsiri hakkında: Kısas nev'inden bir hakk müstesna, öldürülmesi haram kılınan bir kimseyi öldürülmekten kurtaran, sanki bütün insanları kurtarmış gibi olur, demiştir [8].

6-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Abdullah ibn Murre'den; o da Mesrûk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Haksızca öldürülen her nefsin öldürülme günâhından muhakkak bir pay ilk Âdem oğlu üzerine de olur" buyurmuştur [9].

7-..... Bize Şu'be tahdîs etti: Bana Vâkıd ibn Abdillah haber verip, babası Muhammed ibn Zeyd'den söyledi, o da Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) -Veda Haccı'nda Akabe cemresi yanında insanların toplanması sırasında-:
— "Benden sonra bir birlerinizin boyunlarını vuran kâfirlere dön-meyiniz!" buyurmuştur [10].

8-.....Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Veda Haccı'nda bana "İnsanları sustur!" diye emretti de, yaptığı hutbede: "Benden sonra kâfirlerin âdetine dönüp birbirlerinizin boyunlarını vurmayınız!" buyurdu.
Bu hadîsi Ebû Bekre ile İbn Abbâs da Peygamber'den rivayet ettiler [11]

9-.....Bize Şu'be, Firâs'tan; o daeş-Şa'bî'den; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Büyük günâhlar Allah 'a ortak tanımak, ana-babaya isyan etmek -yâhud: Gamûs yemini yapmak-" buyurdu. Râvî Şu'be böyle şekkli söyledi.
Muâz ibn Muâz el-Anberî şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: "Büyük günâhlar, Allah 'a ortak tanımak, gamûs yemini etmek, ana-babaya âsî olmak -yâhud: İnsan öldürmektir-" buyurdu [12].

10-..... Bize Ubeydullah ibn Ebî Bekr tahdîs etti ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten işitmiştir. Peygamber (S): "Büyük günâhlar..." buyurdu.
Ve yine bize Amr (ibn Merzûk) tahdîs etti: Bize Şu'be, İbnu Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Büyük günâhların en büyüğü Allah 'a şirk koşmak, nefis öldürmek, ana-babaya ezâ etmek ve yalan söz söylemek -yâhud: Yalan şâhidliği yapmaktır-" buyurdu [13].

11-..... Bize Ebû Zabyân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Usâme ibn Zeyd ibn Hârise(R)'den işittim, o tahdîs ederek şöyle dedi Rasû-lullah (S) bizi Cuheyne kabilesinden el-Huraka boyu üzerine cihâda göndermişti. Bizler sabah vakti o kavme baskın yaptık ve onları bozguna uğrattık. Ben, Ensâr'dan bir adamla beraber onlardan bir kimseye kavuştuk. Biz onu kuşatıp yakalayınca "Lâ ilahe ille'llâh "dedi. Bu tevhîd sözü üzerine Ensârî arkadaşım ondan kendini çekti. Fakat ben mızrağımı ona sapladım ve onu öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde bu hâdise Peygamber'e ulaştı da bana:
— "Yâ Usâme! Sen o adamı 'Lâ ilahe ille'llâhu' demesinin ardından niçin öldürdün?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! O bu sözü ancak ölümden sığımcı olarak söylemiştir, dedim.
Rasûlullah:
— "Sen onu *Lâ ilahe iüe'Üâh' demesinin ardından niçin öldürdün?" buyurdu ve bu soruyu bana karşı devamlı tekrar ediyordu.

Nihayet ben:
— Keski bu günden önce müslümân olmayaydım! diye temem-nî ettim [14].

12-..... Bize Yezîd ibn Ebî Habîb el-Mısrî, Ebû'l-Hayr'dan; o da es-Sunabihî'den tahdîs etti ki, Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben Akabe gecesinde Rasûlullah (S) ile bey'at etmiş olan na-kîblerden birisiyim. Biz o gece Rasûlullah'a şu şartlar üzerine bey'at ettik: Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, Allah'ın haram kıldığı canı öldürmemek, iftira etmemek, âsî olmamak, bunlara sâdık kaldığımız takdirde cennetle müjdelenmek, bu günâhlardan birini işlersek bunun hükmünün Allah'a âid olduğu (üzerine) [15].

13-..... Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim biz müslümân-lara silâh çekip kıtal ederse artık o kimse biz müslümânlardan değildir" buyurmuştur.
Bu hadîsi Ebû Mûsâ el-Eş'arî de Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [16].

14-.....Bize Eyyûb ve Yûnus, el-Hasenu'l-Basrî'den tahdîs ettiler ki, el-Ahnef ibnu Kays şöyle demiştir: Ben (Alî ile Muâviye arasındaki Sıffîn harbi sırasında) şu adama (Alî ibn Ebî Tâlib'e) yardım etmek için gidiyordum. Bana Ebû Bekre kavuştu da:
— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Ben:
— Şu adama yardım edeceğim! dedim. O bana şöyle dedi:
— Haydi geri dön! Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan işittim: "İki müslümân kılıçlanyle karşılaştıkları zaman ölen de, öldüren de ateştedir" Duyuruyordu. Ben: Yâ Rasûlallah, öldüren böyledir amma ölene ne oluyor? diye sordum. Rasûlullah: "Ölen de arkadaşını öldürmeye hırslı idi" buyurdu [17].

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) olması niyâzıyle Ondördüncü Cildin Sonu

Ve Haddlerde İkrar Babı

"Ey îmân edenler, maktuller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktulün kardeşi tarafından cüzf birşey affolunursa (hemen kısas düşer). Artık Örfe uymak, onu güzellikle ödemek (lâzımdır).
Bu, Rabb 'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde
kim bundan sonra tecâvüzde bulunursa, onun için pek aCltlCl bir azâb Vardir" (el-Bakara: 178) [18].

3- Hâkimin, Katl Suçuyla İttihâm Edilen Kişiyi Sorguya Çekmesi, Nihayet Suçunu İkrar Ederse Hadd Uygulaması Ve Haddlerde İkâr Babı

15-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, (Ensâj-'dan) bir cariyenin başını iki taş arasında ezmişti (ve zînetlerini almıştı). (O câriye ölmek üzere iken Peygamber'in huzurunda:)
— Sana bu cinayeti kim işledi? Fulân mı, fulân mı? diye sorulup, nihayet Yahudi'nin adı anılınca, câriye başı ile "Evet" işareti yaptı.
Bunun üzerine Yahûdî yakalanıp getirildi. Bu fiili devamlı soruldu, nihayet bu cinayeti ikrar edince, onun da başı taşla ezildi [19].

4- Bâb: Bir Şahıs Diğer Bir Şahsı Taşla Yâhud Deynekle Öldürdüğü Zaman (Öldürdüğü Şeyle Mi, Yoksa Kılıçla ' Mı Kısas Yapılır)? [20]

16-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medîne'de bir câriye kadın üzerinde gümüş zînet eşyaları olduğu hâlde dışarı çıkmıştı.
Enes dedi ki: Bir Yahûdî o kadına bir taş atmış.
Enes dedi ki: Yaralı kadın ölmek üzere iken Peygamber'in yanına getirildi. Peygamber (S) ona:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" diye sordu.
Kadın ("Hayır" ma'nâsına) başını yukarı kaldırdı. Peygamber soruyu tekrar etti ve:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" buyurdu.
Kadın yine ("Hayır" yerine) başını kaldırdı. Peygamber üçüncü defasında:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" diye sordu.
Bu sefer kadın "Evet" ma'nâsına başını aşağıya indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah o Yahudi'yi çağırttı (da soruşturma yapıp suçunu i'tirâf edince) onu da iki taş arasında öldürdü [21].

5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Biz onda (Tevrat'ta) onların üzerine (şunu) yazdık:
Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır; yaralar birbirine kısastır. Fakat kim bunu sadaka olarak

bağışlarsa o, kendisine keffârettir* Kim Allah hn indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (ei-Mâide: 45) [22].

17-.....Bize el-A'meş, Abdullah ibn Murre'den; odaMesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlul-lah (S) şöyle buyurdu: "Allah'tan başka (ibâdete lâyık) tanrı bulunmadığına ve benim A ilah 'in Rasûlü olduğuma şehâdet etmekte olan müs-lümân bir kimsenin kanı halâl olmaz, ancak şu üç şeyden biri ile halâl olur: Maktulün hayâtı karşılığında öldürülmesi, zina edenin evli olması, İslâm Dînî'nden çıkıp müslümân cemâatini terketmesi!" [23].

6- Taşla Kısas Yapan Kimse Babı

18-.....Bize Şu'be, Hişâmibn Zeyd'den; o daEnes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, üzerindeki gümüş zînet eşyalarım almak için bir cariyeyi taş ile öldürdü. Ölmeye yüz tutmuş olduğu hâlde bu câriye Peygamber(S)'in yanına getirildi. Peygamber ona:
— "Seni fulan kimse mi Öldürdü?" diye sordu. Kadın başıyle "Hayır" diye işaret etti.
Peygamber ikinci defa bir ismi zikrederek sordu. Kadın yine başıyle "Hayır" diye işaret etti. Üçüncü sorusunda ise kadın başıyle "Evet!" diye olumlu bir işaret verdi. Bunun üzerine Peygamber o Yahudi'yi iki taş ile öldürdü [24].

7- Bâb:

"Her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yânı iki şey arasında muhayyerdir; ya kendisine diyet verilir, ya maktulün ehli kısas ettirir)"

19-.....Bize Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etti: Huzâahlar, Câhiliyet günlerinde öldürülmüş bir Huzâalı adama karşılık Leys oğullarından bir kimseyi Mekke fethi yılında öldürmüşlerdi. Rasûiul-lah(S)'a haber verilince, hemen ayağa kalktı, yaptığı hutbesinde şunları söyledi:
— "Şübhesiz Allahfîlin ordusunu Mekke'ye girmekten habset-miştir, Allah Mekkeliler üzerine kendi rasûlü ile mü'minleri saldırt-mıştır. Haberiniz olsun: Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır. Biliniz ki, o ancak bana da yalnız bir gündüzün bir saatinde halâl kılınmıştır. Bilmiş olunuz ki, işte bu saatimde Mekke benim için de haramdır. Mekke'nin dikeni bile koparılmaz, ağacı kesilmez, yitiğini kimse elini uzatıp alamaz, ancak sahibini aramak için arayıp i'lân edici kimse alabilir. O hâlde her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise, onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir: Ya kendisine diyet verilir, yâhud maktulün ehli kısas ettirir)/"
Bu hutbe üzerine Yemen ahâlîsinden olup Ebû Şâh denilen bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Şu söylediklerini benim için yaz! dedi.
Rasûlullah da:
— "Bunları Ebû Şâh için yazın!" emrini verdi.
Sonra Kureyş'ten bir zât ayağa kalktı, o da:
— Yâ Rasûlallah! Izhır otu müstesna olsun! Çünkü biz onu eylerimizin inşâsında ve kabirlerimizde kullanıyoruz! dedi.
Rasûlullah:
— "Izhır müstesna olsun!" buyurdu.
Ubeydullah, Şeybân'dan fîl lafzı hususunda Harb ibn Şeddâd'a mutâbaat etti. Bâzı kimse de (yânî şeyh Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî) Ebû Nuaym'dan "Allah Mekke'de katli haram kılmıştır" şeklinde söyledi. Ubeydullah da: "Yâhud da maktulün ehli kısas yaptırır" şeklinde söylemiştir [25].

20-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İsrâîl oğullan'nda kısas vardı, fakat onlarda diyet yoktu. Yüce Allah, Kitâb'mda bu ümmete hitaben: "Ey îmân edenler, maktuller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle köle ile; dişi dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktulün kardeşi tarafından cüz T birşey affolunursa, artık örfe uymak, onu güzellikle ödemek lâzımdır... " {d-Bakara: 178) buyurdu.
İbn Abbâs "Fe men ufiye" kavlini tefsir ederek, şöyle dedi: Afv, amden öldürmede maktulün velîsinin kaatilden diyet kabul etmesidir (ve kanı terketmesidir).
Yine İbn Abbâs: "FeHtibâun bVl-ma'rûf" da maktulün velîsinin kaatilden ma'rûf veçhile diyeti istemesi ve kaatilin de o diyeti güzellikle ödemesidir, dedi [26].

8- Haksız Olarak Bir Adamın Kanını İsteyen Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babı

21-..... Bize Nâfi' ibn Cubeyr, Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah'a insanların en sevimsiz olanı üç sınıftır: a. Harem içinde zulüm ve haksızlık eden; b. İslâm camiası içinde Câhiliyet âdetini araştırıp, onu bulup yaşatmak isteyen (mürteci'), c. Haksız yere dökmek için ma'sûm bir kişinin kanım külfetle araştıran" [27].

9- Hatâ İle Öldürmede Maktulün Velîsinin Kaatilden Affı, Maktulün Ölmesinden Sonradır Babı

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü harb sırasında İblîs insanların içinde:
— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızdan sakınınız! diye bağırdı.
Bu ses ile mücâhidlerin önde bulunanları, arka taraftakiler üzerine döndüler, (onları düşman sanarak hücum ettiler). Nihayet Hu-zeyfe'nin babası el-Yemân'ı öldürdüler.
Huzeyfe:
— (Ne yapıyorsunuz?) O babamdır, o babamdır! (Onu öldürmeyin!) diye bağırdı (Fakat onu işitmediler) ve yanlışlıkla Yemân'ı öldürdüler.
Huzeyfe yanlışlıkla olan bu öldürmeye karşı:
— Allah sizleri mağfiret eylesin! demekle yetindi.
Râvî: Uhud günü müşrikler bozulmuş, hattâ onlardan bir topluluk Taife kadar kaçıp onlara katılmışlardı, demiştir [28].

10- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bir müzminin diğer bir mü'mini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü 'mini yanlışlıkla öldürürse, mü ymin bir köleyi azâd etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır.
Meğer ki, onlar o diyeti sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer öldürülen mü'min olmakla beraber size düşman bir kavimden ise, o zaman öldürenin bir köle azâd etmesi lâzımdır. Şayet kendileriyle aranızda andlaşma olan bir kavimden ise, o vakit mirasçılarına bir diyet vermek ve bir de mü 9min bir köle azâd etmek gerekir. Kim bunları bulamazsa Allah 'tan tevbesinin kabulü için birbiri ardınca iki ay oruç tutması îcâb eder. Allah herşeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet Sâhİbİdİr" (en-Nisâ: 92) [29].

11- Bâb: Şahıs, Öldürmeyi Bir Kerre İkrar Ederse Bu İkrarı İle Öldürülür

23-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, bir cariyenin başını iki taş arasında ezdi. Ölmek üzere olan kadına:
— Bunu sana kim yaptı? Fulân kimse mi, Fulân kimse mi? diye soruldu.
Nihayet o Yahudi'nin ismi söylenince, kadın başıyle "Evet" diye işaret etti. Yahûdî yakalanıp getirildi, soruldu, o da suçunu i'tirâf edince Peygamber (3) emretti de onun başı da taşla ezildi.
Râvî Hemmâm ibn Yahya "İki taşla ezildi" diye söylemiştir [30].

12- Erkeğin, Kadını Öldürmesi Babı

24-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir Yahûdî erkeğini, üstündeki gümüş zînetlerini almak için öldürdüğü bir câriye kadına mukaabil öldürmüştür [31].

13- Yaralamalarda Erkekler İle Kadınlar Arasında Kısas (Yapılması) Babı

İlim ehli (yânî onların cumhuru) da: Erkek, kadına mukaabil öldürülür, demişlerdir. Umer ibnu'l-Hattâb'dan: Nefse ulaşan her kasıtlı öldürmede ve onun aşağısında olacak her yaralamada, kadın, öldürdüğü erkekten dolayı kısas edilir, dediği zikrolunuyor.
Umer ibnu Abdilazîz de Umer'in rivayet ettiği bu görüşe gitmiştir. İbrâhîm en-Nahaî, Ebu'z-Zinâd, ve Ebu'z-Zinâd'ın bâzı arkadaşları da bu görüşe gitmişlerdir [32].
Enes ibnu'n-Nadr'ın kızkardeşi er-Rubeyy', bir insanı yaraladı da Peygamber (S): "Kısas" buyurdu [33].

25-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'e hastalığında ağzına ilâç koymuştuk. O da bize "İlâç vermeyin" diye işaret etmişti. Fakat biz:
— Rasûlullah'in ilâç istememesi, hastanın ilâçtan hoşlanmama-sıdır, dedik (ilâç vermeye devam ettik).
Rasûlullah- ayıhnca:
— "Sizlerden ev içinde bulunan herkes hiç kimse katmadan muhakkak bu ilâçtan alacaktır, ancak Abbâs müstesna! Çünkü o beni ilâçlamakta sizinle bulunmadı" buyurdu [34].

14- Nefsi Yâhud Bir Organı Hususunda Hâkimin Hükmü Olmaksızın Hakkını Alan Yâhud Kısas Yapan Kimse Babı [35]

26-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti; ona da el-A'rec tahdîs etti ki, o Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. Ebû Hureyre de Rasûlul·lah(S)'tan: "Bizler (dünyâda) sonra gelenleriz, (âhirette) öne geçecek olanlarız*.." buyururken işittiğini söylüyordu.
Yine bu isnâd ile Rasûlullah (S): "Eğer sen evinde iken içeriye bakmasına izin vermediğin bir kimse, senin evinin içine baksa, sen de ona bir taş atıp gözünü çıkarsan, senin üzerine günâh yoktur" buyurduğunu rivayet etti [36].

27-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Humeyd et-Tavîl'den şöyle tahdîs etti: Bir adam, Peygamber(S)'in evinin içine doğru

baktı. Peygamber de hemen elindeki enli oku, o kimseye doğru yöneltti.
Yahya dedi ki: Ben Humeyd'e:
— Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? diye sordum. Humeyd:
— Bunu bana Enes ibn Mâlik tahdîs etti, diye cevâb verdi [37].

15- Bâb: Bir Şahıs Kalabalık İçinde Sıkışıp Öldüğü Yâhud Öldürüldüğü Zaman (Hüküm Nasıldır)? [38]

28-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü olduğu zaman müşrikler harb meydanında bozguna uğratıldılar. Bu sırada İblîs (müs-lümânların içinde):
— Ey Allah'ın kullan! Arkanızdan gelenlerle mukaatele ediniz! diye bağırdı.
Bu ünleme ile önde bulunanlar arkadan gelenleri müşriklerden sanarak, onlarla harbetmek için geri döndüler. Bunlar ve onlar mukaatele ettiler. Bu sırada Huzeyfe bir de baktı ki, arkadaki babası el-Yemân'dır (Müslümanlar onu müşriklerden sanarak öldürüyorlardı). Hemen:
— Ey Allah'ın kullan! O benim babamdır! O benim babamdır!
diye bağırdı...
Âişe dedi ki: Vallahi müslümânlar ondan ayrılmayıp nihayet onu (yanlışlıkla) öldürdüler. Huzeyfe (onların, babasını müşriklerden sanarak yanlışlıkla öldürmüş olmaları özründen dolayı):
— Allah sizleri mağfiret eylesin! dedi.
Bu senedle gelen bir rivayette Urve: Bu fiilden dolayı Huzeyfe'-den tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babası üzerine bir hüzün bakıyye-si devam edip durdu, demiştir [39].

16- Bâb: Bir Şahıs Yanlışlıkla Kendini Öldürdüğü Zaman, Onun İçin Diyet Yoktur

29-.....Seleme ibnu'I-Ekvâ (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber (S) ile beraber Hayber gazasına çıktık. Yolda giderken sahâbîler-den bir adam (amcam) Âmir ibnu'l-Ekvâ'a:
— Yâ Âmir! Kısa vezinli şiirlerinden bizlere dinlet! dedi. Bunun üzerine Âmir, recez denilen kısa vezinli şiirlerini tegannî ile okuyarak kaafilenin develerini yollandırdı. Peygamber:
— "Şiir inşâd ederek develeri yollandıran kimdir?" diye sordu. 'u Sahâbîler:
— Âmir ibnu'I-Ekvâ'dir! Dediler
Peygamber:
— "Allah ona rahmet eylesin!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Âmir'le bizi faydalandırmak için keski onu bizlere bağışlasaydın! dediler.
Nihayet Hayber gecesinin sabahında Âmir yaralandı (ve bundan öldü). Bir topluluk:
— Âmir'in ameli bâtıl oldu, o kendini öldürdü! dediler.
Ben Hayber'den döndüğüm sırada onlar hâlâ:
— Âmir'in âmeli bâtıl oldu! diye konuşuyorlardı.
Bunun üzerine ben Peygamber'e geldim ve:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Babam, anam Sana feda olsun! Bâzı'/ kimseler Âmir'in gazasının bâtıl ve şehîdliğinin mükâfâtsız olduğu* \ nu iddia ettiler! dedim.
Peygamber:
— "Bu iddiada bulunan kimse yalan söylemiştir. Şübhesiz Âmir için iki ecir ve sevâb vardır: Muhakkak ki o bir câhiddir, bir mücâ-hiddir. Hangi şehidin ecri onun ecrinden daha ziyâde olabilir!" buyurdu [40].

7- Bâb: Bir Şahıs Diğer Bir Kimseyi Isırdığı Ve Isıranın Ön Dişleri Düştüğü Zaman (Ona Birşey Lâzım Gelir Mi, Gelmez Mi)?

30-.....Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Zurâre ibn Evfâ'dan işittim, o da İmrân ibn Husayn'dan: Bir adam diğer bir adamın elini ısırdı. Işınlan kimse elini ısıranın ağzından şiddetle çekti. Bu çekişten ısıranın ön dişleri düştü. Sonunda Peygamber(S)'e gelip muhakeme oldular. Peygamber:
— "Biriniz kardeşini, kuvvetli erkek devenin ısırışı gibi ısırır (mı)? Senin dökülen dişlerin için diyet yoktur!" buyurdu [41].

31-.....Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben bir gazveye çıktım. Bir adam diğer bir adamı ısırdı. Işınlan kimse elini şiddetle çekti. Bu çekişle ısıranın ön dişini yerinden çıkardı. Peygamber (S) düşen dişin diyeti olmadığına hükmetti.

18- Bâb: Diş, Dişe Mukaabil (Sökülür)

32-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: en-Nadr'm kızı er-Rubeyy', bir cariyeye tokat vurdu ve onun dişini kırdı. Dişi kırıian cariyenin ailesi Peygamber (S)'e gelip da'vâyı ar-zettiler. Peygamber, er-Rubeyy' üzerine kısas emretti [42].

19- Parmakların Diyeti Babı

33-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da İkrime'den; o da îbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "işte şu ve şu, yâni küçük i parmakla baş parmak (diyet hususunda) müsavidir" buyurmuştur [43].

34-.....Buradaki senedde de İbn Abbâs: Ben Peygamber(S)'den bunun benzerini işittim, demiştir.

20- Bâb: Bir Topluluk Bir Kimseye Musibet Yaptıkları Zaman Onlardan Herbiri Cezaya Uğratılır Yâhud (Öldürmüşlerse) Hepsi Kısas Yapılır Mı? [44]

Mutamı, eş-Şa'bfden söyledi ki: İki kişi bir adamı , Alî'ye getirip, onun hırsızlık yaptığına şâhidlik etmişler. Alî de bu şehâdetle hırsızlığı sabit olan o kimsenin elini kesmiş. Sonra bu iki şâhid başka bir adamı daha Alî'nin huzuruna getirmişler de:
Biz evvelki adamın hırsızlık yaptığında yanıldık! demişler. Bunun üzerine Alî, o iki şahidin diğer kimse aleyhindeki şehâdetlerini de iptal etmiş ve o iki kişi yakalanıp onlardan, birinci adamın kesilen elinin diyeti alınmıştır.
Alî: Eğer ben sizin şâhidliğinizde yalan söylemeyi kasdettiğinizi bilmiş olaydım, muhakkak sizin elinizi keserdim! Demiştir [45].

35- Buhârî şöyle dedi: Ve bana İbnu Beşşâr söyledi. Bize Yahya ibn Saîd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Unıer(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir oğlan aldatılarak öldürüldü. îbn Umer:
— Eğer bu öldürme fiilinde San'â ahâlîsi iştirak etmiş olsalardı, muhakkak ben onların hepsini öldürürdüm, demiştir.
Mugîre ibnu Hakîm es-San'ânî, babası Hakîm'den: Dört kişi bir çocuğu öldürdüler. Bunun üzerine Umer de aynı sözü söyledi, demiştir.
Ebû Bekr, İbnu'z-Zubeyr, Alî ibn Ebî Tâlib, Suveyd ibnu Mu-karrin dörtlüsü de tokattan kısas yapmışlardır.
Umer de vurmadan dolayı kırbaçla kısas yapmıştır. Alî ibn Ebî Tâlib de üç kamçı vurmaktan dolayı kısas yapmıştır.
Kaadi Şurayh da bir deynek vurmasından ve küçük yaralardan dolayı kısas yapmıştır [46].

36-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hasta iken (baygın hâlinde) ağzına ilâç koyduk. O da bize:
— "İlâç vermeyin!" diye işaret etmeye başladı. Biz:
— Rasûlullah'm çekinmesi, hastanın ilâcı sevmemesidir! dedik
(ve ilâç vermeye devam ettik). Ayılmca:
— "Ben sizi ilâç vermekten nehyetmedim mi?" diye azarladı. Biz yine:
— Hasta ilâçtan hoşlanmaz (onun için azarlıyor), dedik (ve ilâç vermeye devam etmek istedik).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sizden ev içinde bulunan herkes, hiç kimse kalmaksızın bu ilâçtan alacaktır. İşte ben ona bakıyorum. Yalnız Abbâs müstesnadır. Çünkü o, beni ilâçlamakta sizinle bulunmadı!" buyurdu .

21- Kasâme Yemini Babı [47]

Ve el-Eş'as ibn Kays şöyle demiştir: Peygamber (S):
"(Da'vânı isbât edecek şey) senin iki şahidindir, yâhud da onun yemini vardır" buyurdu [48].
Abdullah ibnu Ebî Muleyke de: Muâviye ibn Ebî Sufyân kasâme yemini ile kısas yapmadı, demiştir.
Umer ibn Abdilazîz (99 senesinde) Basra üzerine emîr ta'yîn ettiği Adiyy ibn Ertae'ye, yağcıların evlerinden bir evin yanında bulunmuş olan bir maktul hakkında şöyle yazmıştır:
"Eğer maktulün sahihleri beyyine bulurlarsa (onunla hükmet), sâhibleri beyyine bulamazlarsa bu hususta beyyinesiz olarak hüküm vermekle insanlara zulmetme! Çünkü bu iş, kıyamete kadar hakkında hüküm verilemiyecek olan bir iştir!" [49]

37-.....Ensâr'dan Sehl ibn Ebî Hasme denilen sahâbî (R), Buşeyr ibn Yesâr'a şöyle haber vermiştir: Kendi kavminden bir topluluk Hayber'e gittiler. Hayber hurmalıkları içinde kendi işlerine dağıldılar. Sonra kendilerinden birini (Abdullah ibn Sehl'i) öldürülmüş olarak buldular. Bu topluluk, cesedin arazîlerinde bulunduğu Hayber liler'e:
— Siz bizim arkadaşımızı öldürdünüz! dediler. Hayberliler de:
— Onu biz Öldürmedik, onun kaatilini de bilmiş değiliz! dediler. Sonra bu sahâbîler topluluğu Peygamber(S)'e gidip:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Hayber'e gittik ve orada birimizi öldürülmüş hâlde bulduk, dediler.
Peygamber:
— "Büyük konuşsun, büyük konuşsun!" buyurdu. Sonra onlara:
— "Onu öldüren kimse üzerine beyyine getireceksiniz" buyurdu.
Onlar:
— Bizim beyyinemiz yoktur, dediler. Peygamber:
— "O takdirde Yahudiler onu kendileri öldürmediklerine dâir yemîn ederler" dedi.
Sahâbîler:
— (Yâ Rasûlallah!) Biz Yahûdîler'in yeminlerine razı olmayız! dediler.
Rasûlullah, öldürülen kişinin kanını bâtıî ve heder kılmayı istemedi de zekât develerinden yüz tanesini onun diyeti olmak

üzere verdi [50].

38-.....Bana Ebû Kılâbe ailesinden olan Ebû Recâ tahdîs etti. Bana Ebû Kılâbe Abdullah şöyle tahdîs etti: Umer ibnı Abdilazîz, halifeliği zamanında bir gün üzerine oturduğu serîrini insanlar için evinin dışına çıkardı. Sonra insanlara yanına girmelerine izin verdi. İnsanlar onun huzuruna girdiler. Halîfe onlara:
— Bu kasâme yemîni hakkında ne diyorsunuz? dedi. Onlar:
— Biz kasâme ile kısas vâcib bir haktıf; kasâme ile (Muâviye ibn Ebî Sufyân, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Abdulmelik ibn Mervân gibi) halîfeler kısas yapmışlardır diyoruz, dediler. Ebû Kılâbe dedi ki: Bana da:
— Sen kasâme hakkında ne diyorsun yâ Ebâ Kılâbe! diye sordu ve beni insanlar önünde (onlarla münazara ettirmek için) dikti.
Ben de cevâbında şöyle dedim:
— Ey Mü'minlerin Emîri, ordu kumandanları ve Arab'ın şerifleri huzûrundadir. Şu mes'elede nasıl re'y edersin, bana haber ver: Eğer Şam'da bulunan evli bir erkek aleyhine onlardan elli adam, onu görmedikleri hâlde onun zina ettiğine şâhidlik etmiş olsalardı, sen o adamı onların bu şehâdetleriyle recm eder miydin? dedim.
O da:
— Hayır (recm etmezdim), diye cevâb verdi. Ben yine:
— Re'yini bana haber ver: Şayet Hımıs'ta bulunan bir erkek aleyhine, onu gözleriyle görmedikleri hâlde onlardan elli kişi, o hırsızlık yapmıştır diye şâhidlik etselerdi, sen onun elini keser miydin? dedim.
Halîfe bu sorumu da:
— Hayır, diye cevâbladı. Ben:
— Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah (S) şu üç hasletten başka hiç bir kimseyi asla öldürmedi: a. Kendi nefsinin çekmesi veya cinayeti ile haksız olarak öldüren ve bu sebeble kisasen öldürülen; b. Evlilikten sonra zina eden; c. İslâm Dîni'nden çıkarak, Allah'a ve Rasûlü'ne harb açan kimse.
Oradaki topluluk:
— Enes ibn Mâlik sana: Rasûlullah(S)'ın hırsızlarda veya hırsızlıkta el kestiğini, gözleri oyduğunu ve onları güneşe attığım tahdîs etmiş değil mi? dediler.
Ben de onlara şöyle dedim:
— Sizlere ben Enes ibn Mâlik'in hadîsini tahdîs edeyim: Bana Enes şöyle tahdîs etti: Ukl kabîlesinden sekiz nefer insan Rasûlullah'a geldiler ve onunla İslâm üzerine bey'atlaştılar. Müteakiben Medine arazîsinin havası onlara ağır geldi de vücûdları hastalandı. Onlar bu hastalıklarını Rasûlullah'a arzettiler. Rasûlullah (S): "Bizim çobanımızla beraber develerin yanına çıksanız, onların sütlerinden ve bevl-lerinden nail olsanız?" buyurdu. Onlar: Peki, deyip develerin yanma çıktılar. Onların sütlerinden ve sidiklerinden içtiler ve sıhhat buldular. Akabinde Rasûlullah'm çobanını öldürdüler, develeri de sürüp gittiler. Derken bu haber Rasûlullah'a ulaştı. Rasûlullah derhâl arkalarından bir seriyye gönderdi. Kısa zamanda yakalanıp geri getirildiler. Rasûluilah emretti, elleri ve ayakları kesildi, gözlerini de oydurdu. Sonra onları güneşe attırdı ve nihayet öldüler.
Ben:
— Bunların işlemiş oldukları suçtan daha şiddetli hangi suç vardır: Bunlar İslâm Dîni'nden geri dönmüşler, insan öldürmüşler, hırsızlık yapmışlardır, dedim.
Anbese ibnu Saîd:
— Vallahi ben bu gün senden işittiğimin benzerini bu günden Önce asla işitmiş değilim! dedi.
Ebû Kılâbe dedi ki: Ben Anbese'ye:
— Ey Anbese! Sen benim bu hadîsimi bana karşı redd mi ediyorsun? dedim.
Anbese:
— Hayır (sana karşı reddetmiyorum), lâkin sen hadîsi tastamam olduğu gibi getirdin. Vallahi bu şeyh (yânî Ebû Kılâbe) aranızda yaşadığı müddetçe bu ordu (yânî Şâm ahâlîsi) hayırdan asla ayrılmazlar, dedi.
Ben konuşmama şöyle devam ettim:
— Bu, benzeri işlerde uygulanmak üzere Rasûlullah tarafından konulmuş bir kaanûn olmuştur. Rasûlullah'm huzuruna Ensâr'dan bir topluluk girdi, O'nun yanında konuştular. Sonra onlardan biri Hayber'e doğru yola çıktı. O kişi önlerinden gitti ve orada öldürüldü. Ötekiler de onun ardından Hayber'e çıktılar. Bir de gördüler ki, arkadaşları (Abdullah ibn Sehl) kan içinde debeleniyor. Hemen Rasûlullah'm yanına döndüler ve:
— Yâ Rasûlallah! Arkadaşımız bizimle beraber senin yanında konuşuyordu, bizim önümüzde yola çıktı, biz onu kan içinde bula-nır vaziyette bulduk! dediler.
Rasûlullah (evinden yâhud mescidinden) çıkıp onların yanına geldi ve:
— "Onu kimin öldürdüğünü düşünüyor veya görüyorsunuz?" diye sordu.
Onlar da:
— Biz onu Yahûdîler'in öldürdüğünü düşünüyoruz, dediler. Rasûlullah, Yahûdîler'e haberci salıp onları çağırttı ve:
— "Bunu öldüren sizler misiniz?" diye sordu. Onlar:
— Hayır, dediler. Rasûlullah iddiacılara:
— "Siz, Yahudiler'den elli kişinin onu öldürmediklerine dâir yemîn etmesine razı olur musunuz?" dedi.
Onlar:
— Yahûdîler bizim hepimizi öldürmelerine ehemmiyet vermezler, sonra da öldürmediklerine yemîn ederler! dediler.
Rasûlullah yine müddeîlere hitaben:
— "Sizler kendinizden elli kişinin (onu bunlar öldürdü mîni ile diyete hakk kazanır mısınız?" buyurdu.

O sahâbîler:
— Bizler bu yemini yapamayız! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah o kimsenin diyetini kendi malından verdi [51].
Ebû Kılâbe geçen senedle şöyle dedi: Ben şöyle dedim: Huzeyl kabilesi Câhiliyet devrinde kendilerinin yeminli bir dostlarından ayrılmışlar:
— Sen bizden, biz de senden değiliz, demişlerdi.
O ayrılman kimse Yemen'den bir ev halkına (onlardan hırsızlık için) Bathâ denilen Mekke vadisinde geceleyin hücum etti. O ev halkından bir adam, o hırsızın gelmesiyle uyandı da ona bir kılıç darbesi attı ve onu öldürdü. Akabinde Huzeyl kabilesi geldiler ve o Yemenli adamı (yânı kendisinden ayrılınmış olup da hırsızlık teşebbüsü sırasında onu öldüren kimseyi) yakaladılar ve hacc mevsiminde Umer ibnu'l-Hattâb'ın huzuruna çıkardılar ve:
— Bu adam bizim arkadaşımızı öldürdü, dediler. Kaatil de:
— O, hırsızlık yapmıştır ve bunlar, yânı onun kavmi de bundan ayrılmış hâldedirler, dedi.
Umer de:
— Huzeyl kabilesinden elli kişi ondan ayrılmadıklarına yemîn ederler, dedi.
Bunun üzerine onlardan kırkdokuz kişi o kimseden ayrılmadıklarına yafan olarak yemîn etti. Bu sırada Huzeyl kabilesine mensûb olan bir adam Şam'dan geldi. Hemen ondan da kendileri gibi o zâttan ayrılmadıklarına dâir yemîn etmesini istediler. O Şam'dan gelen adam bin dirhem fidye verip yeminini onlardan kurtardı. Bu sefer onun yerine başka bir adam soktular. Böylece Umer o adamı maktulün kardeşine teslîm etti. Onun eli, ötekinin eliyle bir yere getirilip bağlandı. Bunlar şöyle dediler:
— Biz elli kişi, yânî ondan ayrılmadığımıza yemîn eden bizler -(hakikatte yemîn edenler ancak kırkdokuz olduğundan burada küll söylenip cüz irâde edilmiştir)- yürüdük. Nihayet Mekke'den bir gecelik uzaklıkta olan Nahle mevkiine vardıkları zaman kendilerini bir yağmur yakaladı. Hemen bir mağaraya girdiler. Akabinde o mağara yemîn etmiş olan o elli kişinin üzerine çöktü, hepsi öldüler de o elleri birbirine bağlanan iki kişi (yânî maktulün kardeşi ile Şam'dan gelen adamın yerine koydukları kişi) kaçıp kurtuldular. Onları da bir taş ta'kîb etti ve maktulün kardeşinin ayağına çarpıp onu kırdı. O bir yıl daha yaşadı, sonra öldü.
Ebû Kılâbe geçen senedle şöyle dedi: Ben şöyle dedim: — Abdulmelik ibn Mervân bir adamı kasâme yemîni ile kısas yapmıştır. Fakat sonra yaptığına pişman olmuş ve emir vermiş de yemîn eden o elli kişinin isimleri divân defterinden silinmiş ve onları Şam'dan başka yere sürgün etmiştir [52].

22- Bir Kavmin Evlerine İzinleri Olmaksızın Tırmanıp Bakan, Onların Da Gözünü Çıkardıkları Kimseye Diyet Yoktur Babı

39-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bi kimse Pey-gamber'in evlerindeki deliklerin birinden içeriye baktı. Hemen Peygamber (S) bir mışkas veya birkaç mışkas ile ona doğru kalktı da, onu dürtmek için ona doğru sinerek yaklaşmaya başladı [53].

40-.....Bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Ona da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle haber vermiştir: Bir kimse Rasûlullah'ın kapısındaki bir delikten içeriye bakmıştı. O sırada Rasûlullah'ın elinde midrâ demlen demirden bir tarak vardı ki, onunla başını kaşıyordu. Rasûlullah (S) -delikten münasebetsizce bakan- o kişiyi görünce:
— "Eğer senin bana bakıyor olduğunu daha önce hileydim, şu demiri gözüne saplardım!" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah:
— "İzin isteme, ancak göz cihetinden kaanûn yapılmıştır!" buyurdu [54].

41-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S) şöyle buyurdu: "Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyyetine bakar, sen de iki parmağın arası ile bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan, bundan dolayı artık sana herhangibir günâh sabit olmaz" [55].

23- Âkile Cemâati Babı [56]

42-.....Bize Mutarrıf tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe'den işittim, şöyle dedi: Ben Alî(R)'ye:
— Siz Ehli Beyt'in yanında Kur'ân'da olmayan herhangi birşey var mı? -Bir kerre "İnsanların yanında olmayan birşey var mı?" demiştir- diye sordum.
Alî:
— Taneyi yaran ve insanı yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanımızda Kur'ân'da olandan başka birşey yoktur. Ancak insana Allah'ın Kitâbı'nı anlamak hususunda verilen bir anlayış ve bir de şu sahîfedeki şey vardır, dedi.
Ben:
— O sahîfedeki nedir? dedim.
Alî:
— Akl, yânî diyet, esîrin bağının çözülüp kurtarılması, kâfir karşılığında müslümânm öldürülmeyeceği, dedi [57].

24- Kadının Cenîni(Nin Hükmünü Beyân) Babı

43-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti Huzeyl kabîlesİnden iki kadın birbiriyle döğüşüp, bunların biri diğerine bir taş atmış ve bu sebeble o kadın, karnındaki cenini (ölü olarak) dışarıya atmıştı. Rasûlullah (S) kadının cenini hakkında semeni, diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan erkek veya dişi bir köle hükmetti [58].

44-.....Bize Hişâm, babası Urve'den; o da ei-Mugîre ibn Şu'be'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb onlarla, kadının doğum vaktinden evvel düşürülen cenini hakkında istişare etti de, el-Mugîre:
— Peygamber (S) cenîn hakkında tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar olan bir erkek yâhud dişi köle ile hükmetti, dedi.
Umer ona:
— Seninle beraber buna şehâdet edecek bir kimse daha getir, dedi. Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme de Peygamber'in böyle
hükmettiğine şehâdet eyledi.

45- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb, insanlara:
—Peygamber(S)'in düşük cenîn hakkındaki hükmünü işiten kimse var mı? diye sordu. el-Mugîre:
— Ben işittim; Peygamber düşük cenîn hakkında tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar olan bir erkek yâhud dişi köle ile hükmetti, dedi.
Umer:
— Beraberinde buna şehâdet edecek bir kimse getir, dedi.
Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme:
— Ben, Peygamber üzerine böyle hükmettiğine şehâdet ediyorum, dedi.

46- Bize Hişâm ibn Urve, babasından, onun Mugîre ibn Su'be'den, Umer'in kendileriyle kadının vakitsiz düşürülmüş cenini hakkında istişare ettiğini, bundan önceki hadîs gibi tahdîs ederken işitmiştir.

25- Kadının Cenininin Hükmü, Öldürülen Kadının Diyetinin Öldürenin Babası Ve Babasının Asabesi Üzerine Olduğu; Çocuk Üzerine Olmadığı Babı

47-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Lahyân oğulları'ndan bir kadının ölü olarak düşen cenîni hakkında kıymeti, tam diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan bir köle veya câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarısı ile hükmolunan o cenînin anası kadın öldü. Bunun akabinde Rasûlullah, o kadının mirasının, kendi oğullarına ve kocasına âid olduğuna, cinayete kurbân gidip ölmüş olan kadının diyetinin ise, cinayeti işleyen kadının erkek akrabaları üzerine lâzım geldiğine hükmetti [59].

48-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Huzeyl kabilesinden iki kadın birbiriyle döğüşüp, bunların biri diğerine bir taş attı. Taş atan kadın, öteki kadını ve onun karnındaki cenîni öldürdü. Akabinde Peygamber(S)'in huzurunda da'vâlaştılar. Peygamber, cenînin diyetinin, tam diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşacak erkek veya dişi bir köle olduğuna hükmetti. Kadının diyeti de, caniye kadının asabesi (yânî erkek akrabaları) üzerinedir, diye hükmetti [60].

26- Köle Yâhud Çocuktan Yardım İsteyen Kimse Babı

Ümmü Seleme'nin, kâtiblerin muallimine haberci gönderip "Bana yün tiftikleyecek oğlan çocukları yolla, hürr yollama" dediği zikrolunuyor [61].

49-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zaman üvey babam Ebû Talha benim elimden tutup Rasûlullah'm yanına götürdü ve:
— Yâ Rasûlallah! Enes akıllı bir oğlandır, Sana hizmet etsin! dedi.
Enes: Artık ben hazarda, seferde O'na hizmet ettim. Vallahi bana yapmış olduğum birşey için "Bunu neden böyle yaptın?" demedi; yine yapmadığım birşey için de "Bunu neden şöyle yapmadın?" demedi, demiştir [62].

27- Bâb:

"Ma'den cubârdır, kuyu da cubârdır" (Yânî bunlarda olan zararlar, ölümler hederdir, üzerine birşey lâzım

50-.....Bize İbn Şihâb, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Hayvanların kendiliğinden meydana getirdikleri cinayet ve zararlar hederdir. Kuyu kazmaktan doğan cinayet de hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen cinayet de hederdir. Define mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır" buyurmuştur [63].

28- Bab:

"Hayvanların kendiliklerinden meydana getirdikleri zararlar hederdir". Muhammed ibn Şîrîn: (Sahâbî ve tabiî âlimleri) hayvan tepmesinden uğranılan zararı ödetmezlerdi de binicinin hayvanın dizginini geriye çekmesinden dolayı hayvana isabet eden zararı biniciye ödetirlerdi, demiştir.
Hammâd ibn Seleme de: Hayvan tepmesi tazmîn olunmaz, ancak insanın, hayvanın ensesine, arkasına yâhud yanlarına öğendire makûlesi deynekle dürtmesi tazmîn olunur, demiştir.
Kaadı Şurayh:
Hayvan ayağı ile vurup ikaab ettiği zaman, sen de karşılık olarak onun ayağına vurup da ayağına bir zarar verdiğinde tazmîn edilmez, demiştir:
el-Hakem ibn Uteybe ile Hammâd ibn Ebî Süleyman:
Mekkârî, üzerinde bir kadın bulunan eşeği sürdüğü zaman kadın düşerse, sürücü üzerine bir ödeme yoktur, demişlerdir. eş-Şa'bî de: Sürücü hayvanı sürüp yorduğu zaman hayvana isabet edecek zararı öder. Eğer sürücü, hayvanın arka tarafında olur ve yormaksızın yavaş yavaş yumuşaklık ve kolaylıkla sürer de bu sırada hayvana bir zarar isabet ederse zararı ödemez, demiştir [64].

51-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hayvanların yaptığı zararın diyeti hederdir; kuyu kazmadan meydana gelen zarar da hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen zarar da hederdir. Define mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır" buyurmuştur.

29- Bir Zımmîyi Cürümsüz Olarak Öldüren Kimsenin Günâhı(Nı Beyân) Babı

52-.....Bize Mücâhid ibn Cebr, Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Herhangi mü'min bir kişi, muâhedeli bir zımmîyi haksız yere öldürürse, o kişi cennet kokusu kokamaz. Hâlbuki (büyük günâhlardan çekinen öbür mü'minler tarafından) cennet kokusu kırk-yıllık uzaklıktan duyulur!" [65].

30- Bâb: "Kâfir Kişiye Bedel Müslüman Öldürülmez'

53-..... Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Ben Alî'ye:
— Sizin yanınızda Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan nevi'den herhangi birşey var mı? -Râvî İbn Uyeyne bir kerre: "İnsanların yanında bulunmayan birşey var mı?" şeklinde söylemiştir- diye sordum.
Alî (R):
— Taneyi (toprak içinde) yaran ve inşam yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanımızda Kur'ân'da olanlardan başka birşey (bir ilim) yoktur. Ancak Allah'ın Kitabı hakkında bir kişiye Allah tarafından verilen anlama ve bir de şu sahîfede yazılı olan şeyler vardır, dedi.
Ben:
— Bu sahîfedeki hükümler nedir? dedim. Alî:
— Öldürme diyeti, esirin (esîrlik bağının çözülüp) kurtarılması, kâfir kişiye karşılık müslümânın öldürülmeyeceği hükümleri vardır, dedi [66].

31- Bâb: Müslüman Kişi Öfke Sırasında Bir Yahudi'ye Tokat Vurduğu Zaman (Üzerine Birşey Lâzım Gelmez)

Bunu (yânî müslümânın Yahudi'yi tokatlaması hadîsini) Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [67].

54-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahya'dan; o da babası Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd eI-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Peygamberler arasında şu, şundan daha hayırlıdır demeyiniz!" buyurmuştur [68].

55-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Yahûdîler'den bir adam, yüzüne tokat vurulmuş olduğu hâlde, Peygamber(S)'e geldi de:
— Ensâr'dan olan sahâbîlerinden bir adam benim yüzüme tokat vurdu, diye şikâyet etti.
Peygamber:
— "Onu çağırın!" buyurdu.
Sahâbîler o Ensârî adamı çağırdılar. Peygamber:
— "Sen bunun yüzüne niçin tokat vurdun?" diye sordu. O zât:
— Yâ Rasûlallah! Ben Yahûdîler'in yanından geçtim de bunu "Musa'yı bütün beşeriyetin üstüne seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki" derken işittim.
Ensârî dedi ki:
— Ben: Muhammed'in üstüne de mi (yükseltti), dedim. Ensârî dedi ki:
— Bu sırada beni bir öfke yakaladı, ben de bu sebeble onu tokatladım, dedi.
Peygamber:

— "Bana peygamberler arasından üstünlük, hayırlılık vermeyiniz. Hakikatte insanlar kıyamet gününde (dehşetten) bayılacaklar. (Ben de onlarla beraber bayılacağım.) Fakat ilk ay ilan ben olacağım. O anda bir de göreceğim ki, Mûsâ, Arş'ın ayaklarından bir ayağa tutunmuş hâlde olacaktır. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud Tür Dağı 'ndaki bayılması ile mi hesabı karşılandı?" buyurdu [69].

---

[1] ed-Diyât, "ed-Diyet"ın cem'İdir. ed-Diye, dâl'in kesri ve yâ'nin lahfîfiyle öldürülen kimse için verilen kan bahâsına denir ki, kanı bahâsıdır. Sarihin beyânına göre aslında masdardır. "el-Vedyu ve'd-Diyetu", "İde" vezninde maktul için vârisine kan bahâsı vermek ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter.).

[2] el-Buhârî'nin bu âyeti, bu kitabın başında zikretme sebebi, âyet haksız olarak bir mü'mini öldüren kimse için iki şiddetli ceza ihtiva etmekte olup bu cinayeti işleyen şahıs, maktulün veresiyle mal mukaabilinde sulh olursa, bu sulhun diyeti şâmil olmasıdır. Kasden insan öldürmenin hükümleri bundan önceki 92. âyette geçmiştir. Kasden insan öldürmenin dünyevî hükmü: "Ey îmân edenler, maktuller hakkında size kısas yazıldı... "(el-Bakara: 178) âyetinde beyân olunmuş idi, bunun uhrevî hükmü de bu âyette bildirilmiştir.

Âlimlerin cumhuruna göre, cehennemde ebedî kalmak cezası, kaatilin tev-be etmemesine âiddir, tevbesi kabul olunmaz demek değildir. Cumhura göre tevbe eden kaatilin tevbesinin kabul edilip edilmemesi, Allah'ın irâdesine bağlıdır. Cumhur bu hususta Ubâde ibn Sâmit'in Akabe bey'atindeki "Günahkâr kişinin işi Allah 'in İrâdesine bağlıdır, Allah dilerse affeder" maddesi ile "Şiibhesiz ki, ben tevbe ve îmân edenleri, iyi amelde bulunanları, sonra da doğru yolda sebat gösterenleri elbette çok mağfiret ediciyim" (Tâhâ: 82) âyetine ve benzeri delillere tutunmuştur. Şu hâlde cumhurun, âyetteki şiddetli cezayı katli halâl i'tikaad edenlere tahsîs etmiş olmaları kabul olunur. Bu ihtimâli âyetin nuzûl sebebi de te'-yîd eder: Bunun nuzûl sebebi Mikyes ibn Dabâbe adındaki mürteddir. Şöyle ki: Mikyes İbn Dabâbe, kardeşi Hişâm ile beraber müslümân olmuşlardı. Bir gün Dabâbe, kardeşi HİşâM'ı Neccâr oğulları yurdunda vurulmuş hâlde buldu. Gelip Rasûlullah'a şikâyet etti. Rasûlullah da onunla beraber Bedir sahâbîle-rinden Zubeyr ibn Iyâd el-Fihrî'yi Neccâr oğulları'na gönderdi, kaatili biliyorlarsa kısas etmesi için Mikyes'e teslîm etmelerini ve eğer biliniyorlarsa diyeti ödemelerini emrediyordu. "Allah'ın Rasûlü'nü işittik, itaat ettik. Kaatili bilmiyoruz, lâkin diyeti veririz" dediler. Ve yüz deve getirdiler, onlar da aldılar ve Medine'ye döndüler. Yolda gelirken şeytân Mikyes'e şöyle bir vesvese verdi: ' 'Kardeşinin diyetini kabul edeceksin de kendine baş kakmcağı yapacaksın öyle mi? Yanmdakini öldür, cana can olsun; diyeti de kâr kalsın" dedi. Bu vesvese ile Fihrî'nin bir gafletini gözetip kaya ile başım parçaladı, sonra develerin birine binip gerisini sürerek ve küfrederek Mekke'ye döndü gitti... Rasûhıllah'ın Mekke fethi günü.emân vermediği şahıslardan biri bu idi. Bu kaatil ve mürtedd o gün Ka'be'nin örtüsüne yapışmış olduğu hâlde öldürüldü {HakkDînî, II, 1425).

[3] Hadîsdeki el-Furkaan âyetiyle başlık arasındaki uygunluk meydandadır.

[4] Mü'minin dininden mülhem olduğu hakîkat Yüce Allah'ın tevbe eden kullarının tevbelerint kabul buyurup büyük, küçük günâhlarının mağfiret olunması-dır. Ancak şirkten sonra en büyük günâh olan insan öldürmek müstesna. Kanı hürmet edilecek bir mü'minin kanı diğer mü'mine bulaşırsa, artık dînî hayâtı o kimseyi sıkar, ilâhî aftan ümîdsiz yaşar demektir. Fakat cumhurun mezhebine göre şirkten başka bütün ma'siyetler, Allah'ın irâdesine tâbi' olduğundan, baştaki en-Nİsâ âyeti gibi, bu hadîs de sakındırmaya hamlolunmuştur.

[5] Bu hadîsten hukukî da'vâ ve hükümlerin en mühimmi kan da'vâsı olduğu anlaşılır. Bu hadîs, "Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır" hadîsine muhalif değildir. Çünkü konumuz olan hadîs sırf kul hakkı hususunda görülecek da'vâ-yı göstermektedir {Müslim Ter., V, 264).

[6] Hadîsin zikredilen âyete uygunluğu, içinde müslimân olmuş bir nefsi öldürmekten büyük bir nehy bulunması bakımındandır. Bunun bir rivayeti Mağâzî'de Bedir gazvesi'nde geçmişti.

[7] Bezzâr, Dârakutnî ve Taberânî'nin rivayetlerinde bunun evveli şöyledir: Rasûlullah, Mıkdâd'ın içinde bulunduğu bir kıt'ayı sefere göndermişti. Bunlar vazî-feli oldukları düşman üzerine vardıklarında düşmanı dağılmış bir hâlde buldular. Yalnız zengin birisini malının başında buldular. Bu adam müslümânları görünce "Lâ ilahe İlle 'ilâh'1 demişti. Fakat Mıkdâd, onun şehâdet kelimesine ehemmiyet vermeyip öldürdü. Seferden döndüğünde bu, Peygamber'e söylendi. Peygamber: "Yâ Mıkdâd! ıLâ ilahe ille'llâh " diyen bir kişiyi öldürdün mü?" diye tekdir buyurdu. Bunun üzerine "Ey îmân edenler! Allah yolunda harbe çıktığınız zaman meselelerin tam açıklanmasını bekleyin. Size selâm verene, dünyâ hayâtının geçici menfâatini arayarak: Sen mü 'min değilsin! demeyin... " (en-Nisâ: 94) âyeti indi. Sonra Rasûlullah: "Ey Mıkdâd!..." buyurdu.

[8] İbn Abbâs'ın bu sözünü el-Bezzâr ile Taberânî el-Kebîr'de senediyle rivayet etmiştir.

Çünkü haksız olarak birini öldüren kaatil, umumiyet üzere hayât hakkını tanımamış, kanların hürmetini, nefislerin ismetini parçalamış, nefis öldürmeye yol açmış, başkalarına da cür'et vermiş olur. Bu sebeble bir kimseyi öldüren, herkesi öldürmüş gibi Allah'ın gazabına ve büyük azabına hakk kazanır da hayât hakkı kalmaz, kanı heder ve öldürülmesi vâcib olur... Her kim de bir nefsi diriltir, yânî affetmek veya öldürülmesine mâni' olmak veya herhan-gibir helak sebebinden kurtarmak suretiyle hayâtının bekaasına sebeb olursa, sanki insanların hepsini diriltmiş, birine yaptığım hepsine yapmış gibi olur... Her iki fıkradaki teşbihlerden maksad, nefs öldürmenin zararı, nefs kurtarmanın da menfâati âmm olduğunu açıkça anlatmak ve bunun için katle karşı kısâsen ve yeryüzünde fesâd cürmüne karşı kati ve îdâmın meşrûiyyetini tesbît ve öldürmeye taarruzdan korkutmak ve hayâtı muhafazaya rağbetlendirme-dir... {Hakk Dîni, II, 1657-1658))

[9] Bunun bir rivayeti Âdem'in yaratılması bâbı'nda geçmişti.

Her öldürme cinayeti günâhından ilk Âdem oğlu'na pay olması, öldürme âdetini ilk başlatan kimse olmasındandır.

Âdem'in oğlu Kaabil'in, kardeşi Hâbil'i öldürmesi kıssası el-Mâide: 27-31. âyetlerinde anlatılmaktadır.

[10] Yânî bunu halâl kılıcılar olmayın yâhud fiilleriniz müslümânlanın boyunlarm-vurmakta kâfirlerin fiillerine benzer olmasın. Bunun bir rivayeti Ilim'de geçti, Inşâallah Fitneler'de de gelecektir.

[11] Ebû Bekre ile İbn Abbâs'ın bu rivayetleri Hacc'da geçti.

[12] Bunun bir rivayeti Eymân ve'n-Nuzûr'da geçti; buradaki başlığa uygunluğu "İnsan öldürmek" fıkrasındadır. Gamûs yemîni, orada da açıklandığı üzere, sahibini günâha yâhud ateşe daldıran yemîn demektir

[13] Hadîsin birer rivayeti Şehâdetler, Mağâzî, Edeb... Kitâbları'nda geçmişti.

[14] Bu, Mekke fethiden önce Gâlib ibn Abdillah komutasında gönderdiği yüzotuz mevcûdlu bir seriyyedir, Usâme'nin, Rasûlullah'ın bu soruyu tekrar tekrar sorması ve azarlamasından çok sıkıldığım, sonundaki temennisi belâgatle ifâde etmektedir.

[15] Bunun bir rivayeti îmân'da ve daha sonraki kjtâblarda geçti.

[16] Bu şiddetli tehdîd, bu adam İslâm camiasından çıkar ve teybe ederse, tevbesi kabul olunmaz, cehennemlik olur ma'nâsına değil, bu büyük günâhtan sakındırmak içindir.

[17] Bunun da bâzı rivayetleri îmân'da ve daha başka yerlerde geçti. Bütün bu hadîsler ve benzeri rivayetler İslâm Dîni'nin beşer hayâtına ne derece kıymet verdiğinin demleridirler.

[18] Bu âyet, kısasın vücûbunu, ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düşebileceğini ve bu affin efdâliyet ve evleviyetini, bununla beraber afv sırasında mal üzerine sulh olmanın da cevazını tesbît etmektedir. Kısas, lügatte misliyle mukaabele etmektir, herhangibir hakkı misliyle takas etmek demektir.

Dişinin erkek, erkeğin dişi mukaabilinde kısasen kati olunacağında imamlar arasında ittifak edilmiştir. Bunu te'yîd ve tefsir edici olmak üzere el-En'âm Sûresi'ndeki 45. kısas âyetinde "Nefis nefisle" buyurulmuş ve bununla kısas ta aranan mUmâselet ve müsavat, nefs ve can mümâseleti olduğu gösterilmiştir ve hayât hakkı herkes için müsâvîdir ve kısas bu müsavata dayanır. Maktul kim olursa olsun, onun kaatili veya muhtelif kaatilleri, o maktulden fazla hayât hakkında mâlik değillerdir... (Hakk Dîni, I, 602). .

[19] Hadîs bundan sonraki bâbda daha geniş gelmektedir. Bunun bir rivayeti Hu-sûmetler'de de geçmişti.

[20] Buhârî, âdeti üzere, ihtilaflı konularda hadîste gelecek cevâbla yetinip başlığı soru hâlinde bırakmıştır. Hadîse göre bunun cevâbı "Öldürdüğü şeyle öldürülür" olacaktır.

[21] Başlığa uygunluğu meydandadır. Fakat bu konuda imamlar arasında görüş ayrılığı vardır. Yânı öldürdüğü âletle mi, yoksa kılıçla mı kısas edileceğinde ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Tafsilâtı geniş şerhlerde ve fıkıh kitâblanndadır.

[22] Demek ki, kısas, şâri'in nazarında icrası istenmiş olduğu İçin değil, "Ey salim akıl sahihleri, kısasta sizin için (umûmî) bir hayât vardır, tâ ki sokmasınız" (el-Bakara: 179) medlulü üzere, hayât hakkına saldırı ve tecâvüz vahşetlerinden, cinayetlerinden beşer hayâtım korumak için meşru' kılınmıştır. Gerçi kısas dahî bir telef etmeyi içine almaktadır ve bir zarara zarar ile mukaabele gibi düşünülebilir. Fakat bu telef etme, hayât hakkını kaldıran bir cinayet ve vahşeti telef etmedir. Bu ise hayât hakkının yaşaması demektir. Bunun için dünyâda adalet ve müsavata kısastan daha büyük bir misâl gösterilemez ve zâten kısasın ma1-nâsı eşitlik ve tam dengeleme demektir. Hayât hakkını yok eden bir cânînin yaşama hakkı olmadığını gözü ile görmesi ne büyük bir adalet manzarasıdır. Sonra hakk ve adlin bu hâkimiyet manzarası altında hayât hakkının kendi kes biyle silinmesini gören bir kimseyi affedip de kendisine yeniden bir hayât hakkı bahşetmekte de Öyle yüksek, öyle kudsî bir ihsan manzarası vardır ki, beşeriyet âleminde bundan daha güzel, daha yüksek bir ihsan misâli gösterilemez {Hakk Dîni, II, 1693).

[23] Hadîsle âyet arasındaki uygunluk "Ne/s nefse mukaabildir" sözündedir. Bu hadîste kısas sebebleri öldürme, zina ve dînden dönme suçlarına hasrolunmuştur. Bâzı âlimler öldürme sebeblerini on sayısına kadar çıkarmışlarsa da bir bakımdan bütün bunlar hadîsin üçüncü fıkrası olan "İslâm camiasından çıkan, dininden dönen mürtedd ve kâfir" fıkrasında toplanırlar.

[24] Hadîsin bir iki rivayeti yakında geçti, orada "İki taş arasında ezerek öldürdü" şeklinde idi. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır

[25] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın hadîsin lafzından olması yönündendir. Bu-hârî burada hadîsi iki yoldan getirmiştir. Biri Ebû Nuaym FadI ibn Dukeyn'-den; o da Şeybân ibn Abdirrahmân'dan; o da Yahya İbn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den. Bu yoldan gelen hadîs, İlim Kitabı, "İlmin yazılması bâbı"nda geçti...

İkinci yol, Abdullah ibn Recâ el-Müsennâ el-Basrî yoludur ki, bu, ta'lîk sûretindedir...

Buhârî getirdiği mutâbaalarda da bâzı lafız farklarını tesbît etmektedir.

[26] Başlığa uygunluğu, maktulün velîsinin kısası terkedip diyete razı olması, diyet almada ve kısasta tercih hakkının, maktulün velîsine âid bulunması ve bunda kaatilin rızâsının şart olmaması yönündendir. Buhârî'nin bu başlıktan maksadı da bu idi (Aynî).

İsrâîl oğulları şerîatinde mümâselet ma'nâsında kısas vardı, fakat diyet yoktu. îsâ Peygamber'in şerîatinde ise yalnız diyet vardı, kısas yoktu. Bu sabit olunca tslâm şerîati bunların ikisini birleştirmek, ifrat ve tefrît olmaksızın tam orta ve denk bir adalet kurmakla seçkin olmuştur (Kastallânî).

İslâm Peygamberi'nden evvel insan öldürmeye karşı Nasârâ yalnız affin vü-cûbuna kaail oluyorlardı. Yahûdîler'in hükümlerinde de afv yok, yalnız öldürmek vardı. Maamâfîh Buhârî ve Nesâî'nin rivayetleri veçhile İsrâîl oğullan diyeti öldürmekten önde tutuyorlar, lâkin bu iki hükümden herbirinde aşırılık yapıyorlardı... Diyete gelince onda da zulmederler ve ekseriya eşraftan olanların diyetini diğerlerinin birkaç katı yaparlardı... İşbu âyet İndi. Kısasın vücûbunu ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düşebileceğini, bu affin efdaliyet ve evlevi-yetini, bununla beraber afv sırasında mal üzerine sulh olmanın da cevazını tesbît ederek Yahûdîler'in affin meşru' olmadığına ve diyetin kısastan önde bulunduğuna dâir olan hükümlerini ve kısâsen katlin asla meşru' olmadığına kaail olan Nasârâ hükümlerini ve insanlık eşitliğine riâyet etmeyip şeref da'vâsiyle teaddî ve tecâvüze giden Arab âdetleri ve hükümlerini kaldırdı ve hayât hakkında eşitliği te'sîs ve i'lân etti (Hakk Dîni, I, 600-601).

[27] Haremden maksad Mekke Haremi'dir. Mescidi Haram, Ka'be'yi çevreler. Mescidi Harâm'ı da her taraftan kuşatan sahaya "Harem" ve "Mekke Haremi" ta'bîr olunur. Bu sahanın ağacı kesilmemek,

hayvanları avlanmamak, haksızlık yapılmamak gibi buraya mahsûs şer'î hükümler vardır. Tafsilât Hacc Kitabı'ndadır.
[28] Başlığa uygunluğu "Allah sizleri mağfiret etsin" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı: "Ben sizi affettim"dir. Zîrâ müslümânlar, Huzeyfe'nin babası Yemân'ı yanlışlıkla öldürmüşlerdi. Huzeyfe, Peygamber tarafından verilen diyeti de müslümânlara sadaka etmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Beđu'l-Halk'ta "Ib-lîs'in sıfatı bâbı"nda da geçmişti. el-Yemân'ın bu öldürülme kıssası Tecrîd Ter., II, 382 "316" rakamlı hadîsin haşiyesinde genişçe olarak verilmiştir.
[29] Bu âyet, diyetler hususunda bir asıldır. Allah bunda iki diyet ile üç keffâret zikretmiştir... (Aynî).
Her kim bir mü'mini hatâen öldürürse, îcâbı, bir mü'min köle veya cariyeye hürriyet verip azâd etmek ve maktulün veresesine teslîm olunacak bir diyet verilmektir...
Bir köleyi hürriyete kavuşturmak, Allah hakkı olarak bir keffâret; diyet de kul hakkı olarak bir tazmindir. Bir mü'minin öldürülmesine bu suretle biri Allah hakkı, biri de kul hakkı olmak üzere iki hakk ilgilenir. Hayât, evvelemirde Allah hakkıdır, hürriyet de bir nevi' hayâttır, bu da Allah hakkıdır. Allah'ın kullarından bir mü'minin Allah hakkı olan hayâtı yok edilmesine mukaabil, diğer bir mü'min kula hürriyet bahşederek yeni bir hayât kazandırmak, yanlışlıkla kaatil olan bir mü'minin günâhını örtmeye vesile olacak en güzel ve en münâsib bir keffârettir ki, bunda bir cihetten bir ceza, bir cihetten de bir ibâdet ma'nâsı vardır. Kati, amden olsa idi, bu günâh keffâret ile örtülemezdi. Fakat hatâ az çok bir dikkatsizliği içine almakla beraber küllî olarak sakınmak ve muavenete lâyıktır. Bunun için keffâretinin affı bahis konusu olamaz. Sonra Allah hakkı olan hayâttan, maktulün bir istifâdesi vardı, hayât hakkına mâlik idi. Kaatil, yanlışlıkla da olsa bunu gidermiş bulunduğundan ve hiçbir hakk heder edilemeyeceğinden, buna karşı sırf bir tazmîn olmak üzere maktulün yerine, kalıp malından faydalanacak olan vârislerine bir diyet verilmek de bir kul hakkıdır. Ve hatâen kaatil olan bunda da muavenete lâyıktır. Bunun için hısımları varsa diyete ortak olmalıdır. Vârislerin bunu affetmeleri de bir muavenettir. Bundan dolayıdır ki, afv ve ibra yerine "Tasadduk" ta'bîriyle bu muavenete tergîb edilmiştir. İşte İslâm yurdunda bir mü'mini yanlışlıkla öldürmenin hükmü ikidir: Keffâret, diyet. Ancak hatâen kati, gayrimüslim ise yalnız diyet lâzım gelir.
Dâr-ı harbe gelince... {Hakk Dîni, II, 1418-1419).
[30] Hadîsin başlığa uygunluğu ve delîlliğİ meydandadır. Hadîs şimdiye kadar birkaç yerde geçmişti.
[31] Bu da aynı hadîsin kısaltılmış bir rivayetidir, bu da başlıktaki hükmü açıklamaktadır. Kısasta -hayât hakkı herkes için eşit bir hakk olduğundan- erkek, kadın farkı yoktur; nefis nefse mukabil, erkek olsun, dişi olsun kısas yapılır.
[32] Umer ibnu'l-Hattâb'in bu görüşünü Saîd ibn Mansûr en-Nahaî yolundan rivâ- / yet etmiştir. Bu görüş, Urve el-Bârikî(R)'nin Umer'den Kaadi Şurayh'e getirdiği haberlerden idi. Urve el-Bârikî: Erkekler ve kadınlar müsâvî olarak yaralandılar... demiştir. Bunun senedi sahihtir. Lâkin en-Nahaî'nin Şurayh'ten işitmesi sahîh olmamıştır. İşte bu sebebden Buhârî, Umer'in haberini temrîz sî-gasıyle getirmiştir (Kastallânî).
Urve el-Bârikî, Peygamber'in âlim sahâbîlerinden idi. Umer'in halifeliği zamanında Kûfe'ye kaadı ta'yîn edilmiştir. Şa'bî'nin rivayetine göre, Urve, Kû-fe'nin ilk kaadısıdır.
[33] en-Nesefî nüshasında "Allah'ın kitabı kısastır" şeklindedir. Bu er-Rubeyy' bir cariyenin dişini kırmıştı. Peygamber de aleyhine kısasla hükmetmişti.
[34] Bunda erkeğin kadından kısası vardır. Çünkü Peygamber'e ilâç içirenler erkekler ve kadınlardı, hattâ ev halkının çoğu kadınlardı. Bu hadîsin bir rivayeti "Peygamber'in hastalığı bâbı"nda geçmişti.
[35] Buhârî âdeti üzere hadîste gelecek ile yetinerek cevâbı zikretmedi. Yâhud da haberden hüküm çıkarıcının zihnine i'timâd ederek böyle yaptı. İbn Battal: Fetva imamları hiçbir kimse için hâkimin hükmü olmaksızın hakkını almasının caiz olmayacağı üzerinde ittifak etmişlerdir, ancak kölesi üzerinde hadd uygulayan kimse hakkında ihtilâf etmişlerdir, demiştir. Amma, hakk almaya gelince, mal nev'inden olan hakkını alması -hakkı inkâr ettiği ve beyyinesi de olmadığı zamân-imâmlara göre caiz olur... (Aynî).
[36] Bunun başka bir rivayeti Sevbân tarafından merfû' olarak getirilmiştir: "Müslümânlardan hiçbir kimseye, kendisine izin verilmedikçe bir evin içine bakması halâ! olmaz..." (Aynî).
Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in evindeki bir pencereden bir kimse içeriye bakmıştı. O sırada Peygamber, midrâ denilen bir demirle başını kaşıyordu. O kişiye: "Eğer senin böyle hareme baktığını önceden bileydim, şu demiri gözüne saplardım. Çünkü izin isteme ancak göz için kaanûn yapılmıştır" "buyurdu. Bu iki hadîsi Müslim de Âdâb'da, "2156" ve "2157" rakamlanyle getirmiştir. İzin vermediğin bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez n demek oluyor.
[37] Bu hadîsin ilk sureti mürsel idi. Çünkü Humeyd bu kıssaya erişmemiştir. Yahyâ'nın Humeyd'e: Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? sorusuna: Enes tahdîs etti, demesiyie hadîs merfû' olmuştur. "Enes..." sözü, bunun müsned, mevsûl olduğuna delâlet eder.
[38] Cevâbda görüş ayrılıkları bulunduğu için yâhud da hadîste gelen ile yetindiği için başlığı böyle soru hâlinde bırakmıştır.
[39] Başlığa uygunluğu "Vallahi onu öldürünceye kadar ayrılmadılar" sözünden alınır. Çünkü müslümânlar onun üzerine kalabalık bir sıkışma hâlinde hücum edip öldürmüşlerdi. Bu konuda çeşitli görüşler vardır: Bâzıları onun diyeti Beytu'l-mâl'e de vâcib olur, çünkü o müslümânlardan bir topluluğun fiili ile öldü, böylece onun diyeti müslümânlar in Beytu'l-mâl'ine vâcib olmuştur, dediler. Bâzıları da diyeti orada hazır bulunanların hepsi üzerine vâcib olur, çünkü o. onların fiiliyle olmuş, bu fiil başkalarına geçmemiştir... demiştir (Kastallânî). Bunun bir rivayeti 9. bâbda, 22 rakarmyle gemişti.
[40] Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Âmir'in vârisleri için, âkilesi üzerine yâhud müslümânların Beytu'l-mâl'i üzerine diyet hükmetmemiş olması yönündendir. Bu hadîs, Buhârî'nin sülâsiyâtının ondokuzuncusudur. Mağâzî, Edeb, Mezâlim, Zebâih, Daavâd Kitâblan'nda uzun, kısa metinlerle geçmişti. Câhid: Çalışkan, son gayretini harcayan: Mucâhid, Allah yolunda harbeden demektir.
[41] Bu hadîsin birbirini te'yîd ve tafsîl eden sekiz kadar rivayetini Müslim de Sa-hîh'İnde getirmiştir. Oradaki rivayetlerin biri şöyledir: Safvân ibn Ya'lâ ibn Umeyye babasından heber verdi. Babası Ya'lâ ibn Umeyye şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile beraber Tebûk gazvesinde bulundum.- Ya'lâ: Bu gazve be-nîm nazarımda en sağlam amelimdir, der idi. Ya'lâ dedi ki: Benim ücretli bir adamım vardı. O, bir insanla kitâl edercesine döğüşmüş. Bu iki döğüşenden biri, diğerinin elini ısırmış... Bu sırada ışınlan kimse, ısıranın ağzından elini çeki-vermiş. Çekerken de ön dişlerinden ikisi yerinden sökülmüş. Bunlar Peygamber'e geldiler de, Peygamber (S) onun dişinin tazmînâtı olmadığına hükmetti.
Oradaki rivayetlerde daha bâzı tafsilât vardır. Müslim Tercemesi, Kitâbu'l- Kasâme ve'1-Muhâribîn ve'1-Kısâs ve'd-Diyât, "Saldırgan bir kimse diğer bir insanın nefsine yâhud bir uzvuna saldırırsa, saldırıya uğrayan da o mütecavizi def ettiği zaman, onun canını yâhud bîr uzvunu telef etse, üzerine tazmînât yoktur babı", V, 257-259 "1673-1674".
[42] Bu üç râvîli hadîslerden yirmincisidir. Bunun Tefsîr'de, el-Bakara: 178. âyetinde daha geniş bir rivayeti geçmişti: Enes ibn Mâlik şöyle dedi: İbnu'n-Nadr'ın kızkardeşi er-Rubeyy' bir kerresinde bir kadının ön dişlerini kırdı. (Onlar diyetini istediler, İbnu'n-Nadr da affetmelerini istedi.) Rasûlullah (S) da kısas ile emretti. Bunun üzerine Enes ibnu'n-Nadr:
— Yâ Rasûlallah, Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim (ve Allah'ın yardımını anarak derim ki:) Rubeyy'in dişi kırılmaz! dedi.
Enes dedi ki: Hakîkaten da'vâcılar en sonu diyete razı olup kısası bıraktılar. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah'ın kullarından öyle bir kişi vardır ki, o, Allah'a yemîn etse, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir" buyurdu.
[43] Hadîs başlıktaki hükmü açıklamaktadır.
en-Nesâî'nin rivayetinde Rasûlullah (S), Amr ibn Hazm oğullan'na diyetlere dâir gönderdiği mektubunda: "Elin diyeti elli devedir. Her parmağın diyeti de on devedir" buyurmuştur. Şârih Hattâbî: Bu rivayet, diyet hususunda bir asıldır. Bununla âlimler, elin diyeti, tam diyetin yarısı olduğunda ittifak etmiş lerdir. Yine böyle elin ve ayağın parmaklarının diyeti müsâvî olarak farksız on deve olduğunda da ittifak etmişlerdir, demiştir.
[44] el-Bakara: 178. kısas âyetinde "el-Katlâ" elif lâm ile süslü bir cemi' olduğundan kasden ve haksız olarak öldürülmüş olanların, hürr, köle, erkek, dişi, müs-lim, muâhedeli cümlesine şâmildir. Herbirinin kaatili kim olursa olsun, mukaabilinde kısas olunur. Ve beyân olunacağı üzere kısası düşürücü olan afv veya sulh olma vâki' olmadıkça, bu kısasın.İcrâsı umûm îmân ehline farzdır... Bunun için dişinin erkek, erkeğin dişi mukaabilinde öldürüleceği imamlar arasında ittifak edilmiştir. Bunu te'yîd ve tefsir edici olmak üzere el-Mâide: 45'deki kısas âyetinde "en-Nefsu bVn-nefsi" buyurulmuş ve bununla kısasta ş-u. istenen mümâselet ve müsavat, nefis ve can mümâseleti olduğu gösterilmiştir. \^ Ve hayât hakkı herkes için müsâvîdir ve kısas bu müsavata dayanır. Maktul kim olursa olsun, onun kaatili veya müteaddid kaatilleri o maktulden fazla bir hayât hakkına mâlik değillerdir... (Hakk Dîni, I, 601-602).
[45] Mutarnf'ın bu haberini Şafîî ile Taberî, Bundâr'dan; o da Şu'be'den; o da Ka-tâde'den olmak üzere rivayet etmişlerdir
[46] Buradaki haberleri İbn Ebî Şeybe, Saîd ibn Mansûr, Müsedded... gibi hadîsçiler senedleriyle rivayet etmişlerdir.
Aldatılarak öldürülen oğlanın kaatilleri, oğlanın anası olan kadın, onun dostu ve kadının cariyesi ve onlara yardım eden bir adam imiş. Oğlanın adı Asîl imiş. Çocuğu öldürenler de el-Mugîre ibn Hakîm es-San'ânî'nin karısı, hizmetçisi, kadının gizli dostu ve başka bir adam imiş. Öldürülen çocuk Mugîre'nin başka karısından olan oğlu Asîl imiş. Onu öldürüp bir kuyuya atmışlar... (Beyhakî).
[47] Kasâme, yemîn ma'nâsma olan "lksâm"dan isim olarak mutlak yemîn ma'nâ-sınadır. Sonra maktulün velîleri üzerine taksim olunan husûsî bir nevi' yemîn ma'nâsma kullanıldı. Meselâ bir karye toprağında bir kimsenin milki olmayan boş bir arazîde yaralanmış olarak bir maktul bulunur. Kaatili bilinmez. Veresesi karye ahâlîsinden da'vâ ettikte, maktulün velîsinin tercîh eylediği elli kişiye yemîn verilir. Ve eğer elli kişi bulunmaz ise yemîn verilen kişilere elli yemîn tamâmına dek yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ yakınında düşmanlığı zahir olan Amr üzere bi'd-delâle da'vâ eyleseler, maktulün velîleri işbu Amr, Zeyd'i katleyledi diye elli tamâmına dek yemîn ederler. İşte bu iki surette yemîn eden cemâate de "Kasâme" denildi. Eğer da'vâcılar yemîn ederlerse, diyete hakk kazanırlar. Ve eğer cinayetle ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez. Nitekim fıkıh kitâblannda şerhedilmiştir... (Âsim Efendi, Kaamûs Tercemesî).
[48] Eş'as ibn Kays'in hadîsi uzun bir metinle Şehâdetler ile Yeminler ve Nezrler Ki-tâbları'nda geçti.
[49] Fethu'l-Bârî de şöyle dedi: Muâviye'nin kasâme ile kısas yapması hususunda ihtilâf edildiği gibi, Umer ibn Abdilâziz üzerine de kasâme ile kısası hususunda ihtilâf edildi... (Kastallânî).
[50] Buhârî bu hadîsi, "Kasâme"de kısas olmadığına ve bunda hüküm beyyine ve yemîne maksûr olduğuna dâir geçen Eş'as ibn Kays hadîsine uygun olarak zikretmiştir.
Bunun birer rivayeti Sulh'ta ve Cizye'de geçmişti. Müslim de Kasâme, Mu-hâribler, Kısas ve Diyât Kitâb'nda bunun onüç kadar rivayetini ayrı ayrı yollardan ve farklı metinlerle arka arkaya sıralamıştır. Müslim Tercemesi, V, 243-250 "1669-1670".
[51] Hadîste evvelâ yeminin müddeîye değil de müddeâ aleyhe yönelmesi vardır. Nitekim bu Ensârîler kıssasında böyle vâki' olmuştur... (Kastallânî).
[52] Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmesi, Ensâr kıssasında olduğu gibi, yeminin evvelâ müddeâ aleyhe yöneleceği, müddeîye yönelmiyeceği bakımındandır.
Hadîsin sonundaki "İle'ş-Şâm = Şam'a" ta'bîriEbûNuaym'ınA/usta/ırac'-ında Ahmed ibn Harb rivayetinde "Mine'ş-Şâm Şam'dan" şeklindedir. Fethu'l-Bârî'dt: Bu daha uygundur. Çünkü Abduimelik'in ikaameti Şam'da idi. Ancak bu sürgün işinin Mus'ab ibnu'z-Zubeyr ile muharebe sırasında Irak'ta bulunduğu zaman olması muhtemel olur. O takdirde o yemîni yapanlar Irak ehlinden olup Abdulmelik onları Şam'a sürmüş olur.
el-Kaabisî, Umer ibn Abdilazîz'e taaccüb etmiştir: O, Rasûlullah'ın hükmüyle ve Râşid Halîfeler'in ameliyle sabit olan kasâme hükmünü, Ebû Kılâbe'nin kavliyle nasıl ibtâl etmiş, hâlbuki Ebû Kılâbe tabiîlerin dalgınlarından idi. Ab-dulazîz ondan müsned olmayan mürsel bir söz işitmiştir. Ebû Kılâbe'de Ensâr kıssasiyle Hayber kıssası alt üst olmuş, o hıfzının azlığından bunların birini diğerine bindirmiştir. Ve keza kasâme ile ilgili olmayan mürsel bir hikâye işitmiştir. Çünkü Hal'in kasâme ile ilgisi yoktur. Abduimelik'in isim silmesinde de hüccet yoktur, demiştir ve Allah en bilendir (Aynî-Kastallânî).
Bu uzun metnin Ukl kabilesinden gelen sekiz kişinin macerası kıssası ile Ensâr'dan birinin Hayber arazîsinde öldürülmesi kıssası Buhârî ve Müslim'de sahîh olarak rivayet edilmiş olan sağlam ve sıhhatlerinde hiç şübhe bulunmayan hadîslerdir. Ebû Kılâbe'nin Anbese'ye hitabı ve onun kendisini bu ifâdelerinde doğrulayıcı sözleri de aynen Müslim'de rivayet edilmiştir: Müslim Ter., V, 251-254 "1671", Kitâbu'l-Kasâme..., 2. Bâb.

[53] Midrâ, mîm'in kesriyle tarağa denir, muşt ma'nâsınadır...
[54] Midrâ, mîm'in kesriyle tarağa denir, muşt ma'nâsınadır...
[55] Evine girmesine izin vermediğin bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez demek olur ki, bu da öyle izinsiz bakmayı men' etmede mübalağa ifâde etmektedir.
[56] Âkile: Âkü'in cem'idir. Kişinin âkılesi, baba tarafından olan yakınlarıdır, onlar onun asabesidir. Bunlar âkile diye İsimlendirildi, çünkü bunlar diyeti hakk edenin evinin avlusuna diyet develerini bağlarlar, yâhud da cânînin "Akl" denilen diyetini yüklendikleri için böyle isİmlenmişlerdir...
el-Âkıle, aslında diyet ve kan bedeli ma'nâsına olan "A ki"d&n fail isimdir. "Âkile" cemâati demektir. Sonra bir adamın asabesine denildi...
[57] Hz. Ali'nin böyle kuvvetli bir yemîn ile te'yîd edip: "Ben Rasûlullah'tan, başkalarından saklı gizli olarak Beyt Ehli'ne mahsûs ve yazılı hiçbir emir almadım" demesinde Şia'nın bu suretle ileri sürdükleri çürük iddialarını kuvvetli bir redd vardır. Ali'nin "Benim bildiğim birşey varsa, o da Allah'ın kişiye Kur'ân'daki hükümleri ve hakikatleri anlamak kudretini vermiş olmasıdır" sözünde de müfessirlerden naklolunmayan hükümleri, şerîatin usûl ve fürü'una uygun olarak herhangibir âlimin anlayıp kavraması, zekâsıyle Kur'ân'dan çıkarabilmesinin cevazına İşaret vardır. Bu hakikati İmâm Mâlik de "ilim, rivayetin çokluğuyla hâsıl olmaz, o bir nurdur, bir fehm ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu dilediğinin gönlüne kor" sözüyle ifâde etmiştir.
[58] Bunun bir rivayeti Tıbb'da da geçmişti. Bu hadîslerin birkaç rivayetini Müslim de Kasâme... Kitâbı'nda getirmiştir.
[59] Bunun bir rivayeti Ferâiz'de de geçmişti.
[60] Bu babın hadîslerinin birkaç rivayetini Müslim de Kasâme...'de getirmiştir: Müslim Ter., V, 271-275 "1681, 1689".
[61] Bu Ümmü Seleme, mü'minlerin anasıdır. Bir rivayette Ümmü Suleym şeklinde gelmiştir ki, bu Enes ibnMâlik'in anasıdır. Fethu'l-Bârî'de şöyle dedi: Ümmü Seleme bilhassa köle istedi, çünkü örf, efendilerin, hürrlerin aksine, meşakkatsiz, kolay işlerde kölelerinin kullanılmasına rızâ göstermeleri üzere carî idi. Bu haberi es-Sevrî, kendi Camiinde senediyle rivayet etmiştir.
[62] Rasûlullah, Ebû Talha'ya "Bana hizmet edecek bir oğlan araştır" demişti. Enes ise, annesi Ümmü Suleym'İn kefaletinde idi. Onu annesi Peygamber'e getirdi. Kocası ve Enes'in üvey babası olan Ebû Talha da beraberinde idi... (Kastallânî).
Hicretin başlarında Enes'i, sekiz-on yaşlarında olduğu hâlde annesi Ümmü Suleym, Peygamber'in yanına götürüp ' 'Yâ Rasûlallah, bunu size hizmetçiniz olmak üzere getirdim, haddim olmayarak armağan ettim. Benim oğlum ve Sizin hizmetçinizdir. Ona duâ buyur" diye takdîm etmişti. Peygamber de Enes hakkında uzun ömür, mal ve evlâd çokluğu ile duâ etmiş idi. Peygamber'in bu duası bereketiyle Enes, seksenden fazla evlâd ve torun görmüş, kendisi çok mala mâlik olup yüzüç yaşına ulaştığı hâlde vefat etmiştir... (Mehmed Zihnî, el-Hakaaık, s.171-174).
[63] Sahibi tarafından bağlanan veya bir tarafa kapatılan dört ayaklı hayvanların bağlarını kopararak veya kapatıldıkları yerden kurtularak meydana getirdikleri cinayet ve zararlar hederdir. Sahibine tazmin lâzım gelmez, demek oluyor. Ancak hayvanın sahibi, cinayet sırasında ve zarar esnasında yanında bulunur da men' etmezse, tazmin îcâb eder. Fıkıh kitâblarında bu zararların çeşitleri ve tazmîn için gereken şartlar ayrı ayrı tafsil edilmiştir.
Kuyu da böyledir. Bir kimsenin kendi milkine yâhud hükümetin izniyle boş bir yerde kazdırdığı kuyunun içine bir insan yâhud hayvan düşse -gerekli tedbîrleri aldığı takdirde- kuyu sahibine tazmin lâzım gelmez.
Ma'den kuyuları da böyledir. Devletin izniyle işletilen ma'den kuyularına düşen insan ve hayvanın zararı, ma'den sahibine ödettirilmez.
Hadîsin son fıkrası "Rikâz"ın, yânî örtülü ve gömülü olan ma'denler ve definelerin beşte bir nisbetinde harca, vergiye tâbi' olmasını takrîr etmektedir... {Müslim Ter., V, 312-313).
[64] İbn Sirîn'in sözünü Saîd ibn Mansûr; Hammâd'ın, Kaadı Iyâd'ın, el-Hakem'in ve eş-Şa'bî'nin sözlerini de îbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmişlerdir.
[65] Parantez içindeki ziyâde Nesâî ve Ebû Davud'un rivâyetlerindendir. Kırk yıl yerine yetmiş, yüz rivayetleri de olduğundan, bununla uzak mesafeler kinaye edilmiş olmaktadır.
Müslüman ülkesinde yaşayan gayrı müslim zımmîler, müslümânlar gibi canları, mallan, ırzları devletin korumasmdadır. Haksız olarak asla öldürülmezler.
[66] Ali'nin "Ancak Allah tarafından Kitâb'ı hakkındadır kimseye verilen anlama vardır" sözü, müfessirlerden naklolunmayan hükümleri, dînin usûl ve kaaide-lerine uygun olarak bir âlimin anlayış ve zekâsiyle Kur'ân'dan istinbât edebilmesinin cevazına işaret sayılmıştır. Bu hakîkati, İmâm Mâlik de: "İHm rivayet çokluğu ile hâsıl olmaz, o bir nurdur, bir anlama ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu dilediği gönüle kor" sözüyle ifâde etmiştir.
Bunun bir rivayeti de Cizye'de geçti.
[67] Bu, Peygamberlerde, "Mûsâ kıssası"nda geçti.
[68] Bu da birçok yerde geçti. Bunun bir rivayeti Husûmetler'de geçmişti.
[69] Bu, geçen Ebû Saîd hadîsinin başka bir rivayetidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38. DİYETLER BAHSİ
1. Cana Mukabil Can
2 Bir Kimse Kardeşi Veya Babasının Suçu İle Sorumlu Tutulmaz
3. İmam (İdareci) Kanı Affetmeyi Tavsiye Eder
4. Amden Öldürülen Kişinin Velisi Diyete Razı Olabilir
5. Diyet Aldıktan Sonra Katili Öldürenin Durumu
6. Birisi R.İr Adama Zehir İçirir Veya Yedirir De Adam Ölürse (K Vtile) Kısas Uygulanır Mı?
7. Kölesini Öldüren Veya Onun Uzuvlarını Kesen Kişiye Kısas Uygulanır Mı?
8. Kasâme İle Öldürmek
9. Kasâme İle Kısası Terketmek
10. Katile Kısas Uygulanır
11. Kâfiri Öldüren Müslümana Kısâs Uygulanır Mı?
12. Hanımı İle Birlikte Birisini Bulan Kişi Onu Öldürebilir Mı?
13. Âmil'in Elinden Hataen Bir Kaza Çıkarsa (Birini Yaralarsa) Ne Gerekir?
Demirden Başka Bir Şeyle Kısas
14. Vurmaktan Dolayı Kısas Ve Reisin Kendisine Kısas Uygulatması
15. Can (Acıtma Ve Yaralamalar) Da Kısas
Kadınların Kanı (Kısası) Affetmeleri
İki Gurup Arasındaki Kavgada Kimin Tarafından Ve Nasıl Öldürüldüğü Bilinmeyen Bir Maktule Ait Hüküm
16. Diyetin Miktarı Ne Kadardır?
17. Amde Benzeyen Hata İle Öldürmenin Diyeti
Develerin Yaşları
18. Organların Diyeti
19. Ceninin Diyeti
20. Mükâtebin Diyeti
21. Zimmînin Diyeti
22. Birisiyle Dövüşüp Kendisini Koruyan Kişinin Durumu
23. Bilmediği Halde Tabiblik Taslayıp Ta Hastaya Zarar Veren Kişinin Durumu
24. Amde Benzeyen Hatanın Diyeti
25. Fakirlere Ait Olan Kölenin Cinayeti
26. İki Gurup Arasındaki Kavgada Kimin Tarafından Ve Nasıl Öldürüldüğü Bilinmeyen Bir Maktule Ait Hükümler
27. Ayağı İle Tepen Hayvanın Verdiği Zarar
Hayvan, Maden Ve Kuyudan Dolayı Vuku Bulan Zararlar Hederdir
Başka Tarafa Sıçrayıp Zarar Veren Ateşe Ait Ahkam
28. Dişde Kısas

38. DİYETLER BAHSİ

1. Cana Mukabil Can

4494... îbn Abbas radıyallâhü anhümâdan; Şöyle demiştir: Kurayza ve Nadir (iki Yahudi kabilesi) idi. Nadir, Kureyza'dan daha güçlü idi. Kureyza'dan birisi, Nadir'den birini öldürürse, onun karşılığında öldürülürdü. Nadir'den bir adam, Kurayzalı birini Öldürdüğü zaman ise yüz vesk hurma fidye karşılığında serbest bırakılırdı. Rasûlullah (s.a.v) gönderildiğinde, NadîrMen bir adam Kureyza'dan birisini Öldürdü. Nadiriiler:
"Onu bize veriniz, öldürelim" dediler. Kurayzalılar ise: "Aramızda Peygamber var" dediler. Hep birlikte, rasûlullaha geldiler. Bunun üzerine: "Hükmettiğin zaman, onlar arasında adaletle hükmet..."[1] ayeti nazil oldu.
-İbn Abbas der ki: Kist (adalet); cana mukabil candır- Sonra da; "Onlar (Yahudiler) cahiliyyenin hükmünü mü istiyorlar.?"[2] ayeti indi.
Ebû Davud şöyle der: "Kureyza ve Nadtf in hepsi Harun (a.s) w evlâdmdandır."[3]

Açıklama

Hadisten anlıyoruz ki, Kurayza ve Nadîr adındaki, Medine'de yaşayan Yahudi kabileleri arasında bir teamül vardı. Nadîr'den birisi, Kureyza'li birini öldürürse 100 vesk (Takriben yirmi ton) hurma fidye olarak veriliyor ve katil serbest kalıyordu. Kureyzalı birisi Nadîrliyi öldürdüğünde ise katil öldürülüyordu.
Rasûlullah (s.a.v) gönderildikten sonra Nadîr'li bir adam Kureyza'dan birisini öldürdü. Kureyzalılar öldürmek için Nadir'li katili istediler. Ama Nadirliler vermediler. Kureyzalılar, Rasûlullah Medine'ye teşrif ettiğinde yapılan anlaşma gereği, Hz. Peygamber'in hakemliğine başvurmak istediler ve hasımları ile birlikte Rasûlullah*a geldiler. Bunun üzerine, "Onlar arasında hükmettiğin zaman adaletle hükmet'...." mealindeki ayet nazil oldu. İbn Abbâs; bu ayetten maksadın; katil ve maktul kimden olursa olsun, teammüdi (kasti) olduğu takdirde kısasın gerekliliğine işaret olduğunu söyler.
Taberânî'nin İkrime kanalıyla İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre ise bu âyet diyetle ilgili olarak nazil olmuştur. Bu rivayete göre; Kureyzalılar Nadirlilerden birisini öldürdüğünde, Nadirliler tam diyet alırlar, Nadîrli birisi Kureyzalı birini öldürdüğünde ise yarım diyet verirlerdi. İşte Rasûlullah (s.a.v), hakemliğine başvuran Yahudiler arasında adaletle hükmetti ve her iki tarafın diyetini eşitledi.

Nadirliler, Rasûlullah (s.a.v) in bu hükmünden hoşlanmadılar ve yine eskisi gibi kendilerine üstünlük tanınmasını istediler. Bu sefer de: "Onlar câhiliyye hükmünü mü istiyorlar?!.." mealindeki âyet nazil oldu.
Hadis-i şerif; kısas ve diyette herkesin eşit olup, mevki ve nesebi ne olursa olsun kanun önünde müsavi oduklanna delâlet etmektedir.[4]

2 Bir Kimse Kardeşi Veya Babasının Suçu İle Sorumlu Tutulmaz

4495... Ebû Rimse[5] (r.a) den; şöyle demiştir:
Babamla birlikte Rasûlullah sallallâhu aleyhi vesellemin yanına gittik.
Rasûlullah (s.a.v) babama:
"Bu senin oğlun mu?" dedi.
Babam:
"Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki evet. Gerçekten (o benim oğlum), ona şehâdet ederim" dedi.
Rasûlullah (s.a.v) benim babama benzerliğimden ve babamın benim üzerime yemin etmesinden dolayı güldü. Sonra;
“Şüphesiz o senin suçun sebebiyle muaheze edilmez, sen de onun suçu yüzünden sorumlu tutulmazsın" buyurdu ve: "Bir günah işleyen, başka birisinin günahını yüklenmez.." ayetini okudu.[6]

Açıklama

Câhiliye döneminde Araplardan birisi bir cinayet işlese, cânînin babası ve kardeşi de o cinayetten dolayı sorumlu tutulur, tazminata iştirak ederlerdi. Herhalde, bu adetin tesiri ile olsa gerek ki, Ebû Rimse (r.a) in babası birgün oğlunu elinden tutarak Rasûlûllah'a gelmiş ve yemin ederek onun kendi oğlu olduğunu ikrar etmiştir. Maksadı, onun işleyeceği bir cinayetin tazminini yüklenmektir. Rasûlûllah (s.a.v) adamın bu tavrıma gülmüş ve herkesin kendi yaptığından sorumlu olduğunu, babanın oğlunun işlediği bir cinayetten, oğulun da babanın işlediği cinayetten dolayı sorumlu tutulamayacağını söylemiş ve aynı hükmü ifâde ede âyet-i kerimeyi okumuştur.
Sindî bu sözü izah ederken; her birinin cinayetinin kendisine ait olup, başkasına geçmediğini ve maksadın, günahın geçmeyeceği olduğunu, çünkü baba oğulun birbirlerinin diyetine iştirak ettiklerini söyler.
Nihâye'de de; buradaki "cinayet"; "günah, suç ve insanların işleyip de kendilerine dünyada kısas veya âhirette azap icabeden suçlar" şeklinde izah edilmiştir.
Rasulullah (s.a.v) kişilerin işlediği bir suçun günah ve cezasının sadece kendisine olduğu, babası ve oğlu bile olsa başka birisinin bu günahın azabına iştirak etmeyeceğini beyan buyurmuştur. Bu hüküm, uhrevi ceza ve kısaslarla ilgilidir. Diyet konusu ise biraz daha farklıdır. Çünkü bir müslüman diyeti geektiren bir suç işlediği takdirde âkılesi o diyeti öder. Kişinin akrabası da âkıleye dahildir.[7]

3. İmam (İdareci) Kanı Affetmeyi Tavsiye Eder

4496... Şüreyh el-Huzâi (r.a) den; Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse öldürülme veya yaralanmaya maruz kalırsa o (ölenin varisi) şu üç şeyden birisini seçer: Ya kısas yapar, ya affeder yada diyet alır. Eğer dördüncü bir şey isterse onu engelleyin. Kimde bundan (bu üç şeyden birini seçtikten) sonra haddi aşar (başka birşey isterse) onun için acı verici bir azâb vardır.”[8]

Açıklama

Hadisin îbn Mâce'deki rivayetinde, muhayyer olduğu üç şeyden birisini seçtikten sonra başka bir şey isteyen kişinin ebediyyen Cehennemde kalacağı ifade edilmektedir. Tabi bu, azabın şiddetine işaret içindir.
Çünkü ehl-i sünnet inancına göre, bir mü'min ebediyyen cehennemde kalmaz. Hadis-i şerifte, öldürülen veya bir uzvu kesilen yada yaralanan kişinin vârislerinin af, diyet ve kısas arasında muhayyer olduğu beyan edilmektedir. Yaralama olayında ise muhayyerlik yaralananındır. Yani bu kişinin intikam almak, caniyi öldürmek gibi bir yola sapması caiz değildir. Bu üç şeyden birisini seçtikten sonra da bir diğerine geçemez. Meselâ affetmişse bir daha diyet veya kısas isteme cihetine gidemeyeceği gibi, diyeti seçmişse kısas isteyemez. Şayet istese acı bir azabı hak etmiştir.
Cinayetlerde diyetle kısas arasında muhayyer olanın kim olduğu konusunda ihtilâf edilmiştir. Fetlıu'l-Bâri'de cumhura nisbet edilen görüşe göre, kısas ile diyet almak arasında muhayyer olan, maktulün velisidir. İmam Mâlik, Sevrî ve Ebû Hanife'ye göre kısac ile diyet arasında muhayyerlik katile aittir. Şerhlerde böyle denilmektedir. Ama Hanefi fıkıh kitaplarında aksi söylenir.[9] Tahâvi, İmam-ı Azam ve onun görüşünde olanların, delilinin Enes b. Mâlikten merfû olarak rivayet edilen şu hadis olduğunu söyler: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın yazdığı (farzı) kısastır." Şayet veli, kısas veya diyette muhayyer olsa idi, Rasulullah bunu bildirirdi. Ayrıca şu da bu görüş için bir delildir: Saye' veli diyet ister, katil buna razı olmazsa kendisinden zorla diyet alınamaz.
Bu ihtilâfın esası şudur: Hanefilere göre kasden adam öldürmenin cezası kısasın kendisidir. Kısas ayeti buna delâlet ettiği gibi, maktulün velisinin katilden zorla diyet alamaması ve katilin ölmesi durumunda cezanın düşmesi de buna delâlet eder. İmâm Şafîî'den bir kavle göre ise Öldürmenin cezası kısas veya diyetten birisidir. Veli isterse kısas ister, isterse diyet alır. Diyet için katilin rızası şart değildir. Dolayısıyla katil ölürse diyet teayyün eder.

Şu kadar var ki Hanefilere göre maktulün varislerinden birisi kısası istemezse, kısas düşer. Varislerden birisi katille sulh yaparsa, diğer vârislerin hissesi de kısasa inkılâb eder.[10]

4497... Enes b. Mâlik (r.a) den; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) a kısası gerektiren bir suç (lu) getirildiğinde, onun ancak affı emr (tavsiye) ettiğini gördüm.[11]

Açıklama

Hz. Enes'in bu hadisinden, Rasûîullah (s.a.v) in, huzuruna getirilen kısaslık bir dâvada hüküm vermeden Önce, cinayete mâruz kalan yaralıya veya mağdur ölmüşse onun vârislerine mütecavizi affetmeleri için tavsiye ve teşvikte bulunduğu anlaşılmaktadır. Metindeki, Rasûlullaha nisbet edilen emir, tavsiyedir. Çünkü eğer maksat direkt emir olsa idi, cinayete mâruz kalan kişi veya varisler için kısası affetmeleri seçeneksiz şart olur ve buda âyete muhalif düşerdi. Bu noktay-ı nazarlardan anlıyoruz ki, buradaki emirden murat teşviktir.[12]

4498... Ebû Hureyre (r.a) den; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir adam öldürüldü. Dava Rasûlullaha getirildi. Rasûlullah (s.a.v) katili, maktulün velisine teslim etti.
Katil:
"Ya Rasûlullah! Vallahi ben onu öldürmeyi istemedim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) maktulün velisine:
"Haberin olsun, eğer o doğru söylüyorsa (ve buna rağmen) sen onu öldürürsen cehenneme girersin" buyurdu. Adam da katili serbest bıraktı.
Katilin elleri arkadan enli bir kayışla bağlı idi, kayışını sürüyerek çıktı.Bu yüzden adam "zû nis'a=kayışlı" diye adlandırıldı.[13]

4499... Vâil b. Hucr (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) in yanında idim. Boynunda kayış bağlı bir katil getirildi. Rasûlullah (s.a.v) maktulün velisini çağırdı ve:
"Onu affediyor musun?" dedi. Adam:
Hayır, cevâbını verdi. Rasûlullah (s.a.v):
"Ondan diyet mi alıyorsun?" buyurdu.
Adam:
Hayır, dedi. Rasûlullah (s.a.v):
"Onu öldürecek misin?" diye sordu. Adam:
Evet, dedi. Rasûlullah (s.a.v):
"A! onu götür" dedi.
Dördüncü seferinde:
"Haberin olsun, eğer sen onu affedersen, o hem kendi günahını hem de öldürdüğü kişinin günâhı ile döner" buyurdu.
Ravi derki:
Bunun üzerine maktulün velisi katili affetti. Ben onu, kayışını sürürken gördüm.[14]

4500... Bize Ubeydullah Ömer b. Meysere haber verdi, bize Yahya b. Said haber verdi, "Bana Cami b. Metar haber verdi" dedi. Bana Alkame b. Vâil (önceki hadisi) aynı isnâd ve manâ ile rivayet etti.[15]

Açıklama

Son rivayet, önceki hadisin aynıdır. Üzerinde söz edilecek bir nokta mevcut değil.
4498 numaralı hadiste, Fahri kâinat Efendimizin, kısasına hükmettiği katilin: "Ben onu öldürmek istemedim" demesi üzerine, maktulün velisine: "Eğer o doğru söylüyorsa ve sen onu öldürürsen cehenneme girersin" buyurduğunu görmekteyiz. Burada sanki Efendimizin, birisini kasıt olmadan öldüren kişiye kısas cezası verdiği görünümü ortaya çıkmaktadır. Ama bu mümkün değildir. Çünkü Efendimizin şahitleri dinlemeden, delilleri tesbit etmeden birisini ölüme mahkûm etmesi düşünülemez. Olayı şöyle değerlendirmek gerekir:
Zahiri deliller, katilin maktulü teammüden öldürdüğüne delâlet ediyordu. Ama buna rağmen katil, öldürmesinde kasıt olmadığını iddia ediyordu. Tabi Rasûlullah (s.a.v) mücerret bir iddia ile değil, delillerin Kahiri ile hükmetti. Ama, katilin iddiası karşısında da, maktulün velisine, tatili affetmesini tavsiye etti. İşte mesele bundan ibarettir.
4498 numaralı hadiste görüyoruz ki; Rasûlullah (s.a.v) maktulün ve-İsine af, diyet ve kısastan hangisini tercih edeceğini sormuş, onun da cısası tercih etmesi üzerine katili ona teslim etmiş ancak, onu affetmeîi halinde katilin hem kendi günâhı hem de arkadaşının (öldürdüğü şahsın) günahı ile birlikte döneceğini yâni her iki günâhı yükleneceğini haber vermiştir.
Katilin hem kendisinin hem de karşı tarafın günahını yüklenmesi ilimler tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Şimdi bu konu ile ilgi-i görüşleri nakledelim:
Hattâbî şöyle der:
"Bunun manâsı; O arkadaşını (öldürdüğü kişiyi) öldürmekteki günahını yüklenir. Günahı arkadaşına izafe etti. Çünkü onun katle mahal olması yüzünden, günâhına sebep olur. Bu; "Şüphesiz söze gönderilen Ra-sûlünüz mecnundur" (Şuarâ, 26,27)

âyetine benzer. Aslında Resul, Allah'ın onlara gönderdiği Rasûlu olduğu halde, onlara izafe edilmiş, sizin Rasûlünüz denilmiştir..."
Aynı konuda Sindi'nin sözleri de şöyledir: "Bunun tevilinde şöyle denildi: Yâni katil, eski günâhı ve birisini öldürmesi sebebiyle olan günâhına bürünmüş bir halde döner. Günâhın arkadaşına (maktule) izafesi en alt seviyedeki mülâbesettir. Velinin katili öldürmesi ise böyle değildir. Çünkü onu öldürmek katillikten alacağı günâha keffaret olur."
Nevevi de şöyle demektedir:
"Canını telef ettiği için maktulün, kardeşinin acısını tattırdığı için de velînin günâhını yüklenir. Rasûlullah (s.a.v) e sırf bu adam için bu hüküm vahyedilmiştir. Bu sözün; senin onu affetmen hem senin hem de öldürülen kardeşinin günahının affına sebep olur. manâsına olması da muhtemeldir."[16]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümleri de Hattâbî'den nakledelim: "Bu hadisteki fıkıh şudur:
1. Maktulün velisi kısas ile diyet almak arasında muhayyerdir.
2. Amden öldürmenin diyetinin peşin olarak ve bizzat katilin malından verilmesinin gerekli olduğuna delil vardır.
3 . Devlet başkanı kısas hükmü tahakkuk ettikten sonra, maktulün velisi nezdinde, kısastan vazgeçmesi için şefaatte bulunmahcır.
4. Kendisine kısas icap eden suçluyu, kaçmaması için ip "e benzeri bir şeyle bağlamak meşrudur.
5. Katilin kısasından vazgeçildiği takdirde ayrıca birde ta'zir cezası verilmez. Bu konuda. Mâlik b. Enes'ten, "katile affedildikten sonra yüz değnek vurulacağı ve bir sene hapsedileceği rivayet edilmiştir."
Bu hadislerin konu ile ilgisi, Rasûlullah'ın, maktulün velisini, katili affetmeye teşvikidir.[17]

4501... Alkame b. Vâil (r.a) in babası (Vâil) den rivayet etti (ğine göre); Vâil şöyle dedi:
"Bir adam Habeşli birisini Rasûlullah (s.a.v) e getirip:
Bu adam kardeşimi öldürdü, dedi. Rasûlullah (s.a.v) Habeşliye:
Onu nasıl öldürdün? diye sordu Habeşli:
Kafasına balta vurdum, maksadım onu öldürmek değildi, karşılığını verdi.
Rasûlullah:
Onun diyetini ödeyecek malın var mı? Habeşli:
Hayır Rasûlullah:
Seni göndersem de, insanlardan isteyerek onun diyetini toplasan olur mu? buna ne dersin?
Habeşli:
Hayır Rasûlullah (s.a.v):
Mevlâlarm (efendilerin) sana onun diyetini verirler mi?
Habeşli:
Hayır.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) adama (maktulün velisine): "Onu al" buyurdu. Adam, öldürmek için katili çıkardı. (Peşinden) Rasûlullah (s.a.v): "Şüphesiz eğer adam onu öldürürse aynen onun gibidir" buyurdu. Bunun üzerine maktulün velisi katili, Rasûlullah'm sözünü işiteceği bir yere götürdü ve şöyle dedi:
"(Ya Rasûlullah!) İşte adam, onun hakkında dilediğini emret" dedi. Rasûlullah (s.a.v):
Onu salıver, arkadaşının (maktulün) ve onun günahı ile döner, (yüklenir) de Cehennemliklerden olur buyurdu. Adam da katili salıverdi.[18]

Açıklama

Hadisin Sahih-i Müslim'deki rivayetinde buradakinden bazı farklılıklar vardır. Bunların en önemlileri şunlardır:
Katil öldürdüğü şahsı, bir ağacı silkelerken kendisine küfrettiği için öldürdüğünü söylemiştir.
Rasûlullah'm: "Ona diyet verecek malın var mı?" sorusuna Habeşli elbisesi ve baltasından başka bir şeyinin bulunmadığını söylemiştir.
Rasûlullah'm, Habeşli'ye kavminin kendisini alıp almayacakları yolundaki sorusuna Habeşli, onlar yanında hiçbir değerinin olmadığını söylemiştir.
Maktulün velisinin, katili salıvermesi halinde, onun günahları yüklenmesi konusu da Sahih-i Müslim'de: "Onun, senin ve kardeşinin günahlarını yüklenmesini istemez misin?" şeklinde vârid olmuştur. Yani Sahih-i Müslim'deki rivayete göre katilin yükleneceği günah maktulün ve velinin günahlarıdır. Bu mes'ele önceki hadisin izahı esnasında geçmişti.
Hadisin, Rasûlullah (s.a.v) le, katil olan Habeşli arasında geçen konuşmanın bulunduğu bölümünde izaha muhtaç bir nokta yoktur. Rasûlullah önce katilden, maktulün diyetini temin edip edemeyeceğini, metinde geçen tarzda sormuş, adamın her seferinde aynı cevâbı vermesi üzerine, kısas yapması için maktulün velisine teslim etmiştir. Peşinden de: "Eğer bu veli, katili öldürürse o da aynen onun gibidir" buyurmuştur. İşte bu cümle sarihlerin dikkatini çekmiş ve tartışmalara konu olmuştur.
Nevevî'nin izahına göre bu cümlenin tevili şu olur: "Bu iki şahıs, aralarında üstünlük ve minnet bulunmaması bakımından biribirlerine denktiiier. Çünkü mevlâ katili öldürmek suretiyle ondan hakkını almış ve ona bir iyilikte bulunmamıştır. Ama onu affederse durum farklıdır. Çünkü bu durumda üstünlük, minnet, ahirette bol sevap ve dünyâda güzel bir nâm onun için olur.

Mevlâ un, katili öldürmesi durumunda, onun da, aynı şekilde katil olduğunu söyleyen de olmuştur. Tabi bu durumda birisinin fiili haram öbürününki ise meşrudur. Ancak öfkeye bo1 un eğme ve nefse uyma konusunda ikisi de eşittir."
Hattâbî'nin izahına göre ise, bu cümlenin iki cihete ihtimâli vardır. Bunlar:
1. RasûÎullah (s.a.v) maktulün velûinin katil: öldürmesini caiz görmemiştir. Çünkü katil, adamı isteyerek öldürme' iğini bunun bir hata veya amde benzeyen Öldürme olduğunu iddia etmiştir. Bu da kısasın düşürülmesini gerektiren bir şüphedir.
2. Veli katili öldürürse, sonuç itibariyle aynen onun gibdir. Hakkını aldıktan sonra kısas uyguladığı şahsa bir üstünlüğü kalmaz.
Sahih-i Müslim'deki ikinci bir rivayette Rasûlullah (s.a.v); "Katilde maktul de cehennemdedir" buyurmuştur. Ancak sarihler bu cümlenin bu hadisteki hâdise ile ilgili olmadığını söylemişlerdir.[19]

Bazı Hükümler

1. Davalıya, kendisini savunması için imkân verilmelidir.
2. Hâkim, maktulün velisinden katili affetmesi için istekte bulunabilir,
3. Kısaslarda, dâva mahkemeye intikal etlikten sonra da af caizdir,
4. Teammüden vuku bulan öldürmelerde diyet almak caizdir,
5. Kısas, katilin günahının tamamına keffâret olmaz. Bu tercih Kadı îyâd'a aittir.[20]

4502... Ebû Ümâme b. Sehi (r.a) den; şöyle demiştir:
Osman (r.a) evde mahsur iken, biz onunla birlikte idik. Evde bir giriş vardı. Oradan giren Belattakî[21] lerin sözünü işitirdi. Osman (r.a) oraya girdi ve rengi değişmiş bir vaziyette yanımıza çıkıp şöyle dedi:
"Onlar az önce beni, öldürmekle tehdid ediyorlardı." Biz; "Yâ emi-ra'1-mü'minin onlara karşı Allah sana yeter" dedik.
"Beni niçin Öldür (mek ist) iyotlar?! Rasûlullah (s.a.v)i: "Bir müslümanın kanı şu üç şeyden birisi dışında helâl değildir: Müslüman olduktan sonra küfre düşmek, İhsandan[22] sonra zina ve bir can mukabili olmadan birisini öldürmek" diye buyururken dinledim. (Hz. Osman devamla şöyle dedi): "Vallahi ben Câhiliyyc devrinde de İslâm döneminde de hiç zina etmedim, Allah beni hidâyete erdirdireli beri, onun yerine benim için başka bir din olmasını istemedim ve hiçbir kimseyi öldürmedim. Beni ne sebeple Öldürecekler?!.."
Ebû Davüd şöyle der:
Ebûbekir ve Osman (r. anhüma) şarabi cahiliye devrinde terkettiler.[23]

Açıklama

Bu Hadis-i şerif, Eb Sünen-i Ebû Dâvûd ravilerinden Lüjûrnin rivayetinden değildir.
Tercemeye "ev" diye geçtiğimiz "dâr" kelimesi, etrafı bahçe ile çevrili ev manasınadır. Haberde konu edilen hâdise, Hz. Osman (r.a) in şehid edilmesine tekaddüm eden günlerle ilgilidir. Anlaşıldığına göre, Hz. Osman (r.a) in evi kendisine karşı olanlar tarafından kuşatılmış, Hz. Osman evinde hapsedilmişti. Kuşatmayı yapanlar Mısırlılardı. Sebep de Hz. Osman'ın Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'i Mısır valiliğine tâyin etmiş olması idi.
Haberde görüldüğü üzere, Hz. Osman'ın evi Belât denilen yere yakındı. Evini kuşatan düşmanları orada toplanmışlar ve aralarında Hz. Osman'ı öldürmeyi kararlaştırıyorlardı. Hz. Osman, evinden Belât tarafına doğru olan girişe girince onların kendisi hakkındaki konuşmalarını duymuş ve rengi atık bir vaziyette içlerinde haberin râvisinin de bulunduğu topluluğun yanına dönmüştü. Oradakilere, evini kuşatanların kendisini öldürmek istediklerini ama buna haklarının olmadığını, çünkü bir müslümanın ancak metinde sayılan üç şeyden birisi sebebiyle Öldürülebileceğini oysa kendisinin bunlardan hiçbirisini yapmadığını söylemiştir.
Avnü'l-Ma'bûd müellifi hadisin konu ile ilgisine temas ederken: "Osman (r.a) mazlum idi. Onlara: Niçin beni öldürmek istediniz?! Ben ölümü gerektirecek hiçbir şeyi asla yapmadım... dedi. Bu kelimelerle onlardan özür diledi ve affetmelerini istedi" demektedir. Ancak bu bence pek yerinde bir izah değildir. Çünkü bir defa, metinde Hz. Osman'ın evini kuşatan eşkıya ile konuştuğuna işaret eden bir nokta yoktur. Konuştuğu muhatabı onlar değil, râvi ve arkadaşlarıdır. Ayrıca Hz. Osman'ın özür dileyip, af dilemesi söz konusu olamaz. Çünkü bir suç işlememiştir ki istesin.
Haberden, bir müslümanın, ancak üç hareketten birisi sebebiyle öldü-rülebileceği bildirilmektedir. Bunlar:
a- Sahih bir nikâhla evlenip, eşi ile cinsi ilişki kurmuş olan bir müslümanın zina etmesi
b- Bir kimsenin Müslüman olduktan sonra irtidâd etmesi yâni müslümanlıktan çıkması,
c- Haksız yere bir müslümanı öldürmesi
Bu konu, hudûd kitabında 4352 numarada geçmişti.[24]

4503... Urve b. Zübeyr, babasından; Musa; ve dedesinden de, ikisi de Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte Huneyn gazvesine iştirak ettiler dedi.-[25] Şimdi tekrar Vehb rivayetine dönüyoruz: şöyle rivayet etmiştir:
Muhallim b. Cessâme el-Leysî, İslâm döneminde, Eşca' boyundan bir adamı öldürdü. -Bu, Rasûlullah (s.a.v) in hükmettiği ilk diyettir- -Uyey-ne, el-Eşcaî'nin katli konusunda konuştu. Çünkü o, (öldürülen Eşcaî gibi) Gatafan kabilesindendi. Ekra' b. Habis de Muhallim'in tarafından konuştu. Çünkü o da (Muhallim gibi) Hmdef kabilesindendi[26] Bu esnada sesler yükseldi, husûmet ve gürültü çoğaldı. Rasûlullah (s.a.v):
"Ya Uyeync! Diyeti kabul etmiyor musun?" dedi. Uyeyne:

Onun kadınları benim kadınlarımın düştüğü keder ve sıkıntıya düşünceye kadar, hayır (kabul etmem) vallahi, dedi.
Sonra sesler (yine) yükseldi, husûmet ve gürültü çoğaldı. Rasûlullah (s.a.v) tekrar:
"Yâ Uyeyne! diyeti kabul etmiyor musun?" buyurdu. Uyeyne yine önceki söylediğini tekrarladı. Nihayet Beni Leys kabilesinden, üzerinde zırh ve elinde silâh olan Mükeytil adındaki adam ayağa kalkıp:
Ya Rasûlullah! Ben bunun, İslâm'ın şu ilk günlerinde yaptığı şeye bir koyun sürüsünden başka bir mesel bulamıyorum; şöyle ki: Sürü suya vardığında öndekiler taşlanırsa arkadakiler kaçar. Bugün (kısas konusundaki) sünnetini işle. istersen yarın değiştir,[27] dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Şimdi hemen elli (deve). Medineye döndüğümüz zaman elli (deve)" buyurdu.
Bu olay, Rasûlullah'ın seferlerinden birisinde oldu. Muhallim (katil) uzun boylu esmer bir adamdı.
O insanlar tarafından sevilirdi. İnsanlar, o kurtuluncaya kadar (yardım etmeye) devam ettiler. Rasûlullah'ın huzurunda Muhallim'in gözlerinden yaşlar boşanıyordu "Yâ Rasûlellah! Ben. sana gelen bu işi işledim, Allah'a tev-be ediyorum. Yâ Rasûlullah! Benim için Allah'tan af dile" dedi.
Rasûlullah (s.a.v): "Sen onu İslâm'ın daha ilk günlerinde silâhınla öldürdün demek!" Yüksek sesle: "Allah'ım, Muhallim'i bağışlama" dedi.
Ebû Seleme şunu da ilâve etti:
"Muhallim, elbisesinin ucu ile gözyaşlarını silerek kalktı."[28] İbn İshak şöyle dedi:
"Onun kavmi, bundan sonra Rasûlullahın onun için bağışlanma dilediğini iddia ettiler." Ebû Dâvud şöyle der: Nadr b. Şümeyi: "e!-ğıyer; diyettir" dedi.[29]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayeti, buradakine nisbeüe oldukça kısadır.
İbn İshak'm rivayetine göre, hâdise Huneyn savaşı günü vuku bulmuştur. Huneyn, Mekke ile Tâif arasında, Mekkeye üç mil mesafede bir vadidir. H. 8. yılda Mekke fethinden sonra, Hevâzin ve Sakif kabileleri 20.000 kişilik bir ordu topladılar. Güçlenip gelişen Müslümanları durdurmak istediler. Huneyn vadisinde pusu kurarak müslümanları beklediler. Müslümanlar Önce yenilgiye uğrayıp, kaçmaya başladılar. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v) in sebat ve cesareti sayesinde Allah'ın yardımı ile hezimet zafere dönüştü. Müslümanlar o zamana kadar görülmedik derecede ganimet elde ettiler.
Yine îbn İshak ve İbn Mâce'nin rivayetlerine göre, Rasûlullah (s.a.v) öğle namazını kıldıktan sonra bir ağacın gölgesine oturmuş ve metinde geçen olay o esnada vuku bulmuştur.
Metinde görüldüğü üzere, Hındef kabilesinden Muhallim b. Cessâme adındaki şahıs, Gatafan kabilesinin Eşca' kolundan birisini öldürmüş ve aynı kabileden Uyeyne (Amir b. el-Ezbat el-Eşca') adındaki şahıs maktulün velisi sıfatı ile kısas isteğiyle dava etmiş ve Rasûlullah'ın huzurunda davasını savunmuştu. Katilin kabilesinden Akra' b. Habis de katili müdafaa sadedinde konuştu. Rasûlullah (s.a.v) davacılardan, kısastan vazgeçip, diyete razı olmalarını istedi. Ama Uyeyne buna razı olmayarak kısasta ısrar etmiş ve: "O, bizim kadınlarımızı ağlattı. Onları yoksulluk ve kedere düşürdü. Onun kadınları da keder ve yoksulluğa düşmedikçe dâvamızdan vazgeçmeyiz" dedi. Rasûlullah'ın, diyet konusundaki teklifini tekrarlaması üzerine Uyeyne de cevâbını tekrarladı. O esnada Benû Leys kabilesinden, Mükeytil adındaki zât ayağa kalkarak, Rasûlullahtan katile kısas uygulamasını istedi. Bu isteğini de bir temsille anlattı. İslâmın henüz başlangıcında kısastan taviz verilmesinin zarar doğurabileceğini, suya gelen bir koyun sürüsünün öncülerine taş atılırsa, arkadan gelenlerin hemen döneceğini söyîedi ve Araplar arasında yaygın olan şu darbı meseli hatırlattı: "Usnun el-yevme ve ğayyir ğaden: Bugün bir yol aç (uygulama yap! İstersen) yarın da değiştir." İbnu'1-Esîr bu darb-ı meseli: "Kısas konusunda koyduğun sünneti uygula. Bundan sonra değiştirmek istersen değiştir." "Değiştir" ..iye terceme ettiğimiz kelimenin: "'İstersen diyet al" manâsında olduğu da söylenmiştir, şeklinde açıklanmıştır.[30]
Aynı darb-ı meseli Hailâbi de şöyle izah etmektedir: "Bugün ona kısas uygulamazsan, yarın sünnetini ye kestiremezsin ve hükmünü kendinden sonrasına geçiremezsin. Böyle yapmazsan, katil böyle yâni deme imkânı bulur. Bunun sonunda, sünnetin ve onun ahkâmı değişir."
Bu cümlenin Sindi tarafından yapılan diğer bir açıklaması da şöyledir:
"Hükmünü bugün yerleştir, istersen yarın değiştir. Yâni eğer kısası nü km olunduğu ilk anda terkeder ve diyetle yetinir, sonra da birisine karşı onu uygularsanız bu az önce söylenilen koyun sürüsü misâline benzer. Hasılı bugün sen onu öldürürsen, misaldeki sürü gibi olur."
Süyûtî de Mîrkâtü's-Suûd'da şöyle der:
"Muhallirrfin daha İsİâmın ilk günlerinde adamı öldürüp de kendisine karşılık ktsas edilmemesini, diyet alınmasını istemesi bu koyun sürüsüne ben/er. Yâni eğer, maktulün velîleri ile olan münasebet Muhallim'in istediği gibi olursa, bu insanların İslama girmelerine mâni olur..."
Beni Leys'ten olan şahsın bu sözüne rağmen Rasûlullah (s.a.v) diyette ısrar etmiş ve ellisi peşin, ellisi de Medineye vardıktan sonra Ödenmek üzere y'û/ deve verilmesine hükmetmiştir. Bu. bir can karşıhğındaki diyetin 100 deve olduğuna delildir.
Hadisin konu ile ilgisi, Hz. Peygamber (s.a.v) in, maktulün velisine diyeti kabul etmesini teşvik ve tavsiye etmesidir.[31]

Bazı Hükümler

1. Teammüden yani kasten adam öldürmenin cezâs, kisasnr Ancak, maktulün velîleri isterlerse diyet kabul edebilirler.

2. Teammüden adam öldürmenin diyeti yüz devedir.
3. Kısastan vazgeçip diyet almak konusıındak' muhayyerlik maktulün velisine aittir. Konu üzerindeki ihtilâf daha önce geçmişti.[32]

4. Amden Öldürülen Kişinin Velisi Diyete Razı Olabilir

4504... Ebû Şûreyh el-Ka'bî (r.a) den (şöyle) dedi (ği rivayet edilmiştir):
Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur;
"Dikkat edin, ey Huzâa topluluğu! Siz, Huzeyl'den şu maktulü öldürdünüz. Ben onun diyetini ödemekteyim. Benim şu sözlerimden sonra kimin bir adamı öldürülürce onun ailesi diyet almak yada katili (kısas olarak) öldürmek arasında muhayyerdir."[33]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için 'İıasen-sahih" demiştir.
Huzâa kabilesj; bir zamanıar Mekke'ye hakim olmuşlardır. Sonra oradan çıkartıldılar ve dışında kaldılar.
Bu hâdis-i şerif, Rasûlullah (s.a.v) in Mekke Fethi günü irad ettiği hutbenin bir bölümüdür. O günlerde Huzâahlar, aralarındaki câhiliyye döneminden kalma bir kan dâvası yüzünden, Hüzeyl kabilesinden birisini öldürmüşlerdi. Rasûlullah (s.a.v) aralarındaki soğukluğu gidermek ve husûmeti Önlemek için Huzâahlar nâmına Huzeyl'den olan maktulün diyetini ödemiş ve bundan böyle birisi öldürüldüğü zaman, maktulün velilerinin kısas veya diyet almak arasında muhayyer olduklarını bildirmiştir.
Hadis metninde Rasûlullah (s.a.v) in, Huzâahlara hitâbederken "Siz Huzeyl'den bir maktulü öldürdünüz" buyurduğu görülmektedir. Bu tür ifadeler Arapçada kullanılan ve "itibâru mâ yekûn" denilen mecazî bir ifadedir. Yani insan Öldürüldüğü zaman maktul olduğu için böyle denilir. Hadis-i Şerif, kısas ve diyetten birisini seçmek konusundaki muhayyerliğin, öldürülen şahsın velisine ait olduğuna delâlet etmektedir. Konu babın son hadisinde tekrar ele alınacaktır.[34]

4505... Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir:
Mekke fethedilince Rasûlullah (s.a.v) ayağa kalkıp:
"Kimin bir adamı öldürülürse o iki şey arasında muhayyerdir; ya diyet ödenmesi yada kısas yapılması" buyurdu.
Yemenlilerden, Ebû Şât denilen bir adam kalktı ve "Ya Rasûlellah! Benim için yaz; - Abbas; benim için yazın, dedi[35] dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) "Ebû Şât için yazınız" buyurdu.[36]
Bu, (ravilerden) Ahmed'in hadisinin lâfzıdır.
Ebû Dâvud dedi ki: "Benim için yazın "; Rasûlullah' in hutbesini benim için yazın, demektir.[37]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerifin bir kaç konu ile ilgisi vardır.
Zâten hadis mecmualarında yer aldığı konular buna delâlet etmektedir. Hadîs, bir yönden, hadis (ilim) yazmanın cevazını, bir yönden öldürülen kişinin katiline verilecek cezayı, bir başka açıdan da Mekke-i Mükkereme'nin hürmetini ilgilendirmektedir.
Hadis-i şerif daha değişik lafzlaıia Sünen-i Ebî Davud'un Kitabü'l-Menâsik'inde 2017 numarada geçmişti. Oradaki rivayet, Mekke'nin harem oluşunu ve Ebû Şât'ın yazma isteğini ihtiva etmektedir. Gerekli açıklama için o kısma bakabilir.
Buhâri'nin Kitâbu'l-İlm'deki rivayetinde de Rasûlullah (s.a.v) önce Mekke'nin harem olduğunu bildirip, oraya ait bazı yasakları saymış, sonra da katile uygulanacak ceza ile ilgili bölümü beyân buyurmuştur.
İşaret edilen rivayetlerde efendimiz, Mekkenin kendisinden önce de, sonra da harem olduğunu ancak o gün bir müddet için kendisine izin verildiğini söylemiştir.[38]

4506... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla, dedesinden, o da Rasûlulah (s.a.v) den, şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir rnü'min, kâfire karşılık öldürülmez. Kim bir mü'mini teammüden öldürürse, maktulün velîsine teslim edilir. Onlar isterlerse katili öldürürler, isterlerse diyet alırlar."[39]

Açıklama

Bu hadis, Sünen-i Ebû Davud'un Lü'lûî rivayetinde yoktur BunUj Jbnu'l-Arabi ve İbn Dâse rivayet etmişlerdir.
Hadis~i Şerif iki temel noktaya ışık tutmaktadır. Bunlar:
a- Bundan önceki hadislerde de olduğu gibi, kısas veya diyet konusunda maktulün velisinin muhayyer olması meselesi,
b- Bir kâfiri öldüren, bir müslümanın kısas yoluyla Öldürülüp, öldürü-lemeyeceği meselesi,
Şimdi bu iki konuya kısaca göz atalım:
a) Daha Önce de belirtildiği üzere, cumhura göre, diyet veya kısastan birisini tercih konusunda muhayyerlik, maktulün velisine aittir. Ancak Imam-ı Azam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre muhayyerlik katile aittir.
Hadis şerhlerinde de, İmâm-ı Âzam'in görüşü böyle verilmekle beraber, Hanefi fıkıh kitaplarındaki ifadeler biraz daha

farklıdır. Meselâ, Hi-dâye'de; anıdan öldürmenin cezasının kısas olduğu belirtildikten sonra "... ancak veliler affederler veya sulh yaparlarsa müstesna. Çünkü o, onların hakkıdır. Sonra o (kısas) vacib-i aynidir. Velinin, katilin rızâsı olmadan diyet almaya hakkı yoktur. Bu, İmam Şâfîinin iki görüşünden biridir."[40] denilmektedir.
Görüldüğü gibi bu ifadeler, kısas veya diyet isteme hakkının katile ait olduğunu değil, maktulün velilerinin kısas yerine diyet alabilmeleri için katilin rızâsının şart olduğunu bildirmektedir.
Şayet bir kişiyi, birkaç kişi öldürürse İmâm Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Raheveyh'e göre maktulün velisi istediğinden diyet alır, istediğini Öldürür. Eğer maktulün birden fazla velisi (kısasa hak sahibi) olsa ve bunların bir kısmı çocuk olsa veya gaib olsa İmâm Şafîî, Ebû Yûsuf, Muhammed, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Raheveyh'e göre gaib olan gelinceye ve çocuk büyüyünceye kadar hazır olan büyükler kısas isteyemezler. İmam Ebû Hanife ve İmâm Mâlike göre ise küçüklerin büyümesini beklemeden, büyüklerin kısas yapma hakları vardır. Eğer maktulün velilerinden bir kısmı kısas istese, bir kısmı da diyet istese, kısas uygulanmaz, ceza diyete dönüşür.
Katil, kısastan ve diyet ödemeden ölse cumhura göre maktulün varisleri, katilin varislerinden diyet alırlar. Çünkü maktulün varisleri, kıyasla diyet arasında muhayyerdirler. İmâm Ebû Hanifeye göre; esas ceza kısas olduğu için bu durumda maktulün varisleri katilin varislerinden diyet alamazlar.
b) Hadis-i Şerifte zimmi veya rrtüste'mfen ayırımı yapılmadan, ğayr-i müslim birisini öldüren bir müslümanın öldürülmeyeceği belirtilmektedir. Ulemânın cumhurunun görüşü de bu istikâmettedir. Hanefilere göre ise eğer müslüman bir zimmiyi amden öldürürse kısas olarak öldürülür. Müste'meni öldürmesi durumunda ise öldürülmez.
Şa'bî ve İbrahim en-Nehâî'ye göre müslümanın öldürdüğü gayr-i muslini ehl-i kitaptansa yani yahûdi veya hıristiyansa müslümana kısas uygulanır. Mecûsî ise öldürülmez.[41]

5. Diyet Aldıktan Sonra Katili Öldürenin Durumu

4507... Câbir b. Abdillah (r.a) den (şöyle) dedi (ği rivayet edilmiştir):
Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur
"Diyet aldıktan sonra (katili) öldüren bolluk görmesin."[42]

Açıklama

"Bolluk görmesin" diye terceme ettiğimiz "la u'flye" mâzi machûîdür. İbnü'l Esir ve Sindi'nin ifâdelerine göre, beddua olarak söylenmiştir; "malı artmasın, ihtiyaçtan kurtulmasın" manâlarına gelir.
Bazı nüshalarda bu kelime mütekellim sığası ile: "Lâ iTfî" şeklindedir. Bu durumda manâ; "Diyet altıktan sonra (katili) öldüreni affetmem" şeklinde olur.
Câhiliyye devrinde maktulün velisi önce katille diyet karşılığı anlaşır ona güven verir sonra da fırsat bulunca onu Öldürürdü. İşte fahr-i kâinat efendimiz bu sözüyle böyle bir davranışı tasvib etmediğini, bunun caiz olmadığını bildirmiş ve bu hükmü beddua ederek veya bu hareketi yapanı affetmeyeceğini söyleyerek ifâde etmiştir.
Hadisi Hasenü'l-Basri, Câbir b. Abdullah'tan duymuş gibi rivayet etmiştir. Oysa Hasen. Câbir b. Abdullah'tan hadis işitmemiştir. Onun için münkatı'dır.[43]

6. Birisi R.İr Adama Zehir İçirir Veya Yedirir De Adam Ölürse (K Vtile) Kısas Uygulanır Mı?

4508... Hişam b. Zeyd'in rivayet ettiğine göre; Enes b. Mâlik (r.a) (şöyle demiştir):
Yahudi bir kadın, Rasûlullah (s.a.v) e zehirli bir koyun getirdi, Rasûlullah ondan yedi. (Bilâhere) kadın getirildi. Rasûlullah (s.a.v) kadına bunu niçin yaptığını sordu.
Seni öldürmek istedim, dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Allah seni bu işe -veya: benim üzerime-[44] musallat etmez" buyurdu.
Sahabeler:
Onu öldürmeyelim mi? dediler.
Rasûlullah (s.a.v):
"Hayır" cevâbını verdi. Enes derki:
Ben onu (zehrin alametini) Rasûlullah'ın boğazının sonundaki etlerde[45] gördüm durdum.[46]

4509... Ebû Hûreyre (r.a) den; şöyle de (diği rivayet edil) mistir: "Yahudilerden bir kadın, Rasûlullah (s.a.v) e zehirli koyun hediye etti. Rasûlullah, (s.a.v) kadına hiçbir ceza vermedi."
Ebû Davud dedi ki; Rasûlullah (s.a.v) i zehirle (mek iste) yen bu yahûdi kadın, Merhab'ın kız kardeşidir.[47]

4510... Câbir b. Abdillah (r.a) şöyle anlatırdı:
Hayberlilerden Yahudi bir kadın, ateşte kızartılmış bir koyuna zehir koydu. Sonra onu RasÛluİlah (s.a.v) e hediye etti. Rasulûlullah (s.a.v) (koyunun) kolunun (ön bacağını) aldı ve ondan yedi. Onunla birlikte ashabından bir gurup da yedi. Sonra Rasûlullah onlara: .
"Ellerinizi kaldırın (yemeyi bırakın)" dedi. Yahudi kadına haber gönderip çağırdı ve ona:

"Bu koyuna zehir mi koydun?" diye sordu. Kadın:
"Sana kim haber verdi?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): (elindeki) kolu göstererek:
"Şu elimdeki haber verdi" dedi.
Kadın:
"Evet"
Hz. Peygamber (s.a.v);
"Bununla ne (yapmak) istedin?" Kadın:
"Eğer Peygamberse ona zarar vermez, peygamber değilse ondan kurtuluruz dedim."[48]
Hz. Peygamber (s.a.v) kadını affetti, cezalandırmadı. (Ama) Rasûlullah'ın ashabından, koyundan yiyenlerden birisi öldü. Rasûlullah (s.a.v) yediği etten dolayı kürekleri arasından kan aldırdı. Ondan, Ebû Hind boynuz ve bıçakla kan aldı. Ebû Hind, Ensardan Benû Beyâda'nın azatlısı idi.[49]

4511... Ebû Seleme (r.a) den, şöyle (dediği) rivayet edilmiştir:
Hayberde, yahûdi bir kadın Rasûiullah (s.a.v) e ateşte kızartılmış bir koyun hediye etti. Râvi (yukarıdaki) Câbir hadisinin bir benzerini söyleyip şöyle dedi: Bişr b. Berâ b. Ma'rûr el-Ensâri öldü. Bunun üzerine Ra-sûlufiah Yahûdi kadına haber gönderip (çağırdı). Ona:
"Niçin böyle birşey yaptın?" dedi.
-Ravi yine Câbir hadîsinin benzerini söyledi.-
RasûhıİIah emretti ve kadın Öldürüldü.
(Bu hadisin) Ravî (si) kan aldırma mes'elesini anmadı.[50]

4512/1... Ebû Hûreyre r.a'den; şöyle demiştir: "Rasûiullah (s.a.v) hediyeyi kabul eder, sadaka yemezdi."[51]

4512/2... (Ravilerden) Muhammed b. Amr; Ebû Seleme Men (diyerek)-Ebû Hureyre'yi zikretmedi- şöyle demiştir:
"Rasûiullah (s.a.v) hediyeyi kabul eder, sadaka kabul etmezdi." -Ravî (Ebû Seleme) şunları da ilâve etti: -Yahûdi bir kadm, Hayber'-de ona ateşte kızartılmış, içine zehir koyduğu bir koyun hediye etti. Rasûiullah ve halk ondan yedüer. Rasûîullah (s.a.v): "Ellerinizi çekiniz! O bana, zehirli olduğunu haber verdi" buyurdu. Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr el-Ensâri öldü. Rasûlullah kadına haber gönderdi (getirtti ve ona): "Niçin böyle birşey yaptın?" dedi.
Kadın:
"Eğer sen peyganıbersen yaptığım şey sana zarar vermez. Eğer kral-san insanları senden kurtarırım (diye düşündüm)" dedi.
Bunun üzerine RasûlullarTın emri ile kadın öldürüldü.
Hz. Peygamber {s.a.v) vefat ettiği hastalığı esnasında şöyle buyurdu:
"Haybcr'de yediğim lokmanın tesirini devamlı hissedip durdum. Şu an, damarlarımı[52] kestiği andır."[53]

4513... Ka'b b. Mâlik (r.a) in oğlu, babasından (Ka'b b. Mâlik'ten) şöyle (dediğini) rivayet etmiştir:
Mübeşşir'in annesi (Ümmii Mübeşşir), Rasûlullah (s.a.v) e, vefat etmiş olduğu hastalığı esnasında: "Hastalığına sebebin ne olduğunu zannediyorsun? Yâ Rasûlellah! Ben oğlum hakkında da, (hastalığına) seninle birlikte yediği zehirli koyundan başka bir ştiy sebep olduğunu zannetmiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a.v) de: "Bende kendim için bundan başka bir sebep bulamıyorum. Bu, benim damarlarımı kestiği zamandır" buyurdu.
Ehû Davud şöyle dedi: Abdurrezzak bu hadisi bazan Ma'mer ve Zuh-rî isnadıyla Rasûlullah'dan mürsel olarak rivayet etti. Bazan da onu Zuh-rî ve Abdurrahman b. Kâ'h b. Mâlik isnadı ile rivayet etti.
Abdurrezzak' in bildirdiğine göre; Ma'mer, hadisi kendilerine bir seferinde mürsel olarak haber verip, onların da, onu öylece yazdıklarını, bir seferinde de müsned olarak rivayet ettiğini ve onların da öylece yazdıklarını söyledi. Bize göre. bunların hepsi sahihtir.
Abdurrezzak şöyle dedi: İbnü1 l-Mübârek Mamer'in yanına geldiğinde, Ma'mer mevkuf olarak rivayet etmiş olduğu hadisleri ona müsned (yani senedlerinde kopukluk olmaksızın) olarak rivayet etti.[54]

4514... Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik annesi ümmii Mübeşşir'den, -Ebû Saîd b. el-A'rabî: "Böylece annesinden dedi, doğrusu babasından, o da Uuimü Mübeşşir'den demeliydi" deyip- rivayet etti ki;
O (Ümmü Mübeşşir) Rasûlullah (s.a.v) in yanına girdi... (Ravî), Mihled b. Hâlid'in hadisini Câbir'in hadisi gibi rivayet etti ve şöyle dedi: Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr öldü. Rasûlullah (s.a.v) Yahudi kadına haber gönderdi (getirtti) ve ona:
"Seni yaptığın bu şeye sevkeden ne?" diye sordu.
Ravi, Câbir'in hadisinin benzerini rivayet etti, ve şunu da zikretti: "Rasûlullah (s.a.v) emretti ve kadın öldürüldü." Kan aldırma mes'elesini anmadı.[55]

Açıklama

Bu babta geçen tüm rivayetler aynı hadiseye aittir.
Rivayetler birebirlerinin mütemmimi durumundadır. Onun için bu rivayetleri göz önüne alarak olayı bütünüyle ortaya koymak faydalı olacaktır:
Hayber savaşı esnasında bir Yahudi kadın kızarttığı bir koyuna zehir katarak Hz. Peygambere hediye etti. Peygamber (s.a.v)

hayvan kolunu çok sevdiği için, o kısma fazla koydu. Rasûlullah (s.a.v) eti yemeye başladı. Onunla birlikte ashabtan Bişr b. el-Berâ da yedi. Ama diğer sahabeler yemeden hayvanın zehirli olduğunu anladı ve onlara yememelerini tenbih etti. Ashabtan birisini gönderip, kadını çağırttı. Ona, koyuna zehir katıp katmadığımı sordu. Kadın hayrete düşüp, nasıl farkına vardığını sordu. Rasûlullah elindeki kolu göstererek: "Bana bu haber verdi, Allah cc seni benim ölümüme musallat etmez" buyurdu. Bu, Hz. Peygamber vs.a.v) in bir mûcizesidir. "Allah seni insanlardan korur" (Mâide (5), 57) ayet-i kerimesinin tezahürüdür. Allah (c.c) hem Rasûlünü zehirden korumak hem de onu l:oyunun zehirli olduğunu bildirmek suretiyle âyet-i ceiilesinin hükmünü göstermiştir.
Rasûlullah daha sonra kadına, niçin böyle bir yola tevessül ettiğini sormuş, o da: "Eğer sen peygambersen Allah seni korur, kralsan halkı senden kurtarmak istedim" karşılığını vermiştir. Peygamber efendimiz henüz ortada bir can kaybı olmadığı için, kendisi açısından intikam duygusuna da katılmadan kadını serbest bırakmış sahabelerin "Onu öldürmeyecek miyiz" tarzındaki sorularına: Hayır cevâbım vermiştir. Sahabeler bu soruları ile, hükmü öğrenmek arzusunun yanı sıra, kadının cezalandırılması yolundaki arzularını da ihsas etmiş oluyorlardı,
Fahr-i kâinat efendimiz, önce kadını serbest bırakmakla birlikte, Bişr b. Berâ adındaki sahabenin, zehirin tesiri ile ölmesi üzerine, kadını öldürtmüştür.
Hadis-i şerifin bazı rivayetlerinde, zehirin tesirinden korunmak için iki küreği arasındaki damarlardan kan aldırmıştır. Râvi Hz. Enes'in beyânına göre, o zehirlenmenin etkisi, Rasûlullah "in ömrünün sonuna kadar görülmüştür. Bu etkiyi efendimizin küçük dili ve etrafındaki etlerde gördüğünü söylemektedir. Sarihlerin beyânına göre, Enes (r.a) in maksadı, zehirin etkisi ile Rasûlullah (s.a.v) in bazan hasta olmasıdır. Onun bu etkiyi, anılan bölgelerdeki kızartı ve şişmelerle anlamış olması da muhtemeldir.
Son iki rivayet, Peygamber efendimizin, vefatına sebep olan hastalığının da bu zehirlenmenin etkisi ile olduğu kanaatinde olduğunu ifâde etmektedir.
Az önce, Bişr b. Berâ'nın ölümü üzerine, Yahudi karısının öldürüldüğünü söylemiştik. Bununla birlikte bu kadının öldürülüp öldürülmediği ve öldürülmüşse kimin tarafından öldürüldüğü konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:
Vakıdî: "Bize göre sabit olan, Rasûlullah kadını öldürtmüş ve etin yakılmasını emretmiştir" der.
Beyhakî, kadının katli konusundaki rivayetlerin muhtelif olduğuna işaret etmiş ve "Enes'den rivayet edilen esahtır" demiştir. Beyhakî devamla, Hz, Peygamber'in önce kadını öldürmeyip, bir kişinin ölmesi üzerine kadının Öldürülmesini emretmiş olmasının muhtemel olduğunu, râ-vilerden her birinin, şahit okluğunu naklettiğini söyler.
Neveyî'nin, Kadı Iyaz'a nisbet ederek İbn-i Abbas'tan nakline göre. Rasûlullah efendimiz kadını Bişr'in velîlerine teslim etmiştir.
İbn Sehnûn; hadis ulemâsının, Rasûlullamn kadını öldürttüğünde icma ettiklerini söyler.
Kadı Iyaz; bütün bu görüş ve rivayetlerin arasının şöyle te'lif edileceğini söylemiştir: Hz. peygamber (s.a.v) önce kadını öldürtmemiş fakat, Bişr b. el-Berâ'nın ölümü üzerine onun velilerine teslim etmiş, onlar di kısas olarak kadını öldürmüşlerdir.
Bu hadiseye ait rivayetler arasındaki farklılıklar, birisine zehir içirerek veya yedirerek ölümüne sebep olana verilecek ceza konusunda ulemanın ihtilâfına sebep olmuştur.
İmâm Mâlik'e göre birisine zehir yedirip veya içirip de öldüren kişiye kısas gerekir.
İmam Şafîî'den bir rivayete göre birisinin yiyecek veya içeceğine zehir koyup onda zehir olduğunu söylemeyene kısas icabeder. Diğer bir rivayete göre ise kısas gerekmez. Ama zehiri zorla içirmesi halinde hem Şafîî hem de Mâlik'e göre kısas uygulanır.
Hanefilere göre birisi başka birisine zehir verir, o da bilmeden yer ve içerse kısas ta diyet de gerekmez. Ancak hapsedilir ve tazir edilir. Ama boğazına döker de içilirse, bu işi yapanın âkılesi diyet öder. Boğazına dök-meyip eline verse sonra da içmesi için ölüm tehdidi ile zorlasa yine âkile
diyet öder.
Hadis-i Şerif, gayr-i müslim birisinden hediye kabul etmenin ve eh-1-i kitabın yemeğini yemenin caiz olduğuna da delâlet etmektedir.[56]

7. Kölesini Öldüren Veya Onun Uzuvlarını Kesen Kişiye Kısas Uygulanır Mı?

4515... Semure (r.a) den, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz. Kim kölesinin uzuvlarını (burnunu, kulağını...) keserse biz de onun uzuvlarını keseriz.[57]

4516... Katâde (r.a) den yukarıdaki hadis aynı isnâd ve metinle rivayet edilmiştir.
Ravî (bu rivayette) şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a.v): "Kim kölesini iğdiş ederse (yumurtalarını çıkarırsa) biz de onu iğdiş ederiz." buyurdu.[58]
Ravi sonra Şube ve Hammâd'ın hadisinin benzerini söyledi.
Ebû Davud der ki: Bu hadisi, Ebû Davud et-Tayâlisî Hişâm'dan Muaz in hadisi gibi rivayet etti.[59]

4517... Katâde'den, Şube'nin isnadı ile onun hadisinin bir benzeri rivayet edildi. Ravi bu rivayette şunu da ilâve etti: "Sonra Hasen (ilk hadisin tabii râvisi olan Hasenü'1-Basrî) bu hadisi unuttu. O sebeple "hür, köle mukabilinde öldürülmez" derdi.[60]

4518... Bize Müslim b. İbrahim haber verdi, bize Hişâm, Katâde'den o da Hasen'den haber verdi; Hasen (ül-Basri); "Hürre köle mukabilinde kısas uygulanmaz' dedi.[61]

4519... Amr b. Şuayb babası vasıtasıyla dedesinden, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Yardım isteyen bir adam Rasûlullah (s.a.v) e gelip:
"Onun cariyesi yâ Rasûlellah! (efendim kendisine ait bir câriye yüzünden bana eziyet etti, yâ Rasûlellah!)" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Vah vah! yazık, sana ne oldu?" dedi.
Adam: "Felâket! efendisine ait bir cariyeyi gördü, o da gayrete gelip cinsel organını kesti" dedi. Rasûlullah (s.a.v):
"Bana adamı getirin" buyurdu. Adam arandı ama getirilemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):
"Git sen hürsün" dedi. Adam:
"Ya Rasûlellah! bana kim yardım edecek (bana yardım kime vazife)?" dedi:
Rasûlullah:
"Bütün mü'mînlere" veya "bütün müslümanlara"[62] buyurdu.[63] Ebû Davud şöyle dedi: Azâd edilenin adı Ravh b. Dinar'dır, onun cinsel organım kesen Zinba'dır"
Yine Ebû Davud şöyle dedi: O Ravh' m babası Zinba dır. Kölenin Mevlâsı idi.[64]

Açıklama

Bu babın ilk iki hadisi kölesini amelen öldüren veya yaralayan kişiye kısas uygulanacağına delâlet etmektedir. Hadisin tâbiûndan olan râvisi Hasenü'l-Basri'dir. 4517, 45 İ8 numaralı haberlerde ise, Hasenü'l-Basrî'nin köle mukabilinde hür-rün öldürülmeyeceğini söylediği ifâde edilmektedir. Hatta 4517 numaralı haberde râvi, Hasenü'l-Basri'nin, bizzat rivayet ettiği hadisi unutup köle karşılığında hürrün öldürülmeyeceği fikrini savunduğunu söylemiştir.
Hattâbi; Hasenü'l-Basri'nin rivayet ettiği hadisi unutmayıp, bunun vücûba delâlet etmediği, İnsanların bu tür davranışlara tevessül etmemeleri için zecr tarzında vârid olduğu görüşünü benimsemiş olabileceğini söyler. Nitekim Rasûlullah (s.a.v) bir hadiste, dördüncü veya beşinci defa içki içenin öldürülmesini emrettiği halde öldürmemiştir.
Yine Hattâbi'nin bildirdiğine göre bazı âlimler de, hadisten muradın; önceden kölesi iken azad ettiği insanı öldüren kişi olduğunu söylemektedirler.
Sindî de Rasûlullah'ın: "Biz de onu öldürürüz" ve "biz de onun organlarını keseriz" sözünden muradın, yaptığı kötü işten dolayı onu cezalandırmak olduğunu söyler.
Bazı âlimler ise hürler ve köleler arasında kısasta eşitliğe delâlet eden hadisin mensûh olduğunu söylerler.
Bir köleyi öldüren veya yaralayan kişiye verilecek ceza; mütecavizin, kölenin sahibi olup olmamasına göre farklılık gösterir. Her iki halde de ulemâ görüşbirliği içersinde değildir. Bu konudaki değişik görüşlerin özeti şudur:
Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer (r.a), İbn Zübeyr, Hasen, Ata, Ikrime, Ömer b. Abdü'1-Aziz, İmâm Mâlik, İmâm Şafîî, Ahmed b Han bel ve İshak'a göre köleye karşılık hürre kısas yoktur. Bu ulemânın görüşlerini nakleden Hattâbî, kölenin kendi malı veya başkasına ait oluşu konusunda bir tafsilatta bulunmamıştır. Ancak her ikisine şamil olsa gerektir.
İbn Müseyyeb, Şâ'bî, Nehâî, Katâde, îmam-ı Âzam Ebû Hanife ve talebelerine göre bir kimse başkasına ait bir köleyi amden öldürürse kısa-sen öldürülür. Yâni hürler ve köleler arasında kısas câridir. Kendi kölesini Öldüren kişiye ise kısas yoktur.
Sûfyân Sevrî'ye göre ister kendisinin olsun ister başkasının, bir köleyi amden öldüren şahsa kısas uygulanır. Sûfyan'dan gelen diğer bir rivayete göre ise o da Ebû Hanife ve ar-daşalan ile aynı görüştedir.
Uzuvlar konusunda ise, kölelere karşılık hürlere kısas uygulanmaz.Bunda ulemâ hem fikirdirler.
4519 numaralı hadisten anlaşıldığına göre Ravh b. Dinar adındaki bir köle efendisi olan Zinba'ın bir cariyesine şehvetle bakmış (İbn Mâce'de-ki rivayete göre cariyeyi öpmüş) ve cariyenin sahibi gayrete gelip kölenin erkeklik uzvunu kesmiş, köle Hz. Peygambere gelip şikâyette bulunmuş, Rasûlullah köleye acımış, kendisine bu kötülüğü yapan adamı çağırttırmış ama adam getirelememiş, bunun üzerine köleyi azâd edip eski sahibine ve başkalarına karşı onu tüm müslürnanlann koruyacağını söylemiştir.
Sindi'nin beyânına göre, Hz. Peygamber (s.a.v) insanların bu tür kötülüklere cür'et etmemeleri için köleyi azâd etmiştir. Yani bu hüküm o olaya hastır. Bazı alimler ise, kölesine böyle bir kötülük yapan herkesin aynı hükümde olduğunu yani kölenin azâd edileceğini söylerler.[65]

8. Kasâme İle Öldürmek

Kasâıne sözlükte güzel yüzlülük ve yemin manâlarına gelir. Istılahı tarifi mezheplere göre farklılık arzeder. Hanefilere göre kasâme: "Katili bilinmeyen ve üzerinde kati izleri bulunan bir maktulün bulunduğu yer halkından elli kişinin usulü dairesinde yemin etmeleridir."
Hanefilerin bu tarifini biraz açarsak kasâme kelimesinin manâ ve mefhumu daha iyi anlaşılacaktır.
Bir köyde, kasabada veya mahallede yahut bu meskûn mahallere ses ulaşacak bir mesafede yada birisinin mülkünde bir Ölü bulunsa ve bu ölünün üzerinde darb izi, bıçak ve kurşun yarası gibi kati alâmeti olsa ve katili bilinmese, o mahallin halkından elli kişiye; "Bu adamı ben öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum" diye yemin ettirilir. İşte buna kasâme denilir. Yemin ettikleri zaman diyeti verirler, kısastan kurtulurlar. Yemin etmeyen çıkarsa, edinceye kadar hapsedilir.
Şayet katil iddiası diyeti gerektiriyorsa ve kendilerine yemin tevcih edilenlerden bazıları yeminden kaçınırlarsa diyetin tümü yeminden kaçanların âkılesi tarafından ödenir. Hepsi yeminden kaçınırsa katli ikrar veya yemin edinceye kadar hapsedilirler.

Burada özellikle dikkat çekmek istediğimiz nokta, kasamede yeminin katil zanlılarına yani maktulün bulunduğu bölge halkına yöneltilme-sidir. Diğer mezheplerde durum farklı olduğu için bu noktaya dikkat çekiyoruz.
Şafîî meshebinde Kasâmede yemin, maktulün bulunduğu bölge halkına değil, maktulün velilerine yöneltilir. Bu mezheb ıstılahında kasâme: "Maktulün velilerinin yapacakları elli yemindir" şeklinde tarif edilir.
Tarifi biraz açalım: Bir adam öldürülüyor ve maktulün velilerine göre zanlısı yada zanlıları var. Ama ellerinde onun katil olduğuna delâlet eden beyyine yok. İşte bu durumda maktulün velisi muayyen bir şahıs için "bu katildir" derse kendisine (veliye) elli kez yemin ettirilir. Eğer veli birden fazla ise her birisine mirastaki hissesine göre yemin ettirilir. Şayet maktulün velisi durumunda olan kişi birisinin katil olduğunu iddia eder ama yemin etmekten kaçınırsa, bu kez dâvâlı durumunda olana elli kez yemin etmesi teklif edilir. Yemin ederse kendisinden diyet alınmaz. Ama yemin etmezse diyet verir. Katil iddiası ister amden ister hatâen olsun farketmez,
Mâlikîlerde de yemin maktulün âkil ve baliğ olanla velilerine teveccüh eder. Şayet bunlar birisinin katil olduğuna ve katlin teammüden vuku bulduğuna elli kerre yemin ederlerse kısas, hatâen öldürdüğüne yemin ederlerse diyet hükmedilir.
Mâlikîlere göre birisini, bilinmeyen bir adam öldürse ve bir topluluğun içine karışsa, maktulün velileri de herhangi bir şahsı itham etmese o topluluktakilerin her birine kendisinin o şahsı öldürmediğine ve öldüreni de bilmediklerine dair yemin ettirilir. Yemin ederlerse bir mükellefiyetleri kalmaz. Yemin etmezlerse müştereken maktulün diyetini verirler. Bir kısmı yemin eder, bir kısmı yemin etmezse diyet yemin etmeyenler tarafından ödenir.
Hanbelîlerde yemin önce katilin erkek varislerine, onların yeminden kaçınmaları halinde de dâvâlıya (müddeâ aleyhe) ettirilir.
Kasâmenin meşru kılınmasının bir takım hikmetleri vardır. Bu hikmetleri iki noktada toplamak mümkündür:
a - Maktulün bulunduğu bölge halkına yemin ettirilerek diyete iştirak ettirilmesi, onların bölgelerinin huzur ve sükûnuna çalışmalarına, oradakilerin emniyetini temine gayret etmelerine vesile olur. Böylece sefih ve mütecavizlerin, eşkiyânın bölgelerine sızmasın?., orada üslenmesine mâni olurlar.
Ayrıca "biz öldürmedik ve öldüreni de bilmiyoruz" şeklindeki bir yemin onların töhmet altında kalmamalarına, kendilerini temize çıkarmalarına sebep olur.
b- Maktulün, katili bilindiği zaman, kısas veya diyet yoluyla ölünün
yakınlarının acıları bir nebze dindirilmiş, gönüllerindeki alev söndürülmüş olur. Katilin bilinmemesi durumunda acıları ile başbaşa kalırlar. İşte kasâme yoluyla maktulün velilerine diyet verilmesi veya bâzı mezheplere göre kısasa hükmedilmesi onları biraz da olsa rahatlatır.
Şüphesiz kasâme konusunu böyle birkaç cümlede, olduğu gibi ortaya koymak mümkün değildir. Mes'ele fıkıh kitaplarında cinayetler bölümünün kasâme konusunda enine boyuna açıklanmıştır. Biz burada sadece konu hakkında çok genel bir bilgi vermekle yetiniyoruz.[66]

4520... Selıl b. Ebî Has'ame ve Râfi b. Hadîc (radıyallâhü anhiimâ) dan, şöyle (dedikleri) rivayet edilmiştir:
Muhayyısa b. Mes'ûd ve Abdullah b. SehJ Hayber tarafına gitmişler ve hurmalıkta biribirlerinden ayrılmışlardı. Abdullah b. Sehl öldüiül-dü. Yahudileri ilham ettiler. Kardeşi Abdurrahman b. Sehl ve amcasının oğullan Huveyyisa ve Mühayyisa, Rasûlullah (s.a.v) in huzuruna geldiler. Onların küçüğü olduğu halde, kardeşinin başına gelen şey konusunda Abdurrahman konuştu. Rasûlullah (s.a.v) "Büyük konuşsun, büyük" -veya: "büyük olan başlasın"[67]-buyurdu. Bunun üzerine arkadaşlarının (amca oğullarının durumu) hakkında ikisi birden (Huveyyisa ve Mühayyisa) konuştular. Rasûlullah (s.a.v):
"Sizden elli kişi onlardan bir adam aleyhine yemin ederse onun ipi (size) verilir" buyurdu. Onlar;
"Görmediğimiz bir şeye nasıl yemin ederiz?! (Yemin edemeyiz)" dediler.
Rasûlullah (s.a.v):
"O halde yahûdiler kendilerinden elli kişinin yemini ile size karşı temize çıkarlar" buyurdu.
Onlar:
"Yâ Rasûlullah! onlar kâfirdirler. (Onların yeminine nasıl güvenilir?) dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) o maktulün diyetini kendisi verdi.
Sehl (b. Ebî Hasme) der ki:
"Birgün onların deve ağılına girdim, develerden birisi bana tekme attı."
Hammâd bunu veya benzerini söyledi.[68]
Ehû Davud şöyle dedi: Bu hadisi Bisr b. el- Müfaddal ve Mâlik, Yahya b. Said'den rivayet ettiler. Yahya bu rivayette Rasûlullah1 in söyle dediğini söyledi:
"Etti defa yemin edip arkadaşınızın veya katilinizin kanını hak eder misiniz?" Bişr, "kant" anmadı.
Ahde, Yahya'dan, Hammâd'm dediği gibi nakletti.
Bu hadisi İbn Vyeyne, Yahya'dan rivayet etti. Rivayetine Rasûlullah'in şu sözü ile başladı: "Yahudiler, edecekleri elli yemin ile size karsı temize çıkarlar" Yahya "kam hak etmeyi" anmadı.
Ebû Davud, "Bu ibn Vyeyne'den bir vehmdir" der.[69]

4521... Sehl b. Ebi Hasme ve karninin büyüklerinden (bazı) adamlar haber verdiler ki:
Abdullah b. Sehl ve Muhayyisa başlarına gelen bir kıtlık yüzünden Hayber'e doğru yola çıktılar. Muhayyisa'ya gelinip, Abdullah b. Sehl'in öldürüldüğü ve bir kuyuya veya çukura atıldığı haber verildi.[70] Muhayyisa Yahudilere gelip: "Vallahi onu siz öldürdünüz" dedi. Yahudiler de: "Vallahi biz öldürmedik" dediler. Bunun üzerine döndü ve kendi kavmine geldi. Olup biteni onlara haber verdi. Sonra da kendisinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ve Abdurrahman b. Sehl ile birlikte geldiler.

Muhayyisa -Hayberde olan o idi- konuşmak için (Rasûlullah'a) gitti. Rasûlullah (s.a.v) yaşı kasderek "büyült, büyült (büyüğünüz konuşsun)" buyurdu. Bunun üzerine, Huveyyisa konuştu, sonra Muhayyisa konuştu.
Rasûlullah (s.a.v):
"(Yahudiler) ya arkadaşınızın diyetini verirler yada (Aîlah ve Rasûlüne) harb açtıklarını bildirirler" buyurdu. Ayrıca bunu Yahudilere yazdı. Yahudiler de: "Vallahi onu biz öldürmedik" diye yazdılar.
Rasûlullah (s.a.v): Huveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman'a: "Yemin eder ve arkadaşınızın kanını hak eder misiniz?" dedi.
"Hayır" dediler. Rasûlullah:
"Sizin için Yahudiler yemin etsinler irsi?" buyurdu.
"Onlar müslüman değiller" dediler. Bunun üzerine, Rasûlullah onun diyetini kendi yanından verdi. Onlara, yüz dişi deve gönderdi. O kadar ki, develer evlerine kadar sokuldu.
Ravi Sehl şöyle dedi: "O develerden kırmızı bir deve beni tepti."[71]

Açıklama

Hadis-i Şerif, kasâme'nin meşruiyeti konusunda delildir. Tüm İslâm ulemâsı kasâmenin meşru oluşunda müttefik olmakla birlikte, uygulaması yönünden bazı farklı görüşlere sahiptirler. Bu konulara girmeden evvel hadisteki şahıslar ve tâbirler üzerinde kısaca duralım:
Metinlerde görüldüğü üzere Muhayyisa b. Mes'ud ve Abdullah b. Sehl birlikte Haybere gitmişler ama yolda ayrılmışlar. Abdullah öldürülmüş ve Huveyyisa, Muhayyisa ile Abdullah'ın kardeşi Abdurrahman, Hz. Peygambere gelmişler, Huveyyisa ile Muhayyisa iki kardeştirler ve öldürülen Abdullah'ın amcası oğullarıdırlar. Bunlar maktulün kardeşi olan Abdurrahman'dan daha büyüktürler. Maktulün velisi olduğu için olsa gerek ki, küçük olmasına rağmen Rasûlulîah'ın huzurunda kardeşinin öldürülmesi konusunda Abdurrahman konuşmuş ama efendimiz bunu hoş karşılamamış, edebe mugayir olduğunu ihsas ettirmiş ve "el-kübra el-kübra" demiştir. Bu tabir ya "Söze büyüğünüz başlasın" yahut da "büyüğünüzü öne geçirin" manalarına kullanılır. Zâten râvi, Rasûlulîah'ın böyle mi yoksa "li yebdei'I ekberu = büyüğünüz başlasın" mı dediği konusunda şüpheye düşmüştür.
Hz. Peygamber {s.a.v) maktulün velilerinin konuşmalarını dinledikten sonra: "Onlardan birisinin öldürdüğüne dâir elli defa yemin ederseniz onun ipi size verilir." buyurmuştur.
"İpi verilsin" diye terceme ettiğimiz terkib "fe'l yudfe' bi rummetihi" dir. "Rumme" aslında hayvanın kaçmasın diye bağladıkları iptir. Burada murad: "Katilin boğazına bağlanıp maktulün velilerine teslim edildiği iptir."
Maktulün velilerinin görmedikleri bir şeye yemin edemeyeceklerini ve müslüman olmayan Yahudilerin yeminlerine itibâr etmeyeceklerini söylemeleri üzerine Hz. Peygamber, yüz kızıl deve vererek maktulün diyetini kendisi ödemiştir.
Müslim'in bir rivayetinde Rasûlulîah'ın bu diyeti sadaka develerinden ödediği bildirilmektedir. Ama bu, sarihlerin ilgisine konu olmuştur. Çünkü zekât mallarının kimlere verileceği Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir ve bunlar arasında faili meçhul cinayetin diyeti yoktur. Bazı âlimler; bu ifâdenin, râvinin bir hatâsı olduğunu söylerken, bâzıları Rasûlulîah'ın bu develeri kendilerine zekât olarak verilen fakirlerden satın alarak diyet ödediğini söylerler. Nevevî ikinci görüşü benimsemiştir. Rasûlulîah'ın bu develeri satın alırken bedelini kendi şahsî malından yada hazineden ödemiş olması mümkündür.
Hadislerde görüyoruz ki, Hz. Peygamber (s.a.v) önce maktulün velîlerine, maktulü falan öldürdü, diye elli defa yemin etmelerini teklif etmiş, onların yeminden imtina etmeleri üzerine de, yahûdilerin (katil zanlılarının) yemin etmeleri halinde temize çıkacaklarım söylemiştir. Bu hal, yemin önce maktulün velîlerine (davacılara), onların yeminden kaçınmaları halinde katil zanlılarına (dâvâlılara) teklif edilir, diyen Mâliki, Şafîî ve Hanbelilerin görüşüne delildir. Mukaddimede de işaret ettiğimiz gibi Ha-nefilere göre ise yemine dâvâlıdan başlanılır. Hanefiler Kasâme konusunu da diğer dâvalarla bir tutmuşlar ve "Beyyine getirmek mâddeiye, (dâvâcıya), yemin de inkâr edene (dâvâlıya) vazifedir" hadisi ile istidlal etmişlerdir. Ayrıca, üzerinde durduğumuz hâdise de, Saîd b. Müseyyeb'in, "Rasûlullah (s.a.v) yemin ettirmeye Yahudilerden başladı. Çünkü maktul onların arasında bulundu" dediği tarzındaki rivayete dayanırlarlar.[72]
Daha önce, Hanefi ve ŞâfiîIere göre Kasâme yoluyla kısasın sabit olmadığını, Mâlikilere göre ise dâvanın amden öldürme şeklinde olması halinde kısasın sabit olacağını söylemiştik. Bu hadislerdeki, "Eğer siz elli kere yemin ederseniz onun ipi teslim edilir" cümlesi Mâl ikiler için delildir. Çünkü az önce de belirttiğimiz gibi buradaki ipten murad, katilin boynuna bağlanıp maktulün velilerine teslim edildiği iptir. Ama diğer ulemâ bundan maksadın, onların diyet ödemeleri için teslim edilmeleri olduğunu söylemişlerdir.[73]

Bazı Hükümler

Hattâbi bu hadislerden birçok hüküm istinbat etmiş ve bunları sıralamıştır.Şimdi de özet olarak bu hükümleri verelim:
1. Had istemede vekâlet caizdir,
2. Hazır olan birisine vekil olmak caizdir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) maktulün kardeşi dururken, daha büyük olduğu için amcasının oğlunu konuşturmuştur.
3. Kasâmedeki dâva diğer davalara benzemez. Diğer dâvalarda önce dâvâlıya yemin ettirildiği halde, kasâmede davacıya yemin ettirilir. Bu konu üzerindeki müctehidlerin ihtilâl've görüşleri yukarıda verilmiştir.
4. Dâvâlılar, maktulü kendilerinin öldürmediklerine yemin ederlerse kısastan kurtulurlar.
Hadis-i Şerifteki: "Yahudiler kendilerinden elli kişinin yemini ile size karşı ibra olsunlar mı? (temize çıksınlar mı?)" sözünün şu manâlara ihtimâli vardır:

a. Size karşı, dâvanızdan temize çıksınlar mı?
b. Onlar yemin ederek, sizi yeminden kurtarsınlar mı? Yâni onlar yemin ederlerse dâva biter, siz de yemin etmekten kurtulursunuz.
5. Müslüman ile zimmî arasındaki hüküm iki müslüman arasındaki hüküm gibidir.
6. Bir mtisliimanın, başka bir müslüman aleyhindeki yeminine itibar edildiği gibi, gayr-i müslimin müslüman aleyhindeki yeninine de itibar edilir. İmâm Mâlik, dinlen i lmeyeceği görüşündedir.
7. Kasâme ile kısas sabit olur. Hadisteki "Onun ipi verilir" ve "arkadaşınızın kanını hak edersiniz" cümleleri buna delâlet eder. İmâm Mâlik, Ahmed b. Hanbcl. ve Ebû Sevr bu görüştedir. Aynı görüş tbn Zübeyr ve Ömer b. Abdil-Aziz'den de rivayet edilmiştir.
İmam-ı Azam Ebû Hanife ve talebeleri, İmâm Şafiî, Sufyân-ı Sevil ve İshak b. Râheveyh'e göre kasâme ile kısas sabit olmaz Bu görüş, İbn Ab-bas, Hasentri-Basıi ve İbrahim en-Nehâî'den de menkuldür. Bu âlimlerin yukarıdaki ilk cümleyi anlayış biçimleri az önce geçmişti. İkinci cümleyi -arkadaşınızın kanını hak edersiniz- de "arkadaşınızın diyetini hakedersiniz" şeklinde tevil ederler. Çünkü diyet, kan sebebiyle alınır. Nitekim bu cümle başka tanklarla "Ya arkadaşınızın diyetini alırsınız yada harbi haber verin" şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayet, bu tevilin sahih olduğunu gösterir.
Hattâbî'nin hadislerden istifâde ile sıraladığı hükümler bunlar. Yine Hattâbî, Rasûlullah (s.a.v) m, maktulün diyetini kendisinin ödemesini de şöyle izah etmektedir:
"Rasûlullah'in, diyeti kendisinin vermesi" yahûdilerle yapmış olduğu muahededen dolayı olsa gerek. Efendimiz, bir yönden o ahdi bozmayı istemedi, diğer taraftan da maktulün kanının heder olmasını istemedi. O yüzden diyeti kendisi Ödedi."
Hayli uzunca ele alınmış olan kasâme konusundaki ihtilâfları, Bidaye-tü'1-Müctehid'ten özetle aktarıp konuyu bitirmek istiyoruz:
Ulemânın kasâme konusundaki ihtilâfları dört noktada toplanmaktadır. Bunlar:
a- Kasâme ile hükmetmenin cevazı konusu: Cumhuru ulemaya göre caizdir. Dört mezhep bu görüştedir. Bâzı alimlere göre ise, bir kimseye mevhum bir konuda yemin ettirilmez.
b- Kasâme yoluyla sabit olan cezada ihtilâf edilmiştir. İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre amden öldürme iddiasında kısas, hatâen öldürme iddiasında ise diyet gerekir.
İmam Şafiî ve Hanefılere göre her iki halde de diyet gerekir. Bâzı Kû-felilere göre sadece dâvadan kurtulur.
c-Yemine davacıdan mı yoksa dâvâlıdan mı başlanacağı konusu ihtilaflıdır. İmâm Şafiî, Ahmed ve Davud'u Zâhirî'ye göre davacıdan başlanır. Küfe (Hanefilerj, Basra ve Medine ulemâsına göre dâvâlıdan başlanır.
d- Kasâme için, maktulün üzerinde Hanefi, Şafiî, Mâliki ve Hanbelîle-re göre bir alâmet bulunması gerekir. Birisinin sâdece ölü olarak bulunması kifayet etmez. Bu alâmete "levs" denilir. İbn Rüşd'ün ifâdesine göre bazı tâbiûn uleması böyle bir alâmeti şart koşmamaktadırlar.
Mâlikilere göre bir kişinin şahitliği levs yerine geçer. İmâm Şafiî'ye göre de, başkaları ile irtibatı olmayan bir topluluğun bulunduğu mahallede bir maktul bulunsa veya maktul ile, bulunduğu mahalle sakinleri arasında düşmanlık bulunsa bu da levs sayılır ve kasâme uygulanır.[74]

4522... Amr b. Şuayb (r.a) den rivayet edildi ki:
Rasûlullah (s.a.v) Liyyetu'l-Bahrâ kenarındaki Bahratu'r-Ruğa (denilen yer) de Benî Nasr b. Mâlik'ten bir adamı kasâme yoluyla öldürdü.
Râvî: "katil de maktulde onlardan (beni Nasr b. Mâîik'ten) idi" der.
Bu, Mahmûd'ıın lâfzıdır. "Liyye kenarındaki Bahra" sözünü sâdece Mahmûd zikretti.[75]

Açıklama

Bu hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v) in bir şahsı kasâme yoluyla öldürdüğü rivayet edilmektedir. Metinde görüldüğü gibi olay, Bahra vadisi kenarındaki, Bahrâtü'r-Ruğâ denilen yerde olmuştur. Önce bu yerler hakkında kısaca bilgi verelim.
Bahratu'r-Ruğa: Kâmus'taki bilgiye göre burası Tâif vadisinde bir yerin ismidir. Rasûlullah (s.a.v) orada bir mescid inşâ ettirmiştir.
Hattâbi; "Ruğâ" nın bir yer ismi olduğunu "Bahra" nın da memleket, belde mânasına geldiğini söyler '
"Liyye" kelimesi de vadi manasındadır. Burası "Sakif diyarında bir vadi" veya "Tâif te bir dağ" dır. Bu dağın yüksek kısımları Sakîf e, etekleri de Nasr b. Muâviye'ye aitti.
Müstakil olarak "Bahra" kelimesinin bir kaç manâsı vardır. Bunlar: Çukur yer, büyük bahçe, su kaynağı, Bahreyn'de bir köy, içersinde su akan ve temiz tatlı suyu bulunan her köy ve Rasûlullah (s.a.v) in şehridir.
Kelimelerin ihtiva ettiği bu değişik mânalardan dolayı tâbirleri terceme etmeden aynen almayı ve izahı açıklama kısmına bırakmayı uygun bulduk.
Bezlü'İ-Mechûd müellifi İbn İshak'tan naklen bu olayla, Rasûlullah (s.a.v) in Huneyn gazasından sonra Taife yürüdüğü esnada, Benû Huzeyl'den bir adamı öldüren, Benû Leys'îi şahsa kısas uygulaması (bk. hadis 4503) arasında ilgi kurar. Ancak bu olaylar arasında bir irtibat olmasa gerek. Çünkü o olayda katil bellidir, kasâmeye ihtiyaç yoktur.
Bu rivayet, kasâme yoluyla sabit olan katili öldürmenin meşru olduğuna delâlet eder. Daha önce de geçtiği gibi bu, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in mezhebleridir. Ancak Münzirî'nin bildirdiğine göre hadis mu'daldır. Ulemâ, Amr b. Şuayb'ın hadisi ile ihticâcın caiz olup olmadığında da ihtilâf etmiştir.[76]

9. Kasâme İle Kısası Terketmek

4523... Beşir b. Yesâr'dan; O, Ensar'dan adının Sehl b. Ebî Has'ame olduğunu zannetiği bir adamın kendisine şöyle haber verdiğini söyledi:
Kavminden (Sehl b. Has'ame'nin) bir gurup Hayber'e gitmişlerdi. Orada birbirlerinden ayrıldılar. Bilâhere içlerinden birisini öldürülmüş olarak buldular. Arkadaşlarını yanlarında buldukları kavme; "Arkadaşımızı siz öldürdünüz" dediler. Onlar: "Onu biz öldürmedik ve öldüreni de bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine Rasûluilah (s.a.v) e gittik. Rasûlullah (s.a.v) onlara:
"Bunu kimin öldürdüğüne dâir bana beyyine getirebilir misiniz?" dedi. Onlar:
“Bizde beyyine yok" dediler. Rasûlullah (s.a.v):
"(Yahudiler) sizin için yemin etsinler mi?" Maktulün velileri:
"Yahudilerin yeminine razı olmayız" dediler.
Allah Rasûlü, maktulün kanını heder etmeyi hoş görmedi ve sadaka (zekât) develerinden yüz tanesi ile onun diyetini verdi.[77]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerif, daha önce geçen 4520 ve 4521 numaralı hadislerde geçen olayın aynısından bahsetmektedir. Ancak bir farkı, o hadislerde ve bundan sonra gelecek olan-larda Hz. Peygamber (s.a.v) in diyeti kendi malından ödediği bildirildiği halde, bu rivayette sadaka (zekât) develerinden ödediği beyân edilmektedir. O hadisleri izah ederken; Rasûluilah'ın zekât develerini, kendilerine tevzi edilen fakirlerden satın alarak diyeti ödemiş olmasının muhtemel olduğunu söylemiştik. İbnü'l-Kayyim, bu ihtimâle Rasûlullah'ın diyet olarak verdiği develeri, zekât develerinden ödünç almış olması ihtimâlini de ekler.[78]

4524... Rafı' b. Hadîc (r.a) den; şöyle demiştir:
Ensârdan bir adam, Hayber'de öldürülmüş olarak bulundu. Maktulün velileri, Rasûlullah (s.a.v) e gittiler ve olayı kendisine anlattılar. Rasûiullah (s.a.v):
"Arkadaşınızın öldürüldüğüne sahicilik edecek iki şahidiniz var mı?" diye sordu. Onlar;
"Ya Rasûlellah! Orada mü si umanlardan kimse yoktu. Onlar yahûdi; bundan daha büyük şeylere cüret ederler" cevâbını verdiler.
Rasûlullah (s.a.v):
"Onlardan (yahudilerden) elli kişi seçip yemin ettiriniz" buyurdu. Maktulün velileri buna yanaşmadılar. Bunun üzerine Hz, Peygamber (s.a.v) kendi yanından, maktulün diyetini ödedi.[79]

Açıklama

Ölü olarak bulunan zât daha önceki rivayetlerde geçtiği üzere Abdullah b. Sehl'dir. Maktulün velîleri, Hz. Peygambere gelip Yahudileri şikâyet ettikleri zaman, "'Onlar bundan daha büyük şeyler yaparlar" demişlerdir. Bundan maksutları: "Şayet onlar cezâlandırılmazlarsa nifak, hile. Rasûlullah'a karşı tuzak, peygamberleri öldürmek (v.s) gibi daha büyük kötülükleri yaparlar" demek istemişlerdir.
Bu rivayet, kasâmede yemine önce dâvâlılardan başlanır, diyenler için delildir.[80]

4525... Abdurrahman b. Büceyd (r.a) den; Muhammed b. İbrahim; "Vallahi Sehi (b. Has'ame) hadiste vehme kapıldı" dedi.
Şüphesiz Rasûlullah (s.a.v) Yahudilere:
"Aranızda öldürülmüş birisi bulundu, onun diyetini veriniz" diye yazdı. Onlar da; elli kez: "Onu biz öldürmedik ve öldüreni de bilmiyoruz" diye Allah'a yemin ederek (cevap) yazdılar.
Râvî der ki: Rasûlullah (s.a.v) kendi yanından yüz deve ile maktulün diyetini verdi.[81]

Açıklama

Bu hadisin râvilerinden Muhammed b. îbrâhim, 4520 4521 ile 4523 nolu hadislerin râvisi Sehı b. Ebî Has'ame'nin, rivayet ettiği hadiste vehme düştüğünü söyler. İşaret edilen rivayetlerden birisinde (4523) diğerlerinden farklı olarak Hz. Peygamber (s.a.v) in, maktulün diyetini zekât develerinden ödediği bildirilmektedir. Diğer rivayetlerde ise efendimizin diyeti, kendi malından ödediği bildirilmektedir.
İmam Şafîî ise Sehl hadisini üzerinde durduğumuz bu hadise tercih etmiş ve bunun sebebini şöyle açıklamıştır:
"Birisi bana, İbn Buceyd hadisini niçin almıyorsun diye sordu. Şu cevâbı verdim: İbn Buceyd'in, Rasûlullah'tan hadis işitip işitmediğini bilmiyorum. Eğer işitmemişse onun rivayeti mürseldir. Biz de, mürsel ile amel etmiyoruz. Halbuki sen biliyorsun ki Sehl, Rasûlullahla birlikte bulunmuş ve ondan hadis işitmiştir...1'
İbn Hacer Isâbe'de, Abdurrahman b. Buceyd'in terceme-i halini verirken, Ebûbekir b. Ebî Davud'un onun için "sahabe" dediğini söyler. îbn Ebî Hâtem de, İbn Buceyd'in hem Rasûlullah'tan hem de dedesinden hadis rivayet ettiğini bildirmiştir. İbn Hıbban ise, onun için sahâbi denildiğini söyledi, daha sonra da gerçekte tabiilerin güvenilirlerinden olduğunu zikreder. Beğavî de "onun sahabi mi yoksa,tabiî mi olduğunu bilmiyorum" demektedir. Ebû Amr "Rasûlullah'a yetişti ama zannımca ondan hadis duymadı. Sahâbi oluşu tartışmalıdır. Ancak, hadis rivayet etmiştir. Ulemâdan bâzıları onun hadisinin mürsel olduğunu söyler..." der.

Ayrıca bu rivayette diğerlerinden farklı olarak Yahudilerin elli kez yemin ettikleri bildirilmektedir. Ancak bu tür yeminlere itibar edilmez. Çünkü yemin kaza meclisinde olur.[82]

4526... Ebû Seleme b. Abdurrahman ile Süleyman b. Yesâr, Ensâr'dan bazı zâtlardan şöyle (dediklerini) rivayet ettiler: Rasûlullah (s.a.v) Yahudilere, onlardan başlayarak şöyle dedi: "Sizden elli erkek yemin etsin." Yahudiler buna yanaşmadılar. O zaman Ensâra: "Hakkınızı (yemin ederek) kazanınız (arkadaşınızın kanını hak ediniz)" dedi. Onlar da: "Görmediğimiz şeye yemin mi edelim? Ya Rasûlellah!" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah Yahudiler aleyhine diyete hükmetti. Çünkü maktul onların arasında bulunmuştu.[83]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerifte diğerlerinden farklı olarak, Rasûlullah (s.a.v) in, maktulün diyetini Yahudilerden aldığı bildirilmektedir. Halbuki, daha önceki rivayetlerin birisinde zekât develerinden, diğerlerinde de kendi yanından verdiği geçmişti. Zekât devesinden verdiği yolundaki rivayetin te'vili daha önce geçti. Şimdi de Yahudilerden aldığını bildiren bu rivayetin diğerleri ile nasıl uyuşturula-bileceğine bakalım; konu, sarihler tarafından pek ele alınmamıştır. Bezlü'1-Mechûd müellifi bu noktaya dikkat çektikten sonra, Muhammed Yahya'nın konuya eğildiğini ve tatminkâr açıklamada bulunduğunu söyler.
Muhammed Yahya şöyle der:
"Beyyine olmadığı için, Yahudiler aleyhine bir şey sabit olmamıştır. Ancak onlar, yemine hazır idiler. Fakat maktulün velileri onların yeminini kabul etmediler. Bu da onların hakkıdır. Velilerin düşürmesi ile, Yahudilerin yemini de düşmüş oldu. Ancak, Yahudiler, hâdise daha fazla malı gerektirir endişesiyle bir miktar mal hazırlamışlardı. Maktul aralarında bulunduğu için iddianın sübutundan korkarak hazırladıkları malı teslim ettiler. Rasûlullah (s.a.v) de, onlar aleyhindeki iddia sabit olmasa bile, katil onlar arasında bulunduğu için onlardan malı kabul etti..."
Muhammed Yahya bundan sonra, diyetin, Yahudilerin verdiklerine Rasûlullah'ın ilâvesi ile ikmâl edildiğini, diyetin Yahudilerden alındığını inkâr edenlerin tamâmını kastettiklerini, kabul edenlerin de bir kısmını aldığını kastettiklerini söylerler. O zaman Hayber henüz fethedilmemişti. Müslümanlarla aralarında muahede vardı. Hz. Peygamber, muahedenin devamında maslahat görüyordu. Diyeti onların tamamına yüklediği takdirde ahdi bozmalarından endişe ediyordu. Onun için diyetin kalan kısmını ödedi.
Bundan önceki hadiste, Yahudilerin Rasûlullah'a mektup yazarak elli kerre yemin ettiklerini okumuştuk. Halbuki diğer rivayetlerde Yahudilere yemin ettirilmediği ifâde edilmektedir. Bu çelişkiyi de Muhammed Yanya şöyle izâle etmektedir:
Yahudilerin yemin ettiğini bildiren rivayete göre, onlar mektup yazarak yemin etmişlerdir. Oysa yeminin muteber olması için hakim huzurunda edilmiş olması gerekir. Yahudilerin yemin etmediğini rivayet eden râ-vîler, kuralına uygun olarak yemin etmediklerini kasdetmişlerdir. Yemin ettiklerini söyleyenler de mektupla ettikleri yemini yemin kabul etmişlerdir.[84]

10. Katile Kısas Uygulanır[85]

4527... Enes b. Mâlik (r.a) den; şöyle demiştir: Kafası iki taş arasında ezilmiş bir câriye bulundu. Kendisine:
"Bunu sana kim yaptı? Falan mı, falan mı?" diye soruldu. (Bu) bir Yahûdinin ismi söyleninceye kadar (sürdü), (f ahûdinin ismi anılınca) başı ile (evet diye) işaret etti. Yahudi yakalandı ve suçunu itiraf etti. Rasûlullah (s.a.v) yahûdinin başının da taşla ezilmesini emretti.[86]

4528... Enes (r.a) den; (şöyle dediği) rivayet edilmiştir;
Bir Yahudi, ensârdan bir cariyeyi ondaki bir zinetten dolayı Öldürdü; sonra bir kuyuya attı. Kadının başını taşla ezmişti. Yahudi yakalandı ve Rasûlullah'a getirildi. Rasûlullah adamın ölünceye kadar taşlanmasını emretti ve ölünceye kadar taşlandı.[87]
Ehû Davud şöyle der:
Bu hadisi, İbn Cûreyc de Eyyûb'dan buna benzer şekilde rivayet etti.[88]

4529... Enes (r.a) den; (şöyle dediği) rivayet edilmiştir: Bir Yahudi üzerinde zinet bulunan bir câriye'nin başını taşla ezdi. Rasûlullah (s.â.v) câriye ölmek üzere iken yanına girdi.
Ona:
"Seni kim öldürdü? Falan mı öldürdü?" diye sordu. Kadın başı ile "hayır" diye işaret etti. Rasûlullah tekrar:
"Falan mı öldürdü?" dedi.
Kadın bu sefer başı ile "evet" diye işaret etti. Bunun üzerine, Rasûlullah (s.a.v) emretti ve katilin başı iki taş arasında ezildi.[89]

Açıklama

Hadisin Buhâri ve Müslim'deki rivayetlerinde de öldürüldüğü bildirilen kadın, "Câriye" kelimesi ile ifâdelendirilmiştir. İbn Mâce'nin bir rivayetinde ise mutlak olarak "kadın" denilmektedir. Kadın köleye "cariye" denildiği gibi, küçük kıza da câriye denilir. Yahûdinin kadını bir zinet eşyasından dolayı öldürdüğü ve o zamanın şartlarında kölelerin zinet takınmasının güçlüğü göz Önüne alınırsa, öldürülenin bir kız yada hür bir kadın olması ihtimalden uzak olmaz kanaatindeyiz.

Bu babdaki üç hadis de Enes b. Mâlik (r.a) den rivayet edilmiştir. Bunlardan birincisini Enes'den nakleden Katâde, ikincisini nakleden Ebû Kilâbe üçüncüsünü nakleden de Hişâm b. Zeydân'dır. Bu rivayetlerden ikisinde (4527 ve 4529) Hz. Peygamber (s.a.v) in, katil olan yahûdiyi kendisinin yaptığına kısas olarak kafasını iki taş arasında ezdirerek öldürttüğü, birisinde ise (4528) recmle öldürttüğü ifâde edilmektedir. Bu hal, hadisler arasında çelişki izlenimini vermekte ise de sarihlerin yaptıkları teviller bu izlenimi izâle etmektedir. Azîmâbâdi, bu hadislerin arasını şu şekillerde te'lif etmektedir:
1- Hadislerde geçen "razh, raz = iki taş arasında ezmek" ve "recm= taşlamak" aynı manâdadır. Çünkü hepsi taşla öldürmek demektir. Sadece, Katâde adama nasıl taş vurulduğunu açıklamış, Ebû Kılâbe ise açıklamamıştır.
2- Bir adamın kafası bir taşın üzerinde iken ona taş atmak veya üstten taş vurmak da recmdir. Çünkü recmin çeşitleri vardır. Dolayısıyla her iki tâbir de aynı manâyı ifâde eder.
3- Adamın başı önce taşla ezilip kuyuya atılmış, sonra da taşlanmış olabilir.
Hadisin babtaki ilk rivayetinde yahûdinin, kadını öldürdüğünü itiraf ettiği görülmektedir. Buhârî'nin vesâya'daki rivayetinde de aynı şekilde yahûdinin itirafı söz konusu edilmemiştir. Bu durum, hadis üzerinde bir takım farklı yorumlara sebep olmuştur.
Bâzı âlimler, hâdisenin İslâmm ilk dönemlerinde vuku bulduğunu, o zamanlar öldürülen kişinin ölmeden önceki verdiği habere itibar edilirken bilâhere neshedildiğini söylerler. Yahûdinin itirafının sâdece Katâdenin rivayetinde bulunduğunu söyleyerek dâvalarını te'yid ederler.
Ulemânın çoğunluğu ise Katâde vasıtasıyla gelen rivayeti esas alarak, Hz. Peygamber'in yahûdiyi maktulün iddiası ile değil, kendisinin itirafı ile öldürdüğünü söylerler. İtirafın Katâde'nin dışındaki râviler tarafından anılmamasını, onun olmaması yüzünden değil, bir kimseye mâli ve bedeni bir cezanın beyyine olmadan verilemeyeceğinin herkes tarafından bilinir olmasından kaynaklandığını söylerler. Hattâbi, bu izahı getirenlerdendir.[90]

Bazı Hükümler

Bu babdaki hadisler hüküm bakımından oldukça zengindir. Şimdi de bu konulara göz atalım:
1 - Kadına mukabil kısas olarak erkeğin öldürülmesi caizdir. Hasenu'l-Basri ve Atâ b. Ebî Rabah'ın dışındaki ulemânın görüşü de bu istikâmettedir.
2- Kısas yapılırken, katile, maktule yaptığının aynısı tatbik edilir. Yâni katil, maktulü ne ile ve ne şekilde öldürürse kendisi de o şekilde öldürülür. İmâm Mâlik, İmâm Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Şâ'bî ve Ömer b. Ab-dil-Aziz bu görüştedir.
İmam Âzam Ebû Hanife, talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed ile Süfyân-ı Sevrî'ye göre katil ancak kılıç gibi keskin bir âletle öldürülür. Başka bir yolla kısas uygulanmaz. Bunlar: Tahâvî'nin rivayet ettiği; "Kısas ancak kılınçla olur" hadisine dayanmaktadırlar. Bu rivayetin Ebû Davud et-Tayâlisi tarafından yapılan rivayeti de; "Kısas ancak demirle olur" şeklindedir.
Ayrıca bu görüş sahipleri, silah dışında bir yolla öldürmeyi müsle (işkence) olarak değerlendirmektedirler. Hattâbi'nin bildirdiğine göre; Allah'ın azâbettiği şekilde azabı nehyeden hadis de bu görüş lehine delildir. Çünkü eğer katil, maktulü öldürdüğü şekilde öldürülectK olsaydı, birisini yakarak öldürenin de yakılarak öldürülmesi icâbederdi. Oysa yakarak cezalandırmak Allah Teâlaya aittir. Diğer görüşe mensup ulemâya göre ise yeri geldiğinde yakarak cezalandırmak da caizdir.
Hanefiler, bu hadislerle amel etmezken, hadisle]e bakış açılarını şu şekillerde ortaya koymuşlardır:
a- Katile, öldürdüğünün aynı ile mukabele etmek İslâmın ilk devirlerinde idi. Sonradan neshedildi.
b- Yahudi öldürüldüğü zaman müsle müban idi, sonradan neshedildi.
c - Hz. Peygamber (s.a.v) in Yahûdiyi Allah hakkı olarak öldürmüş olması muhtemeldir. Böyle durumlarda öldürülen âlet önemli değildir.
3- Suçlunun İkrârj ile de kısası gerektiren suçlar sabit olur. Çünkü esah görülen görüşe göre Hz. Peygamber Yahûdiyi kendi ikrarı sebebiyle cezalandırmıştır.
4- Bir müslümanı öldüren gayr-t müslime kısas tatbik edilir.[91]

11. Kâfiri Öldüren Müslümana Kısâs Uygulanır Mı?

4530... Kays b. Ubâd (r.a) den[92]; şöyle de (diği rivayet edil) mistir:
Esterle[93] birlikte Hz. Ali (r.a) nin yanına gidip:
"Rasûlullah (s.a.v) tüm insanlara vasiyet etmediği bir şeyi sana tavsiye etti mi? dedik. Ali (r.a):
"Hayır, ancak benim şu kitabımdaki müstesna..." dedi.
Müsedded; "bir kitap çıkardı" dedi. Ahmed ise; "kılıcının torbasından bir kitap çıkardı" dedi.[94] O mektupta şunlar vardı:
Müslümanların kanları eşittir. Başkalarına karşı onlar tek bir el gibidirler. En alt seviyedekînden de olsa, emânlarım tanırlar. Haberiniz olsun! Bir mü'min bir kâfire karşılık ve ahd sahibi (bir gayr-i müslim de) ahdi esnasında, kâfire karşılık (kısas yoluyla) öldürülmez. Bir kimse bir şey ihdas ederse (bir cinayet işlerse) cezası sadece kendi-sinedir. Her kim birşey ihdas eder veya ihdas edeni (caniyi) barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun.[95]
Müsedded, ibn Ebî Arûbe'den (naklen) "bir kitap çıkardı" dedi.[96]

4531... Amr b. Şuayb, babası vâsıtasıyle dedesinden, şöyle rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.v) buyurdu, deyip yukarıdaki Hz. Ali hadisinin benzerini zikretti.
Amr, rivayetinde şunları da ilâve etti:
"Onların (müslümanlann) en alt seviyesindeki kişi hepsi adına eman verebilir, en güçlüleri (aldığı ganimetten) zayıflarına da

verir, savaşa giren mücâhitler, katılmayan askerlere de (ganimet) verirler."[97]

Açıklama

Bu babdaki hadislerden ikincisi, birincisi ile hemen hemen aynıdır. Ancak onda metinde zikredilen bazı ilâveler vardır. Onun için ikisini birlikte izah etmeyi uygun bulduk.
Birinci (4530 no'lu) hadisin Buhârî, İbn Mâce ve Tirmizi'deki rivayetleri, Ebû Cuhfe'den gelmektedir. Bu kitaplardaki rivayetin, Ebû Davud'daki ile benzerliği sâdece Hz. Ali'ye sorulan soru ve Hz. Ali'nin cevâbının; "bir müslümamn, kâfire karşılık öldürülemeyeceğini" bildiren kısmıdır.
İkinci hadisin (4531) İbn Mâce'deki rivayeti de Amr b. Şuayb'ın babası ve dedesindendir. Ancak oradaki ifâdelerde de bazı farklar vardır. İbn Mâce'deki rivayette, Ebû Davud'un rivayetinde atıfta bulunulan, Hz. Ali'nin hadisine benzeyen kısma işaret edilmemiştir.
Hadisin diğer kitaplardaki rivayetlerle ilgili bu tesbitten sonra, hadiste izaha ihtiyaç duyduğumuz nokta ve ahkâma geçebiliriz. İzahımızı, anlaşılması daha kolay olması için maddeleştirerek sunmak istiyoruz:
1- Hz. Ali (r.a); Kays b. Ubâd ve Eşter'in, "Rasûlullah (s.a.v) diğer müslümanlara tavsiye etmediği bir şeyi sana vasiyet etti mi, öğretti mi?" tarzındaki sorularına, "Hayır, ama şu kitabımdakiler hariç" cevâbını vermiştir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre Hz. Ali kitabım -maksat: üzerinde bazı şeyler yazılı olan bir kağıt parçası veya başka bir yazı malzemesidir- kılınç torbasından çıkarmıştır. Kılınç torbası dediğimiz şey; deriden yapılan, yolculuk esnasında kılınan kını ile birlikte içine konulduğu bir dağarcıktır.
Kays b. Ubâde ve Eşter'in Hz. Ali'ye böyle bir soru yöneltmelerinin sebebi şu olsa gerektir: Bâzı şîîler, Hz. Ali'de, Hz. Peygamber (s.a.v) in başkalarına duyurmayıp özellikle ona söylediği bazı sırlar ve bilgilerin mevcut olduğunu iddia ediyorlar ve bununla hasımlarını ilzam etmek istiyorlardı. Anılan zatlar, bu iddianın doğruluk derecesini öğrenmek maksadı ve içlerindeki merak sâikasıyla bu sorulan yöneltmişlerdi.
Hz. Ali (r.a) da verdiği cevapta işaret edilen iddiaları reddetmiş, halkın elindeki Kur'an'dan başka kendi yanında da birşey olmadığını, Rasûlullah'ın risâlet ve tebliğinin umûmi olduğunu ihsas etmiş ve metinde anılan birkaç noktayı haber vermiştir. Hz. Ali'nin haber verdiği bu noktalar sır olmadığı gibi, siyâsi mâhiyet arzeden ve hasımlarını ilzama yönelik olan şeyler de değildir,
2 - "Müslümanların kanlan eşittir" ifadesine gelince Şerhu's-Sün-ne'deki izaha göre bundan maksat, kısas ve diyet konusundaki eşitliktir. Yâni en üst makamdaki bir müslüman ile en alt seviyedeki bir müslüman, erkekle kadın, yetişkinle çocuk, âlimle câhil yaşama hakkı itibariyle eşittir. Dolayısıyla katil ve maktul bunlardan hangisi olursa olsun kısas yada diyet uygulanır. Meselâ en üst seviyedeki birisi, en aciz bir müslümanı öldürse cezası ne ise (kısas veya diyet) mevki ve varlığına bakılmaksızın cezalandırılır.
İslâmın koyduğu bu eşitlik, eşine ender rastlanan bir adalet örneğidir.
3- n"Mü'minler, başkalarına karşı tek bir el gibidirler." Yani düşmanlarına karşı biribirleri ile yardımlaşırlar. Aralarına düşmanlık ve ayrılık girmez. Karşılarındaki hangi millet, hangi* din mensubu olursa olsun müslümanlar tek bir yürek, tek bir el gibi davranırlar.
Şüphesiz bu, Rasûlullah'ın istediği, gerçek mü'min'in özelliğidir. Bu günkü değişik ideolojilere kapılan, gayr-i müslimlerin peşinde koşarken nerede ise biri birlerinin kanını içecek duruma gelen müslümanların durumuna bakınca İslâm'a ne ölçüde yakın olduklarını anlamak hiç de güç değil.
4- "En alt seviyedekinden de olsa enıanlarını tanırlar." Aslında, İs-lâmda sınıflar ve sınıfçılık yoktur. Değişik mertebedeki insanların biribir-lerine karşı bir önceliği, bir üstünlüğü yoktur. Ancak bir devlet başkanı ile, ücra bir köydeki koyun çobanı (hukuk karşısında eşit olmakla birlikte) aynı seviyede sayılmaz. İşte bu cümledeki alt seviyedeki insandan maksat budur. Buna göre; demek oluyor ki; meselâ bir koyun çobanı, memlekete gelen bir yabancıya emân verse, bu emân tüm müslümanlan bağlar. Emân verilen kişi İslâm ülkesinde can ve mal emniyetine kavuşmuş olur.
Tabi devrimizde şartlar değişmiş, memlekete gelecek yabancılara izin verme yetkisi devletlerin insiyatifine tahsis edilmiştir. Suudi Arabistan ve Pakistan gibi İslâmî esaslar çerçevesinde idare edildikleri Anayasalarında ifade edilen ülkelerde de durum farklı değildir.
5- "Bir müslüman bir kâfire karşılık, and sahibi bir gayr-i müslim'de bir kâfire karşılık (kısas yoluyla) öldürülmez"
Bu cümlelerden ilki; gayr-i müslim birisini öldüren bir müslümamn kısas yoluyla Öldürülmeyeceğine delâlet etmektedir. Öldürülen müslümamn harbî (müslümanların idaresi altında olmayan ve kendisine İslâm ülkesinde serbestçe dolaşma izni verilmeyen gayr-i müslim) halinde, onu öldüren müslümamn kısasen öldürülmeyeceğinde İslâm uleması arasında bir görüş ayrılığı bilmiyoruz. Yani ittifakla, böyle bir müslüman öldürülmez. Ama öldürülen gayr-i müslimin zimmî (İslâm ülkesinde yaşayan gayr-i müslim vatandaş) olması halinde öldüren müslümana kısas uygulanıp uygulanmayacağı ihtilaflıdır.
Hattâbi'nin tesbitine göre; Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Zeyd b. Sabit (Allah hepsinden razı olsun), Atâ b. Ebî Rebah iklime, Hasenü'I-Bas-rî, Ömer b. Abdil-Aziz, Süfyân-ı Sevrî, İbn Şübrüme, İmam Mâlik, İmam Şafîî , Evzaî, Ahmed b Hanbel ve îshâk b. Rahûye'ye göre zimmi karşılığında müslüman Öldürülmez. Yâni bir zimmiyi öldüren müslümana kısas uygulanmaz, başka bir ceza verilir.
Şa'bî, İbrahim en-Nehâî, İmam-ı Azam Ebû Hanife ve talebeleri Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bir zimmiyi öldüren müslümana kısas uygulanır ve katil öldürülür. Bu görüşte olanlar, " Rasûlullah (s.a.v) bir kâfire karşılık, bir müslümanı kısâsen öldürdü" hadisi ile istidlal ederler. Bu görüşte olanların, üzerinde durduğumuz hadisi izahları da şu şekildedir:
Hadiste Peygamber (s.a.v) önce; "bir müslüman bir kâfire karşılık öldürülmez" buyurmuş sonra da bu cümleye atıf yoluyla

ahd sahibi bir gayr-i müslimin de (ki o zimmîdir) bir kâfire karşılık öldürülmeyeceğini bildirmiştir. Bundan anlaşılıyor ki hadiste zikri geçen kâfirle, ahd sahibi gayr-i müslim (zimmi) ayrı ayrı guruplardır. Çünkü eğer birinci cümledeki "kâfir" kelimesi zimmî ve harbî tüm kâfirlere şâmil olsaydı. Rasûlullah'ın ikinci cümleyi söylemesine gerek olmazdı. Başka bir ifâde ile ikinci cümlenin gelmesi abes olurdu. Rasûlullah'a böyle bir kusurun nisbeti mümkün olmadığına göre bunların ayrı ayrı guruplardaki gayr-i müslimler olması gerekir. Yoksa ikinci cümlenin manâsı "ahid sahibi ahdi esnasında öldürülmez" demek değildir. Çünkü bu zaten belli olan ve herkesçe bilinen açık bir şeydir.
Bu nokta sabit olunca hadisin mefhûmu muhalifinden, zimmîyi öldüren bir müslümanın kısas yoluyla öldürülebileceği sonucu çıkar. Yani bu hadisin manâsı: "Bir müslüman ve ahid sahibi gayr-i müslim, ahid sahibi olmayan harbî bir gayr-i müslimi öldürürlerse kendilerine kısas uygulanmaz. Ama bir zimmîyi öldürürlerse kısas uygulanır."
Tabi karşı görüşte olanların bu anlayışa karşı verdikleri cevâplar var. Zâten onlar hadîsin zahirine baktıkları için sözü fazlaca uzatmış olmamak bakımından bu cevâplara girmek istemiyoruz. Arzu eden kişi bu hadisin Avnu'l-Ma'bûd'daki şerhine bakabilir.
6- "Bir kimse bir şey ihdas ederse..." Hattâbi bundan maksad "bir kimse cinayet işlerse cinayetinin cezasını sadece kendisi çeker. Başkası bundan sorumlu tutulamaz" der. Bu izaha göre, buradaki cinayetten mu-rad, teammiiden işlenen cinayettir. Ama hata veya Şibh amd yollarıyla işlenen cinayetlerde, katilin âkilesi diyeti öder.
Hattâbi'nin bu izahına göre, bundan sonraki cümle de "bir caniyi koruyana Allah, melekler ve tüm müslümanlar lanet etsin" manasınadır. AvnûI-Ma'bûd müellifi de Hattâbi'nin anlayışını benimsemiştir.
Bezlü'I-Mechûd müellifi ise cümleyi "bir kimse bir bid'at koyarsa..." şeklinde anlamıştır. Aslında bu anlayış hadisin zahirine daha muvafıktır. Biz tercemeyi Hattâbi'nin izahı istikâmetinde yaptık.
İkinci hadiste (no 4531) Efendimizin, yukarıdakilere ilâveten;
a- "Güçlülerinin zayıflara (ganimetten) vereceklerini;
b- Savaşa katılanların, katılmayan askerlere de ganîmet vereceklerini" beyan buyurmuştur.
İbnü'I-Esîr Nihâye'de birinci cümleyi: "Hayvanı kuvvetli olan, hayvanı zayıf olan savaşçıya ganimetten elde ettiğinden verir" şeklinde izah etmiştir.
İkinci cümledeki "savaşa katılan" diye terceme ettiğimiz "müteserri" yine İbnü'l-Esir'in izahına göre; geceleyin düşman üzerine yürüyen birliktir. Bunların sayısı dört yüzden fazla olmaz.
Hadisin bu bölümünden anlaşılan şudur: Komutan veya devlet başkanı bir birliği düşman üzerine gönderseler ve o birlik bir ganimet elde etse bu ganimet tüm askere paylaştırılır.[98]

12. Hanımı İle Birlikte Birisini Bulan Kişi Onu Öldürebilir Mı?

4532... Ebû Hûreyre (r.a) den; şöyle de (diği rivayet edil) mistir: Sa'db. Übâde(r.a):
"Yâ Rasûlellah! Hanımı yanında bir erkek bulan kişi, onu öldürebilir mi?" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Hayır" buyurdu.
Sa'd
"Sana hak ile ikram eden Allah'a yemin ederim ki, evet (oldurur) dedi.
Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Şu seyyidinizin (reisinizin) dediğine kulak veriniz" Abdul-Vehhab; "Sa'd'ın dediğine" dedi.[99] buyurdu.[100]

4533... Ebû Hûreyre (r.a) den; şöyle dedi: Sa'd b. Ubâde, Rasûlullah (s.a.v) e;
"Hanımımla birlikte bir erkek bulsam, dört şahit getirinceye kadar ona mühlet mi vermeliyim? (Ne dersin?)" dedi. Rasûlullah (s.a.v):
"Evet" buyurdu.[101]

Açıklama

Hadisin, Sahih-i Müslim'deki rivayetinde Rasûlullah (s a v) in: "Şüphesiz Sa'd gayretli (kıskanç) dir. Ama ben ondan kıskancım, Allah da benden daha kıskançtır" buyurduğu zikredilmiştir.
Metinde gördüğümüz gibi, Sa'd b. Ubâde (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v) e; hanımını yabancı bir erkekle yakalayan kişinin onu öldürüp öldüremeyeceğini sormuş, Rasûlullah'da; "Hayır" cevâbını vermiştir. Bunun üzerine Sa'd efendimize; "Sana hak dinle ikramda bulunan Allah'a yemin ederim ki öldürür" demiştir. Tabi bu, Rasûlullah'in verdiği bir hükme karşı çıkmak değil, bu durumla karşı karşıya kalan birisinin sabredemeyip cinayet işleyebileceğine ihsasla efendimiz ruhsat vermeyince susmuş, edep dairesinin dışına çıkmamıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v) in, Sa'd için: "Şu büyüğünüzün dediğine kulak verin" buyurması, Aliyyûl-Kâri'nin dediğine göre, Sa'd için bir özür beyanı ve onun söylediğinin sırf gayretinden dolayı olduğuna dikkat çekmektir. Yoksa birisini öldüren kişiyi övmek değildir.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifler, karısının yanında yabancı bir erkek bulan kişinin, onu öfdüremeyeceğine delâlet etmektedir. 4417 numaralı hadis-i şerifi izah ederken, Hz. Ömer (r.a) in bir haberine istinaden, hanımı ile zina halinde iken birisini yakalayan kişinin, her ikisini de öldürmesi hâlinde kendisine kısas uygulanmayacağını, İbn Kudâme'nin Muğnî'sinden nakletmiştik.

Hz. Ali ise, katilin dört şahit getirememesi hâlinde kısas uygulanacağını söylemiştir. İmâm Şafîî de, Hz. Ali'nin bu sözüne işaret ettikten sonra, "Biz de bunu alırız" demiştir. Ancak İmâm Şafîî (r.a) bu durumla karşılaşan birisinin, muhsan olmaları hâlinde karısı ile zina etliği erkeği öldüren kişinin Allah katında mes'ul olmayacağım ama kısasian kurtulamayacağını söyler.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, şayet adamı öldüren kişi onları zina halinde iken yakaladığına dair şahit getirirse maktulün kanı hederdir. Ebû Sevr ve İshâk da aynı görüştedir. Bu konuya 4417 nolu hadiste temas etmiştik.
İmam Nevevî, birisini öldürüp de sonra onu karısı ile birlikte bulduğunu iddia eden kişi konusunda ulemânın ihtilâf ettiğine işaret ettikten sonra, Cumhura göre beyyine getiremediği yada maktulün vârisleri ikrar etmedikleri takdirde iddiasının kabul edilmeyip kendisine kısas tatbîk edileceğini ama, Allah katında kendisine bir mes'ûliyet teretüp etmediğini söyler.
Nevevî'nin bildirdiğine göre bazı Şâfîîler; Sultanın emri olmadan muhsan bir zânîyi öldüren kişi mutlaka kısas edilir. Ancak Nevevî önceki görüşü daha sahih bulur.[102]

13. Âmil'in Elinden Hataen Bir Kaza Çıkarsa (Birini Yaralarsa) Ne Gerekir?

4534... Âişe radıyallâhu anhâdan; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) Ebû Celim b. Huzeyfe'yi zekât toplayıcı olarak gönderdi. (Gittiği yerde) bir adam, malının zekâtı konusunda onunla tartıştı. Ebû Cehm, adama vurup başını yardı. (Yaralının velîleri) Rasûlullah'a gelip:
"Kısas isteriz yâ Rasûlallah!" dediler.
Rasûlullah (s.a.v):
"Size şu kadar mal var (kısastan vazgeçin)" dedi. Razı olmadılar. Rasûlullah tekrar; (artırarak); "Size şu kadar mal" buyurdu, yine razı olmadılar. Hz. Peygamber (s.a.v) (üçüncü defa ve artırarak): "Size şu kadar mal var, (kısastan vazgeçin)" buyurdu. Bu sefer razı oldular.
Hz. Peygamber (s.a.v):
"Öğleden sonra halka hitâbed^p, razı olduğunuzu haber vereceğim" buyurdu.
Onlar da:
"Evet" dediler.
Rasûlullah (s.a.v) halka hitabederek şöyle dedi:
“Leysliler (Leys kabilesinden olan davacılar) bana, kısas istemeye geldiler. Ben de onlara şu kadar mal (en son teklif edip de onların razı oldukları malı söyledi) teklif ettim, razı oldular, (halka duyurmak için) razı oldunuz mu?" buyurdu.
"Hayır" dediler.
Muhacirler, üzerlerine atılmak istediler, Rasûlullah vazgeçmelerini emretti. Onlar da bıraktılar. Rasûlullah sonra davacıları çağırıp, malı artırdı ve: "Razı oldunuz mu?" dedi. "Evet" dediler.
Rasûlullah (s.a.v):
"Ben halka hitâbedip sizin razı olduğunuzu haber vereceğim" buyurdu.
"Evet" dediler.[103]

Açıklama

İbn Mâce: "Muhammed b. Yahya'dan, bu hadisi sadece Ma'mer rivayet etti. Ondan başka birinin rivayet ettiğini bilmiyorum" der.
Hadis-i Şerif, İslâmın adalet anlayışına, insanların haklarını aramakta ne kadar itinalı olduğunu görmeye en güzel delildir. Aradan on beş asır geçmesine rağmen hâlâ o seviyeye eremediği halde İslâmı ve müslüman-ları tezyif ve tahkire yeltenen despotların kulakları çınlasın.
Hadis-i Şerifin mânâsı izaha ihtiyaç duyurmayacak kadar açık. Ancak ihtiva ettiği hükümlere işaret edilmesi gerekir. Şimdi kısaca bu hükümleri görelim.[104]

Bazı Hükümler

1 - İdareci veya devlet memuru, vazifesi esnasında bile olsa birisine karşı cinayet işlerse kısas gerekir. Onların mevkî kendileri için bir ayrıcalık sağlamaz.
2- Yaralanan birisini kısastan vazgeçirmek için diyetten daha fazla mal vermek caizdir.
3- Zekât verilecek miktar konusunda, mal sahibinin beyânı esastır. Zekât memurunun mal sahibini dövmesi, zorlaması caiz değildir.
4- Hâkimin, beyyine olmadan kendi bilgisine dayanarak hüküm vermesi caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) daha önce davacıları belirli bir mala razı ettiği halde, bilâhere onların dönmeleri üzerine eski bilgisi üzerine onları ilzam etmemiş, halkın huzurunda, malı artırarak tekrar rızalarını ikrar ettirmiştir.
Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer dönemlerinde işledikleri suçlardan dolayı zekât memurlarına kısas uygulamışlardır. İmâm Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râheveyh de aynı görüştedirler.
5- Bir memurun vazifesi esnasındaki bir suçundan dolayı sabit olan mâli ceza, devlet tarafından ödenir.[105]

Demirden Başka Bir Şeyle Kısas[106]

4535... Enes b. Mâlik (r.a) den; şöyle demiştir:
Bir câriye, kafası iki taş arasında ezilmiş bir halde bulundu. Ona: "Bunu sana kim yaptı? Falan mı? Falan mı?" diye soruldu. Bu hal, bir Yahû-dinin ismi anılıncaya kadar devam etti. (Yahûdinin adı anılınca) başı ile işaret etti. Yahudi yakalandı ve suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) Yahûdinin başının da taşla ezilmesini emretti.[107]

Açıklama

Bu hadisi şerif 4527 ve 4528 numaralarda geçmiş ve Orada gerekli açmama yapılmıştır. Hadisin tahrlci de anılan yerde vardır. Oraya müracaat edilmelidir.
Bu hadis, Hind nüshasında ve Münzirî'nin Muhtasar'ında yer almamıştır.[108]

14. Vurmaktan Dolayı Kısas Ve Reisin Kendisine Kısas Uygulatması

4536... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a) den; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) mal (ganimet) taksim ederken bir adam gelip üzerine abandı. Rasûlullah (s.a.v), yanındaki hurma salkımı sapından olan kamçıyı adama vurdu. Adamın yüzü yaralandı.
Rasûlullah (s.a.v) adama:
"Gel sen de kısas yap (bana vur)" dedi. Adam:
“Affettim yâ Resûlallah!" dedi.[109]

15. Can (Acıtma Ve Yaralamalar) Da Kısas

4537... Ebû Firâs'dan[110] şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattab (r.a) bize hitâbedip şöyle dedi:
"Ben âmillerimi (memurlarımı) sizin bedenleriniz vursunlar ve mallarınızı alsınlar diye göndermedim. Kime böyle bir şey yapıldıysa bana müracaat etsin, ona kısas yapayım."
Arnr b. el-As:
"Eğer birisi maiyetinden birisini te'dib etse ona da kısas yapar mısın, (ceza verir misin)?" dedi.
Ömer (r.a):
"Evet, canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ona kısas uygularım (Yaptığının aynı ile ceza veririm). Rasûlullah (s.a.v) i kendisine kısas uygulatırken gördüm" dedi.[111]

Açıklama

4536 ile 4537 nolu hadis-i şerifler mevkii ne olursa olsun birisini yaralayan kişiye yaptığının misli ile ceza verileceğine delâlet etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) elindeki küçük kamçı ile yüzünü yaraladığı birisine, onun da kendisine vurmasını (kısas yapmasını) teklif etmiştir. Hadis kitaplarına baktığımız zaman bunun birçok örneğine rastlamak mümkündür. Meselâ, Kitâbü'l-Edeb'te gelecek olan şu hâdise hayli meşhurdur:
Üseyd b. Hudayr'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber bir sopa ile onun böğrüne vurmuş, o da Rasûlullah'tan kısas istemiş. Efendimiz buna imkân verince, kendisinin sırtında gömlek olmadığını halbuki Rasû-lullah'm gömleği olduğunu söyleyip, gömleğini toplatmış, sonra da efendimizin böğrünü öpmeye başlamış ve: "Benim maksadım bu idi yâ Rasûlellah!" demiş.
Nesâî'nin ve Ebû Davud'un Ebû Hûreyre'den rivayet ettiği şu haberde ise Rasûlullah'ın kısas istediği söz konusu edilmektedir. Aslında efendimiz bu tip şeyleri affederdi. Hükmü beyân için kısas taleb etmiştir.
Ebû Hûreyre diyor ki;
Biz, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte mescidde oturur kalktığında biz de kalkardık. Birgün, Rasûlullah kalktı, onunla birlikte biz de kalktık. Mescidin ortasına gelince, ona bir bedevi yetişti, arkasından ridâsim çekti. Ri-dâsı sertti, boynunu kızarttı. Bedevi:
"Ya Muhammedi Benim şu iki deveme mal yükle. Sen onu ne kendi malından ne de babanın malından yükleyecek değilsin" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Hayır estağfirullah! Çektiğinden dolayı bana yaptığını benim de sana yapmama imkân verinceye kadar senin için birşey yüklemem"
buyurdu.
Bedevî: Hayır vallahi sana bu imkânı vermem, dedi.
Biz bedevinin sözünü duyunca sür'atle ona doğru yöneldik. Rasûlullah (s.a.v) bize dönüp;
"Benim sözümü duyan kişinin, kendisine izin verinceye kadar yerinden ayrılmamasına azmettim" buyurdu. Sonra halktan birisine:
"Ey falan bir deveye arpa, bir deveye de hurma yükle buyurdu" sonra da "dağılın" dedi.[112]
Bu hadislerde söz konusu olan yaralamalar baştaki bir yaralama, vücuttaki bir çizik ve bir vuruştur. Bu tip suçların eksiksiz ve fazlasız aynısı ile mukabelesi mümkün olmayabilir. Bundan dolayı, her türlü yaralamaya kısas uygulanıp uygulanmayacağı ulemânın ihtilâfına konu olmuştur.

İbniri-Kayyinı'in belirttiğine göre bu mes'elede iki görüş vardır:
a- Her türlü dövme ve yaralamada kısas uygulanır. Bu görüşü Ahmed b. Hanbel, Hulefâi Râşidinden nakletmiş ve kendisi de benimsemiştir. İbn Kayyım'ın üstadı İbn Teymiye selefin cumhurunun bu görüşte olduğunu söyler.
b- Kısas yapılması hâlinde eşitliğin sağlanması mümkün olmayan vak'alarda kısas uygulanmaz, başka münâsib bir ceza verilir. Bu görüş İmâm Şafîî, İmâm Mâlik ve müteehhirûn Hanbelî ulemâsından nakledilmiştir. Hattâ bâzıları bu konuda icmâ olduğunu söyler.
İbnü'l-Kayyim, kısas yapılmayacağında icmâ olduğu yolundaki iddiayı reddetmekte ve "asıl icma, dört halifeden nakledilen görüştedir. Çünkü onların görüşüne muhalif bir görüş bilinmemektedir." demektedir.
Şüphesiz, her iki görüşe sahip olanların da görüşlerini dayandırdıkları delilleri vardır. O delillerin buraya alınıp münakaşa edilmesi hayli uzun yer işgal edecektir. Onun için biz sadece görüşleri vermekle yetindik.[113]

Kadınların Kanı (Kısası) Affetmeleri[114]

4538... Âişe radiyellâhü anhâ'dan; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Maktulün kısas isteyen velilerinin, bundan vazgeçme hakları vardır.
Bu, kadın bile olsa maktule yakınlık sırasına göredir."[115]
Ebû Davud şöyle dedi:
Yani velilerden birisi oldukları zaman kadınların katildeki afları caizdir. Bana Ebû Ubeyd'in; "ondan vazgeçmeleri" sözü, "kısastan vazgeçmeleri" anlamına geldiği (ne dair açıklaması) ulaştı.[116]

Açıklama

Hadisteki "el-Muktetilin" sözünü "maktulün kısas isteyen velileri" diye terceme ettik. Hattâbi bu kelimeyi şu şekilde izah etmiştir: "Maktulün velileri kısas isterler, katiller de buna razı olmak istemezler. Bu yüzden aralarında kavga savaş çıkar. İşte onun için bunlara muktetil denilmiştir."
Hadis-i Şerif, kısası affetmekte veya istemekte sıranın, maktule yakınlık derecesine göre olduğuna delâlet etmektedir. Meselâ kardeş varken amcanın kısası affetme yetkisi yoktur.
Hadisin delâlet ettiği ikinci bir konu da maktulün kadın olan yakınlarının kısastan vazgeçme yetkileridir. Hadis, bu yetkinin varlığına delâlet etmektedir. Ulemânın ekseriyeti de bu hadisin delâleti istikâmetinde, kadın ve erkek velîlerin bulunması durumunda, kadınların kısastan vazgeçmeleri halinde cezanın diyete dönüştüğünü söylemektedir.
Evzâi ve İbn Şübrüme ise kadınların bu hakka mâlik olmadığını söylerler. Şüphesiz bunların da dayandıkları deliller vardır.
Hasenü'l-Basrî ve İbrahim en-Nehâi kocanın ve karının kısası af yetkilerinin olmadığı görüşündedirler.[117]

İki Gurup Arasındaki Kavgada Kimin Tarafından Ve Nasıl Öldürüldüğü Bilinmeyen Bir Maktule Ait Hüküm[118]

4539... Tâvûs'tan (Rasûhıllah fs.a.v) şöyle buyurmuştur):
"Biribirlerî ile ... bir ölü bulunsa..." (diye) rivayet edilmiştir. İbn Ubyed ise: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: ... dedi. (Hadisin devamı Tâvûs'un ve İbn Ubeyd'in rivayetiyle şöyledir); "BiribİrIeri ile taş kamçı ve sopalarla dövüşen bir topluluk içersinde kim tarafından ve nasıl öldürüldüğü bilinmeyen bir ölü bulunsa bu, hatâ (hükmünde) dir. Diyeti, ha-tâen öldürmenin diyetidir. (Bu durumda) teammüden öldürülen kişi içinse kısas gerekir." İbn Ubeyd (burada): "Elin kısası" dedi. Sonra râvileri[119] ittifak ederek şöyle dediler.
(Rasûlullah devamla şöyle buyurdu):
"Her kim kısasa mâni olursa, Allah'ın lanet ve gazabı onun üzerine olsun. Ondan ne farz ne de nafile (yahut da; ne tevbe ne de fidye) kabul edilmesin."[120]
Sûfyân'ın (İbn Serh'in kendisinden rivayeti) hadisi daha tamdır.[121]

Açıklama

Ebû Davud'un rivayeti mevkuftur. Çünkü Tâvûs arava sâhabî katmadan direkt Rasûlullah'tan rivayet etmiştir. İbn Mâce'nin rivayeti ise merfûdur. Çünkü orada, Tâvûs hadisi İbn Abbas (r.a) den rivayet etmiştir.[122]
İbn Mâce'nin rivayetinde ayrıca buradakinden fazla olarak, "asabiyet nedeniyle dövüşürken" mânâsına gelen bir kelime yer almıştır. Yine îbn Mâce'nin rivayetinde, kısasa mâni olmak mânâsına gelen tâbir "Kısas ile katil arasına girerse" şeklinde ifâde edilmiştir.
Hadis metnindeki "ondan farz da nafile de kabul edilmesin" diye ter-ceme ettiğimiz cümleyi "ondan tevbe ve diyet kabul edilmez" şeklinde izah edenler de vardır.
Hadis-i Şerif, bir kavgada kimin tarafından ve nasıl öldürüldüğü bilinmeden bulunan bir ölüm olayındaki cezanın diyet olduğuna delâlet etmektedir. Ancak maktulün diyetinin kimin tarafından ödeneceği konusunda ulemâ ihtilâf halindedirler.
İmâm Mâlik'e göre, maktulün hasımları tarafından ödenir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise hasım olan gurubun akiklerine aittir. Ancak muayyen bir adamın öldürdüğüne dâir bir iddia olursa o zaman kasâmeye başvurulur.
İmâm Ebû Yûsuf ve İbn Ebî Leylâ diyetin dövüşen her iki gurubundâkilelerine ait olduğunu söylerler.
Evzâi, bizzat dövüşen iki guruptaki kişiler tarafından ödeneceği görüşündedir.

İmam Şafiî'ye göre; eğer maktulün velîleri muayyen bir şahıs veya gurup için dâvâcı olurlarsa kasâme uygulanır. Hiçkimse için bir dâva vuku bulmamışsa diyet de kısas da söz konusu değildir.
İmâm-ı Âzam'a göre, maktulün velileri başkaları hakkında iddiada bulunmazlarsa, cesedin bulunduğu kabilenin âkılesine aittir.
Hadis-i Şerif, anlatılan şekilde Ölü bulunan kişinin, öldürülmesinin teammüden olması halinde cezanın kısas olduğuna da delâlet etmektedir. Bu, birkaç kişinin birlikte birisini Öldürmeleri durumunda katillerin hepsinin kısas edileceğini gösterir.
Hadisin delâlet ettiği diğer bir hüküm de şudur:
Birisi kısasa müstehak olduğunda, ona kısas uygulanmasını önlemek büyük günahtır. Rasûlullah (s.a.v) böyleleri için "Allah'ın gazap ve laneti üzerine olsun" diye beddua etmiştir. Allah'ın lanetinden maksat, onun rahmetinden uzak kalmaktır. Ayrıca böyle olanların farz ve nafilelerinin kabul edilmeyeceği ifâde edilmektedir. Bundan maksat, yaptıkları ibâdetin, kendilerini kurtarmaya yetmeyeceği olsa gerektir. Yada; bu durumlardan uzak kalınması için bir zecr ve tehdidtir. Bu cümlenin mânâsını "ondan tevbe ve diyet kabul edilmez" şeklinde anlarsak, maksat yine tehdit ve korkutmadır.[123]

4540... Bize Muhammed b. Ebî Galib haber verdi, bize Saîd b. Süleyman, Süleyman b. Kesir'den naklen haber verdi, bize Amr b. Dinar haber verdi. O Tavûs'tan, Tavus da İbn Abbas vasıtasıyla Rasûlullah'tan haber verdi (deyip); ravi Siifyân hadisinin mânâsını zikretti.[124]

Açıklama

Bu rivâyet yukarıdaki hadisin aynıdır. Ancak önceki rivayet mürsel olduğu halde, bu rivâyet merfûdur. Hadisin sahabe râvîsi İbn Abbas'tır.[125]

16. Diyetin Miktarı Ne Kadardır?

4541... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden şöyle rivâyet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.v) hatâen öldürülenin diyetinin; otuz bintü mehaz (iki yaşma girmiş dişi deve) otuz bintü lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve), otuz hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve) on da ibni lebûn (üç yaşına girmiş erkek deve) olmak üzere yüz deve olduğuna hükmetti.[126]

Açıklama

Diyetler bahsinin başında da temas ettiğimiz gibi diyet; bizzat katilin veya katilin âkilesinin, öldürülen kişinin yakın akrabalarına ödemek zorunda oldukları mâlî cezadır. Bu ceza aslında tammüdî olmayan öldürmelerde sözkonusudur. Ancak, teammüden vukubulan öldürme olaylarında maktulün velilerinin veya içlerinden birisinin kısastan vazgeçip diyet istemesi halinde de kısas diyete dönüşür.
Konunun başında hangi tür öldürmelerden dolayı diyet verildiğini ve diyetin miktarının Hanefi mezhebine göre (mallara göre) ne olduğunu açıklamıştık. Tabî orada maksadımız diyetler konusunda genel bir bilgi vermekti. Burada hadislerin izahı kabilinden bazı meselelere tekrar temas etmemiz gerekecektir.
Hadis-i şerif, açıkça hatâen vuku bulan öldürmelerin diyetinin yüz deve olduğunu ve bunun; iki yaşına girmiş otuz, üç yaşına girmiş otuz, dört yaşına girmiş dişi deve; on da üç yaşına girmiş erkek deve olarak ödeneceğini bildirmektedir. Ancak ulema bu hadisle istidlal etmemişler, başka delilleri almışlardır.
Hattâbî; fakihler içersinde, bu hadisle istidlal eden hiç kimseyi tanımadığını, ulemânın çoğunluğunun, diyeti beş gurup deveden yirmişer olarak takdir ettiklerin söyler.
Hanefilerin görüşünün; binti mehaz, binti lebûn, hıkka, cezea (beş yaşma girmiş dişi deve) ve ibn hu haz (iki yaşma girmiş erkek deve) dan yirmişer adet olduğunu daha önce belirtmiştik. Süfyân-i Sevil, İmam Mâlik ve ashabı, Ahmed b. Hanbel'in de görüşü böyledir. Abdullah b. Mes'ud'un da aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir.
İmâm Mâlikin bir başka kavline ve İmam Şâfiîye göre; cezea, hıkka, binti lebûn, binti mehaz ve ibn lebûn (üç yaşına girmiş erkek deve) dan yirmişer adettir. Bu görüş Ömer b. Abdil Aziz, Süleyman b. Yesâr, Züh-rî, Rabia b. Abdirrahman ve LeyvS b. Sa'd'den de rivayet edilmiştir.
Hanefüer görüşlerinde 4545 numarada gelecek olan İbn Mes'ud'dan rivâyet edilen hadise dayanmışlardır. Ş afiflerin ibn mehaz yerine ibn le-bûn'u almalarına sebep Hayber yahûdileri ile olan kasâmede Rasûlullah'm diyeti zekât develerinden ödemiş oluşu ve zekât develeri içersinde benû mehaz'm olmayışıdır.
Ulemâdan bir gurub ta hatâen Öldürme diyetinin deveden dört nev'den ödeneceği görüşündedir. Bu görüş Hz. Ali (r.a), İshak b. Râhûye, Şa'bî, Hasenu'l-Basri ve İbrahim en-Nehâi'ye aittir. Bunlara göre diyet; yirmi-beş cezea, yirmibeş hıkka, yirmibeş binti lebûn ve yirmibeş binti mehazdır.
Bu hadis; hatâ yoluyla olan Öldürmenin diyetinin deve ile ödenmesi halindeki miktarı tayin etmektedir. Diyette esas olan da budur. Başka maddelerden (altın, gümüş, elbise, koyun) Ödendiğinde miktarların ne olacağı konusu bundan sonraki hadislerde gelecektir. Oralarda görüleceği üzere,efendimiz deveyi esas almış ve öbür maddelerden, yüz deveye mukabil olacak miktarı tayin etmiştir.[127]

4542... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden şöyle rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v) devrinde diyetin (yüz devenin) kıymeti sekizyüz dinar altın veya sekiz bin dirhem gümüştü. Ehl-i kitabın diyeti de o zaman müsltimanların diyetinin yarısı idi. Bu hal Ömer (r.a) halîfe oluncaya kadar devam etti.
Hz. Ömer (halife olunca) ayağa kalkıp halka hitaben: "Biliryorsunuz ki deve pahalandı..." dedi. Ömer diyeti altın sahiplen için bin,dinar, gümüş sahipleri için on iki bin dirhem, sığır sahipleri için iki yüz sığır, koyun sahipleri için iki bin koyun, elbise sahipleri için de iki yüz elbise olarak tesbit etti. Zimmîlerin diyetini olduğu gibi bıraktı, normal diyette yaptığı gibi onu yükseltmedi.[128]

Açıklama

Amr b. Şuayb'ın bu rivayeti de devenin dışındaki maddelerden ödenmesi halinde, diyetin miktarını tesbit etmektedir.
Önceki hadiste de belirttiğimiz gibi Rasûlullah (s.a.v) diyet için deveyi esas almış, diğer mallan, devrindeki deve fiyatlarım esas alarak tesbit etmiştir. Hz. Ömer de bilâhere deve fiyatlarının arttığım göz önünde tutarak altın ve gümüşteki diyet miktarını artırmıştır. Bundan sonra gelecek olan rivayette görüleceği üzere; koyun, sığır ve elbisede Rasûlullah'in tesbit ettiği miktarla, Hz. Ömer'inki aynıdır. Demek ki, deve karşısında bu mallarda bir artış olmamıştır.
Hanefilere göre; deve haricindeki maddelerde diyetin; bin dinar altın veya onbin dirhem gümüş, veya ikiyüz sığır yahut ikibin koyun yada iki yüz elbise olduğunu daha önce belirtmiştik.
İmam Şafiî de teanımüden öldürme durumunda, Hz. Ömer'in bu prensibini esas almış ve diyetin deveden ödenmesini şart koşmuştur. Devenin çok nadir kalması halinde de cinayetin vuku bulduğu dönemde yüz devenin fiyatına mukabil, altın gümüş, sığır, koyun ve elbiseden ödeneceğini söylemiştir.
Bugün için bu maddelerin Türk parası olarak değerlendirmesini yapmaya kalksak karşımıza oldukça farklı rakamlar çıkar. Meselâ bin dinar altın aşağı yukarı dört kg. eder. 24 ayar altının gramı 24 000 TL. olduğunu farzedersek 4 kg. altın 96 milyon TL. eder. Ortalama bir sığırı 350 000 TL kabul edersek ikiyüz sığır 70 milyon TL eder. Bir koyunu da 150 bin lira saysak ikibin koyun 300 000 milyon TL. tutar. Tahmin ettiğimiz bu fiyatların bir miktar aşağı veya yukarı olması mümkündür. Ama yine de aralarında fahiş farklar var. Memleketimizde deve çok az olduğu için piyasasını bilmiyoruz. Ama her halükârda yüz devenin yetmiş seksen milyonu geçeceğini sanmıyoruz. Gümüşle takdir edildiğinde de öyle çok kabarık bir rakam çıkmaz. Çünkü bir dirhem 2.806 gr. dır. On bin dirhem 28.060 gramdır. Gümüşün gramı 425 TL. kabul edilirse, gümüşten diyet 12 milyon TL. sına yakın bir meblağ çıkar.
İslâm hukukunun uygulandığı dönemde memleketimizde diyet gümüşten ödenmiştir. Miktarı da 1166.3 mediciyedir. Gümüşten ödemekte kolaylık olduğu için bu yola gidilmiştir.[129]

4543... Ata b. Ebî Rabâh'dan rivayet ettiğine göre;
Rasûlullah (s.a.v) diyeti; deve sahiplerine yüz deve, sığır sahiplerine ikiyüz sığır, koyun sahiplerine ikibin koyun, elbise sahiplerine de iki yüz elbise olarak tâyin etti. Buğday sahiplerine de bir şey tâyin etti ama (rivayeti Atâ'dan aktaran) Muhammed (b. İshâk) onu aklında tutamadı.[130]

Açıklama

Bu haber mürseldir. Çünkü Atâ b. Ebî Rabah tâbi undandır ve sahabe râvîyi anmamıştır. Ancak aşağıdaki rivayet sahabe ravîsinin Câbir b. Abdullah olduğunu göstermektedir.[131]

4544... Atâ b. Ebî Rabah, Câbir b. Abdillah (r.a) den, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlulîah (s.a.v) diyeti... takdir etti"
Râvî, (bir önceki hadisi Ebû Davud'a nakleden) Musa'nın (rivayet ettiği) hadisinin mislini zikretti ve: "Buğday sahiplerine de birşey takdir etti, ama ben aklımda tutamadım" dedi.[132]

Açıklama

Bu rivayet meıfûdur ama münkati'dır. Çünkü isnâdda hadisi Atâ'dan nakleden şahıs yer almamıştır.[133]

4545... Abdullah b. Mes'ud (r.a) den;
Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Hatâen Öldürmenin diyeti; yirmi tane dört yaşına, yirmi tane beş yaşma, yirmi tane iki yaşma, yirmi tane üç yaşına girmiş dişi deve ve yirmi tane de iki yaşına girmiş erkek devedir."[134]
(Abdullah'ın görüşü de budur.)[135]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için: "Bu rivayeti, bunun dışında kimseden merfû olarak bilmiyoruz. Abdullah'tan mevkuf olarak rivayet edilmiştir" der.
Bu hadis, daha önce de işaret ettiğimiz gibi hatâen Öldürmenin diyeti nin deveden ödenmesi halinde hangi yaştaki develerden verilmesi konusunda Hanefilerin delilidir.[136]

4546... İbn Abbas (r.a) den rivayet edildi ki:
Beni Adiy'den bir adam öldürüldü. Rasülullah (s.a.v) onun diyetini on iki bin dirhem takdir etti.[137]
Ebû Davııd dedi ki:
Bu hadisi İbn Vyeyne Amr'dan o da Ikrime vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet etti, İbn Abbas'ı anmadı.[138]

Açıklama

Tirmizi'nin bir rivayeti merfû, bir rivayeti de mürseldir.İbn Mâce ye Nesâj'nin rivayetleri de meıfûdur.
Hadis tenkidçileri isnâddaki Muhammed b. Müslim hakkında konuşmuşlar kimisi sika kimisi de zayıf olduğunu söylemişlerdir.
Hadis-i Şerif Hz. Peygamber (s.a.v) in, diyetin gümüşten ödenmesi durumunda miktarı on iki bin dirhem olarak takdir ettiğini göstermektedir.
Rivayette, öldürülen zâtın hatâen mi yoksa teammüden mi öldürüldüğüne dâir bir kayıt yoktur.
Hattâbi olayı teammüden Öldürme olarak değerlendirmiş olmalı ki bu hadisin izahında teammüden öldürmenin diyeti konusundaki görüşleri vermiştir. Yine Hattâbi, para cinsinden (altın ve gümüş) Ödenmesi halinde, ulemânın benimsediği miktarları vermiştir. Buna göre: İmam Ahmed, İmâm Mâlik, ve İshak'a göre altından bin dinar, gümüşten oniki bin dirhemdir. Hanefilerle Süfyan-ı Sevrî ve İbn Şübrüme'ye göre altından bin dinar gümüşten onbin dirhemdir.[139]

17. Amde Benzeyen Hata İle Öldürmenin Diyeti

Amde benzeyen hata: Birisini, kesici ve delici olmayan bir âletle teammüden öldürmektir. Yâni birisini, silah sayılmayan bir âletle öldürmektir.[140]

4547... Abdullah b. Amr (r.a) den;
Müsedded dedi ki-[141] Rasûlullah (s.a.v) Fetih günü Mekke'de (halka) hitabetti. Üç kerre tekbir getirdi sonra "Va'dini yerine getiren, kuluna yardım eden ve kâfirleri tek başına hezimete uğratan tek Allah'tan başka ilâh yoktur."
(Ebû Davud der ki): Buraya kadarını Müsedded'ten ezber ettim. Sonra ikisi de (yani hocaları Süleyman b. Harb ile Müsedded) ittifakla Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu söylediler.
"Haberiniz olsun!.. Mal veya kandan, Câhiliyye devrinde anılıp zikredilen tüm övünme vesilesi olan şeyler ayaklarımın altındadır. (Kaldırılmıştır.) Sadece Hacılara su vermek (sikâyetu'1-hac) ve Kabe hizmeti (Sidânetû'1-Beyf) bundan müstesnadır.
"Haberiniz olsun!.. Şüphesiz, kamçı ve sopa ile olan amde benzeyen hatâen öldürmenin diyeti yüz devedir. Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır."[142]
Müsedded'in hadisi daha tamdır.[143]

Açıklama

Müsedded'in rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.v) efendimiz Mekke fethi günü halka hitâbederken önce; Allah (c.c) in va'dini yerine getirip, kuluna yardım ettiğini ve kâfirleri tek başına hezimete uğrattığını vurgulamıştır. Allah'ın va'dinden maksat, Mekke'nin fethine dair olan va'didir. Kâfirleri tek basma hezimete uğratmasından maksat da, Mecma'daki ifâdeye göre Hendek savaşıdır. Çünkü o gün Allah (c.c) çıkardığı bir fırtına ile ortalığı biribirlerine katmış, insanların müdâhalesi olmadan kâfirleri hezimete uğratmıştır.
Bir başka görüşe göre de buradaki kâfirlerden murat dünyânın her tarafındaki bütün kâfirlerdir.
"Tüm övünme vesilesi olan şeyler..." diye terceme ettiğimiz "me'se-re" kelimesi Câhiliyye Araplarının Övünme vesilesi ve iyiliklerinden anılan herşeydir. Rasûlullah'm; onları, ayaklan altında olarak nitelemesinden murat da, kaldırıldıklarını ve iptal edildiklerini ilândır. Efendimiz bu iftihar vesilesi olan şeylerden ikisini; sidâne ve sikâye'yi istisna etmiştir.
SİDANE: Kabe'nin temizliğini yapmak, kapısını açıp kapatmak gibi Kabe hizmetine dâir olan vazifelerdir. Bu vazife Ben Şeybe'ye aitti.
SİKAYE: Hac mevsiminde, hacılara su vermek vazifesidir ki o da Beni Hâşim'e aitti.
Diğerlerinin aksine bu iki hizmet kaldırılmamış, sahiplerinin elinde bırakılmıştır. Araplar, Kabe'ye ve insanlara hizmeti hedef alan bu gibi görevlerden dolayı büyük gurur duyarlar ve onlarla övünürlerdi.
Bu ikisinin dışında, Câhili arapların övündükleri ve Rasûlullah (s.a.v) tarafından kaldırılan diğer bazı vazifeler şunlardır:
RİFADE: Mekkeye, hac için gelenlerin fakirlerine yemek ikram etmek, onların barınmalarını sağlamak vazifesi,
KIYÂDE: Buna Ukab da denilir. Savaşlarda sancağı taşıma görevi,
NEDVE: Önemli olayları ve kararlan görüşmek için aktedilen toplantı,
SEFARET: Elçilik görevi.
Bunların dışında, taşınacak eşyaya izin vermek, savaş araç ve gereçlerini korumak, putların önünde ok çekmek gibi başka görevler de vardı.
Fahr-i Kâinat efendimiz daha sonra Amde benzeyen hata yoluyla Öldürmenin cezasını beyan buyurmuştur.
Amde benzeyen Öldürme; metinde de görüldüğü gibi silah yada silah yerine kaim olmayan bir alet ile teammüden

öldürmektir. Yâni Öldürücü olmayan bir âlet ile bile bile vurarak öldürmektir. Hadiste; sopa ve kamçı öldürücü olmayan âletlerden sayılmıştır. İmam Ebû Yûsuf, İmam Mu-hammed ve İmâm Şafîî'ye göre büyük taş ve kalın sopa ile öldürmek teammüden öldürmedir. Çünkü bunlarla genelde adam öldürülebilir.
Amde benzeyen öldürmeye, hatâ denilmesine sebep; âlete itibarla kas-dın bulunmamasıdır. Çünkü sopa ve kamçı gibi âletler adam Öldürmek için değil, terbiye maksadı ile dövmek için kullanılan âletlerdir.
İmâm Ebû Hanîfe'ye göre şibh amd, silâh dışındaki bir aletle, öldürmek maksadı olmadan vururken meydana gelen Öldürme şeklidir. Taş veya sopanın büyük yada küçük olması arasında fark yoktur. İmam Mâlik ise, şibh amd diye bir öldürme şekli kabul etmemektedir. Ona göre öldürme ya teammüden yada hatâendir.
Hadis-i Şerif, amde benzeyen hata yoluyla vuku bulan öldürmenin diyetinin, kırkı hamile olmak şartıyla yüz deve olduğuna delâlet etmektedir. Bilindiği gibi bu türden olan diyete "diyet-i muğallaza" denilir.
Ulemânın, amde benzeyen hata yolu ile olan Öldürmenin cezâsj konusundaki görüşleri muhteliftir. Bu görüşleri şu maddelerde toplamak mümkündür:
1- Bu tür bir öldürmenin diyeti yüz devedir. Ancak kırkı hamile, altmışı da dört ve beş yaşma basmış otuzar dişi deve olacaktır. Hadis metnine de uygun düşen bu görüş İmam Şafîî, Atâ ve İmâm Muhammed'e aittir.
2- İki, üç, dört ve beş yaşına gören yirmi beşer devedir. Yâni yine yüz devedir, ama muğallaza değildir. Bu görüş de İmam Azam Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel'indir.
3 - Mâliki mezhebine göre, bu tür öldürme, teammüden öldürmedir. Bu öldürme türüne verilecek ceza. birinci guruptaki imamların öngördükleri cezadır.
4- Ebû Sevr'e göre de beş ayrı türden yirmişer olmak üzere yüz devedir.
İmam Şafîî'ye göre Şibh amd diyeti, katilin âkilesi tarafından ödenir. Hanefilerin görüşlerini, konunun başında belirtmiştik.
Hattâbî, bu hadisin hayvanda selem yapmanın cevazına da delâlet ettiğini söyler. Çünkü âkile tarafından ödenecek deve üç sene zarfında Ödenir. Yani vadelidir.
Kitâbû'l-Bey'de geçtiği gibi selem; Para peşin mal vadeli olmak üzere yapılan bir satım şeklidir. Bu satım şekli Hanefilere göre sadece Ölçü ve tartıyla alınıp satılan mislî mallarda caizdir. Hayvan ve benzen kiymi mallarda ise caiz değildir. Şâfîîlere göre hayvanda da selem caizdir.
Yine Hattabî; hamileliğin, hayvanda zapt ve sınırlanması mümkün bir vasıf olduğunun hadisin delâleti içersinde olduğunu söyler.[144]

4548... Bize Musa b. İsmail haber verdi. Bize Vüheyb, Halid'den bu hadisi aynı isnâd ve benzeri bir mânâ ile rivayet etti.[145]

4549... Bize Müsedded haber verdi, bize Ali b. Zeyd'den naklen Abdulvâris haber verdi. Ali b. Zeyd, Kasım b. Rabîa vasıtasıyla İbn Ömer'den o da Rasûlullah (s.a.v) den önceki hadisi aynı mânâda rivayet etti. Ravi şöyle dedi:
"Rasûlullah fs.a.v) feth günü -veya Mekke fethi günü- Beyt-i şerifin veya Kabe'nin- merdiven basamağında halka hitabetti."
Ebû Davud der ki:
Bu hadisi İbn Üyeyne de; Ali h. Zeyd'den. o Kasım b. Rabîa dan, o da İbn Ömer vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.v) den rivayet etti. Ayrıca, Eyyûb es-Sahtiyânî, Kasım b. Rabîa vasıtasıyla Abdullah b. Amr'den Hâlid'in hadisinin benzerini rivayet etti. Hammad b. Seleme de Ali b. Zeyd kanalıyla Ya'kub es-Sedûsî'den, o da Abdullah b. Amr vasıtasıyla Rasûlullah'dan rivayet etti. Zeyd ve Ebû Musa'nın sözleri, Rasûlullah'in hadisi ve Ömer (r.a) m haberi gibidir.[146]

Açıklama

Bu hadisler, babın ilk hadisinin değişik rivayetleridir.£bu Davud, metnin sonunda talikan beyan ettiği
görüşlerinde değişik isnadlara işaret etmiştir. Son cümlede de; Zeyd ve Ebû Musa'nın sözlerinin, Rasûlullah ve Ömer'in hadisleri gibi olduğunu söylemektedir. Bundan maksadı, Zeyd ve Ebû Musa'nın Şibh amd konusundaki görüşlerinin Hz. Peygamber (s.a.v) in hadisinde ve Hz. Ömer'den gelen haberde belirtilen istikâmette olduğunu beyândır. Hz. Ömer'in işaret edilen haberi bir sonraki 4550 nolu hadistir.
Ebû Davud'un tâlikında İbn Uyeyne'nin rivayetinin İbn Ömer'de, Ey-yûb es-Sahtiyânî'nin rivayetinin ise Abdullah b. Amr'da son bulduğu görülmektedir. Mûnzîrî bu mes'ele ile ilgili olarak şöyle der:
"Kasım b. Rabîa'nın hadisi hem Abdullah b. Ömer hem de Abdullah b. Amr'dan işitip, bir seferinde birinden, bir seferinde ötekinden rivayet etmiş olması muhtemeldir."[147]

4550... Mücâhid'den; şöyle demiştir:
"Ömer (r.a) amde benzeyen öldürmede, otuz hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve) otuz cezea (beş yaşına girmiş dişi deve) ve kırk da altı yaşı ile dokuz yaş arasında hâmile deve ile hükmetti."[148]

4551... Âsim b. Damra, Hz. Ali (r.a) den, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Amde benzeyen öldürmede diyet üç türde üçde bir orandadır: Bunlar; Otuz üç dört yaşına giren dişi deve, otuz dört de altı yaş ile dokuz yaş arasında dişi devedir. Bunların hepsi hamile olacaktır."[149] [150]

4552... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a) şöyle demiştir:
Amde benzeyen öldürmefnin diyeti): Yirmibeş tane dört yaşma girmiş dişi deve, yirmibeş tane beş yaşma girmiş dişi deve,

yirmibeş tane üç yaşına girmiş dişi deve, yirmibeş de iki yaşına girmiş dişi devedir.[151]

4553... Asım b. Damra. Hz. Ali (r.a) in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hatâen öldürmenin diyeti dört sınıftan dörtte birer oranladır; Yirmibeş tane dört yaşına girmiş dişi deve, yirmibeş tane beş yaşına girmiş dişi deve, yirmibeş tane üç yaşına girmiş dişi deve ve yirmibeş tane de iki yaşına girmiş dişi deve.[152]

4554... Osman b. Af fan ve Zeyd b. Sâbit'ten (Allah ikisinden de razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:
Muğallezada (amde benzeyen öldürmede) diyet; kırk tane beş yaşma girmiş hamile deve, otuz tane dört yaşına girmiş dişi deve, otuz da üç yaşma girmiş dişi devedir.
Hatâen öldürmede diyet de: Otuz tane dört yaşına girmiş dişi deve, otuz tane üç yaşına girmiş dişi deve, yirmi tane üç yaşına girmiş erkek deve, yirmi de iki yaşına girmiş dişi devedir.[153]

4555... Sâid b. Müseyyeb, Zeyd b. Sâbit'ten muğallaza diyet (Şibh-i amd diyeti) konusunda rivayette bulundu ve önceki haberin benzerini, her guruptan eşit miktarlarla rivayet etti.
Bu bölümdeki rivayetler bâzı sahabelerin şibh amd için gerekli gördükleri diyeti söz konusu etmektedir. Eserler izaha ihtiyaç bırakmayacak şekilde açıktır. Müctehid ulemânın görüşleri de ilk hadisin açıklamasında belirtilmiştir.[154]

Develerin Yaşları[155]

Ebû Davud der ki:
Ebû Ubeyd ve (ulemâdan) daha başkaları şöyle dediler: Deve dört yaşına girince o hıkktır, dişisine hıkka denilir. Çünkü o, üzerine binilecek ve yük vurulacak kıvamdadır. Beş yaşma girdiğinde ceza'dır, dişisi cezeadır. Altı yaşına girer de ön dişlerden birisini atarsa o semdir, dişisine de seniyye denir. Yedi yaşına girdiğinde raba ve rabâıyyedir. Sekiz yaşına girer de rabâiyye (köpek dişi ile Ön dişler arasındaki diş) den sonraki dişi atarsa o sedts ve sedestir. Dokuz yaşına girer de köpek dişi görünürse o bâzilâir. On yaşına girdiğinde de muhliftir. Bundan sonra artık devenin adı yoktur. Ancak, bir yıllık bâzil, iki yıllık bâzil, bir yıllık muhlif, iki yıllık muhlifilâ ahırih... denilir,
Nadr b. Şümeyl: Bir seneliğe bintü mehaz, iki seneliğe hintü lehûn, üç seneliğe hıkka, dört yaşındakine cezea, beş yaşındakine sent, altı yaşındakine rabâ, yedi yaşındakine sedîs, sekiz yaşındakine de bâzil denilir, demiştir.
Ebû Hatim ve el-Esmâi de şöyle derler: Ceıûa bir vakittir, yaş değildir.
Ebû Hatim: Bazılarının şöyle dediklerini söyler: Rabâıyyesini (köpek dişi ile ön dişler arasındaki diş) attığı zaman raha , ön dişini attığında da senidir.
Ebû Ubeyd şöyle der; Hamile kaldığı zaman halifedir ve on aya kadar böyledir. On aya varınca adı; Uşerâ olur.
Ebû Hatim; Ön dişini attığı zaman sent, ön dişle köpek dişi arasındaki dişini attığında da rabâ dır.[156]

Açıklama

Bu son ta'likta Ebû Davud, Arapların çeşitli yaşlardaki develere verdikleri isimleri, dilcilerden naklen beyân etmektedir. Maksadı diyetleri takdir ederken geçen tâbirlere açıklık kazandırmaktır.[157]

18. Organların Diyeti

4556... Ebû Musa (el-Eş'arî) (r.a) den; Rasûlullah fs.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Parmaklar eşittir. (Onların) herbirinin (diyeti) onar devedir."[158]

4557... Ebû Mûse'l-Eş'âri (r.a) den; Şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a.v): "Parmaklar eşittir" buyurdu. "Onar onar mı?" dedim. "Evet" buyurdu.[159]
Ebû Davud der ki:
Bu hadisi Muhammed b. Ca'fer Şu be'den o da Galib'ten nakletti. Galib: "Meşrûk b. Evs'ten işittim" dedi. Yine bu hadisi İsmail; "Bana Gâlib et-Temmar Ebû Velîd'in isnadı ile rivayet etti." dedi. Hamala b. Ebu Safiyye de Galib'ten ismail'in isnadı ile rivayet etti.[160]

4558... İbn Abbas (r.a) den;
Rasûlullah (s.a.v); baş parmakla küçük parmağı kastederek; "Bu ve bu eşittir" buyurdu.[161]

4559... İbn Abbas (r.a) dan; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Parmaklar (in diyeti) eşittir. Dişler (in diyeti) eşittir. Ön diş ve azı dişi (n diyeti) eşittir. Şu ve şu (baş parmakla serçe parmak) eşittir."[162]
Ebû Davııd şöyle der:
Bu hadisi Nadr b. Şumeyl Şubeden, Ahdüssamed'in (rivayetinin) manâsıyla rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bize bunu Dârimi, Nadr (b. Şumeyl) den rivayet etti.[163]

4560... İbn Abbas (r.a) dan: Rasûlullah (s.a.v):

"Dişler (in diyeti) eşittir, parmaklar (m diyeti) eşittir" buyurdu.[164]

4561... İbn Abbas (r.a) dan; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) ellerin ve ayakların parmaklarını (n diyetlerini) eşit tuttu.[165]

4562... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v) sırtını Ka'beye dayamış bir vaziyette irad buyurduğu hutbesinde: "Parmaklarda onar (deve diyet) vardır" buyurdu.[166]

4563... Amr b. Şuayb, babası kanalıyla dedesinden, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Dişlerde beşer (deve diyet) vardır."[167]

Açıklama

Bu babda şimdiye kadar geçen hadislerin hepsinde, güzellik ve faydalan farklı olmasına rağmen parmakların ve dişlerin diyetlerinin eşit olduğu bildirilmektedir. Herhangi bir parmağa bir cinayet vukuu halinde onun diyeti, tam diyetin onda biri olan on devedir. Bu hüküm bakımından en değerli parmak olan baş parmak ile en az değerli olan başka bir parmak arasında fark yoktur.
Hadisler dişlerin de eşit olduğuna delâlet etmektedir. 4563 nolu hadiste her dişin diyetinin beş deve olduğu beyan edilmektedir.
Hattâbi dişler arasında bir üstünlüğün söz konusu olmadığında ulemânın ittifak halinde olduğuna dikkat çekerek şöyle der:
"Ulemânın büyük çoğunluğu ittifak ettiler ki; dişler arasında üstünlük yoktur. Her dişin diyeti beş devedir. Her bir parmağın diyeti on devedir. Baş parmakla serçe parmak arasında fark yoktur. Bu konuda ellerle ayaklar arasında da fark yoktur. Nasıl ki büyükle küçük, zayıfla şişman, güçlü ile zayıf tam diyet konusunda eşit iseler, parmaklarda da diyet eşittir. Şayet bu konuda güzellik ve menfeat söz konusu olsaydı işler karışırdı..."
Hattâbi bunun yanı sıra Saîd b. Müseyyeb'in şu görüşüne de işaret etmektedir: "Baş parmağın diyeti onbeş, işaret parmağınınki on, orta parmağınki on, yüzük parmağınınki dokuz, serçe parmağınınki de altı deve idi diyordu. Ebû Amr b. Hazm'ın yanında, Rasûlullah'ın her parmağın eşit olduğuna dâir olan mektubunu bulunca o hükmü aldı."
Said b. Müseyyeb de daha önce dişler konusunda aynı şeyleri söylüyordu. Öndeki dişler için beş, azı dişleri için tek bir deve diyete hükmediyordu. Muaviye'den duyduğu bir haber üzerine o görüşten dönmüş, dişlerin eşit olduğunu hükmetmeye başlamıştır.
Saîd b. Müseyyeb bu görüşünde Hz. Ömer (r.a) in hükmüne istinâd ediyordu. Çünkü Hz. Ömer, önceleri parmakları farklı görüyordu. Kendisine Hz. Peygamber'in haberi gelince görüşü değişti.
Said b. Müseyyeb, Hz. Muaviye'nin görüşü ile ilgili olarak şöyle der:
"Şayet ağzın tümüne bir cinayet işlenirse, Hz. Ömer'in hükmüne göre diyet az olur. Muaviyenin hükmüne göre ise diyet artardı. Ben olsaydım, azı dişleri için ikişer deve takdir ederdim."
Hattâbi'nin de dediği gibi cumhuru ulemâ her bir parmak için tam diyetin onda birinin, herbir diş için de yirmide birinin verileceği görüşünde birleşmişlerdir. Bu, diyetin ödeneceği malın birimine göre ayarlanır. Parmaklardaki boğumlarda da aynı kıstas uygulanır. Yani üç boğumlu bir parmağın bir boğumu kesilirse, bir parmak diyetinin üçte biri yani tam diyetin otuzda biri diyet takdir edilir.
Diğer organların diyetine ait hükümler bundan sonraki hadislerde ele alınacaktır. Bunda esas, organın vücuttaki sayısıdır. Meselâ vücutta çift olan bir organın diyeti tanı diyetin yansı, dil gibi tek olan bir organın diyeti tam diyet, göz kapağı gibi dört tane olan organların diyeti de dörtte bir tam diyettir.
Şüphesiz, amden öldürmelerde kısas cereyan ettiği gibi, amden yaralamalarda da kısas cereyan eder. Ancak azalarda kısasın uygulanabilmesi için, öldürmede kısasın uygulanması için gereken şartlara ilâveten şu şartların da bulunması gerekir:
1- Yaranın iyileşmesi gerekir.
2- Cinayete uğrayan kişinin emir ve rızası olmalıdır.
3- Cani ve yaralı hür olmalıdırlar.
4- Cinayete mâruz kalan organ ile, caninin aynı organı arasında eşitlik olmalıdır.
5- Kısasta, organlar arasında denkliğe tam olarak riâyet mümkün olmalıdır,
Daha önce kısas için geçen genel şartlar ve bu şartlar bulunmazsa organlarda da kısas uygulanmaz, yerine diyet uygulanır.[168]

4564... Ebü Davud şöyle der:
(Şu rivayeti) Seyhan'dan yazdığım kitabımda bulduğum halde kendisinden işitmedim. Onu bize güvenilir bir dostumuz olan Ebûbekir haber verdi. O şöyle dedi: Bize Şeyban haber verdi, bize Muhammed -yani îbn Raşid- Süleyman'dan- yani İbn Musa'dan- haber verdi. O, Amr b. Şuayb'dan, Amr de babası vasıtasıyla dedesinden şöyle rivayet etti:
"Rasûlullah (s.â.v) hatâen öldürmenin diyetini köylülere dört yüz dinar altın veya ona mukabil gümüş olarak takdir ederdi. Onu takdir ederken deve fiyatlarını esas alırdı. Deve pahalanınca diyeti (altın ve gümüş olarak) artırır, ucuzladığırida da azaltırdı. Rasûlullah zamanında (deve fiyatları) dört yüz dinarla sekizyüz dinar arasında oynuyordu. Onun gümüşten karşılığı da sekizbin dirhemdi.

Rasûlullah (s.a.v) sığır sahiplerine (tam diyeti) ikiyüz sığır olarak takdir etti. Diyeti koyundan ödeyenler de iki bin koyun verirler.
Rasûlullah (sav) "Diyet, maktulün varisleri arasında, yakınlık derecesine göre mirastır. Artan olursa (farz sahiplerinden artarsa) o asa-beye aittir." buyurdu.
Rasûlullah (s.a.v) burunda; tamamı kesildiği zaman tam diyet, ucu veya bir tarafı kesildiğinde yarım diyete hükmetti ki o da; elli deve veya onun mukabili altın yahut gümüş yada yüz sığır veya bin koyundur. El kesildiğinde yarım diyete, ayak kesildiğinde yarım diyete me'mûme (et kesilip beyin ile kemik arasındaki zarı meydana çıkaran yaralama, buna âmme de denilir) de otuz üç tam ve üçte bir deve veya onun kıymetinde altın, gümüş, sığır yada koyuna, câife (karın boşluğuna kadar ulaşan yara) de de aynısına hükmetti. Parmaklarda herbir parmak için on deve, dişlerde de herbir diş için beş deve diyet vardır.
Rasûlullah (s.a.v) kadının diyetinin, (farz sahiplen olan) varislerinden artandan başka miras alamayan asabesi ayasında ortak olduğuna hükmetti. (Bir kadın bir cinayet işlerse, cinayetin diyetini asabesi öder.) Eğer bir kadın Öldürülürse onun diyeti varisleri arasında taksim edilir. Onlar, katillerini[169] (kısas olarak) öldürür (Ölümünü isleyebilirler.
Rasûlullah (s.a.v): "Maktulün vârisi yoksa bile katil on (un mirasından veya diyetin) den birşey alamaz. Onun varisi, insanların kendisine en yakın olanıdır. Katil, (öldürdüğü kişiden) hiçbir şeye varis olamaz" buyurdu.[170]
Muhammed (b. Raşid) şöyle dedi:
Bunun tamamını bana Süleyman b. Musa Amr b. Şuayb'tan, o babasından o da kendi babası vasıtasıyla Rasûlullah'tan haber verdi. Ebû Davud der ki: Muhammed b. Raşid Dimeşk (Şam) lıdır. Katilden, Basraya kaçmıştır.[171]

Açıklama

Bu haber hayli uzun olduğu ve değişik hükümleri ihtiva ettiği için, diğerlerinden ayırarak müstakü-len ele almayı uygun bulduk.
Ebû Davud bu hadisi bizzat râvinin ağzından duymadığını, ondan elde ettiği kitabında yazılı olarak bulduğunu bununla birlikte onu güvenilir bir dostun yine Seyhan'dan yaptığı rivayet ile elindeki yazılı nüshanın rivayetini böylelikle yeni bir semâ1 (dinlemek) ile pekiştirdiğini belirterek, bu rivayetinin güvenilirliğini ifâde eden beyanlarda da bulunmuştur. Ebû Davud'un bu tutumu hem kendisinin, hem sair muhaddis-lerin rivayetteki titizlikleri hakkında açık bir fikir vermektedir.
Hadis Önce, bir cana kıymanın bedeli olan tam diyetin miktarı ile ilgili bazı gelişmeleri ele almıştır. Bu konu daha önce işlendiği için biz burada o mes'ele üzerinde durmayacağız. Hadisin temas ettiği diğer bir konu parmaklar ve dişlerin diyetidir. Biz bunun üzerinde de durmayacağız. Çünkü bundan Önceki hadiste o mes'elenin de izahı yapılmıştı. Burada söz konusu edip. izaha çalışacağımız noktaları maddeler halinde takdim etmeyi düşünüyoruz:
1- Bir kimse Öldürüldüğünde, ona mukabil alınacak diyet maktulün varisleri arasında, mirastan alacakları hisseye göre taksim edilir. Artanı da asabe alır.
Ölen birisinin akrabalık sebebiyle kendisine varis olan kişiler üç gurupta mütalaa edilir. Bunlar: Ashab-ı ferâiz, asabe ve zevi't-erhamdir.
Ashab-i feraiz (farz sahipleri); mirastan alacakları pay Kur'an-ı Ke-rim'de tesbit edilen akrabalardır. Kari-koca, baba-anne, nine, kızkardeş v.s.
Asabe: Mirastan alacakları pay belli olmayan farz sahiplerinin hissesinden artanı alan kardeş v.s.
Zevi'l-Erham: Teyze, hala, dayı, gibi ikinci derecede mirasçı olan akrabalar. Bunlar, ancak yukarıdaki iki guruptan mirasçının bulunmaması halinde varis olabilirler, aksi halde alamazlar.
Hadis-i Şerifte efendimiz, maktulün diyetinin önce farz sahiplerine hisseleri nisbetinde verilip, artan olursa asabeye intikal edeceğini bildirmektedir. Bu, normal miras taksiminde uygulanan usûlün aynıdır.
2- Burunun diyeti, tam diyettir. Yani bir kimsenin burnunu kökten kesen kişi, kısas mümkün olmaz veya cinayete uğrayan kişi kısas istemezse, sanki onu öldürmüş gibi tam diyet ödemek zorundadır. Bu hüküm, bundan önceki hadisi izah ederken işaret ettiğimiz genel prensibe uygundur. Çünkü burun vücutta tek organdır, cinayeti-den dolayı tam diyet gerekir. Nitekim hadisin devamında bir eli kesmenin diyetinin de yarım diyet olduğu beyân edilmektedir.
Burunun tamamının kesilmesi durumunda tam diyetin gereği konusunda ulemâ arasında ihtilâf yoktur. Burun direğinin kesilmesi halinde, ulemânın çoğuna göre üçte bir diyet gerekir. Bu görüş Zeyd b. Sabit, Mücahid Mekhûlden rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel de aynı görüştedir.
3- İki elden her birinin diyeti, tam diyetin yansıdır. İkisinin diyeti tamdır. Bu konuda da ihtilâf yoktur. Ancak elin çolak olması halinde diyetinin ne olacağı konusu âlimler arasında ihtilaflıdır.
Hz. Ömer (r.a) den, çolak elin diyetinin, tam diyetin üçte biri olduğu rivayet edilmiştir. Bu görüş aynı zamanda Mücâhid, Ahmet b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'ye de aittir.
Hanefi imamları ile İmâm Şafiî'ye göre ise çolak el için hükümet-i adi (ehli vukuf tarafından belirlenecek bir miktar) gerekir.
Sağlam ele vurulup da çolak edilmesi durumunda ise tam bir el diyeti gerekir.
4- Başta bulunup da, kafa kemiği ile beyin arasındaki zara kadar ulaşan yaranın diyeti tam diyetin üçte biridir. Bu yaraya, memûme veya âmme denilir. Câife denilen ve karına ulaşan yaranın diyeti aynıdır. Bu yaraya sebep olan silah vücudun bir yerinden girip öbür tarafından çıkarsa üçte iki diyet gerekir.
5- Bir kadın cinayet işlerse, diyeti âkılesi tarafından Ödenir. Âkılesi de, asabe denilen akrabasıdır. Asabe'nin ne demek olduğu birinci maddede açıklandı.
Bu cümle, babanın ve dedenin âkıleye dahil olmadığına delil kabul edilmiştir. Çünkü onlar bazan altında bir hisse alırlar.

6- Bir kimse, kendisinin vârisi olduğu bir yakınını öldürürse onun mirasından mahrum olur. Katle iştirak etmeyen diğer uzak akrabaları mirası alırlar.
7- Diyet aynen miras gibidir. Diğer miras nasıl taksim edilirse, diyet de aynı şekilde taksim edilir.
Bu hadiste iki tür yaralama (me'mûme ve câife) söz konusu edilmiş diğer yaralara temas edilmemiştir. Bunların dışındaki bazı yaralar için, Hanefî" mezhebine göre verilmesi gereken diyet şöyledir:
Deri kesilip kemik görünürse bu yaralamanın diyeti tam diyetin yirmide biri, kemik kırılır yerinden oynarsa diyetin onda biri verilir. Kemiğe kadar ulaşmayan yaralamalarda hükümet-i adi gerekir. Uzmanlar ne gibi bir ceza takdir ederlerse o uygulanır. Çünkü bunlar için takdir edilmiş bir diyet yoktur.[172]

4565... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden, Rasûlullah (s.a.v) in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Amde benzeyen öldürmenin diyeti, tcammüdcn öldürmenin diyeti gibi muğallaza (katı) dır. Onda, sahibi (katil) öldürülmez."[173]
(Ebû Davud şöyle) dedi: Halil bize İbn Raşid'den naklen, (Rasûîul-lah'in) şu sözleri (ni) de ilâve etti:
"Bu, şeytanın insanlar arasına sıçramasıdır. Hiçbir kin ve silah olmadan körü körüne farkına varılmadan akan kandır."[174]

Açıklama

Bilindiği gibi amde benzeyen öldürme, silah sayılmayan bir âletle döve döve öldürmedir. Bu tür öldürmenin diyeti muğallazadir. Konu bundan önceki babda detaylı olarak geçmişti.
Hz. Peygamber (s.a.v) bu hadiste, amde benzeyen öldürmeden dolayı kısas gerekmediğini açıkça beyan buyurmuştur. Rasûlullah'jn bu tasrihine sebep, şibh-i amd, amde benzediği için kısasın gerekebileceği yolundaki şüpheleri defetmektir.
Musannif Ebû Davud, Halil b. Ziyâd el-Muhânbî'nin İbn Raşid'den naklettiği bir ziyadede, Rasûlullah'ın şibh-i amd yoluyla öldürmenin vukuunu anlatan bir sözüne işaret etmiştir. Buna göre; amde benzeyen öldürme silâhla ve düşmanlık eseri işlenen bir cinayet değildir. Şeytanın insanlar arasındaki bir faaliyetidir. Bu Öldürme şeklinin esası açıklığa çıkamaz. Katilin halel-i rûhiyesi ve öldürüş şekli bilinmez. Böyle bir durumda da katil Öldürülmez.
Bu hadisin, üzerinde durduğumuz konu ile hiçbir irtibatını göremedik. Musannifin bu hadisi niçin buraya aldığını da bilmiyoruz.[175]

4566... Abdullah b. Amr (r.a) den; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Mudıhalarda (kemiğe varan yaralarda) diyet beş devedir."[176]

Açıklama

Mûdiha; terceme esnasında da işaret edildiği gibi, kafa derisi ve altındaki zarın yarılıp, kemiğin açığa çıkması halindeki yaraya verilen isimdir. Bu türdeki bir yaranın diyeti beş deve yani tam diyetin yirmide birisidir. Yaranın büyük ve küçük olması arasında fark yoktur. İki ayrı yerde böyle bir yara olursa diyet ikiye katlanır.
İmâm Mâlik, burundaki bir mûdıhayı kabul etmemekte, Şafîî ise kabul etmektedir. Baş ve yüzün dışındaki mûdıhalarda hükümet-i adi (bilirkişi takdiri) gerekir.[177]

4567... Rasûlullah (s.a.v) yerinden çıkmayan (ama görme hassasını kaybeden) gözde üçte bir diyete hükmetti.[178]

Açıklama

Hadis-i Şerif, metinde de görüldüğü gibi bir cinavete mgruz ka}m da görme özelliğini kaybeden ama yerinden çıkmayan gözün diyetini konu edinmektedir. Hadise göre böyle bir cinayetin diyeti, üçte birdir. Avnu'l-Ma'bûd müellifi bu "üçte bir" i, gözün diyetinin üçte biri diye kayıtlamıştır.
İbn Melek1 in nakline göre, Ishak hadisin zahirine göre hükmetmiş ve böyle durumlarda üçte bir diyete hükmetmiştir.
Ulemânın cumhuruna göre ise hükümet-i adi gerekir. Bu hükmün hadis ile te'lifi şöyledir: Hükümet-i adi, üçte bir diyet kadardır.
Hükümet-i adi; bilindiği gibi ehl-i vukufun takdir edeceği meblağdır. Bir köle sağlam olarak değerlendirilir, sonra da gözü yerinde olmak şartıyla görme Özelliğini kaybetmiş bir vaziyette değerlendirilir. Aradaki fark, hükümet-i adidir.
Göz yerinde kalmak şartıyla, görme duyusunu kaybeden göze, tam bir aöz diyeti deşil de daha az bir ceza takdir edilmesine sebep, gozun görme özelliğiniWbetmesine rağmen, yüzün güzelliğini muhafaza etmesidir. Çünkü gözün menfaati tamamen yok olmamış, yarısı gitmiştir. Onun için böyle bir cinayetin cezası daha hafıftir.[179]

19. Ceninin Diyeti[180]

4568... Muğira b. Şû'be (r.a) den; şöyle demiştir:
Hüzeyl kabilesinden bir adamın nikâhı altında iki kadın vardı. Bunlardan birisi öbürüne bir direk (kalın bir sopa) ile vurdu ve onu öldürdü.[181] Taraflar mes'eleyi Rasûlullah'a getirdiler.
Adamlardan birisi:

"Bağırmayan, yemeyen, içmeyen ve ağlamayan bir kimse (cenin) için nasıl olur da diyet öderiz?!..” dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Bedevilerin secîli konuşmaları gibi mi konuşuyorsun?!" buyurup Gurreye[182] hükmetti ve onu kadının âkılesine yükledi.[183]

4569... Bize Osman b. Ebî Şeybe haber verdi, bize Cerir haber verdi. O, Mansûr'dan aynı isnâd ve mânâ ile nakledip şunu da ilâve etti.
"Rasûlullah (s.a.v), öldürülen kadının diyetini katilin âkilesine yükledi ve karnındaki cenin için de ğurreye hükmetti.
Ebû Davud:
"Bu hadisi aynen bu şekilde Hakim, Mücâhid' den o da Muğira' dan rivayet etti" dedi.[184]

4570... Misver b. Mahreme'den; şöyle demiştir:
Ömer fr.a) halkla, kadının çocuk düşürmesi konusunu istişare etti. Muğira b. Şu'be: "Rasûîullah'ın onun için ğurreye; bir köle veya cariyeye hükmettiğine şâhid oldum" dedi.
Ömer:
"Sana şahitlik edecek birisini getir" dedi. Urve de Muhammed b. Mes-leme'yi getirdi.
Harun: "Onun için- yani adamın karısının karnına vurduğuna-[185] şâhitlik etti" dedi.[186]
Ebû Davud söyle der; .
"Ebu Ubeyd'den bana ulaştı ki, çocuk düşürmeye İmlâs denilir. Çünkü kadın onu doğum vaktinden önce kaydırır (atar.) Elden ve başka bir şeyden atılan herşeye: "Melisa=kaydı" denilir."[187]

4571... Bize Mûsâ b. İsmail haber verdi, bize Vuheyb haber verdi. O, Hişâm'dan, Hişâm babasından, o Muğîra'dan Muğîra da Ömer (r.a) den (yukarıdaki hadisi) mânâ olarak rivayet etti.
Ebû Davud şöyle der:
"Bu hadisi, Hammad b. Zeyd ve Hammad b. Seleme Hişâm h. Urve'den, o babasından "Ömer şöyle dedi..." diye rivayet etti."[188]

'4572... İbn Abbas (r.a) dan rivayet edildi ki:
Ömer (r.a) Rasûlullah (s.a.v) in, cenin düşürme konusundaki hukmunu sordu. Hamel b. Mâlik b. Nâbiğa ayağa kalkıp:
"Ben iki kadının arasındaydım; birisi öbürüne çadır direğıyle vurdu.
Hem onu hem de karnındaki bebeği öldürdü. Rasûlullah (s.a.v) maktulün cenininde gurreye ve katil kadının öldürülmesine hükmetti." Dedi.[189] Ebû Davud şöyle der:
Nadr b. Şûmeyl, "Miştah; fırından ekmek çıkartılan kürektir" dedi. Ebû Ubeyd ise: "Mistah; çadır direklerinden birisidir" dedi.[190]

4573... Tâvûs şöyle demiştir:
"Ömer (r.a) minbere çıktı..." Ravi önceki hadisi mânâ olarak anlattı, ama ondaki "kadının öldürülmesine" cümlesini zikretmedi. Gurre kelimesine "bir köle veya câriye" kelimelerini ilâve etti ve şöyle dedi:
Ömer (r.a): "Allahü Ekber. Eğer bunu duymasaydım, başka bir şeye hükmederdik" dedi.[191]
4574... İbn Abbas (r.a) dan;
Hamel b. Mâlik kıssası hakkında şöyle dedi:
"Kadın, saçı bitmiş bir cenini düşürdü, (öbür) kadın öldü. Rasûlullah (s.a.v) katilin âkılesine diyeti hükmetti.
Öldürülen kadının amcası:
"Yâ Rasûlellah! O, saçı bitmiş bir çocuğu düşürdü" dedi. Bunun üzerine katilin babası:
"O yalancıdır. Vallahi o ses vermedi, yemedi, içmedi. Onun gibiler hederdir (karşılığı yoktur)" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Câhiliyye döneminin seçili sözleri ve kâhinlikleri gibi mi konuşuyorsun?!.. Çocuk için de gurre ver" buyurdu.
İbn Abbas:
"Kadınlardan birisinin adı Müleyke öbürünün adı Ümmü Gutayf ti" der.[192]

4575... Câbir b. Abdillah (r.a) den; şöyle demiştir:
Hüzeyl kabilesinden iki kadından birisi öbürünü öldürdü. Her birinin
kocası ve çocuğu vardı.
Rasûlullah (s.a.v) öldürülen kadının diyetini, öldürenin âkılesine yükledi. Kocasını ve oğlunu muaf tuttu. Öldürülenin âkılesi:
"Onun mirası bizim mi?" dediler.
Rasûlullah (s.a.v):
"Hayır, onun mirası kocasının ve oğlunun olur" buyurdu.[193]

4576... Ebû Hûreyre (r.a) den; şöyle demiştir:
Hüzeyl kabilesinden iki kadın dövüştüler. Birisi öbürüne bir taş atıp Öldürdü. Taraflar meseleyi Rasûlullah'a getirdiler. Rasûlullah (s.a.v) ölen kadının karnındaki bebeğinin diyetini bir köle veya cariye olarak gurre; kadının diyetini de, katilin

âkılesine hükmetti. Öldürülen kadının mirasını oğluna ve onunla birlikte olanlara verdi.
Bunun üzerine, Hamel b. Mâlik b. Nâbiğa el-Hûzelî:
"Yâ Rasûlellah! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, ağlamayan bir ceninin diyetini nasıl öderim?! Böyleleri heder sayılır" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
Onun seçili konuşmasından dolayı:
"Bu kâhinlerin kardeşlerindendir" buyurdu.[194]

4577... Ebû Hureyre (r.a) bu kıssa hakkında şöyle dedi: "Sonra, aleyhine ğurre hükmedilen kadın öldü. Rasûlullah (s.a.v); onun mirasının oğullarına, diyetin de asabesine olduğuna hükmetti."[195]

4578... Abdullah b. Büreyde, babasından şöyle rivayet etti: Bir kadın başka birisine taş atıp (karnındaki bebeği) düşürdü. Mesele Rasûlullah (s.a.v) e arzedildi. Rasûlullah (s.a.v) çocuk için beşyüz koyuna hükmetti ve o gün taş atmayı yasak etti.
Ebû Davud şöyle der:
Hadis böyle, "beşyüz koyun" şeklindedir. Ama doğrusuyuz koyundur. Abbas böyle (beşyüz koyun) dedi. O bir vehmdir.[196]

4579... Ebû Hureyre (r.a) den; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) Cenin hakkında gurre; köle, cariye, at veya katır ile hükmetti.
Ebû Davud şöyle der:
Bu hadisi Hammad b. Seleme ve Halid b. Abdullah, Muhammed b. Amr'dan rivayet etmişler, "at veya katır" kelimelerini zikretmemişlerdir.[197]

4580... Şâ'bî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Gurre beşyüz dirhem gümüştür."
Ebû Davud derki:
Rabîa: "Gurre elli dinar altındır" dedi.[198]

Açıklama

Bu babdaki hadisler, beş ayrı sahabeden nakledilmektedir. Bunlar; Cabir b. Abdullah, Muğira b. Şû'be, İbn Abbas, Bureyde ve Ebû Hureyre (Allah hepsinden razı olsun) dir. Hadislerin hepsi, Huzeyl kabilesinden iki kadının biribirleri ile kavga edip, birisinin hamile olan öbürüne vurup kadının ve bebeğinin ölümüne sebep olduğunda birleşmektedirler. Ancak bir kısım rivayetlerde, katil olan kadının çadır direği vurduğu bildirildiği halde 4578 numaradaki rivayette birşey attığı ve kadının bebeğini düşürdüğü beyan edilmektedir. Ancak, Ebû Davud bu hadisteki bir hükme itiraz etmiş, gurre olarak rivayet edilen beşyüz koyunun doğrusunun, yüz koyun olduğuna işaret etmiştir.
Bir de, bazı hadislerde kavga edip biribirini öldüren kadınların aynı şahsın nikâhı altında iki kuma olduğu bildirilirken, bazılarında bu cihet hiç anılmamış, birisinde ise başka başka adamların karıları olduklarına dikkat çekilmiştir.
Taberânî'nin, Ebû Melih el-Huzelî'nin, babasından yaptığı rivayet daha tafsilatlıdır. Taberânî'nin rivayeti şu şekildedir:
"Bizde Hamel b. Mâlik diye birisi vardı. Adamın; birisi Huzeyl, öbürü de Âmir kabilesinden iki karısı vardı. Huzeyl kabilesinden olan, çadır direğiyle Âmir kabilesinden olanın karnına vurdu. Kadının çocuğu düştü. Kocaları, vuran kadını Rasûlullah'ın yanına götürdü. Kadının İmran adındaki kardeşi de beraberlerinde idi. Olayı Rasûlullah'a anlattılar. Rasûlullah:
"Diyetini verin" buyurdu.
İmran:
"Hiç yememiş, içmemiş bağırıp ağlamamış bir ceninin diyetini mi vereceğiz?!" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Sen bedeviler gibi secîli konuşmayı bırak. Buna, bir köle veya cariyenin değeri; beşyüz dirhem veya bir at yada yüz yirmi koyun gerekir." buyurdu.
imran:
"Yâ Rasûlellah! Kadının iki tane oğlu var. Obanın ileri gelenleridirler, Annelerinin ceremesini benden çok onlar çekmeliler" dedi.
Peygamber (s.a.v):
"Hayır kız kardeşinin ceremesini onlardan çok sen çekmelisin" buyurdu.
İmran:
"Benim verecek bir şeyim yok" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) kadınların kocası ve ölen ceninin babası olan ve Huzeyl kabilesinin zekâtlarını toplamakla görevli bulunan Hamel b. Mâlik'e döndü ve:
"Ey Hamel! Sen çocuğun diyetini elindeki HuzeyF in zekâtlarından yüz yirmi koyun alarak tahsil et" buyurdu. Hamel de öyle yaptı.[199]
Taberânî'nin bu rivayeti olayı daha detaylı bir şekilde aksettirmektedir. Rivayetler arasındaki küçük farkları olayın teaddüdüne bağlamak mümkündür.
Metinlerde Rasûlullah'ın secîli konuşmayı men ettiği intibaını veren ifâdeler vardır. Ama bu mutlak değildir. Kâhinlerin yaptıkları gibi, bâtıl fikirlerini doğru göstermek için yapılan seciler yasaktır. Normal secî caizdir. Bizzat Rasûlullah secîli konuşma yapmıştır.

Hadis-i Şerif, tüm rivayetleri ile, ana karnındaki ceninin düşmesine sebep olan kişiye ğurre denilen bir cezanın gerektiğine delâlet etmektedir. Yine hadisin rivayetlerinde gurre'nin; bir köle veya câriye, bir at, yüz koyun, beşyüz dirhem gümüş, elli dinar altın olduğuna işaret vardır.
Gurre aslında atın alnındaki beyazlık, aydınlık manalannadır. Onun için bazı âlimler bu kelimeyi, lügat mânâsının delâleti istikâmetinde değerlendirmişlerdir. Meselâ Ebû Amr b. Alâ: "Gurre; beyaz köle veya cariyedir, beyaz olduğu için bu isim verilmiştir. Siyahı kabul edilmez" der.
Ulemânın Cumhuruna göre gurre, diyetin yirmide biridir. Bu da beşyüz dirhem gümüş veya o kıymette bir köledir. Diyetin gümüş karşılığı on ikibin dirhemdir, diyenlere göre gurre, altı yüz dirhem gümüştür. Bu hüküm cenin erkek olması halindedir. Kız olursa kadının diyetinin onda biridir ki, o da beşyüz dirhem gümüş eder. Çünkü kadının tam diyeti, erkeğin diyetinin yarısıdır.
İmâm Şafiî'ye göre ceninin diyeti deveden ödenir ve beş devedir. Ancak bu develerden ikisi hamile deve kıymetinde üçü de dört veya beş yaşına girmiş erkek deve kıymetinde olacaktır.
Cenin için ödenmesi gereken diyet kendisinden miras olur. Yâni o bebeğin mirasçıları gurre denilen o diyeti alırlar. Ancak ceninin düşmesine sebep olan kişi mirasçı olamaz. Meselâ bir kimse hamile olan karısının karnına vursa ve bebek düşse, baba çocuk için ödenen gurreden miras alamaz. Anne bizzat kendisi karnına vurarak veya ilaç içme v.s. gibi bir yolla bebeğini düşürürse; bebek ölü olarak düşerse gurre gerekir. Diri olarak düşer, sonra Ölürse tam diyet icâbeder. Bu diyet kadının âkılesince çocuğun yakınlarına ödenir. Şüphesiz kadın buna mirasçı olamaz.
Düşen ceninden dolayı gurre gerekmesi için, ana karnında kaç aylık olması gerektiği konusunda bir kayıt mevcut değil. Ancak, metinlerde; vücudunun bir kısmı tamamlanan ceninin, tamamı tamamlanan cenin hükmünde olduğu ve düşürülmesinden dolayı gurre gerektiği bildirilmektedir.
Şayet cenin bir darbe sonunda diri olarak düşer, bilâhere ölürse tam diyet gerekir.
Hadis-i Şerif, cenin için ödenmesi gereken diyetin, katilin âkılesi tarafından ödenmesi icâbettiğine ve oğul ile kocanın âkile olmadığına delâlet etmektedir. Yine hadisten anlıyoruz ki, bir kadının oğlu ve kocası varken âkılesi miras alamaz.
Hadisin bazı rivayetlerinde, bebeği düşen kadının kendisinin de öldüğüne işaret edilmektedir. Ölen bu kadın içinde, bazı rivayetlerde katil kadının âkılesine diyet yüklendiği, bir rivayette ise öldürüldüğü bildirilmiştir. Hattâbi; bu rivayetten başka, katli söz konusu eden bir rivayet bulunmadığını söyler. Kalın odun ve iri taşı silâh hükmünde sayıp ta bunlarla vuku bulan teammüden öldürmenin kısası gerektirdiğini söyleyenlere göre, bunda hiçbir müşkil yoktur. Ancak Hanefiler, bu durumda, ölen kadın için, âkılesine diyet yükleyen rivayeti tercih etmiş olacaklar ki, ölen anne için tam diyet, bebeği için de beşyüz dirhem gurreye hükmetmişlerdir.
Bugün çokça yapılmakta olan kürtajların da çocuk düşürme hükmünde olması gerektiği kanaatindeyiz. Kürtaj için zaruret yoksa hem izin veren anne baba hem de kürtajı yapan doktor dinen mes'uldür. Fakat rahimdeki cenin henüz organları belli olmayacak bir halde ise, hukuken diyet (gurre) gerekmez.[200]

20. Mükâtebin Diyeti

4581... İbn Abbas (r.a) dan; şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) Öldürülen mükâtebin diyeti konusunda hüküm verdi. Buna göre; mükâtebe akdinden ötürü ödediği oranda hür diyeti, kalandan da köle diyeti ödenir.[201]

4582... İbn Abbas (r.a) dan; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bir mükâteb diyeti hak ederse veya mirasa vâris olursa, hürriyetini elde ettiği oranda varis olur."[202]
Ebû Davud şöyle der:
Bu hadisi, Vüheyb, Eyyüb'tan, o îkrime'den, o da Ali vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet etmiştir. Hammad h. Zeyd ve İsmail ise, Eyyüb'tan o da Ikrime tarikıyla Rasûlullah'tan mürsel olarak rivayet etmişlerdir. İsmail h. Uleyye bunu, İkrime'nin sözü kabul etmiştir.[203]

Açıklama

Bu babdaki hadisler, kendisi veya bir yakını öldürülen mükâtet, jçin tahakkuk edecek diyeti, yada mükâtebin alacağı diyeti söz konusu etmektedirler.
Mükâteb: Sahibi ile, belirli bir mal karşılığında hürriyetini kazanmak için anlaşma yapan köledir. Yâni bir köle sahibi ile; anlaştıkları miktarda para veya bir malı, tesbit ettikleri süre zarfında kazanıp getirmek ve buna mukabil hür olmak konusunda anlaşır. Şayet o malı getirirse hür olur. Getiremezse köleliği devam eder. İşte bu anlaşmaya mükâtebe, bu anlaşmayı yapan köleye de mükâteb denilir.
Birinci hadis; öldürülen bir mükâtebin diyetini tâyin etmektedir. Buna göre mükâteb kazanıp sahibine ödediği bedel oranında hür, kalan borcu oranında köledir. Meselâ, anlaştıklarının yarısını ödemiş ve öldürülmüş olursa; hürrün diyetinin yarısı ile, köle diyetinin yarısı kadar diyet takdir edilir. Anlaştıkları meblağın üçte birini ödemişse hür diyetinin üçte biri ve köle diyetinin üçte ikisine müstehak olur. Hadisin delâleti budur. Ancak, Hattâbi'nin dediğine göre ulemâdan hiç birisi bu hadisin delâleti yolunda bir görüşe sahip olmamıştır. Fukahâ; Mükâtebin, borçlu olduğu müddetçe köle olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Fukahâyı bu hükme götüren; "Mükâteb, bir dirhem dahi borcu olduğu müddetçe köledir" hadisidir.
Hattâbı; eğer hadis mensuh değilse veya ona muarız ondan daha güçlü başka bir hadis yoksa onunla hükmetmek gerektiğini

söyler.
İkinci hadis de, mükâtebin varis olması veya bir uzvuna karşı girişilen bir cinayetten dolayı diyet hak etmesi durumunda alacağı oranı söz konusu etmektedir. Bu da aynen yukarıdaki mes'elede olduğu gibidir. Yani efendisine ödediği oranda hür, borcu oranında köledir. Meselâ mükâtebin, hür olan babası ölse ve ondan başka vârisi olmasa; mükâteb efendisine vereceği malın yarısını vermişse, mirasın yarısını alır. Yine meselâ mükâtebe bedelinin yansını ödeyen bir mükâtebin bir eli kesilmiş olsa, bir hürrün yarım diyetinin yansı ile, bir kölenin yarım diyetinin yarısını alır.
Şüphesiz, mükâtep borcu kaldığı müddetçe, köle kabul edilirse, bu konularda da köleye ait hükümler uygulanır.[204]

21. Zimmînin Diyeti

4583... Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden Rasûlullah (s.a.v) in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Muâhid (zimmî) in diyeti, hür (müslümanın) diyetinin yarısıdır."[205]
Ebû Davıtd şöyle der:
Bu hadisin benzerini Üsâme b. Zeyd el-Leysî ve Abdurrahman b. Haris, Amr b. Şuayb'tan rivayet etmişlerdir.[206]

Açıklama

Tirmizî hadis için: "Bu hadis hasendir" demektedir.Hadisin Tirmizî'deki rivayeti: "kâfirin diyeti, müslümanın diyetinin yarısıdır." şeklinde; İbn Mâce'nin rivayeti de: ehl-î kitabın diyeti, müslümanların diyetinin yarısı kadar hükmedildi" şeklindedir.
Zimmî; İslâm ülkesinde yaşayan gayri müslim tebaadır.
Hattâbi zimmîlerin diyeti konusunda bundan daha açık bir rivayet olmadığına işaret ettikten sonra, ulemânın görüşlerini verir. Buna göre:
Ömer b. Abdil-Aziz, Urve b. Zübeyr, İmam Mâlik, îbn Şübrüme ve Ahmed b. Hanbel'in görüşleri hadiste bildirildiği gibidir. Yani bu âlimlere göre İslâm ülkesinde öldürülen bir zimmî için ödenecek diyet, hür bir müslümanın diyetin yansıdır.
İmâm Ebû Hanîfe, talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed, Şa'bi, Nehâî, Mücâhid, Hz. Ömer ve İbn Mes'ud'a göre zimmînin diyeti de aynen müslümanın diyetidir. Bu görüş sahiplerinin delilleri; zimmîlerin diyetinin bin dinar altın olduğunu bildiren "Zimmînin diyeti, Müslümanın diyetidir"
mânâsmdaki hadislerdir.
İmâm Şafiî ve İshak b. Râhûye'ye göre ise zimmînin diyeti, müslümanın diyetinin üçte biridir. Said b. Müseyyeb, Hasenü'l-Basrî ve îkri-me'den de böyle rivayet edilmiştir. Hz. Osman'dan ve Hz. Ömer'den bir rivayet de bu şekildedir.[207]

22. Birisiyle Dövüşüp Kendisini Koruyan Kişinin Durumu

4584... Safvan b. Ya'Iâ, babası (Ya'lâ) dan, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Benim işçim bir adamla dövüşüp elini ısırdı. Adam elini çekti ve işçinin ön dişi düştü. Adam Rasûlullah (s.a.v) e geldi. Rasûlullah dişi heder etti (diyet takdir etmedi.) ve: "Onunda elini senin ağzına koymasını ve senin onu erkek deve gibi kemirmeni mi istiyorsun?" buyurdu.[208]
(Abdullah b. Abdül Aziz) şöyle dedi:
"Bana, İbn ebî Müleyke babasından, Ebû Bekir (r.a) ön dişi heder etti (diyet takdir etmedi) ve "Dişi kalmayasıca!" dedi, diye nakletti.[209]

4585... Abdülmelik Atâ'dan, o da Ya'Iâ b. Ümeyye'den bu hadisi rivayet etti ve şunu ilâve etti:
Sonra (Rasûlullah s.a.v) ısırana:
"İstersen elini ağzına koy, o elini isırsin sonra ağzından çek" buyurdu ve dişlerinin diyetini iptal etti.[210]

Açıklama

Hadisin Buhari'de iki rivayeti var. Bunlardan birisinin hâvisi Imrân b. Husayn öbürününki de Ya'lâ b. Ümeyye'dir. Bu rivayetlerde, kavgaya taraf olanlardan birisinin Ya'lâ'nın işçisi olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir.
Müslim'deki rivayetlerin de bir kısmı İmran b. Husayn'den, diğerleri Ya'lâ b. Ümeyye'dendir. Ya'lâ b. Ümeyye'nin rivayetinde kavga eden şahıslardan birisinin Ya'lâ'nın kendisi olduğu söylenmektedir.
İbn Mâce'deki bir rivayet ise Ümeyye'nin iki oğlu Ya'lâ ve Seleme (r.a) dan rivayet edilmektedir. Bu rivayette olayın Tebûk gazvesi esnasında olduğu ve dövüşenlerin onların bir arkadaşı ile başka birisi olduğu bildirilmektedir. Bu rivayetteki arkadaştan maksadın, diğer bazı rivayetlerde anılan işçileri olması muhtemeldir.
Rivayetlerin tümünü göz Önüne alarak olayı şöylece özetlememiz mümkündür:
Ya'lâ b. Ümeyye veya bir başkası, Ya'lâ'nın işçisi ile kavga etti. İşçi karşısındakinin elini ısırdı. O da elini çekti ve işçinin dişi kırıldı. Adam dişinin diyetini istemek için Rasûlulîah'a başvurdu. Fakat Rasûlullah (s.a.v) diyete hükmetmedi, dişi heder saydı. Sonra da adamın içindeki duyguyu defetmek için: "İstersen o da senin elini ısırsın ve sen elini çek" buyurdu.
İmam Nevevî, kavga edenin Ya'lâ ile işçisi olduğunu ve ışınlan elin Ya'lâ'nın eli değil, işçisinin eli olduğunun sahih ve meşhur görüş olduğunu söyler. Kurtubî ise; Hz. Ya'lâ'nın büyük bir zât olduğuna dikkat çekerek, ısıranın işçi olduğunu söylemenin

daha yerinde olacağını bildirir.
Hadis-i Şerif, kişinin nefsini müdâfa etmesinin meşru olduğuna ve bunu yaparken başka çare yoksa saldırganı öldürmesi halinde sorumlu tutulmayacağına delâlet etmektedir.
Yine hadis, kendisini savunurken karşıdakinin bir uzvunun telefine sebep olan kişiye cezanın olmadığına delâlet etmektedir.
Cumhur ulemânın görüşü de bu istikâmettedir. İmâm Mâlik'ten ise; böyle durumlarda, uzva zarar veren kişinin diyet vermesi gerektiği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Kısasın gerekmediği konusunda ihtilâf yoktur.
Kurtubî, İmâm Şafiî'nin görüşünün de İmâm Mâlik'in görüşü istikâmetinde olduğunu söylemektedir.[211]

23. Bilmediği Halde Tabiblik Taslayıp Ta Hastaya Zarar Veren Kişinin Durumu

4586... Amr b. Şuayb, babası kanalıyla dedesinden Rasûlullah (s.a.v) in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse, kendisinden tıp bilinmediği (ehil olmadığı) halde tabiplik yapmağa kalkar (ve hastaya zarar verir) sa, dâmindir."[212]
Nasr (b. Asım), Velîd b. Müslim'in; "Bana İbn Cüreye haber verdi" dediğini söyler.[213]
Ebû Davud: "Bu hadisi Velîd'den başkası rivayet etmedi. Onun sahih olup olmadığını bilmiyoruz," dedi.[214]

4587... Abdûl-Aziz b. Ömer b. Abdil-Azîz şöyle dedi:
Babama gelen heyetlerden birisi, Rasûlullah (s.a.v) in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Daha önceden tabiplik yaptığı bilinmeyen birisi bir kavme doktorluk yapmaya kalkar da hastaya zarar verirse dâmindir."
Abdül-Aziz: "Ama dikkat edilmeli ki o, tedaviyi tarifle değildir. O ancak damarları kesmek, yarayı yarmak ve yakmaktır" dedi.[215]

Açıklama

Hadis-i Şerifler, ehil olmadığı halde hastaları tedaviye kalkıp onlara zarar veren kişinin verdiği zarardan sorumlu olduğuna delâlet etmektedir. Hattâbî, birisini tedavi ederken hastanın telefine sebep olması halinde diyetin gerekli olduğunda ihtilâf olmadığını söyler. Ancak bir kasıt olmadığı için kısas icâbetmez. Zira tedavi yapan kişi bunu zorla yapmamakta hastanın izni ile tedaviye yeltenmektedir.
İkinci rivayetin sonundaki Abdül-Aziz'in sözlerinden de anlaşıldığı gibi yukarıda açıklanan hüküm, câhil olduğu halde hastayı tedaviye yeltenen kişinin ilâcı eliyle içirerek, yarayı yararak veya yakarak tedaviye kalkışması halindedir. Böyle olmayıp da, hastaya bir ilâç kullanmasını, veya bir yarayı tedavi için bir yöntemi tavsiye etse hasta da zarar görse sorumluluk olmaz.
Avnü'I-Ma'bûd müellifinin Alkamî'den naklettiğine göre haddi zatında ehil olduğu halde, tedavi esnasındaki bir hatası yüzünden hastanın zarar görmesine sebep olan tabibe sorumluluk yoktur. Şüphesiz bu, kasdi olmayan yada ihmale dayanmayan kusurdur.
İnsan hayatı fevkalâde önemlidir. O yüzden dinimiz hayata zararı önleyecek tedbirleri almıştır. Bu kabilden olmak üzere, câhil tabibin faaliyetten men edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.[216]

24. Amde Benzeyen Hatanın Diyeti

4588... Abdullah b. Amr (r.a) den; Rasûlullah (s.a.v) -Müsedded; Mekke fethi günü hitabetti dedi-[217] şöyle buyurdu:
"Haberiniz olsun! Mal veya kandan câhiliye döneminde anılıp zikredilen tüm övünme vesilesi olan şeyler ayaklarımın altındadır. Sadece, Sikayetu'1-hâc (hacılara su vermek) ve Sidânetu'I-Ka'be (Kabe hizmeti) bundan müstesnadır.
Haberiniz olsun!.. Şüphesiz kamçı ve sopa ile olan amde benzeyen hatâen öldürmenin diyeti yüz devedir.
Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır."[218]

4589... Bize bu hadisi aynı isnadla ve benzer mânâ ile Halid'den Musa b. İsmail ve Vüheyb de haber verdiler.[219]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerif 19. babda 4547 numarada geçmişti Qerek görülen noktalara orada işaret edildi. Amde benzeyen hata yoluyla öldürmenin şekli ve ahkâmı konusundaki görüşler de orada geçti.[220]

25. Fakirlere Ait Olan Kölenin Cinayeti

4590... İmran b. Husayn (r.a) den rivayet edildi ki:
Fakirlere ait bir köle, zengin birilerine ait bir kölenin kulağını kopardı. Bunun üzerine kulağı koparanın sahipleri Rasûlullah'a gelip:
"Ya Rasûlallah! biz fakir insanlarız" dediler. Rasûlullah (s.a.v) de onlara hiçbir şey (ceza) yüklemedi.[221]

Açıklama

Bu bab bazı nüshalarda, Kitâbûd-diyât'ın son babından hemen önce yer almaktadır. Biz metinde geçen "Gulâm" kelimesini babın ismine uygun olarak "köle" diye terceme ettik. Bu kelime, köle mânâsına geldiği gibi, bulûğa ermemiş çocuk ve hizmetçi mânâlarına da gelir. Hattâbî, cinayet işleyenin ailesinin Rasüluîlah'a gelip, fakirliklerini söylemelerini göz önünde tutarak cinayet işleyenin de, cinayete uğrayanın da hür olduklarını söyler. Çünkü kölenin işlediği cinayetin diyetini âkılesi yüklenmez. Fakat bu anlayışa göre hadisle, başlık arasında irtibat mümkün olmaz.
Ulemânın ekserisine göre, bir köle bir hürre karşı cinayet işlerse, cinayeti kendi rakabesinedir. Bunda ittifak vardır. Ancak ne şekilde tahsil edileceği konusunda ihtilâf vardır. Fakat biz artık kalmamış bir kurumla ilgili bu tafsilâta girmekte fayda görmüyoruz.[222]

26. İki Gurup Arasındaki Kavgada Kimin Tarafından Ve Nasıl Öldürüldüğü Bilinmeyen Bir Maktule Ait Hükümler

4591...İbn Abbas (r.a) dan; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Biribirleri ile taş ve kamçı ile dövüşen bir topluluk içersinde kim tarafından ve nasıl öldürüldüğü bilinmeyen bir ölü bulunsa, onun diyeti hatâen öldürmenin diyetidir. Teammüden öldürülen kişi için ellerinin kısas (için bağlanmas) ı vardır. Onunla kısas arasına giren Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın."[223]

Açıklama

Bu bab daha önce 17 numaralı babta 4539 numara ile geçmiş ve orada gerekli izahatta bulunulmuştu.[224]

27. Ayağı İle Tepen Hayvanın Verdiği Zarar

4592... Efaû Hûreyre (r.a) den; Rasûlullah (s.a.v): "Ayak (m tepip vurduğu) hederdir" buyurdu.[225]
Ebû Davud: "Adam üzerinde binili iken hayvanın ayağı ile vurması" dedi.[226]

Açıklama

Alimler içersinde, bu hadisin mahfuz olmadığını söyleyenler vardır. Buna sebep de râviler arasında-
ki Sûfyân b. Hüseyn'in hafıza zayıflığı ile tanınmış olmasıdır.
Munziri, bu hadisi Süfyân b. Hüseyn'den başkasının rivayet etmediğini; Mâlik, İbn Uyeyne, Yûnus, Mâmer, İbn Cureyc ve Zebîdi gibi hafızların Zührî'den ona muhalif rivayette bulunduklarını söyler. Anılan zâtların rivayeti bundan sonraki babda gelecek olan hadistir. O rivayette "ayak" mânâsına gelen kelime kullanılmamış onun yerine, "hayvan hederdir, mâden hederdir, kuyu hederdir" denilmiştir.
Bu Hadis-i Şerif, üzerinde binili bir adam bulunan hayvanın birisini tepmesi veya ezmesi halinde, bu cinayetten dolayı bir sorumluluğun olmadığına delâlet etmektedir.
Hattâbi Ebû Hanife ve talebelerinin bu hadisin ifâde ettiği mânâ istikâmetinde görüş sahibi olduklarım, ama hayvanın arka ayağı ile vurması ile ön ayağı ile ezmesi arasında fark olduğunu söyler. Hattâbî'nin ifâdesine göre Hanefîler, arka ayağı ile tepmesi halinde üzerindeki süvariye birşey gerekmediği, ön ayağı ile ezmesi halinde ise verilen zararın diyetini dâ-min olduğu görüşündedirler. Ancak bu bilgi Hanelilere ait fıkıh kitaplarındaki malûmatı biraz eksik aksettirmektedir. Konu oralarda biraz daha detaylı ele alınmıştır. Meselâ el-Hidâye adındaki eserde şöyle denilmektedir:
"Hayvanın Ön veya arka ayaklarıyla veya başı ile tepelediği yada dişleri ile ısırdığı, şeyden dolayı vuku bulan cinayeti, üzerinde binmekte olan kişi damindir. Çarpması halinde de hüküm aynıdır. Ama arka ayağı ile veya kuyruğu ile teptiğinden dolayı olan cinayeti dâmin değildir."
Hanefiler bu hükme varırken, üzerindeki binicinin hayvana sahip olabilme veya sahip olamama pozisyonunu esas almışlardır. Giden bir hayvanın arkasındaki birisine tekme atmasında yada kuyruğu ile vurmasında binicisinin kusuru olmaz. Bir kimsenin üzerine basmasında, kafası ile vurmasında yada ısırmasında ise binici kusuru söz konusudur.
Hayvanı arkadan süren kişi de, üzerine binen hükmündedir. Önden çeken ise sadece ön ayaklar ile ezdiğinden sorumludur.
Hindistanlı Hanefi âlimlerinden Muhammed Yahya üzerinde durduğumuz hadisten muradın; hayvanın üzerinde kimsenin olmaması veya ayağından sıçrayan bir taşın birisine değip zarar vermesi ile ilgili olduğunu
söyler.
Hattâbi'nin nakline göre; hayvanın Ön ayağı yada arka ayağı ile vurması veya ezmesi arasında fark yoktur. Her halükârda binicisi verilen zararın diyetini ödemek zorundadır. Çünkü ona göre binicisi hayvana tam olarak mâlik olabilir. Hayvanın her türlü cinayetinde hincisinin kusuru
söz konusudur.
İbn Rüşd; Ulemânın ihtilâf ettiği konulardan birisinin; hayvanın işlediği bir cinayetten ötürü, binicisinin, sürücüsünün veya önden yedenin sorumlu olup olmadıkları olduğuna işaret ettikten sonra cumhura göre bunların hepsinin sorumlu olduklarını, Zahirîlere göre ise sorumlu olmadıklarını söyler.[227]

Hayvan, Maden Ve Kuyudan Dolayı Vuku Bulan Zararlar Hederdir[228]

4593... Ebû Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v) den, şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Hayvanın yaralaması hederdir. Mâden (de uğranılan zarar) hederdir. Kuyu (da uğranılan zarar) hederdir, Rikâz[229] da beşte bir vardır."[230]
Ebû Davud: Açma (hayvan); yanında kimse bulunmayan salıverilmiş başıboş hayvandır. Bu da gündüz olur, gece olmaz, demiştir.[231]

Açıklama

Hadisi ahkâm yönünden tahlile başlamadan önce üç kelime üzerinde kısaca durmak istiyoruz:
ACMÂ: "Hayvan" diye terceme ettiğimiz bu kelime, sözlükte sessiz, dilsiz mânâlarına gelir. Konuşmaya gücü yetmeyen herşey açmadır. Hayvanlar da konuşmadıkları için bu adı almışlardır. Ancak bu kelime hayvanlar için kullanıldığında yırtıcı olmayan ve mülkiyet altına giren büyük ve küçük baş hayvanlar kastedilir.
HEDER: "Cübâr" kelimesine karşılık kullandığımız bu kelime, boşa giden, karşılıksız, tazminat alınmayan demektir. Yâni, "bu cinayet hederdir" denildiğinde mânâ "bu cinayet karşılıksızdır, diyeti gerektirmez" demektir.
RİKÂZ: Kâmus'ta bu kelime; "Allah'ın yerde gizlediği maden, câ-hiliyye dönemine ait define, altın ve gümüş parçaları" mânâlarınadır.
İmâm Nevevi kendi mezheplerinde bu kelimenin; Cahiliyye devrine ait defineler olduğunu ve bunun, cumhurun görüşü olduğunu, Hanefilere göre ise mâden mânasına geldiğini, onlarca bu iki kelimenin müteradif olduklarını söyler.
Hadis-i Şerifte dört konunun ahkâmı beyan edilmektedir. Şimdi de onları ele alalım:
1. Hayvanın yaralaması hederdir: Bu mes'eleye kısmen bir önceki hadiste temas edilmişti. Ancak orada söz konusu olan hayvan, üzerinde binicisi veya arkasında sürücüsü yada önünde yedicisi bulunan hayvandı. Burada söz konusu olan ise yanında kimse olmayan, salıverilmiş başı boş hayvandır.
Bu cümle, yanında hiçbir kimse olmayan bir hayvanın her ne suretle olursa olsun birisini yaralaması veya öldürmesi halinde sahibine diyet yada başka bir ceza verilmeyeceğine delâlet etmektedir. Ancak, musannif Ebû Davud, hadisin sonuna koyduğu kayıtla bu hükmün gündüze ait olduğuna dikkat çekmiştir.
İmam Nevevî'nin belirttiğine göre; yanında kimse bulunmayan bir hayvanın gündüz verdikleri zarardan dolayı sahiplerinin sorumlu tutulmayacaklarında ulemâ müttefiktir. Ama gece zarar verirse İmâm Mâlik'e göre, hayvan sahibi zararı tazminle yükümlüdür. İmâm Şafîî ve arkadaşlarına göre ise, hayvanın sebep olduğu zararda sahibinin kusuru varsa zararı öder, aksi halde ödemez.
İbn Âbidin'in bildirdiğine göre, İmâm Şafîî'nin gece ile gündüz arasında fark gözetmesi sahibinin geceleri hayvanı bağlamak zorunda olmasından dolayıdır.
Hanefilere göre; salıverilmiş olan hayvan ister gündüz olsun ister gece bir mala veya insana zarar verirse, sahibine hiçbir sorumluluk yoktur. Hanefi fıkhına ait eserlerde, görüşlerinin delili olarak üzerinde durduğumuz hadis verilmektedir.
2. Madende uğranılan zarar hederdir: Bundan maksat şudur: Bir kimse kendi arazisinde veya mevât arazi denilen sahipsiz ve yerleşim bölgelerinin uzağındaki bir yerde maden çıkarmak için yeri kazar ve oraya birisi düşüp bir zarara uğrarsa, madeni kazan sorumlu tutulamaz. Aynı şekilde, maden kazmak için tuttuğu işçi göçük altında kalsa işveren sorumlu tutulamaz.
Tabi bu hüküm küçük çapta olup, güvenlik için bir takım tedbirler gerektirmeyen madenlerdedir. Ama bugün olduğu gibi büyüyen ve güvenlik tedbirleri gerektiren madenlerde işverenin kusurundan dolayı meydana gelen kazaları farklı değerlendirmek gerekir.
3. Kuyuda uğranılan zarar hederdir: Bundan maksat da, madende olduğu gibi, kişinin kendi milkinde veya kuyu kazma hakkı olduğu başka bir yerde kazdığı kuyudur. Böyle bir kuyuya düşen bir insanın veya hayvanın zararını kuyu sahibi ödemez. Ama umuma ait bir yolda kuyu kazarsa bu kuyunun vereceği zarar heder değildir. Şayet birisi oraya düşer de ölürse, Ölenin diyetini kuyu sahibinin âkılesi öder.
Eğer bir kimse arazisinde kuyu kazdırmak için birkaç işçi tutar ve kuyu kazılırken işçilerden birisi toprak altında kalarak ölürse, diyeti (ölende dahil) bütün işçiler tarafından ödenir. Meselâ dört işçi olsa ve birisi ölse diyet dörde bölünür. Dörtte üçü kalan üç işçi tarafından ödenir.
4. Rikâz'da beşte bir vardır: Rikâzdan maksadın ne olduğu yukarıda açıklanmıştı. Bu hadisten anlıyoruz ki toprak altından çıkartılan mâden veya cahiliyye dönemine ait definelerin beşte biri devletin hakkıdır. Bu konu Zekât bahsinde geçmiştir.[232]

Başka Tarafa Sıçrayıp Zarar Veren Ateşe Ait Ahkam[233]

4594... Ebû Hûreyre (r.a) den;
Rasûlullah (s.a.v); "Ateş hederdir" buyurdu.[234]

Açkılama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde; ateşin yanısıra kuyu da amlmaktadir.
Hattâbî; "hadis ulemâsının; bu hadiste Abdül-Aziz hata etti, doğrusu "kuyu hederdir" dediklerini duyup durdum. Nihayet Ebû Davud'un Ab-dul Melik es-San'anî vasıtasıyla Ma'mer'den rivayetini buldum da, o konuda Abdurrezzak'ın yalnız olmadığını gördüm" der.

Hadisten anladığımıza göre; bir kimse kendi mülkünde kendi ihtiyâcı için ateş yakar ve rüzgâr ateşi yayar ve başkalarının malına zarar verirse, bundan dolayı ateş sahibi sorumlu tutulmaz. Çünkü ateş yakanın buna engel olmaya gücü yetmez.[235]

28. Dişde Kısas

4595... Enes b. Mâlik (r.a) den; şöyle demiştir: Enes b. Nadr'ın kızkardeşi Rubeyyi' bir kadının ön dişini kırdı. Hep birlikte Rasûlullah'a geldiler. O da Allah'ın kitabı ile kısasa hükmetti.
Enes b. Nadr:
"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bugün onun (kardeşimin) dişi kırılmaz" dedi.
Rasûlullah (s.a.v):
"Yâ Enes! Allah'ın kitabı (hükmü) kısastır" buyurdu. Bilâhere dişi kırılan kadının tarafı diyete razı olup, aldılar. Rasûlullah (s.a.v) buna şaştı ve:
"Şüphesiz, Allah'ın kullan arasında öyleleri var ki Allah'a yemin etse onu yerine getirir" buyurdu.[236]
Ebû Davud şöyle der: Ahmed b. Hanbel'den işittim ki; kendisine: "dişte nasıl kısas yapılır" denilmiş o da "törpülenir" demiştir.[237]

Açıklama

Hadisin Buharı ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde, Enes'in kızkardeşi Rubeyyi'nin dişini kırdığı kadının câriye olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca cariyenin sahiplerinin, Hz. Peygambere gelmeden önce diyete razı olmayıp, kısas istedikleri bildirilmektedir.
Rasûlullah (s.a.v) in, kınlan dişe mukabil kısas hükmünü vermesinden sonra, Rubeyyi'nin ağabeyi Enes'in yemin ederek "Bugün onun (Rubeyyi'nin) dişi kırılmaz" demesi hâşâ Hz. Peygamber'e verdiği hükme itiraz değil, cinayete mâruz kalan kadının adamlarının kısas istediğinden vaz geçip, diyete razı olacakları umudun ifadesidir. Yoksa, kız kardeşine kısas uygulanmasını engelleme niyetini izhar değildir. Zâten Hz. Peygam-ber'in daha sonra: "Şüphesiz Allah'ın kulları arasında öyleleri varki, Allah'a yemin etse onu yerine getirir" buyurması da bunu göstermektedir.
Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber efendimizin, Allah'ın kitabı ile, kısasa hükmettiği bildirilmektedir. Buradaki Allah'ın kitabı ile işaret edilen âyet bazı alimlere göre:
"Orada onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişle ve yaralara karşılık kısası yazdık (farz ettik)..."[238] ayeti ke-rimesidir.
Diğer bazı âlimler ise maksadın şu ayeti kerime olduğunu söylerler:
Eğer ceza vermek isterseniz, size yapılanın aynı ile mukabele edin. Sabrederseniz, yemin olsun ki bu sabredenler için daha hayırlıdır."[239]
Birinci görüş daha güçlü görülmektedir. Çünkü onda "diş" kelimesi özellikle zikredilmiştir. Hangisi olursa olsun, âyetler ve hadis-i şerif, dişte kısasın uygulanacağına delâlet etmektedir. Yani bir kimse başka birinin dişine kasden vurur da kırarsa veya sökerse, kendisinin dişi de kırılır. Dişler arasındaki büyüklük küçüklük farkına bakılmaz. Çünkü dişlerinin sağladığı fayda büyüklük ve küçüklüğe göre değişmez. Ancak, cinayete maruz kalan diş hangisi ise, caninin de o dişinde kısas uygulanır.
Eğer diş kökünden sökülmüşse caninin dişi de kökünden sökülür. Kırılmış ise o kırılan kadar kısım, caninin dişinden törpülenir. Ebû Davud'un, Ahmed b. Hanbel'den naklettiği kayıt da bunu göstermektedir.
Şüphesiz cinayet kasdî değilse yada cinayete maruz kalan kişi razı olursa kısas yerine diyet uygulanır. Diyete ait hükümlerde daha önce geçmişti.
Kısas zulüm değil, adalettir. Çünkü herkesin hayatı ve organları eşittir. Kimsenin hayatı ötekinden daha üstün değildir. İslâm hukuku eşitliği ve adaleti sağlamak için, kısası emretmiş, katilin üç beş sene hapiste yattıktan sonra çıkıp, maktulün, mağdur yakınlarının karşısına geçip gülmelerine izin vermemiştir.
Allah en iyisini bilendir.[240]

---

[1] Mâide(5) 42.
[2] Mâide (5) 50.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/209-210.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/210.
[5] Temim b. Abdi Menât b. Edvem kabilesindendir. Tirmizi'nin dediğine göre adı: Habib b. Hayvan veya Rufla b. Yeşribî dir. Ama babasının ad! konusunda başka rivayetler de vardır
[6] En'am (6), 64, İsra (17) 15, Fâtır (35) 18. 4. Nesâî, Kasâme 42, ibn Mâce, dıyat 26, Darimî, dıyal 25. Ahmet, 3: 499. 4:163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/211.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/211-212.
[8] İbn Mace: diyet 3, Dârimi, diyât I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/212-213.
[9] Bu mes'ele için bak. 4506 nolu hadisin izahı.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/213.
[11] Nesâi, Kasâme 29. İbn Mace, diyât 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/214.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/214.
[13] Tirmizi, diyât 13, Nesâi, Kasâme 6, İbn Mâce, diyât 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/214-215.
[14] Nesâi. kasâme 6-7. Müslim 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/215-216.

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/216.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/216-217.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/217.
[18] Müslim, kasâme 32, Nesâi, Kasame 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/217-219.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/219-220.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/220.
[21] Belât: Sözlükle bir çeşit taştır. Ancak, Medinedeki bir mevkiye ad olmuştur. Burada maksat orasıdır.
[22] İhsan; bir kimsenin sahih bir nikâhla evlenip, eşi ile cinsi temas kurduktan sonra elde etliği konumdur.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/220-221.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/221-222.
[25] Bu hadisi musannif Ebö Davud'a. Musa b. İsmail, Vehb b. Beyân ve Ahmet b. Sfiid cl-He-medâni haber vermişlerdir. Gelecek metin, Vehb'in rivayetidir. Vehb'in rivayetine göre Urve b. Zübeyr. hadisi baabasından rivayet etmiştir. Musa b. İsmail ise onun babası ile dedesinden rivayet elliğini ve onların her ikisinin Huneyn gazvesine sahil olduklarını söylemiştir.
[26] Hındef, İiyas b. Müdar'ın hanımıdır Asıl adı Leylâ'dır. İlyas b. Mudar'ınn çocuklun ona nisbet edilmiştir. Hındef onların annesidir.
[27] Bu cümle hirdarb-ı meselin manâsıdır, İzah esnasında gerekli açıklama yapılacaktır.
[28] İbn Mace. diyet 4.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/222-225.
[30] Biz tercemeyi, İbn Esîr'in hu izahını göz önümle bulundurarak yaptık.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/225-226.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/226.
[33] Tirmizi, diyât 13, Ahmed, IV: 32. VI. 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/227.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/227.
[35] Hadisi Ebû Davud'a iki râvi rivayet etmişlerdir. Birisi Abbas b. Vélid, Öbürü de Ahmed b. İbrahim'dir. Metin Ahmed b. İbrahim'in rivayetidir. Abbas'ın rivâyetindeki bir farklılığa metinde işaret edilmiştir.
[36] Buhâri, İbn 39 diyât 8 lûkata 7; Müslim, hac 447, 448; Tirmizî, ibn 12; Ahmed , III, 230.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/228.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/228-229.
[39] Tirmizi. diyâi 17; İbn. Mâce. diyât 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/229.
[40] el-Merğnâni, Hidâye, IV.158.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/229-230.
[42] Ahmed. III. 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/230-231.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/231.
[44] Şek râvidendir.
[45] "Boğazındaki etler" diye ferceme ettiğimiz "lehevât" kelimesi cemidir. Kelimenin müfredi "lehât" tır ve "küçük dil" manasınadır. Boğazın bilimindeki etlere de bu isim verilir. Terceme bu ikinci manâya göre yapılmıştır. Çünkü küçük dilin çoğulu yoktur.
[46] Buharî, hibe 28; Müslim, selâm 45; Ahmed, III, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/231-232.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/232.
[48] Bu hadis münkatı'dır. Çünkü Zührî, Câbir'den hadis işitmemiştir.
[49] Dairimi. mukaddime 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/232-234.
[50] Bu hadis mürseldir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/234.
[51] Bu hadis Bezlu'l-Mechud nüshasında mevcut değildir. Avnıi'l-Ma'bucna da b,r sanraK. hadisle birlikte anılmıştır. Musannıfın hadisi. Rasûlullah'ın zehirlenmek istediğini.anlatan hadisler arasına kalışı Rasûlullah'ın kendisine hediye edilen koyunu kabûl etmesi yönündendir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/234-235.
[52] "Damarlar diye terceme elliğimi, "ebher kelime sırttaki iki damar, kalbin içindeki damar, kollardaki damarlar gibi manâlara gelir.
[53] Buharı meğazi X3; Darimi. Mukaddime 11; Ahmed. VI: 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/235.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/235-236.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/236-237.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/237-239.
[57] Tirmizî. diyât 17; Nesâî. kasâme 11.17; İbn Mace. diyât 23; Dârimi, diyât 7; Ahmed. V. 10.11.12.18:20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/239.
[58] Nesâi, kasâme 17.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/239-240.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/240.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/240.
[62] Şek râvidendir.
[63] Ibn Mâce. diyât 29.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/240-241.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/242-243.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/243-245.
[67] Buradaki .şek, râviye aittir.
[68] Buhâri, edeb 89, cizye 12; Müslim, kasâme 1,2; Tirmizi, diyât 22; Nesai, kasâme 4; İbn Mace, diyat 28: Ahmed, IV, 2.3.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/245-247.
[70] Terceme, Avnü'l-Ma'bud'un izahı göz önünde tutularak, fiillerin meçhul okunuşuna göre yapılmıştır. Aynı cümleyi, fiilleri malum okuyarak, "Muhayyisa gelip, Abdullah b. Sehl'in öldürüldüğünü ve bir çukura veya kuyuya atıldığını haber verdi" şeklinde terceme etmek te mümkündür.
[71] Buharî, diyât 12; Müslim, kasâme 6; Nesâi, kasâme 4; İbn Mâce, diyât 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/247-248.
[72] bk. eI-Merğnâni. el-Hidâye, IV. 216-217.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/248-250.
[74] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, (Beyrut 1982). IV, 427-43i; Hidâye, IV, 218; Kâsânî, Bedâiu's-Sanâî, IV, 287.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/250-252.
[75] Hadisi Musannif Ebû Davud'a: Mahmud b. Halid, Kesir b. Ubeyd ve Muhammed b. Sabbah isimlerinde üç ayrı rûvi rivayet etmiştir. Yukarıdaki metin, Mahmûd b. Halid'in rivayetidir. Kesir b. Ubeyd ve Muhammed b. Sabbâh'ın rivayetlerinde "Liyye kenarındaki Bahra" sözü yoktur. Bu zâtların rivayeti: "Rasulullah (s.a.v) Riga'da. Nasr b. Mâlik'ten bir adamı kasâme yoluyla Öldürdü" şeklindedir. Bunların rivayetinde "katil de maktul de onlardandı" cümlesi yoktur.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/252.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/252-253.
[77] Buharî, diyât 22: Müslim, kasâme 5; Nesâî, kasâme 3.5; İbn Mace. diyât 28; Mâlik, kasâme I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/253-254.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/254.

[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/254-255.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/255.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/255-256.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/256.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/256-257.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/257-258.
[85] Babın ismi bazı nüshalarda: "katile kısas taş ile mi yoksa Öldürdüğü şeyin misli ile ini uygulanır" şeklindedir.
[86] Buhâri, vesâyâ 5, diyât 7; Müslim, kasâme 15; Tirmizi, diyât 6; İbn Mâce, diyât 24; Nesâî, kasâme 13; Dârimi, diyât 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/258.
[87] Müslim, kasâme 16; Nesaî, Kasâme 13.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/258-259.
[89] Buhâri, diyât 7; Müslim, kasâme 15; Nesâi, kasâme 13; İbn Mâce, diyât 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/259.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/259-260.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/260-261.
[92] Kays b. Ubâd; Muhadram'dır. Yani Hz. Peygamber devrinde yaşadığı halde onu görmemiş, ashabla görüşmüştür.
[93] Eşler: Mâlik b. Haris b. Abdi Yağus'tur. Bu da mu had rami ardandır. Hz. Ali'nin taraftar-larındandır. Onunla birlikte tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Ali kendisini Mısır'a vali tâyin etmişti. Kalzem'de bir bal şerbeli içmiş, zehirlenerek ölmüştür.
[94] Hadisi musannif Ebû Davud'a Ahmed b. Hanbel ve Müsedded rivayet etmişlerdir. Müsedded rivayetinde: "Ali bir kitap çıkardı" derken, Ahmed b. Hanbel, "Kılınç torbasından bir kitap çıkardı" demiştir.
[95] Buhârî, Cihâd 167; Nesâî, kasâme 13; Tirmizi, diyât 16; İbn Mâce, diyât 21.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/261-262.
[97] İbn Mâce, diyet 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/262-263.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/263-266.
[99] Buhari Salat 44, tefsir sure 24, talak 4; Müslim, Hân 1, 14; İbn Mace, hudûd 34; Nesâî, talak 7; Dârimi, nikâh 39; Ahmed, V:336, 339.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/267.
[101] Müslim, Liân 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/267-268.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/268-269.
[103] Nesâî, kasâme 25; İbn Mace, diyât 10; Ahmed, VI, 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/269-270.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/270.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/270-271.
[106] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/271.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/271.
[109] Nesâî. kasame 21; Ahmed, III, 56-65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/272.
[110] Rabi1 b. Ziyâd b. Enes el-Hârisî.
[111] Nesâî, Kasâme 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/272-273.
[112] Metin Nesâî'nin rivayetidir. Ebû Davud'da bu hadis biraz değişik olarak Kitabü'l-Edeb'te (Hadis: 4775) gelecektir.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/273-274.
[114] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[115] Nesâî, kasâme 31.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/274-275.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/275.
[118] Bu bab bâzı nüshalarda mevcut değildir. Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[119] Hadis iki ayrı isnâdlıdır. Birisinin râvîsi Muhammed b. Ubeyd, Öbürünün ki İbn Serh'tir. Muhammed b. Ubeyd'in rivayeti mürseldir.İbn Serh'in rivâyeti mevkuftur. (Bezlu'l-Mechûd)
[120] Nesâî, kasâme 32; İbn Mâce, diyet 8.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/276.
[122] Nitekim Ebu Davud'un bundan sonraki rivayeti de böyledir.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/276-277.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/278.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/278.
[126] Nesâî, kasame 33; İbn Mace, diyet 6; Ahmed, II: 178, 183, 186, 217, 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/278.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/278-279.
[128] Ahmed, II. 180,215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/280.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/280-281.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/281.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/282.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/282.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/282.
[134] Tirmizi, diyet 1; Nesâî. kasâme 34; İbn Mâce, diyet 6; Ahmed, I, 450.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/282.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/282-283.
[137] Tirmizi, diyet 2; Nesai, kasâme 35; İbn Mâce, diyet 6; Dârimi, diyât 11.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/283.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/283.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/284.
[141] Musannif hadisi. Müsedded ve Süleyman b. Harb'ien içilmiştir. Buradan itibaren musannifin belirteceği yere kadarki kısmı sadece Müsedded rivayet etmiştir. Bundan sonraki bölüm ise Müsedded'le Süleyman'ın müşterek rivayetidir.
[142] Nesâî, kasâme 33.34; İbn Mace, diyet 5; Buhari, et-Tarihu'I- Kebir; Dârimî, diyât 22; Ahmed. M, 11,103.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/284-285.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/285-286.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/287.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/287.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/287-288.
[148] Mücâhid Hz. Ömer'den hadis duymamıştır. Onun için hadis munkatı'dır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/288.
[149] Ravî. Âsim b. Damra tenkide tabî tutulmuştur. Şâfiîlerin şibh amd için takdir ettikleri diyet bu haberde bildirildiği gibidir.
[150] Nesâi, kasâme 34; Ahmed. I. 49. 3: 41.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/288.
[151] Hanefiler Abdullah b. Mes'ud'un bu haberi ile amel etmektedirler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/289.
[152] Hanefiler hatâen öldürmede, metindeki dört .sınıflan ve bir de iki yaşma girmiş erkek deveden yirmişer adet diyet hükmederler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/289.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/289-290.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/290.
[155] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/290-292.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/292.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/292.
[159] Bu iki hadise benzer rivayetler: Nesâi. kasâme 45; İbn Mâce,-diyet 19; Tirmizî, diyât 4. Muvatta. ukul I; Ahmed, I, 289. 2: 207.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/292-293.
[161] Buharî. diyât 20: Tirmizî, diyât 4; Ncsâî, kasâme 45; İbn Mâce, diyet 18; Ahmed, 1,227, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/293.
[162] Tirmizi. diyet 4; İbn Mâce. diyet 18.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/293-294.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/294.
[165] Buhari, diyât20: Tirmizî, diyat 4; Nesâî. kasâme 45; İbn Mâce, diyât 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/294.
[166] Nesâi, Kasâme 45; İbn Mace, diyet 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/294.
[167] Nesâî, kasâme 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/294-295.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/295-296.
[169] Bazı nüshalarda: "kadının katili" mânâsına gelecek hiçimde "katilehâ" şeklindedir. Bu daha uygundur.
[170] İbn Mace. diyet 6.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/296-298.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/298-300.
[173] Ahmed. 11,217.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/300-301.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/301.
[176] Nesâî, kasâme 45; Tirmizî. diyât 3; İbn Mâce. diyât 19; Ahmed. II, 179. 189, 207, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/301-302.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/302.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/302.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/302-303.
[180] Cenin: Ana karnındaki bebeğin adıdır. İsler (anı şekillensin isler şekillenmesin hepsine cenin denilir.
[181] Bazı nüshalarda "Onu ve karnındaki bebeği öldürdü" denilmekledir.
[182] Ğurre: Tam diyetin yirmide birine tekabül eden diyettir. Açıklama bölümünde gelecektir.
[183] Müslim, kasâme 37, 38; Tirmizî, diyât 15; Nesâî. kasâme 40, 41; İbn Mâce. diyât 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/303.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/303-304.
[185] Buradaki tefsir bir râviyc aitlir. Bunu "kadın Öbür kadının karnına vurdu" diye tefsir eden de vardır.
[186] Müslim. kasâme 39 İbn Mace, diyet 11, Buhari, î'tisam 13, diyât 25 Ahmed, 4: 244.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/304-305.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/305.
[189] İbn Mâce, diyet 11; Nesai, kasâme 12; Dârinıi, diyât 20.
[190] Terceme, Ebû Ubeyd'in izahına göre yapılmıştır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/305-306.
[191] Nesâî, kasâme 12. Bu hadis munkatı'dır. Çünkü Tavus Ömer'den hadis işitmemiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/306.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/306-307.
[193] İbn Mâce, diyet 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/307.
[194] Buharî, diyât 25; Müslim, kasâme 39; Nesâî, kasâme 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/307-308.
[195] Buharî feraiz 11; Müslim, kasâme 35; Tirmizi, diyet 19; Nesâî, kasâme 40; Ahmed II, 539.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/308.
[196] Nesâî, kasâme 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/309.
[197] Beyhaki de, at ve katır sözlerinin mahfuz olmadığını söyler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/309-310.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/310.
[199] el-Heytemî, Mecmeu'z-Zevâid, IV, 300.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/310-312.
[201] Nesâî, kasâme 38; Ahmed I, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/313.
[202] Tirmizî, büyü 35; Nesâî, kasâme 38.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/313.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/313-314.
[205] Tirmizî, diyât 11; Nesâî, kasâme 15; İbn Mâce, diyât 32.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/314-315.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/315.
[208] Buhârî, diyâl 18: Müslîm, kasâme 24; Nesâî, kasâme 18; İbnMâce, diyet 20; Ahmed, IV, 435.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/315-316.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/316.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/316-317.
[212] Nesâî, kasâme 41; İbn Mâce, tıb 16.
[213] Musannifin diğer üslûtlı Muhammed b. Sabbalı; Velid'in; "'İbn Cürcyc'den..." diye rivâyet etmiştir.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/317-318.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/318.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/318-319.
[217] Bu hadisi Ebû Davud'a Süleyman b. Harb ve Müsedded nakletmiştir. Müsedded, Rasû-lullah'ın bu sözü Mekke fethi günü söylediğine işaret etmiştir.
[218] Nesâî, kasâme 33,34; îbn Mâce, diyet 5; Buhâri, el-Târihu'l-Kebir; Dârimi, diyât 22; Ahmed, 11:11,103111:410.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/319-320.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/320.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/320.
[221] Nesâi, kasâme 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/320.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/320-321.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/321.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/321.
[225] Bu hadisi sadece Ebû Davud rivayet etti.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/321-322.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/322-323.
[228] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[229] Bu kelime açıklama kısmında izah edildi.
[230] Buhâri, zekât 66, diyât 28,29; Müslim, hudûd 45; İbn Mâce, diyât 27; Tirmizî, zekât 16, Ahkâm 37.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/323-324.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/324-325.
[233] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[234] İbn Mâce. diyât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/325-326.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/326.
[236] Buhârî, Sulh 8, Nesâi, kasâme 17, 18 İbn Mâce, diyet 16.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/326-327.
[238] Mâide(5):45.
[239] Nahl(16): 126.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/327-328.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DİYETLER BÖLÜMÜ
BİRİNCİ FASIL
NEFSİN (ŞAHSIN) DİYETİ
UMUMÎ AÇIKLAMA:
İKİNCİ FASIL
UZUVLARIN VE YARALARIN DİYETİ
DİŞLER
PARMAKLAR
ÜÇÜNCÜ FASIL
NEFİS VE UZUVLAR HAKKINDA MÜŞTEREK HADİSLER
DÖRDÜNCÜ FASIL
CENİNİN DİYETİ
BEŞİNCİ FASIL
DİYETİN KIYMETİ
ALTINCI FASIL
DİYETLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

DİYETLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde altı fasıl vardır)
*
BİRİNCİ FASIL
NEFSİN (ŞAHSIN) DİYETİ
*
İKİNCİ FASIL
UZUVLARIN VE YARALARIN DİYETİ
GÖZÜN DİYETİ
DİŞİN DİYETİ
PARMAKLARIN DİYETİ
YARALAMALARIN DİYETİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
NEFİS VE UZUVLAR HAKKINDA MÜŞTEREK HADİSLER
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
CENİNİN DİYETİ
*
BEŞİNCİ FASIL
DİYETİN KIYMETİ
*
ALTINCI FASIL
DİYETLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

NEFSİN (ŞAHSIN) DİYETİ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Diyet, lügat olarak ??????? aslından gelir. Arapça ????? "öldürülenin velîsine diyet ödedi" demektir. Maktul tarafa nefse mukabil ödenen maddî cezaya diyet dendiğine göre, bu kelime mastardan elde edilen bir isim olmaktadır. Bu tâbir asıl îtibariyle öldürme vak'alarında kâtilin cürmüne mukâbil ödediği para için kullanılmış ise de, kısas gerektiren bütün cürümlerde kısası önlemek maksadıyla ödenen maddî tazminatlara da diyet denmiştir.[1]

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????? ????????? ???? ?“???? ???????: ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????????? ????? ??????? ??????[. ????? ????? ?????.?? ?? ?? ????? ???????:]???? ?????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ??????????? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????[.??????? »??????????«: ??? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????? ????????? ??? ???? ?? .

1. (1900)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor:"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim hatâen öldürülürse, diyeti yüz devedir; bunlardan otuzu bintü mehâz (iki yaşına girmiş dişi deve), otuzu bintü lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve), otuzu hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve), on tane de ibnu lebûndur (üç yaşına girmiş erkek deve)." [Ebû Dâvud, Diyât 18, (4541); Tirmizî, Diyât 1, (1387); Nesâî, Kasâme 30, (8, 43).]
Tirmizî'nin rivâyetinde şöyle denir: "Kim taammüden (kasıtla) öldürürse, öldürülenin velilerine teslim edilir, dilerlerse öldürürler, dilerlerse diyet alırlar. Bu 30 hıkka (dört yaşına giren dişi deve): 30 cezea (beş yaşına girmiş dişi deve); 40 aded halife (hamile deve) dir. Ayrıca ne üzerine sulh yaptıysalar bu da onlarındır. Bu, diyetin şiddetini artırmaktır."[2]

AÇIKLAMA:

1-Hadisciler Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî senedinde ihtilaf ederler. Bazıları senedde geçen ced kelimesini Amr'in dedesi Muhammed kabul ederek bu isnadla gelen hadislerin mürsel, (dolayısıyla zayıf) olduğunu söylemiştir. Buzıları da ced'le Şuayb'ın dedesi Abdullah'ın kastedildiğini iddia ederek hadisin munkatı' olduğunu ileri sürmüştür. Bunlara göre bu tarikle gelen hadisler zayıftır. Ancak Ahmed İbnu Hanbel ve Sünen-i Erbaa müellifleri, Şuayb'ın Abdullah'la karşılaştığını, bu tarîkle gelen hadislerin Abdullah İbnu Amr'ın Hz. Peygamber'den bizzat yazdığı hadisler olduğunu, sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu tarikle rivâyet edilmiş bulunan hadislere bu bölümde daha sık rastlayacağız. Müteâkip bölümlerde de rastlayacağız. Senetteki işkâli olduğu gibi korumak için tercüme etmeksizin, Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî şeklinde aynen bıraktık.
2- Burada, yaşlarına göre bir kısım develerin ismi geçmektedir. Hadislerde zaman zaman bunlar geçeceği için kısa bir açıklama faydalıdır: Aynî'nin belirttiği üzere, lügat kitapları, develeri on yaşına kadar ayrı bir isimle anarlar. Şöyle ki:
1- Huvar: Süt emen yavru deve.
2- Fasîl: Memeden ayrılmış deve yavrusu.
3- İbnu Mehâz: İki yaşına girmiş erkek yavru, dişisine bintu mehâz derler.
4- İbnu Lebûn: Üç yaşına girmiş erkek yavru, dişisine bintu lebûn derler.
5- Hıkka: Dört yaşına girmiş erkek yavru, dişisine hıkka derler.
6- Ceza': Beş yaşına girmiş erkek yavru, dişisin cezaa derler.
7- Seniy: altı yaşına girmiş erkek deve, dişisine seniyye derler.
8- Rabâî: Yedi yaşına girmiş erkek deve, dişisine rabâiyye derler.
9- Sedîs yahut sedes: Sekiz yaşına girmiş deve.
10- Bâzil: Dokuz yaşına girmiş deve.
11- Mahallef: On yaşına girmiş deve.Bundan sonra müstakil isim yoksa da bâzilu âm, bâzilu âmeyn, muhallefu âm, muhallefu âmeyn, muhallefu selâsetu a'vâm diye mürekkeb isimlerle on beşe kadar çıkarlar. Deve bazen sinn ve zâtu'ssinn kelimeleriyle de ifâde edilir. Sinn, lügaten diş ve yaş gibi mânâlara gelir. Zâtu'ssinn muayyen bir yaş sahibi demektir.
Devenin küçüğüne bekr denir, dişi ise bekra ve kalûs denmiştir. Develer, ayrıca cinslerine ve gördükleri işe göre de çeşitli isimlerle anılılar. Hadislerde geçtikçe açıklanacaktır.[3]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ????? ??????? ???????[. ????? ????? ????? .

2. (1901)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hatâen öldürmede diyet olarak yirmi hıkka, yirmi cezea, yirmi bintu mehâz, yirmi bintu lebûn ve yirmi benû lebûn vardır." [Ebû Dâvud, Diyât 18, (4545), Tirmizî, Diyât 1, (1386); Nesâî, Kasâme 32, (8, 43-44).][4]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????[.????]?? ????? ???????: ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???????[. ????? ??? ????.??? ???????? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ?????:]???????? ?????? ????????? ??? ????? ??????????? ??????????[.

3. (1902)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Şibhu'l amd'in diyeti üç kısımdır. 33 adet hıkka, 33 adet cezea, 34 adet seniyyebâzil arası devedir. (Seniyye altı yaşına, bâzil de dokuz yaşına basmış deveye denir.)"
Yine Hz. Ali şunu da rivâyet etmiştir: "Hatâen öldürmede diyet dört kısımdır: 25 hıkka, 25 cezea, 25 bintu lebûn, 25 bintu mehâz." [Ebû Dâvud, Diyât 19, (4551, 4553).]
Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ)'ın Ebû Dâvud ve Nesâî'de merfu olarak kaydedilen bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "(Cürüm sırasında) kamçı ve değnek kullanıldığı müddetçe hatâ, şibhu'l amd'dir." [Ebû Dâvud, Diyât 19, 20, (4547, 4565); Nesâî, Kasâme 42 (8, 40); İbnu Mâce, Diyât 5, (2627).][5]

AÇIKLAMA

1- Yaşlarına göre develer ayrı bir isim almaktadır. Hıkka, bintu lebûn gibi. Bunlar bâbın birinci hadisinde ilk defa geçtiği zaman parantez arasında açıklanmıştır.
2- Katl üç çeşittir: Amd, hata, şibh-i amd.
a) Amd: Taammüd de denir. Öldürülmesi meşrû olmayan bir insanı yaralayıcı bir âletle kasten öldürmektir. Bunun cezası kısastır. Cana can.
b) Hata: Bir insanı kaste mukârin olmaksızın bir yanlışlıkla öldürmektir. Bunun cezası diyettir.
c) Şibh-i amd: Katli meşru olmayan bir insanı, yaralayıcı sayılmayan bir şey ile kasten öldürmektir. Buna şibhu'lhata da denir.
Bu taksim, Şâfiîlerin ve Hanefîlerin de dâhil olduğu Cumhur'un görüşüdür.
İmam Mâlik, Leys ve diğer bir kısım âlimlere göre katl iki çeşittir. Amd ve hata. Çünkü Kur'an şibhu'l-amd'den söz etmemektedir. Bunlara göre: "Hata, herhangi bir sebeple veya mükellef olmayan kimseden veya öldürmek kasdı taşımayan kimseden vukua gelen veya normalde, öldürücü olmayan bir şeyle hâsıl edilen öldürmedir. Bunlardan birinci kısım hatâlar için kısas yoksa da, sonuncu için vardır." Bu, diğer âlimlerin şibhu-amd dedikleri şeydir. Şibhu amd'le ilgili hadis "katl" veya mahz-ı hata ile ya da mahz-ı kasd ile meydana gelir diyenleri cerhedecek kadar bu bâbda sarîhtir.
Âlimler şibhu'l-amdin diyeti konusunda rivâyetlere tâbi olarak ihtilâf etmişlerdir. İmam Şâfiî ve Atâ, Hz. Ali hadisinin zâhiriyle hükmetmiş ve üç kısım olduğunu söylemiştir. Muhammed İbnu'l-Hasan da bu görüşü iltizâm eder.
Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Ahmed ve İshak İbnu Râhûye (rahimehumullah) ise diyetin dört kısımdan olacağına hükmetmişlerdir.Ebû Sevr, "şibhu'l-amdin diyeti beş kısımdır" demiştir.[6]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????[. ????? ??????? .

4. (1903)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadının diyeti, erkeğin diyetine, diyetin üçte bir miktarına kadar eşittir." [Nesâî, Kasâme 34, (8, 44, 45).][7]

AÇIKLAMA:

Hadisin mânası şudur: "Mâruz kaldığı mağduriyet sebebiyle kadına tahakkuk eden diyet, diyet-i kâmilenin üçte bir miktarında ise bu durumda normal miktarı alır, erkekle arasında fark yoktur. Ancak üçte biri aşar ve diyet-i kâmilenin yarısına ulaşırsa o zaman kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısı olur." Bu hususu Ömer Nasuhi Bilmen merhum Istılahâtı Fıkhiye Kamusu'nda şöyle açıklar:
"... Hür bir erkeğin diyet-i kâmilesi bin dinar veya on bin dirhem-i şer'î gümüş veya 100 deve veya 200 sığır veya 2000 koyun yahut her biri iki parçadan ibaret olmak üzere iki yüz kat elbisedir.
Hür bir kadının diyet-i kâmilesi ise bunların yarısıdır. Erkekler ile kadınların diyetleri arasındaki bu fark, kendilerinin arasında maddî zararlar bakımından mevcut olan bir farktan neş'et etmektedir.
Mâlum olduğu üzere, İslâm hukukunda erkekler ile kadınlar arasında hayat itibariyle bir müsâvaat kabul edildiği cihetle bunlardan herhangi birinin nefsi mukabilinde, diğerinin kısası icab etmektedir... Fakat maddî, malî zararlar itibariyle bunların arasında umumî bir bakımdan bir fark gözetilmiştir. Çünkü erkekler, daha ziyâde müstahsil olmak, ailelerinin mâişetlerini te'mine çalışmak, yurtlarının müdâfaasına koşmak itibariyle kadınlardan daha mühim bir mevkie, bir mükellefiyete sahiptirler.
Binaenaleyh erkeklerden birinin ziyanı, cemiyetin sînesinde maddeten daha büyük bir cerîha vücûda getirmiş olabilir. İşte bu gibi farklara binâen malî tazminât hususunda erkeklerin diyetleri kadınların diyetlerinden ziyade olarak kabul edilmiştir."[8]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????:]???? ?????? ?????? # ???? ?? ?????????? ???????? ??? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????????[. ????? ????? ?????? ?????? ??????? .

5. (1904)- Hz. İbnu Abbas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürülen mükâteb hakkında, âzad edilen miktarınca hür diyetine göre, geri kalan kısmı için de köle diyetine göre hesaplanmasına hükmetti." [Ebû Dâvud, Diyât 22, (4581); Nesâî, Kasâme 36, (8, 45, 46); Tirmizî, Büyû' 35, (1259). Metin, Nesâî'nin metnidir.][9]

AÇIKLAMA:

Mükâteb, belli bir miktar ödeyerek hürriyetine kavuşmak üzere, efendisiyle antlaşma yapan köleye denir. Bu hadis böyle birisinin öldürülmesi hâlinde efendisine ve vârislerine ödenecek diyet miktarını tâyin etmektedir. Bilindiği üzere, diyet husûsunda köle ile hür farklıdır. Hür için, diyet-i kâmile denen nasslarla tesbit edilmiş maktû, muayyen bir miktar ödenir. Köle öldürüldüğü takdirde, erkek de olsa kadın da olsa onun diyeti, kıymeti üzerinden ödenir. Eğer kölenin kıymeti, hürün diyeti için tesbît edilen miktara eşit veya fazla ise, diyet-i kâmile miktarından on dirhem eksik ödenir (Diyet miktarını önceki hadiste kaydettik.)
Câriye için de durumu aynıdır. Değeri hür kadının diyetine eşit veya fazla ise on dirhem noksan ödenir. Sözgelimi, hür kadının diyeti 5.000 dirhem ise, değeri 5.000 dirhem olan bir câriye hatâen öldürülse, efendisine 4990 dirhem ödenir.
Bu esas bilindikten sonra mükâtebin hadiste beyan edilen hükmü daha kolay anlaşılır: "Mükâteb öldürüldüğü takdirde, efendisine ödediği miktarca hür kimsenin diyetine göre, geri kalan kısmı da kıymetine göre hesaplanır. Sözgelimi yarı bedelini ödemiş ise, diyet-i kâmilenin yarısı ile değerinin yarısı ödenir." Hadisin mânası bu. Ancak Hattâbî (rahimehullah) der ki: "Fakihlerin tamamına yakını şu hususta icma ederler: "Mükâteb, henüz ödenmemiş tek dirhemlik borcu kaldığı müddetçe köledir. Kendisine karşı işlenen cinâyetlerde de kendi işlediği cinâyetlerde de köle ahkâmına tâbidir. Bana ulaştığına göre bu hadisle sâdece İbrahim Nehâî (rahimehullah) amel etmiştir. Bu hususta, Hz. Ali (radıyallahu anh)'den de bir rivâyet gelmiştir. Hadis sahih olduğu takdirde, mensuh olmaz ve kendisinden evlâ olan bir rivâyete de muârız düşmezse hadisle amel gerekir."[10]

?6? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

6. (1905)- Yine Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muâhedin diyeti hür kimsenin diyetinin yarısıdır." [Ebû Dâvud, Diyât 23, (4583).]

AÇIKLAMA:

1- Muâhed, antlaşma mucibince dâru'l-İslâm'da yaşamasına müsaade edilen gayr-ı müslimdir, buna zımmî de denir. Lügatte zimmet, ahd, emân, damân (garanti) hurmet (haramlık, dokunulmazlık) hakk mânalarına gelir. Müslümanların ahd ve emânlarına girdikleri için ehl-i zimmet denmiştir.
2- Hattâbi, bu hadisi, Ehl-i Kitap hakkında gelen en açık rivâyet olarak değerlendirir. Ömer İbnu Abdilâziz, Urve İbnu'z-Zübeyr, İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Şübrüme gibi bâzı âlimler bu hadisle amel etmişlerdir.
Ashâbu re'y ve Süfyan Sevrî zımmîlerin diyeti ile Müslümanların diyetini bir tutarlar. Şâbî, Nehâî, Mücâhid, Hz. Ömer ve İbnu Mes'ud (radıyallâhu anhümâ) diğer bir kısım selef de böyle hükmetmişlerdir.
Şâfîî, İshâk, İbnu'l-Müseyyeb, Hasan Basrî, İkrime, Osman İbnu Affân -ve bir rivâyette Hz. Ömer- gibi diğer bir grup selefe göre zımmînin diyeti, Müslümanı diyetinin üçte biridir.[11]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ????? ?????? #: ?????????????????? ???????? ?????????????? ??????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? #[. ????? ??????? .

7. (1906)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Âmir'den iki kişinin diyetini, Müslümanların diyet miktarına göre ödedi. (Müslümanlar tarafından hatâen öldürülen) bu iki kişi ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muâhedesi (antlaşması) vardı." [Tirmizî, Diyât 12, (1404).][12]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikri geçen iki Âmirî'nin öldürülme hikâyesi kısaca şöyledir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), taleb üzerine ve verilen emâna îtimad ederek yetmiş civarında bir tebliğ heyetini Benî Âmir yurduna göndermişti. Bir-i Maûna mevkiinde konaklayan hey'ete, verilen emâna îtibar edilmeden âni baskın yapılarak ikisi hariç hepsi şehîd edildi.
Bu katliamdan kurtulabilen iki kişiden biri Amr İbnu Umeyye ed- Damrî idi. Amr (radıyallâhu anh) dönüş sırasında, Karkara nâm mevkîde, Benî Âmir'den iki kişiye rastlar. Bu iki kişinin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile aralarında ahid (antlaşma) vardı. Ancak Amr bunu bilmiyordu. Öldürülen arkadaşlarının intikâmını almak için onları öldürdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dönüşte durumu anlatınca:
"Demek onları öldürdün ha! Öyleyse diyetlerini ödemen gerek" buyurdu.
Yeri gelmişken kaydedelim: Bunların diyetinin ödenmesine, yapılan antlaşma gereği, Medine'deki Yahudilerin iştirâki gerekiyordu. Hz. Peygamber bunu taleb

için Beni'n-Nadîr yahudî kabîlesine uğrayacak, onlar değirmen taşı atarak Resûlullah'ı öldürmek üzere suikast tertibine girişecekler ve Benin Nadîr'in Medîne'den sürülmesiyle sonuçlanan gelişmeler olacaktır.[13]

?8? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ????????????? ?????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

8. (1907)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ehl-i zimmetin diyeti, Müslümanların diyetinin yarısıdır. Ehl-i zimmet de Yahudî ve Hıristiyanlardır." [Nesâî, Kasâme 35, (8, 45).][14]

?9? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

9. (1908)- Yine Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "Kâfirin diyeti, mü'minin diyetinin yarısıdır." [Tirmizî, Diyât 17, (1413).][15]

AÇIKLAMA:

1-Son rivâyet, Nesâî'de Kâfirin Diyeti adını taşıyan aynı bâb içerisinde kaydedilir. Esâsen Ehl-i Kitap diye isimlendirilen Hıristiyan ve Yahudîler, kâfirler zümresindendir. Kur'an-ı Kerîm onları birçok âyette kâfir olarak (Bakara 105, Beyyine 1, 6) zikreder.
2-Rivâyetlerde diyet, "akl" kelimesi ile ifâde edilmiştir. Şu halde hadis metinlerinde akl bir çok durumlarda diyet mânasına gelmektedir. Bunun dilimizdeki akıl kelimesiyle irtibatı vardır. Akl lügat olarak bağlamak mânâsınadır. Nihâye'de açıklandığı üzere, kâtil birini öldürdüğü zaman diyet olarak develeri toplayıp getirir ve teslim etmek üzere maktûlün velîlerinin ikâmetgâhının avlusuna bağlarmış. Onlar da ondan bunları kabzederlermiş. Böylece diyet, bağlamak mânasına gelen akl mastarından isim olarak türetilmiştir. Esasen diyetin aslı deve idi, sonradan altın, gümüş, sığır, davar vs. cinsinden belli bir miktara bağlanmıştır.
3- Bir rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde diyetin kıymeti sekiz yüz dinar ve sekiz bin dirhem idi. O esnada Ehl-i Kitabın diyeti bunun yarısı idi. Bu hal Hz. Ömer (radıyallâhu anh) zamanına kadar devam etti. Hz. Ömer halife olunca, bir hutbesinde "Deve pahalandı" deyip, diyetin kıymetini altın cinsinden bin dinara, gümüş cinsinden 12 bin dirheme yükseltti. Bu ayarlamada Hz. Ömer'in ehl-i zimmenin diyetine hiç dokunmayıp eski hal üzere bıraktığı belirtilir.
Daha önce kaydettiğimiz üzere başta Hanefîler olmak üzere ulemânın bir kısmı Ehl-i Kitabın diyet miktarını, Müslümanların diyet miktarı ile bir tutmuştur. Bunlar görüşlerini, 1906 numarada kaydettiğimiz iki Âmirî'nin diyetinin Müslümanların diyetine denk tutulmuş olma rivâyetinden başka, bilhassa meâlini kaydedeceğimiz şu âyetin ıtlakına dayandırırlar: "...Şâyet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine bir diyet ödemek... gerekir" (Nisa 92). Âyette "bir diyet" denmektedir. Bu, mutlak ifade ile bilinen mâlum bir diyetin kastedildiğini, bunun da Müslümanlar için ödenen diyet olduğunu söylemişlerdir. [16]

İKİNCİ FASIL

UZUVLARIN VE YARALARIN DİYETİ

?1? ?? ?????? ?? ????]???? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????: ??? ???????? ??????????? ???? ???????? ??????? ????????[. ????? ???? .

1. (1909)- Süleymân İbnu Yesâr (rahimehullah) anlatıyor: "Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) derdi ki: "Göz yerinde kalır, fakat nuru sönerse diyeti yüz dinardır." [Muvatta, Ukûl 9, (2, 857).][17]

AÇIKLAMA:

1- el-Aynu'lkâime, tam göz demektir. Hadiste göz yuvarlağı, yüzün güzelliğini bozacak şekilde bir zarar gelmeden nuru giderilmiş, görmez hâle getirilmiş ise bunun diyeti yüz dinar olarak tesbit edilmiştir.
Uzuvların diyetinde umumî prensip şudur: "İnsanlarda el, ayak, kulak, dudak, göz, kaş gibi çift olan uzuvlardan her ikisinin diyeti, nefsin diyet-i kâmilesine müsâvidir. Bunlardan sâdece birinin diyeti ise bir diyet-i kâmilenin nısfı (yarısı) miktarıdır. Meselâ bir eli hatâen kesilen bir erkeğe beş bin dirhem, bir kadına da iki bin beş yüz dirhem diyet verimesi lâzım gelir.. Kirpikler, göz kapakları gibi adetleri dört olan uzuvlardan her birinin diyeti de bir diyet-i kâmilenin dörtte biri nisbetindedir. Lisanın, aklın diyetleri de birer diyet-i kâmiledir" (Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu).
2- Hadis Muvatta rivâyeti olmakla beraber, Zürkânî, İmam Mâlik'in bununla hükmetmeyip, "Bu ameliye; câniye aynen icra mümkünse tatbik edilir, değilse, diyet hatada olduğu gibidir" dediğini belirtir.[18]

?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ??????? ?????? # ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ????? ???????:]????? ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ???????? ?????????[. »????????????«: ?? ???? ???? ?????? ?? ?????? ? ???? ????.»????????????? ??????????«: ??? ???? ????? ????? ??? ?????? .

2. (1910)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yerinde sâbit kalarak kör olan göz hakkında diyetin üçte birine hükmetti. " [Ebû Dâvud, Diyât 20, (4563); Nesâî, Kasâme 41, (8,55, 56).]
Nesâî'nin rivâyetinde şöyledir: "Resûlullah : "Yerinde sâbit duran kör gözün kapanması hâlinde diyetinin üçte birine hükmeti."[19]

AÇIKLAMA:

1- Türbüştî, burada, yuvasından çıkmamış, yerinden oynamamış, daha önceki görünüşü bozulmamış, yüzde bir çirkinliğe sebep olmamış gözün kastedildiğini söyler. Önceki hadiste de belirtildiği üzere tabîî hâli bozulmadan görme nuru kaybolan göz olmaktadır.
2- Bu şartlarla görmesinin gitmesine sebep olunduğu takdirde, bir gözün diyeti, sağlam gözün diyetinin üçte biri olmaktadır. Çünkü görme nuru gitse de göz, yüzde normal halde varlığını devam ettirmektedir. Göz çıkarılacak veya patlatılacak olsa, bu güzellik hâli kaybolur.
3- İshâk İbnu Râhuye, bu hâdisin zâhiriyle ameli eses almış ise de, geri kalan ulemâ, bunu kesin bir miktara bağlamaktan ziyade hükûmetü'l adl denilen (ehl-i vukûfun usul-ü dâiresinde yapacağı) takdire bırakılmış bir erş (diyet)[20] olarak değerlendirmiştir. Çünkü gözün hâsıl ettiği faydalar tamamen bitmiş değildir, tıpkı dişin, darbenin te'siriyle kararması gibi. Hadisi, hükûmetu'l adl'in mânasına hamletmişlerdir. Zîra hükûmetü'l-adl, (ki hükmü'l adl de denir) diyetin üçte

birine kadar çıkabilir.
Tîbî de şöyle söyler: "Bu değerlendirme hükûmetu'l-adl yoluyla yapılmıştır. Aksi halde her iki gözün nuru gitmesi hâlinde diyet-i kâmile gerekir. İki gözden birinin nuru giderse, fukahâya göre diyet-i kâmilenin yarısı gerekir."
Şerhu's-Sünne'de Bagavî der ki: "Hükûmetu'l-adl'in mânası şöyle söylemektir: "Bu mecrûhun (yaralı) köle olması hâlinde, aldığı yara sebebiyle kıymetinden ne kaybetti ise, diyet olarak da bu miktara hükmedilir. Her uzvun hükûmeti (mâruz kaldığı yara sebebiyle takdir edilecek kıymet kaybı), önceden takdir edilen belli mukadder değere ulaşmayabilir. Mesela başından mûzıha sayılmayacak, (hafif) bir yara alsa, çirkinlik yapsa bile bunun hükûmeti, mûzıha yaranın erşine (diyet) ulaşmaz."
Hükûmetü'l adl'in mânâsını Tahâvî şöyle îzah eder: "Yara almış bir köle, önce yarası yok farzedilerek değerlendirilmeye, tâbi tutulur, sonra da yaralı hâliyle değerlendirilmeye tâbi tutulur. İşte iki kıymet arasındaki fark hükûmetü'l-adl denen erş'tir."
İmam Mâlik, Şâfîi, Ahmed ve Ahmed'den ilim alanlar da hep böyle hükmetmişlerdir.
Şu halde hepsinin ortak görüşü, yaralanmaların erşini tesbitte esas olan hükûmetu'l-adldir. Sadedinde olduğumuz hadisteki üçte bir meselesini, bu vak'ada hükûmetu'l-adlin bu miktar olacağına hamletmiştir, bu hadisle (benzeri vak'alarda) diyetin alelıtlak üçte bir olduğuna hürmedildiğini kabûl etmemişlerdir.
4- Hadisin, Nesâî'deki vechinde şu ziyade vardır:

????? ??????? ?????? # ????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????? ??????????? ????? ???????? ???????? ?????????

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yerinde sâbit duran kör gözün kapanması (yani cisminin patlatılması) halinde diyetinin üçte birine, elin kesilmesi halinde diyetinin üçte birine, kararmış dişin sökülmesi halinde diyetinin üçde birine hükmetti." Şu halde, bir fonksiyonunu kaybetmiş bulunan bir uzvun, cinâyet yoluyla ikinci bir fonksiyonu giderilecek olursa, sağlam uzva terettüp eden diyetin üçte biri diyet takdir edilmektedir.[21]

DİŞLER

?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?? ?‘??????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (1911)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Dişlerin diyeti beşer dinardır." buyurdu. [Ebû Dâvud, Diyât 20, (4563); Nesâî, Kasâme 41, (8,55).][22]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, Ebû Dâvud ve Nesâî'de Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî tarikinden kaydedilmiştir. Esâsen bu tarikle gelen rivâyetlerin mahrecinin Abdullah İbnu Amr İbni'l-As olduğu muhaddislerin büyük çoğunluğunca kabul edilmiş olan keyfiyettir. Senette ulemâdan bazılarının düştükleri bir şekke daha önce dikkat çektik (1900'uncu hadis).
2-"Dişlerin diyeti beşer beşer" demenin mânâsı, "Her bir dişin diyeti beş devedir" demektir. Öndeki veya arkadaki, üstteki veya alttaki diye herhangi bir ayırıma yer verilmeksizin bütün dişlerin değeri eşittir, ve her bir diş için diyet olarak beş deve takdir edilmiştir.[23]

?2? ??? ??? ?????? ???:]????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?? ?‘??????? ????????????? ??????????? ??????? ??????????? ?? ????? ?????? ?????????? ?????????[. ????? ???? .

2. (1912)- İbnu'l- Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu'l Hattâb (radıyallâhu anh) her azı diş için bir deveye hükmetti. Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) ise her azı diş için beş deveye hükmetti." [Muvatta, Ukûl 7, (2,861).][24]

AÇIKLAMA:

Metinde Hz. Ömer'in diş için iki deve (baîreyn) takdir ettiğini ifâde edilir. Ancak Muvatta'nın aslında ve Zürkânî şerhinde "bir deve'"ye hükmettiği ifâde edilir. Şu halde Teysîr'de bir yanlışlık, bir hata söz konusu. Biz, tercümede aslı esas alıp "Bir deveye hükmetti" diye kaydettik.
Hata hususunda kanaat veren bir delil, Muvatta'da İmam Malik'in bir ilavesidir: "Sa'd İbnu Müseyyeb der ki: "Diyet, Hz. Ömer'in hükmünde azalıyor, Hz Muâviye (radıyallâhu anhümâ)'nin hükmünde artıyor. (Onların yerine) ben olsaydım, dişlerin her biri için iki deveye hükmederdim."[25]

PARMAKLAR

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ??????? ?????? # ????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???“??????? ?? ?????????[. ????? ?????? ? ??????.???? ???????:]?????? ???????? ?????????? ?????????????? ??????? ???????? ???? ?“???? ??????? ???????[.????????:]?? ?‘??????? ?????? ??????[.

1. (1913)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu ve şu -yâni serçe parmakla baş parmak- diyette eşittirler." [Buhârî, Diyât 20, Tirmizî, Diyât 4, (1391, 1392); Ebû Dâvud, Diyât 20, (4558); Nesâî, Kasâme 42, (8, 56,57).]
Tirmizî'nin rivâyetinde şu ziyade mevcuttur: "İki elin parmaklarıyla iki ayağın parmakları da eşittir. Her bir parmağın diyeti on devedir."
Nesâî'deki ziyâde şöyledir: "Parmaklar hakkında diyet, onar onardır."[26]

YARALAMALAR

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?? ?????????? ?????? ??????[. ????? ????? ?????.»????????????«: ??? ?????? ??? ????? ???? ???? ??? ?????: ?? ?????. ??????? ????: ????? ????? ?????? ??? ???? ????? ????? ??????? .

1. (1914)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mûzıha olan yaraların diyeti beşer devedir." [Tirmizî, Diyât 3, (1390); Ebû Dâvud, Diyât 20, (4566); Nesâî, Kasâme 43, (8, 57).][27]

AÇIKLAMA:

Mûzıha (cem'i mevâzıh'dır), kemiğin beyazlığını ortaya çıkaran derin yaradır. Bu çeşit derin yaradan her birinin diyeti beş adet devedir. Deveyi gerektiren yara daha ziyâde başta veya yüzde hâsıl edilen yaradır. Vücudun başka yerindeki mûzıha yaralar için diyet maktû olmayıp, usulüne göre hâkimin takdirine bırakılmıştır. Bu çeşitten, takdirle ortaya konan diyete hükûmetu'l-adl dendiğini daha önce belirtmiştik. (1910'uncu hadise bakın.)[28]

ÜÇÜNCÜ FASIL

NEFİS VE UZUVLAR HAKKINDA MÜŞTEREK HADİSLER

?1? ?? ???????? ?? ??? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?? ????:]???? ?? ?????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???? ?????? ?? ??????????: ???? ?? ????????? ??????? ???? ?"????? ??? ?'???? ???? ??????? ??????? ????????? ????????????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ??? ????????? ?????????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ?????????? ??? ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???? ?"????? ??? ????? ????? ??????? ??? ?????????? ??????[. ????? ???? ????????.??? ???? ???????:]?? ????????? ?????????? ??? ?'???? ???? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ????????????? ?????????? ??? ??????????????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ??? ????????????? ?????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ????????. ??? ??????????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????????? ??? ????????????? ?????? ???????? ???? ?"????? ??? ????? ??????? ???? ???????? ??????? ??? ????????? ?????? ???? ?"????? ??? ???????? ?????? ???? ?"????? ??? ?????????? ?????? ???? ?"???? ?????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ????? ????????? ????? ????????[.????? »???????«: ?????? ????.????? »???????????????«: ????? ???? ???? ???? ???? ?????? .

1. (1915)- Abdullah İbnu Ebî Bekr İbni Muhammed İbni Amr İbni Hazm, bâbasından naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın İbnı Hazm'a[29] diyetler hakkında yazdığı tâlimatta şu hususlar da vardı: "Nefis için (diyet olarak) yüz deve, burun tamamiyle koparılacak olursa diyet-i kâmile, me'mûme (denen ve beyin zarına kadar ulaşan yara) için diyetin üçte biri, câife (denen karın veya başın boşluğuna ulaşan yara) için de bunun kadar; göz için elli, ayak için de elli, vücudda bulunan her parmak için on deve, her diş için beş, mûzıha (denen ve kemiğe ulaşan yara) için beş deve (lik diyet vardır)." [Muvatta, Ukûl 1, (2, 849); Nesâî, Kasâme 44, (8, 57, 60).]
Nesâî'nin bir rivâyetinde şu ibâre yer alır: "Nefis için diyet-i kâmile; burun tamamen koparılmış ise diyet-i kâmile, dil için diyet-i kâmile, iki dudak için diyet-i kâmile, sulb (bel kemiğinin kırılıp kişinin kamburlaşması) için diyet-i kâmile iki yumurta (husye) için diyet-i kâmile, zeker (erkek tenâsül uzvu) için diyet-i kâmile, sulb (bel kemiğinin kırılıp kişinin kamburlaşması) için diyet-i kâmile, iki göz için diyet-i kâmile, bir ayak için diyet-i kâmilenin yarısı, me'mûme (beyin zarına ulaşan yara) için diyet-i kâmilenin üçte biri, câife (baş veya karın boşluğuna ulaşan yara) için diyet-i kâmilenin üçte biri, münekkile (küçük kemik çıkan yara) için on beş deve, el veya ayak parmaklarından her biri için on deve, (her bir) diş için beş deve, mûzıha (kemiğe ulaşan yara) için beş deve (diyet olarak verilir). Erkek, kadına karşı öldürülür, altını olanlardan (diyet-i kâmile olarak) bin dinar alınır."[30]

?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ?????????????? ????????? ??? ????????? ???? ????????? ?????????????? ????? ???????? ?"????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????????? ?????? ???????: ??? ????????. ?????? ???? ??????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????? # ??? ?????? ?????????????? ???????? ??? ?????????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????? ?????? ????? ????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ????? ?????? ???????? ?? ????? ??????? ?????? ?????? #: ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ????????????? ????? ?????? ?????????????? ?????? ?? ?'??????? ????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.

2. (1916)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hatanın diyetini, köylerde yaşayanlar için dört yüz dinar olarak veya buna denk kıymette gümüş olarak değerlendirir, bunu da develerin fiyatlarını esas alarak tesbit ederdi. (Söz gelimi) develer pahalanınca (diyetin dinar ve dirhem miktarında) yükseltme yapar, develerin kıymeti düşünce de (diyetin dinar ve dirhem miktarında) indirme yapardı. (Hatâen işlenince cinayetlerin diyeti Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında dört yüz dinarla sekiz yüz dinar arasına ulaştı. Bunun gümüş nev'inden muadili sekiz bin dirhem idi. Sığır besleyenlere (diyet olarak) iki yüz sığır hükmetti. Diyetini davar cinsinden vermek isteyene iki bin davara hükmetmiştir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Diyet, öldürülenin vârisleri arasında yakınlık derecelerine göre, (yani Kur'an'da belirtilen nisbet üzere, diğer tereke malları gibi) taksim edilir. (Ashâbu'lferâiz'den) artan olursa asabe (denen akraba)ya geçer."Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uzuvlar hakkında, daha önce geçtiği şekilde hükmetti." [Ebû Dâvud, Diyât 20, (4564); Nesâî, Kasâme 30, (8, 42, 43).][31]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de, diyet yoluyla öldürülenin yakınlarına intikal eden meblağın, ölen kimsenin bıraktığı diğer malları gibi vârislerine intikal edeceğini belirtiyor. Vârisler şâyet ashâb-ı ferâiz denen yakınları ise, herbirinin Kur'an'la tesbit edilen belli nisbette payı vardır. Bu nisbete göre paylarını alırlar. Bu pay sahiplerinden eksik olanlar varsa veya hiçbiri mevcut değilse, tereke asabeye intikâl eder. Asabe, kısaca bâba tarafından akrabadır.[32]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?'??????? ??????? ???'??????? ???????? ?????????????? ??????????? ??????? ????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? .

3. (1917)- İbnu Abbâs hazretleri (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Parmaklar diyette eşit değerdedir. Dişler de aralarında eşittirler. Köpek dişi, azı dişi eşittir. Bunlar öbürlerine diyet meselesinde denktirler." [Ebû Dâvud, Diyât 20, (4559, 4560, 4561).][33]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ????? # ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ??????????

??? ??????? ????????? ???? ???????? ???????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ???????? ????????[. ???? ??? ???? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???? .

4. (1918)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yerinde sâbit duran (bakar) kör gözün (cinâyet sebebiyle) kapanması hâlinde, diyetinin, normal diyetinin üçte biri olacağına hükmetti. Keza sakat elin kesilmesi halinde, diyetinin normal diyetinin üçte biri kadar olacağına, siyahlaşmış dişin (cinâyet sebebiyle) düşmesi halinde, normal diyetinin üçte biri olacağına hükmett." [Ebû Dâvud -bu rivâyetin sâdece gözle ilgili kısmını- önceki rivâyetin aynı bâbında), Nesâî'de tam olarak tahric etmiştir. (Hadis 1910 numarada geçti).][34]

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENİNİN DİYETİ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ??????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?'????? ???????? ????????????? ????? ?? ?????????? ????????????? ??? ??????? ????? #? ????? ???? ????? ?????????? ??????? ?????? ?? ?????[.??? ?? ????? ??? ????:]?? ??????? ??? ??????? ????? ???????? ???????? ???? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ????????[. ????? ????? .

1. (1919)- Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hüzeyl kabîlesinden iki kadın birbirleriyle kavga ettiler. Biri diğerine bir taş atarak kadını da, karnındaki yavruyu da öldürdü. Dâva Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e geldi. Efendimiz, ceninin diyetini bir gurre olarak hükme bağladı. Gurre kadın veya erkek bir köle demektir."
Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde (4577. hadis) şu ziyâde vardır: "... veya katır veya ata hükmetti. Kadının diyetini âkilesi üzerine hükmetti. Kadına çocukları ve onlarla birlikte olanlar varis oldular." [Buhârî, Diyât 25, Tıbb 46, Ferâiz 11; Müslim, Kasâme 34, (1681); Muvatta, Ukûl 5, (2, 855); Tirmizî, Diyât 15, (1410); Ebû Dâvud, Diyât 21, (4568,4580); Nesâî, Kasâme 37, (8, 47, 48).][35]

AÇIKLAMA:

1- Gurre, esas itibarıyle hayvanların alnındaki beyazlıktır, dilimizde sakar da denir. Burada cüzün zikri ile küll kastedilmiştir.
2-Bu hadis muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Bazılarında, öldürülen kadının ayrıca kısâsen ölüme mahkum edildiği belirtilir.
Gurre hükmü cenin içindir.Gurre ile ne kastedildiği, bizzat rivâyette açıklanmıştır: "Bir köle. Bu, kadın da olabilir, erkek de." Yine Teysîr'in de kaydetmiş bulunduğu bir rivâyette, gurrenin bir katır veya bir at olabileceği de söylenmiştir. Keza, yine Ebû Dâvud'da yer alan bir vecihte gurreye bedel beş yüz koyun zikredilir. Ancak Ebû Dâvud burada bir yanlışlık olduğunu belirtir ve "Doğrusu "yüz koyun" olmalıdır" der. Ebû Dâvud'un bir başka rivâyetinde Şâ'bî'nin gurre'yi "beşyüz derhem", Rebiâ'nın da "elli dinar" olarak açıkladığı kaydedilir.[36]

BEŞİNCİ FASIL

DİYETİN KIYMETİ

?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ??????? ????????? ????? ?????? ??????? ????? # ???????????? ???????? ??? ??????????? ???? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ???? ????????? ???? ?????? ???????????? ??? ??? ?????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????: ???? ?"???? ???? ?????? ??????????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (1920)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında diyet-i kâmilenin kıymeti sekiz bin dirhem idi. Ehl-i Kitab'ın diyeti de o gün, Müslümanların diyetinin yarısına denkti. Bu durum Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın halîfe olmasına kadar devam etti. Halîfe olunca bir hutbesinde "Artık deve pahalandı" dedi ve diyeti altın sahiplerine bin dinar, gümüş sahiplerine on iki bin dirhem, sığır sahiplerine iki yüz sığır, davar sahiplerine iki bin koyun, elbise sahiplerine de iki yüz takım elbise olarak tesbit etti. Ehl-i zimmetin diyetini, (Hz. Peygamber devrinde ne idiyse) olduğu gibi bıraktı, hiçbir yükseltme yapmadı." [Ebû Dâvud, Diyât 18, (4542).][37]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, bir Müslüman öldürüldüğü takdirde diyetinin (yani diyet-i kâmilenin) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında sekiz yüz dirhem olduğunu, Hz. Ömer zamanında develerin pahalanmasına bağlı olarak, diyet miktarının bin iki yüz dirheme çıkarıldığını belirtiyor.
Yine rivâyetten anlıyoruz ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, Ehl-i Kitap'tan bir kimsenin diyeti Müslümanın diyetinin yarısı kadar yâni dört yüz dirhem. Hz. Ömer zamanında Müslümanların diyeti bin iki yüz dirheme çıkarken zımmîlerinki değişmemiş, dört yüz dirhemde sâbit kalmıştır. Netice olarak önce Müslümanların diyetinin yarısı iken Hz. Ömer'in ayarlamasından sonra üçte bire düşmüştür.
Hadisle ilgili olarak Hattâbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın köylerde oturanlar için diyetin tesbitinde deveyi esas alması, devenin onlar nezdindeki kıymetinden dolayıdır. Onun kıymeti o devirde altın cinsinden sekiz yüz dinar idi. Gümüş cinsinden de sekiz bin dirhemi buluyordu. Bu hal hiç değişmeden Hz. Ömer zamanına kadar bu minval üzere geldi. Onun devrinde deve kıymetlendi ve altının cinsinden bin dinara, gümüş cinsinden on iki bin dirheme yükseldi. Müteammiden cinâyet işleyenlerin diyeti hususunda Şâfiî'nin, "öncelikle deve ile ödenmeli, deve olmazsa paraya başvurmalı" sözü buna dayanır. Şâfiî'ye göre, Hz. Ömer'in koyduğu rakama îtibar edilmez. Çünkü bu diyet, develerin kendi zamanındaki kıymetidir. Bir malın kıymeti zamana göre değişir, artar, eksilir vs." Bu Şâfiî (rahimehullah)'nin kavl-i cedîdidir, kavl-i kadîminde Hz. Ömer'in koyduğu rakamları esas almış idi.[38]

ALTINCI FASIL

DİYETLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

?1? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ?????? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???????? ??????? ???? ???????? # ?????????: ???? ????????? ??? ?????????? ??????????? ?????? ????? ???? ??????? ?? ?“?????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ????? # ????????? ?????????? ?? ?????? ?‘????????? ‘????? ???? ?????????? ????????? ?‘?????? ??? ??????? ????? ???????? ‘????? ???? ???????? ????????????? ?‘???????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ????? # ??? ?????????? ?? ???????? ?????????? ??????: ?? ???????? ?????? ???????? ????? ????????? ???? ???????? ?????????? ??? ???????? ????? ????????? ????? ??????????? ?‘???????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ????? #: ??? ????????? ?? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ??? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ?????: ????? ???? ????? ????? ?????? ????? ?? ??????? ?“????? ????? ??? ??????? ???????? ???????? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? #: ???? ??????????? ????????? ???? ?“???? ?? ????????? ???? ??????????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????? ?? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?? ?????? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? # ??????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????: ????? ???? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? #: ??????????? ????????? ?? ??????? ?“?????: ?????????? ? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????????? ???????? ????????. ????? ???? ????????: ???????? ???????? ???? ??????? ????? # ??????????? ???? ?????? ?????[. ????? ??? ????.»?????????«: ?????. ?»??????????«: ????.?????: »?????«: ?? ???? ???? ??? ?????? ?? ??? ?????? »???????? ????? ????«: ???? .

1. (1921)- Ziyâd İbnu Sa'd İbni Dumeyre es-Sülemî an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) -ki bunlar (Sa'd ve Dumeyre) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Huneyn'e katılmışlardı- anlatıyor: "Muhallem İbnu Cessâme el-Leysî, Müslüman olduktan sonra Eşca' kabîlesinden birisini öldürmüştü. Bu, Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hüküm verdiği ilk diyet vak'ası oldu. Uyeyne öldürülen Eşcaî'nin katli husûsunda ileri geri konuştu. Çünkü (Uyeyne) kendisi de Gatafanlı idi. Akra İbnu Hâbis de Muhallem'in taraftarı (olarak müdâfaa için) konuştu, çünkü o da Hındef'ten idi. Derken (münakaşa ilerledi) sesler yükselmeye başladı, tartışma ve bağırıp çağırmalar arttı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale ederek, "Ey Uyeyne, diyet kabul etmez misin?" diye sordu

"Hayır! Vallahi harb ve ızdırabtan benim kadınlarıma ulaştırılan, onun kadınlarına ulaşmadıkça kabul etmiyorum!" cevabını verdi. Sonra bağırmalar yükseldi, tartışma ve bağırıp çağırmalar arttı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar araya girip: "Ey Uyeyne, diyet kabul etmez misin?" dedi. Uyeyne önceki sözlerini aynen tekrar etti. Bu hal, Benî Leys'ten üzerinde silâh ve elinde de deriden mâmul bir kalkan bulunan Mukeytil adında birinin kalkıp, "Ey Allahın Resûlü! Bunun (Muhallem'in) İslâm'ın başında yaptığı şu cinâyete misal olarak, su içmek üzere havuzun başına koşan koyun sürüsünü gösterebileceğim. Sürünün ilk gelenlerine (öldürülmek veya uzaklaştırılmak üzere taş veya ok) atılır, arkadan gelenler de korkarak kaçarlar. Bugün hüküm koy yarın değiştir!" demesine kadar devam etti.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine (Muhallem'e dönüp) hemen şu hükmü verdi.

"Derhal huzurumuzda elli deve vereceksin, elli deve de Medine'ye dönüşümüzde vereceksin!"

Bu vak'a Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın seferlerinin birinde cereyan etmişti. Muhallem uzun boylu, esmer birisi idi, cemaatin kenarında bulunuyordu. O ölümden kurtuluncaya kadar halk oradan ayrılmadı. Resûlullah'ın (bu nihâî hükmünden sonra) önüne, iki gözünden de yaşlar akar vaziyette oturdu ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben size ulaşan cinâyeti işlemiş bulunuyorum. Ben Allah'a tevbe ettim. Sen de benim için ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan mağrifet dileyiver!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüksek sesle:

"Sen onu İslam'ın başında silahınla mı öldürdün! Allah'ım, Muhallem'i mağrifet etme!" dedi.

Ebû Seleme şu ilavede bulunur: "Muhallem göz yaşlarını ridasının ucuyla silerek kalktı."

İbnu İshâk der ki: "Muhallem'in kavmi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın daha sonra onun için Allah'a istiğfar ediverdiğine inanıyorlardı." [Ebû Dâvud, Diyât 3, (4503).][39]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, el-Megâzî'de İbnu İshak tarafından yapılan rivâyetinde, vak'anın Huneyn Seferi sırasında cereyan ettiği tasrih edilir: Huneyn günü, öyle namazından sonra bir ağacın gölgesine çekildiği sırada, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına Akra' İbnu Hâbis ve U-yeyne İbnu Hısn (radıyallâhu anhümâ) gelirler. O gün Uyeyne İbnu Hısn, Âmir İbnu'l Azbat adında bir maktulün kan bedelini taleb etmektedir.

2-Benî Leys'e Mukeytil'in sözü oldukça mübhemdir. Şârihler farklı yorumlar teklif etmişlerdir. Sindî'ye göre Mükeytil: "Suya ilk gelen koyunlara atılan taş, (veya ok) korkusuyla geridekilerin kaçtığı gibi, sen de İslam'da bu ilk cinâyet sahibini öldür, tâ ki yeniden geleceklere bir ibret, bir nasihat olsun (ve cinayet işlemekten kaçsınlar)" demek istemiştir. "Bugün hüküm koy yarın değiştir" tâbiri Sindî'ye göre, ikinci bir temsildir, önceki sözü takviye için getirilmiştir. Bu katlin terkedilmesi hâlinde, başkalarının söyleceyeceği sözü anlatan temsildir. Şunu söylemek istemiştir: "Aksi takdirde böyle (yani bugün hüküm koy, yarın değiştir) diyecekler. Yani: "Eğer bugün, daha yeni konmuşken kısası terkedip, diyetle yetinirsen ve sonra da herhangi bir mücrime kısas uygularsan, bu davranış şu misalde görülen duruma benzer. Elhâsıl, bugün mücrimi kısas yaparak öldürürsen, bunun misali, koyun sürüsünün misali gibi olur. Eğer bugün terkedersen bunun da misali şu ikinci temsildeki gibi olur" demiş olmaktadır.

İbnu'l-Esir, en-Nihâye'de, "Bugün hüküm koy yarın değiştir" tâbirini şöyle açıklar: "Kısas konusunda vaz'ettiğin sünnetle amel et, daha sonra değiştirmek dilersen değiştir", yani koyduğun sünneti (hükmü) değiştir. Dendi ki: "Tegayyür, burada gayrı almaktır. O da diyettir."

Aynı cümleyi Hattâbî de şöyle anlar: "Bu mesel şunu söylemektedir: "Bugün ona kısas yapmazsan, yarın senin sünnetin sübût bulmaz ve hükmün senden sonra infâz edilmez" veya, bunu sen yapmazsan, bilahare kâtil, şu sözü söylemeye bahâne bulur: "Bugün hüküm koy, yarın değiştir." Bu sebeple sünnetin tegayyür eder (değişir) hükümleri de değiştirilir."

Suyûtî de Mirkâtu's-Suûd'da şöyle açıklar: "Muhallem'in İslam'ın evvelinde, adamı öldürüp sonra da kendisine kısas uygulamayıp, diyet alınmasını taleb etmesi meselesi, (anlatılan fıkrada geçen) ürkmüş koyunun meseli gibidir. Yâni, maktûlün akrabalarına Muhallem'in taleb ettiği şekilde davranılacak olursa, halk kısasın diyetle, hususan ivazla değiştirildiğini görecek, böyle bir bilgi de onların İslâm'a girmelerini duraklatacaktır. Çünkü onlar intikamlarını almakta harîs kimselerdir. Ayrıca onlarda diyet almaya karşı bir nefret vardır. Sonra o adam, "Bugün hüküm koy, yarın değiştir" sözüyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kâtile karşı kısas tatbîkine teşvik etti. Bu sözüyle şunu demek istemiştir: "Bugün ona kısas uygulamazsan, sünnetini (getirdiğin hükmü) değiştirdin demektir." Ancak, adam sözünü, muhâtabı tahrîk edip, kendinden taleb ettiği şeye yöneltip yapmaya cür'et ettirecek bir üslûbla ifâdeye dökmüştür."

3-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) neticede maktûlün velilerine 50'si peşin, 50'si bilahare teslim edilmek üzere, kâtili 100 deveye mahkum etmiştir.

Buhârî, İbnu Abbas'tan şu rivâyeti kaydeder:"

Benî İsrâil'de kısas vardı. Fakat diyet yoktu. Cenâb-ı Hak bu ümmet için:
"Ey imam edenler, öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı (...) öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir" (Bakara 178) buyurdu."
İbnu Abbâs der ki: "Âyette zikredilen "afv" âmden vukûa gelen öldürmelerde diyet almayı kabul etmektir."[40]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ????? #: ? ??????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????[. ????? ??? ????.????? »? ???????«: ? ?????? ?? ???? ??? ?? ?????.

2. (1922)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Diyet aldıktan sonra (kâtili) öldüren kimseyi asla affetmem." [Ebû Dâvud, Diyât 5, (4507).][41]

AÇIKLAMA:

1-Hadis iki tarzda anlaşılmıştır. Biri tercümede kaydettiğimiz şekilde, bir de: "Diyet aldıktan sonra öldüren kimsenin malı artmasın, zengin kılınmasın" mânâsında bedduadır.
Birinci mânâya göre, böyle bir kâtilden diyet kabûl edilmeyip, mutlaka öldürüleceği hükmü çıkarılmıştır. Bu hususu daha sarîh ifâde eden bir rivâyeti Ebû Dâvud et-Tayâlesî kaydetmiştir: ? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ??????????? "Diyet aldıktan sonra öldüren kimseyi affetmem." Bu hadis, bir câhiliye geleneğini reddetmektedir. Öldürülenin velîsi, kâtilden diyet almak sûretiyle, hayat garantisi verdiği halde, fırsat bulunca yine de öldürür ve diyeti geri iâde ederdi. Resûlullah bu tatbikatı, böylece reddetmiş olmaktadır.[42]

?3? ??? ???? ?? ????:]???? ????? ???? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????? ???????? ?? ???????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ????? ????? ???????? ????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ?"???? ???????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????: ???? ???? ??????????? ?????? ??? ???????? ?????: ???????? ????? ?????? ????? # ????: ?????? ????????? ?????? [. ????? ????.»?????«: ?? ??? ??? ??? ????? .

3. (1923)- Amr İbnu Şuayb'ın rivâyetine göre: "Benî Müdlic'ten Katâde adında bir adam, oğluna bir kılıç fırlattı. O da bacağına isâbet etti. Yaradan fasılasız kan kaybı oldu ve oğlan öldü. Sürâka İbnu Cu'şum Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'e gelip durumu haber verdi. Hz. Ömer: "Kudeyd suyuna yüz yirmi deve hazırla ben oraya geleceğim" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) oraya gelince bu develerden otuz hıkka (dört yaşına giren dişi deve), otuz cezea (beş yaşına girmiş dişi deve) ve kırk halife (hâmile deve) aldı. Ve sordu:
"Maktûlün kardeşi nerede?"
"İşte benim!" dedi.
"Al bunları! Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştu: "Kâtile (ne diyetten, ne mîrastan) hiç bir hisse yoktur." [Muvatta, Ukûl 10, (2, 867).]

AÇIKLAMA:

İslâm'ın mîras hukukunun mühim bir prensibi burada hatırlatılmaktadır. Bir kimse, kendisine mirasından hisse düşecek yakınını öldürmüş ise, ölenin terekesinden hisse sâhibi olamaz. Burada, bâba oğlunu öldürmüş, öldürme cezası olarak diyeti devlet, elinden almış, velîlere iâde ederken, kâtil olan bâbasına hiçbir pay vermemiştir. Vak'ayı Abdurrezzâk Süleymân İbnu Yesâr'dan rivâyet eder. Orada şöyle denir: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) maktûlün annebâba bir kardeşini vâris kıldı, bâbasına diyetten hiçbir şey vermedi."[43]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ??????]???? ?????????? ???? ????????: ???????? ?????????? ?'????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ???????? # ?????? ???????????? ????? ????????? ???????????? ???????? ????????? ??????????? '???????? ??? ?????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????????: ??????????? ?????? ?????? #: ?? ??????????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

4. (1924)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Huzeyl kabîlesinden iki kadın, biri diğerini öldürmüştü. Bunlardan her ikisinin kocası ve birer oğlu vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz maktûlenin diyetini ödeme işini, kâtilenin (öldüren kadının) âkilesine yükledi, kocasını ve oğlunu bu külfetten uzak tuttu. Çünkü bu ikisi Huzeyl'den değillerdi. Maktûlenin âkilesi, "ölenin mîrası da bize aittir" dediler. Aleyhissalatu vesselam:"Hayır! Mîrası, kocasına ve oğluna aittir!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Diyât 21, (4575).][44]

AÇIKLAMA:

Âkile: Nihâye'de âkile, "Hata yoluyla öldürülenin diyetini ödemeye iştirak eden, bâba cihetinden akrabalar ve asabe" diye tarif edilir. Daha geniş mânâsıyla şöyle târif edilmiştir: "Bir şahsın mensub olduğu ehl-i dîvandır, veya onun asabesiyle aşîretidir, veya beytülmaldir veya âzad edilmiş bir şahsın mevlâsıdır." Bunların arasında yardımlaşma ve dayanışma vardır. Binaenaleyh böyle bir âkile kendi efradından birinin hatâ sûretiyle veya şibh-i âmd ile yaptığı cinâyetin diyetini veya gurre denilen damânı usûl-ü dâiresinde te'diye etmekle mükelleftir. Şu halde bu müessese, İslâm hukukuna has, "bazı" ağır borçlanmalarda bir nevî sigortadır.
2- Bu rivâyet, kadının âkilesine koca ve evlâdın girmediğine delil olmaktadır. Şâfîî ve Mâlik (rahimehümallah) bu görüştedirler.
3- Peygamberimizin (aleyhissalâtu vesselâm) maktûlenin âkilesine- "Size mîras yok, kadının mîrası kocasına ve oğluna aittir" demesi, mîrasın sadece bu ikisine tahsis edildiği, bir başkasına verilemeyeceği mânasına gelmez. Bu söz, koca ve evlâd, vârisleri arasında yer aldığı için sarfedilmiştir: "Bunlar varislerdendir" mânâsında. Nitekim rivâyetin bir başka vechinde ??????????? ????????? ?????? ???????? "Kadına çocuklarını ve onlarla mevcut olan diğer (ehl-i ferâizi) vâris kıldı" denmiştir.[45]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ????? # ?????? ???? ?????? ???? ?????????

?????????? ???????? ?????? ?? ?????????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ????????? #: ????????: ????????? ??? ??????? ??????? ??????: ?????? ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????????? ??????: ?????? ????? ??????? ????????? ?????? #: ????? ??????? ??????????? ????? ???????? ????????????? ???????????? ????????: ??????? ???????? ??????: ???? ?????? ????????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ?? ??????? ?????? ??????????????? ??????? ??????? ????? # ??? ????????? ????????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????????? ??????: ??????????? ????????: ??????. ?????: ????? ??????? ????? ???????? ????????????? ???????????? ????????: ??????? ???????? ????????? # ??????: ???????????? ???????: ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (1925)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Cehm İbnu Huzeyfe'yi zekât tahsildarı olarak gönderdi. Adamın biri sadaka ödeme meselesinde onunla inatlaştı. Ebû Cehm (radıyallâhu anh) de adama vurup başından yaraladı. Hemen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü, kısas istiyoruz" dediler. Resûlullah onlara:
"Size şu şu miktar diyet vereyim!" dedi ise de razı olmadılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) miktarını daha da artırarak:
"Size şu şu miktar diyet vereyim" dedi. Onlar yine râzı olmadı. Hz. Peygamber (daha da artırarak):
"Size şu şu kadar diyet vereyim" dedi. Bu sefer râzı oldular.
Bunun üzerine aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz:
"Ben bu akşam halka konuşup, onlara râzı olduğunuzu bildireceğim!" dedi. "Pekâla" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hitabesinde:
"Bu Leysliler bana kısas talebiyle geldiler. Ben onlara (kısasa bedel) şu şu miktar diyet teklif ettim, onlar da râzı oldular, siz de râzı mısınız?" diye sordu. Fakat berikiler:
"Hayır, râzı değiliz!" dediler. Mühâcirûn onlara kızıp üzerlerine yürüdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara dokunmamalarını emretti, Muhacirun da ileri gitmekten vazgeçti. Sonra onları çağırıp, onlara verdiğini artırdı ve sordu:
"Râzı oldunuz mu?"
"Evet" dediler. Resûlullah tekrar:
"Ben halka hitap edip, râzı olduğunuzu bildireceğim" dedi. Onlar: "Pekâla?" dediler. Resûlullah halkı çağırarak:
"Râzı mısın?" diye sordu.
"Evet râzıyız!" dediler." [Ebû Dâvud, Diyât 13, (4534); Nesâî, Kasâme 24, (8, 35).][46]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu hadiste mevcut olan hükümlere göre:
* Vâli ve me'mur haksız yere, başkasının kanına girerse, ona kısas uygulamak bir vecîbedir, tıpkı me'mur olmayanlara kısas tatbîki vâcib olduğu gibi.
* Başından yaralanan kimsenin, kısas taleb etmesi halinde diyete râzı edilmesi için diyet miktarından fazla ödenmesi câizdir.
* Zekât miktarını tesbîtte, mal sâhibinin beyânı esastır. Malından izhâr etmediği şeyler sebebiyle, memurun onu zorlamaya, dövmeye hakkı yoktur.[47]

?6? ??? ?? ?? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ???]?????? ???? ????? ????? # ??????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ???? ????? ??????? ??????? #: ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ‘?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???? # ????????? ???? ?“???? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ???? ??????? ??????? ????????? ????? ????? # ???????? ???? ???? ?????? ????????? ?????? ????? ????? ???? ???????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?? ??????? ????? ????? #: ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ???? ????????? ????????? # ???????????? ?? ????????? ???? ????? ???????? ????? ?????????? ??????? ???? ?“???? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

6. (1926)- Hilâl İbnu Sirâc İbni Müccâa an ebîhi an ceddihî tarikinden anlattığına göre: "(Ceddi Müccâa) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek Benî Zühl kabîlesine mensup Benû Sedûs tarafından öldürülmüş olan kardeşinin diyetini taleb etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Eğer ben bir müşrik için diyete hükmetseydim kardeşin için hükmederdim. Fakat ben sana (diyet değil, bunun yerini tutacak) bir bedel vereyim" dedi ve ona, aleyhissalâtu vesselâm, Benî Zühl müşriklerinden elde edilecek ilk humustan yüz deve vereceğine dâir (senet) yazdı.
(Müccâa bu yüz deveden) bir miktarını almıştı. (Tamamını almadan) Benî Zühl kabîlesi Müslüman oldu. Bilâhare Müccâa geri kalan develeri Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'den taleb etmek üzere, ona geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın borç senedini gösterdi.
Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kendisine Yemâme'den gelecek zekattan ödenmek üzere on iki bin sa', yani dört bin sa' buğday, dört bin sa' arpa, dört bin sa' hurma yazdı. Resûlullah'ın verdiği yazıda (borç senedinde) şunlar yazılıydı: "Bismillahirrahmanirrahim. Bu Peygamber Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'den Benî Süleymli Müccâa İbnu Mürâre'ye (verilmiş bir borç) senedidir. Ben kendisine (öldürülen) kardeşine bedel olarak, Benî Zülh müşriklerinden gelecek ilk humustan yüz deve vereceğim." [Ebû Dâvud, Harâc 20, (2990).][48]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ????? ????? ?????? ????????? ??? ??????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????? ??????[. ????? ???????.

7. (1927)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her kabîleye bir diyet yazdı. Hiçbir âzadlıya kendini âzad edenden başka bir Müslümanı kendine mevla ittihaz etmesi, asıl âzad edenin izni olmadan helâl değildir." [Nesâî, Kasâme 38, (8, 52).][49]

AÇIKLAMA:

1-Resulullah'ın ????? ????? ?????? ????????? hadisinde geçen batn kelimesi iki ayrı mânâ taşır ve hadis buna göre iki ayrı mânâya tevcih edilmiştir.

a) Batn, kabîleyi teşkil eden alt bölüm; daha alt kısmına fahz denmektedir. Şu halde aralarında kan bağı olan, birbirlerine karşı hukûkî vecîbeleri olan bir nevî oymak demektir. Bu mânada hadis, Nihâye'de İbnu'l-Esîr'in kaydettiği üzere: "Resûlullah, her oymağa, âkilenin diyetten üzerine düşen borcu yazarak, her birinin mükellefiyetini beyân etti" demek olur.
b) Münâvî'nin kaydettiği üzere, batnın karın mânâsını taşımasından hareketle: "Hadiste karında öldürüldüğü takdirde cenîne terettüp edecek diyet kastedilmektedir" diyen âlim de olmuştur. Nitekim 1919 numaralı hadiste geçtiği üzere düşüğe sebep olunduğu takdirde cenîne Hz. Peygamber diyet takdîr etmiştir.[50]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????????? ???? ?????????? ? ???????? ???? ?????? ????????? ???????? ?? ??? ???????? ?????????? ? ???????? ???? ?????? ????????? ??????? ????? ??? ??????? ????????? ????? ????? ??????? ????????? ???? ??????? ???????? ??? ?????? '????? ???????? ???? ?????????? ???????? ??????? ?????? #: ? ???????? ??????????? ???????? ??? ???????? ??? ???????????? ??? ????? ?????????? ??? ??????? ?????? ??? ??? ???????? ???????? ????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ?????[.?????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ???????? ???? ????????? ?? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ???? ????????[. ????? ???? .

8. (1928)- İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Diyete iştirakte) tatbikat (sünnet) şöyledir: Âkile âmden yapılan öldürmelerin diyetine (hukûken) iştirak etmez. Gönül rızasıyla ederse o başka. Keza, âkileye az da olsa çok da olsa kölenin bedelinden yüklenmez. Kölenin bedeli, ne miktara baliğ olursa olsun, ona, malı olarak tasarruf edenedir. Çünkü o, şu hadise binâen ticaret mallarından bir ticaret malıdır: Amden öldürenin diyetine sulhen tesbît edilen diyete; îtiraf yolayla sübût bulan cinayete terettüp eden (diyete); işlenen bir cinâyete terettüp eden erş'e (diyete) ve kölenin bedeline âkile iştirak etmez, kendi arzusu ile iştirak ederse o başka."
(Kezâ bir başka) tatbîkat dahi şöyledir: "Kişi hatâen hanımını yaralarsa, diyet öder, fakat kısas yapılmaz. Ancak kadına âmden ulaşan (kötülüğü sebebiyle) kısas yapılır."
Bana ulaştığına göre, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) buyurmuştur ki: "Kadın, nefsinin üçte birine ulaşan ve aşan yaralamalar âmden olduğu takdirde, erkekten kısas isteyebilir." [Rezin ilavesidir.][51]

?9? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ????????? ??? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ????????????? ?????? ???????? ???????????? ?????????? ????????????? ????????? ????? ???????????? ???? ???????????? ???? ????????????? ?????: ???????? ???????? ?????????? ???????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ???????????? ????????? ??? ????????? ?????? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ?? ????????? ????????????? ????????? ?????????? ???????? ?"???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ????? # ???????????????? ?????? ????????????????? ????? ??????? ???? ?????? ??? ????? ???? ?????????? ?????? ??????: ????? ??? ???????? ???? ???????? ???????????? ??????????? ????????????? ???????? ??? ????????? ??????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ???????? ????????? ???????????? ??? ????????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????? ??? ???????? ??????? ????????? ????????? ???????? ?? ????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ???? ????? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ????????? ???? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????[.???: ??? ??? ?'?? ?????? ??? ????? ???????? ??? ???? ??? ?? ??????
??? ????? ???? ??????.??? ??? ??? ??????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]??????????? ???????? ?"???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? # ???????????????? ?????? ?????????????? ???? [. ??? ??? ????? ?? ??? ???? ?'???? ???? ???? ?????? ???? .

9. (1929)- Târık İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Büzâha heyeti Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'a gelip sulh istediler. Hz. Ebû Bekir onlar yerlerinden yurtlarından edecek harp ile, rezil rüsvay edecek sulh arasında mühayyer bıraktı. Heyet mensupları:
"Yerden yurttan edeceği (mücliyyeyi) anladık, rezilrüsvay edecek (muhziye) ne demektir?" diye sordular.
"Sizden silahları ve binekleri alacağız. Sizin mal ve mülkünüzden elimize geçenleri ganimet yapacağız, bizden ele geçirdiklerinizi bize iade edeceksiniz, bizden öldürdüklerinizin (diyetini) borçlanacaksınız, sizin ölüleriniz cehennemlik olacak (onlar için herhangi bir ödeme yapmayacağız). Allah Resûlü'nün halîfesine ve muhâcirlerine sizi mazur kılmalarına sebep olacak bir durum (iyi hal) gösterinceye kadar kabîleleri, develerin peşini takib etmeye bırakacak (onlara karışmayacak)sınız."
Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bu söylediklerini heyet mensuplarına teklif olarak arzetti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) söz alıp şunu söyledi: "Bahsettiğin "yerden -yurttan edecek savaş ve rezil- rüsvay edecek sulh" sözün var ya! Ne güzel de söyledin. Ya şu, "Sizden ele geçirdiklerimizi ganimet yapacağız, bizden ele geçirdiklerinizi iade edeceksiniz!" sözün var ya! Ne güzel söyledin. "Bizden öldürdükleriniz için borçlanacaksınız, sizin ölüleriniz cehennemlik" sözüne gelince, bizim ölülerimiz Allah'ın emri üzerine savaştılar ve öldürüldüler, onların ecirleri Allah'ın üzerinedir, onlar için diyet yoktur."
Heyet, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in söylediği şartlar üzere beyat yaptı.
Derim ki: Bu rivâyeti tam olarak Şerefüddin el-Bârizî zikretti. Rivâyeti tahrîc edene nisbet etmedi. Bu rivâyeti Câmiul Kebîr müellifi zikretmedi.
Ancak Buhârî, rivayetten sadece Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in şu sözünü kaydetti: "Allah Resûlü'nün halîfesine ve Muhâcirlere sizi mâzur kılmalarına sebep olacak bir durum gösterinceye kadar kabîleleri develerin peşini tâkib etmeye bırakacak, (onlara karışmayacak)sınız." Bu kısım Kitâbu'l Ahkâm'ın sonunda senetsiz olarak mevcuttur, gerisi yoktur. [52]

AÇIKLAMA:

1-Buhârî'de kabîle adı Büzâha diye kaydedilmiştir. Mu'cemu'l-Büldân'da Büzâha diye harekelenmiştir. Teysîr'de Bezzâha şeklinde harekelenmiş olması bir hatâ olabilir.
Büzâha, Necid bölgesinde Tayy kabîlisene ait bir suyun adıdır. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) devrinde Ridde savaşları sırasında orada mühim bir vak'â husûle geldi: Peygamberliğini ilan eden yalancılardan Tüleyha İbnu Hüveylid el-Esedî, etrafında Esed, Gatafan kabîlelerini toplayarak büyük bir güç teşkil etmiştir. Hz. Ebû Bekir, buna karşı Müseylime'nin işini bitirmiş olan Hâlid İbnu Velîd (radıyallâhu anh)'i göndermişti. Hâlid önden Ensâr'ın müttefiki olan

Ukkâşe İbnu Mihsan el-Esedî'yi göndermişti. Tuleyha, Benî Esed'in suyu olan Büzâha'da Ukkâşe'yi karşılamış ve şehid etmiştir. Uyeyne İbnu Hısn, Ber Fezâre'den yedi yüz kişinin arasında Tuleyha ile birlikte idi. Arkadan Hâlid geldi.
Hâlid (radıyallâhu anh) burada Tuleyha'nın ordusunu bozguna uğrattı. Bu bozgundan sonra Esed ve Gatafan kabileleri Hz. Ebû Bekir'e bey'at yapmak üzere hey'et gönderdiler.
İşte, Sadedinde olduğumuz rivâyet Hz. Ebû Bekir'in mezkûr hey'etle olan müzâkeresini aksettirmektedir. Hâdiseyi, İbnu Hacer genişçe anlatır. Bu meyanda, yukarıda kaydedilen vechiyle, rivâyeti Humeydî'nin el-Cem'u Beyne's Sahîheyn'inden naklen kaydeder. Ancak orada, Hz. Ömer söz alınca konuşmasına şu cümle ile başlar: "Benim de bir görüşüm var, sana arzedeceğim."
Burada Hz. Ebû Bekir'in sulh ve biat antlaşmasını yaparken etrafındakilerle istişare yapmaya ehemmiyet verdiğini görmekteyiz. Nitekim Hz. Ömer'in îtirâzını mâkul bulmuş, onun şartına uygun olarak heyetle antlaşma yapmıştır.[53]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/145.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/145-146.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/146-147.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/147.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/147.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/148.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/148.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/149.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/149.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/150.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/150-151.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/151.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/151-152.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/152.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/152.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/152-153.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/154.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/154.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/155.
[20] Erş, yaralanan ve kesilen uzuvlardan dolayı verilmesi gereken diyete denir.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/155-156
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/156.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/156-157.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/157.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/157.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/157-158.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/158.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/158.
[29] Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vasselâm) Amr İbnu Hazm (radıyallahu anh)'ı onuncu hicri senede Yemen'in Benî'l-Hâris kabîlesine âmil olarak göndermiş Amr'a yola çıktığı zaman yazılı uzun bir tâlimatnâme vermişti. Burada vergi ve ta'lim işleriyle ilgili birçok teferruat yer almıştı.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/158-160.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/161.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/161.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/161.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/162.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/163.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/163.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/164.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/164-165.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/167-168.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/168-169.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/170.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/170.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/170-171.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/171.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/171-172.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/172-173.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/173.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/174.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/175.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/175.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/175-176.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/177.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/178.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43 DİYETLER (KANLIKLAR) KİTABI
1. Diyetler
2. Diyette Yapılacak Şey
3. Ölenin Velisi Kabul Ettiğinde Kasden Adam Öldürme Diyeti Ve Delinin Cinayeti
4. Kasıt Olmaksızın Hataen Adam Öldürmede Diyet
5. Hataen Yaralama Diyeti
6. Kadının Diyeti
7. Ceninin Diyeti
8. Tam Diyet Gereken Organlar
9. Görme Kuweti Giden Gözün Diyeti
10. Yüz Ve Baştaki Yaranın Diyeti
11. Parmakların Diyeti
12. Dişlerin Diyeti
13. Dişlerde Diyetin Hükmü
14. Köleyi Yaralamanın Diyeti
15. Zimmî'nin Diyeti
16. Diyeti Suçlunun Kendi Malından Ödemesi Gereken Durumlar
17. Diyete Varis Olma Ve Diyetin Ağırlaştırılması
18. Diyetle İlgili Diğer Konular
19. Pusu Kurarak Ve Sihirle Adam Öldürme
20. Kasden Adam Öldürmenin Cezası
21. Adam Öldürmede Kısas
22. Kasden Öldürmede Affetme
23. Yaralarda Kısas
24. Serbest Bırakılan Kölenin Diyet Ve Cinayeti

43 DİYETLER (KANLIKLAR) KİTABI

1. Diyetler[1]

1. Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebû Bekir'den: Resû-lullah (s.av.)'in Hazm oğlu Amr'ı (Necran'a gönderirken) diyetlerle ilgili yazdığı mektupta şu bilgiler vardı: «Adam Öldürmede yüz deve, burnun tamamen kesilmesinde yüz deve, beyne kadar varan baş yarmada ve karın boşluğuna kadar ulaşan yaralamada diyetin üçte biri; bir göz, bir el ve bir ayak için ellişer deve,[2] el ve ayaklardaki her parmak için on deve, diş için beş deve ve kemiğe kadar varan yaralamada beş deve diyet vardır.»[3]

2. Diyette Yapılacak Şey

2. Malike şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) diyeti köylülerin durumuna göre takdir etti; altın sahibine bin dinar, gümüş sahibine ise oniki bin dirhem diyet vermeye hükmetti.
imam Malik der ki: Altın sahibi Şam ve Mısır halkı, gümüş sahibi ise Irak halkıdır. Diyet üç veya dört sene içerisinde taksit taksit ödenir. Üç sene içerisinde ödenmesi bana göre daha iyidir. Köy ve kasabalarda yaşayanlardan diyet olarak deve, göçebelerden de altın ve gümüş alınmaz. Yine böylece altın sahibinden gümüş, gümüş sahibinden de altın alınmaz.[4]

3. Ölenin Velisi Kabul Ettiğinde Kasden Adam Öldürme Diyeti Ve Delinin Cinayeti

Ibn Şihab şöyle diyor: Kasden adam öldürme diyetinde ölenin velisi razı olursa, iki yaşına girmiş yirmibeş dişi deve, üç yaşına girmiş yirmibeş dişi deve, dört yaşma girmiş yirmibeş dişi ve beş yaşma girmiş yirmibeş dişi deve verilir.[5]

3. Yahya b. Said'den: Mervan b. Hakem, Muaviye b. Ebi Süf-yan'a, Kendisine bir adanı öldürmüş deli birinin getirildiğini yazdı, Muaviye de ona: «Onu hapset, kısas cezası vererek öldürme. Çünkü deliye kısas gerekmez» diye cevap yazdı.
îmam Malik der ki: Büyük biri ile küçük çocuk birleşerek kasden bir adamı öldürseler büyük adam ölüme mahkûm edilir. Çocuğa ise diyetin yansı kadar ceza verilir. Hür kimse ile köle beraberce bir köleyi öldürseler, köleye ölüm, hür kişiye de kölenin kıymetinin yarısı kadar bir meblağ ceza olarak verilir.[6]

4. Kasıt Olmaksızın Hataen Adam Öldürmede Diyet

.
4. Malik oğlu Irak ve Yesar oğlu Süleyman'dan: Sa'd b. Leys oğullarından bir adam atını koşturdu. Cüheyne kabilesinden bir adamın parmağına bastı, yaraladı. Kan kaybından adam Öldü. Mesele Hz. Ömer (r.a.)'e arzedilince, Ömer (r.a.) at sahibinin yakınlarına:
«— Adamın parmağının kanamasından ölmediğine dair elli yemin eder misiniz?» deyince, onlar yemin edip günaha girmekten kaçındılar. Sonra ölenin yakınlarına:
«— Siz kan kaybından öldüğüne yemin eder misiniz?» dedi. Onlar da yeminden çekindiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Sa'dilerin yarım diyet vermesine hükmetti.
îmam Malik der ki: Tatbikat böyle değildir.[7]
imam Malik'ten: Ibn Şihab, Yesar oğlu Süleyman ve Ebû Ab-durrahman oğlu Rebia: «Hataen adam öldürmenin diyeti iki yaşına girmiş yirmi dişi deve, üç yaşına girmiş yirmi dişi deve ve yirmi de erkek deve ile dört yaşına basmış yirmi dişi deve ve beş yaşına basmış yirmi dişi devedir,» diyorlardı.[8]
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, çocuklar arasında kısas gerekmez. Zira onların kasden adam öldürmeleri buluğ çağına erip üzerlerine had gerekmedikçe hataen öldürme kabul edilir. Bir küçük çocuk ile bir büyük adam hür bir adamı hataen beraberce öldürseler, herbinnin asabesi (= baba tarafından olan akrabaları) ölenin yarı diyetini Öder.
îmanı Malik der İd: Kim hataen bir adamı öldürürse, kısas yapılmaz, malından diyet ödenir. Çünkü o mal hususunda diğerleri gibidir. (Onun malına, ölünün malına yapılan muamele yapılır). Borcu ödenir, vasiyyeti yerine getirilir ve malı varsa diyeti malının üçte biri kadar olur. Diyetin kalan kısmı düşer. Bu onun için caizdir. Diyetinden başka malı yoksa onun üçte birinin verilmesi caizdir. Bu, ona bağışlandığı veya vasiyet ettiği zaman böyledir.[9]

5. Hataen Yaralama Diyeti

îmam Malik der ki: Bizdeki ittifak edilen görüş hataen yaralamada yaralı kimse iyileşip sağlığına kavuşuncaya kadar diyet ödenmez. İnsanın elinden, ayağından ve bedeninin başka bir yerinden hataen kınlan kemik iyileşip eski haline dönerse diyet gerekmez. Fakat geride bir kusur ve iz kalırsa o zaman bu kusur miktannea diyet gerekir,
imam Malik der ki: Kırılan bu kemik hakkında Resûlullah (s.a.v.)'in miktarını belirttiği bir diyet miktarı varsa o ödenir. Fakat kemik hakkında Resûlullah (s.a.v.)'in miktarını belirttiği bir diyet yok ve bu hususta bir uygulama da geçmemişse, o zaman diyetin miktarı ictihadla tayin edilir.
imam Malik der ki: Hataen bedeni yaralamada, yara iyileşir ve eski haline dönerse diyet yoktur. Fakat yarada iz ve kusur kalırsa, o zaman diyet takdir edilir. Ancak karın boşluğuna kadar ulaşacak yaralamada adam öldürme diyetinin üçte biri ödenir.[10]
îmam Malik der ki: Vücuttaki kemiğin yaralanmasından dolayı diyet yoktur. Bu, etin sıyrılarak kemiğin meydana çıkması gibidir.
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre tabib sünnet yaparken tenasül uzvunu sünnet yerinden kesse diyet gerekir. Bu, diyetini akılenin (akrabanın) ödemesi gereken hatadandır. Doktorun kasıtsız olarak yapmış olduğu her hatada diyet gerekir.

6. Kadının Diyeti

Said b. Museyyeb'den şöyle rivayet edildi: Diyetin üçte biri miktarına ulaşıncaya kadar kadının azalarının diyeti erkeğinki gibidir. Kadının parmağının diyeti, erkeğin parmağı, dişi, erkeğin dişi, baş ve yüzdeki kemiğe kadar işleyen yaralarda ve kemiklerde arıza yapan yaralamalarda da kadın erkek gibidir.[11]
îmam Malik, îbn Şihab'la Urve b. Zübeyr'in de kadının diyeti hakkında, Said b. Müseyyeb gibi düşündüklerini rivayet etmiştir. Bunlar: «Adam öldürme diyeti miktarının üçte birine kadar kadının diyeti erkeğin diyetine eşittir. Erkeğin diyetinin üçte birine ulaşınca o zaman kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısı kadar olur.» dediler.
imam Malik der ki: Bunun izahı şöyledir: Baş ve yüzdeki kemik meydana çıkacak kadar yaralama, kemiğin kırılıp yer değiştirmesi, dimağ ve iç boşluğa kadar ulaşan yaralamalardan daha hafif yaralar ve bunlar gibi diyeti üçte bire kadar olan yaralamalarda kadının diyeti erkeğin diyetine eşittir. Fakat üçte bire ulaşırsa, o zaman kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısı kadar olur.[12]
İmam Malik, îbn Şihab'ın: «Karısını yaralayan adama diyet gerekip kısas yapılmayacağı hakkında tatbikat devam edegeldi» dediğini rivayet etmiştir.
îmam Malik der ki: Bu kasden değil de kişinin hataen karısına vurup yaralamasında olur. Karısına kırbaçla vurup gözünü çıkarması ve benzeri gibi[13]
îmam Malik der ki: Bir kadının asabesi (baba tarafından akrabası) ve kabilesinden olmayan kocası ve aynı kocadan çocuğu kadının işlediği cinayetin diyetini ödemesi gerekmez. Ana bir erkek kardeşleri de diyetini ödemekle sorumlu değildir. Fakat bunlar kadının mirasına daha fazla müstahakdırlar. Diyet ödeme Resûlullah (s.a.v.) zamanından günümüze kadar asabeye aittir. Kadının azad ettiği kölelerin durumu da böyledir. Her ne kadar bunlar kadının kabilesinden değillerse de, mirasları kadının çocuğuna aittir. Bunların cinayetinin diyeti ise, kadının kabilesine düşer.

7. Ceninin Diyeti[14]

5. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Hüzeyl kabilesinden iki kadın (dövüştüler). Bunlardan biri diğerine bir taş atıp vurdu. O da karnın:

daki cenini[15] (ölü olarak) düşürdü. Resûlullah (s.a.v.), bu ceninin diyeti hakkında, bir köle veya cariye verilmesine hükmetti.[16]

6. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) anasının karnında öldürülen ceninin diyeti olarak bir köle veya cariye verilmesine hükmedince, aleyhinde hüküm verilen kimse:
«— Yiyip içmeyen, konuşup doğduğu zaman ses çıkarmayan ceninin diyetini nasıl öderim. Böyle hükümler batıldır» dedi.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Bu adam kahinlere benziyor» buyurdu.
Ebû Abdurrahman oğlu Rabia şöyle derdi: Ceninin diyeti elli dinar veya altıyüz dirhem takdir edilir.[17] Hür müslüman kadının diyeti de, beşyüz dinar veya altıbin dirhemdir.
îmam Malik der ki: Hür kadına ait ceninin diyeti, kendi diyetinin onda biri kadardır. Bu onda birde, elli dinar veya altı yüz dirhemdir. Anasının karnından sağ olarak ayrılıp da ölü olarak doğan cenine diyet gerektiğinde hiç bir kimsenin muhalefet ettiğini işitmedim.
imam Malik der İd: Sağ olarak doğup da ölen cenine tam diyet gerektiğini işittim.
imam Malik der ki: Ceninin sağ olması, doğunca ses çıkarmasıyla sabit olur. Şu halde doğunca ses çıkarıp sonra Ölen ceninin diyeti tam diyettir. Cariyenin düşürdüğü ceninin diyeti anasının
fiatının onda biridir.
îmam Malik der ki: Hamile bir kadın, bir erkek veya kadını kasden öldürse, buna doğum yapıncaya kadar kısas cezası uygulanmaz. Kasden veya hataen öldürülen kadın hamile olsa, öldüren kadının ceninine bir şey gerekmez. Şayet kadın kasden öldürülmüş ise, onu öldüren kadın kısasen öldürülür. Cenine diyet gerekmez. Şayet hataen öldürülmüşse, diyetini onu öldüren kadının akılesi öder. Cenine diyet gerekmez.
Yahya der ki: Malik'e Yahudi ve Hıristiyan kadının karın ve benzeri yerine vurulması suretiyle düşürdüğü ceninin hükmü sorulunca: «Anasının diyetinin onda biri gerektiği kanaatindeyim» dedi.

8. Tam Diyet Gereken Organlar

Said b. Museyyeb'in şöyle dediği rivayet edildi: îki dudak için tam diyet gerekir. Alt dudak kesilirse, diyeti, tanı diyetin üçte ikisidir.[18]
imam Malik, İbn Şihab'a sağlam kimsenin gözünü (hataen) çıkaran şaşı kimsenin durumunu sorunca, îbn Şihab: «Gözü çıkarılan kısas isterse kısas yapılır, diyet isterse bin dinar veya ikibin dirhem diyet verilir.
îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: însanin çift azalarının, dilin, dibinden kesilsin veya kesilmesin, işitme duygusunu gideren iki kulağın, erkeğin tenasül (cinsî) organının ve iki husyesinin (yumurtasının) diyeti tam diyettir.
imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Kadının iki memesinin kesilmesinin diyeti de tam diyettir.[19]
îmam Malik der ki: Bana göre, bunların en hafifi kaşların ve erkeğin iki memesinin diyetidir.[20]
îmam Malik der ki: Bir gözü sağlam olan kimsenin bu sağlam gözü hataen çıkarılsa tam diyet gerekir.[21]

9. Görme Kuvveti Giden Gözün Diyeti

Yesar oğlu Süleyman'dan: Zeyd b. Sabit: «Kendisi durup görme duygusu giderilen gözün diyeti yüz dinardır» derdi.
Yahya der ki: Malik'e, alt göz kapağının ve gözün çevresindeki yuvarlak kemiğin kesilmesinin hükmü sorulunca: «Bunun tayin edilmiş bir diyeti yoktur. Hakimin takdirine bırakılmıştır. Ancak gözün görmesi azalmışsa, o zaman azalan görme miktarı kadar diyet gerekir» dedi.[22]
îmam Malik der ki: Görme duygusu giderilen şaşı göz ve kesilen çolak kol için, miktarı belirlenmiş bir diyet yoktur. Hakimin takdirine bırakılmıştır.

10. Yüz Ve Baştaki Yaranın Diyeti

Yesar oğlu Süleyman'dan: Kemiğe kadar işleyen yüzdeki yaralamanın diyeti, baş kemiğine kadar ulaşan yaralama diyeti gibidir. Ancak yara yüzde kusur bırakırsa, o zaman yüzün diyetine başdaki yaranın diyetinin yarısı kadar daha ilave edilir. Böylece diyetin miktarı, yetmişbeş dinar olur.[23]
İmam Malik der ki: Beyne kadar ulaşmıyan yaralama hallerinde diyet onbeş devedir. Eti kemikten alan ve beyne kadar ulaşmayan yara, başta ve yüzde olur.
îmam Malik der ki: Beyne ve karın boşluğuna ulaşan yaralamada kısas gerekmez. Nitekim tbn Şihab da, «beyne kadar ulaşan yaralamada kısas yoktur» demiştir.
îmam Malik der ki: Kemiği kırıp beyne ulaşan yaralama ancak kafada olur.
îmam Malik der ki: Baş ve yüzdeki kemiği meydana çıkarmayan ufak yaralamalarda diyet yoktur. Diyet kemiğe kadar işleyen ve daha büyük yaralamalarda vardır. Çünkü peygamber efendimiz (s.a.v.) Amr b. Hazm'a diyetlerle ilgili yazdığı fermanda en son olarak kemiğe kadar işleyen yaralamayı zikretmiş ve diyetini beş deve takdir etmiştir. Ne eski ve ne de yeni hiçbir halife kemiğe kadar işlemeyen küçük yaralar için diyete hükmetmemişlerdir.
Said b. Müseyyeb: «İnsanın herhangi bir uzvunda açılan yara için o uzvun diyetinin üçte biri gerekir» dedi.
îmam Malik der ki; İbn Şihab böyle ufak yaralamalarda diyet gerekmeyeceği görüşünde idi. Bana göre de, bu gibi hallerde

üzerinde ittifak edilmiş belirli bir diyet yoktur. Fakat hakimin diyet
takdir edebileceği görüşündeyim.
imam Malik der ki: Bize göre, beyne kadar ulaşan yaralama, yüz ve baş kemiklerinin yaralanması, yaranın eti sıyırarak kemiğin meydana çıkması başta ve yüzde olunca belirtilen diyet vardır. Vücudun diğer yerlerindeki yaralamalarda hüküm, hakimin takdirine bırakılır.[24]
imam Malik der ki: Alt çene kemiği ile burun kemiği başdan değildir. Müstakil iki ayrı kemikdirler.[25] Bunların yaralanmasında diyet olmadığı görüşündeyim. Baş kemiği bunların dışında müstakildir.
Ebu Abdurrahman oğlu Rabia'dan «Abdulah b. Zübeyr baş kemiğinin yaralanmasında kısas yaptı.

11. Parmakların Diyeti

Abdurrahman oğlu Rabia'dan: Said b. Müseyyeb'e: «— Kadının bir parmağının diyeti ne kadardır?» diye sorduğumda:
«— On devedir» diye cevap verdi. Ben:
«— iki parmağın diyete ne kadardır?» deyince O:
«— Yirmi deve» dedi.
«— Üç parmağın diyeti ne kadar?» dedim.
«— Otuz deve» dedi. Bu defa ben:
«— Dört parmağın diyeti ne kadar?» diye sorunca:
«— Yirmi deve» dedi[26] Bunun üzerine ben:
«—Kadının yarası büyüyüp acısı şiddetlenince diyeti azalıyor mu?» deyince» Said:
«— Sen Iraklı mısın?» dedi. Ben de:
«— Ben tedbirli davranan bir alimim, ya da öğrenmek isteyen bir cahilim» deyince, Said:
«—Yeğenim ben hadislere dayanarak konuşuyorum» dedi.
imam Malik der ki: Elin parmaklan kesilirse, o zaman elin tamamının diyeti gerekir. Zira beş parmak kesilirse, bunun diyeti, elin diyeti olan elli devedir, O zaman her parmağın diyeti on deve olur.
İmam Malik derki: Uç eklemli parmakların kesilen ekleminin diyeti (parmak diyetinin üçte biridir. Bu da) otuz üç buçuk dinardır. Deveden ise, üç deve bir de üçde bir deve tutarı eder.

12. Dişlerin Diyeti

7. Ömer b. Hattab'm azadlı kölesi Eslem'den: Ömer b. Hattab öğütücü dişe, köprücük kemiğine ve kaburga kemiklerine diyet olarak birer deve takdir etti.
Said b. Müseyyeb'den; Ömer b. Hattab öğütücü dişler (azı dişleri) için birer deve ve Muaviye b. Ebi Süfyan beşer deve diyete hükmederdi.[27] Diyet, Ömer b. Hattab'ın hükmüne göre az, Muavi-ye'nin hükmüne göre ise çok oluyor. Ben hüküm verecek olsaydım, öğütücü dişlerin her biri için ikişer deve takdir ederdim. Her icti-had eden sevap kazanır.Said b. Müseyyeb'in şöyle dediği rivayet edildi: «Dişe vurulup simsiyah kesilir (iş görmeyecek hale gelirse), tam diyeti gerekir. Siyahlaştıktan sonra çıkarsa, o zaman yine bir tam diyeti daha gerekir.»[28]

13. Dişlerde Diyetin Hükmü

8. Tarîf oğlu Ebu Gatafan el-Mürrî'den: Mervan b. Hakem beni (hataen çıkarılan) öğütücü dişlerin diyetini sormam için Abdullah b. Abbas'a gönderdi. (Ben de gidip sorunca) Abdullah b. Abbas (r.a.)
«— Öğütücü dişin diyeti beş devedir» dedi. (Hükmü Mervan b. Hakem'e ilettiğimde) beni tekrar Abdullah b. Abbas'a gönderip ona Mervan'ın:
«— Sen öndeki kesici dişleri öğütücü dişler gibi mi sayıyorsun?» sözünü iletince, îbn Abbas:
«— Bunu parmaklara kıyas etmen gerekir. (Yaptıkları iş farklı olsa da) diyetleri eşittir» dedi.
Urve'nin diyet hususunda dişleri eşit tuttuğu, bir kısmım diğerlerine üstün tutmadığı rivayet edildi.
imam Malik der ki: Bize göre kesici, öğütücü ve sivri dişlerin diyeti eşittir. Çünkü Resûlıtllah (s.a.v.): «Dişin diyeti beş devedir» buyurdu, öğütücü diş de bu dişlerden biridir. Bunlardan bir kısmı diğerine üstün olmaz.[29]

14. Köleyi Yaralamanın Diyeti

îmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar: «Kölenin yüz ve başındaki kemiğe kadar işleyen yaranın diyeti, kendi değerinin yirmide biri kadardır» derlerdi.
îmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Mervan b. Hakem yaralanan köle hakkında, köleyi yaralayana, kölenin değerinden yaranın noksanlaştırdığı miktar kadar diyete hükmederdi.
imam Malik der ki: Bize göre kölenin yüz ve başındaki kemiğe kadar işleyen yaranın diyeti, kölenin kıymetinin yirmide biridir. Kölenin baş ve yüzündeki kemiği zedeleyen yaranın diyeti de, kölenin kıymetinin onda biri ve yirmide biridir. Kölenin beynine kadar işleyen yara ile (karın, göğüs ve sırt bölgesindeki) içeriye kadar nüfuz eden yaranın diyeti ise, kölenin değerinin üçte biri kadardır. Bu dört çeşit yaranın dışında kölenin değerini düşüren yaraların diyeti, şöyle hesap edilir: Kölenin bir yarası iyileşince, bir de yara almadan önceki fiatı biçilir. Aradaki fark, diyet olarak ödenir.

imam Malik der ki; Kölenin eli ve ayak kemiği kırılıp sonra kemikler kaynayarak iyileşse, bunu kırana bir şey gerekmez. Fakat bir kusur ve çirkinlik meydana gelirse, o zaman bunun kölenin değerinde noksanlaştırdığı kıymet kadar diyet ödenir.
imam Malik der ki: Bize göre, köleler arasındaki kısas hür kimselerin kendi aralarındaki kısaslar gibidir. Erkek köleyi öldüren cariye, kısasen öldürülür. Cariyeyi yaralayan köleye de, aynı şekilde kısas yapılır. Köle, kasden bir köleyi öldürdüğü zaman, ölen kölenin efendisi iki şeyden birini seçmede serbest bırakılır; Dilerse katil kölenin kısasen Ölümünü ister, dilerse, kısastan vaz geçer, öldürülen kölesinin diyetini alır. Diyeti almak isterse, kölesinin kıymeti kadar alır. Katil kölenin efendisi de, isterse ölen kö-' lenin diyetini verir, isterse kendi kölesini verir. Kendi kölesini ölen kölenin efendisine teslim ederse, başka birşey yapması gerekmez. O da buna razı olup alınca, aldığı köleyi kısas yaparak öldüremez. Köleler arasındaki bütün kısasların hükmü böyledir. El, ayak kesme ve benzerlerinde hüküm öldürmede olduğu gibidir.
îmam Malik der ki: Müslüman bir köle yahudi veya hıristiyan birini yaralarsa, kölenin efendisi isterse yaranın diyetini verir, isterse kölesini (mahkemeye) teslim eder. Mahkeme köleyi satar, yahudi veya hrıstiyana, yarasının diyetini kölenin parasından verir. Diyet kölenin değeri kadar ise, kölenin parasının hepsini verir. Fakat yahudi ve hristiyan'a müslüman köleyi vermez.

15. Zimmî'nin Diyeti

îmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Abdulaziz, Yahudi ve Hrıstiyanlar'dan biri öldürülünce, diyetinin hür müslümanın diyetinin yarısı kadar olduğuna hükmetti.[30]
îmam Malik der ki: Bize göre kâfiri öldüren müslüman kısa-sen Öldürülmez.[31] Fakat müslüman kâfiri kandırıp tuzağa düşürerek öldürmüşse o zaman kısas uygulanır.
Said oğlu Yahya'dan: Yesar oğlu Süleyman «Mecûsî'nin (ateşe tapanın) diyeti sekiz yüz dirhemdir» derdi.
imam Malik der ki: «Bize göre de durum böyledir»[32]
îmam Malik der ki: Yahudi, Hrıstiyan ve Mecusiyi yaralamanın diyeti, müslümanları yaralamanın diyetlerine göre hesap edilir. Baş ve yüzdeki kemiğe kadar işleyen yara ile beyne kadar işleyen yaranın diyeti, kendi diyetinin yirmide biri, karın, sırt ve göğüs bölgesindeki içeriye kadar nüfuz eden yaranın diyeti de yine kendi diyetinin üçte biri kadardır. Diğer yaraların diyetinin hesabı da böyledir.

16. Diyeti Suçlunun Kendi Malından Ödemesi Gereken Durumlar

Hişam, babası Urve'nin şöyle dediğini rivayet etti: «Kasden adam öldürmede diyeti, akilenin ödemesi gerekmez. Akile, ancak hata yoluyla öldürmenin diyetini öder».[33]
tbn Şihab'm şöyle dediği rivayet edildi: «Tatbik edilen esasa göre âkile, kasden adam öldürme diyetini yüklenmez. Ancak kendileri isterlerse verebilirler.»
îmam Malik der ki: îbn Şihab kasden adam öldürmede öldürülenin velileri katilin kısas yoluyla öldürülmesini affederlerse, o zaman diyeti, katilin kendi özel malından ödemesi gerekir. Ancak âkılesi gönül hoşluğuyla katile yardım etmek isterlerse edebilirler.
îmam Malik der ki: Bize göre, tam diyetin üçte birinden az miktarlarını cinayeti işleyen kendi malından öder. Fakat diyet miktarı tam diyetin en az üçte birine ulaşınca o zaman âkılesi öder.[34]
îmam Malik der ki: Bize göre ihtilafsız kabul edilen görüş şudur: Kasden adam öldürmede veya kısası gerektiren yaralamalarda diyet kabul edilirse, bunu suçlunun bizzat kendi malından ödemesi gerekir. Malı varsa öder. Yoksa borçlanır.
Ödeme imkânı
(33) Kasden adam Öldürmede diyet değil kısas gerekir. Ancak ölenin velileri affederse o zaman diyet verilebileceğini daha önce belirtmiştik.
Akile: Katilin yakınlarıdır ki hata yoluyla öldürmelerde diyeti bunlar öder. Akilenin diyeti ödeme derecesi, sırasıyla şöyledir.
a) Katilin üyesi bulunduğu hazineden maaş alan meslek grupları, askeri birlikler ve devlet memurları grupları gibi.
b) Asabesi (baba tarafından erkek akrabaları),
c) Bu iki grup yoksa devlet hazinesi.
bulunca öder, âkılesinin bir şey ödemesi gerekmez. Ancak kendi istekleriyle ödemek isterse Ödeyebilirler.
îmam Malik der ki: Kendi canına kasden veya hataen herhangi bir şekilde zarar veren kimseye âkılesi diyet vermez*6 Bizde fu-kahanın görüşü böyledir. Kendi canına kasden zarar veren kimse için âkıleye diyeti gerekli kılan hiçbir kimseyi işitmedim. Yüce Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'deki: «Katilin kısası veya diyetin bir kısmı, din kardeşi (öldürülenin velilerinden biri) tarafından affedilirse, diğer velilerin de buna uyarak katili sıkıştırmadan iyilikle diyet talep etmeleriykatilin de geciktirmeden eksiksiz diyeti ödemesi gerekir»[35] buyruğundan anlaşılan da budur. Ayeti Kerimenin açıklaması —Allahu alem— görüşümüze göre şöyledir: «Kime diyetten bir şey bağışlanırsa güzellikle buna tabi olsun, geciktirmeden ve eksiksiz diyeti maktulun velisine ödesin».
îmam Malik der ki: Malları olmayan kadın ve çocukdan biri tam diyetin (yüz deve) üçte birinden azını gereketirecek bir cinayet işlerse, diyetin Ödenmesi kendilerine aittir. Mallan varsa diyet alınır. Yoksa borçlanmış olurlar. Âkılenin bir şey ödemesi gerekmez.[36] Babadan oğlunun cinayetinin diyeti alınmaz.
imam Malik der ki: Bizim ihtilafsız görüşümüz şudur: Bir köle öldürülse, diyeti öldürüldüğü gündeki kıymetidir. Kıymeti ne kadar olursa olsun, hatta diyet miktarından az veya fazla da olsa, bunu katil kendi malından öder, Çünkü köle eşya hükmündedir. Katilin âkılesine diyet ödemek gerekmez.[37]

17. Diyete Varis Olma Ve Diyetin Ağırlaştırılması

9. Ibn Şihab anlatıyor: Ömer b. Hattab (r.a,), Mina'da, insanlardan kim diyetle ilgili bir şey biliyorsa, kendisine haber vermesini isteyince, Süfyan oğlu Dahhâk el-Kilâbî kalkıp: «Resûlullah (s.a.v.) bana Eşyenı ed-Dıbâbî'nin karısını kocasının diyetinden mirasçı kılmamı yazdı» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) «Çadıra gir, gelip seninle görüşeceğim» dedi. Dahhâk çadıra girdi. Hz. Ömer (r.a.) yanına gelince Dahhâk bildiğini ona haber verdi. Hz. Ömer (r.a.)'da buna göre hükmetti (kocalarının diyetine kadınları mirasçı kıldı).[38]
îbn Şihab: «Eşyem, hata yoluyla öldürülmüştü» dedi.[39]

10. Şuayb oğlu Amr'dan: Müdliç oğullarından Katâde isminde bir adam oğluna (kızınca) kılıcı attı, bacağına isabet etti ve fazla kan kaybından öldü. Cu'şum oğlu Suraka, Hz. Ömer (r.a.)'e gelip durumu arzetti. Hz. Ömer (r.a.) da ona:
«— Git ben yanına gelinceye kadar «Mai Kudeyd»[40] mevkiine-ki develerden yüzyirmi tane say» dedi.[41]
Suraka da gidip saydı. Hz. Ömer (r.a.) oraya gelince bu develerden otuz adet dört yaşma ve otuz tane beş yaşına basmış dişi deve ile kırk adet gebe deveyi ayırıp:
«— Ölünün kardeşi nerede?» dedi. Orada bulunan ölünün kardeşi:
«— işte buradayım» deyince, Hz. Ömer (r.a.):
«— Bu develeri aî. Oğlunu öldüren babanın diyet vermesi ge-ekmez» dedi.[42]
Maîik'e rivayet edildiğine göre Said b. Müseyyeb ile Süleymar b. Yesar'a «Haram aylarda adam öldürmenin diyeti ağırlaştırılır mı?» deyince sorulunca:
«— Hayır ağırlaştırılmaz. Fakat bu ayların hürmetinden dolayı diyet çoğaltılır.» dediler. Bunun üzerine Said'e:
«— Can karşılığında ziyadeleştirildiği gibi, yaralar karşısında da ziyadeleştirilir mi?» diye sorulunca:
«— Evet» dedi.
îmam Malik der ki: Zannediyorum ki bunlar Müdlic kabilesinden oğlunu öldüren babaya Hz. Ömer (r.a.)'in yaptığının benzerini hükmetmek istediler.

11. Urve b. Zübeyr'den: Ensar'dan Cülah oğlu Uheyhe isminde birinin kendisinden daha küçük bir amcası vardı. Terbiye ve gözetimine dayıları bakıyordu. Küçük amcası kendisini, bakmak üzere dayılarının yanından aldı [43]ve öldürdü. Bunun üzerine dayıları: «Büyüyüp kuvvetleninceye kadar ona biz baktık. Fakat amcasından birinin hakkı bize galebe çaldı. (Onu ve malını elimizden aldılar).[44] dediler.
Urve: «işte bunun için katil, öldürdüğü kimsenin mirasından alamaz» dedi.
îmam Malik der ki: Bize göre ihtilafsız kabul edilen hüküm şudur: Kasden adam öldüren, öldürdüğü kimsenin ne diyetine ve ne de malına varis olmaz. Varis olan hiçbir kimseyi de mirasdan mahrum edemez. Hataen adam öldüren de, öldürdüğü kimsenin diyetine varis olamaz. Fakat malına varis olmasında ihtilâf edilmiştir. Çünkü bu durumda «malına varis olup almak için» katilin onu öldürdüğü ithamı yapılamaz: Bana göre malına varis olup diyetine varis olmaması daha uygundur.[45]

18. Diyetle İlgili Diğer Konular

12. Ebu Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Hayvan yaralamasında diyet yoktur.[46]Kuyu kazmada meydana gelen cinayette diyet yoktur. Maden ocağında meydana gelen zararda diyet yoktur. Define mallarında beşde bir oranında vergi vardır.» buyurdu.[47]
İmam Malik der ki: Hadisteki Cubâr, onda diyet yok demektir,
îmam Malik der ki: Hayvanın meydana getirdiği zarardan binici, sürücü ve hayvanın yularından çeken sorumludur.[48]Fakat hayvana bir şey yapılmaksızın tekme vurup zarar vermişse ondan sorumlu olmazlar. Hz. Ömer (r.a.) atını koşturup zarar meydana getirene diyet hükmetti.
imam Malik der ki: Hayvana binen, arkasından süren ve önünden çeken zararı ödemeye atını koşturandan daha müste-haktır.
İmam Malik der ki: Bize göre halkın gelip geçtiği yola kuyu kazan, hayvan bağlayan veya bunların benzerini yapan kimse, eğer bu işleri ihtiyacından dolayı yapmamışsa, bunların meydana getirdiği zarardan sorumludur. Eğer diyet miktarı, tam diyetin üçte birinden azsa, kendi malından öder. Diyet miktarı, tam diyetin üçte biri ve daha fazla ise, âkılesi (baba tarafından erkek akrabaları) öder.Şayet bunları ihtiyacından dolayı yapmışsa mesela kuyuyu yağmur suyu toplanması için kazmış ve hayvanından bir işi için inip yolda bırakmışsa, o zaman bunların hiç birinden dolayı sorumlu olmaz.
îmam Malik der ki: Bir adam kuyuya inmeye başlayıp başka biri de onu takip ederken alttaki adam üsttekini çekip her ikisi de kuyunun dibine düşüp ölseler, çeken kimsenin âkılesi öbürünün varislerine diyet öder.
imam Malik der ki: Biri bir çocuğa kuyuya inmesini veya ağaca çıkmasını emredip de çocuk bunu yaparken ölse veya zarar görse, emir veren kimse bunun diyetini Öder.
imam Malik der ki: Bize göre ihtilafsız kabul edilen görüş şudur: Diyet ödemesi gereken âkile ile beraber bulunan kadın ve çocukların diyet Ödemesi gerekmez. Diyeti erginlik çağına girmiş erkekler öder.
imam Malik der ki: Köle azad ederek ya da aralarında anlaşma yoluyla birbirine bağlı kimseler dilerlerse birbirlerinin diyetini öderler. Bunlar diyeti ödemekten kaçınırsa, divan ehli denilen devletten maaş alan gruplar birbirlerinin diyetini öder. Resmî divan ehli teşekkül etmeden Resûlu Ekrem (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) zamanında diyet ödemede müslümanlar birbirleriyle yar-dımlaşıyorlardı. Divan usulü (hazineden maaş alan grupların) teşekkülü Hz. Ömer (r.a.) zamanında oldu. Bir

kimsenin diyetini akrabasından ve velayet yoluyle bağlı olduğu kimselerden başkasının ödemesi gerekmez. Çünkü velayet (birbirine bağlılık) yabancılara intikal etmez. Resul-i Ekrem de: «Vela hakkı azad edenindir» buyurdu.
îmam Malik der ki: «Velâ sabit bir nesebdir. »
imam Malik der ki: Bize göre, hayvanlara zarar veren kimsenin hayvanın bu zarar sebebiyle noksanlaşan kıymeti kadarını ödemesi gerekir.
imam Malik der ki: Kısasen öldürülmesi gereken biri zina, hırsızlık., gibi haddi gerektiren başka bir suç da işlemiş olsa, kendisine had tatbik edilmez. Ölüm cezası hepsine kafidir. Fakat iffetli kimseye zina iftirası cezası böyle değildir. Çünkü iftira edilen kimseye: »Sana ne oluyor da aleyhine iftirada bulunan kimseyi kırbaçlıyorsun?» denilir. Bu sebeple, kısasen Ölüme mahkûm edilen kimseye önce hadd-i kazfden (iffete iftira) dolayı kırbaçlanıp sonra öldürülmesi görüşündeyim. Katlin dışında diğer yarala-malardaki kısasda durum böyle değildir. Çünkü kısasen öldürme, öbür cezaların hepsine kafidir.
imam Malik der ki: Bir kimse köyde veya başka yerde bir toplum arasında öldürülmüş olarak bulunsa, ölüye evi ve yeri en yakın olan sorumlu tutulmaz. Çünkü başka yerde öldürülüp de
onları suçlu göstermek için kapılarına atılmış olabilir. Bu gibi şeylerden dolayı hiçbir kimse sorumlu tutulmaz.
imam Malik der ki: Bir grup insan dövüşse, sonra ayrıldıklarında aralarında kimin yaptığı bilinmeyen yaralı veya ölü biri bulunsa, bu hususta işittiklerimin en iyisi, bu ölünün diyetini, kendileriyle döğüşenlerin hepsinin ödemesidir. Ölü veya yaralı döğüşen iki gruptan da değilse, diyeti her iki grubun da ödemesi gerekir.[49]

19. Pusu Kurarak Ve Sihirle Adam Öldürme

13. Said b. Museyyeb'den: Ömer b. Hattab (r.a.) bir adamı pusu kurup tuzağa düşürerek öldüren beş veya yedi kişiyi öldürdü ve: «Bütün San'a halkı bu suça iştirak etmiş olsaydı hepsini öldürürdüm» dedi.

14. Zürare oğlu Sa'd oğlu Abdurrahman oğlu Muhammed'e rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in hanımı Haf-sa (r.a.) kendisine sihir yapan cariyesinin öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Hafsa (r.a.) cariyenin hürriyetine kavuşmasını kendi ölümüne bağlamıştı.
îmam Malik der ki: Kendisine sihir yapmayana sihir yapan kimse, Allah'ın kitabında şöyle buyurduğu şu kimse gibidir: «Andolsun ki onlar (yahudiler) onu (sihri) satın alan (sihir ve büyü yaparak kazanç sağlayan) kimsenin ahirette hiçbir nasibi olmadığını muhakkak biliyorlardı»[50]
Bunu bizzat yapanın öldürülmesi görüşündeyim.

20. Kasden Adam Öldürmenin Cezası

15. Kudame kızı Aişe'nin azadlı kölesi Hüseyin oğlu Ömer'den: Abdulmelik b. Mervan değnek ile öldürülen birinin velisine katili aynen Öldürmesini emretti. O da katili değnekle öldürdü.
imam Malik der ki: Bize göre ittifakla kabul edilen görüş şudur: Bir adam birine değnekle vursa yahut ona taş atsa veya kasden vursa, o da Ölse, bu kasden öldürmedir ve kısas gerekir.[51]
imam Malik der ki: Bize göre kasden öldürme bir adamın diğerine canı çıkıncaya kadar kasden vurarak öldürmesidir. Ayrıca yine aralarında düşmanlık olan birinin diğerine vurarak o sağ iken ayrılıp sonra adamın bu darbeden dolayı kan kaybederek ölmesi de kasden Öldürmedir. Bunda kasame (elli yemin) gerekir.[52]
îmam Malik der ki: Hür bir adamı kasden hep beraber öldü* ren erkekler, bir kadını öldüren kadınlar ve bir köleyi öldüren köleler kısas olarak öldürülürle

21. Adam Öldürmede Kısas

imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Mervan b. Hakem, Muavi-ye b. Ebi Süfyan'a, kendisine adam öldürmüş sarhoş birinin getirildiğini, (buna kısas uygulanıp uygulanmıyacağmm) bildirilmesini yazınca, Muaviye: «Maktul karşılığında onu öldür» diye cevap verdi.
îmam Malik der ki: Allah'ın «Hür hür ile, köle, köle ile -(bunlar erkekdirler) kadın, kadın ile (kısas olunur)»[53]
buyruğunun açıklanması hakkında işittiklerimin en güzeli erkekler arasında kısas olduğu gibi, kadınlar arasında da olur. Hür erkeği öldüren hür erkek öldürüldüğü gibi, hür kadını Öldüren hür kadın da öldürülür. Yine erkek köleyi öldüren erkek köle öldürüldüğü gibi, cariyeyi öldüren cariye de öldürülür.[54] Şu halde kısas, erkekler arasında olduğu gibi, kadınlar arasında da olur.
Yine bunun gibi kısas, erkeklerle kadınlar arasında da olur. Nitekim Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: «Biz Tevrat'ta onların üzerine farz kıldık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar muhakkak kısastır. (Bunlarda kısas tatbik edilir.)» [55]Allahü Teala cana karşı canın kısas olunacağını bildirdi. O halde hür adam öldüren kadın, kısasen öldürülür, onu yaralayan kadın da kısasen yaralanır.
îmam Malik der ki: Biri bir adamı diğerinin dövmesi için tutar da o da orada ölünceye kadar döverse, bakılır. Şayet tutan öldürmesi için tutmuşsa o zaman her ikisi de öldürülür. Fakat sadece örfen insanların dövdüğü gibi dövmesi için tutup da öldürmek niyetiyle döveceğini bilmiyorsa o zaman katil öldürülür. Tutana da onu tuttuğu için bir sene hapis cezası verilir, öldürülmez.[56]
îmam Malik der ki: Kasden bir adamı öldüren veya gözünü çıkaran kimse kısas yapılmadan Önce Öldürülse veya gözü

çıkarılsa, o zaman ne diyet vermesi ve ne de kısas yapılması gerekir. Çünkü öldürülen veya gözü çıkarılan kimsenin hakkı, o adamın canında veya gözünde idi. Bunlar da kısasdan önce yok olmuştur.
Bu, birinin bir adam öldürerek katil olduktan sonra Ölmesi gibidir. Katil öldükten sonra ölü sahibinin ne diyet ve ne de başka bir şey isteme hakkı yoktur. Çünkü Allahu Teala:
«— Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür, hür ile, köle köle ile,... kısas olunur» [57]buyurdu.
îmam Malik der ki: Kısas, maktulü Öldüren katile uygulanır. Katil Ölünce maktulün kısası da, diyeti de kalmaz.
imam Malik der ki: Yaralamalarda hür ile köle arasında kısas olmaz.[58] Hür kimseyi kasden öldüren köle öldürülür. Fakat köleyi kasden öldüren hür kimse öldürülmez.[59] işittiklerimin en güzeli budur.

22. Kasden Öldürmede Affetme

imam Malik der ki: İlmine güvendiğim alimler şöyle derler: Maktul ölmeden önce kendisini kasden öldürenin affedilmesini istese, bu caizdir. Çünkü maktul kendi kanı hakkında hükme velilerinden daha layıktır.
imam Malik der ki: Maktulün velisi onu kasden öldüreni affetse, katilin diyet vermesi gerekmez. Ancak diyet vermesi şartıyla affederse o zaman alır.
imam Malik der ki: IÇasden adam öldüren affedilirse, ceza olarak yüz kırbaç vurulur ve bir sene hapsedilir..
imam Malik der ki: Bir adam diğerini kasden öldürür de bu delille sabit olur ve maktulün de oğulları ve kızları olup oğullan katili affeder, kızları affetmekten kaçınırlarsa, oğullarının affı yeterlidir. Oğullarla beraber bulunan kızları babalarının kanını talep ve affetmede haklan yoktur.

23. Yaralarda Kısas

imam Malik der ki: Bize göre ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Kasden birinin el ve ayağını kıran kimsenin cezası diyet değil kısastır.[60]
imam Malik der ki: Yaraladığı kimsenin yarası iyileşinceye kadar hiç bir kimseye kısas yapılmaz. Yara iyileşince kısas yapılır. Kısas yapılan kimsenin yarası iyileşince, yaraladığı kimsenin yarası gibi olursa bu kısasdır. Fakat kısas yapılanın yarası daha
fazla olur veya ölürse, önce yaralanıp kısas talep edene bir şey gerekmez. Kısas yapılan kimsenin yarası iyileşir de yaraladığı kimse çolak kalır veya yarasının yerinde iz ve kusur kalırsa, ikinci defa kısas yapılmaz.
îmam Malik der ki: Fakat ona, elinin ilk halinden yaranın meydana getirdiği noksanlık kadar diyet verilir (tazminat ödenir). Vücuttaki yaraların durumu da böyledir.
imam Malik der ki; Bir kimse kasden vurup karısının gözünü çakarsa, yahut kolunu kusa, ya da parmağını kesse veya buna benzer şeyler yapsa kısas yapılır.
Fakat koca karısına kasden iple veya çubukla vursa da arzu etmediği bir yaralama meydana gelse diyetini verir, kısas yapılmaz.
İmam Malik'e rivayet edildiğine göre Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekir uyluğun kırılmasında kısas yaptı.

24. Serbest Bırakılan Kölenin Diyet Ve Cinayeti

16. Yesar oğlu Süleyman'dan: Hacılardan birinin azad ettiği köle Âiz oğullarından bir adamın oğlunu Öldürdü. Maktulün babası, oğlunun diyetini istemek için Ömer b. Hattab'a şikâyete gidince, Ömer b. Hattab:
«— Ona diyet gerekmez» dedi. Adam:
«— Oğlum onu öldürseydi neye hükmederdin?» deyince, Hz. Ömer:
«— O zaman diyetini verirdiniz» dedi. Bunun üzerine adam:
«— O halde bu yılan gibidir, onu bırakırsan sokar, öldürürsen intikam alır» dedi.[61]

---

[1] Diyet (kanlık): Kısas yapılmayan adam öldürme olaylarında, can karşılığı ve bir kısım uzuvları kesme, kırma ve yaralamalarda bunlara karşılık olarak verilen tazminata denir. Hangi öldürme ve yaralamalarda bu cezanın verileceği bu bahisde görülecektir.
[2] İki göz, iki el ve iki ayak için, tam diyet, yani yüz deve verilir. Bu suçlar hata-en işlenmişse diyet verilir. Kasden işlenmişse kısas gerekir. Ancak maktulun velileri, kısasdan vazgeçerlerse, kısas diyete çevrilir.
[3] Şeybanî, 663.
[4] Şu halde diyet, üç şeyden verilebiliyor: Altın gümüş ve deve. Hanefiler'e göre de durum aynıdır. Yalnız onlara göre, gümüşün miktarı, on iki bin dirhem değil de on bm dirhemdir. îmam Muhammed'le EbÜ Yusuf a göre bunların dışında ikiyüz sığır veya ikibin koyun ya da iki yüz takım elbise de verilebilir. Bir de Hanefiler'e göre, diyeti ödeyecek kişinin malî durumuna uygun olarak, bunların herhangi birinden diyet vermek yeterlidir. Malikiler'e göre ise, deve sahibi deveden, altın sahibi altından ve gümüş sahibi de gümüşden verir.
[5] İmam Malik'e göre diyet:
a) Hataen adam öldürme diyeti,
b) Maktulün velileri kabul ederlerse kasden öldürme diyeti,
c) Kasde benzeyen öldürme diyeti diye üçe ayrılır. Hanefiler'e göre, Öldürme, beş kısma ayrılır:
a) Kasden öldürme,
b) Kasde benzeyen öldürme,
c) Hata yolu ile öldürme,
d) Hata yerine geçen öldürme,
e) Sebep olup öldürme
Kasden adam öldürmede diyet gerekmez, kısas gerekir. Şayet maktulün velileri, katilin hayatını mal karşılığı anlaşarak bağışlarlarsa, anlaşılan bu mal ne ise o verilir. Bunu katilin kendi malından gecikmesiz olarak vermesi gerekir.Kasde benzeyen öldürmede, kısas gerekmeyip ağır diyet cezası gerekir. Ağır diyet develerden, şöyle olur: Yukarıdaki metinde Ibn Şihabl m da belirttiği gi bi iki, üç,

dört ve beş yaşlarına girmiş yirmibeşer dişi deve olmak üzere, toplam yüz deve verilir. Bunun dışındaki Öldürme nevilerinde hafif diyet gerekir. Ilafİf diyet deveden verilirse şöyle olur: iki, üç dört ve beş yaşına girmiş yirmişer adet dişi deve ile yirmi adet iki yaşma basmış erkek devedir.
[6] Hanefi mezhebine göre, köleyi öldüren hür kimse kısasen öldürülür.
[7] Malik'e göre, yemin önce davacıya, sonra davalıya ettirilir. Halbuki Hz. Ömer, önce davalıya, sonra da davacıya yemin ettirmiştir. Kili yemin veya elli kişiye yemin ettirme meselesi İleride müstakil olarak incelenecek.
[8] Hafif diyeti meydana getiren deve gruplarının durumu, Maliki ve Şafii mezhebine göre böyledir. Bu husustaki Hanefi mezhebinin görüşünü biraz önce izah etmiştik ki onlara göre iki yaşına basanlardan yirmi erkek deve alınır
[9] Şeybani, 667.
[10] Bu şekilde yaralama genellikle karın, göğüs ve sırt bölgesinden olur.
[11] Malikiler alt çene ve burnu yüzden saymıyorlar. Diğer üç mezhep ise yüzden sayıyor.
[12] Hanefiler'le Şafiiler'e göre, az olsun çok olsun kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır. Bilindiği gibi, aslında islamiyet kadının hayatı ile erkeğin hayatı arasında bir ayırım gözetmemiş, kadım öldüren erkeğin öldürülmesini emretmiştir. Ancak bir takım sebeplerden dolayı diyetler hususunda bu eşitlik gözetilmemiştir. Çünkü erkekler genellikle daha ziyade üretici, ailelerinin geçimlerini temin edici ve vatanın savunucusudurlar. Bu sebeple, erkeklerin ölüm veya sakatlığı cemiyetin sinesinde daha büyük yaralar meydana getirir. İşte bu sebeple klasik dönemde diyetler hususunda farklılık gözetilmiştir.
[13] Çünkü erkeğin karısını tedip etme hakkı vardır. Kocasına karşı kanlık vazifesini yapmayan, onun meşru istek ve emirlerine uymayıp serkeşlik yapan karıyı kocasının haddi aşmaksızın dövebileceği, Nisa sûresinin 34. âyeti kerimesİyle bir kısım hadis-i şeriflerde belirtilmiştir. Yaralama ve zarar verme maksadı olmaksızın vururken yaralanırsa kısas gerekmez. Aksi takdirde gerekir.
[14] Malik'in ravilerine göre mürseldir.
Buharı (Tıb, 76/46) ve Müslim (Kasame, 28/11, no:31), Ebu Hureyre'den mevsul olarak rivayet eder.
Zurkanî der ki: Buharı bu hadisi Kuteybe-Malik senediyle mürsel olarak rivayet etmiştir. Ona göre Malik'in mürselleri sahihtir. Ayrıca Bkz. Şeybanî, 674. .
Çünkü kahinler seciyeli ve kafiyeli sözleriyle hakkı batıl ve batılı hak gösterirler. Bu da Resûlullah'ın vermiş olduğu doğru hükme itiraz etmiştir.
[15] Ana karnındaki çocuğa cenin denir.
[16] Buharı, Tıb, 76/46; Müslim, Kasame, 28/11, no:34; Şeybanî, 675.
[17] HanefİEr'e Malikiler, dinar (altın) takdirinde birleşiyorlar. Dirhem (Gümüş) takdirinde ise ayrılıyorlar. Hanefiler'e göre beşyüz dirhemdir.
[18] îmam Malik'e göre yarım diyettir. Hanefiler'e göre de yarım diyettir. Çünkü kaide olarak çift. uzvun diyeti tam, bunlardan birinin diyeti ise yarımdır.
[19] Hatta iki memesinin uçları da kesilse yine diyet tamdır. Çünkü bunun be-lirtı bir fonksiyonu vardır. Çocuğun gıda kaynağıdır.
[20] Bunlarda muayyen bir diyet yoktur. Hakimin kanaatine bırakılmıştır Uınku bu uzuvlardan sağlanan mühim bir fayda yoktur
[21] Şeybanî, 664.
Hanefiler'e göre, yarım diyet gerekir.
[22] Hanefiler'e göre, toplam adetleri dört olan alt veya üst göz kapaklarından biri kesilince, tam diyetin dörtte biri gerekir.
[23] Bütün mezhep ve lügatçîann ittifakıyla yüz ve baştaki yaralamalar on kısma ayrılmıştır:
a) Kan çıkmaksızın derinin sıyrılması,
b) Deri üzerinde kanın damla halinde toplanıp akmadığı yara.
c) Kan akacak kadar —azıcık— yara,
d) Deri ile beraber birazcık da etin kesilmiş olduğu yara,
e) Deri ile beraber epeyce etin kesilmiş olduğu yara.
f) El ile kemik arasındaki zara kadar ulaşan yara,
g) Kemiği meydana çıkaran yara,
h) Kemiği kıran yara.
ı) Kemiği kırdıktan sonra yerini değiştiren yara.
i) Beyne ulaşan yara.
[24] Diğer mezheplerde de hüküm aynıdır.
[25] Diğer üç mezhebe göre, bunlar baştan sayılır ve diyet gerekir.
[26] Maliki mezhebine göre, kadının uzuvlarının diyeti, tam diyetin üçte birine kadar erkeğin uzevlarının diyetine eşit olduğunu, üçte birine ulaşınca er-keğinkinin yarısı kadar olacağını belirtmiştik. Erkeğin dört parmağının diyeti kırk devedir ki bu tam diyet olan yüz devenin üçte birinden fazladır. Bu sebeple, kadının dört parmağının diyeti, erkeğin dört parmağının diyetinin yarısına düşmüştür.
[27] Hanefi, Şafiî ve Maliki mezheblerine göre, hangi diş olursa olsun diyetleri ayrım yapılmaksızın beşer devedir. Çünkü Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Amr b. Hazm'a yazdığı fermanda diş mutlak olarak zikredilmiş ve diyetinin beş deve olduğu belirtilmiştir. MalikilerİN görüşü biraz ileride izah edilecektir.
[28] Çünkü birinci durumda diş, iş görmez hale geldiği için, ikinci durumda da diş çıkıp ağızda çirkinlik meydana geldiği ve güzelliği gittiği için diyet gerekir.
[29] Şeybanî, 668.
[30] Müslümanların hakimiyeti altında yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlara zim-mi denir. Hanefiler'e göre, zimmîyi hataen öldürmenin diyetiyle hür müs-lümanın diyeti aynıdır, arada fark yoktur.
[31] Hanefiler'e göre, Zimmîyi öldüren müslüman, kısasen öldürülür. Çünkü İslâm devleti onun hayatını korumayı taahhüd etmiştir.
[32] Hanefiler'e göre, mecusinin diyeti, aynen müslümanın diyeti gibidir.
[33] Ebû Hanife'ye göre, diyet miktarı tam diyetin yirmide birine ulaşınca âkile öder, bundan az miktarını cinayeti işleyen öder.
[34] Sağ ise kendisine, ölmüşse miraşçılarına âkılesi diyet vermez.
[35] Bakara: 178
[36] Diyet miktarı,tam diyetin üçte birinden az ise ,akılesinin diyet ödemesi gerekmez.Üçte biri ve daha fazla olursa aklilesi öder.Zarar veren süt çocuğu ise zarar boşa gider.
[37] Şeybani 665 Hanefilere göre,hata yoluylu öldürülen köle ve cariyenin diyeti kendi kıymetleri kadardır.Ancak kölenin kıymeti hür erkeğin ve cariyenin kıymeti de hür kadının diyetine eşit ve daha fazla olursa hürriyetin şerefine binaen bunların diyetinden onar dirhem eksik verilir.
[38] Şafii ve Hanefiler'e göre de, diyet olarak alınan mal, ölünün diğer malları gibidir. Varisler hisseleri oranında diyetten paylarını alırlar.
[39] Kasden ölüm olayında da katilin canının bağışlanması karşılığına diyete razı o)unmuşsa Ebû HanİFe, İmam Şafii ve Malike göre, bu da varisleri arasında taksim olunur.(Bâcî, Münteka şerhu Muvatta', c.7, s.104).
[40] Mekke ile Medine arasında bir yerdir.
[41] Suraka, kavminin reisi idi. Hz. Ömer'in yanına gelip kavmi adına konuştuğu için Hz. Ömer (r.a.)'de develeri ayırmayı ona emretmiştir. Adam öldürmede diyet, develerden verilirse, bunun yüz deve olduğunu daha Önce hadisi şeriflerden öğrendik. Hz, Ömer'in burada 120 deve demesi ya bu 120 d :ve içerisinden yüz deve ayır, anlamındadır, ya da diyeti ağırlaştırmak isi e-miş, daha sonra ağır diyetin develerin sayılarıyla ilgili olmat^ğım, bilak:s yaş gruplarıyla ilgili olduğunu anlamış olabilir.
[42] Bu hadisede, babanın oğlunu öldürdüğünü ve Hz. Ömer (r.a.)'ın bunun diyetini devlet hazinesinden verdiğini görüyoruz. Aslında mesele oğlunu öldüren baba kısas yoluyla öldürülür mü, öldürülmez mi? Konu mezhepler arasında ihtilaflıdır: Hanefi, Şafiî ve Hanbeliler'e göre, oğlunu öldüren babaya kısas yapılmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz fs.a.v.): «Oğlunu öldüren babaya kısas yapılmaz», buyurmuştur. Âyetteki «cana karşılık can...» umumi hükmünü, bu hadis-ı şerif tahsis eder. Hem baba çocuğunun
hayatının sebebidir. Bir de babalarda evlatlarına karşı yaratılıştan gelen bir sevgi vardır. Bu sebeplerle, babaların çocuklarını Öldürmeleri çok nadir olan şeylerdendir.
Malikiler'e göre ise, hataen çocuğunu öldüren babaya kısas yapılmaz. Ama oğlunu yatırıp kesmiş veya ölünceye kadar hapsedip aç bırakmışsa o zaman kısas yapılır.
Bir de Hz. Ömer (r.a.) diyeti maktulün kardeşine teslim etmiştir. Çünkü evladını Öldüren baba, bunun mirasından, dolayısıyla diyetteki hissesinden mahrum kalır,alamaz.
[43] Çünkü amcası, asabeden yani baba tarafından erkek akrabalardandır. Bu sebeple, baba ve annesiz çocuğa bakmaya bunlar dayılarından önceliklidir, îşte amcası çocuğu, bu hakkını kullanarak dayılarının yanından almıştır.
[44] Amcası ölümüne sebep oldu. Çocuğun mallarına da asabesi (baba tarafından erkek akrabası) varis oldu. Dayı tarafı varis olamadı. Bu sebeple çocuğun mallarını asabesi alınca dayıları yukarıdaki metinde geçen duygularını ifade etmişlerdir.
[45] Ebû Hanife ve îmam Şafii'ye göre, hataen yakınını öldüren, ne maktulun diyetine ve ne de malına varis olamaz. (Bk. Bâcî, Münteka, c. 7, s. 108).
[46] İç bir kimse etkide bulunmamış ve sebep olmamışsa,
[47] Buharı Zekât, 24/66; Müslim, Hudud, 29/11, no: 45.
Define mallarının vergisiyle ilgili malumat zekât bölümünde geçti.
[48] Ya bu üç kişi ayrı ayrı bulunmuş olur, ya da beraberce. Bunlardan sadece biri bulunursa hayvanın meydana getirdiği zarar ve ziyandan o sorumlu olur. Üçü beraber ve kusurları varsa müştereken sorumlu olurlar.
[49] Şeybani ,677.
[50] Bakara: 102.
[51] Daha önce, Hanefiler'e göre, öldürme olayının beş kısma ayrıldığını belirtmiştik. Onlara göre kasden adam öldürme, silahla veya kılıç, bıçak ve balta gibi yaralayıcı aletlerle olur. Bunların dışında taş,sopa ve elle vurarak öldürme, Ebû Hanife'ye göre, kasde benzeyen öldürmedir. Kısas gerekmez, diyet gerekir. Ebû Yusuf ile Muhammed'e ve diğer mezhep imamlarına göre ise, kasden Öldürmedir. Kısası gerektirir.

[52] imam Şafı'ye göre de, küçük sopayla ölünceye kadar vurulup öldürülmesi kasden öldürmedir. Kısas gerekir. Hanefiler'e göre ise, kasde benzeyen Öldürmedir, diyet gerekir.tmam Malik'in belirttiği gibi bunda kasame gerekmesi şöyle olur: O adamın dövmesinden dolayı öldüğü kesin delille sabit olmayıp velileri, bunu kasden falan kimse öldürdü diye dava açarlar, davalı da bunu inkâr ederse, mahkemece maktulun velilerine elli yemin tevcih edilir. Yemin ederlerse katil kısasen öldürülür. Bu Malikilerin hükmüdür. Konu ileride müstakil olarak ele alınacak, Hanefiler'in görüşü orada izah edilecek.
[53] Bakara, 178
[54] Hanefiler'e göre, köleyi öldüren hür kimsenin kısas yoluyla öldürüleceğini daha önce belirtmiştik.
[55] Maide,45.
[56] Ebû Hanife ve imam Şafi'ye göre, tutana kısas yapılmaz.
[57] Bakara, 178
[58] İmam Şafii ile Ebû Hanife'ye göre de hüküm aynıdı
[59] imam Şafii'ye göre de hüküm aynıdır. Ebû Hanife'ye göre ise, köleyi öldüren hür kimse de kısasen Öldürülür.
[60] Ancak kol ve ayağı kırılan kimse kısastan vaz geçerse ceza diyete dönüşür.
[61] Şeybanî, 679.Yılanların çia olduğu söylenir. Bunlardan birini öldürünce eşi Öç alırmış.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28- KASÂME, MUHAKİBLER, KISAS VE DİYETLER BAHSİ
1- Kasame Babı
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
2- Muhariblerle Mürtedlerin Hükmü Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Taşla ve Diğer Keskin ve Ağır Şeylerle Vuku' Bulan Ölümde Kısasın Sübutu; Kadın Öldürmesi Sebebi İle Erkeğin Öldürülmesi Babı
Hadisi Şerifden Aşağıdaki Faideler Çıkabilmiştir:
4- İnsanın Kendine veya Bir Uzvuna Saldıran Kimseyi, Saldırılan Defeder de Öldürür veya Bir Uzvunu Telef Ederse -Ödemesi İcab Etmeyeceği Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
5- Dişlerde ve Diş Hükmünde Olan Şeylerde Kısasın İsbatı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
6- Müslümanın Kanını Mubah Kılan Şeyler Babı
7- Ölümü İcad Eden Kimsenin Günahını Beyan Babı
8- Kan Dökmek Sebebiyile Âhirette Verilecek Ceza ve Kıyamet Gününde İnsanlar Arasında Görülecek İlk Davanın Bu Oluşu Babı
9- Kan, Irz ve Malların Ağır Şekilde Haram Kılındığını Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
10- Katli İkrarin Sahih Oluşu; Öldürülenin Velisine Kısas İmkanı Verilmesi ve Ondan Afv İstemenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
11- Ceninin Diyeti ve Hataen Katille Şibhi Amdde Caninin Âkılesine Diyetin Vücübu Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

28- KASÂME, MUHAKİBLER, KISAS VE DİYETLER BAHSİ

1- Kasame Babı

Kasâme: Yeminlere verilen isimdir. Ezherî'ye göre yemîn eden velîlerin ismidir. îbni Seyyide: Kasâme, bir şeye yemin eden yahut şehâdette bulunan cemaattir. Kasâme yemini bu cemaate nisbet edilmiş; sonra bizzat yeminlere Kasâme adı verilmiştir.» diyor.

1- (1669) Bize Knteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya'dan —ki İbni Saîd'dir— o da Büşeyr b. Yesâr'dan, o da Sehl b. Eb! Hasme'den (Yahya: Zannederim bir de Râfi' b. Hadîc'den naklen dedi, demiş) rivayet etti ki, Sehl ile Râfi' şunu söylemişler:
Abdullah b. Sehl b. Zeyd ile Muhayyisa b. Mes'ûd b. Zeyd sefere çıktılar. Hayber'e vardıklarında oradaki bazı şeylerin içinde ayrıldılar. Sonra Muhayyisa ansızın Abdullah b. Sehl'i maktul olarak buldu ve onu defnetti. Bundan sonra Huveyyişa b. Mes'ûd ve Abdurrahmân b. Sehl İle birlikte TLesûW\\ah (SaUaUahü A levhi ve Sellenı)'e geldi. Bu Abdurrahmân cemaatin en küçüğü idi. Abdurrahmân ik arkadaşından önce konuşmağa davrandı. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Büyük fanı!» (Yâni yaşça senden büyüğüne riâyet et!) buyurdu. O da sustu; ve arkadaşları konuştular. O da onlarla birlikte konuştu. Re-sMüüah (Salalltıhü Alevhi veScltem)'e Abdullah b. Senlin öldürüldüğünü anlattılar. Bunun üzerine onlara:
«Elli yemîn verebilir misiniz ki, arkadaşınızı (yahut katilinizi) hak edesiniz?» buyurdu. Onlar:
— Görmediğimiz hâlde nasıl yemîn ederiz! dediler.
«tüyle ise yahudiler sizi elli yeminle tebrie etsinler mi?» buyurdu.
— Kâfir bir kavmin yeminlerini biz nasıl kabul edelim! dediler. Resûlflllah ıSailallahİi Aleyhi ve Selemi bunu görünce onun diyetini kendisi verdi.

2- (...) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîr! de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Sa-id Büşeyr b. Yesâr'dan [1], o da Sehl b. Ebî Hasme ile Râfi' b. Hadîc'-den naklen rivayet etti ki, Muhayyisa b. Mes'ûd ile Abdullah b. Sehl Hayber tarafına doğru gitmişler ve hurmalıkta ayrılmışlar. Az sonra Abdullah b. Sehl Öldürülmüş. Onlar yahudileri itham etmişler. Derken (ölenin) kardeşi Abdur rahman'la amcasının iki oğlu Huveyyisa ve Muheyyisa Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)'e gelmişler. Abdurrahman onlardan daha küçük olduğu halde kardeşinin basma gelen musibet hususunda konuşmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Büyüğü büyük bil!» Yahut «Büyük olan söze başlasın!» buyurmuşlar; ve Huveyyisa ile Muheyyisa arkadaşlarının musibeti hakkında konuşmuşlar.
Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem)» :
«Sizden elli kişi, onlardan bir adam aleyhine yemîn eder; ve adam tamamı ile size verilir.» buyurmuş. Onlar:
— Görmediğimiz bir iş!.. Nasıl yemîn ederiz!., demişler.
«öyle ise yahudiler sizi kendilerinden elli kişinin yeminleri ile tebrie ederler.» buyurmuş.
— Yâ Resûlâllah, bunlar kâfir bir kavimdir... demişler.
Râvi diyor ki: Artık Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden verdi.
Sehl şunu söylemiş: «Sonra bir gün onlarm deve ağılma girdim de o develerden bir dişi deve ayağı ile beni bir tepti!..»
Hammâd, bunu, yahut bunun benzerini söylemiştir.

(...) Bize yine Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufed-dal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Büşeyr b. Yesâr'dan, o da Sehl b. Ebî Hasme'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bunun benzerini rivayet etti.
Sehl, hadisinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi' ve Sellem) onun diyetini kendinden verdi.» demiş; «Beni bir dişi deve tepdi.» cümlesini söylememiştir.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Biie Ab-dülvehhâb (yâni Sekafl) rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Yahya b. Saîd'-den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan, o da Sehl b. Ebî Hasme'den, yukarıkilerin hadtsİ gibi rivayette bulunmuşlardır.

3- (...) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'radb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Sehl b. Zeyd ile Muheyyisa b. Mes'ûd b. Zeyd —ki ikisi de evvelâ Ensar'dan sonra Benî Hâdisedendirler— Resûlül-lah (SaUaÜahit AleyM veSellem) ı&mamnfa Hayl O zaman Hayber banş hâlinde olup ahâlisi yahudüermiş Doslu-a "tarifelim görmek üzere birbirlerinden ayrılmışlar. Az sonra Abdullah b. Sehl öldürülmüş; ve bir kuyuda ölü olarak bulunmuş. Arkadaşı onu defnetmiş. Sonra Medine'ye gelmiş. Müteakiben maktulün kardeşi Abdurrahmân b. Sehl, Muheyyisa ve Huveyyisa gidip HesMiülab(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f9, Abdullah'ın başına geleni ve Öldürüldüğü yeri anlatmışlar.
Büşeyr —ki Resû\ul\ah(SalialU:hü Aleyhi ve SeHemi'm ashabına yetişenlerden rivayet eden odur— onlara şöyle buyurduğunu söylemiştir:
«Elli adede yemîn verir; katilinizi (yahut arkadaşınızı) hak edersiniz.»
Onlar: Yâ Resûlâllah, ne orada bulunduk, ne de gördük!» demişler.
Büşeyr şunu da söylemiştir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle ise yahudiler sizi elli kişi İle tebrie ederler!» buyurmuş.
Fakat onlar:
— Yâ Resûlâllah, kâfir bir kavmin yeminlerini biz nasıl kabul ederiz! demişler.
Büşeyr bunun üzerine Resûlüllah (SalîalUthü Aleyhi ve Sellem)in onan diyetini kendinden verdiğini söylemiştir.

4- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. ıDedi klj : Bize Htt-şeym, Yahya b. Saîd'den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan naklen haber verdi ki, EnsâVdan Benî Harise kabilesinden Abdullah b. Sehl b. Zeyd denilen bir zât, Muheyyîsa b. Mes'ûd b. Zeyd nâmı verilen amcan oğlu ile birlikte gitmişler...»
Bâvi hadisi «Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden verdi.» cümlesine kadar, Leysin hadisi gibi rivayet etmiştir. Yahya (Dedi ki) : Bana Büşeyr b. Yesâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sehl b. Ebî Hasme haber, verdi. (Dedi ki) : «Gerçekten beni o diyet develerinden bir deve ağılda tepti.»

5- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. NÜmeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ubeyd rivayet etti (Dedi ki) : Bize Büşeyr b. Yesâr El-Ensâri, Sehl b. Ebî Hasmete'l-Ensârf-den naklen rivayet etti, ki ona: Kendilerinden birkaç kişinin Hayber'e gittiklerini, orada birbirlerinden ayrıldıklarını, kendilerinden birini Ölü olarak bulduklarını haber vermiş... ve hadisi nakletmiştir. O bu hadiste şunu da söylemiştir:
ResÛlüllah(Sallallahu Alevhi ve Sellem), onun kanını heder etmeyi doğru bulmadı da ona diyet olarak sadaka develerinden yüz deve verdi.

6- (...) Bana tshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Mâlik b. Enes'i şöyle derken işittim: Bana Ebû Leylâ Abdullah b. Abdirahmân b. Sehl, Sehl b. Ebî Hasme'den naklen rivayet etti. Sehl de kavminin büyüklerinden ma'dûd bazı zevattan naklen ona haber vermiş ki, Abdullah b. Seh! ile Muhayyisa başlarına gelen bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlar. Az sonra Muhayyisa gelerek Abdullah b. SenTin öldürüldüğünü ve bir koyuya veya bir çukura atıldığını haber vermiş. Arka çığın dan yahudilere giderek: Vallahi onu siz öldürdünüz! demiş. Yahudiler:
— Vallahi onu biz öldürmedik! demişler. Sonra dönüp kavminin yanına gelmiş. Bunu onlara da anlatmış. Bilâhare kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ve Abdurrahmân b. Sehl ile birlikte gelmişler. Mu-hayyisa konuşmağa davranmış. Hayber'de bulunan da o imiş. Fakat Re-sûlüllah (Saiiatkihü Aleyhi ve Seüem)—yaşı kasdederek— Muhay yisa'ya:
«Büyült, büyült!» buyurmuş. Bunun üzerine Huveyyisa konuşmuş. Sonra Muhayyisa konuşmuş. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Yâ arkadaşınızın diyetini verirler yahut harbe hazır olduklarını bize bildirirler» buyurmuş. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem)bu hususta onlara mektup da yazmış. Yahudiler: «Vallahi onu biz öldürmedik!» diye cevap yazmışlar. Bunun üzerine Kesû\ıd\ah(Sattallahü Aleyhi ve SeUem) Huveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman'a:
«Yemîn verir de arkadaşınızın kanını hak eder misiniz?» diye sormuş.
— Hayır! demişler.
«Yahudiler size yemîn etsinler mi?» buyurmuş.
— Onlar müslüman değildir! demişler. Artık Resûlüllah (SaUalİah'ü Aleyhi ve Sellem) de onun diyetini kendinden vermiş; ve onlara yüz dişi deve göndererek tâ evlerine kadar götürülmüş.
Sehl de: «Gerçekten beni onlardan kızıl bir dişi deve tepdi.» demiş. Bu hadîsi Buhâri «Edeb» bahsinde, bir kısmını da «Sulh»da tahrîc etmiştir.
Bâzı cümlelerin izahı:
Resüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelen üç kişilik cemaatin içinde yaşça en küçükleri olduğu halde evvelâ söze başlayan Abdurrahmân (Radiyallahu anh) öldürülen Abdullah 'in kardeşidir. Huveyyisa ile Muhayyisa ise bunların amcası oğullarıdır. Burada hak sahibi Hz. Abdurrahmân olduğu halde Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Seitem/in onu dinlemeyip yaşça en büyük olan Huveyyisa'yi konuşturması, vak'ayı güzelce anlayıp dinlemek içindir; nitekim mesele anlaşıldıktan sonra hak sahibi Abdurrahmân *ı da dinlemiştir.
«Kili yemîn verebilir misiniz ki, arkadaşınızı (yahut katilinizi) hak edesiniz?» cümlesindeki arkadaştan murâd maktuldür. Burada Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Seilem)in katili mi yoksa maktulü mü hak edesiniz buyurduğunda râvi şek etmiştir. Hak etmekten maksat: Haklarının sabit olmasıdır.
«öyle ise yahudîler sizi elli yeminle tebrie etsinler mi?» cümlesinin mânâsı; Yahudilerden elli kişi yemin vererek sizin dâvanıza karşı berâet etsinler mi? demektir. Ulemâdan bâzılarına göre bu cümle: Yahudiler yemin ederek sizi yeminden kurtarsınlar mı? mânâsına gelir ki; yemin ederlerse dâva biter; aleyhlerine bir hüküm sabit olmaz; siz de yeminden kurtulmuş olursunuz, demektir. -Yahud» kelimesi kabile ismi olduğu için tenvînsiz okunmuştur; gayr-i münsariftir.
«Ve adam tamamı ile size verilir.» cümlesinden murâd: Hiç bir nok-. sansız size teslim edilir... demektir. «Rumme» aslında: Kaçmasın diye hayvanı bağladıkları iptir. Vaktiyle bir adam bir deve satmış. Devenin boynunda ip varmış. Alıcı: «Deveyi ipi ile ver?» demiş. Bilâhare bu söz darb-ı mesel gibi kalmış ve tastamam, noksansız mânâsında kullanılmıştır.
Hadîsin beşinci rivâyetindeki: «Ona diyet olarak sadaka develerinden yüz deve verdi.» cümlesi ulemâdan bâzılarına göre, râvilerin hatasıdır. Çünkü farz olan sadaka yâni zekât, böyle bir yere sarf edilemez. Zekâtın verileceği yerleri Cenâb-ı Hak bildirmiştir. Şâfiî1er'den Ebû İshâk E1 - Mervezî , bu hadîsin zahirî ile istidlal ederek zekât develerinden diyet verilebileceğin kail olmuşsa da

cumhûr-u ulemaya göre bu doğru değildir. Resulüllah (Sallat lahü Aleyhi ve Seltem) o yüz deveyi, zekât olarak verilen fakirlerden satın almış da vermiştir. Nevevî : Muhtâr olan kavil, hikâye ettiğimiz cumhur kavlidir ki, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lemsin bu develeri sadaka develerinden satın almış olmasıdır.» diyor.

Develerin kıymetini sırf kendi maundan yahut Beytülmalden vermiş olması mümkindir. Davacıların hakkı henüz sabit olmamışken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in diyeti kendinden vermesi, nizâı ortadan kaldırmak ve davacıların gönlünü almak içindir hükmü —yeminin davacıya verdirilmesi ciheti ile— sair dâvalara muhaliftir. Kasâme icmâ-ı ümmet ve burada görülen hadîslerle meşru' olmuştur.

Kaadî Iyâz'ın beyânına göre kasâme hadîsi şeriatın temellerinden bir temel, «hMmın kaidelerinden bir kaide ve kulların maslahatları rükünlerinden bir rükündür. Sahabe ve tabiînin bütün ulemâsı ile onlardan sonra gelen Hicaz, Şam, Küfe ve diğer şehirlerin âlimleri onunla amel etmiş, sâdece nasıl amel edileceğinde ihtilâf olunmuştur.

Bir cemaat kasâmeyi iptal etmiş; onun bir hükmü olmadığını binâenaleyh onunla amel edilemiyeceğini söylemişlerdir. Salim b. Abdillâh, Süleyman b. Yesâr, Hakem b. Uyey-oe, Katâde, Ebû Kılâbe, Müslim b. Hâlid, 1bni Uleyye ve Buharı bunlardandır. Ömer b. Abdi1âzîz 'den caiz olup olmayacağına dair, iki rivayet vardır.

Kasâmeyı caiz görenler dahî, ölüm kasdi olduğu takdirde kısas lâzım gelip gelmıyeceği hususunda ihtilâl etmişlerdir. Hicaz ulemâsına! ekserisine göre Jasâs vâcibtir. Mâ1ikî1er'le, Zühri, Rabîa, Ebû'z-Zinâd, Leys, Evzâî, İmam Ahmed, İshâk , Ebû Sevr, Dâvûd-u Zahirî v eski mezhebine göre İmam Şafiî 'nin kavilleri de budur. Aynı kavil 1bni Zübeyr. ile Ömer b. Abdilâzîz 'den de rivayet olunmuş-tur. Hattâ İbni Zübeyr: «Biz kasâmeye Resûiüllah (SalİaİIahü Aieyhî ve Sellemf in ashabı kalabalık iken kail olduk; zannediyorum ki, bin kişi idiler ve içlerinden iki tanesi ihtilaf etmem iğlerdir.» demiştir.

Kûfe1i1er'le esah kavline göre İmam Şafiî: «Kasâme ile kısas lâzım gelmez. O yalnız diyet îcâbeder.» demişlerdir. Bu kavil : Hasan-ı Basrî ile, Şa'bî, İbrahim Nehâî, Osman E1- Leysî , Hasan b. Salih 'den ve keza Ebû Bekir, Ömer, İbni Abbâs ve Muâviye (Radiyallah o/iAüma)hazerâtından rivayet olunmuştur.

Kasam ede kime yemin verdirileceği de ihtilaflıdır. İmam Mâlik, Şafiî ve cumhur, yeminin mirasçılara verdirileceğine kaildirler. Onlara göre mirasçılar elli yemin verirlerse hak sahibi olurlar. Delilleri bu hadîstir. İmam Mâlik: «Kasâmede yemine davacılardan başlanacağına eski ve yeni bütün imamlar ittifak etmişlerdir.» demiştir. Yemine dâvâlıdan başlanacağını bildiren rivayet onlara göre zayıftır.

Kasâmede kısası meşru' görmeyip «yalnız diyetle iktifa edilir.» diyenlere göre yemine dâvâlılardan başlanır. Ancak, İmam Şafiî ile İmam Ahmed bu meselede cumhurla beraberdirler. Yâni onlara göre yemine davacıdan başlanır; o yemin etmezse dâvâlıya geçilir.

Galebe-i zan ifâde edecek kuvvetli bir şüphe bulunmadıkça mücer-red dâva ile kısas ve diyet vâcib olmayacağı hususunda ulemâ müttefiktir. Kasâmeyi îcâb ettirecek bu mu'teber şüphenin ne olacağı ise ihtilaflıdır. Meselenin yedi sureti vardır:

1- Maktul ölmeden: «Hakkım filândadır. Beni o öldürdü» yahut «Beni o vurdu» gibi bir sözle işin içinde kasıd olduğunu anlatırsa İmam Mâ1ik'le Leys'e göre kasâme vâcib olur. Mâ1ik'in: «Eski yeni bütün imamlar ittifak etmişlerdir.» dediği suret budur. Fakat Kaadî Iyâz : «Şehirler fukahâsından buna Mâlik'le Leys 'den başka kail olan yoktur.» diyor...

2- Vak'aya tam beyyine değil de «levs» denilen yarı beyyine bulunur, îmam Mâlik ile Şâfiî'ye ve Leys'e göre bu kâfidir. Bir tek âdil şâhid ve keza âdil olmayan bir cemâat levsden mâdûddur

3- Maktulün yaralandığına iki âdil kimse şâhidlik. eder. de birkaç gün yaşadıktan sonra o yara iyileşmeden Ölürse İmam Mâlik'lc Leys'e göre bu da levs hükmündedir. îmam Âzam'la Şâfiî'ye göre burada kasâme yoktur; iki âdil kimsenin şâhidliği ile kısas vâcib olur.

4- İtham edilen şahıs, beraberinde katle yarayan bir âlet, üzerinde de kan gibi bir eser olduğu halde maktulün yanında bulunur veya onun tarafından gelmekte olduğu anlaşılırj^oralarda yırtıcı hayvan gibi ölüme sebebiyet verecek bir şey de bulunmazsa, yahut maktulün yanından bir cemaat dağılırsa, İmam Mâ1ik'le Şâfiî'ye göre bu da levs-dir; kasâmeyi icâb eder.

5- İki taife çarpışır da. İralarında bir ölü bulunursa, İmam Mâlik'le. İmam Şafiî, İmamAhmed ve İs hâk'a göre kasâme lâzım gelir. İmam Mâlik 'den bir rivayete göre burada kasâme yoktur. Ölen şahıs taifelerin birindense diğer taife onun diyetini öder; değilse" her iki taife müştereken diyetini verirler.

6- Maktul kalabalık içinde bulunursa İmam Şafiî: «Onun hakkında -kasâme sabit olur ve o cemaate diyet vâcib olur.» demiştir. İmam Mâlik bunun heder olduğunu söylemiş; Sevrî ile îshâk diyetinin beytülmâlden verileceğine kail olmuşlardır. Böyle bir kavil Hz. Ömer (Radtya/Jühu anh) da rivayet olunmuştur.

7- Maktul, bir kavmin mahallesinde, kabilesinde veya mescidinde bulunursa İmam Mâlik ile Leys, İmam Şafiî, İmamAhmed, Dâvûd.ı Zahirî ve başkalarına göre. müce/red bununla kasâme sabit olmaz; bu katil heder sayılır. Çünkü bir adan birini öldürerek bir mahalleye atabilir. Bunu, suç onların üzerinde kalsın diye yapar. Ancak hiç. kimsenin ihtilâtta bulunmadığı düşman mahallesinde olursa İmam Şâfiî'ye göre kasâme lâzım gelir; ve mesele hadîs-i şerifte beyân edilen Hayber vak'asına benzer; zîra Ensâr ile Hayber yahudîleri arasında düşmanlık vardı; vak'a yerinde yahudilerden başka kimse de yoktu. îmam Ahme d'den de Şafiî 'nin kavli gibi rivayet vardır.

İmam Âzam, Sevrî ve Küfe ulemâsının ekserisi: «Maktulün bir mahallede veya köyde bulunması kasâmeyi îcâb eder.» demişlerdir. Onlara göre yedi suretten ancak burada kasâme vâcib olur; zîra Peygamber(Sallaîîahü Aleyhi ve Seiîemj'in kasâmeye hüküm verdiği suret bu surettir. Bir de kasâme îcâbetmek için maktulün üzerinde eser bulunmak lâzımdır.

Maktul, mahallenin arkasındaki mescidde bulunur da mirasçıları mahalle halkından hak dâva ederlerse beytûlmâlden diyet vermek vâcib olur.

Evzâî'ye göre maktulün mahallede bulunması kasâme îcâb eder; velev ki üzerinde eser bulunmasın! Bu kavil Dâvûd-u Zahiri1-den de menkuldür.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Bu hadîs: «Kasâme ile yalnız diyet lâzım gelir: kısas değil!» diyenlere delildir.
2- İki kişi faziletleri hususunda birbirine denk gelirse yaşlı olanı tercih edilir.
3- Kâfirin ve fâsikın yemini sahihtir.
4- Hükümdarın umûmî maslahata ve arabuluculuğa riâyet etmesi gerekir.
5- Gâib aleyhine hüküm verilebilir; ve kan dâvasında hasmın hu-zuiu şart değildir.
6- Zann-ı galibe istinaden yemin edilebilir.
7- Müslümanla kâfir arasında hüküm İslâm'a göre verilir.
8- Hadîs-i şerif kasâmeyi isbât etmektedir.

7- (1670) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Ebû't-Tâhir ha d desen â tâbirini kullandı. Harmele ise: Bize İbni Vehb haber verdi, dedi.) (Demiş ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahmân ile Peygamber
(SallcUlühü Aleyhi ve Sellemy'm zevcesi Meymûne'nin âzâdlısı Süleyman b. Yesâr, Resûlüllab('5a//c///a/i(i Aleyhi ve Selle/n) 'in ashabı Ensârdan bir zattan naklen haber verdi ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kasâmeyi, câhili yy et devrinde olduğu şekilde bırakmış.

8- (...) Bize Muhammed b. Râfi* de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi) : Bize İbni ŞİhâB bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi:
«Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem); Ensâr'dan bazı kimseler bir maktul hakkında yahudîlerden davacı olduklarında aralarında onunla hükmetti.»

(...) Bize Hasan b. AUy El-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb —ki tbni İbrahim b. Sa'd'dır— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti ki, kendisine Ebû Seleme b. Abdirrahmân ile Süleyman b. Yesâr, Ensârdan bazı kimselerden, onlar da Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen İbni Cüreyc hadîsi tarzında haber vermişler.
İslâm'da kasâme câhiliyyet devrindeki şekli ile bırakılmıştır. «En-Nibâye» adlı eserde şöyle denilmektedir: «Kasâmenin hakikati: Maktulü bir kavmin arasında ölü olarak bulurlar da katili belli olmazsa kanına hak sahibi olmaları derecelerine göre velîlerinden elli kişiye yemin verdirmektir. Veliler elli kişi olmazsa, mevcutlara elli yemin verdirilir. Bunların içind çocuk, kadın, deli ve köle bulunmamalıdır. Yahut maznunlardan öldürmediklerine dair yemîn alınır. Davacılar yemin ederlerse diyete hak kazanırlar; maznunlar yemîn ederse diyet vermekten kurtulurlar... Bunların yemini: «Billahi biz öldürmedik; öldüreni de bilmiyoruz! şeklinde olur.»

2- Muhariblerle Mürtedlerin Hükmü Babı

9- (1671) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekir b. EM Şeybe, ikisi birden Hüşeym'den rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Abdulâzîz b. Suheyb ile Humeyd'den, onlar da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Ureyne (kabilesin) den bazı kimseler Medine'ye JlesûlüMah (Salla'lahü Aleyhi ve Sellem) "İn yanına gelmişler, fakat havasını ağır bulmuşlar. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)kendilerine:
«Dilerseniz zekât develerinin yanına çıkın da onların sütlerinden ve bevillerİnden için!» buyurmuş. Onlar da bunu yapmış ve düzelmişler. Sonra çobanlara hücum ederek onları öldürmüşler ve İslâm'dan dönmüşler. Resüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) "m develerini de sürüp götürmüşler. Peygamber [SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyarak hemen arkalarından adam göndermiş. Ve Ureyneliler getirilmiş. O da onların ellerini, ayaklarını kesmiş; gözlerini oymuş; ve onları ölünceye kadar Harra'da bırakmış.

10- (...) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Es-Sabbâh ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dedi ki) : Bize İbni Uleyye, Haccâc b. Ebî Osman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Kılâbe'nin âzâdlısı Ebû Recâ', Ebû Kılâbe'den naklen rivayet etti (Demiş ki) : Bana Enes rivayet etti ki, Ukl (kabilesin) den sekiz kişi Re-stÜİ&Uah (Sallat tahü Aleyhi ve Seİ}em)'e gelerek İslâm üzerine ona bey'at etmişler. Fakat o yerin havası kendilerine ağır gelmiş, vücutları hastalanmış. Bunu Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Seliem)*e şikâyet etmişler. O da :
«Bizim çobanlarla develerinin yanına çıkarak bevülerinden, sütlerinden içmez misiniz?» buyurmuş.
— Hay hay! demişler; ve çıkarak develerin bevllerinden, sütlerinden içmişler de düzelmişler. Arkacığından çobanı öldürerek develeri sürmüşler.
Resûlüllah (Aleyhi've Seilem) bunu duymuş. Hemen izlerinden adam göndermiş; ve yakalanarak getirilmişler. O da emir buyurmuş ve elleri, ayakları kesilmiş; gözlerine mil çekilmiş. Sonra güneşe atılmışlar; nihayet ölmüşler.
İbtti. Sabbâh kendi rivayetinde : «Develeri birbiri ardınca sürdüler.» Bir de: «Gözleri çivilendi.» dedi.

11- (...) Bize Hârûn b. AbdiIlâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'-dan o da Ebû Kılâbe'nin âzâdlısı Ebû Recâ'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Kılâbe şunları söyledi: Bize Enes b. Mâlik rivayet etti (Dedi ki) : Kesû\üUah(Sa!lollahü Aleyhi ve Setlem)'e Ukl (kabilesin) den yahut Ureyne'den bir cemaat geldi. Fakat Medine'nin havası onlara ağır geldi. Resûlüllah (Sa\\aUahü Aleyhi ve Seliem) de kendilerine sütlü develeri tavsiye ederek onların bevllerinden ve sütlerinden içmelerini emir buyurdu.
Hz. Enes, Haccâc b. Ebî Osman'ın hadisi gibi rivayette bulunmuş : «Gözlerine de mil çekildi ve Harraya bırakıldılar; su istiyorlar; fakat kendilerine su verilmiyordu.» demiştir.

12- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. H.
Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ezher Es-Semmân rivayet, etti. Her iki râvi demişler İd: Bize İbni Avı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Kılâbe'nin âzâdlısı Ebû Recâ', Ebû Kılâbe'den rivayet etti. '(Demiş ki) : Ömer b. Abdilâzîz'in arkasında oturuyordum. Cemâate:
«Kasâme hakkında ne diyorsunuz?» diye sordu. Bunun üzerine An-bese: «Enes b. Mâlik bize şöyle şöyle rivayette bulundu...» rfedi. Ben de:
— Enes bana rivayet etti, dedim. Bir kavim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)*e gelmiş...»
Râvi hadîsi, Eyyûb ile Haccâc hadisi gibi nakletmiştir.
Ebû Kılâbe şöyle demiş: «Ben (rivayetimi) bitirince Anbese: Süb-hânallah! dedi. Ben de: Beni itham mı ediyorsun yâ Anbese? dedim.
— Hayır! Enes b. Mâlik bize böylece rivayet etti. Bu yahut bunun misli aranızda bulundukça siz hayırlı olmakta devam edersiniz ey Şamlılar! dedi.

(...) Bize EI-Hasen b. Ebî Şuayb El-Harrânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Miskin —ki İbni Bükeyr El-Harrânî'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâİ haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Darimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Yûsuf, Evzâî'den, o da Yahya b. Eb! Kesîr'den, e da Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: (Sallallahu Aleyhi ve Seliem)'e Ukl (kabilesin) den sekiz

kişi geldi...» Enes yukarıkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuş; ve hadîste: «Onları dağlamadı.» cümlesini ziyade etmiştir.

13- (...) Bize Harun b. Abdİllâh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. İsmail rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk b. Harb, Muâviye b. Kurre'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
Besûlüllah (Sallatlahü Aleyhi veSellemj'e Urayne'den birkaç kişi gelerek müslüman oldular; ve ona bey'at ettiler. Medine'de mûm —ki birsam hastalığıdır— vâki' olmuştu...
Sonra yukarıkilerin hadîsi gibi nakletmiş; şunu da ziyâde eylemiştir:
«Yanında Ensârdaıı yirmiye yakın genç vardı. Bunları onlara gönderdi. Beraberlerinde onların izlerini araştıracak bir de izci gönderdi.»

(...) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kata d e Enes'den rivayet etti. H.
Bize tbni Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülalâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Hemmâm'ın hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSetlem)'* Urayneden bir cemaat geldi.» ibaresi; Saîd'in hadîsinde ise: «Ükl ve Urayneden» kaydı vardır. Hadis, yuknrıkilerin hadisi tarzındadır.

14- (...) Bana El-Fadl b. Sehl El-A'rac da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Gaylân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey, Süleyman Et-Teymî'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onların gözlerini oydu; çünkü onlar çobanların gözlerini oymuşlardı.
Bu hadîsi Buharı : «Vudû*» bahsinin muhtelif yerlerinde, «Muharibin, Cihâd, Tefsir, Megâzi» ve «Diyât» bahislerinde; Ebü Dâvûd «Taharet» bahsinde; Nesâî «Muharebemde muhtelif râviler-den tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, Ureyne ve Uk1 kabilelerinden yedi sekiz kişi Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek müslüman olmuşlar. Fakat Medîne'nin havası kendilerine yaramamış. Hastalanıp zayıflamışlar; renkleri sararmış; ve Re-sûlüllah {Sallallahü A leyhi ve Şcliemye müracaatla:
«Yâ Resûlâllah, biz hayvancılıkla geçinen insanlardık; şehirli değiliz; bizi doyur, sula! demişler; hattâ develerin yanma gitmek için izin istemişler : O da kendilerini ovaya develerin yanma göndererek tedavi için onların süt ve bevillerinden içmelerini tavsiye buyurmuş. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellemyin develeri 15 sağmaldan ibaret olup zekât develeri ile karışık olarak Küba civarında Zü'1-Hader denilen yerde güdülüyormuş. Bunlar develerin yanına giderek onların süt ve bevillerinden içmişler. Az zamanda iyileşip betleri benizleri gelince irtidâd ederek develerden birini boğazlamışlar. Çobanlardan birinin elini, ayağını kesmişler; diline ve gözlerine diken batırarak ölünceye kadar kızgın güneşin altında bırakmışlar; ve develeri alıp gitmişler. Sağ kalan çoban hâdiseyi haber vermiş: «Arkadaşımı öldürdüler; develeri de götürdüler.» demiş. Bunun üzerine:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) derhal yirmi kişilik bir süvari müfrezesini bunları ta'kîbe göndermiş. Kürz b. Câbir El-Gihrî'yi bu müfrezeye kumandan ta'yîn etmiş. Yardımcı olmak üzere yanlarına bir de İzci vermiş. Giden müfreze şakileri yakalayıp getirmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se}km)'de onlara kendi amelleri cinsinden ceza vermiş... Bu hâdise nübüvvetin altıncı yılında vuku' bulmuştur.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs muhâriblere ceza verme hususunda esastır; ve Teâlâ Hazretlerinin :
(Allah ve Resulüne karşı harb eden ve yeryüzünde fesad çıkarmağa çalışan kimselerin cezası ancak ve ancak öldürülmek veya asılmak yahut elleri İle ayaklarının çapraz kesilmesi yahut o yerden sürgün edilmeleridir,) [2] âyet-i kerîmesine muvâVıktır. Ulemâ bu âyetten murâd ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. îmam Mâlik: Bu âyet muhayyerlik ifâde eder. Binâenaleyh hükümdar, âyette sayılan cezalar arasında muhayyerdir; meğer ki muhârib, müslümanı öldürmüş olsun! O tak-dîrde kendisinin de öldürülmesi farz olur, demiş; Ebû Hanîfe ile Ebû Mus'ab-ı Mâlikî öldürse de hükümdarın muhayyer olduğunu söylemiş; Şafiî ile diğer ulemâ taksime kail olmuşlardır. Onlara göre: Muhâribler bir kimseyi öldürürler de malını almazlarsa öldürülürler. Öldürür, malını da alırlarsa, öldürülüp asılırlar. Malım alıp kendisini öldürmezlerse, el ve ayaklan çapraz kesilir. Yolcuları korkutur da bir şey almaz ve kimseyi öldürmezlerse, yakalanarak ta'zîr olunurlar. Bizim mezhebimize göre sürgünden murâd budur.
Ulemâmız: Zîra bu fiillerin zararı muhteliftir; binâenaleyh'cezaları da muhtelif olur; âyet muhayyerlik bildirmez, demişlerdir.
Muharebenin hükümleri ovada sabit olur. Şehirlerde sabit olup ol-miyacağında hilaf vardır. Ebû Hanîfe 'ye göre sabit olmaz. İmam Mâlik ile Şafiî sabit olacağım söylemişlerdir...» Nevevî'nin sözü burada sona erer.
Kaadî Iyâz'm beyanına göre ulemâ Ureyne hadîsinin mânâsı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Seleften bazılarına göre bu ceza Hudûd ve Muharebe âyeti inmezden Önce verilmiştir. Âyet inince bu cezayı neshetmiştir. Bazılarına göre bu hüküm neshedilmemiş; muharebe âyeti onlar hakkında inmiştir. Hesttiüliah (Salialhıhü Aleyhi ve Sellem) bu cezayı kısas olmak üzere vermiştir. Çünkü mürtedler onun çobanına aynı muameleyi yapmışlardı.
Bâzıları müsle (yâni bazı uzuvlarım keserek düzeltme)'nin haram değil, tenzîhen mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Su verilmeme meselesine gelince: Bu hususta Peygamber (SaJla)Iahü Alevhi ve Sfllem)'m bir emri yoktur. Kaadîlyâz. «öldürülmesi farz olan bir kimse su isterse kasden manî olunup da kendisine iki âzâb birden tatbik edilemiyeceği hususunda müslümanlar ittifak etmişlerdir.» diyor. Fakat Nevevî buna i'tiraz etmiş; ve şunları söylemiştir : «Bu sahîh hadîsde beyân olunmuştur ki, mürtedler çobanı Öldürmüş; İslâm'dan dönmüşlerdir. Şu halde ne su istemede, ne de başka hususta kendilerine hürmet kalmaz. Ulemâmız: Yanında taharet için muhtaç olduğu suyu bulunan bir kimsenin o suyu Ölümden veya şiddetli susuzluktan korkan bir mürtedde verip de teyemmüm etmesi caiz değildir. Fakat suyu isteyen bir zimmî veya hayvan olursa vermek lâzım gelir; bu takdirde o su ile abdest caiz olmaz, demişlerdir.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- fmam Mâlik, eti yenen hayvanların bevilleri temiz olduğuna bu hadîsle istidlal etmiştir, îmam Ahmedle'Hanefiler'den fmam Muhammed 'in, Şâfiî1er'den İstahrî ve Rûyânî 'nin kavilleri de bu olduğu gibi Şa'bî, Atâ', Nehaî, Zührî. îbni Şîrîn, Hakem ve Sevrî dah buna kail olmuşlardır. Hattâ Ebû Davûd b. U1eyye : «İnsandan maada —eti yensin, yenmesin— bütün hayvanların bevli ve fışkısı temizdir.» demiştir.
îfnam Âzam, Ebû Yûsuf, Şafiî, Ebû Sevr ve diğer birçok ulemâya göre bütün beviller pistir; yalnız afvedilen az mikdâr bundan müstesnadır. Ureyneliler hadîsindeM hüküm zarurete mebnî idi. Bu hadîste deve bevlinin zaruret yokken mubah olduğunu gösteren bir delîl yoktur. Zaruret dolayısı ile birçok mubah kılınmış şeyler vardır; fakat bunlar zaruret olmadığı yerde yine haramdır. Meselâ: Harb zarureti veya şiddetli kaşıntı sebebi ile erkeklere ipek elbise giymek mubah kılınmıştır. Fakat bu gibi mazereti olmayanların ipek elbise giymesi yine haramdır. Şerîatte bunun misalleri çoktur.

Bu hususta en kanaat balış cevap şudur : Peygamber (Sallallohü Aleyhi ve Selleni) Ureyneliler'in deve bevli içmekle düzeleceklerini nehiy yolu ile bilmiştir. Haramla tedâvî alelitlak caiz değilse de, şifâ yüzde yüz bilinirse caiz olur.
2- Hükümdar, yanına gelen kabilelerin, gurebânın işleri ile alâka-lanmalı, onların hallerine ve bedenlerinin ıslâhına yarayacak emirler vermelidir.
3- tîâç kullanmak ve her bedene mu'tadı olan ilâcı vermek caizdir.
4- Kısasda misilleme meşrû'dur.
5- Mürted, tevbe etmesi beklenmeden öldürülür. Bunun vâcib mi yoksa müstehab mı olduğu ihtilaflıdır. Bâzı ulemaya göre mürted muharebe ederse katli vâcib olur; tevbe etmesini beklemekte bir mânâ kalmaz; nitekim Ureyneliler kıssasında da böyle olmuştur.

3- Taşla ve Diğer Keskin ve Ağır Şeylerle Vuku' Bulan Ölümde Kısasın Sübutu; Kadın Öldürmesi Sebebi İle Erkeğin Öldürülmesi Babı

15- (1672) Bize Muhammet! b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişâm b. Zey«T-den, o da Enes b. MâlikMen naklen rivayet etti ki, bir yahud gümüş zî-netleri için bir cariyeyi öldürmüş. Onu taşla Öldürmüş. Müteakiben cariyeyi can teslim etmeden Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirmişler. Cariyeye:
«Seni filân mı öldürdü?» diye sormuş. Câriye başı ile: Hayır! diye işaret etmiş. Sonra ikinci defa sormuş. Câriye başı ile yine: Hayır! Diye başı ile işaret etmiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Salbllahü Aleyhi ve Sellem) işaret etmiş. Sonra üçüncü defa sormuş. (Bu sefer câriye) evet, demiş ve yahudîyi iki taş arasında öldürmüş.

(...) Bana Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâli d (yâni İbni'l-Hâris) rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni İdris rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de bu isnâdla Şu'be'den bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir. İbni tdrîs hadîsinde : «Başını iki taş arasında ezdi.» cümlesi vardır.

16- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Ebû Kı-lâbe'den, o da Enes'den naklen haber verdi ki, yahudîlerden bir adam, Ensâr'dan bir cariyeyi linetleri için öldürmüş; sonra onu kuyuya atmış. Başını da taşlarla ezmiş. Arkacığından yahudî yakalanarak Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Slllemre getirilmiş. O da ölünceye kadar re cm edil meşini emir buyurmuş; ve yahudî recmedilmiş; nihayet ölmüş.

(...) Bana îshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-med b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi kî) : Bana Ma'mer, Eyyûb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi

17- (...) Bize Heddâb b. Hâlîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, En es b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, bir câriye, başı iki taş arasında ezilmiş olarak bulunmuş. Kendisine:
Sana bunu kim yaptı? Falan mı? filân mı? diye sormuşlar. Nihayet bir yahudî söylemişler. Câriye başı ile işaret etmiş. Bunun üzerine ya-hudî yakalanmış; ve (suçunu) itiraf etmiş. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'de başının taşlarla ezilmesini emir buyurmuş.
Bu hadîsi Buhâri «Talâk» ve «Diyât» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbni Mâce dahî «Diyât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ulemâdan Katâde, Hasen, tbn i Şîrîn, îmam Mâlik, îmam Şafiî, îmam Ahmed, Ebû îshâk, Ebû Sevr, îbni'I-Münzir ve Zahirîler bu hadîsle ihticâc ederek: «Katil, maktulü ne ile öldürdü ise kendisi de onunla öldürülür.» demişlerdir.
Diğer bir takım ulema bunlara muhalefet etmiş ve kısasın ancak kılıçla yapılacağını söylemişlerdir. Bunlar: Şa'bî, îbrâhîm Ne-haî, Hasan-i Basrî, Sü¥yân-ı Sevrî. Ebû Hani f e , Ebû Yûsuf ve îmam Muhamm'ed 'dir. îbni Hazm: «Ebû Süleyman'in kavli de budur.» demiştir. Bu zedelîlleri
«Kısas ancak kılıçla olur!» hadîs-i şerifidir. Bu hadîsi sahabeden : Ebû Bekre, Nu'mân b. Beşir, îbni Mes'ûd, Ebû Hüreyre ve Aliy b. Ebî Tâlib (Radiyallahu anh) hazerâtı rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bâzısı hakkında söz edilmişse de her rivayet diğerine şâhid olduğundan hadîs-i şerîf en az hasen derecesinde kalır ki, ihticâca elverişli demektir.
Hanefîler babımız hadîsi ile neden amel etmediklerini beş suretle îzâh etmişlerdir:
1- Katili maktulün sözü ile öldürmek ve kısası katilin suç âleti ile yapmak îslâmiyetin ilk zamanlarına mahsustu.
2- Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) yahudiyi ancak itirafı ile öldürdü.
3- Katili vahiy ile bildi. Onun için de beyyine ve ikrara hacet kalmadı.
4- İhtimal onu Allah hakkı için öldürmüştür. Nitekim yol kesenler bu sebeple öldürülür. Binâenaleyh burada âlet mevzu-u bahis olamaz.
5- Yahudi öldürüldüğü zaman müsle mubah idi; sonra bu hüküm neshedildi.

Hadisi Şerifden Aşağıdaki Faideler Çıkabilmiştir:

1- Kadın öldüren erkek de öldürülür. Bu hususta mu'temed ulemânın icmâı vardır.
2- Kısas yalnız keskin âletlere mahsus değildir. Taş, sopa ve şâire ile vuku1 bulan Ölümlerde de kısas caizdir. İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve diğer birçok ulemâ buna kaildirler.
İmam Âzam'a göre kısas yalnız keskin demir, keskin taş veya ağaç yahut insan Öldürmekte kullanıldığı herkesçe bilinen mancınık vasıtası ile yapılan katil cinayetleri ile ateşte yakanlara mahsustur.
Cinayet şibhi anıid (yâni yarı kasıdlı) ise İmam Mâlik ile Leys'e göre kısas îcabeder. Ebû Hanîf e, Şafiî, Evzâî, Sevrî, İmam Ahmed, İshâk, Ebû Sevr ve sahabe ile tabiînin cumhuru kısas lâzım gelmediğine kail olmuşlardır. **Şibhi amid :** Ekseriyetle öldürmek niyeti ile kullanılmayan sopa, kırbaç, yumruk gibi bir şeyle kasden insan Öldürmektir.
3- Müslümam öldüren gayri müslim kısas olunur.
Yaralıya: «Seni kim yaraladı?» diye sormak caizdir. Bunun faydası müttehemi bulmaktır.

4- İnsanın Kendine veya Bir Uzvuna Saldıran Kimseyi, Saldırılan Defeder de Öldürür veya Bir Uzvunu Telef Ederse -Ödemesi İcab Etmeyeceği Babı

18- (1673) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şu*be, Katâde'den, o da Zürâra'dan, o da Imrân b. Huşayn'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Yala b. M ün ye yahut İbni Ümeyye [3] bir adamla kavga etti de biri diğerini ısırdı. O da elini ağzından çekerek ön dişini çıkardı. (İbni'1-Mü-sennâ: İki ön dişini dedi.) Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'in huzuruna dâvaya çıktılar. O da :
«Sîzden biriniz aygırın ısırdığı gibi ısırıyor mu? Ona diyet yok!..» buyurdu.

(...) Bize yine Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Katâde'den, o da Ata'dan, o da İbni Ya'lâ'dan, o da Ya'lâ'dan, o da Peygamber: Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin mislini rivayet eyledi.

19- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz (yâni îbni Hişâm) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde' den, o da Zürâra b. Evfâ'dan, o da Inırân b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki, bir adam birinin kolunu ısırmış. O da kolunu çekivermiş ve ön dişi düşmüş. Derken dâva Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzolun-muş, fakat onu iptal ederek:
«Onun etini mi yemek istedin?» buyurmuşlar.

20- (1674) Bana Ebû Gassân El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, da BüdeyVden, o da Ata' b. Ebî Rabâh'dan, o da Safvân b. Ya'lâ'dan naklen rivayet etti ki, Ya'Iâ b. Münye'nin çırağının kolunu bir adam ısırmış. O da kolunu çekmiş ve Ön dişi düşüvermiş. Bunun üzerine dâva Peygamber (Sallailohü Aleyhi ve Sellem) e arzolunmuş; fakat o bunu iptal ederek:
«Onu aygır devenin kemirdiği gibi kemirmek mi istedin?» buyurmuşlar.

21- (1673) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kureyş b. Enes, İbni Avn'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki, bir adam birinin elini ısırmış. O da elini çekmiş ve adamın bir veya iki ön dişi düşüvermiş. Bunun Üzerine ResÛiüilah (SaliaitaJıü Aleyhi ve Sellemj'den yardım dilemiş. Kesûlüllah (Satlatlahü Aleyhi ve Seüem) ;
«Bana ne emrediyorsun? Ona elini senin ağzına koymasını, senin de aygırın kem irdiği gibi kemirmeni mi emretmemi istiyorsun? Ver elini de ısırsın! Sonra çek!» buyurmuşlar.

22- (1674) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atâ', Safvân b. Ya'lâ b. Münye'-den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Veygamher(Saltatlahü Aleyhi ve Seltew)'e bîr adam geldi, bu adam birinin elini ısırmış; o da elini çekmiş ve iki Ön dişi (yâni ısırdığı kimsenin dişleri) düşmüştü. Peygamber (HailallahU Aleyhi ve Sellem) bu dâvayı ib-tâl etti; ve: «Onu aygırın kem irdiği gibi kemirmek mi istedin?» buyurdular.

23- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dec ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki) : Bana Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye, babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş :
Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)e birlikte Tebûk gazâsma iştirak ettim. (Ya'lâ: Bu gaza bence en sağlam amelimdir, demiş.) Atâ' da şunu söylemiş: Safvân dedi ki: Ya'lâ «Benim bir çırağım vardı; bir insanla kavga etti de biri diğerinin elini ısırdı. (Safvân bana hangisi diğerini ısırdığını söyledi.) Derken ışınlan şahıs elini ısıranın ağzından çekiverdi; ve iki ön dişinden birini çıkardı. Bunun üzerine Peygamber
f&aHallakü Aieyta veSeRcm)1* geidüer. Fakat o adamın ön dişini heder kıldı.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Amr b. Zürâra da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc bu isnâdla bu hadisin benzerini haber verdi.
Buradaki Imrân b. Husayn rivayetlerini Buhâri «Diyât, İcâre, Cihâd» ve «Megâzî» bahislerinde; Tirmizî ile İbni Mâce «Diyâuda; Nesaî «Kısas» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, bahis mevzuu kavga Hz. Ya'1â ile çırağı arasında vuku' bulmuş ve Ya'lâ (RadıyaVahu anh) çırağının kolunu ısırmıştır. Gerçi hadîsin bir rivayetinde Ya'lâ Radiyailahu anh) 'm : «Benim bir çırağım vardı; bir insanla kavga etti de biri diğerinin elini ısırdı...» dediği bildiriliyorsa da bu söz ısıranın kendisi olmasına aykırı değildir. Çünkü bir insan kendini kinaye yolu ile anlatarak dinleyenden gizleyebilir. Bu bâbta Nevevî şunları söylemiştir : «Hafızlar diyor ki: Sahîh ve meşhur olan kavle göre ışınlan Ya'lâ değil, çırağıdır. Mâmâfîh vak'anın Ya'lâ .ile çırağı arasında bir veya iki zamanda iki defa cereyan etmiş olması da ihtimâl dahilindedir Kurtubî , Hz. Ya'lâ 'nın büyük bir zât olduğunu dikkate alarak ısırmayı ona yakıştıramamış; çırağına hamletmeyi evlâ görmüştür.
Besûlüllah (SallaUakii Aley/ti veSel!em)'m :
«Ver elini de ısırsın, sonra çek!..» buyurması, emir değil red ve inkârdır. Yâni: Sen elini ısırması için onun ağzına koyamıyorsun. O halde onun elini senin ağzından çekmesine neden canın sıkılıyor da işlediği cinayeti Ödetmek istiyorsun? demek istemiştir.
Hadîs-i şerifte geçen: «Bu dâvayı ibtâl etti» ve «O adamın ön dişini heder kıldı» cümlelerinden murâd: Dişi çıkarılan zâta bir şey ödenmeyeceğine hükmetmesidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- lmam Âzam'la İmam Şafiî ve diğer birçok ulemâ bu hadîsle istidlal ederek: «Eli ışınlan kimse elini çeker de ısıranın dişlerinin veya çenesinin çıkmasına sebebiyet verirse ödemesi gerekmez.» demişlerdir. İmam Mâlik ödemesi îcâbettiğine kaildir.
Kurtubî diyor ki: «Benim bildiğime göre burada kısasa hiç bir kimse kâü olmamıştır. Hilaf sadece ödeme hususundadır. Ebû Hanîfe ile bizim ulemâmızdan bazıları bunu ıskat etmiş; Şafiî ödetmeye kail olmuştur. Mâlik'in meşhur olan mezhebi de budur. Ulemâmızdan bazıları ödemenin —elini yavaşça çekmek imkânı varken— şiddetle çektiği zamana mahsus olduğunu söylemiş; bazıları da bu hadîsi: «O zâtın ön dişleri sallanıyordu.» mânâsına hamletmişlerdir...»
2- Hizmet için çırak tutmak caizdir. Fakat harbe göndermek için caiz değildir; çünkü kelimetullahı i'lâ için her müslümanın bizzat harb

etmesi lâzımdır.

5- Dişlerde ve Diş Hükmünde Olan Şeylerde Kısasın İsbatı Babı

24- (1675) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen haber verdi ki, Rubeyyi'in kız kardeşi Ümmi Harise bîr insanı yaralamış da, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)*in huzurunda dâvaya çıkmışlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Kısası (yapın!) kısası!» buyurmuş. Ümmürrabî':
— Yâ Kesûlâllah, hiç filân kadından kısas alınır mı! Vallahi ondan kısas alınmaz! demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Sübhânallah! Yâ Ummerrabî, kısas'Allah'ın kitâb'dır!» buyurmuş.
Ümmürrabî': Hayır vallahi! Ondan ebediyyen kısas alınamaz!, demiş. Bu sözü tekrar ede ede nihayet diyeti kabul etmişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten Allah'ın kullarından öylesi var ki, Allah üzerine yemîn etse onu yemininde sâdık çıkarırdı.» buyurmuşlar.
Bu hadîsin benzerini Bubâri, Mâide sûresinin tefsirinde «Diyât» ve «Sulh* bahislerinde tahrîc etmiştir. Onun rivayetinde, yaralayan kadın Rubeyyi'inkız kardeşi değil, kendisidir. Bu kadın Hz. Enes b. Mâlik'in halasıdır. Yemîn eden şahıs da Ümmür rabi' değil, Enes b. Nadr yâni Enes b. Mâlik'in amcasıdır. Hadîsi, Ebû Dâvûd, Nesai , İbni Mâce ve İbni Ebî Şeybe de Müslim gibi rivayet etmişlerdir.
Ulemâdan bir cemaat: cBu rivayetler arasında ma'rûf olanı Buhâri'nin rivayetidir; onu sahih tarîkleri ile nakle t mistir; nitekim Sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir.» demişlerse de Nevevî , kıssanın ayrı ayrı iki kaziyye olduğunu söylemiştir. Zira Rubeyyi ' ileÜmmü Rabî' başka başka kadınlardır. Kısas kelimesinin mansub okunması, mahzuf bir fi'lin mef'ûlu olduğu içindir. Cümle «kısası yapın!> takdirindedir.
«Kısas Allah'ın kitabıdır.» cümlesinden muzâf atılmıştır. Cümle: «Ki-tâbullahın hükmü kısasın vücûbudur.» takdirindedir. Bundan murâd: Di§ çıkaranın da dişi çıkarılacağını bildiren âyettir.
Hz. Ümmürrabî'in «Hayır vallahi!..» diye yemîn etmesi, Peygamber (Satiatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e îtirâz değil, kısas sahibini afva teş-vîk, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i bu hususta şefaatçi olmaya tergîb içindir. O bu yemini yâ kısâsçüarın afvine yahut Allah'ın onlara afvi ilham buyuracağına itimad ettiği için yapmıştır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Dişte kısas lâzım gelir. Nevevî şöyle diyor: «Bütün dişi çıkardığı zaman kısas îcâb edeceğinde ulemâ müttefiktir. Dişin bir kısmını ve kemikleri kırdığı taktirde ulemâ arasında meşhur hilaf vardır. Ekseriyete göre kısas lâzım gelmez.»
Kurtubî'nin beyanına göre İmam Mâlik bu hususâtın hepsinde kısasın lüzumuna kail olmuştur; yeter ki arada mümaselet (yâni denklik) bulunsun; bir de belkemiği veya uyluk kemiği gibi tehlikeli olmasın! Mâlik'in delili:
ve âyetleridir.
Kûfelilerle, Leys ve İmam Şafiî, dişten maada kemik kırmakta kısas olmadığını söylemişlerdir; çünkü buradaki mümâ-selete güvenilmez. Ebû Dâvud: «îmam Ahmed'e dişten dolayı nasıl kısas yapılır? diye soruldu da: Yontulur; cevabını verdi.» diyor. Kemik kırmakta kısas olmadığı îbni Abbâs'la İbni Ömer (Radiyailahu anh)'dan rivayet olunmuştur.
2- Zan üzerine yemin caizdir.
3- Şımaracağından ve fitneden korkulmazsa bir insanı yüzüne karşı medhu sena etmek caizdir.
4- Hadîs-i şerîf'de evliyanın kerametlerine delîl vardır.
5- Kısası afvetmek ve bu hususta aracılıkta bulunmak müstehabtır.
6- Kısas erkekle kadın arasında da câridir. Bu hususta üç mezheb vardır: Birincisi: Atâ' ile Hasan'in mezhebidir. Bu mezhebe göre erkekle kadın arasında nefis, kol, bacak gibi şeylerde kısas yoktur;
sadece cinayetin diyeti ödenir. Delilleri «Kadına karcı kadın!» âyet-ikerîmesidir.
İkincisi: Sahabe, tabiîn ve daha sonraki ulemanın cumhuruna göre erkekle kadın arasında can telefinde olsun, daha aşağısında olsun kısas sabittir. Elverir ki, kısas kabul eden şeylerden olsun. Bunları
«Nefse karşı nefis!» âyet-i kerîmesi ile istidlal etmişlerdir.
Üçüncüsü: Hanefîler'in mezhebidir ki, onlara göre erkeklerle kadınlar arasında kısas yalnız can telefinde câridir; daha aşağısında kısas yoktur.
7- Kısas ile diyet arasında muhayyerlik vardır. Diyet hak sahibine verilir.

6- Müslümanın Kanını Mubah Kılan Şeyler Babı

25- (1676) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs ile Ebû Muâviye ve Veki', A'meş'den, o da Abdullah b Mürra'dan, o da Mesrûk'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Demiş .ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Resûlüllah olduğuma şe-hâdet eden müslüman bir kimsenin kanı ancak üç şeyden biri ile helâl olur:
1- Zina eden seyyib,
2- Cana karşı can,
3- Dînini terk edip, cemaatten ayrılan!» buyurdular.

(...) Bize tbnİ Ntimeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize tshâk b. İbrahim ile Aliy b. Haşrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

26- (...) Bize Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. El-Müsennâ rivayet ettiler. Lâfız Ahmed'indir. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman b. Meh-dî, Süfyân'dan, o da A'meş'den, o da Abdullah b. Mürra'dan, o da Mesrûk'dan, o da Abduüah'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda ayağa kalkarak şöyle buyurdular:

«Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benîm Resûlüllah olduğuma şehâdet eden müsIüman bir adamın kanı helâl olmaz. Ancak üç kişi müstesna! İslâm'ı terk eden, cemaati bırakan yahut cemaatten ayrılan (burada Ahmed şekket-miştir) zina eden dul ve cana karşı can!»
Ameş demiş ki: «Ben bunu İbrahim'e rivayet ettim. O da bana Es-ved'den, o da Âişe'den naklen bunun mislini rivayet etti.»

(...) Bana Haccâc b. Eş-Şair ile Kaasim b. Zekeri yy â da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize UbeyduUah b. Musa, Seyhan'dan, o da A'meş'den her iki isnâdla birden Siifyân hadisi gibi rivayette bulundu. Bunlar hadiste:
«Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki...» cümlesini zikretmemişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri ile Tirmizî «Diyât» bahsinde; Ebû Dâvûd «Hudûd»da; Nesaî «Muharebe» ve «Kaved» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerifte bir müslumanın ancak üç sebepten biri ile öldürüle-bileceği bildirilmektedir. Birinci sebebi seyyibin zina etmesidir.
Seyyib: Bekâr olmayan demektir. Bundan murâd —hâlen evli olsun olmasın— başından sahîh nikâh geçen erkek ve kadındır. Henüz nikahlanmamış kıza Arablar «Bikr» derler.
Şeriat ıstılahında, başından nikâh geçen erkeğe «Muhsan» kadına «Muhsane» denilir.
Muhsan: Kal'alanmış; muhkem surette muhafaza altına alınmış mânâsına gelir. Nikâh insanı zinadan muhafaza ettiği için evliye veya başından nikâh geçene bu isim verilmiştir.
îslâm hukukuna göre muhsan olarak zina eden erkek ve kadının cezası taşlanarak öldürülmektir. Taşlamaya hususî tabîri ile «Recim» denir. Muhsanın recim edileceğine, muhsan olmayan zâniye de yüz dayak vurulacağına bütün ulemanın ittifakı vardır. Yeri gelince bu hususta tafsilât verilecektir. îkinci sebep: Cana karşı candır. Bundan murâd: Kı-sâsdır. Yâni haksız yere insan Öldüren kimsenin cezası ölümdür. Hanefîler bu hadîsle istidlal ederek zimmî mukabilinde müslümanın, köle mukabilinde hurrun öldürüleceğine kail olmuşlardır.
Üçüncü sebep : Dînini terk ederek İslâm cemaatinden ayrılmaktır. îslâm dininden dönene «mürted» denir. Bir erkek —meâzallah— dininden döner de küfründe ısrar ederse bütün ulemânın ittifakı ile kendisine ölüm cezası verilir. İrtidâd eden kadının hükmü dahî ekser-i ulemâya göre budur. îmam Âzam (Rahimertullah) kadınlarla çocuklann öldürülmesini yasak eden delilin umumu ile istidlal ederek: «İrtidâd eden kadın Öldürülmez.» demiştir.
Ulemâdan bazıları hadîs-i şerifteki «cemaatten aynlan> ifadesi ile istidlal etmiş; ve: «tcmâla sabit Olan bir hükmü inkâr eden dînden çı-kar!> demişlerdir. Sahih kavle göre dînden çıkmak için inkâr edilen hükmün namaz, oruç gibi zarurâtı dîniyyeden olması lâzımdır.
Ulemâ bu hadîsin, cemaatten ayrılan bâgîlerle haricîlere de şâmil olduğunu söylemişlerdir. Hadîs-i şerîf ölüm cezasının bu üç hale münhasır olduğunu gösteriyor. Îbnü'l-Arâbî bâzı Mâlikîler'-den naklen ölüm cezasının on sebeple verilebileceğini söylemiş: «Fakat bunlar hiç bir surette bu üç şeyden hâriç değildir. Çünkü sihir yapan, Allah'a, Peygamber'e veya Melekler'e söven kimse kâfirdir...» demiştir. Hadîsin mensuh olduğunu söyleyenler de vardır.

7- Ölümü Îcad Eden Kimsenin Günahını Beyan Babı

27- (1677) Bize EbÛ Bekir b. Ebi Şeybe ile Muhammed b. Abdil-lâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Şeybe'nindir. (Dediler ki) Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Abdullah b. Mürra'dan, o da Mesrûkdan, o da Abdullah'dan[4] naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: ResûlüÜah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem):
«Zulmen öldürülen hiç bir kimse yoktur ki, onun kanından Ademin ilk oğluna bir nasîb olmasın! Çünkü o olumu ilk îcâd edendir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr ile îsâ b. Yûnus haber verdiler. H.
Bize tbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Cerîr ile Isa b. Yûnus'un hadîsinde: «Çünkü o ölümü îcâd etti.» denil-mistir. Onlar: «ilk» sözünü zikretmemişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Enbiyâ, Diyât» ve «İ'tisâm» bahislerinde; Tirmizî «İlim»de; Nesâî «Tefsîr» ve «Muharebemde; îbni Mâce «Diyât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Âdem 'den raurâd: Âdem (Aieyhisselam), ilk oğlundan murâd da Kaabil 'dir. Kaabi1 yirmi beş yaşında iken, yirmi yaşındaki kardeşi Hâbi1i haksız yere öldürmüştü. Ulemâ bunun sebebi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Süddî'nin Mücâhid tarîki ile îbni Abbâs (Radiyailahu anh) 'dan rivayetine göre : Hz. Havva çocuklarını biri kız biri oğlan olmak üzere ikiz doğururmuş. Yalnız Şît (AleyhisseJâm)'ı tek doğurmuş. Hz. Âdem yeryüzüne indikten yüz sene sonra Kaabil ile kız kardeşi Ik1îmâ'yi, bilâhare Hâbil ile kız kardeşi Leyûzâ'yi doğurmuş. Hz. Âdem oğullarına bir batından doğdukları kız kardeşlerini vermez; onları ayn batından doğan kızlarla evlendirirmiş. Hâbil ile Kaabil bulûğa erince Cenâb-i Hak Hz. Âdem'e, Kaabil ile Leyûzâ'yı, Hâbil ile de Ik1îmâ 'yi evlendirmesini emir buyurmuş. Ik1îmâ pek güzelmiş. Kaabil —ikiz kardeşi olmasına rağmen— onunla evlenmek istemiş. Hz. Âdem (Aleyhisseiâml onlara birer kurban teklif etmiş. Kaabil çiftçi, Hâbil davar sahibi imiş. Kaabil içinden : «Habil Iklîmâ'yı aldıktan sonra benim kurbanım kabul edilse ne olacak, edilmese ne olacak!» diyerek en kb'tü mahsûlünden bir yığın zahireyi kurban ayırmış. Habî1 ise Allah'ın rizâsmı dileyerek sürüsünün içinden en semiz koçu ve bir mikdar sütle yağı kurbân ayırmış. O zaman kimin kurbanı kabul edilirse, gökten beyaz bir ateş inerek onu yermiş. Gökten inen ateş Hâbi1'in kurbanını yemiş; Kaabi1'inkine dokunmamış. Kaabi1 buna içerliyerek Hâbi1'i öldürmüş.
Kurbanın yeri ile Hâbi1'in nerede ve nasıl öldürüldüğü de ihtilaflıdır. Ekser-i ulemâya göre kurbanın yeri Hindistan 'dır. Kaabi1 kardeşini taşla öldürmüştür. Boğduğunu söyleyenler olduğu gibi, demirle öldürdüğünü söyleyenler de vardır. Sahîh kavle göre ölüm vak'ası da Hindistan'da olmuştur.
Hadîste geçen «kifl» kelimesi: Nasîb ve cüz' mânâsına gelir, imam Halil: «Günâh ve sevabın kifli: tki katı mânâsına gelir.» demiştir.
Hadîs-i şerîf İslâm'ın kaidelerinden biridir. Kaide şudur: Bir kimse bir kötülük icad ederse o kötülüğü işleyen her insanın kazandığı günahın bir misli —tâ kıyamete kadar— îcâdçıya da verilir. Hayır îcâd edenin hali de böyledir. Ona da yolundan gidenlerin sevabı verilir.
Bu babda:
«Her kim bir hayra delâlet ederse, o hayrı işleyenin kazandığı ecrin bir misli de kendisine verilir.» hadîsi. He daha başka sahîh hadîsler de vardır.

8- Kan Dökmek Sebebiyile Âhirette Verilecek Ceza ve Kıyamet Gününde İnsanlar Arasında Görülecek İlk Davanın Bu Oluşu

Babı

28- (1678) Bize Osman b. Ebi Şey be ile tshâk b. İbrahim ve Mu-hammed b. Abdillâh b. Nümeyr toptan Vekî'den, o da A'meş'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Ebû kiekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman ile Vekî\ A'meş'den, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet ettiler. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalİahü Aleyhi ve Selîem) : .
«Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dâva kanlar hakkında olacaktır.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bana Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni tbnil-Hâris) rivayet etti. H.
Batta Bişr b. Hâlid dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize İbnil-MÜsennâ ile İbni Beşşar da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Ebî Adiy rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Şube'den, o da A'meş*-den, o da Ebû VaiTden, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Satlaüahü Aleyhi ve Sellem)a en naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, bazıları Şu'be'den naklen »dâva görülür» demiş; bâzıları da «İnsanlar arasında hükmolunur» demişlerdir.
Bu hadîsi Buhâri «Rikaak- ve «Diyât» bahislerinde; Tirmizi ile îbni Mâce «Diyât» da; Nesâi «Muharebe» bahsinde muhtelif râviîerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif haksız yere kan dökmenin pek ağır vebali mûcib olduğuna işaret etmektedir. Çünkü kıyamet gününde işe evvelâ ondan başlanması onun son derece mühim olduğunu gösterir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Sünen kitaplarında Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet olunan meşhur bir hadîste Peygamber (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gönünde kulun ilk hesaba çekileceği ameli namazdır.» buyurmuştur. Bu iki hadîs birbirlerine muânz olmuyorlar mı?
Cevap: Hayır! İki hadîs arasında muâraza yoktur. Zîra Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) hadîsi kullarla Allah arasındaki haklara âiddir. Babımız hadîsi ise kulların kendi aralarında, birbirlerine karşı olart haklara dairdir. Yâni biri bir nevi' hakkın, diğeri başka nev'in ilk dâvasından bahsediyor demektir.

9- Kan, Irz ve Malların Ağır Şekilde Haram Kılındığını Beyan Babı

29- (1679) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe île Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet ettiler. (Lâfızları birbirine yakındır.) (Dediler ki) : Bize Bekra'dan, o da Ebû Bekra'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdülvehhâb Es-Sekafî, Eyyûb'dan, o da İbni Sîrîn'den, o da tbni Ebî den naklen rivayet ettiler. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Şüphesiz ki zaman, Allah'ın göklerle yeri yarattığı gündeki hey'eti gîbi dönmüştür. Sene on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır, ki üçü arka arkaya gelir: Zülka'de, Zülhicce ve Muharrem. Bir de iki cumâd ile Şa'bân arasındaki Mudar'ın ayı Receb!» Sonra şunları söyledi:
«Bu hangi aydır?» Biz:
— Allah ve BesûIÜ bilir! dedik. Bunun üzerine sükût etti; hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık. «Bu Zülhicce değil mi?» buyurdu.
— Evet öyle! dedik.
«Yâ şu belde neresidir?» diye sordu.
— Allah ve Resulü bilir! dedik. Müteakiben yine sükût etti; hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık.
«Ma'lûm belde değil mi?» dedi.
— Evet öyle! cevabını verdik. «Yâ şu gün nedir?» buyurdu.
— Allah ve Resulü bilir, dedik. Bunun üzerine yine sükût etti; hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık.
«Kurban gönü değil mi?» diye sordu.
— Evet öyle! Tâ Resûlâllah, dedik.
«İste sizin kanlarınız, mallarınız (Muhammed demiş ki: Zannederim) ve ırzlarınız, şu ayınızda, şu beldenizde, şu gününüzün hürmeti gibi birbirinize haramdır. Yakında Rabbinize kavuşacaksınız; o da size amellerinizden suâl edecek. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran küffâr (veya sapıklar ol m ay) a dönmeyin! Dikkat!.. Burada bulunan, bulunmayana tebliğ etsin! Olur ki, bazı tebliğ olunan, bunu bazı işitenden daha belleyişli olur.» buyurdu. Sonra:
«Dikkati.. Tebliğ ettim mî?» dedi.
İbni Habîb kendi rivayetinde : «Mudarın Recebi...» dedi. Ebû Bekr'in rivayetinde ise : «Benden sonra dönmeyin!» cümlesi vardır.

30- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b, Avn, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Abdurrahmân b. Ebî Bekra'dan, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
O gün gelince Peygamber (Sailallahu A İeyhi ve Sellem) devesinin üzerine oturdu. Bir insan da yularından tuttu. Derken :
«Bilir misiniz bugün hangi gündür?» buyurdu. Ashâb:
— Allah ve Resulü bilir... dediler. Hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık; sonra:
«Kurban günü değil mi?» buyurdu.
— Hay hay (Öyle) yâ Eesûlâllah, dedik. «Yâ bu ay nedir?» diye sordu.
— Allah ve Resulü bilir, dedik.
«ZDlhicce değil mi?» buyurdu.
— Hay hay (öyle) yâ ResûlâUah, dedik. «Yâ ?u belde neresidir?» diye sordu.
— Allah ve Resulü bilir, dedik. Hattâ ona adından başka bir isim verecek sandık.
«Ma'lOm belde değil mi?» buyurdu.
— Hay hay (öyle) yâ ResûlâUah, dedik.
«işte sizin kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız birbirinize şu beldenizde, şu ayınızda, şu gününüzün hürmeti gibi haramdır. Burada bulunan bulunmayana iletsin I» buyurdular.
Sonra iki bakla koça yönelerek onları kesti. Ve bir koyun sürüsüne dönerek onu aramızda taksim etti.

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Mes'ade, İbni Avn'd en rivayet etti. (Demiş ki) : Muhammec şunu söyledi: Abdurrahmân b. Ebî Bekre, babasından naklen söyledi. (Demiş ki) : O gün gelince Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) bir devenin üzerine oturdu. Bir adam da yedeğini (yahut yularını) tutmuştu...
Râvi, Yezîd b. Zürey' hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

31- (...) Bana Muhammed b. Hâti'm b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra b. HftUc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahmân b. Ebî Bekrâ ile bence Abdurrahmân b. Ebî Bekrâ'dan daha üstün olar başka bir zâttan rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Amr b. Cebele ile Ahmed b. Hırâş da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra, Yahya b. Saîd isnadı ile Ebû Bekrâ'dan rivayet etti, (O adamın adını da Humeyd b. Abdirrahmân diye söyledi.) Ebû Bekra şöyle demiş:
Resûlüllah (SallallahüAley'i veSellem) kurban günü bize hutbe irâd ederek:
«Bugün nedir?» diye sordu...
Râviler hadîsi, İbni Avn'in hadîsi gibi nakletmişlerdİr. Ya nız o «ve ırzlarınız» kaydını zikretmiyor. «Sonra iki koça yöneldi...» cümlesi ile ondan sonrasını da anmıyor. O bu hadîste şöyle demiştir:
«Şu beldenizde, şu ayınızda, şu gününüzün hürmeti gibi tâ Rabbînize kavuşacağınız güne kadar!.. Dikkati Tebliğ ettim mi? Ashâb:
— Evet! dediler.
Allahım, şâhid ol! Buyurdu.»
Bu hadîsi Buhâri «İlim, Hacc, Bed'ül-Halk, Edâhî, Fiten, Tef-sîr» ve «Megâzî» bahislerinde; Nesâİ «Hacc» ve «İlim»de tahrîc ettikler gibi, diğer «Sünen» sahipleri de bu mânâda hadîsler rivayet etmişlerdir. Hadîs-i şerif kitabımızın başında «İmân» bahsinde de geçmişti.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hutbesini Veda' haccın-da Kurban Bayramı günü Mina'da okumuştur. Rivayetlerin bazısında devenin yularım tutan zatın Hz. Bilâl olduğu bildirilmiş; bir rivayette bu işi Amr b. Hârice, başka bir rivayette râvi Ebû Bekrâ yapmıştır. Bundan maksat, devenin hareketini önlemek, sahibini rahatsız etmesine mâni' olmaktır.
Donen zamandan murâd senedir. Ulemânın beyanlarına göre câhili-yet devrinde Araplar haram ayların tahrimî hususunda Hz. îbra-hîm dînine riâyet ederlermiş. Fakat arka arkaya üç ay harbsiz durmak kendilerine güf gelirmiş. Bu sebeple haram aylardau birinde harbe muhtaç olurlarsa o ayın hürmetini sonraki aya te'hir ederler; meselâ Muharrem ayında harb olursa onun hürmetini Safer'e bırakırlarmış. Gelecek sene bu hürmet başka aya te'hir edilirmiş. Bu iş yıllarca +^ker-rür etmiş. Nihayet ayları karıştırmışlar. Peygamber (Saliallahü AUyhi ve Seltem) in haccı onların Zü1hicce'yi haram kıldıkları seneye tesadüf etmiş. Bu münasebetle izahta bulunarak zamanı döndürmelerinin Allah'ın göklerle yeri yarattığı gün verdiği hükme tesadüf ettiğini haber vermiştir.
Ebû Ubeyd şöyle diyor : «Araplar nesi' yâni te'hîr yaparlardı. Allah Teâlâ'nın hakkında :
(Nesî' ancak küfürde fazlalıktır.) [5] buyurduğu işte budur. Çok defa Muharrem ayında harbe muhtaç olurlar; onun tahrîmini Safer'e te'hir ederlerdi. Sonra gelecek sene Safer'i te'hir ederlerdi. îşte o sene Muharrem'in yerine dönüşüne rastlamıştır.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Receb için «Mudar'ın ayı» demesi meseleyi îzâhda mubâlega göstermek içindir. Filhakika Mudar'la Rabia kabileleri arasında Receb ayı hakkında ihtilâf varcL. Mudar Receb'i bugün mâruf olan yerinde sayar; Rabîa ise onu ramazan kabul ederlerdi. Bundan dolayı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Receb'i Mudara izafe buyurmuştur. Mâmâfîh Mudar Receb ayını başka kabilelerden daha fazla ta'zîm ettiği için onlara izafe ettiğini söyliyenler de olmuştur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bu ay hangi aydır?» diye sorarak sükût etmesi, sonra îzahda bulunması, tefhim, takrir ve bu ayın, bu günün, bu beldenin mertebelerinin büyüklüğüne tenbîh içindir.
Ashâb-ı kiramın : «Allah ve Resulü bilir.» şeklindeki cevapları terbiye ve nezâketleri icâbıdır. Zira malûmları olan cevâbın Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Seltem)'e gizli kalmadığını bildikleri için maksadının mutlak surette ihbar olmadığını anlamışlardı.
Bakla koç» diye terceme ettiğimiz «emlah»ın asıl mânâsı: Beyazla siyah karışık olup beyazı gâlib gelen demektir.
«Sonra iki bakla koça yönelerek...» ilâh... cümlesi bâzı muhaddis-lere göre râvi İbni Avn'in kendi sözüdür. Buhâri bu cümleyi zikretmemiştir. Bu sebeple mezkûr cümlenin râvi taraıindan bir vehim olduğuna yahut hadîslerin ayrı ayrı hutbelerde îrâd edilmiş iki hadîs olduğuna ihtimâl verenler olmuşsa da Müs1im'in «Dahâyâ» bahsindeki rivayetinde bu ziyade mevcuttur. Binâenaleyh cümlenin metn-i hadîsten olduğunda şüphe kalmaz. Fakat hadîsin bir rivayetinde Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
cEy cemaati Bugün hangi gündür?» ilâh... diye sorduğu, ashabın şu sorulara: «Haram gündür. Haram beldedir. Haram aydır.» diye cevab verdikleri bildiriliyor. Babımızın hadîsinde ise sahabenin : «Allah ve Resulü bilir.» dedikleri görülüyor, ki bu da hutbenin ayrı ayrı iki defa okunduğu ihtimâlini kuvvetlendirir. Şu halde ikinci hutbede cevab verenler, birinciyi dinleyenlerdir. Birinci hutbede bulunmayanlar susmuşlardır. Kavilerin bazısı cevab verenleri, bazısı da vermeyenleri dinlemiş ve her biri işittiğini rivayet etmişlerdir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Alim bir zâtın, ilmini, bilmeyenlere tebliğ ve beyan etmesi vâ-cibtir. Allah'ın ulemâdan aldığı ahdu mîsâk da budur.
2- Hadîsin râvisi onun mânâsını bilmese bile rivayeti kabul edilebilir.
3- Bir şeyin haram olduğunu bilen kimsenin onu en belîğ ve ağır şekilde beyan etmesi gerekir.
4- Böbürlenmek için değil de ihtiyaç dolayısı ile hayvan üzerine oturmak caizdir.
5- Cemâatin işitip görmesi için hutbeyi yüksek bir yerde okumak gerekir.
6- Haram olmakta mal, can ve ırz müsavidir.
7- Nevevî'nin beyânına göre mal, can ve ırzları güne, aya ve beldeye benzetmekte darb-ı meselin ve benzeri benzerine kıyas etmenin müstehab olduğuna delîl vardır.
8- Bitmez tükenmez kan dâvası peşinde koşanlar bu hadîslerden ibret almalıdırlar!

10- Katli İkrarin Sahih Oluşu; Öldürülenin Velisine Kısas Îmkanı Verilmesi ve Ondan Afv İstemenin Müstehab Oluşu Babı

32- (1680) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti." (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Yûnus, Simâk b Harb'dan rivayet etti ki, ona da Alkame b. Vâil, ona da babası rivayet etmiş. (Demiş ki) :
Ben Peygamber (Sallallqhü Aleyhi ve Sellem)'\e beraber otururken ansızın bir adam birini bir tasma yedekle yederek geliverdi; ve: Ya

Resûlâl lahî Bu adam benim kardeşimi öldürdü! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem):
«Onu öldürdün mü? diye sordu. (Getiren zât: O i'tirâf etmezse aleyhine beyyine getireceğim; dedi.) (Getirilen) Evet, öldürdüm, dedi.
«Onu nasıl öldürdün?» diye sordu.
— İkimiz bir ağaçtan yaprak silkiyorduk. Derken bana söğerek beni kızdırdı. Ben de balta ile başına vurdum ve öldürdüm; dedi.
Peygamber (Salîatlahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Kendin namına ona verecek bir şeyin var mı?» diye sordu.
— Benim elbisemle baltamdan başka malım yoktur, cevabını verdi. «Kavmin seni satın alırlar sanır mısın?» buyurdu. Adam:
— Ben kavmimce beş para etmem! dedi. Bunun üzerine ona yedeğini atarak:
«Al arkadasıml» buyurdu. Adam da onu alıp gitti. O gittikten sonra Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Onu öldürürse o da onun gibi olur.» buyurdular. Derken adam döndü ve:
— Yâ Resûlâllah! Duydum ki sen :
«Onu öldürürse o da onun gibi olur» tuyurmuşsun; halbuki ben onu senin emrinle aldım; dedi. Bunun üzerine Resûlüllsh {Sallallahü Aleyhi ve Seilem t :
«Onun seninle kardeşinin günahlarınızı üzerine almasını İstemez misin?» buyurdular. Adam:
— Yâ Nebiyyallâh! (Gâlibâ) bay hay dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«İste bu onun gibidir.» buyurdu. Adam da onun yedeğini attı ve ona yol verdi.

33- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hijşeym rivayet etti (De-dİ ki) : Bize İsmail b. Salim, Alkame b. Vâil'den, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSel!em)'e adam öldürmüş birini getirdiler. O da öldürülenin velîsine kısas hakkı tanıdı. Bunun üzerine velî onu alıp gitti. Boynunda tasma yedek vardı; onu çekiyordu. O dönüp gittikten sonra Kesûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem) :
«Katille maktul cehennemdedir.» buyurdular. Derken biri o adama giderek Rcsûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sc!lem)"m sözünü söyledi. O da katili bırakıverdi.
İsmail b. Salim demiş ki: Ben bunu Habib b. Ebî Sâbit'e andım da : Bana tbni Eşva' rivayet etti ki, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selletn) ondan ancak afv etmesini istemiş, fakat o kabul etmemiş; dedi.
Nis'a: Tasmadan örme iptir. Katili getiren zâtın: «O itiraf etmezse aleyhine beyyine getireceğim!» sözünden maksadı, inkâra mecali olmadığını anlatmaktır.
Karn: Aslında boynuz demektir. İnsana nisbet edildiği zaman ondan başın yan tarafı kasdedilir.
Nevevî'nin beyânına göre :
«Onu öldürürse o da onun gibi olur.» cümlesinin sahih te'vili şudur; birbirlerine üstünlük ve minnet bulunmaması hususunda o da katil gibidir; çünkü ondan hakkını almış olur. Fakat afvederse iş değişir; bu sefer fazl-u minnet onun olur; dünyada hürmetle anılır; âhirette de bol sevâb kazanır.
Bazıları bu cümleyi te'vîl ederken: «Katil olmakta ikisi de birdir. Gerçi birinin Öldürülmesi haram, diğerininki mubah ise de öfkeye ve nefse uymakta müsavidirler. Bahusus Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selletn) o zâttan, katili afvetmesini de istemişti» demişlerdir.
Resûlüllah {Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü sahih bir maksadı îhâm için söylemiştir.' Maksat velînin korkarak afvetmesidir. Afvde ise hem velî hem de maktul için maslahat vardır. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)hn maslahata târîz suretiyle işarette bulunmuştur.
«Onun seninle kardeşinin günahlarınızı üzerine almasını istemez misin?» cümlesini bazıları: «Maktulü öldürdüğü, kardeşini de bu sebeple üzüntü ve kedere gark ettiği için ikisinin günahlarını da. yüklenmiş olur.» şeklinde izah etmişlerdir. «Onu afvetmen senin ve ölen kardeşinin geçmiş günahlarınızın bağışlanmasına sebep olur.» mânâsına da ihtimâli vardır.
«Katille maktul cehennemdedir.» cümlesine gelince : Burada ondan murâd, hadîste bahsedilenler değildir; zîra velî katili öldürmek için Peygamber (Salîallahü A leyhi ve Sellem) 'den izin almıştır. Cümleden maksat asabiyet ve saire gibi haram bir sebeple birbirlerini vuran katil ve maktuldür. Ancak Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bununla yine afve ta'-rîz yapmıştır. Nitekim maktulün velîsi, ben de bu sözün mânâsına girerim diye korkmuş ve katili öldürtmekten vaz geçmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Cinayet işleyen bir kimseye şiddet gösterilir; ve bağlanarak hak sahibine teslim edilir.
2- Da'vâlıya. dâvanın cevabı sorulabilir. İhtimal ikrar eder de bu suretle da'vacı ve hâkim şâhid celbi, şâhid tâdili gibi külfetlerden kurtulurlar. Bir de ikrarla hüküm vermek beyyine ile hükümden daha kuvvetlidir.
3- Hâkim velîden cânîyi afvetmesini isteyebilir.
4- Mesele hâkime intikal ettikten sonra dahi a'iV caizdir.
5- Amden katilde diyet almak caizdir.
6- Amden katilde ikrar kabul edilir.
7- Fetva veren zât, ta'rîz yolu ile anlatmakta soran için bir fayda görürse bunu yapmasını bazı ulema müstehab görmüşlerdir. Meselâ: Bir cânî katilin tevbesi kabul olunur mu diye sorar da, fetvayı verecek zât evet dediği takdirde bundan katilin cesaret alacağını sezerse: «İbni Abbâs Hazretlerinin katile tevbe yoktur dediği sahih senedle rivayet olunmuştur.» diye cevab verebilir. Burada her ne kadar fetvayı veren, ibni Abbâs hazretlerinin kavline muvafakat etmese de soran onun da aynı mezhebde olduğunu zanneder ve katillikten vazgeçer.
8- Kaadî Iyâz'ın beyânına göre bu hadîs, kısasın katilin günahına tamamiyle keffâret olmadığına delildir. Başka bir hadîste de vâ-rid olduğu vecihle kısas katilin Allah'a karşı olan günahına keffâret teşkil etse de maktulün hakkı yine bakîdir.

11- Ceninin Diyeti ve Hataen Katille Şibhi Amdde Caninin Âkılesine Diyetin Vücübu Babı

34- (1681) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, tbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebû Seleme'd en, onun da EbÛ Hti-reyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum:
Hüzeyl (kabilesin) den iki kadın birbirlerine (taş) atmışlar da biri çocuğunu düşürmüş. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) o çocuk hakkında gurre ile (yâni) bir köle veya bir cariye ile hüküm buyurmuş.

35- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, tbni Şihâb'dan, o da İbni'l-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki şöyle demi;:
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Beni Iihyân'dan bir kadının ölü olarak düşen çocuğu hakkında gurre ile (yâni) bir köle .veya câriye ile hüküm buyurdu. Sonra hakkında gurre ile hükmolunan kadın öldü de, Resûlüllah (Salla!lahit Aleyhi ve Sellem) mirasını çocukları ile kocasına; diyetini de (suçlunun) asabesine hükmetti.

36- (...) Bana Ebû't-T&hir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. H.
Bize Harmele b. Yahya Et-Tücîbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da tbni'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dan naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre şunları söylemiş:
Hüzeyl (kabilesin) den iki kadın kavga ettiler de, biri diğerine taşatarak onu ve karnındaki (cenî) ni öldürdü. Bunun üzerine ResûtüIIah (Sailallahü Aleyhi ve SeUem)'m huzuruna dâvaya çıktılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ceninin diyetini gurre (yâni) bir köle veya câriye olarak hüküm buyurdu. Kadının diyetini »kilesine hükmetti. Çocuklarını ve onlarla beraber bulunanları da kadına mirasçı yaptı. Derken Hamel b. Nâbiga El-Hüzelî:
— Yâ Resûlüllah! Ben yememiş, içmemiş, konuşmamı;; doğarken bağırmamı^ bir kimseyi nasıl ödeyebilirim; böylesi heder kılınır, dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (SallallahiİAleyhi ve Selletn}:
«Bu (adam) yaptığı sec'inden dolayı ancak kâhinlerin kardeşliklerin-dendİr. buyurdular. .

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû HÜreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
İki kadın kavga ettiler...
Hâvi hadîsi kıssası ile rivayet etmiş, yalnız: «Çocuklarını ve onlarla beraber olanları da kadına mirasçı yaptı.» cümlesini anmamış; şöyle demiştir :. «Birisi: Biz nasıl diyet öderiz! dedi.» Râvi, Hamel b. Mâlik'in adını da söylememiştir.

37- (1682) Bize İshâk b. tbrâhîm El-Hanzatt rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Ubeyd b. Nudayle El Huzâî'den, o da Mugîra b. Şu'be'den naklen haber verdi. Muğîra şöyle demig:
Bir kadın, ortağını gebe olduğu halde çadır direği ile döverek öldürdü. Bunlardan biri Iihyân'dandı. Kesûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) öldürülenin diyetini, karnındaki (cenin) için de bir gürreyi katilin asa-besine hükmetti. Bunun üzerine katilin asabesinden bir adam:
— Biz yememiş içmemiş; doğarken bağırmamış bir kimseyi mi ödeyeceğiz! Böylesi heder kılınır; dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Bedevilerin sec'i gibi sec'i mi (bul)» buyurdu ve diyeti onlara yükledi.»

38- (...) Bana Muhammed fc. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mufaddal, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Ubeyd b. Nudayle'den, o da Muğîra b. Şu'be'den naklen rivayet etti ki, bir kadın, ortağım çadır direği ile Öldürmüş de bu hususta Hefiûlvllah (Sallallahü Aleyhi ve SellenH'e gelmişler. O da kadının âkılesine diyet hükmetmiş. (Ölen) kadın hâmile imiş. Bu sebeple cenin hakkında gurre ile hüküm buyurmuş. Bunun üzerine kadının asabesinden biri:
— Biz yememiş içmemiş; bağırıp istihlâl etmemiş bir çocuğun diyetini mî Ödeyeceğiz! Böylesi heder kılınır! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Salem):
«Bedevilerin seci gibi sec'i ha!..» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi, Süfyân'dan, o da Mansûr'dan bu isnâdla Cerîr ve Mufaddal'in hadîsi mânâsında rivayette bulundu.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. El-Müsennâ ve İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer Şu'be'den, o da Mansûr'dan naklen isnadlari ile bu hadîsi olduğu gibi rivayet ettiler. Yalnız onda şu da vardır: «Kadın çocuğunu düşürdü. Ve bu mesele Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellern) *e arzolundu da o çocuk hakkında gurre ile hüküm buyurdu. Bu işi kadının velîlerinin üzerine serdi.» Hadîste «kadının diyeti»ni zikretmemiştir.
Bu rivayetleri Buhâri «Tıb» ve «Diyât» bahislerinde tahrîc ettiği gibi; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî muhtelif lâfızlarla muhtelif râvîlerden rivayette bulunmuşlardır.
Kavga eden kadınlar Hamel b. Mâlik b. Nâbiğa 'nın hanımlarıdır. Hadîste Hz. Hamel'e dedesine nisbetle Hamel b. Nâbiğa denilmiştir. Hüzey1 kabilesinden olup Basra'da yaşamıştır.
Rivayetlerin bazısında kadınların Hüzey1 kabilesinden oldukları, bir rivayette birinin Benî Lihyân'a mensûb olduğu bildiri-liyorsa da iki rivayet arasında münâfât yoktur, çünkü Benî Lihyân (Lahyân) Hüzey1'in bir dalıdır. Rivayetlerden anlaşılıyor ki, bu kavgada kadınlardan biri hem ortağını, hem de karnındaki cenîni öldürmüş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ölenin diyetini cinayet sahibesine değil de âkılesine (yâni baba tarafından olan akrabasına) yüklemiş. Çünkü kadın ortağını, ekseriyetle Öldürmek için kullanılmayan küçük taş veya ince sopa ile Öldürmüştür. Bu takdirde ise ölüm şibhUamdle meydana geldiğinden cânîye kısas ve diyet lâzım gelmez; diyeti âkılesi öder. ölen cenin için de katilenin velîsine gurre yâni bir.köle veya câriye âzâd etmesi lâzım geldiğine hükmetmiştir.
Gurre kelimesini cumhuru muhaddisîn burada olduğu gibi tenvînle rivayet etmişlerdir. Bu takdirde ondan sonra gelen «abd» onun bedeli olur. Kaadî Iyâz bâzılarının gurreyi izafetle rivayet ettiğini söv-lemiş: «Fakat birincisi daha münâsib ve kıyasa daha uygun dur. > demiştir.
Gurre, hadîsi şerîfde bir köle veya câriye diye tefsîr edilmiştir. Buradaki yâhud mânâsına gelen «ev» şek için değil, taksim bildirmek içindir. Yâni ondan murâd köle veya câriyedir. Mâmâfîh bu vak'aya mahsus olmak üzere râvi tarafından şek için olması ihtimâli üzerinde duranlar bulunduğu gibi, gurre kelimesinden sonra gelen kısmın nefsi hadisten olmayıp râvinin sözü olduğunu söyliyenler de vardır.
Gurre esas itibariyle atın alnındaki beyazlıktır. Onun için E.bû Amr tbni Abdilberr: «Gurreden murâd köle veya cariyenin hassaten beyaz olanıdır. Siyahı kâfi gelmez. Çünkü Resûlüllah (Sailallchü Aleyhi ve Seüem) gurre kelimesiyle köle ve cariyenin şahsından ziyâde bir mânâ kasdetmemiş olsa onu zikretmez; sadece «bir köle veya câriye» demekle iktifa ederdi.» demiştir. Fakat Ebû Amr'in bu sözü fukahanm ittifakına aykmdr. Fukahaya göre gurre için siyah köle ve câriye de kâfidir. Onlarca muteber olan, kıymettir. Köle veya cariyenin kıymeti ya annenin diyetinin onda birini yahut babanın diyetinin onda birinin yarısını tutmalıdır.
Lügat ulemâsının beyanlarına göre Araplarca gurre : Bir şeyin en iyisi demektir. Burda insana gurre denilmesi, insan en güzel şekil ve

kıvamda yaratıldığı içindir.
Hadisin bâzı rivayetlerinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gurre ile (yâni) bir köle veya câriye, yahut at veya katırla hükmetti.» denilmişse de Nevevî bu rivayetin bâtıl olduğunu söylüyor. Mâ-mâfîh selefin ulemasından Tâvû's, Atâ' ve Mücâhid gur-renin köle, câriye ve attan olacağına kaildirler. Dâvûd-u Zahirî ise: «Gurre adı verilebilen her şey gurre için kâfidir.» demiştir.
Hz. Hame1'in ifadesindeki «yütallü» kelimesi sahih hadîs kitaplarında «batale» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bunların ikisi de «heder ve mülgadır» mânâsına gelirler.
Hamel (Radiyallahu anh)'m sözüne karşı Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem yin :
«Bu (adam) yaptığı sed'den dolayı ancak kâhinlerin kardeşliklerin-dendir!» buyurması iki vecihten dolayıdır. Birincisi: Hz. Hamel bu sözü ile şeriatın hükmüne karşı çıkmış; onu ibtâle çalışmıştır. İkincisi: Konuşmasında seci' yapmak için tekellüf göstermiştir. Sec'in bu iki şekli de çirkindir. Gerçi bazan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de seci' yapardı:
«Allah va'dinde sâdıktır; kuluna yardım etmiş ve hizipleri yalnız ba-fina hezimet* uğratmıştır.» gibi hadîslerde seci* vardır; fakat onun sözünde ne şerîatin hükmüne aykırılık vardır, ne de tekellüf!.. Bu gibi seci'-ler ise çirkin değil bilâkis güzel ve makbuldür. Nitekim Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellemjde:
.«Bedevilerin seci gibi...» buyurarak secilerin sâdece bâzılarının mez-mûm olduğuna işaret etmiştir.
Seci': Cümle sonundaki kelimelerin lâfzan birbirine uygun düşmesidir. [6]
Kâhin: İleride olacak şeyleri bildiğini iddia eden kimsedir. Kâhinler bâtıl mezheplerini terviç için seci'li sözler söylerlermiş. Resûlüllah (Sallaltafıü Aleyhi ve SeHem)Ht. Hame1'i bundan dolayı onlara benzetmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ceninin diyeti bllittifak gurredir. Bu hususta erkekle kız arasında fark olmadığı gibi, azasının tam veya noksan olması yahut henüz teşekkül halindeki pıhtı, hükümde müsavidir.
2- Gurre ceninin veresesine miras haklarına göre verilir. Ulemâ dan bazılarına göre cenin annesinin bir uzvu mesabesindedir. Binaenaleyh alınan gurre yalnız annesine verilir. Bu tafsilât ceninin ölü olarak doğduğuna göredir. Diri olarak doğar da sonra Ölürse büyük insan gibi diyeti ödenir ve erkekse yüz deve, kızsa elli deve vermek îcâbeder.
3- Gurreyi âkılenin vermesi lâzımdır. Cinayeti işleyen gurre vermez. Hanefîler'le tmam Şafiî 'nin mezhepleri budur. İmam Mâlik ile Basra ulemâsı «Gurreyi cani öder.» demişlerdir. İmam Âzam'la İmam Mâlik'e göre caniye keffâret de lâzım gelmez. İmam Şafiî ile diğer bazı ulemâ keffâretin lüzumuna kail olmuşlardır.

39- (1689) Bize Ebû Bekir b. EM Şeyfae ile Ebû Kürcyb ve İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (İshâk: Bize habe verdi, tâbirini kullandı.) ötekiler : Bize Veki', Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Misver b. Mahrame'deıı naklen rivayet etti... dediler. Misver şöyle demiş:
Ömer b. Hattâb, kadının cenini hakkında halkla istişare etti de Mu-ğîra b. Şu'fce: Ben Peygamber (Sallailchü Aleyhi ve Sellem)'in onur hakkında gurre ile (yâni) bir köle veya câriye ile hükmettiğine sahi d oldum; dedi. Bunun üzerine Ömer:
Bana seninle birlikte şahidlik edecek birini getir! dedi. Ve ona Mu-hammed b. Mesleme şâhidlik etti.
Bu rivayeti Buhâri ile Ebû Dâvûd «Diyât» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Milas: Cenîn demektir. Müs1im'in bütün nüshalarında bu kelime, «milâs» şeklinde rivayet olunmuştur. Lügatte ma'rûf olan şekli ise «imlâs»dır. Nitekim Buhâri 'de de öyledir.
İmlâs: Vaktinden evvel çocuk düşürmektir. Humeydi bu hadîsi kitabında zikretmiş ve: «îmlâs, lügat kitaplarında ma'ruf olduğu gibi hemze iledir.» demiştir. Mâmâfîh Kaadî Iyâz'ın beyanına göre bir şey yerinden boşanıp kurtuldu mânâsına Araplar «melisa'ş-şey'ü» derlermiş. Kaadî: «Eğer ondan cenin kasdedilirse «milâs» okumak sahîh olur.» diyor.
Dârekutnî bu hadîs hakkında İmam Müslim'i tahtıe etmiş ve şunları söylemiştir: «Râvi Vekî' bu hadîste vehmetmiştir. Hişâm'in ashabı ona muhalefette bulunarak râviler meyânında Mis-ver'i zikretmemişlerdir ki, doğrusu da budur. Müslim, Veki'in hadîsinden başkasını zikretmemiştir. Buhâri ise ona muhalefet edenlerin hadîsini de almıştır; doğrusu da budur...» Fakat Nevevî : «Hadîsin muttasıl olabilmesi için Misver ile Urve'yi zikretmek mutlaka lâzımdır; zira Urve Hz. Ömer'e yetişmemiştir.» diyor.
Haberi vâhid hüccet olduğu hâlde Hz. Ömer'in onu kabul etmi-yerek şâhid istemesi te'kîd ve tesbît içindir. Hadîse şahidlik eden Muhammed b. Mesleme (Radiyallahucmh) Bedir gazilerinden olup ashâb-ı kiramın büyüklerindendir; 43 târihinde vefat etmiştir.

---

[1] Buşeyr b. Yesâr ei-Harsî: Ensardan ve azadlılardan fakîh bir zattır.
[2] Sure-i Mâidc âyel * 33
[3] Ya'lâ b Ümeyye EJ-Tcmîm" : Annesinin adı Münye'dir. Bazan ona nisbetle kendisine Ya'lâ b. Münye de dediür. Mekke'nin fethinde müslüman olmuş; Huneyn, Taif ve Tebûk gazalarında bulunmuş; 38 tarihinde Siffînde şehid olmuştur.
[4] Abdullah b. Mes'ûd (R.A.).
[5] Sûre-i Tevbe, âyet : 37.
[6] Meselâ: Cazgırın pehlivanlara okuduğu kurt duasındaki j «Besmele İle çıktık meydana!.. Uymayın bir vakit kör şeytana!.. Bu dünya kalmamıştır Hazreti Süleymana!..> cümleleri seci'li sözlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

80- KITABU'D-DAAVAT
1- İstiğfarın En Faziletli Olanı Babı
2- Peygamber(S)'İn Gündüz Ve Gece İstiğfar Etmesi Babı
3- Tevbe Babı
4- Sağ Yan Üzerine Yatmak Babı
5- Bâb: İnsan Temiz Olarak Gecelediği Zaman
6- İnsanın Uyumak İstediği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı
7- (Yatışta) Sağ Eli Sağ Yanağın Altına Koymak Babı
8- Sağ Taraf Üzerinde Uyuma(Nın Müstehâblığı) Babı
9- Geceleyin Uykudan Uyandığı Zaman (Okunması Müstehâb Olacak) Duâ Babı
10- Uyuma Sırasında (Allâhu Ekber Ve Subhânallah Demek Suretiyle) Tekbîr Ve Tesbîh Etmek Babı
11- Uyuma Sırasında Allah'a Sığınmak Ve Okumak Babı
12- Bâb:
13- Gece Yarısında Duâ Etme(Nin Fazileti) Babı
14- (Hacetini Gidermek İçin) Halâya Giriş Sırasında Söylenecek Duâ Babı
15- İnsanın Sabaha Ulaştığı Zaman Söyleyeceği Duâ Babı
16- Namazda Duâ Babı
17- Farz Namaz Ardında Yapılacak Duâ Babı
18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
19- Duada Seci'li Ve Kaafiyeli Sözlerin Mekruh Olacağı Bâbı
20- Bâb:
21- Bâb: Acele Etmediği Takdirde Kulun Duasına İcabet Olunur
22- Duada Elleri Kaldırmak Babı
23- Kıbleden Başka Tarafa Yönelerek Dua Etme(Nin Cevazı) Babı
24- Kıbleye Yönelerek Duâ Etmek Babı
25- Peygamber(S)'İn Kendi Hizmetçisine Ömür Uzunluğu Ve Mal Çokluğu İle Duâ Etmesi Babı
26- Keder, Hüzün Veren Şeyler Sırasında (Okunacak) Dua Babı
27- Belânın Meşakkatinden Allah'a Sığınmak Babı
28- Peygamber(S)'İn: 'Allâhumme! Er-Refîkah-Ahâ { = Yâ Allah! En Yüksek Refik'i Tercih Ederim)" Duası Babı
29-Ölümle Ve Hayâtla Duâ Etme(Nin Hükmü) Babı
30- Çocuklara Duâ Etmek Ve Başlarına Meshetmek Babı
31- Peygamber (S) Üzerine Salât Okumak Babı
32- Bâb: Peygamber(S)'Den Başkası Üzerine Salât Okunur Mu?
33- Peygamber(S)'İn: 'Her Kime Eza Verdiysem, Bunu Onun Lehine Bir Temizleme Ve Bir Rahmet Kıl!" Sözü Babı
34- Fitnelerden Allah'a Sığınmak Babı
35- Erkeklerin Galebesinden (Kahrından) Allah'a Sığınmak Babı
36- Kabir Azabından Allah'a Sığınmak Babı
37- Cimrilikten Allah'a Sığınmak Babı
38- Hayât Ve Ölüm Fitnelerinden Allah'a Sığınmak Babı
39- Günâhtan Ve Borçtan Allah'a Sığınmak Babı
40- Korkaklıktan Ve Tenbellikten Allah'a Sığınmak Babı
41- buhlden (yânı cimrilikten) allah'a sığınmak babı
42- Ömrün En Değersizinden Allah'a Sığınmak Babı
43- Vebanın Ve Hastalığın Kaldırılmasına Duâ Etmek Babı
44- Ömrün En Değersizinden, Dünyânın Fitnesinden Ve Ateşin Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı
45- Zenginlik Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı
46- Fakîrlik Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı
47- Mal Çokluğu İle, Bereketle Duâ Etmek Babı
48- Hayırlısını İsteme Sırasında (Okunacak) Duâ Babı
49- Abdest Almak Sırasında Duâ Etmek Babı
50- İnsanın Yüksek Bir Yere Çıktığında Duâ Etmesi Babı
51- Bir Vâdîye İndiği Zaman Duâ Etmek Babı
52- İnsanın, Bir Sefere Çıkmak Yâhud Seferden Dönmek İstediği Zamanlarda Söyleyeceği Duâ Babı
53- Evlenen Kimseye Yapılacak Duâ Babı
54- (Cinsi Münasebet İçin) Eşine Geldiği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı
55- Peygamber(S)1n "Rabbena Âtinâ Fvd-Dünyâ Haseneten.., " Kavli (Yânî Duâsi) Babı
56- Dünyâ Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı
57- Duayı Tekrar Tekrar Yapmak Bâbî
58- Müşrikler Aleyhine Beddua Babı İbn Mes'ûd Da: Peygamber (S)
59- Müşrikler Lehine Duâ Babı
60- Peygamberdin "Allâhumme'ğfir Lî Mâ Kaddemtu Ve Ahhartu" Duası Babı
61- Peygamber(S)'İn: "Bizim Yahudiler Hakkındaki Duamız Kabul Olunur, Onların Bizim Hakkımızdaki Duaları Kabul Olunmaz" Kavli Babı
62- Cumua Günü İcabet Ümîd Edilen Saatte Duâ Etmek Babı
63- (Duâ Sonunda) "Âmîn" Demek Babı
64- "Lâ İlahe İlle'llâh" Demenin Fazileti Babı
65- "Subhânallah" Demenin Fazileti Babı
66- Azız Ve Celîl Olan Allah'ı Anmanın Fadlı Babı
67- "Lâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billahi' Kavli(Nin Fazîleti) Babı
68- Bâb:
69- (Usandırmamak İçin) Zaman Zaman Va'z Ve Ders Yapmak Babı
Bu Kitabı, Kur'ân'dan Bâzı Duâ Metinleriyle Bitirelim

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

80- KITABU'D-DAAVAT

(Dualar Kitabı)

Yüce Allah'ın şu kavli:
"RabbHniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, size icabet edeyim. Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslayanlar, hor ve hakîr cehenneme gireceklerdir" (el-Mu'min: 60) [1], Her peygamber için kabul edilmiş bir dua vardır [2]

1-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, RasûJ- Hah (S) "Herpeygamberin duâ edegeldiği (kabul edilmiş iir duâs- vardır. Ben o duamı, âhi-reîte ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum" buyurmuştur.
Ve bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Mu'temir şöyle demiştir: Ben babam Süleyman et-Teymî'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her peygamber bir istek istedi -yâhud şöyle buyurdu:- Her peygamberin bir duası vardır, onunla dua etti de duası kabul olundu. Ben ise duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat için ayırdım" [3].

1- İstiğfarın En Faziletli Olanı Babı [4]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"... Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir. Gök üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltır, size bağlar, bustânlar verir, size ırmaklar akıtır"
(Nüh: 10-12) [5];
"Ve çirkin bir günâh işledikleri yâhud nefislerine zulmettikleri vakit Allah'ı hatırlayarak hemen günâhlarının mağfiret edilmesini isteyenlerdir. Günâhları Allah'tan başka kim mağfiret eder? Bir de onlar işledikleri günâh üzerinde, bilip dururken ısrar etmeyenlerdir" (âiu imrân: 135) [6].

2-.....Buşeyr ibn Ka'b el-Adevî şöyle demiştir: Bana Şeddâd ibn Evs (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Sey-yidu'l-istiğfâr (yânı istiğfar dualarının ulusu) Allah'tan şöyle mağfiret dilemektir:
Allâhumme ente Rabbîlâ ilahe illâ ente, halaktenî ve ene abdu-ke ve ene alâ ahdike ve va 'dike mastata 'tu. Eûzu bike min şerri mâ sana'tu. Ebûu leke bi-nVmetike aliyye ve ebûu bi-zenbî fağfir lî. Fe-innehû lâ yağfiru 'z-zunûbe illâ ente.
(= Yâ Allah! Benim Rabb'im Sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Sen'in kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde Sana verdiğim ahd ve va'd üzere sabitim. İşlediğim günâhların şerrinden Sana sığınırım. Bana ihsan eylediğin ni'metlerini i'tirâf ederim, günâhımı da i'tirâf ederim. Benim günâhlarımı mağfiret eyle! Şu muhakkak ki, günâhları Sen'den başkası mağfiret edemez!)"
Peygamber buyurdu ki: "Bu seyyidu'l-istiğfâr duasını her kim kalbiyle sevâb ve faziletine kesin inanarak gündüz okur da o gün akşama girmeden önce ölürse, o kimse cennet ehlindendir. Her kim de sevâb ve faziletine kesin inanarak bunu geceleyin okur da sabaha girmeden evvel ölürse, o kimse de cennet ehli zümresindendir" [7].

2- Peygamber(S}'În Gündüz Ve Gece İstiğfar Etmesi Babı

3-.....Ebû Hureyre (R): Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: "Vallahi ben Allah'a günde yetmiş defadan fazla muhakkak istiğfar ve tevbe ederim" buyuruyordu, demiştir [8].

3- Tevbe Babı

Katâde: "Ey îmân edenler, tam doğruluk ve hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah'a dönün..." (et-Tahrîm: 8) kavlindeki "Tevbeten nasûhan", "es-Sâdıkatu'n- nâsıha" yânı "Doğru ve nasihat edici tevbe" ma'nâsınadır, demiştir [9].

4-.....Bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten; o da Umâre ibn Umeyr'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den tahdîs etti. Bize Abdullah ibn Mes'-ûd (R) iki hadîs tahdîs etti. Bunlardan birisi Peygamber(S)'den, diğeri de İbn Mes'ûd'un kendisindendir: İbn Mes'ûd kendisinden olarak şöyle dedi: Mü'min kişi günâhlarını (hayâlinde büyütüp) şöyle görür: Gû-yâ kendisi bir dağın eteğinde oturuyor ve dağın üzerine düşmesinden korkuyor. Fâcir kişi de günâhlarını burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür, o sineği eliyle şöylece kovar!
Râvî Ebû Şihâb: Bu hadîsi bana şeyhim ("O, sineği eliyle şöylece kovar" sözünün tefsiri olarak) elini burnunun üstünde tutarak rivayet etti, demiştir.
Sonra İbn Mes'ûd (Rasülullah'tan rivayet ederek) şöyle dedi: "Allah kulunun tevbesinden, şu kişinin ferahından daha fazla ferahlanır: Bu kişi (yolcu olup) yanında devesi, üstünde suyu, azığı olduğu hâlde varıp sahrada korkunç bir yere inmiş, başını yere koyarak hafif bir uyku uyumuştu. Uyanınca devesinin gitmiş olduğunu anladı.
(Devesini aramağa çıktı.) Sıcaklık, susuzlukyâhud Allah'ın dilediği ıstırablar bu zât üzerinde şiddetle te'sîr edince (kendi kendine): Eski yerime olsun döneyim! dedi ve dönüp geldi. Az bir uyku daha uyudu. Sonra uyanıp başım kaldırınca devesini yanında buldu" [10].
Bu hadîsi el-A'nıeş'ten rivayet etmekte Ebû Şihâb el-Hannât'a Ebû Avâne ile Cerîr de mutâbaat etmişlerdir.
Ebû Usâme de şöyle dedi: Bize el-Ameş tahdîs etti. Bize Umâre tahdîs etti. Ben el-Hâris ibn Suveyd'den işittim. Şu'be ile Ebü Müslim de el-A'meş'ten; o da İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den söyledi.
Ebû Muâviye de şöyle dedi: Bize el-A'meş, Umâre'den; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti.
Yine el-A'meş, Umâre'den; o da İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs

etti [11].

5-.....Buradaki iki seneddeEnes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S): "Allah, kulunun teybe etmesiyle, herhangi birinizin çöl bir arazîde kaybetmiş olduğu devesine ansızın tesadüf edivermesi anındaki sevincinden daha çok sevinir" buyurdu.

4- Sağ Yan Üzerine Yatmak Babı

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin onbir rek'at namaz kılardı. Fecr tulü' ettiği zaman da hafif iki rek'at daha kılar, sonra müezzin ikaameti haber vermek üzere gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatardı [12].

5- Bâb: İnsan Temiz Olarak Gecelediği Zaman

7-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yatağına vardığında evvelâ namaz abdesti gibi abdesî al. Sonra sağ tarafın üzerine uzan ve şu duayı söyle:
Allâhumme eslemtu nefsî ileyke ve favvadtu emri ileyke ve elce 'tu zahrî ileyke rehbeten ve rağbeten ileyke. Lâ melcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentu bi-KitâbikeHlezî enzelte ve bi-Nebiyyike'llezî erselte.
(= Yâ Allah! Kendimi Sana teslim ettim ve işimi Sana ısmarladım. Çünkü korkum da Sen'dendir, ümidim de Sen'dendir. Sen'den sığınacak yer varsa, o da Sen'sin; Sen'den kurtulacak yer varsa yine Sen'sin! İndirdiğin Kitâb'ma ve gönderdiğin Peygamberine îmân ettim.)
Eğer o gece ölecek olursan, fıtrat üzere ölürsün. Sen bu sözleri, o gün söyleyeceğin sözlerin en sonu yap!" buyurdu.
Ben bu duayı O'nun huzurunda iyice ezberleyip tekrar etmek istedim de: "Ve gönderdiğin Rasûlü'ne îmân ettim" dedim. Peygamber:
— "Hayır, 'Gönderdiğin Peygamber'ine" diye (düzeltti de aynı lafızlarla okumamı) buyurdu [13].

6- İnsanın Uyumak İstediği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı

8-.....Huzeyfe ibnı'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatağına girdiği zaman "Bismike emûtu ve ahyâ (= Sen'in ismini anarak ölürüm ve dirilirim)" der idi. Uykudan kalktığı zaman da: ' 'el-Hamdu lillâhi 'llezî ahyânâ ba 'de mâ emâtenâ ve ileyhi 'n-nuşûru (= Bizi öldürmesinin ardından tekrar dirilten ve son gidiş ancak kendisine olan Allah'a hamd olsun)/" derdi.
"Nunşiruhâ", "Nuhricuhâ (= Biz onu çıkarırız)" ma'nâsınadır [14].

9-.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti; o da el-Berâ ibn Âzib(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) bir adama (şu duayı okumasını) emretmiştir.
Ve yine bize Âdem tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Ebû İshâk el-Hemdânî, el-Berâ ibn Âzib'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir adama tavsiye edip şöyle buyurmuştur: "Yatağına girip yatmak istediğin zaman şu duayı söyle;
Alîâhumme, eslemtu nefsîileyke vefavvadtu emrîileyke ve vec-cehtu vechî Heykel Ve elce 'tu zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten Heykel La melcee velâ mencâ minke illâ Heykel Âmentu bi-Kitâbike'llezî enzelte ve bi-Nebiyyike 'llezî erselte!
Eğer o gece ölürsen, fıtrat üzere (yânî İslâm Dîni üzere) ölürsün" [15].

7- (Yatışta) Sağ Eli Sağ Yanağın Altına Koymak Babı

10-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle dedi: Peygamber (S) geceleyin yatağını alıp yatacağı zaman (sağ) elini (sağ) yanağının altına kordu. Sonra şu duayı söylerdi: "Attâhumme bVsmike emûtu ve ahyâ { = Yâ Allah! Sen'in isminle ölürüm ve dirilirim -yânî Sen'in isminle uyurum ve uyanırım-)". Uykudan uyandığı zaman da: "el~ Hamdu lillâhVttezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhVn-nuşuru (~ Bizleri öldürmesinin ardından dirilten ve öldükten sonra dirilip toplanmak da ancak kendisine olacak bulunan Allah'a hamd olsun)" der idi.

8- Sağ Taraf Üzerinde Uyuma(Nın Müstehâblığı) Babı

11-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) döşeğine girdiği zaman sağ tarafı üzerine yatar, sonra şu duayı söylerdi:
"Allâhumme, eslemtu nefsî ileyke, ve veccehtu vechîileyke ve favvadtu emrî ileyke. Ve elce 'tu zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke. La meîcee velâ mencâ minke illâ ileyke. Âmentu bUKitâbike 'llezî enzelte ve bi-Nebiyyikellezî erselle!"
Ve Rasûlullah:
— "Bu dua sözlerini söyleyen, sonra da o gecesi altında ölen kimse, fıtrat üzerine ölmüş olur" buyurdu.
"İsterhebûhum (= Onları korkuttular)" (ei-A'râf: 116) fiili "Korkmak" ma'nâsma olan "Rehbet" masdarındandır. "Melekûtun", "Mülk" (yânı "Meliklik") ma'nâsmadır. Vezin bakımından "Raha-bûtun hayrun min rahammûtin (= Korkmak, acınmaktan hayırlıdır)" gibidir. "Terhebu (yâhûd: Turhibu) hayrun min en terhame" dersin.

9- Geceleyin Uykudan Uyandığı Zaman (Okunması Müstehâb Olacak) Duâ Babı

12-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece (Peygamber'in zevcesi teyzem) Meymûne'nin yanında kaldım. Geceleyin Peygamber kalktı, hacetini yerine getirdi, yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra uyudu. Sonra uyanıp kalktı, su kırbasına geldi, onun ağız bağını çözdü. Sonra iki abdest ortası, yânı suyu çok kullanmadan ve organlara da tam ulaştırarak bir abdest aldı. Sonra namaza durdu. Ben de kalktım ve Peygamber'in benim kendisinden sakındığımı (yâhud ta'kîb ettiğimi) görmesini istemediğim için, uykudan yeni uyanıyormuş gibi belimi uzatıp gerindim. Abdest aldım. Peygamber namaz kılmak üzere dikildi. Ben de O'nun sol tarafına namaza durdum. Peygamber benim kulağımdan tuttu da beni sol yanına döndürüp geçirdi. Namazı onüç rek'atte tamâm oldu. Sonra yatıp uyudu, hattâ horladı. Kendisi uyuduğu zaman horlardı. Bilâl gelip namaz vaktini haber verdi. Peygamber bu sefer abdest almadan (iki rek'at daha) namaz kıldı [16].
Duasında şunları söylüyordu:
Aüâhumme 'c 'al fî kalbî nûran ve fî basarı nurân ve fî sem T nurân ve an yemînî nûran ve an yesârî nûran ve fevki nurân ve tahtı nûran ve emâmî nûran ve halfî nûran ve'c'al lî nûran "
(= Yâ Allah! Kalbimde bir nûr kıl, gözümde de bir nûr kıl, kulağımda da bir nûr kıl. Yine böyle sağımda bir nûr, solumda bir nûr, üstümde bir nûr, altımda bir nûr, önümde bir nûr, arkamda bir nûr kıl. Ve benim için umumî ve büyük bir nûr yarat!)
Râvî Kureyb şöyle demiştir: Bu kelimelerden yâhud nurlardan yedisi tâbuttadır (yânî kalbin tâbutu gibi olan ceseddedir). Sonra ben İbn Abbâs'ın oğullarından bir adama kavuştum. O bana bu duâ kelimelerini tahdîs etti de "Asabt ve lahmî ve demî ve şaarî ve beşerî (= Sinirimi, etimi, kanımı, saçımı ve derimi)" sözlerini de zikretti ve iki haslet daha (kemik ve ilik sözlerini de) zikretti [17].

13-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Süleyman ibn Ebî Müslim'den işittim; o da Tâvûs'tan; o da İbr Ab-bâs(R)'tan ki, Peygamber (S) geceleyin uyanıp kalktığı zaman teheccüd namazı kılar, şu duayı söylerdi:
"Allâhumme lekel-hamdu. Ente nûru's-semâvâti ve'l-Ardı ve men fîhinne. Ve leke'l-hamdu ente kayyımu's-semâvâti-VArdı ve men fîhinne. Ve lekel-hamdu. Ente'l-hakku ve va'duke hakkun ve kavluke hakkun ve likaauke hakkun veH-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun. Ve'n-nebiyyûne hakkun veMühammedun hakkun. Allâhumme leke eslemtu ve aleyke tevekkeltu ve bike âmentu ve ileyke enebtu ve bike hâsamtu ve ileyke hâkemtu. Fağfir lîmâ kad-demtu ve mâ ahhartu ve mâ esrertu ve mâ a lentu. Ente H-mükaddimu ve entel-muahhıru. Lâ ilahe illâ ente -ev lâ ilahe ğayruke-. "
[= Yâ Allah, hamd Sana mahsûstur. Göklerin, Yer'in ve bunlardaki herkesin nuru Sen'sin! Göklerin, Yer'in ve bunlardaki herkesin kayyımı (yânî işlerini tedbîr eden) ancak Sen'sin! Hamd ancak Sana, mahsûstur. Hakk Sen'sin. Va'din de haktır, sözün de haktır.
Sana kavuşmak da haktır. Cennet de haktır, ateş de haktır. Kıyamet saati de haktır. Bütün peygamberler de haktır. Muhammed de haktır! Yâ Allah! (Emrini ve nehyini kabul edip) kendimi yalnız Sana teslim ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana döndüm. Senin burhanlarına tutunarak düşmanlarla mücâdele ettim. Aramızda yalnız Sen'i hakem kıldım! Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa çıkardığım bütün günâhlarımı benim lehine mağfiret eyle! Öne geçirici ancak Sen'sin, sona bırakıcı da ancak Sen'sin! (İbâdete lâyık) tanrı yok, yalnız Sen varsın -yâhud: Sen'den başka (ibâdete lâyık) hiçbir tanrı yoktur-.] [18].

10- Uyuma Sırasında (Allâhu Ekber Ve Subhânallah Demek Suretiyle) Tekbîr Ve Tesbîh Etmek Babı

14-..... Bize Şu'be, el-Hakem ibn Uyeyne'den; o da Abdurrahman ibn Ebî Leylâ'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den şöyle tah-dîs etti: Fâtıma aleyha's-selâm el değirmeni çevirmekten dolayı eline rahatsızlık geldiğinden şikâyet etti. Peygamber(S)'den bir hizmetçi istemek üzere, Peygamber'in evine geldi, fakat evde Peygamber'i bulamadı. Bu dileğini Âişe'ye zikretti. Peygamber gelince Âişe, Fâtima'-mn isteğini kendisine haber verdi.
Alî dedi ki: Biz yataklarımıza girmiş hâlde idik ki, Peygamber bize geldi. Ben kalkmağa davrandım. Rasûlullah:
— "Yerinde kal!" buyurdu, ve ikimizin arasına oturdu. Hattâ ben göğsümün üstüne dokunan iki ayağının serinliğini hissettim.
Rasûlullah:
— "İyi dinleyiniz! Size benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlı olan birşeye delâlet ediyorum: İkiniz döşeğinize girdiğiniz -yâhud: İkiniz yataklarınızda yerinizi alıp yattığınız- zaman otuzüç kerre Aî-lâhu Ekber, otuzüç kerre Subhânallahu, otuzüç kerre de Lâ ilahe il-le'llâh söyleyerek tevhîd ediniz. İşte bunları söylemek, ikiniz için bir hizmetçiden daha hayırlıdır" buyurdu.
Şu'be'den; o da Hâlid el-Hazzâ'dan gelen rivayete Muhammed ibn Şîrîn: Tesbîh, otuzdörttür, demiştir [19].

11- Uyuma Sırasında Allah'a Sığınmak Ve Okumak Babı

15-.....el-Leys tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Urve, Âişe(R)'den şöyle haber verdi Rasûlullah (S) yatağında yerini aldığı zaman iki eline Muavvize Sûreleri'ni okuyup nefes eder ve elleriyle bedenine meshederdi [20].

12- Bâb:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

16-.....Bize Zuheyribn Muâviye tahdîs etti. Bize Ubeydullah ibn Umer tahdîs etti. Bana Saîd ibnu Ebî Saîd el-Makburî babasından tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sizin biriniz döşeğine gireceği zaman izârının iç ta-rafıyle döşeğini silksin. Çünkü o kimse, kendisinin ardından döşeğine hangi mahlûkun girdiğini bilmez- Silktikten sonra şu duayı söyler:
BVsmike Rabbi, vada'lu cenbîve bike erfauhû. İn emsektefen-sîferhamhâ. Ve in erseltehâ fahfazhâ bimâ tahfazu bihî ibâdeke's- sâlihîn.
(= Rabb'im, ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. (Ey Rabb'im!) Eğer canımı tutup alacaksan, nefsime merhamet ihsan eyle! Eğer salıverip hayâtta bi-rakacaksan, hayâtımı sâlih kullarını muhafaza ettiğin himayenle muhafaza eyle!)"
Ubeydullah'tan rivayet etmekte Ebû Demre ile İsmâîl ibn Zeke-riyyâ da Zuheyr ibn Muâviye'ye mutâbaat etmişlerdir. Yahya ibn Saîd ile Bişr de Ubeydullah'tan; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hu-reyre'den; o da Peygamber(S)'den söylediler. Bu hadîsi İmâm Mâlik ile İbnu Aclân da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmişlerdir [21].

13- Gece Yarısında Duâ Etme(Nin Fazileti) Babı

17-.....Bize Mâlik, îbn Şihâb'dan; oda Ebû Abdillah el-Agarr ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Rabb'imiz Te-bâreke ve Taâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldığı zaman (keyfiyeti bizce bilinmez bir hâlde) dünyâ semâya iner ve: Bana kim dua eder ki, onun duasını kabul edeyim! Benden kim bir hacetini ister ki, ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret ister ki, ona mağfiret edeyim! buyurur" [22]

14- (Hacetini Gidermek İçin) Halâya Giriş Sırasında Söylenecek Duâ Babı

18-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hacetini gidermek için halâya gireceği zaman: "Attâhumme, innîeûzu bike minel-hubusi veH-habâisi (= Yâ Allah, ben bütün habislerden ve habîselerden Sana sığınırım)/" duasını söylerdi [23]

15- İnsanın Sabaha Ulaştığı Zaman Söyleyeceği Duâ Babı

19-..... Bize Abdullah ibn Bureyde, Buşeyr ibn Ka'b'dan; o da Şeddâd ibn Evs'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Seyyidu'l-istiğfâr şudur:
Allâhumme, ente Rabbt Lâ ilahe illâ ente. Halaktenî. Ve ene abduke ve ene ala ahdike ve va 'dike mastata 'tu. Ebûu leke bi-ni 'metike ve ebûu leke bi-zenbî. Fağfir lî. Fe-innehû lâ yağfiru 'z-zunûbe illâ ente. Eûzu bike min şerri mâ sana'tu!
(= Yâ Allah! Benim Rabb'im Sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Sen'in kulunum. Ben gücümün yettiği derecede Sen'in ahdin ve va'din üzere sabitim. Ben Sen'in ihsan ettiğin ni'metlerini i'tirâf ediyor ve günâhlarımı da i'tirâf ediyorum. Bana mağfiret eyle! Şu muhakkak ki, günâhları Sen'den başkası mağfiret edemez. Ben işlediğim işlerin şerrinden Sana sığmıyorum!)
İnsan akşama girerken bu duayı söylediği zaman, o gece ölürse cennete girer -yâhud: Cennet ehlinden olur-. Bu duayı sabaha girerken söylediği zaman da o gününde ölürse, o da Öteki gibi cennet ehlinden olur" [24].

20-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Peygamber
(S) uyumak istediği zaman: "BVsmike Allâhumme! Emûtu ve ahyâ (-Yâ Allah, ancak Sen'in isminle yatar, Sen'in isminle ölür ve dirilirim)/" der idi. Uykusundan uyandığı zaman da: "el-Hamdu tillâ-hi llezî ahyânâ ba 'de mâ emâtenâ ve îleyhi 'n-nuşûru (= Bizi öldürmesinin ardından dirilten ve son dirilme de ancak kendisine olan Allah'a hamd olsun)/" der idi.

21-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin yatağında yerini aldığı zaman: "Allâhumme, bVsmike emûtu ve ahyâ" der idi. Uyandığı zaman da: el-Hamdu HllâhVllezîahyânâ ba'demâ emâtenâ ve ileyhVn-nuşûru!" der idi [25].

16- Namazda Duâ Babı

22-.....Bize İmâm el-Leys ibn Sa'd haber verip şöyle dedi: Bana Yezîd ibn Ebî Habîb, Ebû'l-Hayr'dan; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Ebû Bekr es-Sıddîk (R), Peygamber(S)'e:
— (Yâ Rasûlallah!) Bana bir duâ öğret de ben onu namazımda okuyayım! dedi.
Rasûlullah da ona:
— "Kul: Allâhumme, innî zalemtu nefsi zulmen kesîran ve lâ yağfiru \-zunûbe illâ ente. Fağfir lî mağfiraten min indike ve 'rharn-nt. İnneke ente'l-ğafûru'r-rahîmu (= Yâ Allah! Şübhesiz ben kendime çok zulmettim. Günâhları mağfiret edecek de ancak Sen'sin. Öyle ise kendi Rahîmiyyet makaamından gelen bir mağfiret ile bana mağfiret ve bana merhamet eyl?! Şübhesiz çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyici Sen'sin! de)/" buyurdu.
Amr ibnu'I-Hâris, Yezîd'den; o da Ebû'l-Hayr'dan söyledi ki; o da Abdullah ibn Amr'dan: Ebû Bekr, Peygamber'e şöyle dedi derken işitmiştir [26].

23-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki "Namazında pek bağırma, sesini o kadar kısma da; ikisinin arası bir yol tut!" (dimi: ııo> âyeti, duâ hakkında indirilmiştir [27].

24-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler namaz içinde "es-Selâmu ala'llâhi, es-selâmualâfulânin"derdik. Peygamber (S) bir gün bize şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz Selâm, Allah'ın kendisidir. Herbiriniz namaz içinde oturduğu zaman İet-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salavâtu veH-tayyıbâtu. Es-Selâma aleyke eyyuhe 'n-nebiyyu ve Rahmetli İlâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'ilâhi's-sâlihin' desin. O bunu söylediği zaman, gökte olan ve Yer'de olan hersâlih kula isabet etmiş olur. Sonra da 'Eşhedu en lâ ilahe ille 'ilah ve eşhedu enne Muhammeden abdu-hu ve rasûluhu' (desin)/ Bundan
sonra da dilediği senayı seçer !" [28].

17- Farz Namaz Ardında Yapılacak Duâ Babı

25-..... Bize Verkaa, Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Muhacirlerin fakîrleri:
— Yâ Rasûlallah! Çok mâl sâhibleri yüksek dereceleri ve de-vâmh ni'meti kazanıp gittiler! dediler.
Rasûlullah (S):
— "Bu senin söylediğin nasıl oldu?" diye sordu. Onlar şöyle dediler:
— Zenginler hem bizim kıldığımız gibi namaz kıldılar, bizim ci-hâd ettiğimiz gibi cihâd ettiler, hem de mallarının fazlalarından Allah yolunda harcadılar. Hâlbuki bizim için mallar yok (bu yüzden onların harcama yaptıkları gibi harcama yapamıyoruz)? dediler.
Rasûlullah:
— "Ben size bir iş haber vereyim mi ki, siz onu yapmakla sizden önde olanlara erişirsiniz, sizden sonra gelen mal sahihlerinin de önlerine geçersiniz. Sizin yaptığınızın benzerini yapan herbir kimse de ancak sizin yaptığınızın benzerini yapar: Her (farz) namazın ardından on kerre tesbîh eder, on kerre îahmîd eder, on kene tekbîr getirirsiniz" buyurdu.
Bu hadîsi Sumeyy'den rivayet etmekte Verkaa'ya Ubeydullah ibn Umer mutâbaat etti. Bu hadîsi Muhammed İbnu Aclân da Sumeyy'den ve Recâ ibn Hayve'den rivayet etti.
Ve yine bu hadîsi Cerîr de Abdulazîz ibn Rufey'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebu'd-Derdâ'dan rivayet etti.
Bu hadîsi Süheyl de babası Ebû SâlİH Zekvân'dan; o da Ebû Hu-reyre'den; o da Peygamber'den rivayet etti [29].

26-..... Verrâd şöyle demiştir: el-Mugîre ibn Şu'be, Muâviye ibn Ebı Sufyân'a (gönderdiği mektûbda) şunu yazdı: Rasûlullah (S) her namazın ardında selâm verdiği zaman şu duayı söylerdi:
"Lâ ilahe ille 'llâhu vahdehû lâ şerike lehu, lehu H-mulku ve lehu 7-hamdu ve huve ala kullîşey 7« kadının. Allâhumme lâ mania Uma a 'tey~ te ve lâ mu 'tiye îimâ mena He ve lâ yenfeu za H-ceddi minke H-ceddu!
(= Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tek'tir, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten de O'dur. Allah'ım! Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok! Baht ve zenginlik sahibinin baht ve zenginliği Sen'in lütuf ve ihsanın yerine geçip de kendisine fâide vermez!)"
Şu'be ibnu'l-Haccâc, Mansûr ibnu'l-Mu'temir'den söyledi. O da: Ben el-Müseyyeb ibn Râfi'den işittim, dedi (de bu hadîsi rivayet etti) [30].

18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için Sükûnettir... " (et-Tevbe: 103) [31].
Ve kendinden başka bir (dîn yâhud neseb) kardeşine duâ tahsis eden kimsenin zikri [32].
Ebû Mûsâ el-Eş'arî de: Peygamber (S): "Yâ Allah! Ubeyd'e, (yânı) Ebû Âmir'e mağfiret eyle!" diye duâ etti. (Benim için de: "Yâ Allah! Abdullah ibn Kays lehine günâhını mağfiret eyle!" dedi [33].

27-..... Bize Seleme ibnu'1-Ekva' (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Peygamber(S)'in beraberinde Hayber gazvesine çıkmıştık. Giderken kaafileden bir adam (Âmir ibnu'l-Ekva'a):
— Yâ Âmir! Bize kısa vezinli şiirlerinden biraz işittirsen! dedi. Bu istek üzerine Âmir, bineğinden indi de onların develerini şu şiirini hatırlatıp söyleyerek yürütüyordu:
Tallahi levlâ'Hâhu ma'htedeynâ Velâ tasaddaknâ velâ saîîeynâ
..... ve bundan sonraki mısraları söylüyordu.
Yahya el-Kattân: Yezîd ibn Ebî Ubeyd bundan başka bir şiir de zikretti, lâkin ben onu ezberimde tutamadım, demiştir. Rasûlullah:
— "Şiir inşâd edip develeri yollandıran kimdir?" diye sordu. Sahâbîler:
— Âmir ibnu'l-Ekva'dır! dediler. Rasûlullah:
— "Allah Âmir'e rahmet eylesin!" diye duâ etti. Kaafileden bir adam (Umer ibnu'l-Hattâb):
— Yâ Rasülallah! Keski Âmir'le (onun şiir ve yiğitliğiyle) bizleri faydalandırsaydm! dedi.
Nihayet Hayber'de ordu saff bağlayıp Yahûdîler'le harb ettikleri sırada Âmir, kendi kılıcının keskin tarafı kendisine isabet etti ve bu yaradan şehîd oldu. (Hayber'in fethedildiği gün) akşam olunca sahâbîler pekçok ateşler yakmışlardı. Rasûlullah:

— "Bu ateşler nedir? Neyin üzerine yakıyorsunuz?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Evcil eşeklerin etlerini pişirmek üzere! diye cevâb verdiler. Rasûlullah:
— "O tencereler içinde olan etleri dökünüz, kapları da kırınız!" buyurdu.
Sahâbîler'den bir adam:
— Yâ Rasülallah! İçlerindeki etleri döküp kaplarını yıkasak olmaz mı? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Yâhud öyle yapınız!" buyurdu [34].

28-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in âdeti, kendisine bir adam bir sadaka getirdiği zaman, onun için:
— "Yâ Allah! Fulân ailesine salât eyle!" diye duâ ederdi. Babam Ebû Evfâ da Peygamber'e kendi sadakasını getirdiği zaman, onun için de;
— "Yâ Allah! Ebû Evfâ ailesine salât eyle!" diye duâ etti [35].

29-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah(R)'tan işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana:
— "(Ey Cerîr!) Şu Zu'l-Halasa'dan beni rahata kavuşturmaz mir sın?" buyurdu.
O, dikili putlar için yapılmış bir bina idi ki, ona ibâdet ediyorlar ve "el-Ka'betu'1-Yemâniyye" diye isim veriyorlardı.
Cerîr dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben at üzerinde sabit duramayan bir adamım! dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah göğsüme vurdu da:
— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i at üzerinde sabit tut ve onu hâdî ve mehdi kıl!" diye duâ etti.
Cerîr dedi ki: Müteakiben ben kavmim olan Ahmes kabilesinden elli süvârî'nin başında Zu'I-Halasa'ya doğru yola çıktım. -Bazen râvî Sufyân ibn Uyeyne: "Kavmimden bir topluluk içinde hareket ettim" dediğini söylemiştir.- Sonunda Zu'1-Halasa'ya vardım ve onu yaktım. Sonra Peygamber'e geldim ve:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi ben Sen'in huzuruna muhakkak o put evini uyuz deve gibi bıraktıktan sonra geldim! dedim.
Bu sözüm üzerine Rasûlullah Ahmes kabilesine ve süvarilerine duâ etti [36].

30-.....Katâde şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Annem Ümmü Suleym, Peygamber(S)'e:
— Bu Enes, Sen'in hizmetçindir! dedi. Peygamber:
— "Yâ Allah! Sen bu çocuğun malını ve zürriyetini çoğalt, ona verdiklerinde kendisi lehine bereketler ihsan eyle!" diye duâ etti [37].

31-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde Kur'ân okumakta olan bir adamın sesini işitti de: "Allah ona merhamet eyleşin! Yemin olsun o bana, fulân vefulân sûrede düşürmüş olduğum şu ve şu âyetleri hatırla'mı :tır" bıyurdu [38].

32-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Huneyn harbi sonunda- bir ganîmet taksimi yapmıştı. Bu sırada (câhil bedevi) bir adam:
— Şübhesiz bu, kendisinde Allah'ın rızâsı kasdolunmayan bir taksimdir! dedi.
Ben de onun bu sözünü Peygamber'e haber verdim. Peygamber bu sözden çok öfkelendi. Hattâ ben O'nun yüzünde öfke eserini gördüm. Sonra Peygamber:
— "Allah Musa'ya rahmet eylesin! Yemin olsun o, bundan daha çok sözlerle ezâlandırılmıştı da sabretmişti" buyurdu [39].

19- Duada Seci'li Ve Kaafiyeli Sözlerin Mekruh Olacağı Bâbı

33-.....İbn Abbâs (R) -irşâd emri olarak- şöyle demiştir: İnsanlara her cumua günü bir kerre hadîs tahdîs et. Eğer bunu az görüp kabul etmezsen, her haftada iki kerre tahdîs et! Eğer daha fazla yapmak istersen, haftada üç defa ders yap! İnsanları bu Kur'ân'dan bıktırma! Sakın seni, bir topluluk, kendi hadîslerinden bir hadîs üzerinde konuşurlarken onların yanma gelip de onlara karşı hadîs kıssa eder ve böylece onların konuşmalarını keser ve onları usandırıp bıktırır hâlde bulmayayım! Lâkin kendin (onlara kulak verip) sus! Onlar sana kendilerine ders anlatmanı isteyip emrederlerse, onlar derse arzulu bulundukları hâlde onlara hadîs ve ders tahdîs et! Duadan da seci'li nev'ini bırak da böylesinden sakın! (Zihnini böylesiye meşgul etme!) Çünkü ben RasûIullah(S)'tan ve sahâbîlerinden seci'li ve kaa-fiyeli duâ ile meşgul olmadıklarını bilmişimdir. Yânı onlar bunu değil de ancak seci'li ve kaafiyeli sözlerden çekinmeyi yapıyorlardı [40].

20- Bâb:

"İnsan Allah'tan istemeyi kesin yapsın, çünkü Allah'ı zorlayacak (hiçbir kuvvet) yoktur!"

34-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S): "Sizin herhangi biriniz duâ ettiği zaman, Allah'tan istemeyi kesin yapsın. Sakın 'Yâ Allah! İstersen bana (atıyye) ver' demesin. Şu muhakkak ki, Allah için hiçbir zorlayıcı yoktur!" buyurdu [41].

35-.....Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ett ki, Ra-sûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Sakın sizin biriniz 'Yâ Allah! Dilersen beni mağfiret eyle! Yâ Allah! Dilersen bana merhamet eyle!' diye dua etmesin. İstemeyi azim ve kafiyede, kesin bir ifâde ile yapsın! Çünkü şübhesiz Allah için hiçbir zorlayıcı yoktur!"

21- Bâb: Acele Etmediği Takdirde Kulun Duasına İcabet Olunur

36-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da İbnu Ezher'in himayesinde bulunan Ebû Ubeyd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den habe verdi ki, Rasûlullah (S): "Sizden herbirinizin duasına acele etmediği takdirde icabet olunur: İnsan (acele edip): 'Dua ettim de kabul olunmadı' der" buyurmuştur [42].
Kitâbu'd-Daavât'm devamı ondördüncü cilddedir

22- Duada Elleri Kaldırmak Babı

Ebû Mûsâ el-Eş'arî: Peygamber (S) duâ etti, sonra ellerini yukarı kaldırdı, demiştir.
Yine Ebû Mûsâ:
Ben Peygamberin koltuk altlarının beyazlığını gördüm, demiştir.
Abdullah ibn Umer de: Peygamber (S) ellerini yukarıya kaldırdı da "Allâhumme innî ebreu îeyke mimmâ sanaa Hâlidun (= Yâ Allah! Hâlid'in işlediği bu işten Sana sığınırım)/" dedi.
Ebû AbdiUah el-Buhârî dedi ki:
Ve bana el-Uveysî söyledi: Bana Muhammed ibn Ca'fer, Yahya ibn Saîd'den ve Serik'ten; onlar da Enes'ten işittiler diye tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) ellerini kaldırdı, hattâ ben O'nun iki koltuk altı beyazlığını gördüm, demiştir [43].

23- Kıbleden Başka Tarafa Yönelerek Dua Etme(Nin Cevazı) Babı

37-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir cumua günü hutbe yaparken bir adam kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a duâ et de bize yağmur yağdırsın! dedi.
(Peygamber'in duası akabinde) gökyüzü hemen bulutlandı ve bol yağmura kavuşturulduk, hattâ her bir insan nerdeyse kendi menziline ulaşamıyordu. Gelecek cumuaya kadar üzerimize hep yağmur yağdırılmaya devam etti. Ertesi cumua (yine hutbe sırasında) bu adam yâhud bir başkası ayağa kalktı da:
— Yağmuru bizden döndürmesi için Allah'a duâ ediver, sulara gömüldük! dedi.
Rasûlulîah:
— "Allâhumme havâleynâ velâ aleynâ (= Yâ Allah etrafımıza yağdır, üzerimize değil)/" diye duâ etti.
Akabinde bulutlar Medîne'nin etrafına parçalanmaya ve Medî-ne ahâlîsi üzerine yağmur yağmamaya başladı [44].

24- Kıbleye Yönelerek Duâ Etmek Babı

38-.....Abdullah ibn Zeyd (R): Peygamber (S) yağmur duası yapmak üzere şu musallaya çıktı, orada duâ etti ve yağmur yağdırılmasını istedi. Sonra kıbleye karşı yöneldi ve ridâsını çevirdi, demiştir [45].

25- Peygamber(S)'İn Kendi Hizmetçisine Ömür Uzunluğu Ve Mal Çokluğu İle Duâ Etmesi Babı

39-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Annem Ümmü Suleym:
— Yâ Rasûlallah! Enes Sen'in hizmetçindir, onun lehine Allah'a duâ ediver! dedi.
— "Allâhumme, eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehu fîmâ aHaytehûi- Yâ Allah! Onun malını ve evlâdını çoğalt, verdiğin nimetlerinde de ona bereket ihsan eyle)" diye duâ etti [46],

26- Keder, Hüzün Veren Şeyler Sırasında (Okunacak) Dua Babı

40-.....Bize Katâde, Ebû'l-Âliye'den tahdîs etti. îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) keder ve hüzün veren şeyler sırasında duâ eder, şunu söylerdi:
"Lâ ilahe ille'Mhu'l-Azîmu'l-Haltm. Lâ ilahe ille'İlâhu Rabbu's-Semâvâti ve'l-Ardı Rabbu H-Arşı H-Azîm
[= (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak Azîm ve Halîm olan Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yok, ancak göklerin ve Yer'in Rabb'i olan Allah vardır. O, büyük Arş'ın Rabbi'dir]".

41-.....Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân), Hişâm ibn Ebî Abdillah'tan; o da Katâde'den; o da îbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) keder sırasında şu duayı söyler idi: "Lâ ilahe ille'llâhu'l-Azîmu'l-Halîmu Lâ ilahe Me'Mhu Rabbu'l-Arşı'l-Azîmi. Lâ ilahe ille'llâhu Rabbu's-Semâvâti ve Rabbu'l-Ârdı Ve Rabbu'UArşVl'KenmU
[= (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak Azîm ve Halîm olan Allah vardır. (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak büyük Arş'ın Rabbi olan Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur, ancak göklerin Rabb'i, Yer'in Rabb'i ve Kerîm Arş'ın Rabb'i olan

Allah vardır!]" Vehb de şöyledi: Bize Şu'be, Katâde'den bunun benzerini tahdîs etti [47].

27- Belânın Meşakkatinden Allah'a Sığınmak Babı

42-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bana Sumeyy, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: Rasûlullah (S) belânın meşakkatinden, şakaanın erişmesinden, kazanın kötüsünden, düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınır idi.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Ebû Hureyre'nin bu hadîsi üç şey idi: Birisini ben ziyâde ettim. Ziyâde ettiğim o bir, bunların hangisidir, bilmiyorum, demiştir [48].

28- Peygamber(S)'İn: 'Allâhumme! Er-Refîkah-Ahâ { = Yâ Allah! En Yüksek Refik'i Tercih Ederim)" Duası Babı

43-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibmı'l-Müseyyeb ile Urvetu'bnu'z-Zubeyr, ilim ehlinden birçok adamların içinde haber verdiler ki, Âişe (R) şöyle demiştir; Rasûlullah (S) sıhhatte iken birçok defalar: "Hiçbirpeygamberin ruhu, cennetteki durağını görmedikçe kabzolunmaz. Sonra muhayyer bırakılır "buyururdu.
Ölümün alâmeti inince, Peygamber'in başı benim dizimin üstünde bulunduğu sırada, üzerine bir müddet baygınlık geldi. Sonra ayıldı da gözünü evin tavanına doğru dikti. Sonra: "Aüâhumme, er-Refîka'i-A Hâ (= Yâ Allah! En yüksek Refik'i tercih ederim)/" diye duâ etti.
Bunun üzerine ben: Artık Rasûlullah şimdi bizi tercih etmiyor! dedim. Ve bildim ki, bu, O'nun sıhhatte iken bizlere devamlı söylemekte olduğu yukarıki hadîstir [49].
Âişe: Peygamber'in tekellüm ettiği en son kelime bu "AHâhum-me, er-Reftka'l-A'lâ" duası oldu, demiştir [50]

29-Ölümle Ve Hayâtla Duâ Etme(Nin Hükmü) Babı

44-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Habbâb ibn Erett(R)'in hasta ziyaretine gitmiştim. Kendisi (bir rahatsızlığından dolayı) karnında yedi defa dağlama tedavisi yapmıştı. İşte o zaman kendisinden işittim:
— Eğer Peygamber (S) bizi ölümü çağırmaktan nehyetmiş olmasaydı, muhakkak ben bu hastalık ıztırâbmdan dolayı ölümü çağırır, duâ ederdim! dedi.

45-.....Kays dedi ki: Habbâb'm yanına vardım, yedi defa karmm dağlamış bulunuyordu; ve kendisini şöyle derken işittim: Peygamber (S) ölümü istememizi yasaklamamış olsaydı, mutlakaa gelmesini isteyecektim.

46-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir Raşûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden hiçbiriniz kendisine inmiş olan bir zarardan dolayı sakın ölümü temenni etmesin. Eğer muhakkak ölümü temenni etmek zorunda bulunursa:
Allâhumme ahyinî mâ kânetVl-hayâtu hayran lî,
ve teveffenî izâ kânetil-vefâtu hayran lî!
(= Yâ Allah! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, ölmek benim için hayırlı olduğu zaman da beni öldür!) desin " [51]

30- Çocuklara Duâ Etmek Ve Başlarına Meshetmek Babı

Ebû Mûsâ da: Benim bir oğlum doğdu, Peygamber (S) ona bereket duası yaptı, demiştir [52].

47-.....es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle diyordu: Çocukluğumda teyzem beni Rasülullah(S)'ın yanına götürdü de:
— Yâ Rasûlallah! Benim şu kızkardeşimin oğlunun ayağından rahatsızlığı var! dedi.
Raşûlullah başımı eliyle sıvadı ve bana bereket duası etti. Sonra abdest aldı. Ben O'nun abdest suyundan içtim. Sonra sırtının arka tarafında durdum da iki kürek kemiği arasında gerdek çadırının koca düğmeleri -yâhud: Keklik yumurtası- gibi olan Peygamberlik Müh-rü'ne baktım [53].

48-.....Bize Saîd ibnu Ebî Eyyûb tahdîs etti ki, Ebû AkîPi, dedesi Abdullah ibn Hişâm (R) çarşıdan yâhud çarşıya çıkarı idi de, kendisi yiyecek maddesi satm alırdı. Bu sırada Abdullah ibn Hişâm'a İbnu'z-Zubeyr ile İbn Umer kavuşurlar da ona:
— Aldığın şeye bizleri ortak yap. Çünkü Peygamber (S) sana bereket duası yapmıştır, derlerdi.
Abdullah da bu ikisini, satın aldığı mala ortak yapardı. Bâzı zaman olurdu ki, (Peygamber'in duası sebebiyle) tamâm bir deve yükü kâr isabet ederdi de, o kân Abdullah (olduğu gibi) evine gönderirdi [54].

49-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' (R) haber verdi: Kendisi (beş yaşında) bir çocuk iken kendilerine âid olan bir kuyunun başında Rasûlullah (S) onun yüzüne ağzıyle su püskürtmüş olduğu kimsedir! [55].

50-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e çocuklar getirilirdi; O da çocuklar için duâ ederdi. Bir kerresinde küçük bir çocuk getirildi, o küçük çocuk Peygamber'in elbisesi üzerine işedi. Peygamber biraz su istedi de o suyu sidiğin üzerine akıttı ve onu yıkamadı [56].

51-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu-Sa'lebe ibn Suayr haber verdi. Bu Abdullah'ı Rasûlullah(S) -Fetih yılında- eliyle dokunup meshetmişti. İşte bu Abdullah, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ı tek rek'atle vitr namazı kılarken görmüştür [57].

31- Peygamber (S) Üzerine Salât Okumak Babı

52-..... Bize el-Hakem ibn Uteybe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle dedi: Bana bir kerresinde Ka'b ibn Ucre (R) kavuştu da, şöyle dedi: Sana Peygamber'-den işittiğim bir hediye vereyim mi? Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı. Biz O'na:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Sen'in üzerine nasıl Selâm okuyacağımızı bildik. Fakat Sen'in üzerine nasıl Salât okuyacağız (bunu bilmiyoruz)? dedik.
Rasûlullah bize;
— "Allâhumme sallı alâ Muhammedin ve alâ âliMuhammedin. Kemâ salleyte alâ âli tbrâhîme inneke Hamîdun Mecîdun. AMhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin. Kemâ bârekte alâ tbrâhîme inneke Hamîdun Mecîdun.
(= Yâ Allah! Muhammed'e ve Muhammed'in âli üzerine, İbrahîm'in âli üzerine salât ettiğin gibi salât et. Şübhe yok ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin. Yâ Allah! Muhammed'e ve Muhammed'in âline, İbrahim'in âline bereket ihsan ettiğin gibi bereket ihsan eyle! Şübhe-siz ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin!) deyiniz" buyurdu [58].

53-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz:
— Yâ Rasûlallah! Şu Sen'in üzerine okunacak Selâm'dır (biz onu biliyoruz), fakat biz Sen'in üzerine nasıl Salât edeceğiz? diye sorduk.
Rasûlullah (S):
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin abdike ve Rasûlike, ke-mâ salleyte alâ İbrâhime. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ bârekte alâ İbrâhime ve âli İbrâhîm. (= Yâ Allah, Sen'in kulun ye Rasûlün olan Muhammed'e, İbrahim'in âline salât ettiğin gibi salât eyle! Ve Muhammed'le Muhammed'in âline, İbrâhîm ile İbrâhîm'in âline bereketler ihsan ettiğin gibi bereket ihsan eyle!) deyiniz" buyurdu [59].

32- Bâb: Peygamber(S)'Den Başkası Üzerine Salât Okunur Mu?

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: '...Onlara salât et. Çünkü senin salâtın onlar için sükünettİr... " (et-Tevbe: 103).

54-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in âdeti, bir kimse O'na kendi sadakasını getirdiği zaman: "Allâhumme salli aleyhi (-Yâ Allah, ona salât eyle)/" diye salât ederdi. Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdi, ona da: "Allâhumme salli alâ âli Ebî Evfâ (= Yâ Aîlah, Ebû Evfâ ailesi üzerine salât eyle)/" diye duâ etti.

55-.....Amr ibnu Suleym ez-Zurakî şöyle dedi: Bana Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verdi ki, kendileri:
— Yâ Rasûlallah! Biz Sana nasıl salât edelim? diye sormuşlar. Rasûlullah (S):
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihi vezurriyye-tihi, kemâ salleyte alâ âli tbrâhîme. Ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi, kemâ bârekte alâ âli tbrâhîme, Inneke Hamî-dun Mecîdun (= Yâ Allah, Muhammed'e, zevcelerine ve zürriyetine, İbrâhîm ailesine salât ettiğin gibi salât et. Ve yine Muhammed'e, O'-nun zevcelerine ve zürriyetine, İbrâhîm'in âline bereket ihsan ettiğin gibi bereket ihsan eyle. Şübhesiz ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin)/ deyiniz" buyurdu [60].

33- Peygamber(S)'İn: 'Her Kime Eza Verdiysem, Bunu Onun Lehine Bir Temizleme Ve Bir Rahmet Kıl!" Sözü Babı [61]

56-..... îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Yâ Allah! Herhangibir mü'mine ağır bir söz söylemiş olursam, Sen o sözümü kıyamet gününde o mü'min için Sana yakınlığa bir vesile kıl!" [62].

34- Fitnelerden Allah'a Sığınmak Babı

57-.....Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: RasûIullah(S)'a soru sordular, soru sormayı çoğaltıp bunda ısrar ettiklerinde öfkelendi de minbere çıkıp:
— "Bana bugün hangi şeyden sorarsanız, muhakkak onu size beyân ederim!" buyurdu.
Enes dedi ki: Ben bu sırada sağa sola bakmağa başladım, bir de gördüm ki, herkes başını elbisesinin içine dürmüş de ağlamaktadır. Bir de adamlarla kavga ettiği zamanlarda babasından başkasının adiyle çağırılmakîa (yânî babasından başkasına nisbet edilmekte) olan bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi. Rasûlullah:
— "(Baban) Huzâfe'dir" buyurdu.
Sonra Umer ibnu'l-Hattâb meydana çıktı da:
— Biz Allah'ı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i de Rasûl olarak kabul ve tasdîk ettik. Biz fitnelerden Allah'a sığınırız! dedi.
Rasûlullah da:

— "Ben hayır ve şerr hakkında bu günün benzerini asla görmedim. Şu muhakkak ki, cennet ile cehennem benim için sûretlendirildi (yânî suretleri bana gösterildi) de ben şu mihrâb duvarı arkasında onları gözlerimle gördüm" buyurdu.
Katâde bu hadîsi rivayeti sırasında şu âyeti de zikrederdi: "Ey îmân edenler, Allah 'in affettiği şeyleri -ki eğer size açıklanırsa ve, siz bunları Kur'ân inerken sorup da hükmü kendinize izhâr edilirse fenanıza gidecektir- sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, cezada da aceleci değildir" (ei-Mâide: ıoi) [63].

35- Erkeklerin Galebesinden (Kahrından) Allah'a Sığınmak Babı

58-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle der idi: Rasûlullah (S) –üvey babam- Ebû Talha'ya:
— "Oğlanlarınızdan bana hizmet edecek bir oğlan araştır" buyurdu.
Akabinde Ebû Talha beni bineğinin arka tarafına bindirerek Ra-sûlullah'ın yanına çıkardı. Artık ben Rasûlullah'a devamlı hizmet ediyordum. (Seferlerde konak için bineğinden) her inişinde O'nun şu duayı çok söyler olduğunu işitip dururdum:
— "Allâhumme innîeûzu bike minel-hemmi ve'l-hazani ve'l-aczi ve'l-keseli veU-buhli, vel-cübni ve dalaVd-dîni ve ğalebeti'r-ricâÜ (- Yâ Allah; ben tasadan, mahzunluktan, acizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç baskısından ve ağırlığından, kudret sahibi insanların tasallut ve galebesinden Sana sığınırım)/"
Ben O'na böyle hizmet etmeğe devam ettim. Nihayet Hayber seferinden dönüyorduk, Rasûlullah kendisine ayırıp aldığı Safiyye bintu Huyeyy ile dönüyordu. Ben Rasûlullah'm bineğinin arka tarafını bir abâ yâhud bir örtü ile çevirir görüyordum. Sonra arka tarafına Sa-fiyye'yi bindirerek yol aldı. Nihayet es-Sahbâ mevki'inde konakladığımız zaman Rasûlullah, deriden sofralar içinde hurma, yağ ve kuru yoğurt karışığı olan hay s yemeği yaptı. Sonra beni gönderdi. Ben insanları düğün aşına da'vet ettim. İnsanlar gelip bu yemekten yediler. İşte Rasûlullah'm Safiyye ile zifafı burada oldu. Sonra dönüşe devam etti. Nihayet Uhud meydana çıkıp görününce:
— "Şu Uhud'dur. O bizi sever, biz de onu severiz!"buyurdu. Medîne'yi uzaktan görünce de:
— "Yâ Allah! Ben Medine'nin iki kara taşlığı arasım, îbrâhfm 'in Mekke'yi haram kıldığı gibi haram kılıyorum. Yâ Allah! Sen Medineliler'in müdd ve sâ' ölçeklerinde kendilerine bereket ihsan eyle!" diye duâ etti [64].

36- Kabir Azabından Allah'a Sığınmak Babı

59-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hâlid kızrümmü HâIid(R)'den işittim.
Mûsâ dedi ki: Ümmü Hâlid'den başka Peygamber'den bunu işitmiş olan bir kişiyi de işitmedim. Ümmü Hâlid (R):
— Ben Peygamber(S)'den, kabir azabından Allah'a sığınırken işittim, dedi [65].

37- Cimrilikten Allah'a Sığınmak Babı

60-.....Mus'ab ibn Sa'd şöyle demiştir: Babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) beş şeyi emreder ve bunların Peygamber(S)'den olduğunu zikrederdi: Peygamber (S) şu kelimelerle duâ etmeyi emrederdi: "Allâhum-me innî eûzu bike mine'l-bahli. Ve eûzu bike minel-cubni. Ve eûzu bike en uredde ilâ erzelVl-umuri. Ve eûzu bike min fitnetVd-dünyâ ya 'nîfitneti 'd-Deccâli. Ve eûzu bike min azâbi 'l-kabri (- Yâ Allah, ben cimrilikten Sana sığınırım. Korkaklıktan da Sana sığınırım, ömrün en değersizine döndürülmekten de Sana sığınırım. Dünyâ fitnesinden yânî Deccâl fitnesinden de Sana sığınırım. Kabir azabından da Sana sığınırım)/"

61-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Benim yanıma Medine Yahûdîleri'nden iki yaşlı kadın girdiler de konuşma arasında bana:
— Şübhesiz, kabirler ahâlîsi kendi kabirleri içinde azâb olunurlar! dediler.
Ben o kadınların bu sözünü kabul etmedim, onları tasdik etmem bana güzel gelmedi. Sonra çıkıp gittiler. Bu sırada Peygamber (S) de benim yanıma girdi. Ben kendisine:
— Yâ Rasûlallah! İki koca-karı benim yanıma geldiler de kabir-dekiler kabirlerinde azâb olunurlar dediler, diye zikrettim.
Rasûlullah:
— "Onlar doğru söylediler. Kabir ehli, öyle bir azâbla azâb edilirler ki, onların azâblarını hayvanların hepsi işitir" buyurdu.
Bundan sonra Rasülullah'ı, kıldığı her namazda muhakkak kabir azabından Allah'a sığınırken görmüşümdür [66].

38- Hayât Ve Ölüm Fitnelerinden Allah'a Sığınmak Babı

62-..... Enes ifan Mâlik (R) şöyle derdi: Peygamber (S) şu duayı söylerdi:
' 'Allâhumme innî eûzu bike mine "-aczi ve 'l-keseli ve 1-cubni ve 7-heremi. Ve eûzu bike min azâbVl-kabri. Ve eûzu bike min fitnetVl-mahyâ ve'l-memâtı!
(= Yâ Allah, ben acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan ve çok ihtiyarlığın çökkünlüğünden Sana sığınırım. Keza ben kabir azabından da Sana sığınırım. Hayâtın ve ölümün fitnelerinden de Sana sığınırım!)"

39- Günâhtan Ve Borçtan Allah'a Sığınmak Babı

63-.....Bize Vuheyb, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından;o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şu duayı söylerdi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine '1-keseH ve %heremi ve 1-me 'semi vel-mağrami ve min fitnetVl-kabri ve azabVl-kabri ve minfitnetVn-nâri ve azâbı'n-nâri ve min şerri fitnetVl-ğınâ. Ve eûzu bike min fitnetVl-fakri ve eûzu bike min fitnetVl-MesîhVd-Deccâli. Aüâhum-me'ğsil annîhatâyâye bi-mâVs-selci veH-beradi ve nakkı kalbimine'l-hatâyâ kemâ nakkayte 's-sevbe 1-ebyâde mine 'd-denesi. Ve bâid bey-nî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyneH-meşnkı vel-mağribi!
[= Yâ Allah, tenbellikten, bunaklık derecesinde ihtiyarlıktan, günâhtan, korkaklıktan, kabir suâlinden ve kabir azabından, ateş fitnesinden ve ateş azabından, zenginlik gururunun şerrinden Sana sığınırım. Fakîrlik fitnesinden de Sana sığınırım. Mesîh Deccâl'in fitnesinden de Sana sığınırım. Yâ Allah! Günahlarımın kirini) benden kar ve buz suyu ile yıka, kalbimi de günâhlardan -beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi- pakla! Benimle günâhlarımın arasım da doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır!]" [67].

40- Korkaklıktan Ve Tenbellikten Allah'a Sığınmak Babı

"Kusâlâ" ve "Kesâlâ" (en-Nisâ: ui\ et-Tevbe: 54) bir m a'n ayadır.

64-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şu duayı söylerdi:
"Allâhumme innîeûzu bike mine'l-hammi ve'l-hazeni ve aczi ve'l-keseli ve'l-cubni ve'l-buhli ve dalaı'd-deyni ve ğalebetPr-ricâli!" [68].

41- buhlden (yânı cimrilikten) allah'a sığınmak babı

"el-Buhlu" ve"l-Bahalu" (en-Nisâ: 37, ei-Hadîd: 24) bir ma'nâyadir; "el-Huzn" ve"l-Hazen" lafızları gibi.

65-.....Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Mus'ab ibnu Sa*d'den tahdîs etti ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şu beş şeyden sığınmayı emreder ve bunİan Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs ederdi:
"Allâhumme innî eûzu bike minel-buhli.
Ve eûzu bike mine'l-cubni.
Ve eûzu bike en uredde ilâ erzelVl-umuri.
Ve eûzu bike min fîtneti'd-dünyâ.
Ve eûzu bike min azâbi'l-kabri!"

42- Ömrün En Değersizinden Allah'a Sığınmak Babı

'Erâzilunâ" (Hûd: 27) "En düşüklerimiz" ma'nâsınadır [69]

66-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şu duayı söyleyerek Allah'a sığınırdı:
"Allâhumme innîeûzu bike mine'l-keseli. Ve eûzu bike mine'I-cubni. Ve eûzu bike minel-heremi ve eûzu bike mine'l-buhH! [70].

43- Vebanın Ve Hastalığın Kaldırılmasına Duâ Etmek Babı

67-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Medîne'ye geldiği zaman- şöyle duâ etti:
"Yâ Allah! Bizlere Mekke'yi sevdirdiğin gibi Medine'yi de sevdir yâhud Medine'yi daha fazla sevdir. Medine'nin humma vesıîma hastalığını da Cuhfe'ye naklet! Yâ Allah! Müdd ve sâ' ölçeklerimizle ölçülen rızıklarımızda bizler için bereket ihsan eyle!" [71].

68-.....Bize îbn Şihâb, Âmir ibn Sa'd'dan şöyle haber verdi:
Babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Veda Haccı'nda benim hastalığımdan dolayı Rasûlullah (S) bana hasta ziyaretine geldi. Ben bu hastalıktan ölmeye yaklaşmıştım. O'nun bu ziyaretinde ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun bu müzmin dereceye ulaştı. Ben mal sahibi bir kimseyim. Bana tek kı-zım(Âişe)dan başka kimse vâris olmayacaktır. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Hayır (tasadduk etme)/" buyurdu. Ben:
— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir (yeter, üçte bir bile) çoktur. Ey Sa'd! Senin mirasçılarını zengin bırakman, onları fakirler ve (sadaka için) insanlara ellerini açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Sen Allah rızâsı için harcayacağın her nafakadan muhakkak ecre nail kılınırsın. Hattâ yemek yerken eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan dasevâb alacaksın!" dedi.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben dostlarımdan geriye mi bırakılacağım? diye sordum.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Hayır, sen bizden asla geri bırakılmazsın. (Şayet burada kalır da) Allah rızâsını aramak için sâlih amel yaparsan,

muhakkak bu iyi amelinle derecen artar ve merteben yükselir. Ve öyle ümîd ediyorum ki Senin ecelin geri bırakılacak da sen uzun zaman yaşayacaksın! Hattâ seninle birtakım kavimler fayda görecek, diğer birtakım kavimler de senden zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahâbîlerimin (Mekke^den Me-
dîne'ye dönüş) hicretlerim tamamla! Onları topukları üzerinde geri döndürme! Lâkin acınacak olan, Sa'd ibn Havle'dir!" buyurdu.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas: Rasûlullah, Sa'd ibn Havle'ye (hicret ettikten sonra) Mekke'de ölmesinden dolayı hüzünlenip acıdı, demiştir [72].

44- Ömrün En Değersizinden, Dünyânın Fitnesinden Ve Ateşin Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı

69-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Şu kelimelerle Allah'a sığınınız; Peygamber(S) bu duâ kelimeleriyle Allah'a sığınırdı:
"Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-cubni.
Ve eûzu bike mineH-buhti.
Ve eûzu bike minen uredde ilâ erzelVl-umurû
Ve eûzu bike min fitnetVd-dünyâ ve azâbVt-kabri!"

70-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o daÂişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) şu duayı söylerdi;
"Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-keseli ve'I-heremi, vel-mağrami ve H-me 'semi. Allâhumme, innî eûzu bike min azâbi yn-nâri ve fîtneti'n-nâri ve azâbVl-kabri ve şerri fitnetiH-ğınâ ve şerri fitnetVl-fakri ve min şerri fitneti H-Mesîhi yd-Deccâli. A llâhumme 'ğsil hatâyâ-ye bi-mâVs-selci veH-beradi ve nakkı kalbî mineH-hatâyâ kemâ yunakka 's-sevbu fl-ebyâdu mine 'd-denesi ve bâid beyni ve beyne ha-tâyâye kemâ bâadte beyneH-maşnkı ve'l-mağribi!" [73].

45- Zenginlik Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı

71-.....Bize Sellâm ibnu Ebî Mutî\ Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da teyzesi Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S), şu duâ ile Allah'a sığınır idi:
"Allâhumme, innî eûzu bike min fitnetVn-nâri, ve min azâbVn-nâri. Ve eûzu bike min fitneti'l-kabri. Ve eûzu bike min azâbVl-kabri.
Ve eûzu bike min fitnetVl-ğınâ. Ve eûzu bike min fitnetVl-fakri. Ve eûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli!"

46- Fakîrlik Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı

72-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) su duayı söylerdi:
"Allâhumme, innî eûzu bike min fitnetVn-nâri ve azâbVn-nâri vefitneti'l-kabri ve azâbVl-kabri ve şerri fitneti'l-ğınâ ve şerri fîtneti'l-fakri. Allâhumme innî eûzu bike min şerri fitnetVl-MesîhVd-DeccâlL Allâhumme 'ğsil kalbî bi-mâi's-selci ve H-beredi. Ve nakkı kalbi mine7-hatâyâ kemâ nakkayte 's-sevbe 'l-ebyadu mine 'd-denesi. Ve bâid beyni ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne 'l-meşrıkı ve 'l-mağribi. A /-îâhumme, innî eûzu bike mine'l-keseli ve'l-me'semi ve'l-mağramı!" [74].

47- Mal Çokluğu İle, Bereketle Duâ Etmek Babı

73-.....Bize Şu'betahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Enes'in annesi Ümmü Suleym (R):
— Yâ Rasûlallah! Enes Sen'in hizmetçindir, onun için Allah'a duâ ediver! demiş.
Rasûlullah (S) da:
— "Allâhumme eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehû fî mâ a Heytehû (- Yâ Allah! Onun malını ve çocuğunu çoğalt! Ona verdiğin ni'metlerinde kendisi için bereket ihsan edip mübarek kıl)/"diye duâ etmiştir.
Ve Hişâm ibn Zeyd'den; o: Ben Enes ibn Mâlik'ten, bunun benzerini işittim, demiştir.

74-.....Katâde şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten şöyle dediğini işittim: Ümmü Suleym:
— Enes Sen'in hizmetçindir (onun için Allah'a duâ ediver)! dedi.
Peygamber (S):
— "Allâhumme eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehû fî mâ a'teytehû!" diye duâ etti [75].

48- Hayırlısını İsteme Sırasında (Okunacak) Duâ Babı

75-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi (büytik küçük) işlerin hepsinde İstihare Duâsı'm öğretir, şöyle buyururdu:
— "Sizin biriniz bir işi kasdettiği zaman iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı söylesin:
Allâhumme, innî estehîruke bi-ilmike ve estakdiruke bi-kudretike vees'elukemin fadlike'l-azîmL Fe-inneke takdim velâ akdini. Ve tay-lemu velâ a *lemu ve enteAUâmu 1-Ğuyûbi. Allâhumme in kunte ta '-lemu enne hazâ H-emre hayrun lîfî dîni ve maâşî

ve akıbeti emrî -ev kaale: Fîâcili emri ve ecilihi fakdurhu IL- Ve in kunte ta'lemu enne hazâ 'l-emre şerrun lîfî dînî ve maâşî ve akıbeti emrî -ev kaale: Fîâ'-cili emrî ve ecilihi fasrifhu annî vasnfnî anhu-, Vakdur lîye'l-hayra haysu kâne. Summe raddinî bihî! der ve hacetinin ismini söyler!"
[= Yâ Allah! (Hakkımda hayırlısını) bildiğin için ben Sen'den hayırlısını (bildirmem) isterim. Ve Sen'in kudretinden beni kudret-lendirmeni dilerim. Ve bunu Sen'in büyük fadlmdan isterim. Çünkü Sen'in herşeye gücün yeter, benim ise gücüm yetmez. Sen herşeyi bilirsin, ben ise bilmem. Sen bütün gaybleri en mükemmel Bilen'sin! Yâ Allah! Şu azmettiğim işin benim için dînim, yaşayışım ve işimin sonu hakkında bir hayır olduğunu bilmekte isen- yâhud: İşimin dünyâsı ve âhireti hakkında... der- onu benim için takdîr et! Eğer bu işin benim için, benim dînim, yaşayışım ve işimin akıbeti hakkında bir şerr olduğunu bilmekte isen- yâhud: İşimin dünyâsı ve âhireti hakkında... der- bu işi benden çevir, beni de bu işten çevir. Ve hayır nerede ise onu benim için takdîr et. Sonra beni bu (takdîr edilen) işe razı kıl! der ve (bu iş dediği) hacetinin ismini söyler!] [76].

49- Abdest Almak Sırasında Duâ Etmek Babı

76-.....Ebû Mûsâ el-Eş'ari (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) abdest suyu istedi ve o su ile abdest aldı. Sonra iki elini kaldırıp:
— "Allâhumme'ğfir lî Ubeydin Ebî Âmirini Allâhumme'c'al-hu yevme 'l-kıyâmeti fevka kesîrin min halkıke mine 'n-nâsi (= Yâ Allah! Ebû Âmir Ubeyd kulunu mağfiret eyle! Yâ Allah! Ebû Âmir kulunu kıyamet gününde şu yarattığın insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makaamda kıl)/" diye duâ etti.
Duâ ederken (ellerini o kadar kaldırdı ki) ben O'nun iki koltuğunun beyazlığını gördüm [77].

50- İnsanın Yüksek Bir Yere Çıktığında Duâ Etmesi Babı

77-.....Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in maiyyetinde bir seferde bulunduk. Vâdîden yüksek bir yere çıktıkça, yüksek sesle tekbîr getiriyorduk. Peygamber (S):
— "Ey insanlar! Nefislerinize yumuşak davranın (sesinizi yükseltmeyin)/ Çünkü sizler sağırı ve gaibi çağırmıyorsunuz- Lâkin sizler
Semî' ve Basîr olan Allah'a duâ ediyorsunuz!" buyurdu.
Sonra benim yanıma geldi. Ben kendi kendime "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi (= Değişiklik ve kuvvet ancak Allah iledir)" zikrini söylüyordum. Rasûlullah:
— "Yâ Abdallah ibne Kays! Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi zikrini söyle. Çünkü bu, cennet hazînelerinden bir hazînedir" buyurdu -yâhud: "Sana cennet hazînelerinden bir hazîne olan bir kelâma delâlet edeyim mi? O: Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi sözüdür" buyurdu [78].

51- Bir Vâdîye İndiği Zaman Duâ Etmek Babı

Bu konuda Câbir'in rivayet ettiği hadîs vardır [79].

52- İnsanın, Bir Sefere Çıkmak Yâhud Seferden Dönmek İstediği Zamanlarda Söyleyeceği Duâ Babı

Bu konuda Yahya ibnu Ebî İshâk'm Enes'ten rivayet ettiği hadîs vardır [80].

78-.....Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir gazveden yâhud bir haccdan yâhud bir umreden döndüğü zaman yolda yüksek bir yere çıktığında üç kerre tekbîr getirir, sonra şu sözleri söylerdi:
"Lâ ilahe üleHlâhu vahdehû İâ şerike lehü, tehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala kullî şeyn kadının. Âyibûne, tâibûne, âbidûne H-Rabbinâ hâmidûne. Sadaka'llâhû va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme*l-ahzâbe vahdehû!
[= Yoktur tapacak Çalap'tır ancak. O birdir. O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur. Hamd O'nundur. O herşeye gücü yetendir. Biz ancak Rabb'imize dönücüleriz, O'na tevbe edicileriz, O'na ibâdet edicileriz, O'na hamdedicileriz. Allah va'dinde doğru çıkmış, kulu(Mu-hammed'i)na yardım etmiş, bütün düşman topluluklarını yalnız başına bozguna uğratmıştır!] [81].

53- Evlenen Kimseye Yapılacak Duâ Babı

79-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Abdurrahmân ibn Avf'ın üzerinde (evlenenlere mahsûs olan) safran boyasından yapılmış güzel koku) eseri gördü de:
— "Hâlin nedir -yâhud: Bu ne-?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Bir çekirdek ağırlığı altın (mehr) karşılığında bir kadınla evlendim, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah ona:
— "Allah (bu evliliği) sana mübarek eylesin! Bir koyun (kesmek sureti) ile olsun düğün aşı yap!" buyurdu .

80-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah, arkasında yedi yâhud dokuz kız bırakıp vefat etti. Bir müddet geçince ben bir kadınla evlendim. Peygamber (S):

— "Evlendin rni yâ Câbir?" diye sordu. Ben:
— Evet evlendim! diye cevâb verdim. O:
— "Bakire kız ile mi, yoksa dul ile mi evlendin?" dedi. Ben:
— Dul bir kadınla evlendim, dedim. Peygamber:
— "Kendisiyle oynaşacağın, seninle oynaşacak- -yâhud: Kendisiyle gülüşeceğin, seninle gülüşecek- bir kızla evlenseydin ya!" bu yurdu.
Ben:
— Babam vefat etti, arkasında yedi yâhud dokuz kız bıraktı. Beı
onların arasına, kendileri gibi bir kız getirmekten hoşlanmadım. B' sebeble onlann işlerini görecek bir kadınla evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Bareke'llâhu aleyhe (= Allah eşini sana mübarek eylesin)/ diye duâ etti.
Sufyân ibn Uyeyne ile Muhammed ibn Müslim, Amr ibn Dînâr dan; o da Câbir'den rivayet ettikleri hadîslerinde "Bâreke'llâhu aleyke duasını söylemediler [82].

54- (Cinsi Münasebet İçin) Eşine Geldiği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı

81-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
— "Onların herhangibiri (cinsî münâsebet yapmak için) eşine gelmek istediği zaman Bismittâhi, Allâhumme cennibna'ş-şeytâne ve cennibVş-şeytâne mâ razaktenâ (= Bismillâhi. Yâ Allah, bizleri şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl) derse, şu muhakkak ki, eğer o karı-koca arasındaki bu cinsî münâsebette bir çocuk takdir olunursa, o çocuğa ebediyyen şeytân zarar veremez [83].

55- Peygamber(S)1n "Rabbena Âtinâ Fvd-Dünyâ Haseneten.., " Kavli (Yânî Duâsi) Babı

82-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'in en çok okuduğu duâ: "Allâhumme, Rabbena âtinâ fVd-dünyâ haseneten ve fVl-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâri (= Yâ Allah, ey Rabb'imiz, bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru)/" duası idi, demiştir [84]

56- Dünyâ Fitnesinden Allah'a Sığınmak Babı

83-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere şu duâ kelimelerini yazı -yâhud kitâb- öğretir gibi öğretirdi:
' 'AMhumme, innî eûzu bike mine 1-buhU ve eûm bike mine H-cubni. Ve eûzu bike min en uredde ilâ erzelVl-umuri. Ve eûzu bike minfîtneti'd-dünyâ ve azâbVl-kabriV
[= Yâ Allah, ben cemrilikten, Sana sığınırım, korkaklıktan da Sana sığınırım. Ömrün en kötüsüne (ihtiyarlığın bunaklık devrine) döndürülmemizden de Sana sığınırım. Dünyâ fitnesinden ve kabir azabından da Sana sığınırım!] [85].

57- Duayı Tekrar Tekrar Yapmak Bâbî

84-..... Bize Enes ibnu Iyâd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: RasûluIlah(S)'a sihi yapılmıştı. Hattâ kendisine bâzı işi yapmadığı hâlde yaptım hayâl ettirilirdi. Rasûlullah, Rabb'ine (tekrar tekrar) duâ etti. Sonra bana:
— "(Yâ Âişe) Hissettin mi? Fetva istemekte olduğun şey hakkında Allah bana fetva verip bildirmiştir" buyurdu.
Ben Âişe de:
— Yâ Rasûlallah! Bu nedir? diye sordu. Rasûlullah şöyle anlattı:
— "Bana iki adam geldi. Bunlardan biri başımın yanına, diğeri de ayaklarımın yanına oturdu. Biri arkadaşına:
— Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu. O da:
— Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi. Öbürü:
— Ona kim sihir yapmıştır? dedi. Öteki:
— Lebîd ibnu'l-A'sam! diye cevâb verdi.
— Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu. O da:
— Bir tarak, saç sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile! diye cevâb verdi.
— Nerede yapılmıştır? sorusuna da:
— Zervân da! diye cevâb verdi."
Zervân, Zurayk oğulları yurdunda bir kuyudur. Âişe dedi ki: Rasûlullah bâzı sahâbîleriyle o kuyuya gitti. (Ona baktı, üzerinde hurma ağacı vardı.) Sonra dönüp Âişe'ye geldi de:
— "(Yâ Âişe!) Vallahi kuyunun suyu, içinde kına bekletilmiş gibi kıpkırmızı, kuyunun etrafındaki hurma ağacının uçları şeytânların başları gibidir!" buyurdu.
Âişe dedi ki: Rasûlullah geldi de ben Âişe'ye o kuyunun hâlinden haber verdi. Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Sen o sihri çıkarıp çözseydin? dedim.
— "Bana gelince, Allah benim şifâmı vermiştir. Ben o sihri çıkarıp da insanlar arasında bir şerri yaymayı istemedim"

buyurdu.
îsâ ibn Yûnus ile el-Leys ibn Sa'd, Hişâm'dan; o da babası Ur-ve'den; o da Âişe'den yaptıkları rivayette şu ziyâde vardır: Âişe: Pey-gamber'e sihir yapılmıştı da O tekrar tekrar duâ etti, dedi ve hadîsi şevketti [86].

58- Müşrikler Aleyhine Beddua Babı İbn Mes'ûd Da: Peygamber (S)

"Yâ Allah, müşriklere karşı bana Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl gibi, yedi şiddet yılı ile yardım et!" diye beddua etti, dedi.
Ve yine İbn Mes'ûd: (Ka'be'de namaz kıldığı sırada üzerine deve son'u attıklarında namazı tamamlayınca):
"Yâ Allah! Ebû CehVi Sana havale ediyorum..." diye beddua etti, dedi.
Abdullah ibn Umer de:
Peygamber (S) namaz içinde kunûtta: "Yâ Allah, fulâna vefulâna la'net et" diye beddua etti. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah: "(Kullardaki) işten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yahud kendileri zâlimler oldukları için azablandırır" (âiu îmrân: 128) âyetini indirdi..., demiştir [87].

85-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) müşrik orduları aleyhine şöyle duâ etti:
"Allâhumme, munzile'l-KitâbU serîa'l-hisâbU EhzimVl-ahzâbe eh-zimhum ve zehilhum [= Yâ Allah! Ey hesabı çabuk görücü olan
(Rabb'im)! Sen (Medine önünde toplanan) şu Arab kabilelerini dağıt, onların topluluklarını kır, irâdelerini sars]/" [88].

86-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yatsı namazının son rek'atinde başını rukû'dan kaldırıp Semiallâhu limen hamideh dediği zaman, kunût yapar, şu duayı söylerdi:
— "Yâ Allah! el-Velîd ibnu'l-Velid'i kurtar.
Yâ Allah, Seleme ibnu'l-Hişâm'ı kurtar!
Yâ Allah, (müşrikler elinde) zatfve âciz görülen diğer mü'min-leri de kurtar!
Yâ Allah, Mudar (müşrikleri) üzerine baskını şiddetlendir.
Yâ Allah, içinde bulundukları bu yılları onlara Yûsuf Peygam-ber'in kıtlık yıllarına benzet!" [89]

87-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) (Munzir ibn Amr'ın başkanlığı altında) kendilerine Kurrâ denilen (kırk yâ-hud yetmiş kişilik) bir birliği Necd halkının isteği üzerine, onlara dîni öğretmek üzere göndermişti. Bunlar Maûne Kuyusu başında pusuya düşürülüp öldürüldüler. Ben Peygamber'in onların öldürülmelerine üzüldüğü kadar hiçbirşeye üzüldüğünü görmedim. Peygamber, sabah namazında bir ay kunût yaptı da;
— "Usayya kabilesi Allah'a ve Rasûlü'ne âsî oldular!" buyururdu [90].

88-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Yahudiler Peygamber (S) üzerine selâm verirler de "es-Sâmu aleykum (= Ölüm üzerinize)" derlerdi. (Ben) Âişe onların bu sözlerini farkedip anladı da:
— AleykumuVsâmu ve'l-la'netu(= Ölüm ve la'net sizin üzerinize olsun)! dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Yavaş ol yâ Âişe! Muhakkak ki Allah herşeyde yumuşak muamele etmeyi sever!" buyurdu.
Âişe:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Onların söylemekte oldukları sözü işitmedin mi? dedi.
Peygamber:
— "Sen de benim bu sözü onlara reddettiğimi işitmedin mi? Ben onlara: Ve aleykum (-Sizin üzerinize de)! şeklinde söylüyordum" buyurdu [91].

89-..... Bize Alî ibn Ebî Tâlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Hendek harbi gününde Peygamber(S)'in beraberinde bulunduk. O:
— "Allah bu müşriklerin kabirlerine ve evlerine ateş doldursun! Çünkü onlar bizi tâ güneş batıncaya kadar orta namazını kılmaktan alıkoydular; orta namazı ikindi namazıdır" buyurdu [92].

59- Müşrikler Lehine Duâ Babı

90-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: et-Tufeyl ibnu Amr ed-Devsî, Rasûlullah(S)'ın huzuruna geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Devs kabilesi halkı Allah'a âsî oldular ve İslâm'ı kabulden çekindiler! Bu sebeble Sen onların aleyhine duâ et! dedi.
Onun bu sözü üzerine oradaki insanlar Rasûlullah'ın Devs ka-bîlesi halkı aleyhine duâ edeceğini sandılar. Rasûlullah ise:
— "Yâ Allah! Devs halkına hidâyet eyle de onları İslâm topluluğumuza getir!" diye duâ etti [93].

60- Peygamberdin "Allâhumme'ğfir Lî Mâ Kaddemtu Ve Ahhartu" Duası Babı

91-.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o daEbû Burde'den; o da babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygambe

(S) şu duâ ile duâ ederdi:
' 'Rabbiğfir lî hatîetî ve cehli ve israfı fî emri kullihî ve mâ ente aHemu bihi minni. Allâhumme*ğfir lîhatâyâye ve amdi ve cehli ve hezlî ve kullu zâlike indî! A llâhumme 'ğfir lî mâ kaddemtu ve mâ ah-hartu ve mâ esrertu ve mâ a'Ientu. EnteH-Mukaddimu ve enteH-Muahhıru. Ve ente alâ külli şey'in kadîrun!
(= Ey Rabb'im! Benim günâhımı, bilgisizliğimi, her işimde israfımı ve benden daha iyi bilmekte olduğun kusurlarımı mağfiret eyle! Yâ Allah! Benim hatâlarımı, kasdımla ve bilgisizliğimle işlediklerimi, şakalarımı mağfiret eyle! Bunların hepsi bende vardır. Yâ Allah! Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım; gizlediğim, açığa çıkardığım bütün günâhlarımı Sen mağfiret eyle! Öne geçiren ancak Sen'sin, sonraya bırakan da ancak Sen'sin. Sen herşeye gücü yetensin!)"
Ubeydullah ibnu Muâz şöyle dedi: Ve bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o da Ebû Burde'den; o da babası Ebû Musa'dan; o da Peygam-ber(S)'den bunun benzeri olan hadîsi tahdîs etti.

92-.....Bize Ebû İshâk, Ebû Bekr ibnu Ebî Musa'dan ve Ebû Burde'den; sanırım ki, o da babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle duâ ederdi:
"Allâhumme'ğfir lî hatîetî ve cehli ve isrâfi fî emri ve mâ ente aHemu bihî minnt
Allâhumme 'ğfir lî hezlî ve ciddî ve hatâye ve amdî ve kullu zâlike indî!"
(= Yâ Allah! Benim günâhımı, bilgisizliğimi, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bilmekte olduğun bütün kusurlarımı mağfiret eyle!
Yâ Allah! Benim latifemi, ciddî hâlimi, hatâmı ve dileyerek işlediğim günâhımı mağfiret eyle! İ'tirâf ederim ki, bu kusurların hepsi bende vardır!) [94]

61- Peygamber(S)'İn: "Bizim Yahudiler Hakkındaki Duamız Kabul Olunur, Onların Bizim Hakkımızdaki Duaları Kabul Olunmaz" Kavli Babı

93-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'I-Kaasım (S):
— "Cumua (gününde öyle bir saat vardır ki, herhangibir müslümân dikeîip namaz kılar olduğu hâlde Allah'tan bir hayır isler ve bu istemesini o saate denk getirirse, Allah ona dilediğini muhakkak verir" buyurdu ve o saatin kısa olduğunu anlatmak için eliyle işaret etti.
Biz: Peygamber bu işaretiyle o saatin azlığını gösteriyor, dedik.

62- Cumua Günü İcabet Ümîd Edilen Saatte Duâ Etmek Babı

94-..... Bize Eyyûb, İbnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Yahudiler Peygamber(S)'e geldiler ve ("Ölüm üzerine olsun" demek olan) "es-Sâmu aleyke" dediler.
Peygamber de:
— "Ve aleykum (= Sizin üzerinize de olsun)/" dedi. Âişe de:
— es-Sâmu aleykum ve laanekumu'llâhu ve gadıbe aleykum (= Ölüm sizin üzerinize olsun, Allah size la'net etsin ve gadab eylesin)! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yavaş ol yâ Âişe! Rıfk ile, yumuşaklıkla muamele etmen lâzımdır. Ben seni katılıktan, sertlikten sakındırırım -yâhud: Çirkin sözden sakındırırım-!" buyurdu.
Âişe:
— Onların söyledikleri sözü işitmedin mi? dedi. Rasûlullah:
— "Sen de benim söylediğimi işitmedin mi? Ben (söylediklerini) onlara reddettim. Benim onlar hakkındaki duam kabul olunur. Fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabul olunmaz" buyurdu [95].

63- (Duâ Sonunda) "Âmîn" Demek Babı

95-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bu hadîsi bize ez-Zuhrî, Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den; o da Ebû Hurey-re(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Okuyucu, yânı Fatiha okuyan kimse 'Âmîn1 dediği zaman sizde 'Âmîn* deyiniz* Çünkü melekler de 'Âmîn' derler. Her kimin 'Âmîn' demesi meleklerin 'Âmîn' demesine uyarsa, geçmiş günâhları mağfiret olunur" .

64- "Lâ İlahe İlle'llâh" Demenin Fazileti Babı

96- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs ett ki, Ra-sûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Her kim günde yüz kerre *Lâ ilahe ille Hlâhu vahdehû lâ şerike leh lehu 'l-mulku ve lehu 1-hamdu ve huve ala kullî şey Hn kadîr (= Bir tek Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten O'dur)' tehlîlini söylerse, bu onun lehine on köleyi hürriyete kavuşturmaya denk sevâb olur ve onun lehine yüz hasene yazılır, ondan yüz seyyie de silinir. Ve bu, o kimse için bu gününde tâ akşama girinceye kadar şeytândan da bir sığınma olur. Hiçkimse onun yaptığından daha faziletlisini yapmış olmaz, ancak onunkinden daha çok çalışmış olan

adam müstesnadır" [96].

97- Bize Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Abdulme-lik ibnu Amr tahdîs etti. Bize Amr ibnu Ebî Zaide, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, Amr ibnu Meymûn:
— "Her kim günde on kerre 'Lâ ilahe ille'llâhu...' tehlîlini okursa, İsmail Peygamber neslinden on esîr âzâdlamış gibi sevaba hakk kazanır" diye söylemiştir.
Amr ibnu Ebî Zaide şöyle dedi: Ve bize Abdullah ibnu Ebi's-Sefer, eş-Şa'bî'den; o da er-Rabî' ibnu Hüseyin'den bunun benzerini tahdîs etti. Ben, er-Rabî'e:
— Sen bunu kimden işittin? diye sordum. O:
— Amr ibnu Meymûn'dan, dedi. Akabinde Amr ibnu Meymûn'a geldim ve ona:
— Sen bunu kimden işittin? diye sordum. O:
— İbnu Ebû Leylâ'dan, dedi.
Akabinde İbnu Ebî Leylâ'ya geldim ve ona:
— Sen bunu kimden işittin? diye sordum. O:
— Ebû Eyyûb el-Ensârî (R)'den işittim, o bunu Peygamber(S)'den tahdîs ediyordu, dedi.
Ve îbrâhîm ibn Yûsuf da babası Yûsuf ibn İshâk'tan; o da dedesi Ebû İshâk Amr'dan söyledi ki, o şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Meymûn, Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o da Ebû Eyyûb(R)'dan, Peygamber'in bu hadîsini tahdîs etti.
Ebû Abdillâh el-Buhârî: Sahîh olan, Amr'ın, Peygamber(S)'den olan sözüdür, dedi.
Ve (Buhârî'nin şeyhi) Mûsâ ibnu İsmâîl şöyle dedi: Bize Vuheyb, Dâvûd ibnu Ebî Hind'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o da Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber^)'den tahdîs etti.
Ve İsmâîl ibnu Ebî Hâlid, eş-Şa'bî'den; o da er-Rabî'den onun sözünü söyledi.
Ve Âdem ibnu Ebû Iyâs şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti.Bize Abdulmelik ibnu Meysere tahdîs etti. Ben Hilâl ibn Yesâf'tan işittim; o da er-Rabî* ibn Huseym'den ve Amr ibnu Meymûn'dan; onlar da Abdullah ibnu Mes'ûd(R)'dan, Peygamber'in bu sözünü söylediler.
Ve el-A'meş ile Husayn; bunların ikisi de Hilâl ibn Yesâf'tan; o da er-Rabî'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan O'nun kavlini söylediler.
Ve bu hadîsi Ebû Muhammed el-Hadramî de Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber(S)'den: "Bu tehlîli söyleyen, İsmâî evlâdından on köle âzâd eden kimse gibi olur" hadîsini rivayet etti " [97].

65- "Subhânallah" Demenin Fazileti Babı

98-Bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâlik'ten; o da Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlul-lah (S): "Her kim günde yüz kerre 'Subhânallahi ve bi-hamdihi (= Allah'ı tesbîh ve hamdederim)' derse, o kimsenin (Allah hakkı olan) günâhları -deniz köpüğü kadar çok olsa bile- kendisinden indirilip affedilir" buyurmuştur [98].

99-.....Bize îbnu Fudayl, Umâreibnu'l-Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S şöyle buyurmuştur:
— "Subhânallahi ve bi-hamdihi, SubhânallâhVl-azîm (= Allah^a hamdederek tesbîh ederim, ve yine büyük olan Allah'ı tekrar tekrar tesbîh ederim), dile hafif, mizanda ağır, Rahman 'a sevgili iki kelimedir" [99].

66- Azız Ve Celîl Olan Allah'ı Anmanın Fadlı Babı

100-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Rabb'ini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin benzeri, diri ile ölü gibidir" buyurdu [100].

101-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah'ın bir sınıf melekleri vardır ki, bunlar yollarda, sokaklarda dolaşırlar, zikir ehlini ararlar. Onlar (Azız ve Celîl olan) Allah'ı anan bir cemâat bulunca birbirlerine:
— Aradığınıza geliniz, diye seslenirler.
Bunun üzerine melekler zikir ehlini dünyâ semâsına kadar ka-natlarıyle tavaf edip etrafını kuşatırlar. Rabb'leri onları pek iyi bildiği hâlde, meleklere:
— Kullarım ne söylüyorlar? diye sorar. Onlar da:
— CSubhânallah' diyerek) Sen 'i tesbîh ediyorlar, ('Allâhu Ekber* diyerek) Sen 'i tekbîr ediyorlar, ('el-Hamdu lüîâhi' diyerek) Sen 7 hamd ve sena ediyorlar! suretinde cevâb verirler.
Sonra Allah:
— Bu kullarım Beni görürler mi ki? diye sorar. Melekler:
— Hayır, vallahi onlar Sen'i görmezler! derler. Allah:
— O kullarım ya Beni görseler nasıl olurlar? buyurur. Melekler:
— Onlar Sen 'i görseler, Sana ibâdet ve ubudiyetleri daha şiddetli; temcîd ve tahmîdleri daha çetin; teşbihleri daha çok olur! derler.
Yüce Allah:
— Benden ne diliyorlar? diye sorar. Melekler:

— Cennet istiyorlar! diye cevâb verirler.
Yüce Allah:
— Onlar cenneti görmüşler mi?
— Hayır, vallahi onlar cenneti görmemişlerdir!
— Ya onlar cenneti görselerdi?
— Eğer görselerdi cennete karşı hevesleri daha çok, talebleri daha şiddetli, rağbetleri daha büyük olurdu.
Allah:
— O kullarım neden istiâze ederler? Melekler:
— Cehennem ateşinden!
— Cehennemi gördüler mi?
— Hayır, vallahi onu görmediler.
— Ya görselerdi nasıl olurlardı?
— Ondan daha çok kaçınırlardı, korkuları daha çok olurdu. Bunun üzerine Yüce Allah, meleklere:
— Ey melekler, ben sizleri şâhid yapıyorum ki, ben bu zikreden kullarımı mağfiret ettim! buyurur.
Meleklerden birisi:
— O zikredenlerin arasında fulan kişi var ki, o zikredenlerden değildir, bir haceti için gelmiş oturmuştu! der.
Yüce Allah:
— O mecliste oturanlar öyle kemâl sahibi kimselerdir ki, onlarla birlikte oturanlar şakı olamaz! cevâbını verir."
Bu hadîsi Şu'be, el-A'meş'ten, Peygamber'e yükseltmeyerek rivayet etti. Keza bu hadîsi Süheyl, babası Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber (S)'den olmak üzere rivayet etmiştir [101].

67- "Lâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billahi' Kavli(Nin Fazîleti) Babı

102-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir dağ yolunda yâhud bir tepede yol alıp yürüdü.
Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah (S) katırının üzerinde yol alıyordu:
— "Sizler sağırı ve gaibi çağırmıyorsunuz!" buyurdu.
— "La ilahe illellâhu vallâhu ekber {= Hiçbir ilâh yok, ancak Allah vardır. Allah en büyüktür)/" tehlîl ve tekbîrini söyledi.
Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah (S) katırının üzerinde yol alıyordu:
— "Sizler sağırı ve gaibi çağırmıyorsunuz!" buyurdu.
Sonra da:
— "Yâ Ebâ Mûsâ -yâhud: Yâ Abdallah-! Ben sana cennet hazînesinden bir kelimeye delâlet edeyim mi?" diye sordu.
Ben:
— Evet (delâlet buyur), dedim. Rasûlullah:
— "Z,â havle velâ kuvvete illâ billahi (= Tahavvül ve kuvvet ancak Allah iledir)/" buyurdu [102].

68- Bâb:

"Aztz ve Celîl olan Allah'ın, bir hâriç olarak yüz ismi vardır".

103-.....Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi Ebu'z-Zinâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygam-ber(S)'den rivayet olarak ezberledik. Peygamber (S):
— "Allah 'in doksandokuz, yânî bir müstesna olmak üzere yüz ismi vardır. Bunları ezber eden herbir kişi muhakkak cennete girer. Yüce Allah tek'tir, tek olanı sever" buyurmuştur [103].

69- (Usandırmamak İçin) Zaman Zaman Va'z Ve Ders Yapmak Babı

104-.....Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Biz Abdullah ibn Mes'üd'u bekleyip duruyorduk. Bu sırada Yezîd ibn Muâviye el-Absî yanımıza çikageldi. Biz ona:
— (Yâ Yezîd!) Ders meclisi yapmaz mısın? dedik. O:
— Hayır, lâkin ben İbn Mes'ûd'un evine girer ve sahibiniz Abdullah ibn Mes'ûd'u size çıkarırım. Eğer onu çıkaramaz isem, ben gelir sizin için ders meclisine otururum, dedi.
Müteakiben Abdullah ibn Mes'ûd, Yezîd'in elinden tutarak evinden dışarı çıktı, gelip bizim yanımızda dikeldi ve şöyle dedi:
— Dikkat edin! Sizin benden (sık sık) ders isteme durumunda olduğunuz bana haber verildi. Fakat gerçek şudur: Beni sizin yanınıza va'z ve ders için çıkmaktan men' eden şey, Rasûlullah(S)'ın va'z ve ders hususunda bize bıkkınlık gelmesini istemediği için hâlimize bakıp kollar ve ona göre bâzı günlerde va'z eder olmasıdır, dedi [104].

Bu Kitabı, Kur'ân'dan Bâzı Duâ Metinleriyle Bitirelim

En güzel, en vecîz, en câmialı dualar Kur'ân-ı Kerîm'dedir. Bunların bir kısmı peygamberlerin ve iyi kulların dualarıdır. Muham-med Ümmeti'nin bunlarla duâ etmeleri için, bunlar Kur'ân-ı Kerîm'de tescil edilmişlerdir. Bunlar âdeta Yüce Allah'a bir dilekçe örnekleridirler. Peygamber ekseriya bunlarla duâ ederdi. Bunların dışında Peygamberin de ümmetine öğrettiği yine

vecîz, kısa, özlü bâzı dualar da vardır. İşte bu iki grup dualar, yânı Kur'ân'daki dualarla Peygamberin duaları, kendileriyle duâ edilmeye en lâyık duâ metinleridir. Bunların dışında daha sonraki devirlerde düzülüp geliştirilen, tekrarlar, lüzumsuz sözlerle doldurulmuş uzun duâ metinlerine i'tibâr edilmemelidir.
Kur'ân'daki duâ metinlerinden bâzılarını burada ma'nâlarıyle birlikte verelim:
a. Fatiha Sûresi: Dünyâda başka hiçbir dînde eşi ve benzeri olmayan en câmialı duadır. Ondan sonra:
"Rabbena lâ tuâhıznâ in nesınâ ev ahta'nâ, Rabbena ve lâ tahmil aleynâ ısran kemâ hameltehu alellezîne min kablinâ, Rabbena velâ tuhammilnâ mâ lâ takate lehâ bihi va'/« annâ vağfir İenâ ve'r-hamnâ ente mevlânâ fensumâ ale'l-kavmi'l-kâfirin" (Ey Rabb'imiz, unuttuk yâhud yanildıysak bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabb'imiz! Bizden evvelkilere yüklediğin gibi, üstümüze ağır yük yükleme. Ey Rabb'imiz! Takat getiremiyeceğimizi bize taşıtma. Bizden (günâhları) sil, bağışla, bize mağfiret et, bize merhamet eyle.
Sen Mevlâ'mızsm. Artık kâfirler güruhuna karşı da bize yardım et)" (el-Bakara: 286).
c. Her zaman ve her vesîle ile okunacak duâ: el-bakara: 201.
d. Başarı duası:
' 'Rabbena âtinâ min ledunke rahmeten ve heyyVienâ min em-rina râseden (= Ey Rabb'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir başarı hazırla)" (ei-Kehf: ıo).
e. İbrahim'in duası:
"Rabbi'c'alnî mukîme's-salâti ve min zurriyeti, Rabbena ve tekabbeH-duâ. Rabbena'ğfır lî veli-vâîideyye ve iil-mü 'minine yev-me yekûmu'l-hisâbi (= Ey Rabb'im, beni doğru namaz kılmakta sabit tut. Zürriyetimden de (böyle namaz kılanlar yarat)! Ey Rabb'imiz, duamızı kabul eyle! Hesâb ayağa kalkacağı gün beni, ana-babamı ve bütün mü'minleri mağfiret eyle)" (ibrahim: 40-41).
f. Her hareket ve sükûnda, her gidiş-gelişte, her giriş-çıkışta okunacak duâ:
"Rabbiedhilnîmudhalesıdkın veahricnîmuhracasıdkın. Ve*-c'allîmin ledunkesultanen nasıra (= Rabb'im, beni sıdk girdiri-şiyle girdir, sıdk ve selâmet çıkarışı ile çıkar ve tarafından bana hakkıyle yardım edici bir kudret ver)" (ei-isrâ: 80).
g. Hitabet, konuşma, ders, imtihan duası:
"RabbVşrahlî sadrı ve yessirlt emrî vahlul ukdeten min lisânı yeflehû kavlî(= Rabb'im, benim göğsüme genişlik ver, işimi benim için kolaylaştır, dilimden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar)" (Tâhâ: 25-28).
h. Dâim okunacak duâ:
"Rabbena 'ğfır lenâ zunûbenâ ve ısrâfenâ ff emrinâ ve sebbit akdâmenâ vensurnâ ate'l-kavmi'l-kâfîrin {Ey Rabb'imiz, bizim günâhlarımızı ve işimizde israfımızı mağfiret eyle. Ayaklarımızı sabit kıl. Kâfirler güruhuna karşı bizlere yardım et)" (Âiu imrân: 147). k. Diriler ve Ölüler için duâ:
' 'Rabbena 'ğfir lenâ ve U ihvâmnellezîne sebekûnâ bil-îmâni ve lâ tec 'alfî kulûbinâ gülen Hllezîne âmenû. Rabbena inneke Raûfun Rahîmun(= Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimizi mağfiret eyle! îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kîn bırakma. Ey Rabb'imiz, şübhesiz ki, Sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin)" (d-Haşr: 10).
1. Duayı bitiriş sözleri:
"Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti amma yesıfûn. Ve Selâmun ale'l-murselin ve'l-hamdu lillâhi Rabbi'l-Âlemin (= Galebe sahibi
olan Rabb'in onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere Selâm ve Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun)" (es-Sâffât: 180-182).
Bunlardan başka, çeşitli vesilelerle okunacak daha pekçok dualar vardır.
Duanın lüzumuna delîl olan bâzı âyetleri de işaretle yetinelim: el-A'râf: 55-56, 180; el-Mu'min: 7-9, 60.
"Elâ bi-zikri'ltâhi tatmainnu'I-kulûbu"
(= Haberiniz olsun ki, kalbler ancak Allah'ı anmakla huzura
kavuşur" (er-Ra'd: 28).
Ahmed el-Kastallânî bu Duâ Kilâbı şerhini 914 hicret yılı, 28 Cumâda'l-âhire çarşamba günü yatsı namazından sonra bitirdiğini yazmıştır. Bu nâçiz Mehmed Sofuoglu da bunun tercümesini Allah'ın yardımı ve muvaffak kılmasıyla 23 Mart 1984/20 Cumâda'l-âhire cumua namazından sonra bitirmiş bulunuyorum. Yüce Allah tamamlamayı müyesser eylesin! Âmîn!

---

[1] Hem duâ, hem ibâdet zikredilmiş olduğu için, ya duâ ibâdet ile yâhud da ibâdet duâ ile tefsir edilmek gerektiğinden, müfessirler İki vecih beyân etmişlerdir: Birincisi Kufân'm birçok yerinde olduğu üzere, duâ ibâdet ma'nâsına olarak: Bana ibâdet ve kulluk edin ki, size sevâb ve mükâfat vereyim demek olur. İbn Abbâs, Dahhâk ve Mucâhid'den rivayet edilen bu tefsire göre, fiilî taleb de şart edilmiş demektir. Bu surette şu ta'lîl bu ma'nâya mutabık olur: "Zîrâ benim ibâdetimden kibirlenenler, yânî bana ibâdet etmek istemeyenler muhakkak yarın hor ve hakîr olarak cehenneme gireceklerdir", ikincisi, "Udûnîestecib lekum" demek "İsteyin benden vereyim size" demektir ki, Suddî'den rivayet edilen ve ilk bakışta anlaşılan da budur. Fakat buna göre de ibâdet, duâ ile tefsîr edilmek it-zım gelecektir. Bunu böyle iki vecihli olarak ifâdenin nüktesi, ibâdetin duâ, duanın da ibâdet ile telâzümünü ifâde içindir: Bir taraftan duâ, ibâdetin iliği mesabesinde olduğu gibi, ibâdet de duanın kabulü şartlarındandır. Bu duâ emri, çok ehemmiyetli ve dikkate şayandır. Burada evvelâ insanın cüz'î irâdesinin bir tahkiki ile cebrin reddi vardır. Gerek ibâdet ma'nâsma olsun, gerek sâde duâ olsun, ikisini de istemek emredilmiş ve Allah'ın isticâbesi için kulun istemesi şart kılınmıştır. Hem öyle şart kılınmıştır ki, şartın yokluğundan meşrutun yokluğu lâzım geleceğinden, terkine "Cehenneme gireceklerdir vaîdi terettüb ettirilmiştir. Şu hâlde emir, vucûb içindir. Her duanın kabul edilip edilmemesi hususuna gelince "Hayır (putlarınızı değil) ancak O'nu çağırırsınız. O da kendisini çağırdığınız herhangi birşeyi dilerse açar ve siz eş tutmakta olduğunuz şeyleri unutursunuz" (el-En'âm: 41)âyetinden anlaşıldığına göre, ma'siyet ile kayıtlıdır. Yânî buradan anlaşılan kazıyye şartıyye-i külliye değil, mühmeledir.
"Kim ululanmak hevesine düşerse bilsin ki, bütün ululuk Allah 'indir. Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel yükseltir... " (Fâtır: 10) âye-tince, bâzı şartlan kabul ile de şartlanmıştır. Onun için burada ibâdet ile yanyana olarak zikredilmiştir... (Hakk Dîni, VI, 4176-4177).
[2] Ebû Zerr nüshasında bunun baş tarafında tenvînli "Bâb" sözü vardır.
[3] Peygamberlerin yaptıkları dualar umumiyetle kabul olunmaları ümîd edilmekle beraber, kesin değildir. Ancak kesinlikle kabul olunmaya lâyık birer duâ hususiyetleri vardır. Nitekim birçok peygamberlerin kabul edilmiş ve Kur'ân-ı Ke-rîm'de tescil edilmiş olan duaları vardır: Âdem Peygamber'in tevbe duası, Nûh Peygamber'in kavminin helaki hakkındaki duası, Mûsâ Peygamber'in Fir'avn'ın helaki için yaptığı duası, îsâ Peygamber'in Mâide duası bunlardandır; bunlar kesinlikle kabul edilmiş dualardır. Bu hadislerde Peygamberimiz, kabul olunacağı kesin olan duasını âhirette ümmetine şefaat için ayırdığını haber vermiştir.
[4] Buhârî bu başlığı, gelecek hadisteki "Seyyidu'l-istiğfâr" ta'bîrinden almıştır ki, duâ ve istiğfarın ulusu, başı demektir. Bir kavmin başı, o milletin ihtiyâç ve sığınmada merci'i olduğu gibi, tevbe ve istiğfar ma'nâsmm her cihetini toplayan bu duaya da "Seyyidu'l-istiğfâr" unvanı verilmiştir.
[5] Buhârî başlıktan sonra istiğfarın ehemmiyetini gösteren bu âyetleri getirdi. Bu âyetlerde istiğfarın yüksek fazileti teblîğ buyurulmuştur. Bilhassa Nûh Sj'-esi'-ndeki âyette istiğfarın herşeyin meydana gelmesine vesîle olduğu bildirilmiştir. Yağmur Duâsı'nda istiğfar, bundan dolayı meşru' olmuştur. Şa'bî'nin rivayetine göre Umer (R) bir gün yağmur duasına çıkmış, mütemadiyen istiğfar etmiştir. Sebebi sorulduğu zaman bu âyetleri okumuştur. Hasen el-Basrî'den şöyle rivayet edilmiştir: Bir adam kıtlıktan ona şikâyet etmişti. İstiğfar etmesini tavsiye etti. Diğer biri fakirlikten şikâyet etmişti. Ona da

istiğfar tavsiyesinde bulundu. Başka biri geldi, zürriyetinin azlığından şikâyet etti. Ona ve toprağın az mahsûl verdiğini anlatan diğer birine de aynı sözü söyledi. Rubeyy' ibn Sabîh dedi ki: Sana muhtelif adamlar gelip çeşitli şikâyetlerde bulundular. Sen hepsine aynı öğüdü verdin. Bunun üzerine Hasen, bu âyetleri okudu (Medârik, Hâzin).
[6] Buhârî Nûh Peygamber'in isyancı kavmine öğüdünden sonra, Muhammed Ümmeti'nin dua ve istiğfar hakkındaki İtaatli hâllerini tasvir eden bu âyeti getirmiştir.
[7] Hadîsteki duâ, başta da belirtildiği gibi, bütün tevbe ve duaları toplayıcı mâhiyette olduğu için, bu Seyyidu'l-istiğfâr ismiyle isimlendirilmiştir. Hadîsin râvîsi Şeddâd ibn Evs, Peygamber'in şâiri Hassan ibn Sâbit'in kardeşi oğludur. Şed-dâd'm Buhârî'de bu hadîsten başka rivayeti yoktur.
Şârih İbn Battal: Duanın "Sana verdiğim ahd ve va'd üzere sabitim" fikrasındaki "Ahd ve va'd", ezelde, ruhlar âleminde, Allah'ın "Elestü bi-Rabbikum = Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" (el-A'râf: 172) suâline, insan tirn sâli zerrelerin: "Evet Rabb'imizsin" diye Allah'ın Rabb'lığmı ikrar ve tasdik etmeleridir, demiştir.
[8] Hadîs, Peygamber'in günde yetmişten fazla tevbe ettiğini açıklamaktadır. Peygamber günâh işlemekten korunmuş olduğu hâlde, bu kadar tevbe etmesi, tevbe ve istiğfarın ibâdet olmasından, ubudiyeti izhâr ve Rubûbiyetin keremine İhtiyâçtan yâhud da ümmetine öğretmek içindir.
[9] Tevbe, çirkinliğinden dolayı günâhı terk, kendisinden meydana gelenlere pişmanlık ve onlara bir daha dönmemeye kesin karar ve iyi amellerle onları mümkin olduğu kadar telâfiye çalışmaktır.
Tevb ve Tevbe, îmân makaamlarınm evveli, hakk yolculuğunun başlangıcı, vuslat kapısının anahtarıdır. Lügatte rucû' demek olan Tevbe, şer'an da kabahatten kabâhet olduğu için pişmanlık duyarak vazgeçmektir...
Nasûh tevbe: Çok iyi nasîhat edici tevbe demek olur...
Alî(R)'ye "Tevbe"yi sordular; o şöyle dedi: O, altı şeyle gerçekleşir: Geçmiş günâhlara karşı pişmanlık, terkedilmiş farzları ödemek, kul hakkını edâ, hasımlarla halâîlaşmak, bir daha günâha dönmemek, nefsini ma'siyet İçinde terbiye ettiğin gibi Allah'a tâat ve terbiye etmek. Keşşaf şunu ilâve etti: Nefsine ma'siyetlerin lezzetini taddırdığın gibi, tâatlerin de acılığını taddırmak (Beydâfî, Şeyhzâde).
[10] Allah'a ferah isnadı, mecazî bir ta'bîrdir. Allah'ın rızâsından kinayedir. Allah'ın rızâsını te'kîd ve tahakkukunu daha belîğ ifâde için mecazî bir uslûb ile söylenmiştir.
Abdullah ibn Mes'ûd, İslâm ilimlerinin her dalında sahâbîler arasında en yüksek derecede olmakla beraber, hitabette de çok kuvvetli idi. Bu kudretin bir örneği bu hadîsi en belîğ bir usiûbla rivayetinde görülür. O, hadîsin gerek kendisinden olarak bildirdiği, gerek Peygamber'den rivayet ettiği kısımları birer mü-rekkeb teşbih hâlinde söylemiştir.
Bİr kerresinde Peygamber kısa bir hutbe yapmış, sonra Ebû Bekr'e de bir hutbe yapmasını emretmiş, o da Peygamber'inkinden kısa bir hutbe söylemişti. Sonra Umer'e ve bâzı sâhâbîlere de aynı şekilde kısa hutbeler yapmalarını emretmiş, onlar da kısa hutbeler yapmışlardı. En sonra Abdullah ibn Mes'ûd'a emretmiş, o da: Allah'a hamd ve sena ettikten sonra: Ey İnsanlar! Allah Rabb'i-mizdir, İslâm da dînimizdir. -Eliyle Peygamberi işaret ederek:- Şu zât da Pey-gamberimizdir! demiştir. Bunun üzerine Peygamber: "Ümmü Abd oğlu isabet etti. îbnu Ümmi Abd doğru söyledi" diye takdîr etmiştir (Tezkirem'l-Huffâz).
[11] Buhârî'nin maksadı, hadîsin çeşitli yollardan gelişini orataya koymak ve sened-lerdeki bâzı farklılıkları belirtmektir. Allah ondan razı olsun!
[12] el-Kirmânî el-Kevâkib'dc şöyle dedi: Bu hadîsin Dualar Kitabı ile ilgisi nedir? dedi de, buna: Diğer hadîslerden Peygamber'in yatarken dua etmek âdetinde oiduğu biliniyor, diye cevâb verdi. Fethu'I-Bârfdç İbn Hacer: Musannif bu bâbla bundan sonraki babı, onlardan sonra uyku sırasında söylenecek sözlere bir hazırlık olmak üzere zikretmiştir, dedi (Kastallânî).
[13] Hadîsin bu fıkrasından Peygamber'in ümmetine öğrettiği duâ lafızlarında hiçbir değişiklik yapılmadan aynen muhafaza edilip, öylece okunmaları gereği anlaşılmaktadır. Çünkü burada "Rasûl" ve "Nebi" kelimelerinin birbiriyle değiştirilmesi ve birinin diğeri yerine konulması açıkça reddedilmiş, bunların öğretildikleri gibi, değiştirilmeksizin okunmaları Peygamber tarafından te'mîn ve tenbîh edilmiştir.
[14] Buradaki öldürmekten murâd, uykudur. Uyku hâli hadîste şuurun gitmesi alâ-kasiyle ölüme benzetilmiştir. Nitekim "Uyku ölümün kardeşidir" sözü mesel olmuştur. ez-Zumer: 42. âyetinde de uyku ölüme benzetilmiştir:
en-Nuşûr'a gelince, o kıyamet gününde ba's için dirilmektir, el-înşâr da diriltmek, çfkarmak, yaymak ma'nâlarma olur. Kur'ân'da "Neşeze" kökünden "Nunşizuhâ" lafzı da gelmiştir: "Kemiklere de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz" (el-Bakara: 259).
[15] Bundan önceki Huzeyfe hadîsi ile bu el-Berâ ibn Âzib hadîsleri, insanın yatağa girip yatacağı zaman söyleyeceği duâlan bildirmiş, hattâ kalkarken söyleyeceği duayı da öğretmiştir. el-Berâ hadîsini burada iki ayrı senedle getirmiş, fark, sâdece birincisinde "Bir adama emretti"; ikincisinde "Bir adama tavsiye etti" ifâdesinden ibarettir.
Duanın tercemesi daha önce verildiği için tekrar yazılmadı.
[16] Uzanıp uyuduktan sonra abdesl almadan namaz kılabilmek, Peygamberlik hu-sûsiyetlerindendir. Çünkü peygamberler uykularında da vahy alır ve bunu ezberlemek için gözleri uyuşa da kalbleri uyumaz, dâima uyanık kalır.
[17] Bu hadîsi Müslim de Namaz Kitâbı'nda getirmiştir.
[18] Bunun da bir rivayeti Namaz Kitâbı'nım sonunda, "Geceleyin teheccüd namazı kılmak bâbf'nda geçmişti.
Peygamber biİ-cümle ma'siyetlerden ve günâhlardan pâk ve uzak olduğu hâlde bu dualarında günâhlarından mağfiret istemesi, ubûdiyyette kemâl göstermek ve ümmete Rabb'Ierine karşı ne yolda züll ve fakirlik arzedileceğini öğretmek içindir.
[19] Hadîsin birer rivayeti Beşte bir Kitabı, "Beşte birin Rasûlullah'ın nevbet nev-bet meydana gelen âmme harcamaları için olduğuna delîl bâbı"nda ve "Alî'nin fadlı bâbı"nda geçmişti.
İbn Teymiyye şöyle demiştir: Her kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devam ederse, ona meşakkat ve yorgunluk arız olmaz. Çünkü Fâtıma çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de, Rasûlullah ona bu yolda zikre devam etmesini tavsiye etmişti.
[20] Bunun bir rivayeti Kur'ân'm Faziletleri Kitâbı'nda geçmişti.
[21] Bunu Müslim de Dualar Kitâbı'nda getirmiştir.
[22] Nuzûî Hadîsi diye meşhur olan ve müteşâbih bulunan bu hadîsin bir rivayeti, Teheccüd Namazı bâbı'nda geçmiş, inşâallah Tevhîd Kitâbı'nda da gelecektir. Bu hadîs yirmi kadar sahâbîden Altı Kitâb'da ve diğer Sahth, Sünen, Müsned ve Mu'cem kitâblannda rivayet edilmiştir...
Nuzûl, İntikaal, i'lâm, kavi, ikbâl, teveccüh, bir hükmün çıkması ma'nâla-rına kullanılır... Burada Allah'ın geceleyin namaz kılıp duâ edenlere rahmetle, dileklerini vermekle ve mağfiret etmek suretiyle teveccüh etmesidir, denilebilir...
[23] Bu iki lafızla gelen duâ, cevâmi'u'l-kelim olan sözlerdendir. Bu iki kelime birçok ma'nâya geliyor: "Hubus", şeytânların erkekleri, "Habâis" de dişileridir, demişlerdir. Keza "Habâis", mutlak olarak şeytânlar, ma'siyetler, kötü fuller, düşük hasletler; "Hubus" da küfür, fucûr, isyan ve mutlak şerr ma'nâiarına gelir.
Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nda geçmişti.
[24] Bunun bir rivayeti, yakında "İstiğfarın efdali bâbı"nda da geçmişti.
[25] Bunların birer rivayeti yakında da geçmişti.
[26] Namaz Kitâbı'nda verilen açıklamaya göre, teşehhüdden sonra ve selâmdan ev vel demektir. Başlık da "Fi's-salât = Namazda" demekle vakıa namazın hangi rüknünde bu duanın okunacağı kat'î olarak bilinemezse de duanın yeri namazın sonunda, teşehhüdden sonra ve selâmdan evvel olmak lâzım geleceği aklî karinelerden mâada bâzı haberler ile de sabit oluyor. Nitekim İbn Mes'ûd'dan gelen teşehhüd hadîsinin sonunda "Sonra di/ediği duayı seçer" Duyurulmuştur. "Günâhları ancak Sen mağfiret edersin " demek, mağfireti çekmek olduğu gibi, ilâhî vahdâniyyeti de ikrardır. "Mağfiretten "in nekre olması, mağfiretin büyüklüğüne, künhünü idrâk mümkin olmayacak kadar azametine delâlet ettiği gibi, "Min indifce" de mağfiretin azametini daha ziyâde artırır. Zîrâ Allah Taâlâ tarafından olan şey, vasfın ihata edemeyeceği büyük birşey olmak lâzım gelir... Kul böyle söylemekle "Yâ Rabb, amelimle ehliyet kazanmamış olduğum hâlde kendiliğinden bana mağfiret bağışla" demiş gibi olur. Taleb, niyaz ve rahmetle ikmâl ediliyor. Ve duâ, Allah'ın Gafûriyet ve Rahîmiyet'ine iltica ile sona erdirmiyor. Bu duanın da cevâmi'u'I-kelimden olduğuna şübhe yoktur. Zîrâ abd, büyük ve çok zulüm sahibi olmak gibi taksirinin kemâlini i'tirâf etmekle beraber, mağfiret ve rahmetten ibaret olan in'âmm gayesini de taleb ediyor. Mağfiret, cehennem ateşinden uzak bırakılmak; Rahmet de cennete girdirilerek Kerîm Rabb'e nazardan nasîbli kılınmaktır. Ne sâadet, ne büyük zafer! (Bizleri de bunlardan kıl yâ Rabb!) -Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., II, 716-.
[27] Şârih el-Kirmânî, başlığa uygun olması için bu, namaz içindeki duadır, demiş ise de, bu, namaz içindeki duayı da, namaz dışındaki duayı da şâmil olan umûmî bir teblîğdir (Aynî).
[28] Sahabe, tâbi'ler devirlerinde "Namazın hutbesi" ve "Namazın tahtyyesi" ad-lanyle anılan bu teşehhüdün meali şöyledir: "Tahıyyât Allah'a râcî ve O'na mahsûstur. Salavât, Allah İçindir. Tayyibât da O'na mahsûstur. Ey Nebî! Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun! Bize ve Allah'ın sâlih kullarına da selâm olsun! Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hakk ma'bûd yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür".
Tahıyyât, "Tahıyye"nin cem'idir. Tahıyye: Selâm, feekaa, azamet, afattan, noksanlıktan selâmet ve Allah'ın müstehakk olduğu ta'zîm nevi'lerini toplayan en câmialı bir ma'nâdır. Salavât: Beş vakit namazlarla diğer namazların hepsidir. Tayyibât: "Kelimâtı tayyibât" takdirinde olup, Allah'a sena olmaya lâyık olan kemâl sıfatlarına delâlet eden lafızlar yâhud Allah'ı zikr yâhud sâlih sözler demektir...
[29] Metinde "Her namazın ardında" lafzıyle ta'rîf edilen bu zikirler farz ve nafile; bütün namazların akabinde olmak gerekirse de, âlimlerin çoğu Müslim'deki Ka'b ibn Ucre(R)'nin merfûan rivayetinde "Birtakım muakkıbât, yânî namaz ardında söylenecek güzel kelimeler vardır ki, onları söyleyen hiçbir zaman zarara uğra tnaz: Her farz namazın ardında otuz üç kerre tesbîh, otuz üç kerre tahmîd, otuz dört kerre de tekbîr" buyurulmuş olduğuna bakarak ve mutlak'i mukayyed'e hamlederek, bu zikirlerin yalnız farzdan sonra okunması re'yinde bulunmuşlardır. Bu gün ümmetin ameli hep bunun üzerinedir.
Bu rivayetlerin çoğunda zikirlerin adedi otuzüçer olmakla beraber, bâzılarında hem zikirlerin sayılarında, hem de tertîblerinde farklılıklar vardır. Bunun bâzı rivayetleri Namaz Kitâbı'nın sonlarında geçti.
[30] Buhârî bu hadîsin bâzı rivayetlerini Namaz Kitâbı'nın birkaç yerinde de getirmiştir. Bu mektubu, Kûfe'de Muâviye tarafından emîr bulunduğu sırada, Mu-âviye'nin isteği üzerine yazmıştır, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın da: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; her namazın ardından selâm verdiği zaman: "Allâhumme lâ mania limâ a'teyte..." diye rivayeti olduğu gibi, diğer bir lafızda: "Yâ eyyu 'n-nâsu, inne 'İlahe lâ muahhıra limâ kaddeme. Velâ mukaddime limâ ahhara. Velâ mu'tiye hmâ menea. Velâ mania limâ a1 tâ. Velâ yenfau za'l-ceddi minhu 'l-ceddu. Ve men yuridi Tıâhu hayren yufakkıhhu fi'd-dîn{ = Ey insanlar! Allah'ın ileri götürdüğünü geri bırakacak yok, geri bıraktığını da ileri götürecek yok. Vermediğini verecek yok. Verdiğine mâni' olacak da yok. Baht ve servet sahibinin bahtı ve zenginliği de O'nun lütuf ve ihsanı yerine geçip, fâide veremez. Allah her kimin hayrını İsterse onu dînde ilim ve fıkıh sahibi yapar)" demiş ve sonra: Ben bunu Rasûlullah(S)'tan bu ağaçların, yânî bu minberin üstünde iken işittim, diyerek hadîsi merfûan rivayet ederdi. Bu rivayetlerden, Mu-âviye'nin bu hadîsi ve zikri esasen bildiği anlaşılıyor. Böyle iken Mugîre İbn Şu'be'ye mektûb yazıp sormasındaki maksadı, bildiklerini kuvvetlendirip te'-kîd etmek ve şâhidlendirmektİr.
Namazdan sonra bu zikri okumak müstehâb olduğu gibi, okunması müs-tehâb olan diğer zikirler de vardır. Bunların bâzı rivayetleri Namaz Kitâbı'nda, ilgili bâblarda geçmişti.
[31] Müfessirler buradaki "Salât "tan muradın, duâ olduğunda ittifak ettiler. Bunun ma'nâsı: Sen onlara duâ et ve İstiğfar eyle. Çünkü senin duan onlar için bir tesbît ve sükûnettir, demektir (Aynî).
[32] Bunu Müslim'in ve Ebû Davud'un Talha ibn Abdİllah'tan; o da Ümmü'd-Derdâ'dan rivayet ettikleri şu hadîs te'yîd ediyor: "Kardeşi için onun yokluğunda gönülden duâ eden her müslime melek muhakkak 'Onun benzeri hayır sana da olsun' der".

[33] Bu Mağâzî'de, Evtâs gazvesi bâbı'nda geçen uzun hadîsten bir parçadır.
[34] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Mağâzî'de, Hayber gazvesi'nde; Mezâlim'de ve Ze-bâih'te geçmişti.
Âmir ibnu'1-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme İbnu'l-Ekva'ın amcasıdır. O, güzel sesli bir şâir ve yiğit bir mücâhid idi. Arabistan'da kaafiledeki develer güzel sesli kimselerin tegannî ile okuduğu şiirlerin vezinlerine göre hızlı veya yavaş sevkedilirlerdi. Sahâbîler arasında Rasûlullah'ın rahmet ve mağfiret duası yap tığı kimselerin ekseriya o harbde şehîd oldukları tecrübe ile biliniyordu. Onun için Umer: "Âmir'le bizi faydalandırsaydın!" temennîsinde bulunmuştur.
[35] Bunun bâzı rivayetleri Zekât ve Mağâzî'de de geçmişti.
[36] Bunun bâzı rivayetleri Cihâd'da ve Mağâzî'de de geçmişti. Cerîr ibn Abdillah, Ahmes kabîlesindendi. Bu kabile halkı iyi at binerlerdi. Bu hadîsin Cihâd'daki rivayetinde Cerîr'in onlardan yüzelli kişilik bir süvârî birliğinin kumandanı olarak bu put evini yıkmaya gönderildiği bildirilmiştir.
[37] Bunu Müslim de Fadâil'de getirdi. Enes ibn Mâlik: "Malım çoktur, evlâdım, evlâdımın evlâdı da çoktur. Bugün yüz kadar çocuğumu sayarlar" diye yeminle te'kîd ederek bu duâ bereketiyle nail olduğu ilâhî ni'metleri söylemiştir.
[38] Bunun birer rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri'nde geçti. Müslim, Salâtu'I-Musâfirîn..., Kur'ârTm Faziletleri bâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter,, II, 433.
[39] Bunun bir rivayeti Edeb Kitabı, "Ezaya sabr bâbı"nda geçmişti.
[40] Bu hadîs, duâ ve derslerde zoraki olarak ve huşû'u bozacak, sevilmeyen seci'ler yapmaya özenmenin doğru olmadığını, gerek derslerde, gerek dualarda insanları usandıracak lüzumsuz uzatmalar ve tekrarlar yapmanın dîn eğitim ve Öğretiminde yeri olmadığını isbât etmektedir. Rasûlullah'ın dualarında bazen seci'ye benzer düzgün kısa metinler vardır. Bunlar elbette külfetsiz ve sâde dualardır...
[41] Yâni Allah'a karşı şartlı, ta'lîkli değil, kesin ve ısrarlı olarak: Yâ Allah beni mağfiret et! Yâ Allah bana merhamet eyle! diye duâ etmelidir.
[42] Hadîsin hedefi: Kul duâ ettiği zaman kabulü gecikirse, acele edip de: "Ben duâ ettim, fakat kabul olunmadı" demesin, duadan kesilmesin, duâ ve niyazına ısrarla devam etsin, ma'nâsınadır. Şu âyet gereğince de dualar geç olsa bile bir gün kabul edilir: "Kullarım sana beni sorunca (haber ver ki) işte ben muhakkak yakınımdır. Bana duâ edince ben o duâ edenin da 'vetine icabet ederim. O hâlde onlar benim da 'vetime (tâatle) icabet ve bana (mân etsinler. Tâ ki doğru yola ulaşmış olalar" (el-Bakara: 186).
[43] Ebû Musa'nın bu hadîsi, amcası Ebû Âmir'in öldürülmesi kıssasında olup Hu-neyn gazvesi bâbi'nda senedli olarak ulaştırılmıştır.
îbn Umer'in hadîsi de Hâlid ibn Velîd'in Peygamber tarafından Mekke fethinden sonra Benû Cezîme kabilesi üzerine gönderilmesi ve Hâlid'in onlardan bâzı kimseleri öldürmesi kıssasında geçmektedir.
Enes'ten gelen hadîs ise Yağmur Duası bölümünde geçen hadîsten bir parçadır. Bu rivayetler ve diğerleri duâ sırasında elleri kaldırmanın meşru' olduğunun delilleridir. .
[44] Peygamber her iki duayı da minber üzerinde cemâate yönelip hutbe esnasında yaptığı için, elbette kıbleden başka tarafa yönelik olarak bulunmakta idi. Başlığa delîlliği bu bakımdandır.
[45] Bu hadîslerin birer rivayeti Yağmur İsteme Duâst bölümünde de geçmişti. Orada yine Abdullah ibn Zeyd'den gelen bir diğer hadîste "Peygamber arkasını insanlara dönüp duâ etmek üzere kıbleye yöneldi. Sonra ridâsını çevirdi. Sonra iki rek'at namaz kıldırıp kıraatlerini de açıktan okudu" demiş olduğuna göre, ridâyı çevirme, duaya başlayacağı sırada olmuştur.
[46] Enes ibn Mâlik, hicret senesinde henüz on yaşında idi. Annesi Ümmü Suleym tarafından Peygamber'e hizmet etmek üzere teslîm edilmişti. Böylece on yıl Pey-gamber'e hizmet edip O'nun öğre im ve eğitimini en feyizli bir şekilde elde etmiştir. Peygamber'in bu dualarına mazhar olmuş ve bu sebeble uzun ömür ve çok evlâd ve çok mal ni'metlerine nail olmuştur. 2180 hadîs rivayet etmiş, 103 sene kadar yaşamış, 90 veya 93 hicret yılında Basra'da vefat etmiştir. Basra'dan birbuçuk fersah uzaklıkta bulunan köşkünde husûsî makbereye gömülmüştür. Basra'da en son vefat eden sahâbîdir. Bundan önceki cildlerde de kendisinden birçok vesilelerle söz edilip tanıtılmıştı.
Müslim, Sahâbîlerin Faziletleri Kitabı, Enes ibn Mâlik'in faziletlerinden bir bâbda bu hadîsin birkaç rivayetini getirmiştir: Müslim Ter., VII, 404-406.
[47] el-Müstemlî nüshasında "Vuheyb" şeklindedir. Ebû Zerr el-Herevî: Doğru olan "Vehb"dir ki, o da Vehb ibn Cerîr ibn Hâzım'dir, dedi. Müslim de bunu Duâu'l-Kerb bâbı'nda getirmiştir.
[48] Cehdu belâ: Belânın meşakkati, çetinliği, zorluğu demektir. İnsanın ne çekmeğe tahammülü, ne de def etmeye kudreti yetmeyen şiddetli meşakkate denir.
Derku şakaa: İnsanı ölüme kadar götüren zorluk ve güçlük erişmesidir. Suu kadâ: Kazanın kötülüğüdür. Kaza, ezelde kullî işler hakkında Allah' in mücmel surette hükmüdür. Kader de işlerin cüz'iyyâtı hakkında lâyezelde mufassal bir surette hükmüdür. Kaza ve Kader bu surette Allah'ın hükmü olduğundan, hepsi iyidir, hepsi güzeldir. Kötü ve çirkin olan kazanın ilgilendiği işlerdir ki, kişinin nefsine, malına, ailesine ve bi'1-umûm başlangıç ve meâddaki işlerine taallûk eden şeylerdir. Allah'a istiâze edilip sığınılan, bunların çirkinleridir.
Düşmanların şemateti: Düşmanların sevinciyle hâsıl olan hüzün ve kederdir ki, vicdanda meydana gelen teessürlerin en şiddetli olanlarmdandır.
[49] Yânî Rasûlullah'ın bu duası, sıhhatli zamanında bize söylemekte olduğu "Peygamberlerin ruhu cennetteki yeri kendisine gösterilip de muhayyer bırakılmadıkça alınmaz" diye haber verdiği tercihin, kendisinde tecellîsidir.
[50] er-ReJîku'1-A 'lâ hakkında Hattâbî: Rasûlullah'ın ruhu yüce makaamlara yükselirken, kendisine yoldaşlık eden meleklerdir, demiştir ki, bu, lügat ma'nâsına uygundur.
Şârih Kirmanı ise: er-Refîku'1-A'lâ'yı en-Nisâ: 69. âyetinde isimleri sayılan peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve iyi insanlarla tefsîr etmiştir.
[51] Bunların birer rivayeti Tıbb Kitâbı'nda da geçmişti. Bunlar hastalık gibi her-hangibir belâ ve musîbetin şiddeti sebebiyle ölüm temenni etmeyi nehye delâlet etmektedir. Hadîsin son fıkrasındaki "Temenni etmek zorunda kalırsa... şöyle desin" emri de vucûbîbir emir değil, izin ve muhayyer kılmaya delâlet eden bir emirdir.
Ben nâçiz Mehmed Sofuoğlu kulu da Allah'tan, tâati yolunda ömrümü uzatmasını, bana muafiyet elbiseleri giydirmesini, sonunda fitnesiz, mihnetsiz olarak güzelliğin güzelliği içinde islâm ve sünnet üzere ruhumu almasını, yitiğimi bana geri vermesini, benim için dînimi, dünyâmı ve âhiretimi ıslâh edip iyileştirmesini isterim! Hamd Allah'a, salâtu selâm Muhammed Rasûlullah'a!
[52] Ebû Musa'nın bu hadîsinin bir rivayeti Akîka Kitâbı'nda geçti.
[53] Bu Sâib ibn Yezîd hadîsinin bir rivayeti Vudû' Kitâbı'nda geçmişti.
[54] Şerîket Kitabı, "Taamda ortaklık bâbı"ndaki hadîs daha tafsîllidir: Abdullah ibn Hişâm (R) Peygamber'e erişmişti. Annesi Zeyneb bintu Humeyd onu (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürdü de:
— Yâ Rasûlallah, oğlumla İslâm bey'atı yap! dedi. Rasûlullah:
— "O küçüktür" buyurdu ve başını sıvazladı da ona bereketle duâ eyledi...
[55] Rasûlullah'ın bu fiili, âdeti olduğu üzere tebrik ve sahabe çocuklanyle lütuf, rahmet ve şereflendirme olarak oynamasının delilidir. Bunun bir rivayeti İlim'-de ve diğer yerlerde geçmişti.
[56] Bunun da bir rivayeti Vudû'da geçmişti.
[57] Bunun başlığa uygunluğu "Rasûlullah eliyle dokunup meshetti" sözünden alınır. Bu sözü Buhârî'nin Fetih gazvesinde muallak olarak Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den "Fetih yılında Rasûlullah onun yüzünü eliyle dokunup meshetti" laf-zıyle rivayet ettiği hadîs tefsîr etmiştir... (Aynî)
[58] Ka'b ibn Ucre'nin: "Yâ Rasûlallah, bizler Sen'in üzerine nasıl Selâm okuyacağımızı bildik" sözünden maksadı, namaz oturuşunda okunmak üzere öğrettiği Tahıyyât duâsmdaki "es-Selâmualeykeeyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetuHlâhi ve berekâtuhû" selâmıdır. Sorup öğrenmek istediği Salât ise, el-Ahzâb: 56. âyetinde emredilen salât'tir ki, bunu Tahıyyât'tan sonra namaz içinde ve her vesîle ile namaz dışında okumamız emredilmiştir. Âlu Muhammed ve Âlu İbrâhîm, Muhammed Ümmeti ve ibrâhîm Ümmeti ma'nâsınadır, denilmiştir. Bu salâtm bir rivayeti Namaz Kitâbı'nda ve Tefsîr'de de geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.
[59] Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'ine salât ve selâm okuma hakkında şu emri verdi: "Şüphesiz ki, Allah ve melekleri o Peygamberce çok salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salât edin, tam bir teslimiyetle de selâm verin" (el-Ahzâb: 56).
Salât, lugatçilerin çoğuna göre duâ, tebrik, temcîd ve ta'zîm ma'nâlarına-dır. Allah'ın ve Peygamber'inin müslümânlar hakkındaki salâtı, onları tezkiye ve ilâhî rahmete mazhar buyurmaktır. Meleklerin salâtı, duâ ve istiğfardır. İnsanlarınki de öyledir. Namaza "Salât" denmesi, aslının duâ olmasındandır (el-Müfredât). Allah'tan salât ve rahmet, meleklerden istiğfar, mü'minlerden hayır duadır (Seyyid Şerif).
"Allâhumme salli alâ Muhammedin" demek, "Yâ Allah, Muhammed'in zikrini yükselt, da'vetini gâlib ve şerîatini dâim kılmak suretiyle, O'nu dünyâda da, âhirette de tekrîm, ta'zîm buyur. O'nu ümmeti hakkında şefaatçi kıl. Ecrini, derecesini kat kat artır" demektir (Ramazân Efendi, Şerhu Akaaid).
Allah Taâlâ bütün halkına, Peygamber üzerine salât etmelerini ve teslimiyetle selâm getirmelerini farz kılmış ve bu farzın ifâsını muayyen bir vakte has-retmemiştir. Binâenaleyh kişinin O'na salât ve selâmı çok yapması ve bunu terketmemesi vâcibdir (Kaadı Ebû Bekr ibn Bukeyr).
Peygamber'e getirilecek salavâtların muhtelif şekilleri, metinleri ve bunların dayandıkları senedleri vardır. Bunların en kısa ve câmialı olanları Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri ile diğer Sünen kitâblarındaki salât metinleridir.
[60] Hadîsler ve âyet, başbktaki soruya olumlu birer cevâb teşkil etmektedirler. Çünkü "Onlara salât et" demek, "Onlara duâ et, onlara istiğfar et!" demektir. Netîce olarak, Peygamber'den başka kimseler üzerine de salât etmek caizdir...
[61] Peygamber'in başlıktaki bu sözünü Müslim, el-Birr ve's-Sıla ve'1-Âdâb Kitabı'-nın 25. babında senedli olarak getirmiştir.
[62] Bu hadîsin-Müslim'deki rivayeti daha geniştir:
Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle dedi: "Yâ Allah! Ben Sen 'in katında, beni kendisinden asla geri çevirmeyeceğin bir ahd ediniyorum: Ben de ancak bir beşerim. (Her insan gibi benim de hoş vaktim ve öfkeli zamanım olur.) Binâenaleyh ben mü'minlerden herhangibir kişiye eziyet etmiş, azarlamış, la'-net etmiş, deynekle vurmuş olursam, Sen benim bu fiillerimi o mü 'min için namaz, zekât ve kıyamet günü kendisini Sana yakınlaştıracak olan bir yakınlık vesilesi kıl!"
Müslim'in aynı babında bu hadîsin birkaç rivayeti ve başka sahâbîlerden de gelen rivayetleri vardır. Müslim Ter., VIII, 64-71 "2600-2604."
Bu hadîsler Peygamber'in ümmeti ve bütün insanlık hakkındaki şefkat ve merhametini, Kur'ân'ın teblîğ ve ta'lîm ettiği en yüksek ahlâkının bir kısım örneğini ifâde etmektedirler.
[63] Buhârî, bunun bâzı rivayetlerini İlim'de, Namâz'da, Fiten'de; Müslim de, Fa-dâil'de getirdi.
[64] Bunun bir rivayeti Cihâd, "(Hizmet ettirmek için) çocuk ile gazveye giden kimse bâbi"nda geçmişti.
[65] Bu Ümmü Hâlid, Habeşistan'da doğmuştu, Medine'ye küçük bir kız çocuğu iken gelmiş, Peygamber ona bâzı Hâbeşçe kelimeler söyleyerek, üzerindeki elbisenin güzelliğini belirtmişti... Peygamber'den işittiği bu hadîste kabîr azabının isbâtı vardır. Peygamber bu sığınmayı, ümmetini Öğretmek için yapıyordu
[66] Bu hadîsin bir rivayeti Güneş Tutulması Kitâbı'nda da geçmişti. Bundan anla siliyor ki, kabir azabını eski peygamberler de ümmetlerine haber vermişlerdir. Yahûdî koca-kanlanın mü'minlerin annesi Âişe'den evvel bunu öğrenip haber vermeleri ya Tevrat'ın yâhud geçmiş peygamberlerin kitâblarının bugün elde bulunmayan kadîm nüshalarında mevcûd olduğuna delâlet eder. Eldeki Tevrat nüshalarında değil kabir azabı âhiret bahsi de mevcûd değildir.
Kur'ân'da da buna delâlet eden yerler vardır.

IbnHibbân'mSi/îf/i'indeTâhâ: 124. âyetindeki "Maişeten danken", Peygamber tarafından kabir azabı ile tefsîr edilmiştir. Tirmizî'de Alî (R): Biz kabir azabı hakkında şübhe edip duruyorduk. Nihayet "el-Hâkûmu't-tekâsür hattâ zurtumu'l-makaabir"Sûresi ininceye kadar bu şübhemiz gitmedi, demiştir. Keza Katâde ile Rabî' ibn Enes de et-Tevbe: 101'deki "Biz onları iki kerre azâb edeceğiz" âyetinin tefsirinde, iki kerre azabın biri dünyâda olacağını, diğerinin de kabir azabı olduğunu söylemişlerdir.

[67] Fitne, asılda ibtilâ ve imtihan demektir ki, Türkçe'si sınamak'tır. Sonraları hoşa giden birşeyi beğenip aldanmağa, dalâle, günâha, küfre, katle ve diğer ma'-nâlara kullanılmıştır.

Mesîh,_ Meryem oğlu îsâ'ya da, DeccâFe de sıfat olur. Lâkin ikincisi dâima "Deccâl" kaydıyle birincisinden ayrılır. Deccâl'e "Mesîh" denilmesi, kendisinden hayır silindiği yâhud gözlerinden biri silik olup tek gözlü olduğu, yâhud Yeryü-zü'ne çıktığında az zaman içinde Yeryüzü'nü dolaşağı içindir.Mesîh ibn Meryem'in isminin İştikaakı hakkında çeşitli görüşler söylenmiş ise de, kelimenin İbrânîce "Meşthâ"dan alınmış olduğuna dâir olan vecih, hepsinden daha kuvvetli görünüyor.

Deccâl, "Karıştırmak" ma'nâsından alınmış olarak, hakk'ı bâtıl gibi gösterir hîleci, yalancı ve yakhzlayıcı ma'nâlarına gelir. Zamanın âhirinde ulûhiyet da'vâsma kalkışacak habisin ismidir ki, bunun çıkışı birçok hadislerle beraber buradaki istiâze ile de sabit oluyor.

Hayât fitnesi, insana hayâtı müddetinde arız olan belâlardır ki, dünyâya aldanmak, şehvetlere uymak, cehaletler ardından gitmek... gibi şeylerdir.

Ölüm fitnesi, ölüm sırasındaki fitnelerdir.

Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Namazın sıfatı bâbi"nda geçmişti.

[68] Bu duâmn tercümesi yakında verilmişti.

[69] ErzelVl-umuri" ta'bîri şu âyetlerde geçiyor:

"Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi bildikten sonra birşey bilmesin diye- en aşağı Ömre kadar geri götürülür. Allah hakkıyla bilen, kemâliyle kaadir olandır" (en-Nahl: 70);

"...Kiminiz öldürüyor, kiminiz de bilgiden sonra artık hiçbirşey bilmemek üzere ömrünün en fena devresine doğru gerisin geri itiliyor..." (el-Hacc: 5).

[70] Hadîsteki "Ben keremden de Sana sığınırım" fikrası, başlıktaki "Erzeli'l-umuri — ömrün en kötüsü" ta'bîrinin tefsîri olduğu ve uygunluğun da bu bakımdan olduğu meydandadır.

el-Herem: Pek ihtiyar olup, dermansızlık ve akıl noksanlığı hususunda bir çocuk gibi olmak ma'nâsmadır.

[71] Bu hadîsin daha geniş bir rivayeti Hacc Kitâbi'nın sonunda, "Medine'nin fazî-letleri" bölümünde geçmişti. Âişe oradaki rivayette: Medine'ye hicret edip geldiğimizde Medîne, Allah'ın en vebalı, en hastalıklı bir diyân idi. Medîne'nin Bathân sahrâsındaki vâdiden acı, pis bir su çıkardı, demiştir. Bu duadan sonra ve gerekli temizlik tedbirleriyle Medîne'nin suyu, havası iyileşmiştir.

[72] Ballığa uygunluğu, Rasûlullah'in: "Yâ Allah, sahâbilerimin hicretlerini tamamla, onları topukları üzerinde geri döndürme!" duasından almak mümkin olur.Çünkü bunda Sa'd'ın afiyetine ve hicret yurduna dönmesine duâ ve işaret vardır. Bu-hârî bunun aslını birçok yerde getirmiştir. Buna çok yakın lafız ile Cenazeler ve Vasiyetler'de geçmişti (Aynî).

[73] Bu bâbdaki dualara benzer metinler yakında geçmiş ve tercümeleri de orada verilmiş olduğundan, tekrar yazılmalarına ihtiyâç görülmedi.

[74] Buhârî ayrı yollardan en küçük lafız farkıyle de olsa, sabit olan bu duâ metinlerini böylece arka arkaya ayrı başlıklar altında sıralamıştır. Bunlara benzer metinlerin tercümeleri yakında geçtiği için tekrar yazılmadı.

[75] Enes hakîkaten doksan yaşından fazla uzun bir ömür sürmüş, malı ve çocukları, torunları pek çok olmuştur! (Mehmet Zihnî, el-Hakaa'ık, s. 171-174, İslâm Ansiklopedisi, IV, 273-274).

[76] Buhârî bunun bir rivayetini Gece Namazı,' 'Tatavvu' namazı ikişer ikişerdir hakkında gelen haberler bâbı"nda getirmişti. Orada da bildirildiği gibi, bu İstihare hadîsini on kadar sahâbî rivayet etmiştir. Metinlerde öne geçirme, arkaya bırakma, ziyâde ve noksan gibi küçük farklılıklar vardır. Yalnız Enes ibn MâlİIk'ten gelen rivayet: "İstihare eden kimse zarar görmez, istişare eden pişman olmaz, iktisâde yapan kimse ihtiyâç görmez" mealinde olup İstihareye teşvîkı ihtiva etmektedir.

İstihare, istif âl babından olup birşeyin hayırlısını istemek ma'nâsınadır.

İbnu Ebî Cemre, ruhî meyilleri şöyle sıralamıştır: Üç evvelkiler: Hımme, lemme, hatire'dir. Bunlar beşer hayâlinde esiveren gelip geçici ruhî temayüllerdir. Bunlarda sebat ve istikrar bulunmadığından, kendilerine şer'î bir hüküm sabit olmuyor. Üç sonrakiler: Niyet, irâde, azîmet'tu. Bunlarda şuurun fiil ve terkten bir tarafa kat'i surette temayülü ve sahibinin o şeye tamâmiyle yönelmesi ve temekkünü bulunur. Bu nevi' ruhî hâller hayır ve şerr ölçüsü olabildiklerinden sahibi sevâblı yâhud ikaablı olur... Şuur, bu ikinci derecedeki şiddetli cereyanını almadan, henüz birinci gruptaki rûh hâllerinde istihare etmektir...

İstiharenin vicdan üzerine te'sîri vardır: İnsan bir İşin hayır ve şerrini, yarar ve zararım kestiremediği, fiil ve terkinde hayrette kaldığı, şaşırdığı bir sırada İstihare, en emîn bir mercî' ve en sağlam bir dayanaktır. İslâm'da falcılık, gayb bilicilik yok, istihare ile işin hayırlısını Allah'tan isteme yolu vardır!

[77] Bu, Mağâzî'de "Evtâs gazvesi bâbı"nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. Ebû Mûsâ, o seferde amcası Ebû Âmir'in yaralanıp şehîd olurken Peygamber'e kendisine duâ etmesini vasiyet ettiğini haber verdiği zaman, abdest alıp ardından o şehîd için böyle duâ etmişti.

[78] Bunun birer rivayeti Cihâd'da, "Tekbir'de sesi çok yükseltmenin mekruh ol ması bâbı"nda ve "Hayber gazvesi"nde geçmişti. Hadîs, bu zikrin hazîne gibi yüksek bir kıymette olduğunu İsbât etmektedir.

[79] Buhârî'nin işaret ettiği ve Cihâd'da geçen hadîs şudur: Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Biz seferde yüksek bir yere çıktıkça tekbîr getirir (Allâhu Ekber der), yüksekten bir vâdîye indikçe de tesbîh eder {Subhânâllah der) idik, demiştir.

[80] Buhârî'nin işaret ettiği bu Enes hadîsi de Cihâd'da Usfân Seferi'nden dönüşü ve yolda Safiyye bintu Huyeyy'i bineğinin arka tarafına bindirmesini, devejiin sürçüp ikisinin de düştüklerini... anlattığı hadîstir. O hadîsin sonunda da "Âyi-bûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne" zikri vardır.

[81] Bu hadîslerden öğrendiğimiz sudur: Dâima Allah'a güvenip dayanan Peygamber, harb gibi yüksek irâdelere dayanan seferlerde o bağlılığını Arz'ın değişiklikleri vesilesiyle izhâr ederek, sahâbîlerine göstermiş ve onlann irâdelerini zaman zaman kuvvetlendirip yükseltmiştir.

[82] Bu Câbir hadîsi de Buyû'da, Nafakalar'da ve başka yerlerde çok geçti. Bu 1 dîsler, evlenen çiftlere söylenecek vecîz ve câmiah duâ ve tebrik ta'bîrini öğr mektedir

[83] Yânî şeytân o çocuğa dîni ve bedeni hususlarında zarar ulaştırınıaz. Bundan nıurâd, şeytânın vesvesesini aslından def etmek değildir. Bunun bir rivayeti Nikâh Kitâbı'nda geçmişti.

[84] Bu duâ, baştaki "Allâhumme" lafzı hâriç, el-Bakara: 201. âyetteki duadır. Peygamber bazen âyetin başına bu lafzı ekleyip, duâ olarak böyle okumuştur. Bunu eklemeden sırf âyetteki lafızla duâ ettiği de çoktur. Hasene, güzellik ma'nâsma olup, insanın üzerinde tecellî eden sevinmeyi gerektirecek ni'met demektir. In-sanın bütün hâllerinde görülmesi arzu edilen dünyevî ve uhrevî her iyiliği ve ni'-meti şâmil bir sözdür. Âlimler, âhiret güzelliğini cennetle; dünyâ güzelliğini de ilim, ibâdet, sıhhat, mal, evlâd, iyi eş diye tefsîr etmişlerdir. Bunların hepsi birer hasene, birer güzelliktir. Bu kısa olmakla beraber dünyâ ve âhiret hususlarında istenebilecek her iyilik ve güzelliği içine alan çok câmialı bir dûâ olduğu için, Peygamber en çok bununla duâ etmiş ve mü'minlere örnek olmuştur.

[85] Bunun çok küçük lafız farkıyle bir rivayeti yakında da geçmişti

[86] Hadîsin başlığa uygunluğu bu "Duâ etti, yine duâ etti" ziyâdesinden alınır. Hadîsin bu ziyâdeyi ihtiva eden rivayetleri Beď'u'1-Halk, "İblîs'İn sıfatı bâbı"nda ve Tıbb'da geçmişti.

[87] İbn Mes'ûd'un bu hadîsleri, Abdest Alma Kitabı'nm sonunda ve Namaz Kitâ-bı'nda geçti. İbn Umer'in hadîsi de Namâz'da, "Kunût bâbı"nda, "Uhud gaz-vesi"nde ve Âlu İmrân: 128. âyeti tefsirinde geçmişti.

[88] Peygamber'in bu duası akabinde şiddetli bir fırtına çıkmış, bir gece içinde düşman ordularının herşeylerini alt-üst etmiş, gönüllerini bir ümîdsizlik kaplamış ve neticede perîşân bir hâlde Mekke yolunu tutarak çekilip gitmişlerdir:

Bunun da birer rivayeti Cihâd'da ve Mağâzî'de geçmişti.

[89] Bunun birer rivayeti Yağmur Duâsi'nda ve en-Nisâ Sûresi tefsirinde geçmişti.

[90] Hadîsin birkaç rivayeti Namaz ve Vitr'de geçti.

Bu vak'a Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret senesinin safer ayında meydana gelmişti. Peygamber Necdliler tarafından verilen bir ahd ve mîsâk üzerine, "Kurrâ" denilen yetmiş kadar yetişmiş, bilgili sahâbîyi muallim olarak Mun-zir ibn Âmir el-Hazrecî'nin maiyyetinde Necd'e göndermişti. İşte bu kadar çok sayıda yetişmiş kimsenin bir pusuya düşürülerek o kabileler tarafından öldürülmeleri, Peygamber'i çok derinden üzmüş ve bu felâketi yapanlara bir ay böyle beddua etmiştir.

[91] Hadîsin bir rivayeti Edeb Kitabı, "Herşeyde yumuşaklık bâbı"nda geçmişti.

[92] Hadîsin birer rivayeti Mağâzî'de, "Hendek gazvesi bâbı"nda ve Tefsîr'de el-Bakara: 238. âyetin tefsirinde geçmişti.

Çünkü müşriklerin o gün hücumlarından dolayı namazları korku namazı suretiyle olsun vaktinde kılamamışlar, tâ güneşin batmasından sonra kılmışlardı.

İşte bu hadîsler, müşriklere, dîn düşmanlarına, dîne ve müslümânlara zarar vermelerinden dolayı aleyhlerine duâ yapıldığının delilleridir.

[93] et-Tufeyl İbn Amr ed-Devsî, Mekke'de müslümân olup kabîlesi halkını İslâm'a çağırmaya me'mûr edilmişti. Hayber'in fethi sırasında bâzı arkadaşlarıyle Pey gamber'i ziyarete gelip, kavminin islâm'ı kabul etmemesinden şikâyet arz etmişti.

Bunun bir rivayeti Cihâd'da geçmişti.

[94] Peygamber(S)'in bütün ma'siyetlerden ve günâhlardan pâk ve uzak olduğu hâlde, yukarıdaki dualarda günâhlarından söz ederek mağfiret niyaz etmesi, ubudiyet izhârında kemâl göstermek ve ümmete Rabb'Ierine karşı ne yolda züll ve iftikaar arzeyleyeceklerini öğretmek içindir.

[95] Tercümesini yapmakta olduğumuz Buhârî nüshasında bu 61. ve 62. bâb başlıkları ve hadîsleri böyledir. Aynî'nin nüshasında ise 61.'deki başlık önce olup altına 93'rakamh Ebû Hureyre hadîsi yazılmış, sonra 62.'deki başlık ve altına da Âişe hadîsi yazılmıştır. Kastallânî nüshası da Aynî'ninki gibidir. Bunlarınki daha uygundur. denileceği gibi, bunu söylemekteki sünnetlik, yalnız Fâtiha'daki duaya mahsûs da değildir.

"Âmîn", "İcabet et, kabul et" ma'nâsina bir fiil ismidir. 'V?mm"deme-ye de "Te'mîn" denilir.. Bu, Kur'ân'm nazmından cüz' değildir. Bunun için Mushaf'a yazılmaz... {Hakk Dîni, I, 145).

[96] Hadîsin bir rivayeti Beď'u'1-Halk Kitabı, "İblîs'in ve askerlerinin sıfatı bâbı"n-da da geçmişti.

Müslim, Zikir ve Duâ... Kitabı, "Tehlîl, tesbîh ve duanın fazileti babı", 28- "2691" rakamıyle getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 180.

[97] Bu hadîs, bundan önceki 96 rakamlı hadîsin aynıdır. Her ikisi de "Lâ ilahe H-le'llâhu vahdehû lâ şerike lehu, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu vehuvealâ kuttî şey'in kadir" duasını her gün okumanın yüksek faziletini bildirmektedir. Fark şudur: 95 rakamlı hadîs Ebû Hureyre'den, 97 rakamlı hadîs ise Ebû Eyyûb ile Abdullah ibn Mes'ûd'dandır. İkinci fark da Ebû Hureyre rivayetinde günde yüz kerre, Ebû Eyyûb ile ibn Mes'ûd rivayetlerinde günde on defa okunmasıdır. Bir de Ebû Hureyre hadîsinde va'd edilen şeyler daha çoktur.

Bu hadîs üç büyük sahâbîden rivayet olunduğu için, gayet kuvvetlidir. Sa-hâbî râviler i'tibâriyle kuvvetli olduğu gibi, müellif Buhârî'ye gelinceye kadar tabiî ve etbâu't-tâbiî tabakalarındaki râvîleri yönüyle daha zengindir. Buhârî'nin bu hadîsteki rivayet zincirlerine bakılınca -muhadramlardan, tabiî ve etbâu't-tâbiî ricalinden, Buhârî'nin müteaddid şeyhlerinden - o kadar çok ve yüksek râvîler görülüyor ki, Peygamber'imizin hadîsini nakletmekte seleflerimizin gösterdikleri yüksek ihtimama hayret etmemek kaabil değildir. Gerek hadîsteki Tev-hîd duasının, gerek va'd edilen mükâfatın Peygamber'imİzin

mübarek lisânından teblîğ olunduğu gibi naklolunduğunda riyâzî bir kesinlikle kanâat hâsıl oluyor. Bu rivayetler ve kanâatler karşısında biz Muhammed Ümmeti'ne düşen vazife, bu hacmi küçük, fakat fazileti çok büyük duayı, hiç olmazsa "Lâ ilahe ille'llâh (= Yoktur tapacak Çalap'tır ancak)" tevhîd kelimesine devam etmektir (Tev-hîd'in bu tercümesi Cevdet Paşa'nmdır).

[98] Hadîste afv, mutlak zikrolunup, sınırı çizilmemiştir. Bunun sınırını diğer nass-lann delaletiyle öğreniyoruz: "Eğer yasak edildiğiniz büyük günâhlardan kaçı-^ mrsamz, sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz ve sizi şerefli bir mevki'e sokarız" {en-Nisâ: 31) âyeti gereğince, büyük günâhlardan sakınılması şartıyle küçüklerinin, istiğfar etmeksizin bile affolunacağı müjdelenmiş oluyor. Ancak bütün sarihlerin ehemmiyetle kaydettikleri üzere, bu afv, Allah hakkına âid olan günâhların af fidir. Kul hakkı ise yalnız halâllaşmakla düşer. Öyleyse çok kolay olup büyük bir müjdeyi ihtiva eden bu duaya devam etmelidir.

[99] Metindeki iki kelime, iki kelâm, yânî iki cümle demektir. Nitekim "Şehâdet Kelimesi" ta'bîri de böyledir. Hakîkaten bu iki cümle âlim-câhil, büyük-küçük her müslümân için İfâdesi kolay, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzihi ve kemâl sıfatlanyle övgünün en güzeli olduğu için Rahmân'a sevgili, mîzânda da ağır gelecek vecîz bir duadır.

Buhârî'de geçtiği yerler:

a. Kitâbu'd-Daavât, 65. bâbda 98. hadîs.
b. Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nuzûr, 19. bâbda 56. hadîs.
c. Kitâbu't-Tevhîd, 59. bâbda 187. son hadîs.

[100] Allah'ı zikretmek, dînen rağbet ve teşvîk olunmuş zikir ve duaları dille söylemek, "Bâkıyetu's-sâtihât"(d-Kehî: 46; Meryem: 76), Havkale, Hasbele, Besmele, İstiğfar, Kur'ân okumak, hattâ daha efdali hadîsle, ilim müzakeresiyle, âlimlerin ilmî münâzaraianyle olur... Bu hadîste zikreden mü'min diriye, gafil de ölüye benzetilmiştir. Zikreden mü'min Yaratan'ına karşı O'nu anarak bir varlık ve canlılık göstermiş bulunuyor. Allah'ı anmaktan gafil olan duygusuz kimse ise, ölü gibidir.

[101] Bu hadîsi Ahraed ibn Hanbel ile Müslim de Peygamber'e ulaştırılmış olarak rivayet etmişlerdir: Müslim, Zikr, Duâ..., "Zikr meclislerinin fadlı babı", 25-"2689"; Müslim Ter., VIII, 177-178.

Âlimler: Bunlar mahlûkların beraberinde tertîb edilmiş bulunan Hafaza ve diğer meleklerden gayrı ve zâid olan birtakım meleklerdir. Bu seyyar meleklerin başka hiçbir vazifeleri yoktur. Bunların maksûdu, sâdece ilim ve zikir halkalarıdır, dediler (Nevevî).

"Meclîs"ten maksad, ilim ve zikir meclislerinden bir meclistir ki, orada Allah'ın kelâmı, Rasûlü'nün sünneti, sâlih selefin haberleri, zâhid, noksanlıklardan ve adîliklerden uzak olan imamların sözleri zikrolunur. Bu gibi meclisler bu gün yok oldu da, onların yerine yalanın ve şeytânın mizmârlarınm meclisleri konuldu (Taberî).

Biz bu hadîsin tercümesini pek az tasarrufla merhum Kâmil Mîrâs'ın tercümesinden naklettik. Metinde "O dedi ki" ma'nâsında bir haylî "Kaale"ler vardı. Merhum tercümeyi ağırlaştırmamak için bunların bir kısmını bırakmıştır. Biz de bunları yazmadık (M. Sofuoğlu).

[102] "Tahavvül ve kuvvet ancak Allah iledir". Âlimler dediler ki: Bunun sebebi, bu kelime istislâm ve Yüce Allah'ı tevfîz etme kelimesidir. O'na itaati ve O'ndan başka Sâni' olmadığını, O'nun emrini reddecek bulunmadığını, kulun ise O'-nun emrinden hiçbirşeye mâlik olmadığını ikrar ve i'tirâf etmedir. "Kenz"in buradaki ma'nâsı ise, cennete biriktirilmiş olan sevâbdır...

Lügat âlimleri derler ki: Havi, hareket ve çâredir, yânî hiçbir hareket, isti-tâat ve çâre yoktur, ancak Allah'ın meşîeti ile vardır. Keza denildi ki: Bunun ma'nâsı, şerri def etmeye hiçbir hareket, hayrı elde etmeye de hiçbir kuvvet yoktur, ancak Allah iledir... Bunların hepsi birbirine yakın ma'nâlardır (Neve-vî)- Müslim Ter., VIII, 190-194.

Bu nâçiz Sofuoğlu da bunu "Tahavvül (yânî bir hâlden bir hâle hareket edip geçme) ve buna gerekli enerji ve kuvvet, ancak Allah iledir" şeklinde ifâde etmek ister!

[103] Bu hadîste "Doksandokuz" sayısı bir de "Yüzden bir eksik" diye te'yîd edilmiştir. Kâtibin kaleminin yanılma ve şübhe ile başka rakamlar yazmasının önüne böylece geçilmiş ve sayı tam te'mînâta alınmıştır.

Beyhakî'nin Kitâbu'1-Esmâ ve's-Sıfât'ında bu hadîsin sonunda, Yüce Allah'ın haber verilen bu "Doksandokuz ismi" sıralanmıştır.

Bu hadîs, Allah'ın isimlerinin bunlardan ibaret olduğunu ifâde etmez. Bu ancak, bunlardan doksandokuzunu ezberleyip sayanın cennete gireceğini haber vermektedir. Yüce Allah'ın zâtı bir, güzel isimleri çoktur. Kur'ân ve hadîslerde zikrolunanlar, buradakilerden ibaret değildir. Burada İlâhî isimlerin hepsi değil, bellenip sayılması ve bu kadarının cennete girmeye vesîle olması hikmetinden ötürü doksandokuz tanesi zikredilmiştir.

Bu hadîs ve isimler hakkında: Müslim Ter., VIII, 164-165; Hakk Dîni, VI, 4879-4880; Tecrtd Ter., VII, 219-224.

[104] Bu hadîsin iki rivayeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DUA BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
DUA FİİLİN PROGRAMIDIR:
BİRİNCİ BÂB
DUANIN ÂDÂBI
BİRİNCİ FASIL
DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ
İKİNCİ FASIL
DUA EDENİN HEY'ETİ (DIŞ GÖRÜNÜŞÜ)
Umumî Açıklama:
ÜÇÜNCÜ FASIL
DUANIN KEYFİYETİ
Umumî Açıklama:
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
İKİNCİ BÂB
DUANIN KISIMLARI
BİRİNCİ FASIL
İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI
İKİNCİ FASIL
NAMAZ DUALARI
1-İSTİFTAH
UMUMÎ AÇIKLAMA:
RÜKÛ VE SECDELERDE OKUNACAK DUÂLAR
TEŞEHHÜDDEN SONRA OKUNACAK DUÂ
SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DUA
ÜÇÜNCÜ FASIL
TEHECCÜD NAMAZI ESNASINDA DUÂ
DÖRDÜNCÜ FASIL
AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR
BEŞİNCİ FASIL
UYUMA VE UYANMA DUÂLARI
ALTINCI FASIL
EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GİRİŞ DUÂLARI
YEDİNCİ FASIL
OTURMA-KALKMA DUALARI
SEKİZİNCİ FASIL
SEFERDE OKUNACAK DUALAR
DOKUZUNCU FASIL
ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE DUÂ
ONUNCU FASIL
HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUÂLARI
ONBİRİNCİ FASIL
GİYİNME VE YEMEK DUALARI
ONİKİNCİ FASIL
KAZAYI HACET DUASI
ONÜÇÜNCÜ FASIL
MESCİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI
ONDÖRDÜNCÜ FASIL
HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUÂ
ÇIKINCA OKUNACAK DUA
ONALTINCI FASIL
AREFE GÜNÜ VE KADİR GECESİ DUASI
ONYEDİNCİ FASIL
HAPŞIRANIN DUASI
ONSEKİZİNCİ FASIL
HZ. DAVUD (ALEYHİSSELAM)'UN DUASI
ONDOKUZUNCU FASIL
HZ. YUNUS (ALEYHİSSELAM) KAVMİNİN DUASI
YİRMİNCİ FASIL
BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA
İKİNCİ BABIN İKİNCİ KISMI
SEBEBE VE VAKTE BAGLI OLMAYAN DUALAR
ÜÇÜNCÜ BÂB
DUA YERİNE GEÇEN ZİKİRLER
BİRİNCİ FASIL
İSTİAZE
İKİNCİ FASIL
İSTİĞFAR, TESBİH, TEHLİL, TEKBİR, TAHMİD VE HAVKALE
ÜÇÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBERE SALAVÂT
SALÂT U SELÂMIN HÜKMÜ
SALÂT NEDİR?
SUAL: SALÂT KELİMESİ PEYGAMBERLER DIŞINDA KULLANILIR MI?
ÂL-İ MUHAMMED
HZ. İBRAHİM'İN ZİKRİ
SALÂTIN EHEMMİYETİ

DUA BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç bâb vardır)
*
BİRİNCİ BÂB
DUANIN ÂDÂBI
(Dört fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ
*
İKİNCİ FASIL
DUÂ EDENİN HEY'ETİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
DUANIN KEYFİYETİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
*
İKİNCİ BÂB
DUANIN KISIMLARI
(İki Kısımdır)
*
BİRİNCİ KISIM
SEBEBE VE VAKTE BAGLI DUALAR
(Yirmi fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI
*
İKİNCİ FASIL
NAMAZ DUALARI
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
TEHECCÜD DUALARI
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR
*
BEŞİNCİ FASIL
UYUMA VE UYANMA DUALARI
*
ALTINCI FASIL
EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GELİŞ DUALARI
*
YEDİNCİ FASIL
OTURMA-KALKMA DUALARI
*
SEKİZİNCİ FASIL
SEFERDE OKUNACAK DUALAR
*
DOKUZUNCU FASIL
ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE OKUNACAK DUALAR
*
ONUNCU FASIL
HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUALARI
*
ON BİRİNCİ FASIL
GİYİNME VE YEMEK DUALARI
*
ON İKİNCİ FASIL
KAZA-İ HACET DUASI
*
ON ÜÇÜNCÜ FASIL
MECSİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI
*
ON DÖRDÜNCÜ FASIL
HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUA
ON BEŞİNCİ FASIL
GÖK GÜRLEYİNCE, RÜZGAR ESİNCE, BULUT ÇIKINCA OKUNACAK DUALAR
*
ON ALTINCI FASIL
ARAFE GÜNÜ, KADİR GECESİ DUASI
*
ON YEDİNCİ FASIL
HAPŞIRINCA YAPILACAK DUA

*
ON SEKİZİNCİ FASIL
HZ. DAVUZ (aleyhisselâm)'UN DUASI
ON DOKUZUNCU FASIL
HZ. YÛNUS (aleyhisselâm) KAVMİNİN DUASI
YİRMİNCİ FASIL
BELAYA UGRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA
*
İKİNCİ KISIM
SEBEBE VE VAKTE BAGLI OLMAYAN DUALAR
*
ÜÇÜNCÜ BAB
DUA YERİNE GEÇEN ZİKİRLER
(Üç fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
İSTİÂZE
*
İKİNCİ FASIL
İSTİGFAR, TESBİH, TEHLİL, TEKBİR, TAHMİD, HAVKALE
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBER (aleyhissalâtu vesselâm)'E SALAVAT

UMUMİ AÇIKLAMA

Dua Arapça'da, çağırmak, davet etmek, rağbet göstermek, yardım taleb etmek, ismen çağırmak (tesmiye) mânalarına gelir. İbadete de dua denmiştir.
Ebû'l-Kâsım el-Kuşeyrî şu açıklamayı yapar: "Dua Kur'an'da muhtelif mânalarda gelmiştir.
1- İbâdet: ??? ?????? ???? ????? ?????? ???? ?????????? ??? ????????? "Sana fayda da zarar da vermeyecek Allah'tan başkasına dua (ibadet) etme" (Yunus 106).
2- İstiğâse (yardım talebi): ????????? ????????????? "Allah'tan başka güvendiklerinizi de yardıma çağırın" (Bakara 23).
3- Nidâ ?????? ?????????? ?????????????? ?????????? "Sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek davetine uyarsınız" (İsra 52).
4- Senâ: ???? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? "De ki: "Gerek Allah deyin, gerek Rahmân deyin, hangisini derseniz deyin en güzel isimler O'nundur" (İsra 110).
Keza: ??????? ????????? ????????? ????????? ?????? "Rabbiniz: "Bana dua edin ki size icabet edeyim" dedi" (Gâfir 60).
Cumhur, duâyı ibadetin bir şubesi olarak görmüş ve ???? ?????????? ???? ???????? ?????????? "Dua ibadetin en büyüğüdür" demiştir. Nitekim hadiste de: ?????????? ???? ??????????? "Dua ibadetin tâ kendisi" veya ???????????? ????? ???????????? "Dua ibadetin özü (iliği)" olarak tavsif edilmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde mü'minleri dua etmeye teşvik eder: ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ???? ?????????? "Allah indinde duadan daha kıymetli bir şey yoktur." ???? ???? ??????? ?????? ???????? ???????? "Allah, kendinden istemeyene gadab eder." ??????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? "Allah'ın fazlından isteyin, zira Allah istenmesini sever." ???????????? ????????? ??????????? "Dua rahmetin anahtarıdır." ??????????? ????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???????? "Dua mü'minin silahı, dinin direği, semâvat ve arzın nurudur." ??????????? ??????? ?????????? "Duâ, kazayı defeder." ??????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????????? ??????? ?????? ??????????? "Dua, gelmiş olan musibet için de henüz gelmemiş olan musibet için de faydalıdır." ???????????? ??????? ???????? "Dua belâyı defeder."[1]

DUA FİİLİN PROGRAMIDIR:

Dua deyince, sadece dille yapılan duâ anlaşılmamalıdır. Bir de fiilî dua vardır. Mü'min kişi arzularını Rabbinden diliyle taleb ettiği gibi fiilen de teşebbüs edecektir. Dili ile taleb ettiği şeyin gerçekleşmesi için aklın gösterdiği sebeplere başvuracaktır. Nitekim, hastalıklardan kurtulmak için Allah'a dua etmemiz meşru olmakla birlikte, ilaç almamız, maddî olarak tedavi yollarına başvurmamız Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından irşad buyurulmuştur. Kezâ helâl rızık taleb edilmesini, rızkın bol olması için Allah'a dua edilmesini tavsiye eden, dualarında bunlara yer vererek fiilen örnek olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) rızkın meşru yollarını da göstermiş; ziraat, ticaret ve san'atla meşgul olmayı, bunların helâl rızkın kapıları olduğunu söylemiştir.
Öyle ise duanın ibâdet yönünden başka, dünyevî ve şahsî hayatımızı ilgilendiren ayrı bir yönü daha vardır: Dua etmek suretiyle arzularımızı, ihtiyaçlarımızı, bir başka ifade ile gerçekleştirilmesi gereken hedefleri ifadeye döküyor, şuur haline getiriyoruz. Yapılacak işleri bir bakıma gündeme getiriyor, plana programa alıyoruz. Rabbimizden dilimizle, sözlü olarak istediğimiz şeylerin gerçekleşmesi için gerekli sebeplere başvurmaya geçiyor, imkânlarımızı, kapasitemizi kuvveden fiile geçiriyoruz. Sözgelimi, Allah'tan buğday isteyen çiftçi, sabanla rahmet kapısını çalmalı, diğer gerekleri olan gübreleme, sulama, koruma gibi sebeplere de başvurulmalıdır.
Fiilen çalışma ile gerçekleşecek işler için, "kavlî duâ yeterlidir" diyen bir hadis mevcut değildir. Bilakis Kur'ân-ı Kerim: ???????? ??"??????? ???? ??? ????? "Kişiye sâdece çalıştığı vardır" buyurmuştur. [2]

BİRİNCİ BÂB

DUANIN ÂDÂBI
(Dört fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

*
İKİNCİ FASIL
DUA EDENİN HEY'ETİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
DUANIN KEYFİYETİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

?1? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????????? ???? ????????????? ????? ??????:)??????? ????????? ????????? ????????? ??????(?Œ??. ????? ??? ???? ????????? ???? ??? ????? .

1. (1750)- Nu'man İbnu Beşîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Dua ibadetin kendisidir" buyurdular ve sonra şu âyeti okudular. (Meâlen): "Rabbiniz: "Bana dua edin ki size icâbet edeyim. Bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir" buyurdu." (Gâfir 60). [Tirmizî, Tefsir, Gâfir, (2973); Ebû Dâvud, Salât 358, (1479). Metin Tirmizî'ye aittir.][3]

AÇIKLAMA:

Cümle normalde ??????????? ????????? yani "Dua ibâdettir" şeklinde olması gerekir. Ancak araya hem zamir girmesi ve hem de ibâdet kelimesinin başına eliflâm konarak kelimenin ma'rife kılınması, Arapça'da mânaya kuvvet kazandırmaktadır. Böylece hadis, "ibadet münhasıran duadır, "duadan başka bir şey değildir" gibi hasr ifâde eden bir mânâya gelir. Bunun örneği hacc bahsinde geçmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccın esâsını Arafat vakfesi teşkil ettiği için, ????????? ???????? "Hacc Arafat'tır" buyurmuştur. Bunun mânâsı, "haccla ilgili rükünlerin en büyüğü Arafat'taki vakfedir" demektir.
Öyle ise, dua da kabul edilsin edilmesin bir ibadet olmaktadır. Çünkü dua ile kişi, ihtiyacını teminde aczini idrak etmiş, bunu ancak her şeye kâdir olan Rabbinin te'min edeceğinin şuuruna ermiş ve bu sebeple O'na iltica etmiş olmaktadır. Esâsen ibâdet de bundan başka bir şey değildir. Nitekim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın delil olarak okuduğu âyet, önce dua etmeyi emrediyor, sonra da kibir ve büyüklük havasıyla "dua etmemek"i, "ibadet etmemek" olarak ifâde zımnında duâ etme dâvetine icâbet etmeyenlerin cehenneme hakîr ve zelîl olarak gireceklerini beyan ediyor. [4]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ???? ????? ?????????? ???????? ???? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ??? ??????? ????????????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ??? ??????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? .

2. (1751)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kime dua kapısı açılmış ise ona rahmet kapıları açılmış demektir. Allah'a taleb edilen (dünyevî şeylerden) Allah'ın en çok sevdiği afiyettir. Dua, inen ve henüz inmeyen her çeşit (musibet) için faydalıdır. Kazayı sadece dua geri çevirir. Öyle ise sizlere dua etmek gerekir."[Tirmizî, Daavât 112, (3542).][5]

AÇIKLAMA:

1- Kişiye dua kapısının açılması, çokça dua etmeye muvaffak kılınmasıdır. Dua edebilmek, kişi için büyük bir hayırdır. Mü'min, ayet-i kerîmenin mantûkunca, kendisine isâbet eden her hayrı Allah'tan bilmekle mükelleftir: "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük gelirse nefsindendir" (Nisâ 79), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua etme hayrını "dua kapılarının açılması" olarak ifâde buyurmuştur.
2- Rahmet kapısının açılması, -duası sebebiyle- bazan dileğinin aynen verilmesi, bazan da ona denk şekilde günahının affını ifade eder. Her ikisi de rahmettir, Hadisin başka vecihleri, şârihlerin bu yorumunu te'yîd eder, zîra bir vechinde: ???????? ???? ????????? ?“??????? "Onun için icâbet kapıları açılır" denilirken, bir başka vechinde: ???????? ???? ???????? ?????????? "Onun için cennet kapıları açılır" denmiştir.
3- Allah'tan istenenler arasında Allah'ın en ziyade sıhhati sevmesi, insan için sıhhatin önemini te'yîd eder. Ancak, sıhhat ve âfiyet âbid mü'minde kıymet ve değer kazanır. Çünkü mü'min, sıhhatli geçen örünü faydalı ve hayırlı faaliyetle, ibâdetlerle meyvadâr kılar. Sıhhat kâfirin küfrünü, fâsığın fıskını artırabilir. Bu ise kişi için hayır değil, şerdir. Öyle ise mü'min, sıhhat isteyecek fakat bu ömrü hayırlı işlerde geçirme gayretini eksik etmeyecektir, zira ahirette ömrün her anından hesap var ve sağlıklı ömrün hesabını vermek daha zordur.
4- Duanın, inen musibet için faydası, onun ortadan kalkması, hafif atlatılması şeklinde olabilir. Yahut da Cenâb-ı Hakk'ın vereceği sabır ve mukâvemet yoluyla da olabilir. Böylece musibete tahammül edilir ve zararı hafif atlatılır. Zaten gelmiş olan musibet karşısındaki sabırsızlık ve panik musibeti katmerler. Allah'tan geldiğinin şuuru içinde "her duaya cevap var" inancıyla Rabb-i Rahimine iltica edenin kazanacağı rûhî emniyet ve sekinet kişiyi panikten ve dolayısıyla paniğin getireceği müteakip musîbetlerden korur. Binaeleyh, musîbet anında yapılacak duanın tesiri kesindir.
5- İnmeyen musîbete duanın faydası daha zâhirdir. Henüz inmemiş olan belâ, duanın bereketiyle defedilip kaldırılabilir. Yahut, musibete maruz kalacak kişiyi, duanın önceden te'yid ve takviyesi de âlimlerce bir fayda olarak değerlendirilmiştir, duanın kaza ve belayı defedeceğine dair Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beyanlarını en başta kaydetmiştir.
Hadis, son olarak, belirtildiği gibi mutlak hayır ve fayda olan duaya mü'minleri teşvîk etmekte, "öyle ise sizlere dua etmek gerekir" buyurmaktadır.
Her duanın icâbet göreceği, mutlaka duaya devam etmek gerektiği husûsunu mâkul bir açıklamaya kavuşturan Bediüzzaman'dan bir pasajı aynen sunuyoruz:
"İ'lem eyyühel-azîz: Bazı dualar icâbete iktiran etmez (kabul görmez) diye iddiada bulunma! Çünkü, dua bir ibadettir. İbadetin semeresi âhirette görülür. Dünyevî maksadlar ise, namaz vakitleri gibi, dualar için birer vakittirler. Duaların semeresi değillerdir. Meselâ: Şemsin (Güneş'in) tutulması küsuf namazına, yağmursuzluk, yağmur namazına birer vakittir.
Ve keza zâlimlerin tasallutu ve belâların nüzûlü, bâzı hususî dualara vakittir. Bu vakitler bâkî kaldıkça o namazlar, o dualar yapılır. Eğer bu vakitlerde dünyevî maksadlar hâsıl olursa, zâten nûrun alâ olur. Ve illâ "icâbet duaya iktiran etmedi (dua kabul görmedi)" diyemezsin. Ancak "henüz vakit inkizâ etmemiş (çıkmamış), duaya devam lazımdır" diyebilirsin. Çünkü o maksadlar, duaların mukaddimesidir, neticesi değillerdir.
Cenâb-ı Hakk'ın duaların icâbetini vaadetmesi ise, icâbet, ayn-ı kabul değildir (yani icâbet etmek istenen şeyi aynen kabul etmek demek değildir). Yani icâbet kabulü istilzam etmez (gerektirmez). Duaya her halde cevap verilir, cevapsız bırakılmaz. Matlûba olan is'af (verme) ise, Mucîb'in hikmetine tâbidir. Meselâ,

doktoru çağırdığın zaman, her halde: "Ne istersin?" diye cevap verir. Fakat, bu yemeği veya bu ilacı bana ver dediğin vakit, bazan verir, bazan hastalığına, mîzacına mülayim olmadığından vermez.
Adem-i kabul esbabından (kabul edilmeyiş sebeplerinden) biri de, duayı ibadet kasdıyla yapmayıp, matlubun tahsiline tahsîs ettiğinden aksülamel olur. O dua ibadetinde ihlâs kırılır, makbul olmaz." [6]

?3? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ???? ?'???? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ????????? ??? ???? ?????? ???????? ??? ????????? ??????[. ????? ??????? .

3. (1752)- Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde, mâsiyet veya sıla-i rahmi koparıcı olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan bir Müslüman yoktur ki Allah ona dilediğini vermek veya ondan onun mislince bir günahı affetmek suretiyle icabet etmesin." [Tirmizî, Da'avât 126, (3568).][7]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen "Dua edin icabet edeyim" meâlindeki âyeti açıklayan bu hadis-i şerif, duaların ya aynen kabulü yani ne istenmişse o şeyin verilmesi, ya da bir günahın affı şeklinde mutlaka karşılık göreceğini te'yid eder.
Bediüzzaman merhumdan sunduğumuz açıklamaya dayanak şunu diyebiliriz:
Cenab-ı Hak, Müslümanın her talebine mutlaka cevap vermektedir. Ancak, her dua eden, dua ettiği şeyin gerçekleşmesini aynen görmeyebilecektir. Çünkü Allah, hikmetle iş yapmaktadır. O'nun hikmeti, isteneni olduğu gibi vermeyi gerektirmeyebilir. O takdirde günahının affı veya -dua ibadet olması sebebiyle- ibadet sevabı kazanmak şeklinde cevap almaktadır.
Bu hadis duaya icâbet için gerekli olan iki şarta dikkat çekiyor:
1- Dua ile taleb edilen şey, mâsiyet olmamalı, yani günah olan, Allah'a isyana götürecek olan bir şey olmamalıdır. Çünkü, insan dar görüşlü ve hissî olduğu için, aleyhine olan veya uzun vadede aleyhine tecellî edecek olan bazı şeyleri isteyebilir: "İnsan iyiliğin gelmesine dua ettiği gibi, kötülüğün gelmesine de dua eder. Esasen insanoğlu acelecidir" (İsrâ 11); "..İhtimal ki hoşlanmadığınız şey, sizin iyiliğinizedir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir" (Bakara 216).
2- Sıla-i rahme aykırı olmamalı: Yani insanlar arasındaki akrabalık, arkadaşlık, komşuluk, din kardeşliği gibi bir kısım yakınlıkların te'sis ettiği beşerî bağları koparıcı bir gaye gütmüş olmamalı.
Şimdi âyet ve hadislerde dualarımıza Cenâb-ı Hakk'ın icabet edeceği hususunda verilen kesin te'minat ve garantiye nefisleri iyice ikna için şöyle bir soru soralım:
"Madem Allah söz vermiş, Resûlü kesin bir ifade ile mükerrer hadislerinde te'yid etmiş, öyle ise buna inanmamanın veya tereddüt etmenin sebebi ne?"
"Allah, hâşa va'dinde, sözünde yalancı mı, bizi aldatmak mı istiyor?"
"Yoksa Allah,va'dini yapmaktan aciz mi?"
O celle şânuhu, her kusurdan müberra, her şeye kâdir olduğuna göre, va'di haktır. Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'nün garantisi ayn-ı hakikattir.
Her duamıza ya aynen cevap verilmek, yahut da günahlarımızın affı veya sevaplarımızın artması suretiyle icabet edilmektedir. Yeter ki hak şey taleb edilsin, ihlâsla istenilsin.
Ya Rabb! Va'dine istinâden Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)' ini, İsm-i Âzam'ını, Kitâb-ı Mübîn'ini ve sana dua eden melâike-i izâm ve Enbiya-ı kirâmı şefaatçi yaparak dua ediyoruz:[8]

???????? ?????? ??? ?????????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ????????. ??????
?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ?????? #: ?? ??????????? ???????? ????????????? ??????????? ?? ?????????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???? ???????? ????????? ???????????? ???????? ?????? ???? ??? ????????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????????? ???????????? ???????: ????? ???????? ??????: ????: ?????? ??????[. ????? ???? ???????? ???????? ??????? .

4. (1753)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) sordu:
"En hayırlı olan ve derecenizi en ziyade artıran, melîkinizin yanında en temiz, sizin için gümüş ve altın paralar bağışlamaktan daha sevaplı, düşmanla karşılaşıp boyunlarını vurmanız veya boyunlarınızı vurmalarından sizin için daha hayırlı olan amelinizin hangisi olduğunu haber vereyim mi?"
"Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dediler.
"Allah'ın zikridir!" buyurdu. [Tirmizî, Daavat 6, (3374); Muvatta, Kur'ân 24.][9]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ?????? #: ?????? ?????? ????? ???????: ????????? ??? ???????? ???? ????????? ??????? ??? ???????? ?? ???????[. ????? ??????? .

5. (1754)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allahu Teâlâ hazretleri şöyle seslenir: "Beni bir gün zikreden veya bir makamda benden korkan kimseyi ateşten çıkarın!" [Tirmizî, Cehennem 9, (2597).][10]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen bir gün tâbiri zamanlardan bir zaman, vakitlerden bir vakit demektir. Yani bir kimse mü'min olarak, Allah'ı herhangi bir an için bile zikretmiş olsa bunun boşa gitmeyeceğini, başkaca günahlar için cehenneme girmiş bile olsa dünyadaki o bir müddetcik zikri sebebiyle ateşten çıkarılacağını ifade ediyor.
Tîbî, hadiste kastedilen zikrin "kalbî ihlâsla ve doğru niyetle yapılan zikir" olduğunu söyler. "Aksi takdirde kâfirler, kalbî olmaksızın dilleriyle zikri onlar da yapıyorlar" der. Bu mânada olmak üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): ???? ????? ? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????? "Kim kalbinden gelerek ihlâsla Lâilâhe illallah derse cennete girer" buyurmuştur.
2- Makam da, zaman gibi mutlak ifade edilmiştir. Günah işleme makamında veya durumunda Allah'tan korkup vazgeçen demektir. Nitekim âyet-i kerimede: "Ama kim Rabbinin makamından korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa varacağı yer şüphesiz cennettir" (Nâziat 40-41) buyurulmuştur. Korkudan maksad, âzaların masiyetten uzak tutulması, tâatle kayıtlanmasıdır. Bu olmadığı takdirde korku laftan ibaret kalır. Korku demeye liyakat kazanmaz. Bazı büyükler fiile intikal etmedikçe, kendimizi "Allah'tan korkuyorum" diyerek aldatmamamıza dikkat çekerler ve: "Eğer derler, birisi size Allah'tan korkmuyor musun? diye sorarsa sükût et. Zira hayır desen küfürdür, evet desen yalandır."[11]

?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??? ???? ???????? ??????? ???? ??????

???????? ????? ??????? ???????????? ???? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ???Œ?????? ??? ???????? ???????[. ????? ??? ????. ????: »??????????« ?? ?????.

6. (1755)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Akşamdan (abdestli olarak) temizlik üzere zikrederek uyuyan ve geceleyin de uyanıp Allah'tan dünya ve âhiret için hayır taleb eden hiç kimse yoktur ki Allah dilediğini vermesin." [Ebû Dâvud, Edeb 105, (5042).][12]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ?????? #: ??? ?????? ????????? ????????? ??? ???? ??? ????????? ??????????? ?????? ???????????? ??????? ????????: ??????? ???????? ????????? ????????????: ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ?????? ???? ???? ????: ????????? ????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?? ??????????? ????????????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ??? ?????? ???? ?'???? ??? ????????? ???? ????? ???? ????????? ?????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ?? ?????????[. ????? ???? .

7. (1756)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kimse evine veya yatağına girince hemen bir melek ve bir şeytan alelacele gelirler. Melek:
"Hayırla aç!" der. Şeytan da:
"Şerle aç!" der.
Adam, şayet (o sırada) Allah'ı zikrederse melek şeytanı kovar ve onu korumaya başlar. Adam uykusundan uyanınca, melek ve şeytan aynı şeyi yine söylerler. Adam, şayet: "Nefsimi, ölümden sonra bana geri iade eden ve uykusunda öldürmeyen Allah'a hamdolsun. İzniyle yedi semayı arzın üzerine düşmekten alıkoyan Allah'a hamdolsun" dese bu kimse yatağından düşüp ölse şehit olur, kalkıp namaz kılsa faziletler içinde namaz kılmış olur." [Rezîn ilâvesidir.][13]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: '? ??????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????
???? ??? ??????? ????????? ???? ?????? ???????????? ??'?? ??????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???? ??? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (1757)- Hz.Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'ı zikreden bir cemaatle sabah namazı vaktinden güneş doğuncaya kadar birlikte oturmam, bana İsmâil'in oğullarından dört tanesini âzad etmemden daha sevgili gelir. Allah'ı zikreden bir cemaatle ikindi namazı vaktinden güneş batımına kadar oturmam dört kişi âzad etmemden daha sevgili gelir." [Ebû Dâvud, İlm 13, (3667).][14]

AÇIKLAMA:

1- Burada Allah'ı zikirden maksad her çeşit zikir olabilir: Kur'ân-ı Kerim'i tilâvet etmek, tesbih (subhânallah), tehlil (lâilâhe illallah), tahmid (elhamdülillah), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salavât. Âlimler zikir ve ibadet mânasına dâhil edilen ilmî meşguliyet, tefsir ve hadis gibi şer'î ilimlerin öğrenilmesini de burada mütâlaa ederler.
2- Böyle bir cemaatte, fiilen zikretmeyip dinleyici olarak bulunmanın da aynı fazileti vereceği belirtilmiştir. "Böyle hayırla meşgul olanlara arkadaşlıktan zarar gelmez" denmiştir.
3- Bu hadis, zikrin, köle âzadı ve sadakadan efdal olduğunu beyan etmektedir.
4- Hadis günlük zamanı tanzim yönüyle de yol göstericidir: "Mü'min imkân nisbetinde sabah ve ikindi vakitlerini faydalı sohbetlere tahsis etmelidir.[15]

?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????? ?Œ????? ?????????: ???? ?????????? ??????????? ????? ???? ??????????? ???????????? ???? ??????????????? ????????? ????[. ????? ????? ? ???????.??? ???? ?????:]???? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ?'????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????: ???? ????????? ???? ????????? ???? ??? ??????? ??????????[. ?????? . ???????: ???? ?????? ??'???? ?"???? .

9. (1758)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her gece, Rabbimiz gecenin son üçte biri girince, dünya semasına iner ve:
"Kim bana dua ediyorsa ona icabet edeyim. Kim benden bir şey istemişse onu vereyim, kim bana istiğfarda bulunursa ona mağfirette bulunayım" der."
Rivayetin Müslim'deki bir vechi şöyle: "Allahu Teâla gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar mühlet verir. Ondan sonra yakın semâya inerek şöyle der:
"Melik benim, Melik benim. Kim bana dua edecek?" [Buhârî, Tevhid 35, Teheccüd 14, Daavât 13, Müslim,Salâtu'l-Müsâfirin 166, (758); Muvatta, Kur'ân 30 (1, 214); Tirmizî, Daavât 80, (3493); Ebû Dâvud, Salât 311, (1315).][16]

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın dünya semasına inmesini ifade eden rivayetler çoktur, tevâtür derecesine ulaşmıştır.
2- İnme vaktiyle ilgili olarak hadislerde farklı zaman dilimleri zikredilmiştir: "Cuma gecesi", "her gece", "gecenin son üçte biri", "gecenin yarısı, yahut üçte ikisi gittimi", "gecenin üçte biri geçtiği vakit."
3- Allah'ın yeryüzüne inmesi müteşâbih bir ifadedir. İfadeyi, lügavî hakikatiyle anlamak mümkün değildir. Zîra Allah'a mekan izâfe etmek olur. Halbuki Cenab-ı Hakk, mahlûkata ait bir vasıf olan tehayyüzden (yani mekanla kayıtlanmak, bir yerde olup başka yerde olmamakla, gelmek, gitmek gibi vasıflardan) münezzehtir, uzaktır, bunlar mahlûkatla ilgili nâkıslık ifade eden sıfatlardır. Öyle ise bunların Cenab-ı Hakk'a izâfesi, bir kısım gaybî hakikatı ve İlâhî şuûnâtı bize anlatmak, onların tarafımızdan kavranmasını sağlamaktır.
Allah'ın kullarına yakınlaşması, O'nun rahmetini ifade eder. Öyle ise geceleyin belirtilen saatlerde, Allah'ın, yapılan duaları kabul etmek suretiyle lütuf ve

rahmetini bol kılacağı, lisan-ı nübüvvette o suretle ifâde edilmiştir. Hammâd İbnu Zeyd, "Allah'ın inmesi, ikbal ve teveccühüdür" demiştir. "Allah'ın emîr ve melekleri iner" şeklinde de te'vil edilmiştir. Hattâbî, bu ve benzer hadislerin sıfat hadisi olduğunu, selef ulemâsının bu sıfatlara inanıp hadisleri zahirî mâna üzerine bıraktığını, tevilden kaçındığını belirtir.
Esâsen, hadiste temas edilen mânaya şu âyette destek bulunmuştur:
??????? ??????? ??????????? ?????? ?????? "Rabbin (in emri geldiği) melekler saf saf olarak geldikleri vakit" (Fecr 22). [17]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ????? ?????? : ???? ?????????? ???????? ????: ?????? ????????? ?Œ????? ???????? ??????????? ??????????????[. ????? ???????.»?????? ?????????«: ?????? ?? ?‘???? ???? ???? ?“???? ???? ???? ?? ????? ?????? »??????? ????? ????«? ????? ?????????? ??????? ??? ?????? ?? ??????? .

10. (1759)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Derdi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! En ziyade dinlenmeye (ve kabule) mazhar olan dua hangisidir?"
"Gecenin sonunda yapılan dua ile farz namazların ardından yapılan dualardır!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Daavât 80.][18]

?11? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ?????? #: ? ??????? ?????????? ?????? ?‘????? ???“???????. ?????: ?????? ??????? ??????? ??????? ????: ????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ???Œ??????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ???? .

11. (1760)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ezanla kaamet arasında yapılan dua reddedilmez (mutlaka kabule mazhar olur.)"
"Öyleyse, dendi, "ey Allah'ın Resûlü, nasıl dua edelim?"
"Allah'tan, dedi, dünya ve âhiret için âfiyet isteyin!" [Ebû Dâvud, Salât 35, (521); Tirmizî, Salât 46, (216), Daavât 138, (3588, 3589).][19]

?12? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ? ??????????: ?????????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????????? ???????[. ????? ???? ???? ???? . ???? ?? ?????: »??????? ????????«??? ????????:]?????????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?? ??????? ??????. »??????????«: ?‘???? .

12. (1761)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İki şey vardır, asla reddedilmezler: Ezan esnasında yapılan dua ile, insanlar birbirine girdikleri savaş sırasında yapılan dua." [Muvatta, Nidâ 7, (1, 70); Ebû Dâvud, Cihâd 41, (2540).][20]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetin Muvatta'da gelen vechi bazı nüshalarda mevkuftur. Ancak, ictihadla söylenemeyecek bu çeşit ahbarın ref'ine hükmedilmiştir. Yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olmalıdır. Mamafih, aynı rivayet İmam Mâlik'ten merfu olarak da rivayet edilmiştir. Muvatta'nın rivayeti metin itibariyle de farklıdır:
?????????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?? ??????? ??????
"İki vakit vardır, onlarda sema kapıları açılır,dua edenlerden pek azının duası kabul edilmeyip geri çevrilir: Namaz için ezan okunma vakti, Allah yolunda (cihad için) saf tutma ânı."
2- Sema kapılarının söylenen iki vakitte açılması, o vakitlerin faziletini ifade eder. Yani o iki vaktin Allah indindeki kıymet ve faziletleri sebebiyle o zamalarda sema kapıları açılır ve yapılan dualar kabul-i İlâhi'ye mazhar olurlar.
Hadis nadir hallerde, o mübârek vakitlerde yapılarak duanın geri çevrileceğini ifade ediyor. Zürkânî, duanın kabul edilme şartlarından veya rükünlerinden birinin eksikliği gibi bir sebeple reddedilmesinin söz konusu olacağını belirtir.
3- Duayı makbul kılan savaş, îlayı kelimetullah için yapılan savaştır. Bu da küffâra karşı bu niyetle yapılan savaştır. Ganimet, şeref, tegallüb gibi Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik olmayan maksadlarla yapılan savaşlar buraya girmez.
4- Şunu da belirtelim ki, bu anlarda yapılan duada istenen şeyler de mühimdir. Allah'ın rızasına uymayacak şeyler taleb edilmemelidir. Taberânî, Müstedrek ve Deylemî'de gelen bir rivayet şöyle: ????? ???????? ?????????? ??????????? ??? ????? ???????? ??? ????????? ???? ???? ??????? ????????? ?????? ??? ???????:
????? ???????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ????? ????????
"Müslüman kişi için üç vakit vardır, onlarda dua ederse, sıla-i rahmi kıran ve günah olan bir şey taleb etmedikçe, kendisine mutlaka icabet edilir: Namaz için müezzin ezan okurken susuncaya kadar, savaşta iki saf karşılaşınca Allah aralarında hükmedinceye kadar, yağmur yağarken kesilinceye kadar."[21]

13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ?????? #: ??????? ??? ??????? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

13. (1762)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kul Rabbine en ziyade secdede iken yakın olur, öyle ise (secdede) duayı çok yapın." [Müslim, Salât 215, (482); Ebû Dâvud, Salât 152, (875).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ifade edilen yakınlık, maddî bir yakınlık, yâni mekân yakınlığı olmamalıdır. "Zira Allah, ilmiyle kişiyi bilme, kalbinin hatıratından bile haberdar olma, kişi üzerinde istediği şekilde tasarruf ederek ona kıyam, sağlık, hastalık, ölüm verme gibi hususlarla şah damarından daha yakındır" (Kâf 16). Tıpkı güneşin ışıklarıyla yeryüzündeki herbir mahlukun yanında hazır bulunması gibi.
Ama kul, maddî olarak Rabbinden uzaktır, Secde hâlinde kulluk, en geniş, en kâmil hâliyle tezâhür ettiği için, bu kula mânevî bir yakınlık, Rabbinin rızasına

uygun bir hal kazandırmaktadır. Nitekim âyet-i kerimede "Secde et ve yakınlık kazan" (Alak 19) emredilmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadedinde olduğumuz rivayette, İlâhî yakınlığa ermede zirve olduğu bizzat Allahu Zülcelâl hazretleri tarafından belirtilmiş olan secde hâlinde çok dua etmeye teşvik etmektedir.[23]

?14? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ????? ????????? ?????????????? ?????? ?? ?????????????: ???????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????????? ????????? ???? ????????[.

14. (1763)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor:
"(Allah'ın kabul ettiği) üç müstecab dua vardır, bunların icâbete mazhariyetleri hususunda hiç bir şekk yoktur. Mazlumun duası, müsâfirin duası, babanın evladına duası." [Tirmizî, Birr 7, (1906); Cennet 2, (2528), Daavât 139, (3592); Ebû Dâvud, Salât 364, (1536); İbnu Mâce, Dua 11, (3862).][24]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada duası makbul olan üç kişiyi haber vermektedir: Mazlum, misafir ve baba. Aslında hadislerde duası makbul olan başka kimseler de mevzubahis edilmiştir. Oruç açtığı sırada oruçlunun duası, âdil imamın duası, gâibin gâibe duası (kişinin arkasından yapılan dua). Şu halde, hadislerde geçen rakamlar kesin sayı bildirmeye mâtuf değildir.
2- Mazlumun yâni zulme uğrayanların dualarının makbuliyeti, onların Mü'min ve Müslüman olmaları şartına bağlı değilir. Başka rivayetlerde zulme uğrayan kimsenin fâcir (büyük günahı alenen işleyen) veya kâfir olmaları hâlinde de dualarının makbul olduğu tasrih edilmiştir.
????????? ???????? ??????????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????
"Mazlumun duasından kaçının, kâfir bile olsa. Zira onun duasının önünde perde yoktur."
???????? ??????????? ????????????? ????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????
"Mazlumun duası makbuldür, fâcir bile olsa; zira onun fücûru kendi aleyhinedir."
Hemen kaydedelim ki, hadiste yasaklanan zulüm, mutlaktır. Âlimler, bu durumdan hareketle mal, can, ırz vs. her neye yönelik olursa olsun, bütün çeşitleriyle zulmün yasaklandığını belirtirler.[25]

?15? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ??? ??? ???????? ??????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????????[. ??????? ??? ???? ????????.

15. (1764)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İcâbete mazhar olmada gâib kimsenin gâib kimse hakkında yaptığı duadan daha sür'atli olanı yoktur." [Tirmizî, Birr 50, (1981), Ebû Dâvud, Salât 364, (1535); Müslim, Zikr 88, (2733); Buhârî, Mezâlim 9.][26]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise göre, Allah'ın derhal kabul buyuracağı dualardan biri de, mü'min kimsenin mü'min kardeşi için gıyâbında yapacağı duadır. Bu hususta Müslim'in bir riayeti daha açıktır:
???????? ????????? ??????????? '????? ???????? ????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???????? ????? '????? ???????? ????? ????????? ??????????? ???? ????? ?????? ??????????
"Müslüman kimsenin, kardeşi için gıyâbında yaptığı dua müstecâbdır. Dua edenin başucunda ona müvekkel bir melek vardır. Kardeşi için hayır dua yaptıkça bu melek: "Amin, istediğin şeyin bir misli de sana olsun" der." [27]

İKİNCİ FASIL

DUA EDENİN HEY'ETİ (DIŞ GÖRÜNÜŞÜ)

Umumî Açıklama:

Hey'et dilimizde bir kaç mânada kullanılır. Şekil, sûret, görünüş, kılıkkıyafet, hâl, durum; bir bütünü teşkil eden cüzlerin hepsi, kurul, jüri vs. Sadedinde olduğumuz hadiste hey'et kelimesi daha ziyade kılıkkıyafet, durum mânalarında kullanılmıştır.
Dua eden kimsenin, kılık kıyâfet ve dış görünüş itibariyle takınması gereken bazı tavırlar, dikkat etmesi gereken bazı hususlar mevcuttur. Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu çeşit irşadlarını göreceğiz.[28]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ????????? ???????? ?????? ?????? ?? ??????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ??? ?????????? ????????????? ????? ?????????? ?????????? ????? ???????????[. ????? ??? ???? .

1. (1765)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Duvarları örtmeyin. Kim kardeşinin mektubuna, onun izni olmadan bakarsa, tıpkı ateşe bakmış gibi olur. Allah'tan avuçlarınızın içiyle isteyin, sırtlarıyla istemeyin; duayı tamamlayınca avucunuzu yüzlerinize sürün." [Ebû Dâvud, Salât 358, (1489, 1490, 1491).][29]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kaç meseleye birlikte temas etmiştir:
1- Duvarlar halı, kilim vs. ile örtülmemelidir. Çünkü bu iş, hem mütekebbirlerin amelidir, hem de malın ziyân edilmesi, israf edilmesidir. Zira duvarlarına örtülmesini gerektiren hiçbir zarurî durum mevcut değildir. Müslim'de gelen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kapının üzerine halı asmış olan Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye: "Allah, bize taş ve toprağa elbise giydirmemizi emretmemiştir" diyerek indirtir.
2- Hadiste "kardeşinin kitabı"na bakmak da yasaklanmaktadır. Şârihler, buradaki kitaptan maksadın, içerisinde, öğrenilmesi herkese vacib olan ilmin bulunduğu kitap olmayıp, sâhibi tarafından başkasının bakması arzu edilmeyen mektup olduğu belirtilir. Belki bu mektupta, sır olan, başkasının muttali olması istenmeyen bazı bilgiler vardır. Öyle ise böyle bir mektuba bakmak ateşe bakmak gibidir.

Ateşe bakmak için, bazı âlimler "hadisin siyakından anlaşılacağı üzere insan için zararlı bir şey olmalıdır" demişlerdir. Mamafih, bundan maksadın "ateşe yaklaşmak ve yaslanmak" olabileceği, ihtimal olarak belirtilmiştir. Üçüncü bir ihtimale göre mânâsı; kişi, kardeşinin bakılmasını istemediği bir mektubuna bakmakla ateşi gerektiren bir şeye bakmış olmaktadır.
3- Hadisin, sadedinde olduğumuz mevzuya, yani dua edenin hey'eti meselesine temas eden kısmı, son kısmıdır: Dua ederken avucun açılıp avuç içi yukarı gelecek şekilde kaldırılması, elin sırt kısmı yukarı gelecek şekilde tutularak dua edilmemesi, dua bitince de ellerin yüze sürülmesi istenmektedir.
Azimâbâdî, bu hususta şu açıklamayı yapar: "Bir şey taleb edene uygun düşeni, elini taleb ettiği şeye doğru uzatması, tazarru ile açıp bol ihsanla dolmasını istemesi, her iki elini birden, ihsan sahibine doğru kaldırmasıdır. Ancak, kim de başına gelen bir belânın kalkmasını isterse, sünnet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ittibâen, ellerin sırtını semaya kaldırmaktır. Bunun hikmeti, birincide, arzu edilen şeyin hüsûlüyle tefâül etmek, yâni hayra ermek ümidinde bulunmak, ikincide ise, zararlının def'iyle hayra erme ümidinde bulunmaktır.
4- Duânın sonunda elin yüze çalınması teberrük içindir. Yani, dua ile ellere inmiş olan rahmet eserleri, sürmek suretiyle yüze ulaştırılmış olur.[30]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ???????? ?? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (1766)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua ederken ellerini öyle kaldırdı ki, koltuk altlarının beyazlığını gördüm." [Buhârî, İstiska 21.] [31]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ??? ????? ???????? ?? ??????????? ???? ???????????? ?????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

3. (1767)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini dua ederken kaldırınca, onları yüzlerine sürmedikçe geri bırakmazlardı." [Tirmizî, Daavât 11, (3383).][32]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet dahi duadan sonra ellerin yüze sürülmesinin meşruiyetini gösterir. Bazı âlimler şöyle bir mütâlaada bulunmuştur: "Allahu Teâlâ, dua edeni hiçbir zaman boş çevirmeyip, kendisi için kalkan ele bir rahmet ulaştırdığına göre, ondaki rahmetin en şerefli ve tekrime en elyak organ olan yüze sirâyet ettirilmesi münâsiptir."[33]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ???? ??????? ?????????????? ?????? ???? ???? ?????? #: ??????? ???????[. ????? ??????? ????????? ???? ???????:???? ??? ??????: ??? ???? ????? ?????? ?? ?????? ??? ???????? ? ???? ? ????? ????? .

4. (1768)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Adamın biri iki parmağı ile dua ediyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Birle! Birle!" diye müdâhale etti." [Tirmizî, Daavât 117, (3552); Nesâî, Sehv 37, (3, 38).][34]

AÇIKLAMA:

İki parmağıyla duadan maksad, dua ederken iki parmağıyla işaret etmesidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), te'kid maksadıyla iki kere: "birle!" buyurmuştur. Birlemesini söylemesinin sebebi, Rabbülâlemin'in tek olması sebebiyledir.
İbnu Deybe'nin, hadisin sonunda kaydettiği şöyle bir açıklama var: "Bu hadisin mânası: "Kişi, dua ederken şehâdet getirince parmağını kaldıracaksa sadece tek bir parmağını kaldırsın" demektir."[35]

?5? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? ?????? # ???????? ???????? ??? ??????? ???? ??????????? ??? ???? ????????? ??????? ????????? ??????? ??????: ???????? ?????????????????? ???????? ???“??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (1769)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ne minberde ne de bir başka şey üzerinde dua yaparken ellerini uzattığını görmedim. Bilakis şöyle gördüm" dedi ve baş ve orta parmaklarını kapayıp şehâdet parmağını açmış vaziyette işaret etti." [Ebû Dâvud, Salât 230, (1105).][36]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koltuk altı görünecek şekilde mübalağalı şekilde kollarını uzatıp kaldırmadığı belirtiliyor. Mübalağalı diye kayıtlamak şarttır. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mutad olarak dua sırasında ellerini kaldırdığı sâbit ve müsellem bir husustur. 1766 numarada geçtiği üzere istisnâi durumlarda da koltuk altı görülecek şekilde kollarını kaldırdığı rivayetlerde gelmiştir.
2- Şârih Azimâbâdî, bu hadisin, Sehl İbnu Sa'd'a sorulan bir soruya cevap olma ihtimalinden bahseder. Bu takdirî soru şudur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde iken hiç ellerini kaldırarak dua etti mi?" Sehl bu soruya: "Ben bunu, söylenen şekilde yaptığını görmedim. Ancak, onu vaaz sırasında orta ve baş parmaklarını kapatıp şehâdet parmağıyla işâret eder vaziyette gördüm. Sanki O, bu parmağını teşehhüd sırasında kaldırıyordu" şeklinde cevap vermiştir. Allahu a'lem."
Hadisteki ibhâm böyle bir açıklamayı gerekli kılmaktadır.[37]

?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????????? ????? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???????? ??????? ??? ??????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (1770)- Hz. Selmân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbiniz hayiydir, kerimdir. Kulu dua ederek kendisine elini kaldırdığı zaman, O, ellerini boş çevirmekten istihya eder." [Tirmizî, Daavât 118, (3551); Ebû Dâvud, Salât 358, (1488).] [38]

AÇIKLAMA:

1- Hayiy, çok haya eden, fazlaca utanan demektir. Haya vasfını Allah hakkında lügat manasında kullanmak uygun değildir. Çünkü, lügat olarak haya, kişide ayıplanma ve kınanma korkusu gibi bir şey sebebiyle hâsıl olan değişme ve inkisâr mânasına gelir. Böyle bir hâl Zât-ı Zülcelâl hakkında muhaldir. Öyle ise lügat yönüyle "çok utanan" mânasına gelen hayiy kelimesi Allah hakkında kullanılınca, bundaki gaye maksuddur. Hayadan maksad ve gaye ayıplanacak şeyin yâni hoş olmayan şeyin terki olduğuna göre, ulemâ, Allah hakkında şu mânada anlamıştır: Allah'ın "hayiy" olması, kulu memnun edecek şeyi yapması, ona zarar verecek şeyi terketmesi demektir. Öyle ise sadedinde olduğumuz hadisi, "Cenab-ı Hakk, dua eden kuluna, kulun hayrına olan şeyi mutlaka verir, duasını sevapsız, boş bırakmaz" diye anlayacağız. Bu "verme" işinin Cenab-ı Hakk'ın hikmeti muktezasınca, ya "istediğine aynen kavuşması", yahut "daha iyisinin verilmesi", yahut da "sevap verilmesi, günahlarının azaltılması" şeklinde tecelli edeceği daha önce belirtilmişti (bak. 1751. hadis).
2- Kerim, istemeden veren, bol veren mânasına gelir. Cenab-ı Hakk'ın vasıflarından biri "istemeden vermek" ise, isteyince daha çok verir demektir.
Böylece kul, dua etmeye teşvik edilmiş olmaktadır.
3- Hadiste kul mutlak gelmiştir. Yani, mü'min, fâsık, kâfir ayırımı mevcut değildir. Bazı şarihler "mü'min" diye kayıtlamışlardır. Esâsen, kavlî duayı yani dil ile, sözle olan talebi sadece mü'minler yapar. Öyle ise, mü'minin inanarak yatığı hiçbir dua boşa gitmeyecektir.[39]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????? ??????? ????????? ?????????? ???“???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????? ???[. ????? ??????? .

7. (1771)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'a duayı, size icabet edeceğinden emin olarak yapın. Şunu bilin ki Allah celle şânuhu (bu inançla olmayan ve) gafletle (başka meşguliyetlerle) oyalanan kalbin duasını kabul etmez." [Tirmizî, Daavât 66. (3474.)][40]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, duanın makbul olmasında gerekli olan mühim âdablarından bir kaç tanesini belirtmektedir:
* Duanın mutlaka icabet göreceğine, yani karşılıksız kalmayacağına kesinlikle inanmaktır. Tercümede "emin olmak" tâbirini kullandık, halbuki aslında mukin kelimesi kullanılmıştır. Bu, yakin elde etmiş, kesin inanca ulaşmış, hiçbir tereddüdü kalmamış gibi mânalara gelir, emin olmaktan çok daha kuvvetli bir mâna ifade eder.
* Dua ederken kalbin gâfil olması, Allah'ı veya istediği şeyi düşünmemesi, yaptığı dua fiilinin tam şuurunda olmaması demektir.
* Oyalanma olarak tercüme ettiğimiz kelimenin aslı lâhin'dir, dilimizdeki lehviyat kelimesi aynı kökten gelir, eğlenen demektir. Bu da, tıpkı gaflet gibi, kalbin Allah'tan başka bir şeyle meşguliyetini ifade eder.
Yani, dua eden kimsenin kalbi, zihni, aklı, hayali, kısacası letâif denen bütün mânevî duygu ve cihazları Allah'tan istediğinden başka bir şeyle meşgul olmamalıdır. Aksi halde, sâdece dille, gâfilâne yapılacak bir kısım taleplerin makbul olmayacağını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açık bir üslubla beyan etmektedir.
2- Bu hadisin mânasını te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah)'in Abdullah İbnu Amr (radıyallâhu anhümâ)'dan kaydettiği bir rivayet şöyle:
??????????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ????? ????????? ?????? ????? ??????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ???“??????? ????? ?????? ? ??????????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????.
"Kalpler bir kaptır. Bazısı bazısından daha iyi tutar (anlayışlıdır). Öyleyse, ey insanlar, Allah'tan bir şey isteyince, Allah'ın icabet edeceğinden emin olarak isteyin. Zîra Allah, kendisine gâfil kalble farkında olmadan dua eden bir kula icâbet etmez." [41]

ÜÇÜNCÜ FASIL

DUANIN KEYFİYETİ

Umumî Açıklama:

Duanın makbul olması için, dua edenin hey'eti, tavrı yeterli değildir. Duanın mahiyeti de ehemmiyetlidir. Bir başka ifade ile neler istenmeli, taleb edilmelidir? İşte, bu fasılda duanın keyfiyetini ve mahiyetini açıklayan rivayetler görülecektir.[42]

?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ????? ??????? ?? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? #? ??????: ?????? ????? ????? ??????? ??????: ???? ????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ????? ???????? ???? ?????????? # ????? ???????? ?????? ????? ?????[. ????? ????? ????? .

1. (1772)- Fadâle İbnu Ubeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua eden bir adamın, dua sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salat ve selam okumadığını görmüştü. Hemen:
"Bu kimse acele etti" buyurdu. Sonra adamı çağırıp:
"Biriniz dua ederken, Allahu Teâla'ya hamd u senâ ederek başlasın, sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okusun, sonra da dilediğini istesin" buyurdu." [Tirmizî, Daavat 66,(3473, 3475); Ebû Dâvud, Salât 358, (1481); Nesâî, Sehv 48, (3, 44).][43]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, duanın makbul olması için mahiyetce nasıl olması gerektiği hususunda bilgi vermektedir. Allah'a hamd ve sena ile başlanmalı ve mutlaka Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salâtu selâm okunmalıdır. Böylece hamdele ve salvele okunduktan sonra duaya geçilmelidir.
2- Hadisin Tirmizî'de gelen bir vechine göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Ashâbıyla Mescid'de) otururken biri gelerek namaz kılar ve sonra: "Rabbim bana mağfiret et, bana rahmet et" diye dua eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey namaz kılan kişi, acele ettin. Namazı kılıp oturdun mu, Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdet, bana salât oku. Sonra Allah'a dua et" dedi. Râvi der ki: "Bundan sonra bir başkası daha namaz kıldı, önce Allah'a hamdetti, sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okudu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna da şunu söyledi:
"Ey namaz kılan kişi dua et, icabet göreceksin!"
3- Salât, dua demektir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okumak, O'na dua etmektir. Umumiyetle: "Allahümme salli alâ Muhammedin..." "Ey Allah'ım Muhammed'e salât (mağfiret, rahmet, bereket) et...!" diye başlayan mesnun, sabit formülleri vardır.

Salât kelimesi dilimizde hem namaz, hem de dua kelimeleriyle karşılanır. Yani Arapça olan salât sadece dua demek değildir. İslâm'ın resmî ibadeti olan namaz mânasına da kullanılmaktadır.
4- Duanın makbul olma âdâbından biri de, müteâkip hadiste belirtileceği üzere, yaptığımız duanın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât ile sona ermesidir.[44]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ??? :]??? ???? ?????? #: ?????????? ????????? ?????? ?????????? ???'???? ? ???????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? ?????? ??? ???? ????? ????.»????????«: ???????? ?????? ??????. ??????? ?? ?????? ???? ???? ???????? ????? ???? ??? ??? ??????? ?? ????? ??? ???? ????? ?? ????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? # ?? ?????? ???? ???? ????? ??? ???? .

2. (1773)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dua sema ile arz arasında durur. Bana salât okunmadıkça, Allah'a yükselmez. [Beni hayvanına binen yolcunun maşrabası yerine tutmayın. Bana, duanızın başında, ortasında ve sonunda salât okuyun.]" [Tirmizî, Salât 352, (486). Tirmizî, bunu Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e mevkuf olarak rivayet etmiştir. Rezîn ise merfu olarak rivayet etmiştir.][45]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin, köşeli paranteze ([...]) kadar olan kısmı, Tirmizî'de mevcuttur ve mevkuftur, yani Hz. Ömer'in sözü olarak kaydedilmiştir. Rezîn, metinde görüldüğü üzere, tam olarak kaydetmiştir ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet etmektedir. Merfu rivayeti de varsa da sahih olanı mevkuf olmasıdır. Ancak muhakkik olan muhaddisler, bu çeşit hükmün reyle verilemeyeceği prensibinden hareketle, hadisin hükmen merfu olduğuna hükmederler.
2- Duanın Allah'a yükselmesi, Allah'a mekan izafesi değildir. Allah'a yükselme, Kur'ânî bir tâbirdir ve kabule mazhar olma mânasına gelir: ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih amel yükseltir" (Fâtır 10).
3- Maşraba teşbihine gelince: Yolcu, bineğine yol eşyalarını, azığını yükledikten sonra, son olarak, hın-i hacette kullanmak üzere maşrabasını semerin arkasına takar. Maşraba, yolcu nazarında pek ehemmiyet taşımaz. İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine yapılacak duayı (salât), bu yolcu maşrabası gibi ehemmiyeti olmayan, tâlî bir şey kılmamalarını, O'na kıymet verip, duanın başında ve sonunda salavâta yer vermelerini tenbih ediyor.
el-Hısnu'l-Hasîn'de, Ebû Süleyman ed-Dâranî duanın âdâbını şöyle tesbit etmiştir:
"Allah'tan bir talebin olduğu zaman:
* Önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okuyarak başla.
* Sonra,dilediğin talepde bulun,
* Sonra, duanı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât ile sona erdir.
(Duanı iki salât arasında yapmalısın), zîra Cenâb-ı Hakk, keremiyle bu iki salâtı kabul eder. İki makbul dua olan iki salât arasında yer alan talebini reddetmek O'nun keremine muvafık düşmez."
Dua'nın kabul şartları üzerine buna benzer bir açıklamayı, Bediüzzaman'dan kaydetmeyi faydalı buluyoruz. Merhum, "mü'minin mü'mine en iyi duası nasıl olmalıdır?" saline cevap sadedinde şu açıklamayı yapar:
"Elcevap: Esbab-ı kabul dairesinde olmalı. Çünkü bazı şerâit dahilinde dua makbul olur. Şerâit-i kabulün içtimâı nisbetinde makbuliyeti ziyadeleşir. Ezcümle: Dua edileceği vakit, istiğfar ile mânevi temizlenmeli, sonra makbul bir dua olan salavat-ı şerifeyi şefaatçi gibi zikretmeli ve âhirde yine salavat getirmeli. Çünkü iki makbul duanın ortasında bir dua makbul olur. Hem ???????? ???????? yâni "gıyâben ona dua etmek", hem hadiste ve Kur'ân'da gelen me'sur (30) dualarla dua etmek. Meselâ: ??????????? ????? ????????? ????????? ?????????????? ??? ?????? ?? ???????? ???????????? ???Œ?????? ??????? ?????? ?? ?????????? ???????? ??? ?Œ?????? ???????? ??????? ??????? ????????.
gibi câmi dualarla dua etmek; hem hulus ve huşu ve huzur-u kalb ile dua etmek; hem namazın sonunda, bilhassa sabah namazından sonra; hem mevâki-i mübâreke (mübârek yerlerde), hususen mescidlerde; hem cumada, hususen saat-ı icâbede; hem Şuhuru Selâsede (Üç Aylarda), hususen leyâli-i meşhurede (meşhur gecelerde); hem Ramazan'da, hususen Leyle-i Kadir'de dua etmek kabule karin olması rahmet-i İlâhiyeden kaviyyen me'muldür. O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür; veyahut dua olunanın ahiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek aynı maksad yerine gelmezse, dua kabul olmadı denilmez, belki, daha iyi bir surette kabul edilmiş denilir."[46]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ??????????? #? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????????? ???? ????????? #? ????? ???????? ?????????? ?????? ????????? #: ???? ????????? ???? ????????[.

3. (1774)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) berabe otururlarken ben namaz kılıyordum. (Namazı bitirip) oturunca, Allah'a sena ile zikretmeye başladım ve arkasından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okuyarak devam ettim. Sonra kendim için duada bulundum. (Bu tarzımı beğenmiş olacak ki) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"İşte! İstediğin veriliyor. İşte! İstediğin veriliyor" dedi." [Tirmizî, Cum'a 64, (593).][47]

AÇIKLAMA:

1- Burada İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) salât kelimesi ile kıyamı, rükû ve _____(30) Me'sûr, eserde (hadîste, rivâyette) gelmiş olan demektir. secdesi olan salâtı yani namazı kasdetmiştir. Zîra, sonunda oturduğunu belirtmektedir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "İşte! İstediğin veriliyor" buyurması ve bunu tekrarla te'kid etmesi, İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)' un beyan buyurduğu tarzın, duanın makbul olma şartlarına uygunluğunu gösterir. Öyle olmasaydı, müdâhalesi tashihe müteallik olacak idi.[48]

?4? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ???? ????? '???? ????? ??????????[. ??????? ??????? ??????? .

4. (1775)- Hz. Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birisine dua edeceği vakit önce kendisine dua ederek başlardı." [Tirmizî, Daavât, 10, (3382).][49]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Müslim'de Hz. Musa ile Hz. Hızır kıssasının bidâyetinde bir kısım ziyade ile yer almıştır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), herhangi bir peygambere dua etmek isteyince kendinden başlardı".
2- Ancak hemen ifade edelim ki, bu hadiste belirtilen husus Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müstemir ve muttarid bir âdetini, prensibini ifâde etmemektedir. Çünkü, kendisine hiç yer vermeden yaptığı dua örnekleri vardır.Hz. Hâcer kıssasında: ???????? ?????? ????? ??????????? ???? ???????? ???????? ????????? ??????? ????????
"Allah İsmail'in annesine rahmet buyursun, zemzemi akmaya bıraksaydı tatlı bir pınar olacaktı" der.
Hassan İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) için yaptığı duada da şöyle demiştir: ??????????? ????????? ??????? ????????? "Rabbim onu Rûhu'l-Kudüs'le (Cebrail) takviye et, güçlendir."
İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a da şöyle dua etmiştir:
??????????? ????????? ?? ???????? "Rabbim onu dinde âlim kıl."Hz. Lût (aleyhisselâm)'a duası şöyledir. ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ?????? ???????
"Allah Lût'a rahmet buyursun O, çok muhkem bir kaleye sığınmıştı."[50]

?5? ??? ??? ???? ???????? ?? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ????????? # ????? ???????? ?????????? ???? ?????? ???? ?????? ?? ??????????? ???????? ???? ?????? # ???????? ??????? ??????: ??????? ??? ??????? ???????: ?????? ???? ???????? ??????? ??????? ????: ????????? ???????????? ??????? ??????????: ???????? ??????? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.»???????«: ???? ??? ????? ???? ?? ????? ?? ????? .

5. (1776)- Ebû Müsabbih el-Makrâî, Ebû Züheyr en-Nümeyrî (radıyallahu anh)'den naklen anlatıyor: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber çıktık., Derken bir adama rastlatdık. Sual (ve Allah'tan talep) hususunda çok ısrarlı idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu dinlemek üzere durakladı. Ve:
"Eğer (duayı) sonlandırırsa vâcib oldu!" buyurdu. Kendisine:
"Ne ile sonlandırırsa ey Allah'ın Resûlü!" denildi.
"Âmin ile" dedi, uzaklaştı. Adama:
"Ey fülan! duanı âminle tamamla ve de gözün aydın olsun!" dedi." [Ebû Dâvud, Salât 172, (938).][51]

AÇIKLAMA:

1- Tîbî hadisten şu neticeyi çıkarır: "Bu hadis, dua eden kimseye, duanın sonunda âmin demesinin müstehab olduğuna delildir. Ancak imam dua ediyor ve cemaat âmin diyorsa, imamın ayrıca âmin demesine hâcet yoktur, cemaatin âmini ile iktifa eder." Aliyyu'l-Kârî, bu görüşe katılmaz: "Namazda, kıyasa göre imam da âmin demelidir, namaz dışında da uygun olanı hem imam, hem cemaat her ikisinin de âmin çekmesidir" der.
2- Hadiste geçen "vâcib oldu" tâbiri "cennet vâcib oldu" demektir.Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) duada ısrar etmeyi, mübâlağaya yer vermeyi teşvik etmiş olmalıdır. Az ve ısrarsız dua bir nevî istiğna alâmetidir, kulluk edebine yakışmaz. Duada ısrar, pekçok hadiste övülmüştür.[52]

?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ????? ????????? ??? ?????: ?????????? ??????? ??? ??? ??????. ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ????????? ??????????? ????? ?????? ?????? ? ??????????? ????[. ????? ???????.?????? ? ??????? ?? ??? ????? ????? »????????«: ????? ???? ??????.

6. (1777)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri dua edince "Ya Rabb! Dilersen beni affet! Ya Rabb dilersen bana rahmet et!" demesin. Bilâkis, azimle (kesin bir üslubla) istesin, zira Allah Teâla Haretleri'ni kimse icbar edemez." [Buhârî, Daavât 21, Tevhîd 31; Müslim, Zikr 7, (2678-79); Muvatta, Kur'an 28 (1, 213); Tirmizî, Daavât 79 (3492); Ebû Dâvud, Salât 358, (1483); İbnu Mâce, Dua 8, (3854).][53]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, yapmak istediği her şeyi Allah'ın meşietine bırakmakla emredilmiş olan mü'minin (Kehf 24) Allah'tan taleb ettiği şeyde azimli davranmasını, Allah'ın meşîetine (yani dilemesine) bırakmadan, kesin bir üslubla istemesini emretmektedir.
Bazı âlimler, buradaki azmin mânasını "icabet hususunda Allah hakkında hüsn-i zan etmektir" diye te'vil etmişlerdir.
2- Hadisin Müslim'de gelen bir vechinde ?????????????? ??????????? "Rağbeti büyültsün" emreder. Bu ifade şârihlerce: "Duayı tekrar etmek, ısrarla üzerinde durmak sûretiyle duada mübâlağa etsin" diye anlaşılmıştır. Mamafih, bununla "büyük çok şeylerin istenmesi" de anlaşılmıştır. Bu son mânayı te'yîd eden bir karîne aynı hadisin sonunda yer alan ?????? ?????? ? ??????????? ?????? "Zîra Allah'a hiç bir şey büyük gelmez" ifâdesidir
3-Hadis, Cenab-ı Hakk'tan azimle, ısrarla istemek gerektiğini, "dilersen affet, dilersen rızık ver." gibi Allah'ın dilemesine (meşietine) bırakmamak gerektiğini ifâde ettikten sonra bunun sebebini son cümlede belirtmektedir: "Allah Teâla Hazretleri'ni kimse icbar edemez." Zîra "dilersen" tâbiri, mecbur edilmesi mümkün olan kimseler hakkında kullanılması münâsiptir ve nezaket ifâde eder. Cenab-ı Hakk ise bundan münezzehtir, öyle ise meşîete tâlik etmenin bir ifâdesi yoktur.
Hadisteki yasağı izah sadedinde, "dilersen affet." gibi meşîete tâlik edilen ifâdelerde taleb edilen şey ve talepde bulunulan Zât hakkında bir nevi istiğna mânası mevcuttur." dahi denmiştir. İki mâna da sahih ise de, önceki evlâdır.
İbnu Battâl der ki: "Bu hadisten, kişinin dua ederken, matlûbunu, elinden gelen bütün gayreti sarfederek taleb etmesi, isteğine icâbet edileceği husûsunda ümid içinde bulunması, fakat -Kerim olan bir Zât'tan talepde bulunması haysiyetiyle asla ümitsizliğe düşmemesi gerektiği anlaşılmaktadır."
İbni Uyeyne de şöyle demiştir: "Kişiyi, kusurunun büyüklüğü (ümitsizliğe sevkederek) dua etmesine mâni olmamalıdır Zira, Cenab-ı Hakk, mahlûkatının en kötüsü olan İblis'in bile duasına icâbet etmiştir. Zira İblis: "İnsanların tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver!" dedi de Allah: "Sen, kendisine mühlet verilenlerdensin" (A'raf 14-15) diyerek duasını kabul etti".[54]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?? ????? ???????? ???????? ??????????? ?????????????? ?????? ????????? #: ????????? ???? ???????????)?1(? ?????????? ? ????????? ???????

??? ???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ??? ????????? ???? ?????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.»?????????« ?? ?????? .

7. (1778)- Ebû Musâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir sefere (Hayber Seferi) çıkmıştık. Halk (yolda, bir ara) yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) (müdahele ederek):
"Nefislerinize karşı merhametli olun. Zîra sizler, sağır birisine hitab etmiyorsunuz, muhâtabınız gâib de değil. Sizler gören, işiten, (nerede olsanız) sizinle olan bir Zât'a, Allah'a hitab ediyorsunuz. Dua ettiğiniz Zât, her birinize, bineğinin boynundan daha yakındır" dedi." [Buhârî, Daavât 50, 67, Cihâd 131, Meğâzî 38, Kadeı 7, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 44, (2704);Tirmizî, Daavât 3, 59, (3371, 3457); Ebû Dâvud, Salât 361. (1526, 1527. 1528).][55]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, tekbir "dua" olarak tavsif edilmektedir.Tekbir, bir talep için değil, zikrullah için söylenmiş olmasına rağmen dua olarak tavsifi, aslında duanın da zikrin de bir ibâdet, yani kulluk tezahürü olmasından ileri gelir.
2- Yüksek sesle tekbir getirenlere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, "Nefislerinize karşı merhametli olun" buyurması, gereksiz yere kendinizi yormayın demektir. Zîra tekbir, alçak sesle de olsa, Cenâb-ı Hakk işitecektir.[56]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ????? # ????? ??????:
?????????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????: ??????? ???????? ????? ?????? ????? ????????. ????: ????? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ???????? ????? ???????: ??? ??? ??????? ???"???????? ??????: ???? ?????????? ???? ??????? ???????? ????? ???????: ?????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????: ??????? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

8. (1779)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kimsenin: "Ya Rabbi, senden nimetin kemâlini taleb ediyorum" dediğini işitmişti. Sordu:
"Nimetin kemâli nedir?"
"Bu bir duadır, onunla dua edip, onunla hayır (çok mal) ümîd ettim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Sordum, zîra, nimetin kemâli cennete girmektir, ateşten kurtulmaktır" dedi. Bir başkasının da şöyle dediğini işitti:
"Ey celâl ve ikrâb sâhibi Rabbim!" hemen şunu söyledi:
"Duana icâbet edilmiştir, (ne arzu ediyorsan) durma iste" Derken, bir başkasının:
"Ya Rabbi senden sabır istiyorum!" dediğini işitmişti, ona da:
"Allah'tan bela istedin, afiyet iste!" dedi. [Tirmizî, Daavât 99, (3524).][57]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, dua ederken talep edilen temâmu'nnimet'in ne olduğu hususunda talep eden kimseyi işitince, bununla neyi taleb etmekte olduğunu sormuştur. Adam "Müstecab bir dua olarak onunla dua ediyorum, o sayede arzum yerine geliyor" demek istemiş, hayır kelimesiyle de matlûbunu belirtmiştir. Böylece anlaşılmıştır ki, "çok mal" istemektedir. Nitekim ???? ?????? ??????? "Birinize ölüm geldiği zaman eğer mal bırakıyorsa." (Bakara 180) meâlindeki ayette hayır kelimesi "mal" mânasında kullanılmıştır. Resûlullah (aleyhisselâtu vessâlam) adamın davranışını red ve tashih maksadıyla: "Temâmu'n -nimet (yani nimetin kemali, tamamlanması) cennettir, ateşten kurtulmaktır" açıklamasını yapar. Bu sözleriyle şu âyeti hatırlatmış olmaktadır: ".Ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulan kimse artık kurtulmuştur." (Âl-i İmrân 185).
2- Hadiste geçen celâl ve ikram sahibi tâbiriyle, "büyüklük ve azamet sâhibi, dostlarına yâni velî kullarına ikramı bol olan Allah" kastedilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, "Ya zel celâl ve'l-ikrâm" diyerek duaya başlayan kimseye: "Duana icâbet edilmiştir, ne arzu ediyorsan durma iste!" demesini değerlendiren âlimler, bu sözle başlanan duanın müstecab olacağı hükmünü çıkarmışlardır.[58]

?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ????? # ??????????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ??? ????? ??????[.

9. (1780)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) özlü duaları tercih eder, diğerlerini bırakırdı." [Ebû Dâvud, Salât 358, (1482).]

AÇIKLAMA:

1- Özlü diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı câmi kelimesinin cem'i (çoğulu) olan cevâmi'dir, az kelime ile çok mâna ihtiva eden demektir. Çok mânadan maksad, hem dünyaya hem de âhirete ait hayırlardır. Şu âyet-i kerîme özlü duaya en güzel örnektir:
???????? ?????? ?? ?????????? ???????? ???? ?Œ?????? ???????? ??????? ??????? ????????
"Rabbimiz, bize dünyada da âhirette de iyilik ver ve bizi ateşten koru" (Bakara 201). Dünya ve âhiret için afiyet taleb eden dualar da böyledir.
Aliyyü'l-Kârî der ki: "Câmi (özlü) dualardan maksad, her eşit sâlih gayeleri cemeden, Allahu Teâla hazretlerine övgüyü, senâyı ve isteme âdâbını cemeden dualardır".
el-Muzhir'in açıklaması şöyle: "Bunlar kelimeleri az, mânaları çok olan dünya ve âhiret meselelerine şâmil dualardır. Şu duada olduğu gibi:
??????????? ????? ????????? ????????? ???????????? ??? ???????? ??????????? ???Œ??????
"Allah'ım, senden af; din, dünya ve âhiretim için âfiyet, diliyorum." Şu dua da bir başka örnektir: ??????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ???????????? ?????????
"Allah'ım senden hidâyet, takva (Allah korkusu), iffet (dünyevî arzulardan korunma), ve (gönül) zenginliği istiyorum."
Bu örnekler hep Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan mervî me'sûr dualardır. Dikkat edilirse taleb edilen şeyler hep mutlaktır: "Hidâyet, takva, iffet, zenginlik. Böylece dünyevî, uhrevî, maddî ve mânevî her çeşidi kastedilmiş olmaktadır. Câmi (özlü) kelâm deyince bu kastedilmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde, "Bana cevâmiu'lkelîm (özlü sözler) verildi" buyurur.[59]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? # ?????????? ??? ??????? ??????? ????????????? ??????[. ??????? ??? ???? .

10. (1781)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) duayı üç kere yapmaktan, istiğfarı üç kere yapmaktan hoşlanırdı." [Ebû Dâvud, Salât 361, (1524).]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ısrar ve tekrar tavsiye etmektedir. Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, dua veya istiğfar ettiği zaman üçer sefer tekrarladığını göstermektedir. [60]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ??? :]???? ????? ????? #: ??????????? '???????? ??????? ????????? ???????: ???? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???[. ????? ????? ? ???????.??? ???? ????? ???:]? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????[.??? ???? ???????:]??? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ??? ?????????? ????? ?????? ??? ????????? ???? ?? ??????????? ??????? ??? ????????? ???? ?? ?Œ??????? ??????? ??? ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ????????? ??????? ??? ???????????.[

1. (1782)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyudular ki: "Acele etmediği müddetçe herbirinizin duasına icâbet olunur. Ancak şöyle diyerek acele eden var: "Ben Rabbime dua ettim duamı kabul etmedi." [Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikr 92, (2735); Muvatta, Kur'an 29 (1, 213); Tirmizî, Daavât 145, (3602, 3603); Ebû Dâvud, Salât 358, (1484).]
Müslim'in diğer bir rivâyeti şöyledir: "Kul, günah talebetmedikçe veya sıla-i rahmin kopmasını istemedikçe duası icâbet görmeye (kabul edilmeye) devam eder."
Tirmizî'nin bir diğer rivâyetinde şöyledir: "Allah'a dua eden herkese Allah icâbet eder. Bu icâbet, ya dünyada peşin olur, ya da ahirete saklanır, yahut da dua ettiği miktarca günahından hafifletilmek sûretiyle olur, yeter ki günah taleb etmemiş veya sıla-ı rahmin kopmasını istememiş olsun, ya da acele etmemiş olsun." [61]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde dua eden insanların bir zaafına dikkat çekmektedir: "İsti'cal, yani acelecilik. Bir başka ifâde ile duanın hemen karşılığını görme arzusu, Müslim'in bir rivâyetinde "Ya Rasulallah İsti'cal nedir?" diye sorulunca şu açıklamayı yapar:
"Dua ettim, ettim de hiçbir neticesini görmedim" der ve o anda duayı terkeder." Şu halde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), duanın terkine sevkedecek bir aceleciliği hoş görmüyor. Bu sebeple, her hâl u kârda dua etmeye devam edilmesi için, duanın mutlaka netice vereceğini kesin bir dille ifâde ettikten sonra bu kabulün şu sûretlerden biriyle olcağını belirtir:
1- Ya isteğe uygun olarak dünyada görülecek bir şekilde makbul olur.
2- Ya âhirette verilmek üzere sevap takdir edilir.
3- Yahut günahları affedilir."
Şu halde, bu hadis, neticeye hiç aldırmadan dua etmeye, Allah'tan hayırlı şeyler istemeye devam etmeye teşvik etmektedir. Duayı ibadetin, kulluğun bir gereği bilip, ara vermeden devam etmelidir. Mü'min ibadetten usanmaz, zaten hayatının gayesi ibadet ve kulluktur. Zîra Allah insanları sadece ve sadece ibâdet için yaratmış bulunmaktadır (Zâriyat 56). İcâbetin gecikmesi, henüz vakti gelmediğinden, yahut daha çok ibadet edip mübâlağa göstermesi gereğindendir. Zîra, önce de belirtildiği gibi, Cenâb-ı Hakk duada mübâlağa ve ısrarı sevmekte, çok dua edenlerin duasını kabul buyurmaktadır.[62]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ??? ??????????? ??? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ???? ??????????? ? ?????????)?1(???? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ????????????? ??????[. ????? ??? ????.»?????????«: ??????? ??????? .

2. (1783)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefislerinizin aleyhine dua etmeyin, çocuklarınızın aleyhine de dua etmeyin, hizmetçilerinizin aleyhine de dua etmeyin. Mallarınızın aleyhine de dua etmeyin. Ola ki, Allah'ın duaları kabul ettiği saate rastgelir de, istediğiniz kabul ediliverir." [Ebû Dâvud, Salât 362, (1532).][63]

AÇIKLAMA:

1- Burada yasaklanan "aleyhe dua" dan maksad dilimizde beddua veya ilenç dediğimiz şeydir, yâni kötü temennîlerde bulunmaktır. Kişinin kendisi için, "Gözlerim kör olsun"; evladı için, "Allah canını alsın"; malı için, "yok olsun, ateş olsun." gibi sözler sarfetmesidir. İnsanlar çoğu kere bu çeşit sözleri çok samimî olmaksızın, bir dil alışkanlığı şeklinde sıkca kullanırlar. İşte bu hadiste, Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm), bu hareketin mü'minlik edebine uymadığını, dilimizi, zihnimizi böylesi sözlere alıştırmamamız gerektiğini ders veriyor. Bu sözlerin, Cenâb-ı Hakk'ın duaları kabul ettiği bir âna rastlayacak olursa, pek samimî olmadan yapılan bu bedduaların bed âkibeti ile karşılaşabileceğini belirtiyor. Bir başka hadiste dualara meleklerin "âmin!" demeleri sebebiyle kişinin kendisi için hayırdan başka bir temennîde bulunmaması tavsiye ediliyor:
? ???????? ???? ??????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ???????????? ???? ??? ??????????
"Kendiniz için sâdece hayır dileyin. Zîra melekler, dualarınıza "âmin!" derler."

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????[. ????? ???????.???? ?? ????? ?? ???? ??????? ???? ????? ????:]?????? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????? ???? ????????? [.»?????????« ??? ????? ???? ???? ??? ?'???? .

3. (1784)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden herkes, ihtiyaçlarının tamamını Rabbinden istesin, hatta kopan ayakkabı bağına varıncaya kadar istesin." [Tirmizî, Daavât 149, (3607, 3608).]

AÇIKLAMA:

Münavî şu açıklamayı sunar: "Cenâb-ı Hakk, kendisine tevekkül eden herkesin ihtiyaç duyup arzu ettiği şeyleri, az olsunçok olsun, büyük olsunküçük olsun, te'min etmeyi tekeffül etmiştir."
Ayakkabı bağının bile Allah'tan istenmesiyle ilgili olarak da şunu söyler: " En değersiz bir şeyin bile büyüklerin büyüğünden (Allah'tan) istenmesi. O'ndan büyük bir şeyin istenmesinden daha çok mâna taşır. (Bu sebeple hadis, istesin kelimesini kullandı ve buna bir mâni olmadığını, isteyeni reddedecek bir aracı da olmadığını göstermek için "istesin" kelimesini ikinci sefer tekrar etti. Ayrıca "istemek vak'ası"yla Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki eksiksiz hâkimiyeti idrâk edilir, rahmetinin, ihsanının, cömertliliğinin ve kereminin şuaları müşâhede edilir. İsteneni Cenab-ı Hakk'ın vermesi, isimlerinin ve sıfatlarının bir gereğidir de. Bu isim ve sıfatlarını, onların muktezâ ve müteallikâtından, âsârından ve ahkâmından ayrı düşünmek câiz değildir. Öyle ise Hak Teâlâ Hazretleri cömerttir ve kemâl mertebesinde cömertlik (cûd) onun vasfıdır. Bu sebepledir ki, kendisinden istenmeyi sevmiş ve insanların kendisinden istemesini taleb etmiş, isteyecek kimseleri yaratıp, onlara istemek îlam etmiş ve de, kendisinden istenenleri yaratmıştır. O, isteyeni de, istemelerini de, istediklerini de yaratandır."
Şunu da kaydetmek isteriz: İhtiyaçlarımızın tahakkukunda, dua, sâdece lisânî talepden ibâret değildir. Lisânen ifâdeye döktüğümüz, belirgin hâle getirdiğimiz, ihtiyacımızı fiilî taleple de istememiz gerekir. Zîra âyet-i kerimede: ?????? ?????? ??“??????? ??? ??? ????? "İnsan için, kendi çalıştığından başkası yoktur" (Necm 39) buyurulmuştur.
Öyle ise kişinin te'min etmek istediği her ihtiyacı önce lisanen Allah'tan isteyip, sonra da çalışarak elde etmesi: neticede "kendine ulaşan -maddî ve mânevî- her çeşit hayrı, bir ayakkabı bağı bile olsa, Allah'dan bir lütuf, bir ikram bilmesi" (Nisa 79) mü'minlik edebidir.[64]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????: ???? ???? ??????? ????? ???????? ????????[.

4. (1785)- Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri kendisinden istemeyene gadap eder." [Tirmizî, Daavât 3, (3370); İbnu Mâce, Dua 1, (3827).][65]

AÇIKLAMA:

Âlimlerimiz, hadisi şöyle açıklar: "Dua etmeyene Allah'ın gadap etmesi yani kızması bu hareketin tekebbür ve istiğnadan ileri gelmesi sebebiyledir. Allah'a karşı tekebbür ve istiğna ise kulluk edebine yakışmayan, câiz olmayan bir haldir. "Tîbî şöyle demiştir: "Allah, fazlından istenmesini sever. Bu sebeple, kim Allah'tan talepte bulunmazsa ona buğzeder, buğzedilenin (Kur'ân-ı Kerim'de zikri geçen) mağdûbaleyh (Fatiha 7) zümresinden olduklarında şüphe yoktur."[66]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???? ????? #: ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ????????[. ??????? ??????? .

5. (1786)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâla Hazretleri'nin fazlından isteyin. Zira Allah, kendisinden istenmesini sever. İbadetin en efdali de (dua edip) kurtuluşu beklemektir." [Tirmizî, Daavât 126 (3566).][67]

AÇIKLAMA:

Kurtuluş diye tercüme ettiğimiz kelimesinin aslı ferec'tir, darlıktan, sıkıntıdan kurtulmak mânasına gelir. Kurtuluş beklemek, Allah'tan başkasına şikayeti terkederek bela ve hüznün gitmesini sabır içerisinde gözetmek mânasına gelir. Bu en efdal ibâdettir. Çünkü belâya sabırla mukâbele Allah'ın kazasına inkıyad ve rızadır. Esâsen, her çeşit tedbire rağmen gelen musîbet karşısında sabır ve metanetten başka yapacak bir şey yoktur. Sabırsızlık, telaş, başkalarına dert yanmak, bağırıp çağırmak hiçbir derde deva getirmez, üstelik artırır.
Burada sabrın tavsiyesi, tedbirin terkedilmesi mânasını taşımaz. Bilakis, elden gelen tedbir ve çâreye başvurduktan sonra ferec ve kurtuluşu sabır içinde Allah'tan beklemek tavsiye edilmektedir. Şifayı verenin Allah olduğunu bildiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tedâvi aramaya devam etmeyi emretmiştir:[68]

???? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ????? ??????? ???????????. ..
?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????: ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? #: ?????? ?????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (1787)- Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kadın: "Ey Allah'ın Resûlü, bana ve kocama dua ediver!" diye ricada bulunmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:
"Allah sana da, kocana da rahmet etsin!" diye dua buyurdu." [Ebû Dâvud, Salât 363, (1533).] [69]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud bu hadisi: ????????? ???? ?????? ?????????? # "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan başkasına salât" adını taşıyan bir babta kaydeder.
Dua ve teberrük mânasına salâtın, bazı âlimlerce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dışındaki insanlar için de kullanılması câiz görülmüştür. Nitekim, âyeti kerîmede, zekâtını verenler için: ??????? ??????????? "Onlara dua et" denmektedir. Âyet meâlen şöyle: "(Ey Muhammed), mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al. Onlara dua et. Senin duan onlar için bir huzurdur" (Tevbe 103). Rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Evfâ ailesi, zekâtlarını getirdikleri zaman onlara şöyle dua etmiştir. ??????????? ????? ???? ??? ???? ??????? "Allah'ım Ebû Evfa ailesine rahmet et,"
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ümmetinden olan salât, ta'zim ve tekrim (saygı ve hürmet) ifade eder. Bu mânadaki salât ona hastır. Hatta İbnu Abbâs (radıyallâhu anh): "Salâtı hiç kimse Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan başka birisi hakkında kullanamaz, câiz değildir" demiştir:
? ????????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?? ????? ?????????? ???????? ???????? ??????????
Ancak Şia, bu mânada, salâtı Hz. Ali ve onun evladları için kullanırlar. Onlar yukarıda kaydettiğimiz âyeti delil göstererek, "zekâtını verenler hakkında" kullanılabileceğini söylerler ve ilâve ederler: "Öyle ise, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin (radıyallâhu anhüm) hakkında niye câiz olmasın?" Keza derler ki "Selamlaşmada bir kimse esselamu aleyküm dese, diğeri ona ve aleykümü'sselam diye mukabele eder. Bu da gösterir ki, bu lâfzı Müslümanların büyük çoğunluğu hakkında kullanmak câizdir. Öyle ise, Âl-i Beyt hakkında kullanılması niye câiz olmasın?"
Kadı İyâz der ki: "Bu tâbir Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında câizdir. Bunun delili şu rivâyettir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Ashab'tan)

bazıları sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana selam'ın nasıl olacağını biliyoruz, ama salât nasıl olmalıdır?"
Şu cevabı verdi:
"Size öğretildiği şekilde söyleyin. Deyin ki: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahîme ve alâ Âli İbrahim." Mâlumdur ki, Muhammed ailesinde peygamber yoktur. Öyle ise Âli İbrahim hakkında câiz olduğu üzere aynı şekilde Hz. Ali hakkında da câiz olur." [70]

?7? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ??? ???? ?????? ???????? ??????? '????? ???????? ?????????)?1(??? ??????? ????????: ?????? ????????[. ????? ???? ???? ????.????:]??? ??????? ???????????: ??????)?2(? ?????? ????????)?3([.

7. (1788)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşinin gıyabında dua eden hiçbir mü'min yoktur ki melek de: "Bir misli de sana olsun" demesin." [Müslim, Zikr 86, 88, (2732, 2733); Ebû Dâvud, Salât 364, (1534).]
Ebû Dâvud'un rivâyetinde şu ziyâde vardır: "Melekler: "Âmin, bir misli de sana olsun!" derler."[71]

?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? #: ???? ????? ???? ???? ???????? ????? ?????????)?4([. ????? ??????? .

8. (1789)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her kim, kendine zulmedene beddua ederse, ondan intikamını (dünyada) almış olur." [Tirmizî, Daavât 115, (3547).][72]

AÇIKLAMA:

1- Münâvî der ki: "Mazlum, beddua etmek sûretiyle zâlimin ırzından alıp, onun günahını azaltır. Böylece mazlumun sevabı da, bedduası nisbetinde azalmış olur. Bu hadis şunu haber veriyor: Zulme mâruz kalan kişi, diliyle bile olsun intikam alsa, zâlimdeki hakkını dünyada almış olur ve zâlimin günahı kalmaz, mazlumun da âhirette alacağı bir ecri kalmaz. Öyle ise hadis, mazluma, dünyada intikam almamayı, ecrini Allah'a bırakarak zâlimi affetmeyi tavsiye etmiş olmaktadır. Nitekim âyet-i kerîmede: ???????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????
"Ama sabredip bağışlayanın işi, işte, bu azmedilmeye değer işlerdendir" (Şûra 43) buyurulmaktadır.
2- Hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zâlim veya mazlum bütün ümmetine karşı şefkat duyduğunu göstermektedir. Mazlumlara şefkat duymakta, zîra ecirden mahrum kalmaması için affetmesini istemektedir. Zalimlere karşı şefkat duymaktadır zira, mazlum beddua ettiği taktirde, duasının kabul edilerek aleyhinde tecelli etmesi mevzubahistir. Cenâb-ı Hakk zâlimi affedeni övdüğü gibi intikam alanı da övmüştür." [73]

İKİNCİ BÂB

DUANIN KISIMLARI
(İki kısımdır)

BİRİNCİ KISIM
SEBEBE VE VAKTE BAGLI DUALAR
(Yirmi fasıldır)

*BİRİNCİ FASIL
İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI

İKİNCİ FASIL
NAMAZ DUALARI

ÜÇÜNCÜ FASIL
TEHECCÜD DUALARI

DÖRDÜNCÜ FASIL
AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUALAR

BEŞİNCİ FASIL
UYUMA VE UYANMA DUALARI

ALTINCI FASIL
EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GELİŞ DUALARI

YEDİNCİ FASIL
OTURMA-KALKMA DUALARI

SEKİZİNCİ FASIL
SEFERDE OKUNACAK DUALAR

DOKUZUNCU FASIL
ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE OKUNACAK DUALAR

ONUNCU FASIL
HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUALARI

ON BİRİNCİ FASIL
GİYİNME VE YEMEK DUALARI

ON İKİNCİ FASIL
KAZA-İ HACET DUASI

ON ÜÇÜNCÜ FASIL
MESCİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI

ON DÖRDÜNCÜ FASIL
HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

ON BEŞİNCİ FASIL
GÖK GÜRLEYİNCE, RÜZGAR ESİNCE, BULUT ÇIKINCA OKUNACAK DUALAR

ON ALTINCI FASIL
AREFE GÜNÜ, KADİR GECESİ DUASI

ON YEDİNCİ FASIL
HAPŞIRINCA YAPILACAK DUA

ON SEKİZİNCİ FASIL
HZ. DÂVUD (aleyhisselam)'UN DUASI

ON DOKUZUNCU FASIL
HZ. YÛNUS (aleyhisselâm) KAVMİNİN DUASI

YİRMİNCİ FASIL
BELAYA UGRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

İKİNCİ KISIM
SEBEBE VE VAKTE BAGLI OLMAYAN DUALAR

BİRİNCİ FASIL

İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI

?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ????? ???????: ?????????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????: ????? ?????? ? ????? ??? ????? ?‘???? ????????? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????: ????????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ????????? ?‘?????? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1790)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adamın şöyle söylediğini işitti: "Allah'ım, şehâdet ettiğim şu hususlar sebebiyle senden talep ediyorum: Sen, kendisinden başka ilah olmayan Allah'sın, birsin, samedsin (hiçbir şeye ihtiyacın yok, her şey sana muhtaç), doğurmadın, doğmadın, bir eşin ve benzerin yoktur."Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular:"Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin olsun, bu kimse, Allah'tan İsm-i Âzamı adına talepte bulundu. Şunu bilin ki, kim İsm-i Âzamla dua ederse Allah ona icâbet eder, kim onunla talepde bulunursa (Allah ona dilediğini mutlaka) verir." [Tirmizî, Daavât 65, (3471); Ebû Dâvud, Salât 358, (1493).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada, dua ederken İsm-i Âzam şefaatçi yapılarak istendiği taktirde Cenâb-ı Hakk'ın isteneni vereceğini ifâde buyuruyor. Müteâkiben göreceğimiz üzere (1974 numaralı hadis) Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Bunlardan biri, İsm-i Âzâm'dır. İsm-i Azâm'ın hangisi olduğu kesin şekilde belirtilmemiştir.2- Tîbî demiştir ki: "Bu hadis delâlet eder ki: "Allah'ın bir İsm-i Âzam'ı var, o şefaatçi yapılarak dua ederse icâbet eder ve o isim burada mezkurdur. Keza hadiste: "Allah'tan başka şeylerden yüz çevirerek, tam bir ihlâsla zikredilen her isim, İsm-i Âzam'dır, zira harflerin birbirine karşı farklı bir şerefi yoktur" diyenlere de hüccet vardır. Başka hadislerde de benzer şeyler zikredilmiştir. Onlarda, bu hadiste bulunmayan isimler de mevcuttur. Ancak, hepsinde "Allah" kelimesi mevcuttur. Bu durumdan hareketle İsm-i Âzam'ın "Allah" lafzı olduğuna hükmedilmiştir."3- Hadiste dua etmekle, istemek (talepte bulunmak) arasında bir tefrik yapılmamaktadır. Buna göre, kulun: "Falanca şeyi bana ver" sözü, onun istemesi, taleb etmesidir. Dua ise, kulun nida ederek "Ey Rabbim! diye seslenmesidir. Rabb Teâla bu seslenmeye: "Lebbeyk ey kulum (ey kulum söyle ne istiyorsun?" diye cevap verir.Bu durumda kulun istemesine mukabil Rabb'in vermesi (îta etmesi) vardır. Şu halde, dua ve isteme arasında belirtilen bu fark mevcuttur. Bu ince farkın her zaman gözetilmeyip, birinin diğeri yerine kullanılması da câizdir, vâkidir. Nitekim Tîbî der ki: "Duaya icabet, dua edenin, duayı kabul edenin yanında bulunduğuna delâlet eder, bu da, îtanın (vermenin) hilâfına ihtiyacın yerine getirilmesini tazammun eder. Şu halde ikincisi daha üstündür."

?2? ??? ???? ?? ?‘??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? # ????? ???????: ?????????? ????? ???????? ???????? ?‘???? ????????? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ??????: ???? ?????? ????? ???? ?????? ????[. ????? ???? ???????? .

2. (1791)- Mihcen İbnu'l-Edra' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamın: "Ey Allah'ım, bir ve samed olan, doğurmayan ve doğurulmayan, eşi ve benzeri de olmayan Allah adıyla senden istiyorum. Günahlarımı mağfiret et, sen Gafûrsun, Râhimsin!" dediğini işitmişti, hemen şunu söyledi:"O mağfiret edildi. O mağfiret edildi. O mağfiret edildi!" [Ebû Dâvud, Salât 184, (985); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??????: ?????????? ????? ???????? ?????? ???? ???????? ? ????? ??? ????? ?????????? ??????? ?????????? ???‘???? ???

??????? ???“???????? ???????? ???????????? ?????? ????????? #: ?????????? ???? ?????? ???????: ?????? ??????????? ???????? ????: ????????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ????????? ?‘?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ?????[. ????? ????? ????? .

3. (1792)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam şöyle dua etmişti: "Ey Allah'ım , hamdlerim sanadır, nimetleri veren sensin, senden başka ilah yoktur, Sen semâvat ve arzın celâl ve ikrâm sahibi yaratıcısısın, Hayy ve Kayyûmsun (kâinatı ayakta tutan hayat sahibisin.) Bu isimlerini şefaatçi yaparak senden istiyorum!"(Bu duayı işiten) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:"Bu adam neyi vesile kılarak dua ediyor, biliyor musunuz?""Allah ve Resûlü daha iyi bilir?""Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim ki, o Allah'a, İsm-i Âzam'ı ile dua etti. O İsm-i Âzam ki, onunla dua edilirse Allah icabet eder, onunla istenirse verir." [Tirmizî, Daavât 109 (3538); Ebû Dâvud, Salât 358, (1495); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

?4? ??? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? #: ????? ?????? ?‘?????? ?? ????????? ?Œ????????: ??????????? ????? ??????? ? ???? ??? ???? ?????????? ??????????. ?????????? ??????? ??? ?????????: ??? ?????? ? ????? ??? ???? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

4. (1793)- Esmâ Bintu Yezîd (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın İsm-i Âzam'ı şu iki âyettedir:1- "İlahınız, tek olan ilahdır, ondan başka ilah yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 163).2- Âl-i İmrân sûresinin baş kısmı: Elif-Lâm-Mim. O Allah ki O'ndan başka ilah yoktur, O Hayy ve Kayyûmdur" (Âl-i İmrân 1-3). [Ebû Dâvud, Salât 358, (1496); Tirmizî Daavât 65, (3472).]

??????? ???“???????? ???????? ???????????? ?????? ????????? #: ?????????? ???? ?????? ???????: ?????? ??????????? ???????? ????: ????????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ????????? ?‘?????? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ?????[. ????? ????? ????? .

3. (1792)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam şöyle dua etmişti: "Ey Allah'ım , hamdlerim sanadır, nimetleri veren sensin, senden başka ilah yoktur, Sen semâvat ve arzın celâl ve ikrâm sahibi yaratıcısısın, Hayy ve Kayyûmsun (kâinatı ayakta tutan hayat sahibisin.) Bu isimlerini şefaatçi yaparak senden istiyorum!"(Bu duayı işiten) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:"Bu adam neyi vesile kılarak dua ediyor, biliyor musunuz?""Allah ve Resûlü daha iyi bilir?""Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim ki, o Allah'a, İsm-i Âzam'ı ile dua etti. O İsm-i Âzam ki, onunla dua edilirse Allah icabet eder, onunla istenirse verir." [Tirmizî, Daavât 109 (3538); Ebû Dâvud, Salât 358, (1495); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

?4? ??? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? #: ????? ?????? ?‘?????? ?? ????????? ?Œ????????: ??????????? ????? ??????? ? ???? ??? ???? ?????????? ??????????. ?????????? ??????? ??? ?????????: ??? ?????? ? ????? ??? ???? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

4. (1793)- Esmâ Bintu Yezîd (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın İsm-i Âzam'ı şu iki âyettedir:1- "İlahınız, tek olan ilahdır, ondan başka ilah yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 163).2- Âl-i İmrân sûresinin baş kısmı: Elif-Lâm-Mim. O Allah ki O'ndan başka ilah yoktur, O Hayy ve Kayyûmdur" (Âl-i İmrân 1-3). [Ebû Dâvud, Salât 358, (1496); Tirmizî Daavât 65, (3472).]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ???????? ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????? ????????.??? ?????: »???? ?????????)? 1(«. ????? ??????? ???? ?????? ????? ???? ??? ?????? ????????.???? ?????:]???? ?????? ??????? ? ????? ??? ???? ?????????? ??????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ???????????. ??????????. ??????????. ?????????????. ????????. ????????. ??????????. ??????????. ??????????. ??????????. ????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ????????. ????????. ??????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ??????????. ??????????. ??????. ??????????. ??????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ????????. ????????. ??????. ??????????. ????????. ????????. ??????????. ?‘????. ????????. ??????????. ???????????. ???????????. ???????????. ?‘?????. ?Œ????. ??????????. ????????. ????????. ???????????. ??????. ???????????. ???????????. ??????????. ??????????. ??????? ????????.

??? ??????? ???“???????: ??????????. ????????. ??????????. ????????. ????????. ????????. ????????. ???????? ???????. ?????????? ????????. ??????????. ??????????. ??????????[. ??? ???? ?‘???? ??? ??????? .

5. (1794) - Hz. bu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberlerse cennete girer. Allah tektir, teki sever."

Bir rivâyette: "Kim o isimleri sayarsa cennete girer" buyurmuştur. Buhârî hadisi bu lafızla tahric etmiştir. Müslim'de "tek" kelimesi yoktur. [Buhârî, Daavât 68; Müslim, Zikr 5, (2677); Tirmizî, Daavât 87, (3502).]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın isimlerini şöyle yazdı:

"O Allah ki O'nda başka ilâh yoktur. Rahman'dır. Rahim'dir. El-Meliku'l-Kuddûsu, es-Selâmu, el-Mü'minu, el-Müheyminu, el-Azîzu, el-Cebbâru, el-Mütekebbiru, el-Hâliku, el-Bâriu, el-Musavviru, el-Gaffâru, el-Kahhâru, el-Vehhâbu, er-Rezzâku, el-Fettâhu, el-Alîmu, el-Kâbizu, el-Bâsitu, el-Hâfidu, er Râfiu, el-Muizzu, el-Müzillu, es-Semîu, el-Basîru, el-Hakemu, el-Adlu, el-Latîfu, el-Habîru, el-Halîmu, el-Azîmu, el-Gafûru, eş-Şekûru, el-Aliyyu, el-Kebîru, e

Hafîzu, el-Mukîtu, el-Hasîbu, el-Celîlu, el-Kerîmu, er-Rakîbu, el-Mucîbu, el-Vâsiu, el-Hakîmu, el-Vedûdu, el-Mecîdu, el-Bâisu, eş-Şehîdu, el-Hakku, el-Vekîlu
el-Kaviyyu, el-Metînu, el-Veliyyu, el-Hamîdu, el-Muhsî, el-Mubdiu, el-Muîdu, el-Muhyi, el-Mümîtu, el-Hayyu, el-Kayyûmu, el-Vâcidu, el-Mâcidu, el-Vâhidu
el-Ahadu, es-Samedu, el-Kâdiru, el-Muktediru, el-Muahhiru, el-Evvelu, el-Âhiru, ez-Zâhiru, el-Bâtinu, el-Vâli, el-Müte'âli, el-Berru, et-Tevvâbu, el-Müntekimu,
el-Afuvvu, er-Raûfu, Mâliku'l-Mülki, Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muksitu, el-Câmiu, el-Ganiyyu, el-Muğnî, el-Mâni', ed-Dârru, en-Nâfiu, en-Nûru, el-Hâdî, e
Bedîu, el-Bâki, el-Vârisu, er-Reşîdu, es-Sâbûru."
İsimleri bu şekilde, sâdece Tirmizî saymıştır.[74]

»???????????«: ?????? ?? ??????? »????????«: ?? ????? ?? ???? ??? ?? ?? ???? ???? ?? ?? ????
»??????«: ???? ???? ????? ???? ??? ?? ?“???? ????? ???????? ?? ??????? ??? ??????? ?? ?????? ??? ??
?‘??? »????????????«: ??????? ????: ?‘???? ????? ?????? ????? ?????? ???? ????: ?????? ????????
»??????????«: ?????? ??????? ??????: ?????? »??????????«: ?? ???? ???? ?????? ?????? ??? ?? ???? ??
??? ????? ????: ?? ?????? ??? ???? »????????????«: ???????? ?? ???? ?????? ????: ???? ????? ??? ????
???? ??? ?????? ?????? ???????? ?????? ?? ??????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ????????
????: ?? ??????? ?? ???????? ???? ?? ???? ????? ????? ?? ????? ???? ?? ?????? »????????«: ?? ???? ???
????? ?? ????? ? ?? ???? ?????? ?? ?????? ???????? ?? ??? ????? ?? ?????????? ????? ?????? ?? ???
??????? ????? ??? ????? ????? ??????? ???? ??????? ??‘??? »???????????«: ?? ???? ???? ???? ??? ???
??????? ????? ??????? ??????? ????????? »??????????«: ?? ???? ???? ???? ????? ??? ??? ???? ????
?????: ????? ????????? ?????? ????? ???? ????? ????? ???? ??? ???? ??????? ????? »??????????«: ??
?????? ??? ?????? ???? ??? ?????? ??? ??????? ??? ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????: ?? ???? ????
????? ????? ??????? ??????? ???????? ????? ?? ???????? »??????????«: ???? ???? ????? ?? ????? ?????
???????? »?????????«: ???? ???? ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??? ?????? ??? ??????
??????? »?????????«: ???? ???? ???????? ?????????. ?? ????? ???????? »??????????«: ???? ????
??????? ??????? ??? ?????? ??? ?“???? ??“??? »?????????«: ???????? ??????? ???? ??? ?? ????? ???
????? »????????«: ?? ???? ???? ?? ?‘???? ????? ?? ??????
??? ?? ??????? ???? ???? ??? ???? ??? ????? »?????????«: ???? ???? ???? ???? ?? ???? ????: ?? ???? ???
?? ?? ???? ????????? »?????????«: ?????? ?????? ??? ??? ??? ????? »?????????«: ?? ????? ???????? ??
???????? »??????????«: ???? ????? ????? ??????? ??? ??????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ???? ??
?????? ??? ?????? ????????. »?????????« ?? ??????? ????? ???? ?????. »?????????« ?? ???????? ????:
?? ???? ???? ????? ?????. »?????????« ?? ??????? ??? ???? ????? ???? ????? ????? ????? ????: ??
???????. »?????????« ?? ?????? ???? ???? ??? ??. »?????????« ?? ???? ???? ???? ????? ??????? ???.
»?????????« ???? ??? ???? ?? ???? ?????? ?? ??. »?????????« ???? ????? ????? ?? ?????? ?????? ?????
?? ?????: ?? ????? ?? ???? ???????? ?? ?? ????? ????. ?? ?? ????? ??? ????? ???????? ????? ???? ????.
»???????« ?? ?????? ??????? ????: ?? ??????. »?????????« ?? ???? ???? ????? ??? ????? ??? ???????.
»????????« ?? ???? ???? ??? ??? ????: ???? ?????? ????? ?????: ?? ??? ???? ????? ?‘???? ??????.
»???????« ?? ??????? ???? ??????. »?????????« ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ???? ????? ????
??????? ????? ???? ???? ?????: ????????? ?????? ???????? ??????????. »?????????« ??????? ????: ??
????? ?????? ?????? ???? ????? ??. »?????????« ?? ?????? ????? ???? ????? ?? ?????? ????.
»??????????« ??????? ????: ??????? ?‘??? ?????? ??? ????? ??????. »?????????« ??????? ???? ?????
????? ????? ??? ???? ????? ?????. »????????« ?? ???? ???? ?? ?? ????? ? ????? ?? ?? ????? ?? ?? ???.
»??????????« ???? ???? ?‘????? ???????? ??????. »?????????« ?? ???? ???? ????? ??? ?????? ???
??????? ???? ?????? ??? ??????. »?????????« ?? ????? ???? ?????? ??? ?? ????? ??????. »?????????« ??
????? ???? ?? ??? ????? ??? ??? ??? ???? ????: ?? ??????? ?????? ???????. »?‘????« ?????? ?????? ???
?????? ??‘??? ?? ????? ??? ???? ?????? ??? ?? ????? ??? ??? ??? ?????? ???????? ????: ?? ????? ???. ??
??? ? ????? ???? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ????: ????? ???? ?? ?????? ? ???? ??? ????? ??? ??
?????? ??????? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ??‘?? ??? ??? ??????? ??????? ?? ?‘????? ??????? ?????
??????? ??‘?? ????? ???????. »?????????« ?? ????? ???? ???? ???? ????? ?? ???????. ?? ???????:
»???????????« ????? ?? ??????? ??? ???? ?? ????. »??????????« ???? ???? ?‘???? ?????? ?? ???????.
»??????????« ???? ?????? ??? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ??? ?????? ??????? ????. »?‘?????«
?? ?????? ?‘???? ????. »?Œ????« ?????? ??? ?‘???? ????. »??????????« ?? ???? ??? ??? ?? ?? ???.
»?????????« ?? ??????? ?? ????? ?????. »????????« ???? ?‘???? ??????? ????. »???????????« ?? ??????
?? ???? ????????? ????? ?? ???? ??? ????. »???????« ?? ?????? ??? ????? ???? ?????. »???????????« ??
??????? ?? ??????? ??? ????? ??? ????? ?? ??? ???? ??? ???? ?? ???????? ??? ?????. »??????????« ????
?? ????? ???? ??????? ??? ?????? ?? ??????. »??????????« ?? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????
??? ?????? ??????? ?? ?????? ?? ??? ?? ???????? ???????? ??????? ???? ??? ?? ????????. »??? ???????
??“??????« ???? ????? ????: ???? ??? ????? ?????. »??????????« ?????? ?? ????? ???? ????? ??? ??? ???
????? ???? ?? ??? ??? ????. »?????????« ???? ???? ????? ???? ??????. »?????????« ?? ?????? ???? ????
??????? ??
??????. »????????« ?? ???? ???? ????? ??? ??????? ????? ????? ??? ???????. »?????????« ?? ?????? ???

???? ?????. »??????????« ?? ???? ???? ????? ??? ???????? ???? ????? ???? »?????????« ?? ???? ????? ?????? ??????? ???? ?? ???? ??? ??? ??? ????? ????? ?????? ?? ??? ????? ????? ???? ?? ???? ?????? ? ?? ????? ??? ?'???? ???? ?????? ??????? ?? ??? ?????? ??? ?????? ???? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ??? ???? ???????? ?????? ??????.

El-Kuddûs: Ayıplardan temiz demektir.
es-Selâm: Selâm sahibi, yani herçeşit ayıptan selâmette, her türlü âfetten berî demektir.
el-Mü'min: Kullarına va'dinde sâdık olan demektir. Tasdîk mânasına olan imandan gelir. Yahut, kıyamet günü kullarına, azabına karşı garanti veren, güven veren demektir, bu mâna emân'dan gelir.
el-Muheymin: Şâhid olan (görüp gözeten) demektir. Emîn mânasına geldiği de söylenmiştir. Aslı, müeymin'dir, ancak hemze, hâ'ya kalbolmuştur. Keza er-Rakîb ve el-Hâfiz mânâsına geldiği de söylenmiştir.
el-Azîzu: Kahreden, galebe çalan demektir. "İzzet", galebe, çalmak mânasına gelir.
el-Cebbâr: Mahlukâtı mecbur eden; emir veya yasak her ne dilerse ona zorlayan demektir. Bu kelimenin, bütün mahlukâtının fevkinde yücedir mânasına geldiği de söylenmiştir.
el-Mütekebbir: Mahlukâta ait sıfatlardan yüce, uzak mânasına gelir. Ayrıca: "Mahlukâtından büyüklük taslayarak kendisiyle azamet yarışına kalkanlara büyüklüğünü gösteren ve onlara haddini bildiren mânasına geldiği de söylenmiştir. Keza şu mânaya geldiği de belirtilmiştir: "Mütekebbir" Allah'ın azametini ifâde eden kibriyâ kelimesinden gelir, tezyîfî bir mâna taşıyan kibir kelimesinden gelmez.
el-Bâriu: Mahlukâtı, mevcut bir misâle bakmaksızın, yoktan, örneksiz olarak yaratan mânasına gelir. Bu kelime, öncelikle hayvanlar için kullanılır, diğer mahluklar için pek kullanılmaz. Hayvanlar dışındaki mahlukât hakkında nâdiren kullanılır. Meselâ: Allah canlıları yoktan yarattı demek için ?????? ?????? ???????? ?????????? dediğimiz halde, semâvat ve arz hakkında ?????? ??????????? ????????? deriz.
el-Musavvir: Mahlukâtı farklı sûretlerde yaratan" demektir. Tasvîr lügat olarak hat ve şekil çizmek mânasına gelir.
el-Gaffâr: Kullarının günahlarını tekrar tekrar affeden, mânasına gelir. Gafr kelimesi, aslında setr (örtmek) ve kapamak mânalarına gelir. Allah Teâla kullarının günahlarını affedici, onlar için cezayı terketmek sûretiyle (günahları) örtücüdür.
el-Fettâh: Kulları arasında hâkim demektir. Araplar, hâkim iki hasmın (dâvalıdâvacı) arasındaki ihtilafı çözdüğü zaman: "Hâkim iki hasmın arasını fethetti" derler. Hükmetti, çözüme kavuşturdu mânasında, hâkime fâtih dendiği de olmuştur. Mamafih "Kullarına rızk ve rahmet kapılarını açan", rızıklarından kapanmış olanları açan mânasına da gelir.
el-Kâbız: Kullarının rızkını lütfu ve hikmetiyle tutan mânasına gelir.
el-Bâsıt: Kullarına rızkı açıp cûd ve rahmetiyle genişleten demektir. Böylece Cenâb-ı Hakk, hem ihsan sahibi, hem de onu men edici olmaktadır.
el-Hâfid: Cebbarları ve firavunları alçaltan demektir. Yâni onları horlar ve değersiz kılar demektir.er-Râfi': Velîlerini, dostlarını yüceltir. Azîz kılar demektir. Böylece Allah, hem zelîl hem de azîz kılıcı olmaktadır.
el-Hakem: Hâkim demektir. Bu da hakikatı hükmetme yetkisi kendisine verilen, ona gönderilen demek olur.
el-Adlu: Kendinde heva meyli olmayan, hükümde doğruluktan ayrılmayan cevre yer vermeyen mânasına gelir. Aslında masdardır. Ancak âdil makamında kullanılmıştır. Âdil'den daha beliğdir, çünkü müsemma, fiilin kendisiyle isimlenmiştir.
el-Latîfu: Arzunu sana rıfkla ulaştıran demektir. "Mahiyeti, idrak edilemeyecek kadar latîf" mânasına geldiği de söylenmiştir.
el-Habîru: Olanı ve olacağı bilen kimseye denir.
el-Gafûru: Bağışlamada mübalağa eden, çok bağışlayan demektir.eş-Şekûru: Kullarını, sâlih fiilleri sebebiyle mükâfatlandıran ve sevap veren demektir. Allah'ın kullarına şükrü, onlara mağfireti ve ibâdetlerini kabul etmesidir.
el-Kebîru: Celâl (büyüklük) ve şânının yüceliği sıfatlarını taşıyan kimsedir.
el-Mukîtu: Muktedir demektir. Ayrıca, mahlukâta gıdalarını veren mânasına geldiği de söylenmiştir.
el-Hasîbu: el-Kâfi demektir. Muf'il mânasında fâildir, tıpkı mü'lim mânasında elîm gibi, hasîb'in muhâsib mânasında kullanıldığı da söylenmiştir.
er-Rakîbu: Kendisinden hiçbir şey gâib olmayan hâfız (muhâfız) demektir.
el-Mucîbu: Kullarının duasını kabul edip, icâbet eden zât demektir.
el-Vâsiu: Zenginliği, bütün fakrları bürüyen; rahmeti herşeyi kuşatan demektir.
el-Vedûdu: el-Vedd (sevgi) kelimesinden mef'ûl mânasında feûl'dür. Allah Teâlâ Mevdûd'dur. Çok sevilir. Yani velîlerinin kalbinde sevgilidir. Veya fâil mânasında feûldür. Yani Allah Teâla sâlih kullarını sever, bu da "onlardan razı olur" demektir.
el-Mecîdu: Keremi geniş olan demektir. Şerif mânasını taşıdığı da söylenmiştir.
el-Bâisu: Mahlukâtı, ölümden sonra kıyamet günü yeniden diriltir demektir.
eş-Şehîdu: Kendisinden hiçbir şey gâib olmayan kimse demektir. Şâhid ve şehîd aynı mânada kullanılır, tıpkı âlim ve alîm kelimeleri gibi. Mâna şöyledir: Allah, (her yerde) hâzırdır. Eşyayı müşahede edip her an görür.
el-Hakku: Varlığı ve vücudu gerçek olan demektir.
el-Vekîlu: Kulların rızıklarına kefil demektir. Hakikat şudur: Kendisine tevkîl edilmiş olanı işinde müstakil söz sâhibi olmaktır. Bu hususta şu âyet hatırlanabilir: "(Dediler ki) Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" (Âl-i İmrân 173).
el-Kaviyyu: el-Kâdir (güçlü) demektir. Ayrıca: "Kudreti ve kuvveti tam, O'nu hiçbir şey âciz kılamaz" mânasına da gelir.
el-Metînu: Şedîd ve kavî olup, hiçbir fiilinde meşakkatle karşılaşmayan demektir.
el-Veliyyu: Nâsır (yardımcı) demektir. Ayrıca: "İşlerin kendisiyle yürüdüğü mütevelli, yetimin velîsi gibi" diye de açıklanmıştır.
el-Hamîdu: Fiiliyle hamde hak kazanan mahmûd kimsedir. Bu kelime mef'ûl mânasında fâildir.
el-Muhsî: İlmiyle herşeyi sayan, nazarından büyük veya küçük hiçbir şey kaçmayan kimse demektir.
el-Mübdiu: Eşyayı yoktan ilk defa var eden, yaratan demektir.
el-Muîdu: Mahlukâtı hayattan sonra tekrar ölüme, öldükten sonra da tekrar hayata iâde eden kimse demektir.
el-Vâcidu: Fakirliğe düşmeyen zengin demektir. Bu kelime, gına demek olan cide kökünden gelir.
el-Vâhidu: Tek başına devam eden, yanında bir başkası olmayan ferd'dir. Ayrıca, şerîk ve arkadaşı olmayan kimse mânası da mevcuttur.
El-Ahadu: Ferd demektir. Ahad ile vâhid arasındaki farka gelince, ahad, kendisiyle bir başka adedin zikredilmesini men edecek bir yapıya sâhiptir. Kelime hem müzekker, hem de müennestir. "Bana kimse (ahad) gelmedi derken, gelmeyen hem erkektir, hem de kadındır." Vâhid'e gelince bu sayıların ilki olarak vazedilmiştir: "Bana halktan biri (vahid) geldi" denir ama, "Bana haktan kimse (ahad) geldi" denmez. Vâhid, emsâl ve nazîri kabûl etmeyen bir mâna üzere bina edilmiştir. Ahad ise ifrad ve arkadaşlardan yalnızlık üzere bina edilmiştir. Öyle ise, vâhid, zât itibariyle münferiddir, ahad ise mâna itibariyle münferiddir.
es-Samedu: İhtiyaçlarını te'min etmek üzere, halkın kendisine başvurduğu efendidir. Yani halkın kendisine yönelldiği kimsedir.
el-Muktediru: Kudret kökünden müfteil babındandır. Kâdir'den daha öte bir güçlülük ifâde eder.
el-Mukaddimu: Eşyayı takdim edip, yerli yerine koyan demektir.
el-Muahhiru: Eşyayı yerlerine te'hir eden demektir. Kim takdime hak kazanırsa ona takdîm eder, kim de te'hîre hak kazanırsa ona da te'hîr eder.
el-Evvelu: Bütün eşyadan önce var olan demektir.el-Âhiru: Bütün eşyadan sonra bâkî kalacak olan demektir.
ez-Zâhiru: Herşeyin üstünde zâhir olan ve onların üstüne çıkan şey demektir.
el-Bâtınu: Mahlukâtın nazarlarından gizlenen demektir.
el-Vâlî: Eşyanın mâliki ve onlarda tasarruf eden demektir.

el-Müteâli: Mahlukâtın sıfatlarından münezzeh olan, bu sıfatların biriyle muttasıf olmaktan yüce ve âlî olan.
el-Berru: Katından gelen bir iyilik ve lütufla, kullarına karşı merhametli, şefkatli demektir.
el-Müntakimu: Dilediğine ceza vermede şiddetli davranan demektir. Nekame kökünden müfteil babında bir kelimedir. Nekame, hoşnudsuzluğun öfke ve nefret derecesine ulaşmasıdır.
el-Afuvvu: Afv'dan feûl babında bir kelimedir. Bu bâb mübalağa ifâde eder. Öyle ise mâna: "Günahları çokça bağışlayan" demek olur.
er-Raûfu: Katından gelen bir re'fetle (şefkatle) kullarına merhametli ve şefkatli olan demektir. Re'fetle rahmet arasındaki farka gelince; rahmet bazan maslahat gereği istemeyerek de olabilir. Re'fet isteksiz olmaz, isteyerek olur.
Zü'l-Celâl: Celâl, celîl'in masdarıdır. Celâl, celâlet, nihâyet derecede büyüklük, azamet demektir. Zü'l-Celâl büyüklük sahibi olan mânasına gelir.
el-Muksidu: Hükmünde âdil, demektir. Ef'al babında adaletli oldu mânasına olan bu kelime, sülâsî aslında zulmetti mânasına gelir. Nitekim kasıt; cevreden, zâlim demektir.
el-Câmiu: Kıyamet günü mahlukâtı toplayan demektir.
el-Mâniu: Dostlarını, başkalarının eziyetinden koruyan yardımcı demektir.
en-Nûru: Körlüğü olanları nuruyla görür kılan, dalâlette olanları da hidâyetiyle irşâd eden demektir.
el-Vârisu: Mahlukâtın yok olmasından sonra da bâki kalan demektir.
er-Reşîdu: Mahlukâta maslahatların gösteren demektir.
es-Sabûru: Âsîlerden intikam almada acele etmeyen, cezalandırmayı belli bir müddet te'hîr eden demektir. Allah'ın sıfatı olarak sabûr'un mânası halîm'in mânasına yakındır. Ancak ikisi arasında şöyle bir fark vardır: Sabûr sıfatında cezanın mutlaka olacağını beklemeyebilirler. Ancak halîm sıfatıyla Allah'ın cezasına kesin nazarıyla bakarlar.
Allah inkarcıların söylediklerinden münezzeh ve mukaddestir, uludur, yücedir.[75]

İKİNCİ FASIL

NAMAZ DUALARI

1-İSTİFTAH

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Yapmamız gereken duaların bir kısmı namazla ilgilidir. Daha namaza başlarken okumamız gereken dualar olduğu gibi, namazın içinde, muhtelif safhalarda, keza namazdan selâmla çıktıktan sonrada okunacak dualar mevcuttur. Şu halde burada bu dualarla ilgili bir kısım rivâyetleri göreceğiz.[76]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ?????? : ?????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ?????????????? ??? ???????? ?????: ??????: ?????????? ???????? ???? ?????????? ????? ???????? ????????? ?‘?????? ???? ?????????. ????????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????.??? ??? ???? ???????? ?? ??????:]?????????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????????????[.

1. (1795)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için tahrîme tekbirini alınca kıraate geçmezden önce bir müddet sükût buyurmuştur. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût esnasında ne okuyorsunuz?" Bana şu cevabı verdi:
"Ey Allahım, beni hatalarımdan öyle temizle ki, kirden paklanan beyaz elbise gibi olayım. Allahım beni, hatalarımdan su, kar ve dolu ile yıka" diyorum." [Buhârî, Ezân 89; Müslim, Mesâcid 147, (598); Ebû Dâvud, Salât 123, (781); Nesâî, İftitâh 15, (2, 128, 129).]
Ebû Dâvud, Nesâî (ve Buhârî'nin) rivâyetlerinin başında şu ziyade vardır: "Allahım, benimle hatalarımın arasını doğu ile batının arası gibi uzak kıl."[77]

AÇIKLAMA:

1- Normalde çamaşırın temizliği için sadece su kullanıldığı halde, hadiste bir ve buzun da zikri, âlimler tarafından farklı yorumlara tâbi kılınmıştır, ancak hepsi de neticede maksadın mübalağalı şekilde ifâdesinde birleşirler.
Mesela Hattâbî der ki: "Kar ve dolunun zikri te'kîd içindir. Zîra, bunlar zaten elle dokunulmayan, temizlikte de kullanılmayan iki sudur."
İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Böyle denmekle âzamî derecedeki temizlik ifâde edilmiştir. Zîra, üzerinden üç ayrı temizlik maddesi geçen elbise tertemiz olur. Mamafih, bunların her birinden maksadın mecaz olması da mümkündür. Yani onlarla kiri kaldıran sıfat kinâye olunmuştur, tıpkı şu âyette olduğu gibi:
??????? ?????? ?????????????? ????? ??????? "Rabbimiz bizi affet, bize mağfiret et ve bize merhamet et..." (Bakara 285).
Tîbî de buna işareten der ki: "Sudan sonra kar ve buzun da zikrinden maksad, afdan sonra rahmet ve mağfiretin bütün envâmı -pek şiddetli olan cehennem azabının harâretini söndürmek için- taleb etmektir." Hadîsin, Abdullah İbnu Ebî Evfâ tarafından Müslim'de kaydedilen rivâyetinde suyun soğukluk kaydıyla zikri de bu mânayı te'yîd eder. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hataları -ateşe girmeye sebep olmasından ötürü- cehenneme benzetmiş ve onun söndürülmesini de yıkamaya teşbîh buyurmuş, söndürme işinde, söndürücülerin hepsini sudan başlayarak en soğuğuna varıncaya kadar zikretmekle üslûbda mübalağaya yer vermiştir.
Türbüştî der ki: "Bu üç şeyin betahsis zikri, bunların semâdan inmeleri sebebiyledir."
Kirmânî der ki, "Bu üç duada, üç vakte işaret edilmiş olma ihtimali de vardır. Uzaklaşma istikbâle, temizlik hâl-i hâzıra, yıkama geçmişe işarettir." İbnu Hacer der ki, "Bu durumda, istikbâlin önce zikri, husûle, gelecek olanın def'ine gösterilecek ihtimam, vukua gelmiş olanın ref'inden önce olduğu içindir." Yani günah işleyip sonra da affıyla uğraşıncaya kadar, öncelikle günah işlememeye gayret gösterilmelidir.[78]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Hadisten, tahrîme tekbiri ile kıraat arasında dua okumanın meşrû olduğu hükmü çıkarılmıştır. Ancak İmam Mâlik bu hükme katılmamıştır.
* İmam Şâfiî ve başka bâzıları bu hadise dayanarak namazda, Kur'ân'da olmayan bir şeyle dua etmenin câiz olduğuna hükmederler. Hanefîler bu görüşe katılmazlar.
* Hadis, Ashâb'ın Rusûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hareket, sükûn, gizli, açık bütün ahvâliyle tesbit edip, dini en mükemmel şekliyle muhafaza ettiklerini göstermekte, bu hususta muknî bir örnek sunmaktadır.
* Bazı Şâfiîler, kar ve dolunun temizleyici olduklarına bu hadisten delil çıkarmışlardır.[79]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? # ?? ???? ?????? ??? ???????? : ?????? ???????? ????????? ?????????????????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ?????? #: ???? ?????????? ???????? ????? ? ??????? ???? ?????????: ???? ?????????

??????? ?????: ???????? ????? ???????? ????? ???????? ??????????. ????? ????? ??????: ????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ?????[. ????? ???? ???????? ????????.???? ??????? ?? ?????:]????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???????[.

2. (1796)- İbnu Ömer (radyallahu anhumâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kılarken, cemaatten biri aniden:
"Allahu ekber kebîrâ, velhamdü lillâhi kesîrâ, subhânallâhi bükraten ve asîlâ (Allah, büyükte büyüktür, Allah'a hamdimiz çoktur, sabah akşam tesbihimiz Allah'adır!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:
"Bu sözleri kim söyledi?" diye sordu. Söyleyen adam:
"Ben, ey Allah'ın Rusûlü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesellâm) efendimiz:"
"O sözler hoşuma gitti. Sema kapıları onlara açıldı" buyurdu. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Söylediği günden beri o zikri okumayı hiç terketmedim." [Müslim, Mesâcid 150, (601); Tirmizî, Daavât 137, (3586); Nesâî İftitâh 8, (2, 125).]
Nesâî, bir rivâyette şu ziyâdede bulunmuştur: "On iki adet meleğin, bu sözleri (yükseltmek üzere) koşuştuklarını gördüm."[80]

AÇIKLAMA:

1-Hadiste beyan edilen gök kapılarının açılması o zikrin Allah indinde makbul olduğuna delildir. Çünkü duaların kıblesi sema, makbul sözlerin şe'ni kabûl-i İlâhî semâsına yükselmektir. Âyette: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih ameller yükseltir" buyurulmuştur (Fâtır 10)
2-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâdeleri, bu zikrin dilden düşürülmemesine bir teşviktir. Nitekim İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), dinlediği günden itibâren bunu her fırsatta dilinden düşürmemiştir.[81]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ????? ????? # ???????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???????: ?????? ???????? ?????????????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???? ????? ????? # ???????? ????: ???????? ???????????? ?????????????? ???????? ?????????? ??????: ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????: ???? ?????????? ??????? ????: ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?????????????????? ???????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»???????? ?????????« ?? ????? ???? ???? ???? ?????: ?? ?????.»???????? ?????????« ?????? ?????? .

3. (1797)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken nefes nefese bir adam geldi ve:
"Allahu ekber, Elhamdü lillâhi hamden kesîran tayyiben mubâreken fîhi. (Allah büyüktür, çok temiz ve mübârek hamdler Allah'adır!)" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı bitirince:
"Şu kelimeleri hanginiz söyledi?" diye sordu. Cemaat bir müddet sessiz kaldı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Kim söylediyse çekinmesin, benim desin), Zîra fena bir şey söylemiş değil)" dedi. Bunun üzerine adam:
"Ben, ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Ben on iki melek gördüm. Her biri, bu kelimeleri (Allah'ın huzuruna) kendisi yükseltmek için koşuşmuşlardı." [Müslim, Mesâcid 149, (600); Ebû Dâvud, Salât 121, (763): Nesâî, İftitâh 19, (2, 132, 133).][82]

AÇIKLAMA'sı 1800 numaralı hadiste gelecek.[83]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ??????????? ???????? ???????? ????? ???: ???? ?????? ????????? ??????????? ?????????? ????? ????? ???????????? ? ??????? ????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????????????. ?????????? ???????? ‘?????? ?‘??????? ????????? ?‘?????? ? ??????? ‘????????? ??? ?????? ??????? ??????? ?‘???????? ????????? ?‘????? ? ????? ?????????? ??? ?????[. ????? ??????? .

4. (1798)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlarken tekbir getirir, sonra (bazan) şunu okurdu: "İnne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Lâ şerîke lehu ve bizâlike ümirtü ve ene evvelü'lmüslimîn. Allahümmehdinî li-ahseni'l a'mâli ve ahseni'l-ahlâki. Lâ yehdî li-ahsenihâ illâ ente. Ve kınî seyyie'l-a'mâl ve seyyie'l-ahlâk. Lâ yakî seyyiehâ illâ ente. (Namazım, ibâdetim hayatım ve ölümüm âlemlerin şeriksiz Rabbi Allah içindir. Ben bununla emrolundum. Ben bu emre teslim olanların ilkiyim. Ey Allah'ım, beni amellerin ve ahlâkın en iyisine sevket. Bunların en iyisine senden başka sevkeden yoktur. Beni kötü amellerden ve kötü ahlâktan koru, bunların kötülerinden ancak sen korursun." [Nesâî, İftitâh 16, (2, 129).]

AÇIKLAMA: 1800 numaralı hadistedir.

?5? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????]???? ????????? # ???? ???? ???? ???????? ?????????? ????: ?????? ??????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???‘???? ???????? ????????? ???? ???? ???? ?????????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ????? ????: ?????????? ????? ???????? ? ???? ??? ?????? ??????????? ????????????? ????? ???????[. ????? ??????? .

5. (1799)- Muhammed İbnu Mesleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nâfile namaz kılmak için kalktığı vakit (bazan) şunu okurdu:"Allahu ekber veccehtü vechiye li'llezî fatara's-Semâvâti ve'l-arza hanîfen müslimen ve mâ ene mine'lmüşrikîn... (Allah büyüktür. Yüzümü Hanîf ve Müslüman olarak semâvat ve arzı yaratan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim)..."[84] Devamını Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'in rivâyetinde olduğu şekilde zikretti. Sonra şunu okudu:"Allahümme ente'l-Meliku. Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke ve bihamdike [Allahım (kâinatın gerçek) Meliki sensin. Senden başka ilah yoktur. Seni hamdinle takdîs ederim)." Sonra kıraata geçti." [Nesâî, İftitâh 17, (2, 131).][85]

AÇIKLAMA,1800 numaralı hadistedir.[86]

?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ??? ????????? ???????? ????: ??????????? ?????????? ?????????????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ??? ????? ????????[.

????? ??? ???? ????????.??????? »??????????« ?? ?? ????? ????? ????? ????: ?? ??? ??? ?????? .

6. (1800)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza (iftitah tekbiri ile) başlayınca şunu okurdu: "Subhâneke Allahümme ve bihamdike ve tebâreke'smüke ve teâlâ ceddüke ve lâ ilâhe gayruke. (Allah'ım seni her çeşit noksan sıfatlardan takdîs ederim, hamdim sanadır. Senin ismin mübârek, azametin yücedir, senden başka ilah da yoktur)." [Tirmîzî, Salat 179, (243); Ebû Dâvud, Salat 122, (776); İbnu Mâce, İkâmeti's-Salat 1 (804).][87]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, namazda tahrîme (veya iftitah tekbirin)den sonra Kur'ân kıraatine geçmeden önce istiftah duasının okunacağını ifâde ederler. Bu, Ebû Hanîfe, Şâfîî, Ahmet İbnu Hanbel ve Cumhur'a göre müstehabtır. İmam Mâlik'e göre ise müstehab değildir. Ancak bizzat okunacak duâ husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
* Ahmed İbnu Hanbel ve İmam Âzam (rahimehumallâh)'a göre son rivâyette kaydettiğimiz Sübhâneke okunmalıdır. Delilleri de Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin mezkur rivâyetidir. Bu rivâyet, Ahmed İbnu Hanbel ve Müstedrek'de de rivâyet edilmiştir. Hâkim, sıhhatini te'yid eder.
Bu hadis, bazı ilâvelerle Ebû Saîdi'l-Hudrî başta, başka bir kısım sahâbilerden de rivâyet edilmiştir. Ancak Tâbîîn ve Etbauttâbîîn ulemâsı amelde, çoğunlukla Hz. Âişe'nin rivâyetini esas almıştır. Mamafih Hz. Ömer ve İbnu Mes'ud'un rivâyetleri de bunun aynısıdır. Namazda onların da bunu okuduğu bilinmektedir.
* Bu babta yukarıda Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Câbir İbnu Abdillah, Muhammed İbnu Mesleme (radıyallâhu anhüm)'den farklı dualar kaydettik. Hz. Ali'den kaydedilen bir başka rivâyet daha var. Demek ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) istiftah duasını farklı şekillerde okumuşlardır. Bunlardan birini sahih addedip diğerlerine bâtıl demek mümkün değildir. Hattâ İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in bir rivâyetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlayınca önce veccehtü vechiye diye başlayan duayı, arkadan Sübhâneke duasını, bundan sonra da İnne salâtî ve nüsükî diye başlayan duayı okur, ondan sonra kıraate geçerdi.
İbnu'l-Esîr'in Şerhu'l-Müsned'de kaydettiğine göre, İmam Şafîî (rahimehullah) hazretleri -farz olsun, nafile olsun- bütün namazlarda bu duâların hepsini baştan sona okurmuş.
Hanefilerden Ebû Yûsuf, "Namazda Sübhâneke ile birlikte Veccehtu vechiye beraber okunmalıdır" demiştir. el-Muhît'de geldiğine göre veccehtü vechiye duası tekbirden önce okunmalıdır, bu müstehabtır. Aksini söyleyen de olmuştur.
Şâfîîlere göre, imam, Fatiha ile sûre arasında biraz sükut eder, bu arada cemaat da Fatiha'yı okur. Şafîî hazretleri, namaza başlarken imam ve cemaatin, aynı istiftah duasını okuyacaklarını açıkça söylemiştir.
Yine Şafîîlere göre, imamın Fatiha ile sûrelerden sonra sükut etmesi, cemaatin Fâtiha okumalarını te'min içindir. Hanefîler cemaat halinde imamın arkasında bir şey okumadıkları için sondaki bu sükut, kıraatla rükûnun arasını ayırmaya hamledilmiştir, kıraat bitince rükûya gitmekte acele etmemekten ibârettir. Kasten uzatılması mekruhtur. Yanılarak uzatılırsa farzın te'hirine sebep olduğu için secde-i sehiv gerekir.
İmam Mâlik, farz veya nâfile herhangi bir namazın başında, ortasında ve sonunda herhangi bir duayı okumakta beis görmez. Şâfîî'nin de görüşü bu ise de, istiftah duasını okumak sünnettir.
Hanefîlere göre, istiftah duası olarak Sübhâneke'den başka bir dua okumak câiz değildir. Bu hususta rivâyet edilen dualar, farz namazların tahiyyatlarında teşehhüdden sonra namazın nihayetinde okunabilir. Nafilelerde daha müsâmahalı olan Hanefîler bu babta gelen rivâyetleri gece namazlarına hamlederler.
İbnu Battâl, adı geçen sükutun Medine örfünde yerleşmemiş olmasını gözönüne alarak, buna Resûlullah (aleyhissalât vesselâm)'ın bazan yer verdiği hükmüne ulaşır ve terkini câiz görür.
Hadiste geçen "Annem babam sana feda olsun" tâbirinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında kullanılması câizdir. Bazı âlimler, herkes için kullanılabilir demiş ise de "câiz değildir" diyen de olmuştur. Üçüncü bir görüşe göre ise sâdece sâlihler için câizdir, başkalarına söylenemez. [88]

RÜKÛ VE SECDELERDE OKUNACAK DUÂLAR

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ??? ??????? ???????? ??? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ??????? ?????????? ???????????? ?? ??????????? ???????? ??? ??????????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ????????.????? »?????« ???? .

1. (1801)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haberiniz olsun, ben rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumaktan men edildim. Öyleyse rükûda Rabb Teâlâ' yı tâzim edin, secdede ise dua etmeye gayret edin, (zîra secdede iken yaptığınız dua) icâbet edilmeye lâyıktır." [Müslim, Salât 207 (479); Ebû Dâvud, Salât 152, (876); Nesâî, İftitâh 98, (2, 189).][89]

AÇIKLAMA:

1-Bir kısım rivâyetler rükû ve secde hâlinde Kur'ân okunmayacağını belirtirler. Şârihler bunun sebebini şöyle açıklarlar: "Rükû ve sücud halleri, kulun Rabbi karşısındaki tevâzuunu ifâde etmektedir. Bu sebeple o haller zikre tahsis edilmişlerdir. Dolayısıyla, aynı halde Kelâmullah ile mahlûkun sözleri eşit tutularak beraber zikredilmeleri mekruhtur.
2-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "...Ben rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumaktan men edildim" demekle, sâdece kendisine âit bir yasağı değil, ümmetinin de tâbi olması gereken bir yasağı ifâde ediyor. Zîra ümmeti, -nadir hasâis dışında- her hareketinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uymakta mükelleftir. Üstelik, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashâbına rükû halinde Allah'ı tâzim, secde halinde de dua etmeleri için emirde bulunmuştur. Böyle bir emir de, sözünü ettiğimiz yasağın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şahsına ait olmayıp, bütün ümmete şâmil olduğunu gösterir.
Hülâsa rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumak yasaklanmıştır. Rükûda tesbih, secdede ise tesbih ve dua yapılır.
3- Hanefîlere göre, namazın bir rüknünde, namaz fiilleri cinsinden bir ilâvede bulunulsa secde-i sehiv gerekir, zîra vâcibin veya farzın te'hiri mevzubahistir. Şâfîîlere göre rükû ve secdelerde Fâtiha'dan başka bir sûre veya âyet okumak mekruhtur. Fakat namaz bozulmaz.
4- Fatiha okumaya gelince, bu hususta Şâfîîlerden iki farklı görüş rivâyet edilir: Birine göre Fâtiha ile başka sûre arasında fark yoktur. Dolayısı ile Fatiha'nın okunması da mekruhtur, ancak namazın sıhhatini bozmaz. İkinci görüşe göre Fatiha'yı, rükû ve secdede kasden okumak haramdır, namazı bozar. Sehven okumak mekruh değildir. Ancak, gerek sehven olsun ve gerekse kasden olsun, Fatiha'nın okunması Şâfîî hazretlerine göre secde-i sehiv gerektirir.[90]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ??????? ?? ?????????: ?????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ?????????????[. ????? ???? ???? ???? .

2. (1802)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), secdelerinde şunları söylerdi: "Allahümmağfirlî zenbî küllehu, dıkkahu ve cüllehu, evvelehu ve âhirehu, sırrahu ve alâniyyetehu. (Allahım! Büyükküçük birincisonuncu, gizli-açık, bütün günahlarımı mağfiret buyur." [Müslim, Salât 216, (483); Ebû Dâvud, Salât 152, (878).][91]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? # ???????? ??? ??????? ?? ????????? ??????????: ??????????? ?????????? ???????? ??????????. ?????????? ??????? ???: ?????????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ???? ????? ???? ???? ????????:]???? ??????? ?? ????????? ??????????: ???????? ???????? ????? ?????????? ??????????[.??? ???? ????? ???????? ???? ????:]?????????? # ???? ?????????? ?????????????
?????????? ????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????: ?????????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ????????????? ???? ??????????? ???????? ???? ??????? ? ??????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ???? ????????[.

3. (1803)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resullulah (aleyhissalâtu vesselâm) rükûsunda ve secdelerinde şu duayı çokca okurdu: "Sübhânekallâhümme Rabbenâ ve bihamdike, Allahümmağfirlî. (Allah'ım, seni takdis ve tenzih ederim. Rabbimiz! Takdisimiz hamdinledir. Ey Allahım, beni mağfiret et.)" Bu duayı okumakla Kur' ân'a yani Kur'ân'ın: "Rabbini hamd ile tesbîh et" (Nasr 3) âyetine] uyuyordu." [Buhârî, Ezân 123, 139, Meğâzî 50 Tefsîr, İzâcâe nasrullahi ve'l-Feth; Müslim, Salât 217, (484); Ebû Dâvud, Salât 152, (877); Nesâî, İftitâh 153, (2, 219).]
Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'de gelen bir rivâyette şöyle denir: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) rükû ve secdesinde şöyle derdi: "Subbûhun kuddûsün Rabbü'lmelâiketi ve'r-Rûhi, (Münezzehsin, mükaddessin, meleklerin ve Ruh'un Rabbisin)".
Muvatta, Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatakta kaybettim ve araştırdım, derken elim ayağının altına rastladı. Secdede idi ve: "Allahümme innî eûzu birızâke min sahtike ve eûzu bimuâfâtike min ukûbetike ve eûzu bike minke Lâ uhsî senâen aleyke. Ente kemâ esneyte alâ nefsike. (Allahım! Senin rızanı şefaatçi kılarak öfkenden sana sığınıyorum. Affını şefaatçi yaparak cezandan sana sığınıyorum. Senden de sana sığınıyorum. Sana layık olduğun senâyı yapamam. Sen kendini sena ettiğin gibisin)" diyordu."[92]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, görüldüğü üzere muhtelif kaynaklarda bazı farklılıklarla gelmiştir. Müellifimiz, burada daha ziyâde rükû ve secde hâlinde okunacak duaları göstermek istediği için rivâyetteki başka unsurları imkân nisbetinde tayyedip hadîsi özetlemiştir. Mesela Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) şöyle anlatır: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatakta kaybetmiştim. Hanımlarından birinin yanına gitti zannettim. Aramaya başladım. Sonra geri döndüm. Rükû veya secdede idi: "Sübhâneke ve bi hamdike lâilahe illâ ente!" diyordu. Ben: "Annem bâbam sana kurban olsun. Ben neyin peşindeyim, sen neyin peşindesin!" dedim."
2- Âişe vâlidemizin, kıskançlığın sevkiyle Hz. Peygember (aleyhissalâtu vesselâm)'i araması, onu secde eder bulmasına ve secde sırasında okuduğu duaları zabtedip rivâyet etmesine vesîle olur. Şüphesiz, secdede okunacak duaları Ashab biliyor idi. Ancak, bunların farklı şekiller aldığı ortaya çıkmış olmaktadır.
3- Sübbûh, Allah'ın, ilâha lâyık olmayan her türlü noksanlıklardan, şerîkten, benzerden münezzeh olması demektir. Kuddûs ise, Allah'ın, ilaha layık olmayan herşeyden temizlenmiş olduğunu ifade eder, mübârek mânasında olduğu da söylenmiştir. Bu kelimeler sebbûh ve kaddûs şeklinde de rivâyet edilmiştir. Fasih olanı subbûh ve kuddûs şekilleridir. Bunlar, bazı âlimlerce Allah'a ait isimlerdendir, sıfat diyen de olmuştur.
4- Hadiste geçen ruh nedir? Âlimler çoğunluk itibariyle muradın Cebrâil olduğunu söylerler. Bazıları ise "büyük bir melektir" demiştir. Ruh için "İlâhî rahmet", "meleklerin dahi göremediği başka bir mahlûk" diyenler olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif âyetlerde Ruh'a temas edilir (Nahl 2, İsrâ 85, Şuara 193, Gâfir 15, Meâric 4, Nebe 38, Kadr 4). Ruh için Cumhur, "Cebrâil'dir" demiştir. İhtilaflı meselelerde esas olan Cumhur'un görüşüdür.[93]
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kulluğun en güzel ifadesi olarak, günahları îtiraf edip, Allah'ın öfke, ceza gibi muâmelerinden Allah'ın rızasına ve affına sığınıyor. "Senden sana sığınıyorum" cümlesi ile ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı sunar: "Burada bir mânâ inceliği vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesellâm) Allah Teâla'nın öfkesinden yine O'nun rızasına, azâbından affına iltica etmiştir. Bunun mânası, O'na karşı yaptığı ubûdiyet ve senalarda vâki olan kusurlardan dolayı Allah'tan af dilemektir.
6- "Sana layık olduğun senâyı yapamam" ifâdesi, Allah'a karşı gerekli olan ubûdiyetin hakkını veremem demektir. Çünkü sena, Allahın üstün vasıflarını zikretmektir. İfâdenin kelimesi kelimesine tercümesi: "Senin senanı saymakla bitiremem, sen kendini nasıl sena etti isen sen öylesin" şeklinde olmalıdır. Allah Teâla Hazretleri'nin nimetleri, sıfatları o kadar çoktur ki, beşer kapasitesi onların tamamını idrâkten âcizdir, akıl Zât-ı İlâhî'nin yüceliğini ihâtadan nâkıstır. Resûlullah (aleyhissalâtu veselâm), beşer idrâkinin, Allah hakkında, -en hâlis niyetle, en kâmil imanla dahî olsa- ortaya koyacağı her çeşit tavsîfatın, takdîratın O'nu açıklamaktan, bütün çıplaklığı ile hakikat-ı İlâhiye'yi ortaya koymaktan aciz ve nâkıs kalacağını böyle ifade buyurmuştur: "Ya Rabb! Biz beşerî idrakimizle seni kavramaktan, mümkün olanlar için yaratılan dilimizle İlahî şuunâtını ifadeye dökmekten âciziz, ancak imanımızla yüceliğini tasdîk ediyor, sen kendini nasıl sena etti isen öyle olduğunun kabul ediyoruz."
7- Hadiste açıklanması gereken bir ifâde: "Bu duayı okumakla Kur' ân'a uyuyordu" diye tercüme ettiğimiz cümledir. Kelimesi kelimesine tercüme "Kur'ân'ı te'vîl ediyordu" şeklinde yapılmalıydı. İbnu Hacer bunu: "Kur'ân-ı Kerîm'in rükû ve sücudda yapılmasını emrettiği şeyi yapıyordu" diye açıklar. İlâveten der ki: "A'meş'in rivâyetinde açıklandığı üzere "Kur'ân" ile kastedilen şey, bir kısmıdır, o da zikredilen sûredir ve zikredilen zikirdir. İbnu's-Seken'in rivâyetinde, bundan maksat ????????? ?????????????? "Rabbine hamd ile tesbîh et" (Nasr 4) âyetidir. Böylece bu rivâyet, bu âyetteki iki ihtimalden birini tâyin etmiş olmaktadır. Zîra âyetteki "tesbîh et!" emrinden murad, hamd'in kendisi olma ihtimali var, zîra hamd'in tesbîh mânasını taşıması mevzubahistir. Zîra hamd, mahmûd fiilleri Allah'a nisbeti iktiza ettiği için tenzîh mânâsında tesbîhtir de... Durum bu olunca, "Tesbîh et!" emri ile kastedilen şeyin "hamdle mütelebbis (karışık) olarak yapılacak tesbih" olma ihtimâli de var. Bu durumda tesbih ve hamd beraberce yapılmadıkça emre uyulmuş olmaz Âyetin zâhir mânâsı da budur."[94]
8-BÂZI HÜKÜMLER
* İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Bu rivâyet rükûda duanın, sücûdda tesbîhin mübah olduğuna delalet eder. Bu söylenene, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Rükûda Rabb Teâlâ'yı tâzim edin, sücûdda da duaya gayret edin" hadisinde muhalefet yoktur. Zîra, sadedinde olduğumuz hadisin cevaza hamledilmesi mümkündür ve bu esastır. Sücudla ilgili emri de duayı çok yapmaya hamledebiliriz. Nitekim "gayret edin" ibâresi de bu çok yapma te'vilini te'yîd eden bir unsurdur."
Secdede duayı çok yapma üzerine hadisler gelmiştir. Bunlardan biri: ???????? ??? ??????? ????????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????????? ????? ???? ??????????
"Kulun Rabbine en yakın olduğu zaman secde hâlidir. Öyle ise secdede iken çok dua edin" hadisidir.
Secdede çok dua etme emri, her hâceti çokça talep metmeye teşviki de içine alır. Nitekim, daha önce de kaydedildiği üzere, bu ayakkabı bağına varıncaya kadar maddî ihtiyaçlarımızın da talebini ihtiva eder. Çok duaya, istenen bir şeyi tekrar tekrar taleb de dâhildir.
* Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin, secde etmekte olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ayağına değmesi, kadının teması ile abdestin bozulmayacağına Hanefîlerce delil kılınmıştır. Ancak diğer üç mezhebe göre kadının değmesi abdesti bozar.
* Secdede ayakları dikmek sünnettir.[95]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????: ????????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????????:

????????? ??????? ?‘????? ?????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????

4. (1804)-İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri rükû edince üç kere "Sübhâne rabbiyel azîm (Büyük Rabbim (her çeşit kusurdan) münezzehdir" desin. Bu, en az miktardır. Secde yapınca da üç kere "Sübhâne Rabbiye'l a'lâ (Ulu Rabbim (her çeşit kusurdan) münezzehdir" desin. Bu da en az miktardır." [Ebû Dâvud, Salât 154, (886); Tirmizî, Salât 194, (261).][96]

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin açıklamasında belirttiğimiz üzere, rükû ve sücûdda okunacak duaların mâhiyeti rivâyetlerde farklı şekillerde gelmiştir. Sadedinde olduğumuz İbnu Mes'ud rivâyeti onlardan biridir. İbrahim Nehâî, Hasan Basrî, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivâyette Ahmed İbnu Hanbel bu rivâyeti esas alarak üçer sefer bu duaları okumayı sünnet addetmişlerdir.
Rivâyet üçten aşağı tutulmamasını tavsiye eder. Demek ki, üçten az olursa sünnete riâyet edilmemiş olacaktır. Fazla okumaya mâni yok. Ancak nihâî hududu hususunda bazı yorumlar vardır: Mâverdî: "Kemâli on bir veya dokuzdur, vasatı beştir, ancak bir kere ile iktifa etse yine de tesbih husule gelmiş olur" der. Tirmizî'nin İbnu'l-Mübârek ve İshâk İbnu Râhuye'den naklettiğine göre, imamın beş kere tesbih okuması müstehabdır. Şevkâni'nin kaydına, göre, tesbihlerin dokuzdan fazla kılınması halinde sehiv secdesi gerekeceği, üçten fazla okunduğu takdirde sayının çift değil, tek tutulması ile ilgili sarih bir delil yoktur.
Rükû ve secdelerde yapılacak zikrin hükmü ihtilaflıdır. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre sünnettir, terkinde bir şey gerekmez, ancak kasden terkedilmesi mekruhtur. Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazı âlimlere göre vâcibtir, kasden terki namazı bozar, sehven terkinde secde-i sehiv gerekir. Zahirîlerden İbnu Hazm ise "farzdır" demiştir.[97]

?5? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ?????? ????: ?????????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????????????[. ????? ???????.»?????????« ?????? ????? .

5. (1805)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), rükû yaptığı zaman: "Allahümme leke reka'tu ve bike âmentü ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü ente Rabbiye, haşaa sem'î ve basarî ve lahmî ve demî ve izâmî lillahi Rabbi'l-âlemin. (Ey Allahım sana rükû yapıyorum, sana inandım, sana teslim oldum, sana tevekkül ettim. Sen Rabbimsin, kulağım, gözüm, etim, kanım ve kemiklerim Âlemlerin Rabbi olan Allah önünde haşyette, tezellüldedir." [Nesâî, İftitâh 104, (2, 192). Bu rivâyet Müslim'de gelen uzun bir rivayetin bir parçasıdır (Salâtu'l-Müsâfirîn) 201, (771).][98]

?6? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ????? ???????? ???? ?????????? ?????: ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ???? ????????? ????? ??????????? ???????? ?‘????? ???????? ??? ?????? ??? ???? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (1806)- İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sırtını rükûdan kaldırdığı zaman: "Semiallâhu limen hamideh, Allahümme Rabbenâ leke'lhamdü mil'essemâvâti ve mil'el-arzi ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du. (Allah, kendisine hamd edeni işitir. Ey Allahım, ey Rabbimiz, semâlar dolusu, arz dolusu ve bunlardan başka istediğin her şey dolusu hamdler sana olsun" [Müslim, Salat 204, (476); Ebû Dâvud, Salât 144, (846).][99]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ???? ?????? # ?????? ?????? ??????????????: ?????????? ??????? ??? ??????????? ??????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????? ?????? ?? .

7. (1807)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki secde arasında: "Allahümme'ğfir lî ve'rhamnî, ve'cbürnî, ve'hdinî ve'rzuknî. (Allahım bana mağfiret et, merhamet et, beni zengin kıl, bana hidâyet ver, bana rızık ver) derdi". [Ebû Dâvud, Salât 145, (850); Tirmizî, Salât 211, (284); İbnu Mâce, Salât 23, (898).][100]

AÇIKLAMA:

1- Son üç rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın rükûdan doğrulurken olsun, iki secde arasındaki doğrulmada olsun muhtelif tesbihler okuduğunu göstermektedir.
2- Okunan duada geçen kelimeler ma'lum ise de şârihler şu açıklamayı sunarlar: "İstenen mağfiret insanlara karşı işlenen günahların affı ve ibâdetlerde yapılan kusurların bağışlanması içindir. İstenen rahmet, amelin karşılığı olan rahmet değil, Allah'ın lütfuna, keremine lâyık olan rahmettir veya "ibadetimi kabul etmek suretiyle rahmet kıl" demektir. Zenginlik talebinden maksad gönül zenginliği, dünya ve madde karşısında istiğna ve tokgözlülük talebidir. Rızk talebinden maksad temiz ve helâl rızık, ihtiyaçları karşılayacak rızıktır veya mânevî derecelerde veya uhrevî yüksek derecelerin kazanılmasında yardımdır.
3-Hadis, ayrıca, oturma sırasında iki secde arasında bu kelimelerle dua etmenin meşrû olduğuna delâlet eder.[101]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? # ???? ?????? ????: ?????????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ???????????? ????? ??????? ????? ??? ??????? ?????? ??????????? ?????????????: ?????????? ??????? ??? ??? ?????????? ????? ????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ????? ??????? ???? ??????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ? ????? ??? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (1808)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) secde ettiği vakit şöyle dua okurdu: "Allahım sana secde ettim, sana inandım, sana teslim oldum. Yüzüm de, kendisini yaratıp şekillendiren, ona kulak, göz takan yaratanına secde etmiştir. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir" (Hacc 14).
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın teşehhüdle selam arasında okuduğu en son duası: "Allahümmağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrertü ve mâ a'lentü ve mâ esreftü ve mâ ente a'lemu bihî minnî ente'lmukaddim ve ente'lmuahhir. Lâ ilâhe illâ ente. (Allahım, geçmiş ömrümde yaptıklarımı, gelecekte yapacaklarımı, gizli işlediklerimi, alenî yaptıklarımı, israflarımı, benim bilmediğim fakat senin bildiğin kusurlarımı affet. İlerleten sen, gerileten de sensin, senden başka ilah yoktur)". [Müslim, Salâtul-Müsâfirîn 201, (771), Tirmizî, Daavât 32, (3417, 3418, 3419); Ebû Dâvud, Salât 121, (760); Nesâî, İftitâh 17, (2

130).][102]

?9? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? #: ?????????? ??????? ?????? ???? ?? ??????? ????: ???? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????????? ??? ????? ????????? ??? ?????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

9. (1809)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gelerek: "Bana namazda okuyacağım bir dua öğret" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu duayı okumasını söyledi:
"Allahümme innî zalemtü nefsî zulmen kesîran ve lâ yağfiru'zzünûbe illâ ente fa'ğfir lî mağfireten min indike verhamnî inneke ente'lğafûru'rrahîm. (Allahım ben nefsime çok zulmettim. Günahları ancak sen affedersin. Öyle ise beni, şanına layık bir mağfiretle bağışla, bana merhamet et. Sen affedici ve merhamet edicisin". [Buhârî, Sıfâtu's-Salât 149, Daavât 17, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 48, (2705); Tirmizî, Daavât 98, (3521); Nesâî, Sehiv 58, (3, 53).][103]

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bu son rivâyetler namazda, selamdan önce okunması sünnet olan duaları göstermektedir. Bu dualarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nefsine zulmettiğini ifâde edip af ve mağfiret dilemekte, gizli-açık, evvel-âhir işledikleri günahlardan söz etmekte, Allah' tan rahmet taleb etmektedir. Bazı âlimler, sûre-i Fetih'in baş kısmında ifâde edildiği üzere, geçmişgelecek bütün günahlar Cenâb-ı Hakk'ın affına mazhar olduğu halde Resûlullah'ın böyle dua etmesini müşkilâtlı bulmuşlar. Ancak bu itiraza birkaç açıdan cevap verilmiştir:
1) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetine duayı öğretmek maksadıyla böyle hareket etmiştir.
2) Bu duadan murad, ümmeti için talepte bulunmaktır, böylece mâna şöyle olur "Yâ Rabbi ümmetim için senden mağfiret diliyorum..."
3) Tevâzu yolundan gidip, kulluk izhar etmek, Allah'tan korkuyu benimseyip, tâzimini ifâde etmek, O'na olan fakrını göstermek, rızasını arzu ederek emrine itaat etmek istemiştir. Duasına icabet edilmiş olmasına rağmen talebi tekrar etmekten vazgeçmiyor, çünkü bu davranış sevap hâsıl etmekte, mânevî ve uhrevî dereceleri yükseltmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dua hususunda verdiği bu şahsî örnek, ümmeti böyle davranmaya, duada ısrara teşvik eder. Zîra Efendimiz, mazhar olduğu kesin mağfirete rağmen tazarru, dua ve niyazı terketmezse, bu hususta kesin bir garantisi olmayan insan daha çok dua ve tazarru etmek zorundadır.
2- Hz. Ebû Bekir'e öğrettiği duadan hareketle şu da söylenmiştir: "Bir insan sıddîkiyet gibi ne kadar yüce bir mertebede de olsa kusurdan mücerred olamaz".
3-"Şanına layık bir mağfiretle bağışla" diye tercüme ettiğimiz ifade; indindeki mağfiretle diye, aslına kelime yönünden daha uygun bir tercümeye de kavuşturulabilir. Tîbî, buradaki mağfiret kelimesinin nekre oluşunu "künhü idrak edilmeyen büyük bir gufran (bağışlama) talebi" olarak açıklar. Allah'ın indinden olma vasfının da buradaki büyüklük arzusunun bir başka ifâdesi olduğunu belirtir ve: "Çünkü Allah'ın indinden olan şeyi vasfetmek mümkün olmaz" der. İbnu Dakîku'l-Îd iki ihtimalin üzerinde durur: "Biri, mezkûr tevhide bir işârettir, sanki şöyle denmiş olmaktadır: "Allahım, bunu ancak sen yaparsın, öyleyse onu benim için yap!" Diğerine gelince -ki bu ihtimal daha muvafıktır- bu, kulun güzel veya başka bir amel sebebiyle hiçbir sûrette liyakat kazanmaksızın sırf mahz-ı lütuf olacak bir mağfiretin talebine işarettir". Bâzı âlimler, bu ikinci te'vîli tercih ederek mânayı şöyle ifade etmişlerdir: "Allahım, ben amelimle lâyık olmasam da sen bana, (şanına yakışan) bir fazlınla mağfiret eyle".
4-Âlimlerden cevâmiu'lkelîm ihtiva eden matlub duaları sormak müstehabtır. Ancak duanın, namazın neresinde yapılacağı hadiste tasrih edilmemiştir. Cumhur, bazı karînelerden hareketle, yerinin son oturmada (ka'de-i âhire'de), selam vermezden önce olduğunu söylemiştir. Hemen kaydedelim ki sücûd ve teşehhüdde olacağını söyleyen de olmuştur.[104]

TEŞEHHÜDDEN SONRA OKUNACAK DUÂ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ???? ????? # ??????? ?????? ???????????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ??????? ????????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ???????? ???? ???? ???????? ???????????? ???????? ???? ???? ???????? ????????? ????????????[. ????? ??? ???? .

1. (1810)- İbnu Abbâs (radiyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşehhüdden sonra şunu okurdu: "Allahümme innî eûzu bike min azâbi cehennem ve eûzu bike min azâbi'lkabri ve eûzu bike min fitneti'd-Deccâl ve eûzu bike min fitneti'lmahyâ ve'lmemât. (Allahım, ben cehennem azabından sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım. Deccal fitnesinden de sana sığınırım, hayat ve ölüm fitnesinden de sana sığınırım)". [Ebû Dâvud, Salât 184, (984).][105]

AÇIKLAMA:

1-Buradaki teşehhüd'den maksadın son teşehhüd olduğu hadisin bâzı vecihlerinde belirtilmiştir.
2-Zahirîler, "teşehhüd" tâbirini mutlak zikreden rivayetleri esas alarak, hadiste zikredilen dört şeyden istiâze etmeyi her iki teşehhüdde de vâcib addetmişlerdir. Halbuki mutlak'ın mukayyede hamledilmesi umûmî bir kâidedir.
3-Bâzı rivâyetlerde " ...??????????????. .. " Yani: "Biriniz son teşehhüdden çıkınca şu dört şeyden istiâze etsin..." şeklindeki emre dayanarak, Zahirîler bu duanın okunmasını "vacib" eddetmişlerdir. Zahirî olmayanlardan da böyle hükmedenler olmuştur. Tâvus İbnu Keysân, bu duayı okumadan selâm veren oğluna namazı iâde ettirir. Cumhur, nedbe hükmetmiştir: "Dileyen okur" der.
4- Hadis, kabir azabından istiâzeye yer vermekle kabir azabının varlığını haber vermekte ve dolayısıyla bunu inkâr eden Mûtezile takımını tekzib etmiş olmaktadır. Aslında kabir azabı sadece bu hadisle sübut bulmaz, mânevî tevâtür derecesini bulan çok sayıda rivâyet mevcuttur.
5- Mahya (hayat) fitnesinden maksad -İbnu Dakîku'l-Îd'e göre- kişiye hayatı boyu ârız olan dünyevî fitneler, imtihanlardır: Madde, şehvet, cehalet gibi sebeplere dayanan imtihanlar. Bunların en ciddi olanı ölüm anındaki imtihandır, zîra insanın hayatını, iman veya küfür üzerine mühürleyecektir.
6-Memat (ölüm) fitnesinden muradın ölüm anındaki fitne olabileceği belirtilmiştir. Her ne kadar bu, hayat içerisinde cereyan ediyor ise de ölüme yakınlığı sebebiyle buna nisbeti uygun görülmüştür. Üstelik ehemmiyetli bir fitne olması haysiyetiyle ayrıca dikkat çekilmesi normal olmaktadır. Mamafih bununla kabir fitnesinin murad edilmiş olabileceği âlimlerce belirtilmiştir. Şurası muhakkak ki, ölenlerin kabirlerinde fitneye uğrayacakları kesindir, pek çok hadis bunu ifade etmiştir. Hemen ifade edelim: Ölüm fitnesi ile kabirdeki fitnenin kastedildiğini söyleyince fitne kelimesini "azab" mânasında anlamamız gerekir. Fitne âyet ve hadislerde, azab, imtihan, yakmak, saptırmak, kötülük yapmak, belaya uğratmak, delilik, şirk, tefrika, kargaşa, iman zayıflığı -küfür, isyan- muhalefet gibi değişik mânalarda kullanılmıştır.
"Mahya fitnesi"nden murad sabırsızlığa mübtela olmaktır, memat fitnesinden murad da kabirde Münker-Nekir'in soruları karşısında şaşırmak, cevap verememektir" diyen de olmuştur.
7-Deccâl, ahirzamanda çıkıp, ümmet içerisinde maddî ve bilhassa mânevî pek büyük tahribatlar yapacak bir şahıstır... Bu mevzuya 5011-5015 numaralı hadislerde yer vereceğimiz için, burada açıklamaya girmiyoruz. Ancak şunu belirtelim ki, Deccal fitnesini günde beş vakit istiaze edilecek şekilde namaza dâhil edilmesi, bu meselenin ehemmiyetini ifade eder. Nitekim, rivâyetler Ashab devrinde, Deccal bilgisinin temel eğitim müfredatına dâhil edilerek ilkokul yaşındaki çocuklara mahalle mekteplerinde öğretildiğini göstermektedir.[106]

SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DUA

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ???? ?????? # ???????? ????? ?????? ???? ??????? ???????: ?????????? ??? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ????? ??????? ???????????? ????? ???????? ????????? ????? ????????? ???????????? ???? ???? ????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?? ?????????? ???Œ??????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?? ?????????? ???????? ???????????? ???????? ???????????? ???????????? ???? ?'???????? ?????????? ????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????????? ??? ?????????? ????????? ??? ??????? ?'?????? ????? ??????? ?????????? ????? ??????? ?????? ????????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????????. ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? ??? ?????? ????? ????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ??????? ??????? ????? ???????????? ???????????? ??? ????? ????????????. ?????????? ?????? ???????? ?????????? ???'???? ?????????? ???????? ?'???? ?????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ???? ?????????????? ????????? ?????????? ?????????? ????????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??? ???????. ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??? ?????????? ??????? '???????????? ??????? '?????????? ??????? ????????? ???? ????????? ?????????? ???????????? ???? ????????. ?????????? ???? ?????????? ?????????? ?"???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????. ?????????? ??????? ??? ?????? ?? ???????? ??????? ?? ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ???????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? ???????? ?? ???????? ???????? ?? ?????? ???????? ?? ??????? ???????? ?? ???????? .

?????????? ??????? ??? ??????? ?????????? ??????? ????????? ??? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????????? ??????? ? ????????? ???????????? ??? ????. ????????? ??? ????????? ??????????. ????????? ??? ???????? ??????????. ????????? ??? ??????? ???"???????[. ????? ???????.»??????? ????? ???????« ?? ????? ??? ????? ????? »??????????« ????? »??????? ?????? ??????????« ?? ???? ????? ?? ???? ??Œ??. »????????« ?????? ?? ??????? ?? ????? »?????????« ??????? ???????? »??????????« ??? ?????? ???????. »????????« ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? »?????????« ??????? ?? ???? ?? ????: ???? ???? ??????. »????????? ???????« ?? ???? ?? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ????? »????? ????« ?? ??? ? ???? ???? .

1. (1811)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geceleyin namazdan çıkınca şu duayı okuduğunu işittim: "Allahım! Senden, katından vereceğin öyle bir rahmet istiyorum ki, onunla kalbime hidâyet, işlerime nizam, dağınıklığıma tertip, içime kâmil iman, dışıma amel-i sâlih, amellerime temizlik ve ihlâs verir, rızana uygun istikâmeti ilham eder, ülfet edeceğim dostumu lutfeder, beni her çeşit kötülüklerden korursun.

Allahım, bana öyle bir iman, öyle bir yakîn ver ki, artık bir daha küfür (ihtimali) kalmasın. Öyle bir rahmet ver ki, onunla, dünya ve ahirette senin nazarında kıymetli olan bir mertebeye ulaşayım.

Allahım! Hakkımızda vereceğin hükümde lütfunla kurtuluş istiyorum, (kurbuna mazhar olan) şühedâya has makamları niyaz ediyorum, bahtiyar kulların yaşayışını diliyorum, düşmanlara karşı yardım taleb ediyorum!

Allahım! Anlayışım kıt, amelim az da olsa (dünyevî ve uhrevî) ihtiyaçlarımı senin kapına indiriyor (karşılanmasını senden taleb ediyorum). Rahmetine muhtacım, halimi arzediyorum. (İhtiyacım ve fakrım sebebiyledir ki) ey işlere hükmedip yerine getiren, kalplerin ihtiyacını görüp şifâyâb kılan Rabbim! Denizlerin aralarını ayırdığın gibi benimle cehennem azabının arasını da ayırmanı, helâke dâvetten, kabir azabından korumanı diliyorum.

Allahım! Kullarından herhangi birine verdiğin bir hayır veya mahlukatından birine vaadettiğin bir lütuf var da buna idrakim yetişmemiş, niyetim ulaşamamış ve bu sebeple de istediklerimin dışında kalmış ise ey âlemlerin Rabbi, onun husûlü için de sana yakarıyor, bana onu da vermeni rahmetin hakkında senden istiyorum.

Ey Allahım! Ey (Kur'ân gibi, din gibi) kuvvetli ipin, (şeriat gibi) doğru yolun sâhibi! Kâfirler için cehennem vaadettiğin kıyamet gününde, senden cehenneme karşı emniyet, arkadan başlayacak ebediyet gününde de huzur-ı kibriyana ulaşmış mukarrebîn meleklerle, (dünyada iken çok) rükû ve secde yapanlar ve ahidlerini îfa edenlerle birlikte cennet istiyorum. Sen sınırsız rahmet sahibisin, sen (seni dost edinenlere) hadsiz sevgi sahibisin, sen dilediğini yaparsın. (Dilek sahipleri ne kadar çok, ne kadar büyük şeyler isteseler hepsini yerine getirirsin.)

Allahım! Bizi, sapıtmayıp, saptırmayan hidâyete ermiş hidâyet rehberleri kıl. Dostlarına sulh (vesilesi), düşmanlarına da düşman kıl. Seni seveni (sana olan) sevgimiz sebebiyle seviyoruz. Sana muhâlefet edene, senin ona olan adâvetin sebebiyle adâvet (düşmanlık) ediyoruz.

Allahım! Bu bizim duamızdır. Bunu fazlınla kabul etmek sana kalmıştır. Bu, bizim gayretimizdir, dayanağımız sensin.

Allahım! Kalbime bir nur, kabrime bir nur ver; önüme bir nur, arkama bir nur ver; sağıma bir nur, soluma bir nur ver; üstüme bir nur, altıma bir nur ver; kulağıma bir nur, gözüme bir nur ver; saçıma bir nur, derime bir nur ver; etime bir nur, kanıma bir nur ver; kemiklerime bir nur koy!

Allahım nurumu büyüt, (söylediklerimin hepsine bedel olacak) bir nur ver, (söylenmiyenleri de kuşatacak) bir nur daha ver!

İzzeti bürünmüş, onu kendine alem yapmış olan Zât münezzehtir. Büyüklüğü bürünmüş ve bu sebeple kullarına ikramı bol yapmış olan Zât münezzehtir. Tesbih ve takdîs sadece kendine layık olan Zât münezzehtir. Fazl ve nimetler sâhibi Zât münezzehtir. Azamet ve kerem sahibi Zât münezzehtir. Celâl ve ikrâm sâhibi Zât münezzehtir." [Tirmizî, Daavât 30, (3415).][107]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadis, burada kaydedilen uzun şekli ile başka bir tarikten gelmemiştir. Ancak, hadiste geçen muhtelif kısımlar çoğunluk itibariyle ayrı ayrı hadisler halinde rivâyet edilmiştir.
2-Hadiste açıklanması gereken bir kaç nokta var:
* Altı cihete ve vücudun her uzvuna konulması istenen nur nedir? Burada hakikat mi kastedilmiştir, mecaz mı?
Kurtubî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'n taleb ettiği bu nurları zahirine hamletmek mümkündür. Bu durumda Efendimiz, Allah'tan azalarından herbirine, kıyamet gününün karanlığında -kendine ve kendine tabi olacaklara veya Allah'ın dilediği kimselere aydınlık sağlayacak olan- bir nur vermesini taleb etmiş olmaktadır". Ancak Kurtubî: "Evlâ olan ihtimal, buradaki nur'la ilmin kastedilmiş olmasıdır, tıkpkı âyet-i kerimede Cenâb-ı Hakk'ın (meâlen): "Allah kimin gönlünü İslâma açmışsa, o, Rabbi katında bir nur üzre olmaz mı?..." (Zümer 22), veya: "Ölü iken kalbini diriltip insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkmayan kimsenin durumu gibi midir?" (En'am 122) buyurduğu gibi". Kurtubî şöyle bir sonuca varır: "Bunun mânası hususunda söylenebilecek gerçek şudur: "Nur, kendisine nisbet edilen şeyi aydınlatıp ortaya çıkaran bir vâsıtadır. Öyle ise nisbet edildiği şeye göre farklı şekillerde yorumu gerekir. Sözgelimi kulağın nuru mesmuâtı (işitilen şeyleri) ortaya çıkarır. Gözün nuru, görülecek şeyleri açar, kalbin nuru bilinen şeyleri (malumât) açar, vücut organlarının nuru, kendilerine terettüp eden taatleri ortaya kor".
Tîbî ise şunları söyler: "Her bir uzuv için teker teker nur taleb etmenin mânası tâat ve ma'rifet nurlarıyla zinetlenmek, bunların dışında kalan şeylerden temizlenmektir. Zîra şeytan insanı altı cihetten vesveselerle sarar. Sanki bundan kurtuluş, bu altı cihete hâkim olacak nurlarla mümkündür". Tîbî sözünü şöyle neticeye bağlar: "Bütün bu işler, hidayete, beyana ve hakkın ziyâsına râcidir. Bu hususa şu âyet-i kerime işâret eder: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir. Cam ise, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Bu, ne yalnız doğuda ve ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, nerdeyse yağın kendisi aydınlatacak! Nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur" (Nur 35).[108]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ????? # ???? ?????? ???????????? ?????? ????????: ?????????? ????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ???????????? ??? ??? ??????? ???“???????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (1812)- Hz. Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verip (namazdan çıkınca) üç kere istiğfarda bulunup: "Allahümme ente'sselâm ve minke'sselâm tebârekte ve teâleyte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm. (Allahım sen selamsın. Selamet de sendendir. Ey celâl ve ikrâm sâhibi sen münezzehsin, sen yücesin)" derdi." [Müslim, Mesâcid 135, (591); Tirmizî, Salât 224, (300); Ebû Dâvud, Salât 360 (1513); Nesâî, Sehv 80, (3, 68).][109]

AÇIKLAMA:

1-Müslim'in rivâyetinin devamında şu ziyâde yer alır: Velîd der ki: "Evzâî'ye, sordum, hadiste zikredilen istiğfar nasıl olur?" Bana: "Estağfirullah estağfirullah dersin" diye cevap verdi".
2-Selâm, Allah'ın isimlerindendir. Hadiste: "Allahım sen, mahlûkata has her çeşit kusurlardan, noksanlıklardan selâmettesin, uzaksın" demektir. "Selâmet de sendendir" sözü de, "İnsanlara selâmeti sen verirsin, dilersen sen alırsın, selâmetin varlığı da yokluğu da sendendir" mânasını ifâde eder.
Tebârekte, mübârek oldun, münezzeh oldun mânalarına gelir. Bu tâbirin aslı bereket'tir. Bereket ise kesret, çokluk ve nemâ (artma) mânasına gelir. "Celâl ve kemâl sıfatlarının çokluğu sebebiyle, noksan sıfatlardan uzaksın, büyüksün..." gibi mânalarla te'vil edilebilir.
Hülâsa, selam verdikten sonra okunan bu zikr, hürmet makamında sena ve tenzih maksadıyla söylenmektedir.[110]

?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? # ????: ???????????? ? ??????? ????????????? ??? ???????????? ?????? ????? ?????? ????? ?????????? ???????????? ??????? ?????????? ???????????? ????????? ?????????? ????????????[. ????? ???? ???????? ????????.??? ????? ??????? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ?‘??????? ?? ????????? ???? ????? ??????? ?????????? ??????? ???????????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? # ???????: ?????????? ????????[. ??? ????????? »????????????« ‘???? ???? ??? ??? ???? ??? ?? ??? ?? ?? ??? ???? ??? ??? .

3. (1813)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) duyurdular ki: "Namazın takipçileri (muakkıbât) var. Onları her namazın peşinden söyleyenler -veya yapanlar- (cennet ve mükâfaat hususunda) hüsrâna uğramazlar. Bunlar otuz üç adet tesbih, otuz üç adet tahmid, otuzdört adet tekbir'dir". [Müslim, Mesâcid 144, (596); Tirmizî Daavât 25, (3409); Nesâî, 91, (3, 75).]
Nesâî'nin Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh)'ten yaptığı bir rivâyette şöyle denmektedir: "Bu emredildiği zaman Ensâr'dan bir adam rüyasında görür ki bir kimse: "Bunu yirmi beş yapın, tehlîli de ilâve edin" demektedir. Sabah olunca bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattı. Efendimiz: "Söylendiği şekilde yapın!" buyurdu".[111]

AÇIKLAMA:

1-Hadiste geçen "muakkıbât" lügat olarak takipçiler demektir. Bundan murâd tesbihât'dır. Tesbihler birbirini peşpeşe takip ettikleri için böyle tesmiye edilmiştir. Namazı takiben okunduğu için de bu ismi almış olabileceği söylenmiştir. Aliyyü'l-Kârî başka ihtimaller de kaydeder.
2-Hadiste zikri geçen "tesbih"ten maksad sübhânallah kelimesidir, "tahmid"le elhamdülillah, "tekbir"le de Allahu ekber kelimesi kastedilmiştir.
3- İbnu Hacer, bu üç kelime ile ilgili muhtelif rivâyetler geldiğini belirttikten sonra meselâ sübhânallah kelimesinin bazılarında 33, bazılarında 25, bazılarında 11, bazılarında 10, bazılarında 3, bazılarında 1, 70 ve 100 kere tekrarı tavsiye edildiğini; keza elhamdülillah kelimesinin de tekrar edileceği miktarla ilgili olarak 33, 25, 11, 10, 100 rakamlarının geldiğini; Lâilahe illallah kelimesiyle ilgili olarak da 10, 25, 100 rakamlarının geldiğini belirtir.
Zeynüddin el-Irâkî: "Bunların hepsi güzeldir, bu miktarların artması Allah'ı daha da memnun eder" der.
Begavî, bu farklı rivayetleri şöyle bir te'ville cem'etmeye çalışır: "Muhtemelen bu rivâyetler müteaddit zamanlarda vârid olmuştur ve kişi içinde bulunduğu ahvâle göre, bu rakamlardan birini seçerek o miktarda tekrarda muhayyer bırakılmıştır".
Âlimler umumiyetle bu tesbihâttan her birinin otuz üçer defa yapılmasının efdal olduğunu söylerler. Tekbirden sonra Lailahe illallahu vahdehu lâ şerîke leh... denir ki bununla yüz tamamlanır.
Şunu da belirtelim ki, âlimler, hadiste gelen rakamlara riayet etmeli, ne eksik ne de fazla yapmamalı, aksi takdirde vaadedilen sevap aynen elde edilemez, biz göremesek de anlayamasak da bu miktarlarda bir kısımı hikmetler vardır, demişlerdir. Bâzı âlimler, ziyâde ve noksan kasden yapılırsa sevap hâsıl olmaz derken, diğer bazıları ziyâdenin sevabı gidermeyeceğini söylemiştir.
Bazı rivayetler, tesbihatı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in parmaklarıyla yaptığını haber verir. Hattâ Efendimiz'in: "Parmaklarla sayın, zîra onlar sorulacaklar ve konuşturulacaklar" dediği rivayetlerde gelmiştir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), bin düğüm ihtiva eden bir sicimi olduğunu, onunla saydığını ve her gece bir devir tesbih yapmadan uyumadığını söylemiştir. Onun sayma işinde çekirdekleri kullandığı da rivayet edilmiştir. Tesbihâtı saymada, Ashâb'ın ve Ümmühâtu'lmü'minîn'in çakıl ve çekirdekleri kullandıklarına dâir pekçok rivayet gelmiştir. Bu durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) görmüş ve takrir

buyurmuştur. Bazı âlimler parmakla saymanın tesbih vs. vasıtasıyla saymaktan efdal olacağını söylemiş ise de, esas olan, hata yapmaktan emin olmaktır, hangi şekilde hatayı bertaraf edebilecekse o tercih edilmelidir (Aliyyu'l-Kârî).[112]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ????? #: ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ??????? ???????????? ????????? ??????? ???????????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ???????.

4. (1814)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabah namazının arkasından yüz kere tesbihde ve yüz kere tehlilde bulunursa, deniz köpüğü gibi çok bile olsa günahları affedilir". [Nesâî, Sehv 95, (3, 79).][113]

?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ??? ?????? ?????????????? ?????? ????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (1815)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her namazın arkasından muavvizâtı okumamı emretti." [Ebû Dâvud, Salât 361, (1523); Nesâî, Sehv (79, (3, 68).][114]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen Muavvizât tâbiri üzerinde iki ihtimal ileri sürülmüştür:
* Ya, cem'in ekalli ikidir ve bu durumda muavvizeteyn diye bilinen Felak ve Nâs sûreleri kastedilmiştir.
* Ya da Felak ve Nas sûrelerine İhlâs, Kâfirûn sûreleri de dahil edilmiştir. Zîra bu sûrelerde şirkten uzaklaşma ve Allah'a iltica vardır, binaenaleyh Muavvizeteyn'le mahiyetce yakındırlar, zîra bu hal bir nevi istiâze mânası taşır (Aliyyu'l-Kârî).[115]

ÜÇÜNCÜ FASIL

TEHECCÜD NAMAZI ESNASINDA DUÂ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ????? ???? ???????? ?????????? ????: ?????????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ??????????? ???‘???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????? ????? ??????????? ???‘???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ??‘???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ????? ?????????????? ?????? ??????????? # ?????? ??????????? ?????. ?????????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ??? ??? ?????????? ????? ????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ????? ??????? ???? ??????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ? ????? ??? ?????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

1. (1816)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teheccüt namazı kılmak üzere geceleyin kalkınca şu duayı okurdu: "Allahım, Rabbimiz! Hamdler sanadır. Sen arz ve semâvatın ve onlarda bulunanların kayyumu ve ayakta tutanısın, hamdler yalnızca senin içindir. Sen semâvat ve arzın ve onlarda bulunanların nûrusun, hamdler yalnızca sanadır. Sen haksın, va'din de haktır. Sana kavuşmak haktır, sözün haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) de haktır. Kıyamet de haktır.
Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasmına karşı senin (bürhanın) ile dâvâ açtım. Hakkımı aramada senin hakemliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, alenî yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! İlerleten sen, gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktur". [Buhârî, Teheccüt 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24, 35; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirin 199, (769); Muvatta, Kur'ân 34, (1, 215, 216); Tirmizî, Daavât 29, (3414); Ebû Dâvud, Salât 121, (771); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 9, (3, 209, 210).][116]

AÇIKLAMA:

1-Teheccüd, lügat olarak gece uyanık kalmak demektir. Nihâye'de, bu kelimenin ezdâd'dan olduğu ve dolayısiyle geceleyin uyumak mânasına da geldiği belirtilir. Burada gece namazı mânasında kullanılmıştır. Çünkü, gerek Kur'ân-ı Kerim ve gerekse hadisler sıkça gece namazına teşvik ederler. Teheccüd Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında mühim bir yer işgal eder. Meseleye 3004-3017 numaralı hadislerde genişçe temas edilecektir.
2-"Önden gönderdiğim" sözünden "şu ana kadar işlediğim" mânası anlaşıldığı gibi "hayatta iken işlediklerim" mânası da anlaşılabilir. Böyle olunca "arkada bıraktığım" tâbirinden de "Bundan sonra işleyeceklerim" anlaşılabileceği gibi, "öldükten sonra devam edecek olanlar" da anlaşılabilir.
Bilindiği üzere kişi öyle işler yapar ki, onun kötülükleri ölümünden sonra da devam eder, tıpkı amel defterini hayır yönüyle ölümden sonra da açık bırakan sadaka-i câriye, faydalı ilim ve hayırlı evlat gibi. Şu halde öldükten sonra da menfî tesiri devam edecek hatalarımız sebebiyle tevbe istiğfar gerekmektedir.[117]

DÖRDÜNCÜ FASIL

AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ????? # ?????? ???? ?????: ?????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ?????. ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????? ???? ???????. ????? ???????? ?????? ??? ?? ????? ??????????? ???????? ??? ?????????? ???????? ???? ???? ????? ????? ??????????. ??????? ??? ????????. ????? ?????? ???? ???? ????????? ??????? ????????. ????? ?????? ???? ???? ??????? ?? ????????? ????????? ?? ?????????? ?????? ??????? ???? ?????: ?????????? ????????? ???????? ????? ??????????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (1817)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam olunca şu duayı okurdu:
"Elhamdulillah geceye erdik. Mülk de, Allah için geceye erdi. Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamdler O'nadır, O, her şeye kâdirdir. Rabbim! Bu gecede olacak hayrı, bundan sonra olacak hayrı senden taleb ediyorum. Bu gecede olacak şerden ve bundan sonra olacak şerlerden sana sığınıyorum. Rabbim! Tembellikten, yaşlılığın kötülüklerinden sana sığınıyorum. Rabbim! Cehennem azabından, kabir azabından sana sığınıyorum!"
İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) devamla, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah olunca şu duayı okuduğunu söyledi:
"Elhamdulillah sabaha erdek. Mülk de Allah için sabaha erdi". [Müslim, Zikr 75, (2723); Tirmizî, Daavât 13, (3387); Ebû Dâvud, Edeb 110, (5071).][118]

?2? ??? ??? ?? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ???? ???? ???? ??????? ?????? ??????: ???????? ???????? ??????? ?????“????? ??????? ???????????? # ??????? ????? ?????? ???? ?????? ??? ??????????[. ???? ????:]?????? ????????????[.

2. (1818)- Ebû Selâm, Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim akşama ve sabaha erdiği zaman: "Rabb olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, resûl olarak Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e razı olduk" derse onu razı etmek de Allah üzerine bir hak olmuştur". [Rezîn bu duaya: "Kıyamet günü" ifadesini ilave etmiştir. (Ebû Dâvud, Edeb 110, (5072)] İbnu Mâce, Dua 14, (3870).][119]

?3? ??? ????????? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ???? ????? ????????: ?????????? ??? ??????? ??? ???? ???????? ??? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ? ??????? ????? ????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????????[. ??????? ??? ???? .

3. (1819)- Abdullah İbnu Gannâm el-Beyâzî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabaha erdiği zaman: "Allahım, benimle veya mahlukatından herhangi biriyle hangi nimet sabaha ermişse bu sendendir. Sen birsin, ortağın yoktur, hamdler sanadır, şükür sanadır" derse, o günkü şükür borcunu ödemiştir. Kim de aynı şeyler akşama erince söylerse o da o geceki şükür borcunu eda eder". [Ebû Dâvud, Edeb 110, (5073).][120]

AÇIKLAMA:

Hadis, akşama ve sabaha eren kişinin üzerinde bir hamd ve şükür borcu olduğunu belirtiyor. Bu borcun ödenmesi için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın okunmasını tavsiye ettiği dua bize gösteriyor ki, şükür ve hamd, mazhar olunan nimetlerin Allah'tan geldiğini bilmekten, bunu lisanen ifade etmekten ibarettir. Gerek hamd ve gerekse şükür, mâna yönüyle birbirine yakındır. Nihaye'de açıklandığına göre hamd, şükre nazaran daha umumîdir. Kişinin hem güzel sıfatları ve hem de yaptığı iyilik sebebiyle ona hamd (övgü) ifade edilebilir. Ama şükür, sâdece yaptığı iyilik için ifade edilir. güzel sıfatları için edilmez. Şu halde şükr, -ki dilimizde bu mânada teşekkür kelimesini kullanırız- yapılan bir iyiliğe, mazhar olunan bir nimete, sözle, fiille ve niyetle mukabele etmektir. İyiliğe mazhar olan, mün'ime yani nimet veren, iyilik yapan kimseye diliyle övgüsünü ifâde eder, nefsini de taatine amâde kılar, nimetin asıl sahibinin o olduğuna itikad eder. İşte hakikî şükür böyle ifade edilir.[121]

BEŞİNCİ FASIL

UYUMA VE UYANMA DUÂLARI

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ???? ??? ????????? ?????: ????????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ???? ? ?????? ????? ??? ???????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (1820)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına girdiği zaman şu duayı okurdu: "Bize yedirip içiren, ihtiyaçlarımız görüp bizi barındıran Allah'a hamdolsun. İhtiyacını görecek, barınak verecek kimsesi olmayan niceleri var!" [Müslim, Zikr 64, (2715); Tirmizî, Daavât 16, (3393); Ebû Dâvud, Edeb 107, (5053).][122]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ???? ????? ?????????? ?????? ?? ???????? ???????? ?????????????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ????? ????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????????? ??? ??????? ????? ????[. ????? ????? ? ???????. ??? ?????: ????? ??? ???? ????? .

2. (1821)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına girdiği zaman, ellerine üfleyip Muavvizeteyn'i ve Kul hüvallahu ahad'i okur ellerini yüzüne ve vücuduna sürer ve bunu üç kere tekrar ederdi. Hastalandığı zaman aynı şeyi kendisine yapmamı emrederdi". [Buhârî Fedâilu'l-Kur'ân 14, Tıbb, 39, Daavât 12; Müslim, Selâm 50, (2192); Muvattâ, Ayn 15, (2, 942); Tirmizî, Daavât 21, (3399); Ebû Dâvud, Tıbb 19, (3902).]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kur'ân-ı Kerim'i hastalığı sırasında şifa için okuduğu, mevsuk rivayetlerde gelmiştir. Esasen Kur'ân'ın mü'minler için maddî ve mânevî şifa olduğu âyet-i kerimede belirtilmiştir: "Kur'ân'dan, iman edenlere rahmet ve şifâ olan şeyler indiriyoruz, O, zâlimlerin ise sadece kaybını artırır" (İsra 82). Keza: "Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana bir şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir" (Yunus 57).
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi vücuduna icra ettiği "nefes"in mahiyeti hakkında bilgi vermek için, İbnu Hacer, rivayetin farklı vecihlerini kaydeder. Buna göre, önce ellerini cem'eder, sonra ellerine üfler, sonra okur ve okuma sırasında eline üflerdi. İbnu Hace, bu üflemenin tükrüksüz veya hafif tükrüklü olabileceğini belirtir. Bu maksadla Felak, Nâs ve İhlas sûreleri okunmuştur.
Meshetme işi, bereket düşüncesiyle yapılmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini önce başına, yüzüne sürer, ondan sonra elinin yetişebildiği yerlere kadar bütün vücuduna sürerdi. Hz. Âişe der ki: "Resûlullah, kendini götüren hastalığa yakalanınca, ben okuyup üzerine üflüyordum. Kendi elleriyle de vücudunu meshediyordum. Çünkü onun elleri bereket yönüyle benim elimden çok üstün idi". Bir başka rivâyette Hz. Âişe meshedip, şifa için dua ederken kendine gelen Resûlullah'ın: "Artık hayır, (şifa değil), Allah'tan Refik-i A'lâ'yı istiyorum" dediği belirtilir.
3- Bazı rivayetler, Kur'ân'dan okuyup nefes ederek tedaviyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ailesi efradına da uyguladığını tasrih eder. Sahâbe ve Tâbiîn de aynı tedavi usulüne başvurmuştur. Ulema bunun cevazında ittifak etmiştir.

4- Nefes'i "tükrüksüz hafif üfürük" diye tarif eden Nevevî, rukyede bunun müstehab olduğunu, ulemanın cevazında icma ettiğini belirtir. Ancak Kadı İyaz: "Bir grup âlim, rukyede nefes ve tefel'i reddetmiştir, bunlar tükrüksüz olan nefhi (üflemeyi) caiz görmüşlerdir. Bu görüş ve bu fark zayıf bir kavle dayanır. Dendiğine göre nefes tükrükle yapılan üfürmedir". Yine Kadı İyaz der ki: "Ulemâ nefes ile tefel hususunda ihtilâf etmiştir. Bazısı "ikisi birdir, bunlar tükürüklü üfüriktür" demiştir. Ebû Ubeyd: "Tefelde hafif bir tükrük şarttır, ancak nefesde tükrük olmaz" demiştir. Aksini söyleyenler de olmuştur. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in rukyede yer verdiği nefesten sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Onun nefesi, kuru üzüm yiyenin üfürüğü gibi idi, kesinlikle tükrük yoktur." Kasıtsız olarak nefesle birlikte çıkacak olan rutûbetin tükrük sayılmayacağı belirtilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâ)'ın Fatiha sûresi ile rukye yaptığını haber veren rivâyette, tükrüğünü ağzında toplayıp, tefel yaptığı ifade edilmiştir.
Kadı İyaz der ki: "Tefelin faydası, bu rutûbet, hava, rukyeye mubaşeret eden nefis ve güzel zikr ile teberrüktür". Ancak Kadı İyaz kaplara yazılan zikr ve esma-i hüsnanın yıkantısı ile teberrükte bulunmayı da caiz görür.
İmam Mâlik, kendine rukye tatbîk edince nefes ederdi. O, demir ve tığla rukye yapmayı mekruh addeder, düğüm atma, hatem-i Süleyman yazma ve düğüm (ile meşgul olma) vs.'yi daha şiddetli mekruh görürdü, çünkü bunlarla sihir arasında bir benzerlik vardır.[123]

?3? ?? ????? ?????? ?????? ??????]????? ???? ???? ??? ????????? ?????: ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????: ?????????? ????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????????? ????????? ??????????[.

3. (1822)- Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına görince şu duayı okurdu:
"Allahım! Senin adınla hayat bulur, senin adınla ölürüm".
Sabah olunca da şu duayı okurdu:
"Bizi öldürdükten sonra tekrar hayat veren Allah'a hamdolsun!. Zaten dönüşümüz de O'nadır". [Buhârî, Daavat 7, 8, 16, Tevhid 13; Tirmizî, Daavât 29, (3413); Ebû Dâvud, Edeb 177, (5049).][124]

AÇIKLAMA:

Hadiste, uyku ölüme benzetilmektedir. Bu durumu, şârihler farklı yorumlara tâbi tutmuşlardır. Ebû İshâk ez-Zeccâc şunu söyler: "Uyku sırasında insandan ayrılan nefs, temyize mahsus olan nefstir. Ölüm sırasında bedenden ayrılan nefs ise hayata mahsus olan nefstir, bunun ayrılmasıyla teneffüs de ortadan kalkar". Nihâye'ye göre uyku, "ölüm" diye isimlendirilmiştir, zîra onunla birlikte akıl ve hareket ortadan kalkmaktadır, ölüde de bu iki vasıf olmadığı için arada bir benzetme (teşbih) kurulmuş olmaktadır. Tîbî'ye göre burada, ölüm'den muradın sükûn olması da muhtemeldir. Zîra Araplar mesela, ??????? ???????? "rüzgar öldü" diyerek rüzgârın kesilip sükunete erdiğini ifade ederler. Şu halde uyuyana ölüm ıtlak edilmesi de böyledir. Onun hareketinin sükunete ermiş olmasını kasdetmek mânasında bir teşbihtir. Nitekim âyet-i kerimede: "Size geceyi, sükuna eresiniz diye karanlık; ve gündüzü, çalışasınız diye aydınlık yaratan O'dur" (Yunus, 67). Tîbî ilaveten demiştir ki: "Bazan fakirlik, zillet, dilencilik, ihtiyarlık, masiyet ve cehalet gibi fena ve zor durumlar için de ölüm istiaresine başvurulmuştur".
Kurtubî, el-Müfhim'de der ki: "Ruhun bedenle olan alakasının kesilmesi işinde ölüm ve uyku birleşirler. Bu, ya zahiren olur ki, uyku böyledir ve bu sebeple de: "Uyku ölümün kardeşidir" denmiştir, ya da bâtınen olur ki ölüm böyledir. Öyle ise, uykuya ölüm ıtlak edilmesi mecazdır, ruhun bedenle ilgisinin kesilmesinde müşterek oldukları için değildir".
Tîbî der ki: "Uykuya ölüm denmesinin hikmetine gelince: İnsanın hayattan istifadesi, Allah'ın rızasını aramak, O'na ibadet etmek, gazabından, ikabından içtinab etmek gayeleriyle gayret sarfetmekle olur. Öte yandan uyuyan kimse bu istifadeden mahrum kalmakta, dolayısıyla ölü hükmüne geçmektedir. Öyleyse uyanan kimse, uyku manisinin ortadan kalkmasıyla önüne açılan Allah'ın rızasını kazanma nimetine hamdetmektedir".[125]

?4? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ??????? ??? ????????? ??????: ?????????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????????? ???????????? ??????? ?????????? ??????? ??? ????? ???? ?????????? ????? ???? ??????????? ????? ????????? ??????? ???????[. ????? ?????? ? ???????? ??? ???? ??? ????:]????? ????????? ???[.??? ???? ???????:]????? # ???? ?????? ??? ??????? ????????? ????????? ??????: ?????????? ????? ????????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????????[.)??????????? (: ??? ???? ????????)????????????(: ????? .

4. (1823)- Hz. Berâ (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yatağına girdiğin zaman şu duayı oku: "Allahım nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işlerimi sana emanet ettim, sırtımı sana dayadım. Senin rahmetinden ümitvârım, gazabından da korkuyorum. Senin ikabına karşı, senden başka ne melce var, ne de kurtarıcı. İndirdiği Kitab'a, gönderdiğin Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e iman ettim".
"Eğer bunu okuduğun gece ölecek olursan fıtrat üzere ölmüş olursun. Şayet sabaha erersen hayır bulursun". [Buhârî, Daavât 7,9; Tevhid 34; Müslim, Zikr 56, (2710); Tirmizî, Daavât 76, (3391); Ebû Dâvud, Edeb 107, (5046, 5047, 5048).]
Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uyumak isteyince sağ yanı üzerine dayanır ve şöyle dua ederdi: "Allahım! Kullarını topladığın -veya yeniden dirilttiğin- gün, beni azâbından koru".[126]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ???? ??????????? ???? ????????? ????: ? ???? ??? ????? ??????????? ?????????? ????????????? ????????????? ????????? ?????????? ??????????. ?????????? ??????? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ??? ??????????? ?????? ??? ???? ???????? ???????? ?????? ????? ???????????[.

5. (1824)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin uyanınca şu duayı okurdu: "Allahım! Seni hamdinle tenzih ederim, Senden başka ilah yoktur. Günahım için affını dilerim, rahmetini taleb ederim. Allahım ilmimi artır, bana hidayet verdikten sonra kalbimi saptırma. Katından bana rahmet lutfet. Sen lutfedenlerin en cömerdisin". [Ebû Dâvud, Edeb 108, (5061).][127]

?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ??????? ?????? ??????????: ?????????? ????? ?????? ?????????? ??????????? ??????????????? ???????????? ???? ????? ????? ???????? ????? ???? ??????????????. ?????????? ????? ???????? ?????????? ??????????. ?????????? ? ????????

????????? ?? ???????? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ???????. ??????????? ????????? ???????????[. ??????? ??? ????.)???????????(??? ???? ?? ?“???? ??? ?“?? ?????)???????????(: ?????? ????? ?????? ???? ?? ???? ????? ???? ?????? ???.

6. (1825)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatacağı sırada şu duayı okurdu:
"Allahım, kerim olan Zât'ın adına, eksiği olmayan kelimelerin adına, alınlarından tutmuş olduğun hayvanların şerrinden sana sığınırım. Allahım sen borcu giderir günahı kaldırırsın. Allahım senin ordun mağlub edilemez, va'dine muhalefet edilemez. Servet sahibine serveti fayda etmez, servet sendendir. Allahım seni hamdinle tesbih ederim". [Ebû Dâvud, Ebed 107, (5052).][128]

AÇIKLAMA

1-Hadiste geçen vech kelimesini Zât olarak tercüme ettik, zîra vech (yüz) Arapça'da birçok durumlarda zat'ı ifade eder. Nitekim ????? ?????? ?????? ???????????? âyetinde vech'ten murad Zât-ı İlahî'dir ve meâli şöyledir: "Allah'tan başka herşey yok olacaktır" (Ankebût 88).
2-Eksiği olmayan kelimeler diye tercüme ettiğimiz ??????????? ??????????? tâbiri ile Allah'ın isim ve sıfatları veya Kur'an-ı Kerim kastedilmiş olmalıdır.
3-Borç diye tercüme edilen mağrem ile günahlar mukabili hasıl olan (Allah'a ve insanlara karşı çeşitli) borçların kastedilebileceğine de dikkat çekilmiştir.
4- Yatağa girerken hayvandan istiâze, zararlı ve zehirli hayvanlara karşı bir korunma talebidir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağa girmiş olması muhtemel olan zararlılara karşı, yatmazdan önce, yatağın izar yardımı ile çırpılmasını tavsiye eder ve: "Bilemezsiniz, yatağa sizden sonra ne girdi? (toz, toprak, böcübörtü, haşerat vs.)" buyurur.
Perçemlerinden tutulmuş olması, bütün zararlıların Allah'ın tasarrufunda, idaresi altında olduğunu beyan eder.
Hadiste geçen ????????? gına yani zenginlik ve servet olarak anlaşılmıştır. Mâna: "Servet sahibine, onun zenginliği sana karşı hiç fayda etmez, azabını, belasını servetiyle defedemez. Nasıl etsin ki, serveti veren zâten sensin" demektir.[129]

?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ???? ????????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? ???: ????????? ?????? ??? ?????? ????????? ???? ?‘????? ??????? ???? ?????????? #: ??? ??????? ??? ????????? ??????. ?????????? ????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ? ??????? ?‘??????? ????? ???????? ??????? ????????????? ????? ???????? ???? ??? ?????? ????
????? ???????? ????????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????? ??? ??? ???????? ???????? ????? ????????? ??????? ?????????? ??? ???? ???????? ? ???? ??? ?????[. ????? ???????.)?‘????(: ?????.)??????????(: ???? .

7. (1826)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün, Hâlid İbnu Velîd el-Mahzumî (radıyallâhu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü, bu gece hiç uyuyamadım" diye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e yakındı.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu tavsiyede bulundu:
"Yatağına girdinmi şu duayı oku: "Ey yedi kat semânın ve onların gölgelediklerinin Rabbi, ey arzların ve onların taşıdıklarının Rabbi, ey şeytanların ve onların azdırdıklarının Rabbi! Bütün bu mahlûkâtının şerrine karşı, bana himâyekâr ol! Ol ki hiç birisi, üzerime âni çullanmasın, saldırmasın. Senin koruduğun aziz olur. Senin övgün yücedir, senden başka ilâh da yoktur, ilâh olarak sâdece sen varsın". [Tirmizî, Daavât 96, (3518).][130]

?8? ??? ????:]?????? ???????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? #: ????? ????????? ?? ???????. ?????? ????: ?????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????????????? ????? ??????????[.

8. (1827)- İmam Mâlik'ten rivayete göre, ona şu haber ulaşmıştır: "Hâlid İbnu'l-Velîd (radıyallâhu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:
"Ben uykuda iken korkutuluyorum. (Ne yapmamı tavsiye buyurursunuz?)" diye sordu. Ona şu tavsiyede bulundu:
"Allah'ın eksiksiz, tam olan kelimeleri ile O'nun gadabından, ikabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve (beni kötülüğe atan) beraberliklerinden Allah'a sığınırım! de!". [Muvatta, Şi'r 9, (2, 950).][131]

ALTINCI FASIL

EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GİRİŞ DUÂLARI

?1? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ???? ????? ???? ???????? ????: ?????? ?????? ?????????? ???? ??????. ?????????? ????? ??????? ???? ???? ??? ???????? ??? ???????? ??? ????????? ??? ????????? ??? ???????? ?????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? ??? ??? ???? ?? ??????? ??????? .

1. (1828)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evinden çıktığı zaman şu duayı okurdu: "Allah'ın adıyla Allah'a tevekkül ettim. Allahım! zillete düşmekten, dalâlete düşmekten, zulme uğramaktan, cahillikten, hakkımızda cehâlete düşülmüş olmasından sana sığınırız". [Tirmizî, Daavât 35, (3423); Ebû Dâvud, Edeb 112, (5094); Nesâî İstiâze 30, (8,268); İbnu Mâce, Dua 18, (3884).][132]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ???? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????????? ??????? ????: ???????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ???? .

2. (1829)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Evinden çıkınca kim: "Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim, güç kuvvet Allah'tandır" derse kendisine: "İşine bak, sana hidâyet verildi, kifâyet edildi ve korundun da" denir, ondan şeytan yüz çevirir". [Tirmizî, Daavât 34, (3422); Ebû Dâvud, Edeb 112, (5095); Nesâî, İstiâze (8,268).][133]

?3? ??? ??? ???? ?‘???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ??? ?????? ????????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ??????????. ?????? ??????
?????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????????? ????? ?????????? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (1830)- Ebû Mâlik el-Eş'arî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi evine girince şu duayı okusun: "Allahım! Senden hayırlı girişler, hayırlı çıkışlar istiyorum. Allah'ın adıyla girdik, Allah'ın adıyla çıktık, Rabbimiz Allah'a tevekkül ettik". Bu duayı okuduktan sonra ailesine selam versin". [Ebû Dâvud, Edeb, 112, (5096).][134]

YEDİNCİ FASIL

OTURMA-KALKMA DUALARI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ??????????: ??????????? ?????????? ??????????? ??????? ??? ? ????? ??? ????? ????????????? ???????? ???????? ??? ?????? ???? ??? ????? ?? ?????????? ?????[. ????? ??????? ?????.)????????(: ??? ???? ?????? .

1. (1831)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hazretleri buyurdular ki: "Kim, malâyânî konuşmaların çok olduğu bir yere oturur da, oradan kalkmazdan önce şu duayı okursa bu yerde oturmaktan hasıl olan günahından arınmış olur:
Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şehâdet ederim. Senden mağfiret diliyorum, Sana tevbe ediyor (af taleb ediyorum)". [Tirmizî, Daavât 39, (2329).][135]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ‘?????????: ?????????? ??????? ????? ???? ?????????? ??? ??????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ??? ???????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ??? ????????? ???? ????????? ????????? ??????????. ?????????? ?????????? ????????????? ????????????? ???????????? ??? ????????????? ?????????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ???? ???? ?????????? ???????????? ???? ???? ?????????? ??? ???????? ???????????? ?? ???????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????????? ??? ????????? ????????? ???? ? ??????????[. ????? ???????.

2. (1832)- İbnu Ömer hazretleri (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cemaatte oturduğu zaman, ashâbı için şu duayı okumadan nadiren kalkardı:
"Allahım! Bize korkundan öyle bir pay ayır ki, bu, sana karşı işlenecek günahlarla bizim aramızda bir engel olsun. İtaatinden öyle bir nasib ver ki, o bizi cennete ulaştırsın. Yakîninden öyle bir hisse lutfet ki dünyevî musibetlere tahammül kolaylaşsın.
Allahım! Sağ olduğumuz müddetçe kulaklarımızdan, gözlerimizden, kuvvetimizden istifade etmemizi nasib et. Aynı şeyi bizden sonra gelecek olan neslimize de nasib et. İntikamımızı, bize zulmedenlerden almışlardan kıl (mazlumlardan değil). Bize tecavüz edenlere karşı bizi muzaffer kıl. Bize, dinî musibet verme. Dünyayı, ne asıl gayemiz kıl, ne de ilmimizin son hedefi. Bize merhametli olmayanı bize musallat etme." [Tirmizî. Daavât 73, (3497).][136]

AÇIKLAMA:

1- Korku diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı haşyet'dir. Korku kelimesi haşyeti tam karşılamaz. Çünkü haşyet, ta'zîm beraberinde getiren bir korkudur. Sözgelimi, Allah'a karşı haşyet duyulur, bâbaya karşı da haşyet duyulur ama, düşmana karşı haşret duyulmaz, düşmandan havf edilir. Yani düşmana karşı duyulan korkuda saygı yoktur.
2- Hadiste, Allah'a karşı hissedilecek korkunun farklı derecelerde olacağına dikkat çekiliyor. Aşağı derecelerdeki korku, bir kısım günahların işlenmesine mâni olamamaktadır. Öyle ise kalbte Allah korkusu öyle bir mertebede olmalıdır ki, bu, kalbe bağlı olan bütün uzuvları, Allah'a isyan olan günahlardan durdurabilsin. Münavî der ki: "Kalbteki korkunun azlığı nisbetinde meâsiye hücum olur. Korku pek az olur, gaflet istila ederse bu, helâketin alâmetidir. Bu sebepledir ki: "Günahlar (Meâsi), küfrün habercisidir, tıpkı öpme cimanın habercisi, müzik zinanın habercisi, nazar aşkın habercisi, hastalık ölümün habercisi olduğu gibi. Meâsinin (günahların) akılda, bedende, dünya ve ahiret işlerinde, Allah'tan başka kimsenin sayamayacağı kadar pek çok çirkin, kötü ve zararlı eserleri vardır."
3-Hadiste ifâde edilen diğer bir noktaya göre, dünyevî musibetlere tahammül işi, herşeyden önce bir inanç işidir. Kuvvetli bir inanç, bunları kolayca geçiştirmeye yardımcıdır. İstenen yakîn Allah inancıyla ilgilidir. Yâni kişi, Allah'ın varlığı, gelen müsibetlerin Allah'ın takdiriyle olduğu ve bu İlâhî takdiri geri çevirebilecek hiçbir gücün bulunmadığı ve keza Allah'ın takdir ettiği şeylerin bir maslahata, bir hikmete binâen olduğu, kişiye mutlaka bir sevap ve bir salâh getireceği hususlarında yakîn denen kesin inanca ulaşabilirse dünyevî musibetler hafifler ve daha kolay geçiştirilebilir.
4- "İntikamı zulmedenlerden almış kılmak"tan maksad, cahiliye devrinde olduğu gibi zâlimin, suçsuz olan yakınlarından intikam almış olmayayı temennidir. Bilindiği üzere İslam'dan önce Araplar arasındaki âdete göre bir kabileden herhangi bir kimse diğer bir kabileden birini öldürecek olsa, câninin mensup olduğu kabilenin bütün ferdleri suçlu durumuna düşerlerdi. Öldürülen kişinin intikamını almak için kâtilini cezâlandırılması şart değildi. Onun bir yakını veya kabilesinden herhangi birisi öldürülebilirdi. İşte Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) burada "Cahiliyede yapıldığı gibi, bana zulmeden dışında, birisinden, yâni bir mâsumdan intikam almama meydan verme" mânâsında Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunmaktadır. Bu davranış bir zulümdür. Allah'ın haram kıldığı bir fiildir. Çünkü âyet-i kerîme'de ????????? ????????? ?????? ??????? "Günah işleyen hiçbir nefs başkasının günahını çekemez" (Fâtır 18) buyurulmuştur.
5- Dinî musibet: Uhrevî sorumluluğa sebep olacak hallerdir ki haramı yemek, ibadetleri terketmek, dinin yasakladığı kumar, zina, içki, faiz gibi haramları işlemek, bâtıl ve sapık inançlara saplanmak, dini yaşamayı engelleyen şartlar v.s. hepsi buraya girer. Allah'a kulluğumuzu zayıflatan, mâneviyatımızı gerileten herşey -büyük olsun, küçük olsun- dinî bir musibettir.
6-Dünyanın asıl hedef olmaması, kişinin yaşamaktaki gâyesinin Allah'ın rızasını kazanmak olmasıdır. Bu maksadla yaşamak için zarurî olan ihtiyaçları te'min etmek gayesiyle çalışmak, dünyanın asıl gâye kılınması değildir. Bu çeşit çalışmak müstehabtır.
Keza, bildiklerimizin hepsi dünyayı kazanma yollarıyla alâkalı olmamalı, âhireti kazandıracak bilgiler de elde etmeliyiz, Resûlullah bunu da talep etmiştir.
7-Son olarak zâlimlere ve kâfirlere karşı mağlup kılınmamamız Cenâb-ı Hakk'tan istenmektedir. Mamafih burada, "zâlimlerin başımızda hâkim olmamaları" da

istenmiş olmaktadır. Hatta bu son duayı "kabirde, bize merhamet etmeyerek azap meleklerini musallat etme" mânâsında anlayanlar da olmuştur.[137]

SEKİZİNCİ FASIL

SEFERDE OKUNACAK DUALAR

?1? ?? ????:]?????? ???????? ??? ????? ?????? # ????? ???? ?????? ???????? ?? ????????? ?????? ??????? ????????? ??????: ?????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ?? ????????? ????????????? ?? ?'????? ?????????? ????? ????? ?'????? ????????? ????????? ????????. ?????????? ????? ????? ???? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????????????? ?????? ???? ?????????? ?? ??????? ???'???? [.)?????????(: ???? ????? ?? ????)??????????(: ???? ???????)??????????? ???????(: ???? ???????)???????? ?????????????(: ?????? ????????: ?????? .

1. (1833)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sefer arzusuyla ayağını bineğinin özengisine koyduğu zaman şu duayı okurdu:
"Bismillah! Allahım! Sen seferde arkadaşım, ailemde vekilimsin. Allahım, bize arzı dür, seferi kolaylaştır. Allahım, yolun meşakkatlerinden, üzüntülü dönüşten, mal ve ailede vukûa gelecek kötü manzaralardan sana sığınıyorum". [Muvatta, İsti'zân 34, (2, 977).][138]

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın sefer arkadaşı ve evde vekil olarak tavsifi, hiçbir mekânın onun emrinden, hükmünden hâriç kalmadığını, her yerde mü'mine huzur verdiğini ifâde eder. Öyle ise Zât-ı Zülcelâl hazretleri yolcuya sefer sırasında selâmet vermek, rızık vermek, yardım etmek, muvaffak kılmak gibi çeşitli nimetleriyle beraberlik sağlamaktadır. Mü'min mazhar olduğu her hayrı Allah'tan bilerek onun huzurunu her yerde hisseder, yolculuk sırasında bile. Keza yolcu, geride kalan ailesi hakkında da aynı düşünce ve duyguları taşıyarak yolculuğunu huzur içinde devam ettirir.
2-"Bize arzı dür" cümlesi, yolculuğun süratli geçmesi için yaplmış bir duadır. Arz'dan maksad yoldur. Yolculuğun kolay, engelsiz geçmesi sür' at kazandırır. Kolaylaştırmak'tan murad sühulet'tir, meşakkate mâruz kalmamaktır.
3- Üzüntülü dönüş'le sefer sırasında üzüntü verici durumlarla karşılaşmak kastedilir. Bu, meşakkatlerden hâsıl olan sıkıntılar değildir, insanı üzecek ve üzüntüsü devam edebilecek durumlardır. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselam) bunlardan Allah'a sığınmaktadır, tıpkı, geride bıraktığı mal ve âileye gelebilecek kötü hallerden sığındığı gibi.[139]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ????? ?????? ???? ?'???? ????? ????????? ????? ???????: ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ????? ???? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????. ?????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?'??????? ????????[. ????? ????? ? ???????.)?????????(: ??????.)???????????(: ?? ????? ?? ?'??? ?????)???????(: ?? ?????? .

2. (1834)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm), seferden dönerken, uğradığı her tümsekte üç kere tekbir getirir, arkadan da: "Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke leh, lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. (Allah'tan başka ilah yoktur. O tekbir, ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nadır. O herşeye kadirdir) dönüyoruz, tevbe ediyoruz, kulluk ediyoruz, secde ediyoruz, Rabbimize hamdediyoruz. Allah va'dinde sâdık oldu, kuluna yardım etti. (Hendek Harbi'nde) müttefik orduları tek başına helâk etti" derdi. [Buhârî, Daavât 52, Ömer 12, Cihâd 133, 197, Megâzî 29; Müslim, Hacc 428, (1344); Muvatta, Hacc 243, (1,421); Tirmizî, Hacc 104, (950); Ebû Dâvud, Cihâd 170, (2770).][140]

AÇIKLAMA:

1-Bazı rivayetler, burada mutlak gelen sefer'i açar: "...Gazve" "Hacc" veya "Umre seferinden dünüşte..."
2- Allah vaadinde sâdık oldu cümlesi ile, Allah'ın sabredenlere, mü'minlere zafer vereceği, dinin muzaffer olacağı, âkibetin muttakilere ait olacağına dair Cenab-ı Hakk'ın Kur'an'da va'detmiş bulunduğu hususların (A'râf 128; Hûd 49) gerçekleştiğini, bunların hep tahakkuk ettiğini ifâde eder. Bâzı rivâyetler, bu sözü Resûlullah'ın Usfân Seferi'nden dönerken söylediğini belirtir. Bu sefer, hicretin altıncı yılında cereyan etmiştir. O zamana kadar Bedir zaferi, Hendek zaferi gibi ciddî savaşlar yapılmış ve kesin zaferler elde edilmiştir. Nitekim duanın devamında geçen: ?????? ?????????? ???????? "Ahzâbı tek başına hezimete uğrattı" cümlesi Hendek Savaşına temas etmektedir. Çünkü, Medîne'yi saran müttefik müşrik orduları, Müslümanlara çok zor günler yaşatmışlardır. Hendek'te Müslümanlara sayıca pek üstün olan bu çeşitli müşrik kabilelerinin ittifakıyla ortaya çıkan orduyu, Cenab-ı Hakk'ın gönderdiği fırtına darmadağın etmiş, geri çekilmeye, kuşatmayı kaldırmaya zorlamıştı, İlâhî yardım pek bârizdi. Onun için, Müslümanların zihninde pek canlı olan bu maddî yardımı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu duada görüldüğü üzere zaman zaman hatırlatacaktır.
Şunu da belirtelim ki, bazı âlimler buradaki ahzâb (hizipler, gruplar, müttefikler) ile, İslâm'a karşı teşkîl edilecek bütün ittifakların kastedildiğini, binaenaleyh, nerede bir İslam düşmanı ittifak zuhûr edecek olsa, Cenab-ı Hakk'ın lütfu ile hepsinin dağıtılacağını söylemişlerdir.[141]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ??? ?????? ??????: ????? ??????? ???????? ?????????? ???????: ???????? ???????? ?????? ?????????????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ???: ?????????? ????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

3. (1835)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'e:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben sefere çıkmak istiyorum, bana tavsiyede bulun!" diye talepte bulundu. Efendimiz:
"Sana Allah'tan korkmanı ve (yol boyu aştığın) her tepenin başında tekbir getirmeni tavsiye ediyorum!" buyurdu. Adam döneceği sırada şu duada bulundu: "Allah'ım! Ona uzaklığı dür, yolculuğu kolay kıl." [Tirmizî, Daavât 47, (3441).][142]

?4? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ??????? ????? ????: ??????????? ?????? ????????? ?????????????? ?????????? ???????????[. ????? ??? ????.??? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????:]??????????? ?????? ??????? ???????????? ??????????? ????????[.

4. (1836)- Abdullah el-Hatmî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birisiyle vedalaştı mı şöyle derdi: "Dininizi, emânetinizi ve işlerinizin âkibetini Allah'ın muhafazasına bırakıyorum." [Ebû Dâvud, Cihâd 80 (2600); Tirmizî, Daavât 45, (3439).][143]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadisin, Ebû Dâvud'daki aslının bidâyeti farklıdır. "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir ordu ile vedalaşacağı zaman" diye başlar. Tirmizî'deki rivâyet bazı küçük farklarla İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den yapılmıştır.
2-"Allah'ın muhafazasına bırakıyorum" diye yaptığımız tercümeyi "...Allah'tan muhafaza talep ediyorum..." şeklinde anlamak da mümkündür.
3- Emânet'ten murâd, Hattâbî'ye göre, geride kalan aile, yani evlad u iyâl ve malmülktür. Ancak sefer sırasında cereyan edecek alışveriş, insanlarla münasebet gibi bir kısım içtimâî davranışlar da emânet olarak değerlendirilmiştir. Zîra bu işlerde de hıyânet meydana gelebilir. Emânet'le bütün dinî tekliflerin kastedildiği de söylenmiştir. Nitekim âyete: "Biz emâneti semâvat, arz ve dağlara teklif ettik, onlar bunu kabullenmekten kaçındılar ve ondan korktular, onu insan yüklendi..." (Ahzab 72) buyurulmuştur.
4- İşlerin âkibeti'nden murad hüsnü'l hâtime'dir. Zîra uhrevî meselede esas olan budur. Çünkü daha önce yapılan işler, fena bile olsalar sondaki iyi âkibet'e tâbi olarak düzelmiş olurlar. Şârihler bu tâbirle hadisin bir başka vechinde, ?????????? ???????? şeklinde gelmiş olmasını da gözönüne alarak bütün amellerin sonunun kastedildiğini belirtirler. Öyle ise bu dua ile hayırlı sonların Allah'ın himâye ve muhafazası altında olması temenni edilmiş olmaktadır.[144]

?5? ??? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ????? ????? # ???? ??????? ????????? ???????? ?? ????????? ?????: ??? ????? ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ????????. ?????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ????????????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ????? ??????[. ????? ??? ????.»???????????? ????????? ?????????« ????? ‘??? ???? ?‘??.»??????????« ??? ?????. »??????? ??????« ???? ??????.

5. (1837)- Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) seferde iken gece olunca şu duayı okurdu:"Ey arz, benim de senin de Rabbimiz Allah'tır. Senin de, (sende bulunanların da[145] sende yaratılmış olanların da, senin üzerinde yürüyenlerin de şerrinden Allah'a sığınırım. Arslanın, iri yılanın, yılanın, akrebin ve bu beldede ikâmet eden (insîlerin ve cinnî)lerin, İblis'in ve İblis neslinin şerrinden de Allah'a sığınırım." [Ebû Dâvud, Cihâd 80, (2603).][146]

AÇIKLAMA:

1- Arzdan gelecek şerden maksad, zelzele, hasf (yere batma), yoldan çıkıp, istikâmeti kaybetmek gibi durumlardır.
2- Arzda bulunanlardan maksad arzın tabiatından gelen bir kısım sıfatlar ve hallerdir; soğukluk ve sıcaklık gibi.
3- Arzda yaratılmış olanlardan maksad hevâm denen zararlı böceklerdir (bit, pire.... gibi).
4- Arz üzerinde yürüyenlerden maksat, zararlı haşerât nev'inden yürüyen, hareket eden hayvanlardır.
5- Hadisin sonunda yer alan "İblis'in ve İblis neslinin" ibâresinin Arapça aslıdır. ????????? ????? ?????? Lügavi tercümesi "doğuran ve doğan"dır. Şârihler bundan maksadın gâlib ihtimale göre, İblis ve İblis'in nesli olacağını söylemiştir. Ancak, bundan doğma ve doğurma kabiliyetinde olan bütün hayvanların kastedilmiş olabileceğini söylerler.[147]

?6? ??? ???? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ??????: ?????? ??????????? ?????? ???????????? ???? ????? ??? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ?????????? [. ????? ???? ????? ???????? .

6. (1838)- Havle Bintu Hakîm (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalatü vesselam) efendimiz buyurmuşlardır ki: "Kim bir yerde konakladığı zaman şu duayı okursa, oradan ayrılıncaya kadar ona hiçbir şey zarar vermez: "Eûzü bikelimâtillahi'ttâmmât min şerri mâ halâka. (Allah'ın eksiksiz, mükemmel kelimeleri ile, yarattıklarının şerrinden Allah'a sığınıyorum.)" [Müslim, 54, (2708); Muvatta, İsti'zân 34 (2, 978); Tirmizi, Daavât 41, (3433).][148]

AÇIKLAMA:

Kelimâtu't tâmmât ile Kur'ân-ı Kerîm'in de kastedilmiş olabileceğini daha önce belirtmiş idik (Bak. 1825).[149]

DOKUZUNCU FASIL

ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE DUÂ

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? #: ???????? ??? ???????? ??? ??????? ?? ?????? ???????: ? ???? ??? ?????? ??????????? ????? ?????? ???? ?????????????. ??? ????? ????? ????? ????? ??? ?????????? ????[. ????? ??????? .

1. (1839)- Hz. Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Balığın karnında iken, Zü'n-Nûn'un yaptığı dua şu idi: Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'zzâlimîn. (Allahım! Senden başka ilâh yoktur, seni her çeşit kusurlardan tenzih edirim. Ben nefsime zulmedenlerdenim.)" Bununla dua edip de icâbet görmeyen yoktur." [Tirmizî, Daavât 85. (3500).][150]

AÇIKLAMA:

Zü'n-Nûn, Sâhibi'l-Hût da denen Hz. Yûnus (aleyhisselâm)'tur. Bir balık tarafından yutulmuş olması sebebiyle bu isimlerle yâd edilmiştir. Zîra her iki tâbir de balık sâhibi mânâsına gelir.
Hz. Yûnus, İbnu Metta, yani Metta'nın oğlu diye de bilinir. Ninovalıdır. Kendisine otuz yaşlarında peygamberlik gelmiştir. Aşırı zenginlik ve refahın şımarttığı halk, saptıtmıştı, putlara tapıyordu. Hz. Yûnus (aleyhisselam)'un Hakk'a dâvetini dinlemiyorlardı. Otuz üç sene kadar gayretine rağmen iki kişiyi hidâyete erdirebilmişti. O, halkın bu haline üzülerek orayı terke karar vermişti. Allah'tan izin almaksızın yola çıktı. Halbuki peygamberler, bu çeşit ciddi kararlar aldıkları zaman, Cenâb-ı Hakk'ın iznine başvurmaları gerekirdi.

Böyle izinsiz bir ayrılışla şehri terkedip deniz kenarına geldi. Hareket etmek üzere olan bir gemiye bindi. Gemi bir müddet yol alınca ârızalandı, ne ileri ne geri gitmiyordu. Bütün gayretlere rağmen tâmir olmuyordu. Bir de fırtına çıktı. Batma tehlikesi ile karşılaşan gemide panik başladı. Kimse ne yapacağını bilemiyordu. Yolcular bu durumu uğursuzluğa yorup: "İçimizde büyük günah işlemiş biri var!" diyerek onu ortaya çıkarmak istediler. Bunu kur'a ile bulmaya karar verdiler. Çekilen kur'aya göre suçlu Hz. Yûnus (aleyhisselam)'tu. "Bu sâlih biridir, yanlışlık var!" denildi ise de rivâyete göre üç kere çekilen kur'a hep ona isabet etti.
Hz. Yûnus fırtınalı, dalgalı ve karanlık bir gecede denize atladı. Bir müddet sonra büyük bir balık onu yuttu (Saffat 142).
İşte burada ölmediğini anlayan Hz. Yûnus hatasını anlayıp, sadedinde olduğumuz hadiste belirtildiği üzere Cenâb-ı Hakk'a ihlâsla yöneldi ve dua etti. Allah, bu ihlâslı duayı kabul etti. Balığa vahyederek Yunus'u kenara atmasını emretti. Hz. Yûnus (aleyhisselam) böylece karanlığa, fırtınaya, kabaran denize, kendisini yutan balığa rağmen kurtuluşa erdi.
Âyette, onun duasının kabul edilmesi, Rabbine yaptığı tesbihatla îzah edilmiştir: "Eğer çok tesbih edenlerden olmasa idi, insanlarn tekrar diriltilecekleri güne kadar balığın karnında kalacaktı" (Saffat 143-144).[151]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ????:]????? ?????? ?????? # ??????? ?????? ?????????: ? ????? ??? ?????? ?????????? ?????????. ? ???? ??? ?????? ????? ????????? ??????????. ? ???? ??? ?????? ????? ??????????? ??????? ?‘????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ???????? ?????? ???? ???????? .

2. (1840)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üzüntü sırasında şu duayı okurdu: "Halîm ve azîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük Arş'ın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Kıymetli Arş'ın Rabbi, arzın Rabbi, Semâvât'ın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur." [Buhârî, Daavât 27, Tevhîd 22, 23; Müslim, Zikr 83, (2730); Tirmizî, Daavât 40, (3431); İbnu Mâce, Dua 17, (3883).][152]

?3? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ????? ?????? ??????????? ????? ???? ???????? ???? ?‘??????? ??????? ????: ???? ?????????? ??????: ??? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ?? ?????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????: ??????? ??????????? ????????? ??? ?????? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????: ?????? ????? ??? ??????? ??????. ????: ???? ???? ????????? ?????? ?????????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ????????
??????????? ???????? ???? ???? ????????? ???????????? ???????? ???? ???? ???????? ???????????? ???????? ???? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (1841)- el-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün Mescid'e girdi. Orada Ensâr'dan Ebû Ümâme (radıyllahu anh) denen kimse ile karşılaştı. Ona:
"Ey Ebû Ümâme, niçin seni namaz vakti dışında Mescid'de oturmuş görüyorum?" diye sordu.
"Peşimi brakmayan bir sıkıntı ve borçlar sebebiyle ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sana bazı kelimeler öğreteyim mi? Bunları okursan, Allah, senden sıkıntını giderir ve borcunu öder."
"Evet, ey Allah'ın Resûlü, öğret!" dedim.
"Öyleyse, dedi, akşama çıktın mı sabaha erdin mi şu duay oku: "Allahm üzüntüden ve kederden sana sığınırm. Aczden ve tembellikten sana sığınırım, korkaklıktan ve cimrilikten sana sığınırım. Borcun galebe çalmasından ve insanların kahrından sana sığınırım."
(Ebû Ümâme) der ki: "Ben bu duayı yaptım, Allah benden gamımı giderdi, borcumu ödedi." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1555).][153]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????? # ????????? ????????? ?????? ????? ??????: ?????????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????? ????? ???????? ??????????? ??“?????? ?????????????? ??????? ??????? ????????. ?????? ???? ???? ????? ????? ???? ????? ????? ????????????. ????? ?‘????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?Œ???? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ????: ????? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????????[.

4. (1842)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek bir hizmetçi taleb etmişti. Resûlullah ona:
"Şu duayı oku(man senin için hizmetçi edinmenden daha hayırlı)" dedi:
"Allahım! Sen yedi semânın Rabbi, Arş-ı Âzam'ın Rabbisin. Sen bizim Rabbimiz ve herşeyin Rabbisin. Tevrat, İncil ve Furkân'ı indiren, tohum ve çekirdekler açansın. Her şeyin şerrinden sana sığınıyorum. Her şeyin alnından yapışmışsın (dizginleri senin elindedir). Evvel sensin, senden önce bir şey yoktur. Ahir sensin, senden sonra da bir şey kalmayacak. Sen zâhirsin, senin üstünde bir şey mevcut değildir. Sen bâtınsın, senin dışında bir şey yoktur. Benim borcumu öde, beni fukaralıktan kurtar, zengin kıl." [Tirmizî, Daavât 68, (3477); İbnu Mâce, Dua, 2 (3831).][154]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ???????? ????? ???????: ??? ????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ?????: ???????? ???????? ??????? ???“???????[. ????? ???????.????? »????????« ?????? ???? ??????? ????? ??????? ?? ?????? ?? .

5. (1843)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir şey üzecek olsa şu duayı okurdu: "Yâ Hayyu ya Kayyum, birahmetike estağîsu. (Ey diri olan, ey Kayyûm olan Rabbim, rahmetin adına yardımını talep ediyorum)." Ve keza şöyle derdi: "Elizzu biyâze'lcelâli ve'l-İkrâm." (Yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm)'ı devamlı söyleyin! [Tirmizî Daavât 99, (3522).][155]

AÇIKLAMA:

Rivâyetin ikinci kısmı, Resûlullah'ın dua âdâbıyla ilgili bir tavsiyesini ihtiva ediyor. Dua yaparken, Allah'a: "Ey celâl ve ikram sâhibi, duamı kabul et!" mânasında bir yakarış olan Yâ ze'lcelâli ve'l-İkram cümlesini çokça, sıkça tekrar etmeyi tavsiye ediyor.
Bu tavsiye ile önceki kısım aynı senetle geldiği için Tirmizî hazretleri rivâyette sunmuştur.[156]

?6? ??? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??? ?????? ?????? #
?? ??????????? ????????? ???????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ? ??????? ????
???????[. ????? ??? ???? .

6. (1844)- Esmâ Bintu Umeys (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sana sıkıntı zamanında okuyacağın bir duayı öğreteyim mi?" diye sordu ve şu duayı söyledi: "Allâhu, Allâhu Rabbî lâ üşriku bihî şey'en. (Rabbim Allah'tır, Allah! Ben ona hiçbir şeyi ortak koşmam!)" [Ebû Dâvud, Salât 361, (1525), İbnu Mâce, Dua 17, (3882).][157]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ??????? ?????????: ?????????? ?????
????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ????????? ????? ?????
???????? ?????? ????? ?????????. ????????? ??????? ????? ???? ???? ????????? ???? ????????? ???
??????????? ?? ?????????? ??? ????????????? ???? ?? ????????? ????????? ???????? ??? ????????
????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ??????
??????? ??????????? ???????[. ????? ????.»????????????« ????? ?????? ?? ???????? ?????.»???
???????? ???????? ??????? ???????« ??? ??????? ?? ?????? ????? ?“???? ??? ????? ???? .

7. (1845)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Kimin sıkıntısı artarsa şu duayı okusun:
"Allahım ben senin kulunum, kulunun oğluyum, câriyenin oğluyum, senin avucunun içindeyim, alnım senin elinde. Hakkımdaki hükmün câridir. Kazan ne olursa hakkımda adâlettir. Kendini tesmiye ettiğin veya kitabında indirdiğin veya nezdinde mevcut gayb hazinesinden seçtiğin, sana ait her bir isim adına senden Kur'ân'ı kalbimin baharı, sıkıntı ve gamlarımın atılma vesîlesi kılmanı dilerim."
Bu duayı okuyan her kulun gam ve sıkıntısını Allah gidermiş, yerine ferahlık vermiştir." [Rezîn ilâvesi, (Hadis Mecmau'z Zevaîd'de (10,136) mevcuttur. Hâkim'in Müstedrek'inde de (1,509) kaydedilmiş.][158]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivâyet Teysir'de kaydedildiği şekliyle mevkuf hadis yâni İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un şahsî sözü görünümündedir. Ancak hadis aslında merfudur. Mesela Müstedrek'in kaydettiği vechinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olduğu için sarih şekilde ifade edilmiştir.
2- "Kur'an'ı, kalbin baharı kılmasını" istemek, kalbin hoşlanacağı, ferahlık duyacağı, zevkle okuyacağı şey kılmasını taleb etmektir. Zîra kalb, baharda ferahlar, o mevsimden memnun kalır, ondan ayrılmak istemez.[159]

ONUNCU FASIL

HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUÂLARI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ????:]??? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????
?????????? # ??????: ?????? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ????????
??????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????? # ??? ???? ????????: ???? ??????????? ?????????
?????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???? ??????????? ?????????? ??? ??????????? ??
????????? ????? ????? ?????????? ?????? ????????????? ?????: ???? ????? ???????? ??????????? ?????
?????????? ??? ??????? ?? ?????? ????????? ?‘?????? ???????? ??????? ??????????? ???????????
?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????
?????? ??????? ???????? ??????????? ????? ???? ?????????? ????? ????????? ????? ???? ??????????
?????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?? ?‘????: ??????????? ?????????? ????? ???
????????????: ??????????? ?????????? ???? ??????????? ??? ????????????: ??????????? ??????????
????? ????????? ???????????? ???? ????????????: ??????????? ??????????? ?????????? ???????????
????? ???????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ???????
?????????? ??????? ????? ??????? ??????????? ????????????? ???????????? ??????????????
??“????????? ????????? ????????? ???“??????? ????? ???? ?? ????? ?????: ??????????? ??????????
???????? ?????????? ?????? ??? ???????????? ???????????? ??? ???????? ???? ??????????
???????????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????. ??????????? ??????? ??????????? ???????
?????? ??????? ???“??????? ???????????? ??????? ? ???????. ???????? ??? ?????? ??? ???????
?????????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ????????? ????? ??????????? ????????????
??? ????????? ????? ????????? ??????? ????????? ??????. ??????????? ??????? ??????????
??‘???? ??? ??????? ???“??????? ??????????? ????? ? ??????? ???????? ??? ?????? ??? ???????
?????????? ??????? ???????? ??? ????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????
????????? ???? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????? ??????? ?
????????? ???? ???????? ???????? ??? ???????????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????????
?????????? ??????????? ??? ???? ????????: ???????? ????? ????? ??????? ??? ???????? ??? ???????
??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ??? ??????? ???????? ????[.???? ???
????:]???? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ???? ? ?????? # ?? ?????

????? ??????????? ????? ??? ?????? ??????: ????? ?????? ?????? ??? ? ????? ??? ??????? ?????? ??? ??????????? ?????? ???????????? ???? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ????? ??? ?????????? ????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ?‘???????? ????? ??????????? ????? ???? ??????? ???????? ??????? # ?????? ?????: ??????? ??????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (1846)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Annem ve bâbam sana kurban olsun, şu Kur'an göğsümde durmayıp gidiyor. Kendimi onu ezberleyecek güçte göremiyorum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu cevabı verdi: "Ey Ebûl-Hüseyin! (Bu meselede) Allah'ın sana faydalı kılacağı, öğrettiğin takdirde öğrenen kimsenin de istifade edeceği, öğrendiklerini de göğsünde sabit kılacak kelimeleri öğreteyim mi?"
Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Evet, ey Allah'n Rasûlü, öğret bana!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu tavsiyede bulundu:
"Cuma gecesi (perşembeyi cumaya bağlayan gece) olunca, gecenin son üçte birinde kalkabilirsen kalk. Çünkü o an (meleklerin de hazır bulunduğu) meşhûd bir andır. O anda yapılan dua müstecabtır. Kardeşim Ya'kub da evlatlarına şöyle söyledi: "Sizin için Rabbime istiğfâr edeceğim, hele cuma gecesi bir gelsin." Eğer o vakitte kalkamazsan gecenin ortasında kalk. Bunda da muvaffak olamazsan gecenin evvelinde kalk. Dört rek'at namaz kıl. Birinci rek'atte, Fâtiha ile Yâsin sûresini oku, ikinci rek'atte Fâtiha ile Hâmim, ed-Duhân sûresini oku, üçüncü rek'atte Fâtiha ile Eliflâmmîm Tenzîlü'ssecde'yi oku, dördüncü rek'atte Fâtiha ile Tebâreke'l-Mufassal'ı oku. Teşehhüdden boşaldığın zaman Allah'a hamdet, Allah'a senayı da güzel yap, bana ve diğer peygamberlere salât oku, güzel yap. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar ve senden önce gelip geçen mü'min kardeşlerin için istiğfat et. Sonra bütün bu okuduğun duaların sonunda şu duayı oku:
"Allahım, bana günahları, beni hayatta baki kıldığın müddetçe ebediyen terkettirerek merhamet eyle. Bana faydası olmayan şeylere teşebbüsüm sebebiyle bana acı. Seni benden râzı kılacak şeylere hüsn-i nazar etmemi bana nasîb et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı olan celâl, ikram ve dil uzatılamayan izzetin sâhibi olan Allahım. Ey Allah! ey Rahman! celâlin hakkı için, yüzün nuru hakkı için kitabını bana öğrettiğin gibi hıfzına da kalbimi icbâr et. Seni benden razı kılacak şekilde okumamı nasîb et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı, celâlin ve yüzün nuru hakkı için kitabınla gözlerimi nurlandırmanı, onunla dilimi açmanı, onunla kalbimi yarmanı, göğsümü ferahlatmanı, bedenimi yıkamanı istiyorum. Çünkü, hakkı bulmakta bana ancak sen yardım edersin, onu bana ancak sen nasib edersin. Herşeye ulaşmada güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce olan Allah'tandır."
Ey Ebû'l-Hasan, bu söylediğimi üç veya yedi cuma yapacaksın. Allah'ın izniyle duana icâbet edilecektir. Beni hak üzere gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun bu duayı yapan hiçbir mü'min icâbetten mahrum kalmadı."
İbnu Abbâs (radıyallâhu anhüma) der ki: "Allah'a yemin olsun, Ali (radıyallâhu anh) beş veya yedi cuma geçti ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a aynı önceki mecliste tekrar gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, geçmişte dört beş âyet ancak öğrenebiliyordum. Kendi kendime okuyunca onlar da (aklımda durmayıp) gidiyorlardı. Bugün ise, artık 40 kadar âyet öğrenebiliyorum ve onları kendi kendime okuyunca Kitabullah sanki gözümün önünde duruyor gibi oluyor. Eskiden hadisi dinliyordum da arkadan bir tekrar etmek istediğimde aklımdan çıkıp gidiyordu. Bugün hadis dinleyip sonra onu bir başkasına istediğimde ondan tek bir harfi kaçırmadan anlatabiliyorum.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu söz üzerine Hz.Ali (radıyallâhu anh)'ye: "Ey Ebû'l-Hasan! Kâbenin Rabbine yemin olsun sen mü' minsin!" dedi.' [Tirmizî, Daavât 125, (3565).][160]

AÇIKLAMA:

Hadis sened yönüyle hasen olsa da, âlimler metin yönüyle şâz, garîp ve hattâ münker olduğunu söylemişlerdir.[161]

?2? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ??????????? ??? ??????? ?? ????????: ?????????? ????? ???????? ?????????? ?? ?‘????? ?????????????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????? ???????????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????? ???? ???? ????? ??? ????????? ?????????? ???? ?????? ??? ????????? ?????????????????? ?????? ????????[. ????? ???????? .

2. (1847)- Şeddâd İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselem) namazda şu duayı okumamızı öğretiyordu:
"Allahım! Senden işte (dinde) sebat etmeyi, doğruluğa da azmetmeyi istiyorum. Keza nimetine şükretmeyi, sana güzel ibadette bulunmayı taleb ediyor, doğruyu konuşan bir dil, eğriliklerden uzak bir kalb diliyorum. Allahım, senin bildiğin her çeşit şerden sana sığınıyorum, bilmekte olduğun bütün hayırları senden istiyorum, bildiğin günahlarımdan sana istiğfar ediyorum!" [Tirmizî, Daavât 22, (3404); Nesâî, Sehv 61.][162]

ONBİRİNCİ FASIL

GİYİNME VE YEMEK DUALARI

?1? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????????? # ???? ?????????? ??????? ???: ??????????? ???? ???????? ????? ??????????? ????? ????????????: ???????? ???????? ???????? ??? ?????? ????? ???????? ???? ???? ??????? ??????? ??? ?????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1848)- el-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) elbiseyi yenilediği zaman şu duayı okurdu:Allahım! Hamd sanadır. -(giydiği şey ne ise) ismen söyleyerek- Bunu bana sen giydirdin. Bunun hayırlı olmasını, yapılış gayesine uygun olmasını diliyor, şerrinden ve yapılış gayesine uygun olmamasından da sana sığınıyorum." (Ebû Dâvud, Libas 1, (4020); Tirmizî, Libâs 29, (1767).][163]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yeni bir elbise giyeceği zaman bunu cumaya rastlattığını ve giyme sırasında dua okuduğunu gösterir. Şu halde bu dua onlardan biri olmaktadır.
2- Elbiseyi, Resûlullah'ın dua sırasında tesmiyesi, cinsini zikretmesidir. Meselâ yeni bir ayakkabı giymiş ise: "Allahım! Hamd sanadır. Bu ayakkabıyı bana sen giydirdin..." demesidir.
3- Giyilen şeyin hayrı onun hemen eskimeyip dayanıklı olmasıdır, temizliğidir, bir ihtiyaç için giyilmiş olmasıdır. "Yapılış gayesine uygun olması" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle de elbise ne maksadla yapılmış ise onun hayrını, o maksada uygun kullanımını talep etmektedir. Mâlum olduğu üzere elbise, tesettürü sağlamak, sıcak ve soğuğa karşı korumak gibi maksadlarla yapılır. Şu halde, elbisenin bu hizmetlerinde hayırlı olması, yapılmış olduğu bu gâyeleri yerine

getirmesi Allah'tan taleb edilmiş olmaktadır.
Elbiselerin bu gayelere uygun kullanımı bir bakıma kulluk ve ibadet vazifelerini hakkıyla yapmayı netice verir. Elbisenin şerri ve yapılış gayesine uygun olmayan kullanılış şerri de böylece anlaşılmış oluyor. Elbisenin haram olması, pis olması çabuk eskimesi, israf gösteriş, kibir, riya, tefâhur gibi kulluk edebine aykırı ve günah olan durumlara sebep olması, setrü'l-avreti yerine getirememesi, soğuk ve sıcağa karşı yeterli korunmayı sağlayamaması gibi akla gelebilecek çeşitli durumlar elbisenin şerri olarak değerlendirilebilir.
4-Hadis, yeni bir elbise giyerken Allah'a hamdetmenin müstehap olduğuna delâlet eder, Müstedrek'de gelen bir rivayet, bir veya yarım dinara aldığı elbiseyi giyen kimse hamdederse, Allah'ın giyer giymez onu mağfiret edeceğini haber verir.[164]

?2? ??? ??? ????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????: ???????? ????? ??????? ???????? ??? ???????? ???? ?????????? ??????????? ???? ?? ?????????? ????? ???: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ???? ????????? ??????? ???????? ?????????? ???? ????? ?? ????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (1849)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) yeni bir elbise giymişti ve şöyle dua etti: "Avretimi örtebileceğim ve hayatta güzellik sağlayabileceğim bir elbise giydiren Allah'a hamd olsun."
Sonra şunu söyledi: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim: "Kim yeni bir elbise giyer, böyle söyler, daha sonra da eskittiği elbiseyi tasadduk ederse, sağken de öldükten sonra da Allah'ın himâyesi, hıfzı ve örtmesi altında olur." [Tirmizî, Daavât 119, (3555); İbnu Mâce, Libâs 2, (3557).][165]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ???? ????? ??? ?????? ???: ?????????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????????[.

3. (1850)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir şey yeyip içti mi şu duayı okurdu: "Bize yedirip içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun." [Tirmizî, Daavât 75, (3453); Ebû Dâvud, Et'ıme 53, (3850); İbnu Mâce, Et'ıme 16, (3283).][166]

?4? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ??????: ???? ????? ???????? ??????: ?????????? ????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????????????? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????[. ??????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? ?? ??????:]????? ?????? ??????? ??????: ?????????? ????? ??????? ???????? ???? ????????????? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ????? ????????[.

4. (1851)- Muâz İbnu Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir şey yer ve: "Bana bu yiyeceği yediren ve tarafımdan hiçbir güç ve kuvvet olmadan bunu bana rızık kılan Allah'a hamdolsun" derse geçmiş günahları affolunur" dedi." [Ebû Dâvud, Libâs 1, (4023); Tirmizî, Da'avât 75, (3454); İbnu Mâce, Et'ime 16, (3285).]
Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyâde var: "Kim bir elbise giyer ve: "Bunu bana giydirip, tarafımdan bir güç ve kuvvet olmaksızın beni bununla rızıklandıran Allah'a hamdolsun" derse geçmiş ve gelecek günahları affedilir."[167]

?5? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? #: ???? ????? ????????? ???? ????????? ??? ??????? ?'?????? ??????????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

5. (1852)- Muâz İbnu Enes (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhakkak ki Allah, kulun bir şey yiyip hamdetmesinden veya bir şey içip hamdetmesinden râzı olur." [Müslim, Zikr 89, (2734); Tirmizî, Et'ime 18, (1817).]

?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????: ??????? ?????????? ?????????????? ??????? ?????????? ?'???????? ????????? ?????????? ??????????[????? ??? ????.??? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ??????????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ???????????? ???????? ???????? ????: ???????? ???????? ???????: ????? ??????????? ???: ???? ????????? ???? ?????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ??? ?????? ??????????[.»?"??????« ?????? .

6. (1853)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd İbnu Ubâde'nin yanında ekmek ve zeytinyağı yemişti. Sonunda şöyle bir dua buyurdu:
"Yanınızda oruçlular yemek yesin, yemeğinizden ebrarlar yesin, üzerinize melekler dua etsin." [Ebû Dâvud, Et'ime 55, (3854).]
Ebû Dâvud'un Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği diğer bir rivâyette şöyle denir:
"Ebû'l-Heysem bir yemek hazırladı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ve Ashâbın ı(radıyallâhu anhüm) dâvet etti. Hz. Peygamber yemekten kalkınca: "Kardeşinizi mükâfaatlandırın!" buyurdu. Ashâb: "Mükâfaatı da ne?" diye sordular. Efendimiz: "Kişinin evine girilip yemeği yendi, içeceği içildi mi ev sâhibi için dua edilir. İşte bu onun mükâfaatıdır" cevabını verdi."[168]

AÇIKLAMA:

1- Bâzı rivâyetler yukarıdaki duanın Sa'd İbnu Muâz'ın evinde geçtiğini belirtir. Bu, vak'anın iki sefer cereyanına delil olabilir.
2- Dua cümlesi olarak tercüme ettiğimiz hadis, aslında ihbar cümlesi gibidir. Ancak Münavî'nin de belirttiği üzere, ev sâhibine mükâfaat mânası, dua cümlesi ile gerçekleştir.
3- Bu hadis, yemeğe dâvet edilen kimsenin, yemekten sonra ev sâhibi için dua etmesinin müstehab olduğuna delildir.

ONİKİNCİ FASIL

KAZAYI HACET DUASI

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ?????? ??????? ????????? ????????? ???????: ??????????? ????? ?????? ???? ???? ???????? ?????????????[. ????? ??????.»????????« ??? ????? ??? ????.»????????????« ??? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ????? ??“?? ??????? .

1. (1854)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazâyı hâcet için helâya girdiği zaman şu duayı okurdu:
"Allahümme innî eûzu bike mine'lhubsi ve'lhabâis. (Allahım, pislikten ve (cin ve şeytan gibi) kötü yaratıklardan sana sığınırm." [Buhârî, Vudû 9, Da'avât 15; Müslim, Hayz 122, (375); Tirmizî, Tahâret 4, (5); Ebû Dâvud Tahâret 3, (4,5); Nesâî, Tahâret 18, (1, 20).][169]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? # ???? ?????? ???? ??????? ???? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ?????? ??? ?????? ??????? ??????? ??????????? ????? ????? ???? ?????? ????????? ??????? ??? ???????: ?????? ??????[.»???????????« ???? ????? ?????? ???? ??????? ????? ????? ?? ???? ??? ??????? ????: ?????? ?? ???? ??? ????? ?????? ??? ???? ??? ???? ‘?? ??? ???? ??? ????? ? ??? ???? ??????? ???? ??? ??????? ??????? ???????? .

2. (1855)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâdan çıkınca: "Gufrâneke (affını taleb ediyorum)" derdi. "[Ebû Dâvud, Tahâret 17, (30); Tirmizî, Tahâret 5, (7); İbnu Mâce, Tahâret 10, (300).]
Tirmizî'nin Hz. Ali'den kaydettiği diğer bir rivâyette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Helâya girdiği zaman insanoğlunun avretleri ile cinnîlerin gözleri arasındaki perde, kişinin "bismillah" demesidir."[170]

AÇIKLAMA:

1-Gufrâneke: Gufrân, tıpkı mağrifet gibi mastardır. Örtmek, affetmek, bağışlamak mânasına gelir. Sondaki ke zamirdir. Öyleyse senin örtmen, bağışlaman demek olur. Ancak mânanın bütünleşmesi için bir fiil takdiri gerekmektedir: ???????? ??????????? Yâni "senin bağışlamanı taleb ediyorum."2-Helâdan çıkarken mağfiret talebetmenin sebebine gelince şârihler iki ihtimal beyan eder:
a) Bu esnada zikrullahın terkedilmiş olmasından.
b) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin, gıdayı alıp menfaatini te'min ve fuzûliyâtı kolayca atması gibi fevkalâde hayatî nimetlerin şükrünü ödemideki aczi sebebiyle mağfiret dilemiştir. Böylece nimete karşı şükür vazîfesini mağfiret dileyerek yerine getirmiş olmaktadır. Bu ihtimal daha kavî gözükmektedir.
3-Bu makamda, okunacak başka merfu dualar da rivâyet edilmiştir: ???????????????? ??????? ???????? ?????? ??‘???? ??????????? (Ezâyı giderip âfiyet veren Allah'a hamdolsun) veya, ???????????????? ??????? ???????? ??????? ??? ????????? ????????? (Gıdamızın evvelinde de sonunda da bize ihsanda bulunan Allah'a hamdolsun) veya: ??????????????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??????? (Lezzetini bana tattırıp, gıdasını bende bırakıp sonra da ezâsını benden gideren Allah'a hamdolsun.)"Bu rivâyetlerden sıhhatçe en üstün olanı sadedinde olduğumuz Hz. Âişe hadisidir. Resûlullah'ın farklı zamanlarda bu duaların hepsiyle dua etmiş olması mümkündür.[171]

ONÜÇÜNCÜ FASIL

MESCİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI

?1? ?? ????? ??? ?????? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ????? # ???? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? # ???????: ????? ??????? ??? ????????? ????????? ??? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? # ?????? ??????? ??? ????????? ???????? ??? ???????? ????????[. ????? ??????? .

1. (1856)- Fâtıma Bintu'l-Hüseyin İbni Ali, büyükannesi Fâtımatu'l-Kübrâ (radıyallâhu anhâ)'dan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescide girdiği zaman Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât (dua) okur, sonra da: "Rabbim! günahımı affet, rahmet kapılarını bana aç" derdi, Çıkarken de yine Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okur, sonra da: "Rabbim! günahımı affet, lütuf kapılarını benim için aç" derdi". [Tirmizî, Salât 234, (314).][172]

AÇIKLAMA:

1- Fâtımatu'l-Kübrâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtımatu'z-Zehrâ (radıyallâhu anhâ)'dır. Hz. Ali efendimizin zevcesi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in vâlideleridir (radıyallâhu anhüm ecmain). Hz. Ali ile hicretin ikinci yılında evlenmiş, Resûlullah'ın vefatından altı ay kadar sonra 20 yaşlarında iken vefat etmiştir.
2- Aliyyu'l-Kârî, Mirkât'da, mescide giriş duasının tam içeri girmeden önce veya girdikten sonra okunmuş olma ihtimalinden bahseder, "Önce olması daha kuvvetlidir" der.
3- Dikkat edilirse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendi kendisine salât okuyarak ta'zîmde bulunmuştur. Bu, başkalarının Zât-ı Muhammediye karşısındaki vecibelere onun da tâbi olduğunu gösterir. Ümmet O'nun (aleyhissalâtu vesselâm) peygamber olduğuna inanmakla mükellef olduğu gibi, O da bununla mükelleftir. Bazı rivâyetlerde Resûlullah, "İslam'a ilk iman eden benim" buyurur.
Ümmete terettüp eden bir diğer vecîbe Zât-ı Muhammediye'ye hürmet ve saygıdır ve bunu çokça salât ve selâm okuyarak ifâde etmektir. Şu halde bu vecîbeye kendisi de tâbidir ve bu hususta da bizzat örnek olarak ümmetine tâlimde bulunacaktır. Burada onu görmekteyiz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zât-ı Muhammediye'ye salât u selam okumaktadır.
4-Şârih Tîbî mescide girerken rahmet, mescidden çıkarken fazl (lütuf) taleb edilmiş olmasında şöyle bir incelik sezer: "Mescide giren kimse Allah'ın sevabına ve cennetine yaklaştıran bazı şeylerle meşgul olur, öyle ise rahmeti zikretmek daha münâsiptir. Mescidden çıkınca da helal rızık talebiyle meşgul olur, bu sebeple de Allah'ın fazlını (lütfunu) zikretmek münâsip düşer. Nitekim âyet-i kerîmede: ????????????? ?? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? "Cuma namazını kılınca yeryüzüne dağılın ve Allah'ın fazlından arayın" (Cum'a 10) buyurulmuştur."[173]

ONDÖRDÜNCÜ FASIL

HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUÂ

?1? ???? ???? ?? ????????? ?????? ?????? ??? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???? ???????? ?????: ??????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ???????? ??????[. ????? ??????? .

1. (1857)- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hilâli görünce şu duayı okurdu: "Allahım, Ay'ın hilâl devresini bize bereketli, imanlı, selâmetli ve İslâm üzere geçir. (Ey hilâl) benim de senin de Rabbin Allah'tır." [Tirmizî, Daavât 52, (3447).][174]

AÇIKLAMA:

1-Hilâl, ayın geçirdiği safhalardan bir safhanın adıdır. Ay'ın ufukta belirmesinin ilk gecesiyle, ikinci ve üçüncü gecelerine denir. Dördüncü geceden itibâren kamer denir.
2- Hadiste talep edilen yümn, dilimizde uğur, bereket, hayır mânalarına gelir. Uğur, zıddı olan uğursuzluk inancını hatırlattığı ve bunun da dinimizde yeri olmadığı için bereket'le tercümesini daha uygun bulduk. Mamafih, bazı nüshalarda "yümn" yerine emn gelmiştir. Bu da emniyet (güven) demektir. Emniyet duygusunun huzurlu bir hayat için ne kadar ehemmiyet arzettiği îzah gerektirmeyecek kadar açık bir durumdur.
3-Hadisin Arapça metnini lügavî aslına muvafık olarak şöyle tercüme edebiliriz: "Allahım, bizler (bâtınan) emniyet ve iman üzere, (zâhiren de) selâmet ve İslâm üzere olduğumuz halde ayı üzerimize doğdurt."
4-Bâzı âlimlerimize göre, emniyet ve selâmetin zikri ile her çeşit zararlı şeylerin def'i; keza iman ve İslâm'ın zikri ile de pek beliğ ve pek veciz bir sûrette her çeşit menfaatin celbedilmesi taleb edilmiş olmaktadır.
5- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in emniyet ve iman talebinde hilâli vesile yapması onun şe'ninin büyüklüğüne delâlet eder. Ona teveccüh ederek: "Senin de benim de Rabbimiz Allah'tır sözü, bir kısım insanların, hâdisâtın cereyanında felek adı altında gök cisimlerine tesir izâfe etmelerini reddir. Bilindiği üzere günümüzde bile, yıldız falı adı altında, hâdisât üzerinde yıldızların ve burçlar denen yıldız kümelerinin tesirleri hususlarında pek bâtıl sözler mevcuttur. Görüldüğü üzere İslam, yıldızların insanlara en yakın olan, geceleri aydınlatma ve yılın ay ve günlerini hesaplamada sunduğu takvimli hizmeti gibi hizmetlerde insanların hayatını tanzimde oynadığı pek belirgin ve inkarı gayr-ı kâbil role sahip olan Ay'a da, "seni de bizi de yaratan Allah'tır" cümlesi ile hem cahiliye devrinde bir kısım insanlarda görülen Ay ve Güneş'e tapma sapıklığına ve hem de yıldızlarla ilgili başkaca bâtıl inançlara hâtime çekmiştir. Varlığını başkasından alan, keyfine göre bir başkasına tesir edemez, tasarrufta bulunamaz. Şâyet bir te'siri, bir hizmeti varsa bu, onu yaratandan gelmektedir. Hakikî te'sir O'na (celle celâluhû) âittir.
İslâm'ın tevhid inancı, her çeşit tesir ve icraatın Allah'tan geldiğini takrir eder. Resûlullah, ay doğduğu zaman okunacak duada bile bunun tesbit ve takrîrine ehemmiyet vermiştir. Bütün bu gayrete rağmen, günümüzde bile, hâlâ yıldızın tesirine inanan, yıldız falıyla vakit geçiren Müslümanların varlığı, üzüntü ile karşılanacak bir durumdur.[175]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]?????? ????????? ???? ?????????? # ???? ???? ???? ??????? ????: ????? ?????? ??????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ???????? ????? ????????? ????? ???????: ?????????? ????? ??????? ?????? ???????? ????? ??????? ???????? ?????[. ????? ??? ????.??? ????? ?? ??? ???:]???? ????? ?????? # ???? ???? ??????? ?????? ???????? ??????[.

2. (1858)- Katâde (rahimehullah)'ye ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hilâli görünce şu duayı okurmuş: "Hayırlı ve istikametli bir hilal (devresi diliyorum.)"
Bunu üç kere söyledikten sonra, "Seni yaratan Allah'a inandım."Bunu da üç kere tekrar ettikten sonra: "... Ayını çıkarıp ... Ayını getiren Allah'a hamdolsun" dermiş." [Ebû Dâvud, Edeb 111 (5092).]
Ebû Dâvud'un yine Katâde'den kaydrettiği bir diğer rivâyetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hilâli görünce yüzünü ondan çevirirdi" denmektedir.[176]

AÇIKLAMA:

1-Hilâl devresinin hayırlı ve istikametli (rüşd üzere) olmasını dilemek, Allah'a ibâdetle geçmesini dilemektir. Hacc mîkatı, Ramazan orucunun başı vs. hilâl devrelerine rastlamaktadır.
2-Rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ayları ismen zikrettiğini göstermektedir. Meselâ "Cemâziyelevvel'i çıkarıp Cemaziyelâhir'i getiren Allah'a hamdolsun" demek gibi.
3-Ebû Dâvud'un ikinci rivâyetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hilâli görünce yüzünü çevirdiği ifâde edilmektedir. Münâvî, bu hadîsi açıklarken şu izahı sunar: "Bu çevirme, hilâlin şerrinden çekinmek içindir. Zîra, Tirmizî'nin kaydettiği üzere, Hz. Âişe'ye Resûlullah: ??????????? ???????? ???? ??????? ??????? ?????????? ????? ?????? "Ey Âişe, onun şerrinden Allah'a sığın, zîra o, battığı zaman (Felak sûresinde haber verilen) elgâsık'tır"[177] demiştir. Yahut da Resûlullah'ın ondan yüzünü çevirmesinin hikmeti, cedd-i emcedi Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in ? ??????? ?Œ??????? "Batan şeyleri sevmem" (En'am 76) sözüne meyletmektir.
4-Son olarak, hadislerin sıhhat durumuna temas edelim. Ebû Dâvud, hadisleri "Kişi hilâli görünce ne demelidir?" başlığını taşıyan bir bâbta kaydettikten sonra şunu söyler: "Bu bâbta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sahih müsned (muttasıl) bir hadis gelmemiştir." Katâde'den kaydedilenler mürseldir, yâni senedlerinde kopukluk vardır. Zîra Katâde, Tâbîîn'dendir, sahâbe değildir, kimden işittiğini de tasrîh etmemiştir.Ancak İbnu Hacer, Katâde'nin mürseline Müsedded'in Müsned-i Kebîr' inde -yine mürsel olan- bir şâhid bulduğunu, Ebû Nuaym'da da mevsûl (senedinde kopukluk olmayan) bir şâhid bulduğunu belirtir.[178]

ÇIKINCA OKUNACAK DUA

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ????? ????????? ?????????????? ???: ?????????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

1. (1859)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gök gürleyip, şimşek çakınca şu duayı okurdu: "Allah'ım bizi gadabınla öldürme, azabınla da helâk etme, bu (azabı)ndan önce bize afiyet (içinde ölüm) ver." [Tirmizî, Daavât 51, (3446).][179]

AÇIKLAMA:

1- Gök görültüsü diye tercüme ettiğimiz Ra'd, Arapça'da bulutlardan gelen sese dendiği gibi bulutlara müvekkel olan meleğin de adıdır. İmam Şâfiî (rahimehullah)'nin Mücâhid'den naklettiğine göre, "Ra'd bir melek olup berk (şimşek), onun kanatlarıdır, bulutları bu kanatlarla sevketmektedir." Şâfiî hazretleri ilâveten: "Mücâhid'in sözü Kur'an'ın zâhirine ne kadar da uyuyor" demiştir. Begavî, müfessirlerin çoğunluk itibâriyle: "Ra'd bir melektir, bulutları sevkeder, işitilen ses de onun tesbîhidir" dediklerini nakleder. Meseleye temas eden âyet şöyle: "O, size korku ve ümid salarak şimşeği gösteren (yağmurla ağırlamış) yüklü bulutları peydâ edendir. Ra'd (gökgürültüsü) O'nu (yani Allah'ı) hamd ile, melekler de O'ndan korkusuna tesbih ederler. O, yıldırımlar gönderip onunla kimi dilerse çarpar, öldürür" (Ra'd 12-13).
2- Şimşek diye tercüme ettiğimiz kelime sevâik'dir. Sâika'nın cem'idir. Sâika'yı bâzı âlimler şiddetli gök gürültüsü ile yere düşen ateş parçası diye tefsîr etmişlerdir. Dilimizde buna yıldırım denir. Bâzı âlimler azab çığlığı (sayhatu'l-azab) olarak açıklamışlardır. Son derece şiddetli gök gürültüsüne de böylece sâika denmiş olmaktadır.
3-Resûlullah gök gürültüsü, şimşek gibi tabiî hadiseler karşısında: "Bizi gadabınla öldürme, azabınla helâk etme..." diyerek, Cenab-ı Hakk' ın geçmiş milletlere bu yollarla inmiş olan cezalarını hatırlatmış ve ümmeti tarafından hatırlanmasını istemiştir. Âd, Semûd ve Hz. Nuh kavimlerine inmiş olan bu çeşit belaların hatırlanmasında ibretler, pek çok nefislerin alacağı dersler vardır.[180]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? # ???? ???? ???????? ?? ????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?? ???? ???????? ????? ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ????????? ????? ?????? ???: ?????????? ???????? ????????[. ????? ??? ????.?»??????????« ??????? ?»??????????« ??????? .

2. (1860)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ufuk-ı semâda bir bulut belirtisi gördü mü işi terkeder, namazda idiyse kısa keser ve şu duayı okurdu: "Allah'ım, bunun şerrinden sana sığınırım." Yağmur başlarsa: "Allah'ım, bol yağmur, faydalı yağmur (ver)" derdi." [Ebû Dâvud, Edeb, 113, (5099); İbnu Mâce, Dua 21, (3889).][181]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:] ???? ????? ?????? # ???? ???????? ???????? ????: ?????????? ????? ???????? ????????? ???????? ??? ?????? ???????? ??? ?????????? ????? ???????? ???? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ?????????? ????[. ????? ??????? ???? ???????? .

3. (1861)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rüzgâr estiği zaman şu duayı okurdu: "Allah'ım, senden bunun hayrını ve bunda olan (menfaatların da) hayrını ve bunun gönderiliş maksadındaki hayrı da istiyorum. Bunun şerrinden, bunda olanın şerrinden, bununla gönderilen şeyin şerrinden de sana sığınıyorum." [Buhârî, Bed'ül-Halk 5, Tefsîr, Ahkâf 2, Edeb, 68; Müslim, İstiskâ 14, (899); Tirmizî, Daavât 50, (3445).][182]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Müslim ve Buhârî'de bir çok vechi yer alır. Bazı vecihleri bir kısım ziyâdeler ihtivâ eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın rüzgâr esme veya bulut görme ânında davranışını daha yakından görmek için Müslim'in bir rivâyetinde yukarıda kaydettiğimiz kısmın devamı mahiyetinde olan bir ziyâdeyi kaydetmek isteriz: "... Gök yağmur bulutları ile dolup fırtına ve şimşeklerle kaynaşmaya başladı mı rengi değişirdi. (Artık bir huzursuzluk onu kaplar, bu sebeple yerinde duramaz) bir girer bir çıkar, bir ileri bir geri gider, gelirdi. Yağmur başlayınca rahatlar, huzursuzluğu artık açılırdı. Ben bu hâli, yüzünden anlardım." Hz. Âişe der ki: "Bir seferinde bunun sebebini sordum. Bana: "Ey Âişe, dedi, bu semada beliren şey belki de Ad kavminin şu sözleriyle ifâde ettikleri belanın gelişidir: "O azabın yayılarak vâdilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde "Bu yaygın bulut bize yağmur yağdıracaktır" dediler" (Ahkâf 24-25).[183]

?4? ??? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? :]???? ??????? # ???? : ? ????????? ????????? ????? ????????? ??? ??????????? ?????????: ??????????? ????? ????????? ???? ?????????[. ??????.»???????? ????????« ???? ???? ?????? .

4. (1862)- Yine Tirmizî'de Übey İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüzgâra küfretmeyin. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgar görünce: "Allah'ım, senden bunun hayrını taleb ediyorum" deyin." [Tirmizî, Fiten 64, (2253).][184]

AÇIKLAMA:

1-Rüzgâra küfretme yasağı, rüzgârın me'mur olmasındandır, me'mur ise mâzurdur. Nitekim aynı mevzûda İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan gelen bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: ? ?????????? ???????? ??????? ?????????? Ayrıca, kim bir şeye lânet eder, lânet ettiği şey de lânete lâyık olmazsa, lânet, yapana rücu eder.2- Ebû Hüreyre'den Ahmed İbnu Hanbel'in kaydettiği bir rivâyette:

? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????????? ???????? ???? ???????? "Rüzgâra sövmeyin, Zîra o, Allah'ın rahmetindendir. Rahmet ve azabı getirir. Ancak Allah'tan onun hayır getirmesini taleb edin. Şerr getireninden de Allah'a sığının" buyurulmuştur.
3-Rüzgârın getirdiği rahmet yağmur, temiz hava, rahatlk vs.'dir. Bitkilerin döllenmelerindeki hizmeti ise eskiden beri bilinen bir başka rahmetidir. Bu sebeple döllenmeyi sağlayan rüzgâra levâkıh denmiştir.
Şâfiî hazretleri şöyle demiştir: "Rüzgâra küfretmek câiz değildir. Zîra o, Allah'ın mûti bir mahlûkudur ve Allah'ın askerlerinden bir askeridir. Dilerse onu rahmet kılar, dilerse bela kılar." Şâfiî merhumun naklettiği bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kimse gelip fakirlikten şikayet edince ona: "Herhalde sen rüzgâra küfretmişsin" buyurur.
Bazı İslam âlimleri rüzgârdaki hayrın büyüklüğünü belirtme sadedinde: "Eğer rüzgar estirilmeyecek olsa arzla semâ arası kokuşur kalır" demiştir.[185]

ONALTINCI FASIL

AREFE GÜNÜ VE KADİR GECESİ DUASI

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? # ??????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??? ?????? ???? ?????????????? ???? ??????? ? ????? ??? ??????

???????? ? ??????? ????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ???? ???????[.????? ???? ?? ???? ?? ???? ????? ?? ???? ??? ???? ???? ??. ???????? ?? ???? ?????? .

1. (1863)- Amr İbnu Şuayb an Ebîhi an Ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Duaların en faziletlisi arefe günü yapılan duadır. Ben ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en faziletli söz, lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. (Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir. O, herşeye kâdirdir) sözüdür." [Muvatta, Kur'ân 32, (1, 214, 215); Tirmizî, Da'avât 133, (3579).][186]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ??????? ??????: ??? ????????? ???????? ????????? ??? ??????? ????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????? ??????[. ????? ??????? ?????.????? ?????? ???: ?? ???? ??????

2. (1864)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, şâyet Kadir gecesine tevâfuk edersem nasıl dua edeyim?" Şu duayı okumamı söyledi:
"Allahümme inneke afuvvun, tuhibbu'l-afve fa'fu annî. (Allahım! Sen affedicisin, affı seversin, beni affet." [Tirmizî, Da'avât 89, (3508).][187]

ONYEDİNCİ FASIL

HAPŞIRANIN DUASI

?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?? ???????? ?????? ??????? ?????? # ??????: ?????????? ????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ???? ????? ?????????? ???Œ??????? ???????? ????????? # ?????: ???? ????????? ????????????? ????????? ?????????? ????? ?????: ???? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ?????: ???? ????????? ?????????? ???????? ???? ????? ??????? ??????: ???? ? ?????? ?????? ????? ??? ????????. ????? ??? ????????? ????? ?????? ?????????? ???????[. ????? ??? ????

1. (1865)- Âmir İbnu Rebîa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasında namaz kılan birisi, namazda hapşırdı ve şu duayı okudu: "Mübarek (hayrı bol), ihlaslı ve çok hamdle Allah'a hamdederiz, tâ Rabbimiz razı oluncaya kadar; dünya ve âhiret işindeki rızasından sonra da (hamdimize devam ederiz)." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıktıktan sonra: "Namazda dua okuyan kimdi?" diye sordu. Ancak okuyan kişi sükût etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar sordu:
"Duayı kim okudu? Zîra fena bir şey söylemedi." Bunun üzerine adam: "Bendim, bu dua ile sâdece hayır murad ettim" dedi. Efendimiz:
"(Duanız) Rahman'ın Arşına kadar yükseldi" buyurdu." [Ebû Dâvud, Salât 121, (770, 774); Tirmizî, Salât 296, (404); Buhârî, Ezan 115, (muhtasaran); Muvatta Kur'an 25, (1, 212); Nesâî, İftitah 112 (2, 196).][188]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, görüldüğü üzere birçok vecihte büyük muhaddislerce rivâyet edilmiştir. Kıraat dışı okunan bu dua rivayetten rivayete farklılıklar, ziyâdeler ve noksanlar taşır. Nitekim Buhârî ve Muvatta'nın rivayetlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu duayı yazmada öncelik kazanmak için otuz küsür melek yarış yaptı" buyurmuştur. Tirmizî'nin rivayetinde, Resûlullah üç sefer, "Bu kelimeleri kim söyledi?" diye sormuş, üçüncüde Rifâa İbnu Râfîi (radıyallâhu anh), "Bendim" demiş, Resûlullah bir kere daha tekrarlattıktan sonra: "Otuz küsür melek bunu (huzur-u İlâhi'ye) yükseltmek hususunda yarış ettiler" buyurmuştur.
2- Hadis hakkında Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Rifâa hadisi hasen bir hadistir. Bazı âlimler hadisin nâfile namazlarla ilgili olduğunu (yani kıraat dışı bir duanın nâfile namazlarda okunabileceğini) söylemiştir. Zîra, Tâbiîn'den bir çok büyük: "Kişi farz namazda hapşıracak olursa, içinden Allah'a hamdeder" demiş ve daha fazlasına izin vermemiştir."
İbnu Hacer, bu hadisin Bişr İbnu'z-Zehrânî tarafından yapılan rivâyetinde Rifâa'nın akşam namazında olduğunu tasrîh ettiğini kaydederek, bu ruhsatın nâfile namazlarına mahsus olduğunu söyleyenleri reddetmek ister. Hadis üzerine sunduğu uzun açıklamalar meyanında şunu da kaydeder: "Alimler bu hadisten hareketle namazda, me'sûr duaya muhâlefet etmemek şartıyla, me'sûr olmayan dua ihdas edilebileceğine hükmetmiştir. "Me'sûr, sünnet olan, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen demektir.
Yine İbnu Hacer'in belirttiğine göre bu rivâyetten şu hükümler çıkarılmıştır:
* Namazda, yanındakini teşvîş etmedikçe (rahatsız etmedikçe) zikirler yüksek sesle yapılabilir.
* Namazda hapşıranın elhamdülillah demesi mekruh değildir. Ancak Aynî'nin de belerttiği üzere, buna yerhamükallah diye cevap veren müsallînin namazı bozulur.
* Namazda olan kimsenin, hapşırana "yerhamükallah" demesi gerekmez.
* Ta'dil-i erkânı zikirle uzatmak (câiz ve müstehabtır).
* Namazda, meşru olan kelamın sesli olarak telaffuzu, namazı bozmaz.
NOT: Aynî der ki: "el-Muhît'de Ebû Hanîfe'den rivâyete göre: "Namazda hapşıran, dilini kımıldatmaksızın içinden Allah'a hamdeder, kımıldatacak olursa namazı bozulur." Amma sahih olan, zikrettiğimiz üzere, bunun hilafıdır. (Yani namazda hapşıranın elhamdülillah demesiyle namazı bozulmaz).[189]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? #: ???? ?????? ?????????? ?????????: ?????????? ????? ???? ????? ?????? ?????????? ???? ??????? ??? ?????????: ?????????? ??????? ????? ????? ???? ??????????: ??????????? ?????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ???? ????. »?????????« ?????.

2. (1866)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri hapşırınca "Elhamdülillah alâ külli hâl." (Her hal için elhamdülillah) desin. Kardeşi de -yahut arkadaşı da- ona "Yerhamükâllah" diye cevap versin. (Kardeşi bunu) kendisi için söyleyince, hapşıran da Yehdîkümullah ve yuslih bâleküm (Allah size de hidâyet versin ve işinizi düzeltsin) desin." [Buhârî, Edeb 126, Ebû Dâvud, Edeb 99, (5033).][190]

AÇIKLAMA:

1-Hapşıranın, namazda bile olsa elhamdülillah demesinin meşruiyeti hususunda Cumhur'un ittifakı var. Önceki rivâyette, sadece Ebû Hanîfe'nin, namazda

telâffuz etmeksizin elhamdülillah'ı içinden geçirmesi gerekir dediğini gördük. Ancak, mezhep görüşü aksine tecelli etmiş, Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebi gibi Hanefî mezhebi de namazda elhamdülillah demenin namazı bozmayacağına hükmetmiştir. Ancak İbnu'l-Arabî'nin de namazda hapşıranın, içinden elhamdülillah demesi gereğinde ısrar ettiğini, "namazdan çıkınca" diyenin bile bulunduğunu belirtelim.
2- Bu rivâyette elhamdülillah'tan sonra alâ külli hâl ziyâdesi gözükmektedir. Hadisin bâzı vecihlerinde -ki Buhârî'deki vechi böyledir- bu ziyâde yoktur.Ayrıca muhtelif rivâyetlerde, hapşıran kimse elhamdülillah deyince söylenmesi gereken dua, farklı şekillerde gelmiştir:
* "Yerhamünallâhü ve iyyâküm. (Allah bize de, size de rahmet etsin)."
* "Âfânallahu ve iyyâkum mine'nnâr, yerhamukallah. (Allah bizi de, sizi de ateşten âzâd etsin ve size rahmet buyursun)."
İbnu Hacer, bir büyük için: "Yerhamullah seyyidena (Allah efendimize rahmet buyursun)" gibi bir ifâdenin sünnete aykırı olduğunu, illa da bir tahsiste bulunulacaksa: "Yerhamukâllah yâ seyyidenâ" yani "Allah sana rahmet buyursun ey efendimiz" denilebileceğini, bunun hasen olduğunu belirtir.
Hapşıranın, kendisine dua edene cevabı, cumhurun kabûlü, sadedinde olduğumuz rivâyetteki cümledir: "Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm. (Allah size hidâyet, işlerinizi de salâh üzre kılsın)." Ancak Kûfîler şu cümleyi benimsemişlerdir: "Yağfirullahu lenâ ve leküm. (Allah sizi de bizi de mağrifet etsin)." İmam Mâlik ve İmam Şâfîî, "Bu iki cümleden hangisiyle söylense olur, mü'min muhayyerdir" demişlerdir. Ebû'l-Velîd İbnu'r-Rüşd ise: "İkinci cümle evlâdır, çünkü mükellef, her şeyden önce mağfirete muhtaçtır. Ancak zımmî olmayanlar için ikisini birleştirerek söylemek daha iyidir" der. Zımmînin hâriç tutulması, onlara mağfiret temenni etmenin dinen caiz olmamasındandır. Bu bizzat âyet-i kerîme ile yasaklanmıştır (Tevbe 113).[191]

ONSEKİZİNCİ FASIL

HZ. DAVUD (ALEYHİSSELAM)'UN DUASI

?1? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ????? #: ????? ???? ??????? ??????? ???????? ????????: ?????????? ????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ???????. ?????????? ??????? ??????? ?????? ????? ???? ??????? ???????? ???????? ? ?????? ??????? ??????????. ???? ??????? ???????? # ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

1. (1867)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un duaları arasında şu da vardır: "Allahım! Senden sevgini ve seni sevenlerin sevgisini ve senin sevgine beni ulaştıracak ameli taleb ediyorum. Allah'ım! Senin sevgini nefsimden, âilemden, malımdan, soğuk sudan daha sevgili kıl."
Ebû'd-Derdâ der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Dâvud'u zikredince, onu "insanların en âbidi (yani çok ve en ihlaslı ibadet yapanı)" olarak tavsif ederdi." [Tirmizî, Da'avât 74, (3485).][192]

AÇIKLAMA:

1- "Hubbuke..." (sevgini) tâbiri, masdarın fâil veya mef'ûle izâfesidir. Yâni fâile izâfesi olunca mâna: "Bana olan sevgini" demek olur. Mef'ûle izâfe olunca mâna, "sana olan sevgimi" olur. Birinci daha muvafık gözükmekte. Zîra Allah'ın, kendisini (Hz. Dâvud'u) sevmesini istemek daha uygun gelmektedir. "Seni sevenin sevgisini..." cümlesinde de masdarın mef'ûl veya fâile izâfesi daha uygun gözüküyor, mâna şöyler olur: "Âlimlere olan muhabbetinle beni sevmeni istiyorum." Fâile izâfe olunca mâna, "Seni sevenleri sevmeyi nasib et" şeklinde olur. Nitekim bir başka dua şöyledir: ?????????? ??? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????? "Bizi ora ehline sevdir, ora ehlinden sâlih olanları da bize sevdir." Nitekim âyet-i kerimede de: ??????????? ?????????????? "... (Allah) onları sever, onlar da O'nu severler..." (Mâide 54) buyurmuştur. Yani hem insanların Allah'ı sevmesi, hem de Allah'ın insanları sevmesi mevzubahistir.
Keza, "Senin sevgine beni ulaştıracak ameli..." cümlesinde senin sevgin ayrı iki ihtimale muhtemeldir: "Seni bana sevdirecek..." veya "beni sana sevdirecek ameli" mânaları câizdir.
2- Hz. Dâvud'un "insanların en âbidi" olmasını bâzı âlimler, "devrindeki insanların en âbidi" diye kayıtlamıştır. Ancak Aliyyü'l-Kârî, "Itlakı üzere bırakılabilir, zîra ibadetçe en ilerde olması, ilimce, faziletçe de üstün olmasını gerektirmez" diyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı yönlerden efdaliyeti meselesine tezad arzetmeyeceğine ima eder.[193]

ONDOKUZUNCU FASIL

HZ. YUNUS (ALEYHİSSELAM) KAVMİNİN DUASI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ???????????: ???????? ??? ????????? ???????? ????? ? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ???“???????[. ????? ???? .

1. (1868)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Resûlullah'a ref ederek demiştir ki: "Yunus kavminin duaları arasında şu da vardı: "Ey diri olan, ey (mahlûkata) kıyam veren, ey hiçbir hayat sâhibinin olmadığı zamanda hayat sâhibi olan, ey hayat veren, ey ölüm veren, ey celâl ve ikrâm sâhibi!" [Rezîn ilavesidir.][194]

YİRMİNCİ FASIL

BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

?1? ?? ??? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ??:]???? ????? ?????? #: ???? ???? ??????? ????? ??????: ?????????? ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????? ???????? ??? ????? ??? ?????[. ????? ??????? ?? ????????? ???? ??? ????? ???.??? ????? ??? ????? ?? ???? ??? ????? ??? ???? ??????.????? ?????? ?? ????? ??????: ?? ????? ??? ????? ? ?????

1. (1869)- Hz. Ömer ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anhümâ) anlatıyorlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir belaya uğrayanı görünce şu duayı okursa: "Seni imtihan ettiği şeyde bana âfiyet veren ve birçok yarattığından beni üstün kılan Allah'a hamdolsun!" Artık yaşadığı müddetçe, bu bela ne olursa olsun ona mâruz kalmaktan muaf kılınır." (Tirmizî, Da'avât 38, (3427, 3428); İbnu Mâce, Dua 22, (3892).]
Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin bir rivâyetinde sâdece: "...Bu bela ona isâbet etmez" denmiştir.[195]

AÇIKLAMA:

1-Belaya uğrayan diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı mübtelâ'dır. İbtila esas itibariyle imtihan ve deneme mânasına gelir. Hayra da, şerre de olabilir. Nitekim âyet-i kerîmede: ????????????? ?????????? ??????????? ???????? "Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz" (Enbiya 35) buyurulmaktadır.
2-Sadedinde olduğumuz hadiste mübtelî, yâni belaya mâruz veya imtihana mâruz'daki beladan maksad maddî ve bedenî bir imtihan olabilir, mânevî ve dinî bir imtihan da olabilir. Bedenî imtihana abraşlık, aşırı kısalık, aşırı uzunluk, körlük, sakatlık, kamburluk vs. misal olabileceği gibi; mânevî imtihana da fısk, zulüm, bid'at, küfr vs. misal olabilir. Bunlardan dinî olanların çok daha ciddi olduğu açıktır. Maddî imtihanlar sabır yoluyla mânevî kazanç vesilesi yapılabilir ise de mânevî imtihanları kazanca tahvil çok daha zordur. Rabbimizden mânevî imtihanlarla imtihan etmemesini dua ediyoruz.

3-Aslında âfiyet de bir imtihandır. Ancak beliyye ile imtihanda sabırsızlık ve fitneye düşme ihtimali vardır. Bu takdirde beliyye herkesin kazanamayacağı bir imtihan, bir mihnet olur. Resûlullah: ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ??? ?????? ???? ??????????? ??????????
"Kuvvetli mü'min zayıf mü'mine nazaran Allah'a daha sevgili, daha efdal, daha hayırlıdır" buyurmuştur. Şu halde iptilaya dayanabilen, sabır yönüyle kuvvetli olan kazançlıdır ve Allah nezdinde daha hayırlıdır. Hadisteki kuvvetlilik mutlak geldiğine göre, fizikî ve maddî olabileceği gibi, musibetler karşısındaki mânevî ve ruhî kuvvet de olabilir.[196]

İKİNCİ BABIN İKİNCİ KISMI

SEBEBE VE VAKTE BAGLI OLMAYAN DUALAR

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?? ?????????: ??????????? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??? ???????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ????????? ??? ?? ????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??? ???? ????? ?????[. ????? ???? .

1. (1870)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua ederken şunu söylerdi: "Allahım, dinimi doğru kıl, o benim işlerimin ismetidir. Dünyamı da doğru kıl, hayatım onda geçmektedir. Ahiretimi de doğru kıl, dönüşüm orayadır. Hayatı benim için her hayırda artma (vesilesi) kıl. Ölümü de her çeşit şerden (kurtularak) rahat(a kavuşma) kıl." [Müslim, Zikr 71, (2720).][197]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ??????? ????????? # ?????????? ?????? ?? ?????????? ????????? ???? ?Œ????? ??????? ??????? ??????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

2. (1871)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ın duasının çoğu: "Allahümme âtina fi'ddünya haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'nnâr. (Allahım bize dünyada da bir hayır, âhirette de bir hayır ver, bizi cehennem azâbından koru" idi." [Buhârî, Daavât 55, Tefsir, Bakara 36; Müslim, Zikr 26, (2690; Ebû Dâvud, Salât 381, (1519).][198]

?3? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? #: ???? ????? ?????? ????????? ????? ????????. ??????? ?????????: ??????????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ????????: ??????????? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? ????????.

3. (1872)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenneti üç kere isterse, cennet: "Allah'ım onu cennete koy" der. Kim Allah'tan üç sefer ateşe karşı koruma taleb ederse, cehennem: "Allah'ım onu ateşten koru" der." [Tirmizî, Cennet 27, (2575); Nesâî, İsti'âze 56, (8, 279); İbnu Mâce, Zühd 39, (4340).][199]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ??????]???? ????????? ??????? ???????: ????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ???????: ?? ??????????? ????????? ????????????? ?????? ?????? # ???? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????. ???? ???? ?????????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????[. ????? ??????? ????????.»???« ???? ????? ??????? ?? ????? ?? ??? ????? ?? ???: ??? ????? ???? ??? ?????? ????? ??? ???? ??????? ???? ??? ????: ???? ????? ??? ?????? ????????? ????? ??? ?? ???? ???? .

4. (1873)- Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, "Bir mükâteb ona gelerek: "Kitâbet borcumu ödemekten âciz kaldım, bana yardım et" dedi. Ona şu cevabı verdi: "Sana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana öğretmiş bulunduğu bir duayı öğreteyim. (Onu okuduğun takdirde) Sıyr dağı kadar borcun da olsa, Allah onu sana bedel öder. Şöyle diyeceksin: "Allah'ım, yeterince helalinden vererek beni haramından koru. Lütfunla ver, başkasına muhtaç etme." [Tirmizî, Daavât 121, (3558).][200]

AÇIKLAMA:

1- Mükâteb: Para ödeyerek hürriyetine kavuşmak üzere efendisi ile antlaşma yapan köleye denir. Mesela her ay beş dinar ödeyerek 24 ay sonra kölelikten kurtulmak isteyen köle, hususî çalışma yaparak para kazanır, bu borcu ödedi mi artık hür olur. İşte bu antlaşmaya mükâtebe veya kitâbet denir. Bir bakıma "yazışmak" demektir. Yani, bir nevi köle, fiatını, efendisine ödemeyi kendine yazmış olmakta, efendi de köleyi âzad etmeyi kendi üzerine yazmış olmaktadır. Bu yazışmada köleye mükâteb denir.
Sadedinde olduğumuz rivâyet de, böyle bir antlaşmanın ödeme şartını yerine getirmede zorlanan bir kölenin Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ye müracaat ederek yardım istediğini görmekteyiz.
2-Sıyr dağı, Tay kabilesi yurdunda bir dağın adıdır. Ayrıca Umman ve Sîraf arasında sâhilde yer alan bir dağ da aynı ismi taşımaktadır. Sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen dağın adı bir nüshada ?????? (Sabîr) şeklinde gelmiştir, bu Yemen'de bulunan bir dağın adıdır. Bazı nüshalarda ?????? (Sebîr) imlâsı yer alır. Bu da bir çok dağın adıdır. Mekke'deki en büyük dağın adı da Sebîr'dir.[201]

ÜÇÜNCÜ BÂB

DUA YERİNE GEÇEN ZİKİRLER

(Bu bâbta üç fasıl vardır)

*BİRİNCİ FASIL
İSTİÂZE
*
İKİNCİ FASIL
İSTİĞFAR, TESBİH, TEHLİL
TEKBİR, TAHMİD VE HAVKALE
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
HZ. PEYGAMBERE SALAVÂT

BİRİNCİ FASIL

İSTİAZE

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????????? # ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ???????? ???? ???? ???????? ????????? ??????????[. ????? ?????? .

1.(1874)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle istiâze ederlerdi: "Allah'ım! Aczden, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan, cimrilikten sana sığınırım. Keza, kabir azabından sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım." [Buhâri, Da'avât 38, 40, 42, Cihâd 25; Müslim, Zikr 52, (2706); Tirmizî, Da'avât 71, (3480, 3481); Ebû Dâvud, Salât 367, (1540, 1541); Hurûf 1, (3972); Nesâî, İstiâze 6, (8, 257, 258).][202]

AÇIKLAMA:

İstiâze: Sığınma, korunma taleb etmek mânasına gelir. Her çeşit şerlerden, kötülüklerden, günahlardan, Allah'ın yasaklarından cehennemden vs. Allah'a sığınmak O'nun korumasını taleb etmek İslâm'da ubûdiyetin en mühim, en parlak şubelerinden biridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hadîste Allah'a sığındığı kötü haller şunlardır:
* Acz: Kudretsizliktir. Yani kişinin, ihtiyaçlarını te'minde düşmanlarını defetmeden muhtaç olduğu güç ve kuvvetten mahrum olmasıdır. Aslında bütün insanlar acz-i mutlak içindedir. Bunun idraki insanı gerçek kulluğa yani sonsuz olan ihtiyaçlarını Allah'tan istemeye, hadsiz olan düşmanlarına karşı Allah'a dayanmaya sevkeder. Bu ise, hakikî ve gerçek kulluktur. Bir kısım maddî güç ve imkânlar, kişiyi gaflete sevkederek, aczini anlamasına engel olur, bu kişiyi istiğnaya, o da tuğyana ve azgınlığa sevkeder. Âyet-i kerîme'de, "İnsanoğlu kendini müstağni görünce tuğyan edip azar" buyurulmuştur (Alak 6-7). Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istiâze ettiği acz, bu değildir. Yaşamak için zarûrî olan aslî ihtiyaçları iyi niyetine rağmen te'min edemeyecek, kendi ihtiyaçlarını kendi başına göremeyecek duruma düşmesidir.
* Tembellik acze benzeyen bir durumdur, ama ciddi bir fark vardır. Acz, ferden yapılması gerekli olan şeyleri yapmaya kudretin olmamasıdır. Tembellik ise, güç ve kuvvetin olmasına rağmen ameli terketmektir. Demek ki, işin yapılmaması her seferinde güçsüzlükten ileri gelmemekte, güç ve kuvvete rağmen terkedilebilmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tembellikten de Allah'a sığınarak, bu ruh hâline karşı mü'minlerin dikkatini çekmiş olmaktadır.
* Korkaklık ve cimrilik de acz ve tembellik gibi birbirine benzeyen iki haldir. Zîra ikisi de faydalanmama halini ifâde eder. korkaklık, bedenî kabiliyetlerden istifâde etmemek, cimrilik de maldan istifâde etmemektir.
* Düşkünlük veya aşırı ihtiyarlık, az önce temas ettiğimiz aczin yaşa bağlı olarak ârız olmasıdır. Hadislerde herem veya erzel-i ömr diye geçer. İnsan hayatında arzettiği ciddiyet sebebiyle olacak ki bu yaş safhasına Kur'an-ı Kerim de bir kaç kere yer verir: "Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi bildikten sonra (çocuk gibi) bir şey bilmesin diye en aşağı ömre kadar geri götürülür..." (Nahl 70, Hacc 5). Düşkünlük hâlinin bâriz vasıflarından biri, "bildikten sonra bilmemek" olarak ifâde buyurulmuştur. Bundan, yaşlılıktaki unutkanlık kinâyedir. Beyzâvî'ye göre, bu safhadaki yaşlılık, dermansızlık ve akıl noksanlığı sebebiyle kişiyi bir çocuğa çevirir. Seleften gelen bazı rivâyetler, Kur'an okumaya devam edenin bu hâle giriftar olmayacağını belirtir. Bu pek tabiî bir netice olmalıdır, zîra "işleyen demir ışıldar" fehvasınca, Kur'an okumak zihnî melekelerin zinde kalmasını sağlayacak, hâfıza gücünü canlı tutacaktır. Dilimizde ibadet dirisi tâbiri, dindar yaşlılar için söylenmiştir. İbadetini devam ettiren insanlar bedenen dinç kaldığı gibi, Kur'an-ı Kerim'i okuyanlar da zihnen dinç kalacaklar demektir.
* Kabir azabının varlığı pek çok nassla sâbit olan bir gerçektir. Dünya hayatı ile kıyametin kopmasına kadar geçen zaman içinde berzah denen ara bir devre vardır, buna kabir hayatı da denebilir. Hayat kelimesini dünya şartlarındaki yaşayışımız için kullanınca kabir hayatı tâbiri ilk nazarda garip gelir ise de, dinimizin vaz'ettiği nasslar açısından kabir hayatı'ndan bahsetmek bir zarûret olur. Oradaki şartlara göre bir başka safha mevcuttur. Şurası muhakkak ki, orada, dünyada yapılanlar dışında yeni bir ibtila (imtihan), yeni bir amel, yeni bir iktisab yoktur. Ama dünyadaki yaptıklarına bağlı olarak iyilik ve kötülükte artmalar vardır. Kişi sadaka-i câriye sâhibi ise mânevî artışa mazhar olacaktır. Ölümünden sonra da insanlara kötülükte örnek olan, saptırmaya devam eden bir çığır açanlar da, sebep oldukları için o kötülükten nasiplerini alarak, mânevî düşüşlerini artıracaklardır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ne zaman haksız yere bir kan dökülse, bundan bir hissenin ilk kan dökme çığırını açmış olması sebebiyle Hz. Âdem (aleyhisselâm)'in oğlu Kâbil'e gideceğini haber vermektedir.
Resûlullah, ayrıca kabirdeki hesaptan bahsetmiş; verilen hesaba göre kabrin iyi amel sahipleri için cennet bahçelerinden bir bahçe, veya kötü amel sahipleri için de cehennem çukurlarından bir çukur olacağını bildirmiş, bu çeşitten bir kısım açıklamalarla kabir hayatını kısmen aydınlatmıştır[203]. Şu halde sadedinde olduğumuz hadîs kabir azabından istiâze sûretiyle, mü'minlerin dikkatini kabir hakikatine çekmekte, onları kabir azabından kurtuluş çarelerini aramaya teşvik etmektedir.Bir kere daha hatırlatalım ki, duanın bir fonksiyonu da kişiyi, yapacağı işler husûsunda şuurlandırmak, programe etmek ve dua sûretiyle tesbit edilmiş, belirlenmiş olan hedefin, gâyenin gerçekleşmesi için dâîyi tedbire, amele sevketmektir.
* Hayat ve memat (ölüm) fitnesine gelince: Bunlar hadiste mahyâ ve memat diye zikredilir. Mahyâ, hayat zamanı demektir. Memat da can verme (nez') ânından sonraki ölüm zamanı demektir.
Şu halde, hayat fitnesi ile, sağ olduğu müddetçe karşılaşılan imtihanlar kastedilmektedir. Cehaletler, nefsânî arzular, zulümler, günahlar vs. Ölüm fitnesi ile bazı âlimler, ölümden önceki fitneyi anlamışlardır, yani daha hayatta iken nez' (can çekişme) hâlinde iken karşılanan fitne, ölüme izâfe edilmesi, ölüme yakınlığı sebebiyledir. Bu görüşü destekleyen husus kabir fitnesinden ayrıca bahsedilmiş olmasıdır.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ismetine, geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olmasına rağmen bu istiâzelere çokça yer vermesi, ümmetine örnek olmak içindir ve Allah'a kullukta eksiklik bırakmamak içindir. Kul olmak haysiyetiyle herkes ibadetle mükelleftir. İbadet, istiğfar, dua, namaz vs. bütün çeşitleriyle bir kulluk vazifesidir; günahkârlara mahsus bir vazife değildir.[204]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ????

????????? ??????????? ???????????? ?????? ??????? ?‘???????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (1875)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı okurlardı: "Allah'ım! Cüzzâmdan, barastan (alaten), delilikten ve hastalıkların kötüsünden sana sığınırım." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1554); Nesâî, İstiâze 36, (8, 271).][205]

AÇIKLAMA:

* Baras, deride beyaz lekeler hâsıl eden bir hastalıktır. Ala ten de denir.
Bu hastalığa yakalananlara dilimizde Arapça aslı abras'tan bozma olarak abraş da denir.
* Delilik (cünûn): Her çeşit hayrın, tekâmülün kaynağı olan aklın gitmesidir. Cüûndan ne kadar Allah'a sığınılsa yeridir. Zîra akıl, insanlığımızın yegâne gereğidir. Dinimiz aklı olmayanın dini olmaz düsturundan hareketle, her çeşit sorumluluk ve mükellefiyet için aklın varlığını şart koymuş, aklın korunmasını dînin belli başlı gâyelerinden biri yapılmıştır.
* Cüzzâm: Vücudda kapanmayan yaralar açan bulaşıcı bir hastalıktır. Eski devirlerde tedâvisi bilinmediği için oldukça korkutucu bir hastalık idi.
* Hastalıkların kötüsü: (Seyyiül-askâm) belli bir hastalık değildir, tedavisi olmayan, uzun müddet devam eden müzmin hastalıklar hep bu tavsife girer.
Bazı şârihler, Resûlullah'ın hastalıklardan istiâze ederken, görüldüğü üzere, bazılarını zikretmiş olmasını nazar-ı dikkate alarak, bütün hastalıklardan istiâzeyi münasip görmemişlerdir. "Bazıları hafiftir, sabredilme hâlinde büyük sevaba medardır, yeter ki müzminleşmemiş olsunlar" derler. Humma, baş ağrısı, göz ağrısı gibi her zaman gelebilen hastalıkları misâl verirler. Bu söylenenler mezkur hastalığa yakalananların tedâvi yollarını aramamalarını veya ilaç almamalarını gerektirmez. Hadis ciddî şekilde tedbir alınması gereken ağır hastalıklarla, hafifler arasında bir tefrik yapmış olmaktadır. Resûlullah, müzmin hastalıktan istiâze etmektedir. Zîra bu çeşit hastalıklar, en samimî dostların bile kaçmasını, kişinin ünsiyet edeceği kimselerin iyice azalmasını ve hatta tedavi edicilerin bile ürkerek tükenmelerini netice verir, vücutta kalıcı çirkinlikler hâsıl eder.[206]

?3? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ?????? ?????? # ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ? ????????? ?????? ??????? ? ????????? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ?????? ? ????????? ?????? ???? ???? ????? ?‘??????[. ????? ??????? ???????? .

3. (1876)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı okurlardı: "Allah'ım, huşû duymaz bir kalbten sana sığınırım, dinlenmeyen bir duadan sana sığınırım, doymak bilmeyen bir nefisten, faydası olmayan bir ilimden, bu dört şeyden sana sığınırım." [Tirmizî, Da'avât 69, (3478); Nesâî, İstiâze 2, (8, 255).][207]

AÇIKLAMA:

1- Hadis birbirinden ayrı gibi görünen dört meseleye temas etmektedir:
* Huşû, saygıya götüren korkudur. Kalbin huşû duyması, Allah'tan korkup saygıyla dolmasıdır. Şârihler, zikrullahla sükûnet ve itminana ermesi olarak açıklarlar. Şu halde huşû duymayan kalp, Allah'ı zikretmekten zevk almayan, itminan bulamayan kalptir.
* Dinlenmeyen dua, kabûl görmeyen, icâbete mazhar olmayan duadır. Bu ise Allah'ın rahmet nazarını kestiği kimselere mahsus bir durumdur, el-iyâzu billah.*
Doymayan nefis: Allah'ın kendisine verdikleriyle yetinmeyen, nasibine düşen rızka kanaat etmeyen, mal toplamaktan usanmayan, hırsına zebûn olmuş kimse demektir. Çok yemekle doymayan da denmiştir. İbnu Melek mevkî ve makama doymayanı da buraya dâhil etmiştir. Kısacas nefsin maddî ve dünyevî hevesâtının peşinde koşan, durak bilmeyen nefisler bu gruba girer.
* Faydası olmayan ilim: Amel edilmeyen, halka öğretilmeyen, ahlâkın, ef'âlin, konuşmanın güzelleşmesinde işe yaramayan bilgilerdir. İhtiyaç duyulmayan veya öğrenilmesi için şer'î izin vârid olmayan ilimler de buraya girer. Gerek dünyanın ve gerek âhiretin kazanılmasında ilme büyük yer veren, ilk emri "oku" olan dinimizin "faydasız ilim" diye bir mefhum getirmesi ve bu nefhuma giren ilimleri yasak etmesi, üzerinde durulması gereken bir husustur.
Şunu hemen belirtmek isteriz: Ne faydasız ilmi kınayan hadisler, ne de bunları şerheden âlimler herhangi bir ilmin ismini zikrederek örnek göstermezler. Demek ki bu, izâfî bir durumdur. Yâni, dinimiz açısından hiçbir ilim "faydasız" değildir. Ancak zemine, zamana ve ferdlere göre baz ilimler faydasız olabilir. Kişi ferasetiyle bunu tâyin edecektir. Âyet-i kerime'de: "Senin için, hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb bunların her biri bundan mes'uldür" (İsrâ 36) buyurulmuştur. Kişi dünyevî ve uhrevî meselelerine veya meslekî ihtisasına girmeyen şeylerle meşgul olurken, ilmini yaparken faydalık, gereklilik süzgecinden geçirmekle mükelleftir. Dünyevî ve uhrevî sorumluluklarına giren mevzûlarda eksiklikleri varken ihtisasına giren sahâlarda öğrenmesi gereken bilgiler varken, lüks bilgiler, afakî mâlumât ve meşguliyetler bu lüzumsuz sınıfa girebilir.
Kendi tarih ve coğrafyamızın câhili iken diğer millet ve coğrafyalarda teferruat bilgiler, hayata hazırlanma safhasında (büluğdan önceki devrede) din bilgisi, meslek bilgisi gibi zarûrî bilgiler varken bunları bırakıp genel kültür diye öğretilen, öğrenilen âfakî ve lüks bilgiler hep bu "faydasız ilim" sınıfına girer.
2-Hadisle ilgili olarak şârih Tîbî'nin yaptığı açıklama bu dört şeyi belli esaslar çerçevesinde birleştirmektedir. Der ki: "Bu dört arkadaşa yakından bakacak olursak, herbirinin, belli bir gâye için mevcut olduğunu görürüz. Yâni o şey bu gâye için vardır, varlığı, ona dayanmaktadır. Sözgelimi, ilimlerin tahsili, onlardan istifâde içindir. Eğer bu ilimden istifâde edilmezse bu bir ihtiyaç olmaz, bilakis vebal olur ve dolayısiyle ondan istiâze gerekir.
Kalbe gelince, o yaratıcısından korkup O'na karşı saygı duymak için yaratılmıştır. Göğüs bu haşyete açılmalı, içerisine haşyet nuru girmelidir. Kalb böyle değilse katılaşmış demektir. Katı kalpten Allah'a sığınmak gerekir. Zîra âyet-i kerime: "...Kalpleri Allah'ın zikrinden (başıboş ve) kaskatı kalmış olanların vay hâline! Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (Zümer 22) buyurulmaktadır.
Nefse gelince, aldanma evi olan dünyadan uzaklaşıp, ebediyet evi âhirete meylettiği ölçüde itibar edilir. Eğer nefis dünyaya düşkün ve maddiyata karşı doymak bilmez bir hırs içinde ise kişinin en büyük düşmanı demektir. Onun istiâze etmesi gereken yegâne şey artık nefsidir.
Duanın icâbet görmemesine gelince, bu hal, dua eden kimsenin ilim ve amelinden istifâde etmediğini, kalbinin Allah'a karşı haşyet duymadığını ve dahi doymak bilmez, harîs bir nefse sahip olduğunu gösterir."[208]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????]??? ?????? ?????? # ????: ?????????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? ?‘???????[. ????? ??????? ???????? .

4. (1877)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Belanın ezmesinden, helâkın gelmesinden, kötü kazadan, düşmanların şamatasından Allah'a istiâze edin." [Buhârî, Kader 13, Da'avât 28; Müslim, Zikr 53, (2707); Nesâî, İstiâze 34, (8, 269, 270).][209]

AÇIKLAMA:

* Belanın ezmesi diye tercüme ettiğimiz cehdü'lbelâ'yı, Münâvî, "ölümü temenni ettiren, sıkıntı ve meşakkat" diye târif eder. "Öyle ki, der, kişi sıkıntısının tahammül edilmezliği sebebiyle ölmeyi, sıkıntılı yaşamaya tercih eder." Bu hâl müzmin, ızdıraplı bir sıhhat bozukluğundan olabileceği gibi, aşırı fakirlik vs.'den de olabilir. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in bunu "mal azlığı ve evlad çokluğu" diye tefsir ettiği rivâyet edilir. Bela kelimesi her çeşit imtihan için kullanıldığına göre, ölümü aratan her çeşit musîbet buraya dahil edilebilir.
* Helâkın gelmesi diye tercüme ettiğimiz derku'şşekâ ile dünyevî musibet anlaşıldğı gibi uhrevî helâket de anlaşılmıştır. Şekâ, şekâvet yâni bedbahtlık demektir.

Şakî olmak, saîd olmanın zıddıdır. İbnu Hacer şekâyı helâk olarak açıklamıştır. Münâvî cehennem tabakalarından birine şekâ denmiş olduğunu kaydeder. Şu halde, Arapça ibârenin taşıdığı iki ihtimale binâen, "Şekâvetin bize ulaşmasından" veya "bizim cehenneme ulaşmamızdan" istiâze etmemiz gerekmektedir.
* Kötü kaza (sûi'lkaza) ile kötü hüküm, kötü kader anlaşılmalıdır. Bu da dünyevî olabileceği gibi, uhrevî de olabilir. Kaza ve kaderi Allah'ın takdîri olarak kötü kelimesiyle tavsif uygun değildir. Bunu, Münâvî'nin de belerttiği üzere, makzî yâni hükmedilmiş olan şey olarak anlamak gerekir. Nasıl ki hayrı da şerri de halk eden (yaratan) Allah'tır, halkda çirkinlik yoktur. Çirkinlik kulun kesbindedir, öyle de kazada çirkinlik yoktur, çirkinlik, kesbimize, irademize uygun olarak Allah'ın hükmettiği şeydedir ki buna makzî diyoruz. Makzîdeki çirkinlik onu hak edene aittir. Kötü kazadan istiâze, bir bakıma Cenab-ı Hakk'tan lütfunu, affını taleb etmek, hak ettiğimiz kötü makzîlere hükmetmemesini, bağışlamasını dilemektir.
* Düşmanın şamatası, kişinin uğradığı belalar, kötü haller sebebiyle düşmanın gülmesi, ferahlamasıdır.[210]

?5? ???? ?????? ?????? ?????? ???:] ????? ??????? ?????? # ???????: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ?????????? ????????????? ??????? ?‘?????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (1878)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua ederdi: "Allahım, şikak ve nifaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1546); Nesâî, İstiâze 21, (8, 264).]Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Allahm! Açlıktan sana sığınırım, çünkü o pek fena yatak arkadaşıdır. Hıyânetten de sana sığınırım, çünkü o ne kötü huydur."[211]

AÇIKLAMA:

* Şikak bölünmek, ayrılmak demektir, ancak hadiste hakka muhalefet etmek sûretiyle haktan ayrılmaktır. Âyet-i kerimede, "İnkâr edenler kendini beğenme ve ayrılık içindedirler" (Sâd 2) buyurulmuştur. Şikak kelimesi farklı yorumlara mazhar olmuştur.
* Nifak, içi başka dışı başka olmaktır. Dinî mânâsıyla zahiren Müslüman göründüğü halde bâtınen küfür içinde olmaktır. Tîbî, "Arkadaşına, içinde gizlediğin şeyin hilâfını izhar etmendir" diye daha umumî bir tarif sunmuştur. Bazı âlimler: "Amelde nifak, çok yalan söylemek, emânete hıyânet etmek, sözünden dönmek, biriyle dâvaya düşünce, karşı tarafın hukukunu çiğnemeye çalışmaktır" diye tarif etmişlerdir.
* Kötü ahlâk dinin reddettiği her çeşit menfî hallerdir. Tîbî bu hadiste zikredilmiş olan şikak ve nifakın ahlâkların en kötüsü olarak takdim edilmiş olduğunu belirttir. "Çünkü, der, bu iki fena hasletin zararı başkalarına da sirâyet eder."
* Açlık: Midenin yiyecekten boşalmasıyla hâsıl olan histir. İnsanların hastalanmalarına ve hatta ölümlerine bile sebeple olabilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Allah'a istiâze etmesini gerektirecek kadar insan için ciddî neticeler hâsıl edebilecek bir duygudur. Tîbî: "Açlık insandaki kuvvetleri zayıflatır, dimağı teşviş eder, kötü fikirler ve fâsid hayaller ortaya çıkarır. İbadet ve murâkabe vazifelerini ihlâl eder. Bu sebeptendir ki kişiyi geceleyin de bırakmayan yatak arkadaşına benzetti ve savm-ı visali yasakladı" der. Daci' yatak arkadaşı demektir. Açlık, insanı geceleyin yatakta bile bırakmayan bir duygu olduğu için daci' denmiştir. Sindî hadisi şöyle anlar: "Secde ve rükû gibi ibadet vazifelerine mâni olan açlık ne kötü arkadaştır."
Âlimler, belli bir disiplinle yapılmayan açlığın ibâdet olmayacağına bu hadîsten delil getirmişlerdir. Sünnete uygun olan açlık, ibadet sayılan oruçtur. Aksi takdirde savm-ı visâl tâbir edilen üst üste birkaç gün aç kalmak dinen tecviz edilmemiştir.
Hıyânet, emânetin zıddıdır. Tîbî, bunu hakka muhalefet etmek, ahdi bozmak olarak açıklar. Bu muhâlefet bütün şer'î teklifleri içine alır. Çünkü bir âyette: "Biz emâneti ...arzettik..." (Ahzâb 72) dendiği gibi, bir başka âyette: "Ey iman edenler Allah'a ve o Peygamber'e ihânet etmeyin! Siz kendiniz bilip dururken kendi emânetlerinize hainlik eder misiniz? (Enfal 27) buyurulmuştur. Âyetlerde emânet bütün teklifleri içine aldığı gibi, ikinci âyetteki ihânet kelimesi de hepsi hususunda ahde vefasızlığı ve hakka muhâlefeti ifâde eder.
Hadiste geçen bitâne kelimesini huy olarak çevirdik. Çünkü dâhilî haslet demektir. Bitâne kelimesini, Mutarrızî, el-Muğrib'de birinin yakın ve samimî arkadaşı diye açıklar. Bu mâna da hıyânetin kötü bir arkadaş olduğunu noktalar.[212]

?6? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ??? ?????????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ???? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ????????? ???????? ????????: ?? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ?????? #: ????? ?????? ????????? ????: ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????????? ?????? ??????????? ????? ? ?????????????? ????? ??? ??????? ???? ????? ??? ???????? ???? ??????????? ??????? ??? ??????? ??????? ?????? ????? ??? ????? ?? ?‘????? ?????? ????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??? ???????? ???????? ???????? ??? ???????[. ????? ???? .

6. (1879)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mirac gecesi cinlerden bir ifrit gördüm. Elinde ateşten bir şûle olduğu halde beni tâkip ediyordu. Nazarımı her atışımda onu görüyordum. Cibrîl (aleyhisselâm) bana: "İstersen sana bir dua öğreteyim, onu okursan, şûlesi söner ve ağzının üstüne düşer" dedi." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Pekâla!" dedi. Cibrîl (aleyhisselâm) de "Şunu oku!" buyurdu:
"Allah'ın kerîm olan rızası için, eksiksiz, mükemmel kelimâtullah hakkı için -ki hiç kimse muttakî olsun, fâcir olsun onu aşıp daha güzelini söyleyemez- (bela olarak) semadan inen, semaya yükselen, (ve ceza gerektiren) şerlerden, yeryüzünde yarattığı şerden, yer(in altın)dan çıkan şerden, gece ve gündüz fitnelerinden, gece ve gündüz gelen musibetlerden Allah'a sığınırım. Ey Rahman, hayır getiren hâdiseler hâriç." [Muvatta, Şi'r 10, (2, 950, 951).][213]

AÇIKLAMA:

1-Zükânî hadisin Beyhakî'nin el-Esmâ ve's-Sıfât'ta kaydettiği bir hadiste, hâdisenin Mirac gecesinde değil, Cin gecesinde geçtiği şeklinde farklı olduğunu belirttikten sonra, "Bu gece, Resûlullah'ın cinlerle karşılaştığı ayrı bir gecedir. Miraç'la hiçbir ilgisi yoktur, bu ayrı bir hâdise olabilir" diye te'lif eder.
2-Zürkâni, ifritin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı tâkib edişinin sebebini "Eziyet etmek maksadıyladır, bir başka maksadla değil" diye açıklar.
3-Kelimâtullah tabirindeki kelimât ile farklı mânalar anlaşılmıştır.
a) Allah'ın zâtıyla kâim olan kelâm sıfatı.
b) İlm,
c) Kur'an,
d) Bütün peygamberlere indirilmiş olan kitaplar. Çünkü kelimât şeklinde yâni, cemî olarak gelip izâfet teşkil etmiş ve mâna âmm olmuştur. "Allah'ın bütün kelâmları" demek olur.
4-et-Tâmmât: Kâmil, noksanlık ve ayıp nüfûz edemeyen mükemmel mânasına geldiği gibi, faydalı, şifa verici mânaları da anlaşılmıştır.
5-Hadisin bir başka vechinde, rivâyet: "(Bu duayı okur okumaz) ifrit ağzının üzerine düştü, ışığı da söndü" cümlesiyle sona ermiştir. [214]

İKİNCİ FASIL

İSTİĞFAR, TESBİH, TEHLİL, TEKBİR, TAHMİD VE HAVKALE

?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ?????? #: ??????????? ??? ????????? ? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ??????????? ???????? ?????: ???????? ????????? ????????? ???????????? ??????? ??????????????? ?? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??????? ???????????? ??????? ?? ??????????? ????????? ???????? ?? ???????? ????????????? ????????? ?????????????? ?????????? ??????: ?????? ? ??????????? ??? ??????? ??????? ????: ?????? ????????? ???????????? ?????? ?? ??????? ?????????: ??????? ????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ??? ? ????????? ????????? ?? ??????????? ??? ??????? ??????????? ?????? ???????[. ????? ????? ????? .

1. (1880)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki haslet -veya iki halle[215]- vardır ki onları Müslüman bir kimse (devam üzere) söyleyecek olursa mutlaka cennete girer. Bu iki şey kolaydır. Kim onlarla amel ederse, azdır da... Her (farz) namazdan sonra on kere tesbih (sübhânallah), on kere tahmid (elhamdülillah), on kere tekbir (Allahu ekber) söylemekten ibarettir."
(Abdullah der ki:) "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunları söylerken parmaklarıyla saydığını gördüm. Resûlullah devamla buyurdular: "Bunlar beş vakit itibariyle toplam olarak dilde yüzellidir. Mizanda bin beş yüzdür. "İkinci haslet" ise yatağa girince Allah'a yüz kere tesbih, tekbir ve tahmid'de bulunmanızdır. Bu da lisanda yüzdür, mizanda bindir. (Her ikisi toplam iki bin beş yüz eder.)"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle bir soru ile devam etti:
"Hanginiz bir günde, gece ve gündüz iki bin beş yüz günah işler?"
"Bunları niye söylemiyelim ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Şu cevabı verdi:
"Şeytan, namazda iken her birinize gelir: "Şunu şunu hatırla" der, ve namazdan çıkıncaya kadar devam eder. (Bu hatırlatmaların neticesi olarak) kişi bu tesbihatı terk bile eder. Kişi yatağına girince de şeytan ona gelir, (zikir yapmasına imkân vermeden) uyutmaya çalışır ve uyutur da." [Tirmizî Daavât 25, (3407); Ebû Davud, Edeb 209, (5065); Nesâî, Sehv 90, (3, 74).][216]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadis sübhânallah, elhamdülillah ve Allahü ekber zikirlerinin ehemmiyetini belirtmekte ve bunlara hergün devama teşvik etmektedir.
2-İki hasletin birincisi bu zikirleri, farz namazlardan sonra en az onar kere tekrar etmektir. Farz namaz diye kayıtlıyoruz, zîra rivâyetin bazı vecihlerinde bu kayıt mevcuttur.
İkinci haslet, yatağa girince, uyumazdan önce, tesbih ve tahmidi 33'er kere, tekbiri de 34 kere tekrar etmektir. Ebû Dâvud'un rivâyeti, bu kaydedilen teferruatı ihtivâ eder.
3-Namazlardan sonra yapılan bir günlük tesbihâtın dildeki telâffuz toplamı, 150 (yani 30x50 = 150) olmasına mukabil, kıyamet günü mizanda 1500 olması, her hasenenin -rahmet-i İlâhiye ile - en az on misli katlanacağına binâendir. Zîra âyet-i kerimede: ???? ????? ????????????? ?????? ?????? ??????????? "Kim bir iyilik (hasene) yaparsa ona on katı verilir, bir kötülük yapan ise misliyle cezalandırılır..." (En'am 160) buyurulmuştur.
4-En sonda verilen 2500 rakamı, namazlardan sonra çekilen tesbihlerle -ki 150 idi- yatınca çekilen tesbihlerin -ki 100'dür- toplamı, 250'nin 10'la çarpılmasıyla ede edilmiştir.
Resûlullah gece gündüz içerisinde kim 2500 adet günah işler? diye soruyor. Bu sorunun cevabı: "Bu kadar günah işlenmez..." dir. Öyle ise, sevaplar günahı ortadan kaldırdığına göre tesbihât yoluyla kazanılan 2500 adetlik sevap günahları affettirmiş olacak ve böylece, günahkâr olarak, affedilmemiş günahı kalmış olarak geceleyen kimse kalmayacak demektir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hesabı küçük günah işleyenler hakkındadır. Mesela, ateşin odunu yakıp tükettiği gibi hesanâtı yiyip tüketen gıybet nev'inden büyük günahlar bu hesaba girmez.
Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'ın hesaplamasını anlamada şu âyeti de hatırlamamız faydalıdır: ????? ??????????? ?????????? ??????????? "Muhakkak ki haseneler (sevaplar) seyyieleri (günahları) giderir" (Hûd 114).
5- Ashabın: "Bunları niye söylemiyelim?" şeklindeki sözlerini söyle anlamalıyız: "Bu kadar büyük neticesi olan 150 kadarcık, miktarı az, söylemesi kolay olan zikri mutlaka yaparız, bunu yapmamıza hiç bir şey engel olamaz." Resûlullah, bunların terki hususunda şeytanın iki oyununa dikkat çekiyor:
a) Namaz sırasında insana yanaşıp dünyevî bir kısım meşguliyetler, câzip, nefsânî meseleler hatırlatarak, bir an evvel onların peşine düşmek üzere tesbihâtı terkettirmek.
b) Yatınca da alelacele uyutmak.
Şu halde mü'min, bu iki tuzağa karşı müteyakkız olacak, namazdan sonra tesbihâtı eksiksiz yapmadan seccâdeden ayrılmayacak, yatınca da aynı zikirleri, belirtilen miktarlarda tekrar etmeden uyumayacak.
6-Hadiste açıklanması gereken son bir nokta, namazdan sonra yapılacak tesbihâtın sayısıdır. Burada tesbih, tahmid ve tekbirin 10'ar kere tekrar edileceği söylenmektedir. Halbuki bâzı başka rivâyetlerde bu rakam her biri 33 diye tesbit edilmiştir. Aradaki farkla ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. (1813 numaralı hadise bakılabilir.)[217]

?2? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ??????? ??? ??????? ??????: ? ??????????? ??? ????? ???? ????????? ??????? ??????????? ??? ????????? ????: ???? ????????? ??????? ??????????? ?????? ??? ???? ??? ??????? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????????. ????? ??? ??????? ??????: ????? ????? ???????? ???? ?????: ???? ????????? ????????? ????????? ????????? ???????????? ???????: ????? ????????? ?????????????? ?????? #: ????? ???? ????? ??‘? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ??????? ???????? ??? ????:]??? ??????? ?? ????????[.

2. (1881)- İbnu Ebî Evfa (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam gelerek- "Ey Allah'ın Resûlü! dedi, ben Kur'an'dan bir parça seçip alamıyorum. Bana kifâyet edecek bir şeyi siz bana öğretseniz!"
"Öyleyse, buyurdu, Sübhânallah velhamdülillah, ve lâilâhe illallah, vallâhu ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billâh. (Allahım seni tenzih ederim, hamdler sana mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, güç kuvvet Allah'tandır) de."
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, bu zikir Allah içindir. (O'nu senâdır), kendim için dua olarak ne söyleyeyim?"

"Şöyle dua et: "Allahım bana merhamet et, afiyet ver, hidayet ver, rızık ver!"
Adam (dinleyip, kalkınca) ellerini sıkıp göstererek: "Şöyle (sımsıkı belledim!)" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun üzerine:
"İşte bu adam iki elini de hayırla doldurdu!.." buyurdu." [Ebû Dâvud, Salât 139, (832); Nesâî, İftitâh 32, (2, 143); Hadis Ebû Dâvud'da tam olarak, Nesâî'de kısmî olarak rivâyet edilmiştir.][218]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud, bu hadisi "Ümmî ve Acemi Olana Kifâyet Edecek Kıraat Miktarı" adını taşıyan bir bâbta zikreder. Şârihler, Resulullah'a gelerek kifayet edecek miktarı soran kimsenin namazda kifayet edecek kıraat miktarı sorduğunu belirtirler. Nitekim hadisin bir başka vechinde: ?????? ? ???????? ???? ??????????? ??????? "Ben Kur'ân'dan hiçbir (parçayı henüz tam ezberlemedim) güzel okuduğum kısım yok" demiştir.
Şu halde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı, namazda okunabilecek kifâyet miktarı göstermektedir.
Ancak, hadiste cevap olarak gelen zikirler, kıraat olarak yeterli değildir. Bu sebeple ulemâ hadisi şöyle değerlendirirler: "Bu ruhsat bütün zamanlar için muteber olamaz. Zîra bu kelimeleri öğrenmeye muktedir olan bir kimse, şüphesiz Fâtiha sûresini ezberleyebilecektir. Adamın Resulullah'a söylediği sözü, "Şu anda Kur'ân'dan bir şey öğrenmeye kâdir değilim, namaz vakti de girmiş durumda" şeklinde anlamak gerekir." Öyleyse namazı, kendisine söylenen kelimeleri kıraat ederek kılsa bile, namazdan sonra Fâtiha'yı öğrenmesi gerekir. Hattâbî der ki: "Bu meselede asıl olan şudur: Namaz, Fâtiha'sız câiz değildir. Fâtiha'yı okumak onu güzelce okuyabilen kimseye vecîbedir, tam ezberleyememiş olana değil. Bu durumda, bir kimse Fâtiha'yı henüz beceremiyor ve fakat başka sûrelerden becerdiği varsa, ona, becerdiği yerden Fâtiha uzunluğunda yedi âyetlik bir kısım okuması vâcib olur. Fâtiha'dan sonra evlâ olan zikr, Kur'an'dan ona denk olan bir kısımdır. Şâyet ezberleme kapasitesinin yokluğu veya dilinin Arapça'ya dönmemesi veya mâruz kaldığı bir âfet gibi bir sebeple Kur'an'dan bir parçayı ezberleyemeyecek olursa, Kur'an'dan sonra en uygun (evlâ) zikr, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öğretmiş bulunduğu tesbih, tahmid ve tekbirdir. Zîra Efendimiz: "Kelâmullah'tan sonra efdal olan zikir Sübhânallâhi velhamdülillahi velâ ilâhe illallahu vallahu ekber'dir" buyurmuştur.
2-Adamın, kendisi için Allah'tan ne taleb etmesi gerektiği hususundaki sorusuna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevabı, duada istenmesi gereken şeyler hususunda fevkalâde câmî bir mâhiyet taşımakta ve hatta Resûlullah'tan mervî me'sur duaları âdeta özetlemektedir. Hatırda kalması için tekrar kaydediyoruz.
* Allah'ın rahmeti: Günahları terkettirmek, affetmek.
* Afiyet: Dünya ve âhiret âfetlerinden selâmet.
* Hidâyet: İslam'da sebat ve ahkâma uyma.
* Rızık: Yeterli miktarda helal rızık.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tâliminden sonra, adamın davranışıyla ilgili ibâre çok veciz olduğu için şârihler yorumunda bazı farklılıklara yer vermişlerdir. Biz İbnu Hacer'in anladığı tarzı tercümeye aksettirdik: Yâni adam, Resulullah'ın tâlimatını tam olarak ve sağlam bir şekilde öğrendiğini belirtmek için ellerini uzatıp avuçlarını sıkmış ve kıymetli bir şeyi sımsıkı yakalayan bir kimsenin yaptığı gibi: İşte şöyle! diye gösterip: "Sizin bana söylediğinizi ezberledim ve sımsıkı tutuyorum, artık zâyi etmem, unutmam!" demek istemiştir.
4-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Bu adam iki elini de hayırla doldurdu" demesi, adamın dünya için de, âhiret için de gerekli olan hayırları câmî olan bir duaya imtisalinden kinâyedir. Nitekim bu öğretilen hususların ne kadar câmî şeyler olduğunu az yukarda gösterdik.[219]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????: ????????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ???? ?? ?????? ?????: ?????????? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ????????? ????? ?????????? ????????? ???? ??????: ????????? ?????? ????????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????????: ???? ????? ?????? ?????? ???????????. ??????[. ????? ??????? .

3. (1882)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölümünden önce şu duaları çok tekrar ederdi: "Sübhânallahi ve bihamdihi, estağfirullahe ve etûbu ileyh. (Allahım seni hamdinle tesbîh ederim, mağfiretini diler, günahlarıma tevbe ederim.)" Ben kendisinden bunun sebebini sordum. Şu açıklamayı yaptı:
"Rabbim bana bildirdi ki, ben ümmetim hakkında bir alâmet göreceğim. Ben onu görünce Sübhânallâhi ve bihamdihi, estağfirullahe ve etûbu ileyh zikrini artırdım. Bu gördüğüm, İzâ câe nasrullahi ve'lfethu... sûresidir." [Buhârî, Tefsir, Nasr, Ezân 123, 139; Megâzî 50; Müslim, Salât 220, (484).][220]

AÇIKLAMA:

1- Cenab-ı Hakk'a: "Hamdinle tesbih ederim" demek, "seni tesbih etmeye şahsen muktedir değilim, bunu kendi gücümle yapamam. Şâyet tesbih ediyorsam bu senin lütfun ve hidâyetinledir" demektir. Yâni, Allah'ı tesbih edebilmenin de Allah tarafından verilen bir nimet olduğunu beyandır. Mazhar olunan nimetin "in'am" yani verilme olduğunu bilmek ve bunu, nimeti verene ifâde etmek, hamd ve şükürdür. Öyle ise Cenâb-ı Hakk'a, "Hamdinle tesbîh ediyorum" demek, tesbih edebilmenin de bir lütf-u İlahî olduğunu beyan olmaktadır.
2-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı çok tesbih, tahmid ve istiğfâra sevkeden şey, Mekke'nin fethinden sonra, insanların fevc fevc, yani kitleler halinde İslam'a girmesidir. Nitekim Resûlullah'ın zikrettiği Nasr sûresinde, Rabbimiz Resûlüne o alâmeti şöyle haber vermiştir: "(Ey Resulüm), Allah'ın yardımı ve zaferi (feth) gelip, insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce, Rabbini hamd ile tesbih et, istiğfar et (bağışlanma dile). Çünkü O tevbeleri dâima kabul edendir" (Nasr 1-3).[221]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: '?? ??????: ????????? ??????? ???????????????? ??? ????? ?? ??????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

4. (1883)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sübhânallahi, velhamdu lillahi, velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber (Allah'ı tesbih ederim, hamdler Allah'adır, Allah'tan, başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür) demem, bana, üzerine güneşin doğduğu şeyden (dünyadan) daha sevgilidir." [Müslim, Zikr 32, (2695); Tirmizî, Daavât 139, (3591).][222]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ebedî hayata bakan, kıyamet günü terâziye girecek olan en küçük bir nurun bile, fâni olacak, ebediyete intikal etmeyecek maddî menfaatlerle hiçbir sûrutte tartıya gelmeyeceğini, dünya gibi büyük bir varlığın bile "fenaya giden yönüyle" bir kerecik tesbih, tahmid ve tekbir okumakla elde edilecek sevaba değmediğini ifâde buyuruyor. Hadisin her çeşit mücâzefeden uzak olarak ifâde ettiği hakikatı açık şekilde anlayabilmek için şöyle bir soru sorabiliriz: "Hiç sönmeden ebedî olarak yanan bir mum mu daha çok ışık verir, muvakkat bir ömre sahip fâni bir güneş mi?" Düşününce her halde mumun daha zengin olduğunu söyleyeceğiz. Aksini söylemek ebediyetin ne olduğunu kavramamak olur.[223]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ??? ??????????? ???????? ???????? ?????? ??? ?? ?????????: ????? ????????? ?????? ???????? ????????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????????: ????????? ??????? ???????????????? ??? ???? ??? ??????? ???????? ???????[. ????? ??????? .

5. (1884)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Miraç sırasında İbrahim (aleyhisselâm)'le karşılaştım. Bana:
"Ey Muhammed, ümmetine benden selam söyle. Ve haber ver ki: Cennetin toprağı temiz, suyu tatlıdır. Burası (suyu tutacak şekilde) düz ve boştur. Oraya atılacak tohum da sübhânallah, velhamdülillah, ve lâilâhe illallâh, vallâhu ekber cümlesidir." [Tirmizî, Daavât 60, (3458).][224]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslümanları boş vakitlerinde mübarek kelimelerle zikretmeye fevkalâde teşvik etmektedir. Zîra en büyük uhrevî idealleri arasında yer alan cennet için bu şart gözükmektedir. Toprağı temiz ve her çeşit ağaçtan boş ve fakat ağaç dikmeye fevkalâde elverişli yani düz ve tatlı suya sâhip olan cennet; ekim beklemektedir. Herkes kendi cennetini bol ağaçlı, gölgeli, yeşil kılabilmek için daha dünyada iken ekim yapmalıdır. Orada neşv ü nema bulup, orayı tezyin edecek tohumlar da sübhânallah, elhamdülillah, lâilahe, illallah ve Allahu ekber gibi Resûlullah'ın haber verdiği kelime-i tayyibelerdir. Kişi burada ekim yaptığı ölçüde yâni bu kelimeleri sevap umarak zikrettiği nisbette, âhirette cenneti zenginleşecek ve güzelleşecektir.
Tîbî, bu hadiste diğer bir kısım nasslarla teâruz görür. Der ki: "Bu rivâyete göre, cennet ağaç ve kasırlardan hâlîdir. Halbuki Kur'an'da gelen bir kısım âyetler cennetin ağaçlı olduğunu haber verir: ???????? ??????? ???? ????????? ?????????? "Altında nehirler akan cennetler" âyetinde olduğu gibi. Esasen cennete cennet denmesi de ağaçları sebebiyledir: "Cennet dalları birbirine geçmiş, sık ağaçlı (koyu gölgeli) bahçe demektir."
Merhum bu hadisle Kur'an arasındaki ihtilaflı duruma böylece dikkat çektikten sonra yeni sorular îras eden bir de çözüm kaydeder. Ondan ziyâde Aliyyu'l-Kârî'nin te'vilini kaydetmeyi daha muvafık buluyoruz: "Hadiste, cennetin kasır ve ağaçlardan tamamen boş olduğuna dair delil yoktur. Zîra cennetin düz ve boş olması demek, ekseriyetinin ağaçlı, geri kalan kısımlarının ise mezkur kelimelerle ağaçlandırılmaya bırakılmış boş mekanlar olması demektir. Cennetin önceden, sebep olmaksızın dikilmiş olan ağaçları, bu kelimelerin okunması neticesinde dikilecek olan ağaçlardan ayrılır."
Bu hadisin, dünyayı âhirete nazaran bir ekim yerine benzeten âyetin (Şûra 20) ve aynı mânayı işleyen diğer hadislerin bir tamamlayıcısı olduğu da söylenebilir. Gayb âlemi ile ilgili bir teşbih olması hasebiyle ifâde etmek istediği mânaya ve bildirmek istediği hakikate bakmak daha muvafıktır. Bunun mahiyetini dünyevî şartlara uygun olarak anlamak gereksizdir. Hadis şu hakikati bildiriyor: "Dünya ekim yeridir, güzel kelimelerin zikri bir ekimdir, öbür dünyada, cennet ağaçları, âhiret meyveleri olacaktır. Çok zikrederek âhiret için ekim yapmalıdır."[225]

?6? ??? ?????? ??? ‘?? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ?? ????????? ?‘?? ????:]???? ????? ????? ?????? #: ??????????? ???????????????? ???????????????? ???????????????? ???????????????? ??????????? ???‘???????? ??????????? ?????????? ???????????????? ??? ?????????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????? ?????? ?? .

6. (1885)- Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk'in âzadlısı Yüseyre (radıyallâhu anhümâ) -ki ilk muhâcirlerden idi- anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) bize dedi ki: "Size tesbih, tehlil, takdis, tekbir çekmenizi tavsiye ederim. Bunları parmaklarla sayın. Zîra parmaklar (Kıyamet günü nelerde kullanıldıklarından) suale mâruz kalacaklar ve konuşturulacaklardır." [Tirmizî, Daavât 131, (3577); Ebû Dâvud, Salât 359, (1501).][226]

AÇIKLAMA:

1-Burada, bir kısım zikirler kısaltılarak zikredilmiştir. Çoğunlukla zikri tekrar tekrar geçti ise de takdis nâdir geçenlerdendir. Bununla Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs veya, Sübbûhun Kuddûsün Rabbu'lmelâiketi ve'r-Rûh zikirleri kastedilmiştir.
Hemen belirtelim ki, böyle kısaltmalar Arap dilinde eskiden kalma bir âdettir. Bir cümle dillerde çok tekerrür ederse tekrarda kolaylık olsun diye kısaltılır. Bu maksadla her kelimenin birer ikişer harfi alınıp, birbirine eklenerek yeni bir kelime ortaya konur. Yukardakilere ilâveten havkale, hay'ale, besmele gibi başka örnekler de zikredilebilir.
2-Bu hadis tesbihâtın sayımında parmakları kullanmanın efdaliyetine dikkat çekmektedir. Zîra Resûlullah parmakların sorumluluğunu, konuşturulacağını belirterek, sayılmasını istemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, âlimler sayının doğru yapılmasını esas alırlar. Öyle ise doğru sayım parmakla yapılabiliyor, karıştırmadan, eksik veya ziyade sayımdan emin olunabiliyorsa efdal olanı parmağı kullanmaktır. Ama bundan endişe eden kimse tesbih gibi başka bir şey kullanır.[227]

?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??? ?????? ???? ??????????? ?????? ????? ?? ???????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (1886)- Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "İstiğfar eden kimse günde yetmiş kere de tevbesinden dönse günahta musır sayılmaz." [Tirmizî, Daavât 119, (3554); Ebû Dâvud, Salât 361, (1514).][228]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadisin mânâsını âlimler şöyle açıklamışlardır: "Bir kimse işlediği bir günaha tevbe ettiği takdirde, aynı günaha dönüp tekrar işler veya bir başka günahı işlerse, her seferinde tevbe de ediyorsa, bu kimse, bir günde ne kadar çok aynı günaha dönerse dönsün, yine de günahta musır sayılmaz. Musır, işlediği günahlara istiğfar etmeyen, pişman olmayan kimsedir. Israr ise çok günah işlemek demektir. İbnu Melek: "Israr, mâsiyet üzerinde sebat etmek, aralıksız günah işlemeye devam etmektir" der.
2- Bu hadiste Allah'ın affından ümit kesilmeyeceği, işlemekte olduğu günahlardan kesin bir dönüşe azmetmiş olan kimseye Cenâb-ı Hakk'ın kapısının her an açık olduğu, böyle bir tevbenin kabûlüne, önceden işlenen günahların çokluğunun, büyüklüğünün veya çeşitliliğinin bir mâni teşkil etmeyeceği ifâde edilmektedir. Nitekim âyet-i kerimede: "Ey kendilerinin aleyhinde (günahta) haddi aşanlar! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin... Çünkü Allah, bütün günahları affeder" (Zümer 53) buyurulmuştur.[229]

?8? ??? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????
????????? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?? ????????? ??????? ???????[. ????? ???? ????

???? .

8. (1887)- el-Eğarru'l-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, bazan kalbime gaflet çöker. Ancak ben Allah'a günde yüz sefer istiğfar eder (affımı dilerim)." [Müslim, Zikr 41, (2702); Ebû Dâvud, Salât 361, (1515).][230]

AÇIKLAMA:

1- Gaflet olarak tercüme ettiğimiz kelimenin aslı ğayn'dır, bulut mânasına olan ğayn'dan gelir. Örtmek, kaplamak gibi mânâları ifâde eder. Resulullah (aleyhissalatu vesselam)'ın kalbinin bazan -tabir caizse- bulutlanması örtülmesi -ki gaflete düşmek denince daha anlaşılır olmaktadır- ne demektir? O'nun kalbinin gafleti de diğer insanların gafletinin aynı mıdır?"
Bu husus âlimlerce münakaşa edilmiştir. Sözgelimi el-Ârif eş-Şâzelî der ki: "Bu bulut nur bulutudur, başka değil. Zîra Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, dâima bir terakki içinde idi. Mârifet nurları kalbinde devam ettikçe bir öncekine nisbeten daha yüksek bir mertebeye yükseliyor, geride bıraktığını, bu yeni mertebeye nisbetle günah addedip, tevbe ediyordu." Münâvî bu açıklamayı devam ettirir: "Resûlullah'ın kalbini zaman zaman bürüyen bulut, bazılarınca zannedildiği üzere hicab veya gaflet perdesi olmayıp, tecelliyat nurlarının onu kaplaması ve böylece huzur hâlinin[231] kaybolmasıdır. İşte bunun için Allah'tan mağfiret taleb etmekte, yani üzerini kaplamış bulunan şeyin örtülmesini taleb etmektedir. Çünkü havas kısmının mazhar olduğu tecelli devam edecek olursa Sultanu'l-Hakikat yanında yokluğa mahkûm olurlar. Bu sebeple setr, onlar için rahmet olur, avam için de hicab ve hikmet olur.. "
İbnu'l-Esir, en-Nihâye'de biraz daha farklı bir yorumda bulunur: "(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm) burada insanın hâlî olmadığı sehv'den, kendisini kaplayan şeyi kastetmiştir. Çünkü O'nun kalbi daima Allah'la meşgul idi. Herhangi bir zamanda , beşerî bir mesele kendisine ârız olup ümmet ve dinin bir işi veya bir maslahatı ile meşgûl olsa, bunu bir günah addeder, derhal istiğfara geçerdi."
Kadı İyaz: "Gayn'dan (örtü) maksad, Resulullah'ın şe'ni olan mütemâdî zikrine giren fâsılalardır. Herhangi bir iş sebebiyle, bu zikrine fâsıla girdi mi, bunu bir günâh addeder, arkadan istiğfarda bulunurdu" der.
Suyûtî ise: "Bu müteşâbihattandır, mânâsı bilinmez. Nitekim lügatte büyük imam el-Esmaî bu kelimenin tefsiri söz konusu olunca tevakkuf etmiş ve: "Kalb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan başkasının kalbi olsaydı, üzerine konuşurdum" demiştir.
Bâzıları: "Bu, insanın içinde kalbe gelen bâzı seslerdir" demiş; keza: "Bu, kalbi bürüyen sekîne'dir. İstiğfar ise, Allah'a ubûdiyet izhâr etmek, daha iyisi için de şükretmek içindir" diyen de olmuştur. Keza: "Bu, haşyet ve ta'zim hâlidir, istiğfar da şükürdür" dahi denmiştir. Bu görüşten hareket eden Muhâsibî, "Allah'a olanların havfı, iclâl ve ta'zim havfıdır" demiştir. Şahâbettin Sühreverdî, bu noktada daha ileri bir görüş beyân eder: "Hadisteki ğayn'ın naks halinde olduğu îtikat edilmemeli, bilakis o kemâldir veya kemâlin tetimmesi (tamamlayıcısı)dır. Tıpkı gözkapağı gibi: Göze gelen çöpü atmak üzere onu bir an için kopar. Bu, zâhirde görmeyi önlerse de hakikatte görmeye kemâl getirir..."
Sindî de şunu söylemiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kalbi gözönüne alınınca bu ifâdenin hakîkati bilinemez, zîra, Efendimiz'in (alehissalâtu vesselâm) kadri, başkasına ârız olan evhamların ulaşamayacağı kadar yüce idi. Öyleyse bu çeşit hadislerde tefvîz (kastedilen mânâyı Allah'a bırakmak) en güzel yoldur. Evet, hadisten maksûd olan miktar açıktır: Aleyhissalâtu vesselâm'a O'nu istiğfar etmeye dâvet eden bir hâlet hasıl olmaktadır. O da bunun üzerine, hergün yüz kere istiğfar etmekteydi. Bunun dışında ne olup bitiyordu Allah bilir.
Görüldüğü gibi İslam ulemâsı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşısında son derece saygılı olmuş, yanlış anlaşılmaya müncer olacak, O'na olan ta'zim ve hürmeti kıracak tekavvül ve yorumdan kaçınmıştır.[232]

?9? ??? ????? ?????:]??????? ???? ????????? ?????????? ????? '?????? ???? ?????? ????????? ???????? ?? ???????? ??????? ???????[.

9. (1888)- Yine Eğarru'l-Müzenî, Müslim'in bir rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin. Allah'a kasem olsun ben Rabbim Tebârek ve Teâlâ hazretlerine günde yüz kere tevbe ederim." [Müslim, Zikr 42, (2702).][233]

?10? ???????? ???????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????: ???????? ????? '?????????? ?????? ???????? ??????? ?? ????????? ????????? ???????[. »?????????« ?? ???? ?????? ??????? ?? ????? .

10. (1889)- Buhârî ve Tirmizî'de gelen bir rivâyette Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki: "Allah'a kasem olsun, ben günde Allah'a yetmiş kere istiğfar ediyorum, tevbede bulunuyorum." [Buhârî, Daavât 3; Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3255).][234]

AÇIKLAMA:

1- Tevbe ve istiğfar, günahların affını teleb etmek maksadına râci bir ibâdettir. Öyle ise öncelikle günahkâr olanların, hataya düşenlerin bunlara başvurması gerekir. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Fetih sûresinin başında belirtildiği üzere geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilmiştir. Buna rağmen Resûlullah günde yetmiş sefer -bazı rivâyetlerde yüz sefer- tevbe ediyor, bu mesele birkaç açıdan cevaplandırılmıştır:
1) Önceki hadiste ğayn, yâni Hz. Peygamber'in kalbine gelen setr'in mâhiyetiyle ilgili açıklama, Hz. Peygamber'in istiğfarının mahiyetini açıklamaktadır, oraya bir kere daha bakılabilir.
2) İbnu'l-Cevzî şöyle der: "İnsan tabiatı bir kısım zellelere mâruzdur, hiçbir insan bundan hâriç değildir. Peygamberler büyük günâhlara karşı mâsum (korunmuş) iseler de küçük günâhlara karşı mâsum değildirler." İbnu'l-Cevzî bu sözüyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den küçük günahlar sâdır olabileceğini, istiğfarının bunlarla ilgili olacağını söylemek isterse de, bu görüşüyle Cumhur'a muhalefet eder. Önceki hadisin açıklamasında da kaydedildiği üzere Resûlullah'ın istiğfarının günahla ilgisi olamaz. İbnu'l-Cevzî muhtar görüşe ters düşer.
3) İbnu Battâl der ki: "Peygamberler Allah'ın kendilerine bahşettiği mârifet sebebiyle, ibâdet vazîfesini îfâda insanların en çok gayret gösterenleridir. Allah'a şükürde ve kusurlarını îtirafta en başta gelirler." Burada denmek istenen şudur: İstiğfar, Allah Teâlâ'ya karşı eda edilmesi gereken vazifedeki kusur için yapılır. Bu kusurun da, bir kısım mübah işlerle meşguliyet sebebiyle meydana gelmesi ihtimalden uzak değildir. Sözgelimi yemek, içmek, cima, uyku, istirahat, insanlarla karşılaşma, onların meseleleriyle meşgûliyet, bâzan düşmanlarla savaş, bazan onları idare etmek, kalpleri kazanılacak olanlarla ilgilenmek gibi Allah'ın zikrine ve O'na tazarruda bulunup, müşâhade ve murakabesi ile meşgul olmaya perde çeken bu hallerin hepsini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yüce makam olan Cenâb-ı Hakk'ın huzur makamına nisbetle günah addetmiş olması mümkündür.
4) Bazı âlimler şöyle demiştir: "Resûlullah, ümmetine günahlarından istiğfar etmeyi teşrî etmek maksadıyla istiğfarda bulunmuştur. Bu, ümmet için bir nevi şefaattir.
2- Hadisteki kasem'e gelince: Arap dilinin kendine has örfünde kasem, anlatılanı te'kid etmek maksadıyla başvurulan bir üslubtur. Yemine her seferinde muhatabın şüphesini izâle için yer verilmez. Muhatab hemen inansa da konuşan kimse yemin edebilir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâde buyurduklarının doğruluğundan şüpheye düşecek tek muhatabın varlığı mevzubahis değildir.
3- Resûlullah hangi kelimelerle istiğfarda ve tevbede bulunuyordu? diye bir soruyu, İbnu Hacer: "Estağfirullah ve etûbu ileyh" şekinde -rivâyette geldiği üzere- olma ihtimalini te'yidden sonra, Nesâî'de gelen bir rivâyette geçtiği üzere başka şekilde olabileceğini de belirtir.
İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Ben Resulullah (aleyhissalatu vesselam)'ın bir meclisten kalkmazdan önce yüz kere: ????????????????

??????? ? ?????? ???? ???? ???????? ??????????? ????????? ???????? "Kendisinden başka ilah bulunmayan, hayy ve kayyûm olan Allah'tan af diliyorum, O'na tevbe ediyorum" dediğini işittim."İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) bir başka rivâyette, "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir mecliste yüz kere: ????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? "Rabbim beni mağfiret et, affeyle, sen affedici, bağışlayıcısın" dediğini saydık" der. Sadedinde olduğumuz hadiste, "yetmiş kere" tevbe ve istiğfar edildiğinin zikredilmiş olmasını, bir başka hadiste ise "yetmiş kereden fazla" tâbirinin yer almasını nazar-ı dikkate alan İbnu Hacer şöyle hükme bağlar: "(Bu ifâdelerde Resûlullah'ın) mübâlağa kasdetmiş olması da, aynı rakamı kasdetmiş olması da muhtemeldir."[235]

?11? ??? ????? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????: ?????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? # ????????? ?????? ???????? ????? ????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????????????? ?????? ?????? ??? ???????????? ???????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ?????: ???????? ?????? ?????? # ???????: ??? ???? ?????? ???????? ???????? ????? ??????? ????????????? ?????????? ???????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ?? ?????? ????? ????? ??????: ??????????? ???? ???????? ????????? ??? ???????? ??????????? ????????? ?????? ???????????????? ?????????????. ?Œ??[. ????? ??? ???? ????????.

11. (1890)- Esmâ İbnu'l-Hakem el-Fezârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hazreti Ali'yi dinledim, şöyle demişti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadis dinledim mi, Allah Tealâ hazretlerinin faydalanmamı dilediği kadar ondan istifade ediyordum. Şayet bir adam O'ndan hadis rivâyet edecek olsa (gerçekten duydun mu diye) yemin ettiriyordum. Yemin edince onu tasdik edip rivâyetini kabûl ediyordum."
Hz. Ebû Bekri's-Sıddik (radıyallâhu anh) bana şu hadisi rivâyet etti ve bu rivâyetinde Ebû Bekir doğru söyledi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, demişti ki: "Günah işleyip arkasından kalkıp abdest alarak iki rek'at namaz kılan sonra da Allah Teâla hazretlerine tevbe eden her insan mutlaka mağfiret olunur." Sonra da şu âyeti okudu. (Meâlen): "Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı zikrederler, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? (Âl-i İmrân 135). [Tirmizî, Tefsîr Âl-i İmran, (3009); Ebû Dâvud, Salât 361, (1521) İbnu Mâce İkâmetu's-Salât 193, (1395).][236]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın vefatından sonra Ashâb (radıyallâhu anhüm) hadis rivâyeti hususunda çok titiz davranıyordu. Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir, sonradan işittikleri bir hadis husûsunda içlerinde bir tereddüt olursa şâhid isterlerdi. Keza Hz. Ali de böyle bir durumda muhatabına yemin ettirirdi. İşte sadedinde olduğumuz rivâyet, Hz. Ali'nin bu prensibini kendi ağzından nakletmektedir.
Ashab'ın ileri gelenlerinin bu davranışı, hadis rivâyetinde herkesin kendini serbest hissederek rastgele, hatalı, ziyâde ve noksanlı olarak rivâyette bulunmalarını önlemeye râci idi, birbirlerini itham gayesi gütmüyordu. İlgili açıklama son ciltlerde genişçe ele alınacaktır.(kitapta böyle bir cümle yok)
İlgili açıklamaya bakılmalıdır (1, 58-60).

?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ?????: ? ????? ??? ??????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ????? ????? ???? ??????? ?? ?????? ??????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ???? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ????? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????: ????????? ?????? ???????????? ?? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ????? ???????? .

12. (1891)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim: "Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâşerîke leh, lehu'l mülkü ve lehu'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr" duasını bir günde yüz kere söylerse, kendisine on köle âzad etmiş gibi sevab verilir, ayrıca lehine yüz sevab yazılır ve yüz günahı da silinir. Bu, ayrıca üç gün akşama kadar onu şeytana karşı muhafaza eder. Bundan daha fazlasını okumayan hiçbir kimse, o adamınkinden daha efdal bir amel de getiremez. Kim de bir günde yüz kere "Sübhânallahi ve bihamdihi" derse hataları dökülür, hatta denizin köpüğü kadar (çok) olsa bile." [Buhârî, Daavât 54, Bed'ü'l-Halk 11; Müslim, Zikr 28, (2691); Muvatta, Kur'ân 20, (1, 209); Tirmizî, Daavât 61, (3464).][237]

AÇIKLAMA:

1- Bu dua, bir rivâyette: ??????? ????????? (hayat verir ve ölüm verir), bir başka rivâyette de, ???????? ????????? (hayırlar O'nun elinde) ziyâdesiyle gelmiştir.
2- Bu duanın ne zaman okunacağı rivayetten rivâyete sarahat kazanır. Birinde "günde" diye mutlak iken, bir diğerinde "sabah olunca", bir diğerinde "sabah namazından sonra, konuşmazdan önce on defa" diye kayıtlanmıştır.[238]

?13? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??????: ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????? ? ??????? ???????? ????????? ?????? ????? ????? ???? ???????. ?????? ?????? ???? ????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ????? ?????????? ???????? ???? ????? ????? ????????[. ??? ?????:]?????? ????????????? ??????? ???? ??????? ?? ????????[. ????? ??????? .

13. (1892)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim çarşıya girince Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke leh, lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü yuhyî ve yümîtü ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihi'lhayr ve hüve alâ külli şey'in kadîr. (Allah'tan başka ilah yoktur, tekdir, ortağı yoktur, mülk ve hamd ona aittir. Hayatı o verir, ölümü de o verir. Kendisi hayattârdır, ölümsüzdür. Hayırlar O'nun elindedir. O her şeye kâdirdir) duasını okursa Allah ona bir milyon sevab yazar, bir milyon da günah affeder ve mertebesini bir milyon derece yüceltir."
Bir rivâyette, üçüncü mükâfaata bedel, "Onun için cennette bir köşk yapar" denmiştir." [Tirmizî, Daavât 36, (3424).][239]

AÇIKLAMA:

1- Tîbî'nin açıklamasına göre çarşı, pazar gibi alış veriş yapılan yerler, hadislerde zikrullaha karşı en ziyâde gaflet edilen mahaller olarak ifâde edilmiştir. Buralar, bir başka ifâde ile şeytanın saltanat mevzii ve askerlerinin toplanma yerleridir. Öyle ise burada zikir, şeytanla savaş, onun askerlerini hezîmete uğratmak demektir. Resûlullah sadedinde olduğumuz hadiste, şeytana karşı bu savaşı veren kimsenin Allah indinde mazhar olacağı mükâfaatı belirtmektedir. Kişi, sevabını düşünerek, çarşıya daha girmeden bu duayı okursa, oranın kesif gafletine karşı tedbirini almış, zikrini, şuurunu hazırlamış olur, gaflete düşmez.
2- Duanın nasıl okunacağı mutlak gelmiştir. Dileyen sesli okur, dileyen sessiz. Tîbî der ki: "Kim çarşıda Allah'ı zikrederse, haklarında Cenâb-ı Hakk'ın: "Bunları ne ticâret ve ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar" (Nur 37) buyurduğu zümreye dâhil olurlar."[240]

?14? ??? ?????? ??? ????? # ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? # ?????? ???? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ?????? ?? ??????????? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ????????? ??????: ????????? ???? ??????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ??????. ?????: ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ?????? ????????? ????????????????: ????????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.????? »????? ????????« ?? ???? ???? ?? ??? ????.?»??????? ???????????« ?? ????? ??????? ???? ??????: ???? ??????.

14. (1893)- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Cüveyriyye (radıyallâhu anhâ)'nin anlattığına göre, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz bir gün sabah namazını kılınca, daha kendisi namazgâhında iken, erkenden yanından çıkmış, gitmiş, kuşluktan sonra Cüveyriyye (aynı yerinde zikrederek) otururken geri gelmiş ve: "Bırakıp gittiğim halde duruyorsun (hiç yerinden kımıldamadın galiba?)" diye sormuştur. "Evet" cevabı üzerine şunu söylemiştir: "Ben senden ayrıldıktan sonra dört kelime(lik bir dua)yı üç kere okudum. Eğer bunlardan hâsıl olan sevab tartılacak olsa, senin burada sabahtan beri okuduğun duaların sevabının ağırlığına denk olur. O dua şudur: "Sübhânallahi ve bihamdihi adede halkıhî ve rıdâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimâtihî. (Allah'ı mahlukatı sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca, kelimelerinin adedince tesbih (noksanlıklardan tenzih) ederim." [Müslim, Zikr 79, (2726); Tirmizî, Daavât 117, (3550); Ebû Dâvud, Salât 359, (1503); Nesâî, Sehv, 93, (4, 77).][241]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyetin Tirmizî'deki vechine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Cüveyriyye (radıyallâhu anhâ)'nın yanına bir sabah namazı sırasında uğrar, bir de gün ortasında uğrar. Cüveyriyye'yi aynı yerde, aynı vaziyette ibâdete devam ediyor bulunca, "sabahtan beri yapmakta olduğu zikre sevapca denk gelecek dört kelimelik dua"yı öğretir. Bu rivâyette, dua, tekrarlar zikredilerek kaydedilir. Yâni kelimelerin her biri üçer kere tekrar edilir: "Sübhânallahi adede halkıhî, sübhânallahi adede halkıhî, sübhânallahi adede halkıhî..." Ondan sonra diğer kimeler aynı şekilde üçer kere tekrar edilir.
2- Midâd meded gibi mastardır, hadiste çoğaltan, artıran şey demektir. Bâzı şârihler, sayıda, adetde misli olarak anlamış; bazısı da sevab husûsunda misli, dengi olarak anlamıştır. Her hâl u kârda bu bir temsîl olup mukâyese kastedilmemiştir. Zîra kelâm tartıya, kileye gelmez, adede girebilir.
3-Sadedinde olduğumuz hadis, bu çeşit özlü kelimelerle zikretmenin faziletini ifâde etmektedir. Kişi, belirtilen miktarda bu kelimeleri tekrar etmekle söylenen fazîlete ulaşacaktır. Hadis, mânevî mertebelere ulaşmak için, mutlaka nefsi meşekkate sokmak gerekmediğini göstermekte, az bir meşakkatle, çok meşakkatlerle elde edilene denk bir sevabın elde edilebileceğini göstermekte, Kur'an ve hadiste gelen me'sur dualarla zikretmenin daha avantajlı olacağına dikkat çekmektedir.[242]

?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????????? ???????????? ????? ??????????. ???????????? ?? ??????????. ???????????? ??? ??????????: ????????? ?????? ????????????. ????????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

15. (1894)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "İki kelime vardır, bunlar dile hafif, terazide ağır, Rahmân'a da sevgilidirler: Sübhânallahi ve bihamdihi, Sübhânallâhi'l-azîm (Allahım seni hamdinle tesbih ederim, yüce Allahım seni tenzih ederim) kelimeleridir." [Buhârî, Daavât 65, Eymân 19, Tevhîd 58; Müslim, Zikr 31, (2694); Tirmizî, Daavât 61, (3463).][243]

AÇIKLAMA:

1- Hafiflik'ten murad kolaylıktır. Yani dille söyleme bakımından kolay demektir. Bu kolaylıktan da murad, duanın kısalığıdır.
Ağırlıktan murad ise, hakikî ağırlık olmalıdır. Kıyâmet günü terazinin hayır kefesinde yer alınca ağır basacak demektir. Âlimlerin açıklamalarına göre ameller, tartı sırasında tecessüm edip, maddî bir hüviyet kazanacak, bazısı bazısından ağır olacak. Dünyada bile hacimce eşit olan maddelerin ağırlığı birinden diğerine büyük farklılıklar arzeder. Sadedinde olduğumuz hadis zikir ve duaya mahsus elfâzın da, ifâde ettikleri muhtevaya göre birbirinden farklı ağırlıklarda olacağını haber vermektedir.
Ancak şunu da belirtelim ki, ulema bu ve benzeri rivâyetlerde dikkat çekilen fazîletin mutlak olmadığın söylemiştir. İbnu Battâl'ın kaydına göre, "Bu kelimelerdeki fazîlet, diyânetteki kavî, büyük cürümlerden temiz olan kimselere hastır. Şehevât ve nefsânî hevasâtın peşinde koşan, haramları işlemek sûretiyle dini kıran kimseler bu fazîletten istifâde edemezler, o istifâdeyi sağlayan fâzıl temizlere dâhil olamazlar. Nitekim âyet-i kerimede: "Yoksa kötülük işleyen kimseler, sağlıklarında ve ölümlerinde kendilerini, inanıp sâlih amellerde bulunan kimselerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hükmediyorlar?" (Câsiye 21) buyurmuştur.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste, mezkûr "iki kelime"yi devamlı surette okumaya teşvik vardır. Çünkü, bütün teklifler nefse ağır ve zor gelir. Bu ise kolaydır, kolaylığına rağmen mîzanda ağırdır, tıpkı meşakkatli ameller gibi... Öyle ise bunda ihmal uygun olmaz.
3- Mezkûr iki kelimenin Allah'a sevgili olması, onları okuyanların sevgili olması demektir. Allah'ın kula muhabbeti, ona hayrın ulaşması hususundaki irâdesini ve tekrîmini ifâde eder.
Bu iki kelimenin fazîletini belirtme esnasında Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri (el-Esmâu'l-Hüsnâ) meyanında Rahmân isminin zikri de bir teşvik unsurudur.
Böylece, az amele çok sevap vermesi sebebiyle Allah'ın rahmetinin genişliğine dikkat çekilmiş olmaktadır.
Bu kelimelerin fazîleti, tenzîh, tahmîd ve ta'zim ihtiva etmeledinden ileri gelir. Bilindiği üzere, İslâm'ın Allah telâkkisi bu üç manâda ifadesini bulur. Namazın her tarafında bu üç mânâ tekrar edilir, namazdan sonra bunlar tesbihât adı altında 33'er kere tekrar edilerek te'yid edilirler. Kitaptan yazıldı.
4- Âlimler bu hadiste dikkati çeken ses âhenginden -ki secî denir- hareket ederek: "Tekellüfe yer vermeksizin, kendiliğinden husûle gelen secî'nin câiz olduğu hükmüne varırlar. Bu noktanın bilhassa medâr-ı bahs edilişi, bazı hadislerde secî'nin yasaklanmış olması sebebiyledir. Şu halde yasağın illeti, tekellüf dediğimiz yapmacıklık ve zorlamadır, secînin kendisi değil.
5- Son olarak, mânaya müteallik bir noktayı belirtelim: "Sübhânallâhi ve bihamdihi kelimesini, "Allahım seni hamdinle tesbîh ederim" diye tercüme ettik. Şârihler buradaki vav harfini hâl olarak alıp mânayı şöyle takdir etmişlerdir: ????????? ?????? ??????????? ????????? ???? ?'?????

??????????? "Allah'ı, bana olan yardımı sebebiyle O'na olan hamdime bürünerek tesbîh ediyorum." Bu geniş mânayı, "Allah'ım, seni hamdinle tesbîh ediyorum" şeklinde daha vecîz şekilde ifâde ettik, ancak, kaydedilen mahiyetin bilinmesi de faydalıdır.[244]

?16? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ????????? ???? ?????? ? ?????? ??? ??????? ?? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????????[.??? ?????:]?????? ???????? ????? ?????: ? ??????? ???? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??????? .

16. (1895)- Yine Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah. (Güç de kuvvet de ancak Allah'tandır) sözünü çok tekrar edin."
Mekhûl dedi ki: "Kim bunu der ve sonra da: "Allah (ın gazabın) dan ancak O (nun rahmeti)'na iltica etmekle kurtuluşa erilebilir" derse, Allah ondan yetmiş çeşit zararı kaldırır ki bunların en hafifi fakirliktir." [Tirmizî, Daavât 141, (3596).][245]

AÇIKLAMA:

1- Havl, en-Nihâye'de açıklandığı üzere, hareket demektir. Ancak hile (çâre) mânâsına geldiği de belirtilmiştir. Hareket mânâsı esas olmakla berâber, Münâvî'nin de kaydettiği üzere, "hareket de, hîle de Allah'ın meşîeti iledir" şeklinde iki mânâyı birlikte mütâlaa etmek de uygun bulunmuştur. Kelimenin mânasındaki şümûlü kavramada, bu kökten gelen bazı kelimelerin kullanılışını bilmek faydalı olur: Muhâvele, bir şeyi hile ile taleb etmek; istihâle, bir halden başka bir hale geçmek; tahavvül, değişme geçirmek, vs.... Hepsinde güç isteyen bir hareket, bir yer değiştirme görülmektedir. Şu halde bu cümle, "şu veya bu şey", "şu veya bu iş... için" demeksizin hareket, tekâmül, güç, kuvvet gerektiren, her hâlimizde, her işimizde, her hayrımızda muhtaç olduğumuz güç ve kuvvetin Allah'tan geldiğini ifade eder.
Bu cümlenin, insanın yokluktan çıkıp kâmil bir mü'min oluncaya kadar geçirdiği bütün etvâr ve ahvâline baktığı kanaatinde olan Bediüzzaman bu ahvallerden bâzılarını şöyle kaydeder:"
1- Ademden çıkıp vücuda gelmek (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
2- Zevâle gitmeyip bekâda kalmak (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
3-Mazarratı def, menfaati celb (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
4-Musibetten uzak olup matluba nail olmak (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
5-Mâsiyete düşmemek, ibâdete devam etmek (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
6-Azâba maruz kalmamak, nimete mazhar olmak (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)
7-Zulmete düşmemek, nur ile tenevvür etmek (için gerekli havl ve kuvvet Allah'tandır.)"
Bu mânâları tefekkür ederek söylenen bu zikirlerin insan düşüncesinde hâsıl edeceği tevhîd ve ihlâs gözönüne alınınca, "Lâ havle velâ kuvvete" cümlesinin kıymeti husûsunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beyan buyurdukları ifâdede zerre kadar mübâlağa olmadığı anlaşılır.[246]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBERE SALAVÂT

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????? ?????? # ???????? ?? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???? ??????? ???? ??????: ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ??? ????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????: ??????????? ????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ????? ????????? ???? ??????????? ????????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ????? ????????? ????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ????? ???? ??????????[. ????? ????? ?? ???????????? ?? ???????? ?? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????: ??????????? ????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????????? ????? ????????? ????? ??????????? ????????? ????? ????????? ??????? ????????? ?????????????? ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????[.???????? ?? ??? ?? ???? ???:]?????? ????????? ????? ?????? # ????????? ??? ??????? ??????: ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????: ??????????? ????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ???? ????????? ?????? ??? ?????????? ????? ????????? ????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????[.

1. (1896)- Ebû Mes'ud el Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Sa'd İbnu Ubâde'nin meclisinde otururken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza geldi. Kendisine, Beşîr İbnu Sa'd: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize Allah Teâla Hazretleri, sana salât okumamızı emretti. Sana nasıl salât okuyabiliriz?" diye sordu. Efendimiz şu cevab verdi:
"Şöyle söyleyin:"Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrahîme ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kemâ bârekte alâ âl-i İbrahime inneke hamîdun mecîd. (Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline rahmet kıl, tıpkı İbrahim'e rahmet kıldığın gibi. Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübârek kıl. Tıpkı İbrahim'in âlini mübârek kıldığın gibi." (Resulullah ilâveten şunu söyledi): "Selam da bildiğiniz gibi olacak." [Müslim,Salât 65, (405), Kasru's-Salât 67,(1,165,166); Tirmizî,Tefsir, Ahzâb,(3218); Ebû Dâvut, Salât 183, (980,981); Nesâî, Sehv 49, (3, 45, 46).]
Tirmizî dışındaki Kütüb-i Sitte kitaplarında, Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayet şöyle:
"Ashab sordu: "Ey Allah'ın Resûlü sana nasıl salât okuyalım?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): Şöyle söyleyin, dedi: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ salleyte alâ İbrâhime ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ İbrâhime inneke hamîdun mecîd.(Allahım! Muhammed'e zevcelerine ve zürriyetine rahmet kıl, tıpkı İbrahim'e rahmet kıldığın gibi. Muhammed'i, zevcelerini ve zürriyetini mübârek kıl, tıpkı İbrahim'i mübarek kıldığın gibi. Sen övülmeye layıksın, şerefi yücesin)." [Buhârî, Daavât 33, Enbiya 8; Müslim, Salât 69, (407); Muvatta, Kasru's-Salât 66 (1, 165); Ebû Dâvut, Salât, 183, (979); Nesâî, Sehv 54, (3, 49).]
Ka'b İbnu Ucre'den gelen bir rivâyet de şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza gelmişti: "Ey Allah'ın Resûlü, dedik, sana nasıl selam vereceğimizi öğrendik. Ama, sana nasıl salât okuyacağız (bilmiyoruz)? " "Şöyle söyleyin! dedi:
"Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âl-i Muhammedin kemâ salleyte alâ İbrahîme inneke hamîdun mecîd. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîd." [Buhârî, Daavât 33: Müslim, Salât 66, (406); Ebû Dâvud, Salât 183, (976);Nesâî, Sehv 51

(3, 47); Tirmizî Vitr,20, (483).][247]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????? ?????????[. ????? ???????.??? ?? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]????? # ????? ?????? ?????????? ?? ????????? ?????????: ????? ????? ???????? ?? ????????? ??????: ?????? ??????? ???????? ?????? ??? ?????????: ???? ??????? ??????? ???? ????????? ??? ? ????????? ???????? ????? ??? ????????? ???????? ???????? ??? ????????? ???????? ????? ?? ???????? ???????? ???????[.

2. (1897)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bana (bir kere) salât okursa Allah da ona on salât okur ve on günahını affeder, (mertebesini) on derece yükseltir." [Nesâî, Sehv 55, (3, 50).]
Yine Nesâî'de Ebû Talha (radıyallâhu anh)'dan gelen bir rivâyet şöyle: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yüzünde bir sevinç olduğu halde geldi. Kendisine:
"Yüzünüzde bir sevinç görüyoruz!" dedik.
"Bana melek geldi ve şu müjdeyi verdi: "Ey Muhammed! Rabbin diyor ki: "Sana salavât okuyan herkese benim on rahmette bulunmam, selâm okuyan herkese de benim on selâm okumam sana (ikram olarak) yetmez mi?" [Nesâî, Sehv 55, (3, 50).][248]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ??? ?????? ??????????? ??????????? ??????? ?????[. ????? ???????.??? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????? ???????[.

3. (1898)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü bana insanların en yakını, bana en çok salavât okuyandır." [Tirmizî, Salât 357 , (484).]
Yine Tirmizî'de Hz. Ali (radıyallâhu anh)'den kaydedilen bir rivâyette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gerçek cimri, yanında zikrim geçtiği halde bana salavât okumayandır. " [Tirmizî, Daavât 110, (3540).][249]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ??????????? ?? ?'???? ????????????? ???? ???????? ????????[. ????? ???????? .

4. (1899)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vessalâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde Allah'ın seyyâh melekleri vardır. Onlar ümmetimin selâmını (ânında) bana tebliğ ederler." [Nesâî, Sehv 46. (3, 43).][250]

AÇIKLAMA:

1- Bu bâbda yer alan dört hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e okunması gereken salât u selâmla ilgilidir. Gereği, sevabı, okunması gereken salât u selâmın metni vs.
Biz bu mevzu ile ilgili bâzı noktaları toptan açıklayacağız:

SALÂT U SELÂMIN HÜKMÜ

Hemen şunu belirtelim ki, Resûlullah'a salât u selam okumak bizzat Rabbülâlemîn'in emridir: "Şüphesiz ki Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salât (ve tekrîm) ederler. Ey iman edenler, siz de ona salât edin, tam bir teslimiyetle de selâm verin" (Ahzâb 56).
Bu emir bir farz mıdır, yoksa vâcib veya müstehap mı ifâde eder?
Bu sorunun cevabında ulemâ on ayrı görüş beyan etmiştir:
1- Taberî'ye göre "müstehabtır."
2- İbnu'l-Kassâr'ın nakline göre "vacibtir ve bu hükümde icma edilmiştir."
3- Ömürde bir kere salavât okumak vacibtir. Namazda da olsa, namaz dışında da olsa vacib yerine gelir. Tıpkı kelime-i tevhid gibi. Hanefîlerden Ebû Bekr er-Râzî, İbnu Hazm bu görüştedir. Kurtubî de: "Ömürde bir kere de olsa salavât okumanın vücûbunda ihtilâf yoktur. Ancak o, müekked sünnetler gibidir, onların vacib olduğu zamanlarda o da vacibtir" der.
4- Namazda son oturuşta, teşehhüdle namazdan çıkış selâmı arasında vacibtir. Şafîî ve kendisine tâbi olanlar bu görüştedir.
5- Teşehhüdde vacibtir. (Şa'bî ve İshak'ın görüşü). Teşehhüdde salât okunması, Şâfîî ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre farz ise de, Hanefîlere, Mâlik ve Cumhûr'a göre sünnettir. Farz diyenlere göre, salavât terkedilecek olsa, namaz iptal olur, yeniden kılınması gerekir. Bu görüşünden dolayı, Şâfîî tenkîd edilmiştir.
6- Ebû Cafer el-Bâkır'ın: "Teşehhüd diye kayıtlanmaksızın namazın herhangi bir yerinde okunması vacibtir" dediği nakledilmiştir.
7- Ebû Bekr el-Mâlikî: "Sayı ile tahdît edilmeksizin çokça okunması vacibtir" demiştir.
8- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zikri geçtikçe, hatırlandıkça söylenmelidir" diye hükmedenler de olmuştur. Tahâvî, bir kısım Hanefîlerle, Halîmî ve bir kısım Şâfîîler gibi Zemahşerî ve Mâlikîlerden İbnu'l-Ârabî: "Böyle yapmak ihtiyata uygun olanıdır" demiştir.
9- Zemahşerî'nin naklettiğine göre: "Bir mecliste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zikri bir çok kere geçse de bir kere salât u selâm okunması yeterlidir, her seferinde okumak müstehabtır."
10-Yine Zemahşerî'nin nakline göre "her dua esnasında" vacibtir.
Şu halde ulemâ, salât u selâm okumanın vacib olduğu husûsunda ihtilâf etmemiştir. Hangi şartlarda vâcib olduğunda ihtilâf varsa da, en uygunu Resûlullah'ın ismi zikredildikçe okumaktır. Hutbe dinlerken, Kur'an okurken salavât getirmek vacib değildir.[251]

SALÂT NEDİR?

Râgıb'a göre salât, lügat olarak dua, tebrîk, ta'zîm mânâlarına gelir. Dînî ıstılah olarak dua mânasında kullanıldığı gibi ibadet mânasına da gelir. Kelime, kulun Allah'a salâtını ifâde ediyorsa, dua, namaz, ta'zîm mânalarına gelir, ancak Allah ve Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in insanlara salâtını ifâde ediyorsa, bu durumda aynı kelime "tezkiye" ve "İlâhî rahmete mazhar kılma" mânâlarına gelir. Melekler salât ediyorsa bu, dua ve istiğfardır. Şu halde yukarıda kaydettiğimiz âyette, Allah ve meleklerin Hz. Peygamber'e salât etmesi, meleklerin Resûlullah lehinde istiğfar etmesi, Cenâb-ı Hakk'ın da rahmetine mazhar kılması demektir. Seyid Şerîf'e göre "salât" Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar, mü'minlerden hayır duadır. İbnu Hacer'e göre ise "salât" Allah'tan paygamberine olursa bu, rahmetin artmasıdır, başkalarına olursa rahmet ve tezkiyedir. Mücâhid'e göre Allah'tan salât, tevfik ve ismettir, meleklerden avn ve nusret (yardım), ümmetten ittibâdır. Bâzı âlimler de, "Rabb'in, Peygamberine salâtı, O'nun şerefini yüceltme ve tekrim (kıymet verme); meleklerin salâtı, onun mükerremiyetini

izhârdır; ümmetin salâtı da onun şefa-atini talepdir" demiştir.
Bâzı âlimlere göre de meleklerden "salât"ın mânası atf'dır, yani esirgeme, Cenâb-ı Hakk'a nisbet edilince, ya kullarını melekleri nezdinde senâ etmesi demek olur -ki bu, Allahu Teâla'nın peygamberlerine salâtının tefsirine daha uygun düşer- yahut kemâl-i rahmeti mânasınadır. Salât, Allah'tan başkasına nisbet edilince mânâsı hayır ile dua olur. Beyzâvî'ye göre: "Resûlullah'a salât, onun şerefini izhâra ve şânını tâzim ve tekrime îtinâdır."
İbnu Hacer, burada kaydedilmeyen bâzı ulemâdan benzer bir kısım nakillerden sonra şunu söyler: "Bu kaydedilen görüşlerin en uygunu Ebû'l-Âliye'den kaydettiğimizdir: "Hz. Peygamber'e Allah'ın salâtının mânâsı, O'na senası ve şânını yüceltmesidir (tâzîmi). Melâikenin ve insanların salâtı ise, bunu onun için Allah'tan taleptir. Öyle ise bu talepden murad, artmayı taleb etmektir, salâtın aslını taleb etmek değil..." İbnu Hacer bu te'vilin en uygun oluşuna gerekçe olarak salât kelimesinin bütün kullanışlarda (salât Allah'tan veya melâikeden veya insandan da olsa) hep aynı mânâyı taşımasını gösterir.
Resûlullah'a salât ve selâmı mü'minlere emreden âyet-i kerîmede Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vessalâm)'ın tâzîmi ve başkalarından farklı olarak tebcîlinin emredildiği husûsunda ulemâ icma etmiştir. Halîmî, salât okuyarak yerine getirilen bu ta'zîmin mahiyetini açıklamak üzere şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okumanın mânâsı, O'nun tâzim edilmesidir (yüceltilmesi). Öyle ise, Allahümme salli alâ Muhammedin (ey Allahım, Muhammed'e salât et) demenin mânâsı: "Muhammed'i büyük kıl" ??????? ?????????? demektir. Büyük kılınması, hem dünya ve hem ahirettedir. Dünyada büyük kılınması, zikrinin yüceltilmesi, dininin izhârı ve şerîatının ibkasıyla gerçekleşir. Ahirette büyük kılınması ise, sevâbının bol kılınması, ümmetine şefaatçi yapılması, Makâm-ı Mahmûd'la fazîletinin ebedîleştirilmesiyle olur. Bu duruma göre, âyet-i kerîmede gelen: "Ey iman edenler, siz de ona salât edin!" emrinin mânâsı "Salât okuyarak onun için Rabbinize dua edin (bu söylenen büyüklük vasıtalarını ona vermesini taleb edin)" demektir.[252]
BÂRİK:"Bereket ver" demektir. Burada bereket, hayır ve kerâmetin artması mânâsındadır. "Ayıplardan temizleme ve tezkiye mânâsınadır" diyen de olmuştur. "Maksad bunun sâbitleşip devam etmesidir, nitekim, ???????? ??"???? "deve yere çöküp sâbitleşti" demektir" yorumunu getiren de olmuştur.[253]

SUAL: SALÂT KELİMESİ PEYGAMBERLER DIŞINDA KULLANILIR MI?

Bu meselede ulema ihtilâf etmiştir. "Câiz" diyenler rahmet mânasını kastederler. Nitekim bu mânada Hz. Peygamber: ??????????? ????? ???? ??? ????? ??????? "Allahım, Ebî Evfâ ailesine rahmet ve bereket ver" diye dua etmiştir. Câiz değil diyenler daha ziyâde, salât kelimesine ta'zim mânasını verenlerdir. Allahümme salli alâ Muhammedin sözümüz, sadece "Allah'ım, Muhammed'e rahmet et" veya "Muhammed'e merhamet et" mânasına gelseydi peygamberlerden başkası hakkında kullanmak da câiz olurdu. Keza "salât" kelimesi sadece bereket ve rahmet mânâlarına gelseydi "namazda musallînin: "Esselâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtühü" sözü ile birlikte salâtı okuması da vâcibtir" diyenlere göre teşehhüdde okunmasının vücûbu da düşerdi. Halbuki yukarıda belirtildiği üzere salâttan öncelikle kastedilen, ta'zim ve tekrim (büyük kılmak, değer vermek)'dir. Öyle ise esas olan salâtın Resûllullah'a tahsîsidir. Ulemâ, terkîm ve ta'zim mânasında salâtın Hz. Peygamber'e has olduğunda müttefiktir.[254]

ÂL-İ MUHAMMED

Resûlullah'a okunan salâtda sâdece Efendimiz'e değil, onun âline de salât ve selâm ediyoruz. Acaba âl-i Muhammed kimlerdir?
* Bu meselede de ulemâ ihtilâf eder. Bir görüşe göre ehl kelimesinden gelen âl kelimesi, aile mânâsına gelir. Âl-i Muhammed deyince bâzı âlimler Resûlullah'ın sadaka haram olan yakınlarını anlamıştır. İmâm Şâfiî ve Cumhur bu görüştedir. Nitekim Resûlullah, Hasan İbnu Ali'ye "Biz âl-i Muhammed'iz, bize sadaka helâl olmaz" buyurmuştur. Aslında bunlar hakkında da ihtilâf edilmiştir.
* Ahmed İbnu Hanbel: "Teşehhüd hadisindeki âl-i Muhammed'den murad ehl-i beytidir" demiştir.
* Âl-i Muhammed'den muradın Resûlullah'ın zevceleri ve zürriyeti olduğu da söylenmiştir. Ancak, bir kısım âlimler buna itiraz ederek, âl-i Muhammed'e her üçüncü de (yâni zevceler, zürriyet ve sadakanın haram edildiği yakınları) girdiğini belirtmişlerdir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyet bu üç grubu da âl-i Muhammed olarak zikretmiştir. "Öyle ise, hadisi rivâyet eden râviler, bunlardan bazısını unutarak zikretmeyi ihmâl etmiştir. Çünkü her biri ayrı ayrı rivâyetlerde zikredilirler..."
* Bazı rivâyetlerde Âl-i Muhammed tâbiriyle sâdece Resûlullah'ın zevceleri kastedilmiştir.
* Bâzı rivâyetlerde, sâdece zürriyet sözüyle husûsan Hz. Fâtıma'nın nesli kastedilmiştir.
* Âl-i Muhammed bütün Kureyş'tir diyen de olmuştur.
* Âl'den murad "bütün ümmet"tir diyen olmuştur. Bu sonuncu görüşü İmam Malik'in, Ezherî'nin, bir kısım Şâfîîlerin benimsediğini; Şerhu Müslim'de Nevevî'nir tercîh ettiği, el-Kâdı Hüseyin ve Râgıb gibi bazılarının ittikâ ile kayıtlıyarak "ümmetten muttaki olanlar" dediklerini belirtirler... Bu görüşü te'yid eden âyet ve hadisler zikredilmiştir: ????? ??????????? ???? ????????????? "Onun dostları ancak muttakîlerdir" (Enfâl 34) buyurulmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ????? ??????????? ???????? ????????????? "Sizden benim dostlarım, müttakî olanlarınızdır" buyurmuştur.[255]

HZ. İBRAHİM'İN ZİKRİ

Resûlullah'a salavât okurken: "Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et, tıpkı İbrâhim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi..." denmektedir. Burada Hz. İbrahim'in öncelikle zikredilmiş olması, yani, Cenâb-ı Hakk'tan Peygamberimiz için salât taleb ederken, "İbrahim'e salât yaptığın gibi..." denmiş olması ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İbrahim ve onun âlinden de efdal olduğu halde, Hz. İbrahim ve âli daha efdal imişçesine, onlara atfen Peygamberimiz ve âli için salât taleb ediyoruz?
Bu sorunun cevabına geçmeden hemen belirtelim ki, okunan duada Hz. İbrahim ve âlinin Cenâb-ı Hakk'ın tebciline mazhariyetleriyle ilgili ihbâr Kur'an-ı Kerîm'in bir âyetine işâret etmektedir: "...Ey ehl-i beyt, Allah'ın rahmeti, bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphe yok ki O, asıl hamde layık, hayr u ihsanı çok olandır" (Hûd 73). Meseleye getirilen açıklama ve cevaplara gelince, bazıları şöyledir:
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ifâdesi, kendisinin Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'den efdal olduğunu bilmesinden önceye aittir.
* Bunu tevazu için söylemiştir.* Teşbîh burada, kadr u kıymette değil, asıldadır. Nitekim Kur' an'da bunun örnekleri var: "Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı" (Bakara 183); "Nuh'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik" (Nisa 163).
* Burada teşbîh, nâkısı kâmile benzetme değil, meşhur olmayanı meşhur olana (bilinene) ilhak nev'indendir.
* Burada teşbîh, Hz. Peygamber ve âline olan salâtın tamamı ile Hz. İbrahim ve âline olan salâtın tamamı arasında yapılmıştır. Hz. İbrahim'in âline pek çok peygamberin dahil olduğu düşünülecek olursa, kendisine benzetilmenin (müşebbeh bih), bu nokta-i nazardan daha kavî olduğu anlaşılır. Burada söylenmek istenen şudur: Hz. İbrahim'in neslinden pek çok peygamber gelmiştir. Hz. Peygamber'in neslinden velîler gelmiştir, ama peygamber gelmeyecektir. Peygamber'in fazîleti, velîlerin fazîletinden üstün olduğuna göre, Hz. İbrahim'in fazîleti, neslinden gelen peygamberlerin mazhar olduğu fazîletlerle birlikte toplanınca, bu daha fazla gelir. Hatta bu nokta-i nazardan, Hz. Peygamber ve âli'ni de Hz. İbrahim'in âli arasında mütâlaa edebiliriz, çünkü neslen ona dayanmaktadır. İbnu Abbâs'tan, "Muhammed, âl-i İbrahim'dendir" hadisi rivâyet edilmiştir.
* Hz. Peygamber'in bu duadan muradı, kendine verilen nimetin tamamlanmasıdır, tıpkı Hz. İbrahim'e tamamlandığı gibi.
Bunlardan ve kaydetmediğimiz diğer bütün görüşlerden her birinin bir haklılık yönü vardır. Meseleyi tahlîl edenler umûmiyetle, Hz. Peygamber ve âlinin fazîletleriyle, Hz. İbrahim ve âlinin fazîletlerini toplam olarak nazar-ı dikkate almak ve hattâ Hz. Peygamber'i de -kıyâmete kadar mazhar olacağı fazîletlerle birlikte- Hz. İbrahim'in fazîletleri meyânında mütâlaa ederek bu teşbihi değerlendirmek gerektiği görüşünü kuvvetli ve isabetli bulmaktadırlar. Doğruyu Allah bilir.[256]

SALÂTIN EHEMMİYETİ

İslam dini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okumayı, kulluğun izharında mühim ve müessir bir vâsıta kılmıştır. Daha önceki hadislerde geçtiği üzere en makbul bir duadır, başkaca her çeşit dualarımızın makbul olma şartlarından biri salât kılınmıştır. Dualarımızın başında, esnasında (ortasında) ve sonunda salavât okunmalıdır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde kendisine salavât okumaya teşvîk buyurmuştur. Birkaç tanesini kaydedeceğiz:

* "Dua eden bir kimse peygambere salât okumadığı müddetçe duası perdelidir (hedefine ulaşamaz)."
* "Her dua semaya çıkmaktan yasaklanmıştır. Bana salât getiren dua müstesna, o çıkabilir."
* "Kim bana salât getirmeyi unutursa ona cennetin yolu unutturulur."
* "Cebrail (aleyhisselâm)'le karşılaştığımda bana şunu söyledi: "Sana müjdeler olsun. Allah diyor ki: "Kim sana selâm verirse ben ona selâm veririm. Kim sana salât getirirse ben de ona salât (rahmet) ederim."
* "İbnu Ubey İbni Ka'b (radıyallâhu anh), Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm)'e sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sana çok salavât getiriyorum, buna vaktimin ne kadarını ayırayım?"

"Dilediğin kadarını" cevabını alınca tekrar sordu:

"Dörtte biri nasıl?"

"Dilediğin kadar yap, artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Üçte biri olsa?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Yarı olsa?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Üçte ikisi nasıl?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Bütün vakitlerimde sana salât okusam?"

"Bu takdirde yeter, günahın mağrifet olunur."[257]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/510-511.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/511.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/513.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/513.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/514.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/514-515.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/516.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/516-517.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/517.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/518.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/518.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/519.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/519.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/520.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/520.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/521.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/521.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/522.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/522.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/523.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/523-524.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/524.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/524.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/525.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/525.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/526.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/526.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/527.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/527.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/527-528.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/528.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/529.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/529.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/529.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/529.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/530.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/530.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/530.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/531.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/531.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/531-532.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/533.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/533.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/633-534.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/534-535.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/535-536.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/536.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/536-537.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/537.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/537.

[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/538.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/538.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/539.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/539-540.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/540.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/540.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/541.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/541-542.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/542-543.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/543.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/544.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/545.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/545-546.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/546-547.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/547.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/547-548.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/548.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/548.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/548.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/549.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/550.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/550.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/550-551.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/6
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/10-14.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/15.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/15-16.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/16.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/16-17.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/17-18.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/18.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/18-19.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/19.
[84] Hanîf, daha önce açıklandığı üzere, dinde ihlâslı, başka dinlerden tamamiyle yüz çevirmiş, Hakk'a taraftar gibi manalara gelir. Ayrıca Harîf, Hz. İbrahim'in dinine mensup demektir. Müslüman da "Hakk'a teslim olmuş" demektir.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/20.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/20.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/20.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/21-22.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/23.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/23-24.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/24.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/25.
[93] Ruh'la ilgili uzunca bir tahkiki merhum Hasan basri Çantay'ın Türkçemizdeki en kıymetli Kur'ân tercümesi olan "Kur'ân-ı Hâkim ve Meâl-i Kerîm" adlı eserinden aynen iktibas ediyoruz (cilt 3, sayfa 1137-1139).
"Cumhûra göre (Cebrâil) aleyhisselâm "Celâleyn, Medârik". Bütün ruhlara müvekkel olan bir melek, yahud cins-i melek, yahud (Cebrâil) aleyhisselâm, yahud bütün meleklerden büyük olan ilâhî bir mahlûk (Beyzâvî). Bazılarına göre bir melektir ki, arş müstesnâ olmak üzere, Allah ondan büyük bir mahlûk yaratmamıştır.
(Şah Veliyyullah-i Dehlevî) hazretleri "Huccetullah-il Bâliğa" sının "Haşir vak'alarının iç yüzlerinden bir parça" unvanlı dördüncü bâbının başında şöyle der: "Bil ki, insan ruhlarının, bir demir nasıl mıknatısa doğru çekilip gidiyorsa öylece, müncezip olduğu (câzibesine tutulduğu) bir hazret vardır: Hazıyre-i kuds. Orası beden gömleklerinden sıyrılan ruhların -Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtü vasselâm)'in : "Birçok yüzleri, dilleri ve lûgatleri vardır" diye anlattığı -Ruh-ı a'zam= En büyük ruh" ile olan toplantısının yeridir... (O eserin üçüncü "Mele'i a'la" babında da şöyle demiştir:) "Onların (ruhların) en büyüklerinin nurları toplanıp Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtü vasselâm)'in "Bir çok yüzleri ve dilleri var" diye anlattığı "Ruh"un yanında tedâhul ederler, orada tek bir şey gibi olurlar. Ona Hazîre-i kuds denilir..." Bu sözlerde geçen "Hazret", huzur, ön, kat ma'nâsınadır. Diğer lâfızlarla birleştiği zaman ta'zıym (büyükleme) anlatır: "Hazreti Kün= Şânı yüce olan Kün emri, kelimesi" gibi Musannıfın ve yukarıda işâret ettiğimiz vech ile, ba'zı müfessirlerin mübhem olarak bahsettikleri "Ruh-ı a'zam" hakkında kısaca izahat vermeyi münâsip görüyoruz: Bu sûre-i celîlede ve éEl-kadr" sûresiyle diğer ba'zı sûrelerde zikredilen bu "Ruh" a dâir hayli söz söylenmiştir. Meselâ [İbni Mes'ud (radıyallahu anh)] onun göklerden ve dağlardan büyükj bir melek olduğunu, (İbni Abbas) (radıyallahu anhüma) da yaratılışta onun meleklerin en büyüğü bulunduğunu beyan etmişlerdir. (Beyzâvî): "Yahud" kaydıyla "Bütün meleklerden büyük olan ilâhî bir mahlûk" der. (Şeyzâde) de (Cenâb-ı Alî) (radıyallahu anhümâ)'den nakledilen şu rivâyeti söyler: "Ruh bir melektir ki onun yetmişbin yüzü, her yüzünde yetmişbin dili, her dilinde yetmişbin lûgatı vardır. Bütün o lûgatlarla Allah-ü Teala'yı tesbîh eder. Cenab-ı Hakk her bir tesbihi başına, kıyâmete kadar, meleklerle birlikte uçacak bir melek yaratır. Allau Teâla, arş müstesnâ olmak üzere, ondan büyük bir mahlûk yaratmamıştır. Eğer o melek dilerse yadi gökle yedi yeri ve onların içinde olanların hepsini bir lokmada yutabilir." (Fahreddîn-i Râzî) de bu nakli kaydettikten sonra der ki: "Şu tafsıyl her halde Resûlullah (aleyhissalâtü vasselâm) tarafından verilmiş olmak lazımdır. Çünkü onu doğrudan doğruya (Hazreti Alî) (radıyallahu anh) bilemez. Halbuki peygamberimizin yalnız ona söyleyip de başkalarına haber vermemesi de vârid değildi."
(Seyyid Şerîf) Ruh-ı a'zam"ı şöyle ta'rif etmiştir: "O zat-i ilâhiyeye, rübûbiyyeti itibariyle, mazhar olan insânî ruhdur ki etrafında kimse dolaşamaz. Kimse de ona aramakla kavuşamaz. Onun künhünü Allah'tan başkası bilemediği gibi o gayeye kimse de eremez. O, akl-ı evveldir, hakıykat-i Muhammediyye'dir. Nefs'i vaahidedir, hakıykat-i esmâiyyedir. Hakkın kendi suretinde (yani hakîkat-i esmâiyyesine mazhar buyurarak) yarattığı ilk mevcuttur, en büyük halîfedir, nurânî cevherdir. Cevherliği zâte, nurânîliği de zatın ilmine mazhardır. Cevherliği bakımından ona nefs-i vâhide, nuraniliği bakımından da akl-ı evvel denilmiştir. Onun âlem-i kebîrde birçok mazharları ve akl-ı evvel, kalem-i a'lâ, nur, nefs-i külliye levh-i mahfuz ve sâire kabîlinden isimleri olduğu gibi ehl-üllahın ve diğerlerinin ıstılahında âlem-i sağıyr olan insanda zuhûrları ve mertebeleri itibariyle de mazharları ve sır, hafaa ruh, kalb, kelime ruu', fûâd, sadr, akıl, nefs gibi isimleri vardır". Bilhassa Sufiyyenin büyük meşâhîrinden (Abd-ül Kerîmi Ceylî) hazretlerinin "İnsân-ı kâmil"inde -ki ulemâyı şerîat ve hakikatten Balıkesirli merhum (Abd-ül Azîz Mecdî) efendi kaddesellahü sırreh tarafından kâmil bir salâhıyyetle terceme edilmiştir- bu "Ruh" hakkında çok uzun izahat vardır. Şöyle başlar: "O, Suhiyye ıstılahında "Hakk-ı mahluk = Yaratılmış bir hakikat" ve "Hakikat-i Muhammediye" denilen melektir. Allah ona kendine olan bakışı gibi baktı. Onu kendi nurundan, âlemi de ondan yarattı. "Emrullah" onon adlarındandır. Varlık âleminin en şereflisi, ma'nevî mertebece, kudretce en yükseğidir. Ondan üstün bir melek yoktur. Hakka yakın olanların ulusudur o. Hak, varlık değirmenini onun üstünde döndürdü..."
(Şeyh-i Ekber), "Et-tedbîrât-ül ilâhiyye fî ıslah-ı memleket-il insâniyye" sinde der ki: "... Güneş, ziyâsı olduğu halde, taalluk ettiği şeylerin mizâc, suret ve şekillerine göre ihtilâf eder. Ruh-ı a'zam da bir, fakat hükmü, bulunduğu mahallere göre, muhteliftir. Teaddüd ve tekessürü tedbîr ettiği cisimlere göredir ki onlar da "Cüz'îruhlar" adını alır. Gerek "Ben ona ruhumdan üfürdüm" meâlindeki âyet-i kerîmde, gerek "En-Nebe" suresinin bu âyetinde, gerek "Sana ruhu sorarlar ("El-İsrâ" sûresi, âyet: 80) meâlindeki âyette "Ruh" lâfzının hep müfred olarak zikredilmesi bunu te'yîd eder. Bazı hadîslerde cem'i sığasıyle vârid olan ruhlardan murad cisimlerle berâber gözünüze alınan ruhlardır..."
(Şah Veliyyullah-i Dehlevî) nin çok yüksek bir hadîs âlimi, (Seyyid Şerîf)'in muhakkik ve zülcenâhayn bir zât-i âlî olmalarına rağmen -müfessirleri şöylece bir tarafa bırakıyorum- âciziniz bahsedilen bu "En büyük ruh" hakkında sahıyh hiçbir hadîs bulamadım. Bununla berâber benim bulamayaşım böyle bir hadîsin esâsen yok olduğunu ifade ve isbat edemeyeceği gibi söylenen o sözlerin mükâşefe mahsulü olmadığını da iddiâ etmez. Keşfen sâbit, fakat rivâyeten gayr-ı sâbit addedilen hadîsler vardır ki, bunlar ulemâyı hadîs ile sufiyye arasında öteden beri nizâ-ı mucib olmuştur. Aciziniz bu bahsin tedkîykını sadedden hâriç görerek yalnız bu babta söylenenlere kısaca bir işâreti kâfî görmüş bulunuyorum".
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/25-28.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/28-29.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/29.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/29-30.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/30.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/30-31.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/31.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/31.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/32.

[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/32.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/33-34.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/35.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/35-36.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/38-40.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/40-41.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/41.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/41.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/42.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/42-43.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/44.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/44.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/44.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/45-46.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/46.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/47.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/48.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/48.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/48-49.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/49.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/50-53.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/52.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/52-53.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/54.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/54.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/55.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/55.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/56.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/56.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/57.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/57.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/58.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/59.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/60.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/60-61.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/62.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/62-63.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/63.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/63-64.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/64.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/65.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/65.
[145] Bu cümle Ebu Dâvud'daki aslında yer almamaktadır.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/66.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/66.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/66.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/66.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/67.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/67-68.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/68.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/69.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/70.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/70.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/70.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/71.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/71-72.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/72.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/74-76.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/76.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/76.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/77.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/77-78.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/78.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/78.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/79.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/80.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/81.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/81-82.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/82.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/83.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/83-84.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/85.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/85-86.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/86.
[177] Felak suresinde çöken karanlık el-Gâsık olarak isimlendirilmiştir: "Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden... sabahın Rabbine sığınırım." (Felak 1-3).
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/86-87.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/88.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/88.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/89.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/89.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/89.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/90.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/90.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/91.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/91.

[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/92.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/92-93.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/94.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/94.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/95.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/96.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/97.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/98.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/98-99.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/100.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/100.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/101.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/101.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/101-102.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/103.
[203] Kabir azâbının varlığı ve mâhiyeti ile ilgili açıklama 5493-5500 numaralı hadislerde gelecek.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/105-106.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/106.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/106-107.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/107.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/107-109.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/109.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/109-110.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/110.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/110-111.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/112.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/112-113.
[215] Hallet de haslet demektir. Râvî hangi kelimenin kullanıldığında şüphe etmiştir.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/114-115.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/115-116.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/116-117.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/117-118.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/118-119.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/119.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/119.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/119-120.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/120.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/120-121.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/121.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/121-122.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/122.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/122-123.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/123.
[231] Burada huzûr'dan maksad Allah'ın huzurunda olduğunun îdrâkidir.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/123-124.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/124.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/124-125.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/125-126.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/127.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/128.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/128.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/128-129.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/129.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/130.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/130.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/131.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/131-132.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/132.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/132-133.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/133-135.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/136.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/136.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/137.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/137-138.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/138-139.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/139
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/139-140.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/140.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/141-142.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/142-143.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...E...)

(((...E...))

» Ebû Bekr(R)'e bey'at edilmesi...C...7...S...3429, 14...S...6688
» Hz. Ebû Bekr ile Hz. Umer (R) arasında geçen bir tartışma ve sonrası...C... 9...S...4371
» Ebû Bekr'in cennetle müjdelenmesi...C...7...S...3435
» Ebû Bekr'in fazîleti...C... 2...S...559
» Ebû Bekr'in fazîleti ve mescide açılan kapısı...C... 7...S...3417, 3418
» Ebû Bekr(R)'in Hacc Emîrliği...C...9...S...4058
» Ebû Bekr'in halifeliğine delîl...C...15...S...7071
» Ebû Bekr(R)'in Menkıbeleri...C...7...S...3413-3438
» Ebû Bekr'in Rasûlullah'la hicret yolculuğu ve mağara arkadaşlığı...C... 7...S...3415 - 3417
» Ebû Bekr es-Sıddîk(R)'in İslâm'a girişi...C...8...S...3607
» Ebû Cehl'e ilâhî îkaaz...C... 11...S...5027
» Ebû Cehl'in öldürülmesi ve son sözleri...C...8...S...3720 - 3722, 3761
» Ebû Cehl'i öldürmek isteyen ve muradlarına eren gençler...C... 6...S...2927
» Ebû Hubâb'ın ma'nâsı...C... 13...S...6158
» Ebû Hureyre(R)'nin, çok hadîs zikretmesinin sebebi...C... 5...S...2177, 7...S...3474, 16...S...7225

» Ebû Hureyre'nin ilim aramadaki gayreti...C...16...S...7207
» Ebû Hureyer(R)'ye hadîsleri unutmaması için RasûluIlah(S)'ın dua ettiği...C...7...S...3409
» Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'in menkıbeleri...C... 8...S...3531
» Ebû Leheb'in RasûIullah(S)'a eziyeti ve bir vahiy...C... 11...S...5061 - 5063
» Ebû Musa el-Eş'ârî ve Muâz ibn Cebelin Yemen'e gönderilmeleri ve Rasûlullah(S}'in kendilerine tavsiyeleri...C... 9...S...4037- 4039, 4041
» Ebû Talha (R)'mn kahramanlığı ve uhud günü Rasûlullah(S)'a siper olması...C...8...S...3570, 3571
» Ebû Tâlib'in azabı...C... 13...S...6158
» Ebû Tâlib'in cehennemdeki durumu...C...14...S...6464
» Ebû Tâlib'in ölümü ...C... 9...S...4425
» Ebû Tâlib'in son anları ve Rasûlullah(S)'ın gayreti...C... 10...S...4641
» Ebû Tâlib'in son sözü, RasûIullah(S)'ın onun için mağfiret istemesi ve bu konudaki âyetler...C... 8...S...3630, 3631
» Ebû Tâlib'e Rasûlullah(S)'m (kısmî) şefaati...C... 8...S...3629 - 3631
» **Ebû Turâb'** künyesinin cevazı...C... 13...S...6153
» Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın menkıbeleri...C... 8...S...3523
» Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi...C... 7...S...3316,8...S...3611
» Ebû Zerr'in mal biriktirenlere karşı aldığı tavır ve bu konuda Rasûlullah(S)'ın tavsiyesi...C... 3...S...1332, 1334
» Ebû Zerr'in Rebeze'ye kendi isteği İle gitmesi ve bunun sebebi...C... 3...S...1332
» Ecel-müddet...C... 14...S...6493
» Edeblendirme ve men'etme cezaları...C...14...S...6703
» Eğlencenin bâtıl olanı...C... 13...S...6238

» Ehl-i Beyt'e zekât malının haram oluşu...C...3...S...1415
» Ehl-i Kitâb'a umûmî çağrı ve Hırakl'e gönderilen mektûb...C... 9...S...4251 - 4258
» Ehl-i Kitâb'ın kestiği etin hükmü...C... 12...S...5587
» Ehl-i Kitâb'ın müslüman olmalarının fazîleti...C... 6...S...2808
» Ehl-i Kitâb'ın yemek kaplarını kullanmanın hükmü...C... 12...S...5560
» Ekincilik akdi...C... 5...S...2İ58 - 2161
» Ekincilik akdindeki şartlar...C... 6...S...2544, 2552
» Ekincilik akdinde mekruh olan şartlar...C...5...S...2162
» Ekincilik ve hayvan bekçiliği için köpek beslemenin cevazı...C... 7...S...3100
» Ekin ekmenin ve ağaç dikmenin fazileti...C...5...S...2151
» Elbisede genişlik esâsı...C... 1...S...458
» Elbise desenlerinin namazda dikkati dağıtması...C... 1...S...469, 470
» Elbise ile kibirlenmek...C... 13...S...5846
» Elbisenin avreti tam örtmesi ve açılma tehlikesinin olmaması gereği...C... 13...S...5873
» Elbisenin en iyisini Cuma için giymek...C...2...S...857
» Elbisenin nehyedilişi...C... 2...S...640
» Elbiseyi kibirden dolayı uzatıp yerde sürüklemek...C... 13...S...5849 - 5852
» Elçi fert ve hey'etlerine iyi davranılması...C...6...S...2956
» Elçilerin gönderiliş gayesi...C... 10...S...4838
» Elçilik hey'etine atiyyeler verilmesi...C...6...S...2845, 2846
» Elçiyi iyi karşılamak...C... 6...S...2847
» Elemtere (Fîl) sûresi tefsîri...C... 11...S...5043
» El-hâkumu't-tekâsuru sûresi tefsîri...C...11...S...5040
» Elîf. Lam. Mîm. Gulibeti'r-Rûm sûresi tefsîri...C... 10...S...4647 - 4653
» Emâneti yerine eda etmek...C... 5...S...2477
» Emânetlerin ehline verilmesi...C... 6...S...2594
» Emânet mala hıyanet etmenin harâmlığı...C...6...S...2864
» Emânet zayi' edildiği zaman...C... 14...S...6418 - 6420
» Emân verilecek kimseler...C... 1...S...483
» Emân vermek...C... 5...S...2123, 2124
» Emân verme usûlü...C... 13...S...6120
» Emân vermeyi tekeffül etmek...C... 5...S...2124 - 2126
» Emîre itaat ve isyanın ne zaman yapılacağı...C... 6...S...2765, 2766
» Emîre ve komutana itaat, ancak ma'kül ve meşru' olan emirlerdedir...C... 9...S...4036
» Emîrler Kurey ş'tendir...C... 15...S...6987
» Emirlik ve başkanlığı bizzat istememek...C...15...S...6997
» Emirlik ve başkanlık üzerine hırslı olmanın mekrûhluğu...C... 15...S...6997
» Emri bi'l-ma'rûf ve nehyi anil-münker'de bulunup da kendisi buna uymayanın cehennemdeki durumu...C... 7...S...3065
» el-En'âm sûresi tefsîri...C... 10...S...4351 - 4362
» el-Enbiyâ sûresi tefsîri...C... 10...S...4569 - 4571
» Enes b. Mâlik(R)'in Ebû Bekr (R) ve Ömer (R) için söyledikleri...C... 7...S...3445
» Enfâl sûresinin sebebi nüzulü...C... 9...S...4377
» Enfâl sûresi tefsîri...C... 9...S...4376 - 4387
» Ensâr Gazvesi...C... 8...S...3869
» Ensâr hakkında Rasûlullah(S)'ın söyledikleri...C... 8...S...3550 - 3558
» Ensâr'ın fazileti...C... 3...S...1317
» Ensâr'ın kusurlarından vazgeçilmesi...C...8...S...3561
» Ensâr'ın övüldüğü âyetler ve "Ensâr"adının Allah tarafından verilmesi...C...8...S...3544
» Ensâr'ı sevmenin îmândan oluşu...C... 8...S...3551

» Ensâr'ı sevmenin îmânla münâsebeti...C...1...S...171
» Ensâr ile Muhacir arasındaki kardeşlik akdi...C... 5...S...2121
» Ensâr-Muhâcir kardeşliğinin kurulması...C...8...S...3695
» Eraeyte (Maun) sûresi tefsiri...C... 11...S...5047,5048
» Ergenlik çağına gelmemiş üç çocuğu ölen kimsenin mükâfatı...C... 3...S...1184, 1185
» Erkeğe ipek elbise ruhsatı...C... 13...S...5888
» Erkeğin ailesine bağlı olması ve Allah'tan çocuk istemesi...C... 11...S...5318 - 5320
» Erkeğin ailesiyle ayrılığını uzun tutmaması...C... 11...S...5317
» Erkeğin bir gusülle kadınlarını dolaşması...C... 11...S...5296
» Erkeğin eşi adına kurban kesmesi...C... 4...S...1619,1620
» Erkeğin evdeki hâli...C... 13...S...6023
» Erkeğin ev işleri yapması...C... 12...S...5464
» Erkeğin gazveye hanımını da götürmesi...C...6...S...2706
» Erkeğin insanların yanında kadınla yalnız kalması...C... 11...S...5310
» Erkeğin kadınına ve kadının kocasına hibesinin hükmü...C... 5...S...2384
» Erkeğin kadını öldürmesi...C... 15...S...6751
» Erkeğin kadınlarından bâzısını bâzısından fazla sevmesi...C... 11...S...5298
» Erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti...C...11...S...5286
» Erkeğin kızına kocası hakkında öğüt vermesi...C... 11...S...5272
» Erkeğin zağferân sürmesi...C... 13...S...5895
» Erkek, gerekli harcamayı yapmadığı zaman ailesinin onun malından Örfe göre yetecek mikdân harcaması...C... 12...S...5465
» Erkek, kadın adına (vekâleten) hacc yapar...C... 4...S...1739
» Erkek kadım kadın da erkeği tedavi edermi...C... 12...S...5721
» Erkekle kadının yalnız kalmalarının hükmü...C... 11...S...5308 - 5310
» Erkeklere benzemeye çalışan kadınlar...C...13...S...5922 - 5924
» Erkeklerin azalıp kadınların çoğalacağı...C...11...S...5308
» Erkeklerin ipek elbise ve ipek yaygı kullanmaları...C... 13...S...5880 - 5884
» Erkeklerin kadınlara, kadınların erkekre selâm vermeleri...C... 13...S...6192
» Erkekliğin iptâli(hadım)'nin nehyedüm9...S...4337
» Erkek ve kadının şâhidliği...C... 5...S...2465
» Erkek ve kız çocuklarının alacakları mirâs payları...C... 14...S...6605
» Esir almanın hükmü...C... 5...S...2342, 2344
» Esîre yapılan muamele ve insan gönlünü kazanma sırrı ya da sevdirme san'ar 9...S...4067
» Esirin düşman elinden kurtulması...C... 6...S...2840
» Esîrin mîrâsı...C... 14...S...6629
» Esirin ya da borçlunun mescide hapsedimesi...C... 2...S...553
» Esîri öldürmenin hükmü...C... 6...S...2836
» Esirlere elbise giydirmek...C... 6...S...2806
» Esirleri hürriyete kavuşturmak...C... 12...S...547
» Esirlerin teslîmi ve mübadelesi...C... 6...S...281;2918
» Eşlem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne ve Eşa kabilelerinin menkıbeleri...C...7...S...3312,3315
» Esmâ'ü'l-Hüsnâ (= Allah'ın Güzel isinleri)...C... 14...S...6348, 16...S...7266
» Esnemenin keraheti...C... 13...S...6170
» Esnemenin şeytândan olduğu...C... 7...S...3078
» Esnerken ağzı kapatmak...C... 13...S...6173
» el-Esvedu'1-Ansî (= Yalancı peygamber hâdisesi...C... 9...S...4071
» Eş'ârî ve Yemen hey'etleri...C...9...S...4076
» Eşeğin anırmasının mâhiyeti...C...7...S...3090
» Eşek etinin harâmlığı...C...12...S...5578, 559,5600

» Eşek eti yemenin nehyedilişi...C...6...S...2939,8...S...3901, 3920
» Eşek sütünün hükmü ve tedavide kulla nılması...C... 12...S...5800
» Etin kurutulması...C...12...S...5522
» Et satıcı ve hayvan kesicinin hükmü...C...4...S...1925
» Evcil hayvanı av hayvanı gibi vurmak...C...6...S...2867
» Evcil hayvanlardan âsî olup kaçanlara yabanî hayvan muamelesinin yapılabîleceği...C... 12...S...5588
» Evcil hayvanların kaçaklarına yaban havvan muamelesi yapılması...C... 12...S...5610
» Evde köpek Beslemenin Nehyedilişi...C...7...S...3039, 3040
» Evde namaz...C... 2...S...523, 531
» Evde resim(sûret) ve resimli eşya bulundurmanın hükmü...C... 4...S...1947
» Eve girmek için izin istemek...C... 4...S...1910, 1911,13...S...6190
» Evinden başka evlere girmenin âdabı...C...13...S...6170
» Ev inşa etmede dikkat edilecek hususlar...C...5...S...2283
» Evlâdlığın hükmü...C... 11...S...5181
» Evlâdlığın öz oğul gibi olmayışı; 8...S...3748
» Evlenen kimseye nasıl dua edileceği...C...11...S...5244, 14...S...6326
» Evlenmek için eş seçimi...C... 11...S...5173
» Evlenmeye gücü yetenin hemen evlenmesi, gücü yetmeyenin ise oruç tutması...C...11...S...5160

» Evlenmeye teşvîk etmek...C... 11...S...5158
» Evlerde hela edinme...C... 1...S...299
» Evlerde mescid edinme...C... 2...S...524, 566
» Evlere izin verilmedikçe girilmemesi...C...15...S...7109
» Evleri gözetleyeni cezalandırana diyet yoktur...C... 15...S...6769
» Evleri kabre çevirmeme...C... 2...S...531, 3...S...1128
» Evler önünde oturmanın hükmü...C... 5...S...2280
» Evlilikte eş seçimi...C... 4...S...1939
» Evtâs Gazvesi...C... 9...S...4017 - 4019
» Eyle sahil kasabası halkının işledikleri cürüm ve âkibetleri...C... 7...S...3227
» Eyyûb (A.S.) ve hastalığı...C... 7...S...3190
» Ezanda özel lâfızlar...C... 2...S...867
» Ezan duası...C... 10...S...4522
» Ezan esnasında özel nida...C... 2...S...667
» Ezanı abdestsiz okumanın hükmü...C... 2...S...677
» Ezanı işitenin ne söyleyeceği...C... 2...S...663, 664
» Ezanın başlaması...C... 2...S...655
» Ezanın fazileti...C... 2...S...660
» Ezanın İslâm'a delâlet etmesi...C... 2...S...662
» Ezanın yalnız başına da olsa okunabileceği...C... 2...S...662
» Ezan için birine görev verme...C... 2...S...674
» Ezan ile ikaamet arası...C... 2...S...671, 672
» Ezan ile ikaamet arasındaki namaz...C...2...S...672, 673
» Ezan lâfızlarının ikişer defa tekrar edilmesi...C... 2...S...658
» Ezan okuma esnasında ağzını sağa sola döndürme...C... 2...S...677
» Ezan okuma hususunda kura çekme...C...2...S...665, 689
» Ezan okumanın fazileti...C... 2...S...689
» Ezan okumanın ve birinci saffta bulunmanın fazileti...C... 5...S...2484
» Ezan okurken sesi yükseltmek...C... 2...S...669
» Ezan sesinin işitildiği yere baskın yapılamayacağı...C... 2...S...662

» Ezan sırasında özel lâfızlar...C... 2...S...674, 676
» Ezel ve ezelde var olan...C... 6...S...2983.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

E

Ebâha Lî
Ebu Dâvud
Ecâze Lî
Ecâzenî
Eceztu Ehle Zemânî
Eceztu Külle Ahadin
Eceztu Leke Cemî'a Merviyyâtî
Eceztu Leke (Lekum) Cemî'a Mesmû'âtî
Eceztu Leke (Li Fulân) Mâ Sahha Ve Ma Yesihhu Min Mesmû'âtî
Eceztu Leke (Li-Fulân) Me'şte-Melet Aleyhi Fihristî Hâzihî
Eceztu Leke Kitâbe'l-Fulânî
Eceztu Li-Kulli Vahidin (Ahadin)
Eceztu Li-Men Edreke Zemânî
Eceztu Li-Men Kale La İlahe İllallah
Eceztu Li-Men Yeşâ'u Fulân
Eceztu Li-Men Yeşâ'u'l-İcâze
Eceztu Li-Men Yûledu Lı-Fulân
Eceztu Li'l-Mevcûdîn
Eceztu Li'l-Muslimîn
Eceztu Talebete'l-İlmi Bi-Beledî Keza
Eceztuke (Cemî'a) Mâ Ucîze Lî Rîvâyetuh
Eceztuke En Tervıye Annî Mâ Sahha İndeke Mimmâ Semi'tuhû Ve Mâ Se'esma'uhû
Eceztuke İn Ahbabte
Eceztuke İn Eredte
Eceztuke İn Şi'te
Eceztuke Kitâbe's-Sunen
Eceztuke Mucâzâtî
Eceztuke Ve Li-Evlâdike Ve Li-Akîbike
Ecvedu'l-Esânîd
Eczâ'u'l-Hadîs
Eczâ-Yı Hadîsiye
Edâ
Edâ Lafızları
Eda Sığaları
Ed'afu'l-Esânîd
Edeb
Ef'âlu'r-Resûl
Efrâd
Efrâdu'l-Buldân
Ehlu'l-Bid'a
Ehlu'l-Eser
Ehlu'l-Hadîs
Ehlu'l-Hevâ
Ehlu's-Suffe
E'imme Hamse
E'imme Sitte
Ekâbir Ve Esâğir
Ekseru's-Sahâbe Fetven
Ekseru's-Sahâbe Hadisen
Ekzebu'n-Nâs
Elfâz-ı Câzime
Elfâzu'ı-Cerh
Elfâz-ı Cerh Ve Ta'dîl
Elfâzu'l-Edâ
Elfâzu't-Ta'dil
Elfıyye
Elkâb
Elkâbu'l-Muhaddısîn
Emâlî
Emânet
Emera
Emîru'l-Mu'ınınîn
Emsâlu'l-Hadîs
Enâ
Enbe'enâ
Enbe'enâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi
Enbe'enâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u
Enbe'enâ İcâzeten
Enbe'enâ Muzâkereten
Enbe'enî
Enkeru Mâ Ravâhu Fulân Keza
Enne
Enne Fulânen Ahberahû
Enne Fulânen Haddesehu
Enne Fulânen Kale
Ensâb

Enşedenâ
Enşedenâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi
Enşedenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi
El-Erba'a
Erba'ûn
Ercahu'l-Esânîd
Ercû En Lâ Be'se Bihî
Erselehû Fulân
Esahh
Esahhu Mâ Câ'e Fi'l-Bâb
Esahhu Şey'in Fi'l-Bâb
Esahhu'l-Ahâdîs
Esahhu'l-Esânîd
Esahhu'l-Kutub
Esânid
Esbâbu Vurûdil-Hadîs
Esbâbu'l-Cerh
Esbâbu'l-Hadîs
Esbâbu'l-Vaz'
Esbât
Esbetu'l-Esânîd
Esbetu'n-Nâs
Eser
Eserî
Esma Ve Kunâ
Esmâ'u'l-Muhaddisîn
Esma-Yı Müfrede
Esnâ'u's-Sened
Eşeddu'n-Nâsi Kizben
El-Etbâ
Etbâ'u't-Tâbi'în
Etkan
Etrâf
Ev Karîben Minhu
Ev Kemâ Kale
Ev Mâ Eşbehe Hazâ Mine'l-Elfâz
Ev Nahvehû
Ev Şibhehû
Evâ'il
Evha'l-Esânîd
Evhâm
Evlâdu's-Sahâbe
Evsaku'n-Nâs
Evtânu'r-Ruvât Ve Buldânihim
Ewel
Ewelu's-Sened

E

Ebâha Lî:

Kelime manasıyla "bana müsaade etti" demektir. Bazı hadisciler tarafından munâvele yoluyla alınmış bir hadisin başkasına rivayetinde eda lafzı olarak kullanılan tabirlerdendir. Diğer bazı lafızlar kadar kullanılmış değildir.

Ebu Dâvud:

Bk. Süneni Ebî Dâvud.

Ecâze Lî:

"Bana icazet verdi" anlamıyla bazı hadisciler tarafından icazet yoluyla alınmış hadisleri rivayet ederken kullanılmış eda lafızlarındandır.
Aynı yerde ve manada ecâzenî lafzı da kullanılmıştır.

Ecâzenî:

Bk. Ecâze li.

Eceztu Ehle Zemânî:

Bk. İcâze Âmme.

Eceztu Külle Ahadin:

Bk. İcâze Âmme.

Eceztu Leke Cemî'a Merviyyâtî:

Bk. Eceztu leke (Lekum) cemîa mesmû'ati.

Eceztu Leke (Lekum) Cemî'a Mesmû'âtî:

"leke" yerine cemi muhatab zamiriyle "lekum" ile kullanıldığı gibi mesmû'âtî yerine merviyyâtî lafzıyla da kullanılır. Her ikisi bir arada mütalaa edildiğinde manası "sana (veya size) bütün işittiğim (veya rivayet ettiğim) hadisler (in rivayeti) için icazet verdim" demek olur. İcazetin ikinci çeşidi olan muayyen şahsın muayyen şahsa gayri muayyen merviyyâtının rivayeti için izin vermesinde kullanılan bir nevi eda lafzıdır.
Özel tabiriyle icâzetu'l-mu'ayyen li-mu'ayyen fî gayri mu'ayyen denilen icazette şeyh esas itibariyle belli kimse veya kimselere rivayet ettiği hadîslerin nakledilmesi için herhangi bir sınırlama yapmaksızın izin verir. İznini verirken bu tabiri kullanır. Ancak işaret etmek gerekir ki böyle bir icazette şeyh talib veya taliblere hangi kitabı veya hadislerinden ne kadarını rivayet hususunda izin verdiğini bildirmemiştir. Bu itibarla böyle bir icazetin sıhhatinde ihtilaf olmuştur.

Eceztu Leke (Li Fulân) Mâ Sahha Ve Ma Yesihhu Min Mesmû'âtî:

"Sana göre sahih olan ve sahih olacak bütün işittiğim hadisleri rivayet etmene izin verdim" manasına bir tabirdir. İcazet çeşitlerinden biri olan şeyhin henüz elde etmediği fakat ilerde edeceği hadislerin rivayet iznini önceden vermesinde eda lafzı olarak kullanılır.
Hususi tabiriyle icâze mâ lem yetehammelhu'l-mucîz bi-vechin denilen ve icazetin altıncı şekli olan bu nevi icazette şeyh, o ana kadar rivayet etmediği, ancak ilerde elde etmeyi umduğu hadislerin rivayetine muhatabının sahih kabul edeceği kaydiyle izin verir. İznini verirken de bu tabiri kullanır. Bu çeşit icazetin caiz olup olmadığı konusunda icazet çeşitlerinden bahsederken yeterli bilgi verilecektir.

Eceztu Leke (Li-Fulân) Me'şte-Melet Aleyhi Fihristî Hâzihî:

Bk. İcâzetu'l-mu'ayyen li mu'ayyen fî mu'ayyen.

Eceztu Leke Kitâbe'l-Fulânî:

Bk. İcâzetu'l-Mu'ayyen li-mu'ayyen fî mu'ayyen.

Eceztu Li-Kulli Vahidin (Ahadin):

Bk. İcâze Âmme.

Eceztu Li-Men Edreke Zemânî:

"Zamanıma yetişenlere icazet verdim" demektir. Hadis rivayet mototlanndan icazet yoluyla rivayette kullanılan eda tabirlerindendir. Eceztu ehle zemânî ile aynı manayadır.
İcâze âmme maddesinde ayrıca görüleceği gibi şeyh durumundaki muhaddis bazen ne icazete konu olan kitap veya hadisleri ne de icazet verdiği kimse ya da kimseleri açıklamadan umumî bir ifadeyle hadislerinin rivayetine izin verir. Bu izni verirken bu ve benzeri lafızlar kullanır. Böyle yaşadığım devre yetişen herkese izin verdim diyerek verilen icazetin cevazında ihtilaf vardır.

Eceztu Li-Men Kale La İlahe İllallah:

Bk. İcâze âmme.

Eceztu Li-Men Yeşâ'u Fulân:

Bk. İcâze müallaka.

Eceztu Li-Men Yeşâ'u'l-İcâze:

Bk. İcâze âmme.

Eceztu Li-Men Yûledu Lı-Fulân:

"Fülanın doğacak çocuğuna icazet verdim" demektir. Henüz hayatta olmayan (ma'dum) için verilen icazette kullanılan eda lafzıdır. (Bk. İcâze li'1-ma'dûm).

Eceztu Li'l-Mevcûdîn:

Bk. İcâze âmme.

Eceztu Li'l-Muslimîn:

Bk. İcâze Âmme.

Eceztu Talebete'l-İlmi Bi-Beledî Keza:

Bk. İcâze Âmme.

Eceztuke (Cemî'a) Mâ Ucîze Lî Rîvâyetuh:

Bk. Eceztuke Mucâzâtî.

Eceztuke En Tervıye Annî Mâ Sahha İndeke Mimmâ Semi'tuhû Ve Mâ Se'esma'uhû:

Bk. İcâze mâ lem Yesma' hu'1-Mucîz..

Eceztuke İn Ahbabte:

İstersen sana icazet veriyorum" demektir. Şeyhin rivayet isteğini talibe bırakmak şartiyle verdiği câzette edâ lafzı olarak kullanılır, aynı manada ve yerde eceztuke in eredte; eceztuke in şi'te lafızlarını kullananlar da olmuştur.

Eceztuke İn Eredte:

Bk. Eceztuke in Ahbebte.

Eceztuke İn Şi'te:

Bk. Eceztuke in Ahbabte.

Eceztuke Kitâbe's-Sunen:

Birçok sünen kitabını rivayet etmiş bulunan bir şeyhin talibe "sana sünen kitabını rivayete icazet verdim" demesi, mu'ayyen şahsın mu'ayyen şahsa meçhul bir hadis kitabını rivayet etmesi için izin vermesini ifade eder. İcazetin dördüncü şeklinde kullanılan eda lafızlarındandır. Fazla bilgi için icâze li'l-mechûl maddesine bakılabilir.

Eceztuke Mucâzâtî:

"İcazet yoluyla aldığım hadisleri rivayet etmen için sana icazet verdim" manasına gelen bir tabirdir. Şeyhin icazet yoluyla rivayet etmiş olduğu hadisleri rivayet etmesi için talibe izin vermesini ifade eden eda lafızlarındandır.
Aynı manada eceztuke (cemî'a) mâ ucîze lî rivâyetuh (rivayeti için bana icazet verilmiş olan bütün hadisleri rivayet etmene icazet verdim) lafzı da kullanılır.

Eceztuke Ve Li-Evlâdike Ve Li-Akîbike:

Bk. İcaze li'l-Ma'dûm.

Ecvedu'l-Esânîd:

Bk. Esahhu'l-Esânîd.

Eczâ'u'l-Hadîs:

Bk. Cüz.

Eczâ-Yı Hadîsiye:

Bk. Cüz.

Edâ:

"Eda etmek, yapmak, kılmak, yerine getirmek" manalarına gelir. Hadis usulünde genellikle rivayet karşılığı kullanılır. Şeyhin, hadis alma yollarından birisiyle elde ettiği hadisleri talebelerine rivayet etmesine denir. Buna göre bir hadisci kendi şeyhlerinden herhangi bir rivayet metoduyla elde ettiği hadisleri yine bu metotlardan birisiyle talebelerine rivayet ettiği zaman bunları eda etmiş demektir. 182

Edâ Lafızları:

Hadis rivayet metotlarından birisiyle rivayeti belirtmek üzere isnatta kullanılan lafızlardır. Söz gelimi semâ' yoluyla rivayette kullanılan haddesenâ, ahberanâ, arz metoduyla rivayeti ifade eden haddesenâ fulânun kırâ'aten aleyhi birer eda lafzıdırlar.
Hadis tahammül usullerinden herbiri için özellikle kullanılan bir eda lafzı olmamakla birlikte en çok kullanılanları belirlenmiş ve birinin diğeri yerine kullanılıp kullanılmayacağı üzerinde uzun münakaşalar olmuştur. Bununla birlikte eda lafızları esas itibariyle hadisin hangi yolla alınmış olduğuna işaretten hali değillerdir. Bu bakımdan Hadis Usulü âlimleri her rivayet metodu ile alman hadislerin edası sırasında kullanılan lafızları birbirinden ayırmışlar ve hangilerinin nerelerde daha çok kullanıldığını belirlemişlerdir.
Bazı hadis âlimleri eda lafızları tabirini eda sığaları deyişiyle ifade etmişlerdir.

Eda Sığaları:

Bk. Eda Lafızları.

Ed'afu'l-Esânîd:

Bk.Evha'l-Esânîd.

Edeb:

Sözlükte edeb, terbiye manalarına gelen bu tabir, cami denilen ve sekiz ana konudaki hadisleri ihtiva eden kitaplarda yeme-içme, konuşma, yürüme ve benzeri ahlaki konulardaki hadisleri bir araya getiren bölüm başlığının adıdır.

Edeb kelimesinin çoğulu âdâbtır. Bazı hadis kitaplarında söz konusu bölüm âdâb başlığı altında yer alır. (Bk. Âdâb).

Ef'âlu'r-Resûl:

"Efâl" fiilin çoğulu olduğuna göre tamlama Hz. Peygamber (s.a)'in gerek insan, gerekse peygamber olarak işlediği işler manasına gelir.
Hadisler, bir anlamda Sünnetin sözlü ifadeleridir. Bunun yanısıra Sünneti oluşturan üç kısımdan birisi, fi'ilî sünnettir. Öyle olunca Hz. Peygamberin hadislerde yansıyan fiillerinin başta tslâm Hukuku olmak üzere islâmî ilimlerde büyük önemi vardır.
Bununla birlikte onun bütün fiilleri, taşıdığı hükmü belirleyebilmek açısından bazı kısımlara ayrılmıştır. Bunların bir kısmı dinîdir ve İslâm şeri'atinin temelini oluşturur. Bir kısmı ise dinî değildir. Müslümanlar için insanî veya ahlakî değer taşımalarına ve örnek teşkil etmelerine rağmen İslâm şeriatı dahilinde mütalaa edilmemiştir. Bu yüzden konu ihtilaflıdır. Nitekim kimi İslâm alimleri onun her fiilini aynı değerde görürken kimileri dinî mahiyette olanların olmayanlardan ayırdedilmesi gerektiği görüşündedirler. Özetle, Hz. Peygamber (s.a)'in sözlerinin olduğu gibi, fiillerinin müslümanlar için delil ve uyulması gerekli oluşu, Allah Elçisi olmak sıfatıyla birlikte ondan sadır olmak; şeriat hükmü koymak ve uyulması kasdedilmek şartlarına bağlıdır. Bu şartlan taşıyan ibâdet, tâ'at ve benzeri konularla ilgili fiilleri şer'î bir hüküm koyması yanında müslümani bağlayıcı nitelik taşır.
Diğer taraftan, Hz. Peygamber (s.a.s)'in oturma, kalkma, yürüme, yeme, içme gibi fiilleri insanlık gereği olduklarından şeriat değildirler; çünkü bunların kaynağı onun peygamberlik yönü değil, insanlığıdır. Aynı şekilde insanlık tecrübesi sonucu işlediği ticaret, ziraat, askerî birlik teşkili, savaş idaresi, bir hastalığa ilaç tavsiyesi gibi fiilleri de şer'î değillerdir. Bunlar, müslümanlar için örnek oluştursalar bile, dinî hükümlerle ilgileri yoktur.
Hz. Peygamber'in fiilleri içinde kendisine has uygulamalar da vardır. Bunlar da örnek niteliği taşımadıkları sürece şeriat sayılmazlar. Dörtten fazla evlenmesi; her zaman ilgili nassa uygun olarak iki şahidin şahitliğiyle hüküm verdiği halde bir işte yalnız Huzeyme'nin şahitliğiyle yetinmesi gibi olaylar bunun örnekleridir.
Sonuç olarak Hz. Peygamber (s.a.s)'in fiilleri yukarıda nakledilen şartlarla Sünnet içinde mütalaa edilirler. Bu demektir ki, onun peygamber olarak yaptığı işlerden teşri ve müslümanların uyması maksadıyla işlenenler dinî mahiyette addedilirler ve müslümanlar için delil oluştururlar. Müslümanların böyle fiillere uymaları gerekir. Ahlakî mahiyette olanları dinî olmasalar bile güzel ahlak örnekleri verdiklerinden uyulmalarında fazilet vardır. İnsanlık icabı işledikleri ise örnek vasfı yoksa uyulması mecburî değildir.

Efrâd:

"Tek, bir tek" manasına gelen "ferd" in çoğuludur. Sıfatın, nitelediği ismin yerine geçmesi kabilinden el-ehâdîsu'l-efrâd (ferd hadisler) sıfat tamlaması yerine kullanılan bir deyimdir. Gerek mutlak veya nisbi olarak ravisinin rivayette tek kalması, gerekse sadece bir şehirden olanların rivayet etmeleri sebebiyle ferd sayılan hadisleri ifade etmekte kullanılır.
Ferd hadislere dair müstakil kitaplar telif edilmiştir, kısaca efrâd kitapları denilebilecek bu eserlerin en meşhurları ed-Dârekutni'nin Kitâbu'l-Efrâdı ile İbn Şahin künyesiyle tanınmış Ebu Hafs Ömer b. Ahmed'in aynı isimdeki eseridir.

Efrâdu'l-Buldân:

Beldelerin ferd hadisleri anlamını veren bir tamlama olup yalnızca bir beldede yaşayan ravi veya ravilerin rivayet ettikleri ferd hadislere denilmiştir.
Misal vermek gerekirse, öyle hadisler vardır ki, sadece basralı veya yalnızca samlı ravi veya ravilerce rivayet edildiğinden ferd sayılmıştır. Başka belde ravilerince rivayet edilmeyen böyle birkaç hadis, efrâdu'l-buldân tabiriyle ifade edilmiştir.

Ehlu'l-Bid'a:

Kısaca bid'ate kapılmış kimseler manasına gelir. Aynı manada mubtedi' veya çoğul olarak mubtedi'a lafızları da kullanılır. Genellikle İslâmiyetin kemale ermesinden sonra ortaya atılıp dine nisbet edilen bid'atlara kapılmış kimselere denir.
Hadis ilminde ehlu'l-bid'a denilince itikadı bid'atlar denilebilecek, sahabe devrinin sonlarına doğru iyiden iyiye görülmeye başlayan Şi'a ve Râfizîlik, Hâricîlik ile daha sonraları vücut bulan Mürci'e, Cehmiye, Müşebbihe, Mücessime, Kaderiye, Cebriye, Mu'tezile gibi siyasî ve itikadı fırkaların taraftarları anlaşılır. Bu fırkaların herbirinin daha Çok Kur'ân-ı Kerim'in müteşabih ayetlerini te'vil etmek, hadisleri zoraki bir biçimde yorumlamak, nihayet hadis uydurmak suretiyle ortaya atıp yaydıkları fikirlere de bid'at denilmiştir. Dolayısıyla aşırı mutaassıp taraftar olmasalar bile bu fikirlere kapılanlar da bid'at ehlinden sayılmışlardır.
Burada işaret etmek yerinde olur ki bid'atlar. umumiyetle sahibini -Allah korusun- küfre götüren ve tekfir edilmesine sebep olan bid'at-i mükeffire ve küfre götürmese de sahibinin fasık sayılmasına sebep olan bid'at-i gayri mükeffire olmak üzere iki kısma ayrılır. Buna bağlı olarak ehlu'l-bid'a da kapıldığı bid'atin şekline, bid'atini savunmada gösterdiği taassup ile yaymak konusundaki gayretlerine, bir de bid'atini müdafaa etmek üzere yalan söyleyip söylemediğine göre değerlendirilir.
Sahibinin ehl-i bid'attan sayılmasına sebep olan yukarıda isimleri sayılan fırkalardan Şi'a, Hz. Ali taraftarlarıdır. Başlangıçta Hz. Ali'nin imameti gibi makul bir fikirle yola çıktıkları halde Râfıza da denilen Râfiziler ile Gulat-ı Şi'a tabir edilen aşırı uçtaki şiîler, işi onun peygamberliğini hatta ulühiyetini iddia edecek kadar sapıklığın son noktasına götürmüşlerdir.
Havâric de denilen Haricîler, Hz. Ali ile Mu'aviye arasında cereyan eden Sıffîn savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkan ve onun saflarından ayrılanlardır. Sayıları önceleri on iki bin civarında olan bu fırka bir taraftan yönetimde gevşek davranarak hata ettiğini ileri sürerek Hz. Osman'ı; hakemi kabul ettiğinden dolayı Hz. Ali'yi, öte yandan Hz. Ali'nin hakkı olan hilafeti gasbettiği için Hz. Mu'aviyeyi, büyük günah (kebâir) işlediklerini ileri sürerek küfürle itham etmişlerdir.
Murci'e murtekibu'l-kebîre (büyük günah işleyenin durumu) meselesinden çıkmıştır. Bu gruba mürci'e

denilmesinin sebebi, büyük günah işleyenler hakkındaki hükmü Allah'a irca etmeleri, ameli imandan ayırarak tehir etmeleridir.
Cehmiye Allah'ın sıfatlarını ta'til eden fırka olarak bilinir. Müşebbihe ile Mücessime Allah'ı -haşa- insana benzetenlerle O'nu insan gibi cisme nisbet edenlerdir. Kaderiye ile Cebriye kader üzerindeki münakaşaların ortaya çıkardığı iki fırkadır. Bunlardan Kaderiye, kaderi inkâr ederek insana sonsuz bir hürriyet ve irade tanır. İyi ve kötü her fiilin insanın kendisinden sadır olduğunu ileri sürer. Cebriye ise aksine insanın rüzgâr önündeki tüy gibi olduğu; hiçbir irade gücü ve hürriyeti olmadığı görüşündedir. Bu iki fırkadan biri kaderi inkâr, diğeri kulun iradesini kaldırarak, her şeyi ilahî takdire bağladığı için her ikisinin mensubu ehl-i bid'at'tan sayılmıştır. Cehmiyenin ilahî sıfatları ta'til edişi ile Kaderiyenin kaderi inkâr akidesinin tesiriyle vücut bulan Mu'tezile, tamamen eski Yunan felsefesinin etkisi altında gelişmiş bir fırkadır. İşte temel görüşlerini kısaca özetlemeye çalıştığımız bu fırkaların mensupları genelde bid'at ehli sayılmışlardır.
Ehlu'l-bid'a Hadis ilminde daha çok cerh ve ta'dil ilminin konusudur. Şöyle ki, hadis ravileri arasında yukarıda kısaca açıklanan ve bid'at telakki edilen fırkalara mensup olarak görüşlerini paylaşanlar çıkmıştır. Cerh ve ta'dil alimleri, bunların hallerini araştırıp, durumlarına göre hükümler vermişlerdir. Tabiatiyle ehl-i bid'attan sayılan ravilerin rivayet ettikleri hadislerle bu hadisleri rivayet etmenin hükmünü de açıklamışlardır. Bu hükümleri özetleyecek olursak, İslâm alimlerinin tümüne göre sahibini küfre götüren bir itikaddan dolayı ehli bidatten sayılan ravinin rivayeti kabul edilmez. Bir diğer görüşe göre böyle bir ravi, kendi akidesini yaymak ve propagandasını yapmak maksadiyle yalan uydurmanın helâl olduğuna inananlardan değilse rivayetleri makbuldür. Hattâbiye gibi akidesini yaymak ve yayılmasını sağlamak kasdiyle yalan söylemeyi helal görenlerdense kabul edilmez.
Kimi alimlere göre bid'at sahibi ravinin rivayeti diğer ta'n sebeplerinden kurtulmuşsa kabul edilir. İbn Haceri'l-Askalânî'nin "tahkik ehlinin görüşü" olarak nitelediği diğer bir görüşe göre bid'at ile tekfir edilen ravi sırf bid'ati yüzünden reddolunmamalıdır; zira kendilerine karşı olanların bid'at ehlinden olduğunu söylemeyen hiçbir taife yoktur. Hatta bazıları, bütün muhaliflerini tekfir edecek kadar ileri giderler. Buna göre bütün bid'at ehli sayılan ravilerin rivayetleri genelde merdud sayıldığı takdirde iş, gerçekten ehl-i bid'attan olanların da olmayanların da reddine varır. Bu konuda güvenilebilecek görüş şudur: Rivayeti reddedilen bid'atçı ravi namaz, oruç, hac, zekât gibi dinî vazifelerden birini inkâr eden yahut daha kötüsü, inkârla kalmayıp aksine inanan kimse olmadığı takdirde, rivayet hususunda zabt ve itkan, dışardan görünüş itibariyle de vera ve takva sahibi olduktan sonra rivayetini kabule hiçbir mani yoktur.
Kapıldığı bid'ati, hiçbir taife tarafından küfürle itham edilmesini gerektirmeyen, sadece fasık sayılmasını gerektiren ravinin rivayetinin kabulü konusunda ise üç görüş vardır. Bunlardan İmam Malike nisbet edilen ilkine göre fıska nisbet edilen ravi, ister itikadının propagandasını yapan dâ'i olsun, ister olmasın; ister mezhebini desteklemek maksadiyle yalanı helal görsün, ister görmesin rivayeti reddedilir; zira bid'ate kapılan ravi, bid'atinden dolayı fasıktır. Dolayısiyle fışkı te'vil edilmiş de olsa te'vilsiz fasık sayılan ravi gibi kabul edilir ve rivayeti reddolunur. Nasıl ki kafirin küfrü te'vil edileni ile edilmeyeni arasında fark yoktur. Mübtedi'nin rivayetini kabul etmek bir de onun bid'atinin değerim artırmaya ve adını anmak suretiyle adının yayılmasına sebep olur. İkinci görüşe göre bid'ate kapılan ravinin rivayeti, bid'atine rağbeti artırmak maksadiyle yalan söylemeyi caiz gören bir kimse olmadıkça, dâ'i olsun olmasın, farketmez; kabul edilir. Yukarıda da bir nebze söz konusu edilen bu görüş, İmam Şafii'ye aittir. Onun bu konuda şöyle dediği nakledilir: "Rafizilerin Hattâbiye kolu hariç, heva ehlinin rivayeti kabul edilir." Hattâbiye ise kendi taraftarlarının lehine yalan şahitliği caiz görürler. Nakledildiğine göre İbn Ebi Leylâ, Sufyânu's-Sevri ve Ebu Yusuf un görüşü de budur.
Üçüncü ve en sahih olan görüşe gelince, şöyledir: Kendisini fâsık yapan bid'ate sahip ravi, dâ'i olmadığı sürece rivayeti makbuldür. Bid'atinin propagandasını yapanlardansa makbul değildir; zira bid'atinin propagandasını yapan kimsenin, akidesinin aleyhine olabilecek rivayetleri gizlemek hevesine düşüp onları tahrif ederek kendi mezhebinin öngördüğü şekle sokmasından korkulur. Bununla birlikte kimi muhaddisler, mezhebinin da'isi olmayan yani propagandasını yapmayan ravinin rivayeti, kendi bid'atini takviye edecek bir şey değilse kabul edilir görüşündedirler. Nitekim Ebu İshâk b. Ya'kubu'l-Cûzecânî şöyle demiştir: "Bid'at ehlinden bazıları hak yoldan yani sünnetten sapmış olmakla birlikte doğru sözlüdürler. Böylelerinin rivayet ettiği hadisi, bid'atini takviye edecek cinsten değilse, kabul etmekten başka çare yoktur." 183
Zahiriye âlimlerinden İbn Hazm da bid'at sahibi ravinin sadûk, hıfz ve itkan sahibi olması şartiyle rivayetinin kabul edileceği görüşündedir. Ona göre ravinin da'i olup olmaması farketmez. Yeter ki, sadık, hıfzı tam ve itkan sahibi olsun.
Görülüyor ki ehl-i bid'attan olan ravinin rivayeti genelde bid'atinin propagandasını yapan biri olmadığı sürece merdud sayılmamıştır. Ne var ki ravi, rafızî ise da'i olsun olmasın, rivayeti makbul değildir. Zehebî'ye göre tam manasiyle rafızî olan bir kimsenin hadis rivayetinde hiçbir kıymeti yoktur. Özellikle rafızilerden özü sözü doğru, kendisine güvenilir bir kimse bulmak imkânsızdır; zira yalan bunların iliklerine işlemiştir. Takıyye ve nifak ise rafızilerde huy haline gelmiştir. 184
Rafizilerin rivayetleriyle amel konusunda da üç görüş vardır. Bunlardan birincisine göre kayıtsız şartsız amel edilmez. İkincisi, yalancılık ve hadis uydurmakla cerhedilen hariç, râfızi ravinin rivayetiyle amel edilebilir. Üçüncüsüne göre ise sadûk ve rivayet ettiğini bilen rafızinin rivayeti kabul edilir. Dai olanın rivayeti sadûk bile olsa reddolunur. 185
Burada işaret etmek gerekir ki, rafızî raviler hakkında bu derece sert kayıtlar getirilmiş olmasına rağmen Şi'a için aynı derecede sert kaidelerin getirilmemiş olması dikkate şayandır. Bunun sebepleri vardır. Bir kere rafiziler, Şianın aşırı uçta olanlarıdır. İdeolojileri uğruna yalan söylemeyi mubah görürler. Yalancılığı adeta meslek haline getirmişlerdir. İmam Şafi'î "Rafiziler kadar yalan söyleyen, yalancı şahitlik yapan kimse görmedim" demiştir. Yezid b. Harun da şunları söylemiştir: "Dai olmadıkça bid'at ehlinden olan herkesten hadis yazılır. Ancak rafiziler müstesna; çünkü onlar yalan söylerler."
Öte yandan Rafiziler hadis uydurmakla ve uydurdukları hadislere dinî emirler gözüyle bakmakla tanınmışlardır.186 Sadakat ve itkanın ön planda tutulduğu hadis rivayetinde yalana başvurdukları kadar bilhassa Hz. Ebubekr ve Hz. Ömer'e dil uzatırlar. Abdullah İbnu'l-Mubârek böyle biri hakkında şöyle demiştir: "Ondan rivayette bulunmayınız; zira o selefe söverdi." 187 Râfızîlerin rivayetlerine itibar edilmeyişinin başlıca sebepleri bunlardır. Hiç biri olmasa bile yalan söylemeleri rivayetlerinin reddedilmesi için yeterli sebeptir.
Şi'âya gelince bu fırka İslâm Tarihinde hadis uydurma faaliyetlerine önayak olmuştur. Kendilerine has bir hadis anlayışı vardır. Meselâ isnadı Ehl-i Beytten birine veya onlarca makbul sahabîye varmayan hadislere hadis gözüyle bakmazlar. Râfızîler kadar olmasa da yine bilhassa Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'e dil uzatırlar. Onlar

kadar bid'atini müdafaa eden, yaymaya çalışan fırka yoktur. Bununla beraber şiî ravilerin rivayetleri için râfızîlerin rivayetlerini kabul ölçüleri derecesinde sert tedbirlerin getirilmeyişinin önemli bir sebebi ikincilerine gulât denilmesine yol açan aşırı tutumlarıdır. Şu da var ki tabi'in ile tebe'u't-tâbi'in içinde Şia taraftarı olmakla cerhedilen pek çok muhaddis ve ravi vardır. Nitekim es-Suyütî, gerek Sahihi Buhâri, gerek Sahih-i Müslim, gerekse her ikisinin ravileri arasında Şia bidatiyle ta'n edilmiş ravilerin de bulunduğu 82 isim kaydetmiştir. 188Diyaneti sağlam, verasi kuvvetli, sıdkı malum ve sabit olan bu gibi bid'ate kapılmış raviler reddedildiği takdirde pek çok hadisi reddetmek icap eder. Bu önemli sebep dikkate alındığında aralarında Şiaya mensup olmakla itham edilenlerin de bulunduğu bid'at sahibi nice ravide hadis rivayetinde esas olan sadakat ile vera ve itkan esas alınmış ve hadisleri makbul addedilmiştir.

Ehlu'l-Eser:

Bk. Ashâbu'l-Hadîs.

Ehlu'l-Hadîs:

Bk. Ashâbu'l-Hadîs.

Ehlu'l-Hevâ:

Hevâ, sözlükte bir nesneye meftunluk ve aşk manasınadır. Hayırda da serde de kullanılır. Nefsin istek ve arzusuna hevâ denir ki murat, şehvet arzusudur. İnsan nefsinin irade ve arzu ettiği nesneye de heva denir. Aynı kelime bir nesneyi sevmek, ona muhabbet duyguları beslemek manasına da gelir. Çoğulu ehvâdır. 189Buna göre ehlu'l-hevâ, bir şeye meftun olanlar, nefisleri için bir şeyler arzu edenler, bir nesneye karşı içlerinde arzu ve istek duyanlar, ona düşkün olanlar manasına bir tabirdir.
Hadis İlminde ehlu'1-hevâ, ehlu'l-bid'a tabiriyle aynı manada kullanılmış ve özellikle kelamcılar kasdedilmiştir. Bilindiği gibi kelamcılar eski Yunan felsefesinin meselelerini adeta İslâm Dini'ne uygulama gibi bir tutum izlemişlerdir. Allah'ın sıfatlan üzerinde münakaşalar açan, Kur'ân-i Kerim yaratılmış mıdır, değil midir; tartışmalarına zemin hazırlayanlar onlardır. Başta Mu'tezile olmak üzere Mürci'e, Kaderiye, Cebriye gibi itikadi fırkaların Allah'ın sıfatlan, kaza-kader, büyük günahlar, insanın fiilleri gibi imanla ilgili pek çok konuda yaptıklan münakaşalarda kelamcılann büyük payı vardır. Kelamcılar birçok konuda Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sahih hadisleriyle açıklananların ötesinde çetin meselelere dalmışlardır. Sahabîlerin ve Tâbi'u'nun Kur'ân-ı Kerim ışığında şekillenmiş itikatlarına zıt görüşlerin ortaya çıkışında bunların önemli rolleri olmuştur. Denilebilir ki ehl-i bid'atın yaptıklarını bir başka açıdan kelamcılar yapmışlardır.
İbn Abdilberr'e göre bütün İslâm ülkelerindeki kelamcılar ehl-i bid'atdandır, yolunu şaşırmış kimselerdir. Nereye giderlerse gitsinler alim olarak itibar edilmezler. Gerçek manada İslâm âlimleri Hadîs ve Fıkıh alimleridir. İmam Mâlik de bid'at ve heva ehlinden olanların şahitliğinin caiz olmadığı görüşündedir. O'na göre Eş'arî de olsa bütün kelamcılar heva ehlidirler. Bid'atlan sebebiyle sürgün edilir; tedibe maruz bırakılırlar. Eğer bid'atlerinde devam ederlerse tevbeye çağrılırlar, el-Hasenu'l-Basri de "heva ehli ile birlikte aynı mecliste oturmayın, onlarla münakaşaya girmeyin. Onlan dinlemeyin" tavsiyesinde bulunmuştur. 190
Görüldüğü gibi ehlu'1-hevâ, hadis ilminde ehlu'l-bid'a karşılığı olarak kullanılmıştır, ancak kaydetmek gerekir ki, ehlu'l-bid'a tabiri daha umumîdir.

Ehlu's-Suffe:

Bk. Ashâb-ı Suffe.

E'imme Hamse:

"Beş imam" demek olup el-kutubu's-Sitte sahiplerinden Buhari ve Müslim ile Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nese'i olmak üzere beşine denir.

E'imme Sitte:

"Altı imam" anlamına sıfat tamlamasıdır, el-Kutubu's-Sitte sahiplerini ifade eden ayn bir tabirdir.

Ekâbir Ve Esâğir:

Hadis Usulünde rivayetu'l-ekâbir ani'l-esâğir (büyüklerin küçüklerden rivayeti) şeklinde geçer. Normalde küçüklerin büyüklerden rivayeti en çok görülen rivayet şeklidir. Ancak, kendisinden rivayette bulunulan ravi (el-merviyy anh) az da olsa rivayet eden raviden gerek yaş, gerekse fazilet itibariyle üstün olabilir. Bu durumda hataya veya isnadda takdim-tehir olduğu vehmine düşmek ihtimali söz konusudur. Öyle olunca da ekâbir ve esâğir konusu önemli bir konu olmaktadır. 191
İbnu's-Salâha göre ekâbirin esâğirden rivayeti birkaç çeşittir. Bunlardan birincisi ravinin, kendisinden rivayette bulunulan şeyhten yaşça büyük, tabaka itibariyle önde olmasıdır. ez-Zuhrî ile Yahya b. Sa'id el-Ensârî'nin Mâlik b. Enes'ten; müteahhirinden Ebu'l-Kasım Ubeydullah b. Ahmed'in bazı eserlerinde talebesi el-Hatîbu'l-Bağdâdî'den rivayetleri buna misaldir.
İkincisi, ravinin, rivayette bulunduğu şeyhinden hadis bilgisi ve hıfz yönünden daha üstün ancak yaşça küçük olması halidir. Mâlik b. Enes'ln Abdullah b. Dinardan; Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'nin Ubeydullah b. Musa el-Absi'den rivayetleri de bu konuda misaldir.
Üçüncüsü, ravinin rivayette bulunduğu kimseden hem yaşça büyük, hem Hadis İlminde üstün olmasıdır. Abdulğanî b. Sa'îd'in Muhammed b. Ali es-Sûri'den, Ebu Bekri'l-Berkânî'nin el Hatîbu'l-Bağdâdî'den, el-Hatîb'in Ebu Nasr b. Mâkûlâ'dan rivayetleri bu cümledendir.
Sahabenin tabi'inden rivayetleri de ekabirin esagirden rivayetlerine dahildir. AbâdiJe ve diğer bazı sahabîlerin Ka'bu'l-Ahbâr'dan rivayetleri buna misal teşkil eder. Tabi'ilerin Tebe'u't-Tabi'în nesline mensup birinden rivayetleri de aynı şekilde büyüklerin küçüklerden rivayetlerinin misalini oluşturur. Nitekim kendisi tâbi'î olmayan Amr b. Şu'ayb'dan bir rivayete göre yirmiden fazla, bir rivayete göre yetmiş. Hafız Ebu'l-Fadl el-

Trâkî'nin tesbitine göre ise elli küsur tâbi'î hadis rivayet etmiştir. 192

Ekseru's-Sahâbe Fetven:

"Sahabenin çok fetva verenleri" karşılığı bir tabirdir. Sahabîler içinde en fazla fetva veren Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Abbâs, Ömer İbnul-Hattâb, Abdullah b. Mes'ud, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer ve Hz. A'işe'yi ifade eden bir deyiş olarak kullanılmıştır. 193

Ekseru's-Sahâbe Hadisen:

Bk. Muksirün.

Ekzebu'n-Nâs:

"İnsanların en yalancısı" manasına gelen bir tabir olup cerh lafızlarmdandır. İbn ebî Hâtim'in dört mertebe olarak tesbit ettiği cerh lafızlarına İbn Haceri'l-Askalânî'nin eklediği en ağır cerhe delâlet eden lafızlar arasında yer alır. Hakkında ekzebu'n-nâs denilen bir ravinin hadisleri yalan sayılır.

Elfâz-ı Câzime:

Bk. Cezm Lafızları.

Elfâzu'ı-Cerh:

Bk. Cerh Lafızları.

Elfâz-ı Cerh Ve Ta'dîl:

Bk. Cerh Ve Ta'dîl Lafızları.

Elfâzu'l-Edâ:

Bk. Edâ Lafızları.

Elfâzu't-Ta'dil:

Bk. Tadil Lafızları.

Elfiyye:

"Binlik" anlamına gelen bir tabirdir. Hadis Usûlü konularını bin beyitle anlatan manzum eserlere denir. Abdurrahim İbnu'l-Huseyn el-Irâkî'nin Elfiyyesi ile Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî'nin Elfiyyetu'l-Hadîsi konunun örnekleridir. İbnu's-Salâh'ın Ulümu'l-Hadîsini nazım yoluyla ifade eden ilki es-Sehâvî tarafından şerhedilmiş; şerhe Fethu'l-Muğîs Şerhu Elfiyyeti'l-Hadîs li'l-Irâkî adı verilmiştir. Bu eser, aslı olan Elfiyye gibi birkaç kere basılmıştır. Suyûtî'nin Elfiyye'sinin de birkaç baskısı vardır.

Elkâb:

Lakab'ın çoğuludur. Lakab, bilinen manâsıyla bir kimsenin asıl isminden ayn olarak takındığı isimdir. aynı kökten telkib, bir kimseye lakab vermek, telakkub ise lakablanmak demektir,
Lakab, teşrif lakabı, ta'rif lakabı ve tahkir lakabı olmak üzere üç şekilde olur. Teşrif lakabı bir kimseye iltifat etmek, onun meziyetlerini dile getirmek için söylenen îakabdır. Sultan Birinci Selim'e dirayeti yüzünden takılan Yavuz lakabı gibi. Ta'rif lakabı, kişiyi tanımada yardımcı olan lakabdır. Şairlerin mahlasları bu kabildendir. Bir kimseyi küçük düşürücü veya ona hakaret kasdıyle söylenen tahkir lakabları İslâm'da caiz değildir. Bir şahsın hoşuna gitmeyecek lakaplarla çağrılması da öyledir. Bu konuda, ".... birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın" buyurulmuştur. 194
Bir kimsenin herhangi bir vasfı, hali veya başından geçen ilginç bir olay veyahutta herhangi bir sebeple verilen ve bazen isminden çok meşhur olan lakabıyle anılması geleneği çok eskidir. İslâmiyette ilk lakabın Hz. Ebubekr'in Atik lakabı olduğu söylenir. Ne var ki bu lakabın ona ne sebeple verildiği ihtilaflıdır. Kimi alimler Hz. Ebubekrin atâkati yani yüzünün güzelliği ve nurlu oluşu yüzünden bu lakabla anıldığı görüşündedirler. Kimi de bu lakabı Atîkullâhi mine'n-nâr (Allah'ın Cehennemden uzak tuttuğu kimse) manasıyle açıklamışlardır. 195
Hadis ilminde elkâb, veya öteki adiyle elkâbu'l-muhaddisîn, rical ilmiyle ilgili bir konudur. Mevzu itibariyle meşhur ravilerin lakabları, lakablanyla tanınanların isim ve künyeleriyle ilgilidir. Konunun önemi şuradan gelir: Hadis ravilerinden bahseden kitaplarda bir ravi metot icabı veya hakkında elde edilebilen malumatın müsaade ettiği ölçüde, çok kere ismiyle zikredilir. Arada bir laka-biyle kaydedilenler de olur. Ravilerin lak-ablarının bilinmemesi, bazı mahzurların doğmasına yol açabilir. Söz gelişi, bir yerde İsmiyle, bir başka yerde lakabiyle zikredilen bir ravinin ayrı ayn şahıslar zannedilme ihtimali her zaman için vardır. Mesela, Süheyl b. Ebî Salih'in kardeşi Abdullah b. Ebî Salih, bazı yerlerde Abbâd b. Ebî Salih lakabiyle geçer. Bunları birbirine karıştırıp aynı şahsı ayrı kişiler sananlar olmuştur. 196O halde ravilerin lakablarının bilinmesi her şeyden önce hatanın önüne geçer. Kaldı ki, lakabın bilinmesi ravinin de bilinmesi demektir. İsmi ve lakabı bilinen ravi hakkında verilen hükümler ise daha isabetli olur. Ayrıca ravinin lakabının bilinmesi onun yanlış değerlendirilmesine manidir. Nitekim İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine bakılırsa meşhur muhaddis Ebu Hatim b. Hibbân, Abdullah b. Muhammed ed-Da'ıf lakabının ona sıska ve zayıf olduğundan verildiğini bilmediği için zayıf ravi zannetmiştir. Oysa Ebu Hatim er-Râzî belki de telkib sebebini bildiğinden ondan hadis rivayet etmekte bir an bile tereddüt etmemiştir.197 Abdulğanî b. Sa'id'in Abdullah'ı da katarak söylediği şu sözler lakabların bilinmeyişi yüzünden yanlış değerlendirmelerin yapılabileceğinin ifadesidir: "İki yüce kişi vardır ki lakabları kötüdür. Bunlardan biri Mu'aviye b. Abdilkerim ed-Dâl diğeri Abdullah b. Muhammed ed-Da'îfdir." Hatırlanacağı üzere ed-Dâl, yolunu şaşırmış, dalâlette kalan, kısaca sapık insan demektir. Mu'aviye'ye Mekke yolunda yittiği için verilmiştir.

Abdullah'ın ed-Da'îf lakabı ise elinde olmayan bir sebebin sonucudur.
İbnu's-Salâh, kötü lakablı olduğu halde aslında üstün hasletlere sahip bir üçüncü şahıs olarak Arîm denilen Ebu'n-Nu'ınân Muhammed b. Ebi'l-Fadli's-Sedûsî'yi misal verir. Muhammed, her ne kadar Arim yani fesatçı lakabiyle anılmışsa da lakabının adamı olmaktan tamamen uzaktır.
Şu hale göre ravilerin lakablannın bilinmesi, onların tanınmalarına önemli ölçüde yardımcı olur. İsim benzerliği olan diğer ravilerle karıştırılmamalarının önüne geçer. Haklarında doğru değerlendirme yapılmasını sağlar. Lakabların bir kısmının telkîb sebepleri bilindiği gibi bir kısmınınki bilinmez. Elkâb konusunda tasnif edilmiş kitaplarda lakablarıyla meşhur ravilerin isimleri açıklanırken bilinen telkîb sebepleri de açıklanmıştır. Bunlardan İbnu's-Salâh'ın kaydettiklerini naklediyoruz.
Gunder: Ebubekr Muhammed b. Ca'feri'l-Basri'nin lakabıdır. Rivayete göre İbn Cureyc Basra'ya gelerek el-Hasenu'l-Basrî'den hadis rivayet eder. İtiraz edilir. İş nizaya kadar varır. En şiddetli tartışanlardan biri de Muhammed b. Ca'ferdir. Bunun üzerine İbn Cureyc, Hicazlıların münakaşa sevenlere söyledikleri şekilde "Gunder, sen sus!" der. Bundan sonra Muhammed'in lakabı Gunder olur. Zamanla bu tabir cedelciler arasında yaygın hale gelir.
Rical kitaplarında Gunder lakabıyle zikredilmiş hayli ravi vardır, söz gelişi Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Ca'feri'r-Râzî, Ebubekr Muhammed b. Ca'feri'l-Bağdâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Cafer el-Bağdâdi hep Gunder lakabiyle anılanlardandır. Tabiatiyle adı Muhammed b. Ca'fer olmadığı halde Gunder lakabı alanlar da vardır.
Guncâr: Ebu Ahmed İsa b. Musa'nın lakabıdır. Yanakları kırmızı olduğundan bu lakabı almıştır. Aynı lakabla meşhur alimlerden biri de Târîh Buhârâ kitabının musannifi Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Buhâridir.
Sa'ika: Ebu Yahya Muhammed b. Abdirrahimin yıldırım manasına gelen bu lakabı hadisleri çabuk ezberlemesi, süratli müzakere etmesi yüzünden verilmiştir.
Şebâb: Halîfetu'bnu Hayyat'ın lakabıdır.
Zuneyc: Ebu Gassân Muhammed b. Amri'l-İsbehâni'nin lakabıdır.
Ruste: Ebu'l-Hasen Abdurrahmân b. Umer'e verilen lakabdır.
Suneyd: el-Huseyn b. Dâvud el-Missîsî'ye verilmiştir.
Bundâr: Bu lakab Buhâri ve Müslim'in şeyhi olan Muhammed b. Beşşâr'a hadisdeki hıfz ve itkanının sağlamlığı veya hadisle fazlaca meşguliyeti sebebiyle verilmiştir. 198
Kaysar: Ebu'n-Nadr Hâşim İbnu'l-Kasım'ın lakabıdır.
el-Ahfeş: Ğarîbu'l-Muvatta kitabının musannifi Ahmed b. İmrân el-Basrî'nin lakabıdır. Ayrıca el-Ahfeş lakabiyle meşhur üç filolog vardır.
Murabbâ': Muhammed b. İbrahim el-Bağdâdî'nin lakabıdır.
Abîduni'1-İclu: Ebu Ali el-Huseyn b. Muhammed el-Bağdâdi'nin lakabıdır. 199
Mâ Ğamme: Allân lakabiyle de tanınan ve Allân Mâ Gamme şeklinde iki lakablı olduğu da söylenen Ali İbnu'l-Hasen b. Abdissamed el-Bağdâdî'ye verilen Îakabdır. Rivayete göre Yahya b. Ma'în, ashabından beş kişiye bu lakabı vermiştir.
Seccâde: el-Hasen b. Hammâd'ın lakabıdır. Aynı lakabla meşhur olan ikinci bir ravi, el-Huseyn b. Aîımeddir. el-Haseni bundan ayırmak için ona Seccade el-Meşhûr denilmiştir.
Müşkdâne: "Mis Kabı" manasına gelen bu lakabla Abdullah b. Umer b. Muhammed telkîb edilmiştir.
Mutayyen: "Balçıkla sıvanmış" veya "çamura bulanmış" manasına gelen bu lakabı Ebu Ca'feri'l-Hadramî almıştır. 200
Abdân: Bu lakabı alan epey ravi vardır. En büyükleri Abdullah İbnu'l-Mubârek ashabından Abdullah b. Osman el-Mervezîdir. 201
Hadis ilminde büyük önemi bulunan elkâb konusunda çeşitli kitaplar tasnif edilmiştir. Bu kitaplar içinde en önemlileri şunlardır:
1. Kitâbu'l-Elkâb ve'1-Kunâ: Ebubekr Ahmed b. Abdirrahmân eş-Şîrâzi
2. Muntehâ'l-Kemâl fi Ma'rifeti Elkâbi'r-Ricâl: Ebu'1-Fadl Ali İbnu'l-Huseyn b. Ahmed el-Felekî.
3. Keşfu'n-Nikâb an Esmâ'il-Elkâb: Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbnu'l-Cevzî.
4. Nuzhetu'l-Elbâb: İbn Haceri'l-Askalânî.
5. Keşfu'n-Nikâb ani'1-EIkâb: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebibekr es-Suyûtî.202

Elkâbu'l-Muhaddısîn:

Bk. Elkâb.

Emâlî:

İmla etmek, yazmak manasına imlânın çoğuludur. Meclis veya çoğuluyla mecâlis denilen ve hadis yazmak için yapılan toplantılarda talebenin yazdığı hadislerden meydana gelen kitaplara denir. Şafiî'ler emâlî yerine ta'lik sözünü kullanırlar. 203
Emâlî Kitaplarının en meşhurları arasında el-Bezzâr, Muhammed b. İshâk b. Mende, el-Hâkimu'n-Nîsâbûri, el-Hasen b. Ali el-Cevherî, el-Hatîbu'l-Bağdâdî, İbn Asâkir'in emâlileri ile Abdulkerim b. Muhammed er-Râfi'înin Fatiha Suresinin kelimeleri sayısınca 30 mecliste imla ettiği hadislerden oluşan Emâlisi kayda değer. Ebu Zur'a Ahmed b. Abdirrahmân el-Irakî ile İbn Haceri'l-Askalânî'nin emâlileri de aynı alanda meşhur eserlerdir.

Emânet:

Sözlükte güvenilir olmak manasına mastardır. Hadis usulünde ravinin sika yani güvenilir biri olduğunu ifade eden tabir olarak kullanılmıştır.

Emera:

Emretmek, buyurmak anlamını veren kök fiildir. Hadis rivayetinde kullanılan cezm sigalarından biridir. "Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu" denildiğinde bahsedilen hususun açıkça merfu olduğu anlaşılır.

Emîru'l-Mu'ınınîn:

“Mü’minlerin emiri”, demektir. Emir, iş gören, emreden, başkan, lider manalarına geldiğine göre Mü’minlerin emiri tabiri aynı zamanda müslümanları yöneten, onları idare eden manasını da verir.
Tarihi belgelere bakılırsa emiru'l-Mü’minîn tabiri hicretin ikinci yılından itibaren kullanılmaya başlamıştır. Rivayetlere göre Hz. Peygamber o yıl, (s.a.s) bir grup sahabîyi techizatlı olarak bir yere göndermiş, başlarına Abdullah b. Cahş'ı kumandan tayin etmiştir. Birlik yola çıkarken Abdullah'a emîru'l-Mü’minîn diyerek hitabetmiştir. 204Bundan sonra Abdullah b. Cahş, emîru'l-mu’ininîn lakabiyle anılmaya başlamıştır. Aynı tabir daha sonraları halife ve valilere hitapta kullanılan özel bir tabir haline gelmiştir.
Hadiste emîru'l-mu’ininîn, muhaddislerin lakaplarındandır. Hadis ilimlerinin tümünde en yüksek dereceye yükselmiş olan alimler için kullanılır. Hıfz ve dirayet itibariyle devrinin parmakla gösterilen hadis otoritelerine bu lakab verilmiştir. Ebu'z-Zinâd Abdurrahmân b. Abdillah b. Zekvâni'l-Medenî, Şu'be, Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Buhâri, ed-Dârekutnî, Sufyânu's-Sevrî gibi ömürlerini Sünnet ilmine adamış, bu ilimde en yüksek mertebeye yükselerek haklı bir şöhret kazanmış âlimler hadis ilminde Mü’minlerin emiri addedilmişlerdir.205

Emsâlu'l-Hadîs:

Emsâl, bir nesnenin benzeri manâsına gelen mesel veya mesîlin çoğuludur. Mesel, delil, hüccet, kıssa, söz, destan manalarına da kullanılır. 206Buna göre emsâlu'l-hadis, hadiste mesel kullanma, hadis meselleri demek olur.
Her dilde olduğu gibi Arapçada da mesel bir fikri basit ölçüler içinde vermek mak-sadiyle getirilir. Karmaşık konulan basitleştirmeye, objektif şekle sokarak anlaşılmasını sağlamaya yarar. Dinleyicilerin ilgisini çeker. En azından söze güzellik katar, tesirini artırır. Zihinlerde yerleşmesini kolaylaştırır.
Kur'ân-ı kerim'de meselin güzel ve çarpıcı örnekleri vardır. Hz. Peygamber de sözleri arasında mesel getirmiştir. Rivayete göre o Tarafe'nin “Günler sana bilmediğin şeyleri gösterir. Yol azığı vermediğin yolcular da haberler getirir” mısraını mesel olarak irad ederdi. 207Şu hadislerinde de tebliği karşısında insanların durumu bir meselle çok güzel anlatmıştır:

“Allah'ın beni hidayet ve ilimle göndermesi tıpkı toprağa düşen bol yağmura benzer. Toprağın bir kısmı kabadır. Hemen suyu çeker. Gür otlar, çayırlar yetiştirir. Kurak olanı da vardır. Suyu tutar. Allah insanları onunla faydalandırır. Tuttuğu sudan içerler. Hayvanlarını sular, ekin ekerler.

O bol yağmur bir başka toprağa düşer. Ancak bu toprak kaygandır. Suyu tutmaz. Ot bitirmez. Allah'ın dinini iyce anlayan, Allah'ın benim aracılığımla gönderdiği (tıidayet ve ilim) den faydalanan, bunu bilip başkasına bildiren kimse ile (işittiğinde gururundan) başım bile kaldırmayan; Allah'ın benimle gönderdiği hidayetini kabul etmeyen kimse işte böyledir.” 208

Hz. Peygamberin mesel haline gelen sözleri hadis kitaplarında dağınık bir şekildedir. Yalnız Tirmizî, Süneninde Kitâbu'l-Emsâl ani'n-Nebî (s.a.s) adlı müstakil bölüm ayırarak burada mesel getirmek yoluyla değişik fikirleri işleyen 16 hadis nakletmiştir. 209
Emsâlu'l-Hadis konusunda te'lif edilmiş ayrı bir kitap olarak er-Râmehurmuzî'nin Kitâbu'l'Emsâlil-Mervîyye an Resûlillâh (s.a) isimli eseri vardır. Kısaca Emsâlu'l-Hadîs adıyla da meşhur olan bu kitaptan başka el-Askerî'nin Mecma'u'1-Emsâlinin sonunda mesel olarak kullanılan 58 hadise yer verilmiştir.

Enâ:

Hadis rivayetinde sık sık kullanılan eda lafızlarından ahberanânın kısaltılmış şeklidir.
Muhaddisler, hadisleri yazarken bilhassa isnadlarda çokça geçen bazı lafızları her geçtiği yerde uzun şekliyle yazmak yerine bazı remizler kullanmışlardır. İbnu's-Salâh, hadis yazanların bir karışıklığa meydan vermemek üzere remizler kullanmalarının hadis yazmanın önemli kaidelerinden biri olduğunu söylemişti. Ona göre hadisler yazılırken ahberanâ yerine remzi olan enâ yazılır. 210
Bununla birlikte el-Beyhakî ve diğer bazı muhaddisler haddesenanın remzi olan senanın başına bir elif getirerek şekline koymuşlar ve ahberanânm remzi olarak bunu kullanmışlardır. Ancak İbnu's-Salâh bunu doğru bulmamıştır.
Mağrib muhaddisleri enâ remzini eliften sonra bir “ra” eklemek suretiyle eranâ; veya elif ile zamir arasına “hı” harfi getirerek ehanâ şeklinde kullanmışlarsa da tutulmamıştır. 211Şu hale göre ahberanânın en çok kullanılan remzi enâ olmuştur.
Ahberanâ eda lafzının ahberanî şeklinde müfred zamiriyle kullanılması halinde remzi yoktur.

Enbe'enâ:

“Bize haber verdi” manasına hadis rivayet metotlarından bir kısmıyla rivayette kullanılan eda lafızlarındandır. el-Hatîbu'l-Bağdadî'nin naklettiği bir habere göre Ahmed b. Salih'e haddesenâ, ahberanâ ve enbe'enâ lafızları sorulduğunda şu cevabı vermiştir: “Haddesenâ en iyisidir. Ahberanâ, haddesenânin altındadır. Enbe'enâ ise ahberanâ gibidir.” 212Bu haber, bazı muhaddislerin enbe'enâ eda lafzını semâ veya arz yoluyla rivayette kullanılan ahberanâ lafzına denk tuttuklarını gösterir. Kadî İyad da şeyhinden işititerck hadis rivayet eden ravinin rivayetinde haddesenâ, ahberenâ, enbeenâ semi'tu fulânen yekûlu, kale lenâ fulânun eda lafızlarından birini kullanmasının caiz olduğunda ihtilaf bulunmadığını söylemiştir. 213İbnu's-Salâh, Kadı İyad'a itiraz etmiş ve bu lafızların bir kısmının özellikle semâ'dan başka yollarla alınan hadislerin edasında kullanılması yaygın hale geldiğinden karışıklığa yol açmamak için sadece sema'a ıtlak edilmemeleri gerektiğini söylemiştir. 214
en-Nevevî’nin de belirttiği gibi enbe'enâ, bazı muahhar muhaddisler nazarında sadece icazet yoluyla alınmış hadislerin edasında ıstılah olmuştur. el-Vicâze kitabının mü'ellifi de bunu tercih etmiştir.215 es-Suyûtî zamanındaki uygulama da o yoldadır; zira ilk devirlerde yaşamış âlimlere göre enbe'enâ, yukarıda da söylendiği gibi, ahberanâ menzilesindedir. Kadı İyad'ın naklettiği ne göre Şube icazetle rivayette bazen enbe'enâ bazen de ahberanâ lafızlarını kullanmıştır. 216
el-Irâkî ise, enbe'enâ lafzının icazet yoluyla alınan hadislerin edasında kullanılması meşhur olduktan sonra artık bu lafızla rivayet edilen hadisin hangi rivayet metoduyla alınırsa alınsın, icazetle alındığı zannını uyandıracağını ve onu ihticac edilemiyecek hadisler derekesine düşüreceğini söylemiştir. 217

Buna göre denilebilir ki enbe'enâ lafzı önceleri az da olsa ahberanâya denk bir eda lafzı olarak kullanılmış, sonraları daha çok icazet yoluyla alman hadislerin rivayetinde arada bir kullanılan rivayet sigası olmuştur. Enbe'enâ, tekil zamiriyle enbe'enî şeklinde de kullanılır. Bu takdirde kullanan ravinin hadisi şeyhinden yalnızca kendisinin almış olduğu ifade edilmiş olur.

Enbe'enâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi:

Bk. Arz.

Enbe'enâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u:

Bkz. Arz.

Enbe'enâ İcâzeten:

Daha çok muahhar hadiscilerin icazet yoluyla almış oldukları hadisleri eda ederken kullandıkları enbe'enâ lafzına icazetle alındığını belirten deyişi ekleyerek kullandıkları eda lafzıdır. (Bk. İcazet).

Enbe'enâ Muzâkereten:

"Bize müzakere yoluyla rivayet etti" demektir. Müzakere sırasında öğrenilen hadislerin rivayetini caiz görenlerin eda sırasında kullanılmasını öngördükleri lafızdır. (Bk. Müzâkere.)

Enbe'enî:

Bk. Enbe'enâ.

Enkeru Mâ Ravâhu Fulân Keza:

"Falancanın en münker rivayet ettiği hadis şudur" manasına muhaddislerin ibareleri arasında arada bir rastlanan tabirlerdendir.
Hadisciler bazen zayıf olmayan bir hadis hakkında bu tabiri kullanırlar. Bununla o hadisin genelde münker rivayetlerde bulunmakla tanınmış bir ravinin hadisi olduğuna işaret etmiş olurlar. Meselâ İbn Adî şöyle demiştir: Bureyd b. Abdillah b. Ebî Burde'nin en münker hadisi, "Yüce Allah bir ümmete hayır dilediğinde peygamberinin ruhunu kendilerinden önce alır" hadisidir. Bu hadisin tarîki hasen, ravileri sikadır. Bir kısım hadis alimleri onu sahih saydıkları hadisler arasına katmışlardır.
ez-Zehebî de bir yerde aynı ibareyi kullanarak "Velid b. Müslim hadislerinin en münkeri Kur'ân-ı Kerim'in ezberlenmesine dair hadisdir" demiştir. Oysa Velid'in bu hadisini Tirmizi rivayet etmiş hasen olduğunu belirtmiştir. el-Hâkim ise aynı hadisin eş-Şeyhân'ın şartına göre sahih olduğunu söylemiştir. 218
Kullanıldığı yere ve kullanma şekline bakılırsa denilebilir ki, hadis alimleri genelde münker rivayetlerde bulunmakla tanınan ravinin hadisine işaret etmek istediklerinde enkeru mâ ravâhu fulânun keza demişlerdir. Bununla bahse konu hadisin daha çok münker rivayetlerle bilinen ravinin hadisi olduğunun gözden uzak tutulmaması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Aslında münker rivayetle tanınan bir ravinin bütün hadislerinin münker olması gerekmez. Kaldı ki, enkeru mâ revâhu fulânun keza diyen hadis alimi o hadis gerçekte zayıf değilse ravisini tezkiye ediyor demektir. Türkçede de bir kimse hakkında "falanın en iyi yaptığı iş yalan söylemektir" demek aslında onu kötülemek; buna karşılık "en kötü işi şudur" demek aslında onu bir anlamda öğmektir. Şu hale göre bir ravi hakkında enkeru mâ ravâhu fulânun keza denilerek bir hadis nakledilmişse o hadis mutlaka münker değildir. Aksine hakkında verilmiş olan sıhhat hükmüne göre değerlendirilecek niteliktedir.

Enne:

"Ki" karşılığı denilebilecek bir edattır. Mastariyet bildirir.
Hadis İlminde mu'en'en veya mu'ennen hadislerin isnadında kullanılır. İsnadında bu lafız kullanılarak rivayet edilen hadisin muttasıl sayılıp sayılmayacağı ihtilaflıdır. (Bk. Mu'ennen).

Enne Fulânen Ahberahû:

Bk. Mu'ennen.

Enne Fulânen Haddesehu:

Bk. Mu'ennen.

Enne Fulânen Kale:

Bk. Mu'ennen.

Ensâb:

Neseb kelimesinin çoğuludur. Neseb, sözlükte akrabalık, özellikle baba tarafından kan akrabalığına dendiği gibi bir kabile veya beldeye nisbet manasına da gelir. 219
Hadis usulünde evtânu'r-ruvât ve buldânihim konusuyla ilgilidir ve ravilerin kimliklerinin tayininde başvurulan ilmin adıdır. Tanınmış alimlerin ve genellikle ravilerin nisbet edildikleri kabile veya yerleri, yahut en çok tanındıkları mesleklerini konu olarak alır. Daha sonraki yıllarda ensaba mezhep de eklenmiştir. Özellikle isimleri birbirine benzeyen kişilerin kim olduklarının tayininde ensâb bilgisinin büyük önemi vardır.
İbn Sa'd meşhur Tabakâtında sahabeyi yerleştikleri yerlere göre ayırmış, onlardan ilim alan tabiileri ve takibeden birkaç tabaka ricalini aynı metoda göre tasnif etmiştir.

İbnu's-Salâh'ın da kaydettiğine göre Araplar, önceleri kabilelerine nisbet edilmişlerdir. İslâm'dan sonra bedevi hayattan şehir hayatına geçilmeye başlanması üzerine yerleştikleri şehir ya da kasabalara nisbet edilerek anılmışlardır. Hatta bir yerden bir başka yere göç edenler için Fulânun el-Misrî summe'd-Dimeşkî misâlinde olduğu gibi iki nisbeti "summe" edatıyla birleştirmek adet haline gelmiştir. Kasabaya nisbet edilenlerin önce o kasabaya, sonra da bağlı olduğu çevreye veya yakınındaki büyük şehre nisbet edilmesi de aynı şekildedir.
Ravilerin tanınmasında önemli faydaları olan ensâb konusunda yazılan kitapların en meşhurları, Abdulkerim b. Muhammed es-Sem'ânî'nin Kitâbu'l-Ensâbı ile onun muhtasarı olan Ebu'I-Hasen Ali b. Muhammed İbnu'l-Esîri'l-Cezerî'nin el-Lubâb fî Tehzîbi'l-Ensâb isimli eserleridir.
Ensâb kitapları içinde özel olarak muhaddislerin ensabına tahsis edilmiş olanları da vardır. Muhibbud-Dîn Muhammed b. Mahmûd İbni'n-Neccâr el-Bağdâdî'nin Ensâbu'l-Muhaddisîn adlı eseri gibi. 220

Enşedenâ:

"Bize şiir okudu" mânâsına da gelen bu tabir, hadis rivayet usulleri dahilinde şiir rivayet ederken eda sığası olarak kullanılan lafızlardandır.
Talib, rivayet ettiği bir manzumeyi şeyhe kendisi okumak suretiyle (arz) rivayet etmişse eda sırasında enşedenâ fulânun bi-kırâ'atî aleyh; başkasının okumasıyla arz metoduyla almışsa isnadında enşedenâ fulânun kırâ'aten aleyhi eda lafızlarını kullanır.

Enşedenâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyhi:

Bk. Enşedenâ.

Enşedenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi:

Bk. Enşedenâ.

El-Erba'a:

Dört karşılığı olan bu sayı sıfatı Hadis İlminde Ashâb-ı Sünen de denilen Ebu Dâvud, Tirmizî, Nese'î ve İbn Mâce'yi ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır. (Bk. Ashâb-ı Sünen).

Erba'ûn:

Türkçede "kırk hadis" özel tabiriyle bilinen ve kırk hadisten meydana gelen hadis derlemelerine denir. Genelde kabul edildiğine göre ikinci hicri asrın sonlarından itibaren ayn bir tasnif şeklinde ortaya çıkmıştır.
Kırk hadis derlemelerinin ortaya çıkışma şu rivayet sebep olmuştur:
"Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis öğreneni Allah (Kıyamet Günü) fakihler ve alimler zümresinde haşreder."221 Bu rivayet zayıf olmasına rağmen erba'în türü hadis derlemelerinin ortaya çıkışında başlıca amil olmuş ve İslâm âlimleri onun tesirinde kalarak kırk hadislik pek çok kitap tertip etmişlerdir. Bu konuda öncelik büyük Türk Âlimi Abdullah İbnu'l-Mübarek'e aittir. Daha sonra Muhammed b. Eşlem et-Tûsî, Ebubekr Muhammed b. İbrahim el-İsbehânî, ed-Dârekutnî, el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî gibi alimler gelir. Ebu Nu'aym, Ebu Abdir-rahmân es-Sulemî, Ebu Sa'îdi'l-Mâlinî, Ebu Osman es-Sâbûnî, Ebu Abdillah Abdullah b. Muhammed el-Herevî, Ebu Bekri'1-Beyhaki gibi âlimler de kırk hadislik kitaplar tertiplemişlerdir. 222
Erba'ûn türü kitaplar içinde en meşhuru en-Nevevf nin Erba'ûnudur. İslâm aleminin her tarafında yaygın olan bu kitaba çeşitli şerhler yazılmıştır. 223

Ercahu'l-Esânîd:

Bk. Esahhu'l -Esânîd.

Ercû En Lâ Be'se Bihî:

"Umarım zararsızdır" manasına hem cerhte, hem de tadilde kullanılan lafızlardandır. Diğer cerh ve ta'dil lafızlarının aksine bütün alimlerin ittifakiyle ne cerh lafızlarına ne de ta'dil lafızlarına katılmıştır.
Cerh ve ta'dil lafızlarını ilk defa kategorilere ayıran İbn Ebî Hatim ile İbnu's-Salâh'ın zikrettikleri cerh ve ta'dil lafızları arasında yoktur. İbnu's-Salâh onun yerine mâ a'lemu bihî be'sen (onda bir beis görmüyorum) lafzını zikreder. 224
es-Suyûti ise bu lafzı mâ a'lemu bihî be'sen lafziyle aynı ve cerhin en hafifine delâlet eden birinci veya ta'dil lafızlarının son mertebesinde saymıştır. Ona göre el-Irâkî aynı lafzı, bir ravinin zararsız olduğunu bilmeyen onun zararsız olduğunu ummayacağından ta'dilin daha yüksek derecesinde kabul etmiştir.225

Erselehû Fulân:

"Bu hadisi falanca irsal etti" veya "mürsel olarak nakletti" manasınadır. Muhaddislerin çok kere mürsel ile munkatı'nın arasını ayırmadan isnaddan ravi düştüğünü belirtmek üzere kullandıkları lafızdır.
İbn Haceril-Askalânî'nin kaydettiğine bakılırsa muhaddislerin çoğu isimlerin ıtlak edilmesi halinde mürsel ile munkatı'nın ayrı şeyler olduğuna kail olmuşlardır, ancak bunlardan kullanılan fiilleri kullanırlarken haber münker olsun, munkatı' olsun "erselehû fulânun" diyerek nakletmişlerdir. Ona göre bu yüzden lafızların kullanıldıkları yerleri hesaba katmayan kimseler, hadiscilerden çoğunun mürselle munkatı'ın arasını ayırd etmediklerini ileri sürmüşlerdir. Oysa durum zannettikleri gibi değildir. Bu konudaki inceliği çok az kimse anlamıştır. 226
Anlaşılıyor ki bazı muhaddisler bir ravinin, senedinde irsal yapması halinde irsalin senedin başında mı ortasında veya sonunda mı olduğunu hesaba katmaksızın erselehû fulânun demişlerdir. Oysa irsal, mutlak manada bir ravinin senette atlanarak isnadın üstündekine bağlanması bile olsa, hadis ıstılahları yerleşince tâbi'înin senedin başındaki sahabiyi atlamasına denilmiştir. Bu durumda irsalle rivayet edilen hadis mürsel olur. Halbuki senedin ortasında veya sonunda ravi atlaması inkıta'; böyle rivayet edilen hadis munkatı'dır, O halde mürsel ile munkatı'nın arasını ayırmak bakımından irsalin yapıldığı yere dikkat etmek gerekir.

Esahh:

"Daha sahih" demektir. Bir hadis veya rivayeti diğeriyle mukayese sonunda herhangi bir sebepten dolayı birinin diğerinden sıhhat bakımından üstün ve kabule şayan bulunması halinde daha üstün olanı belirtmekte kullanılan tabirdir. Kullanılış şekline şu misal verilebilir.
Tirmizî, Süneninde arada bir, bir hadisi verişinin ardından değişik rivayetlerine işaret eder ve "falanın hadisi (veya bu hadis) fülamn hadisinden daha sahihtir" der.227 Burada kasdettiği iki hadisten birinin herhangi bir sebepten dolayı ötekinden sıhhat bakımından üstün kabul edildiğidir.
Yine Tirmizî, aynı tabiri bazen süperlatif manada kullanır. 228 Bu takdirde maksadı zikrettiği hadisin aynı konuda rivayet edilmiş hadisler arasında en sahih kabul edileni olduğunu belirtmektir. Bazen de süperlatif manada aynı hadisin çeşitli tariklardan gelen rivayetlerinden biri hakkında kullanır ki bu takdirde ise aynı hadisin değişik isnadlarla gelen rivayetleri içinde en sahih olanına işaret etmiş olur. 229

Esahhu Mâ Câ'e Fi'l-Bâb:

Bk. Esahhu şey'in fi'l-bâb.

Esahhu Şey'in Fi'l-Bâb:

"Konusunda en sahih hadis" manasına gelen bu tabir esahhu mâ câ'e fi'l-bâb tabiriyle aynı manada ve aynı yerde kullanılır. Muhaddislerin bir konuda rivayet edilen hadisler içinde en fazla tercihe layık gördüklerini ifade eder.
Esahh maddesinde söz konusu edilen hadisin çeşitli tariklardan gelen rivayetlerinin birisi hakkında söylenen meselâ hadîsu fulânin esahhu şey'in fi'l-bâb gibi bir tabir konuya misaldir. Böyle diyen muhaddis bir tariktan gelen rivayetin o konuda en sahih kabul edilen rivayet olduğunu belirtmiş olur.

Esahhu'l-Ahâdîs:

"Hadislerin en sahihi" manasına gelen bir tabirdir. Hadis usulünde sahihlik şartlarını en üst seviyede taşıyan hadisler için kullanılır.
Sahih bahsinde görüleceği gibi adalet ve zabt sahibi ravilerin kesiksiz bir isnatla rivayet ettikleri şâz ve illetli olmaktan uzak hadislere sahih denir. Ravileri gerek adalet, gerekse zabt yönünden tercihi gerektiren vasıflar itibarıyla en yüksek derecede bulunan hadisler, bu vasıflar yönünden nisbeten aşağı derecede kalanların hadisinden daha sahih kabul edilirler. İsnadı oluşturan ravileri adalet, zabt ve diğer vasıflar açısından en yüksek derecede olan hadisler ise sahihin en yüksek derecesini teşkil ederler. Buna göre esahhu'1-ahâdîs, bütün ravileri, aranan vasıflar bakımından en yüksek derecede olduğu için sıhhatin zirvesinde sayılan hadisler olmaktadır.
Aynı tabir, hadislerin en sahih kabul edilen olmakla dinî konularda delil olmaya en çok elverişli olan hadis manasını da verir.

Esahhu'l-Esânîd:

"İsnadların en sahihi" demektir. Yerine göre aynı manada esbetu'l-esânîd (isnadların en sağlamı); ercahu'l-esânîd (isnadların en çok tercih edilecek olanı): tabirleri de kullanılır. Ahmed b. Hanbel, esahhu'l-esânîdden bahsederken ecve-du'1-esânîd tabirini aynı manada kullanmıştır. 230
Esahhu'1-esânîd, hadislerin ilk kaynaklarına varıncaya kadar ravi isimlerini sıralamaktan ibaret isnadların değerlendirilmesinde kullanılır. Açıklamak gerekirse, bir hadisin sahih kabul edilmesi için, onun adalet özelliğine sahip, zabtı tam raviler tarafından rivayet edilmiş olması, şaz ve illetli olmaktan uzak bulunması gerekir. Bu, bir bakıma isnadın sahih olması demektir. Buna göre bütün ravileri, ravide aranan vasıflar bakımından en yüksek derecede olan isnada esahhu'l-ebânîd tabir edilmiştir.
En sahih isnad telakkisi, ravilerin adalet vasfına, âlimlere ve beldelere göre değişiktir. Meselâ, Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûye'ye göre en sahih isnad, ez-Zuhri - Salim b. Abdillâh - Babası Abdullah b. Ömer - Hz. Ömer isnadıdır. Gayet tabiî olarak bu iki hadis âlimine göre en sahih hadisler, bu isnadla rivayet edilenlerdir. Yahya b. Ma'in, el-A'meş -İbrâhimu'n-Neha'î - Alkame - İbn Mes'ûd isnadını en sahih isnad kabul eder. Buhâri'ye göre en sahih isnad, Mâlik -Nâfi'-İbn Ömer şeklinde en sahih isnad saymışlar ve ona silsiletu'z-zeheb (altın zincir) demişlerdir.
Ulaştığı sahabîye göre esahhu'l-esânîd kabul edilenlere şu isnadlar misal gösterilebilir:
Hz. Ebubekr'e ulaşan en sahih isnad: İsmail b. Ebî (Ebî Halid) Halid - Kays b. Ebi Hazim-Hz. Ebubekr; Hz. Ömer'e ulaşan en sahih isnad, ez-Zuhrî -es-Sâ'ib b. Yezîd - Hz. Ömer; Ebu Hureyre'ye varan en sahih isnad, Ebu'z-Zinâd - el-A'rec -Sa'îdu'bnu'l-Museyyeb -Ebu Hureyre.
Beldelere göre en sahih isnad olarak kabul edilen isnadlardan bir kaçı şunlardır:
Mekkelilerin en sahih isnadı: Sufyân b. Uyeyne - Amr b. Dînâr - Câbir b. Abdillah; Medinelilerin esahhu'l-esânîdi, İsmail b. Ebi Hâkim - Abide b. Sufyân -Ebu Hureyre; Yemenlilerin en sahih saydıkları isnad ise Ma'mer - Hemmâm b. Munebbih - Ebu Hureyre isnadıdır.
Burada işaret etmek gerekir ki, esahhu'l-esânîd kabul edilen isnadlar, sahabîye kadar ulaşan rivayet yolları, isnadı teşkil eden raviler, hadis âlimleri ve beldelere göre itibari olarak değişmektedir. Her hadis âliminin veya belde halkının en sahih kabul ettiği isnad, ya rivayetlerine ya da aralarından yetişen meşhur hadis imamlarına göre diğerinden farklılık göstermektedir.

Esahhu'l-Kutub:

"Kitapların en sahihi" demektir. Hadis kitapları içinde ihtiva ettiği hadisler itibariyle en sahih kabul edileni ifade etmekte kullanılmıştır.
İmam Şafiî'ye göre esahhu'l-kutub, İmam Mâlik'in el-Muvatta'ıdır. "Hadis ilmi konusunda yeryüzünde İmâm Mâlik'in kitabından daha sahih bir kitap bilmiyorum" demiş olması buna hamledilir. Ancak onun bu sözü Sahih-i Buharî ve Sahih-i Müslim'in tasnifinden önce söylediği231, dolayısiyle el-Muvatta'ın es-Sahîhân henüz ortada

yokken esahhu'l-kutub itibar edildiği ileri sürülerek Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitabın Buhâri ile Müslimin kitapları olduğu söylenmiştir. "Buharî'nin kitabı es-Sahîhân'ın en sahihi, daha çok faydalı olanı, gerek zahiri, gerekse batınî daha fazla bilgi ihtiva edenidir. Müslim'in Buhâri'den faydalandığı ve onun Hadis İlminde bir benzeri olmadığını itiraf ettiği sabittir. Buharî'nin kitabının tercihine dair bütün bu zikrettiklerimiz âlimlerin büyük çoğunluğunun ve Hadis İlminin sırlarına vakıf, bu ilmin inceliklerini iyi bilen itkan ehlinin benimsediği görüştür." 232
Bununla birlikte el-Hâkimu'n-Nîsâbûri'nin şeyhi Ebu Ali el-Hüseyn b. Ali en-Nisâbûrî, Müslim'in Sahihinin daha sahih, dolayısiyle esahhu'l-kutub olduğu görüşündedir. Bazı Mağrib âlimleri de aynı kanaattedirler. Ancak sahih kabul edilen görüş, Buharî'nin kitabını daha sahih kabul edenlerin görüşüdür. Ebu Bekri'l-İsmâ'ilî, Nese'î gibi âlimler de Sahih-i Buhârî'yi tercih etmişlerdir. 233
Sahih-i Buhârî'nin Müslim'in Sahih'ine tercih edilmesine, bunun sonucu olarak da esahhu'l-kutub sayılmasına sebep kabul edilen bazı özellikleri vardır, en-Nevevî, her iki kitabı mukayese ettikten sonra Buhârîyi tercih sebeplerini şöyle özetlemiştir: "Allah rahmet eylesin, Müslim'in usulü -ki bu usulü hakkında sahihinin mukaddimesinde icma bile naklehniştir- şudur: Ona göre "an" lafzı ile rivayette bulunan ravinin isnadı, şeyhi ile çağdaş oldukları takdirde bir araya geldikleri sabit olmasa bile mevsul hükmündedir. Halbuki Buhari, mu'an'inin isnadını şeyhi ile mülakatı sabit olmadıkça mevsûl saymaz. Öte yandan Müslim, caiz gördüğü bu hükümle bir arada uygulanması imkansız olan bir usul takibederek bir hadisi çeşitli tarîklarıyla bir araya toplamıştır. Gerçi onun eserinde baştan sona cevaz verdiği o usule göre hareket ettiğini söyleyemeyiz. Ancak Buhârî'nin kitabını kendi kitabına o usul üstün kılmıştır." 234
es-Suyûtî, Sahih-i Buhârî'nin Sahih-i Müslim'e tercih sebeplerini daha ziyade senetlerindeki ittisal ve ravilerinin itkanında görür. 235Bu ve öteki önemli bazı sebepler göz önünde bulundurularak Buhârî'nin el-Câmi'us-Sahih'i Müslim'in aynı isimli eserinden üstün tutulmuş ve esahhu'l-kutub itibar edilmiştir. 236

Esânid:

Bk. İsnad.

Esbâbu Vurûdil-Hadîs:

Esbâbu'l-hadîs de denir. Hadislerin söyleniş, bir fiil bildiriyorsa işleniş sebeplerini konu olarak alan ilim dalının adıdır. Kur'ân-ı Kerim için esbabı nüzul ne ise hadisler için esbabu vurüdi'l-hadîs odur.
Hadislerin bir kısmı bazı olaylar üzerine, bir kısmı da sorulan sorulara cevap olarak varid olmuştur. Gerek bu olaylar, gerekse sahabilerin çeşitli vesilelerle sordukları sorular, olay üzerine söylenen sözün ya da soruya verilen cevabın sebeb-i vurüdunu teşkil eder. Misal vermek gerekirse şu hadis üzerinde durulabilir: "Birini tıraş ettiğinizde ya saçını tamamen kesin; da da tamamını bırakın." 237Bu hadisin söyleniş sebebi, Hz. Peygamber (s.a.s)'in saçının bir kısmı kesilmiş, bir kısmı bırakılmış bir çocuk görmesidir. Bu olay üzerine bu sözleri söyleyerek saçın bir kısmını kesip bir kısmını bırakmayı men etmiştir. Sahabilerin "hangi şey efdaldir? Hangi ameli işlersem Cennet'e girerim? Hangi müslüman hayırlıdır? En büyük günah hangisidir?" gibi yüzlerce sorusu da sebebi vurûddur ve Hz. Peygamberin verdiği cevaplarla birlikte hadis metinleri arasında yer almıştır.
Hadislerin vürud sebebini bilmek son derece önemlidir; çünkü sebebin bilinmesiyle her şeyden önce mesele aydınlığa kavuşur. Hz. Peygamber'in söylediği sözlerin taşıdığı hükümler umumi midir, hususi midir? Vücuba mı nedbe mi delalet eder? Bu ve öteki önemli hususlar açıklık kazanır. Dolayısiyle hadisten hüküm çıkarmak bir ölçüde kolay hale gelir.
Diğer taraftan sebeb-i vürudun bilinmesi hadisin etraflı bir şekilde ve kolayca anlaşılmasını sağlar. Benzer bir meseleye tatbik edilerek hüküm çıkarılmasını kolaylaştırır.
Esbabu vurûdi'l-hadîs konusunda Abdullah İbni'l-Huseyn el-Ukberî'nin ve Ebu Hâmid Kûtâh el-Cübârî'nin birer kitabı vardır. 238es-Suyûtî de aynı konuda bir kitap tasnif etmişse de tamamlayamamıştır. 239Bugün için esbâbu'l-hadîs konusunda elde bulunan tek kitap İbn Hamze ed-Dimeşkî'nin el-Beyân ve't-Ta'rîf fî esbâbi Vurûdi'l-Hadîsi'ş-Şerîf isimli eseridir.

Esbâbu'l-Cerh:

Bk. Cerh Sebepleri

Esbâbu'l-Hadîs:

Bk. Esbabu Vurûdil-Hadîs.

Esbâbu'l-Vaz':

Bk. Mevzu.

Esbât:

Bk. Sebt.

Esbetu'l-Esânîd:

Bk. Esahhu'1-Esânîd.

Esbetu'n-Nâs:

İnsanların en sağlamı ve güvenilir olanı manasına gelir. Hadis ravilerinin ta'dilinde kullanılan lafızlardandır. Esbetu'n-Nâs, evsaku'n-nâs gibi ismi tafdil sigası ile geldiğinden mübalağaya delâlet eden ta'dilin ilk mertebesindedir. İbn Haceri'l-Askalanî'nin İbn Ebî Hatim ve Zehebî'nin tertip ettikleri mertebelere ziyade olarak zikrettiği lafızlar arasında yer alır.240 Ta'dilin en yüksek mertebesinde yer aldığından hakkında esbetu'n-nâs denilerek adaletli olduğuna hükmedilmiş olan ravi artık en güvenilir, hadisleri en çok kabule layık ravi kabul

edilir.

Eser:

Sözlükte, bir nesnenin yerinde kalan bakiyyesine denir. Bir nesnenin varlığına delalet eden ize de eser tabir edilir.
Hadis Usulü ilminde eser, haberle aynı manaya gelen bir terimdir. Bazı hadis âlimlerine göre haber hadisle eş manalı olduğuna göre eser, hadis demektir.
Bununla birlikte Horasanlı fakihler haber ile eserin arasını ayırmışlar; Hz. Peygamber (s.a. s) den gelenlere haber (dolayısiyle hadis); sahabeden gelen mevkuf rivayetlere ise eser demişlerdir.241
en-Nevevî'ye göre hadiscilerin nazarında Hz. Peygamber'e Sahabeye veya tabi'îne ait bütün rivayetlere eser adı verilir. 242İbn Hacer'e göre ise hadisciler arasında isnadı sahabeye kadar ulaşan mevkuf hadise olduğu gibi, tabi'îye ulaşan maktu' hadise de eser denilmiştir. 243Eser sayılan rivayete me'sur denildiği de olmuştur.

Eserî:

"Esere mensup" manasına ismi mensuptur. Genel olarak, hadis ve haber terimleriyle eş manalı olarak kullanılan eser teriminin Horasan fakihleri ıstılahında kazandığı manaya göre muhaddis karşılığıdır. Bunlar, Hz. Peygamber (s.a.s) ve sahabeden gelen nakillere umumi manada eser; hadis ilmiyle meşgul olanlara ise eseri tabir etmişlerdir.

Esma Ve Kunâ:

Hadis ravilerinin ve muhaddislerin isim ve künyeleri manasınadır. İsmi veya künyesiyle tanınan ravileri konu olarak alan ilim dalıdır.
Bazı hadis ravileri isimleriyle, bazıları da künyeleriyle tanınmışlardır. Bunların bilinmesi hadis rivayet edenlerin tanınması bakımından son derece önemlidir; çünkü olur ki aslında ismiyle meşhur bir ravi isnadda bazen künyesiyle; aksine künyesiyle tanınanı arada bir ismiyle anılabilir. Bazen de hem ismiyle hem de künyesiyle bilinmeyen ravi isnadda ikisiyle birlikte anılır ve tek kişi olduğu halde iki şahıs sanılır. Nitekim, el-Hâkim'in naklettiği şu rivayette böyle bir hata olmuştur.
"...Hz. Peygamber (s.a.s)'den "Kim imamın arkasında namaz kılarsa imamın okuması onun okuması demektir" buyurduğu rivayet edilmiştir." el-Hakim'in bu hadisi naklettikten sonra Ali İbnu'l-Medînî'den isnadiyle rivayet ettiği bir habere bakılırsa Abdullah b. Şeddâd, Ebu'l-Velîd künyesiyle tanınan Medineli biridir.244 Öyle iken, isnadda da görüldüğü gibi onun isim ve künyesini bilmeyen biri aralarını an lafzıyla ayırmış ve Abdullah'ı birbirinden rivayette bulunan iki ravi gibi göstermiştir.
Bazen de bunun aksi olur. İsnatta biri ismi, diğeri künyesiyle zikredilen iki ravi, isimle künyenin birleştirilmesi sonucu tek kişi gibi gösterilir. Nese'i'nin naklettiği an Ebî Usâme Hammâd İbni's-Sâ'ib isnadiyle gelen hadiste böyle olmuştur. İsnad aslında, an Ebâ Usâme, an Hammâd iken ismiyle künye arasındaki "an" edatı kaldırılmış, biri künyesi, öbürü ismiyle anılan iki kişi tek kişi gibi gösterilmiştir.
Ravilerin isim ve künyelerinin bilinmesinin küçümsenemiyecek bir faydası daha vardır. Kimi rical kitaplarında bir ravi künyesiyle, bazılarında ise ismiyle anılır. Künyesiyle bilinen ravinin ismi bilinmiyorsa hal tercümesine vâkıf olmak oldukça zorlaşır. Nitekim el-Irâki'nin naklettiğine göre hadis taliplerinden biri Ebu'z-Zinâd'ın hayat hikayesini öğrenmek istemiş, ancak onun Abdullah b. Zekvân ismini bilmediğinden rical kitaplarında bulamamıştır. 245
İbnu's-Salâh esma ve kunâ konusunu dokuz gruba ayırmış, herbir gruba giren künye sahiplerine misaller vermiştir. Nakledelim.
1. Künyeleriyle isimlendirilip, künyelerinden başka isimleri olmayanlar: Bu grupta bulunan ve künyeleri isimlerinden ibaret olan raviler iki kısma ayrılır. Birinci kısım, ismi olan künyesinden başka bir künyesi daha olanlardır. İkinci künyeleri, tuhaftır, sanki künyenin künyesi gibidir. Fukahâ-yı Seb'adan Ebu Bekr b. Abdirrahmân İbni'l-Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî gibi. "Rahibu Kureyş" lakabiyle anılan Ebu Bekr'in künyesi Ebu Abdirrahmandır.246 Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-ensârî de ismi olan künyeden başka künyesi olanlardandır.
Künyeleri isimlerinden ibaret olan ravilerin ikinci kısmı isim yerine kullanılan künyeden başka künyesi olmayanlardır. Bunun misalini de Ebu Bilâli'l-Eş'arî oluşturur. Rivayete göre bizzat kendisi ismi ile künyesinin bir olduğunu söylemiştir.247 Ebu Hasın b. Yahya b. Süleyman er-Râzî de aynı gruba dahildir ve ismi yoktur.
2. Künyesiyle tanınanlar ancak ismi bilinmeyenler; Sahabeden Ebu Unâs el-Kinânî (veya ed-Du'elî); Hz. Peygamber (s.a.s)'in azatlısı Ebu Muveyhibe; Ebu Şeybe el-Hudrî gibi.248 Sahabe dışında da künyesiyle tanınıp ismi bilinmeyenler vardır. Böylelerine misal olarak da Enes b, Ebyâd, Ebu Bekr b. Nâfi', Abdullah b. Amr'ın kölesi Ebu'n-Necîb, Ebu Harb b. Ebî Esvedi'd-Du'elî gibi raviler verilebilir.
3. Hem ismi hem de künyesi olduğu halde sadece künyesiyle lakablananlar: Ali b. Ebi Tâlib (Künyesi Ebu'l-Hasen, lakabı Ebu Turâb); Abdurrahmân b.Zekvân (künyesi Ebu Abdirrahmân, lakabı Ebu'z-Zinâd), Muhammed b. Abdirrahmân el-Ensârî (künyesi Ebu Abdirrahmân, lakabı Ebu'r-Ricâl); Yahya b. Vâdıh el-Ensâri el-Mervezî (Künyesi Ebu Muhammed, lakabı Ebu Tumeyle): Umer b. İbrahim (künyesi Ebubekr, lakabı Ebu'l-Âzân249; Abdullah b. Muhammed el-İsbehâni (Künyesi Ebu Muhammed. lakabı Ebu'ş-şeyh) gibi.
4. İki veya daha çok künyesi olanlar: Abdulmelik b. Abdilazîz b. Cureyc (Ebu Hâlid ve Ebu'l-Velîd olmak üzere iki künyesi vardır) ve Abdullah b. Umer b. Hafsi'l-Umerî (Ebu'l-Kasım ve Ebu Abdirrahmân olarak iki künyesi vardır) gibi. İbnu's-Salâh, şeyhi Mansûr b. Ebi'l-Me'âlî en-Nîsâbûri'nin Ebu Bekr, Ebu'1-Feth ve Ebu'l-Kasım olmak üzere üç künyesi olduğunu söylemiş ve verdiği misallere eklemiştir.
5. İsmi bilindiği halde künyesinde ihtilaf edilen ve birbirinden farklı iki veya daha fazla künyesi zikredilenler: Hz. Peygamber'in evlatlığı Usâme b. Zeyd gibi. Künyesinin Ebu Zeyd, Ebu Muhammed, Ebu Abdillâh, Ebu Hârice olduğuna dair değişik rivayetler vardır. Aynı şekilde Ubey b. Ka'b'in Ebu'l-Munzîr, Ebu't-Tufeyl gibi künyeleri olduğu söylenmiştir. Bunların hiçbiri üzerinde birleşilmiş değildir. Ebu İshak, Ebu Sa'îd gibi ihtilaflı iki künyesi olduğu söylenen Kabîsa b. Zu'eyb: Ebu Abdirrahmân, Ebu Muhammed künyeleri rivayet edilen el-Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekr'i-s-Sıddîk; Ebu Bilâl ve Ebu Muhammed değişik künyeleri rivayet edilen Süleyman b. Bilâl el-Medenî, aynı gruba dahildirler.
İbnu's-Salâh'a göre bu grupta olanların bir kısmı aynı zamanda bundan önceki gruba dahildir.

Muahhar âlimlerden Abdullah b. Atâ el-İbrâhimî el-Herevî'nin bu konuda te'lif ettiği bir kitabı vardır.
6. Künyesi bilinen ancak isminde ihtilaf edilenler: Bu grubun misalini sahabeden başta Ebu Hureyre oluşturur. İsmi ve babasının adı üzerinde ihtilaf edilmiştir, İbn Abdilberr'in dediğine göre ismi üzerinde yirmi kadar rivayet vardır. Bunlar içinde çok tereddüt bulunması sebebiyle Abdullah veya Abdurrahmân isminden başka itimat edilebilecek derecede sahih olanı yoktur. Muhammed b. İshak da Ebu Hureyre'nin adını Abdurrahmân b. Sahr olarak kaydetmiştir. Esma ve kuna konusunda eser yazanlar, buna dayanmışlardır. el-Hâkim de Ebu Hureyre'nin isimleri içinde en sahih rivayetin Abdurrahmân b. Sahr rivayeti olduğunu söylemiştir.
Künyesi bilindiği halde ismi kesinlikle bilinmeyen sahabîlere diğer misalleri Ebu Basra (Cemîl b. Basra veya Humeyl b. Basra) el-Gıfârî; Ebu Cuhayfe (Vehb b. Abdillâh veya Vehebullah b. Abdillâh) es-Suvâ'î teşkil eder. Sahabe dışında bu gruba giren ravilerden birkaçı ise Ebu Musa'l-Eş'ari'nin oğlu Ebî Burde ile Âsim kıraati ravisi Ebu Bekr b. Ayyaştır. Çoğunluk ilkinin isminin Âmir olduğunu söylemiştir. Ancak, ihtilaflıdır. el-Hâris rivayeti de vardır. İkinci ravinin İsmi üzerindeki rivayetler on bire kadar çıkar. Fakat hiçbiri üzerinde birleşilememiştir. Bu cümleden olarak İbn Abdilber "eğer sahihse" kaydiyle adının Şu'be olduğunu söylemiş; devamla Ebu Zur'a'nın sahih gördüğü ismin de bu olduğuna işaret etmiştir. Aynı mü'ellif ayrıca isminin künyesi olduğunu ve bunun daha sahih görüldüğünü ifade etmiştir. Bu hükmünün kaynağı bizzat kendisinin Ebu Bekr isminden başka ismi olmadığına dair rivayettir.
7. Az da olsa hem ismi, hem de künyesinde ihtilaf edilenler: Hz. Peygamberin azadlısı Sefine bunlardandır. Bazıları isminin Umeyr, bazıları Salih, bazıları da Mihrân olduğunu ileri sürmüşlerdir. 250
8. İsmi ve künyesi üzerinde hiçbir ihtilaf olmayıp her ikisiyle tanınmış olanlar. Hepsi de Ebu Abdillâh künyesiyle tanınan mezhep imamları, Mâlik b. Enes, Muhammed b. İdris eş-Şafi'î, Ahmed b. Hanbel, Sufyânu's-Sevrî, Ebu Hanîfe en-Nu'mân b. Sabit gibi.
9. Hadiscilere ismi meçhul kalmamakla birlikte isminden çok künyesiyle meşhur olanlar: Ebu İdris el-Havlânî gibi ki ismi A'izullah b. Abbdillahtır. Ebu İshak es-Sebi'î, Amr b. Abdillâh isminden çok bu künyesiyle tanınır. Dimeşk San'asına mensup Ebu'l-Eş'asi's-San'anî, Şurahîl b. Âde isminden daha çok anılan künyesiyle meşhurdur. Hadis ricalinin İsim ve künyelerinin bilinmesi son derece önemli olunca birçok hadis âlimi ravilerin isim ve künyelerine dair müstakil eserler meydana getirmişlerdir. Bunlar içinde Ali b. Abdillâhi'l-Medînî'nin, Sahih sahipleri Buhârî ile Müslim'in; Nese'î'nin, el-Hâkim'in; Ebu Ahmed Muhammed b. Muhammed en-Nîsâbûrî'nin; Muhammed b. İshak b. Mende'in, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed'in eserleri en önemlileri ve daha sonraki çalışmalara kaynak oluşturanlarıdır.251
el-Irâki'ye göre bunlar içinde en önemlisi, ismi bilinen ve bilinmeyen bütün ravileri aldığı için Ebu Ahmed'in kitabıdır. Müslim ve Nese'i, sadece isimleri bilinen ravileri almışlardır.
Esma ve kunâ kitaplarında takip edilen usul, umumiyetle künyeleri harf sırasına göre tertip ederek her künyenin karşısında ait olduğu ismi göstermektir.252

Esmâ'u'l-Muhaddisîn:

Bk. Esma ve kunâ.

Esma-Yı Müfrede:

Tek isimler manasına müfredat bahsinin isimler kısmını ifade eden değişik bir tabirdir. (Bk. Müfredat).

Esnâ'u's-Sened:

Senedin orta kısımları manasına gelen bir tabirdir. Hadisin ravi ile sahâbi arasındaki rivayet zincirinin orta kısımlarını ifade eder.

Eşeddu'n-Nâsi Kizben:

"İnsanların en yalancısı" demek olup cerh lafızlarındandır. Şiddetli cerhe delâlet eden birinci mertebe lafızları arasında yer alır. O gruptaki diğer lafızların hükmüne tabidir.

El-Etbâ:

Bk. Etbâ'ut-Tâbi'în.

Etbâ'u't-Tâbi'în:

Tebe'u't-Tâbi'în veya kısaca el-etbâ' da denir. Hepsi de manaca birdir ve tabi'ilerden sonra gelenler, tabi'ine tabi olanlar, tabi'ini takip edenler demektir.
Etbâ'u't-tâbi'în, kısaca tâbi'îlerle görüşüp onlardan hadis rivayet edenler olarak tanınırlar. Hadis Tarihinde Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini nakleden üçüncü nesil olarak bilinirler.
Çoğu ya bir sahabî torunu ya da tâbi'î çocuğu olan etbâ'u't-tâbi'îni oluşturan nesil, tamamen tâbi'îlerin talebesidir. onlardan sahabenin ilmini devşirmiş ve herbiri bulunduğu bölgenin parmakla gösterilen alimi olmuştur. Devirleri Hadis İlminin geleceği bakımından en önemli devri sayılır; çünkü bu devirde bir yandan hadisler yazılı metinlere intikal etmiş, bir yandan hadis rivayeti ilminin temelleri atılmıştır. Rivayet bu temeller üzerinde en mükemmel kaidelere bağlanmıştır. Tâbi'îler devrinde tedvin edilen hadislerin muntazam bir şekilde tasnifi Etbâ'u't-Tâbi'în devrinde de devam etmiştir. Bu çalışmaların sonucu olarak Ma'mer b. Râşid'in el-Câmî'i, İmâm Mâlik'in el-Muvatta'ı gibi ilk hadis eserleri ortaya çıkmıştır. Etbâ'u't-Tâbi'în devrinde tasnif edilen eserlerin daha sonraki çalışmalara esas teşkil ettiği düşünülürse bu neslin Hadis İlmine hizmetleri daha iyi anlaşılır.
Etbâ'u't-Tâbi'în arasında pek çok değerli hadis âlimi yetişmiştir. Mâlik b. enes, Abdurrahmânb. Amr el-Evzâ'î, Sufyân b. Sa'id es-Sevrî, Şu'be İbnu'l-Haccâc, İbn Cureyc ve bunların talebelerinden Yahya b. Sa'îd el-Kattân ve Abdullah İbnu'l-Mubârek içlerinde en tanınmış olanlardır.

Etkan:

Sözlükte bir şeyi sabit ve muhkem yapmak manasına İsm-i tafdil vezniyle gelen bir kelimedir. Ta'dil lafızlarından biridir ve ta'dilin en yüksek derecesine delâlet eder.
Kaide olarak efalu vezninde gelen kelimeler vasıfta mübalağa ve üstünlük anlamı verir. Buna göre etkan adalet ve zabt yönünden en üstün derecede olan ravilerin ta'dilinde kullanılır. Hakkında böyle denilmiş olan ravi ta'dilin en üst derecesinde demektir.

Etrâf:

Kelime olarak tarafın çoğuludur. Taraf sözlükte Türkçedeki taraf manasınadır. Bir bölük şeye de denir.
Hadis Usulünde etraf, ale'l-etrâf denilen metotla tasnif edilen hadis kitaplarına denir. Bu metotla tasnifde bir hadisin yalnızca belli bir bölümü zikredilir. Zikredilen kısım, kalan kısma da delâlet eder. Daha sonra zikredilen hadisin bütün isnadları etraflı bir şekilde veya kısmen bir araya getirilir. (Bk. Ale'l-Etrâf).
Etraf kitaplarının en meşhurları şunlardır:
1. Etrâfu's-Sahîhayn: İbrahim b. Muhammed b. Ubeyd ed-Dimeşkî.
2. Etrâfu's-Sahîhayn: Halef b. Muhammed b. Ali el-Vâsitî.
3. Etrâfu's-Sahîhayn: Ebu Nu'aym el-İsbehânî.
Bu üç kitap isimlerinden de anlaşılacağı gibi Buhârî ve Müslim hadislerinin etrafına dairdir.
4. Etrâfu'l-Kutubi'l-Hamse: (Buharı, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve Nese'i): Ahmed b. Sabit b. Muhammed et-Tarkî.
5. Etrâfu'l-Kutubi's-Sitte: Muhammed b. Tâhir el Makdisî.
6. Etrâfu'l-Kutubi's-Sitte: Yusuf b. Abdirrahman el-Mizzî.
7. İthâfu'l-Mehera bi-Etrâfi'l-Aşera: İbn Haceri'l-Askalânî. Bu kitap, İmam Malikin el-Muvatta'ı, eş-Şâfii, Ahmed b. Hanbel ve ed-Darimî'nin müsnedleri, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın sahihleri; el-Hâkim'in el-Mustedreki; İbnu'l-Cârûd'un el-Muntekâsı; Ebu Avâne'nin Mustahreci, ed-Dârekutnînin Süneni ve et-Tahâvî'nin Şerhu Me'âni'l-Asârı olmak üzere on bir kitabın etrafıdır. Müellifi her ne kadar kitabını on eserin etrafı olarak isimlendirmişse de Sahih İbni Huzeyme'nin az bir kısmı kitabında yer ettiği için onu sayıya dahil etmemiştir.253

Ev Karîben Minhu:

Bk. Ev Kemâ Kale.

Ev Kemâ Kale:

"Yahut Hz. Peygamber (s.a.s)'in buyurdukları gibi" manasına gelir. Bir hadisi manasiyle rivayet eden ravinin yanılma ihtimalini göz önünde tutarak rivayetten sonra söylenmesi iyi görülen tabirlerdendir.
Başta İbn Mes'ud olmak üzere bir kısım sahabîlerin bazen bir hadisi rivayet ettikten sonra kale Resulullâh (s.a.s) keza ev nahvehû ev karîben minhu (Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdular yahut bunun gibi, yahutta buna benzer bir söz söylediler) dedikleri rivayet edilir. Demek ki sahabîler, yıllar önce işitmiş oldukları bir hadisin sözlerini tam olarak hatırlayamayınca manasını rivayet etmişlerdir. Onun sözlerini kelimesi kelimesine rivayet edemeyişlerinin manevî sorumluluğunu düşünerek böyle bir yol tutmuşlardır. Hadisleri manasıyla rivayet etmeyi caiz görenlerin delillerinden biri budur.
Aynı tabir, arz yoluyla rivayette hadislerin şeyhe okunuşu sırasında da kullanılır. Hadisi çok kere şeyhin asıl nüshası olan yazılı bir kitaptan okuyan karî', okuduğu hadisin herhangi bir lafzında şüpheye düşerse yazılı olanı okuduktan sonra ev kemâ kale der. Bu takdirde sonradan okuduğu lafzın doğrusu açığa çıktığında doğrusunu rivayet etmek için şeyhinden dolayısiyle izin ve icazet almış olur. Bununla birlikte bu lafız daha çok hadislerin manasıyla rivayetinde kullanılmıştır. Hatta hadisi manasiyle rivayet eden ravinin rivayetten sonra böyle demesini gerekli görenler olmuştur.
Bilhassa hadisin manasiyle rivayette aynı manaya gelmek üzere ev nahvehû (yahut Hz. Peygamberin buyurdukları gibi); ev şibhehü (yahut Hz. Peygamber'in sözlerinin benzeri); ev karîben minhu (ya da ona yakın); ev mâ eşbehe hazâ mine'l-elfâz (yahut bu sözlere benzer sözlerle) tabirleri de kullanılır. 254

Ev Mâ Eşbehe Hazâ Mine'l-Elfâz:

Bk. Ev Kemâ Kale.

Ev Nahvehû:

Bk. Ev Kemâ Kale.

Ev Şibhehû:

Bk. Ev Kemâ Kale.

Evâ'il:

İlk olarak yapılan işler manasına "evvel"in çoğuludur. Hadis Usulünde hadis metinlerinde bildirilen olayların tarihlerini tesbite yardımcı olmak üzere ilk defa yapılan işleri ifade eden bir tabirdir.
es-Suyûti, Takrîbe, dolayısiyle Ulûmu'l-Hadîse eklediği 90. konuda hadislerde söz konusu edilen bazı olayların zamanının bilinmesi ile ilgili olarak eva'ilin ilk defa el-Bulkînî tarafından zikredildiğini kaydeder. Ondan naklettiğine göre hadislerde bahsedilen bazı olayların kronolojisi "ilk defa şöyle oldu" denilen; bir hadiseden önce veya sonra olduğu zikredilen; "iki işten sonuncusu" olarak belirtilen; nihayet sene ve ay zikredilen rivayetlerle bilinir. Bu bilgi, özellikle hadislerde nâsih-mensûhu bilmede son derece önemli rol oynar.
Evâ'ile misal vermek gerekirse şu rivayetler üzerinde durulabilir. "İlk olarak şöyle oldu" kaydiyle nakledilenlere misal:
"Hz. Peygamber (s.a.s)'e vahiy, ilk defa uykuda sahih rüyalar görmesiyle başladı." 255
"Rabbim beni putlara tapmaktan sonra ilk olarak içki içmekten ve insanlarla niza etmekten men etti."
Bir hadiseden önce olduğu zikredilenlere misal:

"Hz. Peygamber (s.a.s) bizi su dökerken önümüzü ve arkamızı kıble tarafına dönmekten men etti. Sonraları ölümünden bir yıl önce bizzat kendisinin (su dökerken) kıbleye döndüğünü gördüm." 256
İki işten sonuncusu" denilerek nakledilenlere misal.
"Hz. Peygamber (s.a.s)'in iki emrinin sonuncusu ateşte pişen (deve eti) yemek) yüzünden abdest almanın bırakılması oldu. 257
Tarih zikredilenlere de şu hadis misal verilebilir.
"Cerir'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s)'i abdest alırken mest üzerine meshettiği esnada görmüştür. Ona Hz. Peygamber (s.a.s)'i Ma'ide Suresi (ndeki abdest ayeti) nazil olmadan önce mi, yoksa sonra mı gördüğü sorulunca
"Ben Ma'ide Suresinin nazil oluşundan sonra müslüman oldum" diye cevap vermiştir." 258
Bureyde'den rivayet edilen şu iki hadis de sene ve ay zikredilerek tarih verilen hadise misaldir.
"Hz. Peygamber (s.a.s) her namaz için ayrı abdest alırlardı. Mekke fethedildikten sonra bir abdestle birkaç namaz kıldı." 259
"Abdullah b. Ukeym'den rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) ebedi aleme göç etmeden bir ay önce bize "ölü hayvanların ne tabaklanmamış ham derilerini kullanımz, ne de tabaklanmış derilerini" diye emreden mektubu geldi."
Hicri dördüncü asrın tanınmış hadis âlimlerinden et-Taberânî'nin Kitâbu'l-Evâ'il isimli bir kitabı vardır. İbn Ebi Şeybe de Musannefinde evâ'il konusuna ayrı bir yer ayırmıştır.

Evha'l-Esânîd:

Ed'afu'l-Esânîd terimiyle aynı manaya gelir ve isnatların en zayıf görülenini ifade eder. Esahhu'l-Esânîd ıstılahının aksine zayıf ravilerden meydana gelen isnatların değerlendirilmesinde kullanılır. Böylece isnatlar içinde en zayıf olanlara denilmiştir.
Şu isnadlar evha'l-esânid sayılmıştır.
Hz. Ebu Bekir'e ulaşan isnadlarm en zayıfı: Sadakatu'd-Dakîkî - Ferkadu's-Sebehî - Murra et-Tayyib - Hz. Ebu Bekr.
Hz. Ali'ye varan isnadların en vahisi: Amr b. Şemîr - Câbiru'l-Ce'âfi - el-Hârisu'l-A'ver - Hz. Ali isnadıdır.
Ömerilerin en vâhî isnadı: Muhammed b. Abdillah İbni'l-Kasım b. Abdillah - Babası - Dedesi. Bu isnaddaki Muhammed, Abdullah ve el-Kasım'dan hiçbiriyle ihticac caiz görülmemiştir.
Ebu Hureyre'ye ulaşan evha'l-esânîd, el-Busiy b. İsmail -Davud b. Yezid el-Evdî -Babası - Ebu Hureyre; Enes b. Mâlik'e ulaşan en vahî isnad ise Fahr- Babası -Ebân b. Ebî Ayyaş- Enes isnadıdır. İbn Hacer bu isnada silsiletu'l-kizb (yalan zinciri) demiştir.
Şahıslara ulaşan isnadların en vâhîsi olduğu gibi beldelere göre de evhâ'l-esânîd vardır. Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh -Şihâb b. Hirâş - İbrahim b. Zeyd el-Hûzî - İkrime - İbn Abbas isnadı Mekkelilerin; Muhammed b. Kays el-Maslûb - Ubeydullah b. Zehr - Ali b. Zeyd - el-Kasım - Ebu Umame isnadı Şamlıların; Ahmed b. Muhammed İbni'l-Haccâc b. Ruşd - Babası - Dedesi - Kurre b. Abdirrahman - Ondan kim rivayet etmişse o isnad Mısırlıların en vâhî isnadıdır. Horasanlıların evha'l-isânidi ise Abdurrahman b. Muleyha - Nehşel b. Sa'id - Dahhâk - İbn Abbas isnadıdır.260

Evhâm:

Bk. Vehm.

Evlâdu's-Sahâbe:

Sahabelerin çocukları demek olan bu tabiri el-Hâkîm usul kitabının 17. bahsi olarak almış ve şöyle demiştir: "hadis ilminin bu nevi sahabenin evlatlarını bilmek konusudur. Bu konuyu bilmeyenler rivayetlerin çoğunda yanılırlar."
İbnu's-Salâh'ta olmayan bu konu, bilhassa kendi de şahabı olan ve Hz. Peygamber (s.a.s)'den hadis rivayet eden sahabe çocuklarının bilinmesini sağladığından isnatlar ve raviler bakımından önemlidir.

Evsaku'n-Nâs:

"İnsanların en sağlamı" anlamında ta'dil lafızlarındandır. Esbetu'n-Nâs ile aynı derecededir. İsmi tafdil sigasıyla gelen ta'dil lafızları arasında yer alır. İbn Haceru'1-Askalânî'nin İbn Ebi Hatim er-Râzî ve Zehebî'nin tertip ettikleri ta'dil lafızları mertebelerine ek olarak zikrettiği lafızlardan biridir. Ta'dilde mübalağaya delalet eder. Hakkında evsaku'n-nâs denilerek adaletli olduğuna hükmedilen ravî artık en güvenilir, hadisleri en çok kabule layık ravî demektir. Aynı manada a'delu'n-nâs ta'dil lafzı da kullanılır. 261

Evtânu'r-Ruvât Ve Buldânihim:

Ravilerin vatanları ve yurtları yani yerleştikleri yerler manasınadır. Hadis usulünün ravilerle ilgili konularından biridir.
Hadis ravilerinin bilhassa yerleştikleri yerleri bilmek gerek tarih, gerekse hadis usulü itibariyle önemlidir. el-Hâkim büyük alimlerden çoğunun evtânu'r-ruvât bilgilerinin yetersiz oluşu yüzünden ayakları kayarak hataya düştüklerini söyler.262 İbnu's-Salâh ise araplarm önceden kabilelerine nisbet edildiklerini; İslâmiyet geldikten sonra daha çok kasaba ve şehirlere yerleştiklerini, bunun sonucu olarak son yerleştikleri yerlere nisbet edildiklerinden çoğunun ensabının kaybolduğunu, son olarak nereye yerleşmişlerse oraya nisbetten başka kendilerini tanıtacak nisbetin kalmadığını söyleyerek konunun önemine bir başka açıdan işaret eder. 263es-Suyûtî ise isimleri lafız itibariyle müttefik iki ravinin ancak memleketlerinin ve yerleştikleri yerin bi-linmesiyle mümkün olabileceğini kaydeder. Buna göre yerleştikleri yerlerin bilinmesi ravilerin bilinmelerine geniş ölçüde yardımcı olduğu gibi ilim tasnif metodu olarak da büyük önem taşır. Nitekim İbn Sa'd et-Tabakâtu'1-Kubrâsında sahabe, tabi'in ve daha sonraki birkaç devre ravilerini Küfeye yerleşenler; Basra'ya yerleşenler; Şam'a yerleşenler... Ve onlardan ilim alanlar şeklinde tasnif etmiştir. İbn Hibbân da Kitâbu Meşâhîri Ulemâ'i'l-Emsâr isimli eserinde aynı metodu kullanarak sahabe ve tabi'ün alimlerini yerleştikleri merkezlere göre tasnif ederek

zikretmiştir.
Evtânu'r-Ruvât konusunu ilk defa Hadis Usulü konuları arasında zikreden alim diyebileceğimiz el-Hâkim de Küfe, Mekke, Basra, Mısır, Şam, el-Cezîre ve Horasan'a yerleşen sahabenin listelerini verir. Medine'de ölen bir sahabi bilmediğini söyleyerek "Peygamber Şehri"ne yerleşen ve orada ölen tabi'ilerin isimlerini zikreder. 264Daha sonra da İbnu's-Salâh'ın tabiriyle güzel bir usul takib ederek isnatlanyle rivayet ettiği birkaç hadis nakledip diğer rivayetlere örnek teşkil edecek şekilde ravilerinin vatanlarını teker teker kaydeder. Bunlardan birini misal olarak almak faydadan hâli değildir.
"Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdular: "Kim Allah'a bir şeyi şirk koşmadan ölürse Cennete girer."
Ebu Abdillah der ki: Cabir b. Abdillah Küba ehlindendir; Medinelidir. Ebu'z-Zubeyr Mekkelidir. İbrahim es-Sâ'iğ, Ebu Hamze ve Abdan Mervezlidirler. Şeyhim İbrahim ile babası İsme'ye gelince her ikisi de Nisaburludurlar." 265

Evvel:

Bk. Evvelu's-Sened.

Evvelu's-Sened:

Evvel kelimesi sıfat olarak "ilk, evvel, baş taraf manasına gelir. Evvelu's-sened ise senedin, sahabinin bulunduğu baş tarafına denir. Evvel, aslu's-sened, menşe', âhir, intiha, muntehâ-yı sened tabirleri de aynı manada kullanılmıştır.
Bazı alimlerce senedin sahabinin bulunduğu tarafı değil, aksine hadiscinin olduğu tarafıdır. Mebde veya mebde'u's-sened tabirleri de son manada kullanılmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.11 EBU DAVUD

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.7 Ebuhanife hadis anlayisi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.6 Ebu hanife hadisteki yeri

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.12 Ebu Hanife Müsnedi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.13 Edebul Mufred

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1.2 Edebu lMufred Fihristi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

78- KİTABU'L-EDEB

1- Hâlis İyilik Etmek, İyilik Ulaştırmayı Ekleyip Durmak Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Bâb: Güzel Dostluk Yapılmaya En Haklı Olan İnsan Kimdir?
3- Bâb: İnşân Ana-Babasının İzni Olmadıkça Cihâda Gidemez
4- Bâb: İnsan Ana-Babasına Sövmemelidir
5-Ana-Babasına İyilikle Güzel Hizmet Edip İtâatlarında Bulunan Kimsenin Duasının Kabul Edilmesi Babı
6- Bâb; Ana-Babaya İsyan Ve Ezâ Etmek Büyük Günâhlardandır
7- Müşrik Olan Babaya İyilik Etmeyi Devam Ettirmek Babı
8- Kadının, Kendi Kocası Varken Annesiyle İlgilenip Ona İyilik Etmesi Babı
9- Müşrik Olan Kardeşle İlgilenip Ona İyilik Edilmesi Babı
10- Hısımlarla, Yakınlarla Bağlı Ve İlgili Olmanın Fazileti Babı
11- Hısımlarla İlgilenmeyi Kesen Kimsenin Günâhı Babı
12- Hısımlarla İlgilenme Sebebiyle Rızıkta Kendisi Lehine Bollatma Yapılan Kimse Babı
13- Bâb: Hısımlık Bağını Ekleyip Duran Kimseye Allah Da Fadlından İhsanını Ekler Durur
14- Bâb: (Mükellef Olan Şahıs) Hısımlığı, Hısımlık Islaklığı İle Islatır Durur (Yânî Hısımlığı Kurutup Kesmez)
15- Bâb: Sıla Yapıcılık Karşılık Vermekle Değildir
16- Müşriklik Hâlinde Hısımlarına İlgi Ulaştıran, Sonra İslâm'a Giren Kimse (Eski İyiliklerine Karşılık Sevâb Alır Mı?) Babı
17- Başkasının Kız Çocuğunu Kendi Bedeninin Bâzı Kısımlarıyle Oynamaya Bırakan Yâhud Şefkat İçin Onu Öpen Yâhud O Çocukla Şakalaşan Kimse Babı
18- (Babanın) Çocuğa Merhameti, Onu Öpmesi Ve Sarmaşması Babı
19- Bâb: Allah, Rahmeti Yüz Parça Yaptı
20- İnsanın, Beraberinde Yemek Yemesinden Korktuğu İçin Kendi Çocuğunu Öldürmesi Babı
21- Çocuğun (Şefkat Ve Merhamet Olarak) Kucağa Konulması Babı
22- İnsanın Küçük Bir Çocuğu Uyluğu Üstüne Koyması Babı
23- Bâb: Ahdi Ve Taahhüdü Güzel Koruyup Riâyet Etmek Îmândandır (Yânı Îmânın Kemâlindendir)
24- Bir Yetîmin İşlerini Gören, Büyütüp Terbiye Eden Kimsenin Fazîleti Babı
25- Dul Kadınların Nafakalarını Kazanmağa Çalışan (Kimsenin Fazîleti) Babı
26- Bir Günlük Yiyeceği Olmayan Fakirlerin Nafakalarını Kazanmaya Koşan(In Fazileti) Babı
27- İnsanların Hayvanlara Merhamet Ve Şefkat Göstermelerinin Fazileti) Babı
28- Komşu Hakkında Vasiyyet Babı
29- Komşusu Zulümlerinden Emîn Olmayan Kimsenin Günâhı Babı
30- Bâb:
51- Bab:
32- Komşuluk Hakki, Kapıların Yakınlığı Ölçüsündedir (Yânî Yakınlığa Göre Derecelenir) Babı
33- Bâb:
34- Kelâmı Güzel, Tatlı Ve Hoş Söylemek Babı
35- Her İşte Ve Herşeyde Yumuşaklık Ve Kolaylık (Göstermenin Fazileti) Babı
36- Mü'minlerin Birbirlerine Yardım Etmeleri Babı
37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
38- Bâb: Peygamber (S) Taşkınlık Yapacak Tabîatte Değildi, Taşkınlık Yapıcı Da Olmamıştır
39- Ahlâk Güzelliği Ve Cömertliğin (Sevilmesi), Cimriliğin İse Sevilmemesi Babı
40- Bâb: Erkeğin Kendi Ailesi İçindeki Hâli Nasıl Olur?
41- Sabit Kalacak Sevgi Yüce Allah Tarafındandır Babı
42- Allah'ın Zâtı Hakkında (Hiçbir Steriş Ve Hevâ Karışmayan) Sevgi Babı
43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
44- Birbiriyle Sövüşmenin Ve La'net Etmenin Nehyedilmesi Babı
45- İnsanların "Uzun" Ve "Kısa" Sözleri Gibi, Zikretmekte Oldukları Vasıflardan Caiz Olacak Şeyler -Çünkü Peygamrer (S) De "Zu'1-Yedeyn Ne Diyor?" Buyurmuştur- Ve İnsanı (Ahmak Ve Topal Gibi) Lekeleme Ve Kusur Meydana Getirme Kasdedîlmeyen Sözlerin Cevazı Babı
46- Gıybet Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
47- Peygamber(S)'İn "Ensâr Yurtlarının Hayırlısı..." Kavli Babı
48- Fesâd Ve Töhmetler Ehlinin Kötülüğünü Belirtmenin Caiz Olacağı Babı
49- Bâb: Gıybet Etmek Büyük Günâhlardandır
50- Söz Taşımaktan Mekruh Olacak Kısım Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı :
51- Yüce Allah'ın: "(Murdardan, Putlardan Kaçının;) Yalan Sözden Çekinin!3' (Ei-Hacc: 30) Kavli Babı
52- İkiyüzlü Kimse Hakkında Denilen Söz Babı
53- Sahibine (Yânî Arkadaşına) Onun Hakkında Söylenen Sözü Haber Veren Kimse Babı
54- İnsanlar Arasında Aşırı Ve Mübalağalı Övme Yapmanın Mekruh Olması Babı
55- Mü'min Kardeşini, Onda Varlığını Bilmekte Olduğu Meziyetlerle Öven Kimse Babı
56- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
57- Birbirleriyle Hasedleşmenîn Ve Birbirlerine Arka Dönmelerinin Nehyolunması; Bir De Yüce Allah'ın:
58- Bâb:
59- Zanndan Caiz Olacak Nevi' Babı
60- (Kendisinde Ayıplanacak Birşey Meydana Geldiği Zaman) Mü'minin Kendini Setredip Örtmesi Babı
61- Kibr(İn Kötülüğü) Babı
62- (İki Mü'minin, Karşılaştıklarında Birbirinden Yüz Çevirip) Ayrılmalarının Kötülüğü Ve Rasûlullah(S)'In: "Bir Kimsenin, Mü'min Kardeşini Üç Günden Fazla Bırakması (Küs Durması) Halâl Olmaz" Kavli Babı
63- Âsî Olan Kimseden (İsyanından Vazgeçmesi İçin) Ayrılmanın Caiz Olacağı Babı
64- Bâb: İnsan Arkadaşını Her Gün Yâhud Sabahtan Öğleye Ve Öğleden Akşama Kadarkizaman İçinde Ziyaret Eder Mi?
65- Ziyaret Etme{Nin Meşrû'luğu) Ve Bir Kavmi Ziyaret Edip Yanlarında Yemek Yiyen Kimse Babı
66- Gelen Cemâatler İçin (En Güzel Elbiseler Giyip) Süslenen Kimse Babı
67- İnsanlar Arasında Kardeşlik Akdi Ve İki Kavim Arasında Yeminli Dostluk Ahidleşmesi Babı
68- Gülümseme Ve Gülme(Nin Mübâhlığı) Babı
70- Bâb: El-Hedyu's-Sâlîh Hakkındadır
71- Ezaya (Zorluk Ve Sıkıntılara) Karşı Sabır Ve Yüce Allah'ın: 'Ancak Sabredenlere Ecirleri Hesâbsız Ödenecektir Fez-Zumer: 10) Kavli Babı
72- İnsanları Ceza Verme Ve Azarlama İle Karşılamayan Kimse Bârı
73- Mîtmin Kardeşini Te'vîlsiz Olarak Küfre Nisbet Eden Kimsenin Kendisi, Dediği Gibidir Babı
74- Bu "Yâ Kâfir" Sözünü Te'vîl Edici Olarak Yâhud İşin Hakikatini Bilmeyerek Söyleyeni, Küfre Nisbet Etmeyen Kimse Babı
75- Allah'ın Emri İçin Öfkelenip Şiddet Göstermenin Caiz Olacağı Babı

76- Yüce Allah'ın Şu Sözlerinden Dolayı Öfkelenmekten Sakınmak Babı:
77- Haya Babı
78- Bâb:
79- Dînde Fakîh Olmak İçin Hakkı Sormaktan Utanılmaması Babı
80- Peygamber(S)'İn "Kolaylaştırın, Zorlaştırmayın " Kavli Ve İnsanlar Üzerine İşleri Dâima Hafifletmeyi Ve Kolaylaştırmayı Sever Olması Babı
81- İnsanlara Yayılıp Güleryüzlü Olmak Babı
82- İnsanların Beraberinde Mudârât, Yânî Yumuşak Sözlü Olup Kaba Ve Sert Davranmamak Ve (Mümkin Olduğunca Sürtüşmeden) Hoş Geçinmek Babı
83- Bâb;
84- Konuk Hakkı(Nı Beyân) Babı
85- Konuğa İkram Etmek Ve Bizzat Hizmet Etmek Ve Yüce Allah'ın: "İbrahim'in ikram edilmiş konuklarının haberi sana geldi mİ?" (ez-Zâriyât: 24) Kavli Babı
86- Konuk İçin Yemek Yapılması Ve Birşeyler Hazırlama Meşakkatinin Yüklenilmesı Babı
87- Konuk Yanında Öfkelenmenin Ve Sabırsızlık Göstermenin Mekruh Olması Babı
88- Konuğun Ev Sahibine "Vallahi Sen Yemedikçe Yemem" Demesi Babı
89- Büyük Olana İkram Etmek, Söze Ve Soru Sormaya Yaşça Daha Büyük Olan Başlar Babı
90- Şiirden, Recezden Ve Tegannîden Caiz Olacak Nevi'lerle Bunlardan Mekruh Kılınan Nevi'ler Babı
91- Müşrikleri Şiirle Hicvedip Kötülemek Babı
92- Şiirin İnsan Üzerine, Onu Allah'ı Anmaktan, İlimden Ve Kur'ân Okumaktan Men' Edecek Derecede Gâlib Olmasının Mekrûhluğu Babı
93- Peygamber(S)'İn "Teribet yemînuki", 'Akra" YE "Halkaa1' Sözleri Babı
94- "Zaamû" Ta'bîri Hakkında Gelen Şey Babı
95- Kişinin "Veyleke" Sözü Hakkında Gelen Şey Babı
96- "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah
çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âiu îmrân: 3i) Kavlinden Dolayı Azîz Ve Celîl Olan Allah Sevgisinin -Veya Allah İçin Sevmenin- Alâmeti Babı
97- Bir Adamın Diğer Birine "Ihse' (= Yıkıl Git)" Sözü Babı
98- Kişinin Bir Başkasına "Merhaba" Demesi Babı
99- İnsanların Babalarının İsimleri(Ne Nisbetjle Çağırılmaları Babı
100- Bâb:
101- Bâb:
102- Peygamber(S)'İn: "Kerm ancak müfminin kalbidir3' Sözü Babı
103- İnsanın Başkasına "Babam, Anam Sana Feda Olsun!" Demesi Babı
104- İnsanın (Sevdiği Kimse İçin): "Allah Beni Senin Yolunda Feda Etsin" Demesi Babı
105- Azız Ve Celîl Olan Allah'a İsimlerin En Sevgili Olanı Babı
106- Peygamber(S)'İn: "Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz" Kavli Babı
107- Hazn İsmi(Ni Zikr) Babı
108- İsmi Daha Güzel Bir İsimle Değiştirmek Babı
109- Peygamberlerin İsimleriyle İsimlendiren Kimse Babı
110- "Velîd" İsmini Vermek (Caizdir) Babı
111- (Ev Halkından Birini Yâhud) Bîr Arkadaşını, Onun İsminden Bir Harfi Eksilterek Çağıran Kimse Babı
112- Küçük Çocuğa Ve Henüz Çocuğu Doğmayan Kimseye Künye Verme(Nin Câizliği) Babı
113- Kendisinin Daha Önce Başka Bir Künyesi Olsa Bile "Ebû Turâb" Künyesiyle Künyelenme(Nîn Cevazı) Babı
114- Azîz Ve Celîl Allah'a, Kulların İsimlerinden En Sevimsiz Olanı Babı
115- Müşrikin Künyesinin Hükmü) Babı
116- Bâb: "Tevriye Ve Kinaye Yoluyla Söylenen Ta'rîzli Sözler, Yalandan Kurtulmadır"
117- İnsanın Birşey İçin "O Hakk Değildir" Demeyi Kasdederek. "O Hiçbirşey Değildir" Demesi Babı
118- Gözü Semâya Doğru Yükseltme Babı
119- Bâb: Deynekle Suda Ve Çamurda Çizgiler Çizerek Tefekkür Edip Düşünen Kimse
120- Elindeki Birşeyle Yerde, Dürtükleyerek Çizgiler Çizip Düşünen Kimse Babı
121- Birşeye Hayret Etme Sırasında 'Attâhu Ekber" ve "Subhânallah" Diye Tekbîr Ve Tesbîh Eylemek Babı
122- Parmaklarla Küçük Çakıl Taşı Atmaktan Nehy Babı
123- Aksıran Kimsenin Hamdetmesi Babı
124- Aksıran Kimse Allah'a Hamdettiği Zaman, Onu 'Yerhamukellâhu (= Allah sana merhamet eylesin)" Diye Duâ İle Karşılamak Babı
125- Aksırıp Hapşırmaktan Müstehâb Olacak, Esnemekten De Mekruh Olacak Şey Babı
126- Bâb: Bir Kimse Aksırdığı Zaman Nasıl Teşmît Edilip Karşılanır?
127- Bâb: Aksıran Kimse Allah'a Hamdetmediği Zaman Duâ İle Karşılanmaz
128- Bâb: "Bir Kimse Esnediği Zaman, Elini Ağzının Üzerine Koysun"

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

78- KİTABU'L-EDEB

(Edeb Kitabı) [1]

1- Hâlis İyilik Etmek, İyilik Ulaştırmayı Ekleyip Durmak Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Biz insana ana-babasına güzellik (ve iyilik yapmasını) tavsiye ettik..."
(el-Ankebût: S; Lııkmân:-14-15; el-Ahkaaf: 15) [2].

1-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana el-Velîd ibn Ayzâr haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Amr eş-Şeybânî'den işittim, şöyle diyordu: Bana şu evin sahibi haber verdi, dedi de eliyle Abdullah ibn Mes'ûd'un evini işaret etti. O şöyle dedi: Ben Peygamber(Ş)'e:

— Amellerin hangisi Allah'a daha sevgilidir? diye sordum.
— "Vaktinde kılınan namazdır" buyurdu. Abdullah:
— Sonra hangisi? dedi.
— "Sonra ana-babaya iyilik etmektir" buyurdu. Abdullah:
— Sonra hangisi? dedi.
— "Allah yolunda cihâddır" buyurdu.

İbn Mes'ûd: Bunları bana Peygamber söyledi, daha fazlasını sor-saydim, elbette bana yine haber verecekti, dedi [3].

2- Bâb: Güzel Dostluk Yapılmaya En Haklı Olan İnsan Kimdir?

2-.....Bize Cerîr, Umâre ibnu'l-Ka'kaa ibn Şubrume'den; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir Ra-sûlullah(S)'a bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Benim güzel hizmet ve ülfet etmeme insanlar içinde en lâyık ve en haklı olan kimdir? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Anandır!" diye cevâb verdi,
Ozât-
— Sonra kimdir? dedi.
Rasûlullah:
— "Sonra anandır!" buyurdu.
O zât:
— Sonra kimdir? dedi. Rasûlullah:
— "Sonra anandır!" buyurdu. ;
— Sonra kimdir? deyince (dördüncüde) Rasûlullah:
— "Sonra babandır!" diye cevâb verdi.
İbnu Şubrume ile Yahya ibnu Eyyûb: Bize Ebû Zur'a bu hadîsin benzerini tahdîs etti, demişlerdir [4].

3- Bâb: İnşân Ana-Babasının İzni Olmadıkça Cihâda Gidemez

3-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e:
— Ben cihâda gidiyorum, dedi.
Peygamber:
— "Senin anan baban var mı?" diye sordu. O zât:
— Evet var, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse sen (evvelâ) onların rızâları yolunda çalış! 'buyurdu [5].

4- Bâb: İnsan Ana-Babasına Sövmemelidir

4-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Büyük günâhların en büyüğünden birisi, kişinin anasına babasına la'net etmesidir" buyurdu.
Kendisine orada bulunanlar tarafından:
— Yâ Rasûlallah! İnsan anasına babasına nasıl la'net eder? denildi.
Rasûlullah:
— "O kimse birisinin babasına söver, o da karşılık olarak onun babasına söver; yine o kişi birisinin anasına söver, o da karşılık olarak onun anasına söver" buyurdu [6].

5-Ana-Babasına İyilikle Güzel Hizmet Edip İtâatlarında Bulunan Kimsenin Duasının Kabul Edilmesi Babı

5-.....Bize İsmâîl ibn İbrâhîm ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S şöyle buyurmuştur: "Üç kişi beraber yürürlerken onları yağmur yakaladı. Hemen dağdaki bir mağaraya meyledip sığındılar. Akabinde mağaralarının ağzına dağdan büyük bir kaya düşüp üzerlerine tamamen kapattı. Bunun üzerine onlardan biri diğerlerine:
— Riya ve şöhret isteği olmaksızın, sırf Allah rızâsı için yapmış olduğunuz amellere bakın da, onları anmak suretiyle Allah'a dua ediniz. Umulur ki, Allah mağaranın kapısını açar! dedi.
Bu teklif üzerine onların biri şu duayı söyledi:
— Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim yaşlı ihtiyar ana-babam ve küçük çocuklarım vardı. Ben sürü otlatarak onları infâk eder ge-çindirirdim. Akşamleyin sürüyü otlaktan döndürüp onların yanına getirdiğim zaman sütü sağar, çocuklarımdan evvel ana-babama süt içirir idim. Şu da muhakkak ki, bir gün otlak bana uzak oldu da ben
tâ akşam oluncaya kadar sürüyü getirememiştim. Geç vakit geldiğimde onları uyumuş hâlde bulmuştum. Sağageldiğim gibi yine sütleri sağdım ve sağdığım sütü kabıyle getirip baş uçlarında dikildim. Onları uykularından uyandırmayı istemiyordum. Onlardan önce çocuklarıma süt içirmeyi de istemiyordum. Çocuklar ise ayaklarımın dibinde açlıktan sızlanıyorlardı. İşte o gecefecr doğuncaya kadar benim hâlim böyle dikilmekle, onların hâli de uyumakla devam etti. Şübhesiz Sen bilmektesin ki, ben bunu sırfSen'in rızânı istemek için yapmıştım. Bundan ötürü bizim için bir yarık aç da, biz oradan semâyı görelim! diye duâ etti.
Allah onlara semâyı görecekleri kadar bir yarık açtı.
İkincileri de şöyle duâ etti:
— Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim bir amca kızım vardı. Ben onu erkeklerin kadınları sevmekte oldukları sevginin en şiddetlisi ile seviyordum. Bir kenesinde ondan nefsini istedim. O:
— Yüz dînâr getirmedikçe olmaz! diye dayattı.
Ben bu parayı kazanmak için çalıştım, nihayet yüz dînârı topladım. Sonunda amcamın kızına buyuz dînâr ile kavuştum. İki

bacağı arasına oturduğum zaman o:
— Ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork! Yaratıcı kudretin bekâret mührünü (nikâh hakkını yerine getirmeden) açma! dedi.
Ben de (onu çok sevdiğim hâlde) bu sözü üzerine kendisinden kalkıp ayrıldım. Allah'ım, Sen şübhesiz bilmektesin ki, ben bunu sırf Sen'in rızânı aramak için yapmıştım. Bunun hatırına buradan bizim için bir yarık aç! dedi.
Allah onlar için biraz daha açtı.
Üçüncüleri de şöyle dedi:
— Allah'ım, ben onaltı rıtl olan bir far ak ölçeği pirinç mukaa-bilinde bir işçiyi ücretle tutmuştum. O işçi işini bitirdiği zaman:
— Bana hakkım olan ücretimi ver! dedi.
Ben de ona hakkı olan ücreti arzettim. Fakat işçi ücretini bıraktı ve uzaklaşıp gitti. Ben de onun pirincini her sene tekrar tekrar ekip çoğalttım, nihayet onun parasıyle bir sürü sığır topladım, bir de çoban tuttum. Bir müddet sonra o işçi bana geldi de:
— Allah'tan kork, bana zulmetme, hakkımı bana ver! dedi. Ben de ona:
— Git şu görünen sığırları ve çobanı al, dedim.
O:
— Allah'tan kork, benimle alay etme! dedi. Ben ona:
— Ben seninle alay etmiyorum, bu sığırları ve çobanlarını al! dedim.
O da bunları alıp gitti. Sen şübhesiz bilmektesin ki, ben bu işi sırf Sen 'in rızânı istemek için yapmıştım. Bunun hatırına kayanın kalan kısmını da aç! dedi.
Allah da onlardan kayayı açıp kurtardı" [7].

6- Bâb; Ana-Babaya İsyan Ve Ezâ Etmek Büyük Günâhlardandır

Bunu Abdullah ibn Utner (veya Amr), Peygamber(S)'den olmak üzere söylemiştir [8].

6-.....Bize Şeybân, Mansûr'dan; o da el-Müseyyeb'den; o da Verrâd'dan; o da el-Mugîre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Şübhesiz Allah sizlere analara isyanı, verilecek borcun men' edilip verilmemesini, verilmeyen birşeyin alınmasını, kız çocuklarını diri diri gömmeyi haram kıldı. Ve yine Allah sizler için dedikoduyu, çok soru sormayı ve mal zayi' etmeyi kerîh gördü" buyurmuştur [9].

7-.....Ebû Bekre (Nufey' -R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Büyük günâhların en büyüğünü size haber vereyim mi?" buyurdu.
Biz sahâbîler:
— Evet haber ver yâ Rasûlallah! dedik. Rasûlullah:
— "Allah 'a ortak koşmak, anaya-babaya isyan ve ezâ etmektir" buyurdu.
Ve dayanmakta iken oturdu da:
— "İyi dinleyin! Bir de yalan söz ve yalan şâhidliğidir. Dikkat edin, bir de yalan söz ve yalan şâhidliğidir/"buyurdu ve bu sözü durmadan tekrar tekrar söylüyordu.
(Ebû Bekre dedi ki:) Hattâ ben: Rasûlullah susmayacak, dedim.

8-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibnu Ebî Bekr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işit-1 tim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) büyük günâhları zikretti yâhud kendisine büyük günâhlardan soruldu da:
— "Allah'a ortak tanımak, insan öldürmek, ana-babaya isyan ve ezâ etmektir" buyurdu ve şunu ilâve etti:
— "Dikkat edin! Size büyük günâhlardan en büyüğünü haber, veriyorum: Yalan söylemektir -yahufr.Yalan şâhidliğiyapmaktır-" buyurdu.
Şu'be (geçen senedle): En büyük zannım O'nun "Yalana şâhidliğidir" demiş olmasıdır, dedi [10].

7- Müşrik Olan Babaya İyilik Etmeyi Devam Ettirmek Babı

9-.....Ebû Bekr'in kızı Esma (R) haber verip şöyle demiştir:
Peygamber (S) zamanında annem beni özleyerek ziyaretime gelmişti. Ben Peygamber'e:
— Anamla ilgilenip onu kabul edeyim mi? diye sordum. Peygamber:
— "Evet (onunla ilgilenip iyilik eyle)/" buyurdu.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Yüce Allah o kadın hakkında şu âyeti indirmiştir: "Sizinle dîn hususunda muharebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adaletle muamele etmenizden Allah sizi men' etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever" (el-Mumtehme: 8) [11].

8- Kadının, Kendi Kocası Varken Annesiyle İlgilenip Ona İyilik Etmesi Babı

Ve el-Leys şöyle dedi:
Bana Hişâm, Urve'den tahdîs etti ki, Esma şöyle demiştir: Kureyş'in ahdi ve onların barış için ta'yîn etmiş oldukları müddetleri içinde annem bir müşrike olduğu hâlde bana ziyarete gelmişti. O zaman Kureyşliler Esmâ'nın annesinin babası

beraberinde Peygamber ile muharebeyi bırakıp barış anlaşması yapmışlardı. Annem gelince ben Peygamberden fetva istedim ve: Annem arzu ederek -yâhud İslâm'ı istemediği hâlde- bana geldi (onu kabul edeyim mi)? dedim. Peygamber: "Evet (ananla ilgilenip ona iyilik eyle) buyurdu [12].

10-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o daUbeydullah ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, ona da İbn Abbâs haber vermiş; ona da Ebû Sufyân şöyle haber vermiştir: Hırakl, Ebû Sufyân'a1 haber gönderip huzuruna çağırtmış ve Peygamber'i kasdederek:
— O sizlere ne emrediyor? diye sormuş. Ebû Sufyân da:
— O bize (yalnız Allah'a ibâdet ediniz, hiçbirşeyi O'na ortak etmeyiniz, dedelerinizin ibâdet ettiğini terkediniz diyor), namaz kılmayı, sadaka vermeyi, iffetli olmayı; hısımlarla irtibatı devam ettirip onlara iyilik yapmayı emrediyor, demiştir [13].

9- Müşrik Olan Kardeşle İlgilenip Ona İyilik Edilmesi Babı

11-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Umer, ipekten bir takım elbisenin satılmakta olduğunu gördü ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu takım elbiseyi satın al da onu cumua günleri ve Sana sefaret hey'etleri geldiği zamanlarda giy! dedi.
Rasûlullah:
— "Bunu ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer" buyurdu.
Sonra Peygamber'e bu cinsten birçok takım elbiseler getirildi. O da Umer'e bunlardan bir takım yolladı. Bunun üzerine Umer:
— Bu ipek hülle hakkında daha önce söylemiş olduğun sözleri söylediğin hâlde, ben bu takım elbiseyi nasıl giyerim? dedi.
Peygamber (S):
— "Ben bunu sana giyesin diye vermedim, lâkin sen onu satarsın yâhud da başka bir kimseye verir giydirirsin" buyurdu.
Umer ibnu'l-Hattâb da bu takım elbiseyi Mekke ahâlîsinden ve henüz İslâm'a girmemiş olan bir kardeşine yolladı [14].

10- Hısımlarla, Yakınlarla Bağlı Ve İlgili Olmanın Fazileti Babı

12-..... Buradaki üç senedden birinde: Bize İbnu Usmân ibn Abdillah ibn Vehb ve onun babası Usmân ibnu Abdîlah tahdîs ettiler ki, bu ikisi Mûsâ ibn Talha'dan; o da Ebû Eyyûb el-Ensârî(R)'den şöyle işitmişlerdir: Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Bana, beni cennete girdirecek bir amel haber ver! dedi.
Oradaki topluluk:
— Buna ne oluyor ki, bunun ne dileği var ki? dediler. Rasülullah:
— "Onun bir haceti vardır, nesi olacak!" buyurdu; soran kimseye karşı da Peygamber (S) şöyle cevâb verdi;
— "Kendisine hiçbirşeyi ortak kılmayarak Allah 'a ibâdet edersin, namazı devamlı ayakta tutarsın, zekâtı verirsin, hısımlara bağlılık ve ilgiyi ekler durursun. Artık bineğini bırak, menziline doğru yürüsün!" buyurdu.
Râvî: O adam binek devesi üzerinde bulunmuş gibidir, demiştir [15]

11- Hısımlarla İlgilenmeyi Kesen Kimsenin Günâhı Babı

13-.....Cubeyr ibn Mut'un (R)Peygamber(S)'den "Hısımlarla ilgilenmeyi kesen (ve bunu halâl sayan) kimse cennete girmez'"buyururken işittiğini haber vermiştir.

12- Hısımlarla İlgilenme Sebebiyle Rızıkta Kendisi Lehine Bollatma Yapılan Kimse Babı

14-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben RasûluIlah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Her kimi rızkında kendisi lehine bol-latma yapılması ve ecelinde yine kendi lehine geri bırakılma yapılması sevindirirse, o kimse hısımlarıyle ilgilenip hısımlık bağını ekleyip dursun."

15-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Malik (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Her kim ki, rızkında bollatmayapılmasını ve ecelinde kendisi lehine geri bırakma yapılmasını arzu ederse, o kimse hısımlarıyle ilgilenip hısımlık bağını ekleyip dursun!" buyurmuştur [16].

13- Bâb: Hısımlık Bağını Ekleyip Duran Kimseye Allah Da Fadlından İhsanını Ekler Durur

16-.....Bize Muâviye ibnu Ebî Muzerrid haber verip şöyle dedi: Ben amcam Saîd ibn Yesâr'dan işittim, o Ebû Hureyre(R)'den tah-dîs ediyordu ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Yüce Allah yaratacağı mahlûkların ne hâl üzere bulunacaklarını takdir edip de onlara âid kazayı tamamladığı zaman, rahim yâni hısımlık:
— (Yâ Rabb!) Burası akrabalık münâsebetlerini kesmekten Sana sığınanların makaamıdır, dedi.
Allah:

— Evet öyledir. Sen, seninle bağlılığını muhafaza edenlere benim iyiliği ekleyip durmama; senden ilgiyi kesenlerden benim de ihsanı kesmeme razı olmaz mısın? buyurdu.
Hısımlık:
— Evet razı olurum, diye cevâb verdi. Yüce Allah:
— Bu hüküm sana mahsûstur, buyurdu."
Bundan sonra Rasûlullah (hısımlarla ilgiyi kesenlerin Allah'ın rahmetinden mahrum olacaklarını beyân sadedinde):
— "İsterseniz şu âyetleri okuyunuz" buyurdu: "Demek idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabalık münâsebetlerim bile parçalayıp keseceksiniz öyle mi? Onlar öyle kimselerdir ki, Allah kendilerini rahmetinden tardetmiş de duygularını almış ve gözlerini kör eylemiştir. Öyle olmasa Kur 'ân'/ tedebbür etmezler mi? Yoksa kalbler üzerinde üstüste kilitler mi var?" (Muhammed: 22-23) [17].

17-.....Bize Abdullah ibn Dînâr, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Rahm (adı ki, karın yakınlığı, hısımlıktır) Rahman (\$>mm)dan alınmıştır. (Bu rahm yakınlığı) sık ağaçların birbirine sarılmış kökleri gibidir. Allah Taâlâ buyurdu ki: Ey rahm karabeti! Her kim sana bağlı bulunur (hısımlık bağını ekler) dururs a, ben de ona rahmetimi ekler dururum, kim de seninle münâsebetini keserse, ben de ona rahmetimi keserim!"

18-.....Bize Süleyman ibn Bilâl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muâviye ibnu Ebî Muzerrid, Yezîd ibn Rûmân'dan; o da Urve'den; o da Peygamber(S)'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Rahm, sık ağaçların birbirine sarılmış kökleri gibidir. Kim onunla ilgili ekler dururs a, ben de ona ihsanı ekler dururum; kim de onunla ilgiyi keserse, ben de ondan ihsanı keserim" buyurmuştur [18].

14- Bâb: (Mükellef Olan Şahıs) Hısımlığı, Hısımlık Islaklığı İle Islatır Durur (Yânî Hısımlığı Kurutup Kesmez)

19- Bize Amr ibn Abbâs tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Ebî Hâzım'dan tahdîs etti ki, Amr ibnuJl-Âs (R) şöyle demiştir: Ben Pey-gamber(S)'den gizli değil, açık olarak şöyle buyururken işittim: "Ebû Fulân'ın ailesi... -Buhârî'nin şeyhi Amr ibn Abbâs: Muhammed ibn Ca'fer'in kitabında burada yazılmamış bir beyaz yer vardır, demiştir-benim velîlerim değillerdir. Benim velîm ancak Allah'tır ve sâlih mü'-minlerdir".
Anbesetu'bnu Abdilvâhid, Beyân ibn Bişr el-Ahmesî'den; o da Kays ibn Hâzım'dan şunu ziyâde etti: Amr ibnu'1-Âs: Ben Pey-gamber'den işittim: "Lâkin babamın hısımlarının hısımlık hakları vardır ki, ben onun ıslaklığı ile bu hısımlığı ıslatır durumun, yânî hısımlık bağını ekler dururum" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Bu kelime "Bi-bilâhâ" şeklinde de vâki' oldu. Ve "Bilâlihâ" şekli daha iyi ve daha sahîhtir. Ve "Bilâ-hâ" kelimesi için bir vecih tanımıyorum [19].

15- Bâb: Sıla Yapıcılık Karşılık Vermekle Değildir [20]

20-.....Bize Sufyân (es-Sevrî), el-A'meş'ten; el-Hasen ibn Amr'dan; Fıtr ibn Halîfe'den; onlar da Mucâhid ibn Cebr'den; o da Abdullah ibn Amr'dan haber verdi. Sufyân: Bu hadîsi el-A'meş, Peygamber'e yükseltmedi; bunu el-Hasen ile Fıtr, Peygamber'e yükselttiler. Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: "Misliyle bil-mukaabele ihsan eden kişi hısımlara hakîkî sıla-i rahim etmiş değildir. Lâkin hakîkî sılacı, kendisinden akrabalık sıla ve ihsanı kesildiği hâlde, sıla ve ihsanda bulunan kimsedir" [21].

16- Müşriklik Hâlinde Hısımlarına İlgi Ulaştıran, Sonra İslâm'a Giren Kimse (Eski İyiliklerine Karşılık Sevâb Alır Mı?) Babı

21- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Hakîm ibn Hızâm şöyle haber vermiştir: Hakim:
— Yâ Rasûlallah! Bana birtakım işlerin hükmünden haber verir misin? Ben Câhiliyet devrinde hısımlarla ilgilenme, köle âzâd etme, sadaka verme nev'inden birtakım ibâdetler işlerdim. Bu ibâdetlerde benim için ecir ve sevâb var mıdır? diye sordu.
Hakîm dedi ki: Rasûlullah (S):
— "Sen mazideki hayırlarının hasenelerini kazanarak müslümân oldun" buyurdu.
(el-Buhârî dedi ki:) Ve yine Ebû'l-Yemân'dan (iki noktalı te ile) "Etehannetu" şeklinde de söyleniyor. Ma'mer ibn Râşid, Salih ibn Keysân ve İbnu'l-Musâfir, üç noktalı harf ile "Etehannesu" şeklinde söylediler. İbnu İshâk (es-Sîretu'n-Nebeviyye'de): "et-Tehan-nus", "et-Teberrur" yânî "Tâat ve inkıyâd eylemek" ma'nâsınadır, demiştir. "Tehannus"un "Teberrür" ile tefsiri hususunda yukarıdaki üç isme Hişâm da babası Urve'den olmak üzere mutâbaat etmiştir [22].

17- Başkasının Kız Çocuğunu Kendi Bedeninin Bâzı Kısımlarıyle Oynamaya Bırakan Yâhud Şefkat İçin Onu Öpen Yâhud O Çocukla Şakalaşan Kimse Babı

22-.....Hâlid ibn Saîd'in kızı Ümmü Hâlid şöyle demiştir: Ben (çocukluğumda) babamla beraber üzerimde sarı renkli bir gömlek giyimli olarak Rasûlullah'ın huzuruna gelmiştim. Rasûlullah (S):
— "Seneh, seneh (= Güzel, güzel)" buyurdu.

— Râvî Abdullah ibn Mübarek: "Seneh", Habeş dilinde "Hase-ne (= Güzel şey)" ma'nâsmadır, dedi.-
Ümmü Hâlid devamla şöyle dedi: Bu sırada ben (Rasûlullah'ın iki küreği arasındaki keklik yumurtası büyüklüğünde bulunan) Peygamberlik Mührü (denilen et beni) ile oynamağa başladım, babam beni azarlayıp bundan men' etti de Rasûlullah babama:
— "Çocuğu kendi hâline bırak!" buyurdu. Sonra Rasûlullah bana da üç defa:
— "(Çocuğum çok yaşa da) gömleğini (sağlıkla giy) eskit, yırt (yenisini giy)! Sonra yine eskit, yırt! Sonra yine eskit, yırt!" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek: Ümmü Hâlid çok za-' mân yaşadı, demiş; Ümmü Hâlid'in yâhud gömleğin uzun zaman kaldığını zikretmiştir[23].

18- (Babanın) Çocuğa Merhameti, Onu Öpmesi Ve Sarmaşması Babı

Sabit ibn Eşlem el-Bunânî, Enes'ten: Peygamber (S), oğlu İbrahim'i kucağına aldı, onu öptü ve kokladı, diye söylemiştir [24].

23-..... İbnu Ebî Nu'm şöyle demiştir: Ben İbn Umer'in yanında hazır bulunuyordum. Bir adam ona sivrisineğin kanının hükmünü sordu. İbn Umer ona:
— Sen hangi beldedensin? dedi.
Adam:
— Ben Irak ehlindenim, dedi. İbn Umer (hazır bulunanlara):
— Şu adama bakın! Bana sivrisineğin kanından soruyor! Hâlbuki bu Iraklılar vaktiyle Peygamber'in torununu öldürmüşlerdi. Ben Peygamber(S)'den işittim, O: "Bu iki torunum, benim dünyâdan öpüp kokladığım iki reyhânımdır" buyuruyordu, dedi.

24-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) tahdîs edip şöyle dedi:
Bir kerre yanında kendisine âid iki kız çocuğu bulunan bir kadın bana geldi, benden birşey vermemi istiyordu. Fakat o sırada benim yanımda bir tek hurmadan başka birşey bulamadı. Ben o tek hurmayı kadına verdim. Kadın onu iki kızı arasında taksim etti. Sonra kalktı ve çıkıp gitti. Akabinde Peygamber içeri girdi, ben kendisine kadının yaptığını söyledim. Peygamber (S): "Her kim bu kız çocuklarından herhangi birşeye (bakıma, terbiyeye) velayet eder ve onlara iyilik edip güzel muamelede bulunursa, o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan bir perde olurlar" buyurdu [25].

25-.....Ebû Katâde (el-Hâris ibn Rıb'î el-Ensârî -R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı, omuzu üzerinde damadı Ebû'I-Âs ibnu'r-Rabî' ibn Abdişşems ile kızı Zeyneb'den olma kız torunu Umâme vardı. Peygamber bu Ebû'l-Âs kızı Umâme'yi taşıyarak namaz kıldırdı. Rukû'a vardığı zaman onu yere kor, rukû'dan başını kaldırdığı zaman onu yerden tekrar kaldırır idi [26]

26-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) torunu el-
Hasen ibn Alî'yi öptü, o sırada yanında el-Akra' ibn Habis et-Temîmî oturmakta idi. el-Akra':
— Benim on tane çoeuğum vardır, onlardan hiçbirini öpmedim, dedi.
Rasûlullah ona doğru baktı, sonra da:
— "Merhamet etmeyen merhamet olunmaz" buyurdu.

27-.....Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber'e bedevî bir Arab geldi de:
— (Yâ Rasûlallah!) Sizler çocukları öper (sever) misiniz? Biz çocuklarımızı öpüp okşamayız, dedi.
Peygamber (S):
— "Allah senin gönlünden merhamet ve şefkati çekip çıkarmıştır. Ben senin için neye mâlik olabilirim (yânî ne yapabilirim) ?" diye cevâb verdi.

28-..... Bana Zeyd ibn Eşlem, babası Eslem'den; o da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in huzuruna (Havâzin kabilesinden) birtakım esirler gelmişti. Bunların içinde emzikli bir kadın vardı. (Çocuğunu kaybetmişti.) O kadın göğsüne biriken sütü sağıyor, çocuklara veriyor, emziriyordu. Bu kadın esirler arasında çocuğu(nu) bulunca hemen alıp onu sinesine bastı ve (derin bir şefkatle) çocuğunu emzirmeye başladı. Bu yüksek şefkat levhasını görünce Peygamber bize:
— "Şu kadının kendi çocuğunu ateşe atacağını sanır mısınız?" dedi.
Biz de:
— Hayır, atmamağa muktedir oldukça atmaz! dedik. Peygamber (S):
— "İşte Yüce Allah kullarına bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir" buyurdu [27].

19- Bâb: Allah, Rahmeti Yüz Parça Yaptı

29-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Allah Taâlâ rahmetini yüz parça yaptı da doksandokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. îşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün mahlûklar birbirine acırlar (sevişirler). Hattâ kısrak (yavrusunu emzirirken) dokunur korkusuyla bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır" [28].

20- İnsanın, Beraberinde Yemek Yemesinden Korktuğu İçin Kendi Çocuğunu Öldürmesi Babı

30-.....Abdullah ibn Meş'ûd (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Hangi günâh en büyüktür? diye sordum. Rasûlullah:
— "Allah seni yarattığı hâlde, senin Allah için bir benzer uydurman-dır" buyurdu.
Sonra İbn Mes'ûd:
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldür-mendir" buyurdu.
İbn Mes'ûd:
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi. Rasûlullah (S):
— "Komşunun kadını ile zina edişmendir" buyurdu.
Ve Yüce Allah, Peygamberinin sözünü tasdîk için şu âyeti indirdi: "Onlar ki, Allah 'm yanma başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah 'in haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunlar(dan birini) yaparsa cezaya çarpar. Kıyamet gününde de azabı katmerleşir ve o azabın içinde hor ve hakîr ebedî bırakılır" (ei-Furkaan:68-69) [29].

21- Çocuğun (Şefkat Ve Merhamet Olarak) Kucağa Konulması Babı

31-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam ürve, Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) küçük bir çocuğu kucağına koyup onun damağını çiğnenmiş bir şeyle ovalarken, çocuk Peygamber'in üstüne işemiş, Peygamber su isteyip sidiğin üzerine suyu akıtmıştır [30].

22- İnsanın Küçük Bir Çocuğu Uyluğu Üstüne Koyması Babı

32-.....Bize el-Mu'temir İbnu Süleyman tahdîs etti. O, babası Süleyman ibn Tarhân et-Teymî'den tahdîs ediyordu. Süleyman şöyle demiştir: Ben Ebû Temîme Tariften işittim, o Ebû Usmân en-Nehdî'den tahdîs ediyordu. Ebû Temîme'ye de Ebû Usmân en-Nehdî, Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs ediyordu (ki o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) beni alır, dizi üzerine oturturdu, Hasen'i de öbür dizine oturturdu. Sonra bizi göğsüne basar, sonra da:
— "Allah'ım, bu ikisine rahmet (ve saadet) ihsan eyle! Çünkü ben bunlara rahmet (hayır ve saadet) diliyorum!" derdi.
(el-Buhârî şöyle dedi:) Ve Alî ibnu'l-Medînî'den (o şöyle dedi): Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Süleyman ibn Tarhân, Ebû Usmân'dan tahdîs etti. et-Teymî Süleyman ibn Tarhân (geçen senedle) şöyle dedi: Bana bu hadîsi Ebû Temîme tahdîs ettiği zaman gönlüme bundan bir şübhe düştü: Acaba ben bunu Ebû Temîme'den; o da Ebû Usmân en-Nehdî'den mi, yâhud vasıtasız olarak doğrudan Ebû Usmân'dan mı işittim? Kendi kendime: Ben bu hadîsi şöyle şöyle, yânî pekçok tahdîs ettim, fakat ben bunu Ebû Usmân'dan işitmedim, dedim. Bir de kitabıma baktım ve bu hadîsi yanımdaki kitâbda Ebû Usmân'dan işitmiş olduğum hadîsler içinde yazılmış olarak buldum. Böylece hatırlamasa da onun yazısına dayanarak benden şübhe etti [31].

23- Bâb: Ahdi Ve Taahhüdü Güzel Koruyup Riâyet Etmek Îmândandır (Yânı Îmânın Kemâlindendir)

33-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben hiçbir kadına karşı Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç değildim. Hâlbuki ye-mîn olsun Hadîce, benim Peygamber'Ie evlenmemden üç sene önce vefat etmişti. Hadîce'yi kıskanmamın sebebi şunlardır: Ben Peygam-ber'den onu sık sık anarken işitirdim. Rabb'i Peygamber'e Hadîce'yi cennette inciden yapılmış (gürültüsüz, yorgunluksuz) bir ev ile müjdelemesini emretmiştir. Bir de Rasûlullah koyun keserdi de sonra onun etinden Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına hediye ederdi [32].

24- Bir Yetîmin İşlerini Gören, Büyütüp Terbiye Eden Kimsenin Fazîleti Babı

34-.....Ebû Hazım tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, Peygamber(S): "Ben, yetim işine bakar kimse ile beraber cennette şöyle bulunacağız" buyurmuş da şehâdet parmağı ve orta parmağı ile işaret edip göstermiştir [33].

25- Dul Kadınların Nafakalarını Kazanmağa Çalışan (Kimsenin Fazîleti) Babı

35-..... Bana Mâlik, Safvân ibn Suleym'den tahdîs etti ki, o hadîsi Peygamber'e yükseltiyordu. Peygamber (S): "Du kadınların ve bir günlük yiyeceği olmayan fakirlerin nafakalarını kazanmaya koşan müslümân, Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir, yâhud gündüz oruç tutan ve gece nafile namazı kılan kimse gibidir" buyurmuştur.

36- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana İmâm Mâlik, Sevr ibn Zeyd ed-Dîlî'den; o da İbnu Mutî'in âzâdlısı Ebû'l Gays'ten; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den geçen hadîsini benzerini tahdîs etti [34].

26- Bir Günlük Yiyeceği Olmayan Fakirlerin Nafakalarını Kazanmaya Koşan(In Fazileti) Babı

37-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Dul kadınların ve bir günlük yiyeceği olmayan fakirlerin nafakalarını kazanmaya koşan kimse (sevâbda) Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir."
- Buhârî'nin şeyhi Abdullah el-Ka'nebî: İmâm Mâlik'in şöyle dediğini sanıyorum diye gelerek ibareyi şekk ile söylemiştir:- "O kimse, hiç gevşemeden, zayıflamadan geceleyin teheccüd namazı kılan kimse gibidir ve hiç iftar etmeden nafile orucu tutan kimse gibidir" [35].

27- İnsanların Hayvanlara Merhamet Ve Şefkat Göstermelerinin Fazileti) Babı

38-.....Mâlik ibnu'I-Huveyris (R) şöyle demiştir: Bizler yaşça birbirine yakın gençler topluluğu olarak Peygamber(S)'e geldik ve O'-nun yanında yirmi gece kaldık. Peygamber bizim ailelerimizi özlediğimizi anladı da geride kimleri bıraktığımızı bize sordu, biz de kendisine haber verdik. Peygamber gayet ince yürekli, hassas ve çok merhametli idi. Bize:
— "Haydin (kendi ailelerinizin yanma) dönünüz, onlara (dîni) öğretiniz, söyleyecek şeyleri onlara söyleyip emrediniz. Beni nasıl namaz kılar gördüyseniz, öylece namaz kılınız. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun, en büyüğünüz de size imâm olsun" buyurdu [36].

39-.....Bana İmâm Mâlik, Ebû Bekr el-Mahzûmî'nin âzâdlısı olan Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebí Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir adam bir yolda yürüyüp giderken susuzluğu arttı. Orada bir kuyu buldu ve hemen o kuyuya inip suyundan içti. Sonra çıktı. Adam orada bir köpekle karşılaştı ki, hayvan susuzluktan dilini çıkarıp soluyor, yaş toprağı yalıyordu. Bu yolcu (kendi kendine):
— Yemtn olsun bana ulaşan susuzluğun benzeri şiddetli bir susuzluk bu hayvana da ulaşmış, dedi (hayvana acıdı).
Sonra kuyuya indî de ayakkabısının içine su doldurdu. Sonra kuyudan çıkarmak için ayakkabısını ağzıyle tuttu, onu dışarı çıkarıp köpeği suladı. Bundan dolayı Allah o kula mükâfat verdi ve onun günâhlarını mağfiret eyledi."
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Hayvanları sulamakta bize ecir var mıdır? dediler.
Rasûlullah:
— "(Evet, kendisinde hayât olan) her yaş ciğeri sulamakta ecir vardır" buyurdu [37].

40-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kalkıp namaza durmuştu. Biz de O'nunla beraber namaza durmuştuk. (Câhil) Bedevî bir Arab namaz içinde iken:
— Allah'ım, bana ve Muhammed'e rahmetini ihsan et, bizden başka hiç kimseye rahmet etme! diye duâ etti.
Peygamber selâm verince o bedevî Arab'a hitaben:
— "Sen genişi (yânı Allah'ın geniş rahmetini) daralttın/" buyurdu.
Peygamber bu sözüyle "Benim rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır... " (ei-A'râf:i56) kavlinde zikredilen Allah'ın geniş rahmetini kasde-diyordu [38].

41-.....en-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bütün mü'minleri birbirlerine merhamette, mahab-bette, lütuf ta ve yardımlaşma hususlarında sanki bir vücûd misâli görürsün I O vücûdun bir organı hastalanınca, vücûdun diğer kısımları birbirlerini hasta organın elemine -uykusuzlukla harekete- ortak olmaya çağırırlar."

42-..... Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): "İslâm camiasından bir müs-lümân bir ağaç diker de onun mahsûlünden bir insan, yâhud bir hayvan yerse, muhakkak o yenilen şey, ağacı diken kimse için bir sadaka olur".

43-..... Zeyd ibn Vehb tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah el-Bece!î(R)'den işittim, Peygamber (S): "Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz" buyurmuştur [39].

28- Komşu Hakkında Vasiyyet Babı [40]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbirşeyi ortak tutmayın. Anaya, babaya, hısımlara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ elinizin mâlik olduğu kimselere (hizmetçilerinize) iyilik edin. Allah, kendini beğenen ve dâima böbürlenen kimseyi sevmez9' (en-Nisâ: 36).

44-..... Yahya ibn Saîd şöyle demiştir: Bana Ebû Bekr ibnu Muhammed, Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Cibril hiç durmadan komşu hakkına hürmet olunmasını bana vasiyyeî ederdi. (Bu vasiyyeti o kadar çok yapmıştı ki) hattâ ben yakında Cibril (Allah'ın emriyle) komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandım" buyurmuştur [41].

45-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
"Cibril bana komşu hakkına hürmet etmeyi o kadar devamlı tavsiye etti ki, nihayet ben onun yakında (Allah'ın emriyle) komşuyu komşuya mirasçı yapacağını zannettim" buyurdu.

29- Komşusu Zulümlerinden Emîn Olmayan Kimsenin Günâhı Babı

Yûbıkhunne", MYuhIikhunne(= Onları helak eder)"; "Mevbıkan", "Mehliken (= Helak yeri)" ma'nâsınadır [42].

46- Bize Âsim ibn Alî tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd'den; o da Ebû Şurayh'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) arka arkaya üç kerre:
— "Vallahi îmân etmiş olmaz, vallahi îmân etmiş olmaz, vallahi îmân etmiş olmaz!" buyurdu.
(Mecliste hazır bulunanlar tarafından:)
— Yâ Rasûlallah! Bu îmân etmiş olmayan kimdir? diye soruldu.
Rasûlullah:
— "Komşusu zulümlerinden, şerrlerinden emîn olmayan kimsedir" diye cevâb verdi [43].
Bu hadîsi İbn Ebî Zi'b'den rivayet etmekte Şebâbe ibnu Sevâr ile Esed İbnu Mûsâ, Âsim ibnu Alî'ye mutâbaat etmişlerdir. Humeyd ibnu'l-Esved, Usmân ibnu Umer, Ebû Bekr ibnu Ayyaş, Şuayb ibnu İshâk dörtlüsü de İbn Ebî Zi'b'den; o da el-Makburî'-den; o da Ebû Hureyre'den senediyle söylediler [44].

30- Bâb:

"Hiçbir komşu kadın, sakın komşusunun hediyesini hor görmesin".

47-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Ey müslümân kadınlar! Komşu bir kadın, kadın komşusunun hediyesini, hediye bir koyun ayağı olsa bile sakın küçük görmesin!" buyururdu [45].

51- Bab:

"Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse komşusuna eza etmesin".

48-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse komşusuna eza etmesin. Yine Allah 'a ve son güne îmân etmekte olan kimse konuklarına ikram etsin. Yine Allah 'a ve son güne îmân etmekte olan her kişi hayır söylesin yâhud sussun."

49-..... Bize el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Saîd el-Makburî tahdîs etti. Ebû Şurayh el-Adevî şöyle demiştir Peygamber bu hadîsi tekellüm ederken sesini iki kulağım işitti, yüzünü de iki gözüm gördü. Peygamber (S):
— "Allah'a ve son güne îmân etmekte olan, komşusuna ikram etsin; Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse, konuğuna caizesini ikram etsin" buyurdu.
— Yâ Rasûlallah, konuğun caizesi (gelip geçicisi) nedir? dedi.
— "Onun caizesi bir gün ve bir gecedir. Ziyafet, yânı konukluk ise üç gündür. Üç günden sonraki ikram ise ona sadakadır. Her kim Allah'a ve son güne îmân etmekte ise ya hayır söylesin yâhud sussun!" buyurdu. [46].

32- Komşuluk Hakki, Kapıların Yakınlığı Ölçüsündedir (Yânî Yakınlığa Göre Derecelenir) Babı

50-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Benim iki komşum var. (Hediye vermek istediğimde) hediyemi bunlardan hangisine önce vereyim? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Kapısı sana en yakın olan komşuna ver!" buyurdu [47].

33- Bâb:

"Her ma'rûf (yânî her iyilik) sadakadır".

51-.....Bize Ebû Gassântahdîs edip şöyle dedi: BanaMuhammed ibnu'l-Munkedir, Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her ma'rûf sadakadır" buyurmuştur [48].

52-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Her müslümân üzerine sadaka vermek vâcibdir" buyurdu. Sahâbîler:.
— Sadaka verecek birşey bulamazsa (ne yapar)? dediler. Peygamber:
— "Elleriyle çalışır, elinin emeğiyle kazandığım hem kendisine harcar, hem de sadaka verir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Çalışmaya gücü yetmez yâhud yapmazsa? dediler.
— "İhtiyâç sahibi olan bunalmışa (mazluma) yardım ve himaye eder" buyurdu.

— Böyle bir yardımı da yapamazsa? dediler. Peygamber:
— "Hayır ile yâhud ma'rûf ile emreder" buyurdu.
— Bunu da yapamazsa? deyince:
— "Kendini şerrden tutar. Çünkü bu da onun için bir sadakadır" buyurdu [49].

34- Kelâmı Güzel, Tatlı Ve Hoş Söylemek Babı [50]

Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den "Güzel ve hoş söz, sadakadır" buyurduğunu nakletmiştir [51].

53-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ateşi zikretti de ondan Allah'a sığındı ve yüzünü ondan çevirdi. Sonra yine ateşi yânî cehennemi zikretti, ondan sığındı ve yüzünü döndürüp çevirdi. -Râvî Şu'be: İki kerre böyle yaptığında şübhe etmiyorum, amma üçüncüsünde şübhe ediyorum, demiştir.- Bundan sonra Rasûlul-ah:
— "Sizler tek hurmanın yansı ile, bunu da bulamayan güzel bir sözle de olsa ateşten korununuz!" buyurdu [52].

35- Her İşte Ve Herşeyde Yumuşaklık Ve Kolaylık (Göstermenin Fazileti) Babı

54-..... Peygamberdin zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın huzuruna beş on kişilik bir Yahûdî hey'eti girdi. -Huzura girince selâm vermiş olmak için-: "Ölüm üzerinize" demek olan "es-Sâmu aleykum" dediler.
Âişe dedi ki: Ben bu sözü anladım da:
— Sânı ve Allah'ın la'neti sizin üzerinize olsun! diye karşıladım. Âişe dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Yâ Âişe ağır ol! Çünkü Allah her hususta rıfk ile, yumuşaklık ile muamele etmeyi sever" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasülallah! Dediklerini işitmediniz mi? dedim. Rasûlullah:
— "Ben de: Ve aleykum (= Sizin üzerinize de)/ dedim " buyur-

55-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Sabit ibn Eşlem el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir bedevî mescidin içinde ' işedi. Sahâbîler onu dövmek ve ezâ etmek için kalkıştılar. Rasûlullah onlara:
— "Onun sidiğini kestirmeyin!" buyurdu.
Sonra bir kova su istedi de, onun sidiği üzerine döküldü [53].

36- Mü'minlerin Birbirlerine Yardım Etmeleri Babı

56-.....Ebû Burde Bureyd ibnu Ebî Burde şöyle demiştir: Bana dedem Ebû Burde, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den habe verdi ki, Peygamber (S) bir hutbesinde:
— "Mü'minin mü'mine bağlılığı, taşları birbirine kenetleyen duvar gibidir" buyurmuş, sonra iki elinin parmaklarım birbirine geçirmiştir.
(Râvî Ebû Mûsâ dedi ki:) Peygamber (S) mescidde otururdu, bu sırada kendisine bir kimse gelip birşey ister yâhud bir hacet dileğinde bulunan olursa yüzünü bizlerden yana döndürür ve:
— "(Bu işin olması için) bana delâlet ediniz, sizlere bunun ücreti, sevabı verilir. Bununla beraber Allah, Peygamberi'nin şefaati ve niyazı üzerine dilediği şeyi muhakkak yerine getirir" buyurdu [54].

37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kim güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa, ondan kendisine bir pay vardır. Kim de kötü bir şefaatle şefaatte bulunursa ondan da kendisine bir günâh payı vardır. Allah her şeye hakkıyle muktedir ve koruyucudur" (en-Nisâ: 85)
"Kiflun", "Nasibim" demektir. Ebû Mûsâ: "Kifleyn" (el-Hadîd: 28), Habeşçe'de "Ecreyn", yânî "İki kat ecir" ma'nâsmadır, demiştir [55].

57-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Musa'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) kendisine birşey isteyip sorucu yâhud bir hacet sahibi geldiğinde:
— "Siz de (bu işin olması için bana) delâlet ediniz ki, sizler de ecre nail kılmasınız. Gerçi Allah, Rasûlü 'nün diliyle, yânîO'nun şefaat ve niyazı üzerine ne dilerse onu infaz edecektir" buyurdu [56].

38- Bâb: Peygamber (S) Taşkınlık Yapacak Tabîatte Değildi, Taşkınlık Yapıcı Da Olmamıştır

58-..... Buradaki iki senedde Mesrûk şöyle demiştir: Abdullah ibn Amr ibni'1-Âs (41 yılında) Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın beraberinde Kûfe'ye geldiği zaman bizler Abdullah ibn Amr'ın yanına girdik. O, Rasûlullah(S)'ı zikretti de:
— Rasûlullah (sözünde, fiil ve hareketlerinde) taşkınlık yapacak seciyede değildi ve hiçbir zaman taşkınlık yapıcı da olmamıştır, dedi.
Yine Abdullah ibn Amr:
— Rasûlullah "Muhakkak sizin en güzel huylunuz, en hayırlı olanınızdır" buyurmuştur, dedi [57].

59-.....Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Bir Yahûdî topluluğu Peygamber(S)'e geldiler de (selâm yerine "Ölüm üzerinize" demek olan) "es-Sâmu aleykum" ta'bîrini söylediler. Âişe de:
— O sizin üzerinize olsun, Allah sizlere la'net etsin, Allah sizlere gadab etsin! dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Âişe yavaş ol, incelik ve yumuşaklıkla muamele etmen lâzımdır; seni katılık ve aşırılıktan sakındırırım" buyurdu.
Âişe:
— (Yâ Rasûlallah!) Onların dediklerini işitmediniz mi? dedi. Rasûlullah:
— "Sen de benim onlara ("Sizin üzerinize de" şeklinde) söylediğimi işitmedin mi? Ben de onu onlara aynen reddettim. Benim onlar hakkındaki duam kabul olunur, fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabul olunmaz" buyurdu [58]

60-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sövücü, aşırı söz ve harekette bulunucu ve la'net edici değildi. O bizden birine danldığında sâdece "Ona ne oldu? Alnı toprak olası!" der idi [59].

61-.....Bize Ravh ibnu'l-Kaasım, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygamber'in huzuruna gelmek için izin istedi. Peygamber onu uzaktan görünce:
— "O, aşiretin ne kötü kardeşidir -yâhud: Aşiretin ne kötü oğludur-" buyurdu.
Adam içeri girip oturunca ona güleryüz gösterdi ve ona genişleyip açıldı (yânı ona yumuşak sözler söyledi). Adam gidince Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Adamı gördüğün zaman onun için şöyle şöyle sözler söyledin, sonra da onun yüzüne karşı güleç oldun ve ona açılıp yayıldın? dedi.
Rasûlullah (S):
— "YâÂişe! Sen beni ne zaman aşırı hareket edici buldun? Kıyamet günü Allah katında mevki'ce insanların şerrlisi, (dünyâda) kötülüğünden korunmak için insanların terkettiği -yâhud: Karşılaşmak ve konuşmaktan kaçındığı- kimsedir" buyurdu [60].

39- Ahlâk Güzelliği Ve Cömertliğin (Sevilmesi), Cimriliğin İse Sevilmemesi Babı

Ve İbn Abbâs:
Peygamber (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da ramazânda idi..., demiştir [61].
Ebû Zerr, Mekke'de Peygamber'in ortaya çıktığı haberi kendisine ulaştığı zaman kardeşi Uneys'e hitaben:
Şu bineğine bin de Mekke vadisine git ve o adamın sözlerinden işit! dedi. Kardeşi gitti ve döndüğünde:
Ben O adamı ahlâk güzelliklerini emrederken gördüm, dedi [62].

62-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzeli idî, insanların en cömerdi idi, insanların en cesuru idi. Bir gece Medîne ahâlîsi düşman baskınından korkmuştu da insanlar sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi. Peygamber (Ebû Talha'nm çıplak atma binmiş), sesin geldiği yöne doğru sürerek Medîneli-ler'i geride bırakıp geçmişti. Sonra O, Ebû Talha'nın eyersiz çıplak beygiri üzerinde,boynunda bir kılıç olduğu hâlde döndü de insanlara: "Korkmayın, korkmayın!" diyordu. Bu arada:
— "Yemîn olsun, ben bu beygiri bir deniz (gibi çabuk akar) buldum -yâhud: Muhakkak ki bu beygir bir deryadır-" buyurdu [63].

63-.....İbnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim: Peygamber(S)'den birşey istenildiğinde, O'nun "Hayır!' dediği asla vâki' değildir, diyordu.

64-.....Mesrûk şöyle demiştir: Bizler Abdullah ibn Amr'in beraberinde oturuyor, o da bize hadîs tahdîs ediyordu. Bu sırada: Ra-sûlullah (S) aşırılık yapıcı seciyededeğildi, aşırılık yapıcı da olmamıştır. Muhakkak olan şu ki, O "Sizin en hayırlı olanlarınız, ahlâkı en güzel olanlannızdır" buyurur dururdu.

65-.....SehlibnSa'd(R) şöyle demiştir: Bir gün bir kadın (elinde kenarlı dokunmuş) bir bürde ile Peygamber'e geldi. Sehl oradaki topluluğa:
— Bürde nedir bilir misiniz? diye sordu. Onlar:
— Semledir (yânı bürünülen bir kisvedir), dediler. Sehl:
— Evet, semle, saçakları olan dokunmuş bir ihramdır, dedi. O kadın:
— Yâ Rasûlallah! Bu bürdeyi Sana giydireceğim, dedi. Peygamber (S) bürdeyi aldı, kendisinin hakîkaten buna ihtiyâcı vardı, onu hemen giydi. Sahâbîlerden bir adam onu Peygamber'in üstünde gördü de:
— Yâ Rasûlallah, bu bürde ne kadar da güzelmiş, bunu bana giydir! dedi.
Peygamber:
— "Evet" diyerek kalkıp soyunmağa gittiği zaman, sahâbîlerî o adamı ayıpladılar da:
— Sen bunu istemekle iyi etmedin, Peygamber'in o bürdeye ihtiyâcı olarak alıp giydiğini gördüğün hâlde, sonra onu

kendisinden istedin. Hâlbuki sen Peygamber'in kendisinden istenen hiçbir,şeyi red-, detmez olduğunu bilip duruyordun! dediler.
Oda:
— Ben Peygamber'in o bürdeyi giydiğini gördüğüm zaman onun bereket kazandığını ümîd ettim, belki ben bunun içinde kefenlenirim, dedi [64].

66-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Zaman yakınlaşır, amel eksilir, insanlara aşırı cimrilik ve hırs atılır, here çok olur" buyurdu.
Sahâbîler:
— Here nedir? diye sordular. Rasûlullah:
— "Öldürmek, öldürmek!" buyurdu.

67-.....Enes ibn Mâlik (R): Ben Peygamberce on sene hizmet ettim. Bana (bir kerre bile canı sıkılıp da) "Öff" demedi, "Niçin böyle yaptın?" da demedi, "Keski böyle yapsaydın!" da demedi, demiştir [65].

40- Bâb: Erkeğin Kendi Ailesi İçindeki Hâli Nasıl Olur?

68-..... el-Esved ibn Yezîd şöyle dedi: Ben Âişe(R)'ye:
— Peygamber (S) ailesi içinde ne iş yapardı? diye sordum. Âişe:
— Peygamber kendi ailesinin hizmetinde bulunurdu, namaz vakti gelince kalkar namaza giderdi, dedi [66].

41- Sabit Kalacak Sevgi Yüce Allah Tarafındandır Babı

69-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S şöyle buyurmuştur: "Allah bir kulu sevdiği zaman Cibril'e:
— Allah fulân kulu sever, sen de onu sev! diye nida eder.
Cibril de o kulu sever. Sonra Cibril gök halkı içinde:
— Allah fulânı seviyor, onu sizler de sevin! diye nida eder.
Bunun üzerine o kulu gök ehli de sever. Sonra yerdeki insanların gönlüne o kimse hakkında bir kabul ve sevgi konulur" [67].

42- Allah'ın Zâtı Hakkında (Hiçbir Steriş Ve Hevâ Karışmayan) Sevgi Babı

-Yânî sırf Allah için sevmek bâbı-

70-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hiçbir kul bir kişiyi ancak Allah için sevinceye, Allah kendisini küfürden' kurtardıktan sonra tekrar küfre ve şirke dönmektense ateşe atılması kendisine daha sevgili oluncaya ve Allah ile Rasûlü kendisine başkalarından daha sevgili oluncaya kadar îmânın tadını bulamaz buyurdu [68].

43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, bir kavim diğer bir kavim ile alay etmesin. Olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları eğlenceye almasın.
Olur ki, eğlenceye alınanlar kendilerinden daha hayırlıdır.
Kendi kendinizi de ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın, imândan sonra fâsıklık ne kötü addır! Kim tevbe etmezse onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (el-Hucurât: 11).

71-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Zem'a şöyle demiştir: Peygamber (S) kişinin, insanlardan dışarı çıkan herhangi küçük bir ayıptan dolayı gülmesini nehyetti. Ve:
— "Sizin biriniz kadınım erkek deveyi döver gibi niçin döver, sonra da belki o kişi kadınıyle boyun boyuna sarmaşacaktır!" buyurdu.
Sufyân es-Sevrî, Vuheyb ve Ebû Muâviye, Hişâm'dan "Köle döver gibi" şeklinde söylemişlerdir.

72-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Minâ'da hutbe yapıp:
— "Bugün hangi gündür biliyor musunuz?" diye sordu. Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler. Peygamber:
— "Şübhesiz bu haram bir gündür (Allah'ın kıtali haram kıldığı bir gündür)/ Bu belde hangi beldedir biliyor musunuz?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler. Rasûlullah:
— "Bu haram kılınmış olan beldedir. Bu hangi aydır biliyor musunuz?" dedi.
Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler. Rasûlullah:
— "Bu, haram kılınan aydır" buyurdu da şöyle devam etti: "Şübhesiz Allah, bu ayınızda, bu beldenizde, bugününüzün harâmlığı gibi kanlarınızı, mallarınızı ve ırzlarınızı birbirlerinize karşı haram kılmıştır!" buyurdu [69].

44- Birbiriyle Sövüşmenin Ve La'net Etmenin Nehyedilmesi Babı

73-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Müslümâna sövmek fâşıklık, onunla kıtal etmek küfürdür" buyurdu.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayette Ğunder, Süleyman ibn Harb'e mu-tâbaat etmiştir [70].

74-.....Ebû Zerr (R) Peygamber (S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Hiçbir kimse başka bir kimseye fâsıklık sıfatı atamaz (atmağa hakkı yoktur). Yine böyle diğer bir kimseye küfür sıfatı da atamaz. Şayet atar da attığı kimse atılan fâsıklık veya kâfirliğin sahibi değilse, bu sıfatlar muhakkak atan kimseye döner" [71].

75-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) aşırılık yapıcı, la'net edici, sövücü bir kimse değildi; O darılma sırasında "Ona ne oldu? Alnı toprak olasıca!" buyururdu, demiştir [72].

76-.....Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, ona da ağaç altında bey'at eden sahâbîler-den oian Sabit ibnu'd-Dahhâk şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim İslâm 'dan başka bir millet üzerine and içerse, o andığı millet gibidir, Âdem oğluna mâlik olmadığı malı adaması da doğru değildir. Her kim dünyâda bir şeyle kendini öldürürse, kıyamet gününde intihar ettiği o şeyle azâb olunur. Her kim de bir mü'mine la'net ederse, bu da onu öldürmek gibi(günâh)dir. Her kim de bir mü'mine küfür isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibi(günah)dır [73]

77-.....Adiyy ibn Sabit tahdîs edip şöyle dedi: Ben Peygamber'in sahâbîlerinden bir adam olan Süleyman ibn Surad(R)'dan işittim, şöyle dedi: Peygamber'in yanında iki kişi birbirine sövdü. Bunlardan biri öfkelendi ve öfkesi o kadar şiddetlendi ki, yüzü şişti ve rengi değişti. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ben bir kelime bilmekteyim ki, eğer şu adam o kelimeyi söylerse, kendisinde bulunan öfke hâli muhakkak gider (o kelime Eûzu biflâ-himine 'ş-şeytâni'r-racîm Mir)" buyurdu.
Orada bulunanlardan biri Peygamber'in bu sözünü o öfkeli kişiye gidip haber verdi de:
— Şeytândan Allah'a sığın! dedi. O kişi de:
— Bende şiddetli bir hastalık mı var? Ben deli miyim sanıyorsun? Haydi' kendi işine git! Dedi [74].

78-..... Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) iahdîs edip şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) kadir gecesini insanlara haber vermek için dışarı çıkmıştı. Bu sırada müslümânlardan iki kişi kavga ettiler. Peygamber: — "Ben sizlere kadir gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Fulün ile fulan kavga ettiler de (ona dâir olan bilgi) benden kaldırıldı. İhtimâl ki, sizin için hakkınızda bu daha hayırlıdır. Artık siz kadir gecesini (ramazânın yirmiden sonraki) dokuzuncu yâhud yedinci yâ-hud beşinci geceler içinde arayın" buyurdu [75].

79-..... Bize el-A'meş, el'Ma'rûr'dan; o da Ebû Zerr(R)'den tahdîs etti. el-Ma'rûr ibn Suveyd şöyle dedi: Ben Ebû Zerr'ın üstünde bir örtü, hizmetçisinin üzerinde de bir tek örtü gördüm de, ona:
— Keski şu örtüyü de sen giysen, böylece senin tam bir takım elbisen olsa, hizmetçine de başka bir elbise versen! dedim.
Ebû Zerr şöyle dedi: Benimle bir adam arasında bir söz olmuştu. Onun anası gayr-ı Arab olan yabancı bir kadındı. Ben kavga sırasında onun anasını kötüledim. O kimse beni Peygamber'e zikredip şikâyet etti. Peygamber (S) bana:
— "Sen fulân kimseyle sövüştün mü?" dedi. Ben:
— Evet, dedim.
— "Onun anasını kötüledin mi?" buyurdu.
— Evet, kötüledim, dedim.
— "Muhakkak ki, sen içinde henüz Câhiliyet ahlâkı kalmış bir kimsesin!" buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu saatim zamanında, bu büyük yaşımda, bende hâlâ cahillik mi var? dedim.
Rasulullah:
— "Evet. O kardeşlerinizi Allah sizin elleriniz, kudretiniz altına koymuştur. Her kimin eli altına Allah kardeşini koymuşsa, artık ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Ona gücü yetmeyecek zahmetli iş yüklemesin. Şayet gücü yetmeyecek bir iş yüklerse kendi o işte hizmetçisine yardım etsin" buyurdu [76].

45- İnsanların "Uzun" Ve "Kısa" Sözleri Gibi, Zikretmekte Oldukları Vasıflardan Caiz Olacak Şeyler -Çünkü Peygamrer (S) De "Zu'1-Yedeyn Ne Diyor?" Buyurmuştur- Ve İnsanı (Ahmak Ve Topal Gibi) Lekeleme Ve Kusur Meydana Getirme Kasdedilmeyen Sözlerin Cevazı Babı [77]

80-.....Bize Muhammed ibn Şîrîn tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize.öğle namazını iki rek'at kıldırdıktan sonra selâm verdi. Bunda sonra mescidin önünde uzatılmış bir ağaç parçasına doğru kalktı 've elini onun

üzerine koydu. O gün cemâatin içinde Ebû Bekr ve Umer de vardı. Bunlar Peygamber'e birşey söylemekten çekindiler. Acele çıkmak isteyen insanlar dışarı çıktılar ve (kendi kendilerine):
— Namaz kısaldı, dediler.
Yine o cemâatin içinde Peygamber'in "Zu'1-yedeyn = Uzun kollu" ismiyle çağırır olduğu bir zât vardı. İşte bu zât:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Unuttun mu, yoksa namaz mı kısaldı? diye sordu.
Peygamber:
— "Ne unuttum, ne de kısaldı" buyurdu. Zu'1-yedeyn:
— Evet (iki rek'ati) unuttun yâ Rasûlallah! dedi. (Tasdik ettirdikten sonra) Rasulullah:
— "Zu'1-yedeyn doğru söyledi" dedi de, kalkıp namazdan eksik bıraktığı iki rek'ati kıldırdı. Sonra selâm verdi. Sonra tekbîr alıp secdeye vardı. Her vakitki sücûdu kadar yâhud daha uzun müddet secdede kaldı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. Sonra tekbîr alıp başını yere koydu. Secdesi gibi yâhud daha uzun bir secde daha yaptı. Sonra başını kaldırıp tekbîr aldı. (Sonra selâm verdi.) [78].

46- Gıybet Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kiminiz kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? îşte bundan tiksindiniz*
Allah'tan korkun. Çünkü Allah tevbeleri kabul edendir, çok merhametlidir" (el-Hucurât: 12) [79].

81-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: kasûlullah (S) iki kabir üzerine uğradı da:
— "Bunlar azâb olunmaktadırlar. Hem de azâb olunmaları büyük bir şey için değildir. Şu kabrin sahibine gelince, o, sidiğim yaparken insanlardan perdelenmezdi. Şunun sahibi ise koğuculuk ederdi" buyurdu.
Sonra yaş bir hurma çubuğu istedi, onu iki parçaya ayırdı, birini şu kabrin üstüne, birini de şu kabrin üstüne dikti. Sonra:
— "Bunlar kurumayıp taze kaldıkça, onlardan azâblannın hafifletilmesi ümid edilir" buyurdu [80].

47- Peygamber(S)'İn "Ensâr Yurtlarının Hayırlısı..." Kavli Babı

82-..... Ebû Useyd es-Sâidî (R): Peygamber (S):
— "Ensâr obalarının hayırlısı Neccâr oğulları'dır" buyurdu, demiştir [81].

48- Fesâd Ve Töhmetler Ehlinin Kötülüğünü Belirtmenin Caiz Olacağı Babı

83-..... Âişe (R) haber verip şöyle dedi: Bir kimse RasûlulIah(S)'ın huzuruna gelmek için izin istedi. Rasûlullah:
— "Ona izin veriniz; o, aşiretin ne kötü kardeşidir- yâhud: O, aşiretin ne kötü oğludur-!" buyurdu.
O kimse Rasülullah'ın yanma girince, Rasûlullah ona karşı yumuşak sözler söyledi. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Biraz önce Sen onun için söylediğin o sözleri söyledin. Sonra da ona yumuşak kelâm ettin? diyerek bunun sebebini sordum.
Rasûlullah:
— "Ey Âişe! İnsanların en şerrlisi, çirkin hareketlerinden korunmak için insanların kendisini terkettikleri -yâhud: karşılaşmak istemeyip yalnız bıraktıkları- kimsedir" buyurdu [82].

49- Bâb: Gıybet Etmek Büyük Günâhlardandır

84-..... İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Medine'nin hurma bahçelerinin birinden çıktı da kabirlerinde azâb olunan iki insanın sesini işitti. Ve:
— "Bunlar azâb olunuyorlar, bunların azâb olunmaları, üzerlerine (büyük ve meşakkatli olacak) birşey için de değildir. Şu muhakkak ki, onların günâhları (Allah katında) elbette büyüktür: Biri hacetini yerine getirirken sidikten sakınmaz, yâhud insanların gözlerinden avretini perdelemezdi, diğeri de insanlar arasında söz taşıyıp koğuculuk ederdi" buyurdu.
Ondan sonra yapraklan soyulmuş taze bir hurma dalı istedi, dalı iki parça etti yâhud ikiye böldü, şunun kabrine bir parça, şunun kabrine de bir parça koydu ve:
— "Bu çubuklar kurumayıp yaş kaldıkları müddetçe, bunlardan azabın hafifletilmesi ümîd edilir" buyurdu [83].

50- Söz Taşımaktan Mekruh Olacak Kısım Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı [84]**:**

"Dâima ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan..." (en- Nûn: 11);
"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline!" (el-Humeze: 1).
Buhârî: "Yehmizu"ve "Yelmizu", "Yaîbu" (yânî "ayıplıyor") manasınadır, dedi [85].

85-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle demiştir Bizler Huzeyfe ibnu'I-Yemân'm beraberinde oturuyorduk. Huzeyfe'ye:
— Bir adam bu hadîsi Usmân ibn Affân'a yükseltiyor, denildi. Huzeyfe o sözü söyleyene hitaben:

— Ben Peygamber (S)'den "Koğuculuk edenfesâdçı kimse cennete girmez" buyururken işittim, dedi [86].

51- Yüce Allah'ın: "(Murdardan, Putlardan Kaçının;) Yalan Sözden Çekinin!3' (Ei-Hacc: 30) Kavli Babı

86- Bize Ahmed ibn Yûnus tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zi'b, el-Makburî'den; (yânî Saîd ibn Ebî Saîd Keysân'dan); o da babasından; o da Ebû Hureyre(R)Jden tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Kim yalan söylemeyi, yalanla amel etmeyi ve cahilliği bırakmazsa, onun yemesini, içmesini bırakmasına Allah'ın hiçbir ihiyâ-cı yoktur" buyurmuştur.
Râvî Ahmed ibn Yûnus: Bu hadîsi bana İbnu Ebî Zi'b tahdîs ettiği zaman, ben onun lafzından bunun isnadını kesin bilemedim de mecliste benim beraberimde bulunan bir adam bana bu hadîsin isnadım söyleyip anlattı, dedi [87].

52- İkiyüzlü Kimse Hakkında Denilen Söz Babı

87-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Sen kıyamet günü Allah katında insanların en şerrlisinden bir nev'ini, (iki sınıf halk arasında) şunlara bir yüzle, bunlara bir yüzle gelmekte olan iki yüzlü (münafık kimse) bulursun" buyurdu [88].

53- Sahibine (Yânî Arkadaşına) Onun Hakkında Söylenen Sözü Haber Veren Kimse Babı

88-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) -Huneyn günü sonunda- ganimet mallarını taksîm etmişti (ve kalbleri İslâm'a alıştırılan bâzı kimselere fazla vermişti). Bundaki gayeyi anlamayan Ensâr'dan bir kimse:
— Vallahi Muhammed bu taksimle Allah rızâsını kasdetmedi,' dedi.
Ben de Rasûlullah'a geldim ve onun bu sözünü kendisine haber verdim. Rasûlullah'ın yüzünün rengi değişti ve:
— "Allah Musa'ya rahmet etsin! Vallahi o bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti" buyurdu [89].

54- İnsanlar Arasında Aşırı Ve Mübalağalı Övme Yapmanın Mekruh Olması Babı

89-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle dedi: Peygamber (S) bir kimsenin bir adamı övdüğünü ve övmede uzatıp aşırı gittiğini işitti de:
— "Siz bu adamı helak ettiniz -yâhud: Bu adamın sırtını yardınız!" buyurdu.

90-..... Bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babasından şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in huzurunda bir adam anıldı, orada bulunanlardan biri de bu adı geçen kimseyi hayır ile anıp övdü (ve Övmede aşırı gitti). Bunun üzerine Peygamber:
— "Vay sana yazıklar olsun! Sen dostunun boynunu kopardın!" buyurdu ve bu sözü birkaç kerre tekrarlıyordu.
Sonra:
— "Eğer sizden biriniz muhakkak bir dostunu medhetmek zaruretinde bulunursa; (Ben, görünüşe göre) öyle sanıyorum ki, o şöyle iyidir, böyle iyidir desin. Ve bu medhini de o adamın bu vasıflarla vasıflandığını zannediyor ve biliyorsa söylesin. İnsanı (ameline göre) hesaba çekecek olan ancak Allah'tır. Kimse Allah'a karşı herhangi-bir kimseyi temize çıkaramaz" buyurdu.
Vuheyb ibn Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dan yaptığı rivayette "Vay-hake" yerine "Veyleke (= Sana veyl olsun)" şeklinde söylemiştir.

55- Mü'min Kardeşini, Onda Varlığını Bilmekte Olduğu Meziyetlerle Öven Kimse Babı

Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R):
Ben Peygamber(S)'i yeryüzünde yürüyen hiçbir kimse için "Bu cennet ehlindendir" derken işitmedim, ancak Abdullah ibn Selâm müstesnadır, demiştir [90].

91-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûİullah (S) izâr hakkında (izâ-nn kibirle yerlere kadar uzatılıp sürüklenmesi hakkında) söylediği kötüleyici sözleri söylediği zaman, Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Benim izârım bazen kendiliğinden iki tarafına sarkıp yere düşüyor, dedi.
Rasûİullah ona:
— "Şübhesiz sen çalımla yerde elbise sürükleyen o kibirli kimselerden değilsin" buyurdu [91].

56- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Şübhesiz ki, Allah adaleti, iyiliği, hısımlara vermeyi emreder. Taşkın kötülükten, münkerden, zulüm ve cebbârlıktan nehyeder. Size bu suretle öğüt verir ki, iyice dinleyip ve anlayıp tutasınız" (en-Nahi: 90) [92];
"(Fakat Allah onları selâmete erdirince, bakarsın ki, yeryüzünde yine haksız yere taşkınlıklarda bulunuyorlar.)
Ey insanlar, sizin taşkınlığınız ancak kendinize karşıdır (kendi aleyhinizedir. Bu da) dünyâ hayâtının menfâati gibi süresizdir. Nihayet dönüşünüz ancak banadır. O vakit neler yapıyor olduğunuzu size biz haber vereceğiz" (Yûnus:- 23);
"Bu böyledir. Kim kendisine edilen ukubete tıpkısıyle mukaabele eder de sonra yine aleyhine zulüm ve tecâvüz olunursa,

Allah her hâlde ona yardım eder... " (ei-Hacc: 60).
Ve müslümân yâhud kâfir; herhangibir insan aleyhine şerri tahrik etmemek (bil'akis bütün insanlardan şerri söndürmek).

92-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şu kadar ve şu kadar zaman ikaamet etti ki, bu müddet içinde O'na ehline varmaz olduğu hâlde ehline varıp mübaşeret ettiği hayâlı verilirdi.
Âişe dedi ki: Bir gün bana:
— "Yâ Âişe! Şübhesiz Allah bana, hakkında fetva istemiş olduğum bir iş hususunda fetva vermiştir. Şöyle ki: Bana iki kişi geldi. Bunlardan biri ayaklarımın yanına, diğeri de başımın yanına oturdu. Ayalarımın yanındaki, başımın yanındakine:
— Bu adamın nesi var (bunun hastalığı nedir)? diye sordu. Oda: '
— Tıbb yapılmış, yânı sihir yapılmıştır, dedi.
— Ona kim sihir yapmış? deyince, öbürü:
— Lebîd ibn A 'sam, diye cevâb verdi. Sonra:
— Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu. Oda:
— Zervân Kuyusu'nun içinde büyük bir taşın altında bir tarak, saç ve sakal tarantısında erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile yapılmıştır, diye cevâb verdi" dedi.
Sonra Peygamber (bâzı sahâbîleriyle beraber çıkıp) bu kuyuya gitti ve:
— "İşte bana ru 'yâmda gösterilmiş olan kuyu budur. Kuyunun başındaki, etrafmdaki hurma ağaçlarının uçları, sanki şeytânların başları gibidir; onun suyu da (değersizliğinden veya içine atılan şeylerin karışmasından dolayı) kına boyası gibi bozuk renklidir" dedi.
Akabinde Peygamber emretti de o şeyler dışarı çıkarıldı. Âişe, büyüyü kasdederek:
— Yâ Rasûlallah! Bunu ve failini yaysaydın da onu rüsvây et-seydin! dedi.
Peygamber:
— "Allah bana şifâ vermiştir. Ben bunu söyleyip de insanlar üzerine sjhir şerrim yaymak istemem" buyurdu.
Âişe: Velîd ibn A'sam, Zurayk oğullarından Yahûdîler'in ye-mînli dostu olan bir adamdır, dedi [93].

57- Birbirleriyle Hasedleşmenîn Ve Birbirlerine Arka Dönmelerinin Nehyolunması; Bir De Yüce Allah'ın:

"Fe hased edenin hased ettiği zaman şerrinden (Allah'a Slğininm de)" (el-Felâk: 5) KAVLİ BABI

93-.....Bize Ma'rner ibn Râşid, Hemmâmibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizleri zarından sakındırırım. Çünkü zarınla söylenen sözler, yalanı daha çok olanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, husûsî ve mahrem hayâtınızı da araştırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz, birbirinize buğz ve düşmanlık da etmeyiniz. Ey Allah 'in kulları, birbirinizle kardeşler (mesabesinde) olunuz!" [94]

94-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Birbirinizle buğz (ve düşmanlık) yarışma girmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize arka dönüp ayrılmayınız- Ey Allah'ın kulları, birbirinizle kardeşler (mesabesinde) olunuz. Bir müslümânın dîn kardeşini üç günden fazla bırakması (küs durması) hâlâl olmaz!" [95].

58- Bâb:

'Ey îmân edenler, zannın birçoğundan kaçının. Çünkü zannın bâzısı günâhtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın... " (ei-Hucurât. \i) [96].

95-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; oda Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, RasûluIIah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizleri zatından sakındırırım. Çünkü zannla söylenen söz, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksiğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, husûsî ve mahrem hayâtınızı da araştırmayınız. Almayacağınız bir malın, alıcıyı zarara sokmak içinfıâtım artırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz, buğzlaşma da yapmayınız. Birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinize kardeşler (mesabesinde) olunuz/" [97].

59- Zanndan Caiz Olacak Nevi' Babı

96-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S):
— "Ben fulan ve f ulan kimseleri bizim dînimizden birşey bilirler zannetmiyorum" buyurdu, demiştir.
Râvî el-Leys ibn Sa'd: Onlar münafıklardan iki adamdı, demiştir.

97- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys bu hadîsi tahdîs etti. Bunda Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün benim yanıma girdi ve:
— "Yâ Âişe! Benfulân vefulân kimselerin bizim üzerinde bulunduğumuz şu dînimizi bilir olacaklarım sanmıyorum " buyurdu " [98].

60- (Kendisinde Ayıplanacak Birşey Meydana Geldiği Zaman) Mü'minin Kendini Setredip Örtmesi Babı

98-..... Salim ibn Abdillah şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ümmetimin hepsi (Allah tarafından) af/olunmuştur, yalnız açıkça günâh işleyenler değil. Bu açıklayıcı günahkâr delilerden öyleleri vardır ki: Kişi geceleyin bir günâh iş işler, sonra sabaha ulaşır da Allah kendisini örtmüş olduğu hâlde, o: 'Ey fulan! Ben dün gece şöyle şöyle işler yaptım' diye söyler. Hâlbuki o, Rabb'i onun günâh işini ört-bas ederek gecelemişti. Fakat bu deli, Allah 'in örttüğü perdeyi açarak sabaha çıkıyor (fâsıkhğını söyleyip i'lân ediyor)/" [99].

99-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Safvân ibn Muhriz'den şöyle tahdîs etti: Bir adam İbn Umer'e:
— RasûluIlah(S)'ın "Necvâ" hakkında söylemekte olduğu beyânını nasıl işittin? diye sordu.
îbn Umer de:
— Rasûlullah şöyle buyurdu, dedi: "Biriniz Rabb'ine yaklaşır, hattâ Rabb'i onun üzerine şefkat perdesini örter de ona: Sen şu ve şu günâhlarını bildin değil mi? der. Kul da: Evet bildim, der. Yine Rabb'i ona: Şu ve şu günâhlarını da bildin değil mi? der. O da: Evet bildim, der. Böylece Allah o kuluna günâhlarını ikrar ettirir. Sonra: Ben senin üzerindeki bu günâhlarım dünyâda halktan gizledim. Bu gün de onları senin lehine mağfiret ediyorum, der (ve haseneler kitabını ona verir)" [100].

61- Kibr(İn Kötülüğü) Babı

Mucâhid ibn Cebr: "Saniye ıtfıhi" (ei-Hacc: 9), "Müstekbiran fî nefsihi(= Nefsinde büyüklenmek isteyen)" manasınadır. 'Itfuhu", "Rakabetuhu" (yânı "Boynu") demektir, dedi [101].

100-.....Bize Ma'bed ibn Hâlid el-Kaysî, Harise ibnu Vehb el-Huzâî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Dikkat edin, size cennet ehlini haber veriyorum: Her zaif olan ve her mütevazı' olan kimsedir. O kimse Allah üzerine yemin etse, Allah onu yemininde muhakkak gerçek çıkarır. Yine dikkat edin, size ateş ehlini haber veriyorum: Her katı yürekli, her hilekâr aldatıcı, her ululuk taslayandır" [102].
Ve Muhammed ibn îsâ şöyle dedi: Bize Huşeym tahdîs etti. Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi. Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Medine'nin dişi kölelerinden bir dişi köle vardı ki, o kadın muhakkak Rasûlullah(S)'m elinden tutardı da O'nu kendi istediği yere doğru götürür giderdi [103].

62- (İki Mü'minin, Karşılaştıklarında Birbirinden Yüz Çevirip) Ayrılmalarının Kötülüğü Ve Rasûlullah(S)'In: "Bir Kimsenin, Mü'min Kardeşini Üç Günden Fazla Bırakması (Küs Durması) Halâl Olmaz" Kavli Babı

101-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Avf ibn Mâlik ibni'l-Tufeyl tahdîs etti. O, el-Hâris'in oğlu, aynı zamanda Peygamberdin zevcesi Âişe'nin ana-bir erkek kardeşinin oğludur. (O şöyle dedi:) Âi-şe'ye bir satış veya Âişe'nin bir kimseye vermiş olduğu bir atası hakkında Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in "Vallahi Âişe bu satıştan ya kat'î olarak vazgeçer yâhud da beri onu bundan muhakkak men' ederim" dediği haberi ulaştırıldı. Bunun üzerine Âişe:
— Abdullah bu sözü söyledi mi? dedi. Oradakiler:
— Evet söyledi, dediler. Âişe:
— Zubeyr'in oğluna ebediyyen konuşmamam Allah için benim üzerime bir nezr olsun! dedi.
Ayrılık epey uzayınca İbnu'z-Zubeyr, Muhacirler'in kendisine Âişe yanında şefaat etmelerini istedi. Neticede Âişe:
— Hayır vallahi, ben onun hakkında ebeden şefaat kabul etmem ve nezrimden de döneklik yapmam, dedi.
İbnu'z-Zubeyr üzerine bu ayrılık uzayınca, İbnu'z-Zubeyr, Zuhre oğulları'ndan olan el-Misver ibn Mahrame ve Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yeğûs ile konuştu ve onlara:
— İkinizden Allah adiyle istiyorum: Beni muhakkak Âişe'nin huzuruna girdireceksiniz! Muhakkak olan şu ki, Âişe'nin benden kesilip ayrılmaya nezretmesi, ona halâl olmaz! dedi.
Bunun üzerine Misver ile Abdurrahmân ridâlanna bürünerek Abdullah'ı götürüp Âişe'nin huzuruna girmek üzere izin istediler. Ve:
— es-Selâmu aleyki ve rahmetullâhi ve berekâtuhû! Huzuruna girebilir miyiz? dediler.
Âişe:
— Giriniz! diye izin verdi. Onlar:
— Hepimiz mi girelim? diye sordular. Âişe:
— Evet, hepiniz giriniz! dedi.
Âişe onların beraberinde İbnu'z-Zubeyr olduğunu bilmiyordu. Onlar içeri girince İbnu'z-Zubeyr de perdenin arkasına girdi, Âişe'-ye sarıldı, ondan kendisini affetmesini istemeye ve ağlamaya başladı. Bu sırada Misver ile Abdurrahmân da muhakkak Âişe'nin onunla

konuşmasını ve onu kabul etmesini ısrarla istemeye başladılar. Ve:
— Peygamber (S), senin yapmış olduğun bu ayrılıktan nehyetti, "Şübhesiz ki bir müslümânın, mü'min kardeşini üç geceden fazla bırakması (küsmesi) halâl olmaz" buyurmuştur, dediler.
Onlar Âişe üzerine bu hatırlatmaları ve baskı yapmayı çoğalttıkça, o da onlara adağını hatırlatmağa ve ağlamaya başladı. Ve:

— Ben onunla konuşmamaya nezrettim, nezr ise şiddetlidir! diyordu.
Onlar da devamlı Âişe'ye ısrar ediyorlardı. Nihayet Âişe, İbnu'z-Zubeyr'le konuştu ve bu nezri hakkında kırk tane köleyi hürriyete kavuşturdu. Artık bundan sonra bu nezrini dâima anar ve ağlar oldu, hattâ gözyaşları baş örtüsünü ıslatırdı [104]

102-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn MâIik(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Birbiriniz/e kînleşmeyiniz birbirine hased etmeyiniz, birbirinize darıhp arka dönmeyiniz ve ey Allah'ın kulları! Birbirinizle sevişip kardeşler (mesabesinde) olunuz. Bir müslümânın, mü'min kardeşini üç geceden fazla küsüp terketmesi halâl olmaz" buyurmuştur.

103-.....Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bir kimsenin dîn kardeşini üç geceden fazla küs bırakması halâl olmaz. Öyle bir küslük ki, iki mü 'min birbirine kavuştukları zaman birisi yüzünü şu tarafa çevirir, öbürüsü de öteki tarafa çevirir. Hâlbuki iki mü'minin hayırlısı, şu önce selâm vermeye başlayandır" [105].

63- Âsî Olan Kimseden (İsyanından Vazgeçmesi İçin) Ayrılmanın Caiz Olacağı Babı

Ka'b ibn Mâlik, Tebûk gazvesine gitmeyip, Peygamberden geri kaldığı zaman, Peygamber (S) müslümânlan bizimle konuşmaktan nehyetti, demiş ve bu ayrılığın elli gece olduğunu zikretmiştir [106].

104-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Ben senin bana öfkelenmeni ve hoşnûdluğunu muhakkak tanırım" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben:
— Sen bunu nasıl tanırsın yâ Rasûlallah? dedim. O:
— "Şübhesiz sen hoşnûd olduğun zaman (birşeyi tasdik ederken): 'Muhammed'in Rabb'i hakkı için evet' dersin; öfkeli olduğun zaman da (birşeyi inkâr ederken): 'İbrahim'in Rabb'i hakki için hayır' dersin" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de:
— Evet öyledir. Fakat ben (öfkeli hâlde) yalnız Sen'in isminden ayrılırım (sevgin gönlümde yaşar), diye saygımı arzettim [107].

64- Bâb: İnsan Arkadaşını Her Gün Yâhud Sabahtan Öğleye Ve Öğleden Akşama Kadarkizaman İçinde Ziyaret Eder Mi?

105-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ber babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinmiş hâllerinden başka bir hâlde yaşadıklarını hiç hatırlamadım. O zamanlarda bir günümüz geçmezdi ki, o günde gündüzün iki tarafında sabah ve akşam vakitlerinde Rasûlullah (S) bize gelmemiş olsun... Bir gün biz zeval vaktinin ilk saatinde (yânî en sıcak zamanda) Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri:
— İşte Rasûlullah! Bize gelmesi âdeti olmayan bir saatte geliyor, dedi.
Ebû Bekr de:
— O'nu bu saatte ancak mühim bir iş getirmiştir! dedi.
(Âişe dedi ki: Rasûlullah geldi, izin istedi, buyurun denildi, içeri girdi) ve:
— "Bana (Mekke'den Medine'ye) çıkmam hususunda izin verilmiştir" buyurdu [108].

65- Ziyaret Etme{Nin Meşrû'luğu) Ve Bir Kavmi Ziyaret Edip Yanlarında Yemek Yiyen Kimse Babı

Selmân el-Farisî de Peygamber zamanında Ebu'd-Derdâ'yı ziyaret etmiş ve onun yanında yemek yemiştir [109].

106-.....Bize Abdulvahhâb, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İbn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S), Ensâr'dan bir ev halkını ziyaret etmiş ve onların yanında bir yemek yemiş, çıkmak istediği zaman evden bir yere emretmiş, kendisi için bir hasır yaygısı üzerine su serpilmiş, Peygamber o yaygı üzerinde (iki rek'at) namaz kılıp ev halkına duâ etmiştir [110].

66- Gelen Cemâatler İçin (En Güzel Elbiseler Giyip) Süslenen Kimse Babı

107-.....Yahya ibn Ebî İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Salim ibn
Abdillah bana:
— İstebrak nedir? dedi. Ben:
— Dîbâc denilen ipek kumaşın kalın ve sert olan nev'idir, dedim.
O:
— Ben babam Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Umer ibnu'l-Hattâb, bir adamın üzerinde istebrak kumaştan yapılmış bir takım elbise gördü ve o takım elbiseyi Peygamber'e getirdi de:
— Yâ Rasûlallah! Bu takım elbiseyi satın al da insanların hey'-etleri Sen'in huzuruna geldikleri zaman onu giy! dedi.
Rasûlullah-:
— "İpek elbiseyi (halâl sayarak) ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer" buyurdu.

Bundan i'tibâren geçen bir müddet geçti. Sonra Peygamber (S) Umer'e istebrak nev'inden ipek bir takım elbise gönderdi. Umer hemen bu elbiseyi Peygamber'e getirdi de:
— (Yâ Rasûlallah!) Bunun benzeri olan takım elbise hakkında o söylediğin sözleri söylemiş olduğun hâlde, bunu bana gönderdin? dedi(de sebebini öğrenmek istedi).
Rasûlullah:
— "Ben bunu sana ancak bunun (satılıp da) karşılığında bir mala nail olasın diye gönderdim" buyurdu.
(Râvî:) İbn Umer bu hadîsten dolayı kumaşta ipek desen olmasını kerîh görürdü, demiştir [111].

67- İnsanlar Arasında Kardeşlik Akdi Ve İki Kavim Arasında Yeminli Dostluk Ahidleşmesi Babı

Ebû Cuhayfe: Peygamber (S), Selmân ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yaptı, demiştir [112].
Abdurrahmân ibn Avı da: Bizler Medîne'ye geldiğimiz zaman Peygamber (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabf arasında kardeşlik ahdi yaptı, demiştir [113].

108-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Avf, Medîne'ye bizim üzerimize geldiği zaman Peygamber (S) onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı. Sonra Abdurrahmân evlendiği zaman Peygamber ona:
— "Bir koyun (kesmek sureti) ile olsun düğün aşı yap!" buyurdu [114].

109-.....Bize Âsim el-Ahvel, tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber(S)'in "islâm'da (Câhiliyet devrinin) yemînleşme ahdi yoktur" buyurduğu sana ulaşmadı mı? diye sordum.
— Peygamber (S) (Medine'de) benim evimde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı, diye cevâb verdi [115].

68- Gülümseme Ve Gülme(Nin Mübâhlığı) Babı [116]

Fâtıma aleyha's-selâm: Peygamber, vefatına yakın bana ailesi içinden kendisine ilk kavuşacak kimsenin ben olduğumu gizlice söyleyince, ben sevincimden güldüm, demiştir [117].
İbn Abbâs da:
Şübhesiz güldüren de, ağlatan da ancak Allah'tır, demiştir [118].

110-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o daUrve'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Rifâa el-Kurazî karısını boşadı ve boşamayı kesinleştirdi. Ondan sonra o kadınla Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi. Bir müddet geçince kadın, Peygam-ber(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bu kadın Rifâa'nın yanında onun karısı idi.Rİ-fâa onu üç boşamanın sonuncusu ile kesin olarak boşadı. Ondan sonra bu kadınla Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi. Fakat şu bir gerçek yâ Rasûlallah, vallahi Abdurrahmân'ın beraberinde bulunan erkeklik âleti ancak şu elbise saçağı gibi gevşektir, dedi.
Kadın üst elbisesinden sarkan bir püskülü elinde tutup gevşekliği gösterdi.
Râvî dedi ki: Bu sırada Ebû Bekr, Peygamber'in yanında oturmakta, Hâlid ibn Saîd ibni'1-Âs da kendisine izin verilmesi için hücrenin kapısında oturmakta idi. Kadının bu sözlerini işitince Hâlid dışarıdan:
— Yâ Ebâ Bekr, yâ Ebâ Bekr! Şu kadım Rasûlullah'ın huzurunda apaçık söylemekte olduğu sözlerinden niye men' etmiyorsun? diye nida etmeye başladı.
Rasûlullah ise gülümseme üzerine birşey artırmadı. Sonra da kadına:
— "Sanırım ki sen eski kocan Rifâa'ya dönmek istiyorsun. Fakat sen (ikinci kocan) Abdurrahmân'ın balağından tadıncaya, o da senin balçığından tadıncaya kadar bu dönüş olmaz" buyurdu [119].

111-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın huzuruna girmek üzere izin istedi. Hâlbuki bu sırada Rasûlullah'ın yanında Kureyş kabîlesinden birtakım kadınlar vardı, kadınlar Rasûlullah'tan bâzı isteklerde bulunuyorlar ve kendilerine daha fazla vermesini istiyorlardı. Bu konuşmaları sırasında kadınların sesleri Rasûlullah'ın sesinden yüksek tonda oluyordu. Umer izin isteyince bu kadınlar hemen kalkıp perdeye doğru koşuştular. Peygamber, Umer'in gelmesine izin verdi. Umer huzura girdiğinde Peygamber (kadınların hâline) gülüyordu. Bunun üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana feda olsun! Allah Senin dişlerini güldürsün (yânî Seni sevindirsin)! dedi (ve bununla gülmesinin, sebebini sormuş oluyordu).
Peygamber:
— "Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccüb ettim: Onlar senin sesini işitince acele perdeye koşuştular" buyurdu.
Bunun üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah, Sen onların saygı ve büyültmelerine daha lâyıksın! dedi.
Sonra kadınların tarafına yöneldi de onlara:
— Ey nefisleri düşman olan kadınlar! Rasûlullah'ı ta'zîm etmeyip de benden mi çekmiyorsunuz? dedi.
Kadınlar da:
— Çünkü sen Rasûlullah'tan yoğun sözlü ve katısın, dediler.
Rasûlullah, Umer'e:
— "Ey Hattâb oğlu, sen kadınlara cevâb vermeyi bırak! Nefsim elinde bulunan Allah 'a yemin ederim ki, sen bir yolda

giderken şeytân asla seninle karşılaşmaz da muhakkak senin yo/undan başka bir yola yönelip gider!" buyurdu [120].

112-.....Abdullah ibn Amr (R) -bir rivayette de: Abdullah ibn Umer (R)- şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Tâif gazvesini yaptığı zaman (muhasara uzayınca, bâzı sahâbîleriyle istişareden sonra):
— "İnşâallah yarın dönüyoruz!" diye orduya i'lân etmişti. Bu, Rasûlullah'ın s ah âb ilerinden bâzı insanlara ağır geldi de:
— Biz buradan Tâif i fethedinceye kadar ayrılmayız! dediler. Bu i'tirâz üzerine Peygamber:
— "Öyleyse yarın sabah harbe hazır olun!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Ertesi sabah harbe giriştiler ve düşmanla çok şiddetli bir kıtal yaptılar. (Düşmanın attığı ok, taş, kızgın demir çivilerle) müslümânlardan yaralananlar çok oldu. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "İnşâallah yarın döneceğiz" buyurdu.
Bu defa bu kararla (sevinip) sükût ettiler. Rasûlullah da sahâbî-lerin bu sevinçli sükûtlarına (taaccüb edip) güldü.
Buhârî'nin üstadı el-Humeydî: Bize Sufyân ibn Uyeyne bu hadîsin senedinin hepsini ihbar lafzıyle tahdîs etti, demiştir [121].

113-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Ben helak oldum, ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum! dedi.
Peygamber ona:
— "Bir köle âzâd et!" buyurdu. O zât:
— Benim köle âzâd edecek malım yok! dedi. Peygamber:
— "Öyleyse iki ay arka arkaya zincirleme (keffâret olarak) oruç tut!" buyurdu.
O:
— Buna güç yetiremem, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse altmış fakire yemek yedir!" buyurdu. O zât:
— Onları doyuracak şeyin yolunu da bulamam, dedi.
Bu sırada Peygamber'e içi hurma dolu -râvî îbrâhîm ibn Sa'd'ın: O, mikteldir, dediği onbeş sâ' hurma olan- bir arak getirildi.
Peygamber:
— "O soran kimse nerededir?" dedi ve o şahsa:
— "Bu hurmayı al, yoksullara sadaka yap!" buyurdu. O zât:
— Benden daha fakır olana mı vereceğim? Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara taşlı iki yanı arasında benim ailemden daha fakır bir ev halkı yoktur! dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) yan dişleri meydana çıkıp görü-lünceye kadar güldü. Sonra da o adama:
— "O takdirde bunu sizin ev halkı yesin!" buyurdu [122].

114-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde yürüyordum. Rasûlullah'm üzerinde Necrân doukmala-nndan kaim kenarlı bir kaftan bulunuyordu. Bir çöl bedevisi Rasû-lullah'a erişti de arkasından kaftanım, şiddetli bir çekişle çekti.
Enes dedi ki: O sırada ben Peygamber'in boynu ile omuzu arasına baktım da, bedevinin kaftanını şiddetle çekmesinden, kaftanın kenarı onun boyun safhasında iz bırakmış olduğunu gördüm. Bu çekmeden sonra bedevî:
— Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah malından bana bir-şey vermelerini emret! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah o bedeviye doğru (şefkatle) baktı da güldü, sonra bu bedevîye biraz atıyye verilmesini emretti [123].

115-.....Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben İslâm Dîni'ne girdiğimden beri Peygamber (S) beni meclisine girmekten men' etmemiş ve beni her gördüğünde de muhakkak yüzüme gülümsemiş-tir. (Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin başında Zu'1-Halasa putunu kırmaya gittim, Ahmesliler iyi ata binerlerdi, fakat) ben bir türlü at üzerinde duramazdım. Bunu Peygamber'e şikâyet ettim. Peygamber eliyle göğsüme vurdu da:
— "Allâhummesebbithuve'c'alhuhâdiyenmehdiyyen{ = Allah'ım! Sen Cerîr'i (doğru yolda ve at üstünde) sabit tut ve onu hidâyet edici ve hidâyet edilmiş kıl]" diye dua etti [124].

116-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Ummü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da anası Ümmü Seleme'den haber verdi ki, Ümmü Suleym:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Allah hakkı beyân etmekten haya etmez. Kadın ihtilâm olduğu zaman kendisine yıkanmak vâcib olur mu? diye sordu.
Peygamber (S):

119-.....Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Mansûr'dan; odaEbû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Doğruluk insanı hâlis iyiliğe götürür, hâlis iyilik de cennete kılavuzluk eder. İnsan doğruluk ede ede nihayet bu seciyyesiyle sıddîk olur. Yalancılık da insanı fucûra, şerre götürür. Şerr de cehenneme götürür. İnsan yalancılık ede ede nihayet Allah katında bir kezzâb (yânı çok yalancı bir kimse sıfatıyle) yazılır" [125].

120-.....Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Ebû Süheyl Nâfi' ibn Mâlik ibn Ebî Âmir'den; o da babasından; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, va'd ettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir-şey emniyet edildiği zaman hıyanet eder" buyurmuştur.

121-.....Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben bu gece rüyamda iki adam gördüm. Onlar bana geldiler (ve benim elimden tutup beni mukaddes bir sahraya çıkardılar ve birçok yerleri gezdiler. Sonunda ben onlara: Beni iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildirin, dedim). Onlar, yânî bu iki melek şöyle dediler:
— Hani şu ağzı parçalanmakta olduğunu gördüğün kimse yok mu, işte o çok yalan söyleyen bir yalancı idi, o dünyâda dâima yalan söylerdi. Onun söylediği yalanlar, ondan alınıp taşınır da nihayet her tarafa yayılırdı. İşte bu yalancı, kıyamet gününe kadar bu suretle azâb olunacaktır..." [126].

70- Bâb: El-Hedyu's-Sâlîh Hakkındadır [127]

122- Bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Ebû Usâme'ye:
— el-A'meş size tahdîs etti mi? dedim. (O şöyle dedi:)
— Ben Şakîk'ten işittim, şöyle dedi: Ben Huzeyfe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Şübhesiz insanların sîretçe, kasdca ve yolca Ra-sûlullah(S)'a en çok benzeyeni, İbnu Ümmi Abd'dir. Biz, o evinden çıkıp da tekrar evine döneceği zaman içinde (onu görüyor ve hâlini biliyorduk). Ev halkı içinde onlarla yalnız kaldığı zaman onun ne yapar olduğunu bilmiyoruz [128].

123-.....Muhârik şöyle demiştir: Ben Târik el-Ahmesî'den işittim, şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyie dedi: Şübhesiz sözün en güzeli Allah'ın Kitabı, yolun en güzeli de Muham-med'in yoludur [129].

71- Ezaya (Zorluk Ve Sıkıntılara) Karşı Sabır Ve Yüce Allah'ın: 'Ancak Sabredenlere Ecirleri Hesâbsız Ödenecektir Fez-Zumer: 10) Kavli Babı

124-.....Sufyân şöyle dedi: Bana el-A'meş, Saîd ibn Cübeyr'den; o da Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah'tan daha sabırlı ve aleyhinde işittiği (bâtıl iddiaların verdiği) ezaya Mimli hiçbir ferd -yâhud: Hiçbirşey yoktur: Çünkü insanların bir kısmı ona oğul isnâd edip çağırıyorlar, böyle iken şübhesiz Allah onları afiyette kılıyor ve onları türlü ni'metlerle rızıklandırıyor"'.

125-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Şakîk'ten işittim, şöyle diyordu: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S- Huneyn günü olup bitince) öteden beri yapageldiği taksîmler-den biri gibi, ganîmet mallarını taksîm etti. Ensâr'dan bir adam:
— Vallahi bu, muhakkak kendisinde Allah rızâsı gözetilmeyen bir taksimdir, dedi.
Ben de:
— Bu (küstahça) sözü muhakkak Peygamber'e söyleyeceğim! dedim.
Ve Peygamber'e geldim, kendisi sahâbîleri içinde bulunuyordu, o sözü O'na yavaşça haber verdim. O söz Peygamber'e ağır geldi, yüzünün rengi değişti ve öfkelendi, hattâ ben, keski bunu kendisine haber vermeyeydim dedim. Sonra:
— "Mûsâ bundan daha fazlasıyle eza edilmiş de sabretmiştir" buyurdu [130].

72- İnsanları Ceza Verme Ve Azarlama İle Karşılamayan Kimse Bârı

126-.....Bize Müslim (ibn Subayh) Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) birşey yapmış da o hususta insanlara ruhsat vermişti. Bir topluluk o işten çekindi ve ona yanaşmadılar. Onların bu çekingenliği Peygamber'e ulaşınca, hemen hutbeye çıkıp Allah'a hamdetti, sonra:
— "Birtakım cemâatlere ne oluyor ki, benim yapmış olduğum işten çekiniyorlar? Allah'ayemîn ederim, ben Allah'ı onların en bileniyimdir ve Allah'a saygısı en şiddetli olanlarıyımdır" buyurdu [131].

127-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber (S) haya yönünden kendi köşesinde oturan bakir kızdan daha çok utangaç idi. İstemediği birşeyi gördüğü zaman biz O'nu yüzünden tanır, anlardık, demiştir.

73- Mîtmin Kardeşini Te'vîlsiz Olarak Küfre Nisbet Eden Kimsenin Kendisi, Dediği Gibidir Babı

128-.....Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Ra-sûlullah (S): "Bir adam kardeşine hitaben: Yâ kâfir! dediği zaman, ikisinden biri bu sıfatla dönmüş olur" buyurmuştur.
İkrime ibnu Ammâr da Yahya ibn Ebî Kesîr'den söyledi ki, Abdullah ibn Yezîd, Ebû Seleme'den işitmiş; o da Ebû Hureyre'den işitmiş; o da Peygamber'den işitmiştir.

129-.....Bana İmâm Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) "Herhangibir kimse (mü'min) kardeşine: Yâ kâfir! diye hitâb ederse, ikisinden biri muhakkak bu sıfatla dönmüş olur" buyurmuştur.

130-..... Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Sabit ibnu'd-Dahhâk'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim İslâm 'dan başka bir milletin adiyle yalancı olarak yemin ederse, o, söylediği millet gibidir. Her kim de dünyâda kendisini

herhangi birşeyle öldürürse, cehennemde kendisini öldürmüş olduğu o şeyle azâb olunur. Mü'mine la'net etmek, onu öldürmek gibidir. Kim bir mü'mine kâfirlik isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibidir" [132].

74- Bu "Yâ Kâfir" Sözünü Te'vîl Edici Olarak Yâhud İşin Hakikatini Bilmeyerek Söyleyeni, Küfre Nisbet Etmeyen Kimse Babı

Umer ibnu'l-Hattâb da Hâtıb ibn Ebî Beltea için: "O bir münafıktır!" demişti de Peygamber (S):
'Sana ne bildirir? Belki Allah Bedir harbine katılanların ihlâsına muttali' olmuş ve: Ben sizlere mağfiret ettim! buyurmuştur" dedi [133].

131-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle tahdîs etmiştir: Muâz: ibn Cebel, Peygamber(S)'in arkasında namazı kılar, sonra da kendi kavmi olan Benû Selime'ye gelir, o namazı onlara kıldırır ve namazda da el-Bakara Sûresi'ni okurdu.
Câbir dedi ki: Bir defasında bir adam (cemâatten ayrıldı da) kendi başına hafif bir namaz kıldı. Bu adamın ayrıca namaz kıldığı haberi Muâz'a ulaşınca, Muâz:
— O bir münafıktır! dedi.
Muâz'ın bu sözü de o adama ulaştığında, hemen Peygamber'e gitti ve:
— Yâ Rasûlallah! Bizler ellerimizle işleyen ve su çeken develerimizle sulama yapan bir topluluğuz. Muâz dün bizlere namaz kıldırdı da namazda el-Bakara Sûresi'ni okudu. Ben de namazımı hafif kılıp geçtim. Bundan dolayı Muâz benim bir münafık olduğumu iddia etmiş, dedi.
Bunun üzerine Peygamber üç kerre:
— "Ya Muâz! Sen bir fettan mısın? Ve'ş-şemsi ve duhâha, Seb-bih isme Rabbike'l-alâ ve benzeri sûreleri oku!" buyurdu [134].

132-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Sizden her kim yemîn eder de yemininde 'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse (bunun keffâreti için) hemen: 'La ilahe ille'Hah' desin. Arkadaşına 'Gelseninle kumar oynayalım' diyen de (oynayacağı kumar parasını) fakirlere sadaka versin" buyurdu.

133-.....Bize el-Leys, Nâfi'den; o da îbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: İbn Umer, babası Umer ibnu'l-Hattâb'a bir kaafile içinde giderlerken arkadan yetişti, o sırada Umer, babası adiyle yemîn ediyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Dikkat edin! Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden nehyetmiştir. Her kim yemin etmek zorunda olursa, yalnız Allah adiyle yemîn etsin yâhud (yemîn etmeyip) sussun!" diye nida etmiştir [135].

75- Allah'ın Emri İçin Öfkelenip Şiddet Göstermenin Caiz Olacağı Babı

Yüce Allah da:
"Ey Peygamber kâfirlerle, münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran... " (et-Tahrîm: 9) buyurdu.

134-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yanıma girdi. Evde üzerinde suretler bulunan bir perde vardı. Peygamber onu görünce yüzünün rengi değişti. Sonra o perdeyi uzanıp aldı ve onu yırttı.
Âişe: Peygamber:
— "Kıyamet günü azabın en şiddetli olanlarından bir nev'i işte bu resimleri yapan kimselerdir" buyurdu, dedi.

135-.....Ebû Mes'ûd (el-Bedrî el-Ensârî-R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Fulânca kimse bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, vallahi sabah namazına gitmekten (adetâ) geri kalıyorum! dedi.
Ebû Mes'ûd dedi ki: Ben Rasûlullah'ı hiçbir mev'ızada o günkü kadar öfkeli görmedim.
Yine Ebû Mes'ûd dedi ki: Bu şikâyet üzerine Rasûlullah: — "Ey insanlar! İçinizden bâzı kimselerde cemâati dînden nefret ettirme hasleti vardır. Herhanginiz namaz kıldıracak olursa hafif tutsun. Çünkü cemâatin içinde hasta olanı var, yaşlı olanı var, iş güç sahibi olanı vardır" buyurdu [136].

136-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) cemâatin önünde namaz kıldırırken mescidin kıble tarafındaki duvarda bir tükürük gördü de onu eliyle kazıdı ve öfkelendi. Sonra namazdan çıkınca:
— "Sizden herbiriniz namaz içinde olduğu zaman Allah onun yüzü mukaabilindedir. Onun için hiçbiriniz namaz içinde iken yüzünün karşısına doğru tükürmesin!" buyurdu [137].

137-.....Bize Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân, Munbeis'in âzâdlısından; o da Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî'den şöyle haber verdi: Bir adam RasûIullah(S)'a bulunmuş eşyanın hükmünden sordu. Rasûlullah:
— "Bir sene i'lân et, sonra bunun kabının ağız bağını ve içinde-kini iyi tanı, sonra bununla faydalan. Eğer sahibi gelirse, onu kendisine ver!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Koyun yitiğinin hükmü nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Onu sen al! Çünkü o ya senin, ya mü'min kardeşinin yâhud da kurdundur!" buyurdu.

O zât:
— Yâ Rasûlallah! Yitik devenin hükmü nedir? dedi.
Râvî dedi ki: Bu suâl üzerine Rasûlullah öfkelendi, hattâ iki yanakları yâhud yüzü kıpkırmızı oldu. Sonra:
— "Ondan sana ne? O hayvanın gezecek tabanı var, karnında su tulumu var, sahibine kavuşuncaya kadar gezer, içer!" buyurdu.

138- el-Mekkî de şöyle dedi: Bize Abdullah ibn Saîd tahdîs etti.
H Bana Muhammed ibn Ziyâd tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Cafer tahdîs etti. Bize Abdullah ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Salim Ebu'n-Nadr Mevlâ Umer ibn Ubeydillah, Busri ibnu Saîd'-den tahdîs etti ki, Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde hurma yaprağı örgülerinden yâhud hasırdan küçük bir hücre çevirdi. RasûluIIah (ramazânda bir gece) çıkıp onun içinde namaz kılıyordu. Kendisini birtakım adamlar ta'kîb ettiler ve gelip onun namazına uyarak namaz kılar oldular. Sonra bir gece daha geldiler ve orada hazır oldular. RasûluIIah onlardan gecikti ve onların yanına çıkmadı. Bunun üzerine seslerini yükseltip kapıya çakıl taşlan attılar. Bunun üzerine RasûluIIah öfkelenmiş olarak onların yanına çıktı. Ve RasûluIIah onlara:
— "Yaptığınız bu namaz isimsizinle birlikte devam ettirdim. Fakat onun, sizin üzerinize farz yazılacağını zannettim.Onun için sizler bu gece namazını evlerinizde kılınız. Çünkü kişinin namazının hayırlısı, farz namazı müstesna, kendi evinde kıldığı namazdır" buyurdu [138]

76- Yüce Allah'ın Şu Sözlerinden Dolayı Öfkelenmekten Sakınmak Babı:

"(Bu sevâblar) îmân edip de ancak Rabblerine güvenip dayanmakta, büyük günâhlardan ve açık kötülüklerden kaçınmakta, öfkelendikleri zaman bizzat kusurları örtmekte olanlara.., mahsûstur" (eş-şûrâ: 36-37);
"O takva sahihleri bollukta ve darlıkta infâk edenler, öfkelerini yutanlar, insanlardan afv ile geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever" (âiu imrân: 134) [139].

139-.....Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki RasûluIIah (S) şöyle buyurmuştur: "Çok kuvvetli pehlivan, birçok güreşçileri yere serip gâlib olan değildir. Asıl kuvvetli pehlivan, öfkelendiği sırada nefsine mâlik (ve irâdesine hâkim) olan kimsedir".

140-.....Süleyman ibn Sured (R) tahdîs edip şöyle demiştir:
Peygamber(S)'in yanında iki kişi sövüştüler, biz de yanında oturuyorduk. O ikisinden biri arkadaşına öfkelendirilmiş olarak sövüyordu, öfkesinden yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben bir kelime bilmekteyim ki, bu öfkeli olan kişi onu söylese, kendisinden öfkesi muhakkak gider: Eğer "Eûzu billahi mine'ş-şeytânVr-racîm (= Ben taşlanmış şeytândan Allah'a sığınırım)1 dese" buyurdu.
Oradaki sahâbîler o öfkeli adama:
— Sen Peygamber'in söylemekte olduğu sözü (öfke reçetesini) işitmiyor musun? dediler.
O adam:
— Ben deli değilim, dedi [140].

141-.....BizeEbû Bekr -ki.o İbn Ayyâş'tir-Ebû Husayn'dan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi Bir adam -ki o Câriyetu'bnu Kudâme'dir- Peygamber(S)'e:
— Bana bir nasîhat tavsiye et! dileğinde bulundu. Peygamber ona:
— "Gadablanma!" buyurdu.
Bunun üzerine o kişi Peygamber'den tekrar tekrar nasîhat tavsiye etmesini istedi, her defasında Peygamber ona "Gadablanma!" öğüdünü verdi [141].

77- Haya Babı [142]

142-..... İmrân ibn Husayn (R): Peygamber (S):
— "Haya ancak hayır getirir" buyurdu, demiştir.
Tabiî âlimlerinden Buşeyr ibn Ka'b, İmrân ibn Husayn'dan bu hadîsi işitince:
— Hikmet kitâblannda: "Şübhesiz vakaar hayadandır, şübhesiz sekınet de hayadandır" diye yazılıdır, demiştir.
Bunun üzerine İmrân, Buşeyr'e:
— Ben sana Rasûlullah'tan hadîs tahdîs ediyorum, sen ise bana hikmet sahîfenden söz söylüyorsun! diye karşılamıştır [143].

143.....Abdullah ibn Umer (R) şöyie demiştir: Peygamber (S) bir adama uğradı. O adam o SIrada (kardeşini) hayasından ötürü kınayıp azarlamakta:
— Sen muhakkak utanıp sıkılıyorsun! diyor ve sanki ona- Bu utanma sana zarar vermiştir, diye söyleniyordu. Rasûlullah da: "ŞU kayâh kardeş§İnİ bırak! Çünkü hayQ îmândandır" buyurdu.

78- Bâb:

'Utanmazsan dilediğini yap!1

145-.....Ebu Mesud ^el-Bedrî"R) tahdîs edip şöyle demiştir: Geçmiş peygamberlerin sözünden (hiç eksiksiz) in-birisi de:

79- Dînde Fakîh Olmak İçin Hakkı Sormaktan Utanılmaması Babı

146-.....Ümmü Seleme (R) şöyle dedi: Ümmü Suleym, Rasûlu!lah(S)'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Allah hakkı beyân etmekten haya etmez. Kadın ihtilâm olursa, üzerine yıkanmak vâcib olur mu? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Suyu (yânî meniyi) gördüğünde evet" buyurdu [144].

147-.....Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'den işittim, şöyle diyordu Peygamber (S):
— "Mü'minin meseli, yapraklan düşmez ve dağıtmaz yeşil bir ağacın meseli gibidir" buyurdu.
Orada bulunan topluluk:
— O şu ağaçtır, o şu ağaçtır, diye bâzı ağaçların isimlerini söylediler.
Ben de onun hurma ağacı olduğunu söylemek istedim. Ben küçük, taze bir oğlan hâlimden dolayı (bunu söylemeye) utandım. Peygamber:
— "O, hurma ağacıdır" buyurdu.
Ve yine Şu'be'den: Bize Hubeyb ibn Abdirrahmân, Hafs ibn Âsım'dan; o da İbn Umer'den bunun benzerini tahdîs etti ve bunda şunu ziyâde etti: İbn Umer:
— Sonra ben bunu babam Umer'e söyledim de o: Utanmayıp da o sözü söylemiş olaydın, bu bana şu ve şu şeylerden elbette daha sevimli olurdu, dedi.

148-..... Ben Sabit ibn Eşlem el-Bunânî'den işittim; o da Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Bir gün bir kadın Peygamber'e geldi, nefsini O'na arzederek:
— Benimle evlenmeye ihtiyâcın var mı (yânî benimle evlenir misin)? dedi.
Enes bu hadîsi söylerken orada hazır bulunan kızı:
— O kadının hayası ne kadar da kıtmış! dedi. Bunun üzerine Enes:
— Kızım o kadın senden hayırlıdır. (Çünkü o) kendi nefsini Ra-sûlullah'a arzetmiş (O'nun ev halkı arasına girme şerefine yönelmiş) bir kadındır, dedi [145].

80- Peygamber(S)'İn "Kolaylaştırın, Zorlaştırmayın " Kavli Ve İnsanlar Üzerine İşleri Dâima Hafifletmeyi Ve Kolaylaştırmayı Sever Olması Babı

149-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ben Ebû Mûsâ ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdiğ zaman, ikisine hitaben:
— "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin ve işlerde uygunluk gösterin/" buyurdu.
Ebû Mûsâ:
— Yâ Rasûlallah! Biz Yemen'in bir arâzîsindeniz. Orada baldan "Biti"' denilen bir içki yapılır, arpadan da "Mızru" denilen bir içki yapılır (bunların hükmü nasıl olacaktır)? diye sordu. Rasûlullah (umûmî bir düstûr olarak): — "Her sarhoşluk veren içki, haramdır!" buyurdu.

150-..... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S): "Kolaylaştırınız, zorîaştırmayınız; sükûnete kavuşturunuz, ürkütüp nefret ettirmeyiniz!" buyurdu, demiştir.

151-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -dünyâ işlerinden- iki şey arasında muhayyer kılındı mı, O muhakkak günâh olmadığı müddetçe onlardan en kolayım alırdı. Eğer bir günâh olacaksa, o kolay işten halkın en uzak bulunanı, Rasûlullah olurdu. Rasûlullah kendisi için asla kîn tutup öç almamıştır. Ancak Allah'a karşı hürmetsizlik edilmiş olması müstesnadır, bu takdirde işlenen hürmetsizlik sebebiyle Allah için öfkelenir, intikaam alırdı [146].

152-.....Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti ki, el-Ezrak ibn Kays şöyle demiştir: Ehvâz'da (Duceyle denilen) bir nehrin kenarında bulunuyorduk. O nehrin suyu kuruyup gitmişti. Ebû Berze Nadle ibnu Ubeyd el-Eslemî atı üzerinde geldi de namaza durdu, atını da salıverdi. Kendisi namazda iken atı yürüdü. Ebü Berze hemen namazını bıraktı ve atının ardından gitti, sonunda ona yetişip yakaladı. Sonra geldi, yarım bıraktığı namazını tamamladı. Bizim içimizde Haricî görüşünde olan bir adam vardı. Bu, Ebû Berze'nin böyle namazı içinde atı yakaladığını, sonra yine kıldığını görünce:
— Şu ihtiyara bakınız, atı için namazını terketti! demeye başladı.
Ebû Berze de namazdan sonra ona yöneldi de:

— RasûIullah(S)'tan ayrıldığım zamandan beri beni hiçbir kimse sertlik, yoğunluk etmemiş; ayıplamamıştır! diye cevâb verdi ve şöyle devam etti:
— Benim ineceğim yer uzaktadır. Eğer ben atımı bırakıp da namazı tam kılsaydım, geceye kadar ehlimin yanına varamazdım, dedi.
Bu arada kendisinin Peygamber(S)'e sahâbîlik ettiğini ve bu beraberliğinde Peygamber'in (namazda ve diğer hususlarda dâima) kolaylık göstermesine şâhid olduğunu zikretti [147].

153-.....Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Bir bedevî mescidde işedi. Oradakiler hemen ona ceza vermek için, ona doğru hareket ettiler. Rasûlullah (S) da hemen onlara:
— "Onu bırakınız, sonra sidiğinin üzerine bir dolu kova su -yâ-hud: İçinde su bulunan bir kova- dökünüz. Çünkü sizler ancak kolaylık göstericiler olarak gönderildiniz, güçlük göstericiler olarak gönde-rilmediniz" buyurdu [148].

81- İnsanlara Yayılıp Güleryüzlü Olmak Babı

İnsanlara dînini yaralamaksızın dîninle karışkanlık yap! demiştir.
Ve aile beraberinde onlarla latîfeleşmenin meşru' ve caiz olduğu.

154-.....Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Şu muhakkak ki, Peygamber (S) bizim aramıza karışırdı (ve güleryüzle biz çocuklara latife eder-
— "Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne yaptı?" derdi [149].

155-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında birtakım kız timsâlleriyle oyun oynardım. Benim birçok kız arkadaşlarım vardı. Onlar benimle kızlara âid oyunlar oynarlardı. Biz oyun oynarken Rasûlullah (S) eve girdiği zaman, oyun arkadaşlarım O'ndan saklanırlardı. Çok defa Rasûlullah bu kız arkadaşlarımı benimle oy-nasınlar diye benim yanıma gönderirdi [150].

82- İnsanların Beraberinde Mudârât, Yânî Yumuşak Sözlü Olup Kaba Ve Sert Davranmamak Ve (Mümkin Olduğunca Sürtüşmeden) Hoş Geçinmek Babı

Ebu'd-Derdâ'dan: Bizler birtakım toplulukların yüzlerine karşı dişlerimizi meydana çıkarıp gülümserdik, hâlbuki kalblerimiz onlara muhakkak la'net ederdi, dediği zikrolunur [151].

156-.....Âişe(R) Urve'ye şöyle haber vermiştir: Bir adam Peygamber(S)'in huzuruna girmeye izin istedi. Peygamber:
— "Ona izin veriniz. O aşiretin ne kötü oğludur- yâhud; Aşiretin ne kötü kardeşidir-!" buyurdu.
O kimse yanma girince Peygamber ona karşı yumuşak sözler söyledi. Ardından ben kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Biraz önce Sen onun için söylediğin sözü söyledin. Sonra da ona yumuşak konuştun? dedim (sebebini sordum).
Rasûlullah:
— "Ey Âişe! Allah katında mevkVi bakımından insanların en senlisi (dünyâda) kötülüğünden korunmak için insanların terkettiği -yâhud: Karşılaşmak ve konuşmaktan vazgeçip bıraktığı- kimsedir" buyurdu [152].

157-.....Bize Eyyûb, Abdullah ibn Muleyke'den şöyle haber verdi: Peygamber(S)'e dîbâc kumaşında altın düğmeli birçok kaftanlar hediye edilmişti. Kendisi bu kaftanları sahâbîJerinden bâzı insanlar arasında taksim etti de onlardan birini Mahrame için ayırdı. Mahrame yanına gelince:
— "Bunu senin için sakladım" buyurdu.
Râvî Eyyûb kendi elbisesiyle işaret edip: Peygamber bu sözü söylerken kaftanı Mahrame'ye böyle gösteriyordu. Mahrame'nin huyunda bir sertlik vardı, demiştir.
Bu hadîsi Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti. Hâtem ibnu Verdân da şöyle dedi: Bize Eyyûb, İbnu Muleyke'den; o da el-Misver'den: Peygamber'e birçok kaftanlar gelmişti, diye tahdîs etti [153]

83- Bâb;

'(Akıllı ve olgun) mü'min bir yılan deliğinden iki kerre sokulmaz".
Muâviye ibn Ebî Sufyân da: Hakîm, ancak tecrübe sahibi olan teennîli kişidir, demiştir [154].

158-.....Bize el-Leys Ukayl'den; o da ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S): "(Akıllı ve kâmil) mü'min bir yılan deliğinden iki kerre ısırılıp sokulmaz" buyurmuştur [155].

84- Konuk Hakkı(Nı Beyân) Babı

159-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) benim yanıma girdi de:

— "Bütün gece namaz kılmakta olduğun ve gündüzleri de oruç tutmakta olduğun bana haber verilmedi mi sanırsın?" buyurdu.
Ben:
— Evet öyledir, dedim. Rasûlullah:
— "Böyle yapma, gecenin bir kısmında kalk ibâdet et, bir kısmında yat uyu, bâzı günler oruç tut, bâzı günler oruç tutma. Çünkü bedenin için senin üzerinde bir hakk vardır, gözlerin için desenin üzerinde bir hakk vardır, ziyaretçilerin için de senin üzerinde bir hakk vardır, eşin için de senin üzerinde bir hakk vardır. Sana uzun bir Ömür olması ümîd edilir. Her aydan üçer gün nafile oruç tutman sana yeter. Çünkü her bir haseneye mukaabil onun on misli sevâb vardır. Böylece bu, bütün sene oruç tutmuş sevabı eder".
Abdullah şöyle dedi:
— Ben kendi nefsime şiddet yaptıkça bana şiddet yapıldı: Ben bundan daha fazlasına güç yetiririm, dedim.
Rasûlullah:
— "Öyleyse her bir cumuadan (yânî her haftadan) üç gün oruç tut" buyurdu.
Abdullah dedi ki:
— Ben şiddet istedikçe bana şiddetlendirildi. Ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.
Rasûlullah:
— "Öyleyse Dâvûd Peygamberdin orucu gibi oruç tut" buyurdu. Ben:
— Dâvûd Peygamber'in orucu nedir? dedim. Rasûlullah:
— "Yılın yarısıdır" buyurdu [156].

85- Konuğa İkram Etmek Ve Bizzat Hizmet Etmek Ve Yüce Allah'ın: "İbrahim'in ikram edilmiş konuklarının haberi sana geldi mİ?" (ez-Zâriyât: 24) Kavli Babı

Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi:
Müfredde "Huve zevrun", cemi'de: "Hâulâi zevrun" denilir (yânı bu müfred ve cemi'de müsavidir). "Dayf" da böyledir. "Dayf'hn ma'nâsı, onun konukları ve ziyaretçileri demektir. Çünkü o, kavim, ridâ ve ad! gibi bir masdardır. "Maun ğavrun" ve "Bi'run ğavrun" ve "Mâ âni ğavrun" ve "Miyâhun ğavrun" denilir (Bu, masdarla vasıflamadır)
Kovaların erişmez olduğu şeye "Gav/*" ve "Gâir" denilir. İçinde kaybolduğun herşey bir "Mağâre"dir.
"Tezzâveru", "Zevr" masdarından <MTemîlu(= Meyleder)" "Ezveru" da "Çok meyleden" ma'nâsmadır [157].

160-.....Bize (İmâm) Mâlik, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Şurayh el-Ka'bî(R)'den haber verdi ki, Rasûlullal (S) şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve son güne îmân eden kimse konuğuna ikram etsin. Konuğun gelip geçici olan kısmının ikramı bir gün, bir gecedir. Ziyafet, yânı konukluk üç gündür. Üç günden sonra hazır bulunan kimseye yapılan ikram ise, sadakadır. Konuk için ev sahibinin yanında, onun (göğsünü daraltıp da) kendisini dışarı çıkarmasına kadar ikaamet etmesi halâl olmaz".
Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, bunun benzerini tahdîs etti ve bunda şu ziyâdeyi getirdi: "Allah'a ve son güne îmân eden her kişi, hayır söylesin yâhud sussun!"

161-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Ebû Husayn'dan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve son güne îmân eden kişi komşusuna eza etmesin, Allah'a ve son güne îmân eden her kişi konuğuna ikram etsin. Allah'a ve son güne îmân eden her kişi hayır söylesin yâhud sussun!" [158].

162-.....Ukbe ibn Âmir (R) şöyle demiştir: Biz:
— Yâ Rasülallah! Sen bizleri bir sefere gönderiyorsun, biz de seferde bir kavmin yanına konaklıyoruz ki, onlar bizlere konukluk yemeği yedirmiyorlar. Bu hususta bize ne emredersin? dedik.
Rasûlullah (S) bize:
— "Bir kavmin yanına indiğinizde sizin için konuğa lâyık şeyler emrederlerse, onlara yönetip kendilerinden bunu kabul ediniz. Eğer birşey yapmayıp ikramdan çekinirlerse, onların malından kendilerine yakışacak olan konuk hakkını alınız" buyurdu [159].

163-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse konuğuna ikram etsin. Allah 'a ve son güne îmân etmekte olan her kişi hısımlarıy-la ilgilenip ikram etsin. Allah'a ve son güne îmân etmekte olan herkes (ya) hayır söylesin, yâhud da sussun!"

86- Konuk İçin Yemek Yapılması Ve Birşeyler Hazırlama Meşakkatinin Yüklenilmesı Babı

164-.....Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Selmân ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yapmıştı. Selmân Ebu'd-Derdâ'ya ziyarete gitti.(Evde bulamadı.)Ve zevcesi Urnrnü'd-Derdâ'yı eski bir elbise içinde perişan gördü de:
— Bu hâlin nedir? diye sordu. Ümmü'd-Derdâ:
— Kardeşin Ebu'd-Derdâ'mn dünyâda bir işi ve ilişiği yok ki (gündüz oruç tutar, gece namaz kılar)! diye yanıktı.

Bu sırada Ebu'd-Derdâ geldi. Selmân(ı selâmladı ve onun) için yemek yaptı (önüne getirdi). Ebu'd-Derdâ, Selmân'a:
— Buyur ye, ben oruçluyum! dedi. Selmân:
— Sen yiyinceye kadar ben de yemeyeceğim! dedi.
Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ da (nafile orucunu bozup konuğu ile) yedi. Gece olunca Ebu'd-Derdâ gecenin evvelinde namaza kalkmak istedi. Selmân:
— Uyu! diye men' etti.
Ebu'd-Derdâ da uyudu. Sonra bir daha kalkmak istedi. Yine
Selmân:
— Uyu! diye men1 etti. Gecenin sonu olunca Selmân:
— Artık şimdi kalk! dedi.
Kalkıp ikisi de namaz kıldılar. Namazdan sonra Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya şunları söyledi:
— Senin üzerinde muhakkak ki, Rabb'in için bir hakk -ardır. Senin üzerinde nefsin için de bir hakk vardır. Senin üzerinde ailen için de bir hakk vardır. Binâenaleyh sen her hakk sahibine hakkım vermelisin!
Sonra Ebu'd-Derdâ, Peygamber(S)'in huzuruna gelip bu vak'a-yı O'na zikredince, Peygamber:
— "Selmân doğru söylemiştir!" buyurdu.
Ebû Cuhayfe, Vehb es-Suvâî'dir; ona Vehbu'1-Hayr denilir [160].

87- Konuk Yanında Öfkelenmenin Ve Sabırsızlık Göstermenin Mekruh Olması Babı

165-.....Bize Saîd el-Cuveyrî, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'den şöye tahdîs etti: Ebû Bek birkaç kişilik bir topluluğu konuk edindi. Oğlu Abdurrahmân'a:
— işte konukların, onları al. Ben Peygamber'in yanma gidiyorum. Ben gelmeden önce onların yemeklerini önlerine boşalt, yedir! dedi.
Bunun üzerine Abdurrahmân evine gidip yanında bulunan yemeği konuklara getirdi de:
— Yiyiniz, dedi. Onlar:
— Konuk olduğumuz evin sahibi nerede? diye Ebû Bekr'i sordular.
Abdurrahmân onlara:
— Siz buyurun, yemeği yiyin! dedi.
Onlar:
— Bizler ev sahibimiz gelinceye kadar yemek yiyiciler değiliz, dediler.
Abdurrahmân:
— Siz bizden yemeğinizi kabul edip yiyiniz, çünkü Ebû Bekr, siz yemek yememiş hâldeyken gelirse hepimiz onun ezâ ve azarlama-sıyle karşılaşırız, dedi.
Konuklar yine yemekten çekindiler. Ben Ebû Bekr'in bana öfkeleneceğini bildiğim için, ben o gelince bir kenara çekilip saklandım. Ebû Bekr geldi ve:
— Konuklara ne yaptınız? dedi. Ev halkı:
— Konuklar sen hazır olmadan yemekten çekindiler, diye haber verdiler.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Yâ Abderrahmân! diye çağırdı.
Ben sükût ettim, cevâb vermedim. O yine:
— Ey câhil! Senin üzerine Allah'a yeminle söylüyorum, eğer sesimi işitiyorsan muhakkak cevâb verip geleceksin! dedi.
Bunun üzerine ben saklandığım yerden dışarı çıktım da:
— Benim günâhım yok, i$te konukların, onlara sor! dedim. (Onlara sordu.) Onlar:
— Abdurrahmân doğru söyledi, o bize yemeği getirdi de biz kabul etmedik! dediler.
Ebü Bekr:
— Sizler ancak beni beklediniz ha! İşte vallahi ben de bu gece bu yemeği yemeyeceğim! dedi.
Diğerleri de:
— Vallahi sen yemedikçe biz de bu yemeği yemeyiz! dediler.
Ebû Bekr:
— Ben şerlilikte bu gece gibisini görmedim, size yazıklar olsun! Size ne oluyor? Niçin bizden yemeğinizi kabul etmiyorsunuz? (Yâ Abderrahmân!) Yemeğini getir! dedi.
Abdurrahmân yemeği getirdi. Ebû Bekr elini yemeğin içine koydu da:
— Bismillah, birinci halet (yânî öfkelenip bu gece yemeği yemeyeceğim sözü) şeytândandır, dedi ve yemekten yedi, konuklar da yediler [161].

88- Konuğun Ev Sahibine "Vallahi Sen Yemedikçe Yemem" Demesi Babı

Bu konuda Ebû Cuhayfe Vehb es-Suvâî*nin hadîsi vardır [162].

166-.....Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle dedi: Ebû Bekr kendi konuğu yâhud konuklarını getirdi de, kendisi Peygamber'in yanında (yatsıyı kıhncaya kadar) akşamladı. Ebû Bekr gelince annem

ona:
— Bu gece konuğunun yâhud konuklarının yanında bulunmaktan alıkonulup habsolundun! dedi.
Ebû Bekr:
— Onlara hâlâ yemek vermedin mi? dedi. Annem de ona:
— Biz ona yâhud onlara yemek çıkarıp arzettik, onlar yâhud o çekinip kabul etmediler, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr öfkelendi, sövüp saydı, "Burnu yarı-lasica!" dedi ve o yemekten yememeye yemîn etti.
Abdurrahmân dedi ki: Ben bu sırada saklanmıştım. Bana:
— Ey câhil herîf! diye nida etti.
(Abdurrahmân'm annesi Ümmü Rûmân) kadın da kocası yemedikçe o yemeği yemeyeceğine yemîn etti. Konuk yâhud konuklar da, Ebû Bekr yemedikçe o yemekten yemeyeceğine yâhud yemeyeceklerine yemîn ettiler. Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Bu halet (yâhud bu yemîn) muhakkak şeytândandır, dedi, akabinde yemeği istedi, kendisi yedi, konuklar da yediler.
Onlar yemekten her bir lokmayı kaldırdıkça, yemek aşağısından muhakkak artmaya ve daha çok olmaya .başladı. Bunun üzerine Ebû Bekr, Ümmü Rûmân'a hitaben:
— Ey Firâs oğulları'nın kızkardeşi! Bu hâl nedir? dedi. Oda:
— Gözümün nuruna (Rasûlullah'a) yemîn olsun ki, bu yemek, bizim yememizden Önceki hâlinden muhakkak daha çoktur! dedi.
Hepsi yediler de Ebû Bekr o artan yemeği sahanıyle Peygamber'e yolladı, Peygamber'in de ondan yediğini zikretti [163].

89- Büyük Olana İkram Etmek, Söze Ve Soru Sormaya Yaşça Daha Büyük Olan Başlar Babı

167-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahya ibn Saîd'den; o da Ensâr'ın mevlâsı olan Buşeyr ibn Yesâr'dan; o da Râfi' ibn Hadîc ile Sehl ibn Ebî Hasme'den tahdîs etti ki, bu ikisi ona şöyle tahdîs etmişlerdir. Abdullah ibn Sehl ile Muhayyısa ibn Mes'ûd; ikisi birlikte Hayber'e (hurma toplamaya) gitmişlerdi. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında hurmalıklar içinde birbirinden ayrıldılar. Abdullah ibn Sehl öldürüldü. (Ensâr'dan) Abdurrahmân ibn Sehl ile Mes'ûd'un iki oğlu Huveyyısa ve Muhayyısa, Peygamber'e geldiler ve öldürülen arkadaşlarının işi hakkında konuştular [164].
Konuşmaya Abdurrahmân başladı. Hâlbuki Abdurrahmân onların en küçüğü idi. Peygamber (S) ona:
— "İlk sözü büyüğe bırak!" buyurdu.
Râvî Yahya "Konuşmayı en büyük olan üzerine alsın!" şeklinde söyledi.
Böylece onlar arkadaşlarının işi hakkında konuştular. Sonunda Peygamber onların üçüne:
— "Maktulünüzün -yâhud arkadaşınızın- kan bedeli olan diyetine, sizlerden elli kişinin (bu cinayeti Hayberliler işledi diye) yemtn etmeleri suretiyle hakk kazanır mısınız?" buyurdu.
Onlar:
— Yâ Rasûlallah, bu, görmediğimiz bir iştir (nasıl yemîn ederiz)? dediler.
Rasûlullah:
— "O hâlde Yahûdîler'den elli kişinin (bu cinayeti biz işlemedik diye) yemîn etmeleri sizi da'vânızdan uzak kılar (yânî isnâd ettiğiniz suçtan kurtulurlar)" buyurdu.
Onlar:
— Yâ Rasûlallah, Yahudiler kâfir bir kavimdir (biz onların yeminlerini nasıl alırız)? diye razı olmadılar.
(Yânî Peygamber evvelâ elli yemîn etmeyi müddeîlere teklif etti. Onlar yemîn etmekten çekinince, elli yemîni müddea aleyhim olan Yahûdîler'e teklif edeceğini söyledi. Müddeîler buna razı olmayınca) Rasûlullah cinayetin diyetini müddeîlere kendi tarafından (yânî kendi malından yâhud da beytu'l-mâlden) ödedi [165].
Sehl ibn Ebî Hasme: Ben Peygamber'in diyet olarak verdiği bu develerden bir dişi deveye, develerin toplandığı ağılda eriştim de deve beni ayağıyle tepti, demiştir.
el-Leys ibn Sa'd: Bana Yahya, Buşeyr'den; o da Sehl'den tahdîs etti, dedi.
Yahya ibn Saîd el-Ensârî: Ben Buşeyr'in: Râfi' ibn Hadîc'in beraberinde dediğini sanırım, demiştir.
Sufyân ibn Uyeyne de: Bize Yahya, Buşeyr'den; o da Sehl'den yalnız olarak tahdîs etti, demiştir (Râfi' ibn Hadîc'le beraber dememiştir) [166].

168-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S):
— "Bana bir ağaç haber veriniz ki, onun meseli müsiimin meselidir. O meyvelerini her zaman Rabb'inin izniyle verir, yapraklan düşmez" buyurdu.
Benim gönlüme onun hurma ağacı olduğu düştü. Burada Ebû Bekr ve Umer de mevcûd olup bunlar konuşmayınca ben konuşmamı kerîh gördüm. Peygamber:
— "O, hurma ağacıdır" buyurdu.
Ben babamın beraberinde çıktığım zaman:
— Ey babacığım! Benim gönlüme hurma ağacı düşmüştü, dedim. Babam:
— Seni bunu söylemekten ne men' etti? Senin onu söylemiş olman bana şundan ve şundan daha sevimli olurdu, dedi.
İbn Umer:
— Beni men' eden ancak senin de, Ebû Bekr'in de konuştuğunuzu görmemiş olmamdır. İşte bundan ötürü konuşmayı kerîh gördüm, demiştir [167].

90- Şiirden, Recezden Ve Teganmîden Caiz Olacak Nevi'lerle Bunlardan Mekruh Kılınan Nevi'ler Babı [168]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli (babı): "Şâirlere gelince; onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vadide ifrata düşegeldiklerini ve hakîkaten yapmayacakları şeyleri söyler insanlar olduklarını görmedin mi? Ancak îmân edip de iyi iyi amellerde bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıklarından sonra öçlerini alanlar böyle değildir. O zulmedenler yakında hangi inkılâb ile yıkılacaklarını bilecekler" (eş-Şuarâ: 224-227) [169].

169-.....Ubeyy ibn Ka'b (R), Rasûlullah(S)'m: "Şiirden bir kısmı, şübhesiz hikmettir" buyurduğunu haber vermiştir [170].

170-.....el-Esved ibn Kays şöyle demiştir: Ben Cundeb'den işittim şöyle diyordu: Peygamber (S) bir gazvede yürürken, parmağına bir taş isabet etmiş, kanamıştı. Bunun üzerine Peygamber:
— "Hel enti illâ ısbaun demîti
Vefî sebüi'llâhi mâ laktti (= Sen ancak bir parmaksın ki kanadın Allah yolundadır bütün de çattığın)" buyurdu [171].

171-.....BizeEbû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Şâir sınıfının söylediği en doğru söz Lebîd'in: Ela küllü şey'in mâ hala'Uâhe bâtılu
(= İyi bilin ki, Allah'tan başka herşey bâtıldır) kelâmıdır.
Ümeyye ibnu Ebi's-Salt da (şiirlerinde) müslümân olmağa yaklaşmıştı" buyurmuştur [172].
Teemme 1-sutura I-kamatı fe mneha Mme l-Meîe ı Î-A la ıleyke rasaılu Ve kad hutta fihâ lev teemmehe satrahâ

172-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde Hayber gazasına çıkmıştık. Bir gece yürüdüğümüz sırada kaafileden bir adam Âmir ibnu'l-Ekva'a hitaben:
— Yâ Âmir! Bize kısa vezinli şiirlerinden biraz dinletsen ya! dedi.
Selemetu'bnu Ekva': Âmir, şâir bir kimse idi, dedi. Bu istek üzerine Âmir, bineğinden aşağıya indi ve kaafileyi şu beyitleri söyleyerek yürütüyordu:
Aîîâhumme! Levîâ enîe mehtedeynâ Velâ îasaddaknâ velâ sedleynâ Fe'ğfir fidâen leke maktefeynâ Ve sebbiii'l-akdâme in îâkaynâ Ve elkıyen sekîneten aleynâ înnâ izâ sîha bina eteynâ Ve bi's-siyâhı avvelû aleynâ
[= Yâ Allah! Sen olmayaydın biz doğru yolu bulmaz, sadaka da vermez, namaz da kılmazdık. Hayâtımız Sen'in rızân yolunda feda olsun, işlediğimiz günâhları mağfiret eyle! Düşmanlarla karşılaşırsak ayaklan sabit kıl. Üzerimize sekînet ve metanet indir. Biz kıtale çağırıldığımız zaman hemen savaşa geliriz. O düşmanlar bizim üzerimize (yiğitlikle değil) bağırmakla hamle yapmışlardır.]
Bu şiir üzerine Rasûlullah:
— "Şiir inşâd edip develeri yollandıran kimdir?" diye sordu. Sahâbîler:
— Âmir ibnu'I-Ekva'dır, dediler. Rasûlullah:
— "Allah Âmir'e rahmet eylesin!" diye duâ etti. Kaafileden bir adam (Umer ibnu'l-Hattâb):
— Ey Allah'ın Peygamberi! Âmir'e cennet vâcib oldu (şehîdliği
kesinleşti). Keski onunla (onun şiir ve yiğitliğiyle) bizleri bir müddet daha faydalandırsaydın! Dedi [173].
Nihayet Hayber'e geldik ve Hayber halkını muhasara ettik. (Fakat muhasara yirmi gün sürmüştü.) Hattâ bize şiddetli bir açlık isabet etmişti. Sonra Yüce Allah müslümânlara Hayber kalelerinin fethini müyesser kıldı. Hayber'in müslümânlara açılıp fetholunduğu günün akşamı, mücâhidler yer yer birçok ateşler yakmışlardı. Rasûlullah:
— "Bu ateşler nedir? Ne için yakıyorsunuz?" diye sordu. Sahâbîler:
— Et pişirmek için, diye cevâb verdiler. Rasûlullah:
— "Hangi et (ne eti)?" sordu. Sahâbîler:
— Evcil eşeklerin eti! diye cevâb verdiler. Rasûlullah:
— "O etleri dökünüz, kaplarını da kırınız!" buyurdu. Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Etleri döküp de kapları yıkasak olmaz mı? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Yâhud öyle yapınız!" buyurdu.
Hayber'de düşman kavim harb saffı bağlayınca (Âmir, Yahûdî-ler'in en cenkçi pehlivanı Merhab'a karşı mubâriz çıktı). Âmir'in kılıcında bir kısalık vardı. Âmir bu kısa kılıcıyla vurmak için Yahûdî'ye uzandı. Fakat kılıcının keskin yüzü dönüp Âmir'in diz kapağına isabet etti ve kendisi bu yaradan vefat etti.
(Râvî dedi ki:) Rasûlullah ile beraber ordu Hayber'den döndükleri sırada Rasûlullah beni rengi değişmiş olarak gördü ve bana:
— "Senin neyin var?" diye sordu. Ben de O'na:
— Babam anam Sana feda olsun! Bâzı kimseler (amcam) Âmir'in amelinin bâtıl olduğunu söylediler! dedim.
Peygamber:
— "Bunu kim söyledi!" dedi. Ben de O'na:
— Fulân, fulân, fulân kimseler ve Useyd ibn Hudayr el-Ensârî söyledi, dedim.
Rasûlullah:
— "Bunu söyleyen, yalan söylemiştir. Âmir için muhakkak iki ecir vardır: -Rasülullah iki parmağı arasını birleştirdi-: Hiç

şübhesiz o hem bir çalışkandır, hem de bir mücâhiddir. Medine'de Âmir'in benzeri bir Arab az yetişmiştir" buyurdu [174].

173-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir sefer esnasında kadınlarından bâzılarının yanına geldi. Onların beraberinde (Enes'in anası) Ümmü Suleym de vardı (Enceşe adında güzel sesli bir hizmetçi, kadınların develerini şiirler tegannî ederek sevke-diyordu). Peygamber ona:
— "Yâ Enceşe! Cam şişeleri (gibi olan kadınların binek develerini) yavaş bir sürüşle şevket!" buyurdu.
Râvî Ebû Kılâbe: Peygamber Öyle bir söz konuştu ki, eğer biriniz o kelimeyi konuşsaydı sizler muhakkak o kelimeyi o şahıs üzerine ayıplardınız, demiştir. Peygamberdin sözü "Cam şişelerini sevke-dişini yavaş yap"t\r [175].

91- Müşrikleri Şiirle Hicvedip Kötülemek Babı

174-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Hassan ibn Sabit şiiriyle müşrikleri hicvetmek hususunda Rasûlullah(S)'tan izin istedi. Rasûlullah:
— "Benim nesebim de onların içinde olduğu hâlde, onları nasıl hicvedersin?" buyurdu.
Hassan:
— Ben Sen'in soyunu Kureyş soyları arasından muhakkak hamurdan kıl çekilir gibi çeker sıyırırım! dedi.
Hişâm ibn Urve'den gelen rivayette, babası Urve: Ben Âişe'nin yanında Hassân'a sövmeye davrandım da Âişe bana:
— Sen ona sövme, çünkü o, Rasülullah'tan yana müdâfaa ederdi! dedi, demiştir [176].

175- Bize Esbağ tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Vehb haber verip şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi ki, ona da el-Heysem ibn Ebî Sinan, Ebû Hureyre'den işittiğini haber vermiştir: Ebû Hureyre (R) -bir kerre arkadaşlarına- menkabeler anlatırken, Peygamber(S)'i de anarak, O'nun (Abdullah ibn Revâha'-mn şiirinin güzelliğini takdîr edip):
— "Şübhesiz kardeşiniz bâtıl söz söylemez" buyuruyordu.
Ebû Hureyre: Peygamber, bu "Kardeşiniz" sözüyle Abdullah ibn Revâha'yı kasdediyordu, demiştir.
Abdullah ibn Revâha, Rasûlullah'ı şu şiiriyle medhediyordu:
Veimâ Rasûlullahı yeîîû Kitâbeh, İze'n-şakka ma'rûfun mine'l-fecri sâîıu. Erâna'î'hudâ ba'de'1-amâ fe-kulûbunâ Bihî mûkmâtun enne mâ kaaîe vâkıu Yehîîu yucâfî cenbehû an fırâşıhî İze 's-teskaîeî bi '1-kâfırîne '1-madâcm
(= Tan yeri ağarıp fecri sâdık yükseldiği sırada Rasûlullah, Ki-tâbı'm okuyarak aramızda bulunuyor. O bize dalâletten sonra hidâyet nuru göstermiştir. Gönüllerimiz O'na tereddütsüz inanmıştır. O'nun her söylediği muhakkak vâki'dir. Kâfirlere yatakları ağırlık verirken, O Peygamber yanını yatağından uzaklaştırarak geceler.)
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet-etmekte Ukayl de Yûnus'a mu-tâbaat etmiştir. ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müsey-yeb'den ve el-A'rec'den; onlar da Ebû Hureyre'den olmak üzere söylemiştir [177].

176-.....Ebû Seleme Abdurrahmân ibn Avf, haber verdi ki, kendisi Hassan ibn Sabit el-Ensârî'dan işitmiştir: Hassan (mescidde şiir inşadının cevazı hususunda) Ebû Hureyre'yi şâhid tutarak:
— Allah aşkına söyle! Rasûlullah'ın "Yâ Hassan! Rasûlullah'-tan yana (Kureyş kâfirlerine) cevâb ver! Allah'ım! Onu (yânî Has-sân'ı) Rûhu'l-Kuds ile te'yîd et!" dediğini işittin mi? dedi.
Ebû Hureyre de:
— Evet işittim! diye cevâb verdi [178].

177-.....Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da el-Berâ (ibn Âzib- R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hassan ibn Sâbit'e hitaben: "Sen de müşrikleri hicvedip kötüle! Yâhud onların hicivlerine karşılık ver, Cibril de seninle beraberdir" buyurmuştur [179].

92- Şiirin İnsan Üzerine, Onu Allah'ı Anmaktan, İlimden Ve Kur'ân Okumaktan Men' Edecek Derecede Gâlib Olmasının Mekrûhluğu Babı

178-.....Bize Hanzala, Sâlim'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Birinizin içinin irinle dolması, muhakkak ki şiirle dolmasından hayırlıdır" buyurmuştur.

179-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Muhakkak ki, bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması, şiir dolmasından daha hayırlıdır" buyurdu, demiştir [180].

93- Peygamber(S)'İn "Teribet yemînuki", 'Akra" YE "Halkaa1' Sözleri Babı [181]

180-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kuays'm erkek kardeşi olan Eflah, Hicâb emrinin inmesinden sonra benim yanıma gelmek için izin istedi. Ben de ona:
— Bu hususta Rasûlullah'tan izin isteyinceye kadar vallahi ben ona izin veremem. Çünkü beni Eflah'ın kardeşi Ebû Kuays emzir-medi, lâkin beni Ebû'l-Kuays'm karısı emzirdi! dedim.
Bu sırada Rasûlullah benim yanıma girdi. Ben: ^- Yâ Rasûlallah! Beni erkek emzirmedi, lâkin beni Ebû'l-Kuays'm karısı

emzirdi! dedi. Rasûlullah (S):
— "Sen ona (yanına gelmesi için) izin ver. Çünkü o senin (süt) amcandır. Teribet yemînuki (= Sağ eli toprak olası)/" buyurdu.
Urve ibnu'z-Zubeyr: Bu hadîste zikredilen şey sebebiyle Âişe:
— Nesebden haram olanı, sütten de haram kılın! derdi, demiştir.

181-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) haccdan dönerken Minâ'dan Mekke'ye doğru hareket etmek istedi. Bu sırada Sa-fiyye (bintu Huyey)'yi çadırının kapısında dertli ve hüzünlü hâlde gördü. Çünkü Safiyye hayız olmuştu. Bunun üzerine Peygamber, Ku-reyş'in bir lügati, bir ta'bîri olan:
— "Akra, halkaa! Muhakkak ki sen bizleri habsedip yolumuzdan alıkoyacaksın!" buyurdu.
Sonra da:
— "Sen nahr günü ziyaret tavafını yaptın mı?" diye sordu. Safiyye:
— Evet yaptım, cevâbını verince Peygamber:
— "Öyleyse yürü, hareket ediyoruz (hayızlıdan veda tavafı düşer)/" buyurdu.

94- "Zaamû" Ta'bîri Hakkında Gelen Şey Babı

182-......Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'in hizmetçisi EbûMurre haber verdi ki, kendisi Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'der şöyle derken işitmiştir: Ben Mekke fethi senesi Rasûlullah(S)'m yanma gittim ve onu yıkanır hâlde buldum. Kızı Fâtıma da kendisini perde tutup örtüyordu. Selâm verdim.
— "Bu kadın kimdir?" diye sordu.
— Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'im! cevâbını verdim.
— "Ümmü Hâni'e merhaba (= Hoş geldin, safa geldin Ümmü Hâni')/" dedi.
Yıkanmasını bitirince Rasülullah sırtındaki tek parça kumaşı çap-razvârî bağlamış olduğu hâlde durup sekiz rek'at namaz kıldı. Namazdan çıktığı zaman:
— Yâ Rasûlallah! Anamın oğlu Alî, benim and ve emân verdiğim fulân adamı, Hubeyre oğlu fulân kimseyi öldüreceğini zu'm etmiştir! dedim.
Bunun üzerine Rasülullah:
— "Yâ Ümme Hâni'! Senin ahd ve emân verdiğin kimseye biz de ahd ve emân vermişizdir!" buyurdu.
Ümmü Hâni': Bu, duhâ vakti idi, demiştir [182].

95- Kişinin "Veyleke" Sözü Hakkında Gelen Şey Babı

183-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir adamın kurbanlık deveyi sürüp götürmekte olduğunu görmüş de ona:
— "Deveye bin!" buyurmuş. O kimse:
— Bu deve kurbanlıktır, demiş. Rasülullah:
— "Bu kurbanlık deveye bin! Veyl olsun sana!" buyurmuştur.

184- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasülullah (S) birisini kurbanlık devesini sevkederken görmüş de ona:
— "Deveye bin!" buyurmuş. O kimse:
— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanlıktır! demiş.
Rasûlullah ikinci yâhud üçüncü defasında:
— "Bu kurbanlık deveye bin! Yazıklar olsun sana!" buyurmuştur.

185-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir seferde idi. Beraberinde siyah bir hizmetçisi vardı ki, ona Enceşe deniliyordu. Bu siyah köle, kaafilenin develerini güzel neşîdeler okuyarak sevkediyor ve hızlı yürütüyordu. Rasûlullah ona:
— "Veyl sana yâ Enceşe! Yavaş ol! Cam gibi (ince kalbli) olan kadınların develerini hızlı yürütme!" buyurdu.

186-.....Ebû Bekre (Nufey* ibnu'l-Hâris- R) şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber'in yanında bir kimseyi övdü. Bunun üzerine Peygamber (S) ona üç defa:
— "Veyl sana! Kardeşinin boynunu kesip kopardın!" buyurup şöyle devam etti:
— "Sizden biriniz bir kimseyi çaresiz medhedecek olursa 'Ben fulâm zahirine göre şöyle şöyle sanıyorum; ameline göre onu hesaba çekecek ise A Hah 'tır, ben A ilah 'a karşı hiçbir kimseyi tezkiye etmem' desin. Bunu da o kimsenin böyle hâlini biliyorsa söylesin!" buyurdu [183]

187-......Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün ganimet taksimi yaparken Temîm oğullan'ndan Zu'I-Huvey-sıra lakablı bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Adalet et! dedi. Rasûlullah:

— "Veyl olsun sana! Ben adalet etmezsem kim adalet eder?' buyurdu.
Bunun üzerine Umer:
— Bana izin ver de şu adamın boynunu vurayım! dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Hayır (boynunu vurma)/ Onun birtakım arkadaşları vardır ki, sizden biriniz onların namazı yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu hakîr görür. Onlar okun avdan delip çıkışı gibi dînden çıkarlar. (Avı delip geçen) okun demirine bakılır, onda kan nâmına birşey bulunmaz- Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada dçı birşey bulunmaz. Sonra okun yelesine -tüyüne- bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girip çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey oka yapışıp kalmamıştır! Onlar, insanlar (müslümânlar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkarlar. Onların alâmeti iki elinin birinde kadın memesi gibi yâhud öteye beriye gidip gelen bir et parçası gibi birşey bulunan bir adamdır". Ebû Saîd şöyle dedi: Ben bunu Peygamber'den işittiğime şehâ-det ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibn Ebî Tâlib onlarla harbettiği zaman, ben onun maiyyetinde idim. Öldürülenlerin içinde bu hadîste vasfedilen adam arandı. Netîcede Peygamber'in vasfetti-ği vasıf üzere birisi bulunup getirildi [184].

188-..... Bize el-Evzâî haber verip şöyle dedi: Bana îbnu Şihâb, Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah(S)'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben helak oldum! dedi. Rasûlullah:
— "Vayhake (= Yazık sana) ne oldu?*' buyurdu. O kimse:
— Ramazânda oruçlu iken eşimin üzerine düştüm (yânı cima yaptım), dedi.
Rasûlullah:
— "Bir köle âzâd et!" buyurdu. O kimse:
— Köle bedelini bulamam, dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse iki ay zincirleme oruç tut!" buyurdu. O:
— Buna güç yetiremem, dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse altmış fakire yemek yedirip doyur!" buyurdu. O:
— (Bunun bedelini de) bulamam, dedi.
O sırada Peygamber'e (hurma yaprağından örülmüş onbeş sâ' alabilen hurma dolu) bir zenbîl getirildi.
— (tBu hurmayı al da fakirlere sadaka yap [185] buyurdu. O kimse:
— Yâ Rasûlallah! Ailemden başka fakirler üzerine mi sadaka yapacağım? Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin iki yanı arasında benden daha ihtiyâçh bir kimse yoktur, dedi.
Bunun üzerine Peygamber, dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü ve:
— "Bunu al (ailene yedir)/" buyurdu m.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmesinde el-Evzâî'ye Yûnus ibn Yezîd mutâbaat etmiştir. Abdurrahmân ibn Hâlid de ez-Zuhrî'den rivayetinde "Vayhake" yerine "Veyleke" ta'bîrini söylemiştir [186].

189-.....Bize Ebû Amr el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbn Şihâb ez-Zuhrî, Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir bedevî Arab:
— Yâ Rasûlallah! Bana hicretin hükmünden haber ver, dedi. Rasûlullah (S):
— "Vayhake{ = Yazık sana)/ Şübhesiz hicret işi çok çetindir.
Senin develerin var mı?" buyurdu. Bedevi:
— Evet vardır, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Sen onların sadakalarım (yânı zekâtlarını) veriyor musun?" buyurdu.
Bedevi:
— Evet veriyorum, dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse sen denizlerin ötesinde olsan da Medine 'ye uzak olan (yânî yerinde) çalış! Çünkü Allah senin amelinden hiçbirşeyi eksik bırakmayacaktır" buyurdu [187].

190-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Vâkıd ibn Muhammed ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim; o da İbn Umer(R)'den ki, Peygamber (S): "Veylekum" -yâhud "Vayhakum"- ta'bîrini söyledi de sonra -Şu'be: Peygamber'in bu ta'-bîrlerden hangisini söylediğinde şekkeden şeyhi Vâkıd ibn Muham-med'dir, demiştir-:
— "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!" buyurdu.
en-Nadr ibn Şumeyl de Şu'be'den: "Vayhakum"sözünü söylemiştir.
Umer ibnu Muhammed, babası Muhammed ibn Zeyd'den "Veylekum" yâhud "Vayhakum" şeklinde söylemiştir [188]

191-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Çöl ahâlîsinden bir adam Peygamber'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet saati ne zaman ayağa kalkacak (yânî kıyamet ne zaman kopacak)? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Veyleke(= Veyl sana)/ Sen kıyamet için ne hazırladın?" di-Bedevî'ye sordu.
— Ben onun için (fazla bir amel) hazırlamadım. Ancak ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum, dedi.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz sen sevdiğinle berabersin" buyurdu. (Enes dedi ki:) Biz:

— (Yâ Rasûlallah!) Bizler de böyle miyiz (âhirette sevdiklerimizle beraber miyiz)? diye sorduk.
Rasûlullah:
— "Evet berabersiniz" diye tasdîk edince, biz o gün bu cevâb-dan pek şiddetli bir ferah ile ferahlanıp sevindik.
Bir gün Mugîre ibn Şu'be'ye âid olup benim yaşımda butunah bir oğlan çocuğu uğradı da Peygamber:
— "Eğer bu çocuğun eceli geri bırakılırsa, ihtiyarlık devri bu çocuğa erişmeden (burada hazır bulunanlar için olan) saat kopar" buyurdu.
Bu hadîsi Şu'be, Katâde'den özetle söyledi. Katâde: Ben Enes'-ten işittim; o da Peygamber'den, demiştir [189].

96- "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âiu îmrân: 3i) Kavlinden Dolayı Azîz Ve Celîl Olan Allah Sevgisinin -Veya Allah İçin Sevmenin- Alâmeti Babı [190]

192-.....Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Süleyman (ibn Mıhrân el-A'meş)'den; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "KİŞİ sevdiği ile beraberdir" buyurmuştur.

193-.....Bize Cerir, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Rasûlullah'ın huzuruna bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Henüz kendilerine katılmamış olduğu bir kavmi, bir zümreyi seven bir kimse hakkında nasıl bit hüküm söylersiniz? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Kişi sevdiği ile beraberdir" buyurdu.
Bu hadîsi el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah'tan; o da Peygamber'den senediyle rivayet etmekte Cerîr ibn Abdilhamîd'e, Cerîr ibn Hazım,Süleyman ibn Karm, Ebû Avâne üçlüsü de mutâba-at etmişlerdir.

194-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamberce:
— Bir kimse henüz kendilerine kavuşmadığı bir topluluğu seviyor! denildi.
Peygamber:
— "Kişi sevdiği kimse ile beraberdir" buyurdu.
Bu hadîsin râvîsi Sufyân es-Sevrî'ye el-A'meş'ten rivayet etmekte Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazım ile Muhammed ibn Ubeyd mu-tâbaat etmişlerdir.

195- Bize Abdan tahdîs etti. Bize babam Usmân ibnu Cebele, Şu'be'den; o da Amr ibnu Murre'den; o da Salim ibn Ebi'I-Ca'd'-den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber verdi:
Bir adam Peygamber(S)'e:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet ne zaman (olacak)? diye sordu. Oda:
— "Sen onun için ne hazırladın?" buyurdu. O zât:
— Ben kıyamet için çok namaz, çok oruç ve çok sadaka hazırlamadım. Lâkin ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum, dedi.
Rasûlullah:
— "Sen sevdiklerinle beraber olacaksın" buyurdu [191].

97- Bir Adamın Diğer Birine "Ihse' (= Yıkıl Git)" Sözü Babı

196- Bize Ebu'l-Velîd tahdîs etti. Bize Selm ibnu Zerîr tahdîs etti: Ben Ebû Recâ'dan işittim. Ben İbn Abbâs(R)'tan, şöyle dedi: Rasûlullah (S) İbnu Sâid adındaki kâhin çocuğa:
— "Ben senin için gönlümde birşey gizledim, o nedir?" dedi. O:
— "Duh"dur, diye cevâb verdi.
Rasûlullah:
— "Thse(= Sus, yıkıl git)!" buyurdu [192].

197-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim ibn Abdillah haber verdi; ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, RasûluIlah'ın beraberinde sahâbîlerinden bir topluluk içinde İbn Sayyâd denilen bir kâhinin bulunduğu tarafa doğru gittiler. Nihayet onu (Ensâr'dan) Mağale oğullan'mn kalesi içinde çocuklarla oynarken buldular. İbn Sayyâd, o günlerde henüz erlik çağına ermeye yaklaşmıştı. Bu genç kâhin, Rasûlullah'i bilemedi, nihayet Rasûlullah onun sırtına eliyle hafifçe vurduktan sonra:
— "Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?" deyince, hemen Rasûlullah'a baktı ve:
— Senin Ümmîlerin Rasûlü olduğuna şehâdet ederim, dedi. Bundan sonra İbn Sayyâd:
— Sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin? dedi. Peygamber onun suâline cevâb vermeyip, onu eliyle itti ve sonra:
— "Ben Allah 'a ve Allah 'in hakk rasûllerine îmân ettim " dedi. Bundan sonra İbn Sayyâd'a:
— "Düşte, törede ne görüyorsun?" diye sordu. O da:
— Bana doğru haber de gelir, yalan haber de gelir, dedi. Rasûlullah:

— "Senin üzerine iş karıştırılmıştır" buyurdu.
Rasûlullah ona:
— "Ben senin için gönlümde birşey sakladım?" dedi, (O: Nedir? dedi. Zihninde Duhân Sûresi'ni hatırlamıştı).
İbn Sayyâd:
— Gönlündeki "Duh"tur, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Sus, yıkıl git! Haddini tecâvüz etme!" buyurdu. Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bana onun hakkında izin verir misin ki, onun boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah;
— "Eğer bu Deccâl ise sen onun üzerine musallat kılınmazsın (yânîonu vurmağa me'mûr değilsin)/ "Eğer Deccâl değil ise, onuöl-dürmekte senin için hiçbir hayır yoktur!" buyurdu.
Salim şöyle dedi: Ben yine Abdullah ibn Umer'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah bundan sonra bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî ile beraber İbn Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığı kasdederek gittiler. Nihayet Rasûlullah hurmalığa girince hurma gövdeleriyle saklanıp gizlenmeye başladı. Böylece İbn Sayyâd kendisini görmeksizin ondan birşeyler işitmek istiyordu. îbn Sayyâd ise hurmalıkta kendisine âid bir kadîfe içinde, döşeği üzerinde yatmakta idi. Kadife hırka içinde genizden gelen hafif bir ses, bir hırıltı vardı. Tam bu sırada îbn Sayyâd'ın annesi, hurma gövdeleriyle korunmakta olan Peygam-ber'i gördü de İbn Sayyâd'a:
— Ey Safi! İşte Muhammed geldi! diye seslendi.
Safi, İbn Sayyâd'ın adıdır. İbn Sayyâd, bulunduğu yatma hâline son verip sustu. Rasûlullah yanındakilere:
— "Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı îbn Sayyâd saçma sözleri ve tabiî olmayan halleriyle size ne mâl olduğunu beyân ederdi" buyurdu [193].
Salim şöyle dedi: Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Bir kerresinde Rasûlullah (S) insanlar içinde ayağa kalktı, (Allah'a hamdedip) lâyık olduğu sıfatlarla Allah'ı övdü. Bundan sonra Deccâl'i zikredip şöyle buyurdu:
— "Ben sizleri kesin surette onun şerrlerinden sakındırırım. Peygamberlerden herbir peygamber, muhakkak kavmine Deccâl'den haber verip korkutmuştur. Nûh Peygamber de muhakkak kavmine ondan haber verip sakındırmıştır. Lâkin ben size bunun hakkında hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim: Deccâl şaşıdır (kötü kılavuzdur), Allah ise şaşı değildir (insanları doğru yola irşâd eyler)".
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Hase'tu'l-Kelbe", "Köpeği uzaklaş-tırdim"; "Hâsiîn" (ei-Bakara: 65; d-A'râf: 165)"Uzaklaştırılanlar' ma'nâ-sinadır, dedi [194].

98- Kişinin Bir Başkasına "Merhaba" Demesi Babı [195]

Aişe de: Peygamber (S), Fâtıma aleyha's-selâm'a hitaben "Merhaba kızım" buyurdu, demiştir.
Keza Ümmü Hâni' de: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim de, O bana "Merhaba Ümmü Hâni'" sözünü söyledi, demişti [196].

198-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber(S)'in huzuruna geldiği zaman onlara:
— "Horlanmay anlar ve pişman da olmayanlar olarak gelmiş bulunan hey'ete merhaba (yânî hoş geldiniz)/" buyurdu.
Hey'et:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Rabîa kabilelerinden bir kabileyiz. Sen'-inle bizim aramızda (kâfir olan) Mudarr kabileleri vardır. Bu sebeb-le bizler Sana haram aylardan başka bir zamanda ulaşamıyoruz. Onun için bize kestirme birşey emret de biz onu yapmakla cennete girelim ve kavmimizden geride kalanlarımızı da ona da'vet edelim! dediler.
Rasûlullah:
— "Size emredeceğim şeyler dörttür, nehyedeceğim şeyler de dörttür: Namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz, ramazân orucunu tutunuz ve ganimet aldığınız şeylerin beşte birini devlete veriniz. Dubbâ', hantem, nakîr denilen kaplarda, bir de zift sürülmüş olan kapta şıra kurup içmeyiniz" buyurdu [197].

99- İnsanların Babalarının İsimleri(Ne Nisbetjle Çağırılmaları Babı

199-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)Men tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Verdiği sözde durmayıp cayan gadredici kimse için kıyamet gününde bir bayrak yükselttiler de (kendi ismi ve babasının ismi söylenerek) 'Bu fulân oğlu fulânın ahd ve sözünde durmamasıdır!' denilir" buyurmuştur.

200- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Abdullah ibn Dinar'dan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Verdiği sözde durmayıp cayan gadredici kişi için kıyamet gününde bir bayrak dikilir de 'Bu fulân oğlu fulânın sözünde durmamasıdır!' denilir (flân olunur)" buyurmuştur [198].

100- Bâb:

'İnsan 'Nefsim habis oldu' demesini3'

201-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sakın

sizden biriniz 'Nefsim habis oldu' demesin. Lâkin 'Nefsim lakis oldu (yânî sıkıldı ve zebûn oldu)' desin!" buyurmuştur.

202-..... Bize Abdullah ibn Mübarek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Ebû Umâme ibn Sehl'den; o da babası Sehl ibn Hu-neyf el-Ensârî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sizden herhangi biriniz sakın 'Nefsim habîs oldu' demesin. Lâkin 'Nefsim lakis oldu' desin!" buyurmuştur.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd'e Ukayl mutâbaat etmiştir [199].

101- Bâb:

'Dehre sövmeyiniz!

203-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: RasûluIIah (S) şöyle dedi: "Yüce Allah: Âdem oğlu dehre söver. Hâlbuki ben dehr'im (yânı dehrin yaratanı ve sahibiyim). Gece, gündüz benim elimdedir! buyurdu".

204-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Üzüme kerm adı vermeyiniz. 'Ey hasar ve ziyana uğrayası dehrV sözünü de söylemeyiniz. Çünkü Allah dehr(\n yaratanı ve sâhibi)tf/r" buyurmuştur [200].

102- Peygamber(S)'İn: "Kerm ancak müfminin kalbidir3' Sözü Babı [201]

Peygamber (S) şunları da söylemiştir:
"Hakîkî müflis, ancak kıyamet gününde iflâs edendir";
"Çok yenici olan gerçek pehlivan ancak öfke sırasında kendi nefsine mâlik olan kimsedir";
"Lâ mülke illâ üîlâhi (= Hakîkî meliklik ancak Allah'a âiddir -diğer bir zabta göre: Allah'tan başka melik yoktur)"; Peygamber bu sözünde Allah'ı, melikliğin sonu olmakla vasifladı. Sonra da melikleri zikredip, bunun dünyâ melikleri ma'nâsına da geldiğini delîllemek için şu âyeti söyledi:
"(Belkîs:) Şübhesiz ki hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman orasını perişan ederler. Halkından şerefli olanları hor ve hakir kılarlar. Bunlar da böyle yapacaklardır... dedi" (en-Nemi: 34) [202]
205-.....Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(İnsanlar üzüm ağacına) kerm diyorlar. Kerm, ancak mü'mi-nin kalbidir" [203].

103- İnsanın Başkasına "Babam, Anam Sana Feda Olsun!" Demesi Babı

Bu söz hakkında ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın Peygamber'den rivayet ettiği senedli bir hadîs vardır [204].

206-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R): Ben RasûluîIah(S)'m Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka hiçbir kişiye babasını, anasını feda ederken işitmedim. Ben O'ndan, zannederim Uhud günü şunu işittim: "(Ey. Sa'd!) Babam, anam sana feda olsun, ctf/"buyuruyordu, demiştir [205]

104- İnsanın (Sevdiği Kimse İçin): "Allah Beni Senin Yolunda Feda Etsin" Demesi Babı

Ebû Bekr de Peygamber (S) için: Babalarımızı ve analarımızı Sana feda edelim! demiştir [206].

207-.....Bize Yahya ibn Ebî İshâk, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Enes ve babalığı Ebû Talha Peygamber'in beraberinde Usfâr harbinden dönüyorlardı. Peygamber'in beraberinde Safiyye de vardı. Peygamber (S) Safiyye'yi bineğin arka tarafına bindirmişti. Yolun bir kısmında oldukları zaman bindiği dişi deve sürçtü de Peygamber ile kadını Safiyye; ikisi birden düştüler.
Enes dedi ki: Zannederim Ebû Talha kendini devesinin üzerinden derhâl düşünmeksizin yere attı da Rasûlullah'ın yanına geldi ve:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah benim hayâtımı Sana bedel kılsın! Sana birşey isabet etti mi? dedi.
Peygamber:
— "Hayır, lâkin sen kadına dikkat et (ona yardım et)/" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha kendi elbisesini (Safiyye'ye bakmamak için) kendi yüzü üzerine koydu ve onun bulunduğu tarafa doğru yürüdü. Safiyye'nin yanma varınca elbisesini onun üzerine attı. Kadın ayağa kalktı. Akabinde Ebû Talha onlar için devenin eşyasını düzeltip sıkıca bağladı. Rasûlullah ile Safiyye deveye bindiler ve kaa-file yürüdü. Nihayet Medîne sırtına vardıkları zaman -yâhud: Me-dîne'yi yukarıdan gördükleri zaman- Peygamber (S):
— "Âyıbûne, tâibûne, âbidûne ü-Rabbinâ hâmidûne { = Biz dönücüleriz, tevbe edicileriz. Rabb'imize ibâdet edicileriz, hamdedici-leriz)/" sözlerini söyledi ve Medine'ye girinceye kadar bunu söylemeyi devam ettirdi [207].

105- Azız Ve Celîl Olan Allah'a İsimlerin En Sevgili Olanı Babı

208-..... Câbir (R) şöyle demiştir: Bizim Ensâr'dan bir adamın bir oğlu doğdu da o kimse doğan çocuğa Kaasım adını verdi. Biz de ona:
— Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle künyelemeyiz ve sana ikram da etmeyiz! dedik.
O zât bizim sözümüzü Peygamber(S)'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber ona:
— "Sen oğluna Abdurrahmân ismini ver!" buyurdu [208].

106- Peygamber(S)'İn: "Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz" Kavli Babı

Bunu Enes, Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [209].

209-.....Bize Husayn, Sâlim'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Bizim Ensâr'dan bir adamın oğlan çocuğu doğdu da kendisi çocuğa Kaasım adını verdi. Ensâr:
— Bizler bunu Peygamber(S)'e soruncaya kadar sana bu künyeyi vermeyiz! dediler.
Sorduklarında Peygamber onlara:
— "Benim ismimle çocuklarınızı isimleyiniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz!" buyurdu.

210-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Eyyûb'dan; o da İbn Sîrîn'den tahdîs etti ki, İbn Şîrîn şöyle demiştir: Ben Ebí Hureyre(R)'den işittim; Ebû'l-Kaasım (S): "Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyemle künyelenmeyiniz" buyurdu, dedi.

211-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu'l-Munkedir'den işittim, şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan şunu işittim: Bizden bir adamın oğlu doğdu da ona el-Kaasım ismi verdi. Ensâr da ona:
— Bizler seni Ebû'l-Kaasım ile künyelemeyiz ve sana bu doğum sebebiyle "Göz aydın" diye ikram da etmeyiz, dediler.
O zât Peygamber(S)'e gelip onların bu sözlerini kendisine zikretti. Bunun üzerine Peygamber ona:
— "Oğluna Abdurrahmân ismi ver!" buyurdu.

107- Hazn İsmi(Ni Zikr) Babı [210]

212-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da İbnu'l- Müseyyeb'den haber verdi ki, babası Hazn ibn Ebî Vehb el-Kuraşî, Peygamber(S)'e geldiğinde Peygamber ona:
— "İsmin nedir?" diye sormuş. O da:
— Hazn'dır, diye cevâb vermiş. Peygamber:
— "Sen Sehl'sin!" buyurmuş. O ise:
— Ben babamın bana verdiği ismi değiştirmem, demiştir. Îbnu'l-Müseyyeb: Ondan sonra bizim aile içinde katılık, sertlik devam etti durdu, demiştir [211].

213- Bana Alî ibnu Abdillah ve Mahmûd tahdîs edip şöyle dediler: Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da.babası el-Müseyyeb'den; o da dedesinden bu geçen hadîsi haber verdi.

108- İsmi Daha Güzel Bir İsimle Değiştirmek Babı

214-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Ebû Useyd'in oğlu doğduğu zaman Peygamber(S)'in yanına getirildi. Peygamber de çocuğu kendi uyluğu üzerine koydu. Babası Ebû Useyd de orada oturmakta idi. Bu sırada Peygamber, önünde bulunan bir şeyle meşgul olup daldı. Ebû Useyd O'nun meşguliyetini görünce oğlunun alınmasını emretti. Böylece çocuk, Peygamber'in dizi üzerinden alınıp geriye taşındı. Peygamber daldığı işten ayrılıp kendine gelince:
— "Çocuk nerede?" diye sordu. Ebû Useyd:
— Biz onu geriye çevirip iade ettik yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah:
— "Onun ismi ne idi?" diye sordu. Babası:
— Fulân'dır, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Lâkin sen ona el-Munzir ismini ver!" buyurdu. Babası da o gün çocuğa el-Munzir ismini verdi [212].

215-.....Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; oda Atâibn Ebî Meymûne'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber verdi: Zeyneb'in adı Berre idi. Bu kız adiyle kendi nefsini tezkiye ediyor denildi. Bunun üzerine Rasûlullah ona Zeyneb adını verdi [213].

216-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Abdulhamîd ibnu Cubeyr ibn Şeybe haber verip şöyle dedi: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in yanma oturdum. O bana şunu tahdîs etti: Dedesi Hazn, Peygamber(S)'in huzuruna vardığında Peygamber ona:
— "Adın nedir?" diye sormuş. O da:
— İsmim Hazn'dır! diye cevâb vermiş. Peygamber:
— "Hayır, sen Hazn değil, Sehl'sin (bu isimle anıl)/" buyurmuş. O ise:
— Ben, babamın bana verdiği ismi başka bir isimle değiştirmem! demiştir (yânî babamın verdiği ismi nasıl değiştireyim? diye

özür ileri sürüp eski ismini muhafaza etmiştir).
İbnu'l-Müseyyeb: Artık ondan sonra bizim ailemiz içinde sertlik, katılık (yâhud hüzün ve keder) devam edip durdu, demiştir [214].

109- Peygamberlerin İsimleriyle İsimlendiren Kimse Babı

Enes de: Peygamber (S), İbrahim'i, yânî oğlunu öptü, demiştir [215].

217-.....Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Sen Peygamber(S)'in oğlu İbrahim'i gördün mü? dedim. O:
— (Evet gördüm.) O küçük bir çocukken öldü. Eğer Muham-med'den sonra bir peygamber olması hükmolunsaydı, oğlu İbrâhîm yaşardı. Lâkin Muhammed'den sonra hiçbir peygamber yoktur, dedi (Çünkü O, peygamberlerin sonuncusudur).

218-.....Bize Şu'be haber verdi ki, Adiyy ibn Sabit şöyle demiştir: Ben el-Berâ (ibn Âzib-R)'dan işittim, şöyle dedi: (Peygamber'in oğlu) İbrâhîm aleyhi's-selam öldüğü zaman Rasûîullah (S):
- "îbrâhîm için cennette bir süt emzirici vardır" buyurdu [216].

219-.....Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R) şöyle dedi: Rasûîullah (S):
— "Benim ismimle isimleyiniz. Fakat künyemle künyelenmeyi-niz. Kaasım ancak benim; aranızda taksim ediyorum!" buyurdu.
Bunu Enes de Peygamber'den rivayet etmiştir [217].

220-.....Bize Ebû Husayn, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz. Her kim beni ru'yâda görürse hakikatte beni görmüş olur. Çünkü şeytân benim suretime giremez. Bir de her kim benim ağzımdan bilerek yalan uydurursa, cehennemdeki yerine hazırlansın' [218].

221-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi: Benim bir oğlum doğdu, ben hemen onu alıp Peygamber(S)'e götürdüm. Peygamber oğluma "İbrâhîm" adını verdi, bir hurmayı çiğnem yapıp çocuğun damağını ovaladı, ona bereketle duâ etti ve bana verdi. İşte bu İbrâhîm, Ebû Musa'nın en büyük oğlu idi.

222-.....el-Mugîre ibn Şu'be (R): İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu, demiştir. Bu güneş tutulma hadîsini Ebû Bekre de Pey-gamber'den olmak üzere rivayet etmiştir.

110- "Velîd" İsmini Vermek (Caizdir) Babı

223-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) başını rukû'dan kaldırdığı zaman şöyle duâ etti: "Yâ Allah! el- Velîd ibnu 7-Velîd'i, Seleme ibn Hişâm 'ı, Ayyaş ibn EbîRabîa'yı ve Mekke'de müşrikler elinde zayıf görülen diğer mü'minleri kurtar! Allah'ım! Mudar (kâfirleri) üzerindeki baskım daha da şiddetlendir! Allah'ım, içinde bulundukları bu yıllarını onlara Yûsuf Peygamber'in yılları gibi yap!" [219]

111- (Ev Halkından Birini Yâhud) Bîr Arkadaşını, Onun İsminden Bir Harfi Eksilterek Çağıran Kimse Babı

Ebû Hazım, Ebû Hureyre'den söyledi ki, o: Peygamber (S) bana: "Yâ Ebâ Hırr!" diye nida etti, demiştir [220].

224-.....Peygamberdin zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Yâ Âişe! Bu yanımdaki Cibril'dir. Sana selâm okuyor!" buyurdu.
Ben de:
— Selâm ve Allah'ın rahmeti onun üzerine de olsun! dedim. Âişe: Peygamber (S), bizim görmediğimiz şeyi görürdü, demiştir.

225-.....Enes (R) şöyle demiştir: (Bir seferde annem) Ümmü Suleym -diğer kadınlarla beraber- yolcuların ağırlıkları içinde bulunuyordu. Peygamber(S)'in kölesi güzel sesli Enceşe'de onların bindikleri develeri hızlıca sevkediyordu. Peygamber:
— "Yâ Enceşu (Ağır ol)/ Cam şişeleri gibi olan kadınları şevket meni daha yavaş yap!" buyurdu.

112- Küçük Çocuğa Ve Henüz Çocuğu Doğmayan Kimseye Künye Verme(Nin Câizliği) Babı

226-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en güzel ahlâklısı idi. Benim (annem Ümmü Suleym'den) Ebû Umeyr denilen bir kardeşim vardı -zannederim ki, sütten yeni ayrılmıştı, demiştir-. Peygamber Ümmü Suleym'e geldiği zaman, o çocuğa:
— "Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr kuşu ne yaptı?" diye hitâb eder, şakalaşırdı.

Nuğayr (serçeye benzer bir kuştur ki) kardeşim onunla oynar dururdu. Peygamber bizim evimizde iken bazen namaz vakti gelirdi de hemen emir verir, altındaki yaygı süpürülür ve üzerine su serpilirdi. Sonra namaza durur, biz de arkasında durur, O bize namaz kıldırır-dı [221].

113- Kendisinin Daha Önce Başka Bir Künyesi Olsa Bile "Ebû Turâb" Künyesiyle Künyelenme(Nîn Cevazı) Babı

227-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Şu muhakkak ki, Alî(R)'ye isimleri içinde kendisine en sevimli olanı elbette "Ebû Turâb" künyesi idi. Yine muhakkak ki, kendisi bununla çağrılmaktan çok ferah duyardı. Bu künye ile ona isim takan, Peygamber'den başkası değildi. (Bu şöyle olmuştu:) Bir gün Alî, Fâtıma'ya öfkelenmiş, bundan dolayı dışarıya çıkmış, mescidin duvarlarından birinin dibine uzanıp yatmıştı. Peygamber de Alî'yi ta'kîb ederek yâhud arayarak gelmişti. Birisi:
— İşte Alî duvarın dibinde yan-üstü yatmış! dedi.
Peygamber (S) Alî'nin yanına geldi ki, Alî, sırtı kum ve toprakla dolmuş hâlde yatıyordu. Peygamber onun sırtından toprakları eliyle silmeye ve:
- "Otur yâ Ebâ Turâb!" demeğe başladı [222].

114- Azîz Ve Celîl Allah'a, Kulların İsimlerinden En Sevimsiz Olanı Babı

228-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Kıyamet gününde Allah katında isimlerin en zelili (en alçağı) Meliku'l-Emlâk ismiyle isimlenen kimse(nin ismi)dir" buyurdu, demiştir.

229-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el- A'rec'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre bir rivayetinde "Allah katında en alçak isim" şeklinde söylemiştir.
Yine Sufyân birkaç kerre "Allah katında isimlerin en zelili Mâliku'l-Emlâk ismiyle isimlenen adamdır" şeklinde söylemiştir.
Sufyân: Ebu'z-Zinâd'dan başkası bu "Meliku'l-Emlâk" lafzının tefsiri (Farsça'da) "Şâhân-şâh"dir, diyordu, demiştir [223].

115- Müşrikin Künyesinin Hükmü) Babı

Mısver ibn Mahrame: Ben Peygamber(S)'den minber üzerinde işittim: "Ancak Ebû Tâlib'in oğlu benim kızımı boşamayı istemesi hâli müstesna..." diyordu [224].

230-.....Usâme ibn Zeyd (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Bedir vak'asından önce bir gün, üzerine Fedek dokuması saçaklı bir kadîfe örtü konulmuş palanlı bir merkeb üzerine bindi. Arka tarafında da Usâme olduğu hâlde Haris ibnu'l-Hazrec oğullan ma-hallesinde(ki evinde hasta bulunan) Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyaretine gidiyordu. İkisi giderlerken nihayet yolda içlerinde Abdullah ibn Ubeyy ibn SelûFun bulunduğu bir meclise uğradılar. Bu vak'a Abdullah ibn Ubeyy'in müslümân olmasından önce idi. Bu mecliste müs-lümânlardan, müşriklerden, puta tapanlardan, Yahûdîler'den karışık birtakım insanlar vardı. Müslümanların içinde (şâir) Abdullah ibn Re-vâha da bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca Abdullah ibn Ubeyy, kaftânıyle burnunu kapadı ve:
— Bizim üzerimize tozlatmaymız! dedi.
Rasûlullah onlara selâm verdi. Sonra da orada durup merkebin-
den indi, onları Allah'a da'vet etti ve onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy ibn SelûJ:
— Ey kişi! Bu söylediklerin gerçek ise bunlardan daha güzel birşey olamaz. Fakat bizim meclislerimize gelip de bizleri bununla ezâlan-dırma! Kendi menziline git, sana gelen olursa ona anlat! dedi.
Abdullah ibn Revana:
— Evet yâ Rasûlallah! Sen bizim meclislerimizde (her zaman) bizleri Kur'ân ile ört, bürü! Çünkü bizler Sen'in konuşmanı ve Kur'ân okumanı çok seviyoruz! dedi.
Bunun üzerine müslümânlar, müşrikler, Yahûdîler sovüşmeye başladılar, hattâ birbirlerine doğru kalkışıp döğüşmeye yaklaştılar. Rasûlullah ise onları devamlı yatıştırıyordu, nihayet sakinleşip sustular. Bundan sonra Rasûlullah, merkebine binip yürüdü. Nihayet Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp yanına girdi. Rasûlullah (Ensâr'ın ve Hazrec kabilesinin ulularından olan) Sa'd'a hitaben:
— "Ey Sa'd! -Abdullah ibn Ubeyy'i kasdederek- Ebû Hubâb'-ın söylediklerini işitmedin mi? O şöyle şöyle şeyler söyledi" diye (biraz önce geçen vak'ayı anlattı.
Sa'd ibn Ubâde:
— Ey Rasûlallah! Babam Sana feda olsun! Sen İbn Ubeyy'in kusurunu affet ve onu biraz da özürlü sayıp hoş gör! Sana Kitâb'ı indiren Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın irâdesi, Sana indirdiği hakkı getirmek suretiyle tecellî etmiştir. Hâlbuki şu Belde halkı, İbn Ubeyy'in başına tâc giydirmeğe, üzerine de meliklere mahsûs olan sarığı sarmağa (bu suretle onu kendilerine melik edinmeye) ittifak edip hazırlanmışlardı. Allah Sana vermiş olduğu hakk peygamberlikle onların bu tasavvurlarını reddedince, bu mahrumiyet sebebiyle İbnu Ubeyy mahzun ve kederli oldu. Yâ Rasûlallah! İşte bu keder sebebiyle İbnu Ubeyy görmüş olduğun çirkin hareketleri yapmıştır! (Sen onu affet!) dedi.
Rasûlullah da onu affetti. Esasen Rasûlullah ile sahâbîleri Allah'ın kendilerine emrettiği gibi, müşriklerin ve kitâb ehlinin kusurlarım affedip ezalarına sabrediyorlardı.
Yüce Allah şöyle buyurdu: "And olsun ki3 mallarınız ve canlarınız hususunda imtihana çekileceksiniz. Sizden evvel

kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah 'a eş tanıyanlardan da herhalde incitici birçok laflar işiteceksiniz. Eğer katlanır, sakınırsanız işte bu, (hâdiselere karşı gösterilmiş) bir azimdendir*1 (âiu imrân: i86>;
"Kitâb ehlinden birçoğu, Hakk kendilerince besbelli olduktan sonra, ruhlarındaki hasedden ötürü sizi îmânınızdan sonra küfre döndürmek hevesine düştü. Allah'ın emri gelinceye kadar, şimdilik onları bırakın. Serzeniş de etmeyin. Şübhesiz ki, Allah herşeye hakkıyle
kaadİrdİr" (el-Bakara: 109).
İşte Rasûlullah, Allah'ın kendisine onların affı hakkında emretmiş olduğu bu emirleri yerine getirip uyguluyor, onların kusurlarını affedip ezalarına sabrediyordu. Nihayet Allah, Peygamber'ine onlar hakkında harbe izin verdi. İşte bu izin üzerine Rasûlullah, Bedir gazvesine gitti. Allah Bedir'de (İslâm ordusunun eliyle) kâfirlerin yiğitlerinden ve Kureyş'in ulularından öldürdüklerini öldürdü. Rasûlullah ve sahâbîleri zafere ulaştırılmışlar ve ganimet kazanmışlar olarak, beraberlerinde küffâr yiğitlerinden ve Kureyş ulularından birçok esîr-ler bulunduğu hâlde Medine'ye döndüklerinde Ubeyy ibn Selûl oğlu ve beraberinde bulunan müşrikler ve puta tapanlar:
— Artık bu Bedir vak'ası işi, müslümânlığa yönelmiş açık bir zaferdir! Allah'ın Rasülü'ne İslâm Dîni'ne girmek üzere bey'at ediniz! dediler ve müslümân oldular [225].

231-.....Bize Abdulmelik ibn Umeyr, Abdullah ibnu'l-Hâris ibn Nevfel'den tahdîs etti ki, Abbâs ibnu Abdi'l-Muttalib:
— Yâ Rasûlallah! Amcam Ebû Tâlib'e herhangi birşeyle fayda verdin, yarar sağladın mı? Çünkü o dâima Sen'i korur ve Sen'in için düşmanlarına karşı öfkelenirdi! dedi.
Rasûlullah (S):
— "Evet, o şimdi topuklarına kadar dibi yakın ateşten bir çukur içindedir. Eğer ben olmasaydım, muhakkak o cehennem' ? n derin çukurunda olacaktı" buyurdu [226].

116- Bâb: "Tevriye Ve Kinaye Yoluyla Söylenen Ta'rîzli Sözler, Yalandan Kurtulmadır" [227]

İshâk ibn Abdillah şöyle dedi: Ben Enes'ten işittim: Üvey babam Ebû Talha'nın bir oğlu öldü. Eve geldiğinde: — Oğlan(ın hastalığı) nasıl oldu? diye sordu.
Annem Ummü Suleym: — Oğlanın nefesi sâkinleşti, ben onun istirahata kavuşmuş olmasını timîd ediyorum, dedi.
Ebû Talha, Ummü Suleym'in bu sözünden, onun doğru söylemekte olduğunu zannetti, dedi [228].

232-.....Bize Şu'be, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seferinde yol alırken Habeşli bir deve sürücüsü güzel sesiyle kadınların bindikleri develeri hızlı bir şekilde yürüttü. Bunun üzerine Peygamber ona hitaben:
— "Yâ Enceşe, yumuşak ol! Yazık sana! Camları (yânî cam gibi nâzik olan kadınları) hızlı yürütme!" buyurdu.

233-.....BizeHammâdibnYezîd, Sâbit'ten; o daEnes'ten ve yine Hammâd, Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir seferde idi. Enceşe denilen bir siyah köle de kadınların bindikleri develeri güzel sesiyle teganni ederek hızlı hızlı yürütüyordu. Peygamber ona:
— "Yavaş ol yâ Enceşe! Camları sürüşünde ağır ol!" buyurdu.
Ebû Kılâbe: Peygamber "Kavarîr{= Camlar)" sözüyle kadınları kasdediyordu, demiştir.

234-.....Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber'in Enceşe denilen bir deve sürücüsü vardı, o güzel sesli bir kimse idi. Peygamber (S) ona:
— "Yavaş ol yâ Enceşe! Cam şişeleri kırma!" buyurdu.
Katâde: Peygamber "Cam şişeler" sözüyle, kadınların (gönüllerinin) za'flarını kasdediyordu, dedi [229].
235-.....Enes ibn Mâlik (R): Medine'de düşmandan bir korku olmuştu. Rasûlullah (S) hemen Ebû Talha'nın atma binip hareket etti. Döndüğünde:
— "Biz korkulacak hiçbirşey görmedik. Şu muhakkak ki, biz bu beygiri bir derya (gibi hızlı) bulduk" buyurdu [230].

117- İnsanın Birşey İçin "O Hakk Değildir" Demeyi Kasdederek. "O Hiçbirşey Değildir" Demesi Babı

İbn Abbâs (R) da:
Peygamber (S) iki kabir için: "Bunlar (kendilerince) büyük günâh olmaksızın azâb olunuyorlar, hâlbuki o muhakkak büyük günâhtır" buyurdu, demiştir [231]

236-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Birtakım insanlar Rasülullah'a kâhinlerden (onların gaybı bilme iddialarından) sordular. Ra-sûlullah (S), bu soranlara:
— "Onlar(m bu ğayb ilmi hakkındaki sözleri) hiçbirşey değildir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Onlar bâzı vakitler gaybdan birşey söylüyorlar da bu şey bir hakk oluyor? dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu haktan bir kelimedir ki, cinnîler onu (melekler birbirlerine söylerlerken kulak hırsızhğıyle) kaparlar da, artık onu

tavuğun bağırıp çağırması gibi kendi kâhin dostlarının kulakları içine yüksek sesle söyler dururlar ve o (vahiyden çaldıkları) bir tek hakk kelimenin içine yüzden fazla yalan karıştırırlar" buyurdu [232].

118- Gözü Semâya Doğru Yükseltme Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: 'Onlar hâlâ bakmazlar mı o deveye, nasıl yaratılmıştır o?
O göğe nice yükseltilmiştir o? O dağlara; nasıl dikilmiştir o?... "
(el-Ğâşiye: 17-19);
Eyyûb es-Sahtıyânî de İbnu Ebî Muleyke'den; o da Aişe'den; öleceği sıra Peygamber (S), başını semâya doğru yükseltti... diye söylemiştir [233].

237-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan işittim, şöyle diyordu: Bana Câbir ibn Abdillah (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah(3)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Sonra benden vahy bir müddet kesildi. Bir gün yürürken gökyüzü tarafından bir ses işittim. Ben hemen gözümü gökyüzüne doğru kaldırdım. Bir de gördüm ki, Hıra Dağı 'nda bana gelen melek (yânî Cibril aleyh'Vselâm) semâ ile Arz arasında bir kürst üzerinde oturmuştu. (Pek ziyâde korktum...)".

238-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin evinde kaldım. Peygamber (S) de onun yanında idi. Gecenin son üçte biri -yâhud bir kısmı- olunca yatağından kalkıp oturdu ve akabinde gökyüzüne doğru baktı da şu âyetleri okudu:
"Hakikat göklerin ve Yer'in yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sahihleri için elbet ibretler vardır. Onlar ayakta iken, otururken, yanlan üstünde yatarken hep Allah h hatırlayıp anarlar ve göklerin, Yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler. Ey Rabb İmiz, Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen pak ve münezzehsin. Bizi ateşin azabından korut Ey Rabb 'imiz, hakikat Sen kimi o ateşe sokarsan, şübhesiz onu hor ve zelîl edersin. (Orada) zâlimlerin hiçbir yardımcıları da yoktur. Ey Rabb İmiz, doğrusu biz 'Rabb Hnize inanın' diye insanları îmâna çağıran bir da 'vetçiyi işitip hemen îmâna geldik. Ey Rabb İmiz, artık bizim günâhlarımızı mağfiret eyle, kusurlarımızı ört, canımızı da iyilerle beraber al. Ey Rabb -imiz, Senin rasûllerine karşı bize va'd ettiklerini bize ver. Kıyamet
günü yüzümüzü kara çıkarma. Şübhe yok ki Sen asla sözünden dönmezsin... " (Âlu îmrân: 190-200) [234].

119- Bâb: Deynekle Suda Ve Çamurda Çizgiler Çizerek Tefekkür Edip Düşünen Kimse

239-..... Bize Ebû Usmân en-Nehdî, Ebû Musa'dan şöyle tahdîs etti: Ebû Mûsâ (R) Medine bustânlarından bir bustâr içinde Peygam-ber(S)'in beraberinde bulunmuştur. Oradaki kuyunun başında otururlarken, Peygamber'in elinde bir deynek vardı. Peygamber bu deynekle su ile çamur arasına vurarak düşünüyordu. Bu sırada bus-tânın kapısına bir adam geldi de içeriye girmek için kapının açılmasını istedi. Peygamber, Ebû Musa'ya:
— "Kapıyı aç ve o geleni cennetle müjdele!" buyurdu.
(Ebû Mûsâ dedi ki:) Ben gidip gördüm ki, o Ebû Bekr'dir. 'Hemen ona kapıyı açtım ve kendisini cennetle müjdeledim.
Ondan sonra başka bir adam bustân kapısının açılmasını istedi. Peygamber yine:
— "Ona kapıyı aç ve kendisini cennetle müjdele!" buyurdu. Gidip baktım ki, o Umer'dir. Ona da kapıyı açtım ve cennetle müjdeledim.
Bundan sonra başka bir adam kapının açılmasını istedi. Peygamber dayanmış vaziyette idi, oturdu da:
— "Ona da kapıyı aç ve kendisine isabet edecek -yâhud: Meydana gelecek- musibetlere, belâlara karşı cennetle müjdele!" buyurdu.
Ben gidip gördüm ki, o Usmân'dır. Ona da kapıyı açtım ve cennetle müjdeledim de Peygamber'in söylemiş olduğu "İsabet edecek belâlara karşı" sözlerini kendisine haber verdim. Usmân:
— (Peygamber'in haber verdiği belâlara sabretmenin acılığına karşı) kendisinden yardım istenecek olan ancak
Allah'tır! Dedi [235].

120- Elindeki Birşeyle Yerde, Dürtükleyerek Çizgiler Çizip Düşünen Kimse Babı

240-.....Alî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber (S)'in beraberinde bir cenazede idik. Oturduğumuzda Peygamber (başını eğdi de) elindeki deynekle yere vurup dürtüklemeye (birtakım çizgiler çizmeğe) başladı. İşte bu tefekkür hâlinde:
— "Sizlerden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, muhakkak cennetten ve cehennemden oturacağı yeri boşaltılmış olarak hazırdır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Öyle ise bizler (çalışmayı bırakıp) bu takdire dayanıp güvenmeyelim mi? dediler.
Rasûlullah:
— "Sizler çalışınız. Çünkü (saadet ve şekaavet ehlinden olan) herkes, ne için yaratılmışsa, onun yolu kendisine kolaylaştınhp hazırlanmıştır" buyurdu ve şu âyetleri okudu:
"Hakîkaten sizin çalışmalarınız ayrı ayrıdır: Bundan sonra kim verir ve sakınırsa ve o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu o en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendisini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı hazırlayıp müyesser kllariZ..." (el-Leyl: 4-10) [236].

121- Birşeye Hayret Etme Sırasında 'Attâhu Ekber" ve "Subhânallah" Diye Tekbîr Ve Tesbîh Eylemek Babı

241-.....Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (S) uykusundan uyandı da:
— "Subhânallah! Bu gece ne hazîneler indirildi ve ne fitneler indirildi! Hücrelerin sahibelerini kim uyandırır -bununla zevcelerini kasdediyordu- ki, onlar da kalkıp gece namazı kılsalar! Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar!" buyurdu [237].
İbnu Ebî Sevr, İbn Abbâs'tan söyledi ki, Umer şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e:
— Sen kadınlarını boşadın mı? diye sordum. Peygamber:
— "Hayır (boşamadım)" buyurdu. Ben de bundan taaccüb ederek:
— Allâhu Ekber! dedim, demiştir [238].

242-.....Peygamber'in zevcesi S afiyye bintu Huyey şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) ramazânın son on günü içinde mescid-de i'tikâf yaparken Safiyye, Peygamber'i ziyaret etmek üzere yanına gitmiş ve yatsının ardından bir saat (yânî bir müddet) kendisiyle konuştuktan sonra evine dönmek üzere kalkmış. Peygamber de onu menziline geçirmek için onunla beraber kalkmış, Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin evinin yanındaki mescid kapışma ulaştığında yanlarına Ensâr'dan iki kişi uğramış ve Rasûlullah'a selâm verdikten sonra hızlıca yürüyüp geçmişler, Rasûlullah onlara:
— "Acele etmeyiniz! Durunuz! Yanımdaki bu kadın, Safiyye bintu Huyey'dir!" buyurdu.
O iki zât; Rasûlullah'ın bu sözü kendilerine ağır geldi de:
— Subhânallah! Yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah:
— "Şübhesiz şeytân, Âdem oğlunun bedenindeki kanın ulaşması gibi, her yerde cereyan eder. Ben şeytânın sizin kalblerinizin içine kötü bir şübhe atmasından endîşe ettim" buyurdu [239].

122- Parmaklarla Küçük Çakıl Taşı Atmaktan Nehy Babı

243-..... Katâde şöyle demiştir: Ben Ükbe ibn Suhbân el- Ezdî'den tahdîs ederken işittim ki, Abdullah ibn Mugaffel (R): Peygamber (S) parmaklarla -ve sapanla- küçük çakıl taşı atmaktan neh-yetti, demiştir.
Râvî İbn Mugaffel rivayetine devamla: Şübhesiz ki, bu parmaklarla ve sapan ile taş atmak, avı öldürmez, düşmanı da yaralamaz. Böyle atılan taş, ancak göz çıkarır ve diş kırar, demiştir [240].

123- Aksıran Kimsenin Hamdetmesi Babı

244-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir defasında iki kişi Peygamber(S)'in yanında (ayrı ayrı) aksırdüar da, Peygamber bunlardan birisine: "Yerhamukettâhu(= Allah sana merhamet eylesin)" diye duâ etti, ötekisine duâ etmedi. Peygamber'e:
— Buna niçin duâ etmediniz? diye soruldu. Peygamber:
— "Şu, Allah'a hamdetti, el-Hamdu Uttan dedi, ben de onu rahmet duası ile karşıladım. Şu ise Allah 'a hamdetmedi (ben de onu duâ ile karşılamadım)" buyurdu [241].

124- Aksıran Kimse Allah'a Hamdettiği Zaman, Onu 'Yerhamukellâhu (= Allah sana merhamet eylesin)" Diye Duâ İle Karşılamak Babı

Aksırıp da hamdedene duâ etmek hakkında Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadîs vardır [242].

245-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de bizleri nehyetti: Peygamber bizlere hastayı ziyaret etmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, ak-sırana duâ etmeyi, da'vet edene icabet eylemeyi, selâmı karşılamayı, zulme uğrayana yardım etmeyi, yemîn edenin yeminini kabul etmeyi emretti. Yine Peygamber bizleri şu yedi şeyden: Altın yüzükten -yâhud altın halkadan-, harîr, dîbâc ve sündüs denilen ipek kumaşlar giymekten, at eyerlerinin üzerlerine konulan ipek altlık minderlerden nehyetti [243].

125- Aksırıp Hapşırmaktan Müstehâb Olacak, Esnemekten De Mekruh Olacak Şey Babı

246-.....Bize Saîd el-Makbûrî, babası Keysân el-Medenî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den şöyle buyurduğunu tahdîs etti:
"Allah (sıhhat ve hafifleme sebebi olan) aksırmayı sever, (gaflet ve tenbellik eseri olan) esnemeyi de çirkin görür. Bir kimse aksırıp da Allah 'a hamdetliği zaman, onun hamdeîtiğini işiten her müs-lümân üzerine 'Yerhamuke'llâhu (= Allah sana merhamet eylesin)' diye mukaabele etmesi aksıran mü 'min için bir hakk olur. Esnemeye gelince; şübhesiz o, şeytândandır. Biriniz esnemek hâli geldiğinde, gücü yettiği derecede onu gidermeye çalışsın! Çünkü biriniz esneyip de 'Hâ' diye ağzını açıp ayırınca, onun bu gafletinden dolayı şeytân güler" [244].

126- Bâb: Bir Kimse Aksırdığı Zaman Nasıl Teşmît Edilip Karşılanır?

247-.....Bize Abdullah ibn Dînâr, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin biriniz aksırdığı zaman 'el-Hamdu lillâh * desin. Mü 'min kardeşi veya arkadaşı da ona 'Yerhamuke'llâhu (= Allah sana merhamet eylesin)' diye duâ ile mukaabeiede bulunsun. Ona 'Yerhamuke'llâhu' dediği zaman, öteki de bu îeşmîîe cevâb olarak ' Yehdîkumu 'llâhu ve yuslihu bâlekum (= Allah sizlere hidâyet eylesin ve hâlinizi, işinizi de iyileştirsin)' duasını söylesin!" [245].

127- Bâb: Aksıran Kimse Allah'a Hamdetmediği Zaman Duâ İle Karşılanmaz

248-.....Bize Süleyman et-Teymî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber(S)'in yanında iki kişi (arka arkaya) hapşırdı da Peygamber onlardan birisine "Allah sana merhamet eylesin" diye duâ etti, diğerine duâ etmedi. Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Şuna duâ ettin, şuna duâ etmedin? dedi (de sebebini öğrenmek istedi).
Peygamber (S):
— "Çünkü şu, Allah'a hamdetti, şu ise Allah'a hamdetmedi" buyurdu [246].

128- Bâb: "Bir Kimse Esnediği Zaman, Elini Ağzının Üzerine Koysun"

249-.....Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da babası Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Şübhesiz ki Allah hapşırmayı sever, esnemeyi de çirkin görür. Sizden biriniz hapşırıp aksırdığı ve Allah 'a hamdettiği zaman, bunu işiten her müslümân üzerine, o kişiye 'Yerhamuke'llahu (= Allah sana merhamet eylesin)' demesi bir hakk olmuştur. Esnemeye gelince; bu, ancak şeytândandır. Biriniz esnemek hâli geldiği zaman, gücü yettiği kadar onu geri çevirmeye çalışsın! Çünkü biriniz esnediği zaman, şeytân bundan dolayı güler!" [247].

---

[1] Edeb, ahlâk güzelliklerini almak yâtıud kavlen ve fiilen övülecek şeyleri kullanmak yâhud üstündeki kimselere ta'zîm, altındaki kimselere şefkat; yâhud güzel sayılan şeylerin beraberinde durmaktır (Kastallânî).
el-Edeb; iki fetha ile zarafet ve usluluk ki, insanlarla kavlen ve fiilen hıtuf-lu muamele ve güzel münâvele eylemekten ibarettir... Mütercim der Vi,Ta'rîfât'ta "Edeb", bütün hatâ nevi'lerinden sakınılacak olan nesneyi bilmekten ibarettir diye ta'rîf edilmiştir. Bâzı büyük âlimler de zahir olan güzel ahlâk ile tefsîr eylemiştir. Ve İslâm Devleti'nden bir müddet geçtikten sonra Arabça ile sür ilimlerine, edeblenmeye sebeb olduğu için "Edeb" dediler ve "Edeb" nefsin köklü bir melekesidir ki, muttasıf olan kimseyi kötülenme ve ayıplanmayı gerektirecek şeylerden korur. Ve edeb iki nevi'dir: Biri "Edebu'n-nefs", biri "Edebu'd-ders"tir dedikleri, anılan ta'rîfin son fıkrasına bahis olmuş olur. Birinci fıkrası arifler ıstılahında "Hıfzu hudûdı şer'iyye ve sülûku tarikatı mer'iyye"dii ki, bâtırıî güzel huylardan ibarettir (yânî biri fıtrî, biri kesbîdir). Hakk yolların hepsi edeb-lerdir. Fakîhlere göre edeb, sünnet üzerine kurulmuş hareketler demektir... Ve işbu "Edeb" kelimesi, "Edb" lafzından isimdir, hemzenin fethi ve dâl'in sükûnu ile bir kimseyi yemeğe ve ziyafete da'vet eylemek ma'nâsına olmakla anılan ahlâk da sahibini hayırlara ve güzelliklere da'vetçi olmak münâsebetiyle edeb denilmiştir. Âlimler arasında bir de "Edebu'l-bahs" vardır ki, bahs ve münâ zara ilminin kaanûnlarmı ihtiva eder. Hulâsa edebin altına, hoşnûd olunan zahirî ahlâktan başka, şer'in sevdiği ve, aklın güzel saydığı bütün tavırlar, sözler girmiştir: İffet, zarafet, nezâket, adalet izhârı, lutufiu ve insaflı muamele ve şâir iyi ahlâk ve güzel sıfatlar gibi... (Kaamûs Ter.).
Şems Tebrîzî'nin edeb'i anlatan şu beyitlerini de yazalım:
—Efendi, anla ki insanın tenindeki can ne ise, edeb de odur. Efendi, insanların kalbindeki, gözündeki nurlar edebden ibarettir.
Âdem ulvî âlemdendir (yânı yaratılışı yüksektir), onu süflîve alçak sanma! Bu kâinat kubbesinin dönüşündeki nizâm ve revnak edebdir.
Ayağını İblîs'in kafasına koymak, ona hâkim olmak istersen gözünü aç ve anla ki, şeytânı öldüren edebdir.
Gözünü aç da baştan başa Tanrı kelâmına bak: Âyet âyet bütün Kur'ân'm ma'nâsi edebden ibarettir.
Akla "îmân nedir?" diye sordum. O, kalb kulağıma dedi ki: "îmân edebdir!.."
Ey Şems-i Tebrîzî, artık sus ki, sen Huda'nın bir sırrısın. Geceleri parıldayan en nurlu ve en üstün ışık edebdir. (Terceme: H.Basrî Çantay, Diyanet îşleri Başkanlığı Dergisi, 1964, S.72)
Sa'd ibn Hişâm, Hakîm ibn Eflah ile beraber Âişe'ye gittiğini haber vererek şöyle dedi: Âişe'ye hitaben:
—Ey mü'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın ahlâkını haber ver, dedim. Âişe:
— Sen Kur'ân'i okumuyor musun? dedi
Ben:
—Evet okuyorum, dedim.
Bunun üzerine Âişe (R):
— HİÇ şübhesiz Allah Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan ibaret idi, dedi (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kusrihâ, Câmiu salâti'1-leyl, 139).
[2] Üç yerde geçen bu lafzın devamları şöyledir: "Biz insana ana-babasına güzellik yapmasını tavsiye ettik. Eğer onlar, hakkında bilgin olmayan birşeyi bana ortak koşman için uğraşırlarsa kendilerine itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. Binâenaleyh ne yapar idiyeniz size haber vereceğim'" (el-Ankebût: 8).
"Biz insana ana-babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini zaj üstüne za'file taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). 'Bana ve ana-babana şükret. Dönüş ancak Banandır' (dedik). Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi Bana ortak tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itaat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy! Nihayet dönüşünüz ancak Bana 'dır. O vakit Ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm" (Luk-mân: 14-15).
"Biz insana ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı. Onu zahmetle doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır. Nihayet o, yiğitlik çağına erdiği, kırk yıla ulaştığı zaman şöyle demiştir: Ey Rabb 'im, gerek beni, gerek ana-babamı nVmetlendirdiğine şükretmemi, Sen'in razı olacağın iyi işlerde bulunmamı bana ilham et! Zürriyetim hakkında da benim için salâh nasîb et. Şübhesiz ben Sana döndüm. .Şübhesiz ben Sana teslim
Oldum" (el-Ahkaaf: 15)
[3] "Namaz îmândan sonra amellerin şübhesiz en fazîletlisidir. Çünkü dînin direğidir. Ana- babaya iyilik İslâm Dîni'nin insana yüklediği en büyük vecîbelerdendir. Ana-baba kâfir de olsalar onlara ihsan ile muamele ederek kendilerine itaatsizlikten çekinmek farzdır. Onlara can sıkıntısı ile "Off!" demek bile Kur'-ân'm nassı ile (el-îsrâ: 23) nehyolunmuş şer'î haramlardandır. Ma'siyet olmadıkça emirlerine itaat vâcibdir.
Allah yolunda cihâd da "Allah'ın kelimesini en yüksek kılma" ve İslâm şeâirini izhâr kasdıyle hem nefisle, hem de mal harcayarak uğraşmak, mukaate-le etmektir. Namazı terkeden kimse, diğer Allah haklarını evleviyetle terkeder. Ana-baba haklarını gözetmeyen kimseden, başka insanların haklarını gözetmek ne kadar beklenir? Allah'ın kelimesini en yüksek kılmayı ve İslâm şeâirini izhâr etmeyi mühimsemezse, Allah'a yaklaşmağa vesile olan diğer amelleri terketme-sinden kolay ne var?..."
Bunun bir rivayeti bu isnâd ve metinle Namaz Vakitleri, "Namazın vaktinde kılınması bâbı"nda da geçmişti.
[4] Bâzıları: Gelip de bu sorulan soran kimsenin Muâviye ibn Hayde olması muh-temil olur, çünkü Buhârî el-Edebu 'l-Müfred Kitâtn'nda bu zâtın hadîsini tahrîc etmiştir... dedi.
Hadîste anaya ihsanın üç kerre tekrar edilmesi, İbn Battâl'm da dediği gibi, ananın evlâd üzerinde babanın üç misli iyilik ve ihsana hakk kazandığını ifâde eder. Bunlar sırasıyle karında taşıma, sonra doğurma, sonra emzirme zorlukları karşılığıdır.
ÂİIe içinde ana hakkının önde bulunduğuna dâir başka hadîsler de vardır, bunları Aynî, Umdetu 'l-Kaarl"de nakletmiştir.
Bu hadîsi Müslim de Edeb'de, İbn Mâce Vesâyâ'da getirmiştir.
[5] Sarihler cihâd yapmak isteyen kimsenin Muâviye ibn Canime olduğunu, îbn Ab-dilberr'in hadîsinden olmak üzere rivayet etmişlerdir. Bunun Câhime ibn Ab-bâs olduğu da bildirilmiştir.
Aile yuvası ilk evvel ana-baba ile kurulduğu, aile dirlik ve düzenliğinin temel taşı bunlar olduğu için İslâm Dîni, ana-baba rızâsına üstün bir yer vermiştir. Peygamber bu vakıada o zâta cihâda katılabilmesini ana-babasımn rızâsına bağlamıştır. Ana-baba rızâsına ta'lîk edilen bu cihâdın devlet tarafından çağrılan umûmî bir seferberlik veya husûsî surette farz olan bir cihâd olmadığı, bunun belki ihtiyara tâbi' gönüllülerden tertîb olunan bir seriyye cihâdı olduğu zikredilmiştir. Selef âlimlerinden pek çoğu devletçe bir zaruret görülmedikçe ana-babadan izin istenir, devletçe zaruret görülünce ihtiyar zail olup cihâda katılmak vâcib olur demişlerdir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da da geçmişti.

[6] Bu suretle ana-babasının sövülmesine sebeb olan kişi, bizzat ana-babasma sövmek derecesinde büyük günâhların en büyüklerinden birisini işlemiş sayılmaktadır. Evlâdın ana-baba sövülmesine sebeb olması en büyük günâhlardan sayıldığına göre, bu çirkinliği bizzat yapması elbette daha fecî ve daha ağır bir cürüm olacaktır.
[7] Buhârî bunun bîr rivayetini Alışverişler Kitabı, "Başkası için izni olmadan bir-şey satın aldığı zaman bâbı"nda da getirmişti.
Buradaki başlığa delîlliği sırf Allah rızâsını istemek için ana-babaya iyilik ve iyi işler yapmanın duaların kabulüne sebeb olmasıdır
[8] Müellif bunu Eymân ve Nuzûr Kitâbı'nda eş-Şa'bî rivayetinden; o da Abdullah ibn Amr ibni'l-As'tan; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmiştir.
[9] Metindeki Men' ve Hâti, iki nehye işaret olunan iki kelimedir. Sarihler birincisini; Verilmesi üzerine vâcib olan borcu men' edip vermemektir, diye; ikincisini de: Alınmasında hayır ve şeref bulunmayan birşeyi almak suretinde tefsîr etmişlerdir ki, her ikisi de, yânî vermemek de, almak da haramdır. Bu iki kelimenin delâlet ettiği ma'nâyı Ahmed ibn Hanbel şöyle açıklamıştır: İshâk ibn Mansûr dedi ki: Ben Ahmed ibn Hanbel'e bunların ma'nâsım sordum. O bana: Üzerindeki fakîr haklannı men' edip sadaka vermemendir, sana verilmezken elini uzatıp halktan sadaka istemendir, diye cevâb verdi.
[10] Bunların birer rivayeti Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.
[11] Bundan sonraki âyet de şöyledir: "Allah sizi ancak sizinle dîn muharebesi yapmış, sizi yurdlarımzdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlarla dostluk etmenizden men' eder. Kim onları dost edinirse, işte bunlar zâlimlerin tâ kendileridir1'.
Taberî de bu âyetin Ebû Bekr'in eski zevcesi Kuteyle bintu Abdiluzzâ hakkında indiğini haber veriyor. Ebû Bekr, Kuteyle'yi Câhiliyet devrinde boşamış-tı. Kuteyle, Rasûlullah Mekke müşrikleriyle sulh anlaşmalı bulunduğu sırada Medine'ye kızı Esmâ'ya ziyarete gelmiş ve ona kuru üzüm, yağ gibi bâzı hediyeler getirmişti.
Bu âyet, Yüce AHah tarafindan mü'minlere düşmanlık yapmayan ve onlarla harb etmeyenlerle irtibat kurmak ve onlara iyi muamele yapmak hakkında bir ruhsattır...
[12] el-Leys ibn Sa'd'dan olan bu rivayeti Buhârî burada ta'lîk şeklinde getirdi, bunu Ebû Nuaym el-Müstahrac'mda senediyle rivayet etmiştir.
İbn Battal dedi ki: Hadîste fıkıhtan şu vardır: Peygamber, Esmâ'ya, annesine iyilik etmesine ruhsat verdi ve kocası Zubeyr'Ie bu hususta müşavere etmesini şart kılmadı. Bir de kadının kocasının malında, onun izni olmadan tasarruf etme hakkı vardır... (Aynî).
[13] Bu hadîs Buhârî'nin evvellerinde Vahy Bâbı'nda geçmişti. Buhârî onu burada kısaltılmış olarak getirdi, buradaki maksadı irtibat ve iyiliği zikretmektir. Bunun başlığa uygunluğu umûmî oluşundan ve mutlaklığından alınır... (Kastallâ-nî).
[14] Bundan giymesi caiz olmayan şeyi mal edinmek ve başkasına hediye etmek caiz olduğu ma'nâsı çıkar. Zîrâ sahibi giymese bile kadınlara giydirmek gibi başka suretle de faydalanabilir.
Bu zât Umer ibnu'l-Hattâb'ın yâhud biraderi Zeyd'in ana-bir kardeşi, bir kavle göre de Umer'in süt kardeşi Usmân es-Sulemî'dir. "İslâm'a girmesinden önce" denildiğine göre, sonradan İslâm'a girdiği anlaşılır.
Umer'İn bu fiilinden, kâfir olan hısımları bile gözetmek müstahsen olup kâfire hediye vermenin caiz olduğu hükmü alınabilir.
Bu hadîsin bâzı rivayetleri Cumua, Hibe, Libâs... Kitâblan'nda geçti.
[15] Hadîsteki "Namazı ayakta tutma", namazı kılmayı devam ettirme ve muhafaza etme ma'nâsınadır. Meşru' kılındığı gibi namaz kılmaktır da denilmiştir.
Sılatu'r-Rahim, hayırlı işlerde yakın olan kimselere ziyaret edip, bitişikliği devam ettirmektir. Hadîste diğer dînî vâciblerden hısımlara ilgiyi devam ettirme maddesi, soranın hâline nazaran hassaten zikredilmiştir. Sorucu, yakınlar ve hısımlar ziyaretini terketmeyi mübâh sayan bir kimse farz edilerek, "Sılatu'r-rahim" ile emr olunmuştur.
Kurtubî dedi ki: Rasûlullah'ın sorucuya nafile ibâdetlerden haber vermeyip de vâcibler ile yetinmesi, bu suâl ve cevâbın İslâm'ın başlangıçlarında cereyan etmiş olmasından ve dînî vâcibler ile tatavvu'un birbirine karıştırılarak, nafilelerin vâcib i'tikaad edilmesi endişesinden dolayıdır. Bu sebeble Rasûlul-Iah, ümmetinin gönülleri İslâm mahabbeti ile açılıncaya kadar ümmetine kolaylaştırmalar İbraz eylemiştir.
[16] Sılatu'r-Rahim'in hükümleri ve derecelerini Kaadı Iyâd şöyle açıklıyor: Sıla-i Rahim'in fi'1-cümle vâcib olduğunda ihtilâf yoktur. Vâcib olan sılanın kesilmesi ve terki, şübhesiz ki, büyük bir ma'siyettir. Buna birçok sahîh hadîsler şehâ-det ve delâlet etmektedir. Şu kadar ki, bunun mertebeleri ve dereceleri vardır. Bu derecelerin bâzısı bâzısından daha yüksektir. Bu derecelerin en aşağı mertebesi de tatlı söz ile, selâm ile, hâl hatır sormak ile olan sıladır. Bundan başlayarak ziyaretle, hizmetle, mâlî yardımla yapılan derecelere kadar yükselir. Bu dereceler de kudretin ve ihtiyâcın ihtilâfı ile muhtelif olur. Bir kısmı vâcib olur, bir kısmı da müstehâb olur. Bunlardan en aşağı mertebedeki sılaya kudreti yetişip de onu îfâ eden ve yüksek mertebesine erişemeyen kimse sıla etmiş olur. Fakat daha yüksek bir sılaya, meselâ mal ve bedenle yardıma kudreti olan kimse, kuru bir selâm ve ziyaretle geciştirirse sıla etmiş sayılmaz, elbette sorumlu olur... (Nevevî).
[17] Bu âyetteki "Tevellî"iki ma'nâya muhtemildir: Birisi, arkasını dönüp kaçmak ma'nâsma "TevellF'den, birisi de "Velayet"ten tefa'ûl olarak, vâlî olmak, iş başına geçmek ma'nâsma tefsîr olunmuştur. Binâenaleyh şu iki ma'nânın ikisi de doğrudur.
"Erhâm", "Rahim"'m cem'idir. Rahim, esasen kadında çocuk yatağı olan husûsî organdır. Neseb yakınlığının menşei olmak hasebiyle akrabalığa da "Rahim" denilir. Bu ma'nâ ile akrabaya "Ulu'l-Erhâm" denildiği gibi, "Er-hâm"da. denilir ki, burada bu ma'nâyadır. Yânî çoluğunuzu, çocuğunuzu, kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz? demek olur. Çünkü müslümân ordusunda fesâd çıkarıp düşman isti'lâsına sebebiyet verildiği takdirde meydana gelecek netîce budur.
Öbür ma'nâca: Nasıl o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı Câhiliyye devri gibi fesada verip ihtilâl içinde hısım-akrabânızı öyle perîşân edebilir misiniz? buyurulmuş oluyor. Bu âyet ile akrabalık münâsebetlerini kesip atmanın harâmlığma delîl getirilir.
[18] Rahim, Ketif vezninde, kadınlarda ve dişi hayvanlarda bulunan döl yatağına denir ki, çocuk onun içinde oluşur. Rahim, aynı zamanda akrabalık, ve akrabalık sebebi ma'nâsma da gelir. Nitekim "Sıla-ı rahim", akrabaya ihsan, "Kat'-ı rahim" de hısımlık alâkasını kesmek demektir. Herhalde Rahm kelimesinin me-veddet, merhamet, şefkat ve rikkat iş'âr ettiği ve bunların, kadınlığın hilkati gereği bulunduğu cihetle, kadınlara incelik ve şefkatle muamele etmek, şeref ve haysiyetleri gereğince fitratları muhafaza olunmak, tecâvüzden, sû'-i istimalden, izdivaç gayesini ihlâl edecek münasebetsizliklerden korunmak ve bütün ev halkı, çoluk çocuk, umumiyetle akraba ve ilgililer hakkında da rahm rikkatine yaraşan rakîk ve câzibedâr bir sevgi beslemek ve bütün bunlarda Mahabbetu '-ilah ile Mehâbetu'ilah'm hâsılı demek olan htıkaaullah çerçevesinde ilgiyi ve iyi münâsebetleri devam ettirmek lüzumu gösterilmiştir (Hakk Dîni, II, 1276).
[19] Mışkaat şerhinde şöyle dedi: Bunda tanınan ve meşhur olan bir mübalağa san'-atı vardır: Rafim, yânî hısımlık bir arza benzetildi. Bu arazî su ile hakkıyle sulandığı zaman çiçek açar, meyve verir ve meyvelerinde parlaklık eseri görülür.
Rahm, yânî hısımlık da hısımlık duygusu ile eklenir durursa, o da mahab-bet ve safa meyveleri verir.Sulanmadan bırakıldığı zaman ise kurur,çoraklaşır da düşmanlık ve kesiklikten başka meyve vermez olur.
Buhârî bu hadîsin bir rivayetini îmân'da da getirdi. (Kastallânî).
[20] Yânî hakîkî sıla yapan, yakınma onun fiili karşılığında ihsan edip mükâfat ve-(ren kimse değildir, çünkü bu bir nevi' ivâzlaşmadır.
[21] Şu âyetler de hısımlık bağını ekleyip durma konusuna delîl sayılmıştır: "... Ancak selim akılların sahihleridir ki, iyice düşünür (idrâk ederler). Onlar ki, Allah 'in ahdini yerine getirirler, mîsâkı bozmazlar. Onlar ki, A ttah 'm ulaştırılmasını (idâme ve riâyet edilmesini) emrettiği şeyi ulaştırırlar, Rabb Herinden korkarlar, kötü hesâbdan endişe ederler" (er-Ra'd: 19-21).
Ulaştırılmasını emrettiği şeyde, akrabalık rabıtasını devam ettirme, mü'-minlerle dostluğa ve birliğe riâyet, bütün peygamberlere îmân, bütün insanların haklarına riâyet lüzumu da dâhildir (Beydâvî).
[22] Hadîsin bir rivayeti Zekât Kitâbı'nda da geçmişti. Bu hadîsin ifâde ettiği hüküm, kâfirin İslâm olması ve İslâm üzere vefat etmesi takdîrinde, küfür ve şirk hâlinde İşlediği hayır işlerinden sevaba nail olup faydalanmasıdır. Küfür üzerine olursa "Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhalde bütün yaptığı boşuna gitmiştir ve o, âhirette en çok ziyana uğrayanlardandır" (el-Mâide: S) âyeti hükmünce küfürde İşlediği hayırları ve haseneleri bâtıl olur.
Peygamber'in "Sen mâzîdeki hayırlarının haseneleri ile müslümân oldun" sözünün medlulünde âlimlerin İhtilâfı vardır... Âlimler bunu birkaç şekilde te'vîl etmişlerdir:
a. Hadîsin ma'nâsı: Sen mâzîde kazandığın güzel tabîatler ile İslâm oldun. Müslümanlıkta da bu selîm tabîatinden faydalanırsın, demektir.
b. Yâhud: Câhiliyet devrinde İşlediğin hayırlarla iyi bir nâm aldın. Ve bu içtimaî şerefinle müslümân oldun, denilmiş bulunması ki, bu daha câzibdir. c. İslâm'daki hayırlarının haseneler i'tibâriyle ziyâde olması, ecri çoğalması gibi bir ma'nâya hamledilmek de uzak değildir, denilmiştir.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamberlik mührü ile oynamağa başladım" sö zündedir. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Cihâd, Habeşistan'a Hicret ve Libâs'ta da geçmişti.
Abdest Alma Kitâbı'ndaki Sâib ibn Yezîd hadîsinde de bu Peygamberlik Mührü geçmektedir: Sâib şöyle demiştir: Çocukluğumda teyzem beni Peygamber'in yanma götürdü de: Yâ Rasûlallah! Benim şu kizkardeşimin oğlunun ayağından rahatsızlığı var, dedi. Rasûlullah başımı sığayip bana bereket duası etti. Sonra abdest aldı. Abdest suyundan içtim. Sonra arkasında durdum ve iki omuzu arasında gerdek çadırının koca düğmeleri (yâhud keklik yumurtası) gibi nübüvvet hâtemini gördüm.
[24] Buhârî, Sâbit'in Enes'ten olan bu rivayetini Cenazeler Kitâbı'nda uzunca bir metinle getirmiştir.
[25] Kadının tek hurmayı iki yavrusuna taksîm edip de kendisinin bundan hiçbir-şey yememesi, Yüce Allah'ın analarını gönlünde yarattığı hârika merhamet ve şefkatin en belîğ bir misâlidir. Hadîsin son fıkrası, kız çocuklarının nafakasi.ter-biye edilip yetiştirilmeleri hususunda gayret sarfetmenin cehennemden kurtuluşu sağlayan çok hayırlı işlerden olduğunu takrir etmektedir.
Bu hadîsi Müslim de Edeb'de getirmiştir.
[26] Müslim'de "Peygamber(S)'i omuzunda Umâme olduğu hâlde halka imâm ola rak namaz kıldırır gördüm" rivayeti olduğu gibi, Ebû Davud'un Soner'inde de "Biz öğle, ya ikindi namazı için Rasûlullah'i beklemede, Bilâl de O'nu namaza da'vet etmiş iken bir de baktık ki, kızının kızı Umâme bintu Ebi'l-Âs omuzunda olarak mescide girip namaza durdu, biz de durduk" rivayeti vardır. Bunlara göre, bu hareketi farz namazda yapmış oluyor. Namaz Kitâbı'nda da belirtildiği üzere, âlimlerin bâzıları şöyle demişlerdir: Umâme'nin namazda iken omuzda taşınmasındaki incelik, kızları sevmemek, taşınmalarından çekinmek gibi Arab'ın Câhiliyet'ten kalma çirkin âdetlerini hükmen ibtâl etmektir. Bu münasebetsiz çekinme ve büyüklenmeyi reddetmekte mübalağa olsun diye omuza alınabileceklerini bi'1-fiil göstermiş oldu ki, fiil ile beyân, söz ile beyândan elbette daha kuvvetlidir (Tecrid Ter., II., 374-377 "313" ve haşiyesi).
[27] Buyû'daki Ebû Hureyre hadîsinde Peygamber'in torunu Hasen'İ kucaklayıp sarmaştığı, öptüğü, sonra "Allah'ım bu çocuğu sev, bunu seveni de sev" diye duâ ettiği geçmişti (Tecrîd Ter., VI, 525).
[28] Yüce Allah'ın rahmeti nihayetsizdir. O'nun rahmeti sayıya, ölçüye sığmaz. Buradaki rakamla yapılan ifâdeyi şöyle anlamalıdır: Rahmet, hayır ve saadet ulaştırmakla ilgili bir kudretten ibarettir. Kudret ise cüz'lere ayrılma ve adedleşme kabul etmeyen bir sıfattır. Binâenaleyh bunun yüz adedine hasrı ve tahsisi yeryüzünde bizim yanımızda olan ilâhî rahmet, kendi kerem ve inayet hazînesinde bulunan hudûdsuz rahmetin yanında bir zerreden ibarettir demektir.
[29] Âyetin Peygamber'in sözünü tasdîk ciheti, Allah'a ortak tanıma sırasına, öldürme ve zinanın girdirilmesinden, bunların da en büyük günâhlar olduğunun bilinmiş olmasındadır (Aynî).
[30] Çocuğu kucağa koymakta çocuk sevgisi, çocuğa merhamet ve şefkat ma'nâsı olduğu gibi, koyanın tevâzû'unu ve hilmini de bildirme vardır
[31] İbn Hacer Fethu'l-BârFde şöyle dedi: O, bu hadîsi evvelâ Ebû Temîme'den; o da Ebû Usmân senediyle işitmiş, sonra Ebû Usmân'a kavuşup bir de vasıtasız olarak ondan işitmişe benziyor. Yâhud

işitmesi Ebû Usmân'dan olmuş da Ebû Temîme, bunda hadîsi tesbît etmiştir (Kastallânî).
Bu hadîsin birer rivayeti Usâme ve Hasen'in Faziletleri bâbı'nda da geçmişti.
[32] Hadîsin başlığa uygunluğu, ahdi güzel korumayı içine alması bakımındandır ki, o da Peygamber'in, Hadîce'nin ahdini koruyarak kardeşlerine, dostlarına ve tanıdıklarına et hediye etmesidir. el-Hâkim ile Beyhakî'nin Âişe'den yaptıkları rivayetin sonunda Peygamber: "Ahdi güzel korumak îmândandır" buyurmuştur. Buhârî, âdeti üzere zihinleri bilemek için ona işaretle yetinmiştir. Bunun bir rivayeti Menâkıb'da da geçmişti (Aynî, Kastallânî).
[33] Hadîsin bir rivayeti Talâk'ta da geçmişti.
[34] Buhârî 35 rakamlı hadîste "Peygamber'e yükseltiyordu" ifadesiyle belirttiği sağlamlığı 36 rakamlı senedi sevkederek daha da kuvvetlendirmiştir.
[35] Buradaki iki bâb ile hadîsler, cemiyetin himayesiz ve fakîr zümrelerinin nafakalarını ve geçimlerini sağlamaya çalışanların faziletinin ve cemiyete yaptıkları hizmetin düşmanla Allah yolunda harbeden mücâhidin hizmeti derecesinde kıymetli olduğunu anlatmaktadır.
[36] Başlığa uygunluğu "Peygamber ince yürekli ve çok merhametli idi" sözünde-dir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Cemâat oldukları zaman yolcular için ezan okuma bâbı"nda da geçmişti.
[37] "Her yaş ciğeri sulamakta ecir vardır" fikrası, kendisinde hayât eseri olarak biraz rutubet bulunan her hayvanı, her yaş şeyi sulamakta sevâb var demektir. Bu hadîsten alınan hükümlerin en miihimmi, su hayrının Allah'a yakınlık olduğudur. Susuz bir köpeği sulamak mağfirete vesile olunca, bir insanın susuzluğunu gidermenin evleviyetle mağfirete sebeb olacağı muhakkaktır, hattâ bitkileri de...
[38] Âyet, Musa'nın seçtiği yetmiş adamın dualarının bir kısmıdır: "Allah buyurdu: Ben azabımı kimi dilersem ona isabet ettiririm. Benim rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır. O 'nu sakınmakta, zekâtı vermekte, bir de âyetlerimize îmân etmekte olanlara has olmak üzere yazıp tesbît edeceğim. Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncîVde (ismini ve sıfatını) yazılı bulacakları Ümmî Nebî olan o RasûVe tâbi' olanlardır..." (ei-A'râf: 155-157).
[39] Bu hadîs cevâmi'uI-kelim'den, yânî câmialı sözlerdendir. İki küçük cümle ile en geniş, en cem'iyyetli ve en şümullü ma'nâ ifâde olunmuştur. Bu hadîsi ha-disciler daha değişik metinlerle de rivayet etmişlerdir. En kısası Buhârî'nİn bu metnidir.
[40] Bâzı nüshalarda "Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-râhim. Kitâbu'l-Birri ve's-Sılati, Bâbu'l-Vesâeti bi'1-Câri" şeklindedir. Tavzih sahibinin nüshasında böyle vâki' olmuştur. Geçen babın sonundaki Cerîr hadîsinin şerhini bitirince: Bu Edeb Ki-tâbı'nın sonudur, demiş, bundan sonra da Besmele ve daha sonra söylediklerimizi zikretmiştir. en-Nesefî rivayetinde ise "BismİIlâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Bâbu'l-Vesâe bi'1-Câri ve Yüce Allah'ın şu kavli..." şeklindedir (Aynî).
[41] Komşu hakkını gözetmek hususunda gelen bu vasiyyetin mübalağa derecesinde bir ciddiyeti vardır. Komşu ta'bîrinde de müslümân, kâfir, âbid, fâsık, dost, düşman, mukîm, müsâfir, yararlı, zararlı, yakın, uzak istisnasız bütün komşular dâhildir. Komşu sınırını Hz. Alî'nin "Ses işitilmek" suretiyle sınırlandırdığı rivayet edilmiştir. Âişe, her taraftan kırk evin komşuluk hakkı bulunduğunu bildirmiştir. Korunacak komşuluk hakkı da komşularla güzel geçinmek, hayır isteyici olmak, zarardan korumak, nasîhat edip görüp gözetmek gibi umûmî ta'-bîrlerle özetlenebilir.
[42] Bu kelimelerin geçtiği âyetler: "Yâhud (Allah bu gemileri binenlerin) kazandıkları günâhlar yüzünden (fırtına ile batırıp) helak eder, birçoğunu da bağışlar (kurtarır) . Tâ ki âyetlerimiz hakkında mücâdele etmekte olanlar, kendileri için kaç (ip kurtul)acafc/fl/7 hiçbir yer olmadığını bilsinler" (eş-Şûrâ: 34-35);
"O gün Allah: Bana iddia edip kattığınız şerikleri çağırın, der. İşte çağırmışlar, fakat bunlar kendilerine cevâb vermemişlerdir. Biz onların aralarına (cehennemden) bir uçurum koymuşuzdur. Günahkârlar ateşi görmüşler de onun içerisine düşenlerin kendileri olduklarını anlamışlar, fakat ondan savuşacak bir yer bulamamışlardır" (el-Kehf: 52-53).
[43] "Mü'min olmaz" cümlesiyle nefyolunan îmânın esası değil, îmânın kemâlidir; tam ve kâmil mü'min olmaz demektir.
[44] Buhârî hadîsi burada evvelâ Asım ibn Alî'den; o da İbn Ebî Zi'b'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Şurayh'ten senediyle getirdi, sonra da bunu diğer mu-tâbaatlar ve senedlerle kuvvetlendirdi
[45] Bu hadîsi aynı metinle Müslim de Zekât'ta getirmiştir. Hadîsteki "Çâre", "Câr"-ın müennesidir. Arablar arasında bir haremde zevcine mücâveret ettiği için zev ceye ' 'Çâre" denilir. Arabça'da kadının darresine, yânî eşine de kinaye yoluyla "Çâre" denildiği vardır. "Firsin", deve tabanına denir. Koyun tırnağı için de istiare edilmiştir ki, burada öyledir. Lisânımızda "Paça" ta'bîr olunur. Burada bu kelime ile kasdedilen ma'nâ, hediye edilen şey az olsa bile hediye edilmesinin lüzumunu beyân ve bunun hor görülmemesidir...
[46] Bu ikinci hadîste İbn Şurayh rivayetini vesîkalandırıcı durumu da metindeki ifadeleriyle belirtmiştir. Hadîsin "Konuklarına ikram etsin" cümlesinin ardından bu konukluğun caize denilen gelip geçici kısmında konuğun aile yemeğinden daha hürmetli ve ikrâmlı ağırlanması ve caize, yânî gelip geçici konukluğun müddeti bir gün bir geceden İbaret olduğu, üç güne kadar devam eden kqnukluk zamanında âdet olan ağırlamanın yeteceği, üç günden fazla olan konuklukta yapılan ikramın sadakadan ibaret olduğu ziyâdesini de rivayet etmiştir. İşte bu ziyâde; Ebû Hureyre hadîsinden sonra bunun burada getirilmesi, onun en güzel te'kîdi ı ve gerekçesi olmuştur.
[47] Buhârî bunun bâzı rivayetlerini Şuf a ve Hibe Kİtâbları'nda da getirmiştir. Hz. Alî ile Âişe'nin komşuluk sınırlaması hakkındaki beyânları 44. hadîsin haşiyesinde yazılmıştı. Ebû Davud'un Merâstl'inde İbn Şihâb'dan rivayetinde: "Kırk ev komşudur" buyurulmuştur. Yûnus ibn Şihâb'a sordum: Bu kırk ev nasıl ta'yîn edilir? dedim. İbn Şihâb: Sağdan kırk, soldan kırk, önden kırk, arkadan da kırk! diye cevâb verdi, demiştir.
Hasen ibn Hayy: Ortaktan sonra şuf'a hakkı, komşunundur; ister o komşu bitişik olsun, ister olmasın, müsâvîdir, demiştir. Komşu şuf ası hakkındaki delillerden birisi de Bezzâr'ın Enes ibn Mâlik'ten, Tırmizî ile Tahavî'nin altı yol ile Semure'den rivayet ettikleri "Câru'd-döri ehakku bi'd-dâri = Bir evin komşusu o eve şefi' olmakta herkesten çok hakk sahibidir" hadîsidir. Bu açıklamalar daha geniş olarak Şuf'a bâbı'nda da verilmişti.
[48] Ma'rûf, akl ile idrâk olunup dînin de güzel saydığı söz, fiil ve amele denir, Münker mukaabilidir. Münker, akıl ve dînin kabul etmeyip inkâr eylediği söz ve amelden ibarettir. Kur'ân'da Yüce Allah "... İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış..." (Lukmân: 17) hitâbiyle Peygamberine tebliğ ve irşâd vazîfesinin iki mühim ana düstûrunu öğretmiştir. Buradaki Ma 'ra/da, halk arasında alınıp verilmesi âdet olup dînin teşvîk ve aklın güzel gördüğü ikramlar, ihsanlar, iltifatlar, ziyafetler, içtimaî yardımlar dâhildir. Bunların hepsi sadakadır, sahibi için ecir ve sevaba sebeb olan şeylerdir. Bu hadîs de cevâmi'u'l-kelimden, yânî az kelime ile çok ma'nâlar toplayan sözlerdendir.
[49] Bu hadîsteki "Çalışır, yardım eder, emreder, kendini şerrden tutar" fiilleri gâ-ib emir sîgasıyle cezİmli olarak da zabtedilmiştir. Bu da ma'rûfun çok geniş ma'-nâlan şâmil olduğunu gösterdiği gibi, millet ferdlerini en veciz şekilde iyiliklerin her çeşidini öğreten ve kötülüklerin de her türlüsünden uzaklaştıran çok kıymetli bir ahlâk düstûrudur. Bunun bir rivayeti Zekât'ta da geçmişti.
[50] Yânî güzel ve tatlı sözün meydana getireceği hayırları beyân babı. Yüce Allah tatlı ve güzel söz söylemeyi birçok yerde zikr ve emretmiştir:
"Rabb*inîn yoluna hikmetle, güzel Öğütle da'vet et. Onlar/a mücâdelem en güzel olan yol ile yap... " (en-Nahl: 123);
"Fir'avn'a gidin. Çünkü o azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler yâhud Allah'tan korkar" (Tâhâ: 43-44);
"Sen kötülüğü en güzel hasletle def et... " (d-Mü'minün: 96); "Ne iyilik, ne de kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel hasletle önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dost olmuştur" (Fussilet: 34);
"Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel ve hareketler yükseltir..." (Fâtır: 10).
Burada Yûnus Emre'nin söz hakkındaki şiiri de zikre değer:
Keleci bilen kişinin yüzünü ağ İde bir söz
Sözü pişip diyenin işini sağ ide bir söz.
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz.
Kelecilerin pişürgil, yaramazların şaşırgıl
Sözün usûle düşürgil dem ağın çağ ide bir söz
Yürüye yürüye yol gele, gâfıl olma bilgin ile
Key sakın kim dile gele canına dağ ide bir söz.
Kişi bile söz demini, demiye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmak ide bir söz.
Yûnus imdi sez yatından, söyle sözü gayetinden
Ki sakın ol şâh katından seni ırağ ide bir söz
[51] Bu ta'lîk,Sulh ve Cihâd Kitâblan'nda getirdiği hadîsin bir parçasıdır. İbn Battal şöyle demiştir: Hoş kelimenin sadaka olmasının vechi şudur: Mal vermek, verilen kimsenin kalbini açar ve kalbindeki şeyleri giderir. Güzel söz de böyledir, bu bakımdan güzel sözü sadakaya benzetmiştir (Aynî).
[52] Bu hadîsin bir rivayeti Cehennemin sıfatı bâbı'nda da geçmiştir. Müslim, Zekât; 20. bâbda, 68 rakamıyle birkaç rivayeti geçmektedir.
[53] Ebû Davud'un SümvTindeki rivayetine göre, yaşlık değen toprağın kazınıp atılmasından sonra, yeri üzerine bir kova su dökülmesi emredilmiştir. Müslim'in rivayetinde bu A'râbî'yi yanma çağırıp: "Bu mescidiere ne sidik, ne de başka pislik yakışık almaz. Bunlar ancak Allah 't anmak, namaz kılmak ve Kur'ân oku mak içindir" buyurmuştur.
Buhârî'nin Tahâret'teki Ebû Hurevre'den getirdiği hadîsin sonunda: "Çünkü sizler güçlük değil, ancak kolaylık göstermek üzere ba's olundunuz" buyurdu, ziyâdesi vardır.
[54] Peygamber el parmaklarını birbirine geçirmekle mü'minler arasındaki içtimaî dayanışmayı haricî bir misâl ile gösteriyordu.
[55] Âyetin tamâmı şöyledir: "Ey îmân edenler, Allah'tan korkun, O'nun Rasûlü'-ne de îmân edin ki, Allah size rahmetinden iki kat nasfb versin. Sizin için yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin. Sizi mağfiret eylesin. Allah çok mağfiret edici, pek merhametlidir" (el-Hadîd: 28).
[56] Rasûlullah'ın sahâbilerine öğrettiği şefaat, bir fikir için yâhud bir hacet sahibi için diğer bir kimse yanında istenen şeyin kabulüne delâlet etmektir. Başlıktaki âyette bir muhtacın zaruretini gidermek için üçüncü şahıs yanında şefaat ve delâlet edene, o hayrı işleyen gibi ecir ve sevâbdan verileceği bildirilmiştir. Peygamber de "Bir kul mü'min kardeşinin yardımında bulundukça Allah da o kufr yardımda bulunur" buyurmuştur
[57] Rasûlullah'ın ahlâkı Kur'ân'dan ibaret idi; O, Kur'ân danldığı için darılır, Kur'ân beğendiği için beğenirdi:
Sa'd ibn Hişâm, Hakîm ibn Eflah ile beraber Âişe'ye gittim de:
— Ey mü'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın ahlâkından haber ver, dedim. Âişe:
— Sen Kur'ân okumuyor musun? dedi.

— Evet okuyorum, dedim. O:
—Allah'ın Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan İbaret idi, dedi (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kasrihâ, "Gece namazını ve uyuyakalıp yâhud hasta olup da bunu kılamayanı cami' olan bâb", Müslim Ter., II, 384-388 "746").
[58] Bunun bir rivayeti "Herşeyde incelik ve yumuşaklık babı' 'nda 53 rakamıyle geçmişti.
[59] Hattâbî dedi ki: Bu duâ iki veçhe muhtemil olur: Biri "Yüzü yere düşsün de alnına toprak bulaşsın", biri de bunun ona tâat duası olmasıdır ki, "Namaz kılsın da alnı topraklansın" demek olur.
Bu "Alnı toprak olası" sözünü Arablar hakikat ma'nâsına değil de, daha çok mecaz olarak kullanırlar. "Eli toprak olası", "Yüzü toprak olası", "Allah canını alsın" ta'bîrleri de ekseriya hakikat ma'nâsına değil, mecazî ma'nâda kullanılır. Buna göre Peygamber'in bu "Alnı toprak olası" duası, hakikat ma'nâsına değil de, namaz kılıp secdede alnına toz toprak bulaşmasını temennîden ibaret ölür.
[60] Kaadı lyâd şöyle dedi: Bu adam Uyeyne ibn Hısn'dır. İslâm'ı izhâr etmiş ise de henüz mü'min olmuş değildi. Peygamber insanlar onu tanısınlar ve onun hâlini bilmeyenler onunla aklanmasınlar diye onun hâlini beyân etmek istemiştir. Onda Peygamber'in hayâtında da, ondan sonra da îmânının za'fına delâlet eden hâl vardı. Nihayet mürtedlerle beraber irtidâd etmiş, kendisi esîr olarak Ebû Bekr'e getirilmiştir. Peygamber'in onu "Kabilenin kötü kardeşidir" diye vasıflaması, nübüvvet alâmetlerindendir. Çünkü onun kötülüğü, Peygamber'in vasfettiği gibi meydana çıkmıştır. Peygamber ona karşı ancak onu ve benzerlerini İslâm'a ısındırmak için yumuşak konuşmuştur (Nevevî).
[61] Bu, Vahy Bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.
[62] Buhârî, Menkabeler Kitabı, Zemzem kıssası ve içinde Ebû Zerr el-Gifârî'nin İslâm'ı babı; Müslim, Sahâbilerin Faziletleri Kitabı, "Ebû Zerr'in faziletlerinden bir bâb", Müslim Tercemesi, VII, 390-397 (132 "2473")
[63] Peygamber'in hârika cesaretini ve yiğitliğini ortaya koyan daha birçok hadîsler vardır. Bunlardan biri bir sefer esnasında İstirahat ederlerken Peygamber'in yalnız başına bir ağaç altında uyuduğu sırada, bir bedevinin O'nun kılıcını çekerek baş ucunda dikilmesi ve Peygamber'i öldürmekle tehdîd edişi, Peygamber'in hârika cesareti ve soğukkanlı, te'sîrli sözleri karşısında kılıcının elinden fırlayıp düşmesi vak'ası anılmaya değer: Buhârî, Zâtu'r-Rikâ' gazvesi babı.
Esasen Rasûlullah'ın kıldığı her namaz sonunda yaptığı dualardan biri de ümmetine yiğitliği aşılayıp öğretmek için, korkaklıktan Allah'a sığınmaktı.
[64] Bunun birer rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda "Kefeni hazırlamak isteyen kimse babı "nda ve Libâs'ta geçmişti.
[65] Enes ibn Mâlik, Peygamber'in Medine'ye hicret etmesinden sonraki aylar içinde hizmetine girmiş olduğuna göre, dokuz sene birkaç ay devamlı hizmetinde bulunuyordu. Bu hesâbca kesirler bir sene i' ;bâr edilmiştir
[66] Bu hadîs, Peygamber'in en küçük hizmetine herkes can feda etmek isterken, ehlinin hizmeti ile meşgul olmakla gösterdiği büyük tevâzu'unu ortaya koyuyor. Âişe'nin Tirmizî'nin Şemâil'indekİ lafzı şudur: "O da her beşer ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarını sağar, kendi hizmetçiğini görürdü." Hâkimin Iklîl'deki rivayetinde "Eliyle ne bir kadına, ne bir hizmetçiye vurduğunu görmüş değilim" demiştir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!
[67] Buhârî'den başka hadîsçiler bu hadîsin alt tarafını da şu suretle rivayet etmişlerdir: "Allah bir kişiye buğz edip ondan nefret edince de Cibril'e:
— Ben fulân kişiyi sevmiyorum, onu sen de sevme! diye emreder. Cibril de onu sevmez. Sonra Cibril de gök halkına:
— Allah fulân kişiyi sevmiyor, siz de onu sevmeyiniz! der.
Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra yerdeki insanların gönüllerine (Allah tarafından) o kimse hakkında bir nefret konulur (da insanlar arasında sevilmez olur)".
Bu ziyâde rivayeti îsmâîfî, İbn Cureyc'den gelen bir yol ile getirmiştir. Tûfî de: Buhârî, Sahîh'mde hadîsin muhabbet ve rağbete dâir kısmını rivayet etmiş de buğz ve nefrete âid kısmını bırakmış diye ta'rîf etmiştir.
Hadîsin birinci kısmı:Müslümân]ar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir suretinde umûmî bir hükmü içine almıştır. İkinci kısmı da bunun aksi bir hükmü içine alır, yânî: Müslümanlar arasında nefret edilen her kişi Allah yanında da sevilmez bir kişidir hükmünü içine alır.
[68] Beydavî şöyle dedi: "Bu üç şey bu lezzeti meydana getirici olan îmânın kemâline unvan yapıldı. Çünkü kişinin îmânı, ni'met veren ve mutlak olarak herşeye . kaadir olanın, ancak Allah olduğu, ondan başka verici ve mâni' olucu bulunmadığı, ondan başkalarının sâdece mi'mete vâsıta olduğu inancı gönlünde kuvvetle yerleşinceye kadar kemâle ulaşmaz..." Bunun biraz değişik bir rivayeti îmân Kitabı, "Rasûlü sevmek îmândandır bâbı"nda da geçmişti. Yardım isteme ancak Allah iledir (Kastallânî).
[69] Buhârî bunun tamâmım bu isnâd ve metinle Hacc Kitabı, "Minâ günlerinde hutbe bâbı"nda, İbn Abbâs ve Ebû Bekre'den de ilim Kitabı, "Peygamber'in, kendisine tebliğ edilen kimse bizzat işitenden daha iyi belleyici olabilir sözü babı"n-da getirmiştir. Bu hutbeleri Müslim Hacc'da, Câbir'den en uzun ve tamam metinlerle rivayet etmiştir.
[70] Peygamber'İn maksadı -Allah Peygamberi'nin maksadını en bilendir- müslü-mân ile sövüşmek fısk ve fucûr ehlinin, müslümân ile kıtal de küfür ehlinin sânından olduğunu beyân olsa gerektir. Küfür ehlinin sânından olan ahlâk ve fiiller vakıa insanı âsî mertebesine de düşürüp hemen îmânını gidermez. Fakat îmân kalesini yaralayıp sahibini Allah korusun küfür ve nifak vadisine sürüklemelerinden korkulur (Ahmed Naîm).
[71] Fısk ve Fusûk, hakk yoldan çıkmak ma'nâsına umûmî bir ta'bîrdir. "Hani biz meleklere: Âdem için secde edin demiştik de İblîs'ten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise cinnden olduğu için Rabb'inin emrinden dışarı çıkmıştı. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun neslini (avenesini), hepsi sizin düşmanınız olduğu hâlde dostlar edinir misiniz? Zâlimler için ne kötü trampadır bu!" (el-Kehf: 50). Bu âyette de Hakk'ın emrinden çıkmanın mâhiyeti umûmîdir, her veçhile sapkınlıktır. Fıskm mâhiyeti böyle umûmî olduğundan, hadîs, her hangi kötü bir sıfatı başkasına isnâd edip de, isnâd olunan kimse onunla muttasıf olmayınca, o kötü sıfatın onu isnâd edene dönmesi hükmünü tesbît etmiştir. Böylece hadîsin ma'nâsi umûmî bir ahlâk kaanûnudur.
Eğer fısk ve küfür isnâd olunan kişi, hakîkaten fâsık veya kâfir olursa, isnâd eden kimse sözünde sâdık olduğundan, o kötü sıfatın kendisine dönmemesi ve bu isnâddan dolayı günahkâr ve ahlâkan sorumlu olmaması gerekir. Şu kadar ki, bu sorumsuzluk mutlak değildir. Nasîhat gibi, terbiye gibi bir hayır maksadına, bir fazilete âid olmakla şartlıdır. Böyle bir niyetle kişinin kusurunu yüze vurmak caizdir. Fakat kişiyi ayıplamak, ayıbıyle teşhîr etmek, ezâ eylemek maksadıyle isnâd ederse caiz değildir. Çünkü bu yolda hareket, düşmanlıktır. Dosta düşen vazife, dostun kusurunu açmak, saçmak değil, öğüt vermektir, düzeltmek, iyileştirmektir...
[72] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti
[73] Sabit ibn Dahhâk'ın bu hadîsi, birkaç hadîsin özetidir ve beş hüküm toplamaktadır:
a. İslâm milletinden başkası adına yemîn, ve:
b. Mâlik olmadığı şeyi adamak mu'teber değildir.
c. İntihar,
d. Mü'mine la'net etmenin, onu öldürmek gibi günâh olması. Çünkü la'net mü'minin âhiret menfâatlerinin zevalini temennî olduğundan, öldürmekle müsâvî günâh sayılmıştır.
e. Mü'mine "Yâ kâfir!" diye küfür isnadı. Bu da kişinin dünyâ menfaatlerini ihlâl ettiği için, onu öldürmek derecesinde günâhtır.
[74] Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta "İblîs'in ve ordusunun sıfatı bâbı"nda geçmişti.
[75] Başlığa uygunluğu "Fetelâhâ" sözündedir ki, o da çekişme ve husûmet ma'nâ-sma olup bu da ekseriya sövüşmeye götürür. Bu hadîsin birer rivayeti îmân ve Hacc'da da geçmişti.
[76] Velîd ibn Müslim'in kesik rivayetine göre sövülen zât Bilâl Habeşî imiş, Ebû Zerr ona: "Kara kadının oğlu!" diye sövmüş. Bilâl'in şikâyeti üzerine Peygam-ber'in bu azarlaması vâki' olunca Ebû Zerr yanağını yere koyup: "Bilâl ayağy-le basmadıkça yanağımı yerden kaldırmayacağım" diyerek kusurunu affettirmek istemiştir. Bunun da birer rivayeti îmân ve Itk'ta geçmişti.
[77] Peygamber'in bu "Zu 'i-yedeyn ne diyor?" sözü Namaz Kitâbı'nın evvellerinde "Mescidde parmaklan birbirine geçirme bâbı"nda geçen hadîsin bir parçasıdır. Buhârî bununla lakab, şahsı tanıtmak için olursa, Peygamber'in kullandığı gibi kullanmanın cevazına işaret etmek istemiştir.
[78] Başlığa uygunluğu "Peygamber'in Zu'I-yedeyn diye çağırır olduğu zât" sözün-dedir. Çünkü o şahıs böyle denmekle tanınıyordu. Böyle olan sıfatları kullanmak caiz olmaktadır.
[79] Gıybet, bir kimsenin yokluğunda hoşlanmayacağı birşey söylemektir. Peygamber (S):
— "Gıybet nedir bilir misiniz?" buyurdu. Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler.
— "Kardeşini hoşlanmayacağı birşey ile anmandır" buyurdu.
— Ya söylediğim kardeşimde varsa? denildi.
— "Eğer söylediğin onda varsa gıybet gelmiş olursun. Ve eğer söylediğin onda yoksa o vakit ona iftira etmiş olursun" buyurdu ki, bunu Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî ve diğerleri de zikretmişlerdir...
Âyet gıybetin tab'an, aklen ve şer'an çirkinliğini tasvirdir. Gıybet edilen kimse gâib olup, söylenen söze şuuru bulunmamak ve o anda müdâfaa edecek vaziyette olmamak hasebiyle bir ölü, hem de kardeş olan bir ölü ve o vaziyette onun kötülüğünü söyleyerek gıybet ile haysiyetine saldırmak bir ölünün etlerini parçalayıp yemek kabilinden bir canavarlık olmak üzere tasvîr olunuyor... {Hakk Dîni, VI, 4474-4476).
[80] Peygamber'in bu fiiliyle onbeş asır önceden yaş hücrelerin çevresinde biyo-manyetik alan meydana gelip şerrli cereyanlardan orayı koruduğunu bildiği, daha doğrusu kendisine bunun bildirildiği anlaşılıyor.
[81] Bunun bir rivayeti Ensâr kabilelerinin fazîleti babında geçti, başlığa uygunluğu, islâm'a girişteki fazilet dereceleri mukaayesesinin umûmundan alınır.
[82] Rasûlullah, kötülüğünden sakınmak ve onu iyileştirmek için o kimseye yumuşak sözler söyleyip müdârât etmiş oluyor. Bunun bir rivayeti yakında geçmiş, orada Kaadı Iyâd'ın bu vak'a hakkındaki açıklaması verilmişti.
[83] Bunun da bir rivayeti yakında geçmişti. Bunların kendilerine büyük ve meşakkatli birşey olmayan ve fakat Allah katında büyük günâh olan bu iki şey yüzünden azâb edildikleri apaçık ifâde edilmiştir: "... Hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz- Hâlbuki ftw(nun günâhı) Allah katında büyüktür" (en-Nûr: 15).
[84] Fethu'l-Bârî'dt şöyle dedi: Buhârî bununla, hakkında söz taşman kişi kâfir ve zararlı olduğu zaman, onların zarar ve fesâdlanndan korunmak için ve tedbîr almak için o gibilerin haberlerini nakletmenin cevazına işaret etmiş gibidir. Nitekim küffâr beldelerinde casusluk yapmak ve onların zararlı faâaliyetlerini nakletmek caiz olur... (Kastallânî).
[85] Birinci âyetin bir evveliyle tamâmı şöyledir: "Onlar arzu ettiler ki, sen yumuşak duvranasın da kendileri de yumuşaklık göstersinler. Alabildiğine yemin eden, izzeti nefsi bulunmayan, dâima ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan, hayırdan durmayıp men 'eyleyen, aşırı zâlim, çok günahkâr, kaba, haşîn, bütün bunlardan başka da kulağı kesik (damgalı soysuz) olan hiçbir kişiyi tanıma" (en,-Nûn: 9-13).

[86] Kattât, "Nemmâm" demektir; koğuculuk etmek ma'nâsına olan "Ennemmu" lafzından mübalağa sîgasıdır. "Nemime" de ondan isimdir, koğuculuk'tur. "Kattât" ile "Nemmâm" arasında şârih Hattâbî ve Seyyid Şerîf şöyle bir fark bildirirler: "Nemmâm ", insanlar arasında söz getirip götürerek birbirine düşüren kimsedir. "Kattât", görünmez gizli bir yerden söz dinleyen, sonra da bu dinlediği sözü nakleyleyen kimsedir ki, bunun fesâd ve kötülüğü daha büyüktür. Kaamûs Mütercimi Âsim Molla: "Kattât'a Türkçe'de "Dikici" derler, demiştir.

[87] "Atfah'tn ihtiyâcı yoktur" demek, Allah yalan söyleyen ve yalanla, cahillikle amel eden kimsenin tuttuğu oruca hiç kıymet vermez ma'nâsmadır. Bunlar zâten nehyedümiş iken oruçlu için daha da fena olduğu ve orucun kemâli, bunlardan dilin tamâmıyle salim olmasıyle hâsıl olacağına delâlet etmektedir. Yalan ve gıybet, âlimler cumhuruna göre, orucu bozmaz, fakat orucun kemâl ve faziletini yok eder.

Sufyân es-Sevrî, gıybetin orucu bozacağına hükmetmiştir. Mucâhid'in de "İki huy orucu bozar: Gıybet ve yalan" dediğini: el-Leys İbn Sa'd, Mucâhid'-den rivayet etmiştir.

[88] Müslim'in Abdullah ibn Umer'den rivayet ettiği bir hadîste münafık, iki davar sürüsü arasında şaşkın bir koyuna benzetilmiş, şaşkın koyunun iki sürüden kâh birisine, kâh öbürüsüne koştuğu gibi, münafık da cemiyet içinde bazen bir halk zümresine, bazen de Öbür halk zümresine koşar buyurulmuştur (Müslim, Kitâ-bu sıfatı'1-münâfikîn ve ahkâmihim, 18-"2784")-

[89] Bunun bir rivayeti Cihâd'da "Peygamber'in müellefeye atıyye vermesi bâbı"n-da geçti.

[90] Buhârî, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın bu hadîsini, Abdullah ibn Selâm'm menkabe-leri bâbi'nda senedli olarak getirmişti

[91] Bunun bir rivayeti Libâs Kitâbı'nda geçmişti.

Buradaki başlık ve sevkedilen hadîsler, fazîlet ve iyilik sahibi kimselerin bu meziyetlerinin söylenebileceğini,bunlarla övülmelerinin caiz olduğunu göstermektedir. Çünkü iyi vasıflı kimseleri bu vasıflanyle övmek, o vasıfların teşvik edilip başka kimseler tarafından da benimsenmesini sağlar.

Peygamber kendi hayâtında Hassan ibn Sabit, Ka'b ibn Zuheyr, Abdullah İbn Revâha gibi şâirlerin şiirleri ve hutbelerinde medholunmuş, kendisi de bu şâirleri övüp medhetmiştir.

[92] en-Nahl: 60. âyet hakkında İbn Mes'ûd: Kur'ân âyetleri içinde hayrı da, şerri de en toplu bir surette bir arada zikreden âyet budur, demiştir. Eğer Kur'ân'da başka âyet olmasaydı yalnız başına bu âyet "Sana bu Kitâb'ı herşeyin apaçık bir beyânı, bir hidâyet, bir rahmet ve müslümânlar için bir müjde olmak üzere peyderpey indirdik" (en-Nahl: 89) denmeye kâfî gelirdi, ihtimâl ki bu 60. âyetin 89. âyetten sonra getirilmesi de buna işaret ve tenbîh içindir (Beydâvî).

Bu âyetin hutbelerden sonra minberlerde okunması Umer ibn Abdilazîz (99-101)'in halifeliği zamanında ve onun emriyle başlamıştır, Allah kendisinden fazı olsun... (Şeyhzâde).

[93] Başlıkta zikredilen âyetlerle hadîs arasındaki uygunluk, Hattâbî'nin sözlerinden alınan şu özettir: Allah bağyden nehyedîp, bağyin zararının bâğîlik yapana döneceğini, bağye ma'rûz kalan kimseye de yardımın garanti olduğunu bildirince, bağye uğrayana yakışanın, bağy yapanı affetmek suretiyle ihsanına karşı Allah'a şükretmesi olduğudur. Peygamber de bunu misâl edinmiş, sihirle belâ-landığında sihir yapana ceza vermeye kudreti bulunmakla beraber, onu cezâ-landırmamıştır... (Aynî, Kastallânî).

Bu tatbîkaatı, başlığın sonundaki müslümân yâhud kâfir hiçbir insan üzerine şerr tozutmamak fikrasına da tam uymuştur.

Hadîsin bir rivayeti Tıbb Kitabı, "Sihir bâbi"nda da geçmişti.

[94] Allah'ın rızâsı yolunda yürüyerek kazanacağınız iyi huylarla şefkatte, rahmette, mahabbette, birbirinize yardım ve nasîhat etmekte neseb kardeşleri gibi olunuz.

[95] Hadîsin son fıkrası dargınlığın ve küslüğün müddetinin sonunu üç gün olmak üzere sınırlamıştır. "Müslümânın müslümâna küslüğü tülbend kuruyuncaya kadardır" atalar sözü, barışma müddetini daha kısa bir zamanla hudûdlandırmıştır.

[96] İsm, sonunda üzerine ukubet sabit olan günâhtır. Çünkü zann, ihtimâl üzere bir hüküm olduğundan bir kısmı hakka hiç isabet etmez, etmeyince de başkasının hakkını ilgilendiren hususta o suretle aleyhine hüküm bühtan ve iftira ve bir vebal olur. Bilhassa zannın menşei sırf nefsî işler oiduğu zaman, hatâ daha da büyük olur. Zannın bâzısı ism ve vebal olunca da böyle bir vebal ve zarara düşmemek için ihtiyat etmek ve hangi nevi' zanndan olduğunu düşünebilmek üzere onun birçoğundan sakınmak lâzım gelir. Nehyolunan çirkinliklerden birçoğu da böyle zannlardan meydana gelir. Gerçi zannın hepsi ism ve günâh değildir. Allah'a ve mü'minlere güzel zann gibi vâcib olan zann da vardır. Nitekim "Onu işittiğiniz vakit, erkek mü 'mirilerle kadın mü 'minler kendilerine hayır zann-da bulunsalardı..." (en-Nûr: 12) buyurulmuş ve kudsî hadîste: "Ben kulumun bana zanmyamndayımdır" diye gelmiştir. Peygamber (S): "Herbiriniz Allah'a güzel zannederek ölsün" ve "Güze! zann imândandır" buyurmuştur. Amelî işlerde, kesinlik bulunmayan hususlarda zannî delîl ile amelin vâcib olduğu yerler de vardır. Sonra maişetle ilgili hususlarda olduğu gibi, mübâh olan zannlar da vardır. Lâkin zannm bir kısmı da haramdır. Yakîn vâcib olan ilahiyatta, nü-büvvâtta zann haram olduğu gibi, Allah'a ve salâh ehline kötü zann da haramdır. Peygamber (S) "Allah Taâlâ müslimden kanını, ırzını ve kendisine kötü zannedilmesini haram kılmıştır" buyurdu. İşte bu âyet de bu siyakta gelmiştir. Ve hepsinin değil, bâzı zannın ism olduğu tasrîh buyurulmuştur (Hakk Dîni, VI, 4471-4472).

[97] Bu hadîsin bir rivayeti yakında bundan önceki bâbda da geçmişti.

[98] Buhârî, Âişe'nin bu hadîsini iki ayrı sened ve metinle getirmiş olduğu için biz de eksiltmeden sened ve metinleri aynen tercüme edip yazdık. Münafıklar Pey-ganıber'e vahiy ile bildirildiğinden, buradaki zann ta'bîri yakînî ilim ile temr edilmiştir. Bu hadîslerdeki zann, nehyedilmiş olan zann nev'inden değildir. Çünkü bu, hâli o iki kişinin hâli gibi olacak kişileri sakındırma makaamındadır. Nehy ise ancak dîni ve ırzında salim olan müslümânı kötü zannetmektendir. Münafıkların her türlü hâlleri ve hareketleri Tevbe Sûresi'nde tafsîlâtıyle bildirilmiştir. Onun için İbn Abbâs: "Biz bu sûreye Nâdiha derdik, bütün münafıkları vasıflarından tanırdık. Fakat Allah münafıkları öldürmeyi emretmedi" demiştir. Peygamber'den ve O'nun bildirdiklerinden başkalarının münafıkları tanıması zann iledir. Çünkü Allah "Siz onları bilmezsiniz, onları ancak Allah bilir" (el-Enfâl: 60) buyurmuştur.

[99] Başlığa uygunluğu, Allah'ın onun günâhlarını örtmesi, mü'min kulun da günâhlarını kendi üzerinde örtüp gizli tutmasını gerektirmesi yönündendir

[100] Bu "Necvâ Hadîsi" diye meşhurdur. Buhârî bunun bâzı rivayetlerini birkaç yerde getirmiştir. Mezâlim ve Tefsîr'de (Hûd: 18. âyetin tefsîrİnde) daha geniş bir metinle geçmişti.

Necvâ: Yavaşça söz söylemeğe denir ki, fısıldamak ta'bîr olunur. İbn Esîr de en-Nihâye'de: Necvâ, İsimdir, masdar yerinde durur, kıyamet gününde Allah Taâlâ'nm, mü'min kuluna gizlice hitabıdır, der-Buhârî sarihleri de: Necvâ: Allah ile mü'min kulu arasında kıyamet gündendki gizli konuşmasıdır ki, bunda kuun ma'siyetleri gizlice kendisine sayılır ki, Allah'ın facilıdır, demişlerdir.

Tıybî de şöyle demiştir: Bu hadîsteki kenef ve ilâhî koruma, kuşun kanadından istiare buyurulmuştur. Kuş kanadıyle kendini örtüp koruduğu gibi, yumurtasını da örtüp muhafaza eder. İşte bu hâl Allah'ın, mü'min kulunu mahşer halkının bakışlarından setredip rezîl ve rüsvây olmaktan koruması ma'nâsma istiare buyurulmuştur.

[101] Âyet iki evvelkisiyle şöyledir: "İnsanlar içinde öylesi vardır ki, ne bilgisi, ne is-tidlâl edeceği bir senedi, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın, (insanları) Allah yolundan saptırmak için (kibirle) yanını eğip bükerek, Allah hakkında kavga eder durur. Dünyâda rüsvâylık onundur. Biz ona kıyamet gününde de yangın azabım tattıracağız. Bunun sebebi iki elinin önden gönderdiği şeylerdir ve çünkü Allah, şübhesiz, kulları hakkında zulmedici değildir" (ei-Hacc: 8-10).

[102] Bunun bir rivayeti Nûn Sûresi Tefsîri'nde de geçmişti. Bu hadîste sayılan cehennemlik sıfatlar daha geniş olarak Nûn: 8-15 âyetlerinde de sayılmaktadır.

[103] Rasûlullah'ın elinden tutmakla murâd, bunun lâzımı ma'nâsıdır ki, o da Rasû lullah'ın o kadına inkıyâd etmesidir. Onun bu hareketinde büyük tevazuu, alçak gönüllülüğü ve kibir nevi'lerinin hepsinden tamâmiyle beri olduğu apaçık görülmektedir. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun!.

[104] Âişe'nin Îbnu'z-Zubeyr hakkında, onunla konuşmamaya nezretmesi ve işi ondan ebediyyen ayrılmaya kadar vardırması haramdır, mekruhtur diyenlere şöy^ le cevâb verilmiştir: Âişe, İbnu'z-Zubeyr'in "Ben Âişe'yi muhakkak bundan men' ederim" sözünü söylemekle büyük bir günâh işlediğini düşünmüştür. Çünkü bu sözde Âişe'nin kadrini eksiltmek ve onu tasarruftan men' etmeyi gerektirecek bir israfa nisbet etmek ma'nâsi vardır. Mü'minlerin anası olması, teyzesi olması ve kızkardeşinin oğlu olması da bunlara eklenince Âişe, tbnu'z-Zubeyr'den sâdır olan işin bir nevi' isyan ve ezâ vermek olduğunu, ve bunun da özürsüz olarak Tebük gazvesinden geri kaldıkları için onlara ceza olarak Peygamber'in bütün müslümânları Ka'b ibn Mâlik ve iki arkadaşıyla konuşmaktan nehyet-mesi ma'nâsında görmüştür... (Kastallânî).

[105] Hadîste küslüğün son müddeti üç gece olmak üzere sınırlandırılmıştır. Bundan daha az bir zaman içinde ilk selâm veren mü'minin daha hayırlı ve faziletli olduğu anlaşılır.

Sonra iki mü'min arasındaki dargınlığın selâm vermek suretiyle zail olup gideceği de bu hadîsten alman hükümler cümlesindendir. Küslük hakkındaki bu hükümler beşeriyet îcâbı iki mü'min arasındaki alışılan dargınlıklara âiddir. Asî, fâsik ve zâlim kimselerden yüz çevirmek ise hadîste bildirilen ale'1-âde küslük mâhiyetinde değildir. Onlardan sakınıp çekinmek Kitâb ve Sünnet'in emrettiği bir vazifedir.

Nitekim Tebûk gazvesinden özürsüz geri kalan Ka'b ibn Mâlik ile arkadaşlarına Peygamber'in emriyle elli gün ne selâm verilmiş, ne de güler yüzle bakılmıştı. Sonra bu üç sahâbî Allah tarafından affolunarak sahâ-bîler arasındaki eski şerefli yerlerini almışlardı: Mağâzî Kitabı, "Tebûk gazvesi babı", Ka'b ibn Mâlik hadîsi; et-Tevbe: 117-118.

[106] Buhârî, Mağâzî Kitabı, "Tebûk gazvesi babı", Ka'b ibn Mâlik hadîsi, et-Tevbe: 117-118.

[107] Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Nikâh Kitabı, "Kadınların kıskançlığı ve öfkelenmeleri bâbı"nda, 157

rakamiyle; Müslim de Fadâil'de getirmiştir:

"Müslim Tercemesi, Sahâbîlerin Faziletleri Kitabı, "Hz. Âişe'nin fazileti hakkında bâb", VII, 341-342, 80 "2439".

[108] Başlığa uygunluğu ve cevâb olan yeri "Gündüzün iki tarafında sabah ve akşam vakitlerinde Rasûlullah bize muhakkak gelirdi" sözündedir. Hadîs, Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medine'ye hicreti babında uzun bir metinle geçmişti, burada kısa bir parçasını getirmiştir.

[109] Bu, Oruç Kitâbı'nda geçen Ebû Cuhayfe hadîsinin bir parçasıdır.

[110] Bu hadîsin bir rivayeti de Namaz Kitabı, "Duna namazı bâbı"nda geçti.

[111] O, üzerinde istebraktan takım elbise olan adam Utarit ibn Hâcib idi. Bu Benû Temîm reislerinden "Zu'I-kavs = Yay sahibi" lakabıyle tanınan zâttır. Benû Te-mîm kabîlesi tarafından Peygamber'in huzuruna gönderilen yetmiş-seksen kişilik kalabalık hey'etin başında olanlardan biri idi.

Bu hadîsten, hey'etlerle karşılaşma sırasında en güzel elbiseler giyme hükmü alınmıştır. Bunun bir rivayeti Libâs Kitabı, "İpek, kadınlar içindir bâbı"n-da geçmişti.

[112] Bu, Medîne'ye hicret bâbı'nda geçen hadîsten bir parçadır

[113] Bu da Ensârın Faziletleri kısmında geçen hadîsten bir parçadır

[114] Bu hadîsin tam bir rivayeti Buyu' Kitâbı'nın evvellerinde geçti.

[115] Bunun bir rivayeti Kefalet Kitâbı'nda geçmişti.

Bu hılfler, bu dostluk ve ittifaklar, saldırılardan korunmak veya diğer ka-bîleler aleyhine hareket etmek üzere yapılırdı. Bir çanağa kokulu bir su doldurmak, ellerini bulayarak Ka'be duvarına sürmekle yemini kuvvetlendirmek Câhiliyet âdetleri cümlesinden idi. Peygamber "Müslümanlıkta hüf yoktur"^buyurarak Arab'ın alışık olduğu bu âdetleri kaldırmış ve yerine dînî bir kardeşlik ahdi ikaame etmiştir.

[116] Tebessüm, sevinç sebebiyle yüzün yayılıp sessiz olarak dişlerin meydana çıkmasına kadar ağzın açılmasıdır. Eğer sesli olup uzaktaki kimse işitecek olursa, bu, kahkahadır. Eğer yalnız yakındaki işitecek kadar sesli olursa bu da Dıhk, yânî gülmedir. Bunun için ağızm ön tarafındaki dişlere Davâhık, yânî gülen dişler ismi verilir.

[117] Fâtıma'nın bu sözü, Peygamberin vefatı bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

[118] İbn Abbâs'm bu sözü Cenazeler Kitâbı'nda ölünün arkasından ağlamanın hükmü konusunda yapılan bir münâkaşayı anlatan İbn Ebî Muleyke'nİn uzunca hadîsi içinde söylenmişti. Bu söz yakm lafızla Kur'ân'da da geçmektedir:

"Şübhesiz ki, en son gidiş ancak RabbHnedir. Hakikat şu: Güldüren de ağlatan da ancak O'dur. Hakikat şu: Öldüren de, dirilten de O'rf«r"(en-Necra: 42-44).
[119] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah ise gülümseme üzerine birşey artırmadı" sözün-dedir. Bunun bir rivayeti Talâk'ta, "Karısına: Sen bana haramsın diyen kimse bâbı"nda geçmişti.
[120] Bu hadîste kadınların Umer'e karşı kullandıkları "Çünkü sen yoğun sözlü ve katısın- Efazz ve ağlaz" tafdîl isimleri, tafdîl ma'nâsma alınmadığı takdîrde "Sen Allah 'tan bir rahmet sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onlan bağışla, Allah 'tan günâhlarının mağfiretini iste. İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan... " (Âlu İmrân: 159) âyetiyle zıdlık olmaz.
Bunun bir rivayeti Beď'u'1-Halk, "İblîs'in ve ordularının sıfatı" ile Fadâ-il'de "Umer'in menkabeleri bâbı"nda da geçmişti.
[121] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah da sahâbîlerinin bu sevinçli sükûtlarına (taaccüb edip) güldü" sözündedir. Bunun bir rivayeti Mağâzî'de, "Tâif gazvesi bâ-bı"nda geçmişti.
[122] Başlığa delîlliği "Peygamber (S) yan dişleri meydana çıkıp görülünceye kadar güldü" sözündedir. Hadîsteki "Lâbeteyhâ = Medîne'ninikilâbesi", Uhud'laÂir Dağları'dır. Bu iki dağ arasındaki arazîye "Medîne Haremi" denildiği daha önce geçmişti. Bunun bir rivayeti Oruç Kitabı, "Ramazân'da cima eden kimse bâbı"n-da geçti. Orada da ifâde edildiği üzere bu hadis, dîn mürşidlerine dîn öğretiminde tutulacak yolu gösterir: Dîn âlimlerinin güler yüzlü olmalarını, öğrencileri nfk ve yumuşaklıkla dîne ısındırmalarını öğretmektedir. Bununla dîn işlerinde müsamaha ve genişlik yolu tutulması öğretilmiştir. Çünkü Peygamber o zâta yumuşaklıkla gereken dînî cezaları sırasıyle saymış ve aldığı olumsuz cevâblarm beyyinelerini araştırmayarak derece derece yürüyerek en kolay çözüme ulaştırmıştır..-
[123] Bunda Rasûlullah'm hilmi, nefsinde ve malında ezaya karşı sabrının beyânı vardır. Bunun bir rivayeti Beşte bir ile Libâs'ta geçmişti.
[124] Bunun daha geniş birer rivayeti Cihâd'da've Cerîr'in fazîleti'nde geçmiştir.
[125] Hadîsteki Blrr, bütün hayırları toplayan câmiâlı bir ta'bîr olup hâlis iyilik, itaat, doğruluk, sözünde durmak gibi ma'nâlara gelir.
Fucûr, şerr ve fesada meyil ve mahabbet ma'nâsına olup her türlü şerr ve fesadı içine alan bir ta'bîrdir.
Sıddîk; çok doğrucu ma'nâsına mübalağa sîgasıdır.
Kezzâb da çok yalancı ma'nâsına bir mübalağa sîgasıdır.
"Kim Allah 'a ve Rasûlü 'ne itaat ederse işte onlar, Allah 'in kendilerine nV-metler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi insanlarla'beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar" (en-Nisâ: 69) âyetinde "Sıddîk" Peygamberlik mertebesinden sonra gelen yüksek bir rütbedir.
[126] Buhârî bunu Namaz, Cenazeler, Buyu', Cihâd, Beď'u'1-Halk, Gece Namazı, Peygamberler, Tefsîr ve Ta'bîr Kitâbîarı'nda getirmiştir. Buradaki, Cenâzeler'de geçen uzun hadîsten bir parçadır. Bu parça, yalancıitin öldükten sonra kıyamete kadar sürecek olan fecî' azabını anlatmaktadır.
[127] el-Hüdâ, doğru yola gitmek ve doğru yola delâlet eylemeğe denir ki, isimdir.
el-Hedyu, bir adamın sîret, meslek ve tarîkına denir...
[128] Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben kardeşimle Yemen'den Medîne'ye geldiğim zaman bir müddet bekledik. Peygamber'in hâllerini, yakınlarını ted-kîk ettik. Bu sürede biz Abdullah ibn Mes'ûd'u, Peygamber'in ev halkından bir kişi olarak bildik. Çünkü Peygamber'in huzuruna dâima İbn Mes'ûd'la anasının girdiğini çıktığını görüyorduk.
[129] Bu sözü, Peygamber, hutbe mukaddimesinde söyler idi: Câbir ibn Abdillah <R) şöyle demiştir: Rasûlullah hutbe yapacağı zaman hamdeder, sonra "Amma ba'du = Bundan sonra biliniz ki, sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolun hayırlısı da Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü (dînde) sonradan çıkarılan şeylerdir. (Dînde çıkarılan) her bid'at sapıklıktır., "büyütüyordu. (Müslim, Cu-mua, "Namaz ve hutbenin hafif tutulması babı".) Bunu "Sözün en doğrusu Allah'ın Kitabı, yolun en faziletlisi de Muhammed'in yoludur" şeklinde Ahmed ibn Hanbel de Câbir'den rivayet etmiştir.
[130] Bâbdaki âyet ve burada getirilen hadîsler insanların ezâ ve cefâlarına, zor ve çetin işlerin sıkıntılarına karşı sabretmenin, bunlardan yılmayıp tahammül etmenin faziletini beyân etmektedir. Yüce Allah'a sabırlı demek, hilmli ma'nâsı-nadır. Hilm de cezaya hakk kazanan günahkârın cezasını hemen vermeyip, başka bir zamana habs ile geri bırakmaktır.
[131] Hadîste Peygamber'in ruhsat verdiği hususlardan istifâde etmenin, yânî işlerin dâima kolaylık ve sadelik cihetinin tercîh edilmesi lüzumu belirtilmiş, işlerin bu kolaylık ve sadelik cihetlerini tercîh etmeyip de zor ve meşakkatli olanlarım tutanlar müdellel bir üslûbla serzeniş edilmiştir. Bu konu ile iki hadîs Müslim, Fadâil, "Peygamber'in Yüce Allah'ı bilmesi ve O'na saygı ile korkusunun şiddeti bâbı"nda rivayet edilmiştir: Müslim Ter., VII, 329-330-127 "2356".
[132] Millet, dîn ma'nâsmâdır. İslâm milleti, Yahûdî milleti, Nasrâniyye milleti gibi İslâm'dan başka bir dîne yapılan yeminin sureti, bunlardan herbirine veya kâfir milletlerden herhangibirinin adına yemîn etmektir. "Yalancı olarak" kaydı, "Halefe" fiilinde gizli bulunan zamirden hâldir. Ve: "Yemîn eden kimse,adına yemîn ettiği dîn ve millete ta'zîm etmekte yalancı olarak" demektir. Ve bu hâl, lâzıme hâllerdendir. Çünkü İslâm Dîni'nden başka bir dîne yemîn eden kimse, herhalde ve her zamanda bu yemininde yalancıdır...
La'net, mü'minin uhrevî menfâatlerinin zevalini temennî etmek olduğu için öldürmekle mûsâvî sayılmıştır. Mü'mine "Yâ-kâfir!" diye küfür isnâd etmek de onun dünyevî menfâatini ihlâl ettiği için, onu öldürmek derecesinde günâh sayılmıştır.
Bu hadîslerin bâzı rivayetleri daha önceleri de geçmişti.
[133] Buhârî, Umer'in bu sözünü içine alan hadîsi el-Mumtehıne Sûresi tefsirinde senedli olarak getirmişti.
[134] Başlığa uygunluğu Peygamber'in Muâz'ı "O bir münafıktır" sözü hakkında ma' ziretli kabul etmesi yönündendir. Çünkü Muâz, cemâat namazım terkedenin münafık olduğunu zannederek te'vîl edici olmuştur.
Bunun bâzı rivayetleri Namaz Kitabı, "İmâm namazı uzattığı zaman... bâ-bı"nda geçmişti.
[135] Umer, bununla yemîn etmekten nehyi işitmeden evvel yemîn ettiği için ma'zûr olmuştur. Bunun için Peygamber nehiy ile yetindi de onu muaheze etmedi... Bu iki hadîsin birer rivayeti en-Necm Sûresi'nin tefsirinde geçmişti (Kastallânî).
[136] Bu hadîslerden imâm için namazı hafif kıldırmasının mendûb olduğu anlaşılıyor, hattâ bazılarınca bu emri vâcibdir.
Şikâyet olunan bu fulânca kimse, Muâz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dan birisidir.
[137] Namaz Kitâbı'ndaki Enes ibn Mâlik hadîsinin bundan sonrası da: "Muztarr kaldığında ya sol tarafına, ya sol ayağının altına tükürsün "; sonra ridâsının kenarından tuttu da içine tükürüp dürerek "Yâhud işte böyle yapsın" buyurdu, ziyâdesi vardır.
[138] Bu hadîsin birer rivayeti Namaz Kitabı, "Gece namazı bâbı"nda Âişe'den ve Zeyd ibn Sâbit'ten olarak geçmişti. Burada getirilmesi ve başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın öfkelenerek onların yanına çıkması bakımındandır.
[139] Buhârî gadabdan sakınmak gerektiğini burada zikrettiği iki âyetle delîllendir-miştir.
Gayz, hoşlanılmadık birşeye karşı tab'ın heyecanı, yânî öfke demektir ki, gadabın aslıdır ve ondan farkı vardır. Deniliyor ki, her hâlde gadabın arkasında intikaam irâdesi vardır veyâhud gadab, ihtiyârsız yüzde ve organlarda zahir olur. Gayz ise yalnız kalbde kalabilir. Bir de Allah'a gadab isnâd edilir ve gayz isnâd edilmez.
Keztn, dolu bir kırbanın ağzını bağlamaktır ki, burada Öfkesini yutup tutmak, zarar gördüğü kimselere karşı kudreti bulunduğu halde intikaama kalkışmamak ve hattâ nahoş bir hâl göstermeyip hazm ve sabretmektir... (Hakk Dîni, II, 1176-1177).
[140] Bu hadîsin birer rivayeti îblîs'in ve ordusunun sıfatı ile sövüşme ve la'net bâb-larında geçmişti. Şeytân, gadabı insana zînetleyen şerrli mahlûktur.îstiâze. onun tuzağını def etmeye en kuvvetli silâhtır. O kimse "Ben deli değilim" demekle gadabın şeytân ilişmesinden bir nevi' olduğunu bilmediğini ortaya koymuştur. Bu hadîste istiâzenin gadabı terketmeye yardım edeceği ve gayzi yutmaya hazırlayacağı hükmü vardır... (Kastallânî).
[141] Hattâbî şöyle dedi: "Gadablanma!" öğüdünün ma'nâsı, "Gadabın sebeblerin-den çekin ve gadabı çekecek işlere girişme!" demektir. Çünkü gadabın kendisi insanda tab' olunmuştur, onun cibilliyetinden çıkarılıp atılması mümkin olmaz... Bu bir kelimelik öğüt, sayılmayacak birçok hikmetleri, maslahatları ve ni'met-Ieri çekmeyi, birçok mefsedetleri ve intikaamlan def etmeyi şâmil olmuştur.,. (Kastallânî).
Peygamber'in bu adama tekrar tekrar öğüt isteğine karşı yalnız "Gadablanma!" öğüdünü vermesi, bu adamın hâl ve tavrında asabîlik görmesinden dolayıdır. Peygamber'in âdeti, nasîhat isteyenlere kendi hâl ve tavırlarının ifâde ettiği lüzum ve İhtiyâca göre tavsiyede bulunmaktı. Belki bu adam da titizdi, gadablı bir tip idi ve kendisine bu bir kelimelik öğüt reçetesini vermiş, gadablanmazsa bütün şerrlerden, belâlardan kurtulacağını öğretmiştir.
Beydâvî şöyle demiştir: İnsana arız olan bütün mefsedetler, insandaki şehvet ve gadab kuvvetlerinin eseridir. Vasiyet temenni eden kişi, şübhesiz ki, fenalıklardan korunma çâresine irşâd edilmesi niyazında bulunmuştu. Peygamber de bütün fenalıkların çıkış sebebi olan gadabın bırakılmasını vasiyet buyurmuştur.
[142] Haya, halkın ayıplaması endişesinden ötürü insana arız olan sıkılma hâlidir, Türk-çesi "Utanmak"tır. Bu ruhî hâl, insanlarda fitrîdir. Avret yerini açmaktan, insanların ortasında cinsî münâsebetten utanmak, bütün medenî insanlarda bulunan bir halettir. Hayanın bir nev'i de îmânîdir. Bu da Allah korkusu ile günahlı işlerde bulunmaktan utanıp sıkılmaktır. Gerek fitrî ve ruhî bir haletin ese ri olarak insanlardan utanmak, gerek bir îmân eseri olarak Allah'tan utanmak, hadîste bildirildiği üzere insana hayırdan başka birşey getirmez... Müslim Sa-/îf/î'indeki İmrân ibn Husayn hadîsinde Rasûlullah: "Hayanın hepsi hayırdır" buyurmuştur. Yânî haya, gerek fitrî, gerek îmânî olsun, ister Allah'tan korku, ister kuldan utanmak eseri olsun, hepsi hayırdır;bunların hepsi insanı hayra, saadete sevkeder demektir.
[143] İmrân'ın Buşeyr'e kızması, Buşeyr'in hikmet kitabından naklettiği sözün kendi rivayet ettiği hadîse eklenip ziyâde edilmesi endişesinden, yânî Peygamber sözüne hakimlerin sözünün eklenmesi endişesinden olmuştur. Bir de hadîs "Hayanın hepsi hayırdır" şeklinde olduğu hâlde, hikmetteki söz "Hayadan bir kısmı sekînet ve vakaardır" şeklinde olup, hayanın bir kısmı seiûnet ve vakaarı hâiz değildir ma'nâsına olabileceği içindir. Hikmet ilmi, mevcudatın varlık ve görünüşlerindeki vaziyetlerine göre hakikatlerinden, beşer zekâsının erişebildiği kadar bahseden bir ilimdir.
[144] Bu hadîsin birer rivayeti Gusl'de ve daha başka yerlerde geçmişti. Bu, dîn işlerinde hakikati öğrenmek için suâl cormaya hayanın mâni' olmaması lâzım geleceğini ifâde eder. Buhârî, "Haya bâbi"nda geçen "Hayanın hepsi hayırdır'"hadîsinin amma mahsûs olduğuna, bu gibi hususlarda utanmanın iyi olmadığına işaret etmiştir. Nitekim Âişe'den ta'lîkaan gelen bir rivayette "Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır! Hayaları kendilerini dînlerini öğrenmekten men' etmedi"duyurulmuştur.
[145] İbn Umer'in hadîsinin bir rivayeti İlim Kitâbı'nda, Enes ibn Mâlik hadîsinin bir rivayeti de Nikâh'ta geçmişti.
Enes'in kızına karşı söylediği sözde de belirttiği gibi, kadının Peygamber'-le evlenme isteğini açıkça ve utanmadan Peygamber'e arzedip söylemesi, başlı başına yüksek bir fazilet örneği ve başlığa tam bir uygunluktur.
[146] Ebû Mûsâ hadîsinin bir rivayeti Mağâzî'nin sonunda, bir rivayeti de îlim Kitâ-bi'nda geçmişti.
Enes'in hadîsi îiim'de, Âişe'nin hadîsinin bir rivayeti Peygamberin sıfatı bâbı'nda da geçmişti. Hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır.

[147] Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'nın sonlarında "Namaz içinde iken binek hayvanı çözülüp giderse bâbı"nda geçti.
[148] Bunun bir rivayeti de Tahâret'te "Mescidde sidik üzerine su dökülmesi bâbı"n-da geçti. Hakikatte bu sıfatlarla gönderilen, Peygamber'in kendisidir. Sahâ-bîler de bunu tebliğ edici olduklarından mecazen Peygamber bu sıfatlan onlara isnâd etmiştir. Bunda kolaylaştırmada mübalağaya bir tenbîh ma'nâsı da vardır (Kastallânî).
di). Hattâ (kuşu olan) küçük kardeşime:
[149] Ebû Umeyr, Umeyr'in babası demektir, ve küçük çocuğa Peygamber tarafından verilen künyedir. Üç beş yaşındaki küçük çocuğa babalık künyesi vermek bir latîfedir. Çocuğun asıl adı Zeyd ibn Sehl'dir. Bu çocuk Enes ibn Mâlik'in ana-bir kardeşidir. Bu çocuk Peygamber'in sağlığında ölmüştür. Nuğayr, "Nuğr"-un küçültme ismidir. "Nuğr", serçe kuşu kadar kırmızı gagalı bir kuştur. Me-dîneliler bu kuşa bülbül derlermiş. Küçük Zeyd'in böyle bir kuşu ölmüş, Peygamber çocuğu gördükçe latîfe eder: "Yâ Ebâ Umeyr, nuğayr ne yaptı?" dermiş.
Peygamber'in çocuklara böyle güleryüzle karışıp latîfeleşmesi güzel huyunun, kerem ve alçakgönüllülüğünün en güzel delilidir.
[150] Âişe Peygamber'le evlendiği zaman dokuz yaşında bir kızdı.İşte bu çocukluk günlerinde kız çocuğu suretindeki oyuncak bebek timsâlleriyle kızlara mahsûs oyunlar oynamıştın Peygamber, Âişe'nin yaşıtında olan komşu kızlarını onunla oynamaları için Âişe'nin yanma yollar, beraber oynamalarına yardımcı olurdu, îşte Peygamber'in bütün bu hâlleri ve davranışları O'nun güzel huyunun, kız çocuklarına varıncaya kadar İnsanlarla karışkanlığınm ve onlarla ilgilenip meşgul oluşunun delilleridir.
[151] Ebu'd-Derdâ'mn bu sözünü Ibnu Ebi'd-Dünyâ, Ibrâhîm Harbî ve Dinâverîsenedli olarak rivayet etmişlerdir.
Mudârât: Câhili öğretmekle, fâsıkı fiilinden nehiyde yumuşak davranmaktır.
[152] Bunun bir rivayeti "Fesâd ehlinin kötülüğünü söylemenin caiz olacağı bâbi"nda geçmişti.
[153] Mahrame hadîsinin de bâzı rivayetleri Hibe'de ve Libâs'ta geçmişti.
[154] Muâviye'nin bu sözü "Halîm, ancak tecrübe sahibi olandır" lafzıyle de rivayet edilmiştir. Bunu Ahmed ibn Hanbel, İbn Hıbbân senediyle rivayet etmişlerdir.
Halîm, büyük ve çetin işlerde teenni ile hareket eden kimsedir. Arab dahîlerinden birisi olan Muâviye, siyâsî hayatındaki bütün başarılarını hilmİ ve ,te-ennfile hareketi sayesinde kazanmıştır. Onun siyâsî hayâtta düstûru şu idi: "Halk bana pamuk ipliği ile bağlansın kâfidir. Ben o zayıf bağı kırmam, onlar benden çekindikçe ben onlara doğru teenni ederek yaklaşırım, o bağı koparmam!" de-' misti. Bu hazm, ihtiyat ve teennf ile harekpfden
[155] Yânî akıllı ve olgun mü'min, dîn ve dünyâ işlerinde sakınılacak şeylerden sakınır, ihtiyâthve uyanık hareket eder, bir defa aldatılsa bile gaflete düşüp ikinci defa aklanmaz.
[156] Başlığa delilliği "Ziyaretçilerin için üzerinde bir hakk vardır" sözündedir. "Zevr", "Zâir"in cem'i olup "Ziyaretçiler" ma'nâsınadır. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda "Konuğun hakkı... bâbı"nda geçmişti.
[157] Buhârî bu başlıkta "Dayf" ve "Zevı'" kelimeleri hakkında bilgiler vermektedir. "Tezzâveru" fiili mağarada uyuyanlar hakkındaki âyette geçer: "(Onlara baksaydin) görürdün ki, güneş doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafina yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi..." (el-Kefh: 17).
[158] Bunların birer rivayeti bu kitabın evvellerinde de geçmişti
[159] Bunun bir rivayeti Zulümler Kitabı, "Zâlimin malını bulduğu zaman mazlumun kısası bâbı"nda geçmişti.
[160] Bunun bir rivayeti Oruç Kitabı, "Gönüllü oruçta kardeşinin orucunu bozdurmak için yemîn eden kimse bâbı"nda geçmişti.
[161] Bunun bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda geçti. Bundan sonra gelen bâb-daki rivayet, bâzı nüshalarda daha tafsîllidir.
[162] Selmân'ın Ebu'd-Derdâ'ya "Sen yemedikçe ben de yemeni" sözü, bundan bir bâb önce geçmişti.
[163] Hadîsin Namaz Vakitleri Kitâbı'ndaki rivayetinde burada şu ziyâde vardır: Ebû Bekr o yemekten bir lokma yedikten sonra Peygamber'e gönderdi.Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizimle bir kavim arasında bir ahid vardı, müddet son bulmuş olduğu için Medîne'ye gelmişlerdi. İçlerinden arîf olarak oniki kişi ayırdık. Herbİri ile beraber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. İşte onların hepsi o yemekten yediler. (Râvî rivayetini bitirdikten sonra) yâhud bu lafızlara benzer lafızlarla (rivayet olunmuştur dedi).
Başlığa uygunluğu "Konuklar da Ebû Bekr yemedikçe yemekten yememeye yemîn ettiler" sözünden alınır.
Bu yemekte görülen bereket, evliyanın kerametlerine kaail olan sünnet ehli mezhebini te'yîd edici bir delîldir. Bu bereket Muhammed'in mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr Sıddîk'm elinde zahir olmuş ulu bir keramettir. Müslim ile Ebû Davud'un rivayetlerine göre, ertesi günü Peygamber'in huzuruna vardığında konukların ettiklerini naklettikten sonra: Yâ Rasûlallah, onlar yemînlerinden bârr oldular, yânî sâdık kaldılar; ben ise hânis oldum, demiş. Rasûlullah da: 'J ^il ^!I j; = Hayır, onların en bârrı, en sâdıkı sensin" buyurmuştur.
[164] Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ile Huveyyisa'nm kardeşi oğullarıdır.
[165] Buna "Kasâme yemîni" denir. Maktulün velîleri veya onların isteği üzerine kaa-tilin velîleri tarafından elli kişinin yeminidir. Kimsenin tasarrufunda olmayan bir yerde yaralı olarak bir maktul bulunur da kaatili bilinmezse, maktulün vârisleri, civardaki köy ahâlîsi tarafından öldürüldüğünü iddia ederler ve bu iddialarını elli kişinin yemîni ile te'yîd ederlerse, maktulün diyetine hakk kazanırlar. Yâhud da velîsinin talebi üzerine köylülerden onun seçtiği elli kişinin redde dâir yemîn etmesidir ki, buna da "Kasâme" denilir. Ve bu suretle maktulün diyetinden kurtulurlar.
Bunun bir rivayeti Cihâd'm sonlarında "Müşriklerle mütâreke ve musâla-ha bâbi"nda geçmişti.
[166] Bu ta'liklerden el-Leys'inkini Müslim, Tirmizî ve Nesâî senedli olarak getirmişlerdir.
[167] Bunun bir rivayeti yakında "Haktan haya edilmez bâbı"nda geçtiği gibi, İlim Kitâbı'nda da geçmişti. Burada getirilmesi, içinde büyüklere ta'zîm bulunduğu , içindir.
[168] Şiir, lügatte birşeyi zekâ ve fetânetle iyice anlamak ma'nâsına olup, ilimden daha husûsîdir. Istılahta Şiir, kasd ve irâde ile söylenen vezinli, kaafiyeli sözdür. Şiir'in kasd ve irâde ile söylenmesi şart olduğundan vezinli ve kaafiyeli gelen âyet ve hadîslere şiir denilmez. Mantıkçılar arasında tanınan ve ıstılah olan bir şiir vardır ki, hayâlı küçük ve büyük önermelerle tanzim olunan kıyastan ibaret olup nefsin birşeye rağbet veya birşeyden nefret ettirilmesiyle infialine hizmet eder. Buhârî'nin bu babına mantıkin şiiri de dâhil olur.
Recez de şiirden bir nevi'dir. Vezni altı kerre Müstefittin'dür.
Huda' da deveyi nağme ve terane ile bilhassa recez inşâdiyle şevklendire-rek yürütmek ve sürmektir. Arablar arasında seferlerde şiir inşâdıyle deve yürütmek Mudar ibn Nizâr zamanından beri tecrübe olunarak devam edegelmiştir. Deve şiir vezinlerinin çabukluk ve yavaşlığına uyarak hızını artırıp yavaşlatır.
[169] Buhârî bu âyeti şiir ve recez inşâd eden şâirlerin kötülerini ve iyilerini ta'rîf etmekte olduğu için burada getirmiştir. Bu âyetlerle Ubeyy ibn Ka'b hadîsinin delâletinden, şiirin hayra, fazîlete teşvik edip rağbetlendiren yararlıları ve iyileri olduğu gibi, fuhşa, rezalete, ahlâksızlığa hizmet eden zararlıları ve kötüleri de olduğu anlaşılmaktadır. Birinciler öğülmüş, ikinciler kötülenmiştir.
[170] Yânî doğru ve hakka uygun bir sözdür. Cehlden, beyinsizlikten men' eden, yararlı bir sözdür de denildi. Şiirden bir kısmı İnsanlara yarar veren meseller, va'z-lar gibi hikmet olunca, böylesinin söylenmesi ve inşâd ediimesinin câİz olacağı şübhesizdir (Kastallânî).
[171] Bâzı rivayete göre Peygamber'in parmağı bu yarayı Uhud harbinde almış, çokça ağrıyıp sızlamaya başlayınca İstiare suretiyle parmağa hitâb ederek Abdullah ibn Revâha'nın şiirinden olan bu recezi söylemiştir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da da geçmişti.
[172] Lebîd ibn Rabîa ile Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt, Câhiliyet devri şairlerindendir. Lebîd, Arab'ın en büyük şâirlerinden ve Muallaka sâhiblerindendir. İslâm devrine de yetişip 120 yâhud 140 sene kadar uzun bir ömür yaşamıştır. Usmân'ın halifeliği zamanında Kûfe'de vefat etmiştir. Kur'ân'ın i'câzı karşısında hayran kalarak, onu okuyup dinlemeyi şiir söylemeye tercih etmiştir. Lebîd'in burada verilen sözü, on beyitli bir şiirindendir. Bir îzâha göre şu kıt'asının bir parçasıdır
Elâ kuffi şey'in mâ hala'llâhe bâtılu
(= Kâinatın bütün satırları, iyi düştün ki, Mele-i A'lâ'dan sana (hitaben) yazılmış risalelerdir. Onlarda yazılanların hulâsası da teemmül edersen şundan ibarettir: Gözünü aç, Allah'tan başka herşey bâtıldır) (H. B. Çantay, Meâl-i Kerîm, II, 760, es-Sâffât Sûresi 9. âyetin haşiyesi).
Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt da Câhiliyet devrinde yetişen Kureyş şairlerindendir. Tevhide, öldükten sonra dirilmeye ve âhiret gününe îmân ederdi. Bu inançlarını şiirlerinde dile getirmiştir. Müslim'in bir rivayetinde Şerîd ibn Suveyd dedi ki: Bir gün Rasûlullah'a bineğin terkisinde refakat ettim. Sefer sırasında "Umey-ye'nin şiirinden birşey biliyor musun?" diye sordu. Ben de: Evet, biliyorum, dedim ve yüz beyit kadar okudum. Bunun üzerine Rasûlullah: "Umeyye müs-lümân olmağa yaklaşmıştır" buyurdu (Müslim, Şiir Kitabı, Müslim Ter., VII, 122-123)
[173] Âmir ibnu'1-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'ın amcasıdır. Sahâbîler arasında tecrübe ile bilinmiştir ki, Rasûlullah'ın rahmet ve duâ ettiği kimse şehîd olurdu. Bunun için Umer: Âmir'le bizi faydalandirsaydm! Temennisinde bulunmuştur.
[174] Hadîsin birer rivayeti şiirlerde bâzı küçük farklarla Cihâd ve Mağâzî'de "Hay-ber gazvesi bâbı"nda geçmişti.
[175] Bu hadîsin bâzı rivayetlerini Müslim de Fadâil'de getirdi.
Bundan murâd, yürütmede rıfktır. Çünkü deve tegannî ve terennüm ile sürüşü işitince, bundan lezzet alarak yürüyüşte sür'at eder, dolayısıyle binicilerini rahatsız kılıp yorar. İşte bundan dolayı Peygamber, Enceşe'yi nehyetti. Çünkü kadınlar şiddetli hareketten zayıflık duyar, zarara uğrayıp düşmelerinden de korkulur (Nevevî). {Müslim Ter., VII, 201-203).
[176] Bunun da bir rivayeti Mağâzî'de geçtiği gibi, Müslim de Fadâil'de, Hassan ibn Sâbit'in faziletleri bâbı'nda daha tafsîlli olarak getirmiştir.
[177] Bu hadîsin bir rivayeti Teheccüd'de, "Gecenin bir kısmında uykusuz kalıp ibâdet eden kimsenin fazîleti bâbı"nda da geçmişti.
Bu üç beyit, Abdullah ibn Revâha'nm tavîl bahrından inşâd ettiği beyitlerdendir. Merhum Kâmil Mîrâs, bunları nazmen de tercüme etmiştir:
"Seherde fecri sâdık yükselip nûr saçtığı bir ân Rasûlullah okur ashabına tertîl ile Kur'ân Halâs etti dalâletten hidâyet ettİ İslâm 'a İnandı gönlümüz bildirdiği bilcümle ahkâma Anın irşâden tergîbiyle girdik Dîni Meftûre Çıkardı zulmeti küfrü dalâletten bizi nûre Fırâşmdan çıkıp eyler idi Mevlâ'yı istikbâl
Gece kârırlere, madca'lan eylerken istiskal" {Tecrîd Ter., IV, 155) Buradaki metinde kâfirler bulunduğu için tercümedeki "Müşriklere" yerine "Kâfirlere" şeklinde küçük bir değişiklik yapıldı (M. Sofuoğlu).
[178] Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Mescidde şiir bâbı"nda geçti.
[179] Bunun bir rivayeti Beğ'u'l-Halk'ta geçti.
[180] Bu hadîsleri Müslim de Tıbb'da ve Şiir Kitâbı'nda getirmiştir.
Bu hadîslerdeki zecr , tamâmiyle şiire yönelen ve onunla meşgul olup kendini Kur'ân tilâvetinden, zikrden, ibâdetten, ilimden alıkoyan kimseler içindir.
Bir de insanı vâciblerden, müstehâblardan, ilimden alıkoyan kötü şiirlerle kafalarını ve gönüllerini dolduran kimselere yöneliktir.
[181] Teribetyemînuki" ta'biri "Sağ eli toprak olası!" ma'nâsınadır. Arablar bunun hakîkat ma'nâsını kasdetmeyerek "Zengin ol, elin toz toprak kadar bol mala ersin" temennisi yerinde kullanırlar. Bir de teşvik ma'nâsma kullanırlar. "Akra ve halkaa" ta'birleri de lügatçe "Allah onu kesip helak etsin, Allah onun boğazına dokunup hastalandırsın!", ma'nâlannda olmakla beraber, Arablar bunları da kendi ma'nâlarına kullanmayıp mutlak olarak rastgele söylerler...

Buradaki birinci hadîs Nikâh'ta; ikinci hadîs de Hacc Kitâbı'nda geçmişti.
[182] Başlığa uygunluğu Ümmü Hâni'in "Anamın oğlu zu'm etti" sözündedİr.
ez-Zu'm: Zâ'nın üç harekesiyle söylemek ma'nâsınadır. Hakk ve doğru sözde, bâtıl ve yalan sözde kullanılmakla zıdd ma'nâli fiillerdendir. Çok defa ger-çekleşmeyip şübheli ve seçilmez olan yerde kullanılır (Kaamûs Ter.)
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Bir libâs içinde namaz bâbı"nda geçmişti.
[183] el-Veyl: Leyi vezninde şerrin gelmesi ma'nâsınadır. Bâzıları dedi ki, Veyl, fecaate düşme kelimesidir, bir musibet meydana geldiğinde söylenir. Lisânımızda"Vay, yazık, hayf ve dirig" ile îa'bîr olunur. "Veyîeh", "Veylek", "Veylî" denilir ve imdâd isteme hâlinde "Vey/âh!" derler... "Vay" kelimesi hüzün ve husrân ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[184] Başlığa uygunluğu Peygamber'in "Veylek, kim adalet eder... " sözündedir. Bunun bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçti.
Bu lafza en yakın metin Müslim'de Zekât, Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri babı altında 148 rakamıyle geçen hadîstir: Müslim Ter., III, 265-266.
[185] Başlığa uygunluğu "Vayhake" ve "Veyleke" ta'bîrlerindedir. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.
[186] Bu mutâbaati et-Tahâvî, Leys tarîkinden; o da: Bana Abdurrahmân tahdîs etti, şeklinde rivayet edip zikretmiştir (Kastallânî).
[187] Bedevî, Medine'ye hicret etmek istiyordu. Kendisi Mekkeli değildi. Hicret ise Mekke'nin fethinden evvel, Mekkeliler'in Medine'ye gelmeleri ve ikaamet etmeleri için farz kılınmıştı. Peygamber onun için bedeviye: "Vayh sana, yazık sana! Hicret çok çetin bir iştir!" diye, onu hicret etmekten men' eylemişti. Bunun Mekke fethinden evvel olduğu anlaşılıyor. Çünkü Mekke fethinden sonra hicret yoktu.
"Vayh " ta'bîri hakkında Dâvûdî: Bu kelime, söylenen bir sözün işlenmesi istenmediği zaman zecr ve men' için kullanılır, demiştir. Buna göre Peygamber bu ta'bîrle bedeviye: "Sakın hâ, hicrete kalkışma!" demiş oluyor. Kaamûs Ter-cemesi'nde de: Vayh kelimesi rahmet ve şefkattir; vay, yazık, hayf demektir ki, bir adamın hâline acıyıp rahmet ve rikkat ettiğin zaman söylenir, denilmiştir. Bu hadîsin birer rivayeti Zekât ve Hicret Kitâbları'nda da geçmişti.
[188] Buhârî bunun aslını Sahîh'inin birçok yerinde bâzı farklılıklarla getirmişti: Ma-ğâzî'nin sonlarında, VedâHaccı bâbı'nda, "Ey îmân edenler, bir kavim bir kavme alay etmesin..." (el-Hucurât: 11) âyeti bâbı"nda, Fiten'de, Diyetler'de, Hudûd'da.
[189] Dâvûdî şöyle dedi: Çünkü o sırada Peygamber'in huzurunda bulunanların çoğu bedevilerdi. Peygamber onlara bilmiyorum deseydi, onlar şübheye düşeceklerdi. Onun İçin Peygamber onlara ta'rîzli olarak böyle söyledi.
Müslim'deki Âişe hadîsinde: Bedeviler Peygamber'in huzuruna geldiklerinde, O'na kıyametin ne zaman kopacağını sorarlardı. Peygamber de onlardan yaşça en genç olanına bakar da: "Eğer şu yaşarsa, ona ihtiyarlık erişmeden sizin kıyametiniz sizin üzerinize kopar" buyururdu. Kaadı Iyâd'ın da dediği gibi, bu daha açık olan rivayet, metindekini tefsîr etmektedir... (Kastallânî).
Bu hadîsi Müslim, Fiten'de getirmiştir.
[190] Mahabbet, nefsin kemâl idrâk ettiği birşeye öyle bir meylidir ki, ona yaklaşmak için lâzım gelen sebeblere ve vesilelere sevkeder. Sevenin gayesi, sevilenin rızâsına nail olmak ve öfkesinden sakınmak olduğundan, Mahabbet, itaat ve ma'siyetten sakınma irâdesini gerektirir. Herhangibir nefis, hakîkî kemâl ancak Allah'ın olduğunu, bütün vücûdda gerek kendinden, gerek başkalarından gördüğü, göreceği, tasavvur edebileceği herhangi hayır ve kemâlin Allah'tan ve Allah ile ve Allah'a olduğunu idrâk ettiği zaman, onun bütün mahabbeti Allah için ve Allah yolunda, Allah'ın rızâsı uğrunda olur. Allah'ın Dîni de Tevhîd ve İslâm olduğundan, mahabbeti ancak bu dâirede cereyan eder. Tâat irâdesinde ancak bu dîn hâkim olur... (Hakk Dîni, II, 1075-1076).
[191] Gazâlî el-Ihyâ'da. şöyle dedi: Rasûlullah'm "Kişi sevdiği ile beraberdir" sözü sakın seni aldatmasın. Çünkü HrİstiyanlarHz. îsâ'yı. Yahûdîler de Hz. Musa'yı sevdiklerini ve bu sebeble Mûsâ ile îsâ'nın bunlara fâide vereceğini iddia ediyorlar. Hâlbuki bir kimseyi sevmek, ona muhalefet etmemeyi gerektirir, yânı muhalefetle beraber sevmek fâide vermez. Zîrâ böylesi, sevdiğini gerçekten ve samîmi olarak sevmiş değildir. Böyle olunca da sahte sevgililerin birbirleriyle beraber olması mümkin değildir.
Bu ma'nâyı pek beliğ ifâde eden bir âyet meali: "Allah 'a ve âhiret gününe îmân eder hiçbir kavmi, Allah ve Rasûlü 'ne hudûdyansına kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın; babaları veya oğulları veya kardeşleri veya soy sop hısımları olsalar bile. İşte Allah Öyle kimseleri sevmeyen bir kavmin kalblerine îmânı yazmış ve bunları kendinden bir rûh ile te 'ytd buyurmuştur. Bunları altlarından ırmaklar akar cennetlere koyacaktır. Bunlar orada ebediyyen kalacaktır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah 'tan hoşnûd olmuşlardır. İşte onlar Allah fır-kasıdır. Gözünüzü açın ki, Allah fırkası muhakkak hep felaha erenlerdir" (el-Mucâdile: 22).
[192] el-Has'e, hâ'mn fethi ve sînin sükûnu ile ve el-Husât "Kuûd" vezninde sürüp kovmak... ma'nâsınadır. Lâkin gerek müellifin, gerek diğer ana kitapların temsillerine göre köpek kısmını sürüp kovmağa mahsûstur, üçüncü bâbdandır. Bu ma'nâda lâzım olur, sürülmekle yıkılıp gitmek ma'nâsına (Kaamûs Ter.).
Bu bilgiye göre "Ihse" kelimesi, aslında köpeği kovmak için kullanılan bir lafızdır. Sonra bir men' ve horlama hitabı olmuştur. "Zelîl ve kovulmuş olarak sus!" demektir.
[193] Buhârî bu İbn Sayyâd hadîsinin bir rivayetini Cenazeler Kitabı, "Sabî müslü-mân olup da öldüğünde üzerine namaz kılınır mı? babı"nda getirmişti. Bâzı açıklamalar orada verilmişti.
Bu hadîsin bir haylî farklı isnâdlarını Müslim de Fitneler ve Kıyamet Alâmetleri Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 459-470.
[194] Bunu da Müslim Fitneler...'de getirmiştir.
Deccâl, zamanın sonunda meydana çıkacak, peygamberlik veya ulûhiyet iddia edecek pek yalancı bir mahlûktur. Hadîslerde "Zamanın sonlarında birçok deccâller olacağı"haber verilmiştir. Sarihler "Deccâlun" lafzını "Yalancılar ve aldatıcılar" ile tefsir etmişler ve "Deccâl"in bir değil, nice yalancı ve yaldızcı makûlesi insanlar olduğu ve bunların dünyâ târihînin son zamanlarında çoklukla görüleceğini" söylemişlerdir.
[195] el-Merhab, "Matlab" vezninde, genişlik ma'nâsına mimli masdar ve geniş yer ma'nâsma mekân ismi olur. Arablar'ın "Merhaban ve sehlen" sözleri bundandır, "Genişliğe ve düzlüğe geldin" demiş olurlar. Yânî Arablar gelen konuğa "Merhaban ve sehlen" derler ki, darhksız, küçük görülmek şaibesinden ârî, şen ve ma'mûr yere geldiniz, kalb genişliğiyle üns ve ülfet üzere olup kat'iyyen kırık gönüllü ve ürkek olmamanız ümîd edilir, denmiş olur... (Kaamûs Ter.)
[196] Âişe'nin rivayeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçen hadîsin bir parçasıdır. Ümmü Hâni'in hadîsi de yakında "Zaamû hakkında gelen şey bâbV'nda geçmişti.
[197] Bunun bir rivayeti imân Kitabı, "Beşte biri ödemek îmândandır bâbı"nda -ve aha başka yerlerde- geçmiş, açıklamalar orada verilmişti.
[198] et-Gadr, el-Gadarân: Vefa mukaabilidir ki, ahidde durmayıp vefasızlık ve hıyanet eylemek ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter.)
insanı kendi ismi ve babasının ismiyle çağırmak ta'rîfte daha şiddetli ve temyîzde daha beliğdir.
Bu hadîste "İnsanlar kıyamet gününde babalarına karşı bir örtme olması için analarının isimlerinden başkasıyle çağınlmazlar" diyen kimselere bir reddiye vardır. Hattâbî: Evet bu söz Taberânî'de İbn Abbâs hadîsinde rivayet edilmiştir, lâkin pek zayıf bir senedledir, demiştir... (Kastallânî).
Ebû Davud'un Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiği hadîste Peygamber (S): "Sizler kıyamet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız, onun için güzel İsimler seçiniz!" buyurmuştur. Bu hadîsi İbn Hıbbân da rivayet edip "Sahihtir" demiştir. Buhârî'nin bunu almaması, Sahih1 mût aradığı şartlara uymamış olmasındandır... (Aynî).
[199] Habîs, gerek hissedilen, gerek akledilen olsun, murdar ve nahoş nesneye denir ki, tayyib mukaabilidir. Alçak, dubârecî, aldatıcı ve mekkâr kimseye denir...
Lakis... bir nesneyi gönül şiddetle Özleyip arzu eylemek ma'nâsmadır. Bu, dördüncü bâbdandır. Ve bir nesneden iğrenip gönül dönmek ve mi'de bulunmak ma'nâsmadır. Nefis bir şeye zebûn ve habîs olduğu zaman "Lakiset nefsehû" denilir. Peygamber (S) çirkinliği için ve müslümâmn habisliği kendi nefsine nis-bet etmemesi için "Habîs oldu" ta'bîrini kerîh görmüştür. Yânî Peygamber'in bu ta'bîrden nehy buyurdukları iki sebebe dayanır: Biri habîs ve habaset maddesini kabîh gördüğü için; biri de müsîümân olan kimsenin nefsine habaseti nisbet etmesinin lâyık olmadığı içindir... {Kaamûs Ter., II, 1013).
Hulâsa Peygamber, ümmetine lafızlar ve ta'bîrler hususunda da edebliliği öğretmiş, güzellerini kullanmayı ve çirkinlerinden uzaklaşmayı ta'lîm eylemiştir. Salât ve selâm olsun!
Bu hadîsi Müslim de Kitâbu'l-Elfaz mine'1-Edeb ve gayriha'da getirmiştir: Müslim Ter., VII, 118-119, "2151".
[200] Dehr'i Râgıb el-Isfahânî el-MüfredâVında, kâinatın ezelden ebede kadar devam eden bekaası müddetinin ismidir, diye ta'rîf etmiştir. Bâzıları bir milletin târihte devam eden hayât müddetidir, demişlerdir. Dehr, hâdiselerin menşei olan gece ile gündüzün arka arkaya gelmesine de denildiği, bu hadîs ve açıklamasından anlaşılır. Zaman da mâzî, hâl ve istikbâl kısımlarım içine alan Dehr'm gayrı muayyen bir kısmı oluyor.
Şârih Hattâbî şöyle demiştir: Câhiliyet zamanında bütün hâdiseler, bütün musibetler gece ve gündüzden ibaret olan Dehr'e nisbet edilirdi. Bu i'tikaadda-kİ câhiliyet adamları, iki fırka olup bunlardan bir fırkası Allah'a îmân etmezdi. Dehr'den ve hâdiselerin mahalli olan gece ile gündüzden başka bir müessir tanımazlardı. Bunlar her fenalığı Dehr'e nisbet ederlerdi. "Dehriyye" denilen bu fırka "Bizi ancak dehr helak eder" (el-Câsiye: 23-24) derlerdi.
İkinci fırkası bir yaratan tanırlardı, fakat sevilmeyen işleri ona nisbet etmekten tenzih ederler ve her fenalığı Deh?t nisbet ederlerdi. Ve "Vay dehrin mahrumiyet ve hüsranına!" diye Dehr'e söverlerdi.
Peygamber bu hadîslerinde bu akideyi ibtâl etmiş ve Dehr'e sövmeyi yasaklamıştır. "Ben dehr'im" cümlesi, "Ben dehrin mâliki ve mutasarrıfıyım" demektir. Kısaltılarak "Mâlik" lafzı hazf olunmuştur. "Allah dehrdir" sözü de böyledir.
el-Câsiye: 245 ve ed-Dehr: 1 âyetlerinde geçen Dehr'in tefsiri, yerinden okunmağa değer: Hakk Dîni, V, 4322-4323; VII, 5492.
Bu hadîslerin bir haylî rivayetlerini Müslim de Kitâbu'1-Elfaz...'da getirmiştir.
[201] Kerm, "Adi" ve "Dayf" lafızlarında olduğu gibi "Kerîm" ma'nâsına bir mas-dardır. Masdarla yapılan vasıflamalarda erkek, dişi, tesniye, cemi'lerde bu lafiz değişmez, hep aynı kalır. Bu "Kerm ancak..." sözünde zahire göre hasr yoktur. Bunun ma'nâsi: "Kerm ismine en haklı olan mü'mİnin kalbidir" demektir, böyle olunca başkalarını kerm ismiyle isimlemeyi reddetmemiş olur... (Kastallânî).
Hâsılı "Kerem" maddesinden alınmış olan bu İsim, ancak müslümân ve mü'mine lâyıktır, "Kerem"in kökü olan bu İsme haklı olan ancak müslümân-dır demektir. Bu hususta diğer bir tevcîh şudur:
"İneb" ve "Kerm" kelimeleri eşdeğer olarak üzüm ma'nâsına gelir. Bununla beraber kelimenin kökü cömertlik ve asalet ma'nâlarınadır. Bu sebeble belki Peygamber bu mühim kelimenin sâdece üzüm ve üzüm asması ma'nâsına kullanılmasını uygun bulmamıştır.
[202] Buradaki ta'lîkler, senedli olarak rivayet edilmişlerdir. "Lâmülke ille'tiah" sözü hasrı gerektirir. Bu da melikliğin Allah indinde kesilmesinden ibarettir ki, O'ndan başka melik yok demektir. Yânî hakîkî metiklik Allah'a âiddir. Fakat melik sözü mecaz olarak dünyâ melikleri hakkında da kullanılır.
[203] Bunu Müslim de Kitâbu'1-Elfâz...'da getirmiştir.
[204] ez-Zubeyr'in bu hadîsi, kendi menkabesi babında ve Ahzâb harbinde kahramanca yaptığı hizmetler hakkındadır
[205] Sa'd ibn Ebî Vakkaas da: Uhud günü Rasûlullah (S) ok kabındaki oklarını çıkarıp bana verirdi de: "Ey Sa'd, babam, anam sana feda olsun, at" derdi, demiştir.
[206] Ebû Bekr'in buna yakın bir sözü Hicret hadîsi içinde de geçti. Bu sözü aynen Peygamber'in hicreti bâbı'nda Ubeyd ibn Huneyn'in Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet ettiği hadîste vardır. Lafzı şöyledir: Rasûlullah (S) minber üzerine oturdu da: "Allah bir kulu kendiyanındakilerle dünyâdakiler arasında muhayyer kıldı da o kul, Allah yanında olanı tercih etti" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Babalarımızı ve analarımızı Sana feda edelim!" dedi... (Buhârî, Menâkib, "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medine'ye hicretleri babı", rakamlı nüsha, IV, 151-167; hadîs rakamı: 123)

[207] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah beni Sana feda kılsın" sözünde olduğu açıktır. Bunda bu sözü söylemenin caiz olduğuna delîl vardır. Bunun bâzı rivayetleri Cihâd'da,' 'Gâzî gazveden döndüğü zaman söyleyeceği söz babı' 'nda ve Libâs Kitâbı'nda geçmişti.
[208] Müslim'deki İbn Umer hadîsi şöyledir: Rasûlullah (S): "isimlerinizin Allah'a en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahmân'dır" buyurdu (Kitâbu'1-Âdâb, 2-"2132" rakamlı hadîs). Yânî İsimlerinizin Allah katında en razı olunanı Abdullah ve Abdurrahmân'dır. Çünkü Abdullah isminde ubudiyet ve tezellülü i'tirâf vardır, ikincide ise her mahlûku arara ve şâmil olan rahmeti i'tirâf vardır. Keza birinci isimde bu isimle adlandırılan kimsenin Allah'a ibâdet edici olması, ikincide ise ilâhî rahmeti izhâr edici olması tefe'ülü vardır... {Müslim Ter., VI, 391).
[209] Enes'in bu hadîsi Buyû'da ve Peygamber'in sıfatı bölümünde senedli olarak geçmişti.
Künye ve Kinye bir kimseye eb, ümm, ibn ve bint (yânî baba, ana, oğul ye kız) kelimelerinin birini muzâf yaparak İsimlendirmek ma'nâsınadır ki, onunla isminden tevriye eylemiş olur (Kaamûs Ter.). Şimdi Türkçe'de isim, öz adı; künye de takribi olarak soyadı yerine alınabilir.
Arablarda baba ve ana ilk doğan çocuklarının ismiyle künyelenirler. Peygamber'in adı Muhammed, künyesi Ebû'l-Kaasım'dır. Kaasım, Hadîce annemizden doğan ilk oğlu idi, küçük yaşında Mekke'de, Peygamberliğinin başlangıçlarında vefat etmiştir.
Bu hadîslerdeki nehyin tahrîm için olmadığı ve nehyin Peygamber'in hayâtı devrine âid tenzîhî bir nehy olduğu, hattâ Peygamber'in bu hususta müsamahalı davrandığı tesbît edilmiştir.
[210] el-Hazn, hâ'nın feth ve noktalı zâ'nın sükûnuyle, ei~Hazen iki fetha ile gam ve endûha denir, cem'i Ahzân 'dır ve hâ'nın dammıyle el-Huzn, masdar olur, birinci bâbdan; bir adamı gamlı eylemek; dördüncü bâbdan gamlı kederli olmak ma'nâlarınadır. el-Hazn ve el-Huzen: Sert, galîz dağlara denir.
es-Sehî, Ehl vezninde kolay, âsân şeye, ve toprağı yumuşak, yürümesi kolay düz ve mülayim yere denir ki, cem'i Suhûl gelir.. (Kaamûs Ter.).
[211] Saîd ibnu'l-Müseyyeb kırk kadar sahâbîye yetişmiş büyük tabiîlerdendir. 36. senesinde doğmuş, Velîd ibn Abdilmelik devrinde 94 yılında vefat etmiştir. Babası el-Müseyyeb ise ağaç altında bey'at eden sahâbîlerdendir. Dedesi Hazn ibn Ebî Vehb, Muhacirler'den olup Câhiliyet'te Kureyş'in şeriflerinden idi (Aynî).
[212] İbn EbîŞeybe'ninUrve'den rivayetinde: Peygamber, hoşlanılmayan bir İsim işittiğinde onu daha güzel bir isimle değiştirirdi, demiştir. Rasûlullah Ensâr'dan Useyd'in kendi oğluna verdiği bir adı beğenmeyerek "OnaMunzir ismini koy" buyurmak suretiyle önceki ismini değiştirmiş oluyor.
[213] Peygamber'in kadınlarından Zeyneb bintu Cahş'm ve yine Peygamber'in kadınlarından Ümmü Seleme'nin kızı ve Peygamber'in üvey kızı Zeyneb'iiı adlan da Berre idi. Rasûlullah her ikisinin Berre adlarını Zeyneb adiyle değiştirdi. Çünkü "Berre", "Çok hayırlı, çok iyi, çok cömerd kimse" ma'nâlanna gelmektedir.
Bu hadîsleri Müslim de Kitâbu'l-Âdâb'da getirmiştir.
[214] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti. Bu hadîs isim değiştirmenin ve çirkin isimle isimlemekten men' etmenin vücûbu üzere değil, bu hususta muhayyerlik ifâde etmektedir. Böylece çirkin bir adamın güzel isimle, fâsıkm da "Salih" ismiyle isimlenmesi caiz olur. Çünkü Peygamber (S) "Hazn" kendi ismini "Sehl" ile değiştirmeyi kabul etmediği zaman, onu buna zorlamamıştır. Eğer bu lâzım birşey olaydı, Peygamber onu "Ben babamın bana verdiği ismi değşitirmem" sözü üzerinde sabit bırakmazdı. Doğruya muvaffak kılıcı ancak Allah'tır (Kastallânî).
Müseyyeb ibn Hazn İbn Ebî Vehb (R) Kureyşli'dirler. Baba-oğul ikisi de sahâbîdir. Annesi Rasûlullah'ın halası Âtike'dir. Hazn ibn Ebî Vehb eşraftandı, hicret şerefini de kazanmıştır. Onuncu hicret senesinde Ebû Bekr'in Halîfe-lik devrine tesadüf eden Yemâme harbinde şehîden vefat ettiğini Aynî, Zehebî'den naklediyor. Müseyyeb de bey'at eden bahtiyarlardandır. Müseyyeb ibn Hazn, sahâbî oğlu sahâbî olduklarından tercümede tesnîye sîgasıyle tardiye ettik. Müseyyeb, ticâretle uğraşırdı. Kendisinden yedi hadîs rivayet edilmiştir. Üçü Bu-hârî'de vardır. Tâbiîler'in yedi meşhur Medîne fakîhlerinden birisi Saîd ibnu'l-Müseyyeb, bu tercüme sahibinin oğludur ve babasının râvîsidir. Saîd ibnu'l-Müseyyeb, hıfz selâmeti, beyân doğruluğu yönüyle hadîs ehlinin göz nurudur. Mürsel olarak rivayet ettiği hadîslerin mürsellerin en sahîhleri olduğunda icmâ' vardır (Hulâsa ve Aynî'den naklen Tecrîd Ter., IV, 665 rakamlı hadîsin haşiyesi).
[215] Enes'in bu hadîsi Cenazeler Kitâbı'nda geçen hadîsten bir parçadır. İbrâhîm'e, Ebû Seyf adında bir demircinin evinde karısı Ümmü Burde tarafından süt analığı yapılıyordu.., Peygamber çocuğu ziyaret ettiği zaman kucaklayıp öpmüştür.
[216] İbrâhîm'in sekizinci hicret yılının zu'1-hicce ayında doğduğunda târîhçİlerin ittifakı vardır. Fakat vefatı târihi hakkında haberler değişiktir. Vâkîdî: "Onuncu hicret yılı rebîu'l-evvelinin onuncu günü olduğu kesindir" demiştir. Ebû Davud'un Sünen 'inde Peygamber (S) ile aralarında yetmiş gün olduğu rivayet edilmiştir. Bâzıları onaltı ay sekiz gün; bâzıları onyedi ay; diğer bâzıları ise bir sene on ay altı gün yaşamış olduğunu bildirmişlerdir... (Aynî).
[217] Müslim'in Kitâbu'l-Âdâb'daki Câbir hadîsinde Rasûlullah (S): "Benim ismimle isimleyiniz- Fakat künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Ebû'l-Kaasım olan, benimdir ki, (aranızda ilim ve sâireyi) ben taksim ediyorum" buyurdu, şeklindedir {Müslim Ter., VI, 393).
Kaasım ismi lügatte "Taksîm edici" ma'nâsına bir fail isimdir. Bu Kaasım kelimesi, Peygamber'in hem künyesi, hem sıfatı, hem vazîfesini ifâde eden bir sözdür.
[218] Şer'an nehyedilmiş olan, Ebû'l-Kaasım Muhammed suretiyle isim ve künyenin bir şahısta toplanmasıdır. Nitekim bunu açıkça bildiren rivayetler de vardır. Bu nehy, Peygamber'in hayâtında yürürlükte olap sonrasına şâmil değildir diyenler vardır ve tatbîkaatte böyfe olmuştur. Son hükmün ru'yâ ile ilgisi, Peygam-ber'i ru'yâda görmemiş kimsenin gördüm demesinin, kendisini bu tehdide girdireceğini anlatması yönündendir.
[219] Bunun uzunca bir rivayeti Namaz Kitabı, "Eğilirken Allâhu Ekber demek bâbı"nda geçmişti. Peygamber'in bu isimli sahâbînin ismini de söyleyerek duâ etmesi, bu ismin kullanılmasının câizliğine delâlet etmektedir.
[220] Bu Et'ime'de geçen hadîsin bir parçasıdır.
Bir şahsı çağırırken isminden bir harfi eksik söylemeye, edebiyatta "Terkîm ", yânî "Budama" denir. Bu hadîslerde Peygamber'in de bu terhîmi yaptığı sabit oluyor
[221] Bunun küçük çocuğa ve henüz çocuğu doğmayan kimseye künye vermenin caiz olduğuna delâleti açıktır. Bunun bâzı rivayetleri Namaz Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde geçmişti.
[222] Bunun bir rivayeti Alî'nin menkabeleri bâbı'nda geçmişti.
[223] Meliku'l-Emlâk: Memleketlerin, kıt'aların sahibi, hükümdarı demektir. Meliku'l-Mülûk ise, bütün hükümdarların hükümdarı ma'nâsmadır. Nitekim Sufyân ibn Uyeyne birçoklarının bunu Farsça'ya "Şâhânşâh" diye tercüme ve tefsir ettiklerini bildirmiştir.
Hiç şübhe yok ki, bu azametli unvanlar yalnız Allah'a mahsûstur. İnsanların bu sıfatlarla sıfatlanmaları doğru değildir. Bunca acizliklerine rağmen Allah'a âid olan bu sıfatlan kullanan kimselerin Allah dîvânında en çirkin, en alçak, en nefretli kimseler olacağı bu hadîslerde Peygamber tarafından haber verilmiş ve bundan da o azametli sıfatları kullanmanın kullar için haram olduğu hükmü alınmıştır.
Bu hadîsleri Müslim de Kitâbu'l-Âdâb'da getirmiştir. Müslim Ter., VI, 402-"2143".
[224] Bu, Nikâh Kitâbı'nm sonlarında "Kişinin kendi kızını savunması bâbı"nda geçmişti. Baş tarafı şöyledir: Mısver ibn Mahrame: Ben minber üzerinde iken Pey-gamber(S)'den işittim: "Hişâm ibnu'l-Mugîre oğulları, kızlarım Alî ibn Ebî Tâ-lib 'e nikâh etmeleri hususunda benden izin istediler. Ben buna izin vermem. Sonra yine izin vermem, sonra yine izin vermem..." buyuruyordu, demiştir. Peygamber bu hitabesinde müşrik olan Ebû Tâlib'i, yokluğunda künyesiyle zikretmiştir, Ebû Tâlib'in ismi Abd Menâf idi (Aynî ve Kastallânî).
[225] Başlığa uygunluğu "Ebû Hubâb" sözündedir. Çünkü bu, Abdullah ibn Ubeyy'in künyesidir. Bu aynı zamanda şeytânın ismi olup "Yılan" ma'nâsına ve daha başka ma'nâlara da kullanılır...
Abdullah ibn Ubeyy'in ve onun başkanlık ettiği zümrenin müslümân olmaları zahirî idi. Hakikatte kinlerini ve düşmanlıklarını gönüllerinde gizlemişler ve her vesile ile fesâd çıkarmışlardır. "Münafik" adiyle anılan bu zümrenin çirkin hâlleri ve işleri, Kur'ân'ın birçok yerinde ve hadîslerde ortaya konulmuştur.
Bu hadîsin az farklı bir rivayeti, Âlu İmrân Sûresi, 173. âyetinde de geçmişti.
[226] Başlığa uygunluğu "Ebû Tâlib" sözündedir. Çünkü bu Abd Menâfin künyesidir, o da Peygamber'in babası Abdullah'ın kardeşidir. Bunun bir rivayeti "Ebû Tâlib'in zikri bâbı"nda geçmişti.
[227] Bu ta'rîzli sözlerle insan yalan söylemek zaruretinden kurtulur ma'r.âsınadır. Bu başlığı Taberî, Umer ibnu'l-Hattâb'a varan bir senedle zikretmiştir ki, o: "Ta'rîzlerde muhakkak yalandan bir kurtuluş vardır" demiştir. Bunu İbn Adiyy de Katâde yolundan rivayet etmiştir (Aynî).
en-Nedha ve el-Mendûha, bolluk ve genişlik ma'nâsınadır. ŞârÎh der ki: İmrân ibnu'l-Husayn hadîsi bundandır: "Inne fi'I-maârîdı le-mendûhaten ani'l-kezibi", yânî "Bir sözü tevriye ve kinaye yoluyla söylemekte kizbden halâs ve berâet vardır ki, kizbden sayılmaz. Murad: Yalan söyleyeceğine, kinaye ve tevriye ve bilmece söyle, demektir {Kaamûs Ter., I, 986).
[228] Bu gibi sözler hakikatte yalan sayılmazlar; bunlar yalandan kaçıştır. Enes'in bu hadîsi Cenazeler Kitâbı'nda uzunca bir metinle geçmişti.
[229] Bu hadîslerin birer rivayeti yakında geçmişti. Peygamber bu hadîslerinde "'Kavarîr" yânî "Camlar" sözüyle kadınları kasdedip ta'rîz eylemiştir. Bu iki ma'nâya gelebilir: Kadınlar cam gibi nâzik bedenli oldukları için hızlı hareketten rahatsız olabilirler yâhud kadınlar zayıf gönüllü oldukları için Enceşe'nin güzel sesinden etkilenip, onun te'sîriyle cam gibi ince gönülleri kırılır, rahatsız olabilir, fitneye düşebilirler...
[230] Bunun bir rivayeti Cihâd'da daha geniş olarak geçmişti.
[231] Buhârî bunu Tahâret'te senedi Peygamber'e ulaştırılmış olarak getirmişti. Daha sonraki kitâblarda da birçok kerreler getirmiştir.
[232] Başlığa uygunluğu "Onlar hiçbirşey değildir" sözündedir. Yânî onların gayb ilminden haber verdiklerini iddia ettikleri şeyler, i'tibâra alınacak sahih birşey değildir.
Bunun bir rivayeti Tıbb Kitâbı'nda "Kâhinlik bâbı"nda geçmişti.
[233] Bu, Peygamber'in vefatı hakkında geçen hadîsin bir parçasıdır. Başlıktaki âyetler semâya bakıp inceleme, araştırma yapmayı teşvik ve delâlet eden en açık delillerdir.
[234] Câbir'in hadîsi Sahîh'm başında "Vâhy bâbi"nda geçmişti. İbn Abbâs'm teyzesi Meymûne'nin evinde kalıp gece geçirmesi ve Peygamber'in hareketlerini ta'-kîb edip.öğrenmesi hadîsi, Abdest Alma Kitabı, Namaz Kitâbi'nm sonlarındaki "Teheccüd babı" gibi daha birçok yerlerde getirilmiştir.
[235] Hadîsin başlığa uygunluğu "Elindeki deynekle su ve çamur arasına vurarak düşünüyordu" sözlerinde olduğu açıktır. Peygamber'in Usmân hakkında söylediği belâlar, onun şehîd edilmesi faciası ile gerçekleşmiştir ki, bu, Peygamberlik alâmetlerinden olan bir bilgidir. Bunun bir rivayeti Menkabeler'de daha uzun bir metinle geçmişti.
Usmân'ın burada söylediği ta'bîr, Yûsuf: 18 ile el-Enbiyâ: 112. âyetlerinde geçmektedir.
[236] Bununla dünyâ ehlinden saîd ve şakinin tanınmasının imkânına delîl getirilmiştir. Çünkü amel, ceza üzerine bir alâmettir ve işin zahiriyle hükmolunur. İşin bâtını İse Yüce Allah'a âiddir (Kastallânî).
Bununla dünyâ ehlinden saîd ve şakinin tanınmasının imkânına delîl getirilmiştir. Çünkü amel, ceza üzerine bir alâmettir ve işin zahiriyle hükmolunur. İşin bâtını ise Yüce Allah'a âiddir (Kastallânî).
Bunun daha bütün ve tafsîlli bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmiştir.
[237] Bunun bâzı rivayetleri İlim, Gece Namazı, Libâs ve Nübüvvet Alâmetleri bölümlerinde geçmişti.
[238] Bu da İlim Kitâbı'nda geçen uzun hadîsten bir parçadır
[239] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun da bâzı rivayetleri İ'tİkâf ta, tblîs'in sıfatı'nda ve Beşte bir'de geçmişti.

[240] Bu nehiyden maksad, böyle parmaklarla ve sapanla atılan taşların müslümânlara isabet ederek gözlerini çıkarma, dişlerini kırma nev'inden meydana getireceği ezayı önlemektir. Bunun birer rivayeti el-Feth Sûresi tefsirinde, keza Sayd ve Zebâih Kitâbi'nda da geçmişti.
[241] eş-Şemâtu ve'ş-Şemâtetu, sinlerin fethiyle düşmanın keder ve musîbetiyle hur-rem ve mesrur olmak ma'nâsmadır. el-Işmât: Bir kimseyi düşmanının gam ve musibeti sebebiyle mesrur kılmak ma'nâsmadır. "Eşmetehu'llâhu bihi" denilir ki, "Allah onu düşmanının beliyyesiyle sevinçli kılsın" demektir.
et-Teşmît de onun mürâdifidir ki, aksıran adama "Yerhamuke'llâhu" diye duâ eylemektir... Sarihin beyânına göre binası izâle içindir; "Allah seni şe-mâtetten uzak kılsın" sebkindedir... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîs, "Yerhamuke'llâhu"duasının, aksırıp da "el-Hamdu Hilafi" diyen mü'minin bu hanıdine karşılık olarak söyleneceğini öğretmektedir. Bu merhamet duasını da o kimsenin "Yefidînâ veyehdîkumu'llâhu (= Allah bize ve size hidâyet eylesin)" duâsiyle karışlaması güzel olur.
[242] Bununla maksad ya bundan sonraki bâbda gelecek olan Ebû Hureyre hadîsidir, yâhud da bâbda zikredilen "Aksırmayı işiten her mü'min üzerine ona duâ etmesi bir haktır" hadîsidir. Demek ki bu yolda duâ ve teennî ile mukaabele etmek, mü'minin mü'min üzerinde bir hakkı olmaktadır.
[243] Buhârî bu hadîsi küçük farklılıklarla ve bâzı maddeleri öne geçirilmiş veya geriye bırakılmış olarak Sahîh'mm birçok yerinde getirmiştir: Hadîs Cenazeler, Mezâlim, Libâs, Tıbb, Nİkâh'ta geçmişti. İnşâallah Nuzûr'da da gelecektir.
[244] Aksırıp hapşırma nezle gibi bir rahatsızlıktan da olabildiğinden, parantez içerisine "Sağlık ve hafifleme sebebi olan" diye bir kayıd konuldu. Beden hafifliği ve seddlerin açılmasına sebeb olan hapşırma, tâat ve hayır fiilleri için neşât ve çeviklik gerektirir. Aksıranın bu sağlık ve hafifleme ni'metine karşı Allah'a ham-detmesi müstehâb olur. Onun için Allah hapşırmayı ve hamdedilmesinİ sever.
Esneme ise bedenin dolması, çok yemek yenilmesi ve yemekte çok şeyler karıştırılması gibi sebeblerden olur. Bu da tenbelliğe, ibâdetten ve makbul fiillerden oturup kalmaya götürür. Allah bu hâlleri de sevmez. Burada zikredilen mahabbet ve kerahet, bunların sebebi olan şeylere döndürülür.
Esnemenin şeytândan olması, şeytânın esneme sebeblerini sevmesindendir.
Esneme hâlini gidermeye çalışmak, sebeblerini gidermeye çalışmakla veya elini ağzı üzerine koymak, dudaklarını kapatmak süretleriyle olur (Kastallânî).
[245] işte bunlar îslâm medeniyetinin insanlığa öğrettiği ebediyyen eskimeyecek en yüksek medeniyet ve muaşeret âdabı düstûrlarındandır.
[246] Bu hadîs, aksıranı duâ ile karşılamanın, ancak aksırma ni'metini ihsan eden Allah'a hamdetmesi şartına bağlı olduğuna delâlet etmektedir.
[247] Bu hadîsin Beď'u'l-Halk'ta geçen rivayetinde ve buradaki 246 rakamlı hadîste "Biriniz esneyip de 'Hâ' dediği (ağzını açıp ayırdığı) zaman, şeytân onun bu gafletinden güler" ziyâdesi vardır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EDEB BAHSİ

(31 Hadistir)

447/1 Cebir'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki-«Sen ve malın- babanın kazancısın.» f1)

448/2 Ibn Ömer'in şöyle dediği rivavet edildi-savaşa katılmak h
«— Annen, baban sağlar mı?» «— Evet!»
O halde, onlara hizmet yolunda savaş!» diye tenbih buyurdu.
1 Bir baba. çocuğunun mal, ile geçimini sağhyabilir. demektir.

449/3 Ziyâd'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Neıbî sallallahü aleyhi ve seilem; her müslümana, müslümanlara öğüt vermeyi emir buyurdu.»

450/4 Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Allah Tealâ:»
«— (Zatî) ululuk, rida'mdır; sıfatı ululuk da. izanındır. İşte, benden bunlardan birini çıkarmağa uğraşanı Cehenneme alırım.[1]

451/5 Muhammed bin eİ-M"ünkedir et-Teymî'nin (Hz. Peygamberden yahut sahabeden) şu haberi aldığı kendisinden rivayet edildi:
«— Kibirli insan, başı ayaklan arasına sıkıştırılmış olarak ateşten bir tabut içerisine kapatıitr. Ve ateşte kalacağı süre, bu tabuttan asla çıkamaz.»

452/6 Ben Hz. Peygamberin yanındayken Üsâme bin Şerîk'in şöyle dediği rivayet edildi:
Göçebe araplar, Ona sordular:
«— Ey Allah'ın elçisi! Kula (Allah tarafından) verilen şeyierin en hayırlısı nedir?»
«— Güzel ahlâktır" cevabını verdi.

453/7 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi: Resûiullah sallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Yumuşaklık, lütuf ve yardım gözle görülen bir yaratık olsaydı, Allah'ın yaratıkları içersinde ondan daha güzeli görülemiyecektî.
Cehalet, ahmaklık da gözle görülen bir yaratık olsaydı, Allah'ın yaratıkları içersinde ondan daha çirkini görülmiyecekti.»

454/8 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah sallaliahü aleyhi ve sellem, beraber oturduğu kimsenin yanında dizlerini asla uzatma mistir.
Elini tutan bir 'kimsenin etini, o bırakmadıkça, Resûlullah asla bırakmamıştır.
Hz. Peygamberin huzurunda oturanlar 'kalkmadıkça, Resûlullah asla kalkmamıştır.
Hz. Peygamber'in (ter) kokusundan daha güzel olan hiç bir güzel 'koku bulmadım.»
fa) Bir rivayette şöyle dedi:
«Bir iş için Hz. Peygamber ile görüşmeye gelen, -kendisi bırakıp gider olmadan önce Resûlullah asla bırakıp gitmemiştir.»

(b) Bir rivayete şöyle dedi:
«Hz. Peygamber, el sıkıştığı kimsenin elini, o bırakmadıkça, bırakmazdı.»

455/9 ibn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber evindeyken, bir adam dışarıdan seslendi. Hz. Resûl orra:
«— İşte geldim!» diye cevap verdikten sonra, dışarı çıkıp yanına geldi.»

456/10 Ümeyme (Bİrrt Rukeyka) n,n şöyle dediği rivayet edildi-
«Biat etmek üzere Hz. Peygamber'e geldiğimde bana-» «- Kadınlarla ben (biat sırasında) ei sıkışmam!, buyurdu

457/11 İbn Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi:
Resûluilah sallallahü aleyhi ve seîlem buyurdu ki:
«Kendisinden özür dileyen- bir müsiümanın özürünü kabul etmeyen kişinin bundan ötürü kazanacağı günah, «meks sahibUnin çıünahı gibidir.» Bunun üzerine soruldu:
«— Ey Allah'ın elçisi! «Meks sahibi» nedir?» «Vergi tahsildarıdır!» buyurdu.

458/12 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Müslüman- (din) kardeşi tarafından dilenen özrü kabul etmiyenin nahı «meks sahibi, yani vergi tshsildannınki, gibidir.» .
459/13 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi: Nebi sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Birinize güzel koku getirilirse ondan alsın!»

460/14 Ebû Hureyrerrin şöyle dediği rivayet edildi:
«Yıldızlara bakarak gelecekten haber vermeyi Hz. Peygamber nehy etti.»

461/15 Cabir İbn Abdillah'ın (R.A.) şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah salialiahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Allah'a ve ahiret gününe inanan- bir kişinin hamama girmesi ancak peştima! kullanması ile helâl olur.
Avret yerlerini başkalarından gizlemiyene, Allah, melekler ve yaratıkların hepsi lanet ederler.»

462/16 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygarober'in en çok sevdiği isimler, «Abdullah» ile «Abdurrahman»dır.

463/17 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
"İyili'k eskimez ve kötülük unutulmaz.»

464/18 Cabir İbrri Semüre'nin şöyle dediği rivayet edildi: «Hz. Peygamber'e geldiğimizde, meclisin bizimle son bulacağı yere otururduk.»

465/19 Ebû Saîd el-Hudrî'rrin şöyle dediği' rivayet edildi: Resûlullah sailailahü aleyhi ve selle-m buyurdu ki: «Başkalarına teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olamaz!

466/20 Ibn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
•»Zulüm yapmaktan sakın. Zira zulüm, Kıyamet gününde birçok karanlıklara sebep olur.»

467/21 Ebû Bureyde'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, bir kısmı ensârı, görmeye gitmişti. Bir koyun kese rek Ona yemek yaptılar. Yemekten bir parça alıp çiğn-emeye başladı. Bir müddet çiğnediği halde lokmayı erip yutamiyordu. Nihayet:
«— 0nu nasıl ettir?!» diye sordu.
«— Filânın koyunuydu, gsiince anlaşsr parasın; veririz diye düşündü* ve kestik» dediler.
Hz. Peygamber:
«Onu esirlere yedirin!» emrini verdi.
Bir rivayette: Âsim ibn üleyb'in babası şöyle dedi:
'Muhammed sailailahü aleyhi ve seiiemin ashabından bir tanesi yemek yaparak Hz. Peygamberi davet etti.
Ne;bî sallallahü aleyhi ve sellem, bizleri de alarak gitti. Yemeği koyunca, Hz. Peygamber uzanıp bir parça et aldı. Onu ağzında bir müddet çiğnedi. Fakat bir türlü yutamadı. Ağzından çıkardı ve bekledi. Bu hareketini görünce, biz de yemeği bıraktık. Yemek sahibini çağırdı:
«Bana şu etinden bahset!.. Nereden geldi?» diye sordu.
Cevap verdi:
.«— Ey Allah'ın Resulü! Bu, bir arkadaşımın koyunu idi. Kendisi yanımızda yoktu ki satın alalım. Aceleden bekliyemezdik, tutup kestik ve onu sana yemek yaptık. Geldiğinde parasını ödiyecektik.»
O zaman Hz. Peygamber, yemeğin kaldırılarak esirlere yedirilmesini emir buyurdu.»
Abdulvahid dedi ki:
«Ebû Hanife'ye sordum: Siz «Birinin malını izni olmadan çalıştıran bir kişi, kârından sadaka verir» hükmünü nereden aldınız?»
« Âsım'ın rivayet ettiği hadisten aldım» cevabını verdi.

463/22 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah saliaHaıhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Hayrın yapılmasına kılavuz olan, onu yapan gibidir.

469/23 İbn Bureyde'nin babasının şöyie dediği rivayet edildi: Resûlullah sallaliahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Hayrın yapılmasına kılavuz olan, onu yapan- gibidir.».

470/24 İbn Bureyde'nin babası, Hz. Peygarriber'den şu rivayeti yaptı:
Bir adam Resûluilah sallall&hü aleyhi ve selleme gelerek, binek istedi. Hz. Peygamber:
« Seni bindirecek bir şeyim yok. Yalnız, sana binek verebilecek birini göstereyim. Filân oğullarının mezarlığına kadar git. Orada errsârdan bir genç, arkadaşlarıyla atış talimi yapıyor. Yanında bir de devesi var. Ondan iste, seni ona bindirir» diye cevap verdi,
Adam çıkıp gitti; o genci arkadaşlariyte atış talimi yaparken buldu. Ona Hz. Peygamberin dediğini anlattı. O zaman genç ona, Hz. Peygamberin bunları söylediğine dair yemin etmesini söyledi. O da iki yahut üç kere yemin etti. Genç, bunun üzerine onu deveye bindirip Resûlulfatı (SA.V) e getirdi. Ve olanları anlattı.-Hz. Peygamber şöyle konuştu:
« İşirve döni Kaynn yapılmasına kılavuz olan, onu yapan gibidir.»

(a Bir rivayette şölye dedi:
Hz. Peygamber's bir adam gelerek binmek için bir hayvan istedi. Şu cevabı verdi:
«— Yom in ederim ki, binmen için sana verecek bir şey yanımda yok. Ama, filân oğullarının mezarlığına kadar git. Orada ensârdan bir genci arkadaşlariyle atış talimi yapıyor bulacaksın. Ondan birrek hayvanı iste. verir.
Adam gitti. Hz. Peygamberin dediği mezarlığa vardı. Oİanları ona anlattı. Genç yemin verdi. Adam:
« Kendisinden başka ilâh ol-rnayena yemin olsun ki, Resûluiish (S.A.V.) beni sana gönderdi» deyince, gerrç devesini ona verdi. Beraber %Hz. Peygarnber'e geldiler.
Resûluliah (S.A.V) ona:
«— İşine dön! Hayrın yapılmasına kılavuz olan onu yapan gibidir» buyurdu.

471/25 İbn 3ureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi: Resûluliah (S.A.V) buyurdu ki:
«En faziietli cihad, zâlim bir idarecinin1 katında hakkı söyliyebilmek-tir.B

472/26 Ebü Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Sana bir şey danışana, en hayırlı olanı göster. Bunu yapmr-çekten ona hıyanet etmiş olursun.»

473/27 Nu'man'ın şöyle dediği rivayet sdildi:
ResûluHah {S.A.V) buyurdu ki:
«Müminler, birbirlerini sevmekte bir vücuda benzerler. Baş hasta olduğu zaman, bedenin diğer uzuvları da onunla uykusuz kahr, acı çeker ve ateşlenir.»

474/28 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûluliah sailallahü aleyhi ve seilem buyurdu ki: «Cibrîl, komşuya karşı iyilik yapmanın önemi üzerinde o kadar durdu ki (Allah) onu varis kılacak zanettim.»

475/29 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber şöyle derken işittim:
«Şüphesiz Allah, pişman- olmuş kimsenin yardım istemesini sever.»

476/30 İbn Katâde'nin söyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahü aleyhi ve seiiem buyurdu ki: «Zamana sövmeyin! Çünkü Allah, kendisi zamandır.» [2]

477/31 Ebû Hanîfe (r.a.) nin şöyle dediği rivayet edildi: «(Hicrî) Seksen (80) senesinde doğdum. Abdullah İbn Kuvays ise, Kû-fe'ye doksan dört (94) senesinde geidi. Kendisin-i gördüm ve konuşmalarını dinledim. Ben o zaman on dört (14) yaşında idim. Onu söyie derken işittim:
«Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemden işittim, buyurdu ki: «Bir şeye karşı tutkunluğun seni kör ve sağır yapar.»

478/32 Ebû Hanîfe (r.a.) in şöyle dediği rivayet edildi": «Vâsıla bin el-Eska'dan işittim dedi ki:»
«Resûlullah sallallahü aleyhi ve seliem'den işittim, şöyle buyurdu: «tüin) kardeşinin uğradığı felâketten ötürü sevinçli görünme! (Bakarsın) Onu Allah, o belâdan kurtarır, seni ona uçar ediverir.»

---

[1] Ululuk ve azamet Allah'a mahsustur. Hiç bir kul. Allah Tealâ ile bu hususta ortaklığa yeltenmemelidir.

[2] Zamanı yaratan, hayır ile serde kutlanan O'dur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EDEB BABI (BABU'L-EDEB)

153-Hadis[1]: "Ara-sıra ziyarette bulun ki sevgi artsın." İbn Adi, "el-Kamil" adlı eserinde, Ebu Hureyre, İbn Ömer, Ebü Zerr ve Hubeyb b Mesleme'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Seyrek ziyarette bulun ki muhabbet artsın."

154-İbn Adi, îbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder: "Biz cahiliyye devrinde, 'seyrek ziyaret et ki muhabbet artsın1 derdik. Hz. Peygamberde bize aynı şeyi söyleyerek buyurdu ki: "Seyrek ziyaret et ki muhabbet artsın."

155-Sebep: İbn Adi, Ata b. Ebi Rebah tarikiyle. Ebu Hureyre'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Ey Ebu Hureyre, dün nerede idin?"
Dedim ki: "Ailemden bir grubu ziyaret ettim. (Başka bir lafza göre, Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Müslüman olan aile efradımdan bir grubu ziyaret ettim.") Hz. Peygamber buyurdu ki: "Seyrek ziyaret et ki muhabet artsın."

156- İbn Adi, İsmail b. Virdan tarikiyle Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder:
"Rasulullah (s.a.v.), Aişe (r.a.)'nin evinden çıktı. Ben, O'nu takip ettim. Sonra Ümm-ü Seleme'nin evinden çıktı, yine O'nu takip ettim. Bana döndü ve buyurdu ki; "Ey Ebu Hureyre seyrek ziyaret et ki muhabbet artsın."

157-Hadis58[2]**:** Ahmed ve Ebu Davud, Cabir b. Abdullah'ın söyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.), kişinin ahline:
(evine) geceleyin gelmesini hoş görmemiştir." (Ahmed'in lafzı ise şöyledir: Rasulullah (s.a.v.), geceleyin kişinin ehline (evine) gelmesini nehyetmiştir.)
Bir başka lafız da şöyledir: "Sizden birinizin (evinden) ayrılığı uzun sürerse, geceleyin ailesine (evine) gitmesin."

158-Ahmed, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan şöyle dediğini rivayet eder: "Muhakkak ki Rasulullah (s.a.v.), evinden uzun zaman ayrılan kimsenin yatsı namazı vaktinden sonra evine dönmesini nehyetmiştir."

159-Sebep[3]**:** Abdurrezak, tbn Cüreyc'den, o da bir başka adamdan, o da Muhammed b. İbrahim et-Temimî'den şunu rivayet eder: "îbn Revaha bir seriyyede bulunuyordu. (Gece yansı) seriyyeden döndü ve evine kılıçlı bir şekilde geldi. Birden evinde lamba yandığını gördü. Bunun üzerine şüpheye düştü ve (pencereye) tırmanıp içeri baktı. Bir de ne görsün, hanımı yatakta yanı üzerine yayılmış, yanında da saçları dağınık bir adam gözüküyordu. Onu dövmeye niyetlendi de sonra kendisine zühd (takva) hakim oldu. (Nihayet) kansına seslendi, o da uyandı ve şöyle dedi: "Arkanı (dön) gizlen gizlen."
İbn Revaha, "yazıklar olsun sana bu yanındaki kim?" dedi. Hanımı, "bu kızkardeşimdir. Yanımda kaldı başını yıkadı" dedi.
Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'a ulaşınca, Rasululah (s.a.v.), "geceleyin yoldan gelenlerin hanımlarına uğramasını nehyetti. îki kişi 5u emre uymayarak, hanımlarını yanına gittiler. Her ikisi de
^hanımlarının yanında bir adam buldular. Bu durum da Hz. peygamber'e ulaşınca, buyurdu ki: "Ben, sizi geceleyin seferden dönerken hanımlarınıza uğramaktan men etmedim mi?"

160- Sebep-: Ahmed, Ebu Seleme tarikiyle Abdullah b. Revaha'dan şunu rivayet etmiştir: "O, geceleyin bir seferden döndüğünde hanımına gitmekte acele etti. Evine vardığında birden lambanın yandığını ve hammıyla beraber birisinin olduğunu gördü, kılıcını çekti. Hanımı (durumu görünce) dedi ki: "Çekil, o, saçlarımı tarayan falan kadındır."
"İbn Revaha, Hz. Peygamber'e gelerek durumu haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, seferden dönenlerin, geceleyin ehline uğramalannı yasakladı."

161-Hadis[4]**:** Buharı ve Müslim, Tbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah, hayatının sonunda bir kere
bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verince ayağa kalktı ve ; "Bu gecenizi görüyorsunuz ya! İşte bu gecenizden itibaren yüz sene başında (bugün) yer yüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmayacaktır."

162- Sebep[5]**:** Ahmed ve Müslim, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Peygamber (s.a.v.) vefatından bir ay evvel şöyle buyurdu: "Bana kıyametin saatini sordular. (Dedim ki:) Onun ilmi Allah indindedir. Allah'a yemin ederim ki yüz sene sonra yeryüzünde olan yaşayanlardan kimse, kalmayacaktır."

163- Hadis[6]**:** îbn Mace, Ebu Cuhayfe'nin şöyle dediğini nakleder: "Rasulullah (s.a.v.), buyurdu ki: "Kim güzel bir yol bırakıp giderse, kendinden sonra o yola sülük edenlerin sevabı kadar sevab alır. Sevab işleyenlerin sevabından da bir şey eksilmez. Kim de kötü bir yol bırakıp giderse, kendinden sonra o yola sülük edenlerin işleyeceği günah kadar günah alır. Günah işleyenlerin günahından da bir şey noksan olmaz."işleyeceği günah kadar günah alır. Günah işleyer. bir şey noksan olmaz."

164- Sebep: Ahmed ve Müslim, Cerir'in şöyic ^^^.^ı-ı-rivayet ederler: "Biz gündüzün ortasında, Rasulullah (s.a.v.)'ın yanında bulunuyorduk. Derken, yalın ayak, kaplan postu rengindeki gömleklerini yahut abalarını başlarına geçirmiş, kılıçlarını çekmiş, ekserisi hatta hepsi Mudar Kabilesi'ne mensup çıplak bir takım adamlar, Peygamber (s.a.v.)'e geldiler. Onların muhtaç halini görünce, Rasulullah (s.a.v)'ın yüzü değişti. İçeri girip çıktıktan sonra Bilal'e emir buyurdu. Bilal ezan okuyarak, kamet getirdi. Rasulullah (s.a.v.) da namazı kıldırdı. Sonra hutbe okudu ve:
"Ey insanlar! Sizi bir kişiden yaratan Rabbiniz'den korkun" (Nisa-1) ayet-i kerimesini sonuna yani, "Şüphesiz ki Allah sizin üzerinizde

gözcüdür" ayetine kadar ve Haşr Sûresi'ndeki "Allah'tan korkun, her nefis yarın (ahiret için ne gönderdiğine bir baksın, Allah'tan korkun" ayet-i Kerimesini okudu.
(Sözüne devamla): "Bir adam; dinarından, dirheminden, elbisesinden, bir sa' buğdayından, bir sa' kuru hurmasından sadaka vermelidir. Velev ki yanm hurma olsun" buyurdu.
Derken Ensar'dan bir zat, hemen hemen elinin taşıyamayacağı kadar, hatta elinin taşımaktan aciz kaldığı bir kese getirdi. Sonra birbiri ardınca herkes bir şeyler getirdiler. Neticede yiyecek ve elbiselerden müteşekkil iki yığın gördüm. Rasulullah (s.a.v.)'ın (mübarek) yüzünü altınla yaldızlanmış gibi parladığını gödüm. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.): .
"Her kim İslam'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığırla amel edenlerin ecirlerinden hiçbir şey nçksan edilmemek şartıyla sevaplan kendisine aittir. Kim de İslam'da kötü bir çığır açarsa o çığırın vebali ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebali, hiçbir noksanları olmamak üzere ona aittir" buyurdu.

165- Ahmed, Huzeyfe'nin şöyle dediğini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.) zamanında bir adam yardım istedi. Topluluk (ona bir şey) vermedi. Sonra ona bir adam yardımda bulununca diğerleri de yardımda bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Kim kendisiyle amel edilen hayırlı bir çığır açarsa; onun sevabını aldığı gibi, ondan sonra o yola sülük edenlerin sevabından eksik olmaksızın onların da sevabını alır. Kim de kendisiyle amel edilen kötü bir çığır açarsa onun günahını aldığı gibi, ondan sonra o yola sülük edenlerin günahı kadar günah alır. Ancak onların günahlarından da bir şey noksan olmaz."

166- Ahmed, Ebu Hureyre'den şunu rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.v.)'a bir adam geldi. Rasulullah (s.a.v.), onu sadaka vermeye teşvik etti. Adam, "yanımda şu ve şu var" dedi. (Ebu Hureyre) dedi ki:
"Mecliste az veya çok sadaka vermeyen hiçbir kimse kalmadı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim kendisiyle amel edilecek hayırlı bir çığır açarsa, karşılığı tastamam verildiği gibi, o yola sülük edenlerin sevaplarından birşey noksan olmaksızın onların sevapları kadar bir daha alır.
Kim de işlenecek kötü bir çığır açarsa onun günahını tamamen aldığı gibi, o yola sülük edenlerin günahları noksan olmaksızın onların günahları kadar da günah alır."

167-Hadis[7]**:** Buharî ve Müslim, İbn Ömer'den rivayet ettiklerine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır, (yani veren el, alan elden hayırlıdır).

168-Sebep[8]**:**Ahmed, Buharî ve Müslim, Hakim b. Hizam'dan rivayet etmişlerdir: Dedi ki: " Rasulullah (s.a.v.)'tan (bir şeyler) istedim, bana verdi. Yine istedim, yine verdi. Bir daha istedim yine verdi. Sonra şöyle buyurdu:
"Ya Hakim! Bu mal tatlı ve göz alıcıdır. Kim onu gönül zenginliği ile alırsa kendisine mübarek olur. Kim de onu aç gözlülük alırsa kendisine mübarek olmaz. Onun hali yiyip doymayan adama benzer. Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır."
Hakim (devamla), "dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Sen'i hak ile gönderen (Allah)e yemin olsun ki, Sen'den sonra hatta ölünceye kadar hiç kimseden yardım almayacağım!"

169-Ahmed, Hakim b. Hizam'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.)'tan biraz mal istedim ve bu isteğimde biraz aşın gittim. Bunun üzerine bunu buyurdu ki:
"Ey Hakim, bu mal tatlıdır, göz alıcıdır. Bununla beraber de insanların ellerinin kiridir. Allah'ın eli, veren kimsenin elinin üstündedir. Verenin eli de alanın elinin üstündedir. Ellerin en aşağılık durumda olanı, alan (kimsenin) elidir."

170-Hadis[9]**:** Buharî ve Müslim, Amr İbnu'l-As'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasuiullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Hakim (bir şeye) hükmedip, (bu) içtihadında doğruya isabet ederse iki ecir (sevap) alır. Hükmedip, içtihadında doğruya isabet etmezse bir ecir alır."

171-Sebep: Ahmed, Abdullah b. Amr b. As'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah'a davalı iki adam geldi. O da Amr'a dedi ki: "Ya Amr, aralarında hüküm ver bakalım." Amr dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasulü! Sen bu işe benden daha layıksın. Rasuiullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Böyle olsa bile sen hüküm ver." Amr, "Eğer hükmedersem bana ne var?" dedi. Peygamber (s.a.v.) de,
"Eğer hükmedip, hükmünde isabet edersen sana on sevap var. Eğer sen ietihad edip bunda hata edersen sana bir sevap var" buyurdu.

172-Hadis[10]**:** Ahmed, Ubade b. Samit'ten, Rasuiullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Nefislerinizden, siz bana altı şeyi garanti edin, ben de size cenneti garanti edeyim. Söz söylediğiniz zaman doğru söyleyin, vaadlannızı yerine getirin, nezdinizdeki emaneti yerine verin, ırzınızı muhafaza edin, gözlerinizi haramdan sakının ve ellerinizi kötülüklerden çekin."

173-Sebep[11]**:** Ahmed ez-Zühdî de şöyle diyor: "Bize Abdussamed anlattı. Ona da Abduicelii, ona da Hasan b. Ebi'l-Hasan haber vermiştir: "Nihayet Benî İsrail, Musa (a.s.)'ya kavuşunca şöyle dediler: "Şüphesiz Tevrat bize ağır geliyor. Bize, her şeyi içine alan, hafif, kolay bir şeyden haber ver." Alİah Teala, vahyetti ki:
"Onlara şunu söyle: "Miras konusunda zalimlik etmeyiniz. Kendisine izin verilmedikçe bir kulun iki gözü bir eve girmesin (bakmasın). Namaz için abdest alındığı gibi, yemekten sonra ad abdest alınsın." Benî İsrail, bunları küçümsediler de sonra bu emirleri devam eıtirmediier. (Ravİ diyor ki:) Bu haberler üzerine Rasuiullah (s.a.v.)
buyurdu ki:
"Siz, bana altı şeyi tekeffül edin, ben de size cenneti tekeffül edeyim. rSöz söyleyen yalan krıştırmasm, kimse verdiği sözden dönmesin, hiç kimse emanete hıyanet etmesin, (ayrıca) ellerinizi gözlerinizi ve ırzınızı muhafaza ediniz"

174-Hadis[12]**:**Müslim, Cerir'den Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eden: "Kim yumuşaklıkla muamele etmekten mahrum olursa, hayırdan mahrum olur."l

175-Sebep[13]**:** Ebu Davud, Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: "Rasulullah, şu tepeye çıkar kamp yapardı. Bir defasında sahraya

çıkmak istedi. Bana, sadaka develerinden üzerine devamlı binilmesi yasak olan bir deve gönderdi ve bana:
"Ey Aişe yumuşak meamele et, gerçekten yumuşak muamele kimde bulunursa onu ziynetlendirir, kimden soyulursa onu da çirkinleştirir" buyurdu.

176-Hadis[14]**:** Ebu Davud, Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'a yemin ederim ki, şu içinde bulunduğum günden sonra hiçbir kimseden hediye kabul etmeyeceğim. Ancak, Kureyş îCabilesi'nden olan Muhacirler'in, Ensar'ın, Devs Kabilesi'nin ve Taifliler'in hediyelerini kabul edeceğim."

177- Sebep[15]**:** Ahmed, İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: "Bir arabî, Hz. Peygamber'e bir hediye verdi. Peygamber (s.a.v.) de hediyenin karşılığını ona verdi ve buyurdu ki:
"Razı oldun mu?" Adam, "hayır" dedi. Hz. Peygamber, karşılığı artırdı ve (tekrar) sordu:
"Razı oldun mu?" Adam yine "hayır" dedi. Hz. Peygamber (bir daha) artırdı ve,
"Razı oldun mu?" diye tekrar sorunca, adam (bu sefer) "evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki:
"Bundan sonra ben, Kureyşli (Muhacir)ler'in yahut Ensar'ın Veya Taifliîer'in hediyesi dışında kimseden hediye kabul etmemeye niyetlendim."

178- Sebep: Ahmed, Ebu Hureyre'den şunu rivayet eder: "Bir arabî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir genç dişi deve hediye etti.
İbn îshak konuyla alakalı olarak şunu anlatmaktadır. Rasulullah (s.a.v.), Hendek Savaşı'm bitirince Kureyşliler geri çekilip, Ravme denilen yerde sellerin toplandığı bir (dereye) indiler. Orası Medine yakınında Cürf ile Zegabe arası bir yerdi. Yaklaşık on bin kişi orada toplanmıştı.
Peygamber (s.a.v.) de ona karşlık olarak alt) tane dişi deve verdi. Adam bunu azimsadi.
Sonradan bu durum Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca, Allah'a hamd edip, O'nu Övdükten sonra şöyle buyurdu:
"Falanca bana bir dişi deve hediye etti. Ben o deveyi ehlimin bir kısmını tanıdığım gibi tanıdım. (Zira o) Zeğabat günü kaybolmuştu. (Buna rağmen) onun karşılığı olarak adama altı tane dişi deve verdim. fakat o, bunu azımsadı. Ben de bundan sonra Kureyşli Muhacirler'in, Ensar'ın, Taifliler'in veya Devsliler'in hediyelerinin dışında kimseden hediye almamaya niyet ettim."

179- Hadis[16]**:** Buharî, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Allah Teala rahmeti yarattığı gün, onu yüz rahmet olarak yarattı da kendi yanında 99 rahmeti alıkoydu. Geri kalan tek rahmeti de bütün mahlukları arasına salıverdi."

180- Ahmed, Ebu Said'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve Celil olan Allah'ın yüz rahmeti vardır. Ondan bir tanesini bütün mahlukat arasında taksim etmiştir. İşte, insanlar, vahşî hayvanlar ve kuşlar, aralarında bununla birbirlerine merhamet ederler."

181-Ahmed ve Müslim, Selman (r.a.)'ın Rasulullah'tan şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah'ın yüz rahmeti vardır. Ondan bir tanesiyle mahlukat, birbirine merhamet eder, yine onunla vahşî hayvanlar yavrularına şefkat ederler. Aziz ve Celil olan Allah, 99 rametini Kıyamet Günü'ne ertelemiştir."

182-Buharî, Ebu Hureyre'den, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah Teala yüz rahmet yaratmıştır. 99'unu yanında tutmuş bir tanesini yeryüzüne indirmiştir. Bu bir rahmetle bütün mahlukat merhametleşir. Öyleki yavrusunu incitme korkusundan dolayı at ayağını kaldırır."

183-Sebep[17]**:** Ahmed, Cündeb b. Abdullah el-Becelî'den şöyle dediğini rivayet eder: "Bir arabî geldi, devesini yıktı ve onu bağladı. Sonra Rasulullah (s.a.v.)'ın arakasında namaz kıldı. Rasulullah namazını kılınca, adam devesinin yanma gitti, bağını çözdü. Ona bindi ve sonra şöyle dedi:
"Ey Allah'ım, bana ve Muhammed'e merhamet et, merhametindende bize kimseyi ortak kılma." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) sahabeye (dönerek), "bu söze ne dersiniz? Adam mı sapıttı yok sa devesi mi? Söylediğini duymadınız mı?" Sahabe "evet duyduk" dediler.
Peygamber (s.a.v.) adama, "sen Allah'ın rahmetini men ettin" buyurdu. "(Zira) Allah'ın rahmeti geniştir. Allah yüz rahmet yaratmıştır. Ondan bir tanesini mahlukata indirmiştir. Onunla mahlukat -cinler, insanlar ve hayvanlar- birbirine şefkatli davranırlar. Allah in indinde 99 rahmet vardır. Söyler misiniz? O mu daha sapıktır yoksa devesi mi?"

184-Hadis[18]**:**Taberanî, "Evsad"ında ve Beyhakî, "Şuab"ında, Rafi b. Yezid es-Sekafî'nin şöyle dediğini rivayet ederler; "Rasulullah buyurdu ki: "Şeytan kırmızıyı sever. Siz kırmızıdan ve göz alıcı elbiseden sakının."

185-Sebep[19]**:** Ahmed, Rafi b, Hadic'den şöyle rivayet eder: Rasulullah (s.a.v.) göz alıcı bir kırmızı (elbise) gördü de bundan hoşlanmadı."
(Gariptir ki), Rafi b. Hadic vefat ettiği zaman tabutu üzerine kırmızı bir kadife çekmişlerdi. Bu da insanları hayrete düşürdü.

186-Sebep: Ahmed, Rafı b. Hadic'den rivayet ettiğine göre, onlar (bir gün) Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte bir sefere çıkmışlardı. (Ravi diyor ki), Rasulullah (s.a.v.) yemek için konaklayınca herkes
devesinin yularını boynuna takarak salıverdi. Develer ağaçlara doğru yöneldiler. Sonra biz Rasulullah ile birlikte oturduk. Eğerlerimiz (yüklerimiz) develerin üzerinde idi. Rasulullah başını kaldırdı ve elbiselerimizde bulunan kırmızı yünden (örülmüş) ipleri gördü. Bunun üzerine buyurdu ki:
"Ben, şu üstünüzdeki kırmızı elbiseyi görüyorum." Biz, Rasulullah (s.a.v.)'ın bu sözünden dolayı süratle yerimizden kalktık -hatta bazı develer bu süratten ürktü-. Elbiseleri aldık ve onladaki kırmızı iplikleri çıkardık.

187-Hadis[20]**:**Ahmed ve Müslim, Cabir'den rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizden biriniz
hoşlanmadığı bir rüya gördüğü zaman (uyandığında), sol tarafına üç kere tükürsün. Üç defa şeytandan Allah (c.c.)'a sığınsın, yatış şeklini

değiştirsin. (Sağa yatıyorsa sola, sola yatıyorsa sağa dönsün)"

188- Ahmed ve Buharî, Ebu Said el-Hudrî'nin, Rasıılullah-(s.a.v.)'tan şunu işittiğini rivayet ederler: "Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse p, Allah'tandır. Allah'a hamd etsin ve onu anlatsın. Hoşlanmadığı bir rüya görürse, o şey şeytandandır. Şaytanın şerrinden Allah'a sığınsın ve onu kimseye anlatmasın ki onun zaran kendisine dokunmasın."

189-Sebep[21]**:** Ahmed ve Müslim, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiklerine göre, bir adam Hz. Peygamber'e gelir ve şöyle der: "Ey Allah'ın Rasulü! Rüyamda başırmnMkesiIip yuvarlandığını ve benim de ardı sıra gittiğimi gördüm." R:.,UıIullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu şeytandadır." Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya gördüğü zaman kimseye anlatmasın ve şeytandan Allah'a sığınsın."

190-Hadis[22]**:**Ahmed, Ebu Hureyre'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Sizden biriniz aksırdığımz zaman "Elhamdu lillah" desin. O, "Elhamdu Lillah" dediğinde (yanında bulunan) kardeşi de "Yerhamukellah (Allah sana merhamet etsin)" desin.Ona karşı da tekrar, aksıran kişi "a, Allah durumunuzu düzeltsin ve size hidayet etsin" desin,"

191-Sebep[23]**:** Ahmed, Salim b. Ubeyd'den rivayet etmiştir. Dedi ki: "Ben, Rasulullah (s.a.v.) ile bir seferde bulunmuştum. Bir adam aksırdı ve sonra da sağlık, esenlik üzerine olsun" dedi. Diğeri de, "esenlik, senin ve annenin üzerine olsun" dedi. Sonra Rasululah (s.a.v.) buyurdu "Sizden biriniz aksırdiğı zaman, yahut "her halükârda Allah'a hamd olsun. Yahit Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun" desin. Bunu duyan da "Allah sana rahmet etsin" desin. Aksıran (tekrar) "Allah (c,c.) sizi ve beni bağışlasın" desin."

191a-Hadis[24]: Ahmed, Buharı ve Müslim, İbn Ömer'den Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmesin, onu hakir görmesin ve onu (her hangi bir tehlikeye karşı) terketmesin."

192- Sebep[25]**:** Ahmed, Süveyd b. Hanzala'mnşÖyle dediğini rivayet eder: "Biz, Rasulullah (s.a.v.)'ı görmeye çıkmıştık. Yanımızda Vail b. Hücr (adında biri) vardı. Onu düşmanı yakaladı. însanlar yemin etmekten kaçınıyorlardı. Ben, "o benim kardeşimdir" diye yemin ettim. Vail bırakıldı. Biz de Rasulullah (s.a.v.)'a geldik. Bunu Rasulullah (s.a.v.)'a anlattım. O da buyurdu ki: "Sen, onların en iyisi ve en doğrususun. 'Müslüman müslümanın kardeşi olduğu' konusunu doğru söylemişsin."

193-Hadis[26]**:** Ahmed, tbn Ömer'den şunu rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), yalnızlıktan, yani kişinin yalnız yatmasını yahut yalnız sefere çıkmasını men etmiştir."

194-Hadis: Buharî, îbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer insanlar, benim bildiğim gibi yalnızlığın ne olduğunu bilselerdi, hiç kimse ebediyen yalnız olarak gecelemezdi."

195-Hadis: Ahmed, Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöle buyurmuştur: "Tek yolcu, şeytandır, iki yolcu iki şeytandır, üç yolcu ise cemaattir."

196-Hadis: Ahmed, Ebu Hureyre'den şunu rivayet etmiştir: "Rasıılullah (s.a.v.), kadın gibi davranıp da kasden kadınlara benzemek isteyen erkeklere lanet etmiştir. Kadınlardan da erkek gibi davranıp, kendini kasden erkeğe benzetenlere lanet etmiştir. (Bunun gibi) evlenilmez deyip de kendisini kadınlardan kesen erkeklere ve aynı şekilde söyleyen kadınlara ve çölde yalnız yolculuk yapan kimse ile yalnız geceleyene de lanet etmiştir."

197-Sebep[27]**:** Ahmed, tbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Hayber'den bir adam yola çıktı ve kendisine iki kişi tabi oldu. Sonra bir kişi de o iki kişiye tabi olarak "dört kişilik grup halinde gidelim" dedi. Ve onları iki kişi gitmekten alıkoyuncaya kadar uğraştı.
Sonra yola ilk çıkan adama ulaştı ve dedi ki: "Şu iki kişi şeytandır. Ben, onları yoldan alıkoyuncaya kadar kendilerinden ayrılmadım. Sen, Rasulullah (s.a.v.)'a gittiğinde O'na selam ver ve zekâtları toplamak için burada olduğumuzu bildir. Eğer uygun görürse zekâtları kendisine gönderelim." Adam, Medine'ye ulaşınca durumu aynen bildirdi. Rasulullah da yolda yalnız olmaktan nehyetti."

198-Hadis[28]**:** Buharî ve Müslim, Ibn Ömer'den naklettiklerine göre, Hz. Peygamber, köpeklerin öldürülmesini "emretmiştir. '"Müslim rivayetine şunu da eklemiştir:) Hatta çölden gelen bir kadının köpeğini dahi öldürdük."

199- Sebep[29]**:** Ahmed ve Taberanî, Ebu Rafi'den şunu rivayet ederler: "Cebrail (a.s.), Hz. Peygamber'e gelip içeri girmek için izin istedi. O da izin verdi. Ancak Cebrail (içeri girmekte) gecikti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) ridasını aldı ve ona doğru yöneldi. O (Cebrail), kapıda ayakta duruyordu.
"Sana izin vermiştik ey Cebrail, niçin içeri girmedin?" dedi.
Cebrail:"Evet ey Allah'ın Rasulü! İzin vermiştiniz. Fakat biz, içerisinde köpek ve resim bulunan bir eve girmeyiz" dedi. Bunun üzerine evi aradılar. Bir de ne görsünler, evlerinin birisinde bir köpek yavrusu var."
Ebu Rafi, rivayetine devamla diyor ki: "Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Medine'de tek bir köpek bırakmayıp hepsini öldürmemi bana emretti. Yanında kendisini koruyan bir köpeğin bulunduğu bir kadın gördüm. Kadına acıdım ve köpeğini bıraktım. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldim. (Durumu haber verdim) Onu da öldürmemi emretti ve döndüm onuda öldürdüm."

200-Hadis[30]**:** Ahmed, Ebu Kebşe el-Enmarî'nin, Rasuiullah- (s.a.v.)'tan şunu işittiğini rivayet eder: "Üç (haslet) var ki, onlar üzerine yemin ederim. Üzerine yemin ettiğim üç şey şunlardır:
1-Sadaka vermekten kulun malı eksilmez.
2-Uğradığı haksızlığa karşı sabreden kulun, Cenab-ı Allah ancak şerefini artırır.
3- Dilencilik kapısını"açan bir kula, Allah Teala behemehal yoksulluk kapısını açar."

201-Sebep[31]**:** Ahmed, Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.v.) otururken . bir adam Hz. Ebtıbekr'e sövdü. Peygamber, buna hayret ederek tebessüm etti. Küfürün dozunu artırınca, Hz. Ebubekr de sözlerin bazısını aynen ona iade etti. Bunun üzerine

Rasuiullah (s.a.v.) kızdı ve oradan kalktı. Ebubekr de Peygamber'in arkasından çıkıp O'na ulaştı ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Rasulü! Adam bana küfür ettiğinde Sen oturuyordun. Ne zman ki ben sözlerinin bir kısmını ona iade edince, Sen gazaplandın ve kalktın." O da şöyle buyurdu:
"O sana küfrettiği zaman seninle beraber bir melek bulunuyor ve onun sözlerini kendisine iade ediyordu. Sen, ona karşılık verince şeytan ortaya çıktı. Dolayısıyla ben de şeytanla oturamazdım." Sonra buyurdu ki:
"Ey Ebubekr! Üç şey haktır:
1-Zulme uğrayan bir kul, bu zulümden dolayı Allah için susar ve sabrederse, ancak Allah Teala ona yardım etmekle şerefini artırır.
2- Bir kişi bir atiyye (birisine sadaka verme) kapısını açarsa, ancak Allah Teala (onun malını) çok çok artırır7.
3- Bir adam daha çok mal elde etmek niyetiyle dilencilik kapısını açarsa, Allah, bu dilenmesi sebebiyle onun malım azaltır.

202-Hadis[32]**:**Ahmed, Buharı ve Müslim, Cerir el-Becelî'den, Rasuiullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez."

203-Sebep[33]**:** Ahmed, Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den, Rasuiullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Akra b. Habis, Rasuiullah (s.a.v.)'ın Hz. Hasan'ı öptüğünü gördü ve şöyle dedi:
"Benim on tane çocuğum var. (Şimdiye kadar) asla hiç birini öpmedim." Peygamberde bunun üzerine buyurdu ki: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez."

204- Hadis[34]**:** Müslim, Ebu Eyyufa'un, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Eğer Allah'ın, sizin için affedeceği bir günahınız olmasaydı, sizin yerinize günahları olup affedeceği bir kavmi getirirdi."

205-Müslim, Ebu Hureyre'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer günah işlemeyip, (tevbe etmezseniz) Allah sizi yok eder. Sonra yerinize günah işleyip Allah'tan mağfiret isteyen bir kavim getirir ve günahlarını affeder."

206-Taberanî, İbn Abbas'tan, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Eğer siz günah işlemezseniz Allah Teala günah işleyen bir kavim getirir ve onların günahlarını bağışlar."

207-ibn Asakir, Enes'in şöyle dediğini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'in ashabı kendisine gelerek, "biz bazı günahları işliyoruz" diye şikayette bulundular. Peygamber de bunun üzerine onlara dedi ki:
"Eğer siz günah işlemezseniz, Allah (c.c.) günah işleyen bir kavim getirir. Onlar bağışlanmalarını isterler. Allah da onları bağışlar."

208-Beyhakî, Şuabu'l-İrnan'da, Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet eder (il ayeti nazil olunca, Ebubekr (orada) oturuyordu. Sonra birden ağlatmaya başla)dı.
Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Ey Ebubekr seni ağlatın nedir?" Ebubekr:
"Bu sûre beni ağlattı" dedi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer siz affolunacak günah işlemeseydiniz ve hata etmeseydiniz Allah Teala günah işleyecek, hata edecek ve günahları bağışlanacak bir kavim yaratırdı."

209- Hadis[35]**:** Darekutnî, "İfrad" isimli eserinde, tbn Ömer'den Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Bir müslümanın birmüslümanı korkutması helal değildir."

210- Sebep[36]**:** İbn Asakir, Vahidî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Zeyd b. Sabit, savaşa ilk katıldığı zaman daha on beş yaşlarında idi. O gün Müslüman I ar'la beraber siper kazıyordu. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Dikkat edin! Bu iş çocuğa ağır gelir." Sonra Zeyd yoruldu. Uyku kendisine galip geldi ve uyudu. Ammar b. Hazm gelip çocuğun silahını aldı. O hiç farkında olmadı. Daha sonra Rasulullah şöyle buyurdu:
"Ey uyuyan öyle uyudun ki silahın da gitti." Sonra buyurdu ki: "Bu çocuğun silahından haberi olan var mı?" Ammar b. Hazm, "Ey Allah'ın Rasulü! silahını ben aldım" dedi. (Sonra) onu geri verdi. Bunun üzerine Rasulullah, "bir mü'minin korkutulmasını veya cidden bir şeyin alınmasını yasakladı."

211-Hadis[37]**:** Müslim ve Tirmizî, İbn Ömer'den, Rasulullah(s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Bıyıklarınızı kısaltınız, sakalınızı uzatınız."

212-Sebep[38]**:** İbn Neccar, "Tarih"inde, îbn Abbas'tan şunu rivayet eder: "Acem'den bir grup Rasulullah (s.av.)'a geldiler, sakallarını tıraş etmişler, bıyıklarını uzatmışlardı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onlara muhalefet ediniz. Bıyıklarınızı kısaltınız, sakallarınızı kısaltınız.'

213-îbn Sa'd, Ubeydullah b. Abdullah'ın şöyle söylediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.)'a bir mecusî geldi. Bıyığını uzatmış, sakalını kesmişti. Rasulullah ona, "böyle yapmanı kim emretti?"
buyurdu. Mecusî:"Rabbim emretti" diye cevap verdi. Rasulullah ona karşı buyurdu ki: "Fakat benim Rabbim, 'bıyıklarımı kısaltmamı, sakallarımı uzatmamı bana emretti.

214-Ebu'l-Kasım b; Bişr, "Emali'sinde Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.)'ın yanına sakallarını tıraş etmiş, bıyıklarını uzatmış bir mecusî geldi. Rasulullah ona, "yazıklar olsun, sana bunu kim emretti" buyurdu. Mecusî:
"Onu bana Kisra emretti" dedi. Rasulullah buyurdu ki: "Benim Aziz ve Celil olan Rabbim, sakallarımı uzatmamı, bıyıklarımı

215- Hadis[39]**:** Buharı, İbn Ömer'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Sizlerden birisinin karnının cerahatla dolu olması, şiirle dolu olmasından daha hayırlıdır."

216- Sebep[40]**:** Ahmed ve Müslim, Ebu Said el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Biz, Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte "Arc"l denilen yerde yürüyorduk. Birden orada şiir söyleyen bir şair arız oldu. Rasulullah (s.a.v.), (onu görünce) buyurdu ki: "Şeytanı yakalayınız, yahut tutunuz. Çünkü kişinin karnının cerahatla dolu olması, şiirle dolu olmasndan daha hayırlıdır."

217- Hadis[41]**:** Dört hadis kitabında, Sahr el-Gamidî'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz, Peygamber buyurdu ki: "Ey Allah'ım! Sabahın erken saatlerini (sahurlarını) ümmetim için mübarek kıl."

218- Sebep[42]**:** Hatib ve îbn en-Neccar, "Tarih-i Bağdat"ta, Enes'ten şunu rivayet ederler: "Ramazan aylarının birinde bir gece, Rasulullah (s.a.v.) ile beraber dışarı çıktım.
Ensar'ın evleri içerisinde ışıklar görüldü. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Ey Enes, bu ışıklar nedir?" Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Ensar sahur yemeği yiyorlar." O da buyurdu ki:
"Ey Allah'ım! Sabahın erken saatlerini ümmetim için mübarek
kıl"

219- Hadis[43]**:** Ahmed, Buharî, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace, Îbn Abbas'tan şunu rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.), kırbanın ağzından su içmeyi yasak etmiştir."

220-Buharı, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, İbn Mace ve Beyhakî (Şuabu'l-İman'da), Ebu Davud'un şöyle söylediğini rivayet ederler; "Hz Peygamber, kırbanın ağzını dışa kınp ağzından su içmeyi men etmiştir."

221-Sebep[44]**:** Beyhakî, "Şuabu'I-îmaiTda Zührî'den, o da Abdullah b. Ebi Said'den şunu rivayet ediyor: "Bir adam kırbanın ağzından su içti, karnına yılan (solucan veya kıl yılanı) kaçtı Bunun üzerine Allah'ın Rasulü, kırbanın ağzını kırarak su içmekten nehyetti."

222-Hadis[45]**:** Buharı ve Müslim, Ebu Hureyre'den şu hadisi naklederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ey Allah'ım!
Sen'den, elbette Sen'ih bana muhalefet etmeyeceğin bir ahit almak istiyorum. Ben bir beşerim. Herhangi bir mü'mine eziyet etmiş olursam, yahut kötü söz söylemiş olursam, Sen onu Kıyamet Gününde o mü'min için sana yakınlığa vesile kıl."

223- Ahmed ve Müslim, Cabir b. Abdullah'ın Rasulullah-(s.a.v.)'tan şöyle dediğini işittiğini naklederler: "Ben bir beşerim. Aziz ve Celil olan Rabbim'e şart koştum ki, Müslümanlardan harhangi bir kula kötü söz söylemişsem, onu kendisinin günahlarından temizlenmesine ve mükafatlanmasına bir vesile kılsın."

224- Ahmed, Ebu Said el-Hudrî'den şunu nakleder; Rasulullah buyurdu ki: "Ey Allah'ım! Sen'den bana muhalefet etmeyeceğin bir ahid almak istiyorum. Ben bir beşerim. Herhangi bir mü'mine eziyet ettiysem yahut ona kötü söz söylediysem yahut ona lanet ettiysem veya onu dövdüysem, Sen onu Kıyamet Günü'nde o mü'min için Sana yakınlaşmaya vesile kıl."

225- Sebep[46]**:** Ahmed, Enes'ten şunu nakleder: "Rasulullah, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'ya bir adam gönderdi ve ona bunu tutumasını söyledi. Hafsa buna dikkat etmedi. Adam da çıkıp gitti. Rasulullah (s.a.v.) geldi ve Hafsa'ya: "Adam nerede?" diye sordu. Hafsa da:
"Ey Allah'ın Rasulü! Adama dikkat edemedim o da çıkıp gitmiş" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah elini kessin."
Sonra Hafsa da ellerini yukan kaldırdı. Rasulullah (s.a.v.) odaya girince, "ne yapıyorsun ey Hafsa?" buyurdu. Hafsa da, "Ey Allah'ın Rasulü! Sen biraz önce bana "elin kesilsin" demedin mi?" dedi. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ellerini aşağı indir, muhakkak ki benim ümmetimden herhangi bir insanın aleyhine dua etmem, onun mağfireti içindir."

226- Ahmed ve Müslim, Enes'in şöyle dediğini naklederler: "Ümm-ii Süleym'in yanında yetim bir kız vardı. (Ümm-ü Süleym, Enes'in annesidir) Rasulullah (s.a.v.) bu yetim kızı görerek: o sen: misin?; Hakikaten büyümüşsiün? Yaşın büyümesin"buyurdu. Bunun üzerine yetim kıziağlayarâk-Ümm-üSüleym'e döndü
Ümm-ü Süleym "Sana ne oldu ey kızcağız?"diye sordu) Cariye:"Nebiyyullah (s.a.s),bana yaşın büyümesinî'diye beddua etti.Şimdi artık yaşım ebediyyen büyümeyecek Yahut ömrüm uzamayacak dedi; Ümm-ü Süleym,acele baş örtüsüne sarılarak hemen ve Rasulullah(s.a.s)'a rastladı Rasulullah (s.a.s) ona .Nereye ey Ümm-ü Selyem ?diye sordu. O da: "Ey Allah'ın Nebisi, Sen benim yetim kızıma beddua'mı ettin? dedi.
Neymış o, ey Umm-u Sülyem diye buyurdular. Umm-u Suleyem: - "Ona "yaşı büyümes ve ömrü üzamasin"dîye'dua ettiğini söyledi." bunun üzerine Rasulullah;(s.a.y.).tebessüm etti.;Sonra şöyle, buyurdu: "Ya Ümm-ü Süleym! Bilmez misin ki, benim Rabbim'e şartım vardır; Ben Rabbîm'e şart koştum da şöyle söyledim:
Ben ancak bir beşerim Beşerin razı oldugu gibi olur, beşerin kızdıgı gibi kızarım.İmdi ümmetimden harhangi biri aleyhine hak etmedigi halde duada bulunursam, bunu onun icin bir temizlik suyu , birzekat veKıyamet Günü 'nde onu kendisiyle Allah'ayaklaştıracak bir ibadet yapmalısın"dedim.

227-Ahmed.Hal Ebişsuyar'ın söyJe(dsdiğinj rivayet eder:
"Rasulullah ile berabe;rrnbji;. tak^m^ir^şanlaurf. yürüdüğünü gördüm. Ben de onlara tabi oldum. Onların, aniden karşıma çıkmaları ve süratli yürümeleri beni hayrete düşürdü. Ve onları biraz eğledim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) bana geldi ve hurma dalı yahut budanmış bir dal veya misvak ağacı ya da elinde bulunan başka bir
incitmedi. Geceyi geçirdim ve dedim ki: "Rasulullah (s.a.v.), bende olduğunu bildiği bir şeyden dolayı bana vurmuştur."
Kendi kendime dedim ki: "Sabah olunca Rasulullah (s.a.v.)'a gideceğim." Daha sonra Cibril (a.s.), Peygamber'e geldi. O'na, "Sen bir çobansın. Sana uyanların başlarını kırma" dedi. ,
Ebussivar, sözüne devamla dedi ki: "Sabah namazını kılınca (yahut sabaha çıkınca), Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Muhakkak ki bana tabi olan insanların bana tabi olmaları beni şaşırrmyor. Ey Allah'ım! Kime vurdum ve kime kötü söz söylediysem, onu kendisi hakkında günahlarına keffaret ve bir mükafat yahut mağfiret ve rahmet kabul eyle."

228- Hadis: Tirmizî, Aişe (r.a.)'den, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder:"Aıalarında Ebubekr'in bulunduğu bir kavme ondan

başkasının imam olması uygun düşmez."

229- Sebep: Ebu'l-Abbas ez-Zevzenî, "Şeceretü'1-Akl" adı kitabında Kasım b. Muhammed'in şöyle dediğini nakleder: "Avali ehlinden olan Ensar'dan bir takım insanlar arasında (tatsız) bir mesele vuku bulmuştu. Rasululah (s.a.v.), aralarını bulmaya (barıştırmaya) gitti. Bir takım insanlar ikindiyi kılmış, dönüyorlardı. Hz. Peygamber, "ikindi namazını kim kıldırdı?" diye sordu. Onlarda, "Ebubekir" diye cevap verdiler. Bunun üzerine buyurdu ki:
"Çok güzel yapıyorsunuz. İçlerinde Ebubekr'in bulunduğu bir kavme, başkasının imam olması yaraşmaz."

230-Hadis[47]**:** Buharî, Ebu Hureyre'den, Ebu'l-Kasım (s.a:v.)'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "Benim adımla ad koyunuz, ama benim künyemle künyelenmeyiniz."

231-Sebep[48]**:** Ahmed, Buharı ve Müslim, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiklerine göre, Ensar'dan birisinin bir oğlu oldu. Oğlunun ismini Muhammed koymak istedi ve bunun için Hz. Peygamber'e geldi. Hz. Peygamber de buyurdu ki: "Benim adımla ad koyunuz, benim künyemle künyelenmeyiniz."
Bir başka lafızda ise şöyle denilmiştir: "Rasululiah, Sa'd dışında hiçbir kimseye anne ve babasını bir arada zikretmemiştir. Uhud Savaşı'nda Sa'd'a:
"At! Annem ve babam sana feda olsun" demiştir."

237-Sebep: Taberanî, Sa'd'm şöyle dediğini nakleder: "Hz. Peygamber kendisi (Sa'd) için anasını ve babasını bir arada zikretmiştir. Şöyleki, müşriklerden bir adam, Müslümanlar'a eza, cefa ediyordu. Bunun üzerine Rasululiah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ey Sa'd! At, annem ve babam sana feda olsun." (Sa'd sözüne devamla dedi ki:)" Ben de ucunda demiri olmayan bir ok attım. Ok, adamın yanına isabet etti. Avret mahalli açıldı. Bunun üzerine Rasululah (s.a.v.), öylesine güldü ki azı dişlerini gördüm."

238-Hadisi[49]**:**Ahmed, Abdullah îbn Mesud'dan, Ebubekr ve Ömer'in, kendisini şu şekilde müjdelediklerini nakleder: "Rasululiah (s.a.v,) buyurdu ki: "Kimi, Kur'an indirildiği biçimde okumak sevindirirse, îbn-u Ümm-i Abd'in (Abdullah îbn Mesud), okuduğu gibi okusun."

239-Ahmed, Amr b. Mustahk'tan, Rasululiah (s.a.v.)'ın söyle buyurduğunu nakleder: "Kim Kur'an'ı indirildiği biçimde okumayı isterse İbn-ü Ümm-i Abd'ın okuduğu gibi okusun."

240- Sebep[50]**:** Abdullah b. Ahmed, "Zevaidi'z-Zühd"de diyor ki: "Bana Ebu Kamil Fudayl b. el-Hüseyn, ona el-Mufaddal el-Kûfî Ebı Abdirrahman, ona İbrahim b. el-Muhacir, ona İbrahim en-Nehâî, ona Ubeyde, ona da Abdullah İbn Mesud şöyle demiştir:
"Rasululiah minbere çıktı ve bana "oku" buyurdu. Ben de O'na Nisa Sûresi'ni okudum. .
"Her ümmetten (inanç ve davranışlarının doğru olup olmadığına tanıklık edecek) bir şahit, Seni de bunlara şahit getirdiğimiz zaman (halleri") nice olur?" ayetine gelince, ayağıyla bana işaret etti. Ben de başımı kaldırdım. Birde ne göreyim iki gözünden yaş akıyor. Bunun üzerine buyurdu ki:
"Kim Kur'an'ı indirildiği şekilde okumayı severse, İbn-ü Ümm-i Abd'in (İbn Mes'ud), okuduğu gibi okusun."

241- Ahmed, Ömer b. Hattab'dan şunu rivayet eder: "Rasululiah (s.a.v.), Ebubekr (r.a.)'in yanında geceleyin zaman zaman Müslümanlar'ın meseleleri üzerinde sohbet ederdi. Yine onun yanında bir gece sohbet ederken ben de yanındaydım. Rasululiah (s.a.v.} dışarı çıktı, biz de beraber çıktık. O esnada bir adam mescidde namaz kılıyordu. Rasululiah onun kıraatini işitmek için ona doğru yöneldi. Onun kim olduğunu anlamaya başlayınca Rasululiah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
Rasulullah, bu sorulann her birini sordukça, Ensar Rasulul-lah(s.a.v.)'a karşı:
"Allah ve Rasulü en çok ihsan edicidir" dediler. Rasulullah (s.a.v.):"Sizleri Allah'ın Rasulü'ne şöyle cevap vermeden men eden nedir?" buyurdu.
Rasulullah birşey söyledikçe, Ensar: "Allah ve Rasulü, en çok ihsan edicidir*' dediler. Rasulullah: "Eğer siz isteseydiniz, benim bu sorularıma şöyle şöyle cevap verebilirdiniz:
("Sen'i kavmin yalanlamıştı. Bize hicret ettin. Biz Sen'i tasdik ettik. Kavmin Sen'i terketti, biz Sana yardım ettik. Kavmin Sen'i kovdu, biz Sen'i bağrımıza bastık. Sen yoksuldun, biz Sen'i malımıza ortak yaptık" diyebilirdiniz. Bunlar doğrudur.")
"İnsanlar aldıkları koyunlar ve develerle evlerine giderlerken,' sizler peygamberle birlikte evlerinize gitmenizden razı oluyor musunuz? Eğer hicret fazileti olmasaydı, muhakkak ben, Ensar'dan bir kimse 'olurdum. însanlar bir vadiye, bir dağ yoluna gitmiş olsalardı, ben muhakkak, Ensar'ın vadisine ve dağ yoluna giderdim. Ensar, deri üzerine giyilen iç fanilası, diğer insanlar da onun üzerine giyilen elbiselerdir. Sizler, benden sonra, yolunda başkalarının sizlere tercih edileceği zamana kavuşacaksınız. Sizler, bunlara sabrediniz. Nihayet, sizler havuz başında bana kavuşacaksınız."

246- Hadis[51]**:** Ahmed ve Müslim, Ebu Said'den şunu rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ashabıma sövmeyin. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın sadaka verse onlann verdiği bir ölçeğe veya onun yansı kadar sadakaya denk olamaz."
Burkanı, "Sahih"inde bu rivayete şunu ekler: "Sizden biriniz hergün Uhud Dağı kadar sadaka infak etse.."

247- Sebep: Ahmed, Enes'ten şunu rivayet ediyor: Enes dedi ki: "Halid b. Velid ile Abdurrahman b. Avf arasında bir°sÖz vardı. Halid, Abdurrahman b. Avf a, "bizden Önce müslüman olup, bizim önümüze geçtiğiniz günler vasıtasıyla kendinizi yüceltiyorsunuz" dedi.
Bu sözün Rasulullah'a zikredildiği, bize kadar geldi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ashabımı bana bırakınız. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz, Uhud Dağı kadar yahut onun gibi bir dağ altın infak etseniz, onlann amellerine ulaşamazsınız."
Buna benzer bir rivayeti de îbn Asakir, E.bu Said el-hudrî'den rivayet ediyor. Ebu Said dedi ki: "Abdurrahman b. Avf ile Halid b. Velid arasında bir şey vardı. Halid, ona sövdü. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ashabımdan hiç birine sövmeyiniz. Eğer sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse, onların bir ölçeğine veya yarısına erişemez."

248-Sebep[52]**:** îbn Asakir, Ebu Hıireyre'den rivayet ettiği bir hadiste o, şöyle demiştir:
"Abdurrahman b. Avf ile Halid arasında insanlar arasında, cereyan eden birşey vuku buldu. Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki:"Ey Ebe'l-A'ver, Allah aşkına onuncusu kimdir?" dediler, Said şu mukabelede bulundu:
"Benden Allah aşkına istediniz, Ebu'l-A'ver de çenettedir." Ebu'1-AVer, Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyldir.

254- Sebep: tbn Asakir, Said b. Zeyd'in şöyle dediğini kaydeder: "Ebubekr Sıddık'ın, Rasulullah (s.a.v.)'a şöyle dediğini işittim.: "Nolaydi cennet ehlinden olan sağ bir adam görseydim." Rasulullah (s.a.v.) bunun üzerine ona buyurdu ki: "îşte, O, ben cennet ehlindenim." Ebubekr dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasulü, Sen'in ehl-i cennet olmandan benim bir şüphem yok." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), ona cennet ehlini saymaya başladı ve şöyle buyurdu:
"Ey Ebubekr! Ben cennet ehlindenim, sen de cennet ehlindensin, Ömer de cennet ehlinden, Osman da cennet ehlinden, AH de cennet ehlinden, Talha cennet ehlinden, Zübeyr cennet ehlinden, Abdurrahman b. Avf cennet ehlinden, Sa'd b. Malik cennet ehlindendir." (Ravi, yani Said b. Zeyd) sözüne devamla, "onuncunun da adını söyledim, (söylediğim halde) onlar yine, "Allah aşkına onuncu kimdir?" diye sordular. Ben de "benim" dedim."

255- Hadis[53]**:** Müslim, Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Allah'ın Rasulü şöyle buyurmuştur: "Muhammed'in nefsi, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki şu Yahudi ve Hristiyan toplumundan beni işittiği halde, kendisiyle gönderildiğim şeye iman etmeden ölürse, o cehennem ehlinden olarak ölmüştür."

256- Sebep: Darekutnî, "tfrad"da Abdullah tbn Mesud'un şöyle dediğini rivayet eder:
"Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Rasulü, ben Hristiyanlar'dan İncil'e tam bağlı bir adam, aynı şekilde Yahudiler'den de Tevrat'a son derece bağlı bir adam gördüm ki, bunlar Allah'a ve kendi peygamberlerine inanıyorlar, fakat Sana tabi olmuyorlar." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Yahudi ve Hristiyanlar'dan bir kimse benim (davetimi) duyduğu halde, bana tabi olmazsa, gideceği yer cehennem olur.**256a-**

Hadis:[54] (.....)
Not: Suyutî'nin kitabında her iki nüshada da hadis silinmiştir.

Onuncusu, "Kocam Malik'tir. Amma ne Malik! Malik bundan çok daha hayırlıdır. Onun çok çöken, az dolaşan develeri vardır. Ud sesini işittiler mi helak olduklarını anlarlar" demiş.
Onbirincisi, "Kocam Ebu Zer'dir. Amma ne Ebu Zer! Zihetten kulaklarımı şakırdattı. Bazulanmı yağla doldurdu. Beni sevindirdi. Benim de gönlüm ferah oldu. Beni dağ başında bir koyun sürücüğü sahibinde buldu da at kişnemesine ve deve sesine sahip harman döğen, tınas savuran bir aileye kattı. İşte onun yanında konuşuyor, burunlanmıyorum; uyuyor, sabahlıyorum; içiyor ve kanıyorum. Ebu Zer'in oğlu da ne Ebu Zer oğlu! Yatağı, soyulmuş hurma lifi gibi. Kendisini bir kuzunun budu doyurur. Ebu Zer'in kızı da ne Ebu Zer kızı! Anasına, babasına muti'. Çarşaf dolusu ortağını çatlatan takımından... Ebu Zer'in cariyesi de ne Ebu Zer cariyesi! Bizim laflarımızı (ortalığa) yaymaz. Zahiremizi döküp, saçmaz. Evimizi de kuş yuvasına çevirmez.
Tulumlarımızda süt çalkalanırken Ebu Zer çıktı (gitti). Ve bir kadına rastladı ki yanında pars gibi iki çocuğu var. Böğrünün altındaki iki nar tanesiyle oynuyorlar. Hemen beni boşayıp onu nikahladı. Ben de ondan sonra eşraftan bir adama kocaya vardım ki, yürüyüşlü bir ata biner. Eline Hattî mızrak alır. Evime birçok develer getirir. Bana her hayvandan bir çift verdi.
"Ye Ümm-ü Zer! Akrabana da ver" dedi. Ama onun bana verdiği herşeyi toplasam Ebu Zer'in kaplarının en küçüğünü doldurmaz" demiş.
Aişe şunu söylemiş: "Rasulullah (s.a.v.) bana, "Ben, senin için Ümm-ü Zer'e nisbetle Ebu Zer' gibiyim" buyurdular.
Kadınların bu konuşması Medine'de geçmiştir. Yemen'de bir köyde konuştukları rivayet edildiği gibi, konuşmanın Mekke'de cereyan ettiği dahi rivayet olumuştur. Bir rivayette bu konuşma cahiliyet devrinde olmuştur. Kadınlar, söze başlarken, kocalarına ait bildiklerini noksansız söyleyeceklerine söz vermişlerdir. Hatıb-i Bağdadî, "el-Mübhemat" namındaki kitabında bu hususta şunları söyler: "Ümm-ü Zer' hadisinde zikri geçen kadınların isimlerini söyleyen kimse bilmiyorum. Onların isimleri benim tarikte zikredilmiştir ki bu da çok gariptir..."
Bağdadî'nin rivayetinde birinci kadının imi meçhul kalmış, ikincinin ismi Amra binti Amr, üçüncünün Huney' binti Na'b, dördüncünün Mühedded binti Ebi merzeme, beşincinin Kebşe, altıncının Hind, yedincinin Huney binti Alkame, sekizincinin Yasir binti Evs b. Abd, onuncunun Kebşe binti Erkam, onbirincinin Ümm-ü Zer' binti Ekhel olduğu bildirilmiştir. Dokuzuncunun ismi de bulunamamıştır.
Birinci kadın şunu demek istemiştir: Kocamda birkaç cihetlerden hayır yoktur. Evvela kendisi deve eti gibidir, koyun eti gibi değildir. Bunun la beraber arık, zayıf ve kötüdür. Bir de elde edilmesi, yanına varılması güçtür. Hattabî dağ başı tabirinden onun büyüklendiği manasını çıkarmış ve sözün: "Hayırsızlığı ile beraber büyüklenmeyİ ve huysuzluğu da kendinde toplamıştır" manasına geldiğini söylemiştir.
"Semiz değil ki götürülsün" tabirinden murad; semiz değlildir ki, insanlar onu evlerine götürüp yesinler, demektir.
Hâsılı kadın, kocasını zemmetmiş ve sözünü açığı gizliye, mütevehhemi mahsusa, hakiri kıymetliye benzeterek ifade etmiştir.
ikinci kadının sözü iki suretle teVİI edilmiştir. Birinci te'vile göre cümledeki zamir habere aittir. Mana şudur: "Kocamın haberi uzundur. Tafsilatına girişirsem anlatmakla bitiremem. İkinci te'vile göre zamir kocasına aittir, ibaredeki "la" ziyadedir. Ve cümle, "Beni boşar da onu terkederim, diye korkarım" manasınadır.
Ucer ile Bücer'den murad kocasının kusurlarıdır. Hattabî Üe diğer bazı ulemaya göre, kadın bu sözle kocasının gizli kusurların kasdetmiştir. Lügat manası, Ucer'in sinir veya damarların düğümlenerek çıkıntı halinde görülmesi manasına geldiğini, Bücer de aynı manaya gelirse de hassaten karında olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki, göbeği çıkık kimseye Araplar "Ebcer" derler. İbnu'l-Arabî, Ucer'in sırtta şişkinlik manasına geldiğini, göbekte olursa buna "Bücer" denildiğini sölmeşitir.
Üçüncü kadın, kocasının uzun olduğunu söylemiştir. Bundan muradı faydasız derecede uzun olduğunu anlatmaktır. Bu kadın, "Ben kocamın kusurlarını söylersem beni boşar. Susarsam beni muallakta bırakır" demek istemiştir. (Muallaka, kocası kendisini terk edip giden kadın demekttir. Böyle bir kadın ne bekâr, ne evli demektir. Muallaktadır)
Dördüncü kadın kocasını beliğ bir şekilde methetmiştir. Sözünün manası: Kocam tatlı geçimli Tihame beldesinin geceleri gibi mutedildir. Ahlakı güzel olduğu için onun tarfindan hiçbir sıkıntı ve gailem yoktur. Sohbeti de beni bıktırmaz, demektir.

Beşinci kadın da kocasını beliğ bir şekilde methetmiştir. Ona pars'a benzetmesi çok uyuduğu içindir. Evde bıraktığı malını ve eşyasını sorması da bundandır. Dışan çıkıp halk arasına karıştığı, yahut harbe iştirak ettiği zaman arslan gibi cesur olduğunu__söylemiştir.
Kadı İyaz'ın rivayetine göre, İbn-i Ebi Üveys pars kesilmekten murad; eve girdiği zaman pars gibi benim üzerime çullanır, demettir. Herhalde kadın, bununla hemen cinsî muameleye girişir demek istemiştir, mutaalasmda bulunmuşsa da sahih ve meşhur olan tefsir birincisidir.
Altıncı kadının sözüne gelince: Ulema Leffin yiyecek çeşitlerini karıştırarak bir şey bırakmamak şartıyla yemek manasına geldiğini söylemişlerdir. Iştifaf dahi bütün kaptakini içmek manasına gelir. Kadının, "Kederi anlamak için elini sokmaz" sözüne gelince Ebu Ubeyd:
"Zannederim bu kadının vücudunda bir kusur veya hastalık varmış da bu sözle ondan kinaye yapmıştır. Çünkü (bes) gam, keder demektir.
Herhalde kocası, karısına zahmet vermemek için elini kadının elbisesinin içine sokmazmış. Bu suretle kadın onu mürüvvet ve güzel ahlakla vasıflandırrmştır" diyor.
İbnu'l-Arabî ise, kadının sözünü medh değil, zemm kabul etmiştir. Ona göre kadın: Yatarsa, elbisesine sarınır uyur, benim ona karşı beslediğim sevgiyi anlamak için beraber yatmaz, demek istemiştir.
Diğer ulemaya göre; kadın bu sözüyle benim halimi, işlerimi soruşturmaz, demek istemiştir.
İbn Kuteybe, Ebu Ubeyd'e itiraz etmiş ve : "Kadın, onu nasıl medheder. Halbuki sözünün başında zemm etmişti" demişse de İbn-u Enbarî bu itirazı beğenmemiş;
"Kadınlar kocalarına ait hiçbir şeyi gizlemeyeceklerine söz vermişlerdi. Bunlardan kiminin kocası tamamen güzel evsafta olduğu için methetmiş, kiminin kocası kötü ahlaklı olduğundan karısı zemmetmiş. Bazılarının kocaları da iyi ile kötüy cem etmiştir. Karısı da onu o surette anlatmıştır" demiştir. Hattabî ve başkalardı İbnu'l-Arabî ile Tbn Kuteybe'nun mutaalasını kabul etmiş, Kadı tyaz da buna taraftar olmuştur.
Yedinci kadının sözünde ravi (Gayaya) mı dedi. Yoksa (Ayaya) mı diye şekketmiştir. Ebu Ubeyd ile diğer bazı ulema gayaya tabirini reddetmiş, doğrusunun ayaya olduğunu söylemiştir. Ayaya, döl tutturamadiği için kadına yanaşamayan manasına geldiğini söylerler. Kadı İyaz ile başkalarına göre Gayaya tabiri de doğrudur. Bu kelime gayaye'den alınmıştır ki, karanlık demektir. Şu halde kadının muradı, kocam hiçbir işe yol bulamaz, demektir. Yahut onu ağır yıldızlılıkla vasfetmiş, "Kocam içinde hiçbir ziya bulunmayan koyu karanlık gibi bir adamdır" demek istemiştir.
Gayaya'nın "Gay"dan alınmış olması da mümkündür. Gay; kötülüğe düşmek, yahut haybet ve hüsrana uğramak manalarına gelir. Bu takdirde sözün manası, "Ahmaklığından dolayı kocamın işleri üzerine yığılmış kalmış" demek olur. Bu hususta başka te'viller de yapılmıştır.
Sekizinci kadın kocasını methetmiştir.
Zerneb: Bir nevi güzel kokudur. Za'feran manasına geldiğini söyleyenler de vardır. Bazılarına göre, kadın kocasının vücudunun değil, halk arasında elbisesinin güzel koktuğu manasını kasdettiğini beyan etmişlerdir. Hatta bundan kocasmn güzel ahlakını ve hüsn-ü muaşeretini kasdettiğini, "Teni tavşan" ifadesinin açık açık bu manayı belirttiğini söylemişlerdir.
Dokuzuncu kadın, kocasını methetmiştir. Ulema direği yüksek tabirinden şeref ve madih manası kasdedildiğini söylemişlerdir. Direğin yüksekliğinden, o zatın kavminin içindeki yüksek mertebesi kasdedilir. Kılıç kınının uzunluğundan, onu taşıyanın da uzun olması lazım gelir. Keza, külün çokluğundan, müsafir çokluğu ve cömertlik manası kasdedilir. Araplar, bunlarla övünürlerdi. Bazıları külün çokluğundan misafirlere yol göstermek için yakılan ateş kasdedildiğini söylemişlerdir. Zira cömert kimseler gece karalığında ateşi tazim ederler. Onu yüksek yerlere yakarak misafirler yol bulsun diye ellerinde meşaleler bulundururlardı.
Nâdi: Meclis demektir. Evi meclîse yakın olan adam, cömert ve reis olurdu. Çünkü meclise gelenler birçok ihtiyaçlarını.yakın evlerden görürlerdi. Cimri takımı oralardan uzakta yaşarlardı.
Onuncu kadın dahi kocasını medhetmiştir. Kocasının getirdiği develerin avlusunun içine çöktüklerini, onları ancak zaruret miktarı mer'aya saldığını, ekseriyetle avluda yattıklarını, misafir gelirse sütlerinden ve etlerinden onu ağırlamak için develerin hazır bulunduklarını anlatmak istemiştir. Kocası develeri ud sesine alıştırmış olduğundan, sanki develer kesileceklerini anlarlarmış gibi, kesilmeye hazır olduklarını ifade etmiştir. Bu hususta başka sözler de söylenmiştir.
On birinci kadın ilk kocasını son derece methetmektedir. Bu meyanda "Bazularımı yağ ile doldurdu" demektedir ki, bundan murad sadece kollarının değil bütün vücudunun semizleyip yağ bağlamasıdır. Kadının ifadesinden kendinin dağ başında bir çobanın kız olduğu, at ve deve sahibi olan zengin Ebu Zer ile evlendiği anlaşılıyor."
Araplar koyun sahiplerine kıymet vermez, deve ve at sahiplerine itibar ederlerdi. Ebu Zer'in çiftliği de vardır. Kadının, onun yanında bir sözü iki olmamış, rahatça yiyip içerek yaşamıştır. Kayın validesinin ambarlan zahire ile doludur. Evi geniştir. Kocasının ilk karısından tığ gibi bir oğlu vardır. Kendisi ince ve hafif olduğundan, yattığı yer soyulmuş hurma lifi gibi incedir.
Şatbe: Hurma dalından soyulan ince şerittir. Bazıları bu tabirden kınından çekilmiş kılıç manası kasdedihniş olduğunu söylemişlerdir. Bir kuzunun budu ile doyması da ayn bir meziyettir. Çünkü bundan murad az yediğini anlatmaktır. Araplar az yemekle övünürlerdi. Kadın, Ebu Zer'in kızını da methetmiştir. Bu kız, annesine, babasına itaatli, çarşafını dolduracak kadar semiz, ortağını çatlatacak kadar yakışıklıdır. İkinci rivayette bu kızın çekik karınlı olduğunu söylemiştir. Bazıları "çarşafı boş" tabirinden bedenin çarşafla sarılan üst kısmının zayıf, alt kısmının ise dolgun olduğunu söylemişlerdir. "Çarşaf dolusu" tabiri de bunu te'yid etmektedir. Kadı İyaz diyor ki: "Evla olan şöyle demektir: Kızın omuzlan ve göğsü dolgundur. O derecede ki çarşafı kabartır da cesedine dokunmaz olur. Alt kısmı ise böyle değildir" diyor. Bu kadının ifadesine göre Ebu Zer'in cariyesi de imrenilecek gibidir. Kimseye laf taşımaz, zahireyi döküp saçmaz, evi kuş yuvasına çevirmez bir hizmetçisidir. Bundan murad; süprüntüleri kuş yuvası gibi dağınık bırakmaması, evi tertemiz tutrnasıdır.
Evtab: Vatb'm cemidir. Vatb: İçinde yağ çalkalanan tulum ve yayıktır. Evinde yayıklar döğülür, sütler çalkalanır; varlık kapıdan taşarken Ebu Zer'in evinden niçin çıkıp gittiği izah edilmemiştir. Niçin evlendiğine dair de söz yoktur. İhtimal Ümm-ii Zer'in yayık döğerken çok yorulduğunu ve istirahata ihtiyacı olduğunu görerek evlenmiştir. Evlendiği kadının aslan yavruları gibi iki çocuğu vardır. Onun böğrünün altında iki nar tanesiyle oynamaktadırlar. Ebu Ubeyd'e göre bu cümlenin manası kadının geniş çantılı olması ve yan üstü yattığı zaman böğrünün altında nar tanelerini geçecek kadar bir boşluk kalmasıdır.
İbn-i Üveys'e göre iki nar tanesinden murad, kadının memeleridir. Kadı Tyaz bu tevcihi daha güzel bulmuş ve: "Çocukların annelerinin sırtlarının altından nar tanesi atmaları adet olmadığı gibi, kadınların bu şekilde yatıp, erkeklerin onların görmeleri dahi adet değildir" demiştir.
Ümm-ii Zer tekrar zengin bir ağa ile evlenmiştir. Kocasının malı çoktur, yeni kocası ona her çeşitten birer çift kesilecek hayvan ve hizmetçiler vermiştir. Malından yakınlarına yedirmesine de müsaade etmiştir. Fakat ilk kocasının varlığı yanında bütün bunlar onun en küçük kabını dolduracak kadar bile çok değildir.

Görülüyor ki Ümm-ii Zer1 hala ilk kocasını sevmektedir. Onun için ikinci kocasının ikramları gözünü dolduramamıştır Bundan dolayı bazı büyükler, gözü ilk kocasında kalır endişesiyle boşanmış bir kadınla evlenmeyi iyi görmemişlerdir.
Kadı Iyaz: "Ümm-ii Zer'in sözünde erişilmez birfasahat ve belagat vardır..." demiş; onu bir hayli övmüştür.
Hikâyenin sonunda Rasulullah (s.a.v,), Hz. Aişe'ye: "Ben senin için Ümm-ii Zer'e nisbetle Ebu Zer' gibiyim" buyurmuştur. Ulemanın beyanına göre bu söz onun gönlünü almak ve kendisiyle iyi geçindiğini anlatmak içindir. Bir rivayette bu söze karşı Hz. Aişe: "Annem, babam Sana feda olsun, belki Sen benim için Ebu Zer'den daha hayırlısın" demiştir.[55]

---

[1] Hadisin kendisini ve Sebebini Zehebî, MiZanii'l-T'tidal (adlı eserin)da zikretmiştir, 4/391, Beyhakî, eş-Şuab, s. 232, Acİunî, Keşfu'I-Hafa, 1/528, Ebu Nuaym el-îsbehanî, Ahbaru'l-İsbehan, 1/143.
[2] Birinci hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 3/299,
Ebu Davud, Kitabu'l-Cihad, 2/81,
Buharî, Kitabu'n-Nikah, 7/50,
Ahmed, Müsned, 2/299.
"Bir başka lafız da şöyledir" şeklindeki hadis Buharî'nin lafzıdır. Ayrıca;
Ahmed, Müsned, 3/335, 395, 399,
Tirmizî, Ebvabu'l-Tstizan, 4/166,
Müslim, Kitabu'l-İmara, 4/587,
Abdurrezzak, Musannaf (7/495)ında, Abdurrahman b. Hermele!nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.), gece yansı bir yere konaklayınca, birmünadiye, "kadınlarınıza geceleyin gitmeyiniz" diye nida etmesini emretti." (Ravi) dedi ki: "İki kişi bu konuda acele ettiler. Kadınlarının yanına gittiler de onların yanında yabancı adam buldular. Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'a haber verilince, "kadınlarınızın yanına geceleyin dönmekten nehyetmedim mi?" diye buyurdu
[3][3] Abdurrezzak, Musannaf, 7/496.
İkinci hadis:
Lafız Ahmed'e aittir, 3/451.
Bu hadiste zikredilen sebep önceki sebebe göre daha kuvvetlidir.
Hz. Peygamber'in seferden dönerken geceleyin eve dönmeyi nehyetmesinin sebebi, zannedilmesin ki suçluyu korumaya ve onun suçunu gizlemeye yöneliktir. Durum şudur:
Her ne kadar şeriat bazı konularda setri (suçu gizlemeyi) teşvik etmişse de buradaki setr, geceleyin gelen yolcunun hakkına riayeti temin etmek içindir. Nitekim Buharî'nin rivayet ettiği bir hadisten de anlaşıldığına göre, seferden gelen kimsenin hanımı kendisi için taransın, temizlensin diye geceleyin gitmesi nehyedilmiştir. Yoksa suçluyu korumak için evlere gitme durumu nehyedilmemiştir (Buharî, Kitabu'n-Nikah, Bab-u Talebi'l-Veled, 7/50).
Seferden dönen kişi, bütün arzusunu ehli için biriktirir. Kadınlar eğer hıyanet ehlinden iseler onların bu durumu uzun süre saklı kalmaz. Ayıplarının zevceleri tarafından ansızın yakalanmasındansa gözetleyerek suçlanmn ortaya çıkarılması daha evladır. Eğer hıyanet ehlinden değil iseler zevceleriyle arzularındaki muhabbeti artırmak için süslenmeleri gerekir.
Fethu'1-Barî sahibi (İbn Hacer) şöyle der:
"Nehyin, uzun müddet ayrılma kayd altına alınması, bu işin sebebinin kendisi olduğuna işaret eder. Yoksa hüküm illetine göredir. İllet varsa hüküm vardır. İllet yoksa hüküm yoktur. Uzun süreli aynlma söz konusu ise geceleyin eve gitme nehyedilmiştir. Aksi halde neyih söz konusu değildir. Mesela, bir ihtiyacı için gündüzün evinden ayrılan, geceleyin evine dönebilir. Bu hüküm, onun için söz konusu değildir." (Fazla malumat için bakınız, Fethu'1-Barî, 9/340).
Müslim'in Nevevî şerhinde de bu konuya şu şekilde temas edilmiştir: "Aynlığı az süren adamın, geceleyin evine dönmesinde bir mahzur yoktur. Nitekim rivayetlerin birinde de şöyle denilmiştir:
"Adamın seferi uzun sürüp, büyük bir kafile ile yahut askerî ve buna benzer, topluluk ile geri döndüğü yayılırsa ve döndükleri, herkes tarafından anlaşılırsa, kadın kendi kocasının da onlarla döndüğünü anlarsa bu durumda kocanın dilediği zaman evine dönmesinde bir sakınca yoktur. Zira nehyin sebebi ortadan kalkmıştır. Başka bir hadis-i şerif de bunu teyid eder, "Hanımlann taranması ve temizlenmeleri için zaman veriniz," (Nevevî, Şerh-i Müslim, 4/588
[4] Lafız Buharî'ye aittir, Kitabu'1-İlm, 1/40,
Müslim, Kitab-u Fezaili's-Sahabe, 5/396,
Ahmed, Müsned, 2/Î21.
Müslim, konuyla alakalı olarak îbn Ömer'in şöyle dediğini ilave eder:
İnsanlar Rasulullah'ın, "yüz sene sonra kimse kalmayacak" sözünden hiçbir canlının kalmayacağını zannettiler. Halbuki Rasulullah (s.a.v.) o anda yaşayan kimselerden yüz sene sonra kimsenin kalmayacağını söylemek istemiştir. (Bakınız, Buharı, Kitabu'İ-Mevakıt, 1/156; Müslim, Fedailu's-Sahabe, 5/399. Rasulullah, bu sözü vefatından yaklaşık bir ay evvel söylemiştir
[5] Müslim, Kitab-u Fedaili's-Sahabe, 5/398, Ahmed, Müsned, 3/326 (muhtelif lafızlarla)
[6] Hadisin lafzı İbn Mace'ye aittir, i/75,
Tirmizî, Ebvabu'1-Tlm, 4/149,
Darimî, 1/107, Ahmed, Müsned, 2/505. Birinci hadis: ' Ahmed, Müsned, 4/359,
Müslim, Kitabu'z-Zekat, i/70, 3/52,Nesâî, Kitabu'z-Zekat, 5/56
İkinci hadisAhmed, Müsned, 5/387,
Üçüncü hadis: Ahmed, 2/520, îbn-Mace, Mukaddime, 1/74
[7] Bu hadis Buharî'nin rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır, Kitabu'z-Zekat, 2/139. Müslim'de de hadisin bir kısmı rivayet edilmiştir, Kitabu'z-Zekat, 3/73,
Darimî, Kitabu'z-Zekat, 1/383, Nesâî, Kitabu'z-Zekat, 5/46, Ahmed, Müsned, 3/402
[8] Hadis, Buharî'nin rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır, itabu'z-Zekat, Babu'l-İstifaf ani'l-Meseleti, Müslim, 3/75, Tirmizî, Ebvab-u Sıfati'l-Kıyame, 3/56
[9] (169. hadis): Buharî, Kitabu'l-İ'tjsam, 9/133,
Müslim, Kitabu'I-Ekdiyye, 4/310,
Ahmed, 4/204,
Tirmizî, Ebvabu'l-Ahkam, 2/392,
Nesâî, Kitab-u Adabi'l-Kudat, 8/197,
İbn Mace, Kitabu'l-Ahkam, 2/776, Ahmed, 4/198
[10] Ahmed, 5/323, Hakim, Müstedrek, 4/359
[11] Bu hadisin senedi mürseldir
[12] Müslim, Kitabu'1-Birr, 1/451, Ahmed, 4/362, 366, İbn Mace, Kitabu'1-Edeb, 2/216, Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/554.
[13] Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/554, , Müslim, Kitabu'1-Birr, 5/454.
1 Başka bir nüshada, yumuşaklık (J-ij) yerine, nzk (JJj) kelimesi bulunmaktadır
[14] Ebu Davud, Kitabu'1-Buyu', 2/260, Nesaî, Kitabu'1-Umra, 6/237.
[15] Birinci hadis; Ahmed, 1/295.Olayda ismi geçen kelimesi kelimesinin cemidir. İbn Sa'd Tabakat'ında bu kıssayı şu şekilde anlatır (2/67):
"Rasulullah (s.a.v.), Kürz İbn Cabir el-Fihrî'nin yirmi atlıdan olan seriyyesini, develeri çalanlar üzerine gönderdi. Kürz, bunlara doğru yöneldi. Onları kuşatıp esir aldı. Sonra da atların terkisine bağlayıp Medine'ye getirdi. O arada Rasulullah Gabede idi. Esirleri Rasululiah (s.a.v.)'ın bulunduğu yere doğru götürdüler ve Zeğabe denilen yerde onunla karşılaştılar (...).
Kıssanın sonunda İbn Sa'd şöyle diyor: "Rasululah (s.a.v.), ismine Hanna denilen bir deve kaybetmişti. Deveyi sordu. Kendisine onun kesildiği söylendi. Halbuki devenin kesildiği söylentisi doğru değildi. İşte bu deve, anıabinin Rasulullah'a hediye ettiği devedir. Develeri çalanlar, Aranî denilen kabile mensuplarıydı.
[16] Buharı, Kitabu'r-Rikak, 8/123,
İkinci hadis; Ahmed, 3/55, 5/439,
Müslim, Kitabu't-Tevbe, 5/596.
Dördüncü hadis; Buharî, Kitabu'1-Edeb, 8/9,
Ahmed, 2/434, 3/56
[17] Ahmed, 4/312
[18] Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, Kitabu'l-Libas, 5/130
[19][19] Birinci hadis; Ahmed, 4/41.
İkinci hadis;, 3/463 (hangi tarikle geldiği belirsizdir.) Ebu Davud, Kitabu'l-Libas, 2/375.
Ben derim ki; kırmızı elbise giymek hususundaki kerahetin sebebi, o renk (genel olarak) kadınlara ait olduğu içindir Ebu Davud'un, Amr İbn As'tan yaptığı bîr rivayet şöyledir: "Rasulullah beni gördü. Üzerimde usfur denilen boya ile boyanmış bir elbise vardı. "Bu nedir?" diye sordu. Ben de gittim elbiseyi yaktım. (Sonra da) "elbiseni ne yaptın?" diye sordu. Ben de, "onu yaktım" dedim. Rasulullah (s.a.v.), "onu ehlinden birine giydirsen olmaz mıydı?" diye buyurdu."

Bir başka tarikte de "kadınlar için kırmızı giymekte bir sakınca yoktur" diye buyurmuştur.
Taberanî, "el-Evsad" isimli eserinde Aişe (r.a.)'den şunu rivayet eder: "Cebrail (a.s.)'i omuzlan arasında (ucu) sarkan kırmızı bir sarıkla gördüm."
Ayrıca bakınız; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 5/130. Aynca Buharî'nin kırmızı elbiselerle ilgili babına bakılabilir. Bakınız: îbn Hacer, Fethu'I-Barî, 10/306.
[20] Birinci hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 3/530, Müslim, Kitabu'r-Rüya, 5/118,
Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/601, îbn Mace, Kitab-u Ta'biri'r-Rüya, 2/1286.
îkinci hadis: Ahmed, 3/8, Buharı, Kitabu'r-Rüya, 9/55, 9/39, 4/152, '
Müslim, Kitabu'r-Rüya, 5/118 Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/600, Darimî, Kitabu'r-Rüya, 2/49.
[21] Ahmed, 3/383,Müslim, Kitabu'r-Rüya, 5/125, îbn Mace, Kitab-u Ta'biri'r-Rüya, 2/1287,
Darimî, Kitabu'r-Rüya, 2/49. Nevevî şöyle diyor: Tükürmekten maksad üflemektir. Yani tükürmeksizin yumuşak bir üfleyiştir, 5/116. Kadı, şöyle diyor: "Üç defa tükürme emrinden maksat, hoş olmayan rüyayı hazırlayan şeytanı kovmak, tahkir etmek ve pisliğini yüzüne vurmaktır. Hususiyle sol tarafa tükürmek kasdedilmistir. Çünkü, pisliklerin, hoş olmayan ve benzerlerinin yeri sol taraftır. Sağ ise bunun zıddıdır. pisliklerin, hoş olmayan ve benzerlerinin yeri sol taraftır. Sağ ise bunun zıddıdır.
Kötü rüyayı kimseye anlatmama sözüne gelince, bu rüyanın görünüşü gibi, tabirinin de o şekilde yapılmasına binaendir. Bunlar, tabii ki muhtemel olan şeylerdir. Gerçekleşmesi ancak Allah'ın takdiri iledir. Müslim'in Nevevî şerhi, 5/17
[22] Ahmed, 2/353, 2/448, Buharî, Kitabu'1-Edeb, 8/61, Müslim, Kitabu'z-Ziihd, 5/840,
Tirmizî, Ebvabu'l-îsti'zan, 4/178, Darimî, 2/195, İbn Mace, Kitabu'1-Edeb, 2/1224.
[23] Ahmed, 6/7. Tirmizî, hadisi yakın lafızlarala zikretmiştir.
Ahmed, hadis için Aişe (r.a.)'den rivayet edilen bir sebep daha zikreder ki o da şöyledir:
"Rasulullah 'in yanında bir adam aksırdı. Sonra, "ne diyeyim ey Allah'ın Rasulü!" diye Peygamberimiz'e sordu. Peygamberimiz de de" diye buyurdu. Orada bulunan insanlar, "biz ne diyelim ey Allah'ın Rasulü!" dediler. Peygamber (s.a.v.), "siz de:
deyin" buyurdu. Aksıran adam, "onlara karşı ben ne diyeyim ey Allah'ın Rasulü?" dedi. Peygamberimiz buyurdu ki
[24] Ahmed, 2/91 (lafiz ona aittir). Buharî, Kitabu'l-îkrah, 9/28, Kitabu'l-Mezalim, 3/168,
Müslim, Kitabu'1-Birr, 5/442, Ahmed, 2/68,2/277, Tirmizî, Ebvabu'l-Hudud, 2/440,
Müslim, 5/442, 3/318
[25] Ahmed, 4/9, İbn Mace Kitabu'l-Keffarat, î/685
[26] Birinci hadis, Ahmed, 2/91,
İkinci hadis; Buharî Kitabu'I-Cihad, 4/80,
Ahmed, 2/23, 24, 60, 120, 1/330, 339, 2/287,
İbn Mace, Kitabu'1-Edeb, 2/11239,
Tiimizî, Ebvabu'l-Cihad, 3/111 (yakın lafızla).
Üçüncü hadis; Ahmed, 2/186,
Malik, 2/978, Ebu Davud, Kitabu'l-Cihad, 2/34,
Dördüncü hadis; Ahmed, 2/99, Ebu Davud, Kitabu'l-Libas, Bab-u Libasi'mNisa,
îbn Mace, Kitabu'n-Nikah, 1/614
[27] Ahmed, 1/299, 278
[28] : Buharı, Kitab-u Bedi'1-Halk, 4/158,
Müslim, Kitabu'l-Müsakat, 4/78, 80,
Ahmed, 2/22, 117, 144, 146,
Nesâî, Kitabu's-Sayd, 7/163,
Ahmed, 6/109,3/333.
Müslim'in Cabir'den yaptığı diğer bir rivayet de (4/80) şöyledir: "Rasulullah (s.a.v.) bize (bütün) köpekleri öldürmeyi emretti. Hatta çölden gelen bir kadının köpeğini dahi öldürdük. Sonra köpekleri öldürmeyi nehyetti ve buyurdu ki:
"Siz, alnında iki beyaz nokta olan tamamen siyah hayvandan sakının, zira o şeytandır."
Bana göre bu hadis, bütün köpeklerin öldürülme emrini neshetmiştir (ortadan kaldırmıştır).
[29] Hadis bu lafızla muzdariptir.O) Bu hadis manasıyla üç yerde mevcuttur:
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (6/9) Ebu Rafi'den yaptığı rivayettir ki o şöyledir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ey Ebu Rafi, Medine'deki bütün köpekleri öldür." Ben de Baki'de Sür denilen yerde Ensar'dan yanlarında köpek olan bazı kadınlar buldum. Dediler ki: "Ey Ebu Rafi, Peygamber (s.a.v.) erkeklerimizi savaşa gönderdi. Allah'tan sonra bu köpek bizi koruyor. Allah'a yemin olsun ki o köpek sayesinde hiçbir kimse yanımıza gelmeye güç yetiremez. Ancak bizden bir kadın köpekle adam arasında olursa gelebilir. Bunu git Peygamber'e haber ver."
Ebu Rafi durumu Peygamber'e duyurunca, Peygamber buyurdu ki: "Git onu da öldür. Onları Aziz ve Celil olan Allah korur."
İkinci hadis ise yine Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'ndedir (6/391). Yine Rafi rivayet ediyor: "Rasulullah (s.a.v.), bana köpekleri öldürmemi emretti. Ben de onları öldürmek için çıktım. Gördüğüm her köpeği öldürdüm. Bir evin etrafında dolaşan bir köpek vardı. Onu öldürmek isteyince evin içinden bir insan, "ey Allah'ın kulu! Ne yapmaya çalışıyorsun?" diye bağırdı.
"Bu köpeği öldürmek istiyorum" dedim. Kadın dedi ki:
"Ben, zaten kadre uğramış bir kadınım. O köpek, beni yırtıcılardan ve bana eziyet için gelenlerden korur. Git durumu Hz. Peygamber'e bildir."
Ben de gittim durumu Rasulullah'a arzettim. O da köpeğin Öldürülmesini bana emretti."
Üçüncü hadis: Taberanî, el-Evsat isimli eserinde Hz. Aişe'den şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) bana buyurdu ki: "Bana Cebrail gelecek. (Yanımda) otur. Geldiğinde selam verirsiniz, o da size hayır duasında bulunur.
Cebrail geldi ve kapıda dikeldi. Sonra geri döndü ve içeri girmedi. Rasulullah (s.a.v.) bunun üzerine buyurdu ki: "Cebrail, neden geri dönüp içeri girmedi?" İkinci kez Cebrail'in yanına gitti ve buyurdu ki:
"Ey Cibril, Aişe sana selam vermek ve senin de ona dua etmen için (içeride) oturdu. Sen ise kapımızdan geri döndün ve içeri girmedin." Bunun üzerine Cebrail dedi ki:
"Ben, içeri girmek için geldim. Ancak içeride şu hayvancıkları (köpek yavrusu) ve resimleri buldum." (Mecmau'z-Zevaid, 5/873)
Heysemî, hadiste kapalılık olduğunu söylemiştir.
Hadislerin sebeb-i vurudu için aşağıdaki hadisleri de zikretmek gerekir:
Ebu Davud, Kitabu'l-Libas, Babun fi's-Suret,
Nesâî, Kitabu's-Sayd ve'z-Zebaih, 7/164,
Ahmed, 6/330
Müslim, Kitabu'l- Libas 'ta (4/814) şunu kaydetmiştir: "Meymune'nin, Abdullah İbn Abbas'a anlattığına göre, "Rasulullah (s.a.v.) bir gün sabahleyin üzgün olarak kalkmıştı. Meymune, "Ey Allah'ın Rasulü! hakikaten Sen'in durumunu bugün yadırgamaktayım" dedi. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Cibril bu gece benimle buluşmaya söz verdi. Ama buluşmadı. Allah'a yemin ederim ki bana verdiği sözü bozmamıştır." Meymune, "Rasulullah'in durumu gün boyunca bu şekilde devam etti" dedi. Sonra sedirimizin altındaki köpek yavrusu aklına geldi. Sonra onun çıkarılmasını emretti, o da çıkarıldı. Sonra eline su alıp köpeğin yattığı yere saçtı.
Akşamleyin kendisine Cebrail gelince ona dedi ki: "Dün gece bana gelmeye söz vermiştin. Neden gelmedin?" Cebrail buyurdu ki:
"Evet, ancak biz içinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz."
Ertesi gün Rasulullah, sabahlar sabahlamaz, köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta küçük bahçe köpeğini öldürülmesini emrediyor. Büyük bahçenin köpeğini bırakıyordu.
Ayrıca Buharî de Kitabu'l-Libas'ta bu konuya değinmiştir, 7/217.
Ahmed de Aişe (r.a.)'den şunu rivayet eder:
"Cebrail, Peygamber'e belirli bir saatte geleceğini va'detmişti. O saatte Rasulullah (s.a.v.)'a gelmesi gecikti. Bunun üzerine Rasulullah dışarı çıktı. Kapının önünde O'nu beklerken buldu. Ona:
"Va'dettiğin (saatten) beri Sen'i bekliyorum" buyurdu. O da buyurdu ki:
"Evde köpek var. Köpek ve resim olan eve biz girmeyiz. Aişe'nin sediri altında köpek yavrusu vardı. Rasulullah (s.a.v.), onun çıkarılmasını emretti. Sonra sabah olunca (diğer) köpeklerin öldürülmesini de emretti.
Şu şekilde bir rivayete de şahit olmaktayız:
Asi bir kadın sıcak bir günde kuyunun etrafında susuzluktan dolayı dilini çıkararak dolaşan bir köpek gördü. Kadın sonra kuyudan çizmesiyle su çıkarıp köpeği suladı. Bu sebeple kadının günahları affolundu. Müslim, Kitabıfs-Selam Bab-u Fazl-ı Sayi'l-Behaim, 5/101.
Bununla beraber, köpeğe merhamet etmek konusu ile (köpekten dolayı eve girmeyen) şeriatı indiren meleğin misafir edilmesi konusu birbiriyle zıtlaşınca, beşere rahmet konusu köpeğe merhametten evladır. (Zira melekler, insanlara rahmet için inerler.)
Yine İslam (dini), rahmet konusunu oldukça geniş tutmuş, tamamen siyah köpekler dışında diğerlerinin öldürülmesini ortadan kaldırmıştır.
(1) Senedinde veya manasında birbirine zıtlık bulunan iki veya daha çok hadisin çelişmesi ve birbirine tercih edilememesi.
[30] bu hadis, Ahmed'in hadisinin bir kısmıdır, 4/231, Müslim, Kitabu'I-Birr, 5/448,

Tirmizî, Ebvabu'z-Zühd, 3/386, Ahmed (yakın lafızlarla
[31] Ahmed, 2/436.
[32] Ahmed, Müsned, 4/365, Buharı, Kitabu'1-Edeb, 8/12, Müslim, Kitabu'l-Fedail, 5/174.
[33] Hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 2/24İ, Buharî, Edeb, 8/9, Müslim, Kitabu'l-Fedail, 5/174, Tirmizî, Ebvabu'1-Birr ve's-Sıla, 3/212.
[34] Müslim, KİtabU't-Tcvbc, 5/592. İkinci hadis (205. hadis); Müslim, Kitabu'l-Fedail, 5/174, Ahmed, 2/309, 5/414, 1/289, 3/238.
Üçüncü hadis; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, Kitabu't-Tevbe, 10/215.
Bu hadis, çokça günah işlemeye davet etmez. Fakat günah işlemekle yoldan çıkmış kimseye Allah'ın rahmet kapısının açık olduğunu bildirir. Bu durum, Allah'ın şeytana karşı, mü'mine yardımıdır.
Ibn Kesir, Abdurrezzak'tan, o da Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder:
"işittiğime göre, "O kimseler ki kötülük işlediklerinde hemen Allah'ı zikrederler ve günahlarının bağışlanmasını isterler." (AI-i tmran-135) ayeti inince, şeytan ağlamaya başlamıştır. Tevbesinde, samimi olmayan günah sahibinin tevbesi bunun dışındadır. Samimi kişinin gayreti, Rabbi'nin rızasına yöneliktir.
Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde (1/10), Ebubekr (r.a.)'den şunu rivayet eder: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hiçbir kimse yoktur ki, bir günah işledikten sonra güzel bir abdest alıp iki rekat namaz kılar. Sonra da (Allah (c.c.)'tan günahının bağışlanmasını dilerse Allah onun günahını bağışlamamış ola."
Musibetlere sabretmek ve işlediği günahın bağışlanmasını istemek mü'minin sahip olduğu ahlaklardandır
[35] Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/597,Ahmed, 5/362, Tirmizî, Ebvabu'l-Fiten, 3/313.
[36] Tarih-i Dımeşk, yazma varak /4 Daru'l-Kütüb, no: 97.Ahmed, 5/362,Hadis için Ebu Davud'un tahdic ettiği bir sebep daha zikredilebilir.2/597.Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan rivayet edilmiştir:
"Hz. Muhammed'in ashabı kendisiyle birlikte bir seriyyeye çıkmışlardı. Onlardan bir tanesi uyudu. Bir diğeri de gidip uyuyanın kısaltmamı emretti."
yanındaki ipi aldı. Uyuyan kişi korktu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Birmüslümanın birmüslümanı korkutması helal olmaz."
[37] Müslim, Kitabu't-Tahare, 1/542, Tirmizî, Ebvabu'l-îstizan ve'1-Adab, 4/187, Nesâî, Kitabu't-Tahare, 1/19, Ahmed, 2/16, 356, 365, 366, 387, Ebu Davud, Kitabu't-Tereccüi, 2/402, Buharî, Kitabu'l-Libas, Bab-u Ta'Iimili'l-Eza
[38] ibn Sa'd, et-Tabakatü'1-Kübra, 1/147. Hadisin ravilerinin sıka olduğunu söylemiştir
[39]Buharı, Kitabu'1-Edeb, İnsanı Kur'an'dan, îlim'den, Allah'ı zikirden alıkoyacak şekilde şiirin insana galip olmasının Keraheti Babı, Tirmizî, Ebvabu'l-îsti'zan ve'1-Edeb, 4/219,
İbn Mace, 2/1236, Ahmed, 1/175, 2/478, 480, 1/177, Ebu Davud, Şiir Babı, Müslim, Kitabu'ş-Şiir.
[40] Ahmed, 3/8, 3/41, Müslim, Kitabu'ş-Şiir, 5/114.
Nevevî konuyla ilgili olarak şu açıklamada bulunur (5/113):
Şiir söylediği işitilen adamın şeytan diye isimlendirilmesi, adamın kafir olma ihtimalindendir. Yahut ona şiirin galip gelmesinden ya da söylediği şiirin zemmedilen şiir cinsinden olmasından dolayıdır.
Kısaca ona şeytan denilmesinin sebebi, zikredilen bu ihtimalleri ve bunun dışındakileri akla getirmesindendir.
Şiirin hükmüne gelince; genel olarak ulema, "şiir, çirkin olmadıkça, fuhşa teşvik etmedikçe mubahtır, sözleri güzels,e şiir de güzeldir, sözleri çirkinse şiir de çirkindir" demişlerdir.
Nevevî, "doğru olan görüş budur" demiştir. Zira RasuluHah şiir dinlemiştir. Müşriklerin hicvine karşı Hassan'a şiir söylemesini emretmiştir. Ashabı seferde ve hazarda O'nun huzurunda şiir söylemişlerdir.
Konuyla alakalı olarak Tirmizî'nin "Sünen"inde şu hadis vardır: Cabirb. Semure'den rivayet edilmiştir: "Yüz kereden fazla Peygamber (s.a.v.)'in meclisinde bulundum. Peygamberin ashabı karşılıklı şiirler söylerler ve cahiliyyet işlerine dair bir takım hususları müzakere ederlerdi. O ise sessiz kalırdı ve bazen onlar gülümserdi." (Tirmizî, 4/218).
Yine Tirmizî, Abdullah'tan şunu rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Muhakkak şiirin bir kısmında hikmet vardır." (4/216). 1 Medine'ye 78 mil uzaklıkta olan bir köydür.
[41] Ebu Davud, Kitabu'l-Cihad, 2/34, Tirmizî, Ebvabu'l-Bıuyu', 2/343, îbn Mace, Kitabu't-Ticaret, 2/752,
Darimî, Kitabu's-Siyer, 2/134, Ahmed, 3/416, 417, 432, 4/384, 393
[42] Tarih-i Bağdat, 10/103, Buharı, Kitabu's-Siyam, 3/37
[43] Ahmed, 1/293, 321, 2/247, 327, Tirmizî, Ebvabu'l-Et'ime, 3/476, Buharî, Kitabu'l-Eşribe, 7/145,
İbn Mace, Kitabu'l-Eşribe, 2/1132, Ebu Davud, Kitabu'l-Eşribe, Babun fi Îhtinasi'l-Eskiya1,
Ahmed, 1/841, Nesâî, Kitabu'd-Dahaya, 7/412. İkinci hadis (220 nolu hadis): Buharî, Kitabu'l-Eşribe, 7/145, Müslim, Kitabu'l-Eşribe, 2/44. Buradaki nehyetmekten maksad, tahrimî değil tenzihidir. Bakınız,
Nevevî, 4/706. Ayrıca Tirmizî, "Ebvabu'l-Eşribe"de Abdullah İbn. Enis'ten, o da babasından şunu rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'irt şöyle yaptığını gördüm. Asılı bir kırbaya doğru gitti. Ağzım kırdı, sonra ondan su içti." Bu hadis de, nehyin tenzihen (mekruh) olduğunu gösterir
[44] İbn Mace (2/1131), ayrıca İbn Abbas'tan şu hadisi nakleder: "Rasulullah (s.a.v.), kırbaların ağzını kırmayı nehyetti. Ancak bu nehiyden sonra bir adam, geceleyin kırbanın ağzını kırdı (yani dışa doğru kıvırdı) ve ondan bir (kıl) yılanı çıktı."
[45] Ahmed, 2/316, Buharî, Kitabu'd-Da'avat, 8/96, Müslim, Kitabu'r-Riba, 5/454,
Ahmed, 2/243, 390, 449, 488, 493, 496. îkinci hadis: Ahmed, 3/333, 384, 391,
Müslim, Kitabu'r-Riba, 5/460. Üçüncü hadis: Ahmed-,3/33, 6/180.
[46] Birinci hadis (225): Ahmed, 3/141. İkinci hadis: Müslim, Kitabu'1-Birr, 5/461. Üçüncü hadis: Ahmed, 5/294.
Müslim ise Kitabu'l-Birr'de (5/457), Hz. Aişe'den konu ile ilgili olarak şu rivayeti nakleder:
"Rasulullah (s.a.v.)'ın yanına iki adam girdi. O'nunla ne olduğunu bilmediğim birşey konuştular da gazaplandırdılar. O da kendilerine lanet ve sitem etti. Çıktıkları vakit ben:
"Ey Allah'ın Rasulü! Şu iki adamın kazandığı hayırdan kim birşey kazanabilir?" dedim.
"Ne o?" buyurdu. "Sen onlara lanet ve sitem ettin * dedim. "Sen benim Rabbim'e koştuğum şartı bilmiyor musun? 'Allah'ım! Ben ancak bir beşerim. Müslümanlardan hangisine lanette bulunur veya sitem edersem, bunu onun için bir zekat ve ecir kıl' dedim" buyurdular.
Nevevî, konu ile alakalı olarak şöyle der: "Denilebilir ki, hak etmeyene aleyhinde Peygamber (s.a.v.) nasıl beddua eder? Nasıl sitem ve lanet eder?" Buna ulema kısaca iki şekilde cevap vermiştir:
1- Burada kişinin, "aleyhine duayı hak etmemesi" Allah indinde ve batına göredir. Halbuki zahire göre o kul bedduayı hak etmiştir. Peygamber serî bir emareye göre onun bedduayı hak ettiğine hüküm vermiştir. Çünkü O, zahirle hüküm vermeye memurdur. Sırlan ancak Allah bilir.
2- Peygamber'in beddua etmesi, sitemde bulunması ve emsali şeyler kasden söylenmiş olmayıp, Araplar'm adetine göre niyetsiz olarak dile getirilen sözlerdir.
Peygamber (s.a.v.), bu sözlerden birinin icabet saatine rastlayarak kabul edilmesinden endişe duymuş ve Hak Teala Hazretleri'ne niyaz ederek bu sözlerin muhatap lap hakkında rahmet, keffaret olmasını ve sevap almasını dilemiştir. Rasulullah bu sözleri pek nadir söylemiştir (Nevevî, 5/458). Kendisi kötü söz söylemez, kimseye lanet etmez, şahsı için kimseden intikam almazdı.
Ben diyorum ki, "Bize, iki te'vilden birine inanmak gerekir. Çünkü Rasulullah (sx.v.) güzel ahlaklı idi. Müslim, Ebu Hureyre'den şunu da rivayet emiştir:
"Peygamber'e denildi ki müşriklere beddua et." Peygamber de "Ben, lanet için değil rahmet için gönderildim" buyurdu.
Yine Müslim'in Ebu'd-Derda'dan rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "Lanetçiler kıyamet gününde ne şefaatçi ne de şahid olabilirler." (Müslim, KitabuI-Birr, 5/457)-
[47] Buharî, Kitabu'l-Menakıb, 4/226, Kitabu'1-Edeb, 8/53, 54,
Müslim, Kitabu'1-Adab, 4/844, 846, Ahmed, 3/301, Ebu Davud, Kitabu'1-Edeb, 2/588, îbn Mace, Kitabu'1-Edeb, 2/1230, Ahmed, 2/248, 260, 270, 392, 457, 492 (Ebu Hureyre tarikiyle) Buharî, el-Edebu'l-Müfred, 2/301.
[48] Ahmed, 3/298, Müslim, KitabuI-Adab, 4/844, Buharî, KitabuI-Hums, 2/103, Kitabu'1-Edeb, 8/53,
Ahmed, 3/385 (yakın lafızlarla) ikinci, hadis; Ahmed, 3/121, Buharî, Kitabu'l-Menakıb, 4/226,
Müslim, Kitabu'1-Adab, 4/844, îbn Mace, Kitabu'1-Edeb, 2/1231.
Hz. Peygamber'in künyesiyle künyelenmek konusunda ulemanın üç görüşü vardır:
1- İmam Şafiî'ye göre Ebu'l-Kasım ismiyle hiçbir insan künyelenemez. îster adı Muhammed olsun isterse olmasın.
2- İsmi Muhammed olanların "Ebu'l-Kasım'l künyelenmesi caizdir. Diğerlerinin ki değildir.
3-İmam Malik'e göre bir kimsenin ismi Muhammed olsun veya olmasın, "EbuI-Kasım"la künyelenebilir.
Maük'e göre, bu yasaklama Hz. Peygamber'in hayatıyla alakalı olup, O'ndan sonra konulabilir.
Buharî, Edebu'l-Müfred, Ebu Davud, Tirmizî, îbn Mace ve Hakim'in Müstedrek'inde rivayet edilen bir hadis-i şerife göre, "Hz. Peygamber vefatından sonra ismiyle başkalannın isimlendiril meşine ve künyesiyle de başkalannın künyelenmesine müsaade etmiştir."
[49] Ahmed, 1/7, îbn Mace, Mukaddime, Abdullah İbn Mes'ud'un Fazileti Babı, 1/49. îkinci hadis; Ahmed, 4/479.
[50] Bu hadisi Suyuti'nin zikrettiği kitapta bulamadım. Belki Suyutî başka bir nüshadan hadis çıkarmış olabilir. Buharı, Fedailü'l-Kur'an, 6/241, Müslim, Kitab-u Sahıti'I-Müsafirin, 2/454. ikinci hadis; Ahmed, 1/25, 38
[51] Kitabu's-Sünne' Sahabe'ye ' Sövmeden Ahmed, 3/11
Müslim, Kitab-u Fedaili's-Sahabe, 5/4(K) Buharî, Kitab-u Fedaili's-Sahabe, 5/10
[52] Ahmed, 2/266, Müslim, Fedail, 5/400 (aynı bab).îbn Asakir'den nakledilen hadisleri, verilen yazmalar arasında bulamadım.
[53] Müslim, Kitabu'1-iman, 1/367
[54] Tahkik ettiğim her iki nüshada da (93) nolu hadisi bulamadım. Buraya münasip olacak biçimde -en iyisini Allah bilir ya-Buharî'nin, Kitab-u Bedi'I-Halk Sıfat-ı îblis ve Cünûdihi (4/150) babında, zikrettiği hadis uygun düşebilir.
Ayrıca şu hadisler de konu ile yakından alakalıdır:
Müslim, Kitabu'l-Eşribe, 4/697, Ebu Davud, Kitabu'l-Eşribe, 2/304, Tirmizî, Kitabu'l-Ut'ime, Kabın ağzının .örtülmesi babı, îbn Mace, Kitabu'l-Eşribe, 2/1129.

Ahmed (3/301, 319)'in konu ile ilgili olarak Cabir'den rivayet ettiği bir hadis şöyledir: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
"Gece karanlık olunca yahut gecenin bir bölümü olunca, çocuklannızı (dışan çıkmaktan) men ediniz. Çünkü şeytanlar o sırada yayılırlar. Yatsıdan sonra bir saat geçince onları serbest bırakın.
Allah'ın ismini zikrederek su kabının ağzını bağla, içine bir şey düşme ihtimali olmasa bile, yine de Allah'ın ismini zikrederek yemek kaplarının ağzını kapat."
Ahmed, Ebu Hureyre'den (2/363) şunu da rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Lambaları söndürünüz, kapılan kilitleyiniz, yemek ve su kaplannın ağzını kapatınız."
Yine Ahmed, Abdurrahman b. Sercis'terr (5/82), Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: Sizden biriniz odalara yahut ağıllara bevletmesin. Uyuduğunuz zaman lambayı söndürünüz Çünkü fare, fitili alır, ev halkını yakabilir. Su tulumlarının ağzını bağlayınız içecek kaplannın ağzım kapatınız. Geceleyin kapılan kilitleyiniz."
Ahmed, ayrıca Ebu Ümame'den (5/262), şunu rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kapılarınızı kapatınız, yemek kaplarının ağzını kapatınız, su tulumlarının ağzını bağlayınız. Lambalarınızı söndürünüz. Çünkü onların zararından kurtulmak konusunda size emniyet verilmemiştir."
[55] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 158-213.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40- EDEB, TERBİYE VESAİREYE AİT LAFIZLARLA BAHSİ
1- Dehre Sövmenin Yasaklanması Babı
2- Üzüme Kerm Demenin Keraheti Babı
3- Köle, Cariye, Efendi ve Seyyid Kelimelerini Kullanmanın Hükmü Babı
4- İnsanın : Nefsim Habis Oldu, Demesinin Mekruh Olusu Babı
5- Misk Kullanmak, Miskin En Güzel Koku Olması, Fesleğeni ve Güzel Kokuyuı Reddetmenin Keraheti Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

40- EDEB, TERBİYE VESAİREYE AİT LAFIZLARLA BAHSİ

1- Dehre Sövmenin Yasaklanması Babı

1- (2246) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman haber verdi. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre şunu söyledi : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'i şöyle buyururken işittim:
«Allah (Azze veCelle) : Âdemoğlu d eh re sövüyor, halbuki dehr benim. Gece ve gündüz benim yed-i kudretimdedir.» buyurdu.
2- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. İshâk ahberanâ; İbni Ebî Ömer is haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyan Zührî'den,
o da İbnü MüseyyeVden, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Allah (Azze ve Celle) : Âdemoğlu bana eza veriyor, deh re sövüyor. Halbuki dehir benim. Gece ile gündüzü döndürürüm.» buyurdu.
3- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'deıı, o da İbni Müsey-yeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Resûlüllahı Sallailahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Allah (Azze ve Celle) : Âdemoğlu bana ezâ ediyor. Vay dehrin musibetine! diyor. Sizden biriniz sakın : Vay dehrîn musibetine! demesin. Çünkü dehîr benim, gecesini gündüzünü döndürürüm, dilediğim zaman ikisini de tutarım.» buyurdu.
4- (...) Bize Kuteyhe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muğîre b. Ab-dirrahman, Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın sizden biriniz : Vay dehrin musibetine! demesin. Çünkü dehr ancak Allah'dır.» buyurmuşlar.
5- (...) Bana Zühcyr b. Harb da rivayet etu. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr Hişâm'dan, o da İbni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüemydcn naklen rivayet etti:
«Dehre soğmeyin! Çünkü dehr ancak Allah'dır.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Tevhid» ve «Tefsir» bahislerinde Ebû Dâvud «Kîtâbü'l-Edeb»'de; Nesâî «Tefsir»'de tahrîc etmişlerdir.
Dehr aslında bu âlemin müddetidir. Bilâhare her çok müddete dehr denilmiştir. Zaman bunun hilâfmadır. Çünkü müddetin azma da, çoğuna da zaman denilebilir. Ha&îs-i şerifte dehrden murad gece ile gündüzü döndüren ve bütün işleri bunların içinde çeviren Allah'dır. Şu halde :
«Dehre söğmeyİn...» demek dehrin yaratanına söğmeyin mânâsına gelir. Câhiliyyet devrinde Arabiarın basma bir musibet gelirse, onu dehre izafe ederlerdi. Hattâ Kur 'ân-ı Kerim 'de beyân buyrulduğu vecihle :
«Bizi ancak dehr helak eder.» [1] demişleı ve zamana söğmüşlerdi. Çünkü dehrin Alîah tarafından yaratıldığını bilmezler, onu ezelî ve ebedi sanırlardı. Bundan dolayı kendilerine dehriye denilmiştir.
«Âdemoğlu bana ezâ ediyor...» cümlesi hakkında Kurtubî şunları söylemiştir : «Bunun mânâsı: Bana öyle söz söylüyor ki : Bu siz eziy-yet duyan bir kimseye söylense bundan müteezzi olur. Allah eziyet duymaktan münezzehtir. Bu siz burada mecazdır. Bundan maksat onu kim söylerse Allah'ın gazabına maruz olur. demektir.»

2- Üzüme Kerm Demenin Keraheti Babı

6- (2247) Bize Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da İbni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem):
«Sizden bîriniz dehre söğmesin. Çünkü dehr ancak Allah'dir. Ve sizden biriniz üzüme kerm demesin. Çünkü kerm müslüman kişidir.» buyurdular.

7- (...) Bize Amrü'n-Nâkid ile İfani Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân Zührî'dcn, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Kerm demeyin! Çünkü kerm mü'minin kalbidir.» buyurmuşlar.

8- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr Hişam'dan, o da İbııİ Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem)'den naklen rivayet etti:
«Üzüme kerm adı vermeyin! Çünkü kerm müslüman kişidir.» buyurmuşlar.

9- (...) Bize (yine) Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âli b. Hafs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Verkâ', Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Re-sûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın biriniz kerm demesin. Çünkü kerm ancak mü'minin kalbidir.» buyurdular.

10- (...) Bize İbni Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'r-Rezzâk rivayet" etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'deı naklen haber verdi. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin, ResûlüIIahf5a//a//a/i/V Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri şunlardır diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Ki : Onlardan biri de şudur: Resûlüllah Çi leyh: ve Sellem) ve Sellem) :
«Sakın biriniz üzüme kerm demesin! Çünkü kerm ancak müslüman kişidir.» buyurdular.

11- (2248) Bize Ali b. Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ (yâni İbni Yûnus) Şu'be'den, o da Simâk b. Harb'dfen, o da Alkame b VâiT-den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi:
«Kerm demeyin! Lâkin habele (yânı üzüm) deyin!» buyurmuşlar.

12- (...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Simak'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Alkame b, Vâil'i babasından rivayet ederken dinledim ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kerm demeyin! Lâkin İneb ve hable deyin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'I-Edeb»'de tahrîc etmiştir. Ineb üzüm; hable yahut habele üzüm çotuğu yâni bağı demektir. Kerm de aynı mânâya gelir. Ancak Arablar bu kelimeyi hem üzüm, hem bağ. hem de şa-rab mânâlarında kullanırlardı. Bir de şarab cömertliğe sevk ettiği için ona kerm demişlerdi. Bundan dolayı şeriat bu kelimeyi üzüme ve üzüm ağacına isim yapmayı mekruh saymıştır. Çünkü Arablar bu kelimeyi işitmekle çok defa şarab hatırlarına gelir, nefisleri kabarabilir, hatta içebilirlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve SeUem) bu isme ancak müslüman bir adamın yahut mü'min kalbin lâyık olduğunu bildirmiştir. Zira Kerm, keremden alınmıştır. Mü'minirı kalbine kerm demesi; içinde îmân, hidâyet, nur, takva ve bu ismi hak eden sıfatlar bulunduğundandır. Müslüman kişi de böyledir. Lügat ulemâsının beyânına göre Arablar cömert adam ve cömert kadın mânâsına «Racülün kermün» ve «İmraetün kermün», «Nis-vetün kermün» derler.

3- Köle, Cariye, Efendi ve Seyyid Kelimelerini Kullanmanın Hükmü Babı

13- (2249) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucur rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize İsmail, (bu zat İbni Cafer'dir.) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sakın biriniz abdim ve emem demesin! Hepiniz Allah'ın abdleri ve hepinizin kadınları Allah'ın emeleridir. Lâkin benim ğulamım, benim cariyem, benim fetâm, benim fetâtım desin!» buyurmuşlar.

14- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr A'meş'den, o da Ebû Sâüh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivaye etti. Şöyle demiş: Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sakın biriniz benim abdim demesin! Zira hepiniz Allah'ın abdlerİsi-niz, Velâkin fetam desin! Köle ds Rabbim demesin, lâkin seyyidim desin!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den hu İsnad ile rivayette bulunmuşlardır. İkisinin hadîsinde de :
«Köle efendisine mevlâm demesin!» cümlesi vardır. Ebû Muâviye'nin hadîsinde :
«Zİra sizin mevlântz Allah (Azze veCelle) 'dir.» ziyâdesi vardır.

15- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmâm ; Bize Ebû Hüreyrc'nin Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz : Rabb'me su ver, Rabbini doyur, RabbİNe ışık getir, demesin. Yine sizden biriniz : Rabbim demesin! Seyyidim, mevlâm desin! Ve biriniz : Abdim, emem demesin! Fetam, fetâhm, ğulâmım, desin!» buyurdular.
Bu hadisi Buhar i «Itk» bahsinde tahrîc etmiştir.
Abd ve eme, kul mânâsına gelirler. Biri erkeğe, diğeri kadına isim olmuştur.
Gulâm : Oğlan ve hizmetçi; fetât, genç kız demektir.
Rab: Mürebbî, sâhib, mâlik ve AÎlah manasınadır.
Ulemânın beyânına göre bu hadîslerden iki şey murad edilmiştir. Birincisi : Başkasının malı olan bir köle veya cariyenin sahibine rabbim dememesi gerekir. Çünkü rab olmanın hakikati Allah'a mahsustur. Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamet alâmetlerini beyân ederken :
«Cariyenin rabbini yahut rabbesini doğurmasıdır.» demiştir. Fakat bu cevazı bildirmek içindir. Nehiyden murad bu sözün kullanılmaması ve Met hâline getirilmemesidir. Nadiren kullan ilmi süt. Bir de bu kelimenin mutlak olarak kullanılması nehyedilmiştir. Yoksa başka bir şeye izafetle kullanılmasında beis yoktur. Rabbüsselem, Rabbülmal gibi terkibler hakkında söz yoktur. Kölenin sahibine seyvidim, yâni efendim demesi yasak edilmemiştir. Çünkü seyyid kelimesi Allah'a mahsus değildir. Ve Allah hakkında Rab kelimesi gibi kullanılmamıştır. Hatta Kaadî Iyâz İmam Mâlik'in dualarda Allah hakkında Seyyidim denilmesini mekruh gördüğünü nakletmiştir. Allah Teâlâ'ya Kur'ân-ı Kerîm 'de ve mütevâtîr hadîslerde Seyyid denilmemiştir. Şu halde kölenin sahibine seyyidim, efendim demesinde bir işkâl veya iktibas yoktur. Kölenin sahibine mevlâm diye hitab etmesinde dahî beis yoktur. Zira Mevlâ kelimesinin on altı kadar mânâsı vardır. Mâlik, sâhib ve yardımcı mânâları da bunlardandır. Gerçi babımızın üçüncü rivayetinde «Köle de sahibine mevlâm demesin!» ibaresi göze çarpıyorsa da Kaadî Iyâz bu cümlenin A'meg'den rivayetinde râvilerin. ihtilâf ettiklerini, bâ-zılarmm onu hiç anmadıklarını söylemiş : «En doğrusu bu cümleyi hazfetmektir.» demiştir.
İkincisi : Bir kimsenin sahibi bulunduğu köle ve cariyesine abdim, emem (yâni kulum) demesi mekruhtur. Çocuğum, kızım, gencim gibi sözler kullanacaktır. Zira Rab kelimesinde olduğu gibi,, abd kelimesine dahî müstehak olan yalnız Allah'dır. Yâni kulluk Allah'a yapılır. Bir de bu kelimede mahlûka yaraşmayan ta'zim mânâsı vardır. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Hepiniz Allah'ın kullarısınız buyurarak bu kelimeyi niçin yasak ettiğini bildirmiştir. Oğlum, kızım gibi kelimelerde böyle bir mânâ yoktur.»

4- İnsanın : Nefsim Habis Oldu, Demesinin Mekruh Olusu Babı

16- (2250) BİZe Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Her iki râvi Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etmişlerdir. Âişe şöyle demiş : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):

«Sakın biriniz : Nefsim pis oldu, demesin! Lâkin : Nefsim kötüleşti, desin!» buyurdular.
Bu, Ebû Küreyb'in hadîsidir. Ebû Bekr. ise : «Peygamber (Sullallahit Aleyhi ve Sellem)'den» dedi. «Lâkin» kelimesini anmadı.

(...) Bize fcu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye bu isnadla rivayette bulundu.

17- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, c da Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'den, o da babasından naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Saliaüahü Aleyhi ve Selîem):
Biriniz : Nefsim pis oldu, demesin! Nefsim kötüleşti, desin ^buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «KHâbü'I-Edeb»'de; Nesâî «Elyevm vel-leyle»'de tahrîc etmişlerdir.
Lügat ulemâsına göre «habuset» ile «Iâgiset» kelimeleri arasında mânâca fark yoktur. Her ikisi de pis ve çirkin oldu mânâsına gelir. Lâkin hubus lâfzı çirkin görüldüğü için kullanılmaması tavsiye buyurulmuştur. Çünkü Arablar lâfızda edebe riâyet ederler, çirkin söz kullanmazlardı.
İbnü'l-Arabî'ye göre «lâgıset»'in mânâsı daraldı, demektir. Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) sabah namazına kalkamayan için : «Habis nefisi» tenbel» demişse de bu söz müphem bir şahıs için verilen bir haber mâhiyetinde olduğundan söylenmesi mahzurlu değildir. Râgıb : «Habis kelimesi îtikadda bâtıl, sözde yalan, fiilde çirkin mânâlarına kullanılır.» demiştir. İbni Battal da buradaki nehyin vucub için değil, edeb ve nezâket babında olduğunu söylemiştir.

5- Misk Kullanmak, Miskin En Güzel Koku Olması, Fesleğeni ve Güzel Kokuyuı Reddetmenin Keraheti Babı

18- (2252) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Şu'be'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Huleyd b Cafer, Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîdi Hudrî'den, o da Peygamber (Sallaîkûıü Aleyhi ve Sellemf'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Benî İsrail'den kısa bir kadın iki uzun kadınla birlikte yürüyor m us, bu sebeple odundan iki ayak ve altından kapalı kilitli bir yüzük edinmiş. Sonra içine misk doldurmuş. Misk kokuların en güzelidir. Ve bu iki kadının arasında geçmiş gitmiş, onu tanıyamamışlar. Eiiyle de şöyle yapmış.» Şu'be elini silkmiş.

19- (...) Bize Amru'n-Nakid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûıı Şu'be'den, o da Huleyd h. Cafer ile Müstemir'den rivayet etti. (Demişler ki) : Bize Ebû Nadrâ'yı Ebû Saîdi Hudrî'den rivayet ederken dinledik ki: Resûlüîlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Ben İsrail'den yüzüğüne misk dolduran bir kadın anlatmış. Misk kokuların en güzelidir.

20- (2253) Bize Ebû Bekr h. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ikisi birden EI-Mukrî'den rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize Ebû Abdır rahman El-Mukrî', Saîd b. Ebî Eyyûb'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ubeyduîlah b. Ebî Cafer, Abdurrahman El-A'rac'dan, o da Eb Hüreyre'-den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüîlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«BİR kimseye reyhan takdim edilirse onu reddetmez. ZİRa reyhanın taşınması, hafif kokusu güzeldir.» buyurdular.

21- (2254) Bana Harun b. Saîd El-Eylî ile Ebu'^-Tâhir ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Ahmed haddesenâ; Ötekiler ahberana tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mah-rame babasından, o da Nâfi'den naklen haber verdi. Nâfi' şöyle demiş : İbni Ömer koku süründüğü vakit karışıksız öd, bir de ödle karıştırılmış kâfur sürünür, sonra: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) işte böyle ko-kulanırdı, derdi.
Nevevî diyor ki : «Kısa kadının odundan bacak yaptırmasına gelince : Bizim şeriatımızda bunun hükmü şudur : Eğer kadın bununla bilinmemek için kendini örtmek gibi sahih şer'î bir maksad güttü ise beis yoktur. Büyüklenmeyi veya erkekleri aldatmak için kusursuz kadınlara benzemeyi kasdetti ise bu haramdır.»
Reyhan; lügat ve garibi hadîs âlimlerine göre güzel kokulu her nebattır. Kaadî Iyâz: «Bence ondan bu hadîste bütün kokular kas-dedilmiş olacaktır. Filhakika Ebû Dâvud 'un bir rivayetinde bir kimseye güzel koku takdim edilirse denilmiş. Buhârî'nin Sahîh'inde dahî Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) güzel kokuyu reddetmezdi, bu-yurulrnuştur.» diyor.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Misk, kokuların en güzelidir. Temiz olup, alınıp satılması, beden ve elbisede kullanılması caizdir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Gerçi diriden kesilen şey leş sayılır şeklinde bir kaide vardır. Misk de gazel denilen hayvandan elde edilirse do, bu o hayvanın yavrusu mânâsında-dır. Diri hayvandan ayrılan yavru, yumurta, süt gibi şeyler temizdir.
2- Kendisine reyhan takdim edilen kimsenin özürsüz onu reddetmesi mekruhtur.
3- Koku sürünmek kadınlara olduğu gibi erkeklere de müstehaktır. Yalnız erkeklerin süründüğü kokunun rengi olmamalıdır. Erkekleri cum'a ve bayram günlerinde ve keza ilim ve zikir meclislerinde güzel koku sürünmeleri te'kîden müstehabdır. Kadının mescide veya herhangi bir yere giderken koku sürünmesi mekruhtur.

---

[1] Sûre

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

— E —

Ebeveynine kavuşup da cennete giremeyen kimse 29
Ebeveyne, ölümlerinden sonra iyilik etmek babı..... 46
T?,bü'l-Hakem künyesi 2/166
Edeb (Babanın edebi) 107
Eflâh ismi babı 2/190
Efendim diye hitab edilir mi?..... !..... 222
Efendisine kargı dürüst hareket eden köle..... 215
Eğer Allah'a hamd etmişsen, Allah sana merhamet etsin diyen kimse ... 2/297
Eğlence ve mizandan caiz olmayanlar..... 255
Eğlence .....2/142'
Ehl-i Kitap: lEss&mü Aleykümt> deyince 2/476
Ehl-i Kitap yolun en dar yerine zorlanır babı.....2/477
El-Âs ismi 2/183
Elbise içinde kıç üstü oturup dizleri dikmek 2/536
Elbiselerinizden köle ve hizmetçilerinize de giydiriniz 202
El ile yeri sıvamak.....2/262
El öpmek babı 2/350
Elleri kaldırmak (Duada) 614
Eli oyluğa vurmak 2/328
Eli yağlı olduğu halde uyuyan kimse 2/585
Eli yanağın altına koymak.....2/579
Emânet 2/518
Emîre (Halîfeye) selâm vermek 2/330
Emin olan kimse (Malından...) 317
Erkeği öpmek 2/353
Erkeğin hanımı ile yemek yemesi.....2/422
Erkek hastaları kadınların ziyaret etmesi 539
Erkeklere kadınların selâm vermesi.....2/411
Erkek kardeşinizin, odasına girmek için izin isteyiniz 2/431
Esnemek 2/302
Esneyince elinizi ağzınıza koyun 2/319
Eşeğin anırması 2/595
Eşyayı, kötü zan korkusundan hizmetçiye sayarak teslim etmek..... 186
Eve girdiğiniz zaman Allah'ı anmazsanız orada şeytan geceler 2/458
Evine selâmla girmenin fazileti 2/456
Evin lüzumsuz şeylerine bakan ziyaretçinin hos görülmesi 541
Evinden çıkıncaya kadar komşuya eziyet etmek..... 143
Evin bekçisi olmak 224
Evlâdı çok olsun diye arkadaşına dua etmek 102
Evlerin en hayırlısı, içinde kendisine iyi bakılan yetimin bulunduğu evdir 153
Evlenmeyen kadının fazileti (Çocuğuna katlanarak, sabredip...) 157
Evleri — Konakları — Kervansarayları islâh etmek 456
Evlerinde cumba edinenler 468
«Ey kâfir» diyen kimse (Kardeşine...) 450
«Ey kadıncağız» denir mi?.....2/154
Eziyet etmenin cezası (Ana-Babaya) 39
Eziyet etmek (Komşuya...) 133
Eziyete sabreden kimse 401
Eziyete sabretmek .....

— F —

^Falanca sana selâm söylüyor» denince.....2/480
Fal 2/275
Fasık hastayı ziyaret babı..... 539
Fasık olana selâm verilmez..... .....2/386
Fazla övmek 345
Fazilet Sıla-i rahm edildiğinde 62
Fazilet sahipleriyle yürümek nasıl olur?.....2/211
Fena muamele etmek (Köleye...) 175
Fenalığı işitip de yaymak 339
Fısıltı halinde konuşan kimselerin yanma yaklaşmayınız 2/531

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

169-170

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

459

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

431

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ELBİSE (GİYİM) VE ZÎNET (SÜSLENME) BAHSİ

Altın, ipek, yün, kıl ve benzerleri (hakkındaki hükümler) 118
Çeşitli giysiler, giysi renkleri ve bunların ne zaman giyinilip ne zaman giyinilmeyeceği.....129
Yüzük takmak.....135
Altın zîneti ve güzel koku.....140
Saç, sakal ve bıyık.....144
Saç boyama, ellere kına yakma ve halûk (bir nevi zaferânlı kırmızı koku karışımı).....147
Sünnet olmak, tırnak kesmek, koltuk altım temizlemek, etek traşı olmak, dövme yaptırmak ve diğerleri.....152
Resimler, nakışlar ve perdeler.....154
TAHRİC

ALTIN, İPEK, YÜN, KIL VE BENZERLERİ (HAKKINDAKİ HÜKÜMLER)

5674- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aile efradına altınla süslenmeyi ve ipek elbise giymeyi yasaklayıp şöyle derdi: 'Eğer siz cennet linetini ve ipeğim istiyorsanız, onu dünyada giymeyin!'" [Nesâî]
5675- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (halka vs. gibi) basit şeyler dışında altın zine-ti yasaklamıştır." [İkisi de Nesâî'ye aittir.]
5676- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i,
ipeği sağına, altını soluna alıp şöyle dediğini gördüm: 'Bu İkisi, benim ümmetimin erkeklerine haramdır'." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5677- O (Nesâî) ve Tirmizî, Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İpek ile altını giymek, ümmetimin erkeklerine haram; kadınlarına helâl kılındı."
5678- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İpeği dünyada, ancak âhirette nasibi olmayanlar giyer." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
5679- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Hanımlarınıza ipek giydirmeyin; Ömer'in şöyle dediğini işittim: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: İpek giymeyin. Çünkü kim onu dünyada giyerse, âhirette giyemez'."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
5680- Ümmü Atiyye radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bizi altın takmaktan, bardaklarımızı gümüşle-mekten alıkoydu. Kadınlar altın takmak hakkında onunla konuştular. Razı olmadı. Bardaklarımızı gümüşleme hususunda bize müsaade verdi."
[Taberânî, Mu'cemu'İ-Kebfr ve'l-Evsat'ta. İsnadında Ömer bin Yahya el-îlî vardır.]
5681- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, çarşıda satılmakta olan kaba bir hülle gördü. Onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü, bunu satın al! Bayramlarda giyer ve gelen heyetlere karşı süslü görünürsün!' Şöyle buyurdu:
'Bu ancak nasipsizlerin giysisidir.' Bunun üzerine Ömer Ali alı'in dilediği zamana kadar bekledi. Sonra ona (Ömer'e) ince ipek bir cübbe gönderdi. Onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bunun nasipsizlerin elbisesi olduğunu söylemişim. Sonra onu bana gönderdin.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bunu satar, parası ile ihtiyacını görürsün'."
5682- Diğer rivayet:
Ömer, çarşıda Sİyerâ (ibrişimle süslenmiş ipek) elbisesini satan Utarid'i gördü. Dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Onu satın alsan da, gelen arap heyetlerine karşı ve cuma günleri giysen olmaz mı?' Şöyle buyurdu:
'İpeği dünyada ancak âhirette nasibi olmayanlar giyer.'
Bir müddet sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Siyerâ hülleleri (ipek elbiseleri) getirildi. Ömer'e ve Üsâme'ye birer hülle gönderdi; Ali'ye de bir hülle verip şöyle dedi: 'Bunu kes hanımlarına başörtüsü yap!'
Ömer kendisine gönderilen hülleyi alıp Allah Resulüne gelerek şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Dün Utarid'in hüllesi için diyeceğini dedin.'
Şöyle buyurdu: 'Ben onu sana giymen için göndermedim; ben onu sana satıp faydalanman için gönderdim.' Üsâme ise o hüllesini giyip huzuru-saadete gitti. Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem, onun yaptığından hoşlanmadığını belirten bir bakışla ona baktı. Üsâme şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Bana neden öyle bakıyorsun. Onu bana sen gönderdin!'
Şöyle buyurdu: 'Ben onu sana giyesin diye göndermedim, ben onu sana ancak kesip hanımlarına başörtüsü yapman için gönderdim'." jTirmizî hariç, altı hadis İmamı.!
5683- Diğer rivayet:
"Ömer onu, Mekke'de bulunan müşrik kardeşine giydirdi."
5684- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün kendisine hediye edilen dibac (bir nevi ipek) kaftanını giydi. Çok geçmeden sırtından onu çıkarıp Ömer'e gönderdi.
Denildi ki: 'Neden onu hemen sırtından çıkardın?' şöyle cevap verdi:
'Cibril onu giymekten beni alıkoydu.' Sonra Ömer ağlayarak gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Kendinin hoşlanmadığın şeyi bana neden veriyorsun?' Şöyle buyurdu:
'Ben sana onu giymen için değil satman için verdim.'
Bunun üzerine Ömer onu ikibin dirheme sattı." [Müslim ve Nesâî.]
5685- Enes radiyallahu anh'dan:
"Rum kralı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ince ipekten bir giysi hediye etti. Onu giydi, sanki şu anda onun yenlerinin

hareket ettiğini görür gibiyim. Sonra onu Ca'fer'e gönderdi, o da giyerek Peygam-ber'in yanına geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki: 'Onu ben sana giymen için göndermedim.'
'Peki onu ben ne yapayım?'
'Onu kardeşin (Habeş kralı) Necâsî'ye gönder!'" [Ebû Dâvud]
5686- Ali radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana siyerâ (denilen ibrişimle süslenmiş) ipek bir takım elbise giydirdi. Onu giyip yanına çıktığımda beni görünce, yüzünde bir öfke gördüm; bunun üzerine onu hanımlarım arasında kesip dağıttım.
5687- Diğer rivayet:
"Ukeydir Dûme, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ipek bir elbise hediye etti. Onu Ali'ye verip şöyle buyurdu: 'Onu kesip Fâtımalar (yani karısı Fâtıma, annesi Fâtıma bİnt Esed ve Fâtıma bint Hamza) arasında taksim et!'" [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5688- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize yedi şey emretti; yedi şeyden de menetti: Bize, hasta ziyaretini, cenazeye katılmamızı, aksiran kimseye ' Yerhamukellahu = Allah seni esirgesin!' dememizi, yemin eden kimsenin yemininde sadık kalmasına çalışmamızı, mazluma yardım etmemizi, davete icabet etmemizi ve selâmı yaymamızı emretti. Bizi, altın yüzük takmaktan, gümüş kapta su içmekten, kırmızı ipek Örtülerinden, ibri-şimli elbiselerden, ipek, istebrak (kalın ipek) ve dibac (ibrişim) giymekden alıkoydu." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
5689- Ali radiyallahu anh'dan: "Sevgilim (Peygamber) beni üç şeyden alıkoydu, insanları alıkoydu, demiyorum: Altın yüzükten, Kıssî demlen ibrişimli ve usfur-la (sarıya) boyanmış elbise giymekten alıkoydu." [Buhârî hariç, altı hadis imamı.]
5690- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz onları (ipekli elbiseleri) erkek kölelerimizden çıkartıp cariyelere giydirirdik."
[Ebû Dâvud]
5691- îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, saf ipekten yapılmış elbiseden nehyetti. Ancak işaret ve yaması ipekten (dokuması başka şeyden) olan karışık kumaşı kullanmakta ise bir mahzur yoktur." itkisi de Ebû Davud'a aittir]
5692- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan:
Ömer, bize Utbe bin Farkad'la birlikte Azerbaycan'dayken şunu yazdı:
"Ey Utbe! Bu mal ne senin, ne babanın ve ne de annenin çalışmasından (elde edilmiş) değildir. Kendini ne ile doyuruyorsan müslü-manları da onunla yedirip doyur. Zevk için yiyip içmekten kaçın. Sakın müşriklerin kılığına büriinme! Sakın ipek elbise giymeyesin. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ipek giymeyi yasakladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize şehadet parmağı ile orta parmağı kaldırıp birbirine bitiştirerek:'^» kadarı müstesna' buyurdu."
5693- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki veya üç veya dört parmak miktarı müstesna olmak üzere ipek elbise giymeyi yasakladı." [Malik hariç, altı hadis imamı.]
5694- Esma radiyallahu anhâ'dan:
"O, bize Kisralar için yapılmış bir tayla-sân cübbesi çıkardı. Cübbenin ipekten yaması vardı. Yenleri dibacla işlenmişti. Dedi ki: 'İşte bu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-Iem'İn cübbesidir. Âişe'nin yanındaydı, o Ölünce onu ben aldım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu giyerdi. Onu biz hastalar (suyundan içsinler) için yıkıyoruz, onun yüzü suyu hürmetine şifalar diliyoruz'."
| Müslim ve Ebû Dâvud.]
5695- Urve radiyallahu anh'dan: "Âişe, Abdullah bin ez-Zübeyr'e kendi giydiği, işlemesi ipekten, yün bir elbise giydirdi."
[Mâlik.]
5696- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kaşıntıları bulunduğu için, Zübeyr'le Abdur-rahman bin Avf a ipek giymeğe ruhsat verdi."
[Mâlik hariç, allı hadis imamı]
5697- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e siyah (yünden) bir cübbe yaptım, giydi. Terlediğinde içinde yün kokusu hissetti ve çıkarıp attı. Sanırım (Katâde) şöyle demişti: 'O sallallahu aleyhi ve sellem, güzel kokudan hoşlanırdı'." [Ebû Dâvud]
5698- Ebû Musa radiyallahu anh'dan:
O, oğlu Ebû Bürde'ye dedi ki: "Yavrum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le beraber olup da yağmura yakalandığımız zaman bizi bir görseydin. Bizim sırtımızdan (yünlü giysilerden) çıkan kokuyu koyunların sırtından çıkıyor zannederdin." |Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5699- Ebû Bürde radiyallahu anh'dan: "Aişe'nin yanma girdim, bize keçeleştirilmiş bir giysi çıkardı ki ona 'mülebbed' (keçe-leştirilmiş) derlerdi. Yemen mamulü kalın bir gömlek çıkardı. Allah'a yemin ederek şöyle dedi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem, işte bu iki elbise içinde ruhunu teslim etti'." IBuharî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
5700- ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sıtında siyah kıldan yapılmış desenli bir elbise İle dişail çiktl." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî. |
5701- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mûsâ, Rabbiyle konuştuğu zaman, üzerinde yünden bir şalvar, yünden bir cübbe, yünden bir kisâ, yünden bir takke vardı. Ayağında da ölü eşek derisinden imal edilmiş bir ayakkabı vardı." [Tirmizî]
5702- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yatağı —diğer rivayette— dayanıp yaslandığı yastığın içi lif dolu deriden idi."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî. |
5703- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yataklardan söz edildi; şöyle buyurdu:
'Bir yatak adam için, bir yatak da kadın için, bir de misafir için (lâzım) olur. Dördüncüsü ise şeytan içindir'." |Ebû Dâvud veNeşSÎ.]
5704- Ebû Ubeyde radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İpek yatak üzerinde yatmak, onu giymek gibidir." [Rezin]
5705- Ebû'l-Melîh'den, o da babası radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yabanî hayvanların derilerinden döşek yapılmasını yasaklamıştır."
[Sünen ashabı, Tirmizî'nin lafzıyla.]
5706- Utbe bin Abd es-Sülemî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den beni giydirmesini rica ettim. Bana iki keten gömleği giydirdi. Ben de kendimi bununla arkadaşlarım arasında en iyi giyinmiş
gördüm." [Ebü Davud]

GİYİNME ÂDABI VE ŞEKLİ
5707- Rukâne radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizimle müşrikler arasındaki fark, (takke, külah veya) fesler üzerinde sarıklar sarıp giymektir." [Tirmtzîve Ebû Dâvud.|
5708- Ebu'l-Melîh'ten, o da babası radiyallahu anh: -
"Sarık sarın ki Miminiz artsın." (Hz. Ali) Dedi ki: "Sarıklar, arapların taçlarıdır."
| Ebû Dâvııd]
Derim ki: Bu rivayeti ben ne Ebû Dâ-vud'da ve ne de diğer beş ana hadis kitabında bulabildim. Bu, Mecmau z-Zevâid'de mevcut olup, Taberânî Mu' cemu' l-Kebîr'inde tahric etmiştir. İsnadında Ubeydullah bin Ebî Hu-meyd vardır ki (bu râvi) metrukün:
5709- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana sarık sardı, onu önümden ve arkamdan birkaç parmak sarkıttı." [Ebû Dâvud]
5710- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Abdurrahman bin Avf'a sarık sardı, dört parmak sarkıttı ve: 'Ben semaya çıktığım zaman, meleklerin çoğunu sarıklı buldum' buyurdu."
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Ev.sal'ta zayıf bir senedle.|
5711- Amr bin Hureys radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i minberde üzerinde (başında) iki ucunu omuzlan arasından sarkılmış, bir siyah sarık olduğu halde gördüm."
5712- Diğer rivayette: "Onun bir tarafını" diye geçmiştir [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5713- Ebû Kebşe el-Enmârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sarığı (bir ucu) sarkıtılmış vaziyetteydi." |Rezîn]
5714- Abdülmelik bin Habîb'den: "Enes, cuma günü insanlara baktı ve (başlarında) taylasanlar gördü. Bunun üzerine şöyle dedi. 'Bu insanlar şu anda sanki Hayber yahudileri gibidirler'." [Buhârîl
5715- Esma bint Yezîd radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kolunun yeni (elbisesinin kolu) bileğe kadardı."]Tinnizîve Ebû Dâvud. [
5716- cl-Alâ bin Abdirrahman'daıı, o da
babasından:
"Ebû Saîd'e izar hakkında sordum; şöyle dedi: Tam bilene düştün; Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Mumin izan (peştemali) baldırların yansına kadardır. Burası ile topukları arasında olmasının da bir günah yoktur. Ancak bundun aşağı olursa o kısım ateştedir. Kim de harım böbürlenerek sürüklerse, kıyamet gününde Allah onun yüzüne bakmaz'." |Mâlik ve Ebû Dâvud.|
5717- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem baldırımın, ya da baldırının adelesini tutup şöyle dedi: 'İste izarınyeri burasıdır. (Buraya kadardır). Razı olmazsan biraz daha aşağı, razı olmazsan biraz daha aşağı otsun, yine de razı olmazsan, topuklarda bulunması için iza-nn herhangi bir hakkı yoktur'."
[Tirmizî ve Nesâî.]
5718- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellenr inizar (peştemal) hakkında söylediği sözlerde, gömlek kastedilmiştir.1' [Ebû DSvud]
5719- İkrime radiyallahu anh'dan:
"İbn Abbâs'ı gömlek giyerken gördüm.
Gömleğinin ucunu önünden ayağının üstüne koyuyordu. Gömleğinin arkasını kaldırıyordu. Böyle giyinişinin sebebini sorunca şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle giydiğini gördüm'."
|İkisi de Ebû Davud'a aitlir.f
5720- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Giyindiğiniz ya da abdest aldığınız zaman, sağınızdan başlayın!"
(Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
5721- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Her kim böbürlenerek elbisesini sürüklerse, Allah kıyamette onun yüzüne bakmaz.' Ebû Bekr dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Dikkatimden kaçlığı zaman (bazen) entarim sürünüyor.'
'Sen bunu böbürlenerek yapanlardan değilsin' buyurdu."
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesfîî-J
5722- Diğer rivayet:
"Sarkıtma, izarda, gömlekte ve sarıkta olur; kim kibirlenerek bunlardan birini sürüklerse Allah kıyamet gününde onun yüzüne bakmaz."
5723- Sünen ashabı: Ümmü Seleme dedi ki:
"Peki kadınlar eleklerini nasıl yapacaklardır?"
Şöyle buyurdu: "Bir karış uzatsınlar" buyurdu.
"Bu takdirde yürürken ayakları açılır" deyince,
"Bir arşın (kulaç) indirirler, bundan fazla indirmezler" buyurdu.
5724- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallaîlahu aleyhi ve sellem'in yanma girdim, entarim (yere) sürtünüyordu."
"Kim o?" diye sordu. "Abdullah" dedim.
"Sen Abdullah isen, entarini kaldır!" buyurdu. Bunun üzerine izarımı ayaklarımın yarısına kadar kaldırdım." Ölünceye dek onun entarisi bu şekildeydi. |Ahmed|
5725- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallaîlahu aleyhi ve sellem Fâhma'nın peştemalinin (uzunluğunun ne kadar olacağını) karışla gösterdi." [Tirmizî]
5726- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü sallaîlahu aleyhi ve sellem'i gördüm. Dizlerini bükmüş ve dizlerinin üzerini bir peştemalle örtmüş, peştemalin saçakları ayaklanılın üzerine sarkmıştı." |Ebû Dâvud]
5727- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü sallaîlahu aleyhi ve sellem, kollan içeride kalacak şekilde bürünür-cesine giyinmekten ve tek bir elbise içerisinde dizlerini bükerek oturmaktan nehyetti."
|Sünen ashabı]
5728- Muaviye bin Kurre'den, o da babasından:
"Müzeyne'den birtakım insanlarla Peygamber sallaîlahu aleyhi ve sellem'e gelip biat ettik. Gömleğinin düğmeleri çözülmüş idi. Elimi gömleğinin cebinden soktum. Nübüvvet mührüne dokundum."
Urve dedi ki: " Bu sebeple Muaviye b. Kurre ve oğlunu her zaman gömlek düğmeleri çözülmüş olarak gördüm. Kış olsun yaz olsun, düğmelerini hiç iliklemezlerdi."
[Ebû Davud]

5729- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah ilk Muhacirlerin hanımlarını esirgesin! 'Başörtülerini yakalarının üzerinden (aşağıya) doğru örtsünler' mealindeki âyet (Nûr 31) nazil olduğu zaman, elbiselerinin etrafını kesip başörtüsü yaptılar ve onu iyice başlarına örttüler. |Buhârî ve Ebû Dâvud|
5730- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"(Bir ihtiyaç için dışarı çıktıklarında) dış örtülerini üstlerine alsınlar.' (Ahzâb, 59) mealindeki âyet nazil olduğu zaman, Ensâr hanımları başlarında sanki kargalar varmış gibi giysilerine sıkıca bürünerek dışarı çıkmaya başladılar." [Ebû Dâvud]
5731- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Bekr'in kızı Esma üzerinde ince bir elbise olduğu halde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdi. Ondan yüz çevirerek şöyle buyurdu:
'Ey Esma! Kadın erginlik çağına girdiği zaman, —elleri ve yüzünü göstererek— şu ve şu azası hariç diğer uzuvlarının görünmesi uygun olmaz'." [Ebû Dâvud|
5732- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
O, Basra'ya geldiği zaman, Talhatu't-Ta-lahât'm annesi Safiyyenin yanına indi.
Onun kızlarını görünce, şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hücreme girdi, yanımda bir cariye vardı. Ona kendi izarmı atıp, şöyle dedi: 'Bunu ikiye böl. Ona yarısını ver. Diğer yansını da Ümmü Seleme' nin yanında bulunan genç kıza ver. Çünkü kanaati ma göre o hayız olmuştur.' -Ya da şöyle dedi:- 'O ikisinin hayz olup buluğa erdiklerini sanıyorum'."
5733- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanına başörtüsünü bürünüyorken girdi Bunun üzerine ona: '(Başına) bir kere sar, iki kere sarma (erkeklerin sarık sarmaları gibi iki kere sararark onlara benzeme) buyurdu."
|Ebû Dâvud]
5734- İmâm Mâlik'e ulaştığına göre: "Hz. Ömer, Ubeydullah bin Ömer'in cariyesinin hür kadınlar gibi giyindiğini gördü. Hafsa'nm yanına girip şöyle dedi: 'Kardeşinin cariyesine ne oluyor da öyle hür kadınlar gibi giyinip insanları yanıltıyor?' Böylece Ömer onun bu davranışını İyi karşılama-mıştı."
5735- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz pabuç giyerken sağından başlasın, çıkarırken de (önce) solundan çıkartsın. Sakın kimse tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini de çıkarsın, ya da ikisini de giyinsin."
|Mâlik, Tirmizî, Ebû Dâvud ve aynı lafı/la Müslim.]
5736- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kişinin ayakla pabuç giymesini yasaklamıştır." |Ebû Dâvud]
5737- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin (ayakkabısının) bağı koptuğu zaman, kayısım dikinceye dek tek pabuçla yürümesin. Tek mestte de yürümesin. Sol eliyle yemek yemesin."
(Müslim, Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.|
5738- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in (bazen) tek pabuçla yürüdüğü görülmüştür." ITİrmizî]
5739- Rezîn'in rivayeti:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i ayakta birçok kere pabuç giyerken ve tek pabuçla yürürken gördüm."
5740- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kişinin oturduğu zaman, pabuçlarım çıkartıp yanma koyması, sünnettendir."
|Ebû Dâvutll
5741- Câbir radiyallahu anh'dan: "Çıktığımız savaşların birinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellenı bize şöyle buyurdu:
'Ayakkabı giymeye devam edin. Çünkü kişi, ayakkabı ile yürüdüğü zaman süvari sayılır'." [Müslim ve Ebû Dâvud.j
5742- îsâ bin Tahmân'dan:
"Enes, bize iki kayışlı Cerdâvî iki pabuç çıkarttı. Sonradan Sabit el-Bünânî, bana Enes'den, o pabuçların Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in pabucu olduğunu bildirdi."
IBuhârî ve Ebû Dâvucf. Tirmizî ile Nesâî ise benzerini naklelliler. |
5743- Ebû Hureyıe radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in pabucunun ön kısmında iki kayışı, Ebû Bekr'in pabucunun ön kısmında iki kayışı, Ömer'in pabucunun iki kayışı vardı. Tek kayışlı pabucu ilk kullanan kişi Osman olmuştur." [Taberânî, Mu'cemıı'sSuğîr'deve Bezzâr.|
5744- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kim sarı pabuç giyerse, giydiği sürece sevinç hisseder." !Taberânî.|
İsnadında îbnü'I-Azrâ' zikredilmem iştir.
5745- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona: "Kadın (erkeğe ait) pabuç giyer mi?" diye sordular; şöyle cevap verdi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kendini erkeklere benzeten kadınlara lanet etmiştir." |Ebû Dâvud]
5746- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadın elbisesi giyen erkeğe; erkek elbisesi giyen kadına lanet etmiştir." |İkisi de Ebû Davud'a aillir.J
5747- AH radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, giyinirken şöyle dediğini duydum:
'Halk içinde süslenebileceğim ve avretimi de örtebileceğim bir giysiyi bana ihsan eden Allah'a hamdolsun'."
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ zayıf bit senedle.j
5748- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yeni elbise giyip de: "Avretimi örtebileceğim, halk içinde süslenebileceğim giysiyi bana giydiren Allah'a hamdolsun!' deyip de eskittiği ya da (giymeyi) bıraktığı elbiseyi fakirlere tasadduk ederse, Allah onu diri iken de ölü iken de yardımı, koruması ve örtüsü altına alır." Bunu üç kere söyledi,
|İbn Mâce, bilinmeyen bir râvi kanalıyla.]
5749- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yarı çıplak örtünmek arabın giysisidir, iyice giyinip kapanmak ise imanın örtüşüdür." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de hiçbir yeri görülmeyecek şekilde giyinirdi.
[Taberânî, Mu'remu'l-Kcbfr'de.]
5750- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki mest getirtti, birini giydi; diğerini bir karga gelip kaptı, sonra da yere attı, derken attığı o mestin içinden yılan çıktı. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Allah ve âhiret gününe iman eden kimse, mestlerini iyice silkmeden giymesin.
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr']

ÇEŞİTLİ GİYSİLER, GİYSİ RENKLERİ VE BUNLARIN NE ZAMAN GİYİNİLİP, NE ZAMAN GİYİNİLMEYECEĞİ

5751- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve seHem'in en çok sevdiği elbise, (kamîs) gömlekti." İTirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvuci. |
5752- SUveyd bin Kays radiyallahu anh'dan: "Mahreme el-Abdî'yle beraber Hecer'den
Mekke'ye bez getirdik. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize gelip bir şalvar için pazarlık yaptı. Tartısına göre onu biz ona sattık. Tartana şöyle dedi: 'Tartıyı, biraz ağır
tut!" [Sünen ashabı.|
5753- Ebû Ya'lâ ve Mu'cemu''t-Evsat'ta Taberânî, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Bunun benzerini rivayet etliler. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
'Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sen şalvar mı giyiyorsun?"
"Evet; hazerde, seferde, gece ve gündüz ben şalvar giyerim. Çünkü ben örtünmekle emredildim, bundan daha iyi örten bir şey bulamıyorum."
5754- Ali radiyallahu anh'dan: "Yağmurlu bir günde Bakî'de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber oturuyordum; işçisiyle beraber eşek üstünde bir kadın geçti. Derken kadın eşekten düştü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzünü ondan çevirdi. Bunun üzerine dediler ki:
'Ey Allah'ın Resulü! O şalvarlıdır!' Şöyle buyurdu: 'AUahım! Ümmetimden şalvarlı kadınları bağışla!'" [Bezzâr zayıf bir senedle.]
5755- el-Misver bin Mahrame radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kaftanlar geldi. Babam Mahrame dedi ki: 'Haydi gidelim, belki bize onlardan bir şey verir.' Babam kapıda durdu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu sesinden tanımış olacak ki, kaftan elinde dışarıya çıktı ve güzelliğini göstererek şöyle buyurdu:
'Bunu .sana saklamıştım, bunu sana sakla-mıştım'."
5756- Diğer rivayet:
"Yavrum! Bana (içerden) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i çağır!" Tuhafıma gitti ve dedim ki:
"Sana Allah Resulünü mü çağıracağım?"
"Oğlum! O zorba biri değildir!" deyince, çağırdım. Üzerinde altın işlemeli bir kaftan olduğu halde çıktı ve dedi ki: "Ey Mahrame! İşte bunu sana sakladım."
[Mâlik hariç allı hadis imamı.)
5757- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in en sevdiği şey, (Yemen mamulü) bibere denilen çizgili cübbe giymekti."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı]
5758- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Harûriye (Hâriciler) çıktığı zaman, Ali'nin yanma geldim. Bana şöyle dedi: 'O adamların yanına git!'
Bunun üzerine Yemen giysilerinden en güzel bir giysi giydim.
Ebu ZÜmeyl dedi ki: İbn Abbâs yakışıklı ve sesi gür bir adamdı.
(İbn Abbâs) Dedi ki: Onların yanma vardım; bana şöyle dediler: 'Ey Abbâs'm oğlu! Merhaba! Nedir bu güzel elbise?' Şöyle dedim: 'Beni ayıplamayın! Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sırtında bundan daha güzel elbiseler gördüm'." |Ebû Davud]
5759- Abdülvâhid bin Ümmü Eymen, babasından:
"Âişe'nin yanma girdim. Üzerinde beş dirhem değerinde Kıtrî (kalın Yemen kumaşından) bir elbise vardı. Âişe (darlık zamanlarını anarak) Dedi ki: 'Gözünü kaldır da cariyeme bak! O (benim üzerimdeki elbiseyi şimdi) evde giymekten utanır. Halbuki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında benim bu nevi sadece bir elbisem vardı ve Medine'de zifafa hazırlanan bütün kadınlar gelip benden o elbiseyi Ödünç olarak alırlardı'." IBuhârîJ
5760- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beyaz bir başlık giyerdi."
[Taberânî, Mu'cemıt't-Kebfr'de leyyin bir senecile.]
5761- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Ona ulaştığına göre Hz. Ömer: "Ben beyaz giysili kişiye bakmaktan hoşlanırım." demiştir.
5762- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ömer'in sırımda beyaz bir gömlek gördü ve sordu:
'Bu elbisen yıkanmış mı, yoksa yeni midir?'
'Hayır; fakat yıkanmıştır' dedi. Şöyle buyurdu: 'Yeni giy, övülmüş olarak yaşa ve şehit olarak da öl!'". [İbn Mâce]
5763- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i mehtaplı bir gecede gördüm. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı, bir ona baktım, bir de aya baktım. Bana göre o anda o, aydan daha güzeldi." [Tirmizî leyyin bir senedle]
5764- Nâfi' radİyallahu anlı'dan:
"İbn Ömer, mişak (kırmızı kil) ve zaferan-]a boyanmış elbise giyerdi." [Mâlik.]
5765- İbn Amrbin el-Âs radiyallahu anh'-dan;
"Üzerinde iki kırmızı giysi bulunan bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e uğrayıp selâm verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise onun selâmını almadı." ITİrmizî ve Ebû Dâvud.|
5766- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'-dan:
"Bir seferde Allah Resulü'sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber çıktık. Develerimizin üstünde, kırmızı yünden çizgileri bulunan giysileri gördü ve şöyle buyurdu:
'Dikkat edin! Üzerinizdeki bu kırmızı elbiseyi görüyorum.'
O sözünden dolayı hemen kalktık, devele-
rimiz de ürktü ve çarçabuk o giysileri onlardan çıkardık."
5767- Esed oğullarından bir kadından: "(Peygamber'in hanımlarından) Zeyneb'in yanında idik, elbiselerimizi kırmızı kil ile boyuyorduk. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıkageldi ve kızıl kili görünce donuverdi. Zeynep, yaptığından onun hoşlanmadığını fark elmiş olacak ki, elbisesini yıkadı, kırmızılığın tümünü giderdi. Sonra (Allah Resulü) dönüp baktı, onda bir şey görmeyince içeriye girdi."
5768- İmrân bin Husayn radiyalîahu anh'-dan: (Allah Resulü salİallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kırmızıya boyanmış bir şeyin üzerine binmem, sarı renge boyanmış elbise giymem, ipek yenli gömleği de giymem. Dikkat edin! Erkeklerin güzel kokusu, renksiz kokudur. Kadınların güzellik maddesi İse kokusu olmayan renkli sürünme maddesidir." |Ebû Dâyud]
5769- Semure radiyallahu aıih'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zaferanla boyanmış ve silkelenmiş iki elbise giydi." IRczîn]
5770- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve seîlem, onun üstünde sarı renge boyanmış iki elbise görünce, şöyle dedi: 'Bunu (giymeni)

annen mi sana emretti?'
'Yıkayayım mı ey Allah'ın Resulü?' dedim. Şöyle buyurdu: 'Bilakis ikisini de yak!'"
5771- Diğer rivayet:
"Bu, kâfirlerin elbisesidir, sakın bunları giyme!"
5772- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öfkelenip şöyle dedi: 'Haydi git onları sırtından çıkartıp at!'
"Nereye atayım ey Allah'ın Resulü?' dediğimde: 'Ateşe!' buyurdu.
5773- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Seniyye tepesinden aşağıya indik; bana baktı, üzerimde usftırla sarıya boyanmış bir rîta (tek kat dokumalı bir elbise) vardı. 'Nedir üzerindeki bu rîta?' diye sorunca, hoşlanmadığını anladım. Ailemin yanına geldim, fırınlarını tutuşturuyorlardı; hemen onu fırına attım. Ertesi gün tekrar yanına vardığımda, şöyle sordu;
'Ey Abdullah! Rîtayı ne yaptın?' Ne yaptığımı söyleyince bana şöyle buyurdu: 'Onu ailenden birine giydirseydin ya! Çünkü kadınlar için onu giyinmekte bir sakınca yoktur'."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5774- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zaferân'in ve vers'in (bir nevi boyanın) değdiği elbiseyi giymeyin!" [Rezîn]
5775- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in vers ve zaferanla boyanmış bir yorganı vardı, hanımlarım onunla dolaşırdı; o gece sırası gelen hanım yorganın üzerine su serperdi, ötekinin sırası geldiğinde aynı şeyi yapardı."
[Taberânî, Mu''cemıı'I-Evsat'ta.]
5776- Ünımü Hâlid radiyallahu anhâ'dan: "Babamla birlikte, üzerimde sarı bir gömlek olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. 'Seneh, senen!' dedi. Bu, Habeşlüerin dilinde 'Güzel, güzel' anlamına gelir. Bu sırada ben, Peygamber'in (nübüvvet) mührü ile oynamaya başladım. Babam beni azarladı.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Rahat bırak onu!' buyurdu. Sonra şöyle dedi:
'Eskit, yırtılıncaya kadar eskit! Eskit, yır-tılıncaya kadar eskit! Eskit! —Devamlı giy, eskiyinceye dek giy!—' Râvi dedi ki: Hakikaten de (sahâbi) onu parçalanıncaya dek giyip
eskitti. [Buhârî]
5777- Ümmü Hâlid radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e küçük bir siyah elbise getirildi, dedi ki: 'Bunu kime giydireyim?' Cemaat sustu. Şöyle buyurdu: 'Bana Ümmü Hâlid'i getirin!'
Getirildim ve —mübarek eliyle— onu bana giydirdi. Daha sonra şöyle buyurdu:
'Üzerinde, yırılıncaya ve yenisini gi-yinceye kadar eskit, eskit!' (İki kere) Elbisenin üzerindeki kırmızı ve sarı desenlere bakıp bana dönerek şöyle diyordu: 'Ey Ümmü Hâlid! Bu senadır, ey Ümmü Hâlid bu senadır!'
Sena, Habeş dilinde güzel anlamına gelir."
5778- Diğer rivayet:
"Küçük bir kız iken ben, Habeşistan'dan geldim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana desenli bir elbise giydirdi. İşlemelerine mübarek elini sürerek şöyle dedi: 'Senan, senan' Yani 'ne güzel, ne güzel!'"
[Buhârî ve Ebû Dâvud |
5779- Ebû Rimse radiyallahu aıh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i, üzerinde iki yeşil elbise olduğu halde gördüm." [Sünen ashabı)
5780- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok sevdiği renk yeşil idi."
[Bezzâr ve M. el-Evsat'ia Taberânî.J
5781- el-Hasan radiyallahu anh'dan: "Ömer radiyallahu anh, idrarla boyandıkları için Yemen bezinden yapılmış olan elbiseleri yasaklamak istedi. Babam ona şöyle dedi: 'Sen bunu yapamazsın, Çünkü bunları Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bizzat kendisi de biz de giyerdik'."
[Ahmed daha uzun bir metinle.]
5782- Ebû'l-Ahvas'dan, o da babası radiyallahu anh:
"Üzerimde adî elbiseler varken Peygam-
ber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına vardım. Şöyle buyurdu: 'Malın var mıdır?' 'Evet' 'Hangi tür maldan?' 'Allah'ın bana ihsan ettiği deve, sığır, koyun, at, köle gibi her türlü maldan vardır." 'Allah sana mal vermiş-se, mutlaka onun eseri ve cömertliği üzerinde görülsün!' buyurdu." (Nesâî.]
5783- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Şüphesiz Allah, verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmek ister." [Tirmizî]
5784- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in üzerinde Katar mamulü (çizgili) iki elbise vardı. Oturup terlediği zaman o elbiseler kendisine ağır gelirdi. Falan yahudinin Şam'dan bezleri geldi; dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Birini gönderip elin bol olana kadar veresiye iki elbise alsan olmaz mı?'
'Olur' dedi ve iki elbise satın almak için birini gönderdi. Yahudi şu cevabı verdi: 'Anladım, malımı veya dirhemlerimi alıp götürmek istiyor.'
Bunu duyan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Benim içlerinde Allah'tan en çok korkan ve emanete de en çok riayet eden biri olduğumu bildiği halde bu Allah düşmanı yalan söylemiştir'
[Tirmizîve Nesâî.]
5785- Câbir radiyallahu anh'dan: "Enmâr harbine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber çıktık. Ben bir ağacın altında otururken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gözüm ilişti, şöyle dedim:
'Ey Allah'ın Resulü! Haydi gölgeye buyur!' Gelip yanımda konakladı.
Hemen kalkıp çuvalımda yiyecek aramaya başladım. Küçük bir salatalık buldum. Onu ikiye bölüp ikram ettim. Şöyle sordu:
'Bunu nereden buldunuz?' Cevap verdim.
'Ey Allah'ın Resulü! Medine'den bir arkadaşımız vardır. Onu da hazırladık, (kuşandırdık) bizim arkamızdan gelip bizi koruyor."
Derken adam üzerinde yırtılmış iki elbise bulunduğu halde geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce, sordu:
'Onun bu iki yırtık elbisesinden başka elbisesi yok mudur?'
'Ona giymesi için verdiğim heybede iki ayrı elbisesi daha vardır!'
'Çağır da o elbiseyi ona giydir.' Ben onu çağırdım, elbiselerimi giydi.
Adam dönüp giderken, şöyle Resûlullah buyurdu: 'Allah boynunu vuraşıcaya ne oluyor da (yeni elbiseleri varken eskileri giyiyor), bu onun için daha hayırlı değil midir?" Adam bunu duydu ve: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda cihad ederken mi (yeni elbise) giyeyim?'

'Evet Allah yolunda cihad ederken de!' buyurdu ve adam (o savaşta) Allah yolunda öldürülüp şehit düştü." [Mâlik.]
5786- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Elbise zenginliği gösterir, yağlanma sıkıntıyı gösterir. Krallara iyilik yapması sebebiyle Allah düşmanın belini kırar." Taberânî, Mu cemu'I-Evsaf a zayif'bir senedle.
5787- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: Temîm ed-Dârî, bin dirheme bir cübbe satın aldı. Onun içinde namaz kılardı." Taberânî, Mu''cemul-Kebîr''de.
5788- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, gücü yettiği halde, sırf Allah'a karşı mütevazı davranmak için güzel elbise (giy-me)yi bırakırsa, Allah onu kıyamette tüm yaratıkların huzurunda çağırıp 'Haydi (cennetteki) iman elbiselerinden hangisini istersen onu giy!' diyerek ödüllendirir."
(Tirmizî|
5789- Meymûne bint Sa'd radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendi ailesinden başkası için süslenen gururlu kadın, kıyamet gününde karanlık gibi nursuz olacaktır." (İkisi de Tirmizi'yec aittir.]
5790- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şöhret (gösteriş) elbisesi- giyerse, Allah kıyamette onu(n aynısını) ona giydirecektir. Sonra ateş onu alevi ile tutuşturacaklır. Kim de bir kavme benzemeye Özenirse o, onlardandır."
[Rczîn. EbÛ Davud'un da benzeri rivayeti vardır.]
5791- İbn Ebî Hadred radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mütevazi olun, sade giyinin, yalınayak yürüyün!"
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta.|
5792- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Giyinmelerinde kadınlara yardımcı olunuz." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat]

YÜZÜK TAKMAK

5793- Enes radİyallahu anh'dan:
"O, bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn elinde gümüş yüzük gördü. Sonra İnsanlar gümüş yüzük edinip parmaklarına taktılar. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzüğünü attı, halk da yüzüklerini attılar."
5794- Bir başka rivayetinde: "Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem, üzerinde Habeşistan mamulü kaşı bulunan bir gümüş yüzüğü sağ eline taktı. O yüzüğün kaşını avucunun içine doğru çevirmişti,"
5795- Bir başka rivayetinde:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kisrâ, Kayser ve Necâşî'ye mektup yazmak istedi. Ona denildi ki: 'Onlar mühürsüz mektupları kabul etmezler/ Bunun üzerine halkası gümüş olan bir mühür yaptırdı, üzerine de 'Muhammedün Resülullah'ı nakşettirdi."
5796- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn mührü sağlığında kendi elindeydi. O'ndan sonra Ebû Bekr'in elinde, ondan sonra Ömer'in parmağında durdu. Osman ise halifeliği zamanında Erîs kuyusunun kenarında otururken elinden çıkardığı bu mührü kuyuya düşürdü. Osman'la beraber tam üç gün onu aradık, hatla kuyunun suyu tamamen çekildiği halde onu bulamadık."
5797- Diğer rivayet:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biz bir mühür yüzük edindik, içine de bir yazı nakşettirdik. Kimse (ben hayatta iken) bu yazıyı yüzük üzerine nakşetmenin (yani taklit etmesin)." Enes dedi ki: "Ben onun küçük parmağında hâlâ o yüzüğün parlaklığını görür gibiyim."
5798- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn yüzüğünün tümü, hatta yüzük kaşı bile gümüştendi."
5799- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn mührünün satırları üç taneydi: 'Muhatnmed' bir satır; 'Resul' bir satır, 'Allah bîr satır idi.
5800- Diğer rivayet:
"Ebû Beki- halife olunca, ona da (yüzüklü mühür) yazıldı. Onun mührünün satırları da üç tane idi: 'Muhammea"1 bir satır; ıResûV ikinci satır; 'Allah' üçüncü satır."
5801- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gümüşten bir halka edinmiş olduğu halde çıktı ve şöyle dedi: 'Kim gümüş halka edinmek isterse yaptırsın. Ancak bunun yazısını nakşettirmeyin (taklit etmeyin)'."
5802-Diğer rivayet:
"Müşriklerin ateşiyle aydınlanmayın (onlarla istişare etmeyin)! Yüzüklerinizin üstüne arapça yazı nakşetmeyin!"
[Mâlik hariç, allı hadis İmamı]
5803- fon Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, altından (mühür) yüzük yaptırdı, sonra onu attı. Gümüşten mühür yüzük edinip içine 'Muhammedün Resûlullah' nakşettirdi. Sonra şöyle buyurdu:
'Hiç kimse benim bu nakşımı (kendi yüzüğüne) nakşettirmesin.' Onu taktığı zaman kaşını avucunun içine doğru çevirirdi. Erîs kuyusuna onu korumakla görevli Muaykîb'in elinden düşen yüzük işte o idi."
5804- Bir başka rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, üç gün yüzüğü taktı. Altın yü2ük ashabı arasında yaygın hal alınca, onu çıkardı. Onu ne yaptığı bilinmiyor. Sonra gümüş yüzük yaptırdı ve kaşına 'Muhammedün Resûlullah' nakşedilmesini emretti. Bu yüzük, sağlığında onun elindeydi. Sonra Ebû Bekr'in eline geçti. O ölünce Ömer'in eline geçti. Altı yıl da Osman'ın elinde kaldı. Mühürlenecek mektuplar çoğalınca, onu Ensâr'dan bir adama emanet verdi. (Resmî yazılan) onunla mühüriüyordu, Bir gün Ensâr'dan olan sözkonusu adam Osman'a ait olan Kalîb kuyusunun yanına çıkmıştı; mühür elinden (kuyuya) düştü ve bir daha da bulunamadı. Bunun üzerine (Osman) başka bir mühür yaptırıp üzerine yine 'Muhammedün Rasûtullah' (ifadesini) nakşettirdi."
5805- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, altın yüzük yaptırdı, yüzük kaşım da avucunun içine doğru çevirdi. İnsanlar da (Ona bakarak) altın yüzük edindiler. Daha sonra o altın yüzüğü attı, insanlar da yüzüklerini attılar. Sonra gümüş yüzük edindi. Yazılan onunla mühürledi, ancak onu devamlı takmazdı."
[Altı hadis imamı.]
5806- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:

Ömer, Suheyb'e: "Neden sende altın yüzük görüyorum." diye sordu.
"Bunu senden daha hayırlı olan kişi gördü de ayıplamadı" diye cevap verince, Ömer sordu: "Kimdir o?"
"O, Allah'ın Resulüdür sallallahu aleyhi ve sellenV'dedi. [Rezîn]
5807- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Bir adam parmağında demir yüzük olduğu halde Resûlullah'a (s.a.v.) geldi. Peygamber şöyle buyurdu:
'Neden ben sende cehennem ehlinin süsünü görüyorum?'
Sonra elinde (sarı renkli) bakır yüzük ile geldi. Bu defa 'Neden sende putların kokusunu hissediyorum'/' dedi. Adam sonra parmağında altın yüzükle geldi, bu sefer 'Neden sende cennet ehlinin süsünü görüyorum?' deyince, adam sordu:
'Peki ben yüzüğü hangi şeyden edineyim?'
'Bir miskali geçmeyen gümüşten' buyurdu." jSlinen ashabı. Tirmizî'niıı lafzı ile.]
5808- Ebû Zübab radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gümüş kaplamalı demirden bir yüzüğü vardı. Çoğu kez o yüzük benim elimde bulunurdu. Muaykîb, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzüğünü korumakla görevli idi." JEba DÜvudl
5809- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın parmağında altın yüzüğü gördü, onu parmağından çıkardı ve şöyle söyleyerek attı; 'Biriniz kalkıyor, eline kor ateş alıyor!' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oradan ayrıldıktan sonra biri adama: 'Al yüzüğünü de başka türlü yararlan!' deyince, adam şu cevabı verdi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in fırlatıp attığı şeyi vallahi ben bir daha almam!'" |Müslim)
5810- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bahreyn'den bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip selâm verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun selâmını almadı. Çünkü adamın elinde altın yüzüğü, üstünde de ipek cübbesi vardı. Adam o ikisini altı ve gelerek tekrar selâm verdi. O da selâmını aldı. Adam merak ederek sordu:
'Ey Allah'ın Resulü! Biraz önce selâm verdim almadın, sebebi neydi?'
'Çünkü elinde kor ateş vardı' buyurdu. 'Öyleyse bende çok kor ateşler vardır.' 'Elindeki o şey .sana Haıre'nin taşlarından fazla fayda veremez. Çünkü o dünya me-tâıdır.'
'Peki yüzüğüm hangi şeyden olsun?' 'Demir, yahut gümüş ya da bakırdan bir halka olsun' buyurdu." iNesâî]
5811- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yüzük alıp laktı, sonra şöyle dedi: 'Bütün gün bu beni meşgul etti, ben ona baktım durdum, siz de ona bakıp durdunuz' Sonra da
onu attl." [İkisi de NesSî'ye aittir.]
5812- Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Ben çocukların altın takmasını hoş görmem. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem altın yüzüğü yasaklamıştır, onun için ben büyük küçük lüm erkeklerin altın yüzük kullanmasını hoş görmem."
5813- ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Habeş Kfah Necati'den hediye olarak süs eşyaları geldi. İçlerinde Habeşî kaşlı bir de altın yüzüfcvardı, Allah'ın Resulü saUallabıi aleyhi ve sellem, tiksindiği için onu bir çöple veya bîr parmağıyla aldı ve kızı Zeynep'in (üvey) kızı Ümâme bint Ebî'1-Âs'ı çağırıp: 'Yavrucuğum al şunu da takın!' buyurdu."
5814- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kadınlar, Peygamber sailallahu aleyhi ve sellem'in zamanında kaşsız yüzük, yüzükler, altın gümüş küpeleri ve karanfil gerdanlıklar takarlardı. Erkek evlatlarına da bunları takarlardı." |Re/în|
5815-Ali radiyallahu anh'dan: "O, orta ve ondan sonraki parmaklarını göstererek dedi ki: 'Peygamber sailallahu aleyhi ve seilem, bizi bu parmaklarımıza yüzük takmamızdan alıkoydu'."
5816- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve .sellem, şehadet parmağıyla orta parmağına yüzük takmaktan beni menetti."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.l
5817- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yüzüğü sağ eline takardı."
5818- Diğer rivayet:
"Sanki ben Peygamber sallaüahu aleyhi ve sellem'in sol küçük parmağmdaki yüzüğün parlaklığını görür gibiyim." [NesSî.]
5819- (Muh.) İbn İshak'dan:
"es-Sall bin Abdillah'ın sağ küçük parma-
ğında yüzük gördüm, dedim ki: 'Bu nedir?' Şöyle dedi: 'İbn Abbâs'ın yüzüğü böyle taktığını gördüm.' Kuvvetle zannediyoruz ki o, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle (yani sağ eline) taktığını söylemiştir." |Tirmi/,î ve EbCı Dâvud.|
5820- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yüzüğü sol eline takardı, yüzüğünün kaşı ise avucuna doğru dönük olurdu." |Ebû Dâvud]
5821- Ebû Reyhâne radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, şu on şeyi yasaklamıştır: Dişleri inceltmek, dövme yaptırmak, tüyleri yolmak, bir erkeğin başka bir erkekle aralarında elbise olmadan bir arada yatması, atada perde (örtü) olmaksızın bir kadınm başka bir kadınla çıplak olarak yatması, kişinin acemlerin yaptığı gibi elbisesinin eteğine ve omuzlarına ipek süs yapması, haksız yere mal kapmak (yağmacılık), kaplan derisi üzerine binmek (oturmak) ve saltanat sahibi (yetkili) olmayan kimselerin yüzük takması(nı yasaklamıştır)." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5822- Muhammed bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Berâ'nm üzerinde allın yüzük gördüm. Halk, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yasakladığı halde onun (Berâ'nın) neden altın yüzük taktığına dair ileri geri konuşlular. Bunun üzerine o şu cevabı verdi: 'Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yarımdayken ganimetleri taksim ediyordu. Nihayet elinde bu yüzük kaldı. Gözünü kaldırıp ashabına baktı, sonra gözünü indirdi, sonra kaldırdı. Onlara baktı. Sonra gözünü yine indirdi, yine kaldırıp onlara baktı. Sonra şöyle sordu: 'Berâ Iıanginizdir?' Hemen gelip önüne oturdum. Sonra yüzüğü aldı, parmağımı tutup: 'Haydi bunu tak, Allah ve Resulünün sana taktırdığını tak!' buyurdu. İşte Berâ (onun
için kendisine bu hususta itirazda bulunanlara) şöyle derdi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in: 'Allah ve Resulünün sana taktırdığını tak!' dediği bu yüzüğü ben nasıl bırakayım?'" [Ahmed ve Ebû Ya'lâ.]
5823- Ubâde radiyallahu anh'dan: (Allah ResûÎü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hz. Süleyman'in yüzüğünün kaşı semavî idi. Ona gökten bırakıldı, alıp yüzüğünü taktı. Onun nakşı şöyleydi: 'Enellahu lâ ilahe Ula ene; Muhammedün ahdî ve Resûlî (= Ben kendisinden başka ilah olmayan Allah'ını. Muhammed hem benim, kulum, hem de Resâ-lümdiir)'."
[Tabcrûnî, Mu'ermu'I-Kebîr\\c zayıf"bir senedle.]
5824- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, şehadet parmağımla, orta parmağımda yüzüğümü evirip çevirirken beni gördü ve: 'Yüzük şunda, bunda olur' buyurdu ve küçük parmakla oun yanındaki parmağı gösterdi." JTabcrünî, Mu' cemu'l-Kebfr'dü zayıf bir senedlej
5825- Humeyd bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
"Ben altın yüzük takan beş sahabiyi gördüm: Zeyd bin Haris, Zeyd bin Erkam, el-Be-râ, Enes ve Abdullah bin Yezîd."
| TaberSnî, Mıt'cemıt'l-Kebır'dc. İsnadında Cem'îl adi: bir ravi vardır.|
5826- Fâtıma radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim akik tasından yapılmış yüzük takarsa daima hayır görür."

|Taberânî, Mu'cermı'l-Evsaft&munkatı' bir senedle]

ALTIN ZÎNETİ VE GÜZEL KOKU

5827- Ebû Hureyre radiyallahu anlı'dan:
"Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: Altından iki bilezik (var, takayım mı?)'
'Ateşten iki bilezik! (takmayın)' buyurdu.
'(Peki) bii- altın gerdanlığı! (var takayım mı?)'
'Ateşten bir gerdanlık!' buyurdu.
'İki altın küpe (var takayım mı?)'
'Ateşten iki küpe!' buyurdu. Bunun üzerine, kadın kolundaki iki altın bileziğini attı ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bir kadın kocasına karşı süslenmezse onun yanında değeri kalmaz.'
'Biriniz iki gümüş küpe takamaz mı ? Bunları (yani gümüşü altın görünümü vermesi için san renkteki) zaferan veya abîr ile sarar-tamaz mı?' buyurdu." jNesâî]
5828- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun kolunda iki altın bileziği gördü ve şöyle buyurdu; 'Sana bundan daha güzelini bildireyim mi? Bunu çıkar, yerine zaferanla boyanmış gümüş bilezikleri tak. Daha güzel olur'." |Nesâî)
5829- Sevban radiyallahu anh'dan: "Hind bİnt Hübeyre elinde kaim altın yüzükleri olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Hz. Peygamber onun eline vurmaya başladı. Bunun üzerine kaçarak Hz. Fâtıma'nm yanma girdi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in davranışını ona şikayet etti. Bunun üzerine Fâtima, Ebû Hasan (Hz. Ali)'nin kendisine hediye ettiği boynundaki zinciri çıkarttı. Derken elinde o zinciri lutuyorken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdi: 'Ey Fâtıma! İnsanların: 'Allah Resulünün kızı Fâtıma'mn elinde ateşten zinciri bulunmaktadır' demeleri hoşuna gider mi?' buyurarak oturmadan çıkıp gitti.
Onun ardından Fâtıma, zinciri çarşıya gönderdi, sattı ve parası ile bir köle salın aldı ve onu hemen azat etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durum anlatılınca, şöyle buyurdu: 'Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun!'" [Nesâî.]
5830- Sevbân radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yolculuğa çıktığı zaman en son görüştüğü (vedalaştığı) İnsaii (kızı) Fâtıma olurdu. Yolculuktan döndüğü zaman ilk önce yanma girdiği insan da Fâtıma olurdu. Yine bir gün savaştan dönmüştü. Fâtıma ise kapısının üzerine bir perde veya örtü asmıştı. Hasan İle Hüseyin'i de iki bilezikle süslemişti. Bu defa Re-sûlullah içeri girmedi. Fâtıma Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gördükleri sebebiyle içeri girmediğini anladı, çocukların ellerinden çıkardı ve derhal perdeyi kopardı. Gümüş bilezikleri parçalayarak çocukların arasında paylaştırdı. Hasan ile Hüseyin ağlayarak Resûlullah'm sallallahu aleyhi ve sellem yanına vardılar. O, çocuklardan bileziği aldı ve Medine'deki bir aileyi kastederek (Sevban'a hitaben): 'Bunu falan ailesine götür! Bunlar (Hasan ile Hüseyin) benim ehl-i hey timdirler. En güzel şeylerini (Cennet nimetlerini) henüz dünya hayatında iken yiyip
bitirmelerinden hoşlanmam. Ey Sevbân! Fâtı-ma'ya asık kemiğinden yapılmış bir gerdanlık, fıldisinden yapılmış iki bilezik satın al!' buyurdu." jEbû Dâvud]
5831- Hişâm bin Urve radiyallahu anh'dan:
"ÂİŞe'(nİn) ellerinde) de altın yüzükler gördüm." [Rezîn]
5832- Arface bin Es'ad radiyallahu anh'dan:
"Cahiliyede Kilab savaşında burnum isabet aldı. Onun için kendime bir gümüş burun yaptırdım. Ancak kokmaya başlayınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana altın burun yaptırmamı emretti," (Sünen ashabı]
5833- Abdullah bin Abdillah bin Ubeyy radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'le düşmana karşı savaşırken ön dişleri isabet alıp döküldü. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona altın diş yaptırmasını emretti." [Bezzâr]
5834- Hammâd bin Ebî Süleyman radiyallahu anh'dan:
"Muğîre bin Abdillah'm dişlerini altınla bağladığını gördüm. Bunu İbrahim (en~Ne-hâi)'ye anlatınca şöyle dedi: 'Bunun bir sakıncası yoktur'." |Abdullah bin Ahmed.|
5835- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kılıcının pabuç kısmı gümüştü. Kabzasının baş kısmı da gümüştü. O ikisi arasında da gümüş halkalar vardı." INesâî.]
5836- Mezîde radiyallahu anh'dan: "Fetih günü ben Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'in yanma girdim; kılıcında gümüş ve altın vardı." jTirmizî]
5837- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana güzel koku ve kadınlar sevdirildi; (ancak) gözümün aydınlığı (nuru) namazdadır." [Nesâî]
5838- Îbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan: O, mürsel olarak (Allah Resulünden) şunu î'ivayet etti:
"Allah güzeldir, (sözde ve halde) güzelliği sever; temizdir, temizliği sever; kerîmdir keremi sever; cömerttir, cömertliği sever. Öyle ise avlularınızı temiz tutun da yahudilere benzemeyi n."
Sonra bu hadisi ben Muhacir bin Mis-mâr'a bildirince, şöyle dedi: "Aynı hadisi bana Âmr bin Sa'd babasından merfû olarak nakletti; ancak sadece: 'Avlularınızı temizleyiniz!' dedi."
5839- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan:
Mürsel olarak: "Birinize reyhan sunulduğu zaman, sakın geri çevirmesin; çünkü o cennetten çıkmadır."
5840- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey geri çevrilmez: Minder, yağ ve güzel koku." [Tirmizî]
5841- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona sordular: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem koku kullanır mıydı?"
"Evet; misk ve anber gibi renksiz koku ile kokulanırdı" dedi. jNesâî.]
5842- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e misk hakkında sordular; şöyle buyurdu: 'O en güzel kokunuzdur'." [Süneii ashtbı]
5843- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer radiyallahu anlı, buhur yaktığı zaman saf öd ve kâfurla karışık öd kullanır ve şöyle derdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de böyle buhurlanıp kokulanırdı'."
[Müslim ve Nesâî.|
5844- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber saliaÎîahu aleyhi ve sellem'in bir koku kutusu vardı, ondan kokulanırdı'. (Ebu Davud]
5845- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Erkeklerin kokusu, kokusu çıkıp rengi görülmeyen kokudur. Kadınların güzellik

maddesi İse, rengi olup, kokusu meydana çıkmayan kokudur." |Tirmizîve Nesâî.J
5846- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her göz (harama baktığında) zina eder.
Kadın koku sürünüp bir (erkek) meclisinden geçtiği zaman o da zâniyedir (zina etmiş sayılır)." (Sönen ashabı]
5847- Diğer rivayet:
"Eğer kadın koku sürünüp de koklamaları için bir kavmin yanından geçerse..."
5848- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O bir kadmîa karşılaştı. Ebû Hureyre, kadının güzel koktuğunu fark etli. Kadının eleğinde toz vardı. Ona sordu:
'Ey Cebbâr'm cariyesi mescidden mi geldin?'
'Ev el.
'Ben sevgili dostum Ebû'l-Kâsım sallalla-hu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Mescid için kokulanan bir kadının, cenabetten yıkanır gibi yıkanıncaya kadar namazı kabul olunmaz'."
| Müslim, Nesâî ve aynı lafızla EbCı Dâvud.j
5849- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, fâğiye (denilen bir çeşit koku)dan hoşlanırdı."
5850- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet, ehlinin kokularının seyyidi (ulusu) kınadır." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'Ğe.]

SAÇ, SAKAL VE BIYIK

5851- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
'Benim omuzlanma kadar uzanan (gür) saçım var, tarayabilir miyim?'
'Evet, ona iyi bak!'
Ebû Katâde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu 'Evet, ona iyi bak' sözünden dolayı çoğu kez saçlarını günde iki kere yağlardı. [Mâlik ve Nesâî.]
5852- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ancak günaşırı taranmaya (saç bakımına) müsaade etti (yani daha sık taranmayı yasakladı)." [Sünen ashabı]
5853- Humeyd bin Abdirrahman el-Him-yerî'den:
"Ebû Hureyre gibi dört yıl Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulunan bir adama rastladım. Dedi ki: 'Birimizin her gün taranmasını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yasakladı'." [Nesâî,]
5854- Atâ bin Yesâr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mesciddeyken saçı sakalı birbirine karışmış bir adam içeriye girdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, saçını sakalını düzeltmesi için ona eliyle işaret etti. Adam söyleneni yaptı. Sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Birinizin şeytanı andıracak şekilde saçı darmadağınık
gelmesinden bu hali daha iyi değil midir?' buyurdu." |Mâlik.|
5855- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kaza'dan menetti." Denildi ki: "Kaz'a nedir?" Ubeydullah bin Ömer bize kaz'a'yı "çocuğun saçının burasını ve şurasını bırakarak traş etmektir" diye tanımladı ve başının iki yanını ve perçemini (alın saçını) işaret ederek (bırakılacak yerleri) gösterdi.
Ubeydullah'a: "Bu, kız çocuğu için de aynı mı?" diye sorulunca: "Bilmiyorum" dedi.
5856- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, başının bir kısmı tıraş edilmiş, bir kısmı da bırakılmış olan bir çocuk gördü. Bundan onları menedip şöyle buyurdu:
'Ya hepsini tıraş edin, ya da hepsini bırakın!'" [Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvud.]
5857- Onun (Ebû Davud'un), Enes'den, bir olayı zikrettikten sonra yaptığı rivayeti:
"Başının iki tarafında saçtan İki boynuz olan ya da iki tarafında iki tutam saç olan bir çocuk gördü. Şöyle buyurdu: 'Bu iki boynuzu tıraş edip kesin! Çünkü bu, yahudilerin âdetidir."
5858- Vail bin Hucr radiyallahu anh'dan: "Uzun saçımla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; 'Uğursuzluk, uğursuzluk!' dediğini duydum.
Yanında kimse yoklu, içimden dedim ki: 'O beni kastediyor.' Hemen çıktım saçımı kestim. Sonra geri geldim, (beni göriince) şöyle buyurdu; 'Ben seni kasd etmemiştim; ancak bu (saçı kısaltman) daha güzel olmuş'." |Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5859- Enes radiyallahu anh'dan: "Zülüflerim vardı. Annem bana: 'Onu
kes!'dedi.
'Kesmem; çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu tutup çekerdi (okşardı ve bir şey demezdi)' dedim." |Ebû Dâvud]
5860- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (amcasının oğlu) Ca'fer'in ölüm haberi gelince, (Ca'fer'in) ailesini üç gün (mateme) ler-ketti. Sonra onlara gelip dedi ki: 'Bugünden sonra kardeşime ağlamayın! Haydi bana kardeşimin oğullarını toplayın!' Bunun üzerine bizi civciv yavruları gibi ona götürdüler. 'Haydi bana berber çağırın!' diye emretti. Berber geldi ve ona saçlarımızı bir güzel tıraş ettirdi.' |£bû Dâvud ve Nesâî.l
5861- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadının başım tıraş etmesini yasakladı."
[Nesâî.]
5862- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hacamat müstesna olmak üzere, ensenin (tamamen) tıraş edilmesini yasaklamıştır."
[Tabeiânî, Mu'cemu'I-Evsat ve's-Sağir''inde leyyin bir senedle]
5863- Esma radiyallahu anhâ'dan: "Bir kadın dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Kızım çiçek hastalığına yakalandı ve saçları döküldü. Beri onu evlendirdim; basma takma saç İlave edeyim mi?' diye sordu.
'Allah, takana da taktırana da lanet etmiştir!' buyurdu." [Buhârî, Müslim ve Nesâî|
5864- ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: "Ensâr'dan bir kadın kızını evlendirdi.
Saçı dökülmek üzere idi. Gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Ve dedi ki: 'Kocası bana onun saçma saç ilave etmemi söyledi; ne dersin bunu yapayım mı?'
'Hayır, çünkü saçlarına takma saç ilave edeni Allah lânetlemiştır'."
[İkisi de Buhârî, Müslim ve Nesuî'ye aittir.F

5865- MuâvİYe radiyallahu anh'dan: "Bir hac mevsiminde o, minberin üstüne çıkarken bir nöbetçinin elinde bulunan bir tutam saçı alıp şöyle dedi: 'Ey Medine halkı! Nerede alimleriniz? Ben Peygamber sallalla-hu aieyhi ve sellem'ıı bunu yasakladığını duydum. Şöyle buyuruyordu: "İsrâHoğuUan kadınları saçlarına saç ilave ettikleri için helak olmuştur'."
5866- Diğer rivayet:
(Muâviye) dedi ki: "Bunu yahudilerden başkasının yaptığını görmedim. Bu durum Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'e ulaştığında ona 'zûr' ismini vermiştir."
5867- Diğer rivayet:
Kalâde, "zûr':uıi açıklamasında şöyle demiştir; "Bu, kadınların saçlarına saç ulayarak çoğaltmalarıdır." JAltı hadis imamı.|
5868- İbn Abbâs radiyaîlahu anh'dan: "Kitab ehli saçlarını alınları üzerine sarkıtırlardı. Müşrikler ise saçlarını ikiye ayırırlardı. Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem (aksi) emredilmediği hususlarda Kitab ehline muvafakat edip saçlarını alnı üzerine saldı; ancak sonra (oltadan) ayırdı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5869- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:).
"Saçtaki akları yolmayın. Zira kişi müslü-nıan iken tek bir kıl bile ağarmış olsa bu, kıyamet gününde onun için mutlaka bir aydınlık olur."
5870- Diğer rivayet:
"Allah ağaran kıla karşılık bir sevap yazar; bir de günah düşürür."
ISünen ashabı, lafız Ebû Davud'undur.]
5871- Amr bin Abese radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin Allah yolunda saç veya bıyıklarına ak düşerse, kıyamet gününde bu kendisi için bir nur olur." [Tirmizî|
5872- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bıyıklan derince kesin, sakallan uzatın! (serbest bırakın!)"
5873- Diğer rivayet:
"Müşriklere muhalefet edin; sakalı bolca bırakın, bıyıklarınızı derince kesin." "İbn Ömer hac veya umre yaptığı zaman, sakalının üzerinden eliyle tutarak fazlasını kesip alırdı."
|Altı hadis imamı.|
5874- Rezîn'in rivayeti:
"İbn Ömer, bıyığını derisi görünecek kadar derin kestirir ve şu ikisi (dudakların İki tarafında olan bıyıkla sakal) arasını alırdı."
5875- Câbir radİyallahu anh'dan: "Hac ve umrenin dışında biz sakalımızın ucunu uzatırdık." |Ebû Dâvutl]
5876- İbn Arar bin el-As radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sakalının eninden de, boyundan da alırdı."
[Tirmizi]
5877- Amir bin Abdillah bin ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Hz. Ömer öfkelendiği zaman, bıyığını kıvırır ve homurdanirdi."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de İçinde (inki(â') kopukluk bulunan bir senedle]
5878- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sakalın ucundan kırpmayı yasakladı."
[Taberâni, Mu'cemu'hEvsat'ta zayıf bir senedle]
5879- İbn AmrbİN el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hür kadının saçmi topuz, cariyenin de saçını perçem yapmasını yasakladı."
[Taberânî, Mu'cemu'i-Kebîr ve's-Sağîr'de]

SAÇ BOYAMA, ELLERE KINA YAKMA VE HALÛK (BİR NEVİ ZAFERÂNLI KIRMIZI KOKU KARIŞIMI)

5880- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yahudi ve hıristiyanlar saçlarım boya-mazlar. Siz onlara muhalefet edin!"
(Alt: hucli.s imamı. Mâlik hariç.]
5881- Diğer rivayet:
"Beyazlanan kılların rengini değiştirin; yahudilere benzemeyin!"
5882- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından saçlarını kma ile boyamış bir adam geçti. 'Bu ne kadar da güzel olmuş/' dedi. Daha sonra saçını kına ve ketem (siyah saç boyası) ile boyamış başka bir adam geçti. Onun için: 'Bu, ondan daha güzel olmuş!' buyurdu. Derken saçları sarıya boyanmış başka bir adam geçti, onun için de şöyle buyurdu: 'Bu, hepsinden daha güzeldir'." [Ebû DSvud]
5883- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaflahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyaz .saçları, boyayan en güzel şey kına ve (siyah renk veren) ketemdir." [Sünen ashabı]
5884- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, sakalını sarı boya ile boyardı. Elbisesi de âdeta sarıya boyanırdı. Ona: 'Neden sarı boya ile boyuyorsun?' diye soruldu; şu cevabı verdi: 'Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bununla boyadığını gördüm. Çünkü bu onun en çok sevdiği boya türü idi. Sarığına varıncaya dek tüm elbisesini onunla boyardı V
5885- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sığır derisinden pabuç giyerdi, sakalını vers (bir nevi boya) ve zaferanla (sarıya) boyardı. İbn Ömer de bunu yapardı."
[Ebû Dâvud ve Ncsâî]
5886- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saç-sakaldakİ aklarını saymak istersem sayabilirdim. O, ne saçını ve ne de sakalını boyamıştır. Ebû Bekr, kına ve ketemle boyamıştır, Ömer ise yalnız kına ile boyamıştır." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5887- Ebû Rimse radiyallahu anh'dan: "Babamla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim. Gür saçlı ve sakallı idi. Saç-sakalmda kına kalıntıları, üzerinde de iki yeşil cübbe vardı. Babam ona dedi ki:
'Ben tabibim; bana şu sırtmdakini (yani peygamberlik mührünü) göster!' Şöyle buyurdu: "Allah tabihîir. Bilâkis sen onu (mührü) yaratan tabibinin dostusun'."
[Ebu Davud]
5888- Nesâî'nin rivayeti:
"Ben, babamla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; sakalına kına sürmüştü."
5889- Osman bin Abdillah bin Mevheb radiyallahu anh'dan:

"Ailem benî bir bardak su ile Ümmü Seleme'ye gönderdi.
Bir insana göz değdiği zaman, ya da bir rahatsızlıkla karşı karşıya kaldığı zaman, ona bîr kap gönderirdi, O da gümüş mahfazasında tuttuğu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kıllarından bir kılı çıkartıp (kabın içine daldırır) suyu karıştırırdı. O (hasta) ondan içerdi. Ben mahfazaya baktım, İçinde birkaç kırmızı kıl gördüm."
|Buhârî|
5890- Ebû Seleme bin Abdirrahman radi-yallahu anh'dan:
"Abdurrahman bin el-Esved bin Abd-i Ya-ğûs onların yanında otururdu. Baş ve sakalı beyazdı. Bir gün onların yanma saçlarını kızıla boyamış olarak geldi. Cemaat: 'Bu çok güzel olmuş!' dediler. O da şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi olan annem Âişe, bana cariyes Nuhayle ile kına gönderdi, mutlaka saçımı onunla boyamam için and verdi ve Ebû Bekr'in de sakal ve saçını boyadığını söyledi." [Malik]
5891- Ebû Seleme bin Abdirrahman radi-yallahu anh'dan:
"Bana ulaştığına göre Ömer, Ali ve Ubeyy (bin Kâ'b) saçlarını boyamazlardı.
Eğer Âişe, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saçını sakalım boyadığını bilseydi ve görseydi (babası) Ebû Bekr'in boyadığını İbnü'l-Esved'e anlatırken ilave olarak bunu da söylerdi." [Rezîn]
5892- Câbir radiyallahu anh'dan: "(Mekke'nin) Fetih günü (Ebû Bekr'in babası) Ebû Kuhâfe, başı ve sakalı papatya gibi bembeyaz olmuş bir halde getirildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Siyah hariç, hangi boya ile olursa olsun bunun başını boyayıp aklığım giderin!'"
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5893- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahir zamanda saç-sakallarını güvercin döşleri gibi siyaha boyayacak olan bir kavim gelecektir ki onlar cennet kokusunu koklaya-miyacaklardir." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.]
5894- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Ona, kına ile boyanmayı sordular. 'Sakıncası yoktur. Ancak ondan hoşlanmam. Çünkü sevgilim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onun kokusundan hoşlanmazdı' dedi.' |Ebû Dâvud ve Nesâî]
5895- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir kadın perde arkasından Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir mektup gösterdi. Elini derhal geri çekip şöyle dedi:
'Bu adam eli midir, yoksa kadın eli midir? (belli değil)'
'Kadın elidir' diye cevap gelince, şöyle buyurdu: 'Eğer sen kadın olsaydın tırnaklarını kına ile (boyayarak) rengini değiştirirdin' ."
[İkisi de Ebû Dâvud ve Nesâî'nİndir.j
5896- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Utbe'nin kızı Hind şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Nebisi! Benim biatimi kabul et!' 'Ellerinin rengini) değiştirmedikçe, senin biatini kabul etmem. Zira o eller yabanî hayvanların ellerine benziyor' buyurdu." |Ebû Davud]
5897- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Boyasız, kınasız kadını görmekten hoşlanmam." |Rezîn|
5898- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona: "Kadın hayizlı iken (saçım) boyaya-bilir mi?" diye sordular. Şöyle cevap verdi:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında (hayız iken) elimize kına yakardık da bizi bundan alıkoymazdı." |îbn Mâce.]
5899- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ellerini ve ayaklarını kına ile boyamış bir mu-hannes (kadmlaşan erkek) geldi. 'Nedir bu? (niye getirdiniz)' dedi. Şöyle dediler: 'Bu, kendisini kadmlara benzetmek isliyor' dediler. Bunun üzerine onu Nakî isimli mevkiye sürdü. Denildi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Onu Öldürmeyelim mi?'
'Ben namaz kılanları öldürmekten mene-d'ıldim' buyurdu." lEbû Dâvud|
5900- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Bana ulaştığına göre ilim ehli, erkeklerin ellerine ve ayaklarına kma sürüp boyamasını Ebû Hureyre'nin bu hadisinden dolayı hoş görmediler.
Bana ulaşan habere göre bu uygulama, ancak kadınlar için müstehaptır." [Rezîn]
5901- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kına ile boyanın! Çünkü onun kokusu güzeldir, sinirleri yatıştırır."
[Ebû Ya'lû, meçlıûl râvilerlarikiyle.j
5902- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem, erkeğin zaferan sürmesini yasaklamıştır."
(Mâlik hariç, altı lıadis ınamı|
Timıizî dedi ki: "Zaferanlanmanın yasak olması, onu sürünüp kokulanmanın yasaklanması anlamına gelir."
5903- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam üzerinde sufra (bir nevi sarı boya) eseri olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve seflem'in yanma girdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yüzünde hoşlanmadığı bir şey bulunan kişiye nadiren bakar (ayıbını yüzüne vurmaz)dı. Adam çıkınca şöyle dedi: 'Şuna. söyleseniz de yüzündeki o boyayı yıkasa'." lEbûDüvud]
5904- el-Vefîd bin Ukbe radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem, Mekke'yi fethettiğinde, Mckkeliler çocuklarını bereketle dua etsin ve başlarını sıvazlasın diye ona getirmeye başladılar. Ben saçım halûk İİe boyalı olarak ona götürüldüm. Üzerimdeki bu boyadan dolayı bana elini sürmedi,"
[İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
5905- Ya'lâ bin Murre radiyallahu anh'-dan:
"Üzerimde halûk denilen boyanın eseri olduğu halde beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gördü. Bana dedi ki: 'Ey Ya'lâ, hanımın var mıdır?' 'Hayır' dedim.
'Onu yıka, bir daha sürme, tekrar yıka, yine bir daha sürme! Sonra yıka ve bir daha sürme!' Bunun üzerine onu yıkadım, bir daha sürmedim, bir daha yıkadım, bir daha sürmedim. Sonra yıkadım, sonra bir daha hiç sürmedim." ITirmi/.îveaym lafızla Nesâî.|
5906- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'-dan:
"Seferden aileme döndüm, ellerim yarılmıştı. Zaferanla boyadılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; selâm verdim. Selâmımı almadı, merhaba da demedi. Şöyle buyurdu: 'Haydi git bunu yıka!'" |EbûDâvud]
5907- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Allah, vücudunda halûk (bir nevi bo-ya)dan bir şey bulunan adamın namazını kabul etmez." [Ebû Dâvud]
5908- Ümmü Leylâ radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat ettik. Bizden aldığı sözler arasında şunlar da vardı: 'Topukları boyamak, yıkanıp taranmak, ellerimizi hıtâb (bir nevi) boyadan mahrum bırakmak.'
Dedi ki: İki gümüş bilezik edinmeye gü-eümüz yettiği zaman bunu edinmemizi aksi halde az bir şeyle olsa da ellerimizi boyamamızı emretti. Ve: 'Sakın erkeklere benzeme-yinV buyurdu.
[Taberânî, Mu'cetmı'I-Kebîr ve's-Sağfr'de iayifhir senedle]

SÜNNET OLMAK, TIRNAK KESMEK, KOLTUK ALTINI TEMİZLEMEK, ETEK TIRAŞI OLMAK, DÖVME YAPTIRMAK VE DİĞERLERİ

5909- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş şey yaradılıştandır (fıtrattandır): Sünnet olmak, etek tıraşı olmak, bıyıkları kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altını almak."
|Altı hadis imamı.|
5910- Enes ıadiyallahu anh'dan: "Bıyığı kırkarak kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altını almak, etek tıraşı olmak hususunda bize kırk gece süre verdi, kırk geceyi aşmamamız söylendi." (Müslim ve sünen ashabı.|
5911- Diğer rivayet: "Kırk günü aşmamamızı."
5912- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hz. İbrahim, keser ile sünnet oldu." Kimileri keser anlamında olan kaddûm kelimesini şeddesiz (kadûm) olarak rivayet etti. Ebû'z-Zinâd: "Şedde ile (kaddûm) bir yer ismidir." dedi.
5913- Diğer rivayet:
"ibrahim seksen yasında sünnet oldu,"
(Buharı ve Müslim)
5914- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İbrahim, ilk misafir edinen, İlk sünnet olan, ilk bıyıklarını kısaltan kişi idi. Saçına düşen akı gördüğü zaman Allah'la şöyle konuşan ilk kişi idi: 'Rabbim bu nedir?' 'Vakardır, ey İbrahim!' buyurdu. 'RabbİM, öyleyse vakarımı artır!' diye dua etti."
[Mâlik]
5915- Rezîn şunu ilave etti:
"O, yüzyirmi yaşındayken sünnet oldu. Sünnetten sonra seksen sene daha yaşadı."
5916- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona sordular: "Allah Resulü sallalîahu aleyhi ve sellem, vefat ettiği zaman sen ne kadar(kaç yaşında)dm?"
Cevap verdi: "O zaman ben sünnetli idim;
o zamanlar buluğa ermeden etmezlerdi." |Bu-hâîîj
5917- Ümmü Atiyye radiyallahu an-hâ'dan:
"Bir kadın, Medine'deki kızları sünnet ederdi. Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Derin kesme, çünkü bu, kadın için daha zevk verici, koca için daha makbuldür'." [Ebû Davut! bu hadisin zayıf olduğunu söyledi|
5918- Rezîn'in lafzı:
"Kızları sünnet ederken üstten kes, derin kesme. Zira bu, yüze daha çok parlaklık, kocaya da daha çok haz verir."
5919- Meyi bİnt Muşarrih radiyallahu an-hâ'dan, dedi ki:
"Babanım tırnaklarını kesip onları daha sonra gömdüğünü gördüm. Şöyle dedi:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını gördüm'."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu''cemıı''I-Kebîr vel-Evsat'ta zayıf"bir senedle]
5920- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
"Kendisini güzelleştirmek için dövme yapan ve yaptıran, yüzden kıl alan (kaşlarını incelttiren), dişlerini seyrekleştirmek için dişlerinin arasını yontturan kadınlara Allah lânel etmiştir. Allah'ın yaratmış olduğu şekli bozanlara da lanet etmiştir." Bu sözü Kur'ân okumakta olan Ümmü Ya'kûb adındaki bir kadın duyup ona geldi ve şöyle dedi; "Duyduğuma göre sen böyle böyle demişsin."
"Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in lanet ettiği kimselere neden lanet et-miyeyim? Üstelik bu, Allah'ın Kitab'mda da yer almaktadır" dediğimde kadın şöyle dedi;
"Ben Kur'ân'ı baştan sonuna kadar okudum, böyle bir şey bulamadım."
"Sen dikkatle okusaydıı mutlaka bulurdun. Nitekim Allah şöyle buyurdu: "Resul size ne vermişse alın, sizi neden alıkoymussa ondan uzaklasın." (Haşr 7)
"Ama ben bunu senin karında da görüyorum."
Ben: "Şimdi git bakalım, onda bunu görebilecek misin?" deyince, kadın hemen gitti, bir şey göremeyince, dönüp geldi ve şöyle dedi: "Gittim gerçekten de onda böyle bir şey görmedim."
"Eğer sen onda böyle bir şey görseydin bir daha ben onunla cinsî ilişkide bulunmazdım" dedi.
Bir başka rivayete göre o (İbn Mes'ûd), bu hadisi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü olarak nakletti.
[Mâlik hariç, altı hadis imamı)
5921- Onların İbn Ömer'den de benzeri rivayetleri vardır. Nâfi' dedi ki: "Veşm (dövme), diş ellerinde olur."
5922- Ebû Dâvud, ibn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Kendi saçma ilave eden, ettiren, yüzünden tüylerini alan, aldıran, herhangi bir hastalık sebebiyle hariç dövme yapan ve yaptıran kadınlar lanetlenmiştir."
5923- Kays bin Ebî Hazım radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr hastayken yanına girdim; yanında elleri dövmeli beyaz bir kadın gördüm, ona hizmet ediyordu. Baktım ki o, Umeys'in kızı Esma İmiş." [Taberânî, Mu'cemu'i-Kebîr'tiz.]
5924- Âişe radiyallahu anha'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in tarağı, misvağı, mescidde dahi beraberinde olurdu, hiç ayrılmazdı. Sakalını tararken de aynaya bakardı."
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Evsat'la]
5925- Ümmü'd-Derda radiyallahu an-hâ'dan:
"Âişe'ye; 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le yolculuk yaptığında ya da hacca gittiğinde ya da onunla birlikle savaşa gittiğinde O'na ne hazırlardın?" diye sordum. "Ona şunları hazırlardım" dedi: 'Bir yağ şişesi, tarak, ayna, makas, sürmedanhk ve misvak'."
[İkisi de Taberânî'nin, Mu' cemu' I-Evsafında zayıf bir senedle yer almıştır.]
5926- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, temizlenmek İstediği zaman önce avret mahallini hamam otu ile temizlerdi. Vücudunun diğer kısmını ise ailesi temizlerdi." [İbn Mâce]

RESİMLER, NAKIŞLAR VE PERDELER

5927- Aİşe radİyallahu anhâ'dan:
"O, üzerinde (hayvan) resimler(i) bulunan bir yastık satın aldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (bunu görünce) kapıda durup içeriye girmedi. (Âişe anlatıyor) Onun hoşlanmadığını yüzünden anlayınca, dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Söyle suçum nedir? Allah'a tevbe edeyim, Resulümden de özür dileyeyim.' Şu cevabı verdi;
'Nedir bu yastık?'
'Üzerine oturasm ve yastık edinesin diye onu senin için satın aldım' dedim.
'Bu resimleri yapanlar, kıyamet gününde azaba uğratılacaklar ve kendilerine; "Haydi yaptıklarınıza can verin de diriltin!' denilecektir' buyurdu. Sonra şunu ekledi; 'içinde resim bulunan eve melekler girmez'."
5928- Diğer rivayet:
"Üzerinde resimler bulunan bir kumaşın içini doldurup yastık yaptım. (Allah Resulü) Geldi ve iki kapı arasında durdu, yüzü değişmeye başladı.
'Ey Allah'ın Resulü! Suçumuz nedir?' dedim. Şöyle buyurdu:
'Nedir bu yastığın hali?'
'Bunu üzerinde yalasın diye yaptım.'
'Üzerinde resim bulunan bir eve meleklerin girmediğini sen bilmiyor musun?' buyurdu."
5929- Diğer rivayette şu ilave vardır: 'Bunun üzerine onu ikiye bölüp dirsekle dayanacak yastık haline getirdim; evde onlara yaslanıp otururdu.'
5930- Diğer rivayet:
'"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seferden döndü. Ben de üzerinde bazı resimler bulunan örtüyü bana ait bir raf üzerine örtmüştüm. Resûlullah(s.a.v.) onu hemen kaldırdı ve şöyle buyurdu: 'Kıyamet gününde en şiddetli azaba uğrayacak kimseler, Allah'ın yaratmasına benzetmeye çalışanlardır'
5931- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir seferden geldi. Kapımın üstüne kanatlı atların resimlen bulunan bir perde asmıştım. Bana emretti, ben de onu çıkarttım."
5932- Diğer rivayet:
"Kapısına bir perde astı. (Allah Resulü) Geldiği zaman o perdeyi gördü; yüzünden onun hoşlanmadığını anladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hemen çekip onu kopardı, kesip parçaladı ve şöyle buyurdu: 'Allah bize taş ve çamurları örtmemizi, emretmedi.' (Âişe) Dedi ki: 'Sonra biz onu kestik, içine lif doldurup iki yastık yaptık. Buna ses çıkartmadı ve bizi kınamadı."
5933- Diğer rivayet:
Şöyle buyurdu: "O bana dünyayı hatırlatıyor, çıkart onu!" [Altı hadis imamı]
5934- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam (ressam) ona dedi ki:
"Ben bu resimlen yapıyorum, bu hususla bana felva ver!"
"Bana yaklaş!" dedi. yaklaştı; "Biraz daha yaklaş!" dedi, yaklaştı, Sonra elini onun başının üzerine koyup şöyle dedi: "Şimdi ben sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğumu bildireyim, onun şöyle buyurduğunu duydum:
Her resim yapan ateşte olacaktır. Her yaptığı resme bir nefis verilecek ve bu (resim), ona ateşte azap edecektir.' Mullaka resim yapmak İstersen, ağaç ve cansız olanların resmini yap!"
5935- Diğer rivayet:
Onun şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bir resim yaparsa, Allah onu azaplandıracak-tır, 'Haydi ona ruh üflef diyecektir. Oysa o, ona ruh ufleyemiyecektir,"
Adam titremeye başladı yüzü sapsarı oldu. (İbn Abbâs} ona şöyle dedi:
"Yazık sana! Mullaka resim yapmak istiyorsan, işte ağaç, onun ve cansiz olan her şeyin resmini yap!" [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
5936- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah şöyle buyurdu: 'Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan dalıa zalim kim olabilir; haydi bir zerre, ya da bir âane, ya da bir arpa yaratsınlar da göreyim?"
IBııhârî ve Müslim.]
5937- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem hastalandığı zaman, hanımlarından bazıları Mâliye adında bir kiliseden söz ettiler. Ümnıü Seleme ile Ümmü Habîbe (daha önce) Habeşistan'a varıp onu (kiliseyi) görmüşlerdi. Bu nedenle onun güzelliğinden ve içindeki resimlerden bahseliiler. Bunun üzerine (Allah Resulü) mübarek başını kaldırıp, şöyle buyurdu:
'iste onlar aralarında salih bir adam Öldüğü zaman, kabri üstü/ide mescid. yaparlar. Sonra içinde bu resimleri yaparlar. Onlar Allah' in yarattığı yaratıkların en kötüleridir'."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
5938- Zeyd bin Hâlid, Ebû Talha'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"içinde resim bulunan eve melekler girmez." Büsr bin Saîd dedi ki: 'Zeyd bin Hâlid hastalandı, Onu ziyarete gittik, baktık ki kapısında resimli bir perde asılmış. Ubeydullah el-Havlânî'yc dedim ki: 'Zeyd bize bir gün evvel resimden bahsetmemiş miydi?' Cevaben dedi ki: 'Bunu (Zeyd) haber verdiği zaman 'Elbisedeki nakışlar müstesna1 dediğini duymamış miydin?'"
| Mâlik hariç, altı hadis imamı)
5939- Ebû Talha radiyallahu aıh'dan: "O, hastayken altındaki yastığı kaldırmak için bir insan çağırdı. Sehl bin Huneyf sordu:
'(Yastığı) neden çekiyorsun?'
'Onda resim vardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onun hakkında ne dediğini biliyorsun' deyince, Sehl şu cevabı verdi: "Kumaştaki işlemeli resim hariç' demedi mi?'
'Evet ama, böylesi benim içimi rahatlatıyor' dedi." [Mâlik, Tirmizî ve Nesai]
5940- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fâtıma'nın evine geldi, kapısında işlemeli bir perde görünce, içeriye girmedi. Ali gelip onu (Fâtıma'yı) üzgün gördü. Sebebini sordu, Fâ-tıma da durumu kendisine anlatınca, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip 'Fâtima çok üzülmüş, neden girmediniz?' diyerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den bilgi istedi. Şöyle buyurdu: 'Dünya ile benim ne ilgim vardır? Sonra benim o işlemeli perde ile ne ilgim vardır?'
Bunun üzerine Ali, gelip Peygamber'in neden girmediğini söyleyince, Fâtıma 'Söyle babama (o perdeyi) ne yapmamı istiyor?' 'Onu bir ihtiyaç sahibine versin/' diye Ali ile ona haber gönderdi." IBuhârî ve Ebû Dâvud]
5941- Sefine radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Ali'ye misafir oldu. Ali ona güzel bir yemek yaptı. Fâtıma da 'Babamı da ça-ğırsak olmaz mı?' dedi. Çağırdılar, elini kapının iki yanına koyduğunda gözü evinin bir yerine konmuş resimli bir örtüye İlişti, girmeden geri döndü.
Bunun üzerine (Fâtıma) Ali'ye: 'Yetiş ba-
kalım geri dönmesinin sebebi neymiş Öğren!' dedi. Hemen ardından gidip yetişti ve sordu: 'Ey Allah'ın Resulü! Neden geri

döndünüz?' Resûlullah (s.a.v.): 'Benim ya da herhangi bir peygamberin tezyin edilip süslenmiş bir eve girmesi doğru olmaz, yakışık almaz' .diye cevap verdi." |Ebû Dâvud)
5942- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana Cibril gelip dedi ki: Dun sana geldim, beni içeriye girmekten şunlar alıkoydu: Evde üzerinde resimler bulunan perdeler vardı. Evde köpekler vardı. Kapıda adam resimleri vardı. Emret timsallerin (resimlerin) başı kesilsin, ağaç haline gelsin, emret perde ikiye bölünüp iki yastık yapılsın. Emret, köpek dışarı çıkartılsın." Köpek bir enikti. Hasan ile Hüseyin o enikle oynuyorlardı. Sedirin altındaydı, emretti çıkartıldı.
(Müslim ve Sünen ashâbı]
5943- İbn Ömerradiyallahu anh'dan:
"O, Ebû Eyyûb'u (yemeğe) davet etti. (Ebû Eyyûb) evin duvarında bir perde gördü, İbn Ömer: 'Ne yapalım kadınlarla başa çıkamadım' deyince, şu cevabı verdi:
'Bunu başkası yapabilirdi ama senden hiç beklemezdim. Vallahi senin yemeğini yemem' dedi ve döndü."
[Rezînf
5944- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"O, ayak altında çiğnenen resimlere ruhsat verdi, asılı olanları ise kerih gördü."
[Taberânî, Mu'cemu l-E\>sat'\& zayıf bir senedle.J
5945- İbn Ömerradiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bakırdan yapılmış bir putun yanına uğradı, onun sırtına elinin tersiyle vurup şöyle dedi: 'Allah'ı bırakıp da sana tapanlar gerçekten ziyan etmiş ve hüsrana uğramıştır,' Sonra Cibril beraberinde bir melek olduğu halde geldi. Melek geri çekilince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Cibril'e 'Neden o böyle geri durdu?" diye sordu. Cibril: 'Senden bakır kokusu geldi. Biz bakır kokusuna tahammül edemeyiz'."
|Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnadla]

TAHRİC

==========

5674-Bu hadisi Nesâî (zînet 39/1, VIII, 156), Vehb b. Beyân an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Uşşâne el-Muâfirî an Ukbe senedi ile tahrîc etti.
5675-Bu hadisi Nesâî (zînet 40, VIII, 163), Ziyâd b. Eyyûb an Alî b. Gurâb an Beyhas b. Fehdân an Ebî Şeyh an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5676-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4057) ve Nesâî (zînet 40, VIII, 160), Ebû Efleh el-Hemedânî an Abdillah b. Züreyr el-Gâfikî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5677-Bu hadisi Tirmizî (no. 1720) ve Nesâî (zînet 76, VIII, 190), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an Saîd b. e. Hind an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
5678-Buhârî (libâs 25/3, VII, 44), Ebû Osmân en-Nehdî'den; Müslim (libâs no. 6, s. 1638-9), İbn Ömer'den ve Nesâî (zînet 90, VIII, 200-1), Abdullah b. ez-Zübeyr ve İbn Ömer'den, hepsi de Hz. Ömer'den rivayet ettiler.
Lafız Buhârî'ye aittir.
5679-Bu rivayeti Buhârî (lilâs 25/8-9, VII, 44-5), Müslim (libâs no. 11, s. 1641-2) ve Nesâî (zînet 90/1-2, VIII, 200), Abdullah b. ez-Zübeyr an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5680-Heysemî, râvilerinden Ömer b. Yahyâ'yı tanımadığını diğer râvilerin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' V, 149).
5681-5683-Bu hadisi Mâlik (libâs no. 18, s. 917-8), Buhârî (cum'a 7, I, 214; îdeyn 1, II, 2; buyû' 40/1, III, 16; hibe 27/1, III, 140; 29, III, 142; cihâd 177, IV, 31-2; libâs 30/2, VII, 46; edeb 9, VII, 71-2), Müslim (libâs no. 6-9, s. 1638-40), Ebû Dâvud (no. 4041-1) ve Nesâî (zînet 84, 86, 97, VIII, 196-8), İbn Ömer an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İlk iki lafız Müslim'in (no. 8 ve 7), üçüncüsü ise Buhârî (cum'a 7) ve Müslim'indir (no. 6).
5684-Bu hadisi Müslim (libâs no. 16, s. 1644) ve Nesâî (zînet 89, VIII, 200), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5685-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4047), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Alî b. Zeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
Alî b. Zeyd zayıf bir râvidir.
5686-5687-Bu hadisi Buhârî (hibe 27, III, 141; nafakât 11, VI, 193-4; libâs 30, VII, 46) ve Müslim (libâs no. 19, s. 1645), Şu'be an Abdilmelik b. Meysere an Zeyd b. Vehb an Alî asl-ı senedi ile;
Müslim (libâs no. 17-8, s. 1644-5), Ebû Dâvud (no. 4043) ve Nesâî (zînet 84/2, VIII, 197), Ebû Avn es-Sekafî an Ebî Sâlih el-Hanefî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5688-Bu hadisi Buhârî (libâs 26, 27/2, VII, 45-6; cenâiz 2/1, II, 70; mezâlim 5/1, III, 98; libâs 45/1, VII, 50; mardâ 4/2, VII, 4; nikâh 71/3, VI, 143; eşribe 28/3, VI, 251; istîzân 8, VII, 128; eymân 9/1, VII, 223), Müslim (libâs 3, s. 1635-6), Tirmizî (no. 2809, 1760), Nesâî (zînet 91, VIII, 201; cenâiz 53, IV, 54) ve İbn Mâce (no. 3589), Eş'as b. Süleym an Muâviye b. Süveyd b. Mukarrin ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5689-Bu hadisi Mâlik (salât no. 28, s. 80), Abdürrezzâk (no. 2832-3, 19476, 19964), Ahmed (I, 92, 114, 126, 132), Müslim (salât no. 209-211, s. 348-9; libâs 29-31, s. 1648), Ebû Dâvud (no. 4044-5), Tirmizî (no. 264, 1725, 1737), Nesâî (tatbîk 61/1-2, II, 217; zînet 43, VIII, 168-9; 77, VIII, 191-2), İbn Mâce (no. 3602), Ebû Ya'lâ (no. 276), İbn Hibbân (no. 1892, 5416, 5477) ve Beyhakî (II, 87), İbr. b. Abdillah b. Huneyn an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5690-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4059), Nasr b. Alî an Ebî Ah. ez-Zübeyrî an Mis'ar an Abdilmelik b. Meysere an Amr b. Dînâr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5691-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4055), İbn Nüfeyl an Züheyr an Husayf an İkrime an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti.
5692-5693-Bu hadisi Buhârî (libâs 25/1-4, VII, 44), Müslim (libâs 12-14, s. 1642-3), Ebû Dâvud (no. 4042), Nesâî (zînet 93, VIII, 202) ve İbn Mâce (no. 3593), Ebû Osmân en-Nehdî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5694-Bu hadisi Müslim (libâs no. 10, s. 1641) ve Ebû Dâvud (no. 4054), Abdullah Ebû Ömer mevlâ Esmâ binti ebî Bekr an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5695-Bu mevkûfu Mâlik (libâs no. 5, s. 912), an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5696-Bu hadisi Buhârî (cihâd 91, III, 231; libâs 29, VII, 46), Müslim (libâs no. 25-6, s. 1646-7), Ebû Dâvud (no. 4056), Tirmizî (no. 1722) ve Nesâî (zînet 93, VIII, 202), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5697-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4074), Muh. b. Kesîr an Hemmâm an Katâde an Mutarrif an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5698-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4033), Tirmizî (no. 2479) ve İbn Mâce (no. 3562), Ebû Avâne an Katâde an Ebî Bürde b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
5699-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 5/3, VI, 47; libâs 19/3, VII, 41), Müslim (libâs no. 35, s. 1649), Ebû Dâvud (no. 4036) ve Tirmizî (no. 1733), Eyyûb an Humeyd b. Hilâl an Ebî Bürde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5700-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4032), Müslim (libâs no. 36, s. 1649) ve Tirmizî (no. 2814), Mus'ab b. Şeybe an Safiyye binti Şeybe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5701-Bu hadisi Tirmizî (no. 1734), Alî b. Hucr an Halef b. Halîfe an Humeyd el-A'rec an Abdillah b. el-Hâris an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî'ye göre isnâdı garîbtir.
5702-Bu hadisi Buhârî (rikâk 17/5, VII, 180-1), Müslim (libâs no. 38, s. 1650), Ebû Dâvud (no. 4146-7) ve Tirmizî (no. 1762), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

5703-Bu hadisi Müslim (libâs no. 41, s. 1651), Ebû Dâvud (no. 4142) ve Nesâî (nikâh 82, VI, 135), İbn Vehb an Ebî Hânî an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5705-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4132), Tirmizî (no. 1771) ve Nesâî (fer' 12, VII, 176), Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Ebî'l-Melîh b. Usâme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî bu hadisi daha sonra Yezîd er-Rişk an Ebî'l-Melîh an Ras?lillah (sallallahu aleyhi ve sellem) tarikiyle mürsel olarak tahrîc ederek sahîh olanın da bu tarik olduğunu söylemiştir.
5706-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4032 M), Hüseyn b. Alî an Yahyâ b. Zekeriyyâ an İbr. b. el-Alâ ez-Zübeydî an İsmaîl b. Ayyâş an Akîl b. Müdrik an Lukmân b. Âmir an Utbe b. Abd senedi ile tahrîc etti.
5707-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4078) ve Tirmizî (no. 1784), Kuteybe an Muh. b. Rabî'a an Ebî'l-Hasan el-Askalânî an Ebî Ca'fer b. Muh. b. Rukâne an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı zayıftır.
5708-Bakınız: Mecma' V, 119.
5709-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4079), Muh. b. İsm. mevlâ Benî Hâşim an Osmân b. Osmân el-Gatafânî an Sül. b. Harb?z an şeyhin min ehli'l-Medîne an Abdirrahman b. Avf senedi ile tahrîc etti.
5710-Râvilerinden Mikdâm b. Dâvud zayıf bir râvidir (Mecma' V, 120).
5711-5712-Bu hadisi Müslim (hacc no. 453, s. 990), Ebû Dâvud (no. 4077) ve Nesâî (zînet 109, VIII, 211), Ebû Usâme an Müsâvir el-Verrâk an Ca'fer Amr b. Hureys an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5713-Bu hadisi Tirmizî (no. 1782), Humeyd b. Mes'ade an Muh. b. Humrân an Abdillah b. Busr an Ebî Kebşe senedi ile tahrîc etti ve isnâdının münker olduğunu söyledi.
5714-Bu mevkûfu Buhârî (mağâzî 38/13, V, 76), Muh. b. Saîd el-Huzâî an Ziyâd b. er-Rabî' an Ebî İmrân el-Cevnî an Enes senedi ile tahrîc etti.
5715-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4027) ve Tirmizî (no. 1765), Muâz b. Hişâm ed-Destevâyî (an ebîhî) an Büdeyl b. Meysere an Şehr b. Havşeb an Esmâ binti Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5716-Bu hadisi Mâlik (libâs 12, s. 914-5), Ebû Dâvud (no. 4093) ve İbn Mâce (no. 3573), Mâlik ani'l-Alâ b. Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5717-Bu hadisi Tirmizî (no. 1783), Nesâî (zînet 102, VIII, 206) ve İbn Mâce (no. 3572), Ebû İshâk an Müslim b. Nüzeyr an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
5718-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4095), Hennâd an İbni'l-Mübârek ve-Abbâd an Ebî's-Sabbâh an Yezîd b. e. Sümeyye an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5719-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4096), Müsedded an Yahyâ an Muh. b. e. Yahyâ an İkrime senediyle tahrîc etti.
5720-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4141), Tirmizî (no. 1766) ve İbn Mâce (no. 402), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bu hadisin başka tarikten mevkûf olarak rivayet olunduğunu söylemiştir.
5721-5722-Bu hadisi Buhârî (libâs 1, 2/1, VII, 33-4; fadâilu'l-ashâb 5, IV, 193; edeb 55, VII, 87-8), Müslim (libâs no. 42-46, s. 1651-3), Ebû Dâvud (no. 4085) ve Nesâî (zînet 102, 105, VIII, 206), ayrı ayrı Sâlim b. Abdillah ve Nâfi' mevla İbn Ömer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5723-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4118), Nesâî (zînet 103/4, VIII, 209) ve İbn Mâce (no. 3580), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an Sül. b. Yesâr an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 4117) ve Nesâî (zînet 103/2-3, VIII, 209), Nâfi' an Safiyye binti e. Ubeyd an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 1732), İshâk b. Mansûr an Affân an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ümmi'l-Hasan an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc ettiler.
5724-Bu hadisi Ahmed (II, 141), Muh. b. Abdirrahman et-Tafâvî an Eyyûb an Zeyd b. Eslem an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir. İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (Feyd III, 33).
5725-Bunu Tirmizî (no. 1732), İshâk b. Mansûr an Affân an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ümmi'l-Hasan an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
5726-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4075), Ubeydullah b. Muh. el-Kuraşî an Hammâd b. Seleme an Yûnus b. Ubeyd an Ubeyde Ebî Hidâş an Ebî Temîme el-Hüceymî an Câbir b. Süleym senedi ile tahrîc etti.
5727-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4081), Tirmizî (no. 2767) ve Nesâî (zînet 18, VIII, 210), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
5728-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4082) ve İbn Mâce (no. 3578), Züheyr an Urve b. Abdillah b. Kuşayr an Muâviye b. Kurre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
5729-Bu hadisi Buhârî (tefsîr N?r 12/1-2, VI, 13) ve Ebû Dâvud (no. 4101), ayrı ayrı Safiyye binti Şeybe ve Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5730-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4101), Muh. b. Ubeyd an İbn Sevr an Ma'mer an İbn Huseym an Safiyye binti Şeybe an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
5731-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4104), el-Velîd an Saîd b. Beşîr an Katâde an Hâlid b. Düreyk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5732-Bu hadisi Ahmed (VI, 96, 238), Ebû Dâvud (no. 642) ve Beyhakî (VI, 57), Muh. b. Sîrîn an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5733-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4115), es-Sevrî an Habîb b. e. Sâbit an Vehb mevlâ Ebî Ahmed an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5734-Muvattâ, istîzân 44, s. 981.
5735-Bu hadisi Mâlik (libâs no. 14-5, s. 916), Buhârî (libâs 39, VII, 49), Müslim (libâs no. 68, s. 1660), Ebû Dâvud (no. 4139) ve Tirmizî (no. 1780), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5736-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4135), Muh. b. Abdirrahîm an Ebî Ahmed ez-Zübeyrî an İbr. b. Tahmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5737-Bu hadisi Müslim (libâs no. 71, s. 1661) ve Ebû Dâvud (no. 4137), Züheyr Ebû Hayseme an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5738-Bu hadisi Tirmizî (no. 1777), Leys an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe tarikiyle merfû? olarak; (no. 1778), Süfyân b. Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe tarikiyle mevkûf olarak tahrîc ettikten sonra ikinci tarikin daha sahîh olduğunu ifade etmiştir.
5740-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4138), Kuteybe an Safvân b. İsâ an Abdillah b. Hârûn an Ziyâd b. Sa'd an Ebî Nüheyk an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5741-Bu hadisi Müslim (libâs no. 66, s. 1660) ve Ebû Dâvud (no. 4133), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5742-Lafız Buhârî'ye aittir. Buhârî (libâs 41, VII, 50), Abdullah b. el-Mübârek kanalıyla İsâ'dan; Ebû Dâvud (no. 4134), Tirmizî (no. 1773-4) ve Nesâî (zînet 117, VIII, 217), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5743-Heysemî'ye göre Taberânî'nin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 138).
5744-Heysemî, bu şahsı tanımadığını diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' V, 139).
5745-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4099), Süfyân an İbn Cüreyc an İbn ebî Müleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5746-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4098), Züheyr b. Harb an Ebî Âmir an Sül. b. Bilâl an Süheyl an ebîhî an Ebî Hüreyre senedi ile tahrîc etti.
5747-Râvilerinden Muhtâr bin Nâfi' zayıftır (Mecma' V, 119).
5748-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3557), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Yezîd b. Hârûn an Asbağ b. Zeyd an Ebî'l-Alâ' an Ebî Umâme an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5749-Râvilerinden Saîd b. Sinân eş-Şâmî oldukça zayıftır. Kimi münekkidlerden onun güvenilirliği nakledilmiş olsa da bu doğru değildir (Mecma' V, 127).
5750-Bu hadisin isnâdında Hâşim bin Amr adında râvi yer almıştır. Onu Heysemî tanımadığını belirtmiştir. İbn Hibbân ise Sikât'ında aynı tabakadan olmak üzere Hâşim bin Amr adlı bir râviyi zikretmektedir. Zâhir olan ikisi de aynı şahıslardır. Ancak burada olduğu gibi onun İsmaîl

bin Ayyâş'tan rivayetinin olduğundan sözetmemiştir. Buradaki hadiste de İsmaîl'in şeyhi Şam'lıdır. Buna göre râvileri güvenilir sahîh bir hadistir inşaallah (Mecma` V, 140).
5751-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4025) ve Tirmizî (no. 1762, 1763), Abdülmü'min b. Hâlid an Abdillah b. Büreyde an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, Abdülmü'min'in teferrüdü nedeniyle bu hadisin isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5752-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3336), Tirmizî (1305), Nesâî (buyû` 54, VII, 284) ve İbn Mâce (no. 2220), Simâk b. Harb an Süveyd b. Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5753-Râvilerinden Yûsuf b. Ziyâd el-Basrî zayıftır (Mecma` V, 122).
5754-Râvilerinden Zekeriyyâ el-Muallim oldukça zayıf bir râvidir (Mecma` V, 122).
5755-5756-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 11, IV, 51; libâs 12, VII, 37-8; 44, VII, 50), Müslim (zekât no. 129-130, s. 731-2), Ebû dâvud (no. 4028), Tirmizî (no. 2819) ve Nesâî (zînet 99, VIII, 205), Abdullah b. Ubeydillah b. ebî Müleyke ani'l-Misver asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Müslim'e, ikincisi ise Buhârî'ye (libâs 44) aittir.
5757-Bu hadisi Buhârî (libâs 18/4, VII, 41), Müslim (libâs no. 32-3, s. 1638), Ebû Dâvud (no. 4060), Tirmizî (no. 1788) ve Nesâî (zînet 95, VIII, 203), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5758-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4037), İbr. b. Hâlid an Ömer b. Yûnus b. el-Kâsım an İkrime b. Ammâr an Ebî Zümeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5759-Bu hadisi Buhârî (hibe 34, III, 143-4), Ebû Nuaym an Abdilvâhid senediyle tahrîc etti.
5760-Bu hadisin râvilerinden Abdullah b. Hirâş'ı İbn Hibbân tevsîk ederek "bazen hata yapardı" demesine karşılık, çoğunluk imamlarca zayıf addedilmiştir. Sâir râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 121).
5761-Muvâttâ, libâs no. 2, s. 911).
5762-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3558), el-Hüseyn b. Mehdî an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnâdının sahîh olduğunu söylemiştir.
5763-Bu hadisi Tirmizî (no. 2811), Ebû İshâk es-Sebe'î an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5764-Mâlik (libâs no. 4, s. 911), bunu direkt Nâfi'den ahzetmiştir.
5765-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4069) ve Tirmizî (no. 2807), İsrâîl an İbn ebî Necîh an Mücâhid an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5766-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4070), Muh. b. el-Alâ an Ebî Usâme ani'l-Velîd b. Kesîr an Muh. b. Amr b. Atâ an raculin min benî Hârise an Râfi' senedi ile tahrîc etti.
5767-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4071), İbn Avf et-Tâî an Muh. b. İsm. an ebîhî an Damdam b. Zür'a an Şurayh b. Ubeyd an Habîb b. Ubeyd an Hureys b. el-Ebecc es-Selîhî ani'mreetin senedi ile tahrîc etti.
5768-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4048) ve Tirmizî (no. 2788), Saîd b. ebî Ar?be an Katâde ani'l-Hasan an İmrân senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen garîb" hükmü verdi.
5770-Bu hadisi Müslim (libâs no. 27, s. 1647) ve Nesâî (zînet 95/1, VIII, 203), Yahyâ b. ebî Kesîr an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an Hâlid b. Ma'dân an Cübeyr b. Nüfeyr an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5771-Bu rivayeti Müslim (libâs no. 28, s. 1647), Dâvud b. Rüşeyd an Ömer b. Eyyûb an İbr. b. Nâfi' an Sül. el-Ahvel an Tâvus an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
5772-Bu rivayeti Nesâî (zînet 95/2, VIII, 203), Hâcib b. Sül. an İbn e. Revvâd an İbn Cüreyc an İbn Tâvus an ebîhî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
5773-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 4066-7), Hişâm b. el-Gâz an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5775-Râvilerinden Müemmel b. İsmaîl, İbn Hibbân'ın tevsîki dışında imamlarca zayıf addedilmiştir (Mecma` V, 129).
5776-Bunu Buhârî (edeb 17, VII, 74; menâkıbu'l-Ensâr 37, IV, 245; cihâd 188, IV, 36), muhtelif tariklerle Ümmü Hâlid'den tahrîc etti.
5777-Bu rivayeti Buhârî (libâs 22, VII, 42; 32, VII, 47-8) ve Ebû Dâvud (no. 4024), İshâk b. Saîd an ebîhî an Ümmi Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5778-Bu rivayeti Buhârî (menâkibu'l-Ensâr 37, IV, 245), el-Humeydî an Süfyân an İshâk b. Saîd es-Saîdî an ebîhî an Ümmi Hâlid senedi ile tahrîc etti.
5779-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4065), Tirmizî (no. 2812) ve Nesâî (zînet 97, VIII, 204; îdeyn 16, III, 185), Ubeydullah b. İyâd b. Lakît an ebîhî an Ebî Rimse asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre "hasen garîbtir".
5780-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 129).
5781-Râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak el-Hasan, Hz. Ömer'i işitmemiştir (Mecma` V, 128).
5782-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4063) ve Nesâî (zînet 82, VIII, 196), Ebû İshâk es-Sebe'î an Ebî'l-Ahvas an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5783-Bu hadisi Tirmizî (no. 2819), ez-Za'firânî an Affân b. Müslim an Hemmâm an Katâde an Amr b. Şuayb senediyle tahrîc etti ve isnâdına "hasen" hükmü verdi.
5784-Bu hadisi Tirmizî (no. 1213) ve Nesâî (büy?' 70, VII, 294), Amr b. Alî an Yezîd b. Zürey' an Umâre b. e. Hafsa an İkrime an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
5785-Bu hadisi Mâlik (libâs no. 1, s. 910-1), Zeyd b. Eslem an Câbir b. Abdillah senedi ile tahrîc etti.
5786-Râvilerinden Abdüsselâm b. Abdilkuddûs el-Kilâ'î oldukça zayıf bir râvidir (Mecma` V, 132).
5787-Bu hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 1248), Hemmâm an Katâde an İbn Sîrîn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5788-Bu hadisi Tirmizî (no. 2481), Abbâs ed-D?rî an Abdillah b. Yezîd el-Mukrî' an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Merh?m an Sehl b. Muâz an ebîhî senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
5789-Bu hadisi Tirmizî (no. 1167), Alî b. Haşrem an ësâ b. Yûnus an Mûsâ b. Ubeyde an Eyyûb b. Hâlid an Meymûne senedi ile tahrîc etti ve râvi Mûsâ'nın zaafına işaretle Meymûne'nin sözü olmasını daha doğru addetmiştir.
5790-Bu hadisin ilk bölümünü Ebû Dâvud (no. 4029-30), Osmân b. e. Zür'a ani'l-Mühâcîr eş-Şâmî an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
"Bir kavme benzeyen" bölümünü de yine Ebû Dâvud (no. 4031), Osmân b. e. Şeybe an Ebî'n-Nadr an Abdirrahman b. Sâbit an Hassân b. Atiyye an Ebî Münîb el-Cüreşî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (Feyd VI, 219).
5791-Râvilerinden Abdullah b. Saîd el-Makburî zayıf bir râvidir (Mecma` V, 136).
5792-Râvilerinden Mûsâ b. Zekeriyyâ zayıftır (Mecma` V, 138).
5793-Bu rivayeti Buhârî (libâs 47/2, VII, 51-2) ve Müslim (libâs 59-60, s. 1657-8), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
5794-Bu rivayeti Müslim (libâs 62, s. 1658), Ebû Dâvud (no. 4216), Nesâî (libâs 47/1-2, VIII, 172-3) ve İbn Mâce (no. 3646), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
5795-Bu rivayeti Müslim (libâs no. 57-58, s. 1657), Buhârî (libâs 50/1, VII, 52, VII, 53), Ebû Dâvud (no. 4214), Tirmizî (no. 1739, 2718) ve Nesâî (zînet 47/5, VIII, 174), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
5796-Bu rivayeti Buhârî (libâs 55/2, VIII, 54), el-Ensârî an ebîhî an Sümâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
5797-Bu rivayeti Buhârî (libâs 51, VII, 53), Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc etti.
5798-Bu rivayetin lafzı Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Buhârî (libâs 48/2, VII, 52), Ebû Dâvud (no. 4217), Tirmizî (no. 1740) ve Nesâî (zînet 47/3-4, VIII, 173-4), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5799-Bu rivayeti Buhârî (libâs 55, VII, 54) ve Tirmizî (no. 1747-8), Sümâme an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5800-Bu rivayeti Buhârî (libâs 55/1, VII, 53-4), el-Ensârî an ebîhî an Sümâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
5801-Bu hadisi Buhârî (libâs 54, VII, 53), Nesâî (zînet 50/2-3, VIII, 176) ve İbn Mâce (no. 3640), Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi

ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye aittir.
Bunu yakın mânâsı ile Tirmizî (no. 1746), Sâbit el-Bünânî kanalıyla da tahrîc etti.
5802-Bu hadisi Nesâî (zînet 51, VIII, 176-7), Mücâhid b. Mûsâ an Hüşeym ani'l-Avvâm b. Havşeb an Ezher b. Râşid an Enes senedi ile tahrîc etti.
5803-5805-İlk lafız Müslim'e (libâs no. 55), diğer ikisi ise Nesâî'ye aittir (zînet 53/5-6).
Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 37, s. 936), Buhârî (libâs 47, VII, 51; i'tisâm 4, VIII, 144) ve Nesâî (zînet 43/1, VIII, 165), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Buhârî (libâs 45/3, VII, 51; 46, VII, 51; 50/2, VII, 53; 53, VII, 53; eymân 6, VII, 222), Müslim (libâs 53-4, s. 1655-6), Ebû Dâvud (no. 4218-20), Tirmizî (no. 1741), Nesâî (zînet 53/2-4, VIII, 178) ve İbn Mâce (no. 3645), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5806-Bu hadisi Nesâî (zînet 42, VIII, 164-5), Muh. b. Yahyâ b. Muh. b. Kesîr an Saîd b. Hafs an Mûsâ b. A'yen an ësâ b. Yûnus ani'd-Dahhâk b. Abdirrahman an Atâ el-Horâsânî an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5807-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4223), Tirmizî (no. 1786) ve Nesâî (zînet 46, VIII, 172), Abdullah b. Müslim Ebû Taybe an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisin isnâdı garîbtir.
5808-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4224) ve Nesâî (zînet 49, VIII, 175), İyâs b. el-Hâris b. el-Muaykîb an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5809-Bu hadisi Müslim (libâs no. 52, s. 1655), en-Nadr b. Enes an Muh. b. Sehl an İbn e. Meryem an Muh. b. Ca'fer an İbr. b. Ukbe an Kureyb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5810-Bu hadisi Nesâî (zînet 50, VIII, 175-6), Alî b. Muh. el-Massîsî an Dâvud b. Mansûr an Leys b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Bekr b. Sevvâde an Ebî'l-Bahterî an Ebî Saîd senediyle tahrîc etti.
5811-Bu hadisi Nesâî (zînet 81/1, VIII, 194-5), Muh. b. Alî b. Harb an Osmân b. Ömer an Mâlik b. Miğvel an Sül. eş-Şeybânî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5812-Muvattâ, libâs no. 4, s. 912. Sözkonusu hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.
5813-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4235) ve İbn Mâce (no. 3644), Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd an ebîhî Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muh. b. İshâk, buradaki rivayette tahdîs-sigasıyla ifadede bulunduğu için hakkında tedlis tehlikesi sözkonusu değildir.
5815-5816-Bu hadisi Müslim (libâs 64-65, s. 1659), Tirmizî (no. 1786), Ebû Dâvud (no. 4225) ve Nesâî (zînet 53, VIII, 177), Âsım b. Küleyb an Ebî Bürde b. e. Mûsâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5817-Bu hadisi Nesâî (zînet 79/2, VIII, 193), Muh. b. Âmir an Muh. b. ësâ an Abbâd b. el-Avvâm an Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
5818-Bu hadisi Nesâî (zînet 79/3-4), ayrı ayrı senedlerle Katâde ve Sâbit'ten, her ikisi de Enes'den rivayet etti.
5819-Bunu Ebû Dâvud (no. 4229) ve Tirmizî (no. 1742), ayrı kişiler kanalıyla İbn İshâk'tan tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5820-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4227), Nasr b. Alî an ebîhî an Abdilazîz b. e. Revvâd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5821-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4049), Nesâî (zînet 27/1-3, VIII, 149), Ebû'l-Husayn el-Himyerî an Ebî Reyhâne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5822-Bu hadisi Ahmed (IV, 294), Ebû Abdirrahman el-Mukrî an Ebî Recâ' an Muh. b. Mâlik senedi ile tahrîc etti.
Muh. b. Mâlik güvenilir bir râvidir. Ancak İbn Hibbân, onun el-Berâ'yı işitmediğini söylemiştir. Diğer râvileri de güvenilir kimselerdir.
5823-Râvilerinden Muh. b. Mahled er-Ruaynî zayıftır (Mecma` V, 152).
5824-Râvisi Muh. b. Ubeydillah, şayet el-Arzemî ise zayıftır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 153).
5825-Heysemî, Cemîl'i tanımadığını ve diğer râvilerinin de güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` V, 154).
5826-Amr b. eş-Şerîd, Fâtıma'yı işitmemiştir. Râvilerinden Züheyr b. Abbâd er-Revâsî, Ebû Hâtim'e göre güvenilir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 155).
5827-Bu hadisi Nesâî (zînet 39, VIII, 159), Mutarrif an Ebî'l-Cehm an Ebî Zeyd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5828-Bu hadisi Nesâî (zînet 39, VIII, 159), er-Rabî' b. Sül. an İshâk b. Bekr an ebîhî an Amr b. el-Hâris ani'z-Zührî an Urve an Âişe senediyle tahrîc etti. Bu hadisin râvileri er-Rabî' hariç Sahîh ricâlindendir. Rabî' ise güvenilir bir râvidir. Ancak Nesâî bu rivayet hakkında "mahf?z değildir" demiştir.
5829-Bu hadisi Nesâî (zînet 39, VIII, 158), Ubeydullah b. Saîd an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Yahyâ b. e. Kesîr an Zeyd an Ebî Selâm an Ebî Esmâ er-Ruhabî an Sevbân senediyle tahrîc etti.
5830-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4213), Müsedded an Abdilvâris b. Saîd an Muh. b. Hücâde an Humeyd eş-Şâmî an Süleymân el-Münebbihî an Sevbân senedi ile tahrîc etti.
Yahyâ b. Maîn'e Humeyd'in durumunu sormuşlar; bilmediğini söylemiştir. Kezâ onu İmam Ahmed'de tanımamaktadır.
5832-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4232-4), Tirmizî (no. 1770) ve Nesâî (zînet 41, VIII, 163-4), Ebû'l-Eşheb an Abdirrahman b. Tarafe an Arfece asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
5833-Bişr b. Muâz hariç olmak üzere râvileri Sahîh ricâlindedir. Ancak Urve, Abdullah b. Abdillah'a ulaşamamıştır (Mecma` V, 150).
5834-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 151).
5835-Bu hadisi Nesâî (zînet 120/2, VIII, 219), Ebû Dâvud an Amr b. Âsım an Hemmâm an Cerîr an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
5836-Bu hadisi Tirmizî (no. 1690), Muh. b. Sudrân an Tâlib b. Huceyr an H?d b. Abdillah b. Sa'd an ceddihî Mezîde senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5837-Bu hadisi Nesâî (işretu'n-nisâ 1/1-2, VII, 61-2), Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Bu hadisi Ahmed, Kitâbu'z-Zühd'de, Beyhakî ve el-Hâkîm tahrîc ettiler. Hâkim: Müslim'in şartınca sahîh"; İrâkî: "isnâdı ceyyid"; İbn Hacer ise: "hasen" hükümlerini vermiştir (Feyd III, 371).
5838-Bu hadisi Tirmizî (no. 2799), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Hâlid b. İlyâs (yahut İyâs) an Sâlih b. e. Hassân an İbni'l-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti ve Hâlid'in zaafı nedeniyle isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5839-Bu hadisi Tirmizî (no. 2791), Osmân b. Mehdî an Muh. b. Halîfe ve Ömer b. Alî an Yezîd b. Zürey' an Haccâc es-Savvâf an Hannân an Ebî Osmân senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5840-Bu hadisi de Tirmizî (no. 2790), Kuteybe an İbn ebî Füdeyk an Abdillah b. Müslim an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
Ebû Hâtim ise "münker" bir rivayet olduğunu söylemiştir. Buna karşılık İbn Hibbân: "İsnâdı hasendir. Ancak Buhârî'nin şartına uymamaktadır" demiştir (Feyd III, 311).
5841-Bu hadisi Nesâî (zînet 31, VIII, 150-1), Ebû Ubeyde b. ebî's-Sefer an Abdissamed b. Abdilvâris an Bekr el-Müzellik an Abdillah b. Atâ el-Hâşimî an Muh. b. Alî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5842-Bu hadisi Müslim (elfâz no. 18-9, s. 1765-6), Ebû Dâvud (no. 3158), Tirmizî (no. 991-2) ve Nesâî (zînet 33, VIII, 151), Huleyd b. Ca'fer an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5843-Bu hadisi Müslim (elfâz no. 21, s. 1766-7) ve Nesâî (zînet 38, VIII, 156), Mahrame an ebîhî an Nâfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5844-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4162), Nasr b. Alî an Ebî Ahmed an Şeybân b. Abdirrahman an Abdillah b. el-Muhtâr an Mûsâ b. Enes an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5845-Bu hadisi Tirmizî (no. 2787) ve Nesâî (zînet 32/1-2, VIII, 151), el-Cüreyrî an Ebî Nadre ani't-Tefâviyyi an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
5846-5847-İlk lafız Tirmizî'ye, ikincisi ise Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4173), Tirmizî (no. 2786) ve Nesâî (zînet 35, VIII, 153), Yahyâ el-Kattân an Sâbit b. İmâre an Guneym b. Kays an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

5848-Lafız Ebû Dâvud'a ait olup isnâdı şöyledir: Muh. b. Kesîr an Süfyân an Âsım b. Ubeydillah an Ubeydillah mevlâ Ebî Rühm an Ebî Hureyre.
Bu hadisin sadece Nebevî lafzını Müslim (salât no. 143, s. 328), Ebû Dâvud (no. 4175) ve Nesâî (zînet 37/1, VIII, 154), Abdullah b. Muh. Ebû Alkame an Yezîd b. Husayfe an Büsr b. Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5849-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 157).
5850-Pek güvenilir bir râvi olan Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dışındaki râvileri, Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ V, 157).
5851-Bu hadisi Mâlik (şa'ar n.o 6, 949) ve Nesâî (zînet 60/2, VIII, 184), Yahyâ b. Saîd (an Muh. b. el-Münkedir) an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5852-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4159), Tirmizî (no. 1756) ve Nesâî (zînet 7, VIII, 132), el-Hasan an İbn Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında sıhhat hükmü vermiştir.
5853-Bu hadisi Nesâî (tahâret 147, I, 130), Kuteybe an Ebî Avâne an Dâvud el-Evdî an Humeyd senedi ile tahrîc etti.
5854-Bu mürseli Mâlik (şa'ar no. 7, s. 949), an Zeyd b. Eslem an Atâ senediyle tahrîc etti.
İbn Abdilberr bu mânâda hadisin Câbir'den mevsûl olarak geldiğini söylemiştir.
5855-5856-İlk lafız Buhârî'ye, ikincisi ise Ebû Dâvud'a (no. 4195) aittir.
Bu hadisi Buhârî (libâs 72, VII, 60), Müslim (libâs no. 113, s. 1675), Ebû Dâvud (no. 4193-4), Nesâî (zînet 5, VIII, 130) ve İbn Mâce (no. 3637), muhtelif tariklerden Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5857-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4197), el-Hasan b. Alî an Yezîd b. Hârûn ani'l-Haccâc b. Hassân an Enes senedi ile tahrîc etti.
5858-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4190), Nesâî (zînet 6, VIII, 131; 11, VIII, 135) ve İbn Mâce (no. 3636), es-Sevrî an Âsım b. Küleyb an ebîhî an Vâil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5859-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4196), Muh. b. el-Alâ' an Zeyd b. el-Hubâb an Meymûn b. Abdillah an Sâbit el-Bünânî an Enes senediyle tahrîc etti.
5860-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4192) ve Nesâî (zînet 57, VIII, 182), Cerîr b. Hâzım an Muh. b. e. Ya'k?b an(i'l-Hasan b. Sa'd an) Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
5861-Bu hadisi Tirmizî (no. 914-5) ve Nesâî (zînet 4, VIII, 130), Hilâs b. Amr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5862-Râvilerinden Saîd b. Beşîr hakkında ihtilâf mevcuttur. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ V, 169).
5863-Bu hadisi Buhârî (libâs 83/4-5, VII, 62), Müslim (libâs 115-6, s. 1676) ve Nesâî (zînet 71, VIII, 187-8), farklı tariklerden olmak üzere Esmâ'dan tahrîc ettiler.
5864-Bu hadisi Buhârî (libâs 83, VII, 62) ve Müslim (libâs no. 117-8, s. 1677), el-Hasan b. Müslim b. Yennâk an Safiyye binti Şeybe an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
5865-5867-Lafızları Müslim'e aittir.
İlk rivayeti Mâlik (şa'ar 2, s. 947), Buhârî (libâs 83/1, VIII, 62), Müslim (libâs no. 122, s. 1679), Ebû Dâvud (no. 4167), Tirmizî (no. 2781) ve Nesâî (zînet 67/1, VIII, 186), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci rivayeti Buhârî (libâs 83, VII, 63), Müslim (libâs no. 123, s. 1680) ve Nesâî (zînet 21/1, VIII, 144; 67/2, VIII, 186), Şu'be an Amr b. Murre an Saîd b. el-Müseyyeb an Muâviye asl-ı senedi ile;
Üçüncü rivayeti ise Müslim (libâs no. 124), Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
5868-Bu hadisi Buhârî (libâs 70/1, VII, 59), Müslim (fadâil no. 90, s. 1817-8), Ebû Dâvud (no. 4188) ve Nesâî (zînet 62, VIII, 164), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5869-5870-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4202), Tirmizî (no. 2822), Nesâî (zînet 13, VIII, 136) ve İbn Mâce (no. 3721), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hasendir.
5871-Bu hadisi Tirmizî (no. 1635), İshâk b. Mansûr an Hayve b. Şüreyh an Bakiyye an Buceyr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Kesîr b. Mürre an Amr b. Abese senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
5872-5873-Bu hadisi Mâlik (şa'ar 1, s. 947), Buhârî (libâs 64-5, VII, 56), Müslim (tahâret 54, s. 222), Ebû Dâvud (no. 4199), Tirmizî (no. 2764) ve Nesâî (tahâret 15, I, 16), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5875-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4201), İbn Nüfeyl an Züheyr an Abdilmelik b. e. Sül. an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5876-Bu hadisi Tirmizî (no. 2762), Hennâd an Ömer b. Hârûn an Usâme b. Zeyd an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5877-,ok güvenilir bir şahıs olan Abdullah b. Ahmed b. Hanbel hariç râvileri Sahîh ricâlindendir. Ayrıca Âmir b. Abdillah, Hz. Ömer'e yetişememiştir (Mecma‘ V, 166).
5878-Râvilerinden el-Mikdâm b. Dâvud zayıftır (Mecma‘ V, 167).
5879-Bu hadisin Mu'cemu's-Sağîr'de yer alan isnâdının râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 169).
5880-5881-Bu hadisi Buhârî (libâs 67, VII, 57), Müslim (libâs no. 80, s. 1663), Ebû Dâvud (no. 4203), Tirmizî (no. 1752), Nesâî (zînet 14, VIII, 137) ve İbn Mâce (no. 3621), ez-Zührî an Ebî Seleme an Sül. b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci lafız Tirmizî'ye ait olup isnâdı şöyledir: Kuteybe an Ebî Avâne an Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre.
5882-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4211) ve İbn Mâce (no. 3627), İshâk b. Mansûr an Muh. b. Talha an Humeyd b. Vehb an İbn Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî, Humeyd'in bu rivayeti hakkında "münker" hükmü vermiştir.
5883-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4205), Tirmizî (no. 1753), Nesâî (zînet 16, VIII, 139) ve İbn Mâce (no. 3622), Abdullah b. Büreyde an Ebî'l-Esved ed-Deylî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5884-5885-Her ikisi de Ebû Dâvud'un lafzıdır. İlk rivayeti Ebû Dâvud (no. 4064) ve Nesâî (zînet 17/1, VIII, 140), ed-Derâverdî an Zeyd b. Eslem an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci rivayeti ise Ebû Dâvud (no. 4210), Abdürrahîm b. Mutarrif an Amr b. Muh. an İbn e. Revvâd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Bu hadisin aslı Sahîhayn'da yine İbn Ömer hadisinden yer almıştır.
5886-Lafız Müslim'e (fadâil no. 103) aittir. Bu lafızla Buhârî (libâs 66/2, VII, 57), Müslim (fadâil 103, s. 1821) ve Ebû Dâvud (no. 4209), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Yakın mânâsı ile Müslim (no. 100-5) ve Nesâî (zînet 17) başka tariklerden olmak üzere Enes'den tahrîc ettiler.
5887-5888-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4206-8) ve Nesâî (zînet 16, VIII, 140), İyâd b. Lakît an Ebî Rimse asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5889-Bu hadisi Buhârî (libâs 66, VII, 57), Mâlik b. İsmaîl an İsrâîl an Osmân b. Abdillah senedi ile tahrîc etti.
5890-Bu hadisi Mâlik (şa'ar 8, s. 949-50), an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an Ebî Seleme senedi ile tahrîc etti.
5892-Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (libâs no. 78-9, s. 1663), Ebû Dâvud (no. 4204) ve Nesâî (zînet 15, VIII, 138), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5893-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4212) ve Nesâî (zînet 15/1, VIII, 138), Ubeydullah b. Amr an Abdilkerîm an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5894-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4164) ve Nesâî (zînet 19, VIII, 142), Alî b. el-Mübârek an Kerîme binti Hemmâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5895-Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4166) ve Nesâî (zînet 18, VIII, 142), Mutî' b. Meymûn an Safiyye binti İsmet an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5896-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4165), Müslim b. İbr. an Gıbta binti Amr an Ümmi'l-Hasan an ceddetihâ an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5897-Bu hadisi İbn Mâce (no. 656), Muh. b. Yahyâ an Haccâc an Yezîd b. İbr. an Eyyûb an Muâze senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnâdının sahîh olduğunu söyledi.
5899-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4928), Ebû Usâme an Mufaddal b. Yûnus ani'l-Evzâî an Ebî Yesâr el-Kuraşî an Ebî Hâşim an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

İrâkî'ye göre bu hadis zayıftır. Zehebî münker hükmü vermiştir (Feyd III, 16).
5891-Bu hadis, el-Hasan b. Diâme an Ömer b. Şerîk tarikiyledir. Zehebî, her iki râvinin de durumlarının mechûl olduğunu söylemiştir (Mecma` V, 160).
5902-Bu hadisi Buhârî (libâs 33, VII, 49), Müslim (libâs no. 77, s. 1662-3), Ebû Dâvud (no. 4179), Tirmizî (no. 2816) ve Nesâî (zînet 74, VIII, 189), Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5903-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4182), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere an Hammâd b. Zeyd an Selm el-Alevî an Enes senedi ile tahrîc etti.
5904-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4181), Eyyûb b. Muh. er-Rakkî an Ömer b. Eyyûb an Ca'fer b. Burkân an Sâbit b. el-Haccâc an Abdillah el-Hemedânî ani'l-Velîd senedi ile tahrîc etti.
5905-Bu hadisi Tirmizî (no. 2816) ve Nesâî (zînet 34/2-4, VIII, 152-3), Atâ bin es-Sâib (an Abdillah b. Hafs) an Ya'lâ b. Murre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
5906-Ebû Dâvud (no. 4176), bunu Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Atâ el-Horâsânî an Yahyâ b. Ya'mer an Ammâr b. Yâsir senedi ile tahrîc etti.
5907-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4178), Züheyr b. Harb an Muh. b. Abdillah b. Harb an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rabî' b. Enes an ceddeyhi an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
5908-Bu hadisin isnâdında Heysemî'nin tanımadığı bir râvi yer almaktadır (Mecma` V, 171).
5909-Bu hadisi Buhârî (libâs 63-64, VII, 57; istîzân 51/1, VII, 143), Müslim (tahâret 49-50, s. 221-2), Ebû Dâvud (no. 4198), Tirmizî (no. 2757) ve Nesâî (tahâret 10-11, I, 14-5), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Mâlik ise (sıfatu'n-Nebî no. 3, s. 921), an Saîd b. ebî Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5910-5911-Bu hadisi Müslim (tahâret no. 51, s. 222), Ebû Dâvud (no. 4200), Tirmizî (no. 2758) ve Nesâî (tahâret 13-4, I, 15-6), Ebû İmrân el-Cevnî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5912-5913-Bu hadisi Buhârî (istîzân 51/2, VII, 143-4; enbiyâ 8, IV, 111) ve Müslim (fadâil no. 151, s. 1839), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5914-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 4, s. 922), an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5916-Bu hadisi Buhârî (istîzân 51/3, VII, 144), Muh. b. İbr. an Abbâd b. Mûsâ an İsm. b. Ca'fer an İsrâîl an Ebî İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti.
5917-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5271), Mervân an Muh. b. Hassân el-Kûfî an Abdilmelik b. Umeyr an Ümmi Atiyye senedi ile tahrîc etti.
Muh. b. Hassân'ın hâlini mechûl görerek isnâdının zaafına kâil olmuştur.
5919-Bu hadis, Ubeydullah b. Mesleme b. Vehrâm an ebîhî tarikiyledir. Ubeydullah zayıf, babası ise ihtilâflı bir râvidir (Mecma` V, 168).
5920-Bu hadisi Buhârî (libâs 87/3, VII, 64; 86/2, VII, 64; tefsîr Haşr 4/1-2, VI, 58), Müslim (libâs 120, s. 1678), Ebû Dâvud (no. 4169), Tirmizî (no. 1987), Mansûr an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5921-Bu hadisi Buhârî (libâs 83/6, VII, 62; 87/2, VII, 64), Müslim (libâs no. 119, s. 1677), Ebû Dâvud (no. 4168), Tirmizî (no. 2782) ve Nesâî (zînet 71, VIII, 188), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nâfi'nin tefsiri Buhârî'ye ait bir lafızdır.
5922-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4170), İbnü's-Serh an İbn Vehb an Usâme an Ebân b. Sâlih an Mücâhid an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5923-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 170).
5924-Râvilerinden Sül. b. Erkam el-Ezherî zayıftır (Mecma` V, 171).
5925-Bu hadisi Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn (no. 25), Mu'cemu'l-Evsat'ta (I, 131 b, 167a) ve Eb?'ş-Şeyh, Ahlâku'n-Nebî adlı (s. 148) eserinde Muh. b. Hafs el-Evsânî an Muh. b. Himyer an İbr. b. e. Able an Ümmi'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muh. b. Hafs zayıf bir râvidir.
5926-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3751), Alî b. Muh. an Abdirrahman b. Abdillah an Hammâd b. Seleme an Ebî Hâşim er-Rummânî an Habîb b. e. Sâbit an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
İbn Kesîr'e göre isnâdı "ceyyid"dir (Neyl I, 145). Ancak Habîb, Ümmü Seleme'yi işitmemiştir. O halde bir inkîtâ' sözkonusudur.
5927-Bu rivayeti Mâlik (istîzân no. 8, s. 966), Buhârî (libâs 91, VII, 65-6) ve Müslim (libâs no. 96, s. 1669), Mâlik an Nâfi' ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5928-Bu rivayeti Buhârî (bed'ul-halk 7/1, IV, 81-2), İbn Cüreyc an İsmaîl b. Ümeyye an Nâfi' ani'l-Kâsım an Âişe tarikiyle tahrîc etti.
5929-Bu rivayeti Nesâî (zînet 111, VIII, 214), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bükeyr an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe tarikiyle tahrîc etti.
5930-Bu rivayeti Buhârî (libâs 91/1, VII, 65), Müslim (libâs no. 92, s. 1668) ve Nesâî (zînet 112/1, VIII, 214), Süfyân b. Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5931-Bu rivayeti Buhârî (libâs 91/2, VII, 65) ve Müslim (libâs no. 90, s. 1667), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5932-Bu rivayeti Müslim (libâs no. 87, s. 1666) ve Ebû Dâvud (no. 4153), Zeyd b. Hâlid'in tarikiyle tahrîc ettiler.
5933-Bu küçük parça Tirmizî'nin (no. 2468), Hennâd an Ebî Muâviye an Dâvud b. e. Hind an Azre an Humeyd b. Abdirrahman an Sa'd b. Hişâm an Âişe senedi ile tahrîc ettiği bir hadisin bir kıt'asıdır. Tirmizî sıhhat hükmü vermiştir.
5934-Bu hadisi Ahmed (I, 308, 360), Buhârî (buyû` 104, III, 40), Müslim (libâs no. 99, s. 1670), Ebû Ya'lâ (no. 2577), Taberânî (no. 12772-3), İbn Hibbân (no. 5816-8) ve Beyhakî (VII, 270), Avf e. Cemîle an Saîd b. ebî'l-Hasan an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5935-Bu hadisi Ahmed (I, 350, 241), Buhârî (libâs 97, VII, 67), Müslim (libâs no. 100, s. 1671), Ebû Ya'lâ (no. 2691), Nesâî (zînet 113/1, VIII, 215), Taberânî (no. 12900) ve Beyhakî (VII, 269), Saîd b. e. Ar?be (an Katâde) ani'n-Nadr b. Enes an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5936-Bu hadisi Buhârî (libâs 90, VII, 65) ve Müslim (libâs no. 101, s. 1671-2), Umâre an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5937-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (salât 54, I, 112; cenâiz 71, II, 93), Müslim (mesâcid no. 18, s. 376) ve Nesâî (mesâcid 13/2, II, 40-1), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5938-Bu hadisi Buhârî (libâs 92/2, VII, 66), Müslim (libâs 86-7, s. 1666) ve Nesâî (zînet 111/3, VIII, 212), Bükeyr b. el-Eşacc an Büsr b. Saîd an Zeyd b. Hâlid an Ebî Talha asl-ı senedi ile;
Buhârî (libâs 88, VII, 64; bed'u'l-halk 7/2, IV, 82; 17/3, IV, 101; mağâzî 12/7-8, V, 15-6), Müslim (libâs 83-4, s. 1665), Tirmizî (no. 2804), Nesâî (zînet 109, VIII, 212) ve İbn Mâce (no. 3649), İbn Abbâs an Ebî Talha asl-ı senedi ile kısa metinle tahrîc ettiler.
5939-Bu hadisi Mâlik (istîzân no. 7, s. 966), Tirmizî (no. 1750) ve Nesâî (zînet 111/3, VIII, 212), Mâlik an Ebî'n-Nadr an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen sahîhtir. Lafız ona aittir.
5940-Bu hadisi isnâdı (hibe 27/2, III, 140-1) ve Ebû Dâvud (no. 4149-50), Fudayl b. Gazvân an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
5941-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3755) ve İbn Mâce (no. 3360), Hammâd b. Seleme an Saîd b. Cümhân an Sefîne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Saîd hakkında ihtilaf olan bir râvidir.
5942-Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4158), Tirmizî (no. 2806) ve Nesâî (zînet 114/2, VIII, 216), Ebû İshâk es-Sebeî an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadis bu lafızla Müslim'de yer almamıştır.
5944-Bu hadisin râvilerinden Sül. b. Erkam zayıf bir râvidir (Mecma` V, 174).
5945-Râvilerinden Yezîd b. Yûsuf es-San'ânî İbn Maîn ve diğerlerine göre zayıftır; Ebû Müshir ve Ebû Sebre ona senâda bulunmuşlardır. Zehebî ise durumunun bilinmediğini söylemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 175).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

60- KİTÂBU'L-ENBİYÂ
1- Âdem (Allah'ın Şala Vatları Üzerine Olsun) İle Zürriyetinin Yaratılmaları Bâbı
2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
3- Bab:
4- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı :
5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
6- Bâb:
7- İdrîs Aleyhi's-Selâm'ın Zikri Babı;
8- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı
9- Azız Ve Celıl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
10- Ye'cûc Ve Me'cûc Kıssası İle Yüce Allah'ın Şu: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Kameyn, hakikat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?... " (ei-Kehf: 94) Kavli Babı
11- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
12- Bâb: "Yeziffûne" (Es-Sâffât: 94) "Yürüyüşte Sür'at Eylemek'tir
13- Bâb: Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli:
14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı :
15- İbrahim'in Oğlu İshâk'ın Kıssası Babı
17- Bâb:
18- Bab:
19- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
20- Bab:
21- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
22- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
24- Bâb:
25- Aziz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:
26- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
27- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
28- Seylden Olan Tûfân Babı
29- Hızır'la Mûsâ Aleyhima's-Selâm Hadîsi Babı
30- BAB
31- Bâb:
32- Bâb:
33- Bâb: Musa'nın Vefatı Ve Vefatından Sonrasının Zikri
34- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
35- Bâb:
36-'Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
38- Bâb:
39- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
40- Bâb:
41- Bâb:
42- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
44- Bâb:
45- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
47- Bâb:
48- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
49- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
50- Bâb:
51- Meryem Oğlu Îsâ Aleyhima's-Selâm'ın İnmesi Babı
52- İsrâîl Oğulları'ndan Zikrolunagelen (İbretli Ve İnsanı Hayrete Düşüren) Hadîsler Babı
53- İsrâîl Oğullarfnda Derisi Hasta Kimse İle Körün Ve Kelin Hadîsi
54- Bâb:
55- Hadîsirl-Gâr(-Mağara Hadîsi)
56- Bâb

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

60- KİTÂBU'L-ENBİYÂ

(Aleyhimu's-salâtu ve's-selâm)
(Peygamberlerin Haberleri Kitabı) [1]

1- Âdem (Allah'ın Şala Vatları Üzerine Olsun) İle Zürriyetinin Yaratılmaları Bâbı [2]

"Salsâl"; kum ile karıştırılmış kuru çamurdur; fanusun ses çıkarışı gibi ses çıkarır. "Muntinun" denilir; bununla "Salle" (yânı ses verdi) demek isterler. (Fiilin başı katlandı da "Salsâl" oldu.) Nitekim kapıyı kapatma sırasında "Sarra'1-bâbu ve sarsara" derler ki, "Pek şiddetle haykırdı ve pek gürültü çıkardı" demektir. Bu "Kebkebtuhû" gibidir ki, aslı "Kebebtuhû" {- Onu çukur yere attım)" idi demek istiyor. "Fe merret bihî": Gebelik Havva'da devam etti
ve Havva gebeliği tamamladı. "En lâ tescilde": "En tescude (= Secde etmek)" demektir (yânî buradaki "Lâ" zâiddir).

2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hani Rabb'in meleklere; Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım, demişti. Melekler de: Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdis edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın? demişlerdi. Allah da: Sizin bilmeyeceğinizi herhalde ben bilirim, demişti" (ei-Bakara: 30).
İbn Abbâs: "Lemmâ aleyhâ hâfızun", "İllâaleyhâ hâfızun"dur (et-jânk: 4); yânî "Lemmâ", "İllâ" ma'nâsınadır. tıFt kebedin" (ei Beied: 4): "Şiddetli bir yaratış içinde"; "Ve riyaşen" (ei-ATâf: 25), "Mal"dır, dedi.
Diğerleri:
"er-Rıyâşu ve'r-Rîşu" bir şeydir, o da elbise nev'inden zahir olan herşeydir, dediler. "Mâ tumnûne" (ei-Vâkıa: 58), kadınların rahîmlerîndeki nutfedir. Mucâhid dedi ki: "İnnehu ala rac'ıhi le-kaadirun" (et Tank: s), "O erkeklik organı içindeki nutfe"dir;
"Herşeyden de iki çift yarattık inceden inceye düşütlesiniz diye" (ez-zânyât: 49) ve benzerlerinde: yarattığı herşey çifttir, semâ çifttir (yânı mıkaabili olan şey ona nisbetle çifttir. Semâ - Arz; kara - deniz; cinnins gibi). "el-Vitnt" ise Azîz ve Celîl olan Allah'tır.
"Ft ahseni takvim" (et-Tîn: 4), "En güzel yaratılışta";
"Esfele sâfilîn illâ men âmene", "Husrin", "DalâhV'dir.Sonra "îllâ men âmene"d\ye istisna etti [3].
"Lâzibun" (es-Sâfîât: in, "Lâzimun"; "Nunşiakum" (ei- vâkıa: 6i) "Dileyeceğimiz herhangi bir yaratışta"; "Nusebbihu bi-hamdike" (ei Bakara. 30), "Biz seni ta'zîm ediyoruz" (yânı seni her noksandan uzak kılmak ve
Subhânallâhi ve bi-hamdihî demek suretiyle). Ve Ebû'l-Aliye: "Derken Âdem, Rabblnden kelimeler
belleyip aldı" (ei Bakara: 37) kavlindeki bu kelimeler; "Rabbena zalemnâ enfusenâ ve inlem tağfirlenâ ve terhamnâ le-nekûnenne minel-hâsirîn" (ei- A'râf: 23) duâsıdır. "Fe-ezellehuma", yânı şeytân Adem
ile Havva'yı günâha çağırdı.^ "Lem yetesenneh" (ei- Bakara: 259), "Değişmemiş", "Âsin", "Değişici"; "el- Mesnûn", "Değişen"; "Hamâin", "Hame'tin"in cem'idir ki, o da "Değişken çamur"dur. "Yahsifânı aleyhimâ
min varakı'l-cenne" (ei-Arâf: 21; Tâhâ: 120, "Yama almak"tır, "Onlar yaprakları birleştiriyor ve birbiri
üzerine yamıyorlardı." iiSevâtuhumâ'\d-Bakara: 20), ferclerinden kinayedir, "Metâun ilâ hînın" (ei-Arâf: 24), "Buradan kıyamet gününe kadar" demektir. Arablar indinde "Hîn", bir saatten adedi sayılamayana kadardır. "Kabîluhu" (cıa'ım. 27), "Onlardan olan sınıf ve taife" demektir.

1-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Allah, Âdem'i yarattı. Boyunun uzunluğu altmış zira' idi. (Yaratılması tamamlandıktan)sonra Allah, Âdem'e:
— Haydi, meleklerden şunların yanlarına git de onlara selâm ver! Ve onların senin selâmım nasıl karşıladıklarını iyi dinle, işit. Çünkü bu, hem senin, hem de senden sonra zürriyetinin selâmlaşmasıdır, buyurdu.
Bunun üzerine Âdem, meleklere:
— Es-selâmu aleykum{-Selâm üzerinize olsun), dedi. Onlar da:
— es-Selâmu aleyke ve rahmetu'llâhi(= Esenlik ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun), diye karşıladılar.
Ve selâmlarına "Ve rahmetu'ilâhi" kısmını ziyâde ettiler (ki, bu selamlaşmanın ilk meşrû'iyyeti ve bu sözle söylenişidir).
Âdem, beşerin büyük atası olduğu için, cennete her giren kişi Âdem 'in bu güzel suretinde girecektir. Âdem 'in (sonra gelen) torunları, onun güzelliğinden ve uzunluğundan eksilmeye devam eder. Nihayet (bu eksiliş) şimdi (bu ümmette) sona erdi" [4].

2-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cennete ilk girecek olan zümre, yüzleri ayın ondördüncü ge-cesindeki parlak sureti üzere girerler. Sonra bunların arkasından girecek olanlar da gökte en parlak ışık neşreden yıldızın parlaklığı üzeredirler. Cennetlikler orada işemezler, dışkı çıkarmazlar, tükür-mezler, sümkürmezler. Onların cennetteki tarakları altın, terleri misk, buhurdanlıklarının yakacığı el-Uluvvetu ve el-Uncâcu denilen güzel kokulu çubuktur. Onların zevceleri el-Hûru 'l-Iyn denilen iri ve şahin gözlü dilberlerdir. Onlar bir tek adamın hilkati, babaları Âdem'in yükseklikte altmış zira' olan sureti üzeredirler"[5].

3-.....Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o daÜmmü Seleme'den tahdîs etti ki, Ümmü Suleym (R):
— Yâ Rasûlallah, şübhesiz Allah haktan (yânî hakkı beyân etmekten) haya etmez. Bir kadın ihtilâm olduğu zaman gusl etmesi vâ-cib olur mu? diye sormuş.
Rasûlullah:
— "Kadın suyu (yânî uyandığında ıslaklığı) gördüğü zaman, evet" buyurmuş.
Orada bulunan Ümmü Seleme gülmüş ve:
— Kadın da ihtilâm olur mu? demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— (Bu olmasa) çocuğu kendisine ne ile ve nasıl benzeyebilir?" buyurmuştur [6]

4-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın Medine'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a ulaştı. Abdullah hemen Rasûlullah'a geldi ve:
— Ben sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblannı peygamberden başkası bilmez, dedi: a. Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir? b. Cennet ahâlîsinin cennette yiyecekleri ilk yemek nedir? c. Çocuk hangi şeyden dolayı babasına benzer ve hangi sebeble anasının soyuna çeker? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Bu mes'eleleh biraz önce Cibril bana haber vermişti" buyurdu. ' "

Enes dedi ki: Bunun üzerine Abdullah:
— Bu Cibrîl, melekler arasında Yahûdî düşmanıdır, dedi. .
Rasûlullah, soruların cevâblarına başlayarak?" a. Kıyamet alâmetlerinin birincisi bir ateştir ki, o insanları doğu tarafından batı tarafına sürecektir, b. Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yemek balık ciğerinin (sarkmış olan) fazlasıdır, c. Çocuğun (baba ve ana soylarına) benzemesine gelince, erkek, kadına cinsî münâsebette bulunduğu sırada erkeğin suyu kadınınkinin önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadının suyu erkeğinkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer" buyurdu.
Bu cevâblar üzerine Abdullah ibn Selâm:
— Ben şehâdet ediyorum ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'-sün, dedi.
Bundan sonra İbnu Selâm (devamla):
— Yâ Rasûlallah! Yahudiler insanı hayrete bırakacak surette yalan söyleyen, asılsız isnâd ve iftiralarda bulunan haksız bir millettir. Eğer Sen beni onlardan sormazdan önce benim müslümân olduğumu duyup öğrenirlerse, muhakkak onlar Senin yanında bana (akla gelmedik) iftiralarda bulunurlar (Onun için evvelâ Sen beni onlardan sor), dedi.
Bunun akabinde Rasûlullah'ın huzuruna bir Yahûdî zümresi geldi. Abdullah da evde bir yere girip çekiliverdi. Şimdi Rasûlullah, Ya-hûdîler'e:
— "Abdullah ibn Selâm sizin içinizde hangi derecededir, nasıl adamdır?" diye sordu.
Yahudiler:
— O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin oğludur. Ve yine Abdullah bizim en hayırlımızdır ve en hayırlı bir sımamızın oğludur! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Abdullah müslümân olduysa ne dersiniz (Siz de müslümân olur musunuz)?" diye sordu.
Yahudiler:
— Böyle şeyden Allah onu korusun! diye karşıladılar. Bunun üzerine Abdullah, Yahûdîler'e karşı çıktı ve:
— Eşhedu enlâ ilahe itte'ilah ve eşhedu enne Muhammeden ra-sûlu llah(= Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak, yine bilirim bildiririm Tanrı'nin elçisidir Muhammed), dedi.
Bu defa da Yahûdîler:
— O bizim şerrlimizdir, şerlimizin oğludur! demeye başladılar ve İbn Selâm(ın nâmûsu, nesebi ve şerefi) hakkında türlü iftiralarda bulundular [7].

5-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den bu tarzda haber verdi; yânî: "Eğer İsrail oğulları olmayaydı et kokmazdı, Havva (anamız) olmayaydı kadın cinsi, zevcine hıyanet edip aldatmazdt" buyurduğunu rivayet etti [8].

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet edip dilerim. Çünkü kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Bu kemikte en eğri şey (yânî kısım) üst tarafıdır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya savaşırsan onu kırarsın. Onu kendi hâlinde bırakırsan dâima eğri kalır (öyle kullanırsın). Onun için size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim" [9].

7-.....Bize Abdullah ibnu Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Bize Rasûlullah (S) tahdîs etti -ki, o kendi doğru söyler; kendisine de doğru söylenir-: "Sizin herbirinizin yaratılışı (başlangıçta ana baba maddeleri) kırk gün ananın karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman (yânî kırk gün) içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde mudğa, yânî bir çiğnem ete dönüşür. Sonra Allah ona dört kelime ile bir melek gönderir de, onun ameli, eceli, rızkı, şakı ve saîd olduğu yazılır. Sonra ona ruh üflenir (cenîn canlanır). İmdi sizden bir kişi (bu fıtratı gereği dünyâda) cehennem ehlinin işini işler de, hattâ kendisiyle cehennem arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı onun önüne geçer. Bu defa o kişi cennet ehlinin işini işler de cennete girer. Ve yine kişi cennet ehlinin işini işler, hattâ kendisiyle cennet arasında bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) yazı onun önüne geçer de artık cehennem ehlinin işini işler ve cehenneme girer" [10].

8-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz ki, Allah rahimde bir melek tevkil etmiştir. Melek: Ey Rabb'im! Bir nutfedir. Ey Rabb 'im! Bir kan pıhtı-sıdır. Ey Rabb'im! Bir çiğnem ettir, der. Allah onu yaratmak (yânî suret vermek) istediğinde, melek: Ey Rabb'im! Erkek midir yâhud dişi midir? Bedbaht mıdır yâhud mes'ûd ve bahtiyar mıdır? Rızk nedir? Ecel nedir? sorularını sorar. Bunlar o anasının karnında iken böylece yazılır" [11].

9-.....Bize Şu'be, Ebû İmrân el-Cevnî'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes bu hadîsi Rasûlullah'a yükseltiyor, yânî O'nın şöyle buyurduğunu söylüyordu:
"Allah (kıyamet gününde) cehennemliklerin azâbca en hafifi olan birine:
— Yeryüzünde mal olarak ne varsa hepsi senin olsa, şu azâbdan kurtulmak için onu feda eder mi idin? diye soracaktır.
O da:
— Evet feda ederdim yâ Rabbi, diyecek. Bunun üzerine Allah:
— Fakat sen Âdem atanın sulbünde iken ben senden (şimdi göze aldığın fedâkârlıktan) daha ehven birşey istemiştim ki, bana ortak koşmaman ve nankörlük etmemendi. Fakat sen (dünyâya gelince tev-hîdden) çekinip, müşrikliğe yapıştın!

diyecektir" [12].

10-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hiçbir nefis zulm ile öldürülmez ki, ille onun kanından (yânî kanının günâhından) birinci Âdem (atanın) oğluna bir pay ayrılır. Çünkü o, öldürme âdetini koyanların birincisidir" [13].

3- Bab:

'Ruhlar (sınıf sınıf) toplanmış cemâatlerdir1

11- Buhârî dedi ki: Ve bize el-Leys ibn Sa'd, Yahya ibn Saîd'-den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan söyledi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordıı: 'Ruhlar (sınıf sınıf, zümre zümre) toplanmış cemâatlerdir. Bundan ötürü içlerinden birbirleriyle tanışanlar, sevişip anlaşmışlardır. Aralarında birbirleriyle birleşemeyen (yâhud zıdlaşanlar) ise -dünyâda- ihtilâfa düşmüşler, anlaşamamışlardır" [14].
Ve Yahya ibn Eyyûb şöyle dedi: Bana Yahya ibn Saîd el-Ensârî yukarıda geçen bu hadîsi tahdîs etti [15].

4- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı [16]**:**

"And olsun Nuh'u kavmine peygamber gönderdik de: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) azabından cidden korkuyorum, dedi.
Kavminden ileri gelenler de şöyle dedi: Biz seni hiç şübhesiz apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz. (Bunun üzerine Nuh) dedi ki: Ey kavmim, bende hiçbir sapıklık yoktur. Fakat ben kâinatın Rabblnden (gönderilmiş) bir
peygamberim. Size Rabb 'imin vahyettiklerini tebliğ ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum. Size o korkunç akıbeti haber vermek içiny korunmanız için ve belki (o sayede) rahmete kavuşturulmanız için kendinizden bir adam (vâsıtasıyle) Rabb 'inizden size bir ihtar geldi diye taaccüb mü ettiniz? Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve beraberinde gemide bulunanları selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanları (tûfân ile) boğduk.
Çünkü onlar (kalb gözleri) kör olan bir kavim idiler" (el-A'râf: 59-64).
İbn Abbâs dedi ki: "Bâdiye'r-re'y" (Hûd: 27), düşünmeksizin bize ilk anda zahir olan; "Aklı'ı" (Hûd: 44), "Ey semâ, suyunu tut"; "Vefâre't-tennûr" (Hûd: 40), fırın kaynadığı zaman, yânî tencerenin kaynadığı gibi su yükselip fışkırdığı zaman demektir. İkrirne de: "et-Tennûr", yeryüzüdür, dedi. Mucâhid:
"el-Cûdî" (Hûd: 44), Cezîre'de, yânî Dicle ile Fırat arasında bir dağdır; "öe'öw«" (el-Mu'min^îi), "Hâl" gibidir, demiştir [17].

5- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: [18]

"Hakikat biz Nuh'u kavmine, kendilerine elem verici bir azâb gelmezden evvel kavmini korkut diye gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki, ben sizi (başınıza gelecek azâbdan) apaçık korkutan bir peygamberim. Allah'a kulluk edin. O'ndan korkun. Bana da itaat edin dîye (gönderildim). Tâ ki Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, sizi mukadder bir müddete kadar geciktirsin. Şübhe yok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği müddet gelince geri bırakılmaz.
Eğer bilseydiniz. Dedi; Ey Rabb 'im, ben kavmimi hakîkaten gece gündüz da'vet ettim. Fakat benim da'vetim, kaçmalarından başka (birşey) artırmadı.
Hakikat ben, senin kendilerini mağfiret etmen için, onları ne zaman da'vet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine hüründüler, ayak dirediler, büyüklük tasladılar da tasladılar. Sonra ben onları hakîkaten en yüksek ses(im)le çağırdım. Sonra da onları hem ilân ederek da'vet ettim, hem kendilerine gizli gizli söyledim. Artık dedim, Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok yarlığayıcıdır. (O sayede) O, üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır. Ne oluyor size ki, Allah'ın sizi bir vakaar (ve şeref sahibi yapmasını) emel edinmezsiniz?
Hâlbuki O, sizi hakikat türlü türlü tavırlar(hâller)la yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkdâr olarak nasıl yaratmış? Onların içinde Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi yerden ot (gibi) bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrar) çıkaracak. Allah yeri sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşınız diye. Nûh dedi:
Ey Rabb 'im, hakikat onlar bana isyan ettiler. Mal(lar)ı ve evlâd(lar)ı (kendilerinin) husrân(ın)dan başkasını
artırmayan kimselere uydular. Bunlar da büyük hileler (dolaplar, meVânetler) yaptılar. (Halk tabakasına) Sakın
taptıklarınızı bırakmayın. Hele "Ved"den, "Suvea'"dan, iiYeğûs"tan, "Yeûk"tan ve "Neşreden zinhar vazgeçmeyin, dediler.
Hakîkaten onlar birçoklarını baştan çıkardılar. Sen (ey Rabb'im), o zâlimlerin şaşkınlığından başka şeylerini artırma. Bunlar günâhlarından dolayı suda boğuldular. Ardından da
(büyük) bir ateşe atıldılar. O vakit kendileri için
Allah'tan başka yardımcılar da bulmadılar. Nûh şöyle demişti: Ey Rabb 'im, yer(yüzün)de kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmazlar).
Ey Rabb 'im, beni, anamı, babamı, îmân etmiş olarak evime giren kimseleri, (kıyamete kadar gelecek) erkek mü 'minleri ve kadın mü 'minleri Sen yarlığa. Zâlimlerin helakinden başka bir şeyini de artırma" (Nûh: 1-28).

"Onlara Nuh'un kıssasını oku. Hani o, kavmine demişti: Ey kavmim, eğer benim (aranızda) duruşum, Allah'ın âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icra edin, bana mühlet de vermeyin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız ben sizden (bu hususta zâten) hiçbir mükâfat istemedim.
Benim mükâfatım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben (O'nun emrine boyun eğen, O'ndan başkasından hiçbir ümîd beslemeyen) müslümânlardan olmamla emrolundum. Yine onlar kendisini tekzîb ettiler. Biz de hem onu, hem gemide beraberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunları (yeryüzünde) halîfeler yaptık. Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk. Bak korkutulanların sonu nice olmuştur" (Yûnus: 71-73).

12-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Salim şöyle dedi: Ve İbn Umer (R) de şöyle dedi: Rasûlullah (S) insanlar içinde ayağa kalktı ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Sonra Deccâl'i zikrederek şöyle buyurdu: "Ben sizi kat'î surette Deccâl'in şerrinden korkuturum. Peygamberlerden hiçbir peygamber hâriç olmamak üzere, muhakkak kendi kavmini (her yalancı) deccâlden korkutup uyarmıştır. Yeminle söylerim ki, Nûh Peygamber de kavmini ondan korkutup uyarmıştır. Lâkin şimdi ben sizlere, onun, hiçbir peygamberin bilsinler diye kavmine söylemediği (toplu ve ayırıcı) bir vasfını söylüyorum: Deccâl şaşıdır (kötü kılavuzdur). Allah ise şaşı değildir (insanları doğru yola irşâd buyurur)" [19].

13-.....Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Size Deccâl'e âid bir hadîs haber vereceğim ki, hiçbir peygamber kendi kavmine onu söylememiştir: Onun bir gözü kördür: Şu da muhakkak ki, cennetin ve cehennemin yalancı misâlleri de onunla beraber gelecektir. Fakat onun cennet diyeceği şey cehennemin, cehennem diyeceği de cennetin tâ kendi misâlidir. Nûh, onun tehlikesini kavmine haber verip sakındırdığı gibi, ben de size o tehlikeyi haber verip uyarıyorum" [20].

14-.....Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Rasûhıllah (S) şöyle buyurdu: "(Kıyamet gününde) Nûh ve ümmeti gelir. Yüce Allah ona: (Emirlerimi ümmetine) tebliğ ettin mi? buyurur. Nûh: Evet ettim ey Rabb'im, der. Bunun üzerine Allah onun ümmetine: Nûh size tebliğ etti mi? buyurur, Nûh 'un ümmeti de: Hayır, bize hiçbir peygamber gelmedi! derler. Bunun üzerine Allah Nûh 'a: Senin tebliğ ettiğine kim şehâdet eder? buyurur. O da: Muhammed ile ümmeti, der. Sonra Mu-hammed'le ümmeti Nuh'un, ümmetine Allah'ın hükümlerini tebliğ ettiğine şehâdet ederiz, derler. İşte bu beyânım zikri ulu olan Allah'ın şu kavlidir: Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı şâhidler olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir Şâ Olsun dîye.." (el-Bakara: 143). "el-Vasat", adaletli demektir [21].

15-.....Bize Ebû Hayyân, Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz bir yemek da'vetinde Peygamber'in beraberinde idik. Peygamber'e bir kol ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Peygamber etin bu kısmını severdi. Peygamber ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı. Ve şöyle buyurdu: "Ben kıyamet gününde bütün insanların seyyidiyim (yânı efendisiyim). Bu neden, bilir misiniz? (diyerek şöyle devam etti:) Allah kıyamet gününde dünyâda önce ve sonra gelip geçmiş bütün insanları düz ve geniş bir sahada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş bir saha ki, orada bakan kişi onların hepsini görecek ve çağına seslenince, sesini bütün mahşer halkına işittirecek. Bir de güneş insanlara yaklaşacak. Bu sırada insanların bâzısı:
— İçinde bulunduğunuz, size ulaşan şu gamlı hâli görüyorsunuz! Size Rabb'inize delâlet edecek bir şefaatçi (bulmak çâresine) baksanız ya! diyecek.
Bunun üzerine mahşer halkının bâzısı da:
— Babanız Âdem'dir, ona gidin, der. Akabinde ona gelirler ve:
— Yâ Âdem! Sen beşerin babasısın. Allah seni eliyle yarattı ve sana kendi tarafından olan bir ruhtan hayât üfürdü. Meleklere emretti de onlar da sana secde ettiler. Allah seni cennette yerleştirdi. Sen bizlere Rabb 'in katında şefaat etsen ya! İçinde bulunduğumuz ve bize ulaşan şu acıklı hâli görüyorsun işte! derler.
Âdem de:
— Rabb'im (bu gün) öyle öfkeli oldu ki, bundan önce bunun gibi öfkelenmemiş, bundan sonra da bunun benzeri öfkelenmez. Bununla beraber Rabb'im beni o ağaçtan nehyetmiş iken ben O'na âsî olmuştum. (Şimdi ben kendimi düşünüyorum.) Vay nefsim, nefsim! Siz benden başka bir şefaatçiye gidiniz; Nuh'a gidiniz! der.
Onlar da Nuh'a varırlar ve:
— Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birinci-sisin. Allah sana Kur'ân'da "Çokjükreden kul" (ei-Isrâ: 3) adını verdi. Bizim içinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görüyorsun, bize erişen musibeti görmektesin, bizlere Rabb'in katında şefaat etsen ya! derler.
Nûh Peygamber de:
— Rabb'im bu gün öyle öfkelidir ki, ne bundan önce böyle öfkelenmiş, ne de bundan sonra bunun benzeri öfkelenir. (Ben de nef-
simi düşünüyorum.) Vay nefsim, nefsim!... Siz o şanlı Peygamber Muhammed'e gidiniz, der.
Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de hemen Arş'ın altında secdeye kapanırım. Sonra bana Allah tarafından:
— Yâ Muhammed, başım kaldır, şefaat et; şefaatin kabul olunacak; iste, dileğin sana verilecektir! buyurulur".
Râvî Muhammed ibn Ubeyd: Ben hadîsin kalanını ezberlemiyorum, demiştir (Çünkü uzundur ve başkalarının rivayetlerinden bilinmiştir) [22].

16-..... el-Esved ibn Yezîd'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) âmmenin okuyuşu gibi "Fehel min müddekir" (d-Kamer Sûresi'nde altı kerre) şeklinde okunmuştur [23].

6- Bâb:

"Ve îlyâs da şübhe yok ki, gönderilmiş peygamberlerdendi. O vakit kavmine şöyle demişti: Siz (Allah'tan) korkmaz mısınız? O en güzel yar adanı sizin de, evvelki atalarınızın da Rabb'i olan Allah'ı bırakıp da BaTe mi tapıyorsunuz? Fakat bunlar onu tekzîb ettiler. Şübhesiz bunlar da elbette (cehenneme) ihzâren getirilenlerdendir. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları (bunlardan) müstesna. Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) bıraktık. (Bizden) selâm îlyâs'a. Şübhe yok kiy biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız' Hakikat o, rnü'min kullarımızdandı" (es-sâffât: 123-132).
İbn Mes'ûd ile İbn Abbâs'tan: İlyâs, Idrîs'ten ibarettir, dedikleri zikrolunuyor [24].

7- İdrîs Aleyhi's-Selâm'ın Zikri Babı;

Ki o, Nuh'un babasının dedesidir. Nuh'un dedesidir de deniliyor. Ve Yüce Allah'ın: "Biz onu pek yüce bir yere yükselttik" (Meryem: 57) kavli [25].

17- Abdan şöyle dedi: Bize Abdullah ibnu'I-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den haber verdi.
H Bize Ahmed ibn Sâiih tahdîs etti: Bize Anbese tahdîs etti: Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Enes dedi ki, Ebû Zerr (R) şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben
Mekke'de iken içinde bulunduğum evin tavanı (ansızın) yarıldı. Cibril indi. Göğsümü yardıktan sonra içini Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve îmân ile dolu altın bir leğen getirip içindekini göğsümün içine boşalttı. Ve göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni semâya doğru çıkardı. Yere en yakın semâya vardığımızda Cibril, o semânın bekçisine:
— Aç, dedi.
— Kimdir o? dedi. Bu:
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberinde kimse var mı? dedi.
— Muhammed benimle beraberdir, dedi:
— Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi? dedi.
— Evet gönderildi; aç, dedi.
En yakın semânın üstüne çıkınca bir de gördüm ki, bir kimse (oturmuş), sağ tarafında bir takım karaltılar, sol tarafında da birtakım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyor. O zât:
— Merhaba, sâlih peygamber ve sâlih oğul, dedi.
Cibril'e:
— Bu kim? diye sordum.
— Âdem(S)'dir, sağında ve solunda olan bu karaltılar da evlâdının ruhlarıdır. Sağında olanları cennet ehli, sol tarafında olan ka-, raltılar da cehennem ehlidir. Sağına baktıkça güler, sol tarafına baktıkça ağlar, dedi.
Sonra Cibril beni tâ ikinci semâya çıkardı. Bekçisine:
—Aç, dedi.
Bekçisi de evvelkinin söylediklerini söyledikten sonra kapıyı açtı".
Enes dedi ki: Ebû Zerr, Rasûlullah'm semâlarda Âdem, İdrîs, Mû-sâ, îsâ, İbrâhîm Peygamberleri bulduğunu söylediyse de, herbirerle-rinin menzillerinin nerelerde olduğunu ayrı ayrı söylemeyip, yalnız Âdem'i en yakın semâda, İbrahim'i altıncı semâda bulmuş olduğunu söyledi. __" Yine Enes dedi ki [26]: Cibril, Rasûlullah ile birlikte İdrîs Peygam-
ber'e uğradıklarında, İdrîs:
— "Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardeş" demiş. (Peygamber demiş ki:)
— "Bu kim? diye sordum.
Cibril:
— Bu İdrîs'tir, dedi.
Sonra Musa'ya uğradım. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardeş! dedi.
— Bu kimdir? diye sordum. Cibril:
— Bu Musa'dır, dedi. Sonra isa'ya uğradım. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardeş, dedi.
— Bu kim? dedim. Cibril:
— Bu isa'dır, dedi.
Sonra İbrahim'e uğradım. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih oğul, dedi.
— Bu kim? dedim. Cibril: _
— Bu İbrahim'dir, dedi".
Muhammed ibn Şihâb dedi ki [27]: Ve bana İbn Hazm haber verdi ki, İbn Abbâs ile Ebû Habbe el-Ensârî şöyle diyorlardı:

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
' 'Sonra Cibril, beni yukarıya götüre götüre nihayet kaza ve tak-dır kalemlerinin cızırtılarını duyacak yüksek bir yere çıktım".
Yine İbn Hazm ile Enes ibn Mâlik (R) şöyle demişlerdir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"(O zaman) Allah benim üzerime ve ümmetim üzerine elli namaz farz kıldı. Bu farziyetiyüklenerek döndüm. Derken Musa'ya rast-geldim, Mûsâ bana:
— Ümmetine ne farz edildi? dedi.
— Ümmetim üzerine elli namaz farz etti, dedim. Mûsâ:
— Rabb'ine dön (de şefaat et). Çünkü ümmetin buna takat getiremez, dedi.
Ben de dönüp Rabb'ime müracaat ettim. Allah bir kısmını indirdi. Ben de Musa'nın yanına dönüp:
— Bir kısmını indirdi, dedim.
O yine yukarıdakinin benzerini zikredip:
— Rabb'ine müracaat et, çünkü ümmetin takat getiremez, dedi.
Bu defa da Allah bir kısmını indirdi. Ben yine Musa'ya dönüp bunu kendisine haber verdim. Mûsâ yine:
— Rabbine müracaat et, çünkü ümmetin buna takat getiremez, dedi.
Dönüp bir daha Rabb'ime müracaat ettim. Allah:
— Onlar beştir, yine onlar ellidir. Benim nezdimde söz (yânî hüküm ve kaza) tebdil olunmaz, buyurdu.
Musa'nın yanına döndüm. O yine:
— Rabb'ine dön, dedi. Ben de:
— Artık Rabb'imden utanır oldum, dedim.
Sonra Cibril tâ Sidretu'l-Muntehâ'ya (birlikte varıncaya) kadar gitti. Sidre'yi öyle (acîb ve garîb) birtakım renkler kaplamıştı ki, onlar nedir, bilemem. Sonra cennete girdirildim ki, içinde birçok inci kubbeler vardı, toprağı da misk idi" [28].

8- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı

"Âd'a da biraderleri Hûd'u (gönderdik): Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yok. Siz (Allah'a karşı) yalan düzenlerden başka kimseler değilsiniz* Ey kavmim, ben buna (bu tebliğime) mukadbil sizden hiçbir ücret istemiyorum.
Benim mükâfatım beni yaratandan başkasına âid değildir. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? Ey kavmim,
Rabb'inizden mağfiret isteyin. Sonra yine O'na tevbe edin ki, üstünüze gökten bol bol (feyzini) göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin. Dediler ki: Ey Hûd, sen bize açık bir mu 'cize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değiliz.
Biz, tanrılarımızdan kimi seni fena çarpmış demekten başka bir şey söylemeyiz. (Hûd) dedi: Allah'ı hakîkî şâhid gösteririm ve siz de şâhid olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tutmakta devam ettiğiniz şeylerden katHyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Şübhesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabb'iniz olan Allah'a güvenip dayandım.
Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutan OJdur. Benim Rabb Hm hakîkaten doğru bir yol üzerindedir. Eğer şimdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim), ben size ne ile gönderilmişsem, işte size onu tebliğ ettim. Rabb Hm sizin yerinize diğer bir kavmi getirir de ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Şübhesiz ki, benim Rabb'im, herşeyin üstünde bir nigehbândır. Vaktâ ki, azâb emrimiz geldi, Hûd'u da, maiyyetindeki müzminleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtar dik. İşte Âd (kavmi)! Onlar Rabb Herinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine âsî oldular, inatçı her zorbanın emri ardınca gittiler. Onlar bu dünyâda da, kıyamet gününde de la'net cezasına tâbi' tutuldular.
Haberiniz olsun ki%Âd kavmi, Rabb Herine küfrettiler. Gözünüzü açın ki, Hûd'un kavmi olan Ad'a (ilâhî rahmetten ebedî) uzaklık verildi" (Hûd: so-60)
"Âd'ın biraderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok peygamberler gelip geçmişti- hatırla. Hani o,
Ahkaaftaki kavmini: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakikat ben üzerinize gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum, diye tehdîd etmişti.
Dediler ki: Sen bize tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer
doğru söyleyenlerden isen, getir bize. (Hûd) dedi: İlim ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Bununla beraber ben sizi bilmezler güruhu olarak görmekteyim. Artık vaktâ ki onu, vadilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi.
Dediler ki:
Bu bize yağmur verici bir buluttur. (Hûd:) Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgârdır ki, onda elem verici bir azâb vardır. O, Rabb 'imin emriyle helak edecektir, dedi. İşte onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günahkârlar güruhunu biz böyle cezalandırırız. And olsun ki size bile vermediğimiz cihetlerden biz onlara kudret vermiştik. Onlara kulaklar, gözler, gönüller de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri onlara hiçbir şeyle faide vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardı Nihayet eğlenegeldikleri şey çepçevre kendilerini kuşatıverdi"
{el-Ahkaaf: 21-26).
Ve bu bâbda Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve Süleyman ibn Yesâr'dan; bu ikisinin de Âişe(R)'den rivayet ettikleri
hadîs vardır [29].

9- Azız Ve Celıl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Âd'a gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ile helak edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardı ardınca üzerlerine musallat etti. Öyle ki (eğer sen de hâzır olsaydın) o kavmin bu müddet içinde nasıl ölüp yıkıldığını görürdün. Sanki onlar, içleri bomboş hurma kütükleri idiler. Şimdi onlardan bir kalan görüyor
mUSUn?" (el-Hâkkaa: 6-8) [30].
Buhârî şöyle dedi: "Rîhin sarsarin", "Şiddetli, haddi aşan" demektir. Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Rüzgâr kendisine tevkîl edilmiş olan melekler üzerinden aştı, onlara itaat etmedi, demektir (yâhud: Melekler üzerine
tecâvüz etti, yânı ölçüsüz, tartısız olarak çıktı, denildi).
"Sahharaha aleyhim*', "Allah o rüzgârı o kavim üzerine yedi gece sekiz gün salıverdi, musallat etti"
demektir. "Husûmen" "Daha arkaya" demektir. "Sen o müddet içinde o kavmi sanki içleri bomboş hurma
kütükleri gibi yere serilmişler görürdün". "Sen onlardan bir kalan görüyor musun?". "Bakiye", "Bakıyye", yânî
"Geri kalan" demektir [31].

18-.....Mucâhid ibn Cebr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Ben sabâ rüzgârı ile nusrat olundum. Âd kavmi de debûr rüzgânyle helak olundu" buyurmuştur [32].
Buhârî şöyle dedi: Ve Muhammed ibnu Kesîr, Sufyân es-Sevrî'den; o da babası Saîd ibn Mesrûk es-Sevrî'den; o da Abdur-rahmân ibnu Ebî Nu'm'dan söyledi ki, Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Alî (Yemen'den) Peygamber'e, toprağından arıtılmamış bir mikdâr altın cevheri göndermişti. Peygamber bunu şu dört kişi arasında paylaştırdı: el-Akra' ibn Habis el-Hanzalî, sonra el-Mucâsı'î, Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî, Zeyd et-Tâî, sonra Nebhân oğulları'ndan biri ve Al-kame ibn Ulâsete el-Âmirî sonra Kilâb oğulları'ndan biri arasında. Bu taksime Kureyş ve Ensâr öfkelendiler ve:
— Peygamber Necd halkından başkalarına veriyor da bizleri bırakıyor, dediler.
Peygamber (S):
— * 'Ben ancak bu mal ile onları İslâm 'a alıştırıyorum" buyurdu. Bunun üzerine iki gözü çökük, yanağının iki elmacığı çıkık, alnı
yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı bir adam öne geldi ve:
— Allah'tan kork yâ Muhammedi dedi. Peygamber de:
— "Ben âsîlik edersem Allah 'a kim itaat eder? Allah beni yer ahâlîsi üzerine emin kılmakta iken, sizler beni emîn saymıyor (güvenmiyor) musunuz?" buyurdu.
Bu sırada bir kimse Peygamber'den o şahsı öldürme izni istedi. Zannediyorum ki, bunu isteyen Hâlid ibnu'l-Velîd'di. Peygamber bu istekten onu men' etti.
O sert bedevi geri dönünce Peygamber (S) arkasından:
— "Şunun soyundan yâhud bunun arkasından öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Allah 'in Kitabı 'nı okuyacaklar, fakat bu onların boğazlarından ileriye geçmiyecek, onlar okun avı sür'atle delip çıktığı gibi dînden çıkacaklar. Onlar İslâm ahâlîyi öldürecekler de putların sahihlerini terkedecekler. Yemîn olsun eğer ben onların zamanına erişseydim, muhakkak onları Ad kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm" buyurdu [33].

19-.....el-Esved şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan
işittim. O: Ben Peygamber(S)'in el-Kamer Sûresi'ndeki şu "Helmin müddekir" âyetini, böyle idgam ile okurken işittim, dedi [34].

10- Ye'cûc Ve Me'cûc Kıssası İle Yüce Allah'ın Şu: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakikat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?... " (ei-Kehf: 94) Kavli Babı

Ve yine Yüce Allah'ın şu kavli:
İbn Hacer'in şerhine esas aldığı nüshada bundan sonra: Yüce Allah'ın liSe-mûd'a da kardeşleri Salih'i gönderdik.'." (e\-A'râf: 72-79) kavli babı diye bir bâb vardır. Burada el-Hıcr: 80-84. âyetleriyle bâzı tefsirleri ve ayrıca üç hadîs vardır. Bu bâb Aynî'de ve Kastallânî'de ve bizim nüshada yoktur (M. Sofuoğlu).
"Sana Zu'l-Karneyn'i sorarlar. De ki: Size onun hâlinden de haber söyleyeyim. Hakikat biz onu yeryüzünde büyük bir kudret sahibi kıldık ve ona (muhtaç olduğu) herşeyden bir sebeb verdik. O da (batıya doğru) bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu kara bir balçıkta batar buldu. Bunun yanında da bir kavim buldu. Dedik ki: Yâ Ze'l-Karneyn. Onları ya azaba uğratmanda, yâhud haklarında güzellik tarafını tutmanda serbestsin. Dedi:
Kim zulmederse onu azaba uğratacağız. Sonra da o, Rabbine döndürülür de, O da kendisini şiddetli bir azaba uğratır. Amma kim îmân eder, güzel de amel eylerse, onun için en güzel bir mükâfat vardır.
Ona emrimizden kolayını da söyleyeceğiz. Sonra o, başka bir yol tuttu. Nihayet üstüne güneşin (ilk önce) doğduğu yere ulaştığı zaman, onu öyle bir kavmin üzerine doğuyor buldu ki, biz onlar için, buna karşı
(korunacak) hiçbir siper yapmamıştık. İşte (Zu 7-Karneyn 'in işi) böyle idi. Hâlbuki onun yanındakilerin hepsini biz ilimle kuşatmışızdır. Sonra yine bir yol tuttu.
Nihayet iki dağ arasına ulaştığı zaman onların önünde hemen hiçbir söz anlamaz bir kavim buldu. Onlar dediler ki: Yâ Ze 'l-karneyn, hakikat, Ye 'cûc ve Me 'cûc yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına

bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi? Dedi ki:
Rabb'imin beni içinde bulundurduğu nVmet daha hayırlıdır. Haydin siz bana (bedeni) kuvvetle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir mania yapayım. Bana demir kütleleri getirin. (O karşılıklı iki dağın) iki yanı tam denkleştiği vakit "üfleyin" dedi. Nihayet o demiri bir ateş hâline koyduğu zaman da:
Getirin bana, dedi, üstüne erimiş bakır dökeyim. Artık onu aşmaya da güç yetiremediler, onu delmeye de muktedir olamadılar. Bu, dedi, Rabb 'imden bir merhamettir. Fakat Rabb 'imin va 'di gelince O, bunu dümdüz yapar. Rabb'imin va'di bir haktır" (el-Kehf: 83-98) [35]
Buhârî şöyle dedi [36]: "Zubera'l-hadîd", "Zuber"in vahidi "Zubre"dir, o da "Parça" demektir. "Hattâ izâ
sâvâ beyne's-sadefeyn": İbn Abbâs'tan denilir ki, "Beyne's-sadefeyn", "İki dağ arası" demektir. "Ve's- seddeyn"de "İki dağ"dır. "Harcen", "Ecren" demektir. "Üfürün (körükleyin) dedi, nihayet o demiri bir ateş yapınca: Getirin üzerine erimiş bakır boşaltayım, dedi", yânî üzerine kurşun dökeyim. Ve
"Bu erimiş demirdir" deniliyor, keza "Erimiş bakırdır" da deniliyor.
İbn Abbâs: "en-Nuhâsu", yânî "Bakır" demiştir. "Fe mestâû en yazharûn (= Artık onun üzerine çıkmaya güç yetiremezler)", onun üzerine yükselemezler demektir. "İstetâa"; "Ata'tu lehû"dan "İstefale"dir. Te'nin hazfı ve harekenin hemzeye naklinden dolayı "Estâa" fetha yapıldı da "Estâa yestîu" denildi. Lâkin bâzıları "İstetâa yestetîu" dediler de ikincisini Te ile "Ve mastetâû lehu nakben" okudular. "Dedi ki: Bu sedd Rabb'imden bir rahmettir, fakat Rabb'imin va'di gelince O bunu dümdüz yapar"; "Dekkâe", "Onu yere yapıştırır" demektir. "Nâkatun dekkâu", Hörgücü olmayan sırtı düz deveye denilir. Arzdan ed-Dekdâk da böyle yapışık düz olan yerdir; nihayet yerden böylesi katılaşır ve birbirine yapışır da yükselmez. "Rabb'imin va'di haktır [37]. O gün biz onları birbiri içinde dalgalanır bir hâlde bırakmışızdır, artık sûra üfürülmüştür. Bu suretle hepsini (mahşerde)
derleyip toparlamışızdır" (ei-Kehf: 99)
"Helak ettiğim bir memleket ahâlîsinin hakîkaten mahşere dönmemeleri imkânsızdır. Nihayet Ye'cûc ve Me 'cûcfün şeddi) açılıp da her tepeden saldıracakları ve gerçek va'd olan (kıyamet) yaklaştığı vakit, işte o zaman o küfredenlerin gözleri hemen belerip kalacak. Eyvah bizlere! Doğrusu biz bundan gaflet içindeydik. Hayır, biz zâlim kimselerdik, -diyecekler-1" (et-Enbiyâ: 95-97).
Katâde: "Hadeb", "Tepe"dir, demiştir [38].
Bir adam Peygamberce: Ben şeddi (beyaz, siyah, kırmızı çizgilerle) süslenmiş burd (yânî çubuklu kumaş ve elbise) gibi gördüm, dedi. Peygamber (S) de:
"Evet, sen onu sahîh olarak gördün, sen doğru söyleyicisin" buyurdu [39].

20-.....Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe'den; o da (Peygamber'in zevcesi) Cahş kızı Zeyneb'den şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir kerresinde telâşla Zeyneb'in yanına girmiş ve:
— "Lâ ilahe ille'ttah; vukû'u yaklaşan birşerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün şeddinden şunun gibi bir delik açıldı" buyurup, başparmağı ile onu ta'kîb eden şehâdet parmağını halka yapmıştır.
Bunun üzerine Cahş kızı Zeyneb:
— Yâ Rasûlallah, içimizde bu kadar sâlih kimseler varken biz helak olur muyuz? diye sordu.
RasûTullah:
— "Evet, ahlâksızlık ve ma'siyet çoğaldığı zaman (helak olursunuz)" buyurdu [40].

21-.....Bize Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvüs'tan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Bu gün) Ye'cûc ve Me'cûc'ün şeddinden şunun gibi bir delik açıldı" buyurmuş ve eliyle doksan bağlayarak bu deliğin işaretini yapmıştır [41].

22 .....Bize Ebû Salih, Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah, Âdem'e:
— Yâ Âdem! buyurur. Âdem de:
— Lebbeyke ve sa 'deyke ve 'l-hayru fi yedeyke{Tekrar tekrar icabet ediyorum, beni tekrar tekrar mes'ûd kıl, bütün hayır Sen'in ellerindedir)der.
Bunun üzerine Allah:
— Cehenneme girecekleri (halk arasından seçip) çıkar! buyurur. Adem:
— Cehenneme gönderileceklerin mikdârı ne kadardır? der. Allah:
— Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzu! diye cevâb verecek.
Ve Allah, Âdem'e böyle buyurduğu sırada (bunun verdiği şiddetli korkudan) çocuğun başı ağarır, Her gebe kadın da çocuğunu düşürür, insanları sarhoş (olmuş gibi) görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler, fakat Allah'ın azabı pek çetindir" (ei-Hacc: 2).
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! O (binde) bir hangimiz olabilir? dediler. Rasûlullah:
— "Size müjdeler olsun, sizden bir kişiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi (cehenneme gönderilecektir)" buyurdu.
Sonra da:
— "Hayâtım elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, ben sizin cennet ahâlîsinin dörtte biri olacağınızı umuyorum" dedi.
Bu müjde üzerine biz Allâhu Ekber dedik. Rasûlullah yine
— "Ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım " buyurtfu. Biz yine tekbîr getirdik. Bu sefer Rasûlullah:

— "Ben sizin cennet ehlinin yansı olmanızı umarım" buyurdu. Biz de yine Allâhu Ekber diye tekbîr getirdik. En sonunda Rasûlullah:
— "Sizler mahşer halkının içinde ancak beyaz bir öküzün derisindeki siyah bir tüy mesâbesindesiniz yâhud da siyah bir öküzün derisinde sanki beyaz bir tüy gibisiniz" buyurdu [42].

11- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"iyilik yapan olarak kendisini allah'a teslim eden, İbrahim'in Allah'ı bir tanıyıcı dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dinli kimdir? Allah* İbrahim'i bir dost edinmiştir" (en-Nİsâ: 125).
"Hakîkaten İbrahim (başlı başına) bir ümmetti; Allah'a itaatkârdı, bâtıl dînlerden uzak bir muvahiddi. O, hiçbir zaman müşriklerden olmamıştır. O, Allah'ın m 'metlerine şükredendi, Allah onu seçmiş, kendisini doğru bir yola iletmişti. Biz ona dünyâda bir güzellik vermiştik. Şübhesiz ki o, âhirette de mutlakaa sâlihlerdendir. Sonra sana;
Muvahhid bir müslümân olarak İbrahim 'in dînine uy.
O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı, diye vahyettik" (en-Nahl: 120-123).
"İbrâhîm cidden pek çok tazarru' ve niyaz eden, gerçekten sabırlı bir zât idi'9 (et-Tevbe: ıi4) [43].
Ebû Meysere: "el-Evvâh", Habeş dilinde "er-Rahîm"dir, demiştir [44].

23-.....Bana Saîd ibnu Cubeyr, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs ettiki, Peygamber (S): "Sizler yalın ayak, vücûdunuz çıplak, erlik yerleriniz sünnetsiz olarak haşr olunacaksınız"buyurdu. Sonra: "(Hatırla) o günü ki, biz göğü, kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi dürece-ğiz. İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak, yine onu iade edeceğiz. Hakikatte failler biziz" (ei-Enbiyâ: 104) âyetini okudu. Ve şöyle devam etti: "Kıyamet günü (peygamberlerden) ilk elbise giydirilecek kişi İbrahim'dir. Yine kıyamet günü sahâbîlerim-den bâzı kimseler yakalanıp sol tarafa (cehennem tarafına) götürülürler. Ben hemen: Onlar benim saha1 /erimdir, benim sahâbîlehmdir, derim de bana: Emin ol ki, Sen bunlardan ayrıldığından beri onlar ökçelerine basarak geri dönmüş mürtedlerdir! diye cevâb verilir. Ben de A ilah 'in sâlih k \ ılu ve peygamberi îsâ 'mn dediği gibi derim: .. .Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni içlerinden alınca, üstlerinde nigehbân yalnız Sen oldun. Zâten Sen her zaman herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Sen 'in kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakîkaten Sen'sin Sen" (d-Mâide: 117-118) [45].

24-.....Ebû Saîd el-Makfaurî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde İbrahim, kendi babası Âzer ile Âzer'in yüzü üzerinde birsimsiyahlık ve toz toprak olduğu hâlde karşılaşır. İbrahim babasına:
— Ben sana dünyâda iken bana âsî olma demedim mi? der. Babası da ona:'
— İşte bu gün ben sana âsî olmayacağım! der Bunun üzerine İbrahim:
— Ey Rabb 'im! Sen bana insanların yeniden diriltilecekleri gün, beni zelîl ve rüsvây etmeyeceğini va'd etmiştin. Şimdi Allah 'in rahmetinden çok uzak olan babamın vaziyetinden daha arlandırıcı ve utandırıcı hangi rüsvâyhk olabilir? der.
Yüce Allah da:
— (Yâ İbrâhîm!) Ben cenneti kâfirlere haram kılmışımdır, buyurur.
Bundan sonra Yüce Allah tarafından:
— Yâ İbrâhîm, şu iki ayağının altındaki nedir? denilir.
İbrâhîm bakar ve ayakları arasında kana bulanmış bir sırtlan görür (ki, İbrahim'in babası bu çirkin surete çevrilmiştir). Bu çirkin manzara üzerine onun ayaklarından yakalanır ve ateşe (yânî cehennemin içine) atılır" [46].

25- Bukeyr ibn Abdillah, İbn Abbâs'ın hizmetçisi Kurayb'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke fethi günü- Beyt'e, yânî Ka'be'ye girdi ve Ka'be'nin içinde İbrâhîm ile Meryem'in resimlerini buldu da: "Dikkat edin, bu Kureyş'e ne oluyor? Muhakkak ki onlar, içinde suret bulunan bir eve meleklerin girmeyeceğini işitmişlerdir. Şu İbrâhîm (elinde fal oklarıyle) sûretlen-dirilmiş! İbrâhîm 'in bunlarla kısmet araması nasıl olur (o bundan ma'-sûmdur)/" buyurdu [47].

26-.....İkrime'den; odaîbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki: Peygaber (S) müşriklerin Ka'be'de yapmış oldukları resimleri görünce Beyt'in içine girmedi, nihayet emretti de, o resimler giderildi. Peygamber, İbrâhîm ile İsmail'in suretlerini ellerinde ezlâm denilen fal kalemleri olduğu hâlde gördü de: "Allah bunları yapanları öldürsün. Allah'ayemîn ederim ki, bu iki peygamber hiçbir zaman böyle fal kalemleriyle rızk ve kısmet aramamış, istememişlerdir" buyurdu [48].

27-.....Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah, insanların (Allah yanında) en çok kerem ve ihsana nail olanı kimdir? diye soruldu.
Rasûlullah (S):
— "İnsanların (hayır işlemek yönünden) en takvâlı olanıdır" buyurdu.
Suâl soranlar:
— Biz Senden amel yönünden kerem sahibi olan kişiyi sormuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Öyleyse (şeref yönünden de) Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi (Ya'kûb'un) oğludur. Oda

Allah'ın Peygamberi (îshâk'm) oğludur. O da Halüullah İbrahim'in oğludur" buyurdu.
Suâl soranlar:
— Biz Sana bundan da sormuyoruz, dediler. Bu defa Rasûlullah:
— "Sizler Ar ab şeceresinin asıllarından (ana soylarından) soruyorsunuz. Arab'ın Câhiliyet zamanında hayırlı olanları ilim üzere hareket ederlerse, İslâm devrinde de en hayırlılarıdır" buyurdu [49].
Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme ile Mu'temir ibn Süleyman bu hadîsi yine Ubeydullah el-Umerî'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere söylediler [50].

28-..... Bize Semure'ibn Cundeb (R) tahdîs edip şöyle dedi:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bu gece bana (ru'yâmda) her zaman gelen iki melek (Cibrîl ile Mîkâîl) geldi. Bunlarla beraber gittik, ni- ı hâyet uzun boylu bir kişinin yanına vardık ki (göğe doğru yükselen) boyunun uzunluğundan onun başını hemen hemen göremiyordum. O uzun boylu zât İbrahim Halîl(S)'dir" [51].

29-.....Bize Abdullah ibnu Avn, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi. O İbn Abbâs(R)'tan işitmiştir. İbn Abbâs'a Deccâl'i zikredip: Onun iki gözünün arasında "Kâfir" yâhud "KFR" yazılmıştır, dediler. İbn Abbâs: Ben bunu Rasûlullah'tan işitmedim. Fakat Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İbrahim'e gelince, onu görmek isterseniz (kendisini kasdederek) sahibinize bakınız. Mûsâ ise buğday renkli, etli ve toplu gövdelidir. Lifle yularlanmış kızıl bir deve üzerinde Ez-rak vâdîsi içinde akıp gidiyordu. Sanki şimdi ona bakıyor gibiyim " [52].

30-.....Ebu'z-Zinâd'dan; odael-A'rac'dan tahdîs etti ki, Ebû
Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Îbrâhîm aleyhi's-selâm seksen yaşında iken (Şâm yakınındaki) Kaddûm-Kadûm-da sünnet oldu" buyurdu [53].

31-..... Bize Ebu'z-Zinâd, şeddesiz olarak "Kadûm'Ia" diye tahdîs etti. Bu hadîsi Ebu'z-Zinâd'dan rivayet etmekte Abdurrahmân ibnu İshâk, Şuayb'e mutâbaat etmiştir.
Yine bunu Ebû Hureyre'den rivayet etmekte Şuayb'e yâhud Abdurrahmân ibn İshâk'a Aclân mutâbaat etmiştir.
Ve yine bu hadîsi Muhammed ibn Amr da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivayet etmiştir [54].

32-.....Bana Cerîr ibn Hazım, Eyyûb es-Şahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "İbrahim -salât ve selâm ona- yalnız üç defa (başka ma'nâya çevirerek) yalan söylemiştir" buyurdu [55].

33-.....Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: İbrâhîm Peygamber yalnız üç defa yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Azîz ve Celîl olan Allah'ın zâtı ve rızâsı içindir: Puta tapanlara "Ben hastayım" demesi ve "Belki putların şu büyüğü bu kırma işini işlemiştir" demesi. Rasûlullah üçüncüsü için de şöyle demiştir: "İbrâhîm günün birinde (bir kadın güzeli olan eşi) Sâre ile beraber ansızın cebbarlardan azılı bir zâlimin memleketine uğrayıvermişti. Adamları tarafından o zâlim hükümdara:
— Şehre yolcu bir kimse gelmiştir. Beraberinde insanların en güzeli bir kadın vardır, diye haber verildi.
Zâlim melik, İbrahim'e haber gönderdi. Geldiğinde Sâre'den söz ederek:
— Bu kadın kimdir? diye sordu. İbrâhîm:
— (Dîn yönünden) kızkardeşim, dedi. Sonra İbrâhîm, Sâre'nin yanına geldi ve:
— Yâ Sâre, yeryüzünde (bizim îmân ettiğimiz esâslara) benden ve senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur. Bu melik, bana seni sordu. Ben de ona senin benim kızkardeşim olduğunu haber verdim. Sakın benim sözümü yalan çıkarma, dedi.
Arkasından zâlim melik Sâre'ye elçi gönderip çağırttı. Sâre onun yanına girince melik eliyle Sâre'ye uzanmaya davrandı, bu anda adam bir hâle yakalandı, nefesi boğuldu. Hemen Sâre'ye:
— Benim için Allah 'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi. Sâre, Allah 'a (onun çözülmesi için) duâ etti. Duâ akabinde adam
o hâlden salıverildi. Sonra Sâre'ye ikinci defa uzandı. Bu sefer de birincideki gibi yâhud ondan daha şiddetli bir hâle yakalandı. Yine Sâre 'ye:
— Benim için Allah 'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi. Sâre yine dua etti, o da yine çözüldü ve kapıcılarından bâzısını
çağırdı da:
— Sizler bana insan getirmediniz, sizler bana ancak bir şeytan
getirdiniz, dedi.
Akabinde Hâcer'i Sâre'ye hizmetçi olarak hediye etti. Sâre, Ib-râhtm'e geldi. îbrâhîm, dikelmiş namaz kılıyordu. Eliyle "Mehye" yânı hâlin nedir? diye işaret etti. Sâre:
— Allah kâfirin yâhudfâcirin tuzağını kendi göğsüne çevirdi ve Hâcer'i de bana hizmetçi verdi, dedi. "
Ebû Hureyre: İşte bu Hâcer sizin ananızdır, ey semâ suyunun oğullan, demiştir [56].

34-.....Bize İbnu Cureyc, Abdulhamîd ibn Cubeyr'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ümmü Şerîk(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S) alaca kelerin öldürülmesini emretmiş ve: "O (İbrâhîm Peygamber ateşe atıldığı zaman) İbrâhîm 'in

üzerine ateşi üfürüyordü" buyurmuştur [57].

35-.....Bana İbrâhîm, Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: "İmân edenler, bununla beraber îmânlarım haksızlıkla da bulaştırmayanlar işte ancak onlardır ki, korkudan emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimseler^ dir" (ei-En'âm: 82) âyeti indiği zaman bizler:
— Yâ Rasûlallah, hangimiz nefsine zulmetmez? dedik. Rasûlullah (S):
— "İş, sizin der olduğunuz gibi değildir: "İmânlarına zulüm karıştırmayanlar" demek, şirk karıştırmayanlar demektir. Sizler Luk-mân 'in kendi oğluna söylediği şu sözü işitmediniz mi: "...Oğulcağı-zım, Allah 'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13) [58].

12- Bâb: "Yeziffûne" (Es-Sâffât: 94) "Yürüyüşte Sür'at Eylemek'tir [59]

36-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir gün et yemeği getirildi. Peygamber şöyle buyurdu; "Şübhesiz Allah kıyamet gününde evvelkilerin ve sonrakilerin hepsini düz ve geniş bir sahada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş saha ki, orada çağına seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan kişinin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecek. Bir de güneş (bütün sıcaklığı ile) insanlara yaklaşacak... "Şefaat hadîsini şuraya kadar zikretti: "İnsanlarİbrahim'e varırlar ve:
— Ey İbrahim, sen yeryüzündeki insanlardan Allah 'in Peygamberi ve Allah 'in dostu bir zâtsın. Rabb 'ine hakkımızda şefaat etsen, derler.
O da:
— Ben şefaat makaamında değilim, der de (dünyâda söylemiş olduğu) yalanlarını zikreder:
— Vay nefsim, nefsim! Sizler Musa'ya gidiniz! der..." [60].
Bu hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte Ebû Hureyre'ye Enes
ibn Mâlik mutâbaat etmiştir.

37-.....Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah İsmail'in anası Hâcer'e rahmet etsin! Şayet o, suyu acele havuzlamış olmayaydı, elbette Zemzem akar, bir ırmak olurdu" buyurmuştur.
Ve el-Ensârî Muhammed ibn Abdillah şöyle dedi: Bize İbnu Cu-reyc tahdîs etti: Amma Kesîr ibnu Kesîr, bana tahdîs edip şöyle dedi: Ben Usmân ibn Ebî Süleyman'la beraber, Saîd ibn Cubeyr'in maiy-yetinde oturmuştuk. Saîd ibn Cubeyr: İbn Abbâs bana böyle tahdîs etmedi, fakat o şöyle söyledi, dedi: İbrâhîm, İsmâîl ve anası Hâcer ile Mekke'ye yöneldi. Hâcer, İsmail'i emziriyor hâldeydi. Kadının beraberinde bir su tulumu da vardı... O bu hadîsi Peygamber'e yükseltmedi.
Sonra İbrâhîm Hâcer'le ve emzirmekte olduğu bu oğlu îsmâîl ile beraber Mekke'ye geldi [61].

38- (Buhârî dedi ki:) Ve bana Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Abdurrazzâk tahdîs etti: Bize Ma'mer ibn Râşid, Eyyûb es-Sahtıyânî'den ve Kesîr ibn Kesîr ibni'l-Muttalib ibn Ebî Vedâa'dan -bunların biri diğeri üzerine artırma yapıyordu-, bunlar da Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. İbn Abbâs şöyle dedi: Kadınların uzun etekli elbise kullanmaları İsmail'in anası Hâcer tarafından konulmuş bir âdettir. Hâcer (kıskanç ortağı) Sâre'den izini gizlemek için uzun eteklik giymişti.
İbrahim, Hâcer'le evlenip İsmail doğduktan sonra emzirmekte olduğu bu oğlu ile beraber (Sâre'nin saldırısından korumak için Şam'dan çıkıp) Mekke'ye geldi. Nihayet Hâcer'le İsmail'i Mescid'in (bugün bulunduğu) yerin ve Mescid'in yüksek bir yerindeki Zemzem kuyusunun yukarısında büyük bir ağacın yanına bıraktı. O târihte Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Hattâ içecek su da yoktu. İşte İbrâhîm bu ana ve oğulu buraya bıraktı. Yanlarına içi hurma dolu meşin bir dağarcık, içi su dolu bir kırba bıraktı. Sonra İbrâhîm kendi (Şam'a) gitmek üzere döndü. İsmail'in anası Hâcer de arkasından onu ta'kîb etti de:
— Yâ İbrâhîm! Bizi bu vâdîde bırakıp da nereye gidiyorsun? Öyle bir vâdî ki, ne görüp görüşecek bir ins var, ne de başka bir hayât eseri şey var, dedi.
Hâcer bu sözlerini tekrar tekrar söyledi ise de ibrâhîm ona dönüp bakmadı. Nihayet Hâcer ona:
— Bizi burada birakmayr sana Allah mı emretti? diye sordu.
İbrâhîm:
—Evet, Allah emretti! diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Hâcer:
— Öyleyse O bizi zayi' etmez, korur! dedi.
Sonra (Ka'be'nin yerine) döndü. İbrâhîm de ayrılıp gitti. Tâ Mekke'nin üstündeki Seniyye mevkiinde görülmeyecek bir yerde bulununca yüzünü Ka'be tarafına döndürdü. Sonra ellerini kaldırarak şu kelimelerle duâ etti:
— 'Ey Rabb 'imiz, ben evlâdımdan kimini Sen Un mukaddes olan evinin yanında ekimiz bir vâdîye yerleştirdim. Sebebi şudur ki, Rabb -imiz, dosdoğru namazlarını kılsınlar. Artık Sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri ümîd edildiği için, kendilerini bâzı meyvelerle rızıklandır! dedi" (îbrâhîm: 37).
Artık İsmail'in anası,oğlu İsmail'i emziriyor ve kendisi kırbadaki sudan içiyordu. Nihayet kırbadaki su bitince hem Hâcer, hem de çocuğu susadı. Hâcer çocuğun susuzluktan toprak üstünde sızlanarak yuvarlandığına bakmağa başladı. Fakat çocuğun bu elîm hâline bakmaktan fenâlaşarak onun yanından kalkıp biraz öteye gitti. Ve o mıntıkada Ka'be'ye en yakın dağ olarak Safa tepesini buldu ve bunun üstüne çıktı. Sonra vâdîye karşı durup bir kimse görebilir miyim diye bakmağa başladı. Fakat hiçbir kimse göremiyordu. Bu defa Safa tepesinden indi. Vâdîye varınca (ayağına dokunmamak için) entarisinin eteğini topladı. Sonra müşkil bir işle karşılaşan bir insan azmiyle koştu, vâdîyi geçti. Sonra Merve mevkiine geldi. Orada da biraz durdu ve bir kimse görebilir miyim diye baktı. Fakat hiçbir kimse göremedi. Hâcer bu suretle (Safa ile Merve arasında) yedi

defa gitti, geldi.
İbn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): "Bunun için insanlar Safa ile Merve arasında sa'y ederler" buyurdu.
Son defa Merve üzerine çıktığında bir ses işitti ve kendisi nefsine hitâb ederek: Sus, iyice dinle! dedi. Sonra dikkatle dinledi. Bu sesi evvelki gibi bir daha işitti. Bunun üzerine Hâcer:
—Ey ses sahibi, sesini duyurdun! Eğer sen bize yardım etmek kudretine mâlik isen bize yardım et! dedi.
Ve böyle der demez hemen Zemzem kuyusunun yerinde bir melek göründü. O melek ayağının topuğu ile yâhud kanadıyle yeri kazıyordu. Nihayet su göründü. Hâcer (su başka tarafa akmasın diye) suyu eliyle çevirdi, havuz gibi yaptı. Hâcer hem eliyle öyle yapıyordu, bir taraftan da kırbasını doldurmaya devam ediyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra yerinde kaynıyordu.
İbn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): "Allah İsmail'in anası Hâcer'e rahmet etsin! O, Zemzem 7 kendi hâline bıraksaydı da suyu avuç-
lamasaydi, muhakkak Zemzem akar bir ırmak olurdu" buyurdu.
İbn Abbâs devamla dedi ki: Hâcer bu sudan içti, çocuğunu era-zirdi.
Melek, Hâcer'e:
— Zayi' ve helak oluruz diye sakın korkmayın! İşte şurası Allah'ın evidir. O evi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah o işin ehlini zayi' etmez! dedi.
Beyt'in yeri tepe gibi olup yerden yüksekçe idi. Uzun zaman seller sağını solunu kazıp götürmüştü.
Hâcer bu suretle yaşarken günün birinde Cürhüm'den bir cemâat uğradı. Bunlar Kedâ yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafına indiler. Cür-hümlüler oraya bir kuşun gelip gittiğini görmüşlerdi de:
— Hiç şübhesiz şu kuş bir suyun başında döner dolaşır. Hâlbuki biz de bu vâdîde su bulunmadığını biliyorduk, demişlerdi.
Ve anlamak için çevik bir yâhud iki kişi göndermişler. Onlar orada su bulunduğunu anlayınca dönüp gelmişler ve su olduğunu haber vermişler. Bunun üzerine Cürhümlüler Mekke mevkiine gelmişlerdir.
İbn Abbâs dedi ki: Cürhümlüler geldiğinde İsmail'in anası da su başında idi. Cürhümlüler ona:
— Bizim de gelip şuraya senin yakınına inmemize izin verir misin? dediler.
Hâcer de:
—Evet, inebilirsiniz (bu sudan da kullanabilirsiniz), şu kadar ki, bu suda sizin mülkiyet hakkınız yoktur, dedi. Onlar da:
— Evet, diyerek Hâcer'i tasdik ettiler.
Ünsiyete muhtâc olduğu bir sırada Cürhümlüler'in bu gelişi Hâ-cer'in arzusuna uygun oldu. Cürhümlüler Mekke civarına inip kondular. Sonra Cürhümlüler'in asıl kalabalık kısmına da haber gönderdiler. Onlar da gelip kondular. Nihayet Mekke'nin bulunduğu yer medenî bir ma'mûre hâline gelmeye başladı. Hâcer'in oğlu İsmâîl yiğitlik ve gençlik çağına girdi. Cürhümlüler'den Arabça öğrendi. Artık İsmâîl gençlik çağında Cürhümlüler arasında en sevimli bir sîmâ olmuştu. Onun necâbeti, güzelliği Cürhümlüler'i hayret içinde bırakmıştı. Bu sebeble İsmâîl bulûğ devresine erişince Cürhümlüler onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Hayâtın bu mes'ûd safhası devam ederken günün birinde İsmail'in anası öldü. (Hâcer'in doksan yaşına girdiği ve Ka'be'nin bitişiğindeki Hıcr denilen yere gömüldüğü söylenir.)
ismâîl evlendikten sonra İbrâhîm bırakıp gittiği oğlunu ve kadınını arayarak görmeye geldi. İsmâîl o sırada evde yoktu, ismâîl'i karısına sordu. O da:
— Rızkımızı tedârik etmek üzere çıktı gitti, diye cevâb verdi. Sonra İbrâhîm:
— Maişetiniz, hâliniz nasıldır? diye sordu. İsmail'in kadını:
— Şiddetli darlık içindeyiz, fena bir hâldeyiz! diye şikâyet etti. İbrâhîm:
— Kocan geldiğinde benden selâm söyle ve ona de ki: Kapısının eşiğinin basamağını değiştirsin! dedi.
İsmâîl geldiğinde babasının gelip gittiğini sezer gibi oldu da karısına:
— Evimize gelen oldu mu? diye sordu. O da:
— Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni sordu. Cevâb verdim. Maişetimizi sordu. Ben de şiddetli darlık içinde bulunduğumuzu söyledim! dedi.
Bunun üzerine İsmâîl:
— Sana birşey vasiyet ve bir söz emânet etti mi? dedi. O da:
— Evet bana, sana selâm söylememi ve kapının basamağını değiştir dememi tenbîh etti, dedi.
Sonra İsmâîl kadınına:
— O gelen ihtiyar, babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen kendi ailenizin evine gidebilirsin! dedi.
Ve ondan ayrılarak Cürhümlüler'den başka bir kadınla evlendi.
İbrâhîm, Allah'ın dilediği bir müddet uzaklaştı da sonra geldi. Yine evde ismâîl'i bulamadı. İsmâîl'in karısının yanına girdi. Ona da İsmail'i sordu. O da:
— Maişetimizi tedârik etmeye gitti, dedi. İbrâhîm:
— Nasılsınız; maişetiniz, hâliniz iyi midir? diye sordu. İsmâîl'in karısı:
— Biz hayır, saadet ve bolluk içindeyiz! diye Allah'a hamd ve sena etti.
İbrâhîm:
— Ne yiyip içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:
— Et yiyoruz, su içiyoruz, dedi. İbrâhîm Peygamber:
— Yâ Allah! Bunların etlerini ve sularını mübarek kıl, hayır ve bereket ihsan eyle! diye duâ etti.
Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İbrahim zamanında Mekke civarında hububat yoktu. Av etiyle gıdalanıyorlardı. Eğer o târihlerde
ve oralarda hububat olsaydı, İbrahim hububat hakkında dua ederdi", İbn Abbâs dedi ki: İbrahim'in bu duası bereketiyledir

ki, et ile su Mekke'den başka yerlerde (o sıcak muhitte) Mekke'deki kadar hiçbir kimsenin sıhhatine uygun düşmez.
Yine İbn Abbâs dedi ki: İbrâhîm Peygamber'e gelince:
— Kocan geldiğinde ona selâm söyle ve ona kapısının eşiğini güzel tutsun diye emreyle! demiştir. (Sonra İbrâhîm Şam'a dönmüştür.)
İsmâîl geldiğinde:
— Evimize gelen oldu mu? diye sordu. Karısı:
— Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi, diye İbrâhîm'i medhetti. Sonra kadın:
— Seni sordu, ben de rızkımızı tedârik etmeye gitti, dedim. Geçiminiz nasıldır? dedi. Ben de hayır ve saadet içindeyiz, dedim.
Sonra İsmâîl:
— Sana birşey vasiyet etti mi? diye sordu. Kadın da:
— Evet, o ihtiyar sana selâm söyledi ve kapının eşiğini iyi tutmanı emreyledi, dedi.
Bunun üzerine İsmâîl, kadınına:
— İşte o, babamdır; sen de evimizin şerefli eşiğisin! Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir, dedi.
Sonra îbrâhîm yine bir müddet daha oğlundan ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sırada İsmâîl Zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında okunu yontup düzeltmekte idi. İsmâîl babasını görünce hemen kalkıp babasına karşı vardı. Ve bir babanın oğluna, bir oğulun da babasına karşı yapagel-dikleri sarılmalarla, el, yüz, göz öpmelerinde bulundular. Sonra İbrâhîm oğluna:
— Yâ İsmâîl! Allah bana büyük bir iş emretti, dedi. İsmâîl de:
— (Babacığım) Rabb'in ne emretti ise onu yerine getir, dedi. İbrâhîm:
— Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin, dedi. İsmâîl:
— Ben sana her türlü yardımı yaparım, dedi. İbrâhîm:
— Allah burada bir Beyt yapmamı emretti, diye etrafından yüksekçe bir tepeye işaret etti.
İbn Abbâs dedi ki: îbrâhîm'le İsmâîl, işte orada Ka'be'nin esâsını kurup duvarlarını yükselttiler. İsmâîl taş getirirdi, İbrâhîm de bina ederdi. Nihayet Beyt'in binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde İsmâîl
(bugün ziyaret edilen ma'lûm) taşı getirdi. îbrâhîm de onu ayağının altına (iskele olarak) koydu, üzerinde inşâata devam etti. İbrâhîm, yapar, İsmâîl de taş sunardı. Nihayet inşâat tamam olduktan sonra, baba oğul Beyt'in etrafında dolaşıyorlar ve şöyle duâ ediyorlardı: "Ey Rabb 'imiz, bizden (şu hizmeti) kabul et, şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen... " (ei-Bakara. 127) [62].

39-.....Bize İbrâhîm ibnu Nâfi', Kesîr ibn Kesîr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İbrahim ile ehli Sâre arasında (Hâcer'i kıskanma sebebivle) çekişme
meydana geldiği zaman, İbrâhîm Peygamber, İsmâîl ve İsmail'in anası ile yola çıktı. Yanlarında içinde su olan bir kırba vardı. İsmail'in anası bu kırbadan su İçiyor, bundan da çocuğuna içireceği sütü çoğalıyordu. Nihayet Mekke'ye geldi. Karısı Hâcer'i büyük bir ağacın altına koydu. Sonra İbrâhîm kendisi Şam'a, ailesinin yanma gitmek üzere döndü. İsmail'in anası Hâcer de arkasından gitti. Nihayet Kedâ mevkiine ulaştıkları zaman Hâcer, İbrahim'in arkasından:
— Yâ İbrâhîm! Bizi kime bırakıyorsun? diye ünledi. İbrâhîm:
— Sizleri Allah'a bırakıyorum, dedi. Hâcer:
— Ben Allah ile olmaktan razıyım, hoşnudum, dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine Hâcer ilk yerine döndü. Artık kırbadan su içmeye ve sütü çoğalıp çocuğuna emzirmeye devam etti. Nihayet su tükenince kendi kendine:
— Gidip etrafa baksam belki bir kimse görebilirim, dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Bu düşünce üzerine Hâcer gitti ve Safa tepesine çıktı herhangi bir kimse görebilir mi diye etrafa tekrar tekrar baktı. Fakat hiçbir kimse göremedi. (Safâ'dan inip) vâdîye ulaşınca sür'at-le yürüdü ve Merve'ye geldi. (Orada da etrafa baktı, hiç kimse göremedi.) Bu Safa' ile Merve arasında gidip gelme işini yedi defa yaptı. Sonra kendi kendine:
— Gidip de çocuğum ne yaptı, baksam! dedi.
Akabinde gidip baktı ve çocuğu kendi hâli üzere gördü. Çocuk kendisindeki susuzluktan dolayı ölmek üzere baygınlık derecesinde göğsünden hıçkırıyordu. Hâcer'in gönlü kendisini çocuğun bu hâli karşısında durdurmadı. Kendi kendine:
— Gitsem etrafa baksam, belki bir kimse görürüm, diye söylendi. Akabinde gitti, Safâ'ya çıktı; bir kimse görmek ümîdiyle etrafa
tekrar tekrar baktı, fakat hiçbir kimse göremedi. Nihayet Safa ile Merve arasındaki bu gidip gelmeleri yediye tamamladı. Sonra yine kendi kendine:
— Gidip de çocuk ne yaptı baksam, dedi.
Kendisi Merve üzerinde bunları söylediği anda birden bir ses işitti. Bunun üzerine Hâcer:
—Ey ses sahibi, eğer sende bir hayır varsa yardım et! dedi.
Böyle derken Zemzem kuyusunun yerinde Cibril'i gördü.
İbn Abbâs dedi ki: Peygamber, ayağının topuğuyla işaret ederek gösterdi: Cibril ayağının topuğu ile yeri dürttü. Dedi ki: Akabinde hemen su fışkırdı. İsmâîl'in anası hayrete düştü ve yeri açmağa başladı.
İbn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasım (S): "Hâcer Zemzem'i kendi hâline bıraksaydı, su yeryüzünde açıktan akardı" buyurdu.
Dedi ki: Artık Hâcer sudan içiyor, sütü çoğalıyor, çocuğunu em-ziriyordu.
Dedi ki: Hâcer bu suretle yaşarken Cürhüm kabilesinden birtakım insanlar Mekke vadisine uğradılar. Onlar orada birtakım

kuşların uçtuğunu gördüler. Kendileri bunu inkâr edercesine:
— Kuşlar su üzerinden başka yerde bulunmaz, dediler ve hemen araştırıcı elçilerini gönderdiler.
Elçi ve beraberindekiler baktılar ve kendilerini bir su üzerinde gördüler. Hemen kabileye gelip, onlara su olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Cürhümlüler Hâcer'in yanına geldiler ve:
— Ey İsmail'in anası! Bizim de burada senin beraberinde olmamıza yâhud seninle beraber ikaamet etmemize izin verir misin? dediler.
(Hâcer onlara izin verdi, beraber oturdular.)
Nihayet Hâcer'in oğlu bulûğ çağına erişince, Cürhümlüler içinde bir kadınla evlendi.
Dedi ki: İsmâîl evlendikten sonra İbrahim'e Hâcer'in bulunduğu yere gitmek düşüncesi belirdi. Bunun üzerine ailesi Sâre'ye:
— Ben Mekke'de bıraktıklarımı arayacağım, dedi.
Dedi ki: Akabinde Mekke'ye geldi ve İsmâîl'in karısına: .
— İsmâîl nerede? diye sordu. İsmail'in karısı:
— Ava gitti, dedi ve: Bize konuk olsan, yiyip içsen! sözlerini söyledi.
İbrâhîm:
— Yiyeceğiniz nedir, içeceğiniz nedir? diye sordu. Kadın:
— Yiyeceğimiz ettir, içeceğimiz de sudur, dedi. İbrâhîm:
— Yâ Allah! Bunlar için etlerinde ve içeceklerinde bereket halk eyle! dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasım (S): "İbrahim'in duası sebebiyle Mekke'nin yiyecek ve içeceğinde büyük bir bereket vardır" buyurdu.
Dedi ki: Sonra İbrahim'e yine Mekke'ye gitmek fikri belirdi ve ı ailesine:
— Ben Mekke'de bıraktıklarıma gideceğim, dedi (ve yollandı).
Mekke'ye gelince İsmail'le Zemzem kuyusunun arka tarafında kendi oklarını düzeltirken karşılaştı. Buluşma töreninden sonra oğluna:
— Yâ İsmâîl, Rabb'in bana kendisi için bir Beyt yapmamı emretti, dedi.
İsmâîl:
— Rabb'inin emrine itaat et, dedi. İbrâhîm:
— Rabb'in bu iş üzerine bana yardım etmeni de emretti, dedi. İsmâîl:
— Öyle ise yardım ederim, dedi; yâhud da dediği gibi dedi. Bunun üzerine her ikisi kalktılar, İbrâhîm bina etmeye, İsmâîl de taşlan uzatıp vermeye koyuldular ve:
— "Ey Rabb'imiz, bizden kabul buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen" (ei-Bakara: 127) duasını söylüyorlardı.
Dedi ki: Nihayet bina yükseldi. Yaşlı İbrâhîm de taşları nakletmekten zaîf oldu. Bundan sonra İbrâhîm Makaam taşının üzerinde durdu da İsmâîl taşları ona uzatıp vermeye başladı. Bu işleri yaparlarken: "Ey Rabb'imiz, bizden (bu hizmeti) kabul buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen" duasını tekrar tekrar söylüyorlardı [63].

40-..... Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Yeryüzünde ilk önce hangi mescid bina edilip konuldu? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "el-Mescidu'l-Harâm" buyurdu. Ben:
— Sonra hangisi? dedim. Rasûlullah:
— "el-Mescidu'l-Aksâ" buyurdu. Sonra ben:
— Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zaman vardır? dedim.
Rasûlullah:
— "Kırk sene" buyurdu. Sonra da:
— "Bundan böyle namaz sana nerede yetişirse sen namazı orada kıl! Çünkü faziletli namaz, vakti içinde kılınandır" buyurdu [64].

41-.....Amr ibnEbî Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti: Uhud Dağı Rasûlullah'a görününce: "Bu öyle bir dağdır ki, o bizi seviyor, biz de onu seviyoruz. Yâ Allah, şübhesiz İbrahim Mekke'yi harem kılmıştır. Ben de Medine'nin şu iki kara taşlık arasındaki sahasını hürmet edilmesi vâcib bir harem kılıyorum" dedi [65].
Bu hadîsi Abdullah ibn Zeyd de Peygamber'den rivayet etmiştir.

42-.....Abdullah ibn Ebî Bekr, Abdullah ibn Umer'e Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi: Rasûlullah (S):
— "(Yâ Âişe!) Görmedin mi, senin kavmin Ka'be'yi bina ettiler, İbrahim'in temellerinden kısalttılar" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, Ka'be'yi İbrahim'in temelleri üzerine döndürmez misin? dedim.
— "Senin kavmin küfr zamanına yakın olmayaydı" buyurdu.
Abdullah ibn Umer: Yemîn olsun ki, eğer Âişe bu hadîsi muhakkak Rasûlullah'tan işitmiş ise, ben Rasûlullah'ın Hıcr'ı ta'kîb eden iki rüknü isti'lâm etmemesini, Beyt'in İbrahim'in temelleri üzerine tamam olmamasındandır diye düşünüyorum, demiştir.
Ve İsmâîl ibn Ebî Uveys bu hadîsi rivayetinde: Abdullah ibnu Muhammed ibn Ebî Bekr diye beyânlı söylemiştir [66].

43-.....Amr ibn Suleym ez-Zurakî şöyle demiştir: Bana Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verdi. Onlar:
— Yâ Rasûlallah, sana nasıl salât okuyalım? diye sormuşlar. Rasûlullah (S) da şöyle deyiniz buyurmuştur:
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyeti-hî kemâ salleyte alâ âli tbrâhîme ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyetihî kemâ bârekte alâ âli tbrâhîme inneke hamîdun mecîd
(Yâ Allah, İbrâhîm ailesine salât ettiğin gibi Muhammed'e, zevcelerine ve zürrîyetine de salât et ve Muhammed'i, zevcelerini ve zür-rîyetini İbrâhîm ailesini mübarek kıldığın gibi mübarek kıl. Hiç şübhesiz Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin)" [67].

44-.....Bize Ebû Kurre Müslim ibnu Salim el-Hemdânî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu îsâ tahdîs etti; o, Abdurrah-mân ibn Ebî Leylâ'dan şöyle dediğini işitmiştir: Bana Ka'b ibn Ucre (R) kavuştu da:
— Ey İbn Ebî Leylâ! Peygamber(S)'den işittiğim bir salât ve selâm hediyesini sana hediye edeyim mi? dedi.
Ben de:
— Evet, onu bana hediye et, dedim. Ka'b:
— Biz bir kerresinde Rasûlullah'tan: Yâ Rasûlallah! Sizin ehli beytinize hâss olarak salât nasıldır? Çünkü Allah bize yalnız (namazda) sana nasıl selâm edeceğimizi öğretmiştir, diye sorduk.
Rasûlullah bize:
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ tbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîdun.
Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli tbrâhîme inneke hamîdun mecîdun deyiniz" buyurdu [68].

45-.....İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hasan ile Hüseyin'e şu duayı okur ve: "(Büyük) babanız îbrâhîm de bu duayı oğullan îstnâîl ile îshâk'a okuyup bununla onları Allah'a sığındırırdı" buyurdu: "Eûzu bi-kelimâtVllâhi't-tâmmeti min külli şeytanin ve hâmmetin ve min külli aynin lâmmetin (Her nevi' şeytândan, her haşereden, dokunan her kötü gözden Allah'ın tam olan (şifâ verici) kelimelerine sığınırım)" [69] .

13- Bâb: Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli:

"Onlara İbrahim'in konularını da haber ver: Hani bunlar onun huzuruna girip 'Selâm' demişlerdi. O da:
'Biz sizden endişe edicileriz' demişti. Dediler ki: 'Korkma, hakikat biz sana çok bilgin bir oğul müjde ediyoruz'. 'Bana' dedi, 'İhtiyarlık çökmüşken (nasıl olup da) müjde verdiniz? Bu tebşiri neye dayanarak yapıyorsunuz?' Dediler: 'Seni hakk olarak muştuluyoruz. O hâlde sakın ümidini kesenlerden olma'. (İbrahim:) 'Rabb 'imin rahmetinden sapıklardan başka kim ümidini keser?' dedi. 'Ey elçiler, daha işiniz nedir?' dedi. Dediler: 'Gerçek biz günahkârlar güruhuna gönderildik. Şu kadar ki, Lût ailesi bunların dışındadır.
Biz onların hepsini muhakkak kurtarıcılarız. Karısı başka. Biz onun mutlakaa geride kalanlar arasında bulunmasını takdir ettik... " (ei-acr: 51-60).
"Lâ tevceV\ "Lâ tahaf (yânı, korkma) demektir. "Hani İbrahim: 'Ey Rabb'im, ölüleri nasıl dirilteceğim bana göster' demiş: (Allah buna) 'İnanmadın mı yoksa?' demiş, o da: 'İnandım; fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için' (istedim diye) söylemişti.
Allah dedi ki: '"Dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları (kesip) her parçasını bir dağın üzerine bırak.
Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki şübhesiz Allah bir kaadiri mutlaktır, tam bir hüküm ve hikmet Sahibidir" (el-Bakara: 260) [70].

46- Bize Ahmed ibn Salih tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu Vehb el-Mısrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'-dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ve Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Biz İbrahim 'den daha haklıyız: îbrâhîm: 'Ey Rabb 'im, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster" dediği zaman Rabb'i: 'İnanmadın mı yoksa?' dedi. O da: 'İnandım, fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için (istedim' diye) söylemişti" (el-Bakara: 260).
Allah Lût Peygamber'e de rahmet etsin, O da yemin olsun çok sağlam bir rükne, Allah'a dayanıp dururken: "(Âh) size yetecek bir kuvvetim olsaydı yâhud sarp bir kal'aya sığınabilseydim" (Hûd: 80) dedi".
Sonra Rasûlullah: "Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zaman mahbûs kalsaydım, onu hapisten çıkarmağa gelen kişinin da'vetine hemen icabet ederdim (haydi efendine git de tahkikat yapsın demezdim)" buyurmuştur [71].

14- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı [72]**:**

"Kitâb'da İsmail'i de an. Çünkü o, sözünde sâdıktı, rasûl bir peygamberdi. Kavmine namazı, zekâtı emrederdi. Rabb'i nezdinde rızâya ermişti o" (Meryem: 54-55).

47-.....Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Eşlem kabilesinden ok atışmakta olan bir topluluğa uğradı da:
— "Ey İsmail oğullan, ok atınız! Şübhesiz sizin (büyük) babanız usta bir ok atıcısı idi. Ve ben bu yarışmada Fulân oğulları ile beraberim" buyurdu.

Râvî dedi ki: Rasûlullah'ın bu sözünü işitince iki grup ok yarışçılarından bir tarafı ellerini ok atmaktan çektiler. Bunun üzerine Ra-sûlullah:
— "Size ne oldu ki atmıyorsunuz?" buyurdu. Onlar da:
— Yâ Rasûlallah! Siz muhalifimiz grupla beraberken biz o tarafa nasıl ok atarız? dediler.
Rasûlullah:
— "Haydi atınız! Ben sizin hepinizle beraberim" buyurdu [73].

15- İbrahim'in Oğlu İshâk'ın Kıssası Babı [74]

Bu bâbda İbnu Umer ve Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den rivayet ettikleri hadîsler vardır [75].
"Yoksa, ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği vakit siz de orada hazır mı idiniz? (Hayır) o, oğullarına: Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz? dediği zaman onlar: Senin Tanrı'na ve babaların İbrahim'in İsmail'in, İshâk'ın bir tek tanrı olan Allah'ına ibâdet edeceğiz. Biz O'na teslim olmuş müslümânlarız, demişlerdi" (ei-Bakara: 133) [76].

48-.....Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den işitmiştir ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber'e:
— İnsanların (Allah katında) en çok kerem ve ihsana nail olanı kimdir? diye soruldu.
Peygamber (S):
— "İnsanların en kerîmi, en muttaki olanıdır" buyurdu. Soranlar:
— Ey Allah'ın Peygamberi, biz Senden amel cihetiyle en kerîm olanı sormuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "İnsanların (şerefçe) en kerîmi Allah'ın Peygamberi Yûsuj"Ij tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi (Ya'kûb'un) oğludur. O da Allah'ın Peygamberi (İshâk'ın) oğludur. O da Allah 'in Peygamberi İbrahim Halîlullah'ın oğludur" buyurdu.
Suâl soranlar yine:
— Biz Sana bundan sormuyoruz, dediler. Bu defa Peygamber:
— "Siz Ar ab şeceresinin ma'denlerinden (yânî anaç soylarından) soruyorsunuz!" buyurdu.
Onlar:
— Evet, dediler. Peygamber:
— "Sizin Câhiliyet zamanında hayırlı olanlarınız, İslâm'ı anlayıp ilim üzere hareket ederlerse İslâm devrinde de en hayırlı olanları-nızdır" buyurdu [77].

17- Bâb:

"Lât'a da (peygamberlik vermiştik). O zaman kavmine şöyle demişti: Siz gözünüz göre göre hâlâ o kötülüğü yapacak mısınız? Gerçek, siz kadınları bırakıp da şehvetle mutlakaa erkeklere yanaşacak mısınız? Hayır, siz beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz. (Buna karşı) kavminin cevâbı: Lût Hanedanı 'nı memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe zorlar insanlardır, demelerinden başka (birşey) olmadı. Bunun üzerine biz de hem onu, hem geri kalanlardan olmasını takdir ettiğimiz karısından başka bütün hanedanını kurtardık. Onların üstüne öyle bir yağmur yağdırdık ki...
"Ne kötü idi inzâr edilenlerin yağmuru" (en-Nemi: 54-58) [78]

49- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti: Bize Şuayb haber verdi: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Allah Lût'a mağfiret etsin. Muhakkak ki, o, çok sağlam bir rükne (yânî Allah'a) dayanmakta idi" buyurmuştur [79].

18- Bab:

"Vaktaki elçiler Lût ailesine geldi. Lût dedi ki: 'Herhalde siz tanınmamış bir zümresiniz \ Onlar da:
'Hayır' dediler, 'Biz sana onların, hakkında şekk etmekte oldukları şeyi getirdik. Sana hakk ile geldik.
Biz şübhesiz doğru söyleyenleriz'... " (ei-Hıcr: 6i-64)I
"Tevellâ bi-ruknihî" (ez-zâriyât: 39) "Beraberindekilerle yüz çevirdi, çünkü onlar onun kuvvetidir. "Lâ terkenû"
ıi3), "Meyi etmeyin" demektir. "Fe-enkerahum" ve "Nekirahutn" (Hûd: 70) "Vestenkerahum": Bunların hepsi bir ma'nâya olup "Onlardan hoşlanmadı" demektir.
Yuhraûne" (Hûd: 78) "Koşuyorlar" demektir. "Dâbira" (ei-Hıcr: 66) "Ahira" demektir. "Sayhaten" (Yâsîn: 29)
' 'Heleketen" demektir. "Li'l-mutevessimîn" (ei-Hîcr: 75) "Bakanlar" yâhud "Düşünenler" demektir. "Le-bi-sebîlin " (ei-Hıcr; 76) "Le-bi-tarîkin" demektir [80].

50- Bize Mahmûd ibn Geylân tahdîs etti: Bize Ebû Ahmed tahdîs etti: BizeSufyân es-Sevrî, Ebû İshâk'tan; o da el-Esved'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Fehel min muddekir" (ei-Kamer'de, altı kerre) şeklinde okudu [81].

19- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki:
*Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Size Rabb'inizden apaçık bir mu 'cize gelmiştir. İşte size bir alâmet olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi! Onu bırakın, Allah'ın arzında otlasın. Ona bir fenalıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azâb yakalar. Düşünün ki, Allah sizi Âd'den sonra hükümdarlar yaptı. Yeryüzünde sizi yerleştirdi. Ovalarından köşkler yapıyor, dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık hepiniz Allah'ın lutuflarını anın, yeryüzünde fesâdçılar olup taşkınlık yapmayın!' Onun kavminden büyüklenen ileri gelenleri de kendilerince hor görülenlere, onların içinden îmân edenlere şöyle dediler:
'Siz Salih'in gerçekten Rabb'i katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?' Onlar da: 'Biz*
dediler, 'Doğrusu onunla ne gönderildiyse ona îmân edicileriz1. (Yine) o kibirlenen kimseler: 'Biz, doğrusu o sizin îmân ettiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız' dediler. Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler, Rabb'lerinin emrinden uzaklaşıp isyan ettiler ve: 'Salih, eğer sen gönderilmiş peygamberlerden isen, bizi tehdîd edip durduğun azabı getir bize' dediler. Bunun üzerine onları şiddetti bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizüstü çöken kimseler oldular. O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) şöyle dedi: 'Ey kavmim, and usun ki, ben size Rabb'imin elçiliğini tebliğ etmişimdir. Size nasihat etmişimdir. Fakat siz nasîhatçileri sevmezsiniz ki" (ei-A'mf: 73-79)
el-Hıcr Sûresi'nde de bu vakıa özetlenerek verilmiştir: "And olsun ki, Ashabu Hıcr da peygamberleri tekzîb
etmişlerdir. Biz onlara âyetlerimizi vermiştik de bunlardan yüz çevirici idiler. Onlar dağlardan emîn evler yontup oyarlardı. Derken onları dahî sabaha girdikleri sırada o (korkunç) ses yakalayıverdi.
Binâenaleyh kazanageldikleri o şeyler kendilerinden (hiçbir azabı) def edemedi" (ei-Hıcn so-84).
"el-Hıcr", Semûd kavminin oturduğu yerdir. Amma
"Horsun hıcrun" (ei-En'âm: 138) ta'bîrine gelince, bu "Haram ekin" demektir. Men' edilmiş herşey "Hıcrun mahcürun"dur (ei-Furkaan: 22,53). "Ve'I-Hacru", kurduğun her binadır ve Arz'dan onun üzerine men' ettiğin şey
de "Hıcr"dır.
İşte Ka'be'nin Hatîm'i, bu kabilden "Hıcr" diye isimlendirildi. Sanki o "Mahtûm"dan, yânî "Kesilmiş" ta'bîrinden türemiştir; "Katîl"in "Maktûl"den olması gibi. Ve atların dişisine de "Hıcr" denilir; "Akl"a da "Hıcr" ve "Mıcen" denilir <ei-Fecr: 5). Amma Yemâme'nin "Hacr"ine gelince, o bir menzildir [82].

51-.....Abdullah ibn Zem'a (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, kendisi Salih Peygamber'in dişi devesin öldüreni zikretti de: "Salih 'in dişi devesini, kuvvette Ebû Zem 'a gibi kavmi arasında izzet ve şevket sahibi birisi öldürme da'vetine icabet etti" buyurdu.

52-..... Bize Süleyman ibn Bilâl, Abdullah ibn Dinar'dan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Tebûk gazvesinde Semûd kavminin helak olduğu Hıcr vadisinde konakladığı zaman, sahâbîlerine buranın kuyusundan su içmemelerini ve buradan su almamalarını emretmiş. Sahâbîler:
— Biz bu kuyunun suyundan alıp hamur yoğurduk ve su kaplarımızı doldurduk, demişler.
Bunun üzerine Rasûlullah onlara bu hamuru atmalarım ve aldıkları suyu da dökmelerini emretmiştir.
Ve Sebre ibn Ma'bed'den ve Ebu'ş-Şumûs'tan, Peygamber'in yiyeceklerin atılmasını emrettiği rivayet olunur. Ebû Zerr de Peygamber'in, buranın suyuyla hamur yoğuran kimseye bunu atmasını emrettiğini söylemiştir.

53-..... Abdullah ibn Umer (R) ona (yânî Nâfi'e) şöyle haber vermiştir: İnsanlar Rasûlullah'm beraberinde Semûd arazîsi olan el-Hıcr'a inip konakladılar, akabinde oranın kuyusundan su aldılar ve bununla hamur yoğurdular. Rasûlullah (S) onlara, oranın kuyusundan aldıkları suyu dökmelerini, o su ile yoğurulan hamuru develere yedirmelerini emretti. Ve yine RasûIuİlah onlara Salih Peygamber'in dişi devesinin su içmeye gelmekte olduğu kuyudan su almalarını emretti.
Bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Ubeydullah'a, Usâme ibn Zeyd ibn Harise mutâbaat etmiştir [83].

54-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S) el-Hıcr'a uğradığı zaman: "Ağlayıcılar olmanız hâli müstesna, onlara isabet eden musibetin sizlere isabet etmesinden sakınmak için kendi nefislerine zulmetmiş olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz" buyurdu. Sonra kendisi devesinin üzerinde olduğu hâlde ridâsıyle örtündü.

55-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
"Ağlayıcılar olmanız müstesna, onlara isabet eden azabın benzerinin size isabet etmesinden sakınmak için kendi nefislerine zulmetmiş olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz" buyurdu [84].

20- Bab:

Yoksa (ey Yahudiler), ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği zaman siz de orada hazır mı idiniz?" (ei-Bakara: 133).

56-.....Abdullah ibn Dinar'dan; odaîbnUmer(R)'dentahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kerîm oğlu-Kerîm oğlu Kerîm oğlu Kerîm, İbrahim oğlu Ya'kûb oğlu Yûsuf aleyhi's-selâmdır"buyurmuştur [85].

21- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeşlerinin kıssalarında soranlar için nice ibretler vardır** (Yusuf: 7).

57-.....Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Saîd ibn Ebî Saîd, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi: Rasûlullah'a:
— İnsanların en kerîmi kimdir? diye soruldu. Rasûlullah (S):
— "Allah'a en takvâlı olanlarıdır" buyurdu. Sahâbîler:
— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler. Rasûlullah:
— "İnsanların şerefçe en kerîmi, Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi (Ya'kûb'un) oğludur. O da Allah'ın Peygamberi (İshâk'ın) oğludur. O da Allah'ın Peygamberi Halîlul-lah'ın oğludur" buyurdu.
Sahâbîler:
— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler. Rasûlullah:
— "Siz bana Arab şeceresinin ma'denlerinden (yânî ana soylarından) soruyorsunuz. İnsanlar ma 'denler(g,ibi)dir. İnsanların câhi-liyet zamanında hayırlı olanları İslâm 'ı anlayıp ilim üzere yaşarlarsa, İslâm devrinde de en hayırlı olanlarıdır" buyurdu [86].

58- Bana Muhammed ibn Selâm tahdîs etti: Bize Abde ibn Süleyman, Ubeydullah'tan; o da Saîd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi haber verdi [87].

59-.....Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den işittim, Peygamber (S) Âişe(R)'ye:
— "Ebû Bekr'e emret de insanlara namazı kıldırsın" buyurmuş.
Âişe:
— Ebû Bekr pek yufka yürekli bir adamdır. Ne zaman Sen'in ma-kaamına dikelirse kalbi incelir, demiş.
Peygamber evvelki emrini tekrar buyurmuş, Âişe de "Ebû Bekr hüzünlü bir adamdır" sözünü tekrarlamış.
Şu'be ibnu'l-Haccâc yukarıdaki senedle dedi ki: Peygamber üçüncü yâhud dördüncü defasında:
— "Şübhesiz sizler, Yûsuf Peygamber'in karşılaştığı kadınlarsınız. Ebû Bekr'e emredin de namazı kıldırsın" buyurdu [88].

60-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hastalandı da:
— "'Ebû Bekr'e emredin, insanlara namaz kıldırsın!'"buyurdu. Âişe:
— Ebû Bekr yufka yürekli bir adamdır, dedi. Peygamber önce emrinin benzerini söyledi. Âişe de sözünün benzerini söyledi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ebû Bekr'e emredin! Şübhesiz siz kadınlar Yûsuf Peygamber 'in sahibelerisiniz (yânı onun günündeki kadınlarsınız)" buyurdu.
Akabinde Ebû Bekr, Rasûlullah'ın hayâtında imâm oldu. Râvî Hüseyin ibn Alî el-Cu'fî, Zaide ibn Kudâme'den "İnce kalbl bir adam" şeklinde söylemiştir [89].

61-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle duâ buyurdu: "Yâ Allah! Ayyaş ibn Ebî Rabîa'yı kurtar! Yâ Allah! Se-lemete'bne Hişâm 'ı kurtar! Yâ Allah! el- Velîd ibne'l- Velîd'i kurtar! Yâ Allah! (Kâfirlerin elinde bunalıp) zayıf ve âciz görülen diğer mü'-minleri kurtar! Yâ Allah! Mudar'ı daha şiddetle çiğne! Yâ Allah! İçinde bulundukları bu yılları Yûsuf Peygamber'in o şiddetli yıllarına benzet!" [90].

62-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: 'Allah Lût Peygamber'e rahmet etsin! Yemin olsun ki, o muhakkak çok sarp bir kal'aya sığınıyordu. Ve eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı kadar uzun zaman mahbûs kalsaydım, sonra bana, çıkarmak üzere o da'vetçi gelseydi, ben hemen ona icabet ederdim" [91].

63-.....Mesrûk şöyle demiştir: Ben Âişe'nin anası Ümmü Rûmân'a Âişe hakkında yapılan Ifk dedikodusunu sordum. O şöyle dedi:* Ben Âişe'nin beraberinde idim, ikimiz oturuyorduk. Birden yanımıza Ensâr'dan bir kadın girdi. O:
— Allah fulan kimseye (yânî Mıstah ibn Usâse'yıe) lâyıkını yapsın ve yaptı, dedi.
Ümmü Rûmân dedi ki: Ben o Ensâriyye kadına:
— Sen niçin Allah fulana şöyle yapsın ve yaptı diyorsun? dedim. Ensâriyye kadın:
— Çünkü o, Ifk sözünün zikrini oradan oraya taşıyıp yaydı, dedi.
Bunun üzerine Âişe:
— Bu adam hangi sözü yaydı? dedi.
O kadın Ifk ehlinin sözlerini Âişe'ye haber verdi. Ümmü Rûmân dedi ki:
— O sözü Ebû Bekr ile Rasûlullah işittiler mi? diye sordu. Ümmü Rûrhân:
— Evet, o sözü bunların ikisi de işitti, dedi.
Bunun üzerine Âişe bayıldı. Âişe ancak üzerinde titreme ile beraber bir ateş olduğu hâlde ayıldi. Akabinde Peygamber geldi ve:
— "Âişe'nin nesi var?" diye sordu. Ümmü Rûmân dedi ki: Ben:
— Âişe'yi» kendisi hakkında konuşulmakta olan bir sözden dolayı bir humma, yânî ateşli hastalık yakaladı, dedim.
Bunun üzerine Âişe oturdu ve şöyle dedi:
— Eğer ben size bu söyleneni yapmadım diye yemîn etsem, sizler beni tasdîk etmezsiniz. Eğer özür ve bahane serdedip

kusurumu dilesem, sizler benim özrümü kabul etmezsiniz. Artık bu vaziyette be-
nim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile oğullarının meseli gibidir. (Çünkü o güzel bir sabr etti ve şöyle dedi:) "Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır" (Yûsuf: 18).
Akabinde Peygamber (S) oradan ayrıldı, Allah da (Âişe'nin 6e-râeti hakkında) indirdiğini indirdi. Peygamber bu berâet müjdesini Âişe'ye haber verdi. Bunun üzerine Âişe:
— Ben ancak Allah'a hamd ile meşgul olurum, başka bir kimseye hamd ile değil, demiştir [92].

64-.....İbnŞihâb şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi. Kendisi Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'ye:
— Allah'ın şu kavline ne dersin; bana bundan haber ver: "Hattâ o peygamberler (kavimlerinin îmânından) ümîdlerini kesip de onların (va'd olundukları ilâhî nusrat hakkında) muhakkak yalana çıkarıldıklarını zannettikleri sırada, onlara nusratımız yetişip gelmiş..." (Yûsuf: no); "Onların muhakkak yalana çıkarıldıklarını" yahud "Kendilerine yalan söylenmiş olduğunu'"!
Âişe:
— Zann, senin anladığın gibi kendi babı üzere değildir. Fakat kendi kavimleri o peygamberleri yalanlamışlardır, dedi.
Ben, Âişe'ye;
— Vallahi onlar kesin surette kavimlerinin kendilerini tekzîb ettiklerini bilmişlerdir; o zann değildir, dedim.
Âişe (onu reddedici olarak):
— Yâ Ureyye (yânı: Ey Urvecik)! Onlar bunu kesin bilmişlerdir, dedi.
Ben:
— Belki âyet "Yâhud kuzibu'= Kendilerine yalan söylendi (yâ-nî peygamberlere yalan va'dler söylendi)" demektir, dedim.
Âişe:
— Maazallâhî (= Bundan Allah'a sığınırım). Rasûller hiçbir zaman Rabb'lerinin va'dinin ihtilâf edeceğini düşünmemişlerdir. Amma şu "ez-Zânnîne billahi zanne's-sev'i = Allah'a kötü zannda bulunanlar" <d-Feth: 6) âyetine gelince onlar Rabb'lerine îmân etmiş ve peygamberleri tasdîk etmiş olan peygamberlerin tâbi'leridir; bunlar üzerine belâ uzamış, ilâhî yardım ve zafer onlardan gecikmiş, hattâ peygamberler kendi kavimlerinden olup da, peygamberleri tekzîb edenlerden ümîdsizliğe düştükleri ve tâbi'lerinin kendilerini tekzîb ettiklerini zannetmiş oldukları zaman, onlara Allah'ın yardımı gelmiştir, dedi [93].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "İstey'esû"nun vezni (lYe-istu minhu", yânî Yûsuf'tan ümîd kestim ta'bîrinden "İftealû"dur. -el-Asîlî'de: "İstef'alû"dur-. "Lâ tey'esû min ravhillâh" -Allah'ın rahmetinden ümîd kesmeyin- (Yûsuf:, 87); bunun ma'nâsı ümîddir [94].

65-.....İbn Umer(R)'den, Peygamber (S): "Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm oğlu Kerîm, İbrâhîm oğlu îshâk oğlu Ya'kûb oğlu Yûsuf aleyhi's-selâmdır" buyurmuştur [95].

22- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eyyûb'u da (hatırla). Hani o Rabb'ine: 'Hakikat bana derd çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın' diye niyaz etmişti" (el-Enbiyâ: 83)
"Irküd" (Sâd: 42), "Vur"; "Yerkudûn" (ei-Enbiyâ: 12), "Koşuyorlar" demektir [96].

66-.....Bana Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Eyyûb, mu'cize-li suda soyunmuş olarak yıkandığı sırada üzerine altından düzülmüş bir sürü çekirge düştü. Eyyûb bunları hemen toplayıp elbisesine doldurmaya başladı. Bunun üzerine Rabb'i:
— Yâ Eyyûb! Ben seni görmekte olduğun bu altın çekirgelerden yana zengin kılmadım mi? diye nida etti.
Eyyûb:
— Evet Rabb'im, beni o suretle zengin kıldın. Fakat senin hayır ve bereketinden benim için müstağnî olmak yoktur, dedi" [97].

23- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kitâb'da Musa'yı da an. Çünkü o, ihlâsa erdirilmişti. Rasûl bir peygamberdi. Biz ona Tûr'un sağ yanından nida ettik. Onu çok münâcât eden bir kimse olarak yaklaştırdık.
Ona merhametimizden dolayı kardeşi Hârûn 'u da kendisine bir peygamber olarak ihsan ettik.(Meryem: 51-53).
Vâhid, iki ve cemi' için "Necî (= Çok münâcât eden)" denilir.
Ve "Halasû neciyyen" (Yûsuf: so) denilir; bu "Fısıldaşarak bir yana çekildiler" demektir. Bunun cem'i de
"Enciyetun"dur. "Yetenâcevne" (ei-Mucâtjiie: 8),
"Fısıldaşıyorlar" demektir. "Telekkafu" (ei-Arâf: in)
"Telekkarnu" (yânî tutuyor) demektir [98].

24- Bâb:

"Fir'avn ailesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü 'min de şöyle dedi: *Siz bir adamı, Rabb Hm Allah 'tır demesiyle

öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabb Hnizden apaçık mu 'cizeler de getirmiştir. Bununla beraber, eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldiği azabın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak kılmaz1' (ei-Mumin: 28)" [99]

67-..... Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (-S-Cibrîl kendisine vahy getirdikten sonra Hırâ'dan) korkuyla yüreği titreyerek Ha-dîce'ye döndü. Bundan sonra Hadîce, Peygamber'i birlikte alıp amca oğlu olan Varaka ibn Nevfel'in yanına götürdü. Bu zât (puta tapıcı-lığı terkedip) Hrıstiyan Dîni'ne girmiş, İncil'i Arab diliyle okuyan bir kimse idi. Varaka, Peygamber'e:
— Ne görüyorsun? dedi.
Peygamber gördüklerini ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka:
— Bu gördüğün, Allah'ın Mûsâ Peygamber'e indirdiği Nâmûs'tur (yânî vahy sırrının sahibidir). Eğer senin da'vet günlerine yetişirsem, sana kuvvetli bir şekilde yardım ederim, dedi.
"en-Nâmûs", Allah'ın başkalarından gizlemekte olduğu şeyleri kendisine bildirmekte olduğu sır sahibidir [100].

25- Aziz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Musa'nın haberi geldi mi sana? Hani o, bîr ateş görmüştü de ailesine: 'Siz (burada) durun. Hakikat ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir yâhud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum' demişti. İşte Mûsâ; ona gelince kendisine şöyle nida olundu: 'Ey Mûsâ! Şübhesiz benim ben senin Rabb 'in! Haydi pabuçlarını çıkar. Çünkü sen mukaddes bir vâdîde Tûvâ'dasın" (Tâhâ: 9-12) [101]
Ânestu absartu naran", "Bir ateş gördüm, belki ondan size bir kor getiririm" ma'nâsınadır.
İbn Abbâs şöyle demiştir: "Mukaddes", "Mübarek" demektir. "Tûvâ", vâdînin ismidir; "Sîretehâ", "Hâletehâ"; "en-Nuhâ" "et-Tukaa", "Bi-melkinâ", "Bi-emrinâ"; "Hevâ>\ "Şakiye", "Fârığan illâ min zikri Mâsâ", "Musa'nın anasının kalbi Mûsâ düşüncesinden başka herşeyden boş olarak sabahladı"; "Rid'en key yusaddıkanî..." "Kardeşim Hârûn lisânca benden daha fasihtir, onu da benimle, beni tasdik edecek bir yardımcı yap". "Rid'en"in tefsirinde "Mugîsen" yâhud "Muînen" denilir. "Yebtuşu" ve "Yebtışu" fiili birinci ve ikinci bâblardan söylenir. "Ye'temirûn", "İstişare ediyorlar"; "el-Cezvetu", kendisinde alev bulunmayan odundan kalın bir ateş parçası, "Seneşuddu", "Senuînuke" (yânî sana yardım edeceğiz); Ne zaman bir şeyi kuvvetlendirirsen, ona kuvvet verecek bir pazu yapmışsındır.
İbn Abbâs'tan başkaları da şöyle dedi: Bir harf söyleyemezse yâhud söylemede temteme ve fe'fee olduğu hâlde söylerse, o, dilde bir ukdedir [102].
"Ezri", "Sırtımı"; "Feyushıtekum", "Sizi helak edecek"; "el-MusW\ "el-Emselu"nun müennesidir Bi-tarîkatıkumu 'l-muslâ "Bi-dînikumu 'l-musiâ" (yânî düzgün olan dîninizle) diyor. "Muslâyı al, emseli al" denilir. "Sonra saf fa geliniz": Sen bu gün saffa geldin mi? denilir, bununla içinde namaz kılınan musallayı kasdeder. "Evcese hîfeten", "İçinde bir korku gizledi" demektir. "Mı/eten" kelimesinden -hâ'nin kesresinden dolayı- vâv harfi gitti. "Fî cuzûl'n-nahli", "Ala cuzuı'n-nahli" (yânî hurma gövdeleri üzerine) demektir. "Hatbuke", "Bâluke", yânî hâlin, sânın demektir. "Misâse", mufâale babının masdarıdır. "Le-nensifennehû" "Onu zerre zerre savunurum"; "esed-Dahâu", "Sıcaklık"; "Kussîhi", "Onun izi üzere git, onu ta'kîb et" demektir. Bazen "Biz sana en güzel kıssa anlatıyoruz" gibi söz nakletmek ma'nâsına olur.
"An cunubin", "Uzaktan" demektir; "An cenabetin" ve "An ictinâbin" de bir ma'nâyadır. Mücâhid de şöyle demiştir:
"Alâ kaderin" "Bir va'de kadar"; "Lâ teniyâ", "Zayıflamayın, gevşemeyin"; "Mekânen sııven", "Aralarında eşit uzaklıkta bir yer"; "Yebesen", "Yâbisen" yânî kuru; "Min zînetVl-kavmV\ İsrail oğulları'nın Fir'avn halkından ariyet aldıkları zînetler;
"Kazefethâ"; Musa'nın anası o sandığı suya attı;
"Elkaa", "Yaptı" (yânî Sâmirî onlara bir buzağı heykeli yaptı), "Mûsâ unuttu": Bu sözü Sâmirîler söylüyorlardı:
"Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli çıkardı da:
İşte sizin de, Musa'nın da tanrısı budur. Fakat Mûsâ unuttu, demişlerdi (yânî Mûsâ Rabb'de yanıldı, onlara buzağı hakkında hiçbir söz söylemedi, demişlerdi)" [103].

68-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) onlara kendisinin göklere yürütüldüğü geceden anlatıp şöyle buyurmuştur: "Nihayet beşinci semâya geldi ve orada Harun'la karşılaştı. Cibril:
— Bu Hârûn 'dur, ona selâm ver, dedi.
Ben de ona selâm verdim, o da selâmımı aldı. Sonra:
— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi."
Bu hadîsi Enes'ten; o da Peşgamber'den rivayet etmekte Katâ-de'ye Sabit el-Bunânî ile Abbâd ibn Ebî Alî mutâbaat etmişlerdir [104].

26- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Musa'nın haberi geldi mi sana.., " (Tâhâ: 9); 'Öyle rasûller gönderdik ki, kıssalarını hakikat önceden sana bildirdik. Yine öyle rasûller yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Musa'ya da hitâb İle konuştu" (en-Nisâ: 164) [105].

69-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Geceleyin yürütüldüğüm zaman Musa'yı gördüm. Baktim ki Mûsâ, Yemen'in Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi uzun boylu, balık etli bir zâttır, isa'yı da gördüm. Baktım ki, o, orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreli idi. (Ben İbrâhîm'i de gördüm.) Çocukları içinde İbrahim 'e en çok

benzeyeni benimdir. Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarâb bulunan iki kap getirildi. Cibril bana:
— Bunlardan hangisini istersen iç, dedi. Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana:
— Fıtratı aldın. Eğer sen şarâbı almış olaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi." [106].

70-.....Katâde şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Âliye'den işittim: Bize Peygamberinizin amca oğlu, yânî İbn Abbâs tahdîs etti: Peygamber (S): "Hiçbir kul için 'Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım' demek lâyık olmaz" buyurmuş ve Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etmiştir. Ve yine Peygamber geceleyin yürütüldüğü vakti zikretti de: "Mûsâ buğday renkli, uzun boyludur; sanki Yemen 'in Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibidir" buyurdu. Ve yine Rasûlullah: "îsâ toplu vü-cûdlu ve orta boyludur" buyurdu. Cehennem'in bekçisi olan Mâlik'i de zikretti, DeccâPi de zikretti [107].
71-.....Saîdibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Medine'ye geldiği zaman Medîneliler' bir gün, yânî âşûrâ günü oruç tutarlar buldu. (Peygamber: Bu nedir? diye sorunca) Onlar:
— Bu büyük bir gündür. Bu öyle bir gündür ki, Allah bu günde Musa'yı (ve ümmetini düşmanlarından) kurtardı ve Fir'avn hanedanını da denizde boğdu. Onun için Allah'a şükr olarak bunda oruç tuttu, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Musa'ya Yahudiler'den daha yakınım"buyurdu da kendisi bu günü oruç tuttu ve bu gün oruç tutulmasını emretti [108].

27- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona bir on gece daha kattık. Bu suretle Rabb 'inin ta Jyîn buyurduğu vakit kırk gece olarak tamamlandı, Mûsâ, kardeşi Harun 'a dedi ki: 'Kavminin içinde benim yerime geç, ıslâh et, fesâdcıların yoluna uyma!' Vaktâ ki Mûsâ ta 'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb 7 ona ilâhî sözünü söyledi. Mûsâ dedi ki: 'Rabb Hm, göster bana Seni göreyim!' buyurdu: 'Beni kaViyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durabilirse sen de beni görürsün \ Derken Rabb 7 o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Aydınca dedi ki: Seni tenzih ederim. Tevbe ettim sana. Ben îmân edenlerin ilkiyim" (ei Araf: 142-144).
Şöyle denilir: "Dekkehû", "Zelzelehû" yânı "Onu salladı"; "Ve humiletVl-ardu ve'l-cibâlu fe duketâ dekketen vâhideten = Yerle dağlar yerlerinden kaldırılıp birbirine bir çarpışla hepsi toz hâline geldi" (ei-Hâkkaa: 14), yânı cem' ile "Dukıkne" demedi. Çünkü "Dağlar" cemi* hükmündedir; "Arz" da cemi* hükmündedir.
Lâkin Allah dağları birşey kıldı da bunun için tesniye ile "Fe dukketâ" denildi. Nitekim Azız ve Celîl Allah
"Kânetâ" da tesniye ile "Enne's-semâvâti vel-arda kânetâ ratkan" (eiEnbiyâ: 30) buyurdu da kaaideye göre cemi* ile "Kunne ratkan" demedi. Bunlardan herbirini tekbirşey kıldı. "Ratkan", "Multesıkateyni" yânî "Birbirine bitişik iki şey" demektir. "Küfürlerine binâen özlerine buzağıiçirilmişti" {ei Bakara: 93) "Sevbun müşerrabun" denilir ki,
"Boyanmış kumaş" demektir. İbn Abbâs şöyle demiştir:
"İnbeceset" (ei-A'râf; i6o> "Fışkırdı" demektir. "Ve iz nataknâl-cebele fevkahum" (el-A'râf: m) da "Nataknâ",
"Rafa'nâ", yânî "Kaldırdık" demektir [109].

72-.....Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar kıyamet gününde bayılıp yere düşecekler, (ben de bayılacağım). Fakat ben ayılanlann ilki olurum. Bir de bakarım ki, Mûsâ Arş'ın ayaklarından birine tutunmuş duruyor. Benden evvel mi ayıldı yâhud Tûr'daki bayılması ile mi cezalandırıldı, bilemiyorum" [110].

73-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Eğer İsrâîl oğulları olmasaydı et kokmazdı, Havva (anamız) olmasaydı kadın cinsi hiçbir zaman zevcine hıyanet edip aldat-mazdı" [111].

28- Seylden Olan Tûfân Babı

Çok (yânî arka arkaya devamlı) olan ölüme de "Tûfân" denilir. "Kummel", küçük kenelerdir ki, büyük nevi'nin küçüklerine benzer. "Hakîkun", 'Hakkun" demektir. "Sukıta"t "Pişman olan herkesin eli düşmüştür (yânî şaşmıştır)" [112].

29- Hızır'la Mûsâ Aleyhima's-Selâm Hadîsi Babı

74-.....Ubeydullah ibn Abdillah, İbn Abbâs'tan haber vermiştir: İbn Abbâs ile el-Hurr ibn Kays el-Fezârî, Mûsâ Peygamberdin ken-
dişini bulmak için gitmiş olduğu sahibi hakkında münâkaşa etmişlerdir. İbn Abbâs:
— O zât Hızır'dır, demiştir.
Akabinde bu münâkaşa edenlerin yanından Ubeyy ibn Ka'b geçmiş. İbn Abbâs, hemen onu çağırmış ve:
— Ben, şu meclis arkadaşım el-Hurr'le, Musa'nın kendisiyle buluşmak için yol bulmak istediği sahibi hakkında mücâdele ettim. Sen Rasûlullah'tan onun hâlini zikrederken bir hadîs işittin mi? diye sormuş.
Ubeyy de şöyle demiştir:
— Evet, ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Mûsâ, İsrâîl oğullan 'ndan bir topluluk içinde bulunduğu sırada bir kimse geldi ve Musa'ya: 'Senden daha bilgili bir kimse biliyor musun?' diye sordu. Mûsâ: ıHayır bilmiyorum' dedi. Bunun

üzerine Allah, Musa'ya: 'Evet senden daha âlim, kulumuz Hızır vardır' diye vahyetti. Mûsâ hemen Rabb 'inden ona kavuşmanın yolunu istedi. Ve o kula ulaşmak için balık bir alâmet yapıldı ve kendisine: 'Sen balığı kaybettiğin zaman hemen dön, çünkü sen ona kavuşacaksın' denildi. Artık Mûsâ balığın denizdeki izini ta'kîb ediyordu. Nihayet hizmet eden genç, Musa'ya: 'Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum. Onu söylemeyi bana unutturan da şeytândan başkası değil' dedi. Mûsâ: 'İşte bizim arayacağımız bu idi' dedi ve hemen izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hızır'ı buldular. Bundan sonra Mûsâ ile Hızır'ın sânlarından olan şeyi Allah kendi Kitâb'ında kıssa edip anlatmıştır" [113].

75- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Amr ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Cubeyr haber verip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a:
— Nevf el-Bekkâî, Hızır'ın sahibi olan Mûsâ, İsrâîl oğulları'nın Musa'sı değildir; o başka bir Musa'dır diye iddia ediyor, dedim.
Bunun üzerine İbn Abbâs:
— Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir, dedi ve hadîsi şöyle nakletti: Bize Ubeyy ibn Ka'b, Peygamber'den şöyle tahdîs etti [114]: "Musa Peygamber İsrâîl oğulları içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine:
— İnsanların en âlimi kimdir? diye soruldu.
— En âlim benim, diye cevâb verdi.
Bu husustaki ilmi Allah en bilendir diyerek Allah'a döndürmediğinden dolayı Allah onu azarladı da:
— Evet, iki denizin birleştiği yerde benim bir kulum var, işte o senden daha âlimdir, buyurdu.
Mûsâ:
— Ey Rabb 'im, onu görmeyi bana kim tekeffül eder? dedi. -Bazen râvî Sufyân: Ey Rabb'im, ona nasıl yol bulayım? şeklinde söyledi.-
Ona:
— Bir balık alır ve onu bir zenbil içinde taşırsın. Onu nerede kaybedersen o kulum işte oradadır, dedi. -Bazen de aynı ma'nâya olan "Semme" yerine "Semmeh" dedi.-
Mûsâ bir balık aldı ve onu bir zenbîl içine koydu. Bundan sonra Mûsâ hizmetçi genci Yûşa' ibn Nün ile birlikte gitti. Nihayet o kayanın yanına varınca başlarını yere koydular. Akabinde Mûsâ uyudu. Bu arada balık debelendi ve zenbîlden çıkıp denize düştü. Ve deniz içinde kendine şaşılacak bir surette su künkü gibi (bir boşluk bırakarak) yolunu açıp gitti. Allah batıktan suyun akışını tuttudasu, tâkgibiol-du. Şöyle kemer takı gibi oldu" demiştir. "Uyandıktan sonra o gecenin kalanı ile bütün gün yürüdüler. Nihayet sabah olunca Mûsâ hizmetçisine:
— Kuşluk yemeğimizi getir, yemin olsun biz bu seferimizden garîb bir yorgunluk duyduk, dedi.
Hâlbuki Mûsâ, Allah'ın emrettiği o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hizmetçi delikanlısı, Musa'ya:
— Gördün mü, taşın yanında barındığımız zaman balığı (yânî balığın gittiğini haber vermeyi) unutmuşum. Bunu söylemeyi bana unutturan da şeytandan başkası değil, Balık deniz içinde şaşılacak bir surette yolunu tutup gitti. Balığın girmesi için suda bir oyuk meydana geldi.
Deniz içinde böyle bir yolun açılması Mûsâ ile hizmetçisince hayret edilecek birşey olmuştu. Mûsâ, gence:
— Zaten aramakta olduğumuz bu idi, dedi.
Bunun üzerine kendi izleri üzerinde, izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki, elbiseye bürünmüş bir adam duruyor. Mûsâ ona selâm verdi. O da selâmı aldı ve:
— Senin bulunduğun yerde selâm nereden (yânî nasıl olur)? dedi.
— Ben Musa'yım, dedi. O:
— İsrâfl oğutları'nın Musa'sı mı? diye sordu.
— Evet, dedi.
Mûsâ (sonra yine söze başlayıp):
— Sana öğretilen rüşd ve hidâyetten bana birşey öğretmen için senin yanına geldim, dedi.
Hızır:
— (Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin.) Yâ Mû-
sû! Ben, Allah 'in bana öğrettiği Öyle bir ilim üzerindeyim ki, sen onu bilemezsin. Sen de Allah'ın öğrettiği, Allah ilminden öyle bir ilim üzerindesin ki, onu da ben bilemem, cevâbını verdi." "Mûsâ ona:
— Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbV olayım mı? dedi.
O da:
— Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin. İçyüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin? dedi.
O da:
— Allah dilerse beni sabredici bulacaksın, sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim, dedi.
O:
— Eğer bu suretle bana tâbV olacaksan ben sana anıp söyleyin-ceye kadar sen bana hiçbirşey sorma, dedi*'.
'Bundan sonra deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye almaları için gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Onlar gemiye bindikleri zaman bir serçe kuşu geldi, geminin kenarına kondu ve denizden bir iki gaga su aldı. Hızır, Musa'ya:
— Yâ Mûsâ! Benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın ilminden bu serçenin gagasıyle denizden aldığı su kadar bile eksiltmez, dedi.
Derken Hızır, eline bir balta aldı da gemi tahtalarından birini söktü."

Râvî: Mûsâ farkına varmadan Hızır keserle bir tahta sokmuştur, dedi.
"Musa ona:
— Sen ne yaptın? Adamlar bizi ücretsiz olarak gemilerine almışlarken sen gemilerine kasdedip içindekileri batırmak için mi deliyor-sun? And olsun, sen büyük bir iş yaptın, dedi.
Hızır:
— Sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ:
— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük yükleme, dedi.
Hakîkaten Musa'nın bu ilk muhalefeti Musa'dan bir unutma eseri olmuştu. Denizden karaya çıktıkları zaman, diğer çocukların beraberinde oynamakta olan bir oğlana uğradılar. Hızır hemen o çocuğun başından tuttu ve onu eliyle şöyle kopardı."
Râvî Sufyân, parmaklarının uçlarıyle sanki birşey koparır gibi işaret edip göstermiştir.
"Mûsâ ona:
— Tertemiz, mâsûm bir canı diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün hâ? And olsun ki sen çok kötü bir şey yaptın, dedi.
O zât:
— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ:
— Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam benimle arkadaşlık etme; o takdirde tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır, dedi.
Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkına vardılar ki, ora ahâlîsinden yemek istedikleri hâlde kendilerini konuk etmekten çekinmişlerdi. Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O, bunu eliyle şöyle doğrultuverdi."
Râvî Sufyân, eliyle birşeyin üstünden mesheder gibi işaret etmiştir. Râvî Alî ibn Abdillah el-Medînî: Ben Sufyân ibn Uyeyne'den ancak bir kerre "Meyledici" sözünü söylerken işittim, demiştir.
"Mûsâ:
— Bunlar, kendilerine geldiğimiz, bizlere yemek yedirmeyen ve bizleri konuklatmayan bir kavimdir. Sen onların yıkılmaya yüz tutmuş olan duvarına geldin de onu doğrulttun. İsteseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın, dedi.
O zât:
— İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır. Sana üzerinde sabrede-mediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim, dedi. "
Peygamber (S) -kıssayı buraya kadar hikâye ettikten sonra-: "Ne olurdu sabredeydi de, aralarında geçecek haberlerini Allah bize kıssa yapaydı" buyurmuştur.
Râvî Sufyân: Peygamber (S): "Allah, Musa'ya rahmet etsin. Keşke Mûsâ sabretseydi de, Allah onların işlerinden bize anlatsaydı" buyurdu, demiştir.
Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ve İbn Abbâs şu âyetleri okudu: "Gemiye gelince, denizde iş yapan yoksullarındı. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdar vardı. Oğlana gelince: Onun anası da, babası da imân etmiş kimselerdi. Bunun için onları bir azgınlık ve kâfirlik bürümesinden endîşe ettik de, istedik ki, onların Rabb 7 bunun yerine daha hayırlısını, merhametçe daha yakınını versin. Duvara gelince: Bu, o şehirde iki yetîm oğlancığındı. Altında da onlara âid bir define vardı. Babaları iyi bir adamdı. Binâenaleyh Rabb *in diledi ki, ikisi de rüşdlerine ersinler, definelerini çıkarsınlar. Bu, Rabb 'inden bir merhametti. Ben bunları kendi re 'yimle yapmadım. İşte üzerinde sabredemediğin şeylerin içyüzü!" (ei-Kehf: 79-82).
Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Sonra Sufyân ibn Uyeyne bana: Ben bu hadîsi Amr ibn Dinar'dan iki kerre işittim ve iki kerre ondan ezberledim, dedi. Sufyân'a: Sen bu hadîsi Amr ibn Dînâr'd'an işitmeden önce mi ezberledin yâhud bu hadîsi başka bir insandan mı ezberledin? diye soruldu. Bunun üzerine Sufyân: Hadîsi ezberlemekte olduğum kimseden: Sen bu hadîsi benden başka Amr'dan rivayet eden bir kimse işittin mi? Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan iki yâhud üç kerre işitmişim ve ondan ezberlemişimdir, dedi [115]

76-.....Bize İbnu'l-Mubârek, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki Peygamber (S): "Hızır'a Hızır (Hadır) denilmesinin sebebi şudur: Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu zaman ansızın o otsuz yer Hızır'ın arkasından yeşillenip dalgalanırdı" buyurmuştur [116]

30- BAB [117]

77-.....Bize Abdurrazzâk ibn Hemmâm es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten tahdîs etti: O da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İsrâîl oğulları 'na: Beytu 'l-Makdis kapısından eğilerek giriniz ve: Hıtta (= yâ Rabb, dileğimiz günâhımızı affetmendir) deyiniz, denildi. Fakat onlar (tersine) kıçları üzere emekleyerek girdiler ve Hıtta yerine "Habbetunfîşa'ratın (= Kıl çuval içinde hububat)" sözünü söylediler" [118].

78-.....Bize Avf el-Arâbî, el-Hasen'den, Muhammed ibn Sîrîn'den, Hılâs ibn Ömer'den; bunların üçü de Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler: O şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Mûsâ çok hayâlı, sıkı örtünen bir kimse idi. Kendisi hayâlı olmak istediği için derisinden hiçbirşey görülmezdi. Bu hâlinden dolayı İsrail oğulları'ndan ona ezâ edenler eza ettiler.ve:
— Mûsâ bu kadar sıkı örtünmeyi ancak cildindeki bir ayıptan dolayı yapmaktadır: Onda ya baras denilen deri hastalığı yâhud husyelerin şişmesi yâhud da bir âfet vardır, dediler,

Allah da onların Mûsâ için söyledikleri kusurlardan bert olduğunu ortaya çıkarmak istedi. Mûsâ bir gün yalnız başına yıkanmak için soyundu, elbiselerini bir taş üzerine koydu, sonra yıkandı. Yıkanması bitince elbiselerini almak için onların yanına gitti. Bu sırada taş, elbiselerle yuvarlanıp gitti. Mûsâ da asasını alıp taşı yakalamaya
gitti ve:
— Ey taş, elbisemi; ey taş, elbisemi! diyerek koşmaya başladı. Nihayet İsrâîl oğulları'ndan bir topluluğun yanına kadar vardı.
Bu suretle onlar Mûsâ 'yi çıplak olarak ve Allah 'in yarattığı en güzel surette gördüler. Böylece Allah Musa'yı onların demekte olduklarından berî kıldı. Taş orada durdu, Mûsâ elbisesini alıp giydi. Akabinde Mûsâ asâsıyle taşı dövmeye başladı".
Ebû Hureyre: Vallahi o taşta Musa'nın vurma izinden üç yâhud dört yâhud beş yara izi kalmıştır, demiştir.
İşte bu ezâ, Yüce Allah'ın şu kavlinde zikrolunandır: *'Ey îmân edenler, siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah indinde yüzlü (i'tibârh bir zât) İdİ" (el-Ahzâb: 69) [119].

79-..... Ben Abdullah ibn Mus'ûd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) bir ganimeti taksîm etmişti. Bir adam:
— Bu, Allah'ın rızâsı istenmeyerek yapılan bir taksîmdir, dedi. Ben Peygamber'e geldim ve bu sözü kendisine haber verdim. Bu
haksız sözü işitince Peygamber öfkelendi, hattâ ben yüzünde öfke izinin belirdiğini gördüm. Sonra Peygamber:
— "Allah Musa'ya rahmet etsin! Ona benim uğradığım şu ezadan daha fazlasıyle ezâ edilmişti de o sabretmişti" buyurdu [120].

31- Bâb:

"İsrail oğullanfm denizden geçirdik. Şimdi putlarının önünde tapagelen bir kavme rastgeldiler: Yâ Mûsâ, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize öyle bir tanrı yap, dediler. Mûsâ: Siz cidden ne cahillik eder bir kavimsiniz. Şübhe yok ki bunların içinde bulundukları dîn helake mahkûmdur. (İbâdet diye) yapmakta oldukları nesne de boşunadır', dedi" (ei-Â'râf: 138-139).
'Mutebberun'', "HusrârTdır.
"Biz Kitâb'da İsrâîl oğullarına şu haberi verdik: ...
İyilik ederseniz o iyiliği kendinize etmiş olursunuz. Kötülük de ederseniz o kötülüğü yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer va'de gelince, yüzlerinizi kötülesinler, mescide birinci defa girdikleri gibi girsinler, galebe ve isti'lâ ettiklerini mahvettikçe etsinler diye (başınıza yine düşmanlar musallat ettik)" (ei-îsrâ: 7). Veli-yutebbirû", "Yudemmirû"; "Mâ alev", "Mâ galebû" demektir [121].

80-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde misvak ağacının olgun yemişlerini topluyorduk. Rasûlullah (S):
— "Bundan siyah olanını alınız- Çünkü böylesi en hoş olanıdır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Sen koyun güder miydin? diye sordular. Rasûlullah:
— "Her peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır" buyurdu [122].

32- Bâb:

'Bir zaman da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhalde bir inek boğazlamanızı emrediyor' demişti. Onlar: 'Bizi eğlence mi ediyorsun?' demişlerdi. Mûsâ da: 'Ben câhillerden olmaktan Allah 'a sığınırım' demişti. Yine
demişlerdi ki; ıBizim için Rabb Hne duâ et de onun ne olduğunu bize iyice açıklasın \ Mûsâ da; 'Allah diyor ki;
'O, ne çok yaşlı, ne de pek genç değil; ikisi ortası bir dinç inektir. Artık emrolunduğunuz şeyi yapın* demişti.
(Tekrar) şöyle söyledilerdi: 'Bizim için Rabb Hne duâ et de, o nedir, apaçık anlatsın bize. Çünkü bizce birçok
inekler birbirine benziyor. Allah dilerse muvaffak oluruz'. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabb Hm buyuruyor ki: O, ne
boyunduruğa koşulup arazî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek değildir. Salmadır (yâhûd: Ayıptan salimdir). Hiçbir alacası da yoktur. Onlar: 'İşte şimdi hakikati getirdin (vasfını tastamam bildir din), dediler.
Bunun üzerine o ineği boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı. Hani siz bir kimse öldürmüştünüz de onun (kaatili) hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki
Allah sizin gizleyecek olduğunuz şeyi açığa vurandı. Onun için biz: Ona (öldürülen o adama, kesilen ineğin) bir parçasıyle vurun, demiştik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini gösterir. Gerek ki aklınızı başınıza (el-Bakara: 67-73).
Ebû'I-Aliye şöyle demiştir: "el-Avânu", genç ile yaşlı arasıdır; "Fâkıun", alacası yok safî bir renk; "Lâ zelûlun", çalışma onu zelîl kılmamış; "TusîruH-arda", "O ne boyunduruğa koşulup arazî sürer ne de ekin sulamakta çalışır bir zelûl değildir"; "Musellemetun", yânî "Ayıplardan salim kılınmış"; "Lâ şiyete", "Onda beyaz ve sarı yok". Ebû Ubeyde: İstersen siyah renk de yok dersin, "Herbiri sanki sarı sarı erkek develerdir" (ei-Murkiât: 33) kavlinde olduğu gibi "Sufrun" da denilir, "Safrâu" da denilir. "Feddâra'tum" (ei-Bakara: 72) "ihtilâf ettiniz" demektir [123].

33- Bâb: Musa'nın Vefatı Ve Vefatından Sonrasının Zikri

81-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ölüm meleği Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek, Musa'ya gelince, Mûsâ, meleğir yüzüne vurdu, gözünü karartı. Melek Rabb'ine döndü ve:
— Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin! diye hâlini arzetti.
Allah, Azrail'e:
— Sen yine Musa'ya dön de ona, elini bir öküzün sırtı üzerine koymasını ve elinin örttüğü her bir kıla mukaabil bir yıl ömrü olacağını söyle, buyurdu.
Mûsâ bunu duyunca:
— Yâ Rabb'im, bundan sonra ne olacak? diye sordu. Allah:
— Bundan sonra yine ölüm vardır, buyurdu. Mûsâ:
— Öyle ise ölüm şimdi gelsin, niyazında bulundu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ve Allah'tan kendisini bir taş atımı uzaklığa kadar Mukaddes Arz'a yaklaştırmasını istedi.
Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Eğer ben Musa'nın gömüldüğü o yerde sizinle beraber bulunsaydım, onun yol kenarında, kızıl kum tepesinin altında olan kabrim sizlere muhakkak gösterirdim buyurdu [124].
Râvî Abdurrazzâk şöyle dedi: Ve bize Ma'mer haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Bize Ebû Hureyre, Peygam-ber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti [125].

82-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Müslümanlardan bir adam ile Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüştü. Müslüman yemin etmekte olduğu bir yemîn içinde:
— Muhammed'i âlemler üzerine süzüp çıkaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Yahûdî de müslümâna karşı:
— Musa'yı âlemler üzerine süzüp çıkaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Bu esnada müslümân elini kaldırıp Yahûdî'nin yüzüne bir tokat yapıştırdı. Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti. Kendisiyle müslümân kişinin işini O'na haber verdi. Peygamber (S):
— Bana Mûsâ üzerine hayırlıhk vermeyiniz. Muhakkak insanların hepsi -kıyamet günü- bayılacaklar. Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda bir de göreceğim ki, Mûsâ, Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş duruyor. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud baygınlıktan Allah 'in istisna ettiği bahtiyar kimselerden mi bulundu?" [126].

83-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Âdem ile Mûsâ birbirine hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ, Âdem 'e:
— Sen, günâhın seni cennetten çıkartmış olduğu Âdem'sin, dedi. Âdem de Musa'ya:
— Sen Allah'ın risâletleri ve kelâmı ile seçip üstün kıldığı Mûsâ'sın. Sonra sen, ben yaratılmadan evvel üzerime takdir edilmiş bir işten dolayı beni kınıyorsun! dedi".
Bunun ardından Rasûlullah iki kerre: "Böylece Âdem Musa'ya delîl ve burhanla gâlib oldu" buyurdu [127].

84-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı da: "Bana bütün ümmetler arzolundu ve ben semânın etrafını kapatmış çok kalabalık bir karaltı gördüm: Şu, kavmi içinde Musa'dır, denildi" [128].

34- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Allah îmân edenlere de Fir'avn'ın karısını bir misâl olarak îrâd etti. O vakit (bu kadın): 'Ey Rabb 'im, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fena) amelinden kurtar. Beni o zâlimler
güruhundan selâmete çıkar* demişti.
Namusunu muhkem bir kaVa gibi muhafaza eden İmrân kızı Meryem'i de (Allah bir ismet numunesi olarak îrâd
etti). Biz bundan dolayı ona ruhumuzdan üfürdük. O, Rabb 'inin kelimelerini ve kitâblarını tasdik etti. İtaat edenlerdendi o" (et-Tahrîm: 11-12) [129].

85-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Erkeklerden birçok kimse kemâle erdi. Kadınlardan ise Fir'avn'ın kadını Âsiye ile İmrân'ın kızı Meryem'den başkası kemâle erişemedi. (Bu ümmetin kadınları üzerine) Âişe'nin fazileti de tirid yemeğinin başka yemeklere karşı fazileti gibidir" [130].

35- Bâb:

"Hakîkaten Kaarûn, Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı serkeşlik etti o. Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarları güçlü kuvvetli bir cemâate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona şöyle demişti:
'Şımarma, çünkü Allah şımarıkları sevmez. Allah'ın sana verdiği (maldan harcamakla) âhiret yurdunu ara.
Dünyâdan nasibini de unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde fesâd
arama. Çünkü Allah fesâdçıları sevmez'. Kaarûn dedi ki:
Bu servet bana ancak bende olan ilim sayesinde verilmiştir*. (O madem ki âlimdi) kendisinden evvelki nesillerden kuvvetçe daha üstün, cem Hyyetçe de daha kuvvetli kimseleri Allah'ın hakîkaten helak etmiş olduğunu bilmedi mi? Mücrimlerden günâhları sorulmaz. Derken zîneti içinde kavminin karşısına çıktı.

Dünyâ hayâtını arzu edenler: 'Ne olurdu Kaarûn'a verilen (şu zenginlik) gibi bizim de olsaydı. O hakikat büyük bir bahtiyardır' dediler. Kendilerine ilim verilenler de: iYazık olsun size! Allah'ın sevabı, îmân ve iyi amel eden kimseler için daha hayırlıdır. Buna da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz' dediler. Nihayet biz onu da, sarayını da yere geçiriverdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir cemâati de yoktu onun. Bizzat kendini müdâfaa edeceklerden de değildi o. Dün onun mevkiini temenni edenler, sabahleyin şöyle diyorlardı: 'Vay, demek ki Allah, kullarından kimi dilerse onun rızkım yayıyor, daraltıyor.
Allah bize lûtfetmeseydi, bizi de muhakkak batırmıştı.
Vay, demek ki hakikat şudur: Kâfirler asla felah bulmaz!" (el-Kasas: 76-82).
"Le tenûu", "Elbette ağır gelir" demektir. İbn Abbâs şöyle demiştir: "UlVl-kuvveti", yânî "O anahtarları erkeklerden kalabalık bir cemâat kaldıramazdı", "el-Ferıhtne", "Merıhın", yânî "Şımarıklar olarak";
"Veykeennellâhe", "Elem tera ennellâhe yebsutu'rızka limen yeşâu ve yakdiru" sözü gibidir, yânî "Sen Allah'ın dilediği kimseye rızkı genişletir ve daraltır olduğunu bilmedin mi?" demektir [131].

36-'Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

* 'Medyen 'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki:
'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ölçeği, tartıyı eksik tutmayın.
Ben sizi hakikat bir nVmet içinde görüyorum. Şübhesiz ki ben bir gün hepinizi çepçevre kuşatıcı bir azâbdan korkuyorum. Ey kavmim, ölçekte ve tartıda adaleti yerine getirin. İnsanların eşyasını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesâdçılar olarak fenalık yapmayın. Eğer mü'min kimseler iseniz, Allah'ın halâlinden bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir bekçi de değilim!'Dediler ki: 'Ey Şuayb, atalarımızın taptığı şeylerden, yâhud mallarımızda ne dilersek onu yapmamızdan vaz geçmemizi sana namazın mı emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen, yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın'. 'Ey kavmim' dedi,
'Ya ben Rabb'imden apaçık bir burhan üzerinde isem, ve O, bana kendisinden güzel bir rızk ihsan etmiş ise, buna ne dersiniz? Size ettiğim yasağa, ben kendim size muhalefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yettiği kadar ıslâhdan başka birşey arzu etmem. Benim muvaffakiyetim ancak Allah'ın yar dimiyledir. Ben yalnız Oyna güvenip dayandım ve yalnız O'na dönerim. Ey kavmim, bana olan düşmanlığınız, Nuh kavminin, ya Hüd kavminin yâhud Salih kavminin başlarına gelenler gibi, size musibet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak değil. Rabb 'inizden mağfiret dileyin. Sonra O 'na tevbe ile rucû' edin. Çünkü Rabb 'im çok merhamet edicidir, çok sevendir'. Dediler ki:
'Ey Şuayb, biz senin söylemekte olduğundan birçoğunu iyice anlamıyoruz. Seni de içimizde cidden zaîf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı, muhakkak ki seni taşla öldürürdük. Sen bizden üstün bir şeref sahibi değilsin ki...'Şuayb: 'Ey kavmim'dedi, 'Size göre benim kabilem mi Allah 'tan daha şereflidir ki, onu arkanıza atılmış bir şey edindiniz? Benim Rabb 'im şübhesiz ne yaparsanız çepçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de vazifemi yapacağım. Yakında bileceksiniz ki, kendisini rüsvây edecek azâb kime gelecektir ve o yalancı kimdir? (O azabı) gözetleyin; ben de sizinle beraber gözetleyiciyim \ Vaktâ ki (azâb) emrimiz geldi. Hem Şuayb % hem onun maiyyetinde îmân etmiş olanları, bizden bir rahmet olarak kurtardık.
Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar (helak oldular). Sanki onlar zâten orada oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa, Medyen kavmine de Öylece bir uzaklık (verildi)"(HM: 84-95).
"Ehli Medyen'e", çünkü Medyen beldedir; "Karyeye sor" ve Kervana sor" ta'bîrleri de bunun gibidir, yânî "Karye halkına", "Kervan ehline sor" demektir. "Verâekum zıhrıyyen", "Ona yönelmediniz" demektir. Hacetini yerine getirmediği zaman, "Hacetimi yerine getirmedin ve beni arkaya atılmış birşey kıldın" denilir.
el-Buhârî dedi ki: "ez-Zıhrıyy", beraberinde bir hayvan yâhud kap alman ve onunla kuvvetlenmendir. "Mekânetuhum" ile "Mekânuhum*' bir mavnayadır. "Lem yağnev'\ "Yaşamadılar"; "Te'se", "Hüzünlenirsin"; "Âsâ", "Hüzünlenirim" demektir.
el-Hasen: Onlar "Çünkü sen muhakkak ki yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın" (Hüd: 87) sözüyle alay etmektedirler, demiştir.
Ve Mucâhid: "Leyke", ."el-Eyke" şeklinde de okunur. "Yevmu'z-zulle", azâb bulutunun onların üzerlerine gölgelenmesidir, demiştir [132].

37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur'a çekmişlerdi de o da mağlûblardan olmuştu. O, kınanmış bir hâlde iken kendisini hemen bir balık yutmuştu.
Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı, herhalde (insanların) tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalıp gitmişti. İşte biz onu, kendisi de hasta olarak, açık bir yere çıkarıp bıraktık. Üzerine sakı olmayan cinsten gölgelik bir nebat bitirdik. Onu yüzbine peygamber gönderdik. Hattâ artıyorlardı da. Nihayet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik" (es-saffât: 139-148).
"Sen şimdilik Rabbanin hükmüne sabret. O balık sahibi (Yûnus Peygamber) gibi olma. Hatırla ki o, gamla dolu olarak dua etmişti. Eğer RabbHnden ona bir nVmet erişmiş olmasaydı, o mutlakaa çıkarıldığı o çırılçıplak yere kınanmış bir hâlde atılacaktı. Bunun ardından Rabb'i onu seçti de kendisini sâlihlerden yaptı"
(el-Kalem: 48-50) [133].

86-..... Bize Sufyân, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Sizden hiçbiriniz sakın benim Yûnus'tan hayırlı olduğumu söylemesin" buyurmuştur.
Râvî Müsedded: "Yûnus ibn Mettâ" şeklinde ziyâdeli söylemiştir [134]

87-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o daEbû'I-Âliye'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kul için Ben mu-hakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım, demesi uygun değildir" buyurmuş ve Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etmiştir [135].

88-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir Yahûdî ticâret eşyasını satışa arzederken, bu eşyaya mukaabil hoşlanmadığı birşey verilmişti. Bunun üzerine:
Bu sözü Ensâr'dan bir kimse işitti. Kalkıp Yahûdî'ye bir tokat vurdu ve:
— Peygamber (S) aramızda bulunduğu hâlde sen Musa'yı beşer üzerine tercîh eden Allah'a yemîn ederim diyorsun öyle mi? dedi.
Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti ve:
— Yâ Eba'l-Kaasım! Muhakkak ki benim için bir zimmet ve ahid vardır. Fulan kimseye ne oluyor ki, o benim yüzüme tokat vurdu? dedi.
Peygamber o sahâbîye:
— "Bunun yüzüne niçin tokat vurdun?" buyurdu.
Ensârî, Yahudi'yle olan işini zikretti. Bundan dolayı Peygamber öfke izi yüzünde görülecek derecede öfkelendi. Sonra şöyle buyurdu:
— "Allah'ın peygamberleri arasında üstün kılmalar yapmayınız. Şunda hiç şübhe yok ki: Sûra üfürülmüş, artık Allah 'in diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra bir daha üfürülmüştür. Ben ilk diriltilen olacağım. O anda bir de bakacağım ki, Mûsâ, Turu Sînâ günündeki çarpılması ile muhasebe mi olundu, yoksa benden evvel mi diriltildi; bilmiyorum. Ve ben: Muhakkak bir kimse Yûnus ibn Mettâ'dan daha faziletlidir, sözünü de söylemem" [136].

89-.....Ben Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; odaEbû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kul için: Ben Yûnus ibı Mettâ'dan hayırlıyım demesi yakışmaz" buyurmuştur.

38- Bâb:

"Onlara, denizin yanındaki o kasabayı sor. Hani oranın ahâlîsi cumartesi gününün hürmetini bozarak haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesi ta HM yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu.
Cumartesi ta 'ttti yapmayacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itaatten çıkmakta olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihan ediyorduk. Hani içlerinden bir ümmet: 'Allah'ın kendilerini helak edeceği yeyâ çetin bir azab ile cezalandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?' dediği zaman o va'z edenler de;
'Rabb 'imize (özür dilemeye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakınırlar' demişlerdi. Vaktâ ki onlar artık edilen va'zları unuttular, biz de kötülükten vazgeçirmekte sebat edenleri selâmete çıkardık.
Zulmedenleri ise yapmakta oldukları fısklar yüzünden şiddetli bir azab ile yakaladık. Bu suretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince kendilerine:
Hor ve zelîl maymunlar olun! dedik" (ei-A'râf: 163166) [137].

39- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ve Davud'a Zebur'u verdiğimiz gibi şübhesiz sana da VahyettİK" (en-Nİsâ: 163).
"ez-Zuburu", "Kitâblar"; bunun vahidi "Zebur'udur. "Zebertu", "yazdım" demektir. "And olsun ki biz Davud'a tarafımızdan bir imtiyaz verdik: Ey dağlar, onunla birlikte tesbîh edin (dedik), kuşlara da. Ona demiri de yumuşattık. Uzun zırhlar yap, (onları) dokumada intizâmı gözet, diye buyurduk.
(Ey Dâvûd Hanedanı) iyi amellerde bulunun. Çünkü hakikat ben, ne yaparsanız tastamam görenim" (Sebe': 10-11).
Mucâhid: "Evvibi", "Tesbîh edin" demektir; "Sâbiğât", "Zırhlar"; "Ve kaddir fVs-serdV\ yânı "Çiviler ve halkalarda mikdârı iyi takdir et, çivileri çok inceltme, o takdirde aralarına su girer; çivileri kalın da yapma, o zaman da halkaları ayırıp kırar" demektir, dedi. "Onlara peygamberleri: 'Hakikat Allah size bir pâdişâh olarak TâlûVu göndermiştir' dedi. Onlar ki: 'Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken ve ona maldan da bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımızdan padişahlık onun olabilir?' dediler. Peygamber: 'Şübhesiz Allah, onu sizin üstünüze beğenip seçmiştir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermiştir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah'ın rahmeti boldur, gerçek bilicidir" (el-Bakara: 247).
"...Nihayet o Tâlût ve maiyyetindeki müzminler o ırmağı geçtikleri zaman, beri yanda kalanlar: 'Bu gün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı takatimiz yoktur' dediler. Muhakkak Allah'a kavuşacaklarını bilenler (ve itaatle ırmağı geçenler) ise: 'Nice az bir cemiyet daha çok bir cemiyete Allah'ın izniyle galebe etmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir' dediler. Bunlar Câlût ile askerlerine karşı çıktıkları zaman niyaz edip: Ey Rabb 'imiz, üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımıza sebat ver. Bu kâfirler güruhuna karşı bize yardım et' dediler. Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Dâvûd da Câlût'u öldürdü. Allah da

saltanat ve hikmet verdi ve daha dilemekte olduğundan bâzı şeyler öğretti... " {el-Bakara: 249-251) [138].

90-.....BizeMa'mer, Hemmâm'dan; odaEbû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Dâvûd Pey'gam-ber'e (Zebur'u) okumak kolaylaştırıldı. Dâvûd kendisinin binek hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi de onlar eğerlenirdi. Bunlar eğerlenmezden evvel Zebur'u okurdu. Dâvûd yalnız kendi elinin emeğinden yer idi".
Bu hadîsi Mûsâ ibn Ukbe de Safvân'dan; o da Atâ ibn Yesâr'-dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den senediyle rivayet etmiştir [139].

91-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Benim "Vallâhî yaşadığım müddetçe ben gündüzleyin oruç tutacağım, geceleyin namaz kılacağım" demekte olduğum, Rasûlullah'a haber verilmiş. Ra-sûlullah (S) Abdullah'a:
— "Vallahiben muhakkak yaşadığım müddetçe gündüzleyin oruç tutacağım, geceleri namaz kılacağım demekte olan kimse sen misin?" diye sordu.
Ben:
— Evet, ben bu sözü söyledim, dedim. Rasûlullah:
— "Sen bu ağır ibâdeti yerine getirmeye güç yetiremezsin. Onun için bazen oruç tut, bazen tutma; geceleyin kalk namaz kıl ve bir kısmında uyu. Ve her aydan üç gün oruç tut. Çünkü haseneler on misli ile karşılanır. Böylece bu üçer günlük oruçlar bütün bir yıl orucu gibi olur" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.
— "Öyleyse bir gün oruç tut, iki gün oruç tutma" buyurdu. Abdullah dedi ki: Ben yine:
— Ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim. Rasûlullah:
— "Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma. îşte bu, Dâvûd Pey-gamber'in orucudur. Bu, oruçların en âdilidir" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim. Rasûlullah:
— "Bundan daha faziletli oruç yoktur" buyurdu.

92-..... Abdullah ibn Amr ibni'1-Âs şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Senin geceleyin namaz kılar, gündüzleyin oruç tutar olduğun bana haber verilmedi mi?" buyurdu.
Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Muhakkak ki sen bunu yaptığın zaman gözler içeri çöker, beden de yorulup zayıflar. Sen her aydan üç gün oruç tut. Bu da bütün yıl orucu yâhud bütün yıl orucu gibidir" buyurdu. .
Ben:
— Ben kendimi kuvvetli buluyorum, dedim. (Râvî Mıs'ar: Kuvveti kasdediyor demiştir.)
Rasûlullah:
— "Öyleyse Dâvûd Peygamber orucu tut. O, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi ve düşmanla karşılaştığı zaman kaçmazdı" buyurdu [140].

40- Bâb:

"Allah'a en sevimli olan namaz, Dâvûd namazıdır. Allah*a en sevimli olan oruç da Dâvûd Peygamberin orucudur. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu ve gecenin üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine
uyurdu. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdı".
Alî (?) ^öyle dedi: Bu "Gecenin altıda birinde uyurdu" sözü, Aişe'nin sözüdür. Çünkü Aişe: Seher vakti onu, benim yanımda muhakkak uyur bulurdu, demiştir.

93-.....Amr ibn Evs es-Sakafî, Abdullah ibn Amr'dan, şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) bana: "Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Allah'a en sevimli olan namaz da yine Dâvûd Peygamber'in namazıdır, O gecenin yarısını uyur, üçte birinde namaz kılar, altıda birinde tekrar uyurdu" buyurdu [141] .

41- Bâb:

"Onların diyeceklerine sabret. Kulumuzu; o kuvvet sahibi Davud'u hatırla. Çünkü o dâima (Allah'ın rızâsına) donen bir zât idi. Gerçek biz dağları kendisine musahhar kıldık ki, bunlar akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmadan teşbih ederlerdi. Toplanıp gelen kuşları da (kendisine ram ettik); herbiri itaatle ona dönücü idi. Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-ı hitâb verdik" (Sâd: 17-20).
Mucâhid şöyle demiştir: 'Faslu'l-hitâb", "Hükümde ince anlayış"tır.
"Velâtuştıt", "İsraf etme, bizi yolun doğrusuna hidâyet et". "Şu benim kardeşim, onun doksan dokuz na'cesi var. Benim ise bir tek na'cem var": "Na'cef kelimesi kadın için de, davar için de söylenir.
"Ekfünihâ{ = Onu bana ver)": "Meryem'e Zekeriyyâ kefîl oldu" demek gibidir; yânî onu kendisine aldı.

"Azzenî", "Bana gâlib geldi", yânî benden daha azîz oldu. "A'zeztuhu", "Ben onu hitâbda azîz kıldım".
"Hitâb", "Karşılıklı söz döndürme"dir deniliyor. "(Dâvûd) dedi: "And olsun ki, o senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemesiyle sana zulmetmiştir. Gerçi mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlakaa birbirine haksızlık eder... "
İbn Abbâs: "Biz onu fitneye uğrattık", "Biz onu denemeye tâbi' tuttuk" demektir, demiştir. Umer bunu
"Fettenâhu" diye tâ'nın şeddesiyle okumuştur. "Dâvûd bunun üzerine RabbHnden mağfiret edilmesini istedi, rükû' ile yere kapanıp Allah'a döndü" [142].

94-..... Mucâhid şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a:
— Sâd Sûresi'nde secde ediyor muyuz? dedim. O:
— "Daha evvel de Nuh'u ve onun neslinden Davud'u, Süleyman '/, Eyyûb % Yûsuf'u, Mûsâ 'yi ve Hârûn'u (nübüvvetle) hidâyete kavuşturduk... İşte bunlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy... " (ei-En'âm: 84-90) âyetlerini okudu da:
— Peygamberiniz (S) onlara uymakla emrolunanlardandır, dedi [143].

95-.....Bize Eyyûb, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R):
Sâd secdesi vâcib kılman secdelerden değildir, fakat ben Peygam-ber(S)'i bu sûrede secde ederken gördüm, demiştir [144].

42- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Biz Davud'a oğlu Süleyman'ı ihsan ettik. Süleyman ne güzel kuldu! Çünkü o, dâima Allah'a dönendi. Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağı üzerinde duran sür'atli koşu atları gösterilmişti de: 'Gerçek ben mal sevgisine (sırf) Rabb 'imi zikretmek için düştüm' demişti. Nihayet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. 'Onları bana döndürün' dedi. Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı.
And olsun biz Süleyman'ı imtihan da ettik. Tahtının üstüne bir cesed bırakıverdik. Sonra o yine (eski hâline) döndü. Dedi ki: 'Ey Rabb Hm, beni mağfiret eyle, bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsan eden Sensin Sen!' Bunun üzerine biz de ona rüzgârı musahhar ettik ki, bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi. Şeytânları, (onlardan) her bina ustasını, her dalgıcı, bukağılara bağlanmış olan diğerlerini de (emrine ram ettik): Bu, bizim vergimizdir.
Artık (dilediğine) hesâbsiz ver yâhud tut (dedik). Şübhe yok ki indimizde onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği de vardır" (Sâd: 30-40).
"Süleyman'a da rüzgârı (musahhar kıldık) ki, sabahı bir ay(lık yol), akşamı bir aydı. Erimiş bakır ma 'denini ona sel gibi akıttık. Önünde Rabb 'inin izniyle iş gören bâzı cinnler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona çılgın azabdan tattırırdık. O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabit
sabit kazanlardan ne dilerse kendisine yaparlardı. Ey Dâvûd Hanedanı, siz Allah'a şükr için çalışın. Kullarımdan (hakkıyle) şükreden azdır. Sonra biz ona ölüm hükmünü infaz edince (dayandığı) asasını yemekte olan ağaç kurdundan başka birşey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu suretle yere kapanıp yıkıldığı zaman besbelli oldu ki, eğer cinnler gaybı bilmiş olsalardı, öyle horlayıcı bir azâb içinde kalıp durmazlardı" (Sebe\ 12-14).
"Şeytânların, Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Hâlbuki
Süleyman asla kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdirler ki, insanlara büyücülüğü ve Bahirdeki iki meleğe; Hârût ve MârûVa indirilen şeyleri öğretiyorlardı... " (el-Bakara: 102) [145]

96-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Cinn taifesinden bir ifrit, dün gece namazımı kesip bozmak için bana an-sızm hücum etti. Allah beni gâlib getirip ona istediğimi yapma kuvveti verdi. Ben onu yakaladım ve hepiniz onu güresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleyman Peygamber'in: Rabb Hm bana mağfiret et ve benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülkü bana bağışla (Sâd: 35) duasını hatırladım da, ifriti köpek gibi kovdum".
"İfrît", insten ve cânn taifesinden mütemerrid yânı çok inadçı, isyancı, kibirli demektir. Bu "Zebîne" gibidir; bunun cem'i de "ez-Zebâniyetu"dur [146].

97-.....el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Davud'un oğlu Süleyman Ben bu gece yetmiş kadını dolaşacağım da onlardan herbiri Allah yolunda mücâhede edecek birer süvârî oğlana gebe kalır, diye kesin konuştu. Arkadaşı olan melek ona: İnşâallah de, dedi. O diliyle inşâallah demedi. O hakîkaten o kadınları dolaştı, fakat içlerinden yalnız biri iki şıkkından biri düşük bir oğlana hâmile kalmıştır".
Peygamber: "Eğer Süleyman İnşâallah deseydi, elbette o çocukların hepsi Allah yolunda cihâd ederlerdi" buyurdu.
Râvî Şuayb ile İbnu Ebi'z-Zinâd "Doksan kadın" demişlerdir ki, bu daha sahihtir [147].

98-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde:
— Yâ Rasûlallah, ilk konulan mescid hangisidir? dedim. Rasûlullah:
— ' 'el-Mescidıı 'Î-Harâm" buyurdu. Ben:
— Sonra hangisi? dedim. Rasûlullah (S):

— "Sonra el-Mescidu'l-Aksa" buyurdu. Ben:
— Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zaman vardır? dedim.
— "Kırk sene" buyurdu, sonra şunu söyledi:
— "Sana namaz her nerede yetişirse, sen namazı orada kıl, bütün yeryüzü senin için bir mesciddir" [148].

99-..... Bize Ebû'z-Zinâd haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Hürmüz tahdîs etmiş ki, o da Ebû Hureyre(R)'den işitmiş; o da Rasûlullah (S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Benim benzerimle insanların benzeri şu bir kişinin hâli gibidir ki, o bir ateş yakmış, kelebekler ve şu birtakım hayvanlar ateşe düşmeye başlarlar".
Yine dedi ki: "İki kadın ve beraberlerinde onların iki oğlan çocukları vardı. (Bunlar yolda giderken) kurt geldi, bunlardan birisinin çocuğunu kapıp gitti. Bunun üzerine (çocuğunu kurt kapan büyük) kadın, arkadaşı küçük kadına:
— Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi. Diğer kadın da:
— Hayır, senin çocuğunu götürdü, dedi.
Nihayet bu iki kadın muhakemelerini Davud'a arzettiler. O da büyük kadın lehine hükmetti (Kurdun kaptığı çocuk, küçük kadına âid oldu). Bunlar mahkemeden çıkıp Davud'un oğlu Süleyman 'a gittiler. Ve babasının hükmünü yeniden ona bildirdiler. Ö da:
— Bana bir bıçak getirin de çocuğu iki kadın arasında paylaştırayım, dedi.
Bunun üzerine küçük kadın:
— Aman öyle yapma! Allah sana merhamet etsin! Çocuk bu kadınındır, dedi.
Süleyman bu söz üzerine çocuğun küçük kadına âid olduğuna hükmetti".
Ebû Hureyre: Vallahi ben "Sikkîn" sözünü o güne kadar hiç işitmemiştim; biz bıçağa sâdece "Müdye" diyorduk, demiştir [149].

43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Andolsun ki biz Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendi fâidesi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, hiç şübhe yok ki, Allah ganîdir, her hamde O lâyıktır. Hani Lukmân oğluna, ona öğüt verirken şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasını tavsiye ettik. Onun . anası kendisini za 'f üstüne za'/ ile taşımıştır.
Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). Bana ve ana babana şükret. Dönüşün ancak banadır. Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itaat etme.
Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy.
Nihayet dönüşünüz ancak banadır. O vakit ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm. Oğulcağızım, hakikat (yaptığın iyilik ve kötülük) bir hardal tanesi kadar olsa da bir kaya içinde, ya göklerde, yâhud yerin dibinde
(gizlenmiş) olsa bile Allah onu getirir. Çünkü Allah lâtiftir, hakkıyle haberdârdır. Oğulcuğum, namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana isabet eden herşeye katlan.
Çünkü bunlar kaVî surette farz edilen işlerdendir. İnsanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zîrâ Allah her büyüklük taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez. Yürüyüşünde mu 'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakikat eşeklerin anırışıdır" (Lukmân: 12-19).
"Velâtusa'ır", "Yüzü döndürmektir [150].

100-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: "îmân edenler, bununla beraber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte onlar, emin olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir" (ei-En'âm: 82) âyeti indiği zaman, Peygamber'in sahâbîleri:
— Bizim hangimiz îmânına bir zulüm karıştırmaz ki? dediler. Bunun üzerine "Allah 'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük zulümdür" (Lukmân: 13) âyeti indi.

101-.....Bize el-A'meş, İbrahim'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah (R) şöyle demiştir: "îmân edenler, bununla beraber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte onlar, (korkudan) emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir" (ei-En'âm: 82) âyeti indiği zaman bu, müslümânlara ağır geldi de:
— Yâ Rasûlallah, bizim hangimiz nefsine zulmetmez ki? dediler. Rasûlullah (S):
— "Bu âyetteki zulüm, sizin anladığınız gibi değildir. O zulüm ancak şirktir. Lukmân'ın oğluna öğüt verirken: Oğulcuğum, Allah'a ortak koşma. Çünkü Allah 'a ortak koşmak büyük zulümdür dediğini işitmediniz mi?" buyurdu [151].

44- Bâb:

"Onlara o şehir sahihlerini misâl getir. Hani oraya elçiler gelmişti. Biz o zaman kendilerine iki elçi göndermiştik de onları tekzîb etmişlerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunları) kuvvetlendirmiştik ve: 'Biz size gönderilmiş elçileriz9 demişlerdi. Onlar: 'Siz, bizim gibi insandan başka kimseler değilsiniz. Hem Rahman hiçbirşey indirmemiştir. Siz yalan söyler kimselerden başkası değilsiniz' dediler. Elçiler şöyle dediler: 'Rabb Hmiz biliyor ki, biz hakîkaten size gönderilmiş elçileriz. Bizim üzerimize (vazife) apaçık tebliğden başkası değildir'. Onlar dediler: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vazgeçmezseniz» and olsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur'. Onlar da: 'Sizin

uğursuzluğunuz kendi beraberinizdedir!
Size nasihat edilirse mi (bunu uğursuzluk sayacaksınız)?
Hayır siz haddi aşıp taşanlar güruhusunuz* dediler. O şehrin en uç kenarından koşarak bir adam geldi: 'Ey kavmim' dedi, 'Uyun o gönderilmiş olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere. Onlar hidâyete ermiş zâtlardır. Ben beni yaratana neden kulluk etmeyecek misim? Sizler ancak O'na döndürüleceksiniz. Ben O 'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer o çok merhamet edici Allah bana bir zarar yapmak isterse, onların (iddia ettiğiniz) şefaati bana hiçbir fâide vermez. Onlar beni asta kurtaramazlar.
Şübhesiz ben o takdirde de mutlak apaçık bir sapıklık içindeyimdir. Gerçek ben Rabb Hnize îmân ettim. İşte bunu benden duyun'. (Ona:) 'Gir cennete' denildi. (O da:) 'Ne olurdu' dedi, 'Kavmim bilselerdi, Rabb 'imin beni mağfiret ettiğini, beni ikram edilenlerden kıldığını!'
Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de değildik. (Onların ukubeti) bir tek sayhadan başka değildi. Artık hemen sönüverdiler" (Yâsîn: 13-29).
"Feazzeznâ"; Mucâhid "Şiddetlendirdik" dedi. İbn Abbâs: "Tâirukum", "Musibetleriniz" demektir, demiştir [152].

45- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, kulu Zekeriyyâ'ya Rabb 'inin rahmetini anıştır. O, Rabb 'ine gizlice niyaz ettiği zaman demişti ki: 'Ey Rabb'im, hakikat ben...
Benim kemiğim yıprandı. Başımın saçı tutuştu. Ey Rabb 'im, ben sana ne dua etmişsem bedbaht (ve mahrum) olmadım. Hakikat ben, kendimden sonra yerine gelecek akrabamdan endîşeye düştüm. Karım da kısırdır. Binâenaleyh bana, tarafından (ve kendi sulbümden) bir oğul ihsan et. Ki bana da mirasçı olsun, Ya'kûb Hanedanına da mirasçı olsun. Rabb'im sen onu rızâna kavuştur!' (Allah buyurdu:) 'Ey Zekeriyyâ, hakîkaten sana Yahya adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adaş yapmamıştık'. Dedi: 'Rabb 'im benim nasıl oğlum olur ki? Karım bir kısırdır. Ben ise ihtiyarlığın son haddine varmışımdır'. (Melek) dedi: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki - o, bana göre pek kolay. Daha evvel sen hiçbirşey değilken ben seni yaratmışımdır\ Dedi: 'Rabb'im, bana (bu hususta) bir nişan ver*. Buyurdu;
'Senin nişanın sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşamamandır\ Derken (Zekeriyyâ) mescidinden kavminin karşısına çıkıp, onlara: 'Sabah akşam tesbîh edin diye işaret verdi. (Yahya'yı ihsan ettik ve ona çocukluğunda:) 'Ey Yahya, kitabı kuvvetle tuV(dedik).
Henüz sabi iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan ona bir kalb yumuşaklığı ve temizlik verdik. O, çok muttaki
idL Anasına babasına da itaatli idi. Bir serkeş ve âsî değildi. Dünyâya getirildiği gün de, öleceği gün de> diri olarak kaldırılacağı gün de ona selâm olsun' (Meryem: 1-15).
İbn Abbâs şöyle demiştir: "Semiyyen", "Mislen" demektir. * 'Radiyyen*', "Merdıyyen"; * 'Itıyyen' "Asiyyen" denilir. "Hıyyen", "Atâ ya'tû" fiilindendir.
"Seviyyen" için "Sahîhan" ma'nâsınadır da deniliyor. "Mıhıâbdan kavminin karşısına çıkıp onlara sabah akşam tesbîh edin diye vahyetti; yânî işaret etti".
"Hafiyyen", "Latîfen" demektir. "Âkıran" (yânî "çocuk doğurmayan" sıfatı) erkek ve dişidir, ikisine de sıfat olur [153].

102-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan tahdîs etti ki, onlara da Peygamber (S) göklere yürütüldüğü geceden şöyle tahdîs etmiştir: "...Sonrayükseldi, ikinci semâya varınca oranın kapısının açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi.
— Muhammed'dir, diye cevâb verdi.
— O'na vahy ve mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
Yükseltmekten ayrılıp da ikinci semâya vardığımda, orada Yahya ve îsâ Peygamberlerle karşılaştım. Yahya ile îsâ teyze oğullarıdır.
Cibril bana:
— Bu gördüklerin Yahya ile isa'dır; bunlara selâm ver! dedi. Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı mukaabele ettiler. Sonra:
— Merhaba hayırlı kardeş ve sâlihpeygamber! dediler..." [154].

46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kitâbda Meryem kıssasını da an. Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların Önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona ruhumuzu göndermiştik de, o, kendisine yaratılışı tam bir beşer şeklinde görünmüştü. Meryem ona dedi ki: 'Doğrusu ben senden Rahman olan Allah'a sığınırım. Eğer sen hakkıyle sakınan isen (çekil yanımdan). Rûh da: 'Ben ancak sana pak bir oğlan vermeye vesile olmak için Rabb "inin gönderdiği elçiyim' dedi. O: 'Benim nasıl bir oğlum olacakmış; evlenmedim, bana bir beşer dokunmamıştır. Ben iffetsiz de değilim' dedi. Rûh: 'Öyledir. Fakat Rabb 'in buyurdu ki: O bana göre pek kolay. Çünkü biz onu insanlara bir âyet ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Zâten iş olup bitmiştir '. Nihayet ona gebe kalıp bununla uzak bir yere çekildi. Derken çocuğun sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya

şevketti: 'Keski bundan evvel
öleydim, unutulup gideydim' dedi. Aşağısından ona şu nida geldi: 'Tasalanma, .Rabb'in senin alt yanından bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş taze hurma dökülecektir.
Artık ye, iç. 'Gözün aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen: Ben Rahman olan Allah'a oruç adadım. Onun için bu gün hiçbir kimseye kat 'iyyen söz söylemeyeceğim, de. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: 'Hey Meryem, and olsun sen acîb birşey yapmışsın. Ey Hârûn 'un kızkardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi!' Bunun üzerine Meryem, isa'yı işaret etti. 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabi ile nasıl konuşuruz?' dediler. (îsâ dile gelip) dedi ki: 'Ben hakikat Allah'ın kuluyum. O bana kitâb verdi. Beni peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübarek kıldı. Bana, ben hayâtta oldukça namazı, zekâtı emretti. Beni anneme hürmetkar kıldı. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadı. Dünyâya getirildiğim gün de, öleceğim gün de, bir diri olarak (kabrimden) kaldırılacağım gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimedir'. İşte hakkında şekk ve ihtilâf etmekte oldukları Meryem oğlu îsâ, Hakk kavlince budur" (Meryem: ıe-34).
"Gerçek, Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim Hanedanı'm, İmrân ailesini hepsi de birbirinden gelme tek bir zürriyet
olarak âlemlerin üzerine seçilmiş kıldı. Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Hani İmrân 'in karısı (Hanne):
'Rabb 'im, karnımdakini âzâdlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu adağı kabul et. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sensin Sen' demişti.
Fakat onu kız doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: 'Rabb 'im, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan sana sığındırırım' dedi. Bunun üzerine Rabb 'i onu iyi bir rızâ ile kabul etti. Onu güzel bir nebat gibi büyüttü. Zekeriyyâ 'yi da ona bakmaya me 'mûr etti. Zekeriyyâ ne zaman (kızın bulunduğu) mihraba girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu. 'Meryem, bu sana nereden (geliyor)?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafından. Şübhe yoktur ki, Allah kimi dilerse ona sayısız fizik verir' derdi" (âiu tmrân: 33-37).
"Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı' demişti. 'Ey Meryem, huşu' ile Rabb 'inin divânına dur, secdeye kapan, rükû' edenlerle beraber eğil (cemâatle namaz kıl)'. Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem 'i onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor... " (âiu imrân: 42-45).
İbn Abbâs şöyle demiştir: "Alu İmrân", bütün mü'minlerdir. "Alu İbrahim", "Âiu İmrân", "Alû Yasin" ve "Âiu Muhammed" ta'bîrlerinden kasdedilen de hep mü'minlerdir. Çünkü Allah: "HaUîkat İbrahim 'e insanların en yakını, herhalde zamanında ona tâbi' olanlardır... " (âiu imrân: 68) buyuruyor; onlar da ancak mü'minlerdir. (Binâenaleyh ona muhalefet edenler, orun âl'inden değildirler.) "Âiu Ya'kûb" denilip jr; bunun aslı "Ehlu Ya'kûb"dur. He, hemzeyle kalbedilmiştir. "Âl" kelimesini küçültme ismi yaptıkları zaman, sonra o hemzeyi aslına döndürürler de "Uheylun" derler [155].

103-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs edip şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Âdem çocuklarından doğu-rulan hiçbir çocuk yoktur ki, doyurulurken şeytân ona dokunmuş olmasın. İşte şeytânın dokunmasından dolayıdır ki, çocuk anasından doğduğu andaferyâd ederek ağlar. Şeytânın bu dokunmasından Meryem oğlu ile annesi müstesnadır".
Sonra Ebû Hureyre: "Be/ı onu ve zürriyetini o taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım" (Âiu imrân: 36) âyetini söylerdi [156].

47- Bâb:

"Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı, demişti. Ey Meryem, huşu' ile Rdbb 'in dîvânına dur, secdeye kapan, rükû' edenlerle beraber rükû' et. (Yâ Muhammedi) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem 7 onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun" (Âlu İmrân: 42-44) [157].
"Yekfulu" denilir ki, bu "Onu beslemeyi üzerine aldı; onu kendine katıp aldı" demektir; bunda "Kefele" şeddesiz olarak okunur. Bu, borçlara kefil olmak ve benzeri ma'nâdan değildir.

104-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim, o şöyle dedi: Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygam-ber(S)'den işittim: "Zamanındaki dünyâ kadınlarının hayırlısı İmrân kızı Meryem'dir. Bu ümmetin kadınlarının hayırlısı da Hadîce'dir" buyuruyordu [158].

48- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üstüne seçilmiş kıldı, demişti. Ey Meryem, huşu' ile Rabb Hnin dîvânına dur, secdeye kapan, Allah'a rükû' edenlerle beraber eğil (cemâatle namaz kıl). (Yâ Muhammedi) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem V onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Bu hususta çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: ıEy Meryemx Allah sana kendinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Isâ, (lakabı) Mesîh, (sıfatı) Meryem oğlu 'dur. Dünyâda da, âhirette de sânı yücedir. Allah'a çok yakınlardandır da. Beşiğinde de, yetişkinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecektir, sâlihlerdendir' dediği zaman da (sen yanlarında değildin). Meryem dedi ki:

'Hey Rabb Hm, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir?' Allah dedi: Öyle; fakat Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince ona ancak 'Ol!' der, o da oluverir. Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat % încîPi öğretecek. Onu İsrail oğulları 'na peygamber gönderecek. (Onlara şöyle diyecek:) Hakikat ben size Rabb 'inizden bir âyet getirdim. Hakikat ben size çamurdan kuş biçimi gibi birşey yapar, ona üfürürüm de Allah'ın izniyle derhâl canlı bir kuş olur. Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eğer îmân ediciler seniz, kat'î birer ibret Vardir" (Âlu İmrân: 42-49) [159].
"Yubeşşiruki" ve "Yebşiruke" bir ma'nâdadır; "Seni müjdeliyor" demektir. "Vecîhen", "Şerefli" demektir. İbrâhîm en-Nahaî: "el-Mesîh", "es-Sıddîk" demektir,
demiştir. Mucâhid: "el-Kehlu", "el-Halîmu", yânı "Olgun", "el-Ekmehu", "Gündüzleyin gören, geceleyin
görmeyen" demektir, demiştir. Başkaları da "el-Ekmeh" "Kör olarak doğandır" demişlerdir [160].

105-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Amr ibn Murre şöyle demiştir: Ben Murre el-Hemdânî'den hadîs tahdîs ederken işittim. Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R) şöyle demiştir: "Âişe'nin, ümmetimin kadınlarına karşı üstünlüğü, tirid yemeğinin diğer yemeklere karşı üstünlüğü gibidir. Erkeklerden bir çokluk (fazilette) kemâle erdi. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ile Fir'avn'ın kadını Âsiye'den başkası kemâle ermedi".
İbn Vehb dedi ki: Bana Yûnus haber verdi: İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ku-reyş kadınları deveye binen Arab kadınlarının hayırlısıdır. Onlar, kadınların çocuğa en şefkatlisi, elindeki zevcinin malını korumak hususunda kocaya en riâyeîlisidir".
(Bu hadîsin râvîsi Saîd ibnu'l-Müseyyeb dedi ki:) Bu rivayetin ardından Ebû Hureyre: "İmrân kızı Meryem asla deveye binmedi" der idi.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus el-Eylî'ye, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu Muhammed ibn Abdillah ile İshâk el-Kelbî mutâbaat etmişlerdir [161].

49- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey kitâb ehli olanlar, dîniniz hususunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh îsâ yalnız Allah'ın Rasûlü ve kelimesidir ki, onu Meryem 'e bırakmıştır. O,Allah tarafından yaratılan bir Rüfatur. Artık Allah'a ve rusûllerine inanın da (Allah) üçtür demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah, ancak bir tek tanrıdır. O herhangi bir çocuğu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O 'nundur. Hakîkî vekîl olmak bakımından da bizzat Allah yeter. Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allah'ın kulu olmaktan asla çekinmezler. Kim O 'na kulluktan
çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzurunda toplayacaktır" (en-Nisâ: m-m).
Ebû Ubeyd: "Kelimetuhû", (baba ve nutfe vâsıtası olmaksızın) ol deyince olmasıdır, demiştir. Başkaları
da "Ruhun minhu", "Ona hayât verdi de bir rûh yaptı" demektir, dediler. "İlâhlar üçtür" demeyin " [162]

106-..... Bana Cunâde ibnu EbîUmeyye, Ubeyde ibn Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "He kim: Allah'tan başka ibâdet olunacak hiçbir ma'bûd yoktur, yalnız Allah vardır; ortağı yoktur, Muhammed de muhakkak Allah'ın kulu veRa-sûlü 'dür. îsâ da Allah 'in kulu ve Rasûlü 'dür. Ve (tekvînî bir emirle) Meryem'e bıraktığı bir kelimesidir ve (bu suretle) Allah tarafından hayât verilen bir ruhtur. Cennet haktır, cehennem de haktır, diye diliyle ikrar ve kalbiyle tasdik ederse, Allah o kimseyi cennete kor. O kul hangi mal üzerinde olursa (olsun ayırdetmez)".
Râvî el-Velîd dedi ki: Bana İbnu Câbir, Umeyr'den; o da Cunâ-de'den tahdîs etti de "Cennetin sekiz kapısından hangisini isterse oradan" fıkrasını ziyâde etti [163].

50- Bâb:

"Kitâbda Meryem (kıssasını) da an. Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona ruhumuzu göndermiştik de o kendisine hilkati tam bir beşer
Şeklinde görünmüştü.. " (Meryem: 16-40)
Yûnus kıssasındaki "Nebeznâhu" (es-saffât: 145) "Onu attık" demektir. "Doğu tarafa çekildi": Yânı ibâdet için Beytu'l-Makdis'in yâhud evinin doğu tarafına çekildi. "Fe-ecâehâ", "Doğum sancısı Meryem'i getirdi" demektir; bu "Ci'tu"dan "Ef 'altu"dur. "el-Ceehâ" denilir ki, "Onu muztarr kıldı" demektir.
"Tessâkatu", "Düşürür" yânî düşer; "Mekânen kasıyyen", "Mekânen kaasiyen"; yânî "Uzak bir yere"; "Feriyyen azîmen", "Sevilmeyen çok çirkin bir iş yaptın" demektir.
İbn Abbâs: "Nisyen", "Yaradılmış mevcûd birşey olmayaydım" demektir, dedi. Başkaları da: "en-Nisyu", "el-Hakîru"dur, dedi. Ebû Vâil: Meryem "Eğer Allah'tan sakıma isen" dediği zaman "Takî"'m akıl sahibi olduğunu bildi, demiştir. Vekî* ibnu'l-Cerrâh, İsrâîl ibn Yûnus'tan; o da dedesi Ebû İshâk'tan; o da el-Berâ ibn Âzib'den: "Seriyyen", Süryânîce'de küçük ırmak, çay demektir, demiştir [164].

107-.....Bize Cerîr ibn Hazım, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyur-muşıur: "Beşikteyalnız üç çocuk konuşmuştur: Biri isa'dır. (İkincisi de şu kıssadaki çocuktur:) İsrâîl oğulları zamanında Cureyc denilen ruhban bir kişi vardır. Cureyc savmıasında namaz kılarken annesi gelmiş, kendisini çağırmış.

Cureyc:
— Namazı bozup anama cevâb mı vereyim, yoksa namaz mı kılayım? diye düşünmüş. (Anası üç defa çağırdığı hâlde namaza devam etmiş.)
Bunun üzerine anası:
— Yâ Allah! Bu oğluma fahişe kadınların yüzlerini göstermedikçe onun canını alma! diye beddua etmiş.
Cureyc savmıasında bulunduğu sırada bir kadın gelip kendisine musallat olmuş ve ona zina teklif etmiş. Fakat Cureyc bundan çekindiği için, bu kızgın kadın bir çobana gitmiş ve kendini ona teslim etmiştir. Kadın bu cinsî münâsebetten bir oğlan doğurmuş. (Kendisinden sorulduğunda) bu çocuğun Cureyc'den olduğunu söylemiş. Bunun üzerine halk rahibe gelmişler, savmıasını (baltalarla, kazmalarla) kırıp yıkmışlar, kendisini de savmıadan aşağı indirip çıkarmışlar ve kendisine küfürler etmişler. Cureyc abdest alıp namaz kıldıktan sonra o piç çocuğun yanına gelmiş ve:
— Ey oğul, baban kimdir? diye sormuş.
— Çobandır! diye cevâb vermiş.
Bu garîb hâdiseyi gören halk, rahibe:
— Senin savmıanı, yânı ibâdet verini altından yaparız! demişler.
Cureyc:
— Hayır, eskisi gibi çamurdan yapın, demiştir.
(Üçüncüsü de şudur:) İsrâîl oğulları 'ndan emzikli bir kadın vardı. Bir gün erkek çocuğunu emzirirken yanından yakışıklı ve haşmetli bir süvârî geçmiş. Bunu gören kadın:
— Yâ Allah! Oğlumu bunun gibi heybetli kıl! diye dua etmiş. Çocuk hemen anasının memesini bırakıp süvârîye dönmüş ve:
— Yâ Allah! Beni bunun gibi kılma! diye duâ etmiş. Sonra anasının memesine dönüp yine emmeye koyulmuş".
Râvî Ebû Hureyre dedi ki: (Peygamber bunu bize hikâye ederken parmağını ağzına koyarak çocuğun emişini misâllendirmişti; O'-nun bu hâli gözümün önündedir.) Şimdi ben Peygamber'in kendi parmağını emişini görür gibiyim.
"Bundan sonra da o emzikli kadının yanından bir câriye geçmiş. Bu defa kadın:
— Yâ Allah! Benim oğlumu şu câriye gibi (hakîr) yapma! diye duâ etmiş.
Bu sefer çocuk yine anasının memesini bırakmış ve:
— Yâ Allah! Beni bunun gibi kıl! demiş. Bunun üzerine kadın, çocuğuna:
— Niçin böyle söyledin? diye sormuş. Çocuk da şöyle cevâb vermiştir:
— O süvârî kibirli zâlimlerden birisi idi. Şu câriye ise (zavallı bir kadındır; insanlar ona): Sen çaldın, sen zina ettin diye söz'ederler; hâlbuki o bunların hiçbirisini yapmamış (ma'sûm) bir kadındır" [165].

108-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Geceleyin yürütüldüğüm zaman Musa'ya kavuştum". -Râvî dedi ki: Rasûlullah onu tavsif etti.- "Bir de gördüm ki, ot Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi karayağız, uzun boylu, batık etli, düz saçlı bir zâttır." Rasûlullah dedi ki: "Ben isa'ya da kavuştum". Peygamber onu da tavsif edip şöyle dedi: "îsâ, orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreliydi. Ben İbrahim'i de gördüm. Çocukları içinde ona en çok benzeyeni benim". Peygamber dedi ki: "Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarâb bulunan iki kap getirildi ve bana: Bunların hangisini dilersen al, denildi. Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana: Fıtrata hidâyet olundun yâhud fıtrata isabet ettin. Eğer sen şarâbı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi" [166].

109-..... Bize Usmân ibnu'l-Mugîre, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi ki, İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben isa'yı, Musa'yı ve İbrahim'i gördüm: Amma îsâ al çehreli, kıvırcık saçlı, geniş göğüslü idi. Amma Mûsâ, karayağız, iri uzun boylu, düz saçlı idi. Sanki Sudanlı erkeklerden birisi".

110-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer (R) dedi ki: Peygamber (S) bir gün insanların arasında Deccâl Mesîh'i zikretti de şöyle buyurdu: "Şübhesiz Allah şaşı değildir. Dikkat edin ki, Deccâl Mesih 'in sağ gözü şaşıdır. Onun gözü sanki salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış, iri bir üzüm tânesi gibidir. Ben geceleyin kendimi Ka'beyanında gördüm. Ansızın esmer bir zâtla karşılaştım. Sanki o görülen esmer erkeklerin en güzelidir. Başının saçı iki omuzu arasında sarkıyor. Saçları taranıp arınmıştı da başı su damlatıyordu. İki elini iki kişinin omuzlarına koyarak o iki kişi arasında Bey t'i tavaf ediyordu.
— Bu kimdir? dedim.
— Meryem 'in oğlu Mesîh 'tir, dediler.
Sonra onun arkasında gayetle kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat ve bört-lek, gördüğüm insanlar arasında İbnu Katan'a en çok benzeyen birisini gördüm. Bu da iki elini iki kişinin omuzlarına koyarak Bey t'i tavaf ediyordu.
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu Mesih Deccâl'dir, dediler".
Bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Ubeydullah, Mûsâ ibn Uk-be'ye mutâbaat etmiştir.

111-.....Bana ez-Zuhrî, Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Hayır vallahi Peygamber (S) îsâ için "Kırmızı (çehrelidir)" demedi. Lâkin o, şöyle buyurdu: "Ben uyumuştum, ru'yâmda Ka'be'yi tavaf ediyordum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. İki kişi arasında onlara dayanarak iki tarafa bocalayarak sevkediliyordu (tavafı böyle yapıyordu), başı da su damlatıyordu yâhud başı su akıtıyordu. Ben:
— Bu kimdir? diye sordum.

— Meryem oğlu'dur, dediler.
Ona yönelmek üzere yürüdüğüm sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek; sanki salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi. (Orada bulunanlara:)
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu, Deccâl'dir, dediler.
Ona benzerlikçe insanların en yakın olanı İbnu Katan'dır." ez-Zuhrî: İbnu Katan, Huzâa kabilesinden Câhiliyet devrinde he-Iâk olmuş bir adamdır, demiştir.

112-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ben Meryem oğlu'na insanların en yakınıyım. Peygamberler anaları ayrı, babaları bir evlâdlardır. Benimle îsâ arasında başka bir peygamber yoktur" [167].

113-.....Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben Meryem oğlu isa'ya dünyâ ve âhirette insanların en yakınıyım. Esasen peygamberler babaları bir kardeştirler, anaları ayrı ayrıdır, dînleri birdir".
Ve İbrahim ibn Tahmân, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân ibn Suleym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan söyledi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir [168].

114-.....BizeMa'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir kerresinde Meryem oğlu îsâ, hırsızlık yapmakta olan bir kimse görmüş de ona:
— Sen çaldın mı? diye sormuş. O da:
— Kendisinden başka (ibâdete lâyık) hiçbir tanrı bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ben asla çalmadım, diye cevâb vermiş.
Bunun üzerine îsâ:
— Allah'a îmân (ve O'nun adına yemin edeni tasdik) ettim ve kendi gözümü yalanladım, demiştir".

115-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle diyordu: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, İbn Abbâs'tan haber verdi. O da Umer(R)'den işitmiştir. Umer minber üzerinde şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Nasrâ-nîler'in Meryem oğlu'nu bâtıl ve aşırı surette medhettikleri gibi, sakın sizler de beni medhde aşın gitmeyiniz. Şübhesiz ki, ben ancak bir kulum. Onun için bana Allah'ın Kulu ve Rasûlü deyiniz"duyuruyordu.

116- Bize Muhammed ibn Mukaatil tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Salih ibn Hayy haber verdi ki Ho-râsân ahâlîsinden bir adam eş-Şa'bî'ye bir suâl sordu. Bunun üzerine eş-Şa'bî şöyle dedi: Bana Ebû Burde haber verdi ki, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kişi,
cariyesini güzel edeblendirir ve terbiyesini güzel yapar, onu öğretir ve öğretmesini yânî okutmasını güzel yapar, sonra ona hürriyet verir de onunla evlenirse, o kişiye iki ecir vardır. Bir kişi de isa'ya îmân eder, sonra bana îmân ederse, buna da iki ecir vardır. Bir köle de hem Rabb 'ine muttaki olur, hem de efendilerine itaat ederse, bunun için de iki ecir vardır".

117-.....İbn Âbbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Sizler yahnayaklılar, çıplaklar, erlik yerleriniz sünnetsizler olarak haşrolunacaksınız" buyurdu. Sonra: "O günü hatırla ki, biz göğü, kitâblann sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz. tik yaratışa nasıl baş-ladıksa, üzerimize hakk bir va 'd olarak yine onu iade edeceğiz. Hak-kıyle failler biziz*' (ei-Enbiyâ: !04) âyetini okudu. Ve şöyle devam etti: "Kıyamet günü ilk elbise giydirilecek kişi îbrâhîm dir. Yine kıyamet günü sahâbîlerimden birtakım insanlar sağ taraflarından ve sol taraflarından yakalanırlar da ben: Onlar benim sahâbîlerimdir, derim. Bana: Sen onlardan ayrıldığından beri onlar Ökçeleri üzerinde geri dönmekte devam etmiş mürtedlerdir, denilir. Ben de: Allah'ın sâlih kulu Meryem oğlu isa'nın dediği gibi derim: "Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcu idim. Fakat sen beni vefat ettirdiğin vakit üzerlerinde kontrolcu yalnız Sen oldun. Zâten Sen her-şeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki onlar Sen 'in kullarındır. Eğer onlara mağfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakikaten Sensin Sen" (ei-Mâide: 117-118).
Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî şöyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî'den zikrolundu ki, Kabîsa: Onlar Ebû Bekr zamanında dînden dönen mürtedlerdir; Ebû Bekr onlarla harb etti, demiştir [169].

51- Meryem Oğlu Îsâ Aleyhima's-Selâm'ın İnmesi Babı

118-.....Saîd ibnu'l, Müseyyeb, Ebû Hureyre(R)'den şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan A ilah 'a yemîn ederim ki, muhakkak ileride Meryem oğlu Isâ sizin içinize adaletli bir hakem olarak incektir. O zaman o, salibi kıracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak, mal ö kadar çoğalacak ki, hiçbir kimse mal kabul etmeyecek. Nihayet bir tek secde dünyâ ve dünyâdaki her şey den daha hayırlı olacaktır".
Bunun ardından Ebû Hureyre (R) şöyle derdi: İsterseniz şu âyeti okuyunuz: "Ehli kitâbdan hiçbiri hâriç olmamak üzere, ölümünden evvel, and olsun ona (îsâ'ya) mutlakaa îmân edecek, o da kıyamet günü kendileri aleyhine bir şâhid olacaktır" (en-Nisâ: 159) [170].

119-.....Bizeel-Leys, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Katâde el-Ensârî'nin himayesinde bulunan

Nâfi'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İmamınız (devlet başkanınız) kendinizden olduğu hâlde Meryem oğlu sizin içinize indiği zaman (îsâ da îmânınıza uyduğunda) acaba sizler nasıl olursunuz?" [171].
Bu hadîsi rivayet etmekte UkayI ile el-Evzâî, Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir.

52- İsrâîl Oğulları'ndan Zîkrolunagelen (İbretli Ve İnsanı Hayrete Düşüren) Hadîsler Babı [172]

120-..... Rıb'î ibn Hırâş şöyle demiştir: Ukbe ibn Amr, Huzeyfe'ye:
— Sen bize Rasûlullah'tan işittiğin şeyleri tahdîs etmez misin? dedi.
Huzeyfe de şöyle dedi:
— Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Deccâl çıktığı zaman beraberinde bir su, bir de ateş bulunacaktır. Amma insanların ateş olarak gördükleri şeye gelince, o, soğuk bir sudur. Amma insanların soğuk bir su olduğunu görecekleri şey ise, işte o, yakıcı bir ateştir. Sizlerden her kim Deccâl'in çıkması zamanına erişirse, ateş suretinde göreceği şeyin tarafında bulunsun. Çünkü o, tatlı soğuk bir sudur" [173].
Yine Huzeyfe şöyle dedi:
— Ve ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Sizden evvel geçen ümmetlerden bir kişi vardı. Onun ruhunu almak için ölüm meleği ona geldi (ve ruhunu alıp gitti, diriltildiğinde) ona:
— Dünyâda bir hayır işledin mi? diye soruldu.
O da:
— Bir hayır işlediğimi bilmiyorum, dedi. Ona:
— İyi. düşün! denildi. Oda:
— Ben (ömrümde) hiçbir hayır işlediğimi bilmiyorum. Ancak şu var ki, ben dünyâda insanlarla alışveriş yapardım da, alacaklarımı toplardım. Hâli vakti yerinde olan borçluya va'de verirdim. Fakır borçluya da borcunu bağışlardım, dedi.
Bunun üzerine Allah o kimseyi cennete girdirdi". Ve yine Huzeyfe şöyle dedi:
— Ben yine Rasülullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetler içinde) bir kişiye ölüm gelip çatmıştı. O, hayâttan ümidini kesince ailesine şöyle vasiyet etti:
— Ben öldüğümde birçok odun toplayınız. Bu yığını bir ateşle tutuşturup yakınız (ve beni bu ateşe atınız). Ateş benim etimi yiyip de kemiğime ulaşıncaya kadar bırakınız. Kemiğimi yakınca bu yanmış kemikleri alınız, onu döğüp un yapınız. Sonra rüzgârı şiddetli bir günü bekleyiniz. Ve (bu unu fırtınalı günde) deniz içine savurunuz.
Aile halkı bu vasiyetin gereğini yaptılar. Fakat Allah onun zerrelerini topladı da ona:
— Niçin böyle yaptın? diye sordu. O kışı:
— Ben Sen 'den korktuğumdan dolayı böyle yaptım, diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Allah onu mağfiret eyledi."
Râvî Ukbe ibn Âmr, Huzeyfe'ye:
— Ben de RasûIuIIah(S)'tan işittim; bu hadîsi söylüyordu. O vasiyet eden kişi bir kefen soyucu idi, demiştir [174].

121-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdil-
lah haber verdi ki, Âişe ile İbn Abbâs (Allah onlardan razı olsun) şöyle demişlerdir: Rasülullah'a son hastalığında inen indiği zaman, (çektiği sıkıntıdan dolayı) yanında olan bir hamîsayı yüzüne örter dururdu. Hamîsa kandisine sıkıntı verdikçe yine atıp yüzünü açardı. İşte o hâlde iken: "Allah'ın la'neti Yahudiler ve Hnstiyanlar üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mesciâlen edindiler" buyurdu. Bununla onların yaptıklarından ümmeti sakındırıyordu[175]

122-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Furât el-Kazzâz şöyle demiştir:
Ben Ebû Hâzım'dan işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre (R) ile beş sene beraber oturdum. Ondan işittim ki, Peygamber (S)'in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu: "İsrâîl oğulları zamanında onları peygamberler idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şübhesiz ki benden sonra peygamber yoktur. Artık halîfeler olacaktır. Halîfeler çok da olabilirler".
Sahâbîler:
— Halîfeler birden fazla olursa, bize ne emredersin? dediler. Peygamber:
— "Birinciye yaptığınız bey'ate bağlı kalınız, birinciye. Onlara haklarını veriniz (emirlerini dinleyip itaat ediniz). Şübhesiz ki Allah da onlara idare ettikleri milletlerin haklarından soracaktır" buyurdu [176].

123-.....Bana Zeyd ibn Eşlem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Siz* ler, kendinizden önce geçen milletlerin yoluna karışı karışına, arşım arşınına tıpatıp muhakkak uyacaksınız! O dereceye kadar ki, şayet onlar (daracık) keler deliğine girmiş olsalar, siz de muhakkak (onlara uyarak) oraya gireceksiniz!"
(Râvî Ebû Saîd dedi ki:) Biz:
— Yâ Rasûlallah! Bu ümmetler Yahûdîler'le Hnstiyanlar mı? diye sorduk.
Rasûlullah:
— "Onlardan başka kim olacak?" buyurdu [177].

124-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: (Sahâbîler çoğalıp da namaz vaktin

tanıyacakları bir şeyle bildirmek istedikleri zaman) ateş yakmak, çan çalmak hatırlarına geldi. Yahudiler ve Hrıstiyanlar'i da, yânî bunların onlara âid işler olduğunu da düşündüler (ve vazgeçildi). Sonra Bilâl'e ezan lâfızlarını ikişer ikişer; ikaamet lâfızlarını birer birer söylemesi emrolundu [178].

125-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R), namaz kılar kimsenin elini kalçasına koymasını çirkin görürdü de: Bunu Yahûdîler yapar, derdi.
Bu hadîsi el-A'meş'ten rivayet etmekte Şu'be, Sufyân'a mutâ-baat etmiştir [179].

126-.....Bizeel-Leys, Nâfi'den; o daîbnUmer(R)'dentahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden evvel geçen ümmetlerin dünyâdaki müddetlerine nisbetle sizin müddetiniz ancak ikindi namâzıyle güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir. Sizlerin meseli ile Yahûd ve Nasârâ'mn meseli şu kimsenin meseli gibidir: O, birtakım işçileri çalıştırmak istedi de:
— Bana günün yarısına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle kim çalışır? dedi.
Yahudiler birer kîrât birer kîrât ücretle günün yarısına kadar çalıştılar. Sonra o zât:
— Günün yarısından ikindi namazına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle bana kim çalışır? dedi.
Hrıstiyanlar günün yarısından ikindi namazına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle çalıştılar. Sonra adam:
— İkindi namazından güneşin batmasına kadar bana ikişer kîrât ikişer kîrât ücretle kim çalışacak? dedi".
Peygamber buyurdu ki: "Dikkat edin! İkindi namazından güneşin batmasına kadar ikişer kîrât ikişer kîrât ücretle çalışanlar, sizlersiniz. Dikkat edin! Sizin ücretiniz iki kenedir.
Bunun üzerine Yahudiler ve Hrıstiyanlar öfkelendiler de:
— (Ey Rabb'imiz!) Bizler daha çok çalıştık, fakat daha az ücret aldık! dediler.
Allah:
— Ben sizin hakkınızdan herhangi birşey kesip zulmettim mi? buyurdu.
Onlar:
— Hayır (ücretimizden kesmedin yâ Rabb), dediler. Allah da:
— İşte o benim fadlımdır ki, ben onu dilediğime veririm, buyurdu" [180].

127-.....İbnAbbâs (R) şöyle demiştir: Ben Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Allah Fulân kimseyi öldürsün! O Peygamber (S)'in: "Allah Yahûdîler'e la'net etsin! Onlara (gerek meyte, gerek gayrisi olsun) yağlar haram kılındı da onlar bu yağlan erittiler ve sattılar" buyurduğunu bilmedi mi?
Bu hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte İbn Abbâs'a Câbir ile Ebû Hureyre mutâbaat etmişlerdir [181].

128-.....Hassan ibn Atıyye, Ebû Kebşe'den; o da Abdullah ibn Amr'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Benim tarafımdan (teblîğ edilen Kur'ân'dan) bir âyet olsun halka ulaştırınız. İsrâîl oğulları'ndan da (ibretli kıssalar) haber verebilirsiniz. Bunda darlık yoktur. Her kim (benim söylemediğim birşeyi söyledi diye) bile bile bana yalan isnâd ederse, o da cehennemdeki yerine yerleşmeye hazırlansın" [182].

129-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) "Yahudiler ve Hrıstiyanlar (ak saçlarını ve sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz" buyurdu [183].

130-.....Bize Cerîr, el-Hasen'den tahdîs etti: (Hasen Basrî şöyle demiştir:) Bize Cündüb ibn Abdillah şu Basra Mescidi'nde Peygam-ber'den aşağıdaki hadîsi tahdîs etti. Biz onun bunu bize tahdîs ettiği zamandan beri bu hadîsi unutmadık, Cündüb'ün Rasûlullah üzerine yalan söylemiş olacağından endîşe de etmiyoruz. Cündüb şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir kişi vardı. Önün bedeninde bir yarası vardı. Bu kişi yaranın elemine dayanamadı da bir bıçak aldı ve onunla elini kesti. Fakat kan bir türlü kesilmedi ve nihayet o kişi öldü. Yüce Allah: Kulum kendi kendisine (ölüme teşebbüs edip) benim önüme geçmeye davrandı. Ben de ona cenneti haram kıldım, buyurdu" [184]

53- İsrâîl Oğullarfnda Derisi Hasta Kimse İle Körün Ve Kelin Hadîsi

131-.....Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre tahdîs etti ki, ona da Ebû Hureyre, Peygamber'den işiterek tahdîs etmiştir.
H ve yine bana Muhammed tahdîs etti: Bize Abdullah ibn Recâ tahdîs etti: Bize Hemmâm ibn Yahya haber verdi ki, İshâk ibn Ab-dillah şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre haber verdi ki, ona da Ebû Hureyre tahdîs etmiştir: Ebû Hureyre, Rasûlullah'-tan şöyle buyururken işitmiştir: "İsrâîloğulları'nda derisi hastalıklı, kel, kör üç kişi vardı. Allah bunları imtihan etmek istedi de onlara bir melek gönderdi. Melek abraşa geldi:
— En çok neyi seversin? dedi. Abraş:
— Güzel renk, güzel ten. Çünkü insanlar beni çirkin görüyor, benden iğreniyorlar, dedi."
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek, abraşın vücûdunu sıvadı. Ondan bu çirkinlik gitti de ona güzel bir renk ve güzel bir ten verildi. Bundan sonra melek ona:
— En çok hangi mali seversin? diye sordu. Abraşlıktan kurtulan kişi:
— Deveyi yâhud da sığırı, dedi".

— Râvî İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha abraşla kelden birisinin deve, Öbürünün de sığır istediğini kestiremediğinden terdîd ile ikili
rivayet etmiştir .-Abraşla kelden biri deve dedi, diğeri de sığır dedi. "Deve isteyene on aylık gebe bir deve verildi. Bunun üzerine melek ona:
— Bu deve mübarek olsun! diye dua etti.
Sonra melek, başı kel kişinin yanına vardı. Ona da:
— En çok neyi seversin? diye sordu. O da:
— Güzel bir saç, şu kellik benden gitsin! Herkes benden iğreniyor, dedi."
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek onun başım sıvadı da ondan kellik gitti ve ona güzel bir saç verildi. Melek ona:
— En çok hangi malı seversin? diye sordu. Oda:
— Sığırı severim, dedi.
Allah ona gebe bir sığır verdi de, melek ona:
— Bu sığır sana mübarek olsun! diye duâ etti. Melek körün yanına geldi ve ona da:
— En çok neyi seversin? diye sordu.
O da:
— Allah gözümü bana geri versin de, ben de onunla insanları
göreyim, dedi".
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek onun gözünü sıvadı da Allah ona
gözünü geri verdi. Melek, köre:
— Hangi malı çok seversin? diye sordu. Oda:
— Koyunu severim, dedi.
Melek de ona kuzulu bir koyun verdi.
Bir müddet sonra deve ve sığır sahihlerinin devesi ve sığırı yavruladı. Koyun sahibinin de koyunu kuzuladı. Bu suretle deve isteyen kişinin bir vâdî dolusu devesi oldu. Sığır isteyen kimsenin de bir vâdî dolusu sığırı oldu. Koyun isteyen körün de bir vâdî koyunu oldu. Bundan sonra (günün birinde) o melek, bu üç kişi ile ilk görüştüğü suret ve hey'etinde abraş kişiye geldi de şöyle dedi:
— Ben fakır (ve garîb yabancı) bir kişiyim. Yol üzerinde yaşama ve memleketime ulaşma sebebleri kesilmiştir. Artık bu gün benim için muradıma erişebilmek ancak evvelâ Allah'ın inâyetiyledir, sonra senin yardımınladır. Şimdi ben sana güzel bir renk, güzel bir vü-cûd ve bir çok mal veren Allah rızâsı için, senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde muradıma ve vatanıma erişebileyim!
Bu istek üzerine eski abraş ona:
— İyi amma hak sahihleri (yânî isteyen fakirler) çoktur (her dilenciye bir deve vermek olmaz), dedi.
Melek de ona:
— Öyle sanıyorum ki ben seni tanıyacağım. Sen insanların iğrendiği abraş kimse değil misin? Sen fakır idin de bu malı sana Allah vermişti, dedi.
Bu eski abraş, meleğe:
— Hayır yemin olsun ben bu mala atadan ataya geçerek vâris oldum, dedi.
Melek de ona:
— Eğer sen bu iddianda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin! dedi.
Sonra melek, ilk buluştuğu suretinde ve hey'etinde kel adama gitti de, abraşa dediği gibi ona da söyledi. Kel de abraşın reddettiği gibi reddetti. Melek de ona:
— Eğer sen bu iddianda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin! diye beddua etti.
Bu defa melek (gözlerini sıvadığı) köre geldi de şunları söyledi:
— Ben fakır ve (vatanından uzak düşmüş) garîb bir kimseyim. Sefer hâlinde iken geçimim ve memleketime dönmem sebebleri benden kesilmiştir. Bu gün benim için muradıma ulaşabilmek ancak evvelâ Allah'ın inayeti, sonra senin yardımınla olur. Şimdi ben sana gözlerini geri veren Allah rızâsı için senden bir koyun isterim ki, bu yolculuğumda onunla muradıma ve vatanıma erişebileyim, dedi.
O kişi de meleğe:
— Hakîkaten ben kör idim, Allah gözlerimin nurunu bana geri verdi. Fakır idim. Allah beni zengin kıldı. (îşte koyunlarım) dilediğin kadar al. Allah'ayemîn ederim ki, bu gün Allah rızâsı için benden alacağın birşeyin mikdârını hudûdlandırmak ile sana güçlük vermek istemem, dedi.
Melek de ona:
— Malını tamamen muhafaza et! Allah ancak sizin üçünüzü imtihan etti de, Allah senden razı oldu. İki dostun abraşla kel de Allah'ın gazabına uğradılar, dedi" [185].

54- Bâb:

"Sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakîm yaranının ibrete şâyân olduklarını mı sandın? Hayır (Öyle değil). O zaman o genç yiğitler mağaraya sığınmışlardı da: 'Ey Rabb 'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyet hazırla' demişlerdi. Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gayeyi daha iyi hesâb edicidir, ayırdedelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakikati veçhile anlatalım: Doğrusu onlar Rabb Herine îmân eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini

artırmıştık. Ve (zâlim hükümdarın önünde) dikilip de: Bizim Rabb İmiz göklerin ve yerin Rabb Hdir. Biz O'ndan başkasına tanrı demeyiz* Dersek o hâlde and olsun ki, hakikatten uzaklaşmış oluruz. Şunlar, şu bizim kavmimiz O'ndan başka tanrılar edindiler. Bunların üzerine bârı açık bir burhan getirselerdi ya. Artık Allah'a karşı yalan yere iftira edenlerden daha zâlim kimdir? dedikleri zaman, onların kalblerini (sabır ve sebat ile tamamen Hakk'a) bağlamıştık. (Birbirine şöyle demişlerdi:) Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabb 'iniz size rahmetinden genişlik versin, işinizden de Jaide hazırlasın! (Onlara baksaydın) görürdün ki, güneş doğduğu zaman mağaraların sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiçbir zaman irşâd edici bir yâr bulamazsın. Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Hâlbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları sağ yanına, sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın giriş yerinde iki kolunu uzatmakta idi. Üzerlerine tırmanıp da (hâllerini bir) görseydin mutlakaa onlardan yüz çevirir, kaçardın ve her hâlde için onlardan korku ile dolardı. Bunun gibi onları aralarında soruşsunlar diye uyandırdık da içlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar eğleştiniz? (Bâzıları:) Bir gün yâhud bir günün bir parçası eğleştik, dediler. (Diğerleri de:) Ne kadar eğleştiğinizi Rabb 'iniz daha iyi bilendir. Şimdi siz birinizi bu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, onun hangi yiyeceği daha temizse ondan bir rızık getirsin. Çok nâzik hareket etsin, sizi hiçbir kimseye sakın hissettirmesin, dediler. Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya taşla öldürürler, yâhud sizi zorla kendi dînlerine döndürürler. Bu takdirde ise ebedî felah bulamazsınız. Böylece (kullarımızı ve mü'minieri) onların hâllerine muttali' kıldık ki, Allah'ın (tekrar dirilteceğine dâir olan) va 'dinin şübhesiz bir hakk olduğunu, kıyametin vuku 'unda da hiçbir şübhe bulunmadığını bilmiş olsunlar. O sırada onlar, bunların işini aralarında nizâ'laşıyorlardu Bunun üzerine: Onların etrafına bir bina yapın, dediler. Rabb Heri onları daha iyi bilendir. Onların işine gâlib (ve vâkıf) olanlar ise: Mutlakaa yanlarında bir mescid edineceğiz, dediler. (Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. Beştir, altıncıları köpekleridir, diyecekler. Söyle ki: Rabb 'im onların sayısını daha iyi bilendir. Onları insanların bâzısından başkası bilemez. O hâlde bunlar hakkında zahirî bir münâkaşadan gayrı ile mücâdele etme. Bunlara dâir hiçpir kimseden fetva da isteme. Hiçbir şey hakkında:
Ben bunu herhalde yarın yapacağım, deme. Meğer ki, sözünü Allah'ın dilemesine bağlamış olasın. Unuttuğun
zaman Rabb'ini an ve şöyle de: "Umulur ki Rabb'im beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakıyyete erdirir'. Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler. Bunadokuz yıl daha kattılar. De ki: Allah ne kadar eğleştiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybıO'na hâsstır. O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir t Bunların O'ndan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O hiçbir kimseyi hükmüne ortak da yapmaz" (ei-Kehf: 9-26) [186].

55- Hadîsirl-Gâr(-Mağara Hadîsi)

132- Bize İsmâîl ibn Halîl tahdîs etti: Bize Alî ibn Mushir, Ubey-dullah ibn Umer'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Sizden evvelki gelip geçen ümmetlerden üç kişilik bir topluluk yürüyüp giderlerken birden kendilerini bir yağmur yakaladı. Hemen bir mağaraya sığındılar. Akabinde mağaranın kapısı bunların üzerine kapandı. Bunlar birbirlerine:
— Şu muhakkak: Vallahi ey şu mağara içinde bulunanlar! Sizi buradan doğruluktan başka birşey kurtarmaz. Onun için sizden her-bir kişi doğru söylediğini bilmekte olduğu birşeyle Allah 'a dua etsin, dediler.
Bunlardan birisi:
~YâAilah! Kat 'î olarak bilmektesin ki, benim ücretti bir işçim vardı, o bana üç sâ' ölçeği pirince karşılık çalışıyordu. Bu işçi o ücreti bırakıp gitti. Ben bu ücret pirincine yöneldim de onu ektim. O ekim işinden iyi mahsûl oldu. Ben ondan bir sığır satın aldım. Bir müddet sonra o işçi bana gelip ücretini istiyordu. Ben de ona: Şu sığırlara git ve onları önüne kat da sür git, dedim. O: Benim, senin yanında ancak üç sâ' ölçeği pirinç darısı hakkım vardır, dedi. Ben yine ona: Şu sığırlara git, onlar senin o üç sâ' ölçeği ücretinden çoğaldılar, dedim. İşçi onları sürüp gitti. Ey Allah 'im, sen bilmektesin ki, ben bunu senin haşyetinden ötürü böyle yaptım. Onun hatırına bizden şu kayayı aç! diye dua etti. Kaya onlardan biraz açıldı.
Diğeri de:
— Yâ Allah! Şübhesiz sen bilmektesin ki, benim yaşlı ihtiyar anamla babam vardı. Ben her gece bunlara koyunlarımın sütünü getirip içirirdim. Bir gece bir engel sebebiyle bunlara süt getirmekte geciktim. Geldiğimde bunlar uyumuşlardı. Ehlim ve çocuklarım açlıktan feryâd ediyorlardı. Fakat ben anam babam içmeden çocuklarıma s,üt içiremezdim. Bu durumda ben onları uyandırmayı istemedim. Onları terkedip de yataklarında içmelerini bekleyiciler olarak kalmalarını da istemedim. Süt tası elimde tâfecr doğuncaya kadar bekledim. Allah 'im, sen pek iyi bilmektesin ki, ben bunu senin haşyetinden dolayı yaptım. Bizden bu sıkıntıyı aç! dedi.
Akabinde kaya onlardan biraz açıldı, hattâ gökyüzünü gördüler. Diğeri de:
— Yâ Allah! Sen kat 'î bilmektesin ki, benim bir amca kızım vardı. O bana insanların en sevgilisi idi. Ben ondan emelime nail olmak istedim. Fakat o benden çekindi. Ancak kendisine yüz dînâr getirmemi söyledi. Ben buyuz altını araştırdım ve bunu kazanmaya muktedir oldum. Sonra yüz dtnârı kendisine getirdim ve bunları ona teslim ettim. Kendisinden murâd almaya beni muktedir kıldı (yânı kendini bana teslim etti). Ben onun iki bacağı arasına oturunca kız: Allah 'tan kork! Yaratıcı kudretin bekâret mührünü bozma, o mühür ancak bir hakla, nikâh hakkıyle açılır, dedi. Bu sözü üzerine ben üstünden kalktım, yüz dînârı da ona bıraktım. Şübhesiz sen bilmektesin ki, ben bunu ancak senden korktuğum için böyle yaptım. Binâenaleyh bizden bu mağarayı aç! dedi.
Bu duâ akabinde Allah onlardan mağarayı tamamen açtı, onlar da çıkıp gittiler" [187].

56- Bâb

133-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan tahdîs etti: o da Ebû Hureyre'den işittiğini tahdîs etmiştir.Ebû Hureyre (R) de Ra-sûlullah'tan şöyle buyururken işitmiştir: "İsrâîl oğulları'ndan emzikli bir kadın bir gün oğlan çocuğunu emzirdiği sırada yanından yakışıklı bir süvârî geçti. Kadın:
— Yâ Allah, oğlumu bunun gibi olmadan öldürme! dedi. Çocuk hemen:
— Yâ Allah, beni bunun gibi yapma, dedi de sonra tekrar memeye döndü.
Bu sefer oradan sürüklenen ve kendisiyle oynanan bir kadın geçirildi. Çocuğun annesi:
— Yâ Allah, oğlumu bu kadın gibi yapma, dedi. Oğlu yine:
— Yâ Allah, beni bu kadın gibi yap! dedi.
(Kadın çocuğuna: Niçin böyle dedin? diye sordu da çocuk şöyle dedi:) •
— O süvariye gelince, o bir kâfirdir. O kadına gelince: Sahihleri ona: Sen zina ettin, diyorlardı da o Hasbiye'llâhu(= Allah bana yeter) diyordu; sâhibleri ona: Sen hırsızlık yapıyorsun diyorlardı^ da, o yine Hasbiye'llâhu(= Allah bana kâfidir) diyordu" [188].

134-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyIe buyurdu: "Susuzluk kendisini öldürmeye yaklaştırmış bir köpek bir kuyunun etrafında dolaşıp durduğu sırada onu İsrâîl oğulları fahişelerinden birisi gördü, hemen ayakkabısını çıkardı da onunla köpeğe su içirdi. İşte bu işi sebebiyle o fahişenin günâhları mağfiret olundu" [189].

135- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'-dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti: O, Muâviye-tu'bnu Ebî Sufyân'dan, hacc yaptığı yıl minber üzerinde hutbe yaparken işitmiştir. Muâviye bu arada bir muhafız askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıp aldı da şöyle dedi: Ey Medî-ne ahâlîsi! Sizin âlimleriniz nerededir? Ben Peygamber(S)'den işittim, o, şu elimdeki gibi saçlar(ı takınmak)tan nehyediyor ve "İsrâîl oğulları, ancak onların kadınları şu takma saçları edindikleri zaman helak olmuşlardır" buyuruyordu [190].

136-.....Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şu muhakkak ki, sizden evvel geçen ümmetler içinde (Allah tarafından) kendilerine haber ilham olunan kimseler vardı. Şu da muhakkak ki, eğer benim şu ümmetim içinde onlardan bir kimse bulunursa şübhesiz o Umer ibnu'l-Hattâb'dır" [191].

137-.....Ebû's-Sıddîk en-Nâcî'den; o daEbû Saîd(R)'den tahdîs etti: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "îsrâîl oğulları içinde doksan dokuz insan öldürmüş olan bir kimse vardı. Sonra bu adam evinden çıkıp (zamanın âlimlerine: Benim için tevbe var mıdır? diye) soruyordu. Bir rahibe vardı da ona:
— Benim için tevbe var mıdır? diye sordu. Râhib:
— Hayır yoktur, diye cevâb verdi.
Bu cevâb üzerine kaaîil onu da öldürdü. Sonra bu adam yine sormağa başladı. Sorduklarından biri ona:
— Sen fulân karyeye ve oradaki fulân ma'bede git, dedi.
O da o karyeye giderken yolda ona ölüm erişti. Tevbekâr olmak için göğsünü, gittiği karyeye doğru yöneltip, öldü. Şimdi rahmet melekleriyle azâb melekleri orada çekişmeye başladılar... Bunun üzerine Allah, tevbe için gideceği köye: "Birazyaklaş!" diye; ölen kimsenin kendi köyüne de: "Biraz uzaklaş!" diye vahyetti. Rahmet ve azâb meleklerine de: Haydi şimdi her iki taraf arasındaki uzaklığı ölçün de mukaayese ediniz, diye emretti. Ölen o kimse tevbe köyüne bir karış daha yakın bulundu da, bu sebeble mağfiret olundu" [192].

138- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Suyân tahdîs etti: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sabah namazım kıldırdı, sonra yüzünü insanlara karşı yöneltti de şöyle buyurdu:
"(îsrâîl oğullarından) bir kimse bir öküzünü önüne katıp sürer giderken, birden öküze bindi ve ona deynekle vurdu. Bunun üzerine o hayvan:
— Şübhesiz biz bunun için yaratılmadık, bizler ancak tarla sürmek için yaratıldık, dedi".
İnsanlar bu haberden taaccüb ederek:
— Subhânallah! Söz söyleyen bir öküz! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ben hayvanın böyle söylediğine inanıyorum, Ebû Bekr ile Umer de inanıyorlar" buyurdu.
(Ebû Hureyre dedi ki:) Rasûlullah bu kıssayı naklettiği sırada Ebû Bekr ile Umer orada cemâat içinde değillerdi.
(Yine yukarıki senedle) Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir adam koyun sürüsü içinde bulunduğu sırada birden kurt hücâm etti de, o sürüden bir koyunu alıp götürdü. Çoban koyunu aradı, nihayet onu kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt, o adama:
— Sen bu koyunu (şimdi) benden kurtardın! Fakat yırtıcı hayvanlar gününde, koyunun benden başka çobanı bulunmadığı o günde koyunu benden kim kurtaracak? dedi"
Bu kıssa üzerine insanlar yine:
— Subhânallah! Kelâm edip söz söyleyen bir kurt! dediler. Rasûlullah:
— "Ben kurdun böyle söylediğine inanıyorum, Ebû Bekr ile Umer de inanıyorlar" buyurdu.
Hâlbuki Ebû Bekr'le Umer orada değillerdi [193].
Buhârî dedi ki: Ve bize Alî tahdîs etti: Bize SufyâivMıs'ar'dan; o da Sa'd ibn İbrahim'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hurey-re'den; o da Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etti.

139-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "(îsrâîl oğulları'ndan) bir kişi öbür kişiden, ona âid olan bir akarı satın aldı. Akarı satın alan kimse satın aldığı akarında içi altın dolu bir testi buldu. Akarı satın alan kimse, satana:
— Şu altınlarını benden al. Çünkü ben senden yalnız bu toprağı satın aldım, altınları satın almadım, dedi.
Toprağın eski sahibi olan kimse de müşterisine:
— Ben sana bu toprağı içindeki şeylerle beraber sattım, dedi. Bu sefer satan ile satın alan, üçüncü bir kimseye varıp muhakeme oldular. Kendisine muhakeme için vardıkları kimse de bunlara:
— Sizin oğlunuz kızınız var mı? diye sordu. Bunların biri:
— Benim bir oğlum var, dedi. Ötekisi de:
— Benim bir kızım var, dedi. Hakem kılınan kişi:
— Bu oğlana bu kızı nikâh ediniz ve yeni evlilere bu altından bir kısmını harcayınız, bir kısmım da kendinize sadaka yapınız, diye hükmetti!" [194].

140-..... Sa'd ibn Ebı Vakkaas, Usâme ibn Zeyd'e:
— Sen Rasûlullah'tan tâûn hastalığı hakkında ne'duydun? Diye soruyordu.
Usâme de:
— Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Tâûn bir azâbdır. îsrâîl oğulları 'ndan bir taife üzerine yâhud sizden önce geçen bir ümmete gönderilmiştir. Siz bir yerde tâûn çıktığını işittiğiniz zaman, o tâûnlu yere gitmeyiniz. Sizin bulunduğunuz yerde tâûn meydana gelirse, tâûn-dan kaçmak için oradan çıkmayımz".
Râvî Ebu'n-Nadr: "Sakın sizleri oradan hiçbir sebeb çıkarmasın, bu takdîrde o muhakkak taundan kaçmak için olur ki, bu, kesin surette yasaktır" şeklinde söylemiştir [195].

141-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a taundan sordum da O bana şöyle haber verdi: "Şübhesiz tâûn bir azâbdır. Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Ve yine muhakkak ki, A ilah îâûnu mü 'minler için şehîdlik sebebi bir rahmet kılmıştır. Bir yerde tâûn vâki' olur da orada bulunan mü'min, sabrederek ve sabrının sevabını ümîd ederek, bu tâûnun yalnız Allah 'in takdir ettiği kimselere isabet eder olduğunu bilerek bulunduğu şehirde eğlenirse, muhakkak ona şehîd ecrine benzer sevâb olur" [196].

142-.....Aişe (R) şöyle demiştir: Kureyş'i, Mahzûm oğulları'ndan olup da hırsızlık etmiş bulunan kadının durumu hüzünlendirmişti. Birisi:
— Bu kadın hakkında Rasûlullah ile kim konuşur? dedi. Diğer birtakımları:
— Bu kadına şefaat sözünü, Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme ibn Zeyd'den başka hiçbir kimse söylemeye cesaret edemez, dediler.
Nihayet Usâme,.Rasülullah'la bu hususta konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah, Usâme'ye:
— "Sen, fenalıkları men' için Allah'ın ta'yîn ettiği cezalardan bir cezanın affi hakkında şefaat mı etmek istiyorsun!" buyurdu. Sonra kalkıp bir hutbe îrâd etti. Sonra şöyle buyurdu: — "Sizden evvel gelip geçen ümmetleri ancak şu hâlleri helak etmiştir: Onlar içlerinde şeref li bir kimse hırsızlık yaptığı zaman, onu cezalandırmazlar di, fakat aralarında zaîfolan kimseler çaldığı zaman o zaîflere ceza verirlerdi. Allah'ayemîn ederim ki, şayetMuhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etse, hiç tereddüd etmeden muhakkak onun elini de keserdim" [197].

143-.....İbn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben bir kimseden bir âyeti, benim Peygamber'i okurken işittiğim okuyuşun hilâfına okuduğunu işittim. Hemen onu Peygamber'in yanına getirdim ve O'na okuyuşunu haber verdim. Bu esnada Peygamber'in yüzünde hoşlan-mamazhk izini hissettim. Bununla beraber Peygamber: "İkiniz de güzel okudunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf etmeyin. Çünkü sizden evvelki ümmetler (kitâblarında) ihtilâf ettiler de bu yüzden helak oldular" buyurdu [198].

144-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şimdi ben Peygamber'in yüzüne bakıyor gibiyim: O, peygamberlerden bir peygamberi hikâye ediyordu ki, kavmi onu dövmüş de kan içinde bırakmışlar. Fakat o, yüzünden hem kanı siliyor, hem de: Yâ Allah! Kavmime mağfiret eyle! Çünkü onlar bilmiyorlar! diyordu [199].

145-.....Ukbe ibn Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden evvelki milletlerden bir kimseye Allah bol bir mal verdi. Ona ölüm geldiği zaman oğullarına:
— Ben sizin için hangi çeşit bir baba oldum? diye sordu. Oğullan:
— Hayırlı bir baba oldun, dediler. O zât:
— Ben asla bir hayır işlemedim. Ben öldüğüm zaman sizler beni yakın. Sonra kemiklerimi ezip öğütün. Sonra da rüzgârı şiddetli bir günde benim tozlarımı havaya saçıp savurun, dedi.
Çocukları onun bu emrini yaptılar. Akabinde Azız ve Celîl Allah, onun zerrelerini topladı da ona:
— Böyle yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu. Oda:
— Sen'den korkmamdır, dedi.
Bu cevâb üzerine Allah onu rahmetiyle karşıladı".
Ve Muâz el-Anberî şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Ben Ukbe ibn Abdilgâfir'den işittim; o da:

Ben Ebû Saîd el-Hudrî'den işittim; o da Peygamber'den... demiştir [200].

146-..... Rib'î ibn Hırâş şöyle demiştir: Ukbe, Huzeyfe'ye:
— Bizlere Peygamber'den işittiklerinden tahdîs etmez misin? dedi. O da şöyle dedi:
— Ben Peygamber'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetlerden) bir kişiye ölüm gelip çattı da hayâttan ümidini kesince ailesine şöyle vasiyet etti:
— Ben Öldüğüm zaman benim için birçok odun toplayın. Sonra bu odunları çakmak çakıp ateşleyin (beni de bu ateşe atın). Ateş benim etimi yediği ve kemiklerime ulaştığı zamana kadar bırakınız. Sonra yanmış kemikleri alın, onları ezip öğütün. Sonra sıcak yâhud rüzgârlı bir günde o tozları deniz içine savurun!
Fakat Allah, akabinde onun zerrelerini bir yere getirdi de ona:
— Niçin böyle yaptın? diye sordu. O kimse:
— Senin korkundan, diye cevâb verdi.
. Bu cevâb üzerine Allah ona mağfiret etti. "
Ukbe ibn Amr dedi ki: Ve ben Huzeyfe'den işittim, şöyle diyordu: Ve yine bu isnâdla bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti: Bize Ebû Avâne tahdîs etti: Bize Abdulmelik tahdîs etti ve: "Rüzgârlı bir günde" diye söyledi [201].

147-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bir adam insanlarla alışveriş borçlanmaları yapardı da işlerini gören genç adamına: Fakır borçluya vardığın zaman ondan geç, umulur ki Allah da bizden geçer, der idi".
Dedi ki: "O kimse Allah 'a kavuştu, Allah da ondan (yânî onun günâhlarından) geçti" [202].

148-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"(Sizden evvelki ümmetlerden) nefsi aleyhine günâh işlemekte aşırı gider bir adam vardı. Buna ölüm geldiği zaman oğullarına şöyle dedi;
— Ben öldüğümde beni yakın, sonra kemiklerimi ezip öğütün. Sonra da tozlarımı rüzgâr içine savurun. Allah'a yemin ederim ki, muhakkak Allah benim zerrelerimi toplamaya kaadir olacak da hiçbir kimseyi azâblamadığı şiddetli bir azâbla bana azâb edecektir, dedi.
Öldüğü zaman bu vasiyeti yerine getirildi. Akabinde Allah, Arz'a emredip:
— Sende o zâttan ne varsa topla! buyurdu.
Arz derhâl bunu yaptı. Birden o zât ayakta dikildi; Allah ona:
— Bu yaptığın işe seni ne şevketti? diye sordu. O da:
— Yâ Rabb 'im, Senden haşyet, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Allah ona mağfiret etti.
Ebû Hureyre'den başkaları "Senin korkundan yâ Rabbl" diye söylemiştir [203].

149-.....Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bir kadın bir kedi yüzünden azâb edildi. Kadın o kediyi acından ölünceye kadar habsetmiş ve kedi yüzünden cehenneme girmiştir. Kadın o kediye ne yiyecek vermiş, ne de su içirmişti. Çünkü onu habsetmiş, onu yerin haşerelerinden yemesi için de bırakmamıştır" [204].

150-.....Bize Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr tahdîs edip şöyle dedi:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Vaktiyle gelip geçen peygamberlerin sözlerinden, bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri nevi'den insanlığın eriştiği yüksek bir düstûr: Utanmazsan dilediğini işle! sözüdür".

151-.....BenRıb'îibn Hırâş'tan işittim; Ebû Mes'ûd'dan şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Utanmazsan dilediğin şeyi yap! sözü, peygamberlerin kelâmından, (onların ittifakla teblîğ edip de) insanların eriştiği eskimez bir düstûrdur" [205].

152-.....Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Salim haber verdi. Ona da babası İbn Umer tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir adam kibirden dolayı üst elbisesini yerde sürükleyerek yürüdüğü sırada yerin içine batırıldı. Artık o kıyamet gününe kadar yerin içinde hareket edip duracaktır".
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Abdurrahmân ibnu Hâ-lid, Yûnus ibn Yezîd'e mutâbaat etmiştir [206].

153-.....Bana Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bizler en sonra gelmişleriz; kıyamet gününde en başa geçecek olanlarız. Ancak her ümmete bizden önce kitâb verildi; bize de onlardan sonra kitâb verildi. Şu cumua günüdür ki, onlar bu ibâdet gününde ihtilâf ettiler: Artık yarın Yahûdtler'in (ibâdet günü), yarından sonra da Hıristiy anlar 'in ibâdet günüdür. Her yedi günde bir gün, her müslümân üzerine gusledip başını ye bedenini yıkamak vazifesi vardır"[207].

154-..... Bize Amr ibn Murre tahdîs etti: Ben Saîd ibnu'l Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Muâviye ibn Ebî Sufyân Medine'ye geldiği en son gelişinde bizlere hutbe yaptı da, bir saç demeti çıkardı ve: Ben bunu Yahûdîler'den başka bir kimsenin zînet yapar olduğunu zannetmiyorum. Şübhesiz ki, Peygamber (S) buna, yânı saçta ekleme yapmaya yalan ismini

vermiştir, dedi.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Âdem ibn Ebî İyâs'a, Gunder mutâbaat etmiştir [208].

---

[1] Bu kitâb başlığı bâzı Buhârî nüshalarında böyle Kitâbu'I-Enbiyâ şeklinde, diğer bâzılarında ise "Kitâbu Ehâdisi'l-Enbiyâ" şeklinde gelmiştir.
Peygamberlerin sayısına gelince, Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah, peygamberler kaç tanedir? dedim. Rasûlullah (S):
— "Yüzyirmidörtbin" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah, bunların kaçı rasûl gönderildi? dedim.
— "Üçyüzonüç kalabalık topluluk" buyurdu.
Bu hadisi İbn Hıbbân kendi Sahîh'inde; İbn Merdeveyh de 7t?/s/>'inde rivayet etti.
Enes ibn Mâlik de şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah se-kizbin peygamber gönderdi. Dört'bin İsrail oğulları 'na, döribin de diğer insanlara". Bunu, Ebu Ya'lâ rivayet etmiştir.
Yine Enes'ten, Rasûlullah: "Ben sekizbinpeygamberin ardından gönderildim, onlardan dört bini İsrail oğullan'ndandır'buyurmuştur. Bunu el-HâfızEbû Bekr el-İsmâîlî rivayet etti (Aynî).
Peygamberlerin sayısı hususunda en doğru bilgi şu âyetlerin bildirdiğidir:
"Öyle peygamberler gönderdik ki, kıssalarım hakikat önceden sana bildirdik. Yine öyle peygamberler yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik.. " (en-Nisâ: 164).
"And olsun ki, senden evvel de peygamberler gönderdik. Onların içinden sana kıssalarım anlattığımız kimseler de var, sana bildirmediğimiz kimseler de var... " (el-Mü'min: 78).
[2] Buhârî bâb başlığının devamında evvelâ bu konuya dâir Kur'ân âyetlerini toplayarak onlara birer birer işaret etmiştir. Biz Buhârî'nin işaret ettiği bu âyetlerden bâzılarının meallerini yazalım ki, böylece âyetlerin konuya delâletleri en İyi şekilde görülsün:
"And olsun, biz inşâm kuru bir çamurdan, sûretlenmiş bir balçıktan yarattık. Cânn 'ı da daha önce çok zehirli ateşten yarattık. Hatırla o vakti ki, Rabb '-in meleklere: Ben, demişti, kuru bir çamurdan sûretlenmiş bir balçıktan bir beşer yaratacağım. O hâlde ben onun yaratılışını bitirdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman siz derhâl onun için secdeye kapanın. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde etti. Ancak İblîs, bu secde edenlerle beraber olmaktan çekinerek dayattı..." (el-Hicr: 26-31). Hakk Dîni, IV, 3056-3059'da güzel açıklama var.
"Biz hakikat insanı en güzel bir biçimde yarattık'"(et-Tîn: 4)
"And olsun sizi (evvelâ) yarattık, sonra size suret verdik, sonra da meleklere: Adem'e (yâhud Âdem için Allah'a) secde edin, dedik. Hemen secde ettiler. Fakat İblis dayattı, secde edicilerden olmadı. Allah dedi: Sana emrettiğim zaman secde etmekten men' eden (sebeb) neydi? (İblîs) dedi: Ben ondan hayırlıyım. (Çünkü) beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" (el-A'râf: 10-12).
"O sizi bir candan yaratan, kandan da (gönlü) kendisine ısınsın diye eşini yapan O'dur. Vaktâ ki o eşini örtüp bürüdü, o da hafif bir yük yük/endi de (bir müddet) bununla gidip geldi. Nihayet gebeliği ağırlaşınca ikisi de Rabb 'terine şöyle duâ ettiler: Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen and olsun ki, herhâl de şükredenlerden olacağız. Fakat 'onlar düzgün (bir çocuk) verince kendilerine verdiği bu çocuk hakkında ona eşler tutmaya başladılar. Onlar neyi eş tutuyorlarsa, Allah onlardan (münezzehtir) yücedir. Kendileri yaratılıp durmakta oldukları hâlde, hiçbirşeyi yaratamayanı (putları o yaratan Allah'a) eş mi koşuyorlar onlar?" (el-A'râf: 189-191).
Buhârî bu âyetlerle de Âdem'in yaratılmasından sonra Havva'nın ve dişi insan nev'inin yaratılmasına ve bu erkekle dişi nevi'lerinin çiftleşmesinden insan cinsinin vücûd bulmasına işaret etmiş oluyor.
[3] Buhârî burada da birçok âyetlere işaret etmiş ve onlardaki bâzı hâfızların tefsî lerini vermiştir. Bu tefsirler yerlerinde senedli olarak rivayet edilmişlerdir. B delîlliğin iyice belirmesi için bu âyetlerden bâzılarının meallerini verelim:
"Hiçbir nefis hâriç değildir, ille onun üzerinde bir gözeten vardır. Şim> insan hangi şeyden yaratıldı (ibretle) baksın. O atılıp dökülen bir sudan yaratı mıştır ki, arka kemiği ile göğüs kemikleri arasından çıkıyor o. Şübhe yok k Allah onu (tekrar diriltip) döndürmeye elbette kaadirdir" (et-Tânk: 4-9).
"Ki biz insanı hakikat meşakkat içinde yarattık" (el-Beled: 4).
"Ve demiştik ki: Ey Âdem, sen eşinle beraber cennette yerleş. Ondan, n resinden isterseniz ikiniz de bol bol yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yok, ikiniz de zulmedenlerden olursunuz. Bunun üzerine şeytân onları oradan ka. dırıp içinde bulunduklarından onları çıkarıvermişti. Biz de: Kiminiz kimini, düşman olarak inin! Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar durak ve fâtdelen cek şey vardır, demiştik. DerkenAdem, Rabb'inden kelimeler belleyip aldı (O'r yalvardı). O da tevbesini kabul etti. Çünkü tevbeyi en çok kabul eden, asılme hamet eden O'dur. Öyle dedik: Hepiniz oradan inin. Sonra size benden bir h dâyet gelir de kim benim hidâyetimin izince giderse, artık onlara hiçbir kork yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir" (el-Bakara: 35-38).
"Ey Adem, sen zevcenle birlikte cennete yerleş de, ikiniz de dilediğiniz ye den yiyin. (Ancak) şu ağaca yaklaşmayın. Sonra yazık etmişlerden olursunuz. De ken şeytân onlardan gizli bırakılmış çirkin yerlerini kendilerine açıklamak iç ikisine de vesvese verdi ve: Rabb "iniz size bu ağacı, başka birşey için değil, ancı iki melek olacağınız yâhud ebedî kalıcılardan bulunacağınız için yasak etti, dei Bir de onlara: Şübhesiz ki, ben sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim, diye yemin et, İşte bu suretle ikisini de aldatarak (yemeye) tenezzül ettirdi. Ağacı tattıkları anı ise, çirkin yerleri kendilerine açılıverdi ve üzerlerine cennet yaprağından üstüs yamayıp Örtmeye başladılar. Rabbleri de: Ben size bu ağacı yasak etmedim m diye nida etti. Dediler: Ey RabbimİZ, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlama merhamet etmezsen, herhalde zarara uğrayanlardan olacağız. Allah dedi ki miniz kiminize düşman olarak inin. Yeryüzünde sizin için bir zamana kadar yerleşip kalmak ve geçinmek mukadderdir. Dedi ki: Orada yaşayacak, orada öleceksiniz, yine oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız. Ey Âdem oğullan! Size çirkin yerlerinizi Örtecek bir libâs, bir de giyip süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takva libâsi İse, o daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir, tâ ki iyi düşünsünler. Ey Âdem oğulları, şeytân ana ve babanızı, fena yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardtysa, sakın size de bir fitne yapmasın. Çünkü o da, kabilesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini görmeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. BİZ şeytânları îmân etmeyeceklerin velîleri yaptık" (el-A'râf: 19-27).
[4] Âdem'in dünyâdaki boyunun altmış zira' olmasını İbn Haldun ve Dâiretu'l-Maârif sahibi Ferid Vecdî gibi bâzı âlimler uzak saymışlardır. Bunlara göre Adem'in bu uzun boyu, cennetteki kaameti idi. Havva ile yere inince zemininin icâbına göre insanın tabiî kaametine döndürülmüş olmaları kabul edilebilir. Ulvî âlem ile süflî âlem arasında fark vardır. Ulvî âlemin gün mikyası bile başkadır. Onun bir günü, içinde bulunduğumuz âlemin bin gününe denktir. (el-Hacc: 47, es-Secde: 5),
Fakat zaman, mekân ve ırk değişikliklerinin insanın boyu ve organik hayât üzerinde te'sîri bulunduğu inkâr edilmeyen bir gerçektir... Âd kavmini târîh, uzun boylu insanlar olarak yazar. Bu cihetle hadîsteki altmış zirâ'ı te'vîl etmeyerek, bir hakîkat kabul edilebilir (Tecrîd Ter., IX, 88).
[5] Başlığa uygunluğu "Baba/arı Âdem'in sureti üzere" sözündedir. Bunun biraz farklı bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitabı, 8. bâb, 55 ve 56 rakamlarıyle geçmişti.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Çocuk kendisine ne ile benzeyebilir" sözündedir. Bu hadîs Gusl Kitâbı'nda da geçmişti.
[7] Hadîsin başlığa uygunluğu "Çocuğun baba veya ana soyuna çekmesi keyfiyetinden alınır. Rasûlullah'ın erkek ve kadının suyu diye ta'bîr ettiği şeyi bugünün ilmi erkek sperması ve kadın yumurtacığmdaki hücre çekirdeğinde harikulade bir nizâm ve kaabiliyetlerle techîz edilmiş ve sayılan 46 olan kromozomlarla ifâde ediyor. Çocuğun baba ve ana tarafına çekmesini fizik ve rûh yapısının en ince taraflarına varıncaya kadar bu rkİ yöne benzemesini bugün ilim, işte o kromozomlardan çocuğun teşekkülünde rol oynayan X ve Y genlerinin galebesi ile açıklıyor. Peygamber'İn anlatışı ile bugünkü ilmin anlatışı arasında gerçekte hiç fark yoktur.
Hakk DM Kur'ân Dili, VII, 5702-5726'da bu konuda güzel açıklama vardır; oradan okunmalıdır.
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu Havva'nın yaratılması, Âdem'in yaratılmasına izafe edilmiş olması yönünden mümkin olur. Bir de Âdem'le Havva'nın cennetteki hayâtlanyle ilgili bir vakıanın hadîste zikredilmiş olması yönünden olabilir ki, Havva o haram ağaçtan yemeye Âdem'i teşvik edip kandırmıştı. el-Bakara: 57. âyetinde işaret olunduğu üzere israil oğulları kırk yıl çölde gökten inen menn ve selva ile geçinmişler. Bu İki gıdadan her gün yetecek kadar almaya ve taze taze yemeye izinli idiler. Fazla almaktan men' edilmişlerdi. Fakat bu hırslı millet yasak hilâfına bıldırcın eti saklamaya başlamışlar ve eti kokutmuşlardır.
[9] Başlığa uygunluğu, kadınların bâzı hâllerini şâmil olması, kadınların da Âdem'in zürriyetinden olmaları yönündendir denilmek mümkin olur. Hadîs kadın nev'i-nin fitraten asabi olduğuna ve fitratı gereği çabuk sinirlenerek eğrilik ve huysuzluk göstermesine işaret edip, erkeklerin kadınlara hayırhah olmaları emrolunmuştur.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Âdem çocuklarının yaratılış keyfiyeti bulunması yönündendir. Âdem çocukları onun zürriyetidir. Başlık da Âdem ve zürri-yetinin yaratılışı hakkındadır. İnsanın yaratılışındaki çeşitli tavırlar ve değişiklikler şu âyetlerde bildirilmiştir:
"Ey insanlar, eğer siz öldükten sonra dirilmek hususunda herhangi bir şübhe içinde iseniz, şu muhakkaktır ki, biz sizi topraktan, sonra insan suyundan, sonra pıhtılaşmış bir kandan, daha sonra da hilkati belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık. Bunları size kudretimizi apaçık gösterelim diye yaptık. Sizi dileyeceğimiz muayyen bir vakte kadar rahimlerde durduruyoruz, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz, daha sonra da kuvvetinize ermeniz için büyütüyoruz. Kiminiz öldürülüyor, kiminiz de bilgisinden sonra artık hiçbir şey bilmemek üzere ömrün en fena devresine doğru gerisin geri itiliyor. Sen yeryüzünü kupkuru ve ölü görürsün. Fakat biz onun üstüne suyu indirdiğimiz zaman o harekete gelir, ka-barır, her güzel çiftten nice nebat bitirir. Bunun sebebi şudur: Çünkü Allah, Hâlık 'in tâ kendisidir. Hakikat Ölüleri o diriltiyor. O şübhesiz herşeye hakkıyle kaadirdir. Ve çünkü o saat, elbette gelecektir. Onda hiçbir şübhe yoktur. Muhakkak Allah kabirlerde olan kimseleri de diriltip kaldıracaktır" (el-Hacc: 5-7). Şu âyetlerde de insanın yaratılış ve tekamül safhaları, dokuz kademe hâlinde zikredilmiştir:
"And olsun, biz insanı çamurdan bir hulâsadan yarattık. Sonra onu sarp ve metin bir karargâhta bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik. Derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. O bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik. Arkasından o kemiklere bir et giydirdik. Bilâhare onu başka yaratışla inşâ ettik. Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir! Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki öleceksiniz. Sonra siz kıyamet gününde muhakkak diriltilip kaldıracaksınız" (el-Mu'minûn: 12-16).
İnsanı bir safhada yaratmaya kaadir olan Allah'ın onu tabiî şeklini alıncaya kadar birtakım tavırlara, kaanûnî değişikliklere tâbi' tutmasında hiç şübhesiz husûsî ve umûmî birçok yararlar ve hikmetler vardır. Bu hikmetleri ilgili ilim dalları araştırır.
[11] Bunun başlığa uygunluğu, bundan önceki hadîs gibidir.
[12] Başlığa uygunluğu, Âdem zürriyetinden olan birinin âhiretteki macerasını anlatması yönündendi
[13] Uygunluğu, Âdem zürriyeti olan oğlu Kaabil'in kardeşi Hâbil'i öldürmesidir. Bu öldürme kıssası Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır:
' 'Onlara Âdem 'in iki oğlunun gerçek olan haberlerini oku: Hani onlar (Allah'a) yaklaştıracak birer kurbân takdim etmişlerdi de ikisinden birininki kabul olunmuş, öbüründünkü kabul olunmamıştı. O (evvelki, kardeşine): Seni elbette Öldüreceğim, demişti. (Beriki de şöyle) söylemişti: Allah ancak kendisinden kor-kanlan(nkim) kabul eder. And olsun ki, beni öldürmen için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmem için elimi sana uzatıcı değilim. Çünkü ben kâinatın Rabb V olan Allah 'tan korkarım. Şübhesiz dilerim ki, sen kendi günâhınla birlikte benim günâhımı da yüklenesin de, o ateşin sahihlerinden olasın. İşte zâlimlerin cezası budur. Nihayet nefsi, kardeşini öldürmeye uymuş da, onu öldürmüştü; bu yüzden (maddî, manevî) ziyana uğrayanlardan olmuştu. Sonra Allah bir karga gönderdi. O, yeri

eşiyordu ki, ona kardeşinin ölü cesedi nasıl örteceğini göstersin. Yazıklar olsun bana, ben şu karga gibi bile olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi oldum? dedi. Artık o, (ettiğine) pişmanlığa düşenlerden olmuştu. Bundan dolayıdır ki, isrâü oğulları 'na şu hakikati hükmettik: Kim bir canı, bir can mukaabilinde veya yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur... " (el-Mâide: 27-32).

[14] Âlimler dediler ki: Bunun ma'nâsi ruhlar sınıf sınıf, zümre zümre topluluklardır, yâhud muhtelif nevi'lerdir. Bunların tanışması, Allah'ın o sınıfı, üzerinde yaratmış olduğu bir işten dolayıdır. Yâhud da, o zümrelerin Allah'ın kendilerini üzerinde yaratmış olduğu sıfatların muvafakati ve huylarda tenasübüdür. Çünkü ruhlar toplu olarak yaratıldılar, sonra cesedlerinde ayrıldılar. Binâenaleyh kendi huylarına tesadüf eden, onunla ülfet edip uyuştu. Kendi huylarından uzaklaşan da ondan ayrıldı ve ona muhalefet etti.

Hattâbî ve diğerleri şöyle dediler: Ruhların birbiriyle ülfet etmesi, Allah'ın tâ başlangıçta onları saadet ve şekaavet nev'inden yaratmış olduğu şeydir. Ruhlar karşılıklı iki kısım idiler. Dünyâda bedenler buluştukları zaman uyuşurlar yâhud yaradılmış oldukları hâle göre ihtilâf ederler. Bunun neticesidir ki, hayırlılar hayırlılara; şerîrler de şerirlere meyledeler. Allah en iyi bilendir (Nevevî).

Ruhların toplanmış cemâatler olmasına âid iki âyet:

"Hani Rabb'in Âdem oğullan 'ndan, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şâhid tutmuş, 'Ben sizin Rabblniz değil miyim?' (demişti). Onlar da: 'Evet, şâhid olduk' demişlerdi. (İşte bu şâhidlendirme) kıyamet günü: Bizim bundan haberimiz yoktu' dememeniz İçindi. Yâhud: 'Daha evvel ancak atalarımız (Allah'a) şirk koşmuştur. Biz de onların ardından gelen bir nesiliz. Şimdi o bâtılı kuranların işlediği (günâhlar) yüzünden bizi helak mı edeceksin?' dememeniz içindi" (el-A'râf: 172-173).

Bu hususta fazla bilgi için: Hakk Dîni Kur'ân Dili, III, 2323-2336.

[15] Bu ikinci tarîkteki Yahya ibn Eyyûb, Buhârî'nin şartına uygun değildir. Onun için Buhârî bu tarîki istişhâd için getirdi ve hadîsi iki tarîkten getirmiş oldu. İbn Hacer: Bunun metnine, Müslim'in rivayet ettiği Ebû Hureyre hadîsi şehâdet eder, demiştir (Kastallânî).

Ebû Hureyre hadîsinin metni de buradaki Âişe hadîsinin aynıdır: Müslim, Kitâbu'l-Birri ve's-Sılâ ve'I-Âdâb, "Ruhlar toplanmış cemâatlerdir" babı, rak: 159-(2638); Müslim Ter., VIII, 105.

[16] Buhârî, Âdem kıssasından sonra bu bâbda Nûh Peygamber'in hayâtına geçmiş ve evvelâ el-A'râf: 59-64. âyetlerini getirmiştir ki, Kur'ân tertibine uygun olan da budur. el-A'râf Sûresi'nin evvelinde Âdem'le ilgili şeyler zikredilmişti. Sonra bu 59. âyetten i'tibâren de Nûh Peygamber'in târihine başlamıştır. Çünkü Nûh, Âdem'den sonra yeryüzünde insanlara irşâd için Allah'ın gönderdiği ilk peygamberdir. Nuh'a âid haberler, Kur'ân'ın yirmisekiz sûresinde zikredilmiştir ki, bunlardan birisi müstakil bir sûre olan Nûh Sûresi'dir. Nuh'a âid haberler en ziyâde toplu olarak Hûd Sûresi'ndedir. Bu sûrenin 25-48. âyetleri Nuh'u anlatır.

[17] Buhârî burada Hûd Sûresi'nin âyetlerinde geçen bâzı kelimelerin tefsirlerini getirmiştir. Bu suretle Nuh'un bu sûredeki kıssasını işaret etmiştir. Buhârî'nin burada naklettiği tefsirlerin hepsi, başka hadîsçiler tarafından senedleriyle rivayet edilmiştir.

Hûd Sûresi'nin 25-48. âyetlerini burada nakledelim:

"Andolsun ki, biz Nuh'u kavmine (peygamber olarak) göndermişizdir. (O, şöyle demişti:) Şübhesizkİ, ben sizi Allah Un azabından apaçık korkutanım. Allah 'tan başkasına ibâdet etmeyin. Hakikat, ben sizin başınıza acıklı bir günün azâbt(gdip çatmasından endişe ediyorum.' Bunun üzerine kavminden küfredenlerin elebaşları 'Biz seni kendimiz gibi bir insandan başka olarak görmüyoruz. Basît ve zahirî bir görüşle (uyan) en aşağı tabakalarımızdan başkasının sana tâbi' olduğunu da görmüyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü dahî görmüyoruz. Biz sizi biVakis yalancılar sanıyoruz' dedi(\er). Nûh dedi ki: 'Ya ben (da'-vâmın sıdkına şâhid olmak üzere) Rabb 'imden (gelen) apaçık bir burhan üzerinde isem? O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bunlar siz(\n kör gözleri-niz)den gizli bırakılmışsa? Söyleyin bana ey kavmim, sizi ona, kendiniz hoş görmeyip dururken de zorlayacak mıyız (sanki).9 Ey kavmim, bundan (bu tebliğlerimden) dolayı sizden hiçbir mal istemiyorum. Benim mükâfatım Allah '-tan başkasına âid değildir ve ben îmân edenleri tardedici de değilim. Çünkü onlar muhakkak ki, Rabb'lerine kavuşanlardır. Ancak ben sizi cahillik eder bir kavim görüyorum. Ey kavmim, ben onları kovarsam Allah'tan (Allah'ın inti-kaammdan) beni kim (kurtarabilir, bana kim) yardım eder? Hiç de düşünmez misiniz? Ben size: Allah 'in hazîneleri benim nezdimdedir, demiyorum. Ben gaybı bilmem. Ben hakikatte bir melek 'im de demiyorum. Bununla beraber gözlerinizin hor gördüğü kimseler (mü'minler) hakkında Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir dahî diyemem. Allah, onların özlerindekini en çok bilendir. (Eğer bunları tard edersem) o takdirde şübhesiz ki, ben zplimlerdenimdir'. Dediler: 'Ey Nuh, bizimle cidden uğraştın. Bizimle olan bu mücâdelende ileri de gittin. Eğer sen doğruculardan isen bizi tehdîd edip durduğun(azâb)u haydi getir bize'. (Nûh da:) 'Dilerse onu size ancak Allah getirir. Siz (O'nu) âciz bırakabilecekler değilsiniz' dedi. 'Eğer Allah sizi helak etmek dilemişse, ben sizin iyiliğinizi arzu etmiş olsam bile, bu hayırhâhlığım sizefâide vermez. O, sizin Rabb'inizdir ve nihayet ancak O'na döndürileceksiniz'. (Habîbim) belki 'O'nu (Kur'ân'ı) kendiliğinden uydurdu' derler. De ki: 'Eğer ben onu kendim uydurdumsa günâhı benim üstüme olsun. Hâlbuki ben sizin (böyle bir iftira ile) irtîkâb edegel-diğiniz(giinah)den tamamen uzağım'. Nuh'a şu hakikat vahyolımdu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası asla îmân etmeyecektir. O hâlde (bîhûde üzülüp de) işleyegeldikleri şeylerden (tecâvüzlerden) dolayı tasalanma. Bizim nezâretimiz ve vahyimiz ile gemi yap. Zulmedenler hakkında bana birşey söyleme. Çünkü onlar suda boğulmuşlardır (boğulacaklardır). (Nûh) gemiyi yapıyordu. Kavminden herhangi bir güruh yanından geçtikçe onunla eğleniyorlardı. De ki: 'Eğer bizimle eğlenirseniz, biz de sizinle, bu eğlendiğiniz gibi eğleneceğiz. Artık kendisini rüsvây edecek azabın kime gelip çatacağını (bundan başka âhiretteki) daimî azabın da kimin başına geleceğini ileride bileceksiniz!' Nihayet emrimiz gelip de fırın kaynadığı zaman (Nuh'a) dedik ki: Herbirinden (herbir nevi'den erkek ve dişi) ikişer çift -aleyhinde söz geçmiş (he lâkleri takdir ediimiş) olanlar müstesna- aileni ve îmân edenleri içine yükle!' Zâten onun maiyyetindeki az kimselerden başkası da îmân etmemişti. (Nûh) dedi ki: ıBinin içerisine. Onun akması da, durması da Allah 'in adiyledir. Şekksiz şübhesiz Rabb'im çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir'. O (gemi) bunları dağlar gibi dalga(lar) içinden akıtıp götürüyordu. Nûh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: 'Oğulcağızım, (gel) bizim yanımıza sen de bin, kâfirlerden olma'. O dedi ki: 'Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur'. (Nûh da şöyle) dedi: 'Bugün Allah 'in emrinden esirgeyen, kendinden başka hiçbir koruyucu yoktur'. İkisinin arasına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu. (Taraf-i İlâhî'den) denildi ki: 'Ey arz, suyunu yut, ey gök sen de tut!' Su kesildi, iş olup bitirildi, (gemi de) Cûdi (Dağı'nın) üzerinde durdu. O zâlimler güruhuna "Uzak olsunlar!" denildi. Nûh Rabb 'ine dua edip dedi ki: 'Ey Rabb 'im! Benim oğlum da şübhesiz benim âiîemdendir. Senin va 'din elbette haktır ve Sen hâkimlerin hâkimisin'. (Allah da şöyle) buyurdu: 'Ey Nûh, o kat'iyyen senin ailenden değildir. Çünkü o(nun işlediği) sâlih olmayan (kötü) bir iştir. O hâlde bilgin olmadığı birşeyi benden isteme. Seni bilmezlerden olmaktan bihakkın men' ederim'. (Nûh): 'Ey Rabb'im' dedi, 'Ben bilgimin olmadığı şeyi Sen 'den istemekten Sana sığınırım. Eğer beni yarlıgamazsan, beni esirgemezsen hüsrana düşmüşlerden olurum \ Denildi ki: 'Yâ Nûh, sana ve (gemide) maiyyetinde bulunanlardan (gelecek mü'min) ümmetlere bizden selâm (ve selâmet) ve bereketlerle in (gemiden. Onlardan türeye-cek diğer kâfir) ümmetler de vardır ki, biz onları dahî (dünyâda bol rızıklarla) fâidelendireceğiz. Sonra ise (âhirette) onları bizden acıklı bir azâb çarpacaktır."

[18] Buhârî bu başlıkta Nûh Sûresi'nin tamâmına işaret etmiştir.

[19] Hadîsin başlığa uyguluğu "Yemîn ederim ki, Nûh da kavmini Deccâl'den korkutup uyarmıştır" sözündedir.

Bir hadîste Zamanının sonunda birçok Dccâl-/er buyurulmuş ve bu "Yalancılar" diye lefsîr edilmiş olduğuna göre, Deccâl'in bir değil, nice yalancı makûlesi insanlar olduğu ve bunların târihin son zamanlarında çokça görüleceği anlaşılır (Tecrîd Ter., VIII, 483).

Buhârî bunu Cenazeler Kitabı, "Sabî müslümân olduğu zaman bâbı"nda uzun bir metinle getirmişti.

[20] Başlığa uygunluğu "Nuh'un kendi kavmine inzâr ettiği gibi... "sözündedir. Çünkü onun fitnesi pek büyüktür. Yerde sür'atle geçmesiyle akıllan dehşete düşürür, gönülleri şaşırtır da zayıflar hudûs ve tenakuz delillerini düşünemezler ve bu halet içinde onun doğruluğunu tasdik ederler. İşte bunun için bütün peygamberler kavimlerini onun fitnesinden sakındırmış ve uyarmışlardır (Kastallânî

[21] Başlığa uygunluğu "Nûh ve ümmeti getir" sözündedir.

Muhammed ve ümmetinin bu şâhidliği şu âyetlerde de bildirilmiştir: ' 'Her ümmetten birer şâhid, onların üzerinde de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman (onların hâlleri) nice olur?" (en-Nisâ: 41).

"Allah uğrunda hakkıyle cihâd edin. Sizi O seçti. /?m(işlerin)rfe üzerinize hiçbir güçlük de yüklemedi, babanız İbrahim 'in dîni gibi. Size daha evvel (gönderdiği kitâblarda) de bu Kur 'ân 'da da müslümân adım -Peygamber sizin üzerinize şâhid olsun, siz de bütün insanların üzerine şâhidler olasınız diye- Allah vermiştir. Artık dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin, Allah 'a sarılın. O sizin Mev-tâ'nızdır. İşte ne güzel mevlâ O, ne güzel yardımcı O!" (d-Hacc: 78).

[22] Başlığa uygunluğu "Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birin-cisisifi. Allah sana "Çok şükredici kul" (el-İsrâ: 3) adını verdi... " sözlerindedir.

Tefsir âlimlerinin bildirdiklerine göre Nûh aleyhi's-selâm her ne zaman bir elbise giyse, yâhud bir yemek yese, yâhud su içse ardı sıra "el-Hamdu IVlla-hi = Hamd Allah'ındır" der idi. Bu sebeble Kur'ân'da Nûh "Çok şükreden kul" diye vasıflandı ve çocukları ve torunlarına: Ya siz niye şükretmezsiniz, nankörlük edersiniz? diye tevbîh buyuruldu.

Buhârî bu hadîsi daha uzun ve tam bir metin ile Tefsîr Kitâbı'nda el-İsrâ Sûresi'nde de getirmiştir. Müslim de îmân'da getirmiştir.

[23] Bu hadîsin başlıkla münâsebeti, burada okunuşu haber verilen âyetin altı kerre tekrarlandığı el-Kamer Sûresi'nde Nuh'tan ve onun kavminin tekzîbi ile neticesinden, ve geminin hâlinden bâzı haberler ihtiva etmesidir:

"Onlardan evvel Nûh kavmi tekzîb etti, onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrar ettiler. Mecnûn dediler. O (da'vetten cebren) vazgeçirilmişti. Nihayet o da Rabb Hne: Ben hakîkaten mağlûbum; intikaam al, diye dua etti. Bunun üzerine biz de şarıl şarıl dökülen bir suya gök kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar hâlinde fışkırttık da (her iki) su takdir edilmiş bir emr üzerinde birleşiverdi. Onu (Nuh'u) levhalar ve mıhlarla yapılmış gemiye yükledik ki, gemi, nankörlük edilmiş bulunan o zâta bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu. And olsun ki, biz bunu bir âyet olarak bırakmışızdır. O hâlde bir düşünüp ibret alan var m/?"tel-Kamer: 9-15).

[24] İlyâs ibn Yâsîn, Mûsâ aleyhi's-selâmın biraderi olan Harun'un torunudur. Bâzılarına göre bu, İdrîs aleyhi's-selâmdir. Nitekim ibn Mes'ûd "Ve irine Hyâse le mine H-mürselîn" âyetini, " Ve inne İdrîse le mine 'l-mürselîne" suretinde okumuştur (Beydâvî, Medârik)

İlyâs ile İdrîs isimleri bir peygamberin iki adı mıdır? Yoksa bunlar ayn ayrı birer peygamber isimleri midir? Bu hususta ihtilâf vardır. İbn Mes'ûd'a göre Ya'kûb ismi İsrâîl'den ibaret olduğu gibi, İlyâs da böylece Idrîs'tir. İbnu'l-Arabî bununla İstidlal ederek: İdrîs, Rasûllah'ın ceddi değildir, İsrâîl oğullan pey-gamberlerindendir. Çünkü İlyâs'm îsrâîl oğullari'ndan olduğu hakkında haber vardır, demiştir.

Âlimlerin cumhuruna göre İlyâs ile îdrîs iki müteradif lafızdan ibaret değildir. Her ikisinin de ayrı ayrı müsemmâsı vardır. İdrîs, Nuh'un üçüncü derecede büyük babası olan Uhnûh'tur.

"Ba'l" altın bir putun adıdır. "Bek" lâfzına izafetle "Ba'lebekk" İlyâs aleyhi's-selâmın peygamber gönderildiği beldeye özel isim olmuştur (Beydâvî, Medârik, Celâleyri).

Buhârî'nin bu âyetlerin sonunda ta'lîk suretiyle verdiği îbn Mes'ûd'un sözünü, Abd ibn Humeyd ile îbn Ebî Hatim güzel bir senedle; İbn Abbâs'm sözünü de İbn Cuveybir kendi tefsirinde zaîf bir senedle rivayet etmiştir.

[25] İdrîs Peygamber, Nuh'un babasının dedesidir, Nuh'un dedesi değildir. Buhârî bu başlıkta her iki ciheti rivayet edenler bulunduğuna işaret etmiştir. îdrîs bu cihetle Peygamberimizin uzak dedesidir. Âlimler cumhurunun görüşü budur.

Âyet bir evvelki ile beraber meâlen şöyledir:

' 'Kitâbda İdrîs 'i de an. Çünkü o çok sâdık bir peygamberdir. Biz onu pek yüce bir yere yükselttik'" (Meryem: 56-57).

O yüksek mekân, dördüncü kat göktedir.

Hiç şübhesiz bu yükseliş.peygamberler arasında İdrîs'e has ilâhî bir taltif olarak zikrolunmuştur. Gerçi îsâ Peygamber de semâya yükseltilmiş ise de "Yâ Isâ innt müteveffkte" (Âlu İmrân: 55) kavlinin zahirine tutunan âlimlere göre, Isâ Mesîh öldürüldükten sonra ref olunmuştur. Binâenaleyh canlı olarak semâya yükseltilmek îdrîs'in müstesna bir hususiyeti bulunuyor. Şu kadar ki, âlimlerin cumhuruna

göre îsâ Peygamber de hayâtta olduğu hâlde semâya götürülmüştür. Buna göre o da bu yükseltilme hususiyetine iştirak etmiş bulunuyor.
İdrîs'in asıl adı Uhnûh'tur. Şît Peygamber'in beşinci batın evlâdıdır. Kendisi de Nuh'un üçüncü batın dedesidir. Kendisinden evvelki insanlar deri giy-mektelerken o, elbise dikmeye başlamış ve giymiştir. Ona otuz sahîfe indirilmiştir. Kalemle ilk yazı yazan, yıldızlar ve hesâb ilmine bakan odur (Beydâvî, Şeyhzâde).
[26] Hadîsin bundan sonraki parçasını Enes, Ebû Zerr'den işitmemiş olup, başka bir zâttan aldığı anlaşılıyor.
[27] Rivayetin bu kısmı Enes'ten n a ki edilmemiş tir.
[28] Başlığa uygunluğu: "Cibril, Peygamber ile birlikte İdrîs'e uğradıklarında ..." sözlerindedir. Buhârî bunu Namaz Kitâbi'mn başında da getirmişti.
"Benim yanımda söz değiştirilmez...'"(Kaaf: 29) kavli, günde beş namaz ile mükellefiyetimizin kesinliğini ifâde eder. Elli namaza hükmünden sonra bu mikdârın beşe indirilmesi ise "Allah ne dilerse mahveder ve vücûda getirir, ana kitâb O'nun nezdindedir" {er-Ra'd: 39) kavlinin nutk eyledigi muallak kaza nev'-ine dâhil olduğundandır. Elli namaz farz etti, fakat Peygamber'İn tercihine bağlı olarak farz etti. Kerîm olan Allah, kullarına "Kim bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdârdan baş-kasıyie cezalanmaz. Onlar haksızlığa uğratılmazlar" (el-En'âm: 160) va'dine binâen, beş namaz, elli namaz olmuştur; yânî elli namaz sevabı verilmiş oluyor. Buna bakınca günlük namazların hem beş, hem de elli olmasının ma'nâsı anlaşılıyor. Sayıları beş, sevâbları elli namaz sevabıdır (Ahmed Naîm).
[29] Buhârî, bunlardan Atâ ibn Ebî Rebâh'ın hadîsini Beď'u'1-Halk Kitabı, "O rahmetinin önünden rüzgârları müjdeci gönderendir..." (el-A'râf: 57) bâbı'nda Pey-gamber'e ulaştırılmış olarak getirmişti. Süleyman ibn Yesâr'ın hadîsini de el-Ahkaaf Sûresi'nin tefsîrinde getirmiştir. Bu iki hadîs bu el-Ahkaaf: 21-26. âyetlerini tefsîr etmekte bulunduğu için, metinlerinin tercemelerini verelim:
Birincisi: Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gök yüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce kâh ona karşı durur, geri dönerdi; kâh evimize girer, çıkardı. Ve yüzü değişirdi. Gök yağmur yağdırınca da Peygamber'den endişe giderdi. Aişe dedi ki: Ben bunun sebebini Peygamber'den öğrenmek istedim. O bana: "Ne bileyim? Belki bu kara bulut bir kavmin (Âd kavminin) dediği gibi bir azâb olur: A d kavmi kendilerine va *d olunan azabı, ufukları enine kaplayarak vadilerine karşı gelen bir bulut hâlinde gördükleri zaman onlar: Şu ufuktaki karaltı bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi..." (el-Ahkaaf: 25).
İkincisi: Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'in küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak güldüğünü görmedim. O, yalnız gülümserdi. Bundan sonra_Âişe, hadîsin gerişini zikretti ki, bu, birincisi olarak geçen hadîstir.
Âd kavminin zulüm ve inkârları ve haşmetli hayâtları ve bu hayâtın fecî' bir şekilde son bulup yok edilmeleri eş-Şuarâ: 123-140. âyetlerinde de gayet ibretli şekilde anlatılmaktadır.
[30] Müfessirlerin bildirdiğine göre bu yedi gece sekiz gündüz bir çarşamba sabahı başlamış, öbür çarşamba akşamı tamâm olmuş ve "Uğursuzgünler" (Fussilet: 16) diye de vasıflanmıştır. Kış mevsiminin sonunda geldiği için Arablar "Eyyâ-mu acûz" da demişlerdir. Bu müddetin sonunda Âd kavmi helak olmuştu. Yalnız Hûd Peygamber İle yanında bulunan mü'minler topluluğu "Azâb emrimiz gelince, Hûd 'u da matyyetindeki mü 'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık" (Hûd: 58) âyeti ma'nâsınca halâs olmuşlardı. Bu müdhiş felâkette onlar bir tarafa çekilmişler, masun kalmışlardı. MucâhİĎ'in rivayetine göre, bunlar dörtbin kişi idiler. Bunlardan Âdu Uhrâ, yânî Son Âd üremiştir ki, Zâtı İrem denilen Semûd kavmidir. Hûd Peygamber kavminin helakinden sonra bir müddet daha yaşamış, sonra ölmüştür. Vefatında yüzelli yaşında idi.
Âd kavminin bedenî kuvvetleri, boylan, irilikleri, hakkında Kur'ân dışında pekçok mübalağalı rivayetler vardır. el-A'râf: 69'da: "Düşünün ki O, sizi Nûh kavminden sonra hükümdarlar yaptı, size yaratılışça onlardan ziyâde boy bos (ve kuvvet) verdi. O hâlde Allah'ın nVmetlerini hatırlayın ki, kurtuluşa erdirilesiniz" buyurulmakla yetinilmiştir.
[31] Buhârî başlıkta yazdığı âyetlerdeki bâzı kelime ve cümlelerin tefsirlerini de nak-letmiştir. Bu tefsirler hep senedli olarak yerlerinde rivayet edilmiştir.
[32] Hadîsin başlığa uygunluğu, Âd kavminin debûr rüzgârıyle helak edilmesinden-dir. Peygamber'in poyraz veya gündoğusu rüzgârıyle nusrat olunması, Ahzâb gazasına âid ilâhî bir nusrattır. Ebû Sufyân ordusunun Medîne'yi muhasarası zamanında bir gece Allah tarafından şiddetli bir gündoğusu rüzgârı çıkmış, Kureyş ordusunun altım üstüne çevirmiş ve bu fırtına ile de panik başlayıp harb hezimetle sonuçlanmıştır.
[33] Hadîsin başlığa uygunluğu "Elbette onları Âd kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm" sözündedir. Âd kavmi şiddetli bir rüzgârla helak edilmişken bu hadîsteki uygunluk nasıldır? dersen, şöyle cevâb veririm: Takdir, Âd'in öldürülüşü gibidir. Bundan maksad onların, Âd'in kökünün kazınması gibi köklerinin tamâmiyle kazınmalarıdır. Çünkü "Âd'in öldürülmesİ"ndeki izafet, mef'ûledir (Aynî).
Buhârî bu hadîsi bâzı farklılıklarla Mağâzî, Tefsir ve Tevhîd Kitâbları'nda; Müslim ise Zekât'ta getirmiştir. Hadîste isimleri sayılan ve Peygamber'in ihsan ettiği bu kimseler Necd havalisinin sergerdelerinden ve hepsi de "Kalbleri İslâm'a alıştırılanlar"(et-Tevbe: 60)'dan İdiler.
[34] Bu hadîs bu kitabın beşinci babının sonunda 16 rakamıyle başka bir senedle geçmişti. Hadîsin başlığa uygunluk şekli orada Nûh kavminin helaki yönündendi. Burada ise yine el-Kamer Sûresi'nde Âd kavminin helakini haber veren âyetler bulunması yönündendir.
"Ad kavmi de tekzîb etti. İşie benim azabım ve tehdîdlerim nice imiş (düşünün). Çünkü biz haklarında uğursuz ve uğursuzluğu sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik ki, insanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi, tâ temelinden kopanyordu. İşte benim azabım ve tehdîdlerim nice imiş (düşünün). Andolsun biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışadır. O hâlde var mı düşünen?" (ei-Kamer: 18-22).
[35] Bu âyetlerde Zu'1-Karneyn adındaki büyük zâtın dünyânın üç tarafına yaptığı başarılı seferler ile Ye'cûc ve Me'cûc kavminin önüne inşâ ettiği çok sağlam sedd anlatılmaktadır. Bu zâta bu lakabın verilmesi hakkında "Karn" kelimesinin lügat ma'nâsı i'tibâriyle, birçok sebebler söylenmiş ise de Kur'ân'm beyânına göre bu cihangirin, dünyânın hem batısına, hem doğusuna sâhib olması, bu muhteşem lakabı almasının en doğru sebebi olarak kabul edilebilir.
Zu'I-Karneyn'in hüviyetini ta'ymde çeşitli rivayetler ve görüşler vardır. Bunlar tefsirlerde uzun uzadıya sıralanmıştır. Kur'ân'da birçok kerreler "Yâ ZeH-Karneyni" diye hitâb edilmesi, onun, belki peygamberlik makaamını hâiz bir cihangir olduğunu düşündürür. Muhakkak olan, bu zâtın, Hz. Alî'nin de dediği gibi, sâlih bir kimse olduğudur. Toplu ve mukaayeseli bilgi için bak: Hakk Dîni Kur'ân Dili, IV, 3274-3279.
[36] Buhârî bu başlıkta el-Kehf: 83-98. âyetlerinin yazılmasını işaret ettikten sonra, bu âyetlerdeki bâzı kelime ve cümlelerin tefsirlerini vermektedir. Bunlar tefsirlerde senedli olarak nakledilmiştir.
[37] Burası Zu'1-Karneyn'in sözlerinin hikâyesinin sonudur (Aynî).
[38] Bu da Ye'cûc ve Me'cûc'den bahseden diğer bir âyet grubudur.
Tarihçilerin ittifakla bildirdiklerine göre, Ye'cûc ve Me'cûc, Yâfis zürriye-tinden İki kabiledir. Tevrat'ta, böyle bildirildiği gibi, Vehb ibn Münebbih de Yâfis evlâdından olduklarına kaanİ'dir. "Hakikat Ye'cûc ve Me'cûc yerde fesâd çıkarırlar... " (el-Kehf: 94) kavlinde cemi' sîgasıyle geldiğinden, yeryüzünü fesada verip kana boyayacak Ye'cûc ve Me'cûc'ün yalnız iki kabîle değil, birçok kabilelerden meydana gelmiş, çok kalabalık bir topluluk oldukları anlaşılır. Müfes-sir Katâde, bunların yirmiden fazla kabîle olduklarını söylemiştir. Müfessir Dahhâk, Zu'1-Karneyn'in üçüncü seferinde kavuştuğu kavim Türk ırkındandır, demiş;.Suddî de: Türk, Ye'cûc ve Me'cûc'den ayrılıp Türkistan'da devlet kuran bir soydur, demiştir. Katâde'ye göre kuzey kabileleri yirmi iki kabîle olup bunlardan birisi Türk idi. Şeddin inşâsından sonra Türk, şeddin hâricinde, Öbürleri dâhilinde kalmıştır... Zemahşerî de Zu'1-Karneyn'in, iki dağın önünde kavuştuğu ve kendi dillerinden başka bir dil bilmeyen kavim, Türk kavmidir, demiştir.
Zu'1-Karneyn ve Ye'cûc ve Me'cûc hakkında Doç. Dr. Süleyman Ateş şunları yazıyor: "Zu'1-Karneyn'in yaptığı bu şeddin nerede olduğu da ihtilâf konusudur. Özellikle üç ihtimâl ileri sürülür: 1- Türk yurdunu Çin'den ayıran noktada, 2- Ermenistan ve Azerbaycan mıntıkasında Türk sınırını ayıran De-mirkapı mevkiinde, 3- İstanoy dağlarıyle Ural dağlan arasındaki Sibirya'da.
"Ye'cûc ve Me'cûc'e gelince: Bu kelimeler, Arabça'ya girmiş ucme (yabancı) kelimelerdir. Avrupalılar bunlara Yagug Magug derler ve bunları şeytanın nesli sayarlarmış. Ye'cûc ve Me'cûc'ün Yâfes oğullarından iki kabîle olduğu hakkında rivayetler varsa da, bunların sağlamlığı şübhelidir. Çok kimseler, şu veya bu milleti Ye'cûc ve Me'cûc saymıştır, ama bunlar birer yakıştırmadan ibarettir. Bunların âhir zamanda çıkacak dîn ve millet tanımaz, nesebi belirsiz, dünyâyı sarsacak iki topluluk olduğu anlaşılıyor (Hakk Dîni Kur'ân Dili, IV, 3286-88).
"Ye'cûc ve Me'cûc'ün dünyâyı istilâsı, kıyamet alâmetlerindendir.
"Mutasavvıflar ise enfüsî tefsîrde Ye'cûc ve Me'cûc'ü, nefsânî kötü güçler kabul etmektedirler. Onlara göre Zu'1-Karneyn hem rûh, hem de nefis kuvvetlerine hükmeden insan-ı kâmildir. O, insanın yüksek ruhî güçlerini, Ye'cûc ve Me'cûc denen nefsânî güçlerin tasallutundan korumak için zikirle itmi'nân şeddini yapmıştır'" (Kur'ân-ı Kerîm Meali, s. 274-275, istanbul, 1974).
[39] Bu ta'lîki, fbn Ebî Umer, Saîď'den; o da Katâde'den; o da Medîneli bir adam dan senediyle rivayet etmiştir: "O zât, Peygamber'e: Yâ Rasûlallah, ben Ye'cûc ve Me'cûc şeddini gördüm, dedi. Peygamber: "Nasıldı?" dedi. O zât: Kırmızı ve siyah çizgilerle süslü kumaş gibi, dedi. Peygamber: "Sen onu görmüşsün" buyurdu". Bunu, sened ve bâzı lafız farklılıklanyle Taberânî, Bezzârvelbn Mer-deveyh rivayet etmişlerdir (Aynî).
Kur'ân'm nazmında bu şeddin yeri açıkça bildirilmediği ve izleri de bulunmadığı için müellifler çeşitli ihtimâller içinde dönüp durmuşlardır. Bu gün onun varlığına kılavuzluk edebilecek hiçbir eser de yoktur. Kur'ân'dan öğrendiğimiz, bu şeddin kuzeyde bulunmasıdır. Kur'ân'ın delâletinden, Zu'1-Karneyn'in üçüncü seferinin güneyden kuzeye doğru olduğu, bunu kuvvetlendirir.
[40] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in "Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün şeddinden şunun gibi bir delik açıldı" buyurması ve Zu'1-Karneyn'in de târihin uzak devirlerinde bir sed yapmış olması yönündendir.
Ye'cûc ve Me'cûc beliyyesi, bütün beşeriyyeti şâmil bir âfettir. Bu Zeyneb hadîsinde ise Peygamber, Ye'cûc ve Me'cûc'den erişecek musibeti Arab'a tah-sîs etmiştir. Bu tahsis, Ye'cûc ve Me'cûc ve onları önlemek üzere yapılan şedden bir delik açılması ta'bîri ile hakîkaten onlar kasdolunmayıp, belki buna benzer bir fitnenin yaklaştığını haber vermiş olabilir. Nitekim Usmân'ın şehâdeti ve onu ta'kîb eden hâdiseler, İslâm ümmeti için mühim birer fitne olmuştur.
[41] Bunun da başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî ile Müslim, bunları Fitneler Kitâ-bı'nda da getirmişlerdir.
[42] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sizden bir kişiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den
bin kişi" sözündedir. Bu hadîs Ye'cûc ve Me'cûc kavminin sayıca çokluğuna işaret etmektedir.
Bu hadîsinde Peygamber, Kur'ân'dan bir âyeti kendi sözü arasında söylemiştir ki, bu hadîsin ma'nâsına çok kuvvet kazandırmıştır
[43] Buhârî burada İbrâhîm Peygamber'in faziletini beyân eden bâzı âyetlere işaret etmiştir. Bunların hepsi İbrâhîm'in faziletini belirtir, en belîğ şekilde belirteni ise "Allah İbrahim'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ: 125) kavlidir.
et-Tevbe: 114. âyeti, bir kelimenin yer değiştirmesiyle Hûd Sûresi'nde de tekrar edilmiştir: "Çünkü İbrâhîm cidden yumuşak huylu, yüreği yanık, kendisini tamamen Allah'a vermiş biri idi" (Hûd: 75).
el-Bakara: 125 ve devamında da ilk tevhîd ma'bedi Ka'be'yi bina edişi, Ka'be ve zürriyeti hakkındaki güzel duası anlatılır...
[44] Ebû Meysere Amr ibn Şurahbîl el-Hemdânî'nin bu sözünü Vekî' kendi tefsirinde senedli olarak rivayet etmiştir
[45] Başlığa uygunluğu "Kıyamet günü ilk elbise giydirilecek kişi îbrâhtm 'dir" sö-zündedir. Bu söz, Tevhîd akidesinin büyük kurucusu için hiç şübhesiz husûsî bir menkabedir.
Peygamber'in hayâtında sahâbîler arasında hiçbir dîndan çıkma hâdisesini târîh yazmamıştır. Bü'akis, Ebû Sufyân'ın Hırakliyus ile konuşmasını nakleden hadîsinde bunun vâki' olmadığı açıkça söylenmektedir. Ancak Peygamber'in vefatından sonra Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamanında bedevi Arablar'm câhilce hareketleriyle yer yer irticâlar meydana gelmiş ve hepsi tenkîl edilmiştir.

Hadîste belki bu ve benzerlerine işaret edilmiştir; sahâbîler bundan bendirler.
Peygamberimizin Hz. îsâ'nım dilinden naklettiği bu yüksek teslimiyet ve af isteme ifâde eden müdâfaanın baş tarafı şöyledir:
"Allah: Ey Meryem oğlu îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edinini diyen sen misin? dediği zaman, o şöyle söyledi: Seni tenzih ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söy-ledimse, elbette bunu bilmişsindir. Benim içimde olan herşeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen V› zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki gayblan hakkıyle bilen Sen 'sin Sen. Ben onlara Sen 'in bana emrettiğinden başkasını söylemedim. (Dediğim hep şu idi:) Benim de Rabb 'im, sizin de Rabb 'iniz olan Allah 'a kulluk edin. Ben içlerinde..." (e\-Mâ\de: 116-118).
[46] Başlığa uygunluğu, içinde İbrahim'in zikredilmesindendir. Bu hadîste en şerefli oğulun bile, müslümân olmadığı takdirde babaya fayda veremiyeceğine delîl vardır. Babasının hayvanlar içinden çirkin manzaralı sırtlan kılığına çevrilmesi, bu hayvanın uyanık olması gereken şeylerden gaflet etmesi sebebiyle hayvanların ahmağı olmasındandır. Âzer'de de İbrahim'in uyarmasına karşılık bu sıfat bulunmuş oluyor. Babasının bu surete çevrilmesi, İbrâhîm'in ondan uzaklaşması İçindir1 {Kastallânî),
[47] Başlığa uygunluğu açıktır. Bununla bundan sonra gelen hadîs Hacc Kitabı, "Ka'be'nin iç taraflarında tekbîr getiren kimse bâbi"nda da geçmişti.
[48] Bundan öncekinde İbrahim'le Meryem'in resimleri zikredilmişti, bunda ise İbrâhîm ile İsmâîl Peygamberler'in resimleri zikredilmektedir. Başlığa uygunluk her ikisinde de İbrâhîm'in zikredilmesindendir.
[49] Başlığa uygunluk yeri, îbrâhîm Halîlullah sözüdür.
Rasûlullah bu hadîsinde, Câhiliyet devrinde farklılık neseble, ecdâdm şerefiyle olduğunu; İslâm nazarında İse insanlar arasında fark ilmi anlamak ve yaşamak, yânî takva yönünden olduğuna işaret etmiştir.
[50] Buhârî Ebû Usâme'ninkini Yûsuf kıssasında; Mu'temir'inkini de Ya'kûb'un kıssasında senedli olarak getirmiştir
[51] Başlığa uygunluğu "O uzun boylu zât İbrahim'dir"sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti yine Semure'den, uzun bir metinle Cenazeler Kitâbı'nın sonlarında geçmişti.
[52] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, İbrahim'in yüzce kendisine benzeyişini beyân etmesi fikrasındadır. Bu da Hacc Kitabı, "Vadiye inerken telbiye eden kimse bâbı"nda geçmişti.
[53] İbrâhîm sünnet olunca, bu, zürriyeti için de uyulması gerekli bir sünnet olmuştur. İsrâîl oğulları arasında yürürlükte olan Tevrat hükmü de böyle idi. Tâ îsâ Peygamber zamanına kadar böyle devam edip gelmiştir. Sonra Hristiyanlar'-dan bir taife Tevrat hükmünü bozmuşlar ve: Hıtân, kalbin gulfesini (kalbi bü-rüyen perdeyi) atmaktır iddiâsıyle bu kadîm sünneti terketmişlerdir...
[54] Hadîsin bu rivayetinde şeddesiz olarak "Kadûm ile" şeklinde gelmiştir ki, buna göre "Marangoz âleti olan keser ile sünnet oldu" demektir. Buradaki mutâ-baaları diğer hadîsçiler rivayet etmişlerdir.
[55] Bu tarîkte Ebû Hureyre, hadîsi Rasûlullah'a yükseltmeyi açıkça belirtmiştir. Bundan sonraki tarîkte ise, bu yükseltmeyi açıkça belirtmemiş, doğrudan doğruya nakletmiştir.
Ibrâhîm Peygamber'in birer sebebe göre söylediği bu zahirî yalanların birincisi es-Sâffât: 85-122'de, ikincisi de el-Enbiyâ: 52-70. âyetlerinde nakledilmiştir.
[56] Hadîsin başlığa uygunluğu "İbrâhîm' yalnız üç defa yalan söylemiştir..." sö-zündedir. Bundan da burada kasdedilen, ancak İbrahim'in zikredilmesidir. Hadîs burada İki tarîk ile getirildi ki, bunun sebebini bundan önceki haşiyede belirtmiştik.
Buhârî bu hadîsi bâzı küçük değişikliklerle Buyû'da da getirmişti. Nikâh'ta da getirecektir. Müslim de Fazâil'de getirmiştir.
Hadîsin sonundaki sözüyle Ebû Hureyre, hayvanlarını sulamak için yağmur düşen yerlere çok gidenler ma'nâsmı kasdetmiştir. Hattâbî de: Ebû Hureyre Zemzem'i kasdetmiştir ki, Allah onu Hâcer için çıkardı, Hâcer ve çocukları orada yaşadılar; böylece o suyun oğullan gibi oldular demek istemiştir denildi, dedi (Kastallânî).
"Sâre", râ'nım şeddesiyle de, şeddesiz de zabtedilmiştir. Şeddesiz okunuşu daha yaygındır.
[57] Başlığa uygunluğu bellidir
[58] Çünkü ibâdete hakk kazananla hakk kazanmayanı bir seviyeye getirmek büyük bir zulümdür. Zîrâ bu, ibâdeti lâyık olduğu yerinden gayrıya koymaktır.
Bu hadîsle başlığın münâsebet yönü nedir? dersen, cevâb şöyledir: el-En'âm: 82. âyeti, İbrâhîm'in 81. âyetteki suâle cevâb olarak söylediği sözüdür. Böylece hadîsle başlık arasında münâsebet zahir olmuştur. Buna en az işaret kâfidir. Nitekim Buhâri'nin, başlıkların incelikleri hususundaki âdeti budur (I^stallânî). Münâsebetin iyice belirmesi için âyetlerin meallerini verelim: "Kavmi ona hüccet getirmeye kalkıştı. O dedi ki: Allah beni doğru yola iletmişken, siz benimle O'nun hakkında hâlâ çekişiyor musunuz? Ben O'na eş tanıdığınız şeylerden korkmam. Meğer ki Rabb'im (hakkımda) birşey dilemiş olsun. Rabb 'imin ilmi herşeye sargın ve taşkındır. Hâlâ düşünüp Öğüt almayacak mısınız? Hem Allah 'in size hiçbir detîl ve burhan indirmediği şeyleri siz O 'na tanıdığınızdan korkmazken, ben eş tuttuğunuz o şeylerden nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız söyleyin: İki zümreden hangisi korkudan emin olmaya daha lâyıktır? îmân edenler, bununla beraber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte emîn olmak hakkı onlarındır. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir. İşte bunlar kavmine karşı İbrâhîm 'e verdiğimiz hüccetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Şübhe yok ki, Rabb 'in tam hikmet sahibidir, hakkıyle bitendir" (el-En'âm: 80-84).
[59] Bu bâb, yukarıda geçen "Allah İbrahim'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ: 125) bâ bıdan bir fasıl gibidir. "Yeziffûne" kelimesi, es-Sâffât Sûresi'ndedir ve bu sûredeki 83-109. âyetler İbrahim ile kavminin durumlarını anlatmaktadır.
en-Neslu, en-Neselu, en-Neselânu sür'atle yürümek ma'nâsınadır; ikinci ve birinci bâblardan masdârdır (Kaamûs Ter.)
Bu "Yeziffûne" fiili, İbrahim'in putperest kavmi bir bayram törenlerinden dönüşlerinde İbrahim'in putlarını kırması haberi kendilerine ulaşınca "Hemen koşarak onun önüne çıkışlarını" anlatmaktadır.
[60] Hadîsin "Allah İbrahim'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ: 125) babına uygunluğu "Sen yeryüzündeki insanlardan Allah 'in Peygamberi ve Allah 'in dostu bir zâtsın " sözündedir.
Hadîsin sonundaki mutâbaatı Buhârî, Tevhîd'de beyân etmiştir.
[61] Bunların geçen baba uygunlukları açıktır, çünkü bunlar İbrâhîm kıssası hakkındadır. Buhârî bu İbn Abbâs hadîsini burada üç tarîkten getirmiştir. Biri "Bana Ahmed ibn Saîd ... tahdîs etti" tarîkidir. İkincisi "Ve el-Ensârî şöyle dedi..." tarîkidir ki, bu ta'lîk şeklinde olmakla beraber başka yerde mevsûldür. Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirmiştir.
38 rakamlı tarîkte gelen hadîs ise, evvelki hadîsin tamamlayıcısıdır. Çünkü evvelki hadîs bundan küçük bir parçadır. Bu hadîs İbrâhîm kıssasını gereği gibi açıklamaktadır. Üçüncüsü de 39 rakamıyle gelen hadîstir (Aynî).
[62] Âlem'de Ka'be'den daha şerefli bir bina yoktur. Çünkü onun inşâsını emreden Âlemlerin Rabbı olan Allah'tır. Bu emri tebliğ ve mühendislik vazifesini öğreten Cibril'dir. Yapıcısı İbrâhîm, yardımcısı İsmâîl Peygamberlerdir, denilmiştir (Kastallânî).
ibrâhîm, Ka'be'nin inşâsını bitirince Cibrîl gelmiş ve hacc farizasının nasıl yapılacağını bütün şekilleriyle tbrâhîm'e öğretmiştir. Sonra İbrâhîm: Ey insanlar, Rabb'inizin Beyt'ini ziyarete da'vetlisiniz, icabet ediniz! diye i'lân etmiştir. Ve ismâîl ile birlikte bütün hacc duraklarında durarak hacc menseklerini îfâ etmiş, sonra dönüp Sâre'nin yanına gitmiştir. Bir hacc mevsiminde de Sâre ile birlikte Beytu'l-Makdis'ten gelerek hacc etmişler ve sonra Şam'a gidip orada vefat etmişlerdir.
Bu uzun hadîsi de diğer bâzı hadîsler gibi Kâmil Mîrâs'm tercemesinden küçük değişikliklerle aynen naklettik. Bu vesîle ile kendisine Yüce Allah'tan mağfiret ve rahmetler niyaz eyleriz (M.Sofuoğlu).
[63] İşte bu da İbn Abbâs hadîsine âid üçüncü tarîktir. Bunda İbrâhîm kıssası bundan önceki hadîse göre biraz kısaltılmış olarak verilmiştir.
Burada İbrâhîm ile İsmâîl'in Ka'be binası ve îbrâhîm'in ileriye âid dualarını anlatan bâzı âyetlerin meallerini verelim:
"Hani biz Beyt'i insanlar için bir toplantı yeri ve emin birmahall yapmıştık. Siz de İbrâhîm 'in makaamından bir namazgah edinin. İbrahim ile İsmail'e de: Evimi tavaf edenler, (ibâdet kasdıyle) orada kalanlar, rükû' ve sucûd edenler için titizlikle temizleyin, diye kuvvetli emir vermiştik. Hani İbrâhîm: Yâ Rabb, burasını emniyetli bir şehir yap ve ahâlîsinden A ilah 'a ve âhiret gününe inananları mahsûllerle rızıklandır, demişti. (Allah da:) Kâfir olanı dahî kısa bir zaman için fâidelendireceğim, sonra onu cehennem azabına icbar edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür, buyurmuştu. Hani ibrahim o Beyt 'in temellerini İsmâîl İle birlikte yükseltiyordu (da ikisi de şöyle duâ etmişlerdi); Ey Rabb'imiz, bizden (şu hizmeti) kabul buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen 'sin Sen. Ey Rabb 'imiz, ikimizi de Sana teslimiyette sabit kıl. Soyumuzdan da müslümân bir ümmet yetiştir, bize ibâdet edeceğimiz yerleri göster, tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve hakkıyle merhamet eden Sen 'sin Sen. Ey Rabb '-imiz, onların içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara kitabı, hikmeti öğretecek, onları (şirkten) iyice temizleyecek bir peygamber gönder. Şübhesiz yegâne gâlib, tam hikmet sahibi Sen'sin Sen. Kendini bilmeyenden başka kim İbrâhîm dininden yüz çevirir? And olsun ki biz onu dünyâda beğenip seçmişiz-dir. O, şübhe yok âhirette de muhakkak sâlihlerdendir. Rabb 'ı ona: (Kendini hakka) testim et, dediği zaman o, Âlemlerin Rabbi'ne teslim oldum demişti. İbrâhîm bunu oğullarına da tavsiye etti. Torunu Ya 'kûb da öyle yaptı: Ey oğullarım, Allah sizin için (İslâm) dînini beğenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümân-lar olarak can verin (dedi)" (el-Bakara: 125-132).
[64] Hadîsin başlığa uygunluğu "el-Mescidu'l-Harâm" sözündedir. Çünkü onu İb-râhîm Halîl bina etmiştir. İkincisine el-Mescidu'l-Aksâ denilmesi ya Ka'be ile arasındaki mesafenin uzaklığından yâhud ondan ötede mescid bulunmamasından veyâhud da o mescidin pisliklerden ve kötülüklerden uzak bulunmasmdan-dır. Çünkü o mukaddes yânı mutahhardır.
Ka'be'yi İbrahim'in, el-Aksâ'yı da Süleyman'ın yapması ve bunların arasında çok yıllar olması müşkiline şöyle cevâb verildi: Hadîste Halîl ve Süleyman'ın bu iki mescidi ilk defa yaptıklarına delâlet yoktur, belki onlar daha evvel başkasının te'sîs ettiğini yenilemişlerdir. Ka'be'yi Âdem'in bina ettiği meşhurdur. İbn Hişâm'ın Kitjâbu't-Tîcât fmda şu vardır: Âdem Ka'be'yi kurunca Al lah ona Beytu'l-Makdis'e yürümesini ve onu bina etmesini emretti, o da onu bizzat bina etti ve içinde ibâdet etti (Kastallânî).
[65] Başlığa uygunluğu İbrâhîm'in zikredilin esindedir. Bu hadîs Cihâd Kitabı, "Gazvede hizmetin fazileti bâbı"nda da geçmişti.
Sonunda haber verdiği Abdullah ibn Zeyd hadîsini Buhârî Buyu' Kitâbı'-nda, "Peygamber sâ'mın bereketi bâbı"nda senedli olarak getirmiştir.
[66] Başlığa uygunluğu bundan öncekinde zikrolunduğu gibidir. Bu hadîs de Hacc Kitabı, "Mekke'nin ve bünyânın fazileti bâbı"nda geçmişti.
Buhârî îsmâîl ibn Ebî Uveys'in hadîsini Tefsîr'de getirmiştir.
[67] Bu salavât hadîsinin başlığa uygunluğu, "İbrâhîm ailesine salât ettiğin gibi" söz-lerindedir. Buhârî bunu Dualar Kitâbı'nda başka bir senedle getirmiştir. Müslim de Namaz Kitâbı'nda getirmiştir.
[68] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde dört defa geçen "Alâ İbrâhîm" sözündedir. Allah'ın öğrettiği bu duâ namaz kılan kimsenin Tahiyyât'ta okuduğu "es-Selâmu aleyhe eyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetti 'ilâhi ve berekâtuhû(= Selâm sana ey Peygamber, Allah'ın rahmeti ve bereketleri de senin üzerine olsun)" suretindeki selâmdır.
Peygamber'e sâlat ve selâm okumak, Kur'ân'da da emredilmiştir: "Şübhesiz ki Allah ve melekleri o Peygamber'e çok salât (ve tekrîm) ederler. Ey îmân edenler, siz de O'na salât edin, tam teslimiyetle de selâm verin" (el-Ahzâb: 56).
Abdusselâm da şöyle demiştir: "Bizim Peygamber'e salât etmemiz bizden O'na hâşâ bir şefaat değildir. Çünkü bizim gibiler öyle bir zâta asla şefaat edemezler. Fakat Allah bize ihsan ve in'âm edene iyilikle mukaabele etmemizi emir buyurduğu ve Rasûlullah'a edilen salât ve duayı azcimize nazaran ve lütfen kâfî gördüğü içindir ki, bu vazifemizi îfâya son derece çalışmalıyız..." (Hasan Basrî Çantay, Meâl-i Kerîm, III, 720-723'deki 103. haşiyede derli toplu güzel bilgiler vardır).
Allah melekleriyle beraber mü'minlere de salât ettiğini bildiriyor: "O sizi karanlıklardan nura çıkarmak İçin üzerinize, melekleriyle beraber rahmet edendir; O, mü'minlere pek merhametlidir" (el-Ahzâb: 43).
[69] Hadîsin başlığa uygunluğu "Babanız İbrahim de bu duayı oğulları İsmâîl ile Îshâk'a okudu.." sözündedir.
[70] Bu başlıktaki birinci grup âyetlerde, İbrahim'in konuk şeklinde gelen meleklerle olan kıssasına işaret edilmiştir. Lût kavminin helakine gönderilen melekler İbrahim'e uğramışlar, İbrâhîm onlara

yemek çıkardığında yemeğe el uzatmadıklarından dolayı onlardan korkmuştu, Bu kıssanın tafsilâtı Hûd: 69-76. âyet-lerindedir.
el-Bakara: 260. âyetindeki istek, İbrahim'in bu konuda bir şübhesi olduğunu göstermez. "Benim Rabb'im hem diriltir, hem öldürür"1 (el-Bakara: 258) diyen bir zâtın, diriltmenin esâsında hiçbir şübhesi olmadığı sabittir. Ancak o. diriltmenin keyfiyeti hakkında da şuhûdî bir bilgi edinmek İstemişti.
[71] Hadîsin aslî başlığa uygunluğu açıktır. Bunda üç peygambere âid üç vakıaya işaret edilmiştir:
Birincisi: Öldükten sonra yeniden diriltilmekle ilgili olup, Peygamberimizin: İbrahim'in bu konuda şübhe ettiği farzedilse, o şübheye biz, ondan daha ziyâde haklıyız buyurmasıdır ki, bu söz ne İbrahim'in, ne de Peygamberimizin öldükten sonra tekrar diriltilme hakkında şübhe etmediklerini ifâde eder. İbrâ-hîm bu diriltilmenin nasıl olacağını gözle de görmek ve aklî istidlalini şuhûdî bir bilgi ile sağlayarak îmânında ayne'l-yakîn derecesine ulaşmak ve kalbinde bir sükûnet te'mîn etmek istiyordu. el-Bakara: 260. âyette beyân edildiği üzere İbrahim'in bu arzusu tatmîn edilmiştir.
İkincisi: Lût Peygamber'in kavmine karşı gösterdiği irâde za'fıdır. Lût, İbrahim'in akrabasından idi. İbrahim'in şerîatini tebliğe me'mûr idi. Lût'un kavmi genç delikanlılarla kötü münâsebette bulunmayı âdet edinmeleri ve Lût'un tebliğlerini dinlememeleri üzerine, bunların helaki için melekler, gençler kılığında Lût'a gönderildi. Kavmi genç kılığında gelen bu meleklere de sarkıntılık etmek istedikleri zaman Lût hadîsteki za'f ifâde eden sözü söylemişti. İşte, Peygamberimiz Lût'un bu sözünü za'f buluyor, Allah'ın kudretine dayanmalı idi demek istiyor. Tafsilâtı, Hûd: 77-83. âyetlerinde anlatılmıştır.
Üçüncüsü: Yûsuf kıssasının bir safhasıdır. Şöyle ki: Yûsuf Mısır Meliki'-nin vezirinin karısı hakkında haksız bir töhmetle zindana atılmıştı. Yedi sene yattıktan sonra bir ru'yâ ta'bîri vesilesiyle Mısır Meliki Yûsuf'un zekâsını anlayarak, bu mahbûsu bana getirin diye bir me'mûrunu hapishaneye göndermişti. İşte bu adam Yûsuf'a kurtuluşunu müjdeleyip Melik'in huzuruna da'vet edince, yedi sene hapis ile irâdesi zerre kadar sarsılmayan Yûsuf, me'mûra: Tahkî-kat yapıldıktan ve berâati ortaya çıktıktan sonra çıkacağım söyleyip, da'vete icabet etmemişti. Tafsilâtı, Yûsuf: 21-57. âyetlerinden okunmalıdır.
[72] Yâni bu, İsmâîl Peygamber hakkında gelen şeylerin beyânı babıdır.
[73] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ey îsmöîl oğullan!" hitâbmdadır.
İsmâîl Peygamber'in okçulukla meşgul olduğu, babası İbrahim'in kendisini ziyaret için Mekke'ye geldiği zamanki son karşılaşmalarında apaçık görülmüştü.
Peygamber'in ok atıcılarına kavuşup onları teşvîk ettiği bu hadîs Cihâd Kitabı, "Atıcılığa teşvîk bâbı"nda da geçmiş ve bâzı bilgiler orada verilmişti.
[74] Allah İbrahim'e Sâre'den İshâk'i müjdeledi; Sâre, doksan yaşındayken hâmile oldu. İbrâhîm de yüzyirmi yaşında idi. Hâcer de İsmail'e hâmile olmuştu. Her iki kadın beraber doğurdular ve iki oğlan yetişti (İbn îshâk).
Bu konuda başka görüşler de vardır.
[75] Buhârî tbn Umer hadîsiyle Yûsuf kıssasında gelecek olana; Ebû Hureyre hadîsi ile de buraya bitişik olan bâbda zikredilene işaret etmiş gibidir... (ibn Haçer).
[76] Bundan önceki âyette İbrahim'in ve torunu Ya'kûb'un oğullarına vasiyyeti bildirilmiştir: "Rabb 7 ona: (Kendim Hakk'a) teslim et, dediği zaman o, Âlemlerin RabbVne teslim oldum, demişti. İbrâhîm bunu, oğullarına da tavsiye etti. Torunu Ya'kûb da Öyle yaptı; Ey oğullarım, Allah sizin için dîni beğenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümânlar olarak can verin (dedi)" (el-Bakara: 131-132).
[77] Hadîsin başlığa uygunluğu, hadîsin Yûsuf'un nesebinin şevki hususundaki âyete muvafık olması yönündendir. Çünkü âyet, Ya'kûb'un ölümü sırasında oğullarına zikredilen vasiyetle hitabını içine almıştır. Ya'kûb'un çocukları cümlesinden biri de Yûsuf'tur. Peygamberler içinde Yûsuf'un nesebinin dizisi gibisi yoktur. Çünkü o, Allah'ın Peygamberi'oğlu, Allah'ın Peygamberi oğlu, Allah'ın Peygamberi oğlu..dur (Aynî).
[78] Bu âyetler, yalnız son kelime müstesna, aynı lafızlarla el-A'râf: 80-84'de de geçmektedir.
[79] Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Bu hadîs bundan önce geçen 13. bâbda da getirilmişti.
[80] Buhârî bu başlıkta âdeti olduğu üzere bâzı âyetlere işaret etmiş ve bunlardaki kelimelerin tefsirlerini vermiştir. Bu âyetlerden bir kısmı Lût kıssasıyle ilgilidir, bir kısmı da bu kıssa ile ilgili olmayıp, burada istidrâten zikredilmişlerdir. Lût kıssasıyle ilgili olanlardan bâzılarının meallerini evvel ve sonralarıyle bir bütünlük içinde verdim:
"(Melekler Lût'a şöyle dediler:) 'O hâlde gecenin bir kısmında âüeni yürüt, sen de arkalarından git. Sizden kimse ardına (dönüp) bakmasın. Emrolu-nacağımz yere geçip gidin! Ona şu kat'î emri vahyettik: Sabaha çıkarlarken onların arkaları muhakkak kesilmiş olacaktır. Şehir halkı sevine sevine (konukların yanma) geldi. 'Lût dedi ki: Hakikat bunlar benim konuklanmdır. Binâenaleyh beni rüsvây etmeyin, Allah'tan korkun. Beni utandırmayın'. Onlar şöyle dediler: Biz seni elâleme karışmaktan (bizim bu gibi işlerimize müdâhale etmekten) men' etmedik mi?1 Lût dedi: 'Eğer (dediğinizi) yapacaksanız, işte bunlar kızlarım'. (Habîbim) Senin ebedî güzel yâdına yemîn ederim ki, onlar sarhoşlukları (azgınlıkları) içinde muhakkak serseri bir hâlde idiler. Derken onları iş-râk vaktine girdikleri sırada o korkunç ses yakalayıverdi. Hemen şehirlerinin altını üstüne getirdik. Tepelerine de balçıktan pişirilmiş bir taş yağmuru yağdırdık. Elbette bunda fikri, fırâseti olanlar için ibretler vardır. O (şehrin harabeleri) hakikat bir yol üstünde hâlâ durucudur. Bunda îmân edenler için muhakkak bir ibret vardır" (el-Hıcr: 65-77).
"Vâktâ ki elçilerimiz Lût'a geldi. O bunlar yüzünden kaygıya düştü, bunlar yüzünden göğsü daraldı ve; 'Bu çetin bir gündür! dedi. Lût'un kavmi, kendisine doğru koşarak yanına geldi. Onlar daha evvelden kötülük işlemeye alışmış kimselerdi. (Lût:) 'Ey kavmim' dedi, 'işte kızlarım. Sizin için Onlar daha temizdir. Artık Allah 'tan korkun* beni misafirlerimin içinde küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında bir adam da yok mu sizin?' Dediler: 'And olsun senin de bildiğin veçhile bizim senin kızlarınla hiçbir hakkımız yoktur. Sen bizim ne dilediğimizi elbette bilirsin'. (Lût:) '(Âh)1 dedi, 'Sizeyetecek bir kuvvetim olsaydı yâhud sarp bir kafaya sığınabilseydim.1 (Elçi melekler:) 'Yâ Lût, emînol, biz Rabb 'm elçileriyiz. Onlar sana kat 'iyyen dokunamazlar. Sen hemen gecenin bir kısmında ailenle yürü. içinizden hiçbiri geri kalmasın. Yalnız karın müstesna. Çünkü onlara isabet edecek azâb, hiç şübhesiz ona da çarpacaktır. Onlara va 'd olunan helak zamanı sabah vaktidir. Sabah vakti de yakın değil mi?1 dediler. Vaktâ ki azâb emrimiz geldi, o memleketin üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık ki, onlar Rabb 'inin katında hep damgalanmalardı. Onlar zâlimlerden uzak değildir" (Hûd: 77-83).
[81] Bu âyetin okunuşunun burada da getirilmesi el-Kamer Sûresi'nde Lût kavmi kıssasının özeti bulunduğundandir:
"Lût kavmi korkutanları yalan saydılar. Biz onlara taş yağdıran gönderdik. Lût'un ailesi müstesna. Onları bir seher vakti kurtardık. Tarafımızden bit nVmet olarak. İşte şükredenleri biz böyle mükâfatlandırırız. And olsun ki, Lûı onlara kendilerini azâbla yakalayacağımızı da haber vermişti. Fakat onlar bu korkutmaları şübhe ile tekzîb ettiler. And olsun ki, onlar misafirlerine bile kötülük yapmayı kasdetmişlerdi. Biz de gözlerini silme kör ediverdik. İşte azabım* ve tehdîdlerimi tadın, dedik. And olsun ki onlara bir sabah yakalarını asla bırakmayacak olan bir azâb baskın yaptı. İşte tadın benim azabımı ve tehdîdlerl mi. And olsun ki biz Kur'ân 'ı düşünmek için kolaylaştırmışadır. O hâlde vaı mı düşünen?" (el-Kamer: 33-40).
[82] Buhârî bu başlıkta da el-Hıcr memleketini kısaca anlattıktan sonra bu kelimenin çeşitli ma'nâlanni, geçtiği âyetleri ve kullanıldığı yerleri işaret etmektedir. el-Hıcr, Medine ile Şâm arasında ve Arabistan'ın kuzeybatısında bir vâdî-nin adıdır. Burası Salih Peygamber'in kavmi olan Semûd'uh merkezi idi. Arab tarihçileri ittifakla Semûd kavmi Âd'ın bakaayâsidır, bundan ötürü İkinci Âd diye anılır. Birincisi ise asıl Âd'dır. Yine ittifakla Salih Peygamber, İbrahim'den evveldir. Bundan dolayı Şârih Keşinin Feyzu '!-Bârî'de Salih babını İbrahim kıssasından sonraya bıraktığı için Buhârî'yi fena tertîb etmekle ittihâm etmiştir. Semûd Medeniyeti'nin eserleri bu Hıcr'ın etrafındadır. Semûd kavminin medeniyeti ve Salih Peygamber'le olan maceraları ve helak edilişleri eş-Şuarâ: "145-159 ile en-Neml: 45-54. âyetlerinde de anlatılmaktadır.
[83] Burada arka arkaya gelen üç hadîsin, diğer rivayet ve mutâbaaların başlığa uygunlukları açıktır. Allah Semûd kavmini orada helak ettiği için Peygamber bu uğursuz diyarın kuyusunun suyundan içilmemesini, su alınmamasını emretmiştir.
[84] Bu hadîslerin de başlığa uygunlukları açıktır. Buhârî bunu Namaz Kitabı, "Hasf (yânî insanların yere batırıldığı) mevkilerinde namaz bâbf'nda da getirmişti. Müslim de Zühd ve Rakaaik'ta ayrı bir bâb başlığı hâlinde getirmiştir.
Hadîsin son fıkrası şu âyetin lafzını hatırlatmaktadır: "Siz (Âd ve Semûd kavimleri gibi) nefislerine zulmedenlerin diyarlarında da yerleştiniz. Onlara neler yaptığımız sizin için apaçık meydana çıka. Size (bu hususta) birçok misâller de gösterdik" (İbrahim: 45).
[85] Bu başlık üç bâb önce de zikredilmişti. Bu sebeble birçok nüshalarda bu başlık bulunmuyor. Hadîsin Jsaşlığa uygunluğu, Ya'kûb Peygamber'in, ölümü sırasında yaptığı vasiyette Yûsuf'un da dâhil bulunması yönündendir (Aynî).
[86] Hadîs, sened ve metin farkiyle daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu açıktır: Bu hadîs, Yûsuf'un nesebinin üç batında İbrâhîm'e ulaştığını ve bundan dolayı nesebce asaletini ifâde eder.
"Yüce Allah'ın 'en güzel beyân' diye vasıflandırdığı Yûsuf kıssası Kur*-ân'ın başlı basma bir sûresinde bildirilmiştir. Yûsuf'a kardeşleri tarafından sû'-ikasd ile başlayan bu menkıbe, Yûsuf'un kurtulması, Mısır saraylarında kölelik hayâtı, beşer güzelliğinin bir senbolü olan Yûsuf'un güzelliğine Mısır vezirinin karısının alâkası, en yüksek Mısır kadınlarının hayranlığı, Yûsuf'un bu çılgınca taarruzlara semavî bir te'yîd ile mukaavemeti, en sonra kadın ihtirâslarıyle mah-beslere atılması ve bütün bu elem verici vakıalarla karşılaştığı zamanlarda sonsuz tir ayrılık acısıyle gözyaşları döken Ya'kûb Peygamber'e körlük gelmesi. Bütün bu maceralar Yûsuf kıssasının çok acıklı birer idbâr safhalarıdır. Yedi sene devam eden zindan hayâtından sonra ilâhî bir mu'cize olarak Yûsuf'un be-râeti ve zindandan kurtulmasıyle de ikbâl devri başlar: Yûsuf'un vezirliği, kardeşleriyle, babasıyle buluşması, hâlâ aşk ve ihtiras ile yanan Züleyhâ ile evlenmesi gibi vakıalar birbirini ta'kîb eder.
Yûsuf Sûresi'nde bu vakıalar bir taraftan en durgun hisleri heyecana verecek derecede edebî bir uslûb ile tasvîr edilirken, bir taraftan da Peygamber kudret ve hayâtının beşerî ihtirasları yenmesi, şehvetli kadın hamlelerine, saray sefâhetlerine galebe etmesi, neticede Yûsuf'un sabrı, metaneti, siyâseti, ailesine hattâ düşmanlarına^karşı muaşereti (iyi geçinmesi) ayrı ayrı birer levha hâlinde gösterilmiştir. Bunların en önce Yûsuf'a bir ru'yâ ile gösterilmiş olması da Yûsuf kıssasının şaheser bir özetlemesidir" (Kâmil Mîrâs, Tecrîd Ter., IX, 163-164).
[87] Bu, yukarıki hadîsin başka bir tarîkidir.
[88] Bu hadîs, Namaz Kitabı, "İnsanlar imâmın tekbîrini işittikleri zaman babı" ile onu ta'kîb eden bâbda daha geniş bir metinle geçmişti.
[89] Kalblerindekinin aksini açıklamakta ısrar etmeleri yönünden onlara benzetmiştir. Bilindiği üzere Zuleyhâ, hakikatte Yûsuf'a olan aşkının ma'ziretini Mısır'ın büyük kadınlarına göstermek istediği hâlde, onlara ziyafet çekip kendilerine son derecede ikram ve in'âmda bulunmuştu. Hakîkî maksadı onlara ziyafet değil, bunu vesîle ederek Yûsuf'u onlara gösterip âşıklıktaki özrünü isbât etmek idi. Mü'minlerin anası Âişe'nin de hakîkî maksadı, babasını insanların nefret ve uğursuz saymalarından korumak olduğu hâlde, bundan hiç bahsetmeyip, yalnız yufka yürekli olduğu için kıraati cemâate işittiremeyeceğinden bahsediyordu. Maksada ulaşmak için ziyâde ısrarda da Zuleyhâ'ya benzediğinden, buradaki benzetme daha kuvvetli düşmüştür (Ahmed Naîm).
[90] Başlığa uygunluğu "Yûsuf'un kıtlık yılları gibi" sözündedir. Bu isnâd, ayniyle ve bu nizâm üzere birkaç defalar geçti. Bu hadîs de Namaz Kitabı, "Secde ederken tekbîr getirerek eğilir bâbı"nda geçmiş ve açıklamalar orada verilmişti (Aynî).
[91] Peygamber (S) Yûsuf kıssasının şu fıkrasını kasdetmiştir: "Hükümdar: 'Onu (yânî Yûsuf'u) bana getirin!9 dedi. Bunun üzerine ona elçi gelince: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki benim Rabb 'im onların fendlerini hakkıyle bilicidir' dedi" (Yûsuf: 50). Yânî Yûsuf hemen tahliyeyi kabul etmeyip, ancak muhakeme ile berâetim tahakkuk ettikten sonra çıkabilirim, demişti. Peygamberimiz: Ben Yûsuf gibi yedi sene hapis yattıktan sonra kurtuluşum emrolunsa, beklemez hemen çıkardım; öyle tahkikat yürütülmesine ta'lîk etmezdim, buyurmuştur.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu, Âişe'nin "Benim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile oğullarının meseli gibidir" sözünden alınır. Çünkü bunda Yûsuf da vardır. Hadîs burada kısadır. Bu, daha geniş olarak Şehâdet Kitâbı'-nda Ifk hadîsi adiyle uzun bir metinle geçti. en-Nûr Sûresi'nin tefsirinde de gelecektir.
Buhâri Ifk hadîsini Sahîh'inin birçok yerinde; Magâzî, Tefsir, îmân, Nu-zur, İ'tisâm, Cihâd, Teyhîd Kitâbları'nda getirmiştir.

Mü'minlerin anası Âişe'nin berâetini ve ismetini beyân ve i'lân olmak üzere indirilen âyetler, en-Nûr Sûresi'nin onbirinci âyetinden i'tibâren on âyettir:
' 'O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adam, işte en büyük azâb onundur. Onu işittiğiniz vakit erkek mü 'minlerte kadın mü 'minlerin, kendi vicdanları önünde iyi bir zannda bulunup da: Bu apaçık bir iftiradır! demeleri lâzım değil miydi? Buna karşı dört şâhid getirmeli değil miydiler? Madem ki onlar bu şâhidleri getiremediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancıların tâ kendileridirler. Eğer dünyâda ve âhirette A ilah Un fazl ve rahmeti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaradan dolayı sizi herhalde büyük bir azâb çarpardı... "
[93] Hadîsin başlığa uygunluğu, bu âyetin Yûsuf Sûresi'nde vâki' olması ve Yûsuf'un "Senden evvel kendilerine vahyeder olduğumuz erkeklerden başkasını biz peygamber göndermedik... " (Yûsuf: 109, en-Nahl: 43) kelâmının umumiyetine girmesi ve ye'sten sonra Allah tarafından yardım gelinceye kadar bu uzun müddet hapiste kalmasıdır. Çünkü o, kurtulacağını ümîd ettiği gence, kıssasını, haksızca hapsolunduğunu hatırlamasını emretmişti. (D da Yûsuf'u yedi yıl sonra hatırladı. Bunun benzeri durumda devamlı bir surette ye's hâsıl olur (Ibn Hacer).
[94] Buharı, âdeti üzere bu kelimelerin açıklamasını vermektedir.
[95] Bu hadîs, yakında 16. bâbda geçmişti.
[96] Başlıktaki âyetin devamı şöyledir: "Bunun üzerine biz de onu kabul ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. İşte biz îmân edenleri böyle kurtarırız" (el-Enbiyâ: 84).
Buhârî, tefsîrini verdiği "Urkud" kelimesi ile Eyyûb'un Sâd Sûresİ'ndeki kıssasına işaret etmiş oluyor. Bu da şöyledir:
"Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, RabbHne şöyle nida etmişti: 'Hakikat, şeytân beni yorgunluğa ve azaba (hastalığa) uğrattı'. Ayağınla vur (yere dedik). İşte hem yıkanacak, hem içecek soğuk su. Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini, bizden bir rahmet ve temiz akıl sahihleri için de bir ibret olmak üzere bağışladık. Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazhk etme, dedik. Biz onu hakîkaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu! Hakikat o dâima Allah'a dönen bir zât idi" (Sâd: 41-44).
Hasen Basrî'den gelen bir rivayete göre Eyyûb, hastalığında karısı tarafından ihmâl edilince, ona: Eğer Allah beni şu hastalıktan kurtarırsa sana yüz dey-nek vururum, diye yemîn etmişti, iyi olunca Allah ona yemininden bir kurtuluş yolu gösterdi. O da yüz sapı demet yapıp onunla karısına vurma emridir. Şer'î bir çâre olan bu ruhsat, yemînlerde, haddlerde "Eyyûb ruhsatı" diye anılıp bakî kalmıştır.
el-En'âm: 84. âyetinin delâleti veçhile ve meşhur olan rivayete göre Eyyûb, ibrâhîm Peygamber'in zürriyetindendir.
[97] Buhârî, Eyyûb Peygamber'e dâir bir hadîsi getirmiştir. Eyyûb Peygamber'e âid haberler Kur'ân'da, hadîsten daha çoktur. Çünkü Eyyûb, Kur'ân'ın dört sûresinde anılmıştır. en-Nisâ: 163, el-En'âm: 84, el-Enbiyâ: 83-84, Sâd: 41-44. Tevrat'ın .bir sıfri de Eyyûb Peygamber'e ayrılmıştır.
[98] Mûsâ, Kur'ân'da hayât menkıbeleri en çok bildirilen büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân'm onsekiz sûresinde kendisi; onbir yerinde de yaşça büyük kardeşi Hârûn zikredilmiştir. Musa'nın hayât safhaları ve târihî vakıaları bu sûrelerin bâzılarından şöyle özetlenebilir: Musa'nın doğumu, çocuğun bir mu'cize eseri olarak Fir'avn'm öldürmesinden korunması, bu hususta Fir'âvn'ın karısı Âsiye'nin müessir rolü ve yine bir mu'cize olarak Musa'nın sarayda ana kucağında ve ana sütüyle büyütülmesi, gençlik çağına erdikten sonra Fir'avn ile karşılaşması, Musa'nın Mısır'dan kaçması, Medyen'de Şuayb Peygamber'le buluşması ve onun kızıyle evlenmesi, sonra Tûr Dağı'nda Allah'ın Musa'ya ilk kelâmı, asâ ve beyaz el mu'cizeleri, kardeşi Harun'un peygamberliği ve onun refâkatiyle Mısır'a dönüşü, Fir'avnları ve Mısırhlar'ı tevhîde da'veti, müşriklerin muhalefeti, Tûfân, çekirge, bit, kurbağa, kan mu'cizeleri, Fir'avn'm sihirbazları, netice olarak Fir'avn'm ordusuyle suda boğulması.
Kur'ân'a göre Fir'avn'm helaki ve Musa'nın galebesiyle cihan târihinin ilk devri sona eriyor, orta devir başlıyor. Muhammed'in peygamberliği ve Kur'-ân'ın inmesiyle âhir zaman denilen son devir, yânî yeni çağlar başlıyor (Hakk Dîni, V, 3738).
Sonra Tîh.sahrasında İsrâîl oğullan'nın yarım asra yakın devam eden maceraları, men ve selva yemeleri, Mûsâ'nım Tûr'da kırk gece süren ikaameti, Allah'ın Tûr'a tecellîsi ve Musa'nın bayılıp düşmesi, Tûr'dan nasihatleri, hükümleri ve haberleri ihtiva eden on levha ile dönüşü, Sâmirî fitnesi ile karşılaşması, yetmiş kişi-ile Tûr'a tevbe seferi...
Buhârî, Musa'ya âid babın başlığında bu târihî vakıaları bildiren âyetlerin birçoğunu nakledip tefsirlerine işaret etmiştir.
[99] "Fir'avn ailesinin mü'mini" diye tanınan bu zâtın Fir'avn'a ve Fir'avn ailesine karşı nutuklarını ve mücâdelesini Allah burada naklettiği için bu sûreye onun adına muzâf olarak "Mü'min Sûresi" denilmiştir. Bu mü'min kişinin nutku 29. âyetten 39. âyete kadar devam etmektedir:
"Ey kavmim, bugün bu yerde siz gâlib olmak üzere, mülk sizindir. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa bize kim yardım eder? Fir'avn: Ben sîze re'-yimden başkasını göstermem ve herhalde ben size reşâd yolunu gösteriyorum, dedi. O îmân etmiş olan zât da şunları söyledi: Ey kavmim, doğrusu ben size Ahzâb günleri gibi bir günden korkuyorum. Nûh kavminin, ÂdHn, Semûd"un ve daha sonrakilerin maceraları gibi ki, Allah kullarına bir zulüm istemez. Hem ey kavmim, hakîkaten ben size karşı o çağırışma gününden korkarım. {O gün hesâb yerini) arkanıza bırakarak (cehenneme) döneceğiniz gündür. O gün sizi A ilah 'tan hiçbir kurtarıcı yoktur. Allah kimi şaşırtırsa onun yolunu bir doğrultacak da yoktur. And olsun (Musa'dan) evvel Yûsuf da size apaçık kurbânlar getirmişti. O vakit de onun size getirdiği şeyler hakkında şübhe edip durmuştunuz- Hattâ o vefat edince de: Bundan sonra Allah asla bir peygamber göndermez, dediniz. İşte Allah, o haddi aşan şübhecileri böyle şaşırtır... Yine îmân eden zât şöyle dedi: Ey kavmim, siz bana uyun, size doğru yolu göstereceğim. Ey kavmim, bu dünyâ hayâtı ancak fânî bir eğlencedir. Ahiret ise, o, asıl durulacak yurdun tâ kendisidir" (d-Mü'min: 29-39).
[100] Başlığa uygunluğu hadîsin son kısmıdır. Bu hadîs, Vahy Kitâbı'nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır.
[101] Bundan sonra Musa'nın kıssası bu sûrenin 99. âyetine kadar devam ediyor. Mû sâ'nın Kur'ân'ın onsekiz sûresinde, büyük kardeşi Harun'un da onbir sûrede zikredildiğini bundan önce geçen bir haşiyede belirtmiştik. Musa'nın kıssası bu sûreler içinden bilhassa el-Bakara, el-A'râf, Yûnus, Tâhâ, eş-Şuarâ, el-Kasas Sûreleri'nde uzun metinler hâlinde verilir. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in meallerinden ve tefsir kitâblarından okunabilir; bilhassa Elma/t Tefsîri'nden.
[102] el-Fe'feu, ve'İ-Fe'fâu, selsâl vezninde, konuşma sırasında fâ harfini çok söyleyen pepe kimseye denir, yânî ıztırârî olarak fâ ile tekellüme lisânı çok mail olur ki, iki harfte bir lisânı fâ harfine çalınır...
el-Fe'fee, zelzele vezninde tekellüme fâ harfini çok söylemek üzere pepeyî olmak ma'nâsınadir...
et-Temteme, pepeyîlikten bir çeşittir ki, kelâmı tâ ve mim harflerini reddederek söylemekten ibarettir; bir görüşe göre dilini söylerken üst damağına çalarak söylemekten ibarettir.
et-Temtâm, selsâl vezninde, lisânında temteme olan adama denir, müen-nesi Temtâme'dİT... (Kaamûs Ter.).
[103] Buhârî burada Mûsâ kıssasını anlatan Tâhâ ve diğer sûre âyetlerine işaret edip bunlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermektedir.
[104] Birçok defalar geçmiş olan bu uzun İsrâ hadîsinin bu parçasının burada zikredilme sebebi, beşinci semâda Harun'un bulunduğunun zikredilmesidir. Harun'un zikri hususundaki Sâbit'in mutâbaasını Müslim; Abbâs'ın mutâbaasını da Buhârî senedli olarak rivayet etmiştir.
[105] Bu başlıktaki Tâhâ: 9 âyeti bundan önceki bâbda geçmişti. en-Nisâ: 164î âyeti, insanlık târihinde, Kur'ân'da isimleri zikredilmeyen birçok peygamberler bulunduğunu bildirir.
[106] Hadîsin başlığa uygunluğu "Musa'yı gördüm" sözündedir. Bu hadîsi Müslim, îmân Kitâbı'nda getirmiştir. Müslim Ter., I, 250 (266-"165").
[107] Buhârî bu hadîsi " Yûnus da şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi" (es-Sâf fât: 139) unvanlı 37. bâbda, Tefsîr'de, Tevhîd'de getirdi. Müslim de Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da getirmiştir.
[108] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah o gün Musa'yı kurtardı" sözündedir. Bu hadîs Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.
[109] Buhârî bu başlıkta Mûsâ kıssasının bulunduğu bâzı sûrelerin âyetlerine işaret edip, bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini getirmiştir. Bu başlıktaki son ta'bîri getirmekle de Mûsâ kıssasının el-A'râf Sûresi'nde 171. âyete kadar devam ettiğini işaret etmiş oluyor. Mûsâ kıssasına bu sûrenin "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ 'yi âyetlerimizle Fir 'avn 'a ve onun cemiyetine gönderdik de zulmettiler. Bak ki, o fesâdçüarın sonu nice oldu" mealindeki 103. âyet ile başlamıştı. Bu sûrede Mûsâ kıssası cidden geniş anlatılmıştır.
[110] Başlığa uygunluğu "Ben Mûsâ ile karşılaşırım..." sözündedir. Bu daha önce "İşhâs"da uzun bir metinle geçmişti, ileride de gelecektir
[111] Bu hadîs de bu Peygamberler Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.
[112] Arab şiddetli pişmanlığını "Sukıta fî yedihî" ile ifâde eder. Çünkü öyle pişmanlık zamanında ellerini ısırıp sonra dizlerine vurur. Bu suretle elleri düşmüş olur (Beydâvî).
Buhârî bu başlıkta şu âyetlere işaret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimeleri açıklamıştır:
' 'Mûsâ: 'Ey Fir 'avn' dedi, 'Ben hiç şübhesiz ki, Âlemlerin Rabbi katından gönderümiş bir peygamberim. Allah 'a karşı haktan başkasını söylememekliğim (üzerime) borçtur. Size Rabbinizden açık bir alâmetle gelmişimdir. Artık İsrâîl oğullarım benimle beraber gönder..." (el-A'râf: 104-105).
' 'Fİr 'avn ve tabileri: 'Bizi büyülemek için her ne mu 'cize getirsen sana îmân ediciler değiliz' dediler. Bunun üzerine biz de ayrı ayrı mu 'cizeler olmak üzere başlarına tûfân, çekirge, haşerât, kurbağalar ve kan gönderdik. Böyle iken yine (îmân etmekten) büyüktendiler. Onlar öyle günahkârlar güruhu idiler" (el-A'râf: 132-133).
"Musa'nın (Tûr'a gitmesi) arkasından kavmi zînet takımlarından bir buzağı heykeli edindiler ki, onun bir böğürmesi de vardı. Onun kendileriyle konuşmayacağını, onlara bir yol da gösteremeyeceğini görmediler mi ki ona tutundular, kendilerine yazık ediciler oldular. Vâktâ ki (buzağıya tapmaktan) çok pişman oldular ve kendilerinin muhakkak saptıklarını gördüler: Eğer Rabb '-imiz bize acımaz, bizi bağışlamazsa herhalde en büyük ziyana uğrayanlardan olacağız, dediler" (el-A'râf: 148-149).
[113] Allah bu Hızır'la Mûsâ kıssasını el-Kehf: 60-82. âyetlerinde anlatmıştır. Hadîs, bu âyetlerle birlikte okununca kıssa daha açık olarak anlaşılır. Bunda ilim tahsili için uzak mesafelere kadar sefer etmenin faziletine istidlal edilmiştir... Bu hadîs, tlim Kitâbi'nda da geçmişti.
[114] İbn Abbâs bu uzun hadîsle, bunun ma'rûf Hz. Mûsâ olduğunu, Rasûlullah'tan naklen anlatmıştır. Ve hakikatte fcur'ân'da zikrolunan Musa'dan diğer bir Mûsâ anlaşılamaz...
Bu kıssanın sebebi, bir rivayette şöyle nakledilmiştir: Mûsâ Rabb'ine suâl edip:
— Yâ Rabb, kullarının sana en sevgilisi hangisidir? demiş.
— Beni zikreden ve unutmayan, buyurulmuş. Mûsâ:
— En hâkim kulun hangisi? demiş.
— Belki bir kelimeye rastgelirim de bir hidâyete delâlet eder veya bir felâketten kurtarır diye insanların ilmini araştırmakla kendi ilmine ekleyen, buyurulmuş.
Bunun üzerine Mûsâ:
— Kullarından benden daha âlimi varsa bana göster, demiş.
— Var, buyurulmuş.
— O hâlde onu nerede arayayım? demiş.
— İki denizin birleştiği yerde, kayanın yanında balığı kaybedeceğin yerde... diye ta'rîf buyurulmuş (Hakk Dîni, IV, 3256-3257).
[115] Bu, İbn Abbâs hadîsi hakkında diğer bir tarîktir. Bu hadîs de İlim Kitabı, "Âlime birşey sorulduğu zaman müstehâb olan şey ... bâbı"nda geçmişti.
[116] Hadîsin başlığa uygunluğu, İçinde Hızır'ın zikredilmiş olması yönündendir. Bu hadîste bu zâtın ismi noktalı hâ'nın fethâsı ve dâd'ın kesresiyle gelmiştir. Hâ'-nın kesri ve dâd'ın sükûnu ile_de zabtedilmiştir. Lügatte şöyle deniliyor:
Hadır, kebid vezninde, bâ'nın kesriyledir ve Kıbd veznindeki bâ'nın sükû-nuyledir. Ebû'l-Abbâs en-Nebî aleyhi's-selâm hazretleridir. Şârih der ki, İsmi Ahmed yâhud Bilyâ idi, yürüme ve oturma eylediği

mahaller yeşil ve çemenzâr oluverdiği için "Hadır" ile lakablandırıldı. Muhakkiklerin çoğu hâle zinde ol masına câzimdirler, alâmeti tesbîh parmağı orta parmağıyle beraberdir (Kaa-mûs Ter.).
[117] Bu Ebû Zerr rivayetinde böyle unvansız olarak gelmiş bir bâbdır. Bunun benzeri çok kerreler geçti. Bu, önceki bâbdan fasıl gibidir.
[118] Başlığa uygunluğu, İsrâîl oğulları'nın peygamberleri Mûsâ hakkındaki hükümleri yönünden alınabilir. Hadîsteki vak'a şu âyetlerle de bildirilmiştir: "Hani: Şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yiyin, kapısından secde ederek girin ve hıtta deyin, kusurlarınızı örtelim, iyilik edenleri ise daha artıracağız, demiştik. Zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başkasına çevirmişlerdi, biz de o zâlimlerin üstüne gökten -ettikleri fışkın karşılığı olmak üzere- murdar bir azâb indirmiştik" (el-Bakara: 58-59);
"O zaman onlara: Şu şehirde yerlesin. Onun dilediğiniz yerinden yiyin. Hıtta deyin. Kapısından hepiniz secde edici olarak girin ki, suçlarınızı mağfiret edelim. İyi hareket edenlere ileride daha fazlasıyle vereceğiz, denilmişti. Fakat içlerinden o zulmedenler, sözü kendilerine söylenenden başka bir şekle koydu. Biz de üstlerine, zulmeder oldukları için, gökten murdar bir azâb indirdik " (el-A'râf: 161-162).
[119] Buhârî bu hadîsi bâzı farklarla Gusl'de ve Tefsîr'de de getirmiştir
[120] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah Musa'ya rahmet etsin... " sözlerindedir. Bu-hârî bunu Cihâd Kitabı, "Peygamber kalbleri alıştırılanlara atıyye veriyordu' babı"nda da getirmişti.
[121] Buhârî başlıktaki âyetlerle Mûsâ kıssasının geçtiği bu sûrelere işaret etmiş, bu arada bâzı kelimelerin tefsîrlerini de vermiştir
[122] Nevevî: Peygamberlerin çobanhğındaki hikmet nefislerine, alçakgönüllülük almaları, kalblerini halvetle vasıflamaları ve davar gütme siyâsetinden ümmetlerini idare siyâsetine geçmeleridir, demiştir. Bu kabilden bâzı açıklamalar İcâre Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti (Aynî).
[123] Bu başlıkta Isrâîl oğullan'nın Bakara kıssası âyetleri yazılmıştır. İsrâîl oğulla-n'nın işbu Bakara kıssası, yalnız bu sûrede zikredilmiş olduğundan, sûrenin bununla isimlendirilmesine sebeb olmuştur ki, bu isimlendirmede Bakara kıssasının ehemmiyetine husûsî bir tenbîh vardır. Bu ehemmiyetin güzel bir açıklamasını Hakk Dîni tefsirinden oku; I, 381-382.
Buhârî, âdeti üzere bu âyetlerdeki bâzı kelimelerin tefsirlerini de vermiştir.
[124] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hz. Musa'nın Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayınca, hadîste bildirildiği gibi bir taş atımı mesafeye kadar kendisinin oraya yakın bir yerde vefatını ve ileride Mukaddes Arz'a nakl için kabrinin açılmasına lüzum görülmemek üzere, o yakın mahalle gömülmesini Allah'tan niyaz etmiştir. Fakat hadîste Musa'nın nerede vefat ettiği ve kabrinin nerede olduğu açıkça bildirilmemiştir. Rasûlullah'ın "Sizlere gösterirdim" buyurması, Mi'râc yolculuğunda Musa'yı kabrinde namaz kılarken görmüştü; bundan dolayı kabri biliyordu... Şârih Aynî, Mûsâ'nım kabrinin nerede bulunduğu hakkındaki görüşleri toplayıp özetlemiştir. Bu hadîs Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[125] Râvî Abdurrazzâk'tan gelen bu İsnâd Peygamber'e ulaşmıştır. Yukarıdaki hadîs Peygamber'e ulaştırılmamış gibi görülmekte ise de, bu ikinci isnâd ile metindeki bu şübhe giderilmiş oluyor.
[126] Hadîs başlığın ikinci cüz'üne uygundur ki, o da vefatından sonrasının zikri idi. Hadîs, Husûmetler'de "Işhâs (yânî mahkemeye zorla getirilme) hakkında zik-rolunan şeyler bâbı"nda geçmişti.
[127] Bu da başlığın İkinci cüz'üne uygundur. Bu hadîsten maksad, Âdem'in Mûsâ lehine Allah'ın onu seçmiş olduğuna şehâdet etmesidir. Buhârî bunu Tevhîd'-de, Müslim de Kader'de getirmiştir.
[128] Buhârî bunu burada çok kısaltılmış olarak getirdi. Tıbb'da ve Rikaak'ta uzun metin ile getirmiş; Müslim de Imân'da rivayet farklarıyle getirmiştir.
[129] Buhârî, Meryem işini içine alan âyeti ancak Meryem'in Asiye ile beraber zikredilmiş olduğu için zikretmiştir. Yoksa maksadı yalnız Âsiye'yi zikretmektir.
[130] Âsiye, Musa'nın hayât sebebidir. Musa'ya en büyük hizmetlerde bulunan ve nihayet îmân eden yüksek iradeli bir kadındır. Âsiye'nin Musa'ya büyük hizmetine Kur'ân'da şöyle temas edilmiştir:

"Andolsun ki, biz sana diğer bir zamanda anana vahyolunacak şeyi vah-yettiğimiz vakitte de lütfetmiş ve kendisine: 'Onu tâbuta koy da denize at ki deniz onu kıyıya bıraksın, onu, benim de, kendisinin de düşmanı olan biri alacak' diye (emreylemiştik). Sana karşı (ey Mûsâ) gözümün önünde yetiştirilmen için kendimden bir sevgi de bırakmıştım. Hani kızkardeşin gidip şöyle diyordu: 'Ona bakacak bir kimse (te'mîn etmek üzere) size delâlette bulunayım mı?' Böylece seni tekrar anana verdik ki, gözü aydın olsun, tasalanmasın... " (Tâhâ: 37-40).
* 'Mûsâ 'nın anasına: Onu emzir, sana ona âid bir tehlike gelince kendisini denize bırak, (boğulacağından) korkma, (ayrılığından) kederlenme. Çünkü biz onu yine sana geri döndüreceğiz. Hem onu peygamberlerden biri yapacağız, di ye vahyettik. Bunun üzerine Fir'avnyın adamları onu yitik olarak aldılar. Çünkü o, akıbeti kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Çünkü Fir'avn da, Hâmân da, bunların orduları da suçlu insanlardı. Fir'avn'ın karısı: Benim için de, senin için de bir gözbebeği! Onu öldürmeyin. Olur ki bizefâidesi dokunur, yâhud onu bir evlâd ediniriz, dedi. Hâlbuki onlar işin farkında değillerdi" (el-Kasas: 7-9).
Bu suretle Musa'nın hayâtım kurtaran Âsiye, ileride ona îmân etmekle Mû-sâ'nın hayâtı ve dîni uğrunda kendi hayâtını feda etmiştir. Rivayete göre Âsiye, hadîsteki "Evyap... "duasını Fir'avn'ın işkenceleri sırasında söylemiş ve şehîd olmuştur. Duası ânında kabul olunup cennetteki evi kendisine gösterilmekle, güle güle hayâtından ayrılmıştır. Bu suretle Âsiye, kadınlık âleminin zirvelerine yükselen iki kadından biri olmuştur»
[131] Buhârî bu başlıkta Kaarûn hakkında yalnız bu âyetler ve bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerinden başka birşey getirmemiştir. Bu başlık ile bundan sonraki başlık, Buhârî nüshalarından el-Müstemlî ile el-Kuşmeyhenî rivayetinde sabittir.
Fir'avn, siyâsî zulüm ve istibdâdda alem olduğu gibi, Kaarûn da mâlî istib-dâd ve ihtikârda alemdir. Bu suretle Kaarûn kıssası muhtekir bir kapitalist kıs-sasıdır. Musa'nın kavminden idi, yânî İsrâîl oğullan'ndan ve Musa'nın akrabasından idi, derken onlara karşı bağ etti, İhtikâr yaptı, zekâtını vermedi, Musa'ya isyan etti (Hakk Dîni, V, 3755).
Bu isim Kur'ân'da bundan başka iki yerde daha geçer: "Kaarûn'u, Fir'avn % Hâmân yı da helak ettik. And olsun ki, Mûsâ daha evvel kendilerine apaçık burhanlar getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Hâlbuki azabın önüne geçebilecek de değillerdi. İşte biz onların herbirini günâhı yüzünden yakaladık..." (el-Ankebût: 39-40).
"And olsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık bir hüccetle Fir'avn % Hâmân ya ve Kaarûn 'a gönderdik de (ona) çok yalancı bir sihirbaz dediler" (eI-_Mü'min: 23-24).
İslâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 371'de bu zât hakkında bir sahîfe kadar bilgiler toplanmış ve bundan bahseden kaynaklar gösterilmiştir.
[132] Buhârî bu başlıkta Şuayb Peygamber'le ilgili Hûd: 84-95. âyetlerine işaret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimelerin tefsirlerini vermiştir.
Buhârî bunların sonunda da eş-Şuarâ: 176. âyetine de işaret etmiş:ki, bununla Şuayb'm o sûredeki kıssasına işaret etmiş olmaktadır.
"Medyen, Hz. İbrahim'in evlâdından Medyen'in nesli bir kavim olup merkezleri Şap Denizi havâlisinde ve onun bina ettiği "Medyen" şehri imiş. Şuayb Peygamber de bu kavmin eşrafından Şuayb ibn Mekil ibn Yeşcür ibn Medyen'-dir. Ve kavmine güzel müracaatından dolayı "Hatîbetu 'l-Enbiyâ <= Peygamberlerin Hatibi) lakabiyle ma'rûftur. Şuayb'm bu âyetlerdeki nutku dolayısıyle Ra-sûlullah onu bu lakabla lakablandırmıştır. el-Kasas Sûresi'nde geleceği üzere Mûsâ, Şuayb'e hizmet etmiş ve dâmâdı olmuştu. Şuayb'İn kıssalarına dikkat edilirse zamanımız medeniyetinin umûmî ahlâkına pek yakından temas eden noktalar görülür. Şuayb de her peygamber gibi, nutkuna Tevhîd Emri ile başlıyor" (Hakk Dîni, IV, 2809).
eş-Şuarâ'daki kıssası şöyle devam ediyor:
' 'Eyke yaranı da gönderilen peygamberleri tekzîb etmişlerdir. O zaman ki Şuayb onlara şöyle dedi: 'Allah 'tan korkmaz mısınız? Şübhesiz ben size gönderilmiş emîn bir peygamberim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım Alemlerin Rab-bi 'nden başkasına âid değil. Ölçeği tam ölçün, eksiltenlerden olmayın. Doğru terâzî ile tartın. İnsanların hakkından birşey kısmayın. Yeryüzünde fesâdçılar olarak bozgunculuk etmeyin. Sizi ve evvelki ümmetleri yaratandan korkun*. Dediler: 'Sen ancak fazla büyülenmişlerdensin. Sen bizim gibi bir beşerden başkası değilsin. Biz senin muhakkak yalancılardan olduğunu zannediyoruz. Eğer doğru söyleyenlerden İsen üstümüze gökten bir parça düşür \ (Şuayb) dedi: 'Ne yapıyorsanız Rabb 'im daha iyi bilicidir'. Hulâsa: Onu tekzîb ettiler de kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Hakikat bu, o günün büyük azabı idi. Şübhesiz bunda mutlak bir âyet var. Fakat onların çoğu îmân ediciler değildir. Hakikat senin Rabb 'in; elbette O mutlak gâlibdir, çok merhamet edicidir" (eş-Şuarâ: 176-191).
"Eyke" ağaçları sık ve birbirine girmiş ormanlığa denir. Şuayb'İn bu mıntıkadaki ümmeti sık bir ormanlığa sâhib oldukları için Eyke sâhibleri denilmiştir. Eyke sâhibleri Medyen halkından başkasıdır, ve Şuayb, Eyke ahâlîsinden değildir. Bundan dolayı Şuayb'İn Medyenliler'e gönderildiğini ifâde eden âyette "Kardeşleri" denildiği hâlde, Eykeliler'den bahseden âyette kardeşlik kaydı bulunmamıştır.
[133] Buharı başlığın birinci kısmında es-Sâffât âyetlerine işaret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimelerin tefsirlerini vermiştir. Biz âyetlerin tam meallerini yazdığımız için ayrıca tefsirlerin naklini gerekli görmedik.
Başlığın ikinci kısmında işaret edilen âyetleri de tam olarak verdik.
Yûnus Peygamber'in duası ile İlgili âyetler de şunlardır:
"O balık sahibini de hatırla. Hani o kavmine öfkelenmiş olarak gitmişti de- bizim kendisine hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken o, karanlıklar içinde: Lâ ilahe illâ ente subhâneke inni küntü mine 'z-zâlimtn (= Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Hakikat ben haksızlık edenlerden oldum) diye Allah 'a niyaz etmişti. Bunun üzerine biz de onu kabul ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. İşte biz îmân edenleri böyle kurtarırız" (el-Enbiyâ: 87-88)
Yûnus Nineno (Ninova) şehri halkındandır. Eski Âsûr Devleti'nin merkezi olan bu şehrin kalabalık nüfûsunun ahlâkı bozulup puta taptıklarından, bunları ıslâh ve Tevhîd'e da'vet İçin Yûnus Peygamber bunlara gönderilmiş. Yûnus da'-vetinin başında başarı kazanamadığından üzülerek Tarsus taraflarına Allah'tan izin almaksızın kaçmıştı. Bir peygamber için bu, kusur idi. Yûnus oradan bir gemiye binerek denize açılmış ve müdhiş bir fırtına üzerine geminin yükünü hafifletmek için kur'a çekilip bir kısım eşyalar denize atılmış, bu arada Yûnus da atılmış ve bir balık tarafından yutulmuş. İşte oradaki duâsıyle tekrar sahile çıkarılmış ve ikinci kerre vazifesine dönmüş, bu sefer başarmıştır. Kavmi îmân etmiştir.
[134] Buhârî hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Daha önce de geçmişti.
[135] İbn Abbâs'm "Peygamber Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etti" demesi, "Peygamberlerden iki zât anasına nisbet olunmuştur; bunlar îsâ ibn Meryem ile Yûnus ibn Mettâ'dır" diyenler bulunmasından dolayıdır ve bunları redd içindir, îmâm Buhârî'nin son râvîlerinden Firabrî: Mettâ, nübüvvet hanedanından sâ-lih bir kişi idi, demiştir.
— Musa'yı beşer üzerine tercîh ve ihtiyar eden Allah'a yemîn ederim kî, hayır! dedi.
[136] Bu hadîsteki' *Sûra üfürülmüş, artık Allah 'm dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür" ifâdesi, ez-Zumer Sûresi'nin 68. âyetinin birinci kısmına uygun düşmüştür. Âyetin devamı: ' 'O anda görürsün ki (ölüler dirilip) ayakta bakınıp duruyorlar" şeklindedir.
[137] Buhârî başlıkta zikrettiği âyetlerin bâzı kelimelerinin tefsirlerini de getirmişti, biz âyetlerin tercemelerini tam yazdığımız İçin ayrıca o tefsirleri belirtmeye gerek görmedik. Hâli ve halkının başına gelenlerin sorulması emredilen bu şehir, Medyen'le Tur arasında bulunan Eyle'dir ki, Kızıldeniz sâhilindedir. Medyen ve Taberiye diyenler de vardır. Bu sor emri, Peygamber'e huzurunda bulunan Yahûdî nesline sordurma emridir; bundan maksad onların gizledikleri bir vak'-ayı kendilerine bildirmektir (Şihâb).
[138] Buhârîbu başlıkta Dâvûd Peygamber'le ilgili bâzı âyetlere işaret edip, onlardaki birtakım kelimelerin tefsirlerini getirmiştir. Biz âyetlerin meallerini yazdık, kısmen de verilen tefsirleri naklettik. Mealleri yazarken Kur'ân'daki sırayı dikkate alarak başlığın tercemesinde bâzı öne geçirme ve geriye almalar yaptık.
[139] Âyetler ve bu hadîs Davud'un bâzı üstünlüklerini İfâde etmektedir. Bunlar Davud'un güzel sesle Zebur'u okuması, bu güzel okuyuşa dağların ve kuşların bile icabet ve iştirak etmeleri. Bu gün bile halk dilinde güzel sesten kinaye olarak Dâvûdises denilir. Diğer bir üstünlüğü, kuvvetidir. Allah'tan kendisini millet malından müstağni kılacak ve ailesini geçindirecek bir geçim yolu ihsan etmesini istemiş, Allah da Davud'un eline demiri hamur yapacak bir kuvvet; bir san'-at kaabiliyeti vermiş; o da elinin emeği ile geçinmiştir.
[140] Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.

[141] hadisle başlık birtek şeydir, ancak bunlarda bâzı şeyleri öne geçirme ve geriye bırakma vardır. Hadîs, Teheccüd Kitâbı'nda da geçmişti.
[142] B'uhârî bu başlıkta Dâvûd Peygamber'le ilgili olan Sâd: 17-20. âyetleri yazmış, bundan sonraki âyetler hakkında da onlardan bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermekle yetinmiştir. Müteâkib âyetler şöyledir:
"Sana o dadacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tırmanmışlardı. O vakit Dâvûd7un karşısına girivermişlerdi de o, bunlardan telâşa düşmüştü. 'Korkma', dediler, 'Biz iki da 'vâcıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecâvüz etti. Şimdi sen aramızda adaletle hükmet. Aşırı gitme. Bizi doğru yolun ortasına çıkar*, (içlerinden biri:) 'Şu benim birâderimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu bana ver dedi; mücâdelede beni yendi'. (Dâvûd) dedi: 'And olsun ki, o, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak İstemesiyle sana zulmetmiştir. Gerçek mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlakaa birbirlerine haksızlık eder. îmân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar müstesna. Fakat bunlar da ne kadar azdır!' Dâvûd sandı ki, biz kendisine mutlakaa bir azâb (sü'ikasd) hazırladık. Bunun üzerine o, Rabb 'İnden setr ve himaye edilmesini istedi, rükû' ile yere kapanıp Allah'a döndü" (Sâd: 21-24).
[143] Hadîsin başlığa uygunluğu "Nuh'u ve onun zürriyetinden Davud'u..." sö-zündedir. '
[144] Bu iki hadîsin arka arkaya zikredilme sebebi, bunların ikisi de Sâd Sûresi'ndeki sucûd zikrini içlerine almaları yönündendir. Peygamber, Davud'a uymak için ve Davud'un tevbesinin kabulüne şükr için secde etmiş oluyor.
[145] Buhârî, Süleyman Peygamber için açtığı bu bâb başlığında, mealleri verilen âyetlere işaret etmiş, bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermiştir. Biz, işaret edilen âyetlerin meallerini tam yazdığımız için, Buhârî'nin İbn Abbâs'-tan, Mücâhid'den ve diğerlerinden naklettiği tefsîrleri ayrıca zikretmeyi gerekli görmedik. Süleyman Peygamber'le ilgili bu âyetlerin tefsîrleri Hakk Dîni Kur'-ân Dili'nden ve diğerlerinden okunabilir. Hasan Basrî Çantay da Kur'ân-ı Ha-kîm ve Meâl-i Kerîm'dt bunlara âid özet bilgiler vermiştir.
"Yemîn olsun biz Süleyman'ı bir de fitneye düşürdük ve tahtının üzerine bir cesed bıraktık" (Sâd: 34). Bu fitne hakkında da birtakım garibeler söylenmiştir. el-Bakara: 102'de işaret olunduğu üzere, anlaşılıyor ki Süleyman, Beytu'l-Makdis'i yaptırdığı sırada getirttiği san'atkârlar içinde sanayi' hilelerine vâkıf birtakım şeytânların kurdukları bir ihtilâl yüzünden bir müddet nüfuzunu zayi' etmiş yâhud tahtından ayrı düşmüş; bu suretle tahtında ya kendisi kuvvetsiz bir cesed hâlinde hükümsüz kalmış yâhud tahtı da işgal olunup, ona kırk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmuştu. Mason târihlerinde mason cemiyetlerinin Süleyman aleyhi's-selâm aleyhine olan bu ihtilâl hareketlerini esâs edindikleri ve reisinin hâtırasına hürmet ettikleri söylenir. Bu fitne olduktan sonra, Süleyman, tevbe ile Allah'a sığınıp tekrar tahtına döndü... (Hakk Dîni, V, 4097).
[146] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin sonundaki "Zebîne" kelimesi hakkında lügatte şu bilgi verilmiştir: ez-Zebîne, zâ'nin kesriyle ins ve cinn taifesinin mütemerrid olanına denir. Ve yavuz ve şedîd şahsa, dâbıt ve serheng makûlesine denir. Şurtî ma'nâsma hâlâ sekbân-başı, bostancıbaşı, ases-başı, tüfenkçi-başı ve sairleri gibi; cem'i Zebaniye gelir. Zebaniye melekleri bu ma'-nâdandır, cehennem ehlini cehenneme def ettikleri için (Kaamûs Ter.).
[147] Bu hadîs Cihâd Kitabı, "Çocuk isteyen kimse bâbı"nda geçmişti.
[148] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra el-Mescidu'l-Aksâ" sözünden sezilebilir. Çünkü bu mescidi bina eden Süleyman Peygamber'dir. Bu hadîs 40 rakamıyle ve küçük farkla geçmişti.
[149] Hadîsin birinci kısmında Rasûlullah, kendisine muhalefet eden müşrikleri ateşe düşen kelebeklere, kendisini de onları ateşten kurtarmaya çalışan kimseye benzetmiştir, ikinci kısımda baba oğul iki peygamberin bir hâdise hakkında birbirine aykırı ictihâd ve hükümleri bildirilmiştir. Bu hadîs Farâiz Kitâbı'nda da geçmiş ve orada da bâzı bilgiler verilmişti.
[150] Buharı, Lukmân için açtığı bu bâbda Lukmân Sûresi'nin yukanki âyetlerini zikretmiştir. Kur'ân'da Lukmân adına ayrı bir sûre vardır ki, bunda Lukmân'ın kendi oğlunun şahsında bütün dünyâ gençliğine verdiği eskimez din ve ahlâk öğütleri vardır. Lukmân'ın nesebi İbn İshâk'a göre dördüncü batında Hz. Ib-râhîm'e vardır. Vâkıdî de Lukmân'ın Israîl oğulları kaadısı olduğunu, Eyle ve Medyen taraflarında oturduğunu ve Eyle'de öldüğünü bildirmiştir. îkrime'ye göre Lukmân bir peygamberdir. Hakîm olduğunda ise âlimlerin ittifakı vardır.
İslâm Ansiklopedisi, VII, 64-67'de altı sütün içinde genişçe bilgiler verilmektedir.
[151] Hadîslerin Lukmân'la ilgisi ve münâsebeti ise gizli değildir.
[152] Eserlerin yazılması ve asıl bir numunede birçok şeyin sayılıp toplanmasına bir misâl gibi olan bu mesel, gerek üzerlerine kavil hakk olanlara inzâr ve gerek zikre uyanlara müjde vermek sadedinde Peygamber'e va'dedilen inkılâblarm mühim bir misâlini vermektedir ki, buna bu i'tibârlâ Yâsîn'in kalbi denilse lâyıktır. Yâni Nasrâniyetİn karşısında müşrik Romalılar nasıl söndüyse, İslâmiyet'in karşısında da öyle devletler düşecek, "Onu bütün dînlere gâlib kılmak için " sırrı zahir olacaktır. Burada bu karye Antakya, "Murselûn" da isa'nın Havârî-ler'inden gönderilenler olduğu nakledilıyor. O hâlde "Karye sâhİbleri", memleket sâhibleri ve zikrolunan kavim "Romalılar" olduğu anlaşılıyor. Bunun zahiri, bunların Allah tarafından peygamberlik verilmiş rasûller olduklarını iş'âr eder. Ebû Hayyân der ki: "Siz bizim gibi beşerden başkası değilsiniz" denilmiş olması da buna delâlet eyler. Çünkü bu muhavere peygamberlere karşı olur. İbn Abbâs'm ve Ka'b'ın kavli de budur. Lâkin Katâde ve gayrıları: Bunlar Havârî ler'den olup îsâ Peygamber yükseltilmesi sırasında gönderdi, demişlerdir.
Bu suretle ı<Erselnâ(= Biz gönderdik)" buyurulması Hz. îsâ tarafından gönderilmeleri de Allah'ın emriyle olduğundan dolayı olmuş oluyor. Bâzıları bu ikisinin Yuhannâ ile Pavlus olduğunu "Feazzeznâ bi-sâlisin (= Üçüncüsü ile kuvvetlendirdik)"; bu üçüncüsünün de Şem'ûn es-Safâ olduğunu söylemişlerdir. Fakat beyânın asıl hedefi temsil olduğundan, bu suretle ifâde buyurulması, Muhammed'in risâletinin izzetini temsîlde sarîh denecek kadar bir işaretle göstermek içindir. Yânî ikisinin bir üçüncü ile takviyesi Mûsâ ve îsâ Peygamberler'in sonradan Muhammed'in Peygamberliği ile "Öncekileri tasdik edici olarak" ta'zîz ve takviyesini temsil ediyor. Önce Mûsâ ve îsâ'yı göndermiştik, bunları tekzîb ettiler; sonra da Muhammed ile bunlara izzet ve kuvvet verdik, denilmiş gibi oluyor {Hakk Dîni, V, 4013-4016).
[153] Buhârî Meryem'e ayırdığı bu başlıkta Meryem Sûresi'nin baş tarafından onbeş âyete işaret etmiş, bunlardan bâzı kelimelerin tefsirlerini de vermiştir. Biz âyetlerin meallerini verdiğimiz için, bu tefsirleri Özet olarak naklettik.
Meryem'in babası İmrân'dır; Davud'un oğlu Süleyman neslindendir. Anasının adı Hanne'dir. Hanne'nin kızkardeşi Işâ' da Zekeriyyâ Peygamber'in zevcesi, Yahya Peygamber'in de anasıdır. Onun için Peygamber'imiz, Yahya ile isa'nın hısımlıklarına işaret ederek: "Bu iki peygamber teyze oğullandır" buyurmuştur.
Meryem'in babası İmrân henüz Meryem ana karnında iken vefat ettiğinden, anası Hanne doğuracağı çocuğunu Beytu'l-Makdis'e hizmetçi yapacağını adamıştı. Bu sebeble Meryem, Beyti Makdis'in imâmı ve en yakın akrabası olan Zekeriyyâ Peygamber'e teslim edilmiş, o da Beyti Makdis'in -âyette mihrâb denilen- yüksekte bir hücresini Meryem'in ikaametine ayırmıştır, işte böyle kudsî bir makaamda ve yüce bir peygamberin beraberinde feyizlenip yetişen Meryem'in mu'cizelerle dolu hayâtı, bunu ta'kîb eden bâbdaki âyetlerde anlatılmaktadır.
[154] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Yahya, Zekeriyyâ kıssası içinde zik redilmiştir. Bu, Meleklerin Zikri Bâbı'nda uzun bir metinle geçen mi'râc hadîsinden bir parçadır, ileride Mi'râc bahsinde de gelecektir.
[155] Buhârîbu başlıkta da Meryem'le ilgili âyetlere işaret etmiştir. Biz bunların meallerini verdik. Buhârî bâb başlığının sonunda "Ât" kelimesi hakkında İbn Ab-bâs'ın açıklamasını da vermiştir.
Âlu İmrân'a gelince: Peygamberler târihinde iki İmrân vardır: Birisi Mûsâ ve Harun'un babası olan İmrân'dır. Bunun da Meryem adında bir kızı vardır ki, Mûsâ ve Harun'un kızkardeşi ve ablaları oluyordu. Öbürüsü de Hz. îsâ'nın annesi Meryem'in babası olan îmrân'dır. Bu ikisi arasında binsekizyüz yıllık zaman farkı olduğu nakledilir. Şu hâlde imrân kızı Meryem ikidir: Birisi Mûsâ ile Harun'un kizkardeşi, diğeri de Hz. îsâ'nın anasıdır. Bu âyetteki Âlu İmrân ile murâd bunlardan hangisidir? Buhârî'nin bu âyeti Meryem ve îsâ kıssalarına âid bir başlıkta zikretmiş olması ve Kur'ân'da da Meryem ve îsâ kıssalarında sevkedümiş bulunmasından dolayı, bu Âlu İmrân'ın ikinci olması gerekir.
[156] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu "İblîs'in sıfatı bâbı"nda da getirmişti. Müslim de Fadâil'in sonunda getirmiştir.
[157] Bu, Allah tarafından meleklerin Meryem'e bunlarla hitâb ettiklerini ve Allah'ın onlara bunu söylemelerini emrettiğini haber vermedir.
Ahmed ibnu'l-Mubârek der ki: Bu âyetin, Hz. Meryem'in peygamberliğine delâlet edip etmediğini Abdulazîz ed-Debbâğ'a sordum. Bu arada Musa'nın anası, Fir'avn'ın karısı Âsiye (Sâre, Hâcer, Havva) gibi kadınların da birer peygamber olup olmadığı hakkındaki kanâatini anlamak istedim. Çünkü âlimlerimizden kimi bunların peygamber olduklarını, kimi olmadıklarım söylemiş; bâzıları Hz. Meryem'in peygamberliğinde icmâ' bulunduğunu beyân etmiş, sünnet ve cemâat ehlinin reîsi Şeyh Eş'arî gibi bâzıları da bu mes'elede duraklamıştır. Evvelkiler dediler ki: Melek, peygamberden başkasına inmez. Âyet ise Hz. Meryem'e melek indiğini açıkça söylemektedir? Ümmî mürşidim Abdulazîz ed-Debbâğ bana şu cevâbı verdi:
Kadınlar asla peygamber olmamamıştır. Hz. Meryem sıddîktir. Peygamberlik ile velilik Allah'ın nûr ve sırrına iştirak etseler de peygamberlik nuru velayet nuruna mübâyindir. Nübüvvet nuru aslîdir, zatîdir, hakîkîdir; asıl neş'etinde zât ile beraber yaratılmıştır. Bundan dolayıdır ki, peygamberler bütün hâllerinde ma'sûmdurlar. Velayet nuru ise böyle değildir ilh... (el-îbriz; H.B. Çantay, Meâl-i Kerîm, I, 90).
[158] Hadîsin başlığa uygunlyğu "îmrân kızı Meryem" sözündedir.
[159] Bu başlıktaki âyetler, bundan önceki başlıkta da geçmişti. Ancak burada beş âyet daha artırılmıştır (45-49).
[160] Buharı bunun sonunda îbrâhîm en-Nahaî ile Mucâhid'den Mesih'in ma'nâsı hakkında iki tefsir nakletmiştir ki, bu mühimdir. İbrâhîm "Mesîh"i "Sıddik" diye tefsîr etmiştir. Bu da îsâ'nın dâima hakkı tasdîk eder, dâima doğru hareket eder olduğunu gösterir. Mucâhid de "Kuh/"u "Hilm" ile tefsîr etmiştir ki, bu da-isa'nın vakaar ve sekîneti hâiz, halim selîm bir fıtratta oluşunu ifâde eder.
[161] Bu hadîs küçük bir lafız ve sened farkı ile 24. bâbda 84 rakamıyle de geçmişti. Ancak buradaki rivayette Ebû Hureyre'nin: "İmrân kızı Meryem asla deveye binmedi" sözü vardır. Buhârî bu hadîsi Meryem ve îsâ kıssasında bu fıkra münâsebetiyle getirmiş gibidir.
[162] Buhârî bu başlıkta Hristiyan fırkalarının Hz. îsâ hakkındaki teslis akidesi gibi ifrâth inanışlarını reddeden bu âyetleri yazmıştır.
Teslis, Hristiyanhğın "Üç ilâh" akîdesidir ki, Allah, Mesîh, Meryem'dir. Tevhîd'in zıddıdır ve açık bir müşrikliktir. Sonra buna felsefî bir şekil vererek: Baba, Oğul, Rûhu'1-Kuds yâhud Üç Uknum diye te'vîl ile bir cevhere döndürmüşlerdir ki, bu da müevvel bir şirktir. Hrİstiyânların bu sapık inanıştan, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. îsâ dilinden gayet belîğ bir uslûb ile reddedilmiştir: el-Mâide: 116-118. âyetler: "Allah: Ey Meryem oğlu îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edininiz diyen sen misin? dediği zaman, o şöyle söyledi; Seni tenzih ederim (yâ Rabb), hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz... .
Başjığın sonunda da açıklanan bu "Ruhun mm/m "ta'bîri hakkında Celâ-teyn haşiyesi Sâvî'de güzel bir açıklama vardır: el-Câsiye: 13. âyeti vesilesiyle de bu açıklama Elmalılı Muhammed Hanıdi, Hakk Dîni, V, 4313-4315 sahîfelerinde verilmiştir. Okunmaya değer ibretli bir açıklamadır.
[163] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîsi Müslim îmân Kitâbı'nda getirmiştir. Bu hadîsin bir benzeri Beď'u'I-Halk'ta Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Ebû Zerr'İn: "Lâ ilahe ille İlah diyen cennete girer; zina etse de, hırsızlık yapsa da... " şeklindeki hadîsi de bu ma'nâyı kuvvetlendirir.
Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadîsten maksad, Hristiyanlar'dan îsâ ve annesi hakkında vâki' olan dalâlet ve bozukluğa tenbîh etmektir (Aynî).
[164] Bu, tekrardır; iki bâb önce de geçmiştir denilemez. Çünkü bu bâb, îsâ kıssasını haber vermek için bağlanmıştır, geçen ise anası Meryem'in kıssasını haber vermek içindi (Kastallânî).
Buhârî bu bâbda îsâ Peygamber'in kıssasını anlatan Meryem: 16-40 âyetlerine işaret etmiş, sonra da bu âyetlerde geçen bâzı kelimelere âid tefsirleri nak-letmiştir. Biz de bu tefsirleri aynen veya tercemeleriyle naklettik. Âyetlerin mealleri daha önce geçen Meryem kıssası başlığında tamamen verildiği için burada tekrar yazılmalarını gerekli görmedik. Bu âyetlerde Meryem'in îsâ'ya gebe kalma keyfiyeti, gebelik safhaları, doğum hâli, çocuğun halka hitâb edip konuşması ve mu'cİzeleri anlatılmaktadır.

[165] Hadîsin îsâ hakkındaki başlığa uygunluğu şu yönden alınabilir: Meryem kıssasında, îsâ'nın doğumundan dolayı kendisine taarruz vâki' olunca îsâ beşikte süt emen bir çocuk olduğu hâlde İnsanlarla konuşmuştur. Cureyc kıssasmdaki cariyenin zina çocuğu da, hürre kadının çocuğu da böyle süt emer hâlde konuşmuşlardır.
Cureyc ismini şâmil,olan bu hadîs Mezâlim'de, "Bir duvar yıktığı zaman ... bâbi"nda ve Namaz Kitâbı'nm sonlarında "Namazda anası çocuğunu çağırdığı zaman bâbı"nda da geçmiş ve bâzı bilgiler oralarda verilmişti.
[166] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Hz. isa'nın açıkça zikredilmiş olmasıdır. Bu, yakında \'Sana Musa'nın haberi geldi mi? bâbı"nda geçmişti
[167] Bu hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.
[168] Bu ve bundan sonraki de üst taraftaki Ebû Hureyre hadîsinin başka tarîkleridir.
[169] Bunun başlığa uygunluğu "Meryem oğlu isa'nın dediği gibi derim..." sözündedir. Bu hadîs de yakında "Allah İbrahim'i halîl edindi bâbı"nda geçmişti.
[170] Bu hadîs Buyu' Kitabı, "Domuzun Öldürülmesi bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîste salîbin kırılması Hristiyanlığın iptalini; domuzun öldürülmesi ve cizyenin: kaldırılması da artık İslâm'dan başka bütün dîn sahihlerine tanınan müsamahaların son bulacağını ifâde eder. Esasen İsa'nın âdil bir hakem olarak inmesi mes'elesini de, o büyük peygambere yapılan iftiraların ve o yolda meydana getirilen hurafelerin kökü kazınıp İslâm'ın her yere hâkim olması ve bütün hakîkat-lerin tamamen anlaşılması ma'nâsıyle te'vîl de mümkündür... {Müslim Ter., I 203-204).
[171] Bu hadîsi Müslim de îmân Kitâbı'nda getirmiştir.
[172] Bâzı Buhârî nüshalarında bu babın başında Besmele sabit olmuştur. Isrâîl, İb-rânîce bir kelimedir; Abdullah, yânı "Tanrı kulu" ma'nâsınadır. Sonra Ya'-kûb'un özel ismi olmuştur. Ya'kûb, îshâk Peygamber'in oğludur, İbrahim'in de torunudur. Ya'kûb'un oniki oğlu olup bunlar Yûsuf'un Mısır'da vezirliği zamanında Ya'kûb ile beraber Mısır'a gelmişlerdi. Bunların çocukları ve torunları orada üreyerek bir ümmet teşkil etmişler ve târihte Benû îsrâîl(= Isrâîl oğulları) diye anılmışlardır. Bunların macerası Yûsuf kıssasında anlatılmıştır.
[173] Hadîste zikredilen su ile ateş, hakikate hamledilmeyip, Müslim'in EbûTHfurey-re'den rivayetine göre, cennetle cehennemin birer remzi olacaktır. Ve Deccâl, cennet ve cehennemi temsîl eden birtakım hârikalar göstereceektir demek oluyor ki, bu da Yüce Allah'ın kullarını imtihan ettiği fitnelerden birisidir. Fakat Allah, müteakiben hakkı izhâr ve bâtılı ibtâl edecektir. Sonra onun kötülüklerini açıklayacak ve halka onun aczini gösterecektir.
[174] Bu hadîs, ayrı ayrı üç hadîsi bir araya toplamıştır. Birincisi Deccâl hadîsidir. İkinci ile üçüncü, eski ümmetlerden ayrı ayrı iki kimse hakkındadır. Başlığa uygunluk ikinci ve üçüncü hadîslerdedir. İkinci hadîs Buyu' Kitabı, "Bunalmış borçluya mühlet veren kimse bâbı"nda da geçmişti.
[175] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah'ın la'neti Yahudiler üzerine... "sözünden alınmak mümkün olur. Çünkü onlar İsrâîl oğullan'ndandirlar ve Nasrânîler'den daha kıdemlidirler. Bu hadîs Namaz Kitabı, Bey'atta namaz bâbı'ndan sonraki bâbda geçmişti. Peygamber (S) aşın ta'zîmin geçmiş ümmetlerde olduğu gibi kendi ümmetlerini de putperestliğe kadar sürükleyebileceğinden korkuyordu.
[176] Hadîs metnindeki "Tesûsuhum" lâfzının kökü olan siyâset, esas İ'tibâriyle bir-şeye mukayyed olmak ve onun iyiliği hususunda ihtimamla onu görüp gözetmek ma'nâsınadır. At kısmının gemine ve tımarına bakan kişiye "Seyis" denilmesi de bu ma'nâdandır. Sonra bu kelime İslâm hukukunda âmme işlerini görüp gözetmek gayesiyle devlet başkanı, emr ve nehy selâhiyetini hâiz kumandan olmak ma'nâsmda kullanılmıştır.
Târihin şehâdetine göre, İsrâîl oğulları arasında meydana gelen fitne ve fe-sâdlar, Allah tarafından gönderilen peygamberler vâsıtasıyle kaldırılır, onlar iyi lige sevk olunurlardı. Tevrat hükmilerinden değiştirdikleri yönler düzeltilirdi. Hadîs bu târihî vakıaya işaret etmiştir.
Peygamberimiz, peygamberlerin sonu olduğundan artık milletlerin peygamberlik ve rasûllükle idaresi devri son bulmuş, velayetle idaresi zamanı gelmiştir. Âmme velayeti, halkın bey'at ve seçimiyle kazanılan bir sistem olduğuna göre, velayet iddia edenler birden çok olabileceklerdir.
Bu hadîste, İslâm teşkilât hukukunun âmme velayeti ve âmme hakları gibi en mühim bir bahsine işaret edilmiştir. Devlet başkanına yapılan bey'atla, millet bu başkanlığa karşı birtakım vazifeler ve haklar; devlet başkanı da âmmeye karşı mütekaabil vazifeler ve haklar üstlenmiş olurlar. Âmmenin devlete karşı yüklendiği vazîfenin başında, başkanın çıkardığı meşru' emirlere itaat etmek var-dır.Bu mühim iş,Kur'ân'da ve hadîslerde birçok nasslarla te'yîd edilmiştir. Bu hadîste de "Halîfelerin haklarım veriniz" bu vurulmuştur. Sonra onların da millet haklarından sorumlu oldukları bildirilmiştir.
[177] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk "Sizden evvelkilerin yolu " sözünden alınabilir. Çünkü bu söz, İsrâîl oğullan'nı ve başkalarını şâmil olur. Buhârî'nin bunu burada zikretmesi, hadîste Yahudiler ile Hristiyanlar'ın ahlâksızlıklarına umûmî surette işaret edilmiş olmasındandır. Eski ümmetlerin târîhleri birçok fitne, fesâd ve ma'siyetlerle doludur. Peygamber, kendi ümmetinin de şirkten, küfürden başka bütün bu fena yollarda onları ta'kîb edeceklerini bir mu'cize olarak haber vermiştir. Keler, çok yaşamak, her hayvandan çok açlığa, susuzluğa dayanmakla tanınır. Geçmiş ümmetlerin fena alışkanlıklarına Muhammed ümmetinin de aynen uyacaklarını haber vermekte mübalâğa için bu hayvanın deliğini bilhassa zikretmesi, darlığından ve tehlikeli olduğundan dolayıdır. Örfümüzde bunun yerine "Yılan deliğine sokulmak" ta'bîri vardır.
Bu hadîs, İ'tisâm'da da gelecektir; Müslim Kader'de getirmiştir.
[178] Başlığa uygunluğu, içinde Yahûdîler'in zikredilmesinden alınabilir. Onlar İsrâîl oğulları'ndandır. Bu hadîs Namaz Kitabı, "Ezân'ın başlaması bâbı"nda da aynen bu isnâdla ve bu metinle geçmişti.
[179] Bunun da başlığa uygunluğu bundan önceki hadîsin uygunluğu gibidir.
[180] Hadîs biraz farklıca bir metin ile'Namaz KÎtâbı, "İkindi namazından bir rek'a-te yetişen adam bâbı"nda da geçmişti. Bunda her üç ümmetin dünyâda kaldık lan ve me'mûr oldukları şerîatte yaşamaları müddetlesi ve buna karşılık nail oldukları ücretler bir misâlle anlatılmış oluyor.
[181] Hadîsin Buyu' Kitâbı'nda'geçen Câbir hadîsinin metni daha geniştir:
Câbir ibn Abdillah, Mekke Fethi yılı Mekke'de iken Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Ailah ve Allah'ın Rasûlü şarâbın, meytenin, domuzun, putların satışını haram kıldı". Sahâbîler tarafından: Yâ Rasûlallah, murdar ölen hayvanın iç yağı hakkında ne dersiniz? Meyte yağlanyle gemiler cilalanır, deriler yağlanır, onunla insanlar (mum yapar) ışıklanır? diye soruldu. Rasûlullah: "Hayır, murdar yağı satmayınız, bu satış haramdır" buyurdu da akabinde İsrâîl oğulları hakkında bu metinde verilen bedduayı söyledi.
[182] Bu hadîs İlim Kitâbı'nda da geçmişti. "İsrâîl oğulları'nm ibretli kıssalarını tahdîs ediniz" emri, ibâhayâ hamledilmiştir, yânî bunları anlatabilirsiniz demek tir. Bunun delîli de "Lâ haraca (= Haber vermekte günâh yoktur)" cümlesidir. İslâm'ın evvelinde fitne ve fesada sebeb olur endişesiyle İsrâîl haberlerinin nakli, kÎtâblarının okunması yasak edilmişti. İslâm Dîni yerleşip kararlaşınca, o mahzur kalkmış ve İsrâîl oğulları'nın İbretli vak'alarınm nakli mübâh kılınmıştır.
[183] Saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdîve Hrıstiyanlar'a muhalefet etmek emrolunduğuna göre, boyamakla emredilmiş demek olur. Ancak bu emir vu-cûb için olmayıp, mendûbluğa hamlediîmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen bir rivayetinde: "Beyaz saçların rengini değiştirin, fakat siyah boyadan sakının" buyurulmuştur. Bunun içinNevevî, siyahla saç sakal boyamak tahrîmî kerahetle mekruhtur, demiştir. Bu kerahet de erkeklere mahsûs olup, kadınların siyahla boyamalarında kerahet yoktur
[184] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir adam vardı... "sözünden alınır. Çünkü bu söz İsrâîl oğullan'ndan yâhud başkalarından olmaktan daha umûmîdir. "Bâderenî" "Benden önce davrandı" demektir; bu da kulun kendi yatağında ruhu, Allah tarafından alınıncaya kadar sabredememesidir. Cezanın ebedî olmasının sebebi de, bu kaatilin intiharı halâl saymış olmasıdır. Yoksa sırf intihar, küfrü ve binâenaleyh müebbed bir azabı gerektirmez.
[185] Hadîsin başlığa uygunluğu lâfzındadır. Buhâri bu hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Her iki tarîk râvîlerinin sayısı sekizdir.
[186] Buhârî bu bâb başlığında el-Kehf Sûresi'nin 9-26. âyetlerine işaret etmiş ve bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermiştir. Biz âyetlerin meallerini tam yazdığımız için ayrıca bu tefsirlerin naklini gerekli görmedik.
el-Kehf, dağlarda oyulmuş ev gibi yere denir, mağara ta'bîr olunur. Bunun küçüğüne "Câr", büyüğüne "Kehf" denir. Şu hâlde "AshâbuKehf", "Mağara Yaranı" demek olur. Rakım de bunların mağaralarının bulunduğu dağın veya vadinin adı yâhud da üstü yazılı taş veya ma'denî levhadır denilmiştir. Buhârî' Sahîh'inûe. bu Rakîm'in bakır bir levha olduğunu ve Ashâbu Kehf in isimleri yazılı bulunduğunu îbn Abbâs'tan rivayet etmiş olduğundan, bu ma'nâ bu konudaki rivayetlerin hepsine tercih olunur.
Kehf vakıasının mekânı ve zamanı hakkındaki rivayetler çeşitlidir: Kehf'in mekânı Filistin ile Eyle arasında olduğu, Eyle'ye, Ninova'ya, Belkaa'ya yakın bir yerde bulunduğu hakkında ayrı ayrı rivayetler vardır. Şârih Aynî: Bunlar arasında en çok nakledilen haberin Rûm diyarında (Anadolu'da) Tarsus'tan üç saat mesafede ve şehrin kuzeybatısında bulunan bir dağın eteğindeki mağan olduğudur. Bugün Ashâbu Kehf'in mağarası olarak ziyaret olunmaktadır. E sûs'da olduğu da rivayet olunmuştur, diyor.
Şârih Aynî bu vakıanın zamanını da Romahlar'ın Yunanhlar'a galebes den evvel olmak üzere bildiriyor. Hristiyanlık ilk devirlerde Tevhîd akîdesi ü^ re devam edip, Milâd'm üçüncü asrında Teslis akîdesi ortaya konmuş \ putperestliğe sapılmıştı. Hristiyanlık âlemi büyük bir karışıklığa uğramıştır. Put perestliğe Desiyus gibi zâlim hükümet başkanları tutunup, mü'minieri, muvah-hidleri türlü işkencelerle öldürüyorlardı. Bu sırada Rûm ileri gelenlerinden muvahhid yedi genci de Desiyus şirke sevk etmek istemiş, bunlar da kabul etmeyip bir mağaraya sığınmışlardır. Sâdık köpekleri de ayrılmayıp o da mağaraya girmiştir. Gençlerin buraya saklandıklarını öğrenen imparator, aç susuz ölsünler diye mağaranın kapısını ördürmüştür. Allah bu gençlere bir uyku vermiş ve hâricdeki siyâsî vaziyet değişinceye kadar bu uyku üç asır devam etmiş-. tir. Âyetlerle ilgili tefsir Hakk Dîni, IV, 3225-3244. sahîfelerinden okunmaya değer.
[187] Buhârî bu hadîsi Buyu' ve İcâre Kitâblan'nda da getirmişti. Ancak bunları birbirinin aynı olan lâfızlarla değil, bâzı farklılıklarla ve takdim te'hîrlerle getirmiştir. Hadîsler râvîlerce böyle bâzı farklılıklarla getirilmiş olmasına rağmen, asılda aynı hadîs anlatılmaktadır; asılda hepsinin özü birdir.
[188] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bu hâdisenin İsrâîl oğulları zamanında vukua gel-miş-olması yönündendir. Buharı bunu da "Kitâbda Meryem'i de an" babında daha uzun bir metinle getirmişti.
[189] Buna benzer bir hadîs Şirb Kitâbı'nda daha geniş bir metinle geçmişti, fakat orada bu İş bir adam tarafından yapılmıştı. Demek ki hâdiseler ayrıdır.
[190] Buhârî ile Müslim bu hadîsi Libâs Kitâbı'nda da getirmişlerdir.
[191] "Muhaddesûn" Peygamber olmadıkları hâlde kendilerine Allah tarafından hâ diseler, haberler, vakıalar ilham olunan kimseler demektir. Buna göre "Muhad-deslik" peygamberliğin aşağısında bir vahy ve ilham mertebesi oluyor. Bu yüksek paye, Peygamber tarafından Umer'e de yöneltilmiş bulunuyor.
[192] Hadîs, tevbe ve istiğfarı teşvik konusunda İsrâîl oğulları'na âid bir kıssanın naklinden ibarettir. Bu hadîste büyük günâhların hepsinden tevbe etmenin meşruluğu hükmü vardır. Buhârî bunu Tevbe Kitâbı'nda da getirmiştir.
[193] Buhârî bu hadîsi Ekincilik Kitabı'nda da getirmişti; ileride Menâkıb'da da getirecektir. Peygamber'in Ebû Bekr'le Umer orada bulunmadıkları hâlde onların da inanır olduklarını haber vermesi, onların îmânlarının kemâline olan yüksek i'timâdını ifâde eder.
Hadîsteki "Yevmu's-sebu" (- canavarlar günü)"hadîsçilerce müşkil görülmüştür. Lügat yönünden yırtıcı canavarların hüküm yürütecekleri gün demek oluyor. Hadîsin sonunda diğer bir tarîk vermiştir ki, bununla şeyhinden işitmesini belirtmiş oluyor.
[194] Hadîsin başlığa uygunluğu, İçinde zikredilen iki kişinin İsrâîl oğulları'ndan olması yönündendir. Bunu Müslim, Kadâ Kitâbı'nda getirmiştir.
Bu hadîsten iki kişinin bir mes'ele hakkında üçüncü bir kimseyi hâkim ta'-yîn etmelerinin cevazı hükmü alınmıştır. Fakat İslâm hukukçularının bu konudaki görüşleri çeşitlidir. Kurtubî tahkîmi, hüküm ve kaza mâhiyetinde saymayıp, güzel hâline ve faziletine güvenilen bir zâtıı iki tarafın aralarını bulup düzeltmesinden ibarettir', demiştir.

Sonra bulunan definenin İslâm hukukundaki muamelesi de ayrıdır. Bunun tafsîli fıkıh kitâblarından okunabilir.
[195] Rasûlullah'ın bir azâb, bir âfet diye vasıflandırdığı bu salgın hastalıklara karşı emrettiği korunma şekli, bugünkü tıbbın karantinasıdır.
[196] Bu hadîs de bundan önceki hadîs cinsindendir; onun için arka arkaya getirdi.
[197] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sizden evvelkileri ancak şu hâlleri helak etmiştir..." sözlerindedir. Çünkü onlardan maksad, diğer tarîkte açıkça belirtildiği üzere, İsrâîl oğulları'dır. Buhârî bunu Hudûd'da, Fadâil'de, Usâme'nin fadlı bâbı'n-da da getirmiştir. Bu hadîs ümmetlerin, milletlerin bekaa sebeblerinden en mü-himminin adaleti ayakta tutma esâsı olduğunu pek güzel göstermektedir.
[198] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Buhârî bunu Husûmât'ta da getirmişti.
[199] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamberlerden bir peygamber..." sözündedir. Zahir olan, bunun îsrâîl oğulları peygamberlerinden olmasıdır. Buhârî bunu Mür-tedlerin Tevbeye Çağırılması'nda; Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.
[200] Başlığa uygunluğu "Sizden evvelki milletlerden..." sözündedir. Buhârî bunu Ri-kaak'ta; Müslim de Tevbe'de getirmiştir. Hadîsin sonundaki tariki de Müslim rivayet etmiştir. Buhârî bununla Katâde'nin Ukbe'den işitmesini ifâde etmiştir.
[201] Bu hadîs, îsrâîl oğulları'ndan zikrolunan şeyler bâbı'nın evvelinde, bundan daha tamam olarak geçmişti
[202] Bu hadîs de Buyu' Kitâbı'nda ve yakında da geçmiştir
[203] Hadîsin başlığa uygunluğu "Günâh işlemekte ileri gider bir adam " sözündedir. Bu hadîs de yakında biraz farklı lâfızla geçti.
[204] Hadîsin başlığa uygunluğu, bunun buraya konulmasının o kadmm İsrâîl oğul-ları'ndan olmasına delâlet etmesi yönündendir.
Buhârî bu hadîsi Bed'u'l-Halk'ın sonlarında da getirmişti. Daha önce de Namaz Kitabı, "Tekbîr'den sonra ne okur bâbı"nda bunun bir benzerini getirmişti. Müslim de Hayâvân'da ve Edeb'de getirmiştir.
[205] Bunlar aynı hadîsin ayrı senedle ve küçük bir lâfız farkıyle gelen metnidir. Birinde "İf'al bimâşi'te"; diğerinde "îsnâ' bimâşi7e" şeklinde geçmiştir ki, manâca aynıdır.
Bu cümle hiçbir dînde nesh'e, değişikliğe uğramaksızın; bir ahlâk düstûru olarak yaşayıp gelmiştir. Çünkü her asırdaki selîm akılların ittifak ettiği bir ahlâkî düstûrdur. Bu, "Halkın ayıplamasından utanmazsan dilediğini işle" demek olur. Sonra "Dilediğim işle" cümlesi bir emirdir, fakat ma'nâsı tevbîhtir, "Dilediğini işle, cezasını çekersin" demektir.
[206] Başlığa uygunluğu hadîsin lâfzından alınır. Çünkü bundaki racûl evvelkilerdendir. O da Isrâîl oğulları'nı ve diğerlerini şâmil olur... Sonundaki mutâbaayı ez-Zuhlî, ez-Zuhfiyyât'mda. vasletmiştir (Aynî, VII, 477).
[207] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onlara kitâb bizden önce verildi" sözünden alınır. Çünkü İsrâîl oğulları'ndan ve başkalarındandır.
Bu hadîs Cumua Kitâbı'nın başında da geçmişti
[208] Bu hadîs başka bir tarîkten olmak üzere yakında 135 rakamı ile geçmişti. Mu-âviye'nin hacc vesîlesiyle Medine'ye gelip orada Peygamber'in mescidinde hutbe yapması, hicrî 51 yılında olmuştur (Aynî).
Buradaki mutâbaayı da Müslim ulaştırarak rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

63- KİTABU MENAKIBİ'L-ENSAR
1- Peygamber(S)'İn: "Eğer Hicret Olmasaydı, Muhakkak Ben Ensâr'dan Olurdum" Sözü Babı
2- Peygamber(S)'İn Muhâcirlerte Ensâr Arasında Kardeşlik Kurması Babı
3- "Ensâr'ı Sevmek Îmândandır" Babı
4- Peygamber(S)'İn Ensâr'a Hitaben: "Sizler Bana İnsanların En Sevimlilerindensiniz" Sözü Babı
5- Ensâr'a Tâbi' Olanlar Babı
6- Ensâr Yurtlarının Fadlı Babı
7- Peygamberdin Ensâr'a Hitaben: "Sîzler Havuz Başında Bana Kavuşuncaya Kadar Sabrediniz" Sözü Babı
8- Peygamberdin: "Ensâr'a Ve Muhâcirler'e İyilik İhsan Eyle" Duası Bâbi
9- Bâb:
10- Peygamber(S)'İn: "Ensâr'ın İyilik Edenlerinden Kabul Edin, Kötülük Edenlerinin Kusurlarından Da Vazgeçin" Sözü Babı
11- Sa'd İbnu Muâz(R)'In Menkabeleri Babı
12- Useyd İbn Hudayr İle Abbâd İbn Bişr(R)İn Menkabeleri Babı
13- Muâz İbnu Cebel(R)'İn Menkabeleri Babı
14- Sa'd İbnu Ubâde(R)'Nin Menkabesi Babı
15- Ubeyy İbnu Ka'bir)'In Menkabeleri Babı
16- Zeyd İbn Sâbit(R)İn Menkabeleri Babı
17- Ebû Talha(R)'Nın Menkabeleri Babı
18- Abdullah İbnu Selâm(R)1n Menkabeleri Babı
19- Peygamberdin Hadîce İle Evlenmesi Ve Hadîce(R)'Nin Fazileti Babı
20- Cerîr İbnu Abdillah El-Becelî(R)'Nin Zikri Babı
21- Huzeyfe İbnu'l-Yemân El-Absî(R)'Nin Zikri Babı
22- Utbe İbnu Rabîa'nın Kızı Hind(R)'İn Zikri Babı
23- Zeyd İbnu Amr İbn Nufeylin Hadîsi Babı
24- Ka'be'nin Bina Edilmesi Babı
25- Câhiliyet Günleri Babı
26- Câhiliye Devrinde Kasâme Yemini
27- Peygamber(S)'İn Allah Tarafından Peygamber Gönderilmesi Babı
28- Peygamberdin Ve Sahâbîlerinin Mekke'de İken Müşriklerden Ma'rûz Kaldıkları Eziyetler Babı
29- Ebû Bekr Es-Sıddîk(R)'In İslâm'a Girişi Babı
30- Sa'd İbn Ebî Vakkaas<R)'In İslâm'a Girişi Babı
31- Cinn'in Zikri Babı
32- Ebû Zerr El-Gıfârî(R)'Nin İslâm'a Girmesi Babı
33- Saîd İbnu Zeyd(R)'İn İslâm'a Girişi Babı
34- Umer İbnu'l-Hattâb(Rrin İslâm'a Girişi Babı
35- Ay'ın İkiye Bölünmesi Babı
36- Habeşistan'a Hicret Bâb1
37- Habeş Hükümdarı Necâşî'nin Ölümü Babı
38- Kureyş Müşriklerinin Peygamber (S) Aleyhine Ahidleşmeleri Babı
39- Ebû Tâlib Kıssası Babı
40- El-İsrâ Hadîsi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
41- Mi'râc (Kıssası) Babı
42- Enşâr'ın Mekke'de Peygamber(S)'İn Huzuruna Elçilikle Gelmeleri -Ve Akabe Bey'atı Babı
43- Peygamberdin Âişe İle Evlenmesi, "Âişe'nin (Hicret'ten Sonra) Medine'ye Gelmesi Ve Peygamberin Âişe İle Güvey Odasına Girmesi Babı
44- Peygamber (S) İle Sahâbîlerinin Medine'ye Hicret Etmeleri Babı
45- Peygamber(S)İn Ve Sahâbîlerinin Medine'ye Gelişleri Babı
46- Muhacirin Hacc Ye Umre İbâdetini Bitirdikten Sonra Mekke'de İkaameti(Nin Hükmü) Babı
47- Târîh Ve Sahâbîler İslâm Târihinin Başlangıcını Hangi Vak'adan Ta'yîn Ve İ'tibâr Ettiler? Babı
48- Peygamber(S)'İn: "Yâ Allah! Sahâbîlerim İçin Hicretlerini Tamamla" Sözü Ve Mekke'de Ölenler İçin Mersiyesi (Yânî Onlara Acıyıp Yanması) Babı
49- Bâb: Peygamber (S) Sahâbîleri Arasındaki Kardeşliği Nasıl Kurdu?
50- Bâb
51- Peygamber (S) Medine'ye Geldiği Zaman Yahudilerin (Kendisiyle Siyâsî Münâsebet Kurmak İçin) Peygamber'e Gelmeleri Babı
52- Selmân El-Fârisî(R)'Nin İslâm'a Girmesi Bâb1

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

63- KİTABU MENAKIBİ'L-ENSAR

(Ensâr 'in Menkabeleri Kitabı) [1]

(Ve Yüce Allah'ın şu kavli:)
"Onlardan evvel (Medine'yi) yurt ve imân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar..."
(el-Haşr: 9) [2]

1-.....Gaylân ibn Cerîr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Enes'e:
— Re'yirı nedir: Siz Medîneliler, Kur'ân'da gelmezden önce Ensâr adiyle anılır mıydınız, yoksa Ensâr adım size Allah mı vermiştir? diye sordum.
Enes:
— Evet, bu adı bize Allah verdi, dedi.
Gaylân şöyle demiştir: Biz Basra'da Enes'in yanma girerdik de, o bize Ensâr'm menkabelerini, hazır bulundukları harb yerlerini tahdîs ederdi. Enes, bana yâhud Ezd kabilesinden bir adama yönelip gelirdi de bana yâhud o Ezdli'ye hitaben Ensâr'i

kasdederek:
— Senin kavmin Ensâr şu gün, şu gün, şu gün, şu gün bu'işleri yaptı, derdi [3].

2-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine (yânî bu muharebenin neticesi üzerine) Rasûlullah (S) Medine'ye hicret edip gelmiştir.
Öyle bîr hâl üzerine ki, hicret sırasında Evs ve Hazrecliler'in cem'i-yetleri dağılmış, hayırlıları ve önde gelenleri öldürülmüş ve yaralanmışlardı. İşte onların bu perişanlıkları üzerine Allah muhâriblerin İslâm camiasına girmeleri için bu günü Rasûlü'ne önden hazırlamıştır [4].

3-.....Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Mekke'nin fethi günü Rasûlullah, yeni müslümân olan Kureyş büyüklerinden herbirine (gönüllerini müslümânlığa alıştırmak için Huneyn ve Hevâzin ganimet mallarından yüzer deve gibi, En-sâr'ın nail olmadığı) bol pay vermişti. Ensâr'dan bâzı kimseler bunu görünce, sebebini, ve hikmetini anlamayarak:
— Vallahi şu işe muhakkak hayret edilir: Kılıçlarımız henüz Kureyş kanı damlatırken, kazandığımız ganimetlerimiz Kureyş eşrafına geri döndürülüyor, dediler.
Onların bu sözleri Peygamber'e ulaşınca, Ensâr'ı da'vet etti. Enes dedi ki: Peygamber onlara:
— "Sizden bana erişen sözler nedir?" diye bunun mâhiyetini sordu.
Ensâr da yalan söylemez olduklarından:
— Sana erişen bu sözleri biz söyledik, dediler. Peygamber (S) de:
— "Diğer insanlar aldıkları ganimet mallarıyla evlerine dönüp giderlerken, sizler de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönüp gitmenizden razı olmaz mısınız? Eğer Ensâr bir dere veya dağ yoluna girseler, muhakkak ben Ensör'ın dere yoluna yâhud dağ yoluna girerdim" buyurdu [5].

1- Peygamber(S)'İn: "Eğer Hicret Olmasaydı, Muhakkak Ben Ensâr'dan Olurdum" Sözü Babı

Bunu Abdullah ibn Zeyd, Peygamberden söyledi [6].
Fakat Allah onların aralarım bulup kaynaştırdı..." (el-Enfâl: 63).
Bu bilgilerle Âişe'nin "Buâs, Allah'ın, Rasûlü için hazırlamış olduğu bir gün idi" sözünün şumûlü açıklanmış oluyor.

4-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) şöyle buyurdu; yâhud da Ebû'l-Kaasım (S) şöyle buyurdu, demiştir:
— Eğer Ensâr bir dere yoluna yâhud bir dağ yoluna girselerdi, muhakkak ben Ensâr'la beraber onların vadisinin içine girerdim. Eğer hicret (dînî bir emir ve ibâdet) olmasaydı, ben muhakkak Ensâr'dan bir kişi olurdum".
Hadîsin sonunda râvî Ebû Hureyre: Rasûlullah bu sözüyle haksızlık etmemiştir. Babam anam O'na feda olsun! Çünkü Ensâr, Ra-sûlullah'ı barındırdılar ve O'na yardım ettiler, demiş yâhud başka bir kelime daha söylemiştir [7].

2- Peygamber(S)'İn Muhâcirlerte Ensâr Arasında Kardeşlik Kurması Babı [8]

5-..... İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir:
Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Rasûlullah (S), Abdurrahmân ibn Avf ile Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik kurdu. Sa'd ibnu'r-Rabî', Abdurrahmân'a hitaben:
— Ben mal yönünden Ensâr'ın en zenginiyim. Malımı iki kısma böleyim. Benim iki kadınım var. Bak düşün! Onlardan hangisi senin hoşuna giderse onun ismini bana şöyle de ben onu boşayayım. Boşayacağım o kadının iddeti geçince sen onunla evlenirsin, dedi.
Abdurrahmân ibn Avf da Sa'd'a:
— Allah ehlini ve malını sana mübarek eylesin! Ticâret yapılan çarşınız nerde? dedi.
Bunun üzerine ona Kaynukaa oğullan çarşısına delâlet ettiler. Artık Abdurrahmân o çarşıdan her dönüşünde beraberinde muhakkak keş ve yağdan bir fazlalıkla döndü. Sonra her sabah ticâret için o çarşıya gitmeye devam etti. Sonra bir gün kendisinde (zifafa girenlere mahsûs) zağferân eseri olduğu hâlde, Peygamber ziyarete geldi. Peygamber:
— "Hâlin sânın nedir?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Evlendim, dedi. Peygamber:
— "Kadına ne kadar mehr verdin?" dedi. Abdurrahmân:
— Altından bir çekirdek yâhud bir çekirdek (beş dirhem) ağırlığında altın verdim, dedi.
Râvî İbrâhîm ibn Sa'd şekkli söylemiştir [9].

6-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Avf Medine'ye» bizim yanımıza geldi. Rasûlullah onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı. Bu Sa'd, malı çok bir zât idi. Sa'd, Abdurrahmân'a:
— Ensâr, benim malca en zengini olduğumu bilmişlerdir. Ben malımı benimle senin aranda ikiye taksim edeceğim. Benim iki tane kadınım vardır. Bak düşün! Onlardan hangisi senin hoşuna giderse, ben onu boşayacağım da o kadın iddetten çıkıp evlenmesi halâl olunca, sen onunla evlen, dedi.
Abdurrahmân, Sa'd'a:

— Allah sana ehlin hakkında bereket ihsan eylesin! dedi.
Artık Abdurrahmân o günlerde çarşıdan muhakkak yağdan, keşten bir rnijcdâr şey kazanmadan dönmedi. Çok geçmedi. Nihayet Abdurrahmân, üzerine sarı koku bulaşmış olduğu hâlde Rasûlullah'a (ziyarete) geldi. Rasûlullah ona:
— "Senin hâlin nedir (evlendin mi?)" diye sordu. Abdurrahmân:
— Ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi. Rasûlullah (S):
— "O kadın hakkında ne kadar mehr şevkettin?" dedi. Oda:
— Altından bir çekirdek ağırlığı yâhud altından bir çekirdek verdim, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bir koyunla olsun düğün aşı yap" buyurdu.

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ensâr, Peygamber'e:
— Hurmalıklarımızı bizimle Muhacirler arasında taksim et, dediler.
Peygamber (S):
— "Hayır taksim etmem" buyurdu. Ensâr, Muhâcirler'e:
— (Terbiye ve sulama) işlerini sizler yükleniniz de hurma mahsûlünde bizlere ortak olunuz, dediler.
Muhacirler, Ensâr'a:
— (Peygamber'den gelen bu emri) işittik ve itaat ettik, dediler [10].

3- "Ensâr'ı Sevmek Îmândandır" Babı

8- Bize Haccâc ibn Minhâl tahdîs etti. Bize Şu'be, tahdîs edip şöyle dedi: Bana Adiyy ibnu Sabit haber verip şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber (S) Men işittim -yâhud el-Berâ: Peygamber (S) şöyle buyurdu, demiştir- "Ensâr, ki onları ancak mü'min olan sever ve yine onlara ancak münafık olan kimse buğz edip kin tutar. Her kim Ensâr'ı severse Allah da onu sever, her kini de Ensâr'a buğz ederse, Allah da ona buğz eder".

9-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber (S): "(Kâmil) îmânın alâmeti Ensâr'a sevgi, münafıklığın alâmeti de Ensâr'a buğz etmektir" buyurmuştur [11].

4- Peygamber(S)'İn Ensâr'a Hitaben: "Sizler Bana İnsanların En Sevimlilerindensiniz" Sözü Babı

10-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S) birtakım kadınlar ve çocukları karşıdan gelirlerken -râvî: Düğün aşından gelirlerken dediğini sanıyorum, demiştir- gördü de ayağa kalkıp dikelerek: "Allah şâhid olsun ki, sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz" buyurdu ve bu sözü üç kerre tekrarladı [12].

11-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Ensâr'dan bir kadın, kendi çocuğunu ile beraber Rasûlullah'a geldi. Ra-sûlullah (S) onunla konuştu. Sonra Rasülullah iki kerre: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, siz Ensâr cemâati bana insanların en sevimlilerisiniz" buyurdu.

5- Ensâr'a Tâbi' Olanlar Babı

12-.....Zeyd ibn Erkam(R)'dan (şöyle demiştir): Ensâr, Peygamber'e hitaben:
— Her peygamberin tâbi'Ieri (kendi sünnetine uyan sahâbîleri) vardır. Biz de bütün kanâatimizle Sana uymuşuzdur. Bunun için bizim tâbi'lerimizi bizden (bizim seviyemizde kimseler) kılmasını Allah'a duâ ediver, dediler.
Bunun üzerine Peygamber onların dilekleri için duâ etti.
Râvî Amr ibn Murre dedi ki: Ben bu hadîsi İbnu Ebî Leylâ'ya naklettim de o: Bunu Zeyd ibn Erkam söyledi, dedi.

13-.....Amr ibnu Murre tahdîs edip şöyle demiştir: Ben, Ensâr'dan bir adam olan Ebû Hamza'dan işittim (şöyle dedi): Ensâr, Peygamber'e hitaben:
— Her kavmin tâbi'leri vardır. Biz de bütün kanâatimizle Sana uymuşuzdur. Binâenaleyh bizim tâbi'lerimizi de bizden kılmasını Allah'a duâ ediver, dediler.
Peygamber (S):
— "Yâ Allah! Ensâr'ın tâbi'lerini kendilerinden kıl (yânî onlara uyan kimseler kıl)" diye duâ etti.
Râvî Amr dedi ki: Ben bu hadîsi tbnu Ebî Leylâ'ya zikrettim. O: Bunu Zeyd söylemiştir, dedi.
Râvî Şu'be: Ben Ibnu Ebî Leylâ'nın Zeyd sözünün, Zeyd ibn Er-kam olduğunu zannediyorum, demiştir [13].

6- Ensâr Yurtlarının Fadlı Babı

14-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Ebû Useyd (R) şöyle demiştir Peygamber (S):
— "Ensâr yurtlarının hayırlısı Neccâr oğullaradır. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları, sonra el-Hâris ibn Hazrec oğulları, sonra Sâide oğulları'dır. Ve Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır" buyurdu.

Sa'd (ibn Ubâde):
— Ben Peygamber'in muhakkak bâzı Ensâr kabilelerini bizden daha faziletli kılmış olduğunu düşünüyorum, dedi.
Kendisine:
— Peygamber sizi birçok Ensâr kabileleri üzerine faziletli kılmıştır, denildi.
Ve Abdussamed şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti: Bize Katâde tahdîs edip: Ben Enes'ten işittim, dedi. Ebû Useyd de Peygam-ber(S)'den bu hadîsi söyledi. Ve râvî bu hadîste Sa'd ibnu Ubâde diye ismi tam söyledi [14].

15-.....Ebû Seleme (ibn Abdirrahmân ibn Avf) şöyle demiştir: Bana Ebû Useyd haber verdi ki, kendisi Peygamber (S)'den: "Ensâr'ın hayırlısı -yâhud da şöyle buyurdu: Ensâr yurtlarının hayırlısı-Neccâr oğulları, Abdu'l-Eşhel oğulları, el-Hâris oğulları, Sâide oğulla-rı'dır" buyururken işitmiştir.

16-.....Bana Amr ibnu Yahya, Abbâs ibnu SehlMen; o da Ebû Humeyd es-Sâidî'den tahdîs etti ki; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Şübhesiz Ensâr yurtlarının hayırlısı, Neccâr oğulları yurdudur. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları yurdu, sonra el-Hâris oğulları yurdu, sonra Sâide oğulları yurdudur. Ve Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır".
(Ebû Humeyd dedi ki:) Sonra biz (Sâide oğulları kabîlesinin başkanı) Sa'd ibnu Ubâde'ye kavuştuk. (Arkadaşımız) Ebû Useyd, Sa'd ibn Ubâde'ye:
— Görmedin mi, Peygamber (S) Ensâr'ın bir kısmını öbürlerinden daha hayırlı kıldı; biz Sâide oğulları'nı da hayırhlıkta sonuncu yaptı, dedi.
Sa'd da hemen Peygamber'e yetişti de:
— Yâ Rasûlallah! Ensâr yurtlan hayırhlık tertibiyle sayıldı da biz (Sâide oğulları) sonuncu kılındık, dedi.
Rasûlullah:
— "Hayırlılardan olmanız size kâfî değil midir?" buyurdu [15].

7- Peygamberdin Ensâr'a Hitaben: "Sîzler Havuz Başında Bana Kavuşuncaya Kadar Sabrediniz" Sözü Babı

Bu hadîsi Abdullah ibn Zeyd, Peygamber'den olmak üzere söylemiştir [16].

17-.....Bize Şu'betahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Useyd ibn Hudayr'den Ensâr'-dan bir kişi:
— Yâ Rasûlallah! Fulân kimseyi me'mûr ta'yîn ettiğin gibi, beni de zekât âmili veya bir yere vâlî ta'yîn etmez misin? dedi.
Rasûlullah cevaben:
— "(Ey Ensâr cemâati!) Benden sonra yakında sizler (böyle dünyâ işlerinde) başkalarının size tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber sizler havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz" buyurdu.

18-..... Hişâm ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben'Enes ibn Malik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Ensâr'a: "Şübhesiz sizler benden sonra yakında başkalarının sizlere tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber siz bana kavuşuncaya kadar sabrediniz. Sizin bana kavuşma yeriniz (Kevser) havuzudur" [17].

19-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs etti ki, Yahya ibn Saîd, Enes ibn Mâlik(R)'ten işitmiştir. Enes, Haccâc'ın zulmünden şikâyet etmek üzere Basra'dan Şam'a, el-Velîd'in yanına çıktığı zaman, Yahya da Enes'in beraberinde çıkmıştı. Şikâyet sırasında Enes ibn Mâlik kendisinin Ensâr'dan olması münâsebetiyle Velîd'e şöyle demiştir: Peygamber (S) Bahreyn arazîsini kıt'a kıt'a ayırıp sahâbîlere dağıtmak üzere önce Ensâr'ı çağırdı. Ensâr feragat göstererek:
— Muhacir kardeşlerimize bunun benzerini bölüp taksim etmedikçe bize bir arazî kesip vermeyiniz, dediler.
Rasûlullah (S):
— "Madem ki (başkalarını kendinize tercîh ederek) almak istemiyorsunuz, şu hâlde Kevser havuzunda bana kavuşuncaya kadar sabrediniz! Çünkü şu muhakkak: Benden sonra yakında size, başkalarının tercîh edileceği bir zaman gelip isabet edecektir" buyurdu [18].

8- Peygamberdin: "Ensâr'a Ve Muhâcirler'e İyilik İhsan Eyle" Duası Bâbi

20-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Lâ ayşe illâ ay şu H-âhire fe aslıhi 'l-ensâra ve 'l-muhâcirah (= Âhiret yaşayışından başka yaşama yok, sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e iyilik ihsan eyle)" buyurdu.
Katâde, Enes'ten; o da Peygamber'den bunun benzerini rivayet etti, lâkin burada: "Ensâr'a mağfiret eyle" demiştir [19].

21-.....Bize Şu'be, Humeyd et-TavîI'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Ensâı Hendek günü (toprak kazıp taşırlarken):
— Nahnu'llezîne bâyeu Muhammeden Aîe'I-cihâdi mâhayînâ ebeden
(- Bizler yaşadığımız müddetçe dâima cihâd etmek üzere Muhammed'e bey'at edip söz vermiş kişileriz) diyorlardı. Peygamber (S) onlara cevâb vererek:
— "Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'î-âhireh Fe ekrimi'î-Ensâra ve'1-Muhâcireh!"

(= Yâ Rabb! Dirlik ve yaşamak ancak âhiret dirliğidir. Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e ikram eyle!) buyurdu.

22-.....Sehl ibn Sa'd şöyle demiştir: Bizler hendek kazar ve oradan çıkan toprağı omuzlarımız üzerinde taşırken, Rasûlullah (S)
yanımıza geldi de:
"AHâhumme lâ ayşe illâ ayşu'î-âhireh Fa'ğfir Hl-Muhâcirîne ve'î-Ensân"
(= Yâ Rabb! Yaşama ancak âhiret yaşamasıdır.
Sen Muhâcirler'e ve Ensâr'a mağfiret eyle) buyurdu [20].

9- Bâb:

"Onlar kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile (Muhacirler'i) öz canlarından daha üstün tutarlar'*
(el-Haşr: 9)

23-.....Bize Abdullah ibn Dâvûd, FudayI ibn Gazvân'dan; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti Bir kişi (Ebû Hureyre'nin kendisi) Peygamber'e geldi. Peygamber onu (doyurmak için) kadınlarına gönderdi. Kadınlar:
— Bizim yanımızda sudan başka birşey yoktur, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah, yanında bulunan kimselere hitaben:
— "Şu aç insanı kim yemeğine ortak kılar yâhud bunu kim konuk eder?" buyurdu.
Ensâr'dan biri:
— Ben konuklarım, dedi.
Ve o kimseyi eşinin yanma götürdü ve:
— Haydi Rasûlallah'ın konuğuna ikram et, dedi. Fakat kadın:
— Yanımızda çocuklarımın azığından başka birşey yoktur, dedi.
Kocası:
— O yemeğini hazırlayıp getir, ışığım yak, çocuklarını da uyut, dedi.
Kadın da akşam yemeğini yemek istedikleri zaman yemeğini hazırladı, ışığını yaktı, çocuklarını da uyuttu. Sonra kalktı, kandili düzeltir gibi oynayıp söndürdü. Bu suretle kan koca kendilerini konuğa yemek yiyorlar gibi göstermeye başladılar. İkisi de aç gecelediler. Sabah olunca ev sahibi, Rasûlullah'a gitti. Rasûlullah onu görünce şöyle buyurdu:
— "Bu gece Allah güldü, yâhud kan koca sizin güzel hareketinize hayret etti. Ve Allah şu âyeti indirdi:... Onlar kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte murâdlarına erenler onların tâ kendileridir" (ei-Haşr: 9) [21].

10- Peygamber(S)'İn: "Ensâr'ın İyilik Edenlerinden Kabul Edin, Kötülük Edenlerinin Kusurlarından Da Vazgeçin" Sözü Babı

24-..... Hişâm ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: (Peygamber'in ölüm hastalığı sırasında) Ebû Bekr ile Abbâs (R), Ensâr toplantılarından bir meclise uğramışlardı. Ensâr orada ağlıyorlardı. Ebû Bekr veya Abbâs:
— Sizleri ağlatan nedir? diye sordu. Ensâr:
— Peygamber'in bizimle beraber oturduğu zamanı hatırlayıp zikrettik (O'nu kaybedeceğimiz korkusuyla ağlıyoruz), dediler.
Ebû Bekr yâhud Abbâs, Peygamber'in yanına girdi ve O'na, Ensâr'ın bu üzüntülerini haber verdi.
Enes dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) başına bir kumaş kenârıyle bir çatkı çatmış olduğu hâlde mescide çıkıp minber üzerine yükseldi. Peygamber bu günden sonra bir daha minbere çıkmadı. Peygamber Allah'a hamd ve sena ettikten sonra:
— "(Sahâbîlerim!) Sizlere Ensâr'ı (onlara iyi muamele etmenizi) vasiyet ederim. Çünkü onlar benim cemâatim, sırdaşlarım, emtn-lerimdir. Onlar üzerlerine düşen yardım vazifesini yerine getirdiler. Şimdi (vazife karşılığındaki) hakları kalmıştır. Şu hâlde siz Ensâr'ın iyilik edenlerinden iyiliklerini kabul edin, (haddlerin dışında) kötülük edenlerin kusurlarından da vazgeçin (yânı affedin)'* buyurdu [22].

25-..... Ben İkrime'den işittim, şöyle diyordu: Ben tbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Rasülullah (S- ölüm hastalığında) üzerinde bir örtü ile ve örtüyü iki omuzu üzerine kıvırarak, başına da siyah bir kumaş parçası çatmış olduğu hâlde mescide çıktı ve nihayet minberin üzerine oturdu. Akabinde Allah'a hamd ve sena etti. Sonra "Amma ba'du" diye başladığı hutbesini şöyle sürdürdü: "Ey insanlar! Hiç şübhesiz müslümânlar çoğalıyor, fakat Ensâr (günden güne) azalıyor. Hattâ onlar yemek içinde tuz mesabesinde (azalmış) olurlar. Şu hâlde (ey Muhacirler!) sizden her kim -bir kimseye zarar verebilecek yâhud yaran dokunacak- bir iş başına geçerse, En-sâr'ın iyilerinin iyiliklerini kabul etsin, kötülerinin kusurlarından vazgeçsin! "[23].

26-.....Şu'be tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Katâde'den işittim, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Peygamber (S): "Ensâı benim samimî dostlarım, sırdaşlarım ve emînlerimdir. insanlar günden güne çoğalacaklar, Ensâr ise azalacaktır. Şu hâlde siz Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabul edin, kötülük edenlerinin kusurlarından vazgeçin" buyurmuştur [24].

11- Sa'd İbnu Muâz(R)'In Menkabeleri Babı

27-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ (ibnu Âzib (R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber'e ipek bir takım elbise hediye edildi. Sahâbîler o elbiseye elleriyle dokunmaya ve yumuşaklığına hayret etmeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber (S): "Sizler bu ipek elbisenin yumuşaklığına şaşıp hayret mi ediyorsunuz? (Allah'a yemîn ederim) Sa'd ibn Muâz'm (cennetteki) mendilleri muhakkak bundan daha hayırlıdır -yâhud daha yumuşaktır-" buyurdu [25].
Bu hadîsi Katâde ile ez-Zuhrî de rivayet ettiler. Onlar bunu Enes ibn Mâlik'ten işitmişlerdir. O da Peygamber(S)'den.

28-.....Ebü Avâne, el-A'meş'ten; o da Ebû SufyânTalha ibn Nâfi'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Arş, Sa'dibn Muâz'ın ölümü için titredi" buyu-ruyordu.
Ve yine el-A'meş'ten (o, şöyle demiştir): Bize Ebû Salih, Câbir'-den; o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti: Bir adam Câbir'e: el-Berâ ibn Âzİb (Peygamber'in geçen sözünün ma'nâsı hakkında): -Sa'd ibn Muâz'ın üzerinde taşındığı- serîr titredi diyor, dedi. Câbir de cevaben: Bu iki kabîle (yânî E vs ve Hazrec) arasında kinler vardı. Ben Peygamber'den işittim: "Rahmân'ın Arş'ı, Sa'd ibn âz'ın ölümü için titredi" buyuruyordu, dedi [26].

29-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o şöyle demiştir): Kurayza oğullan'ndan birtakım insanlar Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne boyun eğdiler de Peygamber (S) Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. Sa'd (Kurayza oğullan muhasarasında namaz kılman) mescide yakın bir yere ulaşınca, Peygamber Ensâr'a hitaben:

— "Haydi hayırlınıza -yâhud seyyidinize- ayağa kalkınız!" buyurdu.
Sonra da Sa'd'a hitaben:
— "Yâ Sa'd! Şu Kurayza oğullan senin hükmüne razı oldular" buyurdu.
Sa'd da:
— Ben onlar hakkında şu hükmü veriyorum: Onların harb edenleri öldürülür, kadınları ve çocukları da esîr edilir, dedi.
Peygamber:
— "Sen Allah 'in hükmüne uygun yâhud Melik'in hükmüne uygun hükmettin" buyurdu [27].

12- Useyd İbn Hudayr İle Abbâd İbn Bişr(R)İn Menkabeleri Babı

30-.....BizeKatâde, Enes(R)'ten şöyle haber verdi: İki zât bir karanlık gecede Peygamber'in yanından (evlerine doğru) çıktılar. BİR-den önlerinde bir nûr meydana geldi. Nihayet onlar birbirinden ayrıldıklarında o nûr da onlardan, herbiriyle beraber olmak üzere, ikiye ayrıldı.
Ve Ma'mer ibn Râşid, Sâbit'ten; o da Enes'ten: "Useyd ibn Hu-dayr ile Ensâr'dan bir adam" şeklinde söylemiştir.
Hammâd ibn Seleme de: Bize Sabit, Enes'ten "Useyd ibn Hu-dayr ile Abbâd ibn Bışr, Peygamber'in yanında idiler" diye haber verdi, demiştir [28].

13- Muâz İbnu Cebel(R)'İn Menkabeleri Babı

31-.....Şu'be ibnu'l-Haccâc, Amr ibn Murre'den; o da İbrahim en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber(S)'den işittim: "Kur'ân okumayı şu dört kişiden isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Ebû Huzey-fe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Vbeyy ibn Ka'b'dan, Muâz ibn Cebel'den" buyuruyordu [29].

14- Sa'd İbnu Ubâde(R)'Nin Menkabesi Babı

Aişe: Sa*d ibnu Ubâde, Ifk hâdisesinden önce iyi bir adam idi, demiştir [30].

32-..... Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim: Ebû Useyd şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Ensâr mahallelerinin hayırlısı Neccâr oğulları'dır. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları'dır. Sonra el-Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları'dır. Sonra Sâide oğulları'dır; Ensâr mahallelerinin hepsinde hayır vardır"
buyurdu.
İslâm'da bir kıdem sahibi olduğu hâlde Sa'd ibn Ubâde:
— Ben Rasûlullah'in, kabîlelerin bâzısını bizden daha faziletli kıldığını görüyorum, dedi.
Kendisine:
— Rasûlullah siz Sâide oğulları'na (burada zikredilmeyen Ensâr kabilelerinden) birçok insanlar üzerinde fazilet verdi, denildi [31].

15- Ubeyy İbnu Ka'bir)'In Menkabeleri Babı

33-.....Mesrûk şöyle demiştir: Abdullah ibn Amr'm yanında Abdullah ibn Mes'ûd anıldı da, Abdullah ibn Amr hemen şöyle dedi: Bu Abdullah ibn Mes'ûd öyle bir adamdır ki, artık ben onu sevmekte devam edeceğim: Ben Peygamber(S)'den işittim, o şöyle buyuruyordu: "Kur'ân okumayı dört kişiden alınız: Abdullah ibn Mes'ûd'dan -Rasûlullah isimleri saymağa Abdullah ibn Mes'ûd'dan başladı-, Ebû Huzeyfe'nin âzâdlasi Sâlim'den, Muâz ibn Cebel'den ve Vbeyy ibn Ka'b'dan" [32].

34-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ubeyy ibn Ka'b'a:
— "Allah banaLemyekunillezîne keferû Sûresi'ni muhakkak sana okumamı emretti" buyurdu.
Ubeyy:
— Allah benim adımı (açıkça) andı mı? diye sordu. Peygamber:
— "Evet andı" diye tasdik etti.
Râvî Enes: Bunun üzerine Ubeyy ibn Ka'b (sevincinden) ağladı, demiştir [33]

16- Zeyd İbn Sâbit(R)İn Menkabeleri Babı [34]

35-.....Enes ibn MâIik(R)'ten (o şöyle demiştir): Peygamber (S) zamanında Kur'ân'ı dört kimse ezberlemişti ki, bunların dördü de Ensâr'dandı: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Ebû Zeyd, Zeyd ibn Sabit.
Râvî Katâde şöyle demiştir: Ben Enes'e:
— Ebû Zeyd kimdir? diye sordum. Enes:
— Amcalarımdan biridir, dedi [35].

17- Ebû Talha(R)'Nın Menkabeleri Babı

36-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Uhud günü askerler bozulup insanlar Peygamberin yanından dağıldığı sırada Ebû Tal-ha, Peygamber'in önünde deriden kalkanını O'na siper yaparak sebat etmiş bulunuyordu. Ebû Talha usta bir atıcı idi, yayının kirişi sertti (oku hızlı giderdi). Uhud günü Ebû Talha (çok ok attığından) iki yâhud üç yay kırıyordu. O gün Ebû Talha'nih yanından terkisi okla dolu olarak geçen her mücâhide Peygamber:
— "Terkindeki okları Ebû Talha'nın önüne boşalt" derdi. Peygamber düşman okçularına bakmak için ayağa kalktığında hemen Ebû Talha:
— Yâ Nebiyyallah! Babam, anam sana feda olsun, sakın yükselme! Düşman oklarından biri sana isabet etmesin! Benim göğsüm senin göğsünün önündedir (yânî ona siperdir)! derdi.
Yemîn olsun ben Uhud günü Ebû Bekr'in kızı Âişe ile annem Ümmü Suleym'i (mücâhidler arasında) görmüşümdür: Bu iki kadın, elbiselerini çemremişlerdi. Ben onların bacaklarının hamallarını görüyordum. Bunlar arkalarında kırbalar naklediyorlar, çeviklikle su taşıyorlar, yaralıların ağızlarına döküyorlardı. Kırbalar boşalınca sür'-atle geri dönüp gelerek kırbaları dolduruyorlar, sonra gelip yaralı mü-câhidlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yemîn olsun yine Uhud günü Ebû Talha'nın elinden (düşmanın vurmalanyle) iki yâhud üç kerre kılıç düşmüştü [36].

18- Abdullah İbnu Selâm(R)1n Menkabeleri Babı [37]

37-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber^)'den (şimdi) yeryüzünde gezen hiçbir kimse için "Bu cennet ehlindendir" buyururken işitmedim. Ancak Abdullah ibn Selâm müstesnadır. Peygamber bu sözü Abdullah ibn Selâm için söylemiştir ve şu âyet onun hakkında inmiştir:
"De ki: Bana haber verin, eğer (bu Kur'ân) Allah tarafından olup da siz (buna rağmen) onu inkâr ediyorsanız ve İsrail oğullan'ndan bir şâhid de onun benzerine (istinaden) bana şâhidlik etmiş, îmân etmiş olduğu hâlde siz (îmân etmeyi) kibirinize yediremiyorsanız (zulmetmiş olmaz mısınız) ? Şübhe yok ki, Allah, o zâlimler güruhunu muvaffak etmez" (el-Ahkaaf: 10) [38].
Râvî Abdullah ibn Yûsuf: Ben İmâm Mâlik'in bu âyetin nüzulünün bu kıssanın içinde olduğunu kendi nefsinden mi söyledi yâhud bu hadîsin içinde midir; bilmiyorum, demiştir.

38-.....Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Ben Medine Mescidi içinde oturuyordum. Derken yüzü üzerinde huşu' eseri bulunan bir adam içeriye girdi. Orada bulunanlar:
— tşte bu, cennet ehlinden bir kimsedir, dediler.
O zât, içlerinde uzatma yapmadan hafifçe iki rek'at namaz kıldı. Sonra dışarıya çıktı. Ben de onun arkasından gittim ve kendisine:
— Sen mescide girdiğin zaman, oradaki insanlar senin hakkında: İşte bu, cennet ehlinden bir kimsedir dediler, dedim.
O zât şöyle dedi:
— Vallâhî hiçbir kimseye bilemeyeceği şeyi söylemesi lâyık olmaz. Bu söz niçin söylendi, ben sana söyleyeceğim: Ben Peygamber zamanında bir ru'yâ gördüm ve bunu Peygamber'e anlattım. Şöyle ki: Ru'yâmda ben kendimi bir bahçe içinde gördüm. -Abdullah ibn Selâm, o bahçenin genişliğini, yeşilliğini zikretti.- Ve o bahçenin ortasında demirden bir direk vardı. Bu direğin alt tarafı yerde, yukarısı gökte idi. Yukarısında da tutunacak bir kulp, bir çember vardı. Bana: Haydi bu direğe çık! denildi. Ben: Muktedir olamam, dedim. Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi. Ve arkamdan elbisemi tutup yukarı kaldırdı. Bu suretle ben direğin tâ tepesinde oluncaya kadar yükseldim ve kulpu yakaladım. Bana: Halkayı iyi tut, bırakma! diye tenbîh edildi. Bu sırada ben o halka elimde olarak uyandım. Akabinde ben bu ru'yâmı Peygamber'e naklettim. Peygamber (ta'bîr ederek): "Gördüğün bu bahçe islâm Dtni'dir. O direk de İslâm Dîni'nin direği (olan tevhîd)dir. O kulp da çok sağlam olan (îmân kulpu Urve-tu'1-vuska)^//-. Sen ölünceye kadar İslâm Dîni üzere yaşayacaksın" buyurdu [39].
(Râvî:) İçeriye gelen bu huşû'lu adam Abcmıian ıon aeiam ıı, demiştir.

Ve bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Bize Muâz tahdîs etti: Bize İbnu Avn, Muhammed ibn Şîrîn'den tahdîs etti: Bize Kays ibn Ubâd, Abdullah ibn Selâm şöyle dedi., diye tahdîs etti. Bunda "Minsaf" yerine "Vasıf" kelimesini söyledi.

39-.....Ebû Burde Âmir ibn Ebî Mûsâ el-Eş'arî şöyle demiştir: Ben Medîne'ye geldim ve Abdullah ibn Selâm'a kavuştum O:
— Benimle gelmez misin? Sana sevîk aşı ve hurma yedireyim ve sen büyük bir eve de girersin, dedi.
Sonra şunları söyledi:
— Sen ribâsı çok yaygın olan bir arazîde (Irak'ta) ikaamet ediyorsun. Senin herhangibir adam üzerinde bir hakkın sabit olup da o kişi sana bir saman çöpü ağırlığında yâhud bir arpa ağırlığında yâ-hud da bir yonca ağırlığında birşey hediye verirse, sen sakın onu alma. Çünkü o verilen şey, ribâ'dır [40].
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet eden en-Nadr ibn Şumeyl, Ebû Dâ-vûd et-Tayâlisî ve Vehb ibn Cerîr: "Sen bir eve girersin" sözünü zik-retmemişlerdir [41].

19- Peygamberdin Hadîce İle Evlenmesi Ve Hadîce(R)'Nin Fazileti Babı [42]

40-.....Urve şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim, şöyle dedi: Ben amcam Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle Duyuruyordu.
H ve yine bana Sadaka ibnu'1-Fadl tahdîs etti: Bize Abde, Hi-şâm ibn Urve'den haber verdi ki, babası Urve şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den; o da amcası Alî(R)'den ki, Peygamber (S): "(Zamanındaki) Dünyâ kadınlarının hayırlısı Meryem'dir. Bu ümmet kadınlarının hayırlısı da Hadîce'dir" buyurmuştur [43].

41-.....BanaHişâm, babası Urve'den yazdı ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in hiçbir kadınına karşı Hadîce'y kıskandığım kadar kıskanmadım. Hadîce, Peygamber benimle evlenmeden önce ölmüştü. Bu kıskançlığımın sebebi, Peygamber Hadîce'yi anarken işitip durmam; Allah'ın Peygamber'e, Hadîce'yi cennette inciden bir evle müjdelemesini emretmesi ve bir de Peygamber koyun keserdi ve o koyunun etinden ihtiyâçlarına yetecek kadar Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına hediye verir olmasıdır.

42-.....Âişe (R): Rasûlullah'ın Hadîce'yi çok zikretmesinden dolayı ben hiçbir kadına karşı Hadîce'yi kıskandığım derecede kıskanç olmadım, demiştir.
Yine Âişe: Rasûlullah, Hadîce'nin ölümünden üç sene sonra benimle evlendi. Azız ve Celîl olan Rabb'ı yâhud Cibril aleyhi's-selâm, Rasûlullah'a, Hadîce'yi cennette inciden bir ev ile müjdelemesini emretti, demiştir.

43-.....Aişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in kadınlarından hiçbirisi hakkında, Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç olmadım. Hâlbuki ben Hadîce'yi (kumam olarak) görmemiştim. Fakat Peygamber (S) onun adını çok anardı. Çok defa koyun keserdi, sonra da etini uzuv uzuv parçalar, daha sonra onları Hadîce'nin sâdık kadın dostlarına gönderirdi. Bâzı defa ben sabırsızlanarak, Pey-gamber'e hitaben:
— Sanki yeryüzünde hiç kadın yok da yalnız Hadîce var! diye ta'rîz ederdim.
Rasülullah da:
— "Hadîce şöyle idi, Hadîce böyle idi>f (diye iyiliklerini sayar) ve "Ondan benim çocuklarım var" buyururdu [44].

44- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân) tahdîs etti ki, İsmâîl ibn Ebî Hâlid şöyle demiştir: Ben, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Peygamber (S) Hadîce'ye müjde verdi mi? dedim.
O:
— Evet, içinde gürültü patırtı olmayan ve çalışma çabalama da
olmayan inciden bir ev ile müjdeledi, dedi.

45-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: (Hıra Dağı'nda iken) Cibril, Peygamber'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! İşte şu Hadîce'dir. Sana doğru geliyor. Yanında bir kap var, içinde katık yâhud yiyecek şey yâhud şerbet var. Hadîce sana geldiğinde ona Rabb'inden ve benden selâm söyle! Ve cennette inciden yapılmış bir sarayla müjdele ki, onun içinde gürültü patırtı yok, çalışmak çabalamak da yok! buyurdu.
Ve İsmâîl ibn Halîl şöyle dedi: Bize Alî ibn Mushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bir ker-re Hadîce'nin kızkardeşi Hâle bintu Huveylid (Medine'ye gelip) Ra-sûlullah'ın huzuruna girmek için izin istedi. Rasûlullah (iki kızkardeşin seslerindeki benzeyişle) Hadîce'nin izin isteyişini hatırladı ve bunun için hâli de değişti. Ve:
— "Yâ Allah, izin isteyeni Hâle kıl!" diye dua etti. Âişe dedi ki: Artık kıskandım da:
— Ağzının iki tarafında diş etlerinin kızartısından başka bir beyazlık kalmayan ve zaman içinde ölen ihtiyar Kureyş kadınlarından bir kocakarının nesini anarsın? Allah onun yerine sana, ondan daha hayırlısını vermiştir! diye Rasûlullah'ı karşıladım [45].

20- Cerîr İbnu Abdillah El-Becelî(R)'Nin Zikri Babı

46-.....Kays şöyle demiştir: Ben onu şöyle derken işittim: Cerîr ibn Abdillah (R): Ben islâm'a girdiğimden beri Rasûlullah beni huzuruna girmekten men' etmedi ve beni her gördüğünde muhakkak gülümsedi, demiştir [46].
Yine Kays ibn Ebî Hâzım'dan: Cerîr ibn Abdillah şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde Zu'1-Halasa denilen bir ev vardı. Ona Yemen-liler'in Ka'besi adı verildi. Mekke'dekine de el-Ka'betu'ş-Şâmiyye denilirdi. Rasûlullah (S) bana:
— "Sen beni şu Zu'l-Halasa'dan rahata kavuşturur musun?" dedi.
Cerîr dedi ki: Bunun akabinde ben onun halkıyle harb etmek üzere Ahmes kabilesinden yüzelli binekli ile oraya hareket ettim.
Cerîr dedi ki: Nihayet bizler o evi kırıp parçaladık. Yanında bulduğumuz kimseleri de öldürdük. Sonra gelip yaptıklarımızı Rasûlul-lah'a haber verdik, O da bizlere ve Ahmes kabilesine duâ etti [47].

21- Huzeyfe İbnu'l-Yemân El-Absî(R)'Nin Zikri Babı

47-.....Bize Seleme ibn Recâ, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbi günü olunca müşrikler açık bir bozguna uğradılar. Bu sırada îblîs, müslümânlara:
— Ey Allah'ın kulları! Arkanızdakileri (öldürün yâhud yardım edin)! diye bağırdı.
Bu bağırma üzerine müslümânlann öncüleri, arkadakilere karşı döndü ve arkadakilerle çetin bir harbe tutuştular. Bu sırada Huzeyfe baktı ki, babası Yemân da oraya gelmiş. Hemen:
— Allah'ın kulları, o babamdır, o babamdır! diye nida etti. Âişe dedi ki: Vallahi müslümânlar, Yemân'ı öldürünceye kadar vurmaktan ayrılmadılar.
Huzeyfe, babasının böyle hatâ ile öldürülmesi üzerine öldürenlere sâdece:
— Allah sizlere mağfiret eylesin,.. (Yûsuf: 92) dedi.
Râvî Hişâm dedi ki: Babam Urve: Allah'a yemîn ederim ki, Huzeyfe Azîz ve Celîl olan Allah'a kavuşuncaya kadar babası Yemân'-m kaatiline bir duâ ve istiğfar bakıyyesi, Huzeyfe'de devam edip durmuştur, dedi [48].

22- Utbe İbnu Rabîa'nın Kızı Hind(R)'İn Zikri Babı

48-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibnu Rabîa'mn kızı Hind geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Vaktiyle yeryüzünde Senin hâne halkın kadar zelîl ve harâb olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktu. Sonra bu gün oldu, yeryüzünde Senin ev halkın kadar azîz olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktur, dedi.
Hind dedi ki: Rasûlullah da Hind'e:
— "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben de sana nisbetle senin gibiyim" dedi.
Yine Hind:
— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok cimri bir adamdır. Onun malından (gizlice alıp da) aile halkımızı yedirmemde bana günâh var mıdır? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Bunun ancak örf ve âdete göre olmasını düşünürüm (bundan fazlasını değil)" buyurdu [49].

23- Zeyd İbnu Amr İbn Nufeylin Hadîsi Babı [50]

49-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bize Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) peygamberlik ve vahiy gelmezden önce Beldah vadisinin alt tarafında Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl ile buluştu. Bu sırada Peygamber'e (Kureyş tarafından) bir sofra ve bir mikdâr yemek takdîm edildi. (Peygamber yemedi.) Zeyd de yemekten çekindi. Sonra Zeyd, Kureyş'e karşı:
— Ben sizin putlarınız adına kesmekte olduğunuz hayvanların etlerinden yemem. Ben yalnız üzerine Allah adı anılarak kesilen hayvan etini yerim! dedi.
Abdullah ibn Umer devamla dedi ki: Muhakkak ki Zeyd ibn Amr, Kureyş'e karşı onların bu yolda kestikleri hayvanlarını ayıplardı da, onların bu âdetlerini reddederek ve nazarlarında büyütüp canlandırarak:
— (Ey Kureyş!) Koyun Allah'ın yarattığı bir hayvandır. Allah onu yaratmış ve onun faydalanması için gökten yağmur yağdırmış, yerden de onun gıdasını bitirmiştir. Sonra siz (Allah'ın yarattığı, besleyip büyüttüğü) bu hayvanı Allah adından başka bir ad anarak kesiyorsunuz! der idi [51].
Geçen senedle Mûsâ ibn Ukbe dedi ki: Bana Salim ibn Abdillah tahdîs etti. Ben Sâlim'în bu hadîsi ancak Abdullah ibn Umer'den tahdîs etmekte olduğunu biliyorum (o, şöyle demiştir): Zeyd ibn Amr ibn'Nufeyl, Mekke'den Şam'a doğru çıktı da tevhîd dîninden soruyor ve ona tâbi' olup, onu arıyordu. Derken Yahûdîler'den bir âlime kavuştu da ona dînlerinin mâhiyetinden sordu. Ve:
— Belki ben de sizin dîninize girerim. Onun için bana dîninizin hâlini haber ver, dedi.
Yahûdî âlim, Zeyd'e:
— Sen Allah'ın gadabından payını almadıkça bizim dînimiz üzere olamazsın, dedi.
Zeyd de ona:
— Ben ancak Allah'ın gadabmdan kaçıyorum, ben ebeden Allah'ın gadabından hiçbirşey taşımam ve ben onu taşımamaya muktedir hâldeyim. Sen bana dînlerden bir başka dîne delâlet eder misin? dedi.
Âlim:
— Ben o dînin ancak Hanîf Dîni olabileceğini biliyorum, dedi. Zeyd:

— Hanîf Dîni nedir? dedi. Yahûdî âlimi:
— O, îbrâhîm Dîni'dir. İbrâhîm ne bir Yahûdî, ne de bir Hristi-yan'dı. O, Allah'tan başkasına ibâdet etmezdi, dedi [52].
Zeyd onun yanından çıktı ve Hristiyanlar'dan bir âlime kavuştu. Ona da Yahûdî âlimine söylediği gibi söyledi. O da Zeyd'e:
— Sen Allah'ın la'netinden nasîbini almadıkça asla bizim dînimiz üzere olamayacaksın, dedi.
Zeyd ona da:
— Ben ancak Allah'ın la'netinden kaçmaktayım, ben ebeden Allah'ın la'netinden de, gadabından da hiçbirşey taşıyamam. Ben bunu taşımamaya muktedir hâlde bulunuyorum. Sen bana başka dîne delâlet eder misin? dedi.
Hristiyan âlimi:
— Ben o dînin ancak Hanîf Dîni olabileceğini biliyorum, dedi. Zeyd:
— Hanîf Dîni nedir? dedi. Hristiyan âlimi:
— îbrâhîm Dîni'dir. O ne bir Yahûdî, ne de bir Hristiyân'dı ve yalnız Allah'a ibâdet ederdi, dedi.
Zeyd, bunların İbrâhîm Peygamber hakkındaki sözlerini görünce, oradan çıktı ve onların arazîsinden dışarı çıkınca iki elini yukarıya kaldırdı da şöyle dua etti:
— Yâ Allah, ben Seni şâhid tutuyorum: Ben ibrâhîm Dîni üzereyim, dedi.
Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Hişâm, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan olmak üzere şöyle yazdı: Esma şöyle demiştir: Ben Zeyd ibn Amr ibn NufeyPi, sırtını Ka'be'ye dayamış olduğu hâlde ayakta gördüm, şöyle diyordu:
— Ey Kureyş toplulukları! Allah'a yemîn ediyorum ki, benden
başka sizlerden hiçkimse îbrâhîm Dîni üzere değildir! [53].
Râvî dedi ki: Zeyd, diri diri gömülecek kız çocuklarına hayât bahşederdi. O, kızını öldürmek isteyen kimseye:
— Onu öldürme, ben onun yaşama masrafını sana veririm, derdi ve o kızı yanına alırdı.
Kız çocuğu hareket edip yetişince de babasına:
— istersen kızı sana geriye vereyim, ister-onun masrafım da sana ödeyeyim, der idi [54].

24- Ka'be'nin Bina Edilmesi Babı [55]

50-.....Bana Amr ibnu Dînâr, Câbir'den işittiğini haber verdi: Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ka'be bina edileceği zaman Peygamber ile amcası Abbâs, gidip sırtlarında taşlan naklediyorlardı. Amcası Abbâs, Peygamber(S)'e hitaben:
— tzârını boynunun üzerine koy da seni taşların sürtmesinden korusun, dedi.
(Peygamber izârını çözüp omuzlarının üzerine koyunca) hemen bayılıp yere düştü ve gözleri gökyüzüne doğru dikildi. Sonra ayıldı da(amcasına):
— "îzârımı ver, izârımı ver" dedi.
İzârını alıp üzerine bağladı [56]. .

51-.....Amr ibn Dînâr ile Ubeydullah ibn Ebî Yezîd şöyle demişlerdir: Peygamber (S) zamanında Ka'be'nin etrafında duvar yoktu. İnsanlar Beyt'in etrafında namaz kılarlardı. Nihayet Umer halîfe olunca, Ka'be'nin etrafına bir duvar bina etti.
Ubeydullah: Beyt'in etrafındaki duvar kısa idi. Onu Abdullah ibn Zubeyr uzun ve yüksek bina etti, demiştir [57].

25- Câhiliyet Günleri Babı [58]

52-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Âşûrâ, Câhiliyet devrinde Kureyş'in oruç tutar olduğu bir gündü. Peygamber (S) de âşûrâ orucunu tutardı. Medine'ye geldiği zaman da bu orucu tuttu ve sahâbîlerine de bu orucu tutmalarını emretti. (İkinci sene) Ramazân orucu emri inince, isteyen âşûrâ orucunu tuttu, isteyen onu tutmaz oldu [59].

53-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde müşrikler hacc aylarında umre yapmayı yeryüzünde işlenen günâhlardan görürlerdi. Ve muharrem ayına safer ismini verirlerdi de: "Devenin arkasındaki yara iyi olur; hacıların ayak izleri gider; (safer ayı da çıkarsa) artık umre etmek işte o zaman umreciye halâl olur" derlerdi.
İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (S) sahâbîieriyle beraber (zu'l-hiccenin) dördüncü gecesi sabahında hacc niyetiyle telbiye ederek Mekke'ye geldiler. Peygamber (S), sahâbîlerine hacclarmı umreye çevirmelerini (tavaf, sa'y ve tıraşla ihramdan çıkmalarını) emretti. Sahâbîler (hacc aylarında umre etmeyi günâh saydıkları için):
— Yâ Rasûlallah! Bu nasıl hılldır, nasıl umredir (ihramın haram kıldığı şeyleri bu da halâl kılar mı)? dediler.
Peygamber:
— "Bu umrenin yerine getirilmesi, bunların hepsini halâl kılar" buyurdu [60].

54-.....Amr ibn Dînâr şöyle der idi: Bize Saîd ibnu'l-Müseyyeb, babası Müseyyeb'den; o da Saîd'in dedesi Hazn el-Muhâcirî'den tahdîs etti. O (Câhiliyet devrinde Kureyş'in şerîflerindendi) şöyle demiştir: "Câhiliyet devrinde büyük bir seyl geldi de (Mekke üzerinde yükselen) iki tepe arasını kaplayıp bürüdü".
Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Amr ibnu Dînâr da:
— Şübhesiz bu, uzun bir kıssası olan bir hadîstir, der idi [61].

55-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ebû Bekr, Buceyle kabilesinin Ahmes kolundan Zeyneb denilen bir kadının yanına girdi ve onu konuşmuyor gördü. Yanındakilere:
— Bu kadının nesi var ki konuşmuyor? diye sordu. Oradakiler:
— Konuşmayarak hacc yaptı, dediler.
Ebû Bekr, kadına:
— Konuş, çünkü konuşmamak halâl olmaz; bu konuşmamak, Câhiliyet amelindendir, dedi.
Bunun üzerine kadın konuştu da Ebü Bekr'e:
— Sen kimsin? diye sordu. Ebû Bekr:
— Muhacirler'den bir adamım, dedi. Kadın:
— Hangi muhacirler? dedi. Ebû Bekr:
— Kureyş'ten olan muhacirler, dedi. Bu sefer kadın:
— Sen Kureyş'in hangi boyundansın? dedi. Ebû Bekr:
— Sen çok suâl sorucu bir kadınsın. Ben, Ebû Bekr'im, dedi. Kadın:
— Câhiliyet devrinin ardından Allah'ın bize getirmiş olduğu bu iyi iş (yânı İslâm Dîni) üzerinde bekaamız ne kadar olur? dedi.
Ebû Bekr:
— İslâm üzerinde bakî olmanız, imamlarınız sizleri dosdoğru tuttuğu müddetçe olur, dedi.
Kadın:
— İmamlar nedir? diye sordu. Ebû Bekr:
— Senin kavminin onlara emretmekte olan ve onların da kendilerine itaat etmekte bulundukları birtakım başkanları ve şerifleri vardır, değil mi? dedi.
Kadın:
— Evet, vardır, dedi. Ebû Bekr:
— İşte onlar, insanlar üzerinde doğrultucu önderlerdir, dedi [62].

56-.....Bize Alî ibnu Mushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Arab kabilelerinin birine âid siyah bir kadın müslümân oldu. İşte o kadının Mescid'de küçük bir odacağı vardı. Âişe dedi ki: Bu kadın her vakit bize gelir ve yanımızda konuşurdu. Konuşmasını bitirdiği zaman:
— Ve yevmu'î-vuşâhı min teâcîbi Rabbinâ Ela innehû min beldeti'l-küfri encânî
(= Vuşâh işinin olduğu gün Rabb'imizin yarattığı acîblerden-dir. Şübhesiz ki O küfür beldesinden kurtarmıştır) der idi.
Kadın bu mısra'ı çok söyleyince Âişe ona:
— Vuşâh günü nedir? diye sordu [63]. Bunun üzerine o kadın şöyle anlattı:
— Ailemden birine âid bir kız çocuğu, üzerinde kırmızı tirşeler dizilmiş deriden bir kemer olduğu hâlde dışarı (yıkanmaya) çıkmıştı. O meşin kemer kendisinden düştü (yâhud, onu kendisi üzerinden çıkardı). Hemen o kırmızı kemer üzerine bir çaylak indi, ve onu semiz bir et parçası sanarak kapıp gitti. (Kız dedi ki:) Ev halkı beni hırsızlıkla ittihâm ettiler ve o kemer yüzünden bana azab verdiler. Hattâ benim işim o dereceye ulaştı ki, onlar benim Ön tarafımda bile o kemeri araştırdılar. Onlar bu vaziyette benim etrafımda bulundukları ve ben de kederim içinde bunaldığım bir sırada, birden o çaylak (tekrar) yönelip geldi ve tam başlarımız hizasına ulaştı. Sonra o kemeri aşağıya attı. Arayıcılar hemen onu aldılar. Bunun üzerine ben onlara:
— İşte beni ittihâm ettiğiniz şey! Hâlbuki ben hırsızlıktan berî bulunuyorum, dedim [64].

57-..... Abdullah ibn Umer(R)'den: Peygamber (S):
— "Dikkat edin! Her kim yemîn etmek zorunda kalırsa yalnız Allah adiyle yemîn etsin (başka birşeye yemîn etmesin)" buyurdu.
Abdullah: Kureyş, babalan üstüne yemîn ederlerdi ve Peygamber onlara:
— "Babalarınızın üstüne yemîn etmeyiniz'* buyurdu, demiştir [65].

58-.....Amr ibnu'I-Hâris haber verdi ki, kendisine el-Kaasım'ın
oğlu Abdurrahmân, babası Kaasım'ın cenazenin önünde yürür ve cenaze için ayağa kalkmaz olduğunu ve Âişe'den şöyle dediğini haber verir olduğunu tahdîs etmiştir: Âişe:
— Câhiliyet ahâlîsi cenaze için ayağa kalkarlar ve cenazeyi gördükleri zaman "Sen şimdi hayâtta olduğu gibisin (şerrli isen şerrli, hayırlı isen hayırlısın)" derlerdi [66].

59-.....Amr ibn Meytnûn şöyle demiştir: Umer ibn Hattâb (R)
şöyle dedi: Müşrikler, güneş Sebîr Dağı üzerine doğmadıkça Müzde-life'den Minâ'ya dönmezlerdi. Peygamber (S) Kureyş müşriklerine muhalefet etti de güneş doğmazdan evvel (alaca karanlıkta) Müzde-life'den Minâ'ya döndü [67].

60- Bana İshâk ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Usâme'ye: Size Yahya ibnu'l-Muhelleb tahdîs etti. Bize Husayn, İkrime'den ve "Ke'sen dıhâkan = Arka arkaya dolu" diye tahdîs etti. Ve yine îkrime dedi ki: İbn Abbâs: Ben babam Abbâs'tan işittim, Câhiliyet devrinde hizmetçisine: "Bizi arka arkaya dolu kadehle sula" diyordu, demiştir[68].

61-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Şâir sınıfının söylediği en doğru söz, Lebîd'in:
Elâ kullu şey'in mâ haîâ'Ilahe bâtılu Ve kullu naîmin îâ mahâleîe zâilu
(= İyi bilin ki Allah'tan başka herşey bâtıldır,
Her ni'met de hiç şübhesiz zail olucudur)
kelâmıdır. Umeyyetu'bnu Ebi's-Salt da şiirlerinde müslümân olmağa yaklaşmıştı" buyurmuştur [69].

62-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr'in bir kölesi vardı. kazancından Ebû Bekr'in ta'yîn ettiği mikdâr haracı, her gün Ebû Bekr'e verir idi. Ebû Bekr onun haracından yer idi. O köle bir gün kazancından birşey getirdi, Ebû Bekr de ondan yedi. Köle, Ebû Bekr'e:
— Bu sana getirdiğim şeyin ne olduğunu biliyor musun? dedi. Ebû Bekr:
— O nedir? dedi. Köle şöyle dedi:
— Ben Câhiliyet devrinde bir insana kâhinlik yapar, gâibden birtakım haberler verirdim. Fakat ben kâhinliği güzel yapamıyor, sâdece o insanı aldatıyordum. O insan bana kavuştu da, bu kâhinlik mukaabilinde bana atıyye verdi. İşte şimdi senin yediğin şey, o bana verilen maldır, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr, elini ağzına soktu da karnındaki her-şeyi kustu [70].

63-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Câhiliye devri halkı deve etlerini, gebe bir devenin doğurmasına ta'lîkan alıp satarlardı. îbn Umer: "Habelu'l-habele" bir devenin karnındaki yavruyu doğurması, sonra bu doğan dişi yavrunun da gebe kalması demektir. Peygamber (S) insanları bu habelu'l-habele satışından (yânı gebe devenin dişi doğan yavrusunun gebeliğini satmaktan) nehyetti, dedi [71].

64-.....Gaylân ibn Cerîr şöyle tahdîs etmiştir: Biz Basra'da Enes ibn Mâlik'in yanına gelirdik de, o bize Ensâr'm haberlerinden tahdîs ederdi: Senin kavmin (Câhiüyet'te) şu ve şu günlerde şöyle şöyle yaptı; senin kavmin de şu ve şu günlerde şunu ve şunu yaptı, der idi [72].

26- Câhiliye Devrinde Kasâme Yemini [73]

65-.....Bize Ebû Yezîd el-Medenî, İkrime'den tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Câhiliye devrinde yapılan ilk kasâme
yemini, muhakkak biz Hâşim oğullan içinde olmuştur. Şöyle ki: Hâ-şim oğulları'nın bir adamı vardı. Onu Kureyş'in diğer bir boyundan bir adam ücretle hizmetçi tuttu. İşte bu ücretle tutulan hizmetçi, efen-disiyle beraber Şam'a giden develeri içinde gitti. Yolda o hizmetçiye Hâşim oğullarından bir adam uğradı. Bu adamın deriden çuvallarının kulpları kopmuştu. Bu adam, ücretli hizmetçiye:
— Bana bir iple yardım et de onunla çuvallarımın kulplarını bağlayayım, develer de kaçmaz, dedi.
Hizmetçi ona bir ip verdi. O da bununla çuvallarının saplarını bağladı. Bir yere konak ettikleri zaman, bir tek deve müstesna, bütün develer bağlandı. (O tek deve de ipiyle çuvalların kulpu bağlandığından, onu bağlayacak bir ip bulunmadığı için bağlanmamıştı.) Ücretli tutan efendi, hizmetçiye:
— Develerin arasında bağlanmamış olan bu devenin hâli nedir? dedi.
Hizmetçi:
— Onun ipi yoktur, dedi. Efendi:
— Onun ipi nerede? diye sordu.
(el-Fâkıhî, Buhârî'nin şeyhi Ebû Ma'mer'den gelen rivayette şunu ziyâde etti: Bana Hâşim oğulları'ndan bir adam uğradı. Çuvallarının ipleri kopmuştu. Benden yardım istedi, ben de ona bunun ipini verdim, demiştir.)
Bunun üzerine efendi, hizmetçiye bir asâ attı. Hizmetçinin eceli bu atışta oldu, ağır yaralandı. Ağır yaralı iken daha Ölmeden yanına Yemen'den bir adam uğradı. Yaralı, o gelen adama:
— Sen hacc mevsiminde hazır bulunur musun? dedi. O:
— Ben her zaman orada hazır bulunmam, bazen hazır bulunurum, dedi.
Yaralı ona:
— Sen zamandan bir kerre benden bir elçiliği tebliğ eder misin? dedi.
O zât:
— Evet tebliğ ederim, dedi. Yaralı:
— Sen hacc mevsiminde hazır bulunduğun zaman "Yâ Kureyş ehli!" diye nida et. Sana cevâb verdiklerinde tekrar: "Ey Hâşim oğulları hanedanı!" diye nida et. Eğer sana icabet ederlerse onlardan Ebû Tâlib'i sor ve ona,beni ücretle tutan fulân kimsenin bir ip sebebiyle beni öldürdüğünü haber ver, dedi.
Ve ücretli bu vasiyeti Yemenli'ye yaptıktan sonra öldü.
Nihayet ücretle tutan adam Mekke'ye gelince, Ebû Tâlib ona geldi de:
— Arkadaşımız ne yaptı? diye sordu. Oda:
— Hastalandı, onun işlerini güzelce yerine getirdim ve onun defnini de üzerime aldım, dedi.
Ebû Tâlib:
— O, senin tarafından bu hizmetleri hakk etmişti, dedi. Bunun üzerinden bir zaman geçti. Sonra o hizmetçinin tebliğ etmesini vasiyet etmiş olduğu Yemenli zât, hacc mevsimine geldi. Ve:

— Ey Kureyşliler! diye nida etti. Ona:
— İşte şunlar Kureyş'tir, dediler. O zât bu sefer:
— Ey Hâşim oğulları! diye nida etti. Hazır bulunanlar:
— Hâşim oğulları şunlardır, dediler. O zât:
— Ebû Tâlib nerededir? dedi. Oradakiler:
— Ebû Tâlib şu adamdır, diye gösterdiler. Bu zât ona:
— Fulan kimse bana, sana bir elçilik teblîğ etmemi; Fulân kişinin bir ip yüzünden kendisini ağır yaralayıp öldürdüğünü teblîğ etmemi emretti, dedi.
Akabinde Ebû Tâlib o efendiye geldi de, ona:
— Bizden üç şeyin birini tercih et: Eğer istersen yüz deve diyet öde; çünkü arkadaşımızı sen öldürdün. Eğer istersen kavminden elli kişi senin onu öldürmediğine yernîn etsinler. Eğer bu tekliflerimizi kabul etmezsen, o ölen arkadaşımıza mukaabil seni öldürürüz, dedi.
Bunun üzerine o efendi kendi kavmine geldi ve bu vaziyeti onlara söyledi. Onlar:
— Yemîn edelim, dediler.
Bu sırada Ebû Tâlib'e Hâşim oğullan'ndan bir kadın geldi (ki bu kadın, ölenin kızkardeşi Zeyneb bintu Alkame idi). Bu kadın onlardan Abdu'1-Uzzâ ibn Kays adında bir adamın nikâhı altında idi ve o adama bir çocuk doğurmuştu. Ebû Tâlib'e:
— Yâ Ebâ Tâlib! Benim şu oğlumu o elli kişiden bir adam yerine tutmanı, fakat ona, yemînlerin yaptırıldığı Ka'be rüknü ile Ma-kaam arasında yemîn ettirmemeni istiyorum, dedi.
Ebû Tâlib, kadının istediğim yaptı. Bu sırada onlardan bir adam geldi de:
— Yâ Ebâ Tâlib! Yüz deve yerine onlardan elli adamın yemîn etmesini istedin. Herbir adama iki deve isabet eder. İşte şunlar iki devedir. Sen bunları benim tarafımdan kabul et de, yeminlerin yaptırıldığı yerde beni yemîn ettirme, dedi.
Ebû Tâlib o iki deveyi de kabul etti.
Akabinde kırksekiz adam geldi de (Ka'be'nin rüknü yamnda maktulün kanından berî olduklarına) yemîn ettiler.
İbn Abbâs: Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki; onların yemîn etmeleri üzerinden bir yıl geçmeden, o kırksekiz kişiden kımıldayan bir göz kalmadı (yânî hepsi ilâhî ukubete uğrayıp helak oldu ve hepsinin ilkbaharda doğan deve yavruları, o kadının çocuğu Hu-veytib'e âid oldu) [74].

66-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür ki, bu muharebenin netîcesi üzerine Rasûlullah, Medîne'ye gelmiştir. Öyle bir hâlde ki, hicret sırasında muhârib Evs ile Hazrecliler'in cem'iyetleri dağılmış, şerifleri öldürülmüş ve yaralanmışlardı. Allah bu muhâriblerin İslâm Dîni'ne girmeleri için bu günü Rasûlü'ne hazırlayıp takdim etmiştir [75].
Ve İbnu Vehb şöyle dedi: Bize Amr ibnu'l-Hâris, Bukeyr ibnu'I-Eşecc'den haber verdi ki, ona da İbn Abbâs'ın kölesi Kureyb şöyle haber vermiştir: İbn Abbâs şöyle demiştir: "Mekke vâdîsinin içinde Safa ile Merve arasında sa'y etmek bir sünnet değildi. Orada ancak Câhiliye halkı sa'y ederler ve: Bathâ'yı, yânî seyl yerini ancak şiddetli yürüyerek geçeriz, derlerdi [76].

67-.....Mutarrıf şöyle haber verdi: Ben Ebu's-Sefer'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu:
— Ey insanlar! Benden size söyleyeceğim şeyleri iyi işitin ve size söyleyeceklerimi bana tekrar edip işittirin, (sözlerimi iyice zabtedip anlamadan) gidip de İbn Abbâs şöyle dedi, îbn Abbâs böyle dedi demeyin: Her kim Beyt'i tavaf edecekse, Hıcr'm arka tarafından tavaf etsin. Oraya Hatim diye isim vermeyin. Çünkü Câhiliyet devrinde herhangi biri orada yemîn ederdi de (yemînin akdine alâmet olmak üzere) oraya kamçısını yâhud ayakkabısını yâhud da yayını atar idi (işte eşyalarım oraya attıklarından dolayı, orasını bu isimle isimlendirdiler) [77].

68-.....Amr ibn Meymûn şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrinde zina etmiş olan bir maymunun üzerine birçok maymunların toplanmış olduklarını gördüm. Maymunlar o zina eden maymunu recm ettiler. Ben de o maymunlar topluluğunun beraberinde zina eden maymuna taş attım [78].

69-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ubeydullah'tan tahdîs etti ki, o İbn Abbâs(R)'ın şöyle dediğini işitmiştir: "Bir takım hasletler Câhiliyet hasletlerindendir: Neseblerde. kötüleme yapmak, ölü arkasından feryâdla ağlamak" dedi ve râvî Übeydullah üçüncü hasleti unuttu.
Sufyân: Üçüncü hasletin, yıldız hareketleriyle yağmur istemek olduğunu söylüyorlar, demiştir [79].

27- Peygamber(S)'İn Allah Tarafından Peygamber Gönderilmesi Babı

(O'nun Adnan'a kadar uzanan neseb zinciri şöyledir:) Muharnmed ibn Abdilİah ibn Abdilmuttalib ibn Hâşim ibn Abdimenâf ibn Kusayy ibn Kılâb ibn Murre ibn Ka'b ibn Lueyy ibn Gâlib ibn Fıhr ibn Mâlik ibni'n-Nadr ibn Kinâne ibn Huzeyme ibn Müdrike ibn İlyâs ibn Mudar ibn Nizâr ibn Maad ibn Adnan [80]

70-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kırk yaşında iken kendisine vahiy indirildi. (Vahiy geldikten sonra) Mekke'de onüç sene ikaamet etti. Sonra hicretle emrolunup Medine'ye hicret etti. Medine'de de on sene oturdu. Sonra vefat etti [81].

28- Peygamberdin Ve Sahâbîlerinin Mekke'de İken Müşriklerden Ma'rûz Kaldıkları Eziyetler Babı

71-.....Beyân ibn Bişr ile İsmâîl ibn Ebî Hâlid, ikisi de şöyle demişlerdir; Biz Kays ibn Ebî Hâzım'dan işittik, şöyle diyordu Ben Habbâb ibn Erett'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Ka'be'nin gölesinde kaftanını yastık yaparak dayandığı bir sırada yanına geldim. Biz (İslâm'ın o ilk günlerinde) müşriklerden şiddetle karşılanmış hâldeydik. Peygamber'e:
— (Bunların zulmünden kurtulmamız için) Allah'a duâ edemez misin? dedim.
Peygamber, yüzü öfkeden kıpkırmızı olduğu hâlde hemen oturdu ve şöyle buyurdu:
— "Yemin olsun sizden önceki ümmetler içinde öyle kimse bulunmuştur ki, müşrikler tarafından kemiklerinin üstündeki eti ve siniri demir tarakla taranırdı da bu işkence o mü'mini dîninden çeviremezdi. Yine mü'minin başının ortasına büyük testere konulur başı ikiye bölünürdü de, bu testere işkencesi o mü'mini dîninden çeviremezdi. Yeminle söylüyorum ki, Allah bu İslâm Dîni işini muhakkak surette tamamlayıp kemâle erdirecektir. O derece ki, bir süvârî (yalnız başına) San'â'dan Hadramevt'e kadar, Allah'tan başka hiç-birşeyden korkmayarak (selâmetle) gidecektir".
Râvî Beyân kendi rivayetinde: "Bir de sürüsü üzerine kurttan başka birşeyden korkmayarak" fıkrasını ziyâde etmiştir [82].

72-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke'de iken- en-Necm Sûresi'ni okudu da sonunda secde yaptı. Orada bulunanlardan (mü'min müşrik) hiçbir kimse hâriç kalmayıp, hep secde yaptılar. Yalnız bir ihtiyar secde etmedi. Ben onun bir avuç toprak aldığını, onu alnına kadar kaldırıp onun üzerine secde ettiğini gördüm. Ve o ihtiyar:
— Bu kadarı bana yeter, dedi.
Yemîn olsun, ben o ihtiyarı sonra (Bedir'de) Allah'a kâfir olarak, öldürülmüş gördüm [83].

73-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Ka'be yanında- secde yapıyordu. Etrafında da Kureyş'ten birtakım insanlar oturuyorlardı. Bu sırada Ukbe ibn Ebî Muayt, yeni boğazlanan bir devenin döl yerini getirdi de, onu Peygamber'in sırtının üzerine attı. Peygamber secdeden başını kaldırmadı. Hemen Fâtıma aleyhi's-selâm geldi ve Peygamber'in sırtından o döl yatağını aldı ve bunu yapana beddua etti. Peygamber (secdeden kalkıp namazı bitirince):
— "Yâ Allah! Kureyş'ten şu zümreyi sana havale ederim: Ebû Cehl, İbn Hişâm, Utbe ibnu Rabîa, Şeybe ibn Rabîa, Umeyye ibn Halef yâhud Ubeyy ibn Halef".
Şübhe eden râvî, Şu'be ibnu'1-Haccâc'dır.
ibn Mes'ûd dedi ki: Ben bunların hepsim Bedir günü öldürülmüşler gördüm, hepsi orada bir kuyuya atıldılar. Yalnız Umeyye ibn Halefin yâhud Ubeyy ibn Halefin eklemleri parça parça olmuş bulunduğu için, kuyuya atılmadı [84]

74-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn Ebzâ bana: İbn Abbâs'tan şu iki âyeti sor, bunların işi nedir (yânî bunlar arasını uyuşturma nasıldır)? diye emretti:
a. "Ve onlar ki Allah'ın beraberinde diğer bir tanrıya duâ etmezler, Allah *m haram kıldığı nefsi haksız öldürmezler ve zina yapmazlar. Her kim bunları yaparsa, ağır cezaya çarpar" (ei-Furkaan: 68);
b. "Kim bir mü 'mini kasden öldürürse cezası, içinde devâmh kalıcı olmak üzere, cehennemdir" (en-Nisâ: 93).
Ben İbn Abbâs'a sordum. îbn Abbâs şöyle dedi: el-Furkaan Sûresi 'ndeki âyet inince Mekke ahâlîsinin müşrikleri:
— Biz Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürdük, Allah'ın beraberinde diğer tanrıya duâ ettik ve bütün fahişelikleri de İşledik (artık İslâm bize fayda vermez), dediler.
Bunun üzerine Allah "Ancak tevbe ve îmân edip iyi amelde bulunanlar başka. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir ve Allah gafur, rahim 'dir..." (ei-Furkaan: 70) âyetini indirdi. İşte bu âyet, o sıfattaki müşrikler içindir. Amma en-Nisâ Sûresi'ndeki âyete gelince, İslâm Dîni'ni ve onun kaanûnlarını tanıdığı (katlin haram kılındığını bildiği) zaman, müslümân kişi bundan sonra insan öldürürse, işte onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere, cehennemdir (tevbesi yoktur), dedi.
Abdurrahmân ibn Ebzâ dedi ki: Ben İbn Abbâs'm bu sözünü Mucâhid ibn Cebr'e söyledim. O: Pişmanlık duyup tevbe eden (cehennemde ebedî kalmaktan) müstesnadır, dedi [85].

75-.....Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Amr ibni'I-Âs'a sorup:
— Müşriklerin Peygamber'e yaptıkları en şiddetli işi bana haber ver, dedim.
Abdullah (R) şöyle anlattı:
— Peygamber (S) Ka'be'nin Hıcr'ında namaz kıldığı sırada Uk-be ibn Ebî Muayt yönelip geldi. Ukbe, Peygamber'in ridâsını (üst elbisesini) toparlayıp onu boynuna koydu ve Peygamber'i şiddetli bir şekilde boğmaya başladı. Tam bu sırada Ebû Bekr karşı geldi. Nihayet Ukbe'nin omuzunu tuttu ve onun saldırısını Peygamber'den def etti. Ve şu âyeti söyledi: "... Siz bir adamı Rabb'im Allah'tır demesiyle Öldürür müsünüz? Hâlbuki O, size Rabb Hnizden apaçık mu dizeler de getirmiştir. Bununla beraber eğer o, bir yalancı ise yalanı kendine. Eğer doğrucu ise, sizi tehdîd edegeldiği azabın bir kısmı olsun sizi çarpar, Şübhesiz Allah» haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak etmez" (el-Mii'min: 28).
Bu hadîsi rivayet etmekte Muhammed ibn İshâk, Ayyaş ibnu'l-Velîd'e mutâbaat etmiştir [86].

76- (Muhammed ibn İshâk dedi ki:) Bana Yahya ibn Urve, babası Urve'den tahdîs etti. O: Ben Abdullah ibn Amr'a şöyle dedim.., demiştir. Ve Abde ibnu Süleyman, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den söyledi ki, o, Abdullah ibn Amr'a denildi ki... demiştir.
Muhammed ibn Amr ibn Alkame de Ebû Seleme'den söyledi. O:' Bana Amr ibnu'1-Âs tahdîs etti, demiştir [87]

29- Ebû Bekr Es-Sıddîk(R)'In İslâm'a Girişi Babı

77-.....Hemmâm ibnu'l-Hâris şöyle demiştir: Ammâr ibn Yâsir (R): Ben Rasûlullah(S)'ı (ilk) gördüğümde, O'nun beraberinde –ilk müslümân olarak- beş köle, iki kadın ve bir de Ebû Bekr'den başka kimse yoktu, demiştir [88].

30- Sa'd İbn Ebî Vakkaas<R)'In İslâm'a Girişi Babı

78-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Ben Ebû îshâk, Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim: Hiçbir kimse İslâm'a girmedi, ancak benim İslâm'a girdiğim günde İslâm'a girdiler. Yemin olsun ben İslâm'ın üçte biri olduğum hâlde yedi gün beklemişimdir, diyordu [89]

31- Cinn'in Zikri Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "De ki: Bana şu hakikat vahyolunmuştur: Cinnden bir zümre (benim Kur'ân okuyuşumu) dinlemiş de; Biz hakikî hayranlık veren bir Kur'ân dinledik ki, o hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona îmân ettik. Rabb'imize hiçbirşeyi asla ortak tutmayacağız*., demişlerdir" (ei-cinn: 1-2) [90].

79-.....Ma'n ibn Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben babam (Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Mes'ûd)dan işittim, şöyle dedi: Ben Mes-rûk'a:
— Cinnden bir zümre Kur'ân dinlemek istedikleri gece, Peygam-ber(S)'e cinni kim bildirdi? diye sordum.
O:
— Bana baban, yânî Abdullah ibn Mes'ûd: Cinnleri bir ağaç bildirdi, diye tahdîs etti, dedi [91].

80-.....Bana dedem Saîd ibn Amr, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi: Ebû Hureyre, Peygamber'in beraberinde abdest alması ve istincâ' suyu için küçük bir kırba taşırdı. Bir kerresinde Peygamber hacetini yerine getirmek için çıktığında Ebû Hureyre arkası sıra kırba ile O'nu ta'kîb ederken, Peygamber:
— "Kimdir o?" diye sordu. Ebû Hureyre:
— Ben Ebû Hureyre! diye cevâb verdi. Peygamber:
— "Benim için istincâ edeceğim birkaç taş ara, sakın bana kemik ve hayvan gübresi getirme" buyurdu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben elbisemin kenarında birkaç taş naklederek kendisine getirdim ve onları yambaşına koydum. Sonra yanından ayrıldım.Nihayet hacetini bitirdikten sonra Peygamber'in beraberinde yürüdüm. Yolda kendisine:
— Kemik ve hayvan gübresi ile temizlenmekte ne var ki? diye sordum.
Peygamber:
— "Bu ikisi cinnlerin taâmındandır. Şu muhakkak ki, bana Nasîbîn cinnlennin bir hey'eti geldi. Bunlar ne hoş cinnlerdir! Benden azık istediler. Ben de onlar için Allah'a: Cinnlerin uğrayacakları her kemik ve tezek makûlesi üzerinde kendileri için muhakkak bir taam bulmalarına dua ettim" buyurdu [92].

32- Ebû Zerr El-Gıfârî(R)'Nin İslâm'a Girmesi Babı

81-.....Bize el-Musennâ, Ebû Cemre'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber'in Allah tarafından peygamber gönderildiği haberi Ebû Zerr'e ulaşınca, Ebû Zerr, kardeşi Uneys'e:
— Haydi devene bin de şu Mekke vadisine git ve benim için, kendisinin bir peygamber olduğunu ve kendisine gökten haber geldiğini söyleyen şu adamın haberini iyice öğren, O'nun sözlerinden işit, sonra bana gel, dedi.
Kardeşi Uneys gitti, nihayet Mekke vadisine vardı ve Peygamber'in sözlerinden işitti, sonra da Ebû Zerr'in yanına dönüp geldi. Ve:
— Ben o zâtı gördüm: Ahlâk güzelliklerini emrediyor ve birtakım güzel sözler söylüyor ki, bunlar şiir değildir, dedi.
Ebû Zerr bunun üzerine kardeşine:
— Sen arzu ettiğim nevi'den bana şifâ verecek bir haber getirmedin, dedi.
Akabinde azık hazırladı, bir de içinde su bulunan eski bir kırba
yüklendi. Nihayet Mekke'ye varıp Ka'be mescidine geldi. Peygam-ber'i aramağa koyuldu. Kendisi Peygamber'i tanımıyor, O'nu başkasından sormak da istemiyordu. Nihayet gecenin bir kısmı kendisine erişince Ebû Zerr'i Alî gördü ve onun yabancı bir kimse olduğunu tamdı. Ebû Zerr onu görünce, onun ardından yürüdü. Yolda giderken, bu iki arkadaştan herhangibiri diğerine hiçbirşey sormadı. Böylece sabah oldu. Sonra Ebû Zerr su kırbasını ve azığını yine Ka'be mescidine taşıdı. Ve bu gün de böyle devam etti. Peygamber kendisini görmüyordu. Nihayet akşam oldu, Ebû Zerr (yine Ka'be mescidinin bir kenarındaki) yatağına döndü. Bu sırada kendisine yine Alî uğradı da:
— Bu adam için yerini öğrenip orada ikaamet etme zamanı gelmedi mi (yânî hâlâ bir yer bulup yerleşemedi mi)? dedi.
Akabinde Alî, Ebû Zerr'i beraberinde götürdü. Yine yolda iki arkadaştan biri diğerine hiçbirşey sormuyordu.
Nihayet böylece üçüncü olunca, Alî yine evvelki gelişi üzerine dönüp onun yanına geldi ve Ebû Zerr, onun beraberinde ikaamet etti. Sonra Alî, Ebû Zerr'e:
— Seni buraya getiren sebebi bana söylemez misin? dedi. Ebû Zerr:
— Eğer bana muhakkak doğru yolu göstereceğini taahhüd eder ve kesin söz verirsen bunu sana bildiririm, dedi.

Alî onun istediği taahhüdü ve yemînli sözü yaptı. Ebû Zerr de ona gelme maksadım haber verdi. Alî de ona:
— Hiç şübhesiz bu zât haktır, doğrudur, o Allah'ın Rasûlü'dür. Sabaha eriştiğin zaman sen benim ardımca gei. Şayet ben yolda sana zarar vereceğinden korktuğum birşey görürsem, sanki ben su dökü-yormuş gibi dikilip dururum (sen durma git). Eğer ben yürüyüp gidersem, sen ardımca beni ta'kîb et, nihayet benim gireceğim yere, sen de girersin, dedi.
Ebû Zerr onun dediklerini yaptı. Alî'nin arkasına uyarak gitti. Nihayet Alî, Peygamber'in huzuruna girdi. Ebû Zerr de onun beraberinde huzura girdi. Peygamber'in sözlerinden işitti ve olduğu yerde müslümân oldu. Peygamber ona:
— "Sen şimdi kendi kavminin yanına dön, benim peygamberliğimi onlara haber ver. Benim emrim sana gelinceye kadar orada kal" buyurdu.
Ebû Zerr:
— Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben muhakkak bu şehâdet kelimesini müşriklerin ortasında haykıracağım, dedi.
Akabinde Ebû Zerr, huzurdan çıktı, Ka'be mescidine geldi ve en yüksek sesiyle:
— Eşhedu en lâ ilahe UWllah ve erme Muhammeden Rasûlullah
(= Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed O'nun Rasûlü'dür)/ diye bağırdı.
Bu bağırmadan sonra Kureyş cemâati ayağa kalkıp Ebû Zerr'i dövdüler ve onu yere yatırdılar. Bu sırada Abbâs gelip onun üzerine kapandı da:
— Size yazıklar olsun! Bunun Gıfâr kabilesinden bir kimse olduğunu ve Şâm ticâret yolunuzun onlardan geçtiğini bilmiyor musunuz? dedi.
Ve Ebû Zerr'i müşriklerin topluluğundan kurtardı. Sonra Ebû Zerr, ertesi günü de mescide döndü ve dün yaptığı gibi yüksek sesle şehâdet kelimesini söyledi. Müşrikler yine ona doğru fırlayıp onu dövdüler. Abbâs yine onun üzerine kapandı (ve onu kurtardı) [93].

33- Saîd İbnu Zeyd(R)'İn İslâm'a Girişi Babı

82-.....Kay s ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'den işittim, Küfe mescidinde şöyle diyordu: Ye-mîn olsun ben kendimi şu hâlde görmüşümdür: Umer ibnu'l-Hattâb İslâm'a girmeden önce (tazyîk ve horlama yaparak bir esîr gibi) beni sanki bir bağla İslâm üzerine sebata bağlayıcı idi. Eğer Usmân'a yaptığınız öldürme işinden dolayı Uhud Dağı yerinden gitseydi, elbette gitmeye lâyık olmuş olurdu [94].

34- Umer İbnu'l-Hattâb(Rrin İslâm'a Girişi Babı

83-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R): Umer müslümân olduğu günden beri biz (müslümânlar) azizler, şerefliler olmakta devam ettik, demiştir [95].

84-.....Umer ibnu Muhammed tahdîs edip şöyle demiştir: Bana dedem Zeyd ibnu Abdillah ibn Umer, babası Abdullah ibn Umer'-den haber verdi. O şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zaman evde Kureyş'ten korkar halde bulunurken, birdenbire onun yanına Ebû Amr Âs ibnu Vâil es-Sehmî çıkageldi. Üzerinde çizgili bir takım elbise ve ipekle dikili bir gömlek vardı. Bu Âs, Sehm oğulları'ndandı, onlar bizim câhiliyet devrinde yeminli dostlarımiz-dilar. Âs, Umer'e:
— Hâlin nedir? diye sordu. Umer:
— Senin kavmin olan Sehm oğulları, ben İslâm'a girdiğim için beni öldüreceklerini söylediler, dedi.

Âs ibnu Vâil de Umer'e:
— Onlar için seni öldürmeye hiç yol yoktur, dedi. Umer:
— Âs bu sözü söyledikten sonra korkum gidip emniyette oldum, demiştir.
Akabinde Âs çıktı ve Mekke vadisinde sel gibi akan insanlara kavuştu. Âs, onlara:
— Nereye gitmek istiyorsunuz? diye sordu. Onlar:
— Şu babalarının dîninden sapan Hattâb oğlu'na gitmek istiyoruz, dediler.
Âs onlara:
— Sizin için ona ulaşmaya hiç yol yoktur, dedi. Onun bu sözü üzerine o kalabalık geriye döndüler [96].

85-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zaman insanlar onun evinin yanında toplandılar ve:
— Umer kendi dîninden başka bir dîne döndü, dediler.
Ben o sırada bir oğlan çocuğu olarak evimin damı üzerine çıkmıştım.
Derken üzerinde has ipekten bir kaftan bulunan bir adam çıka-geldi ve:
— Umer kendi dîninden başka dîne dönmüştür. Bu toplanma ne oluyor? Hâlbuki ben Umer'in (herhangi bir kimsenin zulmetmesinden) koruyucusuyum, dedi.
(Onun bu sözlerine kimse i'tirâz etmedi.) îbn Umer dedi ki: Onun bu sözü üzerine insanlar dağılıp gittiler. Ben babama:
— Bu adam kimdir? diye sordum. Babam (ve beraberindekiler):
— Âs ibnu Vâiî'dir, dediler [97].

86-.....Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben Umer'in birşey için "Ben onun şöyle olacağını zannediyorum" deyip de onun zannettiği gibi olmayan bir söz söylediğini işitmedim. Bir gün Umer otururken yanına güzel bir adam uğradı. Umer:
— Zannım (bu adamın Câhiliyette müslümân olduğu hakkında) tereddüd edip yanılmıştır, dedi.
Yâhud:
— Bu adam (yânî Sevâd ibn Kaarib) Câhiliyet'teki dîni üzere devam etmektedir.
Yâhud:
— Bu adam Câhiliyet'te kavminin kâhini olmuştur, onu bana getirin, dedi.
O adam Umer için çağrıldı. Gelince Umer, onun yokluğunda söylediği tereddüdü ona zikretti. Sevâd da:
— Ben bugünkü gibi bir gün görmedim. Çünkü bu gün içinde müslümân bir adam karşılandı, dedi.
Umer de ona:
— Ben sana and veriyorum ki, sen benim istediğim şeyleri muhakkak bana haber vereceksin, dedi.
Sevâd:
— Ben Câhiliyet devrinde onların kâhini (yânî gaybden haber verici kişisi) idim, dedi.
Umer ona:
— Dişi cinnin sana getirdiği gayb haberlerinden en hayret vericisi nedir? diye sordu.
Sevâd:
— Ben bir gün çarşıda bulunduğum sırada bana dişi cinn geldi ki, ben ondaki korkuyu biliyorum: Cinn bana: Sen cinni ve onun korkusunu ve başı üzerine devrilmesinden (yânî kulak hırsızlığından men' olunmasından) sonraki ümîdsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalanmasını görmedin mi? dedi [98].
Umer şöyle dedi: Sevâd ibn Kaarib doğru söyledi. Ben bir gün müşriklerin putları yanında bulunduğum sırada bir adam bir buzağı getirdi de onu boğazladı. Bu esnada bir bağına öyle bir sayha attı ki, ben ondan daha şiddetli sesi olan hiçbir bağına işitmedim; şöyle diyordu: Yâ Celîh (ey düşmanlığını açığa vuran kimse)! Zafer bulmuş bir iş, fasîh konuşan bir adam. Lâ ilahe illâ ente = Senden başka hiçbir ilâh yoktur diyor, diye bağırıyordu. Oradaki topluluk, o kimseye doğru kalktılar.
(Umer ibn Hattâb dedi ki:) Ben bunu görünce kendi kendime: Ben bunun arkasında ne olduğunu öğreninceye kadar buradan ayrılmam, dedim. Sonra o zât yine: Yâ Celîh! Emrun necîh, raculun fasîh = Başanya ulaşmış bir iş, fasîh konuşan bir adam Lâ ilahe ittellah = Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur diyor! diye nida etti. Ben orada dikildim. Çok beklemedik ki: Bu Peygamber'dir (meydana çıkmıştır), denildi [99].

87-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Zeyd' den işittim, bir topluluğa hitaben şöyle diyordu: Ben kendimi öyle bir hâlde görmüşümdür ki, Umer müslümân olmadan önce ben ve zevcem olan kızkardeşi Fâtıma bintu'l-Hattâb İslâm'a girdiğimiz için hakaaret ve baskı yaparak beni İslâm üzerine sebatla bağlayan Umer olmuştur. Eğer sizin Usmân'a yaptığınız katil işinden dolayı Uhud Dağı yerinden gitseydi, elbette yerinden gitmesi vâcib olmuş olurdu [100].

35- Ay'ın İkiye Bölünmesi Babı

88-.....Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Mekke ahâlîsi Rasûlullah'tan kendilerine bir âyet (bir mu'cize) göstermesini istediler. O da onlara Ay'ı iki bölük gösterdi, hattâ Mekkeliler Hıra Dağı'nı o iki bölük arasında gördüler.

89-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Mini'da Peygamber(S)'in beraberinde iken Ay ikiye bölündü de Peygamber (S): "Şâhid olunuz!" buyurdu. Ve Ay'dan bir parça Hıra Dağı tarafına gitti.
Ebu'd-Duhâ Müslim ibn Subayh da Mesrûk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: Ay Mekke'de ikiye bölündü, diye söylemiştir.
Bu hadîsi Ebû Ma'mer'den rivayette îbrâhîm en-Nahaî'ye Mu-hammed ibn Müslim de İbn Ebî Necîh'ten; o da Mucâhid ibn Cebr'-den; o da Ebû Ma'mer'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan senediyle rivayet etmekte mutâbaat etmiştir.

90-.....Abdullah ibn Abbâs(R)'tan: Rasûlullah (S) zamanında Ay ikiye ayrıldı, diye tahdîs etmiştir.

91-.....îbrâhîm en-Nahaî, Ebû Ma'mer'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R): Ay ikiye yarıldı, demiştir [101].

36- Habeşistan'a Hicret Bâb1

Ve Aişe şöyle demiştir: Peygamber (S):
"Hicret edeceğiniz yurt, iki kara taşlık saha arasında hurmalıkları bulunan bir mıntıka, bir şehir olduğu bana gösterildi" buyurdu.
Bunun üzerine müslümânlardan Medine yönüne hicret edenler hicret ettiler. Daha evvel Habeşistan'a hicret etmiş olanların hepsi de bilâhare Medine'ye döndüler.
Bu bâbda Ebû Musa'nın ve Esma bintu Umeys'in Peygamber'den rivayet ettikleri hadîsler vardır [102].

92-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrf den haber verdi: Bize Urve ıhnu'z-Zubeyr tahdîs etti. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr şöyle haber vermiştir: Mısver ibn Mahrame ile Abdur-rahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yeğûs, Ubeydullah ibn

Adiyy ibni'I-Hıyâr'a hitaben:
— Seni dayın Usmân ibn Affân'la, onun ana bir kardeşi olan el-Velîd ibn Ukbe hakkında konuşmandan ne men' ediyor? İnsanlar Usmân'm el-Velîd'e yaptığı işler hakkında çok söz etmişlerdir, dediler.
Ubeydullah ibn Adiyy dedi ki: Ben bu söz üzerine, Usmân namaza çıktığı zaman Usmân'la konuşmak için yolunda dikilip durdum. Tam geçerken ona:
— Benim sana bir hacetim var, bu sana bir nasihattir, dedim. Usmân:
— Ey insan, ben senden Allah'a sığınırım! dedi.
Ben de kendisinden ayrıldım. Namazı kıldığım zaman Mısver ile İbn Adiyy ibn Yeğûs'un yanına gidip oturdum ve onlara Usmân'a söylediğimi ve onun bana dediğini söyledim. Onlar bana:
— Sen üzerinde olan vazifeyi yerine getirmiş oldun, dediler. Ben onların beraberinde oturduğum sırada, birden Usmân'ın elçisi geldi ve bana:
— Allah seni imtihan etmiştir, dedi.
Ben yürüdüm, nihayet Usmân'm huzuruna girdim. Usmân:
— Biraz önce zikretmiş olduğun o nasihatin nedir? dedi. Râvî dedi ki: Ben şehâdet kelimelerini söyledim, sonra da şunları söyledim:
— Şübhesiz Allah, Muhammed'i peygamber göndermiş ve O'na Kitâb'ı indirmiştir. Sen de Allah'a ve Rasûlü'ne icabet eden kimselerden oldun. Rasûlullah'la beraber bulunup O'na sâhib oldun, O'-nun yolunu ve sîretini gördün. Şimdi insanlar şu el-Velîd ibn Ukbe'nin durumu hakkında (şarâb içmesi ye kötü sîreti sebebiyle) tenkîd sözlerini çoğaltmışlardır. Artık öna dînî cezayı uygulaman senin üzerine bir hakk olmuştur, dedim.
Usmân bana Arab âdeti üzere:
— Ey kardeşim oğlu! Sen Rasûlullah'a eriştin mi? dedi. Râvî dedi ki: Ben:
— Hayır, O'na akl ederek erişmedim. Velâkin hiç kimseye gizli olmayan O'nun ilmi, perdesi arkasındaki bakire kıza nasıl ulaştıysa, bana da öylece ulaşmıştır, dedim.
Râvî dedi ki: Bu sözün üzerine Usmân şehâdet kelimelerini tekrar etti ve şunları söyledi:
— ŞübhesizAHah, Muhammed'i hakk ile peygamber göndermiş ve O'na Kitâb'ı indirmiştir. Ben de Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edenlerden olmuş ve Muhammed'in gönderilmiş olduğu şeylere îmân etmişimdir. Senin de dediğin gibi, ben Habeşistan'a yapılan ilk iki hicrete gidip muhacir olmuşumdur. Rasûlullah'la beraber bulunup O'na sâ-
hib olmuş ve O'nunla bey'at etmişimdir. Allah'a yemîn ederim ki, ben, Allah O'nu vefat ettirinceye kadar O'na hiç âsî olmamış ve al-datmamışımdır. Sonra Allah, Ebû Bekr'i halîfe yapt?. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben, Ebû Bekr'e de ne isyan, ne de aldatma yaptım. Sonra Umer halîfe seçildi. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben, Ebû Bekr'e de ne isyan, ne de aldatma yaptım. Sonra Umer halîfe seçildi. Yine Allah'a yeminle söylüyorum ki, ben Umer'e de ne isyan, ne de aldatma yaptım. Sonra ben halîfe yapıldım. Şu hâlde benim sizler üzerinde, onların benim üzerimde bulunan tasarruf haklarının benzeri yok mudur? dedi. Râvî Ubeydullah:
— Evet vardır, dedi. Usmân:
— Öyleyse (şu Velîd'den dînî cezayı geri bırakmam sebebiyle) sizden bana ulaşan bunca sözler nedir? Şu Velîd ibn Ukbe hakkında zikrettiğin şeye gelince: İnşâallah biz onun hakkında haklı karârı alacağız, dedi.
Ubeydullah dedi ki: Usmân, el-Velîd'e kırk deynek cezası vurdu. Alî'ye ona deynek cezası vurmasını emretti de Alî, Velîd'e deynek vuruyor idi.
Râvî Yûnus ibn Yezîd ve ez-Zuhrî'nin kardeşi oğlu, ez-Zuhrf den: "Benim sizin üzerinizde, benden önceki halîfeler için mevcûd olanın benzeri tasarruf hakkım yok mudur?'* şeklinde.söylemişlerdir [103].

93-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme Habeşistan'da gördükleri ve içinde tasvîrler bulunan bir kilise zikrettiler. Sonra bunu Peygamber'e de söylediler. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Onlar içlerinde iyi bir kimse çıkıp da vefat ettiğinde onun kabri üzerine bir mescid bina ederler ve onun içine de bu suretleri yaparlardı. İşte onlar kıyamet gününde Allah katında mahlûkaa-tın en senlileridirler"[104].

94-.....Hâlid ibn Saîd kızı Ümmü Hâlid (R) şöyle demiştir:
Ben Habeş toprağından küçük bir kız çocuğu hâlinde geldim. Rasû-lullah bana yünden siyah bir elbise giydirdi. Bu elbisenin üstünde damgalar vardı. Rasûlullah (S) eliyle o damgalara dokunmaya ve "Senâh senâh" demeye başladı.
Hadîsin râvîsi Humeydî: Rasûlullah, bu elbise "Güzel güzel" demeyi kasdediyor, demiştir [105].

95-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Habeşistan'a hicret etmezden önce Peygamber (S) namaz kılarken O'na selâm verirdik, O da selâmımızı alıp bize karşılık verirdi. Necâşî'nin yanından Medine'ye döndüğümüzde, yine namaz kılarken kendisine selâm verdik. Bu sefer bizim selâmımıza karşılık vermedi. Bunun üzerine biz:
— Yâ Rasûlallah! Siz namazda iken biz vaktiyle selâm verirdik de siz selâmımızı alır, karşılık verirdiniz (şimdi karşılık vermediniz), dedik.
Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz namazda (Allah ile) meşgul olmak vazifesi vardır" buyurdu.
Râvî Süleyman el-A'meş dedi ki: Ben İbrâhîm en-Nahaî'ye:
— Sana namaz kılarken selâm verilirse nasıl yaparsın? diye sordum.

İbrâhîm:
— Gönlümden karşılık veririm, dedi [106].

96-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Biz Eş'arîler Yemen'de iken Muhammed'in peygamber gönderildiği ve Medine'ye hicret ettiği haberi bize ulaştı. Biz de (Eş'arîler'den elliüç kişi ile) bir gemiye bindik. Fakat (havanın muhalefetiyle) gemimiz bizi Habeşe hükümdarı Necâşî'nin memleketi sahiline bıraktı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâ-lib'le buluştuk. Bir müddet onunla beraber Habeşistan'da kaldık.
Nihayet hepimiz yola çıktık ve Medîne'ye geldik. Peygamber'e Hay-ber'i fethettiği sırada kavuştuk. Peygamber (S): "Ey gemi yoldaşları, sizin için iki hicret sevabı vardır" buyurdu [107].

37- Habeş Hükümdarı Necâşî'nin Ölümü Babı

97-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Necâşî vefat ettiği zaman Peygamber (S): "Bugün sâlih bir kişi ölmüştür. Kalkınız da kardeşiniz As-hame'ye cenaze namazı kılınız" buyurdu [108].

98-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan (o şöyle demiştir): Peygamber (S) Necâşî üzerine cenaze namazı kıldı, bizi de kendi arkasında saff yaptı. Ben ikinci yâhud üçüncü saffta idim.

99-.....Bize Saîd İbnü Mînâ tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) Habeş Hükümdarı Necâşî Asham üzerine cenaze namazı kıldı da dört tekbîr aldı, demiştir.
Abdussamed, Yezîd ibn Harun'a mutâbaat etmiştir.

100-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: BanaEbû Seleme ibnu Abdirrahmân ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs ettiler ki, onlara da Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: RasûIuUah (S) Habeşler'in sahibi olan Necâşî'nin ölümünü sahâbîlere, Necâşî'nin öldüğü gün içinde haber vermiş ve: "Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret isteyin" buyurmuştur.
Yine Salih'ten İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb: Ebû Hureyre(R)'nin, Rasülullah'ın kendilerine musallada saff yaptırıp Necâşî üzerine namaz kıldığını ve dört tekbîr aldığını haber vermiştir [109].

38- Kureyş Müşriklerinin Peygamber (S) Aleyhine Ahidleşmeleri Babı

101-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Huneyn gazvesine gitmek istediği zaman: ^İnşâallah yarın konak yerimiz Kinâne oğulları yurdu olacaktır. Orada Kureyş ile Kinâne oğullan küfr üzerine ahidleşmişlerdi" buyurdu [110].

39- Ebû Tâlib Kıssası Babı

102-..... el-Abbâs ibnu Abdilmuttalib (R) Peygamber'e:
— Seni amcan(Ebû Tâlib hakkında şefaat etmek)dan ne alıkoydu? Allah'a yemîn ederim ki, o seni her zaman saldırılardan korurdu ve senin için düşmanlarına karşı öfkelenirdi, dedi. Peygamber (S) Abbâs'a:
— "Ebû Tâlib şimdi topuklarına kadar -dibi yakın- ateşten bir çukur içindedir. Eğer benim şefaatim olmasaydı muhakkak o cehennemin en derin çukurunda bulunurdu" buyurdu [111].

103-.....Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l- Müseyyeb'den haber verdi ki, babası Müseyyeb ibn Hazen (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği zaman, Peygamber (S) onun yanına girdi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Ceh (ve Abdullah ibn Ebî Umeyye) bulunuyordu. Peygamber:
— "Ey amca! Lâ ilahe ille 'ilah kelimesini söyle ki, ben Allah 'm yanında bununla senin lehine hüccet getirip şefaat edeyim" dedi.
Ebû Cehl ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye:
— Yâ Ebâ Tâlib! Abdulmuttalib milletinden yüz mü çeviriyorsun? dediler.
(Peygamber tevhîd kelimesini arza devam ettikçe) onlar da o sözlerini söylemekte devam ediyorlardı. Nihayet Ebû Talîb'in bunlara söylediği son söz:
— Ben, Abdulmuttalib milleti üzereyim, demek oldu. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Allah tarafından nehyolunmadığım müddetçe senin için muhakkak mağfiret isteyeceğim " dedi.
Bunun üzerine de şu âyetler inmiştir:
"Müşriklerin o çılgın ateşin yârânı (cehennemlik) oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra, artık onların lehine, velev hısım olsunlar, ne Peygamber'in, ne de mü'min olanların istiğfar etmeleri doğru değildir" (et-Tevbe: 113)
"Hakikat sen, her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah *tır ki, kimi diterse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (el-Kasas: 56).

104-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) Peygamber'in yanında amcası Ebû Tâlib(in iyilikleri) zikredildiği sırada, Peygamber'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Umarım ki benim şefaatim, kıyamet gününde amcama fayda verecektir. Şefaatimle amcam topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulacak, oradan beyni kaynayacaktır" [112].

105- Bize İbrahim ibn Hamza tahdîs etti: Bize tbnu Ebî Hazım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Hâd'den bu hadîsi tahdîs etti ve: "Oradan dimağının aslı kaynar" buyurdu, demiştir [113].

40- El-İsrâ Hadîsi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kulunu bir gece Mescidi Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya kadar götüren (Allah, her türlü eksiklikten) münezzehtir"" (ei-isrâ: o [114].

106-.....Ebû Seleme Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdil!ah(R)'tan işittim; o da Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "(Mescidi Aksâ'ya sefer ettiğimi söylediğimde) Kureyş beni yalanlayınca, Mescidi Harâm'a gidip Hıcr'da ayakta durdum. Müteakiben Allah bana, Beytu'l-Makdis ile gözümün arasındaki mesafeyi kaldırdı da (onların sordukları sorulan) Mescidi Aksâ'ya bakarak, onun alâmetlerinden Kureyş'e haber vermeye başladım" [115]

41- Mi'râc (Kıssası) Babı [116]

107- Bize Hudbeibnu Hâlid tahdîs etti: Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs etti: Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (R) şöyle demiştir: Bize Peygamber (S) İsrâ'dah, yânî yürütüldüğü geceden haber verip, biz sahâbîlerine şöyle tahdîs etti: "Ben
Hatîm'deyatmış bulunduğum sırada -râvî Katâde: Belki Peygamber "el-Hıcr'da bulunduğum sırada"buyurdu, demiştir- bana gelen Cibril geldi de (göğsümü uzunlamasına) yardı. -Râvî Katâde: Ben Enes ibn Mâlik'in "Şuradan şuraya kadar yardı" dediğini işittim. Ben yanımda bulunan Enes'in arkadaşı Cârûd'a: Enes'in "Şuradan şuraya ka, dar yardı" sözüyle maksadı nedir? diye sordum. O da bu işaret olunan yerin boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar yânı göğsün ön tarafı olduğunu bildirdi, demiştir. Katâde: Ben yine Enes'ten: Göğsün başından kıl bitimine kadar... derken işittim, demiştir.- Ve kalbimi çıkardı. Sonra bana içi îmân dolu altından bir tas getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine îmân dolduruldu. Sonra eski hâline iade olundu. Daha sonra bana katırdan küçük, merkebden büyük beyaz bir binit getirildi. -el-Cârûd ibnu Subre, Enes ibn Mâlik'e: O Burak mıdır yâ Ebâ Hamza? diye sordu. Enes de: Evet, o Burak'tır; o, adımım gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar, demiştir.- (Peygamber şöyle devam etti:) Ben onun üzerine bindirildim. Cibril de benimle yola çıktı. Nihayet dünyâ semâsına vardı. Cibril gök kapısının açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi. Cibril:
— Cibrîl'im, dedi.
— Beraberindeki kimdir? diye soruldu. Cibril:
— Muhammed'dir, diye cevâb verdi.
— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, diye tasdik etti. (Gök meleği Hâzin tarafından:)
— Merhaba gelen Zât'a! Bu gelen kişi ne güzel bir gelişle geldi? denildi.
Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Âdem Peygamber'le karşılaştım. Cibril bana:
— Bu senin baban Âdem 'dir, ona selâm ver, dedi.
Ben de ona selâm verdim, Âdem selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:
— Merhaba sâlih oğul ve sâlih peygamber! dedi.
Sonra Cibrîl (benimle) ikinci semâya yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi. Cibril:
— Cibril'im, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibrîl:
— Muhammed'dir, dedi.
— Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
— Evet, dedi. Sonra:
— Merhaba gelen Zât'a! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi.
Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Yahya ve îsâ ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır [117]. Cibrîl bana:
— Bu gördüklerin Yahya ile isa'dır, bunlara selâm ver, dedi. Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı alıp karşılık verdiler. Sonra:
— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dediler. Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâya yükseldi. Bunun da açılmasını istedi.
Cibrîl'e:
— Kimdir o? denildi. Cibrîl:
— Cibril'im, dedi.
— Yanındaki kimdir? denildi. Cibrît:
— Muhammed'dir, dedi.
— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
— Evet gönderildi, dedi. (Oradaki melek tarafından:)
— Merhaba gelen Zât'a! Bu gelenin gelişi ne güzel! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben üçüncü semâya vardığımda

Yû-
(Peygamber) 'la karşılaştım. Cibrîl:
— Bu Yûsuf'tur, ona selâm ver, dedi.
Ben de Yûsuf'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:
— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.
Sonra Cibril benimle yükseldi. Nihayet dördüncü semâya vardı. Oranın açılmasını istedi. (Oradan da:)
— Kimdir o? denildi.
Cibril:
— Cibril'im, diye cevâb verdi.
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibril:
— Muhammed'dir, dedi,
— O'na (mi'râc da'veti) gönderilmiş midir? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
— Merhaba bu gelen kişiye! Bu gelen Zât'ın gelişi ne güzeldir! denildi.
Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben dördüncü kat göğe vardığımda İdrîs'le karşılaştım. Cibril bana:
— Bu (gördüğün zât) İdrîs'tir, ona selâm ver, dedi.
Ben de İdrîs'e selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:
— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.
Sonra Cibril benimle yükseldi. Nihayet beşinci semâya ulaştı. Onun da açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi. Cibril:
— Cibril'im, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi. Cibril:
— Muhammed'dir, dedi.
— O'na (da'vet) gönderilmiş midir? denildi.
Cibril:
— Evet gönderilmiştir, dedi.
— Merhaba O'na! Bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi.
Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben beşinci semâya varınca Hârûn ile karşılaştım. Cibril bana:
— Bu Hârûn 'dur, ona selâm ver, dedi.
Ben de Harun'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:
— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dedi.
Sonra Cibril benimle yükseldi, nihayet altına semâya ulaştı. Oranın açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi. Cibril:
— Cibril'im, diye cevâb verdi.
— Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
— Mahammed'dir, dedi.
— O'na (mi'râc da'veti) gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
Bu göğün bekçisi:
— Bu gelen Kişi'ye merhaba! Bu ne güzel bir geliş! dedi.
Bu altıncı göğe varınca Mûsâ Peygamber'le karşılaştım. Cibril bana:
— Bu Musa'dır, ona selâm ver, dedi.
Ben de Musa'ya selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:
— Sâlih kardeş ve sâlih peygambere merhaba! dedi.
Ben Musa'yı bırakıp geçince, Mûsâ ağlamağa başladı. Ona:
— Seni ağlatan nedir? denildi. ,O da:
— Çünkü benden sonra bir genç peygambere bey 'at olundu. O '-nun ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur (beni ağlatan budur), dedi.
Sonra Cibril benimle yedinci göğe yükseldi. Gök kapısının açılmasını istedi.
— Kimdir o? denildi. Cibril:
— Cibril, dedi.
— Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
— Muhammed'dir, dedi.
— O'na mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
— Bu gelen Zât'a merhaba, bu gelen kişinin gelişi ne güzel! dedi. Ben yedinci kata ulaşınca ibrahim'le karşılaştım. Cibril:
— Bu, baban İbrahim'dir, ona selâm ver, dedi.
Ben de tbrâhim 'e selâm verdim. O da selâmıma karşılık verdi de:
— Sâlih oğul ve sâlih peygambere merhaba! dedi.
Sonra bana Sidretu'l-Müntehâ sahası yükseltildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri (Yemen'in) Hecer beldesi testileri benzeridir [118]. Yapraklan da fillerin kulakları gibidir. Cibril bana:
— İşte bu Sidretu'l-Müntehâ'dır, dedi.

Ben burada dört nehirle karşılaştım. İki nettir bâtın, iki nehir de zahir. Ben:
— Yâ Cibril, bunlar nedir? dedim. Cibril:
— Bâtınî olan iki nehre gelince, bunlar cennette iki nehirdir. Zahirî olan nehirler ise Nîl ve Furât nehirleridir, dedi.
Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr yükseltilip gösterildi. (Ona her gün yetmiş bin melek giriyordu.)
Sonra bana bir kap şarâb, bir kap süt, bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cibril bana:
— İçtiğin süt, Sen'in ve ümmetinin fıtratıdır (yânî îslâmî hilkatidir), dedi.
Sonra benim üzerime her gün elli (vakit) namaz farz olundu. Ben dönüp Musa'ya uğradığımda» Mûsâ bana:
— Ne ile emrolundun? diye sordu. Ben:
— Her gün elli namazla emrolundum, diye cevâb verdim. Mûsâ:
— Senin ümmetin her gün elli vakit namaza güç yetiremez. Vallahi ben senden evvel kesin surette insanları denedim ve îsrâîl oğulları'nı sıkı bir surette denemeye tâbi' tuttum. Binâenaleyh sen Rabb'ine dön de O'ndan, ümmetin için hafifletme iste, dedi.
Ben de Rabb'ime döndüm. Benden on vakit namaz indirdi. Bunun üzerine Musa'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabb'ime dönüp niyaz ettim. Bu defa benden on vakit namaz indirdi. Ben yine Musa'ya dönüp geldim. Mûsâ da yine evvelki sözleri gibi söyledi. Ben de Rabb'ime dönüp niyaz ettim. Benden on vakit namaz daha indirdi. Ben yine Musa'ya döndüm. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Ben yine Rabb 'ime döndüm. Bu sefer bana her gün on vakit namaz emrolundu. Tekrar Mûsâ 'ya döndüm. Mûsâ yine evvelki sözleri gibi söyledi. Yine Rabb'ime döndüm (niyaz ettim). Bu defa bana her gün beş namaz emrolundu. Mûsâ 'ya döndüm. Mûsâ:
— Ne ile emrolundun? dedi.
— Her gün beş namaz ile emrolundum, dedim. Mûsâ:
— Ümmetin her gün beş vakit namaza güç yetiremez. Ben senden önce insanları epey tecrübe ettim ve îsrâîl oğullan 'nı sıkı bir denemeye tâbi' tuttum. Şimdi sen Rabb'ine müracaat et de ümmetin için bir hafifletme iste, dedi."
Rasûhıllah dedi ki: "Ben:
— Rabb'imden istedim, nihayet istemekten utandım. Lâkin ben beş vakit namaza razı oluyor ve buna teslimiyet gösterip kabul edh yorum, dedim."
Peygamber dedi ki:
"Ben Musa'nın yanından geçince bir nida edici:
— Ben beş vakit namazla farîzemi imza ve irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim, diye nida eyledi" [119].

108-.....Abdullah ibn Abbâs (R), Yüce Allah'ın şu kavlindeki: "(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz (başka değil) ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka birşey artırmıyor" (ei-isrâ: 60) rü'yâ hakkında:
— O rü'yâ, gözün gördüğü âyetlerdir ki, Rasûlullah'a Beytu'l-Makdis'e sefer ettirildiği gece gösterildi, demiştir.
İbn Abbâs:
— (Âyetin devamındaki) "Kur'ân'da la'net edilmiş olan ağaç" da zakkum ağacıdır, demiştir [120].

42- Enşâr'ın Mekke'de Peygamber(S)'İn Huzuruna Elçilikle Gelmeleri -Ve Akabe Bey'atı Babı

109-.....Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir:
Bana Abdurrahmân ibnu Abdiilah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, Abdullah ibn Ka'b -babası Ka'b kör olduğu zaman onun sevke-dicisi idi- şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn MâhVten işittim. Te-bûk gazvesi sırasında Peygamber'den geri kaldığı zamanki hadîsi uzun uzadıya tahdîs ediyordu. Yahya ibn Bukeyr kendi hadîsinde şöyle dedi: And olsun ben Akabe gecesinde Peygamber (S) ile İslâm Dîni üzerinde (sebat edeceğimize) yemînleştiğimiz zaman, Peygamber'in beraberinde hazır bulundum. Ben Akabe'de hazır bulunmaya bedel Bedir'de hazır bulunmayı sevmem; her nekadar Bedir, insanlar arasında Akabe'den daha çok zikrediliyor ise de [121].

110-.....Amr ibn Dînâr şöyle diyordu: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim: Beni Akabe'de iki dayım hazır bulundurdu, diyordu.
Ebû Abdiilah el-Buhârî dedi ki: İbnu Uyeyne: Câbir'in iki dayısından biri el-Berâ ibnu Ma'rûr'dur, demiştir.

111-.....Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Câbir: Ben, babam Abdullah ve dayım (Ebû Zerr nüshasında: İki dayım, üçüncü) Akabe'de hazır bulunan sahâbîlerdenizdir, demiştir [122].

112-.....İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu Muhammed ibn Abdülah, amcası Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Bana Ebû İdrîs Âizullah ibnu Abdillah haber verdi ki, Be-dir'de Rasûlullah'm beraberinde hazır bulunmuş olanlardan ve Akabe gecesindeki sahâbîlerden olan Ubâdetu'bnu's-Sâmit ona şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) etrafında sahâbîlerinden bir cemâat mev-cûd olduğu hâlde şöyle buyurdu: "Geliniz, Allah'a ibâdette hiçbir-şeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek, hiçbir ma'rûfişte bana âsi olmamak üzere bana bey'at ediniz (yânî benimle ahdediniz). İçinizden her kim sözünde durursa ecri Allah'a âiddir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda ikaaba uğratılırsa, bu ikaab ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, ettiği iş Allah'a kalır. Allah dilerse onu afv, dilerse ona ikaab

eder".
Ubâde: İşte ben bu şart üzere Rasûlullah'la bey'at ettim, demiştir [123].

113-.....Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R): Ben Rasûlullah ile bey'at etmiş olan Nakîbler'.denim, demiş ve şöyle devam etmiştir: Biz Rasûlullah (S) ile Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, hakka mukaabil olmak müstesna Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmemek, haksız olarak hiçbir kimsenin malım almamak, (ma'rûfta) âsî olmamak üzere bey'at ettik. Bu söylediklerimizden hiçbirini yapmazsak, mukaabilinde bize cennet olmak üzere, Peygamber'Ie bey'atlastık. Bu nehyedilen şeylerden herhangi birşeye isabet edersek, bunun hükmü Allah'a havale edilmiştir (dilerse affeder, dilerse ukubet eder) [124]

43- Peygamberdin Âişe İle Evlenmesi, "Âişe'nin (Hicret'ten Sonra) Medine'ye Gelmesi Ve Peygamberin Âişe İle Güvey Odasına Girmesi Babı

114-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben altı yaşımda bir kız iken Peygamber (S) beni nikâh akdiyle zevceliğe almıştı. (Üç sene sonra) biz Medine'ye hicret ettik. Haris ibn Hazrec oğulları'nın menziline indik. Müteakiben ben sıtmaya tutuldum. Bu hastalıktan dolayı saçım döküldü. (İyileştikten sonra) saçım yine gür leşti ve omuzlarıma kadar uzadı. Bir defasında ben arkadaşlarımla beraber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân bana doğru geldi de, beni çağırdı. Ben de annemin yanına geldim. Bana ne yapmak istediğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. Tâ evin kapısı önünde beni durdurdu. Ben de yorgunluktan kaba kaba soluyordum. Nihayet soluğum biraz yatıştı. Sonra annem biraz su aldı..Onunla yüzümü, başımı sıvazladı. Sonra beni eve koydu. Evde Ensâr'dan birtakım kadınlar hazır bulunuyorlardı. Bunlar bana:
— Hayır ve bereket üzere geldin, hayırlı kısmete geldin, dediler.
Annem beni bu kadınlara teslim etti. Bunlar da benim kılığımı kıyafetimi düzelttiler ve Rasûlullah'a teslim ettiler. Beni hiçbirşey sıkmadı, ancak Rasûlullah'ı habersiz görünce sıkıldım. Ensâr kadınları beni Rasûlullah'a teslîm ettiklerinde, ben dokuz yaşında bir kızdım [125].

115-.....Âişe(R)'den: Peygamber (S) Âişe'ye şöyle demiştir:
"Sen iki kerre rü'yâmda bana gösterildin. Öyle sanıyorum ki, ben bir ipekli kumaş parçasında senin suretini görmüştüm de (Cibril) bana:
— Bu resmin sahibi senin müstakbel zevcendir, diyordu. Şimdi ben yüzünden anlıyorum ki, o suret sen idin. Cibril'in o sözü üzerine ben:
— Eğer şu rü'yâm Allah tarafından gösterilmişse, Allah bu takdirini infaz eder, diyordum".

116-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Hadîce, Peygamber'in Mekke'den Medine'ye çıkmasından üç yıl önce vefat etti. Peygamber bundan sonra iki sene yâhud buna yakın süre evlenmeden bekledi. Âişe altı yaşında iken onu nikâh etti. Sonra Âişe dokuz yaşında iken, Peygamber, Âişe ile güvey odasına girdi [126].

44- Peygamber (S) İle Sahâbîlerinin Medine'ye Hicret Etmeleri Babı [127]

Abdullah ibn Yezîd ile Ebû Hureyre (R)
Peygamber(S)'in: "Eğer hicret olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan bir kişi olurdum" buyurduğunu söylemişlerdir [128].
Ebû Mûsâ da Peygamber(S)'den şunu söylemiştir: "Ben rüyamda kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir arza hicret ediyorum gördüm. Zannım o arzın Yemâme yâhud Hecer olduğuna gitti. Bir de gördüm ki, o Medine'dir; Yesrib'dir" [129]

117-.....el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû VâiPden işittim, şöyle diyordu: Biz (hastalığında) Habbâb'ı ziyaret ettik. O şöyle dedi: Biz, Peygamber'in izniyle Medine'ye, Allah'ın cihetini yânı nzâsım isteyerek hicret ettik. Artık ecrimiz Allah üzerine (va'di gereği) sabit oldu. Yoldaşlarımızdan bu hicretin ecir ve ni'metinden hiçbirşey almadan âhirete geçenler de vardır. Mus'ab ibn Umeyr bunlardan biridir. Mus'ab, Uhud günü şehîd edildi de geriye sâdece ak ve kara çubuklu bir ihram bıraktı. Biz onu bu ihramla kefenlemeğe çalışıyorduk. Onunla başım örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor; ayaklarını örttüğümüz zaman da başı açığa çıkıyordu. (Bu yoksulluk karşısında) Rasûlullah bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır otundan bir mikdâr koymamızı emretti. Bizden kendisine hicretin meyvesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır [130].

118-.....Alkame ibnu Vakkaas şöyle demiştir: Ben Umer(R)'den işittim şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, zannediyorum şöyle buyuruyordu: "Ameller niyete göredir. Artık kimin hicreti nail olacağı bir dünyâ yâhud evleneceği bir kadından dolayı olmuş ise, işte onun hicreti, hicretine sebeb olan şeyedir. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, onun hicreti de Allah'a ve Rasûîü'-nedir [131].

119-.....Bana Ebû Amr eI-Evzâî,Abdete ibn Ebî Lubâbe'den;
o da Mucâhid İbn Cebr el-Mekkî'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): "Fetihten sonra hicret yoktur" der idi.
Yahya ibn Hamza dedi ki: Ve yine bana el-Evzâî, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ubeyd ibn Umeyr el-Leysî ile beraber Âişe'yi ziyaret ettim. Biz Âişe'ye hicretten sorduk. Âişe şöyle dedi: Bu gün (yânî fetihten sonra) hicret

yoktur. Vaktiyle müzminlerden herhangi biri kendisi aleyhine bir fitne yapılacağından korktuğu için, dîni ile Yüce Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne kaçar idi. Bu gün ise Allah İslâm'ı zafere ulaştırıp üstün kılmıştır. Bu gün mü'-min istediği yerde Rabb'ine ibâdet ediyor. Lâkin bu gün cihâd ve (ci-hâdda cevâb kazanma) niyeti vardır [132].

120-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Aışe den şöyle haber verdi: Sa'd ibn Muâz şöyle demiştir:
— Yâ Allah! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü yalanlayan ve O'nu vatanından çıkaran kavim kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki, Sen bizimle onların arasında harbi indirdin (yânî artık edilecek harb kalmamıştır).
Ve Ebân ibnu Yezîd şöyle dedi: Bize Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Bana Âişe: "Senin Peygamberini yalanlayan ve O'nu vatanından çıkaran Kureyş kavmi kadar kendilerine (karşı) harb etmek istediğim hiçkimse yoktur" şeklinde haber verdi [133]

121-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kırk yaşında peygamber gönderildi. Kendisine vahyedilir hâlde Mekke'de onüç sene ikaamet etti. Sonra hicretle emrolunup Medine'ye hicret etti. On yıl da orada ikaamet etti. Kendisi altmışüç yaşında iken öldü.

122-..... Abdullah ibn Abbâs (R) -bu senedle gelen hadîste-:
Rasûlullah (S), Mekke'de (vahy geldikten sonra) onüç sene eğlendi. Kendi altmışüç yaşında iken de (Medîne'de) vefat etti, demiştir[134].

123-.....Bana İmâm Mâlik, Umer ibn Ubeydillah'ın âzâdlısı Ebu'n-Nadr'dan; o da Ubeyd'den, yânî İbn Huneyn'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) minber üzerine oturdu ve:
— "Şübhesiz bir kul var ki, Allah onu dünyânın güzelliğinden kendisine dilediği kadar vermekle, kendi yanındaki âhiret atıyyeleri arasında muhayyer kıldı; o kul da Allah katında olan şeyleri tercih etti" buyurdu.
Bu söz üzerine Ebû Bekr ağladı ve:
— Babalarımız, analarımız Sana feda olsun, dedi.
Biz Ebû Bekr'in bu sözlerine hayret ettik. İnsanlar da hayret edip:
— Bu şeyhe bakınız! Rasûlullah, Allah'ın dünyâ güzelliğinden vermekle kendi yanında olan şeyler arasında muhayyer kıldığı bir kuldan haber veriyor; bu şeyh de: Babalarımızı, analarımızı Sana feda ettik diyor! dediler.
Meğer Rasûlullah, o muhayyer kılınan kul imiş; Ebû Bekr de bunu hepimizden iyi bilen imiş. Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz arkadaşlık hususunda da, mal harcama hususunda da insanların bana en çok vergilisi olan Ebû Bekr'dir. Ümmetimden birini kendime halîl edinecek olaydım, muhakkak Ebû Bekr'i edinirdim, lâkin islâm yüzünden olan kardeşlik ve sevgi (şahsî dostluktan üstündür). Mescid'de Ebû Bekr'in küçük kapısından başka kapanmadık hiçbir kapı kalmasın" buyurdu [135].

124- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs etti: Bize el-Leys, Ukayl ibn Hâlid'den tahdîs etti: îbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir[136]: Ben babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinmiş olmayarak yaşadıklarım hiç hatırlamadım. O zamanlarda Rasûlullah'ın gündüzün iki tarafında, sabah akşam bize gelmediği hiçbir günümüz geçmezdi. Müslümanlar (Kureyş müşrikleri tarafından) belâya, işkenceye uğratılınca (Rasûlullah sahâbîlerine hicret için izin vermiş), Ebû Bekr de Habeş diyarı tarafına hicret etmek üzere (Mekke'den) çıkmıştı. Ebû Bekr Berku'l-Gımâd mevkiine ulaşınca kendisine İbnu'd-Dağıne kavuştu. İbnu'd-Dağme Kaare kabilesinin seyyididir[137]. Ebû Bekr'e:
— Yâ Ebâ Bekr, nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Ebû Bekr de:
— Beni kavmim(in ezası) çıkardı. Arzda yürüyüp seyahat etmek ve Rabb'ime ibâdet etmek istiyorum, dedi.
İbnu'd-Dağme:
— Yâ Ebâ Bekr, senin gibi bir zât yurdundan çıkmaz ve (başkaları tarafından) çıkarılmaz. Çünkü sen herkeste bulunmayan (en değerli) bir malı ihsan edersin, hısımlarını ziyaret edip onlarla ilgilenirsin, işini görmekten âciz olan aile ferdlerinin yükünü çekersin, misafiri ağırlarsın, hakk engellerine karşı yardım edersin. Şimdi ben senin için bir koruyucuyum. Haydi Mekke'ye dön de kendi beldende Rabb'ine ibâdet et, demiştir.
Bunun üzerine Ebû Bekr geri dönmüş, İbnu'd-Dağme de kendisiyle beraber yollanmıştır. (Mekke'ye gelince) İbnu'd-Dağıne o akşam Kureyş'in şeriflerini dolaşmış ve onlara:
— Şübhesiz Ebû Bekr gibi biz zât memleketinden çıkmaz ve çıkarılmaz. Sizler şu yüksek sıfatlan olan bir adamı memleketinden çıkarır mısınız; o, kimsede bulunmayan en kıymetli malı ihsan eder; o, hısımlara ziyaret edip onlarla ilgisini devam ettirir; o, aile yükünü çeker; o misafiri ağırlar; o, hakk yolunda meydana gelen hâdiselerde insanlara yardım eder, dedi.
Ve böylece Ebû Bekr'i korumasına aldı. Kureyş de İbnu'd-Dağme'nin Ebû Bekr'i emânına almasını reddetmedi. Hakkındaki bu sözlerini yalanlamadı. Kureyş ileri gelenleri İbnu'd-Dağıne'ye hitaben:
— Sen Ebû Bekr'e emret! O, kendi evinde Rabb'ine ibâdet etsin, orada namaz kılsın, ne dilerse okusun! Fakat okuduğu ile bize ezâ vermesin, okumasını açıktan yapmasın! Çünkü biz, kadınlarımızı ve oğullarımızı fitneye düşürmesinden korkarız, dediler.
İbnu'd-Dağıne Kureyş'in bu sözlerini Ebû Bekr'e söyledi. Ebû Bekr de bu şartlara göre evinde Rabb'ine ibâdet etmek, namazını açıktan kılmamak, evinin dışında Kur'ân okumamak suretiyle ikaamet etti.

Bir zaman sonra Ebû Bekr için bunun zıddı bir re'y hâsıl oldu da evinin önünde bir mescid yaptı. Burada namaz kılmaya ve Kur'ân okumaya başladı. Bunun üzerine.müşriklerin kadınları ve çocukları Ebû BekrMn ibâdet ve kıraatine hayret ederek, ona bakmak için birbirlerini itiyor ve onun üstüne atılıp düşüyorlardı. Ebû Bekr ince yürekli ve çok ağlar bir adamdı. Kur'ân okuduğu zaman gözyaşlarını tutamazdı. Ebû Bekr'in bu hâli, Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerini korkuttu da, onlar İbnu'd-Dağıne'ye haber gönderdiler. İbnu'd-Dağıne de onların yanına geldi. Kureyş:
— Biz Ebû Bekr hakkında senin onu himayene, evinde Rabb'ine ibâdet etmek üzere müsâade etmiştik. Ebû Bekr ise bu sınırı geçerek evinin önünde bir mescid yapmış, içinde aşikâre namaz kılmağa ve Kur'ân okumağa başlamıştır. Doğrusu biz, kadınlarımızın ve oğullarımızın fitneye düşmelerinden korkmuşuzdur. Artık sen Ebû Bekr'i bundan nehyet! Eğer Ebû Bekr, Rabb'ine kendi evinde ibâdet etmekle yetinirse ibâdet etsin. Eğer dayatır da muhakkak namaz ve kıraatini i'lân etmek isterse, ona verdiğin ahd ve emânını sana geri vermesini iste! Emîn ol ki, biz sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin gördük. Fakat biz, Ebû Bekr'in aşikâre ibâdet etmesine de söz vermiş değiliz, dediler.
Aişe şöyle dedi: Bunun üzerine Îbnu'd-Dağıne, Ebû Bekr'e geldi de:
— Benim sana nasıl bir husus üzerine akd yapıp söz vermiş olduğumu iyice bilmişsindir. Şimdi sen ya o husus üzerinde yetinirsin,
yâhud da benim ahd ve emânımı bana geri verirsin! Emîn ol ki ben bir kimseye verdiğim emânımı bozmuş olduğumu Arab milletinin işitmesini arzu etmem, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Ben artık senin himayeni sana geri veriyorum! Ben Azız ve Celîl olan Allah'ın himayesine razıyım (O'na sığınıyorum), dedi.
Peygamber (S) o gün Mekke'de bulunuyordu. Peygamber, müslü-mânlara:
— "Sizin hicret edeceğiniz yurt, iki kara taşlık arasında hurmalıkları olan bir şehir olduğu bana rü'yâmda gösterildi" buyurdu.
Bu hadîsteki "İki lâbe", "İki kara taşlık"tır. Peygamber'in bu sözü ve teşviki üzerine Medine tarafına hicret edenler hicret etmişti. Habeşistan'a hicret edenlerin çoğu da (Mekke yoluyla) Medîne'ye dönüp gelmişlerdi. Ebû Bekr de Medine tarafına hicrete hazırlanmıştı. Fakat Rasûlullah ona:
— "Sabret! Bana da (hicret için) izin verilmesini umarım" buyurdu.
Ebû Bekr de:
— Babam sana feda olsun, böyle bir izin gelmesini umar mısın? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet umarım" diye tasdîk buyurdu.
Bu sebeble Ebû Bekr de Rasûlullah'a hicrette arkadaşlık etmek üzere hemen hareket etmekten kendini men' etti. Aynı zamanda Ebû Bekr evinde bulunan en kuvvetli iki hecin devesini dört ay, talh ağacı yaprağı ile ev içinde besledi, (onlan dışarıya salıvermedi). Semur yaprağı, silkilip kurutulmuş yapraklardır.
İbn Şihâb şöyle dedi: Urve dedi ki, Âişe şöyle demiştir: Bir gün biz zeval vaktinin ilk saatinde (en sıcak zamanda) Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri Ebû Bekr'e:
— İşte Rasûlullah, bize gelmesi mu'tâd olmayan bir saatte, başını bir sargı ile sarmış olarak geliyor! dedi.
Ebû Bekr de:
— Babam, anam O'na kurbân, vallahi mühim bir hâdise olmadıkça bu saatte gelmek âdeti değildi, dedi.
Âişe, rivayetine devam ederek dedi ki: Rasûlullah geldi, izin istedi. Kendisine içeri girme izni verilip buyurun denildi. Bunun üzerine evimize girdi. Müteakiben Peygamber, Ebû Bekr'e:
— "Yanında bulunanları dışarı çıkar!" buyurdu.
Ebû Bekr de (beni, annem Ümmü Rûmân'ı ve kızkardeşim Es-mâ'yı kasdederek):
— Babam Sana kurbân yâ Rasûlallah! Onlar Senin ehlin ve mahremindir (yabancı yoktur), dedi.
Rasûlullah:
— "Bana (Mekke'den Medine'ye) çıkmakhğım için izin verildi"
dedi.
Ebû Bekr de:
— Yâ Rasûlallah, babam Sana kurbân oisun! Ben de sohbetinizde ve maiyyetinizde bulunmak isterim, dedi.1
Rasûlullah:
— "Evet (sen de beraberimde olacaksın)" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Babam Sana kurbân yâ Rasûlallah, şu iki binek devemden
birini beğen al! dedi. Rasûlullah:
— "Ancak bedeliyle alırım" buyurdu [138].
Âişe dedi ki: Biz Rasûlullah ile Ebû Bekr'in sefer gereklerini çarçabuk hazırladık. Her ikisi için deriden bir dağarcık içinde bir mik-dâr azık düzenleyip koyduk. Dağarcığın ağzı bağlanacağı sıra Ebû Bekr'in kızı Esma, belinin kuşağından bir parça yırtıp ayırdı da, onunla dağarcığın ağzını bağladı. Bundan dolayı Esmâ'ya "Zâtu'n-Nitâk" -Kuşmeyhenî rivayetinde: "Zâtu'n-Nitâkayn(= İki kuşaklı)"- diye isim takıldı [139].
Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah ile Ebû Bekr Sevr Dağı'ndaki bir mağaraya ulaştılar ve orada üç gece gizlendiler[140].Her gece yanlarında Ebû Bekr'in oğlu Abdullah gecelerdi. Abdullah maharetli, çabuk anlayışlı taze bir gençti. Seher vakti Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanından çıkar, Mekke'de gecelemiş gibi Kureyş ile sabahlardı. Abdullah, Rasûlullah ile Ebû Bekr hakkında Kureyş müşriklerinin hilelerinden duyduğu şeyleri ezberler, tâ karanlık basınca gelir, Rasûlullah ile babasına haber verirdi.

Ebû Bekr'in kölesi Âmir ibn Fuheyre (o civarda) bol sütlü sağmal koyun sürüsü otlatır ve akşamdan bir müddet geçtiğinde o sürüyü Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanlarına getirirdi. Onlar da sağıp taze süt içerek gecelerlerdi. O süt, kendi sağmallarının sütü idi. Ve içine kızgın taş konularak ısıtılmış (ve biraz pişirilmiş) idi. Nihayet gecenin sonunda Âmir ibn Fuheyre (mağaranın önüne gelir), sağmal koyunlara seslenir, tekrar otlatmaya götürürdü. Rasûlullah ile Ebû Bekr'in mağarada bulundukları üç gecenin hepsinde Âmir süt işini böyle te'mîn etmiştir.
Rasûlullah ile Ebû Bekr (Mekke'de iken) Abd ibnu Adiyy oğulları olan ed-Dîl oğulları'ndan yol kılavuzluğunda maharetli (Abdullah ibn Ureykıt adında) bir kişi îcâr etmişlerdi. Bu adam Âs ibn Vâil es-Sehmî ailesi hakkında yemînli dost olmak üzere elini kana batırmıştı [141]. Bu zât hâlâ da Kureyş kâfirlerinin dîni üzere idi. Fakat doğruluğuna emniyet ve i'timâd ederek Rasûlullah ile Ebû Bekr, develerini ona teslim etmişler ve üç gece sonra develeriyle beraber Sevr Dağı'ndaki mağarada buluşmak üzere va'dleşip muahede etmişlerdi, bu kılavuz kişi Rasûlullah ile Ebû Bekr'in develeriyle üçüncü gecenin sabahında Sevr'e, onların yanına geldi. Rasûlullah ve Ebû Bekr'le beraber Âmir ibn Fuheyre ve kılavuz Abdullah ibn Ureykıt da yollandılar. Kılavuz yolcuları alıp sahiller yolunu ta'kîb ederek Medine'ye gitmek üzere hareket ettiler.
İbn Şihâb şöyle demiştir [142]: Bana Abdurrahmân ibn Mâlik el-Mudlicî -ki o, Surâka ibn Mâlik ibn Cu'şum'un erkek kardeşidir- haber verdi. Ona da babası Mâlik, Surâka ibn Cu'şum'dan şöyle derken işittiğini haber vermiştir: (Hicret kaafilesi Mudlic oğullan sınırından geçtiği sırada) Kureyş kâfirlerinin etrafa saldıkları elçileri bize geldi. Mekkeliler Rasûlullah ile Ebû Bekr'den herbirini öldüren veya esîr eden kimse için ayrı ayrı mükâfat ta'yîn ediyorlardı,
Surâka dedi ki: Bu günlerde ben, kavmim Mudlic oğulları'nın toplantılarından birisinde oturuyordum. Bu sırada Kureyş adamlarından bir kişi çıkageldi. Biz otururken o ayakta dikildi de:
— Yâ Surâka! Ben biraz önce sahile doğru yollanan birkaç yolcu karaltısı gördüm. Öyle sanıyorum ki, bunlar Muhammed ile sahâbîleridir, dedi.
Surâka dedi ki: Ben derhâl bu adamın anlattığı yolcuların Muhammed ile sahâbîleri olduğunu anladım. Fakat (ondan saklamak için) ona:
— Gördüğün karaltılar Muhammed'le sahâbîleri değildir. Lâkin sen Fulân ve Fülân kişileri görmüş olacaksın! Şimdi onlar bizim gözlerimiz önünden geçip gittiler, kendilerine âid bir kayıp arıyorlar, dedim.
Sonra (hareketimi meclistekilere sezdirmemek için) bir müddet daha mecliste eğlendim. Sonra kalkıp evime girdim. Cariyeme atımı alıp çıkarmasını ve yüksek tepenin arkasında beni beklemesini emrettim. Ben de kargımı alarak evimin arka tarafından çıktım. Ve kargımın (parıltısını gizlemek için) alt tarafını yerde sürüklemiş, üst tarafını da aşağıya doğru tutmuştum. Nihayet atımın yanma geldim, üstüne bindim ve beni gayeme yaklaştırması için hayvanı dört nala kaldırdım. Sonunda Rasûlullah ile sahâbîlerine yetişip yaklaştım. Bu sırada atım sürçüp kapaklandı. Ben de atımdan düştüm [143]. Fakat hemen toparlanıp kalktım ve elimi ok kuburumun içine uzattım, ondan fal kalemlerini çıkardım [144]. Muhammed'le sahâbîlerine zarar verir miyim, yoksa vermez miyim? diye onlarla fal baktım. Fal neticesinde hoşlanmadığım şey (yânî zarar veremeyeceğim hususu) çıktı. Bunun üzerine ben yine atıma bindim. Fal oklarının aykırı çıkmasına rağmen, ben onlara isyan edip, atımı yine dört nala kaldırdım. At beni onlara yaklaştırıyordu. Nihayet Rasûlullah'ın okuduğunu işittim. Rasûlullah arkasına dönüp bakmıyordu. Ebû Bekr ise arkasına çok dönüp bakıyordu. Rasûlullah'ın okuduğunu işittiğim sırada atımın iki ön ayağı yere (kum içine) battı. Hattâ bu batış dizlerine kadar erişti. Ben de attan düştüm. Sonra ben hayvanı kalkmağa zorladım. O da kalkmağa çalıştı. Fakat bir türlü ayaklarını çıkarmaya gücü yetişmedi. Hayvan (zorlukla homurdanarak) kalkıp doğrulunca da hemen iki ayağının gömülen izinden göğe doğru ateş dumanı gibi bir duman yükselip dağıldı. Bunun üzerine ben fal oklarıyle tekrar fal baktım. Yine hoşlanmadığım surette çıktı. Sonra ben Muhammed'le sahâbîlerine:
— el-Emân! diye haykırdım [145].
Bunun üzerine durdular. Ben de atıma binerek tâ yanlarına vardun. Rasûlullah ve sahâbîlerini taarruzumdan koruyan bunca hârikalarla karşılaştığım şu anda gönlümde kesin bir kanâat hâsıl oldu ki, Rasûlullah'ın işi ve peygamberlik da'vâsı yakında zahir olup zafere ulaşacaktır. Bu kanâat üzerine O'na:
— Kavmin Kureyş, Sen'in öldürülmen veya esîr alınman hakkında mükâfat ta'yîn etmişlerdir, dedim.
Ve Kureyş'in, kendisine ve sahâbîlerine karşı ne kadar fenalık yapmak istediklerini birer birer onlara haber verdim. Ve kendilerine yol azığı ve yol metâ'ı arzettim. Fakat benden birşey almadılar ve hiç-birşey de almak istemediler. Yalnız Rasûlullah bana:
— "(Yâ Surâka!) Bizim yolculuğumuzu gizle!" dedi.
Bunun üzerine ben Rasûlullah'tan hakkımda bir emânnâme yazmasını istedim. Rasûlullah da Âmir ibn Fuheyre'ye emretti. Âmir de bir deri parçasına yazıp verdi. Bundan sonra Rasûlullah, maiyyetiyle yoluna devam etti [146].
İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Rasûlullah yolda müslümânlardan deve süvârîsi bir kaafile içinde gelmekte olan Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a kavuştu. Bu kaafile Şam'dan gelmekte olan tacirlerdi. Zubeyr, Rasûlullah ile Ebû Bekr'e beyaz maşlahlar giydirdi [147].
Medine'de müslümânlar, Rasûlullah'ın Mekke'den yola çıktığını işitmişler ve karşılamak için her sabah kuşluk vakti Harre mevkiine çıkarak öğle sıcağı basıncaya kadar Rasûlullah'ın gelmesini bekliyorlardı. Yine bir gün müslümânların beklemeleri uzadıktan sonra dönmüşlerdi. Evlerine girdikleri sırada Yahûdîler'den bir kişi, kendisine âid bir işe bakmak üzere Yahûdî kulelerinden bir kulenin üstüne çıkıp yüksekten uzaklara bakmakta iken, Rasûlullah ile sahâbî-lerini, beyazlar giymiş oldukları hâlde -sıcaktan meydana gelen serap ve sis manzaralarını yararak geldiklerini gördü. Artık Yahûdî bu muhteşem gelişi saklamaya muktedir olamayarak, yüksek sesiyle:
— Ey Arab cemâati! Beklemekte olduğunuz nasibiniz ve devletliniz işte geliyor! diye haykırdı.
Bu sesi işiten bütün müslümânlar, silâhlarına sarılarak evlerinden fırlayıp Rasûlullah'ı karşılamaya koştular. Ve Harre denilen

kara taşlık yolunda Rasûlullah'a kavuştular. Rasûlullah şimdi maiyyetiyle ve karşılayıcılarıyle Medine'nin sağ tarafına (Kubâ yönüne) doğru meyledip yollandı. Nihayet Rasûluîlah, maiyyetiyle beraber Harise oğullarından Amr ibn Avf ailesinin yurduna indi. Ve onlara (onların başında bulunan Kulsüm ibn Hıdm'e) misafir oldu. Küba'ya varış rebîu'İ-evvel ayının bir pazartesi gününe tesadüf etmişti [148].
Karşılayıcılara karşı kabul merasimini Ebû Bekr yapmış ve konuşmuştu. Rasûlullah ise sükût edip bir tarafa oturmuştu. Hattâ En-sâr'dan Rasûlullah'ı evvelce görmeyerek Küba'ya gelenler, Ebû Bekr'i (Şâm ticâreti münâsebetiyle) tanıdıklarından, evvelâ ona selâm veriyorlardı. Tâ ki, Rasûlullah'a güneş isabet edip de hemen Ebû Bekr varıp, kendi ridâsıyle Rasûlullah'ıri üzerine gölgelik yapınca, o zaman Rasûlullah'ı herkes tamdı.
Rasûlullah, Amr ibn Avf oğulları'nda on küsur gece misafir kaldı. Bu müddet zarfında Takva üzerine kurulan mescid kuruldu ve Rasûlullah ve mescid içinde namaz kıldı [149].
Sonra Rasûlullah devesine bindi. Muhacirler'den ve Ensâr'ın karşıiayıcılarından meydana gelen bir kalabalık, beraberinde yürümek suretiyle, sevinç gösterilen yaparak Medine'ye hareket etti. Nihayet Medine'ye vardığında devesi, Rasûlullah'ın Medine'deki mescidinin yerinde çöktü. Burasını müslümânlar o sırada namaz kılma yeri edinmişlerdi. Daha evvel de Sa'd ibn Zurâre'nin terbiyesinde bulunan Süheyl ve Sehl adlı iki yetîm çocuğa âid olup hurma kurutacak harman yeri idi. Rasûlullah'ın devesi bu arsaya gelip çökünce, Rasûlullah:
— "înşâallah burası bizim menzilimiz ve makaamımızdır" buyurdu.
Bilâhare Rasûlullah, bu iki genci da'vet edip, burasını mescid yapmak üzere değer bahâsıyle onlardan satın almak istedi. Gençler:
— Yâ Rasûlallah, burasını biz Sana bağışlarız, dediler.
Fakat Rasûlullah, çocuklardan hibe suretiyle almak istemedi. Nihayet ta'yîn edilen bir bedelle satın aldı. Sonra mescidi bina etti. Mescidin inşâsı sırasında Rasûlullah, sahâbîleriyle beraber mescid duvarlarına kerpiç taşımaya başladı. Taşırken de şu beyitleri okudu:
Haza '1-hımâlu lâ hımâle Hayber Hazâ eberru Rabbena ve athar
İnne '1-ecre ecru 'î-âhıre Ferhami'î-Ensâra ve'î-Muhâcire (- Ey Rabbimiz, yüklenip taşıdığımız şu balçıktan düzülmüş ham kerpiç yükü, Hayber'in hurma hamulesi değildir. Bu ondan daha hayırlı ve daha temizdir. Şübhesiz ki hayırlı ücret, âhiret ücretidir. Yâ Rabb, sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e merhamet eyle) diyordu..
Rasûlullah, müslümânlardan ismi bize bildirilmeyen bir şâirin şiirini misâl olarak inşâd etmiştir.
İbn Şihâb ez-Zuhrî: Rasûlullah'ın bu beyitten başka tam bir şiirin bir beytine misâl olarak getirip inşâd ettiği, hadîslerde bize ulaşmadı, demiştir [150].

125-.....Hişâm, babası Urve'den ve Fâtıma bintu'l-Munzir'den; onlar da Esmâ(R)'dan tahdîs etmiştir (Esma şöyle demiştir):
Ben Peygamber (S) ile Ebû Bekr için Medine'ye gitmek istedikleri zaman bir sofra hazırladım. Babama:
— Sofranın ağzını bağlayacak, kuşağımdan başka birşey bulamıyorum, dedim.
Babam:
— Kuşağını ikiye böl, dedi.
Ben de öyle yaptım da işte bundan dolayı ben "Zâtu'n-Nıtâkayn = İki kuşaklı" diye isimlendirildim [151].

126-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) Medine'ye yönelip hareket ettiği zaman, yolda kendisim Surâka ibnu Mâlik ibn Cu'şum ta'kîb etti. Peygamber de onun aleyhine beddua etti. Bunun üzerine onun atının ayakları yere battı. Surâka, Peygambere:
— Benim için Allah'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi.
Peygamber de onun lehine duâ etti.
Râvî dedi ki: Rasûlullah yolda susadı da bir çobana uğradı. Ebû Bekr:
— Ben bir kap alıp onun içine az bir mikdâr süt sağdım, onu Peygamber'e getirdim ve kendisi bundan içti; ben de bundan hoşnûd oldum, demiştir [152].

127- Bana Zekeriyyâ ibn Yahya, Ebû Usâme'den; o da Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Esmâ(R)'dan olmak üzere tahdîs etti. Esma (Mekke'de iken) oğlu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hâmile olmuştu. Esma dedi ki: Ben gebelik müddetini tamamlamış olarak Mekke'den çıktım ve Medine'ye geldim, Küba'ya indim. Abdullah'ı orada doğurdum. Sonra onu Peygamber'e getirdim de kucağına koydum. Bunun üzerine Rasûlullah bir hurma istedi. Onu çiğnedikten sonra çocuğun ağzına tükürdü. Bu suretle oğlumun midesine ilk inen şey, Rasûlullah'm tükrüğü oldu. Sonra Rasûlullah bir hurma çiğnemiyle çocuğun damağını oğdu. En sonra çocuğa duâ etti, ona bereket ve saadet diledi. Ve böylece Abdullah ibnu'z-Zubeyr (hicretten sonra Medine'deki) müslümân aileleri içinde ilk doğan çocuk oldu.
Bu hadîsi Alî ibn Mushir'den; o da Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Esma'dan senediyle rivayet etmekte Zekeriyyâ ibnu Yah-yâ'ya.Hâlid ibn Mahled mutâbaat etmiştir. Bunda: Esma, Peygam-ber'in yanına gebe olarak hicret etti, ifâdesi vardır [153].

128-.....Âişe (R) şöyle demiştir: (Medine'de) İslâm içinde ilk doğan çocuk Abdullah ibnu'z-Zubeyr'dir. Onu Peygamber'e getirdiler, Peygamber bir hurma aldı da onu çiğnem yaptı, sonra da onu çocuğun ağzının içine soktu.. Böylece çocuğun karnına ilk giren şey, Peygamber'in tükrüğüdür [154].

129-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Allah'ın Peygamberi Mekke'den Medine'ye, Ebû Bekr'i bineğinin arkasına bindirmiş olarak geldi. Ebû Bekr, (saç ve sakalı ağardığından) ihtiyar (görünüyor, ticâret için gelip gittiğinden de) tanınıyordu. Allah'ın Peygamberi ise (saçı ağarmadığmdan) genç görünüyor, tanınmıyordu.
Râvî dedi ki: Herhangi bir kimse Ebû Bekr'le karşılaşır da:
— Yâ Ebâ Bekr! Şu önündeki adam.kimdir? diye sorar. O da:
— Bu adam beni doğru yola hidâyet eden kimsedir, diye cevâb verirdi.
Zanneden kimse, Ebû Bekr'in bu sözle ancak maddî olan yolu kasdettiğini sanır. Hâlbuki Ebû Bekr bu sözündeki yol ile, ancak hayır yolunu kasdediyordu. Ebû Bekr bir ara arkasına döndü ve birden kendilerine yetişmiş olan bir süvariyi (yânî Surâka'yı) gördü. Bunun üzerine:
— Yâ Rasûlallah, işte bir süvari bize yetişti, dedi. Allah'ın Peygamberi geriye döndü de:
— "Yâ Allah! Onu düşür" dedi.
Bu duâ üzerine at onu yere attı. Sonra at homurdanarak ayağa kalktı.. Bu düşme ardından Surâka:
— Ey Allah'ın Peygamberi, ne dilersen emret, dedi. Peygamber ona: . .
— "Sen yerinde dur, arkamızdan bize yetişecek hiçbir kimseyi bırakma" buyurdu.
Râvî Enes dedi ki: (Ne garîbdir ki) Surâka bir gündüzün evvelinde Allah'ın Peygamberi aleyhine çalışan, O'nun canına kasdeden bir kimse iken, o gündüzün sonunda O'nun hayâtını müdâfaa eden bir silâh mesabesinde olmuştur!
Nihayet Rasûlullah Harre tarafında konak etti. Oradaki ikaa-metinden sonra Ensâr'a (yânı dayıları olan Neccâr oğullan'na) haber gönderdi. Onlar silâhlanarak Allah'ın Peygamber'ine ve Ebû Bekr'e geldiler de, bunlar selâm verdiler ve:
— (Buyurunuz!) Düşmanlarınızdan emîn, dostlarınız tarafından itaat edilmiş iki kimse olarak develerinize bininiz, dediler.
Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi devesine bindi. Ebû Bekr de arkasında, deve üstünde vaziyet aldı. Bu silâhlı kuvvetler, Pey-gamber'le Ebû Bekr'in develeri çevresini kuşattılar. (Bu suretle düzülen kaafile Medine'ye doğru yollandı.) Bu sırada Medine'de:
— Allah'ın Peygamberi geldi, Allah'ın Peygamberi geldi! denildi.
Artık herkes yükseklere çıkıp O'na bakıyor ve:
— Allah'ın Peygamberi geldi, Allah'ın Peygamberi geldi! diyorlar ve sevinç gösterileri yapıyorlardı.
Bu sevinç içinde ilerleyip gelen Peygamber, nihayet Ebû Eyyûb'un evinin yanına indi. Şu muhakkak ki, Peygamber orada kendi ailesi ferdlerine bâzı sözler söylüyordu. Tam bu esnada O'nun konuşmasını Abdullah ibn Selâm işitti. Kendisi, ailesine âid olan bir hurmalıkta onlara hurma topluyor hâldeydi. Hemen onlar için toplamakta olduğu hurmaları orada bırakıvermeye acele etti de topladığı hurmalar beraberinde olarak Peygamber'in yanma geldi. Allah'ın Peygamberi 'nden ilk defa olarak konuşmasını işitti. Sonra tekrar kendi ailesinin yanına döndü.
Allah'ın Peygamberi devesinden indikten sonra (Abdulmuttalib'in anası Selmâ kadın yönünden hısımlarını kasdederek):
— "Hısımlarımız evlerinden hangisinin evi daha yıkındır?" diye sordu.
Neccâr oğullarından Ebû Eyyûb:
— Ey Allah'ın Peygamberi, benim evim yakındır! îşte şu, evimdir, şu'da kapısıdır, diye gösterdi.
Peygamber:
— "Öyle ise haydi git de bizim için yatıp istirahat edecek bir yer hazırla!" buyurdu.
Ebû Eyyûb hemen gidip geldi de Peygamber'le Ebû Bekr'e hitaben:
— Yüce Allah'ın bereketi üzerine ikiniz de kalkıp buyurunuz! dedi.
Allah'ın Peygamberi Ebû Eyyûb'un evine gelince, Abdullah ibn Selâm da geldi ve şunları söyledi:
— Şehâdet ederim ki, sen Allah'ın Rasûlü'sün ve sen hiç şübhe-siz hakkı getirdin. Yahudiler benim kendilerinin seyyidi ve seyyidle-rinin oğlu olduğumu, onların en bilgilisi ve en bilginlerinin oğlu olduğumu bilmişlerdir. Onları çağır da, onlar benim müslümân olduğumu bilmeden Önce, beni onlardan sor (mevki'imi tezkiye ve tas-dîk ettir). Çünkü Yahudiler eğer benim müslümân olduğumu bilirlerse, benim hakkımda bende bulunmayan şeyler söyleyip bana iftira ederler, dedi.
Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi (Abdullah ibn Selâm'ı bir tarafa gizledikten sonra) Yahûdîler'e haber gönderip çağırdı. Yahudiler gelip huzuruna girdiklerinde, Rasûlullah (S):
— "Ey Yahûdîcemâati, size veyl olsun, Allah'a ittıkaa ediniz. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, sizler benim Allah'ın hakk rasûlü olduğumu ve benim hakkdîni getirmiş olduğumu muhakkak pek iyi bilmektesinizdir. Onun için müslümân olunuz" buyurdu.
Yahudiler:
— Biz senin peygamber olduğunu bilmiyoruz, dediler.
Bu sözü Peygamber'e üç defa söylediler. Sonra Peygamber onlara:
— '-Sizin içinizde Abdullah ibn Selâm var, o nasıl adamdır?" diye sordu.
Yahudiler:
— O bizim seyyidimiz ve seyyidimizin oğludur; en bilgilimiz ve en bilgilimizin oğludur, dediler.
Peygamber:
— "Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?" diye sordu.
Yahudiler:
— Hâşâ Allah'a! Abdullah ibn Selâm hiçbir vakit müslümân olmaz! dediler.
Peygamber yine:
— "Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?" buyurdu.
Yahudiler:
— Hâşâ Allah'a! Abdullah hiçbir vakit müslümân olmaz! dediler.

Peygamber üçüncü defa:
— "Abdullah ibn Selâm müslümân olursa sizler ne dersiniz?" diye sordu.
Yahudiler de üçüncü defa:
— "Hâşâ Allah'a! Abdullah ibn Selâm hiçbir vakit müslümân olacak değildir, dediler.
Bu sefer Peygamber, Abdullah ibn Selâm'a hitaben:
— "Yâ İbne Selâm, bulunduğun yerden bunların önüne çık!" buyurdu.
Abdullah, saklı bulunduğu yerden çıkarak:
— Ey Yahûdî cemâati! Allah'tan itükaa edip korkun! Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'a yeminle söylüyorum ki, sizler O'nun Allah'ın Rasûlü olduğunu ve O'nun hakk dîn getirdiğini muhakkak iyi bilmektesiniz, dedi.
Yahudiler de ona karşı:
— Sen yalan söyledin, dediler.
Bu çelişkili sözleri üzerine Rasûlullah, Yahûdîler'i huzurundan dışarı çıkardı [155]

130-.....ibn Cureyc şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; yânî o da İbn Umer'den haber verdi; o şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) ilk Muhâcirler'e Beytu'l-mâlden dört mevsim veya dört yılda dörtbin dirhem ta'yîn etti. İbn Umer için de üçbinbeş-yüz dirhem ta'yîn etti.
Umer ibnu'l-Hattâb'a:
— İbn Umer de Muhacirler'dendir; onun tahsisatını dörtbinden niçin eksilttin? denildi.
Bunun üzerine Umer:
— İbn Umer'i ancak ana-babası hicret ettirmişlerdir, deyip: O kendi kendine muhacir olan kimse gibi değildir, gerekçesini söylüyordu [156].

131-.....Buradaki iki ta'rîkten birinde el-A'meş şöyle demiştir: Ben Şakîk ibn Seleme'den işittim, şöyle dedi: Bize Habbâb tah-dîs edip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah'm maiyyetinde Allah'ın cihetini, yânî rızâsını arayarak (Medîne'ye hicret ettik, ecrimiz (va'di gereğince) Allah'a vâcib oldu. Yol arkadaşlarımızdan bunun ecrinden hiç-birşey yemeden âhirete geçenler vardır. Bunlardan biri Mus'ab ibn Umeyr'dir. O, Uhud günü şehîd edilmişti de biz onu, içinde kefenleyeceğimiz hiçbirşey bulamamış, ancak ak ve kara çubuklu ve kalemli bir ihram bulmuştuk. (Biz şehidi onunla kefenlemeye çalışıyorduk.) Bu alacalı ihramla başını örttüğümüz zaman ayakları meydana çıkıyor; ayaklarını örttüğümüzde de başı meydana çıkıyordu. Bu yokluk karşısında Rasûlullah (S) bize bu ihrâmh şehidin başım örtmemizi, ayaklarının üzerine de ızhır otundan koymamızı emretti. Bizden, kendilerine hicret meyvesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır [157].

132-.....Muâviye ibn Kurre şöyle demiştir: Bana Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Burde tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Umer bana:
— Sen babam Umer'in, senin baban Ebû Musa'ya dediği şeyi biliyor musun? dedi.
Ben:
— Hayır bilmiyorum, dedim.
Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Benim babam senin babana:
— Yâ Ebâ Mûsâ, Rasûlullah'la maiyyetinde İslâm'a girmemiz, O'nun beraberinde hicret etmemiz, O'nun beraberinde cihâd etmemiz ve O'nun beraberinde yaptıklarımızın hepsinin bizim lehimize sabit olması ve Rasûlullah* tan sonra yaptığımız amellerin hepsi de başa-baş müsâvî olması, yânî lehimize ve aleyhimize birşey sabit olmaması seni sevindirir mi? dedi.
Buna karşı benim babam (doğrusu: Senin baban):
— Hayır (bu beni sevindirmez). Vallahi biz Rasûlullah'tan sonra da cihâd etmiş, namaz kılmış, oruç tutmuş ve daha birçok hayır ameli işlemişizdir. Ve bizim ellerimizle birçok beşer İslâm Dîni'ne girdi. Biz elbette bu amellerimizin sevabını da ümîd ediyoruz, dedi.
Bunun üzerine babam Umer:
— Fakat ben, Umer'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'ın beraberinde yaptığımız amellerin bizim için sabit olup sevabının bize ulaşmasını, lâkin O'ndan sonra yaptığımız herbir amelden de başa baş müsâvî olarak (yânî ne lehimize, ne de aleyhimize birşey sabit olmayarak) kurtulmamızı çok arzu etmişimdir, dedi.
(Ebû Burde dedi ki:) Ben, İbn Umer'e:
— Şübhesiz senin baban Umer, Allah'a yemîn ederim ki, benim babam Ebû Musa'dan hayırlıdır, dedim [158].

133-..... Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ben îbn
Umer(R)'den işittim: İbn Umer için: O babası Umer'den önce hicret etti denildiği zaman, bu sözden öfkelenerek şöyle demiştir:
Ben ve babam Umer, Rasûlullah'ın huzuruna geldik ve kendisini gündüz uykusu uyurken bulduk. Bunun üzerine tekrar konak yerimize döndük. Biraz sonra Umer beni gönderdi de:
— Git bak bakalım, Rasûlullah uyanmış mı? dedi.
Ben Rasûlullah'a geldim ve huzuruna girdim de kendisiyle bey'-at ettim. Sonra babam Umer'in yanına gittim ve ona Rasûlullah'ın uyanmış olduğunu haber verdim. Akabinde hızlı hızlı yürüyerek Ra-sûlullah'a gittik. Nihayet babam Umer, Rasûlullah'ın yanma girdi de, O'nunla bey'at yaptı. Sonra ben Rasûlullah ile (ikinci defa) bey'-atlaştım [159].

134-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, tahdîs edip şöyle dedi: Ebû Bekr, babam Âzib'den bir binek devesi satın aldı. Ben o deveyi Ebû Bekr'le beraber onun evine taşıdım.
Râvî dedi ki: Bu sırada Âzib, Ebû Bekr'e, Rasûlullah'ın hicret yürüyüşünü sordu. Ebû Bekr şöyle dedi:
Bizim üzerimize gözcüler tutuldu. Biz (üç gün sonra) geceleyin (mağaradan) yola çıktık. O gecemizi ve gündüzümüzü sür'atle yürüdük. Nihayet güneş gündüzün ortasına gelip dikildi. O sırada gözümüze büyük bir kaya göründü. Onun yanına geldik. Onun biraz gölgesi vardı.
Ebû Bekr dedi ki:
Ben Rasûlullah için beraberimde bulunan bir postekiyi yere dö-şedim. Sonra Peygamber onun üzerine yattı. Ben de onun etrafında olan şeyJeri bakıp araştırmak üzere gittim. Bu sırada bir çobanla karşılaştım ki, çoban küçük koyun sürüsü içinde bizim istediğimiz gibi o kayanın gölgesinden faydalanmak isteyerek, ona doğru gelmektedir. Ben çobana:
— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? diye sordum. O:
— Fulân kimsenin çobanıyım, dedi. Ben ona:
— Senin koyunlarında süt var mı? dedim. O:
— Evet vardır, dedi. Ben ona:
— Süt sağar mısın? dedim. O:
— Evet sağarım, dedi ve sürüsünden bir koyun tuttu. Ben ona:
— Memesi üzerindeki kıl, toprak ve pislikleri silkele, dedim. Ebû Bekr dedi ki:
Çoban biraz süt sağdı. Benim yanımda da Rasûlullah'a su içir-diğim deriden bir su kabı bulunuyordu ve ağzı üzerinde bir bez parçası vardı. Sütün üzerine biraz da su döktüm, hattâ kabın aşağısı biraz soğudu. Sonra bunu Peygamber'e getirdim de:
— Yâ Rasûlallah, bu sütü iç! dedim.
Rasûlullah içti, ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra hareket ettik. Bizi arayıcılar izimiz üzerinde idiler.
el-Berâ dedi ki: Ben Ebû Bekr'in beraberinde olarak onun ailesi yanına girdim. Birden kızı Âişe'yle karşılaştım ki, o kendisine ateşli bir hastalık isabet etmiş olduğu için yatmakta idi. Bu esnada babasını gördüm ki, onun yanma gitti de kızının yanağından öptü ve:
— Nasılsın ey kızcağızım? Dedi [160].

135-.....Peygamber'e hizmet eden Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldi. Onun sahâbîleri içinde Ebû Bekr'den başka saç ve sakalı kırçıl kimse yoktu. Ebû Bekr saç ve sakalını kına-ve ketem bitkisi ile gıhfladı, yânı saçlarını boyadı. Ve Duhaym şöyle dedi: Bize el-Velîd tahdîs etti. Bize el-Evzâî tahdîs etti: Bana Ebû Ubeyd, Ukbe ibnu Vessâc'dan tahdîs etti. Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) Medine'ye geldi. Ebû Bekr, O'nun (Muhaci olarak gelen) sahâbîlerinin en yaşlısı idi. (Onun saç ve sakalının siyahlığına beyaz karışmıştı.) Ebû Bekr, kına ve ketem karışığı ile saçlarını boyadı da saçlarının kırmızılığı siyaha yakın derecede şiddetli, koyu renkli oldu [161].

136- Bize Esbağ ibnu'l-Fefec tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu Vehb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da îbn Şihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe'den şöyle tahdîs etti: Ebû Bekr (R), Kelb oğulları kabilesinden bir kadınla evlendi ki, o kadına Ümmü Bekr denili-rid. Ebû Bekr, Medîne'ye hicret ettiği zaman bu kadını boşadı da, sonra o kadını, kadının amca oğlu (Ebû Bekr Şeddâd ibni'l-Esved ibn Abdi'ş-Şems ibn Mâlik ibn Ceûne) zevceliğe aldı. İşte o, (Bedir'-de öldürülüp de Peygamber'in kuyuya attığı) Kureyş kâfirlerine mersiye olarak şu kasideyi söyleyen şâirdir [162]:
Ve mâ zâ bi'1-kalîbi kalıbı Bedrin Mine'ş-şîzâ tüzeyyenu bi's-senâmi Ve mâ zâ bi'1-kalîbi kalıbı Bedrin Mine 'î-kaynâti ve 'ş-şerbi 'I-kirâmi Tuhayyî bi's-selâmeti Ümmü Bekrin Ve hel lî ba'de kavmi bin selâmı Tuhaddisuna'r-Rasûlu bi-en senahyâ Ve keyfe hayâttı esdâin vehâmi

137-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R) şöyle demiştir: Ben Peygam-ber(S)'le beraber mağaranın içinde bulunurken başımı yukarıya kaldırdığım zaman üstümüzde bizi aramağa çıkan müşriklerin ayaklarını gördüm de:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Bunlardan bâzısı gözünü aşağıya eğmiş olsa, muhakkak bizi görecektir, dedim.
O:
— "Sus yâ Ebâ Bekr! Biz, üçüncüleri Allah olan iki kişiyiz!" buyurdu [163].

138-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Bir bedevî, Peygamber'e geldi de O'na hicretten (yânî çölden Medîne'ye hicret etmekten) sordu. Peygamber (S) ona:
— "Sakın hicrete kalkışma! Çünkü hicret işi çok çetindir. Senin develerin var mı?" buyurdu.
.Bedevî:
— Evet vardır, dedi. Peygamber:
— "Sen onların zekâtını veriyor musun?" dedi. Bedevî:
— Evet veriyorum, dedi. Peygamber:
— "Sen o develerin sütünden başkalarının da faydalanması için onları başka kimselere muvakkaten veriyor musun?" dedi.
Bedevi:
— Evet veririm, dedi. Peygamber:
— "Develerin su başına gelmeleri gününde oradaki fakirlere sütlerinden sağıp içiriyor musun?" dedi.

Bedevi:
— Evet içiririm, dedi. Peygamber:
— "Öyle ise sen denizlerin (yânî şehirlerin) ötesinde çalış! Çünkü Allah senin işinden hiçbirşey eksik bırakmaz (çölde de sana verir)" buyurdu [164].

45- Peygamber(S)İn Ve Sahâbîlerinin Medine'ye Gelişleri Babı [165]

139-.....Ensâr'dan el-Berâ ibn Âzib (R): Bize ilk önce hicret edip gelenler Mus'ab ibn Umeyr ve İbnu Ümmi Mektûm'dur Sonra bize Ammâr ibn Yâsir ile Bilâl (R) geldi, demiştir.

140-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R) den işittim, o şöyle dedi: Bize ilk önce hicret edip gelenler Mus'ab ibn Umeyr ve İbnu Ümmi Mektûm'dur. Bu ikisi Medine müslümân-Iarına Kur'ân okuturlardı. Sonra Bilâl, Sa'd ibı Ebî Vakkaas, Ammâr ibn Yâsir hicret ettiler. Daha sonra Umer ibnu'l-Hattâb, Pey-gamber'in sahâbîlerinden yirmi kişi ile bize hicret edip geldi. Bunlardan sonra da Peygamber (S) -Ebû Bekr ve Âmir ibn Fuheyre ile- hicret edip geldi. Artık ben Medîne halkının Rasûlullah'm gelmesiyle ferahlandığı gibi hiçbirşeyle ferahlandığını görmedim. Hattâ (Neccâr oğul-îarı'ndan) genç kızlar: "Rasûlullah geldi" cümlesini söyleyip sevinmeye başladılar. Ben de Rasûlullah hicret edip gelmeden önce el-Mufassal grubundan sayılan birtakım sûrelerle beraber "Sebbih ismeRabbike'l-a'lâ" Sûresi'ni okumuştum [166].

141-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine'ye hicret edip geldiğinde babam Ebû Bekr ile Bilâl sıtmaya tutulmuştu. Âişe dedi ki: Ben Ebû Bekr ve Bilâl'in yanlarına girdim de:
— Ey babacığım, kendini nasıl hissediyorsun? Yâ Bilâl, kendini nasıl buluyorsun? diye sordum.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr'i sıtma ateşi yakalayınca, şu beyti okurdu:
Kulîu'mrün musabbahun S ehiihî Ve'î-mevîu ednâ min şirâki na'lihf
Yesrib diyarında her kişi âliesi içinde mes'ûd sabahlamışken, öliim insana ayakkabısının bağından daha yakındır (yânı ölüm ansızın yakalar da akşama diri bırakmaz)]
Bilâl de kendisinden humma nevbeti sıyrılınca sesini yükselterek şu beyitleri söylerdi:
Ela îeyte şı'rî heî ebîîenne leyleîen Bi-vâdin ve havlı ızhırun ve celîlu Ve hel enden yevmen miyâhe Mecennetin Ve hel yebduven lî Şâmeiun ve Tafîlu
(= Şunu bilmek isterim ki: Mekke vâdîsinde etrafımı ızhir ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl Dağlan acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)
Âişe dedi ki: Ben Rasûlullah'a geldim de onların bu hâlini kendisine haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Yâ Allah, bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi Medine'yi de sevdir, yâhud onu daha çok sevdir. Ve Medine'nin havasını bizim için sağlamlaştır. Medine'nin sâ' ve müdd ölçekleri hakkında bize bereket ihsan eyle! Medine'nin sıtmasını naklet de onu Mekke'nin Cuh-fesinde tut!" diye duâ etti [167].

142-.....Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, kendisine Ubeydullah ibn Adiyy ibn Hıyar haber verip şöyle demiştir: Ben Usmân'-ın huzuruna girdim. Usmân şehâdet kelimelerini söyledikten sonra şöyle dedi:
— Amma ba'du; şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk dîn ile peygamber gönderdi. Ben de Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne icabet edenlerden ve Muhammed'in gönderildiği esâslara îmân edenlerden oldum. Sonra iki kerre hicret ettim. Rasûlullah'ın dâmâdhğına nâiî oldum ve kendisiyle bey'atlaştım. Allah'a yemîn ederim ki, Yüce Allah O'nu vefat ettirinceye kadar ben O'na âsî de olmadım, O'nu aldatmadım da-[168].
Râvî Şuayb'e, İshâk ibn Yahya el-Kelbî el-Hımısî mutâbaat edip, bana ez-Zuhrî bunun benzerini tahdîs etti, demiştir.

143-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi; ona da İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Abdur-rahmân ibn Avf, Umer'in yaptığı son haccda Minâ'da iken kendi ailesi yanına döndü ve orada beni buldu. Abdurrahmân dedi ki: Ben:
— Ey Mü'minlerin Emîri, şübhesiz hacc mevsimi insanların düşük ve sefîlolanlanm da burada toplar. Ben senin yapmak istediğin konuşmayı Medine'ye varıncaya kadar geri bırakmanı düşünürüm. Çünkü Medîne, Hicret ve Sünnet Yurdu'dur. Ve sen Medine'de fıkıh ehline, insanların ileri gelen şeriflerine ve re'y sahibi olanlarına ulaşırsın, dedim.
Umer:
— Elbette ben Medine'de ikaamet etmekte olduğum ilk makaam-da ayağa kalkıp hükümleri söyleyeceğim, dedi [169].

144-.....İbn Şihâb, Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice'den haber verdi (ki o şöyle demiştir): Ümmü'1-A'lâ, Peygamber'e bey'at etmiş Ensâr kadınlarından bir kadındır. O şöyle haber verdi: (Hicret'te) Mu-hâcirler'in oturacakları yerleri ta'yîn için Ensâr kur'a çektikleri zaman, kur'ada Usmân ibn Maz'ûn'un ismi Ümmü'l-A'lâ'nın ailesine çıkmış.
Ümmü'1-A'lâ dedi ki: (Biz Usmân ibn Maz'ûn'u evimizde konukladık.) Fakat Usmân bizim yanımızda hastalandı. Ben Osman'ın hastalığında ona hastabakıcılık yaptım. Nihayet vefat etti. Biz onu yıkayıp kendi elbisesi içine koyup kefenledik. Sonra yanımıza Peygamber girdi. Ben (cenazeyi tezkiye ederek):
— Yâ Ebâ Sâib, Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Allah sana muhakkak ikram etmiştir! dedim.
Bunun üzerine Peygamber (S):

— "Allah'ın bu ölüye ikram ettiğini sana bildiren nedir?" diye
sordu.
Ümmü'1-A'lâ dedi ki: Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana feda olsun, ben bilmiyorum. Fakat (bunca îmân ve itaati ile o ikram edilenlerden olmazsa) Allah kime ikram eder ki? dedim.
Rasûlullah:
— "Usmân ibn Maz'ûn'a yemîn olsun ki yakın, yânî ölüm gelmiştir. Ve Allah'a yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayır ve saadet umarım. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü olduğum hâlde bana (ve size yarın) Allah tarafından ne muamele yapılacağını bilemem" buyurdu.
Ümmü'1-A'lâ: Vallahi bundan sonra ben hiçbir kimseyi tezkiye etmem, demiştir.
Yine Ümmü'1-A'lâ: İbn Maz'ûn hakkındaki bu iş, beni hüzünlendirdi, akabinde uyudum. Ru'yâmda bana Usmân .ibn Maz'ûn'a âidakar bir pınar gösterildi. Hemen Rasûlullah'a gidip gördüğüm ru'yâyı kendisine haber verdim. Rasûlullah:
— "Bu pınar, onun dünyâda iken yapmakta olduğu sâlih amelidir" buyurdu [170].

145-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah'ın kendi Rasûlü için hazırladığı bir gündür ki, bu muharebenin neticesi üzerine Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret etmişti. Bir hâlde ki, hicret sirasında muhârib Evs ile Hazrecliler'in cem'iyetleri dağılmış, şerifleri öldürülmüş ve yaralanmıştı. Bu perişanlık üzerine Allah muhârible-rin (Ensâr'm) İslâm camiasına girmeleri için bu günü RasûhVne hazırlamıştır [171].

146-..... Bize Şu'be, Hişâm'dan; o da babası Urve ibmı'z- Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etmiştir: Bir ramazân bayramı yâhud kurbân bayramı günü Peygamber (S) Âişe'nin yanında iken ve Âişe'nin yanında da Ensâr'ın Buâs günü hiciv olarak, birbirlerine karşı atışıp söyledikleri şiirlerini tegannî edip okuyan iki şarkıcı kız varken, içeriye Ebû Bekr girmiş. Bu şarkıları için iki kerre:
— (Peygamber'in yanında) şeytân mızmârı mı? diye çıkıştı. Bunun üzerine Peygamber:
— "Yâ Ebâ Bekr, onlara ilişme! Her kavmin bir bayramı vardır, şübhesiz bizim bayramımız da işte bu gündür" buyurdu [172].

147-.....Enes ibn Mâlik tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine'ye geldiği zaman, Medine'nin yüksek tarafında [173] Amr ibn Avf oğulları denilen bir obada konakladı.
Enes dedi ki: Rasûlullah onların içinde ondört gece ikaamet etti. Sonra (ana tarafından dayıları olan) Neccâr oğulları cemâatine haber gönderdi.
Enes dedi ki: Neccâr oğulları kılıçlarını kuşanarak geldiler.
Enes dedi ki: Rasûlullah binek devesi Kasvâ üzerinde, Ebû Bekr O'nun arka tarafına binmiş, Ensâr ve Neccâr oğullan cemâat de Ra-sûlullah'ın etrafını kuşatmış olarak muhteşem bir kaafileylejvledî-ne'ye doğru hareketi hâlâ gözümün önündedir. Nihayet Rasûlullah indi ve bineğini Ebû Eyyûb'un avlusuna bıraktı.
Enes dedi ki: Rasûlullah namaz vakti kendisine nerede yetişirse orada namazını kılardı; davar ağıllarında da namaz kıldığı olurdu.
Enes dedi ki: (Ebû Eyyûb'un evine yerleştikten) sonra, Rasûlul-lan Mescid'in inşâ edilmesini emretti ve Neccâr oğullan cemâatine haber gönderdi. Onlar geldiklerinde:
— "Ey Neccâr oğulları! Şu bustânınızın bedelini bana bildiriniz" dedi.
Onlar da:
— Vallahi biz onun bedelini Sen'den istemeyiz. Bizler onun ecrini ancak Allah'tan umarız, dediler.
Enes dedi ki: Bu bustânda size söyleyeceğim şu şeyler vardı: Bu bustânda müşrik kabirleri vardı; oyuk, tümsek, bakılmamış harabelik yerler vardı; bir kısmında da yabanî hurma ağaçlan vardı. Rasû-lullah emretti de müşrik kabirleri açılıp başka tarafa naklolundu, arsanın çukur ve harabelik yerleri düzeltildi, yabanî hurmalar da kesildi.
Enes dedi ki: Mescid'in (o zaman Kudüs cihetinde olan) kıble tarafına (mihrâb yerine) hurma ağaçlarını dizdiler. Kapının iki tarafını, yânî süvelerini taştan ördüler.
Enes dedi ki: Sahâbîler kısa vezinli şiirler söyleyerek bu taşları nakletmeye başladılar. Rasûlullah da onlarla beraberdi. Hepsi şöyle diyorlardı:
Allâhumme îâ hayra iîlâ hayru'l-âhireh Fağfir li'î-Ensân ve'1-Muhâcireh
(= Yâ Allah, âhiret hayrından başka hayır yoktur. Öyle ise Sen, Ensâr ile Muhâcirler'e mağfiret eyle.)[174].

46- Muhacirin Hacc Ye Umre İbâdetini Bitirdikten Sonra Mekke'de İkaameti(Nin Hükmü) Babı

148-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Umer ibnu Abdilazîz'den işittim; o, Nemr'in kızkardeşinin oğlu Sâib ibn Yezîd'e:
— Sen Muhâcir'in Mekke'de ikaameti hakkında ne işittin? diye soruyordu.
Sâib ibn Yezîd de ona:
— Ben el-Alâ ibnu'1-Hadramî'den: Rasûlullah (S) "Sader tavafından sonra Muhacir için Mekke'de üç gece oturma ruhsatı vardır1* buyurdu, dediğini işittim, demiştir [175].

47- Târîh Ve Sahâbîler İslâm Târihinin Başlangıcını Hangi Vak'adan Ta'yîn Ve İ'tibâr Ettiler? Babı

149- Bize Abdullah ibn Mesleme tahdîs etti: Bize Abdulazîz, babası Ebû Hâzim'dan tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: İslâm târihine başlangıç ta'yûı ederlerken, sahâbîler, bu başlangıcın Peygamber'in peygamber gönderildiği zamandan veya vefatı ânından i'tibâr edilmesi hususunda sayılıp dökülen görüşlerden hiçbirine kıymet vermediler. Yalnız Peygamber'in Medine'ye gelmesi ve hicreti vaktinden başlamasına i'tibâr ettiler [176].

Hicrî Târîh Başlangıcının Kur'ân'dan Alınışı

es-Suheylî (581/1185), "İlkgününden..." (et-Tevbe: 108) âyeti hakkında şöyle dedi: "Bu âyette fıkıh, yânı ilim yönünden, Umer(R)'nin târîh başlangıcı hususunda kendileriyle istişare ettiği zaman bütün sahâbîlerin Umer ile beraber üzerinde ittifak ettikleri başlangıcın sahîhliği vardır. Onların re'yleri târihin hicret yılından olması (fikri) üzerinde ittifak etti. Çünkü o yıl, İslâm'ın izzet bulduğu, Peygam-ber'in emniyette (yânî korkusuz) olduğu, mescidlerin bina edildiği yıldır. İşte onların bu hicret yılını târîh başlangıcı yapma görüşleri tenzilin zahirine uygun düşmüştür. Şimdi biz onların bu fiilleriyle Yüce Allah'ın "Min evveli yevmin" kavlindeki "İlk gün"ün, zaman ta'yîni kendisiyle yapılagelen (hicrî) târih günlerinin birincisi olduğunu anladık. Eğer sahâbîler bunu bu âyetten aldılarsa, bu onlardaki bir ilimdir. Çünkü sahâbîler, Kitâbullah'ın te'vîlini en iyi bilen ve Kur'ân'daki işaretleri en iyi anlayan kimselerdir, Şayet bu bir re'y ve ictihâdla olduysa, muhakkak ki Allah onu, yapılmasından önce hissettirip belli etmiş ve doğru olduğuna işaret eylemiştir. Çünkü bilinen bir yıla yâhud bilinen bir aya yâhud bilinen bir târîhe izafe etmeden "Ben onu ilk gün yaptım" diyen bir kimsenin bu sözü ma'kûl olmaz. Hâlbuki burada ma'nâda o belli târîhe olandan başka hiçbir izafet yoktur. Çünkü ne lâfız, ne de hâl karinesi olarak başkasına delâlet edici karineler yoktur.

İşte bunu iyi düşün, iyi anla. Çünkü bunda hatırda tutup ezberleyen için taac-cüble ibret ve öğüt alınacak birşey, gönül gözüyle gören ve iyice görüp bilmek isteyen kimse için de bir ilim vardır." (Muhammed Cemâlüddîn el-Kaasımî, Me-hâsinu't-Te'vîi, VIII, 3266).

Mağara Günü

Kamerlerden sonra kamerler doğacak. Her kamerî seneden sonra bir kamerî sene gelecektir. Zaman dâiresi döndükçe, her görünüşünde sanki yeryüzünün tek noktasına işâretedecek, ışıklarını oraya tutup, orayı gösterecektir. Orası Hicret Ma- -ğarası'dır!

Veya kamer her dönüşünde o günün, Muhammed'in en güzel günü olduğunu gösterecektir. Çünkü "gün"ler içinde risâletine en fazla delâlet eden gün, o gün; inancının en mes'ûd günü, kalbinin en fazla ümîdle dolduğu gün, o gündür.

Ve o gün, müslümânlarm tereddüd etmeden, düşünmeden ve kendilerine işaret edilmeden takvimlerinin başlangıcı olarak kabul ettikleri gündür.

İslâm'da târih başlangıcı niçin Hicret Günü'dür de da'vete ilk başlandığı gün değildir? Ve niçin Bedir günü veya Hz. Muhammed aleyhi's-selâmm doğum günü veya Veda Hacci günü târih başlangıcı değildir?

Dış görünüşe göre ilk bakışta bu günler tebcile ve târîh başlangıcı olmaya, canını ve îmânını kurtarmak için karanlıkların örtüsüne, himayesine sığınarak terki diyar etme günündendaha lâyıktır, diye düşünürüz.

İslâm'ın târîh başlangıcı olarak Hicret Günü'nü seçen adam, "Akîde, îmân. ve edebiyat" mefhûmlarına bütün tarihçilerden ve başka görüşte olan mütefekkirlerden hem daha vâkıftır, hem mes'elenin ruhunu ve hikmetini anlamıştır. Çünkü inançlar, her bakımdan zorluklarla ölçülür, kurtuluş ve gâlibiyyetlerle değil! Çün-

kü dîn gâlib geldiği, da'vet netice verdiği zaman herkes îmân eder. Fakat hakka, hakîkate bağlanan ve zâtında îmânının zaferi tecellî eden insan, zorluk ânında da îmân edip etrafından başına gelecek belâları da hesaba katarak yola çıkan insandır. Onun için, Hz. Peygamber'in hicret ettiği gün, târîh başlangıcı olmaya başka günlerden daha lâyıktır; âyetin ifâdesine bakınız:

"Kâfirler O'nu Mekke'den çıkardıkları zaman bizzat Allah O'na yardım etti. O, o zaman ikinin ikincisi idi. Onlar mağarada iken Peygamber arkadaşına: Tasalanma, muhakkak Allah bizimle beraberdir, diyordu. Allah O'nun üzerine sekîne-tini (ma'nevî kuvvetlerini) indirmiş, O'nu sizin görmediğiniz ordularla te'yîd etmiş, kâfirlerin kelimesini alçaltmtştı. Allah 'm Kelimesi ise: O en yücedir. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir" (et-Tevbe: 40).

Hicret'ten Önceki takvimin, Peygamber zamanında da tabiî olarak takvîm olması gerektiğini söyleyen söylesin, "Hicretten maksad Medine'ye gitmekti (?). Onun için Medine'ye gidildiği gün târîh başlangıcı olmalıdır, çünkü o gün fevkalâde bir gündür" desin... Ne denirse denilsin, şu kesindir ki, Kur'ân'm açıkça belirttiği "Zafer târihi", O'nun Mağara'da "İkinin ikincisi" olduğu gündür.

O açık kalbli Hattâb oğlu Umer ki -ister târîh başlangıcını tesbît eden o olsun, ister yapılan tesbîti kabul etmiş bulunsun, müsâvîdir- târîh günü olarak gözlerini "Sevr" Mağarası'na dikti ve ayırmadı. Ne Medine'ye-giriş gününü, ne Bedir zaferini, ne İran'ın fethi gününü târih başlangıcı olarak seçti! Sabit nazarla baktığı tek nokta "Görmediğiniz ordular..." idi. Şimdi onları biz de görüyoruz.

İslâm'a ilk da'vet günü de İslâm'ın ilk günü değildir. Çünkü îsâ'nın doğumunun Hristiyânlığın mu'cizesi olduğu gibi, Muhammed'in doğumu İslâm'ın mu'ci-zesi değildir. Çünkü Muhammed doğumunda da bizim gibi bir beşerdir. Fakat o ilk da'vet gününde de, da'vetin semere verip O'nun efendiliğini izhâr ettiği günde de, ve o da'vetin sahibinin ve arkadaşı Sıddîk'ın kalbinde ilk ağır imtihanını geçirdiği gün de, Mağara'da iki kişilerken de Peygamber'in Efendisi idi.

İnançların ve dînlerin târih başlangıçları böyle tesbît edilir. En zor günü ilk târîh günüdür. Garnîmetlerin alındığı, fetihlerin yapıldığı gün değil. Çünkü bunlar kalblerde basit, küçük sevinçler doğuran şeylerdir. O hâlde bir zaman, sâdece kalb-lerde gizli iken bir lâhzada güneş gibi zuhur ettiği ânı iyi tesbît etmemiz lâzımdır. Bir zamanlar inkâr edilirken varlığı ortadan kaldırılmağa çalışılırken, artık bugün kalblerin derinliklerinde yerleşmiştir.

imân ve Ümîd Günü: Mağara günü, Rasûlullah'ın günleri arasında hiç bir zaman unutamadığı, o muazzam sabrını gösterdiği ve özellikle üzüntü, hayret ve bekleyiş günüydü. îmân günü, ümîd günüdür. İçinde bulunduğu anda gönül huzuru olmayan

insanın nazarlarını istikbâle çevirdiği gündür. Hiçbir insanını memnun edemeyen âlemin ümîdle beklediği gün... Âlemde hüzün ve hayret (şaşırma) ağır bastığı zaman, mutlakaa uzakta, gözlerden uzak, gizlenmiş birşey var demektir. Evet, mutlakaa gizlenmiş... Çünkü bütün bir kâinat, bütün bir insanlık âlemi ruhunu tatmin edecek bir îmân manzumesi aramaktadır. Bu sebeble îmân, istikbâl.içindir. Bundan dolayı da müstakbel, îmâmn olacaktır. Ve ümîdle bekliyoruz: Bütün insanlık, tesellisini "Mağara Gününün Sâhibi"nden bulacak, şayet O'nu tanırsa, insanca bir hayâta kavuşacaktır. (Abbâs Mahmûd el-Akkaad, Abkariyyetu Muhammed, Ter-ceme Alî Husrevoğlu, ızmir-Yeşiiyurt 1400/1979; s. 300-306).

150-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Namaz evvelâ ikişeı rek'at olarak farz edildi. Sonra Peygamber (S) hicret etti. (Mukîm için) namaz dört rek'at olarak farz kılındı, sefer namazı ilk hâli üzere iki rek'at olarak bırakıldı.
Abdurrazzâk ibn Hemmân es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den bu hadîsi rivayet etmekte Yezîd ibn Zuray'a mutâbaat etmiştir [177].

48- Peygamber(S)'İn: "Yâ Allah! Sahâbîlerim İçin Hicretlerini Tamamla" Sözü Ve Mekke'de Ölenler İçin Mersiyesi (Yânî Onlara Acıyıp Yanması) Babı

151- Bize Yahya ibn Kazaa tahdîs etti. Bize İbrâhîm ibn Sa'd, ez-Zuhrî'den; o da Âmir ibn Sa'd ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir; Veda Haccı yılı Mekke'de tutulduğum ve ölüme yaklaştığım şiddetli bir hastalığımda Peygamber (S) beni ziyaret etti. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun şu dereceye ulaştı. Ben mal sahibiyim. Bana bir tek kızımdan başka vâris olacak kimse yoktur. Buna göre ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Hayır (sadaka etme)'* buyurdu. Râvî dedi ki: Ben:
— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah:
— "Hayır" buyurdu da şöyle devam etti: "Üçte bir (sana sadaka yapman için yeter) yâ Sa'd! Üçte bir de çoktur. Çünkü senin ken-
di zürriyetini zengin bırakman, onları muhtaç ve insanlara el açar bir vaziyette bırakmandan hayırlıdır" buyurdu.
(el-Buhârî'nin şeyhi olan) Ahmed ibn Yûnus, İbrâhîm ibn Sa'd-dan: "Senin kendi zürriyetini..." (diğer tarîkte de "Kendi vârislerini...") şeklinde söylemiştir.
— "Sen Allah cihetini, yânı rızâsını aramak için yapacağın her bir sadakaya mukaabil, Allah muhakkak senin ücretini verecektir. Hattâ (yemek yerken) eşin olan kadının ağzı içine koyacağın lokmadan da sevâb alacaksın" buyurdu.
Yine ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medîne'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımdan geriye mi bırakılacağım? diye sordum.
O:
— "Sen bizden asla geride bırakılmayacaksın. Şayet sen Mekke 'de kalır da A ilah cihetini isteyerek iyi amel yaparsan, elbette o amelin sebebiyle bir derece ve yükseklik artırması yapmış olursun. Ve ben öyle ümîd ediyorum ki, sen (ömrün uzatılmak suretiyle) hayâtta sona bırakılacaksın. Hattâ seninle birtakım kavimler yararlanacak, diğer birtakımları da senden zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahâbîleri-min (Mekke'den Medîne'ye) hicretlerini tamamlat Onları topukları üzerinde geriye döndürme!" buyurdu.
(Bunun üzerine Sa'd ibn Ebî Vakkaas şöyle demiştir:)
— Lâkin hâli kötü olan, Sa'd ibn Havle'dir. (Kendisinden hicret etmiş olduğu) Mekke'de ölmüş olmasından dolayı, Rasûluliah ona çok acır, kederlenirdi.
Ahmed ibn Yûnus ile Mûsâ ibn İsmâîl, İbrâhîm ibn Sa'd'dan "Kendi vârislerini... bırakman" diye söylemişlerdir [178].

49- Bâb: Peygamber (S) Sahâbîleri Arasındaki Kardeşliği Nasıl Kurdu? [179]

Abdurrahmân ibn Avf: Medîne'ye geldiğimiz zaman, Peygamber (S) benimle Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında
kardeşlik akdi yaptı, demiştir [180].
Ebû Cuhayfe (R) de: Peygamber (S), Selmân el-Fârisî ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yaptı,
demiştir [181].

152-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Abdurrahmân ibn
Avf Medîne'ye geldiğinde Peygamber (S) onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî arasında kardeşlik akdi yaptı. Sa'd ibnu'r-Rabî', Abdurrahman ibn Avf'a, kendi ailesini ve malını yarı yarıya ona vermeyi arzetti. Abdurrahmân ibn Avf da ona:
— Allah ehlin ve malın hakkında sana bereket ihsan eylesin. Sen bana çarşıya delâlet et! dedi.
Müteakiben Abdurrahmân ibn Avf, (Kaynukaa çarşısına gidip gelmeye başladı,) keş ve yağdan (yânî bunları alıp satmaktan) çok şey kazandı. Birkaç günler sonra Peygamber Abdurrahmân'ı ziyaret ettiğinde, onun üzerinde zifaf edenlere mahsûs kokulu sarı boya izleri gördü. Peygamber ona:
— "Hâlin nedir yâ Abdarrahmân?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Yâ Rasûlallah, ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, dedi. Rasûlullah:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" buyurdu. O da:

— Bir çekirdek ağırlığında altın, dedi. Bunun üzerine Peygamber ona:
— "Bir koyunla olsun düğün aşı yap" buyurdu . [182]

50- Bâb
(Bu, geçen bâbdan bir fası! gibidir.)

153-.....Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (R) bize şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in Medine'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a erişti de, o hemen Peygamber'e geldi ve O'na birtakım şeyler soruyordu. Abdullah:
— Ben Sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblarını ancak bir peygamber bilebilir:
a. Kıyamet alâmetlerinin evvelkisi nedir?
b. Cennet ahâlîsi (cennete girdiklerinde) ilk önce hangi yemeği yiyecekler?
c. Çocuğun hâli nedir? Çocuk babasına yâhud anasına benziyor (ve onlardan birinin soyuna çekiyor)? dedi.
Peygamber:
— "Bu senin sorduğun soruları biraz önce Cibril gelip bana haber verdi" buyurdu.
Abdullah:
— Cibril, melekler arasında Yahûdîler'in düşmanıdır, dedi. Peygamber cevâba başlayıp:
— "a. Kıyamet alâmetlerinin en öncesi bir ateştir ki, o, insanları doğu taraftan batıya sürüp toplar.
"b. Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yiyecek maddesi ise balık ciğerinin (sarkmış olan) fazlasıdır.
"c. Çocuğa gelince, (cinsî münâsebet esnasında) erkeğin suyu, kadının suyu önüne geçerse çocuğu kendi soyuna çeker; eğer kadının suyu erkeğin suyu önüne geçerse kadın çocuğu kendi soyuna çekip benzetir" buyurdu.
Abdullah:
— Eşhedu en lâ ilahe HleHlâhu ve enneke Rasûluttahı{ = Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Sen'in de muhakkak Allah'ın Ra-sûlü olduğuna şehâdet ederim), dedi.
Abdullah devamla şöyle dedi:
— Yâ Rasûlallah! Yahûdîler, insanı hayrette bırakacak surette yalan söyleyen, asılsız isnâd ve iftiralarda bulunan haksız bir millet-
tir. (Benim müslümân olduğumu duyunca, türlü yalanlar uydurup iftirada bulunurlar.) İslâm'a girişimi bilmelerinden önce beni onlardan sorup, mevkiimi tasdik ettir, dedi.
(Peygamber, Abdullah'ı bir yere gizledi.) Akabinde Yahûdî zümresi geldi. Peygamber onlara:
— "İçinizdeki Abdullah ibn Selâm nasıl bir kişidir?" diye sordu.
Yahudiler:
— O bizim hayırlımız ve hayırlımızın oğludur. Yine o bizim en faziletlimiz ve en faziletlimizin oğludur, dediler.
Bu tezkiye üzerine Peygamber:
— "Abdullah ibn Selâm müslümân olursa ne dersiniz?" diye sordu.
Yahudiler:
— İslâm'a girmekten onu Allah'a sığındırırız, dediler. Peygamber bunu Yahûdîler'e tekrar sordu. Onlar da evvelki gibi cevâb verdiler. Bunun üzerine Abdullah evden onların yanına çıktı da:
— Eşhedu en lâ ilahe illellahu ve enne Muhammeden Rasûlul-lahı{ = Allah'tan başka ilâh olmadığına veMuhammed'in Allah'ın Elçisi olduğuna şehâdet ederim), dedi.
Bu defa da Yahudiler:
—O bizim şerrlimiz ve şerrlimizin oğludur, dediler ve İbn Se-lâm'ın kadrini eksiltmeye çalıştılar. Abdullah:
— Yâ Rasûlallah, işte korkmakta olduğum bu söyledikleri idi, dedi [183].

154- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Mut'ım'den şöyle dediğini işitmiştir: Benim bir ortağım çarşıda ödenmesi te'hîrli birtakım gümüş paralar sattı. Ben buna hayret ederek:
— Subhânallah! Bu satış iyi olur mu? dedim. Ortağım da:
— Subhânallah! Vallahi ben o gümüş paraları çarşıda sattım da, bu satışımı bana kimse ayıplamadı, dedi.
Bunun üzerine ben el-Berâ ibn Âzib'e (gidip, bunu ondan) sordum. el-Berâ cevaben:
— Peygamber (S) Medine'ye geldi, biz bu şekilde alım satım yapmakta idik. Peygamber: "Elden ele peşin olursa bunda be's yoktur. Veresiye olanına gelince, işte o iyi olmaz" buyurdu; sen Zeyd ibn Er-kam'a kavuş da bunu ondan sor. Çünkü o, ticâretçe bizim en büyüğümüz idi, dedi.
Bunun üzerine ben de bu mes'eleyi Zeyd ibn Erkam'dan sordum. O da el-Berâ'nın dediği gibi söyledi (yâni gümüş paralan gümüş paralar mukaabîîinde bir mecliste karşılıklı teslim almak ve müddetle teslim almak suretiyle yapılan alım satım uygulamasını söyledi).
Ve râvî Sufyân bir defasında: Peygamber (S) Medine'ye bizim üzerimize geldi, biz bu şekilde alım satım yapar hâldeydik, şeklinde söyledi. Ve Sufyân bu rivayetinde: Bir ortağım benim için ödenmesi hacc mevsimine yâhud hacca kadar te'hîrli olarak gümüş para sattı, tarzında söylemiştir [184].

51- Peygamber (S) Medine'ye Geldiği Zaman Yahudilerin (Kendisiyle Siyâsî Münâsebet Kurmak İçin) Peygamber'e Gelmeleri Babı [185]

"Hâdû", "Yahûdî oldular" demektir. Amma "Hudnâ" kavline gelince, o "Tevbe ettik" ma'nâsınadır; "Hâid", "Tâib" demektir [186].

155-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Yahûdîler'den (hahamlarından) on kişi bana îmân etmiş olsaydı, Yahûdîler'in hepsi bana îmân etmiş olurlardı" buyurmuştur [187].

156-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye girdi. Bir de gördü ki, Yahûdîler'den birtakım insanlar âşûrâ gününü ta'zîm ediyorlar ve o gün oruç tutuyorlar. Bunun üzerine Peygamber: "Biz bu günü oruç tutmaya daha haklıyız" buyurdu -da, o gün oruç tutulmasını emreyledi [188].

157-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'ye gelince Yahûdîler'i âşûrâ günü oruç tutuyorlar buldu. Bu orucun sebebi kendilerine sorulunca da:
— Bu gün, Allah'ın Musa'ya ve İsrâîl oğullan'na Fir'avn'a karşı zafer ihsan eylemiş olduğu gündür. Biz bu günü Musa'yı ta'zîm etmek için oruç tutuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— ' 'Biz Mûsâ 3ya sizden daha ziyâde yakınız" buyurdu ve sahâbîlerine o gün oruç tutulmasını emreyledi [189].

158-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibmı Abdillah ibni Utbe, Abdullah ibn Abbâs(R)'tan haber verdi: Peygamber (S) saçlarını alnının üstüne salıverirdi. Müşrikler ise başlarının saçlarını alınlarının üst tarafından ikiye ayırırlardı. Kitâb ehli olanlar da baş saçlarını ayırmadan salıverirlerdi. Peygamber, hakkında hiçbirşeyle emroiunmadığı hâllerde Kitâb ehline uymayı severdi. Sonra Peygamber başının saçlarını iki tarafa ayırdı [190].

159-.....tbn Abbâs (R): Onlar Kitâb'ı parça parça kısımlara ayırıp da bâzısına îmân eden, bâzısına da inanmayıp kâfir olan Kitâb ehli kimselerdir, demiştir [191].

52- Selmân El-Fârisî(R)'Nin İslâm'a Girmesi Bâb1 [192]

160- Bana el-Hasen ibnu Umer ibn Şakîk tahdîs etti: Bize Mu'temir tahdîs edip: Babam Süleyman ibn Tahran şöyle dedi, dedi.
H ve yine bize Ebû Usmân en-Nehdî, Selmân el-Fârisî'den, kendisini on'dan fazla mâlikin, birbirinden satın almak suretiyle elden ele alıp verdiklerini tahdîs etmiştir [193].

161-.....Ebû Usmân en-Nehdî şöyle dedi: Ben Selmân(R)'dan işittim; o: Ben Râme Hürmüz beldesindenim, diyordu [194].

162-.....Bize Ebû Avâne, Âsim el-Ahverden; o da Ebû Usmân'dan haber verdi ki, Sehnân: îsâ ile Muhammed (S) arasında peygambersiz geçen müddet altiyüz senedir, demiştir [195]

---

[1] Bu "Besmele" ve "Kitâb" sözleri Buhârî'nin Vensik tarafından yapılan kitâb ve bâb tertibinde vardır (Miflâhu Kunûzi's-Sünne).
[2] el-Haşr Sûresi'nin bu âyetinde Yüce Allah, Ensâr'i övmektedir; bu sebeble başlığa konulması güzel olmuştur.
el-Ensâr, Nasîr'in cem'idir; Nasîr de Nâsır'in mübalağa sîgasıdır. Yardım edici demektir. Ensâr da yardım ediciler demek olur. Sonra Ensâr kelimesi İslâ-mî bir isim olarak kullanılmış ve Medîne'nİn Evs ve Hazrec kabilelerine ve bunlarla muâhedeli bulunanlara verilmiştir. Hicret sırasında ve hicretten sonra bu kabileler halkının Peygamber'e ve Muhâcirler'e dolayısiyle İslâm'a malları ve canlarıyle büyük yardımda bulunmaları, bu şerefli unvanı kazanmalarına se beb olmuştur. Şu âyetler Ensâr'ın İslâm'a yardımlarını açıkça belirtmektedir: ' 'îmân edip hicret edenler, Allah yolunda mattanyle, canlarıyle cihâdda bulunanlar, (Muhacirler'i) barındırıp yardım edenler; işte onlar birbirlerinin velî-feridir,.."(el-EnfâI: 72).
[3] Gaylân, Ezd kabîlesindendir, fakat umûmî nisbet i'tibâriyle Ensâr'a dâhil olur. Burada zikredilen "Ezden bi'r-racûl"ün Gaylân veya ondan başka bir Ezdli olması muhtemeldir.
Enes ibn Mâlik burada verdiği cevâbla şu âyete işaret etmiş oluyor: "(İslâm'da) birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzellikte tâbi' olanlar; Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır..." (et-Tevbe: 100).
[4] Buâs, Evs ve Hazrec kabileleri arasında yüzyirmi sene kadar sürmüş uzun ve kanlı harbin adıdır. Medine'ye iki mil mesafede bir kalenin adı olduğu ve bu büyük harbin orada cereyan etmesi yüzünden bu adla anıldığı da rivayet edilmiştir.
Evs ve Hazrec kabileleri Medine'de yaşayan milletlerin ve kavimlerin en sonudur. Evs İle Hazrec iki kardeştir. Babaları Haris ibn Sa'lebe'dir. Yemenlidir. Âlu Cefne veya Kuzâîler'dendir. Yemen'de Arîm seylinin meydana gelmesi üzerine bu iki kardeş, kabileleri halkı ile Yesrib civarına gelip yerleşmişler ve gitgide çoğalmışlardır. Müşrik olan bu iki kabile ile Yesrib'in eski ve nüfuzlu sakinlerinden olan Yahudiler arasında din İhtilâfi ve iktisâdı menfâatlerin çarpışması yüzünden muharebeler olduğu gibi, Arablar'ın seciyyesi gereği bu iki kardeş kabîle arasında da çekişmeler, ihtilâflar birbirini kovalamıştır. Bu iç harb-lerin sonuncusu, hadîste anlatılan Buâs Harbi'dir ki, rivayete göre yüzyirmi sene devam etmiştir. Arab Edebiyatı Buâs muharebelerinin şiirleri ile doludur. Peygamber'in Medîne'ye hicretinden beş sene evveline kadar devam eden bu kanlı harblerde her İki tarafın en ünlü başkanları ve yiğitleri hadîste bildirildiği gibi ya ölmüş yâhud ma'lûl düşmüştü. Bu suretle za'fa uğrayan Evs ve Hazrec, Kureyş'le ittifak yapmak üzere Mekke'ye gitmişler, fakat Ebû Cehl'in müdâhelesiyle bu teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştı. Bu müşkil vaziyette iken, bunlar Peygamber'e kavuştular. Peygamber'in okuduğu âyetler ve dinî öğütler bunların ruhunda derin değişiklikler meydana getirdi. Kendi aralarındaki ihtilâfın ancak Rasûlullah'ın hakemliği ve islâm Dîni'nin adalet düstûrlarıyle kaldırılabileceğine kanâat getirerek îmân ettiler ve bunun üzerine Birinci ve İkinci Akabe buluşmaları ve bey'atları yapıldı. Bu bey'atlarla Peygamber'in Medîne'ye hicreti gerçekleşti ve hakîkaten Peygamber'in hicreti akabinde Evs ile Hazrec arasındaki asırlık ihtilâftan ve düşmanlıktan eser kalmadı; kardeş oldular. Bunu şu âyet açıkça belirtmiştir:
"...A ilah onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan herşeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini böyle birleştiremezdin.
[5] Hadîsteki son cümle ile Peygamber, Ensâr'a bağlılık ve uygunluğunu; Ensâr'ı başkalarına tercih ettiğini en beliğ bir uslûbla bildirmiştir: Hiç şübhesiz bu derece güzellikte yüksek şehâdet, Ensâr'ın ahde vefa ve komşuluk, arkadaşlık hukukuna feragatle uyma gibi faziletleri hâiz bulunmalarına dayanmaktadır. Bu cümle ile Peygamber'in Ensâr'a mutâbaatı anlaşılmamalıdır. Çünkü Peygamber, tâbi' olunan metbû'dur; itaat edilendir; tâbi' olucu ve itaat edici değildir. Erkek kadın her mü'mine O'na uyması farzdır (Aynî).
[6] Buhârî bunu Mağâzî'de, Tâif gazvesinde uzun bir metinle getirmiştir.
[7] Peygamber'in hadîs metnindeki "Eğer hicret olmasaydı ben muhakkak Ensâr'-dan bir kişi olurdum" sözü, Allah için hicretten sonra en büyük faziletin, İslâm'a yardım ve müslümânlara yardımda bulunmak olduğuna delâlet etmektedir.
[8] İbn Sa'd'ın nakline göre bu kardeşlik akdi, Bedir'den beş ay önce, Enes'in evinde, ellisi Muhacir, ellisi Ensâr'dan olmak üzere yüz kişi arasında yapılmıştır, tbnu Ebî Hayseme'nin târihinde Zeyd ibn Evfâ'dan gelen rivayete göre bu kardeşlik akdi Mescid'de yapılmıştır. Bu iki rivayeti, kardeşlik akdinin bu yerlerden birinde başlatılıp diğerinde devam ettiğini düşünmek suretiyle anlamak da mümkündür. Bunun tafsilâtı Mağâzî'den önce gelecektir.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
[10] Ensâr, Rasûlullah'a, hurmalıklarının mülkiyetini arzedip, mallarının yan yarıya taksimini rica etmişlerdi. Rasûlullah nusrat ve yardımın bu derecesini fazla görüp: "Hayır bu olmaz" buyurmuş ve

akarın mülkiyeti sahihlerinin üzerinde kalmak üzere Muhâcirler'in çalışma ile ortak olmaları şeklini münâsib görmüş, böylece Ensâr'm mülkiyet haklarını korumuştur.
[11] Münafik zahiren mü'min, bâtmen kâfir demek olunca, Peygamber'le İlk Mu-hâcirler'i konuklama, onlara evlâd ve lyâllerinden daha ileri muamele etme, uğurlarında mal ve canlarını harcama, dostlarına dost, düşmanlarına düşman olma suretiyle barındırma, yardım ve İslâm Dîni'ni azîz kılıp yükseltme gibi sıfatlarla sıfatlanan Ensâr'a bu sıfatlarından dolayı buğz edenlerin -mü'min görünseler de- kalben kâfir olduklarında şübhe yoktur.
Bu hadis, îmân Kitabı, "îmânın alâmetleri bâbı"nda da geçmişti.
[12] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs metnindeki Allâhumme ta'bîri ya te-berrük yâhud da sözünde doğru olduğuna Allah'ı şâhid tutmak içindir.
[13] Hadîslerin başlığa uygunlukları ma'nâlanndan meydana çıkar. Peygamber bu hadîslerde Ensâr'a: "Yâ Allah, Ensâr'ın zürriyetini kendilerine itaatli kıl" diye dua etmiş oluyor
[14] Sa'd ibn Ubâde ilk Akabe bey'atında bulunanlardandı. Fakat sonradan kendisinde kabîle gayreti gâlib olduğundan bu gayret kendisini birkaç hatâya sürüklemiştir. Rasûlullah'm ilkönce zikrettiği Neccâr oğullan, Evs kabîlesinin bir şu'besidir. Bunların başkanlığında Sa'd ibn Muâz bulunmuştur.
[15] Hadîsler birbirini açıklamaktadır. Bu hadîsin uzun bir rivayeti Zekât Kitabı, "Hurmanın tahmîn edilmesi bâbı"nda geçmişti. Bu sözlerin Tebûk seferinden dönüşte konuşulduğu, hadîsin oradaki rivayetinde açıkça belirtilmiştir.
Bu hadîslerdeki "Dûr", Dâr'm cem'idir. Îbnu'1-Esîr şöyle demiştir: Bunlar, meskûn menziller ve mahallerdir. Bu kelime Diyar şeklinde de cemi'lenir. Bunlardan burada kabîleler kasdedilmiştir. Herbir kabile bir mahallede toplandı da, bu mahalle "Dör"diye isimlendi. O mahallenin sakinleri de muzâfin hazfı üzerine mecazen bu kelime ile isimlendirildi; yânî "Dâr", "Ehlu'd-dâr" demektir (Aynî).
[16] Buhârî, bu ta'Iîki Huneyn Gazvesi'nde tam olarak getirmiştir.
[17] Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar hadîsin iki ayrı tarîkten gelen rivayetleridir
[18] Bu hadis, Cizye Kitabı, "Peygamber'in kesip verdiği arazî bâbı"nda da geçmişti.
[19] Katâde'den gelen bu ik'.ıci rivayet birinci isnâd üzerine atfedilmiştir. Bu, ayrı tarîklerde Peygamberin Ensâr'a üç ayrı lâfızla duâ ettiği görülmektedir.
[20] Hadîslerin başlığa uygunluğu meydandadır.
Bu hadîsler Cihâd KÎtâbı'nda da geçmiş, Mağâzî'de de gelecektir.
Hendek harbi ibn İshâk'ın, Urve'nin ve Katâde'nin kesin kanâatlerine göre hicretin beşinci yılı şevval ayında vâki' olmuştur. Mûsâ ibn Ukbe'nin ez-Zuhrî'den nakline göre, dördüncü sene şevvâlindedir. Enes ibn Mâlik de böyle demiştir. Buna Ahzâb harbi de denilir. Ahzâb harbi denmesi, birçok Arab kabilelerinin hizit hizib toplanarak Rasûlullah ile harb etmek üzere ittifak etmiş olmalarıdır. Rasu'ullah bu umûmî ittifaka işitince Medine etrafına hendek kazarak savunma harbi yapmayı uygun görmüş ve bunda gâlib olmuştu. İbn Hi-şâm'in beyânına göre, Hendek savunması İranlı Selmân'ın işaretiyle kabul edilmiştir.
[21] Âyet açıkça Ensâr'ı medh hakkında indiği için, başlıkla hadîs arasında uygunluk mevcûddur. Peygamber'e gelen o aç kimsenin bizzat Ebû Hureyre'nin kendisi olduğunu sarihler beyân etmişlerdir. Âyette bildirilen haslete "îsâr" derler ki, kişinin kendisi muhtaçken, başkasının ihtiyâcını daha önde görerek, onun yardımına koşması demektir. Bu haslet Ensâr'da en mükemmel şekilde görülmüştür.
[22] Başlığa uygunluğu hadîsin sonundadır. Çünkü sonu, başlığın aynıdır.
Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabul edin demek, onlara yönelip ikram edin; kötülük edenlerin kötülüklerinden vazgeçin demek, onların dînî haddler dışındaki kötülüklerini cezalandırmayın, affedin demektir. Bu hadîste Ensâr lehine büyük bir vasiyet ve çok kıymetli bir fazilet vardır: Bunca mal ve can fadâkâr-ıklarıyle kazanılmış en yüksek mertebeler hakkında sâdık habercinin beyânıyle bildirilen ne büyük bir müjde!
[23] Hakîkaten Ensâr gitgide azalmış ve zamanın geçmesiyle Ensâr'ın mikdârı insanlar içinde, yemekteki tuz derecesine inmiştir.
Bu hadîslerde affedilmesi emredilen kusurlar, dînî haddleri gerektiren kötülükleri şâmil değildir. İlâhî haddleri affetmek hakkı hiçbir kimseye verilmemiştir
[24] Bu hadîslerde geçen et-Keriş: Samimî dost, öz adam; el-Aybe: Küfe, zenbîl, heybe ma'nâsmadır. Burada Ensâr'ın samîmî dostluğu ve emînliği bu ta'bîrlerle ifâde edilmiştir.
Buhârî, bu kitabın başından buraya kadar Ensâr'ın umûmî olarak menka-belerini anlatan hadîsleri getirmişti. Bundan sonra Ensâr'dan bâzı büyüklerin menkabelerine âid hadîsleri sıralayacaktır.
[25] Sa'd ibn Muâz, Ensâr'ın Evs kabîlesinin en yüksek sîmâsıdır. Peygamber'in hicretinden önce Mus'ab ibn Umeyr'in delaletiyle müslümân olmuş, sonra kabîlesi halkına: Siz müslümân oluncaya kadar sizin erkeklerinize, kadınlarınıza söz söylemek bana haram olsun! diyerek, bütün Abdu'l-Eşhel oğulları'nın hidâyetine sebeb olmuştur. Bedir ve Uhud'da hazır bulundu. Hendek harbinde bir ok yarası almış, Mescid'de kurulan bir çadırda tedâvî edildiyse de bir ay sonra o yaranın tekrar deşilmesiyle şehîd olmuştur. ,
Hadîste Sa'd'ın cennetlik olduğu haber verilmiştir ki, bu Sa'd için çok büyük bir menkabedir.
[26] Ars'm, Sa'd ibn Muâz'ın ölümü sebebiyle titremesi, o sırada Allah'ın Arş'ta bir his, bir idrâk yaratmasıyle mümkündür; yâhud da Arş'ta bulunan meleklerin titremiş olmaları mecazî bir uslûbla ifâde edilmiş olabilir. Bu titreme, Sa'd ibn Muâz'ın ruhunun gelmesine sevinmekten hâsıl olan bir titremedir, denilmiştir.
[27] Başlığa uygunluğu "Hayırlınıza yâhud seyyidinize ayağa kalkınız" ve "Sen Allah'm hükmüne uygun hükmettin " sözlerindedir. Bu hükmün infazı ve bunun tafsîlâtı Mağâzî'de gelecektir.
Peygamber, Muhacirler arasında Ebû Bekr'i ne kadar severse, Ensâr arasında da Sa'd ibn Muâz'ı o derece severdi
[28] Hadîsin son rivayetinde isimleri açıkça söylenen bu iki sahâbînin biri Ensâr'ın Evs kabîlesinden Useyd ibn Hudayr el-Eşhelî, diğeri de yine aynı kabîleden Ab-bâd ibn Bişr el-Eşheli'dİr. Bunların böyle bir nura nail olmaları, Peygamber'in sohbetini kaçırmamak ve yatsı namazını Peygamber'le birlikte kılmak faziletini kazanmak için gece karanlığına kalmalarıdır. Nitekim Ebû Davud'un Sünen'-indeki: "Karanlıklarda mescidlere çokça gidenlere, kıyamet gününde tam nura mazhar olacaklarını müjdele" hadîsinin doğruluğuna şâhid ve bu iki sahâbîye ikram olarak, bu nûr, bu dünyâda bile görülmüştür.
Useyd ibn Hudayr'm, Akabe Bey'atı'nda, Bedir gazvesinde bulunmak gibi yüksek mertebeleri vardır. Onun en yüksek bir hususiyeti de güzel sadâ ve edâ ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî derecesinde te'sîrli Kur'ân okumasıdır. Hoş ve dürüst Kur'ân okumada sahâbîlerin birincilerinden idi. Onun Kur'ân okuyuşunda melekler bile hazır olurlardı. el-Kehf Sûresi'ni okurken bulut kümesi içinden parıltılar şeklinde melekler inmişti. Bedir'den Kudüs'ün fethine kadar hayâtını cihâdla ve Kur'ân'a hizmetle geçiren Useyd, yirminci hicret yılında Medine'de vefat etmiş, tâbutu Bakı'a taşınırken Umer de tâbutun iki kolunu yüklenmiştir.
Abbâd ibn Bişr de Bedir'de hazır bulunmuştur. Zuhrî, Abbâd'ın Yemâ-me'de, kırkbeş yaşında iken şehîd olduğunu bildirmiştir.
[29] Muâz ibn Cebel, onsekiz yaşında müslümân olarak Akabe Bey'atı'nda bulunmuştur. Üstün bir zekâya ve güzel bir endama mâlikti. Bedir'den İ'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'in yanından ayrılmamıştır. Peygamber: "Ümmetimin halâî ve haramı en iyi bileni Muâz'dır" buyurmuştur. Peygamber, Muâz'ı vefatından önce Yemen'e göndermişti. Gönderilme târihi hakkında görüş ayrılıkları vardır. Vâlî veya muallim olarak gönderildiği hakkında da görüş ayrılıkları vardır.
Muâz ibn Cebel, Tihâme'de, Ürdün'de, Gor'da henüz otuzbeş yaşında bir genç iken onsekiz yılında Amvâs tâûnu hastalığından vefat etmiştir.
[30] Âişe'nin bu ifâdesi, uzun Ifk hadîsinin bir parçasıdır.
Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'atı'nda bulunmuş kıdemli sahâbîlerdendi. Gazalarda Hazrecliler'in sancağını taşırdı. Âişe'nin şehâdet ettiği gibi, Ifk hâdisesinden evvel iyi bir kimse idi. Fakat CâhilİyetI devrinden beri Arablar arasında hakîkaten ziyâde kabîle gayreti hüküm sürdüğünden, Sa'd ibn Ubâde de Hazrec-liler'i ve bu arada tbnu Ubeyy gibi azgın bir münâfıkı müdâfaa edeyim derken haktan ayrılıyordu. Sa'd ibn Ubâde, Peygamber'in vefatı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve onbeşinci hicret yılında Hav-rân'da vefat etmiştir.
[31] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah siz Sâide oğulları'na birçok insanlar üzerinde fazilet verdi" sözündedir. Çünkü Sa'd ibn Jbâde, Hazrec'in Sâide oğulları kulundandır ve bu kolun önde gelenlerindendir.
Bu hadîs yakında da geçmişti.
[32] Ubeyy ibn Ka'b, Ensâr'ın Hazrec kolunun Neccâr oğulları boyundandır. İlk müs-lümânlardandır. Akabe'de ve ondan sonraki gazvelerde hazır bulunmuştur Otuzuncu hicret yılında Medine'de vefat etmiştir.
[33] Bu vak'a Ubeyy için hiç kimsenin ortak olamayacağı yüksek bir menkabedir. Umer: Ubeyy, seyyidu'l-müslimîndir, der idi. Bu sûrenin ona okunması, şüb hesiz ona öğretmek içindir; yoksa ondan öğrenmek için değildir. Sûrenin diğerlerinden önce Ubeyy'e arz olunmasının sebebi de Ubeyy'in Kur'ân lâfızlarını, edâ keyfiyetlerini, kıraat vecihlerini öğrenmeye ehemmiyet vermesidir. Bu se-beble Kur'ân'ın kıraatine ihtimam eden hafızlara Kur'ân'ı arzetmek, bir sünnet olarak devam edegelmiştir. Başka bir sebeb de Kur'ân'ı onun dilinden öğrenmeye teşvik olabilir. Nitekim öyle de olmuştur: Rasûlullah'tan sonra Ubeyy, kıraat ilminin müstakil imamlarından biri olmuştur.
Kur'ân sûreleri arasında bu sûrenin tahsis buyurulması da, bu sûrenin İslâm Dîni'nin asıllarını, kaaidelerini ve en yüksek mühimmelerini vecîz bir uslûb İle ihtiva etmesindendir.
[34] Zeyd ibn Sabit, Peygamber'in Medine'ye hicretinde onbir yaşında idi. Hicretten evvel ezberlediği onaltı sûreyi Peygamber'e okumuş, O'nun büyük takdirine nail olmuştu. Medine devrinde Peygamber'in vefatına kadar vahiy kâtibliğinde kalmıştır. Yaşı küçük olduğundan Bedir harbine katılmasına izin verilmemiş, Uhud'dan sonraki bütün gazvelere katılmıştır. Tebûk gazvesinde Neccâr oğul-ları'nım bayrağını Umâre ibn Hazm'dan alıp Zeyd'e vermiş, Umâre sebebini sorunca: "Kur'ân öne geçirilir. O Kur'ân'ı senden çok bilir" buyurmuştur. Peygamber, yabancı hükümdarlardan gelen mektûbları terceme etmesi için Zeyd'e Süryânî ve İbranî dillerini öğrenmesini emretmiş, o da kısa zamanda bu dilleri öğrenmiştir. Farâiz ilmini en iyi o bilirdi. Ebû Bekr'in emri ile bütün Kur'ân'ı, muntazam bir şekilde sahîfelerde bir araya topladığı gibi, Usmân'ın emri ile de bu ilk Mushaf'ı bir hey'et başkanlığı sorumluluğunda, bugün elimizdeki tertîb-le çoğaltmıştır. Hicretin kırkbeşincİ yılında vefat etmiş, namazını Mervân ibn Hakem kıldırmıştır.
Zeyd ibn Sabit 'in özellikleri şöyle özetlenebilir:
1. Medine devri süresince vahiy kâtibliği,
2. Rasûlullah'ın sağlığında Kur'ân'ı ezberleyenlerden biridir.
3. Kur'ân'ı en düzgün okuyanlardandır.
4. Kur'ân hafızları İçinde en uzun yaşayanıdır.
5. Tebûk'te sancakdâr yapılırken belirtilen tercih sebebi.
6. Çok zekî olup yabancı dil öğrenmesi.
7. Ebû Bekr'in Kur'ân'ı onun toplamasını emrettiği sırada: "Ey Zeyd, sen akıllı, reşîd bir gençsin; biz seni hiçbir kusur ile itham edemeyiz" diye tezkiye etmiş olması.
[35] Kur'ân'ı ezberleyenlerin bu dört zâttan ibaret olduğu sanilmamalıdır. Dört Ha-lîfe'nin içlerinde bulunduğu daha birtakım sahâbîler Kur'ân'ı ezber etmişlerdir. Buna geçen hadîsler de delâlet eder. Belki Enes İbn Mâlik bu hadîsinde yalnız bir kabîleden, yalnız Ensâr'dan dört zâtın Kur'ân'ı ezberlemiş olduklarını bildirmiş olmaktadır.
[36] Ebû Talha Zeyd ibn Sehl künyesi ile meşhurdur. Sahâbîler arasında kahraman ve atıcılanndandı. Ebû Talha bütün savaşlara katılmış, bilhassa Uhud'da çok yararlık göstermiş, Peygamber'e atılan düşman oklarına göğüs germiştir. Gür sesli olduğundan Peygamber: "Ebû Talha'nın ordu içinde sesi, yüz adamdan hayırlıdır" buyurmuştur.

Ebû Talha, Enes'in üvey babasıdır. Enes'in öz babası Mâlik, Şam'da kâfir olarak ölmüştü. O zaman Enes, sekiz yaşında idi. Annesi Ümmü Suleym ilk kocası öldükten sonra Ebû Talha ona evlenme teklîf etmişti. Ebû Talha o zaman müşrik idi. Ümmü Suleym, kendisi müslümân olursa onunla evlenebileceğini, mehir de istemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Ebû Talha müslümân oldu ve Ümmü Suleym'le evlendi. Bu karı-koca, İslâm yiğitliğinin benzersiz örnekleridirler.
Ebû Talha, hicrî otuz yılında vefat etmiştir.
[37] Abdullah ibn Selâm, İsrâil oğulları'ndan ve Yûsuf Peygamber'in soyundandır. Kendisi ve babası Selâm ibn Haris, Yahûdî âlimlerindendi. Peygamber'in Me-dîne'ye hicreti üzerine müslümân olmuştur. Câhiliyet devrinde adı Husayn iken, Rasûlullah ona Abdullah adını vermiştir. Tirmizî'nin rivayetinde Peygamber onun hakkında: "Abdullah ibn Selâm, cennet ehli olan on kişinin onuncusudur" buyurmuştur. Hicretin 43. yılında Medine'de vefat etmiştir.
[38] Hadîsin Abdullah ibn Selâm için büyük bir menkabe ihtiva ettiği gizli değildir.
ez-Zemahşerî şöyle demiştir: Abdullah ibn Selâm Kur'ân ile Tevrat arasındaki benzerliği, her iki kitabın tevhîd, mebde', maâd, sevâb, ikaab, ba's, he-sâb, gibi dînî asıllara delâlet etmesinde bulmuştur. Ve kavmine:' 'Musa'ya inen Tevrat'ı Allah Kelâmı olarak kabul edip de Muhammed'i ve O'na inen Kur'-ân'ı inkâr etmek zulümdür" diyerek müslümân olmuştur.
Bâzı âlimler, sûrenin Mekkî, Abdullah'ın İslâm'a girişi Medine'de oldu•ğundan bu şahidin Abdullah değil, Mûsâ olduğunu söylemişlerdir.
[39] Başlığa uygunluğu açıktır. Peygamber'in bu ta'bîrİ şu âyetin muhtevasını işaret etmektedir: "Hakikat îmân ile küfr apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim azgınları tanımayıp da Allah *a îmân ederse, o muhakkak ki kopması olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır... " (el-Bakara: 256).
Abdullah ibn Selâm'ın İslâm'a girişini anlatan bir hadîs, daha önceki ki-tâbda geçmişti: Buhârî, Enbiyâ, "Bâbu halkı Âdem... bâbu kavlihi taâlâ: Ve iz kaale Rabbuke lil-melâiketi innî câilun fi'l-ardı halîfe.." IV, 226 "133".
Sahîh-iMüslim ve Tercemesi'nde daha tafsîlli hadîsler vardır: VII, 407-412.
[40] Bu hadîsteki sözleri Abdullah ibn Selâm'm son derece takvâlı olduğunu ifâde etmektedir ki, bu, onun için büyük bir menkabedir
[41] Hadîsteki "Sen büyük bir eve girersin" ifâdesi, onun evine Peygamber'in girdiğini ifâde eder ki, bu da Abdullah'ı bir büyütmedir.
[42] Hadîce, Huveylid ibn Esed ibn Abdi'1-Uzzâ ibn Kusayy'ın kızıdır. Hadîce'nin nesebi, Peygamber'in nesebi ile Kusayy'de birleşir, buna göre kadınların ne sebce kendisine en yakın olanı Hadîce'dir. O'nun Kusayy soyundan evlendiği, Hadîce'den başka bir de Ümmü Habîbe vardır. Câhiliyet devrinde Hadîce, Tâ-hire adiyle çağrılırdı. Annesi Fâtıma bintu Zâide'dir. Cumhura göre Hadîce ile evlendiğinde Peygamber yirmibeş, Hadîce kırk yaşında bulunuyordu. Bu evlilik yirmidört sene sürmüştür. Hadîce hicretten birkaç sene evvel 64,5 yaşında vefat etmiş ve Hacûn'a gömülmüştür. Hadîce ittifakla İlk müslümân olan insandır. Başlıktaki "Tezvîc" kelimesi, "Tezevvüc"yerinde kullanılmış olup, "Çift-. lenmek" ve "Evlenmek" ma'nâsınadır. Tef'îl sığasının tefe'ûl ma'nâsmda kullanılması yaygındır.
[43] İmrân kızı Meryem hakkındaki âyetlerden biri şudur:
"Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine mümtaz kıldı, demişti" (ÂIu İmrân: 42).
Hadîce'nin fazîleti, bu hadîste ve gelecek hadîslerde belirtilmiştir. Hadîce, Aişe ve Fâtıma'nın fazîlet sıralan hakkında görüş ayrılıkları vardır. Bu görüş ayrılıklarının ortak noktası, her üçünün diğerine kıyâsen ayrı ayrı fazîlet ve üstünlük cihetleri bulunmasıdır.
[44] Buraya kadar geçen hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır.
Peygamber'in, İbrahim'den başka bütün çocukları Hadîce'den doğmuştur. Bunlar Zeyneb, Rukayye, Ümmü Kulsüm, Fâtıma, Kaasım, Tâhir, TayyİB'dir. Bu üç erkek çocuk peygamberlikten önce vefat etmişlerdir. Kızların hepsi İslâm devrine yetişip müslümân olmuşlar ve Medine'ye hicret etmişlerdir. Bunlardan üçü Peygamber'den Önce vefat etmişler; yalnız Fâtıma, Peygamber'den altı ay kadar sonra vefat etmiştir. Peygamber'in nesebi Fâtıma'nın çocuklarından devam etti. İbrahim, Marye'den doğmuş ve onsekiz aylık iken ölmüştür.
[45] Âişe'nin ileri sürdüğü hayirlılık, gençlik ve güzellik i'tibâriyledir denilebilir: Ra-sûllullah'm sükûtu ise bir müsamahalı davranıştır. Çünkü bu sözler kadınlık gayretiyle söylenmiştir. Gayret (kıskançlık) fitrî bir hâl olduğu için; bundan dolayı kadınlara ceza sabit olmuyor.
[46] Cerîr, dokuzuncu veya onuncu hicret yılında ve bir rivayete göre Peygamber'in vefatından seksen gün kadar evvel, Veda Haccı sırasında müslümân olmuştur. Ruceyle kabilesinin başkanlarından olduğu için Peygamber, üzerine otursun diye yere kaftan yayarak ikramda bulunmuştu. Peygamber tarafından Yemen'e âmil ta'yîn olunmuştur. Sonra Medâin'in fethinde büyük hizmetleri görülmüş, Kaa-dişiye harbinde İslâm ordusunun sağ kanadına kumanda etmiştir. Umer, Ce-rîr'i çok severdi. Güzel çehreli olduğu İçin: "Cerîr, islâm Ümmeti'nin Yûsuf'udur" der idi.
Cerîr, Kûfe'de ikaamet etmiş, 51 veya 54 yılında vefat etmiştir.
[47] Bu hadîslerde Peygamber'in Cerîr'e ikram etmesi, hem Cerîr'e, hem de Ahmes kabilesi süvârîlerine duâ etmesi bulunduğundan, başlıkla uygunlukları yerindedir.
Bu Zu'1-Halasa puthânesinin yıkılması hadîsi Cihâd'da, "Fetihler hakkında müjde'bâbı"nda da geçmişti.
[48] Huzeyfe ibnu'l-Yemân el-Absî, Hısl yâhud Huseyl ibn Câbir'İn oğludur. Her ikisi de büyük sahâbîlerdendir. Hısl ibn Câbir nasılsa birini Öldürmüş olduğundan, memleketinden kaçarak Medîne'ye gelmiş, Evsîler'den Abdu'l-Eşhel oğul-lan'na halîf olmuş. Evs ile Hazrec, aslında Yemen'den gelme olduklarından Yemânî'dirler. İşte Hısl, bu Yemânîler'e katıldığı İçin kavmi tarafından kendisine "Yemân" lakabı verilmiştir. Huzeyfe, Rasûlullah'm hâle ve geleceğe âid gizli haberlerinin sahibi olmuştur. Babasıyle beraber Uhud harbinde hazır bulunmuş, babası yanlışlıkla bir müslümân tarafından öldürülmüştür. Peygamber tarafından verilen diyeti Huzeyfe, müslümânlara sadaka etmiştir. Huzeyfe, Umer tarafından Selmân Fârisî'den sonra Medâin Vâlîlîği'ne getirilmiş, ömrünün sonuna kadar o hizmette kalmıştır.
Vefatı, Usmân'ın Öldürülmesinden ve Alî'ye bey'at edilmesinden kırk gün sonradır (Tecrîd Ter., II, 383-384).
[49] Bu hadîste açıkça ifâde ettiği gibi Hind'in müslümân olmadan önceki târihî hayâtı, Peygamber'e ve müslümânlara karşı buğz ve kînle doludur. Son derece zekî ve tedbirli olan Hind, Uhud harbinde Kureyş ordusu içinde şiirler okuyarak, Kureyş askerlerini İslâm ordusu üzerine heyecanlandırıp cesaretlendirmiştir. Orada şehîd Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnemiştir.
Hind'in babası Utbe ibn Rabîa, Kureyş başkanlarından olarak Bedir harbine gelmiş ve orada öldürülmüştür.
Hind, kocası Ebû Sufyân ile beraber Mekke fethi günü müslümân olmuş, İslâm'da sebat ve güzel hareket etmiştir. Yermuk harbinde de kocasıyle beraber hazır bulunmuş, İslâm askerlerini Rûmlar'a karşı ateşli hitâbeleriyle heyecanlandırıp teşvîk etmiştir.
Umer'in halîfeliğinde, Ebû Kuhâfe'nin öldüğü gün vefat etmiştir.
Peygamber, kadınlardan: "... Hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri..." (el-Mümtehıne: 12) diye bey'at alırken: Hürre kadın zina eder mi? diyen şanlı kadındır.
[50] Zeyd ibn Amr, Peygamber'in cennetle müjdelediği on zâttan birisi olan Saîd ibn Zeyd'in babası, Umer ibn Hattâb'm da amcası oğludur. Zeyd, Tevhîd Dîni arayan muvahhidlerden idi, putlara tapmaktan, şirkten sakınırdı. Fakat Pey-gamber'e peygamberlik gelmezden beş sene evvel vefat etmiştir, Peygamber: "Zeyd, (benimle îsâ arasında) yalnız başına bir ümmet olarak diriltilir" buyurmuştur. Buhârî, bunun hadîsini bu bakımdan burada zikretmiştir.
[51] Yânî sizin bu fiiliniz akla, adalete uygun mudur? diyerek onları ayıplardı.
[52] Yahûdî âlimin bu sözü, şu âyete uygundur: "İbrâhîm ne bir Yahûdî, ne de bir Hristiyan'dt. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslümândı. Müşriklerden de değil idi o" (Âiu İmrân: 67).
[53] Ebû Nuaym'ın Mustahrac'mda. Ebû Usâme hadîsinde: Zeyd: Benim ilâhım İbrahim'in ilâhı; dînim de İbrâhîm'in dînidir, der idi, şeklindedi
[54] Bu hadîsler Zeyd ibn Amr'ın faziletlerini pek güzel ortaya koymaktadırlar.
Câhiliyet devrinin kız çocuklarını diri diri gömme feceâtı, Kur'ân-ı Kerîm'de de zikredilip kötülenmiştir:
"... Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz,.."" (el-En'âm: 151);
"Evlâdlartnızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızık-landmnz. Hakikat onları öldürmek büyük bir suçtur" (el-tsrâ: 31);
' 'Diri diri gömülen kız hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman..." (et-Tekvîr: 8-9).
Zamanımızda yeniden gündeme getirilip propogandasi yapılan nüfûs plânlaması çalışmalarında bu âyetlerden gaflet edilmemelidir!..
[55] Yıkılacak hâle gelen Ka'be'yi, peygamberliğe yakın Câhiliyet günlerinde Kureyş yeniden bina etmişti. Bunun târihi hakkında yedi ayrı rivayet vardır: Bu sırada Peygamber bulûğa ermemişti (Zuhrî); onbeş yaşında idi (tbn Battal, İbnu't-Tîn); peyamberlik ile Ka'be'nin binası arasında beş yıllık zaman geçmiştir (İbn Hişâm); Ka'be'nin yeniden inşâsında Peygamber otuzaltı yaşında idi; yeniden inşâ, Hadîce ile evlenmesinden önce idi (Beyhakî); Hadîce ile evlenmesinden on sene sonra idi (Muhammed ibn İshâk); peygamberlikten on sene evvel idi <Mû-sâ ibn Ukbe ve Mucâhid). Bu inşâ hizmetinde erkek, kadın, yaşlı, çocuk bütün Kureyş çalışmıştır.
[56] Başlığa uygunluğu "Ka'be bina edileceği zaman" ve "Peygamber ile amcası Abbâs gidip sırtlarında taşlan naklediyorlardı" sözlerindedir. Bu Peygamber'in Ka'be'nin yeniden inşâsında bizzat çalıştığının delilidir. Peygamber'in bayılması, avret yerinin açılması sebebiyle duyduğu derin utanmayı ifâde eder. Namaz Ki-tâbı'nın evvellerinde geçen rivayette: "İşte o günden sonra hiç çıplak görülememiştir" ziyâdesi vardır. Bu hadîs Hacc Kitabı, "Mekke'nin fadlı ve bina edilmesi bâbı"nda da geçmişti.
[57] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bunda Ka'be etrafına duvar örülmesi, sonra bunun uzatılıp yükseltilmesinin bildirilmesi yönündendir.
[58] CâhİliyET günleri, îsâ Peygamber ile Peygamberimizin peygamberliği arasında geçen müddetin adıdır. Bu devirde câhilce işler çok olduğu ve umûmî bir cehalet hüküm sürdüğü için bu isimle adlandırılmıştır (el-Kirmânî).
[59] Başlığa uygunluğu "Âşûrâ, Câhiliyet devrinde Kureyş'in oruç tutar olduğu bir gündü..." sözlerindedir. Bu hadîs Oruç Kitabı, "Âşûrâ orucu bâbı"nda da geçmişti.
[60] Başlığa uygunluğu "Câhiliyet devrinde müşrikler hacc aylarında umre yapmayı yeryüzünde işlenen günâhlardan sayarlardı" sözlerindedir. Bu hadîs dahî Hacc Kitabı, "Temettü' ve ifrâd bâbı"nda geçmişti.
[61] Bu, uzun bir kıssadır. Mûsâ ibn Ukbe şöyle zikretmiştir: Seyl, Mekke'nin yukarı tarafında kayalar üzerinden gelirdi de, Mekke'yi harâb eder; Mekkeliler suların Ka'be'ye girmesinden korkarlardı. Bunun için Ka'be'nin binasını sağlamlaştırmak istediler. Bu maksadla Ka'be'nin üzerine ilk çıkan ve ondan bir parça yıkan, el-Velîd ibnu'l-Mugîre oldu... (Aynî).
[62] Hadîsin başlığa uygunluğu "ihramda susma, Câhiliyet devri işlerindendir" sö-zündedir. Hadîsin son fıkrası, bekaanız, imamlarınız dosdoğru oldukları müd-detçedir. Çünkü imamların doğrultmalanyle haddler ikaame edilir, haklar alınır ve herşey yerli yerine konulur, denmiş oluyor.
[63] el-Vuşâh, el-Vişâh; kitâb vezninde Arab kadınlarının süs eşyalarından şu gerdanlığa denir ki, İnciden ve sair cevherden, her iki dânenin ağırlığına diğer ne-vi'den bir dâne girdirerek iki kur dizerler ve o iki kurun birisini diğeri üzre dizip bükerler. Ve yine Vişâh bir süse denir ki, geniş bir meşin parçasını cevher nevi'-leriyle süsleyip, hâtûnlar onu hamaile takınırlar. Ve vâv'ı hemze'ye ibdâl ile "Işâh" dahî derler (Kaamûs Ter.)
[64] Başlığa uygunluğu, Câhiliyet halkının üzerinde bulundukları katı fiiller ve sözler yönündendir. Görmez misin o kızcağızı ittihâm edenler, ona nasıl cefâ ettiler ve aramada ne kadar aşn-ı gittiler de, onu fercinin içinde bile araştırdılar! Bu hadîsin diğer rivayetlerinden birinde bu kızcağızın yeni evlenmiş bir gelin olduğu ve yıkanmak için zînetini çıkarmış bulunduğu bildirilmiştir. Bu hadîsin benzeri

Namaz Kitabı, "Mescidde kadının uyuması bâbı"nda geçti.
Bundan barınacak yeri olmayan fakîrlerin, hattâ fitne korkusu olmamak şartıyle kadının bile mescidde gece geçirmesi caiz olduğu istidlal edilmiştir. Mescidde ikaamet eden Suffa Ashabı da hep meskeni ve kazancı olmayan fakîr insanlardı
[65] Câhiliyet devrinde babalar üstüne yapılan yemîn, eğer babası sağ ise "Babamın başı için şu işi işlerim, yâhud işlemem"; ölmüş ise "Babamın toprağı hakkı için şunu yaparım yâhud yapmam" şeklinde idi. Yemîn, yemîn yapılan şeyi ta'zîm ifâde ettiği, ta'zîme ise ancak Allah'ın hakkı olduğu için, İslâm'da bu câhiliyet yemîni kaldırılmıştır.
[66] Yâhud bunun ma'nâsı şöyledir: "Sen ehlin içinde şerîf idin, şimdi sen nesin?". Bunu iki kerre söylerlerdi.
Yâhud da ma'nâ şöyle olabilir; "Sen bir kerre ehlin içinde idin, artık sen iki kerre onların içinde olmayacaksın".
Birincide "Mâ" mevsûle, ikincide soru, üçüncüde ise nâfiye olur ve "Merreteyn" sözün tamamlayıcısıdır. Câhiliyet inancı bu ma'nâlann üçüne de uygundu; onlar bir daha dirilmeyi ummuyorlardı... Cenaze için ayağa kalkma hakkındaki farklı görüşler, Cenazeler Kitâbı'nda sıralanmıştı.
[67] Bu, Hacc Kitabı; "Minâ'dan ne zaman dönülür bâbı"nda da geçmişti. Bunda Câhiliye'nin güneş doğmadan Minâ'dan hareket etmemeleri âdeti, İslâm'da kaldırılmıştır.
[68] Hadîsin başlığa uygunluğu, âyetteki "Ke'sen dıhâkan " (Amme zu) lâfızlarının Câhiliyetteki bir ta'bîrle tefsîr edilmesi yönündendir.
[69] Hadîsin başlığa uygunluğu Lebîd'in de, Umçyyetu'bnu's-Salt'ın da Câhiliye devri şâirlerinden olmaları yönündendir.
Lebîd ibn Rabîa, Câhiliye devrinde şiirleri müsabaka kazanarak Ka'be'nin duvarına asılan yedi büyük şâirden birisidir. Yukarıdaki beyit de bu muallaka-smın matla'ı yânî ilk beytidir. Lebîd'in bu şiirinin hepsi on beyittir. Lebîd, mu-hadramûndan yânî hem Câhiliyet devrini, hem de İslâm hayâtını yaşamış uzun ömürlü bahtiyarlardandır. Enes'in rivayetine göre yüzkırk yıl yaşamıştır. Hicretin dokuzuncu yılında kabîlesi halkıyle birlikte Medine'ye gelip müslümân olmuştur. Câhiliyet devrine âid şiirleri, ÂİŞe'nin beyânına göre onikibin beyit kadardır. Lebîd müslümân olduktan sonra pek az şiir söylemiştir. Bir gün Umer, kendisinden şiir okumasını istemiş. Lebîd:
— Allah bana el-Bakara ve Âlu İmrân'ı öğrettikten sonra, artık ben şiir söylemez oldum, demiş ve Kur'ân'm fesahat ve belagat nurunun şiirin ikbâlini söndürdüğünü bildirmiştir.
Usmân'ın halîfeliği zamanında Kûfe'de vefat etmiştir... (Ali Fehmî, Hüsnü's-Sahâbe, s. 350).
Umeyye ibn Ebi's-Salt da Câhiliyet devrinde yetişen Kureyş şâirlerindendi. Tevhîde, öldükten sonra tekrar dirilmeye, âhiret gününe îmân ederdi. Bütün bu kanâatlerini îmânh yaşadığı gençlik devri şiirlerinde terennüm etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde Şerîd ibn Suveyd şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah'ın terkisinde yolculuk ediyordum. Rasûllullah; "Umeyye'nin şiirlerinden birşey biliyor musun?" dedi. Bende: Evet biliyorum, dedim ve yüz beyit kadar okudum. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Ümeyye,, müslümân olmağa yaklaşmıştır"^ buyurdu (Müslim, Şiir).
Vâkıdî'nin beyânına göre Umeyye, hayâtının ilk devirlerinde peygamberlik iddia etmiş, hayâtının sonlarında da o güzel i'tikaadlarını bırakarak sapıklardan olmuştur. Bir rivayete göre el-A'râf: 175. âyeti Umeyye hakkında inmiştir: "Onlara o kimsenin haberini de oku ki biz kendisine âyetlerimizi vermiştik de o, bunlardan sıyrılıp çıkmış, derken şeytân onu arkasına takmış, nihayet azgınlardan olmuştu".
Umeyye İslâm'a yetişmiş, fakat müslümân olmamıştır. Bir rivayette Hris-tiyan olduğu söylenmiştir.
[70] Kâhinlik, gâibden delilsiz olarak haber verdiğini iddia ederek birtakım insanları aldatmak hilekârlığıdır. Câhiliyet devrinde bu kabîl hurafeler pek çoktu. İslâm bunları yasaklamıştır. İnsanları aldatarak elde edilen kazançlar haram olduğu için Ebû Bekr, o nevi1 kazançtan yediği şeyleri kusmuş oluyor.
[71] Bu da müddeti bilinmeyen bir şeye ta'lîk ederek yapılan ve içinde aldatma bulunan bir Câhiliyet devri alışverişi idi. Bunun tafsilâtı Buyu' Kitabı, "Bey'u'l-garer ve habelu'l-habele bâbi"nda geçmişti.
[72] Enes ibn Mâlik, senin kavmin şu, şu günde şöyle şöyle yaptı... demekle onların Câhiliyet devrinde yaptıkları kötü İşlere işaret etmiş olabilir. Râvî Gaylân, En-sâr'dan değil, fakat Ensâr'a mensûb bir kişi olduğu için, ona böyle hitâb etmiş oluyor...
[73] ... el-Kasâme, yemîn ma'nâsına olan îksâm'dan isim olarak mutlak yemîn ma1-nâsınadır. Sonra şu yemine denildi ki, maktulün velîleri üzere taksim olunur. Meselâ bir köy toprağında bir kimsenin mülkü olmayan boş mahalde yaralanmış bir maktul bulunup, kaatili bilinmezse, vârisleri o köy ahâlîsinden iddia eyledikte, maktulün velîsi seçtiği elli adama yemîn verir, ve eğer elli adam bulunmaz ise yemîn verilen kimselere elli yemîn tamamlanıncaya kadar yemîn tekrar olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ yakınında düşmanlığı görülen Amr Üzere delâletle da'vâ eyleseler, maktulün velîleri işbu Amr ve Zeyd'i katleyledi diye elli tamâmına dek yemîn ederler. İşte bu iki surette yemîn eden cemâate de Ka-sâme denildi. Eğer iddiacılar yemîn ederlerse diyete hakk kazanırlar, ve eğer îtti-hâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez... (Kaamûs Ter.).
[74] Bunu İbn Abbâs'a, doğruluklarına güvendiği bir cemâat haber vermiş ve onun için yemînle söylemiş olabilir.
Fethu'l-Börîdt şöyle dedi: tbn Abbâs'a bunu haber verenin bizzat Peygamber olması muhtemeldir. İşte bu sebeble hadîsin Câmi'u's-Sahîh'e girmesi mümkün olmuştur.
Yine Fethu'l-Bârfde zikrettiğine göre el-Fâkıhî, îbn Ebî Necîh'ten şöyle rivayet etmiştir: Birtakım insanlar Beyt'in yanında bâtıl üzerine Kasâme yemini yaptılar, sonra çıkıp bir kayanın altına konakladılar. Kaya üzerlerine yıkıldı (da hepsi helak oldular).
[75] Bu hadîs, Ensâr'ın Menkabeleri'nin evvelinde de geçmişti.
[76] ibn Abbâs, sa'yin sünnetliğini nehyetmiyor, fakat şiddetle yürüyüşü nehyediyor. Çünkü sa'yin aslı Rasûlullah'ın yoludur, hacda ve umrede vâcib bir rükündür. Cumhur, vâdînin seyl yerinde şiddetle yürümenin müstehâblığma kaail oldular. İbn Abbâs onlara muhalefet etmiştir (Kastallânî).
[77] Oraya Hatîm denmesinin, buradakinden başka isimleme sebebleri de zikredilmiştir.
[78] Bu kıssanın aslını el-İsmâîlî, Absî ibn Hıtân'dan; o da Amr ibn Meymûn'dan olmak üzere geniş surette zikretmiştir: Amr şöyle demiştir: Ben Yemen'de aileme âid bir koyun sürüsü içinde idim. Yüksek bir yerde bulunuyordum. Derken bir maymun geldi, beraberinde birçok maymunlar vardı... (Aynî).
[79] Câhiliye'de yıldız hareketlerinden yağmur isterlerdi de, şu yıldız sebebiyle yağmura mazhar olduk, şu yıldız sayesinde suya kavuştuk derlerdi. Yağmur İsteme Duâsı'nda bu konuda bilgiler verilmişti.
Buhârî, Câhiliyet devrine âid olan bu haberleri, şimdi gelecek olan Peygamberlik Bâbı'na bir mukaddime olarak getirmiştir
[80] Buradaki isimlerin herbiri hakkında şerhlerde bilgiler verilmiştir.
Muhammed, Peygamber'in en meşhur ismidir. Kur'ân'ın dört yerinde bu isimle anılmıştır: Âlu İmrân: 144, el-Ahzâb: 40, Muhammed: 2, el-Feth: 29. Birçok hadîslerde de bu isimle anılmıştır. Muhammed, tef îl babından mef'ûl sîga-sıdır; çokluk ve mübalağa ifâde eder. Buna göre Muhammed, çok medh olunan kimse demektir. Doğumunda Abdulmuttalib tarafından bu isim verilmiştir. Peygamber, Kur'ân'da ve hadîslerde daha başka isimlerle de anılmıştır.
Buhârî, Peygamber'in nesebini Adnan'da bırakmıştır. İbrahim'e ve Âdem'e kadar çıkarmamıştır. Çünkü nesebinin Adnan'a kadar olan zincirinde neseb ilmi âlimlerinin ittifakı vardır. Ondan yukarısında ihtilâf vardır. Peygamber'in yukarıda zikrolunan nesebi çok temiz ve çok şerefli bir altın zincirdir. Kendisi: "Ben devirden devire ve aileden aileye intikal ve bu suretle süzülen Âdem oğullan soylarının en temizinden naklolundum ve nihayet şu içinde bulunduğum Hâ-şimî camiasından meydana çıktım " buyurmuştur (Buhârî, Menâkıb, Sıfatu'n--Nebî, V, 30 "64").
Bu asîl süzülme, Müslim ile Tirmizî'de şöyle îzâh edilmiştir: "Allah, îbrâ-hîmoğulları'ndan İsmail'i, İsmâîl oğulları 'ndan Kinâne oğulları 'm, Kinâne oğul-lart'ndan Kureys'i, Kureyş'ten Hâşim oğulları'm, Höşim oğullan'ndan da beni seçmiştir".
[81] Bu hesaba göre Peygamberimiz altmışüç yaşında vefat etmiş oluyor ki, Âişe'-nin rivayeti ve siyer âlimlerinin çoğunun görüşü böyledir. Vahyin gelmeye başladığı târihi, yılı, ayı, günü İle ta'yîn hususunda re'yler, İctihâdlar dağınıktır. Bunun sebebi de Zu'1-karneyn, Fîl, Ka'be'nin binası gibi değişik târih başlangıçlarına göre hesâb edilmesidir. Bu görüşlerden çoğunun bir ortak noktası vardır ki, o da ilk vahyin Ramazân ayında gelmeye başlamış olmasıdır.
[82] Başlığa uygunluğu "Biz müşriklerden şiddetle karşılanmıştık" sözlerindedir. Bunun biraz değişik bir rivayeti Peygamberlik Alâmetleri'nde geçmişti.
Râvî Habbâb ibnu'L-Erett, ilk müslümân olan sahâbîlerdendir. Hadîste haber verdiği hâl, İslâm'ın Mekke'deki ilk günlerine âid vakıalardandır.
Peygamber'in yemîn ile ve en kuvvetli te'kîd edâtlarıyle haber verdiği İslâm'ın kudret ve hâkimiyeti kendisi hayâtta iken gerçekleşmiş ve müslümânlı-ğm adalet ve emniyet nuru Arabistan'ın her yerine nufûz etmiştir
[83] Hadîsin başlığa uygunluğu, o ihtiyarın müslümânlarla beraber bulunduğu hâlde, onlara muhalefet edip secdeden çekinmesi, onlara bir nevi' eziyyet olması yönündendir.
[84] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nın sonlarında geçmişti
[85] Hadîsin başlığa uygunluğu, Mekke ahâlîsinin müşriklerinin: "Biz Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürdük..." sözlerinden alınır. Çünkü müslümânları öldürmek ve işkence etmekten daha şiddetli ezâ olamaz... (Aynî).
Hadîsin son fikrasında Mucâhid: el-Furkaan: 68. âyet devamındaki 70. âyetle kayıdlanmıştır; mutlak, mukayyede hamledilir demiş oluyor. •
îbn Abbâs'a göre islâm'a girdikten sonra kasden bir mü'mini öldüren kaa-til için tevbe yoktur. O buna en-Nisâ: 93. âyeti ile hüccet getirdi. İbn Abbâs'-tan meşhur olan görüş budur. Ondan kaatil için tevbenin var olduğu görüşü de rivayet edilmiştir. Bu hadîs, Tefsîr'de de gelecektir. Bu hadîsi Müslim de Tef-sîr'de getirmiştir.
[86] Başlığa uygunluğu açıktır. Ebû Bekr'in saldırganı def edip ona karşı okuduğu âyet, Mûsâ ile Fir'avn kıssasına ve Fir'avn'ın Musa'yı öldürmeye karar verdiği zaman, sarayda îmânını gizleyen bir mü'minin söylediği sözlerdir. Bunun Peygamber'in uğradığı bu saldırı akabinde okunması çok yerinde ve belîğ olmuştur. Bu âyetlerin mealleri yerinden ve tefsirlerinden okunmaya değer.
[87] Buhârî'nin gösterdiği bu mutâbaaların bir kısmı, diğer hadîsçiler tarafından, bir kısmı da bizzat Buhârî tarafından senedleriyle mevsûlen rivayet edilmişlerdir. Bunları zikretmenin faydası, hadîsin çeşitli yollarını ve lafızlarını gösterip kuvvetini belirtmektir.
[88] Hadîsin başlığa uygunluğu, Ebû Bekr'in hürr erkekler arasında ilk müslümân olmasıdır. Ammâr'm haber verdiği beş köle de: Bilâl Habeşî, Zeyd ibn Harise, Amir ibn Fuheyre -ki Ebû Bekr'İn kölesidir ve efendisiyle beraber müslümân olmuştur-, Ubeyd ibn Zeyd, Ebû Fukeyhe ki, Safvân ibn Umeyye'nin kölesi idi. Bu hadîs, Muhâcirler'in Menkabeleri Kitâbı'nda da geçmişti.
[89] Bundan önceki bâbda geçen Ammâr hadîsi ile bunun te'lîfi şöyle yapılabilir: Sa'd'ın üçüncü müslümân olması sözü, erkek, hürr, baliğ olarak müslümân olanların üçüncüsüyüm ma'nâsma olabilir. Rasûlullah birinci, Ebû Bekr ikinci, Sa'd üçüncü olmuş olur. Müslümanlığın ilk günlerinde müslümânlarm gizli bir cemiyet hâlinde yaşamış olmaları sebebiyle, Sa'd'ın kendisine delâlet eden Ebû Bekr ile Rasûlullah'tan başka kimseyi tanımamış olması ve kendi bilgisine göre böyle söylemesi de muhtemeldir. Diğer taraftan beş köle ile Ebû Bekr altı olur, Sa'd da yedinci gelir. Şu hâlde Sa'd İslâm'da en kıdemli birkaç kişiden biridir.
[90] Bu cinn vak'asi, İbn İshâk'ın beyânına göre, Peygamber'in Tâif dönüşünde olmuştur. Şöyle ki: Rasûlullah, Ebû Tâlib ile Hadîce'nİn arka arkaya ölmeleri üzerine Kureyş, bu iki dayanaktan mahrum kalan Rasûlullah'ı tazyîka başlamıştı. Rasûlullah da kendisine bir sığınak aramak üzere Tâif e gitmişti. Fakat orada umduğunu bulamayarak dönerken, gece yarısı Batnu Nahle'ye gelmişti. Orada namaz kılarken, cinnden yedi kişilik bir cemâat buraya uğramış ve Rasûlullah1-ın okuduğu Kur'ân'ı dinlemişlerdir. Rasûlullah namazı bitirince cinnler kendi kavimlerine gidip, onları inzâr etmişlerdir.
el-Cinn Sûresi'nin yukarıdaki ve müteâkib âyetleri cinnlerin bu inzârlanm bildirir. Ayrıca şu âyetler de bunu anlatır:
"Hatırla o zamanı ki, cinnlerden bir taifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzuruna gelince: Susun demişler, okuması bitirilince de korkutmaya me'mûr olarak

kavimlerine dönmüşlerdi. Ey kavmimiz, dediler, hakikat biz Mûsâ 'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdik eden, hakka ve doğru yola ileten bir Kitâb dinledik. Ey kavmimiz, Allah 'in da'vetine icabet edin. Ona îmân edin ki (Allah) sizin günâhlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın" (el-Ahkaaf: 29-30).
Âyetteki "Cinn vak'ası bana vahyolunarak bildirildi" kavlinin zahirine göre, Rasûlullah cinni görmemiştir. Kur'ân dinlediklerinden haberi olmamıştır ve onlara husûsî surette Kur'ân okumamıştır. Fakat cinnler rastgele sabah namazında Rasûlullah'ın okuduğu Kûr'ân'ı dinlemişlerdir.
[91] Bu hadîs, Peygamber'in cinnleri gördüğünü sezdirmektedir. Bu rivayet pek kısa olduğu için Peygamber'in cinnleri görüp görmediği açık değidir. BeyhakF-nin Delâilu'n-Nübüvve'deki şu rivayeti bunu açıklamaktadır:
İbn Mes'ûd dedi ki: Ben cinnlerin Rasûlullah'a:
— Senin Allah'ın Rasûlü olduğuna kim şehâdet eder? diye sorduklarını işittim.
Bulunduğumuz yere yakın bir sakız ağacı vardı. Rasûlullah o ağacı işaret ederek onlara:
— "Şu ağacı gördünüz mü; o şehâdet ederse îmân eder misiniz?" dedi. Cinnler:
— Evet îmân ederiz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah o ağacı çağırdı. Ağaç İcabet etti de ben dallarını, budaklarını sürüyerek geldiğini gördüm. Rasûlullah ağaca:
— "Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?" dedi. Ağaç:
— Şehâdet ederim ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün, dedi.
[92] Şimdi sahîh olan bu iki haberi şöyle te'lîf edebiliriz: Peygamber'e birçok defalar cinn hey'etleri gelmiştir: Mekke'de, Medine'de, daha başka yerlerde. Bunlardan dördünde İbn Mes'ûd bizzat hazır bulunmuştur. Cinn hey'etleri birkaç defa olduğuna göre, ilk defakine İbn Abbâs'ın dediği gibi Peygamber vâkıf değildi; onları görmedi, Kur'ân dinlediklerini bilmiyordu. Bu kendisine vahiyle bildirildi. Fakat el-Cinn Sûresi indikten sonraki vakıalarda Peygamber Allah'-¦ in emri ile çıkıp cinnlerle buluşmuştur (Özetle Aynî'den),
Cinn'İn varlığı ve mâhiyeti hakkında şunu özetle nakledelim: "Ebu'l-Abbâs ibnu Teymiyye (R) şöyle dedi: Bütün İslâm fırkalanyle şâir milletlere ve kâfirlere mensûb zümreler cinnin varlığında muhalefet etmemişlerdir. Vakıa İslâm zümreleri arasında Cehmiyye ve Mu'tezile gibi cinni inkâr edenler bulunduğu gibi şâir ümmetler ve kâfirler arasında da inkâr edenler vardır. Fakat milletlerin cumhuru cinnin varlığını kabû! ve i'tirâf etmişlerdir. Çünkü bütün peygamberlerin cinnin varlığına dâir haberleri zarurî ilim ifâde edecek derecede mütevâtirdir..." (Aynî, Umdetu'l-Kaarî, VII, 285).
Elmahlı Muhammed Hamdı Yazır, Hakk Dîni Kur'ân Dili adlı kıymetli tefsirinde el-Cinn Sûresi'nin mukaddimesinde, doğu ve batı ilim âleminde bu mes'ele hakkında gelen nasslar ile öne sürülen fikirleri ve görüşleri naklederek, çok kıymetli bilgiler toplamıştır. Bu bilgiler oradan okunmalıdır: VII, 5381-5395.
[93] Ebû Zerr el-Gıfârî'nin adı Cundeb ibn Cenâde'dir. ilk müslümân olan beş zâtın beşincisi olduğu, İslâm'ı hiç da'vet edilmeksizin kendi arzusu ile ve yüksek iradesiyle kabul etmiş olduğu hadîsten anlaşılmaktadır. Muâviye ile bâzı ilmî mes'-elelerde uyuşamadığı için, Usmân tarafından Medine'ye getirtilmiş, orada da bâzı tenkîdleri devam ettiği için, Rebe köyüne gönderilmiş, orada yalnız bir hayât geçirerek otuz iki yılında vefat etmiştir.
Buhârî bu hadîsi biraz farklı bir uslûbla Kureyş'in Menkabeleri bölümünde Zemzem kıssasında da getirmişti. Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi hadîsi Müslim'in Sahîh'inde daha tafsîllidir: Müslim Ter., VII, 387, 28. Bâb "2473".
[94] Saîd ibn Zeyd, daha önce de geçtiği üzere Umer ibnu'l-Hattâb'ın amcası oğlu ve kızkardeşinin kocası olduğu için, aynı zamanda eniştesidir. Mekke'de zevce-siyle beraber ilk müslümân olanlardan ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Bedir'den başka bütün gazvelerde hazır bulunmuş, Bedir ganimetlerinden kendisine pay ayrılmıştır. Akîk mevkiinde hicrî ellibir yılında vefat etmiş, cenazesi Medine'ye nakledilmiştir (Vâkıdî).
[95] Başlığa uygunluğu "Umer müslümân olduğu günden beri..." sözündedir.
[96] Başlığa uygunluğu "Şu babalarının dininden sapan Hattâb oğlu'na..." sözlerinden alınır. Küreydiler, müslümân olan kimselere dininden saptı derlerdi.
As ibn Vâil, kavmiiçinde itaat edilen bir adamdı, İslâm'a erişmiş, fakat müslümân olmamıştır. Âs, kavmine karşı söylediği o sözü ile Uriıer'i korumuştur.
[97] Başlığa uygunluğu "Umer ibnu'l-Hattâb müslümân olduğu zaman" sözlerin-dedir.
[98] el-Kevâkib de şöyle demiştir: Bundan murâd Arabî bir peygamberin meydana çıkması, cinnlerin Arablar'a mutâbaat etmeleri, cinnlerin dînde Arablar'a katılmalarıdır. Çünkü O, Rasûlu's-Sakaleyn'dir, yânî "İnsanların ve Cinnlerin ra-sûlü"dür... (Kastallânî).
[99] Bu hadîsin bu bâbda zikredilmesi, bu hadîsteki kıssanın Umer'in İslâm'a girmesinin sebebi olmuştur denilmesidir.
[100] Bu hadîs yakında Saîd ibn Zeyd'in İslâm'a girişi babında geçmişti.
Umer'in İslâm'a girişi hakkında birkaç rivayet vardır. Bunlardan biri kızkardeşi Fâtıma ile eniştesi Saîd ibn Zeyd'in evinde Tâhâ Sûresi'nin okunduğunu işitmesi, içeri girip onları tazyik etmesi, sonunda bu sûrenin baş tarafının yazılı olduğu parçayı alıp okuyarak İslâm'a girmesi rivayetidir. Kaynaklardan bâzıları: İbn Hişâm, es-Siretu'n-Nebeviyye, I, 342-350; "îslâmu Umer ibni'l-Hattâb -R-"; Aynî, VIII, 64-69; Kastallânî, VI, 186-187; Şiblî, Asrı Saadet Târihi, Hz. Umer'in Hidâyeti, IV, 1671-1674; Sadrı İslâm, VII, 2. fasıl, s. 41-75, "Hz. Umer'in Müslümanlığı Kabulü", Cevdet Paşa, Kısası Enbiyâ, I, 74-80; Osman Keskioğlu, Kur'ân Târihi, s. 67-69 "Kur'ânı Kerim Karşısında Hz. Ömer".
[101] Buh'ârî bu hadîslerin bâzılarını küçük farklarla Peygamberlik Alâmetleri Bâbi'-ndan sonraki "Müşriklerin Peygamber'den kendilerine bir âyet göstermelerini istemeleri ve Peygamber'in de onlara Ay'ın ikiye yarılmasını göstermesi bâbı"n-da da getirmişti.
. Orada da belirtildiği üzere Ay'ın ikiye bölünmesi mu'cizesi Rasûlullah'a has mu'cizelerin en büyüğü ve en parlaklanndandır. Çünkü bu mu'cize, bütün peygamberlere verilen mu'cizelerin hepsinden büyüktür. Zirâ diğer peygamberlerin mu'dzeleri araziyâttan semavâta geçmemiştir. Bu mu'cizeyi Allah, Kur'-ân'da da söylemiştir: "Saat yaklaştı, Ay (ikiye) ayrıldı. Onlar bir mu'cize görürlerse yüz çevirirler ve müstemirr bir büyüdür derler..." (el-Kamer: 1-3).
Felsefecilerin bâzısı bozuk iddiâlarıyle felekiyyâtın delinme kabul etmeye ceğini iddia etmişlerdir. Biz ise: Ay, Allah'ın mahlûklarından bir mahlûktur; O, mahlûkunda dileyeceği işi yapar. Nitekim işin sonunda onu dürüp yok edecektir, deriz (Aynî).
Bu mes'ele hakkında geniş ve doyumca bilgileri Elmahlı Muhammed Hamdı Yazır'ın Hakk DîniKur'ön Dili (VI, 4617-4638) adlı kıymetli eserinin el-Kamer Sûresi Tefsîri'nden okumalıdır.
[102] Kureyş müşrikleri müslümânlan dînlerinden döndürmek için onlara azâb etmeye ve eziyet yapmaya yöneldikleri zaman ilk defa Habeşistan'a iki hicret yapılmıştır. Habeşistan'a birinci hicret, Peygamberliğin beşinci yılında receb ayında oldu. Vâkıdî'nin beyânına göre birinci muhacir kaafilesinde onbir erkek, dört kadın vardı. Bunlar Mekke'den yaya ve binitli olarak deniz sahiline gelip, orada yarım dînâra kiraladıkları bir gemi ile denizi geçmiş ve Habeşistan'a varmışlardır. O sırada Habeşistan'da Necâşî Eshame hükümdar idi. Adaleti ile meşhur olan bu zât, İslâm muhacirlerini iyi karşılayıp kabul etti. Muhacirlerin iyi durumu Mekke'de duyulunca, ertesi sene ikinci Habeşe muhacereti yapıldı. İkinci kaafiie yetmişiki yâhud yetmişüç erkek idi. Kadın ve çocuklar bu sayının dışındadır. Onsekiz kadın vardı denilmiştir.
Âişe'nin buradaki sözü Medine'ye hicret bâbı'nda uzun ve senedlİ bir metinle gelecektir. Ebû Musa'nın hadîsi bu babın sonunda; Esmâ'nın hadîsi de Hu-neyn Gazvesİ'nde senediyle gelecektir.
[103] Hadîsin başlığa uygunluğu, Usmân'ın "Ben ilk iki hicretle muhacir oldum" sö-zündedir. Bu hadîs "Usmân'ın menkabeleri bâbı"nda da geçmişti. Fakat her iki rivayette bâzı ziyâdelik ve noksanlıklar vardır.
Müstemlî rivayetinde ondan naklen el-Yûnînî nüshasında hadîsin sonunda Ebû Abdillâh el-Buhârî'nin "el-Belâ" ve "el-İbtilâ" kelimelerine âid âyetlerle destekli bâzı tefsirleri vardır. Bu tefsîr kısmı, İbn Hacer'in Fethu'l-Bâr?si ile Kastallânî'deki nüshalarda da mevcûddur.
[104] Hadîsin başlığa uygunluğu Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme'nin Habeş toprağına hicret eden kadınlardan olmaları yönündendir.
Mü'minlerİn anası Ümmü Habîbe'nin ismi Remle olup, Kureyş büyüklerinden Ebû Sufyân İbn Harb'ın kızıdır. Kocası Ubeydullah ibn Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etti. Ubeydullah'ın orada ölümü üzerine hicretin altıncı yılında Rasûlullah, Amr ibn Umeyye ed-Damri'yi gönderip kendisiyle evlenme ve nikâh akdine, Necâşî'yİ tevkîl etti. Mehrini Necâşî kendi kesesinden verip, sonra Medine'ye yolladı.
Ümmü Seleme'nin ismi Hind bintu Eb.î Ümmeye el-Mahzûmîyye'dir. Kocası Ebû Seleme ile Habeşistan'a hicret etmiş, Medine'ye döndüklerinde kocasının ölümü üzerine mü'minlerin anaları zincirine katılmıştır.
Habeşistan'da gördükleri o kilise Mâriye, yânî Meryemana Kih'sesi'dir. Rasûlullah gitgide putperestlik ibâdetine götürür diye kabirler üzerine bina yapmayı yasaklamıştır.
[105] Başlığa uygunluğu "Habeşistan'dan küçük bir kız çocuğu hâlinde geldim" sö-zündedir. Rasûlullah'ın kıza söylediği "Senâh senâh " kelimeleri de Habeşçe'de "gözel" ma'nâsmadır.
[106] Başlığa uygunluğu "Necâşî'nin yanından Medine'ye döndüğümüzde" sözünde-dir. Necâşî, Habeşistan hükümdarlarının unvanıdır. Türk meliklerine "Hâkaan", İran meliklerine "Kisrâ", Rûm meliklerine "Kayser" denildiği gibi, Habeş meliklerine de "Necâşî" denilirdi. O zamanki Necâşî Ashame, Peygamber'i tasdik ve îmân etmişti.
[107] Başlığa uygunluğu "Gemimiz bizi Habeşe hükümdarı Necâşî'nin memleketi sahiline bıraktı" ve "Peygamber'in onlara: Ey gemi yoldaştan, sizin için iki hicret vardır" sözündedir. Bu iki İhicretten birisi Necâşî'nin memleketi Habeşistan'a, öbürüsü de Medîne'ye Allah'ın Rasûfü'ne yapılan hicretti
[108] Na'y, sa'y vezninde, bir kimsenin öldüğünü haber vermektir.
[109] Necâşî üzerine cenaze namazı kılındığı bu hadîslerle kesin olarak sabit oluyor. Ibn.Sa'd, Tabakaat'mda Necâşî'nin islâm'a girişini şöyle anlatmıştır: Rasûlul-lah altıncı hicret yılında Hudeybiye'den dönünce Amr ibn Umeyye ed-Damrî ile Necâşî'ye bir mektûb gönderip onu İslâm'a da'vet etmiş. Necâşî de mektubu hürmetle alıp müslümân olmuştur. Müslüman olduğunu da bir mektûbla Pey-gamber'e bildirmiştir. Necâşî'ye Ca'fer ibn Ebî Tâlib İslâm Dîni'ni öğretmiştir. Necâşî'nin vefatı, Tebûk seferinden dönüldüğü yedinci yılın receb ayına tesadüf etmiştir.
Bu hadîslerin bir kısmı Cenazeler Kitâbt'nda da geçmişti.
[110] Kinâne oğulları yurdu, Muhassab ve Ebta' adlarıyle de anılır. Ebû Kubeys Da-ği'nın yamacındadır. Kinâne ogullan'yle Kureyş müşrikleri burada küfr üzerine andlaşmışlardı. Bu andlaşma kısaca özetlenirse, Kureyş ile Kinâne oğulları, Hâ-şim ve Muttaiib ogullan'yle kız alıp vermemek ve her türlü içtimaî ve medenî münâsebetleri kesmek üzere andlaşmışlardır. Bu andlaşma, Hâşim ve Muttaiib oğullan Rasûlullah'ı Kinâne ile Kureyş'e boyun eğmeye ikna edinceye kadar devam edecekti. Bu ittifak bir vesika ile de tesbît edilerek Ka'be duvarına asılmıştı. Peygamberliğin yedinci senesi muharremi evvelinde başlayan ve üç sene devam eden bu münâsebet kesme dolayısıyle, Kureyş ile Kinâne oğullan, Hâşim ve Muttaiib oğulları'nı Hâşimîler mahallesinde üç sene muhasara altında tutmuşlar ve aç bırakmışlardır.
Rasûlullah'ın burasını konaklama yeri seçmesi, büyük bir ilâhî intikaamı hatırlamaya vesîle olacağı içindir. Veda Haccı'nda da Minâ'dan dönüşte yine burasını konaklama yeri edinmişti.
Bu hadîs daha tafsîlli bir metinle Hacc Kitâbı'nda geçtiği gibi, Mağâzî'de de gelecektir.
[111] Anasının karnında iken babadan yetim kalan Peygamber, evvelâ dedesi Abdul-muttalib'in; sekiz yaşında iken onun da vefâtıyle amcası Ebû Tâlib'in himayesinde büyümüş, Peygamberliği

zamanında da onun çok yardımını görmüştü. Ebû Tâlib, Hâşimîler muhasaradan çıktıktan sonra, Peygamberliğin onuncu yılında vefat etmiştir.
Buhârî, Hicret'ten önceki vak'alara dâir hadîsleri birer bâbda verirken, Ebû Tâlib'in vefatı ile alâkalı birkaç hadîsi de bu başlık altında sıralamıştır.
Ebû Tâlib'in vefatı, kendisini dayanaksız bırakmıştı. Artık Mekke'de oturması çok zorlaşmıştı. Üç sene sonra Medine'ye hicret edecektir.
[112] Bu âyetlerin ve hadîslerin ma'nâlarma göre Ebû Tâlib, İslâm Dîni'nde ölme-miştir, Peygamber uğrunda bütün varlığını ortaya koyduğu hâlde, kabîle geleneklerine sıkı bağlılığı yüzünden zahiren Tevhîd Akîdesi'ni kabul edememiştir.
[113] Bu da 104. hadîsin başka bir tarîkidir. Bunların başlığa uygunlukları açıktır.
İmâm Müslim'in ve diğerlerinin Ebû Hureyre'den rivayetine göre, Rasû-lullah (S) amcası Ebû Tâlib'e: "Allah 'tan başka hiçbir tanrı yoktur de de, kıyamet gününde senin lehinde şehâdet edeyim" demişti.
Ebû Tâlib: Kureyş kadınları beni kınarlar, korku buna şevketti derler. Böyle demeyecek olsalardı müslümân olup gözünü aydın ederdim, demiştir. Bunun üzerine el-Kasas: 56. âyeti inmiştir (H.B. Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm).
[114] Başlıktaki el-İsrâ ile âyetteki "Esra" kelimeleri, biri masdar, biri mâzî fiildir. Gece yolculuğu etmek demektir. Âyet, "bâ" edâtıyle müteaddî olduğu için "Yürüttü" demek olur.
Mescidi Haram, Mekke'de Ka'be'nin etrafında ve Ka'be'yi çevreleyen bugünkü tavaf sahasıdır. Buraya Mescidi Harem de denilir. Harem denilmesi, bu sahaya ihtiram ve saygı vâcib olduğu içindir. Kendisine karşı saygısızlık caiz olmadığı için Mekke'ye de Haram Belde denilmiştir. Peygamber devrinde ve Ebû Bekr zamanında Mescidi Haram, tavaf etmeye mahsûs olan sahadan ibaret idi. Umer devrinde genişletilmeye başlanıp, Emevîler ve Abbasîler zamanlarında etrafındaki binalar satın alınıp Mescidi Harâm'a ilâve edilmiştir.
Mescidi Aksa, Kudüs Mescidi'dir. Buna Beytu'l-Makdis de denilir. Yeryüzünde evvelâ Mekke'deki, sonraki Kudüs'teki mescidler bina edilmiştir. Kudüs'-tekihe "Aksa = En uzak" vasfı verilmesi, aralarında o zamanın Ölçülerine göre bir aylık yol uzaklığı bulunmasındandır. Mescidi Aksa, Musa'dan îsâ'ya kadar peygamberlerin toplanma yeri ve mukaddes vahy menzili olduğu için, Peygamberimizin bu gece yürütülüşünde de yol uğrağı kılınmıştır.
[115] Hadîsin başlığa uygunluğu, Isrâ gecesinde vukû'a gelen şeylerin bâzısını şâmil olması yönündendir. Bunu Müslim'in Ebû Hureyre'den getirdiği şu hadîs daha da açmaktadır: "Kureyş bana seyahat ettiğim yerlerden soruyordu. Bilhassa Mescidi Aksâ'ya dâir öyle şeyler sormuştu ki, ben îsrâ gecesi onlarla ilgilenip tesbtt edememiştim. Bu sebeble o kadar müşkil bir vaziyete düşmüştüm ki, hiçbir zaman öyle sıkılmamıştım. Bunun üzerine Allah benimle Beytu'l-Makdis arasın da perde olan mesafeyi kaldırdı. Ben artık Beytu'l-Makdis'i görüyor ve ne sorarlarsa muhakkak ona bakarak cevâb veriyordum".
Bu îsrâ vak'asıyle, onu ta'kîben başlayan Mİ'râc hâdisesi hakkında doğru bilgiler almak için Elmalın Muhammed Hamdî Yazır'ın Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsîrine bakılmalıdır: IV, 3141-3152.
[116] en-Nesefî nüshasında bu başlık "Mi'râc kıssası babı" şeklinde gelmiştir.
Mi'râc, Peygamber'in mülk ve melekût acîbliklerini müşâhade ile azametli kevnî ve Rabbânî sırlan, kendisine hass tam bir bildirme ile vâkıf olması için Allah tarafından vâki' olan da'vete İcâbeten en yüksek semâlara geceleyin çıkmasıdır, îsrâ ise geceleyin Mekke'den Burak üzerinde ilâhî âyetler kendisine gösterilmek üzere Mescidi Aksâ'ya seyahat etmesidir, Bu daha Önce de beyân edilmişti. İsrâ, lügatçe gece yolculuğu ettirilmek ma'nâsma geldiği için, hepsini şâmil olması muhtemel ise de, Kur'ân'ın nazmı ile sabit olan Mekke-Kudüs yolculuğuna tahsis edilmiştir.
Mi'râc ismi, yükseğe çıkmak ma'nâsına olan C/rûc'dan alınmış bir âlet ismidir. Bu gün merdiven, asansör, füze, uzay gemisi de bununla ifâde edilebilir. Mi'râc, Peygamber'in bu Arz'dan yüce makaamlara yükselme vâsıtası demek oluyor. Mi'râc hadîslerinde "Uruce bî(= Yükseğe çıkarıldım)" ta'bîri edildiğinden, bu vak'a "Mi'râc" adiyle anılmıştır.
İsrâ ve Mİ'râc vak'ası, zaman ve zemîn kayıdlarından hâriç, mülk ve mele-kûta dâir sırlarla dolu muazzam bir mu'cize olduğu için müteaddid ta'rîklerle rivayet edilmiş ve bu rivayetler müteaddid ve muhtelif görüş ve ictihâdlan mucib
olmuştur.
İsrâ ve Mi'râç'ın yılını, ayını ta'yîn hususundaki rivayetler de çeşitlidir. Bunların en çoğu hicretten bir sene veya onsekiz ay evvel vukû'unu bildirmektedir. Buhârî'nİn de bu vakıa ile Akabe Bey'atları'm, hicretten önceki vak'alara âid bâblann en sonuna bırakması da bu cumhur görüşünü te'yîd eder mâhiyettedir. Sonra ay ta'yîni hakkındaki rivayetlerin en çoğu da rebîu'l-evvel ve receb aylan üzerinde toplanmıştır.
[117] Yahya ile îsâ'nın teyze oğulları olmaları şöyledir: Yahya'nın anasHsâ bintu Fâ-kûz, Meryem'in anası Hanne bintu Fâkûz ile kardeştir. Bunlar iki kızkardeştir-ler. Bunlardan Hanne'yi îmrân ibn Mâsân zevce aldı. îsâ'yı da Zekeriyyâ zevce aldı. îsâ, Yahya'yı; Hanne de Meryem'i doğurdu. îsâ, Meryem'in; Hanne de Yahya'nın teyzesi oldu ve böylece iki teyzeoğlu oldular. Burada adı geçen Im-rân, Müsâ Peygamber'in babası olan îmrân değildir. Çünkü bu iki Îmrân arasında, tarihçilerin beyânına göre, binsekizyüz yıl gibi büyük bir zaman farkı vardır.
[118] Lugatçiler bu büyük testilerin ikiyüzelli ntl su aldıklarını bildirirler.
[119] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitâbı'mn baş tarafında da geçmişti. Bu Mi'râc hadîsinde, Mi'râc'ın es-Sidretu'1-Müntehâ'ya kadar merhaleleri ve safhaları açıktır, ayrıca açıklamaya ihtiyaç yoktur. Ancak Sidre'den ötesi için hiçbirşey rivayet edilmemiştir. Yalnız Beş namazın farz kılmışı ve bunun elli vakit namazdan hafifletilip indirildiği bildirilmekle yetinilmiştir. Çünkü Rasûlullah mi'râcda Sid-re'ye varınca, Sidre'yi bürüyen -ve onu şuurun vukuf ve ıttılâmdan saklayan ilâhî bir emir, bir nûr bürüyüvermişti. Bundan ötesi tasvir ve beyâna sığmayan bir âlemdi. Onun için biz mi'râcm bundan ötesini Kur'ân'dan, en-Necm Sûre-si'nden ta'kîb edelim:
"Onu müdhiş kuvvetlere mâlik olan öğretti. Ki o, akıl ve re'yinde kâmil bir melektir. Hemen (kendi suretine girip) doğruldu. O en yüksek ufukta idi. Sonra (Cebrail ona) yaklaştı. Derken sarktı. (Bu suretle o, Peygamber'e) iki yay kadar yâhud daha yakın oldu da (Allah'ın) kuluna vahyettiğini etti. Onun gördüğünü kalb yalana çıkarmadı. Şimdi siz onun bu görüşüne karşı da kendisiyle mücâdele mi edeceksiniz? And olsun ki, onu diğer bir defa da Sidretu'l-Müttehâ'mn yanında gördü o, ki Cennetuyl-Me'vâ onun yanındadır.O zaman Sidre'yi buruyordu onu bürümekte olan. Peygamberdin gözü gördüğünden ağmadı, onu aşmadı da. And olsun ki o, Rabb 'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür" (en-Necm: 5-18).
en-Necm Sûresi'nin mi'râca dâir tebliğleri de burada bitiyor. Mi'râc'ın her safhası âdet ve tabiat hâricinde cereyan eder... Sahîh haberler Isrâ ve Mi'râc vakıasını bu âlemdeki beşerî teşrifat ve merasimine benzer bir surette rivayet ettiklerine göre, melekût âleminde de tabiat alemindeki gibi, fakat onun kayıt ve şartlarından ârî ma'nevî bir İhtifal vardır. "Biz İbrahim 'e kesin ilme erenlerden olması için göklerin ve yerin büyük mülkünü de öylece gösteriyorduk" (el-En'âm: 75) âyetinde İbrahim'in mi'râcına işaret buyurulmuştur. Buna göre her peygamberin muhtelif mertebelerde mi'râcı vardır. Ka'be kavseyn makaamı, Peygamberimize müyesser olmuştur.
[120] îbn Abbâs, buradaki rü'yâ, uykuda görülen bir düş değil, uyanık olarak gözle görülen bir hakikattir demek istemiştir.
Zemahşerî, Tefsirinde: Bu âyetin zahiriyle de İsrâ'nım rü'yâda vâki' olduğunu iddia edenler istidlal etmişler, İsrâ'nın uyanık iken olduğuna kaail olanlar da buradaki rü'yâyı, rü'yetle tefsir etmişlerdir, demiştir. Allah Kur'ân'da hem kalb görmesini, hem de göz görmesini isbât etmiştir: Kalb görmesini "Onun gördüğünü kalbyalana çıkarmadı"(en-Necm: ll)kavliyle, göz görmesini de: "Göz ağmadı, aşmadı da" {en-Necm: 17) nazmıyle tesbît etmiştir.
Bu âyeı ve benzerlerinden, Rasülullah'ın Allah'ı görüp görmediği hususu mühim bir ihtilâf konusu olmuştur. Âişe, Mes'ûd, Ebû Hureyre gibi bâzı sahâ-bîler, Allah'ı görmenin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buhârî, Âişe'den:
— Muhammed, Rabb'ini gördü mü? diye sorulmuş; o da:
— Herkim Muhammed, Rabb'ini gördü derse, yalan söylemiştir, demiş, sonra: "Ona gözler erişemez. O ise bütün gözleri ihâtû eder.." (el-En'âm: 103) âyetini okumuştur. '
.
Abdullah ibn Abbâs'tan da Rasülullah'ın Rabb'ini gözleriyle görmüş olduğu haberi naklolunmuştur (Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat).
Bu hadîsteki la'netlenmiş ağacın zakkum ağacıyle tefsîri es-Sâffât: 62-67 ve el-Vâkıa: 51-56 âyetlerinde gelmiştir:
"Böyle (ni'mete) konmak mı hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Hakikat biz onu zâlimler için bir fitne (imtihan) yaptık. Şübhesiz ki o, çılgın ateşin dibinde (bitip) çıkacaktır. Ki tomurcuklan, şeytânların başlan gibidir. İşte hakikat onlar bundan yiyecekler, bu suretle karınlarım bundan dolduracaklar. Sonra üzerine de onlar için çok sıcak bir su ile karıştırılmış (şarâb) vardır" (es-Sâffât: 62-67);
"Sonra hakîkaten siz, ey sapkınlar ve tekzfbciler, muhakkak ki, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Öyle ki karınlarınızı hep ondan dolduracaksınız, üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Susamış develerin içişi gibi içeceksiniz. İşte ceza günü onlara ziyafet budur" (el-Vâkıa; 51-56).
[121] Peygamberliğin onuncu yılında Peygamber, Akabe mevkiinde Hazrecliler'den bâzı kimselerle buluşmuş, onlara Kur'ân okumuş^ onlar da müslümânlığı kabul etmişlerdi. Bunlar altı kişiden İbaretti. Ertesi sene Medine'den oniki kişi gelmiş ve bu Akabe mevkiinde Peygamber'le buluşup müslümân olmuşlardı. Buna İkinci Akabe Bey'atı denir ki,bey'at maddeleri el-Mümtehıne: 12. âyetîndeki Bey'atu'n-Nisâ maddeleri gibidir.
Ertesi yıl Medine'den yetmişiki kişi gelmiş ve gece Akabe mevkiinde Peygamber'le buluşup bey'at etmişler ve Peygamber'le MekkelİI müslümânlarm Me-dine'ye hicret etmesini kararlaştırmışlardır. Buna Üçüncü Akabe Bey'atı denir. Bu bey'at birinci bey'attan farklıdır. Bunda Ensâr, mallarını, canlarını, ailelerini nasıl muhafaza ve müdâfaa ederlerse Peygamber'in hayâtını da öyle muhafaza edeceklerine söz vermişlerdir.
İslâm Dîni'nin temelleri ancak Akabe Bey'atı'nda sağlam bir te'mînâta bağlandığı için Ka'b ibn Mâlik, Akabe Bey'atı'nda hazır bulunmasını, yine İslâm'ın sağlama bağlandığı mühim bir gazve olan Bedir'de bulunmaktan üstün tutuyor. Bunda da haklı olduğu apaçıktır...
[122] Câbir, Üçüncü Akabe Bey'atı'nda hazır bulunanların en küçüğü idi
[123] Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attır ki, ona el-Mümtehıne: 12. âyetinin nâtık olduğu bey'at şartlarının aynı ile vâki' olduğundan Bey'atu'n-Nisâ denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdir. İkinci Akabe'de ise Ensâr, çocuklarını ve ailelerini nasıl müdâfaa ve himaye ederlerse Peygamber'i de öylece müdâfaa ve himaye etmek üzere bey'at etmişler ve ahidlerini hak-kıyle îfâ ederek kendilerinden sonra tâ kıyamete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlarla veliyyi ni'met olmuşlardır.
[124] Bu da geçen hadîsin diğer bir tarîkidir. O da, bu da îmân Kitâbi'nda da geçmişti.
[125] Ahmed ibn Hanbel'de ise şu ziyâde vardır: Rasûlullah bir sedir üzerine oturmuştu. Yanında Ensâr'dan erkekler ve kadınlar vardı. Beni yanma oturttular, sonra: Bu ehlindir, mübarek olsun, dediler. Âişe, annesi Ümmü Rûmân, kiz-kardeşi Esma ile beraber Ebû Bekr'in hicretinden sonra hicret etmiştir. Ebû Bekr Medine'ye varıp yerleştikten sonra, Mekke'deki ailelerini getirmek üzere Zeyd ibn Harîse ile Rasûlullah'ın kölesi Ebû Râfi'i Mekke'ye gönderdiler. Rasûlul-lah'ın iki kızı Fâtıma ve Ümmü Kulsüm ile zevcesi Şevde ve ÂİŞe, annesi ve kız-kardeşi Medine'ye nakledildiler. Âişe'nin güvey evine girmesi, en sahîh rivâyett göre, hicretin sekizinci ayına tesadüf eden şevval ayında olmuştur.
[126] Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.
[127] Hicret, bir yerden başka bir yere göç etmektir. Medine'ye hicret, mi'râcdan kısa bir zaman sonra başlamıştır.
Habeşistan'a birinci ve İkinci muhaceret, Peygamber'in dîn neşri gayesi için muvakkat bir tedbîr idi. Tâif, dîn neşrine iyi bir merkez olabilecekti. Fakat bunun tecrübesi menfî netîcelendi. Akabe Bey'atları üzerine Medine'nin en uygun hicret yurdu olacağı anlaşıldı. Mi'râc'da hicret duasının bu suretle vahyedilme-si üzerine Medine'ye hicret teayyün etti:

İmâm Ahmed ibn Hanbel şöyle dedi:-İbn Abbâs şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'de ikaamet etti, sonra hicretle emrolundu. Bunun üzerine Allah: " Ve şöyle de: Rabb 'im beni sıdk ve selâmet girdirişi ile girdir. Sıdk ve selâmet çıkarışı ile çıkar ve tarafından bana hakkıyle yardım edici bir hüccet ve kuvvet ver" (el-İsrâ: 80) âyetini indirdi (Ahmed ibn Hanbel ve Tirmizî).
Tirmizî şöyle dedi: Bu hasen sahihtir. Hasen Basrî bu âyetin tefsirinde şöyle dedi: Mekke kâfirleri Rasûlullah'ı öldürmeleri yâhud kovmaları yâhud bağlamaları için müzâkere ettikleri zaman, Allah Mekke ehlini kıtali irâde etti de Peygamber'e Medine'ye çıkmasını emretti. İşte Yüce Allah'ın el-İsrâ: 80 kavlinde buyurduğu budur (Tefsir, İbn Kesîr, IV, 342).
Mekkeliler'in bu sû'ikasd müzâkerelerini el-Enfâl: 30 âyetinde ifâde etmektedir: "Hani bir zaman o küfredenler seni tutup bağlamaları, ya seni öldürmeleri yâhud seni (yurdundan) çıkarmaları için, sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukaabele edenlerin en hayırlısıdır".
[128] Abdullah ibn Yezîd'in hadisi Huneyn gazvesinde; Ebû Hureyre'ninki Ensâr'ın Menkabeleri'nde senedli olarak geçti
[129] Ebû Mûsâ'nın hadisi Namaz Kitâbı'nda geçti.
[130] Başlığa uygunluğu "Peygamber'in izniyle Medine'ye Allah'ın rızâsını isteyerek hicret ettik" sözlerindedir.
Ru hadis, bâzı öne geçirme ve geriye bırakmalarla Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[131] Bunun da başlığa uygunluğu meydandadır. Bu -hadisin bir rivayeti îmân Kitabı'nın en başında geçmişti.
[132] Yânî fetihten sonra artık Mekke'den Medîne'ye hicret yoktur. .Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve ilim tahsîli niyetiyle çıkılabilir.
[133] Sa'd ibn Muâz bu duayı Kurayza oğulları hakemliği kendisine yöneltildiği günden evvelki gecede yapmıştı. Diğer rivayette duanın biraz daha devamı vardır ki, bu da Kurayza oğullan ile harbetmek veya bu yaradan dolayı şehîd olmak dileğidi
[134] Bu İbn Abbâs hadislerinin başlığa uygunluğu bellidir. Bunlar daha önceki bâb-larda da geçmişti.
[135] Hadisin başlığa uygunluğu Rasûlullah'ın: "Şübhesiz arkadaşlık hususunda da, mal harcama hususunda da insanların bana en çok vergilisi olanı Ebû Bekr'dir... " sözleri yönünden alınabilir. Hicrette Rasûlullah'ın beraberinde Ebû Bekr'-den başka arkadaşlık eden kimse yoktu. Bu kadar münâsebet yeterli olabilir. Onun bu derin dostluğuna Kur'ân'da da şâhid vardır: "... O zaman onlar mağaradaydılar. Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma, Allah hiç şübhe yok bizimle beraberdir, diyordu" (et-Tevbe: 40).
[136] Rasûlullah'm Medine'ye hicreti İslâm târihinin hiç şübhesiz en mühim bir safhasını teşkil eder. Bu ehemmiyetten ötürüdür ki, rivayette ekseriya kısaltma yoluna tutunan Buhârî, bu hicret hadîsini çok uzun bir metinle getirmiştir. Buhâri burada Âişe'ye, Surâka'ya, Zubeyr'e varan üç rivayet yolunu bir araya toplaya rak ve bu hicret menk ab elerine bir istikaamet vererek rivayet etmiştir.
[137] Berku'l-Gımâd, Mekke'nin Yemen yönünde ve deniz sahiline takriben beş gün lük mesafede bir yerin adıdır.
İbnu'd'Dağme ismini hadisçiler böyle zabtetmişlerdir. Lugatçiler bun İbnu'd-Dugunne diye okumuşlardır. Her iki şekilde rivayet edilmiştir, tbn t hâk'a göre bu zâtın adı Rabîa ibn Refî'dir. Sonra müslümân olmuş, Hune^ gazasında bulunmuş ve o gün Durayd ibn Samme'yi öldürmüştür. İbn Abdi Berr ile Zehebî, sahâbîlerden olduğunu rivayet etmişlerdir.
[138] Vâkıdî'nin rivayetine göre, Rasûlullah'ın Ebû Bekr'den aldığı bu deveyi Ebû Bekr sekizyüz dirheme almıştı. Adı Kasvâ idi. Kuşeyr oğullan kabilesi hayvanlarından idi. Rasûlullah'ın vefatından sonra biraz daha yaşamış ve Bakî'a salı-nıverip orada otlamıştır. Sonra Ebû Bekr'in halifeliği zamanında ölmüştür.
[139] Buhârî bunu biraz sonra bizzat Esmâ'dan da rivayet edecektir.
[140] Mekke'den çıkışları bir perşembe günü, mağaraya ulaşmaları cumua gecesi ol-' muş, bir pazar günü de. mağaradan çıkıp yola koyulmuşlardır.
Sevr Dağı, Mekke'nin sağ tarafında ve üç mil uzaklıktadır. Mağara da bu dağın tepesindedir. Rasûlullah ile Ebû Bekr'İ mütevâzî sinesinde saklayan bu mağara, bu gün de mevcûddur ve ziyaret olunmaktadır.
[141] Câhiliyet devrinde Arablar, İki kişi yâhud iki kabîle arasında and içerek bir dostluk akdettiklerinde, bu akdi ve yemîni nazarlarında canlandırmak ve kuvvetlendirmek için bir kap içine kan ve zağferân gibi renkli bir madde koyarak ellerini ona batırırlardı.
[142] Hadisin buraya kadarki kısmı, Âİşe'den İdi. Buradan i'tibâren Surâka'nm hadîsi nakledilmektedir. Binâenaleyh bu uzun hicret hadîsi bir değil, iki hadîstir. Bu uzun metnin tabiî râvîsi ibn Şihâb ez-Zuhrî, hicret menkabesini buraya kadar Urve ibnu'z-Zubeyr vâsıtasıyle Âİşe'den, buradan aşağısını da Surâka'nın kardeşi oğlu Abdurrahmân vâsıtasıyle Surâka'dan rivayet etmiştir. Müellif Buhârî, metni sevkedişinde bütün bunları açık açık belirtmiştir. Biz de tercemede bunları sadâkatle nakletmeye çalışıyoruz.
[143] Surâka'nın düşmesi Peygamber'in duâsıyle olmuştur. Peygamber Surâka'yı görünce "Allâhumme ısrahu = Yâ Allah onu düşür" diye duâ etmiş, bunun üzerine atı da, kendi de düşmüştür. Bunun tafsilâtı 129 rakamıyle gelecek hadîstedir.
[144] el-Ezlâm, Zelem 'in cem'idir. Zelem bir çeşit kumar okudur. Kidh dedikleri bu fal okunun yeleği ve demiri yoktu. İki kalemden ibaret olan bu zelemlerin birisinde "Neam = Evet", diğerinde "Lâ-Hayir" yazılı bulunurdu. Câhiliyet devrinde Arablar, sonu bilinmeyen bir işle karşılaştıklarında bu oklarla fal bakarak, bunlardan birisini çekerlerdi. Eğer evet çıkarsa o İşe girişirler; hayır çıkarsa vaz geçerlerdi. Ezlâm kuburu da bu okların konulduğu meşin kabın ismidir
[145] İbn İshâk'ın bir rivayetinde şu ziyâde vardır: Ve ben, Surâka ibn Mâlik ibn Cu şum'um, bana bakın, i'timâd edin, size şunları söylüyorum: Vallahi benden size mâzîde hoşlanmadığınız bir zarar gelmediği gibi, hâlde ve istikbâlde de gelmeyecektir! (Kastallânî).
ez-Zehebî, Surâka'nın Tâif seferinden sonra müslümân olduğunu bildiriyor. Tarihçiler de elindeki emân-nâmeye müracaat ettiğini haber verirler. İbn Abdi'1-Berr de e/-/s//'ffö*da'Surâka'nm Medineliler'den sayıldığını ve Usmân'-m halifelik zamanına kadar yaşadığını zikretmiştir. Surâka, Kureyş casuslarından Rasûlullah'ın hareketini gizlemiş ve arayanlara: Ben buralarda aradım, siz başka tarafa bakınız, demiştir.
[146] Hicret hadîsinin Surâka'ya dayanan kısmı burada bitti. Bundan alt tarafını sonuna kadar İbn Şihâb ez-Zuhri, Urve'den rivayet etmiştir. Başlangıcındaki is-nâd gibi Âişe'ye ulaştırmamıştır. Buna göre hadîsin buradan alt tarafı mürseldir. Ancak şu var ki, bu kısmı da Hâkim, Urve'nin Zubeyr'den rivayeti suretiyle Âişe'ye ulaştırmış ve böylece mevsûl olmuştur.
[147] İbn Sa'd, Zubeyr yerine Talha ibn Abdillah'ı zikretmiş, onun Şâ'dan döndüğünü, onun beyaz elbiseler giydirdiğini... bildirmiştir. Dimyatı ise, siyercilerden hiçbirinin Zubeyr ibn Avvâm'ı zikretmediklerini bildirmiştir. Fakat Aynî'nin beyân ettiği gibi, en iyisi bu rivayetleri te'lîf ederek Talha ile Zubeyr'den her ikisinin de Şâm kaafilesinde bulunduğunu, her ikisi tarafından beyaz elbiseler hediye edildiğini kabul etmektir.
[148] Buhârî, Kûba'ya varışın rebîu'l-evvel ayının hangi pazartesine tesadüf ettiğini açıkça belirtmemiştir. Bunun sebebi de bu konuda çeşitli görüşlerin bulunmasıdır. Bunların kaynağı da Peygamber'in Kubâ'dakİ ikaamet müddeti hakkındaki ihtilâftır. Buhârî'nin bu Hicret bâbı'nda Enes'ten gelen bir rivayetine göre, Kûba'da ondört gece kalmıştır. Bâzı siyerciier ise üç dört gün kaldığını ileri sürerler. Rasûlullah Kubâ Mescidİ'nin inşâsı müddetince burada kaldığına göre, Buhârî'nin rivayeti elbette daha ziyâde güvene lâyıktır.
[149] Kubâ Mescidi, Rasûlullah'ın hicreti ve bilhassa Kubâ Köyü'ne ulaşması ile açılan yeni devrin mübarek bir abidesidir. Bundan dolayı Kur'ân diliyle Takva Mescidi adı verilmiştir:
"... Tâ ilk gününde temeli takva üzerine kurulan mescid senin içinde kıyamına elbet daha lâyıktır. Orada tertemiz olmalarını arzu etmekte olan rical vardır. Allah da çok temizlenenleri sever" (et-Tevbe: 108).
Bu âyette zikredilen mescidin Kubâ Mescidi mi, Medine'deki Peygamber Mescidi mi olduğu hakkında görüş ayrılıkları vardır.. Buhârî ise işbu mescidin Kubâ Mescidi olduğunu işaret eder. Bununla beraber her iki mescidin de ayrı ayrı kasdedilmiş olması mümkindir. Allah en bilendir.
[150] Buhârî bu hadîsin bir kısmını Namaz Kitâbı*fıdar\'Yolda olacak mescid bâbı"n-da; İcâre Kitabı; "Zaruret sırasında müşriklerden ücretli tutma bâbı"nda; Kefalet ve Edeb Kitâbları'nda olmak üzere birçok yerde kısaltılmış olarak parça parça getirmiştir. Bu uzunlukta bir metin ile buradan başka yerde getirmemiştir.
Bu, el-Câmi'u's-Sahîh'teki en uzun metinli birkaç hadîsten biridir. Bunun da Buhârî tarafından en az iki hadîsin güzel bir tertîble bir yere getirilmesi suretiyle teşkîl edildiğini baş taraftaki 134 rakamlı haşiyede belirtmiştik.
[151] Esma, yemek çıkını ve yemek sofrası yapacak birşey bulamadığından, belindeki nİtâkını çıkarıp ikiye bölerek bunun birisini yemek sofrası, bir parçasını da su kırbasına bağ yapmış olduğundan, Peygamber tarafından kendisine bu târî-hî sıfat verilmiş, bu da onun için ebedî bir iftihar unvanı olmuştur. Nitâk hakkında şu bilgi verilmiştir:
en-Nitâk, kitâb vezninde Arab kadın elbiselerinden bir libâstır. Hakikati izâr gibi bir parçadır. Ortasını bellerine bağlayıp, yukarısını aşağısının üzerinden dizlere doğru salıverirler. Aşağısı ise yerde sürünür. Hâlen fistan ta'bîr ettikleri gibi bir sevbdir (Kaamûs Ter.).
[152] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin son fıkrası daha önce de geçmişti.
[153] Bu mutâbaa rivayetinde Esmâ'nın çocuğu Kûba'da doğurup, emzirmeden Peygamber'e getirdiği, Peygamber'in de ona duâ ettiği ve Abdullah adını verdiği ziyâdesi de vardır.
Hicretten sonra Medîne hâricinde Muhacir müslümân aileleri arasında ilk doğan erkek çocuk olarak da Habeşistan'da doğan Abdullah ibn Ca'fer bildiriliyor. Medine'de Ensâr aileleri arasında ilk doğan çocuk da Mesleme ibn Mahled yâhud Nu'mân ibn Beşîr'dir denilmiştir.
[154] Bu da aynı vak'anm başka bir sahâbiyyeden; Âişe'den gelen rivayetidir.
[155] Başlığa uygunluğu "Allah'ın Peygamberi Medine'ye yönelip geldi" sözünde-dir. Medîne'ye gelmesi, O'nun hicretidir.
[156] İbn Umer'in yaşı o zaman onbir yıl ve birkaç aydı.
[157] Başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs, bu babın başında geçtiği gibi, küçük sened ve lafız farkıyle Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti
[158] Umer, söylediği bu sözü ancak nefsini kırmak için söylemiştir. Yâhud da insanın yapacağı her hayır işinde eksiklikten boş olmayacağını görünce, İkisi ara smda takas olmasını ve böylece kendinin dînde salim kalmasını istemiştir.
Hayırlılık sebebi de şudur: Çünkü korku makaamı, ümîd makaamından daha üstündür (Aynî, Kastallânî).
[159] Bu bey'atin harbetmek üzerine yapılan bir bey'at olmaması muhtemeldir. İbn Umer bunu, kendisinin babasından önce hicret edenlerden olduğunu söyleyen kimsenin yanılma sebebini beyân etmek için zikretmiştir. Kendisine ancak bir yerde babasından önce bey'at etmesi işi vaki olmuştur (Kastallânî).
[160] Bu hadîs, Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda, bundan daha bütün olarak geçti. Lâkin orada bundaki ziyâde yoktu. Çünkü Buhârî, hadîsin sonundaki bu ziyâdeyi, buradan başka yerde zikretmemiştir. el-Berâ'nın Âişe'nin yanma girmesi ittifakla hicâb, yânî perdelenme emrinden önce idi. el-Berâ'nın yaşı da o zaman bulûğdan aşağıda idi (KastaİlânÎ).
[161] el-Keteme ve'l-Kutmân, bir nebat adıdır ki, kınaya katılıp onunla saç ve sakal boyanır, bir müddet rengi sabit olup kalır, kökünün pişirilmesiyle mürekkeb gibi yazı yazılır. Bu nebat "Vesme" olacaktır ki, çivit otudur (Kaamûs Ter.).
[162] Ümmü Bekr" adı bu kasîde de geçmektedir
[163] Başlığa uygunluğu, içinde hicret işlerinden bir iş bulunması yönündendir. "Biz, üçüncüleri Allah olan iki kişiyiz" sözüyle et-Tevbe: 40. âyeti mealine telmih vardır.
[164] Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitabı, "Develerin zekâtı bâbı"nda, bir rivayeti de Hibe'de "Ariyet olarak sağımlı hayvan hediye etme bâbı"nda geçmişti.

[165] Peygamberin Küba'ya ulaşması rebîu'l-evvelin bir pazartesi gününde oldu. Sa-hâbilerden çoğunun buraya ulaşmaları daha önce olmuştu. Peygamber Kubâ'-da Kulsüm ibnu Hıdım'ın evine indi. Çok zaman sahâbîl eriyle, bekâr olan Sa'd ibn Hayseme'nin evinde otururlardı. İbn Şihâb'ın rivayetine göre,-Alî de Pey-gamber'den üç gün sonra hareket edip, Peygamber Küba'da iken gelip yerleşmiştir.
[166] Bu da önceki hadîsin başka bir tarîkidir.
İbn İshâk, Umer'le hicret eden yirmi kişiden onüçünün adlarını şöyle sıralamıştır: Zeyd ibnu'l-Hattâb, Saîd ibn Zeyd, Abdullah ibn Surâka, Huneys ibn. Huzâfe, Vâkıd ibn Abdillah, Havla ibn Ebî Havla, Mâlik ibn Ebî Havla, Hilâl, Ayyâs ibn Ebî Rabîa, Bekr oğulları kabilesinden Hâlid, Iyâs, Âmir, Âkil. İbn İshâk da bu onüç Muhâcir'in de Rıfâa ibn Munzir'e misafir olduklarını bildiriyor.
[167] Başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs Hacc Kitâbı'mn sonunda da geçmişti.
[168] Bu konu hakkında bâzı hadîsler Usmân'ın Menkabeleri Bâbı'nda geçmişti. Burada bunu zikretmekten maksad, Usmân'ın: "Sonra ben iki defa hicret ettim" sözüdür
[169] Bu, Abdir rahman'm Umer'le olan kıssasının bir parçasıdır. Burada bu parçayı getirmekten maksad, Abdurrahmân'ın Umer'e: "Medîne'ye gidinceye kadar konuşmayı geri bırak. Çünkü orası Hicret ve Sünnet Yurdu'dur..." sözleridir. Hadîs burada kısadır, zor anlaşılıyor. Bunu Mağâzî, İ'tisâm ve Muharibin bölümlerinde daha uzun getirecektir. Bu hacc sırasında bâzı kimseler: Umer ölürse fu-lân kimseye bey'at ederim... gibi sözler söylemiş, Umer bundan öfkelenip bir hutbe yapmak istemiş, Abdurrahmân bunu Medîne'de yapmasını söylemiştir.
[170] Başlığa uygunluğu, "Muhacirlerin oturacakları yerleri ta'yîn için Ensâr kur'a çektikleri zaman" sözünden alınır.
Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Ölünün yanma girme bâbı"nda da geçmişti.
[171] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah Medîne'ye hicret edip gelmişti" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Ensâr'm Menkabeleri Kitâbı'nda geçmişti. Orada da belirtildiği üzere Buâs günü, Evs ile Hazrec kabîleleri arasında yapılan kanlı ve devamlı bir muharebenin adıdır. Buâs, bu harbe denildiği gibi, Medîne'ye iki mil uzaklıkta bir kalenin adı olduğu ve bu büyük harb orada yapıldığı için bu.adla
. anıldığı da rivayet edilmiştir. Bu iç harblerin en sonu, hadîste zikredilen Buâs harbidir kî, rivayete göre yüzyirmi sene devam etmişti..Peygamber'in Medîne'-ye hicretinden beş sene önceye kadar devam eden bu harblerde her iki tarafın önderleri ve yiğitleri hadîste bildirildiği gibi, ya ölmüş yâhud yaralanmış, ma'-lûl kalmıştı. Bu suretle za'fa uğrayan Evs ve Hazrec, Kureyş'le ittifak yapmak istemiş, bu neticelenmeyince, o sırada Peygamber'le buluşup arka arkaya yapılan Akabe Bey'atları ile islâm'a girmişler ve böylece hem kuvvet kazanmışlar, hem de aralarındaki asırlık düşmanlık kardeşliğe dönüşmüştür. Âişe'nin en güzel şekilde belirttiği gibi, bütün bu harbler Allah'ın takdiriyle yüce bir plâmn gerçekleşmesi hazırlıkları olmuştur.
[172] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bunun Buâs günü zikrinde geçen hadîse mutabık olması yönündendir. Birşeyden dolayı mutabık olana mutabık olan, o şeye de mutabıktır (Aynî).
[173] Medîne'nin Necd cihetinden Tihâme'ye doğru gelen köy ve ma'mûrelerine Aliye, Tihâme cihetinden Medîne'ye doğru olanlarına Sâfile denir (Mu'cemu'l-Buldân).
[174] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Câhiliye müşriklerinin kabirleri deşilip çıkarılır mı? babı"nda geçmişti.
[175] Sader tavafı, hacıların Minâ'dan dönüp memleketlerine giderken yaptıkları veda tavafıdır; bununla hacıların ibâdet işleri tamâm olur. Mekke fethinden evvel Peygamber, Mekke'den hicret eden Muhacirler için veda tavafı yapılıp hacc ve umre tamâm olduktan sonra yalnız üç gün Mekke'de ikaamet edebileceğini bildirmiştir... Âlimlerin cumhuru bu yasağın, Mekke'den Medîne'ye hicret etmek vâcib olduğu zamana âid bulunduğunu kabul etmişlerdir ki, bunun son hududu Mekke'nin fethidir. O devirde Peygamber'e yardım etmek vâcib olduğu ipin, fetihten evvel Muhâcirler'in Medîne'de ikaamet etmeleri vâcib idi. Mekke'nin fethi ile İslâm Dîni lâyık olduğu kuvveti kazanmış olduğundan, birçok âlimlere göre bu yasak sona ermiş bulunuyor. Muhacir olmayan müslümâna gelince, onlar bu yasağın dışında idiler.
[176] Sehl ibn Sa'd'ın açık fakat çok kısa olan bu rivayetini Hafız İbn Asâkir'ın Dı-maşk Târîhi'nde rivayet ettiği Enes ibn Mâlik ile İbn Abbâs hadîsleri tamamlıyor: Enes: Târih, Rasûlullah'ın rebîu'l-evvel'de Medîne'ye gelmesi zamanından i'tibâr edildi ve sahâbîler bu târîhi kullandılar, demiştir.
Abdullah ibn Abbâs da şu bilgileri vermiştir: Rasûlullah Medîne'ye hicret ettiğinde müslümânların bir târîhi yoktu. Sonra, hicret başlangıç kabul edilerek: "Rasûlullah'ın gelişinden bir ay, iki ay sonra" diye hicrî târîh kullanmaya başladılar. Rasûlullah'ın vefatına kadar da bu suretle kullanıldı. Fakat sonra kesildi, kullanılmadı. Ebû Bekr'in halîfeliği zamanı ile Umer'in halîfeliğinin ilk dört senesi bu suretle geçti. Sonra resmî muameleleri ve medenî münâsebetleri vakitlendirmeye ciddî ihtiyâç hissolundu. îbn Abbâs dedi ki: Umer târîh başlangıcı koymaya teşebbüs edince sahâbîleri topladı, onlarla istişare etti. Sa'd İbn Ebî Vakkaas, Rasûlullah'ın vefatı zamâmyle vakitlendirfneyi, Talha peygamberlikle başlatmayı, Alî ibn Ebî Tâlib hicretle başlatmayı, başkaları da Peygam-ber'in doğumu ile başlatmayı teklîf etmişlerdi. Hicretin onyedi veya onaltıncı yılında toplanan bu şûra müzâkereleri sonunda Alî'nin teklifi üzerinde ittifak edildi. Ancak ayın ta'yminde ihtilâf edilmişti: Abdurrahmân ibn Avf, haram aylarının evveli olduğu için recebi, Talha da Ümmet'in mübarek ayıdır diye ramazânı, Alî ibn Ebî Tâlib de sene başıdır diye muharremi başlangıç olarak teklîf etmişlerdi. Bu hususta da Alî'nin teklîfi tatbîk edildi.
Şârih Aynî ile Kastallânî bu hadîsin şerhinde Âdem'den Muhammed'e kadar geçen beşer topluluklarının zaman; zaman kabul edip kullandıkları târîh başlangıçlarını özet hâlinde bildirmişlerdir. İslâm'daki târîh başlangıcı için toplanan şûrada ileri sürülen tekliflerde bunların mahzurlarının gerekçeleriyle gösterilip reddedilişleri ve nihayet yukarıda özetlenen neticede karâr kılındığını bildirmişlerdir.
Biz buradaki târîh başlangıcının en kuvvetli dayanağı olan et-Tevbe: 108. âyeti hakkında bir fıkrayı da vermek istiyoruz:
[177] Bundan önceki iki bâb, Peygamber'in hicreti bâbi'nda dâhi) olduğu için, bu hadîsin burada zikredilmesine münâsebet gelmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı bâblarının evvelinde "Namaz nasıl farz kılındı bâbı"nda-geçmişti. Dört rek'atli namâzlardaki ikişer rek'at ziyâde, hicretten bir sene sonra farz edilmiştir.
[178] Başhğauygunluğu "Yâ Allah, sahâbîlerim için hicretlerini tamamla.." sözle-rindedir.
Buhârî bu hadîsi Cenazeler Kitabı, "Peygamber'in Sa'd ibn Havle'ye mersiyesi bâbı"nda da getirmişti.
RasûluIlah'ın ağır hasta olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a Mekke'de hasta ziyaretine gidip, onunla konuştuğu sırada, Sa'd'ın hayâtta geri bırakılacağı, yânî çok yaşayacağı ümidini açıklayıp, onu teselli etmesi aynen gerçekleşmiştir. Hakîkaten Sa'd ibn Ebî Vakkaas bu târihten sonra daha kırkbeş yıl yaşamıştır. Uzun ve başarılı kumandanlık ve vâlîlik devirlerinden sonra, Medîne'ye on mil uzaklıktaki konağında ve ellibeşinci hicret yılında vefat etmiş, Medîne'ye; el-Bakî'a nakledilip orada gömülmüştür. Bedir gazasında giydiği eski,bir yün cübbeyi muhafaza etmiş ve onunla kefenlenmesini vasiyet etmişti. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Allah onların hepsinden razı olsun!
[179] Sahâbîler arasında iki kerre kardeşlik akdi yapılmıştır. Birisi Mekke'deki müs-lümânlar arasında, öbürü de Medîne'de Muhâcirler'le Ensâr arasında. Bu başlıkta kasdedilen kardeşlik, Medîne'de kurulan kardeşlik akdidir. Hicretin yedinci ayında ve mescid inşâsının bitimi sırasında Rasûluliah, Muhacir ve Ensâr'dan kırkbeşerden doksan kişiyi Enes ibn Mâlik'in evine da'vet etti. "İslâm Dîni'nde yeminli dostluk yoktur, dîn kardeşliği vardır" buyurup, doksan kişi arasında ikişer ikişer kardeşlik akdi yaptı. Böylece târihin kaydettiği benzersiz dayanışma ve yardımlaşma müessesesi kurulmuş oldu.
[180] Bu, Buhârî'nin tamâmını Alışverişler Kitabı'mn evvelinde getirdiği hadîsin bir parçasıdır.
[181] Buhârî bu Selmân ile Ebu'd-Derdâ'nın kardeşliği hadîsinin tamâmını da Oruç Kitâbı'nda, "Nafile oruç hakkında, onun orucunu bozdurmak için kardeşine karşı yemîn eden kimse bâbı"nda getirmişti.
[182] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü hadîste kardeşlik keyfiyeti vardır
[183] Hadîsin Peygamber'in Medîne'ye hicreti ile ilgisi açıktır. Çünkü bu hâdise, hic-retirr ilk günlerinde Medîne'-de vâki' olmuş* jr. Bu hadîsin bir rivayeti Peygamberler Kitabı, "el-Bakara: 30 âyeti bâb>' nda geçmişti.
[184] Hadîsin zikredilen başlığa uygunluğu evvelâ: "Peygamber Medîne'ye geldi, bizler bu şekil alım satımı yapar hâldeydik dedi" sözündedir.
Bu hadîs, Buyu' Kitabı, "Gümüşün altına mukaabil müddetli olarak satılması bâbı"nda; Şerîket Kitabı, "Altın ve gümüşte ortaklık bâbı"nda da geçmişti. Bunun bir rivayeti, küçük sened ve lâfız farklanyle Müslim, Musâkaat, "Gümüşü altına mukaabil va'deli borç olarak satmaktan nehy bâbı"nda da geçer: Müslim Ter., V, 110-lll-"1589".
[185] Hicretten önceki târihlerde Medîne'nin eski sakinleri olan Evs ve Hazrec kabî-leleriyle Yahûdtter arasında dîn ayrılığı gibi çeşitli sebeblerle çekişme ve ihtilâf devam edegelmişti. Evs ve Hazrec müslümân olup, Peygamberin gelmesiyle şeref ve kuvvet kazanınca Benû Kurayza, Benü'n-Nadîr, Benû Kaynukaa Yahûdîle-ri'nin elçileri Peygamber'in huzuruna gelip bir ahidleşme yapılmasını teklif ettiler. İbn Hişâm'm es-Sîre'sinde uzun metni İle yazılı olan bu muahedenin en mühim maddeleri: Peygamber'in kendisine ve sahâbîlerine zarar vermemek; düşmanlarına yardım etmemek; Kureyş ile harb edildiğinde harb masraflarından bir kısmına ortak olmak; buna mukaabil Yahûdîler de dîn ve mezheb serbestliğine mâlik olmak, mallarında tasarruf hakkını hâiz bulunmak maddeleri idi. Bir müeyyide olarak da ahdi bozduklarında mallarının, canlarının helak olması maddesi vardı.
[186] Buhârî burada da hadîs lâfzına uygun olan Kur'ân lâfızlarını zikretme âdeti üzerine yürümüş ve bu lâfızların tefsîrini yapmıştır: "Hâdû" kelimesinin bulunduğu âyet şudur:
'*Ey Peygamber, kaîbleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyle inandık diyen-(munâfik)ferfe Yahûdüer 'den o küfr içinde koşuşanlar seni mahzun etmesin. Onlar durmadan yalan dinleyen, Senin huzuruna gelmeyen, diğer bir kavim hesabına casusluk eden kimselerdir. Onlar kelimeleri yerlerine konulduktan sonra bir tarafa atarlar..." (el-Mâide: 41).
"Hudnâ" kelimesinin bulunduğu âyet şudur ki, bunda Musa'nın Allah'a müracaatında seçtiği yetmiş kişiyi de kasdederek: "Dünyâda da, âhirette de bize iyilik yaz. Biz hiç şübhesiz Sana (tevbe ederek) döndük..." (el-A'râf: 156).
Buhârî bu iki tefsîri ile "Yehûd" isminin "tevbe edicilik" ma'nâsıyle ilgili olduğunu göstermiştir
[187] On Yahûdî ile, bunların âlim ve hahamları kasdedilmiştir. Yoksa halktan bir hayli Yahûdî, müslümân olmuştu. Bunların âlimlerinden Abdullah ibn Selâm
, ile Abdullah ibn Surya'dan başka hiçbirisi hicret sırasında müslümân olmamıştır.
[188] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Medîne'ye geldiğinde Yahûdîler'in âşûrâ ile ilgili durumlarını tesbît etmesi yönündendir.
[189] Bu da aynı hadîsin başka bir râvîden gelen rivayetidir; başlığa uygunluğu "Biz Musa'ya sizden daha yakınız" sözündedir. Bu hadîsler, küçük farklarla Oruç Kitabı, "Âşûrâ orucu bâbı"nda da geçmişti. Rasûlullah'ın bu âşûrâ orucunu tutup, sahâbîlerine de tutmalarını emretmesi, başlangıçta idi. Ramazân orucu farz kılınınca bunu tutmak tutmamak serbest bırakılmış ve nafile druca dönüşmüştür
[190] Bu hadîs de Peygamber'in Sıfatı bâbı'nda geçmişti.
Peygamber bir şeyle emroiunmadığı hususlarda geçmiş peygamberlerin ümmetlerine uymayı severdi. Putperestlik rejimi tamamıyle yıkıldıktan sonra, müşriklere benzemek tehlikesi kalmayınca, saçlarınriki tarafa ayırmağa başlamıştır.
[191] Aynî şöyle dedi: Bundan önce geçen hadîste Kitâb ehli zikredilmiş olunca, İbn Abbâs: Onlar, Kitâb'ı parça parça ayırıp bir kısmına inanan, bir kısmına da inkâr ederek kâfir olan Kitâb ehli milletlerdir, demiştir. Ebû Zerr, el-Kuşmeyhenî'den gelen nüshada: İbn Abbâs, "Kur'ân'ı iki parça yapanlar" (el-Hıcr: 91) âyetini kasdediyor, ziyâdesini getirmiştir. Çünkü onlar, Kur'ân'ı parçalara ayırdılar da İnatları sebebiyle: Bir kısmı haktır; Tevrat ve incil'e uygundur; bir kısmı da bâtıldır, Tevrat ve fncil'e aykırıdır, dediler ve böylece onu hakk ve bâtıl diye iki parçaya ayırdılar (Kastallânî).
[192] Selmân el-Fârisî aslen İranlı'dır. Gençliğinde mecûsî iken Hakk Dîni aşkıyle babalarının dînini terkedip, evvelâ Hristiyanlığı kabul etmiş, Kitâb ehlinin gelmesini bekleyip durdukları son peygamberin gelmesinin yaklaşmış olduğunu onlardan öğrenmiş, Arabistan'a gitmekte iken beraberinde olduğu tüccarlar tarafından Medîne Yahudileri'nden birine köle olarak satılmış. O Yahûdî'nin hizmetinde çalışırken Son Peygamber'in gönderildiğini öğrenmiş. Peygamber hicret edip Medîne'ye gelince de, daha evvel râhiblerden öğrendiği peygamberlik alâmetlerini O'nda görünce hemen îmân etmiş ve bilâhare Peygamber'in yardımı ile hürriyetini satın alıp, sahâbîler zümresine katılmıştır. Bedir ile Uhud harble-rine katılmaya esirliği mâni' olmuş ise de, Hendek harbinden i'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'den ayrılmadı. Hendek harbinde Medîne'yi düşman hücumundan kurtarmak için etrafına hendek kazılmasını tavsiye eden de Selmân'-dır. Selmân, Peygamber'den sonra Şâm ve Irak fetihlerine kendi isteğiyle katılmış, İran fethinden sonra Umer tarafından Kisrâ'mn başşehri olan Medâyin'e vâlî ta'yîn olunmuş ve otuzbeş senesinde Medâyin Valisi iken vefat etmiştir. Medâ-yin

harabelerine Bağdâdlılarca bugün "Selmân-ı Pâk" adının verilmesi, orada gömülü, olduğundandır.

[193] Selmân'm bu kadar sayıda kişinin birinden diğerine geçip, elden ele dolaşması, ancak İslâm Dîni'ni aramak için olduğundan, hadîsin başlıkla uygunluğu hâsıl olmuştur. Buhârî, Buyu' Kitâbı'nda, Peygamber'in: "Selmân hürr idi, fakat yoldaşları ona zulmedip köle diye sattılar" buyurduğunu nakletmİştir,

[194] Râme Hürmüz, Fars arazîsinde meşhur bir şehirdir.

Ahmed ibn Hanbel'in İbn Abbâs'tan rivayetinde Isbâhan şehrinden olduğu, babasının Dehkan olduğu, nesebi sorulduğunda "Ben İslâm oğluyum" dediği sabittir.

Selmân el-Fârisî'nin Ahmed ibn Hanbel'in Müsnedindeki (V, 437-444) uzun hâl tercemesini Ahmed Naîm merhum Tecrîd Ter. (III, 442-445, 17-24)'ten özetle tercüme etmiştir. Selmân'm bu uzun macerası, tbn Hişâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye, I, 214-222'de "Hadîsu Islâmi Selmân" başlığı altında mufassalen verilmektedir. Mehmed Zihnî, el-Hakaaik, s. 151-158; Müslim Ter., VII.442; İslâm Ansiklopedisi, X, 457-458.

[195] el-Kırmânî: Bu hadîslerin hepsi Selmân'ın İslâm'a girmesiyle ilgilidir, demiştir. °' uU t° jÜyle'Selmân vatanından hicret edip uzun bir hayât yaşadıktan sonra, on bu kadar efendinin elinde dolaşıp, nihayet tslâm olmuştur, demek istemiştir (Aynî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.15 Esbâbu Vurûdil-Hadîs

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e)- EZAN ve KAMET
* Her Namaz Vaktinde Ezan Okumak Gerekir
* Ezan Okumanın, Müezzinlik Ve İmamlık Yapmanın Fazileti
* Ezanı Yüksek Sesle Okumanın Önemi Ve Ezan Arasında Yapılan Duamn Kabul Edileceği Müjdesi
* İlk Ezan Ve Sahabeden Abdullah B. Zeyd'in Rüyası, Sabah Ezanında Tesvîbin Cevazı
* Ezan Ve Kametin Keyfiyeti, Kelime Âdetleri Ve Ebû Mahzûre'nin Başından Geçen Bir Olay
* Ezan Okuma Karşılığında Ücret Almanın Hükmü
* Ezanı Duyan Kişinin Söyleyeceği Sözler/Dualar
* Vaktin Başında Ezan Okumak Gerekir, Ancak Sabaha Özel Olarak Fecrden Önce Ezan Okumak Caizdir
* Cuma Günü, Ayrıca Yağmurlu Bir Günde Ezan Okuma Şekli
* Ezan İle Kamet Arasında Ara Verilmeli, Ezan Okuyanın Kamet Etmesi Efdaldir
* Müezzine İcabet Etmeyi İhmal Etmenin Ve Ezandan Sonra (Namazı Kılmadan) Mescidden Çıkmanın Sorumluluğu
Fıkhî Hükümler
Tablo VII (Ezan ve Kamet)

e)- EZAN ve KAMET

Ezan İslâm'ın şiarıdır (sembolüdür). Saat farkı sebebiyle yeryüzünün her bölgesinde ahenkle İlerleyen bir tempoyla her an ezan okunmakta ve yeryüzü bir an olsun ezansız kalmamaktadır.
Ezan bir çağrıdır; insanları tevhîd, risalet, İbadet ve kurtuluşa davettir. Asr-ı saadetten günümüze gelen bu ses ve yansıma kıyamete kadar devam edecektir.
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ayrıca bu, büyük hac günü Allah ve Rasûlünden insanlara bir ezandır (duyurudur) ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden (inançlarından) uzaktır. Eğer tövbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır. (Yok) eğer reddederseniz bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız. O inkarcılara acıklı bir azabı müjdele!" (Tevbe, 9/3)[1]

* Her Namaz Vaktinde Ezan Okumak Gerekir

224/1094- Ubâde b. Nüsey anlattı:[2]
Şam bölgesinden bir kişi vardı ki ona Ma'dân denirdi. Ebu'd-Derdâ ü anlı) bu kişiye Kur'ân okuturdu. (Bir süre sonra) Ebu'd-Derdâ onu kaybetti, Dânik[3] denilen yerde bir gün onunla karşılaşınca dedi ki:
'Ey Ma'dân! Seninle olan Kur'ân ne yapıyor? Kur'ân'la irtibatın nasıl?'
Ma'dân:
'Allah bana ondan öğretti[4] ve ihsanda bulundu.'
Ebu'd-Derdâ:
'Ey Ma'dân! Bugün şehirde mi oturuyorsun yoksa kasabada mı?'
'Hayır (şehirde kalmıyorum). Bilâkis kasabada, şehrin kasabasındayım (bir rivayette: kasabada, Humus dışında bir kasabadayım)/
'Dur biraz! Yazık sana, Ey Ma'dân! Ben Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Bir yerde beş hane bulunur da onlartn içinde namaz için ezan okunmaz ve namaz kameti getirilmezse (farz namazlar kılınmazsa) onlara ancak şeytan galip gelir/hakim olur. (Sürüden) ayrılanı kurt yer."
(Cemaatle namaz kılınan) şehirlerde oturman gerekir, yazık sana ey Ma'dân!'
§îkinci tarikten gelen rivayette Ma'dân[5] Ebu'd-Derdâ'nm şu sözünü nakletti:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaku aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bir kasabada üç hane bulunur da ezan okunmaz ve içlerinde namaz kameti getirilmezse onlara ancak şeytan galip gelir/hakim olur. Cemâate gitmen gerekir. (Sürüden) ayrılanı kurt yer."

§İbnü'l-Mehdî burada Sâib'in; 'yani namaz cemâatine' şeklindeki açıklamasını nakletti.[6]

225/1095- Mâlik b. Huveyris'ten (Radıyaiiahü anh):[7]
Biz yaşları birbirine yakın gençler olarak Rasûlullah'ın yanına gittik, Onunla yirmi gün kaldık.
Mâlik b. Huveyris anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) merhametli ve dost canlısı/düşünceli bir insandı. Ailelerimizi özlediğimizi düşündü de bize bırakıp geldiğimiz ailelerimizi sordu ve buyurdu ki:
"Ailelerinize geri dönün, onlarla kalın, (öğrendiklerinizi) onlara öğretin ve namaz vakti geldiğinde ezan okumalarını söyleyin! Sizden biri ezan okusun ve en büyüğünüz de size imam olsun!"
NOT: Senetü'I-vüfûd (Heyetlerin ziyaret yılı) denilen dönemde bu gençler de İslam'ı öğrenmek için Medine'ye Rasûlullah'm (Saitaiiahu aieyiu ve seiiemi yanına gelmişlerdi. İbn Sa'd Mâlik b. Huveyris'in grubu olan Benî Leys heyetinden bahseder. Bu ziyaret h.9. yılda olan Tebük savaşından önceydi.
Bu rivayetten İslâm'ı Rasûlullah'ın gösterdiği ve öğrettiği şekilde anlamak ve yaşamak gerektiğini anlıyoruz. Kur'ân yanında hadislerden öğrendiğimiz pratikler de halka doğru olarak aktarılmalıdır.[8]

* Ezan Okumanın, Müezzinlik Ve İmamlık Yapmanın Fazileti

226/1096- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[9]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) şöyle dedi:
"İnsanlar ezan okuma ve birinci safta namaz kılmanın sevabını bilselerdi bu ikisi için kura çekerlerdi,

İmamla ilk tekbiri almanın sevabını bilselerdi onun için yarışırlardı/koşarlardı,
Ateme (yatsı)[10] ve sabah namazlanndaki sevapları bilselerdi sürünerek de olsa o ikisine gelirlerdi."
(Râvi Abdurrezzak) Mâlik'e:
'Ateme lafzını kullanmak mekruh değil miydi?' diye sorunca:
'Bana nakleden kişi böyle söyledi' diye cevap verdi.
NOT: Burada ezan okuma, ilk safta namaz kılma, imamla ilk tekbiri alma (cemaate erken yetişme) ve yatsı ile sabahı cemaatle kılmanın faziletine dikkat çekilmiştir; insanlar bunlardaki sevabı/fazileti bilselerdi elde edebilmek için her yola baş vururlardı.
Abdurrezzak'ın Mâlik'e Ateme lafzının kullanımı ile ilgili mekruhluktan bahsetmesi hadislerde bedevilerin yanlış kullanımına dikkat çekilmesinden dolayıdır. Ayrıca bu rivayette lafız rivayetine ne kadar önem verildiği, tenkid olunsa da duyduğu şekilde ve değiştirmeden nakletmenin önemi anlaşılmaktadır.[11]

227/1097- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):[12]

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İnsanlar ezan okumadaki sevabı bilselerdi onu kazanmak için kılıçlarla vuruşurlardı (savaşırlardı)"[13]

228/1098- Ukbe b. Âmir anlattı (Radıyaiiahü anh):[14]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Bir dağın tepesinde namaz İçin ezan okuyan ve namaz kılan koyun çobanını izzet ve celâl sahibi Rabbin kıymetli görür/hoşuna gider. İzzet ve cefâl sahibi Allah:
'Şu kuluma bakın! Bir şeyden korkarak ezan okuyor ve namaz kılıyor.
Ben de onu affettim ve cennete koydum' der."
§Aynı râviden gelen rivayette benzeri nakledilir, ancak 'bunları benden korkarak yaptıysa onu affettim ve peşinden cennetime koydum,' şeklinde olduğu zikredilir.[15]

229/1099- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahu anh):[16]
Yolculuklarının birinde Rasûllah'la (Saitaiiahu aleyhi w seiiem) beraberdik. 'AHahü Ekber, Allahti Ekber' diye nida eden (ezan okuyan) bir kişi duyduk. Allah'ın Peygamberi dedi ki:
"Bu kişi fıtrat[17] hâlini korumuş."
O kişi:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' diye nida edince Rasûlullah:
"Cehennemden çıktı/kurtuldu" dedi.
Biz o kişiye doğru koştuk, bir de baktık ki namaz vakti gelmiş ve onu ilân eden[18] davar sahibi (bir çoban).[19]

230/1100- Muâz (b. Cebel)'den (Radiyallahu anh):[20]
Yolculuklarının birinde Rasûllah'la (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) beraberdik. Kendisi 'Alîahii Ekber, Allahü Ekber" diye nida eden (ezan okuyan) bir kişi duydu. Allah'ın Peygamberi dedi ki:
"Bu kişi fıtrat[21] hâlini korumuş."
O kişi:
'Eşhedii En Lâ İlahe İllallah' diye nida edince Rasûlullah:
"Doğru şehadetle şahitlik yaptı" dedi.
O kişi:
'Eşhedü Erine Muhammeden Rasûlullah' deyince de Rasûllulah:
"Ateşten çıktı/kurtuldu. (Gidin) bakın, bu kişi ya hayvanlarını otfatan bir çoban veya avlanan bir kişidir."
O kişiye (gidip) baktılar ki namaz vakti gelmiş ve onu ilân eden[22] davar sahibi (bir çoban).
§Bir diğer rivayette Abdullah b. Rebîa es-Sülemî şöyle anlattı:
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir yolculuk sırasında ezan okuyan bir kişiyi dinledi, o kişi:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' deyince Hz. Peygamber de:
'Eşhedü En Lâ İlahe İllallah' dedi.
O kişi:
'Eşhedü Enne Muhammeden Rasülullah" deyince Hz. Peygamber de:.
"Eşhedü Ennî Muhammedün Rasûlullah" dedi ve ekledi:
"(Gidin, bakın!) Bu kişiyi ya davar çobanı veya ehlinden uzakta bir kişi olduğunu bulacaksanız."
Vadiyi inince (ya da indiklerinde, bir de ne görsünler davar çobanı, bir de ölmüş bir koyun), Hz. Peygamber terk edilmiş kuzunun yanına geldi ve şöyle dedi:
"Görüyor musunuz şu kuzuyu, sahibi yanında ne kadar değersiz?! (Vallahi,) Allah katında dünya, sahibi yanındaki şu koyundan daha değersizdir."[23]

231/1101- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):[24]
RaSUİUİlah (SallallahU aleyhi ve seltem) ŞÖyle dedi:
"Allah müezzini, sesinin ulaşacağı yer kadar[25] (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun lehine şahitlik yapar."
§Başka lafızla gelen rivayette: Rasülullah (Saiuuiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki: "Allah müezzini, ezanın ulaşacağı yer kadar[26] (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun için istiğfar eder."[27]

232/1102- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[28]
Rasulullah (salllahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Allah müezzini, ezanın ulaşacağı yer kadar (günahı olsa da) affeder, sesini duyan her yaş ve kuru şey onun için istiğfar eder.Cemaatle namazda bulunan kişiye yirmi beş hasene yazılır ve önceki namazla bu vakit arasındaki günahları silinir.”[29]

233/1103- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[30]
Hz. Peygamber (Saitaüahü aleyhi ve seitem) şöyle dedi:
"İmam (cemaatin namazını korumakla) sorumlu olan, müezzin de (insanların) kendisine güvendiği kişidir.[31] Allah'ım, imamları olgunluğa/ doğruya ilet ve müzzinleri de bağışla!"[32]

234/1104- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahu anhâ):[33]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmam (cemaatin namazını korumakla) sorumlu olan, müezzin de (insanların) kendisine güvendiği kişidir. Allah imamları olgunluğa/doğruya iletsin ve müzzinleri de affetsin!"[34]

235/1105- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[35]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kıyamet günü boyunları en uzun insanlar müezzinlerdir.'[36]

236/1106- Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyaiiakü anhumâ):[37]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kıyamet günü boyunları en uzun insanlar müezzinlerdir."
NOT: Müezzin için boyun kelimesinin temyiz oarak ifade ettiği manada ihtilaf edildi, bunlardan bazı lan:
1- Müezzinler rahmetten en çok istifade edenler demektir ve aldıkları sevaplardan kinayedir.
2- İnsanlar kıyamet günü hesabın şiddetinden tere gark olduklarında bu sıkıntı kendilerine zarar vermemesi için boyunlarını dışarıya uzatırlar. İşte bu anda en kolay kurtulacak olanlar müezzinlerdir.
3- Kıyamet günü müezzinler insanlann gözdelerinden ve önemli kişilerden olacaktır.
4- Müezzinler amelleri en fazla olan kişilerdir.
5- Boyu en uzun olanlar manasında bir kinayedir. Arapça'da boynu uzun kelimesi boyu uzundan kinayedir, Meselâ, filan kadının küpe yeri uzundur, sözü boyu uzundur, anlamındadır.
6- HemzenİN kesresiyle de rivayet edildi, bu durumda cennete hızlıca gidenlerdendir, anlamında olur.[38]
Müezzinlere bu kadar değer verilmesi onların her gün insanları tevhide, risalete ve ibadete çağırmalarından olsa gerek. Bu çağrı onların itibarını yükseltmektedir.[39]

237/1107- Bera b. Âzib'den (Rad,yaUahüanh):[40]
Allah'ın Peygamberi (Saiiattahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Allah ve melekler ilk safı överler, müezzin sesinin ulaştığı yer kadar (günahı da olsa) affedilir. Müezzinin sesini işiten yaş ya da kuru her şey onu tasdik eder, ayrıca müezzine kendisiyle beraber namaz kılanların aldığı sevabın benzeri de verilir."[41]

Açıklama

Bu hadisler müezinliğin faziletini açıklamaktadır. Buhari, Müslim ve diğer hadis kitaplarında müezzinin derecesinin yüksek olması, yarışılan yüksek bir ibadet olduğu ve kıyamette diğer insanlardan farklı olacağı zikredilmektedir.
§lmamhk ve müzzinlİğİn faziletinde İhtilaf edildi:
1- Bazı âlimlere göre ezan okumak imamlıktan efdaldir, bazılarına göre ise imamlık efdaldir. Şevkânî imamlığın efdal olduğunu söyler, zira Hz. Peygamber, Hu-lefa-i Raşidîn ve sonrakiler imamlık yaptılar, aynca büyük âlimler de İmamlık yaptılar.
3- Bir kısım âlimler her ikisinin de eşit olduğunu söylediler.
§Ezan okuma ve imamlık yapmanın bir kişide toplanması konusunda İhtilaf edildi:
1- ÂlİmlerdeN bazılarına göre böyle yapılmaması müstehabdır.
2- Bir kısmına göre ise bu mekruhtur.
3- Bazılan da bir kişi tarafından yapılabilir, hattâ müstehabdır, dediler.[42]

*** Ezanı Yüksek Sesle Okumanın Önemi Ve Ezan Arasında Yapılan Duamn Kabul Edileceği Müjdesi**

238/1108- İbn Ebî Sa'saa (Abdullah b. Abdurrahman) babasından nakletti:[43]
Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaiiaha anh) hücresindeyken bana dedi ki:
'Ey yavrum, ezan okuduğunda sesini yükselt, ben Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve setlem) şunu İşittim:
"Müezzini işiten her şey; ister cin, insan ve taş olsun, müezzin lehine şahitlik yaparlar.'"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
'Ebû Saîd el-Hudrî râviye dedi ki:
(Ey Yavrum,) davar ve çölü sevdiğini görüyorum. Koyunlarının içinde ya da kırsal alanda olup namaz için ezan okuduğunda sesini yükselt!
"Şüphesiz müezzinin sesinin ulaştığı insan ve cin kıyamet gününde onun lehine şahitlik yapacak."
Ben bunları Rasûlullah'tan (Saiiatiahü aleyhi ve seitem) duydum.[44]

239/1109- Ebû Hüreyre'den madıyaiiahü anh):[45]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz için nida edildiğinde (ezan okunduğunda) şeytan ezanı işitmemek için yellenerek kaçar. Ezan okuma bitince geri döner, tevsib (kamet)[46] yapılınca tekrar kaçar. Tesvib bitirilince şeytan kişi ile nefsi arasına girip vesvese vermek için geri döner. Ona der ki:
"Şunu hatırla, bunu hatırla!.. Hâlbuki o kişi önceden bunları hatırlamazdı, ta ki o kişi nasıl namaz kıldığını bilemez."
§Ayni râviden ikinci rivayet:
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Şeytan, bir kişinin namaz İçin ezanı okumasını işitince bu sesi işitmemek için yellenerek kaçar. Ezan bitince geri döner ve vesveseye

başlar. Kamete başlayınca şeytan önceki yaptığını yapar (kaçar)."[47]

240/1110- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):[48]
RaSÛlUİlah (Saltaltahü aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Müezzin (Medine'de) ezan okuduğunda şeytan öyle kaçar ki hattâ kendisini Ravha'da bulur."
§(Râvi Süleyman (İbn Mihrân el-A'meş) ekledi:
Ravhâ'yı Ebû Süfyan'a (yani Talha b. NâfT'a)[49] sordum;)[50]
Ravhâ Medine'ye otuz mil[51] uzaklıkta bir yerdir, dedi.[52]

241/1111- Enes b. Mâlik'ten (Radıyatiahu anh):[53]
Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve seilem) şöyle dedi:
"Ezan ile kamet arasında yapılan dua reddedilmez."[54]

242/1112- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):[55]
Rasûlullah (SaUaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz için kamet[56] edildiğinde gökyüzünün kapıları açılır ve dualar kabul edilir."[57]

Açıklama

Bu rivayetlerden ezanın fazileti ve ezandan sonra yapılan duaların kabul olacağını anlıyoruz.
Ezan sırasında sllnnet olan, müezzinin dediğini tekrar etmektir. Ancak hay'ale-lerde *Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billâh' denir.[58]
Ezan bittikten sonra şunlar tavsiye edilmektedir:
1- Rasûlullah*a salat ve selâm edilir,[59]
2- Şu dua yapılır:[60]
Allahümme, Rabbe hazihi'd-Da'veti't-Tâmme ve's-Salâti'l-Kâime Âti Muhammedeni'l-Vesîlete ve'l-Fadîlete veB'ashü Makamen Mahmuden'illezî Veadteh.
§Duanın tercemesi:
Allah'ım! Ey tam çağrının (ezanın) ve kılınan namazın sahibi! Hz. Muhammed'e vesile (cennet makamı) ve fazilet bahşet! (Âhirette) vadettiğin yüce makamda onu dirilt!
3- Aynca istenildiği kadar dua edilir.
4- Allah'tan afiyet (yani bizi koruması) istenir.[61]

*** İlk Ezan Ve Sahabeden Abdullah B. Zeyd'in Rüyası, Sabah Ezanında Tesvîbin Cevazı**

243/1113- Nâfı1 nakletti:[62]
İbn Ömer (Radıyallahü anhumâ) şöyle derdi:
Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde toplanırlar ve (cemaat) namazı için vakit belirlerlerdi. Kimse namaz için nida etmezdi. Bir gün bu meseleyi konuştular. Bir kısmı: 'Hristiyanlann çanı gibi çan kullanın' dedi. Bazıları: 'Yahudilerin borusu gibi boru kullanın' dedi. Hz. Ömer de şöyle dedi: 'Namaz için nida edecek bir kişi göndermeniz (daha uygun) olmaz mı?' dedi. Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kalk ey Bilâl! Namaz için nida et!"
NOT: Bu rivayette bazı sahabilerce namaza çağrıda bulunmak için Yahudi ve Hristiyanlann araçlan tavsiye edildiği, ancak bunun tasvip görmediği anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in teklifi olan namaz için nida edilmesini Peygamberimiz (Somum aleyhi ve sellem) kabul etti ve Bilâl'e emretti.
Namaz için nida, önceleri 'namaz toplayıcıdır' manasına gelen: "İnne's-Salate Câmiatün şeklindeki bir çağrı ile oluyordu.
Daha sonra farz namazlar için ezan meşru kılındı ve farz namaz dışındaki ibadetler ile önemli olaylar için yapılan çağrıda bu cümle kullanılmaya devam etti.[63]

244/1114- Abdullah b. Zeyd (b. Abdürabbih)'ten (Radiyaiiahu anh):[64]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) insanları namaza toplamak için vurulacak/çalınacak bir çan kullanılmasını emretti. (Bir rivayette; Rasûlullah çanın Hristiyanlara uygun olmasından dolayı hoşlanmadığı hâlde emretti.)
Ben uyurken, rüyamda elinde çan taşıyan bir kişi bana geldi, ona dedim ki:
'Ey Allah'ın kulu! Bu çanı satıyor musun?' Bana:
'Onunla ne yapacaksın?* dedi. Ben: 'Onunla namaza çağrıda bulunacağız.' 'Bundan daha hayırlısına rehberlik edeyim mi?' 'Evet'
'Şöyle dersin:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Eşhedii enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,
Hayye ale's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ Mhe İllallah:
Bu kişi biraz bekledi, sonra dedi ki:
'Namaz için kamet edileceğinde şöyle dersin:
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,
Hayye ale's-Salâh,
Hayye ale 'l-Felâh,
KadKameti's-Salâh, KadKameti's-Salâh,

Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah:
Sabaha ulaşınca Rasûlullah'a gittim ve gördüğümü anlattım. Bunun üzerine Rasûlullah dedi ki:
"Bu, Allah'ın izniyle (görülen) hak bir rüyadır. BilâJ'le beraber git ve gördüğün şeyi ona öğret ki o şekilde ezan okusun! Şüphesiz o senden daha gür/güzel sesli."
Ben de Bilâl'le gittim ve ona ezanı Öğrettim, o da bu şekilde ezan okudu. Hz. Ömer b. Hattab evindeyken bunu işitince hemen elbisesini çekerek geldi, şöyle diyordu:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki ona gösterileni ben de gördüm.' Bunun üzerine Rasûlullah:
"Bu durumda Allah'a hamd edilir."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi ve ek olarak:
(Rasûlullah) ezan okunmasını emretti. Hz. Ebû Beîcir'in mevlâsı Bilâl öğretilen şekilde ezan okuyor ve RasÛlullah'ı (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) namaza çağırıyordu.
Bir sabah Rasûlullah'ın yanına gelip sabah namazına çağırdı. Kendisine: 'Rasûlullah uyuyor' denilince Bilâl en yüksek sesiyle şöyle haykırdı:
'es-Salâtü hayrun mine'n-nevm.[65]'
§Saîd b. Müseyyeb:
Bundan sonra bu cümle sabah namazı ezanına eklendi, dedi.[66]

245/1115- Muâz b. Cebel'den (Radıyaiiahü anh):[67]
Ensardan bir kişi Rasûlullah'a (SaihiUıhü aleyhi ve seiiem) geldi ve şöyle dedi:
'Uykumda bir şey gördüm, sanki uyanmış gibiydim; Üzerinde iki yeşil elbise olduğu hâlde gökten inen bir kişi gördüm, Medine'deki bahçenin bir kenarına indi. İkişer ikişer olmak üzere ezan okudu, sonra oturdu. Ardından kamet etti ve ikişer ikişer okudu.'
Rasûlullah şöyle dedi:
"Gördüğün şey ne güzel! O ezanı Bilâl'e öğret!"
Hz. Ömer iRadıyaiiaha anh) şöyle dedi:
'Ben de benzerini gördüm, ancak o benden önce davrandı.'[68]

246/1116- Bilâl (Radıyatiahu anh) anlattı:[69]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bana sabah namazı dışında diğer vakitlerde tesvibi (yani es-salâtü hayrun mine'n-nevm demeyi) yasakladı.
§Râvilerden Ebû Ahmed, Hz. Bilâl'in (Radıyaitahu anh) rivayetini şöyle nakletti:
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bana dedi ki: "Ezan okuduğunda tesvib yapma!"[70]

Açıklama

Tesvib (kelime olarak); bir şeyi peş peşe tekrarlamak ve kamet[71] anlamına geldiği gibi müezzinin ezan okuduktan sonra 'Namaza! Allah size rahmet etsin!' gibi namaza teşvik edici şeyler söylemesi için de kullanılır. Bu şekildeki teşvikin caiz olması konusunda ihtilaf edildi:
1- İ. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre sadece sabah ezanında söylenen 'es-salâtü hayrun mine'n-nevm' cümlesi caizdir.
2- İ. Şafiî'nin kadîm içtihadına göre caiz, ancak cedid (sonraki) içtihadına göre tesvib sabah dahil bütün namaz vakitleri için mekruhtur.
3- İshak'a göre tesvib RasÛlullah'tan sonra icat olmuştur ve mekruhtur. îns-anlar namaza gelmede ağır davranıyorlardı ve müezzin ezan ile kamet arasında; kad kameti's-salah, hayye ale's-salah, hayye ale'l-feîah, diyordu.[72]
§Tekbirde terbi' (dört kere söylemek) konusunda ihtilaf edildi:
1- İ. Ebû Hanîfe, Şafiî ve diğer âlimlerin çoğunluğuna göre terbi' gereklidir.
Zira yukarıda geçen hadislerde dört tekbir vardır. Sahabe ve sonraki nesillerden bunu inkâr eden ya da yadırgayan olmamıştır.
2- İ. Mâlik ezanda ilk tekbirlerin İki olduğunu belirmektedir. Ancak cumhurun delilleri kuvvetlidir.[73]
%Terci' (iki şehadet kelimesini ikişer defa gizli söyledikten sonra açıktan okumak) konusunda da ihtilaf edildi:
1- İmam Ebû Hanîfe ve Kûfe'li âlimler müstehab olmadığını söylediler.
2- İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimler terci 'in caiz olduğunu söylediler.
3- Muhaddislerden bir grup terci' yapma ya da yapmama arasında kişi muhayyerdir, dediler.[74]
§Bu rivayetlerden müezzin olmanın müstehab olduğu anlaşılmaktadır; bu müezzin de gür ve güzel sesli olmalıdır. ŞEzanın bize kazandırdıktan:
1- İslam'ın şianm yüceltmek,
2- Tevhid kelimesi,
3- Namaz vaktinin geldiğini haber vermek.
4- İnsanlan cemaate çağırmak.[75]

*** Ezan Ve Kametin Keyfiyeti, Kelime Âdetleri Ve Ebû Mahzûre'nin Başından Geçen Bir Olay**

247/1117- Abdülaziz b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre'den:[76]
Ona Abdullah b. Muhayriz nakletti;
Ebû MahzÛre (Radıyaiiaha anh) Abdullah'ı Şam bölgesi için yolculuğa hazırladığında Abdullah onun himayesinde bir yetimdi. Abdullah anlatmaya şöyle devam etti:
Ebû Mahzûre'ye dedim ki:
'Ey Amcam! Ben Şam bölgesine gidiyorum ve korkarım ki orada senin ezan okuman ile ilgili olay bana sorulacak.'
Ebû Mahzûre:
'Evet, bir grup içerisinde (Bir rivayette; on genç içinde) olduğum hâlde yola çıkmıştım. Huneyn'in bir yolundaydık, Rasûlullah da Huneyn'den dönmüştü ve yolun bir bölümünde bizimle karşılaştı.
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanında kendi müezzini ezan okumaya başladı. Biz yoldan sapan kişiler olarak müezzinin

dediğini tekrar edip alay ederek bağırıp çağırdık. Rasûlullah bu sesi duyunca yanına gelmemiz için adam gönderdi, huzuruna vardık ve şöyle dedi:
"Duyduğum o gür sesi olan kişi hanginiz?"
Topluluk beni işaret etti ve hepsi bunu doğruladı. Rasûlullah onları gönderdi ve beni salmadı, sonra da şöyle dedi:
"Kalk ve namaz ezanı oku!" Ben kalktım, hâlbuki o anda bana Ra-sûlullah'tan ve emrettiği şeyden daha kötü gelen bir şey yoktu. Rasûlullah'ın yanında kalktım ve bana bizzat kendisi ezan okumayı öğretti, şöyle dedi:
"De ki: Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Eşhedü enlâ Üâhe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"
Sonra Rasûlullah : "Bunları tekrar et ve sesini yükselterek söyle!" dedi ve devam etti:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"
Hayye ate's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah."
Daha sonra ben ezanı bitirince yanına çağırdı ve içinde gümüş (para) bulunan bir keseyi bana verdi. Sonra Rasûlullah elini EbÛ Mahzûre'nin alnına koydu ve yüzünde iki kere dolaştırdı, sonra kollan[77] üzerine, sonra da karaciğeri üzerine indi, ardından Rasûlullah'ın eli Ebû Mahzûre'nin göbeğine indi/mesh etti ve şöyle dua etti:
"Allah seni mübarek kılsın! " Bunun üzerine ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana emret Mekke'de ezan okuyayım' deyince şöyle buyurdu:
"Tamam, bunu sana emrettim."
Önceden bende bulunan Rasûlullah'a ait kötü düşünceler gitti, bu duygular Rasûlullah'a karşı bir sevgiye dönüştü. Ben Mekke'de Rasûlullah'ın görevlisi (valisi) Attab b. Useyd'in yanına geldim, Rasûlullah'ın emri üzerine onun maiyetinde ezan okudum.'
§(Râvi ekledi;) Ebû Mahzûre'ye ulaşan ailemden kendisine ulaştığım kişiler Abdullah b. Muhayzir'in bana anlattığı bu haberin bir benzerini naklettiler.[78]

Açıklama

Peygamberimiz'in müezzinleri hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlara göre şu kişiler o dönemde müezzinlik yapmışlardır:
A- Sürekli Olarak Ezan Okuyanlar
1- Medine'de:
a- Biîâl Habeşî (Radıyaüaha anhy. (Mekke'de ilk Müslüman olanlardan olup işkenceye maruz kalanlardandır. Ancak Hz. Ebû Bekir'in onu satın alıp âzâd etmesiyle özgürlüğüne kavuşmuştur. Hicretin 1. yılında Hz. Peygamberin İsteğiyle İlk ezan okuyan kişidir. Bundan sonra Medine'de sürekli müezzinlik yapmış, Rasûlullah'ın yanından hayatı boyunca hiç ayrılmamıştır. Ona abdest suyu getirir, sütre olarak kullanılan harbesini taşır, nöbetler de dahil birçok yerde görev almıştı. Mekke'nin fethinde Kabe'de İlk fetih ezanını okuyan kişidir. Hz. Peygamberin vefatından sonra üzüntüsünden dolayı hiç ezan okumamıştır. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Suriye'ye gitmek için izin istemiş ancak halifenin ısran üzerine Medine'de kalmıştır, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde ise Medine'den ayrılıp Suriye'deki fetih hareketlerine katılmıştır. Bazı Müslümanlar Bilâl'in ezan okuması için halifeye müracaat etmişler; halifenin İsteği üzerine Bilâl ezan okuyunca herkes gözyaşları içinde onu dinlemiş, sanki Rasûlullah dirildi de geldi zannetmişlerdi.Bilâl Habeşî altmış yaşında Dımeşk'te vefat etti. Hz. Ömer onun hakkında şöyle demişti: 'Ebû Bekir efendimizin efendimizi (Bilâl'ı) âzâd etmiştir.'[79])[80]
b- Abdullah/Amr b. Ümmi Mektûm (RadıyatUM anhy. İsmi Medine ehline göre Abdullah, İrak ehline göre Amr'dır, İbn Hacer (v.852/1448) el-İsabe'dc Amr isminin daha çok kullanıldığını zikreder. Gözleri küçükten âmâ olup, Peygamberimiz'İn Medine'deki müezzinidir. Bedir'den sonra hicret ettiği rivayeti yanında Bedir savaşma katıldığı da nakledilmektedir. Bu iki rivayetten; onun hicretinin küçük Bedir seferinden sonra, ama Bedir savaşından önce olduğunu anlayabiliriz. Rasûlullah kendisini çok severdi, Tebuk seferine çıkacağında Medine'de yerine Abdullah'ı bıraktı ve o da insanlara imamlık yaptı. Bilâl Habeşî sabah vaktinden önce ezan okurdu ki oruç tutacaklar son hazırlıkların] yapabilsin, onun ezanı uyarı niteliğindeydi. İbn Ümmi Mektum da fecr açılıp kendisine sabah oldu denildiğinde vakit ezanını okurdu. Abese sûresinde hatırlatılan olay sebebiyle Peygamberimiz kendisine özen gösterir, hürmet ederdi. Cihada katılmayı çok isterdi, son olarak Kadisiye savaşına üzerinde zırh ve elinde siyah bir bayrakla katılmıştı. Bu savaştan sonra vefat etti, bazıları o savaşta şehit oldu, dediler.[81]
2- Mekke'de:
-Ebû Mahzûre (Radıyaliahü aııhy. Adı Evs olan bu kişi Peygamberimiz Huneyn'den Mekke'ye dönerken Cİ'râne yolunda onunla karşılaşmış ve yukarıda hadiste geçen hâdise Üzerine Müslüman olmuştu.[82] Sesi güzel ve gür olduğu için Rasûlullah onu Kabe'nin müezzini olarak görevlendirdi. Ebû Mahzûre Rasûlullah'ın Mekke'den ayrılmasına kadar Bilâl Habeşî İle birlikte ezan okudu. Vefat edinceye kadar ezan okuma görevine devam etti. Mekke'de ezan okuma görevi İmam Şafiî zamanına kadar Ebû Mahzûre ve oğullarının nesli elinde kaldı. Ebû Mahzûre'nin Rasûlullah'ın okşadığı alnına düşen saçlarını hiç kestirmemesi Peygamberimize olan derin saygı ve sevgisini göstermektedir.[83]
3- Kuba'da:
-Sa'd el-Karaz (Radıyaitaha anhy. (Rasûlullah döneminde Küba müezzini olan bu sahabi PeygamberİmiZ'in âhirete irtihâli ile Üzüntüsünden müezzinliği bırakan Bilâl Habeşî[84] yerine Medine'de Mescid-İ Nebevî'de müezzinlik yaptı.)
B-Nadir Olarak Ezan Okuyanlar -Abdülaziz b. Esam (Radtyaiiahu anhy. Bir kere ezan okumuştu. -Ziyad b. Haris es-Südâî (Radıyaitah anhy. Bir defa sabah ezanı okumuş ve kamet etmişti.
-Sevbân (Radıyaitaha anhy. Birkaç kere ezan okumuştu.
-Hz. Osman (Radıyaitaha anhy. Rasûlullah'ın huzurunda minberin yanında ezan okumuştu.[85]
§llk kamet eden; Abdullah b. Zeyd'dir (Radıyattahu anh).[86]

248/1118- Sâib ve Ümmü Abdilmelik b. Ebû Mahzûre'den:[87]
Bu iki râvinin naklettiğine göre Ebû Mahzûre (Radıyatiahü anh) şöyle anlattı:

'Ben on gençle beraberken Hz. Peygamber'Ie (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) karşılaştım. O esnada, insanlar içinde en çok kızdığımız/hoşlanmadığımız kisiydi. Onlar ezan okumaya başlayınca biz de kalktık ve onlarla alay eder bir şekilde ezan okumaya/tekrarlamaya başladık.Rasûlullah:
"O gençleri bana getirin!" dedi. (Biz yanına gidince de:)
"Ezan okuyun!" dedi.
Gençler ezan okudular, ben de onlardan birisiydim. (Sonra) Rasûlullah (bana):
"Evet, işte sesini duyduğum kişi bu, sen git ve Mekkelilere (namaz vakitlerinde) ezan oku!" dedi. (Ebû Mahzûre'nin) alnını mesh etti ve şöyle buyurdu:
"De ki: Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber,
(Gizlice) Eşhedü enlâ İlahe İllallah (de ve) iki kere söyle!
(Gizlice) Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah (de ve) İki kere söyle!
Sonra sesini yükselterek şunları söyle!
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, iki kere söyle!
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, iki kere söyle!
Hayye ale's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, bunları ikişer kere söyle!
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah.
Sabah vaktindeki birinci ezanı okuduğunda şunları ekte: es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, Kamet ettiğinde de şunları ekle: Kad Kameti's-Salâh, Kad Kameti's-Salâh
Duydun (anladın) değil mi?.."
§Ebû Mahzûre bundan sonra perçemindeki saçları ne tıraş etti, ne de ayırdı, çünkü Rasûlullah oraya elini değmişti/mesh etmişti.
§Muhammed b. Bekr, İbn Cüreyc yoluyla Osman b. Sâib'den, o da Ümmü Abdilmelik b. Mahzûre yoluyla Ebû Mahzûre'den (Radıyatia/uianh) şöyle nakletti:
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem)Huneyn't giderken ben de on gençle beraber yola çıkmıştım...(Hadisin devamını yukarıdakinin benzeri şekilde nakletti ve ekledi:)
Ezanda Allahü Ekber, Allahü Ekber, iki keredir.
(Râvi) Ravh da: iki kere, olduğunu belirtti.[88]

249/1119- Ebû Mahzûre'den (Radtyaiiahü anh):[89]
Ben Hz. Peygamber (Saüaiiahu aleyhi ve setiem) döneminde sabah ezanı okuyordum; Hayye ale'l-Felâhîan söyledikten sonra es-Salâtü Hayrun mi-ne'n-Nevm, es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, derdim; yani ilk ezanda.[90]

250/1120- EbÛ Mahzûre'den (Radiyatiahü anh):[91]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) kendisine ezanı on dokuz kelime ve kameti on yedi kelime olarak Öğretti.
Ezan:
Atlahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber,
(Gizlice) Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah
(Gizlice)[92] Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah
(Sonra sesini yükselterek;)
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah
Hayye ate's-Salâh, Hayye ala's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh,
Allahü Ekber, Atlahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah.
Kamet, ikişer ikişer:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah,
Hayye ale's-Salâh, Hayyeale's-Salâh, Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, KadKameti's-Salâh, KadKameti's-Salâh, Allahü Ekber, Allah Ekber, Lâ İlahe İllallah.'[93]

251/1121- Muhammed b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre babası yoluyla dedesinden[94] (Radtyaiiaha anhüm) nakletti;[95]
Peygamberimiz' e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana ezanın yolunu/şeklini öğret' deyince başımın Ön tarafım sıvazladı ve şöyle buyurdu: "Sesini yükselterek, ikişer ikişer: Allahü Ekber, Afiahü Ekber, de!
Sonra ikişer kere hafif sesle: Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, dersin.
Sonra sesini yükselterek iki kere:
Eşhedü enlâ İlahe İllallah,
İki kere de:
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, (dersin, sonra:)
Hayye ale's-Salâh, Hayye ale's-Salâh,
Hayye ale'l-Felâh, Hayye ale'l-Felâh, bunları ikişer kere söylersin.
Eğer sabah namazı için ezan okuyorsan:
es-Salâtü Hayrun mine'n-Nevm, es-Salâtü Hayran mine'n-Nevm, (cümlesini eklersin ve:)
Allahü Ekber, Allahü Ekber,
Lâ İlahe İllallah (diyerek ezanı tamamlarsın.)"[96]

252/1122- îbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):[97]
Ezan Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde ikişer söylenirdi. (Haccac: ikişer ikişer olduğunu belirtti.) Kamet ise birer kelime ile (tekrar edilmeksizin) söylenirdi. Ancak, Kad Kameti 's-Salâh, Kad Kameti 's-Salâh, cümlesi (iki kere tekrarlanırdı). Biz kameti duyduğumuzda abdest alır ve namaza yetişirdik.
ŞHaccac, Şu'be'den:
Benî Hilal'in mescidi (olan) Urban (mescidi)[98] müezzini Ebû Ca'fer, büyük mescidin[99] imamı olan Müslim Ebu'l-Müsennâ'dan şöyle rivayet etti, deyip bu hadisin benzerini zikretti.[100]

253/1123- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiaha anh):[101]
Bilâl ezam ikişer ve kameti birer kere tekrarla emrolundu.
§Enes b. Mâlik'ten (Radtyaitahü anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Bilâl ezanı ikişer ve kameti birer kere tekrarla emrolundu.
(Bunu) Eyüb'e nakledince o da: 'ancak kamet {kod kameti's-salâh lafzı) bundan müstesnadır' şeklinde olduğunu belirtti.[102]

254/1124- Avn b. Ebû Cühayfe babasından (Radıyaiiaha anh) nakletti:[103]
Bilâl'ı (Radtyaiiahü anh) ezan okurken gördüm, ağzını (yani başını) takip ettim, bir oraya bir buraya dönüyordu ve iki parmağı iki kulağındaydı.
Rasûlullah da (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) deriden olduğu görülen kırmızı küçük bir çadır/çardak[104] içindeydi. (Sonra) Bilâl elinde orta boylu bir değnek[105] ile geldi, Rasûlullah onu alıp (namaz kılacağı yere sütre olarak) dikti ve namazı kıldı.
§Râvilerden Abdürrezzak, bunu Mekke'de duyduğunu ve bu haberin '(Rasûlullah) bu vadide[106] önünden[107] köpek, kadın ve merkep geçer bir hâldeyken (namazı kıldı) ve Üzerinde kırmızı bir elbise vardı, sanki şu anda onun ayak bileklerinin parlaklığını[108] görür gibiyim' şeklinde geldiğini de nakletti.
§Süfyan ise rivayetin, 'çizgili Yemen kumaşından[109] olduğu görülen' şeklinde de geldiğini nakletti.
NOT: Ezan okurken sesin daha fazla mekâna dağılması için hay'ale'Ierde müezzinin başını sağa ve sola çevirmesinin caiz olduğunu bu ve benzeri rivayetlerden anlamaktayız. Vücûdu sabit olduğu hâlde başı çevirmenin cevazında da ittifak vardır.
Peygamberimiz namazı Mekke'deki bu vadide yolcu olduğu için iki rekat kılmış ve kıble tarafına sütre dikmiştir.[110] Bu uygulamadan kırsal alanlar gibi namaz kılanın önünden geçenlerin bulunması ihtimali olan mekânlarda sütre dikilmesinin sünnet olduğu anlaşılmaktadır..[111]

255/1125- İbn Ebî Mahzûre babasından ya da[112] dedesinden nakletti (Radtyallahü anh):[113]
Rasûlullah (SaMiaM aleyhi ve seiiem) ezan okuma işini bize ve mevlâlarımıza[114] Kabe'de su dağıtmayı (sikiyeyi) Haşim oğullarına ve perdedarlık (hicâbe) görevini de Abdüddâr oğullarına bıraktı.[115]

Açıklama

Ezanda terbi, yani tekbirin dört kere olması rivayeti ziyade ile geldiği için tercih edilir, çünkü sika (güvenilir) râvilerin ziyedeli rivayetleri makbuldür.
Kametin ikişer olması rivayeti Ebû Mahzûre'den gelmektedir ki o da Mekke-nin fethinden sonra Müsiüman olmuştur. Dolayısıyla Bilâl Habeşî'den gelen kametin tek olma rivayetinden sonra varid olmuştur ve sonraki rivayeti almak efdaldir, sonrakini nesh etmiş olabilir. Bu görüş Hanefîler, Süfyan es-Sevrî ve İbnü'l-Mübarek'e aitir. Ancak cumhurun görüşü kametin tek olmasıdır, çünkü tek olması ile ilgili rivayetler daha kuvvetlidir ve tekbir dışında sadece kod kâmeti's-salâh sözü İki keredir (İmam MâlİK'ten gelen kuvvetli görüşe göre o da bir keredir). Bazı âlimler İse kametin tek ya da çift olması arasında fark yoktur, ikisi de caizdir dediler, bu görüş İmam Ahmed b. Hanbel, îshak b. RâhÛye, Davûd b. Ali ve Muhammed b. Cerir'e aittir ve bu âlimler her iki rivayetle amel edilmesinde bir sakınca olmadığını, zira zıtlık bulunmadığını ifade ettiler. Tercih edilen görüş bu olsa gerek. Doğrusunu Allah bilir.[116]
§Rasûlullah Mekke'nin fethi sırasında yaptığı bir konuşmada şunları söylemişti:
"Dikkat edin! Kabe'nin hizmeti (sidâne) ve hacılara su temini (sikâye) dışında geçmişe ait bütün mefahir iddiası, kan ve mal davaları şu iki ayağımın altındadır.[117]
Kabe, yeryüzünün ilk mabedi olması yanında, Hz. İbrahim ile yeniden yapılmış ve Hz. Mühammed'le kıyamete kadar kutsallığı kalıcı olacak şekilde dünya gündemine yeniden girmiştir. Önün bu kutsallığı nedeniyle eski dönemlerden itibaren bakım ve temizliği yanında buraya gelenleri ağırlama işi üstün bir görev olarak yapılmıştı.
Kabe'nin anahtarını taşıyan kişi oranın hicâbe (bakımı ve perdedarlığı) görevini üstlenmiş demektir, buna sidâne de denir. Bu görev Hz. İsmail'den sonra Cür hümîler'e geçmiş, sonra Huzâahlar'a ve onların reisi Huleyl b. Hubşiyye'nin kızı ile evlenen Kusay'a geçmişti. Kayınpederinin ölümünden sonra Kusay Mekke'nin hakimi oldu, Kabe'ye ve hacılara hizmet etme görevini yerine getirdi. Kusay'dan sonra oğlu Abdüddâr ve onun soyundan babadan oğula geçerek sırasıyla Osman b. Abdüddâr, Abdüluzza b. Osman Ebû Talha (Abdullah) b. Abdüluzza, Talha b. Ebû Talha ve Osman b. Talha'ya intikal etti. Bu görev Mekke'nin fethi sırasında Osman b. Talha'nm elinde bulunuyordu. Rasûlullah orayı açtırdı, putlardan temizledikten sonra içeride namaz kıldı. Dışarıya çıktığında Abbas ve Hz. Ali sikâye (su dağıtma görevi) yanında hicâbe görevinin de kendilerine verilmesini istedi, ancak Rasûlullah Osman b. Talha'yı çağırarak anahtarı ona verdi ve şöyle dedi:
"Gün iyilik ve vefa günüdür. Ey Ebû Tatha oğullan! Emaneti kıyamete kadar sizde kalmak üzere alın! Hicâbeyi sizden ancak zâlimler alır."[118] Bu olaydan Peygamberimiz'in vefakârlığını ve ümmetin işlerinde akrabaları kayırmanın doğru hareket olmadığını, ayrıca kesin bir emir olmadığı sürece toplumdaki dengelerin fazla bozulmaması gerektiğini anlıyoruz.
Mekke'nin fethinden sonra Osman b. Talha Medine'ye geri döndü ve hicâbe görevi amcaoğtu Şeybe b. Osman tarafından yürütüldü. Rasûluilah'ın vefatından sonra Osman b.Talha Mekke'ye geri döndü ve Şeybe ile beraber hicâbe görevine katıldı. Sonra bu görev Şeybe b. Osman'ın oğulları tarafından devam ettirildi, herhalde Rasûlullah bu görevi Osman ile Şeybe'ye vermişti. Günümüzde de bu Şeybe soyundan gelen aile tarafından yürütülmektedir.[119]
§Kâbe'deki diğer görevler:
-Sikâye: Hicâbe dışında hacılara su dağıtma manasına gelen sikâye görevi bulunmaktaydı ve bu görevi Abdülmuttalip oğullan beraber yürütüyordu. Abdülmuttaüp'ten bu görevi Abbas devralmıştı. "İslâm'ın hakimiyet dönemine kadar onlarda kaldı ve Mekke'nin fethinden

sonra Rasûlullah da onlarda kalmasını onayladı.
-Rifâde: Mekke'ye gelen hacılara ikramda bulunmak, fakirleri gözetmek görevi Kusay tarafından yapılmıştı. Bu gelenek İslâm döneminde de devam etti.
-Kıyade: Kureyş'in Ukab (kartal) denilen sancağını savaş sırasında taşıma, barış zamanında koruma ve bakımı Mekke'nin fethine kadar Ebû Süfyan tarafından yerine getirilmişti.
Bunlar dışında Daru'n-Nedve ve sifaret (elçilik) gibi görevler de bulunmaktaydı.[120]
NOT: Bennâ 256/1126-265/1135.hadisleri sehven atlamıştır. Numaralama sistemini bozmamak için biz de bu sayılan burada kullanmıyoruz. Burada zikredilmeyen hadisleri Allah nasip ederse Ek Hadisler bölümünde terceme edeceğiz.[121]

*** Ezan Okuma Karşılığında Ücret Almanın Hükmü**

266/1136- Osman b. Ebu'l-Âs (Radıyallahü anh):[122]
RasÛlUİlah'a (Sattallahü aleyhi ve seltem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kavmimin imamı yap!' deyince şöyle buyurdu:
"Seri onların imamısın, onların zayıflarını/güçsüzlerini göz önünde bulundur (namazı hafif kıldır) ve ezan okumasına karşılık ücret almayacak bir müezzin edin!"[123]

Açıklama

Ezan okuma karşılığında ücret almanın hükmünde âlimler ihtilaf etti:
1- Ücret almak haramdır, ancak hediye verilebilir. Bu ve Ebû Mahzûre'nin müezzin olma rivayeti bu konuda delildir, Ebû Mahzûre'ye verilen ücret değil, müezzin olarak tayininden Önce verilen bir hediyedir. Bu mütekaddimûn Hanelilerin görüşüdür, ancak müteahhirûn alimler buna ihtiyaç olduğu için cevaz vermişlerdir.
2- Ücret almakta bir beis yoktur, ancak almamak efdaldir. Bu ve benzeri rivayetlerde bir yasak yoktur, ancak efdal olan zikredilmiştir.
Mâlikîlere göre caizdir, Şafiî ve Hanbeli âlimlerin bu konuda iki görücü vardır. Bunlardan birisi caiz olması, diğeri de caiz olmamasıdır.[124]

*** Ezanı Duyan Kişinin Söyleyeceği Sözler/Dualar**

267/1137- EbÛRafİ' (Radıyallahü anh):[125]
Hz. Peygamber'in tsaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şu hareketini nakletti: Rasûlullah ezanı dinlerken 'Hayye ale's-Salâh' ve ıHayye ale'l-Felâh' kısmına kadar müezzinin dediğini söylerdi (tekrar ederdi), bu kısımlarda ise Lâ Havle veLâ Kuvvete İllâ Billâh derdi.[126]

268/1138- Abdullah b. Rubeyyi'a es-Sülemî'den (Radıyaiiahu anh):[127]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) bir yolculuktayken ezan okuyan birisini duydu, o:
Eşhedü enlâ İlahe İllallah, deyince Hz. Peygamber de:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah" dedi. O kişi:
Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, deyince Hz. Peygamber de:
"Eşhedü ennî Muhammedün Rasûlullah" dedi.
(Ezan bitince) Peygamberimiz: "(Gidin, bakın!) Bu kişiyi koyun çobanı ya da ehlinden uzakta bir yolcu olduğunu bulacaksınız" dedi.

Rasûlullah vadiden inince atılmış/Ölmüş[128] bir kuzuyla karşılaştı ve şöyle dedi:
"Şu (ölmüş) yavrunun, sahibi için ne kadar değersiz olduğunu görüyor musunuz? Allah'a göre dünya işte bu kuzunun sahibi yanındaki değerinden daha düşüktür/ değersizdir."[129]

269/1139- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[130]
RasÛlullah {SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) ezan okuyan kişiyi işittiğinde şöyle derdi:
"Eşhedü enlâ İlahe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Rasûlutlah."[131]

270/1140- Ümmü Habibe annemiz (Radiyallahu anha) anlattı:[132]
Hz. Peygamber (Sallahu aleyhi ve sellem) ezan okurken bir müezzini dinlendiğinde ezanı bitirinceye kadar onun dediğini tekrarladı.[133]

271/1141- (Z.) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan:[134]
Hz. Ali (Radıyattahü anh) bir müezzini ezan okurken dinlediğinde onun dediğini derdi/tekrarlardı; müezzin:
'Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah' dediğinde o da:
'Eşhedü enlâ İlahe İllallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasölullah. Hz. Muhammed'i inkâr edenler yalanctlanların ta kendileridir derdi.[135]

272/1142- Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaiiahu anh):[136]
RaSÛİUİlah (SallallahU aleyhi ve seliem) dedi kî:
"Kim müezzini dinlerken şöyle derse günahı affolun ve Ene Eşhedü en Lâ İlahe İllallah, Vahdehû Lâ Şerike Leh, ve enne Muhammeder Abdühû ve Rasûlüh,
Radîyna billahi Rabben ve bi Muhammedîn Rasûlen ve bi'l-İslâmi Dînen"
§Tercemesi:
"Ve ben de Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun ortağı olmayan birliğine, (ayrıca) Hz. Muhammed'in de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şahitlik yaparım, Biz Allah'ı rab, Hz. Muhammed'i rasûl ve tslâm'ı da din olarak kabul ettik."[137]
273/1143- Amr b. Âs'ın oğlu Abdullah'tan (Radıyaiiaha anhümâ);[138]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Siz bir müezzinin ezan okuduğunu işittiğinizde onun dediğini

deyin/tekrarlayın!
Sonra bana salevât getirin! Kim bana bir salevât getirirse Allah ona on kat fazlasıyla sevap verir.
Sonra benim için vesile isteyin, çünkü vesile cennetteki bir mekândır/makamdır ki Allah'ın (sevgili) kullarından olana verilir. Ben o kişi olmayı umarım. Kim benim için (Allah'tan) vesile isterse ona şefaat ulaşır."[139]

274/1144- EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh):[140]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Vesile Allah katındaki öyle bir derecedir ki onun üstünde başka derece yoktur. Allah'tan bana vesile (derecesini/makamını) vermesi (için) istekte bulunun/dua edin!"[141]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçen vesile kelimesinin ortak anlamı; bir şeye kendisiyle yaklaşılan ve aracı olan mânâsındadır.[142] Ayrıca Peygamberimiz onun Allah katında üstün bir derece ve cennette yüce bir makam olduğunu beyan etmiş ve kendisi için her ezandan sonra dua etmesi için ümmetinden bir İstekte bulunmuştur. Kim Rasûlullah'in bu isteğini yerine getirirse/dua ederse Allah'ın izniyle âhirette kendisine şefaat edilecektir.
Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Ey İman edenleri Allah'a karşı takva sahibi olun, O'na ulaşmaya vesile arayın /İsteyin ve O'nun yolunda clhad edinl Umulur ki kurtuluşa erersiniz." (Mâide, 5/35)
Allah'a ulaşmada meşru vesileler edinilmelidir. Kur'ân ve Sünnet ışığında düşünce ve hareket Allah'a giden yoldur,. Allah ve Rasûlü'nün kabul etmediği vesileler ise merduttur. Müşrikler putlarını Allah'a yaklaştırır düşüncesiyle kutsallaşünyorlar, onlara ibadet ve dua ediyorlardı.[143] Allah ve Rasûlü'nün kabul etmediği ya da reddettiği metodlar kesinlikle sapıklığa götürür, vesile olamaz.
Rasûlullah'ın vesile olarak açıkladığı vesilenin sonucudur, yani kim dünyada onu vesile edinirse ve onun gibi kul olmaya, Kur'ân'] anlamaya çalışırsa Allah'ın İzniyle âhirette de kendisini vesile edinenlere yardımcı olacak ve şefaat edecektir.[144]
§Vesilenin anlamı ve hadisteki irabı hakkında çeşitli yorumlar yapıldı:
1- Her türlü hayır,
2- Yakınhk (kurbet),
3- Makam-ı mahmûd gibi anlamlan vardır.
Makam-ı mahmûdun ne olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır: a-Şefaat yetkisi, b-Allah'a yakınlık[145] Bu İki mânâyı açıklayan bir hadis:
"Allah insanları hasrettiğinde bana yeşil bir elbise giydirir ve ben de Allah'ın dilediği kadar konuşurum (şefaat ederim), İşte bu makam-ı mahmuddur."[146]
4- el-Vesile kelimesi mansûb olduğu için mef ül olması yanında hâl olabilir, yani vesile/makam-ı mahmûd sahibi kıl, anlamındadır, sanki Rasûlullah bununla Kur'ân'daki ilgili ayeti hatırlatmıştır.
5- Bu kelime mansûb olduğu İçin zarf mânâsı olabilir, yani makam-ı mah-mûdda kıl, anlamındadır.
§Müezzinin dediği gibi tekrarlamanın şekline gelince Kadı Iyad'ın (v.544 /1149) tavsiyesi şudur:
Müezzin Allahü Ekber, Allahü Ekber, dediğinde dinleyen de Allahü Ekber, Allahü Ekber, der ve böyle sonuna kadar devam eder, yani müezzin cümleyi biti-rince/nefes alınca dediği tekrar edilir. Hay'ale'lerde ise La Havle ve Lâ kuvvete İllâ Billâh denir.[147]

275/1145- Abdullah b. Amr'dan (Radıyattahu anhümâ):[148]
Bir kİŞİ RaSÛlUİlah'a (SallaUahÜ aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Müezzinler ezanlanyla bizi geçiyorlar/üstün oluyorlar' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Siz de {ezan okunurken) onların dediğini tekrarlayın, bunu bitirdiğinde (dilediğini) iste verilsin."[149]

276/1146- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) anlattı:[150]
Rasûlullah' la (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) beraber Yemen sularının aktığı bir bölgedeydik.[151] Bilâl Habeşî kalktı ve ezan okumaya başladı, bitirince Rasûlullah şöyle dedi:
"Kim kesin bir inançla bunun dediği gibi derse/tekrarlarsa cennete girer."[152]

277/1147- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radıyallahü anh):[153]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Nidayı (ezanı) işittiğinizde müezzinin dediği gibi deyin/tekrarlayın!"[154]

278/1148- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[155]
RaSÛlullah (Sallaltaha aleyhi ve setlem) dedi ki:
"Kim ezanı dinleyip (bitirdiğinde) şöyle derse kıyamet günü şefaat kendisine mutlaka ulaşır/faydalı olur:
Allahümme! Rabbe hâzihİ'd-Da'veti't-Tâmme, ve's-Satâti'l-KâİIme!
Âti Muhammedeni'l-Vesilete ve'l-Fadîlete ve'b'ashü Makamen Mahmuden i '1-11 ezî ente veadteh."
§Duanın tercemesi:
"Allah'ım! Ey bu mükemmel çağrının ve yapılan duanın Rabbi! Hz. Muhammed'e vesile ve fazilet (derecesi) ver! Vadettiğin şekilde onu yüce/övgüye lâyık bir makamda hasret (dirilt)!"[156]

279/1149- Câbir b. Abdullah'tan (Rad.ıyaUahü anh):[157]
RaSÛlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Müezzin ezanı okuduğunda kim şöyle derse Alfan onun duasını kabul eder:
Allahümme! Rabbe hâzihi'd-Da'veti't-Tâmme, ve's-Salâti'l-Kâimel Salli alâ Muhammedin, verda anhü Rıdan lâ Teshatu ba'dehû."
§Duanın tercemesi:
"Allah'ım! Ey bu mükemmel çağrının ve yapılan duanın Rabbi!

Hz. Muhammed'e rahmet et, bir daha gazap etmeyecek şekilde ondan razı/hoşnut ol.'[158]

280/1150- (Ht) Abdullah b. Alkame b. Vakkâs'tan:[159]
Ben Hz. Muâviye'nin (Radıyaiiahu anh) yanındaydım, o anda müezzini ezan okudu. Hz. Muâviye müezzinin dediği gibi dedi/tekrarladı ve müezzin 'Hayye ale's-Salâh' deyince o; 'Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illâ Billah' dedi ve müezzin 'Hayye ale'l-Felâh" deyince de o; 'Lâ Havle v Lâ Kuvvete illâ Billah* dedi. Bundan sonra müezzinin dediklerini söylemeye devam etti. (Ezan bittikten) sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah'ın (Saiiailaha aleyhi ve settem) böyle dediğini duydum.'
NOT: İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah bu hadisi babasının ham ile bulmuş, ancak kendisinden dinlememiştir. Onun için rivayetin başına hat kelimesini eklemiş ki okuyucu ya da dinleyen kişi bu rivayetin Abdullah'a sema' (işitme) yoluyla değil de babasının yazısı ile ulaştığını anlasın. Bu gayretler hadislerin ne kadar titizlikle toplandığı ve tedvin edildiğini bize göstermektedir. Selefimiz âlimleri yapılabilecek çalışmanın en üstününü gerçekleştirmişlerdir. Bugün bile şu teknoloji ile bu başarıyı yakalamak çok zor, Allah'ın Özel yardımı olduğu kesin.[160]

281/1151- Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radtyaitahu anhümâ):[161]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) müezzinle beraber şehadet ederdi/tekrarlardı.[162]

282/1152- Mücemmi' b. Yahya el-Ensârî'den:[163]
Ben müezzine doğru dönerek duran EbÛ Ümâme b. Sehl'in anh) yanındaydım. Müezzin iki kere tekbir getirdi, EbÛ Ümâme de iki kere tekbir getirdi. Müezzin iki kere 'Eşhedü en Lâ îlâhe illallah" dedi, Ebû Ümâme de iki kere bu şehadeti tekrarladı. Müezzin iki kere 'Eşhedii enne Muhammeden RasûlullaK1 dedi, Ebû Ümâme de iki kere bu şehadeti tekrarladı. Sonra bana döndü ve şöyle dedi:
'İşte bu şekilde Muâviye b. EbÛ Süfyan (Radıyatiaha anhamâ) Rasûlullah'tan (Sailaliahüaleyhi ve sellem) bana nakletti.'
NOT: Bu rivayette ezanda ilk tekbirin iki kere olduğu ve tekrarın şehadet kelimesine kadar olduğu nakledilmektedir. İmam Mâlik bu gibi rivayetlere dayanarak ezanda tekbirin iki kere olduğu ve tekrarın şehadet kelimeleriyle sınırlı olduğu görüşündedir. Ancak bu konuda bize gelen diğer rivayetler çok kuvvetlidir. Onun için tercih edilen cumhurun görüşüdür; ilk tekbirler dört tanedir ve ezan tekrarı ezanın sonuna kadar devam eder. Doğrusunu Allah bilir.[164]

*** Vaktin Başında Ezan Okumak Gerekir, Ancak Sabaha Özel Olarak Fecrden Önce Ezan Okumak Caizdir**

283/1153- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaltaha anh):[165]
Bilâl güneş zevalden meylettiğinde hiçbir şey eksiltmeksizin ezan okurdu ve Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) çıkıp gelmeden kamet etmezdi. Rasûlullah geldiğinde Bilâl onu görünce kamet ederdi.[166]

284/1154- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):[167]
RaSÛlUİlah (SatlallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Bilâl'in ezanı sizden birisinin sahur yemeğini[168] engellemesin! O sizden kıyamdaki kişinin (teheccüd benzeri namaz kılanı sahur yemeğine) dönmesi[169] ve uyuyanlarınızı da uyarmak için ezan okur.
Böyle olunca değil, fakat şöyle oluncaya kadar."
§Râvi İbn Ebî Adî Ebû Amr (iki elinin) parmaklanın birleştirdi, sonra onları aşağıya çevirdi/indirdi ve iki işaret parmağının arasını açtı, (ufukta enlemesine olan) fecri kastediyordu.[170]

Açıklama

Burada geçen işaret, Buhari'deki Abdullah b. Mes'ûd yoluyla gelen benzeri rivayette açıklanmaktadır;[171]
Rasûlullah dedi ki: "Bilâl'in ezanı sizi sahur yemeğinden men etmesin (yemenize devam edebilirsiniz). Çünkü o, kıyamdaki kişiyi (ibadet edeni) sahur yemeğine döndürmek ve uyuyanınızı da (sahur yemeğine) uyarmak (çin gece ezan okumaktadır. (Ancak bu) fecr ya da sabah vakti değildir" dedi ve parmaklarıyla gösterdi;[172] parmaklarını (birleştirip) yukarı yükseltti, sonra aşağı doğru indirdi[173] (sonra yana doğru açıp)[174] işte böyle oluncaya kadar, (diye işaret etti.)
(Râvİlerden) Züheyr[175] şehadet parmaklarıyla gösterdi; onlardan birisini diğeri üzerine koydu, sonra sağına ve soluna doğru çekti/yaydı. (Böylelikle ufukta enlemesine olan aydınlığı, yani fecr-i sadıkı tarif etti.)
Ayrıca Müslim'deki "Fecr boylamasına (olan aydınlık) değil, bilâkis enlemesine (ufukta açılan) aydınlıktır" rivayeti de bunu açıklamaktadır.[176]

285/1155- AbduIlah b. Ömer'den (RadıyaiiaM anhuma):[177]
Hz. Peygamber (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Bilâl gece (yani fecr olmadan) ezan okur. Siz İbn Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yeyin, için!"[178]

286/1156- Abdullah b. Ömer'den (Radıyattahu anhamâ):[179]
Rasûlullah (SaUaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bilâl geceleyin ezan okur, siz yemenize içmenize devam edin, tâ ki İbn Ümmi Mektûm'un ezan okumasını duyuncaya kadar."
§(Râvi) ekledi: İbn Ümmi Mektûm görmeyen (âmâ) bir zattı ki insanlar: 'Ezan oku! Sabaha (fecre) ulaştın1 deyinceye kadar ezan okumazdı.[180]

287/1157- îbn Ömer'den (Radtyaüahu anhtimâ):[181]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi vesetiem) (Medine'de) iki müezzini vardı.[182]

*** Cuma Günü, Ayrıca Yağmurlu Bir Günde Ezan Okuma Şekli**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı zikretmeye koşun ve ticareti de bırakın! Eğer bilirseniz bu sizin siçin daha hayırlıdır.' (Cum'a, 62/9)[183]

288/1158- Sâib b. Yezid (İbn Uhti Nemr)'den (Radıyaiiahu anh):[184]
Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) cuma ve diğer (vakitler) olmak üzere namazların hepsinde ezan okuyan ve kamet eden sadece bir müezzini vardı.
§(Râvi) ekledi: Bilâl Habeşî cuma günü Rasûlullah minbere oturduğunda ezan okurdu. Minberden inerken de kamet ederdi. Hz. Ebû Bekir, Ömer döneminden Hz. Osman (Radıyatiahu anhüm) dönemine kadar böyle devam etti.[185]

289/1159- Sâib b. Yezid'den:[186]
(Cuma günü) ezan Rasûlullah (Sattatiahu aleyhi ve seiiem), Hz. Ebû Bekir ve Ömer döneminde iki ezan şeklindeydi. Hz. Osman'ır (Radıyaiiaha anham) halifeliği zamanında insanlar çoğaldı ve o da Zevrâ (denilen mekân)'da[187] ilk/dış ezanın okunmasını emretti.[188]

Açıklama

Rivayetteki iki ezandan kasıt ezan ve kamettir. Bu haberlerde cuma günü okunan ezanın şekli ve sayısı açıklanmıştır. Rasûlullah döneminde Peygamberimiz minbere çıktığında ezan okunurdu ve minberden inerken de kamet edilirdi. Bu uygulama Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in halifelikleri döneminde devam etti. Ancak Hz. Osman zamanında insanlann çoğalması sebebiyle onların önceden uyarılması gerekiyordu. Bu nedenle cuma günü öğle vakti olunca dışanda da ezan okunmaya başlandı. Sahabe dahil o günkü Müslümanların icmaı ile kabul edilen/kabul gören bu uygulama günümüze kadar devam etmiştir. Ayette emredilen cuma günü Allah'a ibadet için koşma emri artık dış ezanla irtibatlıdır, Müslüman erkekler cuma günü hasta ya da yolcu olmadıkları (yani cuma namazı ile mükellef oldukları) sürece dış ezanı duyunca namaza gelmeleri ve işlerini bırakmaları gerekir.
§ Peygamberi miz'in tek müezzini vardı rivayeti sürekli ezan okuyan anlamında olsa gerek. Sürekli ezan okuyan da Bilâl Habeşî'dir. Ancak onun dışında yukarıda zikrettiğimiz gibi Rasûlullah'ın başka müezzinleri de vardı.[189]

290/1160- Amr b. Evs anlattı:[190]
Sakîf kabilesinden bir kişi (Radıyallahü anh):
Yağmurlu bir günde Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) müezzininin: "Hayye ale's-Salâh, Hayye ale'î-Felâh! Bineklerinizde namaz kılın!' diye nidasım işittiğini nakletti.
NOT: Yolculuk sırasında yağmurlu bir hava olur da yerler çamur hâline gelirse Peygamberimiz binek Üzerinde namaz kılmaya izin verirdi. Bu ruhsat o andaki zaruret sebebiyle verilmişti. Çünkü Müslümanların bineklerinden inme ve yerde namaz kılma imkânları yoktu, yolculuk sırasında yerlerin de çamur olması nedeniye böyle bir kolaylık sağlanmıştır.[191]

*** Ezan İle Kamet Arasında Ara Verilmeli, Ezan Okuyanın Kamet Etmesi Efdaldir**

291/1161- Câbirb. Semüra'dan (Radiyallahu anh):[192]
Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) müezzini ezan okur, sonra ara verir ve Rasûlullah'ın çıkıp geldiğini görünceye kadar (hemen) kamet etmezdi,. Rasûlullah'ı gördüğü anda kamet ederdi.[193]

292/1162- Ebû Katâde'den (Radtyattahü anh):[194]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namaz için nida edildiğinde (bir rivayette; kamet edildiğinde) beni görmedikçe ayağa kalkmayın!"[195]

293/1163- (Z.) Übey b. Kâb'dan (Radiyallahu anh):[196]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve seUem) dedi ki:
"Ey Bilâl! Ezanın ile kametin arasında (biraz) ara ver ki yemek yiyen rahatlıkla bitirebilsin ve abdest alan da rahatlıkla onu tamamlayabilsin!"[197]

294/1164- Ziyad b. el-Haris es-Sudâî;[198]
(Bir keresinde) ezan okudu ve Bilâl de (Raâıyaiiahu anh) kamet etmek istedi. Rasûlullah (Satiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Ey Suda (kabilesinin)[199] kardeşi! Ezanı okuyan kişi kamet eder."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Ziyad b. el-Haris es-Sudâî'den:
Rasûlullah (bana) dedi ki:
"Ey Suda (kabilesinin) kardeşi! Ezan oku! "
Ben de fecr aydınlandığında/parladığında ezan okudum.
Rasûlullah abdest alıp namaza kalktığında Bilâl kamet etmek istedi. Rasûlullah ona şöyle dedi:
"Suda (kabilesinin) kardeşi kamet edecek. Ezanı kim okursa o, kamet eder."[200]

295/1165- AbdulIah b. Zeyd'den (Radıyaiiahü anh):[201]
Kendisine (rüyada) ezan gösterildi. (Abdullah) anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gittim ve durumu haber verdim.
Bana dedi ki:
"Bu sözleri Bilâl'e aktar!"
Bilâl'e bunları aktardım ve o da ezanı okudu. Sonra kamet etmek istedi. Ben dedim ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! (Rüyamda) ben gördüm ve ben kamet etmek istiyorum.'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O hâlde sen kamet et!"
Böylece (ilk) kameti o yaptı ve (ilk) ezanı da Bilâl okudu.[202]

Açıklama

Bu babdaki hadislerden anlaşılan:
1- Ezanı okuyanın kamet etmesi efdaldir.
2- Ancak bir başkası da kamet edebilir.
îmam Ebû Hanîfe, Küfe âlimleri, Mâlik ve Hicazlı âlimlerin çoğuna göre ikisi arasında fark yoktur.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi bazı âlimler ezan okuyan kişinin kamet etmesinin efdal olduğunu belirttiler. Yukarıdaki 294/1164.hadis açısından bu görüş tercih edilir.[203]
3- Ezan ile kamet arasında mutlaka bir ara verilmeli ki nafile kılmak isteyenler namazlarım kılsınlar, işi olup da namaza yetişmek isteyenler işlerini bİtirebİlsİnler. Akşam namazında da bir müddet beklemek gerekir, çünkü bize intikal eden sünnette böyle varid olmuştur. Akşam ezanı ile namazı arasında Peygamberimiz'in namaz kıldığı görülmemiştir. Ancak bir ara veriliyordu ve sahabeden isteyen bu arada namaz kılıyordu. Bununla ilgili ihtilaf ve açıklaması ilerde gelecektir.[204]

*** Müezzine İcabet Etmeyi İhmal Etmenin Ve Ezandan Sonra (Namazı Kılmadan) Mescidden Çıkmanın Sorumluluğu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey iman edenler! Dininizi oyun ve eğlence edinen sizden önceki Kitap ehlini ve kafirleri dostlar edinmeyin! Eğer müminler iseniz Allah'a karşı takva sahibi olun!
Siz namaza çağrı yaptığınızda namazı oyun ve eğlence (konusu) yaparlar, bu onların düşünemeyen bir topluluk olmalarındandır.' (Mâide, 5/57)[205]

296/1166- Sehl babası Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyaiiaha anhamâ) nakletti:[206]
RaSÛİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namaz (vaktini) ilân eden ve kurtuluşa çağıran Allah'ın münâdisini (yani müezzini) işitip de ona icabet etmeyen için büyük sıkıntı, küfür ve nifak (korkusu) vardır."[207]

297/1167- Ebû Hüreyre'den[208] nakledildi:[209]
Müezzin ezan okuduktan sonra birisi mescidden çıktı. Bunun üzerine (Ebû Hüreyre)[210] şöyle dedi:
'Şu kişiye gelince o, Ebu'l-Kâsım'a (Peygamber'e) isyan etti.'
§Mesûdî'nin rivayetinde ise EbÛ Hüreyre (Radıyaiiaha anh) konuşmasına şöyle devam etti:
'(Çünkü) RasÛlullah (SatiaUahu aleyhi ve seiiem) bize şöyle buyurdu: "Sizden biri mescidde bulunur ve namaza çağrı yapılırsa (ezan okunursa) namazı kılmadan mescidden çıkmasın!"
NOT: Bu hadis bir mescidde ezan okunduğunda herhangi bir zarûret-hacet olmaksızın namaz kılmadan dışarı çıkmayı yasaklamıştır. Ancak bir kişinin abdest, gusül veya başka bir camide imam olma gibi şer'î özrü ya da hastalık gibi sağlık problemi varsa o kişi çıkabilir. Buradaki isyan amelî bir konudadır ve o kişi günahkârdır.[211]

298/1168- EbÛ Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[212]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sizden biri elinde kap olduğu hâlde eeani duyduğunda işini bitirinceye (suyunu içinceye) kadar o kabı bırakmasın!"
§İkinci tarikten gelen EbÛ Hüreyre rivayeti:
Hz. Peygamber'den benzerini nakletti ve ekledi[213]:
'Müezzin, fecr doğduğunda/ortaya çıktığında[214] ezan okurdu.'
NOT: Buradaki konu sahur ile ilgilidir ve şu rivayet bunu açıklamaktadır:
Ebu'z-Zübeyr şöyle anlattı:
'Cabir'e; 'oruç tutmak istediği hâlde (sahurda su içmek için) elinde kap bulunan kişi ezanı duyduğunda suyu içebilir mi?' diye sorunca Cabir şöyle dedi: 'Biz RasûluİIah'ın 'İçsin!' sözünü konuşurduk.'[215]
§Yukandaki konu fecr doğmadan önceki ezan için geçerli olsa gerek, çünkü o dönemde Önce Bilâl ezan okurdu, fecr doğarken de İbn Ümmi Mektum ezan okurdu. Geniş bilgi için bk. Müsned Trc. H.no: 284/1154,285/1155,28671156 nolu hadisler.[216]

Fıkhî Hükümler

Ezan ve kamet konusunda müctehidlerin İttifak ve ihtilaf ettikleri bazı meseleler vardır, bunlar nasların kuvvetinden ve anlaşılmasından, aynca sahabe içti hadi a-rından kaynaklanmaktadır:
A- İttİfak Edilen Konular:
1- Beş vakit namazın edası ve kazası, ayrıca cuma namazı için ezan okumak ve kamet getirmek meşrudur. Meşrûiyyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir.
2- Namaz vaktinden önce ezan okunmaz.
3- Ezana ilâve (tesvib) yapılmaz, sadece sabah namazında es-Salâtü Hayrun mine 'n-Nevm cümlesi caizdir. Zira bunu Peygamberimiz onaylamıştır ve cümle 'Namaz uykudan daha hayırlıdır' manasındadır.
4- Müslüman ve akıllı olan ezan okuyabilir. Kafir veya mecnunun okuduğu ezan geçersizdir, tekrar edilir. Çünkü bu bir çağrıdır ve ibadettir. Kafir olanın iman etmeden böyle bir hakkı yoktur, akıllı olmayan da ne söylediğini bilmediği için çağrısı geçersizdir ve sözlerinin fıkhî bir geçerliliği yoktur..
5- Cünüp olarak ezan okuyanın ezanı iade edilir, ancak abdestli okumak müs-tehabdır, abdestsiz okumak mekruhtur, ancak iade edilmez.

6- Bayram, küsuf (güneş tutulması) ve istiska (yağmur talebi) namazı gibi nafile namazlar, aynca nezir (adak) namazı için ezan okunmaz. Bunlardan cemaatle kılınacak olanlarda İnne's-Salâte Câmiah diye çağrı yapılması hadislerde geçmektedir, manası 'Şüphesiz namaz toplayıcıdır? demektir. Bazı rivayetlerde kelimesi bulunmamaktadır, bu durumda her iki kelimenin sonunu mensub (birincisi iğrâ, ikincisi hâl olarak) ya da ikisi de merfu' veya birinciyi mensub ikinciyi merfu' yahut tersiyle okumak caizdir.[217]

7- Cenaze namazı için ezan ve kamet okunmaz, bid'attır.

8- Ezân kendi orijinal lafızlanyla okunur, Arapçadaki başka kelimeterle bile değiştirilemez. Orijinal lafızları RasÛlullah döneminden günümüze bu çağrının bir yansımasıdır. Ezan dünyanın neresinde olursa olsun Müslümanların ortak dilidir ve Çağrısıdır.[218]

9- Ezan okumak sünnet-i müekkededir ve kifayedir, ancak Ahmed b. Hanbel'den gelen bir görüşe göre farz-ı kifayedir.

10- Ezanda insanların duyacağı kadar sesi yükseltmek şarttır, ancak sesi salmak ve ağır ağır okumak, kameti ise biraz hızlı okumak müstehabdır.

11- Ezan okurken kıbleye dönmek ve hay'ale'lerde sağa -sola çevirmek müstehabdır.

12- Ezan sırasında müezzine icabet etmek ve onun dediklerini tekrarlamak müstehabdır.

13- Ezandan sonra me'sur duaları okumak müstehabdır.[219]

B- İhtilâf Edilen Konular.

1- Ezanın başındaki tekbirler cumhura göre dört tane, İmam Mâlik'e göre iki tanedir. Cumhurun delilleri çok kuvvetlidir.[220]

2- Ezandaki iki şehadet kelimesini gizli söyledikten sonra açıktan okumak konusunda ihtilaf edildi: İmam Ebû Hanîfe ve KÛfeli âlimlere göre müstehab değildir, Peygamberimiz Ebû Mahzûre'ye öğretmek için fazladan tekrarlatmıştı. İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlere göre terci' caizdir. Muhaddislerden bir grup ise terci' yapma ya da yapmama arasında kişi muhayyerdir, dediler.[221]

3- Sabah ezanını vaktinden önce okumak İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre caiz değildir, tekrar edilir. Cumhura göre sadece sabah namazına has olarak caizdir.[222]

4- Kametîn sıfatında ihtilaf edildi; Hanefilere göre ezan gibidir, ancak hay'ale-lerden sonra iki kere kad kameti's-salâh denir. Bununla ilgili rivayet Ebû Mahzûreden gelmektedir ki o da Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Dolayısıyla Bilâl Habeşî'den gelen kametin tek olma rivayetinden sonra varid olmuştur ve sonraki rivayeti almak efdaldir, öncekini nesh etmiş olabilir. Bu görüşü Hanelilerle birlikte Süfyan es-Sevrî ve İbnü'l-Mübarek de kabul etmektedir. Cumhura göre kamette tekbirler iki kere, diğerleri birer keredir, sadece kod kameti's-salâh iki keredir. Çünkü Bununla İlgili rivayetler daha çoktur. (İmam Mâlik'ten gelen kuvvetli görüşe göre o da bir keredir). Bazı âlimlere göre de kametin tek ya da çift olması arasında fark yoktur, ikisi de caizdir; bu görüş İmam Ahmed b. Hanbel, îshak b. Râhûye, Davûd b. Ali ve Muhammed b. Cerir'e aittir ve bu âlimler her İki rivayetle amel edilmesinde bir sakınca olmadığını, zira zıtlık bulunmadığını ifade ettiler. Tercih edilen görüş bu olsa gerek. Doğrusunu Allah bilir.[223]

5- Hanefi mezhebi dışında cumhura göre ezanda tertip ve muvâlât (araya bir fiil ya da sözün girmemesi) şarttır.[224]

6- Müezzinin Ücret almasının cevazında ihtilaf edildi: Ücret almak haramdır, ancak hediye verilebilir. Ebû Mahzûre'nin müezzin olma rivayeti bu konuda delildir, çünkü Ebû Mahzûre'ye verilen ücret değil, müezzin olarak tayininden önce verilen bir hediyedir. Bu mütekaddimûn Hanefilerin görüşüdür, ancak müteahhirûn Hanefî alimlerine göre ihtiyaçtan dolayı caizdir.

MâlİkîIere göre caizdir, Şafiî ve Hanbeli âlimlerin bu konuda iki görüşü vardır. Bunlardan birisi caiz olması, diğeri de caiz olmamasıdır. Bazı müctehidlere göre Ücret almada bir beis yoktur, ancak almamak efdaldir. Bu ve benzeri rivayetlerde bir yasak yoktur, ancak efdal olan zikredilmiştir.[225]

7- Akılh olan ancak bulûğ çağına girmeyen çocuğun ezan okumasında ihtilaf edildi:

Hanefî ve Şafiîlerde geçerlidir, MâlİkîIere göre ise caiz değildir, çünkü onlara göre imamlık yapan müezzinlik yapabilir, çocuğun da imamlık yapması caiz değildir. Hanbelîlerde bu konuda iki görüş vardır.[226]

Tablo VII (Ezan ve Kamet)[227]

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFÎ	MÂLİKÎ	ŞAFİÎ	HANBELI
Ezanın Hükmü		Sünnet-İ Müekkede	Sünnet-i Müekkede	Sünnet-İ Müekkede	Sünnet-İ Müekkede (Farz-ı Kifâye)
Beş vakit ve Cuma Dışındaki Namazlarda		Okunmaz	Okunmaz	Okunmaz	Okunmaz
	Niyet	Şart değil	Şart	Şart değil	Şart
Ezanla	Tertip (Peş peşe)	Şart değil, MUstehab	Şart	Şart	Şart
	Muvalât (Aralık vermeme)	Şart değil, Müstehab	Şart	Şart	Şart
İlgili	Arapça orijinali	Şart	Şart	Şart	Şart
	Vaktin girmesi	Şart	Şart	Şart	Şart
Şartlar	Terci (Şehadetleri önce gizlice tekrar)	Müstehab değil	MUstehab	Müstehab	Müstehab
	Tesvib (Ezana ilâve)	Yapılmaz, sadece sabah ezanına *es-Salâtü hayrun mine 'n-nevm' eklenir	Yapılmaz, sadece sabah ezanına 'es-Salâtiİ hayrun mine 'n-nevm' eklenir	Yapılmaz, sadece sabah ezanına Vs-Salâtü hayrun mine 'n-nevm' eklenir	Yapılmaz, sadece sabah ezanına 'es-Salâtü hayrun mine 'n-nevm' eklenir
	İlk Tekbirler	Dört	iki	Dört	Dört
Müezzinle	islâm	MüslUman olmayanın okuması mekruhtur	Şart	Şart	Şart
İlgili	Akıl	Aklı olmayanın okuması	Şart	Şart	Şart
Şartlar	Temyiz	Şart	San	San	Şart
	Bulûğ	Şart değil	$art	Şart değil	Şart değil
	Ücret Alması	İki görüş var	Caiz	İki görüş var	tki görüş var
Kamet	İlk Tekbirler	Dört	İki	İki	İki
	Diğerleri	İki	Bir	Bir	Bir
	Kad Kameti's-Salâh	İki	İki	İki	İki

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/164.

[2] Sened:

Hasen: Müsned, VI/445^46, H.no:27386; İkinci rivayet için bk. VI/446, H.no:27387; Senedi:

Ebû Dâvûd, Salât, 46, H.no:547; Nesâî, İmame, 48, H.no:845; İbn Huzeyme, 11/371, H.no:1486; İbn Hıbbân, V/457, H.no:2101; Ebû Dâvûd ve Nesâî'de lafzından sonra ziyâdesi bulunmaktadır. Bennâ hadisin İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edildiğini ve Hâkim'in: "İsnadı sahihtir" dediğini söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, UV4.

İlk senedindeki Ali b. SâbİT ve Hişâm b. Sa'd sadûk. Hatim b. Ebû Nasr ise meçhuldür. Hatim b. Ebû Nasr'ı Zehebî ve İbn Hacer meçhul; İbn Hibbân ve tbn Huzeyme sika sayar. İkinci rivayetin senedindeki râviler ise sika ve sağlam kimselerdir. Dolayısıyla birinci isnad zayıf, ikinci isnad sahihtir ve birincisi ikincisi ile hasen İi ğayrihi seviyesine yükselir.

Hadiste bahsedilen zât, bu senedde de görüldüğü gibi Ma'dân b. Ebû Talha el-Ya'mürî (el-Ya'merî)'dir. Sâib ise Veki'in belirttiği gibi Sâib b. Hubeyş el-Kelâî'dir.

[3] Halep'te bulunan bir kasaba. Bk. Bennâ, age. HI/2.

[4] için bk. Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XLV/506.

[5] Ma'dân, İbn Ebî Talha el-Kenânî'dir. Hz. Ömer, Ebu'd-Derdâ vd. Birçok sahabeden rivayette bulundu, Iclî, İbn Hıbbân ve İbn Sa'd sika (güvenilir) râvi olduğunu belirttiler. (Bk. Mizzi, Tehzibü'l-kemâi, XXVIII/256-257; İbn Hacer, Takribü't-tehzib, 539)

[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/164-166.

[7] Sened:

Sahih: Müsned, m/436, H.no:15535; Benzer rivayetler İçin bk. V/53, H.no:20408, 20409 (Bu rivayette Mâlik b. el-Huveyris'in künyesinin Ebû Süleyman olduğu, Eyyûb veya Hâlid isimli bir veya iki arkadaşı ile beraber geldikleri de kayıtlıdır ve sonunda şu ziyade vardır:

III/436, H.no:15538 ziyadesi ile; Buhâri, Ezan, 17-18, 35, 49, 140; Cihâd, 42; Edeb, 27; Ahbâru'l-âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 292-293; Ebû Dâvûd, Salât, 60, H.no:589; Tirmizî, Salât, 37, H.no:205 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 7-8, 29, H.no:632-633, 667; İmame, 4, H.no:779; ibn Mâce, İkâme, 46, H.no:979; Dârimî, Salât, 42, H.no:1256.

[8] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII/236.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/166-167.

[9] Sened:

Sahih: Müsned, 11/278, H.no:7724; Benzer rivayetler için bk. 11/236, H.no:7225; 11/303, H.no:8009; 11/374-375, H.no:8858; 11/424, H.no:9454; 11/466, H.no:9974; 11/472, H.no:10056; 11/479-480, H.no: 10168; 11/53i, H.no: 10821:11/533, H.no: 10840/2; ü/376, H.no:8876; 11/525-526, H.no: 10748; 11/537, H.no:10877; 11/539, H.no:10904; A/di/Jt, Salât, 3; Cemâat, 6; S‹/îân, Ezan, 9, 32, 74; Şehâdât, 30;Müslim, Salât, 129; Tirmizî, Salât, 52, H.no:225; Nesâî, Mevâkît, 22, H.no:538; Ezan, 31,H.no:669; Dârimî, Salât, 53-54. H.no:1276-1277.

Bazı rivayetlerde yerine lafzı kullanılmıştır. Bk. 11/236, H.no:7225. Bazı rivayetlerde hadisin birinci kısmının metni şöyledir:

Bk. ü/236, H.no:7225; ü/303, H.no:8009; ü/374^375, H.no:8858; ü/533, H.no: 10840/2.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şâhidi:
Bk. Müsned, III/151-152, H.no:12472 (Senedindeki Ebû Rabîa Sinan b. Rabîa sebebiyle rivayet hasendir. Heysemî ise Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 11/39").
Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Wü5«ed, V/141, H.no:21169;'v/140-İ4I', H.no:21162-21171 (Rivayetlerin bir kısmı oğlu Abdullah'ın ziyadeleridir); Nesâî, İmame, 45, H.no:841; Dârimî, Salât, 53, H.no: 1273-1275.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no:796.
Ayrıca bk. 171/1041. hadis
[10] Bk. Bennâ, age. I1I/5.
[11] Ateme ile İlgili hadis için bk. Müsned Trc.:149/1019.hadis ve açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/167-168.
[12] Sened:
Hasen: Müsned, 111/29, H.no: 11180; Heysemî hadisi hasen sayar. Bk. Mecma', 1/325. Hadisin senedinde tbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Ayrıca senedinde Derrâc bulunmaktadır. Bu râvi ile ilgili bk. 84/126. hadis. Şuayb el-Arnavut ve ekibi ise hadisin şahidi bulunmadığı için senedinin zayıf olduğu görüşündedirler. Bk. İlgili tahric, H.no:I1240.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/168-169.
[14] Sened:
Hasen: Müsned, IV/157, H.no:17373; İkinci rivayet: IV/158, H.no:17374 (Bu rivayetteki Amr b. Haris mütâbîdir); Benzer rivayet için bk, IV/145, H.no: 17245; Ebû Dâvûd, Sefer, 3, H.no:1203; Nesâî, Ezan, 26, H.no:664; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/310, H.no:855; Bennâ hadisin isnâdındaki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bulûğu '1-emânU 11116. Hadisin İlk senedinde ve benzer rivayette İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/169.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, 1/406-407, H.no:3861; Ebû Ya'lâ, TX/276, H.no:5400; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından da nakledildiğini ve Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/334.
Hadisin Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahii anlı) şahidi:
Bk. MOmaZ, III/229, H.no:13332; Benzer rivayetler için bk. III/132, H.no:1229I; III/241, H.no:13466; III/253, H.no:13586; III/159, H.no:12555; III/236, H.no:13415; III/237, H.no:13420; III/270, H.no:13786; Buhârî, Ezan, 6; MOs/ım, Salât, 9.
ziyadesiyle; Ebû Dâvûd, Cihâd, 91, H.no:2634; Tirmizî, Siyer, 48, H.no:1618 (hasen-sahih); Dârimî, Siyer, 9, H.no:2449; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/405; Enes'in bu rivayeti 191/4379. hadiste zikredilecektir.
Muâz b. Cebel'den {Radıyallahii anh) şahidi için bir sonraki 230/1100. hadise bk.
[17] Yani hak din ve doğru düşünce hâli.
[18] Yani ezan okuyan.
[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/170.
[20] Sened:
Hasen: Müsned, V/248, H.no:22033; Bennâ'nın diğer rivayet diye verdiği kısım, Abdullah b. RubeyyÎa b. Ferkad es-Sülemî el-Kûfî*den nakledilmektedir. Bu sebeple onu senediyle ayrıca verdik. Bu zâtın sahabeden oluşu ihtilaflı bir konudur. Bazı nüshalarda ismi Rabîa olarak hatalı harekelenmiştir. (Bk.lbnÜ'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/233-234, Trc.no:2940) Bu rivayet için bk. IV/336, H.no:18485; Nesâî, Ezan, 25, H.no:663.
Abdullah b. RubeyyÎa es-Sülemî'nin rivayeti için bk. 268/1138. hadis.
Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Hakem b. Abdülmelik el-Kuraşi'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/334. Heysemî Ebû Cühayfe'den şahidinin bulunduğunu, bu rivayeti Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedindeki Mûsâ b. Muhammed'in Ebû Zür'a tarafından zayıf sayıldığını, Ibn Hıbbân'm Sikât'mda bu râviye yer verdiğini, diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/334. Hakem b. Abdülmelik zayıftır. Abdullah b. RubeyyÎa es-Sülemî'den nakledilen rivayette ismi geçen Hakem b. Uteybe (v. 113/731) ise sika biridir. Fakat hadis şâhidieri ile kuvvetlenmektedir:
Enes'ten (RadıyattahUanh) şahidi İçin 191/4379. hadise bk.
tbn Mes'ud'dan (Radıyaltaha anh) şahidi için bir önceki 229/1099. hadise bk.
Hadisin en son paragrafının şâhidieri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 11/338, H.no:8445 (Senedindeki Ebu'l-Mühezzim Yezid b. Sûfyan et-Temîmî sebebiyle zayıftır); Dârimt, Rikâk, 27, H.no:2740. b-Miistevrid b. Şeddâd'dan (Radıyallahii anh) şahidi:
, IV/229, H.no: 17936 (Senedindeki Mücâlid b. Saîd el-Hemdânî el-Kûfî sebebiyle hasendir); Tirmizî, Zühd, 13, H.no:2321 (CâbÎr ve Ibn Ömer'den de nakledilir. Müstevrid'in rivayeti hasendir); İbn Mâce, Zühd, 3, H.no:4111.
[21] Yani hak din ve doğru düşünce hâli.
[22] Yani ezan okuyan.
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/171-173.
[24] Sened:
Sahih: Müsned, ü/136, H.no:6201; Diğer rivayet için bk. H/136, H.no:6202 (Senedinde müphem bir râvÎ bulunmaktadır. Bunun ise birinci senedden Mücâhid olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü A'meş'in hocası müphemdir. Birinci senedde hocası Mücahid'dir); Humeydî, 11/320, H.no:749.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarım belirtir. Bk. Mecma', 1/325-326; Münzirî, Terğıb, 1/107.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 232/1102. hadise bk.
b-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi için 237/1107. hadise bk.
[25] Bk. Bennâ, age., II1/7.
[26] Bk. Bennâ, III/7.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/173.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, 11/411, H.no:9299; Benzer rivayetler için bk. 11/266, H.no:7600 (Senedinde Abbâd b. Üneys var. Bu râvinin Müsned'de bu rivayetten başka rivayeti bulunmamaktadır. Ahmed Muhammed Şâkİr, râvi hakkında sadece İbn Hıbbân'ın Sikât'ında bilgi verildiğini belirtir); Şu rivayetlerin de isnadlan hasendir: 11/429, H.no:9507; 11/458, H.no:9868; 11/461, H.no;9897; Ebû Dâvûd, Salât, 31, H.no:515; Nesâî, Ezan, 14, H.no:643; İbn Mâce, Ezan, 5, H.no:724. Bennâ hadisin Beyhakî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Bülûğu'l-emâm, III/8,
9299. hadisin senedinde Mûsâ b. Ebû Osman'ın hocası (Muğîre b. Şu'be'nin âzâdlığı Saîd) Ebû Osman var. Bu râviyi İbn Hıbbân Sikât'ında zikreder; 9507, 9868 ve 9897. hadislerin senedlerinde ise Mûsâ b. Ebû Osman'ın hocası (Ca'de b. HUbeyrâ'nın âzâdhğı) Ebû Yahya (el-Mahzûmî) var. Bu zâtı İbn Hıbbân ve Zehebî sika sayar.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir Önceki 231/1101. hadise bk.
b-Berâ b. Âzib'den (Radtyallahü anh) şahidi için 237/1107. hadise bk.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/174.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, lî/382, H.no:8949; Benzer rivayetler için bk. 11/232, H.no:7169; H/284, H.no:7805; 11/378-379, H.no:8895; 11/419, H.no:9391; 11/424, H.no:9445; n/461, H.no:9904; 11/472, H.no:10054; 11/514, H.no:10614; Abdürrezzâk. 1/476, H.no:1838; Ebû Dâvûd, Salât, 32, H.no:517; Tirmizî, Salât, 39, H.no:207 (hasen-sahih); Tayâlisî, IV/156, H.no:2526; Humeydî, 11/213, H.no:1029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/343, H.no:8097; Ebû Ya'lâ, VI II/45, H.no:4562; Bennâ hadisin Şâfıî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, İbn Hıbbân'ın hadisi sahih saydığını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, M/8.
Heysemî, Bezzar'ın Ebû Hüreyre'den naklettiği rivayete değinir ve râvilerin hepsinin sika sayıldıklarını belirtir. Fakat bu rivayette şöyle bir ziyade bulunmaktadır:
Bk. Mecma MI/2.
Ek: Ebû Ümâme'den (Radıyatlahüanh) şahidi:
Müsned, V/260, H.no:22139. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/432; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/2. Bennâ bu hadise tertibinde yer vermemiş, ancak şerhinde zikretmiştir. Bk. BiÜûğu'l-emânt, V/220.
Vasile b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Velid'in mev-lâsı/âzâdlığı Cünâh'ın bulunduğunu, bu râviyi Ezdî'nİn zayıf saydığını, İbn Hıbbân'ın ise Sİkât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', H/2. Buhârî ve İbn Ebî Hatim bu râvi hakkında bir cerhte bulunmamıştır. Bk.et-Târfhu'l-kebîr, 11/244; el-Cerhu ve't-ta'dît, 1/537. İbn Hacer ise Ezdî'nin delili olmadığı için bu zâtı zayıf sayışını dikkate almaz. Bk. Lisânü'l-Mîzân, 11/138-139.
Ahmed Muhammed Şâkir 11/232, H.no:7169. hadisin şerhinde rivayetle ilgili olarak çok geniş bir açıklama yapar. Sonunda ise şu kanaatini belirtir: "Senedde yer alan Ebû Salih, bu hadisi hem Ebû

Hüreyre'den hem de ÂİŞe'den işitmiştir."
Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki 234/1104. hadise bk.
Ebû Hüreyre'nİn rivayeti 1360/2230. hadiste tekrar edilecektir.
[31] Bu açıklamalar için bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, III/102.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/174-175.
[33] Sened:
Sahih: Müshed, VI/65, H.no:24244; Ebû Ya'İâ, VIII/45, H.no:4562; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/431; Bennâ hadisin Beyhakî ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, İbn Hıbbân'ın hadisi sahih saydığını belirtir. Bk. Bulûğu'l-emâriî, III/8.
Hadisin, senedinde Muhammed b. Ebû SâlİH bulunmaktadır. Bu râvinin hafızası hakkında tenkîdde bulunulmuştur. Fakat hadis şâhidleri ile sahih İİ ğayrihî seviyesine yükselir.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 233/1103. hadise bk.
EbÛ Ümâme'den f Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, V/260, H.no:22139.
Vâsıle'den şahidi için bir Önceki hadisin tahricine bk.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/175-176.
[35] Sened:
Sahih: Mtoned, 111/169, H.no:12665; Benzer rivayetler için bk. III/264, H.no:İ3724; İbn Hıbbân, IV/556, H.no:1670. Hamza Ahmed hadisin isnadının kopuk olduğunu söylemiş; Şuayb el-Arnavut ve ekibi ise isnadının zayıf olduğunu, fakat hadisin sahih li gayrihi seviyesinde bulunduğunu belirtmişlerdir (Bk. H.no:I3789, 12729). Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, ancak A'meş'in (öi^-) lafzı ile müphem
bir râviden hadis aldığını, hâlbuki A'meş'in Enes'ten rivayetinin bulunmadığını belirtir. Heysemî Taberânî'nin £vsa/'ında Enes'ten naklettiği şu rivayete de değinir ve senedinde Cünâde b. Mervân'ın bulunduğunu, Zehebî ve Ebû Hâtim'in bu râviyi tenkid ettiğini söyler:
Bk.Mecma\ 1/326-327.
Hadisin şâhİdleri:
a-Zeyd b. Erkam'dan (Radtyaüahü anh) şahidi: An EbîŞeybe, 1/204, H.no:2343; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-evsat, 111/178, H.no:2851; el-Mu'cemü'l-kebîr, V/209, H.no:5118; /«&m, IH/322, H.no:5244; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr ve fiVsa/'ında nakledildiğini, senedinde zayıf olan Husâm b. Misak'ın bulunduğunu belirtir. Bk. age., 1/326; IX/300.
b-Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Hâkim, IH/640, H.no:6350; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr ve Evsafında nakledildiğini, senedinde "metrukü'1-hadis" olan Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Urve'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 1/326.
c-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/355, H.no:1080; Bezzâr, IV/203, H.no:1365; Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika sayıldıklanni belirtir. Bk. age, 1/326.
d-Ukbe b. Âmir'den (Radtyallahünh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/282, H.no:777; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. age, 1/326.
e-EbÛ Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi: Abdürrezzâk, 1/483, H.no:1861; İshâk b. Râhûye, 1/197, H.no:151; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, VII/61, H.no:6851; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından Evsafında nakledildiğini, senedinde Ebu's-Salt el-Basrî'nİn bulunduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age, 1/326.
f-Ibn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Tarsûsî, Müsnedü Abdillahi'bni Ömer, s.24,H.no:13.
g-Muâviye b. Ebû Süfyan'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir sonraki 236/1106. hadise bk.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/176.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, IV/95, H.no:16804; Mükerrer rivayet için bk.Şeybe, I/204, H.no:2341; Abd b. Humeyd, s.157, H.no:418; Ebu Yala, XIII/377, 382, H.no:7384; 7388 (Hüseyn Selim Esed isnadlarının ceyyid olduğunu söyler); Tebarani, el-Mucemü'l-kebir, XIX/323, H.no:736; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübra, I/432.
Enes'ten (Radiyallahu anh) şahidi için bir önceki 235/1105. hadise bk.
[38] Nevevi, Şerhu sahihi Müslim, IV/91-92; İbnü'l-sir, N,haye, III/310.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/177.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, IV/284, H.no:18416; Nesât, Ezan, 14, H.no:644;
Hadis iki kısımdan oluşmaktadır.
a-Namazda ilk safta namaz kılanlara Allah'ın ve meleklerin salât edeceği İle ilgili kısım: Müsned, IV/299, H.no: 18553; IV/298-299, H.no: 18550; IV/298, H.no: 18547; IV/296, H.no:18523; IV/297, H.no:18528; Nesât. İmame, 25, H.no:809; Ebû Dâvûd, Salât, 93, H.no:664; îbn Mâce, İkâme, 51, H.no:997; Dârimî, Salât, 49, H.no:1267.
b-Müezzinle ilgili kısım: Bu kısmın şâhidleri:
aa-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümö) şahidi için 231/1101. hadise bk.
bb-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anlı) şahidi için 232/1102. hadiscbk.
Bennâ, Münzirî'nin: "Ahmed ve Nesâî bu hadisi "hasen-ceyyid" bir isnadla naklettiler" sözünü naklederek İbnüVSeken'in sahih saydığını ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emâm, İÜ/10.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/177-178.
[42] Bk. "İ. Şafîî, Ümm, I/106-107;,lbn Kudâme, Muğnî, 1/414; Bennâ, age., 111/10.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/178.
[43] Sened:
Sahih: Müsned, ÜV6, H.no:10972; Burada Ahmed b. Hanbel hocası Süfyan'm senedde kendi hocasının isminde hataya düştüğünü söyler ve rivayetin sonunda düzeltme yapar:
İkinci rivayet: 111/35, H.no:l 1244; Bu rivayetin senedi:
Benzer rivayet için bk. 111/43, H.no:11332; Mâlik, Salât, 5; Buhân, Ezan, 5; Nesâî, Ezan, 14, H.no:642; îbn Mâce, Ezan, 5, H.no:723; Dârimî, Salât, 42, H.no: 1256.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/179-180.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/313, H.no:8124; İkinci rivayet': 11/398, H.no:9143; Benzer.rivayetler için bk. 11/460, H.no:9893; 11/503-504, H.no: 10491; 11/522, H.no: 10715ziyadesiyle; 11/483, H.no:10212 lafzı ile; Salât, 6; Sehv, 1; Buhâri, Ezan, 4; Müslim, Salât, 17; Ebû DâvÛd, Salât, 31, 192, H.no:5l6, 1030; Tirmizî, Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30, H.no:668; İbn Mâce, İkâme, 135, H.no:1216-12l7; Dârimî, Salât, U, H.no:1207; Hemmâm, Sahîfe, H.no:26; An Huzeyme, 1/204, H.no:392. Bennâ hadisin Beyhakî tarafından da nakledildiğini söyler. Bk. BMÛğu'l-emânî,\\V\2.
[46] Ibnü'1-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdilber, Temhid, XX/231; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, III/150.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/180-181.
[48] Sened:
Sahih: Müsned, HI/316, H.no:14341; Benzer rivayet için bk. III/336, H.no: 14545 lafzı ile; Müslim, Salât, 15; Tayâlist, IV/104, H.no:2345; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/432. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında, nakledildiğini, senedinde âlimlerin zayıf kabul ettiği Zem'a b. Salih'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/334.
Ebû HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 239/1109. hadise bk.
[49] Süleyman ve Ebû Süfyan'ın isimleri İçin bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/91.
[50] Buradaki ziyade hadis değil, râvinin sözüdür. Bu bilgiyi Müslim'deki aynı rivayetten öğreniyoruz. (Bk. Müslim, Salat, 388)
[51] Müslim'de bu mesafe otuz altı mil olarak nakledilir. (Bk. Müslim, Salat, 388)
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/181.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, III/I19, H.no:12139; Benzer rivayetlerin sonunda Oyöıî) ziyadesi bulunmaktadır Bu rivayetler için bk. İÜ/155, H.no:12522 (sahih); III/225, H.no:13290 (hasen); III/254, H.no:13602 (sahih); Ebû DÕvÛd, Salât, 35, H.no:521; Tirmizî, Salât, 44, H.no:212 (hasen-sahih); Deavât, 128, H.no:3595; Tayalisî, III/576, H.no:2220; &>w Ya'lâ, VII/143, H.no:1354; İbn Sünnî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, H.no:100; Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, TİrmizÎ'nİn hadisi hasen saydığını söyler. Bk. BÜlüğu'l-emânhlll/\2.
Hadisin senedi Zeyd b. el-Havârî el-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî sebebiyle zayıftır. (Bu râvi İle ilgili bilgi için bk. 150/458. hadis) Fakat diğer üç rivayette bu râvinin mütabileri bulunmaktadır. Dolayısıyla bu mütabilerle hasen liğayrihî seviyesine yükselir. Fakat diğer senedlerle gelen rivayetler sahihtir. Ahmed Muhammed Şâkir zayıf sayılan bu senedi de Zeyd'in sika oluşunu tercih ederek sahih saymıştır.(Bk. Tirmizî, Salât, 44, H.no:212 şerhi)
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ tarafından da nakledildiğini, senedinde Yezid er-Rakaşî'nİn bulunduğunu söyler. Bk. Mecma\ 1/334.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/181-182.
[55] Sened:
Hasen: Müsned, III/342, H.no:14624; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği tbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', II/4. Bennâ hadisi bir başka kaynakta bulamadığını, senedinde İbn Lehîâ'nın varlığını, fakat hadisin şâhidlerinin bulunduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/13.
Senedindeki Ebu'z-Zübeyr, Muhammed b. MUslİm b. Tedrüs'tür (v.126/744). Bu râvi ile ilgili olarak 126/434. hadise bk.

Hadisin şâhidleri:
a-Enes'ten (Radıyatlahü anlı) şahidi için bk. Heysemî, hadisi iki ayrı metinle verir. Bunlardan birinin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde âlimlerin zayıf kabul ettiği Zem'a b. Salih'in bulunduğunu belirtir. İkinci metni de Ebû Ya'lâ'nın naklettiğini, senedinde Yezîd er-Rakaşî'nin bulunduğunu, bu râvi İle delil getirme konusunda farklı görüşlerin olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/334. Elbânî, Ebû Ya'lâ'mn hadisi iki isnadla naklettiğini, bunlardan birinin senedinin hasen olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1413.
b-Sehl b. Sa'd es-SâÎdî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Bk. İbn Huzeyme, 1/219, H.no:419; Îbnü'l-Cârûd, s.267, H.no:1065; Hâkim, V313, H.no:712; 11/124, H.no:2534; Hadis Sehl'in sözü (mevkûO olarak da nakledilir:
Bk. Abdürrezzak, 1/495, H.no:1910.
[56] Metindeki tesvib kamet manasındadır. Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdilber,Temhid,XX/23l ; Azimâbâdî, AvnM7-Mabud, 11/150.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/182-183.
[58] Buharı, Ezan, 7; Müslim, Salat, 10-12.
[59] Bk. Müsned Trc. H.no 273/1143.
[60] Buharı, Ezan, 8.
[61] Tirmizî, Sa/ar, 158.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/183.
[62] Sened:
Sahih: Müsned, 11/148, H.no:6357; BuhâtİI, Ezan, 1; Müslim, Salât, 1; Tirmizî, Salât, 25, H.no:190 (hasen-sahih-garib); Nesâî, Ezan, 1, H.no:624; İbn Mâce'nin lafzı şöyledir:
Bk. ibn Mâce, Ezan, 1, H.no:707; Bennâ hadisin Beyhakî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini ve râviterinin de sika sayıldıklarını söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/314.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bir sonraki 244/1114. hadise bk.
Muâzb. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için 245/1115. hadise bk.
Ensardan Abdullah (Ebû Umeyr) b. Enes b. Mâlik'in amcasından (Radıyallahü anhüm) şâhid:
Ebû Dâvûd, Salât, 27, H.no:498.
İbnu'l-Arabî hadisi tenkİd eder. Ahmed Muhammed Şâkir de bu tenkidlere cevap verir ve Abdullah b. Zeyd hadisi ile çelişen hadisi yorumlar. Geniş bilgi için bk. Müsned, 11/148, H.no:6357'in şerhi (V/528-529)
[63] İbn Sa'd, Tabakât, 1/246-247.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/183-184.
[64] Sened:
Sahih: Müsned, IV/43, H.no:16430; Diğer rivayet için bk. IV/42-43, H.no:16429 (Bu rivayetin senedi munkatıdır. Muhammed b. İshak, Muhammed b. Müslim ez-ZUhrî'den hadis İşİtmemiştir. Yukarıdaki metne ek olarak şu lafız da bulunmaktadır .Benzer rivayet için bk. IV/42, H.no: 16428 (Bu rivayet Muhammed b. Amr el-Ensârî el-Vâkıfî sebebiyle zayıftır); Abdürrezzâk, 1/455, H.no:1774 (Saîd b. el-Müseyyib'den mürsel olarak nakledilir), 1775 (Ubeyd b. Umeyr'den mürsel olarak), 1776 (İbn Ömer kanalı ile nakledilir); Ebû Dâvüd, Salât, 28, 30, H.no:499, 512; Tirmizî, Salât, 25, H.no:189 (İbn Ömer'den de nakledilen Abdullah b. Zeyd'in bu rivayeti "hasen-sahih'"tir); İbn Mâce, Ezan, 1, H.no:706; DârimİI, Salât, 3, H.no: 1190-1191.
Bennâ hadisin İbn Mâce, İbn Huzeyme, tbn Hıbbân ve Beyhakî tarafından da nakledildiğini belirterek şunları söyler: Muhammed b. Yahya: "Abdullah b. Zeyd'in rivayetleri, Muhammed b. İshak'ın Muhammed b. İbrahim et-Teymî kanalı ile naklettiği rivayetlerinden daha sahih değildir. Çünkü burada verilen seneddeki Muhammed b. Abdullah b. Zeyd babası Abdullah b. Zeyd'den hadis İşitmiştir" der. İbn Huzeyme ise: "Nakil açısından bu hadis sahih ve sabittir. Çünkü Muhammed b. Abdullah b. Zeyd babası Abdullah b. Zeyd'den, İbn İshak da et-Teymî'den hadis işitmiştir ve bu rivayet İbn İshak'ın tedlis yaptığı rivayetlerinden değildir" der. Tirmizî'nin tlel'inde nakledildiğine göre Buhârî de bu tariki sahih saymıştır. Ahmed b. Hanbel'in ikinci rivayetini Hâkim de Müstedrek'inde rivayet eder ve: "Bu, Abdullah b. Zeyd hikâyesini nakleden en uygun rivayettir. Çünkü Saîd b. el-Müseyyeb Abdullah b. Zeyd'den hadis işitmiştir. Ayrıca Yûnus, Ma'mer, Şuayb ve İbn İshak Zührî'den naklederler. Böylece İbn İshak'ın tedlis İhtimali ortadan kalkmış olur. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/15. Buradaki senedde ise tahdis sigast ile nakledildiği görülmektedir.
Abdullah b. Zeyd'in (Radıyallahü anh) bu ezan nimetine dizelerle hamdedişini İbn Mâce nakleder:
Bk. İbn Mâce, Ezan, 1, H.no:706.
Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir önceki 243/1113. hadise bk.
Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 245/1115. hadise bk.
[65] Yani 'namaz uykudan daha hayırlıdır'
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/185-188.
[67] Sened:
Sahih: Müsned, V/232, H.no:2l926; Abdürrezzâ'k, 1/461, H.no:1788; İbn EH Şeybe, Vl85, H.no:2118; Dârekutnî, 1/242 (Ensardan olan bu sahâbinin Abdullah b. Zeyd olduğu belirtilmektedir); Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/131-133; Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 1/420; Bennâ hadisin Dârekutnî ve Beyhakî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, İÜ/16.
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 244/1114. hadise bk.Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 243/1113. hadise bk.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/188.
[69] Sened:
Hasen: MUsned, VI/14, H.no:23797; Benzer rivayetler: VI/14-15, H.no:23798; VI/İ5, H.no:23799:
Tirmizî, Salât, 31, H.no:198 lafz' ile (Bu konuda Ebû Mahzûre'den de rivayet nakledilir. Bilâl'in hadisi İse Ebû İsrâîl el-Miilâî tarafından nakledilir. Ebû Israîl ise bu hadisi Hakem b. Uteybe'den işitmemiştir. Sadece Hasan b. Umara kanalı ile ondan nakleder. Ebû İsrâîl, İsmail b. (Halife) Ebû İshak'tır. Bu zât, hadis âlimlerince pek kuvvetli sayılmaz.); İbn Mâce, Ezan, 3, H.no:715; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/424.
Bennâ senedindeki inkıtaya işaret ederek hadisin şâhidlerini verir: "İbn Ebî Leylâ ile Bilâl Habeşî arasında kopukluk bulunmaktadır. Çünkü, İbn Ebî Leylâ, h.17 yılında doğdu. Bilâl Habeşî'nin vefatı ise Şam'da h.20 veya 21 yılıdır. Şam'ın fethedildiği İlk yıllardan itibaren orada murâbit (sınır mücâhidi) olarak bulunuyordu. Dolayısıyla o Şamlıdır, tbn Ebî Leylâ İse Kûfelİdİr. O küçük yaşta ve çok uzak diyarlarda iken ondan nasıl hadis işitsin?" der. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/17. Hadis, inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat, şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
Ebû MahzÛre (Evs b. Mi'yer)'den (Radıyallahü anh) şahidi için 247-251/1117-1121. hadislere bk.
Bennâ, Taberânî ve Beyhakî'nin hasen isnadla İbn Ömer'den de şahidini naklettiğini; Ya'merî'nin bu isnadın sahih olduğunu söylediğini belirtir. Ayrıca İbn Huzeyme, Dârekutnî ve Beyhakî'nin Enes'ten naklettiği rivayeti için İbn Seyyid en-Nâs'ın: "İsnadı sahihtir" dediğini nakleder. BV..age., 111/17.
Hadisin mü tabileri de vardır:
ibn Mâce, Ezan, 3, H.no:716 (Zührî - Saîd b. MUseyyeb - Bilâl); Dârimî, Salât, 5, H.no: 1194 (Zührî - Hafs b. Ömer b. Sa'd - Bilâl).
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/188-189.
[71] İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/226; İbn Abdüber, Temhid, XX/231; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma 'bûd, 11/150.
[72] İ. Muhammed, AsU I/I33, el-Hucce alâ Ehli'l-Medîne 1/85-86; Şafiî, Ümm, I/I04; V/105; Sehnûn, Müdevvene, 1/58; Tirmitf, Salât, 145 ; Merğınânî, Hidâye, 1/41; İbn Kudâme, Muğnî, 1/424; Bennâ, age.. 111/17.
[73] İ. Muhammed, Asi, 1/132, Hucce, 1/84; Şafiî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâil, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, Bedâiu's-sanâV, 1/147; Bennâ, age., 111/26.
[74] Sehnûn, age., 1/57; Şirâzî, Mühezzeb, 1/56; Merğınânî, Hidâye, 1/41; İbn Kudâme, age., 1/419.
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/189-190.
[76] Sened:
Sahih: Müsned, 111/408, H.no:15316; Benzer rivayetler için bk. VI/401, H.no:27127; III/408-409, H.no:15315; III/409, H.no:15317; III/408, H.no:15312-15214; Müslim. Salât, 6; Ebû Dâvûd, Salât, 28, H.no:500-50I, 503-505; Nesâî, Ezan, 3, 9, H.no:627, 636; Tirmizî, Salât, 26, H.no:191-192 (sahih); tbn Mâce, Ezan, 2, H.no:708-709; Dârimî, Salât, 7, H.no:I199. Bennâ hadisin İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, IİV21.
EbÛ Mahzûre (Evs b. Mi'yer b. Levzen b. Rabîa b. Urayc b. Sa'd b. Cümah) el-Kuraşî el-Cumahî, Mekke'nin fethinden sonra Allah Rasûlü'nün Mekke'ye müezzin olarak atadığı ve kendisine bereket duası yaptığı bir sahâbİdir. KUnyesİ ile meşhur olmuştur. Bk. İbnü'1-Esîr, ÜsdÜ'l-ğâbe, 1/329-330, Trc.no:324.
Dârimf nin rivayetinden, bir nevi güzel ezan okuma yarışması düzenlenerek Ebû Mahzûre'nin en güzel ezan okuyan kişi olduğu ve müezzinliği hak ettiği anlaşılmaktadır:
Bk. Dârimî, Salât, 7, H.no:l 199.
Ebû Mahzûre'den (Radıyaltahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 248-251/1118-1121. hadisler.
[77] Metinde iti eti üzerinde, şeklinde geçmektedir. Arapça'da el kelimesi ile parmak ucundan omuz köküne kadar kısım kastedildiği için burada kollan şeklinde terceme edildi.
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/190-193.
[79] Buhari, Fedailü ashabi'n-nebî, 23.
[80] İbnÜ'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/243-245; Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, 1/347-360; İbn Hacer, İsâbe, 1/165.
[81] Müslim, Salât, 7; Sıyâm, 38;Zehebî, Siyeru a'tâmi'n-nübelâ, 1/360-364; tbn Hacer, age.. 11/523.
[82] Müslüman olması ile ilgili hâdise için bk. Müsned Trc. H.no: 247/1117.
[83] İbn Sa'd, Tabakât, III/232-234; Zehebî, age., III/l 17-119; Nevevî, Tehzibü'l-esmâ ve'l-lügâu 11/266-267.
[84] tbn Sa'd, Tabakât, III/234.
[85] Bk.Kettânî, Hz. Peygamber'in Yönetimi (Trc. Ahmet Özel), 1/156-158.

[86] Kettanî,age.I/157.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/193-194.
[87] Sened:
Sahih: Müsned, III/408, H.no:15312-15313; Ebû DâvÛd, Salât, 28, H.no:500-501, 503-505; Bennâ hadisin Ebû Dâvûd, Beyhakî, Dârekutnî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/21.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 247, 249-251/1117, 1U9-1121. hadisler.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/194-196.
[89] Sened:
Sahih: Müsned, III/408, H.no:15314; Nesâî, Ezan, 3, 9, H.no:627, 636; Bennâ hadisin Beyhakî ve Nesâî tarafından da nakledildiğini, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bütûğu'l-emânl IH/21.
EbÛ Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk. 247-248, 250-251/U17-1118,1120-1121. hadisler.
[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/196-197.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, III/409, H.no:15317; Bennâ hadisin Şâfîî, Ebû DâvÛd, Tirmizî, Nesâî, tbn Mâce, Dârimî, Beyhakî, Dârekutnî, Taberânî ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, senedindeki zayıflığından dolayı birtakım tenkidlerin yapıldığını; fakat, İbn Dakîk el-îd'İn bunu reddederek hadisi sahih saydığını, Tirmizî'nin de: "hasen-sahih" dediğini söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/22.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 247-249, 251/1117-1119, 1121. hadisler.
[92] Yanlış anlaşılmaması için terci' denilen gizlice tekrar parantezle belirtilmiştir. (Bk. bir önceki hadis, 248/1118)
[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/197-198.
[94] Yani dedesi Ebû Mahzûre'den nakletti.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, III/408-409, H.no:15315; Bennâ hadisin Şafîî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, ve Beyhakî, tarafından da rivayet edildiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/22.
Ebû Mahzûre'den (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 247-250/1117-1120. hadisler.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/198-199.
[97] Sened:
Sahih: Müsned, H/8-5, H.no:5569-5570; Benzer rivayetjçin bk. 11/87, H.no:5602; Tayâlisî, III/432, H.no:2035; Ebû Dâvûd, Salât, 29, H.no:510; Nesât, Ezan, 2, H.no:626.
Bennâ hadisin Şafîî, EbÛ Dâvûd, Nesâî, Dârimî, Beyhakî, Dârekutnî, İbn Huzeyme, Ebû Avâne, Tahâvî ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, Ya'merî'nin Tirmizî şerhinde: "İbn Ömer hadisinin isnadı sahihtir" dediğini söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/23.
Enes'ien (RadıyaUahüanh) şahidi için bir sonraki 253/1123. hadise bk.
[98] "Urban Mescidi" şeklindeki okunuşu için bk. el-Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, IX/4O5; İbn Hibbân, Sikât, V/392, Trc.no:5355; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, MI/61, Trc.no:226; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/262.
Aynı rivayet başka hadis kitaplarında Uryân mescidinin müezzini (oı^ı -**_ ö>y)
şeklinde geçmektedir. {Ebû Dâvûd, Salât, 30; Nesâî, Ezan, 28; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/413; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXIV/332; ibn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, IV/300; IX/15)
Bu mescidin Kûfe'de olduğu nakledilmektedir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/144-145)
[99] Burada mevsûfun sıfata izefeti söz konusudur. KûfelİÎ lisan âlimlerine göre bu durum herhangi bir takdire ihtiyaç kalmaksızın caizdir, Basraıı âlimlere göre ise şeklinde takdir yapılmalıdır. Ancak iki ekole göre de mâna aynıdır. (Bk. tbn Hacer, Fethu 7-Bârî, V/198); Büyük Mescid şeklinde terceme edilmesinin sebebi iki ayrı rivayette lafzı olarak geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 511; Nesât, Ezan, 28)
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/200.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, İÜ/103, H.no:11940; Benzer rivayet için bk. İÜ/189, H.no:12906; Buhâti, Ezan, 1-3; Müslim, Salât, 4; Ebü DâvÛd, Saiât, 29, H.no:508; Tirmizî, Salât, 27, H.no:193 (îbn Ömer'den de nakledildiğini söyleyen TîrmİZî hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Ezan, 2, H.no:625; İbn Mâce, Ezan, 6, H.no:729-730; Dârimî, Salât, 6, H.no:1196-1198; Tayâüst, IH/567, H.no:2209; EbÛ Yala, V/179-1SO, 187, H.no:2792-2793,2804.
EbÛ Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Ceremî'dir.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir Önceki 252/1122. hadise bk.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/201.
[103] Sened:
Sahih: Müsned, IV/308, H.no:18665; Benzer rivayetler için bk. IV/308, H.no:18655-18657 (Bathâ'da), 18658-18659, 18661 (Ebtah'ta), 18663 (19/327. hadis); 18664 (Mina'da); IV/307, H.no:18649-18650, 18652 (150/1320. hadis), 18653; IV/309, H.no:18666-I8668; İV/309, H.no:18673; Buharı, Vudü', 40; Ezan, 18-19; Salât, 17; Libâs, 42; Meğâzî, 57; Müslim. Salât, 250, 253; Ebû Dâvûd, Salât, 34-35, 101. H.no:520-521, 688; Tirmizî, Salât, 30, H.no:197; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; Taharet, 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no:770; İbn Mâce, Salât, 3, H.no:711; Dârimî, Salât, 8, H.no:1201-1202; Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nin hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/12.
Diğer rivayetlerde olayın cereyan ettiği yerin ismi de telaffuz edilmektedir: 18664. hadis: Mina; 18650. hadis: Bathâ; 18659. ve 18661. hadis: Ebtah. İsmi zikredilen yerler aynı bölgenin sınırları içinde yer atan mahallerdir.
Ebû Cühayfe, Vehb b. Abdullah (Vehb es-Süvâî)'dir. Küçük yaşta Müslüman olmuş, henüz bulûğ çağına ermemişken Hz. Peygamber vefat etti. Kendisi ise h.74 yılında Kûfe'de hayatını yitirdi. Bir rivayette Ebû Cuhayfe'nİn (Radıyallahü anh) ismi Vehb b. Abdullah es-Süvâî olarak geçmektedir. Bk. IV/307, H.no: 18658.
Ayrıca bk.19/327. hadis. Ebû CUhayfe'den benzer bir rivayet için bk.450/I320. hadis.
[104] Kubbe; çadırdan yapılan küçük çardaktır ki mescidde itikâfa girenler veya geçici olarak bir yerde konaklayacakların kalacağı pratik-küçük çadıra denir. Bk. tbnü'1-Esîr, Nihâye, IV/3; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV/276; Bazı rivayetlerde kırmızı elbise lafzı ile gelmektedir. Bk. Ebû Davûd, Salat, 24 H.no 520.
[105] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 457.
[106] Bathâ; vadi, geniş alan demektir. (Bk. İbnli'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Fethul-Bârî, IH/590).
[107] Bk. Ebû Avâne, IV/49; Müsned, IV/308; Hâkim, 1/202.
[108] MübârekpÛrî, Tuhfetü'l-ahvezU 1/503.
[109] İbnü'1-Esîr, age.. IV/64-65; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III/115,135.
[110] Müsned, IV/308.
[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/201-203.
[112] Ahmed b. Hanbel'in senedindeki 'ya da dedesinden' şeklindeki şüphe Hâkim ve Taberânî'nin rivayetlerindeki senedlerde bulunmamaktadır. Bu nedenle İbn Ebî Mahzûre'nin babası Ebû Mahzûre'den naklettiği haberi kesinlik kazanmakta, ayrıca bu rivayetlerde isim Ebû Mahzûre'nin oğlu AbdÜlmelik olarak beyan edilmektedir. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/175, H.no:6737; d-Mu'cemü'l-evsat, 1/230, H.no:757; Hâkim, III/589, H.no:6182)
[113] Sened:
Hasen: Müsned, VI/401, H.no:27128; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, VII/175, H.no: 6737; et-Mu'cemü'l-evsat, 1/230, H.no:757; Hâkim, III/589, H.no:6182; Bennâ bu hadisi diğer kaynaklarda bulamadığını söyleyerek, Heysemî'nİn eserinde: "Hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildi, senedinde mliphem bir râvi bulunmaktadır (Heysemî, Mecma', 1/336)" dediğini nakleder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/25. Heysemî, eserinin bir başka yerinde: "Hadisi Ahmed b. Hanbel Müsnedi'inde Taberânî ise Kebir ve £vraf*ında nakleder. Senedinde Hüzeyl b. Bilâl el-Eş'arî bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel ve diğerleri sika, Nesâî ve diğerleri zayıf sayar" der. Bk. Mecma', III/285. Hadisin senedinde yer alan HUzeyl b. Bilâl el-Fezârîel-Medâinî zayıf sayılmıştır. İbn Sa'd: "Hadiste zayıftı", Ebû Zür'a er-Râzî: "Kuvvetli değildir", Yahya b. MaÎn: "BİR şey değildir, İsnadlarda kalb yapar, mürselleri merfu yapar", Ahmed: "BİR beis görmüyorum" derler. İbn Şahin ve İbnü'l-Cârûd Duafâ'da zikrederler. Ahmed b. Hanbel Müsned'inde, bu râvinin sadece iki rivayetini nakleder, ibn Ebî Mahzûre'nin ismi AbdÜlmelik'tir.
[114] Peygamberimiz özellikle Habeşlilerin seslerinin çok güçlü olduğunu bildiği için ezan görevini onlara vermiştir. Bk. Bennâ, age., III/25.
[115] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/203.
[116] İ. Muhammed, Asi, 1/132, el-Hucce ala ehli'l-Medtne, 1/84; Şafîî, Ümm, 102, 104; Sehnûn, Müdevvene, 1/57-58; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/147; Zerkeşî, Şerh alâ'l-Hırakî, 1/269, 273; Bennâ, age.. 111/26.
[117] Ahmed b. Hanbel, 11/36,103.
[118] İbnStf d, Tabakât, 11/137.
[119] Muhammed b. Alevî b. Abbas, Fi Rihabi'l-Beyti'l-Haram, 125; DİA, Hicâbe md. XVü/431-432.
[120] İbnü'l-Ezrakî, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdullah, Ahbaru Mekke, 1/1/194,195, 1/2/104-106; İbn Hacer, Fethu'l-Bari, IH/491, VI/548; Mekke Tarihi ile ilgili geniş bilgi için bk. FakİhÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak, Ahbaru Mekke fi kadimi 'd-dehr ve hadisih (I-VI)
[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/203-205.
[122] sened:
Sahih: Müsned, IV/21, H.no:16223; Benzer rivayetler için bk. IV/21, H.no:16224 (Mükerreri: IV/21, H.no:16225); İV/217, H.no: 17831; Ebû Dâvûd, Salât, 39, H.no:531; TirmizU Salât, 41, H.no:209 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 32, H.no:670; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/509, H.no:1636; İbn Mâce, Ezan, 3, H.no:714; İkâme, 48, H.no:987:

İbn Huzeyme, 1/221, H.no:423; İbn Ebî Şeybe, 1/206, H.no:2369; Humeydî, 11/403, H.no:906; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/52, H.no:8365; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/429; Hâkim, 1/314, 317, H.no:715, 722.
Osman b. Ebu'l-Âs, kendi kavmine (Taife) imam olduğunda, Hz. Peygamber, en zayıflarına göre namaz kıldıracağı, müezzin tutacağı ve bu müezzine herhangi bir ücret vermeyeceği ile İlgili tavsiyelerde bulunmaktadır. İmamın namazını kısa/hafif tutup hemen kıldırması ile İlgili tavsiyeler de 1377/2247. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhİdlerİ:
a-Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Taberânî, e/-Mu 'cemü't-kebîr, XX/434, H.no: 1057; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Sa'd el-Kat'i'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında değerlendirmede bulunan birine rastlamadığını ifade eder. Bk, Mecma', II/3. Şayet burada bahsedilen râvî Saîd b. Kutn el-Kat'i ise bu zat hakkında Ebû Hatim: "şeyh" ifadesi kullanır. Bk. el-Cerh. IV/56.
b-Ibn Ömer'den (Radıyatlahü anhünıâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Yahya el-Bekkâ'nın bulunduğunu, bu râviyi Ahmed, Ebû Zür'a, Ebû Hatim ve Ebû DâvÛd zayıf; Yahya b. Saîd el-Kattân sika sayar. İbn Sa'd İse: "İnşaallah sikadır" der. Bk. age., II/3.
[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/205-206.
[124] SehnÛn, Müdevvene, 1/62; Şirâzî, Mühezzeb, 1/59; Kâsânî, Bedâi, 1/152; İbn Kudâme, MuğnU 1/430; Mevsılî, İhtiyar, 235-236.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/206.
[125] Sened:
Hasen: Müsned, VI/9, H.no:23756; Benzer rivayet için bk. VI/391, H.no:27067 (Hocası Yahya b. Âdem kanalı ile ve aynı senedle nakleder); Buhâri, Ezan, 7.
Senedindeki Âsim b. Ubeydullah zayıf biridir. İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'I-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. Bu râvi ile İlgili değerlendirme için bk. 34/76 ve 179/487. hadisler. Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî Kebir'inde naklettiğini, senedindeki Âsim b. Ubeydullah'ın zayıf olduğunu, ancak İmam Mâlik'in kendisinden rivayette bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/331. Şerik b. Abdullah b. Ebû Şerik en-Nehaî (v.177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
a-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Salât, 12; Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:527.
b-Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/207.
[127] Sened:
Sahih: Mfcneİ, İV/336, H.no: 18866; Nesâî, Ezan, 25, H.no:663; Makdisî, Muhtara, IX/295, H.no:251; Heysemî, Ahmed b. Haabet ve Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayetin râvilerinin sahih hadis ricali olduklannı bchrttf. Bk. Mecma', t/335; X/287.
Bu rivayet için bk.230/1100. hadis.
[128] Bu mânâyı gösteren rivayet Ahmed b. Hanbci, Ebû Ya'lâ ve Bezzar tarafından nakledildi. Bk. Heysemî, Mecma', X/286-287.
[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/207-208.
[130] sened:
Sahih: Müsned, VI/124. H.no:24814; Ân Htbbân, IV/58O] H.no:1683:
Bennâ hadisin Beyhakî, Hâkim ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Hâkim'in hadisi sahih saydığını söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 111/29. Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyallahu anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
b-Muâvjye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
c-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
d-Ebû Râfi'den (Radıyaitahüanh) şahidi için 267/1137. hadise bk.
[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/208-209.
[132] Sened:
Sahih: Müsned, VI/326, H.no:26646; Benzer rivayetler için bk. VI/425, H.no:27267; îbn Mâce, Ezan, 4, H.no:719; îbn Huzeyme, 1/215, H.no:412; Ebû Ya'lâ, XIII/67, 63, H.no:7U6, 7141-7142; Bennâ hadisin tbn Mâce, tbn Huzeyme ve Hâkim tarafından da nakledildiğini, râvilerinİn sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/29.
EbÛ Râfi'den (Radıyallahü anh) şahidi için 267/1137. hadise bk.
[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/209.
[134] Sened:
Hasen: Müsned, 1/119-120, H.no:965; Senedindeki Abdurrahman b. İshak Ebû Şeybe el-Vâsıtî el-Kûfî zayıftır. İbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Nesâî vd. âlimler bu râviyi zayıf sayarlar. Heysemî, hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'İne yaptığı ziyadelerden biri olduğunu belirterek senedinde Ebû Saîd'in bulunduğunu, bu zât hakkında bilgi veren birini bulamadığını söyler. Bk. Mecma', 1/332.
Abdurrahman b. İshak hakkında Zehebî: "Zayıf saydılar" der. Bk. Kâşif, Trc.no:3137. İbn Hacer: "Zayıftır" der. Bk. Takrib, Trc.no:3799. Tirmizî on bir, Ebû Dâvûd iki, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel on altı rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmına hasen hükmü vermiş (bk. Sünen, Savm, 40, H.no:741; Tıb, H.no:2052; Deavât, H.no:3462, 3563); bir kısmında İse şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bazı hadis âlimleri Abdurrfthman b. İshak'ı hafızası sebebiyle tenkid ettiler. Bu râvî Kûfelİdir. Ayrıca Abdurrahman b. İshak el-Kuraşî vardır ki bu zât Medinelidir. Her ikisi de aynı asırda yaşamıştır. Fakat Medîneli, Kûfelİden daha sağlamdır" (bk. Sünen, Birr, H.no:1984; Sıfetü'l-cenne, H.no:2526). Ebû Dâvûd ise: "Hocam Ahmed b. Hanbel'İn, Abdurrahman b. İshak el-Kûfî'yi zayıf saydığını duydum" der. Bk. Sünen, Salât, 118, H.no:758. Bu zâtın rivayetlerinin hepsi Hz. A1İ nakilleri olup Ahmed b. Hanbel'İn oğlu Abdullah'ın Müsned'e yaptığı ziyâdelerdendir. Bennâ ise Beyhakî'nin şu değerlendirmasini nakleder: "RâvİI, el-Vâsıtî el-Kuraşî'dİr. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Buhârî vd. bu zâtı cerhederler. Metruk biridir" Bk. Bulûğu'l-emânt, 111/171.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
Muâviye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 280-282/1150-1152. hadisler.
Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
Hadis şâhidleri İle hasen Iİ ğayrihî seviyesine yükselir.
[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/209-210.
[136] Sened:
Sahih: Müsned, 1/181, H.nö:1565; Müslim, Salât, 13; Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:525; Tirmizi, Salât, 42, H.no:210 (hasen-sahih-garîb); Nesâî, Ezan, 38, H.no:677; îbn Mâce, Ezan, 4, H.no:721; Bennâ hadisin Hâkim, Beyhakî ve Tahâvî tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Büûğu'l-emânî, 111/29.
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/210.
[138] Sened:
Sahih: Müsned, 11/168, H.no:6568; Benzer rivayetler: 11/172, H.no:6601 (275/1145. hadise bk.); Ebû Dâvûd, Salât, 36, H.no:523; Timizi, Menâkıb, 1, H.no:3614 (Hadis "hasen-sahih"'tir. Hocam Buhâii: "Abdurrahman b. Cübeyr, Kuraşî, Mısrî ve Medenî'dir. Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr ise Şâmî'dir" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrö, 1/409-410.
Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin 296/1166. hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) şahidi için 277/1147. hadise bk.
Aynca bîr sonraki 274/1144. hadise bk.
[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/210-211.
[140] Sened:
Hasen: Müsned, 111/83, H.no:11722; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu remzetmiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:9674; Münâvî ise musannif Suyûtî'nin "hasen" remzine işaret ederek bunu Heysemî ve diğer âlimlerin "hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu zâtta ise zayıflık vardır" sözünden kaynaklanan bir hata olduğunu ifade etmiştir. Hâlbuki İbn Lehîa, Musa b. Verdan'dan nakletmektedir. Zehebî bu râviyi Kitâbii'd-Duafâ ve'1-metrûkîn'de zikretmiş, İbn Main'in zayıf, Ebû Davud'un İse sika saydığını söylemiştir. Bk. Feyzu'l-kadîr, VI/485-486. Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ite ilgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis.
Abdullah b. Amrb. Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 273/1143. hadise bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/265, H.no:7588:
11/365, H.no:8755; Tirmizî, Menâkıb, 1, H.no:3612; Ebû Ya'lâ, XI/298, H.no:6414.
[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/211-212.
[142] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 721.
[143] Bk. tsrâ sûresi, 17/57.
[144] Râzî, Fahruddin, Mefâtihu'l-gayb, IV/349; Zemahşerî, Keşşaf, 1/615.
[145] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/88; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/95; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 11/48-49.
[146] İbn Hıbbân, Sahih. XIV/399; Hâkim,II/395.
[147] Kadı Iyâz, İkmâlü'I-mü'lim bifevâidi'l-Müslim, ID/253; Nevevî, Şerhti Sahihi Müslim, IV/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/212-213.

[148] Sened:
Sahih: Müsned, 11/172, H.no:6601; Benzer rivayet İçin bk. 11/168, H.no:6528 (273/1143. hadise bk.); Ebû Dâvüd, Salât, 36, H.no:524 (&•' [p) lafeı İle; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/16, H.no:9872; Amelü'l-yevm ve'l-teyte, 157, H.no:44; İbn Hıbbân, IV/593, H.no:1695; Beyhakî, es-Sünenii'l-kİibrâ, 1/410; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Nesâî, Beyhakî, İbn Hıbbân ve Ebû Davud'un senedinde İbn Lehîa'ya mütâbî olarak İbn Vehb bulunmaktadır. Ayrıca Huyey b. Abdullah saduk biridir, hata yapar. Bu râvî ite ilgili geniş bilgi için bk. 92/134. hadis.
Bennâ hadisin Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, senedinde İbn Lehîa bulunduğunu, İbn Hıbbân'ın Sahih'inde geçmesinin hadisin sıhhatine delil teşkil ettiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/30. Münzirî, Terğîb, 1/116, 119.
[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/213.
[150] Sened:
Sahih: Aftonerf, 11/352, H.no:8609; /V«df. Salât, 34, H.no:672; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/510, H.no:1641; /ön Hıbbân, IV/553, H.no:1667; ff'Afcim, 1/321, H.no:735 (Hâkim'in isnadından Nadr b. Süfyân düşmüştür. Buna rağmen Hâkim sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır); İbrahime]-Huseynî, el-Beyân ve't-ta'rif, 11/225; Münzirî, Terğîb, 1/112, 115.
Bennâ hadisin Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim tarafından nakledildiğini, Hâkim'in hadisin İsnadını sahih saydığını söyler. Bk. Bulûğu 't-emânı, 111/31. Fakat biz İbn Mâce'de bu hadisi bulamadık.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahüanh) şahidi için bir sonraki 277/1147. hadise bk.
b-Câbir'den (Radıyatlahü anlı) şahidi için bk. 278-279/1148-1149. hadisler.
c-Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 296/1166. hadise bk.
d-Muâviye'den (Radıyallahüanh) şahidi için 280-282/1150-1152. hadislere bk.
e-Ebû_Râfi*den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. 267/1137. hadis.
f-Hz.ÂİŞe'den'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. 269/1139. hadis.
g-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 270/1140. hadise bk.
[151] Bk. Bennâ. age. 111/31.
[152] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/213-214.
[153] Sened:
Sahih: Müsned, IIV53, H.no:11442; Benzer rivayetler için bk. III/6, H.no:10962; 111/78, H.no:11681; 111/90, H.no:11799; Mâlik, Salât, 2; Bu/idrî, Ezan, 7; A/üs/im, Salât, 10; £fc« Dâvûd, Salât, 36, H.no:522; 7VnwU Salât, 40, H.no:208 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 33, H.no:671; İbn Mâce, Ezan, 4, H.no:720; Dânmf, Salât, 10, H.no:1204; Tayâlisî, s.294, H.no:2214 (III/665, H.no:2328); £W Ka'M, 11/406, H.no:1189; Humeydî, III/275, H.no:606.
Aynca bk. 274/144. hadis.
[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/214.
[155] Sened:
Sahih: Müsned, İ\V354, H.no: 14753; Benzer rivayet için bk. III/337, H.no: 14554 (Bir sonraki rivayet); Buharı, Ezan, 8; Tefsîr, 17/11; Ebû Dâvûd, Salât, 37, H.no:529; Tirmizî, Salât, 43, H.no:211 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 38, H.no:678; İbn Mâce, Ezan, 4, H.no:722. Aynca bir sonraki 279/1149. hadise bk.
[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/214-215.
[157] Sened:
Sahih: Müsned, III/337, H.no:14554; Benzer rivayet için bk. III/354, H.no:14753 (Bir önceki rivayet); Taberânî, el-Mu'cemii'l-evsat, 1/69, H.no:194 lafzı, ile; Heysemî ve
MUnzirî, hadisin Taberânî'nin Evsafında da nakledildiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma\ U332; Terğîb, 1/116. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Aynca bir önceki 278/1148. hadise bk.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/215-216.
[159] Sened:
Sahih: Müsned, IV/91-92, H.no:16774; Benzer rivayetler için bk. IV/91, H.no:16772; IV/93, H.no:16784 (bir sonraki hadis); IV/98, H.no:16844, 16838; IV/100, H.no:16862, 16864; Nesâî, Ezan, 36, H.no:675; EbÛ Ya'lâ, XIII/354, H.no:7366; Humeydî, 11/275-276, 617, H.no:606; IV/98.
Ayrıca sonraki 281-282/1151-1152. hadislere ve 276/1İ46,267/1137. hadislere bk.
Müsned, IV/91, H.no:16772;
Müsned, IV/91-92, H.no:16774 (vicâde yolu ile nakledilmiştir), IV/98, H.no:16838; IV/93, H.no:16784; IV/98, H.no:16838; Nesâî, Ezan, 36, H.no:675; Dârimî, Salât, 10, H.no:1205-1206.
[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/216-217.
[161] Sened:
Sahih: MiİsNed, IV/93, H.no:I6784; Mükerrer: IV/98, H.no:16844; Benzer rivayet için bk. ÎV/91, H.no:16774; NesâÎt Ezan, 36, H.no:675;/frn HıbbÛn, IV/580-581, H.no:1684:
Aynca bir önceki 280/1150 ve bir sonraki 282/1152. hadislere bk.
[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/217.
[163] Sened:
Sahih: Müsned, IV/95, H.no:16805; £fcıî Ya'lâ, XIII/354, H.no:7365; Bennâ hadisin Nesâî, ve Buhâri tarafından da nakledildiğini söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/33. Ayrıca 280-281/1150-1151. hadislere bk.
[164] İ.Muhammed, Asi, 1/132, Hucce, 1/84; Şafîî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâil, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/147; Bennâ, age., M/26.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/217-218.
[165] sened:
Sahih: Mü'sned, V/91, H.no:20741; Benzer rivayet için bk. V/86, H.no:20683; V/87, H.no:20700; V/91, H.no:20742, 20744; V/104, H.no:20895; V/104-105, H.no:20899; V/105, H.no:20905; V/106, H.no:20914-20915, 20917; Müslim, Mesâcid, 160; EbÛ DâvÛd, Salât, 11, H.no:439; Tirmizl, Salât, 44, H.no:202 (hasen-sahih); îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:713; Tayâlisî, 11/129, H.no:807 (sahih); 11/135, H.no:820 (hasen); Ebû Ya'lâ, XIII/447, H.no:745 (zayıf);
Senedinde Simâk b. Harb var. Şuayb el-Arnavut ve ekibi bu râvinin hadislerini hasen sayarlar. Hamza Ahmed ise sahih sayar.
Ayrıca bk.102/972 ve 291/1161. hadisler.
[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/218.
[167] Sened:
Sahih: Müsned, 1/392, H.no:3717; Benzer rivayetler için bk. 1/386, H.no:3654 (Bu rivayetin sonunda Ahmed b. Hanbel'in oğlu: "Ben bu hadisi -babamın haricinde- hiç kimseden işitmedim" der); 1/435, H.no:4147; Buhâri, Ezan, 13; Talâk, 24; Ahbâru âhâd, 1; Müslim, Sıyâm, 39; Ebû Dâvûd, Savm, 18, H.no:2347; NesâU Ezan, 11, H.no:639; Sıyâm, 30, H.no:2168-2169; îbn Mâce, Sıyâm, 23, H.no:1696; Ebû Ya'lâ, IX/154, H.no:5238.
tbn Ömer'den ve diğer sahabeden şahidi için bir sonraki 285/1155. hadisin tahricine bk.
[168] Bennâ, age., 111/35.
[169] Yani bu kişilere sabah namazı vaktinin yaklaştığını bildirip biraz istirahat etmelerini sağlamak ya da sahur yemeğine çağırmak için ezan okur. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/104, Bennâ, age., 111/35.
[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/218-219.
[171] Buhari, Ezan, 13.
[172] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Xm710; Burada sözden fiile geçiş vardır. Bk. İbn Hacer, age., 11/105.
[173] Bununla fecr-i kazib, yani yukarıdan aşağıya, boylamasına olan (ilk) aydınlık tarif edilmektedir. Bu vakitte imsak ve sabah namazı vakti başlamamaktadır. Ta ki aydınlık ufukta enlemesine sağa ve sola açılıncaya kadar.
[174] Daha sonra geîen râvİ Ztiheyr'in açıklaması nedeniyle bu şekilde terceme edildi. Aynca bk. Müsned Trc. H.no: 284/1154.
[175] Bu kısım Züheyr'in sözü değil işaretidir ve hadisin parçası değildir. (Bk. îbn Hacer, age., 11/105); Ancak Zebîdî ve Türkçe'ye terceme-eden Ahmed NaİM buradaki ekini almadıktan için bu bölümU hadisin bir parçası olarak anlamışlardır. Bk. Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 11/585-586.
[176] Müslim, Siyam, 40.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/219-220.
[177] Sened:
Sahih: Müsned, II/9, H.no:455I; Benzer rivayetler için bk. ü/57, H.no:5l95; 11/62, H.no:5285; 11/64, H.no:5316; 11/73, H.no:5424; 11/79, H.no:5498; 11/107, H.no:5852; 11/123, H.no:6050-6051; Mâlik, Salât, 14-15; Buhârî, Ezan, 11-13; Mbttm, Sıyâm, 34-36; Tirmizî, Salât, 35, H.no:203 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 9, H.no:635-636; Dârimt, Salât, 4, H.no: 1192-1193; Tayâlisî, III/360, H.no:1928; Humeydî, 11/236-237; £ftû ra7â, IX/37O, H.no:5492; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/380.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:

Bk. Mitoned, VI/44, H.no:24050; Mükerrer rivayet: VI/54, H.no:24154; Benzer rivayet: VI/185-186, H.no:25398; A/üsKm, Salât, 7-8; Sıyâm, 1091-1092; Nesâî, Ezan, 10, H.no:637; İbn Huzeyme, 111/211, H.no:1932.
b-Üneyse bt. Hubeyb'den (Radıyaliahü anhâ) şahidi:
Bk. A/MCTerf, IV/433, H.no:2731l2; VI/433, H.no:27313
m/237, H.no:1766; N«df, Ezan, 10, H.no:638; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinİn sahih hadis ricali olduklanm belirtir. Bk. Mecma', İÜ/156.
c-SemUra b. Cündüb'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
Müsned, V/13, H.no:20034; V/9, H.no:19980; V/13, H.no:20025; V/7, H.no: 19962; V/19, H.no:20080; Müslim, Sıyâm, 41; £&« DâvÛd, Salât, 18, H.no:2346; 77nnizf, Savm, 15, H.no:706 (hasen); Nesâî, Sıyâm, 30, H.no:2169.
d-Enes'ten (Radıyaltahü anh) şahidi:
e-Ibn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi İçin bir önceki 284/1154. hadise bk. Ayrıca bir sonraki 286/1156. hadise bk.
[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/220-221.
[179] Sened:
Sahih: Müsned, 11/123, H.no:6051; Benzer rivayetler için bk. 11/57, H.no:5195; 11/62, H.no:5285; 11/64, H.no:5316; 11/73, H.no:5424; H/79, H.no:5498; 11/107, H.no:5852; 11/123, H.no:6050; II/9, H.no:4551; AAÎ/jft, Salât, 14-15; Buhârî, Ezan, 11-13; Savm, 17; Müslim, Salât, 7; Sıyâm, 36-38; Tirmitf, Salât, 35, H.no:203 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 9, H.no:635-636; Dârimî, Salât, 4, H.no: 1192-1193.
Ayrıca bir önceki 285/1155. hadise bk.
[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/221.
[181] Sened:
Sahih: Müsned, 11/94, H.no:5686; Mü^/im, Sıyâm, 36-38; Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Vİ/185-186, H.no:25398; Benzer rivayetler için bk. VI/54, H.no:24154; VI/44, H.no:24050; Dâr/mf, Salât, 4, H.no:1193.
Müslim her iki (Hz.Âişe ve îbn Ömer) rivayeti de birlikte nakleder:
Müslim, Salât, 7.
Bu rivayet 285-286/1155-1156. hadislerin özeti gibidir.
[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/221.
[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222.
[184] Sened;
Sahih: Müsned, 111/449, H.no:15656; Benzer rivayet için bk. HI/449, H.no:15663; Buhârî, Cum'a, 21-25; Tirmizî, Cum'a, 20, H.no:516 (hasen-sahih); Nesâî, Cum'a, 15, H.no:1390-1392; İbn Mâce, İkâme, 97, H.no:1135; Ayrıca bir sonraki 289/1159. hadise bk.
[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222.
[186] Sened:
Sahih: Müsned. IH/450, H.no:I5668; Buhâri, Cum'a, 21-25; Tirmizî, Cum'a, 20, H.no:516 (hasen-sahih); Nesâî, Cum'a, 15, H.no: 1390-1392; îbn Mâce, İkâme, 97, H.no:l 135. Aynca bir önceki 288/1158. hadise bk.
[187] Zevrâ konusunda çeşitli açıklamalar bulunmaktadır: O, mescidin kapısındaki bir taştır, mMedine'de bir mekândır, yüksek bir yerdir... Bütün bunlardan Zevrâ'nın yüksek bir yer olduğu ve üzerine çıkılıp ezan okunduğu anlaşılmaktadır. (Bk. Îbn Hacer, Fethu'l-Bâıî, ü/394)
[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/222-223.
[189] Bennâ, age., 111/38-39; Peygamberimiz'in diğer müezzinleriyle İlgili bilgi için bk. Müsned Trc. 247/1117. hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/223.
[190] Sened:
Hasen: Müsned, V/373, H.no:23060; Benzer rivayetler için bk. V/370, H.no:23034 (&^ ^ > iy) (Mükerrer: IV/346, H.no:18942; IV/167,
Nesâî, Ezan, 17, H.no:653; Görüldüğü gibi Amr b. Evs'in hocası müphemdir. Sahâbî de müphemdir. Fakat sahabenin meçhul oluşu hadisin senedine zarar vermez. Çünkü ashab âdildir. Aynca hadisin şâhidleri de bulunmaktadır:
a-CâbİR'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Wtonerf, III/397, H.no:15216; III/312, H.no:14283; 111/327, H.no:14440 ("JİIi «t*, y>); £t« D<îvJîcf, Salât, 208, H.no:1065;
b-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
i, ü/103, ano':S8Û0; 11/63, H*.no:5302; II/4, H.no:4478; Bıftdrf, Ezan, 18, 10, 40; Müslim, Müsâfirûn, 22-24; Ebû Dâvûd, Salât, 208, H.no:1060-1064; îbn Mâce, İkâme, 35, H.no:937.
c-Üsâme b. Umeyr b. Âmir'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/74, H.no:20582, 20580 (^- fV), 20578-20583; V/75, H.no:20589. 20591, 20593, 20598; V/24, H.no:20158; Ebû Dâvûd, Salât, 207, H.no:I057-L059; Nesâî, İmame, 51, H.no:852;/fcn Mdce, İkâme, 35, H.no;936.
d-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, 1/277, H.no:2503; AuAâ/f, Ezan, 18,10,40; A/ö^/m, Müsâfirûn, 22-24:
Salât, 208, H.no:1066; An dce, İkâme, 35, H.no:938-939 (i^ fy yi). e-Nuaym b. Nehhâm'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/220, H.no:17857, 17858.
[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/223-224.
[192] Sened:
Sahih: Müsned, V/87, H.no:20700; Mükerrer için bk. V/86, H.no:20683; V/104, H.no:20895; Benzer rivayetler için bk. VAH, H.no:20741-20742, 20744; V/104-105, H.no:20899; V/105, H.no:20905; V/106, H.no:20914-20915, 20917; Müslim. Mesâcid, 160; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:439; Tirmizî, Salât, 44, H.no:202 (hasen-sahih); îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:713; Tayâlist, 11/129, H.no:807 (sahih); 11/135, H.no:820 (hasen); Ebû Ya'lâ, XIII/447, H.no:745 (zayıf).
Senedinde Simâk var. Şuayb el-Arnavut ve ekibi bu râvinin hadislerini hasen saymışlardır.
Ayrıca bk.102/972 ve 283/1153. hadisler.
[193] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/225.
[194] Sened:
Sahih: Müsned, V/296, H.no:22432; Benzer rivayetler için bk. V/303, H.no:22480; V/304, H.no:22486; V/307, H.no:22512; V/308, H.no:22521; V/309, H.no:22532; V/3I0, H.no:22540; V/310, H.no:22548 ziyadesiyle; V/305, H.no:22495 (Bu hadisin sonunda zikredilmiştir:
Ezan, 22; Müslim, Mesâcid, 156; £fcö Dâvw, Salât, 45, H.no:539; Tirmiû, Cum'a, 62, H.no:592 (hasen-sahih); Nesât, Ezan, 42, H.no:685; İmamet, 12, H.no:788; Dârimî, Sala 47, H.no:1264-1265; Tayâlist, IH/515, H.no:2140; Ebû Ya'lâ, VII/143, H.no:1354.
[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/225.
[196] Sened:
Zayıf: Müsned, V/143, H.no;2U82; Bu senediyle hadis Hamza Ahmed tarafından: "isnadı sahih"; Şuayb el-Arnavut ve ekibi tarafından (H.no:21285): "isnadı zayıf olarak değerlendirilir. Ahmed b. Hanbel bir başka senedle de nakleder:
V/143, H.no:2I183; Bu senediyle ise hadis hem Hamza Ahmed hem de Şuayb el-Arnavut ve ekibi tarafından (H.no:21286): "isnadı zayıf olarak değerlendirilir. Ebû Dâvûd, Salât, 43, H.no:537.
Muârik b. Abbâd el-Abdî zayıftır. Abdullah b. Ebu'l-Cevza'yi ise meçhul sayarlar.
Heysemî hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'i ne yaptığı ziyadelerden biri olduğunu hatırlatarak Ebu'l-Cevzâ'nın Übey'den hadis İşitmediğini kaydeder. Bk, Mecma', II/4. Bu durumda senedde inkıta olması sebebiyle de hadis zayıftır.
[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/226.
[198] sened:
Zayıf: Müsned, IV/169, H.no:17466; İkinci rivayet için bk. IV/169, H.no:17467 (Senedi; Ebû Dâvûd, Salât, 30, H.no:5l4; Timiz!, Salât, 32, H.no:199 (Bu babda İbn Ömer'den de nakil vardır. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um el-İfrîkî sebebiyle zayıftır. Yahya b. Saîd el-Kattân vd. bu râviyi zayıf saydılar. Ahmed b. Hanbel 'İfrîkî'nin hadisini yazmanı' demiştir. Fakat Muhammed b. İsmail el-Buhârî "mukârİbU'l-hadis" hükmü vererek durumunu kuvvetli gösterir.); îbn Mâcet Ezan, 3, H.no:717.
Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî hafızası sebebiyle zayıf sayılmıştır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd dokuzar, İbn Mâce on bir, Dârimî dört ve Ahmed b. Hanbel iki rivayetini nakleder. Ahmed b. Hanbel'in iki rivayeti de burada zikredilen hadistir. Tirmizî de rivayetlerinin her birinin sonunda zayıf sayıldığına dikkat çeker (Bk. Stinen, Taharet, 40,44, H.no:54, 59; Salât, 32, 183, H.no:199, 408 -bu rivayette Ahmed b. Hanbel'in de zayıf sayanlar arasında olduğunu söyler-; Birr, H.no:t980; Sıfatü cehennem, H.no:2599; îmân, H.no:2641; Kırâât, H.no:2930; Deavât, H.no:3518).
[199] Münâvî, Feyzı'l-Kadîr, 11/418.
[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/226-227.
[201] Sened:
Hasen: Müsned, IV/42, H.no:16428; Benzer rivayetler için bk. IV742-43, H.no:I6429 (munkatı ve zayif)-1643O (sahih); TayâUst. ü/425, H.no:lt99; Ebû Dâvûd, Salât, 30, H.no:512.

Ebû Sehl Muhammed b. Amr el-Vâfikî el-Ensârî el-Basrî zayıftır. Yalnızca Ahmed b. Hanbel sadece bu rivayetini nakleder.
Hadis bu senedi ile zayıftır. Ancak şâhid ve mütâbû İte yükselir.
Aynca 244/1114. hadise bk.
[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/227-228.
[203] İ. Şafiî, Ümm, 1/106-107; İbn Kudâme, Muğnî, 1/426; Bennâ, age., 111/42.
[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/228.
[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/228-229.
[206] Sened:
Hasen: Müsned, III/438, H.no:15557; Hadisin senedinde tbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Zebbân b. Fâid zayıf biridir. Sehl b. Muâz b. Enes'te bir beis yoktur. Ancak Zebbân'ın kendisinden yaptığı nakiller eleştirilere maruz kalmıştır.
Heysemî, hadisin hasen olduğuna hükmeder. MUnzirî de bu görüştedir. Bk. Mecma', 11/41-42; Terğtb,V213.
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 273/1143. hadise bk.
[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/229.
[208] Tirmizî'de Ebu'ş-Şa'saa'mn kendisinden nakledildi. Bk. Tirmizî, Salat, 36, H.no: 204.
[209] Sened:
Sahih: Müsned, 11/537, H.no: 10875-10876; Benzer rivayetlerde İse hadisin sadece bas tarafı nakledilmiştir: 11/506, Eno:10520; 11/410, H.no:9286; 11/416, H.no:9352; 11/471, H.no:10051; Müslim, Mesâcid, 258; Ebû Dâvûd, Salât, 42, H.no:536; Tirmizî, Salât, 36, H.no:204 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 40, H.no:68I-682; îbn Mâce, Ezan, 7, H.no:733-734; Dârimî, Salât, 12, H.no:1208; Tayâlisî, IV/314, H.no:27II; Humeydî, 11/438, H.no:998.
[210] Bu kişi Ebû Hüreyre'dir. Bk. Tirmizî, Salat, 36, H.no:204.
[211] Îbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/121.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/229-230.
[212] Sened:
Sahih: Müsned, 11/510, H.no: 10577; Diğer rivayet için bk. 11/510, H.no: 10578. Bu rivayetin senedi:; 11/423, H.no:9441(Burada hem merfû hem de Hasan el-Basrî'den mürsel olarak nakledilir:
Efcû Dâvûd, Savm, 19, H.no:2350; Dârekutnî, 11/165; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nisbet ederek sahih olduğuna işaret etmiştir. HV..el-Câmiu's-sağîr, H.no:686; Münâvî ise Hâkim'in Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söylediğini ve Zehebî'nin de bunu onayladığını aktararak şöyle der: "Fakat, Zehebî Menar'da hadisin merfû oluşunun şüpheli olduğunu söyler" Feyzu'l-kadîr, 1/484.
[213] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/218, No: 7810.
[214] Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 50.
[215] Ahmed b. Hanbel, III/348; Heysemi, bu rivayetin hasen olduğunu belirtti. Bk. Mecmpu'z-zevâid,Wf\52.
[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/230-231.
[217] Ahmed b. Hanbel, 1/14; 11/161, İ75, 191; IV/89, 95, 331; VI/98, 374, 418; Buhari, Küsûf, 3, 8, 19; Müslim, KüsÛf, 4, 20; Ebû Dâvûd, Istiskâ, 6; Nesât, KüsÛf, 6, 11, 13, 21; ibnMace, Mukaddime, 11, Fiten, 9.
Ayrıca bk. fbn Hacer, Fethu't-Bâri, 11/533.
[218] Nevevî, Mecmu1, IH/129; İbn Abidin, Haşiye, 1/256.
[219] Bu konular için bk. İ. Muhammed, Asi, 1/132, 135-136; t. Şafiî, Ümm, 1/105; Serahsî, Mebsût, 1/277-281; İbn RÜşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/77-78; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/55; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/149; Merğnânî, Hidâye, 1/41-43; İbn Kudâme, Muğnî, 1/414, 418-419, 424, 427, 435,438; Halil b. İshak, Muhtasar, 18; ŞÎrbînî, Muğnî'l-muhtac, I/I37; Meydan!, Utbâb, 1/74; DesÛkî, Hafiye, 1/193.
[220] İ.Muhammed, age., 1/132, Hucce, 1/84; Şafiî, Ümm, 104; Salih b. Ahmed, Mesâi!, III/224; Sehnûn, Müdevvene, 1/57; Kâsânî, age., 1/147; Bennâ, age., 111/26.
[221] Sehnûn, age., 1/57; Serahsî, age., 1/271; Şîrâzî, age., 1/56; Merğınânî, age., 1/41; İbn Kudâme, age., 1/419.
[222] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâilü'l-îmam Ahmedi'bni Hanbel, 1/277; Sehnûn, age., 1/60; Serahsî, age., 1/278-279; Şîrâzî, age.. 1/55; Kâsânî, age., 1/154; İbn Kudâme, age., 1/421.
[223] I Muhammed, age., 1/132; el-Hucce alâ ehli'l-Medîne, V84; Sehnûn, age., 1/57; Şafiî, Ümm, 104; Serahsî, age.. 1/272; Kâsânî, age., 1/147; Bennâ, age., 111/26.
[224] Kâsânî, age., 1/149; Nevevî, Mecmu', İÜ/114; İbn Kudâme,age., 1/437-438; Şirbînî, age., 1/137.
[225] Sehnûn, age., 1/62; Şîrâzî, age., 1/59; Kâsânî, age., 1/152; İbn Kudâme, age., 1/426; Mevsılî, İhtiyar, 235-236.
[226] Sehnûn, age., 1/59; Şîrâzî, age., 1/55; Kâsânî, age., 1/150; İbn Kudâme, age., 1/429.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/231-233.
[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/234.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...F...)

(((...F...)))

» Faiz artışının gerçek artış olmadığı...C...10...S...4647
» Fâiz (ribâ)'den kaçınmak...C... 5...S...2144
» Fâiz (ribâ)'in hükmü...C... 4...S...1926, 1928, 1929
» Faizin yiyicisi, şahidi ve yazıcısının hükmü...C... 4...S...1927, 1928
» Faiz kazancının hükmü...C... 5...S...2071
» Fakîrin borcunu bağışlamak...C... 7...S...3292
» Fakirlerin haklarını vermeyen zenginlerin durumu...C... 11...S...5281
» Fakirliğin fazileti...C... 14...S...6384
» Fakîrlik fitnesinden Allah'a sığınmak...C...14...S...6320
» Fakîr olanı evlendirmek...C... 11...S...5178
» Falan oğulları mescidi denip denemeyeceği...C... 2...S...520
» Fal'ım hükmü...C... 12...S...5777
» Fare artığının (ölüsünün) hükmü...C... 1...S...358,12...S...5605
» Fâre'den sakınılması ve yiyeceklerin korunması...C... 7...S...3095
» Farzları kabul etmekten çekinen ve dînden dönmeye nisbet edenlerin durumu...C...15...S...6791

» Farz namazların ardından tatavvu kılmak...C... 3...S...1116
» Farz namazların dışında kalan namazları evde kılmak...C... 2...S...748, 13...S...6082
» Fasıldık isnâd etmek...C... 13...S...6028
» Fâtıma bintu Kays hâdisesi...C... 12...S...5426
» Fâtıma(A.S.)'nın bir anda hem ağlamasına hem de gülmesine sebep olan hâdise...C... 7...S...3478; 9...S...4129
» Fâtıma(A.S.)'nın menkıbeleri...C... 8...S...3537.
» Fâtıma(A.S.)'nın RasûIullah(S)'m vefatıyla ilgili söyledikleri...C... 9...S...4146.
» Fâtıma (A.S.) için Rasûlullah(S)'ın söyledikleri...C... 7...S...3476, 3477
» Hz. Fâtıma'nın hizmetçi istemesine karşılık Rasûlullah(S)'ın tavsiyesi...C... 6...S...2898,2899
» Fâtihatu'l-Kitâb'ın fazileti...C... 11...S...5100-5102
» Fâtihatu'l-Kitâb ile dua edilmesi...C... 5...S...2İ04
» Fâtihatu'I-Kitâb tefsiri...C... 9...S...4165 - 4168
» Fazilet telâkkîsi...C... 7...S...3300
» Fecrden evvelki ezan...C... 2...S...669
» el-Fecr sûresi tefsiri...C... U...S...4994 - 4996
» Fedek ve Hayber arazilerindeki Rasûlullah(S)'nın payı...C... 8...S...3777
» Fera' ve Atîre'nin hükmü...C... 12...S...5550, 5551
» Fertlerin birbirlerine karşı sorumlulukları...C... 11...S...5267, 5285
» Fetihten sonra hicret yerine cihâd ve hicrete niyet vardır...C... 6...S...2670, 2979, 8...S...3650
» Fetihten sonra hicret yoktur...C... 6...S...2633,9...S...4007
» Fetihten sonraki bey'at usûlü ve bundan böyle hicretin olmayışı...C... 9...S...4006
» Fetihten sonra Mekke'de kalınması ve bu esnada namazların kısaltılması...C... 9...S...3999
» Fetihten sonra Mekke'de savaşmak ve Izhır otu müstesna diken bile koparılamayacağı...C... 9...S...4008

» Fey' ve fey' arazîsinin hükmü...C... 6...S...2886,8...S...3774
» el-Feth sûresinin fazileti...C... 11...S...5105
» el-Feth sûresinin tefsiri...C... 10...S...3763-4773
» Fetih günü Ka'be'nin durumu ve putlardan temizlenmesi...C... 7...S...3145
» Fetih günü Mekke'ye girilen yer...C... 9...S...3993
» Fetih günü Rasûlullah(S)'nın öldürülmesini emrettiği mürted...C... 9...S...3991
» Fetihlerde sevinçli haber göndermek...C...6...S...2868
» Fetih sûresinin nüzulü...C... 8...S...3903
» Fetih sûresi ve Hudeybiye...C... 10...S...4765, 4766
» Fetih ordusunun hazırlığı ve Ebû Süfyânla bir mülakat...C... 9...S...3987 - 3989
» Fetih öncesi Hâtıb ibn Ebî Beltaa'nın müslümanların aleyhine casusluk yapması...C... 9...S...3981 - 3983
» Fetva...C... 14...S...6570
» Fıtır sadakası bayramdan önce verilir...C...3...S...1438
» Fıtır sadakasının büyük küçük herkese gerekli olduğu...C... 3...S...1441
» Fıtır sadakasının hangi üründen ne mikdarda olduğu...C... 3...S...1436, 1437, 1440
» Fıtır sadakasının hükmü...C... 3...S...1433, 1434
» Fıtrat hasletleri (Beş şey fıtrattandır)...C...13...S...6237
» Fidyenin hükmü...C... 5...S...2340
» Fidyenin kabul edilmeyeceği gün...C... 10...S...4838
» Fidyenin mikdârı...C... 4...S...1708, 1709
» Fildişi ticâreti...C... 1...S...357
» Fîl ordusunun akıbeti...C... 11...S...5043
» Fir'avn'ın mucizeler karşısındaki inadı...C...11...S...4966
» Fir'avn ve avânesinin boğulması...C... 9...S...4427
» Fir'avn ve siyâsî istibdat...C... 7...S...3218
» Fitneden Allah'a sığınmak...C... 14...S...6307,15...S...6951
» Fitneden kaçmak...C... 14...S...6417
» Fitneden kaçmanın dînle münâsebeti...C...1...S...173
» Fitne dönemleri ve üç önemli fitne olayı...C...8...S...3762, 3763
» Fitne endîşesinden dolayı bakışları kısmak...C... 13...S...6178
» Fitne günlerinde İbn Umer'in tutumu;9...S...4383 . 4385
» Fitnenin kökünü kazımak...C... 9...S...4382 - 4385
» Fitnenin mâhiyeti ve fitneden sakınılması...C... 15...S...6921
» Fitnenin şiddeti...C... 15...S...6956
» Fitne ve vâsıtaları...C... 2...S...599
» Fitneye ma'rûz kalanın imamlığı...C... 2...S...722
» Fitne zamanında idarecilerin durumu...C...7...S...3378
» Fitne zamanında ne yapılacağı...C... 7...S...3375 - 3377, 15...S...6946
» Fiyat artırımı yapmamak...C... 13...S...6048
» Fiyat artırma (Munâceşe)'nın keraheti...C...15...S...6832
» Fiyat kızıştırması yapmanın hükmü...C...6...S...2544
» el-Furkaan sûresi tefsiri...C... 10...S...4620 - 4628
» Fussilet (Ha Mîm es-Secde) sûresi tefsiri...C...10...S...4720.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

F
Fâhişu'l-Galat
Fartu'l-Gafle
Fasık
Fâsıku't-Te'vîl
Fe'ale Fulân
Fer'
Ferd
Ferd-i Muhâlif
Ferd-i Mutlak
Ferd-i Nisbî
Fevâ'id
Fıkhu'l-Hadîs
Fıkhu'r-Râvî
Fısk
Fısk Bi'l-Bid'a
Fısk Bi'l-Ma'siye
Fısku'r-Râvî
Fî Hadîsihî Da'fun
Fî Hadîsihî Şey'un
Fi's-Sahîh
Fîhi Cehâle
Fîhi Da'fun
Fîhi Ednâ Mekal
Fîhi Halfun
Fîhi Lînun
Fîhi Mekalun
Fîhi Nazarun
Fîhi Şeyun
Fihris
Fihrist
Fiilî Sünnet
Fiten
El-fiten Ve Eşrâtu's-Sâ'a
El-Fiten Ve'l-Melâhim
Fuhşu'l-Ğafle
Fuhşu'l-Ğalat
Fukahâ-Yı Seb'a
Fulân Lâ Yus'elu Anhu
Fulân Yus'elu Anhu

F

Fâhişu'l-Galat:

"Hatası çok" anlamında bir deyim olup cerh lafızlarındandır. Cerhin üçüncü mertebesine delalet eden lafızlara el-Irâkî'nin ekledikleri arasında yer alır.
Metâ'in-i Aşere denilen ve ravinin adalet ve zabtıyla ilgili tenkit esaslarından zabt-la ilgili olanlardan Fuhş-u galatı, yani rivayetlerinde aşın şekilde hata yaptığı belirlenen raviye de fâhişu'l-galat denilmiştir. Tabir burada umumi manada kullanılmıştır.
Fâhişu'l-galat lafzıyla cerhedilen ravinin cerhine sebep olan hali, hakkında kullanılan cerh lafzında ifade edilmiş demektir. (Bk. Kesretu'l-Galat).

Fartu'l-Gafle:

Bk. Gaflet.

Fasık:

Fıska kapılan kimse demektir. Allah'ın emirlerine itaat etmemek, yasakladığı şeylerden kaçınmamak suretiyle yoldan sapan, kısacası İslâm dininin çizdiği sınırların dışına çıkan, onlara aykırı inançlara saplanan kişilere fasık denir.
Hadis İlminde fasık, küfre düşmemek şartıyla söz ve fiillerinde dinin emirlerine aykırı hareket eden, bir diğer deyişle fıska kapılan raviye denir.
Fıska kapılan ravilerden bir kısmı, genelde İslâm'ın temel prensiplerine uymakla birlikte Kur'ân-ı Kerim'in veya Sünnetin bir hükmünü te'vil ederek değişik yorumladığı için fâsık sayılanlardır. Bunlara diğerlerinden ayrı olarak fâsıku't-te'vîl denilmiştir. Böyle yorumu yüzünden fâsık sayılan ravi, adalet ve sabt sıfatlarını taşıyorsa, rivayet ettiği hadis çoğu alimlere göre makbuldür. (Bk. Fısk).

Fâsıku't-Te'vîl:

Bk. Fâsık.

Fe'ale Fulân:

"Falanca şunu yaptı" demek olup cezm sigalarındandır. Cezm sigalan kesinliğe delâlet ettiklerinden rivayetinde "falanca şunu yaptı" diyen ravi onun o işi kesinlikle yapmış olduğunu belirtmiş demektir.

Fer':

"Bölüm, kısım, dal, bütünün parçaları" manasına gelen bir tabirdir. Hadis usulü ilminde hadis rivayet etmek üzere muhaddise başvuran talibin, şeyhin hadislerinin yazılı olduğu kitabın asıl nüshasından istinsah yani kopya ettiği nüshaya denir.

Ferd:

Ferd kelimesi sözlükte tek, bir tek, çiftin yansı manasına gelir. Bir nesne hakkında "hazâ ferdun" denildiği zaman onun yalnız, yegane ve yekdane olduğu anlaşılır. Dünyada misli ve benzeri olmayan kimseye de ferd denir.266
Hadis terimi olarak ferd, garîb müteradifidir ve isnadın herhangi bir yerinde ravisi tek kalmış olan hadis çeşidine denir. Ancak hadis usulü alimleri ferd ile garib arasında ayırım yapmışlar ve ferd ismini çok defa ferd-i mutlaka; garib ismini ise ferd-i nisbîye vermişlerdir. Buna göre ferd denilince ferd-i mutlak; garib denilince ise ferd-i nisbî kasdedilmiş olur.
Ferd hadislerin hükmü, rivayette tek kalan ravinin durumuna göredir. Eğer adalet ve zabt vasıflarını haiz bir ravinin rivayetinde teferrüd ettiği ferd hadis, kendisinden zabt yönünden daha kuvvetli olan bir başka ravinin rivayetine aykırı ise şazdır. Değilse ravisi adalet ve zabt yönünden mevsuk olmak kaydiyle sahihtir, zabtı tam değilse hasendir. Adalet ve zabt vasıflarından yoksun birisiyse o tek başına rivayet ettiği ferd hadis münker merdûd şazdır. 267
Ferd olarak rivayet edilen hadislerin tümüne çoğul sigasıyla efrâd tabir edilir.

Ferd-i Muhâlif:

Bir ravinin kendisinden daha üstün ravilerin rivayetlerine aykırı olarak tek başına rivayet ettiği hadistir.
İbnu's-Salâh'a ve ona tabi olarak en-Nevevî'ye göre ferd-i muhaiif, şazz-ı merdud'un iki kısmından birincisidir, en-Nevevî şöyle der: "el Halîli ve el-Hakimin şaz tariflerini "inneme'l-a'malu bi'n-Niyyât" hadisi, "vela hakkının satış veya hibesini yasaklayan" hadis ve benzeri sahih addedilen adalet ve zabt sahibi ravilerin münferit olarak rivayet ettikleri hadislerle bağdaştırmak müşküldür. Bu konuda sahih olan tafsildir. Eğer adi ve zabıt ravinin rivayetinde teferrüd ettiği hadis kendisinden ahfaz ve azbat olan ravinin rivayetine muhalif ise merdud şazdır. Değilse ravisi adi, hafız ve zabtında mevsuk olması kaydiyle ferd olan hadisi sahilidir. Zabtı tam değilse hasendir. Eğer adalet ve zabt vasıflarından yoksun ise hadisi münker merdûd şazdır. Hasılı merdûd şaz, ferdi muhaliftir. 268Buradan ferdi muhalifin adalet ve zabt vasıflarından uzak bir ravinin hadis zabtı bakımından kendisinden daha üstün raviye aykırı olarak ve tek başına rivayet ettiği hadis olduğu anlaşılmaktadır. Aslında ferd ravinin münferid. muhalif de aykırı ve muhalif olarak rivayet ettiği hadis demek olduğuna göre ferdi muhalif teriminin kendisinden, tarifi de açıklık kazanmaktadır. Bununla birlikte ravinin. rivayetinde başkalarına muhalefet bahis konusu olmadan başkalarının rivayet etmediği bir hadisi rivayette tek kalması da ferdi muhaliften sayılmıştır. Tabiatiyle, rivayetinde tek kalan ravinin adalet ve zabt yönlerinden güvenilir bir kimse olması halinde rivayeti ferd-i muhalif kabul edilir. 269

Ferd-i Mutlak:

"Mutlak ferd" manasına isnadın herhangi bir yerinde ravisi tek olan ferd hadisin kısımlarından biridir.
Ferd maddesinde de söz konusu edildiği gibi isnadının herhangi bir yerinde ravisi tek olan ferd hadis iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi ferd-i mutlak; ikincisi ferd-i nisbîdir. Ferd-i mutlak -ki ferd de denir- teferrüd denilen rivayette tek kalma senedin başında olan hadisdir. Bir başka ifadeyle senedin baş tarafındaki sahabi veya tabiînin tek başına rivayette bulunduğu hadisler ferd-i mutlakdır. Buna göre infirâd, teferrüd veya garabet denilen rivayette tek basma kalma senedin aslı, evveli, menşei gibi tabirlerle belirlenen sahabînin veya tabi'inin bulunduğu baş tarafta olursa böyle rivayet edilen hadisler ferd veya ferdi mutlak itibar edilirler. Şu hale göre ferd-i mutlak-da teferrüd senedin herhangi bir yerinde değil, özellikle hadisi Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet eden sahabi veya sahabiden rivayette bulunan tabiidedir.
Ferd-i mutlaka velâ hakkının satışını veya hibe edilmesini yasaklayan hadis misal verilebilir.
Bahis konusu hadis şöyledir:
"Abdullah b. Dinar, İbn Ömer isnadiyle rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) azadlı kölenin miras hakkının satılmasını da hibe edilmesini de yasakladı."270
Bu hadisi sahabî İbn Ömer'den bir tek Abdullah b. Dinar nakletmiştir. Bu başka deyişle İbn Ömer'den rivayette Abdullah b. Dînar tek kalmıştır. Nitekim Müslim, hadisi sevkettikten sonra "Bu hadis için bütün insanlar Abdullah b. Dinar'a muhtaçtırlar" diyerek onun sahabîden rivayet eden tek ravi olduğuna işaret etmiştir. Bu duruma göre teferrüd senedin aslında yani baş kısmındadır. Dolayısıyle hadis ferd-i mutlaktır.
Bazen hadisi tek başına rivayet eden raviden rivayette bulunan kimse de tek bir şahıs olabilir. Hatta bu hal birkaç ravide peşpeşe devam edebilir. İman hasletleri konusundaki Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu hadisin sahâbi ve tabiî ravisi tektir:
"İman yetmiş şu kadar şubedir. En üstünü "lâ ilahe illallah" sözüdür. En alt derecesi ise insanların geçeceği yollardan onlara eziyet verecek (taş, diken ve benzeri) şeyleri kaldırmaktır. Haya da imanın bir bölümüdür." 271
Bu hadisi Hz. Peygamber (s.a.s)'den yalnızca sahabe Ebu Hureyre; Ebu Hureyre'den sadece tâbi'î Ebu Salih, Ebu Sâlih'den de bir tek Abdullah b. Dinar rivayet etmiştir.
Ferd-i mutlakın hükmüne gelince, şayet rivayetinde teferrüd eden ravi sika ise ve zabtı tamsa yalnız başına rivayet ettiği ferd hadis sahih kabul edilir ve dinî meselelerde delil olarak kullanılır. Şayet zabtı tam değilse hasendir. Bu takdirde de dinî konularda delil olacak nitelikdedir. Rivayette teferrüd etmiş olan ravisi sika ve zabıt değilse hadisi zayıftır. O takdirde ise zayıf hadisin hükmüne girer.

Ferd-i Nisbî:

Ferd hadislerin ikinci kısmıdır ve ravilerinin birine nisbetle ferd olan hadis çeşididir. Genel olarak hususi bir cihete nisbetle ferd olan hadis olarak tarif edilir. 272
İbn Hacer'e göre ferd-i nisbi, senedinin baş tarafında değil, ortasında garabet bulunan hadisdir. Böyle bir hadise nisbî denmesinin sebebi, teferrüdün belli bir şahsa nisbetle hasıl olması dolayısiyledir. Ayrıca ona göre hadis usulü alimleri ferd kelimesini daha çok ferd-i mutlak, garib kelimesini de ferd-i nisbî için kullanmışlardır. 273Buna göre ferd-i nisbî, bazı alimlere göre garîbden ibarettir.
Hadisin ferd sayılmasına sebep olan rivayette tek kalma bazen sikanın rivayette tek kalması gibi hususî bir kayıtla olur. Şu hadis buna misaldir.
"Hz. Peygamber (s.a.s) ramazan ve Kurban bayramı namazlarını kıldırırken "Kaf" ve "İktarabeti's-Sâ'a" (surelerini) okurdu." 274
Bu hadisin ravilerinden Ubeydullah b. Abdillah'tan rivayette sika olarak Damre-tu'bnu Sa'îd tek kalmıştır. Binaenaleyh bu hadisin ferd-i nisbî sayılmasına sebep olan teferrüdü bazen mekkelilerin, Medinelilerin, Basralı, Şamlı veya Mısırlı ravilerin birbirlerinden rivayette teferrüd etmeleri gibi yine hususi bir kayıtla olabilir. Bu şekildeki teferrüdle rivayet edilen hadis de ferd-i nisbîdir. Şu hadis buna misaldir:
"Ebu Said'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.s) bize namazda Fatiha ve kolayımıza giden (sure ve bir miktar ayet) okumamızı emretti." el-Hâkimu'n-Nîsâburî'nin belirttiğine bakılırsa bu hadisin "emeranâ" lafzını zikirde isnadın başından sonuna kadar basralılar teferrd etmişlerdir. 275Bir başka deyişle bu lafzın rivayetinde basralılara katılan olmamış; dolayısiyle teferrüd bu yönden olmuştur. Şu hadis de rivayetinde mısırlıların teferrüd ettikleri ferd-i nisbîdir:
"Abdullah b. Zeyd el-Ensâri'den rivayet edilmiştir. Ben demiştir; Hz. Peygamber (s.a.s)'i abdest alırken gördüm. Kulakları (nı meshetmek) için başını meshettiği sudan ayrı biraz su aldı (ve meshetti).276
Teferrüd bazen de bir raviden rivayete münhasır olur. Bu takdirde hadisin akabinde "lem yervihi illa fulânun an fulânin" (Bu hadisi falandan, fulandan başka rivayet eden olmadı) denir. Aynı hadisi başkasından pek çok kimse rivayet etmiş bile olsa o raviden rivayette teferrüd, aynı şekilde hadisin ferdi nisbî addedilmesine sebep teşkil eden kayıt mesabesinde kalır. Sünen sahiplerinin Sufyân b. Uyeyne-Vâil b. Dâvud-Babası-ez-Zuhrî- Enes b. Mâlik isnadiyle rivayet ettikleri şu hadis de buna misaldir:
"Enes b. Mâlikten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) Hz. Safiyye'yi nikahladığında kavut ve hurma ile düğün yemeği verdi."277
Bu hadisin ravilerinden Vâ'il b. Dâvud babasından rivayette tek kalmıştır. Vâ'il'den de Sufyân b. Uyeyne'den başka rivayet eden olmamıştır. Sufyân'ın Vâ'il'den teferrüdü yüzünden hadis ferd-i nisbî sayılmıştır.
Belli bir şaysa nisbetle teferrüd de aynı gruba girer. Söz gelişi bir hadisi faraza İbn Ömer'den Nâfi, Nâfi'den Mâlik rivayet etmiş olsa, birkaç ravi de Mâlik'e uğramaksızm Nâfi'den rivayet ettikleri halde yalnız bir ravi Mâlik tarîkından Nâfi'den rivayet etmiş bulunursa hadis ferd-i nisbî olur. Buna nisbî denmesi, bir veya birkaç vecihten azız veya meşhur olsa bile yalnız o belli şahsın teferrüdü yüzündendir. Yine mesela Mâlik Nâfi'den, Nâfı İbn Ömer'den bir hadis rivayet etmiş olsa, bir başka ravi de aynı hadisi mutâbi'i olmaksızın Mâlik'ten tek başına rivayet etse bu hadis, Mâlik'ten tek olarak rivayet eden raviye nisbetle ferd, dolayısiyle ferd-i nisbîdir. 278
Ferd-i Nisbînin hükmünde iki durum söz konusudur:
a) Ferd-i Nisbî, sika raviden rivayette teferrüd kaydiyle ferd ise o takdirde ferd-i mutlakın hükmüne tâbidir.
b) Diğer iki kayıt yani belli bir beldeye mensup ravilerin birbirlerinden rivayette teferrütleri veya belli bir raviden teferrüd sebebiyle ferd ise o zaman da hüküm hadisin geldiği tarîka göre verilir. Eğer bu tarik sahihse hadis sahih; hasense hasen; zayıfsa zayıf kabul edilir. 279

Fevâ'id:

Hadis kitaplarında yer yer görülen bu kelime faydalı bilgiler manasına "fâ'ide"nin çoğuludur. Hadis Usulünde harhangi bir konu ile ilgili faydalı bilgiler verilirken başlık yerinde kullanılır.
Bununla birlikte hadis kitapları içinde ayrı bir tür olarak fevâ'id kitapları yazılmıştır, anlaşıldığına göre bu kitaplar Hadis İlmiyle ilgili değişik konulara dair faydalı bilgiler ve hadis açıklamaları ihtiva eden eserlerdir. Ebu Bişr İsma'il b. Abdillah b. Mes'ud el-Abdî'nin sekiz cüzlük Fevâ'idi fevâ'id kitapları içinde en eskisidir. 280

Fıkhu'l-Hadîs:

Fıkıh, sözlükte bir nesneyi zihinde gereği gibi anlayıp bilmek manasınadır. Buna göre Fıkhu'l-Hadîs, hadislerin taşıdığı mananın etraflıca anlaşılması demektir.
Hadisle amel etmek her şeyden önce onun sıhhatine bağlıdır. Sıhhat sabit olduktan sonra ise sıra manasına ve taşıdığı hükme gelir. Bunlann gereği gibi anlaşılması hadisten çıkarılacak hükmün doğru ve isabetli olmasını sağlar. Bu bakımdan fikhu'l-hadîs konusu özellikle Fıkıh İlminde büyük önem taşır.

Fıkhu'r-Râvî:

Fıkıh, Fıkhu'l-Hadis maddesinde de söz konusu edildiği gibi, sözlükte bir nesneyi zihinle gereği gibi anlayıp bilmek manasınadır. Fıkhu'r-râvi ise hadis rivayetiyle meşgul olan kimsenin rivayetinin şartlarını, hakikatini, çeşitlerini, hükümlerini, ravilerin hallerini, rivayet edilen hadislerin sınıflarını gereği gibi bilmesi ve bu bilgiye dayanarak sahih olan hadisleri zayıf olanlarından ve uydurmalarından ayırdedebilmesidir. 281
Hz. Peygamber'in hadisleri her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'in açıklaması ve tatbiki mahiyetinde İslâm Dini'nin ikinci kaynağıdır. Hadislerde İslâm'ın özü olan helal, haram, emir, yasak, tavsiye, telkin, irşad, va'z ve nasihat, kısacası bir müslümanın dünya ve ahiret saadeti için gerekli bütün değerler bol miktarda mevcuttur. Hadisleri rivayet edenlerin ve Hadis İlmiyle meşgul olanların bunları bilmesi, herbirinin taşıdığı hükümlere vakıf olması da fıkhu'r-râviye dahildir.
Öte yandan ravi hadisleri etraflı bir şekilde bilirse onları öğrenip hıfzetmesi önemli ölçüde kolaylaşır. Uygulamasını doğru bir şekilde yapar. Böylece Allah'ın "Allah'ı ve Ahiret gününü umarlar, Allah'ı çokça zikredenler için örnek" olarak gösterdiği 282Hz. Peygamber'in yolundan gitmiş, aynı zamanda hadislerin zabtı kolaylaşmış olur.
Diğer taraftan ilmin her yönden faydalı olduğu açıktır. Hadislerin ihtiva ettiği hükümler ve gerçekleri bilenler

aynı zamanda birer fakih olarak din kardeşlerine faydalı bir fert haline gelirler. Öğrendikleriyle amel ettikleri belki de kendilerinden daha anlayışlı birine ulaştırarak ilmin yayılmasına ve naklettikleri hadislerin daha iyi bir şekilde istifade edilmesine zemin hazırlamış olurlar. Şu hale göre hadis ravisinin rivayet ettiği hadislerin taşıdığı hüküm ve değerleri bilmesi hem kendisinin amel ederek üstün bir müslüman olması, hem dininin emirlerine riayet etmek, hem de hadislerin iyice bellenmesini kolaylaştırmak yönlerinden son derece önemlidr. Buna dair İmam-ı A'zam ile İmam Evzâ'î arasında Mekke'de geçen bir münazaradan söz edilir. Rivayete göre Evzâ'i, İmam-ı A'zam'a
"Rüku'a varırken, rükudan kalkarken ellerinizi niçin kaldırmıyorsunuz?" diye sorar. İmamı A'zam,
"Bu konuda Hz. Peyygamber (s.a.s)'den sahih olarak rivayet edilmiş hiçbir haber yoktur" diye cevap verir. Evzâ'î, "Nasıl olmaz" der ve şu hadisi zikreder:
"... Hz. Peygamber (s.a.s) namaza başlarken, rükuda ve rükudan kalkarken ellerini kaldırırlardı."
Bunun üzerine İmam-ı A'zam bir başka hadis söyler:
"... Hz. Peygamber (s.a.s) ellerini sadece namaza başlarken kaldırır; başka (zaman) kaldırmazlardı" Arkasından da şunları ekler:
"Hammâd, Sâlim'den daha fakihtir. Alkame'nin İbn Ömer'den rivayetleri olmasa fıkıhta esamisi okunmaz. İbn Ömer'in her ne kadar sohbet şerefi varsa da Esved'in de onun üzerinde pek çok hakkı vardır."
Anlaşılıyor ki İmam-ı A'zam'ın söylediği hadisin isnadını teşkil eden raviler fakihdirler. Evzâ'i'nin hadisinin isnadında ise âli olmaktan öte böyle bir özellik yoktur. Bu itibarla İmam-ı A'zam ravileri fakih olan hadisi amel etmeye daha layık görmüş ve onunla amel etmiştir.

Fısk:

"Fısk" ve "fusûk", birinci, ikinci ve beşinci bablardan çekilen "feseka" kök fiilinin masdarıdır. Her ikisi de sözlükte mutlak olarak "hurûc" karşılığı olarak çıkmak manasına gelir. Nitekim "fesekati'r-ratbetu an kışrihâ" denir ki "taze hurma kapçığından börtleyip çıktı" demektir.
es-Suyüti'nin el-Muzhir isimli kitabında da naklettiği gibi araplar fısk lafzını sadece çıkmak manasına kullanırlardı. Daha sonraları Allah'a itaatten çıkmak manasına naklederek bu manasıyla ilahî taatten çıkana fâsık dediler. 283Demek oluyor ki fısk kelimesi önceleri Araplar arasında umumî olarak çıkmak manasında kullanılmışken sonraları Allah'ın emirlerini terketmek, Ona - Allah korusun - isyan ederek hak yoldan ayrılmak, doğru yoldan sapmak gibi hususî bir mana kazanmış ve bu manada dinî bir terim haline gelmiştir. Daha çok sözlük manasıyle değil, ıstılah manasiyle meşhurdur. Kur'ân-ı Kerim'de de küfür, ma'siyet, yalan, günah ve kötülük manalarında varid olmuştur. 284
Terim olarak fısk, ya itikatta ya da amelde olur. İtikadî fısk ya küfürdür yahut da bid'attir. Gerek amelinde, gerekse küfre varmamak şartiyle itikadında fıska düşene fâsık denilmiştir.
Hadis iminde fısk, fısku'r-râvi yani hadis rivayet eden ravinin fiil ve sözlerinde küfür derecesinde olmamak şartiyle İslam'a aykırı itikat taşıdığının görülmesidir. Ravilerin tenkidinde göz önünde bulundurulan on tenkit esasından (metâ'in-i aşere) biridir ve ravinin doğrudan doğruya adaletiyle ilgilidir.
İtikad açısından fıska bid'at de denir. Böyle itikadî meselelerden doğan fıska ayrıca fısk bi'1-bid'a da denilmiştir.
Ravinin fışkı şayet büyük günahlardan birini İşlemek veya küçük günah işlemeyi terketmeyip onda israr etmek sebebinden kaynaklanmışsa buna da fısk bi'l-ma'siye tabir edilmiştir.
Amel açısından fıska gelince, çeşitlidir. Hadis İlmi açısından en başta ravinin yalancılığı gelir. Özel tabiriyle kizb ale'r-Resûl yani Hz. Peygamber (s.a.s) 'e isnad ederek yalan söylemesi, öteki ifadesiyle hadis uydurması en şiddetli ta'n sebebidir. Yalan söylediği, hele hadis uydurduğu sabit olan ravi şiddetli bir şekilde cerhedilir. Sözüyle islamî esaslara aykın hareket ettiğinden fasık sayılarak terk edilir. Hadisleri hiçbir şekilde kabul edilmez.
Ravinin gerek itikadî gerekse amelî fışkından tevbe etmesi halinde rivayetlerinin kabul edilip edilmemesi konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birine ve daha çok makbul addedilenine göre fışkından tevbe ettiği açığa çıkan ravinin rivayeti makbuldür. Ancak hadiste yalan söylediği açığa çıkmış bulunan ravinin rivayeti, tariki hasen bile olsa hiçbir şekilde makbul sayılmaz. 285Ahmed b. Hanbel, Buhârî Şeyhi el-Humeydi, Şafiî âlimlerden Ebu Bekri s-Sayrafî'nin görüşü budur. es-Sayrafî bu konuda "Hz. Peygamber (s.a.s)'in ağzından yalan söyleyen bir kimsenin rivayetini, sonradan (tevbe edip) güzel ahlaklı biri olduğu açığa çıkmış bile olsa, hiçbir zaman kabul edemeyiz" demiştir. Onun şu sözleri de aynı konudadır: "Nakil ehlinden birinin bir haberini, tuttuğumuz bir yalanından dolayı bir kere terk ettik mi artık onu tevbe etmiştir diye bir daha kabul edemeyiz. Bunun gibi zayıf saydığımız bir raviye de bir daha kuvvetli diyemeyiz." Ebu'l- Muzaffer İbnu's-Sem'ânî de "tek bir haberde bile olsa yalan söyleyen ravinin önceki hadislerini de reddetmek gerekir" diyerek Hz. Peygamber'in ağzından bir tek rivayette bile olsa yalan söyleyen ravinin hadislerinin yalanının açığa çıkmasından öncekilerle birlikte terkedilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Böyle birisi sonradan tevbe etmiş bile olsa hakkındaki bu hüküm değişmez.
Öte yandan en-Nevevî, rivayette yalan söylemenin, yalancı şahitlikten hiçbir farkı olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre yalancı şahitlikten tevbe eden birinin şahitliği nasıl kabul edilirse rivayeti de kabul edilir. 286Ancak kaydetmek gerekir ki rivayet ile şehadet ayn ayrı şeylerdir. Nitekim es-Suyûtî ikisi arasında 21 noktadan fark olduğunu kaydetmiştir. (Bk. Şehadet). Ayrıca yalan şahitlik yapan birinin zararı şahsa dokunur. Oysa Hz. Peygamber'in ağzından yalan söyleyen biri dine zarar vermiş demektir.
Şu hale göre hadiste yalan söylemek ve hadis uydurmak hariç fısktan tevbe eden ve durumunu düzelttiği sabit olan ravinin rivayeti kabul edilir. Hz. Peygamber üzerine yalan söylemek ya da hadis uydurmak suçunu bir kere de olsa işlemiş bulunan ravinin hadisleri ise hiçbir şekilde kabul edilmez.

Fısk Bi'l-Bid'a:

Bk. Fısk.

Fısk Bi'l-Ma'siye:

Bk. Fısk.

Fısku'r-Râvî:

Bk. Fısk.

Fî Hadîsihî Da'fun:

"Hadisi zayıftır" manasınadır. Fîhi da'fun (onda zayıflık vardır) lafzıyla birlikte cerh lafızlarındandır ve cerhin en hafifine delalet eden birinci mertebe lafızlarına ek olarak Aliyyu'l-Kari'nin saydıkları arasında yer alır. 287 Hakkında fî hadîsihî da'fun veya fîhi da'fun denilmiş olan ravi zayıf sayılır. Bununla birlikte büsbütün terk edilmez. Hadisleri itibar için yazılır.

Fî Hadîsihî Şey'un:

"Hadisinde bir şeyler var" demektir. Bazı alimlere göre -ki, es-Sehâvî bunlardandır- cerh lafızlarındandır. Cerhin altıncı mertebesine delâlet eden lafızlardan olup hükmü o mertebede yer alan diğer lafızların hükmüne tabidir. Bazı alimler, yerine fîhi şey'un lafzını kullanmışlardır.

Fi's-Sahîh:

Sahih hadisler arasında yer alır demek olup kimi muhaddislerce hadisin Buhârî ile Müslim'in Sahihlerinde ikisinde birden, veya sadece birinde bulunduğunu ifade eden tabir olarak kullanılmıştır. Hadisin sıhhat dereceleri arasında yeri olduğunu belirtir.

Fîhi Cehâle:

Cehalet taşıyor anlamını veren bu tabir, ez-Zehebî'nin de içlerinde bulunduğu kimi alimlere göre cerh lafızlarındandır.

Fîhi Da'fun:

Bk. Fî Hadîsihî Da'fun.

Fîhi Ednâ Mekal:

"Hakkında pek hafif bir ta'n vardır" manasına bir tabir olup İbn Haceri'l-Askalânî'nin en ehven mertebesinde kullanıldığını söylediği cerh lafızlarındandır.
Bu ve benzeri cerhin en hafifine delalet eden lafızlarla cerhedilmiş bulunan ravinin hadisleri terkedilmez. İtibar için yazılabilir.

Fîhi Halfun:

Hakklnda ihtilaf vardır manasına gelen bu tabir de cerh lafızlarındandır. İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde yoktur. el-Irakî'nin cerhin en hafifine delâlet etmek üzere sıraladığı lafızlar arasında yer alır.
Fîhi halfun denilerek cerhedilmiş ravinin hadisleri itibar için yazılır. Ancak rivayetinde güvenilir biri olduğu ihtilaflıdır. Dolayısiyle hafif şekilde de olsa cerhedil-miştir ve sika raviler derecesinde değildir.
Aynı mertebede ve aynı manaya delâlet etmek üzere uhtulife fîhi lafzı da kullanılmıştır.

Fîhi Lînun:

"Onda gevşeklik var" manasına cerhin birinci mertebedeki en hafifine delalet etmek üzere el-Irâkî'nin zikrettiği lafızlardandır. İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde haliyle yoktur.
Hakkında fîhi lînun denilen ravinin hadisleri itibar için yazılır. Ancak rivayette gevşek, dini konulara riayette kusuru var demektir.

Fîhi Mekalun:

"Hakkında söz var" anlamında cerh lafızlarındandır. Cerh'in en hafifine delalet etmek üzere el-Irâkî'nin zikrettiği lafızlar arasında yer alır. Dolayısiyle İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde yoktur.
Hakkında fîhi mekâlun denilerek cerh hükmü verilen ravi büsbütün terkedilmez. Hadisleri itibar için yazılır. Ancak böyle bir ravinin rivayetinde gevşeklik dini emirlere riayetinde kusur var demektir.

Fîhi Nazarun:

"Hakkında görüş var" demek olan bu tabir de cerh lafızlarındandır. Cerhin beşinci mertebesinde yer alır.
Kaide olarak bu ve diğer beşinci mertebede yer alan cerh lafızları ile cerhedilen ravinin hadisleri ne yazılır, ne de itibar için dikkat nazarına alınır.
Buhârî bu lafzı metrûku'l-hadîs cerh lafzının yerinde kullanmıştır. Böylece diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayrılmıştır. Buhâri'nin hakkında fîhi nazarun dediği ravinin hadislerine hiçbir şekilde itibar edilmez.

Fîhi Şeyun:

Bk. Fî Hadîsihî, Şey'un.

Fihris:

Bk. Fihrist.

Fihrist:

Dört harfli basit fiilden alınma bir kelime olan fihrist aslında farscadır. Fihris şeklinde de kullanılır.
Hadis Usulü İlminde fihrist, icazet yoluyla hadis rivayetinde şeyhin muayyen birine muayyen bir kitabın rivayeti için izin vermesinde geçer, şeyh belirlediği talibe hadislerinin yazılı olduğu fihrist denilen defteri rivayet etmesi için icazet verir. İcazet esnasında eceztuke me'ştemelet aleyhi fihristi der. Şeyh bu sözüyle hadislerinin yazılı olduğu kitap veya defterleri kasdetmiş olur. es-Suyûtî de bu kelimeyi birkaç kitap veya defterden meydana gelen hadis mecmuası olarak açıklamıştır. 288

Fiilî Sünnet:

Bk. Sünnet.

Fiten:

Asıl itibariyle "deneme, bela, fitne, anarşi" gibi manalara gelen fitne kelimesinin çoğulu olan fıten, cami türü hadis kitaplarında Hz. Peygamber devrinden sonra meydana gelmesi muhtemel hadiselere dair hadisleri bir araya getiren ana bölüm başlığının adıdır. Bazı kaynaklarda el-Fiten ve Eşrâtu's-Sâ'a ve el-Fiten ve'1-Melâhim olarak da geçer.

El-fiten Ve Eşrâtu's-Sâ'a:

Bk. Fiten.

El-Fiten Ve'l-Melâhim:

Bk. Fiten.

Fuhşu'l-Ğafle:

Aşırı gaflet karşılığıdır. Bazı Hadis Usulü alimlerince fartu'l-gafleyi ifade edecek şekilde kullanılmıştır. (Bk. Gaflet).

Fuhşu'l-Ğalat:

Bazı alimlerce kesretu'l-galat karşılığı olarak kullanılmıştır. Onunla aynı manaya gelir. (Bk. Kesretul-Galat).

Fukahâ-Yı Seb'a:

Yedi fakih" manasınadır. Tabi'înin büyükleri arasında fıkıh bilgisiyle temayüz etmiş yedi zata denir.
Hem hadis rivayetinde hem de fıkıh ilminde akranlarını geride bırakan ve haklı bir şöhret sahibi olan bu yedi tâbi'î âlim, Sa'îd İbnu'l-Museyyeb, Kasım b. Muhammed b. Ebî Beri's-Sıddîk, Urve İbnu'z-Zubeyr, Hârice b. Zeyd b. Sabit, Ebu Seleme b. Abdirrahman b. Avf, Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd, Süleyman b. Yesârdır. 289
Hicaz âlimlerinin çoğu fukahâ-yı seb'a olarak bu yedi şahsı saymışlardır. Ancak İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre Abdullah İbnu'l-Mubârek, medinelilerin dinî meselelerde görüşüne müracaat ettikleri yedi kişinin, Ebu Seleme yerine Salim b. Abdillah b. Ömer olmak kaydiyle yedi tâbi'î'den ibaret olduğunu söylemiştir. 290Bu demektir ki Abdullah İbnu'l-Mubârek'e göre fukahâ-yı seb'a Sa'îd, Kasım, Urve, hârice, Salim, Ubeydullah ve Suleymandan oluşur. Bunun gibi Ebu'z-Zinâd, Ebu Seleme ve Sâlim'in yerine Ebu Bekr b. Abdirrahmân'ı fukahâ-yı seb'adan saymıştır. Ali İbnu'l-Medînî'ye göre ise medineli fakihler Sa'îd, Kasım, Ebu Seleme, Hârice, Kardeşi İsmail b. Zeyd, Abdullah b. Ömer'in oğulları Salim, Hamza, Zeyd, Ubeydullah, Bilal; Ebân b. Osman, Kabîsa b. Zueyb olmak üzere on iki kişidir. 291Anlaşılıyor ki Ali İbnuİ-Medînî ayrıca Fukahâyı Seb'adan bahsetmemiştir.
Sahabeden sonraki tâbî'iler neslinin ilimde haklı bir şöhrete sahip olan âlimleri şüphesiz bu kadar değildir. Yüce Allah hepsinden razı olsun, aralarında daha nice âlimler yetişmiştir. Bunların ilim uğruna yılmak bilmeyen gayretleri sayesinde sahabenin Hz. Peygamber (s.a.s)'den öğrendikleri ilim korunabilmiş ve sonraki nesillere aktarılabilmiştir. Fukahâ-yı Seb'a ise daha çok Fıkıh ilminde meşhur olduklarından bu ilmin yayılmasında üstün hizmetleri olmuştur.

Fulân Lâ Yus'elu Anhu:

Bk. Fulânun Yus'elu Anhu.

Fulân Yus'elu Anhu:

"Falan da nasıl diye sorulur mu?" anlamına gelir. Ta'dil lafızlarından biri olup ravilerin adalet ve zabt yönlerinde güvenilir ve yüksek derecelerde olduğunu ifade eder. Ta'dilin birinci mertebesinde yer alır.
Bir ravi hakkında fulân yus'elu anhu denilerek adalet hükmü verilmişse o ravi her bakımdan güvenilir demektir. Hadisleri makbuldür.
Bu ta'dil lafzıyla aynı manaya gelmek ve aynı mertebede olmak üzere fulânun lâ yus'elu anhu (falanca sorulmayacak biridir) ta'dil lafzı da kullanılır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

85- KİTABU'L-FERÂİZ
1- Ferîzalar İlminin Öğretilmesi Babı
2- Peygamberdin: "Biz (peygamberler) mirasçı olunmayız- Biz ne bırakmışsak sadakadır" Kavli Babı
3- Peygamber(S)'İn: "Her kim bir mal bırakırsa, o kendi ailesine âiddir" Kavli Babı
4- Erkek Ve Kız Çocuğunun Babası Ve Anasından Alacağı Mîrâs Payları Babı
5- Kız Çocuklarının Mîrâsı Babı
6- Ölünün Oğlu Hayâtta Olmadığı Zaman, Oğlunun Oğluna Âid Mîrâsı Beyân Babı
7- Ölünün Bir Kızının Beraberinde Oğulun Bir Kızının Mîrâsı Babı
8- Babanın Ve Erkek Kardeşlerin Beraberinde Dedenin Mîrâsı Babı
9- Oğul Ve Diğer Mirasçıların Beraberinde Zevcin Mirası Babı
10- Çocuk Ve Diğer Mirasçıların Beraberinde Zevce Kadının Ve Kocanın Mirasları Babı
11- Kızların Beraberinde Kızkardeşlerin Mîrâsı Babı -Ki Onlar Asabedirler-
12- Erkek Ve Kızkardeşlerin Mîrâst Babı
13- Bâb:
14- İki Amcaoğlu Babı; İkisinden Biri Ana-Bir Kardeş, Diğeri Kocadır
15- Zevu'l-Erhâm(In Hükmü) Babı
16- Aralarında La'netleşme Olanların Mîrâsı Babı
17- Kadın Hürre Olsun Yâhud Câriye Olsun, Ondan Doğan Çocuk, Döşeğinde Doğduğu Kimseye Âiddir Babı
18- Bâb: Velâ (Yânî Velîlik Hakkı) Hürriyete Kavuşturan Kimseye Âiddir Ve Bulunmuş Çocuğun Mîrâsı?
19- Şaibenin Mîrâsı Babı
20- Efendilerine Âid Olmadığını İddia Eden Kimsenin Günâhı Babı
21- Bâb: Bir Adam Diğer Bir Adamın Elleriyle İslâm'a Girerse
22- Kadınların Velâdan Mîrâs Almaları Babı
23- Bir Ailenin Azâdlı Kölesi, O Ailedendir Ve Kızkardeş Oğlu Da Onlardandır Babı
24- Esirin Mîrâsı Babı
25- Bâb: Müslüman Kâfire, Kâfir De Müslümâna Mîrâsçı Olmaz
26- Hıristiyan Kölenin; Kendisine Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Hıristiyanın Mîrâsı Ve Çocuğunu İnkâr Edip Uzaklaşan Kimsenin Günâhı Babı
27- Bir Erkek Kardeş Yâhud Erkek Kardeş Oğlu İddia Eden Kimse Babı
28- Kendi Babasından Başka Bir Kişiye Menşûbluk İddia Eden Kimse(Nin Günâhını Beyân) Babı
29- Bâb: Bir Kadın Bir Oğul Îddiâ Ettiği Zaman?
30- Kaaif (Yânî İz Tâ'kîbcisînin Hükmü) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

85- KİTABU'L-FERÂİZ

(Ferîzalar, yânı Mîrâs Payları Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah size mîrâs taksimim şöyle tavsiye eder:
Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır. Eğer çocuklar ikiden fazla kadınlar iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Dişi evlâd bir tek ise, o zaman terikenin yarısı onundur. (Ana babaya gelince:) Ölenin çocuğu varsa, ana-babadan herbirine terikenin altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mirasçı olduysa, üçte biri anasınındır. (Erkek, dişi) kardeşleri varsa, o vakit altıda biri anasınındır.
(Fakat bütün bu hükümler) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin fâide yönünden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz.
Bunlar Allah'tan birer ferîzadır. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. Zevcelerinizin çocuğu yoksa, terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden dörtte bir vardır. (Fakat bu da) onların edecekleri vasiyet ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızdan dörtte bîri onlarındır (yânı zevcelerinizindir). Şayet çocuğunuz varsa, terikenizden sekizde biri edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra- yine onlarındır. Eğer mirası aranan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan herbirinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar da bu mikdârdan çok iseler, o hâlde onlar Ölünün edeceği vasiyet ve borçtan sonra üçte birde ortaktırlar. (Gerek vasiyette, gerek borç ikrarında mirasçılara asla) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah'tan size bir vasiyettir. Allah hakkıyle bilendir, halimdir'" (en-Nisâ: 11-12) [2]

1-.....Bize Sufyânibn Uyeyne, Muhammed ibnu'l-Münkedir'den tahdîs etti ki, o Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle derken işitmiş-tir: Ben hasta oldum. Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr yürüyerek, bana hasta ziyaretine geldiler. Bana geldiklerinde ben bayıldım. Rasûlullah abdest aldı ve abdest suyundan benim üzerime döktü. Ben ayıl-dım. Kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Ben malım hususunda nasıl yapayım? Ben ma-nm hususunda nasıl hükmedeyim? diye sordum.
Rasûlullah bana hiçbir cevâb vermedi. Nihayet, mîrâs payları âyeti indi [3].

1- Ferîzalar İlminin Öğretilmesi Babı

Ukbetu'bnu Âmir el-Cuhenî (R): Zannedicilerden önce, yânı zann ile konuşanlardan önce, ilmi iyi öğreniniz! Demiştir [4].

2-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizleri zarından sakındırırım. Çünkü zann, (hâtıra gelen) sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, birbirlerinizin husûsî ve mahrem

hayâtını araştırmayınız. Bir-birlerinize karşılıklı kin beslemeyiniz, birbirinize arka döndürüp yüz çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Birbirinize kardeşler olunuz!" [5].

2- Peygamberdin: "Biz (peygamberler) mirasçı olunmayız- Biz ne bırakmışsak sadakadır" Kavli Babı

3-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den;
o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Fâtıma ile el-Abbâs aleyhima's-selâm Ebû Bekr'e geldiler de Rasûlullah(S)'tan miraslarını araştırıyorlardı. Onlar o zaman Ebû Bekr'den Fedek ve Hayber arazîlerinden hisselerini istiyorlardı. Ebû Bekr onlara şöyle dedi:
— Ben Rasûlullah'tan işittim: "Biz (peygamberler cemâatinin terikesi) mirasçı olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır. Muhammed ailesi ancak bu maldan yerler" buyuruyordu.
Ebû Bekr:
— Vallahi ben Rasûlullah'm o malda yapmakta olduğunu gördüğüm hiçbirşeyi terketmem, muhakkak onu yaparım! dedi.
Râvî: İşte Fâtıma bundan dolayı Ebû Bekr'den ayrıldı da ölünceye kadar onunla konuşmadı, dedi [6].

4-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Bizpeygamberler cemâati mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır (yânî mülkiyeti Allah'a âid vakıftır)" buyurmuştur.

5-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mâlik ibnu Evs ibnu'l- Hadesân haber verdi.
İbn Şihâb şöyle devam etti: Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im bana, Mâlik ibn Evs'in gelecek olan hadîsinden bir kısmını zikretmişti. Ben vasıtasız olarak bu hadîsi bizzat Mâlik ibn Evs'ten işitmek için gidip huzuruna girdim ve kendisine bu hadîsi sordum. O şöyle dedi: Ben gidib Umer ibnu'l-Hattâb'ın huzuruna girdim. Bu sırada Halîfe Umer'in kapıcısı (yânî teşrifatçısı) Yerfâ içeriye geldi.de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Usmân, Abdurrahmân ibn Avf, Zu-
beyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldi, içeri girmeye izin isterler, izin verir misin? dedi. Umer:
— Evet, dedi.
(Onlar girdiler, selâm verip oturdular.) Biraz sonra Yerfâ yine
geldi de:
— Alî ile Abbâs da geldiler, izin verir misin? dedi. Umer:
— Evet, dedi.
Bunlar da girdiler. Selâmdan sonra Abbâs:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle şu Alî arasında hükmet! dedi.
(Abbâs ile Alî arasında, Allah'ın fey' olarak Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu Benû'n-Nadr hurmalığından dolayı niza' ve ihtilâf vardı da Alî ile Abbâs birbirlerine dil uzatmışlardı.)[7]
Umer, hazır bulunan topluluğa:
— Gök ve Yer izniyle ayakta durmakta olan Allah hakkı için sorarım: Sizler Rasûlullah'ın "Bizpeygamberler camiasının terekesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır (vakıftır)" buyurduğunu ve bu sözüyle Rasûlullah'ın kendi nefsini kasdetmekte olduğunu biliyorsunuz değil mi? dedi.
Usmân ve arkadaşları topluluğu:
— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu! diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:
— Rasûlullah'ın kendisini kasdederek böyle buyurduğunu siz de bilirsiniz değil mi? dedi.
Alî ve Abbâs:
— (Evet) Rasûlullah böyle buyurmuştur, dediler. Bunun üzerine Umer:
— Şimdi ben size bu malın hukukî vaziyetini söyleyip bildireyim! diye şöyle îzâh etti: Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs buyurdu. O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Azîz ve Celîl olan Allah: "Allah 'in onlardan Rasûlü 'ne verdiği fey'e gelince, siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimseler üzerine musallat edip hâkim kılar ve Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (ei-Haşr: 6) buyurmuştur. Bu malda tasarruf sâde Rasûlullah'ın hakkı idi. Sonra vallahi bu mala sizden başka kimse iştirak etmedi. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddia etmedi. Rasûlullah bu fey' malının nemasını sizlere vermiş ve aranızda taksîm etmiştir. Nihayet fey'den bu malın aslı mahfuz kaldı. Peygamber bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alır, onu da Allah malının sarfedileceği yerlere sarfederdi (cihâd yoluna ve bütün müslümânla-rın yararlanacakları âmme işlerine harcardı). Bu malı Rasûlullah kendi hayâtında böyle kullandı. Ey topluluk, sizlere Allah adiyle soruyorum: Sizler bunun böyle olduğunu biliyor değil misiniz? dedi. Onlar da:
— Evet, böyledir! diye tasdîk ettiler. Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a hitaben:
— Sizin ikinize de Allah adiyle soruyorum: Sizler de bunun böyle olduğunu biliyorsunnz değil mi? dedi.
Onlar da:
— Evet, deyip tasdîk ettiler. Umer şöyle devam etti:
— Sonra Allah, Peygamberini vefat ettirdi. Ebû Bekr: Ben Rasûlullah'ın velîsiyim, yânî vekîliyim, dedi ve o mallara el koydu ve Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefat ettirdi. Ben de Allah Rasûlü'nün velîsinin velîsiyim

dedim ve emirliğimin ilk iki yılında bu mallara el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in bu mallarda yaptıkları gibi kullanıp onları idare ettim. Sonra ikiniz müştereken bana geldiniz. Sözünüz bir idi, işiniz derli toplu idi (aranızda hiçbir çekişme yoktu. Sonra ayrı ayrı geldiniz). Ey Abbâs, sen bana geldin, benden kardeşinin oğlundan isabet eden hisseni istiyordun. Bu Alî de bana geldi, karısının babasından payına isabet eden hissesini istiyordu. Ben sizlere: İsterseniz bu hurmalıkları size bu şartla (Rasûlullah ile Ebû Bekr'in ve benim idare ettiğim şekilde idare etmek şartıyle) geri vereyim, dedim (ve böylece size verdim). Şimdi benden bundan başka bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve Yer izniyle, iradesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyamet kopuncaya kadar bu mallar hakkında bundan başka bir hüküm vermem. Eğer siz idareden âciz olduysanız, mallan bana geri veriniz, ben onları sizin hesabınıza yeterlilikle idare ederim, dedi [8].

6-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Vefatımda) benim mirasçılarım dînâr (ve dirhem) paylaşmazlar. Bıraktığım şey (yânî hurmalıklar), kadınlarımın nafakalarından ve işçimin ücretinden sonra geri kalanı sadakadır" [9].

7-.....Bize Abdullah ibnMesleme, Mâlik'ten; oda îbnŞihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) vefat ettiği zaman Peygamber'in zevceleri Usmân ibn Affân'ı Ebû Bekr'e göndermeyi ve Peygamber'den olan mîrâs paylarını almayı istediler.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine Âişe onlara:
— Rasûlullah "Biz mîrâs olunmayız, bizim terikemiz sadakadır" buyurmuş değil mi? dedi (böylece onları bu isteklerinden vazgeçir-di) [10].

3- Peygamber(S)'İn: "Her kim bir mal bırakırsa, o kendi ailesine âiddir" Kavli Babı

8-.....İbn Şihâb dedi ki: Bana Ebû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Her kim üzerinde borç olduğu hâlde ölür ve o borcu ödeyecek birşey bırakmazsa, onu ödemek bize âiddir. Her kim de bir mal bırakırsa, o da kendi mîrâsçılann-dandır" [11].

4- Erkek Ve Kız Çocuğunun Babası Ve Anasından Alacağı Mîrâs Payları Babı

Zeyd ibn Sabit şöyle demiştir: Bir erkek veya bir kadın bir kız çocuğu bırakırsa, o kız çocuğuna, terikesinin yarısı verilir. Eğer kız çocuklar iki tane veya daha çok iseler, terikenin üçte ikisini alırlar.
Eğer onların beraberinde babalarından olma bir erkek kardeşleri varsa, bu takdirde bunlara mîrâsta ortak bulunan kimse ile (meselâ baba ile) başlanıp, evvelâ onun payı verilir.
Onun payından arta kalan, oğlanla kızlar arasında "Erkeğe iki dişinin payı" ölçüsüyle taksim edilir [12].

9-.....Bize Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân el- Yemânî'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Mırâs paylarını (Kur'ân'da bildirilen) sahihlerine veriniz. Bu paylardan geri kalan herhangi birşey de baba tarafından en yakın olan er kişiye âiddir" buyurmuştur [13].

5- Kız Çocuklarının Mîrâsı Babı [14]

10-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de şiddetli bir hastalığa yakalandım ki, hemen hemen ölüme yaklaşmıştım. Bu sırada Peygamber (S) hasta ziyareti yapmak üzere bana geldi. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Benim çok malım vardır. Bana kızımdan başka vâris olacak kimse de yoktur. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.
— "Hayır (tasadduk etme)/" buyurdu. Ben:
— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah yine;
— "Hayır!" buyurdu.
Ben, üçte bir'i sordum. Rasûlullah:
— "Üçte birde büyüktür. (Ey Sa'd!) Senin çocuğunu zenginler olarak bırakman, muhtaçlar ve insanlara (sadaka için) ellerini açar bir hâlde bırakmandan hayırlıdır, Şübhesiz sen infâk edeceğin herbir nafakadan muhakkak sevaba nail kılınacaksın. Hattâ (yemek yerken) eşinin ağzına kaldırıp vereceğin lokmadan da ücrete nail kılınacaksın" buyurdu.
Ben yine:
— Yâ Rasûlallah! Ben hicretinden geriye mi kalacağım? dedim. Rasûlullah:
— "Hayır, sen benim ardımda (asla bizden) geri kalmazsın. (Şayet burada kalır da) Allah rızâsını isteyerek herhangibir amel yaparsan, elbette onunla merteben yükselecek, derecen artacaktır. Öyle ümtd ediyorum ki, sen benim ardımdan uzun zaman geri bırakılıp yasaya-
çaksın, hattâ senden birtakım kavimler faydalanacaklar, diğer birtakımları da zarar göreceklerdir. Lâkin en çaresiz olan Sa'd ibn Havle'diri" buyurdu [15].
Râvî, Peygamber'in bu sözünü tefsîr ederek: Rasûlullah, Sa'd ibn Havle Mekke'de öldüğü için ona acır, üzülürdü, demiştir.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Sa'd ibn Havle, Âmir ibn Lueyy oğul-Ian'ndan bir adamdı, demiştir [16].

11-.....el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir: Muâz ibn Cebel, Yemen'de bize bir muallim ve bir emîr olarak geldi. Biz kendisine bir kızı ile bir kızkardeşini geride bırakarak vefat etmiş olan bir adamın mîrâsım sorduk. Muâz, terikesinin yarısını kıza, yansını da kızkar-deşe verdi [17].

6- Ölünün Oğlu Hayâtta Olmadığı Zaman, Oğlunun Oğluna Âid Mîrâsı Beyân Babı

Ve Zeyd ibn Sâbıt şöyle demiştir:
Oğulların sulbî çocukları, kendileriyle ölü arasında bir erkek çocuk bulunmadığı zaman, ölünün çocuğu menzilesindedirler.
Oğulların erkek çocukları, ölünün erkek çocukları gibidirler.
Oğulların kız çocukları da ölünün kızları gibidirler.
Oğulların çocukları, oğullar gibi mîrâs alırlar ve oğullar, kendilerinden aşağıdakileri mirastan men' eder oldukları gibi oğulların oğulları da kendilerinden aşağıdakileri mirastan men' ederler. Ve oğulun çocuğu, oğulla beraber mîrâs almaz [18].

12-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Mîrâs paylarını (Kur'ân'da bildirilen) sahihlerine veriniz. Bu paylardan geri kalan herhangi birşey de baba tarafından en yakın olan er kişiye âiddir" buyurdu [19].

7- Ölünün Bir Kızının Beraberinde Oğulun Bir Kızının Mîrâsı Babı

13-.....Bize Ebû Kays tahciîs etti: Ben Huzeyl ibn Şurahbîl'den işittim, şöyle dedi: Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye ölünün kızına, oğlunun kızma, kızkardeşine âid mîrâs hisseleri soruldu.
Ebû Mûsâ:
— Terikenin yansı ölünün kızına, bir yarısı da kızkardeşine âid-dir, dedi (oğlunun kızını mîrâstan mahrum bıraktı).
Ebû Mûsâ, suâl soran kimseye:
— Abdullah ibn Mes'ûd'a git (bu mes'eleyi ona da sor), umarım ki, İbn Mes'ûd da benim fikrime uygun cevâb verecektir! dedi.
Mes'ele İbn Mes'ûd'a sorulup, Ebû Musa'nın cevâbı ve onun tarafından gönderildiği haber verilince, Abdullah ibn Mes'ûd:
— Eğer ben oğulun kızını mîrâstan mahrum edersem, elbette dalâlete düşmüş olurum, hidâyete erenlerden olmam! (diye bir mukaddime ile söze başlayıp:) [20] Bu mes'elede ben Peygamber(S)'in hükmettiği bir haberle hükmederim (ki şudur): Ölünün kızı yarım alır, oğlunun kızı da -iki üçte biri tamamlamak için üçte bir alır. Geri kalan (üçte bir) de kızkardeşin payı olur! dedi.
Huzeyl şöyle dedi: Biz Ebû Musa'ya gelip İbn Mes'ûd'un fetvasını kendisine haber verince:
— Aranızda bu "Habr = Büyük âlim" bulunduğu müddetçe, bana birşey sormayınız! dedi.

8- Babanın Ve Erkek Kardeşlerin Beraberinde Dedenin Mîrâsı Babı

Ebû Bekr, ibn Abbâs, Ibnu Zubeyr: Dede, babadır (yânî dedenin hükmü babanın hükmü gibidir) demişlerdir.
İbn Abbâs ("Dede, babadır" sözüne delîl için):
"Ey Adem oğulları!... " (ei-A'râf: 3i) ve "Ben atalarım İbrahim, îshâk, Ya'kûb'un dînine^ uydum,.. " (Yûsuf: 38) âyetlerini okudu. (Bu âyetlerde Adem en uzak dede olduğu hâlde "Baba" ta'bîr edilmiştir.) Kendi zamanında Peygamberdin sahâbîlerinin sayısı çok olduğu hâlde, Ebû Bekr'in bu "Dedenin hükmü, babanın hükmüdür" sözüne muhalefet etmiş bir kişi zikretmemiştir.
İbn Abbâs: Bana kızkardeşlerimin önünde, oğlumun oğlu mîrâsçı olur, ben ise oğlumun oğluna mîrâsçı olamam, demiştir.
Ve Umer ibnu'l-Hattâb'dan, Alî ibn Ebî Tâlib'den, İbnu Mes'ûd'dan ve Zeyd ibn Sâbit'ten çeşitli görüşler de zikrolunur [21].

14-..... Bize Vuheyb, İbn Tâvûs'tan; o da babasından; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Miraspaylarını kendi sahihlerine veriniz. Bunlardan geri kalan mal da (baba tarafından) en yakın olan er kişiye âiddir" buyurmuştur.

15-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Amma Rasûlullah(S)'ın
"Bu ümmetten bir halîl edineydim, muhakkak onu (yânî Ebû Bekr'i) edinirdim, lâkin İslâm yüzünden olan hullet daha faziletlidir -yâhud: daha hayırlıdır-" buyurmasına gelince, şübhesiz Ebû Bekr dedeyi (mî-râsta) baba menzilesine indirmiştir; yâhud: dedenin baba gibi olduğuna hükmetmiştir, dedi [22].

9- Oğul Ve Diğer Mirasçıların Beraberinde Zevcin Mirası Babı

16-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Ölüden kalan) mal, mîrâs olarak çocuklara âid idi. Vasiyet de (İslâm'ın evvelinde) ana-baba için vâcib idi. Allah bundan mîrâs payları âyetiyle irâde ettiği kısmı neshetti de erkeğe iki dişinin payı kadar tahsîs etti. Çocuğun varlığı ile beraber ana-babadan herbirine altıda bir; yine çocuğun varlığıyla beraber kadına sekizde bir; çocuğun yokluğunda dörtte bir ayırdı. Çocuk yokluğunda kocaya yarım; çocuğun varlığında dörtte bir pay ayırdı [23].

10- Çocuk Ve Diğer Mirasçıların Beraberinde Zevce Kadının Ve Kocanın Mirasları Babı

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Lihyân oğulları'ndan bir kadının ölü olarak düşen cenini için bir erkek köle yâhud bir dişi köle diyetinin gurresi ile (yânî bunların diyetlerinin onda birinin yarısı ile) hükmetti. Sonra üzerine gurre ile hükmettiği kadın vefat etti de, Rasûlullah o kadının mirasının oğullarına ve kocasına âid olduğuna ve ödeyeceği diyetin de kadının erkek asabesi üzerine olduğuna hükmetti [24].

11- Kızların Beraberinde Kızkardeşlerin Mîrâsı Babı -Ki Onlar Asabedirler-

18-..... Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Süleyman ibn Mihrân'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir: Muâz ibn Cebel, Rasûlullah (S) zamanında (Yemen'de bulunduğu vakit) bizim aramızda kız için yarım, kızkardeş için de yarım pay hükmetti. Sonra Süleyman ibn Mıhrân "Bizim aramızda hükmetti" demiş de "Rasûlullah zamanında" fıkrasını zikretmemiştir [25].

19-.....Huzeyl ibn Şurahbîi şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (kız, oğul kızı ve kızkardeş mirasında): Ben elbette bu hususta Peygamberimin hükmüyle hüküm vereceğim -yâhud: Peygamber (S) kız için yarım, oğulun kızı için altıda bir ve geri kalan üçte biri de asabe-Iik yoluyla kızkardeşe tahsîs etti demiştir [26].

12- Erkek Ve Kızkardeşlerin Mîrâst Babı

20-.....Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, o şöyle dedi: Ben hasta iken Peygamber (S) benim yanıma girdi, abdest suyu istedi, abdest aldı. Sonra abdest suyundan benim üzerime serpti. Ben baygınlıktan ayıldım. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim (mirasçım olarak) ancak kizkardeşle-rim vardır, dedim.
Akabinde Ferâiz Âyeti (yânî Mîrâs Payları Âyeti) indi [27].

13- Bâb:

"Senden fetva isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mirası hakkındaki hükmü şöylece açıklar:
Eğer evlâdı olmayan bir erkek ölür, onun sâdece bir tek kızkardesi kalırsa, terikesinin yansı onundur [28]. Eğer mirasçı erkek kardeş ise çocuksuz ve (babasız) ölen kızkardeşinin vefâtıyle bıraktığının tamâmını alır). Eğer (aynı şartlarla kalan) kızkardeş iki ise oğlan kardeşinin bıraktığının üçte ikisi(ni alır). Eğer erkek ve kızkardeşler ise o zaman erkek için dişinin iki hissesi vardır. Allah size şaşırırsınız diye açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyle [29]

21-.....el-Berâ ibn Âzib (R): En son inen âyet en-NisâSûresi'nin sonudur: "Senden fetva isterler. De ki: Allah helâle mîrâsı hakkındaki hükmü şöyle açıklar" (e-Niss: ı?6) [30]

14- İki Amcaoğlu Babı; İkisinden Biri Ana-Bir Kardeş, Diğeri Kocadır [31]

Alî ibn Ebî Tâlib: Koca için yarım, ana-bir kardeş için altıda bir, geri kalan üçte bir de ikisi arasında asabelikle yarımşardır, demiştir.

22-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Her kim ölür de arkasında bir mal bırakırsa, onun malı mirasçılarına, asabesine âiddir. Her kim de arkasında borç ve evlâd ağırlığı yâ-hud kendi ihtiyâçlarını göremeyen âciz kimseler bırakırsa, ben onun velîsiyim, ben o kimse için çağırılırım (yânî beni onun yerine çağırın ki, ben onun ağırlığını ve âcizlerinin işlerini görürüm)" [32].

23-..... Bize Yezîd ibn Zuray', Ravh'tan; o da Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Mîrâspaylarını sahihlerine veriniz. Bu payların terkettiği herhangi birşey de en yakın olan erkek kişiye âiddir" buyurmuştur.

15- Zevu'l-Erhâm(In Hükmü) Babı [33]

24- Bana İshâk îbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Ebû Usâme'ye:
— Size İdrîs ibn Yezîd tahdîs etti mi? dedim. O:
— Bize Talha ibn Musarnf, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Ab-bâs(R)'tan; onun şu âyet hakkındaki sözünü tahdîs etti, dedi: "(Erkek ve dişiden) herbiri için baba ve ananın, yakın hısımların terikele-rinden de vârisler yaptık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere dahî hisselerini verin. Allah herşeyin üstünde hakîkîbir şâhiddir" (en-Nisâ:33)
İbn Abbâs şöyle dedi: Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Ensâr ile Muhacir birbirlerine kendi hısımlarının önünde mîrâsçı olurlardı. Bu mîrâsçılığın sebebi, Peygamber (S)'in bunlar arasında kurmuş olduğu kardeşlik akdi idi. Nihayet

"Herbiri için mirasçılar yaptık... " âyeti inince, o kardeşlik akdiyle olan mîrâsçılığı neshetti (yânî) "Yeminlerinizin bağladığı kimseler" kısmını [34].

16- Aralarında La'netleşme Olanların Mîrâsı Babı

25-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) zamanında bir adam, kansıyle la'netleşme yaptı ve kadının çocuğunu kabul etmedi. Peygamber (S) bunların arasını ayırdı, çocuğu da kadının nesebine kattı (böylece ona anası ve anasından olan kardeşleri vâris" oldular) [35].

17- Kadın Hürre Olsun Yâhud Câriye Olsun, Ondan Doğan Çocuk, Döşeğinde Doğduğu Kimseye Âiddir Babı

26-.....Âişe (R) şöyle dedi: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a ahd edip ' 'Zem'a'mn cariyesinin oğlu Abdurrah-mân, benim sulbümdendir. Bu çocuğu almalısın!" diye vasiyet etmiş.
Mekke'nin fethi yılı olunca (Mekke'ye varıldığında) Sa'd ibn Ebî Vakkaas çocuğu yakaladı ve:
— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katılması için bana vasiyet etmiştir, dedi.
Bunun üzerine Abd ibnu Zem'a ayaklanıp:
— Bu, benim kardeşimdir; babamın cariyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur! dedi.
Her iki taraf bu niza ve husûmetlerini Peygamber(S)'e götürdüler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Neşe-' binin kendisine katılmasına dâir bana vasiyeti vardır, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— Bu, benim kardeşimdir ve babamın cariyesi doğurmuştur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Bu da'vâlar üzerine Peygamber (S):
— "Ey Abd ibne Zem'a, çocuk sana âiddir. Çünkü çocuk, döşek sahibinindir. Zina edene mahrumiyet düşer" buyurdu.
Sonra Peygamber, da'vâ sebebi olan bu çocuğun sîmâca Utbe'-ye benzediğini görerek, zevcesi Şevde bintu Zem'a'ya hitaben:
— "(Ey Şevde!) Sen bundan sonra Abdurrahmân'a karşı perdelen!" buyurdu.
Bundan sonra Abdurrahmân, Şevde vefat edip Allah'a kavuşuncaya kadar onu görmedi [36].

27-.....Muhammed ibn Ziyâd, Ebû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S): "Çocuk, döşek sahibinindir" buyurmuştur [37].

18- Bâb: Velâ (Yânî Velîlik Hakkı) Hürriyete Kavuşturan Kimseye Âiddir Ve Bulunmuş Çocuğun Mîrâsı?

Umer ibnu'l-Hattâb:
Bulunmuş olan çocuk hürdür, demiştir [38]

28-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Berîre'yi satın aldım. Peygamber (S):
— "Sen Berîre'yi sahihlerinden satın al. (Onların ileri sürdükleri velânın kendilerine âid olması şartını dikkate alma.) Çünkü velâ hakkı köleyi hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu.
Berîre'ye bir koyun sadaka verilmişti. Peygamber (S):
— "O koyun Berîre için sadakadır, bizim için hediyedir" buyurdu.
el-Hakem ibn Uteybe: Berîre'nin kocası (Mugîs), hürr idi, dedi.
Buhârî: el-Hakem'in bu sözü mürseldir, dedi.
İbn Abbâs da: Ben onu köle olarak gördüm, demiştir [39].

29-.....Bana Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Velâ hakkı ancak hürriyet veren kimseye âiddir" buyurmuştur [40].

19- Şaibenin Mîrâsı Babı [41]

30-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R): İslâm ehli (köleleri) başıboş, velayet hakkı olmaksızın salıvermezler, Câhiliyet ehli ise (köleleri velâ hakkı tanımayarak) başıboş salıverir, sâibe yaparlardı demiştir [42].

31-.....Bize Ebû Avâne Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den o el-Esved ibn Yezîd'den şöyle tahdîs etti: Âişe (R), Berîre'yi azâd etmek için sâhiblerinden satın almak istedi. Sahihleri de velâ hakkının kendilerine âid olması şartını ileri sürdüler. Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Ben Berîre'yi hürriyete kavuşturmak için satın almak istedim. Sâhibleri onun velâsının kendilerine âid olmasını şart koşuyorlar! dedi.
Rasülullah (S):
— "Sen onu (satın alıp) azâd eyle. Velâ hakkı ancak azâd eden kimseye âiddir -yâhud: Sen bedelini ver-!" buyurdu.
Râvîdedi ki: Bunun üzerine Âişe, Berîre'yi satın alıp azâd eyledi. Berîre hürr olunca (köle bulunan kocasiyle nikâhının feshi veya devamı hususunda) muhayyer kılındı da o kendi nefsini (yânî nikâhın feshini) tercîh etti. Ve:

— Bana şöyle şöyle mal verilmiş olsa bile artık ben köle olan koca ile beraber olmam, demiştir.
el-Esved: Kocası hürr idi, demiştir.
Buharı: el-Esved'in bu sözü munkati'dır, Âişe'ye ulaşmamıştır. İbn Abbâs'ın: Ben onu bir köle olarak gördüm, sözü daha sahihtir, dedi [43].

20- Efendilerine Âid Olmadığını İddia Eden Kimsenin Günâhı Babı

32-.....Bize Cerîr, el-A'meş'ten; o da Ibrâhîm et-Temîmî'den tahdîs etti ki, babası Yezîd ibn Şurayh şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R):
— Bizim yanımızda, şu sahîfe hâriç, okumakta olduğumuz Allah Kitâbı'ndan başka yazıı bir kitâb yoktur! dedi.
Yezîd dedi ki: Bundan sonra Alî, o sahîfeyi çıkardı, İçinde yaralamalardan, diyet ve zekât develerinin yaşlarından birtakım hükümler yazılı idi. İçinde şu da yazılmıştı: "Medine'nin Âir Dağı ile Sevr Dağı arasında bulunan sahası haremdir. Kim Medine'nin bu haremi içinde (Kitâb ve sünnete aykırı) bir iş meydana çıkarır yâhud bir bid'-atçıyı banndırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan kıyamet günü hiçbir sarf ve hiçbir adi kabul olunmaz. Her kim de kendi efendilerinin izni olmadan başka bir kavmi velîler edinirse Allah 'in, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun! Ondan kıyamet günü hiçbir nafile ve hiçbir farz veya diyet kabul olunmaz. Müslümanların emânı birdir. Onların (köle ve kadın gibi) en aşağı olanları dahî bir harbîye emân verdiğinde, o emân bütün muslümânlarca mu'teber olur. Kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa Allah 'in, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun, kıyamet günü ondan ne bir sarf, ne bir adi kabul olunmaz" [44]

33-......İbnUmer(R): Peygamber (S) velâ hakkının satılmasından ve hibe edilmesinden nehyetti, demiştir [45].

21- Bâb: Bir Adam Diğer Bir Adamın Elleriyle İslâm'a Girerse

el-Hasen el-Basrî, elleriyle İslâm'a girdirdiği kimse için bir velayet görmezdi [46] ve:
Peygamber (S) de: "Velâ, hürriyet veren kimseye âiddir" buyurdu (diye hüccet getirirdi).
Temîm ed-Dârî(R)'den, onun Peygamberce yükselterek şöyle dediği zikrolunuyor: "O kimse hayâtında ve ölümünde insanların ona en yakın olanıdır".
Buhârî: Bu haberin sahîhliğinde hadîsçiler ihtilâf etmişlerdir, dedi [47].

34- Bize Kuteybe ibn Sa'd, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Mü'minlerin anası Âişe (R) azâd etmek üzere bir câriye satın almak istedi. Cariyenin sâhibleri:
— Biz bu cariyeyi, velâsi bize âid olmak şarüyle satarız, dediler. Âişe bu teklifi RasûIullah(S)'a zikredince, Rasûlullah:
— "Bu şart, seni satın almandan men' etmez. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âid olur" buyurmuştur.

35-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Berîre'yi satın almak istedim. Sâhibleri onun velâsmın kendilerine âid olmasını şart koştular. Ben bunu Peygamber(S)'e zikrettim. Peygamber:
— "Sen onu (satın alıp) azâd eyle. Çünkü velâ hakkı gümüşleri veren kimseye âiddir" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben onu azâd ettim.
Yine Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah Berîre'yi çağırdı da kocasının nikâhında kalıp kalmamak hususunda onu muhayyer kıldı. Berî-re:
— Eğer o bana şöyle şöyle mal verse bile ben onun yanında gece geçirmem, dedi de kendi nefsini tercih etti.

22- Kadınların Velâdan Mîrâs Almaları Babı

36-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Âişe (R) Berîre'yi satın almak istedi de Pey-gamber(S)'e:
— Berîre'nin sâhibleri, velânın kendilerine âid olmasını şart kılıyorlar, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu.

37-.....Âişe (R): Rasûlullah (S): "Velâ hakkı, kölenin bedeli olan gümüşleri veren ve hürriyet ni'metini vermeyi üzerine alan kimseye âiddir" buyurdu, demiştir.

23- Bir Ailenin Azâdlı Kölesi, O Ailedendir Ve Kızkardeş Oğlu Da Onlardandır Babı

38-..... Bize Muâviye ibn Kurra ve Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs ettiler ki, Peygamber (S): "Bir ailenin azâdlı kölesi o ailenin kendi câmiasındandır" buyurmuştur, yâhud buyurduğu gibi [48].

39-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamb.er (S): "Bir ailenin kızkardeşinin oğlu da onlardandır -yâhud: kendi câmialarındandır-" buyurmuştur [49].

24- Esirin Mîrâsı Babı

Buhârî şöyle dedi:
Küfe Kaadısı Şurayh, düşman elindeki esîri vâris yapardı ve: Esîr o mala çok muhtâcdır, der idi [50].
Umer ibnu'l-Abdilazîz de: Esîr, İslâm Dîni'nden bir değişme yapmadığı müddetçe, esirin vasiyetini, hürriyetini ve malında yaptığı şeyleri yerine getir. Çünkü o, onun kendi malıdır; malında isteyeceği şeyi yapar, der idi [51].

40-.....Bize Şu'be, Adiyy'den; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim ma bırakırsa, o mal kendi mirasçılarına âiddir. Her kim de borç ve aile ağırlığı bırakırsa, o ağırlık bize âiddir" buyurmuştur [52].

25- Bâb: Müslüman Kâfire, Kâfir De Müslümâna Mîrâsçı Olmaz

Kâfir mîrâs taksim olunmadan önce İslâm'a girerse, onun için mîrâs yoktur (çünkü cumhura göre, i'tibâr ölüm vaktinedir, taksim vaktine değil).

41- Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyn'den; o da Umer ibn Usmân'dan; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Müslüman kâfire, kâfir de müslümâna mirasçı olmaz" buyurmuştur [53].

26- Hrıstiyan Kölenin; Kendisine Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Hrıstiyanın Mîrâsı Ve Çocuğunu İnkâr Edip Uzaklaşan Kimsenin Günâhı Babı [54]

27- Bir Erkek Kardeş Yâhud Erkek Kardeş Oğlu İddia Eden Kimse Babı [55]

42-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile Utbe ibn Zem'a bir oğlan çocuğu hakkında da'vâlaştılar. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlallah! Kardeşimin oğlu Utbe ibn Ebî Vakkaas bana bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bildirip vasiyet etti. Şu çocuğun ona benzeyişine bak! dedi.
Abd ibn Zem'a da:
— Bu çocuk benim kardeşimdir yâ Rasûlallah! Babamın cariyesinden babamın döşeği üzerinde doğdu! dedi.
Rasûlullah (S) çocuğun sîmâsına baktı da onda Utbe'ye açık bir benzerlik gördü ve:
— "Çocuksenin(k&rdeşm)diryâ Abdu ibn Zem'a! Çocuk (üzerinde doğduğu) döşeğindir; zina eden için de mahrumiyet vardır! Yâ Şevde binîu Zem'a! Sen de bu çocuktan perdelen!" buyurdu.
Âişe: Artık o oğlan Sevde'yi hiç görmedi, dedi [56].

28- Kendi Babasından Başka Bir Kişiye Menşûbluk İddia Eden Kimse(Nin Günâhını Beyân) Babı

43-.....BizeHâlidibnMihrân, Ebû Usmân en-Nehdî'den tahdîs etti ki, Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ber Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Her kim babasından başkasına -onun kendi babası olmadığını bile bile- neseb iddia ederse, bu kişiye cennet haramdır".
Râvî Ebû Usmân şöyle demiştir: Ben bu hadîsi Ebû Bekre Nu-fey'e zikrettim de o:
— Evet bu hadîsi ben Rasûlullah'tan kulaklarımla işittim ve kalbim de onu belleyip hıfzetti, demiştir [57].

44-..... Bana Arar ibmTl-Hâris, Ca'fer ibn Rabîa'dan; o da Irak ibn Mâlik el-Gıfârî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den habe verdi ki, Peygamber (S): "Sakın babalarınızdan yüz çevirip uzaklaşmayı-nız! Her kim babasından yüz çevirip onu îerkederse (aile ni'metine) nankörlük etmiş olur" buyurmuştur [58].

29- Bâb: Bir Kadın Bir Oğul Îddiâ Ettiği Zaman?

45-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "İk kadın ve kadınların beraberlerinde iki oğlan çocukları vardı. Bunlar yolda giderlerken kurt geldi de bunlardan birisinin oğlunu kapıp götürdü. Bunun üzerine kadın, kendi yol arkadaşına:
— Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi. Diğer kadın da:
— Hayır, kurt ancak senin çocuğunu götürmüştür, dedi. Nihayet bu iki hasım kadın da'vâlannı Dâvûd Peygamberce ar-zettiler. O da aralarında büyük kadın lehine hükmetti. (Kurdun küçük kadının çocuğunu kaptığına hükmetti.)
Bunlar muhakemeden çıktılar da Davud'un oğlu Süleyman Pey-gamber'e gittiler ve da'vâlarına yemden baktırmak için mes'eleyi ona haber verdiler. Süleyman Peygamber de:
— Haydi bana bir bıçak getiriniz, çocuğu iki kadın arasında ya-rıp paylaştırayım! dedi.
Bunun üzerine küçük kadın:
— Aman öyle yapma! Allah sana merhamet etsin! Çocuk bu kadının oğludur! deyince, Süleyman da çocuğun küçük kadına âid olduğuna hükmetti" [59].

Ebû Hureyre: Vallahi ben "Sıkkın" sözünü asla işitmemiştim, ancak o gün işittim: Bizler ancak "Müdye" ismini söylerdik, demiştir [60]

30- Kaaif (Yânî İz Tâ'kîbcisînin Hükmü) Babı [61]

46-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sevinmiş olarak ve yüz çizgileri parlar bir hâlde yanıma girdi ve şöyle buyurdu: "Görmedin mi, biraz önce iz sürücü Mucezziz (adındaki şahıs) Zeyd ibn Harise ile Usâme ibn Zeyd'e baktı da: Muhakkak bu ayaklar bir-birindendir, dedi" [62].

47-.....Âişe (R) dedi ki: Bir gün Rasûlullah (S) sevinçli olarak yanıma girdi ve şöyle buyurdu: "Yâ Âişe! Görmedin mi, Mudîic kabilesinden olan iz sürücü Mucezziz yanıma geldi de Usâme ile oğlu Zeyd'i gördü. Onların üzerinde bir kadife vardı. Kadife ile başlarını örtmüşlerdi de ayakları meydanda idi. Mucezziz: Şübhe yok ki, bu ayaklar birbirinden olmadır, dedi."

---

[1] Ferâiz, Ferîza'mın cem'idir. Ferîza da Yüce Allah'ın mükellef kullarına ifâsını kat'î ve zarurî kıldığı ibâdet demektir. Bu i'tibâr ile burada faîle, mef'ûle ma'-nâsına olup, Allah'ın kendi Kitâbı'nda miraşçılara takdîr ettiği paylardan ibarettir. Sünnette gelen ve icmâ ile sabit olan hükümler de Kur'ân'daki hükümlere katılır. Mîrâs hükümleri, en-Nisâ: 11, 12, 176 ile el-Enfâl: 75. âyetlerinde bildirilmiştir. Bu âyetlerdeki mîrâs paylarına âid nisbetler yan, dörtte bir, sekizde bir, üçte iki, üçte bir ve altıda bir olmak üzere altı tanedir. Şimdi bu payları ve mî-râsçılara ne suretle taksîm edileceğini Kur'ân-ı Kerîm'den izleyelim.

[2] Bu iki âyette İslâm hukukunun mühim bir bölümünü teşkîl eden ferâiz ilminin esâsları bildirilmiştir. Bu iki âyette bu ilmin esaslı kaaidelerinin sığdırılmış olması Kur'ânm i'câzlı belâgatinin şaheser bir şahididir.

Kur'ân-i Kerîm'in mîrâs hükümleri, bu âyetlerde görüldüğü üzere pek sâdedir. Bunların özeti şudur: Bir ölünün evvelâ borcu ödenir, vasiyeti varsa yerine getirilir. Sonra zevç ve zevceye hisseleri verilir. Ölenin çocukları yoksa, ana-babasınm hissesi artırılır ve biraderlerle hemşirelere hisseler ayrılır. Çocukları da, ana-babası da olmayan bir ölünün kardeşleri ve hemşireleri bütün mîrâ-sını alırlar. İslâm mîrâs hukukunun dayandığı fıtrat esâsı ile erkeğe kadın lehine yüklediği mâlî vecîbeler nizâmının îzâhmı Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsirinden okunmasını tavsiye ederim: II, 1296-1316.

Bu iki âyetten birincisi doğum alâkası üzerine cereyan edip ölüden i'tibâ-ren yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya furû* ve usûl ta'bîr olunur iki tarafı hâiz olan dik neseb yakınlığına ilgilidir ki, evlâd ve ana-baba bu dikeyin ölüye vasıtasız bitişik olan başlangıçlarıdır. İkincisi, evvelâ vâsıta ile bitişiklik ifâde eden ni'âh alâkasına, ikinci oiarak nesebde neseb dikeyinden hâriç olup, onun etrafında bulunan ve ona nazaran zayıf olduğundan dolayı kelâle ta'bîr olunan hısımlık cihetine ilgilidir, ki ancak bi'1-vâsıta bitişiklik ifâde eder (Hakk Dîni, II, 1299).

[3] Bu hadisteki mîrâs paylan âyetinden maksad, en-Nisâ: 11-13 âyetleri yâhud aynı sûrenin sonundaki 176. âyettir ki, her iki grup âyette de kelâleden bahsedilmektedir.

[4] Ukbetu'bnu Âmir, Muâviye tarafından Mısır Vâlîsi idi. Bu sözü ferâiz ilmiyle beraber diğer bütün ilimleri de şâmildir.

[5] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Nikâh'ta "Bir kimse kardeşinin istemekte olduğu kızı istemek bâbı"nda geçmişti:

[6] Hadîs Beşte bir Kitabı, "Beşte birin farz oluşu bâbi"nda ve Fadâil'de "Fâtimanın menkabesi bâbı"nda bundan daha tamam bir metinle geçmişti

[7] Bu parantez arasındaki ziyâde Beşte bir'deki rivayettendir.

Fey', Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil de, sürgün yâhud cizye üzerine sulh olmak şartıyle- Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu maldır ve ganîmet-ten daha husûsî bir ıstılahtır. Çünkü ganîmet malında "Hums =Beşte bir" fey'-dir

[8] Başlığa uygunluğu "Biz mîrâs olunmayız, bizim bıraktığımız her mal sadakadır" sözündedir.

Eğer: Alî ile Abbâs ikilisi bu malı anılan şartla almışlarken, bundan sonra Umer'den nasıl istiyorlardı? dersen, şöyle cevâb veririm: Alî ile Abbâs, "Biz mîrâs olunmayız.. -" sözünün umûmu, geri bıraktığı malların bâzısına mahsûstur i'tikaad etmişlerdi. Onların çekişmeleri, mîrâsta değildi, fakat herbiri kendilerine isabet eden payda müstakilce tasarruf etmek için, o hissenin taksîm edilmesini istiyorlardı. Umer de onları men' etti. Çünkü taksim ancak milkler-de vâki' olur. Beiki zaman uzayınca herbiri onun kendi milki olduğunu zanneder. Bunu el-Kirmânî söyledi. Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti (Kastallânı).

[9] Bunun bir rivayeti Vasiyetler ve Beşte bir'de geçmişti.

[10] Peygamber'in kadınları, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey', yânî.harbsiz ganimet olarak verdiği Medîne civarındaki Nadîr oğullan ve Fedek hurmalıklanyle Hayber hurmalıklarının beşte birinin bakıyyesinden isabet eden miraslarım almak istemişlerdi. Âişe'nin bu hadîsi hatırlatması üzerine, bu isteklerinden vazgeçtiler... Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

[11] Müslim Ferâiz'de ayrı bir bâb açarak, bu hadîsin birkaç rivayetini sıralamıştır. Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır. Çünkü kişinin mirasçıları onun aile ferdlerinden ibarettir.

[12] Zeyd ibn Sâbit'in bu hadîsini Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmiştir. Zeyd ibn Sabit el-Eiîsârî Medîne'de vahiy kâtibi idi, sahâbîlerin en faziletlilerinden ve fetva sâhiblerinden idi. Medîne'de 45 yılında vefat etmiştir.

[13] Hadisteki "Racul" kelimesinden sonraki "Zeker" kelimesi, "RacuP'ün sıfatı değil, "Evlâ"nm sıfatıdır. Şu hâlde ma'nâ, pey sâhiblerinden geri kalan, ölünün baba tarafından en yakını olan er kişiye âiddir, ana tarafından değil demek olur (Suheylî).

Hadîste zikrolunan ferâiz, yânî mîrâs payları, Ku'ân'da takdîr ve ta'yîn edilmiş bulunan nisbetlerdeki hisselerdir. Bunlar yarı, dörtte bir, sekizde bir, Üçte iki, üçte bir ve altıda bir'den ibaret altı sehmdir

[14] Yânî bu bâb, kız çocuklarının mîrâsmı beyân hakkındadır. Bunda aslolan, kitabın başında zikredilen "Allah size mîrâs taksimini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır... " (en-Nisâ: 11-12) âyetindeki taksîm mikdârlan üzere olmaktır. Çünkü Câhiliyet ahâlîsi, kız çocuklarını mî-râsçı yapmazlardı. Allah bunu ibtâl etti de kızları da mîrâsta erkeklerin beraberinde mîrâsçı kıldı.

[15] "Z,eû//e"buradaherne kadar "Asâ— £//wJtf"ma'nâsmaisede, bu kesin olarak vâki' olmuş ve Peygamber'in Nübüvvet Alâmetleri'nden biri olduğu bilinmiştir. Çünkü Sa'd ibn Ebî Vakkaas bundan sonra kırkbeş yıl kadar daha yaşamış, Irak'ı ve diğer yerleri fethetmiş, onunla birçok kavimler dînleri ve dünyâları hususunda yararlanmış, birçok kavimler de dînleri ve dünyâları hususunda zarara uğramışlardır. Çünkü muhâribleri öldürülmüş, kadınları, çocukları esîr edilmiş, mallan ganimet yapılmıştır (Kastallânî).

[16] Sa'd ibn Havle, Habeşistan'a ikinci defa hicret etmiş, Bedir harbinde bulunmuş ve en sahîh rivayete göre Veda Haccı'nda Mekke'de vefat etmişti.

Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Bana kızımdan başkası vâris olmayacak" sözüdür.

[17] Bu, âlimlerin üzerinde ittifak ettikleridir ve Kur'ân'm nassi da böyledir (Kastallânî,.

[18] Son cümle, daha önceki hükmün te'kîdidir. Çünkü bundan, oğulun beraberinde oğul oğlunun mirastan men' edildiği anlaşılmıştır. Zeyd ibn Sâbit'in bu hadîsini de Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmiştir (Kastallânî).

[19] Bu hadîs, ayniyle yakında "Çocuğun mîrâsı bâbı"nda geçmişti. Bunu tekrar etmesi, iki fâide içindir: Biri oğulun oğlunun, oğul menzilesinden olduğuna işaret etmek; diğeri de bu hadîsi İki üstâddan rivayet etmekte olduğuna işaret etmektir... (Aynî).

[20] İbn Mes'ûd bu sözünü şu âyetten alıp okumuştur: "De ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız şeylere tapmam bana yasak edildi. De ki: Ben sizin nevalarınıza asla uymam. Bu takdirde muhakkak sapmış ve ben doğru yola erenlerden olmamış bulunurum" (el-En'âm: 56).

Dört Sünen sâhibleriyle Tahâvî'nin rivayetlerine göre bu veraset suâli Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye Usmân'ın halîfeliği zamanında Küfe Vâlîsi iken sorulmuştur. Ebû Musa'dan önce Kûfe'de Abdullah ibn Mes'ûd vâlî ve muallim idi. Umer zamanında ta'yîn olunmuştu. Sonra Usmân, İbn Mes'ûd'u vazifesinden azledip yerine Ebû Musa'yı ta'yfn etmişti. Bu veraset suâli, yalnız vâlî Ebû Musa'dan değil, Küfe kaadısı Selmân ibn Rabîa ile beraber ikisinden sorulmuştu. Bunlar da oğulun kızım mîrâstan mahrum ederek ictihâdla cevâb vermişler ve tevsîk için Abdullah ibn Mes'ûd'a göndermişlerdi. Bir vilâyetin vâlîsi İle kaadısının hükümlerine aykırı cevâb vermek, husûsiyle halef-selef olmak gibi mâzîye âid bir hâtıra da bulunduğundan pek hoş olmayacağını takdir eden İbn Mes'ûd, onların yanlış ictihâdlanna göre cevâb vermekte dalâlet olacağını kaydetmiştir... (Bu açıklama Kâmil Mîrâs tarafından Aynî'den özetlenmiştir.)

[21] Buradaki sahâbîlerin görüşleri, diğer hadîs imamları tarafından senedli olarak rivayet edilmiştir.

[22] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Namaz Kitabı, "Mesciddeki delik ve geçit bâbı"nda ve Menâkıb'da geçmişti.

[23] Ibnu Munîr şöyle dedi: Delilin âyette açık olmasıyle beraber Buhârî'nin bu İbn Abbâs hadîsiyle istişhâd etmesi, âyetin nuzûl sebebine, ve âyetin zahiri üzere olup te'vîl edilmeyeceğine, mensûh da olmadığına işaret içindir... (Kastallânî).

[24] Hadîsin daha geniş bir rivayeti Dîyetler'de gelecektir. Müslim de bunu Hudûd'-da getirmiştir.

[25] Âlimler kızkardeşlerin, kızların asabesi olduğu üzerinde icmâ etmişlerdir. Kim ölür de geride bir kız ve bir kızkardeş bırakırsa, kız için yanm, kızkardeş için de yarım hisse vardır (Aynî).

[26] Hadîsin bir rivayeti yakında geçti.

Asabe: Kişinin babası tarafından akrabasına denir. Ferâiz âlimlerine göre Asabe, Allah'ın Kitâbı'nda farz kılınmış hissesi olmayıp, hisse sâhibleri kendi hisselerini aldıktan sonra geri kalan bakiyyeyi alan ve yalnız olduğu hâlde terekenin toplamına vâris olan kimsenin ismidir (Tecrid Ter., VII. 391)

[27] Başlığa uygunluğu "Benim ancak kızkardeşlerim vardır" sözünden alınır. Çünkü bu söz, Câbir'in çocuğunun olmadığını gerektirir. Buhâri bundan evlâ tarikiyle kardeşleri istinbât etti ve kızkardeşleri önce zikretti. Hadîs, baş tarafta da geçmişti.

[28] Diğer yarısı asabesi varsa onun, yoksa redden yine kizkardeşinindir. Oğlu bulu nursa kızkardeş düşer. Kızı bulunursa kızkardeşinin muayyen bir farzı olmaz. O, asabedir. "Kelâle" de babanın bulunmaması şarttır. Zâten baba bulunursa umûmî olarak kardeşler mirastan düşerler. Ana böyle değildir. O, kardeşleri dü-şürmez, altıda bir alır.
[29] Buhârî bu âyeti başlık unvanı yaptı, çünkü bunda kardeşlerin miraslarım beyân ve sınırlandırma vardır.
[30] Başlık âyetiyle bu hadîs arasındaki münâsebet açıktır.
Kelâle: Baba, ana ve çocuk cihetlerinin gayrı olan, yânî usûl ve furû" silsilesini teşkîl eden neseb dikeyinin hâricinde bulunan yakınlık demektir. Bu kelime esasen yorulup kuvvetten düşmek veya etraftan ihata edilmek ma'nâlarına bir masdar olup evvelkinde "Kelâl", ikincide "İklîl"i\e münâsebetlidir. Bu yakınlık baba ve çocuk yakınlığına nisbetle zayıf bulunduğundan, bu nâm ile isimlendirilmiştir. "Karabet", "Zikarabet"ma'nâsma geldiği gibi "Kelâle"de "Zî kelâle" ma'nâsma olarak, ne veled, ne de vâlid ve valide bırakmamış olan murise (mîrâs bırakıcıya); bir de ne veled, ne de vâlid ve valide olmayarak kalan vârise dahî denilir. Meselâ kardeşlik bir kelâle, usûl ve furû'dan birşey bırakmadan vefat eden kardeş bir kelâle, onun arkasından kalan kardeş, amca, hala vesaire de hep kelâledir. Bu âyetteki "Kelâle "de evvelki ma'nâ İle temyîz, "Zî kelâle" ma'nâsı i'tibâriyle de hâl veya "Kâne"nin haberi olur. Evvelkinde mîrâs cihetini, ikincide vâris veya murisin hâlini gösterir ki, netîcede hüküm birdir. "Kelâle"nin tefsirinde sahâbîlerin kavilleri ve bahisleri çoktur: Ebû Bekr'in tercihine göre "Kelâle", "Ana-baba ve çocuktan başkasıdır" ki, muhtar ve sa-hîh kavil de budur. Umer: "Kelâle, çocuktan başkasıdır " der imiş ve sorulduğu zaman: "Ben kelâle, çocuğu olmayandır re'yinde bulunuyorum, Ebû Bekr'e muhalefet etmekten de haya ediyorum", "Kelâle, baba ve çocuktan başkasıdır" dediği de rivayet edilmiştir. Kelâle mîrâsı bir sûrenin baş tarafında, bîr de sûrenin sonunda vardır. Umer oradaki "Leyse lehu veledun = Çocuğu olmayan" kaydını "Kelâle"nİn ta'rîfinde bir işaret gibi düşünürmüş (Hafck Dîni, II, 1310).
el-Berâ ibn Azib, bunun en son inen âyet, Berâe'nin en son inen sûre olduğunu ve sahâbîlerden birçoğu da son inen âyetlerden olduğunu söylemişlerdir. Nüzul sebebi hakkında Câbir ibn Abdillah'tan rivayet edilen hadîs, bundan önceki bâbda geçti.
[31] Yânî bu bâb, bir kadının sânı hakkındadır ki, iki amcaoğlundan vefat etmiştir. Amca oğullarının biri kadının ana-bir kardeşidir, diğeri de kocasıdır. Bu başlık bilmece gibidir. Bunda mes'elenin suretinin ve hükmünün beyânları yoktur. Lâkin hükmü Alî'nin sözünden meydana çıkar. Sureti şöyledir: Bir adam bir kadınla evlendi. Kadın ondan bir oğul dünyâya getirdi. Sonra adam başka kadınla evlendi. O kadın da bundan bir oğul getirdi. Sonra adam ikinci kadından ayrıldı. O ikinci kadını, adamın erkek kardeşi aldı. Kadın ondan da bir kız getirdi. Bu kız, ikinci oğlanın ana-bir kızkardeşi ve amcasının kızıdır. Sonra bu kız da birinci oğlanla evlendi. Hâlbuki oğlan kızın amcaoğludur. Sonra kadın, ikisinden biri ana-bir erkek kardeşi, diğeri de zevci olan iki amcaoğlu'ndan öldü (Aynî).
[32] Başlığa uygunluğu güçlükle "Onun malı mirasçılarına, asabesine âiddir" sözünden alınır. Çünkü başlıkta suretini zikrettiğimiz gibi, farz ve asabelik mîrâsı vardır. Bu sebeble "Li mevâli'l-asabe" sözüne mutabık olur... (Aynî).
[33] Zevu'l-Er-hâm hakkındaki âyet şöyledir: "... Hısımlar Allah'ın KitâbVnca birbirlerine daha yakındırlar. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (el-Enfâl: 75). Bundan sonra Zevu'l-Erhâm, Allah'ın Kitâbı'nda, yânî mîrâs hükmünde hısımlar birbirlerine daha yakındırlar. Yabancılardan öncedirler, velevse zevu'l-erhâmdan olsun, yânî bir kadın dolayısiyle yakınlığı bulunsun. Mü'min akraba varken, yakınlığı bulunmayan yabancılar, şimdi sizde olduğu gibi, sırf dînî kardeşlik ve yemîn ile vâris olamaz. Yânî Muhacirler ve Ensâr arasında dînî kerdeşlik üzere cereyan eden tevarüs, bundan sonra câri olmayacak, mü'minler arasında mîrâs, hısımlara âid olacaktır ve işte birinci hicretle sonraki hicretler arasında yegâne fark budur. İkinci hicret Bedir'den sonra veya bu âyetin inmesinden sonrası diyenler olmuş ise de en sahihi Hudeybiye'den sonrasıdır {Hakk Dîni, III, 2439).
[34] Bu hadîsin son kısmında bir mübhemlik vardır... Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmekten maksadı "Liküllin cealnâ" kavli, bundaki "Yeminlerinizin bağladığı kimseler" fikrasının delâlet etmekte olduğu mîrâs hükmünü neshetmiş olmasıdır.
İbnu'l-Cevzî şöyle dedi: Bu hadîsten maksad şudur: Peygamber (S) Muhâcir-ler'le Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı da onlar bu kardeşlik akdi sebebiyle birbirlerine mîrâsçı oluyorlardı ve bunu Yüce Allah'ın "Yeminlerinizin bağladığı kimseler" kavli içinde dâhil görüyorlardı. Yüce Allah'ın "Hısımlar Allah'ın Kitâbı'nda birbirlerine daha yakındırlar" (el-Enfâl: 75) âyeti inince birbirlerine akidle bağlı olanlar arasındaki mîrâs nesholundu da yardım, ikram ve vasiyetleri bakî kaldı (Kastallânî).
en-Nisâ: 23 ile İlgili Bir Tefsîr Özeti:
Erkek ve dişiden herbiri için, ana-baba ve akrabanın ve yeminlerinizin akdedip bağladığı -yâhud yeminlerinizin karşılıklı akd ve muahede ettiği kimselerin-yânî nikâh akdi ile zevç ve zevcenin veya muvâlât akdi ile mevlâ'l-muvâlâtın terikelerinden mîrâs alır vârisler yaptık, herkesi yalnız kendi kazancı ile bırakmayıp mîrâsı da hakk yaptık ve bunu yalnız erkeklere veya kadınlara tahsis etmeyip, ikisine de verdik. Bir de yalnız ana-baba veya evlâd terikesinden değil, umûmî olarak akrabanın terikelerinden derecelerine göre ta'mîm ettik. Karabetle de kalmayıp akidlerle de mîrâs verdik ki, bütün bunlar sırf ilâhî fadlıdır.
Zîrâ Allah vermese, kimsenin mîrâsa konması mümkün değildir... (ffakk Dîni, II, 1347-1348).
[35] Buradaki başlıktan maksad, kendisine karşı la'netleşme yapmış olan kadının kendi çocuğuna mîrâsçı olmasıdır. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Tefsir ve La'netleşme gibi birkaç yerde geçmişti.
[36] Başlığa uygunluğu "Çocuk döşeğindir, zina edene mahrûmluk vardır" sözün-dedir. Bu hadîsin birer rivayeti Buyu', Vasiyetler, Mağâzî'de geçti. İnşâallah Ahkâm'da da gelecektir.
Hadîs, neseb ta'yîni da'vâsma âiddir. Bir tarafta Sa'd ibn Ebî Vakkaas i!: ölü kardeşi Utbe ibn Ebî Vakkaas; öbür tarafta ölü Zem'a, oğlu Abd ibn Zem'a, kızı mü'minlerin anası Şevde. Da'vâ edilen şey: Zem'a'mn cariyesinin doğurduğu Abdurrahmân'ın nesebinin ta'yînidir.
[37] Bu da geçen hadîsteki "Çocuk döşeğindir" sözünün tefsiridir. Bu, geçen hadîsin aksine, ayrı bir hadîstir. Çünkü geçen hadîs, Abd ibn Zem'a'mn hadîsine tâbi' olarak zikredilmiştir (Aynî).
[38] Umer'in bu sözü muallâk olarak Şehâdetler'in evvelinde geçti. Çünkü insanların çoğu hürdür. Köleliğine dâir bir delîl olmadıkça, bulunan çocuk da hürdür; ona kimse velayet iddia edemez. Bulunan çocuk hürr olunca, onun velayeti beytu'l-mâlda olur. Çünkü o bütün müslümânlara âid olmuştur...
[39] Âişe'nin Berîre'yi satın alma hadîsi ile Berîre'ye koyun sadaka verilmesi, birçok yerde geçti. Berîre'nin kocasının köle olduğu hadîsi de Talâk'ta geçti.
[40] Velâ: Kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı azâd etmesi sebebiyle, azâd edenle azâd edilen arasında devam eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle azâd eden, azâd edilenin mirasına hakk kazanır.
[41] Sâibe: Efendinin kölesine: "Senin üzerinde kimsenin velâsı olmasın, sen başıboş ol" yâhud "Ben seni, üzerinde kimsenin velâsı olmaksızın azâd ettim" dediği kimsedir. Âlimler, bunun mîrâsında ihtilâf ettiler: Bâzıları "Velâ azâd edene âiddir" hadîsiyle delîl yaparak onun mîrâsı efendisine âiddir, dedi. Bâzısı da onun mîrâsı bütün müslümânlara, yânî beytu'1-mâle âid olur, dediler... (Aynî).
[42] Bu, kısaltılmış bir hadîstir: Bir adam Adullah ibn Mes'ûd'a geldi de: Ben bir köleyi sâibe olarak azâd ettim. Sonra o kimse öldü, mal bıraktı. Fakat mîrâsçı bırakmadı? dedi. Bunun üzerine Abdullah: İslâm ehli sâibe yapmazlar, ancak Câhiliye ehli sâibe yaparlardı. Sen onun ni'met velîsisin. Onun mîrâsı sana âiddir, demiştir. Bunu İsmâîlî rivayet etti.
[43] Bu Âişe hadîsi yirmiden fazla yerde geçti... (Aynî).
[44] Hadîsin bâzı rivayetleri Hacc'da, Cizye'de ve daha başka yerlerde geçmişti; t'-tisâm'da da gelecektir.
[45] Çünkü velâ hakkı, azâd edenin azâd edilenden sabit olan mîrâs hakkıdır ki, bunun başkasına teslîmi mümkin değildir (el-Kevâkib).
[46] Hasen Basrî'nin bu görüşünü Sufyân es-Sevrî, Câmi'inâe rivayet etmiştir. Bunu Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ile ed-Dârimî de rivayet etmişlerdir.
[47] Temîm ed-Dârî'nin bu sözünü Buhârî Târîh'inde, Ebû Dâvûd ibn Ebî Âsim, Taberânî de rivayet etmişlerdir. Hadîs şöyledir: Temîm: Yâ Rasûlallah, müslü-mânlardan birinin elinde İslâm'a giren kimse hakkında sünnet nedir? dedim. Rasûlullah: "O, ..."buyurdu, dedi. Yânî dünyâda yardım, öldüğünde yıkama, kefenleme ve namazında ona en yakındır, mîrâsda değil... (Aynî).
[48] Bu hadîse göre köle, kendisini azâdlayan aileye nisbet olunur ve o ailenin adiyle anılır. Vefat ettiğinde de onun malına, azâdlayan aile vâris olur.
[49] Buhârî'nin Ensâr'm Faziletleri bölümündeki rivayette Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Rasûlullah bir kerre husûsî olarak Ensâr'ı meclisine çağırdı. Ensâr toplandığında: "Aranızda sizden başka kimse var mı?" diye sordu. Ensâr da: Hayır yoktur, ancak kızkardeşlerimizin oğullan vardır, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Bir kavmin kızkardeş oğullan, o soydandır" buyurdu.
Bu hadîse tutunarak Ebû Hanîfe ile Iraklılar, ölünün asabesi, yânı erkek akrabası bulunmazsa, Zevu'l-Erhâm'ın (yânı ana tarafı akrabasının) asabede mahsûs olan tertîbe göre mîrâsçı olacaklarını kabul etmişlerdir. îrhâm Mâlik, Şafîî ve Medîne fakîhleri ise Zevu'l-Erhâm'ın -asabeden vâris bulunmadığı surette- veraset hakkım kabul etmemişlerdir...
[50] Şurayh'm bu sözünü İbn Ebî Şeybe ile ed-Dârimî rivayet etmiştir.
[51] Umer ibn Abdilazîz'in sözünü Abdurrazzâk rivayet etmiştir.
[52] Hadîs cumhurun görüşünü te'yîd ediyor: Esîr, kendisine mîrâs vâcib olduğu z<-mân bu onun için durdurulur. Çünkü o müslümân ise, Peygamber'in bu ha'1! sindeki sözünün umumîliği altına girmiştir.
[53] Bu hadîs dîn ayrılığının mîrâsa mâni' olduğunu beyân ediyor. Nevevî der ki: Müslümanlar kâfirin müslümândan mîrâs alamıyacağı hususunda ittifak ettiler. Müslümâmn kâfirden mîrâs almasında ise ihtilâf vardır. Cumhura göre, müs-lim de kâfirden mîrâs almaz. Mürted ise ittifakla müslümâna vâris olmaz... (Müslim Ter., V, 146-147 "1614").
[54] Buhârî burada hadîs zikretmedi. Âlimlerin mezhebi şöyledir: Hristiyan köle öldüğü zaman, köleliği sebebiyle malı efendisine âid olur. Çünkü kölenin mülkiyeti sahîh değildir. Malım efendisi mîrâs yoluyla değil de kölenin sahibi olmakla hakk eder. Mükâteb, yânî hürriyetini satın alma mukaavelesi yapılmış köleye gelince, o mukaavele bedelini ödemeden önce ölür ve malında borcunu Ödeyecek mikdâr bulunursa, bu mal mukaavelesi için alınır, bundan artan birşey olursa o da beytu'1-mâle âid olur.
Çocuğunu inkâr edenin günâhına gelince, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Ebû Hu-reyre'den merfû'an rivayet ettikleri şu hadîs vardır: "Her kim baka baka çocuğunu inkâr ederse, Al/ah ondan rahmetini perde/er" (Aynî ve Kastallânî).
[55] Bâzı nüshalarda: "Çocuğunu inkâr eden kimsenin ve bir erkek kardeş veya kardeş oğlu iddia eden kimsenin günâhı babı" şeklinde gelmiştir.
[56] Bu hadîsin bir rivayeti yakında "Çocuk döşeğindir bâbf'nda geçmişti.
[57] Bunun bir rivayeti Mağâzî, "Huneyn gazvesi bâbı"nda geçmişti.
[58] Bundan daha geniş bir rivayet Ebû Zerr'den, "Kureyş'in Menkabeleri" bölümünde geçmişti.
Bu hadîsler, kişinin ma'rûf ve ma'lûrn olan nesebini inkârı ve başka bir yabancı kişiye nisbet iddiasının haram olduğuna açıkça delâlet etmektedirler. Dilimizdeki "Aslını saklayan haramzadedir" atasözü bu rivayetlerin vecîz bir İfadesidir
[59] Süleyman Peygamber, küçük kadının çocuğa olan şefkatinin büyüklüğüne delâlet eden korkusundan dolayı onun lehine hükmetti de, onun "Çocuğun büyük kadına âid olduğu" şeklindeki ikrarı ile amel etmedi....
Bu hadîsin bir rivayeti Peygamberler bölümünde "Süleyman Peygamber" başlığında geçmişti (Kastallânî)
[60] Ebû Hureyre o güne kadar "Sikkîn" sözünü işitmediğini, bu isim yerine "Mudye" ismini söylediklerini bildirmiştir. Bu iki isim, aynı âletin ayrı i'tibâr-dan isimleridir. "Sikkîn" ismi bıçağın, hayvanın hareketini sükûna erdirdiği için; "Mudye" ismi de hayvan hayâtının sınırını kestiği için böyle isimlendirilmiştir (Aynî).
[61] Kaaif izci demektir ki, eldeki, ayaklardaki, yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerlikle fer'in nesebini asl'a katan kimsedir. Câhiliyet devrinde Arablar arasında bu izcilere ehemmiyet verilir, onun sözüne hukuken i'tibâr edilirdi. Za-mâmmızdaki parmak izi bu izciliğin bir nev'i sayılabilir.

[62] Mâzerî dedi ki: Câhiliyetteki kimseler Usâme siyah, Zeyd ise beyaz tenli olduğu için, Usâme'nin nesebinde kötüleme yapıyorlardı. Bu meşhur kaaif, renk ihtilâfına rağmen Usâme'yi Zeyd'in nesebine katınca -zîrâ Arablar kaaif sözüne i'-timâd ederlerdi- Peygamber bundan sevinç duydu. Çünkü bu söz, nesebde ta'n etmelerinden onları men' edici mâhiyette idi (Nevevî).
Zeyd evvelâ Peygamber'in kölesi, sonra evlâdlığı olduğu için, bu dedikodulardan üzülüyordu. Sevinmesi bunun neseb kötülemelerini keseceğinden ileri geliyordu.
İmâm Şafiî bu hadîse tutunarak kaaifin sözü hüküm dayanağı olur demiştir. Ebû Hanîfe ise "Bir delil ile bilmediğin şeye tâbi1 olma "(el-tsrâ: 36) âyetine tutunarak, kaaifin sözünü reddetmiştir.
Bu hadîslerin birer rivayeti Usâme'nin fazileti bâbı'nda geçmişti. Bunları Müslim de Kitâbu'r-Radâ'da getirmiştir: Müslim Ter., IV, 584 "İz sürücünün çocuğu birinin nesebine kdtmasıyle amel babı"- "1459".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FERAİZ BAHSİ

VELA, VARİSİ OLMAYANLAR, PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN MİRASI VE BAZI EŞYASI İLE MALLARI TAHRİC

5079- Üsâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz."
[Nesâî hariç, allı hadis imamı.|
5080- Ebû Hureyre ve Cabir radiyallahu ahhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Farklı dine mensup iki kimse arasında tevarüs (miraslaşmak) yoktur." |Tirmi/î|
5081- Üsâme radiyallahu anh'dan:
"Ey Allah'ın Resulü, yarın nerede konaklayacaksın?" diye sordu. O, Mekke'nin fethedildiği sırada: Resûlullah: "Ukayl bize (kalacak) ev mi bıraktı?" şeklinde cevap verdi. [Buhârî, Müslim ve Ebû DŞvud.j
5082- Muhammed bin el-Eş'as radiyallahu anh'dan:
"Onun yahudi ya da hıristİyan olan halası vefat etti. Durumu Ömer'e anlatıp: 'Ona kim vâris olabilir?' diye sordu. Ömer: 'Ona kendi dininden olanlar vâris olur.' şeklinde cevap verdi.
Daha sonra Osman'a gelip ona da aynı soruyu sorunca, Osman şöyle dedi: 'Ömer'in sana, 'Ona kendi dininden olanlar vâris olur' dediğini unuttuğumu mu sanıyorsun?' dedi."
[MSlik]
5083- Urve radiyallahu anh'dan: Ensâr'dan, Uhayha bin el-Cellâh adında
bir adamın kendisinden küçük amcası vardı ve dayılarının gözetiminde kalıyordu. Onu Uhayha sırf ona vâris olmak için yanına aldı ve sonra öldürdü. Bunun üzerine dayıları: "Biz büyüyüp güçleninceye kadar ona baktık. Fakat öldüren kişinin tarafı (asabi olması sebebiyle) miras alma hususunda bize galip geldi"
(Urve dedi ki:) "Bu sebepledir ki bir katil öldürdüğü kimseye vâris olamaz." [Mâliki
5084- Rabî'a bin Abdirrahman radiyallahu anh'dan, o da alimlerinden bir çoklarından:
"Cemel. Sıffîn ve Harre günü öldürülenler birbirlerine vâris olamadılar. Sonra Kudeyd Savaşı olunca, yine birbirlerine mirasçı olamadılar, ancak mal sahibinden önce Öldürüldüğü delillerle sabit olanlar hariç."
[Mâliki
5085- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Ömer araplar içinde doğanlar hariç acemlerden hiçbirinin araplara varis olmasını uygun görmedi." [Mâlik.]
5086- Ebû'l-Esved radiyallahu anh'dan: "Muâz'a müslüman olan oğlunun kendisine vâris olduğu bir yahudinin mirası meselesi getirildi. Şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'islâm mağlup edilmez, (gücü) artar, eksilmez'."
[Ebû Davudi
5087- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Gaylân es-Sakafî müslüman olduğunda
nikâhı altında on tane kadın vardı, Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Onlardan dört tanesini seç.'
Ömer'in dönemi gelince, kadınlarını boşadı, malını oğulları arasında taksim etti. Ömer bunu duyunca, şöyle dedi; 'Sanırım şeytanın hırsızlama sızdırdığı haberler içinde senin ölümün de vardır. Bunu senin içine koymuş, galiba sen çok yaşamayacaksın. Allah'a yemin olsun ki, hanımlarına ric'at edip onlara tekrar nikâhının altına alacaksın; yahut mutlaka ben onları sana vâris kılacağım ve emredip kabrini Ebû Riğâl'in kabri gibi taş yağmuruna tutturacağım'.1' [Ahmed, BezzârveEbû Ya'iâ.j
5088- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan.: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in hakkında: "Bu ümmetten birini kendime dost edinseydim, onu dost edinirdim: lâkin İslâm dostluğu daha üstün ya da hayırlıdır"
buyurduğu kimse (yani Ebû Beki'), dedeyi baba makamına koymuştur.
Bununla Ebû Beki''i kastediyor. Çünkü Ebû Bekr, İbn Abbâs ve Îbnü'z-Zübeyr dediler: "Dede, baba makamındadır" dediler.
Sahabenin kalabalık olduğu bir devirde, Ebû Bekr'e bu hususta muhalif olan hiç kimse zikredilmedi.
İbn Abbâs dedi ki: "Kızkardeşlerim değil de bana oğlumun oğlu vâris olur. Ben ölen oğlumun oğluna vâris olamam."
Ömer, Ali, İbn Mes'ûd ve Zeyd'den bu hususta değişik görüşler zikredilir. [Buhârî]
5089- îmrân bin el-Husayn radiyallahu anh'dan:
Bİr adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: "Oğlumun oğlu (lorunum) öldü; onun mirasından bana düşen nedir?" Şöyle buyurdu: "Sudus (= altıda bîr)." Oradan ayrılınca, onu çağırdı ve şöyle buyurdu: "Sana diğer bir sudus daha vardır." Dönüp giderken yanma çağırdı ve şöyle buyurdu: "Diğer sudus hak değil, fazladan bir ikramdır!" [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5090- Muâviye radiyallahu anh'dan:
"O, Zeyd bin Sâbil'e dedenin vâris olması hakkında bir mektup yazdı. Zeyd, cevabî mektubunda ona şunu yazdı: 'Sen bana dede hakkında sormak üzere bir mektup yazdın, Allah en doğru bilendir. Onun hakkında halifelerin dışında kimse hükmetmemiştir. Senden önce şahit olduğum iki halife de ona (dedeye), ölenin geride bir kardeş bıraktığı zaman mirasın yarısını; iki ve ikiden fazla kardeş bıraktığı zaman mirasın üçte birini verirlerdi. Kardeşler çok olursa bile dedenin hissesi sülüsten (üçte birden) az olmazdı'."
5091- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e 'Dede için nasıl taksimat yapacağım?' diye sordu.
Resûlullah şöyle buyurdu: 'Ey Ömer! Bunu neden soruyorsun; bunu Öğrenmeden Önce öleceksin.' Hakikaten de Ömer onu öğrenmeden önce vefat etti."
ITııberânî, M. cl-Evsat'ln.]
5092- Şa'bî radiyallahu anh'daıı:
Haccâc beni bağlı olarak getirtti. Yolda Yezîd bin Ebî Eşlem bana rastladı.

Dedi ki: "Biz bugün senin iki dudağın arasından çıkacak söze bakıyoruz. Bugün yalvarma günü değildir. Zira Haccac'm nifak ve şirki ayyuka çıkmıştır. Kendini iki lânetliden kurtarmana bak."
Sonra bana Muhammed bin el-Haccâc rastladı. Aynı Yezîd'in söylediği gibi söyledi.
Haccâc'in yanma girdiğimde bana: "Ey Şa'bî! Sen bize karşı çıktın. Hareketlerinde ileri gittin, değil mi?" diye sordu. Şöyle cevap verdim:
"Allah, emîrİ ıslah etsin! Evimizi başımıza dar etti, değerimiz kalmadı, geçimimiz zorlaştı, uykumuz kaçtı, korku içinde kaldık, rezil rüsvay olduk, iyi ve takva sahibi iyiler kalmadı, güçlü fâcirler de yok artık."
"Doğru söyledin. Vallahi bize karşı çıkmakla iyi yapmadılar, bozguna uğradıkları için bize karşı güç de kazanamadılar."
Şa'bî devamla: O, mirasla İlgili (bir gün) bana muhtaç oldu ve haber gönderip:
"Ölen adam geride, bir anne, bir dede ve bir de kız kardeş bıraktı, bunların mirası hususunda sen ne dersin?" diye sordu
Dedim ki: "Bu mesele hakkında sahabeden şu beş kişi ihtilâf ettiler; İbn Mes'ûd, Ali, Osman, Zeyd bin Sabit ve İbn Abbâs."
Dedi kî: "Peki onun hakkında İbn Abbâs ne dedi?" Eğer görüşü doğru ise şöyle yaptı: "Dedeyi baba mevkiine koydu, kız kardeşe bir şey vermedi, anneye sülüs (üçte bir) verdi."
"İbn Mes'ud ne dedi"
"Onu altı hisse yaptı; kıza üç, dedeye iki, anneye bir hisse verdi."
"Peki onun hakkında mü'minlerin emiri (Osman) ne dedi?"
"Onu üç hisse yaptı."
"Peki Ebû Turâb (Ali) ne dedi?"
"Onu altı hisse yaptı; kıza üç, anneye İki, dedeye bir hisse verdi."
"Peki Zeyd ne dedi?"
"Onu dokuz hisse yaptı; anneye üç, dedeye dört, kız kardeşe iki (hisse) verdi" dedim. Ondan sonra kendisi şöyle dedi: Kadıya söyleyin mü'minlerin emîrinin görüşünü yürürlüğe koysun." lBezzâr|
5093- Yalıya bin Saîd radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer dedenin mirasını yazdı (takdir
etti) fakat suikaste uğradığında onu getirtip imha ettikten sonra şöyle dedi: 'İlerde bize onun hakkındaki görüşünüzü belirteceksiniz." [Dâıimî]
5094- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: Abîde'ye dedim ki: "Dedenin (mirası)
hakkında bana bir hadis rivayet et." Şöyle de-dî: "Ben dedenin mirası hakkında tam seksen çeşit farklı hükmü biliyorum." IDârimî]
5095- Ali radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "Kim Cehennem cürsûmelerine atılmaktan hoşlanıyorsa, kardeşler ile dede arasındaki (miras) hakkında hüküm versin." |Bu üç rivayel Dârimî'ye uitlir.|
Son rivayet kimliği meçhul bir râvi kanalıyla gelmiştir.
5096- ibrahim radiyallahu anh'dan: "Hz. Ali, kardeşlerle beraber dedeyi de altıya kalıyor ve her fariza sahibine farizasını (mirasta tayin edilen hissesini) veriyordu.
Dede varken anne bir kardeşe ve bir kız kardeşe de miras vermiyordu. Çocuk varken dedeye südüs (altıda bir)'den fazla vermiyordu. Ondan başka kimse yoksa o zaman veriyordu.
Ana baba bir kardeş varken, baba bir kardeşe vermezdi. Ana baba bir kız kardeş ve baba bir erkek kardeş olduğu zaman, kıza mirasın yarısını veriyordu, diğer yansını yarıyan-ya dede ile kardeş arasında paylaştırıyordu. Eğer bir çok erkek ve kız kardeşler olursa dedeyi onlara, sudus (allı)da bir vererek orlak yapıyordu." | Dârimî]
5097- Şa'bî'nin Ali'den naklettiği rivayette şöyle geçmektedir:
"Altı erkek kardeş ile dede bulunduğu zaman dedeye altıda bir verirdi."
5098- İbn Abbâs'ın Ali'den yaptığı rivayetle o, dedeye yedide bir verdi.
5099- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "O, kardeşlerle beraber dede bulunduğu
zaman dedeye üçle bir verirdi. Ondan eksik vermezdi." [DSrimî]
5100- Zeyd bin Sabît radiyallahu anh'dan: "O, kız kardeş, anne, koca ve dede bulunduğu zaman, mirası yirmiyedi hisse yapar ve anneye altı, kocaya dokuz, dedeye sekiz, kız kardeşe dört hisse verirdi." [Dârimî]
5101- İbrahîm (en-Nehaî) radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem iki nine baban tarafından, bir nine de annen tarafından (diyerek) üç nineye altıda bir verdi." [Dârimî]
5102- Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Babanın annesi anneye vâris olmaz.
Onun oğlu ona varis olamıyor da, o kadın ona nasıl vâris olsun?" |Dârimî]
5103- A1İ ve Zeyd bin Sabit radiyallahu anhumâ'dan;
"Eğer nineler (akrabalıkta) eşit iseler, üç nine vâris olur: Babasının iki ninesi, annesinin annesi, babasının annesi. Bir de annesinin ninesi. Sehim bunlardan yakın olanın olur." [Dârimî]
5104- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ninelerin mirasları yoktur, yedikleri bir ikramdır. Ninelerin yakınları ve uzakları birdir." [D3rimî|
5105- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, kız ve oğlunun kızı hakkında dedi ki: Yarı ve altıda biri vardır (yani kız yarı alır, oğlunun kızı altıda bir alır). Kalanı kıza verilir."
[Dârimî|
5106- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, (kalanı) mirastan lakdir edilmiş bir
hissesi olan kimseyle birlike bir kardeşe vermezdi ve nineye öz kızı varken oğlunun kızına da vermezdi. Kadına da. kocaya da vermezdi. Ali ise kadın ve koca hariç her hisse sahibine verirdi." [Dârimî]
5107- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "Ona kız veyahut kız kardeşin mirastaki
hissesi meselesi geldi, ona mirasın yarısını verdi, artanı da Beylu'1-male (hazineye) devretti." [Dârimî]
5108- Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr radiyallahu anh'dan:
"Zuraykoğullarından olma kardeşime, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in lan-ctleşme (mulâane) sonunda doğan çocuğun nesebi sormak için mektup yazdım. Cevabî mektubunda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onu annesinin nesebine kattığını ve annenin hem annesi ve hem de babası yerinde olduğunu yazdı."
Süfyân dedi ki: "Malın hepsi annenin olur. Çünkü o, hem babası, hem de annesi mevkiindedir." [Dfirimî]
5109- eJ-Hasan radiyallahu anh'dan;
"Lian'da bulunan kadının oğlu Ölüp geride annesini ve annesinin akrabalarını bıraktığında: 'Anne malın üçte birini alır, gerisini de annesinin akrabaları alır.' dedi." [Dârimî]
5110- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, İbnü'd-Dahdâha'nın vârislerini aradı; (miras verecek) kimseyi bulamayınca malını onun dayılarına verdi." |Dârimî|
5111- Ömer radiyallahu anh'dan:

Ona anne bir amca ile teyze meselesi getirildi. Anne bir amcaya malın üçle ikisini, teyzeye de üçte bîrini verdi. [DârimîJ
5112- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Teyze anne yerindedir; hala da baba yerindedir. Kardeşinin kızı kardeş yerindedir. Mirasa hak kazanmış yakın akraba (asabe)
olmadığı zaman her rahim (akraba) ait olduğu akraba yerindedir. | Dârimî |
5113- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Oğluyla birlikte bulunan ninenin veraset
meselesinde, dedi ki: 'Oğlu sağken, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in malın altıda birini yedirdiği ilk nine odur'," |Tirmizî|
5114- Kabîsa radiyallahu anh'dan: Annenin annesi olan nine, (diğer rivayette
babanın annesi olan nine diye geçer) Ebû Bekr'e mirasını sormak için geldi. Ebû Bekr dedi ki: "Allah'ın Kitâb'ında senin için hiçbir şey yoktur; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde de senin için bir şey olduğunu bilmiyorum. Haydi şimdi sen evine git de bu meseleyi insanlara bir sorayım ."
İnsanlara sordu. Muğîre bin Şu'be şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulundum, ona (nineye) altıda bir verdi." Ebû Bekr sordu:
"Seninle beraber kimse var mıydı?" Hemen Muhammed bin Mesleme ayağa kalkıp aynı Muğîre gibi konuşlu. Bunun üzerine, Ebû Bekr bu hükmü onun (ninenin) hakkında geçerli kıldı.
Sonra başka bir nine Ömer'e mirasını sormak için geldi. Ömer şöyle dedi:
"Allah'ın Kilâb'mda senin için hiçbir şey yoktur. Bu hususta verilen hüküm senden başkası için verilini şiir. Ben ferâize bir şey ilave edemem; ancak sizin için o südüs (allıda bir) bahis konusudur. Eğer birden fazla (yani iki büyük anne) olursanız aranızda paylaşırsınız; tek olursanız o altıda biri yalnız başına alır."
IMâiik, Tİrmizî ve Ebû Dâvuıl.l
5115- el-Kâsım bin Muhammed radiyalla-hu anh'dan:
"Ebû Bekr'e İki nine geldi; Ebû Beki" altıda biri anne tarafından olan nineye vermek isleyince, Ensâr'dan bir adam şöyle dedi: 'Öldüğü zaman, oğlu tarafından kendisine vâris olunacak kadını bırakıyorsun, olur mu bu?' Bunun üzerine Ebû Bekr altıda biri ikisinin arasında paylaştırdı." jMâlik.]
5116- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beraberinde anne yoksa o zaman nineye altıda bir vermiştir." [Ebû Dâvud|
5117- Muâz radiyallahu anh'dan:
"O, Yemen'deyken, bir kız kardeş ile bir kız bırakarak ölen kimse hakkında, her birine nısıf (yarısını) vererek mirasçı kıldı. O zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sağ idi." IBuhârîve Ebû Dâvud]
5118- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Ömer bizimle bir görüşü
paylaştığı zaman rahatlardı. O, bir koca ve ebeveynin mirası hakkında şöyle dedi: 'Koca yan alır; anne ise kalanın üçte birini alır'." | Dârimî]
5119- Yezîd el-Reşek radiyallahu anh'dan:
"İbnü'l-Müseyyeb'e, ölüp geride bir eş ve ana baba bırakan adam hakkında sordum. Şöyle dedi: 'Zeyd bin Sabit bu meseleyi dört hisse olarak taksim ederdi'." [Dârimî]
5120- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Geride kalan koca ve ana baba hakında şöyle demiştir: 'Koca yarısını, anne malın tamamının üçte birini alır. Geriye kalan da babaya kalır'." [Dârimî]
5121- İkrime radiyallahu anh'dan:
İbn Abbâs, Zeyd bin Sâbit'e haber gönderdi: "Kalanın üçte birini Allah'ın Kitâb'm-da buluyor musun?" Zeyd'in cevabı: "Sen kendi görüşüne göre söz söyleyen bir adamsın, ben de kendi görüşümü söyleyen bir adamım." [Dârimî]
5122- İbrâhîm (en-Nehaî) radiyallahu anh'dan:
"O, koca, anne, anne-baba, baba-anne bir erkek kardeş, anne bir erkek kardeşlerin mirası hakkında şöyle derdi: 'Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd bunları mirasta ortak yaparlardı.' Ömer: 'Baba akrabalığı arürır.' derdi." [Dârimî]
5123- Ebû Miclez radiyallahu anh'dan: "Osman, koca, anne ve anne bir iki kardeşle birlikte kalan anne-baba bir iki kardeşe mirastan hisse verir, Ali ise vermezdi." jDârimî]
5124- Hakîm bin Câbir radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki: "İbn Mes'ûd, anne-baba bir kız kardeşler, baba bir erkek kardeşlerle kız kardeşlerde; anne-baba bir kızkardeşlere üçte iki, kalanı ise kızlara bir şey ayırmadan sadece erkeklere verirdi." Hakîm devamla bu konuda Zeyd b. Sabit'in:
"Erkeklere mirastan pay verip, kadınlara vermemek cahiliyye uygu lam al indir. Böyle bir durumda kız kardeşlere de hisse verilir." dediğini nakletti," [Dârimî]
5125- Mesrûk radiyallahu anh'dan:
O da bunları ortak yapardı. Ona Alkanıe dedi ki: "İçlerinde Abdullah b. Mes'ûd'dan daha güzel kavrayan kimse var mıdır?" "Hayır, lâkin ben Zeyd bin Sabit ve Medinelileri gördüm, iki kız, oğlunun kızı, oğlunun oğlu ve iki kız kafdeş de tümünü mirasa orlak yapıyorlardı." |Dûrimî|
5126- Şurayh radiyallahu anh'dan: "Ölüp geride kocasını, annesini, baba bir
kız kardeşini, anne bir erkek kardeşlerini bırakanın mirası meselesinde, asıl meseleyi altı hisseden yapar, sonra on hisseye çıkarırdı. Üç hisse olarak kocaya yarı, anne-baba bir kız kardeşe üç senim olarak yarı, anneye bir se-him olarak südüs (allıda bir), anne bir kardeşlere iki sehm olarak sülüs (üçle bir), baba bir kız kardeşe üçte ikiyi tamamlamak için bir sehm vermiştir." [BfirimîJ
5127- Huzeyl bin Şurahbîl radiyallahu anh'dan:
Ebû Musa'ya, kız, oğlunun kızı ve kız kardeşin mirasını sordular. Şöyle dedi: "Kız yan alır, kız kardeş de yan alır." Sonra soruyu sorana: İbn Mes'ûd'a git diye tavsiye edildi; O da Ona gidip Ebû Musa'nın görüşünü de hatırlatarak bu durumu ona da sordu.
İbn Mes'ûd dedi ki: "Onun söylediği gibi söylersem (haktan) sapıtmış (yanılmış) olurum. Hidayete ermişlerden (doğruyu söyleyenlerden) olamam." Sonra dedi ki: "Ben size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği hüküm gibi hüküm vereceğim. Kız yan alır, oğlunun kızı üçte ikiyi tamamlamak için altıda bir alır. Kalan da kız kardeşin olur." Onun bu fetvasından Ebû Musa haberdar edilince şöyle dedi: "Bu derin alim aranızda bulunduğu sürece bana sormayın!"
[Ebû Dâvud, Tirmizî ve lafzıyla Buhârî.J
5128- Ali radiyallahu anh'dan: "Siz: 'Bu taksim, onların yaptıkları vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır' mealindeki âyeti (Nisa 12) okuyorsunuz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem borcun ödenmesinin vasiyetin yerine getirilmesinden önce olmasına hükmetmiştir. Anne-baba bir kardeşler, baba bir, anne ayrı kardeşlerden önce birbirlerine vâris olurlar. Erkek ise, anne-baba bir erkek kardeşine, baba bir erkek kardeşinden önce vâris olur." [Tirmizî]
5129- İbrahim (en-Nehaî) radiyallahu anh'dan:
Ali ile Zeyd dediler ki: "Köleler ve kitab ehli ne mahrum bırakılırlar ve ne de vâris olurlar." Abdullah ise: "Mahrum bırakılırlar, vâris olamazlar." dedi. [Dârimî]

5130- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
doğan çocuğun, ses verip ağlayıp sonra öldüğü taktirde hem vâris olacağına, hem de kendisine vâris olunacağına hükmetti." |Ebû Dâvud |
5131- Vasile radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kadın azatlısının, buluntu çocuğun, mü-lâane yoluyla kocasından ayrılmasına sebep olan çocuğun.olmak üzere üç kimsenden de miras alır." [Ebû Davudi
5132- İbn Mes'ûd ve Ali radiyallahu an-humâ'dan:
"O ikisi, müslümanhğı kabul eden mecû-siler hakkında: 'İki taraftan da akrabalarının tümüne vâris olurlar' dedi." |DârimîJ
5133- Muhammed bin Yahya bin Hibbân radiyallahu anh'dan:
"Dedem Hibbân'ın yanında biri Haşimî diğeri Ensâr'dan olmak üzere iki hanım vardı. Ensâriye'yi emzirmekte iken boşadı. Aradan bir sene geçtikten sonra (dedem) öldü. Kadın hâlâ hayız olmamıştı. Bunun üzerine kadın: 'Ben hayız olmadım, ona vâris olurum' dedi. Gidip Osman'ın yanında davalaştılar. Osman onun mirasa ortak olmasına hüküm verdi.
Hâşimî olan kadın Osman'ı kınayınca, Osman şöyle dedi: 'Bu, senin amcanın oğlunun işidir; çünkü bize böyle yapmamıza o işaret etti.' Bununla Ali'yi kastediyordu." |Mâiik.|
5134- Rabî'a bin Ebî Abdirrahman radiyallahu anh'dan:
"Abdurrahman b. Avf in karısı kendisinden boşanmayı isledi. O: 'Temizlendiğin zaman bana bildir.' dedi. Kadın temizlendikten sonra durumu bildirince Abdurralıman onu ebediyen boşadı, yahut kalan tek bir talakla boşadı. O anda Abdurrah-man hastaydı. Osman iddeti bitlikten sonra onu kocasından kalan mirasa vâris kıldı." (Mâlik.!
5135- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'-daıı:
"Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ne evlat ne de baba bırakmadan ölen (kelâle) hakkında sordu. Şu cevabı verdi:
'Sana yazın inen Nisa sûresinin son âyeti kâfi gelir'." [Mâlik.]
5136- el-Bcrâ radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Senden felva isliyorlar. De ki: "Vâris olarak ne baba, ne de çocuğu bulunmayan..." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Sana yaz âyeti (Nisa, 176) yetişir."
5137- Diğer rivayet: Ebû İshak'a dedim ki: "Kelâle, Ölüp de geride çocuk ve baba bırakmayan kimsedir, değil mi?" Şöyle dedi: "Öyle olduğu iddia ediliyor."
| Ebû Dâvud ve Tirmizîl
5138- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Dayı, sadece vârisi olmayana vâris olur." [Tirmizî]
5139- Ömer radiyallahu anh'dan:
O (mirasla ilgili) hala hakkındaki hayretini çoğu kez "kendisine vâris olunuyor fakat kendisi vâris olamıyor" sözleriyle ifade ederdi. [Mâlik.]
5140- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O şöyle derdi: 'Diyet âkileye (yani diye-
ti ödemeye iştirak eden baba cihetinden yakınlara) aittir. Öyleyse bunlar ona (diyete) vâris olurlar. Kadın, kocasının diyetine vâris olamaz.' Ona Dahhâk bin Süfyân şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana 'Eşyem ed-Dubâbt' nin karısını kocasının diyetine mirasçı kıl!' diye yazdı. O kadın başka kavimdendi. Bunun üzerine Ömer kararından döndü." [Ebû Dâvud ve TirnıizîJ
5141- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e gelip şöyle dedi: 'Anneme bir cariyeyi sadaka olarak vermiştim. Annem öldü, cariye kaldı.' 'Sen yine sevabını aldın: cariye tekrar sana miras olarak döndü' buyurdu." [Müslim, Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
5142- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Oğullardan erkek çocuklar şayet onlardan başka erkek çocuğu yoksa ölenin çocukları mesabesindedir. Oğlanlardan erkek torunlar, erkek çocuklar, oğlanlardan kız (orunlar ise kız çocukları gibidir. Bunlar miras alma ve mirasa engel olma hususunda birbirleriyle aynıdırlar. Adam ölüp de geride oğluyla, ondan torunu kalmışsa, lorun mirastan fay alamaz. Eğer adam ölüp de geride bir kız, bir de erkek oğlundan erkek lorun bırakırsa, kız yan alır, kalan da oğlundan erkek toruna kalır. Çünkü Peygamber sallallalıu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur: 'Miras hisselerini (Kur'ân'da takdir huyundan hak sahiplerine verin: ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin'."
[Bllhârî bir bâb ballığında.]
5143- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ona, biri anne bir kardeş, diğeri koca olan iki amca oğullan hakkında sordular. Şöyle dedi: 'Koca yan alır. anne bir kardeş olan südüs (allıda bir) alır, kalanı aralarında yan yarıya paylaştırılır'." [Rezîn]
5144- Zeynep radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in başını tarıyordu. Yanında Osman bin Affân'ın hanımı ile birtakım muhacir kadınlar da vardı. Bunlar, (Hz. Peygamberce, varislerin çokluğu sebebiyle) evlerinin kendilerine dar gelmeye başlayacağından ve (yakında) oradan çıkarılacaklarından şikayet etliler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem muhacirlerin evlerinin kadınlarına miras olarak verilmesini emretti.
îbn Mes'ûd öldüğünde karısı onun Medine'deki evine vâris oldu." |Ebû Davudi
5145- Fâtuna radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her kadının oğullarının mensup olduğu asûbesi vardır; Fâtıma mn evlâdı müstesna, onun velîsi de, asabesi de benim!"
[Taberânî, Mu' cetnıı' t-Kebîr'âe zayıfbit senedie.J
5146- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Cahiliyette yapılan miras taksimatı, cahi-liyette yapıldığı taksimat üzere olur. Miras henüz taksim edilmeden İslâm'a erişip girmişlerse artık mirasın taksimatı İslâm üzere olur."
[Ebû Dâvud. Mâlik'in de benzeri bir miirsel rivayc-li bulunmakladır.]

VELA, VARİSİ OLMAYANLAR, PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN MİRASI VE BAZI EŞYASI İLE MALLARI
5147- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden;

(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mala kim vâris olursa velâya da vâris
olur." [Tirmizî; daha sonra "İsnadı kavı ıleğiidİr" dedi. I
5148- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından; o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Velântn mirası, erkeklerden en büyüğüne düşer. Kadınlar velâya bizzat azat ettikleri veya azat ettiklerinin azat ettikleri olması dışında vâris olamazlar." IRe/.în]
5149- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: "Âişe azat etmek niyetiyle bir cariye salın
almak istedi. Ancak cariyenin ailesi velayet hakkı kendilerinin olmadan buna razı olmadı, Âişe, durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu: 'Bu şart seni alıkoymaz, çünkü velâ hakkı azat edenindir'."
5150- Ebû Bekr bin Abdirrahman radiyallahu anh'dan:
"Âs bin Hişâm Öldü. Üç tane oğul bıraktı. İkisi anne bir oğullar, diğeri ise herhangi bir sebepten olan oğul. Anne bir olan oğulların biri öldü. Geride mal ve azatlı köleler bıraktı. Anne-baba bir kardeşi malına ve azatlı kölelerinin velasma vâris oldu. Sonra vâris öldü, geride baba bir oğul ve kardeş bıraktı.
Oğul dedi ki: 'Babamın hissesine düşen mal ve azatlı kölelerin velâsı benim hisseme düşmüştür.' Kardeşi dedi ki: 'Durum böyle değildir. Senin hissene sadece mal düşmüştür, azatlıların velâsını değil. Bugün kardeşim ölseydi meselâ ben ona vâris olmaz mıydım?' Bunun üzerine Osman'a başvurdular. Osman, azatlıların velâsını kardeşine verdi." [Mâlik.]
5151- Ziyâd bin Ebî Meryem radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın kendisine ait olan bir köleyi azal elti. Sonra öldü, geride oğlunu ve kardeşini bıraktı: Sonra azatlısı da öldü. Kadının oğlu ile kardeşi miras hakkında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Miras kadının oğlunundur.' Kardeşi dedi ki: 'Bir cürüm işleseydi kime ait olurdu'?'
'Senin üzerine' buyurdu." |Dârimîl
5152- el-Hasan radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahvı aleyhi ve sellem'e bir köle getirdi. Dedi ki: "Ben bunu salın aldım, azat edeceğim, ne dersin?"
"O senin kardeşin ve nıevlândır (azatlı kölendir)."
"Onun dostluğu hakkında ne dersin?" "Sana teşekkür ederse, bu onun için hayır, senin için serdir. Eğer sana karşı nankörlük yaparsa, bu senin için iyi, onun İçin kötü olur." "Peki malı hakkında ne dersin?" "Eğer akraba bırakmadan ölürse sen ona vâris olursun!" buyurdu.
jİkisi cie mürse.1 olarak Dârimî'ye aittir.]
5153- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Riyâb bin Huzeyfe bir kadınla evlendi; kadın ona üç oğlan doğurdu. Anneleri öldü, onun mallarına ve azat ettiği kimselerin velâ-sına vâris oldular. Amr bin el-Âs onun oğullarının asabesi (yani sadece vâris olduğunda malın tamamını alabilecek en yakın akrabala-
rı) idi. Amr, onları Şam'a yolladı, orada öldüler. Amr bin el-Âs geldi. Onun bir azatlısı da öldü ve mal bıraktı. Kardeşleri Ömer'in nez-dinde ondan (Amr'dan) davacı oldular. Ömer şöyle dedi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Çocuğun veya babanın sahip olduğu mal, asabesi kimse onundur.' Ömer, Amr'a Abdurrahman bin Avf, Zeyd bin Sabit ve başka bir adamın şehâ-detini taşıyan bir mektup yazdı. Daha sonra Abdülmelik bin Mervan halife olunca, onlar onun yanında da davalaştılar. Abdülmelik: 'İşle bu, benim gördüğüm hükümdür' dedi ve Amr ise: 'Abdülmelik Ömer'in mektubu ile hükmetti. Artık kıyamete kadar biz bundan ayrılmayız1 dedi." [Ebû Dâvud]
5154- el-Mikdâm radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her mu mine ben kendi nefsinden daha ileriyim. Kim bir borç veya bakmaya muhtaç çoluk-çocuk bırakırsa bunların sorumluluğu bana aittir. Kim bir mal bırakırsa o, vârislerin olur. Ben mevlâsı olmayanın mevlûst-yım(vârisi olmayanların vârisiyim) malına vâris olurum; esirini kurtarırım. Dayı da mevlâsı olmayanın mevlâsıdır. Yeğenin malına vâris olur; onun esirini kurtarır."
5155- Diğer bir rivayet: "Kim borç gibi ağır bir şey bırakırsa, onu ödemek bana ait-tir; mal bırakırsa vârislerine aittir. Ben vârisi olmayanın vârisiyim; onun diyetini öderim ve ona vâris olurum." |Ebû Dâvud]
5156- Bureyde radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam gelip şöyle dedi: "Benim yanımda Ezd kabilesinden bir adamın mirası vardır, o kabileye mensup kimse bulamadım ki ona vereyim." Şöyle buyurdu: "Haydi git tam bir yıl Ezd kabilesinden birini ara." Bil' sene sonra ona geldi ve dedi ki: "Bunu verecek bir Ezdî bulamadım." Şöyle buyurdu: "ilk rast geleceğin Huzâî kabilesinden bir adama bak, ona verirsin." Adam geri döndüğünde, "Bana o adamı getirin!" buyurdu. Adam gelince, şöyle buyurdu: "Huzâa kabilesinin en yaşlısını bul ve bunu ona ver!"
5157- Diğer bir rivayet: Huzâa'daıı bir adam öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e onun mirası getirildi, şöyle buyurdu: "Onun bir vârisini arayın ya da bir akrabasını arayın." ona ne bir vâris ne de bir akraba bulabildiler. Bunun üzerine "Onu Huzûa'mn en yaşlısına verin!" buyurdu. |Ebû Dâvud]
5158- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlı kölelerinden biri öldü ve geriye mal bıraktı. Ancak geride ne bir yakın ne de bir çocuk bıraktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Onun mirasını kendi köy halkından birine verin!'"
|Ebû Dâvud veTirmizî|
5159- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam Öldü geride vâris bırakmadı; sadece azat ettiği bir köleyi bıraktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun mirasını ona (azatlıya) verdi." |Ebû Dâvuii ve Tirmizîl
5160- Temîm ed-Dârî radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Dalla önce müşrik iken müslüman birinin vasıtasıyla müslüman olan kimse hakkındaki sünnet (hüküm) nedir?" Resûlullah bana bunu açıklayarak buyurdu ki: "Müslüman kişi, İslâm'ı kabul edene sağlığında da, ölümünde de insanların en yakını ve en ileri olanıdır."
[Ebû Dâvud ve Tirnıi/î|
5161- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin vasıtasıyla bir adam müslüman olursa, ona cennet vacip olur."
|Taberânî, Mu"'ccmıı'İ-Kebîr'de teyyîn bir senedle.J
5162- Ömer radiyallahu anh'dan: "Bulunmuş çocuk hürdür, (ona kimse velayet iddia edemez) mirası da Beylü'l-Mal'a aittir. Efendisi tarafından 'Senin üzerinde kimsenin velayeti olmasın, seni azad ediyorum' diyerek azad edilen köle de hürdür ve mirası da Beytü'l-Mal'a aittir." IRezînj
5163- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Vârislerim bir dinarı bile aralarında taksim edemezler. Hanımlarımın nafakası ve işçimin geçiminden sonra, bıraktıklarım birer

sadakadır." [Mâlik, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
5164- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Fâtıma babasının Ölümünden sonra Allah'ın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e fcy olarak ihsan ettiği malın mirasından Ebû Bekr'den istedi. Ebû Beki- ona şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Biz miras olarak bir şey bırakmayız, bıraktıklarımız birer sadakadır." Fâtıma buna çok kızdı. Ölünceye kadar Ebû Bekr ile konuşmadı. Fâtıma Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra allı aya birkaç gün kala yaşadı. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e Hayber ile Fedek'lekİ fey olarak ihsan ettiği maldan ve Medine'deki zekât malından kendi hissesine düşeni istedi. Ebû Bekr bunu kabul etmedi ve: 'Bunlardan hiçbir şeyi sana veremem. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı şeyden hiçbir şeyi lerkc-demem. O ne yaptıysa ben de onu yaparım. Onun emrine karşı gelirsem perişan olurum' dedi. Sonra Ömer de aynısını yaptı. Ancak Medine'deki sadakasını Ömer, Ali ile Ab-bâs'a verdi. Hayber ile Fedek'i elde tuttu ve 'Bunlar Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem sadakasidir. Onunla ilgilenmek, gelirlerini fakirlere ve ilgili yerlere dağılmak, işbaşında olanlara aittir' dedi. İşle onlar bugüne kadar o hal üzere kalmışlardır."
5165- Diğer rivayet: "Bize vâris olunmaz; bıraktıklarımız sadakadır. Ne var ki Muham-ıned ailesi bu maldan (Allah'ın malından) yerler ve geçinirler. Geçimlerinden başka fazla bir şey yapma hakları da yoktur,"
| Müslim, EbO Dâvud ve Nesaî.l
5166- Ebû't-Tufeyl radiyallahu anh'dan: "Fâtima babasının mirasını istemek için
Ebû Bekr'e geldi. Ebû Bekr ona şöyle dedi:
'Allah Resulü sallariahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Allah, Peygamberine onu geçindirecek bir şey ikram ederse, ondan geride kalan kendinden sonra iş başına geçenlerin emrine verilir'." |Ebû Dâvud]
5167- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seüem
vefat ettikten sonra hanımları, Osman'ı Ebû Bekr'e miraslarını istemek için göndermek istediler. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız ancak sadakadır' buyumıamış mıydı? dedi."
5168- Diğer rivayet: "Allah'tan korkmuyor musunuz, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duymadınız mı?: 'Biz miras bırakmayız; bıraktığımız sadaka olur. Muhammed ailesinin bu malı, gelip geçenler ve misafirler içindir. Ben öldüğüm zaman, ise o benden sonra iş başına geçecek olan emîrin olur'."
[Mâlik, Bulıârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
5169- Amr bin el-Hâris el-Huzâ'i radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir köle, ne bir cariye bırakmadı. Bıraktığı şey, binmiş olduğu beyaz kalır ile silahı ve Allah yoluna tasadduk elliği bir tarladan ibaretti."
[BuhârîveNesâî.l
5170- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
mushafm iki yanını kuşatan ciltler arasında bulunandan (Kur'ân'dan) başka bir şey bırakmamıştır." IBulıûrîi
5171- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan. dedi ki:
"Kılıcımı Semure'nin kılıcı şeklinde yaptım. Semure de kılıcını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kılıcı şeklinde yaptığını iddia etti. Semure son derece zâhid biri İdi."
jTirmizî]
5172- Câbir radiyallahu anh'daıa: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellcm,
Mekke'ye girdiği gün sancağı beyaz idi." |TİrmizÎ]
5173- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
bayrağı siyah, sancağı beyazdı." ITirmizfl
5174- Sımak (b. Harb)'dan, o da kavminden bir adamdan, o da onlardan başka birinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bayrağını san olarak gördüm," |Ebû Davudi
5175- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
bayrağı alaca yün işlemeli kaftanından dört köşeli siyah bir bayraktı." |Ebû Dâvud ve TirmizÎl
5176- Âsim el-Ahvel radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
bardağını Enes'in yanında gördüm. Biraz eskiyip içinde bazı çatlamalar olmuştu da gümüşle o çatlakları kapatmıştı. Nudârdan yapılmış geniş bir bardak İdi." Ma'mer dedi ki: "Nudâr, Necid'de bulunan bir ağaç adıdır."
Enes dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu bardakla sayamadığım kadar çok sayıda su ikram eltim."
İbn Şîrîn der ki: "Ben o bardağı gördüm, üzerinde demirden bir halka vardı. Enes o halkanın yerine gümüş yahut altından halka
yapmak istedi, fakat babası Ebû Talha şöyle dedi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı şeyden hiçbir şeyi değiştirip bozma!' Bunun üzerine Enes bundan vaz geçti." [Buhârî]
5177- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bana Abdullah bin Selâm dedi ki: "Allah
Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in içtiği bardak ile sana su içireyim mi?" Onunla evine gittim. O bardak İle bana su içirdi. Sevik (bir nevi yemek) de yedirdi ve bana "Burada namaz kıl; Resûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem burada namaz kılmıştır" dedi. jRezîn]
5178- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
bostanımızda Luheyf (noktasız Ha harfiyle) adında bir atı vardı."
[Buhârî]
Diğer rivayette, Luhayf {noktalı Ha harfiyle) şeklindedir.

TAHRİC

==========

5079-Bu hadisi Mâlik (farâid 10, s. 519), Buhârî (farâid 26, VIII, 11), Müslim (farâid 1, s. 1233), Ebû Dâvud (no. 2909), Tirmizî (no. 2108), ez-Zührî an Alî b. el-Hüseyn an Amr b. Osmân b. Affân an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5080-Bu hadisi Tirmizî (no. 2108), Humeyd b. Mes'ade an Husayn b. Nümeyr an İbn e. Leylâ an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 2911) ise Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Habîb el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc ettiler.
5081-Bu hadisi Buhârî (hacc 44, II, 157; cihâd 180/1, IV, 33; cihâd 48, V, 92), Müslim (hacc no. 439-40, s. 984-5) ve Ebû Dâvud (no. 2910), ez-Zührî an Alî b. el-Hüseyn an Amr b. Osmân b. Affân an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5082-Bu hadisi Mâlik (farâid no. 12, s. 519), Yahyâ b. Saîd an Sül. b. Yesâr an Muh. b. el-Eş'as senedi ile tahrîc etti.
5083-Bu hadisi Mâlik (uk?l no. 11, s. 868), an Yahyâ b. Saîd an Urve senedi ile tahrîc etti.
5084-Mâlik (farâid no. 15, s. 520), doğrudan Rabî'a'dan ahzetmiştir.
5085-Bunu Mâlik (farâid no. 14, s. 520), bir güvenilir râvi kanalıyla rivayet etmiştir.
5086-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2912), Müsedded an Abdilvâris an Amr b. e. Hakîm el-Vâsitî an Abdillah b. Büreyde an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved senedi ile tahrîc etti.

5087-Bu hadisi Ahmed (II, 14), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'nin de söylediği gibi râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` IV, 223).
5088-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5/1, IV, 191), Müslim b. İbr. an Vüheyb an Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5089-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2896) ve Tirmizî (no. 2099), Hemmâm b. Yahyâ an Katâde ani'l-Hasan an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.
5090-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (farâid no. 1, s. 510), an Yahyâ b. Saîd ennehu belağahu enne Muâviye senedi ile tahrîc etti.
5091-Râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir. Ancak Saîd b. el-Müseyyeb'in Hz. Ömer'i işittiği ihtilâflıdır (Mecma` IV, 227).
5092-Bu hadisi Bezzâr (no. 1388), Ravh b. el-Ferec el-Mısrî an Amr b. Hâlid an İsâ b. Yûnus an Abbâd b. Mûsâ ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
Abbâd'ın kim olduğu tam olarak belirlenemediği için isnâdı muzdaribtir (Mecma` IV, 229).
5093-Bu hadisi Dârimî (II, 351), Yezîd b. Hârûn an Yahyâ b. Saîd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5094-Bunu Dârimî (II, 351), Yezîd b. Hârûn an Eş'as an İbn Sîrîn senedi ile tahrîc etti.
5095-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 352), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Eyyûb es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an raculin min Murâd an Alî senedi ile tahrîc etti.
5096-Bu haberi Dârimî (II, 355), Muh. b. Yûsuf an Süfyân ani'l-A'meş an İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
5097-Bu mevkûfu Dârimî (II, 355), Ebû Nuaym an Hasan an İsmaîl ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
5098-Bunu Dârimî (II, 354), Muh. b. Uyeyne an Alî b. Müshir ani'ş-Şeybânî ani'ş-Şa'bî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5099-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 357), Ömer b. Hafs b. Gıyâs an ebîhî ani'l-A'meş an İbrâhim an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etti.
5100-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 357), Saîd b. Âmir an Hemmâm an Katâde an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etti.
5101-Bu hadis-i mürseli Dârimî (II, 358), Haccâc b. Minhâl an Şu'be an Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
5102-Bu haberi Dârimî (II, 358), Sül. b. Harb an Hammâd b. Seleme an Dâvud ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
5103-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 359), Yezîd b. Hârûn ani'l-Eş'as ani'ş-Şa'bî an Alî ve Zeyd senedi ile tahrîc etti.
5104-Bu mevkûfu Dârimî (II, 360), Yezîd b. Hârûn ani'l-Eş'as an İbn Sîrîn an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5105-Bu mevkûfu Dârimî (II, 360), Yezîd b. Hârûn an Şerîk ani'l-A'meş an İbrâhîm an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5106-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 361), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Muh. b. Sâlim ani'ş-Şa'bî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5107-Bu mevkûfu Dârimî (II, 361), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Muh. b. Sâlim an Hârice b. Zeyd an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etti.
5108-Bu mürseli Dârimî (II, 363), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Dâvud b. e. Hind an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr senedi ile tahrîc etti.
5109-Bu maktû? hadisi Dârimî (II, 363), Muh. b Yûsuf an Süfyân an Hişâm ani'l-Hasan senedi ile tahrîc etti.
5110-Bu mevkûfu Dârimî (II, 366), Abdullah b. Yezîd an Hayve an Ebî'l-Esved Muh. b. Abdirrahman b. Nevfel an Âsım b. Ömer b. Katâde an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5111-Bu mevkûfu Dârimî (II, 367), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Firâs ani'ş-Şa'bî an Ziyâd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5112-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (II, 367), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Muh. b. Sâlim ani'ş-Şa'bî an Mesr?k an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5113-Bu hadisi Tirmizî (no. 2102), el-Hasan b. Arafe an Yezîd b. Hârun an Muh. b. Sâlim ani'ş-Şa'bî an Mesr?k an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5114-Bu hadisi Mâlik (farâid no. 4, s. 513), Ebû Dâvud (no. 2894), Tirmizî (no. 2100-2101) ve İbn Mâce (no. 2724), Mâlik ani'z-Zührî an Osmân b. İshâk b. Hareşe an Kabîsa b. Z?eyb senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, sıhhat hükmü vermiştir.
5115-Bu mevkûfu Mâlik (farâid no. 5, s. 513-4), an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım b. Muh. senedi ile tahrîc etti.
5116-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2895), Muh. b. Abdilazîz b. e. Rizme an ebîhî an Ubeydillah Ebî'l-Münîb el-Atekî an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5117-Bu hadisi Buhârî (farâid 6, VIII, 6; 12, VIII, 7) ve Ebû Dâvud (no. 2893), ani'l-Esved b. Yezîd an Muâz senedi ile tahrîc ettiler.
5118-Bu mevkûfu Dârimî (II, 344), Yezîd b. Hârun an Şerîk ani'l-A'meş an İbrâhîm an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5119-Bu mevkûfu Dârimî (a. y.), Yezîd b. Hârun an Hemmâm an Yezîd er-Reşk senedi ile tahrîc etti.
5120-Bu mevkûfu Dârimî (II, 346), Haccâc b. Minhâl an Hammâd b. Seleme an Haccâc ani'ş-Şa'bî ve Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5121-Bu hadis-i mevkûfu Dârimî (a. y.), Saîd b. Âmir an Şu'be ani'l-Hakem an İkrime senedi ile tahrîc etti.
5122-Bu mevkûfu Dârimi (II, 347), Muh. b. Yûsuf an Süfyân es-Sevrî an Mansûr ve'l-A'meş an İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
5123-Bu mevkûfu Dârimî (II, 347), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Süleymân et-Teymî an Ebî Miclez senedi ile tahrîc etti.
5124-Bu mevkûfu Dârimî (II, 349), Saîd b. el-Muğîre an ësâ b. Yûnus an İsm. an Hakîm b. Câbir senedi ile tahrîc etti.
5125-Bu mevkûfu Dârimî (II, 350), Muh. b. Yûsuf ani's-Sevrî ani'l-A'meş an İbrâhîm an Mesr?k ve Alkame senedi ile tahrîc etti.
5126-Bu maktû? hükmü Dârimî (II, 350), Muh. b. Yûsuf ani's-Sevrî an Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Şureyh senedi ile tahrîc etti.
5127-Bu hadisi Buhârî (farâid 7, 12, VIII, 6-7), Ebû Dâvud (no. 2890) ve Tirmizî (no. 2093), Ebû Kays el-Evdî an Hüzeyl b. Şurahbîl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5128-Bu hadisi Tirmizî (no. 2094-5), Ebû İshak ani'l-Hâris an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5129-Bu mevkûfu Dârimî (II, 351), Sül. b. Harb an Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm an Alî ve Zeyd senedi ile tahrîc etti.
5130-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2920), Hüseyn b. Muâz an Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Yezîd b. Abdillah b. Kusayt an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5131-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2906), Tirmizî (no. 2115) ve İbn Mâce (no. 2742), Muh. b. Harb an Ömer b. Ru'?be et-Teğlebî an Abdilvâhid b. Abdillah en-Nasrî an Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5132-Bu mevkûfu Dârimî (II, 386), Haccâc an Hammâd ani's-Sevrî an raculin ani'ş-Şa'bî an Alî ve İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
5133-Bu hadisi Mâlik (talâk no. 43, s. 572), an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ senedi ile tahrîc etti.
5134-Bu mevkûfu Mâlik (talâk no. 42, s. 5727, doğrudan Rabî'a'dan ahzetmiştir.
5135-Bunu Mâlik (farâid no. 7, s. 515), doğrudan Zeyd'den ahzetmiştir. Bununla birlikte Müslim (farâid no. 9, s. 1236), daha uzun bir metinle Katâde an Sâlim b. e.'l-Ca'd an Ma'dân b. e. Talha an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5136-5137-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2888-9), Tirmizî (no. 3041-2) ve İbn Mâce (no. 2726), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
5138-Bu hadisi Tirmizî (no. 2104), İshâk b. Mansûr an Ebî Âsım an İbn Cüreyc an Amr b. Müslim an Tâvus an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
5139-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (farâid no. 9, s. 517), an Muh. b. e. Bekr b. Hazm an ebîhî Kesîr an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5140-Bu mevkûf hadisi Ebû Dâvud (no. 2927) ve Tirmizî (no. 2110), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
5141-Bu hadisi Müslim (siyâm no. 157-8, s. 805), Ebû Dâvud (no. 1656, 2877) ve Tirmizî (no. 667), Abdullah b. Atâ an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5142-Sahîh-i Buhârî, farâid 7, VIII, 6.
5143-Buhârî bunu (farâid 15, VIII, 8), muallak isnâdsız olarak irâd etmiştir.
5144-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3080), Abdülvâhid b. Giyâs an Abdilvâhid b. Ziyâd ani'l-A'meş an Câmi' b. Şeddâd an Küls?m an Zeyneb senedi ile tahrîc etti.
5145-Râvilerinden Şeybe b. Nuâme zayıftır (Mecma` IV, 224).
5146-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2914) ve İbn Mâce (no. 2485), Mûsâ b. Dâvud an Muh. b. et-Tâifî an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

5147-Bu hadisi Tirmizî (no. 2114), Kuteybe an İbn Lehî'a an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
5149-Bu hadisi Müslim (ıtk no. 15, s. 1145), İbn e. Şeybe an Hâlid b. Mahled an Sül. b. Bilâl an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5150-Bu mevkûfu Mâlik (ıtk no. 22, s. 784), an Abdillah b. e. Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Abdilmelik b. e. Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5151-Bu mürsel hadisi Dârimî (II, 372), Muh. b. ësâ an Ma'mer an Husayf an Ziyâd senedi ile tahrîc etti.
5152-Bu mürseli de Dârimî (II, 373), Yezîd b. Hârûn ani'l-Eş'as ani'l-Hasan senedi ile tahrîc etti.
5153-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2917) ve İbn Mâce (no. 2732), Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc ettiler.
İbnü'l-Medînî ve İbn Abdilberr'e göre isnâdı sahîhtir (Neyl VI, 76).
5154-5155-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2899-2900), Büdeyl b. Meysere an Alî b. e. Talha an Râşid b. Sa'd an Ebî Âmir el-Hevzenî ani'l-Mikdâm senedi ile tahrîc etti.
5156-5157-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2903-4), Cibrîl b. Ahmer an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5158-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2902), Tirmizî (no. 2105) ve İbn Mâce (no. 2733), Abdurrahman b. el-İsbehânî an Mücâhid b. Mervân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
5159-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2905), Tirmizî (no. 2106) ve İbn Mâce (no. 2741), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Avsece an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
5160-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2918), Tirmizî (no. 2112) ve İbn Mâce (no. 2752), Abdülazîz b. Ömer an Abdillah b. Mevheb an Temîm ed-Dârî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İmâm eş-Şâfiî ve Ahmed'e göre isnâdı zayıftır.
5161-Heysemî diyor ki: "İsnâdında yer alan Muh. b. Muâviye en-Nîsâb?rî çoğunluğa göre zayıftır. Hatta Yahyâ b. Maîn onu hadis uydurmakla ithâm etmiştir" (Mecma` V, 334).
5163-Bu hadisi Mâlik (kitâbu'l-kelâm no. 28, s. 993), Buhârî (farâid 3, VIII, 4), Müslim (cihâd no. 55, s. 1382) ve Ebû Dâvud (no. 2974), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5164-5165-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 51-54, s. 1379-82), Ebû Dâvud (no. 2968-9) ve Nesâî (kasmu'l-fey 1, VII, 132), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5166-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2973), Osmân b. e. Şeybe an Muh. b. el-Fudayl ani'l-Velîd b. Cemî' an Ebî-t-Tufeyl senedi ile tahrîc etti.
5167-5168-Bu hadisi Mâlik (kitâbu'l-kelâm no. 27, s. 993), Buhârî (farâid 3, VIII, 4-5), Müslim (cihâd no. 51, s. 1379) ve Ebû Dâvud (no. 2976), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Müslim'e, ikincisi ise Ebû Dâvud'a aittir.

5169-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 1, III, 186; cihâd 61/1, III, 220; cihâd 86, III, 228; fardu'l-humus 3/2, IV, 45; mağâzî 83, V, 144) ve Nesâî (ahbâs 1, VI, 229), Ebû İshâk an Amr b. el-Hâris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5170-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 16, VI, 106), Kuteybe an Süfyân an Abdilazîz b. Rufey' an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5171-Bu hadisi Tirmizî (no. 1683), Muh. b. Şucâ' an Ebî Ubeyde el-Haddâd an Osmân b. Sa'd an İbn Sîrîn senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5172-Bu hadisi Tirmizî (no. 1679), Yahyâ b. Âdem an Şerîk an Ammâr ed-Duhnî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5173-Bu hadisi Tirmizî (no. 1681), Muh. b. Râfi' an Yahyâ b. İshâk es-Sâlihânî an Yezîd b. Hibbân an Ebî Miclez Lâhik b. Humeyd an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5174-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2593), Ukbe b. Mükrim an Selm b. Kuteybe an Şu'be an Simâk an raculin min kavmihî senedi ile tahrîc etti.
5175-Bu hadisi Ahmed (IV, 297), Ebû Dâvud (no. 2591) ve Tirmizî (no. 1680), İbn e. Zâide an Ebî Ya'k?b es-Sekafî an Yûnus b. Ubeyd mevlâ Muh. b. el-Kâsım ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.
5176-Bu hadisi Ahmed (III, 247), Buhârî (fardu'l-humus 5/4, IV, 47; eşribe 30/3, VI, 252), Âsım'dan tahrîc ettiler.
Lafız Ahmed'e aittir.
5178-Bu hadisi Buhârî (cihâd 46/2, III, 216), Alî b. Abdillah b. Ca'fer an Ma'n b. ësâ an Ubeyy b. Abbâs b. Sehl an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FERÂİZ KİTABI

1. Feraizin Öğretilmesi Hakkında
2. Babasından Başkasına Neseb İddia Eden Kimse
3. Koca İle Ana-Baba Ve Karı İle Ana-Baba Hakkında
4. Kız İle Kızkardeş Hakkında
5. Ortak Kılınan Miras Payı (Müşerreke) Hakkında
6. Biri (Ölenin) Kocası, Diğeri Ana Bir Kardeşi Olan İki Amcaoğlu Hakkında
7. Kız, Oğul Kızı Ve Ana-Baba Bir Kız Kardeş Hakkında
8. Erkek Kardeşler, Kız Kardeşler, Çocuk Ve Çocuğun Çocuğu Hakkında
9. Köleler Ve Kitap Ehli Hakkında
10. Dede
11. Dede Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü
12. Dede Hakkında Hz. Ömer'in Görüşüne Dair
13. Dede Hakkında Hz. Ali'nin Görüşü
14. Dede Hakkında İbn Abbas'ın Görüşü
15. Dede Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü
16. Dede Hakkında Zeyd'in Görüşü
17. Ekderiyye: Yani, Koca, Ana-Baba Bir Kızkardeş, Dede Ve Ana Meselesi
18. Neneler Hakkında
19. Neneler Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü
20. Neneler Hakkında Hz. Ali İle Hz. Zeyd'in Görüşü
21. Neneler Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü
22. Neneler Hakkında Mesruk'un Görüşü
23. Red Hakkında Hz. Ali, Abdullah Ve Zeydin Görüşü
24. Mulâane Oğlunun Mirası Hakkında
25. Hunsa'nın Mirası Hakkında
26. Kelâle
27. Zevi'l-Erham'ın Mirası Hakkında
28. Asabe
29. Müşriklerle Müslümanların Mirası Hakkında
30. Mükâteb
31. Velâ
32. Mevlalara Değil, Doğum Yönünden Yakınlara (Pay) Verenler Hakkında
33. Velâ Hakkı En Yakınındır
34. Bir Adam İle Andlaşma Yapan Adam Hakkında
35. "Kadın, Kasten Ve Hataen Öldürülüşte Kocasının Diyetine Mirasçı Olur!" Diyenler
36. (Akîle Dışındakiler) Mirasçı Kılınmaz" Diyenler
37. Boğulanların Mirası
38. Zevi'l-Erham'ın Mirası
39. İddia Ve İnkâr
40. Mürtedin (Dinden Çıkanın) Mirası Hakkında
41. Katilin Mirası
42. (Müslüman Olan) Mecusilerin Miras Hükümleri
43. Esirin Mirası
44. "Hamil'in Mirası Hakkında
45. Zina Çocuğunun Mirası Hakkında
46. Saibenin Mirası
47. Bebeğin Mirası
48. Mükâteb'in Velâsı Hakkında
49. Köle Kadınla Evlenen Hür Erkek Hakkında
50. Vela'nın (Hükmi Akrabalığın) Mirası
51. İki Kişi Arasında Ortak Olup da Bunlardan Birinin, Payını Âzâd Ettiği Köle Hakkında
52. Velâ'dan Kadınlara Ait Olanlar
53. Velâ'nın Satılması
54. Miras Paylarının Ortak Paydadan Fazla Olması (Avl) Hakkında
55. Vela'yı (Kendi Tarafına) Çekme ('Cerru'l-Vela') Hakkı
56. Hiçbir Mirasçı Bırakmayarak Ölen Adam

FERÂİZ KİTABI

1. Feraizin Öğretilmesi Hakkında

2853. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asım, Muverrik el-Icli'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;"
"Kur'an'ı öğrendiğiniz gibi ferâizi, dilin (kaidelerini) ve Sünnetleri (yani dinin nakli hükümlerini) de öğrenin!"[1]
2854. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ömer dedi ki:"
"Ferâizi (miras paylarını) öğrenin! Çünkü onlar dininizin (hükümlerindendirler)."[2]
2855. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yusuf el-Mâcişûn rivayet edip dedi ki, İbn Şihâb şöyle dedi:"
"Osman ile Zeyd zamanın birinde ölselerdi, ferâiz ilmi yok olup giderdi. Andolsun ki, insanlar, bu (ilmi) onlardan başkasının bilmedikleri bir zaman geçirmişlerdir!"[3]

Açıklama

"Fâriza'nın çoğulu olan "ferâiz", dinin, "mükellef insanlardan kesin olarak yapılmasını istediği şeyler" demektir. "Ferâiz"in diğer ıstılahi bir manası ise, "ölenin bıraktığı şeylerden mirasçılarına takdir olunan paylar"dır. Ölenin bıraktığı mirasla ilgili hükümlerden, mirasın mirasçılara ne şekilde bölüştürüleceğinden bahseden ilme de "ferâiz ilmi= miras payları ilmi" denmektedir.
Bu ilmin büyük önemi vardır. Çünkü o, insanın, hayatta olma veya ölmüş olma şeklindeki iki temel durumundan ikincisiyle ilgili hükümleri ele

almaktadır. Ayrıca o, mülk edinmenin genel olarak iki şeklinden, yani isteğe bağlı olan ile zaruri olan şekillerinden zaruri olan mülk edinme şeklini incelemektedir. Üstelik bu ilim, ele aldığı meselelerin alâkalı olduğu şahıslar ve menfaatleri bakımından da çok geniş bir sahaya sahiptir. İşte bu ve benzeri sebeplerden dolayı olmalıdır ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu ilmi "İlmin yarısı" olarak nitelendirdiği nakledilmektedir.[4]
Bu hususta Sahabenin de, bir kısmını bu bölümde gördüğümüz açıklamaları vardır. Onlardan bazıları bu ilim dalındaki bilgileriyle de meşhur olmuşlardı. Bize intikal eden bilgilerden anlaşıldığına göre, Zeyd b. Sabit, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud ve Hz. Aişe (Radıyallahu Anhum), ferâizi en iyi bilen Sahabilerin başında geliyorlardı.[5]

2856. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'udi, el-Kasım'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Abdullah dedi ki;"
"Kur'an ile ferâizi öğrenin. Çünkü durum şu ki, insanın önceden bilmiş olduğu bir bilgiye muhtaç hale gelmesi veya bilmeyen bir topluluğun içinde kalması zamanı yakındır!"[6]
2857. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ziyad b. Ebi Müslim, Ebu'l-Halil'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ebu Musa dedi ki:"
"Kim Kur'an'ı bilir, ferâizi bilmezse, onun durumu hiç yüzü olmayan -veya "yüzü olmayan"- başın durumu gibidir!"[7]
2858. "Bize Ahmed b. Abdullah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Ben Alkâme'ye;
"Sana (ferâiz konusunda) ne soracağımı bilemiyorum?" dedim de, O şöyle cevap verdi:
"(Ferâiz meselelerini öğrenmek istiyorsan), komşularını öldür (de bazısını bazısına mirasçı kıl!)"[8]
2859. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Talha, el-Kasım İbnu'l-Velid el-Hemdâni'den, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ferâiz, talâk ve hac (bilgilerini) öğrenin. Çünkü (bunları öğrenmek) dininizin (emirlerindendir)!"[9]
2860. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Sahabe-i Kiram); Kur'an'ın, ferâizin ve (hac) ibadetlerinin öğretilmesine teşvik ederlerdi."[10]
2861. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyandan, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu Ubeyde'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
"Kur'an'ı okuyan kimse ferâizi de öğrensin. Çünkü ona bir bedevi rastlarsa,
"Yâ muhacir, sen Kur'an okuyabiliyor musun?" diye sorar. O eğer;
"Evet" cevabı verirse, (bedevi bu sefer); "(miras) paylarını ayırabilir misin?" diye sorar. O zaman o;
"Evet" derse, bu (Allah'ın ona verdiği) bir fazlalık ve hayır olur;
"Hayır" derse (bedevî);
"Peki, senin bana üstünlüğün nedir, ey muhacir?" karşılığını verir."[11]
2862. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, el-A'meş'ten, (O da) Müslim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Biz Mesrûk'a;
"Aişe ferâizi iyi biliyor muydu?" diye sorduk da, O şöyle cevap verdi:
"Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan (Allah')a yemin ederim ki; ben gerçekten, Muhammed'in Ashabının büyüklerini O'ndan ferâiz sorarken görmüştüm!"[12]

2. Babasından Başkasına Neseb İddia Eden Kimse

2863. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan ve Ebu Bekre'den (naklen)" -Şu'be demiş ki,
"Bu (yani Sa'd), Allah yolunda ok atan ilk kimsedir. Bu (yani Ebu Bekre) ise, Tâif kalesinden aşağıya Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına inmişti-; haber verdi ki, onlar rivayet etmişler ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim babasından başkasına, onun kendi babası olmadığını bildiği halde neseb iddia ederse, ona Cennet haram olur!"[13]
2864. Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) Abdullah b. Mürre'den, (O) Ebu Ma'mer'den, (O da) Ebu Bekr es-Sıddîk'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: "Bilinmeyen bir nesebe (bağlı olduğunu) iddia etmek, Allah'a nankörlüktür. Önemsiz de olsa, bir nesebden yüz çevirmek, Allah'a nankörlüktür!"[14]
2865. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Zekeriyya b. Yahya'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben Ebu Vâil'i, İbn Mes'ûd'dan bunun, (yani bir önceki haberin) bir benzerim rivayet ederken işittim."[15]
2866. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Mansur es-Selûlî, Ca'fer el-Ahmer'den, (O) es-Serî b. İsmail'den, (O da) Kays b. Ebi Hâzim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben biat etmek için Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştim. Ancak geldiğimde vefat etmişti. Ebu Bekr O'nun makamında ayakta duruyordu. O, (Allah'a) uzunca övgüde bulunmuş ve çokça ağlamış, sonra şöyle demişti: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Önemsiz de olsa, bir neseble ilgisinin olmadığını söylemek ile bilinmeyen bir nesebe (bağlı olduğunu) iddia etmek, Allah'a nankörlüktür!"[16]
2867. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Abdulhamid b. Behram, Şehr b. Havşeb'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hangi adam babasından başkasına neseb iddia ederse veya kendisini hürriyete kavuşturan efendilerinden başkasını efendi ("mevlâ") edinirse, işte Allah 'in, meleklerin ve bütün insanların laneti Kıyamet gününe kadar onun üzerinedir. Ondan ne tevbe kabul edilecek, ne fidye!"[17]

3. Koca İle Ana-Baba Ve Karı İle Ana-Baba Hakkında

2868. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş: Abdullah dedi ki:
"Ömer bizi bir yola soktuğunda onun kolay olduğunu görürdük." İşte O,
"Koca ile ana-baba hakkında, (mirasın) yarısı kocanın, geriye kalanın üçte biri annenindir" demiştir.[18]

Açıklama

İslam miras hukukunda ölene kimlerin mirasçı olacağı, mirasçıların öncelik sıralan ve mirastan alacakları paylar Kur'an, Sünnet, icma ve içtihatla tesbit edilmiştir. Mirasçı olabilecek kimseler Hanefi Mezhebinde on sıraya ayrılmışlardır ki, bunlar sırasıyle şöyledir:
1. Fariza Sahipleri: Mirastan ne miktar pay alacakları belirlenmiş olan mirasçılardır. Bunlar da ölenin kocası, karısı, babası, anası, kızı, oğlu, oğlunun kızı, öz kız kardeşi, baba-bir kız kardeşi, ana-bir kardeşleri, dedesi ve ninesidir. Bu mirasçıların mirastan hangi oranlarda pay alacakları Kur'an, Sünnet, icma ve içtihatla belirlenmiştir.
2. Neseb Yönünden Asabe: "Fariza (belirlenmiş pay) sahipleri" mirastan paylarını aldıktan sonra, kalanı; fariza sahipleri bulunmadığında ise mirasın tamamını alacak olan kimselerdir. Bunlar da ölenin babası, dedesi... ("usûl'ü) ile oğlu, oğlunun oğlu... ("furû"u)'dur.
3. Sebep Yönünden Asabe: Bunlar ölene, "hürriyete kavuşturma" bağıyla asabe olan kimselerdir ve ferâiz sahipleri paylarını aldıktan sonra, neseb yönünden asabe yoksa mirasın kalanını alırlar.
4. Hürriyete Kavuşturanın Erkek Asabesi.
5. Neseb Yönünden Hısım Olan Fariza Sahipleri: Ölenin neseb veya sebep yönünden hiç asabesi yoksa fariza sahiplerinden artanı alacak kimseler.

6. Zevi'l-Erham: Ölenin, fariza sahibi ve asabe olmayan kan hısımlarıdır. Fariza sahipleri ve asabe yoksa bunlar mirasçı olurlar.
7. Mevle'l-Muvâlât: Ölenin kendisiyle "velayet" anlaşması yapmış olduğu kimsedir. Bu müessese Hanefi Mezhebinde kabul edilmektedir. Diğer mezhebler bunun yürürlükten kaldırılmış (mensuh) olduğu görüşündedirler. Ölenin kan hısmı ve sebep yönünden asabe olarak hiç mirasçısı bulunmadığında, mirasçısı mevle'l-muvâlât olur.
8. Başkası Üzerine Nesebi ikrar Olunan Kimse.
9. Kendisine "Üçte Bir"den Fazla Vasiyet Edilen Kimse.
10. Devlet Hazinesi.
Şer'î delillere dayanılarak yapılan bu sıralamada ve diğer miras hükümlerinde ölene yakınlık ile bu yakınlığın kuvvetinin esas olarak alındığı, aile, fert ve toplum yararlarının dengesinin gözetildiği görülmektedir. Bir miktar matematik bilgisi de isteyen miras meseleleri, fıkıh kitaplarında müstakil bir bölüm içinde ele alındıkları gibi, müstakil kitaplara da konu edilmişlerdir.[19]
Ölenin kocası veya karısı ile anne-babasınm mirastaki payları meselesine gelince; koca, ölen karısının çocuğu bulunmadığında mirasın yarısını alır.[20] Ölenin anası, ölene, kocası ve babası ile birlikte mirasçı oluyorsa, kocadan arta kalanın üçte birini alır. Ölenin babası ise bunlardan geriye kalanı alır. Ölen koca ise, karısı, kocanın çocuğu bulunmadığında mirasın dörtte birini alır. Ana yine arta kalanın üçte birini, baba bunlardan geriye kalanı alır.[21]

2869. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Yezid er-Rişk rivayet edip dedi ki;"
"Ben Saîd İbnu'l-Müseyyeb'e, geriye karısı ile ana ve babasını bırakan bir adamın (mirasını) sordum da," O şöyle cevap verdi:
"Bu (mirası) Zeyd b. Sabit dörde ayırarak paylaştırmıştı: (Yani dörtte birini karıya, geriye kalanın üçte birini -ki bu mirasın tamamının dörtte biridir- anaya, bunlardan geriye kalan dörtte ikisini de babaya vermişti),"[22]
2870. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Ebu'l-Muhalleb'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Osman b. Affân, bir kan ile ana ve babanın (miras payları) hakkında;
"Dörtte bir kadının, geriye kalanın üçte biri ananındır" dedi.[23]
2871. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kilâbe'den, (O) Ebu'l-Muhalleb'den, (O da) Hz. Osman b. Affân'dan (naklen) rivayet etti ki;" O,
"Dörtte bir pay, yani dört paydan bir pay karının, geriye kalanın üçte biri, yani bir pay ananın, iki pay da babanındır" dedi.[24]
2872. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccac'dan, (O da) Amr b. Saîd'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, el-Hârisu'l-A'ver'e, bir karı ile ana ve babanın (mirastaki) durumunu sormuş da O, Hz. Osman'ın görüşünün aynısını söylemiş.[25]
2873. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, kocası ile ana ve babasını geride bırakan bir kadının (mirası) hakkında şöyle dedi:
"Yarısı kocanın, geriye kalanın üçte biri ananındır."[26]
2874. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Leyla'dan, (O) Amir eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki;"
O, bir karı ile ana ve babasının (mirastaki payları) hakkında şöyle dedi:
"Dört paydan dörtte biri karının, geriye kalanın üçte biri ananın, (bunlardan sonra) geriye kalan ise babanındır."[27]
2875. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-A'meş ile Mansur'dan, (onlar) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ömer bizi, peşinden gittiğimiz bir yola soktuğunda onun kolay olduğunu görürdük. Gerçekten de O, bir kan ile ana ve babası hakkında dört paydan hükmetti de, karıya dörtte bir, anaya geriye kalanın üçte birini, babaya ise iki pay verdi.[28]
2876. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, isa'dan, (O) Şa'bî'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[29]
2877. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, babasından, (O) el-Müseyyeb b. Rafi'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Allah benim, anayı babadan üstün tutmamı görecek değildir!"[30]
2878. "Bize Saîd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İkrime'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas, Zeyd b. Sâbit'e;
"Sen, geriye kalanın üçte biri ananındır" hükmünü Allah'ın Kitabı'nda buluyor musun?" diye haber saldı da, O şöyle cevap verdi:
"Sen sadece bir insansın, görüşünü söylüyorsun. Ben de bir insanım, görüşümü söylüyorum!"[31]

Açıklama

Ana ve babamn kız veya oğullarına, sadece onların eşiyle birlikte mirasçı olmaları halinde alacakları miras payları Kur'an ve Sünnet'te açıkça belirtilmemiştir. Bunun için onların bu durumdaki miras payları içtihadla belirlenmiştir. Sahabe ile sonraki âlimlerin büyük çoğunluğu bu meselede Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) görüşünü benimsemişlerdir. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu meseledeki görüşü de, Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) yukarıdaki haberlerde geçen görüşünün aynıdır. Bu meselede İbn Abbas (Radıyallahu Anh), aşağıdaki haberlerde görüleceği üzere, âlimlerin çoğunluğuna muhalif düşmüş ve "malın tamamının üçte biri ananındır" demiştir. Bu durumda ana, babadan fazla miras alacaktır. Bu ise, İslam miras hukukunun, sorumluluklarının daha çok olması sebebiyle erkeğe daha fazla miras payı ayırma şeklindeki bir temel anlayışına aykırı görülmüştür.[32]

2879. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Haccac'dan, (O da) eş-Şa'bî'den ve Haccac'dan, (O) Ata'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," onlar (yani eş-Şa'bî ile İbn Abbas), koca ile ana ve baba hakkında şöyle dediler:
"Yarısı kocanın, malın bütününün üçte biri ananın, geriye kalan ise babanındır!"[33]
2880. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Kan ile ana-baba ve koca ile ana-babanm (mirasçı olmaları halinde), malın bütününün üçte biri ananındır."[34]
2881. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, babasından, (O) el-Fudayl b. Amr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas, kan ile ana-babanm (birlikte mirasçı olmaları meselesinde) kıbleye yönelenlere muhalefet etmiştir. O, malın bütününün üçte birini anaya ait kılmıştır.[35]

4. Kız İle Kızkardeş Hakkında

2882. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan es-Sevri'den, (O) Esas b. Ebiş-Şasadan, (O da) el-Esved b. Yezidden (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Muaz b. Cebel Yemen'de kız ile kız-kardeş hakkında hükmetti de, (mirasın) yansını kıza, yansım kız-kardeşe verdi."[36]
2883. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) el-Esved b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki;"
İbnu'z-Zübeyr, kızkardeşi, kızla birlikte olduğunda ana ve babaya mirasçı yapmıyordu. Nihayet el-Esved O'na rivayet etti ki;
"Muaz b. Cebel (mirasın) yansını kıza, yansını kızkadeşe ait kılmıştı." Bunun üzerine O da (O'na) şöyle dedi: "Sen benim Abdullah b. Utbe'ye elçimsin. O'na bunu haber ver!" (Abdullah b. Utbe) O'nun Küfe kadısıydı.[37]
2884. "Bize Bişr b. Ömer rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben İbn Ebi'z-Zinâd'a, geriye bir kız ve bir kızkardeş bırakan adamın (mirasını) sordum da, O şöyle cevap verdi:"
"(Mirasın) yarısı kızına, geriye kalanı kızkardeşinedir!" O sözüne devamla şöyle dedi:
"Bana babam Hârice b. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki; Zeyd b. Sabit, kız-kardeşten, kızlarla beraber olduklarında, onlara sadece geriye kalanı vererek asabe kılardı."[38]

Açıklama

Ölenin çocuk olarak sadece bir kızı mirasçısı olursa, mirasın yarısı onundur. Kur'an-ı Kerim'de; *"Eğer (kız çocuklar) tek ise (mirasın) yarısı onundur"*[39] buyurulur. Ölenin bir kızı ile beraber öz veya baba-bir kızkardeşi bulunuyorsa, kızın payı yine aynıdır. Bu durumda ölenin öz veya baba-bir kızkardeşi "asabe" olur; yani kız payını aldıktan sonra geriye kalanı alır. Bu hususta dört mezheb görüş birliği içindedir.[40]

5. Ortak Kılınan Miras Payı (Müşerreke) Hakkında

2885. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur ile el-A'meş'ten, (onlar da) İbrahim'den (naklen) rivayet ettiler ki,"
O, koca, ana, baba-bir erkek kardeşler ile ana-bir erkek kardeşlerin (mirastaki durumları) hakkında şöyle dedi: Ömer, Abdullah ve Zeyd (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyorlardı. Ömer şöyle demişti:
"Baba onların (yani ana-baba bir erkek kardeşlerin) ancak yakınlığını artırmıştır!"[41]
2886. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki,"
O; (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak etmiyordu.[42]
2887. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Süleyman et-Teymi'den, (O da) Ebu Miclez'den (naklen) rivayet etti ki;"
(Söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) Osman ortak ediyor, Ali ortak etmiyordu.[43]
2888. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Zekvân'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Zeyd, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyordu.[44]
2889. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak ediyordu.[45]
2890. "Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-Haccac'dan, (O) Abdulmelik İbnu'l-Muğire'den, (O) Saîd b. Feyruz'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer, (söz konusu durumda öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras paylarına) ortak etmek hakkında şöyle dedi:
"Baba onların (yani öz erkek kardeşlerin) ancak yakınlığını arttırmıştır!"[46]

Açıklama

Ölen bir kadının mirasçılarının kocası, anası, öz erkek kardeşleri ve ana-bir kardeşleri olması meselesine "muşerrike = (öz erkek kardeşleri ana-bir kardeşlerin miras payına) ortak eden" meselesi veya "muşerreke = (öz erkek kardeşlerle ana bir kardeşler arasında) ortak kılınan miras payı" meselesi denir. Bu meseleye "hımâriyye = eşek meselesi" de denmektedir. Bunun sebebi şöyle anlatılır: Rivayet edildiğine göre, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) bu meselede önceleri öz erkek kardeşleri ana-bir erkek kardeşlerin miras payına ortak etmiyormuş. Bunun üzerine öz erkek kardeşler gelip bu miras payına ortak edilmelerini istemişler ve "farzedin ki, babamız eşektir! Anamız bir değil mi?" mealinde sözler söylemişler. O zaman Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) de onları ana-bir kardeşlerin miras paylarına ortak etmiş. İşte bundan dolayı bu meseleye "hımâriyye" de denmektedir.
Muşerreke hakkında iki farklı görüş vardır. Bunlardan birine göre, bu meselede belirli pay sahiplerinden ("ashab-ı ferâiz"den) olan koca mirasın yarısını, ana altıda birini, ana-bir kardeşlerle öz kardeşler ise üçte birini alırlar. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) son görüşü ile Zeyd b. Sâbit (Radıyallahu Anh) ve Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh) görüşleri böyledir. Bu meseledeki ikinci görüşe göre ise, mirasın üçte birini sadece ashâb-ı ferâiz'den olan ana-bir kardeşler alırlar. Öz erkek kardeşler "asabe"den, yani ashâb-ı ferâiz paylarını aldıktan sonra, geriye kalanı alan kimselerdendirler. Dolayısıyla bu meselede ashâb-ı ferâizden geriye birşey kalmadığı için, mirastan hiçbir şey alamazlar. Bunu rakamlarla şöyle gösterebiliriz:
1/2(3)+l/6(l)+l/3(2)=3+l+2/6=6/6.[47]

6. Biri (Ölenin) Kocası, Diğeri Ana Bir Kardeşi Olan İki Amcaoğlu Hakkında

2891. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, (O da) el-Hârisu'1-A'ver'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir kişi, (ölenin) ana-bir erkek kardeşi olan am-caoğullarının miras payı hakkında Abdullah'a gelmişti de O; "Bütün mal ana-bir erkek kardeşinindir" deyip onu (yani ana bir kardeş olan amcaoğlunu) ana-baba bir erkek kardeş ölçüsüne -veya "mertebesine"- indirmişti. Sonra Ali geldiğinde bunu O'na sormuş ve kendisine Abdullah'ın görüşünü bildirmiştim. O da şöyle demişti:
"Allah O'na merhamet etsin! O gerçekten fakihtir. Bana gelince, ben bu (ana-bir kardeş olan amcaoğluna) Allah'ın takdir ettiğinden fazla verecek değilim: Altıda bir olan bir pay! Sonra o, (geriye kalan mirası) içlerinden bir erkek gibi onlarla paylaşır."[48]
2892. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'l-İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O'na, biri (ölenin) ana-bir kardeşi olan iki amcaoğlunun (miras payı) hakkında gelmişler ve Ali'ye (yani kendisine);
"Doğrusu İbn Mes'ud bu (ana-bir kardeş olan amcaoğluna) bütün malı verirdi" demişlerdi de, Ali -Allah O'ndan razı olsun- şöyle karşılık vermişti:
"O gerçekten fakihti. Ben olsam ona altıda bir veririm. Geriye kalan (miras) ise aralarında (paylaştırılır)."[49]

Açıklama

Ana-bir kardeşler mirastan belirli pay alan kimselerden, amcaoğulları ise neseb yönünden asabedendirler. Bu sebeple Hz. Ali (Radıyallahu Anh), ana-bir kardeş olan amcaoğluna belirlenmiş payı olan altıda biri verdikten sonra, onu asabe olarak da diğer am-caoğullarımn payına ortak yapmıştır. Burada bir kimsenin iki yönden mirasçı olma meselesi de söz konusu olmaktadır ki, bu hususta Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Ebu Hanİfe (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rakmetullahi Aleyh) böyle bir kimsenin iki taraftan da mirasçı olacağı içtihadında bulunmuşlardır. Bu konuda Malik (Rahmetullahi Aleyh), Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve bir rivayete göre Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) içtihadları ise böyle bir kimsenin, iki yönden hangisinde daha kuvvetli ise, sadece o yönden mirasçı olacağı şeklindedir.
Yukarıdaki haberlerde geçen meselede Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), ana-bir kardeşi öz kardeş yerine koymakla onu asabeden saymış olmaktadır. Asabe ise mirastan, belirlenmiş bir öncelik sırasına göre pay alır. Bu sıralamada önce olan biri bulunduğunda sonra olan kimse mirastan birşey alamaz. Bu sebeple, asabelik sıralamasında öz kardeş amcaoğullarmdan Önce olduğu için, Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), mirasın hepsini öz kardeş yerine koyduğu ana-bir kardeşe vermiştir.
Bu bölümün başlığındaki meseleye gelince, bazı haberlerde Hz. Ali'ye (Radıyallahu Anh) bu meselenin de sorulduğu görülmektedir.[50] Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) bu meseleyi başlıkta zikretmekle, her halde, bu haberlere işaret etmek istemiştir. Bu miras meselesinin çözümü ise şöyledir: Ölenin kocası olan amcaoğluna mirasın yarısı, ana-bir kardeşi olan amcaoğluna altıda biri verilir. Geri kalan miras da, asabe oldukları için, aralarında paylaştırılır.[51]

7. Kız, Oğul Kızı Ve Ana-Baba Bir Kız Kardeş Hakkında

2893. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan es-Sevri, Ebu Kays el-Evdi'den, (O da) Hüzeyl b. Şurahbil'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Ebu Musa el-Eş'arî ve Süleyman b. Rebia'ya gelip onlara kız, oğul kızı ve ana-baba bir kızkardeşin (miras durumlarını) sordu da, onlar şöyle cevap verdiler:

"(Mirasın) yarısı kızındır. Geriye kalan ise kız-kardeşindir. (İstersen) İbn Mes'ud'a git, (sor). O da bize uyacaktır!" Bunun üzerine adam Abdullah'a geldi ve O'na bunu sordu. O da şöyle cevap verdi:
"Andolsun ki, ben o halde sapıtmış olurum ve doğru yolda olanlardan olmam! Şüphesiz ben Resûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmettiği ile hükmederim: (Mirasın) yarısı kızın, altıda biri oğul kızının, geriye kalan ise kızkardeşindir!"[52]

8. Erkek Kardeşler, Kız Kardeşler, Çocuk Ve Çocuğun Çocuğu Hakkında

2894. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, el-A'meş'ten, (O) Müslim'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O, ana-baba bir kız-kardeşler ile baba-bir erkek ve kız kardeşlerin (birlikte mirasçı olmaları halindeki miras paylan) hakkında görüş beyan ederdi de, şöyle derdi:
"Üçte iki, ana-baba bir kız kardeşlerindir. Geriye kalan ise, kadınlara (birşey verilmeksizin) erkeklerindir!" Derken Mesrûk Medine'ye gelmiş ve Zeyd'in bu konudaki görüşünü işitmişti de, bu hoşuna gitmişti. O zaman arkadaşlarından bazısı O'na;
"Abdullah'ın görüşünü bırakıyor musun?" demiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Doğrusu ben Medine'ye geldim ve Zeyd b. Sâbit'i ilimde derinleşmiş olanlardan buldum!"[53]
Ahmed sözüne şöyle devam etti: Ben de Ebu Şihâb'a;
"Zeyd bu konuda nasıl görüş beyan etmişti?" dedim de O;
"Onları ortak etmişti" cevabını verdi.[54]
2895. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) İsmail'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Biz Hakim b. Câbir'in yanında bahsettik ki; İbn Mes'ud, ana-baba bir kız-kardeşlerle baba-bir erkek ve kızkardeşlerin (miras paylan) hakkında demiş ki, O (yani İbn Mes'ud), (mirasın) üçte ikisini ana-baba bir kız kardeşlere, geriye kalanı ise, kadınlara (birşey vermeksizin) erkeklere verirdi. Bunun üzerine Hakim şöyle dedi: Zeyd b. Sabit demişti ki;
"Bu, (yani kadınların değil sadece erkeklerin mirasçı olması) cahiliye işindendir! Şüphesiz onların (yani kadınların baba-bir) erkek kardeşleri (artık miras paylarının bir kısmını) onlara geri vermişlerdir!"[55]

Açıklama

Ölenin oğlu, oğlunun oğlu... ("furû'u") ve babası, babasının babası... ("usûlü") bulunmaz, birden fazla öz kızkardeşi ile baba-bir kız ve erkek kardeşleri bulunursa, öz kızkardeşler üçte iki pay alırlar. Baba-bir kızkardeşler ise erkek kardeşlerle birlikte asabe olur ve geriye kalanı, erkeğe iki, kadına bir pay olmak üzere, paylaşırlar. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: *"Eğer (ölenin) iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ve eğer (mirasçılar) erkek kadın birçok kardeş olurlarsa, erkeğe iki kadının payı kadar (pay) verilir."*[56]
Bu meselede âlimlerin cumhuru, bu arada Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), bu ayetin zahirine uygun olarak yukarıdaki şekilde içtihad etmişlerdir. Bu hususta Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ise farklı içtihadda bulunmuş ve sadece baba-bir kardeşlerin asabe olacağını, baba-bir kızkardeşlere mirastan pay düşmeyeceğini söylemiştir. Çünkü O'na göre mirasta kızların payı olan üçte ikiyi öz kızkardeşler almış, geriye kalan kızlar için birşey kalmamıştır.[57]

2896. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süiyan, Ma'bed b. Halid'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, iki kızı, oğul kızını ve oğul oğlunu (mirasta) ortak eder, iki kıza üçte iki pay verir; "geriye kalanda ise onları ortak edin" (derdi). Abdullah ise ortak etmez, kadınlara (birşey vermeksizin) erkeklere verir ve
"kızkardeşler, kızlar mertebesindedir" derdi.[58]

Açıklama

Ölenin iki kızı ile beraber oğul kızı ve oğul oğlu bulunduğunda, kızlar üçte iki pay alırlar. Oğul kızı ise oğul oğluyla beraber asabe olup, geriye kalanı, erkeğe iki, kıza bir pay olmak üzere bölüşürler. Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) bu meselede de, 2895. haberdeki gibi, kızların mirastaki üçte iki kız payını aldıklarını düşünerek oğul kızına birşey düşmeyeceği içtihadında bulunmuş, böylece oğul kızını baba-bir kızkardeş gibi saymıştır.[59]

2897. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
İbn Mes'ud, kız, oğul kızları ve oğul oğlu hakında şöyle görüş beyan ederdi: (O, kızın yarım payını verdikten sonra, diğer mirasçıların paylarına bakardı). Eğer aralarındaki paylaşmada (kadınların payı) altıda birden az olursa, onlara (yine) altıda bir pay verirdi. Altıda birden fazla olursa, onlara (yine) altıda bir pay verirdi.[60]

Açıklama

Bu mesele de, Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh), hakkında diğer Sahabilere muhalefet etmiş olduğu miras meselelerinden biridir. O'nun buradaki "oğul kızlarına altıda bir" sınırlaması, kızların payının mirasın üçte ikisini (kızın yarım payıyla oğul kızlarının altıda bir paylan üçte iki yapar: 1/2+1/6=2/3) aşamayacağı esasına dayanır. Alimlerin cumhurunun bu meseledeki görüşü, oğul kızlarının oğul oğluyla asabe olacakları ve kız yarım payını aldıktan sonra geriye kalanı ikili-birli bölüşecekleri şeklindedir.[61]

2898. "Bize Muhammed b. Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O (kızların mirastaki payı üçte ikiyi doldurduğunda da, daha aşağı sıradaki kız sınıflarını bazı durumlarda asabe kabul edip miras paylarına) ortak ediyordu da, Alkâme O'na şöyle demişti:
"(Abdullah böyle yapmıyor). Onların arasında Abdullah'tan daha güvenilir biri var mı?" O da şöyle cevap vermişti:
"Yok. Fakat ben Zeyd b. Sabit ile Medine âlimlerinin; iki kız, oğul kızı, oğul oğlu ve iki kız kardeş meselesinde (aşağı sıradaki kız sınıflarını bazı durumlarda asabe kabul edip onları miras paylarına) ortak ettiklerini gördüm!"[62]
2899. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen); geriye kocasını, anasını, ana-baba bir kız-kardeşini ve ana-bir erkek kardeşlerini bırakan bir kadının (mirası meselesi) hakkında rivayet etti ki,"
O, (meselenin çözümünü önce) altı pay üzerinden yaptı. Sonra (payları) yükseltti de onlar ona ulaştılar. Şöyle ki: Yarım, yani üç pay kocanın; yarım, yani üç pay ana-baba bir kız kardeşin; altıda bir, yani bir pay ananın; üçte bir, yani iki pay ana-bir erkek kardeşlerin; (kızların payı olan) üçte ikiyi tamamlamak için bir pay da baba-bir kızkardeşin![63]
1/2(3)+1/2(3)+1/6(1)+1/3(2)+ l/6(l)=3+3+1+2+1/6=10/6. [64]

Açıklama

Bu miras meselesinin çözümünde muayyen pay sahiplerinin (ashâb-ı ferâizin) paylarının, ortak paydadan çok olduğu görülmektedir. Bu duruma, yani payların toplamının ortak paydadan fazla olması haline "avliyye" denir. Bu durumda İbn Abbas (Radıyallahu Anh), âlimlerin cumhurunun aksine, mirasta noksan kalan, yani ortak paydadan fazla olan kısmın, bazı durumlarda ashâb-ı ferâiz, bazı durumlarda asabe olabilen mirasçılara tahsis edilmesi gerektiği içtihadında bulunmuştur. Buna göre yukarıdaki meselede, duruma göre ashâb-ı ferâiz ve asabe olabilen öz kızkardeşle baba-bir kızkardeş mirastan pay alamayacaklardır. Alimlerin cumhuru ise, avliyye durumunda payların ortak payda (mahreç) kabul edilerek, mirasın ona göre taksim edilmesi gerektiği görüşündedirler. Yukarıdaki haberde, Kadı Şureyh de meseleyi bu şekilde çözmüştür. Dârimî bu hadisi bu bölümde zikretmekle, herhalde, bu meseledeki bu ihtilafa işaret etmek ve kendisinin, cumhurun görüşünü

benimsediğini göstermek istemiştir.[65]

9. Köleler Ve Kitap Ehli Hakkında

2900. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;"
Onlar ne kâfirlerin, ne kölelerin (varlığı) sebebi ile bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürürlerdi; ne de onları birşeye mirasçı yaparlardı. Abdullah ise kâfirlerin ve kölelerin (varlığı) sebebiyle bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürür, ama onları mirasçı yapmazdı.[66]
2901. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali ile Zeyd, köleler ve Kitab Ehli hakkında şöyle dediler:
"Onlar ne bir kimseyi kısmen veya tamamen mirastan düşürür, ne mirasçı olurlar!" Abdullah ise;
"Onlar kısmen veya tamamen mirastan düşürürler, ama mirasçı olmazlar" demiştir.[67]

Açıklama

Mirasçılar arasında bazı kimselerin bulunması sebebiyle diğer bazı kimselerin paylarının azaltılmasına veya mirastan tamamen düşürülüp hiç pay vermemeye "hacb" denilir. Bunlardan payların azaltılması durumuna "hacb-ı noksan" denir. Mesela mirasçılar arasında ölenin çocuklarının bulunması durumunda kocanın payının yarıdan dörtte bire düşürülmesi gibi.., Miras'tan tamamen düşürme durumuna ise "hacb-ı hırmân" denir. Buna da mirasçılar arasında ölenin oğlunun bulunması durumunda amcaların mirasçılıktan düşürülmesini örnek verebiliriz.
Diğer taraftan mirasçı olmaya engel bazı durumlar vardır ki, kölelik ve ayrı dinlerden olma[68] bunlar arasındadır. Buna göre, esas olarak, köle hür akrabasına mirasçı olamayacağı gibi, müslüman da müslüman olmayan akrabasına mirasçı olamaz. Bunlar gibi mirastan mahrum olan kimseler, miras meselesinde yok hük-mündedirler. Bu sebeple onlar, başkalarını mirastan kısmen veya tamamen düşüremezler. Bu hususta âlimlerin cumhuru da Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Zeyd'in (Radıyallahu Anh) içtihadları gibi içtihad etmişlerdir. Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ise, mirastan mahrum olan kimselerin, başkalarını, tamamen olmasa da kısmen mirastan düşüreceğini söylemiştir. Koca, müslüman olmayan oğul, ana-bir kardeş ve öz amca meselesinin bu iki farklı içtihada göre çözümü şöyle olur:
Alimlerin cumhuruna göre: Koca, ikide bir; müslüman olmayan oğul, mirastan mahrum; ana-bir kardeş, altıda bir; öz amca, asabe olarak kalanı alırlar.
Abdullah b. Mes'ud'a (Radıyallahu Anh) göre ise paylaşım şöyle olur: Koca, dörtte bir; müslüman olmayan oğul, mirastan mahrum; ana-bir kardeş, altıda bir; öz amca, kalanı alırlar.
1/2(3)+l/6(l)=3+l/6=4/6; 2/6 öz amcanın;
1/4(3)+1/6(2)=3+2/12=5/12; 7/12 öz amcanın.[69]

10. Dede

2902. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd haber verdi ki;"
Hz. Ömer, dedenin miras (payını) yazmıştı. Sonra yaralandığında onu istetip silmiş, ardından da;
"Onun hakkında ilerde kendi görüşünüzü söylersiniz" demişti.[70]
2903. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Eş'as, İbn Sîrîn'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Abide'ye;
"Bana dedenin (miras) durumunu anlat" dedim de O, şöyle karşılık verdi:
"Ben gerçekten hafızamda dede hakkında seksen değişik hüküm saklıyorum!"[71]
2904. "Bize Ebu Ğassan haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu Ishak'tan, (O) Abdullah b. Amr el-Harifi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam kendisine gelip bir miras meselesi sormuş da O;
"Onda dede yoksa getir, (çözeyim)! Demiş.[72]
2905. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Eyyub es-Sahtiyani'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) Murad kabilesinden bir adamdan (naklen) rivayet etti ki;"
O, Hz. Ali'yi şöyle derken işitmiş:
"Kendini Cehennemin diplerine atma kimi sevindirirse o, (mirastaki durumları hususunda) dede ile erkek kardeşler arasında hüküm versin!"[73]

Açıklama

Dedenin mirasçılığı Kur'an'da açıklanmamış, onunla ilgili hükümlerin çoğu Sahabenin içtihadıyla tesbit edilmiş ve baba bulunmadığı takdirde dedenin baba gibi sayılacağı kabul edilmiştir. Bununla beraber dedenin durumu iki hususta babadan farklı görülmüştür. Bunlardan biri karı, ana, dede veya koca, ana, dede birlikte mirasçı olduklarında; ananın, mirasın tamamının üçte birini alacağı hususudur. Halbuki bu meselelerde dede yerine baba olsaydı, ana mirasın kalanının üçte birini alacaktı. Dedenin babadan farklı görüldüğü ikinci husus; babanın, bütün kardeşleri mirasçılıktan düşüreceği konusunda icma varken, baba bulunmadığında dedenin onları mirasçılıktan düşürüp düşürmeyeceği konusundaki farklı içtihadlardır. Bu farklı içtihadlarda kardeşlerin mirasçılıklarının Kur'an'da belirlenmemiş olmasının rolü vardır. Hz. Ali (Radıyallahu Anh) de, herhalde bunun için yukarıdaki sözünü söylemiştir. Söz-konusu farklı içtihadlara gelince; Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anh), Hz. Aİşe (Radıyallahu Anha), Abdullah b. Abbas (Radıyallahu Anh) ve Hanefiler, dedenin, baba gibi, bütün kardeşleri mirastan düşüreceği (hacbedeceği) içtihadında bulunmuşlardır. Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Hanefi âlimlerden Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise, kardeşlerin dede ile birlikte mirasçı olacakları şeklinde içtihad etmişlerdir.[74]

11. Dede Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü

2906. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti -ki, bize İkrime de rivayet etmiştir- ki,"
Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk (mirasçılar arasında baba bulunmadığında) dedeyi baba yerine koymuştu.[75]
2907. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Süleyman eş-Şeybani'den, (O) Kürdûs'tan, (O) Ebu Bürde'den, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk, dedeyi baba yerine koymuştu.[76]
2908. "Bize Ahmed b. Abdîllah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihâb, eş-Şeybanî'den, (O) Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan, (O) Kürdûs'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,
Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koymuştu.[77]
2909. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O) Ebu Bürde'den, (O) Mervan'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koyardı.[78]
2910. "Bize Ubeydullah ile Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Kbu İshak'tan, (O) Ebu Bürde'den, (O) Mervan'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koyardı.[79]
2911. "Bize el-Esved b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Ebu Bürde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben Medine'de Mervan İbnul-Hakem'e rastlamıştım da O, (bana) şöyle demişti:

"Ebu Musa'nın oğlu! Dedenin sizde baba mertebesine indirilmediği, senin de (bunu) yadırgamadığın bana haber verilmedi mi, (sanıyorsun)?" (Ebu Bürde) sözüne şöyle devam etti: Ben;
"Sen de olsaydın yadırgamazdın" karşılığını vermiştim. O zaman O şöyle demişti:
"Öyleyse ben Osman b. Affan'a şahidlik ederim ki, O Ebu Bekr'e şahidlik etmişti ki; O, altında baba bulunmadığında dedeyi baba yerine koymuştu."[80]
2912. "Bize el-Esved b. Âmir rivayet edip dedi ki; bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan, (O) Ebu Nadrâ ve İkrime'den, onlar da İbn Abbas'tan (naklen) haber verdiler ki,"
Hz. Ebubekir, dedeyi baba yerine koyardı.[81]
2913. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan naklen rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hakkında Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Ben birini dost edinecek olsaydım, O'nu dost edinirdim; fakat İslam kardeşliği daha üstündür!" buyurduğu kimse, -yani Hz. Ebubekir-, dedeyi baba yerine koymuştu.[82]
2914. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İbn Ebi Muleyke'den, (O da) İbnu'z-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ebu Bekir, dedeyi baba yerine koymuştu.[83]
2915. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize el-Eş'as, el-Hasan'dan haber verdi ki," O şöyle demiş: "Şüphesiz dede halandaki uygulama yapılıp geçmiş ve Ebu Bekir dedeyi baba yerine koymuştu. Fakat insanlar (daha sonra farklı görüşler) seçtiler!"[84]

12. Dede Hakkında Hz. Ömer'in Görüşüne Dair

2916. "Bize Muhammed b. Uyeyneç Ali b. Mushir'den, (O) Asım'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Gerçekten İslam (tarihinde) mirasçı kılınan ilk dede Ömer'dir!"[85]
2917. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Asım'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İslam (tarihinde) mirasçı kılman ilk dede Ömer'dir. O (ölen torununun) malını almış da Ali ile Zeyd O'na gelip şöyle demişler:
"Buna senin hakkın yok. Sen ancak iki erkek kardeşin biri gibi oldun!"[86]

Açıklama

Bu haber ve ilgili diğer haberlerden anlaşıldığına göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), önceleri dedenin, erkek kardeşleri mirastan düşüreceği kanaatinde idi. Bunun için, ölen torununun erkek kardeşi olmasına rağmen, bütün malım almıştı. Ancak O, Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) müdahalesi üzerine, bu görüşünden vazgeçmiş ve erkek kardeşlerin dedeyle birlikte mirasçı olacakları görüşünü benimsemişti. O bu durumda da, paylaşmada dedenin payı üçte biri aşıyorsa, paylaşmayı tercih etmiş, üçte birden aşağı düşüyorsa, dedeye üçte bir vermiştir. Aşağıdaki haber bunu bildirmektedir.[87]

2918. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsa el-Hayyât'tan, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Ömer dedeyi bir ve iki erkek kardeşle paylaştırırdı. (Kardeşler) fazla olduklarında (dedenin payı üçte birden aşağı düşeceği için), ona üçte bir pay verirdi. O ona, çocukla beraber olduğunda ise altıda bir pay verirdi.[88]
2919. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Mervan İbnu'l-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, yaralandığında dede hususunda Sahabilerle istişare etti ve şöyle dedi:
"Doğrusu ben dede hakkında bir görüş açıklamıştım. Şimdi siz eğer ona uymayı uygun görürseniz, ona uyunuz!" O zaman Hz. Osman da O'na şöyle karşılık verdi:
"Eğer biz senin görüşüne uyarsak, şüphe yok ki, o doğrudur. Üstad'ın (yani Hz. Ebu Bekir'in) görüşüne uyarsak, o ne güzel görüşlü biri idi!"[89]

13. Dede Hakkında Hz. Ali'nin Görüşü

2920. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas Basra'da vali iken Hz. Ali'ye;
"Doğrusu bana dede ve altı erkek kardeşin (mirası meselesi) getirildi, (bunu nasıl çözeyim?)" diye bir mektup yazdı. Hz. Ali de O'na;
"Dedeye altıda bir pay ver. Bunu ondan sonra hiç kimseye de verme!" diye cevap yazdı.[90]
2921. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, İsmail'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), altı erkek kardeş ve dede hakkında rivayet etti ki," O;
"Dedeye altıda bir pay verin" dedi.
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"Sanki O, yani eş-Şa'bi, bunu Hz. Ali'den rivayet ediyor.[91]
2922. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Abdullah b. Selime'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali dedeyi, (kardeşlerin) altıncısı olacağında erkek kardeş yerine koyardı.[92]
2923. "Bize Ebun-Numan rivayet edip (dedi ki), bize Vu-heyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali dedeyi (mirasta, ona) altıda bir pay düşünceye kadar erkek kardeşlerle ortak ederdi.[93]
2924. "Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den, (O da) Abdullah b. Selime'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ali dede ile erkek kardeşleri, (dede onların) altıncısı oluncaya kadar ortak ederdi.[94]
2925. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi M), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali, dedeyi erkek kardeşlerle, (dedeye asgari) altıda bir pay (düşme durumlarında) ortak ederdi.[95]
2926. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O da) ibrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ali, dedeyi altı kardeşe kadar erkek kardeşlerle ortak eder, her pay sahibine bir pay verirdi. O, dede ile birlikte olduklarında ne ana-bir erkek kardeşi, ne ana-bir kızkardeşi mirasçı yapardı. Çocukla birlikte olduğunda da dedeye altıda bir paydan fazla vermezdi. Ancak (dedeyle birlikte çocuktan) başkasının bulunması durumu hariç; (O zaman dedeye altıda birden fazla pay verirdi.) O, baba-bir erkek kardeşi, ana-baba bir erkek kardeşle paylaştırmaz, (mirasçı yapmazdı). Ana-baba bir kızkardeşle baba-bir erkek kardeş (ve dede) bulunduğunda ise, (mirasın) yarısını lozkardeşe, diğer yansını da yarı yarıya dede ile erkek kardeşe verirdi. (Mirasçılar) erkek ve kız kardeşler olduklarında ise, onları dedeyle birlikte, (ona) altıda bir pay düşünceye kadar (mirasa) ortak ederdi.[96]

Açıklama

Bu haberlerden anlaşıldığına göre, Hz. Ali, dedenin, ölenin erkek kardeşleriyle birlikte bulunması halinde asabe olup, mirastan kalanı bir erkek kardeş gibi paylaşacağı, ancak paylaşmada dedeye altıda birden az pay düşecek olursa, paylaşma yoluna gidilmeyip dedeye altıda bir pay verileceği görüşünde idi. O'na göre, dede, ölenin (erkek) çocuğuyla bulunduğunda ise, baba gibi sayılıp altıda bir pay alacaktır.[97]

14. Dede Hakkında İbn Abbas'ın Görüşü

2927. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-Aysî'den -ki O, Abdullah b. Halid'dir- (O da) Abdurrahman b. Ma'kıl'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

İbn Abbas'a dedenin (mirastaki) durumu soruldu da O;
"Hangi baban daha büyüktür?" dedi. Ben de;
"Adem..." karşılığını verdim. O zaman O, (soran adama, beni doğrularcasına);
"Sen yüce Allah'ın, "Ey Adem oğulları!'[98] Sözünü duymadın mı?" dedi.[99]
2928. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İsmail b. Semi'den, (O) bir erkekten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben gerçekten arzu ederdim ki, ben ve bana muhalefet edenler birbirimizle;
"Hangimizin görüşü daha kötüdür?" diye lânetleşelim![100]
2929. "Bize Müslim b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvûs, babasından rivayet etti ki;"
İbn Abbas, dedeyi baba yerine koymuştu.[101]

15. Dede Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü

2930. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Ben, yanında Amir, İbrahim ve Abdurrahman b. Abdillah var iken Şureyh'in huzuruna, bizden (yani el-Aliye bölgesinden) olan ve geriye kocasını, anasını, baba-bir erkek kardeşini ve dedesini bırakan bir kadının miras meselesi için girmiştim de, O;
"Hiç kızkardeş var mı?" diye sormuştu. Ben;
"Yok" demiştim. O zaman O,
"Yarı kocanın, üçte bir ananındır" cevabını vermiş, (ancak kardeş ile dede hakkında birşey söylememişti). Ebu İshak sözüne şöyle devam etti: O zaman ben, bana (bunlar hakkında) cevap vermesi için ısrar etmiştim, ama O, sadece bu cevabı vermişti. İbrahim, Amir ve Abdurrahman b. Abdillah da;
"Hiçkimse senin getirdiğin miras meselesinden daha zor bir miras meselesi getirmemiştir" demişlerdi. Bunun üzerine ben Abide es-Selmani'ye gelmiştim. O zamanlar,
"Kûfe'de miras meselelerini Abide ile el-Hârisu'1-AVer'den daha iyi bilen kimse yoktur" denilirdi. Abide camide otururdu. Şureyh'e, içinde dede bulunan bir miras meselesi geldiğinde o (mirasçıları) Abide'ye gönderir, O da mirası pay-laştırırdı. Ben de (gelip) meselemi O'na sormuştum da, O şöyle cevap vermişti:
"Dilerseniz size bu konuda Abdullah b. Mes'ud'un paylaştırmasını haber vereyim: O, kocaya üç pay, yani (mirasın) yansım, anaya geri kalamn üçte birini -ki bu da malın tamamının altıda biridir- verdi. Bir pay erkek kardeşin, bir pay da dedenindir!"[102]
Ebu İshak sözüne devamla dedi ki;
"(Bu meseledeki) dede, babanın babasıdır."[103]

16. Dede Hakkında Zeyd'in Görüşü

2931. "Bize Ebun-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Zeyd, dedeyi, (mirasta ona) üçte bir pay düşünceye kadar erkek kardeşlerle ortak ederdi.[104]
2932. "Bize Ömer b. Hafs b. Ğıyas rivayet edip (dedi ki), bize babam rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, dedeyi erkek kardeşlerle, (mirastan dedeye) üçte bir pay düşünceye kadar paylaştırır, sonra (yani dedeye üçte birden az düşmesi halinde) onun payını azaltmazdı.[105]
2933. "Bize Saîd İbnul-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) İsmail'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ömer dedi ki:
"Dedenin (mirastaki) durumu hakkında, âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri görüşü kabul et!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî);
"O, Zeyd'in görüşünü kastediyor" demiştir.[106]

17. Ekderiyye: Yani, Koca, Ana-Baba Bir Kızkardeş, Dede Ve Ana Meselesi

2934. "Bize Saîd b. Âmir, Hemmâm'dan, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki,"
Zeyd b. Sabit; kızkardeş, ana, koca ve dede(nin bulunduğu miras meselesi) hakkında görüş açıkladı. (Katâde, sözüne devamla) dedi ki:
"O, bu meseleyi yirmiyedi pay üzerinden yaptı: Altı pay ananın, dokuz pay kocanın, sekiz pay dedenin, dört pay kızkardeşin..."[107]

Açıklama

Zeyd b. Sâbit'e (Radıyallahu Anh) göre öz veya baba-bir kızkardeş, dede ile birlikte bulunduğunda daima asabe olur. Bundan sadece "ekderiyye meselesi" diye bilinen miras meselesi hariçtir. Bu meselede kızkardeş belirli pay sahibi kabul edilip, alacağı paylar dedenin paylarma eklenir ve toplanan paylar aralarında ikili birli paylaştırılır. Böylece dedenin payı altıda birden aşağı düşmemiş olur. Kız-kardeşler birden fazla olduğunda, bu usûle gerek kalmaz ve mesele, kızkardeşler dede ile birlikte asabe kabul edilerek çözülür. Çünkü bu durumda dedenin payı altıda birden aşağı düşmemektedir.
Ekderiyye meselesinin çözümü şöyledir: Koca 1/2; Ana 1/3; Dede 1/ 6; Kızkardeş 1/2.
1/2(3)+1/3(2)+1/6(1)+1/2(3)=3+2+1+3/6=9/6
Burada paylar toplamı paydadan fazla çıktığı için "avliyye" durumu vardır. Bu durumda miras paylara göre bölüştürülecektir. Dede ile kız kardeşin paylarının toplamı 4'dür. Bunu ikili-birli bölüştürmek mümkün olmadığından, pay ve paydayı, en küçük ortak bölenleri olan üç ile çarparız. O zaman da durum şöyle olur: 9+6+3+9/18=27/18. Burada dede ile kızkardeşin paylarının toplamı 12 olmuştur. Bunun 8'ini dede, 4'ünü kızkardeş alacaktır.
Bu meseleye "ekderiyye" denmesinin, bunun Ekder kabilesinden bir kadın hakkında uygulanmış olmasından veya bu meselenin Ekder isimli bir zâta sorulup da onun bu meseleyi çözememiş olmasından yahut da Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu Anh) bu meselenin zorluğundan kederlenmiş olmasından dolayı olduğu rivayet edilir.[108]

18. Neneler Hakkında

2935. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize ei-Eş'as, İbn Sîrîn'den, (O da) İbn Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Gerçekten İslâm (tarihinde) kendisine (miras) payı yedirilen ilk nene, oğlu hayatta iken (pay verilen) bir babaannedir.[109]
2936. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip dedi ki; bize Şerîk, Leys'ten, O Tâvûs'tan, O da İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), neneye altıda bir pay yedirdi.[110]
2937. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Cüreyc'den, (O) İbrahim b. Meysere'den, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ömer neneyi oğluyla birlikte mirasçı kılmıştı.[111]
2938. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Mansur İbnu'l-Mu'temir haber verip dedi ki, ben ibrahim'i şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç neneye altıda bir pay yedirmişti.
Mansur sözüne şöyle devam etti: Ben İbrahim'e;
"Bunlar kimdir?" diye sordum da O;
"Baba tarafından iki nene ile anne tarafından nenen..." karşılığını verdi.[112]
2939. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. İbrahim rivayet edip dedi ki, bana el-Hasan haber verip;"

"Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur" dedi.[113]
2940. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud'dan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Annenin babasının annesi mirasçı olmaz. Onun, (ölene) kendisi vasıtasıyla yaklaştığı oğlu mirasçı olmaz, o nasıl mirasçı olur?"[114]
2941. "Bize Ebu Ma'mer, İsmail b. Uleyye'den, (O) Seleme b. Alkâme'den, (O) Humeyd b. Hilâl'den, (O) Ebu'd-Dehma'dan, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur![115]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) neneye altıda bir pay verdiği rivayet edilmektedir. Bunun için olmalıdır ki, babanın anasıyla ananın anasının, tek olduklarında altıda bir pay alacakları, beraber bulunduklarında ise altıda bir payı paylaşacakları hususunda icma vardır. Nenenin diğer durumları hakkında sahih bir merfu hadis yoktur. Bunun için de o durumlar hakkında farklı içtihadlar yapılmıştır. Şöyle ki, Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Ebu Hanife, Malik ve Şafii (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), ölenin babası varken babasının annesinin mirasçı olamayacağı içtihadında bulunmuşlardır. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) bu husustaki içtihadı ise, babanın anasının baba ile birlikte mirasçı olacağı şeklindedir. Diğer taraftan Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), ölene daha yakın neneler varken, daha uzak olan nenelerin mirasçı olamayacağı içtihadında bulunmuş, Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, babanın anası veya ananın anası ile bunların analarının birlikte mirasçı olacağını söylemiştir.[116]

19. Neneler Hakkında Hz. Ebu Bekir'in Görüşü

2942. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, ez-Zühri'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Babanın annesi veya annenin annesi olan bir nene Ebu Bekir'e gelip;
"Doğrusu benim oğlumun oğlu -veya kızımın oğlu- öldü. Bana da (onun mirasında) benim payımın olduğu haberi ulaştı. Öyle ise, (onun mirasından) bana ne var?" demiş. Ebu Bekir de;
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun hakkında birşey buyururken işitmedim. (Bunu) halka soracağım!" cevabını vermiş. Sonra öğle namazını kıldırınca;
"Hanginiz Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nene hakkında birşey buyururken işitmiş?" diye sormuş. Muğîre b. Şu'be;
"Ben" demiş. O;
"Ne (işittin?)" demiş. (El-Muğîre);
"Rasulullah, ona altıda bir pay verdi" demiş. (Ebu Bekir);
"Bunu senden başka bilen biri var mı?" demiş. O zaman Muhammed b. Mesleme; "
O doğru söyledi" demiş. Bunun üzerine Ebu Bekir ona (yani neneye) altıda bir pay vermiş.
Daha sonra bu (meselenin) aynısı Ömer'e gelmiş. O da;
"bilmiyorum, onun hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiç-bir şey işitmedim. (Bunu) halka soracağım" demiş. Onlar da O'na, el-Muğîre b. Şu'be ile Muhammed b. Mesleme'nin rivayet ettiği haberi nakletmişler. O zaman Ömer, (babanın annesi ile annenin annesine hitaben) şöyle demiş:
"Hanginiz bu (mirasta) tek başına kalırsa, altıda bir pay onundur. Birlikte bulunursanız, o (yani altıda bir pay) aranızda (bölüştürülür)."[117]

20. Neneler Hakkında Hz. Ali İle Hz. Zeyd'in Görüşü

2943. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki," onlar şöyle dediler:
Neneler (derece bakımından) eşit olduklarında üç nene, yani (ölenin) babasının iki nenesi, yani annesinin annesi ve babasının annesi ile (ölenin) annesinin nenesi mirasçı olurlar. Onlardan biri (ölene diğerlerinden) daha yakın ise, pay yakınlarındır.[118]
2944. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan Eş'as'tan, (O) Şabi'den (O da) Hz. Ali ile Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,"
Onlar babanın anası olan neneyi baba ile birlikte mirasçı kılmazlardı.[119]
2945. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz.Osman neneyi oğlu hayatta iken mirasçı kılmazdı.[120]

21. Neneler Hakkında İbn Mes'ud'un Görüşü

2946. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, İbn Şîrîn'den, (O da) İbn Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Doğrusu nenelerin miras hakları yoktur. (Neneye verilen miras payı) ancak ona yedirilen bir yiyintidir. Nenelerin en yakınları da, en uzakları da eşittir![121]

Açıklama

İlgili haberler Abdullah b. Mes'ud'un (Radıyallahu Anh), aynı derecede olsunlar veya olmasınlar, nenelere altıda bir pay verileceği içtihadında bulunduğunu göstermektedir. O'na göre bu nenelerden biri diğerinin annesi olursa, anne olan nene mirasçı olamaz, mirasçı olmada ise nenelerin ölene yakın olanlarıyla uzak olanları birdir. Bir rivayette ise Onun, ikisi baba tarafından, biri ana tarafından olmak üzere en fazla üç neneyi mirasçı kıldığı görülmektedir.[122] Şu halde yukarıdaki haberde ya bir yanlışlık yapılmıştır ve O; "doğrusu nenelerin miras hakları vardır" şeklinde olmalıdır;[123] yahut da İbn Mes'ud (Radıyallahu Anh) bu meseledeki içtihadını sonraları değiştirmiştir.[124]

2947. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Abdullah dedi ki:
"Nene, oğlu hayatta iken mirasçı olur!"[125]

22. Neneler Hakkında Mesruk'un Görüşü

2948. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:" Onlar (yani dört nene) peş peşe olarak Mesrûk'a geldiler. O da babanın babasının anasını (mirastan) çıkardı, üçünü (yani (ölünün) babasının iki nenesini, annesinin annesi ile babasının annesini) ve (ölünün) annesinin nenesini mirasçı kıldı.[126]

23. Red Hakkında Hz. Ali, Abdullah Ve Zeydin Görüşü

2949. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen);"
Kız ile kızın kızının (miras payları) hakkında haber verdi ki, O şöyle dedi:
"Yarısı (kızın), altıda biri (kızın kızınındır). Geriye kalan ise kıza red edilir, (geri verilir)."[127]

Açıklama

Ölenin mirasçıları arasında, belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra geriye kalanı alan kimseler olan "asabe" sınıfından hiç kimse bulunmaz, belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra da geriye bir miktar miras kalırsa; bu geri kalan miktarı yine belirli pay sahiplerine payları nisbetinde vermeye "red (geri verme, iade)", bu miras meselesine de "reddiye" denir. Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife

(Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu şekildeki "redd"i kabul etmişlerdir. Ancak Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), bundan belirli pay sahibi altı kişiyi çıkarmıştır; O'na göre onlar redden yararlanamazlar.[128] Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, asabe bulunmadığında geri kalan mirasın devlet hazinesine ("Beytü'l-Mal"e) verileceği içtihadında bulunmuşlardır. Sonraki (mü-teahhir) Maliki ve Şafii âlimler ise, Beytü'l-Mal'm düzeni bozulduğunda sözkonusu "red" usûlünü uygulamanın daha uygun olacağı görüşünü benimsemişlerdir.[129]

2950. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkâme'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O'na, ana-bir erkek kardeşler ile ananın (miras meselesi) hakkında gelinmişti de O, ana-bir erkek kardeşlere üçte bir pay, anaya da geri kalan malı vermiş ve "ana, asabesi olmayanın asabesidir" demişti.[130]
2951. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet etti."
Ben eş-Şa'bî'ye; ölen ve geriye, başka mirasçısının olduğu bilinmeksizin kızını bırakan adamın (miras) durumunu sordum da O;
"Malın hepsi onundur" karşılığını verdi.[131]
2952. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Muhammed b. Sâlim'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
İbn Mes'ûd, ne ana ile birlikte ana-bir erkek kardeşe, ne beraberinde kendisinden başka belirli pay sahibi bir kimse bulunduğunda neneye, ne soy kızı ile birlikte oğul kızına, ne de karı ile kocaya redde bulunmazdı. Hz. Ali ise, karı ile koca dışında her belirli pay sahibine redde bulunurdu.[132]
2953. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Salim, Hârice b. Zeyd'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) haber verdi ki,"
O'na kız veya kız kardeşin (miras meselesi) hakkında gelinmişti de, O, ona (mirasın) yansını vermiş, geriye kalanı ise devlet hazinesine (beytül-mal'e) koymuştu.
(Bu haberin senedinde); "Yezid b. Harun ise Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hârice'den (naklen)..." demiştir.[133]

24. Mulâane Oğlunun Mirası Hakkında

2954. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki;" O, mulâane oğlu hakkında;
"onun mirası anasınındır" dedi.[134]

Açıklama

Karısının karnında taşıdığı veya dünyaya getirdiği çocuğun kendisine ait olmadığını iddia eden, ancak bu iddiasına bir delil de getiremeyen koca, karısını zina etmekle suçlamış olur. Bunun için aralarında, şekli Kur'an-ı Kerim'de belirlenmiş olan[135] bir mulâane (lanetleşme) yapılır. Bu lânetleşmeden sonra karı ile kocanın arasındaki nikah akdi sona erer ve doğacak yahut doğmuş olan çocuğa mulaane çocuğu denir. Alimler, mulâane çocuğu ile ana tarafının hangi ölçülerde mirasçı olacaklarında ihtilaf etmişlerse de, birbirlerine mirasçı olacaklarında görüş birliği içindedirler.[136]

2955. "Bize Muâz b. Hâni' haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân rivayet edip dedi ki, ben bir adamı, Atâ' b. Ebi Rebâh'a, lânetleşenlerin çocuğunun durumunu, yani mirasının kime ait olduğunu sorarken işitmiştim de, O şöyle cevap vermişti:"
"Anasına ve anasımn yakınlarına aittir!"[137]
2956. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Ebû Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Ali, geriye ana bir erkek kardeşini ve anasını bırakan mulâana oğlu hakkında şöyle dedi:"
"Altıda bir pay erkek kardeşinin, üçte bir pay anasınındır. Sonra (geri kalan miras tekrar) onlara red edilir. Böyece üçte bir pay erkek kardeşin, üçte iki pay ananın olur." (Bu meselede) İbn Mes'ûd ise şöyle dedi: "
Altıda bir pay erkek kardeşin, geriye kalan da ananındır!"[138]
2957. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hüseyin, Ebû Sehl'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), geriye erkek kardeşin oğlu ile dede bırakan mulâane oğlu hakkında haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Mal, erkek kardeşin oğlunundur!"[139]
2958. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Nûh, Ömer b. Âmir'den, (O) Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, mulâane oğlunun mirası hakkında şöyle dedi:
"Üçte bir pay anasının, üçte iki ise devlet hazinesinindir (Beytü'l-Mal'ındır)."[140]
2959. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Nuh, Ömer b. Amir'den, (O) Hammâd'dan, (O) İbrahim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Onun (yani mulâane çocuğunun) mirası anasınındır. (Çünkü) onun yerine anasının asabesi diyet öder."[141] Katâde ise, el-Hasan'dan (naklen) şöyle demiş: "Üçte bir pay anasınm, malının artanı ise anasının asabesinindir!"
2960. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde haber verdi ki,"
Hz, Ali ile İbn Mes'ûd, geriye nenesini ve ana-bir erkek kardeşlerini bırakan mulâane çocuğu hakkında görüş beyan ettiler. (Katâde, sözüne devamla) dedi ki: Yani onlar;
"Üçte bir nenenin, üçte iki erkek kardeşlerindir" (dediler), Zeyd b. Sabit ise;
"Altıda bir nenenin, üçte bir ana-bir erkek kardeşlerin, geriye kalan da Beytü'l-Malındır" dedi.[142]
2961. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus ile Humeyd, el-Hasan'dan haber verdiler ki;" O,
"Ona (yani mulâane oğluna) anası mirasçı olur" dedi.[143]
2962. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Haccac rivayet etti ki;"
en-Nehaî ile eş-Şa'bi; "ona anası mirasçı olur" dediler.[144]
2963. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Davûd b. Ebi Hind'den, (O da) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Ben Züreykoğulları'ndan bir kardeşime, kendisine;
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mulâane oğlunun (mirası) hakkında kime hükmetmişti?" diye sormak için mektup yazdım. O da bana cevap yazdı ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onun (mirasını) annesine hükmetmişti. (Çünkü mulâane çocuğunun anası) onun anası ve babası yerindedir.
Süfyân da şöyle demiş:
"(Mulâane çocuğunun) bütün malı ananındır. O, onun babası ve anası yerindedir."[145]
2964. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, geriye anası ile anasının asebesini bırakan mulâane oğlu hakkında şöyle dedi:
"Anasına üçte bir pay vardır. Geriye kalan ise anasının asabesinindir. "[146]
2965. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Leyla'dan, (O) Âmir'den, (O da) Hz. Ali ile Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki;"
Onlar mulâana oğlu hakkında; "onun asabesi, anasının asabesidir" dediler.[147]
2966. "Bize Ebu'l-Velid el-Halebî Musa b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize İbnu'l-Mu'temir, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mulâane çocuğunun mirası anasmındır." (Yûnus demiş ki, o zaman ben de) şöyle dedim:
"Peki onun ana-bir erkek kardeşi varsa?" Şöyle cevap verdi:
"Ona altıda bir pay vardır."[148]
2967. "Bize Ebu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri rivayet edip şöyle dedi:"

Mulâane çocuğu anasına aittir. Anası ondan, miras payına mirasçı olur. Bundan geriye kalan ise Beytü'l-Mal'ındır.[149]
2968. "Bize Ubeydullah b. Musa, Musa b. Ubeyde'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"(Karı ile koca) lânetleştiklerinde artık bir araya gelmeyerek araları ayrılır. Çocuk da anasına nisbet edilerek çağırılır; falan kadının oğlu denilir. O (yani ana, çocuğun) asabesidir. Çocuk ona mirasçı, o da çocuğa mirasçı olur. Kim bu (çocuğu) zina çocuğu diye çağırırsa, ona (iftira cezası olarak) değnek vurulur."[150]
2969. "Bize Muâz b. Hâni' rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân rivayet edip (dedi ki), bize eş-Şeybânî, eş-Şa'bi'den (naklen), lânetleşenlerin çocuğu hakkında rivayet etti ki;"
Ona anasının asabesi mirasçı olur ve onun yerine onlar diyet öderler.[151]
2970. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Hemmam, Kataade'den, (O) Azre'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;"
O mulâane çocuğu hakkında şöyle dedi:
"O, babası olmayan kimsedir. Ona anası, ana-bir erkek kardeşleri ve anasının asabesi mirasçı olur. Onun iffetine bir iftiracı iftira ederse, iftiracısına değnek vurulur."[152]
2971. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, en-Nu'man'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) rivayet etti ki;"
O'na, mulâane çocuğunun mirasının kime ait olduğu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu, uğrunda karşılaştığı belâdan dolayı onun annesine ve ana-bir erkek kardeşlerine ait kıldı."[153]
Mekhûl şöyle de dedi:
"Ana ölse ve geriye (mulâane) oğlunu bıraksa, sonra kendisine mensup kılınan bu oğlu vefat etse, (bu oğlun) mirasının bütünü ana-bir erkek kardeşlerine ait olur. Çünkü bu (oğul) onların anaları ile dedelerine mensup idi. Bu (ananın) babasına, kızının oğlundan altıda bir pay vardır. Dede de sadece bu mertebede mirasçı olur. Zira o ancak ananın babasıdır. Ana-bir erkek kardeşler de sadece analarına mirasçı oldular. Dede de kızına mirasçı oldu. Çünkü (dede) ona mensup kılındı. Şu halde çocuğa ait olan mal, annenin mirasçılarındır. Bu (mal) bazan, başkası olmadığında tek başına dedeyi kendine çeker."[154]
2972. "Bize Muhammed İbnu'l Alâ' haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Kesir rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Tahmân, Simâk b. Harb'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir topluluk Hz. Ali'ye -yüce Allah O'ndan razı olsun-, lânetleşenlerin çocuğu hakkında davalaştılar ve çocuğun babasının yakınları gelip onun mirasını istediler. O da;
"Doğrusu onun babası ondan ilgisini kesmişti. Dolayısıyla size onun mirasından hiçbir şey yoktur" deyip, onun mirasını anasına hükmetti ve (anasını onun) asabesi kıldı.[155]

25. Hunsa'nın Mirası Hakkında

2973. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki; O, Muhammed b. Ali'yi, Hz. Ali'den (naklen) rivayet ederken işitmiş ki;"
O, kendisinde hem erkeğinki (cinsel organı), hem de kadınınla (cinsel organı) olan bir kimsenin bunlardan hangisine göre mirasçı kılınacağı hususunda;
"Bunlardan hangisinden işerse (ona göre mirasçı kılınır!)" demiş.[156]
2974. "Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym, Muğire'den, (O) Şibak'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, hunsa (yani hem erkeklik, hem kadınlık uzvu taşıyan kimse) hakkında şöyle dedi:
"O, işeme yerine göre mirasçı kılınır!"[157]
2975. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâni' rivayet edip dedi ki;"
Âmir'e, ne erkek ve ne dişi olmadığı bir halde doğan, kendisinde ne erkeğinki, ne kadınınki bulunmayan, göbeğinden sidik ve dışkı şeklinde çıkaran çocuğun miras durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Erkeğin payının yarısı ile kadının payının yarısı (verilir!)"[158]

Açıklama

Kendisinde erkeklik ve kadınlık uzuvları hiç bulunmayan veya bu uzuvların ikisi de bulunan kimseye "hunsa" denir. Böyle bir kimsenin erkek veya kadınlığı belli olursa, o ona göre miras alır. Belli olmazsa, ona "hunsa-yı müşkil" denir. Bu durumda da sözkonusu uzuvları hiç bulunmayan kimsenin cinsiyeti sakal veya memenin ortaya çıkmasıyla anlaşılır. Bu uzuvların ikisini de taşıyan kimsenin cinsiyeti ise, işeme yerine göre tesbit edilir. Eğer kadınlık uzvundan işiyorsa kadın, erkeklik uzvundan işiyorsa erkek sayılır. Cinsiyeti bu ve diğer yollarla anlaşılamayan kimse, Hanefi âlimlere göre, başka biriyle birlikte mirasçı olduğunda, kadın veya erkek sayılma durumlarından hangisinde daha az pay alacaksa, o cinsiyette kabul edilerek mirasçı yapılır ve mirasın taksimi ona göre yapılıp paylar sahiplerine verilir. Ancak bu durumda "hunsa-yı müşkil" küçük ise, diğer mirasçılardan kefil alınır. Sonra "hunsa-yı müşkil" baliğ olduğunda cinsiyeti belli olur da daha fazla pay alacağı cinsiyette olduğu anlaşılırsa, aradaki fark diğer mirasçılardan alınır.
İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İle İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de "hunsa-yı müşkil", daha az pay alacağı cinsiyette sayılır. Fakat daha fazla pay alacağı cinsiyetle aradaki fark muhafaza edilir. Daha sonra "hunsa"nın cinsiyeti belli olmazsa, o zaman İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre muhafaza edilen miras, payları oranında diğer mirasçılara dağıtılır; İmam Ahmed'e göre ise (Rahmetullahi Aleyh), bu durumda "hunsa"ya kadın ile erkek paylannın toplamının yansı verilir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) de "hunsa-yı müşkil"e iki cinsiyetin toplam paylarının yarısı kadar miras verileceği içtihadında bulunmuştur.[159]

26. Kelâle

2976. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asım, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Hz. Ebû Bekir'e "kelâle"nin kim olduğu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Doğrusu ben bu hususta kendi görüşümü söyleyeceğim. Doğru olursa Allah'tandır, yanlış olursa benden ve şeytandandır. Ben onun, (ana), baba ve çocuk dışındaki (yakınlar) olduğunu sanıyorum."
Sonra Hz. Ömer Halife seçildiğinde şöyle demiş:
"Doğrsu ben gerçekten, Ebû Bekir'in söylemiş olduğu bir şeyi reddetmekten dolayı Allah'tan hayâa ederim."[160]
2977. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyûb'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Yezid b. Ebi Habib, Yezid b. Abdillah el-Yezeni'den, (O da) Ukbe b. Âmir el-Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Seîlem) Ashabına, kelâle (kelimesinin manası) güç geldiği gibi hiçbir şey güç gelmemişti![161]
2978. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Amr b. Dinar'dan, (O) el-Hasan b. Muhammed'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Kelâle; (ana), baba ve çocuk dışındaki (yakınlardır)."[162]
2979. "Bize Muhammed b. Süfyân, Yala b. Atâ'dan, (O) el-Kasım b. Abdillah'tan, (O da) Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki;"
O, *"Eğer bir erkeğe veya bir kadına, erkek veya kız kardeşi olduğu halde kelâle olarak mirasçı olunursa..."*[163] ayetini şöyle okurdu:
"Eğer bir erkeğe veya bir kadına, ana-bir erkek veya kız kardeşi olduğu halde kelâle olarak mirasçı olunursa..."[164]

Açıklama

"Kelâle" kelimesi, ana-baba-çocuklar şeklindeki dikey neseb istikametinin dışında kalan akrabalık demektir. Bu kelime, geriye ana-baba-çocuk bırakmayarak ölen kimse manasına geldiği gibi, ana, baba ve çocuk olmayarak mirasçı olan kimseler; yani kardeş, amca gibi akrabalar manasına da gelir. Kelimeye bu manalardan hangisini verirsek verelim, ayetin manası netice itibariyle değişmemektedir. Ancak "kelâle'ye son

manayı verdiğimizde, mezkûr ayetteki "...kelâle olarak..." kısmını, "...kelâle yönünden...", yahut "...kelâle sahibi olarak..." şeklinde manalandırmak gerekir. Sahabe-i Kiramın, bu kelimenin tefsiri hakkında birçok görüşü vardır. Bunların en tercihe şâyânı, Hz. Ebû Bekir'in (Radıyallahu Anh) yukarıda nakledilen görüşüdür. Diğer taraftan, bu ayetin bu kısmında sözkonusu olan kardeşlerden ana-bir kardeşlerin, Nisa Sûresinin 176. ayetindekilerden ise öz veya baba-bir kardeşlerin kastedildiği hususunda görüş birliği vardır.[165]

27. Zevi'l-Erham'ın Mirası Hakkında

2980. "Bize Abdullah b. Tezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel rivayet etti ki, Asım b. Ömer b. Katâde el-Ensarî kendisine haber vermiş ki,"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, İbnu'd-Dehdahâ'ya kimin mirasçı olacağını araştırmış ve hiçbir mirasçı bulamamış. Bunun üzerine İbnu d-Dehdaha'nın malını O'nun dayılarına vermiş.[166]
2981. "Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) Amr b. Müslim'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Allah ve Rasûlü, mevlâsı (dostu, sahibi, koruyucusu) olmayan kimsenin mevlâsıdır. Dayı da mirasçısı olmayan kimsenin mirasçısıdır."[167]
2982. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Ziyâd'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ömer'e, ana-bir amca ile teyze hususunda gelindi de O, ana-bir amcaya üçte iki pay, teyzeye üçte bir pay verdi.[168]
2983. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, teyzeye üçte bir pay, halaya üçte iki pay vermiş[169]
2984. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, el-Hasan b. Amr'dan, (O) Gâlib b. Abbad'dan, (O da) Kays b. Habter en-Nehşeli'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Abdulmelik b. Mervan'a teyze ve hala hususunda gelindi de, bir ihtiyar kalkıp şöyle dedi:
"Ben Ömer İbnu'l-Hattab'a şahid olmuştum, o teyzeye üçte bir pay, halaya üçte iki pay vermişti!" Bunun üzerine (Abdulmelik) bunu yazmaya niyetlendi, sonra (bundan vazgeçerek);
"Bu (haberden) Zeyd nerede, (bunu O niye bilmiyor)?" dedi.[170]
2985. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
(Belirli pay sahibi kimselerden veya asabeden) yakın bir mirasçı olmadığında, teyze ana mertebesinde, hala baba mertebesinde, erkek kardeşin kızı erkek kardeş mertebesinde ve (kısaca), doğum yönünden akraba olan herkes, (ölene), kendisi vasıtasıyla yaklaştığı akrabasının mertebesindedir.[171]

Açıklama

Ölene doğum yönünden yakınlığı olan, ancak mirastan belirli pay alanlar (ferâiz sahipleri) ile bunlardan geriye kalanı alanların (asabe'nin) içinde bulunmayan kimselere "zevi'l-erham" (zevu'l-erham, tekili zu'r-rahm: Doğum yönünden yakınlık sahibi) denir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Abbas (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), zevi'l-erhamın mirasçı olabileceği içtihadında bulunmuşlardır. Zeyd b. Sabit (RadıyallahuAnh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İse, zevi'l-erhamın mirasçı olamayacağını, ferâiz sahipleri ile asabeden hiçbir mirasçı bulunmadığında mirasın beytü'l-mal'e "kalacağını söylemişlerdir. Ancak sonraki Maliki ve Şafiî âlimler, beytul-mal'ın düzeninin bozulduğu gerekçesiyle mirasın beytül-mal yerine zevi'l-erham'a verilmesinin daha uygun olacağı içtihadında bulunmuşlardır.
Böylece bütün mezhepler, zevi'l-erham'ın mirasçı olacağı hususunda görüş birliğine varmışlarsa da, hangi ölçü ve usûllerle mirasçı olacaklarında ihtilaf etmişlerdir. Ölene yakınlıkları itibariyle dört sınıfa ayrılan zevi'l-erham'm mir aşçılığında hangi ölçülerin kullanılacağında başlıca iki görüş vardır. Bunlardan birine göre, zevi'l-erham'dan mirasçı olan kimse, onu ölene bağlayan kimse yerine konulur ve ona, bu kimsenin mirastaki payına göre pay verilir. Teyzeyi ana, halayı baba yerine koymak gibi. Bu görüşü benimseyenler arasında Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Alkâme, Şa'bi ve Mesrûk ile Maliki, Şafii ve Hanbeli âlimler vardır. Bu görüş sahiplerine "ehlu't-tenzil" denir. İkinci görüşe göre ise, zevi'l-erham'ın mirasçılığında ölene yakınlık esas olup, önceki sınıftan zevi'l-erham var iken sonraki sınıftan olan zevi'l-erham mirasçı olamaz. Bu görüşte, aynı sınıf içindeki zevi'l-erham arasında da "yakınlığın derecesi" ve "yakınlığın gücü" hususları tercih sebebidir. Başka kural ve ayrıntıları da olan bu görüşü Hanefi âlimler benimsemişlerdir. Bu görüşte olanlara da "ehlu'l-karâbet" denir.
Alimler zevi'l-erham'm mirasçılığında şu üç hususta da ittifak etmişlerdir:
a) Zevi'l-erham ancak, karı veya koca dışında ferâiz ashabından ve asabeden hiçbir mirasçı bulunmadığında mirasçı olurlar;
b) Mirasçı olarak karı veya koca bulunduğunda, onlar belirli paylarını aldıktan sonra geriye kalanı zevi'l-erham alır;
c) Mirasçı olarak sadece zevi'l-erham'dan bir kimse varsa, o mirasın tamamını alır.[172]

28. Asabe

2986. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam, Muhammed'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
Bana ed-Dahhâk b. Kays rivayet etti ki, Hz. Ömer, İslam tarihindeki ilk veba salgını olan Amavas vebasına[173] yakalananlar hakkında hükmetti ki; onlar baba taranndan eşit iseler ana-bir oğullar (mirasa) daha fazla hak sahibidirler; baba yönünden bazıları bazılarından daha yakın ise, bu (daha yakın olanlar) mala daha fazla hak sahibidirler.[174]
2987. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb rivayet edip (dedi ki), bana Ebû İshak eş-Şeybâni, Ubeyd b. Ebil-Ca'd'dan, (O da) Abdullah b. Şeddâd İbni'l-Had'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Salim, Yemâme savaşında[175] isabet alıp (ölmüştü), mirası da ikiyüz dirheme ulaşmıştı. O zaman Hz. Ömer (Radıyallahu Anh);
"Bu (dirhemleri), sonuna kadar kullansın diye annesi için tutun" demişti.[176]
2988. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O) Hz. Ali'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"Baba-bir kardeşler ("benu'l-allât") değil, ana(-baba) bir kardeşler birbirlerine mirasçı olurlar. Kişi baba-bir kardeşine değil, ana-baba bir kardeşine mirasçı olur."[177]
2989. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi kî), bize Şu'be, en-Nu'man b. Sâlim'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben İbn Ömer'e;
"Ne dersin, bir adam geriye kızının oğlunu bıraksa, o ona mirasçı olur mu?" dedim de O;
"Hayır" karşılığını verdi.[178]
2990. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Abdullah şöyle dedi:
"Ana, asabesi olmayan kimsenin asabesidir. Kızkardeş de asabesi olmayan kimsenin asabedir."[179]

Açıklama

"Asabe", sözlük manasıyle baba tarafından olan akraba demektir. Istılahta ise, belirli pay sahibi mirasçılarla birlikte bulunduklarında onlardan geriye kalan mirası alan, mirasçı olarak yalnız kendileri bulunduğunda ise mirasın tamamını alan mirasçılar manasına kullanılır. Bunlar da kendi içlerinde birkaç kısma ayrılırlar. Ölene yakınlıklarına göre sıralanan asabelerde, esas olarak önceki sırada bulunan kimse, sonraki sırada bulunanları mirastan düşürür. Mirasçılar arasında asabe bulunmadığında, "feraiz ashabı"ndan arta kalan mirasın kime verileceği tartışmalı bir konudur. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, bu durumda artan miras tekrar payları oranında feraiz ashabına verilir. Ancak Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahu Anh), bundan altı şahsı hariç tutmuştur.[180] İşte anne ve kızkardeşin, asabesi olmayanın asabesi olmaları, feraiz ashabı paylarını aldıktan sonra geriye kalanı

yine onların alacağı demektir.[181]

2991. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvûs, babasından, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"(Kur'an'da belirlenmiş) miras paylarını sahiplerine ulaştırın. Geriye kalan ise erkeğin (yani ölenin babası tarafından ölene) en yakın erkeğindir!"[182]

29. Müşriklerle Müslümanların Mirası Hakkında

2992. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki, Süleyman b. Ye sar kendisine Muhammed İbnu'l-Eş'as'tan (naklen) haber vermiş ki;"
O'nun (yani Muhammed'in) bir halası Yemen'de yahudi olarak ölmüş. O da bunu Hz. Ömer İbnu'l-Hattab'a bildirmiş de, O şöyle demiş:
"Ona, dindaşlarından kendisine en yakın olan insan mirasçı olur."[183]
2993. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Kays b. Müslim'den, (O da) Tarık b. Şihâb'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
El-Eş'as b. Kays'm halası yahudi iken ölmüş. O da Hz. Ömer'e gelip (onun mirasının durumunu sormuş) da, O şöyle cevap vermiş:
"Ona dindaşları mirasçı olur!"[184]
2994. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;
"Ne biz müşriklere mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar!"[185]
2995. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, İsa el-Hayyât'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer şöyle buyurdular:
"İki (ayrı) dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar!"[186]
2996. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Mutarrif ten, (O) Amir'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"İki (ayrı) dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar."[187]
2997. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-Eş'as'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin erkek veya kadın kölesinin ölmesi hariç, ne biz Ehl-i Kıtab'a mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar."[188]
2998. "Bize Muharmmed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, el-Eş'as'tan, (O) el-Hasan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne biz Ehl-i Kitab'a mirasçı oluruz, ne onlar bize mirasçı olurlar. Ancak kişi erkek veya kadın kölesine mirasçı olur."[189]

Açıklama

Kişinin yahudi veya hıristiyan olan kölesine mirasçı olması, onların geriye bıraktığı şeyleri alması demektir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur, onun elindeki şeyler sahibinindir.[190]

2999. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Muaviye müslümanı kâfire mirasçı yapardı, ama kâfiri müslümana mirasçı yapmazdı.
(Eş-Şa'bi) demiş ki, Mesrûk sözüne şöyle devam etti: İslam'da sonradan, bana bundan daha sevimli gelen hiçbir hüküm ortaya çıkmamıştır![191]
Ebû Muhammed (ed-Darimi'ye);
"Bu (haberin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor musun?" denildi de O;
"Hayır" karşılığını verdi.[192]
3000. "Bize Yezid b. Hârûn, Davûd b. Ebi Hind'den, (O da) Amir'den (naklen) rivayet etti ki;"
el-Mu'zele[193] bintu'l-Hâris Yemen'de yahudi iken ölmüş. Bunun üzerine el-Eş'as b. Kays -ki O bunun halasıydı-, bineğine binip onun mirasını (istemek) için Hz. Ömer'e gelmiş de, Hz. Ömer şöyle demiş:
"Bu senin hakkın değil! Ona, dindaşlarından kendisine en yakın olan insan mirasçı olur. İki (ayrı) dinin (sahipleri) birbirlerine mirasçı olamazlar."[194]
3001. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Enes b. Şîrîn rivayet edip şöyle dedi:"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab dedi ki;
"Farklı iki dinin (bağlıları) birbirlerine mirasçı olamazlar. Mirasçı olamayan kimse de (başka birini) mirastan kısmen veya tamamen düşüremez! [195]
3002. "Bize Nasr b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O) Amr b, Osman'dan, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz!"[196]
3003. "Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, "kişi öldüğünde hakları yakınlarına vacib olur" demiş ve miras taksim edilmeden önce müslüman olan veya hürriyetine kavuşturulan kimseye hiçbir şey vermemişti.[197]

Açıklama

Bu konuda âlimlerin cumhuru da İbrahim'in içtihadı gibi iç-tihadda bulunmuş ve miras bırakanın öldüğü vaktin esas olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den (Rahmetullahi Aleyh) gelen bir rivayete göre ise O, miras taksim edilmeden müslüman olan kimsenin, mirasçı olacağı içtihadında bulunmuştu.[198]

3004. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Abdullah b. İsa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz!"[199]
3005. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, ez-Zühri'den, (O) Ali b. Hüseyn'den, (O) Amr b. Osman'dan, (O) Usâme b. Zeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"Ne müslüman kâfire, ne kâfir müslümana mirasçı olur!"[200]

Açıklama

Bu hadis müslüman ile kâfirin birbirlerine mirasçı olamayacağını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Muaz b. Cebel (Radıyallahu Anh), Muaviye, Sâid İbnu'l-Müseyyeb (Radıyallahu Anh) gibi bazı âlimler ise, kâfirin müslümana

mirasçı olamayacağı, ancak müslümanm kâfire mirasçı olacağı şeklinde içtihad etmişlerdir. Fakat yukarıdaki hadise zıt olan bu içtihad kabul görmemiştir.
Müslümanlık dışındaki iki ayrı din mensuplarının birbirlerine mirasçı olup olamayacakları meselesi de ihtilaflıdır. Hanefi ve Şafii âlimlere göre onlar birbirlerine mirasçı olurlar. Çünkü onlar Allah Teala'ya ortak koşma hususunda birleşmektedirler. Kur'an-ı Kerim'de de,
"Haktan sonra sapıklık dışında nedir?",[201]
"Kâfirler birbirlerinin velisidirler!"[202] buyurulmaktadır. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, onların da birbirlerine mirasçı olamayacağını söylemişlerdir. Çünkü onlar tek din gibi sayılmazlar. Kur'an-ı Kerim'de de; 'Sizden her biriniz için bir Şeriat ve bir yol söyledik'[203] buyurulmaktadır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"İki ayrı dinin bağlıları birbirlerine mirasçı olamazlar" buyurmuştur.[204]
Müslüman ile kâfirin birbirlerine mirasçı olmaları yasağının bir hikmeti, aralarında dostluk ve minnet bağlarının oluşmasına engel olmaktır. Çünkü bunlar müslümanm dini bağlarını olumsuz yönde etkileyebilirler. Nitekim Allah Teala mü'minin müşrikle evlenmesi yasağının peşinden;
"Onlar (yani müşrikler) sizi Cehennem'e çağırırlar!"[205] Buyurmaktadır. Allah Azze ve Celle, kâfirlerin dost edinilmesini de yasaklamıştır.[206]

30. Mükâteb

3006. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Mukâteb'e, üzerinde mukatebliğinden birşey kalmadığı sürece hiçbir miras yoktur!"[207]
3007. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti ki;"
O, bazısının yarısı, bazısının üçte biri, bazısının ise dörtte biri âzâd edilmiş olan oğulları bulunan bir adam hakkında şöyle dedi:
"Bu (oğullar, tamamen) âzâd edilinceye kadar mirasçı kılınmazlar!"[208]
3008. "Bize Abdullah b. Cafer er-Rakkî ile Sâid İbnu'l-Muğire, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Ma'merden, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, (ölümcül) hastalığında (köle olan) oğlunu satın alan bir adam hakkında şöyle dedi:
"Eğer (köle oğlunun bedeli mirasının) üçte birinden çıkarsa, ona mirasçı olur. (Köle oğulun fiyatına mirasının üçte biri yetmez de farkını vermek için (bu oğulun) üzerine çalışıp kazanma işi düşerse, mirasçı olamaz!"[209]
3009. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, babasından, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"(Tamamen) âzâd oluncaya kadar mükâtebin cezası tam kölenin cezası gibidir!"[210]

Açıklama

"Mükâteb", bedelini çalışıp ödemek üzere sahibiyle anlaşma yapmış köle demektir. Mükâteb ile yarısı, üçte biri gibi kısmen âzâd edilmiş olan kölenin mirasçı olup olamayacağı hususunda âlimlerin farklı içtihadları vardır.[211]

31. Velâ

3010. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Abdirrahman rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Mevlâ (âzâd edilmiş köle), din kardeşi ve nimettir. Onun mirasına en çok hak sahibi olan insan ise, (onu) âzâd edene en yakın olan kimsedir!"[212]
3011. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mansûr, el-Hasan'dan; Muhammed b. Salim ise eş-Şa'bi'den haber verdiler ki;"
Onlar, bir adamın köle âzâd ettiği, sonra bu köle âzâd eden efendi ile (âzâd ettiği) kölenin öldüğü ve âzâd edenin geriye babasını ve oğlunu bıraktığı mesele hakkında şöyle dediler:
"(Efendinin ve âzâd ettiği kölenin) malı oğulundur!"[213]
3012. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Abbâd, Ömer b. Âmir'den, (O) Katâde'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
(O'na), geriye babası ile oğlunun oğlunu bırakan adam hakkında (gelindi) de O şöyle dedi:
"Velâ hakkı (dolayısıyla gelecek miras) oğulun oğluna aittir."[214]
3013. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer rivayet edip (dedi ki), bize Husayf, Ziyad b. Ebi Meryem'den (naklen) rivayet etti ki;"
Bir kadın bir kölesini âzâd etmiş, sonra ölmüş ve geriye oğlu ile erkek kardeşini bırakmış, ardından âzâd ettiği kölesi ölmüş. Bunun üzerine bu kadının oğlu ile kardeşi (âzâd edilen kölenin) mirası hususunda Hz. Peygamber'e (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) gelmişler. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onun mirası kadının oğlunundur" buyurmuş. O zaman (kadının) kardeşi;
"Yâ Rasulullah, bu (âzâd edilen köle) bir suç işleseydi (diyet ödemek) kime gerekirdi?" diye sormuş; O da,
"Sana gerekirdi!" buyurmuş.[215]

Açıklama

"Velâ"; sözlükte "yakınlık, akrabalık", ıstılahta ise "mirasçılığa sebep olan hükmi akrabalık" manasına gelir. Bu hükmi akrabalık da birkaç çeşit olup, bunlardan biri "velâu'l-ataka=âzâd olma akrabalığı"dır. Kölesini âzâd eden kimse ile âzâd edilen köle arasında böyle bir akrabalık meydana gelir. Çünkü kölesini âzâd eden kimse, onu hayata yeniden kavuşturmuş olur. Bu da onun doğumuna sebep olma gibidir. Bu sebeple kölesini âzâd eden kimse, kan bağıyla olan daha yakın asabesi bulunmadığında, azadhsının mirasçısı olur. Buna karşılık azadlı, "kısas"ı gerektirmeyen bir cinayet işlediğinde, ödenmesi gereken diyeti de âzâd eden kimse ile onun "âkıle"si, (yani baba tarafından akrabası) öderler. Azâd eden kimse öldüğünde ise, velâ hakkı onun "binefsi asabe"sine, (yani ölenle kan bağı bulunan erkek mirasçılarına) geçer.
Velâ'nın bir diğer çeşidi "velâu'l-muvâlât'tır. Bu da bir kimse ile gerçekten veya hükmen belli bir nesebi olmayan başka bir kimse arasında yapılan andlaşma ile ortaya çıkan hükmi akrabalıktır. "Velâu'l-ataka'nm mirasçılık sebebi olduğu hususunda, bazı hariciler hariç, âlimler görüş birliği içindedirler. Bu konu ilgili eserlerde "asabe-i sebebiyye" ismiyle ele alınır. "Velâu'l-muvâlâf'ın mirasçılık sebebi olmasını ise yalnız Hanefi âlimler kabul ederler. Diğer âlimler bunun miras ayetleriyle neshedildiğini söylemişlerdir. Haneliler de velâu'l-muvâlât sebebiyle mirasçı olabilmek için, ölenin ashab-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erham sınıflarından hiçbir mirasçısının bulunmaması gerektiği içtihadında bulunmuşlardır.
Söz konusu edilen bu iki "velâ"da da, taraflardan her birine "mevlâ" ismi verilir. Bunları birbirinden ayırmak için, köle âzâd eden kimse ile andlaşma teklifini kabul eden kimseye "mevlâ-yı a'lâ", azadlı ile andlaşma teklif edene ise "mevlâ-yı esfel" denilir. Biz "mevlâ-yı a'lâ" için sadece "mevlâ" kelimesini, "velâu"l-ataka"daki "mevlâ-yı esfel" için ise "azadlı" kelimesini kullanacağız.[216]

3014. "Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğîre haber verip dedi ki;"
Ben İbrahim'e, bir kölesini âzâd eden bir adamın durumunu sordum. (Bu adam) sonra ölmüş, ardından azadlısı ölmüş. Bu (kölesini) âzâd eden adama da geriye babası ile oğlunu bırakmış. (İşte bunların miras durumunu sordum) da, O şöyle cevap verdi:
"Şu kadar pay babasınındır, geriye kalan ise oğlunundur![217]
3015. "Bize Muhammed İbnu's Salt rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym, Şu'be'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Ben el-Hakem ile Hammâd'ı;
"(Yukarıdaki meselede mirasın tamamı) oğulundur" derlerken işittim.[218]
3016. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) Bakî mezarlığının yanına çıkmış. Derken satılmakta olan bir köle görmüş ve onun yanına

gelip pazarlığını yapmış. Sonra onu (almaktan vazgeçip) bırakmış. O esnada bu (köleyi) bir adam görüp satın almış ve âzâd etmiş. Sonra onu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirip şöyle demiş:
"Doğrusu, ben bunu satın aldım ve âzâd ettim. Onun hakkında ne buyurursun?" (Hz. Peygamber de);
"O senin (din) kardeşin ve mevlâ'ndır (azadlın, yakınındır)." buyurmuş. (Adam);
"Onun arkadaşlığı hakkında ne buyurursun?" demiş. (Hz. Peygamber de);
"Eğer senin iyiliğini bilirse bu onun için iyi, senin için kötüdür!" buyurmuş. (Adam);
"Onun malı hakkında ne buyurursun?" demiş. (Hz. Peygamber de);
"Eğer o, geriye hiçbir asabe bırakmayarak ölürse, sen onun mirasçısısın!" buyurmuş.[219]
3017. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Eş'as, el-Hakem ile Seleme b. Küheyl'den, (onlar da) Abdullah b. Şeddâd'dan (naklen) haber verdiler ki;"
Hz. Hamza'nın kızı bir kölesini âzâd etmiş, sonra (bu âzâdlısı) ölmüş ve geriye kendi kızıyla mevlâsını, yani Hz. Hamza'nın kızını bırakmış. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun mirasını kendi kızıyla mevlâsı, yani Hz. Hamza'nın kızı arasında yarı yarıya bölüştürmüş.[220]
3018. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) eş-Şeybani'den, (O) el-Hakem'den, (O da) Şemûs el-Kindiyye'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Ben, geriye benden ve bir kadın mevlâdan başka hiç kimse bırakmayarak ölen bir baba hakkında Hz. Ali'ye dava götürdüm de, O bana yarım pay, kadın mevlâya da yarım pay verdi."[221]
3019. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) İbn Ebi Leyla'dan, (O) el-Hakem'den, (O) Ebu'l-Kenûd'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki;"
O'na bir kız ile bir mevlâ meselesi getirildi de O, kıza yarım, mevlâya da yarım pay verdi.
(Bu haberin râvîlerinden olan) el-Hakem sözüne şöyle devanı etmiş:
"İşte benim şu evim bu mevlânın, bir kadın azadlıdan miras olarak aldığı payıdır!"[222]
3020. "Bize İbrahim b. Musa, İbn İdris'ten, (O) Eş'as'tan, (O) el-Hakem'den, (O da) Abdurrahman b. Mudlic'den (naklen) haber verdi ki;"
O, ölmüş ve geriye kızıyla mevlâlarını bırakmış da, Hz. Ali kızına yarım pay, mevlâlarına da yarım pay vermiş.[223]
3021. "Bize İbrahim, İbn İdris'ten, (O) eş-Şeybani'den, (O) el-Hakem'den, (O da) eş-Şemûs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Onun (azadlı olan) babası ölmüş de Hz. Ali kendisine yarım pay, (babasının) mevlâlarına da yarım pay takdir etmiş.[224]
3022. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hafs b. Gıyâs rivayet edip (dedi ki), bize Eş'as, Cehm b. Dinar'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ona, biri (köle olan) babasını satın alıp âzâd etmiş, sonra da (bu babaları) ölmüş olan iki kızkardeşin miras durumu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Bu iki kıza, onların Allah'ın Kitab'mdaki miras payları olan üçte iki pay vardır. Geriye kalan ise, diğer (kızkardeşe birşey vermeksizin, sadece babasını satın alıp) âzâd eden kızkardeşindir."[225]
3023. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İsrail rivayet edip (dedi ki), bize el-Eşfas, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;"
O, (köle olan) babasını (satın alıp) âzâd eden, sonra bu babası öldüğünde, geriye, diğer üç kızkardeşiyle kalan kadın hakkında şöyle demiş:
"(Babanın kızına karşı) minnet borcu yoktur. Bu (kızlara) üçte iki pay vardır. (Köle olan babasını satın alıp âzâd etmiş olan kız da diğer) kızlarla beraber (pay alır)."[226]

32. Mevlalara Değil, Doğum Yönünden Yakınlara (Pay) Verenler Hakkında

3024. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Hayyân b. Selman'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben Suveyd b. Gafale'nin yanındayım. Derken O'na bir adam gelip, geriye kızını ve karısını bırakan (azadlı) bir adamın miras durumunu sormuştu. O;
"Ben sana Ali'nin hükmünü haber vereceğim" demişti. (Adam);
"Ali'nin hükmü bana yeter" demiş, O da sözüne şöyle devam etmişti:
"Ali onun karısına sekizde bir pay, kızına yarım pay hükmetmiş, geri kalanı da kızına geri vermiş, ("redd" etmişti)."[227]

Açıklama

Bu haber Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh), doğum yönünden yakın olan farz sahiplerinden biri bulunduğunda mirasın arta kalanını "redd" yoluyla ona verdiğini, bu durumda asabe-i sebebiyye olan mevlâlara pay vermediğini göstermektedir. Bazı rivayetlerde Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) ile Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) da bu görüşte oldukları görülmektedir.[228] Ancak Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahu Anh) buna zıt haberler de gelmiştir.[229]

3025. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," İbrahim'in bir kadın azadlısı ölmüş ve geriye mal bırakmıştı. (Ebu'l-Heysem diyor ki:)
"O zaman ben İbrahim'e (bu malı almasını) söylemiştim de O;
"Onun yakını var" demişti."[230]

33. Velâ Hakkı En Yakınındır

3026. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Eş'as, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zeyd'den (naklen)", (
Eş'as) demiş ki, O'nun Abdullah'ı da zikrettiğini sanıyorum), rivayet ettiler ki, onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[231] Onlar
"En yakın" ile baba veya ana yönünden "en yakın" olanı kastediyorlardı.[232]
3027."Bize Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Eş'as, İbn Şîrîn'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) rivayet ettiler ki," O şöyle dedi:
Kendisi Fukeyhe bint Sem'an'm durumu hakkında Hz. Ömer'e yazmıştı ki, o ölmüş ve geriye ana-baba bir erkek kardeşiyle baba-bir erkek kardeşini bırakmış. Hz. Ömer de kendisine;
"Şüphesiz velâ hakkı en yakınındır" şeklinde cevap yazmıştı.[233]
3028. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali ile Zeyd;
"Velâ hakkı en yakınındır" demişler, Abdullah ile Şureyh ise;
"Mirasçılarındır" demişler.[234]

Açıklama

Mevlâsı (âzâd edeni) ölen bir azadlının velâ'sı, doğrudan doğruya mevlâmn "binefsihi asabe "sinden, (yani ölenin doğum yönünden yakını olup da miras payı belirli olmayan erkek akrabasından) olan kimselerin en yakınına geçer. Âlimlerin cumhuru bu görüştedir. İbrahim Nehai ve Şureyh ise, velâ'nın da diğer miras malları gibi mirasçılara geçeceği içtihadında bulunmuşlardır. Yukarıdaki haberde Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) da bu görüşte olduğu görülmektedir. Ancak Abdullah'ın, bu meselede âlimlerin cumhuru ile aynı görüşte olduğu meşhurdur.[235] Bu iki farklı içtihad, miras taksiminde farklı sonuçlar doğurmaktadır.[236]

3029. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Ömer, Abdullah, Hz. Ah ve Zeyd velâ'yı en yakın olana hükmettiler.[237]
3030. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Eş'as'tan, (O da) İbn Sîrîn'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Fukeyhe bint Sem'an vefat etmiş ve geriye baba-bir erkek kardeşinin oğlu ile ana-baba bir erkek kardeşinin oğullarını bırakmış da, Hz. Ömer (ona) baba-bir erkek kardeşinin oğlunu mirasçı kılmış [238]
3031. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Abdusselam b. Harb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki," Onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[239]
3032. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, babalarının âzâd etmiş olduğu bir azadlıya mirasçı olan, sonra biri ölüp geriye bir çocuk bırakan iki kardeş hakkında şöyle dedi:
"Hz. Ali, Zeyd ve Abdullah -Allah onlardan razı olsun!-, "velâ hakkı en yakınındır" derlerdi."[240]
3033. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip şöyle dedi: Ben Matar el-Verrâk'ı şöyle derken işittim:"
Hz. Ömer ile Hz. Ali;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[241]
3034. "Bize Muhammed b. İsa, Ravh'tan, (O) İbn Cureyc'den, (O) Atâ'dan, (ayrıca yine Ravh'tan), (O) İbn Cureyc'den, (O) İbn Tâvûs'tan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,"
Onlar (yani Atâ' ile Tâvûs);
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler.[242]
3035. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O, "Velâ hakkı en yakınındır" dedi.[243]

34. Bir Adam İle Andlaşma Yapan Adam Hakkında

3036. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Mutarriften, (O da) eş-Şa'bi'den ve (bize yine) Süfyân, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Onlar (yani eş-Şa'bi ile el-Hasan) bir adamla andlaşma yapan adam hakkında;
"O, müslümanlar arasında (yalnız başına olan bir kişidir. Dolayısıyla mirası, bütün müslümanlara ait olmak üzere Beytü'l-Mal'e verilir)" derdi.[244]
Süfyân demiş ki, biz de bu görüşü benimsiyoruz.[245]

Açıklama

Nesebi meçhul olan veya akrabası arasında tek başına müslüman olan birinin, başka biriyle, yardımlaşmak ve birbirine destek olmak üzere usûlüne uygun olarak andlaşma yapması ile "velâu'l-muvâlât" denilen hükmi bir akrabalık meydana gelir. Daha sonra nesebi meçhul veya o hükümde olan bu kimse -ki ona "mevlâ-yı esfel" denir-, ölür de ashâb-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erham sınıflarından hiçbir mirasçısı bulunmazsa, andlaşma yaptığı kimse -ki ona da "mevlâ-yı a'lâ" denilir-, ona mirasçı olur.
Bu velâ çeşidinin mirasçılık sebeplerinden biri olduğunu sadece Hanefi âlimleri kabul etmekte, diğer âlimler bu müessesenin nes-hedildiğini söylemektedirler. Yukarıdaki haberden Hasan Basri'nin de "velâu'l-muvâlât"ı mirasçılık sebebi olarak görmediği anlaşılmaktadır. Hanefîlerin bu konudaki delilleri; *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere paylarını verin"*[246] ayet-i kelimesidir. Onlara göre; *"Akrabalıkları olanlar Allah'ın hükmüne göre bir-birlerine daha yakındırlar..."*[247] ayeti de "velâu'l-muvâlât"ı kaldırmamış; sadece onun, mirasçıhkta zevi'l-erhamdan sonra geldiğini beyan etmiştir.[248]

3037. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz, Abdullah b. Mevhib'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben Temîm ed-Dârî'yi şöyle derken işittim: Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedim: "Yâ Rasulullah, kâfirlerden olup da müslümanlardan bir adamın vasıtasıyla İslam'a giren adam hakkında dinin hükmü nedir?" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurdu:
"O (vasıta olan kimse), onun hayatına da, ölümüne de insanların en yakınıdır!"[249]
3038. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) ibrahim'den (naklen rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Kendisine Irak'ın (gayr-i müslim) ahalisinden bir adamın, (müslüman) bir adam vasıtasıyla müslüman olduğunda durumunun ne olacağı sorulmuş, kendisi de şöyle cevap vermiş:
"(Bu vasıta olan müslüman) onun yerine (gerektiğinde) diyet öder, (öldüğünde) de ona mirasçı olur!"[250]

Açıklama

Velâ'nın bir çeşidi de "velâu1-İslam"dır. Bu, bir müslüman vasıtasıyla İslam'a giren kimse ile onun müslümanlığına vasıta olan kimse arasında ortaya çıkan hükmi yakınlıktır. İbrahim Nehai ve Lays b. Sa'd gibi bazı âlimler, velâu'l-İslam'ı mirasçılık sebeplerinden biri kabul ederlerken; âlimlerin cumhuru onu mirasçılık sebebi saymamışlardır. Hanefi âlimlere göre, yeni müslüman olan kimse, müslümanlığına vesile olan kimse ile usulüne uygun olarak antlaşma yaparsa, aralarında hükmi akrabalık meydana gelir ki, ona da velâu'l-muvâlât denir.[251]

35. "Kadın, Kasten Ve Hataen Öldürülüşte Kocasının Diyetine Mirasçı Olur!" Diyenler

3039. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kadın kasten ve hatâen öldürülüşte kocasının diyetine mirasçı olur."[252]
3040. "Bize Ebu'n- Numan rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avane, Muğire'den O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:
Diyet Allah'ın (belirlediği) miras paylarına göre(paylaştırılır).[253]
3041. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bizeEyyub, Ebu Kılabe'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Diyetin (dağıtılış) yolu, mirası dağıtılış yoludur!"[254]
3042. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd ile Davud b. EbiHind'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ömer b. Abdilaziz, (ilgili memurlarına) erkek kardeşlerin diyete mirasçı kılınmalarını yazdı.[255]
3043. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki;" O şöyle demiş: "Diyet, öldürülen kimsenin mirasçıları arasında Allah'ın Kitab'ma ve onun miras paylarına göre (dağıtılacak) bir mirastır."[256]
3044. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Sütyân, Amr b. Dinar'dan, (O) İbnu'l-Hanife'nin bir çocuğundan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Andolsun ki, ana-bir erkek kardeşleri diyete mirasçı kılmayan haksızlık etmiştir![257]
3045. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid rivayet edip (dedi ki), bize İbn Salim, eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki," onlar şöyle dediler:
"Diyet, hatalı ve kasıtlı öldürülüşte, malın miras kılınması gibi mirasçı kılınır!"[258]

Açıklama

Diyet, işlenilen bir suçtan dolayı, kendisine karşı suç işlenilen şahsa veya onun mirasçılarına ödenmesi gereken maldır. Kasten öldürmelerde kısas yerine diyet ödeneceği zaman, diyeti, bazı durumlar dışında, katil kendi malından öder. Kasten öldürmeye benzer veya hatâen öldürmelerde ise, diyeti tamamen veya kısmen, katilin âkılesi öder. Akile de, genel olarak kişinin asabesi ve baba tarafından erkek akrabalarıdır. Bu konuda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Akıleye karı, koca, ana-bir erkek kardeşler ve diğer zevi'l-erham dahil değildir.
Bu durumda, öldürülen kimse için diyet ödenmesi, ancak onun ölümünden sonra vacib olduğuna, insanın da öldükten sonra mal sahibi olma

imkânı kalmadığına göre, diyeti sadece ölünün, gerektiğinde diyet ödemek mecburiyetinde olan âkılesinin alması, dolayısıyla da diyetten kocaya, karıya, ana-bir erkek kardeşlere pay verilmemesi gerekir.
Bazı âlimlerin, böyle bir kıyas ile öldürülenin ana-bir erkek kardeşlerini, karısını veya kocasını diyete mirasçı kılmadıkları anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) de önceleri karıyı öldürülen kocasının diyetine mirasçı kılmadığı, sonra kendisine Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) karıyı, öldürülen kocasının diyetine mirasçı kıldığı bildirilince, önceki içtihadından vazgeçtiği rivayet edilmektedir.[259] Alimlerin cumhuru da, işaret edilen bu hadisin ve ilgili diğer hadislerin zahirlerine uygun olarak, diyetin miras gibi paylaştırılacağı içtihadında bulunmuşlardır.[260]

36. (Akîle Dışındakiler) Mirasçı Kılınmaz" Diyenler

3046. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Amir'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Ali ne ana-bir erkek kardeşleri, ne kocayı, ne de karıyı diyetten hiçbir şeye mirasçı kılmazdı.[261]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bazıları (bu senedde) İsmail ile Amir'in arasına bir adam sokar."[262]
3047. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ziyad el-A'lem'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ana-bir erkek kardeşler diyete mirasçı kılınmaz."[263]

37. Boğulanların Mirası

3048. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, babasından, (O) Harice b. Zeyd'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Yıkık altında kalma ve boğulmada ölüm (zamanları) karışan birbirlerine mirasçı durumundaki her bir topluluğun (fertleri), birbirlerine mirasçı olamazlar. Onlara (geride kalan) diriler mirasçı olur!"[264]
3049. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Atik'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben Ömer b. Abdilaziz'in mektuplarından birinde okudum ki, O; üzerlerine ev çöküp de hangilerinin daha önce öldüğü bilinemeyen topluluk hakkında şöyle demiş:
"Ölülerin bazısı bazısına mirasçı kılınmaz, diriler ölülere mirasçı kılınır."[265]
3050. "Bize Nuaym b. Hâlid, Abdulaziz b. Muhammed'den rivayet etti (kı, O şöyle demiş): Bize Cafer, babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Ümmü Gülsüm ile oğlu Zeyd aynı günde ölmüşler. O zaman (olaya haber vermek üzere çıkan) bağırıcı kadınlar yolda karşılaşmışlar (ve hangisinin daha önce öldüğü anlaşılamamış). Bundan dolayı onlardan her biri diğerine
mirasçı olamamış. Harre olayında,[266] ölenlerde birbirlerine mirasçı olamamışlar. Sıffîn savaşında[267] ölenler de birbirlerine mirasçı olamamışlar.[268]
3051. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Leyla, eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki,"
Şam'da bir ev topluluğun üzerine çökmüş de, Hz. Ömer bazısını bazısına mirasçı kılmış.[269]
3052. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hariş'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, Sıffîn'de öldürülen iki kardeşten birini diğerine mirasçı kılmıştı.[270]

Açıklama

Birlikte boğulma, yıkık altında kalma gibi toplu ölüm hallerinde, birbirlerine mirasçı olabilecek kimselerden hangisinin daha önce öldüğü bilinemediğinde ne yapılacağı konusunda, yukarıdaki haberlerde de görüldüğü gibi ihtilaf edilmiştir. İçlerinde Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) de bulunduğu bir kısım âlimler, bu durumlarda birlikte ölenlerin birbirlerine mirasçı yapılacakları içtihadında bulunmuşlardır. Bu hususta Hz. Ebû Bekir (Radıyallahu Anh), Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh), İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Muaz b. Cebel (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) içtihadları ise, birlikte ölenlerin birbirlerine mirasçı olamayacakları şeklindedir. Bu âlimlere göre, birlikte ölüm hallerinde ölenlerden her birinin hayattaki mirasçıları onlara mirasçı olurlar.[271]

38. Zevi'l-Erham'ın Mirası

3053. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd, Bekr b. Abdillah el-Muzeni'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam ölmüş ve geriye halasıyla teyzesini bırakmış da, Hz. Ömer, halaya erkek kardeşin payını, teyzeye kız kardeşin payını vermiş.[272]
3054. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Kim (ölene) doğum yönünden bir akrabalık vasıtasıyla yaklaşırsa, ona (ölene), kendisi vasıtasıyla yaklaştığı akrabalıktan dolayı (miras payı) verilir![273]
3055. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb rivayet edip dedi ki, bana Ebû İshak eş-Şeybâni, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;"
O, geriye halasını ve erkek kardeşinin kızını bırakan kimse hakkında şöyle dedi:
"Mal, erkek kardeşinin kızınındır."[274]
3056. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O) Muhammed İbnu'l-Muntedir'den, (O) Ebû Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Dayı, hiç mirasçısı olmayan kimsenin mirasçısıdır."[275]
3057. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Âbide'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ömer ve Abdullah, dayıyı mirasçı kılma görüşünü benimsediler.[276]
3058. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman b. Ebi İshak'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, hala ve erkek kardeş kızı hakkında şöyle dedi:
"Mal, erkek kardeşin kızınındır."[277]
3059. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman'dan, (O) bazılarından, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O,
"(Hala ile erkek kardeş kızı meselesinde mal) halanındır" dedi.[278]

Açıklama

Bu haberden, İbrahim en-Nehai'nin "ehlu't-tenzil"den[279] olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu konuda diğer
topluluk olan "ehl-i karâbet'e göre, ölene yakınlıkları itibariyle dört sınıfa ayrılan zevi'l-erham'ın mirasçılığında önceki sınıftan biri bulunduğunda, sonraki sınıfta bulunan kimse mirastan düşer. Erkek kardeşin kızı üçüncü sınıftan, hala ise dördüncü sınıftandır. Şu halde İbrahim en-Nehai'ye göre, hala ve erkek kardeş kızı, onları ölene bağlayan kimsenin yerine konulurlar. Bu durumda hala baba yerinde olacağından, erkek kardeş yerindeki erkek kardeş kızını, mirastan düşürür. Şureyh'in de "ehlu't-tenzü"den olduğu rivayet edilmektedir. Öyleyse O, halayı amca yerine koymuş olmalıdır. Ehlu't-tenzil içinde halayı bu şekilde farklı kimseler yerine, bu arada dede ve nine yerine koyanlar da vardır.[280]

3060. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Süleyman'dan, (O) Ebû İshak'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, hala ve erkek kardeş kızı hakkında şöyle dedi:
"Mal, erkek kardeşin kızınındır."[281]
3061. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayat etti ki;"
O, erkek kardeş kızı ve hala hakkında şöyle dedi:

"Mal, erkek kardeşin kızına verilmiştir."[282]
3062. Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Âmir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki; O, vefat eden ve erkek kardeşinin kızı ile dayısından başka hiçbir mirasçısı olmayan adam hakkında şöyle dedi: "Dayıya kız kardeşinin payı, erkek kardeşinin kızma da babasının payı vardır!"[283]
3063. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, Âmir'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Mesrûk halayı, baba olmadığında baba yerine; teyzeyi de ana olmadığında ana yerine kordu.[284]
3064. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) Muhammed b. Habbân'dan, -(İbn İshak, Muhammed'i) dedesine nisbet etmiştir-, (O da) amcası Vâsi1 b. Habbân'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
İbnu'd-Dehdâha ölmüştü. O garibdi, yani soyu hakkında hiçbir şey bilinmeyen biri idi ve Aclanoğulları'nın arasında kalıyordu. Geriye de hiç çocuk bırakmamıştı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Aclanoğulları'nın büyüğü olan) Asım b. Adiyy'e;
"O'nun aranızda bir nesebini biliyor musunuz?" buyurmuş, O da;
"Bunu bilmiyoruz, yâ Rasulullah" demişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber), O'nun kızkardeşinin oğlunu çağırmış ve mirasını ona vermişti.[285]
3065. "Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs rivayet edip (dedi ki), bize babam, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, (miras) malını bir dayıya vermişti.[286]
3066. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâni' rivayet edip şöyle dedi:"
Amir'e; ölüp de geriye teyze ve halasını bırakan, bunlardan başka ne bir mirasçısı, ne de doğum yönünden (başka) bir akrabası bulunmayan kadın veya erkeğin durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Abdullah b. Mes'ûd teyzeyi (ölenin) annesinin yerine kor, halayı da (halanın) erkek kardeşinin yerine kordu."[287]

39. İddia Ve İnkâr

3067. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O'na, ölümü esnasında bir adama bin dirhem borcunun olduğunu itiraf eden, diğer birinin ise kendisinden bin dirhem alacağı olduğuna dair delil getirdiği, bu ölünün (yani kendisinin) de geriye bin dirhem bırakmış olduğu adam hakkında gelindi de, O şöyle dedi:
"Mal aralarında yarı yarıya paylaştırılır; ancak (ölenin) iflas etmiş biri olması durumu hariç. O zaman onun (borç) itirafı caiz olmaz."[288]

Açıklama

Ölümcül hastalığa ("marazu'l-mevt'e) yakalanan bir kimsenin bazı sözlü tasarruflarına engel olunur ki, buna "hacr" denir. Bu sebeple bu durumda olan kimsenin tasarrufları özel hükümlere bağlıdır. Şöyle ki, bu kimsenin vakıf, teberru gibi bazı tasarrufları malının üçte birinde geçerlidir. Bu kimsenin borç ikrarları, yani bir delil göstermeden bir şahsa borcunun olduğunu bildirmesi ise, borçlu olduğunu söylediği kimse kendisinin mirasçısı değilse yahut tek mirasçısı ise, sahih olur. Bu durumlarda ikrar edilen borç, ölümcül hastanın tüm mallarını kapsayacak kadar fazla da olsa, ikrar geçerlidir.
Ancak dış şartların, onun bu ikrarında yalancı olduğunu göstermemesi gerekir. Hanefi âlimlerin ilgili bazı görüşlerini bu şekilde kaydettiğimiz bu meselenin, fıkıh kitaplarında ele alınan birçok teferruatı vardır.[289]
Bir kimsenin malının tükenip muhtaç hale gelmesi, yani iflas da "hacr" sebeplerindendir. Hakkında iflas hükmü verilen kimsenin tasarrufları hakkında da farklı hükümler vardır. Böyle bir kimsenin borç ikrarı hakkındaki görüşlerin bir kısmı kısaca şöyledir. Hanefilere göre, bu kimsenin borç ikrarı ilk hacr edildiğinde mevcut olan malları hakkında muteber olmaz. Bu hacrden ve hacrin kaldırılmasından sonraki mallarda ise geçerlidir. Malikiler, bu kimsenin, oğlu veya kardeşi gibi, itham altında kalmayacağı kimselere olan borç ikrarının sahih olacağını söylemişlerdir. Şafiiler de onun borç ikrarının makbul olacağı görüşündedirler. Hanbelilere gelince, onlara göre böyle bir kimsenin, hacredildiğinde mevcut olan malı hakkındaki borç ikrarı kabul edilmez.[290]

3068. "Bize Ebû Nuaym haber verip şöyle dedi:"
Ben Şerîk'e;
"Biri, (üçüncü bir şahsın kendilerinin) kardeşi olduğunu iddia eden iki kardeş hakkında nasıl söylemişsin?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse, sadece bu iddiayı yapana) payı oranında ortak olur!" Ben;
"Bunu kim söylemiş?" dedim. O;
"Câbir, Amir'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) söyledi" karşılığını verdi.[291]
3069. "Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muharibi, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, bazılarının (bir şahsın kendilerinin) kardeşi olduğunu iddia ettiği, diğerlerinin ise inkâr ettiği kardeşler hakkında şöyle dedi:
"(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse, mirasa) onlarla beraber, kardeşler arasında (ortak) olup da bunlardan birinin payını âzâd etmiş olduğu bir köle mertebesinde imiş gibi ortak olur!"
(Abdurrahman) demiş ki: Amir ve el-Hakem ile bu ikisinin talebe arkadaşları, taraftarları ise şöyle derlermiş: "(Bu kardeş olduğu iddia edilen kimse), sadece onun (kardeşliğini) kabul edenin payına ortak olur!"[292]
3070. "Bize Ebû Bekir, Veki'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
İki kardeş olur da bunlardan biri (üçüncü bir şahsın kendilerinin) kardeşi olduğunu iddia ettiği, diğerinin ise bunu kabul etmediği meselesi hakkında İbn Ebi Leyla şöyle derdi:
"Bu (mesele) altı pay üzerinden (çözülür): (Kardeşliği) iddia etmeyene üç pay vardır, iddia edene iki pay vardır, (kardeş olduğu) iddia edilene ise bir pay vardır!"[293]
3071. "Bize Yunus b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) Hammâd'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, üç oğlu olup da;
"Malımın üçte biri, oğullarımın en küçüğünündür" diyen, sonra ortanca (oğlu); "
Ben (bunu) kabul ediyorum" diyen, büyüğü ise,
"ben kabul etmiyorum" diyen adam hakkında şöyle dedi:
"Bu (mesele) dokuz payda üzerinden çözülür: Üç pay (en küçük oğul için) çıkarılır. Böylece ona (mirastan kendisine düşen dokuzda iki) payı ile (ortanca kardeşin) kabul ettiği (dokuzda üç) pay vardır!" Hammâd şöyle de dedi:
"Bu (babanın vasiyet ettiği) pay, onların (yani kardeşlerin) hepsinin aleyhine olarak verilir!" Amir ise;
"(Böyle bir vasiyeti kabul edip pay) veren, sadece kendi aleyhine olarak verir!" demiştir.[294]

Açıklama

Bu haberde sözkonusu edilen meselede baba, malının üçte birinin, oğullarından birine ait olduğunu söylemektedir. Ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir kimsenin varislerinden birine mal ("ayn") veya borç ikrarı hususunda farklı görüşler vardır. Malikilere göre bu ikrar geçersizdir. Şafiilerin asıl görüşlerine göre ise, diğer mirasçılar kabul etmese de, böyle bir kimsenin mirasçısına borç veya mal ikrarı sahihtir. Yukarıdaki haberde Hammâd'ın da bu görüşte olduğu görülmektedir. Bunun için malın üçte biri çıkarıldıktan sonra taksim yapılmıştır:
3/3-1/3 = 2/3. Malın üçte ikisi oğullara eşit olarak bölüştürülecektir:
2/3:3/1 = 2/9. Her oğulun payı dokuzda ikidir. Kendisine ikrarda bulunulan oğul, ilave olarak mirasın üçte birini de alacaktır:
1/3 + 2/9 = 3+2/9 = 5/9.
Hanefîlerle Hanbeliler ise ölümcül hastanın bir varisine mal ikrarının, diğer varislerin kabulüne bağlı olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda varislerden bir kısmı ikrarı kabul edip diğerleri kabul etmezse, ikrar sadece bunu kabul edenlerin paylarını etkiler. Yukarıdaki haberden, Amir'in de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.
İkrarı varislerden sadece bir kısmının kabul etmesi hallerinde, miras taksimi iki işlem sonucu yapılır. Şöyle ki, önce ikrarı hiçbir varisin kabul

etmemesine göre bir işlem, sonra ikrarı bütün varislerin kabul etmesine göre ikinci bir işlem yapılır. İki işlemde ikrarı kabul edenin payları arasındaki tek fark, kendisine ikrar yapılmış olanın payına eklenerek ikrar yerine getirilir. Buna göre, yukarıdaki meselenin çözümü şöyledir:
1) İkrarın kabul edilmemesine göre: Üç oğuldan her biri eşit olarak mirasın üçte birini alacaktır.
2) İkrarın kabul edilmesine göre:
3/3-1/3 = 2/3:3/1 2/9. Bu durumda üç oğuldan her biri mirastan dokuzda iki pay alacaktır. Birinci işlemde ise üçte bir pay alacaklardı. Bu, iki işlemin paydalarını eşitlemek için üçte biri üç ile genişlettiğimizde, dokuzda üç olur. Şu halde ikrarı kabul etme ile etmeme (3/9-2/9 = 1/9) dokuzda bir pay farkettirmektedir. Bu, kendisine mal ikrarı yapılan (mukarrûn-leh) oğula verilir. Böylece onun payı (3/9 + 1/9 = 4/9) olur. İkrarı kabul eden oğulun payı 2/9 olarak kalır. İkrarı kabul etmeyen oğul ise, bundan hiç etkilenmeyerek miras payım tam olarak, yani 3/9 olarak alır: 479 + 2/9 + 3/9 = 9/9.[295]

3072. Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Adem, Serik'ten, (O) Halid'den, (O) İbn Şîrînden, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;"
O, (bir şahsın kendi) kardeşi olduğunu ikrar eden bir adanı hakkında;
"Onun kardeşi olduğuna dair delili (nerede)?" dedi.[296]

Açıklama

Bir kimsenin, nesebi bilinmeyen ("meçhûlu'n-neseb") bir şahsın nesebinin, "bu benim oğlumdur" gibi sözcüklerle kendisine ait olduğu yönündeki iddiası kabul edilir. Bu şekildeki neseb iddiası, ölümcül hastalık halinde yapılsa da makbul olur ve nesebi ikrar olunan şahıs (mukarrûn-leh), bunu ikrar edene mirasçı olur.
Fakat bir kimsenin, bir şahsın nesebinin, kendisi dışındaki birine veya kendisiyle birlikte başka birine ait olduğu yönündeki iddiası, sadece mal konusunda kendisini bağlar. Meselâ bir kimse, "falan şahıs benim kardeşimdir" dese, bu şahsın nesebi o kimsenin babası hakkında sabit olmaz; yani o şahsın o kimsenin babasının oğlu olduğu söylenemez. Ama bu ikrar eden kimseye kalacak bir mirasta, kardeşi olduğunu iddia ettiği şahıs ona ortak olur. Ayrıca bu ikrar eden kimse ölür ve mirasçıların ilk altı sınıfından[297] hiçbir mirasçısı bulunmazsa, onun mirası bu, kardeşi olduğunu iddia ettiği şahsa kalır. Bu kimse sadece karısını -veya, kadınsa kocasını- mirasçı bırakmışsa, o belirli payını aldıktan sonra geri kalan mirası bu şahıs alır.
Bu şekilde başkasına neseb ikrar eden kimseyle beraber başka mirasçılar da bulunur ve onların bir kısmı veya tamamı bu ikrarı kabul etmezlerse, Hanefi âlimelere göre, miras önce onların arasında paylaştırılır. Sonra neseb ikrar eden kimseye düşen pay, onunla başkasına ait nesebim ikrar ettiği kimse arasında, belirli paylarına göre bölüştürülür. Şafiilere göre ise, bu durumda, yani başkasına neseb ikrarını mirasçılardan bir kısmının kabul etmemesi halinde, nesebi ikrar olunana miras payı düşmez. Maliki ve Hanbeliler ise, "bu durumda nesebi ikrar olununa, nesebi ikrar edenin ikrar etmesi haliyle etmemesi hali arasındaki fark kadar pay verilir" demişlerdir. Buna şöyle bir misal verebiliriz:
Bir adam, geriye karısı ile üç oğlunu ve bir kızını bırakmış olsun. Sonra iki oğul, bir kadının daha kendi kızkardeşleri olduğunu iddia etsin ve bunu diğer kardeş kabul etmesin. Bu durumda Şafiilere göre, kızkardeş olduğu iddia edilen kadın pay alamaz. Hanefilere göre ise, iki oğula düşen paya, bu nesebi iddia olunan kadın ikili-birli ortak olur. Maliki ve Hanbelilere göre ise, bu durumda nesebi iddia olunan kadına, nesebi ikrar eden oğulların paylarının, ikrarın kabul edilmesi ile edilmemesi arasındaki farkı kadar pay verilir. Şöyle ki; kadının payı sekizde bir olduğuna göre, geriye kalan sekizde yedi payı oğul ve kızlar ikili-birli bölüşeceklerdir. Bu durumda üç oğlana ikişer paydan altı pay, kıza da bir pay düşecektir. İki oğlan ikinci bir kızkardeşlerinin olduğunu iddia ettikleri için, kendilerine düşen dört payı onunla ikili-birli bölüşeceklerdir. Yani iki oğulun payı beşe bölünecektir:
4/8:5 = 4/40. Bu, nesebi ikrar olunan kızkardeşin payıdır, ikrar eden oğulların her birinin payı ise, 8/40 olacaktır. Hepsini birleştirecek olursak, şöyle bir hesap ortaya çıkar: Anne 1/8 + kız 1/8 + oğul 2/8 + ikrar eden oğul 8/40 + ikrar eden oğul 8/40 + nesebi ikrar olunan kız 4/40 = 5+5+10+8+8+4/40 = 40/40
Bu, meselenin Hanefilere göre çözümüdür. Malikilerle Hanbelilere göre ise, önce ikrarı hiç kimsenin kabul etmemesine, sonra herkesin kabul etmesine göre iki işlem yapıbr. Şöyle ki:
İkrarı hiç kimse kabul etmezse: 1/8 + 1/8 + 2/8 + 2/8 + 2/8 = 8/8 İkrarı herkes kabul ederse: 7/8:8 = 7/64. Bu, bir kızın payıdır. Bir oğulun payı bunun iki katı, yani 14/64 olacaktır. İkinci işlemle birinci işlemin paydalarını eşitlemek için birinci işlemin pay ve paydalarını 8 ile çarpmak gerekir. O zaman birinci işlem şöyle olur:
8/64 + 8/64 + 16/64 + 16/64 + 16/64 = 64/64. Buna göre, neseb ikrar eden iki oğuldan her biri bunu ikrar etmediklerinde 16/64 pay, ikrar ettiklerinde 14/64 pay alacaklardır. Aradaki fark 2/64'dür. İki oğulun paylarının bu farkı, nesebi ikrar olunan kıza verilir ve o, 4/64 pay alır. Netice olarak miras payları şöyle olur: Ana 8/64 + kız 8/64 + oğul 16/64 + ikrar eden oğul 14/64 + ikrar eden oğul 14/64 + nesebi ikrar olunan kız 4/64 = 64/64
Malikilerin, "îstilhâk" dedikleri neseb ikrarında şöyle bir içtihadları da vardır: Bir kimse bir şahsın kardeşi olduğunu iddia ettiğinde, bu iddia, eğer onun ölümünde mirasının tamamına hak sahibi olacak bir mirasçısı varsa, sahih olmaz. Böyle bir mirasçısı yoksa veya mirasının tamamına değil de bir kısmına hak kazanacak bir mirasçısı varsa, bir görüşe göre, bu iddia bu durumda da sahih olmaz. Yukarıdaki haberde Şureyh, başkasına neseb iddiasında bulunan bir adamın iddiasını kabul etmeyip ondan delil istediği için, belki o da, Malikilerin bu içtihadına benzer bir görüşe sahiptir.[298]

3073. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğıre'den, (O da) el-Haris el-Ukli'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, ölümü esnasında (bir kimseden) mudârebe (ortaklığı)[299] için bin dirhem aldığını, (başka bir kimseye de) bin dirhem borcu olduğunu ikrar eden, geriye ise sadece bin dirhem bırakan adam hakkında şöyle dedi:
"Önce borç ödenir. Sonra bir fazlalık artarsa, o mudârebe (şirketinin ana-para) sahibine ait olur."[300]
3074. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, ölen ve geriye üçyüz dirhem ile üç oğul bırakan, sonra da başka bir adamın gelip bu ölüden yüz dirhem alacağı olduğunu iddia ettiği, oğullardan birinin de bu (adamın iddiasını) kabul ettiği kimse hakkında şöyle dedi: "Borç iddia eden kimse sadece bunu kabul edene) pay oranında ortak olur!"
Eş-Şa'bi daha sonra şöyle demiş:
"(Ölenin geriye bıraktığı şeylerin), bu borç ödenmedikçe miras olacağı görüşünde değilim."[301]
3075. "Bize Ebû Hayseme Mus'ab b. Saîd el-Harrani rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdülah, el-Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, ölen ve geriye iki oğul ile ikibin dirhem bırakan, bu iki (oğulun) da bu ikibin dirhemi paylaştığı, sonra oğullardan birinin ortalıktan yok olduğu, ardından biradamın gelip bu ölüdeki bin dirhem alacağı hakkını istediği kimse hakkında şöyle dedi:
"O, hazır bulunan (oğulun) elindeki şeylerin hepsini alır. Bu (oğula da);
"Kaybolan kardeşini ara bulda elindekilerinin yarısını al" denir."[302]
3076. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ziyad el-A'lem'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mirasçılardan bazısı bir borcu kabul ettiğinde, bu borç, miras payı oranında onu kabul edene düşer."[303]
3077. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ebu Hâşim'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Bir borca mirasçılardan iki kişi şahidlik ettiğinde, eğer onlar adil kimseler iseler, bu (borç miras) malının bütününden (ödenir)."
Eş-Şa'bi; "(bu borç), miras payları oranında o ikisine düşer" dedi.[304]

40. Mürtedin (Dinden Çıkanın) Mirası Hakkında

3078. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Sabit İbnu'l-Velid b. Cemi' rivayet edip şöyle dedi: Bana babam, el-Kasım b. Abdirrahman'dan haber verdi ki," O şöyle demiş:
"İbn Mes'ûd, mürted öldürüldüğünde yakınlarını (ona) mirasçı kılarmış."[305]
3079. "Bize el-Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-A'meş'ten, (O da) Ebû Amr eş-Şeybani'den (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Ali b. Ebi Talib, mürtedin mirasını müslüman mirasçılarına verdi.[306]
3080. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Haccac, el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ali, mürtedin mirasında onun müslüman yakınlarının lehine hüküm verdi.[307]

Açıklama

Müslüman iken dinden çıkan kimse demek olan "mürted"in, öldürülmesi veya ölmesi halinde mirasının ne olacağı hakkında farklı içtihadlar vardır. Ebû Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, mürtedin mirasından, müslüman iken kazanmış olduğu şeyler müslüman mirasçılarına, mürted iken kazanmış oldukları da devlet hazinesine kalır.
Ebû Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mürtedin mirasının hepsinin müslüman mirasçılarına kalacağını söylemişlerdir. Malikiler, Şafiiler ve Hanbelilere göre ise, mürtedin bütün mirası devlet hazinesinindir.[308]

41. Katilin Mirası

3081. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah -ki O, İbn Ömer'dir-, Abdulkerim'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kişi kendi kardeşini kasten öldürdüğünde, ne mirasına, ne de diyetine varis kılınır. Ama onu hatâen öldürdüğünde, mirasına varis kılınır, diyetine varis kılınmaz."[309]
(El-Hakem sözüne devamla) dedi ki:
"Atâ da bu görüşü benimsiyordu."[310]
3082. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Hılâs'tan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti. (Hılâs) dedi ki:"
Bir adam annesine taş attı ve onu öldürdü. Sonra da kardeşlerinden (annelerinin) mirasını istedi. Kardeşleri ona; "Sana hiç miras yoktur" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali'ye davalaştılar da O, ona (annesinin) diyetini yükledi ve (üstelik) onu mirastan çıkardı.[311]
3083. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, el-Hasan İbnu'l-Hurr'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,"
Adam karısını öldürdüğünde, onun (karısının) diyeti ile diğer şeylerinden (kendisine düşecek) mirasına engel olunur.[312]
3084. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Leys'ten, (O) Mücahid'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Katil, maktulden hiçbir şeye mirasçı olamaz!"[313]
3085. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Malmer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki; O, karısının zina ettiğini söyleyip şahidler getiren ve bunun üzerine (karısı) recmedilen adam hakkında;
"Ona (karısına) mirasçı olur" dedi.[314]
3086. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Hammâd'dan rivayet etti ki;"
O, kendisine had (Şer'i ceza) olarak değnek vurulan -ve zannediyorum, ölen (bunda Ebu'n-Nu'man şüpheye düştü)- adam hakkında şöyle dedi:
"(Değnekleri vuran veya suçu bildiren kimse ile değnek vurulan kimse) birbirlerine mirasçı olurlar!"[315]
3087. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muhammed b. Sâlim'den, (O) Amir'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Katil (maktule) mirasçı da olamaz, "hacb" da edemez. (Yani başka bir mirasçıyı kısmen veya tamamen mirastan da düşüremez.)"[316]
3088. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hasan, Leys'ten, (O) Ebû Amr el-Abdi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Katil (maktule) mirasçı kılınmaz!"[317]
3089. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hatâen öldüren de, kasten (öldüren) de (maktule) mirasçı olamaz."[318]
3090. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyân'dan, (O) Leys'ten, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Katil (maktule) mirasçı olamaz."[319]

Açıklama

Mirasçı olmaya engel olan durumlardan biri de, öldürme ("katl") olayıdır. Bir kimse mirasçısı olacağı bir yakınını öldürürse, artık ona mirasçı olamaz. Öldürmenin kasıtlı olması halinde, öldürenin ölene mirasçı olamayacağı hususunda âlimlerin görüş birliği vardır. Alimlerin bu konudaki diğer içtihadları da, ana hatlarıyla şöyledir: Hanefi âlimlere göre; kaste benzer, hatâen ve hatâen gibi kabul edilen öldürmelerde de katil maktule mirasçı olamaz. Ancak öldürme, ölüme sebebiyet verme şeklinde meydana gelirse, bu, mirasçı olmaya engel olmaz. Aynı şekilde meşru müdafaa ve öldürmeye zorlanma hallerinde meydana gelen öldürmeler de mirasçılığa engel değildirler. İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, mirasçılığa sadece kasıtlı öldürme engeldir. Diğer şekillerde katil maktule mirasçı olur. Fakat yine de katil maktulün diyetine mirasçı olamaz. Şafiiler ise, her türlü öldürmenin mirasçılığa engel olduğunu söylemişlerdir. Hanbelilere göre de, meşru bir hakkın kullanılması dışındaki öldürmeler mirasçılığa engeldir.[320]

42. (Müslüman Olan) Mecusilerin Miras Hükümleri

3091. "Bize Muhammed b. tsa haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"(Bir kişide) iki neseb birleştiğinde, o bunların en büyüğü sebebiyle mirasçı kılınır!" (Ez-Zühri bu sözünde) mecusileri kastediyordu.[321]
3092. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Ebi Süleyman'dan rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"(Kendisinde iki neseb birleşen ve müslüman olan mecusi İslam'a göre evliliğe) uygun olan taraftan mirasçı olur. uygun olmayan taraftan mirasçı olmaz."[322]
3093. "Bize Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Süfyân es-Sevri'den, (O) bir adamdan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, müslüman olan mecusiler hakkında şöyle dediler:
"Onlar (kendilerinde birleşen) iki akrababğın hepsinden mirasçı olurlar!"[323]

Açıklama

Mecusilikte bir kimse mahremiyle evlenebilir. Bunun için, birbirinin mahremi olan mecusi bir aile müslüman olunca, miras taksimleri nasıl yapılacaktır? Bu hususta, bir kısmı yukarıda nakledilen, farklı içtihadlar vardır. Hanefi âlimler bu hususta Hz. Ali (Radıyallahu Anh) İle İbn Mes'ûd (Radıyallahu Anh) gibi içtihadda bulunmuşlar, yani mirasçıların her iki yönden de mirasçı olacaklarını söylemişlerdir. Buna göre, mesela, annesiyle evli bir mecûsinin bir kızı olur da sonra bu mecusi aile topluca müslüman olursa, kız, anasının hem kız, hem de oğul kızı olarak mirasçısı olur ve tek başına mirasın üçte ikisini alır. Diğer taraftan esasen müslüman olan kimseler arasında da bir kimse iki yönden mirasçı olabilir. Mesela amcasının kızıyla evli bir kimse, karısının ölmesi halinde ona hem kocası, hem de amcaoğlu olarak iki yönden mirasçı olabilir. Böyle iki yönden mirasçılık durumlarında her iki yönden mi, yoksa bunlardan biri yönünden mi mirasçı olunacağı hususunda da farklı içtihadlar vardır. Şöyle ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Hz. Ali (Radıyallahu Anh), İbn Mes'ûd (Radıyallahu Anh), İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, iki yönden mirasçılık halinde her iki yönden de mirasçı olunur. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh) İse, bu durumda hangi yön daha kuvvetli ise, sadece o yönden mirasçı olunacağını söylemişlerdir.[324]

43. Esirin Mirası

3094. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, babasından, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) rivayet etti ki;" O esirin karısı hakkında demiş ki:
"(Karısı) ona mirasçı olur, o da (karısına) mirasçı olur."[325]
3095. "Bize Muhammed İbnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bana Ma'mer, İshak b. Raşid'den, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, vasiyette bulunan esir hakkında şöyle dedi:
"Ben, dinini değiştirmeyerek dininde kaldığı sürece onun vasiyetini geçerli kılarım!"[326]
3096. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Şüreyh'ten (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Esir, düşmanın elinde olduğu zaman mirasçı kılınır!"[327]
3097. "Bize Muhammed rivayet edip dedi ki, bize Süfyân rivayet edip (dedi ki) bana ibrahim'den işiten biri rivayet etti ki; "O şöyle diyormuş: "Esir mirasçı kılınır."[328]
3098. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb, Davud'dan, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, esiri mirasçı kılmazmış.[329]

Açıklama

Bu haberlerde düşmana esir düşen bir müslümanın İslam yurdunda ölen yakınlarına mirasçı olup olamayacağı meselesi söz konusu edilmektedir, âlimlerin cumhuruna göre, esir bir müslüman, zorlanmaksızın dinden çıktığı bilinmediği sürece ölen yakınlarına mirasçı olur.[330]

44. "Hamil'in Mirası Hakkında

3099. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş'as, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattab, Şureyh'e,
"Hamîn, (annesi olduğunu iddia eden kadın) onu kendi yarığı içinde getirse de, ancak bir delil ile mirasçı kılmasını yazmıştı."[331]
3100. "Bize Ubeydullah haber verip (dedi ki), bize İsrail, Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O,
"Hamîl mirasçı kılınmaz" dedi.[332]
3101. "Bize Ebû Saîd, Ebû Umeyye'den, (O) Ebû Bekir b. Abdillah b. Ebi Meryem'den, (O da) Damra, el-Fudayl b. Fedâle, İbn Ebi Avf, Raşid ve Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki;" onlar,
"Hamiller mirasçı kılınmaz" dediler.[333]
3102. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre rivayet edip şöyle dedi: İbnu'l-Mübarek dedi ki, bize İbn Avn, Muhammed'den rivayet edip şöyle demiş:"
O'nun yanında hamîl hakkında (mirasçı olamayacağına dair) görüş beyan edenin görüşü zikredildi de O, bunu yadırgadı ve:
"Muhacirlerle ensar, cahiliye dönemindeki nesebleriyle birbirlerine mirasçı olmuşlardır" dedi.[334]
3103. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe, İbn İdris'ten, (O) Hişam'dan, (O da) el-Hasan ile İbn Sîrîn'den (naklen) rivayet etti ki; onlar,"
"Hamîl ancak bir delil ile mirasçı kılınır" dediler.[335]
3104. "Bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Leys'ten, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman hamili mirasçı kılmazlardı.[336]
3105. "Bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahim el-Muharibi, Zâide'den, (O da) Esas b. Ebiş-Şa'sa'dan (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:
Muhariboğulları'ndan bir kadın (küfür diyarından) getirilen bir akrabasın) akrabalığını ikrar etti de, Abdullah b. Utbe, bu (akrabasını) kızkardeşine (yani akrabalığı ikrar eden kadına) mirasçı kıldı.[337]
3106. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki;"
O, dünyadan ayrılma esnasında,
"Ben falanın mevlâsıyım" diyen adam hakkında şöyle dedi: Onun mirası, dünyadan ayrılma esnasında mevlâsı diye ismini söylediği kimseye verilir. Ancak (ilgililerin) onun sözünü reddetmek üzere bunun aksine bir delil getirmeleri durumu hariç. O zaman mirası, (getirilen) delilin gösterdiği yere verilir.[338]

Açıklama

Kâfirlerden esir alınan bir kadının yanında olan ve bu kadın tarafından kendisinin olduğu iddia edilen çocuğa, "hamil" denilir. Bu çocukla anası olduğunu iddia eden kadın arasında mirasçılığın cereyan edip etmeyeceği konusunda, bir kısmı yukarıda nakledilmiş olan, farklı görüşler vardır. "Hamil" kelimesi, gayr-i nıüslim topluluk içindeki doğum yoluyla meydana gelen her türlü akrabalık için de kullanılır. Bu şekilde meydana gelen akrabalığa sahip kimseler sonra müslüman olduklarında, aralarında mirasçılığın carî olup olmayacağı da, gayr-i müslimler arasında zinanın yaygın oluşu sebepiyle, ihtilaflıdır. Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), Arablar dışındaki gayr-i müslimler arasında doğum yoluyla akrabalığı mirasçılık sebebi kılmadığı nakledilmektedir.[339]

45. Zina Çocuğunun Mirası Hakkında

3107. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Muhammed b. Salim'den, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali ve Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki;" onlar,
"Zina çocuğu, mulâane oğlu mertebesindedir" dediler.[340]
3108. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zuheyr, el-Hasan İbnu'I-Hurr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Hakem rivayet etti ki;"
Ne zina çocuğuna, onun kendisine ait olduğunu iddia eden erkek mirasçı olur, ne de çocuk ona (yani babası olduğunu iddia eden erkeğe) mirasçı olur![341]
3109. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Ravh, Muhammed b. Ebi Hafsa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ali b. Hüseyin'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, zina çocuğunu, erkek onun kendisine ait olduğunu iddia etse de, mirasçı kılmazdı.[342]
3110. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana Bekir b. Mudar, Amr'dan -yani İbnu'l-Haris'ten-, (O) Bu-keyr'den, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Herhangi bir erkek, bir çocuğa gelir de onun kendi oğlu olduğunu ve annesiyle zina ettiğini söyler, hiç kimse de bu çocuğun kendisinin olduğunu iddia etmezse, bu (çocuk) ona mirasçı olur."
Bukeyr demiş ki:
"Ben bunu Urve'ye de sordum. O da Süleyman b. Yesar'ın görüşünün aynısını söyledi. Urve şöyle de söyledi: Bize ulaştı ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: "
"Çocuk döşek (sahibine) aittir. Zina eden erkeğe ise (doğan çocuk üzerinde her türlü haktan) mahrumiyet vardır!"[343]
3111. "Bize İbrahim b. Musa, Hafs b. Gıyâs'tan, (O) Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Mulâane oğlu, zina çocuğu gibidir. Ona anası mirasçı olur. Onun mirasçıları da, anasının mirasçılarıdır."[344]
3112. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O,
"Zina çocuğu mirasçı kılınmaz" dedi.[345]
3113. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnul-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den -veya Yunûs'tan-, (O da) ez-Zühri'den

(naklen) rivayet etti ki; O, zina çocukları hakkında şöyle dedi:
"Onlar birbirlerine analar tarafından mirasçı olurlar. Şayet (ana) birgün (bir zinadan iki çocuk) doğurur da sonra (bunlardan biri) ölürse, (diğeri ondan) altıda bir pay miras alır."[346]
3114. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip dedi ki, bize Huşeym, Muğîre'den, (O) Simâk'tan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Zina çocuğu, (babası olduğunu iddia eden erkeğe) mirasçı olmaz. Ancak babasına "had" uygulanmamış olan veya annesine, evlenme yahut (anne köle ise) satın alma yoluyla sahip olunan (zina çocuğu) mirasçı olur."[347]
3115. "Bize İsmail b. Ebân, Musa b. Muhammed el-Ensari'den, (O) İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir kadınla zina eden, sonra onunla evlenen erkek hakkında şöyle dedi:
"(Bu evlilikte) bir mahzur yoktur. Ancak (kadının) hamile olması durumu hariç! Çünkü o zaman çocuk (bu erkeğin nesebine) katılmaz!"[348]
3116. "Bize Zeyd b. Yahya, Muhammed b. Râşid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmetti ki; (hayattayken nesebi kendisine nisbet olunan ve bunu da inkar etmeyen) babasının (ölümünden) sonra, nesebi iddia olunan, yani bu (babanın ölümünden) sonra onun mirasçılarının, (nesebin bu babaya ait olduğunu) iddia ettikleri her çocuk, eğer bu (çocuk, babanın kendisiyle) cima ettiği gün sahibi olduğu bir cariyeden olmuşsa, o, nesebini iddia eden kimselerin nesebine katılır. Ancak ona, bundan önce taksin edilmiş olan mirastan hiçbir şey yoktur. Henüz taksim edilmemiş olan mirastan kavuştuğu şeylerde ise payı vardır. (Çocuğun nesebi) kendisine nisbet olunan kimse (hayattayken) bunu inkâr ettiğinde, (artık onun ölümünden sonra mirasçılarının, bu çocuğun nesebinin ona ait olduğunu iddia etmeleriyle çocuğun nesebi onun nesebine) katılamaz. Eğer (nesebi iddia olunan çocuk, nesebi kendisine nisbet olunan kimsenin) sahip olmadığı bir cariyeden veya zina etmiş olduğu hür bir kadından olmuşsa, o (nesebi) kendisine nisbet olunan kimsenin bizzat kendisi, onun (kendisine ait olduğunu) iddia etse de, ne (onun nesebine) katılabilir, ne (ona) mirasçı olabilir! O, hür veya köle annesinin, kim olurlarsa olsunlar, yakınlarına nisbet olunan bir zina çocuğudur![349]
3117. "Bize Ebû Nuaym, el-Hasan'dan, (O da) Umeyr b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben eş-Şa'bi'ye, zinadan doğmuş bir kölemin durumunu sordum da O;
"Onu satma, bedeleni yeme, ona işini gördür" karşılığını verdi.[350]
3118. "Bize Mervan b. Muhammed, Saîd'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki,"
O'na, ölen zina çocuğunun durumu soruldu da, O şöyle cevap verdi:
Eğer bir Arab kadının çocuğu ise, anasına üçte bir miras payı verilir, malının geri kalanı ise beytü'l-mal'e (devlet hazinesine) konulur. Eğer azadlı bir kadının çocuğu ise, annesine (yine) üçte bir miras payı verilir, (mirasın) geri kalanına ise (annesini) âzâd etmiş olan efendileri mirasçı kılınır.
Mervan sözüne şöyle devam etti:
"Ben, Malik'i, bu (görüşün aynısını) söylerken işittim."[351]
3119. "Bize Mervan b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize el-Heysem b. Humeyd, el-Alâ İbnul-Haris'ten rivayet etti (ki; O şöyle demiş): Bana Amr b. Şuayb, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mulâane çocuğunun mirasının hepsinin, uğrunda karşılaştığı güçlüklerden dolayı, annesine ait olduğuna hükmetti.[352]
3120. "Bize İsmail b. Ebân, Musa b. Muhammed el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana el-Hâris b. Hasıra, Zeyd b. Vehb'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, zina çocuğu hakkında onun annesinin yakınlarına (velilerine) şöyle demiş:
"Onu alın! Şüphesiz siz ona mirasçı olursunuz, onun yerine diyet ödersiniz (onun "âkıle"si olursunuz); ama o size mirasçı olamaz!"[353]

Açıklama

Erkek ile kadın arasında nikâh gibi Şer'i bir bağ olmaksızın yapılan cinsi münasebetten doğan çocuğa "zina çocuğu" denir ki, bu çocuğun nesebi sadece annesinden sabit olur ve onun babası dinen meçhul kahr. Bu sebeple zina çocuğunun mirasçılığı sadece ana tarafında cereyan eder. Zira bir bakıma zahmetsiz mal sahibi olma demek olan mirasçılığa sebep, nesebin sabit olmasıdır. Bir kimsenin malı, nesebin sabit olmasıyla başkasına helâl olmaktadır. Zina çocuğunda ise neseb sadece anadan sabittir. Âlimlerin cumhuru, bir kimsenin, zina sonucu doğan bir çocuğun nesebinin, çocuğun zina mahsûlü olduğunu söyleyerek kendisine ait olduğunu iddia etmesiyle, nesebin sabit olmayacağı görüşündedirler. Hanefi âlimler bununla beraber, bir kimsenin evli olmayan bir kadınla zinası sonucu doğan çocuğu, zina mahsûlü olduğunu söylemeyerek, "bu benim çocuğumdur" gibi bir sözle kendisine nisbet etmesiyle, çocuğun nesebinin ondan sabit olacağını söylemişlerdir. Bu durumda bu çocukla bu kimse arasında mirasçılık cereyan eder.
Fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde nesebin sabit olması ve neseb iddialarıyla ilgili birçok mesele bulunmaktadır.[354]

46. Saibenin Mirası

3121. "Bize Ebû Nıaym ile Abdullah b. Yezid haber verip şöyle dediler: Bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den, (O da) Ebû Amr eş-Şeybani'deıı (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Abdullah demişti ki,"
"Sâibe, malını istediği yere kor (verir)."
Abdullah b. Yezid de rivayetinde dedi ki; Şu'be;
"Bunu Seleme'den, benden başka hiç kimse işitmedi" demişti.[355]
3122. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Hatim b. Verdân, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
O'na şaibenin miras durumu sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Kölelikten her kurtulan, saibedir!"[356]

Açıklama

"Sâibe", burada kendisini âzâd eden kimse dahil, hiç kimseyle arasında hükmi bir akrabalık bağı (velâ) kalmamak üzere kölelikten kurtulan kimse manasına gelmektedir. Bu şekilde olmak üzere hürriyetine kavuşan kimse, hiçbir yakını olmayan, tamamen yabancı biri gibi olur. Bu durumda bu kimse Öldüğünde mirası kime düşecektir? Bu hususta farklı görüşler vardır: Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, "sâibe"nin mirası beytü'l-mal'e kalır. Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlere göre ise, bir köle bu şekilde bir şart koşularak âzâd edilse de, onun "velâ"ı yeni âzâd edenine aittir. Binaenaleyh, onun mirası âzâd edenine kalır. Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüşte olduğu nakledilmektedir. [357] Bunun için yukarıdaki haberi; "her azad-lı, malım, ölmeden önce istediği gibi kullanabilir" şeklinde anlamak mümkündür. Nitekim Beyhaki (Rahmetullahi Aleyh) de Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyallahu Anh) 3121. haberde geçen sözünden, muhtemelen, şaibenin malını hayatta iken istediği yere vermesinin kastedildiğini söylemiştir.[358] Zaten "sâibe" kelimesinin; "velâsız olarak malını istediği gibi kullanmak üzere salıverilen köle" manası da vardır. Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) sözünü bu şekilde anlamak doğruysa, O bu sözüyle, dikkatleri ölümden önceki fiillere çekmeyi istemiş olmalıdır.[359]

3123. "Bize Yezid b Hârûn haber verip (dedi ki), bize Süleyman, Ebû Osman'dan haber verdi ki;" O şöyle demiş: Hz. Ömer;
"Sadaka ile sâibe, (Rıyamet'te işe yarayacakları) günleri içindir. (Binaenaleyh, sadaka verildikten, köle de sâibe olarak âzâd edildikten sonra, bu dünyada artık onlardan yararlanılamaz. Onlardan ele geçecek birşey yine hayır yoluna harcanır)" dedi.[360]
3124. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Âmir'den rivayet edip dedi ki, Âmire, sâibe olarak âzâd edilen kölenin velâ'sının kime ait olduğu soruldu da O;
"Onu âzâd edene aittir" cevabını verdi.[361]
3125. "Bize Ebû Hatim el-Basri -ki O, Ravh b. Eslem'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. İshak, babasından, (O da) Abdurrahman b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Azad edilmiş biri, Hz. Osman zamanında âzâd edeni ("mevlası") olmadığı bir halde ölmüştü de, (Hz. Osman) emredip malı beytü'l-mal'e

konulmuştu.[362]
3126. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O, azadlık mevlâsı olmadığı halde ölen (azadlı) bir adam hakkında şöyle dedi:
"Onun malı vasiyet ettiği yere verilir. Eğer vasiyet etmemişse, beytü'l-mal'e konulur!"[363]
3127. "Bize Ebû Saîd b. Amr, Ebû Bekir b. Ebi Meryem'den, (O da) Damra, Raşid b. Sa'd ve diğerlerinden (naklen) rivayet etti ki;" onlar, sâibe olarak âzâd edilen kimse hakkında şöyle dediler:
"Şüphesiz onun velâ'si, onu âzâd eden kimseye aittir. (Zira âzâd eden), onu sadece kölelikten salıvermiştir, azadlıktan salıvermemiştir! "[364]
3128. "Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Davud, Şu'be'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Bana Mansur, İbrahim ile eş-Şa'bi'den haber verdi ki, onlar;
"Saibenin velâ'sının satılması ve hibe edilmesinde hiçbir mahzur yoktur" demişler.[365]
3129. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'ûdi, el-Kasım'dan rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Bir adam bir köleyi sâibe olarak âzâd etmiş ve Abdullah'a gelip;
"Doğrusu ben bir kölemi sâibe olarak âzâd etmiştim. İşte bunlar da onun geriye bıraktıkları" dedi. (Abdullah da); "Onlar senindir" karşılığını verdi. (Adam);
"Benim onlara ihtiyacım yok" dedi. (O zaman Abdullah) şöyle dedi:
"Öyleyse onları şuraya koy. Çünkü burada (onları verebileceğimiz) çok mirasçı (ihtiyaç sahibi pek çok kimse) vardır!"[366]

47. Bebeğin Mirası

3130. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Eş as, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir b. Abdillahtan (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Bebek doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), mirasçı olur ve namazı kılınır."[367]
3131. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Ebû İshak'tan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Bebek doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), mirasçı olur ve namazı kılınır."[368]
3132. "Bize Mâlik b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, Simâk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Meryem oğlu İsa (Aleyhisselam) dışında, doğan hiç kimse yoktur ki, doğduğunda bağırmış, ağlamış olmasın! (Doğan kimsenin) doğduğunda bağırması ve ağlaması, şeytanın onun karnını sıkmasından dolayıdır. Bu sebeple o bağırır!"[369]
3133. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Hamza'dır-, Zeyd b. Vâkıd'den, (O da) Mekhûl'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Doğan çocuk, canlı olarak doğsa da, (doğumundan sonra hemen ölmesi halinde), doğduğunda çığlıkla bağırmadıkça, ağlamadıkça mirasçı olamaz. "[370]
3134. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Atâ'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Doğan çocuk doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), namazı kılınır ve mirasçı olur."[371]
3135. "Bize Abdullah b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ma'n, İbn Ebi Zi'b'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Ben, (çocuğun) doğduğunda aksırmasının, bağırma/ağlama (istihlâl) sayılacağı görüşündeyim."[372]
3136. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mupre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Çocuk doğduğunda bağırmadıkça/ağlamadıkça mirasçı yapılmaz. Ona, doğduğunda bağırmadıkça/ağlamadıkça namaz da kılınmaz. Şu halde o doğduğunda bağırır, ağlar (ve sonra da ölürse), namazı kılınır, mirasçı yapılır; (öldürülür ise) diyeti tam diyet yapılır."[373]
3137. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki... Ve O'na düşük çocuğun durumunu sormuştuk da, O şöyle cevap vermişti:"
"Ona namaz kılınmaz. Doğan hiçbir çocuğa da, doğduğunda çığlıkla bağırmadıkça/ağlamadıkça namaz kılınmaz."[374]

Açıklama

Ana rahminde bulunan çocuk (cenin), takdiren hayatta sayıldığı için mirasçı olmaya elverişli bir varlıktır. Ancak, onun mirasçı olabilmesi için canlı olarak doğması gerekir. "Canlı" olarak doğan, sonra da ölen bir çocuğun mirasçı olacağı ve miras bırakacağı hususunda farklı görüşler vardır. Hanefî âlimlerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), doğum ânında ağlayan, bağıran veya gülme, aksırma, bir uzvunu hareket ettirme gibi bir canlılık belirtisi gösteren çocuğun mirasçı olacağını ve miras bırakacağını söylemişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, doğup da hemen ölen çocuğun mirasçı olabilmesi için bağırması, ağlamış olması şarttır. Hanefi âlimler, müessir bir fiil sonucu ölü olarak düşen çocuğun da mirasçı olacağı içtihadında bulunmuşlardır. Canlı olarak doğup da sonra ölen çocuğun cenaze namazının kılınacağı konusunda ise ihtilâf yoktur.[375]

48. Mükâteb'in Velâsı Hakkında

3138. Bize Hârûn b. Muaviye, Ebû Süfyân'dan, (O) Ma'mer'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
İki mükâteb'den biri diğerini, bu (onu) efendisinden, o da (bunu) efendisinden satın aldığında; satış, ilk satın alanın hakkıdır. (Dolayısıyla, ikinci mükâteb bedelini ona ödeyip hür olacağından, onun velâ'sı da ilk satın alan mükâteb'e ait olur). Medine âlimleri ise; "(ikinci mükâteb'in) velâ'sı (onu) satın alan (birinci mükâteb'in) efendisine aittir" deyip, şu açıklamayı yaparlar:
"Bu (yani birinci mükâteb, ikinci) mükâteb'e düşen (borcu) satın almıştır. Bu sebeple velâ, efendinindir!"[376]

Açıklama

"Mükâteb", belirlenen bir bedeli kazanıp efendisine verince, hür olmak üzere efendisiyle andlaşma yapmış olan köle demektir. Kuran-ı Kerim'de, bu şekilde hürriyetlerine kavuşmak isteyen kölelere bu imkânın verilmesi emredilmiştir.[377] Mükâteb kimse, bedelini öde-yinceye kadar köle sayılırsa da, hür kimselerin sahip olduğu birçok hakları kazanmış olur. Bu meyanda onun satılması artık caiz değildir. Hanefîlerle İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu görüştedirler. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mükâteb'in satışının caiz olduğu içtihadında bulunmuştur. Bazı âlimler ise, mükâteb'in, hizmetçi olarak kullanılmak üzere değil de âzâd edilmek üzere satışının caiz olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki haberden, Ebû Katâde'nin (veya Katâde'nin) de bu görüşte olduğu anlaşılabilir. Mükâteb'in velâ'sı, efendisine aittir. Velâ hususunda, azadlığın bir bedel karşılığında olmasıyla olmaması arasında bir fark yoktur. Bazı âlimlerin bir kısım azadlık durumları için farklı içtihadlan bulunmakla beraber, âlimelerin çoğuna göre velâ hakkı her durumda mevlânındır.[378]

49. Köle Kadınla Evlenen Hür Erkek Hakkında

3139. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Saîd'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Ömer şöyle demiş:
"Hangi hür erkek, köle bir kadınla evlenirse, yarısını köle edinmiş olur. Hangi köle erkek de hür bir kadınla evlenirse, o da yarısını âzâd etmiş olur!"
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: (Hz. Ömer, "yarı" kelimesiyle) çocuğu kastediyor.[379]

Açıklama

Hür bir erkek kendi cariyesiyle, hür bir kadın da kendi kölesiyle evlenemez. Hür bir erkek başkasının cariyesiyle evlenebilir. Bu durumda bu cariyeden doğacak çocuğu, cariyenin efendisinin kölesi olur. Çünkü cariyeden doğan çocuklar, neseb hususunda babalarına, kölelik ve azadlık hususlarında annelerine tabi olurlar.
Binaenaleyh, hür bir kadınla evlenen kölenin bu kadından olacak çocuğu ise hür olacaktır. Burada ekleyelim ki, hür erkeğin kendi cariyesinden olacak çocuğu da hür olur.[380]

50. Vela'nın (Hükmi Akrabalığın) Mirası

3140. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir kadınla evlenen, sonra kendisinden bir çocuğu olduğu halde onu boşayan köle hakkında şöyle dedi:
"Eğer (çocuğun annesi) hür ise, (çocuğun) nafakası annesine düşer. Eğer o (yani bebek) köle ise, (nafakası) mevlâlarına düşer.[381]
3141. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den (naklen) rivayet etti ki... (HA: (Dârimî dedi ki), bize Cerir de Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki); onlar (yani Amir ile ibrahim) şöyle dediler:"
"(Birkaç kişinin ortak kölesi olup da bunlar tarafından âzâd edilen kimsenin) velâ'sı ilk önce âzâd edene aittir."[382]

51. İki Kişi Arasında Ortak Olup da Bunlardan Birinin, Payını Âzâd Ettiği Köle Hakkında

3142. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki... (HA: (Dârimî dedi ki), bize Cerir Ebân b. Teğlib'den, (O da) el-Hakem'den (naklen) ve Ebû Nuaym da rivayet ettiler ki), onlar (yani el-Hasan ile el-Hakem) şöyle dediler:"
"(İki kişinin ortak bir kölesi olur da bunlardan biri payını âzâd ettiğinde, payını âzâd eden efendi, ortağının payını ödemeyi de) üstlenirse, velâ ona ait olur. Eğer, (diğer efendinin payını ödemek için) kölenin çalışıp kazanç sağlaması istenirse, velâ (efendiler) arasında ortak olur."[383]
3143. "Bize Ya'lâ ve ibrahim rivayet edip şöyle dediler: Bize Zekeriyya, Amir'den rivayet etti ki;"
O, iki kişi arasında ortak olup da bunlardan birinin payını âzâd etmiş olduğu köle hakkında şöyle demiş:
"(Payını âzâd eden, ortağının payının bedelini de ödeyerek kölenin) azadlığını tamamlar. Şayet (payını âzâd edenin, ortağının payını ödeyecek) malı yoksa âdil bir fiyatla (ortağın) yarı payını ödemesi için kölenin çalışıp kazanç sağlaması istenir. Velâ da âzâd edene ait olur!"[384]
3144. "Bize Hârûn b. Muaviye, Ebû Süfyân el-Ma'meri'den, (O) Ma'mer'den, (O) İbn Tâvûs'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
O, iki kişi arasında ortak olup da bunlardan birinin payını âzâd ettiği, diğerinin (âzâd etmeyip) tuttuğu köle hakkında şöyle dedi:
"Mirası ikisinin arasında ortaktır!"[385]
3145. "Bize Hârûn, Ebû Süfyân'dan, (O) Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: "(Bir önceki haberde sözü geçen kölenin) mirası (ondaki payım âzâd etmeyip) tutan (ortağa) aittir!" Katâde ise şöyle demiştir:
"Onun (mirası) tamamını âzâd edene aittir. (Diğer ortağının payının) bedeleni (ödemek) de ona düşer. Kûfeli âlimler de bu görüşü benimsiyorlar!"[386]

52. Velâ'dan Kadınlara Ait Olanlar

3146. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti ki,"
O'na, ölen ve geriye, oğulları ve kızları bulunan mükâteb bir köle bırakan adam hakkında; (bu mükâtebin) velasından (ölenin) hanımlarına birşey var mıdır? Diye sorulmuş da, O şöyle cevap vermiş:
"Hanımları, (bu mükâtebin) üzerine mükâteblikten dolayı düşen borca mirasçı olurlar. Vela, kadınların mükâteblik anlaşması yaptılan veya âzâd ettikleri şeyler dışında, kadınlara değil, erkeklere ait olur!"[387]
3147. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kadınlar veladan sadece âzâd ettikleri şeye veya âzâd ettikleri kimselerin âzâd ettiği şeye mirasçı olurlar!"[388]
3148. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Süfyân, Ma'mer'den, (O da) Yahya b. Ebi Kesir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Bir adam ölmüş ve geriye mükâteb bir köle bırakmış. Sonra bu mükâteb de ölmüş ve geriye bir miktar mal bırakmış. O zaman İbnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman, bu (kölenin) mükâtebliğinden geriye kalan miktarı efendisinin erkek ve kız çocuklarına mirastaki paylarına göre taksim etmiş. Mükâteblik (bedelinin ödenmesinden sonra) artan malı ise, efendisinin kız çocuklarına değil, sadece erkek çocuklarına ait kılmış![389]
3149. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdüsselam b. Harb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki," onlar;
"Velâ hakkı en yakınındır" dediler. Onlar kadınları velâ'dan da sadece âzâd ettikleri veya mükâteblik andlaşması yaptıkları şeye mirasçı kılarlardı.[390]
3150. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. ibrahim, Halid'den, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki.... (HA: (Dârimî dedi ki); bize İbn Vehb Yunûs'tan, (O) ez-Zühri'den, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki...)[391] (HA: (Dârimî dedi ki); bize İbn Ebi'z-Zinâd babasından, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki); onlar (yani Ebû Kılâbe, Saîd ve Süleyman) şöyle dediler: "Kadınlar velâ'dan sadece âzâd ettileri veya mükâteblik andlaşması yaptıkları şeye mirasçı olurlar!"[392]
3151. "Bize Muhammed b. İsa, Muaz'dan, (O) el-Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kadınlar velâ'dan sadece âzâd ettikleri veya âzâd ettikleri kimselerin âzâd ettiği şeye mirasçı olurlar; fakat lânetleşen kadın hariç! Çünkü o, babasının kendisine ait olmadığını söylediği çocuğunun âzâd ettiği kimseye mirasçı olur."[393]
3152. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn Vehb, Yunûs'tan, (O) ez-Zühri'den, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer'in azadlılarına, Hz. Ömer'in kızları değil, sadece o (yani Salim'in babası İbn Ömer) mirasçı olurdu.[394]
3153. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki;"
O, ölen ve geriye oğullarını bırakan, onların da malını ve azadlılarını miras aldıkları, sonra da oğullarının öldüğü kadın hakkında şöyle dedi:
"Velâ hakkı, kadının asabesine döner!"[395]
3154. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O da) Mansur'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben İbrahim'e; bir kölesiyle mükâtebe sözleşmesi yapan, sonra ölen ve geriye erkek, kız çocuklar bırakan bir adamın durumunu sordum da, O şöyle cevap verdi:
"(Velâ hakkı) kızlara değil, sadece erkeklere aittir!"[396]
3155. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan rivayet etti ki;"
O, ölen ve geriye azadlı bırakan kadın hakkında şöyle derdi:
"Velâ hakkı oğullarına aittir. Onlar ölünce (velâ), kadının asabesine döner."[397]
3156. "Bize Saîd b. Âmir rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki;" O şöyle dedi:
"Kendilerinin bizzat âzâd ettiklerinin dışında, veladan kadınlara hiçbir şey yoktur."[398]
3157. "Bize Saîd b. Âmir, İbn Avn'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Ömer'in bir azadlısı ölmüştü de Ömer'in oğlu (Abdullah), Zeyd b. Sabit'e sorup;
"Bu (azadlının) mirasından Ömer'in kızlarına birşey var mı?" demişti. O da şöyle cevap vermişti:
"Onlar için birşey olacağı görüşünde değilim. (Ama) onlara (birşey) vermeyi dilersen, verebilirsin!"[399]
3158. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişam'dan, (O da) basından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Velâ'yı, mirası elde eden kimse elde eder!"[400]

Açıklama

Bir köleyi âzâd eden kimsenin, kadın olsun erkek olsun, o azadlının velâ hakkına sahip olacağı hususunda ihtilaf yoktur.
Velâ hakkına sahip olan kimsenin ölmesi halinde velâ hakkının ("mevlâlık"ın) kime geçeceği meselesine gelince, bu hususta âlimlerin cumhuru, velâ hakkının, ölen mevlânm sadece "binefsihi asabe"sinden olan kimselerin en yakınma geçeceği görüşündedirler. Binaenaleyh, ölen mevlânm kadın akrabaları velâ'dan birşey alamazlar. Çünkü velâ'da (hükmi akrabalıkta) yardımlaşma manası vardır.
Bazı durumlarda azadlıya yardıma ise ölen mevlânın baba tarafından erkek akrabaları katılırlar: Nitekim azadh hatâen bir cinayet işlediğinde, gereken diyeti, kendi "âkılesi" (yani baba tarafından erkek akrabaları, aşireti ve saire) ile birlikte mevlâsı öder.
Bu durumda yukarıdaki sözü, Beyhaki'nin dediği gibi,[401] "Velâ'yı, farz sahipleri paylarını aldıktan sonra veya farz sahibi bulunmadığında mirasın tamamını alan kimse, yani asabe alır" şeklinde anlamak mümkündür.[402]

3159. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ebû Bekir b. Amr b. Hazm'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Muharib kabilesinden bir kadın, kölesinin velâ'ını Abdurrahman b. Amr b. Hazm'a bağışlamış. Derken (kadın) ölmüş. Bunun üzerine (kadının akrabası olan) mevlâlar Hz. Osman'a dava etmişler. Hz. Osman da, (azadlı köleden) söylemiş olduğu şeye dair delil istemiş. (Ravi sözüne devamla) dedi ki: O da delil getirmiş. O zaman Hz. Osman ona; "git de dilediğin kimse ile mevlâlık (hükmi akrabalık) bağı kur" demiş.
(Bu olayı nakleden) Ebû Bekir dedi ki:
"O da Abdurrahman b. Amr b. Hazm ile mevlâlık bağı kurmuş."[403]

53. Velâ'nın Satılması

3160. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Saüaüahu Aleyhi ve Sellem), velâ'nın satılmasını ve bağışlanmasını yasakladı."[404]
3161. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Dinar, İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), velâ'nın satılmasını ve bağışlanmasını yasaklamıştı.[405]
3162. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atadan rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben İbn Abbas'ı şöyle derken işittim:
"Velâ ne satılır, ne bağışlanır. Velâ, âzâd eden kimseye aittir!"[406]
3163. "Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Abdullah dedi ki;
"Velâ, neseb akrabalığı gibi bir akrabalıktır. O ne satılır, ne bağışlanır!"[407]
3164. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan ile Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den rivayet etti ki;"
Onlar, velâ'nın satılmasını mekruh görmüşlerdi.[408]
3165. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: İbn Abbas dedi ki:
"Velâ satılmaz. Bir adamın boynundan iki defa kazanç sağlanır mı?"[409]

Açıklama

Bu hadis ve haberler, velâ'nm satılmasının veya hibe edilmesinin caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü velâ (hükmi akrabalık), neseb akrabalığı gibidir. Akrabalık bağı satılamayacağı veya hibe edilemeyeceği gibi, velâ da satılamaz, hibe edilemez. Alimlerin cumhuru da bu görüştedir. Ancak, Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), velâ'nın satışının; Hz. Meymûne (Radıyallahu Anha) İle İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) da velanın hibesinin caiz olduğu içtihadında bulundukları nakledilmektedir Bu durumda onlar Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Selem) ilgili hadisini ya duymamışlardı, veya duymuşlar da, "bazı velaların satış ve hibesi yasaklanmıştır", "velâ'nın satış ve hibesi bazı durumlarda yasaklanmıştır" gibi bir manada anlamışlardı.[410]

54. Miras Paylarının Ortak Paydadan Fazla Olması (Avl) Hakkında

3166. "Bize Muhammed b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, İbn Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"(Kur'an'da belirlenmiş) miras payları altıdan ibarettir. Biz onları "avl" ettirmeyiz (arttırmayız)!"[411]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de belirlenmiş miras payları; "nısf" (yarım), "rub1" (dörtte bir), "sülüs" (üçte bir), "sülüsân" (üçte iki), "südüs" (altıda bir), ve "sümün" (sekizde bir) olmak üzere altı çeşittir. Bu "muayyen payları" kimin, hangi durumlarda alacağı Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Şerife'de ayrıca tesbit edilmiştir. Diğer taraftan, miras taksimlerinde bazan payların toplamı ortak paydadan fazla çıkabilmektedir. "Avl" denilen böyle durumlarda mirasın taksimi, âlimlerin cumhuruna göre, ortak paydaya göre değil, paylara göre yapılır. Çünkü muayyen pay sahibi mirasçılar (ashab-ı ferâiz) arasında bir tercih yapma imkânı yoktur. Taksimin bu şekilde yapılması halinde ise, ashab-ı ferâizin nassla belirlenmiş payları belli oranlarda azalır ve böylece yeni pay miktarları ortaya çıkar. İbn Abbas (Radıyallahu Anh) bu hususta farklı bir ictihadda bulunmuş ve yukarıdaki sözünden de anlaşıldığı gibi, avl durumunda taksimin paylara göre yapılması usûlünü benimsememiştir. Ona göre böyle bir durumda ashab-ı ferâizden yakınlığı daha kuvvetli olanlar tercih edilmeli ve noksan kalan kısım, her zaman muayyen pay sahibi olmayan, bazan gayr-i muayyen pay sahibi olabilen, yani bazı durumlarda ashab-ı feraizden, bazı durumlarda da asabelerden olabilen mirasçılara tahsis edilmelidir. Ancak İbn Abbas'm (Radıyallahu Anh) bu içtihadı kabul görmemiştir.[412]

3167. "Bize Muhammed b. İmran, Muâviye b. Meysere'den, (O) Şureyh'ten, (O da) Eyyub İbnu'l-Hâris'ten (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
(Kadı) Şureyh'e iki kız ile ana-baba ve kocanın miras meselesi hakkında dava götürülmüş, O da bu hususta hüküm vermişti. Sonra bu koca, camide (Şureyh'ten) şikayetlenmeye başlamıştı. Bunun üzerine Abdullah b. Rabah adam gönderip onu yakalatmış, Şureyh'e de (gelmesi için) haber salmıştı. (Şureyh gelince);
"Bu (adam hakkında) ne dersin?" demiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Bu beni zalim bir kişi zannediyor. Ben de onu, şikayetini açığa vuran ve yaygın bir hükmü gizleyen günahkâr biri sanıyorum!" O zaman adam (yani şikâyetçi koca) O'na;
"İki kız, ana-baba ve kocanın (miras payları) hakkında ne dersin?" diye sormuş, O da;
"Malın hepsinin dörtte biri kocanındır. Ana-babaya altıda iki pay vardır. Kalan ise kızındır" karşılığını vermişti. (Bunun üzerine adam);
"Öyleyse bana neden noksan verdin?" demiş, (Kadı Şureyh de) şöyle cevap vermişti:
"Sana ben noksan vermedin. Sana Allah noksan verdi: Üçte iki pay iki kızın, altıda iki pay ana-babanın, dörtte bir pay kocanındır. Böylece (bu mesele) yedi buçuk paydan ibaret olur. Yani senin miras meselen, artıktır (yani payları ortak paydadan çoktur)."[413]

Açıklama

Bu miras meselesinde koca, kendisine dörtte birden az pay verildiği için şikayetçi olmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de, çocuğu olan kadınların mirasının dörtte birinin kocalarına ait olacağı açıklanmaktadır.[414] Ancak burada kocanın payının azalması -ki, diğer paylar da belli oranlarda azalmıştır-; mirasın, paylarının ortak paydadan, ("mahreç"den) fazla olması ("avl") sebebiyle, paylara göre taksim edilmesinden ortaya

çıkmaktadır. Daha önce de işaret edildiği gibi, "avl" durumlarında mirasın taksimi âlimlerin cumhuruna göre böyle yapılır. Çünkü ashab-ı ferâiz arasında tercih yapıp mirastan bir kısmına pay verme, diğerlerine vermeme imkânı yoktur. Yukarıdaki meselenin matematik izahı şöyledir:
2/3 + 2/6 + 1/4 = 8+4+3/12 = 15/12 = 7,5/6. [415]

55. Vela'yı (Kendi Tarafına) Çekme ('Cerru'l-Vela') Hakkı

3168. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Hz. Ali, Hz. Ömer ve Hz. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki," onlar şöyle dediler:
"Baba, çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[416]
3169. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Dede (torununun) velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[417]
3170. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Baba çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çeker."[418]
3171. "Bize Ebû Nuaym. rivayet edip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den (naklen) rivayet etti ki,"
Ona; hür babası ve hür bir kadından oğulları var iken ölen bir kölenin çocuklarının velâ'sının kime ait olduğu (sorulmuş), O da;
"Dedenin mevlâlarına aittir" cevabını vermiştir.[419]
3172. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, mükâteblik bedelinin yansını ödemiş ve hür bir kadından bir çocuğa sahip iken ölen mükâteb köle hakkında şöyle dedi:
"Ben onun mutlaka çocuğunun velâ'sını (kendi tarafına) çektiği görüşündeyim!"[420]
3173. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Şureyh, vermiş olduğu bir hükümden geri dönmezdi. Derken el-Esved O'na nakletmişti ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) şöyle demiş:
"Köle erkek, hür kadınla evlenip de (bu kadın ondan) hür çocuklar doğurduğunda, daha sonra da (baba olan bu köle) âzâd olduğunda, (çocukların) velâ'sı babalarının mevlâlanna döner!" Bunun üzerine Şureyh (bu meselede daha önce vermiş olduğu hükümden dönüp) bu hükmü kabul etmişti.[421]
3174. "Bize Ya'lâ, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ömer demiş ki;
"Nikâhı altında hür bir kadın bulunan kölenin (bu kadından olacak) çocuğu, annesinin azadlığı sebebiyle âzâd olur. Sonra baba âzâd olunca, (bu çocuğun) velâ'sını (kendi tarafina) çeker."[422]
3175. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Abdulvaris, Kesir b. Şmzır'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, kölenin nikahında bulunan hür kadın hakkında şöyle dedi:
"(Bu kadının) ondan, köle iken doğurduğu çocuklara gelince, onların velâ'sı kadının nimet sahiplerine aittir", ondan, hür iken doğurduklarına gelince, onların velâ'sı ise kocanın nimet sahiplerine (yani mevlalarına) aittir.[423]
3176. "Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Ömer demiş ki: Hür kadın, kölenin nikâhı altında olup da ondan bir oğlan doğurduğunda, bu (oğlan), annesinin azadhğı sebebiyle âzâd olur; velâ'sı da annesinin mevlalarına ait olur. Daha sonra (baba olan) köle âzâd edildiğinde, (çocuğun) velâ'sı babasının mevlalarına çekilir!"[424]
3177. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, İbn İshak'tan, (O) el-Alâ b. Abdirrahman'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Annem, Hurka kabilesinin bir azadlısı idi. Babam Yakûb ise Malik b. Evs İbni'l-Hadesan'ın mükâteb bir kölesi idi. Sonra babam mükâteblik bedelini ödeyip (âzâd olmuştu). Derken birgün (annemin mevlâsı olan) Hurka'lı, Hz. Osman'ın huzuruna girip benim için hak -yani maaş- istemişti. Hz. Osman'ın yanında da Malik b. Evs vardı. O zaman (Malik);
"Bu benim azadlımdır" demiş ve ikisi Hz. Osman'a davalaşmışlardı. O da onu (yani azadlı için verilecek maaşı) Hurka'hya hükmetmişti.[425]

Açıklama

Bir mevlâya ait olan velâ hakkını ortaya çıkan bir durumdan dolayı başka bir mevlâya çekmeye/nakletmeye "cerru'1-velâ" denir. Azadlık velâ'sı ("velâu'l-ataka", "velâu'n-ni'met"), bu şekilde bir kimseden başkasına geçebilir. Şöyle ki; bir köle ile evli olan bir cariye, mevlâsı tarafından âzâd edilse, çocukları da âzâd olmuş olur. Bu azadlı anne ile onun hem köle iken, hem de âzâd olduktan sonra doğan çocuklarının velâ'sı ise annenin mevlâsına ait olur. Daha sonra köle olan baba da âzâd edilse, o zaman, azadlı hanımının kölelikten kurtulduktan sonra doğurduğu çocuklarının velâ'sı annenin mevlâsından babanın mevlâsına geçer. Çünkü velâ, neseb gibidir. Nesebde ise baba tarafi asıldır. Bu sebeple çocuklar velâ hususunda, bir engel bulunmadığı sürece, babalarına tabi olurlar.
Annenin köle iken doğurduğu çocukların velâ'sı ise, baba âzâd edildiğinde de yine annenin mevlâsında kalır. Çünkü onların velâ'sı, azadlı annenin mevlâsı için sabit olmuş bulunmaktadır. Artık başkasına geçemez. Yukarıdaki haberde böyle bir durum söz konusudur.[426]

56. Hiçbir Mirasçı Bırakmayarak Ölen Adam

3178. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki),"
Bana Sehm b. Yezid el-Hamravi haber verdi ki, bir adam hiçbir mirasçı bırakmayarak ölmüştü de, kendisi onun hakkında, Halife olan Ömer b. Abdilaziz'e mektup yazmıştı. O da;
"Mirasını, maaşı kendileriyle birlikte almış olduğu kimselere bölüştürün" diye cevap yazmıştı. Bunun üzerine kendisi de onun mirasını, kâhyalığında maaşı kendileriyle birlikte almış olduğu kimselere dağıtmıştı.[427]

Açıklama

Hiçbir mirasçısı bulunmayan kimsenin mirası, âlimlerin cumhuruna göre, beytü'l-mal'e kalır. Şevkâni (Rahmetullahi Aleyh), ilgili bazı hadislerden, bir mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasının, hemşehrilerinden birine verilebileceği neticesini çıkarmıştır.[428]
Yukarıdaki haberde Halife Ömer b. Abdilaziz'in (Rahmetullahi Aleyh) de buna benzer bir tassarrufta bulunduğu görülmektedir.[429]

---

[1] İbn Ebi Şeybe, 11/236; Sunenu Saîd, 1/25, Beyhaki, 6/209; Kenzu'l-Ummâl, 10/252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128
[2] İbn Ebı Şeybe, 10/459,11/234; Sünenu Saîd, 1/28; Beyhaki, 6/209; Kenzu'l-Ummâl, 11/24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128
[3] Beyhaki, 6/211: Kenzul-Ummâl, 13/33-34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/129
[4] Bkz. İbn Mace, Ferâiz, 1(2/908); Dârekutnî, 4/67; Müstedrek, 4/332.
[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/129
[6] İbn Ebi Şeybe, 11/235; Mecmâu'z-Zevâid, 4/224 (Taberani'den, Senedi muhkatı'dır). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130
[7] ibn Ebi Şeybe, 11/234., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130
[8] İbn Ebi Şeybe, 11/236; Beyhaki, 6/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/130
[9] Beyhaki, 6/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/131
[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/131
[11] İbn Ebi Şeybe, 11/233; Sunenu Saîd, 1/28, Beyhaki, 6/209; Bu haberin senedi, Ebu Ubeyde'nin, babası Abdullah'tan sema'ı (Hadis Öğrenimi) olmadığı için munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/131-132
[12] İbn Ebi Şeybe, 11/234; Sünenu Saîd, 1/96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/128-132
[13] Bkz. 2533. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/133
[14] Kenzu'l-Ummâl, 6/207. Bkz. 2866. Hadis.
[15] Bu haberi başka bir kitapta bulamadık. Kenzu'1-Ummâl'de (bkz. 6/195) buna benzer bir haber Darimi'ye, Amr b. Şuayb'ın merfu' rivayeti olarak nisbet edilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/134
[16] Mecmâu'z-Zevâid, 1/97 (Taberani ve Bezzar'dan); Kenzu'l-Ummâl, 6/191, 195, 196., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/134
[17] îbn Mace, Hudûd, 36(2/870); Müsned, 1/318, 328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/132-135
[18] Bkz. 2875. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135
[19] Miras meselelerini topluca ve ayrıntılı olarak görmek için bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu, 5/207; İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal, Ali Himmet Berki, sadeleştiren: irfan Yücel, Ankara, 1986, s. 218; Mukayeseli İslam Miras Hukuku, Prof. Dr. Hamza Aktan, İstanbul 1991-
[20] Bkz. Nisa: 4/12.
[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135-137
[22] Beyhaki, 6/228. Bkz. 2870. ve 2873. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/137
[23] İbn Ebi Şeybe 11/238; Sünenu Saîd, 1/38; Beyhaki, 6/228; Musannaf, 10/252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138
[24] Bir önceki habere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138
[25] Sünenu Saîd, 1/39., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/138
[26] İbn Ebi Şeybe, 11/238; Musannaf, 10/254. Bkz. 2869. ve 2876. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139
[27] İbn Ebi Şeybe, 11/238; Sünenu Saîd, 1/39. Bkz. 2880. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139
[28] İbn Ebi Şeybe, 11/239, 241; Sünenu Saîd, 1/37, 38; Musannaf, 10/253; Beyhaki, 6/228. Bkz. 2868. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/139
[29] Sünenu Saîd, 1/38; Musannaf, 10/253. Bkz. 2869. ve 2873. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140
[30] İbn Ebi Şeybe, 11/241; Musannaf, 10/253., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140
[31] İbn Ebi Şeybe, 11/243; Musannaf, 10/254; Beyhaki, 6/228., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/140
[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/141
[33] Îbn Abbas'ın görüşü için 2881. habere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/141
[34] Sünenu Saîd, 1/39; Beyhaki, 6/228; Muhallâ, 10/326. Hz. Ali'nin bu meselede alimlerin çoğunluğu ile aynı görüşte olduğunu belirten haberler de vardır. (Bkz. 2874 haber) İbn Hazm bu haberlerin sahih olmadığını söylemektedir. Bkz. Muhallâ, 10/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/142
[35] ibn Ebi Şeybe, 11/240; Musannaf, 10/253; Beyhaki, 6/228. Bkz. 2879 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/135142
[36] İbn Ebi Şeybe, 11/243; Musannaf, 10/255; Buhari, Ferâiz, 6(8/6); Beyhaki, 6/233; Saîd, 1/42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143
[37] İbn Ebi Şeybe, 11/243-244; Sünenu Saîd, 1/43; Beyhaki, 6/233., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143
[38] Bkz. el-Muhallâ, 10/319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/143-144
[39] Nisa: 4/11.
[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/142-144
[41] İbn Ebi Şeybe, 11/255-256; Musannaf, 10/251; Sunenu Saîd, 1/40; Beyhaki, 6/256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145
[42] İbn Ebi Şeybe, 11/258; Musannaf, 10/251; Beyhaki, 6/257., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145
[43] İbn Ebi Şeybe, 11/256; Sunenu Saîd, 1/40-41; Musannaf, 10/251; Beyhaki, 6/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/145
[44] Şahidleri için bkz. Sünenu Saîd, 1/41; Beyhaki, 6/256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146
[45] Şahidleri için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/257; Sünenu Saîd 1/41., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146
[46] Bkz. 651. ve 2885. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/146
[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/144-147
[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/148
[49] İbn Ebi Şeybe, 11/250; Sünenu Saîd, 1/63; Musannaf, 10/287; Beyhaki, 6/240; Dârekutnî, 4/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/148-149

[50] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/251; Sünenu Saîd, 1/64; Beyhaki 6/239; Buhari, Ferâiz, 15(8/8).
[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/147/149-150
[52] Buhari, Ferâiz, 8(8/6); Ebu Davud, Ferâiz, 4(3/120); Tirmizi, Ferâiz, 4(4/415); İbn Mace, Ferâiz, 2(2/909); Müsned, 1/389, 440; İbn Ebi Şeybe, 11/246, Musannaf, 10/257; Beyhaki, 6/229, 230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/150-151
[53] İbn Ebi Şeybe, 11/247-248; Sünenu Saîd, 1/39.
[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/151-152
[55] İbn Ebi Şeybe, 11/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/152
[56] Nisa: 4/176.
[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/152-153
[58] İbn Ebi Şeybe, 11/246-247; Musannaf, 10/251-252; Beyhaki, 6/230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/153
[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154
[60] İbn Ebi Şeybe, 117249; Musannaf, 10/258 (Maktu' olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154
[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/154-155
[62] İbn Ebi Şeybe, 11/248; Musannaf, 10/252. Bkz. 2894. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/155
[63] Bkz. Musannaf, 10/258-259; İbn Ebi Şeybe, 11/283.
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/156
[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/151-156
[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/157
[67] Beyhaki. 6/223, Hz. Ali ve Zeyd ile Abdullah'ın haberlerinin ayrı ayrı rivayetleri için bakınız. İbni Ebi Şeybe11/270-272; Sunenu Saîd, 1/67; Musannaf, 10/279-280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/157
[68] Bkz. 2991. ve sonraki haberler.
[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/157-158
[70] Beyhaki, 6/245, İbn Ebi Şeybe, 11/320., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159
[71] Musannaf, 10/262; İbn Ebi Şeybe, 11/318; Beyhaki, 6/245., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159
[72] İbn Ebi Şeybe, 11/319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/160
[73] İbn Ebi Şeybe, 11/319; Sünenu Saîd, 1/48; Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/245-246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/160
[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/159/160-161
[75] Sadece Ebu Saîd'in rivayeti için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/288; Sünenu Saîd, 1/45; Beyhaki, 6/246. İkrime'nin rivayeti için 2912. ve 2913. haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/161
[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162
[77] İbn Ebi Şeybe, 11/288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162
[78] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/162
[79] Sünenu Saîd, 1/45; Beyhaki, 6/246; Darekunti, 4/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163
[81] Sünenu Saîd, 1/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/163-164
[82] Buharı, Ferâiz, 9(8/7); Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/164
[83] Ibn Ebi Şeybe, 11/288-289; Sünenu Saîd, 1/46; Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/164
[84] Sünenu Saîd, 1/46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/161-165
[85] Musannaf, 10/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165
[86] Beyhaki, 6/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165-166
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/166
[88] Musannaf, 10/266-267., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/166
[89] Musannaf, 10/263; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/165-167
[90] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/293; Beyhaki, 6/249., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/167-168
[91] İbn Ebi Şeybe, 11/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/168
[92] İbn Ebi Şeybe, 11/293; Beyhaki, 6/249. Bkz. 2924. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/168
[93] Bkz. 2925. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169
[94] Bkz. 2922. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169
[95] Bkz. 2923. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/169
[96] İbn Ebi Şeybe, 11/298-299; Musannaf, 10/268; Beyhaki, 6/249., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/170
[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/167170
[98] Bkz. A'raf: 7/26- 27-31- 35.
[99] İbn Ebi Şeybe, 11/289; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171
[100] Bkz. Sünenu Saîd, 1/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171
[101] İbn Ebi Şeybe, 11/289-290; Musannaf, 10/264; Sünenu Saîd, 1/46; Beyhaki, 6/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/171-172
[102] İbn Ebi Şeybe, 11/308; Musannaf, 10/270.
[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/172-173
[104] İbn Ebi Şeybe, 11/294-295; Beyhaki, 6050-260- İbn Ebi Şeybe, 11/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/174
[105] İbn Ebi Şeybe, 11/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/174
[106] İbn Ebi Şeybe, 11/319-320; Musannaf, 10/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/173/174-175
[107] İbn Ebi Şeybe, 11/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/175
[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/175-176
[109] Sünemi Saîd, 1/57, 59; İbn Ebi Şeybe, 11/331; Musannaf, 10/277; Merâsil, s. 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/176-177
[110] İbn Ebi Şeybe, 11/321; İbn Mace, Ferâiz, 4(2/910); Beyhaki, 6/234. Seneddeki Leys, zayıf ve mudellistir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/177
[111] İbn Ebi Şeybe, 11/331; Sünenu Saîd, 1/56., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/177
[112] İbn Ebi Şeybe, 11/322; Sünenu Saîd, 1/54; Musannaf, 10/273; Beyhaki, 6/236. Bu Hadis mürseldir. Bkz. Merasil, s. 260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178
[113] Bkz. Sünenu Saîd, 1/57; İbn Ebi Şeybe, 11/332., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178
[114] Sünenu Saîd, 1/56; Beyhaki, 6/236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/178
[115] İbn Ebi Şeybe, 11/331; Sünenu Saîd, 1/58; Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/179
[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/176-179
[117] Ebu Davud, Ferâiz, 5(3/121); Tirmizi, Ferâiz, 10(4/419-420); İbn Mace, Ferâiz, 4(2/ t 910); Muvatta, Ferâiz, 4(2/513); Müsned, 4/225; Müstedrek, 4/338; Dârekutnî, 4/94; Munteka, 3/223; Sünemi Saîd, 1/54-55; Musannaf, 10/274; İbn Ebi Şeybe, 11/320-321; Beyhaki, 6/234. Bu Hadisin bütün senedleri munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/180-181
[118] İbn Ebi Şeybe, 11/329; Sünenu Saîd, 1/55-56; Musannaf, 10/277; Beyhaki, 6/237., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/181
[119] İbn Ebi Şeybe, 117335; Sünenu Saîd, 1/58; Musannaf, 10/276; Beyhaki, 6/225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182
[120] Musannaf, 10/277; Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/181-182
[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182
[122] Beyhaki, 6/236
[123] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/326. Musannafî, 10/276.
[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/183
[125] İbn Ebi Şeybe, 11/331. Bkz. Beyhaki, 6/226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/182-183
[126] İbn Ebi Şeybe, 11/326-327: Sünenu Saîd, 1/56; Musannaf, 10/274; Beyhaki, 6/236. Bu yerlerde mirastan çıkarılan nenenin, "annenin babasının annesi" olduğu zikredilmektedir. Doğrusu böyle olmalıdır. Nitekim Darimi'nin rivayetinde mirasçı kılınanlar arasında "babanın babasının annesi" de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/183-184
[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/184
[128] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/276-277. Ayrıca 2952. habere bakınız.
[129] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/185
[130] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/274-275. Sünenu Saîd, 1/61., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/185
[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/186
[132] Beyhaki, 6/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/186
[133] Beyhaki, 6/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/184187
[134] İbn Ebi Şeybe, 11/337; Musaniiaf, 7/124; Beyhaki, 67/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187
[135] Bkz. Nûr: 4/6-9 ve 2235-2238. Hadisler.
[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187-188

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/188
[138] İbn Ebi Şeybe, 11/341; Sünenu Saîd, 1/61; Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/188-189
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/189
[140] İbn Ebi Şeybe, 11)337; Musannaf, 7/125; Beyhaki, 6/258,259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/189
[141] İbn Ebi Şeybe, 11/336., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190
[142] Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190
[143] Bkz. 2964. ve 2967. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/190
[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/191
[145] İbn Ebi Şeybe, 11/339; Musannaf, 7/124; Beyhaki, 6/259. Bkz. Merâsil, s. 265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/191
[146] Bkz. 2961. ve 2966. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192
[147] İbn Ebi Şeybe, 11/339; Musannaf, 7/125; Sünenu Saîd, 1/61; Beyhaki 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192
[148] İbn Ebi Şeybe, 11/335; Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/192
[149] İbn Ebi Şeybe, 11/337; Musannaf, 7/125., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193
[150] İbn Ebi Şeybe, 11/339-340; Musannaf, 7/124., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193
[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/193
[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/194
[153] Bkz. 3119. Hadis.
[154] Bkz. Beyhaki, 6/259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/194-195
[155] Beyhaki, 6/258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/187-195
[156] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196
[157] İbn Ebi Şeybe, 11/349; Sünemi Saîd, 1/63; Musannaf, 10/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196
[158] İbn Ebi Şeybe, 11/350., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/196-197
[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/195-197
[160] Musannaf, 10/304; Beyhaki, 6/224; İbn Ebi Şeybe, 11/415-416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/198
[161] İbn Ebi Şeybe, 11/416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199
[162] İbn Ebi Şeybe, 11/416; Musannaf, 10/303; Beyhaki, 6/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199
[163] Nisa: 4/12.
[164] İbn Ebi Şeybe, 11/416-417., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/199
[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/198-200
[166] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/200-201
[167] Musannaf, 10/285; Beyhaki, 6/215. Bu haberin merfu rivayeti için bkz. Tirmizi, Feraiz, 12(4/421). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/201
[168] İbn Ebi Şeybe, 11/260; Sünenu Said, 1/68; Beyhaki, 6/216-217., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/201
[169] İbn Ebi Şeybe, 11/260-261; Sünenu Saîd, 1/68; Musannaf, 10/282. Bkz 3053 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202
[170] Musannaf, 10/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202
[171] Musannaf, 10/283; Sünenu Saîd, 1/69; Beyhaki, 6/217. Zevi'l-Erham hakkındaki diğer haberler için 3053. ve devamındaki haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/202-203
[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/200/203-204
[173] Amvâs, Kudüs'e yakın bir yerdir. Hz Ömer'in Halifeliği zamanında hicri 18.yılda orada başlayan veba salgını Şam bölgesine yayılmış ve bir rivayete göre, 25 bin Müslüman ölmüştü.
[174] Musannaf, 10/260, 288; Beyhaki, 6/239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/204-205
[175] Yemame Mekke ile Medine'nin doğusunda orta kesimde bulunan yüksek bir yerleşim alanıdır. Burada hicri 11. yılda mülümanlarla Museylimutu'l-Kezzab'ın taraftarları arasında çok kanlı bir savaş olmuş, birçok Sahabi şehid düşmüştü.
[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/205
[177] Tirmizi, Feraiz, 5(4/416); İbn Mace, Feraiz, 10(2/915); Müsned, 1/144; Tayâlisî, s.25; Müstedrek, 4/336; İbn Ebi Şeybe, 11/402; Musannaf, 10/249; Beyhaki, 6/232, 267., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/205-206
[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206
[179] Sünenu Saîd, 1/61. Bkz. 2950. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve

Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206
[180] Bkz. 2949. haberin "Açıklaması
[181] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/206-207
[182] Buhari Feraiz 7(8/6); Müslim, Feraiz, 2-4 (3/1233-1234); Ebû Davud, Feraiz,7(3/122), Tirmizi Feraiz! 8(4/418); İbn Mace, Feraiz, 10(2/915); Müsned, 1/325; Tayâlisî, s.340; Musannaf, 10/249; ibn Ebi Şeybe, 11/265-266; Beyhaki, 6/238., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/204-207
[183] İbn Ebi Şeybe, 11/372; Musannaf, 6/17,10/342; Beyhaki, 6/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208
[184] İbn Ebi Şeybe, 11/370; Musannaf, 6/17; Beyhaki, 6/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208
[185] İbn Ebi Şeybe, 11/373; Sünenu Saîd, 1/66; Musannaf, 6/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209
[186] Sadece merfû' kısmı için bkz. Musannaf, 6/19., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209
[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209
[188] Darekutni, 4/74, 75; Beyhaki, 6/218. Bu hadis Cabir'den mevkuf olarak da gelmiştir ki, mahfuz olanı da budur. Mevkuf rivayeti için bkz. Musannaf, 6/18, 10/343; Darekutni, 4/75; Beyhaki, 6/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/209-210
[189] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/210
[190] Musannaf, 10/343, dipnotu: 5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/210
[191] Sünenu Saîd, 1/66.
[192] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/211
[193] Bu isim başka şekillerde de okunabilir. Ayrıca bu isim Darimi'nin bazı nüshalarında el-Muğire şeklindedir.
[194] Sünenu Saîd, 1/66; Kenzu'l-Ummâl, 11/74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/211
[195] Sünemi Saîd, 1/65. Ayrıca 2901. haberin "Açıklama"sına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[196] Buhari, Meğazi, 48(5/92); Tirmizi, Feraiz, 15(4/424); Müsned, 5/201, 202, 209; Musannaf, 6/14, 10/341; Dârekutnî, 4/69; Beyhaki, 6/218. Bkz. 3004. ve 3005. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212
[198] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/212-213
[199] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/213
[200] Müslim, Feraiz, 1(3/1233); Ebû Dayud, Feraiz, 10(3/125); Tirmizi, Feraiz, 15(4/423); Ibn Mace, Feraiz 6(2/911); Sünemi Saîd, 1/65; İbn Ebi Şeybe, 11/370; Beyhaki, 6/218. Bkz. 3002. ve 3004. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/213
[201] Yunus: 10/32.
[202] Enfal: 8/73.
[203] Maide: 5/48.
[204] Ebu Davud, Feraiz, 10(3/126); Bkz. 2995 Hadis.
[205] Bakara: 2/221.
[206] Al-i İmran: 3/28; Maide: 5/51; Tevbe: 9/23., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/208/213-214
[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215
[208] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215
[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215-216
[210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/216
[211] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/216
[212] Sünenu Saîd, 1/94; Beyhaki, 10/304; Kenzu'l-Ummâl, 10/325-326. Bu Hadis mürseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217
[213] İbn Ebi Şeybe, 11/394; Sünenu Saîd, 1/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217
[214] Bkz. Musannaf, 9/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/217-218
[215] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/218
[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/218-219
[217] İbn Ebi Şeybe, 11/393; Sünenu Saîd, 1/91; Musannaf, 9/35 45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/219-220
[218] İbn Ebi Şeybe, 11/394; Musannaf, 9/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/220
[219] Musannaf, 9/23; Beyhaki, 6/240. Bu Hadis mürseldir. Azadlının iyilik bilmesinin kendisi için iyi olması, bu durumda nankörlük yapmamış olacağından dolayıdır. Bunun mevlası için kötü olması ise onun, köle azad etmesinin karşılığının bir kısmını bu dünyada görmüş, böylece bu kısmın ebedi olan Ahirete kalmamış olması sebebiyledir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/220-221
[220] İbn Mace, Feraiz, 7(2/913/; Sünenu Saîd, 1/72-73; Beyhaki, 6/241, 10/302. Bkz. Dârekutnî, 4/83-84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/221
[221] Sünenu Said, 1/73. Bkz. 3021. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/221-222
[222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/222

[223] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/222
[224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/223
[225] İbn Ebi Şeybe, 11/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/223
[226] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/215/223-224
[227] Beyhaki, 6/242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224
[228] Bkz. Musannaf, 9/18; Beyhaki, 6/242.
[229] Bkz. 3014.-3017. haberler ve Beyhaki, 6/241., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224-225
[230] Şahidi için bkz. Sünenu Said, 1/74; Musannaf, 9/18., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/224-225
[231] İbn Ebi Şeybe, 11/403-404; Sünenu Saîd, 1/93; Musannaf, 9/34; Beyhaki, 10/303. Bkz. 3031.-3033. ve 3149. haberler.
[232] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226
[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226
[234] Sünenu Saîd, 1/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/226
[235] Bkz. 3029. ve 3032. haberler.
[236] Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227
[237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227
[238] Bkz. 3027. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/227-228
[239] İbn Ebi Şeybe, 11/404; Sünenu Saîd, 1/92; Musannaf, 9/30; Beyhaki, 10/303 Bkz 3026 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/228
[240] Beyhaki, 10/303. Benzeri bir meselenin iki farklı içtihada göre çözümü için bkz Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/228
[241] Bkz. 3026. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229
[242] Tâvâs'un haberi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/405., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229
[243] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/225-229
[244] İbn Ebi Şeybe, 11/411; Musannaf, 6/20, 9/39. Buralarda bir şahsın elinde müslüman olan birinin o şahısla "velâ"sı sözkonusu edilmektedir. Ayrıca bkz. Buhari, Feraiz, 22(8/10).
[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/230
[246] Nisa: 4/33.
[247] Enfal: 8/75.
[248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/230-231
[249] Buharı, Feraiz, 22(8/10, muallak olarak); Ebû Davud, Feraiz, 13(3/127); Tirmizi, Feraiz, 20(4/427); İbn Mace, Feraiz, 18(2/919); Müsned, 4/102, 103; İbn Ebi Şeybe, 11/408; Musannaf, 6/20; Sünenu Saîd, 1/78; Beyhaki, 10/296-297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/231
[250] Sünenu Saîd, 1/78-79, 80; Musannaf.9/7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/231-232
[251] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/229-232
[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/232-233
[253] Sünenu Saîd, 1/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233
[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233
[255] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/233
[256] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234
[257] Sünenu Saîd, 1/99; Musannaf,9/399; Beyhaki, 8/58., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234
[258] Bkz. Sünenu Saîd, 1/99. Sadece Hz. Ali'nin haberi için de bkz. Sünenu Saîd 1/100- Beyhaki, 8/58., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/234
[259] Ebû Davud, Feraiz, 18(3/129); Tirmizi, Diyât, 19(4/27); İbn Mace, Diyât, 12(2/883); Müsned, 3/452.
[260] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/232-235
[261] Sünenu Saîd, 1/99-100. Bkz. 3044. ve 3045. haberler.
[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/236
[263] Bkz. Sünenu Saîd, 1/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/235-236
[264] Sünenu Said, 1/87; Musannaf, 10/297-298; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/237
[265] İbn Ebi Şeybe, 11/345; Sünenu Saîd, 1/87; Musannaf, 10/297., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/237
[266] Hicri 63 yılında Yezid'in askerlerinin Medine'ye yaptıkları baskın ve yağmalama olayına işaret ediliyor.
[267] Sıffîn savaş, hicri 36 yılında Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında meydana gelmişti
[268] Sünenu Saîd, 1/86; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238
[269] İbn Ebi Şeybe, 11/343; Sünenu Said; 1/84- Musannaf, 10/295; Beyhaki, 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238
[270] İbn Ebi Şeybe, 11/343-344; Musannaf, 10/295; Beyhaki 6/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/238
[271] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/236-239
[272] Bkz. 2983. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/239
[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240
[274] Bkz. 3054., 3060. ve 3061. haberler. Dârekutnî, 4/86. Şahidleri için bkz. 2981. haber ve İbn Ebi Şeybe, 11/264; Sünenu Saîd, 1/72., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240
[275] Sünenu Saîd, 1/69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/240
[276] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241
[277] Sünenu Saîd, 1/70; Musannaf, 10/286. Bkz. 3055. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241
[278] İbn Ebi Şeybe, 11/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241
[279] Bkz. 2985. haberin "Açıklama"sı.
[280] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/241-242
[281] Bkz. 3058. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/242
[282] İbn Ebi Şeybe, 11/278. Bkz. 3055. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/242
[283] İbn Ebi Şeybe, 11/264-265.
[284] İbn Ebi Şeybe, 11/261; Musannaf, 10/283; Sünenu Saîd, 1/69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/243
[285] İbn Ebi Şeybe, 11/265; Sünemi Saîd, 1/70-71; Musannaf, 10/284; Beyhaki, 6/215. Bkz. 2980. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/243-244
[286] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/244
[287] Bkz. 2985. Haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/239-244
[288] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245
[289] Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 7/313. Borç ikrarı şeklinde yapılan vasiyetlerin hükümleri için ise bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/172.
[290] Bu konunun teferruatı için bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 7/295., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245-246
[291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/246
[292] İbn Ebi Şeybe, 11/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/247
[293] İbn Ebi Şeybe, 11/386-387. Bkz. Musannaf, 10/290., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/247-248
[294] İbn Ebi Şeybe, 11/230., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/248
[295] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/248-249
[296] İbn Eb' Şeybe, 11/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/250
[297] Bkz. 2868. haberin "Açıklama"sı.
[298] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/250-252
[299] Mudabere ortaklığı, bir taraftan anapara, diğer taraftan çalışma olmak üzere yapılan ortaklıktır.
[300] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/252
[301] Sünenu Saîd, 1/101. Bu habere göre Şa'bi, söz konusu meselede sonradan görüş değiştirmiş ve ölünün borcunu bir mirasçının kabul etmesi halinde onun, mirasın tamamından öncelikle ödenmesi gerektiği görüşünü beyan etmiştir. Amir eş-Şa'bi'nin, ölünün bir varisinin lehine mal ikrarı hakkındaki görüşü ile borç ikrarı hakkındaki görüşü için 3071. ve 3077. haberlere bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/253
[302] Sünemi Saîd, 1/102. Bkz. 3076. ve 3225. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/253-254
[303] Sünenu Saîd, 1/102. Bkz. 3075. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/254
[304] Musannaf, 10/292. Bkz. 3225. ve 3226. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/245-254
[305] İbn Ebi Şeybe, 11/354; Musannaf, 10/340; Beyhaki, 6/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255
[306] İbn Ebi Şeybe, 11/355; Sünenu Saîd, 1/100-101; Mueannaf, 10/339; Beyhaki, 6/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255
[307] İbn Ebi Şeybe, 11/355; Musannaf, 6/106,10/340; Beyhaki, 6/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255-256
[308] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/255-256
[309] İbn Ebi Şeybe, 11/361-362.
[310] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/256-257
[311] Musannaf, 9/405; Beyhaki, 6/220., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/257
[312] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/257
[313] İbn Ebi Şeybe, 11/359; Musannaf, 9/404. Bkz. 3090. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258

[314] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258
[315] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258
[316] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/259
[317] İbn Ebi Şeybe, 11/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/258
[318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25 Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/259
[319] Bkz. 3084. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/260
[320] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/256-260
[321] İbn Ebi Şeybe, 11/365; Beyhaki, 6/260; Musannaf, 6/31; 10/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261
[322] İbn Ebi Şeybe, 11/366; Beyhaki, 6/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261
[323] İbn Ebi Şeybe, 11/366; Musannaf, 6/31; 10/351-352; Beyhaki, 6/260 (Beyhaki burada bu konuda Sahabeden gelen rivayetlerin kuvvetli olmadığını kaydediyor). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/261
[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/260-262
[325] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/263
[326] Buhari, Feraiz, 25(8/11, muallak olarak); Musannaf, 6/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/263
[327] Buhari, Feraiz, 25(8/11, muallak olarak); İbn Ebi Şeybe, 11/380; Musannaf, 10/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/263
[328] İbn Ebi Şeybe, 11/381. (Burada haber, esirin mirasçısı olamayacağı şeklindedir); Musannaf, 11/381., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264
[329] İbn Ebi Şeybe, 11/381. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264
[330] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/262-264
[331] Musannaf, 10/300. Bkz. Sünenu Saîd, 1/90; İbn Ebi Şeybe, 11/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265
[332] Sünenu Saîd, 1/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265
[333] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/265
[334] İbn Ebi Şeybe, 11/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266
[335] İbn Ebi Şeybe, 11/351; Musannaf, 10/300; Sünemi Saîd, 1/90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266
[336] İbn Ebi Şeybe, 11/351., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/266
[337] İbn Ebi Şeybe, 11/354., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/267
[338] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/267
[339] Musannaf, 10/300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/264-268
[340] İbn Ebi Şeybe, 11,348; Beyhaki, 6/258. Mulâane çocuğu hakkmda 2954. Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/268
[341] İbn Ebi Şeybe, 11/349, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/269
[342] İbn Ebi Şeybe, 11/363-364., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/269
[343] Bu Hadisin muttasıl bir rivayeti için bkz. 2242. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270
[344] İbn Ebi Şeybe, 1/349., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270
[345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270
[346] İbn Ebi Şeybe, 1/348; Musannaf, 7/126-127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/270-271
[347] İbn Ebi Şeybe, 11/365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/271
[348] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/271
[349] Ebû Davud, Talak, 29(2/80); İbn Mace, Feraiz, 14(2/917); Müsned, 2/181, 219; Beyhaki, 6/260., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/272
[350] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/273
[351] Bkz. Muvatta, Feraiz, 15(2/522). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/273
[352] Beyhaki, 6/259. Bkz. 2971. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/274
[353] İbn Ebi Şeybe, 11/347-348 Hz. Ali bu sözü, zina çocuğunun annesini recnıettirdikten sonra, annenin yakınlarına söylemiş. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/274
[354] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/268/274-275
[355] İbn Ebi Şeybe, 11/369; Beyhaki, 10/302; el-Cami'li-Ahlakı'r-Râvi, 2/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/275
[356] İbn Ebi Şeybe, 11/368-369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/276
[357] Fethul-Bâri, 25/169.
[358] Bkz. Beyhaki, 10/302.
[359] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/276
[360] İbn Ebi Şeybe, 11/368; Musannaf, 9/28,118; Beyhaki, 10/301. Bu sözün manası için bkz. en-Nihaye, İbnu'1-Esir, "SYB" maddesi (2/431). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277
[361] İbn Ebi Şeybe, 11/368; Musannaf,9/26., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277
[362] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/277-278
[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/278
[364] Sünenu Saîd, 1/84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/278
[365] İbn Ebi Şeybe, 6/124; 11/421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/279
[366] İbn Ebi Şeybe, 11/367-368; Sünenu Saîd, 1/83; Musannaf, 9/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/275-279
[367] İbn Ebi Şeybe, 11/382; Musannaf, 3/533; Beyhaki, 4/8. Bu haberin merfû' rivayeti için bkz. Tirmizi, Cenâiz, 43(3/350-351); İbn Mace, Cenâiz, 26(1/483), Feraiz, 17 (2/919). Tirmizi bu haberin mevkuf rivayetinin daha sahih olduğunu söyler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280
[368] İbn Ebi Şeybe, 11/384., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280
[369] Bu haberin merfu ve mevkuf şahidleri için bkz. Müslim, Fedâil, 146(4/1838); Müsned, 2/233; İbn Ebi Şeybe, 11/384, 385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/280
[370] Bu Hadis mürseldir. Mekhûl Tabiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281
[371] Tirmizi, Cenâiz, 43(3/351). Bkz. 3130. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281
[372] İbn Ebi Şeybe, 11/385; Musannaf, 10/58, 63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/281
[373] İbn Ebi Şeybe, 11/383; Musannaf, 3/530., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/282
[374] İbn Ebi Şeybe, 11/383; Musannaf, 3/529-530,10/63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/282
[375] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/279/282-283
[376] Musannaf, 8/431 (Burada söz, Katâde'ye nisbet edilir). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/283-384
[377] Nûr: 24/33.
[378] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/283-284
[379] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/285
[380] Bkz. Musannaf, 9/153,157; Muhallâ, 10/209-210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/284-285
[381] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/286
[382] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/285-286
[383] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/287
[384] İbn Ebi Şeybe, 6/485-486., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/287
[385] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/288
[386] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/286-288
[387] Beyhaki, 10/341., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289
[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289
[389] İbn Ebi Şeybe, 11/389-390; Beyhaki, 10/341; Sünemi Saîd, 1/135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/289-290
[390] İbn Ebi Şeybe, 11/388; Beyhaki, 10/306. Bkz. 3031. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/290
[391] İbn Ebi Şeybe, 11/389
[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/290-291
[393] İbn Ebi Şeybe, 11/388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/291
[394] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/291
[395] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292
[396] İbn Ebi Şeybe, 11/389., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292
[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/292-293
[398] Sünemi Saîd, 1/135-136; İbn Ebi Şeybe, 11/422., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/293
[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 6/293
[400] Hişam'ın babası Urve bu sözün benzerini kendi babası ez-Zübeyr İbnu'l-Avvam'a nisbet eder. Bkz. Beyhaki, 10/305. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/294
[401] Bkz. Beyhaki, 10/305.
[402] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 25/177; Istılahat-ı Fıkhiyye, 4/64-66., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/294
[403] İbn Ebi Şeybe, 6/124,11/420-421; Sünenu Saîd, 1/83-84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/288-295
[404] Buhari, Feraiz, 21(8/10); Müslim, Itk, 16(2/1145); Tirmizi, Buyu'; 20(3/537), Velâ; 2(4/ 437); İbn Mace, Feraiz, 15(2/918); Müsned, 2/9; Musannaf, 9/3; Humeydî, 2/285; İbn Ebi Şeybe, 6/121; 11/418; Sünemi Saîd, 1/95. Bkz. 2575. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/295-296
[405] Buhari, Itk, 10(3/120); Müslim, Itk, 16(2/1145); Ebu Davud, Feraiz, 14(3/127); Tirmizi, Buyu', 20(3/537) İbn Mace, Feraiz, 15(2/918); Müsned, 2/79, 104; Tayâlisî, s.256. Bkz. 2575. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296
[406] Musannaf, 9/4-5; İbn Ebi Şeybe, 6/122; 11/418; Beyhaki, 10/294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296
[407] Şahidi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/418; Musannaf, 9/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/296-297
[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/297
[409] Şahidi için bkz. Musannaf, 9/4., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/297
[410] Bkz. Fethu'1-Bâri, 25/171,173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/295/297-298
[411] Musannaf, 10/258. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/282; Sünenu Saîd, V44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298
[412] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298-299
[413] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/299-300
[414] Bkz. Nisa: 4/12.
[415] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/298-300
[416] İbn Ebi Şeybe, 11/397-398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301
[417] İbn Ebi Şeybe, 11/398, 400; Musannaf, 9/42-43., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301
[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301-302
[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/302
[420] Musannaf, 9/43., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/302
[421] Beyhaki, 10/307. Ayrıca bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/399; Musannaf, 9/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/303
[422] İbn Ebi Şeybe, 11/397; Musannaf, 9/40; Beyhaki, 10/306. Bkz. 3176. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/303
[423] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/303-304
[424] Bkz. 3174. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/304
[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/304-305
[426] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/301-305
[427] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/306
[428] Bkz. Neynu'l-Evtar, 6/74.
[429] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/305-306

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.16 Fethul Bari, Sahihi Buhari

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FİHRİSTLER

Lâ Tahzen

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26- EBVÂBU SADAKATİ'L-FITR
1- Fıtr Sadakasının Farzlığı Babı
2- Fıtr Sadakası Müslğmanlardan Köle ve Diğerleri Üzerine Vacibdir Babı
3- "Fıtr Sadakası Arpadan Bir Sa'dır" Babı
4- "Fıtr Sadakası Taamdan (Yani Buğdaydan veya Herhangibir Yiyecek Maddesinden) Bir Sa' idi" Babı
5- Fıtr Sadakası Hurmadan Bir Sa' idi Babı
6- (Fıtr Sadakası) Kuru Üzümden Bir Sa'dır Babı
7- Fıtr Sadakası Bayram Namazından Önce (Verilmelidir Babı
8- Fıtr Sadakasının Hürr Kimse Üzerine de, Köle Üzerine de Vucübu Babı
9- Fıtr Sadakası Küçük Çocuk Üzerine de, Büyük Kimse Üzerine de Vacibdir Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

26- EBVÂBU SADAKATİ'L-FITR

(Fıtr Sadakası Bâbları) [1]

1- Fıtr Sadakasının Farzlığı Babı [2]

Ve Ebu'l-Âliye RafiVbnu Mihrân er-Rıyâhî, Muhammed ibn Şîrîn, Atâ ibn Ebî Rebâh fıtr sadakasını farz görmüşlerdir [3].

1-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) fıtr zekâtını müslümânlardan köle, hürr, erkek, kadın, küçük, büyük üzerine hurmadan bir sâ' yâhud arpadan bir sâ' olarak farz kıldı. Ve bu zekâtın insanların bayram namazına çıkmasından önce verilmesini emreyledi [4].

2- Fıtr Sadakası Müslğmanlardan Köle ve Diğerleri Üzerine Vacibdir Babı

2-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) fıtr zekâtını, müslümânlardan erkek yâhud her bir dişi hürr yâhud köle üzerine, hurmadan bir sâ' yâhud arpadan bir sâ' olarak farz kıldı [5].

3- "Fıtr Sadakası Arpadan Bir Sa'dır" Babı

3-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Zeyd ibn Eslem'den; o da Iyâd ib-
nu Abdillah'tan; o da Ebû Saîd Hudrî(R)'den tahdîs etti (ki o): Biz sadakayı (yânî fıtr sadakasını) arpadan bir sâ' olarak yedirir idik (demiştir) [6].

4- "Fıtr Sadakası Taamdan (Yani Buğdaydan veya Herhangibir Yiyecek Maddesinden) Bir Sa' idi" Babı [7]

4-.....Buradaki râvî, Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle derken işitmiştir: Biz fıtr zekâtını taamdan (yânî buğdaydan veya her nevi' yiyecek maddesinden) bir sâ' olarak çıkarır idik. Yâhud arpadan bir sâ' olarak, yâhud hurmadan bir sâ' olarak, yâhud ekit denilen yoğurt kurusundan bir sâ' olarak, yâhud kuru üzümden bir sâ' olarak (çıkarır idik) [8],

5- Fıtr Sadakası Hurmadan Bir Sa' idi Babı

5-.....Abdullah (ibnu Umer) şöyle'demiştir: Peygamber (S) fıtr zekâtının hurmadan bir sâ' olarak, yâhud arpadan bir sâ' olarak ve-' rilmesini emir buyurdu. Abdullah ibn Umer (R): Müteakiben insanlar buğdaydan iki müdd'ü (yânî yarım sâ'ı) bunun dengi yaptılar, demiştir [9]

6- (Fıtr Sadakası) Kuru Üzümden Bir Sa'dır Babı

6-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber (S) zamanında -fıtr sadakasını- taamdan (yânî buğdaydan veya her nevi' yiyecek maddesinden) bir sâ'veriridik. Hurmadan bir sâ', yâhud arpadan bir sâ', yâhud kuru üzümden bir sâ' verirdik. Muâviye (devlet başkanlığına) geldiği ve Şam'dan buğday bolgelinceMuâviye: Buğdaydan bir müdd, (diğer hububattan) iki müdde denk olur zannediyorum, dedi [10]
yorum, dedi 10.

7- Fıtr Sadakası Bayram Namazından Önce (Verilmelidir Babı

7-.....Bize Musa ibnu Ukbe, Nâfi'den; o da İbnu Umer(R)'den; tahdîs etti ki, Peygamber (S) fıtr zekâtının, insanlar bayram namazına çıkmalarından önce verilmesini emreylemiştir [11].

8-.....Ebû Sâid el-Hudrî (R): Biz Rasûlullah zamanında (fıtr sadakasını) bayram gününde her nevi' taamdan (yânî her nevi' yiyecek maddesinden veya buğdaydan) bir sâ' olarak çıkarır idik, demiştir. Ve yine Ebû Saîd: Arpa, kuru üzüm, yoğurt kurusu ve hurma ise bizim (âdet edindiğimiz) yemeğimiz idi, demiştir [12].

8- Fıtr Sadakasının Hürr Kimse Üzerine de, Köle Üzerine de Vucübu Babı [13]

Ve İbn Şihâb ez-Zuhrî: Ticâret* için hazırlanmış olan kölelerden, yılın sonunda, hem ticâret kıymetlerindeki zekât verilir, hem de bedenlerin zekâtı olan fıtr zekâtı verilir, demiştir [14].

9-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) fıtr sadakasını yâhud ramazân sadakasını, erkek, kadın; hürr, memlûk üzerine hurmadan bir sâ' arpadan da bir sâ' farz kılmıştır [15]. Fakat insanlar (Muâviye'nin bir hitabesi üzerine) yarım sâ' buğdayı bir sâ' hurmaya denk kıldılar. Râvî Nâfi' dedi ki: İbnu Umer, fıtr sadakasını yine hurmadan vermeye devam ederdi. (Yalnız bir kerre) Medîne ahâlîsi hurmaya muhtâc olmuşlardı, hurma kıtlığı vardı. O sene hurma bulmak mümkün olmadığından İbnu Umer fıtrasını arpa ile verdi, îbnu Umer büyük küçük, infâk ettiği kimselerin fıtralarını da verir idi. Hattâ (azâdlılan bulunduğumuzdan) bizim çocuklarımızın fıtralarını da verirdi. Yine îbnu Umer (R) fıtr sadakasını (hükümetin bayram sabahı) faaliyete geçen zekât âmillerine verirdi. Hâlbuki halk fıtr sadakalarını bayramdan bir veya iki gün evvel verirlerdi [16].

9- Fıtr Sadakası Küçük Çocuk Üzerine de, Büyük Kimse Üzerine de Vacibdir Babı [17]

10-.....İbnu Umer (R): Rasûlullah (S) fıtr sadakasını küçük, büyük; hürr, köle üzerine arpadan bir sâ' olarak yâhud hurmadan bir sâ' olarak farz kıldı," demiştir [18].

---

[1] Besmele, birçok nüshalarda mevcuddur. el-Müstemlî'nin nüshasında böyle "Eb-vâbu Sadakati'1-Fıtr, Bâbu farzı sadakati'1-fıtr" şeklindedir. Diğerleri sâdece "Bâb..." ve devamı ile yetinmişlerdir. Ebû Nuaym'ın nüshasında "Bâb" yerine "Kitâb" lâfzı vardır, ibn Hacer ile Aynî, kendi şerhlerinde buradaki gibi, el-Müstemlî nushasındaki başlığı almışlardır.

[2] Fıtr sadakası, ramazândan iftara çıkmakla vâcib olduğu için, -hükmün kendi şartına izafesi kabilinden mecaz olarak- sadaka lâfzı, fıtr lâfzına izafe edilmiştir.

Fıtr lâfzı lügatte oruç tutmanın zıddı olarak kullanılmıştır. Kaamûs'ta oruçlu yiyip içtiğinde " ^'UJI ıjU = Fatara's-sâimu" denildiği ve mîm harfinde (yani savm maddesinde) de orucun, yemekten içmekten, söylemekten kendini tutmak olduğu bildirilir.

Yâhud da bu fıtr kelimesi hilkat yânî yaratılış ma'nâsına olan fıtrat 'tan alınmıştır. Yüce Allah'ın "Sen yüzünü bir muvahhid olarak dosdoğru dîne Allah '-in fıtratına çevir ki, Allah insanları bunun üzerine yaratmıştır... " (er-Rûm: 30) kavlinde murâd edilen ma'nâ budur. Bunu İbn Kuteybe söyledi. Buna göre ma'-nâ: Bu fıtr sadakası, hilkat, yânî yaratılmış üzerine, nefs için tezkiye, amelleri için bir nemâlandırma olarak vâcib olmuştur, demek olur.

Bu sadakaya fıtr sadakası, fıtr zekâtı, ramazân zekâtı, oruç zekâtı, başlat sadakası, bedenler zekâtı dahî denilir (Kastallanî ve diğerleri).

[3] Ebû'l-Âliye ile Atâ'nım görüşlerini İbn Ebî Şeybe el-Musannafmda senediyle rivayet etmiştir. Bunlar "Fıtr sadakası bir farizadır" demişlerdir.

Atâ'nım sözünü de Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir.

Fıtr sadakasının hükmünde âlimler farz, vâdb, sünnet, mendûb olmak üzere görüşler ileri sürmüşlerdir. Yukarıda isimleri verilen âlimler ile Şafiî, Mâlik, Ah-med'in görüşleri, bunun bir fariza olduğudur.

İmâm Buhârî, kendisi de fıtr sadakası babının unvanını "Fıtr sadakasının farzlığı babı" şeklinde koymasıyle, fıtr sadakasının farz olduğu kanaatini açıklamış oluyor.

Hanefîler'e göre fıtr sadakası vâcibdir. Bâzı fakîhler de sünnet olduğunu kabul etmişlerdir.

[4] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Rasûlullah (S)... farz kıldı" fikrasındadır. Bu hadîste Rasûlullah'ın fıtr zekâtının verilmesini emrettiği de haber verilmiştir. Mutlak emr ise, vucûb içindir. Hanefîler'in bu nevi' emre farz demeyip de vâ-cib demeleri, kat'î delîl ile sabit olan emrin ismi olmasından dolayıdır. Fıtr sadakasının luzûmu emri vâhid haberi ile sabit olmuştur. Yânî mes'ele, sâdece bir ta'bîr farkından ibarettir.

[5] Bu hadîsle bundan önce geçen hadîs, senedde ve lâfızda bâzı farklar olmakla beraber, getirdikleri hükümler hemen hemen aynıdır. Bunu takviye edip daha ziyâde açıklayan bir hadîs de şudur:

Sa'lebe ibnu Suayr ef-Uzrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ramazân bayramından bir veya iki gün evvel bize bir hutbe yaptı da, bu hutbesi içinde: "Her hürr ve köleden; her küçük ve büyükten fıtr sadakası olarak yarım sâ' (520 dirhem) buğday yâhud bir sâ' (1040 dirhem) hurma yâhud bir sâ' arpa veriniz" buyurdu. (Bunu Abdurrazzâk, sahîh bir senedle rivayet etmiştir.)

Haşiyede verdiğimiz bu Sa'lebe hadîsi ile metindeki İbn Umer hadîsi, fıtr sadakası hakkında iki dayanaktır. Bunlar biribirinin tamamlayıcısıdır. Her ikisi de birer ziyâde hüküm ifâde etmektedirler. Sa'lebe hadîsindeki ziyâde, buğ-., day fıtr sadakasının yarım sâ' yânî 520 dirhem olmasıdır. Bu fikra İbn Umer \ hadîsinde rivayet edilmemiştir. İbn Umer hadîsi, rivayet tariklerinin çokluğu ' i'tibâriyle Öbürüsünden daha kuvvetli ve daha ehemmiyetlidir. ei-Kütübü's-Sitte *'- sâhibleriyle beraber diğer bütün sahîh ve sünen sâhibleri birçok senedlerle rivâ-0 yet etmişlerdir. îfâde ettiği fıkhî hükümler Sa'lebe hadîsi ile birkat daha kuv-v vetlenmiştir. Fıtr sadakasının vucûbu hükmü, nevi'leri ve mıkdârları '^ açıklanmıştır. Sa'lebe hadîsine münferiden dayanan hüküm, yalnız buğday nisâbının yarım sâ' olduğudur.

Gerek İbn Umer hadîsinden, gerek Sa'lebe hadîsinden istifâde edilen hüküm, fıtr sadakasının büyük, küçük; köle, hürr her İnsana vâcib olması hükmüdür.

« İbn Umer hadîsindeki farzın, îcâb ma'nâsına yâhud takdîr ma'nâsma olması muhtemildir. Zahir olan, îcâb ma'nâsına olmasıdır. Ve bu da farzın ıstılahı medlülüdür. Buna göre "Rasûlullah farz etti" cümlesinin ma'nâsı, "Rasûlullah fıtr sadakasını vâcib kıldı" demek olur.

Farz, takdîr ma'nâsına hamledilirse, bu cümlenin ma'nâsı' 'Rasûlullah vâcibin mıkdârmı takdîr ve ta'yîn evledi" demek olur; Farzın takdîr ma'nâsına ! delâleti lugavîdir. Hâkim tarafından yetîmin nafakası takdîr ve ta'yîn edildiğinde, "Farada'l-kaadî sadakate'1-yetîm" denildiği yaygındır... Şafîî ve diğer-'~ lerinin fıtr sadakası farzdır demeleri, Hanefîler gibi vâcib ile farz arasında bir ; fark görmeyip, farzı vâcibden daha umûmî bir ıstılah olarak kabul etmelerin-*;* dendir. Binâenaleyh Hanefîler'le bunlar arasında ma'nâ i'tibâriyle fıtr sadakasının hükmünde esaslı bir ihtilâf yoktur denilebilir.

Sâ1, dört müdd mahsûl alan kîlenin ismidir. Şu kadar ki, sâ'ın kesri olan müdd'ün vezninde Irakîulâr'la Hicâzlılar; diğer deyişle Ebû Hanîfe ile Mâlik, Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel arasında görüş ayrılığı vardır... Sâ' hesabında rau'teber olan vezin midir, yoksa keyl midir? Yoksa her ikisi de mu'teber midir?

sorularında da görüşler farklıdır...

Sâ' hakkında bundan Önceki kitâbda da bâzı bilgiler verilmiş ve bu hususta daha fazla bilgi bulunacak yerlere İşaret edilmişti. Biz burada şunları kısaca yazmakla yetindim:

"es-Sâ', es-Suvâ, es-Sıvâ, es-Sav, bir günâ ölçek ismidir ki, müslümânla-rın hükümleri, onun üzerine döner. Yânî keyl hususunda İslâm ahâlînin muamelesi onunla mütedâvel ve müteâver olur... Ve sâ', dört müdd mahsûl alır kîiedir... Ve Dâvûdîdedi ki, sâ'ın muhtelif olmayan, yânî muvafık mî'yân, büyük ve küçük olmayan, yânî orta iki pençe ile dört kerre avuçların içine aldığı mahsûldür. Zîrâ her mahalde Peygamber sâ'ı bulunmaz. Pes, ortaca adam iki pençesini birden doldurup dört defa böylece avuçlayıp bir yere koysa, işte onun mıkdân nesne alan kîle, Peygamber sâ'ı mıkdân olur. Müellif der ki: Bunu kendim tecrübe eyledim, sahîh ve muvafık buldum... {Kaamûs Tercemesi, III, 329).

[6] Hadîsin bâb başlığına delâleti meydandadır. Buhârî bu Ebû Saîd hadîsini burada Sufyân es-Sevrî tarikiyle, kısaltılmış olarak getirdi. İki bâb sonra diğer bîr tarîkten tam olarak gelecektir. Sahâbînin Peygamber zamanına âid yaptıkları bir işi böyle haber vermeleri, Peygamber'in takririni tazammun ettiğinden dolayı, hadîsçilerce merfû' hadîs sayıldığı bellidir.

[7] Buhârî bu başlıkları böyle ayrı ayrı getirmekle bu yiyecek nevi'lerinde muhayyer kılmayı tercîhe işaret etmek istemiş gibidir.

et-Taâm; Iugat yönünden her yenilecek ve azık edilecek şeye denir. Taamın bu umûmî ve lugavî ma'nâsı, Haneffler'in tercihidir. Şafîî ve diğer bâzıları bununla hasseten buğday kasdedildiğini tercîh etmişlerdir.

[8] imâm Şafîî bu hadîsteki taamı, buğday ma'nâsına hamlederek, buğdaydan fıtır sadakasının bir sâ' olduğunu kabul etmiştir, imâm Mâlik, Ahmed İbn Hanbel ve İshâk'ın mezhebleri de böyledir...

[9] Tahâvî'nin ve Ebû Davud'un bir rivayetinde İbn Umer, arpa ile hurmanın fıtr sadakasını Peygamber'den rivayet ettikten sonra "Umer zamanında Medine'de buğday çoğalıp da buğdaydan da fıtra verilmeye luzûm görülünce, insanlar (yânî sahâbîler) buğdayın iki müddünü (yânî yarım sâ'ını) diğer nzıklann bir sâ'ı-na denk saydılar" demiştir.

[10] Bu hadîsin de bâb başlığına delâleti açıktır. Çünkü başlık, hadîsteki "Yâhud kuru üzümden bir sâ'..." fikrasından ibarettir.

Buhârî'nin diğer bir rivayetinde Ebû Saîd el-Hudrî: "Bir hacc veya umre için Muâviye Hicaz'a geldiğinde bir hutbe yaptı da: Öyle zannediyorum ki, iki müdd buğday, bir sâ' hurmaya denk olur, dedi. Halk da bununla amel etmeye ve yarım sâ' (yânî 520 dirhem) buğdaydan fıtr sadakası vermeye başladılar. Ben hurma İle arpadan bir sâ' (yânî 1040 dirhem) veririm" demiştir.

Metinde ve haşiyede verdiğimiz bu hadisten Muâviye'nin bu tebliğinin halkça kabul edilip, gereğince amel edildiği bildirilmiş oluyor ki, bu bir icmâ'dır.
[11] Peygamber'in fitr zekâtının bayram namazına çıkmadan evvel verilmesini emretmesi, bu mâlî vecîbenin müstehâb olan edâ zamanını beyândır. Yânî bu emr, bir müstehâbhk emridir. Şârih Aynî, bunun müstehâblık emri olduğunda hiçbir muhalefet hikâye edilmediğini bildiriyor. Şârih Hattâbî de bunda icmâ bulunduğunu hikâye etmiştir. Binâenaleyh bayram günü sabahından önce verilmesi de caizdir. Çünkü vucûb sebebi olan insan başı, bayram gününden önce de mev-cûddur. Evvel veriimekle ihtiyat edilmiş olur. Bâzı fakîhler ramazân girince verilebileceğini, hattâ ramazândan evvel vermek de caiz olduğunu söylemişlerdir. İbn. Hazm Zahirî: Hadisteki emir vucûb içindir. Fıtr sadakasının bayram namazı vaktinden geri bırakılması haramdır demiştir.
[12] Kuru üzüm ve yoğurt kurusu fitrasının bir sâ' olduğu da bu Ebû Saîd hadîsinde açıkça zikredilmiştir.
Zeylâî'nin Nasbu'r-Râye'de Beyhakî'den naklettiği bir hadîste de fitr sadakasının arpa, hurma, ve üzümden bir sâ'; buğdaydan yarım sâ' olduğu Hz. Alî tarafından da rivayet edilmiştir: Beyhakî'nin senedi şöyledir: " Ca"fer es-Sâdık, babası Muham-med Bâkır'dan, o da babası Alî Zeynu'l-Âbidîn'den; o da babası Husayn ibn Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den" (Nasbu'r-Râyi ti-Ehâdîsi'l-Hidâye, II, 413) rivâyetleri suretiyle teşekkül eden bu isnâd, Hadîs Usûlü ıstılahında "Silsiletu'z-Zeheb = Altın Zincir" adiyle anılır ki, en kuvvetli isnâdlardandır. Binâenaleyh Hz. Alî'den gelen bu rivayet dahi, kuru üzümden fitr sadakasının bir sâ' olduğunun en kuvvetli delillerinden biridir
[13] Bundan beş bâb önce "Fıtr sadakası müslümânlardan köle ve diğerleri üzerine vâcibdir babı" geçmişti. Lâkin orada ibn Asâkir'in rivayetinden gayrılan "Müslümânlardan" kaydıyle kayıdlamıştı. Buradaki başlıkta ise bu kayıd düsürülmüştür.
ez-Zeyn ibnu'l-Munîr şöyle dedi: Buhârî'nin ilk başlıktan maksadı, fitr sadakasınm kâfirden çıkarılmayacağıdır, işte bunun için o, başlığı "Müslümânlardan" kaydıyle kayıdladı. Buradaki başlıktan garazı ise, kendine fitr sadakası vâcib olan kimseyi (yânî hürrü) yâhud islâm şartı bulunduktan sonra kendisinden ötürü üzerine fıtr sadakası vâcib olan kimseyi (yânî efendiyi) tem-yîz etmektir. Onun içindir ki burada fıtr hakkında islâm'ı zikretmekten istiğna eyledi (Kastallânî).
"Bu bâb dahi fitr sadakasının hürr ve köleye vâcib olduğunu beyân hakkındadır. Buhârî başlık ile fıtr sadakası vucûbunda hürr ile kölenin musâvî olduklarım, lâkin aralarında vucûb cihetiyle bir fark bulunduğunu; zîrâ fıtr hürrün nefsine, kölenin de efendisine vâcib olduğunu; lâ*kin burada da bir fark bulunduğunu; şöyle ki, köle hizmet için olursa fıtrasının efendisine vâcib olacağı; ticâret için olursa mes'elede yânî fitra lâzım gelip gelmeyeceğinde ihtilâf bulunduğunu göstermek istemiştir..." {Umdetu'l-Kaarî, IV, 474-475).
[14] ez-Zuhrî'nin bu görüşü cumhurun görüşüdür. Hanefîler: Efendiye, ticâret kölelerinden dolayı fıtr zekâtı lâzım gelmez. Zîrâ bir malda iki zekât lâzım gelmez, demişlerdir.
Zuhrî'nin bu sözünü İbnu'l-Munzir, senediyle rivayet etmiştir. Ebû Ubeyd de Kitöbu'l-Emvâr'de bu sözün bir kısmını zikretmiştir.
[15] Hadîsin bu fikrası köleye de, hizmetçiye de fıtr sadakasının vucûbunu göstermektedir. Yalnız bizzat hizmetçi kendisi mi verecektir, yoksa efendisi tarafından mı verilecektir? Bu noktada İhtilâf edilmiştir. Zahirîler hadîsin zahirîne bakarak hizmetçinin kendi kazancından kendisinin vermesi vâcibdir; efendisi hizmetçisine fitr sadakasını kazanabilmek için izin verir. Nasıl namaz kılmak İçin izin vermek vâcib ise, bu da vâcibdir, demişlerdir.
Bunun aksine hizmetçinin fitr sadakasını efendisi verir diyenler de, iki zümreye ayrılmışlardır: Bir kısmı -ki Mâlik, Evzâî, Leys ibn Sa'd, Şafîî, İshâk, îbn Munzir bunlardandır- hizmetçinin, velev ki kazancından istifâde için olsa bile, köle ve hizmetçinin fıtr sadakası efendisine vâcibdir, demişlerdir. Diğer bir taife -ki Atâ ibn Ebî Rebâh, Nahaî, Sevrî ve Ebû Hanîfe bunlardandır- ticâret kas-dıyfe muhafaza edilen kölenin fıtrasını vermek ne efendisine, ne de kendisine vâcib değildir. Efendi kendi hizmetinde kullandığı hizmetçinin fıtr sadakasını verir, demişlerdir. Ve bu hizmetçinin müslümân veyâhud kâfir olmasında bir fark görmemişlerdir...
[16] Hadîsin bu fikrası 7 rakamlı hadîsin sonunda da geçmiş ve gerekli açıklamalar oradaki 11'inci haşiyede verilmişti.
[17] Yânî bu bâb, fıtr sadakasının küçüğe ve büyüğe vucûbunun beyânı hakkındadır.
Bâzıları, bu başlığın tekrar olduğunu söylemişlerdir. Ben ise: Bunda küçük ve büyüğün fıtr sadakasında musâvî olduklarına tenbîh vardır, şu kadar ki, vu-cûb ciheti muhteliftir, derim (Aynî).
[18] Küçük yetîm olsa bile zengin çocuğa fıtr sadakası vâcibdir. Zengin yetîmin malından vasîsi, zengin çocuğun malından da velîsi fıtr sadakasını edâ eder...
Bâzı fakîhler "Fakîr çocuğun fıtr sadakası velîsine vâcibdir. Zengin çocuğun fıtrı, kendi malından verilir" demişlerdir. Bâzıları da çocuğun malından verilmez, demişlerdir.
Bu münâsebetle şu da sorulur: Henüz doğmamış, ana karnındaki cenine de fıtr sadakası vâcib midir? Âlimler cumhurunun içtihadı, cenîne vâcib olmadığı merkezindedir. Yalnız İbn Hazm Zahirî, Hz. Usmân'dan gelen "Cenîne fıtr sadakası vâcib olduğu" şâz rivayetine dayanarak ve hadîsteki "Sağîr = Küçük" lâfzını ana karnındaki cenîne de teşmil ederek, cenîn için fıtr sadakası verilmesi vâcibdir, demiştir.
İbn Ebî Şeybe'nin Musannafmda, tabiî ricalinden Ebû Kılâbe, Abdullah ibn Zeyd'den: " j^AÎı ^ JU öj& J\f = Sahâbîler hâmilden bile fıtr sadakası verirlerdi" dediğini rivayet etmiştir. İbnu Bezîze: Selef âlimlerinden bir kısmı: Ana karnındaki cenîn, bayram gecesi fecrinden evvel yüzyirmi gününü tamamlarsa, bundan da fıtr sadakası vermek vâcibdir, dediklerini hikâye etmiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 464).
İbnu Âbidîn, bütün mu'teber fıkıh metinlerinde kendisinden fıtr sadakası verilecek çocuk, fakîr çocuk diye yazılmış olup, çocukluk da ana karnından ayrıldığı andan i'tibâren ihtilâm yaşına kadar devam eden bir çağdan ibaret bulunduğundan, bundan evvel ana karnındaki devre şumûlü olmadığını, Bercendî'den naklen bildirerek âlimler cumhurunun görüşünü te'yîd ediyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

93- KITABU'L-FITEN
1- Yüce Allah'ın "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah'ın azabı şiddetlidir" (el-Enfâl: 25) Kavlinin Beyânı İle Peygamber(S)'İn Fitnelerden Sakındırmasının Beyânı Hakkında Gelen Hadîsler Babı
2- Peygamber(S)İn: "Sizler benden sonra hoşlanmayacağınız birtakım çirkin işler göreceksiniz" Kavli Babı
3- Peygamber(S)'İn: 'Ümmetimin helaki beyinsiz birtakım gençlerin elleriyledir" Kavli Babı
4- Peygamber(S)'İn: "Vukû'u yaklaşan bir şenden dolayı vay Arab'ın hâline!" Kavli Babı
5- Fitnelerin Meydana Gelmeleri Babı
6- Bâb:
7- Peygamber(S)'İn: 'Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir" Kavli Babı
8- Peygamber(S)'İn: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" Kavli Bâbî
9- Bâb:
10- Bâb:
11- Bâb: Bir Devlet Başkanı Üzerinde Toplanmış Bir Cemaat Bulunmadığı Zaman (Bu Fitne, Dağınıklık Ve İhtilâf Hâlinde) Müslümânın İşi Nasıl Olacaktır?
12- Fitneler Ve Zulümler Ehlinin Ferdlerini Çoğaltan Kimseler Babı
13- Bâb: Müslüman, Değersiz Ve Hayırsız İnsanlar İçinde Kaldığı Zaman (Ne Yapacaktır)?
14- Fitne Sırasında (Fesad Yeri Olan Şehirlerden Kaçarak) Çöl Arabları'yla Oturmak Babı
15- Fitnelerden Allah'a Sığınmak Babı
16- Peygamber(S)'İn: "Fitne doğu cihetindedir Kavli Babı
17- Denizin Dalgalanması Gibi Dalgalanacak Olan Fitne Babı
18- Bâb
19- Bâb
20- Bâb:
21- Peygamber(S)'İn Alî'nin Oğlu Hasen İçin: "Benim bu oğlum elbette bir seyyiddir. Umarım kit Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder" Kavli Babı
22- Bâb: Bir İnsan Bir Kavmin Yanında Birşey Söyler De Sonra Onların Yanından Çıkar Ve Söylediğinin Zıddını Söylerse?
23- Bâb:
24- Zamanın (İlk Hâlinden) Değiştirilmesi, Nihayet Putlara İbâdet Etmeleri Babı
25- (Hicaz Arazîsinde) Ateş Çıkması Babı
26- Bâb
27- Deccâlin Zikri Babı
28- Bâb: Medine'ye Deccâl Giremez
29- Ye'cûc Ve Me'cûc Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

93- KITABU'L-FITEN
(Fitneler Kitabı)

1- Yüce Allah'ın "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah'ın azabı şiddetlidir" (el-Enfâl: 25) Kavlinin Beyânı İle Peygamber(S)'İn Fitnelerden Sakındırmasının Beyânı Hakkında Gelen Hadîsler Babı [1]

1-.....Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Esma bintu Ebî Bekr (R) söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Ben (kv-yâmet gününde) havzımın başında benim yanıma gelecek olanları beklerim. Derken benim yakınımda birtakım insanlar yakalanırlar. Ben:
— Onlar benim ümmetimdir; derim. Allah:
— Sen onların senden sonra dînlerinden arkalarına dönüp gittiklerini bilmezsin! buyurur".
Abdullah ibn Ebî Muleyke:
— Allah'ım, bizler topuklarımız üzerinde arkamıza dönmekten yâhud (dînimizde) fitnelere uğratılmaktan Sana sığınırız! demiştir.

2-.....Abdullah ibn Mes'üd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben sizin havuz başına ilk varan öncünüzüm. Yemîn olsun orada sizden bir takım adamlar bana kaldırılıp gösterilecek, hattâ ben onlara vermek üzere elimi uzatırım ki, bu sırada onlar çekilip benden uzaklaştırılırlar. Ben:
— Ey Rabb'im! Onlar benim sahâbîlerimdirler! derim. Yüce Allah:
— Sen onların senden sonra dînde neler îcâd ettiklerini bilmezsin! buyurur" [2]

3-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Peygamber (S)'den işittim, o şöyle buyuru-yordu: "Ben sizin havuz başında öncünüzüm. Ona gelen içer, ondan içen ebediyyen bir daha susamaz. Ve muhakkak benim yanıma bir-takım kavimler gelecekler ki, ben onları tanırım, onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onlar arasına bir perde konulur".
Ebû Hazım dedi ki: Ben bu hadîsi kendilerine tahdîs ederken Nu'-mân ibn Ebî Ayyaş da işitti ve:
— Sen bu hadîsi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi? diye sordu.
Ben de:
— Evet, dedim.
Ebû Hazım şöyle dedi: Ve ben Ebû Saîd el-Hudrî üzerine şehâ-det ediyorum ki, muhakkak surette ben ondan işittim, o şu

sözler ziyâde ederek Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylüyordu:
— "Onlar muhakkak bendendirler, derim. Bana:
— Sen onların senin ardından ne tebdiller yaptıklarını bilmezsin, denilir.
Ben de:
— Benden sonra (dînde) değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar! derim" [3].

2- Peygamber(S)İn: "Sizler benden sonra hoşlanmayacağınız birtakım çirkin işler göreceksiniz" Kavli Babı [4]

Abdullah ibn Zeyd de:
Peygamber (S) "Havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz" buyurdu, demiştir [5].

4-.....Bize Zeyd ibnu Vehb tahdîs etti: Ben Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) bizlere:
— "Sizler benden sonra istikbâlde (dünyâ işleri ve paylarında) başkalarının size tercih edildiğini ve (dîn işlerinde de) hoşlanmayacağınız birtakım (bid'atlı) işler göreceksiniz" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu vaziyet karşısında bizlere nasıl hareket etmemizi emredersiniz? diye sordular.
Rasûlullah:
— "Emirlere istedikleri haklarım eda ediniz, kendi hakkınızı da Allah'tan isteyiniz" buyurdu [6].

5-.....Ebû Recâ'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim emîrinden meydana gelen bir hareketi fena görürse, sabretsin (isyankâr vaziyet almasın). Çünkü her kim sultândan (yânî ona itaatten) bir karış dışarı çıkarsa, o, Câhiliyet ölümüyle ölür" [7].

6-..... Bana Ebû Recâ el-Utâridî tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Her kim emîrinden hoşlanmayacağı bir şeyin meydana geldiğini görürse, onun fenalığına sabretsin (isyan etmesin). Çünkü herkim (İslâm) camiasından bir karış ayrılır da ölürse muhakkak o, Câhiliyet ölümü ile ölür" [8].

7-.....Cunâde ibnu Ebî Umeyye şöyle demiştir: Bizler, hasta hâlinde iken, Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'in yanma girdik ve ona:
— Allah seni iyileştirsin, sen bize Peygamber(S)'den işittiğin ve Allah'ın onunla seni faydalandıracağı bir hadîs tahdîs et, dedik.
O şöyle dedi: Peygamber (S) bizi (Ensâr cemâatini Akabe gecesi bey'at için) çağırdı. Biz de kendisiyle bey'at ettik.
Ubâde dedi ki: Peygamber'e, Ensâr üzerine bir borç olarak bizden aldığı ahid ve mîsâkta şöyle söyleyip bey'at ettik: "Allah ve Ra-sûlü'nün emirlerini dinleyip onlara hem neş'eli, hem kederli zamanımızda; hem zor, hem kolay hâlimizde itaat etmek ve âmirlerimiz kendi arzularını nefislerimiz üzerine tercîh etseler dahî onlara itaat etmek ve niza (ve kıtal) etmemek üzere bey'at ettik, ancak emî-rin açık bir küfrünü görseniz, onun küfrü hakkında yanınızda Allah'ın Kitâbı'ndan kuvvetli bir deliliniz olması hâli müstesnadır" [9].

8-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn MâIik(R)'ten; o da Useyd ibn Hudayr(R)'dan şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan bi kimse Peygamber(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Beni zekât âmili veya bir yere vâlî ta'yîn buyurmaz mısınız? Nitekim (Muhacirler'den) fulânı ta'yîn ettiniz! diye ta'rîz eyledi.
Rasûhıllah:
— "(Ey Ensâr cemâati!) Şübhesiz sizler benden sonra yakında (böyle dünyâ işlerinde) başkalarının size tercîh edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber yine de siz sabrediniz! Nihayet (kıyamet günü) bana kavuşacaksınız" buyurdu [10].

3- Peygamber(S)'İn: 'Ümmetimin helaki beyinsiz birtakım gençlerin elleriyledir" Kavli Babı

9-.....Bize (Emevîler'den) Amr ibnu Yahya ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana dedem Saîd ibn Amr haber verip şöyle dedi: Ben (bir kerre Muâviye zamanında) Medine'de Peygamber'in mescidinde, Ebû Hureyre ile beraber oturuyordum. Yanımızda Mervân ibnu'l-Hakem de vardı. Ebû Hureyre (R):
— Ben (kendisi fıtraten) doğru sözlü olan ve (Allah tarafından) doğruluğu tasdik olunan Rasûlullah(S)'tan: "Ümmetimin helaki, Ku-reyş'ten birkaç gencin ellerindedir" buyururken işittim, dedi.
Mervân:
— Allah'ın la'neti o gençlerin üzerine olsun! dedi. Ebû Hureyre:
— Eğer Fulân oğulları ve Fulân oğulları diye isimlerini söylemek isteseydim, muhakkak söylerdim, dedi.
Emevîler'den Amr ibnu Yahya dedi ki:
— Mervân oğullan İslâm hükümetini alarak Şam'a mâlik oldukları sırada büyükbabam Saîd ibn Amr ile beraber Mervân oğullan'-na giderdik. Bir kerresinde büyükbabam orada birtakım genç genç Mervân oğulları'nı gördü de bize: Belki şu gençler bu ümmetin helakine sebeb olacak gençlerden olabilirler, dedi (de Ebû Hureyre hadîsine işaret etti). Biz de büyükbabama: (Rasûlullah'ın bu haberini) sen daha iyi bilirsin! dedik [11].

4- Peygamber(S)'İn: "Vukû'u yaklaşan bir şenden dolayı vay Arab'ın hâline!" Kavli Babı

10-.....Zeyneb bintu Cahş (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) uykudan yüzü kıpkırmızı olarak uyandı da:
— "Lâ ilahe ille'ttah! Vukû'u yaklaşan bir şenden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc şeddinden şunun gibi bir delik açıldı!" buyuruyordu.
Sufyân ibn Uyeyne (şağ şehâdet parmağının ucunu dibine getirip yummakla bu parmağın iki boğumu Sürülmüş yılan gibi olmasıy-le) doksan işareti yaptı yâhud yüz işareti bağladı. (Zeyneb dedi ki:)
—Bizim içimizde bu kadar sâlih kimseler varken, biz helak olur
muyuz? denildi. Peygamber:
Hakem, Rasûlullah'ın hayâtı zamanında işlediği kötülüklerden dolayı Taife sürülmüş ve Mervân orada dünyâya gelmişti. Ebû Bekr ve Umer devrinde de orada sürgün yaşayan bu baba ve oğul, Hz. Usmân halîfe olunca,
— "Evet, pislik (yânî fısk, fucûr, fuhuş ve ma'siyet) çoğaldığı zaman (helak olursunuz)" buyurdu [12].

11-.....Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yüksek bir yerden Medîne evleri arasından yükselen köşklere baktı da:
— "Benim görmekte olduğum fitneleri sizler görebiliyor musunuz?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Hayır, dediler. Rasûlullah:
— "Şübhesiz ben, evlerinizin aralarına dökülen fitne ve felâket mahallerini, şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi (gözümle) görüyorum" buyurdu [13].

5- Fitnelerin Meydana Gelmeleri Babı

12-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "(Kıyametin yaklaşması alâmetleri şunlardır:) Zaman birimleri birbirine yakın olur (yıllar ay, aylar gün, günler de saat gibi hızla geçer). Allah 'a kulluk ve hayır amelleri eksilir, kalblere şiddetli cimrilik atılıp yerleştirilir, birçok fitneler meydana gelir ve hercümerc çoğalır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! O here nedir? diye sordular. Rasûlullah da iki kerre:
— "Öldürme, öldürme!" buyurdu [14].
Şuayb, Yûnus, el-Leys, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu; bu üçü de ez-Zuhrî'den; o da Humeyd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Pey-gamber(S)'den olmak üzere söylediler [15].

13-.....Şakîk şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin beraberinde idim, bu ikisi: Peygamber (S) "Kıyametin kopmasının önünde öyle bir takım günler vardır ki, onlarda Yeryüzüne cahillik inip yayılır, ilim kaldırılır ve öldürmekten ibaret olan hercümerc çoğalır" buyurdu, dediler.

14-.....Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Mûsâ oturdular da birbirlerine hadîs söylediler. Ebû Mûsâ:
— Peygamber (S): "Kıyametin önünde öyle günler vardır ki, onlarda ilim kaldırılır, cahillik inip yayılır, katiden ibaret olan hercü-merc çoğalır" buyurdu, dedi.

15-.....Ebû Vâil şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin beraberinde oturmakta idim. Ebû Mûsâ (R): Ben Peygamber(S)'den bundan önceki hadîsin benzerini işittim. "Here" Habeş dilinde "Öldürmek"tir, dedi [16].

16-.....BizeŞu'be, Vâsıl ibn Hayyân'dan; odaEbû Vâil'den;
o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. Zannediyorum ki, Abdullah bu hadîsi Peygamber'e yükselterek şöyle buyurdu, dedi: "Kıyametin kopmasından önce here günleri vardır ki, onlarda ilim zail olur ve cehalet meydana çıkar".
Ebû Mûsâ: "Here", Habeş dilinde "ÖIdürmek"tir, dedi.
Ebû Avâne, Âsım'dan; o daEbû Vâil'den söyledi ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Abdullah ibn Mes'ûd'a:
— Sen Peygamber (S)'in zikretmiş olduğu kıyametten önceki o here günlerini biliyorsun, deyip bundan önceki hadîs tarzında söylemiştir.
İbn Mes'ûd:
— Ben Peygamber(S)'den: "Kendileri hayâtta bulunup da kıyametin koptuğu zamana erişen kimseler, insanların şerrlilerindendir" buyururken işittim, demiştir [17].

6- Bâb:

"Bundan sonra gelecek zaman, muhakkak evvelkinden daha şerrli olacaktır"

17-.....Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, ez-Zubeyr ibnu Adiyy şöyle demiştir: Biz Haccâc'dan karşılaştığımız_zulümden dolayı Enes ibn Mâlik'e gidip şikâyet ettik. Enes ibn Mâlik (R):

— Sabrediniz! Çünkü bundan sonra üzerinize gelecek zaman, muhakkak bundan daha şerrli olacaktır. Ve bu fenalık (siz ölüp de) Rabb'inize kavuşuncaya kadar (asırlarca) böyle sürüp gidecektir. Ben bu sözü Peygamberiniz(S)'den işittim, dedi [18].

18-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (S) dehşetle uyandı da şöyle buyuruyordu: "Subhânallah! Allah bu gece ne hazîneler indirdi! Ve ne fitneler indirildi! Hücrelerin sahibeleri olan kadınları (yânî zevcelerini) namaz kılmaları için kim uyandırır? Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar" [19].

7- Peygamber(S)'İn: 'Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir" Kavli Babı

19-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Her kim biz müslümânlara silâh çekip kıtal ederse, artık o biz müslümânların camiasından değildir" buyurmuştur [20].

20-..... Bize Ebû Usâme; Bureyd'den; o da Ebû Burde'den;
o da Ebû Mûsâ eI-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim bize silâh çekerse, artık o bizden değildir" buyurmuştur [21].

21-.....Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sakın sizin biriniz silâhını (çıkarıp da) dîn kardeşine işaret etmesin! Çünkü işaret eden kimse bilmez, belki şeytân eline hız verip çeker de (dîn kardeşini vurur) bu suretle cehennemden bir çukura yuvarlanır" [22]

22-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Amr ibn Dînâr'a;
— Yâ Ebâ Muhammedi Sen Câbir ibn AbdilIah(R)'tan: Bir adam mescidden geçti, yanında (demirleri meydanda) okları vardı. Rasû-Iullah (S) ona "Demirlerinden tut (da kimseye dokunmasınlar)" buyurdu, derken işittin mi? diye sordum.
Amr ibn Dînâr:
— Evet işittim, diye cevâb verdi.

23-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir adam mescidden geçti, yanında demirlerim meydana çıkarmış olduğu birçok okları vardı. Rasûlullah (S) tarafından, okların herhangibir müslümâna dokunup yaralamaması için, demirli taraflarından tutması emrolundu.

24-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Herhangibiriniz mescidimizin yâhud çarşımızın birinden yanında demirli oklar varken geçecek olursa, okların demirlen üzerinden tutsun -yâhud: Onlardan birini müslümânlardan bir kimseye isabet ettirmemek için demirlerini avucunun içiyle alıp tutsun-!" buyurdu [23].

8- Peygamber(S)'İn: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" Kavli Bâbî

25-.....Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd (R): Peygamber (S): "Müslümâna sövmek fısk, onunla kıtal etmek küfürdür" buyurdu, demiştir [24].

26-..... Bana Vâkıd, babası Muhammed ibn Zeyd'den haber verdi ki, İbn Umer (R) Peygamber(S)'den: "Benden sonra birbirleri-nizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" buyururken işitmiş-ür [25].

27-.....Bize İbnu Şîrîn, Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babası Ebû Bekre'den ve diğer bir adamdan -ki o, kimse (yânî Hu-meyd ibn Abdirrahmân) benim nefsimde Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den daha faziletlidir- tahdîs etti ki, Ebû Bekre (R): Rasûlullah (S) Minâ'da Nahr gününde insanlara hutbe yaptı da:
— "Bu hangi gündür biliyor musunuz?" buyurdu. Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.
Hattâ biz, Rasûlullah bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık.
Rasûlullah:
— "Bu, nahr günü değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet yâ Rasûlallah, nahr günüdür! dedik. Rasûlullah:
— "Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir? Bu, Mekke beldesi değil midir?" buyurdu.
Bizler:
— Evet yâ Rasûlallah, Mekke'dir! dedik. Rasûlullah:
— "Şu hâlde iyi biliniz ki, bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram olduğu gibi kanlarınız, mallarınız, namuslarınız ve bedenlerinizin dış yüzü olan derileriniz birbirinize haramdır (Her türlü saldırıdan korunmuştur). Dikkat edin! Bunu sizlere tebliğ ettim mi?" buyurdu.
Bizler:
— Evet tebliğ ettin! dedik. Rasûlullah:

— "Allah'ım, şâhid ol!" dedikten sonra:
— "Bunu burada hazır bulunanlar, burada hazır bulunmayanlara (yânî müstakbel nesillere) tebliğ etsin. Çünkü bâzı tebliğ edici bunu kendisinden daha iyi belleyecek olana tebliğ edebilir" buyurdu.
Muhammed ibn Kesîr: Tebliğ böyle olmuştur (yânî tebiîğ çok ker-re böyle hafızlardan daha iyi hafız olanlara yapilagelmiştir), dedi. Rasûlullah:
— "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" buyurdu.
Abdurrahmân ibn Ebî Bekre şöyle dedi: Câriye ibnu Kudâme onu yaktığı vakit, el-Hadramî'nin yakıldığı gün olunca, Câriye kendi askerlerine:
— Ebû Bekre Nufey'e bakınız; o teslîm ve inkıyâd üzere mi yâ-hud değil mi? dedi.
Askerler ona:
— İşte bu Ebû Bekre'dîr ki, o senin el-Hadramî'ye yaptığın işi görmektedir (belki o seni söz yâhud silâhla reddetmektedir), dediler.
Abdurrahmân ibn Ebî Bekre, geçen senedle şöyle dedi: Bana annem, Ebû Bekre Nufey'den: Onun (onların: Belki o seni silâh yâhud sözle inkâr etmiştir, dediklerini işittiği zaman): Eğer onlar evimde üzerime girmiş olsalardı, ben onlara karşı kendimi müdâfaa etmek için bir kamış deyneğini de uzanıp tutmazdım! dediğini tahdîs etti [26].

28-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S): "Benden sonra (gerisin geri giderek) dîninizden dönüp de birbirlerinizin boyunlarını vuracak kâfirler olmayınız" buyurdu, demiştir [27].

29-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Veda Haccı'nda bana:
— "İnsanları sustur da dinlesinler!" diye emretti. İnsanlar sükût ettikten sonra:
— "Benden sonra birbirinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!" buyurdu [28].

9- Bâb:

'Fitne zamanında oturanın fitnesi, ayakta durandan hayırlı olur".

30-.....(Buradaki iki senedle) Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir: "Yakın gelecekte birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamanında (ona karışmayıp) oturan kişi, ayakta durandan hayırlıdır. O zaman ayakta duran da (fitne sebeblerini hazırlamaya) gidenden hayırlıdır. Bu yolda yürüyen de bi'Ufiil fesada çalışandan hayırlıdır. Her kim fitne olacağını bilip de, onu görmeğe çalışırsa, muhakkak onun kahrına uğrar. Her kim o fitne zamanı iltica edecek veya sığınacak bir yer bulursa, hemen sığınsın (fesâdcılara karışmasın)" [29].

31-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İleride birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamanlarında oturan kimse, ayakta durandan hayırlıdır. Ayakta duran da yürüyenden hayırlıdır. Yürüyen de koşandan hayırlıdır. Fitneyi görmeğe çalışan onun şerrini görür. Her kim fitne zamanı iltica edecek veya sığınacak bir yer bulursa, hemen ona sığınsın!" [30].

10- Bâb:

"İki müslümân kılıçları ile karşılaştıkları zaman...

32-.....Bize Hammâd, ismini söylemediği bir adamdan; o da Hasen Basrî'den tahdıs etti ki (Ahnef ibn Kays) şöyle demiştir: Ben Alî ile Muâviye arasındaki harb fitnesi günlerinde silâhımla çıkmıştım. Akabinde beni Ebû Bekre karşıladı da:
— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Ben de:
— Rasülullah'ın amcası oğluna (yânî Alî'ye) yardım etmek istiyorum, dedim.
Ebû, Bekre bana şöyle dedi:
— Rasûlullah (S): "İki müslümân kılıçlarıyle birbirlerine yöne-lip vuruştukları zaman, ikisi de (yânî öldüren de, ölen de) ateştedir" buyurdu. Öldüren böyledir, ama ölene ne oldu? diye soruldu. Rasûlullah: "Ölen de arkadaşını öldürmek istemiştir" buyurdu.
Hammâd ibn Zeyd şöyle dedi: Ben bu hadîsi Eyyûb es-Sahtıyânî ile Yûnus ibn Ubeyd'e zikrettim de, bunu onların da bana tahdîs etmelerini istiyordum. Onların ikisi de: Bu hadîsi Hasen Basrî ancak el-Ahnef ibn Kays'tan; o da Ebû Bekre'den olmak üzere rivayet etmiştir, dediler [31].

33- Bize Süleyman tahdîs etti. Bize Hammâd bu hadîsi tahdîs etti.
Ve Muemmel de şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti. Bize Eyyûb, Yûnus, Hişâm ibn Hasan ve Muallâ ibnu Ziyâd, Hasen Basrî'den; o da el-Ahnef ten; o da Ebû Bekre'den; o da Peygam--ber(S)'den olmak üzere tahdîs ettiler.
Ve bunu Ma'mer, Eyyûb'dan rivayet etti. Bunu Bekkâr ibnu Ab-dilazîz, babasından; o da Ebû Bekre'den rivayet etti.
Ğunder de şöyle dedi: Bize Şu'be, Mansûr'dan; o da Rıb'î ibn Hırâş'tan; o da Ebû Bekre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti.
Hâlbuki Sufyân es-Sevrî bunu Mansûr'dan diye yükseltmedi [32].

11- Bâb: Bir Devlet Başkanı Üzerinde Toplanmış Bir Cemaat Bulunmadığı Zaman (Bu Fitne, Dağınıklık Ve İhtilâf Hâlinde) Müslümânın İşi Nasıl Olacaktır?

34-.....Ebû îdrîs el-Havlânî, Huzeyfe ibnu'l-Yemân(R)'dan şöyle derken işitmiştir: İnsanlar Rasûlullah(S)'a (geleceğe âid) hayırdan sorarlardı. Ben de (İslâm Ümmeti'ne gelecek) şerrden -o şerrin bana erişmesinden korkarak- sorardım. Bu endîşe ile bir kerresinde:
— Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle Câhiliyet devrinde şirk ve küfür içinde idik. Sonra Allah bize şu büyük İslâm hayrını getirdi. Bu hayır ve saadetten sonra gelecek bir şerr ve fitne var mıdır? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Evet vardır" buyurdu. Ben:
— O şerrden ve fitneden sonra bir hayır ve salâh var mıdır? dedim.
Rasûlullah:
— "Evet bir hayır ve salâh vardır. Fakat onun içinde bâzı şerr ve fesâd bulunacak (hayrı bulandıracak, duruluğunu bozacak)" buyurdu.
Ben:
— O hayrın (temizliğini bulandıracak) kiri nedir? diye sordum. Rasûlullah:
— "O devrin âmirlerinden bir zümre ümmeti benim sünnetim ve yolumun hilâfına idare edecekler. Sen o devrin âmir ve valilerinden bâzılarının hareketlerini (doğru bulup) tasvîb, bâzılarının hareketlerini de (çirkin bulup) reddedeceksin!" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bu karışık hayır devrinden sonra, yine bir şerr ve fesâd devri gelecek midir? -dedim.
Rasûlullah:
— "Evet gelecektir. O devirde birtakım da'vetçiler (propagandacılar) halkı cehennem kapıları üzerine çağıracaklar. Her kim onların da'vetine icabet ederse, onu cehenneme atacaklar" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçileri bize vasfetseniz!? dedim. Rasûlullah:
— "Onlar bizim milletimizden insanlardır. Bizim dillerimizle konuşurlar (hâlbuki gönüllerinde hayırdan eser yoktur)" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah! O devir bana yetişirse (yânî ben o devirde yaşarsam) nasıl hareket etmemi emredersiniz? dedim.
Rasûlullah:
— "İslâm cemâatine mutâbaat et ve onların devlet başkanlarına itaat eyle!" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Onların bir cemâati yoksa, başlarında devlet başkanları da yoksa? dedim.
Rasûlullah:
— "O takdirde sen bu fırkaların hepsinden ayrıl (evine çekil). Velev ki, bu ayrılman bir ağaç kökünü ısırman suretiyle (meşakkatli) olsa bile. Artık ölüm sana erişinceye kadar, sen bu ayrılık üzere bulun!" buyurdu [33].

12- Fitneler Ve Zulümler Ehlinin Ferdlerini Çoğaltan Kimseler Babı

35-.....Ve el-Leys, Ebû'l-Esved'den söyledi ki, Ebû'l-Esved şöyle demiştir: (İbnu'z-Zubeyr zamanında Şâm ehli ile mukaatele etmeleri için) Medine ehli üzerine bir ordu ayrılmıştı. Ben de kendimi bu orduya yazdırmıştım. Akabinde İkrime'ye kavuştum da kendimi bu orduya yazdırdığımı ona haber verdim. O beni bundan şiddetle nehyettikten sonra, şöyle dedi:
— Bana İbn Abbâs (R) şöyle haber verdi: Müslümanlardan birtakım insanlar (Mekke'de kalıp hicret etmeyerek) müşriklerin beraberinde oluyorlar ve Rasûlullah'a karşı müşriklerin şir}c camiasını çoğaltıyorlardı. Harbde düşman saffları arasında bulunan bu kimselere ok geliyor ve vuruluyor yâhud bunlardan bâzılarına isabet ediyor da onu öldürüyor yâhud da ona vuruyor da öldürüyordu. İşte Yüce Allah, bunun üzerine şunu indirdi: "Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz Yeryüzü 'nde (dînin emirlerini uygulamaktan) aciz kimselerdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın Ârzh geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz yaV derler. İşte onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir" (en-Nisâ: 97) [34].

13- Bâb: Müslüman, Değersiz Ve Hayırsız İnsanlar İçinde Kaldığı Zaman (Ne Yapacaktır)? [35]

36-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize iki hâdise haber verdi. Bunlardan birini gördüm, öbürüsünü görmeyi de gözlüyorum. Rasûlullah bize (emânetin nasıl indiğim şöyle) haber verdi: "Emânet (yânî dîn duyguları, adalet ve emniyet umdeleri ilk önce) sâlih kimselerin gönüllerinin derinliğine iner (fıtrî duygulanırlar). Sonra o kullar, Kur*ân'dan bilgi alırlar, daha sonra sünnetten öğrenirler (kesbî duygulanırlar)",
Rasûlullah bize emânetin ref ini (geri kaldırıldığını) de haber verip şöyle buyurdu: "(Fıtrî ve kesbî duygulanan bilgin) kişi gece uykusunu uyur. O, uyurken emânet hafızasından (silinip) alınır da, emânetin eseri (izi, yeri), rengi uçuk bir nokta hâlinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o bilgin kişi bir uyku daha uyurken emânetin (geri kalan kısmı da) alınır. Bunun eseri ve yeri de

balta sallayan bir işçinin avucunda-ki kabarcık gibi kalır, (bir zaman sonra o da söner gider). Şu hâlde (o mübarek) emânet, senin ayağına düşürdüğün bir kıvılcımın düştüğü yerişişirip, senin onu bir kabarcık hâlinde görmen gibidir. Hâlbuki bu kabarcıkta (vücûdun hayatî uzviyeti üzerinde te'sîr edici) birşey yoktur (bir zaman sonra söner gider).
Şu vaziyette halk, birbiriyle alışveriş etmek ve medenî münâsebette bulunmak için (müşkil bir günün) sabahına erişmiş bulunur. Hiç kimse emâneti edâ etmek imkânını bulamaz. Şöyle ki: (Kâh) Fulân oğulları içinde emîn bir kimse vardır (emâneti ona veririm) denilir.
(Kâh) birisinin lehine "O ne akıllıdır, ne tedbirlidir, o ne zerâfetli zâttır, o ne kahramandır" diye şehâdet olunur. Hâlbuki hakkında propaganda yapılan şahsın kalbinde hardal tanesi kadar îmân eseri yoktur." Huzeyfe dedi ki: Bana öyle bir zaman karşı geldi (öyle bir zamanda yaşadım) ki, o meymenetli devirde ben kiminle alışveriş edeceğim diye tasalanmazdim. Çünkü medenî münâsebette bulunacağım kimse müslümânsa onu İslâmı (bana hıyanet etmekten) men' ederdi, Eğer Hrıstiyan (ve Yahûdî) ise onu (bulunduğu yerin) vâlîsi hıyanetten men' ederdi. (Bu suretle o devirde umûmî bir emniyet vardı). Bugün ise ben Fulân ve Fulân'dan başka kimse ile alışveriş edemez oldum [36].

14- Fitne Sırasında (Fesad Yeri Olan Şehirlerden Kaçarak) Çöl Arabları'yla Oturmak Babı [37]

37-.....Bize Hatim ibn İsmâîl, Yezîd ibn Ebî Ubeyd'den tahdîs etti ki, Seleme ibnu'1-Ekva' (R) Medine'de Haccâc'ın yanına geldiğinde, Haccâc:
— Ey İbnu'1-Ekva', sen ayağının iki ökçesine basarak dîninden geri döndün, (Medine'yi bırakıp) çölde bedevî Arablar'la yaşadın! dedi.
İbnu'1-Ekva':
— Hayır (ben hicret ettiğim Medine'den yüz çevirmedim), fakat Rasûlullah (S) bana çölde oturmağa izin verdi, diye karşıladı.
Ve yine Yezîd ibn Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Usmân ibn Affân'-ın şehîd edilmesi vak'asından sonra Seleme ibnu'1-Ekva' Medîne'den çıkıp Rebeze'ye gitmiş, orada bir kadınla evlenmiş, o kadın kendisine birtakım çocuklar doğurmuştu. Orada (uzun yıllar) ikaamet etti. Nihayet vefatından beş-on gün önce Medine'ye gelmişti [38].

38-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Müslümânın hayırlı malı koyun olması yakındır. Müslüman onunla dînine sâhib olmak üzere fitnelerden kaçarak kâh dağların başını, kâh vadilerin yağmur düşen yerlerini (otlak olarak) seçer" [39].

15- Fitnelerden Allah'a Sığınmak Babı

39-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Sahâbîler Peygamber(S)'e birtakım sorular sordular ve nihayet sormakta ısrar ettiler. Bunun üzerine Peygamber bir gün minbere çıktı da:
— "Bana her neden soracak olursanız, muhakkak sizlere beyân ederim" buyurdu.
Ben bu sırada sağa ve sola bakmaya başladım ki, herbir insan başı elbisenin içinde olarak ağlıyordu. Bu sırada bir adam söze başladı ki, o birisiyle kavga ettiği zaman kendisi babasından başkasına nisbet olunurdu. O zât:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Benim babam kimdir? diye sordu. Peygamber:
— "Baban Huzâfe'dir!" buyurdu. Bunun üzerine Umer söze başlayıp:
— Biz Allah'ın Rabb'imiz olduğuna, İslâm'ın dînimiz olduğuna, Muhammed'in rasûl olduğuna razı olduk. Bizler fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınırız! dedi [40].
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ben hayırda veşerrde asla bu günün benzerini görmüş değilim. Şu muhakkak ki bana cennet ve cehennem sûretlendi de nihayet ben bu ikisini şu duvarın önünde gördüm" buyurdu.
Katâde dedi ki: Bu hadîs şu âyetin yanında zikrolunuyor: "Ey îmân edenler, A ilah yın affettiği şeyleri -ki, eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'ân inerken sorup da hükmü kendinize izhâr edilirse fenanıza gidecektir -sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, çok halimdir" (el-Mâide: 101) [41].
Ve Abbâs en-Nersî şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Zura' tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs etti ki, onlara da Enes (R): Allah'ın Peygamberi bu hadîsi söyledi, demiş ve şunu ilâve etmiştir: Herbir insan başım elbisesi içine dönerek ağlıyor ve:
— Ben fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınıcıyım, diyordu. Yâhud da:
— Ben fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınıyorum, diyordu.
Buhârî dedi ki: Ve bana Halîfe ibn Hayyât müzâkerede şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Zura' tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ebî Arûbe ve Mu'te-mir, babası Süleyman ibn Tarhân'dan; o da Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes, Peygamber(S)'den bu hadîsi tahdîs etmiş ve: Peygamber:
— "Fitnelerin şerrinden Allah 'a sığıma hâlde bulunuyorum" buyurdu, demiştir [42].

16- Peygamber(S)'İn: "Fitne doğu cihetindedir Kavli Babı

40-.....Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) minberin yanında ayağa kalktı da (doğuyu işaret ederek iki kerre):

— "Fitne şu taraftadır, fitne şu taraftadır: Şeytânın boynuzu doğduğu yerdedir -yâhud: Güneşin boynuzu doğduğu yerdedir-" buyurmuştur.

41-.....BizeLeys, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, o: Rasûlullah (S) gündoğusu tarafına yönelmiş olduğu hâlde:
— "Dikkat edin! İyi biliniz ki, fitne işte bu taraftadır; şeytânın boynuzu doğduğu yerdedir!" buyururken işitmiştir [43].

42-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) zikretti ve:
— "Yâ Allah, Şam'ımızda bize bereket ihsan et! Yâ Allah, Ye-men'imizde bize bereket ihsan et!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, Necd'imizde de! diye niyaz ettiler. Rasûlullah:
— "Yâ Allah, bize Şam'ımızda bereket ihsan eyle! Yâ Allah, bize Yemen'imizde bereket ihsan eyle!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, Necd'imizde de! dediler.
İbn Umer dedi ki: Zannediyorum Rasûlullah, üçüncü defasında:
— "Zelzeleler ve fitneler işte oradadır. Şeytânın karn'ı (yânı hi-zib ve ümmeti) de orada çıkacaktır!" buyurdu [44].

43-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: Bizim yanımıza Abdullah ibn Umer çıktı, biz de kendisinden bize (rahmet ve ruhsatı şâmil) güzel hadîs tahdîs etmesini ümîd ettik.
Saîd dedi ki: Bizden önce bir insan ona doğru ileri geçti de:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Bize fitnedeki kıtalden tahdîs et! Yüce Allah "Fitne kalmayıncaya, dîn de Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın... " (el-Bakara: 193; el-Enfâl; 39) buyuruyor, dedi.
Bunun üzerine İbn Umer (R):
— Sen fitne nedir bilir misin? Anan seni zayi' etsin! Muham-med (S) ancak müşriklerle mukaatele ederdi. Onların dînlerine girmek bir fitnedir. O'mın kıtali, sizin kıtaliniz gibi mülk, yânı iktidar üzerine değildi, dedi [45].

17- Denizin Dalgalanması Gibi Dalgalanacak Olan Fitne Babı

Ve Sufyân ibn Uyeyne, Halef ibnu Havşeb'den söyledi ki, selef, fitne inmesi sırasında İmru'u'l-Kays'ın söylediği şu beyitleri misâl edinip inşâd etmeyi severlerdi [46]:
el-Harhu evvelu mâ iekûnu fetiyyeten Tes'â bi-zînetihâ îi-kulli cehûii Hattâ izâ'ş-taalet ve şebbe dırâmuhâ Vellet azûzen gayre zâti haîîli Şemtâe yunkeru îevnuhâ ve îeğayyeret Mekrûhaten li'ş-şemmi ve't-takbîli
(= Harb evvelinde her câhil erkek için zînetiyle koşan genç bir kız olur.
Nihayet ateşlendiği ve yanacak şeyleri yandığı zaman zevci olmayan bir koca karı olarak geri döner.
Ki siyah saçları beyazla karışmış, renkleri sevilmez koklamak ve öpmek için sevimsiz bir hâle değişmiştir.)

44-.....Bize Şakîk Ebû Vâil ibn Seleme tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Huzeyfe ibnu'î-Yemân'dan işittim, şöyle diyordu: Bizler Umer ibnu'l-Hattâb'm yanında oturuyorduk. Umer bir ara:
— Peygamber (S)'in fitne hakkındaki sözlerini hanginiz ezberinde tutuyor? diye sordu.
Huzeyfe:
— İnsanın ehli, malı, evlâdı, komşusu yüzünden uğrayacağı fitnelere namaz, sadaka, ma'rûf ile emr ve münkerden nehy amelleri keffâret eder, dedi.
Umer, Huzeyfe'ye:
— Benim senden sormak istediğim bunlar değildir, lâkin ben Pey-gamber(S)'in "Denizin dalgalanması gibi dalgalanacak" buyurduğu fitneyi soruyorum, dedi.
Huzeyfe, Umer'e:
— Yâ Emîra'l-Mü'minîn! O fitneden senin üzerinde bir korku yoktur. Çünkü muhakkak seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedi.
Umer, Huzeyfe 'ye'
— Kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı? diye sordu. Huzeyfe:
— Evet kırılacaktır, dedi. Umer:
— Demek ki, o takdîrde ebediyyen kilitlenmeyecek, dedi. Huzeyfe dedi ki: Ben:
— Evet, dedim.
Şakîk dedi ki: Biz Huzeyfe'ye:
— Umer kapıyı biliyor muydu? diye sorduk. Huzeyfe:
— Evet, yarından evvel bu gece olduğunu bilmekte olduğum gibi (biliyordu). Bunun sebebi şudur: Ben ona öyle bir hadîs tahdîs ettim ki, onda yalan yanlış hiçbirşey yoktur, dedi.
Şakîk ibn Seleme el-Esedî: Huzeyfe'ye kendimiz "Kapı kimdir?" diye sormağa cesaret edemezdik de, Mesrûk ibnu'I-Ecda'a sormasını emrettik. Mesrûk, Huzeyfe'ye:
— Kapı kimdir? diye sordu.
O da:

— Umer'dir, dedi [47].

45-..... Bize Muhammed ibrm Ca'fer, Şerîk ibn Abdillah'tan; o da Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den haber verdi ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arı (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün bir ihtiyâcı için Medine bus-tânlarından bir bustâna doğru çıktı, ben de O'nun izi üzerinde arkasından çıktım. Peygamber bustânın içine girince, ben O'nun kapısı önünde oturdum ve kendi kendime: "Ben bugün kendisi bana emretmediği hâlde, muhakkak Peygamber'in kapıcısı olacağım" diye ahdettim.
Peygamber gidip ihtiyâcını yerine getirdi ve oradaki kuyunun ağzında örülmüş bileziğin üzerine oturdu ve (serinlemek için) iki baldırını açarak ayaklarını kuyunun içine doğru sarkıttı. Bu hâlde iken akabinde Ebû Bekr geldi de yanına girmek için izin istiyordu. Ben Ebû Bekr'e:
— Sen olduğun gibi burada dur da ben senin için izin isteyeyim, dedim.
Ebû Bekr durdu. Ben Peygamber'e gelip:
— Ey Allah'ın Peygamberi, Ebû Bekr yanına gelmeğe izin istiyor, dedim.
Peygamber:
— "Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele!" buyurdu.
Ebû Bekr girdi ve Peygamber'in sağ yanına gelip oturdu. O da baldırlarını açıp ayaklarını kuyunun içine doğru sarkıttı. Akabinde Umer geldi. Ben ona da:
— Olduğun yerde bekle de ben senin için izin alayım, dedim. Peygamber:
— "Umer'e izin ver ve onu da cennetle müjdele!" buyurdu. Akabinde Umer de gelip Peygamber'in sol tarafında oturdu. O da baldırlarını açıp ayaklarını kuyuya sarkıttı. Bu suretle kuyunun bileziği doldu ve orada oturacak başka bir yer kalmadı. Sonra Usmân geldi. Ben ona da:
— Olduğun yerde dur da ben senin için izin alayım! dedim. Peygamber:
— "Usmân için de izin ver ve onu kendisine isabet edecek belâ ve imtihan ile beraber cennetle müjdele!" buyurdu.
Usmân da içeriye girdi ve onların yanında oturacak bir yer bulamadı da değişik bir yere çekildi ve nihayet.onların karşılarına gelip kuyunun bir tarafı üzerine oturdu. O da baldırlarım açtı, sonra ayak- larmı kuyunun içine sarkıttı.
Ebû Mûsâ dedi ki: Ben bu sırada bir kardeşim için temenni etmeye ve Allah'a onun da buraya gelmesini duâ etmeye başladım.
Saîd ibnu'l-Müseyyeb: Ben bu iki sahâbînin Peygamberdin beraberinde ve Usmân'ın yalnız oluşunu, onların kabirlerinin burada birleşmesi ve Usmân'ın da onlardan ayrı olmasıyle te'vîl ettim, demiştir [48].

46-.....Süleyman ibn Mıhrân şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil Şakîk ibn Seleme'den işi:tim, o şöyle dedi: Usmân aleyhinde vuku' bulan fitne esnasında Halîfe'nin sevgili dostu olan Usâme'ye:
— Usmân'a gitsen de halk arasındaki fitneyi anlatarak gidermeye çalışsan! denilmişti.
Usâme cevaben:
— Şübhesiz ben Usnıân'a bu işleri fitne kapısı açmaksızın gizlice söylemişimdir ve o kapıyı açan ilk kişi ben olmam. Ben, Rasûlul-Iah'tan işittiğim bir sözden sonra, insanlardan iki kişi üzerine emîr olmasının ardından bir adama "Sen hayırlısın" diyecek değilim: Ra-sûlullah şöyle buyuruyordu: "Kıyamet gününde bir adam getirilir ve cehenneme atılır da cehennem, değirmen eşeğinin değirmen taşlarıy-le öğütmesi gibi onu öğütür. Bunun üzerine cehennem halkı onun başına toplanırlar da: Ey Fulân! Sen ma'rûfile emrediyor ve münkerden nehyediyor değil miydin? derler. O da: Evet ben ma'rûfile emrederdim de onu kendim yapmazdım ve yine ben münkerden nehyeder-dim de onu kendim işlerdim, der"[49].

18- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

47-.....Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun, Allah beni Cemel vak'ası günlerinde (daha önce Peygamber'den işitmiş olduğum) bir kelime ile menfaatlandırmıştır: Peygamber(S)'e Fars halkının Kisrâ Pervîz'in kızını kendilerine şehinşâh seçtikleri haberi ulaşınca:
— "Mukadderatını bir kadının eline veren kavim, asla felah bulmaz" buyurmuştu [50].

48-.....Bize Ebû Meryem Abdullah ibnu Ziyâd.el-Esedî tahdîs edip şöyle dedi: Talha, ez-Zubeyr ve Âişe (R) Basra'ya doğru yürüdükleri zaman, Alî ibn Ebî Tâlib (R) Ammâr ibn Yâsir ile Hasen ibn Alî'yi (insanları seferber etmeleri için) yolladı. Onlar ikisi Kûfe'ye, bizim yanımıza geldiler (ve mescide girdiler). İkisi de minbere çıktılar. Alî'nin oğlu Hasen, minberin üzerinde üst tarafında oldu. Ammâr ise (minber üzerinde) Hasen'den daha aşağıda ayağa kalktı. Bizler ona doğru toplandık.
Ebû Meryem dedi ki: Ben Ammâr'dan şöyle derken işittim: — Âişe, Basra'ya doğru yürümüştür. Ve Allah'a yemîn ederim ki, Âişe elbette dünyâda ve âhirette sizin Peygamber'inizin zevcesi-dir. Lâkin Allah Tebâreke ve Taâlâ, Alî ibn Ebî Tâlib'e mi itaat ediyorsunuz yâhud da Âişe'ye mi itaat ediyorsunuz? diye belli etmek için, Âişe ile sizleri imtihan etmiştir [51]

19- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

49-.....Ammâr ibn Yâsir (R), Küfe minberi üzerinde ayağa kalktı da Âişe'yi ve onun (beraberindekilerle) Basra'ya doğru yürüyüşünü zikretti ve:
— Muhakkak ki Âişe, dünyâda da, âhirette de sîzin Peygamberiniz(S)'in zevcesidir. Lâkin o, kendisiyle imtihan olunduğunuz zâtlardan biridir, dedi [52].

50-.....Ben Ebû Vâü'den işittim, şöyle diyordu: Alî, Ammâr'ı, Küfe ehlinin Alî'nin mâiyyetinde harbe çıkmalarını hazırlamak üzere Küfe erilinin Alî'nin mâiyyetinde harbe çıkmalarını hazırlamak üzere sâ ile Ebû Mes'ûd girdiler ve:
— Biz senin İslâm'a girdiğinden beri bizim yanımızda bu işe sür'-atle girmenden daha sevimsiz bir işi yaptığını görmüş değiliz, dediler...
Ammâr da onlara:
— Ben de sizin İslâm'a girmenizden beri benim katımda bu işten geri durmanızdan daha sevimsiz bir iş yaptığınızı görmedim, dedi.
Ve Ebû Mes'ûd da Ammâr ile Ebû Musa'ya birer takım elbise giydirdi de sonra beraberce mescide gittiler.

51-.....Şakîk ibn Seleme şöyle demiştir: Ben Ebû Mes'ûd, Ebû Mûsâ ve Ammâr'ın beraberinde oturuyordum. Ebû Mes'ûd, Ammâr'a:
— Ben senden başka arkadaşlarından herbirine, isteseydim muhakkak şöyle derdim: Ben senin Peygamber'e sahâbîlik yaptığından beri benim nazarımda bu işe sür'atle girişinden daha ayıplı bir iş yaptığını görmedim! derdim, dedi.
Ammâr da:
— Yâ Ebâ Mes'ûd! Ben de ne senin, ne de arkadaşlarının, Peygamber'e sahâbî olmanızdan beri benim nazarımda bu işten geri durmanızdan daha ayıplı bir iş yaptığınızı görmedim, dedi.
Bunun üzerine zengin hâlde bulunan Ebû Mes'ûd, hizmetçisine:
— Yâ Gulâm! İki takım elbise getir de onlardan bİFİni Ebû Mû-sâ'ya, diğerini de Ammâr'a ver! dedi ve onlara da:
— Bu yeni elbiseler içinde cumua namazına gidin, dedi [53].

20- Bâb:

"Allah bir kavme azâb indirince..."? [54]

52-.....İbnu Umer (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S): "Allah bir kavme azâb indirince, o kavim içinde bulunan (iyi, kötü) her ferde azâb isabet eder. Sonra (kıyamet gününde) herkes kendi amellerine göre dirilitirlirler" buyurdu [55]

21- Peygamber(S)'İn Alî'nin Oğlu Hasen İçin: "Benim bu oğlum elbette bir seyyiddir. Umarım kit Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder" Kavli Babı

53-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize İsrâîl Ebû Mûsâ el-Basrî tahdîs etti.
Sufyân şöyle dedi: Ben İsrail'e Kûfe'de kavuştum. O Küfe Kaa-dısı Abdullah ibn Şubrume'nin yanına gelmişti. Ona:
— Beni Küfe Emîri îsâ ibn Musa'nın huzuruna girdir de, ben ona va'z edeyim! dedi.
İbnu Şubrume, İsrâîl üzerine emîrden bir tehlike gelir diye korktu da bunu yapmadı.
İsrâîl şöyle dedi: Bize Hasen Basrî şöyle tahdîs etti: Alî'nin oğlu Hasen, Muâviye îbn Sufyân'a büyük birliklerle yürüdüğü zaman, Amr
ibnu'1-Âs, Muâviye'ye:
— Ben arkada olanları geri dönmedikçe,, geri dönüp kaçmayacak olan bir ordu görüyorum! dedi.
Muâviye, Amr'a:
- Babalan öldürülürse müslümânların zürriyetlerine bakmaya bana kim tekeffül eder? dedi. Anın
— Ben tekeffül ederim -yâhud: Muâviye: Nerede ve nasıl tekeffül olunacaktır? dedi.-
Bundan sonra Abdullah ibnu Âmir ile Abdurrahmân ibnu Se-mure -bunların ikisi de Kureyş'in Abduşşems oğulları'ndandir-:
— Biz Muâviye'ye kavuşur da ona barış istemesini söyleriz, dediler.
Hasen Basrî (geçen senedle) şöyle dedi: Yemîn olsun ki, ben Ebû Bekre(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) minberde hutbe yaparken torunu Hasen içeriye geldi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Şübhesiz benim bu oğlum bir seyyiddir (şeref sahibi bir efendidir). Umarım ki Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder" buyurdu [56].

54-.....Amr ibnu Dînâr şöyle dedi: Bana Muhammed ibn Alî (ibn Hüseyn ibn Alî Ebû Ca'fer el-Bâkır) haber verdi ki, ona da Usâme ibn Zeyd'in himayesinde bulunan Harmele haber vermiştir.
Yine Amr ibnu Dînâr: Ben bu Harmele'yi görmüşümdür, demiştir. Harmele şöyle dedi: Usâme ibn Zeyd beni Medine'den Kûfe'ye, Alî'nin yanına gönderdi (de ondan mal istiyordu). Usâme, Harme-le'ye dedi ki:
— Alî senden şimdi soracak ve arkadaşın Usâme (Cemel ve Sıf-fîn vak'alarında) bana yardımdan niçin geri kaldı? diyecektir. Alî'ye şöyle de: Usâme sana şunu söylüyor: "Eğer sen arslanm ağzının içinde olaydın, ben muhakkak orada seninle beraber olmamı arzu ederdim.

Lâkin bu müslümânlarla kıtal öyle bir iştir ki, ben bunu doğru bulmam!"
Harmele dedi ki: Ben bu sözü getirip Alî'ye haber verdim. Fakat Alî ona hiçbir mal vermedi.
Harmele dedi ki: Ben akabinde Abdullah ibn Ca'fer'in oğulları Hasen ve Hüseyin'in yanına gittim de onlar beni binek deveme kadar yüklediler, dedi [57].

22- Bâb: Bir İnsan Bir Kavmin Yanında Birşey Söyler De Sonra Onların Yanından Çıkar Ve Söylediğinin Zıddını Söylerse?

55-.....Nâfi' şöyle demiştir: Medîne ahâlîsi,Yezîd ibnMuâviye'nin bey'atinden çıktıkları zaman İbn Umer kendine hass cemâatini ve oğullarını topladı da onlara hitaben şöyle dedi:
— Ben Peygamber(S)'den işittim: "Verdiği sözünde durmayıp cayan gaddar herbir kişi için kıyamet gününde bir bayrak dikilir" bu-yuruyordu. Ve şübhesiz bizler bu adama (yânî Muâviye'nin oğlu Yezîd'e) Allah'ın ve Rasûlü'nün bey'at emri üzere bey'at etmişizdir. Ve ben bir adama Allah'ın ve Rasûlü'nün bey'at emri üzere bey'at edilip de sonra o adam için kıtal bayrağı dikilmesinden daha büyük bir gadr ve sözünden cayma bilmiyorum. Ve yine ben sizden hiçbir kimseyi Yezîd'in bey'atinden çıkıp da bu işte başka bir kimseye bey'at ettiğini bilmiyorum. Şayet böyle birşey olmuşsa, onunla benim aramda muhakkak bir kesici ve ayırıcı olmuş olur! dedi [58].

56-.....Ebû'l-Minhâl Seyyar ibn Selâme şöyle dedi: (Ebû Sufyân'ın oğlu) Abdullah ibnu Ziyâd ve Mervân ibnu'l-Haken Şam'da hâkim oldukları, Abdullah ibnu'z-Zubeyr de Mekke'de hilâfet üzerine hareket ettiği, Basra'da da Kurrâ (yânî Haricîler) yine hilâfete karşı isyan ettikleri zaman, ben babam Selâme er-Riyâhî ile beraber Ebû Berze el-Eslemî(R)'nin yanına gittik, nihayet evinde huzuruna girdik. O kendisine âid olan kamıştan yapılmış yüksek bir odanın gölgesinde oturuyordu. Biz onun yanma oturduk ve babam ondan hadîs tahdîs etmesini istedi de:

— Yâ Ebâ Berzete! İnsanların içine düştükleri hâli görmez misin? dedi.
Onun ilk konuştuğunu işittiğim söz şudur:
— Şübhesiz benim Allah katında sevâb istediğim birşey şudur: Ben Kureyş'ten birtakım kabilelere Öfkelendim: Şübhesiz sizler, ey Arab topluluğu; sizler bilmekte olduğunuz şu zillet, azlık, sapıklık hâli üzere idiniz. Muhakkak ki, Allah sizleri îslâm Dîni ile ve Mu-hammed (S) ile kurtardı, nihayet sizler görmekte olduğunuz şu izzet, çokluk ve hidâyete ulaştınız. Ve şu dünyâ sizin aranızı ifsâd edip bozdu. Ve şu Şam'da bulunan adam (yânî Mervân ibnu'l-Hakem) vallahi eğer mukaatele ederse muhakkak dünyâ üzerine harb eder. Şu sizlerin arasında bulunan kimseler (yânî Basra kurrası olan Haricîler) vallahi mukaatele ederlerse muhakkak dünyâ üzerine mukaatele ederler. Şu Mekke'de bulunan kimse (yânî Abdullah ibnu'z-Zubeyr) de vallahi ancak dünyâ üzerine mukaatele eder! dedim [59].

57-.....Huzeyfe ibrtu'l-Yemân (R): Bugün zamanımız münafıkları, Peygamber (S) zamanındaki münafıklardan daha şerirdirler. Çünkü saadet asnndaki münafıklar nifaklarını gizlerlerdi. Bugünküler ise bütün bütün açığa vuruyorlar, demiştir.

58-.....Yine Huzeyfe (R): Nifak, Peygamber (S) zamanında mevcûd idi. Bugün ise nifak îmândan sonra küfürdür, demiştir [60].

23- Bâb:

'Kabirlerde olanlar (diriler tarafından) gıbta edilmedikçe kıyamet kopmaz".

59-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o dael-A'rec'den; oda Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hayâttak bir kişi, kabirdeki bir adamın yanından geçerken: 'Keski şu ölünün yerinde ben olaydım' diye ölüm temenni etmedikçe kıyamet kopmaz" buyurmuştur [61]

24- Zamanın (İlk Hâlinden) Değiştirilmesi, Nihayet Putlara İbâdet Etmeleri Babı

60-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Bana Ebû Hureyre (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Devs kabilesi kadınlarının kıçları (tekrar) Zu'l-Halasaputhânesinin etrafında (tavaf ederek) çalkalanmadıkça, kıyamet kopmaz" buyurmuştur.
"Zu'l-Halasa", Devs kabilesinin Câhiliyet devrinde ibâdet ede-geldikleri bir puttur [62].

61-.....Bana Süleyman itgı Bilâl, Sevr'den; o da Ebû'1-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) "Kah-tan oğullarından bir adam çıkıp insanları asâsiyle sevk ve idare etmedikçe kıyamet kopmayacaktır" buyurmuştur [63].

25- (Hicaz Arazîsinde) Ateş Çıkması Babı

Enes ibn Mâlik de: Peygamber (S):
"Kıyamet alâmetlerinin ilki, doğudan çıkıp da insanları batıya doğru sürüp toplayacak olan bir ateştir" buyurdu, demiştir [64].

62-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Bana Ebû Hureyre (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur "Hicaz Ar-zı'nda bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacakttr. Öyle bir ateş ki, Busrâ'daki develerin boyunlarını ziyâlandıracaktır" [65].

63-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Furat (nehrinin suyu çekilerek) kıymetli altın hazînesini açıklaması zamanı yaklaşıyor. Her kim o zaman orada hazır bulunursa, ondan birşey almasın!"
Ukbe şöyle dedi: Ve bize Ubeydullah tahdîs etti: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti. Ancak burada "Furat altın bir dağ açıklayacaktır" demiştir [66].

26- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gihidir.)

64-..... Bize Ma'bed tahdîs edip şöyle dedi: Ben Harise ibnu Vehb(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben RasûluIlah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Sadakalarınızı veriniz. Zîrâ insanlar üzerine ileride öyle bir zaman gelecek ki, o sırada kişi, sadakasıyle dolaşır da onu kabul edecek bir kimse bulamaz".
Müsedded: Harise, Ubeydullah ibn Umer'in ana-bir erkek kardeşidir, dedi.
Müsedded'in bu sözünü Ebû Abdillah el-Buhârî söyledi [67].

65-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"İki büyük ordu birbiriyle harb etmedikçe kıyamet kopmaya-caktır. Bu iki camianın ikisi de bir iddiada oldukları hâlde, aralarında büyük bir harb olacaktır. Otuza yakın yalancı mel'ûn Deccâller türemedikçe kıyamet kopmayacaktır. Bu Deccâl'lerin hepsi: 'Ben Allah'ın Rasûlü'yüm! iddiasında bulunacaktır. Yine (hakîkî âlimlerin vefâtıyle) İslâmî ilimler inkıraza uğramadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman tekaarub edip gece-gündüz bir olmadıkça, fitneler zuhur etmedikçe, here yânı adam öldürme vak'aları çoğalmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yine aranızda mal çoğalıp sel gibi akmadıkça, hattâ mal o derece çoğalacak ki, mal sahibi malının zekâtını kim kabul eder diye endişelenecek, hattâ mal sahibi bâzı kimselere zekât vermek isteyecek, fakat zekât arzettişi kimse 'Benim zekâta ihtiyâcım yok' diyecek; işte bunlar olmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yine halk yüksek binalar yapmak yarışına çıkmadıkça ve bir kimse ölen bir kimsenin kabri yanından geçerken 'Keski bunun yerinde ben olaydım!' diye ölümü temenni etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Yine böyle güneş batı tarafından doğup insanlar bu (âdete aykırı) hâdiseyi görünce toptan îmân edecekler. Fakat 'Bu îmân, evvelce îmân etmemiş olan yâ-hud îmânında hayır ve fazilet kazanmayan kimselerin îmânları kendilerine fayda vermeyeceği bir zamandır' [68].
Muhakkak ki kıyamet şübhesiz kopacaktır. Hem de (alım-satım için) satıcı ile alıcı aralarında elbise açacaklar da satış-alış tamam olmadan ansızın kıyamet kopacak da, o elbisenin dürülmesi mümkin olmayacaktır. Yine muhakkak kıyamet kopacaktır. Hem de sağmal devesinin sütünü sağıp gelen kişiye sütü içmek nasîb olmayacak, hem de kişi havuzunu sıvayıp ta'mîr edecek, fakat kıyamet ansızın kopacak da havuzun suyunu kullanmak nasîb olmayacak. Kıyamet muhakkak kopacak, hem de yemek yemekte olan kişi lokmasını ağzına götürecek, kıyamet ansızın kopacak da o lokmayı yemek nasîb olmayacak" [69].

27- Deccâlin Zikri Babı

66-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle dedi: Mugîre ibn Şu'be (R) bana şöyle dedi: Hiçbir kimse benim sorduğum kadar Peygamber(S)'e Deccâl'den sormamıştır. Peygamber (S) bana:
— "Deccâl sana zarar vermiyecektir" buyurdu. Ben:
— (Yâ Rasûlallah, ondan korku vardır.) Çünkü insanlar onun beraberinde ekmek dağı ve su nehri vardır diye söylüyorlar! dedim.
Rasûlullah:
— "Mü'minlerin sapıtmasına sebeb olacak bu nevi'den birşey yapmak Allah üzerine pek kolaydır" buyurdu [70],

67-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Nâfi'den; o da îbn Umer(R)'den: Zannediyorum ki, o da Peygamber(S)'den: "Deccâl'in sol gözü şaşıdır, sanki onun gözü, emsalinden dışa doğru fırlamış üzüm tanesi gibidir" buyurduğunu tahdîs etti.

68-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Deccâl gelecek, nihayet Medine'nin bir tarafına inecek. Sonra Medine üç kerre sallanacak da orada bulunan her kâfir ve münafık ona doğru çıkıp gidecek" [71].

69-.....Biz Sa'd ibn îbrâhîm, babası İbrahim'den; o da Ebû Bekre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Medine'ye Mesih Deccâl'in (değil kendisi) korkusu (bile) giremiyecektir. O fitne günlerinde Medine'nin yedi kapısı olacak, herbir kapıda (muhafız) iki melek bulunacaktır".
Dedi ki: Ve bize îbnu îshâk, Salih ibn İbrahim'den; o da babasından söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Basra'ya geldim, Ebû Bekre bana: Ben Peygamber (S)'den bu hadîsi işittim, dedi [72].

70-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) insanlar içinde hutbe için ayağa kalktı da lâyık olduğu sıfatlarla Allah'ı sena etti. Sonra DeccâTi zikredip şöyle buyurdu: "Ben sizleri kat't olarak ondan korkutuyorum. Peygamberlerden herbir peygamber, ümmetini muhakkak Deccâl'den inzâr edip korkutmuştur. Lâkin ben sizlere onun hakkında hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim: Deccâl şaşıdır (kötü kılavuzdur), Allah ise şaşı değildir!" [73].

71-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o da Sâlim'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Ben bir defasında uyumuştum. (Ru'yâm-da) Ka'be'yi tavaf ediyordum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. Başı su döküyordu yâhud su akıtıyordu. Ben orada-kilere:
— Bu kimdir? diye sordum. Onlar:
— Meryem'in oğlu'dur, dediler.
Sonra ben ona yönelmek üzere ilerledim. Bu sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek, sanki salkımındaki emsalinden dışan çıkmış iri bir üzüm tanesi gibi bir adam gördüm. (Onun kim olduğunu sordum.)
— Bu Deccâl'dir, dediler.
Ona benzerlikçe insanların en yakını İbnu Katan'dır ki, bu zât Huzâa kabilesinden bir adamdı" [74].

72-.....Âişe (R): Ben Rasûlullah(S)'tan namazı içinde Deccâl fitnesinden Allah'a sığınırken işittim, demiştir [75].

73-.....Bana babam Usmân,Şu'be'den; o da Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Rıb'î'den; o da Huzeyfe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Deccâl hakkında: "Deccâl'İn beraberinde bir su ve bir ateş bulunacaktır. Fakat onun ateşi soğuk bir sudur, onun suyu ise yakıcı bir ateştir" buyurmuştur.
Ebû Mes'ûd (Ukbe ibn Âmir el-Bedrî - R): Ben de bu hadîsi Ra-sûIuIlah(S)'tan işittim, demiştir [76].

74-.....Bize Şu'be, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ümmetin sakat gözlü ve pek yalancı olan Deccâl'den sakındırmadık hiçbir peygamber gönderilmedi. Haberiniz olsun ki, o sakat gözlüdür; Rabb'iniz ise sakat gözlü değildir. Şübhesiz Deccâl'in iki gözünün arasında 'Kâfir' yazılmıştır".
Bu konuda Ebû Hureyre ile İbn Abbâs'ın da Peygamber'den rivayet ettikleri hadîsleri vardır [77].

28- Bâb: Medine'ye Deccâl Giremez

75-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gün bizlere Deccâl'den uzun bir hadîs tahdîs etti. O'nun bize tahdîs ettiği hadîs içinde şöyle buyurdu: "Deccâl (Medîne'ye de) gelecektir. Fakat Medine kapılarından içeriye girmek ona haram kılınmıştır. Yalnız Medine etrafındaki bâzı çorak ve çakıllı arazîye inecektir. O gün Medine halkının en hayırlı birstmâsı, yâhud insanların hayırlılarından birisi, Deccâl'e karşı çıkar ve:
— Ben şehâdet ederim ki, muhakkak sen, Rasûlullah'ın bize haber verdiği Deccâl'sin! der.
Bunun üzerine Deccâl, başındaki şekaavet ehline:
— Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem, benim (ulûhi-yet) iddiası işinde şübhe eder misiniz? diye sorar.
Onlar da:
— Hayır şübhe etmeyiz, derler.
Deccâl hemen o adamı öldürür, sonra da diriltir. Ve diriltir diriltmez o adam:
— Vallahi benim, senin Deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanâatim, bundan evvelki îmânımdan daha kuvvetlidir, der.
Bu defa Deccâl bu adamı tekrar öldürmek ister, fakat bir daha ona musallat edilmez (yânî onu öldürmeye muktedir olamaz)" [78].

76-.....Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S): "Medine'nin kapıları ve giriş yerleri üzerinde birtakım (koruyucu) melekler vardır. Medine'ye tâûn da, Deccâl de giremez" buyurdu, demiştir [79].

77-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S): "Medine'ye de Deccâl gelecek ve birçok meleklerin onu korumakta olduklarını bulacak da, artık ona Deccâl giremiyecek; inşâaltah tâûn da giremiyecek" buyurmuştur [80].

29- Ye'cûc Ve Me'cûc Babı

78-.....Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Urve ibnu'z-Zubeyr'e, Ebû Sufyân'ın kızı ümmü Habîbe'den; o da Cahş kızı Zeyneb(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) bir gün korku ile Zeyneb'in yanına girerek:
— "Lâ ilahe illeHlah! Vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye 'cûc ve Me'cûc'un şeddinde şunun gibi bir delik açıldı" buyurdu da, baş parmağı ile ona yakın olan şehâdet parmağını halkaladı.
Zeyneb bintu Cahş dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! İçimizde bu kadar iyi kimseler varken biz helak olur muyuz? diye sordum.

Rasûlullah:
— "Evet, fısk vefucûr, zina ve ma'siyet çoğaldığı zaman (helak olursunuz)" diye cevâb verdi [81].

79-.....Bize Adullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Redm Ye'cûcveMe'-cûc şeddi şunun gibi açıldı" buyurmuştur.
Râvî Vuheyb ibn Hâlid, Peygamber'in "Şunun gibi" işaretini göstermek için baş parmağın sırtının bir tarafını, şehâdet parmağının iki boğumu arasına koymak ve şehâdet parmağının bir tarafını da onun üzerine koymak suretiyle "Doksan" işareti yapmıştır [82].

---

[1] Bâzı günâhlar vardır ki, zararı umûmî olur, sebeb olacağı fitne ve ihtilâl, getireceği mihnet ve musîbet yalnız o günâhı yapan, İşi yerinden oynatan ve bu suret le kendine ve başkalarına zulmetmiş olan zâlimlere hass kalmaz da kurunun yanında yaşı da yakar. Meselâ münker i'lâm, ma'rûfu emr ve münkeri nehiyde gevşeklik, akîde bozmak, kelime ayrılığı, cihadda gevşeklik bu kabildendir. Bir şahsın hatâsı orduyu batırabilir. Hadîste geldiği üzere bir geminin dibini delmeğe uğraşan bir şahsın fiili öyle bîr batma musibetini meydana getirir ki, bu fitne, o geminin içinde bulunanlardan yalnız onu delene veya ona yardım edenlere veya sükût edenlere değil, hiç haberi olmayanlara varıncaya kadar hepsine isabet edecek şâmil bir musibet clur (Hakk Dîni, III, 238T-2388).
[2] Furat" ve "Font", su başına kaafileden önce gidip havuzlan, kovalan ve s alma İşlerinden benzer tedbîrleri alıp hazırlık yapacak kimseye denir. "Ben s zin furatınızım" demek, sizden önce havuzun başına gidip onu hazırlayıcıyı demektir (Nevevî).
Bunu ve bundan sonrakini Müslim, Peygamber'in Fadlı'nda getirmişti
[3] "Suhkun", uzaklaşmak ve ırak olmak yâhud helak olmak ma'nâsma "Bu'd" gibi masdardır. "Haberiniz olsun ki Semûd kavmi ilâhî rahmetten nasıl uzak-laştıysa, Medyen kavmi de öylece uzaklaştı" (HM; 96) âyetindeki gibi, mukadder bir fiilin te'kîdî mef'ûlü mutlakı olarak, makaamma kaaim bir duâ cümlesi hâlinde ve "Kahrolsun" tarzında şiddetli bir zecr ifâde eyler.... (HakkDîni, VII, 5219).
[4] Bu, bu bâbda gelecek olan hadîsten bir parçadır.
[5] Buhârî Abdullah ibn Zeyd'den gelen bu hadîsi Mağâzî'de, "Huneyn gazvesi bâ-bıMnda getirmişti.
[6] Bu hadîsin bir rivayeti Alâraâtu'n-Nübüvve'de 107 rakamıyle geçmişti.
Hadîsin "Kendi üzerinize edası vâcib olan hakları eda edersiniz, lehinize olan (mahrum bırakıldığınız) kendi haklarınızı da Allah'tan istersiniz" fıkrası "Allah'ın hakkım Allah'a, kralın hakkını krala veriniz" şeklindeki meşhur söze uygun düşmüştür. Bu söz Hz. îsâ'ya nisbet edilmektedir. Lukâ încîli, Bâb: 20, Âyet: 26.
[7] Rasûlullah bu hadîslerinde sahâbîlerini fitne ve ihtilâlden sakındırmış ve kendisinden sonra devlet adamlarında dînî umdelere aykırı hâl ve hareketler gördüklerinde nasıl hareket edeceklerini öğütlemiştir. Peygamber âmme velayetini taşıyan bir kısım âmirlerin dînen meşru' olmayan hareketlerde bulunacaklarını peygamberlik nuru ile görüp biliyordu. Bu vaziyet karşısında sabır ve sükûn ile hareket etmelerini ve bozgunculuktan sakınmalarım vasiyet ediyordu. "Ve her kim sabırsızlanarak âmme velayetini hâiz olan sultândan, yânî millî otoriteyi temsîl eden devlet reisinden ve İslâm Ümmeti'nden bir karış ayrılırsa, Câhiliyet ölümü ile Ölür" buyurmuştur ki, bu başsız ve içtimaî nizâmdan mahrum câhil milletlerin âsî bir ferdi olarak Ölür demektir, yoksa kâfir olarak ölür demek değildir. Ancak bu mutlak itaatin bir sının vardır ki, o da Allah'a karşı küfür ve ma'siyete sebeb olmamaktır.
[8] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayetidir.
[9] Bu hadîs, devlet nüfuz ve kudretini temsîl eden emîre ve devlet başkanına itaat etmek ve ona karşı isyan ve kıtale girişmemek hususunda açık bir nastır. Bir de bunda itaatin son hududu bildirilmiştir ki, o da emîrin açık bir nassm delâlet ettiği açık bir küfrü tutması ve küfrü emretmiş olmasıdır. Bu surette onun velayetini inkâr etmek caiz oluyor. "Çünkü ma'siyette itaat yoktur, itaat ancak ma'rûftadır"
Kötü emirlere karşı İtaat edilmeyip ne olacak? Dâvûdî şöyle demiştir: Zâlim emirler hakkında âlimlerin içtihadı şöyledir: Bir fitneye, bir zulme sebeb olmadan hafi ve düşürülmesi mümkin olursa, düşürülür. Mümkin olmazsa vâcib olan sabretmektir. Bâzıları da şöyle demişlerdir: Fâsık kişiye başlangıçta âmme velayeti akdedilmemelidir. Âdil olarak bey'at edilip de sonra zulme başlarsa, bir küfre tutunmadikça, ona karşı çıkmak ve ihtilâl sahîh değildir. Küfre yapışırsa, ona karşı çıkmak ve ihtilâl vâcib olur...
Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.
[10] Bunun bir rivayeti Ensâr.'ın Faziletleri'nde geçmişti. "Muhacirler'den fulânı ta'yîn ettin" sözüyle kasdedilen, Amr ibnu'1-Âs'tır. Peygamber'in "Sizler ileride ter-cîhler göreceksiniz" sözüyle cevâb vermesi, zikredilen fulânm ta'yîni, ona hâss olan bir maslahattan dolayı değil de, senin ve bütün müslümânlann maslahatı olduğu içindir, ma'nâsına işarettir (Kastallânî).
[11] Tıybî'nin beyânına göre, Rasûlullah (S) bir kerre ru'yâsında Mervân'ın babası Hakem ibn Ebi'l-Âs'ın çocuklarının minber üzerinde top oynar gibi oynadıklarını görmüştü. Peygamber'in minberi, Peygamberlik ve Hilâfet makaamı idi. Bu ru'yâ günün birinde Mervânîler'in Hilâfet makaamına geçeceklerinin ve ümmetin riyaset makaamım çocuk oyuncağına çevireceklerinin bir remzi idi ve böyle olmuştur. Bu sebeble Peygamber, Hakem'e işaret ederek: "Şunun sulbünden geleceklerin çıkaracağı fitneden dolayı yazıklar olsun ümmetime!" buyurmuştur.
Hakem, Halîfe'nin amcası olduğundan Medine'ye gelmelerine müsâade edilmişti. Ve en sonu, Peygamber'in hadîsi gerçekleşerek, Mervân Hilâfet makaamına geçmiş, Muhammed Ümmeti arasında türlü ayrılıklara sebeb olmuştur.
Bunun bir rivayeti Alâmâtu'n-Nübüvve'de geçmişti. Müslim de rivayet
etmiştir.
Tenbth; Taftazânî şöyle dedi: Yezîd il Muâviye'nin la'netinin cevazında ihtilâf edilmiştir. Hulâsa ve diğerlerinde: Ona ve Haccâc'a la'net yakışmaz. Çünkü Peygamber (S), namaz kılanlara ve kıble ehlinden olanlara la'netten nehyet-tî... demiştir (Kastallânî).
[12] Bunun bir rivayeti, Peygamberler ile Alâmâtu'n-Nübüvve'de Ye'cûc ve Me'cûc konusunda geçmişti.
[13] Bunun bâzı rivayetleri Hacc, Mezâlim, Alâmâtu'n-Nübüvve'de de geçmişti.
Müslim de bunu Fiten'de getirmiştir. Peygamber'in bu haberi de aynen meydana gelmiştir. Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlayan bu fitneler, musîbetler aralıksız devam etmiş, Cemeî, Sıffîn, Nehrevân harbi, Hz. Alî'nin ve Hüseyin'in öldürülüşü, Harre vak'ası gibi acı vak'alar bunları ta'kîb etmiştir.
[14] Tirmizî'nin rivayet ettiği merfû' Enes hadîsinde "Zaman birimleri birbirine yaklaşıp da sene ay; ay hafta; hafta gün; gün saat; saat de hurma yaprağının yanması gibi olmadıkça kıyamet kopmaz" buyurulmuştur. Hakk olan bundan muradın tâ zamana varıncaya kadar herşeyden bereketin çekilmesidir. Bu da kıyametin yaklaşması alâmetlerindendir (Kastallânî).
[15] Buharı hadîsin başka geliş yollarını göstermektedir.
[16] Bunlar hep ayrı yollardan gelen ve birbirlerini te'kîd eden hadîslerdir.
[17] Müslim'in Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivayetinde, Rasûlullah (S): "Kıyamet ancak insanların şerrlileri üzerine kopacaktır" buyurmuştur. Ebû Hureyre'den bir rivayette: "Lâ ilahe ille 'ilah diyen hiçbir kimse üzerine kıyamet kopmayacakttr" buyuruhnuştur. Bu rivayetlerin delâletlerine göre, kıyamet ancak kâfirler, münafıklar, şerirler üzerine kopacaktır. Salih mü'minler tamâmiyle ölmüş bulunacaktır. Ebû Hureyre'den bir rivayette: "Kıyametin yaklaşması zamanında Allah latîfbir rüzgâr gönderecek ve gönlünde zerre kadar îmânı olan hiçbir kimseyi bırakmayıp ruhunu alacak" buyurulmuştur ki, bu da yukanki rivayetlerin te'-yîd edicisidir.
[18] Bu şikâyet Haccâc'm Irak valiliği sırasında yapılmıştı. Tâifli bir hocanın oğlu olan Haccâc, cesaret ve iyi konuşmasiyle Abdulmelik ibn Mervân'm gözüne girip Hicaz Vâlîsi olmuş, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in halifelik da'vâsı vesilesiyle Mekke ve Medine'yi sahabe kanıyle boyadıktan sonra, Irak Vâlîliği de mükâfat olarak ona verilmişti. Haccâc burada da aynı zulümleri yapmaya başlayınca, bu hadîsin râvîsi olan Kûfeli Zubeyr ibn Adiyy, beraberinde bir'hey'etle Enes İbn Mâlik'e gidip şikâyet etmişlerdi. O sırada Enes ibn Mâlik Basra'da yerleşmişti. Bu şikâyetin ona yapılması, Enes'in resmî bir sıfatı olduğundan değil, Peygamber'in mühim bir sahâbîsi olması i'İbâriyle bir dert yanmaktı. Ve yakın bir ihtimâl ile Haccâc'a karşı isyankâr bir vaziyet almak hususunda Enes'in fikrini sormaktı. Enes, Haccâc'ın daha acı ve kanlı bir fitne kapısını açmaması İçin, şikâyetçilere sabır tavsiye etmiş ve daha büyük bir fitnenin önünü almıştır.
Taberânî'nin Abdullah ibn Mes'ûd'dan sahîh senedle rivayet ettiği hadîste de Peygamber (S): "Dün bu günden, bu gün de yarından hayırlıdır" buyurmuştur. Şu da kaydedilmelidir ki, mazinin hâlden, hâlin de istikbâlden hayırlı olması umûmî ve mutlak bir kaaide değildir. Bâzı zaman olur ki, onda şerr, geçenden daha az olur. Meselâ Umer ibn Abdilazîz zamanı, Haccâc'm zulüm devrinden bir müddet sonra idi. Şübhesiz ki, Râşid Halîfeler devrini andıran âdil bîr idare hâkimdi. Bunun için Hasen el-Basrî; hâlin mâzîyi aratması kaai-desi, mutlak değil, ekseriyete hamledilmiştir, demiştir.
[19] Başlığa uygunluğu "Ve ne fitneler indirildi" sözünden alınır. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivayeti ilim Kitabı, "Geceleyin ilim ve va'z bâbı"nda geçmişti.
Peygamber'in ru'yâda görüp de haber verdiği fitneler ve ni'metler Allah'ın bildirmesi olan vahy yoluyla kendisine bildirilen şeylerdendir. Peygamber'in ru'-yâlan da vahiydir: "Üigil ıı' fW J *sj ji = Ben ru'yâda seni boğazlıyorum diye görüyorum" (es-Sâffât: 102) âyeti, İbrahim'in İsmâîl'i yâhud İshâk'i kesmeye me'-mûr olduğunu haber veren âyettir.
Bu hadîste nice mu'cizeler vardır: Peygamber, ümmetine kendisinden sonra uğrayacakları fitneler ve musibetleri, hem de nail olacakları hudûdsuz nİ'-met ve rahmet hazînelerini haber vermiştir. Bir de "Giyinik çıplaklar" zümresinden yâhud örtülü olmakla beraber elbisesinde israf ve tebzîr edecek nice kadınların zuhur edeceğini de haber veriyor. Mü'minlerin annelerini uyandırmaya teşvik etmesi de, kendilerine va'z etmek, sadaka vermeyi ve israfı terketmeyİ, Peygamber kadınları olmalarıyle aldanmayarak ibâdet ve tâatlerden gaflet etmemelerini bildirmek içindir. Müsriflikle giyinenlerin âhirette çıplak olmaları, hasenelerden soyunmuş olmalarındandır.
[20] Bu hadîsi Müslim, îmân'da, Ebû Hureyre'den: "Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir" fıkrasıyle başlatır, "Kim bize hîle ve hıyanet ederse, o bizden değildir" suretinde rivayet eder. Taberânî ile Ebû Nuaym'm Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivayetlerinde, hadîsin sonunda: "Htle ve hud'a sahihleri cehennemdedir" ziyâdesi vardır. Her iki rivayete göre, hadîsin tamâmı bu fikraların birleşmesiy-ledir.
Bu şiddetli tehdîd, bu adam İslâm camiasından çıkar ve tevbe ederse, tev-besi kabul olunmaz, cehennemlik olur ma'nâsına değildir; sakındırmak içindir.
[21] Bu da vukarıki hadîsin hasVa bir sahâbîden rivayetidir.
[22] Bu hadîslere göre fsiâm Devleti'ne karşı silâhlı isyan edip bu tecâvüzü meşru' saymak, İslâm birliği ni'metine nankörlüğü gerektiren büyük bir suçtur. İslâm hukukuna göre bunun tenkili vâcibdir. Rasûlullah, müslümânları böyle silâhlı ihtilâlden men' edip sakındırarak Veda Haccı'nda Minâ'da yaptığı hutbesinde: "Sakın benden sonra küfür hâlindeki bedevîlik hayâtınıza dönüp de birbirini-zin boynunu vurmaya kalkışmayınız" buyurmuştur. Son hadîs şaka bile olsa, kardeşine silâhla işaret etmenin ne kötü bir sonuca götürebileceğini en belîğ şekilde belirtmektedir.
[23] Bu hadîslerin birer rivayeti Namaz Kitâbı'nda, Mescid'lerin evvelinde geçmişti. Bunlardan anlaşılan, meskûn yerlerde, ibadethanelerde, çarşı, pazar gibi insanların toplu bulundukları yerlerde

herhangibir kazaya sebeb olmamak için, silâhla dolaşılmaması, şayet silâhı varsa tedbirini alarak iyice emniyetini korumaktır.
[24] Peygamber'in maksadı -Allah, Rasûlü'nün murâdını en bilendir-, müslümân ile sövüşmek fisk ve fucûr ehlinin; müslümânla kıtal de küfür ehlinin sânından olduğunu beyân olsa gerektir. Küfür ehlinin sânından olan ahlâk ve fiiller vakıa insanı âsî mertebesinden de düşürüp hemen îmânını selbetmez. Fakat îmânı yaralayıp sahibini Allah korusun, küfür ve nifak helak vâdilerine sürüklemesinden korkulur...
[25] Yânî benden sonra hakkı örtücü kâfirlere dönmeyiniz. Çünkü küfrün ma'nâsı, lügatte "Örtmek"tir. Bu fiiller insanı küfre götürür. Dâvûdî: Bunun ma'nâsı: Mü'minlere, kâfirlere yapacağ niz fiilleri yapmayınız, demektir dedi (Kastallâ-nî).
[26] Hadîsin bir rivayeti Hacc Kitabı, "Minâ günlerinde hutb^e bâbi"nda geçti.
Sanki Ebû Bekre: Ben kendimi savunmak için bir kamış deyneğine bile el uzatmadım ve elime almadım. Çünkü ben müslümânların birbirleriyle kıtal yapmalarım doğru görmem, onlarla nasıl olur da silâhla mukaatele ederim, demiş oluyor. Bu hâdisenin sebebi şudur: Muâviye, İbnu'l-Hadramî'yi Basra'ya gönderip, onların Alî'ye karşı harbe girmelerini istemişti. Alî de Câriye ibn Kudâ-me'yi gönderdi. O da onu muhasara etti. İbnu'l-Hadramî de bir eve girip orada saklandı. Câriye onun bulunduğu evi üzerine yaktı. Bunu el-Askerî zikretti. Ta-berî de otuzsekizinci yıl hâdiseleri içinde Ebû'l-Hasen el-Medâinî yolundan böyle tahrîc etmiştir... (Kastallânî)
Ebû Bekre'nin sözü, kendisinin İslâm'da fitneye karışmayı doğru görmediğini ve iki taifeden birinde yer almayı da doğru görmediğini göstermektedir.
[27] Bunun bir rivayeti, bundan daha bütün olarak Hacc Kitâbı'nda geçmişti.
[28] Yânı amelleriniz müslümânların boyunlarını vurmakta kâfirlerin amellerine benzemesin. el-Muzhirî: Yânî ben dünyâdan ayrıldığım zaman bizler benim ardımdan, üzerinizde bulunduğunuz îmân ve takva üzerinde sabit olunuz; hiçbir kimseye zulmetmeyiniz ve müslümânlarla muharebe etmeyiniz. Bunun bir rivayeti ilim Kitâbı'nda geçmişti (Kastallânî).
[29] Başlık, hadisten bir parça olduğu İçin, uygunluk tamdır. Bunu Müslim de Fi-ten'de getirmiştir.
"Men teşerrefe lehâ" Ona teşebbüs edip girişmek suretiyle onu görmeye ve muttali' olmaya çalışan ve ondan yüz çevirmeyen ma'nâsınadır.
Testeşrifhû: Helake bakması sebebiyle fitne onu helak eder demektir.
el-îstişrâf: Bir adama zulm ve cevr eylemek ma'nâsınadır ve gözünü yukarı kaldırarak güneşe bakar şekilde bir nesneye bakmak ma'nâsınadır ki, dikkat ve mübalağa zımmmda olur (Kaamûs Ter.)
[30] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Bu hadîslerde fitnelerden sakındırma ve fitnenin şerri, ona girmekle olacağı hükmü vardır. Fitneden mu-râd, her çeşit fitnedir, yâhud İktidar talebi hususundaki ihtilâftan çıkan fitnedir. İnsan bunda haklı olanla bâtıl olanı bilemez... Bir taife evlere girip karışmamayı söyledi. Diğerleri de fitne beldesinden başka yerlere gitmeyi öğütledi... (Kas-tallânî).
[31] Bu hadîsler, İslâm Dîni'nin beşer hayâtına ne derece kıymet verdiğinin delilleridir.
Öldüren ateşe girmeye hakk kazanır, fakat ölenin günâhı nedir ki, ateşe girecektir? Buna şöyle cevâb verildi: Bunların suçları bir ve eşit değildir. Bunda silâhla yönelme fiili ve kıtal vukû'u vardır. Öldüren, kıtal ve öldürmeye karşılık azâb olunur; ölen de yalnız kıtale karşılık azâb olunur, sırf azm üzerine azâb olunmaz (Kastallânî).
[32] Buhari burada hadisin çeşitli yollarını ve senedlerini ayrı ayrı bildirmiştir
[33] Başlığa uygunluğu "Onların bir cemâati ve devlet başkanları bulunmazsa" sözünden alınır. Ağaç dibini ısırmaktan murâd, şartlarıyle bir imâm bulunup ona bey'at edinceye kadar fitnelerden ayrı kalmaktır.
Bunun bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da geçmişti. Bunu Müslim de Fitneler'de getirmiştir. Rasûlullah'ın mutlak surette hayır ve saadet olan zamanlardan sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musibetler, Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlamış, Cemel, Sifffîn, Kerbelâ, Hârre, Ka'be'nin tecâvüze-uğraması faciaları birbirini ta'kîb etmiştir. Bunlardan sonra şerr ile karışık hayır devrine, Kaadı Iyâd, "Umer ibn Abdilazîz zamanıdır" demiştir. Umer ibnu'l-Abdilazîz "Emîru'l-Mü'minîn" unvânıyle anılır. O tamâmiyle İslâm umdelerine göre idare ettiği için,' 'İkinci Umer" diye anılır. İkİbuçuk seneye yakın devri, Râşid Halîfeler devrine katılarak, hakîkî hilâfet devri kapanır. Bundan sonra "Emirlik ve Saltanat" üzerine kurulan ve babadan oğula ageçen mutlakıyet sistemi idareler devri başlamıştır. Bunu Muâviye, oğlu Yezîd'i halef ta'yîn etmekle başlatmıştı. Muâviye bu emaret saltanatına Umer devrinde Şâm Vâlîİİ-ği zamanında başlamıştı. Umer Şâm ve Filistin'i ziyaretinde Muâviye'nin bu ziyaretinden hoşlanmayarak "Bu da Arablar'm kisrâsıdır" demiştir.
[34] Bunun bir rivayeti Tefsîr'de de geçmişti.
Aynî'nin Vâkıdî'den naklettiği nuzûl sebebi şudur: Bu âyet, Mekke'de ikaa-met eden ve müslümân olduklarım söyleyen birtakım kimseler hakkında inmiştir. Onlar Medine'ye hicret etmeyip, zahirde îmân etmiş görünürlerdi. Hakikatte nifaklarını gizlerlerdi. Bedir harbi açıldığı zaman da bunlar müşriklerle beraber Mekke'den çıkıp müslümânlarla harbetmeye gelmişlerdi. Fakat melekler bunların suratlarına çarparak, omuz köklerine vurarak bunları öldürmüşlerdi. Buniar ölürken yâhud cehenneme sevkolunurken, meleklerin bunlara: Niye bu zuîmü İşlediniz? suâlleri ve onların cevâblan bu âyette bildirilmiştir.
[35] Bu başlık, Taberî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsin lafzıdır, denildi. (Aynî).
[36] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsmdan alınır. Buhârî bu hadîsin aynını, sened olarak da Rikaak Kitabı, "Emânetin kaldırılması bâbı"nda getirmişti.
Kur'ân âyetlerinde, hadîslerde hem devlet ve ulü'I-emr gibi mühim konularda zikrolunan bu "Emânet" kelimesinin, zikrolunduğu konulara göre ma'-nâlan vardır. Hepsinde "Emânet", umûmî bir ta'bîr ile "Hıyanet" mukaabili kullanılmıştır. Bu hadîsin baş tarafındaki "Emânet" kelimesinin ma'nâsı, fitrî dîn duygusuyla kesbî ibâdet, adalet ve medeniyet umdeleri olduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Bu kutsal duygunun ve Allah'a karşı ubudiyet, insanlar arasında içtimaî bir nizâm ve emniyet te'mîn eden umdelerin Allah tarafından insanların gönüllerine nasıl ilham ve vahy olunup, sonra birer birer nasıl silinip gittiğini Huzeyfe en belîğ bir uslûb ile Peygamber'in dilinden nakletmiştir...
Hadîsin ikinci fıkrasında da İslâm nuru doğduğu ve yayıldığı müddetçe ziyasını saçtığı yerlerde müslim- gayrimüslim bütün ferdler arasında umûmî bir emniyet ve i'timâd kurulup, o nurun sönmesiyle bütün gönülleri umûmî bir emniyetsizlik karanlığı kapladığı tasvir olunmuştur.
Hadîsin üçüncü fıkrasında Huzeyfe, hem bu emniyet devrinde yaşadığım, hem de İçtimaî nizâm bozulup emniyetsiz bir muhît içinde kalarak, Fulân'dan ve Fulân'dan başka kimse ile muamelede bulunmadığını bildiriyor. Huzeyfe, Usmân'ırt şehîd edilmesinden kırk gün sonra, yânî hicretin otuzaltinci yılında vefat ettiğine göre, o faciayı meydana getiren günlerin çetinliğini ve emniyetsizliğini görüp ifâde etmiş oluyor... "Fulân ve Fulân'dan başka" kinâyesiyle, muamele yapılmağa hakk kazanacak kimselerin azlığını bildirmek istiyor. Buradaki "Mubayaa" lafzıyle, siyâsî ve umûmî bey'at ma'nâsı da kasdolunabilir...
[37] Bu başlık "Ayn" yerine "Ğayn" harfiyle de rivayet edilmiştir ki, buna göre ma'nâ garîb yaşamak, bir zabta göre "Ğayn" ve keskin "Zây" ile "Teazzub" gelmiştir ki, buna göre şehirlerden uzakta ve yalnız yaşamak ma'nâsına olmuş olur.
[38] Seleme ibnu'1-Ekva' (R) Medine'de 74 târihinde ve 80 yaşında vefat etmiştir. O sırada Haccâc, Hicaz Vâlîsi olarak Medine'de ikaamet edip türlü bahanelerle Peygamber'in sahâbîlerini öldürüyordu. Seleme (R) çölden Medine'ye döndüğünde, onu da yanma çağırıp: Ey Seleme, sen mürtedsin. Çölden Medine'ye hicret ettikten sonra tekrar dönüp çöle gitmişsin! diye 80 yaşındaki bu ihtiyar sahâbî-yi korkutup tehdîd etmişti. Haccâc bu sözü ile Abdullah ibn Mes'ûd'un şu hadîsine işaret etmek istiyordu: "Allah faiz malı yiyen kişiye la'net etsin... ve Medine'ye hicret ettikten sonra çöl hayâtına dönen kişi de mürteddir". Haccâc bu sözüyle, Rıdvan ağacı altında Rasûlullah'a üç kerre bey'at eden bir sahâbîyi öldürmek yâhud da gözünü yıldırmak istiyordu. Seleme, çölde yaşamasına Rasû-Iullah'ın izin verdiğini bildirmekle cevâb vermiş oluyor. Rebeze, Medine civarında bir bâdiyenin adıdır. Umer zamanında zekât develerinin yayılması için koru edinilmişti.
[39] Hadîs, fitne zamanında sürülerini alıp dağlara ve otlak arazîlere kaçmak ve selâmette kalmak bakımından koyunun önemini ve hayırlılığını ifâde etmektedir.
[40] Umer'in bu sözü şöyle de tercüme edilmiştir: "Biz Allah Taâlâ'yı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i rasûl olarak kabul ve tasdik ettik".
[41] Bu âyetin nuzûl sebebi bu kıssa olmuştur diye tefsirlerde zikrolunmuştur.
[42] Başlığa uygunluğu "Biz fitnelerin şerrinden Allah'a sığınırız" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Duâlar'da da geçmişti. Peygamber'İn fitnelerden Allah'a sığınması, ümmetine öğretmek içindir. Bunun bâzı rivayetleri İlim ve Kusûf'ta da geçti.
Bu hadîste babasının kim olduğunu soran zât, Kisrâ'ya elçi olarak gönderilen Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî'dir. Müslim'in rivayetine göre, bu Abdullah, babasından başka bir babaya nisbet ve bir kavga ettikçe: "Fulân'in oğlu" diye ayıplanırdı. Anası böyle bir suâl sorduğunu işitince: Senden daha fena bir evlâd görmedim. Ananın Câhiliyet günlerinde kadınların işlediği şeylerden birini işlemediğini nereden biliyordun? Ya ananı âlem nazarında rüsvây edeydin iyi mi olurdu? diye azarlamış. O da cevaben: Vallahi eğer beni zencî köleye ilhak etmiş olaydı, onu kabul ederdim! demiştir (Tecrîd Ter., I, 79).
[43] Peygamber bu hadîslerde meydana gelecek fitnelerin, musibetlerin çıkış yerini, cihetini bildirmiştir. Peygamber'in vefatından sonra çıkan fitnelerin hepsi, doğu tarafından çıkmıştır. İlerideki fitnelerin çıkış yerleri de orası olacağını ifâde eder. "Şeytânın boynuzu" ta'bîri de temsilden İbarettir.
[44] Bunun bir rivayeti Yağmur Duâsi'nda geçmişti. "Kam", bir asırda yaşayan insanların tabakası ma'nâsma geldiği gibi, içinde bir peygamber zuhur eden bir müddette yaşamış olanlara da, ilim ehlinden bir tabakaya da denir... Buna göre "Şeytânın karnı", şeytânın hizbi ve ümmeti demek olur. Nitekim Deccâl o havaliden, Irak cihetinden yıkacaktır, demişlerdir...
[45] Başlığa uygunluğu, içinde fitne bulunması yönündendîr.
Bunun bir rivayeti Tefsîr'de de geçmişti. O zât, âyetle fitnedeki kıtalin meş-rü'Iuğuna delîl getirmişti, ibn Umer gibi kıtalden çekinenleri redd vardı. İbn Umer verdiği cevâbla, fitne harbinin müslümânlar arasında olan iktidar ve me-liklik harbi olmadığını, fitne harbinin müşrik baskılarından kurtulmak için yapılan harb olduğunu anlatmış oluyor.
Âyetin ma'nâsı, fitne yânî şirk ve tefrika olmasın da dîn hep Allah için olsun, yalnız Allah'a boyun eğilip itaat edilsin. Hâlbuki "Allah katında dîn, islâm'dır". Bunlarda Tevhîd dîni olan İslâm'dan başka bir dîn bulunmasın, fitnenin başı olan şirk kalksın... Allah'ın kullarım başkalarına mahkûm tutan bâtıl dînler Hakk Dîn karşısında yıkılsın, hakk hâkim olsun da fitne ve mihnetle kimse hakk ma'bûddan başkasına itaat ve inkıyada sevk ve cebredilmesin... (Hakk Dîni, I, 698; III, 2403).
[46] Buhârî bunu et-Târthu's-Sagîr "inde Abdullah ibn Muhammed el-Müsnîdî'den se-nedli olarak rivayet etmiştir. Bu İmru'u'1-Kays ibn Abis el-Kindî'dir. Bu beyitlerin Amr ibn Ma'dikerb'e âid olduğunu Ebû'l-Abbâs el-Muberred el-Kâmilfi't-TârîhİInde, es-Suheylî de Ravdu'l-unffî TefsiriSiretiibn Hişâm 'mda kesin olarak belirtmişlerdir (Kastallânî).
[47] Bu hadîsin birer rivayeti Namâz'da, Mevâkît bâbı'nda; Zekât'ta, Oruç'ta ve Nübüvvet Alâmetleri'nde de geçmişti. Oralarda da bildirildiği gibi Fitne, aslında imtihan ve denemedir ki, Türkçe'si sınama demektir. Hâlisi karışıktan belli olsun diye altını, gümüşü potada eritmeğe fitne dendiği gibi, İyiliği, kötülüğü belli olsun diye insana edilen her muameleye de fitne denilir. Bu lafzın ma'nâlan çoktur, hepsi de bu ma'nâdan dallanıp budaklanır.
Umer kapının kendi zâtı olduğunu bildiği hâlde, kendisinden sonra gelecek fitneden suâl etmesi, fitnenin azametini bildiği ve şayet tafsilâtını unutmuş-sa hatırlaması içindir. Kendi zamanında belki mukaddimeleri meydana çıkar diye korkuyormuş.
[48] Başlığa uygunluğu "Usmân'a izin ver, onu da kendisine isabet edecek belâ ve imtihan ile beraber cennetle müjdele" sözünden alınır. Bu da denizin dalgalanması gibi olan fitneler topluluğundandır. Bunun için Peygamber belâyı ona tahsis etti. Umer üzerine cereyan edecek birşey zikretmedi. Çünkü Umer, Usmân'ın imtihanı gibi üzerine tasallut, imamlığın geri alınması isteği, haremine taarruz ve çirkin işlere nisbet gibi imtihan edilmedi. Bunun bir rivayeti, Ebû Bekr'İn fadlı bölümünde geçmişti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Fadâil'de getirmiştir.

[49] Başlığa uygunluğu Usâme'nin sözünden alınabilir. Bunun bir rivayeti Cehen-nem'in sıfati'nda geçti. Müslim de bunu, kitabının sonunda "Ma'rûfu emr bâ-bı"nda getirmiştir. Bu hadîs devlet adamlarıyle gizel muaşeret ve onlara karşı lütuf ile muamele edilmesi, halkın dileklerini tatlı dil ile tebliğ ve gizlice Öğüt verilmesi hükümleri alınır...
[50] Başlığa uygunluğu, Cemel günlerinin şiddetli bir fitne olması, vak'ası meşhur olup Alî ile Âişe arasında vâki' olması bakımındandır. Çünkü Âişe bunda bir deve üzerinde bulunduğu için bu isimle isimlendirilmiştir.
Mağâzî'nin sonunda geçen rivayet daha geniştir. Orada Ebû Bekre: Cemel vak'ası günlerinde cemel yaranma katılarak (Alî'ye karşı) onlarla birlikte harb etmeğe başladıktan sonra, daha önce Rasûlullah'tan işittiğim bir kelime ile Allah bana hayır ve menfâat ihsan buyurdu (da Cemel yaranma katılmadım).. demiş ve hadisi nakletmiştir. Ebû Bekre, Kisrâ'nul kızı hadîsinden, Âişe'nin deve üzerinde bir asker birliği idare etmesine intikaal edip hareketini yeniden ta'yîn etmiş ve onlara katılmamıştır.
[51] Bunun cfa başlığa uygunluğu, bundan Öncekinin uygunluğu gibidir...
[52] Bu da bundan önceki hadîsin bir tarafıdır. Buhârî bunu getirmekle Ebû Meryem'in hadisini kuvvetlendirmek istemiştir... (Aynî).
[53] Bunların da asıl başlığa bir fasıl gibi olan unvansız bâb'a fer'î bir ilgisi olduğu meydandadır. Kirmânî: Bu işte ağır davranmak nasıl ayıp olur? dedi. Ben de: Çünkü bu (geri kalmak) "Mü 'minler kardeştirler, kardeşlerinizin arasını iyüeş-tirin..." (el-Hucurât: 10) gereğinden geri kalmaktır, derim (Aynî).
[54] "lzâ"nın cevâbı, hadîste zikredilen ile yetinildiği için hazfedilmiştir.
[55] Yânî iyiler mükâfatlanır, kötüler cezalanıp azâb olunurlar. Dünyâda amelleri iyi olanlar, âhirette durumları iyi olur. Dünyâda amelleri kötü olanlar, âhirette kölü (jlurlar.
[56] Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun birer rivayetini Hasen ibn Alî'nin faziletlerinde ve Peygamberlik Alâmetleri'nde de getirmiştir. Orada da bâzı açıklamalar verilmişti..
[57] Başlığa uygunluğu "Akabinde ben Abdullah ibn Ca'fer'in oğullan Hasen ve Hüseyin'in yanına gittim" sözlerinden alınabilir. Çünkü bu sözde Hasen'in cömertliği ve seyyidliğine bir delâlet vardır. Zîrâ cömerdin seyyid olması sâlih olur... (Aynî).
[58] Başlığa uygunluğu gaybette, huzurunda söylenenin aksini söylemenin bir nevi' gadr olması bakımındandır. Hadîsin bir rivayeti Cizye'de geçmişti. Müslim de bunu Mağâzî'de getirmiştir. Bu hadîste kendisi lehine bey'at yapılmış olan imâma itaat vucûbu ve onun aleyhine çıkıştan men' hükmü ve o imâm cevr etse bile fâsıklığı sebebiyle bey'ati çözülmiyeceği hükmü vardır.
Yezîd, Medîneliler'in kendisinin bey'atini reddettikleri haberi ulaşınca, onlar için Müslim ibn Ukbe el-Murrî maiyyetinde bir ordu hazırladı ve ona, Medîne-liler'e üç kerre dönmelerini, yoksa kendileriyle harb edeceğini bildirmesini emretti, sonunda gâlib gelince Medîne'yi orduya mübâh kıldı (Kastallânî).
[59] Başlığa uygunluğu, Ebû Berze'nin ayıpladığı kimseler zahirde dîn işini yerine getirmek ve hakka yardım etmek için mukaatele etmeyi izhâr ediyorlar, bâtında ise ancak dünyâ için mukaatele ediyorlar olması bakımındandır (Aynî).
[60] Nifak, kişinin diliyle îmân açıklayıp, gönlünde küfrü saklamasıdır. Huzeyfe'-nin bildirdiği gibi, nifak ile sıfatlanan münafıklar, saadet asrında Abdullah ibn Ubeyy ibn SelûTun başkanlığı altında teşekkül etmiş habîs bir zümre idi. Bunlar îmân ile küfür arasında bir nifak perdesine bürünerek hayâtlarını korumuşlardı. Fakat saadet asrı geçtikten sonra, îmân ile küfür arasında bir nifak merhalesi kalmamıştır. Çünkü bir müslümân gönlünde küfrü gizlemekle mürted olur. Bâzı âlimler de Huzeyfe hadîsini şöyle te'vîl etmişlerdir. Saadet asrında münafıklar harb gibi içtimaî birliği gerektiren her işte yan çizerlerdi. Fakat görünüşte îmân izhâr ettiklerinden Peygamber bunların Uhud, Tebûk seferlerindeki döneklikleri gibi birçok bozguncu hareketlerine rağmen, ceza ta'yîn etmezdi.... Hu-zeyfe'nin dediği gibi,bilâhare İslâm Dîni tamâmiyle kuvvet kazanınca, artık îmân ile küfür arasında bir ayırıcı sınır olan nifak maskesi atılmış "Ke lâ teferrakû = Birbirinizden ayrılmayınız" (Âlu îmrân: 103) düstûruna göre bozgunculuk, îmândan sonra işlenen bir isyan, bir küfür olarak görülmüştür ki, cezası tenkildir.
[61] Bunun sebebi şudur: Belâ ve şiddet o kadar şiddetli olur ki, musibetlerin en büyüğü olan ölüm bile kişiye daha hafif gelir de i'tikaadmda iki musibetin hafifini temenni eder. Bu, fitnelerin zuhuru, bâtılın ve bâtıl ehlinin galebesi ile dînin gitmesi korkusu ve ma'siyetlerin meydana gelmesi zamanıdır...
Yânî dininden vazgeçirmek ve vatandan çıkarmak gibi, insanları azaba uğratacak belâ ve mihnet, ölümden daha ağırdır. Ölümü temennî ettiren hâl, ölümden daha ağırdır. "Fitne ölümden daha beterdir"; "Fitne öldürmekten daha büyüktür" (el-Bakara: 191, 217).
[62] Devs, Ebû Hureyre'nin kabîlesidir. Zu'l-Halasa onların putu idi.
Zu'l-Halasa, Yemen'de bir puthânenin veya onun içinde bulunan bir putun ismidir. Buna Yemen Ka'besi denilirdi. Asıl Ka'be'ye de "Ka'betu'ş-Şâmiyye" denilirdi. "Halasa" kelimesi "Hâlis" ismi failinin cem'idir. Gûyâ orada tavaf ve İbâdet edenler, hâlis ve temiz olurlarmış da onun için böyle isimlendirilmiştir. Rasûlullah, Yemen'deki bu put evini Cerîr ibn Abdillah kumandasında yüzelli kişilik süvari göndererek yıktırıp yok ettirmişti. Bu vak'ayı Cerîr bizzat tafsîlâtiyle anlatır: Müslim Ter., Fadâilu's-Sahâbe, Cerîr'in faziletlerinden bir bâb, VII, 399-400.
İbnlBattâl şöyle dedi: Bu hadîs ve benzerlerinden murâd, dînin bütün yeryüzünde tamamen kesilip hiçbir eseri kalmayacak demek değildir. Çünkü İslâm Dîni'nin kıyamete kadar bakî kalacağı sabittir. Ancak dîn zayıflayıp başladığı gibi garîbliğe dönecektir (Kastallânî).
[63] Başlığa uygunluğu, Kahtân'dan çıkacak bir adamın insanları sevketmesi, ancak zamanın değiştirilmesi ve İslâm hâllerinin tebdilinde olması bakımındandır. Çünkü bu adam, Allah'ın hilâfeti kendilerinde kıldığı şerefli kimseler topluluğundan ve Peygamber kabîlesindtn değildir. Bu adam gayrı meşru bir gasbla idareyi ele alıp insanları zorbalıkla ve hiçbir hürriyet tanımayarak sevk ve idare edecektir ki, bu şekilde idare, fitnelerin en şiddetli olanlarmdandır.
[64] Bu Enes hadîsi, Hicret Bâbı'mn sonlarında Humeyd yolundan, Abdullah ibn Selâm'm İslâm'ı hakkında ulaştırılmış olarak geçmişti. Bir rivayeti de Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.
[65] Busrâ, Suriye'deki Harran kasabasıdır. Vaktiyle Doğu Roma İmparatorluğu'-nun ma'mür bir şehri ve Hnstiyanlığın dînî merkezlerinden biri idi. İslâm Âle-mİ'nin Rûmlar'la ve Hrıstiyanlık'la ilk siyâsî ve askerî çatışması, Busrâ'da olduğundan, hadîste ve İslâm târihinde çok zikrolunur.
Sarihlerin ve tarihçilerin bir kısmı, hicrî 654 yılında bir volkan patlamasıy-le birlikte meydana gelen büyük ateşin, Peygamberin bu hadîsinde haber verdiği ateş olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Buna göre, Peygamber'in yedi asır önce haber verdiği bu tabiat hâdisesi, haber verildiği gibi tahakkuk etmiştir ki, şübhesiz bu peygamberliğinin doğruluğunun en canlı şâhidlerinden birisidir. Bâzıları da bunun, kıyamete yakın büyük alâmetlerden olup, o zaman meydana gelecektir diye anlamak istemişlerdir.
[66] Furât, Erzurum dağlarından doğup Küçük Asya kıt'asmm birçok yerlerim dolaştıktan sonra Basra Körfezi'ne dökülen en büyük ırmaklardan birisidir. Furât, birçok vesilelerle Rasûlullah'm hadîslerinde geçer. Hilkatten beri akan bu muazzam nehrin bu uzun mecrasında kimbilir ne hazîneler saklıdır! Rasûlullah "Nehir kuruyarak kıymetli altın hazînesini açıklaması zamanı yaklaşıyor" buyurmakla, bu büyük hâdisenin kıyamet alâmetlerinden olduğunu, dünyânın ömrü sona ereceği günlerin yaklaşmakta olduğunun alâmeti bulunduğunu haber vermiş oluyor...
[67] Bunun bir rivayeti Zekât'ta, "Sadaka vermeyi teşvîk bâbi"nda daha geniş olarak geçmişti. Zekât kabul edecek kimse bulamamak, İktisâdı değerlerin alt-üst olduğu, maddeye ihtiyâcın kalmadığı, kıyamet alâmetlerinin başladığı zamanlardır.
Bundan sonraki hadîs daha tafsîllidir.
[68] Hadîs içinde îmânın fayda vermeyeceği zamanı bildiren bu ifâdenin tamâmı şöyledir: ' 'Onlar hâlâ kendilerine ille azâb meleklerinin gelmesini yâhud Rabb 'leri-nin gelmesini veya Rabb'inin âyetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabb 'inin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden îmân etmiş veya îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) îmânı asla fayda vermez..." (el-En'&m: 158).
[69] Bu sayılan şeylerin hepsi kıyametin kopmasından Önce meydana gelecek alâmetlerdir. Bunlar kıyametin kopmasının yaklaştığına delâlet ve işaret ederler. Son taraftaki alâmetler ise kıyametin ansızın kopacağını gösterir. Bunların en sür'at-lisi ise lokmanın ağıza kaldırılıp yutulmamasıdır.
[70] Bunu Müslim de Fiten'de (rakam: 114 "2939") getirmiştir.
Kaadi Iyâd dedi ki: Bunun ma'nâsı şudur: O, Allah'a göre, onun elinde halk ettiği şeyleri mü'minleri delâlete düşürücü ve kalblerini şübheye sokucu kılmaktan hakirdir. Fakat Allah'ın ona o şeyleri yaptırması, ancak îmânlılann îmânlarının artması, kâfir, münafık ve benzerlerinin aleyhine de hüccet sabit olması içindir...
[71] Bu hadîslerin birer rivayeti Hacc Kitâbı'nm sonunda Medîne'nin faziletleri bâbı'nda da geçmişti.
Kaadı Iyâd dedi ki: Bu hadîsler Deccâl'in varlığının sahîhliği hakkındaki Ehli Sünnet mezhebi lehine hüccettir. O aynı ile bir şahıstır ki, Allah onunla kullarını imtihan edecektir. Ve onu ilâhî mukadderattan olan bâzı şeyleri yapmağa muktedir kılacaktır... Ve "Allah, îmân edenlere dünyâ hayâtında da, âhi-rette de o sabit söz indinde sebat ihsan eder. Allah zâlimleri şaşırtır. Allah ne dilerse yapar" (İbrâhîm: 27). Sünnet ehlinin bütün muhaddîsler, fakîhler ve mütefekkirlerin mezhebi işte budur... (Nevevî) (Müslim Ter., VIII, 471).
[72] Deccâl, zamanın âhirinde meydana çıkıp peygamberlik veya ulûhiyet iddia edecek bir yalancı olarak ta'rif edilmiş ve mePûn ma'nâsma "Mesîh" ile vasıflan-mışsa da, bir hadîste "o^U-a OLijii ^ J öEş = Zamanın âhirinde birçok Dec-câller olacaktır" buyurulduğu ve sarihler "Deccâlun" lafzını "Kezzâbün" ve "Mumerrihûn" ile tefsîr ettiklerinden, Deccâl'in bir değil, nice yalancı ve yaldızcı makûlesi insanlar olduğu ve bunların dünyâ târihinin son zamanlarında çokça görüleceği anlaşılır.
Bu hadîslerin birer rivayeti Medîne'nin faziletleri bölümünde de geçmişti.
[73] Yânî Deccâl'İn gözü sakattır, insanları eğri yola da'vet eder, Allah ise Hâdî'-dir, İnsanları dâima doğru yola irşâd eyler.
[74] Bunun bir rivayeti Ta'bîr'de, "Ru'yâda Ka'be'yi tavaf etmek bâbı"nda da geçmiş ve bâzı açıklama orada verilmişti. Hadîsteki İbnu Katan'in adı Buhârî'nin Sahth'inde ez-Zuhrî'den rivayetine göre Abduluzzâ'dır ve Huzâa kabîlesinden olup İslâm Dîni'nin zuhurundan evvel ölmüştür. Abduluzzâ'nm anası Huvey-lid kızı Hâle'dir. Bu sebeble Hadîce, İbn Katan'm teyzesi oluyor.
[75] Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'nm sonunda "Selâm'dan önce duâ bâbı"nda uzunca bir metinle geçmişti. "Fi's-salât = Namazda" demekle, vakıa namazın hangi rüknünde bu duanın okunduğu kat'î olarak bilinmiş olmazsa da, duanın yeri namazın sonunda teşehhüdden sonra ve selâmdan evvel olmak lâzım geleceği aklî karinelerden başka bâzı haberler ile de sabit oluyor. Nitekim ibn Mes'-ûd'un rivayetinin sonunda "iiiU siiii ^ jİJJ — Teşehhüdden sonra dilediği
duayı seçer' buyurulmuştur...
Oradaki duanın metni şöyle İdi: "Allâhumme innieûzu bike min azâbVl-kabri. Ve eûzu bike min fitnetVl-MesîhVd-Deccâli ve eûzu bike min fitnetVl-mahya ve'l-memâti. Allâhumme innî eûzu bike mine'l-me'semi ve'l-mağrami
(= Yâ Allah! Ben kabir azabından Sana sığınırım ve Mesîh Deccâl'İn fitnesinden de Sana sığınırım. Hayât ve memat fitnelerinden de Sana sığınırım. Yâ Allah! Ben günâhtan ve borçtan da Sana sığınırım)/" (Tecrîd Ter., II, 710-714 "460").
[76] Hadîste bildirilen su ile ateş, belki de hakîkate hamlolunmayıp cennet ile cehennemin birer remzi olacaktır. Yânî Deccâl, cennet ile cehennemi temsil eden birtakım hârikalar gösterecektir. Bu da Yüce Allah'ın kullarını imtihan ettiği fitnelerden birisidir. Fakat Allah müteakiben hakkı izhâr ve bâtılı ibtâl edecektir. Sonra onun kötülüklerini açıklayacak ve halka onun aczini gösterecektir.
[77] Bu hadîslerde Deccâl'in sıfatı olan "A 'veru" kelimesi "Aver" kökünden yapılmış bir sıfattır. "Aver" bir gözün hissi, yânî görme kuvveti zail olmaktır. Murâd bir gözü olmaktır. "A'veru" sıfatı şu ma'nâlara da gelmektedir:
a. Kötü ve kemter nesne.

b. Şu korkak ve zaîf şahsa denir ki, haddizatında hayırsız ve faydasız olduğundan ne bir hayır ve menfaat semtine delîl olur ve ne de bir kimse onun tarafına bir delâlet eder ki, cemâd kabilinden olmuş olur.
c. Mahareti olmayan bed-delâlet kılavuza denir.. (Kaamûs Ter.)
Bu hadislerin bâzı rivayetleri Peygamberler Kitâbi'nda geçti. Bunların birçok rivayetlerini de Müslim, Fitneler ve Saat Alâmetleri Kitâbi'nda getirmiştir.
[78] Müslim'in Sahîh'inde Deccâl'e karşı çıkacak bu yüksek iradeli zâtın Hızır olduğu bildirilmiştir. Ma'mer de Cami'inde: Deccâl'e karşı çıkan zâtın Hızır olduğu bize baliğ oldu, demiştir. Hızır'ın ölüp dirildikten sonra: Vallahi senin Deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanâatim daha kuvvetlidir, demesi, Rasûlullah'ın Deccâl'in şekaavet alâmetlerinden olarak ölüleri diriltmek hususunu da haber vermiş olmasındandır. Bu hârikaların bir zaman için imtihan olarak DeccâP-den meydana gelmesi, ilâhî takdirin eseridir.
Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbı'nın sonunda "Medîne Haremi'nin kapılarından bir bâb"da da geçmişti.
[79] Bunun da bir rivayeti yine Hacc Kitâbı'nın sonunda geçmişti.
[80] Bunun da bir rivayeti hem Hacc Kitâbı'nın sonunda, hem de Tıbb'da geçmişti. "Inşâatlah" istisnası, teberrük içindir, her ikisinin de girmiyeceğine şâmil olur denildi. Bir de bu istisna ta'lîk içindir, Deccâl'in girmiyeceğine hass olur, tâû-nun Medine'ye girmesi caiz olur, denildi... (Kastallânî)
[81] Buhârî bu hadîsi burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivayeti Fitneler'in evvellerinde, "Arab'a yazıklar olsun bâbı"nda, bir rivayeti de Peygamberler Kitâ-bı'nda geçmiş ve oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.
"Ye'cûc ve Me'cûc" isimleri Kur'ân-ı Kerîm'in İki sûresinde geçmektedir: el-Kehf: 83-98, el-Enbiyâ: 96-97. Bunlara âid tefsîri HakkDîniKur'ân Dili, IV, 3274-3292; IV, 3371-3374 sahîfelerinden okunmalıdır. Bunun bir özetini Müslim Tercemesi, VIII, 403-408 "2880" rakamlı hadîsin haşiyesinde vermiştik.
[82] Bunun da birer rivayeti Peygamberler Kitabı, "Zu'l-Karneyn bâbı"nda ve Fit-neler'İn evvelinde geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

34 - FİTEN VE MELAHİM KİTABI
1. Fitneler Ve Belirtileri
Ehlâs Fitnesi:
Serra (Nimet) Fitnesi:
Karanlık Fitne
2.Fitneye Koşmaktan Nehy
3. Dili (Kötü Sözden) Korumak
4. Fitne Esnasında Çöle Çekilmeye Ruhsat
5. Fitne Esnasında Savaşmaktan Nehy
6. Mü'mini Öldürmek Çok Büyük Günahtır.
7. Katlde Umulan Mağfiret

34 - FİTEN VE MELAHİM KİTABI

Fiten: kelimesinin tekili (müfredı) olan fitne: Meşakkat, sıkıntı, rezlet ve azap mânâlarındadır.
Fitnenin aslında, imtihan mânâsına olduğu daha sonra meşakkat ve imtihanın götürdüğü kötülük mânâsında kullanıldığı söylenmektedir. Bilahare bu kelime, küfür, günah, rüsvayhk ve fisk-ü fücurdan her türlü kötülük için kullanılmaya başlanmıştır.
Ayrıca insanlar arasında vuku bulan ihtilâf, düşmanlık ve kavga mânâsında da kullanılmaktadır. Şu âyet-i kerimede, fitne bu son mânâda kullanılmaktadır.
"Öyle bir fitneden sakınınız ki, o hiç de sizden sadece zulmedenlere dokunmakla kalmaz"[1]
Bu âyetteki fitneden maksat, ümmetin birlik ve beraberliğini bozan ve zararı suçlu suçsuz herkese dokunacak olan ihtilâf ve tefrikadır.
Zübeyr b. el-Avvem (r.a) Cemel Vak'ası meydana geldiğinde, "Hiç şüphem yok ki bu âyet, bu gün şu vaziyette bulunan müslümanlar hakkında nazil olmuştur." demiştir.
Melâhim; Melhame kelimesinin çoğuludur. Melhame, savaş meydanı demektir. Savaş meydanına bu ismin verilmesine sebep ya bu meydanda "lahm " etin bol bulunması, yada elbisenin " "(lühme) ve sedasının (argaç ve direzisinin) biri birine girdiği gibi, insanların savaşta birbirine girmesidir. Ama birinci mânânın daha münâsip olduğu söylenmektedir.
Kamûs'ta melhamenin büyük vak'a olduğu kaydedilir.[2]

1. Fitneler Ve Belirtileri

4240... Huzeyfe b.el-Yeman) (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) aramızda ayağa kalktı ve o zamandan kıyamete kadar ne olacaksa hiç bir şey bırakmadan hepsini haber verdi.
Onun Öğrenen öğrendi, unutan unuttu. Onları Rasûlullah'm şu sâhâbî-leri bilir. Bir adam birinden ayrılıp da sonra tekrar gördüğünde onu tanıyıp yüzünü hatırladığı gibi ben de RasülullalVın bu söylediklerinden bir-şey meydana geldi mi hemen hatırlıyorum.[3]

Açıklama

Hadîsin, Buharı ve Müslim'deki rivayetlerinde Huzeyfe (r.a) Rasûlullah'in söylediklerinden unutmuş olduğu bir şeyi gördüğü zaman, bir adamın kendisinden uzağa giden birini gördüğünde hatırladığı gibi hatırladığını söylemiştir.Ebû Davud'un rivayetinde ise, Huzayfe'nin olan hadisleri hatırladığı söylenmekte, fakat onları unutmuş olduğundan bahsedilmemektedir.
Hâdis-i şerifte görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) birgün ashabı içerisinde ayağa kalkmış ve o andan itibaren kıyamete kadar meydana gelecek ne kadar fitne varsa hepsini haber vermiştir. Sahâbîlerden bir kısmı, Rasûlullah'ın söylediklerini öğrenip zapt etmiş bir kısmı ise unutmuştur. Huzeyfe (r.a) de efendimiz'in söylediklerinin bazısını unutmuştur, ama hadiseler vuku buldukça hemen onları hatırlamaktadır.
Sahîh-i Müslim'deki başka bir rivayette Huzeyfe (r.a) Rasûlullah'ın başkasına söylemediği bazı şeyleri kendisine söylediğini ve kendisinin kıyamete kadar olacak hadiseleri herkesten daha iyi bildiğini söylemiştir.
Yine Müslim'in, Ebû Zeyd'den yaptığı başka bir rivayette Efendimiz, bu hitabesi için sabah namazından sonra minbere çıkıp Öğlene kadar konuşmuş, "öğle namazı için, inmiş, namazdan sonra yine çıkıp ikindiye kadar tekrar konuşmuş, ikindiden sonra tekrar minbere çıkıp güneş balınca-ya kadar konuşmasına devam etmiştir.[4]
Hâdis-i şerif, Rasûlullah (s.a)'in ilminin kemâline, Huzeyfe (r.a)'in Efendimiz'in ilmine gösterdiği ihtimama ve fitnelerden kaçındığına delâlet etmektedir.
Bazı sapık mezhep sâlikleri bu hadisi delil alarak Hz. Peygamber (s.a)'in gaybı bildiğini iddia etmişlerdir, ama bu doğru değildir. Çünkü gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Peygamberler, ancak Allah'tan aldıkları vahiyle bu bilgileri haber

verirler.
Allah teâlanın kendisim "(alimü'î ğayb) "gaybı bilen" diye vasıflandırması buna delildir. Nitekim bir âyet-i kerimemde Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:
"Gaybi bilen Allah, gayba kimseyi müttalî kılmaz. Ancak peygamberlerden bildirmek istediği bunun dışındadır."[5]
Gaybı Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini isbat sadedinde Aliyyü'l Kâri El - Fıkhu'l-Ekber Şerhi'nde şunları söylemektedir.:
"Peygamberler, Allah'ın zaman zaman kendilerine bildirdiklerinin dışında gaybdan birşey bilmezler, Hanefîler, Rasûlullah'ın gaybı bildiği inancında olanın kafir sayılacağını açıkça söylemişlerdir. Çünkü bu inanç "Deki Göklerde ve Yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur"[6]
Ayet-i kerime'sine zıttır. Ulemâdan birisi, gaybı bilmenin Allah'a has bir bilgi oluşunun zarûrati dinnîyeden olduğunu söyler.
Bu husustaki nasslar çoktur. Bunlardan bazıları şu ayet-i kerimelerdir.
"Gaybın anahtarları O'nun katındadir, onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı bilir.[7]
"Kıyamef'vaktini bilmek ancak Allah'a mahsustur, yağmuru o indirir,[8]
Bu âyetler Allah'tan başka hiç bir kimsenin gaybı bilemeyeceğini gösterir. Onun için, Allah'tan başka birisinin gaybı bildiğini söylemek caiz değildir. Nitekim Rasûlullah (s.a) yanında söylenen bir şiirde "Aramızda yarın ne olacağını bilen Nebî var.." denilince bunu söyleyeni kınamış ve "Bunu bırak, başka şey söyle." buyurmuştur.
Netice şudur; Allah'tan başka kimse gaybı bilemez. Ancak vahiy ve ilham yoluyla Allah'ın bildirmeyi dilediği kişiler bilebilirler. Ama bu Allah'ın bildirmesi iledir.
Aliyyü'l Kârî'nin bu istidlal ve sözleri Allah'dan başka hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğini açıkça göstermektedir.
Hattâ Peygamberler bile bu hükmün dışında değildirler. Durum böyle olunca fala ve falcıların söylediklerine inanmak asla caiz değildir.
Bu inanç, kişinin küfrüne sebep olup Allah'ın varlığını, Hz. Peygamber'in haberlerini, ahireti akıllarına aldıramayan, gördüğünden başka bir şeye inanmadığını söyleyen örümcekli kafaların, fala inanması, gazetelerdeki falları takip etmesi son derece hayret verici bir şeydir,
Hanefî fukuhasından İbn. Nüceym'in Bahru'r-Raîk adındaki fıkıh kitabındaki şu sözleri de Aliyyü'l Kârî'nin söyledikleri ile aynı istikamettedir.
"Bir kimse Allah'ı ve Rasûlü'riû şahit tutarak evlense nikâh sahîh olmaz ve bunu yapan kâfir olur. Çünkü bu Rasûlullah'ın gaybi bildiğine inanmaktır."[9]

Bazı Hükümler

1. Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. Ancak Allah (c c) bilinmesini istediği şeyleri Peygamberlerine vahy yoluyla bildirir.
2. Yetkili kişinin fark ettiği tehlikeleri teb'âsına haber vermesi meşrudur.[10]

4241... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a)'den; Rasûlullah'ın (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Bu ümmtte dört tane fitne meydana gelecektir. Onların sonunda yokluk vardır.[11]
Tahric: Sadece Ebu Davûd rivayet etmiştir.[12]

Açıklama

Hâdis-i Şerifi, İbn Mes'ud'dan rivayet eden sahabî'nin ismi mechûl'dür. Bu hal hadisin sıhhati açısından bir kusurdur.
Hadis-i şerifte Rasûlullah'ın (s.a), bu ümmetin dört tane fitne ile karşı karşıya geleceği bunlardan sonuncusunda yokluk olacağı belirtilmektedir. Sarihlerin bildirdiğine göre "Fitne"den maksat büyük olaylardır. Sonun-cusundaki yokluktan maksat da dünyanın veya ümmetin yok olmasıdır.
Yani dördüncü büyük olaydan sonra, dünyada müslümanm kalmaması yahutta kıyametin kopmasıdır
Kenzü'l-Ummal'de bu hadisin ihtiva ettiği mânâ aynısıyla Hüzey-fe'den rivayet edilmiştir.Yine aynı eserde İmrân b. Husayn (r.a) kanalıyla, Rasûlullah'ın (s.a)'in şöyle buyurduğu haber verilmiştir. "Dört tane fitne zuhur edecektir. Birincisinde kan; ikincisinde kan ve mal; üçüncüsünde kan, mal ve helâl olacak, dördüncüsünde de Deccâl çıkacaktır."
Kenzü'l Ümmal'daki bu hadisi Taberanî'de rivayet etmiştir. Bu son rivayet göz önüne alındığında, Deccâl'in çıkmasıyla meydana gelecek büyük hadisenin sonunun müslümanların veya dünyanın sonu olacağını söylememiz mümkündür.[13]

4242... Abdullah b. Ömer (r.a); şöyle demiştir;
Biz Rasûlullah'm (s.a)'in yanında oturuyorduk. Efendimiz, uzun uzadıya fitneleri (meydana gelecek büyük hadisleri) aniattı Ehlâs fitnesini zikretti.
Birisi:
Ehlâs fitnesi nedir, Yâ Rasûlullah'm ? dedi.
Efendimiz:
O, insanların birbirinden kaçması ve haksız yere malların alınmasıdır. Sonra Serrâ (nimet) fitnesi vardır. Bu fitne, benim ailemden, benden olduğunu zanneden ama aslında benden olmayan bir adamın ayakları altından, yayılacaktır. Benim dostlarım ancak muttaki olanlardır. Sonra insanlar, kaburga üzerindeki oturak gibi (devam etmeyecek olan), bir adamla anlaşacaklar; daha sonra karanlık fitne çıkacak, bu ümmetten dokunmadığı kimse kalmayacak. Bitti, denildiğinde, devam

edecek. O fitnede (esnasında) kişi, mümin olarak sabahlayacak akşama kâfir olarak çıkacak. İnsanlar iki çadırda (gurupta) olacaklar. Bunlar, içinde asla nifakın olmadığı iman çadırı ve imanın olmadığı nifak çadırıdır. Siz o güne ulaştığınızda o gün veya yarın Deccâli bekleyiniz.[14]

Açıklama

Hadis-i şeriften anladığımıza göre Hz. Peygamber (s.a) ashabına, ahir zamanda meydana gelecek birçok önemli hadiseleri yani fitneleri anlatmıştır. Râvî, Efendimiz'in anlattığı bu fitnelerden bazılarını ismen aktarmıştır. Şimdi biz bunlar hakkında sarihlerin söylediklerine bir göz atalım.[15]

Ehlâs Fitnesi:

Ehlas "Hıls" kelimesinin çoğuludur. Hıls, yere veya Hayvanın sırtına serilen çuldur. Anılan fitnenin bu isime izafe ediliş sebebi iki şekilde açıklanmıştır. Bunlar:
a) Bu çul, kaldırılmadıkça serildiği yerde kalır. Yani orada devamlıdır. Rasûlullah (s.a) fitnenin devamlılığına işaret etmek için fitneyi bu kelime ile ifade etmiştir.
b) Bu çul siyah renktedir. Fitnelerin karışıklığı ve karanlığından dolayı Hz. Peygamber bu tabiri kullanmıştır.
Rasûlullah'ı dinleyen sâhâbîlerden birisi kendisine, ehlâs fitnesinin ne olduğunu sormuş, Efendimiz de onun, " " herab ve harab olduğunu söylemiştir. Avnü'l Ma'bûd'da bu kelimeler şöyle izah edilmiştir.
Herab: Kişilerin aralarındaki düşmanlık ve savaştan dolayı birbirlerinden kaçmalarıdır.
Harab: Bir insanın malını elinden almak ve onu eh boş bırakmaktır.
Hattabî, harab'ı mal ve ailenin yok olması diye açıklamıştır. Terceme - Avnü'l Ma'bud'daki izah gözönüne alınarak yapılmıştır.
Bezlü'l-Mechûd sahibi, bu fitnenin Hz. Osman'ın vefatıyla ortaya çıkıp, Muâviye'nin hilâfetine kadar devam eden karışıklık olduğunu zannettiğini söyler.[16]

Serra (Nimet) Fitnesi:

AHyyü'l Kâri bu fitneyi şöyle izah etmektedir:
Serra dan maksat; sıhhat, rahatlık, bolluk, hastalık ve belâlardan uzak kalma gibi insanı sevindiren nimetlerdir. Kişi elindeki bol nimetler sebebiyle ahireti unutup Allah'a isyana dalacağı için fitne bu kelimeye izafe edilmiştir.
Aliyyü'l Kârî'nin bu İzah'ı aynen Avnii'l Ma'bud'da ve Bezlü'l Mechûd'da nakledilmiştir.
Hz. Peygamber (s.a) bu fitnenin, kendi sülâlesinden ama kendi yolunda olmayan bir adamın ayağının altından yayılacağını söylemiştir. Bu mânâyı da "Benim ailemden, benden (benim yolumdan) olduğunu zanneden ama aslında benden (benim yolumdan) olmayan...." diye ifade buyurmuş daha sonra da kendi dostlarının muttâkiler olduğunu söylemiştir.
Fitne'nin kendi ailesinden bir adamın ayağının altında çıkmasından maksat o şahsın bu fitneyi yayacağı, böyle bir fitnenin yayılması için onun gayret göstereceğidir. Hadiste bu mânâ (Dehan) kelimesi ile ifâdelendirilmiştir. Bu kelime, duman mânâsındaki dühan kelimesi ile aynı köktendir. Duman ateşin yandığı yerden çıkıp koyu bir renkle yayıldığı için, fitne bu kelime ile ifâdelendirilmiştir.
Hz. Peygamber (s.a) fitnenin zuhuruna sebep olacak şahsın, neseben kendi soyundan olmasına rağmen, gerçekte kendisinden olmadığını ifade etmiştir. Bunun bir benzeri şu âyet-i kerimedir.
"Ey Nuh! o senin ailen sayılmaz, çünkü o kötü bir iş yaptı dedi."[17]
Sonra insanlar kaburga üzerindeki bir oturak gibi,
Bu tâbir bir darb'ı meseldir. Maksat adamın saltanımn sürekli ve düzgün olmayacağının ifadesidir. Oturak ağır, kaburga kemiği dayanıksız olduğu için, oturağın kemik üzerinde uzun süre kalması o kemiğin ağırlığa tahammül etmesi mümkün değildir. İşte insanın, idaresi uzun sürmeyecek ve düzenli olmayacak birisini başlarına getirmelerini Efendimiz bu sözleriyle ifade buyurmuştur.
Bezlü'l Mechûd müellifi Seharenfûrî, Rasûlullah'ın (s.a)'in haber verdiği bu halin hicri 1334 (m. 1915) yılında Hicazda meydana geldiğini söyler. Seharenfûrî'niı bahsettiği bu hadise'nin özeti şudur.
Osmanlı idaresi altındaki Mekke emiri Şerif Hüseyin, İngilizlerle gizlice anlaşıp, Osmanlılar'a başkaldırır. Mekke'deki Türk askerlerini öldürüp, ailelerini esir eder. Sonra kendisini Hicaz meliki olarak ilân eder. Ancak saltanatı düzensiz ve kısa ömürlü olur.
Şüphesiz bu bir şahsın görüşüdür. Hadiste anlatılan mânâyı belirli bir hadiseye nisbet etmek uygun değildir. Söylediklerinin doğru olması da yanlış olması da muhtemeldir.[18]

Karanlık Fitne

Hz. Peygamber (s.a) daha sonra insanların karanlık fitnelere düşeceğini, bu fitnenin dokunmadık kimse bırakmayacağını söylemiştir. Fitnenin insanlara dokunmasını da, Türkçe karşılığı tokat vurmak olan bir kelime ile ifadelendirmiştir. Efendimiz'in haberine göre, bu fitneyi insanlar, onun bittiğini zannettikleri bir zamanda, tekrar göreceklerdir. O dönemde bazı insanlar, sabahları müslüman oldukları halde, akşam kafir olacaktır. Sarihlerin bildirdiğine göre buna sebep, kişilerin

sabahları diğer müsümanlann kanlarını mallarını ve ırzlarını haram kabul ettikleri halde, akşam olunca onları helâl saymalarıdır.
Yine Rasûlullah'ın haberine göre, insanlar iki kampa ayrılacaklardır. Efendimiz, bu kampları çadır mânâsına gelen "Fûstât" kelimesi ile ifâde etmiştir. Bazı alimler, fustat kelimesinin, burada, şehir mânâsında olduğunu söylerler. Biz tercemeyi kelimenin hakiki mânâsına göre yaptık ve maksada izah bölümünde işaret etmeyi uygun bulduk.
Bu kelimeyi ister çadır, ister şehir mânâsına alalım, maksat bu mahallerin kendisi değil, içindekilerdir. Yani, Mahal zikredilmemiş içinde olanlar kasdedilmiştir. Buna göre, insanların bir kısmı gerçek mânâ'da mü'min olacak, içlerinde en ufak bir nifak bulunmayacak bazıları da tam manâsıyla münafık olacak, içlerinde hiç bir iman kırıntısı olmayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, Hz. Peygamber'in imansızları kâfir diye değil, münafık diye ifâde etmesidir. Bundan anlıyoruz ki, anılan fitne geldiğinde kimi insanlar gerçekte mümin olmadıkları halde kendilerini mümin olarak göstereceklerdir.
İşte bu halin zuhuru, Deccal'in başka bir ifadeyle kıyametin habercisidir. Çünkü, Deccâl kıyametin büyük âlâmetlerindendir.[19]

Bazı Hükümler

1- Hz. Peygamber (s.a) Cenâb-ı Alah'in iz geleceJc bir takım hadiselerden haberdar olur.
2- Müslümanlar zaman içerisinde bir takım fitne ve olaylarla karşılaşacaklardır. Bu fitnelerden bazılarına metinde işaret edilmiştir.[20]

4243... Hüzeyfe b. el-Yemân (r.a) şöyle demiştir: Vallahi, arkadaşlarım unuttular mı, yoksa unutmuş mu göründüler; bilmiyorum; Vallahi. Rasûlullah (s.a) Dünyâ'nm sonu gelinceye kadar çıkacak; olan tâbîlerinin sayısı üçyüze ve daha fazlaya varan fitne liderlerinin hiçbirini bırakmadan; hepsini, bize, adı baba adı ve kabilesinin admı anarak haber verdi.[21]

Açıklama

Anlaşıldığına göre, Hüzeyfe (r.a), Sâhâbîlerin Rasûlullah (s.a)'in haber verdiği fitneler konusunda konuşmayıp susmalarından yakınmakta ve onların bu suskunluklarına sebebin Rasûlullah'dan duyduklarını unutmaları mı, yoksa bir maslahata binaen unutmuş görünmeleri mi olduğunu, bilmediğini, söylemektedir. Bilahare Hüzeyfe, kıyamete kadar çıkacak olan ve peşinden gelecekler üçyüz ve daha fazla kişi olacak olan tüm fitne çıkarıcıları, Hz. Peygamber'in şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıkça haber verdiğini bildirmektedir.
Avnü'l Ma'bûd müellifi Kârî'den naklen "Fitne lideri"nden maksadın insanları sapıklığa çağıran, bid'ate sevk eden İslâm düşmanları olan ve müslümanlarla savaş edenler olduğunu söyler. El Ezhâr'da da fitne liderlerinin, fitne çıkaran ve insanları ona davet eden liderler olduğu ifade edilmektedir.
Allame el Erdebilî, Hüzeyfe'nin bu hadisi ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in; tabileri üçyüz ve daha fazla olacak olan fitne liderlerini haber verdiğini, ama tâbîleri daha az olanları anmadığını söyler. Aynı zat, bu hadisin Hz, Peygamber (s.a)'in ümmetine olan şefkat ve merhametine, onun ilmine delâlet ettiğini ve bunun bir mucize olduğunu ilâve eder.[22]

4244... Sübey b. Hâlid şöyle demiştir:
Tüster feth edildiği zaman[23] Küfe'ye gelmiştim. Oradan katır getiri-yordum. Mescide girdim, bir de ne göreyim: İnsanlardan bir topluluk ve aralarında bir adam oturuyor. Onu gördüğümde Hicazlılar'dan birisi olduğun hemen anladım.
"Bu (zat) kim?" dedim. Oradakiler bana asık bir suratla dik dik baktılar ve,
"Sen bunu bilmiyor musun? Bu Rasûlullah'ın (s.a)'in arkadaşı Huzeyfe b. El Yamân'dır" dediler.
Hüzeyfe (r.a): "İnsanlar Rasûlullah'ın (s.a)'j (Ümmeti için) hayırlı olan şeyleri sorarlardı. Ben ise şer olanını sorardım." dedi. Halk ona gözlerini dikti. (Dikkatle dinlemeye başladı.)
Hüzeyfe devamla şöyle dedi: Ben size hoşlanmayacağınız şeyler haber vereceğim, Ben Rasûlullah (s.a)'e
"Yâ Rasûlullah, Allah'ın bize verdiği bu hayırdan sonra yine eskisi gibi şer olacak mı? Bana haber ver" dedim.
Evet, karşılığını verdi,
Ondan korunma(nın yolu) nedir?
Kılınç (Savaş),
Peki sonra ne olacak Yâ Rasûlullah?
Eğer yeryüzünde Allah'ın bir halifesi olursa, sırtına (haksız yere) vursa malını alsa bile ona itaat et, ama eğer Allah'ın halifesi bulunmazsa, o zaman ağaç kökü kemirerek (Issız bir yerde öl).
Sonra Ne olacak, (Yâ Rasûlullah)?
Sonra Deccâl çıkacak. Onunla birlikte bir nehir ve bir ateş bulunacak. Onun ateşine düşene Ecri (sevabı) verilecek, günahı silinecek, nehrine düşene ise günahı verilecek ve sevabı silinecek
Daha sonra ne var?
Daha sonra kıyamet kopacak.[24]

Açıklama

Hâdis-i şerifte geçen bazı tâbirlerin açıklanmasına ihtiyaç var.

Önce bunlara bir göz atalım. Daha sonra da hadis konusunda ileri sürülen görüşlere geçelim:
"insanlardan bir topluluk" Bu cümlenin karşılığı olan "ifâdesini, başka türlü anlayanlar da vardır.
Bu anlayış farkları, kelimenin okunuşundan da kaynaklanabilir.Bizim tercememiz Kamûs'taki (Sadil) okunuşuna göre yapılmıştır.
Mecmâ'da; dâl harfi sakin okunarak "(Sad')" şeklinde "iki kişi arasında bir adam" diye îzah edilmiştir. Yine aynı eserde dâl'm harekesi ile "Mutedil genç" mânâsına da işaret edilmiştir.
Hattabî, Mecmâ'dan nakledilen mânâlardan ikincisine, İbnü'l Esir'de birincisine işaret etmişlerdir.
Bu rivayetleri birleştirerek 'İnsanlardan bir gurup içerisinde mutedil bir genç" demek mümkündür.
"...Bana asık bir suratla baktılar" Bu tâbir, Hüzeyfe (r.a) tanımadığı için oradakileri Sübey'a olan hoşnutsuzluklarını ifâde için kullanılmıştır. Nihâye'de bu cümlenin karşılığı olan "(fe tecehhemenî) " kelimesi, "beni katı ve kerih bir yüzle karşıladılar" diye izah edilmiştir.
"Ağaç kökü kemirerek öl" sözünden maksat, Sindî'ye göre müslümanların başında Allah adına hüküm veren bir halife bulunmadığında, halktan ayrılıp uzlete çekil" demektir.
Beydâvî ise bu konuda şöyle demektedir: "Yer yüzünde halife olmadığı zaman, insanlardan ayrıl ve zamanın sıkıntılarına tahammül et. Ağaç kökünü kemirmek, sıkıntıya katlanmaktan kinayedir. Bu, acıdan, taşı ısırdı, demeye benzer. Yada maksat, ona sarılmaktır. Başka bir hadisteki, onu azı dişlerinizle ısırınız, sözüne benzer"
Onunla birlikte bir nehir ve bir ateş bulunacak"
Bu cümle Deccâl'le birlikte iki hendek bulunacağını, bunlardan birinde su, öbüründe ateş olacağını bildirmektedir. Bu sözlerin hakikî mânâya kullanılmış olması muhtemel olduğu gibi, bunun bir sihir ve hayâle işaret olması da muhtemeldir. Yani bir hendeğin su ile, öbürünün de ateş ile dolu imiş gibi gösterileceği ve Decca'lin insanları suya davet edeceğinin anlatılmış olması muhtemel olabilir.
Bu kelimelerden; su, dünya zevk ve eğlencelerinden, ateş de taâtlerden ve meşru olmayan zevkleri terkten kinaye olabilir.
Kanaatimizce Efedimiz'in maksadı budur. Rasûlullah, bu sözleri ile Deccal çıktığı zaman; ümmetini, ona uymamaya, onun sevimli gösterdiği şeyin zıddını almaya teşvik etmektedir. Bu mânâya da Deccal'in teşvik ettiği nehre girenin günah işlemiş olacağı ve eski sevaplarının silineceğini, Deccal'in kötü gösterdiği ateş'e girenin ise sevap kazanacağı ve eski günahlarının silineceğini söyleyerek işaret etmiştir.
Hüzeyfe (r.a)'ın, Rasûlullah'a fitnelerle ilgili olarak sorduklarının ilki, "Allah'ın bize verdiği bu hayırdan sonra, yine eskisi gibi şer olacak mı?" sorusudur. Buradaki hayırdan maksat İslâm Dini, şer'den maksat şirktir. Yani maksat, İslâmdan sonra insanların bir daha küfre dönüp dönmeyeceklerini anlamaktır.
Hz. Peygamber (s.a) Hüzeyfe'nin bu sorusuna "Evet" cevabını vermiş ve o fitneye silâhla karşı çıkılmasını emretmiştir. Katâde; Hüzeyfe'nin, Rasûlullah'tan naklen haber verdiği bu fitnenin Rasûlullah'ın vefatından sonraki riddet (dinden dönme) olayları olduğunu söyler. Bu olaylar Hz. Ebu Bekir'in hilâfeti esnasında olmuştur.
Hadis'in izahını Hafızın şu sözleriyle bitirelim:
"Hadiste, Allahm kullar hakkında hikmetlerine işaret edilmiştir: Şaha-bilerden çoğuna, tatbik etmeleri ve başkalarına tebliğ etmeleri için hayır yollarını sormayı sevdirmiştir.Hüzeyfe'ye ise kaçınması ve Allah'ın kurtulmasını dilediği kullarını korumaya sebep olması için, şer olan şeyleri sormayı sevdirmiştir. Ayrıca bu hadiste, Rasûlullah'm gönlünün genişliğine ve onun tüm hikmet yönlerini bildiğine işaret vardır. Efendimiz, her soru sorana, uygun bir şekilde cevap verirdi. Bunlardan her birini seven kişi, o konuda başkalarından daha üstündür. Bu yüzden Huzeyfe Rasûlullah'm sırlarına vakıf idi. O başkalarının bilmediklerini bildirdi. İleride olacak birçok hadiseleri ve Münafıkların isimlerini sadece Huzeyfe bilirdi."[25]

Bazı Hükümler

1- Dini konuları konuşmak için,câmide toplanıp oturmak caizdir.
2- Gayr-i meşru olmamak kaydı ile herkesin ayrı konulara ilgi duyması normaldir.
3- Hz. Peygamber (s.a)'in vefatından sonra bir takım kargaşaların çı-kacağj daha önceden Hz. Peygamber tarafından haber verilmiştir.
4- Yeryüzünde Allah'ın hâlifesi bulunmadığı, ahkâmının uygulanmadığı zamanlarda uzlete çekilmek caizdir.
5- Müslümanlar, dünyanın cazip görünen zevklerine dalmamak, zor da görünse Allah'ın rızasına uygun filleri işlemelidir.[26]

4245... Bize Muhammed b. Yahya b. Farîs haber verdi. Bize Ma'mer-den naklen Abdurrezzak haber verdi. Ma'mer, Katâde; Katade, Nasr, b. Asım'dan; o da, Halid b. Halid el - Yeşkürî'den bu (önceki) hadisi haber verdi. (Bu rivayette) Huzeyfe dedi ki:
(Rasûlullah'a) Kılıçtan sonra (ne olacak)? dedim,
"(Kalplerde) fesat kalıntısı ve duman üzerinde bir sulh" buyurdu.
(Ma'mer) Hadisin kalanını söyledi, ve şöyle dedi:
"Katâde bunu, Hz. Ebu Bekir zamanındaki riddet (dinden çıkma) olaylarına hamlederdi. Yine katâde (metindeki) ala akzâın (kelimesi)nin (kazaen) kir hüdnetün (kelimesi)nin de. "Kinler üzerine yapılan sulh " olduğunu söyler.[27]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadisin değişik bir şeklidir.Burada, öbür rivayette olmayan bazı kelimeler vardır. Bu kelimeler, "(Kalplerde)

fesat kalıntısı" ve "duman içerisinde bir sulh" şeklinde terceme ettiğimiz tâbirlerdir. Rivayetin sonunda Ma'mer, bu kelimelerin ne mânâya geldiklerini Kata'deden nakletmiştir. Ama yine de daha izaha ihtiyaç vardır.
"...Fesat Kalıntısı" diye terceme ettiğimiz " terkibini Avnü'l Ma'bûd müellifi şu şekilde tefsir etmiştir: Yâni insanlar kalplerindeki fesat üzere kalacaklar. "kelimesi "..... "(kazâûn) kelimesinin çoğuludur. O da göz ve su üzerindeki toz ve kir tabakasıdır. Fesâd bu kire benzetilmiştir.
"Duman üzerinde bir sulh" Duman kelimesi ile ifade edilmek istenen, hile nifak ve ihanettir. Yani kılıçla hâili gereken bu fitneden sonra, görünüşte sulh, ama aslında kalpte hiyânet, hile ve nifak olan bir hâdise olacaktır.
Bundan sonra gelecek olan rivayete göre. bu tabiri, bizzat Rasûluliah (s.a) Efendimiz '"Milletlerin kalpleri eskiden olduğu hâle dönmez" diye tefsir etmiştir. Yâni aralarında sulh bile olsa, daha Önceki dostluk ve samimiyet kalmaz.
Hattabî bunu, "kin kalıntıları üzerinde sulh" diye izah eder.
Aliyyü'l Kâri, bizim şeyh AbdülhamıcTın tâlikına tebaen "duman" diye terceme ettiğimiz" "dehan" kelimesinin aslında bulanıklık, siyaha çalan renk mânâsında olduğunu bunun da içerisinde fesat karışık olan sulhu hissettirdiğini söyler.
Yukarıya aktardığımız izahlar eski âlimlerin söyledikleridir. Bezlü 1 Mechûd müellifi ise üstâd Muhammed Yahya'nın hocasının ders takririnden şunları yazdığını söylemektedir. dan maksat, bir miktar hayrın kalması ama bunun önceki hayır gibi temiz olmayıp, içerisinde biraz kötülük ve bulanıklığın bulunmasıdır.
Bu izah, hayırdan sonra gelecek ve kılıçla defedilecek olan şerrin, Hz. Ebû Bekir dönemindeki riddet olduğu tarzındaki anlayışa uygun değildir. Çünkü, riddet hadisesi bastırıldıktan sonra herhangi bir karışıklık kalmamıştır. Aksine karışıklıklar, Hz. Osman'ın vefatından sonra baş göstermiştir.
Bezi müellifi Sehârânfûrî, bu izahları göz önüne alarak hadisteki "kılıçla" sözünü, Hz. Osman'ın katli sebebiyle ortaya çıkan savaşlara hamletmenin daha uygun olacağını söyler. Buradaki silâha doğrudan sarılmanın da fitne çıkarmak olmayacağını, çünkü fitnenin doğru ile yanlışın ayrılmadığı yerde olacağını hata belli olunca doğruya yardımın şart olduğunu ekler.
Kanaatimizce, bu tür hadisleri belirli olaylara tahsis etmek uygun değildir. Çünkü Rasûlulla'm muradının ne olduğunu kesin olarak bilmek mümkün değildir.[28]

4246... Nasr. b. Asım el-Leysî şöyle demiştir:
Benû Leys'ten bir heyet içerisinde el Yeşkürî'ye[29] geldik.
El-Yeşkûrî:
"(Bu) heyet kim"? dedi.
"(Biz) Benû Leys'(iz)- Sana Hüzeyfe hadisini sormaya geldik" dedik.
El Yeşkûrî hadisi şöyle aktardı:
Hüzeyfe:
" YaRasûlullah bu hayırdan sonra şer var mı?" dedi.
Rasûlullah: "Fitne ve şer..."
Hüzeyfe:
"Yâ Rasûlullah, bu serden sonra hayır var mı?" dedi.
Rasûlullah üç defa:
"Yâ Hüzeyfe, Allah'ın Kitab'ını öğren ve içindekilere uy (bu soruyu bırak)"[30]
Hüzeyfe:
"Yâ Rasûlullah, bu serden sonra hayır var mı?"
Hz. Peygamber:
"Duman üzerinde bir suh ve içerisinde fitneler olan bir toplum."
Hüzeyfe:
"Yâ Rasûlullah duman üzerindeki Sulh nedir?"
Hz. Peygamber:
"Milletlerin kalpleri eskiden olduğu hale dönmez (Eski sevgi kalmaz)."
Hüzeyfe:
"Ya Rasûlullah, bu hayırdan sonra şer var mı?"
Rasûlullah:
"Kör ve sağır fitne... cehennemin kapılarında fitneye çağıran da-vetçilef olacak. "Yâ Hüzeyfe, senin bir kök ısırarak (yiyerek) ölmen o fitnecilerden birisine uymandan daha hayırlıdır."[31]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde, buradaki rivâyetin sa(jece son tarafı vardır. İbn Mâce'nin hadisi şu şekildedir. "Fitneler olacak, onların kapılarında, cehennem ateşine çağıran davetçiler bulunacak, Senin bir ağacın kökünü ısırarak öl men onlardan birisine uymandan daha hayırlıdır."
Hadîsin Sahîh-i Müslim'de de buradakinden hayli farklı bir rivayeti vardır.[32]
Hâdis-i şeriften anladığımıza göre; Hüzeyfe b. El-Yemân, Hz. Peygamber (s.a)'e içerisinde bulundukları hayırlı durumdan sonra tekrar eskisi gibi kötülüklerin gelip gelmeyeceğini sormuş, Hz. Peygamber (s.a) de bir takım fitnelerin çıkacağını haber vermiştir. Hüzeyfe, çıkacak fitnelerin bastırılıp tekrar iyi ve hayırlı günlerin gelip gelmeyeceğini sormuş, Efendimiz sanki bu tür soruları lüzumsuz görmüş ve "Yâ Hüzeyfe, sen (bu gibi sorularla uğraşma) Allahın Kitab'ını öğren ve içindekilere uy"

buyurmuştur. Ancak Hüzeyfe soru sormaktan vazgeçmemiştir.
Hüzeyfe'nin sorduğu soru ve aldığı cevaplardan anlıyoruz ki, Müslümanlar arasında çıkan fitneler, yatıştırılacak ve tekrar sulh ve sükûn doğacak; ama bu sulh, samimiyetten uzak, kin ve düşmanlıklar gizli; her an hortlayacak tipte olacak, birlik içerisinde olanları birleştiren de onların imanı ve dinlerinden ziyâde bir takım kötülükler ve günahlar olacaktır
Hz. Peygamber (s.a) in bildirdiğine göre en sonunda kör ve sağır bir fitne olacak ve fitne çıktığında insanları kötülüğe ve cehenneme ağıran kişiler bulunacaktır. O zaman halk içinde yaşamaktansa, ıssız yerlerde aç kalarak; gerekirse ağaç kökü yiyerek, yaşamak, bu fitneye karışmaktan çok daha iyi olacaktır.
"Kör fitne" den maksat, insanların gözünü köreltip hakkı görmelerine mâni olan fitnedir. "Sağır fitne" den inaksalda, o fitnenin, insanların kulaklarını, hakkı ve nasihati duymayacakları şeklide sağır etmesidir.
Kâdî îyâz, fitnenin kör ve sağır oluşunu şöyle izah etmektedir: "Fitnenin hiç bir çıkış yolu görülmeyecek ve yardım etmek isteyenlerin sesi duyulmayacak bir şekilde olmasıdır. İnsanlar, o fitne içerisinde basiretlerini yitirecekler, hak olan sözleri duyup düşünmek ve kendilerine edilen nasihâtları dinlemekten kaçınacaklardır."
Aliyyü'l Kârî'de bunun o fitnenin karanlığı ve içerisinde hakkın meydana çıkmamasından, şiddetten ve fitnecilerin sertliğinden kinaye olduğunu söyler,[33] Şüphesiz bunlar, birer anlayış şeklidir. Kesin olan, insanların basiretini kapatıp, Hakkı duymalarını engelleyecek büyük bir fitnenin gelecek olmasıdır. İnsanların hakikati görmesini ve hakkı duymasını engelleyen şeyin, medeniyetin getirdiği şaşalar, nefislere ve şehvetlere hitabeden ve gözleri kamaştıran, başka birşey görüp düşünmelerine mâni olan, yazılı ve sözlv faaliyetlerin olması mümkündür. Bunlara gerçeklerin, hak ve hakikatin anlatılıp öğretilmesini otorite yoluyla engellemek de eklenebilir.
Bu fitne içerisinde cehennem ateşine çağıran davetçilerin de insanları, dinden ve Allah inancından uzaklaştırmaya çalışan dinsizlerin, insanların basiretini kapatmaya çalışan şehvet, zevk, eğlence ve fuhuş delâletlerinin olması muhtemeldir.
Hadisin sonunda, Hz. Peygamber (s.a) Huzeyfe'ye, o cehennem davet-çisi fitnecilere uymaktansa, uzlete çekilmenin, tenhalara kaçmanın daha hayırlı olacağını söylemişlerdir. Dikkat edilirse, Efendimiz "Sen onlara uymadan" buyurmuştur. Yani, fitnecilere uymayıp kendisini onlara kaptırmayanların, toplum içinden çekilip meydanı tümüyle fitnecilere bırakmasını tavsiye etmiyor. O halde müsiüman sadece kendisini düşünüp kaçmamalı, hicretin caiz olduğu gibi cihâdın farz olduğunu düşünmelidir. Fitnecilerin davetine uymamalı. bununla da kalmayıp onlarla mücadele etmeli, tuzaklarına başkalarının düşmesini engellememelidir. Ama fitnecilere kapılacağından eminse veya bundan fevkalade endişe duyuyorsa, kenara çekilip yalnız kalması daha iyidir.[34]

4247... Sûbey b. Halid bu (önceki) hadisi Hüzeyfe (r.a)"den o da Rasûlullah (s.a)'den rivayet etti.
(Bu rivayete göre) Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"O gün bir halife bulamazsan, ölünceye kadar kaç. Sen (ağaç kökü) ısırarak ölürsen, (bu) daha hayırlıdır."
Râvî, hadisinin sonunda şöyle dedi:
Ebu Hüzeyfe dedi ki:
"Bundan sonra ne olacak?" dedim.
Rasûlullah (s.a) Şayet bir adanı kısrağın doğurmasını istese, o doğurmadan kıyamet kopacaktır."[35]

Açıklama

Avnü'l Mabûd sahibinin, Mişkat'tan nakline göre hadisin bir rivayeti de şu şekildedir. "Sonra tay doğacak ama kişi kıyamet kopuncaya kadar, ona binemeyecek" Bu rivayete göre meydana gelecek son fitne, kıyamete çok yakın olacaktır. Bezlü'l Mechûd'da, anılan bu fitnenin, önceki hadiste ifâde edilen "Kör ve sağır fitne" olduğu bildirilmektedir. Bu fitne, kıyamete o kadar yakın olacak ki, meselâ bir kişi kısrağının yavrulamasını isteyecek ve bunun için gerekli tedbirleri alacak, ama buna imkân bulamayacaktır. Yahut dünyaya gelen bir tayın büyüyüp kişinin ona binmesine fırsatı olmayacaktır.
Bundan maksadın Hz .İsa zamanı olduğu da söylenmektedir. Çünkü, o zaman, insanlar birbirleri ile savaş için taya binme ihtiyacı duymayacaklardır. Bir başka görüşe göre, bundan maksat DeccaTin zamanıdır. Dec-cal çıktıktan sonra kıyamete fazla zaman kalmayacaktır.[36]

4248... Abdullah b. Amr (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir imama biat edip de ona elinin safkasım[37] ve kalbinin semeresini veren (samimi olarak biat eden) kişi, gücü yettiğince ona itaat etsin. Eğer bir başkası çıkıp o imamla nizalaşırsa boynunu vurunuz"
(Abdurrahman b. Abdi Rabbi'l Kabe der ki:) (İbn Amr'e) "Bunu, sen, bizzat Rasûlullah'tan mı işittin?" dedim. "Onu kulaklarım duydu ve kalbim hıfzetti" dedi. "Senin şu amcan oğlu Muâviye bize (birşeyler) yapmamızı emrediyor,biz de yapıyoruz" dedim.
"Allah'a itaat konusunda ona itaat et, ama Alla'a isyanda karşı açık" dedi.[38]

Açıklama

Hâdis-i şerifin, Müslim ve İbn Mâce'deki Rivâyetleri buradakinden hayli uzundur. Meseleyi daha iyi tasavvur edebilmek bakımından Müslim'in rivayetini aynen buraya Abdurrahman b. Abdî Rabbî'l Ka'be şöyle dedi:
Mescid-i Haram'a girdim, baktım ki Abdullah b. Amr b. As Kabe'nin gölgesinde oturuyor. İnsanlar başına toplanmışlar. Ben de vardım ve yanına oturdum Abdullah şunları söyledi:

Bir seferde Rasûlullah (s.a)'le birlikte idik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzenliyor, kimimiz ok atıyor, kimimiz de mer'adaki hayvanların başında duruyorduk Derken Hz. Peygamber'in müezzini, namaza toplanın, diye seslendi. Biz de Rasûlullah'ın yanında toplandık. Efendimiz şöyle dedi:
Benden önceki her peygambere, ümmeti için hayır bildiği şeyleri onlara öğretmesi, şer bildiği şeylerden de sakmırması bir hak ve görev oldu. Şüphesiz, sizin şu ümmetinizin afiyeti öncekilerine verilmiştir. Sonrakilerine ise belâ ve hoşlanmıyacakları bir takım şeyler gelecektir. Bir fitne gelecek, birbirini aratacak. Öyle bir fitne gelecek ki mü'min, işte bu benim helâkımdır, diyecek. Sonra o açılacak yine bir fitne gelecek, Mümin, işte bu (benim helakim) diyecek. Artık kim cehennemden uzaklaştırılıp, cennete sokulmak isterse, oun ölümü Allah'a ve ahiret gününe inanır olduğu halde gelsin. O, insanlara kendisine yapılmasını istediği şekilde muamele etsin. Bir kimse bir imama bîat etmiş, ona elini vermiş ve samimiyetle bağlanmış ise, eğer gücü yeterse, itaat etsin. Başka biri gelir de o imamla nizaa tutuşursa, sonrakinin boynunun vurunuz.
Abdurrahman der ki: Ben Abdullah'a yaklaşarak "Allah aşkına söyle, bunu Rasûlullah'tan bizzat mı işittin?" dedim. Elleri ile kulakları ve kalbini işaret ederek, onu iki kulağım işitti, kalbim de öğrendi, dedi.
Ben kendisine:
Şu amcan oğlu Muâviye var ya, bize aramızda mallarımızı, haksız yere yememizi ve kendi kendimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah (cc)
"Ey İnananlar, kendi kendi aranızda mallarını haksızlıkla yemeyin, ama sizin karşılıklı rızanızla bir ticaret olursa müstesna, kendi kendinizi de öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah size merhametlidir."[39] buyuruyor, dedim.
Sen ona Allah'a itaat hususunda itaat et, Allah'a isyan konusunda da karşı çık, dedi."'
Görüldüğü gibi Müslim'in rivayeti Ebû Davud'un kinden oldukça uzun.
Hadisin Sahîhî Müslim ve Sünen-i İbn Mâce'dcki rivayetleri de göz önüne alındığında şunu anlıyoruz:
Hz. Peygambcr'in vefatından sonra müslümanların başına bir takım belâ ve musibetler gelecektir. Bunlar öyle olacak ki nerede ise gelen gideni aratacak ve mümin her bir fitne gelişinde "bu beni mahvedecek" diyecektir. İşte bu ortam içerisinde, Allah'a ve ahirete inanmış bir vaziyette ölenler cennete gireceklerdir. Mümin o şekilde ölebilmeye çalışmalıdır. Ayrıca mü'min kendisine yapılmasını istemediği bir muameleyi başkalarına yapmamalı, kendisine nasıl davramlmasını istiyorsa başkasına da öyle davranmalıdır.
Hadisin Sünen-i Ebû Davûd'daki kısmı ise İmamlık, yani devlet başkanlığı ile ilgilidir. Hz. Peygamber bu konuda bir devlet başkanına biat eden kişinin, artık ona itaat etmesi, kendisine isyan edenlere karşı onu koruması gerektiğini ifâde buyurmuştur.
Hadisin sonunda belirtildiği üzere râvî Abdurrahman; Abdullah b. Amr'a, Muaviye'nin kendilerine bir şeyler yapmalarını emrettiğini; onların da yaptıklarını söylüyor. Bundan maksat, Hz. Muaviye'nin, esas halife Hz. Ali olduğu halde, kendilerine Ali (r.a) ile mücadele etmelerini cm-retmesidir. Çünkü, bu soru, Abdullah'ın Hz. Peygamber (s.a)'in bir halifeye biat edildikten sonra artık ona itaatin gerekli olduğunu söylediğini haber vermesi üzerine gelmiştir. Abdurrahman ona, sen böyle diyorsun, ama amcanın oğlu Muaviye bize hâlife olan Ali'ye karşı çıkmamızı istiyor, biz de denileni yapmak zorunda kalıyoruz, diyor. Abdullah'da "Allah'a isyan konusunda" onun emrine itaat etmemesini, Allah'a taâtte ise itaatin gerekliliğini söylüyor. Abdullah'ın bu sözünü hem, Muaviye'nin Allah'a isyanı emrettiğini ihsasa hem de aksine ihtimali vardır.
Bilindiği gibi Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki hilafet kavgası, müslümanlar arasında büyük ayrılıkların çıkmasına, bir çok müslüman kanının dökülmesine ve tesiri zamanımıza kadar uzanan büyük fitnelerin çıkmasına sebep olmuştur. Müslümanlar, bu kavgada genelde, Hz. Ali'nin haklı olduğunu; esas hilâfetin onda olduğunu, Hz. Muaviye'nin ise bir ietihad hatası işleyerek Hz. Ali'ye karşı çıktığını söylerler. Hz. Muaviye, sahâbî'den birisi olduğu ve Rasûlullah (s.a) ashabını övdüğü için, onu günahkarlığa iiisbet etmezler ve halifeye isyan eden bir âsi olarak değerlendirmezler. Tabiki, bu konuda hassasiyet gösterenler ehl-i sünnet alimleridir. Müslümanların başına büyük gaileler açan bu kavgaların unutulmayıp, canlı tutulması ve bu sebeple müslümanlar arasına tefrikalar sokup birbirlerine düşürülmesi, şüphesiz, ya gayri müslimlerin ya da gafil müslümanların işidir.
Biz bu konuyu kendi kaynaklarına terk ederek hadisteki "Allah'a taat konusunda ona itaat et" sözü ile ilgili olarak Bezltri-Mechûd'daki bir değerlendirmeyi özetlemek istiyoruz.
Râvi'riin sorusuna karşılık, Abdullah b. Amr'm verdiği cevap pek uygun düşmemektedir. Çünkü, hz. Ali'ye daha önce biat etmişlerdir ve o, hilâfete daha müstehaktır. Hz. Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı ilk savaşı haksızdır. İçtihadında hatâ etmiştir. Buna sebep kendisine gelen, tevatür derecesindeki haberlerin ona Osman'ın katlinin Hz. Ali'nin işareti ile intibaı vermesidir. Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin'in kapıda bulunuşları da buna bir delil ve fesatçı muannitlere bir hüccet olmuştur. Sâhâbrlerden Yezîd'e biat edenler ve biat etmiyenler için de aynısını söyleriz. Şüphesiz Hz. Peygamber'in "Ötekinin boynunu vurunuz" emri mutlak değildir. Nasıl böyle olsun ki? Çünkü eğer bu emir, hiç bir kayda bağlı kalmadan mutlak olsaydı teklifi mâlâyütak olurdu. Nasıl böyle olsun ki? Bu emir ancak, asiyi öldürme imkânına sahip olana yöneliktir; gücü yetmeyene değil! Böyle olunca; çaresiz kalınca, isyankar lidere boyun eğmenin caiz olduğu anlaşılır. Aksi halde boşu boşuna nefsi tehlikeye atmak söz konusudur.
Hz. Ali'nin vefatından sonra tüm sahâbîler, Hz. Muaviye'nin hilâfetinde ittifak etmişlerdir. Yezid'in hilafetî konusunda ise çeşitli guruplara ayrılmışlardır. Kimisi, zalim hükümdarlara da itaatin gerekliliği konusundaki emirlerin zahirini esas alarak onun halifeliğini caiz görmüşler, kimileri de onun halifeliğini kabul etmeyerek başka bir halifenin seçilmesini gerekli görmüşlerdir Abdullah b. Zübeyr (r.a) bu ikinci gruptadır. O kendisini hilâfete lâyık görmüş ve biat almıştır. Herhalde onun biat alışı, ya Yezid'den önce ya da onunla birlikte olmuştur. Her iki halde de O, Yezid'e isyan etmiş sayılamaz. Çünkü, Yezîd halife olmamıştı ki, kendisine çıkanlar âsi olsun. Abdullah b. Ömer'in ona biat etmesi de onun güç üstünlüğünü görmesinden ve fitne çıkacağından korkmasından ötürüdür. İbn Zübeyr ise, Yezîd'e karşı koyma gücünü kendisinde görmüş onun için biat etmemiştir.
Burada akla bir soru gelebilir: Hz. Hüseyin, her ikisine de biat etmemiştir. O halde, O, en azından birisine karşı âsi sayılmaz

mı? Bu soruya şöyle cevap verilebilir. Hz. Hüseyin, Yezîd'e biat etmedi, çünkü onu bu işe layık görmüyordu Üstelik Ehlü'1-hâl ve'l-akd henüz onun hilâfetinde ittifak etmemişlerdi. İbn Zübeyr'e biat etmeyiş sebebi de onun halifeliği haberi kendisine ulaşmamasından olabilir. Yahut ulaşsa bile, Medine'ye varınca ona biat etmek istediği halde meydana gelen olaylar yüzünden buna imkan bulamamış olabilir. İkinci bir ihtimal olarak, İbn Zübeyr'de Yezîd'e karşı koyacak güç göremediği için özelikle gecikmiş olması mümkündür.
Bu zatların hiçbirisini âsi saymak mümkün değildir.[40]

Bazı Hükümler

1- Müslümanlar kendilerine lider olarak seçtikleri kişiyi başka liderlik iddiasında bulunanlara karşı korumakla yükümlüdürler.
2- Liderin Allah'a tâat konusundaki veya Allah'ın emrine muhalif olmayan emirlerine uymak lazımdır.
3- Allah'a isyan konusundaki emri, emri veren devlet başkanı bile olsa uymak caiz değildir.
4- Silâh yoluyla İdareyi ele geçirenin, Allah'a isyan mâhiyetinde olmayan emirlerine uymak caizdir.[41]

4249... Ebû Hureyre (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yaklaşan serden (dalıy) Vay arapların haline, Elini (savaştan) çeken kurtuldu."[42]

Açıklama

Hadisin Buhari, Müslim ve İbn Mâce'deki rivayeti Zeynep binti Cahş (r.a)'dandır. Buralardaki rivayetler arasında, ufak bazı farklar olmakla beraber, birbirlerine olan benzerlikleri Ebû Davud'un bu rivayetine olan benzerliklerinden daha yakındır. Buharî'nin Kitabü'l Fiten'deki rivayeti şu şekildedir. Zeynep binti Cahş (r.a) şöyle demiştir.
Rasûlullah (s.a) yüzü kızarmış bir vaziyette uyandı. Şöyle diyordu: "Lâilâhe illallah, yaklaşan serden (dolayı) vây Arapların haline !Bugün Yecüc ve Mecüc Şeddinden şu akar -Süfyan; doksan veya yüzü işaret etti.- [43]
Rasûlullah (s.a)'e, Aramızda sâlihler varken biz helak olacak mıyız? denildi. "Fısku fücur çoğaldığında evet" buyurdu."
Hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a) yakında bir fitnenin çıkacağını ve bu yüzden, müslümanlarm sıkıntıya düşüp rahatsız olacaklarını haber vermiştir. Hadiste Özellikle Araplar anılarak "Vay Arapların haline" denilmesine sebep, o zaman Müslümanların büyük çoğunluğunun Araplardan oluşudur. Yoksa, maksat arap olmayanların gelecek olan bu fitneden rahatsız olmayacaklarını ihsas değildir. Sindî'nin ifâdesine göre ise, bu tahsise sebep Arapların ilk müslüman olanlar olmalarıdır.
Hadîsi terceme ederken "Vây haline" diye terceme ettiğimiz (veylün) kelimesi bir kaç mânâda kullanılmaktadır. Bunlar: Bir şerrin gelmesi, azap için kullanılan bir kelime ve cehennemde bir vadinin adıdır.
Sarihler, Rasûlullah'm yaklaştığım haber verdiği şer, yani fitneden maksadın, müslümanlarm ilk asırda yaşadıkları kargaşalar olduğunu söylerler. Bunlar, Hz. Osman (r.a)'m öldürülmesi ve Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında cereyan eden savaştır. Başka bir görüşe göre de mak'sat, Yezîd ile Hz. Hüseyin Efendimiz arasındaki acı hâdisedir. Avnü'l Ma-'bûd ve Bezlü'l Mechûd müellifleri, sonraki ihtimali daha uygun bulmuşlardır. Bunun Arap olanlar ve olmayanlar arasında açık bir şer olduğunu söylemişlerdir.
Rasûlullah (s.a), o fitnede, savaşa iştirak etmeyip kenarda kalanların kurtulacaklarını ifade buyurmuştur.
Hadisin diğer kitaplardaki, Zeynep Binti Cahş'tan yapılan rivayetinde, o gün Ye'cüc ve Me'cüc şeddinde bir deliğin açıldığı ifade edilmiştir. Yecüc ve Me'cüc denilen milletler kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp fitne çıkartacaklardır. Kur'an-ı Kerim'de (Kehf 83, 96 ve Enbiya 96,97) Yecüc ve Mecüc'den bahsedilmektedir. Bunların hangi milletler olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Kimi alimler Moğollar ve Hunlarin olduğunu söylerler. Bazıları'da Rusların Ye'cüc, İngilizler'in ve Almanlar'ın da Me'cüc sülâlesinden olduklarını. Hiç birisi kesin bir delile dayanmaz.
Ye'cüc ve Me'cüc Şeddinin nerede olduğu konusunda da farklı görüşler vardır. Bu görüşler, Ye'cüc ve Me'cüc Şeddinin: "Çin Şeddi, Ye-men'deki Me'rib Şeddi, Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki demir kapı, Buhara'nm Kokya dağı bitişiğindeki sed şeklindedir. Ye'cüc ve Me'-cüc'un hangi Millet olduğu konusundaki görüşler gibi, şeddin de neresi olduğu konusundaki görüşler de sağlam dayanaktan yoksun birer mütalaadır.
Yine hadîsin Buharı, Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde toplum içerisinde sâlih kullar olduğu halde gelecek azabın umumi olacağı, fisk-u fücurun, yani fuhşun çoğaldığı dönemde tüm insanların helak olacakları ifâde edilmektedir. Bazı âlimler ise fısk-u fücuru mutlak kabul etmişler ve tüm günahlara şâmil olduğunu söylemişlerdir.
Enfâl Sûresi'ndeki şu âyet, Rasûlullah'ın; fitnenin umumi olacağı tarzındaki haberlerini teyid etmektedir:
Öv/e hır fitneden sakınınız ki o, hiç de sizden sadece zulmedenlere dokunmak fa kalmaz"[44]

4250... Ebû Davûd dedi ki:
Bana İbn. Vehb'den haber verildi; dedi ki: Bize Çerir b. Hâzim, Ubeydullah b. Ömer'den haber verdi. O NâfTden, Nâfî'de îbn Ömer'den, Ra-sûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti.
"Yakın bir zamanda Müslümanlar Medine'de muhasara edilecekler, öyle ki en uzak sınır karakolları, selâh olacak"[45]

Açıklama

Avnü'l Ma'bud'da, hadiste mechûl bir şahsın bulundugu, çünkü Ebû Davud'a hadîsi haber veren şahsın belirtilmediği ifâde

edilmektedir.
Bezlü'l Mechûd'da bu sözler müstakil bir hadîs olarak ele alınmamış:, bir önceki hadîs içerisinde verilmiştir.
Hadîsten anladığımıza göre, Müslümanlar, bir gün düşman tarafından sıkıştırılacak ve Medine-i Münevvere ile selâh denilen yer arasında muhasara edileceklerdir.
Hadis-i şerifte, işaret edilen günde Medine'ye en uzaktaki sınır karakolunun Selah olacağı ifade buyurulmuştur. Sınır karakolu diye terceme ettiğimiz "Mesâlih "kelimesi, " Mesleha" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime aslında silâh deposu mânâsındadır. Ancak, sınır ka-rakollarmdaki insanlar düşmanın ani bir hücumuna karşı pür silâh oldukları için bu isimle tabir edilmiştir.
İbnü'l Esîr, en-Nihâye adındaki eserinde, bu kelimeyi "Sınırları düşmandan koruyan topluluktur. Onlar, silahlı oldukları veya silâh deposunda eğleştikleri için Mesleha denilmiştir. O, gözetlenen karakol gibidir. Orada düşmanın ani hücumunu gözetleyen insanlar vardır." diye açıklamıştır.[46]

Selah:

Hayber yakınından bir yerin adıdır, Hayber ile Medine arasına düşer. Bu kelimeyi Sülah şeklinde okuyanlar da vardır.
Aliyyü'l Kârî, Müslümanların son karakol noktasının, Medine'ye yakın bir mesafede olan Selah'ta oluşu, kâfirlerin sıkıştırmasının şiddetine ve müslümanları kuşatmalarının fazlalığına delâlet ettiğini söyler.[47]

4251... Zührî şöyle demiştir: Selah, Hayber'in yakınındadır.[48]

Açıklama

Bu haber yukarıdaki hadiste geçen Selah denilen Mevkinin, Zührî tarafından yapılan bir izahıdır, Görüldüğü gibi, o Hayber yakınında bir yerdir.[49]

4252... Sevban (r.a)'den rivayet edildi ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Allah (c.c) benim için yer yüzünü dürüp topladı -Yahut "Rabbim benim için yeryüzünü dürüp topladı." dedi.[50] doğusunu ve batısını gördüm.[51] Şüphesiz benim ümmetimin hükümranlığı, dünya'dan benim için dürülüp toparlanan yere ulaşacak. Ayrıca bana kırmızı (altın) ve beyaz (gümüş) olan iki hazine verdi.
Ben, Rabbim'den ümmetim için, onları genel bir kıtlıkla helak etmemesini, onlara kendilerinden başka bir düşman musallat edip de köklerini kazımamasını istedim.
Rabbim, bana şöyle dedi:
"Yâ Muhammed, (s.a) Şüpesiz ben bir şeyi takdir ettiğim zaman, artık o geri çevrilmez. Ben, onları genel bir kıtlıkla helak etmeyeceğim. Onlar aleyhine dünyanın dört bucağından toplansalar bile, köklerini kazısın diye, başlarına kendilerinden başka bir düşmanı musallat etmem. Ta ki, birbirlerini helak etsinler ve birbirlerini esir etsinler."
Ben Ümmetim için ancak sapıtıcı (yoldan çıkartıp bid'atları emreden) liderlerden korkarım. Benim ümmetimin arasına kılıç girdi mi
(iç kavgalar çıkınca), artık kıyamet gününe kadar bir daha çıkmaz. Ümmetimden bazı kabileler, müşriklere iltihak etmedikçe ve yine ümmetimden bazı kabileler putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Şüpesiz, ümmetim içerisinden otuz tane yalancı çıkacak. Onların her biri kendisini peygamber sanacak. Halbuki, ben, Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra Peygamber yoktur. Benim ümmetimden bir grup da Allah'ın emri gelinceye kadar hak üzerine -İbn İsa, "Üstün olarak" dedi. -devam edecek. -Sonra, iki râvî ittifak ettiler - Onlara muhalefet edenler kendilerine zarar vermeyecektir.[52]

Açıklama

Hâdîs-i şerif, Rasûlullah'ın peygamberliğine şahit eden mucizeler kabilindendir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), ileriye matuf bir takım haberler vermiş ve bu haberler aynı ile tahakkuk etmiştir. Gerçekten İslâmiyet tüm dünyaya yayılmış ve bu yayılma genelde doğu batı istikametinde olmuştur. Müslümanlar zenginleşmişler, ganimetler elde etmişlerdir. Irak Kîsrası'nın gümüşleri müslümanların eline geçmiştir. Zaman zaman mevzii kıtlıklar olmakla beraber İslâm Alemi'nin tümünü kaplayan ve onları helak eden bir genel kıtlık yaşanmamıştır. Asırlardan beri tüm küfür alemi çeşitli isimler altında Müslümanlar'i yok etmek, yeryüzünden İslam'ın izini silmek için çalışmalarına rağmen buna muvaffak olamamışlardır, ve inşallah olamıyacak-lardır da.. Buna mukabil Hicret'in ilk asırlarından beri Müslümanlar arasında tefrika girmiş, müslümanlar birbirlerini boğazlamışlar, birbirlerini esir etmişlerdir. Bu hâl zamanımıza kadar aynı şekilde devam etmiş ve hâlâ'da sürüp gitmektedir.
Rasûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi, gayri müslîmler onları alt edemediler ve İslâm'ı yok edemediler, ama içlerinden çıkan liderler, onları sapıttılar, yönlerini değiştirdiler. Değişik fikirler ve akımlar ortaya atarak, halkı, o akımların içine soktular. Dinlerinin ve inançlarının içine bir takım hurafe ve bid'atlar soktular Ruhlarını alıp, onları kabukla oyaladılar. Müslümanları gayri müslimlerin birer uydusu hâline getirdiler, içleri ve dışlarıyla onlara benzettiler. Müslümanlığı isimlerinde bıraktılar. Kendilerinin uydurdukları ve gayri müslimlerden aldıkları birtakım nizamları, İslâm'ın yerine ikâme ettiler.
Bazı müslüman topluluklar, gerçekten müşriklere iltihak etti. Bazıları, çeşitli isimler altındaki putlara tapınırlar hale geldiler. Bu durum Hz. Peygamber'in vefatından iibaren yalancı peygamberlerin çıkması ile başladı. Yalancı peygamberlerin arkası kesilmedi de.. Efendimiz, bunların otuz kadar olacağını söyler. İbn Mâce'deki rivayette bu yalancılar Deccal diye

adlandırılmıştır.
İbn Hacer, Buharı şerhinde bu deccallardan bazılarının isimlerini ve özelliklerini anlatmaktadır. Tabiki bu bir tahmindir.
Hadîsin sonunda Müslümanlar'dan bir taifenin Allah'ın emri gelene kadar hak üzere devam edeceği ve muhaliflerin onlara zarar veremiyecek-leri beyan buyurulmaktadır. Fethü'l - Vedûd müellifi, buradaki Allah'ın emrinden maksadın, tüm müslümanların ruhu kabzedileceğinde esecek olan rüzgar olduğunu söyler. Hakim'in Müstedrik'indeki rivayette ise, "Ümmetimden bir taife, kıyamete kadar hak üzere galip olarak devam edecek" şeklindedir. Bu rivayetten, Allah'ın emrinden muradın kıyamet olduğu anlaşılmaktadır.
Münavî ise "Kıyamet yaklaşıncaya kadar... zira yeryüzünde Allah diyen kalmayıncaya kadar kıyamet kopmaz" der.
Hâdîs-in İbn Mâce'deki rivayetinde, Hz. Peygamber Efendimiz, kendisinin Allah (c.c)'den üç şey istediğini söylemiş peşinden ise ikisini saymıştır. Bunlar **1-** Ümmetin tümünü kaplayıp onları helak edecek bir kıtlık vermemesi, **2-** Düşmanların Müslümanlar aleyhinde birleşmemeleridir.
Bu durum, iki şekilde izah edilebilir. Ya hadisteki "üç" Efendimiz'in isteklerinin üç kere tekrarlandığı şekilde anlaşılmalıdır. Ya da Hz. Peygamber istediği üçüncü şeyi söylememiştir.[53]

4253... Ebû Malîk - Yanı el-Eş'arî- (r.a)'dcn rivayet edildiğine göre[54] Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur.
Allah (c.c) sizi (şu) üç şeyden himaye etmiştir.
1- Peygamberinizin size beddua edip de, sizin toptan helâk olmanızdan,
2- Bâtıl üzere olanların hak üzere olanlara galabe çalmasından,
3- Dalâlet (sapıklık) üzere birleşmenizden.[55]

Açıklama

Bu hadîsi Muhammed b. Avf iki ayrı târikten rivâyet etmiştir. Bunlardan birisi, Muhammed b. îsmâîl, babası İsmail ve Damdam ve Şûreyh isnadıdır.
Bu isnad "bize haber verdi" tarzındadır. Diğer isnâd ise 'İsmail'in kitabından okudum, o da Damdam kanalıya Şüreyh'ten" tarzındadır. Bu isnad daha âlîdir. Yani râvî sayısı daha azdır.
Hafız, Telhis.de bu hadisin isnadında inkıta olduğunu, bunun, birden fazla yolla rivayet edildiğini, ama hepsinin tenkide maruz kaldığım söyler. Hafız, başka bir yerde ise, bu hadisin senedinin hasen olduğunu söylemiştir:
Münzirî, Muhammedin babası İsmail hakkında lâf edildiğini; Ebû Hatim ise, Muhammed'in, babasından hadis duymadığını söylemişlerdir.
Hadis-i şeriften Allah tealâ Hazretleri'nin, biz Ümmet-i Muhammed'ı üç felâketten koruduğunu görüyoruz. Metinde de müşahade edildiği gibi; bunlardan birisi, Peygamberimiz'in bedduasına maruz kalmayışımızdır. Halbuki Önceki ümmetlerden, peygamberlerinin bedduasını alıp da helâk olanlar vardır. Meselâ Hz. Nuh, kavmine beddua etmiş, onlar da helak olmuştur. Bizim Peygamberimiz ise, kavmi için beddua etmek şöyle dursun devamlı hidayet istemiş, en sıkıntılı zamanlarında dahi ümmetini hatırından çıkarmamış ümmeti için hayır dua etmiştir.
Cenâb-ı Hakk'ın bize bahşettiği ikinci ayrıcalık, bâtılın asla hakka galip gelemeyeceğidir. Zaman zaman zahirde ehl-i bâtıl güçlü görülebilir. Ama bunlar, geçici ve izafîdir. Aslında ehl-i hakk galiptir. Üçüncü husus da Müslümanların tümü ile sapıklık üzere birleşmeyecekleridir, yani eğer müslümanlar bir konuda görüş birliği halinde iseler o haktır. Bu sebepten dolayı icma, kitap ve sünnetten sonra üçüncü şef i delil olmuştur.[56]

4254... Abdullah b. Mesud (r.a) rivayet edildiğine göre,
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İslâm'ın değirmeni otuzbeş, otuzaltı yada otuzyedi yıl dönecektir. Eğer (bundan sonra) helak olurlarsa, ihtilâfa düşüp din işlerini ihmal ederlerse, yolları kendilerinden önceki ümmetlerden helak olanların yoludur. Eğer dinleri (tahrife ve tağyire uğramadan) kalırsa, yetmiş sene devam eder."
İbn Mes'ud derki:
"Yetmiş yıl, otuzbeş, otuz altı veya otuz yedi yıldan kalan (sonra) dan mı, yoksa baştan mı başlar?" dedim.
Rasûlullah (s.a), "Baştan başlar" buyurdu.[57]
Ebû Davûd der ki: (İsnadtaki Râbî b. Hiraş'ı ha'yı noktalı olarak) " diyen hatâ etmiştir.)[58]

Açıklama

Bu hâdisîn anlaşılmasında ulema arasında hayli ihtilâf edililmiştir. Bu ihtilâflar genelde metinde kullanılan cümlelerin ifâde ettiği mânâları anlama konusunda olmuştur. Bu farklı anlayışları özetlemek istiyoruz:
"İslam'ın değirmeni: .... dönecektir." Bu cümlenin ifâde ettiği mânâda iki görüş vardır.
1- Dinin işlerinin düzgün olarak ve Rasûlullah devrinde olduğu hâl üzere devam etmesidir. Allah'ın ahkâmının uygulanması, hadlerin tatbiki, hilâfet ve velayetin düzgün bir biçimde devamıdır.
Ulema'nm çoğunluğu, anılan cümleyi bu şekilde anlamışlardır. Onlar bu anlayışa götüren amil, belirli bir hızla dönmekte olan değirmenin eski halinden bir değişikliğin olmayışı eski hali ile sonraki halinin aynı oluşudur.
2- Bundan maksat, savaşların çıkması, müslümanlarm birbirlerini Öldürmeleridir. Bu görüş Hattabî ve Begavî'ye aittir.
Değirmenin dönmesi ile savaş arasındaki ilgi şudur: Değirmen döndükçe, taşlar arasındaki taneleri ufalar, öğütür un ufak

eder. Savaş da, savaşa katılanların canlarını öğütür; onları yok eder. Ayrıca Arap edebiyatında savaşın, "Değirmen taşının dönmesi" ile ifâde edildiğini söylerler ve bunun için şahitler getirirler. Meselâ bir şair savaşı vasf ederken "
“Bizim değirmenimiz ve onların değirmeni döndü" demiştir. Ayrıca Ferezdak'in dedesi Sa'saa:"Elini Ce-mel değirmeninden (yani Cemel Savaş 'ında) kaldırdığı zaman Ali b. Ebî Talip (r.a)'a geldim" demiştir.
Avnü'l Ma'bud müellifi, Arap edebiyatındaki bu isti 'mallar j gösterilerek; ikinci, yani Hattabî ve Begavî'nin anlayışlarının sahih olmasının gerekliliği tarzında varid olacak itiraza şöyle cevap vermektedir.
"Şüpesiz Araplar, harpten kinaye olarak değirmenin dönmesini kullanırlar. Ancak bu, sözde açıkça veya işaretle harp kelimesi zikredildiği taktirdedir. Hadiste ise, harp kelimesi geçmemektedir. Türbeştî şöyle der.: Araplar, harpten kinaye olarak değirmenin dönmesini kullanırlar ve harbin değirmeni döndü derler. Onların harp kelimesini anmadan, değirmenin dönmesini savaştan kinaye olarak söylediklerini bulamazsın. Bu hadiste harp kelimesi anılmamış, İslâm'ın değirmeni denilmiştir. Uygun olan, bu sözden maksadın İslâm'ı anılan müddet zarfında işinin; düzgün bir şekilde, eskiden olduğu gibi devam etmesidir. Değirmenin dönmesinin, kişinin işlerinin düzgün bir şekilde yürümesi mânâsında müstear olduğu vakidir..."
Avnü'l Ma'bud müellifi bundan sonra, İbnü'l Esîr'den de önceki mânâyı destekleyen nâkiller yapmaktadır:
"Otuzbeş veya otuzaltı, ya da otuz yedi yıl." Alimler bu sözden maksadın, Anılan müddet zarfında mı yoksa, anılan müddetlere kadar rm olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Başka bir ifâde ile anılan rakamların başındaki "lam" harfinin vakit manasında mı, yoksa gaye için olan "-İlâ" mânâsında mı olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Tercih edilen görüş "lâm"m vakit mânâsında oluşudur. Bu cümledeki rakamlar arasındaki " =veya" kelimesinin hangi mânâda kullanıldığı da tartışılmalıdır. Bazı âlimler bunun tenvî için yada " = bilâkis" manâsında olduğunu söylerlerken, İzâletü'I - Hafâ adındaki eserde, bunun râvîlerden birisine ait bir şek olduğu söylenmektedir.
Rasûlullah'ın haber verdiği bu otuzbeş, otuzaltı, veya otuzyedi senelik müddetin başlangıç zamanı hadisde zikredilmemiştir. Bu müddetin başlangıcının Hicret olması muhtemel olduğu gibi, hadisin varid olduğu, yani Hz. Peygamber'in bu sözü söylediği zaman olması da muhtemeldir. Bu Hadis Hz. Peygamber'in vefatından beş ya da altı yıl evvel varid olmuştur.
Eğer başlangıç müddeti olarak Hicret esas alınırsa, İslâm'ın işlerinin müstakim bir şekilde devam edeceği, otuzbeş yada otuzaltı yıllık müddetin sonu, Hz. Osman'a karşı yapılan ayaklanma olmuş olur, Hz. Ali döneminin bu müddetten hariç tutulması, onun döneminde İslâm âleminin tümünde tek hükümranlığın olmayışıdır. Ama başlangıç zamanı olarak, hadisin varid olduğu an esas alınırsa, otuzbeş yılın bitimi Hz. Ali'de dahil Hülefa-i Râşidîn devrinin sonudur. Cemel Savaşı otuzaltı yılının sonu, Sıffîn savaşı da otuz yedi yılının sonunda olmuştur.
"Eğer (bundan sonra) helak olurlarsa (ihtilafa düşüp din işlerini ihmâl ederlerse, yolları helak olanların yoludur."
Alimler, bu cümlenin anlaşılmasında da ihtilâf etmişlerdir. Çoğunluk, bizim terceme ederken parantezle işaret ettiğimiz şekilde anlamışlardır. Yani helake sebep olan şeyler, helak olarak adlandırılmışlardır. Yani mânâ" eğer onlar durumlarını değiştirir dinlerini tahrif eder, liderlerine karşı çıkar, Allah'a isyan edip zulme dalar ve Allah'ın hududunu terkederlerse..." demektir.
Hattabî'ye göre ise bu söz, "Şayet savaş ve cihadı terk etmek suretiyle helak olurlarsa onların yolu önceki milletlerden helak olanların yoludur." şeklinde anlaşılmalıdır.
"Eğer, dinleri (tahrife uğramadan) kalırsa..."
Bizim tercememiz, Avnü'l Ma'bud müellifinin anlayışına göre yapılmıştır. Hattabî ise, bu cümledeki "din" kelimesinin melik manasında olduğunu söyler ve şöyle der: "Bununla, Ben-i Ümeyye'nin saltanatı ve saltanatın onlardan, Abbasîler'e geçişi kastedilmiştir. Hükümranlığm tam olarak Emevîler'e geçişi ile, Horasan'da Abbasî Devletinin doğuşu ve Emeviler'in zayıflmaya başlayışı arasında yetmiş sene kadar geçmiştir."
Avnü'l Ma'bud müellifi, Hattabî'nin bu sözünün son derece zayıf, hattâ bâtıl olduğunu ve İbn-ül Esir'in şu sözlerini nakleder.
"Gördüğün gibi bu tevil doğru değildir. Çünkü onun işaret ettiği müddet yetmiş sene defe gridir. Ve o müddet zarfında din kaim değildi."
Erdebilî ulemâ'nm, Hattabî'nin sözünü zayıf bulduklarına işaretle şöyle der. "Ümeyye oğulları dönemi bin aydır. Bin ay, seksen üç sene ve dört ay eder"
Türbeştî'de, Hattabî'nin yukarıya aktardığımız sözünü naklettikten sonra şunları söylemektedir: "Allah, Ebû Süleyman'a yani Hattabî'ye rahmet etsin. Şayet o, hadîsi iyice düşünse ve tevilini hadîsin siyakı üzerine kursa idi, Rasûlullah'ın bu sözleri ile Emeviler'in saltanatını kastetmediğini bilirdi. Aksine onun maksadı, Ümmetin işinin baştakilerc itaat-la, hadleri yerine getirmekte düzenli gitmesidir."
Hadisin sonunda İbnü'l Mes'ud, Hz. Peygamber (s.a) bu yetmiş senelik müddetin, daha önce geçen otuz küsur senenin bitiminden itibaren mi yoksa, o müddetin başından itibaren mi başladığını sormuş Rasûlullah'da başından başladığını söylemiştir. Yani onların dinlerine ait işler, Hicret'ten (veya o sözü söylediği andan) itibaren yetmiş sene devam edecektir.[59]

4255... Ebû Hûreyre (r.a)'den rivayet edildi ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Zaman yaklaşıp (kısalacak), ilim (ehli) azalacak, fitneler ortaya çıkacak, (insanların içine) cimrilik atılacak ve here çoğalacak" Rasulullaha:
" Herç" nedir Ya Rasûlullah? denildi. -Kati, Kati... buyurdu.[60]

Açıklama

Hadîsin, Buharî'nin Fiten'deki rivayeti buradaki ile aymdır. Müslim'in Fitendeki rivayeti ise kısadır. Sadece sonundaki katl'in çoğalacağını bildiren bölüm vardır.
Hadisteki "Zaman yaklaşacak..." cümlesinden muradın ne olduğu konusunda hayli farklı ihtimâller üzerinde durulmuştur. Bu

konuda ortaya atılan ihtimâller şunlardır.
1- Kıyametin yaklaşmasıdır.
2- İnsanların şer ve fitnede birbirlerine yaklaşmalarıdır.
3- İnsanların ömürlerinin kısalığıdır.
4- Günlerin ve gecelerin kisalmasıdır. Öyle ki, sene, ay gibi; ay, hafta gibi; hafta gün gibi; gün saat gibi, saat da alevin parlaması gibi olacaktır.
5- Bereketin azalmasıdır.
6- Devletlerin son bulmaya ve asırların yok olmaya koşuşmalarıdır.
7- İnsanların dini hayatlanndaki gevşeklikten dolayı hallerinin birbirine yaklaşmasıdır. Öyle ki, içlerinde iyiliği emredip, kötülükten men eden kimse kalmayacaktır. Çünkü fısk artacak, fasıklar çoğalacaktır.
Bu ihtimallerin bir kısmı değişik alimler tarafından ileri sürülmüştür. Biz hepsini icmal ederek verdik.
Hadîsin devamında Rasûlü Ekrem Efendimiz, işaret edilen zamanda ilmin azalacağını haber vermiştir. Bu, ulemanın ölmesi ve yerlerini doldurulacak kişilerin yetişmemesidir. Zira, Cenab-ı Allah, ilmi insanların içinden söküp almaz. Alimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alır.
Bundan sonra Hz. Peygamber (s.a) insanların kalplerine cimriliğin atılacağını söylemektedir. Sarihler, buradaki cimriliği malla ilgili olana tahsis etmemişler, her halin kendine göre bir cimriliğinin olduğunu söylemişlerdir. Meselâ, alim, ilmini yaymaktan; sanatkâr, sanatını öğretmekten; zengin, fakire yardımdan imtin ederse, bunların her biri cimriliktir.
Hadisin sonunda da Hz. Peygamber "herec"in çoğalacağını söylemiş, bunun ne olduğunu soranlara da "kati kati" cevabını vermiştir.[61]

2.Fitneye Koşmaktan Nehy

4256... Ebû Bekre (r.a)'dan rivayet edildi ki;
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yakında bir fitne çıkacaktır. O fitne zamanında (ona karışmayıp) uzanıp yatan, oturandan; oturan (ona karışmak üzere) ayakta durandan; ayakta duran, yürüyenden; yürüyend de (fitneye) koşandan daha hayırlı olacaktır."
Ebu Bekre:
Yâ Rasûlullah, (Ozaman) benim ne yapmamı emredersin? dedi.
Rasûlullah (s.a) :
"Devesi olan devesinin, koyunu olan koyunun, arazisi olan da arazisinin yanına gitsin" buyurdu.
Ebu Bekre:
Bunlardan hiç bir şeyi bulunmayan ne yapsın?
Rasûlullah :
Kılıcına dayansın, onun ağzını taşa vursun, gücünün yettiği kadar o fitneden korunsun.[62]

Açıklama

Bu hadisin baş tarafına benzer ifâdeler, Buharı' de Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Müslim'in, Ebû Bekre'den rivayeti de, Ebû Davud'un rivayetinden hayli farklıdır. Müslim'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a) hadisi sonunda üç kere "Allah'ım tebliğ ettim mi?" demiştir. Sonra da bir adamın, "Ya Rasûlullah, Mecbur edilir de iki saftan veya iki gruptan birisine götürülürsem ve bana birisi kılıcını vurur veya bir ok gelip beni öldürürse ne buyurursun?" dedi. Hz. Peygamber'de "Hem kendi günahını hem de senin günahını yüklenir ve Cehennemliklerden olur." buyurdu.
Rasûlullah Efendimiz çok yakında müslümanlar arasında bir fitnenin zuhur edeceğini, o fitneden uzak duranların uzaklık ölçülerine göre başkalarından daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Alimler, Efendimizin haber verdiği bu fitnenin, Cemel ve Sıffin savaşları, Hz. Osman ve Hz. Hüseyin'in öldürülmeleri olduğuna dair görüşler beyan etmişlerdir. Böyle fitneler, zuhur ettiğinde yatan uyuyandan daha hayırlı olacaktır. Çünkü oturmakta olan, uzanmakta olanın göremediklerini görür, duymadıklarını duyar. Dolayısıyla oturan, uzanana nisbetle bu fitnenin azabına daha yakındır. Oturan, ayakta durandan daha hayırlıdır. Çünkü ayakta duran da oturanın göremediklerini görür, duyamadıklarını duyar. Buradaki oturandan, maksadın yerinden ayrılmayan; ayakta olandan maksadın, savaşa iştirak için kalkan kişi olması muhtemeldir. Yürüyenden maksat, fitneye yürüyerek iştirak eden; koşandan maksat'da fitneye koşandır. Peygamber Efendimiz, fitne anında deve, koyun ve arazi gibf malları olan kişilerin, halktan ayrılıp mallarının başına geçmelerini tavsiye etmiştir.
Kılıca dayanıp ağzını taşa vurmaktan maksat, bazı alimlere göre hakiki mânâsıdır. Bazılarına göre, harbi bırakmak mânâsına mecazdır.
İmam Nevevî'nin bildirdiğine göre ulema, fitne zamanında harbe katılmanın hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Bir kısım alimler, bunu asla caiz görmemişlerdir. Bu gruba göre fitneciler; birisinin evine girip onu öldürmek isteseler kendisini müdafaa etmesi caiz değildir.
Bu görüş Sahîh-i Müslim'deki rivayete uygundur. Hadisin râvîsi Ebu Bekre'de bu görüştedir. îbn Ömer ve İmran b. Husayn'a göre, kişinin fitneye iştiraki caiz olmamakla beraber, kendisini öldürmek isteyene karşı nefsini müdafaa etmesi caizdir.
Ashâb, Tabiîn ve sonraki müslümanlarm çoğuna göre; Müslüman, fitne esnasında hak sahibine yardım etmeli, onun yanında savaşa katılmalıdır. Nitekim Cenab-ı Hakk bagîlere karşı savaşmayı emretmiştir. Bu hadisteki fitneye karışmama emri, haklı olan tarafın belli olmaması ya da her iki grubun da zalim olmaları hâli ile tevil edilir. Çünkü eğer kişi, haklıya yardım etmez

ise yeryüzünü fesat kaplar.[63]

4257... Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a), Rasûlullah (s.a) 'den bu (önceki) hadisi rivayet edip şöyle dedi:
"Yâ Rasûlullah, evime girip beni öldürmek için elini kaldınrsa {ne yapayım) ne dersin?" dedim.
Rasûlullah (s.a) :
"Adem'in iki oğlu[64] gibi ol" buyurdu.Yezîd:
Eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan; ben, seni öldürmek için elimi uzatmam"[65] ayetini okudu.[66]

Açıklama

İzâletü'l-Hafâ'daki rivayete göre Sa'd b. Ebi Vakkas(r.a) bu hadisi Hz. Osman'ı öldürmek için fitne çıktığı zaman rivayet etmiştir. Rivayetin baş tarafı, bir önceki Ebu Bekre hadisi gibidir. Yani fitne çıktığı zaman yatmakta olanın oturandan; oturanın, ayakta durandan; ayakta duranın, yürüyenden; yürüyeninde koşandan daha hayırlı olduğu bildirilmiştir.
Bu rivayette Sa'ad b. Ebî Vakkas, Hz. Peygamber'e birisi evine girip onu öldürmek üzere elini kaldınrsa ne yapması gerektiğini sormuş, Efendimiz de, "Adem'in iki oğlu gibi ol" cevabını vermiştir. Dipnotta işaret ettiğimiz gibi bu cümle, bazı nüshalarda "Adem'in oğlu gibi ol" diğer nüshalarda ise "Ademin oğullarından hayırlı olanı gibi ol" şeklindedir. Efendimiz'in bu sözden maksadı, Hz. Adem'in oğlu Kabil'dir. Yani Rasûlullah , Adem'in katil olan oğlu Kabil gibi değil, öldürülen oğlu Hâbil gibi ol demek istemiştir. Bilindiği gibi Hz. Adem'in oğullan Hâbil ile Kabil arasında kavga çıkmış, Kabil, Habil'i öldürmek istemişti. Hâbil ise kardeşini öldürmektense, onun tarafından öldürülmeyi tercih etmiş ve "Eğer beni öldürmek için elini uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatmam" demiştir.
Zaten Râvî Yezîd'in okuduğu âyet de Hâbil'le Kabil hakkındadır.[67]

4258... İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a)'ı şunları söylerken işittim:
İbn Mes'ud, (yukarıda geçen) Ebû Bekre hâdisi'nin bir kısmını zikredip şöyle dedi:
"Fitnede öldürülenlerin tümü cehennemdedir."
Vâbisa, der ki; İbn Mes'ud'a:
"Bu ne zaman olacak yâ ibn Mes'ud?" dedim.
"İnsanın birlikte oturduğu kişiden emin olmadığı, kati günlerinde" dedi.
" O zaman'a yetişirsem bana ne yapmamı emredersin"?
"Elini ve dilini fitneden uzak tutarsın. Evinin sergilerinden bir sergi (gibi devamlı evinde) olursun"
Osman (r.a) öldürülünce, gönlüm bir tarafa gitmek istedi. Bir hayvana binip Dimeşk (Şam)'a geldim. Huraym b. Fatik'e vardım. Olanı ona anlattım. Huraym b. Fatik, İbn Mes'ud'un bana anlattıkları gibi Rasûlul-lah'tan kendisinin de duyduğuna, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin etti.[68]

Açıklama

Metnin siyakından anlaşıldığı üzere bu hadis de öncekilerle aynı mânâyı ifâde ile fitneye kanşılmaması-nı tavsiye etmektedir. Ancak bu hadiste öncekilerden farklı olarak fitne esnasında, yani iç savaş da her iki taraftan ölenlerinde cehenneme gidecekleri beyan edilmektedir.
Bezlü'l Mec'hud'da ifâde edildiğine göre buradaki söz konusu olan fitne; kimin haklı, kimin haksız olduğu bilinmeyen fitnedir. Böyle bir savaşta her iki taraftakilerin de maksadı hakkı ortaya çıkarmak olmadığı için cehennemi haketmislerdir. Ama haklıya yardım ederken öldüren veya başka birini öldürmek istemediği halde zulmen öldürülen kişi bu hadîste söz konusu edilen fitne maktullerinden değildir.
Kâdî İyâz da böyle fitne günlerinde öldürülenlerin cehennemlik oluşlarının sebebini şöyle anlatır. "Çünkü onlar, bu savaşla dinin yücelmesini, zalimin zulmünü defetmeyi veya haklıya yardımı kastetmemektedirler. Aksine onların maksadı mal ve mülk arzusu ile giriştikleri bir mücadeledir.
Râvîlerden Vâbisa İbn Mes'ud'a fitne günlerine ulaştığı takdirde kendisine ne tavsiye ettiğini sormuş, İbn Mes'ud da elini ve dilini fitneden korumasını tavsiye etmiştir. Şüpesiz İbn Mesud'un bu tavsiyesi, Rasûlullah'tan aldığı bir bilgiye dayanır.
Kişinin dilini fitneden korumasından maksat, fitne ile ilgili konuları konuşmaktan uzak kalması; elini korumatan maksat da, kimseyi öldürme-mesidir. "Evinin çullarından bir çul olması" evinden dışarı çıkmamasından, devamlı evinde kalıp fitneye karışmamasından kinayedir. Evin sergisi nasıl devamlı evde durur, sanki oraya yapışır kalırsa, sende aynı şekilde evinde kal oradan ayrılma, demektir.
Hadîsin sonuna doğru Vâbisa "Hz. Osman öldürülünce gönlüm bir yerlere gitmek istedi." demiştir. Bundan murad, Hz. Osman'ın öldürüldüğü fitnenin çıktığı yeri terketmek istediğini ifade eder. Bu mânâya gelen cümlesinin kelime kelime karşılığı "Kalbim konacağı yere uçtu" demektir. Bu cümleden murad edilen mânânın "kalbim hareketlendi, üzüldü", olması da muhtemeldir.[69]

4259... Ebû Mûsel-Eş'arî (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Şûphesiz kıyametin hemen önünde karanlık gecenin parçalan gibi büyük fitneler çıkacaktır. O fitnelerde, kişi, mümin olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlayacak; mü'min olarak akşamlayıp, kafir olarak sabahlayacaktır. O fitnelerde; oturan, ayakta durandan; yürüyen, koşandan daha hayırlıdır. (O zaman) siz yaylarınızı kırınız, kirişlerinizi (yay iplerinizi) parçalayınız,

kılıçlarınızı taşa vurunuz. Eğer sizden birinizi (öldürmek için) evine girilse, o Adem'in iki oğlundan hayırlısı gibi olsun.[70]

Açıklama

Hadis-i şerifte kıyamet kopmadan, hemen önce korkunç fitneler olacağı, bu fitnelerin karanlık gecenin bölümlerine benzeyeceği bildirilmektedir. Bu benzetme ile anlatılmak istenen, fitnelerin korkunçluğu, şiddeti, mahiyetinin bilinmemesi iç yüzünün insanlara karşı kapalı olması, sürekliliği ve yaygınlığıdır. O dönemde insanların mü'min olarak sabahlayıp, kafir olarak akşamlamaları veya aksi durumda olmaları, onların inanç ve düşüncelerindeki değişkenliğe işarettir. Yani onların, bir anının başka bir anı tutmayacağının ifadesidir. Yoksa, sadece bu iki vakitteki iman ve fikir farklılığına işaret değildir. Meselâ, o an gelince insanlar, müslüman kanının akıtmanın haram olduğunu söylerken, hemen fikirleri değişecek ve müslüman kanının helâl olduğunu söyleyecek, böylece küfre düşeceklerdir. Böylece kısa zamanda içerisinde mü'minken kafir olacaklardır.
Hadisteki oturanın ayakta durandan; yürüyenin, koşandan hayırlı olmasından murad, fitneye ve fitnecilere uzak kalmanın; hayırda olmanın ölçüsünü ifade eder.
Hadîsin son kısmında, evinde saldırıya uğrayıp öldürülmek istenen kişinin Hz. Adem'in oğullarından Hâbil'in, Kabil'e yaptığı gibi yapması, karşısındaki müslümam öldürmektense kendisinin ölmeyi tercih etmesinin uygun olacağı belirtilmektedir.
Ancak bu anılan fitnelerle ilgilidir, ve fitneye karışmamak içindir. Yoksa insan canını ve malını korumak için mücadele eder. Nefsi koruma İslâm'ın kabul ettiği bir davranıştır. Mesele yanlış anlaşılmamalıdır.[71]

4260... Abdurrahman (yani İbn Semûre) şöyle demiştir:
Medine sokaklarından birinde İbn Ömer'le el ele tutuşmuş vaziyette (yürüyor) idik. Birden asılmış bir (insan) başın(m) yanma geldik. İbn Ömer "Bunu öldüren şakîdir." dedi. İleri geçince "bunun (maktulün) da şakı olduğunu zannediyorum. Rasûlullah (s.a)'i "Ümmetimden birini öldürmek için yürüyen kimseye (öldürülmek istenen) şöyle yapsın (boynunu uzatsın). Öldüren cehennemlik, öldürülen de cennetliktir, buyururken işittim." dedi.Ebû Davûd der ki:
Bu hadisi Sevrî, Avn'den; Avn, Abdurrahman b. Semîr veya Abdurrahman b. Semire'den rivayet etti. Ayrıca onu Leys b. Ebu Süleym Avn kanalıyla Abdurrahman b. Semire'den rivayet etti.
Yine Ebû Davûd şöyle demiştir:
Hasen b. Ali bana şöyle dedi:
Bu hadîsi bize, Ebû Avene'den Ebûl-Velıd haber verdi ve " O benim kitabımda İbn Sebure'dir." dedi. (Onun için) "Semure" dediler. "Sümeyrâ" dediler. Bu, Ebû Velid'in sözüdür.[72]

Açıklama

Hadiste görüldüğü üzere Abdurrahman b. Semure'nin ibn Ömer'le birlikte Medine sokaklarında gezerken hurma ağacına asılmış bir insan başı görmüşler ve İbn Ömer, metinde görülen sözleri söylemiştir. Avnü'l Ma'bud'da asılı olan bu kafanın, İbn Zübeyr'nin başı olduğunu söylenmektedir. Bezl'ül Mechûd'da ise buna itiraz edilerek şöyle denilmektedir. "Avnü'l Ma'bûd sahibi, onun, İbn Zübeyr'inin başı olduğunu söyler. Ahmediye Haşiyesin'dede böyledir. Ancak zahire göre bu sahîh değildir. Çünkü onların Medine yollarından birinde yürümeleri bu iddiayı imkansız kılar. Eğer "O, İbn Zü-beyri'nin başı olsaydı Medine yolunda'1 derdi. "Medine yollarından bir yolda" denilmesi o olayın Medine içinde olduğunu gösterir. Ayrıca hadisin devamındaki "Ben onun (Maktülün)da şakı olduğunu zannediyorum." ifâdesi de buna imkan vermez. Çünkü İbn Zübeyr bir şahabıdır ve kendi nefsini ve müslümanları müdafa etmiştir. O, halifeliğe Yezid'den daha müstehaktır.
İbn Ömer, gördüğü başın sahibini öldürenin cehennemlik olduğunu kat'i bir dille ifâde ettiği halde, öldürülen şahsın cehennemlik olduğunu zan ile ifade etmiştir. Çünkü onun suçlu olup olmadığını kesin olarak bilmemektedir.
Hadisin devamında îbn Ömer (r.a); Efendimiz'in, kişinin kendisini öldürmek üzere gelene "şöyle yapmasını" emrettiğini söylemiştir. Bazı nüshalarda da bu cümleden sonra tefsir olarak "yani boynunu uzatsın" ilâvesi yer almıştır. Biz tercemeyi yaparken bu ilâveyi göz önünde bulundurduk.
Hz. Peygamber'in bu sözünden maksat şüphesiz, kişinin kendisini öldürmek isteyenin önüne yatıp» boynunu uzatması değildir. Maksat, bir müslümanın, başka bir müslümanı öldürmektense kendisinin ölmesinin daha iyi olduğunu, çünkü katilin cehennemde, maktulün ise cennette olduğunu bildirmektedir. Ayrıca, bir kimsenin canını, koruması görevi, nefsini müdâfaa için başkasını öldürmesi hakkıdır.
Ebû Davûd, hadîsin sonunda Abdurrahman'ın babasının adı konusunda söylenen farklı görüşleri vermiştir. Bunlar Semûre, Sebûre, Semîra, Sümeyrâ'dır.[73]

4261... Ebu Zer (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana, -Yâ Ebû Zer, dedi.
Buyur, Yâ Rasûlullah, Emrin başım üstünde... dedim. Râvî hadisi zikredip, şöyle dedi:
Rasûlullah:
İnsanlar (topluca) ölüp, kabir bir köle fiyatına olduğu zaman ne yaparsın? buyurdu.
Allah ve Rasûlü daha iyi bilir veya Allah ve Rasulu benim için ne seçerse onu.
Sabra sanl-veya Sabret[74] Rasûlullah daha sonra şöyle dedi: -Yâ Ebû Zer,
Buyur ya Rasûlullah

Ahcâr'u zeyt'in kan içinde kaldığını gördüğün zaman ne yaparsın? -Allah ve Rasûlü benim için ne isterse onu.
Sen kendilerinden olduğun kişilerin (ailenin veya bi'at ettiğin hükümdarın) yanına katıl.
Yâ Rasûlullah! Kılıcımı alıp, boynuma takmayayım mı? (savaşa katılmayayım mı?)
Öyle yaparsan o kavme ortak olursun.
Öyleyse bana ne emredersin?
Evine kapan
Eğer seni kılıç parıltısının kaplamasından korkarsan elbiseni yüzüne tut, o (seni öldürmek isteyen kişi) senin ve kendisinin günahı ile döner)[75]

Açıklama

Hadîsin İbn Mâce'deki rivayetinde Ebû Zer're insanların başına gelecek olan kıtlıkta nasıl davranacaklarına dair, Rasûlullah'm soru ve tavsiyeleri de yer almaktadır. İbn Mâce'deki bu fazla metnin Ttirkçesi şu şekildedir.
Rasûlullah, "Yâ Ebâ Zer', insanların başına gelecek olan; mescidine gelip de yatağına dönemeyeceğin derecede şiddetli olan açlık halinde ne yaparsın?" buyurdu. Ben de : Allah ve Rasulü daha iyi bilir, veya - Allah ve Rasulü benim için ne isterse o olur, dedim. Rasûlullah, "O zaman iffetli ol (dilenmekten veya haram nzıktan sakın) buyurdu..."
Hadis Metnindeki "İnsanların ölüp kabrin bir köle fiyatına olacağı..." cümlesi alimler arasında değişik şekillerde açıklanmıştır. Hattabî bu cümleyi iki şekilde açıklar:
a) İnsanlar ölülerini gömmekle o kadar meşgul olacaklar ki, bir Ölü için kabir kazıp, defnedecek birisi bu işi ancak bir köle veya köle kıymeti karşılığında yapacaktır.
b) İnsanların kabristanları daralacak, cenaze defnedecek yer kalmayacak bir kabrin fiatı bir kölenin fiyatına erişecek.
Türbeştî, Hattabî'nin bu yorumlarından ikincisini, yeryüzünün geniş olduğunu insanlar ne kadar çok ölürlerse ölsünler yine de kabir sıkıntısının olmayacağını söyleyerek tenkid etmiştir.
Avnü'l Ma'bûd müellifi ise Türbeşti'nin tenkidini olumsuz bularak, hadisteki maksadın, Hattabî'nin ikinci yorumu olduğunu söyler ve bu iddiasını başka rivayetlerle teyid eder.
Avnü'l Ma'bud'un bu konudaki sözleri şu şekildedir:
"Türbeşti'nin bu iddiasına şöyle cevap verilir. Buradaki kabristan'dan maksat, Medine'deki Cibâne'dir. Medineliler'in adeti, cenazelerini oradan başka yere defnetmemek şeklinde cari olmuştur. Mirkat'ta da böyle denilmektedir. Bir de ben derim ki, Mesabih ve el-Mişkat'ta rivayet şu şekilde vâki olmuştur: "Yâ Ebâ Zer! Medine'de ölümler olup, bir kabir, köle fiatma çıkar da kabir köle karşılığında satılırsa... "bu rivayet, ikinci manâyı teyid etmektedir. Ve maksat olan mânâ da budur. Çünkü hadisler birbirlerini tefsir ederler."
Bu cümle ile ilgili olarak, iki mânâ daha ileri sürülmektedir. Onlardan birisi şudur: Ölümler çok olduğu için, evler boşalacak ve ucuzlayacak. Nihayet bir köle fiyatına bir ev satılacaktır. Halbuki ev fiyatları köle fiyatlarından çok daha pahalıdır.
İleri sürülen ikinci mânâ da, kalabalık olan, hizmetçileri çok olan evlerde ancak bir hizmetçi kalacak ve alinenin tüm işlerini o yürütecektir.
Şüpesiz bu son iki mânâ sadece Ebû Davud'un rivayeti göz Önüne alınırsa muhtemeldir. Ama EI-Mesabih ve el-Mişkat'ın rivayetleri göz önüne alındığında, bu mânâları anlamak mümkün değildir. Hadisin siyakına uygun olan mânâ, Avnü'l Ma'bûd müellifinin de tercih ettiği Hattabî'nin ikinci izahıdır.
Hadis-i şerifte, Efendimiz, "kabir" mânâsına, sözlük manası "ev" olan " kelimesini kullanmıştır. Râvilerden birisi de metni rivayet ederken bu kelimeyi "yâni kabir" diye tefsir etmiştir. Biz tercemeyi yaparken kelimeyi asıl mânâsı ve râvînin tefsirine hiç işaret etmeden, doğrudan doğruya maksat olan mânâyı verdik ve "kabir" dedik.
Hadis'in devamında Hz. Peygamber Efendimiz, müslümanlar arasında cereyan edecek ve ortalığı kana bulayacak bir savaşı haber vermektedir. Bu savaş "Ahcâru'z zeyd" denilen yerde olacaktır. Burası Medine'de bir mahalle veya Medine'de bir yerdir. Avnü'l Ma'bûd müellifi'nin Türbeş-tî'den naklettiğine göre burası, Yezid döneminde meydana gelen savaşın geçtiği Nacre'den bir parçadır. Bu savaşta Yezid ordusunun komutanı, Müslim b. Ukbe idi. Ukbe ordusu hz. Peygamberin haremi olan Medine'ye saldırdı. Orasının dokunulmazlığını hiçe saydı. Medine'nin batısındaki Harre denilen yerde konakladı. Medine'deki erkekleri kılıçtan geçirdi. Üç beş gün bu zulmü sürdükten sonra, Mekke ile Medine arasında tuzun suda eridiği gibi eridi. İşte bu savaşta Ahcar'uz - Zeyd denilen yer, müslümanların kanlan altında kaldı.
Hz. Peygamber (s.a) Efendimiz, bu savaşta Ebu Zer'rin kendilerinden olduğu kişilere katılmasını emretmiştir. Bundan maksat, terceme esnasında da işaret edildiği gibi, kendi aile ve aşireti veya kendisine bi'at ettiği halifedir.
Ebû Zer, bu savaşta kılıcını alıp savaşa iştirak edip edemiyeceğini sormuş, Rasûlullah'da Eğer öyle yaparsan onlara ortak olmuş olursun" buyurmuştur. Bazı âlimler, buradaki ortaklığın, günahta ortaklık olduğunu söylerler.
İbn Melik ise bunun, kan akıtmaktan sakındırmayı tekit için olduğunu, çünkü kişinin kendisini müdafaa etmesinin vacip olduğunu söyler.
Aliyyü'I Kârî ise şöyle der:
"Doğrusu şudur: Eğer hasım müslümansa ve bir fesat söz konusu olmazsa, kişinin kendisini müdafaası caizdir. Ama saldırgan kâfir ise imkân nisbetinde kendisini müdafaa vaciptir."
Efendimiz Ebû Zer're son olarak "Kılıç parıltısının seni kaplamasından korkarsan elbiseni yüzüne tut" buyurmuştur. Bundan murad şudur: eğer hasmının kılıcını kullanmasından korkarsan, gözlerini kapa, kılıcını görme. Eğer onlar savaşmak isteseler bile, sen savaşma; sulh taraftan ol. Şayet sen bu durumda öldürülürsen, seni öldüren hem senin hem de kendisinin günahını çekecektir.[76]

Bazı Hükümler

1- Müslüman, gelen felâketlere karşı sabırlı olmalıdır.
2- İnsan bir lidere biat ettiği zaman, lider İslâm'a göre hükmettiği müddetçe onun yanında yer almalıdır.
3- Müslümanlar arasında bir çatışma çıkar ve bir kimse, kimin haklı kimin haksız olduğu bilinmezse tarafsız kalmalı, savaşa iştirak etmemelidir.
4- Bir fitne esnasında bir müslüman saldırıya uğrar ve kendini korumadan saldırgan tarafından öldürülürse günahlarını saldıran yüklenir.[77]

4262... Ebû Musa (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur. "Şüphesiz önünüzde karanlık gecenin bölümleri gibi fitneler vardır. (O zaman) kişi mümin olarak
sabahlayacak, kafir olarak akşamlayacaktır. O fitne esnasında oturan ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyende koşandan daha hayırlıdır."
Rasûlullah (s.a):
"Bize ne emredersiniz?" dediler.
"Evinizin çulları (gibi) "olunuz" buyurdu.[78]

Açıklama

Hz. Peygamber Efendimiz, ileride korkunç fitneler çıkacağını insanların fitneden uzak kaldıkları ölçüde hayırlı olacaklarını beyan etmiştir. Bu konu 4259 no'lu hadiste geçti. Efendimizi dinleyen sâhâbîler, o durumda ne yapmaları gerektiğini sormuşlar Rasûlullah'da evlerine çekilip olaylara karışmamalarını emretmiştir. Çullar diye terceme ettiğimiz ..... kelimesi ..... kelimesinin çoğuludur. Bu kelime hayvanlarda semerin altına atılan çul evlerin sergisi manasına gelir. Evin çulu olmaktan maksad da nasıl, çul evde devamlı şergili kalır, başka başka tarafa taşınmazsa, insanın da evine kapanması bir tarafa çıkmamasıdır.
Bu mesele de 4258 Numaralı hadisin izahında geçmiştir.[79]

4263... Mikdad b. el-Esyed (r.a) şöyle demiştir:
Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittim.
"Şüphesiz Mes'ûd kişi, fitnelerden uzak kalandır. Şüphesiz mesud kişi, fitnelerden uzak kalandır. Şüphesiz mes'ud kişi fitnelerden uzak kalan, bir belâya uğradığında sabredendir. (Fitneye katılana) vah yazık"[80]

Açıklama

Hadis-i şerif fitnelerden uzak kalan ve fitneye veva bjr belaya düçâr olup da sabreden kişinin mes'ud olduğunu beyan etmektedir. Tabi bu saadet aslında ahiret saadeti'dir. Ama bu durumdaki kişi, aynı zamanda dünyada da mes'uddur.
Hadisin sonundaki "yazık vah vah" diye terceme ettiğimiz " kelimesi iki mânâda kullanılır.
1- Keder ve üzüntü anında ya da bir fırsat kaçırıldığında söylenir. Tehassür ifâde eder. Terceme de bu manâ esas alınmıştır. Tabii o zaman mâ-nâ'nın düzgün anlaşılması için, bir takdir yapılması gerekir. Bu takdir de parantez içinde işaret edilmiştir.
2- Hayret anında ve bir şey güzel bulunduğu zaman söylenen bir kelimedir. Teaccüb ifade eder. Bazı alimler, bu mânâyı verebilmek için kelimesinin başındaki "Lâm" harfinin kesreli okunması gerektiğini söylerler. Bu izaha göre hadisteki son cümlenin "Bir fitneye düçâr olup da ona sabreden kişi ne iyidir" şeklinde anlaşılması gerekir.
Avnü'l Ma'bud müellifi başındaki "lâm" harfini fetha okumanın da kelimesini teaccüb mânâsında almaya engel teşkil etmeyeceğini söyler.[81]

3. Dili (Kötü Sözden) Korumak

4264... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İleride sağır, dilsiz ve kör fitneler olacak. Kim fitnelere yaklaşırsa, onlar da o şahsı kendilerine çekerler. Dilin fitnelere dalması kılıç darbesi gibidir."[82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte fitne, fitnecilerin özellikleri ile nitelenmiştir. Maksat, fitne anında fitnecinin hakkı işitmesi, hakkı bilmesi ve hakkı batıldan ayıramamasıdır.
Aliyyü'I Kârî bu konuda şöyle der "Fitneciler, fitne anında hakkı batıldan ayıramazlar. Nasihat, emr-i bi'l maruf ve nehy-i ani'l münker dinlemezler. Aksine, o ortamda hakkı konuşana eziyet edilir".
Rasûlullah Efendimiz, fitneler zuhur ettiği zaman, ona yaklaşanın kendisini fitnenin içerisinde bulacağını, onun yakınında

kalmanın mümkün olmadığını ifâde etmiştir. 4262 no'lu hadiste geçen, fitne zamanında insanların hayırlı oluşlarının fitneye ve fitneciye uzaklığına göre oluşu, bu mânâyı teyid etmektedir.
Metnin sonunda fitneye dil ile karışmanın, kılıçla karışmak gibi olduğu bildirilmektedir. O halde müslüman, fitne zuhur ettiğinde hiç karışmamalı kendi halinde kalmalıdır.[83]

4265... Abdullah b. Amr (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İleride Arapları kaplayan bir fitne olacaktır. O fitnede öldürülenler cehennemdedir. O fitnede dil kılıç darbesinden daha şiddetlidir."
Ebû davûd der ki:
Bu hadisi, Sevri, Leys'ten, Tâvus'tan, o da A'cemMen rivayet etmiştir.[84]

Açıklama

Daha önce geçen benzeri hadislerde olduğu gibi, bu hadiste de çıkacak olan fitnede öldürülenlerin cehennemlik oldukları bildirilmektedir. Çünkü bu tür savaşlarda, tarafların maksadı, ya mevki ve makam elde etmek veya mal mülk edinmektir. Ya da maksadı böyle olanlara yardım etmektir. Halbuki İslâm'ın arzu ettiği savaş, İlây-i Kelimetûllah için olandır. Ancak bu mânâya yönelik olan savaşlarda ölenler şehiddirler.
Peygamber Efendimiz, o fitne esnasında dilin, kılıç darbesinden daha şiddetli olduğunu ifade buyurmuştur, el, KevkebuM - DürrîMe dilin kılıç darbesinden şiddetli oluşu şu iki şekilde izah edilmiştir:
1- Hak söz, kılıçtan daha şiddetlidir.
2- Dillerin tesiri, kılıçların tesirinden daha fazladır.
3- Fitnecileri kötülemek ve onlar aleyhinde konuşmak, bu fitneye katılmaktan daha şiddetlidir.
Burada bir de şu söylenebilir: Kişi, bizzat savaşa katılmasa bile, taraflardan birisini över, Öbürünü yererse fitne iyice alevlenir.
Kurtubî'ye göre ise bu sözün mânâsı şudur: Fitne zamanında zalim idarecilerin yanında dedikodu etmek, yalan söylemek, onlara bilgi toplamak, kılıç darbesi kadar zararlıdır. Çünkü bu tür hareketler kin ve düşmanlık doğurur ve fitnenin iyice kabarmasına sebep olur.
Mişkat Haşiyesi'nde es-Seyyid'de Kurtubî'nin yukarıdaki izahına benzer şeyler söylemiştir.[85]

4266... Bize Muhammed b. İsa b. Tıbâ haber verdi, bize Abdullah b. Kuddüs haber verdi, Abdullah (ziyad denilen bir adam, sozunun yerine) Zıyad; ısımın kuş dedi.[86]

Açıklama

Bu haber, yukarıdaki hadisin isnasındaki bir şahıs hakkında açıklamadır. O hadiste râvîlerden Tavus hadisi kendisine nakleden şahsın Ziyad denilen birisi olduğunu söylemektedir. Abdullah b. Abdi Kuddüs ise bu zatın "Ziyad Sîmîn kûş" olduğunu söyler.
"Sîmîn kûş" farsça bir lâfızdır. Beyaz kulaklı mânâsına gelmektedir.[87]

4. Fitne Esnasında Çöle Çekilmeye Ruhsat

4267... Ebû Said el Hudri (r.a)'den,
Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yakın bir gelecekte Müslüman'ının en hayırlı malı, dağ başında ve yağmur suyu (birikintileri) başında güttüğü davarlar olacaktır.
(böylece) Dinini fitnelerden korumuş olur."[88]

Açıklama

Hadis-i şerif, fitneden korunmak, dinini muhafaza etmek, günaha dalmamak maksadıyla ıssız yerlere çekilmenin efdâl olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu, başka çare kalmadığı takdirdedir. Esas olan tenhalarda İslâm'ı yaşamak değil, toplum içerisinde yaşamak ve yaşatmaktır.
Ama toplum içerisinde İslâm'ı yaşamak mümkün olmaz ise dinden taviz vererek yaşamaktansa, malı mülkü bir tarafa bırakıp, dağ başlarına çekilip çobanlık yapmak daha iyidir.
Rasûlullah Efendimiz, fitneler zuhur ettiğinde, kişinin en hayırlı malının dağ başlarındaki güttüğü davarlar olduğunu söylemiştir. Allah'u âlem bundan maksadı şudur: İnsanoğlu tab'an mala düşkündür. Kolay kolay malından ayrılmak istemez. Bulunduğu çevre ne kadar bozuk olursa olsun, malını mülkünü bırakıp dinine zararsız bir çevreye çekilmek istemez. İşte Efendimiz, bunu bildiği için, gerekirse köydeki şehirde ki mallarını bırakıp çöllere, dağlara, vahalara çekilmeyi teşvik etmiştir. Buradaki koyunların, fitne dolu toplum içerisindeki mallardan daha hayırlı olduğunu beyan buyurmuştur.[89]

5. Fitne Esnasında Savaşmaktan Nehy

4268... Ahmed b. Kays şöyle demiştir:
Ben savaşmayı isteyerek çıkmıştım. Ebû Bekre (r.a) ile karşılaştım. Bana; geri dön, ben, Rasûlullah (s.a)'i "İki müslüman kılıçları ile karşılaştıkları zaman öldüren de ölende cehennemdedir." buyururken işittim, Birisi: "Yâ Rasûlellah şu katil, pekî öldürülenin durumu ne ki? o da Cehennem de" dedi.
Rasûlullah: O da karşısındakini öldürmek istemişti, buyurdu.[90]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'in "fiten" deki rivâyetlerinde, Ahmet b. Kays'm, Hz. Peygamber (s.a)'in amcaoğluna yardım etmek iizere çıkıp, Ebû Bekre ile karşılaştığı bildirilmektedir. Ayrıca Buharî'nin Kitabü'l İman'daki rivayetinde buradaki rivayetin sonundaki "o da karşısındakini öldürmek istemişti" cümlesi, "O da karşısındakini Öldürmeğe hırslı idi" şeklindedir,
Ayrıca Buharî'nin rivayetinde, Hz. Peygambere "Katilin durumu belli, ama ya maktule ne oluyor?" sorusunu soranın bizzat Râvî Ebû Bekre olduğu anlaşılmaktadır.
Buharı ve Müslim'in rivayetlerinden anlaşıldığına göre, Ahmed b. Kays'ın iştirak etmek istediği savaş, Hz. Ali ile Hz. Aişe arasında vuku bulan Cemel Savaşı'dır. Çünkü, Hz. Ali, Rasûlullah'ın amcasının oğludur.
Ebû Bekre'nin haberine göre; Rasûlullah (s.a), iki müslüman savaştığında, hem ölenin hem de öldürenin cehennemde olduklarını haber vermiştir.Bundan maksat, onların cehennemlik bir iş yapmış olduklarını bildirmektir. Yoksa, mutlaka cehenneme gireceklerini bildirmek değildir. Çünkü Allah (c.c) dilerse, onları affedip, cehenneme koymaz. Hele hele onların ebediyyen cehennemde kalacaklarım söylemek hiç mümkün değildir. Zaten Efendimiz'in her iki taraf için "müslüman" tabirini kullanması buna delildir.
Hem ölen hem de öldüren müslümanm cehennemi hak ettikleri savaş; savaşı, şer'an caiz görecek bir tevilin bulunmadığı savaştır. Savaşa katılan sahâbilerin her iki tarafta olanlarının cehennemlik olmaları da buna delildir. Çünkü onlar kendi ictihadlarının neticesi ve savaşta dini islâh olduğu düşüncesi ile savaşmışlardır. "
"Eğer müminlerden iki taife savaşırlarsa"[91] Ayet-i kerimesinde, isyancılara da hasımları gibi mü'min denilmesi bu izaha delildir.
Kastalanî bu hadisteki "Çünkü o da karşısındakini öldürmek istemişti"
cümlesinin, kişi yapmasa bile, bir şeye azmedince ondan dolayı muahaze edileceğini söyleyenlere delil olduğunu belirtir. Karşı görüşte olanlar, yani insan bir şeyi yapmadıkça niyetinden dolayı sorumlu tutulmaz diyenler, bu iddiaya şöyle cevap vermişlerdir: Burada fiil vardır. Çünkü onlar silâhla karşılaşmışlardır.Ve ortada bir savaş vardır. Ayrıca katil ve Mak-tü'ün cehennemde olmaları onların aynı mertebede olmalarını gerektirmez. Katil, hem savaşa katıldığı hem de öldürdüğü için azab edilir. Maktul ise sadece savaşa katıldığı için azab edilir. Sırf bir şeyi yapmak istediği için azab edilmez.[92]

4269... Bize Muhammed b. el-Mütevekkil el Askalanî haber verdi, Bize Abdürrezzak haber verdi. Bize Ma'mer haber verdi. Bunlar Eyyûb' dan, o da Hasen'den, önceki hadisi aynı isnâdla ve muhtasar olarak aynı mânâ ile haber verdiler.[93]

6. Mü'mini Öldürmek Çok Büyük Günahtır.

4270... Hâlid b. Dihkân; şöyle demiştir:
Biz Kostantiniyye (İstanbul) Gazvesinde Zülukya'da idik. Filistinlilerin hayırlılarından ve ileri gelenlerinden oradakilerin kendisini tanıdıkları bir adam geldi. Adı Hâni b. Kiilsüm b. Şüreyk el - Kenânî idi. Abdullah b. Ebi Zekeriyyâ'ya selâm verdi. Abdullah, onun kıymetini biliyordu. Halid bize dedi ki:
"Bize Abdullah b. Ebî Zekeriyya,haber verip şöyle dedi: Ben Ümmü'd - Derdâ'dan işittim, O da Ebûd-Derdâ'dan duymuş.
Ebû'd-Derda, Rasûlullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim, dedi: "Müşrik olarak ölen ve haksız yere kasden bir mü'mini öldüren mü'min müstesna, Allah'ın bütün günahları bağışlaması umulur." Hânî b. Kiilsüm şöyle dedi:
Mahmud b. er-Rabî, Ubâde b. es-Sâmit'ten haber verirken işittim. Mahmud'da Ubâde'yi, Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu haber verirken işitmiş.
"Bir kimse haksız yere zulmen bir mü'mini öldürürse, Allah ondan ne nafile ne de farz 'hiç bir ibâdeti) kabul etmez" Hâlid bize şöyle dedi.
Bize İbn Ebî Zekerriyya, Ümmü'd - Derdâ'dan naklen haber verdi. Ümmü'd - Derdâ'da Ebûd - Derdâ'dan, Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyurduğunu duymuş:
"Mü'min haram bir kanı dökmedikçe salih amellerde koşmaya devam eder. Ama haram bir kan dökerse işi bitmiştir, (amelden kesilir)
Hânî b. Külsum bize Mahmud b. er-Rabî'den haber verdi. Ona da Ubade b. es-Sâmit, Rasûlullah'tan yukardaki rivayetin benzerini haber vermiş.[94]

Açıklama

Bu hadis bir mü'mini haksız yere öldüren bir müslümanın, işlediği günahın büyüklüğüne işaret etmektedir. Birisini haksız yere öldürmekten maksat, had veya kısas ya da nefsi müdafaa için olmayan haksız yere öldürmektir.
Râvî Halid b. Dihkân, bir müslümana haksız yere öldürmenin suçunun büyüklüğünü ifâdede üç ayrı rivayet nakletmiştir. Bunlar:

a) Abdullah b. Zekeriya'nın, Ümmü'd-Derdâ'dan onun da kocası Ebü'd-Derdâ vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den rivayet ettiğine göre, Allah (c.c) kendisine şirk koşan ile, mü'mini haksız yere öldürenden başka herkesi affeder. Yani Alah (c.c), müşrik olup da iman etmeden ölen kişi ile, bir müslümanı kasden ve haksız yere öldüreni affetmez.
Müşrik olarak öleni affetmeyeceği konusunda bir ihtilâf yok. Müslümanı haksız yere öldüren kişinin tövbe ettiği takdirde Allah'ın affına mazhar olup olmayacağı konusunda iki görüş vardır.
1- Bir mü'mini zulmen öldüreni Allah affetmez, üzerinde durduğumuz hadisin zahiri ve
"Teammüden bir mü'mini öldürenin cezası cehennemdir."[95] âyetinin zahiri bu görüşe delildir. İbn Abbas (r.a)'da bu görüşü benimsemiştir. Ehl-i Sünnet dışı bazı mezhepler de bu kanaattedirler.
2- Allah (c.c) kendisine şirk koşmanın dışındaki bütün günahları dilerse affeder. Dolayısıyla zulmen adam öldüreni de affedebilir. Selef ulemâsının büyük çoğunluğu ve Ehl-i Sünnet'in tamamı bu görüştedir. Bu görüş sahiplerinin delilleri
"Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar"[96] Âyeti kerimesi ve bazı hadislerdir. Doksandokuz kişiyi Öldürüp de bir rahibe gelen ve, rahibin kendisi için tövbe imkanı olmadığını söylemesi üzerine onu da Öldüren ve bağışlanan İsrailliyi anlatan hadis ile, "Seninle tevbe arasına kim girebilir?" manâsındaki hadis, katilin af edilebileceğine delildir.
Bu görüşte, olanlar üzerinde durduğumuz hadisi ya mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldürene hamletmişler, ya da adam öldürmekten men ve uzaklaştırmak maksadıyla zecr için kullanılmış bir ifade saymışlardır. Yani cumhura göre Allah (c.c), bir mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldüreni affetmez, ama adam öldürmenin haramlığını kabul ile pişmanlık duyarak tevbe edeni dilerse affeder.
Yine bu görüşte olanlar bir mü'mini taammüden öldürenin cezasının cehennem olduğunu bildiren âyeti: "Eğer Allah ona ceza vermek,isterse cehennemle cezalandıracaktır." şeklinde anlamışlardır.
b) Hânî b. Külsüm'ün, Muhammed b. Rabî'den, onun da Ubade b. Sâmit vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den haber verdiğine göre; Allah (c.c), haksız yere zulmen bir mü'mini öldürenin, farz ve nafile ibadetlerin kabul etmez. "Haksız yere zulmen" diye terceme ettiğimiz kelimesi bazı nüshalarda ğayınla şeklinde vâriddir. Bu durumda mânâ "bir mümini öldürüp de buna sevinen, ferah duyan" şeklinde olacaktır. En Nihâye'de, hadisin Ebû Davud'un süneninde böylece vârid olduğu belirtildikten sonra, hadisin sonunda. Râvî Halid b. Dihkâ'nm şu açıklamasının yer aldığı eklenmiştir:
"Yahya b. Yahya'ya " sözünün ne mânâ'ya geldiğini sordum, şu cevabı verdi: Müslümanlar arasında çıkan iç savaşa katılan müslümanlan öldüren ve kendisinin hak yolda olduğunu zannederek tövbe istiğfar etmeyendir."
Nihâye sahibi, bu tefsir'in üzerinde durduğumuz kelimenin " şeklinde olduğuna delil kabul eder ve şöyle der. "Çünkü katil hasmını öldürünce sevinir. Maktul mü'min olur ve onu öidürdiiğü için sevinirse bu derecedeki bir vaîde müstehak olur."
Şerhlerde metindeki bu mesele ile ilgili olarak varid olan ve kelimelerinin, nafile ve farz ibadetler olduğuna işaret edilmiş, hüküm yönünden bir izah yapılmıştır. Ancak, Allah'ın kâtil'in tövbesini kabul edeceği görüşünde olanlara göre, buradaki ifadelerin, katlin günahının büyüklüğüne işaret ve mü'mini bu fiili işlemekten sakındırmaya matuf ifâdeler olduğunu söylemek gerekir. Çünkü günahlarına tövbe eden kişi, günahsız gibi olur. Katilin günahı da affedilirse, onun ibâdetinin kabulünü engelleyen bir durum yoktur. Yahut buradaki öldürmeden maksat mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldürmedir ki, o zaman katil dinden çıkar.
c) Abdullah b. Ebî Zekeriyya'nm Ümmü'l- Derdâ vasıtasıyla Ebü'd Derdâ'dan, onun da Rasûlullah (s.a)'den rivayet ettiğine göre; bir mü'min, haram bir kanı dökmedikçe sâlih amel işlemeye devam eder, ama haram bir kan dökerse ameli kesilir.
Haram bir kan dökmekten maksat, haksız yere bir müslümanı öldürmektir.
"Sâlih amellerde koşmaya devam eder" diye terceme ettiğimiz cümledeki kelimesi, süratli yürüyüş şekli anlamındadır. Bazı âlimler bunu "taâta koşan, amele devam eden" diye açıklamışlardır. Terceme bu izah gözönünde tutularak yapılmıştır. Bazılarınca ise kelimenin "Koşmak" mânâsı esas alınarak "Kıyamet gününde koşar' diye açıklanmıştı.
Hadisin sonuna doğru gelen ve "işi bitmiştir" diye terceme ettiğimiz kelimesi de: "yoruldu ve kesildi" mânâlarına gelir. En-Nihâye de bu tabir: "Kişi yorgunluktan takati kesilip de hareket edemez hale gelince bu söz söylenir. Burada maksat, kişinin haram bir kanı dökmek suretiyle mahvolmasıdır". diye izah edilmiştir.
Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Öldürmeyi mubah kılan bir delil olmadan bir mü'mini öldüren kişi, müşriklerle birlikte anılacak, ibadetleri, kabul edilmeyecek derecede büyük günah işlemiştir.[97]

4271... Halid b. Dihkân şöyle demiştir: Yahya b. Yahya El - Gassâ-nfye: sözünün mânâsını sordum: "Fitne anın-da savaşanlardır. Onlardan birisi bir mümini öldürür ve kendisini haklı olduğunu zannederek Allah'dan bağış istemez yani bundan dolayı (istiğfar etmez)" Ebû Davud dedi ki.....Kanını döktü demektir dedi.[98]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadisteki tâbirinin, râvî tarafmdan yapılan bir izahıdır. Bu konuya yukardaki hadisin şerhi esnasında temas edilmiştir.[99]

4272... Harice b. Zeyd şöyle dedi:
Zeyd b. Sabit'i, şu bulunduğum yerde şöyle derken ısıttım: Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir"[100] âyet-i kerimesi Fûrkan süresindeki "Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar."[101] mânâsına gelen âyetten altı ay sonra indirildi."[102]

Açıklama

Haberde, Zeyd b. Sabit (r.a), Nisa Sûresi'nin 93.'cü âyetinin, Fûrkan sûresinin 68. ayetinden altı ay sonra nazil olduğunu, dolayısıyla onu rieshettiğini bildirmektedir.
Burada neshin önemini anlayabilmek için Fûrkan Sûresi'ndeki âyetten önceki ve sonraki bazı âyetlere işaret etmek gerekecektir.
Fûrkan Sûresi'nin 63,'ncü ayetinden, 68. ayetine kadarki kısımda Allah'ın kullarının özelliklerinden bahs edilmektedir. 68, 69, 70'inci âyetlerin mealleri de şu şekildedir. "Onlar Allah'ın yanında başka tandır tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler, bunları yapan, günaha girmiş olur; kıyamet günü azabı kat kat olur. Orada afçaltilarak temelli kalır. Ancak tövbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler müstesna. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder."
Görüldüğü gibi bu âyetlerde; Allah'ın kullarının, haksız yere adam öldürmeyecekleri, zina etmeyecekleri; şayet bunları yaparlarsa büyük günah işlemiş sayılacakları, kıyamet günü azaplarının katlanacağı, ama tövbe edip hayırlı işler yapanların affedileceği ve kötülüklerinin iyiliklere çevrilecekleri beyân edilmektedir. Kısacası, adam öldüren kişinin tövbesini kabul edileceğine işaret edilmektedir. Nisa Sûresi'nin 93.cü ayetinde ise, haksız yere adam öldürenin cezasının cehennem olduğu ve orada sürekli kalacağı ifâde edilmektedir. Bu durumda âyetler arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu olmaktadır. İşte Zeyd b. Sabit, haksız yere adam Öldürenin ebeddiyyen cehennemde kalacağını bildiren Nisa Sûresi'nin 93.cü âyetinin, tövbenin kabul edileceğini işaret eden Fûrkan Sûresi'ndeki âyetten daha sonra indiğini, dolayısıyla onun hükmünü ortadan kaldırdığını söylemiştir.
Bundan sonraki hadiste ise, konu daha değişik bir tarzda ele alınmış; Fûrkan Sûresi'ndeki âyetin, müslüman olmak üzere olan müşriklerle ilgili; Nisa Sûresi'ndeki ayetin ise daha önceden müslüman olup İslâm Şeri-âtini bilenlerle ilgili olduğu ifâde edilmiştir.
Ancak hadisin sonunda, Mücahîd'in; pişmanlık duyanların ebediyyen cehennemde kalma hükmünün dışında olduğunu izah eden beyanı yer almıştır.
Alimlerin çoğu, âyeti kerimelerin "Haber" niteliğinde olduğunu, haberde ise neshin caiz olmadığını ve Nisa Sûresi'ndeki âyette anılmamış olsa da bir istisnanın olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, Nisa Sûresi'nin 93'üncü âyetinin mânâsı: "Kasden bir mü'mini öldürenin cezası, içerisinde devamlı kalacağı cehennemdir. Ama tövbe edip, pişmanlık duyanlar müstesna", şeklinde anlaşılacaktır. O zaman, iki âyet arasında bir çelişki sözkonusu olmaz. Dolayısıyla neshin varlığını söylemeye de ihtiyaç kalmaz.
Bu izah, bir sonraki hadiste gelecek olan, Mücâhid'in izahına uygundur.[103]

4273... Saîd b. Cübeyr (r.a) şöyle demiştir:
îbn Abbas (r.a)'a, (Kasden haksız yere adam öldürenin durmunu) sordum: şöyle dedi:
"Onlar Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar"[104] Ayeti inince Mek-keli müşrikler: "Biz Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürdük, Allah'tan başka tanrıya yalvardık (taptık) kötülükler yaptık." dediler. Bunun üzerine Allah (c.c)
Ancak tövbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler müstesna, "İşte, Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir'[105] âyetini indirdi. İşte bu âyet onlar (müşrikler) içindir. Nisa Sûresi'ndeki
"Kim bir mümini kasden öldürürse cezası cehennemdir."[106] âyetine gelince, İbn Abbas onun hakkında şöyle dedi:
"Adam İslâm'ın şeriatini öğrenir sonra da kasden bir adamı öldürürse onun cezası cehennemdir, onun için tövbe de yoktur"
Sâid b. Cübeyr derki: Bunu Mücahid'e söyledim, "Pişman olan müstesna" dedi.[107]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayetinde İbn Abbas pûrkân Sûresi'ndeki âyetin Mekke'de nazil olduğunu, Nisa Sûresi'deki âyetin ise Medine'de nazil olup, Onun nesh ettiğini söylemiştir. Diğer bir rivayette, Nisa Sûresi'ndeki âyetin sonra nazil olup, onu nesh eden bir şey olmadığını ifâde etmiştir. Üçüncü bir rivayet ise şu şekildedir:
Saîd b. Cübeyr der ki: İbn Abbas'a "Onun cezası cehennemdir" âyetini sordum. "Onun için tövbe yok" dedi. "Allah'tan başka tanrıya yal-varnıazlar" âyetini okudu. "Bu câhiliyede idi" dedi.
Sahih-i Müslim'in rivayetlerin de Nisa Sûresi'ndeki; bir mümini kasden öldürenin cezasun cehennem olduğunu bildiren âyetin, son inen âyetlerden olup, onu nesh eden başka bir âyet bulunmadığını ifâde tarzındandır.
Bu rivayetler göz önüne alındığı zaman, Fûrkan Sûresi'ndeki ayetlerle, Nisa Sûresi'ndeki âyet konusunda İbn Abbas'dan iki farklı izah nakledilmiştir. Bunlar:
1- Fûrkan Sûresi'ndeki âyetler, müslüman olmamak için bahane arayan Mekke'li müşrikler hakkında, Nisa Sûresi'ndeki âyet ise İslâm'ın esaslarını öğrenen müslümanlar hakkında nazil olmuştur.
2- Nisa Sûresi'ndeki âyet, Fûrkan sûresi'ndekini neshetmiştir.
İbn Hacer, Fethu'l Bâri'de bu farklı izahlara işaret ettikten sonra şöyle der:
"İbn Abbas'ın iki sözü arasını şu şekilde cem etmek mümkündür: Fûrkan Sûresi'ndeki âyetin umumundan, bizzat ve kasden öldüren mü'min tahsis edilmiştir. Seleften çoğu tahsise nesh derler. Bu izah, onun sözünde çelişki olduğunu söylemekten ve önce nesh olduğunu söylüyordu sonra bundan döndü, demekten daha iyidir."
İbn Hacer'in bu sözleri, anılan âyetlerle ilgili olarak İbn Abbas'dan gelen ifâdeleri telifteki güzel bir yoldur.

Hadisin sonunda belirtildiğine göre, İbn Abbas bir mü'mini kasden Öldüren için tövbenin söz konusu olmadığını söylemiş: Said b. Cübeyr bunu Mücahid'e nakledince, o da pişmanlık duyanın affedileceğim belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Nevevî şöyle demektedir:
"İbn Abbas'dan rivayet edilen meşhur görüş budur. Ondan ayrıca
"Bir günah işleyip veya nefsine zulmedip de sonra Allah tan bağış dileyen kişi Allah'ı bağışlayıcı ve merhamet sahibi olarak bulur."[108]
âyetinden dolayı, katilin tövbesinin kabul edilip, günahının bağışlanacağı da rivayet edilmiştir. Bu ikinci rivayet tüm Ehl-i Sünnet'in, Sâhâbîlerin, Tabîîlerin ve sonraki ulemanın görüşüdür. Bazı selef âlimlerinden, bu görüşe muhalif olarak, rivayet edilen görüşler, adam öldürmekten sakındır-maya ve oun ne kadar büyük bir günah olduğuna işarete hamledilir.
İbn Abbas'ın dayandığı bu âyette, kasden adam öldürenin ebediyyen cehennemde kalacağına dair kesin bir açıklık yoktur. Onda olan, katilin cezasının cehennem olduğudur."[109]

4274... İbn Abbas (r.a) bu (önceki hadiste geçen) kıssa hakkında; (şöyle dedi)
"Allah'dan başka bir ilâh'a (tapıp) dua edenler[110] âyetinde kasdedilenler müşriklerdir. Birde
"Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım; Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin"[111] âyeti indi.[112]

Açıklama

İbn Abbas (r.a) metinde geçen iki âyetin de müşrikler hakkında nazil olduğunu söylemiştir.
Fûrkan Sûresi'ndeki âyetle ilgili olarak, bundan önceki hadislerin izâhı esnasında biraz durmuştuk. Burada kısaca Zümer Sûresinin 53. âyeti üzerinde duralım.
Allah (c.c) küfür ve şirk ile kendilerine kötülük edenlere Allah'ın rahmetinden umutlarını kesmemelerini, îman edip İslâm dinine girdikten sonra, kendilerinin affedileceklerini bildirmektedir. Yani câhiliyye dönemlerindeki kötü hallerinin, İslâm'a girmeye engel teşkil etmeyeceğini, adam da öldürmüş olsalar aff-ı ilâhi'ye mazhar olacaklarını hatırlatıyor.
îtm Abbas'm görüşüne göre; iman edip, İslâm'ın ahkâmım öğrendikten sonra haksız yere adam öldürenin günahı affedilmez; onun için tövbe söz konusu değildir.[113]

4275... İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:
"Bir mü'mini kasden öldüren" âyetini hiç bir şey nesli etmemiştir.[114]

4276... Ebû Miclez ""Bir mü'mini kasden öldürenin cezası cehennemdir."[115] âyeti hakkında şöyle demiştir:
"Cehennem onun cezasıdır. Ama Allah affetmeyi isterse affeder".[116]

Açıklama

Ebû Miclez'in konumuzdaki ayetle ilgili açıklaması Cumhurun görüşüdür. İbn Abbas'm ve bir rivayette Zeyd b. Sâbit'in hilâfına, ulemanın çoğunluğuna göre Allah, şirkin dışındaki bütün günahları bağışlayabilir. Hatta dilerse kul, tevbe etmese bile affedebilir. Ancak tövbe edenin günahını affedeceğini vaadetmiştir.[117]

7. Katlde Umulan Mağfiret

Bab Başhğı'nin ifade ettiği mânâ konusunda iki görüş ileri sürülmüştür bunlar:
1- Maktül'ün velîlerine, onun öldürülmesinden dolayı verilmesi umulan ecir.. Bu anlayışa sevkeden âmîl, yakınlarının ölümünden dolayı katlandıkları sıkıntı ve kederdir.
2- Bizzat öldürülenlere verilmesi umulan ecir. Bezlü'l Mechûd'da birinci maddedeki izah daha uygun bulunmuş hattâ onun bu babda sarîh olduğu vurgulanmıştır. İkinci mânâ ise maksattan uzak bulunmuş, gerekçe olarak da, fitnede öldürülenlerin Ecre müstehak olamıyacaklan gösterilmiştir.
Ancak, aşağıda gelecek olan hadislere ikinci maddedeki izah daha uygun görülmektedir.[118]

4277... Saîd b. Zeyd (r.a)[119] şöyle demiştir:
Biz Rasûlullah (s.a)'in yanında idik. Efendimiz, fitneyi anlattı ve onu
çok dehşetli gösterdi. Bunun üzerine: "Yâ Rasûlullah, eğer bu fitne bize yetişirse bizi mahveder." dedik veya dediler.
Rasûlullah: "Hayır, şüpesiz öldürülme(niz size yeter)" buyurdu.
Saîd: "Ben kardeşlerimi (hep) öldürülmüş gördüm) dedi.[120]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a) Efendimiz, ileride zuhur edecek olan fitnede, yani müslümanlar arasında çıkacak olan savaşlarda öldürülenlerin öbür dünyada cezaya çarptırılmayacaklanm beyan buyurmuştur. Bunu, çıkacak olan fitneden korkan sâhâbileri teselli etmek için söylemiştir. Müslümanlar arasında çıkacak olan savaşta öldürülenler bu dünyada bir sıkıntı görmüş olacaklar, ama öbür dünyada ceza görmeyeceklerdir. Öldürenlerin cezaları ise verilecek ve çok şiddetli

olacaktır.
Bu hadis daha önce geçen ve fitne esnasında kendisini öldürmeye gelene karşı koymamayı teşvik eden hadislerle uygunluk arz etmektedir.[121]

4278... Ebû Musa (r.a)'dan rivayet edildiğine göre ; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Benim şu ümmetim, merhamet edilmiş bir ümmettir. Ona âhirette azâb yoktur. Onun dünyadaki azabı, fitneler, zelzeleler ve bir birlerini öldürmeleridir."[122]

Açıklama

Efendimizin "Benim şu ümmetim" sözünden kas devircıe olan müsliimanlardır; ya da kıyamete kadar gelecek olan tüm müslümanlardır. Ancak bu ihtimâllerden birisini tercihe yarayacak bir delil yoktur.
Bu Ümmetin, merhamet edilmiş bir ümmet oluşundan maksat şudur: Eski ümmetler için olan bir çok yük ve görevler, bu ümmete yüklenmemiştir. Meselâ: onlar, günahtan tövbe için kendilerini öldürürler, zekat olarak mallarının dörtte birini verirler, necaset bulaşan yeri kaziriardı. Biz, Muhammed ümmetin'e ise bu gibi güçlükler emredilmemiştir.
Hadisteki en önemli bölüm, Hz. Peygamber (s.a)'in ümmetine ahiret-te azabın olmayışını ifâde eden kısımdır. Bu konu, alimleri hayli meşgul etmiş çeşitli tevillerde bulunmalarına sebep olmuştur. Çünkü bu ifadenin zahirine göre, ister günah işlesin, ister işlemesin, ister sâlih olsun, ister şakî hiç bir müslüman ahirette azap görmeyecektir. Halbuki, Allah'ın adaletinin gereği, iyiler mükâfat; affa uğramayan kötüler ceza görecektir. Bu keyfiyet bir çok sahîh hadiste sabittir. İşte bunun için, bu cümleyi izahta alimlerden çok değişik tefsirler nakledilmiştir. Biz bu cümleden anlaşılan mânâları maddeler halinde vermek istiyoruz.
1- Müslümanlardan ahirette azap edilenlere kafirler gibi azap edilmeyecektir.
2- Bu ümmet hakkında galip olan bağışlanmaktır.
3- Çoğunlukla Müslümanlar yaptıklarının cezasını dünyada çekerler. Uğradıkları sıkıntılar, tutuldukları hastalıklar onların günahları için keffârettir.
4- Bu hadis, büyük günah işlemeyenlere mahsustur. Yahut Efendimiz "bu Ümmet" derken huzurunda bulunan sahabelere işaret etmiştir. Ahirette azab edilmeyecek olanlar onlardır.
5- Burada, Allah'ın dilemesine işaret eden bir kelime takdir edilir. Çünkü Cenab-ı Hakk bir âyette
"Şüphesiz Allah kendisine eş koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar." [123] buyurmaktadır.
6- Buradaki "Ümmeften murâd, Hz. Peygamber'in sünnetine uyan, Allah'ın emirlerine imtisal edenlerdir.
7- Hadis, Hz. Peygamber'in ümmetini medh ve onların Allah'ın inayetine ve rahmetine mazhar olduğunu ifâde için varîd olmuştur. Bu ümmet, diğer ümmetlere verilmeyen lütûflara naîl olmuştur. Öyle ki, birisinin ayağına diken batsa, onun sebebiyle Cenab-ı Allah o kişinin bir günahını affeder. Bu başka hiç bir ümmete verilmemiş hususiyetlerdendir.
Aliyyü'l Kân bu tevillerin hiç birisinin karşımıza çıkan müşgülü ortadan kaldırmaya kafi gelmediğini söyler.
Hadisin devamında, bu ümmetin cezasının dünyada verileceğini onun da fitneler, zelzeleler ve birbirlerini Öldürme olduğunu belirtilmektedir. Dünyadaki azap ahirettekinden çok daha hafif olduğu için, dünyada sıkmti çekecek olmasına rağmen, müslümanlar rahmetle muamele edilenler diye vasıflanmışlardır.
Miinâvî, bu mesele ile ilgili olarak şöyle der. "Çünkü eski ümmetlerin durumu adaletle Rububiyet yolu üzeredir. Bu ümmetin hali ise fazl ve ilahî ihsan yolu üzeredir." Münâvî'nin dediklerinden şu sonuçları çıkarıyoruz: Daha önceki ümmetler, suça uygun ceza esası ile muamele edileceklerdir. Bu Ümmet ise af, fazl ve mağfiret esasına göre muamele görecektir.[124]

---

[1] Enfâl, 25.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/328.
[3] Buharî, Kader 4: Müslim, Piren / 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/328-329.
[4] Müslim Fitem 25.
[5] Cinn (72), 25, 26.
[6] Neml {27} 65.
[7] En'am (6) 59.
[8] Lokman (31) 34.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/329-331.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331.
[11] Bu hadis Avnü'l Ma'bûci ve Bezlü'l Mechûd'de 4243 numaralı hadisten sonra yer almıştır.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331-322.
[14] Ahmet, II. 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/332-333.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333.
[17] (11) 46.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333-335.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/335.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/335.
[21] Kütüb-i Sitte'de sadece Ebu Davud' da vardır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/336.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/336.
[23] Tüster: Kırgızistan'ın meşhur bir geliridir. Muhkem bir şehir olduğu için, Sâhâbîler orayı Feth ederken büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır.
11-20 senesinde Hz. Ömer (r.a) devrinde fethedilmiştir. Burayı Ebe Musa'l Eş'arî fethetmiştir,

[24] Ahmed b. Hanbel V-387. 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/337-338.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/338-340.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/340.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/340-341.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/341-342.
[29] Halid b. Halid el-Yeşkurî'dir.
[30] El Münzirî'nin asl'ında ".....iste" şeklindedir.
[31] İbn Mâce, Fiten 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/342-343.
[32] bk. Müslim, İmare 51.
[33] Aliyyü'l Kâri. el-Mirkat V-144.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/343-345.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/345.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/346.
[37] Safka; Alışveriş yapan kişilerin birbirlerinin eline vurmaları veya birbirlerinin elini tutmalarıdır. Burada
maksat biatt'ır.
[38] Müslim, İmâre 46; Nesaî, Biat 25; îbn Mâce, Fiten 8, Ahmed b. Hanbel, II-161,191,193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/346-347.
[39] Nisa (4) 29.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/347-350.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350.
[42] Buharî Filen 4, Enbiyâ, Müslim, Filen 1,2; İbn Mâce, Fiten 9; Ahmed b. Hanbel 11-441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350.
[43] Araplar, alışveriş yaparken, fiat konuşurken baş parmakları ile işaret parmaklarını halka yaparlar ve î$a-ret parmağının denk geldiği boğum bir sayıya delâlet ederdi. Buharî'nin bu rivayetinde râvî Süfyan, parmaklarını doksan veya yüz sayısına işaret eciecek şekilde halkalam ıştır. Müslîm ve İbn Mâce'deki rivayetlerde ise halka on sayısına karşılık olan işaretti.
[44] Enfal 58) 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350-352.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/352.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/352-353.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[50] Bu şüphe râvîye aittir.
[51] Bir nüshada, "..., bana göster'di şeklindedir.
[52] Müslim, Fiten 19; Tirmizî, Filen 32; İbn Mâce 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353-355.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/355-356.
[54] Ebû Malik El-Eş'arî; İsminin; Ubeyd. Amr. Ku'b. Ubeydullah Amir ve Haris oklusunu dair rivayetler vardır. Bu zat sahâbîdir.. Şam'lılar içersinde sayılır. Ashab içerisinde Ebi Mâlik künyesi ile bilinen iki kışı daha vardır. Bunlar Ham b. Haris ve Kab. Asım'dır. Bu yüzden musannif bu hadisin râvisinin Ebû Mâlik el-Es'âri olduğuna işaret etmiştir.
[55] Darimî, Mukaddime 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/356-357.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/357.
[57] Ahmet, I, 390, 393. 395. 451.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/358.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/358-361.
[60] Buhari. İlim 24. İstiska 27, Fiten 5: Müslim, İlim I 10, Filen IS; Tirmizî, Fire, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/361.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/361-362.
[62] Müslim, filen 13; Ahmet, V. 39,40,48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/362-363.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/363-364.
[64] Bir nüshada " = Adem'in oğlu, başka bir nüshada da " = Adem'in iki oğlundan hayırlısı gibi ol" şeklindedir.
[65] Mâide 28.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/364-365.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/365.
[68] Ahmet IV. 408: Darimi, Mukaddime 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/365-366.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/366-367.
[70] Tirmizî, Filen 133, İbtı Mâce, Filen 10. Ahmed b. Hanbel IV-408.416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/367-368.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/368.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/368-369.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/369-370.
[74] Buradaki pekler râvîlerden birisine aittir.
[75] İbn Mâce, Filen 10: Ebû Davûd der ki Hz. Musa (s.a)'ı bu Hadisle Hammad b. Zeyd'den babası zikretmedi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/370-372.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/372-374.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/374.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/374-375.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375.
[80] Sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375-376.
[82] Hadisi sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/376.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/376-377.
[84] Tirmizî. Fiten 16; İlin Mâce 12; Ahmed b. Hanbel 11-212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/377.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/377-378.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.
[88] Buharî, İman 12, Bed'il Halk 15. Filen 14; Nesaî, İman 30, İbn Mâce, Fiten 13; Malik 13, Ahmed b. Han-bel. III - 6. 30, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/379.

[90] Buharî, Fiten 10; Müslim, Filen 14; Nesaî, Tahrim 29, Ahmed b. Hanbel IV-401. 410, 418: V-43, 47,51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/379.
[91] Hucurat, 9.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/380.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/381.
[94] Nesai, Tahrim 1; Ahmed b. Hanbel, IV-9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/381-382.
[95] Nisa 93.
[96] Nisa, 48.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/382-384.
[98] Ebû Davûd der ki. "....." kanını oluk gibi döker dedi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[100] Nisa 93.
[101] Fûrkan, 68.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/386.
[104] Fûrkan, 68.
[105] Fûrkan, 70.
[106] Nisa, 93.
[107] Buharî, Tefsir, 23.24. 25,; Müslim, Tefsir 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/387-388.
[108] Nisa, 110.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/388-389.
[110] Fûrkan, 68.
[111] Zümer, 53.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/389.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/389-390.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[115] Nisa 93.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390-391.
[119] Said b. Zeyd, Hz. Ömer (r.a.)'in amcasının oğlu ve kız kardeşi Fatima'mn kocasıdır. Cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. Babası Zeyd b. Amr bin Nüfeyl hakkında Rasûlullah (s.a) "O kıyamet günü, tek başına bir ümmet olarak dirilecektir"' buyurmuştur. (El-lsâbe. 11-46)
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391.
[122] İbn Mâce, Zühd 34; Ahmed b. Hanbel, 1V-408, 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391-392.
[123] Nisa, 48.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/392-393.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52 — FİTNELER VE KIYAMET ALÂMETLERİ BAHSİ
1- Fitnelerin Yaklaşması ve Ye'cüc, Me'cüc Seddinin Açılması Babı
2 - Ka'be'ye Kasdeden Ordunun Yere Batırılacağı Babı
3 - Fitnelerin Yağmur Yerleri Gibi İnmesi Babı
4 - İki Müslümanın Kılıçlarıyle Karşı Karşıya Gelmeleri Babı
5- Bu Ümmetin Birbirleri Sebebiyle Helak Olması Babı
6- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kıyamet Kopuncaya Kadar Olacak Şeyleri Haber Vermesi Babı
7- Deniz Dalgası Gibi Dalgalanacak Fitne Babı
8- Fırat Nehri Altın Bir Dağ Üzerinden Açılmadıkça Kıyametin Kopmayacağı Babı
9 – İstanbul'un Fethi, Deccal'ın Çıkması ve Meryem Oğlu İsa'nın İnmesi Hakkında Bir Bab
10- Kıyametin Romalılar İnsanların En Çoğu Olduğu Zaman Kopacağı Babı
11- Deccal Çıktığı Vakit Romalıların Birçok Maktuller İçinde Gelmesi Babı
12- Deccal'dan Önce Müslümanların Elde Edeceği Fütuhat Babı
13- Kıyametten Önce Zuhur Edecek Alametler Hakkında Bir Bab
14- «Hicaz Toprağından Bir Ateş Çıkmadıkca Kıyamet Kopmayacaktır» Hadisi Babı
15- Kıyametten Önce Medine'nin Meskenleri ve Ma'mur Edilişi Hakkında Bir Bab
16- Fitnenin Doğudan Şeytanın İki Boynuzunun Doğduğu Yerden Zuhuru Babı
17- Devs Kabilesi Zül-Halasa'ya İbadet Edinceye Kadar Kıyamet Kopmayacağı Babı
18- Bir Adam Birinin Kabrinin Yanından Geçeerken Musibetten Dolayı Ölenin Yerinde Olmayı Temenni Etmedikçe Kıyamet Kopmayacağı Babı
19- İbnü Sayyad Kısassı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
20- Deccal'ın Kıssası, Sıfatı ve Beraberinde Bulunacak Şeyler Babı
21- Deccalın Sıfatı Medine'nin Ona Haram Kılınması ve Mü'minin Öldürülüp Diriltilmesi Hakkında Bir Bab
22 -Deccal İle: «O Allah (Azze veCelle) Nezdinde Daha Kıymetsizdir » Hadisi Hakkında Bir Bab
23- Deccal'in Çıkması, Yeryüzünde Kalkacağı Müddet, İsa'nın İnerek Onu Öldürmesi, Hayr ve İman Ehlinin Dünyadan Gitmesi, İnsanların Kötü Takımı Kalarak Putlara Tapmaları, Surun Üfürülmesi ve Kabirde Olanların Diriltilmesi Hakkında Bir Bab
24- Cessase Kıssası Babı
25- Deccal Hadislerinin Bakiyesi Hakkında Bir Bab
26 - Fitne Zamanında İbadetin Fazileti Babı
27 - Kıyametin Yaklaşması Babı
28 - İki Sur Arasındaki Zaman Babı

52 — FİTNELER VE KIYAMET ALÂMETLERİ BAHSİ

1- Fitnelerin Yaklaşması ve Ye'cüc, Me'cüc Seddinin Açılması Babı

1- (2880) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Zeyneb bint Ümmii Seleme'-den, o d:ı Ümmii lîabibe'den, o da Zeyneb binti Cahş'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seûcm) uykusundan:
«Allch'dan başka ilâh yoktur! Yaklaşan serden vay Arabın haline! Bu gün Ye'cüc Me'cücün şeddinden şu kadarı açıldı.» diyerek uyandı. Süfyan eliyle on doğumu yapmıştır. Ben :
— Yâ Resûlallah! Aramızda suleha varken biz helak mı olacağız? dedim.
«Evet! Fısku fücur çoğaldığı vakit!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Saîd b. Amr El-Eş'asî, Züheyr b. Harb ve îbnû Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Süfyan, Züh-rî'den bu isnadla rivayet etti.
Bu râviler Süfyan'dan gelen isnadda ziyâde yaparak şöyle dediler : Zeyneb biniti Ümmü Seleme'dcn, o da Habibe'den, o da Ümmü Habibe'-den, o da Zeyneb binti Cahş'dan.»

2- (..,,) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Urve h. Zübeyr haber verdi. Ona da Zeyneb binti Ebî Seleme haber vermiş. Ona da Ümmü Habibe binti Ebî Süfyan haber vermiş ki, Peygamber (Sallallahü A ieyhı ve Scllem) 'in zevcesi Zeyneb binti Cahş şöyle demiş : Bir gün Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) korkarak yüzü kızarmış olduğu halde dışarı çıktı:
«Allah'dan başka İlâh yoktur! Yaklaşan serden vay Arabın haline! Bugün Ye'cüc Me'cüc şeddinden şunun kadarı açıldı.» diyordu.
Râvî baş parmağı ile ondan sonra gelen parmağı halka yapmıştır. Zeyneb demiş ki: Ben :
— Yâ Resûlallah! Aramızda suleha varken biz helak mı olacağız? dedim.
«Evet! Fısku fücur çoğaldığı vaki?!» buyurdular.

(...) Bana Abdul-Melik fc. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana ba1 am dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana UkayI b. Hâlid rivayet etti. H.
BİIze Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti. Her iki râvî İbni Şihab'dan, Yûnus'un, Zührî'den onun isnadıyle rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır.

3- (2881) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahmed b. İshak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus, babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Vcygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) 'den naklen rivayet etti.
«Bugün Ye'cüc Me'cüc şeddinden şu kadar bir yer açıldı.» buyurmuşlar. Vüheyb eliyle doksan düğümü yapmış.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâhu'l-Enbiya»'da ve «Kitâbu'l-Fiten» ile «Kitahu-Alâmetü'n-Nûbûvve»'de tahric etmiştir.
Bu hadîsde ikisi Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Selîem)'in zevcesi, ikisi de üvey kızı olmak üzere dört sahâbiye birbirlerinden rivayette bulunmuşlardır ki: Böyle dört sahâbiyyenin içtima ettiği başka bir hadîs yoktur. Erkeklerden dört sahabenin birbirinden rivayet ettikleri hadîsler vardır. Habibe, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'m üvey kızıdır. Ümmü'l-Mü'minîn, Ümmü Habibe (Radiyallahü anha) bu kızı ilk kocası Abdullah b. Cahş 'dan doğurmuştur. Zeyneb binti Ümmü Seleme dahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi yeSellemVın üvey kızıdır. Hz. Ümmü Seleme bu kızı ilk kocası Ebû Seleme 'den dünyaya getirmiştir.
Ye'cüc, Me'cüc müfsit bir kavm olup, kıyamete yakın zuhur edecekler yeryüzünde fitne fesat çıkaracaklardır.
Kur'ân-ı Kerîm 'de bunlardan bahsedilmiş, onlardan zulüm gören insanların ricası üzerine Hz. Züîkarneyn'in aralarına bir set inşa ettiği bildirilmiştir. Hadîs-i şenf'de bu şeddin az bir kısmının açıldığı haber verilmektedir. Kıyamete yakın sed yıkılacak ve Ye'cüc Me'cüc etrafa dağılacaklardır. Ye'cüc Me'cüc'ün kimin neslinden geldiği, şekil ve kıyafetleri, yiyip içmeleri, yapacakları tahribat vesaire hususunda pek mübalâğalı sözler söylenmiştir. Bu sözler sağlam delillere dayanmadıkları için burada onlara yer vermedik,
Hadisdeki habes kelimesini cumhuru ulemâ fısku fücur diye tefsir etmişlerdir. Bâzıları bundan hassaten zina, bir takımları da zinadan doğan çocuklar kastedildiğini söylemişlerdir. Hadîsin zahiri mutlaktır. Binâenaleyh bütün günahlara âm ve şâmildir. Maksat günah ve kötülükler çoğaldığı vakit umumî bir helak meydana geleceğini asîlerle beraber su-lehanm da helak olacağını bildirmektir.
Parmağını halka yaparak şedden az bir yerin açıldığını Peygamber mi yoksa râvî mi işaret ettiği ihtilaflıdır.
Hz. Zeyneb'in rivayetinde eliyle işaret edenin Süfyân, Ebû Hüreyre rivayetinde ise Vüheyb olduğu bildirildiğine göre, işaretin râvîler tarafından yapıldığı anlaşılıyor.

2 - Ka'be'ye Kasdeden Ordunun Yere Batırılacağı Babı

4- (2882) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ve İshak b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindİr. (İshak Ahberana; öte-kiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, Abdû'l-Aziz b. Ruiey'den, 0 da Ubeydullah b. Kiptıyyeden naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben de beraberlerinde olduğum halde Haris b. Ebî Rabîa ile Abdullah b. Satvan Ümmü'1-Mü'minin, Ümmü Seleme'nin yanma girdiler de ona batırılacak olan orduyu sordular. Bu mesele îbnû Zübeyr'in hilâfeti gluüerindeydi. Ümmü Seleme şunu söyledi : Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Selllem) :
«Kâ'be'ye biri sığınacak ve kendisine bir ordu gönderilecek. Bunlar yerin bir çölünde iken yere batırılacaklardır.» buyurdu.
Ben;
— Yâ Resûlallah! O halde zorla götürülenin hâli ne olacak? dedim.
«Onlarla beraber o da baîsrılacak. Lâkin o kıyamet gününde niyetine göre dirİlîilecekierdir.» buyurdular.
Ebû Ca'fer : «Bu çöl Medine'nin çölüdür.» demiş.

5- (...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-Aziz b. Rufey' bu isnadla rivayet etti. Onun hadîsinde şu da vardır : «Dedi ki, bunun üzerine ben Ebû Ca'fei'e raslayarak Ümmü Seleme ancak yerden bir çb'l olduğunu söyledi, dedim. Ebû Ca'fer : Asla! Vallahi o Medine'nin çölüdür, dedi.»

6 - (2883) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbnû Ebî Ömer rivayet ettiler. Lftfu Amr'mdu-. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Umeyyeb. Sat-van'dan rivayet etti. O da dedesi Abdullah b. Safvan'ı şöyle derken işitmiş. Bana Hafsa haber verdi. ki: Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi:
«Bu beyte bir ordu gaza etmek için mutlaka kastedecektir. Fakat yerin bir çölüne vardıkları zaman ortada bulunanları batırılacak, Öndekilerİ son-dakilerine haykıracaklar, sonra onlarla batırılacaklar. Ve onlardan haber veren serseriden başka kimse kalmayacaktır.» buyururken işitmiş: Bunun üzerine "bir adam :
— Sana şâhid olurum ki: Hafsa'nm Üzerinden yalan söylemedin, Hafsa'ya da şâhid olurum ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)"m üzerinden yalan söylememiştir, dedi.

7- (...)ıBana Muhammed b. Iîâtim b. Meymûn da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Velid b. Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Ebî Üneyse, Abdü'l-Melîk El-Amirî'-den, o da Yûsuf b. Mâhek'den naklen rivayet etti, (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Safvân, Ümmü'l-Mü'mininden naklen haber verdi ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'den kâbe'yi kastederek:
«Bu beyte kuvveti, sayısı ve hazırlığı olmayan bir kavim sığınacakdir. Kendilerine bir ordu gönderilecek, fakat bunlar yerin bîr çölüne vardıklarında batırılacaklardır.» buyurmuşlar.
Yûsuf demiş ki: Şamlılar o gün Mekke'ye yürüyorlardı. Bunun üzerine Abdullah b. Safvan : Beri bak! Vallahi o bu ordu değildi, dedi.
Zeyd şöyle demiş : Bana Abdûl-Melik Eî-Âmirî de Abdurrahman b. Sâbit'den, o da Haris b. Ebî Rabîa'dan, o da Ümmü'l-Mü'mininden naklen Yûsuf b. ıMâhek'in hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalnız o bu hadisde Abdullah b. Şafvan'm söylediği orduyu anmadı.

8- (2884) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Kaâsım b. Fadl El-Huddâuî, Muhammed b. Ziyad'dan, o da Abdullah b. ZüDeyr'den, naklen rivayet etti ki: Âişe şöyle demiş : Resûlüllah[Sallailahü Aleyhi ve Sellem) uykusu esnasında kıpırdadı. BİZ :
— Yâ Resûlallah! Uykun arasında bir şey yaptın ki, evvelce bunu yapmazdın, dedik. Bunun üzerine:
«Şaşacak şey! Hakikaten ümmetimden bazı kimseler beyte sığınmış, Kureys'den bir adam için beyte kastediyorlar. Fakat çöle vardıklarında yere batırılacaklar!» buyurdu. Biz:
—« Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki, yol bazan (muhtelif) insanları birara-ya toplar, dedik.
«Evet! Onların içinde kasıtlısı, mecburu ve yolcusu vardır. Bunlar bir helâkla helak olurlar. Muhtelif yerlerden çıkarlar. Allah onları niyetlerine göre diriltir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Buyû*'da tahric etmiştir. Beydâ, çöl mânâsına gelirse de, burada Mekke ile Medine arasında bir yerin ismidir.
Ümmül Mü'minin Hz. Ümmü Seleme rivayeti hakkında Ebû'l-Velid El-Kettânî: «Bu doğru değildir. Çünkü Ümmü Seleme Muaviye 'nin hilâfeti zamanında onun vefatından iki sene Önce elli dokuz tarihinde vefat etmiş; îbnû Zübeyr'in hilâfetine erişmiştir.» demişse de Kaadî Iyâz onun Yezîd b. Muâviye zamanında vefat ettiğini söyleyenler bulunduğunu bildirmiştir. Ebû Bekir b. Ebî Hayseme de bunlardan biridir.
Hadîs-i şerif, zâlimlerden uzak kalmanın lüzumuna işaret etmektedir. Tâ ki, onlara verilen ceza, masumlara da isabet etmesin.

3 - Fitnelerin Yağmur Yerleri Gibi İnmesi Babı

9 - (2885) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amr'un-Nâkid, Ishâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İb.ni Eb Şeybe'nindir. (İshak : Ahberana, ötekiler: Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Üsâme'den naklen rivayet etti kî: Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) Medine'nin kal'alarından biri üzerine çıkmış. Sonra şöyle buyurmuş :
«Benîm gördüğümü görüyor musunuz? Ben sizin evlerinizin arasında fitnelerin yerlerini yağmur yerleri gibi görüyorum.»

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk haber verdi, (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

10- (2836) Bana Amru'n-Nâkıd ile Hasen El-Hulvanî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberanî, ötekiler : .Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ya'kub (bu zât İbnû İbrahim b. Sa'd'dır.) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babanı Sâlih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbnû Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Ab-dirrabman rivayet ettiler ki : Ebû Hureyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir tak:m fitneler olacaktır. O fitnelerde oturan, ayakta durandan; ayakîa duran, yürüyenden; yürüyen, koşandan daha hayırlıdır. Kim o fitnelerin başında dikilİrse, fitneler onu yıkar. Her kim o fitneler zamanında sığınacak bir yer bulursa, hemen oraya çekilsin.» buyurdular.

11- (...) Bize Amru'n-Nâkıd ile Hasen £1-Hulvânî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberanî; ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ya'kub rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'dcn, o da İbnû Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Bekr b. Abdirrahman, Abdurrahman b. Muti' b. Esved'den, o da Nevfel h. Muâviye'den naklen Ebû Hüreyre'nin şu hadîsi gibi rivayette tulündü. Şu kadar var ki, Ebû Bekr : «Namazlardan fcir namaz vardır. Bu namazın kim vaktini geçirirse, sanki ailesi ve malı tek bırakılmış gibi olur.» ifâdesini ziyâde etmiştir.

12- (...) Bana İshak b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud Et-Tayâlîsî haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbrahim b Sa'd, babasından, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'dcn naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir fitne olacaktır. O fitnede uyuyan uyanıktan daha hayırlı, uyanık ayakta durandan, ayakta duran da koşandan daha hayırlıdır. Her kim bir sığmak yahut korunacak yer bulursa, hemen sığınsın.» buyurdular.

13- (2887) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Yezîd rivayet etti. (Ded ki) : Bize Osman, Eş-Şahhânı rivayet etti, (Dedi ki) : Ben ve Fcrkad Es-Sebahî, Müslim b. Ebî Bekra'ye gittik. Kendis evinde idi. Yanına girdik ve :
— Babanı fitneler hakkında bir hadîs rivayet ederken işittin mi? diye sorduk. Şu cevâbı verdi:
— Evet! Ebû Bekre'yi hadîs rivayet ederken dinledim. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göyle buyurdular:
«Mesele şu ki, bir tak:m fitneler olacaktır. Dikkaî edin! Sonra bir fitne çıkacak. O fitnede oturan yürüyenden daha hayırlı, yürüyen fitneye koşandan daha hayırlıdır. Dikkat edin ki, fitne indiği veya olduğu vakit kimin develeri varsa hemen develerinin başına gitsin. Kimin koyunu varsa koyunlarının başına gitsin. Ve kimin yeri varsa yerinin başına gitsin!» Bunun Üzerine bir adam:
— Yâ Resûlallah! Devesi, koyunu ve yeri olmayan hakkında ne buyurursun? dedi.
«Kılıcını alır, onun keskin tarafına taşla vurur. Sonra kurtulmaya gücü yeterse kurtulsunl Altahım! Tebliğ ettim mi? Allahım! Tebliğ ettim mi? Al-lahım! Tebliğ eîîim mi?» dedi. Yine bir adam:

— Yâ Resûlallah! Mecbur edilir de iki saftan birine yahut iki fırkadan birine götürülürsem ve beni bir adam kılıcı ile vurur, yahut bir ok gelerek beni öldürürse ne buyurursun? dedi.
«Hem kendi günahım hem senin günahını yüklenir ve cehennemliklerden olur.» buyurdular.
(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bana Muhammet! b. Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İtnû Ebî Adiy rivayet etti. Her iki râvî Osman Eş· Şahham'dan bu isnadla rivayet etmişlerdir. İbnü Ebî Adiyy'in hadîsi sonuna kadar Hammad'ın hadîsi gibidir. Veki'în hadîsi ise: «Kurtulmaya gücü yeterse...» cümlesinde biter. Sonunu anmamıştır.
Bu rivayetleri Buhâri «Kİtâbu'l-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Fitnelerin yağmura benzetilmesi çokluğu ve umûmî oluşu itibarı iledir. Yâni; fitneler çıktığı zaman yalnız bir taifeye mahsus kalmayacak, bütün insanlara sirayet edecektir. Hadîs-i şerif müslümanlar arasında zuhur edecek Cemel, Sıffin Hz. Osman'la Hz. Hüseyn 'in şahadetleri ve saire gibi vak'alara işaret etmektedir. Nitekim bir mucize olan bu ihbar haber verildiği gibi zuhur etmiştir.
«O fitnelerde oturan, ayakta olandan daha hayırlıdır, ilâh...» cümleleri ile bunların tehlikesinden kaçmaya teşvik buyurulmuştur.
Kılıcı taşla körietmek emri bazılarına göre hakikattir. Bir takımları bunun harbi bırakmak mânâsında mecaz olduğunu söylemişlerdir. Ulema fitne zamanında harbetmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları müslümanlar arasında çıkan fitnelere karışarak harbetmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre fitneciler bir kimsenin evine girerek Öldürmek isteseler, kendini müdafaa etmesi caiz değildir. Ashab-ı kiramdan Ebû Bekra ile diğer bazılarının mezhebi budur, Hz. İbni Ömer'le Imran b. Husayn ve diğer bazılarına göre fitneye karışmak caiz değildir. Ancak icâbında nefsini müdafaa meşrudur. Bu iki mez-heb İslâm'da çıkan fitnelere karışmamak lâzım geldiğinde, müttefikdirler. Ashab-ı kiramın ekserisi ile tabiîne ve bilûmum ulemâya göre fitne zuhurunda haklı tarafa yardım etmek ve onlarla beraber olup, asîlere karşı harbetmek vâcibdir. Nevevî : «Sahih olan da budur...» diyor.

4 - İki Müslümanın Kılıçlarıyle Karşı Karşıya Gelmeleri Babı

14- (2888) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b, Zeyd, Eyyûb il Yûnus'dan, onlar da Ilasan'dan, o da Ahnef b. Kays'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Şu adamı kastederek yola çıktım. Bana Ebû Bekre tesadüf etti. Ve :
— Nereye gitmek istiyorsun yâ Ahnef î dedi. Ali'yi kasdederek:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası oğlu Nasra gitmek istiyorum, dedim. Bana :
— Yâ Ahnef. Dön! Çünkü ben ResûlüllahfSa//a//a/iwMte;y/ı; ve Sellem): «İkİ müslüman kılıçlarıyla yüz yüze gelirlerse, kati de, maktul de cehennemdedir.» buyururken işittim, dedi. Ben:
— Yahut yâ Resûlallah! Haydi katil köyle, ya maktule ne oluyor? denildi, dedim.
«O gerçekten arkadaşını öldürmek istedi.» dedi.

15- (...) Bize Tdu hadîsi Alımcd b. A^jdete'd-Dabbî de rivayet etti. (Öedi ki) : Bize Hammad, Eyyub ile Yûnus'dan ve Mualla b. Ziyad'dan, onlar da Ilasan'dan, o da Ahnef b. Kays'dan, o da Ebû Bekre'den naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) Kesûlülîah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
«İki müslüman kılıçlarıyla karşılaşırlarsa, katil de, maktul de Cehennemdedir.» buyurdular.

(...) Bann Haccâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrez-zâk kitabından rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, EyyûVdan naklen bu isnadta Ebû Kânıil'in, Hammad'dan rivayet ettiği hadîsin mislini sonuna loadar haber verdi.

16- (...) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) . lîize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnû Beşşâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Ded ki) : Bize Şu'be Mansur'dan, o da Rıb'İ b. Hıraş'dan, o da Ebû Bekra'dan, o da Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'de naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«İki müsîümandan biri din kardeşine silâh çekerse, bunların ikisi de cehennemin kenarındadırlar. Biri diğerini öldürürse, ona hep birden girerler.»

17 — (157) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den rivayet etti. Hemmam : Ebû Hüreyrc'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize rivayet ettikleri şunlardır diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İki büyük fırka çarp'şarak aralarında büyük bir harb olmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Halbuki bunların davaları birdir.» buyurdular.

18- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni; İbni Abdirrahman) Süheyl'den, o da babasından, 0 da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
«Here çoğalmadıkça kıyamet kopmayacaktır.» buyurmuş. Ashab :
— Here nedir ya Resûlaîlah? diye sormuşlar.
«Katildir, katil!» buyurmuşlar.

Ebû Bekre rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-İman»'da Ebû Hüreyre rivayetini de «KitâHı'l-Menâkıbn'de tabric etmiştir.
îki müslümanın kıhçlanyle yüz yüze gelmelerinden murad; birbirlerine vurmalarıdır. Bu çarpışma esnafında Ölürlerde ikisinin de cehennemlik olmi te'vil yoluvla deşil de, sırf asabiyet. Öfke vesaire gibi sebeple çarpıştıkları zamana hamledilmi^tir. Cehennemlik olmalarından murad; bu cezavı haketmeleridir. Tcâlâ Hazretleri dilerse cezalarını verir, dilerse kendilerini af buyurur, ehl-i hakkın mezhebi budur.
Ashab-ı kiram arasında cerevan eden harbler bu kabilden değildir. Onlar müctehîd ve müteevvildirler. Maksatları dünya menfaati veya asa-bivet gibi bir şey deŞil. her fırka kendinin haklı olduğuna inanmış, muhalifinin âsî olduğuna kani olmuştur. Müctebidlerin ise hakka isabet edenine-iki sevab, edemevenine bir sevab verileceği malûmdur. Hatâ eden müetehid ma'zur olduğu için günahkâr sayılmaz.
îki büyük fırkamn harbedeceğini haber veren Ebû Hüreyre hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizelerindendir. Bu mucize ilk asırda zuhur etmiştir. Bazıları iki fırkadan Hz. Ali ile Muaviye 'nin askerleri kastedildiğini söylemiş)erdir. «Davaları bir» sözünden murad; ikisi de müslüman yahut ikisi de haklı olduğunu iddia ediyor, demektir.

5- Bu Ümmetin Birbirleri Sebebiyle Helak Olması Babı

19- (2889) Bİze Ebû'r-Kabî El-Atckî ile Kuteybe b. Saîd ikisi fcirdeıı Hamnıad b. Zeyd'den rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nmdir. (Dedi kî) ; Bize Hammad, Eyyubdan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Esma'dan, o da Sevban'dan nakler rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Salîallahii Aleyh ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Gerçekten Allah bana yeri topladı da, onun doğusunu batısını gör düm. Hİç şüphe yok ki, ümmetim bana toplanan yerlerin mülküne ulaşa çaktır. Bana kırmızı ve beyaz iki define de verildi. Ben Rabbimden ümme tim için onu kıtlık senesiyle helak etmemesini diledim. Bir de onların üze rine kendilerinden başka bir düşman musallat edip de onların köküne kİb rİt suyu damlatmamasını istedim. Rabbim :
— Yâ Muhammedi Ben bir hüküm verirsem, o geri çevrilmez. Ben üm metin için sana onları umumî kıtlıkla helak etmeyeceğime ve üzerlerin kendilerinden başka olup, köklerine kibrit suyu damlatacak bir düşma musallat etmeyeceğime söz verdim. Velev ki, üzerlerine yerin her tarafır dakiler —yahut yerin memleketleri arasındakiler demiştir— toplanmış o şunlar. Tâ ki, birbirlerini helak edip, birbirlerini esir alıncaya kadar buyurdu.

(...) Bana Züheyr b. Harb ile İshak b. İbrahim, Muhammed b. Müsen-nâ ve İbni Beşşar da rivayet ettiler. (İshak: Ahberana ötekiler: Hadde-sena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişarn rivayet etti. (Dedi ki) : Bana tabam, Katâde'den, o da Ebû Kılâbe'dcn, o da Ebû Es-ma'er-Rahabf den, o da Sevban'dan naklen rivayet etti ki: Nebiyyullah (SalteHahii Aleyh ve Seîlem) :
«Gerçekten Allah Teâlâ benim için yerin topladı. Hatta doğusunu, batısını gördüm. Bana iki defineyi (yâni; kırmızıyla beyazı da verdi)...«buyurmuşlar.
Sonra râvi, Eyyûb'un Ebî Kılâbe'den rivayet ettiği hadîs gibi anlatmıştır.

20- (2890) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. LâEız onundur. (Dedi ki) : Bize babain rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âmir b. Sa'd babasından naklen lıater verdi ki : (Şöyle demiş) : ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün yayladan geldi. Benî Mua-viye'nin mescidine uğradığı vakit, İçeri girerek, orada iki rek'at namaz kıldı. Onunla birlikte biz de kıldık ve Rabbine uzun uzun dua etti. Sonra bize döndü de ResûlüUah (Sallallahü Aleyhl ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Rabbimden üç şey istedim. Bana ikisini verdi. Birini vermedY Rab-bimden ümmetimi açlıkla helak etmemesini istedim, onu bana verdi. Ondan ümmetimi suda boğmakla belâk etmemesini diledim, bnu da verdi. Felâketlerini kendi aralarında vermemesini diledim. Bunu bana vermedi.»

21- (...) Bize bu hadîsi İbni EM Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakim EI-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âmir b. Sa'd, babasından naklen haber verdi ki, babası ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Ie birlikte ashabından bir taife içinde gelmiş. Resûlüllah (Salîallahü Aîeyhi ve Sellem) Benî Muaviye'nin mescidine uğramış...
Râvi İbnû Nümeyr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Kırmızı ve beyaz definelerden murad; Acem şahı Kisra ile Roma imparatoru Kayser'in altın ve gümüş hazineleridir.
Bu hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mucizelerinden-dir. Ümmetinin ekseriyetle doğuya ve batıya uzanacağına işaret buyurmuş. Öyle de olmuş. Müslümanlar doğu ile batı arasında bir Okyanusdan diğerine kadar hüküm ve saltanat tesis etmişlerdir. Doğu ile batıya nisbetle şimale ve cenuba o kadar fazla ilerlememişlerdir.
Beydâ, asıl ve cemaat demektir. Kuvvet ve mülk mânâsına da kullanılır.
Resûlüllah (SalltiVahii Aleyhi ve Sellem)'in duası bereketiyle Teâlâ Hazretleri onun ümmetine umûmî kıtlık vermemiştir. Bazı yerlerde zaman zaman kıtlık olmuşsa da umûmî îslâm beldelerine nisbetle bunun ehemmiyeti yoktur.
Müslümanlar hic bir devirde sel. su baskım deniz faciası eibi umûmî su felâketlerine de uğramamışlardır. Yalnız Teâlâ Hazretleri Resûl-ü Ek-reminin üçüncü dileğini kabul etmediği için T^lâm âlemi asırlar bovunca kendi aralarından zuhur eden büyük bir felâketle pencelpsppelmislerdir. Bn felâket tefrikadır. Teâlâ Hazretleri Müslümanlara «Tefrikaya düşmeyin...» buhurdu£u halde, mi'slümanlar bu emrin tam tersine hareket etmiş, bu suretle parralana narcalana bııtrünkü hâle delmişlerdir. Bu tefrikanın bitpoe»î oVvoVtur. BilâVis eiin ffectikce biraz daha artmakta ve yeni yeni tefriVa filizleri vetismekf.edir.

Bundan dolayıdır ki, busun de£il bir memleket halkı, beraberce sofraya oturan bir ev halkı dahi bir fikir etrafında birleşemez hâle gelmiştir.

6- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kıyamet Kopuncaya Kadar Olacak Şeyleri Haber Vermesi Babı

22- (2891) Bana Harme'e b. Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbııû Şihab'dan naklen haber verdi ki : Ebû İdris El-Havîânî şöyle diyormuş. Huzeyfe b. Yeman dedi ki:
— Vallahi ben kendimle kıyamet arasında vuku bulacak her fitneyi insanların en iyi bileniyim. Ben de Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hususta bana gizlice bildirdiği, benden başka hiç bir kimseye söyleme-| diği bir sırdan başka bir şey yoktur. Lâkin Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim de bulunduğum bir mecliste fitnelerden bahsederken söyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fitneleri sayarken şöyle buyurdular :
«Onlardan üç tanesi hemen hemen hiç bir şey bırakmayacaklardır. Onlardan yaz rüzgârları gibi bir taksm fitneler vardır ki, bazıları küçük, bazıları büyüktürler.»
Huzeyfe tu cemaatın benden gayri hepsi gitmiştir, demiş.

23- (...) Bize Osman b. Ebî Şeyhe ile İshâk b. İbrahim de rivayet eltiler. Osman : Haddescna; İshak ise : Ahberanâ tâbirlerin kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Şakık'den, o da Huzeyfe'den naklen haber verdi. Iluzeyfe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda öyle bir kalkış kalktı ki, o kalkışında kıyamete kadar olacak şeylerden söylemedik bir şey bırakmadı. Bunları belleyen belledi, unutan unuttu. Bunları benim şu arkadaşlarım bilir. Caiz ki ben bunlardan bir şey unutmuş olurum da, arkadaşımı görür hatırlarım. Nasıl ki, bir adam kirinden ayrıldığı vakit, onun yüzünü hatırlar, sonra gördüğünde onu tanır.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Vekİ', Süfyan'dan, o da A'meş'den naklen bu isnadla: «Onları unutan unuttu...» cümlesine kadar rivayet etti. Sonrasını anmadı.

24- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivâyeİ etti. H.
Bana Ebû Bekr h. Nâfi* de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder ri-vâyet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adiy b. Sâbit'den, o da Abdullah b. Yezîd'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti ki, şöyle demiş : Bana Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamet kopuncaya kadar olacak her şeyi haber verdi. Bunlardan hiç bir şey yoktur ki, ona sormuş olmayayım Yalnız ona Medînelileri Medine'den ne çıkaracak? diye sormadım.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Veh b. Cerir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

25- (2892) Bana Ya'kub b. İbrahim Ed-Devrakî ile Haccâc b. Şâir hep birden Ebû Âsım'dan rivayet ettiler. Haccac dedi ki: Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Azra b. Sâbİt haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ilbâ b. Ahmer haber verdi. (Dedi kî) Bana Ebû Zeyd (yâni; Amr b. Ah-tab) rivayet etti. (Dedi ki) : ResûIüHah (Salhllahü Aleyhi ve SeUem) bize sabah namazın kıldırdı ve minbere çıkarak tâ öğle vakti gelinceye kadar bize hutbe okudu. Müteakiben inerek namazı kıldırdı. Sonra (yine) minbere çıktı ve bize ikindi vakti gelinceye kadar hutbe okudu. Sonra inerek namazı kıldırdı. Sonra tekrar minbere çıktı ve bize güneş kavuşuncaya kadar hutbe okudu. Artık bize olmuş ve olacak her şeyi haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, en helleyişli olammızdır.
Hz. Huzeyfe hadîsini Buhâri «Kitâhu'l-Kader»'de tahric etmiştir.
Ulemadan bazıları Hz. Huzeyfe'nin sözündeki «illâ»'nın hazfı lâzım geldiğini söylemişlerdir. Çünkü bu kelime cümleden atılmazsa mânâsı : «Ben sır biliyorum...» demek olur. Halbuki Huzeyfe hazretleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fitneleri bir meclisde cemaat arasında söylediğinden bahsetmektedir. Binâenaleyh hem cemaat arasında konuşmuş, hem de Hz. Huzeyfe'ye sır olarak söylemiş mânâsına gelir ki, bu iki söz birbirini nakzeder. Cümleden illâ atılırsa mânâ düzelir. Ve şöyle olur : «Bana gizli bir şey söylemedi, hepimize birden anlattı.» Nitekim Hz. Huzeyfe'nin hadîsin sonunda : «Onları belleyen belledi, unutan unuttu.» demesi de bu mânâyı teyid eder. Bu babdaki ilmin ona mahsus olması arkadaşları dünyadan gittiği ve kendisinden başka bilen kalmadığı içindir. Bununla beraber Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Huzeyfe'ye başka bir yerde sır söylemiş olabilir. Bu takdirde Huzeyfe (Radîyaüahu anh): İşittiklerimin hepsini size anlatmama bir mâni yoktur. Yalnız bana sır olarak söyledikleri müstesna demek istemiştir.
Hadîsin ikinci rivâyetindeki temsil hakkında Kaadî lyâz sunarı söylemiştir. Bazıları bu cümlede râviler tarafından yapılma bir bozukluk olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu şöyledir : Nasıl ki, bir adam uzun kaman birinden ayrıldığı vakit onun yüzünü hatırlamaz, sonra onu gördüğünde tanır.»

7- Deniz Dalgası Gibi Dalgalanacak Fitne Babı

26- (144) Bize Muhammed b. ATbdillah b. Nümeyr ile Muhammed b. Alâ' Ebû Küreyb hep birden Ebû Muaviye'den rivayet ettiler. İbnû Alâ' dedi ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Şakîk'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ömer'in yanında idik:

— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in fitne hakkındaki hadîsini hanginiz söylediği gibi ezberinde tutuyor? dedi.
— Ben! dedim,
— Sen hakikaten cür'etkârsın, nasıl buyurdu? dedi. Ben :
— ResûlüIİlaıı (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'i şöyle buyururken işittim,dedim:
«Bir adamın fitnesi ailesiyle malında, kendinde, çocuklarında ve kom-şusundadır. Ona oruç, namaz, sadaka, İyiliği emir ve kötülükten nehiy keî-fâret olur.» Bunun üzerine Ömer :
— Ben bunu kastetmiyorum. Benîm muradım ancak deniz dalgası gibi dalgalanacak olandır, dedi. Ben :
— Bundan sana ne ya Emire'i-Mü'minin! Şüphesiz seninle onun arasında kapalı bir kapı var, dedim.
— Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı? dedi.
— Hayır! Bilâkis kırılacak, dedim.
— Bu ebediyen kapanmamaktan daha münasibdir, dedi.
Şakîk diyor ki : Bunun üzerine biz Huzeyfe'ye ; Ömer hu kapının kim olduğunu biliyor muydu? dîye sorduk.
— Evet! Yarından önce bu akşam geldiğini bildiği gibi! Ben ona saçma değil, hadîs söyledim, cevâbım verdi.
Şakîk demiş ki : Artık biz Huzeyfe'ye bu kapının kim olduğunu sormaktan çekindik, de Mesrûk'a : Ona sen sor dedik. Mesrûk da sordu. Huzeyfe:
— Ömer'dir!
cevâbını verdi.

27- (...) Bize bu hadîsi EbÛ Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd El-Eşec de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vcki' rivayet etti. H.
Bize Osman h. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze İsa b. Yûnus
haber verdi. H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. İsâ rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla Ebû Muâviye'nin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. İsa'nın A'meş'den, onun da Şakîk'-dan rivayet ettiği hadîsde : «Huzeyfe'yi şöyle derken işittim, dedi.» ibaresi vardır.

28- (2893) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Hatim de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn Muhammed'den rivayet etti. (Demiş ki) : Cündeb şunu söyledi: Cerea günü (oraya) geldim. Bir de baktım bir adam oturuyor.
— Burada bugün mutlaka kan dökülecektir, dedim. O adam :
— Asla vallahi! dedi. Ben :
— Bilâkis hay hay vallahi! dedim. O :
— Asla vallahi! dedi. Ben :
— Bilâkis hay hay vallahi! dedim. O :
— Asla vallahi- Bu Resûlüllah(.Sa/ki/M« Aleyhi ve Sellem) !in bana söylediği bîr hadîsidir, dedi. Ben :
— Bugünden beri sen ne kötü arkadaşsın. İşitiyorsun ki, sana muhalefet ediyorum. Madem ki, bunu Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittin. Beni niye nelıyetmiyorsun, dedim. Sonra : Bu kızmak niye? dedim ve ona dönerek sordum. Ne göreyim. O adam Huzeyfe imiş.
Hz. Huzeyfe rivayeti îman bahsinde geçmişti. Cündeb (Radiyallahu anh) rivâyetindeki Cerea gününden murad : Kulelilerin vali karşılamaya çıktıkları gündür.
Cerea: Kûfe'ye yakın bir yerdir. Hz. Osman {Radiyallahu anlı) Kûfelilere Said b. E1- Âsî'yi vali göndermiş. Onlar bunu kabul etmeyerek Ebû Mûs'al-Eş'arî 'nin gönderilmesini istemişler.
Osman (Radiyallahu anh) da onu göndermişti. cümlesi
şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu takdirde cümlenin mânâsı : İşitiyorsun ki, sana yemin ediyorum, demek olur. Nevevi bunların ikisinin de doğru olduğunu, ancak aralarında yemin tekerrür ettiği için noktasız rivayetin daha münasib düştüğünü söylemiştir.

8- Fırat Nehri Altın Bir Dağ Üzerinden Açılmadıkça Kıyametin Kopmayacağı Babı

29 — (2894) Bİze Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Ya'kub (Yani Abdirrahman El-Kaârî) Süheyl'den, o da babasından, o da re'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Fırat nehri altın bîr dağ üzerinden açılmadıkça kıyamet kopmayacak-onun için harb edecek ve her yüz kişiden doksan dokuzu öl-onlardan her adam, keşke kurîulan ben olsaydım, diyecektir.»

(...) Bana Ümeyye b. Bistâm da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Süheyl'den, bu isnadla hadîsin benzerini rivayet etti. O şunu da ziyâde eyledi : «Babanı : Onu görürsen sakın yaklaşma, dedi.»

30- (...) Bize Ebû Mcs'ûd Schl b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbc b. Hâlid Es-Sckûnî, Ubeydullah'dan, o da Hubeyb b. Abdirrah-man'dan, o da Ilafs b. Âsım'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Fırat'ın altın bir define üzerinden açılması yakındır. İmdi orada kim bulunursa, ondan bir şey almasın.» buyurdular.

31- (...) Bİze Schl b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbe b. IlâHrl, Ubeydullah'dan, o da EbıVz-Zinad'dan, o d Abdurrahman El-A'rac' dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Fırat'ın altın bir dağ üzerinden açılması yakındır, imdi orada kim bulunursa, ondan bir şey elmasın!» buyurdular.

32- (2895) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin ile Ebû Ma'n Er-Rakâşî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Ma'n'ındır. (Dediler ki) Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Hamid b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Süleyman b Yesar'dan, o da Abdullah b. Haris b. Nevfel'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Übey b. Ka'b ile birlikte duruyordum. Ubey : Dünyalık arama hususunda insanların boğazları muhtelif olmakta devam ediyor, dedi. Ben :
— Evet! dedim. Übey dedi ki: Ben ResûlüUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)"ı şöyle buyururken işittim:
«Fırat nehrinin altın bir dağ üzerinden açılması yakındır. İnsanlar bunu işitince, ona yürüyecekler ve onun yanında bulunan : İnsanların bundan bir şey almasına müsaade edersek, bunun hepsi götürülür, diyecektir. Müteakiben onun için harb edecekler ve her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülecektir.»
Ebû Kâmil kendi hadîsinde şöyle dedi : «Abdullah dedi ki : Ben Übey b. Ka'b ile birlikte Hassan kal'asımn gölgesinde durdum.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'I-Fi'ten»'de; Ebû Dâvud «Me-nâhrni" bahsinde; Tirmizî «Kitâbu sifatu'l-Cennet»'de tahric etmişlerdir.
Altın dağdan murad; definedir. Fırat nehrinin açılması, suyunun çekilmesiyle olacaktır.
Ulemâ bu hadîsdeki boğaz kelimesinden büyüklerin ve reislerin kastedildiğini söylemişlerdir. Bâzılarına göre bundan murad; cemaatlardır. Kaadî Iyâz bu kelimenin cüz'ü zikir küllü murad kabilinden mecazı mürsel olabileceğini söylemiştir.
Üçüm kelimesi, utum gibi, kal'a mânâsına gelir.
Anlaşılıyor ki, Fırat nehrinde define çıktığını işitenler, onu almak için koşacaklar ve birbirleriyle harbedeceklerdir. Bu harbde çarpışanların yüzde doksan dokuzu öldürülecek ve her ölen, keşke ben kurtulsam da defineyi ben alsam diyecektir.
Definenin başında bulunanların ondan bir şey almamaları tenbih edildiğine göre, onun alınması mümkün bir yerde bulunacağı yahut maden halinde değil de, para veya külçe şeklinde olacağı anlaşılıyor. Alınmasının nehiy Duyurulması define birçok belâlara sebep olacağı içindir. Aynî: «Bu bir mucizedir.» diyor. İbnû Tin'e göre, define müslümanların hakkı olduğu için alınmayacaktır. Fakat bu söze itiraz edilmiş, definenin müslümanîara âid olup olmadığı malûm değildir, denilmiştir. Nehyin asıl sebebi fitne ve çarpışmadır.

33- (2896) Bize Ubeyd b. Yaîş ile İshak b. İlrâhim rivayet ettiler. Lâfız Ubeyd'indir. (Dediler ki) : Bize Hâlid b. Hâlid'in azatlısı Yahya b. Âdem b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş) : Resulüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«İrak dirhemini ve kafîzini, Şam müddünü, dinarını, Mısır'da kilesini ve dinarını men edecektir. Başladığınız yere döneceksiniz, başladığınız yere döneceksiniz, başladığınız yere döneceksiniz!» buyurdular. Buna Ebû Hüreyre'nin eti ve kanı şahittir.
Kaîz, Iraklıların, müdd Şamlıların birer nevî ölçekleridir. Erdeb, Mısırlıların kilesidir. Iraklıların ve diğerlerinin istenileni vermemelerinden murad; ne olduğu hususunda iki meşhur kavil vardır. Bunların birine göre Iraklılar müslüman olduğu için cizye denilen vergi sakıt olacak, bu sebeple onu vermeyeceklerdir. Nitekim bu olmuştur. Daha meşhur olan ikinci kavle göre bundan murad; âhir zamanda Acemlerle Romalıların bu memleketleri istilâ etmesi ve müslümanların bu işine mâni olmalarıdır. Filhakika Müslim'in biraz aşağıda gelecek bir hadîsine göre Iraklılara ve Şamlılara kafîz ve dirhem gelmeyeceği, bunu Acemlerle Romalıların men edeceği tasrih edilmektedir. Nevevî : «Bu bizim zamanımızda Irak'ta olmuştur, şimdi mevcuttur.» diyor. Bazı ulemaya göre ha-dîsden murad; âhir zamanda Iraklılarla diğerlerinin dinden dönerek zekâtlarını vermemeleridir. Bir takımları da : «Âhir zamanda küffâr kuvvet bulacak ve ödemekte oldukları cizye, haraç gibi vergileri vermekten imtina edeceklerdir.» demişlerdir.
«Başladığınız yere döneceksiniz...» cümlesi: «İslâmiyet garib başladı ve dönerek yine başladığı gibi olacaktır.» hadîsi mânâsmdadır. Bu. hadîsi «Kitâbu'l-İman»'da görmüştük.

9 – İstanbul'un Fethi, Deccal'ın Çıkması ve Meryem Oğlu İsa'nın İnmesi Hakkında Bir Bab

34- (2897) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-alla b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b, Bilâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süheyl babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Romalılar A'mâk'a yahut Dâbık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Onların karşısına Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu çıkacaktır. Askerler saf bağladıkları vakit Romalılar bizimle, bizden esir alınanların arasını serbest bırakın : Onlarla harbedelim, diyecekler. Müslümanlar da : Hayır! Vallahi sizinle din kardeşlerimizin arasını serbest bırakamayız. Cevabını vereceklerdir. Müteakiben onlarla harbedecekler ve üçte biri münhezim olup, Allah ebediyen kendilerine tevbe İlham etmeyecektir. Üçte biri de öldürülecek, Allah indinde şehitlerin en faziletlisi olacaklardır. Üçte biri ise fethedecek, ebediyen fitneye duçar olmayacaklardır. Müteakiben İstanbul fethedilecektir. Gaziler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri taksim ederken anîden içlerinde şeytan : Gerçekten Mesih aileleriniz hakkında sizin yerinizi aldı, diye nâra

atacak. Onlar da çıkacaklardır, bu Bâtıldır. Şam'a geldikleri vakit ise çıkacaktır. Gaziler harbe hazırlanır, saflarını düzeltirlerken namaz ikâme olunacak ve Meryem'in oğlu İsa (Aieyhis.selâm) İnerek onların yanına gitmek isteyecektir. Allah'ın |düşmanı onu gördüğü vakit tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Onu bıraksa kendiliğinden helak olacak, lâkin Allah onu yed-i kudretiyle tepeleyerek kanını onlara süngüsünde gösterecektir.
A'mak ile Dâbık yahut Dâbak Şam 'da Halep yakınlarında İki yerdir. Hadîsdeki «Sübû» kelimesi «Sebev» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde cümlenin mânâsı bizimle, bizden esir aldıklarınızın arasını serbest bırakın, demek olur.
Kaadî lyâz: «Doğrusu bu kelimenin sübû şeklinde okunması-dır. Ekser râvîler de onu bu şekilde rivayet etmişlerdir.» demişse de Nevevî : «Her iki rivayet de doğrudur. Çünkü onlar evvelâ esir alınmış, sonra kâfirleri esir etmişlerdir. Zamanımızda bu mevcuttur. Hattâ Şam ve Mısır 'dala İslâm askerlerinin ekserisi esir edilmiş. Sonra bugün Allah'a hamdolsun küffârı esir almaktadırlar...» diyor.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sellem) 'in A'mâka mı yoksa Dâbıka mı buyurduğunda sekteden râvîdir. Hadîsin siyakından da anlaşılacağı vocihle üçte biri münhezim olacak askerler mü slüm ani ardır. Bunlar bozulup kaçtıkları için Allah kendilerine tevbe ilham etmeyecek, firarda ısrar edeceklerdir.
«Gerçekten Mesih aileleriniz hakkında sizîn yerînîzî aîdı...» cümlesinden murad; memleketinizde bıraktığınız aileleriniz Deccal'ın eline geçti demektir ki, bunun yalan ve bâtıl olduğu hadîs-İ şerifte tasrih edilmiştir.
Hz. îsa hakkında kullanılan «emme» fiili imam oldu mânâsına değil, müslümanlara uymak, Peygamberlerinin sünnetini ele almak için yanlarına gitmek istedi, manasınadır.
Bâzıları bu fiildeki mansûb zamirin Deccalla tâbilerine ait olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: Hz. î s a inerek Dec-cal'la tâbilerini ihlâk için kastedecektir, demek olur.
İstanbul fethedilmiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu mucizesi de yerini bulmuştur.

10- Kıyametin Romalılar İnsanların En Çoğu Olduğu Zaman Kopacağı Babı

35- (2898) Bize Abdû'l-Melik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) Bana Abdullah b. Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Leys b, Sa'd haber verdi. (Dedi ki) : Bana Musa b. Uley babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Müstevrid EI-Kureşî Amr b Âs'ın yanında şunu soyled. : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«K.yamet Romalrlar insanların en çoğu olduğu halde kopacakhr» buyururken işittim. Bunun üzerine Amr ona : Söylediğine dikkat et. dedi.
Müstevrid:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve S«.'tem/den işittiğimi söylüyorum, dedi. Amr:
— Sen böyle diyorsun ama onlarda dört haslet vardır :
1- Onlar fitne anında en halim insanlardır.
2- Bir musibetten sonra en çabuk kendine gelenlerdir.
3- Firardan sonra hücuma en yakın onlardır.
4- Yoksul, yetim ve zayıf için insanların en hayırlılarıdırlar. Beşinci olarak güzel bir cemileleri var, onlar kırallarm zulmüne en fazla karşı duran insanlardır, dedi.

36- (...) Bana Harmcle b. Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Şüreyh rivayet etti. Ona da Abdul-Kerİm b. Haris rivayet etmiş ki, Müstevrid EI-Kuraşî şöyle demiş: Ben Resûlüllal (Sallallahü Aleyh'ı ve Sellem) 'i:
«Kıyamet Romalılar insanların en çoğu olduğu halde kopacaktır.» buyururken işittim. Râvî demiş ki: Bu, Amr tbni Âs'ın kulağına ulaştı da:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dendir diye söylediğin bildirilen bu hadîsler nedir? dedi. Müstevrid ona :
— Ben Kesûlültah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem)'den işittiğimi söyledim, cevabını verdi. Bunun üzerine Amr:
— Sen böyle diyorsun ama, onlar fitne anında insanların en halîmi, mu^îbet anında insanların en muslini, fakirleriyle zayıfları için insanların en hayırlılarıdır, dedi.
Bu hadîs hakkında Darekutnî, Müslim Je itiraz etmiş ve : «Râvî Abdû'I.Kerim, Müstevrid'e yetişmemiştir. Binâenaleyh hadîs mürseldir.» demişse de Nevevî bu itirazı yersiz bulmuştur. 'Çünkü îmam Müslim hadîsi birinci rivayette U1ey b. Rabahman, o da babasından, o da Müstevrid 'den muttasıl olarak rivayet etmiştir. îkinci rivayeti ancak mütâbaat için getirmiştir. Mü-tâbaatda ana hadîslerde aranan şartlar aranmaz. Hadîs ulemasının muhak-kıklarına göre mürsel bir hadîs başka bir yoldan muttasıl olarak rivayet edilirse, o hadîs hüccet olur. Ve muttasıl rivayetinden anlaşılır, ki mürsel rivayeti de şahindir. Bu suretle ayrı ayrı iki sahih hadîs hükmüne girerler.
Hz. Amr'ın Romalılar hakkında sözleri muvacehesinde Taberî söyle demektedir : «Bu dört makbul haslet ihtimal onun yetiştiği Romalılarda varmıştır. Bugün ise onlar insanların en uğursuzu ve tamamiyle bu sıfatların zıddmadırlar.» Übbî : «Hz. Amr Romalıları değil, bu sıfatlan methetmiştir. Bu sıfatları onların çoğalmasına sebep oldukları İçin anmış olması da ihtimaldir.» diyor.

11- Deccal Çıktığı Vakit Romalıların Birçok Maktuller İçinde Gelmesi Babı

37- (2899) Bize Ebû Bckr b. EM Şeybe ile AH b. Hucur ikisi "bîrden İlmi Uluyyc'dcn rivayet etliler. Lâfız İbn Mucur'undur. (Dediler ki) : Bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den, o da Ebû Kata-dele'l-Adevî'den, o

da Küseyr b. Câbir'dcn naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kûfe'de kızıl bir rüzgar esti. Derken işi gücü sâdece ya Abdellah b. Mes'ud kıyamet yeldi demek olan bir adam geldi, bunun üzerine Abdullah oturdu, dayanmıştı ve şunu söyledi :
— Miras taksim edilmez olmadıkça ganimetle ferahlanma bulunmadıkça kıyamet kopmaz, dedi. Sonra eliyle şöyle yaptı (eliyle Şam tarafına doğru işaret etti) da dedi ki : Düşman ehl-i İslâm için (ordu) topluyor. Ben :
— Romalıları mı kastediyorsun? dedim.
— Evet! İşte o harbinizde şiddetli bir hücum olacak. Müslümanlar ölüm için bir öncü fırka kuracak. Öyle ki, gâlib olmadıkça geri dönmeyecek, tâ gece aralarına girinceye kadar çarpışacaklar, nihayet onlar da, înmlar da dönecek, iliç bir taraf gâlib gelmeyecek, öncü fırka bitecektir. Sonra müslümanlar tekrar Ölüm için bir öncü fırkası kuracak. Öyle ki, gâîip gelmeden geri dönmeyecek ve tâ gece aralarım ayırmcaya kadar çarpışacaklar. Onlar da, bunlar da geri dönecekdir. Hiç biri galib gelmeyecektir, Ku fırka da bitecektir. Sonra müslümanlar ölüm için bir öncü fırkası teşkil edecek, Öyle ki, galip gelmedikçe geri dönmeyecek ve akşama katlar çarpışacaklar. Nihayet onlar da, bunlar da geri dönecek. Hiç biri gali') gelmeyecektir. Öncü fırka bitecektir. Dördüncü gün gelince düşmanlara karşı ehl-i İslâm'ın bakıyyesi ilerleyecek, Allah düşmanlar üzerine hezimeti halkedecek ve düşmanları — ya misli görülmeyen yahut vnisli görülmedik demiştir — bir şekilde tcpeleycceklerdir. O derece ki, yanlarından kuş geçecek, onlar Ölü olarak yere serilmeden geride bırakmıyacaktır. Bir tabanın oğulları birbirlerini sayacak, yüz kişi oldukları halde onlardan yalnız l;ir adam kaldığını göreceklerdir. Şu halde hangi Simime t e sevinilecek yahut hangi miras taksim edilecektir. Onlar bu halde iken aniden bundan daha büyük bir musibet işitecekler. Kendilerine: Deccal zürrİyetiniz hususunda sizin yerinizi aldı, dîye bir yaygaracı gelecek, hemen ellerindeki şeyleri atacaklar ve yola koyulacaklar, öncü olarak on .süvari göndereceklerdir. Ilesûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Selletn):
«Ben onların isimlerini, babalarının isimlerini, atlarının renklerini pek âlâ biliyorum. Onlar o gün yeryüzünde en iyi süvarilerdir. Yahut o gün yeryüzünde en iyi süvarilerdendir.» buyurdular.
İbni Ebî Şeybe kendi rivayetinde : «Üseyr b. Câbir'den naklen.» dedi.

(...) Bana Mıhammed b. Ubeyd EI-Gubcrî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Humcyd b Hilâî'den, o da Ebû Katâde'den, o da Yüseyr b. Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İbni Mes'ud'un yanındaydım, derken bir kızıl rüzgâr esti...
Râvî hadîsi yukarki gibi anlatmıştır. Ama İbni Uleyye'nin badîsi daha tamam ve daha doyurucudur.

(...) Bize Şeyban b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi kİ) : Bize Süleyman (yâni; İbni Muğîra) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd (yâni; İbni Hilâl) Ebû Katâde'den, o da Üseyr b. Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Mes'ud'un evinde idim. Ev doluydu. Derken Kû-fe'de kızıl bir rüzgâr esti...
Ve râvî İbnû Uleyye hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Bu hadîsten maksad şudur : Harb tehlikesi olduğunu sezen bir adam Hz. Abdullah b. Mes'ud'a gelerek kıyamet kopuyor, demiş. O da : Bu bir şey değil, asıl kıyamet Şamlılarla Romalılar arasında vuku bulacak dehşetli muharebede kopacaktır, demiştir. Yâni; öyle bir harb olacak ki, kalan mirası taksim edecek mirasçı bulunmayacak, alınan ganimete sevinecek kimse kalmayacaktır. Bu harbde müsîümanlar Ölüm var, dönüm yok diyen en yiğit askerlerinden fırkalar teşkil ederek düşmanın üzerine sevkedecekler, fakat bu fırkalar eriyip bitecek, üç defa yenisini gönderdikleri halde yine bir netice elde edemeyeceklerdir. Nihayet ehl-i İslâm'ın kalan gazilerine Teâlâ Hazretleri zafer nasib edecek, misli görülmedik bir harb yaparak düşmanı kıracaklar, harbi kazanacaklardır. Bu harb o kadar şiddetli olacak ki, çarpışan küffarın yanından kuşlar geçse, az sonra bunların yere serilmiş olduklarını göreceklerdir. Bir babanın yüz oğlu olsa, bu harbde yalnız biri sağ kalacaktır. Yâni; harbden kurtulanlar yüzde bir nisbetinde olacaklardır. İşte Hz. İbni Mes'ud 'un miras taksim edilmez olmadıkça, ganimetle ferahlanma bulunmadıkça sözlerinden muradı bu neticedir. İki taraftan o kadar insan kırılacak ki, mirasa konacak mirasçı kalmayacak, alman ganimeti taksim edecek gâzî kalmayacaktır. Bu yetmemiş gibi üstelik Deccal'm çıktığı haberi gelecek, bunun üzerine gaziler aldıklarını bırakarak onun karşısına yürüyeceklerdir.
Müslim sarihlerinden Übbî diyor ki : «Harbeden Öncü fırka bitecektir sözüne bir bak! Bunun mânâsı hakikaten yok olacaktır demekse, bundan sonraki iki taraf da galib gelmeden dönecektir, cümlesiyle bunun arası nasıl bulunur? Meğer ki, bu sözden o fırkanın mensub olduğu ordu kastedilmiş olsun! Zîra bir fırkanın bitmesinden bütün ordunun mağlûb olması lâzım gelmez. Yâni; iki tarafın fırkaları bitecek, fakat orduları kalacaktır.»
Hadisdeki «debre» kelimesi «dâire» şeklinde de rivayet edilmiştir. Debre zafer ve nusret mânâlarına gelir. Bu kelime hezimet mânâsına da kullanılır. Dâire de aşağı yukarı zafer manasınadır.

12- Deccal'dan Önce Müslümanların Elde Edeceği Fütuhat Babı

38- (2900) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Câbir b. Semura'dan, o da NâfiJ b. Utbe' den naklen rivayet etti. Nâfi' şöyle demiş : Bir gazada Resûlüllah (Satlailahi Aieyhi ve Sellemi'lc birlikte idik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'e bati tarafından üzerlerinde yün elbiseler bulunan bir kavim geldi. Ve kendisine bir tepenin yanında tesadüf ettiler. Onlar ayakta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. Nefsim bana dedi ki: Şunlarm yanına git de onlarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in araşma dur. Ona bir baskın yapmasınlar! Sonra (kendi kendime) belki onlarla bir sır konuşur, dedim ve yanlarına vararak onlarla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arasına durdum. Nâfi' şöyle demiş : Müteakiben ondan dört kelime belledim, bunları elimde sayarım!
«Arab yarımadasında gaza edeceksiniz. Allah onu size fethedecektir. Sonra iran'a gaza edeceksiniz. Allah onu sîze

fethedecektir. Sonra Romalılarla gaza edeceksiniz. Allah orasını da size fethedecektir. Sonra Deccal'la gaza edeceksiniz. Allah onu da fethedecektir.» buyurdular.
Râvî diyor ki: «Bunun üzerine Nâfi' : Yâ Câbir! Biz Romalılar fet-hedilmedikçe Deccal'm çıkacağını zannetmiyoruz, dedi.»
Arab yarımadasının sınırlarını evvelce görmüştük. Kısacası îmam Mâlik 'den bir rivayete göre Arab yarımadası Mekke, Medîne, Yemâme ve Yemen 'den ibarettir.
Hadîs-i şeriften murad; bu yarımadanın kalan yerlerini yahut hiç bir kâfir kalmamak şartiyle bütününü elde edeceksiniz, demektir. Taberî : «Burada hitap yalnız mevcutlara değil, hem onlara hem diğer sahabeye ve kıyamete kadar Allah yolunda harbedecekleredir.» diyor. Hadîs-i şerîf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mucİzelerindendir.

13- Kıyametten Önce Zuhur Edecek Alametler Hakkında Bir Bab

39- (2901) Bize Ebû Hayscme Züheyr b. Harb ile İshak b. İbrahim ve Ibnû Ebı Ömer El-Mekkî rivayet ettiler. Lâü: Züheyr'indir. (İshak : Ahberana; ötekiler: Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeync Fırat El-Kazzaz'dan, o da Ebû't-Tufeyl'den, o da Huzey-fe b. Esîd El-Gıfârî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Biz müzâkere ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıkageldi. Ve:
«NeyİI müzâkere ediyorsunuz?» diye sordu. Ashab :
— Kıyameti anıyoruz, dediler,
«Siz ondan önce on alâmet görmedikçe, o kop mayaca ktır.» buyurdu. Ve dumanı, Deccal'i, dâbheyi, güneşin battığı yerden doğuşunu, İsa b. Meryem (Aleyhissclârnj'ıı inişini, Ye'cûc ve Me'cûc'ü ve biri doğuda, biri batıda, biri de Arab yarımadasında olmak üzere üç yerin batacağını, bunların sonu Yemen'den çıkıp insanları haşrolunacakları yere sürecek bir ateş olacağım anlattı.

40- (...) Bize Ubeydullah b. Muaz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bafcam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Fırat EI Kazzâz'dan, o da Ebû't-Tufeyl'den, o da Ebû Serîha Huzeyfe b. Esid'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) yüksek bir yerde idî. Biz de ondan aşağıda bulunuyorduk. Bize uzanarak :
«Neyi müzâkere ediyorsunuz?» diye sordu.
— Kıyameti, dedik. Şöyle buyurdular :
«Şüphesiz ki on alâmet zuhur etmedikçe kıyamet kopmnyacakttr. Doğuda bîr yer batması, batıda bir yer batması, Arab yarımadasında bir yer batması, duman, Deccal, dabbetü'l-arz, Ye'cûc ve Me'cûc, güneşin battığı yerden doğması ve Aden toprağının sonundan bir ateş çtkarak, insanları yolcu eden bir ateş.»
Şu'be demiş ki : Bana Abdu'1-Aziz b. Rufey de Ebû't-Tufeyl'dcn, o da Ebû Serîha'dan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i anmayarak bunun mislini rivayet etti. (Bu iki râviden biri onuncuda) «İsâ b. Meryem (Aleyhîsselârn) 'in inişi...» Diğeri: «insanları denize atacak br rüzgâr...» demişi erdir.
41- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni; îbnû Cafer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Fırat'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû't-Tuîeyli Ebû Serihâ'-dan rivayet ederken dinledim. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi vcSellem) yüksek bir yerde idi. Biz de o yerin altında konuşuyorduk:
Ve râvî hadîsi yukarki gibi nakletmiştir.
Şu'be demiş ki: Zannederim: «(Bir yere) indikleri vakit onlarla beraber iner, istirahat ettiği vakit onlarla istirahat eder.» de dedi.
Şu'be şöyle demiş : Bana bir zât dahi bu hadîsi Ebû't-Tufeyl'den, o da Ebû Serîha'dan naklen rivayet etti. Ama onu Ref eylemedi. Bu iki zattan biri: «İsâ b. Meryem'in nüzulü... Diğeri: «Onları denize atacak bir rüzgâr...» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed "b. Müsenuâ da,rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Ebû'n-Nu'man Hakem b. Abdillah El-Iclî rivaye etti. (Dedi kij : Bize ŞuT>e Fırat'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû't-Tufeyl'e Ebû Se-rîha'dan rivayet ederken dinledim (Şöyle demiş) : Konuşuyorduk, derken Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üzerimize uzandı...
Râvi, Muâzla İbni Ca'fer'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
İbnû Müsennâ dedi ki: Bize Ebû'n-Nu'man Hakem b. Abdillah rİvâ-yet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Abdü'1-Aziz b. Rufey'den o da Ebût'-Tufeyl'den, o da Ebû Serîha'dan naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. «Onuncusu İsâ b. Meryem'in inmesidir...» dedi.
Şu'be : Bu hadîsi Abdü'1-Aziz ref etmemiştir, demiş.
Bu hadîs hakkında Darekutnî, İmam Müslim'e itiraz etmiş ve : «Fırat'tan başkası sahîh bir yolla onun Ebû't-Tufe 'den merfu' olarak rivayet etmemiştir. Abdû'1-Aziz b. Rufey' ile Abdû'l-Melik b. Meysere onu mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.» demiştir.
îbnû Rufey' rivayetini Müslim de mevkuf olarak tah-ric etmiştir. Fakat bu mevkufiyyet hadîse dokunmaz, çünkü Abdu'l-Aziz b. Rufey' mevsuk bir hafızdır. Onun mu'temed bir râvî! olduğuna hadîs imamları ittifak etmişlerdir. Mevsuk râvînin ziyâdesi (ise makbuldür. Hadîs-i şerîf dumanın kıyamete yakın zuhur ederek kâfirlerin canlarını alacağım, mü'minîeri ise nezleye tutulmuş gibi yapacağım söyleyen zatın kavlini te'yid etmektedir. Mes'ele Bed'ül-Halk bahsinde geçmiş, îbnû Mes'ud hazretleri bunu kabul etmeyerek: «Bu dumandan murad; kıtlık zamanında açlıktan Kureyş'in gökyüzünde duman varmış gibi görmelerinden ibarettir.» demişti. Ulemâdan bir cemâat îbnû Mes'ud (Radiyallahu anh)'m kavlini tercih etmiş; Hz. Huzeyfe ile İbnû Ömer ve Hasan-ı Basrî ikinci kavle zâhib olmuşlardır. Hz. Huzeyfe bu kavli Peygamber (Sallathhâ Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiş, dumanm yeryüzünde kırk gün kalacağını söylemiştir. Dumanın iki defa görünmesi de ihtimal dahilindedir, îki rivayetin arası bu suretle bulunmuş olur.

Dabbetü'l-arzın çıkacağı Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilmiştir. Müfessirler bunun Safa dağından çıkacak büyük bir hayvan olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları dâbbetü'1-arzm biri Mehdi, diğeri Hz. İsâ zamanında, üçüncüsü de güneş batıdan doğduktan sonra olmak üzere üç defa çıkacağını söylemişlerdir. Hz. Abdullah b. Amr'dan bir rivayete göre dâbbetü'I-arz Deccal hadîsinde zikri geçen cessasedir.
Aden; Yemen'de meşhur bir şehirdir. Marûdi'nin beyânına göre Aden Udûn'dan alınmıştır. Udun, bir yerde ikâmet etmektir. Yemen hükümdarı Tübba' suçluları bu şehirde hapsettiği için ona bu isim verilmiştir. Yemen 'den çıkan ateş insanları haşredecektir. Bundan sonra görülecek hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)
«Hicaz toprağından Büsra'dakİ develerin boyunlarını aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaicter.» buyurmuştur. Kaadî Iyâz insanları bir yere toplayarak ateşin bu olduğunu söylemiş :
«İhtimal insanları toplamak için bunlar ayrı ayrı iki ateştir. Yahut ilk çıkışı Yemen 'den olacak kuvveti ve zuhuru Hicâz'da müşahede edilecektir.» demişse de Nevevî bunu kabul etmemiş : «Hadîsde Hicaz ateşinin haşre müteâllik olduğu bildirilmemiştir. O, başlı başına bir kıyamet alâmetidir. Zamanımızda altıyüzelli dört tarihinde Medine'de bir ateş çıkmıştır. Bu ateş pek büyük olup, Medine 'nin doğusundaki taşlığın arkasından zuhur etmiştir. Onun hakkında bütün, Şam 'da ve şâir beldelerde tevâturen ilim sabit olmuştur. Bana da Medî-nelilerden onu gören haber verdi.» demiştir.

14- «Hicaz Toprağından Bir Ateş Çıkmadıkca Kıyamet Kopmayacaktır» Hadisi Babı

42- (2902) Bana Harmcle b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Bize haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İhnû ŞihaVdau naklen İbnû Vehb haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbnû Müscyyeb haber verdi. Ona da EbûHürcyre hafcer vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar. H.
Bana Ahdû'l-Mclik b. Şuayb b. Lcys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bafcam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukay b. Hâlid, İbnû Şihâb'dan rivayet etti ki, şöyle demiş : İbnû Müseyyeb dedi ki: Bana Ebû Hüreyre haber verdi ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhive Sellem):
«Hicaz toprağından Bûsra'daki develerin boyunlartnı aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça kıyamet köpmayacaktir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâ'bu'l-Fiten»'de tahric etmiştir. Bû s-ra, Havran nâmıyle de meşhur bir şehir olup, Dimesk le üç konak mesafededir.
Kurtubî : «Et-Tezkira» adlı eserinde Medîne'de böyle bir ateşin çıktığından bahsetmektedir. Ateş altıyüzellidört senesinde büyük bir zelzeleden sonra zuhur etmiş, çaijamba gecesi başlıyarak cuma gününün kuşluk vaktine kadar devam etmiştir. Bu ateş Büsra dağlarından da görülmüştür.
İmam Nevevî 'nin yukarda bahsettiği ateş de budur.

15- Kıyametten Önce Medine'nin Meskenleri ve Ma'mur Edilişi Hakkında Bir Bab

43- (2903) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved h. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Süheyl b. Eb Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evler Ihaba yahut Yehâba ulaşacaktır!» buyurmuşlar. Züheyr demiş ki : Süheyl'e: Burası Medine'den ne kadar tutar? diye sordum. Şu kadar ve şu kadar mildir, dedi.
Ihâb yahut Yehâb, Medîne'ye birkaç mil mesafede bir yerdir.
Hadîsti şerif Medine 'nin son derece genişleyerek evlerinin tâ bu yere kadar uzanacağını bildirmektedir. Übbî: «Medine 'nin evlerinin bu yere varması vuku bulmuş bir mu'cizedir. Taberî bu mucizenin Benî Ümeyye hükümeti zamanında vuku bulduğunu, sonra evler azalarak o yerin çoraklaştığını söylemektedir.» diyor.
Bugün Medine misli görülmedik bir şekilde büyümüş ve sür'atle büyümektedir. 1939'da Medîneye iki mil mesafede bulunan Küba ile Medine arasında geniş bir ekinlik bulunuyordu. Tarlaların bir UCU tâ mescid-i zil-kıbleteyne varıyordu. Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ilk cuma namazını kıldığı Mescid-ı Benî Salim b. Avf ile Hz. Osman'in yüzüğünü düşürdüğü kuyu tarlalar içinde bulunuyorlardı. Bugün buraları tamamıyle ev olmuş, bir karış hâli yer kalmamıştır.

44- (2904) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni; İbni Abdirrahman) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki: Resûlülİah (Sullallahü Aleyhi ve Sellem);
«Kıtlık, yağmursuz kalmanız değüdir. Lâkin kıtlık size tekrar tekrar yağmur verilecek yerin hiç bir şey bitirmemesidir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsdeki seneden murad; kıtlıktır. Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hakikî kıtlığın kuraklıktan değil, fazla yağmurdan ileri geldiğini beyân buyurmaktadır. Filhakika sürekli yaşlığın tahribatı kuraklıktan daha beterdir. Çünkü kurak senelerde az çok yine mahsul elde edilir. Fakat yaşlık uzun zaman devam ederse, bir taraftan sellerin basması, bir taraftan mahsulâtın çürümesi sebebiyle umûmî kıtlık meydana gelir. Yeryüzünde mahsul namına bir şey kalmaz.

16- Fitnenin Doğudan Şeytanın İki Boynuzunun Doğduğu Yerden Zuhuru Babı

45- (2905) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti, H.
Bana Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâ-fi'deıı, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, kendis

Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i doğuya dönmüş olduğu halde şöyle buyururken işitmiş:
«Dikkat! Hiç şüphe yok ki, fitne şuradadır. Dikkat! Hiç şüphe yok kİ, fitne şurada! Şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir.»

46- (...) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Muhammed b. Müsennâ da rivayet ettiler. H.
Bize Ubeydullah b. Saîd dahî rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Yahya EI-Kattnn'dan rivayette bulunmuşlardır. Kavârîrî dedi ki: Bana Yahya b. Saîd, Ubeydullah b. Ömer'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi İbnû Ömer'den rivayet etti ki: Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa'nın kapısı yanında durmuş ve eliyle doğu tarafına işaret ederek:
«Fitne şurada, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir.» buyurmuş; bunu iki veya üç defa söylemiştir.
Ubeydullah b. Saîd kendi rivayetinde: «Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe'nin kapısı yanında durmuş.» dedi.

47- (...) Bana Harmcle b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan, o da Salim b. Abdillah'dan, o da babasından naklen haber verdi kî, Resûlüllah (Sallalîahii Aleyhi ve Sellem) doğuya dönmüş olduğu halde:
«Hâ işte, fitne buradadır! Hâ işte, fitne buradadır! Hâ işte, fitne bu arada, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir.» buyurmuşlar.

48- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe b. Ammâr'dan, o da Sâlim'den, o da İhni Ömer'den naklen (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Âişe'nin ı da doğuyu kastederek:
başı şu taraftan, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdendir.»
49- (...) Bize İbnû Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshak (yâni; İbni Süleyman) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanzale haber verdi. (Dedi ki) : Ben Sâlim'i şöyle derken işittim. Ben İbnû Ömer'i şunu söylerken dinledim. Ben Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i eliyle doğu tarafına işaret ederek üç defa :
«Hâ işte, fitne buradadır. Hâ işte, fitne burada, şeytanın İkİ boynuzunun doğduğu yerdedir.» buyururken işittim.

50- (...) Bize Abdullah b. Ömer b. Eban ile Vâsıl b. Abdi'1-A'la ve Ahmed b. Ömer El-Vekiî rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebân'ındır. (Dediler ki) : Bize İbnû Fudayl babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Salim b. Abdillah b. Ömer'i şöyle derken işittim : Ey Iraklılar! Size küçüğü soracak ve sizi büyüğe bindirecek değilim! Ben babam Abdullah b. Ömer'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i:
«Şüphesiz kİ, fitne şu taraftan gelecektir.» buyururken dinledim ve eliyle doğu tarafına işaret ederek:
«Şeytanın iki boynuzunun doğduğu yerden!» buyurdular. Halbuki siz birbirinizin boyunlarını vuruyorsunuz. Musa, Fir'avn hanedanından Öldürdüğü şahsı ancak hata suretiyle öMürmüş; bunun üzerine Allah (Azze ve Cell'e) kendisine :
«Sen bir nefis öldürdün de, biz seni üzüntüden kurtardık ve seni adamakıllı imtihan ettik.» [1] buyurmuştur.
Ahmed b. Ömer kendi rivayetinde: «Sâlim'den» dedi. «İşittim» demedi.
Bu hadîsi Buharı ile Tirmizî «Kitabu'I-FHen»'de tahric etmişlerdir.
Heravî: «Şeytanın boynuzlarından murad; başının iki tarafıdır.» demiş. Bâvûdî ise şeytanın hakikaten boynuzlan olduğunu söylemiştir. Bâzılarına göre hadîsdeki boynuzdan murâd; kuvvettir. Bu takdirde hadîsin mânâsı: «Güneş şeytanın kuvvet bulduğu zaman doğar...» demek olur.
'Resûlullah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğu tarafa işaret buyurması o zaman doğulurların ekseriyetle kâfir olmasındandır. Nitekim şimdi de en azılı küffâr oradadır. Fitnenin doğudan zuhur etmesi aynı zamanda Cemel ve Sıffın vak'alarına da işaret olmuştur. Kezâlik Haricîler Necid, Irak ve daha Öteye doğru şark taraflarında zuhur etmiş; Müslümanların başına en büyük fitne olmuşlardır. Resûlüllali (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bunları vukuundan evvel bilmiş, haber vermiştir. Hadîs-i şerîf onun mucizelerinden biridir.

17- Devs Kabilesi Zül-Halasa'ya İbadet Edinceye Kadar Kıyamet Kopmayacağı Babı

51— (2906) Bana Muhammed 'h. Kâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd: Ahberanâ; İbnû Râfi' ise: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Abdûrrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Züh-H'den, o da İbnû Müseyyeb'den, o da Ebû Hürcyre'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltetn):
«Zû'l-Halasanın etrafında Devs kadınlarının kıçları titremedikçe kıyâmetî kopmayacaktır.» buyurmuşlar.
Zü'1-Halasa cahîliyet devrinde Devs kabilesinin taptıkları Tebâlede 'bulunan bir putmuş.

52- (2907) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî ile Ebû Ma'n Zeyd b. Yezid Er-Rakâşî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Mâ'n'ındır. (Dediler ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Hamîd b. Ca'fer, Esved b. Alâ'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben KcsûlüUuh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)"ı şöyle buyururken işittim:
«Lât ile Uzza'ya tapılmadıkça, gece İle gündüz gitmeyecektir.»
Bunun üzerine ben :
— Yâ Resûlallahî Ben zannederdim ki Allah:
«Hak dinini müşrikler hoşlanmasa da bütün dinlerin fevkine çıkarmak için Resulünü hidayet ve hak dini ile gönderen odur.» [2] âyetini indirdiği vakit hu iş tamam olmuştur, dedim.
«Şüphesiz ki, bundan Allah'ın dilediği olacaktır. Sonra Allah güzel bîr rüzgâr gönderecek ve kalbinde hardal tanesi kadar

iman olan herkesi öldürecek, yalnız hayırsız olanlar kalacaktır. Bunlar da babalarının dinine döneceklerdir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir (bu zat El-Hanefî'dir) rivayet etti. (Ded ki) : Bize A'bdü'l-Hamid b. Ca'fer bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Kitâbu'l-Fiten»'de tahric etmiştir.
Devs kadınlarının kıpırdamasından murad; bazılarına göre Zül-Halasa denilen putun etrafında tavaf ederken kıçlarının birbirlerine çarpmasidır.
Zü'1-Halasa, Devs kabilesinin yaşadığı yerde bulunan bir puttur. Bu kabile Yemen'de Tebâle denilen yerde yaşarlarmış. Darb-ı mesel olmuş bir tebâle daha vardır. Arablar : «Bu iş hacılara Tebâleye gitmekten ehvendir.» derler. O Tebâle Tâif 'dedir. Hadîs-i şerif Devs kabilesinin bir gün gelip tekrar putperestliğe döneceğini haber vermektedir.
ikinci rivayetteki gece ile gündüzün gitmesinden murad; zamanın bitmesidir. Yâni; Lât ve Uzza adlarındaki putlara tapılmadıkça kıyamet kopmayacaktır, demektir, Hadîs-i şerifin izahı iman bahsinde geçmiştir.

18- Bir Adam Birinin Kabrinin Yanından Geçeerken Musibetten Dolayı Ölenin Yerinde Olmayı Temenni Etmedikçe Kıyamet Kopmayacağı Babı

53- (157) Bize Kuieybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'den —ona okunanlar meyanmda — p da Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir adam birinin kabrinin yanından geçerken, keşke onun yerinde ben olaydım, demedikçe kıyamet kopmayacakîır.» buyurmuşlar.

54- (...) Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammcd b. Ebfm b. Salih ile Muhammed b. Yezîd Er-Uıfâî rivayet ettiler. Lâfız İlini Ebân'mdir. (Dediler ki) : Bize İbnü Fudayl, Ebû İsmail'den, o da Ebû Hâzîm'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : Resûlüllah ($allaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir adam bİ-rinin kabrinin yanından geçerek üzerinde yuvarianmadıkça ve keşke bu kabir sahibinin yerinde ben olaydım, demedikçe dünya bitmeyecektir. Halbuki bu sözü ona söyleten din değil, ancak belâ olacaktır.» buyurdular.

55- (2908) Bize İbni Ebî Ömer EI-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân, Yezid'den, (bu zât İbnû Keysân'dır), o da Ebû Hâzım'dan, o da Ebû Hüreyre'dcn naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, İnsanlara öyle zaman gelecek, kâtİl ne için öldürdüğünü bilmeyecek; maktul de neden dolayı öldürüldüğünü bilmsyecckiu-.» buyurdular.

56- (...) Bize Abdullah b. Ömer b. Eban ile Vâsıl h. Abdi'I-A'Iâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Fudayl Ebû İsmail EÎ-Eslemî'den, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Kesûlüllal (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, insanlar üzerine gün gelip kâtü niçin öldürdüğünü, maktul de niçin öldürüldüğünü bil-meyinceye kadar dünya bitmeyecektir.» buyurdular.
— Bu nasıl olacak? denildi.
«Here! Katil de, maktul de cehennemde olacaklar.» buyurdular.
İbni Ebân'ın rivayetinde râvî: «O Yezid b. Keysan Ebû İsmail'den naklen rivayet etmiştir, demiş. Eslemî'yi anmamıştır.
Babımızın birinci rivayetini Buharı «Kitâbu'l-Fiten»'de tahric etmiştir.
Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamete yakın bir kimsenin, kabir yanından geçerken, keşke bunun yanında ben olsaydım, diyerek onun yerine Ölmek isteyeceğini, ikinci rivayette de bu isteğin dininden dolayı değil, başına gelen fitne ve belâlardan ileri geleceğini haber vermektedir. Bu mucize dahî zuhur etmiştir. Bugün birçok kimselerin çeşitli dünyevî ıstıraplarla ölümü istemek değil, bilfiil intihar ettikleri görülmekte hattâ olağan sayılmaktadır.
Bugün artık çok defa katil niçin öldürdüğünü, maktul de niçin öldürüldüğünü bilmez olmuşlardır.
Hadîsin îbni Ebân rivayetinde takdim tehir vardır. Zahire bakılırsa Yezîd b. Keysan, Ebû İsmail 'den rivayet etmiş sanılır. Bu yanlıştır. Yezîd b. Keysan, Ebû İsmail'in kendisidir. Nitekim bâzı nüshalarda Yezîd. b. Keysan 'dan yâni; Ebû İsmail 'den denilmiştir. Doğrusu da budur.
Hadîsdeki hereden murad katildir.

57- (2909) Bize Ebû Bekr fo. Ebî Şeybe ile İbnû Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekir'indir. (Dediler ki) : Bize Sütyan b Uyeyne, Zi-yâd b. Sa'd'dan, o da Zührî'den, o da Saîd'den naklen rivayet etti. Saîd Ebû Hüreyre'yi Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen şöyle derken işitmiş: «Kâbe'yİ Habeşlilerden incecik baldirlı biri harab edecektir.»

58- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan, o da İbnû Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen ha'ber verdi. (Şöyle pemiş) : Resûliillah (Sallallahü A leyhi ve SeİIeın):
«Kabe'yi Habeşlilerden incecik baldırlı bîri harab edecektir.» buyurdular.

59- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Aziz (yâni; Ed-Derâverdî) Sevr b. Yezid'dcn, o da Ebû'l-

Gays'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Habeşlilerden incecik baldırlı biri Allah (Azze ve Ceîle) 'nin beytini ha rab edecektir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabü'l-Hac»'da; Nesâî «Kitabu'l-Hac» ve «Kitabu't-Tesir»'de tahric etmişlerdir.
Habeşlilerden murad; Sudanlıların bir nev'idir.
Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadîslerinde: «HabeşİIerde hayır yoktur. Aç kalırlarsa çalarlar, doyarlarsa zİnâ ederler. Ama onlarda İki güzel haslet vardır. Yemek yedirmek ve yoduIc gününde fakiri giydirmek.» buyurmuştur. Kabe 'nin tahribi babında birçok hadîsler vârid olmuştur. Bunlardan bazılarını Ebû Dâvud Et-Tayâlişî, Ebû Nuaym, îmam Ahmed ve İbnû'l-Cevzî tahric etmişlerdir.
Zü's-Süveyk ateyn : İki baldircık sahibi, yani incecik bacaklı demektir.
Hadîsden murad; Kâbeyi zayıf bir Habeşlinin harab edeceğini bildirmektedir.
Rivayetlerin umumundan anlaşıldığına göre, bu hâdise îsa (Aleyhhselâm) yere indikten sonra olacak, Kâbe'yi bağlarında ince bacaklı, şiş karınlı bir adam bulunmak üzere Habeşliler yıkacak, taş üstünde taş bırakmıyacaklar. Hatta bu taşları denize atacaklardır. Bu, kıyamete Kabe'nin kalkması demektir. Bir rivayette Kâbe'yi yedi sene hac eden bulunmayacak ondan sonra Kabe yıkılacak, daha sonra Kur'ân-ı Kerîm mushaflardan bîlâhere kalblerden silinecek, insanlar şiir ve mûsikîye ve câhiliyet hikâyelerine dönecekler, sonra Deccal çıkacak ve îsa (Aleyhisselam) inecektir. Bir rivayette Kâbe'nin iki defa yıkılacağı üçüncü defasında Hacerü'l-Esved'in kaldırılacağı, başka bir rivayette, ikinci defada Hacerü'l-Esved'in kaldırılacağı bildirilmiştir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Teâlâ. Hazretleri. Harem-i Şerîf'in emniyette olduğunu bildirmiştir. Bu hadîs ona muarız düşmüyor mu?
Cevab: Hayır! Muarız değildir. Çünkü Harem-i Şerifin emniyeti kıyamet yaklaşıp, dünya harab oluncaya kadardır. Kabe 'nin yıkılması ise ondan sonra olacaktır. Bâzıları Habeşliler hâdisesi âyetin umumundan tahsis edilmiştir demişlerse de, Kaadî Iy âz birinci kavlin daha zahir olduğunu söylemiştir.

60- (2910) Bize Kuteybe h. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'I-Aziz (yâni; İbni Muhammed) Sevr b. Zeyd'den, o da Ehû'l-Gays'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahâ Aleyhi ve kellem} :
«Kahtan'dan bir adam çıkıp İnsanları sopasıyle sürmedikçe kıyamet Icopmayacaktır.» buyurmuşlar.

61- (2911) Bİze Muhammed b. Beşşâr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Kebir b. Abdu'I-Mecîd Ebû Bekir E Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Hamid b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Ömer b. Hakem'i Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Âleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim :
«Cehcah denilen bir adam melik olmadıkça, günlerle geceler gitmez.» buyurmuşlar.
Müslim der ki: Abdü'l-Mecid oğulları dört kardeştir: Şerik, Ubeydul-lah, Umeyr ve Abdû'I-Kebir.
Birinci rivayeti Buhârî «Kİtâbu'l-Menâkib» ile «Kitâbu'l-Fiten* de tahric etmiştir.
İnsanları koyun sürüsü gibi sopasıyle idare edecek olan bu adamın adı malûm değildir. Yalnız Kurtubî bunun ikinci rivayetteki Cehcah olduğunu kat'iyyetle ifâde etmiştir. Bazıları Kahtânî'nin Mehdî 'den sonra çıkarak onun yolunda yürüyeceğini rivayet etmişlerdir. Bir takımları bunun halife olacağını lâkin mütegallibeden olduğunu söylemişlerdir. Mehdî'nin yolundan yürüyeceği rivayeti zayıftır.

62- (2912) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe tbnû Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbnû Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Biz Süfyanı, Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)

63- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû ŞİIhab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hü-reyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem):
«Kıldan ayakkabı giyen, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi olan bir ümmet sizinle harbetmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» buyurdular.

64- (...) Bize Ebû Beki: b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, da Ebû Hüreyre'den, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ ulaştırmak suretiyle rivayet etti.
«Siz ayakkabıları kıldan bîr kavimle harbetmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Ve siz gözleri küçük, burunları yassı bir kavimle harbetmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» buyurmuşlar.

65- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakub (yâni; İbni Abdirrahman) Süheyl'den, b da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Müslümanlar Türklerle, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi olup, kıl elbise giyen ve kıl içinde yürüyen bir kavimle muharebe etmedikçe kıyamet kopmayacaktır.>>

66- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile Ebû Üsâme, İsmail b. Ebî Hâlid'den, o da Kays b. Eb Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyametinönünde siz ayakkabıları kıldan bir kavimle muharebe ede-kıhflı kalkanlar gibidir. Yüzleri kırmızı, gözleri küçüktür.»

Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'I-Cihad»'da tahric etmiştir.
Mutraka kelimesi «mutarraka» şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu takdirde hadîsin mânâsı; «Yüzleri dövülmüş kalkanlar gibi...» demek olur. Kaâdı Beydâvî: «Yüzlerinin kalkana benzetilmesi yaygın ve yuvarlak olduğundan. Kılıflı kalkana benzetilmesi de kaim ve etli olmasındandır.» diyor. Ayakkabılarının kıldan olmasından murad; çarıktır. Bâzı yerlerde tabaklanmamış gönden çarık giyerler. Bunlar üzerlerindeki kıllar kazınmadan yapılır. Buhârî şârihi Aynî şöyle diyor : «Ayakkabılarının kıldan veya kıllı deriden yapılması memleketlerinde başka yerlerde görülmedik derecede çok kar yağdığı içindir. Bu ayakkabıları kurt vesâir hayvanat derisinden yapılır.»
Hadîs-i şerîf Türkler hakkında vârid olmuştur. «Kitabu't-Tabakat»'da Türkler hakkında şöyle denilmektedir:
«Türklere gelince, bunlar sayılan pek çok olan bir millettir. Memleketleri muhteliftir. Yaşadıkları yerler Horasan'ın doğusu ile Çin'in batısı arası ve Hindistan'ın şimaliyle Kürey-i arzın sonu arasıdır. Maharet gösterdikleri ve bütün inceliklerini bildikleri fazilet, harb ve harb âletleridir.»
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Hadîs-i şerîf ilerde olacak bir hâdiseyi haber veren mucizelerden biri olduğuna göre Türk1er'le yapılacak bu muharebe olmuş mudur yoksa olacak mıdır?
Bu suale Aynî şöyle cevab vermiştir: Bu harblerin bir kısmı altı-yüz onyedi tarihinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haber verdiği gibi olmuştur. Türkler 'den büyük bir ordu çıkarak bütün Horasan beldelerini kılıçtan geçirmiş bundan sâdece mağaralara sığınanlar kurtulmuşlardı. Bunlar Rey, Kazvin ve Meragaya Kadar bütün İslâm beldelerini çiğneyip geçmişler, kadınlarını esir etmiş, çocuklarını kesmişler. Sonra tâ isfehan'a kadar sarkarak orada da sansız insan öldürmüşler. Atlarını cami ve mescid direklerine bağlamışlardı. Gerek hadîs-i şerîf deki Türklerin tarihinden gerekse Allâme Aynî 'nin tarih göstererek bahsettiği harblerden anlaşılıyor ki, bu Türklerden murad; Cengiz Han ve torunu Hülâgû kumandası altında müslümanlarla harbeden tatar ordularıdır. Bunların müslümanlara karşı gösterdikleri gaddarlıklar tarihte pek meşhurdur.

67- (2913) Bize Züheyr b. Harb ile Alî b. Hucur rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize İsmail by İbrahim, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadrâ'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Câbir b. AbdiIIah'm yanında idik. Câbir : Iraklılara kafiz ve dirhem toplanmaması yakındır, dedi. Biz:
— Bu nereden? dedik.
— Acemler tarafmdandırî Onu vermeyecekler, dedi. Sonra ilâve etti. Şamlılara dînar ve müdy toplanmaması yakındır. Biz:
— Bu nereden? dedik.
— Romalılar tarafındandır, cevâbını verdi. Sonra bir an sustu. Sonra şunu söyledi:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«ümmetimin sonunda bir halife gelecek, malı adetle saymayacak, avuç-'a avuçlayacaktır.» buyurdular.
Kavi diyor ki: Ben Ebû Nadra ile Ebû Alâ'ya bunun Ömer b. Abdil-ziz olacağmı zanneder misin? dîye sordum. —Hayır! cevâbını verdiler.

(...) Bize İbnû Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Vehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd (yâni; El-Cüreyrî) bu isnadla ibu hadîsin mislim rivayet etti.

68- (2914) Bize Nasr b. Ali El-Cahdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni; İbni Mufaddal) rivayet etti. II.
Bize Ali b. Hucur Es-Sa'dî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni; îbni Uleyye) rivayet etti. Her iki râvi Saîd b Yezîd'dcn, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etmişlerdir. Ebû Saîd (şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Sizin halifelerinizden bir halife malı avuçla avuçlayacak, adetle saymayacaktır.» buyurdular.
İbnû Hucur'un rivayetinde (yahsû yerine) yahsî denilmiştir.

69- (2914-2913) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûs'Samed b. Abdi'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize DÛvud, Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd ile Câbir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti (Şöyle demişler) : Resûlüllah (Sallallahü A teyhi ve Sellem) ;
«Âhir zamanda bir halife gelecek, mâlı taksim edecek, saymayacaktır.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû MÎuâviye, Dâvud b, Ebî Hind'den, o da Ebû Nadra'dan o da Ebû Saîd den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Hz, Câbir rivayetinin izahı biraz yukarda 2896 numaralı hadîs-de geçmişti. Diğer rivâyetlerdeki halîfenin kim olduğu bildirilmemişse de, Tirmizî ile Ebû Dâvud bunun Mehdi olduğunu söy-ldmişlerdir, Tirmizî 'nin rivayet ettiği bir hadîsde :
«Arablara benim ehl-i beytimden ismi ismime uygun bîr adam hükmet-medikçe kıyamet kopmayacaktır.» buyurulmuştur.
Tirmizî : «Bu hadîsi hasen sahihdir.» demiştir. Aynı hadisi Ebû Dâvud da rivayet etmiştir. Onun rivayetinde :
«Yeryüzü zulümle nasıl doldurulduysa, o da doğruluk ve adaletle dolduracaktır.» ziyâdesi vardır.
«Yahsû» ve «Yahsî» fiilleri avuçla almak mânâsına gelirler. Halîfenin malı saymadan avuçla vermesi, mal ve ganimetlerin çokluğundan ve kendisinin cömertliğinden olacaktır.
70- (2915) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'mndir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fev rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Mesleme'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Nadra'yı Ebı Saîd-i Hudri'dcn naklen rivayet ederken dinledim. (Şöyle demiş) : Bana benden daha hayırlı biri haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hendeği kazmaya başladığı vakit hem yüzünü siliyor, hem de Ammâr'a :

«İbnü Sümeyye'ye yazık oldu. Seni azgın bir çete öldürecek!» buyuruyormuş.

71- (...) Bana Muhammed b. Mu âz b. Abbâd El-Anberî ile Hureym b. Abdi'1-A'lâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize H&Iîd b. Haris rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile İshak b. Mansûr, Mahmud b. Gayian ve Muhanımed b. Kudâme dahî rivayet ettiler, (Dediler kî) Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. Her iki râvi Şu'be'den, o da Ebû Mesleme'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız Nadr'in hadîsinde :
«Bana benden daha hayırlı biri, Ebû Katâde haber verdi.»
Halid b. Haris'in hadîsinde:
«Zannederim Ebû Katâde'yi kastediyor.»
Yine Hâlid'in hadîsinde :
«Veyse yahut ya Veyse'bnİ Sümeyye diyordu.» cümleleri vardır.

72- (2916) Bana Muhammed b. Anır b. Cebele de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ukbe b. Mükrem EI-Ammî ile Ebû Bekir b. Nâfi' dahî rivayet ettiler. (Ukbe : Haddesenâ; Ebû Bekr ise : Ahberana tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Gunder haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Hâlid'i, Saîd b. Ebi'i-Hasen'den, o da annesinden, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet ederken dinledim ki : ResûlüIIah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Ammar'a :
«Seni azgın çete öldürecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bana İshak h. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûs'-Samed b. Abdû'l-Vâris haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid El-Hazzâ' Saîd b. Ebi'1-Has.en ile Hasen'den onlar da annelerinden, o da Ümmü Seleme'den, o da Peygamfcer (Sailallahü Aleyhi ve SeUem)'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

73- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, İbni Avn'den, o da Hasan'dan, o da annesinden, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlüIIah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ammâr'ı azgın çete öldürecektir.» buyurdular,
Peygam'ber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsde Hz. Ammâr b. Yâsir'i annesinin ismiyle anmıştır. Annesi Sümeyye (Radıyaıanu anh müslüman olunca müşrikler tarafından pek çok azab görmüş bir sa-hâbiyye İdi. Hadîsin bir rivayetinde bû'se kelimesinin yerine «veyse», Buhârî'nin rivayetinde «veyha» denilmiştir. Bunlar mânâ itibariyle birbirine yakın kelimelerdir. Başına ne dehşetli musibet geldi, yazıklar olsun, vah vah mânâlarına gelirler. Bazıları, veyse ile veyha arasında fark görmüş : «Veyha haketmediği bir tehlikeye düşen kimseye açındığı zaman söylenir. Veyse ondan daha hafiftir; veyl ise hakettiği belâyı bulan kimse hakkında kullanılır.» demiş. Ferra ise aralarında fark görmemiştir. Hz. A1i'den bir rivayete göre veyh rahmet kapısı ,veyl azab kapısıdır. Veyh tehlikeye yaklaşan kimseyi men etmek için, veyl ise tehlikenin içine dü-
Şen için kullanılır.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve SellemS'in bu mucizesi de haber verdiği gibi zuhur etmiş. Hz. Ammar, Sıff.in muharebesinde Hz. A1î tarafından doksan dört yaşında olduğu halde aslanlar gibi çarpışarak şehid olmuştur.
Hz. A1î'nin Muâviye ile yaptığı harblerde haklı olduğuna hüküm verenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Onlara göre A1î (RadİyallahU anh) hakka isabet etmiştir. Karşı taraf âsîdirler. Lâkin müctehid oldukları için onların da günâhı yoktur. Fakat Buharı şârihi Aynî bu babda bir hüküm vermeyip susmanın daha muvafık olduğunu söylüyor.

74- (2917) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he, Ebû't Teyyâh'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Zür'ayi, Ebû Ilüreyrc'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. Şöyle buyurmuşlar:
«Ummetimi Kureyş'İn şu kabilesi helak edecektir.»
Ashâb:
— Bize ne emir buyurursun? demişler.
«Keşke insanlar onlardan uzak kalsalar!» buyurmuşlar.
Bize Ahmed b. İbrahim Ed-Devrakî ile Ahmed b. Osman En-Nevfel'i d| rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Dâvud rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, bu isnadda bu hadîsin mânâsında rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «KİtâbU'l-Menâkıb»'da tahric etmiştir.
Kaadî Iyâz'm beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu helaki şu hadîs-i şerîfiyle beyân buyurmuştur :
«Çocukların kumandan olmasından Allah'a sığınırım. Onlara itaat etseniz helak olursunuz. İsyan etseniz, sizi helak ederler.»
Buhar î 'nin rivayet ettiği bir hadîsde de :
«Ümmetimin helaki Kureyş'ten bir takım çocukcağızların elinde olacaktır.» buyurulmuştur. Taberî diyor ki: Kabileden murad; bü çocuklardır. Küçük ve tecrübesiz oldukları için helak onlar sebebiyle vuku bulmuştur. Yoksa çocuk kumandanların zamanındaki bütün ümmet kastedilmiş değildir.
«Keşke insanlar onlardan uzak kalsalar...»cümlesinden murad: Harbe iştirak edip de muhalefette bulunmak değil, tamamen uzak kalıp hiç iştirak etmemektir. Hz. Ebû Hüreyre'nin bu çocuk kumandanları bildiği, fakat kargaşalık çıkmasın diye söylemediği rivayet olunmuştur. Hadîs-i şerîf kumandanlar aleyhine ayaklanmanın câiz olmadığına delildir. Ve bir mucizedir;

75- (2918) Bize Amru'n-Nâkıd ile İfcnû Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyan Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kisra ölmüştür. Ondan sonra kisra yoktur. Kayser helak olursa, ondan sonra âa kayser yoktur. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, size onların hazineleri mutlaka Allah yolunda verilecektir.» buyurdular.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi kî) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana tbnû Râfi' ile Abd b. Humeyd dahi Abdurrezzak'dan rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Ma'mer haber verdi. Her iki râvî Zührî'den, Süfyan'm isnadı ve onun hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

76- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm, Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bize rivayet ettikleri şunlardır diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biride de şudur: Resûlüllah(Sailallahi< Aleyhi ve Sellem)
«Kisra helak olmuştur. Ondan sonra artık kisra gelmeyecektir. Kayser de mutlaka helak olacak, ondan sonra bir daha kayser gelmeyecek. Sîze onlarrn hazineleri mutlaka Allah yolunda taksim edilecektir.» buyurdular

77- (2919) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Abdû'l-Melİk b. Umeyr'den, o da Câbir b. Semııra'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kisra helak olduğu vakit, artık ondan sonra kisrâ yoktur...» Râvî hadîsi tamamiyle Ebû Hüreyre'nin hadîsi gibi nakletmiştir.

78- (...) Bİze Kuteybe b. Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Sınıâk b. Harb'da, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı:
«Müslümanlardan bir cemâat yahut mü'minlerden bir cemâat beyaz saraydaki kisra hanedanının hazinesini mutlaka fethedecektir.» buyururken işittim.
Kuteybe : «Müslümanlardan bir cemâatin.» dedi. Şekk etmedi.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnû Beşşâr rivayet ettiler (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Simâk b. Harb'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Câbir b. Semûra'yı dinledim. Şunu söyledi; Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den dinledim...
Râvî Ebû Avâııe'nin hadîsi mânâsında rivayet etmiştir.
Bu rivayetleri Buhâri «Kitâbu'l-Cihâd», «Kitâbu-Fardı'l-Humus» ve «Kitâbul-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsin mânâsı Acem hükümdarı öldükten sonra bir daha Irak 'da Kisra bulunmıyacak. Roma hükümdarı öldükten sonra da Şam 'da kayser bulunmayacak demektir. Nitekim neticede öyle olmuştur.
Kisra, Acem şahı demektir. Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in duâsıyle kisramn mülkü tamamen parçalanmış, yok olmuştur.
Kayser; Roma imparatoruna verilen unvandır. O da Şam 'da münhezim olmuş, memleketinin gerilerine çekilmiştir. Bilâhare bunların memleketlerini müslümanlar peyderpey fethetmiş ve hazînelerini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemj'in haber verdiği şekilde sarfetmişlerdir. Beyaz saray, Medâyin şehrinde bulunan muhkem bir kale imiş. İranlılar buna «Sefid köşk» derlermiş. Bugün beyaz sarayın yerinde Medayın camii bulunmaktadır. Bâzıları bundan Hemedan'daki kal'a kastedildiğini söylemişlerdir. Şehristan denilen bu kaleyi Darâ'nın yaptırdığı söylenir. Kisramn hazinesi müslümanlar tarafından Hz. Ömer (Radiyallahu anh) zamanında ele geçirilmiştir.
(2920) Bize Kuteybe b. Saîd vivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Aziz (yâni İbnû Muhammed) Sevr'den (bu zât İbnü Zeyd Ed-Dılı'dır), o da E'.,û'l-Gays'dan, o da Ebû Hüreyre'deıı naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuşlar:
«Bir tarafı karada, bir tarafı denizde bir şehir İşittiniz mi?» Ashâb :
— Evet yâ Resûlallah! demişler.
«Benî İshak'dan yetmiş bin kîşi bu şehre gaza etmedikçe kıyamet kop-mayacakt:r. Ona geldikleri vakit inecekler, silâhla çarpışmayacaklar, ok da atmiyacaklar. Allah'dan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden büyüktür, diyecekler, hemen iki tarafından biri sükût edecektir.»
Sevr demiş ki : Ben onun ancak şöyle dediğini biliyorum : «Denizdeki taraf düşecek. Sonra ikinci defa : Allah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büvüktür, diyecekler, öteki tarafı da sükût edecektir. Sonra üçüncü defa : Aîlah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür, -diyecekler. Kendilerine (kapılar) açılacaktır. Müslümanlar oraya girecek ve ganimet alacaklardır. Onlar ganimetleri taksim ederken birdenbire kendilerine bir yaygaracı gelecek : Deccal çıkmıştır, diyecek. Onlar da her şeyi bırakıp döneceklerdir.»

(...) Bana Mııhammed b. Merzûk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Ömer Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sevr b. Zeyd Ed-Dîlî bu isnadda bu hadîsin mislini rivayet etti.
Kaadî lyâz diyor ki : «Sahih-i Müslim'in bütün asıl nüshalarında burada olduğu gibi. Benî İshak 'dan yetmiş bin kişi denilmiştir. Bâzı ulema bunun ma'ruf ve mahfuz olan şekli Benî İsrail'den yetmiş bin kişi demişlerdir. Hadîsin siyakı da bunu göstermektedir. Çünkü Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) bu sözü ile ancak Arab-3arı kastetmiştir. Gaza edilecek şehir İstanbul'dur.»
Bâzıları «Benî İshak 'dan murad; İshak (Aleyhisselâm) 'in neslinden gelen Şam kürtleridir. Bunlar müslümandır.» demiş.

Molla Aliyyu'l-Kaârî de bu söze ilâveten : «İhtimal onlarla beraber Benî İsmail 'den Arablar ve başka müslümanlar da varmıştır. Fakat tağlib tarikiyle onları zikretmekle yetinmiştir. Bu işin onlara mahsus olması da muhtemeldir.» demiştir.

79- (2921) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mııhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhl ve Seliem) 'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Yahudilerle mutlaka harbedeceksiniz ve onları mutlaka tepeleyeceksiniz. Hatta taş : Ey müslüman, bu yahûdidir, gel de onu öldür, diyecektir.»

(…) Bize bu hadîsi Muhammcd b. Müsennâ ile Ubeydullah b. Saîd de rivayet et! iler. (Dediler ki) : Bize Yahya, Ubeydullah'dan bu isnadla rivayet etti. O hadîsinde : «Bu arkamdaki yahûdidir.» demiştir.

80- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize 'Ehû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer *b. Hamz haber verdi. (Dedi ki) : SâKm'i şunu söylerken işittim : Bize Abdullah b. Ömer haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Siz ve yahudüer harbedeceksiniz. Hatta taş : Ey müslüman, şu arkamdaki yahûdidir. Gel de onu öldür, diyecektir.» buyurmuşlar.
81- (...) Bize Harmele b. Yalıya rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbnü Vehb haber verdi. (DecK ki) : Bana Yûnus İbnû Şihab'dan naklen haber
verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillah rivayet etti. Ona da Abdullah b. Ömer! haber vermiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Yahudi er sizinle harbedecek ve onlara üstün geleceksiniz. Hattâ taş : Ey müslüman, şu arkamdaki yahûdidir. Onu öldürüver, diyecektir.»

82- (2922) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub (yâni; tbni Abdirrahman) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleynı ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Müslümanlarla yahudiler harbefmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Müs-jlümanlar onları öldürecekler. Hattâ yahûdi taşın ve ağacın arkasına saklanacak. Taş veya ağaç da : Ey müslüman, ey Allah'ın kulu, şu arkamdaki yahûdidir. Hemen gel de onu öldür! diyecektir. Yalnız Ğarkad müstesna! Çünkü o yahûdilerin ayaçiarındandır.»
Bu hadîsi Buhârî tahric etmiştir.
«Kitabu'l-Cihad>>ve «Kitâbu'l-Menâkıb»'de Hadîs-i şerif yahûdilerle müslümanlar arasında şiddetli harb olacağını, taşlarla ağaçların dile gelip, arkamda yahûdi var, diye söyleyeceklerini bildiriyor. Müslim sarihlerinden Übbî : «Bu sözü hakikat mânâya hamletmek için hiç bir manî yoktur. Allah taşda idrâk halkeder. Maamafih mecaz olmak ihtimâli de vardır. Bu takdirde onların köküne kibrit suyu damlatmaktan kinaye olur.» diyor. Kaadî lyâz bu harbîn Deccal öldürüldükten sonra yapılacağını söylemiş: «Çünkü Deccal'ın ekseriyetle tabiîleri yahûdilerdir.» demiştir.
Garkad : Kudüs taraflarında yetişen dikenli bir ağaçtır. Taberi 'nin beyânına göre Deccal orada öldürülecek, yahûdi harbi de orada olacaktır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu ağacı yahûdilere izafe etmesi bundandır.

83 — (2923) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Yahya : Ahberanâ, Ebû Bekir ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû'l-Ahvâs rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ava-ne rivayet eUi. Her iki râvi Simak'den, o da Câbir b Semûra'dan naklen rivayet etmişlerdir. Câbir şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı:
«Şüphesiz kî, kıyâmeîin önünde yalancılar zuhur edecektir.» buyururken işittim.
Ehû'I-Ahvas'ın hadîsinde şu ziyâde vardır: «Ben kendisine: Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen mî işittin? dedim. Evet! cevâbını verdi.»

(...) Bana İbnû Müsennâ ile İbnû Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'be, Si-mâk'den hu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Simâk şöyle demiş : «Ben kardeşimi şöyle derken işittim : Câbir onlardan korunuverin, dedi.»

84- (157) Bana Züheyr b. Ilarb ile tshâk b. Mansûr rivayet ettiler. (İshâk : Ahb|eranâ; Züheyr ise : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Biate Abdurrahman (bu zât İbnü Mehdî'dir), Mâlik'den, o da Ebû'z-Zinad'tfan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyrc'den, o da Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Selîem)'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) : «Her bitji Allah'ın resulü olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccâl gönderilmedikçe kıyamet kopmayacaktır.»

(...) Bize Muhammed b. Rnfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mamer, Ilemmam b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen bu hadîsin mislini haber verdi. Şu kadar var ki, o (yûb'ase yerine) |«yenbeisen demiştir.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'l-Menakib»'de tahric etmiştir.
Deccallarm gönderilmesinden murad; kendi kendilerini göndermeleri yâni; meydana çıkmalarıdır. Nevevî diyor ki : «Bu nevi deccalîar-dan asırlar boyunca birçok kimseler zuhur etmiştir. Fakat Allah Teâlâ 'hepsini helak buyurmuş, hiç birinden eser

bırakmamıştır. Kalanlarını da öyle yapacaktır.»
Abdullah b. Zübeyr, kendilerinin peygamber olduğunu söyleyen bu yalancılardan üçünü saymıştır. Bunlar : Müseyleme-tu'1-Khzab, Esved-i Ansı ve Muhtarı SeIkafî'dirî ,
Aynı bunlara Tuleyha b. Huve ylid, Secab binti Haris' ve Hâris.i Kezzab ile Abbasîler devrinde zuhur eden bir cemâati da eklemiş : «Hadîsden murad; mutlak surette peygamberlik iddia edenler değildir. Çünkü bunlar sayısız derecede çoktur. Maksad şân-ı şevketi olanlardır.» demiştir.
Müseyleme Yemâme 'de, Esved Yemen'de zuhur etmişlerdir.; Esved, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vefatından Önce öldürülmüş. Müseyleme de Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında tepelenmiştir. Tuleyha da Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında meydana çıkmış ve sahih kavle göre sonraları tevbe etmiş. Hz. Ömer zamanında vefat etmiştir. Secah'in da sonradan tevbe ettiği rivayet olunur.
Muhtar-ı Sakafî, Abdullah b. Zübeyr 'in hilafeti Kûfe'yi ele geçirmiş, Peygamberlik iddiasında bu Cebrail (Aleyhiselâm) geldiğini ıddia etmiştir. Sonraları o da öldürülmüştür Haris Abdu'1–Melık b. Mervan'in hilâfeti zamanında ortaya çıkmış ve öldürülmüştür

19- İbnü Sayyad Kısassı Babı

85- (2924) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır. (İshâk : Ahberana; Osman ise Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebû Vâl'-den, ö da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)\e birlikte idik. İçlerinde İbnû Sayyâd da bulunan bir takım çocukların yanından geçtik. Çocuklar kaçtı, İbnû Sayyâd ise oturdu. Galiba Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Selîem) bundan hoşlanmadı da ona:
«Allah hayrını versin! Benim Resûlüllah olduğuma şehâdet ediyor müsün?» dedi, İbnü Sayyâd :
— Hayır! Bilâkis sen benim Resûlüllah olduğuma şehâdet edersin, cevâbını verdi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb :
— Bana müsaade buyur yâ Resûlallah! Şunu Öldüreyim, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Eğer bu senin zannettiğin (d«ccal) ise onu öldürmeye gücün yetmez.» buyurdular.

86- (...) Bize Muhammed b. AbdiIIah b. Nümeyr ile İshâk b. İbrahim ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir (İbnû Nümeyr : Haddesena; Ötekiler : Ahberana tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) Bize A'meş, Şakîk'dan, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) 'le beraber yürüyorduk. Derken İbnû Sayyâd'ın yanına uğradı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Senin için bîr şey sakladım.» dedi. İbnû Sayyad :
— Dumandır! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Sus! Sen değerini aşamazsın!» buyurdu. Bunun üzerine Ömer:
— Yâ Resûlallah, bana müsaade et de şunun boynunu vuruvereyim, dedi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«B rak onu! Eğer bu korktuğun şahıs ise, sen onu asla Öldüremezsin.» buyurdular.

87- (2925) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim b. Nuh, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : İbnü Sayyâd'a Resûlüllah (Sallalluhü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr ve Ömer, Medine'nin bir yolunda tesadüf
eltiler, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ona:
«Benim Resûlüllah olduğuma şehâdet eder misin?» dedi. O da:
— Benim Kesûlüllah olduğuma şehâdet eder misin? mukabelesinde
bulundu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ben Allah'a, meleklerine ve kitaplarına imân ettim. Ne görürsün?»
dedi. İbnü Sayyad :
— Suyun üzerinde bir taht görüyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Denizin üzerinde iblisin tahtını mı görüyorsun? (Daha) Ne görüyorsun?» dedi.
— İki doğrucu bir yalancı, yahut iki yalancı bir doğrucu görüyorum! cevabını verdi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Karıştırdı, bırakın onu!» buyurdular.

88- (2926) Bize Yahya b. Habîb ile Muhammed la. Abdi'1-A'lâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan dinledim. (Dedi ki) : Bize Ebû Nadra, Câbir b. Abdillah'dan rİ-vâyet etti. (Şöyle demiş) : Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberinde Ebû Bekr'le Ömer olduğu halde İbnû SâÎd'e rastladı, İbnû Sâid çocuklarla beraberdi...
Ve Cüreyri'nin hadîsi gibi nakletti.

89- (2927) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdu'1-A'lâ rivayet etti. (Dedİ ki) : Bize Dâvud, Ebû Nadra'dan, o da Eoû Said-i Hudrî'den naklen ; ivâyet etti. (Şöyle demiş) : Ioni Sâıd'le Mekke'ye kadar arkadaşlık etim. Bana dedi ki:
— Beri bak, insanlardan öylesine rastladım ki, beni Deccal zannediyorlar. Sen Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :

«Onun çocuğu doğmayacak!» derken işitmedin mi? Ben :
— Hay hay! (işittim) dedim.
— Benim çocuğum doğdu. Sen Resûliillah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'i: «O Medîne İle Mekke'ye giremez!» derker işitmedin mi? dedi. Ben :
— Hay hay! (işittim) dedim.
— Ben Medine'de doğdum ve işte Mekke'ye gidiyorum, dedi. Sonra ;özünün nihayetinde bana şunu söyledi:
— Beri bak, ben onun doğduğu yeri, mekânını ve nerede olduğunu)ek âlâ bilirim. Böylece beni şaşırttı.

90- (...) Bize Yahya b. Habîb ile Muhammed b. Abdi'I-A'lâ rivayet ittiler. (Dediler ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Babam Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ederken dinledim. Ebû Saîd şöyle demiş: Kendisinder utandığım bir halde İbnû Sâid bana funu söyledi:
— Haydi insanları mazur gördüm. Ya benden size ne ey Muhammedin»arkadaşları! Neh'ıyyullah(Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Deccal yahûdidir!» demedi mi? İşte ben müslüman oldum.
«Onun çocuğu olmayacak!» demedi mi? İşte benim çocuğum oldu.
«Allah ona Mekke'yi haram kılmıştır!» demedi mi? İşte ben haccettim, İedi. Sözüne devam etti. Hatta az kaldı sözü bana tesir ediyordu.
İbnû Sayyad Ebû Saîd'e :
— Beri bak vallahi! Ben şimdi onun nerede olduğunu pek âlâ "biliyorum. Babasını ve annesini de biliyorum, demiş. Kendisine :
— Bu adamın yerine sen olmak ister miydin? demişler.
— Bana arzolunsa geri çevirmezdim, cevâbını vermiş.

91- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim h. Nûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Cüreyrî, Ebı Nadra'dan, o da Ebû Saîd-İ Hudrî'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Beraberimizde İbnî Sâid olduğu halde haccetmek yahut ömre yapmak için yola çıktık. Bir konağa indik. Derken insanlar dağıldı. Ben ve o, ikimiz kaldık. Onun hakkında söylenenlerden dolayı kendisinden şiddetle ürktüm. O eşyasını getirerek benim eşyamın yanına koydu. Ben :
— Gerçekten sıcak şiddetlidir. O eşyayı şu ağacın altına koysana! dedim. Dediğimi yaptı. Bize koyun sütü ikram edildi, tbnû Sâid giderek büyük bir kadeh getirdi. Ve :
— İç Ebû Saîd, dedi. Ben:
— Gerçekten sıcak şiddetlidir. Süt de sıcaktır, dedim. Halbuki bir şeyim yoktu. Yalnız onun elinden içmek istemiyordum
— yahut onun elinden almak istemiyordum, demiştir. — Bunun üzerine şunu söyledi:
__ Ey Ebâ Saîd, içimden öyle geçti ki, hakkımda halkın söyledikle*
rinden dolayı hir ip alayım da, onu bir ağaca asarak kendimi boğayım. Yâ Ebâ Saîd, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m hadîsi siz ensar cemaatına âyân olduğu kadar kime âyân olmuştur? Sen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in hadîsini en iyi bilen insanlardan değil misin? Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Deccal kâfirdir!» demedim. Halbuki ben müslümanım. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O kısırdır, çocuğu olmaz!» demedi mi? Halbuki ben çocuğumu Medine'de bıraktım. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«O Medine'ye ve Mekke'ye giremez!» demedi mi? Halbuki ben Medine'den yöneldim Mekke'ye gidiyorum.
Ebû Saîd-i Hudrî demiş ki: Az kaldı onu mazur görüyordum. Sonra şunu söyledi:
— Beri bak, vallahi ben onu pekâlâ biliyorum. Doğduğu yeri ve şimdi nerede olduğunu da biliyorum. Kendisine
— Bu günün geri kalan saatlannda sana yazıklar olsun! dedim.

92- (2928) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni; İbnû Mufaddal) Ebû Mesleme'den, o da Ebı Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbnü Sâid'e,:
«Cennetin toprağı nedir?» diye sordu.
— Beyaz un'dur. Miskdir, yâ Ebâ'l-Kaâsımî cevâbını verdi.
«Doğru söyledin!» buyurdular.

93- (...) Bize Ebû Iickr b. Ebî Şcybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti ki, İbnû Sayyâd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cennetin toprağını sormuş da :
«Beyaz un'dur, hâlis miskdir!» buyurmuşlar.

94- (2929) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sa'd b İbrahim'den, o da Muhammed b. Münkedir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Câbir b. Abdillah: İbnû Saîd Deccal'dıı diye Allah'a yemin ederken gördüm de :
— Allah'a yemin mi ediyorsun? dedim,
— Ben Ömer'i, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m huzurunda bunun üzerine yemin ederken işittim. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona itirazda bulunmadı, dedi.

95- (2930) Bana Harmele b. Yahya b. Abdillah b. Harmele b. Imrân Et-Tûcîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbnû Vchb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan, o da Salim b. Abdillah'dan naklen haber verdi. Sâlim'e de Abdullah b. Ömer haber vermiş ki, Ömer b. Hattâb ResûliiUah (Saliallahü Aleyhi ve Seilem)'\c birlikte bir cemaatın içinde İbıiü Sayyâd ın tarafına gitmiş. Onu Benî Magâle'nin kal'ası yanında çocuklarla beraber oynarken bulmuş, İbnû Sayyâd o gün bulûğa yaklaşmış bulunuyormuş. Hiç hissetmeden Kesûlüllaıı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle sırtına dokunmuş. Sonra Kesûlüllaıı (Saltaluıhü Aıeyhı ve Settem) İbnû Sayyâd'a: «Benim kesûlülİah olduğuma şehâdet ediyor musun?» demiş. İbnû Sayyâd ona bir bakmış ve :
— Şehâdet ederim ki, sen câhillerin Resulüsün! demiş. İbni Sayyâd da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'e ;
— Sen benim Kesûlülİah olduğuma şehâdet ediyor musun? demiş Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu reddetmiş ve:
«Ben Allah'a ve Peygamberlerine iman ettim!» buyurmuş. Sonra Resûlüllah {Sailaliahu Aleyhı ve Sellem) ona:
«Ne görüyorsun?» diye sormuş. İbnû Sayyâd :
— Bana bir doğrucu ile bir yalancı geliyor, cevâbını vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisine:
«Sana bu İş karıştırıldı.» demiş. Sonra Resûlülİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Ben senin İçin bir şey sakladım.» buyurmuş. İbnû Sayyâd:
— O dumandır, demiş. Bunun üzerine Kesûlülİah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Sus! Sen asla değerini aşamazsın!:) buyurmuşlar. Derken Ömer b. Hattab :
— Bana müsaade buyur yâ Resûlallah! Şunun boynunu vurayım, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Eğer bu oysa, sen ona asla musallat olamazsın. O değilse, onu öldürmekte senin İçin bir hayır yokîur.» buyurmuşlar.

(2931) Salim b. Abdillah da dedi ki: Ben Abdullah b. Ömer'i şunu söylerken işittim: Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Übey b. Ka'b El-Ensârî ile birlikte İbnû Sayyâd'ın bulunduğu hurmalığa gitti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Selle m) hurmalığa girince hurma dal-îarıyle korunmaya başladı. İbnû Sayyâd kendisini görmeden ondan bir şey işitmek istiyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu kadifeden bir döşeği üzerine uzanmış bir şeyler mırıldanırken gördü. Derken ibnû Sayyâd'ın annesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i hurma dallarıyle gizlenirken görerek İbnû Sayyâd'a :
— Ey Safı (bu kelime İbnû Sayyâd'ın ismi imiş), hu MuhammedMir! dedi. İbnû Sayyâd hemen kalktı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer kadın onu bıraksaydı, hâlini bize beyan edecekti.» buyurdular.

(169) Salim demiş ki: Abdullah b. Ömer şunu söyledi: Bunun üze rine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halk arasında ayağa kalkara' Allah'a gerektiği şekilde senada bulundu. Sonra Deccal'ı anarak:
«Ben sizi ondan uyarırım. Hiç bir Peygamber yoktur ki, kavmini or dan uyarmış olmasın. Gerçekten Nuh (Aleyhisselâm) kavmini ondan uyaı mıştır. Lâkin size onun hakkında bir söz söyleyeceğim kî, bu sözü hiç b Peygamber kavmine söylememiştir. Bilmiş olun ki : Bu adamın bir göz kördür. Allah Tebareke ve Teâlâ ise kör değildir.» buyurdular.
îbnü Şihab şöyle demiş: Bana Ömer b. Sabit EI-Ensârî de haht verdi. Ona da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\ı ashabından biri hî ber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halkı Deccal'dan sakn dırdığı gün şöyle buyurmuşlar :
«Onun ikİ gözünün arasında kâfir (sözü) yazılıdır. Bunu onun yaptıklarından hoşlanmayanlar okur. Yahut bunu her mü'min okur.»
Şunu da ilâve buyurmuşlar :
«İyi bilin kİ, sizden biriniz Ölünceye kadar Rabbi (Az.ze ve CeUe) 'yi katiyyen göremeyecektir.»

96- (2930) BİZe Hasan . Ali EI-Hulvâııî ile Ahd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kûb (bu zat İbni İbrahim b. Sa'd'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'dcn, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) ; Bana Salim b. AbdiHah haber verdi ki : Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içlerinde Ömer b. Hattatı da bulunan bir gurub ashabıyle birlikte gitti de İbnû Sayyâd'ı çocuklarla beraber Benî Muâviye'nin kal'ası yanında oynayan bulûğa yaklaşmış bir çocuk olarak buldu...
Ve râvî hadîsi Ömer b. Sabit hadîsinin sonuna kadar Yûnııs'un hadîsi gibi rivayet etmiştir. Yâ'kub'dan rivayet edilen nadîsde râvî şöyle demiştir. «Übey (kadm onu bıraksaydı beyân ederdi) sözünü kastederek: Annesi onu bıraksaydı, o hâlini beyan ederdi, dedi.»

97- (...) Bize Abd b. Humeyd ile Seleme b. Şebib dahi hep birden Abdürrezzak'dan rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da İbnû Ömer'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aralarında Ömer b. Hattab da olduğu halde ashabından bir cemaat içinde İbnû Sayyad'ın yanma uğramış. îbnü Sayyâd Benî Mağale'nİn kal'ası yanında çocuklarla birlikte oynuyormuş. Kendisi de henüz çocukmuş...
Râvî, Yûnusî'la Salih'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur. Şu kadar var ki: Abd b. Humeyd, Peygamber (Sallçllahü Aleyhi ve Sellem) 'in Übey b. Ka'b ile hurmalığa gitmesi hususundaki İbnû Ömer hadîsini anmamıştır.

98- (2932) Bize Abd b. Humeyd rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişarn, Eyyub'dan o da NâfÎ'den naklen rivayet etti. Nâfî' şöyle demiş: İbnû Ömer Medine yollarından birinde İbnû Sâid'e rastladı da, ona kızdıracak sb'z söyledi. O da burnunu attı. Hattâ sokağı doldurdu. Müteakiben İbnû Ömer Hafsa'nın yanma girdi. Bunu o

da duymuştu. Ona:
— Allah iyiliğini versin! İbnû Sâid'den ne istedin? Bilmez misin ki, Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ;
«Bu ancak kişinin kızdığı bir öfke sebebiyle çıkar.» buyurdular.

99- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tlüseyn (yâni; İbnû Hasen b. Yesâr) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû , Vvn, Nâfi'den rivayet etti. (Demiş ki) : Nâfi', İbnû Sayyâd'm lâfını ediyordu. İbnû Ömer dedi ki: Ben ona iki defa rastladım. Bir defa rastla-Iiğimda "bir zata : Bunun o (Deccal) olduğunu mu konuşuyorsunuz? dedim.
— Hayır vallahi! cevâbını verdi.
— Bana yalan söyledin. Vallahi bana bîriniz haber verdi ki, o sizin ıepinizden çok mal ve çocuk sahibi olmadıkça ölmeyecektir, Söylendiğine
öre bugün o da Öyledir, dedim. Müteakiben hiraz konuştuk, sonra ondan yrildim. İbnû Sayyâd'a başka bir defa daha rastladım. Gözü şişmişti :
— Bu gördüğümü gözün ne zaman yaptı? diye sordum.
— Bilmiyorum! diye cevâb verdi,
— Gözün başında olduğu halde bilmiyorsun ha! dedim.
— Allah dilerse onu senin şu sopanda da halkeder, dedi ve işittiğim en şiddetli eşek anırması gibi anırdı. Bazı dostlarım onu elimdeki sopayla sopa kırihncaya kadar dövdüğümü söylediler. Ama ben vallahi hatırlamıyorum, dedi.
Râvî diyor ki, îbnû Ömer gelerek Ümmü'l-Mü'minînin yanma girdi ve hâdiseyi ona anlattı. Ümmü'l-Mü'mİnin (Hafsa) :
— Ondan ne istiyorsun? Bilmez misin ki, Resûlülloh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Hiç şüphe yok ki, onu insanlar üzerine gönderecek olan ilk şey kızdığı gadab olacaktır.» buyurdular, dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'l-Cihful», «Küâhu'Bedü'I-Halk» ve «OKitâhu'I-Enbiya»'da tahric etmiştir.
îbnû Sayyâd'm ismi Sâf'dır. Buna îbni Sâidde denilir. Ulema İbnû Sayyâd kıssasını müşkil saymışlardır. Bu adamın deccallardan biri olduğunda, şüphe yoksa da Mesih nâmındaki meşhur Deccal olup olmadığında şüphe edilmiştir. Hadîslerin zahirleri bunun meşhur Deccal olduğuna dâir vahy gelmediğini göstermektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e bildirilen yalnız Deccal'm sıfatlarıdır. îbnû Sayyâd da ihtimalli karineler görülmüştür. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ne bu adamın, ne de başkasının Deccal olduğunu katiyyetle söylememiştir. Hz. Ömer'e :
«Eğer bu o Deccal'sa, senin onu öldürmeye gücün yetmeyecektir.» buyurması bundandır. îbnû Sayyâd fitne fesat çıkaran ve kehânet gösteren yalancı deccallardan biri olduğu için, onun sıfatlarını haber vermiştir. Filhakika îbnû Sayyâd kendisine doğrucu ve yalancı kimseler geldiğini, su üzerinde taht gördüğünü, kendisinin meşhur
Deccal olmaktan çekinmediğini, Deccal'ı tanıdığını, doğduğu yeri ve halen nerede olduğunu bildiğini iddia etmiştir. Müslüman görünmesi, cihad etmesi, bulunduğu halden vazgeçmesi onun Deccal olmadığına sarih delil kabul edilmemiştir.
Hattabî diyor ki: «İhtiyarladıktan sonra hali selef arasında ihtilaflıdır. Rivayete göre îbnû Sayyâd bu sözlerinden tevbe etmiş ve Medîne'de ölmüştür. Hattâ cenaze namazı kılınacağı vakit yüzü açılarak cemaata gösterilmiş ye şâhid olun, denilmiştir. Fakat yine rivayete göre İbnû Ömer'le Câbir İbni Sayyâd'ın Deccal olduğuna yemin ederler, bunda hiç şüphe eseri göstermezlermiş. Hz. Câbir 'e: İbnû Sayyâd müslüman oldu demişler :
— İsterse Müslüman olsun, cevâbım vermiş. O Mekke'ye girdi, zâten Medine'de idi, demişler :
— Girse de Deccal'dır, demiştir.
Ebû Dâvud 'un Sünen'inde Hz. Câbir 'den rivayet edilen sahih bir hadîsde : «Biz İbnû Sayyâd'i Harra harbinde kaybettik.» denilmiştir ki, bu hadîs onun Medîne'de öldüğünü söyleyenlere reddiyedir.
İbnû Sayyâd'in Deccal olmadığını söyleyenler, bundan sonra göreceğimiz Cesâse hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Câbir hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ömer'in sözüne karşı sükût buyurmasından başka bir şey yoktur. İhtimal ki, onun bu şaşr kın hâli karşısında Deccal olup olmadığı hususunda tevakkuf etmiş, sonra onun Deccal olmadığı hususunda kendisine vahy gelmiştir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : İbnû Sayyâd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda Peygamberlik iddia ettiği halde onu neden Öldürmemiştir?
Bu suale iki vecihîe cevap verilmiştir :
1- İbnû Sayyâd henüz bulûğa ermemiş bir çocuktu. Mükellef olmadığı için öldürülmemiştir. Kaadî Iyâz bu cevâbı beğenmiştir.
2- İbnû Sayyâd yahûdîerle barış aktedildiği bir sırada zuhur etmiştir. Kendisi yahûdi idi. Öldürülmemesi bundandır. Hattâbî bu ikinci cevabı kat'î olarak kabul etmiş ve şunları söylemiştir : «Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Medîne'ye geldikten sonra kendisiyle yahûdiler arasında bir barış andlaşması yazdı. Buna göre yahudı-lere dokunmamak, onları kendi hallerinde bırakmak şarttı. Ibnu Sayyâd da onlardandı. Yahut aralarına sığınmıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhive SellemYin gizlediği Duhân âyeti ile onu imtihan etmesine gelince : İbnû Sayyâd'in iddia ettiği kehâneti ve gâib hususunda söyledikleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kulağına gelmişti. Bu sebeple onun hakikat hâlini anlamak ve Ashab-ı kirâmına da bir kâhin, bir sihirbaz olduğunu, şeytanın sair kâhinlere yaptığı gibi, ona da bazı şeyler ilka ettiğini göstermek için kendisini imtihan etti. Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gizlediği şey Duhân âyeti idi.» Ben sana bir şey gizledim. Nedir o? deyince îbnû Sayyâd Duh dedi. Kelimeyi tamamlayarak Duhân diyemedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kendisine: Sus! Sen değerini aşamazsın, buyurmuş. Senin gibi şeytandan bir kelime belleyen kâhinlerin yapacağı budur. Fakat Peygamberler öyle değildir. Onlara vahyedilen gâib ilmi tam ve açık olarak bildirilir, demek istemiştir.
Duh: Duman demektir. Bu kelime dah şeklinde de rivayet olunmuşsa da lûğat kitaplarında bir meşhur rivayeti duh'dur.

Hadîslerde ise yalnız 'duh şeklinde rivayet olunmuştur. Hattâbî : «Burada dumanın bir fcnânâsı yoktur. Çünkü duman avuçta veya cepde saklanan bir şey değil-idîr. Buradaki duh'dan murad; hurmalık ve bahçelik İçinde bulunan bir levdir. Meğer ki, Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana sakladım sözüyle, sana dumanın ismini sakladım mânâsını kastetmiş ola!» demişse de sahih ve meşhur olan kavle göre Resûlül!ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duhan âyetini saklamıştır. Bu âyet Teâtâ Hazretlerinin :
«Gökyüzünün aşikâr bir duman getireceği günü gözet.» [3] âyet-i kerîmesidir.
Bâzıları Duhan sûresinin o anda yazılı olarak Resıilüllnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde bulunduğunu söylemiş; bir takımları da sadece Duhan âyetini eline yazdığını bildirmişlerdir. Kaadî Iyâz diyor ki : «En sahih kavle göre İbnû Sayyâd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gizlediği bu âyetten kâhinlerin âdeti veçhile yalnız bu yarım sözü söyleyebilmiştir. Çünkü şeytan kendisine göktaşı ermeden semâdan kapabildiklerini kâhinlere haber verir.»
Filhakika meleklerin sırlarım çalmak için şeytanların alt semâya çıktıklarını ve onlardan bir iki kelime işitir işitmez, gök taşlarıyle taşlandıklarını Kur'ân-ı Kerîm haber vermektedir. Şeytanlar işittikleri bir doğruya bin yalan katarak vesvese suretiyle bunları kâhinlere bildirirler.
«Cennetin toprakı beyaz un'dur, hâlis misledir.» cümlesinden murad; beyazlıkta un gibi, kokusunun hoşluğu hususunda da misk gibi demektir. îmam Müslim bu cümleyi rivayetin birinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e, diğerinde ise îbnû Sayyâd'a nisbet etmiştir.
Kaadî Iyâz bazı ulemânın ikinci rivayeti yâni bu sözü 1bnû Sayyad 'm söylemiş olmasını daha muvafık gördüklerini söylemiştir. Keza rivayetlerin birinde Benî Mağâle, diğer bir rivayette îbnî Megâ1e kal'ası denilmiştir. Bunların meşhur olanı birincisidir. Müslim, Hulvânî 'nin rivayetinde bu kal'amn Benî Mıkaviye 'ye aid olduğunu beyan etmiştir. Bu kal'anın yeri Mescid-i Nebeviyi kıblesine alan bir kimsenin sağına düşermiş. .

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Deccal'm zuhuru hakdır, Deccal muayyen bir şahıs olup, Allah Teâlâ onunla kullarını imtihan edecektir. Kendisine birçok hârikalar göstermek için evvelâ kudret ve kuvvet verecek, sonunda bu kudreti onları alarak tamamiyle âciz bırakacaktır.
2- Sabinin müslümanlığı sahihtir.
3- Hadîs-i şerîf Allah Teâlâ'yı âhirette görmek caizdir, diyen ehl-i sünnet mezhebinin delillerindendir.
4- Hadîs-i perîf, Hz. Ömer 'in dinî salâbet ve kuvvetine delildir.
5- Bir şeyi iyice tahkik etmek gerektiğine yüzde yüz delil bulunmadıkça, kan dökmenin caiz olmadığına delildir.

20- Deccal'ın Kıssası, Sıfatı ve Beraberinde Bulunacak Şeyler Babı

100 - (169) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile Muhammed b. Bişr rivayet ettiler (Dediler ki) : Bize Ubey-dullah, Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti. H.
Bize îbnü Numeyr de rivayet etti. lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Halkın arasında Deccal'ı anarak şöyle buyurmuşlar :
«Şüphesiz ki, Allah Teâlâ tek gözlü değildir. Dikkat edin kî, Mesih Deccal'ın sağ gözü kördür. Gözü sanki fırlamış bîr üzüm tanesi gibidir.»

(...) Bana Ebû'r-Rabî ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd (bu zat İbnû Zeyd'dir), Eyyûb'dan rivayet etti H.
Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni; İbni İsmail) Musa b. Ukbe'den rivayet etti. Her İk râvî Nâfi'den, o da İbnû Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

101- (2933) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Boşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Enes b. Mâ-lik'den dinledim. (Şöyle dedi) RcsiÛüllahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Hiç bir Peygamber yoktur kî, ümmetini tek gözlü yalancıdan uyarmış olmasın. Dikkat edin ki, onun bir gözü kördür. RabbinİZ ise tek gözlü değildir. Körün iki gözünün arasında ke fe re yazılmış olacaktır.» buyurdular.

102 - (...) Bize İbnû Müsennâ ile İbnû Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Deccahn iki gözü arasmda ke fe re yâni; kâfir ygz.lm.ş olacaktır.» buyurmuşlar.

103- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Af-fan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Vâris, Şayb b. Habhab'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Deccal gözü silik bir kimsedir, iki gözünün arasında kâfir yazıtıdır.» buyurdu. Sonra bunu heceleyerek :
«Kefere!» diye okudu.

«Bunu her müslüman okuyacaktır.» buyurdular.

104- (2934) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Muhammed b. Ala ve İshak h. İbrahim rivayet ettiler. (İshak : Ahberanâ, ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Şakık'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Deccal, sol gözü kör, saçı çok bir adamdır. Beraberinde cennet ve cehennem vardır. Onun cehennemi cennet, cenneti de cehennemdir.»buyurdular.

105- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd h. Harun, Ebû Mâliki Eşcaî'den, o da Rıb'î b Hıraş'dan, o da Hu-zeyfe'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : ResûlüIİah (Sallallahu Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdular:
«Ben Deccal'ın beraberinde ne olduğunu pek âlâ bilirim. Onun beraberinde akan iki nehir vardır. BİIri görünürde beyaz su, diğeri görünürde yanan ateştir. Eğer bir kimse buna yetişirse, ateş gördüğü nehre gelsin, gözünü yumsun. Sonra başını eğerek ondan içsin. Çünkü o soğuk sudur. Hakikaten Deccal'ın gözü siliktir, üzerinde kalın bir deri vardır. İki gözünün arasında kâfir yazılıdır. Onu yazan ve yazmayan her mü'min okur.»

106- (...) Bize Ubeydulîah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H. j Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdû'l-Melik b. Umeyr'den, o da Rıb'î b. Hıraş'dan, o da Huzeyfe'den, o da Ycy-gamber (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti ki, Deccal hakkında şöyle buyurmuşlar:
«Gerçekten onunla beraber su ve ateş vardır. Ama onun ateşi soğuk şu, suyu da ateştir. Binâenaleyh helak olmayın!»

(2935) Ebû Mes'ud: «Bunu ResulUUah (Sallallahu Aleyh! ve SeUem) 'den ben de işittim, dedi.»

107- (2934-2935) Bize Ali b. Hucur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb b. Safvan, Abdü'l-Melik b. Umeyr'den, o da Rıb'î b. Hîraş'dan, o da Ukbe b. Amr Ebû Mes'ud El-Ensârî'den naklen rivayet etti. (Demig ki) : Oıun'a birlikte Huzeyfe b. Yeman'a gittim. Ukbe ona: ResûlüIİah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) den Deccal hakkında işittiklerinden bana rivayet et, dedi. Huzeyfe şunu söyledi:
«Şüphesiz Deccal çıkacaktır. Ve şüphesiz beraberinde su ve ateş olacaktır. Ama insanların su gördüğü şey ateştir, yakar. İnsanların ateş gördüğü şey ise tatlı soğuk sudur. Sizden buna kim erişirse ateş gördüğüne koşsun. Çünkü o güzel tatlı sudur.»
Müteakiben Ukbe, Huzeyfe'yi tasdik ederek : Onu ben de işittim, demiştir.

108- (...) Bize Alî b. Hucur Es-Sadî ile îshak b. İbrahim rivayet ettiler. (Lâfız İbni Hucur'undur. (İshak : Ahberana, İbnû Hucur ise : Had-desenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, Muğîra'dan, o da Nuaym b. Ebî Hind'den, o da Rıb'î b. Hıraş'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Huzeyfe ile Ebû Mes'ud bir araya geldiler. Huzeyfe dedi ki:
«Ben Deccal'ın beraberinde olan şeyleri pek âlâ biliyorum, onun beraberinde sudan bîr nehir ve ateşten bir nehir olacaktır. Ama ateş gördüğünüz şey sudur. Su gördüğünüz de ateştir. İmdi sizden buna kim erişir de su İçmek isterse, ateş gördüğünden içsin. Çünkü onu su bulacaktır.»
Ebû Mes'ud : Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Seilem)'i böylece buyururken işittim, demiş.

109- (2936) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhamraed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybaıı Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Hüreyre'den dinledim. Dedi ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Sîze Deccal'dan hiç bir peygamberin kavmine söylemediği bir hadîs haber vereyim mi? Muhakkak onun bir gözü kördür. Ve muhakkak o beraberinde cennet ve cehennemin misli olduğu halde gelecektir. Cennettir diye söylediği ateştir. Ben sizi Nuh'un kavmini uyardığı gibi uyardım.»
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'l-Enbiya» ve «Kitâbu'l-Fiten-'de tahric etmiştir.
Babımızın birinci hadîsi iman bahsinde geçmişti. Görülüyor ki, Deccal hakkındaki rivayetlerde birbirine zıt tavsifler yapılmıştır. Meselâ : Rivayetlerin birinde sağ gözünün, diğerinde sol gözünün kör olduğu, bir rivayette gözünün silinmiş gibi dümdüz olup, üzerinde kaim bir deri bulunduğu, başka rivayette gözünün iri üzüm tanesi gibi anadan uğramış olduğu bildirilmektedir. Aynî bu rivayetlerin arasını şöyle bulmuştur : Deccal'ın bir gözü tamamiyle kör, ötekisi de sakattır. Bu itibarla her biri için kör demek sahih olur. Çünkü A'ver kelimesinin aslı kusurlu mânâsına gelir. Deccal, Allahlık dâvasına kalkışacağı için hadîs-i şerif de :
«Şüphesiz ki, Allah tek gözlü değildir.» buyurularak hem Deccal'ın bu dâvası tekzib edilmiş, hem de Teâlâ Hazretleri noksanlıklardan tenzih buyurulmuştur.
Deccal'ın çıkması akıllara hayret verecek derecede büyük bir fitne olacaktır. Rivayetlerden de anlaşıldığına göre Deccal birçok hârikalar gösterecek, bahusus yanında sudan ve ateşten nehirler bulunduracak, bunlarla kendisinin Allah olduğuna halkı inandırmaya çalışacaktır. Vardığı 'yerlerde durmayıp sür'atle geçeceği için imânı zayıf olanlar düşünmeye vakit bulamıyacak, vücudundaki noksanlıkları teemmül etmeden o haliyle kendisini tasdikde bulunacaklardır. Bundan dolayıdır ki: Bütün Peygamberler Deccal'a karşı ümmetlerini uyarmış, onun noksanlıklarına ve delillerini ibtâle dikkatlerim çekmişlerdir. Hakikatte Deccal Allah olduğunu iddia etmesine rağmen, kendi haliyle kendini tekzib etmektedir. Bir defa kendisi hadistir.

Yâni; anadan doğmuştur. Sonra sakattır. Bu sakatlığı kendinden gidermeye bile kudreti yoktur. İki gözünün arasında küfrüne şehâdet eden yazı vardır. O bunu silmekten de âcizdir. îşte bu gibi delilleri gören hidâyet ehli insanlar ona aldanmayacak, Deccal hakkındaki bilgileri de ona inzimam ederek onu tasdikten kaçınacaklardır. Hattâ Kaadî Iyâz in beyânına görp Deccal bir şahsı öldürecek, sonra tekrar diriltecektir. Dirileri şahıs ise onu tasdik şöyle dursun : «Senin şerrin hakkında ancak basiretim arttı.» diyecektir.
Muhakkikini ulemâya göre, Deccal'ın iki gözünün araşma ayrı ayrı harfler şeklinde değil, tam kelime olarak kâfir yazılacaktır. Teâlâ Hazretleri bunu onun küfrüne ve yalanına kat'î bir alâmet olmak üzere halk edecek yazı yazmayı bilen veya bilmeyen bütün müslümanlara göstermek suretiyle onları Deccal'ın şerrinden koruyacak, şekââveti mukadder olanlardan ise bunu gizleyecektir.
Kaadî Iyâz ulemânın bu hususta ihtilâf ettiklerini söyler. Bâzıları bu yazının hakikaten yazılacağını söylemiş; bir takımları da bunun yazı değil, mecazen hudûs alâmetlerine işaret olduğunu söylemişlerdir. Bunlar hadîsdeki ; «Yazıyı bilen ve bilmeyen her mü'min okuyacaktır.» cümlesiyle istidlal etmişlerse de, bu kavil zayıftır.
Deccal'ın beraberinde ateşle cennet misâli bulundurması Allah tarafından kullara bir imtihandır. Cennet misâlinden murad; su'dur. Çünkü su bütün nimetlerin zahirî sebeplerindendir. Ateş misâlinden murad da; elem ve azaba sebep olacak şeylerdir. Fakat kullarını imtihan için bu harikaları ona veren Allah ateşini suya ve suyunu ateşe çevirmek suretiyle kendisini halk huzurunda rezil rüsvay edecektir. Bu suretle Deccal'ın gösterdiği hârikanın hakikati olmadığı, bunun sihir kabilinden bir tahyil ve şâbezeden ibaret olduğu anlaşılacaktır.

110- (2937) Bize Ebû Hayseme Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Hıns Kadısı Yahya b. Câbir Et-Taî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdurrahman b. Cübeyr, babası Cübeyr b. Nüfeyr El-Hadramî'den rivayet etti. O da Nevvas b. Sem'an El-Kilâbî'den dinlemiş. H.
Bana Muhammed b. Mihran Er-Râzî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Veîid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdurrahman b. Yezid b. Câbir, Yahya b. Câbir El-Tâî'den, o da Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Çabası Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Nevvas b. Sem'an'dan naklen rivayet etti. Nevvas şöyle demiş : Bir sabah Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Deccal'ı andı da onun hakkında alçaltına yükseltme yaptı, hattâ onu hurma "bahçeliğinde zannettik. Akşamlayın yanına vardığımızda bizdeki tu za'nnı anladı. Ve:
«Hâliniz nedir?» diye sordu. Biz :
— Yâ Resûlailah! Sabahlayın Deccal'i andın, onun hakkında öyle alçaltına yükseltme yaptın ki, kendisini hurma bahçesinde zannettik, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
«Daccal'dan başkası sizin namtnrza beni daha çok korkutur. Eğer ben sizin aranızda iken çıkarsa, sizin namınıza ona ben galebe çalarım. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi nefsinin galibi olur. Allah her müs-lüman hakkında benim halifemdir. Bu adam kıvırcık saçlı bir gençtir. Gözü fırlamıştır. Ben onu Abdû'l-Uzaz?. b Katana benzetir gibiyim. Sîzden ona kim yetişirse, üzerine Kehf suresinin ilk âyetlerini okuyuversin. O, Şam'la Irak arasında bir semtten çıkacak ve sağa sola fesad saçacaktır. Ey Allah'ın kulları, sebat edin!» Biz:
— Yâ Resûlailah! Yeryüzünde o, ne kadar kalacaktır? dedik.
«Kırk gün (kalacak). Bir gün bir sene gibi. Bir gün bir ay gibi. Bir gün bİr hafta gıoi sair günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır.» »uyurdular.
— Yâ Resûlallah! Bu bir sene gibi olacak günde, bir günün namazı bize kâfi gelecek mi? dedik.
«Hayır! Onun için günün miktarını takdir edin!» buyurdu.
— Yâ Resûiallah! unun yeryüzünde sür'ati ne olacak? dedik. «Arkasından rüzgâr esen yağmur gibidir. Bir kavmin üzerine gelerek onları davet edecek. Unlar da kendisine iman edecek ve icabette bulunacaklardır. Gökyüzüne emredecek, o yağmur yağdıracak. Yere emredecek, o da nebat bitirecektir. Akşamlayın deve sürüleri o kavmin yanlarına alabildiğine uzun hörgüçlü ve bol sütlü, böğürleri dolu olarak döneceklerdir. Sonra bir kavme gelerek onları da davet edecek, fakat onun sözünü reddedecekler, o da kendilerinden savuşup gidecektir. Bunlar kıtlık içinde sabahlayacaklar, ellerinde mallarından bir şey kalmayacaktır. (Bu adam) Bir harâbezâre uğrayarak ona dermelerini çıkar, diyecek. Harabenin defineleri arı kovanları gibi hemen arkasına düşeceklerdir. Sonra genç babayiğit bir adam çağıracak ve onu kılıçla vurarak ikiye bölecek, her parçayı bir ok atımı yere fırlatacaktır. Sonra bu adamı çağıracak. Adam ona gülerek yüzü parlar bir halde gelecektir. O bu halde iken anîden Allah, Mesih b. Meryem'i gönderecektir. Mesih, Dimeşk'in doğusundaki Akminareye iki boyalı elbise içinde, elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacaktır. Onun nefesinin kokusunu duyan her kâfir mutlaka ölecektir. Nefesi de gözünün gördüğü yere varacaktır. Mesih bu adamı arayacak, nihayet ona Lüd kapısında yetişerek öldürecektir. Sonra Meryem oğlu isa'ya bu adamın şerrinden kendilerini Allah'ın koruduğu bîr kav m gelecek. İsa onların yüzlerini silecek, onlarla cennetteki derecelerine göre konuşacaktır. O bu halde iken Allah İsa'ya : Ben öyle bir takım kullarımı çıkardım ki, onları öldürmeye hiç bir kimsenin eli varmaz. Imdİ sen benim kullarımı Tûr'a götürerek koru, diye vahy indirecek ve Allah Ye'cûc'ü Me'cûc'ü gönderecektir. Bunlar her tepeden sür'atla sizacaklardır. Bu suretle öncüleri Taberiye gölüne uğrayacak ve içindeki suyu içecekler. Son gelenleri oraya uğrayacak ve : Bu gölde bir zamanlar hakikaten su vardı, diyeceklerdir.. Nebiyyullah Isâ İle arkadaşları muhasara edilecek hattâ onlardan birine bîr öküz başı, sizden birinize bugün yüz altından daha makbul olacaktır. Bunun üzerine Nebiyyullah İsa ile arkadaşları (Allah'a) niyaz edecekler. Allah da Ye'cûc Me'cÛc'un üzerine, boyunlarına isabet edecek deve kurdu gönderecektir. Böylece bir kişinin ölmesi gibi helak olarak sa-bahlıyacaklardır. Sonra Nebiyyullah Isâ ile arkadaşları (Turdan) yeryüzüne inecekler. Yeryüzünde onların ISşe ve pislikleri ile dolmadık bir karış yer bulamıyacaklardır. Nebiyyullah İsa ile arkadaşlar, yine Allah a niyaz edecekler, Allah da Horasan develerinin boyunlar, gibi

kuşlar gönderecek, bu kuşlar onların cesetlerini yüklenerek Allah'ın dilediği yere atacaklardır. Sonra'AllIah öyle bir yağmur gönderecek ki, ona ne kerpiç evr ne de çadır mâni olabilecektir. Bu yağmur yeryüzünü y.kayacak, onu ayna g.bi yapacaktır. Sonra yere mahsulünü bitir, bereketini tekrac getir, denilecektir, işte o gün cemaat nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgeleneceklerdir. Süte bereket verilecek hatta yeni doğurmuş bir deve sürülerce insanlara yetecek; yeni doğurmuş'bir sığır insanlardan bir kabileye yetecek. Yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kâfi gelecektir. Onlar bu halde İken, Allah güzel bir rüzgâr gönderecek, bu rüzgâr onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'minin ve her müslümanın ruhunu kabzede-cekr insanların kötüleri kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çıftleşecek-lerdir. İşte kıyamet bunların üzerine kopacaktır.»

111 — (...) Bize Ali b. Hucur Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir ile Velid b. Müslim rivayet ettiler. İbnû îlucur dedi ki : Bunların Abdurrahman b. Yezid b. Cabır den bu isnadla yukarda zikrettiğimiz gibi rivayet ettikleri hadîsleri birbirine girmiştir. O:
«Gerçekten bu yerde bir zamanlar su vardı...» cümlesinden sonra şunu da ziyâde etti. Sonra yürüyecekler, tâ ağaçlı dağa varacaklardır. Bu dağ beyt-i makdis dağıdır. Gerçekten yeryüzündeki bütün insanları öldürdük. Haydi sernâdakileri öldürelim, diyecekler ve oklarını gökyüzüne atacaklar; Allah da onların oklarım kana bulanmış olarak geri çevirecektir.»
İbnû Mucur'un rivayetinde :
«Ben bazı kullarımı indirdim. Onları Öldürmeye kimsenin eli varmaz.» cümlesi vardır.
«Onun hakkında alcalma yükselme yaptı...» cümlesine ulema iki türlü mânâ vermişlerdir. Birinci kavle göre, onu hem tahkir etti, hem yükseltti yâni; büyülttü manasınadır. Körlüğünü ve Allah'ı hiçe saymasını söylemesi tahkirdir. Fitnesini ve hârikalar göstererek insanların basma belâ kesilmesini söylemesi de büyültmesidir. İkinci kavle göre cümleden murad; konuşurken sesini alçaltıp yükseltmesidir. Uzun konuşarak yorulmuş, istirahat için biraz sesini alçatrmştir. Sonra anlattıklarım -herkese işittirmek için sesini yükseltmiştir.
«Ahvefünî» kelimesindeki vikaye nunu üzerinde ulema söz etmişlerdir. Bazıları bu kelimeyi sadece «Ahvcfii» şeklinde rivayet etmişlerdir. Mânâca ikisi de bir ve ikisi de doğrudur. Fakat Nevevî diyor ki : «Üstadımız İmam Ebû Abdillah b. Mâlik (RahimehuUah) bu hadîsin hem lâfzı, hem mânâsı üzerinde söz etmeye ihtiyaç olduğunu söyledi. Lâfzı, ahvefû kelimesinin nunu vikaye ile mütekellim yasına izafe edildiği için söz götürür. Bu mutad değildir. Ve sadece müteaddı fiillere mahsustur. Fakat buna cevab verilmiş, esas İtibariyle bunda da nûnun is-batı gerekirdi, lâkin terkedilmiş bir kaidedir, denilmiştir. İsmi tafdîl siga-sının fiile bahusus teaccûb fiiline benzerliği vardır. Binâenaleyh sonuna nunu vikaye getirilmesi caizdir. Kelimenin ahvefülî mânâsında kullanılmış olması da ihtimal dahilindedir. Bu takdirde nûn lamdan ibtal edilmiş olur. Ahvefülî cümlesi benim için daha korkunçtur manasınadır.»
Halle, meşhur rivayette noktasız hâ ile tespi&.edilmiştir. Semt mânâsına gelir. Bazıları bunun hüzün yeri ve kayalık mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Bir günün bir sene, bir günün bir ay ve bir günün bir hafta olmasını ulemâ zahiri mânâsı-üzere kabul etmişlerdir. Çünkü hadîsde sair günlerinin mutad günler gibi olacağı bildirilmiştir. Ashab bu uzun günlerde namazlarını nasıl kılacaklarını sorunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün mikdârı takdir edip, o miktar içinde beş vakit namazlarını kılmaları lâzım geldiğini tenbih buyurmuştur. Yâni; fecir doğduktan sonra sair günlerdeki mutad zaman geçtikten sonra öğleyi kılacaklar. Öğle ile ikindi arasındaki zaman miktarı geçince ikindiyi kılacaklar. Diğer namazlarda da buna göre hareket edeceklerdir. Kaadi Iyâz ile ulemâdan bazıları :
«Bu hüküm o güne mahsustur. Bunu bize şeriat sahibi mesrû kılmıştır. Bu hadîs olmasa da mesele bizim içtihadımıza bırakılsa, biz diğer günlerde olduğu gibi, o uzun günde de vakit geldikçe o vaktin namazını kılar ve sadece beş vakit namazla iktifa ederdik.» demişlerdir. Maamafih mes'e-le ihtilaflıdır. Bir takım ulemâ : «Vakit müeddanm zarfı, edasının şartı, nefsi vucubunun sebebi zâhirisidir. Şart bulunmayınca meşrut da bulunmaz. Binâenaleyh gerek bu uzun günlerde, gerekse kutuplar gibi gece ile gündüzün altışar ay devam ettiği yerlerde vakit bulunmadığı için namaz da farz değildir.» demişlerdir. Onlara göre altı ay devam eden günde sadece beş vakit namaz kılınacak, demektir. Şâir ulemâ ise bu hadîsle istidlal ederek, bu yerlerde oraya en yakın mutad günü ve gecesi olan bir beldenin günleri miktarı zaman ayrılarak, o zamanın içinde yukardaki takdire göre beş vakit namaz kılınacaktır. Fetva bu kavle göredir. İhtiyat da budur.
Hz. İsâ 'nın ineceği bildirilen Akminâre, Şam'da hâlen mevcuttur.
Lüd kapısı Beyt-i Makdise yakın bir beldedir. Hz. İsâ 'nın yanına gelen kavmin yüzlerini silmesi hakkında Kaadî Iyâz : «İhtimal bu hakikattir. Onların yüzlerini teberrüken silmiştir. Fakat onların korku ve şiddetlerini gidermek için bir işaret olması ihtimâli de vardır.» diyor.
Tehârûc: İnsanların gözü önünde eşeklerin yaptığı gibi kadınlarla cim'a etmektir.

21- Deccalın Sıfatı Medine'nin Ona Haram Kılınması ve Mü'minin Öldürülüp Diriltilmesi Hakkında Bir Bab

112- (2938) Bana Amru'n-Nâkıd ile Hasmı Itf-Hulvâıîî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. İbare Abd'indir. (Abd : Haddesenî, ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) ; Bize Yâkub (bu zat İbnû İbrahim b, Sa'd'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâiih'den, o da İbnû Şihafo'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana UbeyduIIah b. Abdillah b. Uthe haber verdi ki, Ebû Saîd-i Hudrî şöyle demiş: Bize Iîesûlüllah (SallaHahi't Aleyhi ve Sellein bir gün Deccal hakkında uzun bîr hadîs söyledi. Bize anlattıkları arasında şu da vardı. Buyurdular ki :
«Deccal gelecek, fakat kendisine Medine'nin yollarına girmek haram edilecektir. Binâenaleyh Medine'nin dışındaki bazı işlenmedik tarlalara kadar gelecektir. Müteakiben kendisine o günün en hayırlı insanı yahut en hayırlı insanlarından bir adam

çıkacak ve ona : Şehadet ederim ki, bize Resûlüflah (Sallallahü Alevh'ı ve StL'emj'ın sözünü ettİgİ Deccal sensin, diyecek; Deccal da : Ne dersiniz, ben bu adamı ö!dürsem, sonra diriltsem, bu işte şüphe eder misiniz? diyecek. (Oradakiler) Hayır! cevabını vereceklerdir. Bunun üzerine Deccal onu öldürecek, sonra diriltecek. Dirilttiği anda o adam : Vallahi senin hakkında hiç bir zaman şimdikinden daha basiretli olmamış'md'r, diyecek. Deccal onu tekrar öldürmek isteyecek, fakat ona musallat edilmeyecektir.»
Ebû İshak dedi kî: «Bu zâtın Hızır (Aleyhüsselan) olduğu söylenir.»

(...) Bana Abdullah b. Ahdirrahmaıı Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Y.emân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'dcn naklen bu isnadda bu hadîsin mislini haber verdi.

113- (...) Bana Morv halkından Muhammed b. Abdillah b. Kuhsâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Osman, Ebû Hamza'dan, o da Kays b. Vchb'dcn, o da Ebû'l-Veddâk'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Rcsûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdular :
«Deccal çıkacak ve mü'minlerden bir zât onun tarafına doğru yönelecektir. Karşısına silâhlılar, Deccal'ın silâhlıları çıkacak ve ona : Nereye gitmek istiyorsun? diye soracaklar. O da, şu çıkan adcıma gitmek istiyorum, cevabını verecek. Silâhlılar kendisine :
— Sen bizim Rabbimize iman etmiyor musun? diyecekler. O zât:
— Bizim Rabbimizde bir gizlilik yoktur! cevâbını verecek. Silâhlılar : — öldürün şunu! diyecekler. Fakat birbirlerine:
— Rabbiniz size ondan başka hiç birinizin bir kimse öldürmesini yasak etmedi mi? diyecekler. Arkaç gından onu Deccal'a götüreceklerdir. Mü'-min onu görünce :
— Ey insanlar! Resûlüllah (SalJallahü Aleyhi ve Seüem) 'in andığı Deccal
işte budur, diyecek. Müteakiben Deccal onun hakkında emir verecek ve karnı üzerine uzatılacaktır. Deccal :
— Onu alın ve başını yarın! diyecek. Bunun üzerine dayaktan sırtı ve karnı genişletilecektir. Deccal :
— Bana iman eîmiyor musun? diyecek. Mü'min de :
— Sen yalancı Mesih'sin! cevâbını verecektir. Bunun üzerine mü'min hakkında emir verilecek ve başının ayrıntısında ta bacaklarının araşma kadar testere ile varılacaktır. Sonra Deccal İki parçanın arasında yürüyecek ve ona, kalk! diyecek, o da hemen kalkıp doğrulacaktir. Sonra ona :
— Bana iman ediyor musun? diyecek. Mü'min de :
— SenİN hakkında ancak basiretim arttı, cevâbını verecek. Sonra :
— Ey insanlar! Bu adam benden sonra insanlardan hiç birine bü işİ yapamıyacaktsr, diyecek. Deccal onu kesmek için derhal yakalayacaktır. Fakat mü'minin boynu İie köprücük kemiği arası bakır kesilecek, Deccal onu kesmeye imkân bulamıyacaktır. Bunun üzerine elleriyle ayaklarından tutarak onu atacak. İnsanlar da onun cehenneme atıldığını sanacaklardır. Fakat o ancak cennete konacaktır.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu zât Rabbu'l-Âîemîn İndinde insanların en büyük şehididir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'Fedâiin-Medîne»'de tahric etmiştir.
Deccal'ın : «Ben bu adamı öldürür de, sonra diriltirsem, bu işte şüphe eder misiniz?» suâline karşı oradakilerin: Hayır! diye cevap vermelerini bâzı ulema müşkil görmüşlerdir. Çünkü Deccal'ın gösterdiği hârikada Allah olduğuna delâlet edecek bir şey yoktur. Yüzünün çirkinliği, azasının noksanlığı, iki gözünün arasında kâfir yazılı olması ve şâire onun yalancılığına şehâdet etmektedir. Bunlara verilen cevap babımızın başında geçmiştir. Yâni; onlar bunu tasdik için değil, korkularından söyleyeceklerdir, îhtimal bu sözlerivle senin yalancılığında ve kâfir olduğunda şüphe etmiyoruz, mânâsını kastedeceklerdir. Çünkü Deccal'ın yalancı ve kâfir olduğunda şüphe eden kâfir olur. Binâenaleyh ondan korktukları için bu sözle bir tevriye yaparak kendisini aldatacaklardır. Maamafih şüphe etmiyoruz diyenlerin onu tasdik eden yahudilerie diğer şakiler olması ihtimali de vardır.
Mazîrî divor ki: «Yalancının mucize göstermesi mümkün değildir. Su halde bu hârikalar Deccal'ın elinde nasıl zuhur etmiştir denilirse cevap şudur: Deccal, Allah'lık dâva ediyordu. Onun hadis olduğunu gösteren deliller ise iddiasını yıkıyor, kendisini tekzib ediyordu. Pevgambere pelince, o yalnız pevgamberlik iddia eder. İnsan hakkında bu imkânsız değildir. Muarazadan salim bir delil getirdi mi tasdik olunur.»
«Bu zât Hızır (A leyhisse'âm)'dır,» diyen Ebû îshak, İmam Müs1im'in kitabım rivayet eden İbrahim b. Süfyan 'dır. Bu sözü hadîs râvilerinden Ma'mer de aynen Ebû îshak'm yaptığı gibi hadîsin arkasında zikretmiştir. Mezkûr kavil Hızır (Aleyhissefâm) 'in sağ olduğunun delillerindendir. Bu mes'eleyi Kitabu'l-Menâkıb'de görmüştük.
Mesâlih : Ellerinde silâh bulunan kimselerdir. Bunlar merkezlerdeki işleri murakabe ederler.
Silâhlıların suâline karşı mü'minin : «Bizim Rabbimizde gizlilik yoktur.» cevâbını vermesinden murad : Bize Rabbimizin sıfatları meçhul de-ğidir ki, ondan dönüp de sizin Rabbimiz dediğinize ibâdet edelim. Yahut ona itimnd etmekten vaz geçelim manasınadır. H^dîsdeki cennetten murad; dünya bahçelerinden biridir. Deccal'ın o zâtı beraberindeki ateşe atması ve Allah'ın o ateşi bahçeye çevirmesi mümkündür. Resûlüllah (Sallallahil Aleyhi ve Sellem) in mü'min zat hakkında:
«İnsanların en büyük şehidi...» 'buyurması, ilk defa öldürülmesine na-zarandır.

22 -Deccal İle: «O Allah (Azze veCelle) Nezdinde Daha Kıymetsizdir » Hadisi Hakkında Bir Bab

114 - (2939) Bize Şîhab b. Ahmed Eî-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Hum ey d Er-Ruâsî, İsmail b. Eb

Hâlid'den, o da Kays b. Ebî Hâzim'den, o da Muğîra b. Şu'be'den naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) : Deccal hakkında Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Ssllem)'e benini sorduğumdan daha çok soran olmamıştır,
«Ondan seni yoran nedir? O sana zarar veremiyecektİr.» buyurdu.
Ben :
— Yâ Resûlallah, onun beraberinde yiyecek ve nehirler olacakmış diyorlar, dedim.
«O Allah nezdinde bundan daha kıymetsizdir.» buyurdular.

115- (...) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Iîize Ilüşeym İsmail'den, o da Kays'dan, o da Muğîra b. Şu'be'dcr naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş): Deccal hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/e benim sorduğumdan daha çok soran olmamıştır:
«Sualin nedir?» buyurdu. Ben :
— Onun beraberinde ekmekle etten dağlar ve sudan bir nehir olduğunu söylüyorlar, dedim.
«O Allah indinde bundan daha kıymetsizdir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnû NUmeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize CerİR haber verdi. H.
Bize îbnû Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfî' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi İsmail'den bu isnadlâ İbrahim b. Humeyd'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yezid'in hadîsinde : «Bana ey oğulcuğum, dedi.» ziyâdesi vardır.
Bu hadîsi Buharı ile İbnû Mâce «Kitabu'l-Fiten»'de tahric etmişlerdir. Hadîsdeki;
«O Allah İndinde bundan daha kıymetsizdir.» cümlesinden murad: Onun Allah indinde kendisine verdiği hârikaları mü'minlerin sapmasına sebep yaratacak bir kıymeti yoktur. Bunlar sırf mü'minlerin imanını artırmak içindir, demektir. Cümleden : «Senin bu söylediklerinden onun beraberinde hiç bir şey yoktur.» mânâsını çıkarmamalıdır.
Kasta1ânî'de bu cümle şöyle izah edilmiştir : «Onun Allah indinde doğruluğunu gösterecek bir delili yoktur. Bahusus Allah onda yalancılığını ve küfrünü gösteren ve okumağı bilenin de, bilmeyenin de okuyacağı açık bir alâmet yaratmıştır.»

23- Deccal'in Çıkması, Yeryüzünde Kalkacağı Müddet, İsa'nın İnerek Onu Öldürmesi, Hayr ve İman Ehlinin Dünyadan Gitmesi, İnsanların Kötü Takımı Kalarak Putlara Tapmaları, Surun Üfürülmesi ve Kabirde Olanların Diriltilmesi Hakkında Bir Bab

116 - (2940) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anherî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Nu'man b. Sâlim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Yâkub b. Asım b. Urve b. Mes'ud Es-Sakâ-fî'yi şöyle derken işittim. Abdullah b, Anır'ı dinledim. Kendisine tir adam gelmişti. Adam:
— Rivayet etmekte olduğun bu hadîs nedir? Diyor muşsun ki, hiç şüphesiz kıyamet filân ve filân vakte kadar kopacaktır, dedi. Abdullah:
— Sübhânellah! Yahut Lâilâheillallah veya lunlar gibi bir kelime söyledi. (Ve şöyle devam etti.) Hakikaten ilelehed kimseye bir şey rivayet etmemek içimden geçti. Ben ancak şunu söyledim : Siz az zaman sonra büyük bir hâdise göreceksiniz. Kabe yakılacak ve şöyle şöyle olacak. Sonra dedi ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Deccal ümmetimin arasında çıkacak ve k&rk (zaman) kalacaktır. (Kırk gün mü dedi, kırk ay mı, yoksa kırk sene mi bilemiyorum.) Derken Allah Meryem oğlu İsa'yı gönderecektir. O Urve b. Mes'ud gibidir. Ve Deccal'ı arayıp helak edecekiir. Sonra insanlar yedi sene duracak; iki kişi arasında düşmanlık olmayacaktır. Sonra Allah Şam tarafından soğuk bir rüzgâr gönderecek ve yeryüzünde kalbinde zerre kadar hayr yahut iman bulunan hiç bir kimse kalmayacak, hepsinin ruhunu kabzedecektir. Hatta biriniz bir dağın içine girmiş olsa, rüzgâr da üzerine girerek ruhunu kabzedecektir.» Ben bunu Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemy'den işittim. Buyurdular ki:
«Bunun üzerine insanların kötü takımı kuş hafifliğinde ve yırtıcı tabiatında kalacaklar. Ne bir iyilik tanıyacaklar, ne de bir kötülük men edecekler. Şeytan kendilerine temessül ederek :
— (Bana) icabet etmiyor musunuz? diyecek. Onlar da :
— Bize ne emredersin? cevabını verecekler. Ve onlara putlara tapmayı emredecek. Onlar bu halde rızikları bol yaşayışları güzel devam ederken sonra sûra üfürülecekîir. Bunu işiten herkes boyun bükecek ve boyun kaldıracaktır. Onu ilk İşiten develerinin havuzunu sıvayan bir adam olacaktır. O adam hemen ölecek sair insanlar da öleceklerdir. Sonra Allah, çiğ gibi yahut gölge gibi (şekkeden Nu'man'dır) bir yağmur gönderecek — yahut yağmur indirecek demiştir.— Bundan insanların cesetleri bitecek. Sonra sûra bir daha üfürülecek ve birden kalkıp bakacaklardır. Sonra : Ey İnsanlar, RabbİnizE gelin!.. Bunları durdurun! Çünkü onlar sorguya çekilecekler, denilecektir. Sonra : Cehennem ordusunu çıkarın, denilecek ve kaç kişiden? diye sorulacak. Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzunu denilecektir, işte çocukları ihtiyarlatacak gün bu ve işte baldırın açılacağı gün budur.»

117 - (...) Bana Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Nu'man b. Sâlim'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ya'kub b. Asım b. Urve b. Mes'ud'-dan dinledim. (Şöyle dedi) : Bir adamı dinledim, Abdullah b. Amr'a şunu söyledi: Sen şüphesiz kıyamet filân ve filân vakte kadar kopacak dermişsin. Bunun

üzerine Abdullah:
— Gerçekten size hiç bir şey rivayet etmemek içimden geçti. Ben ancak şunu söyledim: Siz az zaman sonra büyük bir hâdise göreceksiniz. Müteakiben Kabe yangını oldu, dedi. (Şu'be bunu yahut buna benzer bir şey söyledi, demiş.) Abdullah b. Amr dedi ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Deccal ümmetimin içinde çıkacaktır...» buyurdu.
Ve râvi hadîsi Muâz'in hadîsi gibi nakletmiştir. O, hadîsinde:
«Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse kalmayacak, mutlaka ruhunu kabzedecektir.» demiştir.
Muhammed b. Ca'fer: «Bu hadîsi bana Şu'be defalarca rivayet etti. Onu ben de kendisine arzettim.» demiştir.

118 - (2941) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammtd b. Bişr, Ebû Hayyan'dan, o da Ebı Zür'a'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir badis belledim. Bit daha onu unutmadım. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle büyütürken işittim;
«İlk çıkacak kıyamet alâmeti güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk zamanı insanların üzerine dâbbenİn çıkmasıdır. Hangisi arkadaşından önce çıkarsa, fyeki de hemen onun izinde olacaktır.»

(...) Bize Muhammeâ b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû îlayyân, Ebû Zür'a'dan rivayet etti. (Şöyle demiş) : Medine'de Mervan b. Hakem'm yanına müs-lümanlardan üç kişi oturdular da onu dinlediler. Kendisi kıyamet alâmetlerinden, onların ilk çıkanı Deccal olacağından bahsediyordu. Abdullah b. Amr demiş ki: Mervan bir şey söylemedi. Ama ben Uesıılüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir hadîs belledim kî, onu bir daha unutmadım, Kc-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim...
Ve yukarki hadîsin mislini zikretmiştir.

(...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Ebı Hayyan'dan, o da Ebû Zür'a'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Mervan'ın yanında kıyameti müzâkere ettiler de, Abdullah b. Amr şunu söyledi : Ben Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim:
Râvi yukarkilerîn hadîsleri gibi rivayet etmiş. Ama kuşluk vaktini anmamıştır.
Hz. Isâ'nın gönderilmesinden murad; gökyüzünden yere indirilmesidir. İman bahsinde görüldüğü vecihle İsâ (Aleyhisselâm) yeryüzüne indikten sonra bizim şeriatımızla hükmedecektir. Bu babda Kaadî Iyâz şunları söylemiştir: «Ehl-i Sünnete göre İsâ (Aleyhüsselâm)'ın inmesi ve Deccal'ı öldürmesi haktır, sahihtir. Çünkü bu babda sahih hadîsler vârid olmuştur. Aklen ve şer'an bunu iptal edecek bir delil de yoktur. Binâenaleyh isbâtı vâcibdir.» Mutezile ve Cehmiye fırkalarından bazılarıyle onlara muvafakat edenler bu hadîslerin Hâtemü'n-Nebiyyin âyeti, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) "in : «Benden sonra Peygamber gelmeyecektir.» hadîsi ve müslümanların icmaı ile reddedildiklerini söylemişlerse de bu istidlal fâsiddir. Çünkü İsâ (Aleyhisselâm) m inmesinden murad; bizim şeriatımızı nesneden yeni bir şeriat getirmesi değildir. Bu hadîslerde ve başkalarında buna dâir bir söz yoktur. Buradaki sahih hadîslere ve başkalarına göre Hz. İsâ adaletli bir hakem olarak inecek, bizim şeriatımızla hükmedecek ve insanların terk ettiği şer'î umuru ihya eyleyecektir.
Kötü insanların kuş hafifliğinde ve yırtıcı tabiatında olmalarından murad; kötülüklere fesat ve şehvetlere sür'atle inhimakleri hususunda kuşun uçmasına düşmanlık ve zulüm hususunda da yırtıcı hayvanların tabiatlarına benzeyeceklerini anlatmaktır. Hadîs-i gerîf de Nu'man'in şekkettiği tali veya zili kelimeleri hususunda esah rivayet tall'dir. Tali çiğ demektir. Nitekim başka bir hadîsde bu yağmurun, erkeklerin menisi gibi olacağı bildirilmiştir ki, bu da tali rivayetini te'yid eder. Zül »gölge demektir. Baldır açılmasından murad; kıyamet gününün şiddet ve dehşetlerinin meydana çıkmasıdır.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : Bu hadîsin bir rivayetinde ilk Çıkacak kıyamet alâmeti güneşin battığı yerden doğması ve Dabbetü'l-Arzın çıkması olacağı bildiriliyor. Halbuki bunların ikisi de ilk zuhur edecek kıyamet alâmeti değildir. Kıyametin ilk alâmeti Peygam' er Salial'ahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin gönderilmesidir. Ondan sonra hadîslerde beyan edilen birçok alâmetler görülecektir? Bu suale Münâvî şu cevâbı vermiştir: Hadîsden murad; alışılmamış alâmetlerdir. Deccal'm çıkması, î s â (Aleyhisse'âm)'ın inmesi ve Ye'cûc Me'cüc'ün zuhuru daha önce görülecek alâmetlerden ise de, bunlar alışılmış şeylerdendir.

24- Cessase Kıssası Babı

119- (2942) Bize Ahdû'l-Vâris b. Abdîssamcd b. Abdil-Vâris ile Haccac b. Şâir ikisi birden Abdüssamed'den rivayet ettiler. Lâfız Abdû'I-Varis b. Abdis-Samed'indir. (Dedi ki) : Bize babanı, dedemden, o da Hüseyin b. Zekvân'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize İbnû Büreyde rivayet etti. (Dedi ki) : Buna Hcmdan Sâbm'dan Amir b. Şerâhil Eş-Şâ'M rivaye etti ki, kendisi Dahhâk b. Kays'ın kız kardeşi Fâtıme binti Kays'e sormuş. Bu kadın ilk muhacirlerdenmİş. Demiş ki : Bana Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Selem)n işittiğin, ondan başka hiç bir kimseye isnad etmediğin bir hadîs söyle! Fâtıme :
— Sen istersen ben bunu yaparım! demiş. Âmir ona :
— Evet! Bana rivayette bulun! demiş. Bunun üzerine Fâtıme şunu söylemiş :
— Ben İbnü Muğîra'ya nikâh oklum. O gün kendisi Kureyş gençlerinin en iyiİerindendi. Derken Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi: ve SeUem)'lc birlikte bulunduğu ilk cihadda yaralandı. Ben dul kalınca, beni Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilcm) in ashabından birkaç kişi içinde Abdurrahman b. Avf istedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de beni azatlısı Üsâme b. Zeyd'e istedi. Bana rivayet olunmuştu ki, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):

«Beni kim severse Usâme'yİ sevsin!» buyurmuşlar.Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) benimle konuşunca:
— Emrim senin elindedir. Beni dilediğine nikâh et! dedim. Bunun üzerine :
«Ummü Şerîk'e taşın!» buyurdu. Ümmü Şerîk Ensar'dan zengin, Allah yolunda nafakası çok bir kadındı. Ona misafirler gelirdi.
— Yaparım! dedim. (Bu sefer) :
«Yapma, çünkü Ummü Şerîk misafiri çok bir kadındır. Ben senin baş örtünün düşmesini yahut baldırlarından elbisen açılıp hoşlanmadığın bazı yerlerini cemaatın görmesini hoş karşılamam. Lâkın sen amcanoğlu Abdullah b. Amr b. Ummü Mektum'e taşın!» buyurdu. (Bu zat Kureyş'in fihri, Benî Fihr'den bir adamdı. Kendisi Fâtıme'nin kabilesinden idi.) Ona taşındım. İddetim geçince dellâhn (yâni) Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dellâlinin sesini işittim.
— Haydin toplayıcı olduğu halde namaza! diye sesleniyordu. Hemen mescide çıktım ve Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)le birlikte namazı kıldım. Cemaatın arkalarına gelen kadın safındaydîm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince gülerek minberin üzerine oturdu ve:
«Herkes namaz kıldığı yerde kalsın!» buyurdu. Sonra: «Biliyor musunuz sizi niçin topladım?» dedi. Ashab:
— Allah ve Resulü bilir, dediler. Buyurdu kT:
«Ben vallahi sîzi bir istek veya korkudan dolayı toplamadım. Lâkin şunun için topladım ki, Temimi Dârî hıristiyan bir adamdı. Sonra gelerek bey'at etti ve müslüman oldu. Bana bir söz rivayet etti ki, Mesih-İ Deccal için size anlattıklarıma uygun düştü. Bana anlattığına göre kendisi Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişi ile birlikte bir deniz gemisine binmiş de dalga onlarla denizde bir ay oynamış. Sonra tâ güneşin battığı yerde denizde bir adaya yanaşmışlar ve geminin kayıklarına binerek adaya girmişler. Derken karşılarına çok saçlı, kıllı bir hayvan çıkmış. Kılın çokluğundan önünü ardından ayıramamışîar ve :
— Vah sana, sen kimsin? demişler. Hayvan :
— Ben cessâseyim! cevabını vermiş. Oradakiler:
— Cessâse nedir? diye sormuşlar. O :
— Ey cemaat! Manastırdaki şu adama gidin, çünkü o sizin haberinize müştakdır, demiş. Temîm dedi ki : Cessâse bize bir adam ismi verince, biz onun bir şeytan olmasından korktuk ve hemen sür'atle gittik, manastıra girdik. BİR de ne görelim, orada hilkat itibariyle gördüklerimizin en büyüğü ve en şiddetli şekilde ballanmış bir insan. Elleri boynuna, İki dizinin arası topuklarına demirle bağlanmış!
— Vah sana, sen kimsin? dedik.
— Siz benim haberimi almışsmızdır. İmdi bana haber verin, siz kimsiniz? dedi. Oradakiler :
— Biz Arablardan bir takım insanlarız. Bir deniz gemisine bindik de denize coştuğu anda rastladık. Dalga bizimle bir ay oynadı. Sonra senin şu adana yanaştık ve geminin kayıklarına binerek adaya girdik. Derken karşımıza ktlh, çok saçlı bir hayvan çıktı. Saçın çokluğundan önü arkasından farkedilemİyordu. — Vah sana, sen kimsin? dedik. Ben cessâseyim, cevâbını verdi. Cessâse nedir? diye sorduk. Manastırdaki şu adama gİdİn, çünkü o sizin haberinize müştaktır, dedi. Biz de koşarak sana geldik. Ondan korktuk. Bir şeytan olmayacağından emin değildik, dedik. Bunun üzerine (o adam) :
— Bana Beysan hurmalığından haber verin! dedi.
— Onun nesinden haber almak istiyorsun? dedik.
— Size onun hurmasını soruyorum. Yemiş veriyor mu? dedi. Kendisine:
— Evet! cevâbını verdik.
— Dikkat edin ki, onun yemiş vermemesi yakındır. Bana Taberiye gölünden haber verîn! dedi.
— Onun nesinden haber almak istiyorsun? dedik.
— İçinde su var mı? dedi. Oradakiler :
— Onun suyu çoktur! dediler.
— Dikkat edin, gerçekten onun suyu çekÜmek üzeredir. Bana Zügar pınarından haber verin! dedi. Oradakiler :
— Onun nesinden haber almak istiyorsun? dediler.
— Pınarda su var mı? Sahipleri pınarın suyuyla ekin yetiştiriyorlar mı? dedi. Kendisine :
— Evet, onun suyu çoktur. Sahiplen de suyundan ekin yetiştirirler! cevâbını verdik.
— Bana Ummîlerin peygamberinden habor verin, ne yaptı? dedi. Oradakiler :
— Mekke'den çıktı, Yesrib'e yerleşti, dediler.
— Arablar onunla harbettüer mi? diye sordu. Biz :
— Evet! cevâbını verdik.
— Onlarla ne yaptı? dîye sordu. Kendisine onun peşinden gelen Arab-lara galip geldinini ve Arablarm ona İtaar ettiğini haber verdik.
— Bu oldu mu? dedi,
— Evet! cevâbını verdik,
— Dikkat edîn ki, bu halieri ona itaat etmiş olmalarndan daha hayırlıdır. Ben size kendimi haber vereyim. Ben gerçekten Mesih'im ve bana çıkış İçin izin verilmesi yakındır. Çıkıp yeryüzünde sefer edeceğim. Mekke ile Taybe'den başka kırk gecede İnmediğim belde bırakmıyacağım. Bunların ise ikisi de bana haram kılınrrwştır. Her no zaman bunlardan bîrine girmek istersem, el'nde çekilmiş bîr kılıç olduğu halde bîr melek karşıma çıkacak, beni ondan men edecektir. O yerin her yolunun üzerinde orasını koruyacak meleltler vardır, dedi.»
Fâtıme demîş ki: Resıilüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scik'fi i asâsiyle minbere dokunarak :
«İşte Taybe budur! İşte Taybe budur! İşte Taybe budur!» buyurdu. Medine'yi kastediyordu, (Ve sözüne devamla)
«Dikkat edin, bunu size söylemiş miydim?»dedi. Cemaat:

— Evet! cevâbını verdiler.
«Gerçekten Temîm'in sözü, bu sözün Deccal ve Medine ile Mekke hakkında söylediklerime uyması hoşuma girtİ. Dikkat edin ki, û Şam denizinde yahut Yemen denizindedir. Hayır! Doğu tarafından. Evet! O, doğu tarafından! Evet! O, doğu tarafından zuhur edecektir.» buyurdu. Ve eliyle doğu tarafına işaret etti. Fâtıme : Ben de bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den belledim, demiş.

120- (...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Size Hâüd b. Haris El-Hüceymî Ebû Osman rivayet etti (Dedi ki) : Bize Kurra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Hakcm Seyyar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şa'bî'rivayet etti. (Dedi ki : Fâtıme binti Kays'ın yanına girdikte bize İlinû Tâb hurması denilen hurma ikram etti. Bize çavdar bulamacı takdim etti. Ben kendisine üç talâkla boşanan kadının nerede iddet bekleyeceğini sordum.
— Beni kocanı üç talâkla boşadı da, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ailem nezrimde iddet beklememe İzin verdi. Derken toplayıcı olduğu halde namaza diye cemâati arasında nida olundu. Camiye giden insanlar arasında ben de gittim. Kadınların ön safında idim. Bu saf erkeklerin son safının arkasından gelir. Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde hutbe okurken dinledim. ŞÖyle buyurdular : «Gerçeklen Temîm-i Dâri'nin bazı amcass oğulları gemiye binmişler...» Ve râvi hadîsi nakletmiştir. O bu hadîste şunu da ziyade eylemiştir :
«Fâtıme dedi ki: Peygamber (Sallallahü Alevh: re Selİem)'i asasıyle yere eğilirken ve Medine'yi kastederek : İşte Taybe budur, derken görür gibiyim.».

121- (...) Bize Hasan b. Ali El-Hulvânî ile Ahmed b. Osman En-Nevfelî de rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Gaylan b. Cerir'i, ŞaTn'den, o da Fâtıme binü Kays'den naklen rivayet ederken dinledim. Fâtıme şöyle demiş: Temimi Dârî, Resûlülla'ı (Sallallahü Aleyhi ve Selle:n)'e gelerek haber verdi ki: Kendisinin gemiye binmiş. Ve gemisi yolunu şaşırtarak bir adaya düşmüş. Sonra adaya çıkarak su aramış. Derken saçını sürükleyen bir insana rastlamış...
Ve râvi hadîsi hikâye etmiştir. Bu hadîsde o şunu da söylemiştir : «Sonra dedi ki : Dikkat edin, bana çıkış için izin verilse Taybe'den başka bütün beldelere ayak hasardım. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)onu haîka çıkardı ve kendilerine anlattı. İşte Taybe bu, Deccal de odur, buyurdular.»

122- (...) Bana Ebû Bekr b. İshak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yabyâ b. Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra (yâni; El-Hızâmî) Ebû'z-Zinad'dan, o da Şa'bî'den, o da Fâtıme binü Kays'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) minber üzerine oturarak şöyle buyurmuşlar:
«Ey insanlar! Bana Temîmi Dârî anlattı ki, kendi kavminden bir takım kimseler denizde bîr gemilerinin içinde imişler. Derken gemi kırılmış* yolculardan bazıları geminin tahtalarından bir tahta üzerine binerek denizde
bir adaya çıkmışlar...» Ve râvi hadîsi nakletmiştİr.

123- (2943) Bana A1i b. Hucur Es-Sa'rfî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Velid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Amı (yâni; Ev-zâî), İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'daıı rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Hiç bir belde yoktur ki, oraya Deccal ayak basmasın. Yalnız Mekke İle Medine müstesna! Yollarından her biri üzerinde saf bağlamış melekler vardır kî, onu korurlar. Deccal çorak yere iner ve Medine üç defa sarsılır. Deccal'ın yanına Medine'den her kâfir ve münafık çıkar.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed, Hammad b. Seleme'den, da İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'daıı, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar...
Ve yukarki hadîs mislini rivayet etmiştir. Yalnız o: «Sel yerine gelir ve yükünü oraya bırakır.» elemiş. Bir de : «Onun yanına erkek, kadın her münafık çıkar.» demiştir.
Hz. Enes rivayetini Buhârî «Kitâbu Fadâili-I-Medine-'de tahric etmiştir.
Hz. Abdurrahman b. A m r 'dan rivayet edilen bir hadise göre cessâse Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen Dabbetü'l-A r z 'dır, Deccal haberlerini tecessüs ettiği için ona bu isim verilmiştir deniliyor.
Fâtıme binti Kays (Radiyaliahu anh) 'nın ilk kocası harbte aldığı yaradan ölmemişti. Fâtıme 'nin dul kalması onu üç talâkla boşadığı içindir. Nitekim ikinci rivayette bu cihet tasrih edilmiştir. İlk kocası İbnû Muğîra 'nın vefat târihi ihtilaflıdır. Bazılarına göre onu boşadıktan sonra Yemen'de vefat etmiştir. Bir takımları Hz. Ömer 'in hilâfeti zamanına kadar yaşadığını söylemişlerdir.
Hz. Fâtıme onun yaralanmasını söylemekle faziletlerine işaret etmek istemiştir. Fâtıme hadîsi Talâk bahsinde görülmüştü. Bâzı ulemâ Ümmü Şerîk'in ensardan değil, Kureyş kabilesine mensûb olduğunu söylemişlerdir. İsmi Garbe yahut Garbe1e'dir. Bir takımları ise biri Kureyş'den, diğeri Ensar'dan olmak üzere iki Ümmü Şerik bulunduğunu söylerler.
«Essalâte Câmiaten» kelimeleri birincisi İğra, ikincisi hâl olmak üzere mansubdurlar.
Beysan hurmalığı mânâsına gelen «Nah'-ü Boysan» Şam'da bir yerin ismidir. Aynü Zügar da Şam 'in kıble tarafında maruf bir beldedir. Taybe, Medine'nin ismidir. Medine 'nin Tûbe ve Yesrib gibi isimleri olduğunu Hac bahsinde görmüştük.
Kaadî Iyâz hadîsdeki «mâîıüve» kelimesinin ziyâde olduğunu, sırf cümleyi rabt için getirildiğini söylemiştir.
Hadîs-i şerîfdeki Şam deniziyle Yemen denizi başka başka denizler olmayıp, aynı denizin Şam tarafı, Yemen tarafı

manasınadır. Kcsûlüllalı (Salİollahü Aleyhi ve Sellem)'in burada tereddüt buyurması ya bu husûsda sarih vahy gelmediği yahut Deccal bir tarafından diğer tarafına geçeceği içindir.
Tibî diyor ki: «Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) Deccal'ın doğu taraftan geleceğini vahy suretiyle yakinon anladıktan sonra, ilk' söylediği iki yeri nefi buyurmuştur.»
Temîmî Dârî rivayeti Hz. Temîm'in menâkıbına ve haberi vahidin kabulüne delildir. Medine 'nin sallanması, içindeki kâfir ve münafıkları Deccal'm önüne silkip atmak içindir. Bu takdirde hadîsdeki (bâ) sebebiyet manasınadır. Maamafih haî olmak ihtimâli de vardır. Müzhirî, Medine 'nin sallanması hâlis mü'min olmayanların kalb-lerine Deccal'a karşı meyi ve sevgi uyandırmak içindir, diyor. Bu takdirde bâ sile içindir. Üçüncü sallanışta kâfir ve münafıklar Medine 'den çıkacgk,, halis mü'minler kalacaktır.

25- Deccal Hadislerinin Bakiyesi Hakkında Bir Bab

124- (2944) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhinı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. ilanıza Evzâi'den, o da İshak b. Abctillah'dan, o da amcası Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etli ki, Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuşlar :
«Üzerlerinde taylasanlar oiduğu halde Asbahan yahüdüerinden yetmiş bin kişi Deccal'a tâbi olacaklardır.»

125- (2945) Bana Harun b. Alıdillnh rivayet c-ttî. (Dedi ki) : Bize Ilaccâc b. Muhammet! rivayet etti. (Dedi ki) : îbnû Cüvcyc şunu söyledi: Bana Ebû'z-Zübeyr şunu söyledi. Kcsulisi Câbir b. Abdilhıh'ı şöyle derken işitmiş: Bana Ünınıü Şerik haber verdi ki. Peygamber {SaUullahü Aleyhi ve Sellemfı :
«İnsanlar Deccai'dan mutlckc âzğlarc kaçacaklacdır.» buyururken işitmiş. Ümmü Şerik:
— Yâ Kesûlallab! O gün Arahlnr nerede olacak? diye sormuş. Onlar azdır.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Muhammcd b. Bçşşâr ile Abd b. Hıımeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Âsim İbnû Cüreyc'der bu isnadla rivayet etti.

126- (2946) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ah-med b. İshak El-Hadramî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz (yâni; İbnû Muhtar) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Humeyd b. Hilâl'den, o da içlerinde Ebû'd-Dehmâ ile Ebû Katâde'nin bulunduğu bir cemâatdan naklen rivayet etti. (Şöyle demişler) : İmran b. Husayn'a gelirken Hişam b. Âmir'e uğrardık. Bir gün şunu söyledi :
— Hakikaten sizler beni geçerek öyle bir takım adamlara gidiyorsunuz ki, onlar ne Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in meclisinde benden çok bulunmuşlardır. Ne de onun hadîsini benden iyi bilirler. Ben Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Âdem'in yaratılışı ile kıyametin kopması arasında Deccal'dan daha büyük bir fitne yoktur.» buyururken işittim.

127- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer Er-Rakkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydul-lah b. Amr, Eyyub'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den, o da kavminden içlerinde Ebû Katâde de bulunan üç kişiden naklen rivayet etti. (Şöyle demişler) : Biz İmran b. Husayn'a giderken Hişam b. Âmir'e uğrardık...
Râvi Abdü'I-Aziz b. Muhtâr'm hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız o : «Deccal'dan daha büyük bir şey yoktur." demiştir.

128- (2947) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve İbnü Hu-cur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tsmâîl (yâni; İbnû Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurmuşlar:
«Altı şeyden : Güneşin battığı yerden doğmasından, dumandan, Deccal'dan, dabbeden bîrinizin hassaten başına gelecek vakıadan ve âmme-ten gelecek fitneden önce, amellere şitab edin!»

129- (...) Bize Ümeyye b. Bistam El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'fce, Katâde'den, o da Hasan'dan, o da Ziyad b. Rıyah'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Altı şeyden : Deccal, duman, dabbetü'I-Ârz, güneşin battığı yerden doğması, umûmî fitne ve bîrinizin başına gelecek husûsî vakıadan önce amellere şitab edin.»

(...) Bite bu hadîsi Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdü's-Samed b. Abdi'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm Katâde'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu rivâyetlerdeki husûsî vakıadan murad; bazılarına göre ölümdür.
Umumi fitne ise kıyamettir.
Taylasan: Biçilip dikilmeden omuzlarda taşınan bir nevî elbisedir.
Hz. Ümmü Şerîk'in : O gün Arablar nerede olacak? diye sormasından murad; mücâhidlerdir. Yâni; o gün hak yolunda mücâhede eden ve din düşmanlarıyle çarpışanlar nerede kalacak? demek istemiştir. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) de: «Onlar azdır.» buyurmakla Dec-cal'ın hakkından gelemeyeceklerine işaret buyurmuştur. Hz. Ebû Hüre yr e rivayeti

kıyametin altı alâmeti görülmezden önce ibâdet, tâat ve hayırlı işlere koşmak gerektiğine delildir. Zira bu alâmetlerden sonra yapılacak hayırların bir faydası olmayacaktır.

26 - Fitne Zamanında İbadetin Fazileti Babı

130- (2948) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Muallâ b. Ziyâd'dan, o da Muaviye b. Kurra'dan, o da Ma'kıl b. Yesar'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar. H.
Bize hu hadîsi Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mad, Muallâ b. Ziyâd'dan, o da Muâviye b. Kurra'ya, o da Ma'kıl b. Yesâr'a, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştırmak suretiyle rivâyet etti.
«Fitne zamanında ibâdet, bana hicret etmek gibidir.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mad bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Here: Karışıklık demektir. Burada ondan murad; fitnedir. Fitne za manında yapılan ibâdetin faziletli olması, insanların ekserisi fitneye kakışarak ibâdetten gafil kalacakları içindir.

27 - Kıyametin Yaklaşması Babı

131- (2949) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman (yâni; İbni Mehdi) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, AH b. Akmar'dan, o da Ebû'l-Ahvas'dan, o da Abduîlah'dan, o da Peygambe. (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)':den naklen rivayet etti:
«Kıyamet ancak insanların kötüleri üzerine kopacaktır.» buyurmuşlar.

132- (2950) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub b. Abdirrahman ile Abdü'1-Âziz b. Ebî Hâzim, Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet ettiler. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular... H.
Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ya'kuo, Ebû Ilâzim'den rivayet etti ki, Sehl'i şöyle derken işitmiş : Ben Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)"ı baş parmakla orta parmak arasındaki «şehadet» parmağı ile işaret ederek :
«Benimle kıyamet şöylece olduğu halde gönderildim.» buyururken işittim.

133- (2951) Bize Mulıammed b. Müsennâ ile Muhamnıed b, Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammcd b. Ca'fer rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şube rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Katâde'den dinledim. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti (Dedi ki) : RcsûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) :
«Ben, benimle kıyamet şu iki parmak gibi olduğu halde gönderildim.» buyurdular.
Şu'be demiş ki : Ben Katâde'yi de rivayeti esnasında : «Bu parmaklardan birinin diğerine olan fazlalığı gibi...» derken işittim. Ama bunu Enes'den naklen mi söyledi yoksa kendinden mi söyledi bilmiyorum.

134 - (...) Bize Yahya b. Habîb EI-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni; İbni Haris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Katâde ile Ebû't-Teyyah'ı rivayet ederlerken dinledim. Onlar da Enes'i rivayet ederken dinlemişler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, kendimle kıyamet şöylece olduğu halde gönderildim.» buyurmuşlar. Şu'be bunu göstererek iki parmağını şehâdetle ortayı yanyana getirmiş.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Velİd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti.
Her iki râvi demişler ki: Bize Şu'be, Ebût'-Teyyah'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu isnadla rivayet etti.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedİ ki) : Bize İbnû Ebî Âdiy, Şu'he'den, o da Hamza (yâni Dabbî) ile Ebû't-Tey-yah'dan, onlar da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *den naklen yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulundu.

135- (...) Bize Ebû Gassan EI-Mismaî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir babasından, o da Ma'bed'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, benimle kıyamet şu İki parmak gibi olduğu halde gönderildim.» buyurdu ve şehâdet parmağı ile orta parmağını bir yere getirdi.

136- (2952) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Kûreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bedeviler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına geldikleri vakit ona kıyameti sorarlar. Kıyamet ne zaman kopacak? derlerdi. O da onlardan en yaşh bir insana bakarak :
«Şu zât yaşarsa ona ihtiyarlık erişmez. Sizin üzerinize kıyametiniz kopar.» buyurdular.

137- (2953) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet ctlİ. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhammed, Hamnıad b. Seleme'den, o da Sâbit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Bir adara Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e :
— Kıyamet ne zaman kopacak? diye sormuş. Yanında da ensardan Muhammed denilen bir çocuk varmış. Kcsûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Eğer şu çocuk yaşarsa, umulur ki, kıyamet kopmadan ona ihtiyarlık yetişmez.» buyurmuşlar.

138- (...) Bana Haceâc b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b, Ilarb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'bed b. Hilâl El-Anezî, Enes b. Mâlik'den rivayet etti ki : Bir adam Peygambe (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kıyamet ne zaman kopacak? diye sormuş. Enes demiş ki: Bunun üzerine Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir an sustu. Sonra Ezdi Şenûe kabilesinden olup, huzurunda bulunan bir çocuğa bakarak :
«Şu çocuk yaşarsa kıyamet kopmadan ihtiyarlık ona yetişmez.» buyurdular.
Râvi demiş ki: Enes: «Bu çocuk o giiu benim akranlarımdan idi.» dedi.

139- (...) Bize Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Af- b, Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (DedİI ki) : Bize Katâde, Enes'den rivayet etti. Enes şöyle demiş : Muğîra b. Şu'be'nin bir çocuğu geldi ki, benim akranımdandı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Bu çocuk geriye bırakılırsa, kiyûmet kopmadan ona ihtiyarlık yetişmez.» buyurdular.

140- (2954) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yan b. Uyeyne, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştırmak suretiyle naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Bir adam yeni doğurmuş devesini sağarken kıyamet kopacak. Kıyamet kopuncaya kadar kab ağzına ulaşmıyacaktır. İki adam da elbise alışverişi yapacaklar, kıyamet kopmadan o aliş-verİşi bitiremeyeceklerdir. Bir dam havımı sıvayacak, kıyamet kopmadan ondan çıkmayacaktır.»
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'l-Fiten», «Kitâbu't-Tefsir» ve «KitâWr-Rikak»'da; Ebû Hüreyre rivayetini îbnû Mace «Kitâbu'l-Fen»'de tahric etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki parmağını yanyana getirerek işaret buyurması, aralarında çok az fark olduğunu göstermek içindir. Yâni; benim gönderilmemle kıyamet arasında şu parmakların birbirinden uzunluğu kadar az zaman kalmıştır, demek istemiştir,
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre hadîsin bütün rivayetleri aynı mânâyadır.
Sizin kıyametiniz tâbirinden murad; o asır halkının yahut o meclisde muhatab olanların ölmeleridir.

28 - İki Sur Arasındaki Zaman Babı

141- (2955) Bize Ebû Küreyb Muharanıcd b. Ala1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Salih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Stilem)
«iki sûr üfürülmesi arasında kırk vardır.» buyurdu. Oradakiler;
— Yâ Ebâ Hüreyre, kırk gün mü? diye sordular.
— Bir şey diyemem! cevâbını verdi.
— Kırk ay mı? dediler.
— Bir şey diyemem! cevâbım verdi.
— Kırk yıl mı? dediler.
— Bir şey diyemem! cevâbını verdi.
«Sonra Allah semâdan su indirecek ve insanlar sebze biter gibi bitecekler.» buyurdu.
«insanın çürümeyecek hiç bir yeri yoktur. Yalnız bir kemik müstesna ki, o da kuyruk sokumu kemiğidir. Kıyamet gününde halk ondan derlenip toplanacaktır.» buyurdular.

142- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğîra (yâni; El-Hızâmî) Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Âdem oğlunun her tarafını toprak yer! Yalnız kuyruk sokumu kemiği müstesna! insan ondan yaratılmıştır. Onda derlenip toplanacaktır.» buyurmuşlar.

143- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâra b. Müneb-bin'den rivayet etti. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men rivayet ettikler şunlardır... diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem):
«Gerçekten insanda bîr kemik vardsr ki, onu ebediyyen toprak yemez. Kıyamet gününde insan o kemikte derlenip toplanacaktır.» buyurdu.
Aslı âb :
— Hangi kemiktir o, yâ Resûlallah? diye sordular.
«Kuyruk sokumu kemir'ıdİr.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî, Zümer ve Amme sûrelerinin tefsirinde tahric etmiştir.

İki defa üfürülecek olan sûru İsrafil arasında ne kadar zaman olduğunu Hz. Ebû Hüreyre de bilmediği için ta'yâıden imtina etmiştir. Hz. îbni Abbâs 'dan zayıf bir senedle rivayet edildiğine göre, iki nefha arasında kırk sene geçecektir. İnsanların çürüyüp bittikten sonra çürümedik kalan tek uzuvları kuyruk kemiğinden derlenip toplanarak diriltilmeleri hususunda İbnû Ukayl şunları söylemiştir: «Allah Teâlâ'mn bunda bizim bilmediğimiz bir sırrı vardır. Çünkü vücudu yoktan halkeden Allah'ın böyle bir şeye ihtiyacı yoktur.» O bu kemiğin bırakılmasının melekler bilmesi için bir alâmet olabileceğinden bahsetmiştir. Peygamberler bu hadîsten tahsis edilmişlerdir. Çünkü onların bedenleri çürümeyecektir. İbnû Abdi'1-Berr şehidlerin de çürümeyeceğini söylemiştir. Bütün beden çürüyüp de yalnız kuyruk sokumu kemiğinin çürümemesindeki hikmet hilkatin aslı bu kemik olduğu içindir. Hilkat bu kemikten başlamış, terkib de ondan olacaktır. Yâni; mezkûr kemik temeldir, bina onun üzerine kurulacaktır.

---

[1] Sûre-i Tahâ, âyet : 40
[2] Sûre-i Tevbe, âyet: 33; Sûre-i Saf, âyet: 61
[3] Sûremi Duhan, âyet:' 10.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FİTNELER BAHSİ

Fitnelere Karşı Uyarma ve Ondan Uzak Tutma.....335
Adı Belirtilmiş Fitneler ile İlgili Hadisler.....343
TAHRİC

FİTNELERE KARŞI UYARMA VE ONDAN UZAK TUTMA

9764- Ebû Sa'lebe el-Huşenî radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ye sel-lem'e 'Size nefsinizi korumak gerek' (Mâide, 105) âyeti hakkında sorunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi: 'Ma rufla amel edin, kötülükten uzak durun. Cimri insana itaat edildiğini, hevâ ve hevese uyuiduğunu, dünyanın âhirete tercih edildiğini ve herkesin kendi görüşünü beğendiğini gördüğünüz zaman (işte o zaman) sen kendine bak, avam halkı bırak! Sizden sonra Öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda sabretmek, ovucuna köz (kor) almak gibidir. O zamanda bir isçi, bugün sizde çalışan etli işçinin aldığı ücreti alacaktır.'
Ona denildi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bizden elli kişi gibi mi yoksa onlardan elli kişi gibi mi ücret alacaktır?' 'Bilakis sizden elli kişinin aldığını alacaktır' buyurdu." |Ebû Dâvud ve Tirmizî.l
9765- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sen Öyle bir zamandasın ki, burada kişi emrolunduğunun onda birini bırakırsa helak olur. Daha sonra Öyle bir zaman gelecek ki kişi o zamanda emrolunduğunun onda birini yaparsa kurtulacaktır." |Tirmizî.]
9766- İbn Amr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem parmaklarını birbirine geçirip: 'Ey Abdullah bin Amr! Sözleri ve emanetleri bir birine karışmış hale gelen işe yaramaz değersiz insanların arasında bulunduğun zaman sen nasıl hareket edeceksin?' Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! O zaman ben nasıl davranayım?'
Şöyle buyurdu: 'Tanıdığınla ilişkilerini devam ettirir, tanımadığından uzak durursun. Seçtiğin iyi kimseleri kabul eder, kötü kimseleri ve avamı terkedersin." [Buhârî.]
9767- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ebû Zer!"
"Buyur, ey Allah'ın Resulü, emrinize amadeyim."
"Zeyt mıntıkasının taslan kanlara boğulduğu zaman sen ne yapacaksın?"
"Allah'ın ve Resulünün benim için tercih ettiği şeyi yaparım" dedim.
"işte o zaman, sana kendilerinden olduğun yakınlarını tavsiye ederim."
"Ey Allah'ın Resulü! Kılıcımı alıp omu-zuma asmayayım mı?"
"O zaman sen de onlara ortaklık etmiş olursun."
"O halde bana ne emredersin?"
"Evinden ayrılmamanı."
"Ya evime girerse?"
"Eğer kılıcın parıltısından korkarsan, elbisenle yüzünü örtersin de o (cani) hem senin günahını, hem de kendi günahını yüklenerek döner" buyurdu. |Ebû Dâvud daha uzun bir metinle.l
9768- Udeyse bint Uhbân radiyallahu an-ha'dan:
"Ali babama gelip kendisiyle beraber (harbe) çıkmak için çağırdı. Ona (Ali'ye) dedi ki: 'Benim dostum ve senin amcazaden (Peygamber) bana insanlar ihtilafa düştükleri zaman odundan kılıç edinmemi emretti. İşte ben de odundan bir kılıç edindim. İstersen seninle birlikte çıkayım." Bunun üzerine Ali onu bıraktı". [Tirmizî.|
9769- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem , buyurdu:)
"Kıyamet öncesinde, karanlık gecenin parçaları gibi fitneler meydana gelecektir. İste o zaman kişi mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak akşamlayacak ya da mü'min olarak akşamlayıp, kafir olarak sabahlayacak. O zaman oturan ayaktakinden, yürüyen koşandan, daha hayırlı olacak. Öyleyse (o zaman) yaylarınızı kırın, kirişlerini koparın! Kılıçlarınızı tasa vurup körletin! Sizden birinizin evine girerlerse o zaman o, Ademoğlunun iki oğlundan en hayırlısı (yani Ölen) olsun."
|Ebû Dâvud ve Tirmizî]
9770- Diğer rivayet:
"Peki o gün ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular. Şöyle buyurdu:
"O gün evlerinizin çulları olun (evlerinizden ayrılmayın!)"
9771- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fitneler zuhur edecektir. O gün oturan ayakta olandan ayakta olan yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlı olacaktır. Kim ona (fitneye) yönelirse o da ona yönelir. (Böyle bir durumda) Kim bir sığınak ya da barınak bulursa ona sığınsın." [Buhârî ile Müslim.j
9772- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların en güzeli malının, dini uğruna fitnelerden kaçarak, dağların eteklerinde yağmurun düştüğü yerlerde götürüp otlatacak olduğu koyunlar olması yakındır." [Mâlik, Buhârî, Ebü Dâvud ve Nesâî.]
9773- Ümmü Mâlik el-Behziye radiyallahu anhâ'dan:
"Allah'ın Peygamber'i sallallahu aleyhi ve sellem, fitneden bahsetti ve onun yakın olduğunu beyan etti. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü'. O zaman insanların en iyisi kitndirT
'Hayvanların içinde olup da onların hakkını veren, Rabbine de bir yandan da ibadet eden kişi. Bir de düşmana güçlü görünmek ve onu korkutmak için at besleyen kişi'." |Tirmzî.|
9774- Muhammed bin Alî radiyallahu anh'dan:
"Ona Üsâme'nin azatlısı Harmale bildirmiş:
Üsâme, beni Ali'ye bir şey almam için gönderdi ve dedi ki: 'Şimdi o sana, arkadaşın (Üsâme) neden geri kaldı?' diye soracak. Ona namıma şöyle de: 'Eğer sen arşlarım ağzında bile olsaydın, seninle olmak isterdim. Fakat ben bu savaşma işini doğru bulmuyorum.'
Harmale dedi ki: 'Ali bana (hakîkaten) bunu sordu, ben de ona durumu bildirdim. Bu nedenle o da bana hiçbir şey vermedi. Hemen Hasan ve Hüseyin ile Ca'fer'in oğlunun (Abdullah b. Ca'fer'in) yanına vardım. Onlar beni binek deveme kadar yüklediler.'" [Buhârî.l

9775- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Muhammed bin Mesleme dışında fitneye
erişecek olan her insanın hakkında korku ve endişelerim vardır. Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ona hitaben şöyle dediğini duydum: 'Sana fitne zarar vermeyecektir.'" |Ebû Dâvud.]
9776- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh 'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Here (fitne) zamanında ibâdet etmek, bana hicret etmek gibidir." |Müslim ve Tirmizî]
9777- el-Mikdâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Fitneden kaçan bahtiyardır, fitneden kaçan bahtiyardır. Fitneye müstelâ olup da sabreden kimseye ne mutlu!" [Ebû Dâvud.]
9778- Yezîd bin Ebî Ubeyd radiyallahu anh'dan:
"Osman katledildiğinde Seleme bin el-Ek-va', Rebze'ye gitti. Sonra orada bir kadınla evlendi, bir çok çocukları oldu. Ölmeden bir kaç gün önce Medine'ye indi ve orada vefat etti."
9779- Diğer rivayet:
"Seleme (b. el-Ekva') Haccâc'ın yanına girdi ve Haccâc ona dedi ki: 'Ey İbnü'I-Ek-va'! Geldiğin yere (çöle) tekrar döndün mü? Medine'yi bırakıp çölü (bedevîliği) mü tercih ettin? Şu cevabı verdi:
'Hayır; lâkin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana çölde yaşamama izin verdi.'" [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
9780- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yaklaşan serden vay Arabın haline! Bundan ellerini çeken kurtuluşa ermiştir."
|Ebû Davud]
9781- Saîd bin Zeyd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanmdaydık; fitneden ve onun büyük hâllerinden söz etti.
Bunun üzerine, dedik ya da dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bu bize ulaşırsa bizi helak eder mi?'"
'Hayır, size orada öldürülmek yetecektir' buyurdu.
Saîd dedi ki: 'Sonra ben, kardeşlerimin öldürüldüğünü gördüm.' [İkisi de Ebû Davud'a ait]
9782- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim beş tabaka üzeredir: Kırk sene birr ü takva üzere olan tabaka. Yüzyirmi senesine kadar onları takip eden merhamet ve ziyaret ehli olan tabaka. Yüzaltmış yıla kadar onları takib eden birbirlerine sırt çevirip yekdiğerlerinden ilgi kesecek olan tabaka. Ondan sonra kargaşa ve fitne devri gelecek. 'Kurtuluş, kurtuluş!' (diye bağıracaklar)"
[İbn Mâce meçhul bir senedle]
9783- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, katil neden öldürdüğünü, maktul de neden Öldürüldüğünü bilmeyecek."
"Bu nasıl olacak?" diye soruldu: "Kargaşa ve fitne. İşte o zaman hem katil, hem de maktul cehennemlik olacaktır" buyurdu.
|Müslim|
9784- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herde bir fitne olacak, Araplar ölülerini ateşe sürükleyecekler. O zaman dil, kılıçtan daha etkili olacaktır." |Tirmizî ve Ebû Davud.|
9785- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Medine damlarından birine bakıp şöyle buyurdu:
'Benim gördüğümü siz görüyor musunuz?'
'Hayır' dediler.
'Ben evlerinizin arasından fitne yerlerini yağmurun düştüğü yerler gibi görüyorum' buyurdu. " [Buhârî ve Müslim|
9786- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siz, sizden önceki insanların yollarına, mutlaka karış karış, arşın arşın uyacaksınız, hatta onlar kertenkele deliğine girseler bile, siz de onlara uyup o deliğe gireceksiniz."
"Ey Allah'ın Resulü! Onlar Yahudi ve Hıristiyanlar mıdır?" diye sordular.
"Ya başka kim olacaktır?" dîye cevab verdi,
[İkisi de Buhârî ve Müslim'e ait.|
9787- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lât ve Uzzâ'ya tapılmadıkça, gece ve gündüz gitmez (Kıyamet kopmaz)."
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben zannediyordum ki Allah: 'Müşrikler istemese de, bütün dinlere galip gelmek üzere, Resulünü hidâyet ve gerçek din ile gönderen O'dur' âyetini (Tevbe, 33) inzal buyurduktan sonra bu iş artık tamamlanmıştır."
Şöyle buyurdu: "Şüphesiz, bundan Allah'ın dilediği olacaktır. Sonra Allah hoş bir rüzgâr gönderecek, kalbinde hardal tanesi kadar imanı bulunan herkesi öldürecek. Geride kendilerinde hiç bir hayır bulunmayan insanlar kalacak ve onlar böylece gerisin geri atalarının dinine dönecekler." |Müslim|
9788- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İlerde (gerçeği duymayan) sağu; (hakkı söylemeyen) dilsiz ve (gerçeği görmeyen) kör fitneler olacaktır. Kim ona (fitneye) yönelirse, o da ona yönelecektir. Dilin ona yönelmesi (yani fitnede söz söylemek), kılıç etkisi yapacaktır." |Ebû Dâvud.|
9789- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim çalımlı çalımlı yürüyüp de, kralların çocukları, iranlılar ve Rumlar onlara hizmet ettiği zaman, kötüleri, iyilerine musallat edilecektir." |Tirmizî.]
9790- Muâz radiyallahu anh'dan: "Ardınızda fitneler olacaktır. O zaman mal çoğalacak, Kur'ân açılacak, mü'min, münafık, erkek, kadın, köle, hür, küçük, büyük herkesin elinde Kur'ân olacak.
İçlerinden biri şöyle diyecek: 'Neden bana onlar tâbi olmuyorlar? Ben Kur'ân okuyorum, yine de kimse bana uymadı. Ben onlara Kur'ân'dan başka bir şey uydurmadıkça bana uymayacaklar.' Böyle bir kişinin uydurduklarına tâbi olmaktan sakının! Zira onun ortaya attıkları dalâlet ve sapıklıktır.
Ben sizi bilgili kimselerin ayaklarının sürçmesine karşı uyarıyorum. Çünkü şeytan ilim sahiplerinin dili ile dalâlet ve sapıklığa davet edecektir. Münafık da bazen doğru söz söyleyebilecektir.'* Yine dedi ki: "Sen bilgili kişinin o şöhret kazanmış sözlerinden kaçın ki, o sözler seni kaydırıp yanıltmasın. Kim bilir belki o bilgili kişi bu sözlerinden döner. Sen hak ne ise onu kabul et, onun üzerinde ol, çünkü hakkın üzerinde nur vardır." [Ebû Dâvud.|
9791- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "İnsanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e hep iyi şeylerden sorardı. Ben ise bana bulaşmasından korktuğum için hep kötü şeylerden sorardım. Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz cahiliyette kötü bir durumdaydık, sapıklık içindeydik. Sonra Allah bize bu güzel ve bütünüyle hayır olan dini nasip elti, çok mutluyuz. Bu güzel ve hayır olan şeyden sonra şer var mıdır?"
"Evet."
"Peki o serden sonra hayır olacak mı?"
"Evet. Onda bazı yanlışlıklar (duman) da olacak." "Ey Allah'ın Resulü! Onun yanlışlıkları (dumanı) nedir?"
"Bir takım insanlar gelecekler, benim yolumun (sünnetimin) dışında bir yola girecekler, benim hidayetimden başka hidayet tercih edecekler. Onların bazı işlerini ma' ruf bulursun; bazı işlerini de kötü (münker) bulursun."

"Peki bu hayırdan sonra şer var mıdır?"
"Evet cehennem kapılarının üstünde da-vetçiler olacak, kim onların çağrısına uyarsa onlar onu cehenneme fırlatıp atacak."
"Peki Ey Allah'ın Resulü! Ben o zamana erişirsem, ne yapmamı tavsiye edersin?"
'¦'İşte o zaman, müslüman topluluklarından ve liderlerinden ayrılma!"
"Ya onların cemaati ve liderleri olmazsa?"
"O zaman tüm fırkalardan uzaklaş; hatta bir ağacın kökünü ısırarak (yiyerek yalnız) ya-şayabilirsen, ölüm sana gelinceye kadar öyle kal!" buyurdu.
9792- Diğer rivayet:
"Sünnetimin dışına çıkan ve başka yolda olan bir takım insanlar gelecek, içlerinde insan kılığında fakat kalpleri şeytan kalbi olan bir takım adamlar olacak."
"O zamana yetişirsem ne yapayım?"
"Dinle ve itaat et! Sırtına vurup malını alsa bile, (imamı) yine dinleyip itaat et!"
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dûvud]
9793- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden önce hiç bir peygamber gelmemiştir ki, kavmine hayır bildiği doğruyu gösterip öğretmi§ olmasın. Onlara kötünün ne olduğunu bildirip de ondan alıkoymasın.
Sizin bu ümmetinize gelince, afiyet onun hasında kılındı. (Ümmetin) sonuna ise belâ ve kabul etmiyeceğiniz bazı işler ve birbirini takip edecek fitneler gelecektir. Fitne gelecek, mümin: 'İşte mahvim bundadır' diyecek. Sonra fitne oradan ayrılıp gidecek. Yine (başka) fitne gelecek, mü'min: 'İşte şu, işte şu!' diyecek. Kim cehennemden uzaklaşıp cennete girmek İsterse o, ölümü Allah ve âhiret gününe iman ederek karşılasın. Kendine nasıl muamele edilmesini dilersen insanlara da öyle muamele et! Kim bir imama tâbi olup da samimiyetle sadakat sözü vermiş ise mümkün olduğu kadar ona itaat etsin. Bir başkası gelip onunla (önceki ile) çekişmeye koyulursa, onun boynunu vurun!" [Müslim ve Nesâî.]
9794- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İblis'in Arş'ı denizdedir. Avanesini insanları azdırmak ve saptırmak için yeryüzüne salar. Onun katında en büyük ve kıymetlileri en çok azdırandır. Onlardan biri gelip: 'Bugün ben böyle böyle yaptım' der. Bunun üzerine ona şöyle der: 'Hiç bir şey yapmamışsın.' Sonra diğer biri gelip: 'Ben onun yakasını bırakmadım, ta karısından onu ayırıncaya kadar ardından gittim.' Bunun üzerine İblis onu kendisine yaklaştırır ve yanından ayırmaz, üstelik ona şöyle der: 'Sen ne güzelsin!'" |Müslim]
9795- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bize karşı silah taşıyan o, bizden değildir." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî|
9796- İbnü'z-Zübeyrradiyaîlahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kılıcını çekip de sonra kınına koyarsa, onun kanı heder olur." [Nesâi]
9797- Cündeb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kör (gayesi İslâm olmayan) bir bayrak altında bir asabiyete çağırırken, ya da bir asabiyete yardım ederken öldürülürse onun ölümü, Câhiliyye ölümü üzeredir." [Müslim ve Nesâî.]
9798- Süfyan radiyallahu anh'dan:
"Bir adamın Câbir el-Cuıfî'ye Cenâb-ı Hakk'ın: 'Babam bana izin verinceye, ya da Allah benim için hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmam' âyeti (Yûsuf, 80) hakkında sorduğunu duydum. Câbir dedi ki: 'O âyetin te'vili yapılmamıştır.' Süfyân: 'O yalan söylemiştir.' dedi. Süfyân'a: 'Peki bununla neyi kasd etmiştir?' diye soruldu.
'Râfizîlerden bir taifeyi kasd etmiştir. Çünkü onlar diyorlar ki, Ali göklerdeki buluttadır, Ali gökten 'filan kişiyle çıkınız!' diye sesleninceye kadar, onun çocuklarından herhangi birisi ile çıkmayız." İşte onlara göre mezkûr âyetin te'vili budur. Câbir de, 'Onlar da yalan söylemişlerdir. Çünkü bu âyet Hz. Yusuf'un kardeşleri hakkındadır.'"
Allah Teâlâ buyurmuştur: 'Yok ettiğimiz kasaba halkına artık (iyi davranış) haramdır. Zira onlar tekrar (hayata, tövbeye) dönmezler' (Enbiyâ, 95)".
[Müslim bunu kitabının mukaddimesinde nakletmiştir. |
9799- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "Doğudaki Şeytan'in boynuzunun çıktığı yeri göstererek 'Dikkat edin, işte fitne buradadır' buyurmuştur.
9800- Diğer rivayet:
"Allahım! Bize Şam'ımızı mübarek et, Al-lahım bize Yemen'inimizi mübarek eyle," diye dua etti.
"Necdimizi de mi?" diye sorduklarında O yine şöyle buyurdu:
"Allahım! Bize Şam'ımızı mübarek eyle! Allahım! Bize Yemen'imizi mübarek eyle!" Yine: "Ey Allah'ın Resulü! Necdimizi de mi?" diye sordular, sanırım üçüncüsünde şu açıklamayı yaptı: "Zelzeleler, fitneler orada olacaktır. Çünkü Seylan'ın boynuzu oradan çıkmaktadır."
9801- Diğer rivayet:
Salim (b. Abdillah b. Ömer) dedi ki: "Ey Irak ehli! Size küçük günahı sormayacağım, siz büyük günah işlediniz. Babam İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum:
Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in eliyle Doğuyu göstererek şöyle buyurduğunu işittim:
"'işte fitne buradan. Şeytan'in boynuzunun çıktığı yerden zuhur edecektir." Siz o zaman birbirlerinizin boynunu vuracaksınız. Mûsâ Fir'avn ailesinden olan adamı yanlışlıkla öldürmüştü. Buna rağmen Allah ona şöyle dedi: 'Sen bir adam öldürdün, biz seni gam ve kederden kurtardık, seni bir çok musibetlerle imtihan
ettik.'" [Buhârî, Müslim, Muvattâ' ve Tirmizî.J
9802- el-Ahnef bin Kays radiyallahu anh'dan:
"Ben şu adamı kasd ederek yola çıktım, yolda Ebû Bekre'ye rastladım. Sordu:
'Ey Ahnef nereye böyle?'
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in amcasının oğluna yardım etmek istiyorum.' Şöyle dedi: 'Ey Ahnef! Dön! Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'İki müslüman kılıçlarını çekip birbi'leriy-le çarpıştıkları zaman, hem katil, hem .naktûl cehennemlik olur.' Denildi ki: 'Ey Allar 'in Resulü! Katili anladık, lâkin maktulün sjçu nedir?' Şöyle buyurdu: 'O da rakibini öldürmek İstiyordu.'" |Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.|
9803- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'mine hakaret etmek faktır, ona karşı çarpışmak ise küfürdür."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
9804- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra sakın, birbirlerinizin boynunu vurmak suretiyle kâfirlere dönüşmeyin!" [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.l
9805- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (AlÎah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ümmetimden bir adamı Öldürmeye giderse, (öldürülmek İstenen kişi) ona şöyle desin: 'Katil cehennemdedir, maktul ise

cennette olacaktır.'" [EbûDâvud.]
9806- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Sizden biriniz 'Allahım ben sana fitneden sığınırım' demesin, çünkü içinizden fitneye bulaşmayacak kimse yoktur. Sığınmak isteyen, fitnenin saptırıcılarından sığınsın. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur: 'Mallarınız ve çocuklarınız ancak fitnedir.'"
ITaberânî Mıı'cetnıı'l-Kebîr'de munkatı' bir isnâd ile muhtelit bir râvi kanalıyla.)
9807- Ümmü Habîbe radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra ümmetimin karşılaşacak olduğu şey olarak birbirlerinin kanlarını akıtacaklarını gördüm. Çünkü kendilerinden önceki ümmetlerde olduğu gibi onlara da (böyle bir fitneden) önce Allah' in kitabı gelmiştir. Onun için kıyamette onlar hakkında şefaat etme yetkisini istedim ve bana o yetkiyi verdi."
(Alımed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
9808- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şunlar kıyametin yaklaştığının alametleridir: Hilal zamanından önce görülüp 'Bu iki geceliktir' denilmesi, Mescidlerin yol olark kullanılması ve ani ölümlerin görülmesi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'de zayıf bir senedle]
9809-İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zina zuhur edinceye, akrabadan ilgi ke-silinceye, kötü komşuluk zuhur edinceye, emin kimse hıyanet edinceye kadar kıyamet kopmaz." Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! O zaman mü'min kimse nasıl olacak?"
"Yere düşünce bozulmayan, yenilince kırılmayan, konulup güzel olan hurma gibi olacaktır" buyurdu. [Bezzâr leyyin bir senedle]
9810- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Elbisenin parlaklığı gittiği gibi islâm'ın da parlaklığı gidip sönecek. Hatta oruç nedir, namaz nedir, kurban nedir, zekât nedir bilinmeyecek. Bir gece Allah'ın Kitâb'ı silinecek ve yeryüzünde ondan bir âyet dahi kalmayacak. İnsanlardan sadece yaşlı adamlar ve kadınlar kalacak ve onlar da şöyle diyecekler:
'Bari babalarımızdan Öğrendiğimiz; Lâ ilahe illallah (= Allah'tan başka hiç bir tanrı yoktur) kelimesini söyliyetim.'"
(Râvi) Sıla ona dedi ki: "Namaz nedir, oruç nedir, kurban nedir, zekât nedir? bilmi-yenlere bunun faydası ne olacak ki?"
Huzeyfe bu soruya cevap vermedi. Tam üç kere tekrarlamasına rağmen Huzeyfe onu cevapsız bıraktı, Üçüncüsünde ona dönerek -üç kere- şöyle dedi:
"Ey Sıla! Sen onları ateşten kurtarırsın."
[İbn Mâce.]
9811- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâl öncesi aldatıcı seneler olacak, yağmur çok yağacak, bitki az olacak. Doğru kimseler yalanlanacak, yalancı kimseler doğrulanacak. Haine güvenilecek, güvenilir olan kişi hain sayılacak. Ruveybida söz sahibi olacak."
"Ruveybida nedir ey Allah'ın Resulü?" diye sordular. "Kendisine Önem verilmeyen ayak takımından olan kişi" buyurdu.
|Taberânî, Mu'cemu'İ-Kebir'de müdellis bîr râvi kanalıyla.]

ADI BELİRTİLMİŞ FİTNELER İLE İLGİLİ HADİSLER
9812- Huzeyfe radiyallahu anh'dan:
"Hz. Ömer'in yanmdaydık. Ömer sordu: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in fitneler hakkındaki hadislerinden hanginiz ezberlemiştir?'
'Benim ezberimde vardır' dedim.
'Sen gerçekten cesursun. Söyle bakalım nasıl buyurmuştur?'
Dedim ki: O'nun şöyle buyurduğunu duydum:
'Kişinin fitnesi ailesi, malı, kendisi, çocukları ve komşusunda olacaktır. Oruç, namaz, zekât, emr-i bil-marûf ve nehyi anil-niünker bu nevi fitnelere kejfâret olacaktır.'
Ömer dedi ki: 'Ben bunu kasd etmiyorum. Deniz dalgalan gibi dalgalanacak olan fitneyi kasd ediyorum.' Cevap verdim:
'Ey Müminlerin emiri! Senin o fitne ile ne ilgin vardır? Onunla senin aranda kapalı bir kapı vardır.'
'Bu kapı kırılacak mı? Yoksa açılacak mı' diye sorunca; 'Kırılacaktır' diye cevap verdim.
Ömer: 'Öyleyse bir daha hiç kapanmayacak?' dedi.
Ravi dedi ki: Sonra biz Huzeyfe'ye dedik ki: 'Ömer bu kapının kim olduğunu acaba biliyor muydu?'
'Evet, yarından sonra gecenin geleceğini bildiği gibi onu da biliyordu. Çünkü ben ona konuyu yanıltıcı olmayan apaçık sözlerle anlattım.
Ravi dedi ki: Sonra Huzeyfe'ye kapının kim olduğunu sormak istedik ve Mesrûk'a dedik ki: 'Sor bakalım kapı kim imiş?' Sordu ve o da onun Ömer olduğunu söyledi.
[Buhârî, Müsiim veTirmizî]
9813- Diğer rivayet:
Ömer dedi ki: 'Allah aşkına söyle!' Hu-zeyfe cevap verdi:
Aîlah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Fitneler kalblere hasır gibi bir bir işlenecek. Hangi kalbe iyi işlerse, içinde siyah bir nokta belirecek. Hangi kalp de onu kabul etmezse, beyaz bir nokta belirecek. Böylece iki ayrı kalp meydana çıkacaktır. Cilâlı taş gibi bembeyaz olanına gökler ve yer durdukça hiç bir fitne zarar vermiyecek. Diğeri de alaca siyahtır. Te-petaklak duran testi gibidir. Bu ancak hevası-na uygun olan (davranışlar) hariç ne marufu bilecek, ne de münkeri. Sonra ona şunu anlattım: 'Seninle o fitne arasında kapalı bir kapı vardır. Kırılması yakındır.' Ömer dedi ki:
'Ey babasız kalasıca! O kırılacak mı? Keşke açılsaydı, belki tekrar (eski haline) döndürülür.'
'Hayır bilakis kırılacaktır' dedi.
Ben ona, o kapının öldürülecek ya da ölecek bir adam olduğunu söyleyerek konuyu yanıltıcı olmayan apaçık sözlerle anlattım.
Ebû Hâlid dedi ki:
(Râvi) Sa'd'a şöyle sordum: 'Ey Ebû Mâlik! (hadisin metninde geçen) esved-i mirbâd nedir?'
'Siyah üzerinde şiddetli beyazlıktır' dedi.
'Peki mechiyâ ne demektir?' dedim.
'Tepetaklak (ters çevrilmiş) demektir' diye cevap verdi.
9814- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'în yanında oturuyorduk, fitnelerden bahsetti. Hem de çokça. Hatta Ahlas (tutkulular) fitnesinden de söz etti. Kaçış ve harb olduğunu söyledi. Sonra serra' (rahatlık) fitnesinden söz etti:
'Hatta bu fitnenin dumanını Ehl-i Beyt' imden olduğu iddia edilen fakat benden olmayan biri ayaklarımın altında(ki şu yerde)n tüttürecek. Benim gerçek dostlarım müttekîler-dir. Sonra insanlar eğri tek bir kaburga kemiği üzerine oturağım korcasına

iğreti olarak bir adamın etrafında toplanacaklar. Sonra Duheyma (kara ve büyük) bir fitne çıkacak.
Bu ümmetten tokatlamadığı hiç kimse kalmayacaktır. Fitne bitti denildiğinde, devam edip yaygınlaşacak. O fitne içinde kişi, mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak akşamlayacak. Nihayet insanlar iki ayrı büyük şehirde toplanacaklar. Bunlardan birisi içinde nifak bulunmayan iman şehridir. Ötekisi içinde iman bulunmayan nifak şehridir. O zaman geldiğinde, o gün ya da ertesi gün Deccâl'i bekleyin.'" |Ebû Dâvud]
9815- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden bir takım insanlar, üzerine köprü kurulacak olan Dicle denilen nehrinin kenarında Basra denilen bir yere konaklayacaklardır. Nüfusu çoğalacak, nihayet muhacirlerin şehirlerinden -diğer rivayette müslü-manların şehirlerinden- olacak. Ahir zaman olduğunda, geniş yüzlü, küçük gözlü, Kantura oğulları gelecekler. Nehrin kenarında konaklayacaklar. Şehrin halkı üç fırkaya ayrılacak: Bir fırkası öküzlerin kuyruğunu tutup sahraya çekilecek ve helak olacaklar. Bir fırkası da kendileri için onlardan kurtuluş isteyecekler ve kâfir olacaklar. Bir fırkası da çocuklarını geride bırakarak onlarla .savaşacaklar, iste onlar şehittirler." |Ebû Dâvudj
9816- Zû Mihber radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellenı buyurdu:)
"Siz Rumlarla güven içinde güzel bir barış yapacaksınız, ardımzdaki düşmana karşı beraber savaşacaksınız. Zafer elde edilip bir çok ganimetlere kavuşup, korktuğunuzdan emin olacaksınız. Sonra tepeleri olan bir yere geleceksiniz. Hıristiyanlardan bir adam haçı havaya kaldırıp, işte 'Rumlar (bu haç sayesinde) galip' diyecek. Buna öfkelenen bir müslüman kalkıp onu kıracak, işte o zaman Rumlar anlaşmaya hıyanet edip silaha sarılacaklardır."
9817- Diğer rivayette şu ilave vardır: "Müslümanlar da fırlayıp, silaha sarılacaklar. Rumlarla savaşmaya mecbur kalacaklar, işte o cemaate Allah şehitliği ikram edecektir."
9818- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Halifenin ölümü üzerine ihtilaf çıkacak. Bir adam Medine'den kaçıp Mekke'ye gidecek; Mekkelilerden bir grup insan gelip onu zorla oradan çıkaracak ve Rükün ile Makam arasında ona biat edecekler. Ona karşı Şam'dan gönderilecek ordu Mekke ile Medine arasında bulunan çölde toprak yarılıp içine batacak, insanlar bunu görünce Şam'ın ileri gelenleri ve Irak ehlinden bir cemaat gelip ona biat edecekler. Sonra dayıları Kelb kabilesinden olan Kureyş'li bir adam çıkacak. Biat edenler üzerine bir müfreze ordu gönderecek. Ancak müfreze yenilecek, işte bu müfreze Kelb kabilesi müfrezesidir. Kelb'den elde edilen ganimetten istifade edemeyenler, ziyanda olacaklardır. Ganimet taksim edilecek, insanlara peygamberlerinin sünneti uygulanacak. İslâm yeryüzüne bütünüyle yerleşecek. (Meh-dî) yedi sene kalacak."
9819- "Diğer rivayette 'Dokuz yıl' olarak geçmektedir. Sonra (Mehdî) ölecek, insanlar onun namazını kılacaklar." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu ordu içinde bulunup Mekke'ye zorla gönderilenlerin durumu nasıl olacak?"
"Onlar da diğerleri ile beraber toprağa batırılacaklar. Sonra Kıyamet gününde niyetine göre diriltilecektir" buyurdu.
[Ebû Dâvud]
9820- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yemek yiyenlerin büyük tabağa üşüştükleri gibi insanların size karşı birleşip üşüşmeleri yakındır." Biri sordu:
"Acaba o zaman biz sayıca az mı olacağız?" "Hayır, bilakis siz o zaman sayıca çok olacaksınız. Fakat siz selin sürüklediği çerçöp gİ-
bi dağınık olacaksınız. Allah düşmanlarınızın kalbinden sizin korkunuzu çıkartacaktır. Sizin kalplerinize de vehen atacaktır" buyurdu.
"Vehen nedir, ey Allah'ın Resulü?" diye sorduklarında şöyle buyurdu:
"Dünya sevgisi ve ölüm korkusu."
|Ebû Dâvud.|
9821- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Vallahi kıyamet Öncesi meydana gelecek olan her fitneyi ben herkesten daha iyi bilirim. Bu da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kimseye söylemediği ve sadece bana söylediği gizli bir sırdan Ötürüdür. Ancak o bir mecliste otururken, fitneden söz ederek saymaya başladı ve buyurdu ki: 'Üç şey vardır ki hiç bir şey bırakmayacaktır. Onlardan kimi yaz rüzgârı gibi, kimi küçük, kimi de büyük fitnelerdir.' Bunu benimle birlikte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyan kimselerin hepsi öldüler, bir ben kaldım." [Müslim]
9822- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Arkadaşlarım unuttular mı yoksa unutmuş mu görünüyorlar bilmiyorum. Allah'a yemin olsun ki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kıyametin kopmasına sebep olacak fitneye öncülük edecek kişi ve üçyüzdeıı fazla taraftarını isim, baba ve kabile adlarıyla birlikte bize söyledi." [Ebû Davud]
9823- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanların Medine'de muhasara altına alınmaları yakındır. Düşmanların bulunduğu en uzak yer o zaman Salâh mevkii olacaktır."
Zührî dedi ki: "Salâh, Hayber'e yakın bir s erdir." [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
9824- Ebû Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden bir kavim gelecek, zina yapmayı, ipek giymeyi, şarap içmeyi ve çalgıyı helâl sayacaklar. Bir takım zümreler bir dağın eteğinde konaklayacaklardır, hizmetçi kadınları onlara hizmet edip rahatlatacaklar. Bir hacet için bir fakir adam onların yanına geldiğinde ona diyecekler ki:
Haydi şimdi git, yârın gel.' Onlar o akşam orada geceleyecekler. Sabahleyin bir de bakacaklar ki Allah bir kısmını helak etmiş ve (sağ kalan) diğerlerini de maymun ve domuz şekline sokmuş." |Buhârî]
9825- Abdullah bin Ziyâd radiyallahu anh'dan:
"Talha, Zübeyr ve Âişe Basra'ya varınca, Ali onlara karşı Ammâr bin Yâsir ile (oğlu) Hasan'ı gönderdi. İkisi bize Kûfe'ye geldiler. Minbere çıktılar, Hasan bin Ali üstte idi, Ammâr ise onun altındaki merdivendeydi. Yanlarında toplandık.
Ammâr'ın şöyle dediğini duydum: 'Aişe Basra'ya gelmiştir. Vallahi o, dünyada da âhi-rette de Peygamberinizin eşidir. Allah şimdi sizin ona mı (Ali'ye mi), yoksa Âişe'ye mi İtaat edeceğinizi deneyecektir.'" [Buharı]
9826- Şakîk radiyallahu anh'dan: "Ammâr, Kûfe'ye insanları harbe teşvik etmek için geldiğinde, yanına Ebû Mûsâ ile Ebû Mes'ûd gelip (Ammâr'a) şöyle dediler: 'Müslüman olduğun günden beri şu işte bu kadar aceleci davranışından başka sende kötü bir işini görmedik.' O da onlara (Ebû Mûsâ ve Ebû Mes'ûd'a) şu cevabı verdi: 'Ben de mus-lüman olduğunuz gündenberi sizde, bu husustaki ağır davranışınızdan başka kötü bir şey müşahede etmedim.'
Sonra (Ebû Mes'ûd) ikisine hülle (kıymetli elbise) giydirdi."
9827- Diğer rivayet:
"Ebû Mes'ûd, Ammâr ile Ebû Musa'ya birer hülle giydirdi." |Buhârî]
9828- Kays bin Abbâd radiyallahu anh'dan: "Hz. Ali'ye sordum: 'Senin bu (Cemel Savaşı'na) çıkışını Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mi emir buyurdu, yoksa sen kendi şahsî görüşünle mi hareket ediyorsun?' Şu cevabı verdi:
'Bu hususta Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem bana bir şey söylemedi, ben kendi şahsî görüşümle hareket ediyorum.'"
|Ebu Dâvud.|
9829- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem

Ali'ye dedi ki: 'Seninle Aişe arasında (ilerde) bir şey (savaş) cereyan edecektir.'
'Benimle mi ey Allah'ın Resulü?'
'Evet.'
'Arkadaşlarımın arasında ben mi?'
'Evet.'
'Peki ben onların en kötüleri miyim?'
'Hayır. Lâkin böyle bir olay olduğu zaman, sen onu (Aişe'yi) güvence içinde geri gönder!'"
| Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemıt'I-Kebîr'de.]
9830- Kays bin Ebî Hazım radiyallahu anh'dan:
"Âişe Hav'eb denilen mevkiye inince orar da köpeklerin havlamasını duydu. Şöyle dedi: 'Galiba ben geri döneceğim; çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bize şöyle byurduğunu duydum: "Hav'eb'in köpekleri acaba hanginize havlayacaktır?"
Bunun üzerine Zübeyr AİŞe'ye: 'Dönme! Belki Allah seninle insanların arasını sulhe-der.' diye teklifte bulundu.
[Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.]
9831- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
hanımlarına şöyle dedi:
"Hav'eb'in köpekleri kendisine havlayacağı, sağında solunda birçok insanın öldürüleceği, kendisi de öldürülmek üzere iken kurtulacak olan çok tüylü devenin sahibi hang-nizdir?" [Bezzâr]
9832- Huzeyfe radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Peygamberiniz sallallabu aleyhi ve sel-
lem'in Ehl-i beyti çıkıp da iki fırka olduktan sonra birbirlerinin yüzüne kılıç salladıkları zaman haliniz nice olur?"
Denildi ki: "Ey Ebû Abdullah! O zamana erişirsek ne yapmalıyız?"
"Ali'nin emrinde olanlara bakın, onlarla beraber olun. Çünkü o gün o, doğru yol üzere olacaktır" dedi. [İkisi de Bezzâr'a ait.]
9833- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ali taraftarları Basra'ya yürüyüp de orada Basrâ'Ilların ehlinin Talha ve Zübeyr'in emrinde bir araya geldiklerini duyunca, ağırlarına gitti ve üzüldüler. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: 'Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Basra'liları yenip Talha ile Zübeyr'i öldüreceğiz. Kûfe'den altı-binbeşyüzelli kişi ile çıkıp size geleceğiz.'
İbn Abbâs dedi ki: 'Bu benim kalbimde yer etti. Kûfeliler gelince, çikrp baktun ve kendi kendime dedim ki: Eğer Ali'nin dediği çıkarsa demek ki bu hususta o bir şey duymuştur. Aksi halde bu bir harp oyunudur. Derken ordudan bir adam gördüm ve (ordunun sayısını) sordum. O da Ali'nin dediği gibi söyledi.'"
(Taberânî, Mu'remtı'I-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
9834- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "(Sıffîn vak'ası sırasında) Hafsa'nın yanına girdim, saç örgülerinden su damlıyordu. Dedim ki:
'İnsanların (Ali ile Muâviye'nin) durumunu görüyorsun, bana (emirlik gibi) bir görev
verilmedi.' Şöyle dedi: 'Haydi onlara yetiş! İnsanlar seni bekliyorlar. Senin geri durman, bölünmeye sebep olur ve sen gitmedikçe bu ihtilaftan geri durmazlar. Hemen git!' İnsanlar dağılınca (hakemlerin hükmünden sonra hilâfeti hakkında) Muâviye hitap etti ve dedi ki:
'Bu (hilâfet) hususunda kim konuşmak istiyorsa başını kaldırsın. Biz buna ondan -İbn Ömer'i kastediyor- da, babasından da layı-kız.' Habîb bin Mesleme dedi ki: 'Ona (Mu-âviye'ye) cevap vermedin mi?'Abdullah şöyle dedi: 'Belimi çözdüm ve şöyle demeye kas-dettim: 'Bu işe senden daha fazla lâyık olan kişi, İslâm üzere seninle ve babanla (Ebû Süf-yân'la) karşı savaşan kişidir (yani Ali)' diyecek oldum fakat ağzımdan bir kelime çıkar da insanlar bölünüp birbirlerine düşerler, yeniden kan akar diye korktum ve vazgeçtim. O anda Allah'ın cennetlerde müslümanlara hazırladığını hatırladım.' Habîb şöyle dedi: 'Allah tarafından (bu fitneden) korunup, muhafaza Olundun'." |Buhârî.|
9835- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ahdi bozanlar, zalimler ve baş kaldıranlarla savaşacağımı bana önceden haber vermişti."
(Bezzâr ve Mu'cemu'l-Evsat]
9836- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ali ile birlikte zalimlere karşı savaşmadığıma yandığım kadar hiçbir şeye yanmıyorum."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
9837- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Abeseoğullan ona dediler ki: 'Mü'minlerin emîri Osman öldürüldü; ne yapmamızı emredersin?'
'Ammâr'dan ayrılmamanızı emrederim.' 'Ama Ammâr Ali'den ayrılmıyor' dediler. Şu cevabı verdi:
'Haset cesedi helak eder. Sizi Ammâr'dan kaçırtan, onun Ali'ye yakın oluşudur. Vallahi AH Ammâr'dan yer ile gök arası kadar üstündür. Ammâr ise seçkinlerdendir. Huzeyfe, onların Ammâr'dan ayrılmamaları durumunda Ali ile beraber olacaklarını pek iyi biliyordu'."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'âe müphem bir râvi kanalıyla.]
9838- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"O, Ammâr'ın başı hakkında her biri 'Ben öldürdüm' diyerek çekişen iki adama şöyle dedi: Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Onu (Ammâr't) zalim bir topluluk öldürecektir.' Bu durumda ikinizden biri (öldüren kişi) Ammâr'ı öldürmesini içine sindirebilir mi? Bunun üzerine Muâviye dedi ki: 'Öyleyse senin bizimle ne işin var?' Şu cevabı verdi:
'Babam (Amr b. el-Âs) beni Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şikâyet etti. Bunun üzerine O şöyle buyurdu:
"Sağ olduğu sarece babana itaat et, ona baş kaldırma!' Bu sebeple ben sizinle beraberim. Fakat kimseyi öldürecek değilim'."
| Ahmed. |
9839- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haricîler cehennemin köpekleridir."
|İbn Mâce.]
9840- Zeyd bin Vehb radiyallahu anh'dan: "O, Haricîlerin üzerine giden Ali'nin ordusu içindeydi.
Ali şöyle dedi:
'Ey insanlar! Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'İleride bir kavim çıkacak, Kur'ân okuyacaklar. Onların okuyuşu yanında sizin okuyuşunuz hiç kalacak. Onların namazları yanında sizin namazlarınız da bir hiç kalacak. Orucunuz da oruçları yanında bir hiç kalacak. Kur'ân'ı okuyacaklar ve Kur'ân'm kendi leh-
terine olduğunu sanacaklar, oysa aleyhlerine olacak. Namazları köprücük kemiklerinden (yani boğazlarından) öteye geçmeyecek. Onlar islâm'dan okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Onlarla harbeden ordu Peygamberlerinin lisanıyla kendilerine takdir edilen şeyi bilselerdi (başkaca) hiçbir amelde bulunmazlardı.

Onların işareti sudur; içlerinde bir adam vardır ki, pazıısu olduğu halde kolu yoktur. Bu pazunun üstünde birkaç beyaz kıl olup meme bası gibi bir şey vardır. Sizler Muâviye ve Şamlıların üzerine gideceksiniz ve buradakileri bırakacaksınız. (Sizin yokluğunuzdan yararlanarak) onlar da sizin çoluk-çocuğunuza ve mallarınıza sizin namınıza halef olacaklar.' (Ali dedi ki): 'Vallahi ben, onların bu kavim olacağını kuvvetle ümit ediyorum. Zira onlar haram kan döktüler. Halkın meradaki hayvanlarını gaspettiler. Öyleyse Allah adına bunların üzerine yürüyün!'
Seleme bin Küheyl dedi ki: Beni, Zeyd bin Vehb menzilden menzile taşıdı. Köprünün üstünden geçtik. O gün Haricîlerin başında Abdullah bin Vehb er-Râsibî vardı. (Ali) şöyle dedi: 'Mızraklarınızı bırakın, kılıçlarınızı kınlarından çıkartın! Korkarım onlar size Ha-rûre gününde olduğu gibi sulh teklif edeceklerdir. ' Bunun üzerine döndüler ve mızraklarını attılar, kılıçlarını kınlarından çekip çıkardılar. Askerler onları mızrak yağmuruna tuttular. Öldürüp üstüste yığdılar. O gün cengâver-lerden sadece İki kişi öldürüldü. Ali dedi ki: 'Gidin bakın ve aralarında sakat herifi arayın!' Gittiler onu aradılar ve bulamadılar. Bunun üzerine Ali kendisi kalkıp gitti.
Nihayet üstüste öldürülmüş insanların yanına vardı. 'Bunları geri çekin!' dedi. Onu (bahsedilen kolsuz adamı) en aşağıda buldular. Ali 'Allahü ekber' diyerek tekbîr aldı.
Sonra şöyle dedi: 'Allah doğru söyledi ve Resulü de bunu doğru olarak tebliğ etti.' Bunun üzerine Abîde es-Selmânî kalkıp şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emîri! Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah aşkına söyle, bu olayı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den bizzat duydun mu?'
'Kendinden başka hiç İlah bulunmayan Allah aşkına evet ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum' dedi. Ona (Ali'ye) üç kere yemin verdirdi. O da üç kere yemin etti."
9841-Diğer rivayet: .
"Onu (Mihdac'ı) öldürülenlerin altından çamur içinden çıkardılar.
Ebû'1-Vadî dedi ki: 'O hâlâ gözlerimin önünde Habeşli idi. Üzerinde bir cübbe vardı. Ellerinin biri sanki kadın memesi gibiydi. Üzerinde köstebeğin kuyruğunda bulunan beyaz kıllar gibi birkaç beyaz kıl vardı.'
Ebû Meryem şöyle dedi: 'Mihdac mescid-de bizimle beraberdi, gece gündüz hep onu görürdük, fakir bir adamdı. Onu insanlarla beraber Ali'nin sofrasında bulunan fakirlerin
lerine olduğunu sanacaklar, oysa aleyhlerine olacak. Namazları köprücük kemiklerinden (yani boğazlarından) öteye geçmeyecek. Onlar İslâm'dan okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Onlarla harbeden ordu Peygamberlerinin lisanıyla kendilerine takdir edilen şeyi bilselerdi (başkaca) hiçbir amelde bulunmazlardı.
Onların işareti şudur: içlerinde bir adam vardır ki, pazusu olduğu halde kolu yoktur. Bu pazunun üstünde birkaç beyaz kıl olup meme başı gibi bir şey vardır. Sizler Muâviye ve Şamlıların üzerine gideceksiniz ve buradakileri bırakacaksınız. (Sizin yokluğunuzdan yararlanarak) onlar da sizin çoluk-çocuğunuza ve mallarınıza sizin namınıza halef olacaklar.' (Ali dedi ki): 'Vallahi ben, onların bu kavim olacağını kuvvetle ümit ediyorum. Zira onlar haram kan döktüler. Halkın meradaki hayvanlarını gaspettiler. Öyleyse Allah adına bunların üzerine yürüyün!'
Seleme bin Küheyl dedi ki: Beni, Zeyd bin Vehb menzilden menzile taşıdı. Köprünün üstünden geçtik. O gün Haricîlerin başında Abdullah bin Vehb er-Râsibî vardı. (Ali) şöyle dedi: 'Mızraklarınızı bırakın, kılıçlarınızı kınlarından çıkartın! Korkarım onlar size Ha-rûre gününde olduğu gibi sulh teklif edeceklerdir. ' Bunun üzerine döndüler ve mızraklarını attılar, kılıçlarını kınlarından çekip çıkardılar. Askerler onları mızrak yağmuruna tuttular. Öldürüp üstüste yığdılar. O gün cengâver-lerden sadece iki kişi öldürüldü. Ali dedi ki: 'Gidin bakın ve aralarında sakat herifi arayın!' Gittiler onu aradılar ve bulamadılar. Bunun üzerine Ali kendisi kalkıp gitti.
Nihayet üstüste öldürülmüş insanların yanına vardı. 'Bunları geri çekin!' dedi. Onu (bahsedilen kolsuz adamı) en aşağıda buldular. Ali 'Allahü ekber' diyerek tekbir aldı.
Sonra şöyle dedi: 'Allah doğru söyledi ve Resulü de bunu doğru olarak tebliğ etti.' Bunun üzerine Abîde es-Selmânî kalkıp şöyle dedi:
'Ey mü'mİnlerin emîri! Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah aşkına söyle, bu olayı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den bizzat duydun mu?'
'Kendinden başka hiç ilah bulunmayan Allah aşkına evet ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum' dedi. Ona (Ali'ye) üç kere yemin verdirdi. O da üç kere yemin elti."
9841-Diğer rivayet: .
"Onu (Mihdac'ı) Öldürülenlerin altından çamur içinden çıkardılar.
Ebû'1-Vadî dedi ki: 'O hâlâ gözlerimin önünde Habeşli idi. Üzerinde bir cübbe vardı. Ellerinin biri sanki kadın memesi gibiydi. Üzerinde köstebeğin kuyruğunda bulunan beyaz kıllar gibi birkaç beyaz kıl vardı.'
Ebû Meryem şöyle dedi: 'Mihdac mescid-de bizimle beraberdi, gece gündüz hep onu görürdük, fakir bir adamdı. Onu insanlarla beraber Ali'nin sofrasında bulunan fakirlerin
içinde görürdük. Ona bir bornoz giydirmış-tim. Mihdac'a 'Memeli Nâfi1 denirdi. Elinde kadının memesindeki gibi yumruluk vardı. Onun başında da kadının meme ucu gibi bir ucu vardı ki üstünde birkaç tane beyaz kıl bulunmaktaydı. Tıpkı kedinin bıyığı gibi'." IMüslim ve Ebû Dâvud.|
9842- Ubeydullah bin Ebî Râfi' radiyalla-hu anh'dan:
"Harûriye (Haricîler) Ali'ye karşı (savaşa) çıktıkları zaman şöyle dediler: 'Hüküm ancak Allah'ındır.' A1İ buna şu cevabı verdi: 'Bu doğru sözdür, ancak bununla batıl kasdolun-muştur. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem bize birtakım İnsanları anlatmıştı; işte bunlarda onların niteliklerini görmekteyim. Dilleri İle doğru olanı söylerler fakat -boğazını göstererek- buradan aşağıya geçmez. İçlerinde Allah'ın en nefret ettiği ellerinden biri koyun memesi veya meme başı gibi olan kara bir adam vardır.'
Ellerinden biri koyun memesi veya meme başı gibi olan kara bir adam vardı. Ali onları kılıçtan geçirdiği zaman, 'Bakın arayın bakalım, o adam içlerinde yer almakta mıdır?' dedi. Baktılar bir şey bulamadılar. 'Dönün tekrar arayın. Vallahi ben yalan söylemedim, bana yalan da söylenmedi' dedi -iki ya da üç kere— Gittiler, nihayet onu harabe bir yerde bulup getirdiler ve onun önüne koydular."
[Müslim]
9843- Süveyd bin Gafele radiyallahu anh'dan:
Ali dedi ki: "Ben size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis naklettiğim zaman, gökten yere düşmek, benim için ona karşı yalan söylemekten daha hafif gelir. Ancak aramızda cereyan eden bir şey anlattığım zaman, biliniz ki harp hüd'a (bir taktik ve aldalmaca)dır. Zira ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Âhir zamanda genç ve beyinsiz gençler çıkacak. Yeryüzünün (yaratılmışın) en güzel sözlerini söyliyecekler. Kur'ân okuyacaklar, fakat imanları boğazlarından aşağıya geçmi-yecek. Dinden, ok yaydan çıkar gibi çıkacaklar. Onları nerede bulursanız öldürün! Onları öldürmekte ecir vardır, bu ecrini kıyamet gününde Allah'ın katında bulacaktır.'
[Buhârî, Müsiim, Ebû D3vud ve Nesâî.|

9844- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Ona 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den Harûriye (Haricîler) hakkında bir şey duydun mu?' diye sordular: 'Ben Harûri-ye'nin kimler olduğunu bilmiyorum; lâkin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğnu duydum: Bu ümmet içinde -ümmetten demedi- sizlerin namazını onları namazları yanında küçümsediğiniz, Kur'ân'ı okudukları ancak boğazlarından öteye geç-
meyen, dinden okun avı delip geçtiği gibi çıkacak bir kavim zuhur edecektir. Kişi attığı oka üzerinde kandan bir şey var mı diye bakıp araştıracak'."
9845- Diğer rivayet:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanında iken O, (ganimet) laksimat(ı) yapıyordu. Sıra Zû'1-Huveys'e geldi. O, Te-mîmoğullarından bir adamdı. Dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! adil davran!' Şöyle buyurdu: 'Yazık sana! Ben adil olmayacağım da kim olacak?'"
9846- Diğer rivayet:
"Ben adaletli olmasam, elim boş çıkar ve mahvolurum."
9847- Diğer rivayet:
Ebû Saîd dedi ki: "Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bizzat duyduğuma şehadet ederim. Ve yine şehadet ederim ki Ali onlarla savaştı, ben de o savaştaydım.
Emretti, o adamı buldurdu ve getirtti. Ben bakınca onu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn vasfettiği şekilde buldum."
9848- Diğer rivayet: Ebu Said dedi ki:
"Ali, Yemen'deyken, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e henüz toprağından saflaştırılmamış altın cevheri gönderdi. Onu şu dört kişi arasında paylaştırdı:
el-Akra' bin Habis el-Hanzalî, Uyeyne bin Bedr el-Fezârî, Alkame bin Ulâse el-Âmirî ve Zeyd el-Hayl el-Tâî.
Kureyş ile Ensâr bunu görünce öfkelenip şöyle dediler: 'Necd ehlinin ileri gelenlerine veriyor da bize vermiyor.' Şöyle buyurdu: 'Ben bunu yapmakla onları islâm'a daha da ısındırıyorum.' Derken, gözleri içe gömülü, geniş alınlı, gür sakallı, başı traşlı, şişkin yanaklı bir adam geldi ve şöyle dedi: 'Ey Mu-hammed! Allah'tan kork!' Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Ben Allah'a âsî olursam artık O'na kim itaat edecek? O bütün dünya insanları hakkında bana güveniyor da, sen mi güvenmiyorsun?' Cemaatten biri -galiba Hâlid bin el-Velîd- onu öldürmek istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu bundan alıkoydu. O adam dönüp gidince, şöyle buyurdu: 'Bunun zürriyetinden öyle bir kavim gelecek ki. Kur'ân okuyacaklar, ancak okudukları boğazlarından aşağı geçmi-yecek, İslâm'dan, okun avı delip çıktığı gibi çıkacaklar, putperestleri bırakıp müslu'manlarla savaşacaklar. Eğer onlara erişirsem, Âd kavmi gibi hepsini öldürürüm'."
9849- Diğer rivayet:
"Bana güvenmiyor musun? Ben gökteki-lerin bile güvence duyduğu bir peygamberim. Gece gündüz gökten bana haber gelmektedir." Benzeri.
Ayrıca onda şöyle geçer:" Adam geri dönüp gitmek üzere iken Hâlid bin el-Velîd dedi ki:
'Bırak da onun boynunu vurayım.'
'Hayır olmaz, belki namaz kılıyordur' buyurdu.
(Hâlid:) 'Nice namaz kılanlar var ki, kalplerinde olmayanı dilleri ile söylerler' deyince:
'Ben, ne insanların kalplerini delmekle ve ne de karınlarını yarmakla emrolundum' buyurdu. Sonra adamın gitmekte olduğunu görünce, şöyle dedi:
'Bunun zürriyetinden öyle bir kavim çıkacak ki Allah'ın Kitâb'ını okuyacaklar...'" Benzeri rivayet.
9850- Diğer rivayet:
"Hemen Ömer ayağa fırladı ve 'Onun boynunu vurayım mı ey Allah'ın Resulü?' dedi.
'Hayır' buyurdu. Sonra Allah'ın kılıcı olan Hâlid bin et-Velîd kalktı.
'Ey Allah'ın Resulü! Onun boynunu ben vurayım mı?' Ona da 'Hayır' dedi."
9851- Diğer rivayet:
"Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem ileride gelecek olan ümmetinin bir zümresinden söz elti ve şöyle buyurdu: 'Onların alâmetleri baslarını tıraş etmeleridir. Onlar yaratılanların en kötüleridirler. Onları Hakk'a en yakın olan iki taifeden biri öldürecektir'."
(Tirmizî hariç, altı hadis imamı.]
9852- Nesâî, Ebû Berze'den benzerini rivayet etti. Onda şöyle geçmektedir: "Alâmetleri başlarını traş etmeleridir. Devamlı üreyecekler. Nihayet en sonları Mesîhu' d-Deccâl ile birlikte çıkacak."
9853- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem ile
savaşan bir adam vardı. Savaştan döndüğü zaman derhal mescide gider, orada namaz kılar ve namazını uzun tutardı. Hatta bu yönden Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem'in ashabı onu kendilerinden üstün görürlerdi. Bugün adam, Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem ashâbıyla birlikte otururken yanlarından geçti.
Ashâbdan biri şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü, işte o adam!'
Bunun üzerine Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem onu getirtti, ya da adam kendisi geldi. Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem onu görünce, şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bunun iki gözü arasında şeytanın oldurduğu siyah bir leke vardır.' Adam yanlarına meclise geldiği zaman, Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem ona: 'Sen mecliste durduğun zaman, bu mecliste benden iyisi yoktur dedin mi?' diye sordu.
Adam: 'Evet' dedi ve oradan ayrılarak mescide gitti ayaklan ile bir çizgi çizip topuklarını aynı hizaya getirip namaza durdu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
'İçinizde bu adamı hanginiz öldürecek?' Ebû Bekr: 'Ben' dedi ve gitti. Geri dönünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Adamı öldürdün mü?'
'Öldürmek için gittim, namaz kılarken gördüm, çekindim, geri döndüm' dedi. Bunun üzerine: 'Hanginiz kalkıp gidip, adamı öldürecek?' diye sorunca Ömer: 'Ben' dedi. Hemen kılıcını alıp gitti, ancak geri dönüp geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Adamı öldürdün mü?' diye sorunca, 'Öldürmek için gittim, namaz kılarken görünce, çekindim ve geri geldim' dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine sordu: 'Bu adamı gidip kim öldürecek?' Ali radiyallahu anh: 'Ben ey Allah'ın Resulü!' dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de: 'Onu ancak sen öldürebilirsin, tabi ona erişebilir sen' dedi. Ali gitti; fakat adamı bulamadı, geri dönüp geldi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu: 'Adamı Öldürdün mü?'
'Nereye kaybolduğunu bilemedim' diye cevap verince, şöyle buyurdu: 'İste ümmetimin içinde ilk çıkan boynuz budur. Eğer onu öldürseydin, ümmetimde iki kişi bile ihtilâfa
düşmezdi'." |Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle]
9854- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"İbnü'z-Zübeyr'in fitnesi sırasında iki adam ona (İbn Ömer'e) şöyle dedi:

'Halk işte gördüklerini yaptı. Sen Ömer'in oğlu ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabîsisin. Dışarı çıkmana mani olan şey nedir?'
'Allah, müslüman kanını dökmeyi haram etmiştir.' diye cevap verdi.
'Allah: 'Fitne kalmayıncaya kadar onları öldürün!' (Bakara, 193) buyurmadı mı?' deyince İbn Ömer: 'Biz fitne kalmayıncaya, dinin hepsi Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaştık. Ama siz şimdi fitne koparmak ve dînin Allah'tan başkasının olması için harp etmek istiyorsunuz.' diye cevap verdi." [Buhârî.|
9855- Ebû Nevfel radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin ez-Zübeyr'i Akabetü'1-Me-dîhe denilen yerde asılmış vaziyette gördüm. Kureyş ve ürsanlar onun yanından geçiyorlardı. Nihayet Abdullah bin Ömer de geçerken ona karşı durup şöyle dedi: '-üç kere — Esse-lâmu aleyke ey Ebâ Hubeyb!' Ben seni bundan alıkoymuştum. Çünkü senin çok oruç tuttuğunu, çok gece namazı kıldığını ve akraba ile çok ilgilendiğini biliyordum. Vallahi en kötüsü sen olan bir ümmet mutlaka en hayırlı ümmettir.'
Sonra geçip gitti. Haccâc'a, İbn Ömer'in bu davranış ve sözü ulaşınca, İbnü'z-Zübeyr'e birini gönderdi, asılı bulunduğu yerinden onu indirdip, yahudi kabristanına koydurdu. Sonra Ebû Bekr'in kızı ve onun annesi olan Esmâ'ya haber gönderdi. Fakat kadın ona gitmedi.
Ona tekrar elçi gönderdi ve: 'Ya kendi ayaklan ile gelecek ya da onu saçlarından tu-lup sürükleyecek birini göndereceğim' dedi. Yine gitmedi ve 'Beni saçımdan tutup sürükleyecek olan birini göndersin de görelim' dedi.
Haccâc: 'Getirin benim teçhizatımı!' dedi. Pabuçlarını giydiği gibi hızlı adımlarla ona varıp yanına girdi ve sordu: 'Allah'ın düşmanına (İbnü'z-Zübeyr'e) olan davranışımı nasıl buldun?'
Kadın cevap verdi:
'Nasıl olacak; sen onun dünyasını ifsad ettin, o da senin âhiretini. Bir de sen onun için: 'Ey iki kuşaklı kadının oğlu!' dediğini duydum. Ben vallahi iki kuşaklı kadınım. Kuşağımın biri ile babamın (Ebû Bekr'in) ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn yemeklerini hayvanlardan korumak için (bir yere) asardım. Ötekisi de her kadının ihtiyaç duyduğu kuşağımdır. Sana şunu da hatırlatayım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize; 'Sakîf te bir yalancı ve bir de zâlimin olaca-
ğını anlatmıştı. Yalancıyı gördük. Zâlime gelince, onun da senden başkası olacağını zannetmiyorum. '
-Râvi- dedi ki: Haccâc, ona hiç cevab vermeden kalkıp gitti. " [Müslim. |
Rezîn şunu ilave etti: (Haccâc) dedi ki: "Ona haber vermek (uyarmak) için girdim, fakat o bana haber verdi (beni uyardı)."
9856- Saîd bin Amr bin Saîd bin el-Âs ra-diyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn mescidinde Mervân ve Ebû Hureyre İle beraberdim.
Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini duydum: 'Kendisi fıtraten doğru sözlü (Sâdık) ve Allah tarafından doğruluğu tasdik olunan (Mes-dûk)'ten şöyle buyurduğunu işittim:
'Ümmetimin helaki Kuveyt'ten iiçbeş gencin elindedir.' Mervân dedi ki: '(Allah'ın laneti) o gençler üzerine olsun!' Ebû Hureyre dedi ki: 'İstersen falanoğullan, falan oğulları diye isimlerini söyleyebilirim." |Buhârî.|
9857- Zübeyr bin Adiyy radiyallahu anh'dan:
"Enes'in yanına girdik; Haccâc'dan çektiklerimizi ona şikâyet ettik. Bize şöyle dedi: 'Sabredin; Rabbinize kavuşuncaya kadar her gelen gün geçenden sizin için daha kötü olacaktır. Ben bunu bizzat Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum.'"
[Buhârî ile Tirmizî.]
9858- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakif'te bir yalancı ve bir zâlim olacaktır."
[Tirmizî.] Tirmizî dedi ki: "el-Muhtâr bin Ebî Ubeyd'in yalancı, Haccâc'm da zâlim olduğu söylenir."
9859- Hişâm bin Hassan radiyallahu anh'dan:
"Haccâc'ın işkence ederek öldürdüğü kimseler sayıldı; tam yüz yirmi bin olarak bulundu." [Tirmizî.]
9860- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'-dan:
"Birinci fitne olan Osman'ın öldürülüşü oldu; Bedir ashabından hiç kimse kalmadı. Sonra ikinci fitne olan el-Harre vukua geldi. Hudeybiye ashabından kimse kalmadı. Sonra üçüncü fitne meydana geldi, insanlarda akıl ve güç oldkça ortadan kalkmayacak." |Buhârî.|
9861- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sayın bakalım kaç kimse islâm'ı telaffuz edebiliyor?"
Dedik ki: "Biz altı yediyüz kişiyiz. Hâlâ hakkımızda korku ve endişe içinde misin?" Şöyle buyurdu:
"Kim bilir, sizler büyük bir belaya uğrayacaksınız, şimdiden bunu bilemezsiniz." Hakikaten de büyük bir belaya uğradık, hatta içimizden namazı gizli kılmaya mecbur olanlar Oldu. [Buhârîile Müslim.)
9862- Halef bin Havşeb radiyallahu anh'dan:
"(Selef) Fitne zamanlarında (İmru'ul-Kays'in) şu beyitlerini terennüm etmekten hoşlanırlardı:
'Harbin başlangıcı, her câhil erkeğe süslenip koşan genç kız gibi olur.
Başlayıp iyice kızışınca, o kocamış ve kocası olmaksızın geri döner.
Saçlarına beyaz karışmış, rengi solmuş, koklanmaz ve öpülmez hale dönüşmüş olur.'"
[Buhârî.]
9863- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
eşi Ümmü Seleme'nin kardeşinin bir çocuğu oldu, adını Velîd koydular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Ona Firavunlarınızın ismini koydunuz. Bu ümmet içinde adına Velîd denilen bir adam olacak, o bu ümmete karşı Firavım'un ümmetine karsı olan şiddetinden daha şedîd olacaktır.'" [Ahmed.]
9864- Ebû İshâk radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'e dedim ki:
'Muhtar kendisine vahiy geldiğini iddia ediyor.'
'Doğru söylemiş. Zira şeytanlar da dostlarına vahy ederler' dedi.
|Taberânî Mu'cemu'l-Evsat'ta.l

TAHRİC
==========
9764- Bu hadisi Ebû Dâvud (4341), Tirmizî (3058) ve İbn Mâce (4014), İbnu'l-Mübârek an Utbe b. e. Hakîm an Amr b. Câriye el-Lahmî an Ebî Umeyye eş-Şa'bânî an Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
9765- Bu hadisi Tirmizî (2267), İbr. b. Ya'k?b an Nuaym b. Hammâd an Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi

ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9766- Bu hadisi Buhârî (salât 88, I, 123), Hâmid b. Ömer an Bişr an Âsım b. Muh. an Vâkıd b. Muh. an ebîhî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Bunu Ebû Dâvud (4342) ve İbn Mâce (3957), Umâre b. Amr an İbn Amr tarikiyle tahrîc ettiler.
9767- Bu hadisi Ebû Dâvud (4261) ve İbn Mâce (3958), Hammâd b. Zeyd an Ebî İmrân el-Cevnî ani'l-Muşaas b. Tarîf an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9768- Bu hadisi Tirmizî (2203) ve İbn Mâce (3960), Abdullah b. Ubeyd an Udeyse binti Uhbân b. Sayfî an ebîhâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9769- Bu hadisi Ebû Dâvud (4259) ve Tirmizî (2204), Muh. b. Cuhâde an Abdirrahman b. Servân an Hüzeyl b. Şurahbîl an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9770- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4262), İbn Fâris an Affân an Abdilvâhid b. Ziyâd an Âsım el-Ahval an Ebî Kebşe an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
9771- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 177; fiten 9/1-2, VIII, 92) ve Müslim (fiten 10-2, s. 2211-2), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve-Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9772- Bu hadisi Mâlik (istîzân 16, s. 970), Buhârî (îmân 12, I, 10; bed'ul-halk 15, IV, 97; rikâk 34, VII, 188; fiten 14/2, VIII, 94), Ebû Dâvud (4267) ve (Nesâî (îmân 30, VIII, 123-4), Mâlik an Abdirrahman b. Abdillah b. Abdirrahman b. e. Sa'sa' an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9773- Bu hadisi Tirmizî (2177), İmrân b. Mûsâ an Abdilvâris b. Saîd an Muh. b. Cuhâde an raculin an Tâvus an Ümmi Mâlik senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9774- Bu hadisi Buhârî (fiten 20/2, VIII, 99), İbnü'l-Medînî an Süfyân an Amr b. Dinâr an Muh. b. Alî senedi ile tahrîc etti.
9775- Bu hadisi Ebû Dâvud (4663), el-Hasan b. Alî an Yezîd an Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
9776- Bu hadisi Müslim (fiten 130, s. 2268) ve Tirmizî (2201), Hammâd b. Zeyd ani'l-Muallâ b. Zeyd an Muâviye b. Kurre an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9777- Bu hadisi Ebû Dâvud (4263), İbr. b. el-Hasan al-Massîsî an Haccâc b. Muh. ani'l-Leys b. Sa'd an Muâviye b. Sâlih an Abdirrahman b. Cübeyr an ebîhî ani'l-Mikdâd senedi ile tahrîc etti.
9778-9779- Bu hadisi Buhârî (fiten 14/1, VIII, 94), Müslim (imâret 82, s. 1486) ve Nesâî (bey'at 23, VII, 151-2), Kuteybe an Hâtim b. İsmaîl an Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9780- Bu hadisi Ebû Dâvud (4249), İbn Fâris an Ubeydillah b. Mûsâ an Şeybân ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9781- Bu hadisi Ebû Dâvud (4277), Müsedded an Ebî'l-Ahvas an Mansûr an Hilâl b. Yesâf an Saîd b. Zeyd senedi ile tahrîc etti.
9782- Bu hadisi İbn Mâce (4058), Yezîd er-Rakâşî ve Ebû Maan an Enes (ayrı ayrı) asl-ı senedi ile tahrîc etti. Sindî, her iki senedi hakkında zayıf hükmü verdi.
9783- Bu hadisi Müslim (fiten 55-6, s. 2231-2), Ebû Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9784- Bu hadisi Ebû Dâvud (4265-6) ve Tirmizî (2178), el-Leys an Tâvus an Ziyâd el-A'cem an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9785- Bu hadisi Buhârî (fad. el-Medîne 8, II, 222; mazâlim 25/1, III, 103; manâkıb 25, IV, 176) ve Müslim (fiten 9, s. 2211), ez-Zührî an Urve an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9786- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 50/4, IV, 144; i'tisâm 14/2, VIII, 151) ve Müslim (ilm 6, s. 2054), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9787- Bu hadisi Müslim (fiten 52, s. 2230), Hâlid b. el-Hâris an Abdilhamîd b. Ca'fer ani'l-Esved b. el-Alâ an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9788- Bu hadisi Ebû Dâvud (4264), Abdülmelik b. Şuayb an İbn Vehb ani'l-Leys an Yahyâ b. Saîd an Hâlid b. e. İmrân an Abdirrahman b. el-Beylemânî an Abdirrahman b. Hurmuz an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9789- Bu hadisi Tirmizî (2261), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve birinci senedi hakkında "garîb" hükmü verdi.
9790- Bu hadisi Ebû Dâvud (4611), Yezîd b. Hâlid b. Yezîd ani'l-Leys an Ukayl ani'z-Zührî an Ebî İdrîs an Yezîd b. Umeyre an Muâz senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
9791- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 178; fiten 11, VIII, 92-3) ve Müslim (imâret 51, s. 1475), el-Velîd b. Müslim an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir an Busr b. Ubeydillah an Ebî İdrîs an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud (4244-5), Nasr b. Âsım an Hâlid b. Hâlid el-Yeşkerî an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9792- Bu rivâyeti Müslim (imâret 52, s. 1476), Yahyâ b. Hassân an Muâviye b. Sellâm an Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
9793- Bu hadisi Müslim (imâret 47, s. 1472-3), Ebû Dâvud (4248) ve İbn Mâce (3956), el-A'meş an Zeyd b. Vehb an Abdirrahman b. Abdirrabbilka'be an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9794- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 66-7, s. 2167), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9795- Bu hadisi Buhârî (fiten 7/2, VIII, 90), Müslim (îmân 163, s. 98) ve Tirmizî (1459), Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9796- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 26/1-2, VII, 117), İbn Tâvus an ebîhî an İbni'z-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9797- Bu hadisi Müslim (imâret 57, s. 1478) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 28/2, VII, 123), Ebû Miclez an Cündeb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9798- Bu hadisi Müslim (mukaddime bâb 5, s. 20), Seleme b. Şebîb ani'l-Humeydî an Süfyân senedi ile tahrîc etti.
9799- Bu hadisi Buhârî (fiten 16/1, 2, VIII, 95; menâkıb 5/3, IV, 157) ve Müslim (fiten 45-49, s. 2228-9), Sâlim ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9800- Bu rivayeti Mâlik (isti'zân 29, s. 975) ve Buhârî (istiskâ 27/2, II, 22-3; fiten 16/3, VIII, 95), Abdullah b. Dînâr ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9801- Bu rivayeti Müslim (fiten 50, s. 2229), İbn Fudayl an ebîhî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9802- Bu hadisi Buhârî (diyât 2, VIII, 37; fiten 10/1-2, VIII, 92), Müslim (fiten 14-6, s. 2213-4), Ebû Dâvud (4268) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 29, VII, 125), el-Ahnef b. Kays el-Hasan Rib'î an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9803- Bu hadisi Buhârî (edeb 44, VII, 84; fiten 8, VIII, 91), Müslim (îmân 116, s. 81), Tirmizî (2634-5) ve Nesâî (tahrimu'd-dem 27, VII, 132), Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd ve Ebû Vâîl an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9804- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77, V, 126; diyât 2, VIII, 35-6; fiten 8, VIII, 91), Müslim (îmân 119-20, s. 82), Ebû Dâvud (4686) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 28/10, VII, 126), Vâkıd b. Muh. b. Zeyd an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9805- Bu hadisi Ebû Dâvud (4260), Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî an Ebî Avâne an Rakabe b. Maskale an Avn b. e. Cuhayfe an Abdirrahman b. Semure an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9806- Ezberi bozuk sözkonusu râvi el-Mes'ûdî'dir (Mecma' VII, 220).
9807- Bu hadisi Ahmed (VI, 428), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an İbn e. Hüseyn an Enes an Ümmi Habîbe senedi ile tahrîc etti.
9808- Râvilerinden el-Heysem b. Hâlid el-Massîsî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 325).
9809- Râvilerinden Abdurrahman b. Müferrâ ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 327).
9810- Bu hadisi İbn Mâce (4049), Alî b. Muh. an Ebî Muâviye an Ebî Mâlik el-Eşcaî an Rib'î b. Hirâş an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
Sindî, isnâdının sahîh olduğunu, râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
9811- Bu hadisi Taberânî birkaç isnâdla tahrîc etmiştir ki, bunlardan en makbul olanın isnâdında müdellis bir râvi olan İbn İshâk yer almıştır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 330).
9812-9813- Bu hadisi Buhârî (zekât 23, II, 119; savm 3, II, 226; menâkıb 25, IV, 174; fiten 17, VIII, 96), Müslim (îmân 231, s. 128-30) ve Tirmizî (2258), Rib'î an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9814- Bu hadisi Ebû Dâvud (4242), Yahyâ b. Osmân el-Hımsî an Ebî'l-Muğîre an Abdillah b. Sâlim ani'l-Alâ b. Utbe an Umeyr b. Hânî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9815- Bu hadisi Ebû Dâvud (4306), İbn Fâris an Abdissamed b. Abdilvâris an ebîhî an Saîd b. Cumhân an Müslim b. e. Bekre an ebîhî senedi

ile tahrîc etti.
9816-9817- Bu hadisi Ebû Dâvud (4292-3), Hassân b. Atiyye an Hâlid b. Mu'dân an Cübeyr b. Nüfeyr an Zî Mihber asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9818-9819- Bu hadisi Ebû Dâvud (4286-8), Katâde an Ebî'l-Halîl Sâlih an Abdillah b. el-Hâris an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9820- Bu hadisi Ebû Dâvud (4297), Abdurrahman b. İbr. ed-Dimeşkî an Bişr b. Bekr an İbn Câbir an Ebî Abdisselâm an Sevbân senedi ile tahrîc etti.
9821- Bu hadisi Müslim (fiten 22, s. 2216), Harmale an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Ebî İdrîs an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
9822- Bu hadisi Ebû Dâvud (4243), İbn Fâris an İbn e. Meryem an İbn Ferrûh an Usâme b. Zeyd an ibnin li-Kabîsâ b. Z?eyb an ebîhî an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
9823- Bu hadisi Ebû Dâvud (4250), İbn Vehb an Cerîr b. Hâzım an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9824- Bu hadisi Buhârî (eşribe 6, VI, 243), Hişâm b. Ammâr an Sadaka b. Hâlid an İbn Câbir an Atiyye b. Kays an Abdirrahman b. Ganem an Ebî Mâlik senedi ile tahrîc etti.
9825- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 30, IV, 220; fiten 18, VIII, 97), Ebû Vâil ve Abdullah b. Ziyâd an Ammâr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9826-9827- Bu hadisi Buhârî (fiten 18/3-4, VIII, 98), Ebû Vâil Şakîk b. Seleme'den tahrîc etti.
9828- Bu hadisi Ebû Dâvud (4666), İsm. b. İbr. el-Hüzelî an İbn Uleyye an Yûnus ani'l-Hasan an Kays b. Abbâd senedi ile tahrîc etti.
9829- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 234).
Bu rivayeti Ahmed (VI, 393), Hüseyn b. Muh. ani'l-Fadl b. Sül. an Muh. b. e. Yahyâ an Ebî Esmâ mevlâ Benî Ca'fer an Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etti.
9830- Bu hadisi Ahmed (VI, 97), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an İsm. b. e. Hâlid an Kays senedi ile tahrîc etti
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 234).
9831- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 234).
9832- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 236).
9833- Râvilerinden İsmaîl b. Ömer el-Becelî zayıftır (Mecma` VII, 236).
9834- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 29, V, 48), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9835- Bezzâr'ın iki isnâdından birinin râvileri, İbn Hibbân'a göre güvenilir birisi olan er-Rebî' b. Saîd dışındakileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 238).
9836- Tahrîc ettiği birkaç senedden birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 242).
9837- Kimliği belirsiz râvi dışındakiler güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 243).
9838- Bu hadisi Ahmed (IV, 199), Abdürrezzâk an Ma'mer an Tâvus an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an ebîhî an Amr b. el-Âs senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma VII, 244).
9839- Bu hadisi İbn Mâce (173), Ebû Bekr b. e. Şeybe an İshâk el-Ezrâk ani'l-A'meş an İbn e. Evfâ senedi ile tahrîc etti.
Sindî isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir. "Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak el-A'meş ile sahâbî arasında kopukluk vardır."
9840- Bu hadisi Müslim (zekât 156, s. 748-9) ve Ebû Dâvud (4768), Abdürrezzâk an Abdilmelik b. e. Sül. an Seleme b. Küheyl an Zeyd b. Vehb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9841- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4769-70) iki ayrı metin parçası olarak Ebû'l-Vadî' ve Ebû Meryem an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
9842- Bu hadisi Müslim (zekât 157, s. 749), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. el-Eşacc an Busr b. Saîd an Ubeydillah senedi ile tahrîc etti.
9843- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 36, VI, 114-5, menâkıb 25, IV, 179; istitâbetü'l-mürteddîn 6, VIII, 51-52), Müslim (zekât 154, s. 746-7), Ebû Dâvud (4767) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 26, VII, 119), el-A'meş an Hayseme an Süveyd b. Gafele an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9844- Bu rivayetlerin lafızları 9851'e kadar Müslim'e aittir. İlk rivayeti Mâlik (kur'ân 10, s. 214-5), Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 36, VI, 115; istitâbetu'l-mürteddîn 6, VIII, 52) ve Müslim (zekât 147, s. 743), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an Ebî Seleme (ve-Atâ b. Yesâr) an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9845-9847- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 178-9; edeb 95, VII, 111; istitâbe 7, VIII, 52) ve Müslim (zekât 148, s. 744-5), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9848- Bu rivayeti Müslim (zekât 143, s. 741-2), Ebû Dâvud (4764) ve Nesâî (zekât 79/1, V, 87-8; tahrîmu'd-dem 26/3, VIII, 118), Saîd b. Mesr?k an Abdirrahman b. e. Nuam an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9849-9850- Bu rivayetleri Müslim (zekât 144-5, s. 742-3), Umâre b. el-Ka'kâ' an Abdirrahman b. e. Nuam an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9851- Bu rivayeti Müslim (zekât 149, s. 745), Muh. b. el-Müsennâ an İbn e. Adî an Sül. an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
9852- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 26/4, VII, 119-20), Muh. b. Ma'mer ani't-Tayâlisî an Hammâd b. Seleme ani'l-Ezrâk b. Kays an Şerîk b. Şihâb an Ebî Berze senedi ile tahrîc etti.
9853- Bu hadis çoğunluğa göre zayıf, birkaç kişiye göre de azıcık mevsûk olan bir râvi olan Yezîd b. Ebân er-Rakâşî rivayet etmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir.
9854- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 30/1, V, 157), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9855- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 229, s. 1971-2), Ukbe bin Mukrim an Ya'k?b b. İshâk ani'l-Esved b. Şeybân an Ebî Nevfel senedi ile tahrîc etti.
9856- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 178; fiten 3, VIII, 88), Amr b. Yahyâ b. Saîd b. Amr b. Saîd an ceddihî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9857- Bu hadisi Buhârî (fiten 6, VIII, 89-90) ve Tirmizî (2206), es-Sevrî ani'z-Zübeyr b. Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9858- Bu hadisi Tirmizî (2220, 3944), Şerîk an Abdillah b. Âsım an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9859- Bu hadisi Tirmizî (2220), Sül. b. Selm ani'n-Nadr b. Şumeyl an Hişâm b. Hassân senedi ile tahrîc etti.
9860- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 12, V, 20), el-Leys an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb muallak senedi ile tahrîc etti.
9861- Bu hadisi Buhârî (cihâd 181, IV, 33-4) ve Müslim (îmân 235, s. 131-2), el-A'meş an Şakîk an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9862- Bu hadisi Buhârî (fiten 17, VIII, 95-6), İbn Uyeyne an Halef muallak senedi ile tahrîc etti.
9863- Bu hadisi Ahmed (I, 18), Ebû'l-Muğîre an İbn Ayyâş ani'l-Evzâî ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 313).
9864- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 333).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FİTNELER BAHSİ

(3 Hadistir)

495/1 İbn Ömer'in şöyfe dediği riayet edildi: Resûlulîah sallaiiahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Ümmetime kiline çeken, bilsin ki, cehennemin yedi kapısı vardır, ve bunlardan bir tanesi de kılınç çekene aittir.»

496/2 Ebû Cülâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Benr Abdullah eş-Şeybânî'nin büyük bir sözünü işitenlerden biriydim. Onu alarak yolda boynuna vura vura Hz. Ali'ye getirdik.
(Küfe mescidi'nin) geniş avlusunda, Hz. Ali'yi ayak ayak üstüne atmış sırt üstü yatar, bulduk.
Hz. Ali, ondarr, ne gibi sözler1 söylediğini sordu. O da sözünü söyledi. Hz.Ali:
«— Şu sözü, Allah'tan mı, O'nun kitabından mı yoksa O'nun Elçisinden mi aktarmaktasın?»»
Adam:
« Hayır!..»
Hz.Ali:
Ya nereden?..."
Adam: '
« Kendimden..
« Sen bu sözü, Allah'tan veya Kitabından yahut Elçisinden aktardı ğını söyleseydin, boynunu vururdum. Benden nakletiğini söyieseydin, sa na ceza olarak işkence yapardım, çünkü yalancı olacaktın. Ama, ben Allah'ın elçisinden duydum ki:
« Kıyamet saatinden önce otuz tane yalancı (peygamber! türeye-cekti.» İşte sen onlardansın.»

(a) Bir rivayette, Ebû Cülâs şöyle dedi:
Abdullah eş-Şeybânînin bir büyük sözünü işitenler içersinde ben de vardım. Onu Hz. Ali radiyaliahü anhaya getirdik.
(Küfe mescidinin) geniş avlusunda onu ayak ayak üstüne atmış arka üstü yatar bulduk.
Abdullah'tan konuşmasını istedi, o da konuştu.
Hz. Ali: « Bu sözü, Allah'tan mı. Kitab'ından mı yoksa Elçisinden mi nakl ediyorsun?»
Adam: «Hayır!»
Hz. Ali: «Ya kimden...?» Adam: Kendimden... >*
Hz. Ali: « Sen, Allah'tan veya Kitab'ından, yahut Elçisinden naklettiğin; söyleseydin boynunu vururdum. Benden nakletmiş olduğunu söyieseydin, yalancı olacaktın ki ceza olarak sana işkerrce ederdim. Ama, ben Hz. Peygamber'den duydum ki,
«Kıyamet saatinden önce otuz tane yalancı (Peygamber) türeyecek-tir. İşte sen onlardansın.»

497/3 Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Bir zaman gelecek, insanlar mezarlığa sık sık gidip, kabirler üzeri-n-e kapanarak:
«Ah! şu mezar benim olmasını ne kadar isterdim!...» diyecekler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber'den soruldu:
«— Ey Allah'ın Resulü! Naşı! olur?!...»
Hz. Peygamber :cevap verdi:
«— Zamanın maddî, manevî ızdiraplarla dolu olması; belâ, musibet ve fitnelerin çok olması sebebiyle olur...»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FİTNELER, HEVALAR VE İHTİLAFLAR BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
FİTNE:
KİŞİNİN FİTNESİ:
İÇTİMÂÎ KARGAŞA (ANARŞİ) OLARAK FİTNE:
FESAD:
HERC:
HERÇTEN MURAD ANARŞİDİR:
FİTNEYİ İHBAR:
FİTNE PATLAK VERİNCE YAPILACAK TAVSİYE
1- Fitnede Sabır:
2- Fitnecileri Yalnız Bırakmak:
3- Uzlet:
4- Öldürmektense Ölmeyi Tercih Etmek:
5- Dilini Tutmak:
6- Kalben Kerahet
7- Mal Ve Evlatça Hiffet
8- Silah Edinmemek:
ZAMANLA VUKÛA GELECEK FİTNE VE HEVÂLARDAN ZİKREDİLENLER
UMUMÎ AÇIKLAMA
FİTNENİN ÇEŞİTLERİ:
DECCAL FİTNESİ:
DEVLETE İSYAN:
1- Bugat:
2- Kutta-ı Tarik (Yol Kesenler):
3- Kutta-ı Tarik Mesabesinde Olanlar:
4- Havariç:
* İSMİ ZİKREDİLEN FİTNELER
1- Mehdi Meselesi:
2- Ebdal Meselesi:
Sonuç:
3- Asaib Meselesi:
* İSMEN ZİKREDİLMEYEN FİTNELER
FİTNENİN VASIFLARI:
1- Fitne Yavaş Gelişir
2- Fitne Bir Kere Çıktı Mı Sonu Gelmez
3- Giren Çıkamaz
4- Fitne , Fikrî Gruplaşmadır
5- Yalan Artar
6- Gerçeklerin İstismarı
7- Herkes Kendi Görüşünü Beğenir
8- Cehalet Artar
9- Şaşkınlık
10- Din-Sultan Ayrılığı:
11- Din Lafta Kalır
12- Dinin Tatbikatı Zorlaşır
13- İrtidat Artar
14- Zenginlik Artar
15- Cimrilik Artar:
16- Asiller Öldürülür, Meydan Adilere Kalır
17- Fitnede Gençler Rol Oynar
18- Katl (Öldürme) Vakaları Artar
19- Teşkilatlar Adına Öldürme
20- Emniyet Ve Güven Kalmaz:
21- Ölüm Aranır:
22- Ganimet (Devlet Malı) Helal Addedilir:
23- Fitnenin Girmedigi Ev Kalmaz:
ASABİYET VE EHVA
FİTNELERİN GELDİĞİ CİHET VE FİTNELERİN ÇIKTIĞI KİMSELER
MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE SAVAŞLARI
SAHABE VE TÂBİÎN ARASINDA ÇIKAN KAVGA VE İHTİLAFLAR
* HZ. OSMAN'IN ŞEHİD EDİLMESİ
* CEMEL VAKASI
* HARİCÎLER
* HAKEMEYN HÂDİSESİ VE YEZİD İBNU MUAVİYE'YE BİAT VAKASI
* HAKEMEYN HÂDİSESİ VE HARİÎİLER
* İBNU'Z-ZÜBEYR DEVRİ
* HACCAC
* BENÎ MERVAN
* SAHABE VE FİTNE HAREKETLERİ
Fitnede Sahabe'nin Tutumu
1- Fitne Hâdiselerini Sahabeler Çıkarmadı
2- Sahabeler Fitneye Katılmadı:
Cemel Vakası:
Fitneye Karışan Sahabeler:
3- Ashab'ın Katıldıgı Fitneler Üzerine Birkaç Mütalaa:
Sahabelerde Ölçü:
Sahabeler Arasındaki Muharebelerin Mahiyeti Ve Hikmeti

FİTNELER, HEVALAR VE İHTİLAFLAR BÖLÜMÜ

(Bu bölümde altı fasıl vardır.)

BİRİNCİ FASIL

FİTNE PATLAK VERİNCE YAPILACAK TAVSİYE

*

İKİNCİ FASIL

ZAMAN İÇİNDE ÇIKACAK FİTNELERDEN ZİKRİ GEÇENLER

*

İSMİ GEÇEN FİTNELER

*

İSMİ GEÇMEYEN FİTNELER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ASABİYYE VE EHVA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

FİTNENİN GELECEGİ CİHET VE FİTNEYİ ÇIKARACAKLAR

*

BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE SAVAŞLARI

*

ALTINCI FASIL

SAHABE VE TABİİN ARASINDA ÇIKAN KAVGA VE İHTİLAFLAR

*

HZ. OSMAN'IN ŞEHİD EDİLMESİ

*

CEMEL VAK'ASI

*

HARİCİLER

*

HAKEMEYN HADİSESİ VE YEZİD İBNU MUAVİYE'YE BİAT

*

İBNU'Z-ZÜBEYR DEVRİ

*

HACCAC

*

BENÎ MERVAN

FİTNELER, HEVALAR VE İHTİLAFLAR BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Fitne, insanlık tarihinin, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)' den sonra kıyametin kopmasına kadar geçecek zaman içerisinde en bariz kaderlerinden biri olduğu için Resûlullah pek çok hadisleriyle uyarıda bulunmuştur. Hadis kitaplarında mutlaka yer alan bölümlerden biri Kitabu'lfiten'dir. Ebu'l-Fida İbnu Kesir, bu hadisleri en-Nihaye ev el-Fiten ve'l-Melahim adlı bir kitapta toplamıştır.[1] Zamanımız, hadislerde haber verilen bütün fitnelerin yaşandığı bir devredir. Çünkü fitneyi kısaca dahilî kargaşa olarak anlarsak, artık İslam âlemi dış oyunların tuzağına düşerek, cihad mânasında, küffara karşı savaş dönemini hemen hemen kapamış, Müslümanların birbirleriyle kavgasına dönüşen dahilî kargaşalar vetiresine girmiştir. Şu halde, fitne nedir ve ne değildir, fitne sırasında takip edilecek tavır hususunda ne gibi İlahi düsturlar varid olmuştur? bilmek her zamankinden daha büyük, daha zaruri bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu sebeple, bu bölümde açıklamaları biraz daha geniş tutacağız.[2]

FİTNE:

Din alimlerince, dinimize umumiyetle sınama ve imtihan olarak aktarılan bu kelime aslında altın ve gümüşü, yabancı maddelerden temizleyip saf olarak elde etmek için ateşe sokup eritmeye denmiştir. İyiliği ve kötülüğü belli olmak için insana edilen muamele ve ibtilaya da bu asıldan alınmış olarak fitne denir. Kelime zamanla çok daha geniş mânalar kazanarak iptila, imtihan, tecrübe mânalarına, insanın ateşe atılıp azap edilmesi vs. mânalarına da kullanılmıştır.
İbnu'l-Arabî bu kelimenin "tecrübe" (ihtibar), mihnet, mal, evlad, küfür, insanların fikir ayrılıklarına düşmeleri, ateşte yakmak gibi çeşitli mânalara geldiğini belirtir.
Fitne kelimesinin, gerek Kur'an'da gerekse hadislerde, söylenenlere ilaveten günah, saptırma, sapıtma, cünun (delilik) rezalet (faziha), insanların birbirlerini öldürmesi, katl, ateşte yakarak azab vermek gibi çok değişik mânalarda kullanıldığı muteber kaynaklarda şahitleriyle belirtilir. Aliyyü'l-Kârî, bozuk akideye de fitne dendiğini ayrıca belirtir.
Hülasa bu kelime, lügat açısından bidayette, tecrübe ve mihnet mânalarını taşıdı ise de, zamanla her çeşit fena ve mekruh şeye ıtlak edilmiştir.
Bu kelime üzerine İmam Birgivî'nin kaydettiği açıklama, onun ifade ettiği mânanın genişliğini daha iyi gösterir. Der ki: "Fitne, insanları meşru bir faide olmaksızın ızdıraba, ihtilale, ihtilafa, mihnet ve belaya düşürmektir. Kalbin afetlerinin 48'incisidir. Cemaat imamının namazı uzatması, halka anlayamayacağı çapraşık ve kapalı dil ile hitap etmesi fitnelerdendir.
"Fitne kelimesinin buraya kadar sayılan mânaların birçoğuna delalet ettiğini Kur'an-ı Kerim'de görmekteyiz, mesela:[3]
Saptırma: "İşte kalplerinde eğrilik bulunanlar, sırf fitne aramak (ötekini berikini saptırmak) için (Kur'an'ın) müteşabih âyetlerine tabi olurlar" (Âl-i İmran 7, İsra 73).[4]
İmtihan: "Biz onlardan (insanlardan) kimini kimi ile.. işte böyle imtihan ettik" (En'am 53. Ayrıca Bak. Taha 85; Sâd 34, Ankebut 3.)[5]
AZAB: "Davud sandı ki, biz kendisine bir azab hazırladık..." (Sad 24)[6]
Yakmak: "Mü'minler, münafiklara: "...Siz kendinizi kendiniz yaktınız" derler" (Hadid 14).[7]
İşkence: "Rabbin, işkence edildikten sonra hicret edip sonra cihad ve sabır edenlerin lehindedir" (Nahl 110).[8]
Fenalık Yapmak: "Kafirlerin size fenalık yapmalarından korkuyorsanız..." (Nisa 101).[9]
Belaya Uğratmak: "Hakikat, erkek mü'minlerle kadın mü'minleri belaya uğratanlar..." (Bürûc 10).[10]
Delilik: "Delilik hanginizde imiş?" (Kalem 6).[11]
Şirk Ve Tefrika: "Fitneden yani (şirk ve tefrikadan) eser kalmayıncaya din de (şunun bunun değil, yalnız) Allah'ın (dini tanınmış) oluncaya kadar onlarla savaşın..." (Bakara 193).[12]
Kargaşa (Ölümü Temenni Ettiren Hal): "Onları (size harp açanları) nerede bulursanız öldürün, onları, sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) çıkarın. Fitne (ölümü temenni ettiren hal) katilden beterdir" (Bakara 191).[13]
İman Zayıflığı-Küfür: "Kafir olanlar bile birbirlerinin yardımcılarıdır, eğer siz bunu yapmazsanız, yeryüzünde bir fitne (iman zayıflığı, küfür) ve büyük bir fesad olur" (Enfal 73).[14]
İsyan-Muhalefet: "Onlardan kimi de: "...Bana izin ver, beni fitneye (isyana, muhalefete) düşürme" diyecektir. Haberin olsun ki, onlar zaten fitne çukuruna düşmüşlerdir" (Tevbe 49).[15]

KİŞİNİN FİTNESİ:

Fitne kelimesinin taşıdığı bu çeşitli mânalar, aslında, birbirinden tamamen uzak değildir. Birçoğu birbirine yakındır ve ebedî bir hayat içinde ve tekamülden geçmek üzere yaratılmış bulunan insanın imtihanında düğümlenmektedir. Yani insan bir imtihan için yaratılmıştır (Mülk 2). O, çeşitli şekillerde, hayırlaşerle (Enbiya 35); bollukladarlıkla, hastalıklasağlıkla (Bakara 155), dünyevî derece ve nimetlerde üstünlük ve alçaklıkla (En'am 165) vs. imtihan edilmektedir. Maruz kaldığı imtihanların hepsi, Kur'an ve hadisin dilinde "fitne"dir, yani imtihandır. "(Ey iman edenler) mallarınız, evladlarınız herhalde sizin için bir fitnedir (imtihandır) ..." (Tegâbün, 15). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de şöyle buyurur: "Kişinin fitnesi, ailesinde, malında, nefsinde, çocuğunda ve komşusundadır. Bu fitneyi, oruç, namaz, sadaka, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker (yani iyiliği emir, kötülükten men etmek) yollarıyla örter (telafi eder)."
Burada fitne olarak tavsif edilen mal, nefis, evlad gibi şeyler diğer hadislerde düşman ve hatta en büyük düşman olarak tavsif edilir: "Öldürdüğün takdirde, senin için bir nur olan, seni öldürdüğü takdirde (şehadetine sebep olarak) cennete gönderen düşman değildir. Hakiki ve en büyük düşmanın kendi sulbünden gelen evladın, sonra tasarrufun altında bulunan malındır."
Şu hadiste ise bu sayılanlar arasında birinci planda nefsin yer aldığı, kişinin afaki, dış hadisatta boğularak kendini unutmaması, ruhunu güzel ahlak, iyi niyet, hayırhahlık gibi faziletlerle tezyin edip, kötü huylarını baskı ve kontrol altına alması için mücadeleye çağırır: "Senin en büyük düşmanın, içindeki nefsindir."
Allah'ın verdiği her çeşit nimet (sağlık, mal, mülk, evlad...) mü'minin vermekte olduğu imtihanı kazanmasına vesile olursa, bunlar gerçek mânada nimet olur. Aksi takdirde, düşmandır. İnananların bu mühim hakikattan gafil olmamaları için, Kur'an ve hadiste çok çarpıcı ifadelerle dikkatler çekilir. Mesela bir ayette: "Ey iman edenler, eşlerinizin, evlatlarınızın içinde hakikaten size düşman (olanlar) da var. O halde onlardan sakının" (Tegâbün, 14) denmektedir.
Şu ayet de mal ve evladın nasıl düşman olabileceğini açıklar: "Ey iman edenler, sizi ne mallarınız, ne evladlarınız Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir" (Münafikûn 9).
Bu bahsi, Abdullah İbnu Ömer'in bir sözü ile noktalayabiliriz: "Sizden hiç kimse "Ya Rabbi, fitneden (imtihandan) sana sığınıyorum" demesin. Zîra, sizden hiç kimse fitnenin (imtihanın) dışında kalmaz. Ancak istiazede bulunan kimse fitnenin şerrinden (muhtemel maddî ve manevî zararlarından) istiazede bulunsun. Nitekim Cenab-ı Hak: "Mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir fitnedir" buyuruyor." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu hadisinde de kaçınılması mümkün olmayan, ancak alınacak tedbirlerle zararı asgariye düşürülebilecek bir fitneden söz edildiği görülmektedir: "Ben, arkamda, erkekler için kadından daha zararlı bir fitne bırakmıyorum."
Kişinin nefsî meseleleriyle alakalı bu açıklamalar, esas mevzumuzdan uzaklaşma sayılmamalıdır. Zîra ileriki bahislerde daha iyi görüleceği üzere, cemiyeti kasıp kavuran asıl fitnenin sebebini, kişinin ailesindeki fitneyi (imtihanı) hafife alması ve bu küçük dairedeki imtihanı kaybetmesi teşkil etmektedir.[16]

İÇTİMÂÎ KARGAŞA (ANARŞİ) OLARAK FİTNE:

Fitne kelimesinin lügat ve örf yönünden taşıdığı mânalara kısa bir dikkat çektikten sonra, asıl mevzumuzu teşkil eden içtimâî kargaşa yönünü ele alacağız.
Fitne kelimesi dilimizde daha ziyade içtimâî bozuklukları ifade eder. Arapça aslında mevcut olan delilik, günah, imtihan, ateşe atma gibi bizzat Kur'an'da kullanılmış olan birkısım mânalarını dilimize geçerken kaybetmiştir. Fitne deyince ilk akla gelen mâna, beşerî huzursuzluk, bozgun, kavga, kargaşa, birbirine girme, dedikodu, fesad gibi insanlar arasında cereyan eden menfî hâdiselerdir.
Meşhur dilcimiz Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügatinde bu kelimeye, Arapça lügatlerde belirtilen -ki yukarıda kaydettik- mânaları verir. Ancak fiiliyatta, Arapça aslında bütün mânalarıyla kullanılması Türkçemizde pek yaygın değildir. Nitekim diğer bir lügatta "azdırma, baştan çıkarma, karışıklık, ara bozma" gibi birbirine yakın mânalara yer verilir.
Kur'an ve sünnetin mükerrer beyanlarla üzerinde durup reddettikleri fitne, bu fitnedir, bütün cemiyetin ferdlerine sirayet edip kardeşlik, yardımlaşma, birbirini sevip sayma gibi iyi münasebetleri bozup, bunların yerine düşmanlık, kin, husumet, kavga, katl gibi, içtimâî huzuru, ümmet ve millet bütünlüğünü bozucu mahiyette olan fitnedir.
Hemen kaydedelim ki, yeri geldikçe belirtileceği üzere, alimlerimizce ehl-i kıble tabir edilen ve Ehl-i Sünnet dışında kalan diğer fırkalarla düşülen ihtilaflar da "fitne" mefhumunun şümûlüne girer. Fitneye karşı beyan edilen her çeşit yasak, tahdit ve tehditler bu çeşit ehl-i bid'a fırkaları için de muteberdir.
Yine ileriki bahislerde görüleceği üzere, hadislerde ısrarla bulaşılmaması istenen ve fıkıh açısından bir kısım ahkama menşe ve merci olan fitnenin daha has bir mânası vardır. Burada onu da belirtmemiz gerekir. Vereceğimiz bu mâna, mesele üzerinde ortaya atılan değişik görüşlerden, cumhur denen ekseriyetin görüşüdür: "Fitne, dünyevî iktidar talebiyle düşülen ihtilaf olup, bu ihtilafta kimin haklı kimin haksız olduğu belli değildir." Bu tarifle içtimâî kargaşalardan bir kısmı -teknik tabiriyle bağy (isyan), irtidat (dinden dönme) ve kat'u'ttarik (yol kesme) denen- diğer bir kısım kargaşalardan ayrılmış oluyor. Bunlardan her birine terettüp eden ahkam farklı olmaktadır, yeri geldikçe göreceğiz.
Şu halde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde geliş şartları ve evsafı belirtilen, çıktığı zaman nasıl hareket edilmesi gerektiği mü'minlere bildirilen, önleme ve ortadan kaldırma çareleri bütün teferruatıyla açıklanan asıl fitne bu fitnedir. Keza Kur'an-ı Kerim'de: "Öyle bir fitneden sakının ki (geldiği zaman) içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz (ammeye de sirayet eder ve hepsini perişan eder)" (Enfal 25) ayetinde kastedilen fitne de bu fitnedir.
İşte bu sebepledir ki, müteakip hadislerde bu fitne mevzubahis olacak, bu fitneyle alâkalı tahliller yapılacaktır.[17]

FESAD:

Bu kelime lügat açısından bir şeyin itidal ve ölçüden dışarı çıkmasını ifade eder. Bu çıkış az da olsa çok da olsa fesad diye ifade edilir. Zıddı salahdır, düzeltme ve ıslah etmedir.
Kelime sadece mânevî sahada değil, maddî sahada da kullanılır. Nefis olsun, beden olsun, eşya olsun istikametten ayrılan her şeyi ifade için bu kelime kullanılır.
Kur'an-ı Kerim'de bu kelimenin ve bu kelimeden türeyen başka kelimelerin, fitne gibi çeşitli mânalarda olmasa bile sıkça kullanıldığına şahit olmaktayız. Bir-iki misal verelim:
"Kendilerine yeryüzünde fesat yapmayın denildiği zaman "biz ancak ıslah edicileriz" derler" (Bakara 11).
"Yeryüzünde -o, ıslah edildikten sonra da- fesadçılık etmeyin. O'na (Cenab-ı Hakk'a) korkarak ve umarak dua edin" (A'raf 56).
"Eğer (yer ve gök) her ikisinde Allah' tan başka tanrılar olsaydı, bunların ikisi de muhakkak ki fesada uğrar, (harap olur) giderdi" (Enbiya 22).

"O, yeryüzünde iş başına geçti mi, orada fesat çıkarmaya, ekini ve zürriyeti kökünden kurutmaya koşar. Allah fesadı sevmez" (Bakara 205).
"Eğer Hak onların heva (ve heves)lerine tabi olsaydı, göklerde, yerde ve bunların içinde bulunanlar muhakkak ki fesada uğrardı" (Mü'minûn 71).[18]

HERC:

Bazı rivayetlerde aslen Habeşçe olduğu ve katl (öldürme) mânasına geldiği (Buharî, Fiten 5) belirtilen bu kelime için, Cevherî: "Herc kelimesi, lügat açısından, bir şeyde çokluk mânasına gelir" der. İbnu Hacer, bu kelimenin kullanıldığı mânaların dokuza çıktığını el-Muhkem'den naklen belirttikten sonra hepsini kaydeder. Fitne kelimesi ile alakasını anlamamıza yardım edecek olan bu dokuz mânaya bir göz atalım:
1- Katlde şiddet,
2- Katlde çokluk,
3- İhtilat (kargaşa)
4- Ahirzamanda ortaya çıkacak fitne,
5- Nikahda çokluk,
6- Yalanda çokluk,
7- Uykuda çokluk,
8- Uykuda görülen düzensiz, karmakarışık rüyalar,
9- Bir şeyde düzgünlük, sağlamlık gibi mükemmelliğin bulunmayışı.
Buharî şarihlerinden Aynî, bu kelimenin Arapça ihtilât (kargaşa) mânasına geldiğini belirttikten ve kelimedeki bu mânayı tebarüz ettirip vurguladıktan sonra, herç kelimesinin katl mânasındaki tefsirini Habeşçe'ye nisbet edenlerin hata ettiklerine temas eder ve kesin bir dille: "Bu kelime hakiki Arapça bir kelimedir" der.
Teferruat bir tarafa, gerçek olan şu ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu kelimeyi, kendisinin ölümünden sonra, İslam cemiyetinde çıkacak ve galip vasfıyla mü'minlerin birbirlerini çokça öldürmeleri şeklinde tezahür edecek olan içtimaî bozuklukları haber vermek maksadıyla sıkça kullanmıştır. Bir başka ifadeyle, fitne kelimesi ile, katl dahil her çeşit içtimâî bozukluklar kastedilirken; herç kelimesiyle de, içtimâî bozuklukların dahilî kırım halini alacak kadar ilerleyen had safhası kastedilmiş oluyor.
Herç kelimesinin bilhassa mü'minin mü'mini öldürmesi şeklindeki kargaşaları ifade etmek maksadıyla kullanılma keyfiyeti, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözlerinden açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, kıyametten önce ortaya çıkacak içtimâî bozuklukları sayarken, bu bozuklukların bir neticesi olarak "herç"in de artacağını mükerrer olarak ifade eder. Dinleyiciler tarafından umumiyetle müphem bulunan "herç"in ne olduğu sorulunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bazan bizzat sözle: "Herç ölüm demektir, ölüm demektir, ölüm demektir" diye vurgulayarak açıklarken, bazan da eliyle boyun uçurma işareti yaparak, bu kelime ile katletmeyi kasd ettiğini belirtir.[19]

HERÇTEN MURAD ANARŞİDİR:

Birkısım rivayetlerden, Ashab'tan bazılarının "çokça katl" olarak tesbit edilen herçten düşmanla cihad sırasında ölme veya öldürmenin artması şeklinde yanlış anladığını, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu anlayışı tashih ettiğini görmekteyiz. Ebu Musa'dan gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber: "Kıyametten önce mutlaka herç vardır" buyurması üzerine: "Ey Allah'ın Resûlü herç nedir?" diye sordum. "Katldir" cevabını verdi. Bunun üzerine orada bulunan Müslümanlardan bazıları: "Ey Allah'ın Resûlü (bunu belirtmeniz de niye?) Biz şimdiden bir yılda şu kadar bu kadar çok müşrik öldürüyoruz!" derler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muhatablarının yanlış anladıklarını görerek, şu tavzih ve açıklamada bulunur: "(Benim kastım) müşriklerin öldürülmesi değildir. (O gün gelince) birbirinizi öldüreceksiniz, o kadar ki, kişi komşusunu, amcaoğlunu ve akrabalarını öldürecek." Cemaatten bazıları tekrar sorar: "Ey Allah'ın Resulü, o zaman aklımız başımızda olduğu halde mi bunu yapacağız (yoksa delirmiş mi olacağız?)" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir: "Hayır, bu esnada akıl kalmaz. (Aşırı hırs ve cehalet sebebiyle) o devir insanlarının ekseriyetinin aklı ortadan kalkar. Bu durumda, halk içinde ortaya çıkan akıldan mahrum bir ayak takımı, öncekilerin yerine geçer." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Davaları aynı olan iki büyük grup arasında büyük bir savaş vukua gelmedikçe kıyamet kopmaz" diyerek herçle alâkalı hadislerde ifade edilen dahilî öldürmeleri teyid eder.[20]

FİTNEYİ İHBAR:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisinden sonra ortaya çıkacak mühim hadisatı, "onlara karşı ümmetin her an müteyakkız olması için" haber vermiştir. İstanbul'un fethi, Kıbrıs'ın fethi, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin şehadetleri vs. gibi, Resûlullah tarafından haber verilen hadisat çoktur. Bunlar Hz. Peygamber'in siyerinde ayrı bir mevzudur, teferruatı vardır, fakat inceliklerine inmek bizim gayemizin dışında kalır. Ancak şunu hemen kaydedelim ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gelecekte vukuunu haber verdiği pek çok meseleden, âhirzaman fitnesi ile alâkalı olanları mühim ve hususi bir yer tutar.
Bu çeşit rivayetler, diğerlerine nisbetle sayıca pek çoktur. O kadar ki, ilk tedvin edilen kitaplar başta olmak üzere, hemen hemen bütün hadis mecmualarında "Kitabu'l-Fiten", "Kitabu'l-Melahim" adları altında müstakil bölümlere yer verilerek bunlarda o hadisler zikredilmiştir.
Bu hadislerden birinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ümmeti beş tabakaya ayırır: "Ümmetim beş tabakadır: Kırk seneye kadar olanlar birr (iyilik) ve takva ehlidir. Bundan sonra 120 yılına kadar, birbirlerine karşı merhamet duyan, sıla-i rahmi yerine getiren kimselerdir. Sonra 160 yılına kadar olanlar, bunlar birbirlerinden yüz çeviren, (her çeşit beşerî bağları koparanlar) gelir. Bundan sonra gelecek olan "herç"tir, herç. Bunun çabuk geçmesini talep edin."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, kimlerin münafik olduğuna dair bilgileri sır olarak tevdi etmiş bulunduğu Huzeyfe tu'bnu'l-Yeman (radıyallahu anh)'dan gelen rivayetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in vukua gelecek fitnelere dikkat çekmekle kalmayıp, -sır olarak tevdi edilmiş bile olsa- en azından birkısmını, bazı şahıslara birer birer haber vermiş olduğunu gösterir. Şöyle der: "Allah'a kasem olsun, ben, benimle kıyamet arasında vaki olacak bütün fitneleri bilmede insanların en malumatdarıyım. Bunları size bildirmeme mani olan şey, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunları bana sır olarak tevdi etmiş olmasıdır. Ancak şu da var ki, içerisinde benim de bulunduğum bir mecliste fitne hakkında (sır olmaması gereken) açıklamalarda bulunmuştu. Fitneleri tadad ederken şunu da söyledi: "Bu fitnelerden üç tanesi var ki, hemen hemen hiç bir şey bırakmaz. Bunlardan bazıları da var ki, yaz mevsiminde esen rüzgar gibidir. Bu fitnelerden küçük olanları var, büyük olanları var."
Huzeyfe'nin Ebu Davud'da yer alan açıklamasına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), zamanında kıyamete kadar gelecek fitneleri tadad etmekle kalmıyor, etbaı üç yüzden fazla olacak fitnebaşılarını isimleriyle, baba ve kabile isimleriyle söylüyor. Hatta bu bilgiler verilirken yanında başkalarının da bulunduğunu kaydeden Huzeyfe (radıyallahu anh) ilave eder: "Kasem olsun, anlamıyorum. Bunları arkadaşlarım gerçekten unuttu mu, yoksa kasden unutur mu gözüküyorlar?"
Nitekim Üsame (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, bir gün Medine'deki eski kalelerden (Ütm) birine çıkarak: "Benim gördüğümü görüyor musunuz? Ben, evleriniz arasında fitnelerin vaki olacağı yerleri görüyorum..." dediğini belirtir. Buhari'de kaydedilen bir rivayette, "Kahtan kabilesinden birisi çıkıp insanları deyneğiyle idare etmedikçe kıyamet kopmaz" denir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetinin kıyamete kadar devam edecek ana vasıflarından birinin dahilî fitne ve kargaşalar olacağını çeşitli şekillerde ifade etmiştir. Şöyle ki:
1- Bir grup rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Cenab-ı Hakk'tan üç şey talep ettiği, bunlardan ikisinin kabul edilip, birisinin reddedildiği, reddedilenin de: "Kendi aralarında savaş olmasın talebi" olduğu belirtilir. Bu rivayetlerden Müslim'de kaydedileni şöyle: "Rabbimden üç şey talep ettim. Bunlardan ikisini bana verdi, birini vermedi. Rabbimden ümmetimi kıtlıkta helak etmemeni istedim, bunu kabul etti. Keza ümmetimin (Nuh kavminin başına geldiği şekilde) suda boğularak helak edilmemesini istedim, bu da kabul edildi. Rabbimden ümmetimin birbirini belaya atmamasını istedim; bu reddedildi."
Şunu hemen kaydedelim ki, bu hadisin farklı rivayetlerinde reddedilen şey hep aynı kaldığı halde kabul edilen diğer iki talepte değişikliklere rastlanmaktadır. Nitekim yine Müslim'de kaydedilen diğer bir rivayette, kabul edilenlerden biri Cenab-ı Hakk tarafından şöyle cevaplandırılır: "Ben sana, senin ümmetin için... onlara kendilerinden başka bir düşmanın musallat olmasını veriyorum..."
Bu hususu teyid eden bir diğer rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der: "Benim ümmetim, ümmet-i merhumedir (yani diğer ümmetlerden farklı ve ziyade bir lütf-i İlahîye mazhardır). Ahirette (ebedî) azap görmeyecektir; onun azabı (daha ziyade) dünyadadır. Dünya hayatında (aralarında çıkacak harp suretinde) fitneler, (bir kısım şiddet ve korku) çalkantıları ve kıtaller suretinde azap ve ibtila olunacaklar."
Bir diğer rivayette: "Allah bu ümmet üzerinde iki kılıcı birleştirmeyecektir: Kendi kılıçları ve düşmanlarının kılıcı." Alimler bunu, "Müslümanların ortadan kalkmasıyla sonuçlanacak böyle bir durumun olmayacağı, dışa karşı birleşecekleri, ancak dış düşman tehlikesi kalkınca birbirlerine düşecekleri" şeklinde anlamışlardır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendisinden sonra zuhur edecek ihtilaf ve gruplaşmaları haber verirken bilhassa menfi olanların hususiyetlerini belirtmeye ayrı bir gayret gösterir. Bunladan birinde şöyle der: "Ümmetimde ihtilaf ve iftiraklar olacak. Bunlardan bir zümre sözlerinde çok güzel, amellerinde çok kötü olacak. Kur'an'ı okurlar da gırtlaklarından öte geçmez. Okun hedefi delip geçmesi gibi dini terkederler, bir daha da geri dönmezler. Onlar insanların ve mahlukatın en şerlisidirler..."
2- Diğer bir kısım rivayetlerde ümmet-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in 73 fırkaya ayrılacağı, bunlardan 72'si sapık olup, sadece birinin hidayet üzere olacağı belirtilir: "Muhammed'in nefsini elinde tutan zata kasem ederim ki, ümmetim 73 fırkaya ayrılacak. Bunlardan biri cennetlik, geri kalan 72'si cehennemliktir..."
Bu rivayetlerde, ayrıca Hıristiyanların 71, Yahudilerin de 72 fırkaya ayrılmış olduklarının ifade edilmiş olmaları dikkate alınırsa, Müslümanların onlara nazaran daha çok tefrikalara düşeceğinin ifade edilmek istendiği anlaşılır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu çeşit rakamlarla çokluğu kasteder, bizzat rakamın gösterdiği sayıyı değil.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bazı kereler, ümmetin sadece fırkalara bölünmekle kalmayıp, birkısmının irtidat bile ederek tamamen İslam dairesinden dışarı çıkacağını haber verir.

"İnsanlar bu dine kitleler halinde (fevç fevç) girdiler, ondan tekrar kitleler halinde çıkacaklar."
"Ümmetimden bazı kabileler (irtidat edip) müşriklere iltihak etmedikçe kıyamet kopmaz."
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fitneyi haber verirken, bunun fasılalarla kıyamete kadar devam edeceği hususunu bilhassa tebarüz ettirir, vurgular. Bu noktanın anlaşılmasında en güzel örnek, Huzeyfe tu'bnu'l-Yeman'dan gelen bir rivayettir, aynen kaydediyoruz:
"İnsanlar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hep hayırdan sorarlardı. Ben ise, bana da ulaşır korkusuyla hep şerden sorardım. Bir defasında dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, biz bir cahiliyet ve kötülük devrinde yaşadık. Allah bizi bu hayırla, İslam'la müşerref kıldı. Bu hayırdan sonra tekrar herhangi bir şer var mı?"
"Evet var" dedi. Tekrar sordum: "Bu şerden sonra tekrar hayır gelecek mi?"
"Evet dedi, gelecek. Ancak, bu hayır bulanık olacak (yani önceki şerrin kalplerde bıraktığı kin, husumet ve itimadsızlık gibi fenalıklar belli bir ölçüde devam edecek.)"
Tekrar sordum: "Bu bulanıklık da ne?" Dedi ki: "(Önceki şerle ortaya çıkan) bir zümre (varlığını devam ettirecek. Bunlar) benim sünnetimden, benim getirdiğim hidayetten ayrılacaklar, başka bir sünnete, başka bir itikada tabi olacaklar. Sen bunların bazılarını (veya bazı davranışlarını güzel bulur) tasvip edersin, bazılarını (veya bazı davranışlarını kötü bulur) reddedersin.
"Ben tekrar sordum: "Pekala, bu hayırdan sonra da şer var mı?" Cevaben: "Evet, dedi ve devam etti: "Bunlardan sonra cehennem kapısında durup (bid'ata, küfre) çağıranlar (yani emirler, reisler, gizli açık teşkilatlar, militanlar, hatipler, yazarlar vs.) var. Çağrılarına uyanları oraya (cehenneme) atarlar."
Tekrar dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, bu çağırıcıların vasıflarını bana bildir (de onları tanıyayım ve çıktıkları zaman uymayayım)." Dedi ki: "Onlar bizim bedenimizdendir, soydaşlarımızdır, dindaşımızdır, milletimizin efradındandır." Tekrar dedim ki: "Onlar bana ulaşacak olsa ne yapmamı emredersin?" Cevaben: "Müslümanların cemaatlerinden ve imamlarından ayrılma" dedi.
Ben tekrar sordum: "Onların cemaatleri ve bir imamları yoksa (ne yapayım?)" Dedi ki:
"O zaman mevcut fırkaların hepsini terket. Hatta bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş vaziyette bile olsan, ölüm sana ulaşıncaya kadar öyle kal, (yine de onlara katılma)."
Esma'dan gelen şu rivayet bize Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çıkacak fitnelere karşı, ashabını uyarmada değişik üsluplara başvurduğunu göstermektedir: "Ben (cennette bana has olan) havuzumun başında yanıma gelecekleri beklerken, bir bölük insan (cehenneme atılmak üzere) yakalanıp getirilir. Ben: "Bunlar benim ümmetimdir" diyerek müdahale ederim. Ancak, "Sen bunların arkandan yüz geri olup, dinden çıktıklarını bilmiyorsun" derler."
Son olarak şunu belirtmede fayda var: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Benden sonra" veya "Kıyamete yakın", "Kıyamet kopmazdan önce" gibi çeşitli tabirlerle zamanlayarak haber verdiği hadiseler, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hayatta iken ortaya çıkan ve ölümünden sonra Hz. Ebu Bekir zamanında gelişen yalancı peygamber Müseylime-i Kezzab hadisesi ile başlar. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin şehadetleri ile, Cemel, Sıffîn, Nehrevan vakaları ile devam eder.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihbar ettiği fitnelere, İslam dünyasının her tarafında günümüzde şahit olduğumuz ve gelecekte şahit olacağımız fitneler de dahildir. Hadislerdeki tasvirlerle bunların herbiri arasında mutabakat görülebilir. Her devirde yaşayan Müslümanlar, bu mutabakatı görerek, devirlerindeki fitnenin, Hz. Peygamber tarafından haber verilen fitne olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlardan biri, Resûlullah'ın arkadaşlarından (Ashab) Huzeyfe'ye aittir. O, şöyle der: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bize: "Bana Müslümanların sayımını yapın" deyince, biz: "Ey Allah'ın Resulü, sayımız altı yedi yüze ulaştığı halde, yoksa korkuyor musunuz?" dedik. Bunun üzerine:
"Siz bilmezsiniz, belki de imtihan ve (ibtila) olunacaksınız" cevabını verdi. Biz gerçekten imtihan olunduk. Öyle ki, bizden bir kimse, namazı bile gizlice kılmak durumunda kaldı."[21]

BİRİNCİ FASIL

FİTNE PATLAK VERİNCE YAPILACAK TAVSİYE

?4758 ?1? ?? ???? ????????? ??????????? ????:]?????? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ?? ????? ?Œ??: ??? ?????? ????????? ??????? ????????? ???????????. ??????: ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ????????. ??????? ??????? ??????? ?????? #. ?????: ???? ??????????? ????????????????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ??? ????? ????????? ????????? ??????????? ????? ?????? ????? ???????????. ????? ???? ??????????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ????? ??????.?»?????????« ????? ????? ??? ???? ????? ???????? ??.?????: »?????? ?????????« ?? ?????? ?????? .

1. (4758)- Ebu Ümeyye eş-Şa'bânî anlatıyor: "Ey Ebu Sa'lebe, dedim, şu ayet hakkında ne dersin?" (Mealen): "Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda oldukça sapıtmış olanlar size zarar vermez.." (Maide 105).
Bana şu cevabı verdi:
"Gerçekten bunu, iyi bilen birine sordun. Zira ben aynı şeyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştum: Demişti ki:
"Ma'rufa sarılın, münkerden de kaçının! Ne zaman uyulan bir cimrilik, takip edilen bir heva, (dine, ahirete) tercih edilen dünyalık görür, rey sahiplerinin (selefi dinlemeden) kendi reylerini beğendiklerini müşahede edersen, o zaman kendine bak. İnsanlarla uğraşmayı bırak. Zîra (bu safhaya gelince) arkanızda sabır günleri var demektir. O günler avuçta ateş tutmak gibi (sıkıntılı)dır. O günlerde, sizin kadar amel yapabilen bir kimseye elli kişinin ecri verilecektir." [Ebu Davud, Melahim 17, (4341); Tirmizî, Tefsir, Mâide, (3060); İbnu Mace, Fiten 21, (4014).][22]

AÇIKLAMA:

Hadis, kişinin kendisiyle meşgul olmasını, başkasının sapıklığının kişiye zarar vermeyeceğini ifade eden bir ayeti (Maide 105) açıklama sadedinde varid olmuştur. Ayetin zahirine bakılınca emr-i bi'lmarufa yer vererek başkalarıyla meşgul olmayı değil, kendi işiyle meşgul olmayı emrediyor gözükmektedir. Ayet suale vesile olmuştur. Çünkü mü'min kişiyi emr-i bil marufta bulunmaya, münkerden nehyetmeye teşvik eden ayetler ve hadisler var. Bu ayetle öbür ayetler arasında zahirî bir tezad gözükmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beyan buyurdukları açıklama ile "Marufa sarılın..." emretmektedir. Ma'ruf, güzel kabul edilen, meşru olan, şeriatın yapılmasını tecviz ve teşvik ettiği her şeydir. Bunlar arasında emr-i bi'lmaruf ve nehy-i anil münker de yer alır. Şu halde mü'min buna ara vermeden devam edecek. Ancak cemiyette zuhur edecek bazı alametler var. Onlar görüldü mü, artık emr-i bil maruf ve nehy-i ani'lmünkeri terketmek evladır. Çünkü, bu safhada emr-i bil'maruf, fayda değil zarar verebilecektir. Hadiste bu alametler şöyle sayılır:
* İtaat gören cimrilik. Bazı alimler aşırı, hırsla karışık cimrilik diye açıklamıştır.
* Hevaya uyulması, yani şeriatın emirlerinin terkedilmesi.
* Dine tercih edilen dünya.
* Rey sahiplerinin kitaba, sünnete, icma-ı ümmete, sahabe akvaline bakmadan kendi görüşünü beğenip ona tabi olması.
Bu sayılanlar, haricî bir düşmanın hakimiyeti değil, İslam cemiyeti içerisinde gayr-ı İslamî, beşerî değerlerin hakimiyetidir, fitnedir, dahili kargaşanın had safhaya ulaşmasıdır. Bu derece bozulan insanlara emr-i bil maruf fayda vermez, zararı daha da artırır mânasında olmak üzere Aleyhissalâtu vesselâm, kişiye, cemiyeti terketmesini, kendini kurtarmayı düşünmesini tavsiye etmektedir. Çünkü arkada sabrın övüleceği sıkıntılı günler gelecektir.[23]

?4759 ?2? ??? ?????? ???? ??????? ?? ????? ?? ????????? ???? ??????? ????
?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????????. ???????: ?????? ????? ?? ??????????? ????? ??????? ???? ???????? ?? ????????? ???? ???????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ?????: ???????? ??? ??????? ??????? ?????: ??????? ??? ????????? ???????? ??? ????????? ?????????? ???? ??????????? ???????????? ??????????????[. ????? ???????. ??? ????????: ???? ?? ?? ???? ?????.»????????« ?? ???? ?? ??? ?????? ????? ??? ????? ??????? ????? ?? ?? ??.?»??????? ??????????« ?? ??????????? ???????? .

2. (4759)- Vakid İbnu Muhammed babasından, o da Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'dan anlattığına göre demişti ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) parmaklarını kenetledi ve dedi ki:
"Ey Abdullah İbnu Amr! Ahidleri bozulup şöyle karmakarışık hale gelen bir kısım ayak takımı (hezele) kimselerle başbaşa kalırsan ne yaparsın?"
"Ne yapmamı tavsiye edersiniz, Ey Allah'ın Resulü!" dedim. Buyurdular ki:
"Güzel bulduğun şeyi yaparsın, kötü bulduğun şeyi de terkedersin. Kendi yakınlarının (hallerini düzeltmeye) yönelirsin. O hezele takımı (ile de), onların cemaatı ile de (uğraşmayı) terkedersin." [Buhârî, Salat 88, Fiten 13; Ebu Davud, Melâhim 17, (4342); İbnu Mace, Fiten 10, (3957).][24]

AÇIKLAMA:

1- Ahdin bozulması, güven ve emniyetin kalkmasıdır. İster mal, ister can, isterse ırz emniyeti olsun, hepsinin kalkması, halel görmesi, ahdin bozulması ile ifade edilmiştir. Irz emniyeti deyince vicdan hürriyeti, din hürriyeti gibi kişinin şahsiyetine giren hususları da anlamamız gerekir. Ahdin bozulmasıyla cemiyette bunlar da kalmaz, vicdanlara baskı artar, inançları sebebiyle dindarlara taarruz ve tasallut tahammül edilmez hale gelir. Önceki hadiste de kısmen geçtiği üzere dindarlığın, ahirzamanda, elde ateş tutmak gibi zorlaşması, ahdin bozulmasıyla din ve vicdan hürriyetinin de ortadan kalkacağını ifade eder.
2- Şarihler bu hadisi açıklarken, hadisin "parmakların kenetlenmesini yasaklayan" bir başka hadisle arzettiği tenakuza dikkat çekip, aralarını telif ederler: "Resûlullah buyurmuştur ki: "Biriniz namaz kılınca parmaklarını kenetlemesin. Zira, kenetleme işi, şeytandandır. Biriniz mescidde olduğu müddetçe, oradan çıkmadıkça namazdadır." Şarihler, umumiyetle bu iki rivayet arasında tearuz görmezler. Çünkü bu sonuncu hadiste, namaz esnasında veya namaz beklerken parmakların kenetlenmesi yasaklanmaktadır. Halbuki, sadedinde olduğumuz hadis, hadisenin namazla ilgisinden bahsetmez. Hadisin mescidde vürud etmesi de muhtemeldir. Bu takdirde cevap şöyledir: Yasak, gayesiz bir şekilde boş yere kenetlemekle ilgilidir. Halbuki Resûlullah bir temsil vermek, kapalı bir mânayı daha anlaşılır kılmak için parmaklarını kenetlemiştir. Öyle ise, namaz dışında müsbet, faideli bir maksatla parmakların kenetlenmesinde bir mahzur yoktur.
Kenetlenme yasağının hikmeti üzerine: "Çünkü "şeytandandır", "uykuyu getirir", "kenetlemenin arzettiği manzara, ihtilafın manzarasıdır, bu manzara namazda veya namaz hükmündeki bir halde bulunan kimse hakkında mekruh görülmüştür. Çünkü bir başka hadiste "Karışık olmayın; kalplerinize ihtilaf girer" buyrulmaktadır" gibi yorumlar getirilmiştir.
3- Hadisin, fitne sırasında Müslümanın takip edeceği yolla ilgili mesajı izah gerektirmeyecek kadar açıktır: Fitneye bulaşmamak, ateşi avuçta tutmak kadar zor bir iş dahi olsa fitneden kaçmak; öyle ki, icabında emr-i bi'lmaruf ve nehy-i ani'l münkeri de terkedip, sözünü dinleyecek yakınlarla meşgul olup, onları kurtarmaya çalışmak. Müteakiben kaydedilecek ilk iki hadiste (4760, 4761) fitneden kaçmanın gereği ve hayrı daha açık olarak ifade edilecektir.[25]

?4760 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ???? ????? ??????: ????????? ??? ??????? ?????? ???????????. ?????: ????? ????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????????? ??????: ??? ????? ??? ?????? ???????????. ?????: ???????? ??????????? ??? ????? ????????? ????? ????? ???: ??? ???? ?????. ??????: ????????? ??? ??????? ?????? ??????????? ????. ?????? ????? ???? ??????? ???????? ????????? ???? ???????? ?????????? ??????: ??? ????? ??? ?????? ??????????. ????? ???????? ?????? ????? ??????. ?????? ??? ??????? ??????: ???? ????? ?????? ??????? ???? ????????. ?????: ????????? ????????? ???. ??????: ????? ?????????? ?????: ???????? ????????. ??????: ???? ?????? ??????? ???????? ?????: ??? ???????? ??? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ????????[. ????? ??? ????.??????? »??????« ?????? ?????.?»????????« ?????? ??????? ?? ?????? ???? ????? ????? ??? ????? ???? ??? ???? ??? ????? ???? ???? ?????? ????? ?? ‘?? ????? ????? ???? ???? ?? ???? ??? ??? ?????? ? ?? ???? ????? ?? ????? .

3. (4760)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) seslendiler:
"Ey Ebu Zerr!"
"Buyurun, Ey Allah'ın Resulü, emrinizdeyim!" dedim.
"İnsanlara (kitle halinde) ölüm isabet edip, kabirlerin (ücretli) hizmetçiler tarafından kazılacağı zaman ne yapacaksın?" buyurdular.
"Benim için Allah ve Resulü neyi ihtiyar buyurursa onu yaparım!" dedim.
"Sabrı tavsiye ederim!" buyurdular -veya, sabredersin! dediler- ve sonra bana tekrar seslendiler:
"Ey Ebu Zerr!"
"Buyurun ey Allah'ın Resûlü, sizi dinliyorum!" dedim.
"Zeyt mıntıkasının taşları kanda boğulduğunu gördüğün zaman ne yapacaksın?"
"Allah ve Resûlü benim için neyi ihtiyar buyurursa onu!" dedim
"Sana kendilerinden olduğun yakınlarını tavsiye ederim!" dedi. Ben sordum:
"Ey Allah'ın Resulü! (O zaman) kılıcımı alıp omuzuma koymayayım mı?"
"Böyle yaparsan (fitneci) kavme ortak olursun!" buyurdular.
"Bana ne emredersiniz!" dedim."Evine çekil!" buyurdular.
"Evime girilirse?" dedim.
"Eğer kılıcın parıltısının seni şaşırtacağından korkarsan, elbiseni yüzüne ört. Gelen hem senin günahınla, hem de kendi günahıyla dönsün!" buyurdular." [Ebu Davud, Fiten 2, (4261); İbnu Mace, Fiten 10, (3958).][26]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis fitneye karışmayı yasaklayan hadislerden biridir. Hadisin, Begavî tarafından Mesabih'te kaydedilen veçhi biraz daha teferruatlıdır; şöyle ki:
"Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben bir gün, bir merkep üzerinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terkisinde idim. Medine'nin (dış) evlerini geçtiğimiz sırada bana:"Ey Ebu Zerr! Medine'ye açlık hakim olduğu; öyle ki, yatağından kalkınca açlıktan bitkin düşüp mescide kadar gidemediğin zaman ne yapacaksın?" dedi" diyerek başlayan hadis, Resûlullah'ın şu tavsiyesi ile noktalanır:[27]
"Eğer kılıcın parıltısının sana galebe çalmasından (dayanamayıp kılıca sarılıp fitneye katılmaktan) korkarsan elbisenin kenarını yüzüne çek, ta ki, (haksız yere öldürerek) senin günahınla ve kendi günahlarıyla geri dönsünler."
2- İnsanlara (kitle halinde) ölüm nisbeti kıtlık, veba, savaş gibi sebeplerle gelecek umumi ölüm hadisesi olarak anlaşılmıştır.
3- Hadiste geçen beyt ve vasif kelimelerini anlamada şarihler bazı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki:
* Mezar olarak tercüme ettiğimiz (beyt) kelimesini bazı alimler mezar olarak anlamıştır. Hattabî der ki: "Beyt, burada "mezar" demektir, vasif de hizmetçi. Murad olan mâna şudur: "İnsanlar, öylesine meşguldürler ki öleni gömmeye fırsat bulamazlar da onu gömmesi için hizmetçiye verirler, yahut ücretle gömdürürler."
* Buradan şöyle anlayanlar da olmuştur: "Mezar yerleri öylesine dardır ki, herbir ölüleri için bir kabir yerini bir köle vererek satın alırlar." Ancak bu ikinci te'vil tenkit edilmiş ve: "Ölüm, sağlar arasında devam etse ve fevkalade yayılarak artsa da yine böyle bir darlık hasıl olmaz. Çünkü arz geniştir" denmiştir. Ancak, hadisin Mesabih'ten kaydettiğimiz veçhinde ikinci mânayı teyid eden ibareler mevcuttur. Hadisin şerhinde imkan varsa hadisten istifade en evla yoldur. Burada o imkan mevcuttur.
* Bu ibareden şu mâna dahi çıkarılmıştır: "O zaman evler, ölümlerin çokluğu ve ikamet edeceklerin azlığı sebebiyle çokça ucuzlar. Öyle ki bir ev, aslında normal olarak bir köleden pahalı olduğu halde, bir köle mukabilinde satılır."
* Şu mâna da çıkarılmıştır: "Evlerde önceleri çok insan mevcut olduğu halde, bu evin işini görmeye sadece bir köle kalır."
4- Zeyt'in Medine'nin bir mahallesi veya Medine civarında bir yer adı olduğu söylenmiştir. Türbüşti: "Burası, Yezid zamanında cereyan eden meşhur hadisenin vukua geldiği Harra'da bir noktanın adıdır. Orada savaşan zalim orduların komutanı da Müslim İbnu Ukbe el-Mürri'dir. Resûlullah'ın koyduğu haramları mübah kılan heriftir. Karargahı Medine'nin batısında yer alan Harre-i garbiyye idi. Medine'nin hurmetini ihlal etti, erkekleri hep öldürdü. Orada üç gün -beş de denmiştir- talanda bulundu."
5- "Kendinden oldukların" tabiriyle kişinin ailesi, yakınları, kavmi kastedilmiştir. Bununla "İmamı"ın yani biat etmiş olduğu imamının kastedildiği de söylenmiştir. Bu durumda mâna: "İmamına ve bey'at ettiğin kimseye tabi ol" demek olur.
6- Hadiste, kişinin kılıcı alıp omuza koyması halinde, günahta fitnecilere ortak olacağı ifade edilmiştir. Öyleyse fitne şartlarında fitnecilere iştirak etmemek, günahlarına ortak olmamak için silaha sarılmamak gerekir. Aliyyu'l-Kârî der ki: "(Fitnede) hasım Müslümansa, fesad terettüp etmeyecek ise, müdafa-i nefis caizdir. Ancak hasım kafir ise, imkan nisbetinde müdafaa etmek vacib olur."
7- "Kılıcın parıltısının galebe çalması", kılıcı kullanmaktan kinayedir. "Elbisenin kenarıyla yüzünü örtmek", düşmanı görüp, korkmamak içindir. Bundan maksad, "Onlar seninle savaşsa da sen onlarla savaşma, ölmeyi tercih et" demektir.
Bu taktirde, gelenler "seni öldürmüş olmanın günahı ve diğer günahlarıyla dönerler" mânası anlaşılır.[28]

?4761 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ?????????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????????. ?????????? ?????????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????????? ?????????????. ???? ?????? ???? ????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? ??? ??????:]????????: ????? ??????????

?????: ??????? ?????? ???????????[.»?????? ?????????« ????? ???? ????? ???? ????? ????? ??????? ??????.????? ?????: »????????? ???????? ??????? ?????« ??? ??? ????? ????? ???? ???? ???? ?????? ???? ??? ?????? ????? ?? ??????: ?????? ???????? ????? ?????? ???????????? ?Œ?? .

4. (4761)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyametten hemen önce karanlık gecenin parçaları gibi fitneler var. Kişi o fitnelerde mü'min olarak sabaha erer, akşama kafir olur; mü'min olarak akşama erer, sabaha kafir çıkar. O fitnede oturan, ayakta durandan hayırlıdır. Yürüyen koşandan hayırlıdır. Öyleyse yaylarınızı kırın, kirişlerinizi parçalayın, kılıçlarınızı da taşa vurun. Sizden birinin evine girerlerse Hz. Adem'in iki oğlundan hayırlısı olsun (ölen olsun, öldüren değil)" [Ebu Davud, Fiten 2, (4259, 4262); Tirmizî, Fiten 33, (2205).]
Ebu Davud, "koşandan" kelimesinden sonra şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Yanındakiler, "Bize ne emredersiniz (ey Allah'ın Resulü)?" dediler. "Evinizin demirbaşları olun!" buyurdu."[29]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah, kıyamete yakın çıkacak fitnelerin dehşetini belirtmek için, zifirî karanlık gecenin parçalarına benzetmiştir. Yani peşpeşe fitneler olacak, her biri, gece parçası gibi karanlık, yani doğruyanlış, haklıhaksız, isabetlihatalı vs. şekilde tefrik etmek imkanı tanımayacak, son derece dehşetli olacak demektir. Bu teşbihten maksat fitnenin büyüklüğünü ifadedir.
2- Hz. Adem'in iki oğlundan hayırlısı Hz. Habil'dir. Kardeşi Kabil onu öldürmek istediği vakit ayet-i kerimenin ifadesiyle kardeşine: "Sen beni öldürmek için elini bana kaldırsan da , ben seni öldürmek için elimi sana kaldırmayacağım" (Maide 28) demiştir. Bu ayette, Cenab-ı Hakk fitne sırasında Müslümanların takip edeceği siyaseti vaz' etmiş olmaktadır: "Fitneden kaçmak, öldürmektense ölmeyi tercih etmek." İslam'da bunun ilk örneğini Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın verdiği belirtilir: O fitnenin büyümemesi için öldürmeyi değil, öldürülmeyi tercih etmiştir.
3- Evin demirbaşı olmaktan maksad, evden ayrılmamak, dışarı çıkıp fitneye bulaşmamaktır. Nasıl ki demirbaş denen halı, kilim gibi bir kısım eşyalar devamlı evde kalırlar; fitne sırasında da o eşyalardan biri gibi olmak yani evden dışarı çıkmamak tavsiye edilmiştir. Bundan da maksad, fitneye katılmamaktır.[30]

?4762 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??? ??????? ?????? ????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ?????????? ??????? ????????? ???? ?????????[. ????? ??????? ????? ???? ???? ????????.»????????? ?????????« ??????? ???? ???? ??? ????? .

5. (4762)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişinin en hayırlı malının peşine takılıp dağ geçitlerini ve yağmur düşen yerleri takip edeceği koyunu olacağı zaman yakındır. Böylece dinini fitnelerden kaçırmış olur." [Buhârî, İman 12, Bed'ü'l-Halk 14, Menakıb 25, Rikak 34, Fiten 14; Muvatta, İsti'zan 16, (2, 970); Ebu Davud, Fiten 4, (4267); Nesâî, İman 30, (8, 123, 124).][31]

?4763 ?6? ??? ???????? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?? ????????? ????????? ?????[. ????? ???? ????????.»?????????« ???: ???? ?????? .
6. (4763)- Ma'kıl İbnu Yesar anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Herc (fitne) zamanında ibadet, tıpkı bana hicret gibidir." [Müslim, Fiten 130, (2948); Tirmizî, Fiten 31, (2202).][32]

?4764 ?7? ??? ???????? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????????[. ????? ??? ????.»??????« ???? ?????? ??????? ??? ???? ???????? ??? .

7. (4764)- Mikdad İbnu'l-Esved (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bahtiyar, fitneden kaçınan kimse ile, belalarla karşılaşınca sabreden kimsedir. Ne mutlu ona!" [Ebu Davud, Fiten 2, (4263).][33]

?4765 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ???? ????? ???? ????????? ??????? ???? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

8. (4765)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yaklaşan bir şerden yazık Araplara! Elini çeken ondan kurtulur." [Ebu Davud, Fiten 1, (4249).] [34]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen son hadisler, özet olarak fitneye bulaşmamayı ve imkan nisbetinde fitneden kaçmayı tavsiye etmektedir. Kapıya kadar gelen fitneye, öldürülmeyi tercih edecek kadar bulaşmama emri, üzerinde durulması gereken bir husustur. Zîra ulema, çeşitli nokta-i nazarları ve mukabil delilleri de gözönüne alarak, mesele üzerinde ziyadesiyle durmuş ve enine boyuna tartışmıştır. Fitne şartlarında yaşamamız haysiyetiyle bu hususların daha sistemli ve teferruatlı olarak bilinmesinin gerekli ve faydalı olacağına inanıyoruz. Bu sebeple mevzuyu biraz açıklayacağız.
Fitnede herkese ferdî olarak terettüp edecek vazifeleri şöyle sayabiliriz:
1- Fitnenin getireceği sıkıntılara sabır.
2- Fitnecileri yalnız bırakmak,
3- Uzlet; eve çekilmek, dağa çekilmek, terk-i diyar etmek,
4- Öldürmektense ölmeyi tercih etmek. Fitnede müdafa-i nefis meselesi,
5- Dilini tutmak,
6- Kalben kerahet,
7- Mal ve evlatça hıffet,
8- Silah edinmemek,Şimdi bunları açıklayalım:[35]

1- Fitnede Sabır:

Hangi çeşitten olursa olsun, iradesi dışında gelen her çeşit musibet karşısında Müslümanın başvuracağı mühim bir silah olarak ifade edilen "sabır", fitne karşısında daha da ehemmiyet kazanan, ısrarla tavsiye edilen en mühim silah hüviyetini kazanmaktadır. Bu hususu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bazan tek tek fertlere, bazan umumi bir ifade ile herkese duyurmuştur.
Müslim'de gelen bir rivayette, Hz. Peygamber, kendisine memuriyet vermesini isteyen Ensar'dan bir zata şu cevabı verir: "Siz benden sonra bencillik (ve fitneyle) karşılaşacaksınız. Havz(-ı Kevser)in başında bana kavuşuncaya kadar sabredin." Tirmizî'nin rivayetinde, "..fitne ve dine muhalif bulacağınız icraatlar göreceksiniz" ibaresi vardır. Ensârinin "Ey Allah'ın Resulü, bize ne tavsiye edersiniz?" sualine karşı: "İcraatcılara olan vazifelerinizi (onların hakkını) eda edin, haklarınızı Allah'tan talep edin" cevabını verir.
Bu mevzuda Ebu Zerr'den gelen bir rivayet daha geniş, daha açıktır; aynen kaydediyoruz: Ebu Zerr anlatıyor: "Bir gün Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bineğinin terkisinde idim. Medine'nin evlerinden dışarı doğru çıkmıştık ki bana:
"Ey Ebu Zerr, Medine'de açlık bulunduğu ve hatta sen yatağından kalkıp da açlık sebebiyle mescide kadar gidecek gücü kendinde hissetmediğin zaman halin nedir?" dedi Ben de: "Allah Resulü daha iyi bilir" dedim. Resûlullah:
"Ey Ebu Zerr! İffetini koru (söz ve fiillerde haramdan kaçın)" dedi ve ilave etti: "Ey Ebu Zerr! Medine'de kıtal olsa ve bir mezarın ücreti bir köle fiyatına ulaşsa, o kadar ki, bir kabir bile bir köle karşılığında satılsa, senin durumun ne olur?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir" cevabını verdim.
"Sabret ey Ebu Zerr" dedi ve ilave etti: "Ey Ebu Zerr! Medine'de kıtal olsa ve kan (Medine dışında yer alan) Zeyt mıntıkasının taşlarını sulayacak kadar çok aksa ne yaparsın?" Ben yine: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Resûlullah:
"Mensup olduğuna (yani aile ve akrabana veya biat ettiğin imama) dön" dedi. Ben sordum ve: "Silahımı kuşanayım mı?" dedim. Resûlullah:

"(Hayır) o takdirde insanlara (kötü amellerinde) iştirak etmiş olursun" cevabını verdi.
"Öyleyse ne yapayım ey Allah'ın Resulü?" diye sordum. Cevaben:
"Evinde kal, çıkma" dedi. Ben tekrar: "Ya evime de gelirlerse?" dedim.
"Kılıcın parıltısının galebe çalmasından (kullanmaktan) korkarsan elbisenin kenarını yüzüne ört, ta ki (gelen kimse) hem senin günahınla hem kendi günahıyla dönsün.
"Hz. Enes, Haccac'ın zulmüden çok ızdırap çekerek, ne yapacağız? diye şikayete gelenlere: "Sabredin, Rabbinize kavuşuncaya kadar sabredin. Zira artık her gelen yeni gün, gidenden daha kötüdür" der ve bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğini ilave eder.
Mikdad İbnu'l-Esved ise, yeminle te'kid ederek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den şunu işittiğini söyler: "Bahtiyar kimse (lütf-i İlahî olarak) fitnelere karışmaktan uzak tutulan kimsedir. Bahtiyar kimse fitnelerden uzak tutulan kimsedir. (Çeşitli belalarla) imtihan edildiği zaman sabırla karşı koyana ne mutlu!"
Tabiinden meşhur Hasan-ı Basrî de burada zikre değer. Zîra o da fitneye karşı hararetle sabır tavsiye eder ve ortalığın tevbe ile, insanların kendilerini düzeltmesi ile iyiye döneceğini söyler. Kendisine Haccac'la alâkalı sorulduğu zaman da hep şu mealde tavsiyede bulunurdu: "Ben onunla mukatele edilmemesi görüşündeyim. Zîra, eğer o Allah'tan bir ceza ise, siz kılıcınızla Allah'ın cezasını geri çeviremezsiniz. Şayet bir bela ise, sabredin, Allah hükmünü versin. Zîra O, en hayırlı şey üzere hükmedicidir." Ona göre fitne sırasında hiçbir gruba iltihak etmemelidir.[36]

2- Fitnecileri Yalnız Bırakmak:

Çıkan fitnenin büyümesini önlemede ve ondan gelecek zararlara karşı korunmada en isabetli tedbirlerden biri, fitneciyi yalnız bırakmaktır. Haklı ve haksız tarafların belli olduğu durumlarda, haklı tarafın desteklenmesi tavsiye edilmiş olmakla beraber, haklı veya haksızın belli olmadığı durumlarda, hiçbir tarafa destek vermemek, bütün tarafları terketmek esastır. Hz. Peygamber'den gelen rivayetlerden bu anlaşılmaktadır.
Müslim'de gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetimi Kureyş'ten şu kabile helak edecektir" diye istikbalde gelecek bir fitneden haber verir. Yanındakiler: "O vakit ne yapmamızı, nasıl davranmamızı emredersiniz?" diye sorarlar. Cevap şudur: "İnsanlar onları terketmelidir."
Muhtelif tariklerden gelen şu rivayet, fitne çıkaranların yalnız bırakılmalarının lüzumunu ve fitneye karışmamanın gereğini herkesin anlayacağı bir üslubla, çok vazıh bir şekilde ifade eder: Ebu Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini bildirir: "Haberiniz olsun (benden sonra) fitne çıkacak. O fitne sırasında uyuyan uyanıktan [yatan oturandan]; oturan ayakta olandan; ayakta olan yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Kim böyle bir fitneye rastlarsa hemen geri dönsün. Kim de fitne anında sığınacak bir kuytu bulursa oraya girsin."
İbnu Hacer, ed-Davudî'den naklen şu açıklamayı sunar: "Hadisin zahirine göre, fitneye uzak veya yakından muhtelif derecelerde teması olan kimseler burada dile getirilmektedir. Yani bu işte bazıları bazılarına rağmen çok daha ileridir. Bunlardan en ileride olanı, fitnenin artmasına sebep olacak şekilde koşandır. Sonra fitnenin sebeplerini hazırlayacak şekilde ortaya çıkandır ki, hadiste bu, "yürüyen" diye ifade edilmektedir. Sonra fitne ile alakadar olan gelir ki, ona da: "ayakta olan" denmiştir. Ondan sonra fitneyi seyretmekle beraber mücadele etmeyen (karışmayan) gelir, bu da "oturan" diye ifade edilmiştir. Sonra da kendisinden bu hususta hiçbir ilgi, alâka sadır olmayan, ancak razı (ve memnun) olan gelir ki, bu da "uyuyan" diye ifade edilmiştir."
İbnu Hacer, fitneye karışma hususunda niyetlenenleri üç gruba ayırarak mesuliyet durumlarını belirtir:
1) Arzu geçirenler: Bunlar fiilen karışmadıkça günaha girmezler.
2) Arzuda kalmayıp fiile dökenler: Bunlar günahkârlardır.
3) Azmedenler, iyice niyetlenenler: Bunların durumu münakaşalıdır.
İbnu Hacer'in bu açıklamasının ışığında, "uyuyandan" maksadın fitneden hiç haberi olmayacak kadar kendi işine gücüne dalmış, çolukçocuğunun rızkı ve terbiyesi ile meşgul kimse olduğunu söyleyebiliriz.
Nevevî de bu hadiste, "fitnenin zararının büyüklüğüne dikkat çekildiğini, fitneden son derece çekinip kaçmaya, fitneye götürecek herhangi bir şeye teşebbüsten imtina etmeye teşvik edildiğini, zira fitnenin zararı ve şiddeti onunla olan alaka nisbetinde arttığını" belirtir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), diğer birkısım hadislerinde de, dahili birliğin kaybolduğu, ortaya çeşitli hiziplerin çıktığı hallerde -ki hadiste Müslümanların cemaat ve imamı yoksa diye ifade edilir- bu fırkaların hepsinin terkedilmesi emredilir.
Fitnecinin yalnız bırakılmasının fiilen gerçekleşmesi için, Hz. Peygamber'in bunu tamamlayıcı başka tavsiyelerine de rastlarız. Şimdi onları görelim:[37]

3- Uzlet:

Bu, kısaca inziva diye de ifade edilebilir. Uzlet veya inzivanın tahakkukunda Resûlullah'ın farklı tavsiyelerini görmekteyiz: Eve çekilmek, dağa çekilmek, terk-i diyar etmek gibi. Kişi, kendi şartlarına hangisi muvafiksa onu tercih edecek ve uzleti ihtiyar edecek. Şimdi bunları açıklayalım:[38]

*** Eve Çekilmek:**

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), gelecek fitneyi haber verip, insanları dehşete düşüren vasıflarıyla tavsif ettiği zaman dinleyicilerden vaki olan: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz o zaman ne yapalım.?" sualine, Hz. Peygamber'in verdiği cevaplardan bir kısmı "evlerinize çekilin" mealindedir.
Ebu Musa'dan gelen bir rivayet aynen şöyle: "Önümüzde karanlık gece parçaları gibi fitneler var. O fitneler geldiği zaman kişi, mü'min olarak sabaha erer de akşam oluncaya kadar kafir olur. Orada oturan ayakta durandan; ayakta duran yürüyenden; yürüyen de koşandan hayırlıdır.." Dinleyenler: "Bize ne emredersiniz?" dediler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Evinizin demirbaşları olun" cevabını verdi."
Aynı tavsiye İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayette: "Elinizi ve dilinizi tutun, evin demirbaşlarından biri olun" şeklinde az bir farkla tekrar edilir.Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fitne çıktığı zaman dökülecek kanların çokluğuyla alakalı -daha önce Ebu Zerr'den kaydettiğimiz- tasviri sırasında Ebu Zerr'e yapılan tavsiye daha vazıhtır: "...Evinde otur, kapıyı üzerine kilitle..."
Keza, bir başka hadiste, fitne tasvir edilirken, emniyetin, insanlara güven ve itimadın kaybolması, iyi, kötü fark edilemeyecek derecede insanların her an değişeceği belirtildiği sırada, ne yapılması gerektiği sorulunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Evine kapan, diline sahip ol, iyi bildiğin şeyi yap, kötü bildiğin şeyi de terket, kendi yakınlarınla meşgul ol, ammenin işini terket" der.
Şarihler eve kapanma emrini, zaruri olmayan işler dışında, halkla irtibatı kesmek şeklinde anlarlar. Zaruri temaslardan vazgeçilmemesi gerektiğini de belirtirler.
Yukarıdaki rivayette de görüldüğü üzere, mücerred bir eve çekilme yeterli değildir. Bir başka rivayette: "(Göze batıcı, dikkat çekici davranışlardan kaçınarak) kendinizden az bahsettirin" denmektedir.[39]

*** Dağa Çekilmek:**

Fitneye karışmamak, dışında kalabilmek için hadislerde ifade edilen bir tedbir de dağa çekilmektir. Fitneye karışmamaya teşvik hususunda beyan edilen: "...Fitne sırasında yatan oturandan; oturan ayakta durandan... daha hayırlıdır.." hadisinin Ebu Bekre tarafından rivayet edilen veçhinde, bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorar: "Ey Allah'ın Resulü, bu durumda ne yapmamızı emredersin?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ona verdiği cevap şudur: "Kimin dağda develeri varsa onların peşine düşsün, kimin de davarı varsa, davarlarının yanına gitsin. Kimin de (ekim) arazisi varsa o da çiftinin başına çekilsin...."
Buharî ve Müslim tarafından kaydedilen bir rivayette "dağa çekilme" keyfiyeti te'yid edilir: "Müslüman kimseye, en hayırlı malın davar olacağı zaman yakındır. fitnelerden kaçarak, dinini kurtarmak için dağların yağmur düşen otlak yerlerini takip etmek üzere peşine takıldığı davar onun en hayırlı malıdır."
Müslim'de Ebu Bekre'den gelen rivayette daha vazıh olarak: "...Haberiniz olsun, fitne iner veya vukua gelecek olursa, devesi olan, devesine; davarı olan davarına; arazisi olan arazisine iltihak etsin..." denir.
Fitne sırasında inzivayı teşvik eden hadislerden biri de taarrüb ile alakalı rivayettir. Göçebe Araplara katılarak onlar arasında ikamet mânasına gelen taarrüb daha ziyade, hicret ederek Medine'ye yerleştikten sonra, geldiği kabileye geri dönerek tekrar göçebeleşmek durumuna düşenler için kullanılan bir tabirdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), göçebe hayattan sonra şehirlileşen bu kimselerin tekrar eski hayata dönmelerini kesinlikle yasaklamış, ancak fitne anında müsaade etmiştir: "Hicret ettikten sonra tekrar bedeviyete (eski göçebe hayata) dönen kimseye Allah lanet etsin, fitne zamanında dönenler bundan hariçtir. Zîra göçebelik (bedeviyet), fitne bulunan yerde ikametten hayırlıdır." Hz. Peygamber'den bu maksadla izin alanlar meyanında Seleme tu'bnu'l-Ekva'ın ismi geçer.
Bu bahsi kaparken şu noktayı belirtmede fayda var: İmam Azam tarafından da fitne sırasında karışmayıp eve çekilme gereği hususunda te'yid edilen hükme Bedayi'de Kâsânî tarafından şu ihtirazi kayıt konmaktadır: "Bu hüküm, hususi bir vakitle alakalıdır. Bu da, fitnecilerle savaşa çağıran imamın bulunmadığı vakittir. Böyle bir imam varsa ve (cihada) çağırıyorsa icabet etmek farzdır."[40]

*** Terk-i Diyar Etmek:**

Bir kısım hadisler, fitne çıktığı vakit eve, dağa, tarlaya çekilmekten daha öte, terk-i diyar etmeyi tavsiye etmektedir. Bu tavsiyeye uyarak Şam'a göç eden Ebu'd-Derda ile alakalı

rivayet şöyle: "Yezid İbnu Ebî Hubeyb anlatıyor: "İki kişi Ebu'd-Derda'ya gelerek bir parça tarla için birbirlerini şikayet ettiler. Ebu'd-Derda onlara: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Sen bir yerde bulunduğun sırada bir parça tarla için iki kişinin husumet ettiklerini işitecek olursan orayı terket" dediğini işittim" der ve Ebu'd-Derda Şam'a gider."
Terk-i diyar umumi bir emir olarak anlaşılmasa bile, fitne sırasında buna tevessül etmenin istihbab edileceği bu rivayetten anlaşılmaktadır. Nitekim, yukarıda kısaca temas ettiğimiz Selemetu'bnu'l-Ekva (radıyallahu anh) da Ebu'd-Derda gibi fitneye bulaşmak korkusuyla terk-i diyar edenlerden biridir. "Hicretten irtidat mı ettin?" şeklinde maruz kaldığı ağır ithamlara rağmen, Mekke ile Medine arasında yer alan Rebeze'ye göç eder.
Hadisi şerh eden Aynî fitne korkusuyla seleften birçoğunun terk-i diyar ettiklerini belirtir. (1. cilt, s. 163) [41]

İnziva Ve Uzletin Fazileti:

Yukarıda kaydettiğimiz hadisler bize fitne sırasında uzlet ve inzivanın tavsiye edildiğini ifade eder. Esasen fitne olmayan normal zamanlarda alimlerin ekseriyeti tarafından cemiyete karışmak (muhalata), inzivaya çekilmeye tercih edilmiş, üstün tutulmuş ise de, bu üstünlük mutlak değildir. Birkısım şartların ortaya çıkması halinde inziva tercih edilmelidir. Bu mühim mevzunun aydınlanması için fitne sırasında hayvanlarını alarak dağa çekilmeyi veya arazinin başına geçerek ekimle meşgul olmayı tavsiye eden hadisi açıklama zımnında İbnu Hacer'in sunduğu veciz açıklamayı burada kaydetmeyi gerekli bulduk. Der ki: "Selef alimleri, uzlet hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhur (ekseriyet) şunu söylemiştir: "İhtilat (cemiyete karışma) uzletten evladır. Zîra İslamî şeâirin devamı için lüzumlu olan dinî bilgiler bu sayede öğrenilir. Cemiyete karışmada Müslümanların sayıca artması da mevzubahistir. Onlara, maddî ve manevî yardımda bulunmak, hastalarını ziyaret etmek gibi çeşitli hayırlar bu sayede ulaştırılır."
Bazı alimler şunu söylemişlerdir: "Uzlet, üzerine düşeni bilmek şartıyla, ihtilattan evladır. Zîra uzlette selamat tahakkuk eder, gerçekleşir." Nevevî der ki: "Muhtar olan (yani farklı görüşlerden tercih edileni), günaha düşmeyeceği hususunda zann-ı galib olan kimse için cemiyete karışmak daha iyidir."
Bazıları da şu görüştedir: "Burada verilecek hüküm şahıstan şahısa değişir. Bazıları için bunlardan biri şarttır. Bazıları için de tercih vesilesidir. Bu iki husus açıktır. Ancak, inziva ile ihtilat eşit olurlarsa birini diğerine tercih hususunda verilecek hüküm zamanın ve ahvalin değişen şartına bağlıdır."
Kendisine muhâlata (yani cemiyete karışma) gereken kimseler meyanında kötülüğü bertaraf etme gücüne sahip olan kimse vardır. Böyle birisine cemiyete karışmak farzdır. Bu farz, ahval ve imkânlara tabi olarak, farz-ı kifâye nev'indendir.
Kendisine muhâlata şâyan-ı tercih olan kimseler meyânında, iyiliği emir, kötülükten men ettiği (emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunduğu) takdirde kendisi fitneye maruz kalmayacağı hususunda zann-ı galibi hasıl olan kimse vardır.
İnzivaya çekilme ile cemiyete karışma şıklarından her ikisi de kendisine eşit olanlara misal olarak şöyle bir adam gösterilebilir: Kişi fitneye düşmeyeceği hususunda kendinden emindir. Ancak, kesinlikle bilmektedir ki, sözü tutulmayacak, kendisine itaat edilmeyecektir. Bu duruma, umumî bir fitnenin mevcut olmadığı hallerde rastlanır. Fitne çıkacak olursa, uzleti tercih etmek gerekir. Zira bu durumda umumiyetle zarara düşülmektedir.
Fitneye girenlere (İlâhî) belalar gelir ve fitneye katılmayanlara da sirayet eder. Bu hususu şu ayet haber vermektedir: "Öyle bir fitneden kaçının ki geldiği zaman sizden sadece zalim olanları çarpmaz..."
Sunduğumuz açıklamayı Ebu Saîd'in rivayet ettiği şu hadis de te'yid eder: "İnsanların en hayırlısı o kimsedir ki, nefsiyle ve malıyla cihad eder, keza o kimsedir ki dağ başlarında Rabbına ibadet eder ve böylece insanlara kötülük yapmaktan uzak olur."
Cemiyete karışıp karışmama, yani inziva ve ihtilat hususlarında Hattâbî'nin bir izahı da klasik alimlerimizin görüşlerini anlamada bizim için faydalı olacağı kanaatindeyiz. Der ki: "İnziva ve ihtilat, kendileriyle alâkalı şeylere tabidir. Onlar değiştikçe bunlardan birini tercih durumu değişir. İhtilâta ve cemiyete karışmaya teşvik sadedinde gelen deliller, imamlara itaatla ve bir kısım dinî meselelerle alâkalıdır. İnzivaya teşvik sadedinde gelen deliller de, bunlar dışında kalan meselelerle alâkalıdır. Mesela bedenen insanlara karışmayı veya onları terketmeyi ele alalım. Tek başına geçimi te'min ve dinini muhafaza edebileceğine kâni olan bir kimse için, bir şartla, insanlara karışmaktansa uzak dursa daha iyi olur. O şart da (namaz için) cemaate devam, selam vermeye ve almaya devam, hasta ziyareti, cenaze teşyii gibi Müslümanların hukukunu edaya devamdır.
Matlub olan, lüzumsuz sohbetleri terketmektir. Zîra sohbetin fazlası, zihnimizi meşgul ve vaktimizi zâyi ederek mühim işlerimizi ihmal ettirir. En iyisi ihtilat ve insanlarla görüşme işini, kendisinden tamamen vazgeçilmeyen, sabah ve akşam yemekleri menzilesinde tutup, zarûrî olanıyla iktifa etmektir. Böyle yapmak beden için ve kalp için de çok daha rahatlatıcı, çok daha uygundur."
Buhârî şarihlerinden Aynî de hadislerden, fitne sırasında, inziva ve uzleti ihtiyar etmenin lüzumunu anlamıştır. İbnu Hacer'den sunduğumuz açıklamanın yapılmasına sebep olan aynı hadisin şerhi sadedinde Aynî de şu kıymetli açıklamayı yapar: "Bu hadiste, fitne zamanında uzletin fazileti ifade edilmektedir. Ancak fitneyi izale edecek güçte olan kimse bu hükme tâbi değildir. Zîra bu durumda olan kimseye, fitneyi izâle etmek için, üzerine yürümesi farzdır. Bu farz, ahvâl ve imkâna tâbi olarak ya farz-ı ayn ya da farz-ı kifâye sûretlerinden biriyledir."
Fitne bulunmayan zamanlarda uzlet ve ihtilattan hangisinin efdal olduğu hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Nevevî'nin sunduğu izaha göre: "İmam Şâfiî ve âlimlerin ekserisi ihtilatın efdal olduğu görüşündedirler. Zîra derler, ihtilatta bir kısım faydalı ameller îfa edilir, çeşitli İslâmî tezahürlere (şeâir-i İslâmiyye) katılır, Müslümanların sayısını artırır, hasta ziyareti, cenaze teşyii, selam vermek, emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmak, iyi ve hayırlı işlerde yardımlaşmak, muhtaçlara yardım, cemaatlere katılmak gibi herkesin muktedir olabileceği amellerle onlara birkısım hayır ve menfaat ulaştırır."
Bilhassa, âlimler ve zühd sahipleri hakkında, ihtilatın fazileti te'kidli olarak beyan edilmiştir.
Birkısım âlimler de, uzlette kesinlikle selâmet bulunduğu için, onun daha efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak bu, kendisine terettüp eden ibadet vazifelerini ve mükellef olduğu şeyleri bilmek şartına bağlıdır.
Muhtar olan (tercih edilen) görüş şudur: "Günaha düşmeyeceği hususunda zann-ı galib hasıl olan kimse için cemiyete karışmak (ihtilaf) efdaldir."
Kirmânî ise şunu söyler: "Asrımızda muhtar olan inzivadır. Zîra uğranacak meclisler (mehâfil) arasında günahlardan hâlî ve uzak olanlar nadirdir." Aynî ilave eder: "Ben Kirmânî'nin sözüne iştirak ederim. Zîra bu devirde insanlara karışmak birtakım şeylerden başka bir şey celbetmez."
Daha uzlaştırıcı bir neticeye varan Kastalânî ise: "Kişinin kemâli hem uzlet ve hem de sohbet (karışma) ile gerçekleşir. Sohbetle dinini salim kılamayan fakihe uzlet, hakkını veren kimseye de sohbet gereklidir" der.[42]

4- Öldürmektense Ölmeyi Tercih Etmek:

Dahilde fitne çıktığı zaman dağa çekilmek, eve kapanmak -ve az sonra temas edileceği üzere- silah edinmemek gibi emirler, aslında bozulmuş olan içtimâî durumun daha da kötüye gitmesini önlemek içindir. Fitne ateşinin yandığı yerde sönmesi, onun üzerine gitmemeye bağlıdır. Söndürmeye gücü yetmeyenlerin, hususi eşhasın buna katılmaları, karışmaları, bulaşmaları onu daha da artıracaktır. İslam'ın bu konudaki görüşünün özü budur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fitneye bulaşmamanın ehemmiyetini vurgulayabilmek, tebarüz ettirebilmek, ami, cahil herkese duyurabilmek için "Fitne sırasında, seni öldürmeye gelseler bile karşılık verme, öldürmektense ölümü tercih et" mealindeki beyanlarda, emirlerde bulunmuştur.
Daha önce zikri geçen ve eve çekilmeyi emretmekle alâkalı rivayetlerin devamında umumiyetle şu sual sorulmaktadır: "Fitneciler eve de gelirse ne yapalım?" Bu sual Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fitnede takınılacak tavırla alakalı emir ve tavsiyelerinin mantıkî silsilesi içerisinde mukadder, kaçınılmaz bir sualdır. Suale verilen cevap, fitneye karışmamak için yapılması gereken gayret ve gösterilmesi gereken fedâkârlıkların neler olabileceğini ifade eder, hiçbir hal ve şartta fitneye bulaşmanın meşru olmayacağını, dinin buna cevaz vermeyeceğini gösterir.
Sual mükerrer olarak sorulmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de her seferinde aynı cevabı vermiştir.
Cevap kısaca şu mealdedir: "Fitnede öldürülmeye razı ol, fakat öldürme."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), tebliğ ettiği her mühim meselede olduğu gibi bunu da tebliğ ederken, şartlara, muhatablara göre değişik üsluplara yer vermiştir. Kısmen daha önce söylediklerimizi tekrar mahiyetinde olmakla beraber, onlardan daha şümullu, daha cami olan bir rivayeti tam olarak görelim. Rivayeti yapan Abdullah İbnu Mes'ud'dur. Der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "İleride fitne çıkacak, o zaman uyuyan yatandan hayırlıdır; yatan oturandan hayırlıdır; oturan ayakta durandan hayırlıdır; ayakta duran yürüyenden hayırlıdır; yürüyen koşturandan (atlı) hayırlıdır. Fitnede savaşanların hepsi ateştedir." Ben: "Ey Allah'ın Resulü, bu söylediğin fitne ne zaman olacak?" dedim. "Bu, dedi, eyyamu'lherçtir (dahilî kıtal zamanıdır)." Ben tekrar: "Eyyamü'lherç ne zaman olur?" diye sordum. Dedi ki: "Kişi arkadaşına itimat etmediği zaman." O güne erişecek olsam bana ne emredersin?" dedim. "Nefsini, elini geri tut ve mahallene gir" dedi. Tekrar sordum: "Ey Allah'ın Resulü, eğer mahalleme de girerse ne yapayım?" "Evine gir" dedi. Ben tekrar : "Ya evime de girerse?" dedim. "O takdirde mescidine gir ve şöyle yap" -dedi ve sağ eliyle bileğinden tutarak- ilave etti: "Bu halde ölünceye kadar, "Rabbim Allah'tır" de."
Burada sırayla mahalleye, eve ve en sonunda evin daha kuytu bir köşesi olan mescid odasına sığınmanın tavsiye edilmiş olması, fitneden en son imkana kadar kaçılması gerektiğini ifade eder. Sığınılan son melceye kadar takip edildiği takdirde ise, elini tutmak, müdahale etmemek tavsiye edilir.
Başka rivayetler, o andan yani sığınılması mümkün son kuytu yere de düşman geldiği andan itibaren, yapılması gerekecek davranışı daha açık olarak ifade etmektedir. Sa'd İbnu Ebi Vakkas'dan gelen rivayette Sa'd: "..Ey Allah'ın Resulü, düşman evime kadar girip beni öldürmek için elini kaldıracak olursa ne yapayım?" diye sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Hz. Adem'in oğlu (Habil) gibi ol" der ve Hz. Adem aleyhisselam'ın oğulları Kabil ile Habil arasında geçen hadiseyi hülasa eden -ve Habil'in söylediği sözleri nakleden- şu ayeti okur: "Andolsun ki, beni öldürmek için elini bana uzatırsan ben seni öldürmek için elimi sana uzatıcı değilim. Çünkü ben, kainatın Rabbi olan Allah'tan korkarım. Şüphesiz dilerim ki, sen kendi günahınla birlikte benim günahımı da yüklenesin de o ateş yârânından olasın. İşte zalimlerin cezası budur" (Maide 28-29).
Bir başka rivayette bu duruma düşecek olan bir kimseye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), daha açık bir ifade ile şu emri verir: "Elini tutsun, Allah'ın öldürülen kulu

(Abdullahi'l-Maktul) olsun, Allah'ın öldüren kulu (Abdullahi'l-Katil) olmasın. Zîra kişi, İslam cemaatinde bulunur da, kardeşinin malını yer, kanını döker, Rabbine isyan eder ve böylece cehennem kendisine vacip olur."
İbnu Ömer'den gelen bir rivayette ise Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şunları söyler: "Sizden birine, bir adam -yani ehl-i kibleden biri- öldürmek kastıyla geldiği zaman (iki elinden birini diğeri üzerine koyarak) (Kur'an'da Habil'in Kabil'e söylediği sözü) söyleyip Hz. Adem'in iki oğlundan en hayırlısı olmaktan aciz mi? Zira bu taktirde o, cennetliktir. Böyle yapmaz da geleni öldürecek olursa cehennemliktir."
Fitnede kıtalden men etmek maksadıyla bir başka sahabiye Resûlullah şu mealde vasiyette bulunmuştur: "İnsanların iki ayrı emîre (lidere) biat ettiklerini gördüğün zaman, benimle birlikte katıldığın cihadlarda kullanmış olduğun kılıcını al, kırılıncaya kadar Uhud dağına vur. Sonra evinde otur. Günahkar bir el veya ölüm sana gelinceye kadar (evinden çıkma)."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ebu Zerr'e yaptığı bir tavsiyede, buraya kadar söylenenlerin ötesinde bir tedbirin emredildiği görülmektedir. "Fitne zamanında eve giren düşmana karşı yüzünü örtmek."
Rivayetin bizi alâkadar eden kısmı aynen şöyle: "... Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, ya evime de girecek olurlarsa?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi: "Eğer kılıcın parıltısının sana galebe çalmasından (yani eve giren düşmana mukabele etmekten) korkarsan, giyindiğin ridanın bir kenarı ile yüzünü ört, (seni öldürse de karşılık verme). Böylece hem kendi günahıyla ve hem de senin günahınla geri dönsün ve ateş ashabından (cehennemlik) olsun."
Aynı rivayette, evine gelen düşmana karşı silahına davranma hususunda soran Ebu Zerr'e şu cevabın verildiğini görmekteyiz: "O taktirde, sana gelen kimsenin içinde bulunduğu şeyde (yani fitnede) ona ortak olursun." Nitekim Ebu Bekre'nin: "Benim üzerime düşmanlar girecek olsalar, kendimi müdafaa için elimi silahıma uzatmam" dediği rivayet edilmiştir.
Eyyûbu's-Sahtiyani'nin de ifade ettiği üzere, Hz. Osman kendini öldürmek için gelen katillerine mukabele etmemiştir. O, yukarıda kaydettiğimiz, Hz. Adem'in oğlu Habil'in, kendini öldürmek isteyen kardeşine, "Andolsun ki, beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatıcı değilim" dediğini haber veren ayetle, bu ümmetten amel edenin ilki olduğu belirtilir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, fitne esnasında öldürmektense, ölmeyi tercih edecek kadar fitneden uzak durma hususundaki tavsiyelerine harfi harfine uymayı kendilerine şiar edinerek, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehadetiyle teselsül eden fitnelerde Hz. Ali'nin haklı olduğunu, muhaliflerinin haksız olduğunu kabul etmesine rağmen, Hz. Ali safında yer almaktan kaçınan Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Abdullah İbnu Ömer, Muhammed İbnu Mesleme, Ebu Bekre ve diğerleri (radıyallahu anhüm ecmain) şu kanaati izhar etmişlerdir: "Fitneden uzak durmak şarttır. Öyle ki, biri gelip kendisini öldürmek istese, ona karşı müdafa-i nefis de yapılmaz" (İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 16, 142).[43]

*** Fitnede Mudafa-i Nefis:**

Fitne zamanında kişi, evine kadar gelen düşmana bile mukabele etmekten men edilince, karşımıza mütenakız bir durum çıkmaktadır. Zîra, İslam'da tecavüz haram olmakla beraber, müdafa-i nefis helal addedilmiş ve hatta buna teşvik edilmiştir. O kadar ki, malını, canını, namusunu müdafaa sırasında öldürülen kimsenin manen şehid olacağı belirtilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Kim malı(nı koruma) için dövüşürken öldürülürse (manevî) şehittir. Kim kanı(nı, canını malını korumak) için dövüşür ve öldürülürse (manevî) şehittir. Kim ehli(nin korunması) için dövüşürken öldürülürse (manevî) şehittir. Kim din için dövüşürken öldürülürse o da şehittir."
Bir seferinde, bir adam gelerek malına tecavüz eden kimseye nasıl davranacağı hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e sorar. Aralarında geçen konuşma mal ve can müdafaasının meşruiyetini görmekte burada kayda değer:
"Ey Allah'ın Resulü, bir adam gelerek malıma saldırsa ne yapmamı tavsiye edersin?"
"Ona Allah'ı hatırlat." Müteakip hadiste: "Allah'ı üç kere hatırlat" denir.
"Allah'tan korkmazsa?"
"Etrafındaki Müslümanlardan ona karşı yardım iste."
"Yanımda Müslümanlardan kimse yoksa?"
"Ona karşı sultandan yardım iste."
"Sultan beden uzaksa?"
"Ahiret şehitlerinden biri oluncaya veya malını koruyuncaya kadar onunla dövüş."
Rivayetin bir başka veçhinde: "...Dövüş. Öldürülsen cennetliksin, öldürürsen öbürü cehennemliktir" denir. Kur'an-ı Kerim'de de -haddi aşmamak kaydıyla- yapılacak kötülüğe denk bir kötülük yapmaya cevaz verilmiştir: "Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülük (bir misilleme)dir. Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükafaatı Allah'a aittir. Kim kendisine yapılan zulmün ardından herhalde hakkını alırsa, artık bunlar aleyhinde (me'suliyete) bir yol yoktur" (Şura 40, 41, 42). Ayet ve hadislerde gelen bu müdafa-i nefis hakkı ile, daha önce zikrettiğimiz yasak alimler arasında medar-ı münakaşa olmuştur. İmam Nevevî, bu münakaşaları şöyle hülasa eder:
"Bu ve benzeri hadisler fitne zamanında hiçbir hal ve şartta kıtali caiz görmeyenlerin hücceti olmaktadır. Alimler fitne sırasında yapılacak kıtal üzerine farklı görüşler ileri sürdüler. Onlardan bir grub: "Müslümanlar fitneye düştüğü zaman, düşman evin içine girmiş ve öldürmeye teşebbüs etmiş bile olsa onunla kıtal edilmez; ona karşı müdafayı nefiste bulunmak caiz değildir. Zîra eve gelen düşman (kafir değil) mütevvildir (ayetleri inkar etmiyor, tevil ederek herkesçe benimsenmeyen bir mânayı benimsiyor.) Bu görüş, Ashabtan Ebu Bekre ve diğer bazılarının (radıyallahu anhüm) görüşüdür.
İbnu Ömer, İmran İbnu'l-Husayn ve diğer bazılarının (radıyallahu anhüm) görüşüne göre, "fitneye karışılmaz, ancak, ölüm tehlikesi karşısında nefis müdafaası yapılır."
Bu iki görüş, Müslümanlar arasında çıkan fitnelerin hiçbirine girmemek hususunda müttefiktir. Sahabe ve Tabiinin büyük çoğunluğu ve İslam âlimlerinin tamamı, "fitnede haklı tarafa yardım etmek ve onlarla birlik olarak asilere karşı mükatele etmek gerekir" demişlerdir. Nitekim ayet-i kerimede de: "Eğer mü'minlerden iki zümre birbiriyle dövüşürlerse aralarını (bulup) barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hâlâ tecavüz ediyorsa, siz, o tecavüz edenle, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın..." denir.
Bu mevzuda sahih olan budur.
Hadisler ise, kendisine haklı tarafın karşı çıktığı kimseyle veya her ikisi de zalim olan iki grupla alâkalıdır, şeklinde izah ve tevil edilir. Bunlardan sadece biriyle tevil edilemez. Eğer birincilerin dediği gibi hareket edilecek olursa fesad ortalığı kaplar, bağı ve sapık olanların hakimiyeti devam eder gider. Doğruyu Allah bilir."
Fahreddin-i Razi de, müdafa-i nefsin meşruiyyetini te'yid etmekle beraber, bunun mütecaviz tarafa mümkün olan asgari bir zarar vermek suretiyle yapılması hususunda ehl-i ilmin ittifak ettiğini kaydeder.
Aliyyu'l-Kârî, Ebu Zerr'den gelen: "...Eğer kılıcın parıltısının sana galebe çalmasından (yani eve seni öldürmek için giren düşmana mukabele etmekten) korkarsan, giyindiğin ridanın bir kenarı ile yüzünü ört.." mealindeki hadisin şerhini yaparken, Tîbî'den şöyle bir görüş kaydeder: "...Doğrusu şudur: Eğer eve gelen düşman Müslüman ise ve kendisine bir fesad da terettüp etmeyecek ise, onu defetmesi caizdir. Eğer düşman kafir ise, mümkün mertebe def'i vacibtir."
Fitne sırasında mütecavize -eve kadar gelmiş bile olsa- mukabele edilmemesi görüşünde olanların delil olarak gösterdikleri ayet-i kerime de ayrıca üzerinde durulması gereken bir ayettir. Mevzubahs olan ayette Hz. Adem (aleyhissalâtu vesselâm)'in oğlu Habil, kardeşi Kabil'e şunu söyler: "Kasem ederim ki, sen beni öldürmek için bana el uzatsan da ben, seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben isterim ki sen, benim günahımı da kendi günahını da yüklenip varasın da, o ateşe layıklardan olasın..." (Maide 28).
Bu ayetle alâkalı olarak, müfessir Hamdi Yazır, şu açıklamayı yapar: "Burada iki sual vardır:
Birincisi: "Bir başka ayette mealen: "Hiç kimse başkasının günahından sorumlu değildir" (Fatır 18) dendiği halde, katil maktulün günahını nasıl yüklenir? Bu nokta birkaç veçh ile izah edilmiştir. Bir hadis-i şerifte: "Birbirine küfreden iki kişinin bütün söyledikleri, mazlum, haddi aşmadıkça ilk başlayana aittir" denmektedir. Yani ilk başlayan hem aynen kendisinin günahını, hem de sebep olduğundan dolayı arkadaşının bir mislini yüklenir. Fakat mazlum tecavüz edip daha ileri gitmedikçe."
Ayrıca ayette geçen: "Benim günahımı da..", sözü "şayet sana karşı mukabeleten el uzatırsam gireceğim günahın bir misli" demektir.
Binaenaleyh biri tecavüz eder, diğeri de mukabele eyler de ikisi de maktul düşecek olursa, ilk başlayan iki cinayet, öbürü de bir cinayet yapmış olur.
Beriki mukabele etmeyecek olursa bu, bir cinayetten de kurtulur. Fakat katil yine iki cinayet yapmış ve iki günah yüklenmiş bulunur ki, birisi mazlumu katletmek, diğeri kendini ukubete müstehak kılıp ateşe atmak cinayetidir.
Bundan başka, "benim günahımı..." sözü, "beni öldürmek günahını..." mânasına geldiği gibi, "kendi günahını.." sözü de "bundan evvelki günahın (Kabil'le ilgili olarak) ezcümle kurbanının kabul edilmemesine sebep olan günahın" demek de olabilir. Nitekim bu ikinci mânayı İbnu Abbas, İbnu Mes'ud, Hasan-ı Basrî gibi selefin büyükleri ayetten anlamışlardır.
Eyyubu's-Sahtiyanî, bu ayetle ilk amel eden Müslüman kimsenin Hz. Osman olduğunu, kendini basanlara mukabele etmektense onlar tarafından öldürülmeyi tercih ettiğini söyler.
Burada hemen kaydedelim ki, birbirini takip eden fenalıkların çıkmasına sebep olan fitneci kimseye sadece ilk yaptığının günahı değil, arkadan teselsül edecek fenalıkların da günahından bir misli gelecektir. Nitekim, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kıyamete kadar işlenecek cinayetlerin günahından bir mislinin Hz. Adem (aleyhissalâtu vesselâm)'in oğlu Kabil'e geleceğini, çünkü yeryüzünde bu menfur işi onun başlattığını ifade eder.
İbnu Hacer'in bir kaydını nazar-ı dikkate alacak olursak, "fitneye karışmak mı, karışmamak mı, fitne sırasında müdafa-i nefis caiz mi, değil mi?" gibi ihtilaf ve münakaşaların, aslında bir ıstılah karışıklığından ileri geldiği söylenebilir. Zîra, onun kaydettiği üzere, alimlerin bir kısmına göre, "fitne" tabiriyle sadece dünyevî maksatlarla çıkartılan kargaşaları anlamak gerekir. Bağy tabir edilen ve meşru devlete, haksız bir teville karşı gelen isyancıların eylemi, karışmaktan men edilen fitne değildir, bertaraf edilinceye kadar bunlarla savaş gerekir.

Bu duruma göre, Nevevî'nin az önce sunduğumuz açıklamalarında rastlanan -ve belli bir ölçüde, tenakuz olarak değerlendirilmesi mümkün olan- müphemlik böylece ortadan kalkmış oluyor. Haklı tarafa yardım veya ayet-i kerimede ifade edilen "birbiriyle dövüşen iki mü'min zümreden mütecaviz olanla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaş" emri de, meşru devlete karşı bir te'vile dayanarak, haksız olarak isyan edenlere karşı devletin yanında yapılacak savaşı ifade eder. Değilse, devlete karşı isyan eden muhtelif fırkalardan birini desteklemek mânasına gelmez. İlerde bu bahse tekrar döneceğiz.[44]

5- Dilini Tutmak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir kısım hadislerine göre, fitne yoksa çıkaran, çıkmış ise büyütüp geliştiren ve fertleri fitnenin getireceği şerlerin içine atan en mühim amillerden biri de "dil"dir. Fitneye karşı mü'minleri uyarmak maksadıyla varid olan bir kısım hadislerde dilin rolüne dikkat çekilerek, dilin kılıç gibi, hatta kılıçtan da beter olduğu ifade edilmiştir.
Ebu Davud'da gelen Ebu Hüreyre rivayetinde: "Sağır, dilsiz ve kör fitne gelecek. Fitneye azıcık meyledenin üzerine o, süratle gelir (kendine çeker). Fitnede dilini oynatmak aynen kılıç oynatmak gibidir" denir. Abdullah İbnu Amr'ın rivayetinde ise, dilin kılıçtan daha beter tesir icra edeceği ifade edilir: "Haberiniz olsun ki, ilerde Arapları darmadağın edecek fitne çıkacak. O yüzden ölenlerin hepsi ateştedir. O zaman dil(i kullanmak) kılıç kullanmaktan beterdir."
Yine Abdullah İbn-i Amr'dan gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gelecek fitne ile alâkalı tasvir ve ihbarları üzerine, "O çıktığı zaman ne yapalım?" diye soranlara: "Evine çekil, diline sahip ol, maruf ile amel et, münkeri terket, kendi çolukçocuğunla ilgilen, başkasıyla meşgul olma" şeklinde cevap verdiğini görmekteyiz.
Hadiste yasaklanmış bulunan "fitnede dil oynatmak" tan maksad nedir?
Aliyu'l-Kârî'nin Mirkat'ta naklettiği açıklamalara göre, halkın dedikodusunu yapmak, fitneye karışanların lehinde veya aleyhinde konuşmak, bir tarafı kötülerken bir tarafı övmek suretiyle iki gruptan birini ta'n etmek, hep bu yasağa girmektedir. Hatta zalim idarecilere haber götürüp (ispiyonculuk yapmak) da bu yasağın tahtındadır. Zîra bu davranış idarecinin öfkesini kabartarak öldürme, hapis, sürgün vesair pek ciddi öyle fenalıklara sebep olur ki, kılıç kullanmak bu kadarını yapamaz.
Münâvî, "dilini tutmak" emrinden, "konuşmazdan önce iyice düşünerek sadece lehine olacak hususlarda konuşup, kendini ilgilendirmeyen hususlarda hiç konuşmamayı" anlar.
Yukarıda kaydettiklerimizden öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Muaz'a bir vesileyle söylemiş bulunduğu: "Ey Allah hayrını veresice Muaz, insanları yüzüstü ateşe atan şeyin, dilleriyle haset etiklerinden başkası olduğunu mu zannediyorsun?" sözü fitne hakkında da aynen doğrudur: İnsanı fitneye atacak veya fitneden koruyacak en mühim amillerden biri dildir.[45]

6- Kalben Kerahet

Fitnenin maddî ve manevî şerrinden kurtuluşun mühim şartlarından biri, kalben fitneye buğzetmektir. Aslında münker olarak ifade edilen her çeşit şer ve kötülüğün izalesi için eliyle, diliyle müdahale bir vecibe kılınmış ise de, gerek şerrin büyüklüğü, gerek şahsın aczi gözönüne alınarak "gücü yetiyorsa", "fitneyi artırmayacaksa" gibi kayıtlar konmuştur. Güçsüzlüğü sebebiyle şer ve fitneye eli ve diliyle müdahele edemeyecek durumda olan kimselerden, ortadaki kötülüğe karşı, en azından kalben kerahet istenmiştir. Buna da gücü yetmeyen kimse düşünülemez. Dinimizin yasakladığı şeyleri , devrin icabı, modanın icabı, bulunduğumuz cemiyetin icabı diyerek meşru görmek mümkün değildir. Kişi birkısım münkerleri işlemek durumunda olsa bile, onun kötülüğünü kabul etmek, kalben nefret etmek zorundadır.
Hadiste kesin bir dille şöyle denir: "Yeryüzünde bir hata işlendiği vakit, bunu görüp de ikrah eden sanki orada bulunmayan birisi gibidir. Orada bulunmadığı halde, işlenen fenalığı hoş görüp razı olan kimse de sanki fenalığa şahit olmuş gibidir." Evet hadiste, "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyrulmuştur.[46]

7- Mal Ve Evlatça Hiffet

Gerek dağa çekilmek ve gerekse eve çekilmek suretiyle fiile konması tavsiye edilen fitneden kaçma ve inzivanın gerçekleşmesine yardımcı olacak durumların da ayrıca tavsiye edildiğine şahit olmaktayız. Bu cümleden olarak, mal ve evlad azlığı zikredilmektedir. Bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "İkinci asrın başında sizin en hayırlınız hissece hafif olanıdır" der. "Hissece hafiflik nedir?" diye sorulunca: "Ehil ve malı olmayandır" diye cevap verir.
Bir başka rivayet de şöyle: "Öyle bir devir gelecek ki, o zaman bekarlık helal olacak. O zaman dindar kişi, civciviyle kaçan bir kuş, yavrusuyla kaçan bir tilki gibi, diniyle birlikte bir dağdan öbür dağa, bir inden öbür ine kaçmadıkça selamet bulamaz. Bu meyanda namazını kılar, zekatını verir ve hayır işleri dışında insanlardan uzak durur."[47]

8- Silah Edinmemek:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fitneyi önleyici, şümûlünü azaltıcı tedbirler meyanında "fitne sırasında silah satışını yasaklamakla" kalmaz, elde herhangi bir silah bulundurulmasını kesinlikle yasaklar. Rivayetlerde bu yasak "mevcutların kırılması", "taşa çalınması", "tahtadan kılıç kuşanılması" şeklinde ifade edilir.
Şu noktayı bilhassa belirtmeliyiz: Silah edinmeme emri, hassaten evinde kalanlara yapılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere fitneye karışmamak için ilk tavsiye edilen husus deve, koyun gibi hayvanlarını alarak dağlara çekilmek veya ekim arazisinin başına geçmek, meskun mahalden uzaklaşmaktır. Bu imkânlardan mahrum kişiye de evine kapanması emredilir.
İşte bu sonuncu durumda olan kimsenin peşi takip edilebilir, fitneye düşürülebilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu ihtimali asgariye düşürebilmek için bu durumdaki kimselere silah edinmemeyi emretmektedir.
Söylenen bu hususu az yukarıda kaydettiğimiz Ebu Bekre hadisinin devamında görmekteyiz: "...Fitne vaki olduğu zaman devesi olan devesine, davarı olan da davarına iltihak etsin, kimin de arazisi varsa, arazisine gitsin." Bir adam sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Ne devesi, ne davarı ve ne de arazisi olmayan kimse ne yapacak?" Cevaben: "Kılıcına gitsin, keskin tarafını taşa vursun, sonra da gücü yettiğince fitneden kaçsın" dedi."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu emrin ehemmiyetini vicdanlarda tesbit için: "Ey Allahım, tebliğ vazifemi yaptım mı, ey Allahım, tebliğ vazifemi yaptım mı, ey Allahım "tebliğ vazifemi yaptım mı?" diye üç kere tekrar eder.
Hadisin bir başka veçhinde: "Kılıcını alsın, keskin tarafını kara taşa vursun" denir. Muhammed İbnu Mesleme'ye de: "Kılıcını al, Uhud dağına git, kırılıncaya kadar dağa vur" demiştir.
Nevevî: "Kılıcını taşa çalsın" emri ile hakikaten kılıcın kırılması mı, yoksa bununla mecaz mı kastedildiği hususunu ele alarak bazı alimlerin: "Hadisin zahirine göre, kişinin kendisine fitne kapısını kapaması için, gerçekten kılıcı kırması gerekir" derken, bazılarının da: "Bu mecazdır, asıl maksad kıtalin terkidir" dediğini belirtir. Ancak birinci görüşün muteber görüş olduğunu kaydeder. Bu görüş başka alimlerce de paylaşılmıştır.
Fitne çıktığı zaman kırılması gereken silah sadece kılıç değil, silahın her çeşididir. Nitekim bir başka rivayette, fitne hakkında gerekli bilgi verildikten sonra: "Yaylarınızı kırın, kirişlerinizi parça parça edin, kılıçlarınızı taşa vurun (ve evlerinizin içine girin). Buna rağmen birinizin üzerine gelirlerse, Hz. Adem'in iki oğlundan hayırlısı (Habil) gibi olun" buyurur.
Yayın kırılmasından sonra kirişin bir işe yaramayacağı bedihi olduğu halde, kirişin de parçalanmasının emredilmesinde, bazı alimler, yasaktaki mübalağanın vurgulanma gayesini görmüşlerdir. Fakat başkasının istifade etmesini önleme gayesine de matuf olduğu söylenmiştir.
Birçok durumlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabına: "Müslümanlar arasında fitne çıktığı vakit tahtadan bir kılıç edinin" diyerek öldürücü silah bulundurma yasağını dile getirdiğini görmekteyiz.
Hadis kitapları, bu yasağa da harfiyyen uyup tahtadan kılıç taşıyanların örneklerini zikreder. Bunlardan biri Ebu Müslim'dir, bir diğeri Ühban İbnu Sayfi'dir. Ebu Müslim ile alâkalı rivayet aynen şöyle: "Hz. Ali, Hz. Muaviye ile olan mücadelesi sırasında hazırlık yapmak üzere Basra'ya gelir ve Ebu Müslim'e uğrayarak: "Bana yardım et" der. Ebu Müslim "hayır" diye kestirip atmaktansa lisan-ı hal ile bunu ifade etmeyi tercih ederek kılıcını getirir. Kınından bir karış kadar sıyırır. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye bunun tahtadan olduğunu gösterdikten sonra şu açıklamayı yapar: "Can dostum ve senin amcaoğlun (aleyhissalâtu vesselâm) benden, "Müslümanlar arasında fitne çıktığı zaman tahta kılıç edinmem" hususunda söz aldı (ve ben de yaptım. Buna rağmen) seninle harbe çıkmamı istersen yine de çıkarım." Hz. Ali şu cevabı verir: "Ne sana, ne de kılıcına ihtiyacım yok." [48]

İKİNCİ FASIL

ZAMANLA VUKÛA GELECEK FİTNE VE HEVÂLARDAN ZİKREDİLENLER

UMUMÎ AÇIKLAMA

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), fitne hadislerinde, kıyamete kadar Müslümanlar arasında cereyan edecek pek çok hadisatı haber vermiştir. Hz. Huzeyfe'nin ifadesiyle etrafında üç yüz kişi toplayabilecek fitne başlarını adları, baba adları, kabile adlarıyla bildirmiştir.
Yani fitne ile ilgili oldukça teferruata inen ihbarlarda bulunmuştur. Bugün bize rivayet edilebilen hadisler, Hz. Huzeyfe'nin dediği açıklıkta bir fitneler listesi çıkarmamıza imkan

tanımaz. Ancak, Teysir müellifinin koyduğu başlıktan, bu hadislerin iki kısımda mütalaa edilebileceğine inanıyoruz:
1- İsmi zikredilen sarih fitneler.
2- İsmi zikredilmeyen, umumî vasıfları zikredilen fitneler.
İsmi zikredilenleri, şarihler hadiseler vuku buldukça "bu fitne falan hadiste haber verilen fitnedir" diye belirtmişlerdir. İkinci kısmı, izmi zikredilmeyen, vasfı zikredilen fitneler teşkil eder. Kıyamete kadar, İslam aleminin her köşesinde her devirde vukua gelecek hadiselere bunları tatbik etmek mümkündür. Ancak, hadis sarih olmadığı için, bu çeşit tatbiklerde ve yorumlarda kesin ifadeden kaçınmak gerekir, ihtimalli konuşmak ihtiyata muvafik olur.
Biz burada, hadislere geçmezden önce fitnelerin çeşitleriyle ilgili umumi bir açıklamada bulunacak, sonra hadisleri ve -gereken yerlerde- açıklamalarını kaydedeceğiz:[49]

FİTNENİN ÇEŞİTLERİ:

Bir hadiste, giderek ağırlaşacak olduğu bildirilen dört ayrı fitneden bahsedilmektedir: "Dört (büyük) fitne vukua gelecek. Birinci fitnede kan dökmek helal addedilecek; ikincisinde hem kan hem de mal helal addedilecek; üçüncüsünde kan, mal ve ferc (ırza tecavüz) helal addedilecek. Dördüncüsü ise Deccal fitnesidir."
Ebu Davud'da yer alan bir rivayet de dikkat çekicidir. İbnu Ömer anlatıyor: "Biz bir grup kimse, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında idik. Bize fitnelerden bahsetti ve ısrarla üzerinde durdu. Bu meyanda "demirbaş fitne"yi (fitnetu'l-ahlas) mevzubahs etti. Derken dinleyenlerden birisi: "Ey Allah'ın Resulü, demirbaş fitne de nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "O, (kin, husumet ve düşmanlık sebebiyle insanlardan) kaçmaktır, (mal ve ehil yağmalandığı için) açıkta kalmaktır. Sonra refah fitnesi (fitnetu'sserra) var. Bunun dumanı Ehl-i Beytimden bir adamın ayaklarının altından (gelir). O, kendisini benden zanneder, o benden değildir. Benim dostlarım müttaki kimselerdir. Sonra insanlar, ilmi ve fikri nakıs olduğu için ehil olmayan, kararsız bir kimsenin etrafında toplanırlar. Sonra yaygın (yani herkese bulaşan) fitne (fitnetu'dduheyma) gelir. Bu fitne ümmetimden kimseyi istisna etmez, hepsine bir darbe vurur. Her ne zaman bittiğine hükmedilse, yine başlar ve temadi eder gider. Bu fitne zamanında kişi, mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar. Bu zamanda insanlar iki ayrı gruba ayrılır:
1) İman grubu ki, burada nifak yoktur.
2) Nifak grubu ki burada da iman yoktur.
İşte siz bu durumda iken, artık sabah-akşam Deccal'ın gelmesini bekleyin."
Bu hadiste sözkonusu edilen fitne çeşitleri birbirini takiben ortaya çıkacak fitneler olabileceği gibi, birbiriyle öncelik, sonralık irtibatı olmayan fitneler de olabilir.
Kur'an-ı Kerim'de, bilhassa geldiği zaman, sadece zalimlere değil, herkese çarpan fitneye karşı dikkat çekilmiş olması da (Enfal 25), fitnelerin çeşitli olacağını te'yid etmektedir. Hatta ayette geçen fitnenin yukarıda zikri geçen "yaygın fitne (fitnetu'dduheyma) olduğu da söylenebilir.
Bir başka hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) fitneden daha değişik kelimelerle bahseder: "Şurası muhakkak ki, benden sonra henat ve henat (yani şerler ve fesatlar) olacak. Cemaatten ayrılan veya Muhammed ümmetinin birliğini bozmak isteyen birisini gördünüz mü, bu herifi kim olursa olsun öldürün. Zîra Allah'ın (yardım) eli cemaat üzerindedir. Şeytan ise cemaatten ayrılanla birliktedir."[50]

DECCAL FİTNESİ:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde yeralan fitne çeşitlerinden bahsederken Deccal fitnesinden ayrıca bahsetmemiz gerekmektedir. Zîra, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bilhassa bu fitneye karşı mükerreren uyarıda bulunmuştur. Hadislere göre, bu fitne, insanlığın en büyük fitnesidir. Hz. Nuh'tan bu yana bütün peygamberler aleyhimüsselam, ümmetlerini Deccal fitnesine karşı uyarmışlardır. Deccal'in iki gözünün arasında kafir yazılıdır, okuma yazmayı bilen de bilmeyen de bunu okur. Deccal'ın beraberinde ateş ve cennet beraber bulunur, onun ateşi cennet, cenneti ateştir. Onun iki akan nehri vardır. Bakınca biri tatlı sudur, diğeri yakıcı ateştir. Fakat kim buna kavuşursa ateş olan nehre gelmeli, ondan içmelidir. Zîra o aslında tatlı sudur. Deccal Medine ve Mekke haricinde her beldeye ayak basacaktır. Çıkacak olan Deccal sayıca otuzu bulacak, hepsi de Allah ve Resulü hakkında iftiralar düzerek küfre düşecek vs.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Deccal fitnesine karşı vaki uyarıları tebligatında mühim bir yer tutar. Bu husus, Deccal'le alâkalı rivayetlerin çokluğundan anlaşılabileceği gibi, bilahare bunun, selef tarafından mahalle mekteplerinde muallimler tarafından çocuklara öğretilecek bilgiler arasında yer verilmesi gerektiğine hükmedilecek kadar ehemmiyet verilmiş olmasından da anlaşılmaktadır.
Esasen Heysemi tarafından sıhhati te'yid edilen bir hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Deccal fitnesine karşı halkı devamlı uyarmayı tavsiye etmekte bunun terkini hoş karşılamamaktadır: "İnsanlar Deccal'ı zikrettiği, imamlar minberlerden bunu duyurmaya devam ettiği müddetçe Deccal çıkmaz." Öyle ise, bazı hadislere göre, namazların arkasında istiaze edilecek, Allah'ın yardımı talep edilecek dört şeyden biri "Deccal fitnesi" olmalıdır.
Fitne üzerine gelen ve bazan birbirine zıd olan tavsiflerin, farklı zaman ve farklı mekanlarda zuhur edecek, mahiyetçe birbirinden farklı fitnelerle alâkalı olduğuna şarihlerce de dikkat çekilmiştir. Nitekim Buhari şarihi aynî, muhtelif hadislerde kıyamet alâmetleri olarak beyan edilen "cimriliğin artması" ile, yine muhtelif hadislerde ifade edilen "bolluğun artması" gibi zıt durumları, dediğimiz şekilde te'lif zımnında şunları söyler: "Her ikisi de (yani bolluğun artması da, cimriliğin artması da) kıyamet alâmetlerindendir. Fakat, her biri başka başka zamanlara aittir."[51]

DEVLETE İSYAN:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde mevzubahs edilen fitneleri, başta Ashab olmak üzere, her devir âlimleri kendi zamanlarındaki huzursuzluklara tatbik etmişlerdir. Zamanımızın Müslümanları da tabii olarak aynı şeyi yapmak isteyecektir. Ancak, kıyamete kadar gelecek her devre hitap eden Resulullah'ın sözlerini belli bir asırda yorumlarken, hataya düşmemek için son derece dikkat etmek gerekir.
Bu sebeple "imtihan"dan "isyan"a kadar pek çok mânaları ihtiva eden fitne ve müteradifi tabirlerle alâkalı açıklamalarda yanlış anlamalara, tehlikeli ve ters yorumlara düşmeyi önlemek için, devlete karşı gelmek şeklinde ifadesini bulan dahilî fitneler hususunda fukahanın taksimat ve değerlendirmesini burada kaydetmeyi lüzumlu görüyoruz. Esasen gayemiz, bugünkü fiilî durumu teker teker ele alarak tahlil etmekten ziyade, İslamî ölçüyü, sünnette, Kur'an'da ve alimlerin değerlendirmelerinde yer almış olan zaman ve mekanüstü endazeyi okuyucunun eline vermeye çalışmaktır. Ölçme işini, miyara vurma işini okuyucunun ferasetine bırakacağız.
Fakihler, meşru otoriteye (veliyyü'l-emr'e) itaat etmemek, karşı gelmek şeklinde tezahür eden davranışları adi suçlardan ayrı mütalaa etmişlerdir. Günümüzde de bu çeşit cürümlere kısaca "siyasî cürüm" diyoruz. İslam fakihleri bu siyasî cürmü işleyenleri dört grupta mütalaa etmişlerdir:[52]

1- Bugat:

"Ulu'l-emrin haklı olan emirlerine haksız olarak isyan edip, bir bölgeyi zorbalığı altına alanlardır." Bunları diğer isyankâr gruplardan ayıran vasıflar şunlardır:
a) Bunlar otoriteye (Veliyyü'l-emr'e) karşı bir te'vile (haklı gibi görünen bir bahaneye) dayanarak haksız yere isyan ederler.
b) İsyan etmiş olmakla beraber, kendilerinden olmayan Müslümanların kanlarını, mallarını helal ve zürriyetlerinin esir edilmesini mübah görmezler.
Bunlar esas olarak bir te'vile dayanarak isyan ettikleri, yağma vs.'yi mübah görmedikleri için, bunlarla yapılan savaşta, bunların telef ettiği mal ve can sebebiyle, kendilerine ceza terettüp etmez. Fukaha bu hükmü Zührî'den gelen şu rivayete istinad ettirmiştir: "Hz. Peygamber'in ashabının çokca bulunduğu bir zamanda fitne çıktı. Ashab şu hususta ittifak ettiler: "Kur'an'ın te'vili ile helal addedilen her kan bırakılmıştır. Kur'an'ın te'vili ile helal addedilen her mal bırakılmıştır, Kur'an'ın te'vili ile helal addedilen her ferc bırakılmıştır (bunlar için ceza verilmez)." Bu hususta Sahabe'nin icmaı hasıl olmuştur. Bağiler desteksiz ise esirler öldürülmez, kaçanlar kovalanmaz. Arkaları varsa esir edilirler veya hapsedilirler.
İmam, bağilerin oyalama nevinden olmayan sulh teklifini, durumlarını görmek için kabul edebilir. Ancak, buna mukabil para alamaz.[53]

2- Kutta-ı Tarik (Yol Kesenler):

Bunlar otoritenin (veliyyü'l-emr'in) itaatinden bir te'vile müstenid olmaksızın çıkarak yolları kesen halkın can ve malına kasteden kimselerdir.Bunların geride güvenip dayandıkları bir şey (teşkilat, kuvvet, teşvikçi gibi bir nokta-i istinad) bulunsa da bulunmasa da bu ismi alırlar.[54]

3- Kutta-ı Tarik Mesabesinde Olanlar:

Bunlar da veliyyü'l-emrin (otoritenin) itaatinden bir te'vile müstenid olarak çıkan, geride güvenip dayandıkları bir şey bulunmayan kimselerdir.
Bu iki gruba "yolkesenler"le alâkalı ahkâm uygulanır.[55]

4- Havariç:

Bunlar kendilerince haklı olan bir te'vile dayanarak isyan edenlerdir. Ancak te'villerine dayanarak,

a) Otoritenin kâfir olduğunu ileri sürerler.
b) Otorite ile savaşmanın farz olduğunu kabul ederler.
c) Kendilerine muhalif olan Müslümanların öldürülüp, mallarının gasbedilmesini ve zürriyetlerinin de esir edilmesin helal addederler.
d) Bunlar, geride güvenip dayanacakları bir şeye de sahiptirler.
Hariciler cumhur-u fukahaya ve ehl-i hadisin ekserisine göre bugat (asiler) hükmündedirler. Bazı ehl-i hadise göre bunlara mürted ahkâmı tatbik edilir.[56]

*** İSMİ ZİKREDİLEN FİTNELER**

?4766 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????: ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ?? ???????????? ????????: ????. ?????: ?????? ????????? ????????? ????? ??????: ?????????? ???????: ???????? ????????? ?? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ???‘???? ?????????????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ???????? ????????? ????? ????????: ??????? ??????? ??? ?????? ??????????????! ???? ???????? ??????????? ?????? ?????????. ?????: ?????????? ???????? ??? ????????? ?????: ??????: ?. ???? ????????. ?????: ????? ?????? ??? ? ???????? ??????. ????????? ???????????: ???? ????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????: ??????? ????? ???????? ???? ????? ???? ??????????? ????? ??????????? ???????? ????? ???‘????????. ??????? ???????????: ???? ????????? ?????: ??????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4766)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yanında idik: Bize:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fitne hakkındaki hadisini kim hafizasında tutuyor?" dedi. Ben atılıp: "Ben biliyorum!" dedim.
"Sen iyi cür'etlisin, nasılmış söyle bakalım!" dedi. Ben de anlattım:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Demişti ki: "Kişinin fitnesi ehlinde, malında, çocuğunda, nefsinde ve komşusundadır. Oruç, namaz, sadaka, emr-i bi'lmaruf ve nehy-i ani'lmünker bu fitneye kefaret olur!"
Ömer (radıyallahu anh) atılıp: "Ben bu fitneyi kastetmemiştim. Ben öncelikle denizin dalgaları gibi dalgalanacak (bütün cemiyeti sarsacak) fitneyi kastetmiştim!" dedi. Bunun üzerine ben:
"Ey mü'minlerin emîri! O fitne ile sizin ne alâkanız var! Sizinle onun arasında kapalı bir kapı mevcut!" dedim.
"Bu kapı kırılacak mı, açılacak mı?" dedi.
"Hayır açılmayacak bilakis kırılacak!" dedim. Hz. Ömer (hayıflanarak):
"(Eyvah) Öyleyse ebediyen kapanmayacak!" buyurdu." Ravi der ki: "Biz Huzeyfe (radıyallahu anh)'ye sorduk:
"Ömer bu kapının kim olduğunu biliyor muydu?"
"Evet, dedi. Yarından önce bu gecenin olacağını bildiği katiyyette onu biliyordu. Ben hadis rivayet ettim; boş söz (ve efsane) anlatmadım.
"Huzeyfe (radıyallahu anh)'ye soruldu:
"O kapı kimdir?"
"Ömer (radıyallahu anh)'dir!" buyurdu." [Buharî, Mevakitu's-Salat 4, Zekat 23, Savm 3, Menakıb 25, Fiten 17; Müslim, Fiten 17, (144); Tirmizî, Fiten 71, (2259).][57]

?4767 ?2? ??? ????? ????? ???? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???????? ????????? ???? ????????? ??????????? ??????? ???????. ????? ?????? ??????????? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ???? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ??????????: ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ??? ??????? ?????????? ???‘???? ???Œ???? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ???????? ?????????? ??? ???????? ????????? ??? ??? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????: ???? ???????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ??? ???????? ????? ??????: ???????? ? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????. ?????: ???????????? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????? ???‘????????. ???????? ???????? ???? ???????: ??? ??????? ??????????? ?????: ??????? ?????????? ?? ???????. ??????: ????? ???????? ??????????? ?????: ??????????[.»????????« ?‘????? ??? ?‘?? ??????.?»?‘??????« ??? ??????? ??? ??????? ???? ???? ???? ??‘????? ???? ???? ???????.?????: »??????????? ??????? ???????« ????? ?? ?????? ???? ??? ????? ??? ???? ???? ??????? ????????? ???? ???? ?????: ??? ?????? ?? ?????? ????.?????: »??????? ???????« ???? ?????: ?? ??? ??? ???.?»??????« ?? ???? ??? ?????? ???? ????? .
?»??????« ?‘??.?»?????????« ???? ?? ???? ????? ??? ??? ??? ?????? ???????.?»????????« ?????? ?? ??????? ??????? ????? .

2. (4767)- Müslim rahimehullah'ın bir rivayetinde (Huzeyfe radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Demişti ki:
"Fitneler, tıpkı (kamışlardan örülen) hasır gibi, (insanların kalbine) çubuk çubuk atılır. Hangi kalbe bir fitne nüfuz ederse onda siyah bir leke hasıl olur. Hangi kalp de onu reddederse onda beyaz bir benek hasıl olur. Böylece iki ayrı kalp ortaya çıkar: Biri cilalı taş gibi bembeyazdır; dünyalar durdukça buna hiçbir fitne zarar vermez. Diğeri ise, alaca siyahtır. Tepetaklak duran testi gibidir; bu kalp, ne iyiyi iyi bilir, ne de kötüyü kötü. O, hevadan (beşerî değerlerden) kendisine ne yutturulmuşsa, onu (hak veya batıl) bilir.
"Bu rivayette Huzeyfe (radıyallahu anh) der ki: "(Ey Ömer!) Seninle o fitne arasında kapalı bir kapı vardır kırılması yakındır!"
Hz. Ömer atıldı: "Ey babasız kalasıca! O kırılacak mı? keşke açılsaydı. Böylece tekrar (kapatılarak eski normal hale) dönülürdü!"
Huzeyfe der ki: "Ben ona bu kapı ile öldürülecek veya ölecek bir şahsın kinaye edildiğini bildiren bir hadis söyledim. Mugalata (ve efsane anlatıp boş laf) etmedim."
Ravi der ki: "Sa'd İbnu Tarık'a (hadiste geçen) "esvedü mürbad" tabiri ne demektir?" diye sordum.
"Siyah üzerine şiddetli beyazlıktır" dedi. Ben tekrar "elkûzu mechıyy" nedir?" dedim. "Tepetaklak (ters çevrilmiş) testi!" diye cevap verdi." [Müslim, İman 231, (144).][58]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, istikbalde olacakları ihbar sınıfına giren mucizelerdendir. Aslında gaybı sadece Allah bilir. Ancak Allah'ın bildirmesiyle insanlar da bilebilir. Peygamberler, Allah'ın gaybı bildirme nimetine en ziyade mazhar olan kimselerdir. Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), en kamil mertebede bu nimete mazhar olmuştur. Şarihler, bu hadisle Hz. Ömer'in şehit olacağının ihbarı ile Hz. Osman fitnesinin haber verildiğini belirtirler.
2- Bizim dikkat çekeceğimiz bir mucize de fitneye düşenlerin psikolojik halleriyle ilgili beyanlardır. Bunu da bir mucize olarak değerlendirmemize hiç bir mani yoktur. Fitneye tam olarak düşmüş olan kimsede herkesçe müsellem olan değerlerin kaybolduğu, kendisine "içirilen" -ki yutturulan diye tercüme ettik- dışında bir değer tanımadığı belirtilmiştir.[59] Günümüzde bu tip insanları fiilen gördüğümüz için hadisin demek istediği gerçeği daha iyi anlama şansına sahibiz. Aksi takdirde inayet-i İlahiyeye mazhariyet dışında bir imkânla bu hadisin mesajını anlamamız mümkün olmayacaktı.
Hadisin anlaşılması için ma'ruf ve münker tabirlerine dönelim: Ma'ruf, şeriatın ve aklın güzel bulduğu şeydir. Ma'rufla, insanlarca elbirlik takdir edilen şeriatça te'yid edilen müşterek değerler sistemi; bir başka ifadeyle iyi olan şeylerin ifade edildiğini, münkerle de yine insanlarca elbirlik reddedilen, takbih edilen, şeriatça da çirkinliği, kötülüğü, zararlılığı te'yid edilen değerlerin ifade edildiğini bilmek gerekir. Bu değerler ferdî değildir, beşerî değildir. Bu sebeple hadis, bunların heva olmadığına dikkat çeker. Hadis, fitneye düşen kimsenin, insanlarca ma'ruf kabul edilmiş bir şeyi maruf addetmediğini; münker bilinen şeyi de münker görmediğini buna mukabil kendisine yutturulan yeni değerler sistemine göre hükmettiğini belirtir. Yeni değerler sistemine hadis heva demektedir. Bir ayet, İlahi değerler yerine "heva"nın konulmasını halis şirk ilan etmektedir:
"Gördün mü o heva (ve heves)ini tanrı edinen kimseyi? Şimdi onun üzerine (habibim) sen mi bir bekçi olacaksın? Yoksa onların çoğunu hakikaten (söz) dinlerler, yahut akıllanırlar mı sanıyorsun? Onlar başka değil, dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki yolca daha sapıktır" (Furkan 43-44).
Ayet-i kerime, beşerî hevaya saplanarak İlahî menşeli marufu "iyi"; münkeri de "kötü" kabul etmeyenleri dört ayaklıdan beter ilan etmektedir.
Böylece sadedinde olduğumuz hadiste, günümüzde çağdaşlık, hümanizm, laisizm gibi yaftalarla nikah, edeb, tesettür, haya, ibadet gibi marufları gericilik diye reddeden; fuhuş, içki, kumar, açıksaçıklık, ahlaksızlık, hayasızlık gibi her çeşit münkeri de ilericilik diye hoş göstermeye, müdafaalarını yapmaya kalkan insanların hem yetişme vetirelerinin ve hem de ruhî yapılarının en beliğ bir tasvirini görmüş olmaktayız.
3- Hadisle ilgili ilave yorumları müteakiben kaydedeceğiz.[60]

?4768 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????????

?????? ?????? ??????? ???? ????????. ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????? ??????????????. ?????? ????? ?? ????? ????????? ????? ????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ?“??????? ????? ????????? ???? ???? ????????? ???????????? ???????? ???? ??????: ???????? ????????? ???????? ???????? ????????????? ??????????? ???????? ????????? ‘????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????????? ?????? ??????????? ???????????????? ???? ???????????[. ????? ??? ????.»??????« ??????? ?? ?‘??.?»??????« ??????? ????? ??????? ???? ???? ??????.?»????? ???????????« ??? ?????? ???? ?? ??????? ??? ????? ???? “?????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ?? ????? ??? ?? ????? ????? .

3. (4768)- Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir kısım insanlar Dicle denen bir nehir yanında, Basra denen geniş bir düzlüğe inerler. Nehrin üzerinde bir köprü vardır. Oranın halkı (kısa zamanda) çoğalır ve muhacirlerin [Müslümanların[61]] beldelerinden biri olur. Ahirzamanda geniş yüzlü, küçük gözlü olan Benî Kantûra gelip nehir kenarına inerler. Bundan böyle (Basra) halkı üç fırkaya ayrılır:
* Bir fırka sığır ve kır develerinin peşlerine takılıp (kır ve ziraat hayatına dönerler, bunlar) helak olurlar.
* Bir fırka nefislerini(n kurtuluşunu esas) alırlar (ve Benî Kantûra ile sulh yolunu) tutarlar. Böylece bunlar küfre düşerler.
* Bir fırka da çocuklarını geride bırakıp onlarla savaşırlar. İşte bunlar şehit olurlar." [Ebu Davud, Mehalim 10, (4306).][62]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, henüz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zamanında mevcut olmayan, Hz. Ömer zamanında, hicrî 27 yılında, Utbe İbnu Gazvan tarafından kurulan ve içerisinde hiç puta tapılmamış olan Basra şehrinden bahsetmektedir. Ancak bazı alimler başka görüştedir. Aliyyu'l-Kari şu açıklamayı kaydeder: "El-Eşref der ki: Aleyhissalâtu vesselâm bu şehirle, Medinetu's-Selam olan Bağdat'ı kastetmiştir. Zîra Dicle hadiste geçen kırdır. Köprü de Bağdat'ın ortasında mevcuttur. Basra'nın ortasında köprü yoktur. Resulullah Bağdat'ı Basra diyerek tanıtmıştır. Çünkü Bağdat'ın dışında kapısına pek yakın bir yer vardır; Babu'l-Basra denir. Aleyhissalâtu vesselâm böylece, Bağdat'ı, ya bir kısmının ismiyle isimlendirmiş olmaktadır; yahut da muzafin hazfedilmesiyle[63] tıpkı ayet-i kerimede ???????? ???????????? dendiği gibi. Bağdat dahi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde bugünkü şekliyle kurulmuş değildi. Keza Aleyhissalâtu vesselâm devrinde, şehirlerden bir şehir de değildi. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Müslümanların beldelerinden biri olur" demiş, geleceğe matuf konuşmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm zamanında bilakis (o civarda), Kisra'nın Medain şehri çıktıktan sonra Basra'ya mensup, onun nahiyeleri sayılan bir kısım köyler vardı (büyük bir şehir yoktu). Ayrıca, meselenin bir başka yönü daha var: Zamanımızda, Türklerin Basra'ya savaş suretiyle girdiğine dair kimse bir şey işitmiş değildir. Hadisin mânası şu olmalıdır: "Ümmetimden bir kısmı, Dicle yakınlarına inecek ve orada yerleşecektir. Burası Müslüman beldelerden biri olacaktır." İşte burası Bağdat'tır." (Aliyyu'l-Kârî'den.)
2- Benî Kantûra ile Türklerin kastedildiği kabul edilmiştir. Hattâbi, "dendiğine göre" diyerek şu açıklamayı kaydeder: "Kantûra Hz. İbrahim'in cariyesinin ismidir. Hz. İbrahim'in bundan çocukları dünyaya geldi. Türkler bu çocuklardan çoğalmadır." Bazı açıklamalara göre Kantûra, Türklerin atasının ismidir. Bazı âlimler bu açıklamaları reddeder ve "Türklerin, Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'ten çoğaldıklarını ileri sürer. Hz. Nuh aleyhisselam, Hz. İbrahim'den çok önce yaşadığına göre Türklerin Hz. İbrahim'le bir irtibatı olmamalıdır. Görüşlerdeki bu zıtlığı, "Cariyenin, Yafes evladından olması mümkündür" veya "Cariye ile, -Hazreti İbrahim'in evladlarından gelmesi haysiyetiyle- Hz. İbrahim'e mensup, Yafes'in evladlarından biriyle evlenmiş bir kızın kastedilmiş olması, Türklerin mezkur evlilikten hasıl bulunması da mümkündür" gibi uzlaştırıcı açıklamalarla kaldırmaya çalışanlar da olmuştur.
Şunu kaydetmek isteriz: Yeryüzündeki ırkların menşei bugün dahi ilmî kesin bir çözüme kavuşmuş değildir. Sadece bazı nazariyeler mevcuttur. Kaydedilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, eski kitaplarımız da, çok sağlam ve kesin bir kaynağa dayanmaksızın, malumat-ı mütearife şeklinde yaygınlık kazanmış olan birkısım rivayeti, bütün farklılıklarıyla birlikte tekrar etmektedirler. İlerde Kıyamet'le ilgili bölümde, Kıyamet Öncesi Fitneler Faslında (5018. hadis) açıklayacağımız üzere ulemanın ekseriyeti tarafından Benî Kantûra'dan maksadın Türkler olduğu kabul edilmiş bulunduğu halde bununla başkasının ve mesela Sudanlıların kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.
3- Basralıların ayrılacağı üç fırka hususunda şarihler şu açıklamayı kaydederler:
1) "Sığırların ve kır develerinin kuyruklarını yakalarlar"dan murad, "Savaştan kaçınırlar, canlarını ve mallarını kurtarmayı düşünürler ve sığırlarının peşine düşerek kırlara, çöllere çekilirler. Ancak oralarda helak olurlar" veya "Savaştan kaçınıp ziraatle meşgul olurlar. Ekip kaldırmak maksadıyla sığırların peşine takılarak muhtelif yerlere dağılırlar, oralarda helak olurlar."
2) "Can derdine düşenler"den maksad, Benî Kantûra ile sulh yapmayı prensip edinen zümredir. Bunlar sulh elde edecek ama dinden, sünnetten, şahsiyetten fedâkârlıkla, zilletle bunu yapabilecektir. Bu da helakın bir başka şekli, cesedden önce ruhun öldürülmesidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu da te'yid etmiyor.
3- Üçüncü grup, kadın ve çocuklarını arkada bırakarak Benî Kantura'ya karşı çıkıp mertçe savaşanları teşkil edenlerdir. Bunlar Resulullah'ın te'yid ve tasvibindedir. Zîra bunlardan ölenlerin şehit olacaklarını haber vermektedir.
Aliyyu'l-Kârî der ki: "Bu hadis Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerindendir. Çünkü, hâdise Aleyhissalâtu vesselâm' ın haber verdiği tarzda aynen, 656 yılında Safer ayında vukua gelmiştir."
Aliyyu'l-Kârî'nin temas ettiği bu hâdise, Hülagu tarafından Bağdat'ın zaptıdır.
Bağdat'ın düşmesiyle noktalanan İslamî tezebzüb ibretlerle dolu bir hâdisedir. Hülagu, Bağdat'ı zaptettikten sonra Halep Hükümdarı el-Meliku'n-Nasır'a yazdığı bir mektupta, Müslümanların uğradığı bu mağlubiyet ve zilletin sebebini şöyle özetler: "Sizler haram yediniz ve imanınıza sadık kalmadınız. Birçok bid'atları meydana koydunuz. Sabi çocukları kullanmayı adet ettiniz, şimdi buyurun zillet ve hakareti! Bugün yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz. "Zulmedenler nereye gideceklerini ve hangi deliğe tıkılacaklarını yakında görür ve bilirler" (Şuara 227). Siz bize kafir diyorsunuz. Biz de size fasık ve facir diyoruz."
Mezkur mektubu, dipnotlar da düşerek bazı yorumlar katarak nakleden Ahmed Hilmi'den aynen kaydetmeyi, Resulullah'ın hadisinin anlaşılması ve tarihten ibret alınması için gerekli görüyoruz:
"Bu arada (Hicrî 657'de) Hülagu, Halep Hükümdarı el-Meliku'n-Nasır'a elçilerle bir mektup gönderdi. Bu mektup, Hülagu'nun davranışı ve zihniyetini göstermesi bakımından çok alakabahştır. Bu sebeple Ebu'l Ferec'den aynen alıyoruz:
"el-Meliku'n-Nasır bilir ki biz (Hicrî 656'da) Bağdat üzerine inip tanrının kılıncı ile orayı aldık ve oranın sahibini yanımıza çağırarak kendisine iki sual sorduk. Suallerimize cevap veremedi. Bundan dolayı sizin Kur'anınızda "Tanrı hiç bir kavmin elindeki nimeti, o kavim kendi kendisini bozmadıkça bozmaz" (Rad suresi 2) denildiği gibi, bizim azabımıza kendisinin yapmış olduğu işler yüzünden müstehak oldu. Mallarını kıskandığı için, malına gelecek olan, canına geldi ve tatlı canlarını adi madenlere değiştiler. Bunun sonucu yine Tanrının dediği "her ne yaptılarsa orada hazır buldular" (Kehf 49) gibi oldu. Çünkü biz, Tanrının kuvvetiyle kalktık ve O'nun kuvvetiyle muvaffak olduk ve olmaktayız. Hiç şüphe yoktur ki biz, yeryüzünde Tanrının askerleriyiz.[64] Kendisi gazabına uğratmak istediği kimseler üzerine bizi gönderir. Olup biten vakalar size ibret ve nasihat olsun. Bizim önümüzde kale para etmez ve karşımıza geçen ordular bir işe yaramaz ve hakkımızda yaptığınız kargışlar (beddua) bize geçmez. Başkalarına bakıp onların başlarına gelenlerden ibret alın ve örtü açılıp altındakiler meydana çıkmadan ve size bir hata gelmeden önce işlerinizi bizim elimize verin; biz sonradan ağlayanlara ve şikayet feryatları koparanlara acımayız. Nice şehirleri yaktık ve nice kimseler yok ettik ve nice çocukları atasız bıraktık ve yeryüzüne fesat saldık. Size kaçmak varsa, bize de kaçanları yakalamak var. Sizin için bizim kılıncımızdan kurtuluş yoktur. Oklarımız size nerede olsanız yetişir. Atlarımız her attan ziyade koşar ve oklarımız her şeyi yarar geçer, kılıçlarımız yıldırım gibi iner. Akıllarımız dağlar gibi sağlamdır. Sayımız kumlar kadar çoktur. Bizden aman dileyen selamete erer. Bizim ile savaş etmeye yeltenenler sonunda pişman olurlar. Eğer siz bizim emrimize itaat ile şartlarımızı kabul edecek olursanız canlarınız bizim canlarımız ve mallarınız bizim mallarımız gibi olur. Yok, emrimize karşı gelir ve muhalefette ayak dilerseniz, başlarınıza gelecekler geldiği zaman bizi değil kendinizi kınayın, ey zalimler! Tanrı sizin aleyhinizedir. Gelecek musibet ve belalara hazırlanın! Sonucun fena geleceğini önceden söyleyen kimsede şüphe yoktur ki, hiç bir kabahat kalmamıştır. Sizler haram yediniz ve imanınıza sadık kalmadınız. Birçok bid'atları meydana koydunuz. Sabi çocukları kullanmayı adet ettiniz, şimdi buyurun zillet ve hakareti! Bugün yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz! "Zulmedenler nereye gideceklerini ve hangi deliğe tıkılacaklarını yakında görür ve bilirler" (Şuara 227). Siz bize kafir diyorsunuz. Biz de size fasık ve facir diyoruz. Bütün işleri takdir ve tedbir eden kimse tarafından biz size musallat edildik. Sizin azizleriniz bizim katımızda zelil ve hakirdirler. Sizin zenginleriniz bizim katımızda yoksuldurlar. Yeryüzünün batı ve doğusu bizim elimizdedir. Yeryüzünde ne kadar mal sahipleri varsa onların hepsinin ellerindeki mallar ve kendileri bizim demektir. istediğimiz vakit o malları onların ellerinden alırız ve her gemiyi gasbederiz.[65] Kâfirler ateşlerini alevlendirmeden, kıvılcımlarını saçmadan ve sizin hepinizi yok edip yeryüzünde sizden bir kimseyi bırakmadan, akıllarınızı başlarınıza devşirin; doğruyu eğriden ayırın. Bu mektubumuz ile biz sizi uykudan uyandırdık. Apansız başınıza ateşler yağmamasını istiyorsanız hemen bu mektubumuza cevap verin. Sonrasını siz bilirsiniz."
Hülagu, bu mektubunda, kendilerinin Tanrı te'yidine mazhar oldukları, hatta Tanrı kudretinin kendilerine tecelli ettiği, kendilerinin onun takdirini icra eden memurlar olduklarını, zalimlere, facirlere karşı gönderilmiş bulunduklarını söylemektedir. Cengiz'den itibaren hep böyle konuşmuşlardır. Bu onların bu vazifelerine hakikaten inandıklarını gösterir. "Sizin azizleriniz bizim katımızda zelil ve hakirdirler..." derken de makam-ı uluhiyetten konuşur gibidir. Eski Türk hakanları (Tanrı kulu)durlar, yani (Zillullahi fil-arz)dırlar. Tanrının yeryüzünde mümessilidirler ki, bu ibare de ona işaret etmektedir. Diğer taraftan kendi vücudunu ve zuhurunu Kur'an'la da te'yit etmektedir ki, bu kalplere hoş görünmek içindir denilebilir.
Halep Meliki bu mektubu alınca, umerâsıyla müzakere ederek yerine oğlunu gönderdi. Hülagu bunu izaz etmekle beraber, babasının gelmesini şu cümle ile bildirdi: "Onun gönlü bize karşı doğru ise kendi gelir; yoksa biz, ona gideriz." Bu sözler üzerine Melik, Hülagu'ya gitmek istedi ise de beyleri döndürdüler."[66]

?4769 ?4? ??? ????? ???? ?????? ?? ????? ?? ??????? ?? ??? ?? ????? ????? # ???? ?? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ????????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????????? ???????????? ???????????? ?????????????? ????? ??????????? ????? ?????????? ???????? ??? ??????? ?????????? ?????? ???? ????? ???????????????? ??????????? ????????: ?????? ??????????? ?????????? ?????? ???? ??????????????? ???????????. ???????? ????? ???????? ????????? ??????????? ????????????? ????????? ????????????? ??? ????????????? ????????????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????????[. ????? ??? ????.»????????« ?‘?? ??????? ??? ?????? ???? ???? ??????: ?? ???? ?????? ??? ????.?»??????????«: ?‘???? ???????? ?? ?‘??. ?»????????« ???? ??????.

4. (4769)- Hassan İbnu Atiyye, Cübeyr İbnu Nüfeyr'den, o da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Zi-Mihber denen bir sahabisinden naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rumlarla güvenilir bir sulh yapacaksınız. Onlar arkanızda (başkalarına) düşman olacaklar, sizler (de diğer düşmanlarınızla) savaşacak ve (Allah'ın keremiyle) yardıma mazhar olacaksınız; ganimet elde edecek, selamete ereceksiniz. Sonra dönüp tepelikli bir çayıra ineceksiniz. Hıristiyanlardan biri salibi kaldıracak ve: "Salib galebe çaldı!" diyecek. Müslümarlandan bir adam öfkelenip onu (salibi) kıracak. Bunun üzerine Rum, (antlaşmasına) ihanet edip büyük bir savaş için toplanacak. Müslümanlar da silaha sarılıp savaşacaklar. Allah bu orduya şehadet lutfedecek." [Ebu Davud, Melahim 2, (4292, 4293).][67]

?4770 ?5? ??? ???? ?????? ??? ????? # ?????? ?????? ?????? ????:] ????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ????? ?????? ????????. ????????? ?????? ???? ????? ??????????? ??????? ??? ??????? ????????? ????? ???? ????? ??????? ??????????????? ?????? ???????? ??????????????? ?????? ????????? ???????????? ?????????? ???????????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????????? ?????? ???????????? ?????? ??????? ????????????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ????? ????????? ???????????????. ????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ???????????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ????????? ??????. ?????????? ???????? ?????????? ?? ???????? ???????? ??????????? ???????? ?‘????? ??????????? ??? ?‘????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????????: ?????? ???????? ????? ?????????? ????????? ???????? ?????????????[. ????? ??? ????.???? »???????? ?‘????? ??????????« ?? ???? ????? ???????: ??? ?? ?????? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ?‘??.

5. (4770)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir halifenin ölümü anında (ehl-i hal ve akd arasında) ihtilaf olacak. (O zaman) Medine ahalisinden bir adam (Mehdi) kaçarak Mekke'ye gidecek. Mekke halkından bir kısmı ona gelecek ve (fitne çıkar korkusuyla) istemediği halde onu (evinden) çıkaracaklar. Rükn ile Makam arasında ona biat edecekler. Onları (ortadan kaldırmak için) Şam'dan bir ordu gönderilecek. Ordu Mekke-Medine arasındaki el-Beyda'da yere batırılacak. İnsanlar bu (kerameti) görünce Şam'ın ebdalı ve Irak ahalisinin velileri ona gelip biat ederler. Sonra Kureyş'ten dayıları Kelb kabilesinden olan bir adam zuhur eder ve (Mehdi ve adamlarına) karşı bir ordu gönderir. Ama onlar bu orduya galebe çalarlar. Bu ordu, Kelbî'nin (ihtirasıyla çıkarılmış) bir ordudur. Bu Kelbî'nin ganimetine iştirak edemeyen zarara uğramıştır. (Mehdi, malı taksim eder. Halk arasında peygamberlerinin sünnetini (ihya eder ve onun) ile amel eder. İslam yeryüzünde yerleşir. Yedi yıl hayatta kalır. -Bazı raviler dokuz yıl demiştir.- Sonra ölür ve Müslümanlar cenaze namazını kılarlar." [Ebu Davud, Melahim 1, (4286, 4288, 4289).][68]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, birkaç meseleye birden temas etmektedir:[69]

1- Mehdi Meselesi:

Medine'den çıkıp kaçarak Mekke'ye giden zatı, bazı alimler Mehdi olarak değerlendirmiştir. Bu kanaatte olan Tîbî, delil olarak bu hadisi Ebu Davud'un Kitabu'lmehdî bölümünde kaydetmiş olmasını gösterir.
Hadisten anlaşıldığına göre, bir halifenin ölümü üzerine, yerine seçilecek kimse meselesinde seçiciler (ehlü'lhal ve'l-akd) arasında ihtilaf çıkar. Zikri geçen zat (Mehdi), emîrlik makamının mes'uliyetinden veya fitne çıkmasından korkarak Mekke'ye kaçar. Ne de olsa orası, kendisine iltica edenlere emniyet sağlayan, içinde yaşayanlara mabet olan mukaddes yerdir.
Mekke halkı onun halini anlayarak yalnız bırakmaz: Onu evinden çıkarıp Ka'be'nin önünde Haceru'l-Esved Rüknü ile Makam-ı İbrahim arasında biat eder. Ancak Şam'dan bir ordu gönderilerek bunlar tenkil edilmek istenir. Fakat ordu Mekke-Medine yolu üzerinde el-Beyda'da yere batırılır. Bu kerametle kıymeti ve makamı ortaya çıkan zatın etrafında, civarın salihleri toplanır; Şam'ın ebdalları, Irak'ın sulehası vs. yanına gelip biat ederler.
Sonra, annesi Kelb kabilesinden olan Kureyşli birisi buna (Mehdi'ye) karşı çıkar ve hatta bir ordu hazırlar. Mehdi ve adamları bu orduyu bertaraf ederler, bol miktarda ganimet elde ederler.
Mehdi yedi veya dokuz yıl hayatta kalır. Sünneti ihya eder ve halk arasında sünnetle amel edilmesini sağlar. İslam böylece sağlam bir şekilde yeryüzüne yerleşir.
Hadis, bu şekilde Mehdi'nin yapacağı icraatı özetler.
Mehdi hakkında yegane hadis bu değildir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), pek çok hadisiyle, ahirzamanda çıkacak Mehdi'den bahsetmiş, icraatını ve diğer birkısım evsafını bildirmiştir. Mehdi ile ilgili açıklamayı ileride (5004-5008. hadisler) yapacağımız için burada teferruata girmeyeceğiz.[70]

2- Ebdal Meselesi:

Hadiste temas edilen diğer bir husus Şam'ın ebdallarıdır.
Ebdal, "bedel" kelimesinin cem'idir. Dilimizde abdal şeklinde kullanılır. Kelime cemi olmasına rağmen müfred gibi kullanırız. Arapça aslında da müfredi olan bedel pek kullanılmamaktadır. en-Nihaye'de şu açıklama yapılır: "Bunlar evliyalar ve abidlerdir; bedelin cem'idir. Ebdal diye isimlenmişlerdir. Çünkü, her ne vakit bunlardan biri ölecek olsa, bir başkası onun yerini alır." Suyûtî Mirkatu's-Suud'da der ki: "Kütüb-i Sitte'de Ebdal'dan bahseden bir başka hadis mevcut değildir. Sadece Ebu Davud'un bu hadisi onların zikrine yer vermektedir. Ancak Hakim bu hadisi el-Müstedrek'te tahric etmiş ve sahih olduğunu belirtmiştir. Kütüb-i Sitte dışında, ebdallar hakkında pek çok hadis gelmiştir. Bunları müstakil bir kitapta topladım." İbnu'l-Cevzî, Ebdal'la ilgili bütün rivayetlere "mevzu" demiştir. Ancak Suyûtî, ona karşı çıkmıştır. Suyûtîye göre, ebdalle ilgili haber sahihtir. Hatta mütevatir de denilebilir. "Çünkü der, rivayetler manevî mütevatir haddine ulaşmıştır. Öyle ki, ebdalların varlığına kesinlikle hükmetmek zaruret halini almıştır." İbnu Hacer, Fetava'sında: "Ebdallah hakkında kimisi sahih kimisi gayr-i sahih bir çok hadis gelmiştir. Kutub'un zikri bazı âsarda gelmiştir. Sufiler arasında meşhur olan evsafıyla Gavs hakkında hiçbir rivayet sabit değildir" der.
Ebdallarla ilgili birkaç hadisi mealen kaydediyoruz:
* Ahmet İbnu Hanbel, Ubade İbnu's-Samit'ten merfu olarak naklediyor: "Bu ümmette ebdallah otuz tanedir. Kalpleri, Halilu'r-Rahman Hz. İbrahim aleyhisselam'ın kalbi üzeredir. Bunlardan biri ölünce Allah onun yerine bir başkasını koyar."
* Yine Ubâde'nin bir başka rivayeti şöyledir: "Ümmetimde ebdallar otuz tanedir. Arz onlar sebebiyle ayaktadır, onlar sebebiyle yağmura mazharsınız, onlar sebebiyle yardıma mazharsınız." Bu iki hadisin senedine "sahih" denmiştir.
* Avf İbnu Malik'in Taberani'deki rivayeti şöyle: "Ebdallar Şam ehli arasındadır. Onlar sebebiyle yardım görürler, onlar sebebiyle rızka mazhar olurlar."
* Hz. Ali'nin rivayeti: "Ebdallar Şam'dadır. Onlar kırk erkektir. Bunlardan biri öldü mü, Allah yerine birini koyar, yağmur onlar sebebiyle sular, düşmanlara karşı onlar sebebiyle yardım edilir, Şam ehlinden azap onlar sebebiyle bertaraf edilir."
Bu son iki rivayetin hasen olduğu söylenmiştir.
Hilyetü'l-Evliya'da Ebu Nuaym'ın İbnu Ömer'den rivayeti şöyle: "Her nesilde ümmetimin en hayırlıları 500 kişidir. Ebdallar da kırk kişidir. Ne 500'ler için ne de 40'lar için eksilme vardır. Bunlardan bir kimse ölünce Allah yerine 50'den birini alır, kırklara koyar." Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resulü! Bize onların amellerini söyle!" dediler. Buyurdu ki: "Onlar kendilerine zulmedenleri affederler. Kendilerine kötülük yapanlara iyilik yaparlar. Allah'ın kendilerine verdiği şeylerde başkalarına pek cömert davranırlar."
Yukarıda kaydedilen hadislerde Ebdalların miktarı hakkında bazan otuz bazan kırk sayısı zikredilmiştir. Şarihler arada bir tenakuz belirtirler ve: "Çünkü derler, hadisin birinde "kırk erkek" denirken, diğerinde "Hz. İbrahim'in kalbi üzerine otuz" denmiştir. Şu halde otuzu Hz. İbrahim'in kalbi üzerinedir, on adedi öyle değildir." Münâvi, arzın ebdallah sayesinde ayakta kalması, yağmur ve nusretin onlar vasıtasıyla gelmesi hususunda şu açıklamayı kaydeder: "Peygamberler arzın direkleri idi. Peygamberlik kesilince, Allah onların yerine bunları koydu. Bunların bir kısmı arz ehline yardım eder, feyzin gelmesini artırır. Bazı âsarda gelmiştir ki: "Arz, peygamberlerin gidişinden Allah'a şikayette bulunur. Allah Teala: "Senin sırtına otuz tane sıddîk koyacağım" cevabını verir. Arz da sükunete erer." Ubade hadisinde geçen: "..Onlar sebebiyle arz ayaktadır..." ibaresi, yine

Hilye'nin bir başka rivayetinde: "Onlar sebebiyle ihya edilir ve öldürülür, yağmur yağar, nebat biter, belalar defedilir." Ravi der ki: "Haberi rivayet eden İbnu Mes'ud'a denildi ki: "Nasıl, onlar sebebiyle ihya ve öldürme olur, yağmur yağar...?" Şu cevabı verdi: "Çünkü onlar, Allah'tan ümmetlerin çoğalmasını taleb ederler ve çoğalırlar, cebbarlara beddua ederler, onlar azalır. Yağmur talep ederler, yağmur yağar. Onlar dilerler, onlar için arz nebat verir, dua ederler, bu dua sebebiyle nice belalar defolur." Hakimu't-Tirmizî, şu rivayeti kaydeder: "Arz Allah'a nübüvvetin kesilmesinden şikayette bulundu. Allah Teala: "Senin sırtına kırk tane sıddîk koyacağım. Onlardan biri ölünce, yerine bir başkasını bedel kılacağım. Bu sebeple onlara bedel dediler. Allah onların ahlaklarını tebdil etti. Onlar arzın direkleridir, onlar sebebiyle arz ayaktadır, onlar sebebiyle yağmur yağar.

"Bu ümmette ebdallar otuz kişidir. Hepsinin kalbi Hz. İbrahim Halilurrahman'ın kalbi üzerinedir. İçlerinden biri ölünce, Allah onun yerine bir başkasını bedel kılar" hadisini açıklayan Münavi şu bilgileri kaydeder: "Bunların kalbine, Allah'a gitmede, Hz. İbrahim aleyhisselam'ın yolu açılır. Bir rivayette: "Kalpleri bir kişinin kalbi üzeredir" ibaresi gelmiştir. el-Hakim (et-Tirmizî) der ki: "Onlar böyle tek bir kalp gibi oldular. Çünkü kalpleri Allah'tan başka herşeyle meşguliyeti terkeder, hepsinin tek meşguliyeti Allah olunca kalplerde tam bir birlik hasıl olur." Futuhat-ı Mekkiyye'de İbnu Arabî der ki: "Hadisteki "Hz. İbrahim'in kalbi üzeredirler" sözü; bir başka hadiste geçen "Hz. Adem'in kalbi üzeredirler" şeklindeki, beşer büyüklerinden birinin veya bir meleğin kalbine izafe eden ifadelerin mânası şudur: Onlar İlahî marifetleri kazanmada bu şahsın kalbiyle tekallüb eder (haşir neşir olur). Çünkü İlahî ilimlerin varidatı, kalplere varid olur. Her bir ilim, melek ve peygamberden bir büyüğün kalbine varid olur. O da bunu, kalbi kendi kalbi üzere olan bu kalplere ifaza eder. Bu sebeple, bazı büyükler der ki: "Falan kimse falan kimsenin izi üzeredir." Bunun mânası zikrettiğimiz şekildedir." el-Kayserî er-Rumî, el-Arif İbnu Arabî'den naklen der ki: "Hadiste: "İbrahim aleyhisselam'ın kalbi üzeredir" denmiştir. Çünkü velayet ikidir: Mutlak velayet, mukayyed velayet. Mutlak olan, küllî olan velayettir, bütün cüzî velayetler onun fertleridir. Mukayyed olan ise, hadiste geçen (Hz. İbrahim'in yolu, Hz. Adem'in yolu... gibi) münferid velayetlerdir.

Küllî olsun, cüzî olsun bu velayetlerden her biri marifetin zuhurunu talepeder. Bu ümmet içerisinde, veraset yoluyla bütün peygamberlerin velayetleri zuhur etmiştir. Bu sebeple bu hadiste "İbrahim aleyhisselam'ın kalbi üzere" denmiştir; bir başka hadiste "Musa aleyhisselam'ın kalbi üzere" denmiştir. Değişik hadislerde başka isimler de sayılmıştır. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm), velayet-i külliye dairesinin sahibi olması haysiyetiyle velayet-i külliye sahibidir. Çünkü, bu küllî nübüvvetin bâtını küllî velayet-i mutlakadır. Bu ümmet içerisinde, peygamberlerden herbirinin velayetinin bir mazharı olunca, bu ümmette büyük peygamberlerden herbirinin kalbi üzere olan kimseler bulunacaktır."

Münâvî ebdal diye tesmiye edilişlerine: "Çünkü onlar kötü huylarını tebdil ettiler, nefislerini buna razı ettiler, böylece güzel ahlak amellerinin zineti oldu" şeklinde bir yorum getirir.

Münâvî, otuz rakamıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Ehl-i hakikatın sözlerinin zahirine göre "otuz, onların muhtelif mertebeleridir." el-Arif el-Mürsî der ki: "Melekût âleminde dolaştım. Ebu Medyen'i, arşın tavanında muallak gördüm. Kızıl tenli, mavi gözlü birisiydi. Kendisine: "İ-limlerin ve makamın nedir?" dedim. "Yetmiş bir ilim biliyorum. Makamım da halifelerin dördüncüsü, yedi ebdalin başıdır" dedi. "Ya Şazeli'nin durumu?"dedim. "O bir denizdir, onu ihata etmek mümkün değildir!" dedi."

el-Arif el-Mürsî der ki: "Üstadım Şazeli'nin önünde oturuyordum. Yanına bir cemaat girdi. Bana: "Bunlar ebdaldır" dedi. Ben de basiretimle baktım. Onları ebdal olarak görmedim ve hayrette kaldım. Şeyhim dedi ki: "Kim günahlarını hasenata tebdil ederse, o kimse bedeldir."[71] Böylece anladım ki ebdallığın ilk mertebesi günahların sevaba tebdilidir." İbnu Asakir'in tahricine göre, İbnu'l-Müsennâ, Ahmed İbnu Hanbel'e: Bişru'l-Hafi İbni'l-Haris hakkında sorunca: Ahmed İbnu Hanbel "Yedi Ebdal'in dördüncüsüdür" diye cevap vermiştir.

Münâvî, İbnu Arabî'nin Hilyetu'l-Ebdal kitabından şunu kaydeder: "Bir arkadaşımız anlattı ki; "Bir gece ben o günkü virdimi tamamlamış olarak seccademde oturuyordum. Başım dizlerimin arasında Allah'ı zikrediyordum. Derken bir şahsın altımdaki seccademi çekip, ona bedel bir hasır yaydığını hissettim. "Bunun üzerinde namaz kıl" dedi. Halbuki odamın kapısı üzerime örtülü idi. Bu durum bana bir korku verdi. Ama adam: "Allah'a dost olan korku hissetmez" dedi ve arkadan ilave etti: "Her halinde Allah'tan kork!" Sonra içimden bir ses geldi ve: "Ey Efendim! Ebdallar ne ile ebdal oluyorlar?" diye sordum.

"Dört şeyle, dedi ki, bunları Ebu Talib, el-Kut'da zikretmiştir. Samt (konuşmamak), uzlet, açlık, geceleyin uyumamak." Adam sonra çekilip gitti. Odama nasıl girdi, nasıl çıktı bilemiyorum. Çünkü kapım kapalıydı." el-Arif İbnu Arabî der ki: "Bu ebdallardan biridir, ismi, Muaz İbnu Eşres'dir. Mezkur olan dört şey de bu yüce yolun temelleri ve esaslarıdır. Kimin bu yolda ayağı ve sebatı yoksa, o kimse Allah'ın yolundan sapmış demektir." İbnu Arabî devamla der ki: "Bir ebdal, bir yeri terketti mi, yerine oraya ruhani bir hakikati koyar. Bu velinin göç ettiği bu yer ahalisinin ervahı onun etrafında toplanır. Bu yerdeki insanlardan birinde, bu şahsa karşı şiddetli bir şevk ve arzu zuhur etse, o şahsın yerine, bedel kıldığı bu ruhanî hakikat cesed giyer ve onlarla konuşur. Onlar da kendilerine gaib olduğu halde buna konuşurlar. Bu hal, bazan ebdaldan olmayan kimse hakkında da cereyan eder. Ancak bu ikisi arasında fark vardır: Ebdal olan gitmiştir ve yerine başkasını bıraktığını bilir. Ebdal olmayan ise, onu bıraksa da bunu bilmez. Çünkü bu dört şeye onun hakkında hükmedilemez."

Bazı rivayetlerde ebdalların evsafıyla muttasıf olmanın yolu çok namaz, çok oruçtan ziyade, ahlâkî kemalden geçtiği belirtilir. Hakimu't-Tirmizî, Ebu'd-Derda'dan kaydettiği bir rivayette şunu ziyade etmiştir:

"Onlar insanları ne çok namaz kılarak, ne çok oruç tutarak, ne de çok tesbih çekerek geçmiş değillerdir. Fakat onları öne geçiren husus güzel ahlak, vera ve takvada sıdk, halis niyet, iç temizliği gibi ahlakî düsturlardır. (Bunlar(a uyanlar) hizbullahtır. Hizbullah olanlar kurtuluşa erecek olanlardır)" (Mücâdile 22). Bunlara ebdal denmiştir. Çünkü onlar, önceki yerlerinde kendilerine benzeyen bir başkasını bedel bırakarak başka bir yere göçerler. Cinler hakkında muhtelif suretlere bürünmek caiz olunca, melekler ve evliyalar hakkında bu evladır. Sufiyye mesleğine göre, cisimler âlemi ile ruhlar alemi arasında orta bir âlem mevcuttur; buna âlem-i misal derler. Onlara göre bu âlem, cesedler âleminden daha latif, âlem-i ervahtan daha kesiftir. Ruhların cesed giyme ve muhtelif şekillerde zuhur etme hadisesini bu âlem-i misale bina ederler. Bir velinin tavırdan tavıra geçmek (suretiyle terakki etmesi) üç şekilde husul bulur:

1) Cinlerde olduğu gibi, temsil ve teşekkül yoluyla birçok sureti alma hali.

2) Farklı suretlere bürünmeden arzın dürülmesi, mesafenin tayyedilmesi suretiyle farklı yerlerde görünme hali. Bunun sonucu olarak onu iki ayrı şahıs, aynı bünye ve şekil içinde ayrı ayrı yerlerde görebilir. Allah bunu, arzı dürmek ve görmeye mani perdeleri kaldırmak suretiyle gerçekleştirir. Kişi aslında bir yerde olduğu halde iki yerde zannedilir. Bunun en iyi örneği, (Mirac dönüşü Mekkelilerin dileği üzerine) Beytu'l-Makdis'le Resulullah arasındaki perdelerin kalkması ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın onu tasvir etmesidir.

3) Velinin cüsse itibariyle kevni dolduracak kadar azamet ve büyüklük kesbetmesi ve bu yolla her tarafta müşahade edilmesidir.

Gazâlî der ki: "Ebdallar insanların ve halkın gözünden saklıdırlar. Çünkü bunlar, devrin alimlerine bakmaya tahammül edemezler. Çünkü bunlar, onlar nazarında Allah'ın cahilidirler. Onlar ise, nefisleri yanında ve cahiller nazarında ulemadırlar."[72]

Sonuç:

İbnu Arabî der ki: "Allah'ın kendileriyle alemi muhafaza buyurduğu direkler dörttür. Bunlar ebdallardan daha hastırlar. İki imam ise bunlardan daha hastırlar. Kutup ise hepsinden ehastır. Ebdal, kötü vasıfları iyileriyle tebdil eden herkes için kullanılan müşterek bir lafızdır ve bunu muayyen bir miktar hakkında kullanırlar. Bu muayyen miktar kırktır; otuz da denmiştir, yedi de denmiştir. Her birinin, dört direk (veted)den bir direği, Beyt'in rükünlerinden bir rüknü vardır. Hz. İsa'nın kalbi üzere olanlara Rükn-i Yemanî, peygamberlerden bir peygamberin kalbi üzere olanla, Hz. Adem'in kalbi üzere olan kimseye Rükn-i Şamî; Hz. İbrahim'in kalbi üzere olana, Rükn-i Irâkî; Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in kalbi üzere olana da Rükn-i Hacer-i Esved vardır. Bu, Allah'a hamdolsun bizimdir."[73]

3- Asaib Meselesi:

Asaib, en Nihaye'nin açıkladığı üzere "İsabe"nin cem'idir. Miktarı, on'dan kırk'a kadar olan cemaat demektir. Hadiste, hayırlılar cemaati mânasınadır. Hz. Ali'nin bir rivayeti şöyle: "Ebdallar Şam'dadır; Nücebâ Mısır'dadır; Asa-ib de Irak'dadır." Şu halde, asaib salihler, iyiler mânasına gelir. Hadiste, ıstılah olarak kullanılmış olup Irak'da bulunan salihleri ifade etmektedir.

Anlaşılacağı üzere hadis, ebdal, nüceba, asaib gibi kelimelerle ifade edilen salih, zahid ve veli kulların Mehdi'ye delalet edeceklerini ifade etmektedir.[74]

?4771 ?6? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?‘????? ??? ???????? ?????????? ????? ?????????? ?‘?????? ??? ??????????. ?????? ???????: ???? ??????? ?????? ??????????? ?????: ?. ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ?????????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????? ?? ??????????? ????????. ?????: ????? ????????? ?????: ????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ????.»??????????« ???????: ?? ???? ????? ????? ?????.?»?‘?????« ??? ???.?»?????????« ?? ????? ????? .

6. (4771)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Size çullanmak üzere, yabancı kavimlerin, tıpkı sofraya çağrışan yiyiciler gibi, birbirlerini çağıracakları zaman yakındır.

"Orada bulunanlardan biri: "O gün sayıca azlığımızdan mı?" diye sordu:

"Hayır, buyurdular. Bilakis o gün siz çoksunuz. Lakin sizler bir selin getirip yığdığı çerçöpler gibi hiçbir ağırlığı olmayan çerçöpler durumunda olacaksınız. Allah, düşmanlarınızın kalbinden size karşı korku duygusunu çıkaracak ve sizin kalplerinize zaafi atacak!"

"Zaaf da nedir ey Allah'ın Resulü?" denildi.

"Dünya sevgisi ve ölüm korkusu!" buyurdular." [Ebu Davud, Melahim 5, (4297).][75]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), düşmana karşı gerçek gücün ve gerçek zaafın ne olduğunu iki kelime ile ifade etmektedir:
* Dünya sevgisi
* Ölüm korkusu
Bunların zıddı da gerçek gücü ifade eder.
Sadece ekonomik gücün değil, her çeşit insanî ve medenî kıymetlerin bile rakama dökülüp kemiyetle ifade edildiği günümüz telakkisinden ne kadar farklı? İslam'ın bidayetteki kemmî azlık ve ekonomik hiçliğe rağmen şehit olmak hırsı ve Allah yolunda ölmek aşkıyla doluluk sebebiyle elde edilen başarıları ve ulaşılan iktisadî zenginliği delil kılarak, hadisin İslam âleminin günümüzdeki problemlerine de çözüm formülü olabilecek bir hakikatı dile getirdiğini söylemek istiyoruz.[76]
??????????? ??????? ???????? ????? ??????????? ????????????

?4772 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???:]??????? ??? ?????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? # ???? ??????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

7. (4772)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) diyor ki: "Vâllahi bilemiyorum! Arkadaşlarım gerçekten unuttular mı yoksa unutmuş mu gözüküyorlar? Allah'a kasem olsun, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kıyamete kadar gelecek fitne başılardan üç yüz ve daha fazla etbaı bulunan herkesi, hiçbirini bırakmadan, bize ismiyle, babasının ismiyle, kabilesiyle söyleyip haber verdi." [Ebu Davud, Fiten 1, (4243).][77]

*** İSMEN ZİKREDİLMEYEN FİTNELER**

?4773 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???‘??????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???? ??????????[. ????? ???? ???????? .

1. (4743)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Karanlık gecenin parçaları gibi olan fitnelerden önce, hayırlı ameller işlemede acele edin. O fitne geldi mi kişi mü'min olarak sabaha erer de kâfir olarak akşama girer. Mü'min olarak akşama erer de kafir olarak sabaha ulaşır; dinini basit bir dünya menfaatine satar." [Müslim, İman 186, (118); Tirmizî, Fiten 30, (2196).][78]

?4774 ?2? ??? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?? ????? ?‘?????? ??????? ??????? ?? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (4774)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bu ümmette dört (büyük) fitne olacak. Sonuncusunda kıyamet kopacak!" [Ebu Davud, Fiten 1, (4241).][79]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde kıyamete kadar vukua gelecek dört mühim dahilî fitneden bahsetmektedir. Bu fitnelerin umumi vasfı Taberânî'nin İmran İbnu Husayn'dan yaptığı bir rivayette belirtilmiştir:
"Dört (büyük) fitne olacak. Birincide kan helal addedilecek; ikincide hem kan hem de mal helal addedilecek; üçüncüde hem kan, hem mal, hem de fercler helal addedilecek; dördüncü fitne Deccal fitnesidir."[80]

?4775 ?3? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ?????. ???? ??????: ???????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»??????« ??? ???? ??? ?????? ?? ???? ??? ????? .

3. (4775)- Arfece (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şerler ve fesadlar olacak. Kim, birlik içinde olan bu ümmetin işinde tefrika çıkarmak isterse, kim olursa olsun kılıçla boynunu uçurun." -Bir rivayette: "...onu öldürün!" denmiştir-" [Müslim, İmaret 59, (1852); Ebu Davud, Sünnet 30, (4762); Nesâî, Tahrim 6, (7, 93).[81]

?4776 ?4? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ??????: ?? ???? ???? ????? ?????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ???? ????? ??????????? ????????: ????????? ??????????? ?? ????????? ??????????? ?? ??????????? ?????? ???????????[. ????? ??? ????.???? ?? ?????: »?????????? ???? ???????? ???????? ?????????? ?????? ?‘??????? ????? ?????????? ????????? ?????????? ? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ????????«.?»???????????« ???????? ?? ????? ??? ?????? ?? ?‘???? ???????.?»???????????« ????? ?????? ???? ?????.»????????« ?????? ???: ??? ????? ???? ?????? ??? ?? ??????? ???? ?? ????? ????? ????? ?????? ???? ????? ??‘???? ?????? ?? ??? .

4. (4776)- Hz. Muâviye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) aramızda doğrulup buyurdular ki:
"Haberiniz olsun! Sizden önce Ehl-i Kitap, yetmiş iki millete (dine) bölündüler. Bu ümmet ise yetmiş üç fırkaya bölünecek. Bunlardan yetmiş ikisi ateşte, sadece biri cennettedir. Bu da (Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaattir." [Ebu Davud, Sünnet 1, (4597).]
Bir rivayette şu ziyade var: "Ümmetimden bir kısım gruplar çıkacak, bunları bid'alar istila edecek, tıpkı kuduzun, buna yakalanan kimsede hiç bir damar, hiçbir mafsal bırakmayıp her tarafını sardığı gibi, bu bid'a da onların her hallerine sirayet edecek." [82]

AÇIKLAMA:

Bid'a, daha önce[83] açıkladığımız üzere sünnette olmayan, sonradan çıkan her şey mânasına gelir. Bunlardan bir kısmı hayatın gelişmesi sebebiyle ortaya çıktığı için, İslam alimleri normal karşılamış hatta ???? ??? ????????? ???????? hadisi açısından, bu çeşit bid' aya teşvik bile etmiştir. Bunlara bid'ayı hasene demişlerdir. Burada mevzubahis edilen, kötülenen bid'a bu değildir. Reddedilen bid'a, sünnete aykırı olan, alındığı takdirde bir sünnetin terkini gerektiren bid'attir. Bu bid'ate bid'at-i seyyie denmiştir.
Şunu da belirtmede fayda var: Halkımızın bid'at deyince anladığı şey, davranışlarla ilgili olan, maddî olan bid'attir. Halbuki hadiste bid'at deyince sadece maddî şeyler kastedilmez. İnançlar, telakkiler ve anlayışlarda da bid'at olabilir. Hatta bu çeşit bid'at önce gelir. Zîra kişinin inançlar telakkiler dünyasında, yani ruh âleminde bid'at yer etmeden, fiillerine, eşyalarına yani yaşayışına bid'at girmez. Nitekim ulemâ nezdinde ehl-i bid'at tabiri öncelikle Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat dışında kalan sapık mezhepleri ifade eder. Bu mezhep mensupları, Ehl-i Sünnetten kılık kıyafetle, kullandığı eşyalarla ayrılmazlar; sadece bazı temel meselelerdeki nokta-i nazarlardan ayrılırlar. Yani belirtmek istediğimiz husus, bid'at deyince itikada, inanca, telakkiye müteallik farklılıkların, sünnete aykırılıkların kastedildiğini tebarüz ettirmektir. Bilhassa geçmiş dönemlerde, kılıkkıyafet, kullanılan eşya ve hatta hayat tarzları ve davranışlarıyla birbirinin aynısı olan insanlardan bir kısmı Ehl-i Sünnet, bir kısmı ehl-i bid'at idiyse, aradaki fark sadece inanç cihetinden gelmekte idi. Ehl-i Sünnet, Kur'an-ı Kerim'in açıklamasında sünneti esas alanlardır. Ehl-i bid'a veya ehl-i heva denenler de sünneti reddedip, onun yerine beşerî hevayı koyanlardır. Beşerî hevâ fertten ferde değişebileceği için, onlar sayıca çoktur. Hadiste ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağı belirtildikten sonra bunlardan sadece birinin

yani sünnete uyanlar fırkasının kurtuluşa ereceği, geri kalanların ateşte olacağı belirtilmiştir. Aslında heva fırkalarının sayısı yetmiş ikiden pek çok kereler fazladır. Alimler hadisteki "yetmiş iki"den muradın, çokluk ifade ettiğini belirtirler. Ehl-i Sünnet, sünnete dayandığı için onun fırkaları yoktur. Bazı meselelerde ihtilaf ve farklılıklar olsa da bu yine bir sayılır. Çünkü, bu ihtilaflar da sünnete dayanır. Aynı meselede iki veya üç farklı sünnet, iki veya üç ayrı görüşe sebep olmuştur. Ancak bunlardan hiçbirine "sünnet dışı" denemez.

2- Hadiste, tıpkı vücudun her bir organına sirayet edip tesirini gösteren kuduz gibi, bid'anın da buna giren kimsenin hayatının her veçhesine, her safhasına gireceği beyan edilmektedir. Bu, "sünneti terk" prensibinin getireceği tabii neticeyi nazara vermektir. Sünneti terketme, kişinin ruh dünyasına bir mikrop gibi girdi mi, sünnetin taalluk ettiği her hususta neticesi hasıl olacak demektir.

Hayatımızda sünnetin müdahale etmediği, yönlendirmediği hangi husus var? Kılık kıyafetten yeme-içme, oturmakalkma, uyuma, konuşma... âdabına, dost veya düşmanla, komşuyla münasebetlerimize, canlı ve cansız tabiatta tasarrufa, Kur'an ayetlerinin tefsirine varıncaya kadar sayılamayacak kadar çok hususlarda sünetin yeri var, nuru var. Öyleyse "süneti terk" prensibi benimsenince, tıpkı kuduz hastalığının vücudun her tarafına sirayet etmesi gibi bid'a da mü'min kişinin hayatını her meselede sararak, belli bir duruş noktası, hudud tanımayacaktır.[84]

?4777 ?5? ??? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ???????? ??? ???? ???? ????? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ????? ??? ????? ???????? ???? ???? ??????? ????????? ??????????? ?? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????????? ??????????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????????????? ???????? ???? ????? ??????????? ???????? ???????? ?? ???????? ??? ??????? ????????. ??????? ???? ????? ?????: ???? ????? ???? ??? ???? ???????? ???????????[. ????? ???????.»????? ????????? ???????????« ?? ??? ????? ‘? ???? ??????? ???? ????? ??? ??? ????? ?‘???? ??????: ???????. ??? ???????: ?? ???? #: ?????? ????? ??? ??? ?? ??? ????? ??? ????? ?? ????? ?????? ?? ????? ?? ???? .

5. (4777)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benî İsrail üzerine gelen şeyler, aynıyla ümmetimin üzerine de gelecektir. Öyle ki onlardan alenî olarak annesine gelen olmuşsa, ümmetimden de bu çirkin işi mutlaka yapan olacaktır. Nitekim, Benî İsrail yetmiş iki millete (dine, firkaya) bölünmüştü. Benim ümmetim de yetmiş üç millete bölünecektir. Bunlardan bir tanesi hariç hepsi ateştedir."
"Bu firka hangisidir?" diye soruldu.
"Benim ve ashabımın üzerinde olduğu şeyden ayrılmayanlardır!" buyurdular." [Tirmizî, İman 18, (2643).][85]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), her fırkayı burada millet olarak isimlendirmektedir. Millet, aslında insanların Allah'a yakınlık sağlayabilmeleri için Allah tarafından peygamberleri diliyle teşri edilen şey, yani din mânasına gelir. Bütün şeriatler için kullanılır. Herhangi bir şeriati ifade etmek için izafet yapılır; millet-i İbrahim, millet-i Muhammed gibi. Ulema kelimeyi daha sonra öncelikle batıl fırkaları ifade etmede kullanmıştır. Çünkü bunlar, aradaki farklılıkları büyüterek, herbiri diğerinden ayrı bir dinmiş gibi ortaya çıkmış ve mecazî olarak da millet diye isimlendirilmiştir. Bazı alimler, hak da olsa batıl da olsa bir cemaatin müştereken benimsediği her bir fiil ve kavle millet demiştir.
Öyleyse hadis, ümmet efradının, biri diğerinden farklı düşünce ve davranışları benimseyen birkısım fırkalara ayrılacağını ifade etmiş olmaktadır. Bu farklılıklar hevadan geleceği için hepsi batıl olup , sadece bir fırka sünnetten ayrılmayacağı için haktır.
Mirkat'ta Aliyyu'l-Kârî Mevakıf'tan naklen belli başlı İslamî fırkaları sekiz kısma ayırır:
1) Mu'tezile: Bunlar "Kul, fiilinin halıkıdır" derler, rü'yeti reddederler, sevap ve ikabın vacip olduğunu söylerler. Başlıca 20 fırkaya ayrılmışlardır.
2) Hz. Ali muhabbetinde ifrata kaçan Şia. Bunlar 22 fırkaya ayrılmıştır.
3) Hz. Ali'yi ve büyük günah işleyenleri tekfirde ifrata kaçan Haricîler. Bunlar 20 fırkaya ayrılmıştır.
4) İman olunca günah zarar vermez, tıpkı küfür varsa amelin fayda vermediği gibi diyen Mürcie. Bunlar 5 fırkadır.
5) Fiillerin yaratılması meselesinde Ehl-i Sünnet gibi düşünmekle birlikte, Allah'tan sıfatları nefyetmede ve kelamın hadis olduğunu iddiada Mu'tezile gibi düşünen Neccâriye. Bunlar 3 fırkadır.
6) İnsanda ihtiyar yoktur, fiilinde mecburdur diyen Cebriyye. Bunlar tek fırkadır.
7) Allah'ı cisim yönüyle insana benzeten ve hulul iddia eden Müşebbihe. Bir fırkadır.
8) Ehl-i Sünnet. Bu da tek fırkadır. Hepsinin toplamı 73 yapar.
Bunların tali fırkaları mevzubahis edilmemiştir.
2- Burada şu hususu da belirtmemiz gerekir: Bu hadisi açıklayan alimlerimiz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada, fıkhî meselelerdeki haram helal şeklindeki ihtilafları kastetmediğini belirtirler. Öyleyse hadiste zemmedilen fırkalar tevhid esaslarında hayır ve şerrin takdirinde, risalet ve peygamberliğin şartları, sahabenin müvalatı gibi, daha çok itikada giren meselelerde haktan ayrılıp hevaya sapan fırkalardır. Çünkü bu meselelerde ihtilaf edenler birbirlerini tekfir etmişlerdir. Halbuki ahkâm-ı fer'iyye ve fıkhiyyede ihtilafa düşenler arasında birbirlerini tekfir ve tefsik yoktur. Bu sebeple sadedinde olduğumuz hadiste temas edilen ümmetin fırkalara ayrılma işinden muradın, bu itikadi meselelerdeki ayrılıklar olduğu kabul edilmiştir.
Bu tefrikalar, daha Sahabe hayatta iken, Sahabe devrinin sonlarına doğru, Ma'bedu'l-Cühenî ve ona tabi olanlar tarafından çıkarılmaya başlanmış, zaman içinde inkişaf kaydetmiş, belli başlı yetmiş üç fırkayı bulmuştur.[86]

?4778 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ??????????. ????????: ??? ??????? ??????? ??? ?????? ‘????? ????? ??????? ?????? ??????: ???? ??????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ???????? ???????. ???? ?????? ??????. ?????: ?????? ????????? ???? ????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ????? ???? ????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ???????? ???? ? ?????? ???? ????????????? ??? ????? ??????????[. ????? ???? .

6. (4778)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Lât ve Uzza'ya (tekrar) tapılmadıkça gece ile gündüz gitmeyecektir!" buyurdular. Ben atılıp: "Ey Allah'ın Resulü! Allah Teala Hazretleri "O Allah ki Resulünü hidayet ve hak dinle göndermiştir, ta ki onu bütün dinlere galebe kılsın" (Saff 9) ayetini indirdiği zaman ben bunun tam olduğunu zannetmiştim!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm cevaben:
"Bu hususta Allah'ın dediği olacak. Sonra Allah hoş bir rüzgar gönderecek. Bunun tesiriyle kalbinde zerre miktar imanı olanın ruhu kabzedilecek. Kendisinde hiçbir hayır olmayan kimseler dünyada baki kalacaklar ve bunlar atalarının dinlerine dönecekler!" buyurdular." [Müslim Fiten 52, (2907).][87]

?4779 ?7? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ???? ???????? ?‘??????? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ?? ???????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ???????????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ???? ???????? ????????????????? ??????? ???????? ????????? ???? ???????? ?‘???????? ???????? ????????? ?? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????????? ? ??????? ???????? ??? ??????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ? ?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ?????[.????? ??? ?? ??????? ???? ????? ?????: ?? ????? ??????. ????? ???? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ???? ????? .

7. (4779)- Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetim için saptırıcı imamlardan korkarım. Ümmetimin arasına kılıç bir kere girdi mi, artık kıyamet gününe kadar kaldırılmaz. Ümmetimden bir kısım kabileler müşriklere iltihak etmedikçe, ümmetimden bir kısım kabileler putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Ümmetimde otuz tane yalancı çıkacak hepsi de kendisinin peygamber olduğunu iddia edecek. Halbuki ben peygamberlerin mührüyüm (sonuncusuyum) ve benden sonra peygamber de yoktur. Ümmetimden bir grup hak üzerinde olmaktan geri durmaz. Onlara muhalefet edenler onlara zarar veremezler. Allah'ın (Kıyamet) emri, onlar bu halde iken gelir."
Ali İbnu'l-Medînî: "Bunlar ashabu'lhadistir" demiştir." [Müslim, İmaret 170, (1920); Ebu Davud, Fiten 1, (4252); Tirmizî, Fiten 32, (2203, 2220, 2230). Hadisi, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî parça parça rivayet etmişlerdir. Rezin ise bu lafızla (kaydettiğimiz şekilde tek bir rivayet halinde) tahriç etmiştir.][88]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, kıyamete yakın hakim olacak fitne ahvaliyle ilgili olarak muhtelif durumları zikretmektedir. Teysir müellifinin de belirttiği üzere, kaynaklarda farklı rivayetler halinde parça parça rivayet edilmiş olduğu halde, Rezîn bunları tek bir rivayet olarak kaydetmiştir. Ulema sıhhat yönünden eşit olan hadislerin bu suretle rivayetinde beis görmez. Ancak aralarında sıhhat açısından farklılıklar bulunan rivayetlerin birleştirilmesi kesinlikle caiz olmaz.
2- Saptırıcı imam, ümmetin haktan ayrılarak batıla, sapıklığa, fiskafücura gitmesine sebep olandır. Saptırma inanç ve fikirlerde olduğu gibi, yaşayışta da olabilir. Hadiste "İnsanlar önderlerinin dini üzeredir" denmiştir. Bazı hadislerde bu saptırıcıların cahil olacakları, Allah'tan korkmayacakları da belirtilir. Bir Müslim hadisi şöyle "Allah... insanlara cahil başlar bırakır. Bunlar ilme dayanmayan fetvalar vererek dalalete düşerler. Halkı da dalalete atarlar." Bu rivayet Buhari'de gelmiştir.
3- Ümmet arasına kılıç girmekten maksad, fitnedir. Yani Müslümanların, kendi aralarında ihtilaf ederek birbirlerini öldürmeleri, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehit edilmesiyle başlayan bu hal günümüze kadar ortadan kalkmış değildir. Böylece, bu hadisi de Resulullah'ın mucizelerinden biri olarak değerlendirebiliriz.
4- Ümmetten bir kısmının puta tapması, müşriklere iltihak etmesi de açık bir durumdur. Bazı şarihler burada işaret edilen putun manevi olabileceğini söylemiştir. Nitekim bir başka hadiste "Dinar ve dirheme (paraya) kul olanlar helak olmuştur" buyrularak sadece puta değil, parayapula da kul olunabileceğine dikkat çekilmiştir. Günümüzde, İslam beldelerinde her iki çeşit putçuluktan bahsedilebilir.
5- Resulullah, bu hadislerinde kıyamete kadar çok sayıda yalancı peygamberlerin çıkacağını haber vermektedir. Bunlar sayıca otuzu bulacaktır.
6- Hadis, kıyamete kadar İslam'ı yaşayan, İslam için açıktan açığa mücadele eden bir grubun varlığını devam ettireceğini ifade eder. Ahmed İbnu Hanbel'e göre bunlar ehl-i hadistir. Buhari'ye göre ehl-i ilimdir. Nevevî daha geçerli bir yorumla bunların ümmetin her taifesinde olabileceğine dikkat çeker: "Askerler arasında cengâver yiğitlerdir, ulema arasında haktan taviz vermeyen , gerçeği canı pahasına söyleyen kimselerdir. Halk arasında her çeşit levme, ta'yibe rağmen zühd ve takvayı elden bırakmayan, emr-i bi'lmaruf ve nehy-i ani'lmünkeri şiar edinen kimselerdir." Dindarlığın pek çok sıkıntı ve meşakkati peşinden getirdiği günümüz şartlarında, İslam'a hasbî ve samimi bir surette her memlekette gönül verip çilesini çeken, işten atılan, hapse tıkılan, terfi ve makamından olan, karakollarda dayak yiyen, işkence çeken, hayatını kaybeden her zümreden insan bu gruptan sayılmalıdır. Hiçbir zümre bunu kendine mal edemez.
7- "Allah'ın emri, onlar bu halde iken gelir" ifadesi, kıyamet onların başına kopar demek değildir. Çünkü, başka hadisler, kıyametin mü'minlerin değil, kafirlerin başına kopacağını haber vermektedir. Öyle ise ibare, kıyametin kopacağı en son vakte kadar yeryüzünden dindarların, Rabb Teala'ya ihlasla kulluk yapanların eksik olmayacağını ifade etmektedir. Kıyametin kopmasına az kala Yemen cihetinden esecek hoş kokulu bir rüzgar bunların ruhunu kabzedecek, kıyamet kafirlerin, facirlerin başına kopacaktır.[89]

?4780 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????????? ???? ???????? ??????? ? ?????? ?????????? ?? ???? ?????? ??????? ??? ???????????? ?? ?? ?????? ??????. ?????: ???????? ?????? ?????: ????????? ?????????? ????????????? ?? ????????[. ????? ???? .

8. (4780)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanlar öyle günler görecek ki, katil niçin öldürdüğünü, maktul de niçin öldürüldüğünü bilemeyecek."
"Bu nasıl olur?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"Herçtir! Öldüren de ölen de ateştedir." [Müslim, Fiten 56, (2908).] [90]

?4781 ?9? ??? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????????? # ???? ?????? ???? ?????? ???????????. ??????: ???? ???????? ??? ????? ???????: ? ???: ?????? '??? ????????? ????????? ????? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ???????.»?'???« ???? ?????? ????? ???? .

9. (4781)- Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'nin Ütüm denen (eski ve yüksek) binalarından birine yaklaşmıştı:
"Benim gördüklerimi siz de görüyor musunuz?" buyurdular. Yanındakiler: "Hayır" deyince, açıkladı:
"Ben, şu evlerinizin arasında bir kısım fitnelerin yerlerini görüyorum, tıpkı yağmur yerleri gibi." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 8, Mezalim 25, Menakıb 25, Fiten 4; Müslim, Fiten 9, (2885).][91]

AÇIKLAMA:

1- Ütüm, Medine'de taştan yapılmış müstahkem binalara denir; bir nevi kaledir. Bazı tariflere göre Batı'daki şatoyu andırırlar.
2- Medine'ye fitnelerin çokça gelmesini yağmura teşbih buyurmuştur. Şarihler, Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayıp arkası kesilmeden devam eden fitne hareketlerini hatırlatarak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ihbarını onun mucizelerinden biri olarak zikrederler.
Hadiste geçen rü'yet (görme) hadisesi için de: "Ya ilmî bir rü'yettir, yahut da aynî (gözle olan) bir rü'yettir. Bu da fitnelerin, onun göreceği şekilde temessül ettirilmiş olmasıyla mümkün olur. Nitekim kible cihetinde cennet ve cehennem de ona temessül ettirilmiş, namaz kılarken görmüştür" denilmiştir.
Resulullah'ın bunu ihbarı, ashabını fitneyi sabırla karşılamaya hazırlamak içindir. Fitneyi haber verdiği hadislerde, soru üzerine, o esnada nasıl davranmaları gerektiği hususunda açıklamalar yapmıştır: Konuşmamak, bulaşmamak, sıkıntılara katlanmak, fitne çıkan yerden uzaklaşmak vs. [92]

?4782 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ?????????????? ??????????? ????? ???????????????? ??????????[. ????? ??? ????.»?????« ?? ???? ????? ?? ????? ??? ???????? ????????.?»??????????« ?????? ?? ?????? ??????? ??????? .

10. (4782)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslümanlar arasına tefrika girip (iki fırkaya ayrıldıkları) zaman dinden çıkan bir taife zuhur edecek. Onları, iki taifeden hakka en yakın olanı öldürecektir." [Müslim, Zekat 150, (1065); Ebu Davud, Sünnet 13, (4467).][93]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerinden biridir. Zîra, haber verdiği gibi çıkmıştır. İhtilaflar çıktığı zaman, kendini gösteren iki fırkadan biri Hz. Ali ve taraftarları, diğeri de Hz. Ali (radıyallahu anh) ile savaşan muhalifleridir. Bu sırada zuhur eden sapık zümre ise Haricîlerdir. Haricîleri, Hz. Ali fırkası öldürmüştür.
Nevevî der ki: "Bu (meseleye temas eden) rivayetler, ilk ihtilaflarda Hz. Ali ve taraftarlarının haklı, muhaliflerinin yani Hz. Muaviye ve taraftarlarının haksız ve müteevvil olduklarını gösterir. Yine bu rivayetlerden her iki tarafın da mü'min olduklarını anlamaktayız. Bunlar, aralarında savaş yapmakla dinden çıkmış değillerdir, fâsık da olmuş değillerdir."
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Ashab-ı Güzîn arasında cereyan eden bu savaşlarda iyi niyetle, rıza-ı Bari için hareket edildiğini, her iki taraf da içtihad etmiş olmakla birlikte Hz. Ali'nin içtihadında musib olduğunu, öbür tarafın isabet edemediğini; ancak, "müçtehid müçtehidi nakzedemez", "müçtehid hata ederse günahkâr olmaz, sadece içtihad sevabı alır" gibi temel prensipler icabı, her iki tarafın da Allah indinde mükafaat göreceği neticesini çıkarmıştır.
Hadiste de görüldüğü üzere sapık oldukları tebeyyün eden Haricîlerin Hz. Ali'yi tekfir etmeleri, onların sapıklığına delil olmaktadır. [94]

?4783 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ???????????? ???????????? ???????? ??????????: ?????? ?????????? ??????? ????????? ???? ?????????[. ????? ???????.»???????????« ??? ????? ?????: ????? ???????? ??? ???????? ????????? ????????? .

11. (4783)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim çalımlı çalımlı yürüdü ve meliklerin evladları, Rumlar ve İranlılar hizmetini yaptı mı, şerirleri hayırlılarına musallat edilecektir." [Tirmizî, Fiten 64, (2262).][95]

AÇIKLAMA:

1- Şarihler bu hadisi de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerinden sayarlar. Zîra, Bizans ve İran toprakları fethedilip onların hazine ve malları ganimet kılınıp,

insanları esir edilince iç fitneler başlamış, ilk defa Hz. Osman'a saldırılmış, daha sonra Emevîler Haşimîlere saldırmış ve böylece başlayan fitneler günümüze kadar aralıksız devam edip gelmiştir.
2- Çalımlı çalımlı yürümek, kibir ve gurura düşmek, kulluk haddinin dışına çıkmaktır. Kibir, bir nevi şirk ve inkârdır.[96]

?4784 ?12? ??? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????????? ????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ????????? ????? ??????: ??????? ????? ???????? ?????? ????????. ??????? #: ???? ?????????????? ?????????????????? ????? ?????????????? ????????????????? ????? ????????????? ??? ?????????? ?????????????? ???????????? ?????????? ???? ??????? ??????[. ????? ????.»?????????????« ??? ????: ???????? ???? ??????? ??.?»??????????« ????? ?? ???? ???????.

12. (4784)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün:
"Size İran ve Bizans'ın hazineleri açılınca, nasıl bir kavim olacaksınız?" diye sormuştu. Abdurrahman İbnu Avf: "Allah'ın emrettiği şekilde oluruz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bilakis, sizler birbirinizle münafese (menfaat yarışı) edecek, hasedleşecek sonra da birbirinizden yüz çevirecek ve kinleşeceksiniz. Daha sonra da muhacirlerin miskin (ve zayıf olan)larına gidip bir kısmını diğeri üzerine valiler yapacaksınız." [Müslim, Zühd 7, (2962).][97]

?4785 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????????????? ??????????? ?????????????????? ?????????????? ????????????? ?????? ?????????? ???????? ?'???? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????? ???????????? ??????????? ???????????????? ??????????? ???????????? ??? ?????????? ???????? ?'???? ?????? ?????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

13. (4785)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Umerânız hayırlı olanlarınızdan iseler, zenginleriniz sehâvetkâr kimselerse, işlerinizi aranızda müşavere ile hallediyorsanız, bu durumda yerin üstü (hayat), altından (ölümden) hayırlıdır. Eğer umeranız şerirlerinizden, zenginleriniz cimri ve işleriniz kadınların elinde ise, yerin altı üstünden, (ölmek yaşamaktan) daha hayırlıdır. (Çünkü artık dini ikame imkanı kalmaz.)" [Tirmizî, Fiten 78, (2267).][98]

?4786 ?14? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ???? ?????? ?????????????? ??????? ??????????. ???????: ??? ??????? ??????? ?????? ????? ?????????. ?????: ?????? ????????. ?????? ???? ???? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ???? ??????????? ???????: ??? ??????? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????: ?????? ????????. ?????? ?????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ???? ????????????? ???????:
??? ??????? ??????? ????? ????? ?????????? ?????: ?????? ????????. ?????? ?????? ???? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????? ??? ??????? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????: ??????[. ????? ???? .

14. (4786)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Gençlerinizin fiska düştüğü, kadınlarınızın azdığı zaman haliniz ne olur?" diye sormuştu. (Yanındakiler hayretle):
"Ey Allah'ın Resulü, yani böyle bir hal mi gelecek?" dediler.
"Evet, hatta daha beteri!" buyurdu ve devam etti:
"Emr-i bi'lma'rufta bulunmadığınız, nehy-i ani'lmünker yapmadığınız vakit haliniz ne olur?" diye sordu. (Yanındakiler hayretle):
"Yani bu olacak mı?" dediler.
"Evet, hatta daha beteri!" buyurdular ve sormaya devam ettiler:
"Münkeri emredip, ma'rufu yasakladığınız zaman haliniz ne olur?" (Yanında bulunanlar iyice hayrete düşerek):
"Ey Allah'ın Resulü! Bu mutlaka olacak mı?" dediler.
"Evet, hatta daha beteri!" buyurdular ve devam ettiler:
"Ma'rufu münker, münkeri de ma'ruf addettiğiniz zaman haliniz ne olur?" (Yanındaki Ashab): "Ey Allah'ın Resûlü! Bu mutlaka olacak mı?" diye sordular.
"Evet, olacak!" buyurdular." [Rezin tahric etmiştir. Bu rivayet daha muhtasar olarak Ebu Ya'lâ'nın Müsned'inde ve Taberanî'nin el-Mucemu'l-Evsat'ında tahric edilmişir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de kaydetmiştir (7, 281).][99]

AÇIKLAMA:

İslam'ın en şa'şaalı şekilde yaşandığı bir anda, zamanımızdaki içtimâî bozukluğu olduğu gibi görüp tasvir etmek, gerçekten lisan-ı nübüvvete has bir hadisedir, tam bir mucizedir. Resulullah tedricen şu hallerin vukua geleceğini haber vermektedir:
1) Gençlerin taşkınlığı, kadınların azması.
2) Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerin terki.
3) Münkerin emredilmesi, ma'rufun yasaklanması.
4) Ma'rufun münker münkerin ma'ruf addedilmesi.
Hadisin siyakından şu husus anlaşılmaktadır: Bu içtimâî ve dinî bozuklukların ilk halkasını, gençlerin ve kadınların ihmal edilerek İslamî terbiye ile yeterince terbiye edilmemesi teşkil etmektedir.
Bu hal zamanla emr-i bi'lma'rufun terkine müncer olmaktadır.
Emr-i bi'l-ma'rufun terki, zamanla münkerin emrine, ma'rufun nehyine sebep olmaktadır.
Bozulmanın son halkasını ma'rufun münker bilinmesi, münkerin de ma'ruf sayılması teşkil etmektedir.
Bu hal, değerler sisteminin alt-üst olması, tersine dönmesidir. Günümüzde ilericilik, çağdaşlık, laiklik yaftası altında ta'mime çalışılan beşerî değerler sistemi, dinî açıdan ma'rufun münker addedilmesinden başka bir şey değildir. Keza çağdışılık, gericilik, yobazlık, anti laisizm şeklinde ifade edilen hususlar da ma'rufun münker addedilmesinden başka bir mâna taşımaz.
Resulullah'ın gerçek bir mucizesi olarak değerlendirdiğimiz bu hadisinin bir başka dikkat çeken yönü, bu hallere düşecek kimselerin ümmet mefhumuna dahil olmasıdır. Yani İslam'ın dışında, gayr-ı müslimlerin kafalarında gelişip, hayatlarında yaşanacak bozukluklar olmayıp, bizzat Müslümanlara intikal edeceğinin bu hallerin Müslümanlarca benimseneceğinin ifade edilmiş olmasıdır.
Dediğimiz gibi, en azından memleketimizde bu halleri son zamanlarda iyice müşahede eder hale geldik.[100]

?4787 ?15? ??? ??? ????? ?? ??? ?????? ?'???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ???????? ?????? ??????????????? ??????? ????????????? ??????????? ??????????????? ??????????????? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ???????????: ??????? ???????? ????? ??????????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???????????
??? ?????? ????????????[. ????? ???????.»?????« ???? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ?? ???: ?????.?»????????« ????? ??????.?»?????? ????????? ???????????« ???????: ??????? ???? ??? ??????? ????? ??? ????? ??????.?»?????????? ???????« ??? ????? ?? ??? ?????? .

15. (4787)- Ebu Malik veya Ebu Amir el-Eş'arî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimden bir kavim, ferci (zinayı), ipeği, içkiyi, çalgıyı helal addedecektir. Bir kısım kavimler de bir dağın eteğine inecekler. Onların sürüsünü, çoban sabahları yanlarına getirecek. (Fakir) bir adam da bir ihtiyacı için yanlarına gelecek. Onlar adama:
"Bize yarın gel!" derler. Bunun üzerine Allah onları geceleyin yakalayıverir ve dağı tepelerine koyarak bir kısmını helak eder. Geri kalanları da mesh ederek kıyamete kadar maymun ve hınzırlara çevirir." [Buhârî, Eşribe 6.][101]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikredilen belanın hakikatı üzere olacağı gibi, mecaz olacağı da kabul edilmiştir. Hakikatı üzere olması mümkündür. Zîra geçmiş milletlerde, benzer hâdiseler vaki olmuştur. Mecaz olması halinde insanların ahvalinin değişmesinden kinayedir. İbnu Hacer: "Hakikat olması esastır" der.[102]

?4788 ?16? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ?????????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ???????? ???????? ???? ????????? ????????? ??? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????? ????? ?????? ?? ???????????? ??????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ?????. ?????: ??????: ??????: ?????? ????? ????? ???????? ???? ?????? ?????: ??????? ??????? ??????. ???????? 34????? ????????? ?????:
?????? ??????????? ???????? ???????? ???????????? ???????? ??????? ???????? ???????? ??????????. ??????: ?????? ?????? ????? ????????? ???? ?????? ?????: ??????. ??????? ??? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???????? ????????? ?????. ??????: ??? ??????? ??????? ????? ?????????? ??? ?????????? ????? ?????: ???????? ????????? ???????????? ??????????. ??????: ???? ???? ?????? ????????? ??? ??????? ?????: ?????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????? ??????? ????????? ????? ?????????? ????????? ?????? ???? ?????[. ????? ??????? ???? ???? .

16. (4788)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a halk hayırdan sorardı. Ben ise, bana da ulaşabilir korkusuyla, hep şerden sorardım. (Yine bir gün):
"Ey Allah'ın Resulü! Biz cahiliye devrinde şer içerisinde idik. Allah bize bu hayrı verdi. Bu hayırdan sonra tekrar şer var mı?" diye sordum.
"Evet var!" buyurdular. Ben tekrar: "Pekiyi bu şerden sonra hayır var mı?" dedim.
"Evet var! Fakat onda duman da var" buyurdular. Ben: "Duman da ne?" dedim.
"Bir kavim var. Sünnetimden başka bir sünnet edinir; hidayetimden başka bir hidayet arar. Bazı işlerini iyi (maruf) bulursun, bazı işlerini kötü (münker) bulursun" buyurdular.
Ben tekrar: "Bu hayırdan sonra başka bir şer kaldı mı?" diye sordum.
"Evet! buyurdular. Cehennem kapısına çağıran davetçiler var. Kim onlara icabet ederek o kapıya doğru giderse, onlar bunu ateşe atarlar" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Ben (o güne) ulaşırsam, bana ne emredersiniz?" dedim.
"Müslümanların cemaatine ve imamlarına uy, onlardan ayrılma. [İmam sırtına (zulmen) vursa, malını (haksızlıkla) alsa da onu dinle ve itaat et!]" buyurdular.
"O zaman ne cemaat ne de imam yoksa?" dedim.
"O takdirde bütün firkaları terket (kaç)! Öyle ki, bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş bile olsan, ölüm sana gelinceye kadar o vaziyette kal!" buyurdular." [Buharî, Fiten 11, Menakıb 25; Müslim, İmaret 51, (1847); Ebu Davud, Fiten 1, (4244, 4245, 4246, 4247).][103]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten ulema, İbnu Hacer'in açıklamasına göre, Müslümanların cemaatine uymanın şart olduğu, asi bile olsalar sultanlara itaatin gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.
Beyzâvî der ki: "Mânası şudur: "Eğer yeryüzünde halife yoksa, sana uzlet ve zamanın sıkıntılarına sabır gerekir. "Ağacın köküne dişlerle tutunmak" tabiri meşakkate tahammülden kinayedir. Şu sözde olduğu gibi: "Falan elemin şiddetinden taşı ısırıyor." Veya maksad "uymak"tır. Nitekim bir başka hadiste "Ona dişlerinizle tutunun" denmiştir. Önceki mânayı bir başka hadisteki "Sen bir köke dişinle tutunmuş vaziyette ölsen, o (fitne cemaatlerinden) birine uymandan hayırlıdır" ifadesi teyid eder."
İbnu Battal der ki: "Müslümanların cemaatine uyup, zalim imamlara isyanı terk etmek gerektiği görüşünde olan fakihler cemaatine bu hadiste hüccet vardır. Çünkü, hadis sonuncu taifeyi, "Cehennem kapılarına davet ediciler" olarak vasfetti. Onlar hakkında, "Bazı işlerini iyi (maruf) bulursun, bazı işlerini de kötü (münker) bulursun" demedi. Bunlar öyle olmazlar, bunlar hak üzere değildirler. Buna rağmen cemaate uymayı emretti."
Taberî der ki: "Bu emir ve cemaat hususunda ihtilaf edilmiştir. Bir grup alim: "Bu emir vacip ifade eder. "Cemaat"ten murad da, sevad-ı azam (yani ekseriyet)tir" demiştir."
Taberî, sonra İbnu Mes'ud'dan bir fetva kaydeder: "Hz. Osman katledildiği zaman kendisine vaki olan bir sual üzerine: "Sana cemaate uymayı tavsiye ederim. Zîra Allah Teala hazretleri, ümmet-i Muhammed'in hepsini dalalete atıcı değildir" diye tavsiyede bulunur. Bir grup da şöyle der: "Cemaat"ten murad Sahabe'dir; sonraki nesiller değil." Bir grup da: "Onlardan murad ehl-i ilimdir. Zira Allah Teala hazretleri alimleri halk için bir hüccet kılmıştır. İnsanlar din meselesinde onlara tabidirler" demiştir.
Taberî, bu farklı görüşleri kaydettikten sonra der ki: "Doğru olanı şudur: "Hadisten murad, emir tayininde (ehl-i hal ve akdin) içtima etmiş bulunduğu kimseye itaat etmekte olanların cemaatine uymaktır. Kim biatını bozarsa cemaatten ayrılmış olur." Devamla der ki: "Hadiste şu hüküm de var: "İnsanlar imamsız kalır ve insanlar bu yüzden firkalara ayrılırsa, kişi şerre düşmek korkusuyla elinden gelirse bu firkalardan hiçbirine katılmaz. Diğer hadislerde gelen ifadeler de bu hükme uyarlar. Bu hüküm esas alınınca zahirinde ihtilaf olan hadisler de telif edilmiş olur."
İbnu Ebî Cemre hadisten başka incelikler çıkarır:
* "Bu hadiste, kullardan herbirini dilediği şekilde istihdam edişinde kullar hakkındaki Allah'ın hikmeti gözükmektedir. Şöyle ki: Ashab'ın çoğuna, bizzat amel etmeleri ve başkalarına da tebliğ etmeleri için, hayırdan sual etmeleri sevdirildiği halde, Huzeyfe (radıyallahu anh)'ye de bizzat çekinmesi ve Allah'ın kurtuluşunu irade ettiği kimselerden de def'ine sebep olması için şerden sual etmesi sevdirilmiştir.
* Hadisten, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadırının genişliği ve herkese her ne sorarsa uygun cevap verebilecek kadar hususa müteallik ahkâmı bildiği de görülmektedir.
* Hadisten şu netice de çıkarılmaktadır: Her kime bir şey sevdirilirse, o kimse, bu hususta başkasını geçer. Bundandır ki, Hz. Huzeyfe, başkasının bilmediği şeyleri bilen sahib-i sır idi. Öyle ki, münafıkların ismini ve müstakbel hadiselerin birçoğunu bilmekte idi.
* Hadisten elde edilen bir diğer nafi prensip ta'lim edebine girmektedir; talebeye, çeşitli mübah ilimlerden hangisine meyletmişse onu öğretmek esas alınmalıdır. Çünkü, talebenin onda başarılı olma ve hakkından gelme şansı daha kuvvetlidir.
* Hadis, hayır yolunu gösteren her şeye hayır, şerre sevkeden herşeye de şer dendiğini de ifade eder.
* Kim, Kur'an ve sünnet varken bir başka şeyi din için asıl yapar da Kur'an ve sünneti ikinci plana atar ve bu ihdas ettiği şeye tabi kılarsa, yapılan bu iş zemmedilir, kabul edilmez.
* Bâtılı ve nebevî hidayete muhalefet eden her şeyi reddetmek vaciptir. Sünnete muhalif olan şeyi, makamı yüksek veya alçak her kim söylemiş olursa olsun, hükmü birdir, merduddur."[104]

?4789 ?17? ??? ??????????? ?? ???? ????? ??????????. ?????:]???????? ??????????? ????? ??????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????
?? ????? ??????????? ?????????? ?? ????? ??????????? ????????????? ??????? ?????????? ???????. ??????: ?????? ???? ??????? ?????? # ?? ??????? ??????????? ??????? ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???????? ???? ???? ?? ????????? ??? ?????? ???????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ????????????? ???????. ??????: ?????? ???? ?????? ??????? ??????? ??? ????? ???????? ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??? ?????????? ??????? ????????????? ????? ??? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ?? ?????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ??????????????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ???????. ????????? ??????????: ????? ?????????. ????? ?????????? ???????? ??????????. ????????? ??????????: ????? _____. ?????? ?????? ??? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ????? ????????? ??? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ???????????? ??? ??????????. ???? ????? ????? ??????????? ??????????? ?????? ?Œ????. ?????: ?????????? ??????. ????????: ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? # ?????? ??? ???????? ?????????? ????????? ???????: ?????????? ?????????? ????????? ???????. ????????: ???? ????? ??????? ??????????? ?????????? ??? ??????? ??????????? ????????? ???????????? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ???????: ??? ???????? ????????? ??????? ? ????????? ???????????? ?????????? ???????????? ??? ??? ??????? ????????? ???? ??????? ???????? ??? ?????????? ??????????? ???? ?????? ????? ?????? ????????. ???????? ?????? ???????? ????? _____: ??????? ?? ??????? ??????? ????????? ?? ?????????? ??????[. ????? ???? ?????????.»??????????« ???: ????? ?? ??????? ???? ???? ??? ?????? ? ????

??? ????? ??.?»???????? ????????? ???????« ?? ????? ????? ?????? ????.???? »????????«. ?????? ??? ???.?»?“?????« ????? .

17. (4789)- Abdurrahman İbnu Abdi'l-Ka'be anlatıyor: "Mescide girmiştim. Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'yı gördüm, Ka'be'nin gölgesinde oturuyordu. Ka'be'nin gölgesinde birçok kimse ona müteveccih olarak oturmuştu. Ben de ona doğru oturdum. Şunu anlattı:
"Bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını tamir ediyor, kimimiz yerini düzlüyor,(29) kimimiz hayvanlarını güdüyordu. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın münadisi seslendi: "es-Salatu câmia: Haydin namaza!" Resulullah'a gittik, yanında toplandık. Şöyle buyurdular:
"Benden önce her peygamber, ümmeti için hayır bildiği şeyi onlara öğretmekle mükellef idi. Onlar için şer bildiği şeyden de onları inzar etmesi (korkutması) gerekli idi. Bilesiniz, şu ümmetinizin afiyeti önce gelenler hakkında kesin kılınmıştır. Sonrakiler belaya ve kötü addedeceğiniz birkısım hallere maruz kalacaklardır. Birbirini takip eden fitneler gelecek. Mü'min: "Bu fitne helakimdir" diyecek. Sonra bu kalkacak, başka bir fitne gelecek. "Helakim işte bundan, işte bundan" diyecek. Öyleyse, kim ateşten uzak kalmayı ve cennete girmeyi dilerse, Allah'a ve ahiret gününe inanır olduğu halde ölümü karşılasın. İnsanlara, onların kendisine nasıl muamele etmelerini dilerse öyle muamelede bulunsun. Kim bir imama biat edip samimiyetle sadakat sözü vermiş ise, elinden geldikçe ona itaat etsin. Bir başkası gelip, önceki ile münazaaya girişecek olursa sonradan çıkanın boynunu uçurun.
"Ravi (Abdurrahman) der ki: "Abdullah İbnu Amr'a yanaştım ve:
"Allah aşkına söyle. Bu anlattıklarını bizzat kendin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittin mi?" dedim. Sorum üzerine eliyle kulak ve kalbini tutarak:[105]
"Evet kulaklarım işitti, kalbim de belledi" dedi. Ben:
"Ama, amcaoğlun Muaviye, bize mallarımızı aramızda batıl bir şekilde yememizi, birbirimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah Teala hazretleri (mealen): "Ey iman edenler! Birbirinizin malını haram şekilde yemeyin; ancak karşılıklı rıza ile yaptığınız ticaret başkadır. Birbirinizi ve kendinizi öldürmeyin. Canlarınızı da boşu boşuna tehlikeye atmayın. Şüphesiz ki Allah size merhametlidir" (Nisa 29) buyuruyor" dedim. Biraz sustu sonra:
"Allah'a itaatte ona itaat et, Allah'a isyanda ona isyan et!" dedi. " [Müslim, İmaret 46, (1844); Nesâî, Bey'at 25, (7, 153); Ebu Davud, Fiten 1, (4248); İbnu Mace, Fiten 9, (3956).][106]

AÇIKLAMA:

Hadis, izah gerektirmeyecek kadar açık. Ancak son kısımdan, konuşmanın Hz. Muaviye (radıyallahu anh) zamanında geçtiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, icraatı ve hatta meşruiyeti bazı dedikodulara sebep olan halife Hz. Muaviye'ye itaat hususunu gündeme getirmektedir. Anlaşılan, hadisin ravisi Abdurrahman, Hz. Muaviye'nin emirlerine itaatın caiz olup olmayacağı hususunda müteredditdir. Bu tereddütünü, yeri gelmişken Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'a, Hz. Muaviye aleyhinde ayet-i kerimeyi de delil kılarak sorar. Ancak yüce sahabi İbnu Amr, fitne hususundaki İslam'ın fetvasını verir:
"Allah'a itaat etmeyi tazammun eden emirlerinde itaat edin. Allah'a isyan mânasını taşıyan emirlerinde isyan edin!"
Hadiste geçen "isyan etmek"ten murad "Allah'a isyanı mucip olan emirlere uymayın, o çeşit emirlerini icra etmeyin!" mânasındadır. Çünkü, ulema zalim imamı devirme mânasındaki isyana çok kayıtlarla fetva vermiştir. Bu hususa daha önce temas etmiş idik. (2. cilt, 287-300. sayfalar).[107]

?4790 ?18? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????? ?????????? ??? ? ?????? ????????? ??????? ??? ????????. ?????: ???? ?????? ?????: ???? ?????? ????????? ??????????? ?????. ????? ?????: ??????? ????? ???????? ??? ? ?????? ????????? ???????? ??? ??????. ?????: ???? ????? ?????? ?????: ???? ?????? ????????. ????? ?????? ??????????[. ????? ???? .»????????« ????? ??????? ??? ?????? ??????.?»????????« ????? ‘?? ????? ??? ???? ??????? ??? ??????? ?? ??? ????? ??????? ?? ????? ?????? .

18. (4790)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Irak ehline bir ölçeklik yiyecek ve tek dirhemlik paranın gelmeyeceği zaman yakındır!" buyurmuşlardı.
"Nereden?" diye soruldu.
"Acem diyarından. Onlar bunu yasaklayacak" buyurdu ve devamla:
"Şam ehline de tek dinarlık paranın ve bir ölçeklik yiyeceğin gelmeyeceği zaman yakındır!" buyurdular. Yine:
"Bu nereden gelmeyecek?" diye soruldu.
"Rum cihetinden!" buyurdular. Sonra (Hz. Cabir) bir müddet sustu (ve ilave etti: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Ümmetimin sonunda bir halife gelecek; malı sayı ile değil, avuç avuç dağıtacak!]" [Müslim, Fiten 67, (2913).][108]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, ehl-i zimmenin yani İslam memleketinde yaşayan gayr-ı müslim vatandaşların cizye (vergi) vermekten imtina edeceklerini ifade eder. Bu, iki sebebe dayanır:
***** Gayr-ı müslimlerin Müslüman olmaları: "Bu durumda cizye vermezler, zekat verirler."
***** Onlar gayr-ı müslim kaldıkları halde, devletin zayıflaması sebebiyle vergi alamaz veya o diyarlar şu veya bu şekilde İslam hakimiyetinden dışarıda kalır.
Hadis bu ihtimallerin hangisi olacağını tasrih etmiyor.
2- Hadisin Müslim'deki aslı daha uzundur. Teysir'in hazfettiği kısmın tercümesini köşeli parantez içerisinde kaydettik.
3- Hadiste geçen kafiz ve müdy kelimelerini ölçek olarak ifade ettik; miktarları üzerinde durmadık. Zîra, hadiste bir miktar tesbiti mevzubahis değil. Kafiz Irak'ta kullanılan, müdy de Suriye'de kullanılan bir hacim ölçeğidir.[109]

?4791 ?19? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?? ????? ???????? ????????? ??????? ???????? ?????? ? ????????? ??????. ???? ‘??? ???????? ?????? ????????: ?????????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ????: ?[. ????? ???? .

19. (4791)- Yine Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin sonunda bir halife gelecek, malı sayarak değil, avuçlayarak dağıtacak."
Hadisi (Hz. Cabir'den rivayet eden) Ebu Nadre ve Ebu'l A'la'ya:
"Bunun Ömer İbnu Abdilaziz olmasına ne dersiniz?" diye sorulmuştu. Onlar:
"Hayır, (değildir)!" dediler. [Müslim Fiten 67, (2913).][110]

AÇIKLAMA:

Ömer İbnu Abdilaziz'in hayatından bahsederken belirttiğimiz üzere, onun devlet idaresine getirdiği adalet, tatbik ettiği sıkı iktisad, israfla mücadele ve sünnetin tam tatbiki gibi müsbet icraatları sonunda her sahada fevkalade düzelmeler olmuş, kısa zamanda iktisadî hayat değişmiş; Mısır gibi birkısım beldelerde zekat verilecek adam bulunamayacak kadar bolluk müşahede edilmiştir. Bu sebeple bazı hadislerde, ahirzamanda çıkacağı haber verilen Mehdî, Müceddid gibi müsbet şahsiyetin Ömer İbnu Abdilaziz olduğu, daha onun sağlığında ulema tarafından söylenmiş, halk tarafından tasvip görmüştür. Mudakkik âlimlerimizden Suyutî merhum, kendi zamanına kadar, İslam âleminin her sınıf insanında görülen mehdileri zikrederken ikinci hicrî asrın mehdisi olarak Ömer İbnu Abdilaziz'i kaydeder.
Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Cabir'in rivayetinde "malı sayarak değil, avuç avuç verecek olan" ahirzaman halifesinin Ömer İbnu Abdilaziz olduğu hususunda bir kanaatin ortaya çıktığını göstermektedir.[111]

?4792 ?20? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ??????
#: ???????? ????????? ????????? ????????????? ????????? ???????? ???????? ???????????? ????????? ?????? ?????????? ????????????? ????????? ???? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ??? ?????? ????????[. ????? ???? ???? ????.?»?‘??????« ????? ‘?? ???: ??? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ??? ?? ????? ???? ????? ????.??? ??? ?????? ????? ?? ????? # ??? ?? ??? ??? ?? ?? ??? ????? ???? ???? ???? ??? ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ??? ???? ?? ??? ????? ???? ?? ??? ??????? ???? ???? ??? ?? ???? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ?????? ?? ??????? ?? ?????? ????????.????? »????????« ?? ??????: ?????? ???? ??????? ????? ???? ?? ??? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ?? ?????? ??????? ?? ?? ?????? .

20. (4792)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Irak'a ölçeği ve dirhemi verilmeyecek. Şam'a da ölçeği ve dinarı verilmeyecek. Mısır'a da ölçeği ve dinarı verilmeyecek. Başladığınız yere döneceksiniz" buyurdu ve üç kere tekrar etti. Buna Ebu Hüreyre'nin eti ve kanı şahit oldu." [Müslim, Fiten 33, (2896); Ebu Davud, Harac 29, (3035).][112]

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), üç beldede cari olan ölçü ve para birimlerini zikretmektedir:
* Kafiz: Irak bölgesinde kullanılan ölçeğin adıdır. Sekiz mekkuk miktarındadır. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de Mekkuk'un müdd mânasında kullanıldığını, miktarı hakkında ihtilaf edildiğini belirtir.
* **Müdy:** Şam, yani Suriye bölgesinde kullanılan ölçeğin adıdır. Hacminin 45 rıtl tuttuğu belirtilir.* İrdebb: Bu da Mısır'da kullanılan ölçeğin adıdır. Bir sa' rıtl olma hesabıyla yirmi dört sa' miktarında bir hacme sahiptir.
* **Rıtl:** Bazı hesaplaşmalara göre 2564 gram bir ağırlığa tekabül etmektedir.
* **Dirhem:** Gümüş paranın adıdır.
* **Dinar:** Altın paranın adıdır.
2- İbnu'l-Esir, el-Camiu'l,Usul'da hadisle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Hadisin iki mânası var:
1) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, onların (Irak, Şam, Mısır ahalisinin) Müslüman olacaklarını haber vermiş olmaktadır. Böylece onlar üzerindeki borçlar Müslüman olmalarıyla düşecektir. Müslümanlıkları, üzerlerindeki borçları ödemelerine mani olacaktır. Buna hadiste geçen: "Başladığınız yere döneceksiniz" ibaresiyle istidlal edilmiştir. Çünkü, onların bidayeti Allah'ın ilminde, kazasında ve kaderinde: "Onlar Müslüman olacaklar" şeklindedir. Böylece başlamış oldukları yere dönmüş oldular.
2) İkinci mâna şudur: "Onlar taatten yüz çevirecekler." Bu mânayı Buhari'nin Sahih'inde tahric ettiği şu hadis te'yid eder: "Siz, dirhem ve dinar toplayamadığınız zaman ne yapacaksınız?" demişti. Kendisine: Bunun olacağını nereden biliyorsun? denildi.
"Evet, nefsim yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, bunu sadık ve masduk (doğru söyleyen ve söylediğinde İlahî tasdike mazhar olan) zatın sözünden naklediyorum!" dedi. Kendisine yine soruldu: "Bu niye olacak?"
"Allah'ın haramı, Resulü'nün zimmeti (garantisi) ihlal edilir. Allah da ehl-i zimmenin kalbine katılık verir. Onlar da ellerindekini vermezler."
Sadedinde olduğumuz hadisle ilgili olarak, İbnu Deybe de şunu kaydeder: "Bu hadiste henüz vukua gelmemiş, fakat ilm-i İlahî'de mevcut olan şeyin ihbarı var. Resulullah, istikbalde olacak vak'ayı, olmuş bir hadiseyi haber verme üslubuyla (mazi fiiliyle) beyan etmektedir. Bu üsluba, hadisenin kesin şekilde vukuunu ifade etmek için başvurulur. Hadisenin vukuundan önce bildirilmesinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peygamberliğinin delili mevcuttur. Keza bu hadiste, Hz. Ömer'in Hıristiyan kâfirlerine cizye borcu yüklediği ve miktar tayin ettiği hususunda da delil mevcuttur."[113]

?4793 ?21? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ???? ????????? ????????? ????????? ????????????? ????????? ????????????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???? ?????. ????????: ??? ???????? ???????. ????? ?????? ?????. ????????: ??? ????????? ????? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????????????. ????????: ?????? ?????[. ????? ???? .

21. (4793)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İblis'in arşı deniz üzerindedir. Oradan askerlerini gönderip insanları fitneye atar. Bunlardan, yanında mertebece en yüksek olanı en büyük fitneyi çıkarandır. Askerlerinden biri gelip: "Şunu şunu yaptım!" der. İblis: "Hiçbir şey yapmamışsın!" der. Sonra bir diğeri gelip: "Ben falanı(n peşini) hanımıyla arasını açıncaya kadar bırakmadım!" der." [Müslim, Münafikûn 66-67, (2813).][114]

?4794 ?22? ??? ??? ????????. ??? ???????? ?? ??? ????? # ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ???????? ????? ?????????? ??? ????????? ???? ??????????[. ????? ??? ????.????? »??????????« ?? ?????? ????? ??? ???? ?????????? ??????? ????? ????? ????? ????? ??? ??? ?? ??????? .

22. (4794)- Ebu'l-Bahterî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinleyen bir zatın bana anlattığına göre Resulullah demiştir ki:
"İnsanlar, günahları çoğalmadıkça helak olmayacaklardır." [Ebu Dâvud, Melahim 17, (4347).][115]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, sahabi müphem kalmış ise de, İbnu Cerîr et-Taberî'nin tefsirinde Abdullah İbnu Mes'ud olduğu belirtilmiştir. Hadisin bu ikinci veçhinde, Abdullah bu hadisi Resûlullah'tan nakledince, "Bu nasıl olur?" diye sorulmuş, o da şu ayeti okumuştur: (Meâlen:) "Kendilerine azabımız geldiği zaman çağırışları "Biz hakikaten zalimlerdendik" demelerinden başka (birşey) olmadı" (A'raf 7).
2- Hadiste, özür fiilinin iki farklı kullanışı sebebiyle ravinin tereddüdüne yer verilmiştir. Ancak mânaya farklılık tesir etmemektedir.[116]

?4795 ?23? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ????????? ???????? ??????[. ????? ???? .

23. (4795)- Seleme İbnu'l-Ekva radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bize kılıç kaldırırsa bizden değildir." [Müslim, İman 162, (99).][117]

?4796 ?24? ??? ??? ????? ???? ??? ?????? ?????? ?????? ??:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????[. ????? ??????? ????????. ?????? ??????? ?? ??? ??? ???.????: »????? ???« ?? ??? ???? ??? ?????? ????? ?????? ???? ?????. ???? ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ????? ???? ??????? ?????? ???????? .

24. (4796)- Ebu Mûsa ve İbnu Ömer radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bize karşı silah taşırsa bizden değildir." [Buharî, Fiten 7; Müslim, İman 163, (100); Tirmizî, Hudûd 26, (1459).][118]

?4797 ?25? ??? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? [. ????? ???????.»????????« ???? ???? ?????.

25. (4797)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim kılıcını çeker sonra koyarsa kanı hederdir." [Nesâî, Tahrîm 26, (7, 117).][119]

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis birbirine yakın hükümler taşımaktadır: Bir mü'minin, bir başka mü'mine silah çekmesi haramdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu yasağı farklı üsluplarla ifade buyurmuşlardır. Zira silah çekmek, silah taşımak, silah kaldırmak gibi tabirler umumiyetle vuruşmayı, mukateleyi ifade ederler.
2- "Bizden değil" ifadesi iki suretle açıklanmıştır:
1) Silahı, Müslüman kişiye" "Müslüman olduğu için kaldıran" Müslüman değildir. Burada Müslümana silah çekmeyi helâl addetme vardır. Haramı helal addetmek küfürdür. Bu mânada silah çeken tekfir olunur. Sırf silah çekmesi sebebiyle tekfir olunmaz.
2) Bizim yolumuzda değil, bizim sünnetimiz üzere değil; çünkü bizim sünnetimizde Müslümanın Müslümana silah çekmesi yoktur, helal değildir. Müslümanın Müslümandan yardım görme hakkı vardır. Müslüman kişi, Müslüman kardeşi yolunda mukâtele etmekle mükelleftir, onu öldürmek veya onunla kavga yapmak için silah çekerek korkutma hakkına sahip değildir.

Selef uleması, bu çeşit haberlerin te'vilsiz olarak, ıtlakı üzere beyan edilmesini, zecrin daha beliğ, daha müessir olması için gerekli görür. Süfyân İbnu Uyeyne, bu çeşit hadisleri, zahirinden başka mânaya tev'il etmeye karşı çıkarak: "Onun mânası bizim yaptığımız gibi değil" derdi. Ona göre, zikredilen vaide, ehl-i haktan bağı (eşkiya) olanlara karşı silah çekenlerin girmez. Bağilere ve haksız kavgayı başlatanlara silahla karşı koymak caizdir.[120]

FİTNENİN VASIFLARI:

Buraya kadar kaydettiğimiz hadislerde, muhtelif fitnelerin vasıfları dağınık olarak zikredilmiştir. Ancak, bunların birkısım açıklamalarla birlikte sistemli olarak topluca zikrinde fayda umuyoruz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendisinden sonra ortaya çıkacak fitneleri haber verirken bunların ana vasıflarını belirtmiştir. Daha önce de söylediğimiz gibi, fitne, fesat, anarşi gibi beşerî münasebetlerde ortaya çıkan bozulmalar, içtimâî hayatta gelişmiş olan birtakım kötü şartların tabî bir sonucudur, içtimâî bir marazdır.
Öyle ise bu şartlar cemiyette gelişip hakim duruma geçince bunların ferdî davranışlarda tahrîk edeceği menfî tezahürleri önceden tahmin edilebilir neler olacağı söylenebilir. Bu sebeple fitrat kanunlarına, insanların tâbi olduğu beşerî ve içtimâî kanunlara marifet ve vukuf kesbeden kimseler, bunları önceden söyleyebilirler. İnsanlar şöyle yaparlarsa arkadan şu durumlar ortaya çıkar, böyle yaparlarsa bu durum ortaya çıkar diyebilirler. Kur'ân ve hadiste bunun pek çok örnekleri vardır. Kur'ân-ı Kerim'de "sünnetullahın tebdil edilip değiştirilemeyeceğini" (Ahzâb 62, Fâtır 43, Feth 23) belirten ayetler bunu ifade ederler. Cemiyetlerin ve insanlığın geleceğine dair isabetli tahminler yapan hakîm ve feylesofların varlığı bu söylediklerimizin doğruluğuna yeterli bir şahittir.
İşte, vahye mazhar olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), insan fitratını bizzat yaratmış, belli kanunlara bağlamış olan Cenab-ı Hakk'ın irşad ve ilhamıyla bunları beyan etmiştir. Vefatından günümüze kadar geçen 1400 yıllık zaman içerisinde cereyan eden hadiseler onun hiçbir sözünü tekzib etmemiştir.
Sözü daha fazla uzatmadan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in, kendisinden sonra çıkacak fitnelerin sıfatlarıyla alâkalı ihbaratına geçebiliriz. Ancak, şu hususu bir kere daha belirtelim ki, kaydedeceğimiz evsafın hepsini, her fitnede tam olarak aramak gerekmez. Zîra, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde "elfitne" değil "el-Fiten" yani sadece bir fitne değil, fitneler mevzubahistir. Öyle ise bu sıfatlardan bazan biri, bazan birkaçı, bazan da hepsi görülebilir.[121]

1- Fitne Yavaş Gelişir

Yer yer temas ettiğimiz üzere, fitne içtimâî bir hadisedir. Hiçbir içtimâî hâdise fevrî ve ani bir şekilde zuhur etmez. Belli bir gelişme devresinden geçtikten, belli bir vetireyi takip ettikten sonra ortaya çıkar. Tıpkı bir bitki gibi, onun da bir tohumu vardır. Bu tohumun gelişip meyve vermesi için toprak, su, ısı, ışık gibi çevre şartlarına ihtiyaç vardır. İşte itikadî, ahlakî, iktisâdî, her çeşit beşerî ve içtimâî bozukluklarla beslenip gelişen fitne de kemaline erdiği zaman basit bir sebeple ortaya çıkar. Onun bu zuhuru, yevmî birkısım amillere bağlanabilir. Bu amiller fitneye sebep olmakla suçlanıp mücrim ilan edilebilir. Halbuki, aslında "bu mücrim amil" bardağı taşıran son damla rolü oynamıştır. Fitne ile "o mücrim amil" arasındaki münasebeti, belli bir ölçüde mukarenet veya beraberlik tabirleriyle ifade edebiliriz. Ama sebep ve illet olarak ileri süremeyiz. Bunu söylemek ya -günümüz siyasî hayatında yapıldığı gibi- tecahül veya mualata (demagoji) veya gerçekten içtimâî hadisata yön veren temel prensibi bilmemekten ileri gelir. Eğer yıllarca, çeşitli hocaların hizmetiyle, feyziyle kendini yetiştirip mühendis olan bir kimsenin bu payeyi elde etmesindeki bütün şeref ve minnetin, mezuniyet töreninde kendisine mühendislik diplomasını veren en son şahsa ait kabul edilmesi makul bir davranış mıdır diye sorsak, herkesin "hayır" diyeceği şüphesizdir. İşte, o mücrim amilin içtimâî kargaşadaki rolü, bu kimseye diplomayı veren son merciin rolü gibidir.
4767 numarada kaydettiğimiz hadis bu söylediğimizi te'yid eder. Mevzubahs olan rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fitnenin gelişmesini şöyle açıklar: "Fitne insanların kalbine (birden atılmaz). Hasır misali çöp çöp konur, örülür. Hangi kalbe bundan içirilse (yani ferdin istek ve iradesi ile tam bir şekilde girerse, bulaşırsa,) onda siyah bir nokta hasıl olur. Hangi kalp de bunu reddederse onda beyaz bir leke hasıl olur.
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), fitnenin amillerinden olan "emanetin kalkışı" ile alâkalı bir açıklamasında, kalpteki bu tedricî değişmeyi daha vazıh bir üslubla tekrar ele alır ve bazı temsillerle zihinlere yerleştirmeye çalışır. Huzeyfe'nin naklettiği bu rivayet Buharî ve Müslim'in ittifak ettiği hadislerdendir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurur ki: "Emanet (din duygusu, adalet, emniyet) insanların kalplerinin derinliklerine iner (fitrî olarak onlarda vardır). Sonra Kur'an ve sünnetten aldıkları bilgilerle bunu beslerler, kuvvetlendirirler. Emanetin kaldırılmasına gelince, (bu da yavaş yavaş olur, şöyle ki:) Kişi uyur (fesada bulaşma nispetinde emanet(ten bir miktarı) kalbinden alınır. Öyle ki, emanetin yeri, rengi uçmuş bir yanık izi gibi küçük bir lekeye döner. Kişi bir kere daha uyur, (cemaatten geri kalan da) alınır. Bu sefer geride, senin ayağının üzerinden yuvarlanan kor taneciğinin hasıl ettiği kabarcık gibi bir iz kalır. Bu kabarcık nasıl ki boştur, sana te'sir etmeden söner gider, (aynen öyle de emanetten kalan iz de yaşayışa hiç bir tesir icra etmez). Böylece insanlar alışveriş (ve günlük yaşayışlarına) gitmek üzere müşkil bir günün) sabahına erişirler. Hemen hemen hiç kimse emaneti eda etmez (dinin istediği şekilde yaşamaz). Zamanla iyiler o kadar azalır ki) parmakla gösterilmeye başlanır ve "Falanca yerde emin bir adam varmış" denir. Bir kimse lehinde "Ne akıllı, ne nezaketli, ne civanmert kişi" diye medh ü sena edilir de o adamın kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunmaz."
Aynî, bu hadisi izah ederken hadiste, emanetin önce bir zümreden (kavm), sonra bir başka zümreden, azar azar, kısım kısım, bir zamandan öbür zamana -dindeki fesat derecesine göre- alınacağının ifade edildiğini dile getirir ve açıklamasını şu şekilde noktalar:
"Emanetin azar azar gitmesiyle kalp ondan tamamen boşalır. Emanetten bir parça gidince, nurunu da alır götürür, onun yerini yanık izi gibi zulmetten (karanlıktan) bir benek alır. Bundan bir parça daha gidince, oradaki karanlık (büyüyerek) yanık kabarcığı gibi olur. Bu hemencecik kaybolmayan, kısmen sabitleşen bir izdir. Hadiste, kalpte yerleşen nurun bilahere birbiri ardınca kısım kısım çıkarak kaybolup gitmesi, ayak üzerine yuvarlanan kor parçasına benzetilir. Kor gider, fakat yerinde yanık kabarcığı bırakır."[122]

2- Fitne Bir Kere Çıktı Mı Sonu Gelmez

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, fitneye karşı fazlaca uyarıda bulunmasının sebeplerinden biri de herhalde onun ortadan kalkmayan bir vasfa sahip olmasıdır. Hadislerin beyanından anlaşıldığına göre, herhangi bir yerde, herhangi bir sebeple ne çeşitten olursa olsun bir fitne çıktı mı artık onun açtığı yara bir daha kapanmayacaktır. Fitne, yatışsa, heyecanını yitirse ve sönse bile içtimâî bünyede açılan yaranın izi silinmemekte, kalpler eski berraklık ve sâfiyetine bir daha kavuşamamaktadır. Resulullah, bunu bir hadislerinde: "Ümmetim arasına kılıç girdi mi, artık kıyamete kadar bir daha kaldırılmaz" diye ifade eder. Fitne ile hasıl olacak fenalığın -küllenmesine rağmen sönmeyen bir kor gibi- sulh ve sükunete rağmen devam edeceğini Huzeyfe tu'bnu'l-Yemân'ın bir rivayetinde açık olarak görmekteyiz. Daha önce tam olarak kaydettiğimiz bu rivayette, Huzeyfe, bu şerden sonra tekrar hayır mı diye sorunca Hz. Peygamber, mevzumuzu alâkadar eden şu ilgi çekici cevabı verir: "Evet gelecek. Ancak bu hayır bulanık olacak." Rivayetin Ebu Dâvud'daki bir veçhinde: "Bu yerden sonra bulanık bir sulh (hüdne) var" denilir. Hadisin bütün vecihlerinde yer eden "bulanık" kelimesiyle tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "dahan"dır.
Şârihler, aslen küdûred, yani bulanıklık mânasına gelen bu tabirin açıklanmasına ayrı bir yer verirler. Aliyyu'l-Kâri, şerden sonra gelecek hayrın, diğer bir ifade ile fitneden sonra teessüs edecek sulh ve sükûnun hile, nifak ve hiyanet içerisinde devam edeceğini ifade eder ve devamla: "Şu mâna dahi muhtemeldir; fitneden sonra insanların, emîr olarak başa geçirilen kimsenin etrafında toplanmaları kerhendir, gönül rızasıyla değildir, isteyerek değildir" der.
Zemahşerî, el-Fâik'da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zahirî salâh altında bâtınî fesadın devam edeceğini ifade etmek maksadıyla böyle bir misal verdiğini söyler.
İbnu Hacer, dahan kelimesine kin (hıkd), kusur, kalpdeki fesad mânalarının verildiğini ve her üç mânanın da birbirine yakın olduğunu belirttikten sonra şunu söyler: "Hadis, şerden sonra gelen hayrın halis bir hayır olmayacağına, bilakis nakıs ve bulanık bir hayır olacağına işaret etmektedir." İbnu Hacer açıklamalarına devamla, Ebu Ubeyd'in şöyle dediğini kaydeder: "Bu hadisteki muradı bir başka hadis açıklamaktadır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir diğer sözü şudur: "İnsanların kalpleri bir daha eski halleri üzerine rücû etmez."
İbnu Hacer, bu açıklamalardan sonra: "Sanki mâna, "insanların kalbi artık birbirine karşı halisâne olamaz" gibidir" der.
Nevevî'nin açıklamaları da İbnu Hacer'den kaydettiklerimize benzer.[123]

3- Giren Çıkamaz

Birkısım hadisler, mü'mini fitneye karşı uyarma vazifesini yapmak için, onun ölümü aratacak kadar kötülüğünü ortaya koyarken, bir de, bir girenin bir daha çıkamayacağı yönünün bulunduğunu belirtmektedir. Bu artık o fitnenin iradeleri yenen menhûs zevkinden midir, yoksa fitne teşkilatının (zîra az ilerde bir teşkilat olma durumuna temas edilecektir) baskısı sebebiyle midir, daha başka sebeplerden midir, bu nokta belirtilmiyor. Ama netice şudur: Fitneye giren çıkamıyor. Ebu Hüreyre haber vermektedir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Sağır, dilsiz, kör bir fitne olacak. Kim ona yaklaşırsa, o da bunu kendine çekecek..." Şarihler, bu hadisten fitneye girenlerin hakla bâtılı ayırmaktan uzak kalacaklarını, kendilerine yapılan nasihata, emr-i bi'lma'rûf ile nehy-i ani'lmünkere kulak vermeyeceklerini, hakkı söyleyenlerin bela ve cefalara mâruz kalacağını, fitneye bir parça meyledenleri kendisine şiddetle çekeceğini vs. anlamaktadırlar. [124]

4- Fitne , Fikrî Gruplaşmadır

Bazı hadislerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ümmetin dikkatini çekmeye çalıştığı büyük fitnelerin dine zıt olan fikrî cereyanlar sebebiyle ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Burada "dine zıt" kaydını bilhassa tebarüz ettirmek isteriz. Zîra, gayesi Allah'ın rızasını tahsil, hedefi dine hizmet, sünneti ihya olan ve davranışlarında, düşüncelerinde Kur'an ve sünnetin düsturlarından ayrılmayan bir kısım dinî gruplaşmalar her devirde olagelmiştir ve olacaktır da. Hak mezhepler, hak tarikatlar bu

söylediğimize misaldir. Birbirlerine hasmane tavır almadıkları, hayırda yarışma vasfını kaybetmedikleri müddetçe bu çeşit gruplaşmaların Kur'an ve sünnetin ruhuna aykırı olmayıp, bilakis muvafık düştüğünü belirterek mevzumuzla alâkalı hadisi kaydediyoruz:
Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Fitne insanların kalbine hasır misali çöp çöp konur. Hangi kalbte, bundan içirilirse onda siyah bir nokta hasıl olur, hangi kalp de bunu reddederse onda da beyaz bir leke hasıl olur. Böylece (cemiyetin fertleri) iki gruba ayrılır. Bir grubun kalbi düz (ve parlak) bir taş gibi beyazdır. Bunlara arz ve semavat baki kaldıkça fitne zarar vermez. Diğer grubun kalbi siyahtır, bulanıktır, tıpkı (ateşte) kararmış tencere gibidir. Ne iyiyi iyi, ne kötüyü kötü kabul eder (cemiyetin hiçbir mânevî değerlerini tanımaz). Hevayı nefsinden kendisine ne telkin edilirse onu bilir..."
Burada, belli bir fikir sistemi, belli bir görüşe şartlanan insanların tasvir edildiği pek açıktır. Zîra batıl gruplaşmalara dahil olan kimseler için, kendi sistemlerinin, kendi teşkilatlarının iyi dediği dışında iyi, kötü dediği dışında kötü mevcut değildir. Veya bunun dışında bir değer kabul etme hürriyetine sahip değildirler. Hadisteki "hevayı nefsinden ne telkin edilirse" cümlesini, "teşkilattan ne telkin edilirse" şeklinde anlamamıza hiçbir mani yoktur. Çünkü, İlahî ölçülerle değerlendirilmeyen ve ona zıt düşen her şey "heva"dır, bu kimden gelirse gelsin farketmez. Hatta Kur'an-ı Kerim'de böylelerinin "hevasını ilahlaştırmakla" itham edildiğini görürüz[125].[126]

5- Yalan Artar

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), zina, hırsızlık, içki gibi fenalığı herkesçe müsellem olan içtimâî afetlerden de beter ilan edip mü'-min ve Müslümanlık vasfı ile bağdaştıramadığı yalan (ve iftiranın) fitne zamanında son derece artacağına dikkat çekiyor. Yüzde doksanı yalana dayanan günümüz siyasî hayatının hakiki değerlendirmesini mü'minlerin isabetle yapabilmesi için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ikazına da muhtacız. Zîra hemen hemen yalan ve iftira üzerine oturtulmuş olan günümüz siyasetinin girmediği Müslüman aile kalmamıştır.
Hz. Peygamberin kıyamet fitnesi zuhur ettiği zaman artacağını haber verdiği "herc"in ne olduğu sorulunca, İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir: "el-Katlu ve'lkizbu" yani "artacak olan herc'ten maksad haksız yere adam öldürmek ve yalan söylemektir."[127]

6- Gerçeklerin İstismarı

Fitne hakkındaki bazı hadislerde, fitne hengâmında, fitnecilerin hep yalan dolanla, batıl sözlerle hareket etmeyip, birkısım gerçeklere de yer verecekleri, daha doğrusu, birkısım hakikatları suret-i haktan görünerek kendi batıl davaları lehine istismar edecekleri beyan edilmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu noktayı, ümmeti için en ziyade korktuğu üç şeyden birini "Kur'an-ı Kerim'i bilen münafik" olarak ifade ederek tebarüz ettirir. Bu hususu işleyen muhtelif hadislerden biri şöyledir: "Ben ümmetim için ne mü'minden ne de müşrikten korkarım. Zîra mü'mini, onun imanı kötülük yapmaktan alıkoyar müşriği de küfrü durdurur. Fakat bütün korkum, âlim olan münafiktandır. Hoşunuza gidecek, te'yid edeceğiniz şeyleri söylerler, size zarar verecek işler yaparlar." Hz. Peygamberin mükerreren ifade ettikleri endişe, saf Müslümanların, masum ve iyi niyetli kimselerin, cazip ve parlak sözlerle münafık, ikiyüzlü, tahripkâr, fitneci kimselerce aldatılmasıdır. Bu meseleye en canlı misal, Hz. Ali ile Haricîler arasında cereyan eden bir konuşmadır. Haricîler, halife ve hükümdarın varlığına lüzum olmadığı hususundaki akidelerine delil olarak, Kur'an'dan iktibas ederek "Lâ hükme illâ lillah" yani "Hüküm ancak Allah'ındır" cümlesini kendilerine slogan yapmışlardır. Hz. Ali, bunu işitince şu cevabı verdi: "Bu, doğru bir sözdür. Ancak bâtıl adına söylenmiştir."
Sadece Haricîler değil, ta Abdullah İbnu Sebe ile başlayıp Karmatîler, Rafizîler, İsmailîler vs. günümüze kadar devam eden bütün fitne hareketleri dinî sloganlarla ortaya çıkmışlardır. Kur'an'ı inkâr değil istedikleri şekilde te'vil ederek cahilleri aldatmışlardır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "Kur'an'ı bilen münafik" tehlikesine karşı yaptığı uyarı ile, bu canipten gelecek fitnelere parmak basmış olmaktadır. Dindarlığı laftan ibaret kalıp, amele intikal etmeyenlerin durumundan az ileride ayrıca söz edeceğiz.[128]

7- Herkes Kendi Görüşünü Beğenir

Hadislerde zikredilen fitne alametlerinden biri de, herkesin kendi görüşünü benimsemesidir. 4758 numaralı hadiste geçtiği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mü'minin cemiyet hâdiselerine karışmayarak, kendi hanesine çekilmesini gerektiren durumları sayarken, bilhassa rey sahiplerinin sadece kendi reylerinden (görüşlerinden) hoşlanmasını (yani -ulemanın açıklamasıyla- Kitap, sünnet ve icma tarikiyle gelen hükümlere bakmaksızın, Sahabe ve Tabiin gibi selef-i salihine uymayı terkederek, kendi hevasına göre hüküm yürütmesini) de zikreder.[129]

8- Cehalet Artar

"Oku" emri ve kalemin övülmesiyle başlayan İslam'ın en ziyade ehemmiyet verdiği şeylerden biri ilimdir. Mü'min için, imandan sonra ilim gelmelidir. Dini yaşamak, korumak, düşmana galebe çalmak, vs. hep ilimle mümkündür. Hakiki ilmin olduğu yerde din vardır. İman vardır. Allah korkusu vardır. Kur'an-ı Kerim: "Kullar arasında Allah'tan en ziyade korkanların ilim sahipleri" (Fatır 28) olduğunu bildirir. İçki, kumar, ihtikar, zina, yalan, sefalet, fakirlerin ezilmesi gibi bütün içtimâî bozuklukların temelinde Allah korkusunun yokluğunun yatmakta olduğunu kim inkâr edebilir? Ayet, Allah korkusunu ilme bağladığına göre, düzensizliğin olduğu yerde ilmin kalkmış, cehaletin artmış olması gerekir. Nitekim, muhtelif hadislerde bu husus, herhangi bir tekellüf ve dolaylı ifadeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde açık olarak beyan edilir: "Kıyametten önce gelecek fitne devrinde ilim gider, cehalet gelir..."[130]

9- Şaşkınlık

4767 numarada kaydettiğimiz Huzeyfe hadisinden çıkaracağımız bir diğer hüküm, fitne zamanında insanların hakkı batıldan ayırma hususunda geçirecekleri şaşkınlıktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından fitnenin kör ve sağır olarak tavsifi, alimlerin, birkısım fitne esnasında insanların şaşkınlık içerisinde kalarak sağduyuları ile hareket edemeyecekleri yorumuna varmalarına sebep olmuştur. Hatta Huzeyfe' den Üsdü'l-Gâbe'de gelen bir başka rivayette, Huzeyfe'nin sözkonusu durumu "fitnenin en dehşetlisi" olarak tavsif ettiğini görürüz: "Bir adam Huzeyfe'ye "hangi fitne daha fenadır?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Sen hayır ve şer her ikisine birlikte maruz kaldığın zaman hangisini tercih edeceğini bilememendir."
Aslında insanlar mükerremdir, fıtratı icabı hakkı, doğruyu arar. Üstelik Müslümanların ferasetleriyle, imanın verdiği sağduyu ve sezgi hakkı ile temyizde zorluk çekmeyecekleri Hz. Peygamber tarafından müjdelenmiştir: "Mü'minlerin ferasetinden kaçının. Zîra onlar, Allah'ın nuru ile görür." Bu hadisin, bir ayeti (Hicr 75) tefsir sadedinde irad edildiği de gözönüne alınınca, insanlardaki sağduyunun ehemmiyeti anlaşılır. Bütün bunlara rağmen, fitnenin vasıflarından biri olarak hakla batılı tefrik ettirmeyecek umumî bir şaşkınlığa dikkat çekilmesi, o sırada yaşanacak şartların ağırlığını vurgulamayı gaye edinmiş olmalıdır. Söylediğimiz gibi bu şaşkınlık, bu mefluciyata fitnenin, insanın iradesini elinden alan bir baskı ve korku gücüne sahip disiplinli bir teşkilat eliyle yürütülmesinden midir, yoksa büyük güce sahip propaganda merkezlerinin efkâr-ı umumiyeyi iğfal etmesinden midir kesin bir şey söylenemez. Zamandan zamana mekandan mekana bunlardan biri veya bir başkası veya hepsinin birden rol oynayabileceği açıktır.[131]

10- Din-Sultan Ayrılığı:

İslam dini, dünya işleriyle ahiret işlerini birbirinden ayrı mütalaa etmez. Mü'minin beşerî hayatını ilgilendiren her şey, aynı zamanda dini de ilgilendirir. Bu sebeple şu ameller dinî, şu ameller gayr-ı dinî denemez. Fıkıh kitapları mü'minin amellerini dinî ameller dünyevî ameller diye ayırmaz; ibadat, muamelat vs. şeklinde ayırır ve muamelât zımnında zikrettiği ticaret, ziraat, nikah gibi meseleleri de, ibadat zımnında zikrettiği namaz, oruç gibi meselelerle aynı değerde dinî kabul eder. Zîra hepsi hususunda İlahî emirler, İlahî ölçüler gelmiştir.Sözgelimi, sathî bir nazarla, namaz ve oruca nisbetle gayr-ı dinî olduğu söylenebilecek bir nevi vergi olan zekat ile namazı Kur'an-ı Kerim, çoğu kere yan yana ve beraber zikreder: "Namaz kılın, zekat verin" der.[132]
Hz. Pegyamber daha da ileri giderek, farzlara riayet eden bir Müslümanın, haram olmayan her çeşit günlük muamelâtının, uyumak, yemek yemek ve hatta zevcî muamelede bulunmak nevinden olsun, hepsinin ibadet olacağını söylemiştir.
Bu dünya-ahiret ayrılmazlığının sonucu olarak İslam'da devlet reisliği müessesesi aynı zamanda dinî reisliği de temsil eder. Devlet reislerinin dinin tatbikatına müteallik vazife ve mesuliyetlerden kendilerini uzak tutmaları din açısından bir fitne olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bir hadiste şöyle buyurur: "İhsan ihsanlık vasfını korudukça kabul edin. Fakat bu, dine karşı rüşvet mahiyetini alınca reddedin, almayın. (Maalesef) bunu terketmeyeceksiniz. Dine karşı rüşveti terketmekten sizi alıkoyan şey korku ve fakirliktir. Haberiniz olsun, iman çarkı (ilelebed) dönecektir. Bu çark her nerede dönüyorsa Allah'ın kitabına uygun olarak dönderin. Haberiniz olsun sultan ve kitap birbirinden ayrılacaktır. Sakın sakın siz Kitap'tan ayrılmayın. Haberiniz olsun başınıza öyleleri reis (emîr) olarak geçecek ki, (kendileri için hükmettiklerini sizin için hükmetmeyecekler), onlara itaat etseniz sizi dalalet ve sapıklığa atarlar, itaat etmeyip isyan etseniz, sizi öldürürler." Cemaatten bazıları sordu. "Ey Allah'ın Resûlü! Pekâla ne yapalım?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Hz. İsa'nın ümmeti gibi yapın. Onlar, ateşe atıldılar, testerelerle biçildiler (fakat dinlerinden dönmediler). Allah'ın taati uğruna ölmek Allah'a isyan içinde yaşamaktan daha hayırlıdır."
Bu ihbarlar, İslam tarihinde, değişik beldelerde, farklı zamanlarda kerratla vaki olmuştur. Ahirzamanda çıkıp dinden kopacak umerayı (idarecileri) tanıtma maksadıyla irad buyrulan bir diğer hadiste şöyle buyurulur: "(Benden sonra) birkısım umera gelecek. Onların batıl sözlerine itiraz edilemez. Bunlar kendilerini şapır şapır ateşe atarlar. Dalalet ve

ateşe gitmede birbirlerini takip ederler." Hadisi rivayet eden Hz.Muaviye (radıyallahu anh), halkın itiraz etmesi gereken gayr-i adil bir hükmü, aynı camide aynı cemaate üç cuma üst üste hutbede tekrar eder. Üçüncü seferinde bir itiraz yükselince, kendisinin o zümreden olmadığına hükmederek sevinir ve itiraz eden kimseye iltifatta bulunur.[133]

11- Din Lafta Kalır

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in haber verdiği fitne devri gelince din bir isim, resim ve şekilden ibaret kalacaktır. Bir kısım rivayetlerden anlaşılan budur. Dinî emirlerin talim, tatbik ve icralarının gerçekleşmesi için gerekli olan vazifelerin ihmali ve hazırlanması icabeden şartların terki halinde lüzumlu olan müeyyide ortadan kalkınca dinin şekilden ve laftan ibaret kalacağı açıktır ve tabiî bir sonuçtur.
Nitekim hadisler birkısım fitneleri çıkaranların talim ve terbiye gibi her çeşit dinî formasyondan mahrum gençlerden oluşacağını haber verir. Bunlardan, Hz. Ali'nin rivayet ettiği mühim bir tanesinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), şöyle haber verir: "Ahirzamanda öyle bir zümre zuhur edecek ki, bunlar yaşça genç, akılca kıttırlar. Bunlar konuştukları zaman mahlukatın en hayırlı sözünden (yani Kur'an-ı Kerim'den ve hadis-i şeriften) bahsederler. Kur'an-ı Kerim'in kendi lehlerine olduğunu zannederler. Halbuki kendilerinin aleyhinedir. Ancak imanları gırtlaklarından öte geçmez. Okun hedefi delip geçmesi gibi, dine girip çıkarlar."
Yani bugünün tabiratına dökecek olursak, hadisin haber verdiği güruh, sistemli ve köklü bilgilerden mahrum, bir kısım sloganlar ezberletilmiş, akıldan çok his ve heyecana tabi, düşüncesi kıt gençlerdir. Bunlar kendilerine telkin edilip ezberletilen sloganlarla heyecana gelip, tahrik edilirler. Sloganlar ise, en dindar kimselerin bile hoşuna gidecek güzel sözlerdir. Kur'andan bir ayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir hadistir. Ancak, bu sloganların yaşayışlarına tesiri yoktur. Şarihlerin belirttiği üzere, bunlar lafta inandıklarını söylerler, kalpleriyle inanmazlar. Zahiren güzel sözler söylerler, hakikat-ı halde söylediklerine muhalif hareket ederler.
Şu hadiste ise bunların asıl maksatlarının dünyalık (mal, mevki, şöhret, iktidar vs.) olduğu, dini ise, bu maksatla istismar için ağızlarına aldıkları daha sarih olarak ifade edilmektedir: "Ahirzamanda bir grup insan türeyecek ki, bunlar dinle dünyayı talep edecekler. İnsanlara karşı yumuşak (dindar, dünyayı terketmiş) görünmek için koyun postuna bürünürler. Dilleri şekerden tatlıdır. Kalpleri ise, canavarların kalbi gibidir. Allah onlara şöyle der: "Bana karşı laubalilikte mi bulunuyorsunuz! Şanıma ve azametime kasem olsun ki, ben onlara, kendilerinden (çıkaracağım) öyle bir fitne göndereceğim ki, (değil fiilen fenalıkları işleyenler) içlerindeki iyiler bile şaşkına dönecekler (ne def edebilecekler, ne de ondan paçalarını kurtarabilecekler)."[134]

12- Dinin Tatbikatı Zorlaşır

Ahirzaman fitnesinin, hadislerde ifade edilen en bariz ve en mühim vasıflarından biri, dine karşı olmasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geleceğe ve bilhassa Deccal fitnesine ait ihbarlarda kullandığı teşbihli üslup ve ifadelerden şöyle bir mâna çıkarmak mümkündür: Ahirzamanda ortaya çıkacak birkısım beşerî (hümanist) görüşler ve değerler, dinin yerini almaya çalışacaktır. Kendisine resmen din demese bile ortaya atacağı sistemi, kurmaya çalışacağı nizamıyla akide nokta-i nazarından aynen bir din hüviyetini alacaktır. Öyle bir din ki, kendi dışında kalanlara hayat hakkı tanımayan, diğer dinlerde mevcut olan kendini hak başkalarını batıl ilan eden kıskançlık ve taassuba fazlasıyla sahip yeni bir din. Bu yeni din beşer üstünde mevcut her çeşit İlâhî sultayı kaldırmak amacıyla inkar-ı uluhiyeti akidesine temel yapar. Her çeşit dinî değerin yerine beşerî bir put (heva) dikmeye çalışır. Temel ma'budu madde ve insan olan ladinî bir dindir. Nitekim, komünizmin bu mahiyette olduğu birçok müellifce vurgulanmıştır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu beşerî, bu ârızî ve materyalist sistemin, beşerin hevayı nefsini putlaştırıp ilahlaştırmakla kalmayıp, İlahî dinle, İslamiyet ile de mücadele edip, ortadan kaldırmaya çalışacağını mü'min ile Müslüman olanları, çeşitli hakaretlere maruz bırakacağını ifade ediyor ki, bunların geçmiş zamanlarda ve hatta günümüzde aynen çıktığını söyleyebiliriz. Komünizmin girdiği yerlerde başta Müslümanlar olmak üzere bütün klasik dinlere inananların çektikleri cümlenin malumudur.
İşte Hz. Peygamber, dinini tatbik edebilmek için hakim durumdaki düşman güçlerle mücadele gibi fevkalade, fevkalbeşer şartlara maruz bu "çetin şartlar devri Müslümanı"nı takviye ve teşvik etmeye tebliğatında hususi bir yer vermiştir. "İnsanlar öyle bir devir yaşayacaklar ki, o devirde dini üzerine sabretmek, elinde ateş tutmak gibi zordur. Çünkü o devirde mü'min (öyle hakaretlere maruz kalır ki) davarından daha zelil, (daha haysiyetsiz) bir duruma düşer. Bu hakaret ve baskıya birçok insan dayanamaz. Zayıf olanlar, fire vererek, beş paralık menfaat için din ve mukaddesatından rüşvet verme durumuna düşer. Gündüz ve gecelerin akması öyle devir getirecektir ki, o zaman biri kalkıp alenen: "Bir avuç menfati için bize din (ve mukaddesatını) kim satacak?" diye sorar. Bu soruş boşa değildir de: "Birçokları dinlerini çok az bir dünya malı karşılığında satar."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu zor şartlar alında dini tatbikatın diğer zamanlardakine nazaran çok daha değerli olduğunu ifade eder: "Herc, fitne ve insanların ahvalindeki ihtilat ve karışıklıklar zamanında ibadet tıpkı bana hicret etmek gibi büyük sevaba vesiledir." Bir başka rivayette Hz. Peygamber, fitne devrindeki şartların ağırlığını ifade için Ashabına şu hitapta bulunur: "Siz öyle bir zamanda yaşıyorsunuz ki, sizden biri emredilenlerin onda birini terketse helak olur. Fakat arkadan öyle bir devir gelecek ki, her kim, emredilenlerin onda birini yapsa kurtuluşa erecek."
4758 numarada kaydedilen hadiste, zor fitne şartlarında dinî salabetini muhafaza edebilenlere normal şartlarda yapılan ibadetin sevapça elli misli vaadedilir: Hz. Peygamber: "Siz kendi nefislerinizi (ıslah etmeye) bakın" ayetiyle alâkalı bir soru üzerine Ebu Sa'lebe'ye yaptığı açıklama sırasında sözlerini şöyle bitirir: "...Zira, önünüzde "sabır günleri" var. O zaman sabır, elde ateş tutmak gibidir. O vakit, dini tatbik eden bir kimsenin (amilin) ücreti, onun gibi çalışan elli kişinin ücretine denktir..."" "Bu onlardan elli kişinin ücreti mi?" diye bir kişi sorunca, Hz. Peygamber: "Bizden elli kişinin ücreti" diye tasrih eder.[135]

13- İrtidat Artar

Dinin ta'lim, tedris ve tatbiki resmî himaye ve müeyyideden mahrum kalmaktan öte dindarlar baskı ve hakaretlere de maruz kalınca bunun tabii bir sonucu olarak din hususunda bilgisizlik ve sathîlik ortaya çıkacaktır. Şüphesiz, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in haber verdiği bu durumlar tesadüfi, arizî durumlar değildir. Dine karşı yürütülen bütün bu menfi durumlar, şuurlu, sistemli ve planlıdır. Öyle ise, dine karşı cehaletle birlikte, dini insanlar nazarında düşürmek maksadıyla dine karşı aleyhte propaganda da yapılacaktır.
Şu halde gerçek din bilgisinden mahrumiyete, dinle alâkalı kasıtlı yanlış bilgiler, aleyhte propaganda ve dindarlara baskı ve istihkar da eklenince insanların dinle olan bağı son derece zayıflayacak demektir. O kadar ki, bazan ferdî, bazan da kitle halinde irtidatlar, dinden çıkma vakaları olacaktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fitne ile alâkalı bir kısım beyanları bu söylediklerimizi tasvir eder. Hz. Cabir (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "İnsanlar bu dine kitleler halinde girdiler ve kitleler halinde de çıkacaklar" dediğini ağlayarak anlatır. Hz. Aişe'nin Müslim'de gelen bir rivayetinde de Hz. Peygamber: "Gece ve gündüzün akışı Lat ve Uzza'ya ibadeti getirecektir" der. Müslim'in diğer bir rivayetinde Devslilerin "Zülhalasa" adındaki cahiliye putlarını ihya edecekleri belirtilir. Lat, Uzza, Zülhalasa adlarındaki meşhur cahiliye putlarının Resulullah devrinde param parça edildiği gözönüne alınırsa, bu hadisle, insanların elleriyle yapıp diktikleri putlara, perestiş, ibadet mânasını taşıyan ta'zim ve hürmet göstereceklerinin ifade edildiği anlaşılır. Bu mânayı teyid eden bir başka hadiste: "Putlar tekrar dikilmedikçe kıyamet kopmaz. Bunu ilk yapacak olan da Tihâme'den bir kal'a ehlidir" denilir.
Şu rivayet, kıyamete yakın çıkacak bu dinî gerilemeleri cehle bağlar: "Öyle fitneler olacak ki, o zamanda birkimse, mü'min olarak sabahladığı halde, kafir olarak akşamlar. Allah'ın ilim (vermek sureti) ile ihya edip hayatlandırdıkları müstesna (onlar imanlarını kolay kolay kaybetmezler)." Hadiste geçen "Allah'ın ilim ile ihya ettikleri müstesna" tabiri, bu irtidatların asıl sebebinin cehalet olduğuna dair yukarıda söylemiş bulunduğumuz hususu te'yid eder.
Keza, şu müteakip rivayette zikredilen: "Dini fiilen tatbik etmede acele davranın.." kaydı da fitnenin çıkış sebebinin dindeki gevşeklik olduğu, fiilen, ciddî şekilde tatbik eden fertlere fitnenin zarar vermeyeceğini ifade etmektedir. "Zifiri gece karanlığı gibi çökecek fitneler gelmeden dini fiilen tatbik etmede acele davranın. (Fitne gelince) kişi mü'min olarak sabahlar da kâfir olarak akşamlar, mü'min olarak akşamlar da kafir olarak sabahlar. Bir kısmı, çok az bir dünya menfaati mukabilinde dinini satar."
Akşamdan sabaha veya sabahtan akşama insanlarda meydana gelen bu süratli değişmelerin sadece dinî temel nasslarda, akidelerde kalmayıp beşerî vicdanlarda bulunması gereken her çeşit değerlere sirayet ettiğini muhtelif rivayetler te'yid eder. Bunlardan birinde: "...Kişi kardeşinin kanını, ırzını ve malını haram bilerek sabahlar da, kardeşinin kanını, ırzını ve malını helal addederek akşamlar" buyrulur.[136]

14- Zenginlik Artar

Bazı hadislerden kıyamete yakın bütün insanlara şamil fevkalade bir zenginliğin geleceği ifade edilir. Ancak bu zenginlik kıyamet alâmeti olması sebebiyle bir fitnedir, en azından bir fitnenin sebebidir. Belki de daha önce zikri geçen "refah fitnesi"dir.
Her halukarda mükerrer hadislerde kıyamete yakın, zekat kabul edecek bir kimse bulunmayacak derecede umumi bir bolluk mevzubahistir: "Ahirzamanda ümmetim içerisinde bir halife zuhur edecek. Bu halife malı öyle dağıtacak ki, hesabını bile tutmayacak." Buhari'nin bir rivayetinde malı hesapsızca dağıtacak olan kimse Hz. İsa'dır: "Hz. İsa çıkınca malı cömertçe dağıtır, ama kimse bunu kabul etmez."
Bir diğer rivayette de "Sizden birinin sadaka vermek üzere çıkıp, kabul edecek kimseyi bulamayacağı gün gelmezden önce kıyamet kopmaz" denir. [137]

15- Cimrilik Artar:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), insanoğlunun madde karşısında hususi bir zaafı olduğuna fazlaca dikkat çeker. Yaratılışından gelen bir hırsla, ölünceye kadar bu tamahkârlığın devam edeceğini belirtir: "İnsanoğlu ne kadar yaşlansa da ondaki iki arzu genç kalır. Yaşamak arzusu ve madde arzusu." "İnsana iki vadi dolusu altın verilse bir üçüncüyü ister, onun iç boşluğunu ancak toprak doyurur."

Ondaki bu zaaf şer'î ölçülerle disiplin altına alınmaz, terbiyeden geçirilmezse birkısım içtimâî bozukluklara sebep olur. Bu mal hırsının marazî tezahürlerinden biri cimriliktir. Cimrilik ve mal düşkünlüğüne, bazı fertlere has münferid vak'alar olarak her devirde her cemiyette rastlanır ise de, bunun bir cemiyette umumi ve yaygın bir hal alması normal değildir. Böyle bir durumun bir cemiyette zuhuru, bir kısım içtimâî bozuklukların had safhaya ulaştığının delili ve alâmeti olmalıdır. Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cimriliğin yaygınlaşma halini, emr-i bi'lmarufun fayda yerine zarar vereceği ve bu sebeple onu da terk etmeyi gerektiren bir mi'yar olarak değerlendirir: "..İrşad işini bırakmayın. Aksine ma'rufa uyun, münkeri nehyedin. Ancak, ne zaman mucibiyle amel edilen bir cimrilik peşinden gidilen hevesat görür, inanların (mal, mevki gibi menfaatlere aldanarak) dünyayı ahirete tercih ettiklerine, rey sahiplerinin (Kur'an, hadis ve icmayı bir tarafa iterek) kendi rey ve düşüncelerini beğendiklerine şahit olursan sen o zaman, kendi başının çaresine bak, başkasıyla uğraşmaktan vazgeç." 4758 numarada geçen bu hadisten, daha önce temas ettiğimiz sebeplerden ileri gelen içtimâî bozukluklarla birlikte cimriliğin de yaygınlaşacağını anlamaktayız.[138]

16- Asiller Öldürülür, Meydan Adilere Kalır

Bir kısım hadisler, fitnede rol oynayacak kimselerin, birinci derecede gençler olduğunu ifade ederken, diğer bir kısım hadisler dahi asaletli, emin, dindar kişilerin helak olacağını bunların yerini gayr-ı mûtemed, hain, çapulcu ve sefih kimselerin alacağını vurgular. Dinsultan ayrılığı, dinin devlet himayesinin dışında bırakılması, dindarlığın elde ateş tutmak kadar zorlaşması gibi birbirini tamamlayan ve takip eden vakaların gelişmesinin tabii bir sonucu olarak cemiyette ortaya çıkacak olan bu durum, 5036 numarada kaydedeceğimiz bir Tirmizî rivayetinde şöyle ifade edilir: "Dünyada insanların en bahtiyarlarını (malca en zengin, yaşayışça en müreffeh, makamca en üstün, nüfuzca en kavi) en adi kimseler teşkil etmedikçe kıyamet kopmaz."
Hadiste mevzubahs edilen adiliğin neseb ve haseb yönünden olduğu, kullanılan kelimenin nesebi bilinmeyen ahlakî kemâli duyulmayan kimse mânasını da ifade ettiği şarihlerce belirtilir.
Taberânî'nin bir tahricinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Fuhuş ve cimrilik ortalığı sarmadıkça, emin ve güvenilir kimseler aşağılanıp, hainlere itimat edilmedikçe, "vuûl" olanlar helak olup, "tuhût" olanlar zuhur etmedikçe kıyamet kopmaz." Dinleyenler sorar: "Ey Allah'ın Resûlü, "vuûl" ve "tuhût" da ne demek?" Cevaben: "Vuûl, insanların ileri gelenleridir, eşrafıdır. Tuhût ise, insanların en düşük olanlarıdır, ayak altında bulunan (adı sanı duyulmamış) bilinmeyen kimselerdir" der. Hadisin bir başka veçhinde tuhut, adi, düşük ailelerden gelen kimseler olarak açıklanır.
Müslim'de kıyamete yakın vukua gelecek hâdiseleri tasvir eden bir rivayette, şu açıklamaya da rastlarız: "Geriye insanların şerirleri kalır. Bunlar (şerlere ve şehvani hedeflere koşmada) kuşlara, (birbirlerine zulüm ve düşmanlıkta) vahşi hayvanlara benzerler."
Hadis kitaplarında "Cibril hadisi" olarak şöhret kazanan meşhur rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine kıyamet alametlerini soran Cebrail aleyhisselam'a, diğer bazı alametler meyanında şunu da zikreder: "..Yalın ayak başı kabak (halktan gelme, asaletsiz) kimselerin insanlara baş olmaları kıyamet alâmetlerindendir."
Daha önce fitnenin çeşitlerinden bahsederken kaydettiğimiz bir hadiste, refahtan hasıl olan fitneden sonra insanların, ilmi ve fikri nakıs olduğu için gayr-ı ehil, kararsız bir kimsenin etrafında toplanarak, sulha kavuşacaklarının beyan edildiğini görmüştük. Bu rivayet de fitneden sonra ehliyetsizlerin, zorla, hile ile başa geçeceklerini ifade eder.
Rivayetlerin hepsini zikretmeye gerek yok. Kaydedilenler bize gösteriyor ki, ahirzamanda çeşitli içtimâî bozuklukların neticesi olarak insanlar umumiyetle bozulacak ve kendilerine uygun olarak, bozuk kimseler başlarına geçecektir; "Her bir kabileyi (milleti) o kabilenin münafıkları sevk ve idare etmedikçe kıyamet kopmaz."[139]

17- Fitnede Gençler Rol Oynar

Yukarıda kaydedilen bir hadiste, en azından bir kısım mühim fitnelerde, tecrübesiz ve kıt düşünceli gençlerin birinci derecede rol oynayacağı, bunların herkesçe makbul ve müsellem olan güzel sözler, ayet ve hadisten alınma parlak düsturlarla ortaya çıkacakları, ancak sözleriyle amellerinin bir ilgisinin olmayacağı belirtilmiştir.
Daha başka hadislerde de, içtimâî ve siyasî hayatta gençlerin birinci planda yer aldıkları devirlerde fitne ve fesadın, emr-i bi'lmaruf gibi şartlara göre farz-ı ayn sayılacak kadar değer kazanmış, son derece mühim bir vazifenin "terkini gerektirecek", defalarca yasaklanmış olan "ölümü isteme"yi meşru kılacak kadar ileri ölçülere varacağı ifade edilmekte, "umera çocuklardan olduğu müddetçe yeryüzünden lanetin kalkmayacağı" belirtilmektedir. Bu mânayı te'yid eden şu hadis de ziyadesiyle manidardır: "Kıyamet alametlerinden biri de ilmin gençler nezdinde aranmasıdır." Şu rivayet de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in bu mevzudaki mühim uyarı ve tenbihlerinden biri olmalıdır: "Hz. Peygamber bir defasında "Çocukların emîrliğinden Allah'a sığınırım" der. Yanındakiler: "Çocukların emîrliği de nedir?" diye sorarlar. Şu cevabı verir: "Onlara itaat etseniz (dininizde) helak olursunuz? Şayet isyan etseniz sizi(n dünyanızı) helak ederler; ya malınızı, ya canınızı ya da her ikisini almak suretiyle."
Bizzat Buhârî'de gelen bir rivayette, ümmet-i Muhammed'in helakının Kureyş kabilesinden emîrliğe geçecek çocuklar (gençler) yüzünden geleceği belirtilmiştir. Şarihler aynıyla vaki olduğunu misallerle te'yid ederler.[140]

18- Katl (Öldürme) Vakaları Artar

Bidayette de belirttiğimiz üzere, fitnede artacağı belirtilen "herç" ölüm demektir. Şu halde fitnelerin en bariz vasıflarından biri öldürme vakalarının artmasıdır. Fitne sırasında kardeş kardeşi öldürecek demektir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanların bu davranışlara düşmemeleri için, fitnenin bilhasa bu yönüne fazlaca dikkat çekmiştir. Pek çok hadiste görüldüğü üzere, fitneye karışmamayı ısrarla tavsiye edişten maksad, haksız yere kan dökme amellerinden korumayı sağlamaktır. "...Zîra kişi Müslüman cephesinde olduğu halde, kardeşinin malını yer, kanını döker ve Rabbine isyan eder, hâlıkını inkâr eder ve kendisine cehennem şart olur."
Fitnede, haksız yere katl vakalarının, kardeşin kardeşi öldürme hâdiselerinin çokca artacağını ifade eden hadisler çoktur. Burada daha önce 4760 numarada zikrettiğimiz hadisin bir parçasını hatırlamakla yetiniyoruz: "Ey Ebu Zerr, haberin ola. Ölüm insanlara öylesine çok gelecek ki, kabirler hizmetçi ve köleler tarafından inşa edilecek." Bir Sahiheyn hadisinde "herc artmadıkça kıyamet kopmaz" buyuran Resulullah, "Herc nedir?" sorusuna, "Öldürme, öldürme (katl)!" diye cevap verir.[141]

19- Teşkilatlar Adına Öldürme

Fitneyi tasvir zımnında ifade edilen en enteresan hadislerden biri 4780 numarada kaydedilen hadistir: "Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a kasem ederim ki, insanlar öyle bir devir yaşayacaklar ki, katil niçin öldürdüğünü, maktul niçin öldürüldüğünü bilmeyecek." "Bu nasıl olacak?" diye sorulduğu zaman Hz. Peygamber şu açıklamayı yapar: "İşte bu herçtir. (Buna bulaştıktan sonra) ölen de öldüren de ateştedir."
Biz bu hadisi, fitne üzerine söylenen enteresan hadislerden biri olarak tavsif ettik. Çünkü, bilhassa memleketimizin yaşamış bulunduğu durumu tasvir etmektedir. Birtakım gizli teşkilatlar tarafından yürütülen anarşik hadiselerde kullanılan şahıslar, kendilerine verilen vazifeyi yapmak zorundadır, sebebini, niçinini soramaz. Mesela halkı yıldırmayı hedef alan bir çok vakada, gelişigüzel kalabalık üzerine, otobüs durağında bekleyenlere yaylım ateşi açılmaktan çekinilmemiştir.
Teşkilatlar adına işlenen ve para mukabili adam öldüren klasik tipteki kiralık katillerden daha gayesiz katiller tarafından sahneye konan bu cinayetleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Öldüren niçin öldürdüğünü, ölen niçin öldüğünü bilemez" şeklinde ifade etmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu hadiste, hassaten teşkilatlarca tertiplenen anarşist cinayetleri tasvir ettiğini te'yid etmek için bu çeşit cinayetleri tahlil eden bir Batılının şu satırlarına göz atalım: "Anarşist cinayet, siyasî cinayetlerden farklıdır. Kurbanın katil nazarında gerçekten suçlu olması mühim değildir. Hatta kurban suçsuz olduğu nisbette anarşik cinayetin daha mükemmel olduğu söylenebilir. Nitekim bu cinayetlerde mühim olan, tedhiş vasıtasıyla halk üzerinde yılgınlık hasıl etmektir. Kurban edilen kimsenin mevki-i içtimâîsi yüksek olduğu nisbette bu gayeye daha iyi ulaşılır. Zaten tedhişçiler, içtimâî bünyede gedik açabilmek için başa vurmak gereğine inanırlar."[142]

20- Emniyet Ve Güven Kalmaz:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mükerrer hadislerinde, fitne, anarşi devrinde emniyetin kalkacağı, kimsenin kimseye itimat edemeyeceği, emin kimselerle hain kimselerin tefrik edilemeyeceği vs. belirtilir. Bu hususla alakalı olarak Abdullah İbnu Amr'dan gelen bir rivayette, fitnenin çıkacağı devre, "(İnsanlar arasında emin ve güvenilir kimselerle hain kimseler, salihlerle facirler birbirinden tefrik edilemeyecek kadar) insanların ahde vefaları bozulduğu, itimadın kalktığı zaman.." olarak tasvir edilir.
Bir başka rivayette, fitneden haber veren Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a İbnu Mes'ud sorar: "Ey Allah'ın Resulü, bu fitne ne zaman gelecek?"
"Bu herc (insanların birbirini kırdığı) devirdir."
"Bu kırım devri ne zaman gelir?"
"Bu, kişinin arkadaşına bile itimad edemediği zamandır."
İbnu Mes'ud, bu hadisi Vabısa'ya anlatırken, Vabısa da İbnu Mes'ud'a eyyâmu'lhercin (kırım zamanının) ne vakit geleceğini sorar. O da mualliminden aldığını belirttiği cevabı tekrar eder: "Kişinin arkadaşlarına bile itimad edemeyeceği zaman."
Bir başka rivayette, cemiyet fertlerinin maruz kaldıkları içtimâî bozukluklar sonunda, dinin "ahidlerinizi tutun" (Nahl 91, İsra 34), "verdiğiniz sözlerde durun", "yalan söylemeyin" gibi emirlerini unutarak itimat edilmez davranışlara düşecekleri belirtilir: "Sen, ahidlerini bozan, güvenirliklerini kaybeden mübtezel (ayak takımı) insanların arasında kaldığın zaman ne yapacaksın? O insanlar düzenleri bozulmuş (biri diğerine benzemeyen) her biri her an değişen, ahidlerini bozan, itimad ve emniyetleri suistimal eden kimselerdir." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu açıklamadan sonra parmaklarını birbirine geçirerek: "İşte böylesine karışık" der.[143]

21- Ölüm Aranır:

Büyük fitnenin hususiyetlerinden biri ölümü aratmasıdır. Yukarıda söylediğimiz gibi fitne; içtimâî hastalıkların artması sonucu kargaşanın fiile geçmesidir. Her çeşit dinî ahlakın, aklî ve vicdanî prensiplerin mağlup ve makhur edilip hissiyatın, içgüdülerin, beşeriyetin kemali için daima baskı altında tutulması gereken hevayı nefsin hakim olmasıdır. Mal ve can emniyetini kaldırıp, katl, hırsızlık ve soygunları artırmaya müncer olan iktisâdî ve içtimâî bozuklukların böylesine artması, hayatın da mânasını kaybettirecektir. Böyle bir ortamda ölenlere gıpta edilmesi mucib-i hayret olmalıdır. Buhari ve diğer kaynakların kaydettikleri bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu durumu şöyle ifade eder: "Bir insan, ölmüş bir kimsenin kabrine uğrayınca: "Bunun yerinde keşke ben olsaydım" diye temenni etmedikçe kıyamet kopmaz."
Müslim ve İbnu Mace'de gelen bir rivayette bu temenninin dindarlık sebebiyle olmayıp, maruz kalınan belalar, çekilen sıkıntılar sebebiyle olduğu tasrih edilir. Daha başka rivayetlerde insanların, sabredilmesi, elde ateş tutmak kadar zor olan musibet dolu devirler yaşayacakları belirtilir.
Bir başka rivayette, ölümü arattıran bu fitnenin maddî imkanların darlığı ile bir alakasının bulunmadığı, bilakis zenginlik sebebiyle arttığı, hatta bu yüzden insanların fakirliği temenni bile edecekleri tasrih edilir. Daha çok zengin başların derde düşmeye başladığı günümüz ahvaline oldukça yakınlık arzetmesi sebebiyle hadisi aynen kaydediyoruz:
"Siz öyle zaman göreceksiniz ki, o vakit kişi, nasipçe (malca) hafif olmaya gıpta eder, tıpkı şimdi sizin mal ve evlat çokluğuna gıpta ettiğiniz gibi. O kadar ki, biriniz kardeşinin mezarına uğrar da, hayvanın yerde yuvarlanması gibi yuvarlanarak: "Keşke senin yerinde ben olsaydım" der. Bu davranışı (Hz. Yusuf gibi bir an evvel) Allah'a kavuşmak arzusuyla veya önceden işlediği iyi ameller sebebiyle değil, maruz kaldığı belalar sebebiyledir."[144]

22- Ganimet (Devlet Malı) Helal Addedilir:

"Devletin malı deniz yemeyen domuz" diyerek devlet malını çeşitli yollardan yağmalamayı helal addeden fasıklarla, "burası dâr-ı harptir, dar-ı harpte zekat verilmez" diyerek başta vergi kaçakçılığı olmak üzere çeşitli haramları helal addeden cahillerin halini beyan etmeye de Hz. Peygamber ehemmiyet vermiş, bu durumun ahirzaman fitnesinin alâmetlerinden birini teşkil ettiğini belirtmiştir. Hz. Ali'den gelen rivayete göre, "Kıyamet ne zaman?" diye soran bir kimseye, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cevaben kıyamet alametlerini sayarken: "..emanet ganimet sayıldığı, sadaka (yani zekat ve vergi) bir yük addedildiği... zaman" demiştir. Aynı fikre, Ebu Hüreyre'den gelen "rihu'lhamra (kızıl rüzgâr) hadisinde de yer verilerek: "Emanet ganimet addedilince, zekat ise (dini bir borç değil, zorla alınan) bir ceza telakki edildiği zaman.. kızıl rüzgârı bekleyin" denmiştir.[145]

23- Fitnenin Girmedigi Ev Kalmaz:

Bazı rivayetlerden, kıyametten önce, gelecek bir fitnenin girmeyeceği evin kalmayacağı, istisnasız her eve gireceği ifade edilir. Abdullah İbnu Amr tarafından rivayet edilen bir hadiste kıyamet alâmetleri, bir ipe dizilmiş bulunan boncukların, ipin kırılmasıyla birbirini takip etmesi gibi, peşpeşe gelecekleri ifade edilir. İşte birbirini takip edecek bu alâmetlerden altı tanesi tadad edilir. Bunlardan birinin: "Bilâistisna her Arabın evine girecek olan bir fitne" olduğu belirtilir. Hadisin Müsned'de gelen iki veçhinden birinde "sizden her bir kimsenin evine" şeklinde; diğerinde "her bir yün ve toprak eve" şeklinde ifade edilerek bu hususta şehir ve köy farkının da kalmayacağı belirtilmiştir. [146]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ASABİYET VE EHVA

?4798 ?1? ???? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ???????????? ??? ???????? ??????????? ???????????? ????????????[. ????? ???? ????????.»??????????« ??????: ???? ??????? ??????? ??? ??????? ?? ?????.?»????????????« ???????? ????????? ?? ?“???? ???? ????? ???? ?? ?????? ????.?»????????« ???? ????? ???? ?????? ?? ????? ??? ????? .

1. (4798)- Cündeb İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim ummiyye (gayesi İslam olmayan) bir bayrak altında bir asabiyete çağırırken veya bir asabiyete yardım ederken öldürülürse onun ölümü, cahiliye ölümü üzeredir." [Müslim, İmaret 57, (1850); Nesâî, Tahrîm, 28, (7, 123).][147]

?4799 ?2? ??? ?????? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???????????? ???? ??????????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (4799)- Sürâka İbnu Mâlik el-Cu'şemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"En hayırlınız, (zulme düşerek) günah işlemedikçe aşiretini müdafaa edendir." [Ebu Davud, Edeb 121, (5120).] [148]

?4800 ?3? ??? ????? ?? ?‘??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ??? ?????????????? ?????: ??? ??????? ???????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (4800)- Vâsile İbnu'l-Eska (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, asabiyet nedir?"
"Asabiyet, buyurdular, zulümde kavmine yardım etmendir." [Ebu Davud, Edeb 121, (5519).][149]

?4801 ?4? ??? ????? ???? ???? ??? ???:]????? ?????????? ?????????????? ???????? ???????? ???????? ??????? ?????? #: ‘????? ???? ?????????? ?? ????????. ??????????? ????? ??????? ?????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????? ????. ?????????: ?????????? ??????? ????? ???????. ???????????? ??? ?????????? ???????????? ????: ???? ????????? ???????? ??????????? ????? ????????? ??? ????????. ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????: ??????: ??? ?????????? ??? ??????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? #? ?????? ?????????: ???? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????? ?? ?????????? ????????? ????????? ?? ????????. ????? ?????: ??? ??????????! ???? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ???????: ?????????? ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ?? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ??????? ????? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ?????????????. ??????????? ?????????? ????? ?????? ???????????? ???????? ?????????????? ??? ?????????? ??? ‘????????? ??? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??? ????.

4. (4801)- Amr İbnu Ebî Kurre anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh) Medâin'de iken, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfke halinde, ashabından bazılarına sarfettiği sözleri anlatıyordu. Huzeyfe'den bunları işitenlerden bir kısmı Selman (radıyallahu anh)'a gelip, Huzeyfe'nin anlattıklarını kendisine söylüyorlardı. Selman da onlara:
"Huzeyfe söylediğini daha iyi bilir!" diyordu. Onlar da tekrar Huzeyfe'nin yanına dönüp kendisine:
"Biz senin söylediklerini Selman'a soruk. Ne tasdik etti ne de reddetti" dediler. Bunun üzerine Huzeyfe (sebze tarlasında bulunan) Selman (radıyallahu anhümâ)'nın yanına gidip:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim şeyler hususunda beni niye tasdik etmedin?" diye sordu. Selman da:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelenir ve öfkeli iken konuşurdu. Razı olur ve rıza halinde de konuşurdu!" cevabını verdi ve sonra devamla:
"Ey Huzeyfe! dedi. Sen, kalplerde, bir kısım insanlara sevgi, bir kısım insanlara buğz hasıl edip aralarında ihtilaf ve ayrılıklara sebep olan bu konuşmalardan vazgeçsen olmaz mı! Nitekim biliyorsun ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) hutbesinde şöyle buyurmuştu: "Allahım! Ben senin katından bir garanti talep ediyorum: Ümmetimden kimi öfkeli halimde (haksız yere) sebbetmiş veya lanet etmiş [veya vurmuş veya incitmiş] isem -ki ben de ademoğluyum, tıpkı onların öfkelenmeleri gibi öfkelenirim. Halbuki sen beni âlemlere rahmet olarak gönderdin- bu (haksız sözümü) o kimseler için kıyamet günü rahmet, [zekat, ecir, yakınlık vesilesi, tuhur] kıl. [Ta ki o vesile ile sana yaklaşsın!]"
Ey Huzeyfe! Allah'a yemin olsun, ya bu konuşmalardan vazgeçeceksin, yahut da seni Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)'a yazıp şikâyet edeceğim!" [Ebu Davud, Sünnet 11,

(4659).] [150]

DÖRDÜNCÜ FASIL

FİTNELERİN GELDİĞİ CİHET VE FİTNELERİN ÇIKTIĞI KİMSELER

?4802 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????? ?? ????? ????????? ???‘???? ????????????????: ????? ????????? ????????????? ?? ????? ?????????[. ????? ????? .

1. (4802)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Küfrün başı doğu cihetindedir. Övünme ve çalım satma işi at, deve, sığır besleyenler, çadırda oturanlar arasındadır. Sükûnet de koyun besleyenlerdedir."[151]

?4803 ?2? ??? ???? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??‘?????? ???????? ????????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????????[.

2. (4803)- Buhârî'nin bir diğer rivayetinde denir ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İman Yemenlidir. Fitne şu tarafta, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir."[152]

?4804 ?3? ??????:]??‘?????? ???????? ?????????? ????? ???????????? ?????????????? ??? ????? ????????? ?????????? ???????????? ??? ?????????????: ????? ????????? ??????????[.»????????« ????? ??????.?»????????????« ???? ??? ????? ?? ?????? ????? ?‘???? ??? ???????? ?? ?‘??? ??? ???? ??? ??? .
?»???? ????????« ?? ?‘???? ????? ?? ??????? ??? ???? ??? ????? ?? ??? ?????? ????? ?‘???? ??? ????? ‘? ??? ????? ?? ???? ??????? ???? ?????? ????????.?»????? ????????????« ????? ???? ????? .

3. (4804)- Müslim'in rivayetinde şöyledir: "İman Yemenlidir. Küfür de şark cihetindedir. Sükûnet koyun besleyenlerin yanındadır. Övünmek ve çalım satmak feddadların, yani at besleyip çadırda kalanların yanındadır." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 15, Menakıb 1, Megâzî 74; Müslim, İman 85, (52); Muvatta, İsti'zan 15, (2, 920).][153]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayetin üçü de Ebu Hüreyre'den gelmektedir. Aslında bir olan hadis, bazı farklı ziyadelerle rivayet edilmiş.
2- Hadis, daha önce de geçti. İzahı gereken bir iki noktasını kısaca kaydedeceğiz;
a) Küfrün başı şarktadır ifadesiyle Mecusîlere ve onlardaki küfrün şiddetine işaret edilmektedir. Zîra o sıralarda Mecusîler ve onlara tabi olanlar Medine'nin doğu cihetinde idi. Bunlar eski bir imparatorluğa, muntazam bir ordu ve devlete sahip oldukları için fevkalade kibir ve gurur içinde idiler. Hele devletsiz, teşkilatsız olan, aşiret hayatı yaşayan Arapları hakir görüyorlardı. Bu haletleri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gönderdiği mektubu yırtmaya sevketmişti. Resulullah da onlara paramparça yırtılmaları için beddua buyurmuştu. Neticede Bizans'tan sonra ikinci süper devlet olan Sasanî İmparatorluğu Hz. Ömer zamanında param parça olmuştu.
3- Hadiste geçen fahr, kibr ve huyelâ tabirleri kendini beğenmek, başkasını hakir görmek gibi kötü bir ruh halini ifade eden, birbirine yakın mânalar taşıyan kelimelerdir. Feddâdîn kelimesi feddanın cem'idir. Birkaç mânaya geldiği belirtilmiştir:
1) Ziraat işlerinde kullanılan öküze denmektedir.
2) Hattâbî, ekimde kullanılan alete feddan dendiğini belirtir. Bu durumda saban demek olur.
3) Bazı açıklamalarda deve, sığır, at gibi hayvanlara, ekim sırasında ve diğer fırsatlarda yüksek sesle bağıran kimseye feddan denmektedir. Fedid, şiddetli ses mânasına gelir.
4) Bazıları Feddâdun kelimesinin çöllerde yaşayanlar mânasına geldiğini çünkü kelimenin çöl demek olan fedted'den geldiğini ve fedtedde oturan demek olduğunu ileri sürmüştür. İbnu Hacer, bu te'vilin uzak olduğuna dikkat çeker.
5) Ma'mer İbnu'l-Müsenna ise, "Feddâdin'le iki yüz ile bin arasında devesi olan kimselerin kastedildiğini" söylemiştir.
6) Buhârî'nin bir başka rivayetinde "Kasvet ve kalp katılığı develerin kuyruklarının dibinde bas bas bağıranlardadır" denmektedir. Buradaki feddâdîn kelimesini, "yüksek sesle bağıranlar" olarak anlamak suretiyle hadis daha açık bir mâna kazanmakla kalmıyor, diğer rivayetlerde, bu kelimenin hangi mânada kullanılmış olabileceğine de ışık tutuyor.
Hattâbî der ki: "Çölde yaşayanların zemmedilmesi, çöl hayatında insanı kuşatan şartlar icabı, o insanların din işlerine ayıracak vakit bulamamaları sebebiyledir. O, gayr-ı dinî meşguliyetlerin kesâfeti kişiyi kalp katılığına atar."
4- Ehl-i veber, çadırda yaşayanlar demektir. Çünkü veber deve yünü mânasına gelir. Araplar çölde, kırda göçebe hayatı yaşayanlara ehl-i veber der. Buna mukabil ehl-i meder tabiri vardır. Bununla da yerleşik hayat yaşayanlar, şehirliler kastedilmiştir.
5- Sükûnet, diye açıkladığımız sekîne kelimesinin tuma'nîne (itminan), sükûn, vakar ve tevazu mânalarını ifade ettiği belirtilmiştir. Sükûnetin koyun besleyenlere nisbet edilmesi, onların deve besleyenlere nazaran servet ve bollukça daha geri olmalarındandır. Servet arttıkça kibir, gurur gibi mezmum hallerin insanlar üzerinde galebe çaldığı bilinen bir husustur. Böylece Resulullah bu beşerî zaafa dikkat çekerek servet sahiplerini uyarmayı gaye edinmiş olmalıdır.
Şunu da belirtelim ki, bazı şarihler koyun sahipleri tabiriyle Resulullah'ın Yemenlileri kastettiğini; zîra onların Mudar ve Rebîa kabilelerinin aksine koyun beslediklerini söylemiştir. Rebîa ve Mudar ise deve besicileridir. Bir İbnu Mâce rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm, Ümmü Hani' ye "Koyun edin. Zîra onda bereket var!" tavsiyesinde bulunmuştur.
6- İkinci rivayette geçen "Şeytanın boynuzu" tabirine gelince, Hattâbî, beğenilmeyen, kötü şeylerin şeytan boynuzu diye ifade edildiğini belirtir. Fitnenin şeytan boynuzunun doğduğu yerde olması, fitnenin, kötülüklerin, küfrün hakim olduğu yerlerde çıkacağını ifade eder.
Karnu'ş-Şeytan tabiriyle, şeytanın ümmeti, şeytana tabi olanlar, şeytanın kuvveti gibi başka mânaların kastedildiği de belirtilmiştir. Netice itibariyle hepsi aynı mânada birleşir ve hadisten, fitnenin şeytana uyanların çok olduğu, şeytanın güçlü bulunduğu, bu sebeple kötülüklerin galebe çaldığı yerlerde çıkacağı anlaşılır. [154]

BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE SAVAŞLARI

?4805 ?1? ?? ?‘??? ?? ??? ???:]???????? ??????? ???? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????. ???????: ????? ??????? ??? ???????. ??????: ??????? ???????? ????? ????? ??????? ?????? #. ??????: ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????????? ????????????? ???????????????? ??????????? ????????????? ?? ????????. ??????: ??? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ????? ????????????? ?????: ?????? ????? ???????? ??? ????? ????????. ??? ?????: ??????? ???? ?????? ?????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (4805)- Ahnef İbnu Kays (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu adamı kastederek (evden) çıkmıştım. Yolda Ebu Bekre (radıyallahu anh)'ye rastladım.
"Ey Ahnef nereye gidiyorsun?" dedi.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcaoğluna yardım etmeyi arzu ediyorum!" dedi.
"Dön! dedi. Zîra ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "İki Müslüman kılıçlarıyla birbirlerinin üzerine yürürlerse öldüren de ölen de ateştedir!" (Bu söz üzerine Resul-i Ekrem'e): "Ey Allah'ın Resûlü! Katili anladık ama maktul niye ateşte?" diye sorulmuştu.
"Çünkü o da kardeşini öldürme hırsı taşıyordu!" cevabını verdi. -Bir başka rivayette ise: "O da kardeşini öldürmek istemişti" demiştir.- [Buhârî, Diyât 2, Fiten 10; Müslim, Fiten 14, (2888); Ebu Davud, Fiten 5, (4268); Nesâî, Tahrim 29, (7, 125).][155]

AÇIKLAMA:

1- Burada kastedilen vaka Hz. Ali ve taraftarları ile Hz. Aişe ve taraftarları arasında cereyan eden Cemel vakasıdır. İlerde (4810-4812. hadisler) bu hadise müstakilen tahlil edileceği için burada açıklama yapmayacağız.
2- Hadis, iki Müslümanın birbirlerini öldürmek niyetiyle silaha sarılmalarını yasaklamaktadır. İbnu Hacer hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Ulema der ki: "Her ikisinin de

ateşte olmasının mânası şudur: "Onlar bunu hak ederler. Ancak işleri Allah'a kalmıştır. Dilerse her ikisini de cezalandırır. Sonra diğer muvahhidler gibi onları da ateşten çıkarır, dilerse her ikisini de affeder ve onlara hiçbir ceza vermez." Bazıları: "Hadis, bunu helal addedenlere hamledilir. Hadiste ne Haricîler için ne de Mu'tezile'den: "Masiyet ehli ateşte ebedî kalıcıdır" diyenler için hüccet mevcut değildir. Çünkü, hadiste geçen "Her ikisi de ateştedir" ibaresi, onların ateşte ebedî kalacaklarını ifade etmez" demiştir.
3- Fitneye karışmamak gerekir görüşünde olanlar, bu hadisle de ihticac etmişlerdir. Bunlar, Ashab'tan, savaşlarda Hz.Ali'nin yanında yer almaktan kaçanlardır: Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Abdullah İbnu Ömer, Muhammed İbnu Mesleme, Ebu Bekre, Üsâme, Ebu Berze el-Eslemî vs. Bunlar özetle: "Savaştan geri durmak gerekir. O kadar ki, biri öldürmek istese, nefis müdafaası da yapılmaz" demişlerdir. Mamafih: "Fitneye girilmez, ancak birisi öldürmek isterse nefis müdafaası yapılır" diyen de olmuştur. İbnu Hacer Sahabe ve Tabiinin cumhurunun "Hak tarafa yardımcı olup bağı tarafa karşı mücadele vermenin vacip olduğu"na hükmetmiştir. Bunlar fitneye karışmamayı emreden bu hadisleri, savaşacak güçte olmayan veya hak sahibini teşhisten aciz kalan kimselere hamletmişlerdir. Ehl-i Sünnet, aralarında meydana gelen hâdiseler sebebiyle -haklı taraf bilinse dahi- Ashab'tan birini ta'n etmeyi men etmenin vacip olduğunda ittifak etmiştir. Çünkü onlar, bu harbi içtihadları sonucu yaptılar. Resulullah'ın haber verdiği üzere, Allah Teala hazretleri içtihadda yapılacak hatayı affetmiştir. Dahası, hatalı içtihad yapana da bir sevap verileceği sabittir. İçtihadında isabet eden ise iki ücret alacaktır" demiştir. Hadiste gelen mezkur vaid, meşru bir te'vile dayanmaksızın, sırf saltanat için savaşan kimselere hamledilmiştir.
Taberî der ki: "Müslümanlar arasında vukua gelen her hâdisede, evde kalarak kavgadan kaçmak ve kılıçları kırmak, vacip olsaydı ne hak ikame edilir ne de bâtıl iptal edilirdi. Dahası fasıklar, Müslümanlarla savaştığı zaman, onlar; "Bu fitnedir, biz fitnede onlarla savaşmaktan men edildik" diyerek ellerini fasıklardan çekecek olsalar, malları yağmalamak, masum kanları dökmek, iffetleri payimal etmek gibi haramları irtikaba yol bulurlardı. Bu davranış, sefihlere mani olmakla ilgili emirlere muhalif olurdu."
Hadisin Bezzar'da gelen veçhinde yer alan bir ziyade, bu hadisteki maksada vuzuh getirmektedir: "Eğer dünya ile savaşırsanız ölen de öldüren de ateştedir." Bu hususu 4780 numarada kaydedilen bir Ebu Hüreyre rivayeti de te'yid eder. Orada Resulullah, Müslümanların, ölenin niçin öldüğünü, öldürenin niçin öldürüldüğünü bilemeyeceğini haber verir. Bu nasıl olur? diye sorulunca: "Herctir, ölen de öldüren de ateştedir" buyurur. Kurtubî der ki: "Bu hadis açıkça ortaya koyuyor ki, eğer kıtal (kavga) dünyayı talep eden veya hevaya uyan taraf bilinmediği halde yapılırsa öldüren de ateştedir" ve "ölen de öldüren de ateştedir" hadisinden maksad da bu durumdur." Bu temel prensibi, sahabeler arasındaki ihtilafa tatbik eden İbnu Hacer der ki: "Bundandır ki, Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılmaktan kaçınanlar, sayıca katılanlardan daha azdır. İnşaallah bunların hepsi de mütevvildir mecurdur (Allah'tan mükafaata mazhar olacaklardır). Sonradan gelenler, bunların hilafına dünya için savaşmışlardır." Nitekim Buhârî'de gelen yüce sahabe Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh)'nin bir rivayeti bunu teyid etmektedir. Der ki: "...Sizler, ey Araplar, cahiliye devrinde bildiğiniz gibi, zillet, fakirlik ve dalalet içinde idiniz. Allah sizi İslam ve Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'le o halden kurtardı, bugünkü duruma geldiniz. Ne var ki şu dünya sizi ifsad etti, aranızı açtı. Şu Şam'da bulunan [Mervan] var ya, Allah'a yemin olsun sırf dünya için savaşıyor." Hadisin başka veçhinde, "O sıralarda ortaya çıkan fırkalardan hangisi hayırlı?" diye gelen bu suale Ebu Berze, "Hiçbir taraf!" mânasına gelen şu cevabı verir:
"Bana insanların en sevimli olanları şu gruptur: Onların karnı, halkın malından boştur, sırtları masumların kanlarının günahından azadedir.
"İbnu'l-Arabî der ki: "Demirle işaret eden lanete müstehak olursa, ya onu Müslümana vuran neye müstehaktır? Kişi, ciddi veya şaka olarak, tehditle işaret etti mi lanete layık olur. Şaka ile bunu yapan da, kardeşini korkuttuğu için muaheze olunur. Ancak, ciddi olanla şaka yapanın günahları bir değildir. Yalın kılıcın teati edilmesinin yasaklanması, yakalama sırasında gafil davranılarak, kazaya sebep olma korkusundandır."[156]

?4806 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ????????? ??? ?????? ?????????? ??????? ? ??????? ??????? ??????????? ???????? ?? ??????? ???????? ?? ???????? ???? ????????[. ????? ??????? ????????.»????????« ?????? ???????: ?????? .

2. (4806)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah buyurdular ki: "Sizden kimse kardeşine silahla işarette bulunmasın. Zîra, o bilemez, belki de şeytan elinde bir fesatta bulunur da ateşten bir çukura düşer." [Buharî, Fiten 7; Müslim, Birr 126, (2617); Tirmizî, Fiten 4, (2163).][157]

AÇIKLAMA:

Resulullah burada, ister ciddi ister şaka olsun yasak olan, mahzurlu olan bir neticeye götürmesi muhtemel olan davranışı men etmektedir. Hadis mutlak olduğu için, şaka kasdıyla da olsa zarara götürme ihtimali olan davranış yasaklanmaktadır. Nitekim, silah şakasıyla vukua gelen kazaları sık sık işitiriz. Silah korku veren bir nesne olduğu için, hadisten Müslümanı korkutmaktan yasaklama hükmü çıkarılmıştır. "Ateş çukuruna düşmek", ateşe götürecek günaha düşmekten kinayedir. Bir başka hadiste: "Bir kimse kardeşine bir demirle işaret etse, muhakkak melekler ona lanet eder, onu bırakıncaya kadar. İsterse annebaba bir kardeşi olsun" buyrulmuştur. Resulullah bu hususta dikkat çekmeye ehemmiyet vererek bir başka hadislerinde kınından sıyrılmış vaziyette silah teatisini de yasaklamıştır. Bu husustaki rivayetlerden biri şöyle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir yerde, bir grupa uğradı. Kılıçlarını yalın halde birbirlerine teati ediyorlardı. "Bundan yasaklamadım mı? Kim kılıcını sıyırmışsa tekrar kınına koysun. Sonra arkadaşına versin. [Allah bunu yapana lanet etmiştir...] buyurdular"[158]

?4807 ?3? ??? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????????? ??????? ??????????? ??????[. ????? ?????? ?? ??? ????.???? ??? ????? ??? ?? ??? ??? ?? ??? ?????? ????: ???? ??? ??? ??????? ?? ????? ??? ???? ?? ?????.

3. (4807)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Müslümana sövmek fisktır, onunla çarpışmak da küfürdür." [Buharî, Fiten 8, İman 36, Edeb 44; Müslim, İman 116, (64); Tirmizî, İman 15, (2636); Nesaî, Tahrim 27, (7, 132).][159]

AÇIKLAMA:

1- Sibab: Sövmek olarak tercüme ettiğimiz bu kelime, Arapçada kişinin namusunu lekeleyecek sözler sarfetmektir. Sebb ile sibab aynı mânaya gelir ise de sibaba sövüşmek mânası veren de olmuştur. İbrahim Harbî, sibabı "Kişiyi ayıplamak maksadıyla kendine olan olmayan kusurları sayıp dökmek" diye açıklar. Fısk, "Allah ve Resulü'ne itaatten çıkmak" mânasına gelir. Şer'î örfte fisk, isyandan eşeddir. Ayeti kerimede "...Size küfrü, fiskı ve isyanı çirkin gösterdi..." (Hucurat 7) buyrulmuştur.
2- Mü'minle çarpışmanın küfür olduğunu ifade eden hüküm biraz ihtilafa sebep olmuştur. Çünkü, hadisin zahirinde Haricîlerin iddiasını teyid var. Onlar "Büyük günah işleyen kâfir olur" iddiasındadırlar. Ehl-i Sünnet alimleri, mü'minle mukatele hâdisesini dinden çıkma mânasında küfür kabul etmezler.
* "Resulullah'ın "küfür" olarak ifade etmesinden murad tahzirde mübalağadır" derler. Çünkü bu çeşit durumlarda kişinin dinden çıkmayacağı umumi bir kaide olarak herkesçe malum ve müsellemdir. Bunu te'yiden şefaat hadisi, ayrıca "Allah'ın şirk dışındaki bütün günahları dilediğinden affedeceğini" (Nisa 48) ifade eden ayeti kerime gösterilmiştir.
* Hadisi te'vil zımnında: "Katl hâdisesinin küfre benzemesi sebebiyle Resulullah böyle buyurmuştur. Çünkü, mü'mini öldürmek kafirlerin şanıdır" da denmiştir.
* Bazı âlimler de: "Burada maksad küfr kelimesinin lügat mânasıdır; bu da örtmektir. Çünkü Müslümanın, Müslüman üzerindeki hakkı, onun kendisine yardım etmesi, desteklemesi, eza vermekten kaçınmasıdır. Kendisini silahla öldürmeye yani silah kuşanmaya kalkınca, sanki bu hakkı örtmüş olur" denmiştir.
* "Buradaki küfürden murad Allah'a küfürdür" diyen de olmuştur. Bunlara göre hadis, hiç te'vile yer vermeden Müslümanla mukateleyi helal addedenler hakkında varid olmuştur.
3- Hadiste mü'minin hukuku ta'zim edilmektedir. Müslime sebbeden kimseye fasık demeye cevaz da gelmiş olmaktadır.[160]

?4708 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????? ??????[. ????? ???????? ?????? ??? ???? ???????? ?? ??? ????.???? ??????? ?? ????? ?? ??? ?????:]??? ???????? ????????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ?????[.??? ???? »? ????????? ??????? ????????« ?? ????? ?????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ????? ????????. ?»??????????« ????? .

4. (4808)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak (dinden) dönmeyin." [Tirmizî, Fiten 28, (2194); Buhârî, Fiten, 8, Diyat 2; Ebu Davud, Sünnet 16, (4686); Müslim, İman 66, (119); Nesâî, Tahrim 28, (7, 127).]
Nesâî, İbnu Mes'ud'dan yaptığı bir rivayette şu ziyadeye yer verir: "Kişi ne babasının ne de kardeşinin cinayetinden sorumlu tutulmaz."[161]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, küfre dönme tabirini ulemanın iki suretle te'vil ettiğini belirtir:
1) Resulullah, hadiste küfürle, silahla örtünmeyi kastetmiş olmalı. Çünkü küfrün aslı, lügat olarak örtmektir.

2) Hadisin mânası: "Benden sonra birbirlerini öldürmeye kalkan fırkalara ayrılmayın. Aksi taktirde kâfirlere benzersiniz. Çünkü, kâfirler adavet sebebiyle birbirlerini öldürürler. Müslümanlar böyle değildir. Çünkü bunlar kan dökmemekle, birbirleriyle kavga yapmamakla emrolunmuşlardır" şeklindedir.
* Hadiste, Hz. Ebu Bekr'in hilafeti sırasında irtidat edip, Müslümanları öldüren ehl-i riddenin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.
İbnu Hacer, aynı cümle için sekiz görüş ileri sürüldüğünü kaydeder:
* Haricîler: "Bu hadis zahirî mânasında vürud etmiştir" derler.
* Bu hüküm Müslümanın kanını helal addedenler içindir.
* Kan hurmetini, Müslümanların hurmetini, dinin hukukunu örtenlerdir.
* Birbirinizi öldürmekle kafirlerin fiillerini yapmış olursunuz.
* Silah kuşananlar, silahla örtünenler kastedilmiştir.
* Allah'ın nimetini örten (inkar eden).
* Hadisin zahiri murad değil, öldürme fiilinden zecretme muraddır.
* Birbirinizi tekfir etmeyin, birbirinize "ey kâfir" demeyin.[162]

ALTINCI FASIL

SAHABE VE TÂBİÎN ARASINDA ÇIKAN KAVGA VE İHTİLAFLAR

*** HZ. OSMAN'IN ŞEHİD EDİLMESİ**

?4809 ?1? ?? ??? ???? ????????? ???? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????. ?????? ???? ?????????: ??? ????? ????? ?????: ?????? ?? ??????????. ?????: ??????? ??? ???????? ???????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??? ?????? ??????. ???????? ???????????? ???? ????? ??????: ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ?? ?????????????? ????? ?????????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ??????. ?????? ?????: ???????? ??????? ???? ????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????????????????? ???????? ????: ???? ????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????? ??????? ????????? ????????? ????? ??????????? ???? ???????????? ?? ????????? ???? ??????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????? ?? ???? ????????? ???? ??????????? ????????? ??? ???????????? ???????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ??????????. ????????: ????????? ???????????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (4809)- Abdullah İbnu Selam'ın kardeşioğlu, amcası (Abdullah İbnu Selam) (radıyallahu anh)'tan naklediyor.
"Hz. Osman (radıyallahu anh) öldürülmek istendiği zaman yanına geldim. Osman bana:
"Sen niye geldin?" diye sordu.
"Sana yardım edeyim diye geldim" dedim.
"Öyleyse halka çık. Onları benden uzaklaştır. Zîra sen bana hariçte olursan, yanımda olmaktan daha faydalı olursun!" dedi. Ben de çıkıp: "Ey insanlar! Bilirsiniz, benim adım cahiliye devrinde falandı. Ama Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Abdullah diye tesmiye buyurdu. Benim hakkımda Kitabullah'ta birkısım ayetler nazil olmuştur. Şu ayet benim hakkımda nazil olanlardan biridir: "De ki: "Söyleyin bana, eğer bu Kur'an Allah tarafından gönderildiği halde, onu inkar ettiyseniz ve İsrailoğullarından bir şahit de Tevrat'a dayanarak onun hak kitap olduğuna şahitlik edip iman ettiği halde siz iman etmeyi büyüklüğünüze yediremezseniz, zalim olmaz mısınız? Muhakkak ki, Allah zalimler güruhuna yol göstermez" (Ahkaf 10). Keza şu ayet de benim hakkımda nazil oldu: "İnkar edenler "Sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Sizinle benim aramızda şahid olarak Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter" (Ra'd 43). Allah'ın size karşı kınına konmuş bir kılıcı var. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın inmiş olduğu bu beldenizde melekler size mücavir oldular. Öyleyse bu adamı öldürmekten Allah'tan korkun! Allah'tan korkun! Allah'a yemin olsun eğer onu öldürürseniz, komşularınız olan melekleri buradan tardetmiş olacaksınız ve Allah'ın size karşı kında tuttuğu kılıcı kınından çıkartacaksınız ve artık o kıyamete kadar kınına girmeyecek!"
Bu sözlerim üzerine:
"Şu Yahudiyi öldürün! Osman'ı öldürün" diye bağrıştılar." [Tirmizî Tefsir, Ahkaf.][163]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Selam, İslam'a giren meşhur Yahudi alimlerinden biridir. İslam olmazdan önceki ismi Husayn idi. Zikrettiği ayette mevzubahis edilen şahidin Abdulah İbnu Selam olduğu biraz münakaşalıdır. Çünkü Ahkaf suresi, bi'l-icma Mekkîdir. Abdullah ise hicretten sonra Müslüman olmuştur. Bu durumda ayette mevzubahis olan şahid, Mekke' de Müslüman olan bir ehl-i kitaptır. Hicretten önce İslam'a girmiş ve Kur'an'ı tasdik etmiş olmalıdır. İbnu Cerir et-Taberî bu görüştedir. Ancak ekseriyet, ayette zikri geçen bu şahidin Abdullah İbnu Selam olduğunda müttefiktir. Hasan Basrî, Mücahid, Katâde vs. birçokları. Bunlar surenin Mekkî olduğunu, ancak mezkur ayetin Medenî olduğunu söylerler. Bu şahitle Abdullah İbnu Selam'ın kastedildiğini te'yid eden İbnu Hibban'da Avf İbnu Malik, İbnu Merdûye'de İbnu Abbas hadisleri mevcuttur. Netice itibariyle racih görüş o şahidden maksadın Abdullah İbnu Selam olduğudur.[164]

*** CEMEL VAKASI**

?4810 ?1? ?? ????????? ???? ??????? ???:]?????? ????? ???????? ???????????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ?? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????????????? ??????????. ????????? ????????? ???????: ???? ????????? ???? ??????? ??? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ?? ????????? ???Œ??????? ????????? ?????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??? ????[. ????? ??????? .

1. (4810)- Abdullah İbnu Ziyad anlatıyor: "Hz. Talha, Zübeyr ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm) Basra'ya yürüyünce, Hz. Ali, Ammar İbnu Yasir ve Hasan'ı (radıyallahu anhüm) gönderdi. Bu ikisi Kûfe'ye yanımıza geldiler ve minbere çıktılar. Hz. Hasan (radıyallahu anh) minberin yukarısında idi. Ammar (radıyallahu anh) da ondan aşağıda idi. Biz onların etrafında toplandık. Ammar'ın şöyle konuştuğunu işittim:
"Aişe, Basra'ya yürüdü. Muhakkak ki o, dünyada da ahirette de Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcesidir. Ancak Allah sizi imtihan ediyor: Kendisine mi itaat edeceksiniz, yoksa ona (Hz. Aişe'ye) mi?" [Buhârî, Fezailu'l-Ashab 30, Fiten 17.][165]

?4811 ?2? ??? ???? ???? ????????? ???:]?????? ???????? ???? ???? ????? ?'???????? ?????? ???????? ?'?????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ?????????: ??? ???? ?????????? ???? ????? ??? ???? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????
??????? ???? ????????????? ??? ???? ?'????. ??????? ????????: ??? ???? ????????? ??? ??????? ?????? ??? ???? ????????? ???? ??????? ?????? ?????????? ??????? ????? # ??????? ??????? ???? ????????????? ??? ???? ?'???? ??????? ???? ?????????: ?????? ????????: ??? ?????! ????? ?????????? ??????? ?????????? ???? ?????? ???'???? ?????????? ???????: ????? ???????? ??? ??????????[. ????? ??????? .

2. (4811)- Şakik İbnu Abdillah anlatıyor: "Ben, Ebu Musa el-Eş'arî, Ebu Mes'ud el-Ensârî ve Ammar (radıyallahu anhüm) ile oturuyordum. Ebu Mes'ud, Ammar'a:
"Senin arkadaşlarından herkese dilediğim takdirde bir kulp takabilirim. Ama sen hariçsin. Senin hakkında bir şey söyleyemem. Senin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arkadaş olduğun günden beri şu işteki aceleciliğinden başka bir kusurunu görmedim!" dedi. Ammar da ona şu cevabı verdi:
"Ey Ebu Mes'ud! Ben de ne senden ne de şu arkadaşından, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arkadaş olduğunuz günden beri, ikinizin şu işteki ağırlığınızdan başka bir

kusurunuzu görmüş değilim!
"Ebu Mes'ud -zengin birisiydi- şu karşılıkta bulundu: "Ey oğlum! İki hulle (takım) getir. Birini Ebu Musa'ya ver, diğerini de Ammar'a!" Ve ilave etti: "Bunların içinde ikiniz cumaya gidin." [Buhârî, Fiten 18, Fezailu'l-Ashab 30.][166]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste zikri geçen Ebu Mes'ud, Ukbe İbnu Amr olup, o gün için Kûfe'de Hz. Ali'nin valisi bulunuyordu.
2- Hadisin bir başka veçhi daha teferruatlı: "Belirtildiği üzere, Ammar (radıyallahu anh), Hz.Ali için asker toplamak üzere Kûfe'ye gelmiştir. Bu sırada yanına gelen Ebu Musa ile Ebu Mes'ud el-Ensarî, Ammar'ı heyecanlı savaş taraftarı olmakla itham ederler. Ammar da onları bu savaşta (haklı olan) Hz. Ali'yi yeterince desteklemeyip ağırdan almakla itham eder. Neticede zengin olan Ebu Mes'ud iki takım elbise getirip arkadaşlarına giydirir ve beraberce cum'a'ya giderler.
3- İbnu Hacer, İbnu Battal'dan hadisle ilgili olarak şu açıklamayı kaydeder: "Ebu Mes'ud zengin ve cömert birisi idi. Bir cum'a günü Ebu Mes'ud'un yanında toplanmış idiler. Ammar'a cum'aya kıyafetle katılması için bir takım hediye etmiş olmalı. Çünkü Ammar, yoldan gelmişti ve yolcu kıyafeti ve savaş teçhizatı içerisindeydi. Bu haliyle cum'a namazına katılmasına gönlü razı olmamıştır. Ebu Musa'nın yanında sadece ona elbise hediye etmeyi muvafık bulmadığı için, Ebu Musa'ya da bir takım hediye etmiştir."
4- Hadisten şu da anlaşılmaktadır: Savaşa katılma hususunda içtihadları farklıdır: Ammar (radıyallahu anh) ağır davranmayı mekruh addederken, diğer ikisi aceleci olmayı mekruh addetmişlerdir. Şüphesiz her iki taraf da görüşünde haklıdır. Aceleciliği mekruh addedenler Resulullah'ın fitneden sakınmayı emreden hadislerini esas almış olmalıdırlar. Ammar da bağilerle savaşmayı emreden ayet-i kerimeyi esas almış olmalıdır. (Mealen): "Mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışacak olursa aralarını düzeltin. Onlardan biri diğerine karşı tecavüzünde ısrar ederse, saldıran tarafla, onlar Allah'ın hükmüne dönünceye kadar savaşın. Eğer dönerlerse siz de aralarını adaletle düzeltin ve doğruluktan ayrılmayın" (Hucurat 9).[167]

?4812 ?3? ??? ????? ???? ??????? ?????:]?????? ????????? ?????? ?????? ?????: ?????????? ???? ????????? ????: ??????? ???????? ??????? ??????? ?????? #: ??? ????? ?????????? ?????: ??? ?????? ????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (4812)- Kays İbnu Abbad (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali (radıyallahu anh): "Söyle bize! (Savaş için) şu yürüyüşünü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın bir emrini yerine getirmek üzere mi yapıyorsun, şahsî bir içtihadın olarak mı?" diye sordum.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana bu yürüyüşü yapmam için herhangi bir emirde bulunmadı. Ben bunu şahsî reyimle yapıyorum!" cevabını verdi." [Ebu Davud, Sünnet 13, (4666).][168]

AÇIKLAMA:

Buradaki yürüyüşten maksad, Hz. Ali'nin Hz. Muaviye ile savaşmak üzere Irak'a yaptığı veya Cemel Vakası diye meşhur, Hz. Zübeyr'le savaşmak üzere Basra'ya yaptığı yürüyüştür. İbnu Sa'd'ın Tabakat'ında anlatıldığı üzere Hz. Osman'ın şehid edilmesinin ferdasında Hz. Ali'ye Medine'de biat edilmişti. Medine'de bulunan bütün sahabeler Hz. Ali'ye biat etmiş idiler. Ancak Hz. Talha ile Zübeyr'in istemeyerek biat ettikleri söylenir. Bunlar biattan sonra Medine'den ayrılıp Mekke'ye Hz. Aişe'nin yanına giderler. Hz. Aişe'yi oradan alıp Basra'ya geçerler. Bu hal Hz. Ali'ye ulaşır. O da Irak'a geçer. Basra'da Talha, Zübeyr, Aişe (radıyallahu anhüm) ve beraberindekilerle karşılaşır ve Cemel Vakası vukua gelir: Yıl 36 hicrî, Cemadiyü'l-ahire ayı. Hz. Talha, Zübeyr ve başka birçokları şehit olurlar. Ölü sayısı on üç bine ulaşır. Hz. Ali on beş gün kadar Basra'da kalır. Oradan Kûfe'ye geçer. Sonra Hz. Muaviye ve beraberindekiler Şam'da Hz. Ali'ye kıyam ederler. Bu haber kendisine ulaşınca o da ordusuyla yürür. Sıffîn'de karşılaşırlar. Yıl: Hicrî 39 senesi, Safer ayı. Savaşla ilgili bazı açıklamalara az ilerde yer vereceğimiz için kısa kesiyoruz.[169]

*** HARİCÎLER**

?4813 ?1? ?? ??? ?? ??? ????????:]?????? ?? ????????? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ??? ??????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????: ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???????? ?????? ???? ???????? ??????????? ????????? ???????? ????????????? ???? ???????????? ????????? ??? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ? ????????? ????????? ????????????? ??????????? ???? ???????? ????? ???????? ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????????????? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????????? ????????? ???? ????????? ??????? ????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????????? ??? ?????????? ??????? ???????? ???????????? ?????? ?????????????? ?? ????????????? ???????????????? ???????? ????? ‘????? ??? ????????? ??????

????????? ????????? ???? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ?? ?????? ????????. ????????? ???? ????? ?????? ??????. ????: ???????? ???????????? ????? ?????????? ????????? ???????????? ???? ?????? ??????????. ?????? ??????: ??????? ????????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ??? ?????????????? ????? ??????????? ?????? ??????????. ????????? ??????????? ???????????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????????? ????????? ????????? ???? ??????. ????? ??????? ????????? ???? ????????? ??? ???????. ????? ??????? ?????? ?????? ?????: ??????????? ?????? ?????????? ?????? ????????. ????? ?????? ??????? ????????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ??????. ??????: ??????????? ??????????? ?????? ????? ?‘????. ????????? ???????: ?????? ?????? ????????? ????????. ??????? ??????? ????????? ???????????? ??????: ??? ?????? ???????????????? ???????? ??????? ? ???? ??? ???? ????????? ???? ????????? ???? ??????? ?????? #: ??????? ?? ??????? ??????? ? ???? ??? ????? ????? ???????????? ????? ?????? ???????? ????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (4813)- Zeyd İbnu Vehb el-Cühenî -ki bu zat, Hz. Ali (radıyallahu anh) Haricîlerle savaşmak üzere yürüdüğü zaman beraberindeki orduda bulunuyordu- anlatıyor: "Hz. Ali dedi ki: "Ey insanlar, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Ümmetimden bir grup çıkar. Kur'an'ı öyle okurlar ki, sizin okuyuşunuz onlarınkinin yanında bir hiç kalır. Namazınız da namazlarına göre bir hiç kalır. Orucunuz da oruçları yanında bir hiç kalır. Kur'an'ı okurlar, onu lehlerine zannederler. Halbuki o aleyhlerinedir. Namazları köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Okun avı delip geçmesi gibi dinden hemen çıkarlar. Onlarla harb eden ordu(nun askerlerine) peygamberlerinin diliyle ne (kadar çok ücret)ler takdir edilmiş olduğunu bilselerdi (başkaca) amel yapmaktan vazgeçerlerdi. Onların alâmeti şudur: Aralarında pazusu olduğu halde kolu olmayan bir adam olacak. Pazusu üzerinde meme ucu bir çıkıntı bulacak. Bunun üzerinde de beyaz kıllar bulunacak. Sizler Muaviye ve Şamlıların üzerine gidecek, buradakileri terkedeceksiniz. Onlar da sizin (yokluğunuzdan istifade ile) çolukçocuğunuza ve mallarınıza sizin namınıza halef olacaklar!"
(Hz. Ali ilave etti): "O vallahi! Ben, onların bu kavim olacağını kuvvetle ümit ediyorum. Çünkü onlar haram kan döktüler. Halkın meradaki hayvanlarını gasbettiler. Öyleyse Allah adına bunlar üzerine yürüyün!"
Ravi der ki: "Haricîlerin başında o gün, Abdullah İbnu Vehb er-Rasibî olduğu halde, onlarla karşılaşınca Hz. Ali (radıyallahu anh) askerlerine:
"Mızraklarınızı bırakın, kılıçlarınızı kınlarından çıkarın. Çünkü ben, onların Harura günü size yaptıkları gibi yine size sulh teklif edeceklerinden korkuyorum!" dedi. Bu emir üzerine döndüler, mızraklarını bertaraf ettiler ve kılıçlarını sıyırdılar. Askerler onlara mızraklarını sapladı. Öldürüp üst üste yığdı. O gün cengâverlerden sadece iki kişi isabet alıp şehit düştü. Ali (radıyallahu anh):
"Aralarında o sakat herifi arayın!" emretti. Aradılar, fakat bulamadılar. Bizzat Ali kalkıp üst üste öldürülmüş insanların yanına geldi:
"Bunları geri çekin!" dedi. Sonra yere gelen cesetler arasında onu buldular. Onun bulunması üzerine Hz. Ali (radıyallahu anh) tekbir getirdi ve:
"Allah doğru söyledi, Resulü de doğru tebliğ etti" dedi. Ubeyde es-Selmânî, Hz. Ali'ye doğrulup:
"Ey mü'minlerin emîri! Kendisinden başka ilah olmayan Allah aşkına söyle. Sen bu hadisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bizzat işittin mi?" diye sordu. Ali (radıyallahu anh):
"Kendinden başka bir ilah olmayan Allah'a yemin ederim, evet!" dedi. Ubeyde Hz.Ali'ye üç sefer yemin verdi. O da ona üç sefer yemin etti." [Müslim, Zekat 156, (1066).][170]

?4814 ?2? ?????? ???? ?? ??????????? ???? ???? ?????? ??????????? ??? ????????:]???? ??????????????? ?????? ???????? ??? ?????? ???? ????

???????. ???????: ? ?????? ??? ?????. ?????? ???????: ???????? ????? ??????? ????? ???????[.»????????????« ??? ?????? ??? ????? ???? ??? ???? ????? ???????.?»???????????« ?? ???? ?? ??? ?? ???? ??? ???????: ?? ???? ????? ???????? ??? ?? ??????? ??? ????? ?????? ?? ??? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ??????? ??????? .
???: ????? »????????? ???? ????????« ?? ?????? ?? ???? ?“??? ??????? ????? ???????? ????.?»???????? ???? ?????????« ?? ????? ??????.?»?Œ??« ????? ???? ????? ???.?»??????? ??????????« ?? ???? ??? ??????? ?? ??????.?»???????????? ??????????« ??????? ???.?»?????????« ?????? .

2. (4814)- Müslim, (bu hadisi) Abdullah İbnu Rafi'den de aynı şekilde tahriç etmiştir. O rivayetin baş kısmında şu ziyade var: "Haruriyye, Ali İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'e karşı huruc ettikleri zaman: "Hüküm Allah'ındır" dediler. (Bu ibare Kur'an'dan bir iktibas olması hasebiyle) Hz. Ali de: "Kendisiyle batıl murad edilen hak bir söz" dedi." [Müslim, Zekat 157, (1066).][171]

AÇIKLAMA:

1- Haricîler, Cemel Vakası'yla başlayan iç karışıklıkların sonunda ortaya çıkan bir fitne grubunun adıdır. Bunlar Sıffîn Savaşı'ndan sonra, aradaki ihtilafın iki hakem tarafından Kur'an'a göre halledilmesi şeklinde bir karara varılınca, bu kararı beğenmeyerek hem Hz. Muaviye'ye hem de Hz. Ali'ye karşı gelmişlerdir. Fiilen halife Hz.Ali (radıyallahu anh) olması haysiyetiyle Hz. Ali onların üzerlerine gitmiş, itaate getirmek için onlarla savaşmıştır. Hz. Ali'ye karşı, siyasî bir eylem olarak ilk toplandıkları yerin adı Harura olduğu için bunlara Haruriye de denmiştir. Haricîler büyük günah işleyen kâfir olur diye ortaya attıkları bir prensiple hareket ettikleri için, zamanla kelamî bir mezhep mahiyetini de kazanmıştır.
Haricîler, bidayetten itibaren Muhakkime-i ûlâ, Ezârika, Necedat, Sufriyye, Acâride, İbâziye gibi değişik kollara ayrılmıştır. Zamanımıza kadar varlığını sürdüren kolu İbâziye'dir. Tunus'ta, Cezayir'de bunlara rastlanır. Zengibar'ın resmî mezhebinin İbâziye olduğu bilinmektedir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Nehrevan Savaşı'nı anlatmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanlarla savaşacak bir fitne grubunun evsafını beyan buyurmuş, Hz. Ali bu vasıfları Haricîlerde görmüştür. Resulullah'ın kendisine verdiği bilgilere dayanarak, bu zümre içerisinde Zü's-Südye isminde bir kimsenin bulunması gerekeceğinde ısrar eder. Gerçekten, ölüler arasında Hz. Ali'nin "peygamberin ihbarı"na dayanarak yaptığı tasvire uygun bir adam bulununca nebevî bir mucize daha ortaya çıkar. Hz. Ali (radıyallahu anh) bu mucize karşısında heyecanlanır ve tekbir getirir: "Allah doğru söyledi. Resulü doğru söyledi" demesi, Allah'ın bildirmesiyle konuşan Hz. Peygamber'in sözünün doğrulandığını, te'yid gördüğünü ifade buyurmasıdır. Şarihler, Ubeyde es-Selmânî'nin, bu hadisenin itibarını Resulullah'tan işittiğine dair Hz. Ali' ye üç kere yemin ettirmesini, bunu herkese duyurma maksadıyla yaptığını belirtirler.
3- Hz. Ali onların Lahükme illa lillah Kur'ânî cümlesini "Batıla alet edilen hak bir söz" olarak değerlendirir. Hatta Haricîler, aşırı dindarlıklarıyla da meşhurdurlar. Çok ibadetten alınları yara olan kimselerdir. Onun için hadiste "onların namazı yanında sizinki bir hiçtir..." cümlesine rastlanır. Ne var ki ne çok ibadet, ne Kur'an ve hadiste gelen ibarelerin slogan olarak kullanılması gidilen yolun meşruluğu için kafi değildir. Siyasi görüşü kendine muvafık olmayan, Müslümanları tekfir, halifeye isyan gibi davranışlar onları ve benzerlerini Resulullah'ın ifadesiyle "İnsan ve hayvanların en şeriri" olmaktan kurtaramıyor. Haricîlerin "Hüküm Allah'ındır" diye pek sık kullandıkları slogan, Kur'an'dan muktebestir. Birçok ayette bu mâna ifade edilmiştir (En'am 57, 62, Yusuf 40, 67, Kasas 70, 88, Gafir 42), Hz. Ali buna itiraz etmemiş, fakat söyleniş gayesinin batıl olduğunu belirtmiştir.
4- Bu hadis, mü'minler arasında cereyan edecek kıtallerin ahkâmını tesbitte esastır. Ulema bu ve diğer benzeri hadislerden sonra Sahabe'nin tatbik ettiği ahkâmdan hareketle şu esasları tespit etmiştir:
* İmama isyan edenler önce hakka çağrılır, tehdid edilir, saldırmadıkları müddetçe saldırılmaz.
* Saldırmaları halinde onlarla savaşılır.
* Yaralılarına dokunulmaz. Bozguna uğradıkları takdirde, destek görmeleri melhuz değilse takip edilmezler.
* Malları ganimet değildir yağma edilmezler.
* Tevbe edenlerin tevbesi kabul edilir.
* İsyan sebebiyle dinden çıkmış sayılmazlar. Ancak inkarları sebebiyle isyan etmişlerse o zaman mürted muamelesi yapılır.
* Onlardan esir alınanlara da, esir muamelesi yapılmaz; öldürülmezler.
* Devlete karşı isyan eden bağîlere ve Haricîlere karşı savaşmak caizdir, sevaptır, bu savaşta ölenler şehittir.
Fitnenin çeşitleri ve herbirine karşı uygulanacak ahkâm hakkında geniş bilgiyi daha önce kaydettik.[172]

?4815 ?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????: ???? ???????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????????? ‘?? ?????? ???? ?????????? ?????? ????? ???? ?????? ???????? ??? ???? ??????? ?????? ???????????? ?????? ??????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ?????????? ?????? ?? ????? ?????????? ????????? ?‘??????? ????????? ?‘?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????????? ????????? ? ????????? ?????????? ????????????? ?????????? ???? ??????? ????? ???????? ????????? ???? ???????????? ????????? ????????????? ????????????? ????? ?? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????? ?‘???????« ?? ???? ?? ?????? ??? ?????? ????.»????????? ?‘?????« ????? ????? ?? ????? ??????.»?‘???« ?????? .

3. (4815)- Süveyd İbnu Gafle (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ali (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben size Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' dan bir hadis söyleyince, Allah'a yemin olsun Aleyhisselâtu vesselâm'ın söylemediği bir şeyi söylemektense gökten atılmayı tercih ederim. Ancak benimle sizin aranızda cereyan eden şeyler hakkında konuşunca, bilesiniz harp hiledir. Zîra ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Ahirzamanda yaşça küçük, akılca kıt birtakım gençler çıkacak. Yaratılmışın en hayırlısının sözünü söylerler, Kur'ân'ı okurlar. İmanları gırtlaklarından öteye geçmez. Okun avı delip geçtiği gibi dinden çıkarlar. Onlara nerede rastlarsanız onları gebertin. Zîra, onları öldürene, kıyamet günü, Allah'ın vereceği ücret var." [Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 36, Menakıb 25, İstitâbe 6; Müslim, Zekât 154, (1066); Ebu Davud, Sünnet 31, (4767); Nesâî, Tahrîm 26, (7, 119).][173]

AÇIKLAMA:

1- Eslâf uleması, burada yaşça genç, akılca kıt gençlerle Haricîlerin kastedildiğini anlamışlardır. Nitekim, Teysîr'in bu hadisi, Haricîlerle ilgili fitne başlığı altında kaydettiğine göre, aynı anlayışı görmek mümkün. Ancak Resûlullah'ın hadisleri, aynen Kur'ân gibi her devre baktığı için, kıyamete kadar gelecek zaman içinde her devir insanı, kendi zamanına tatbik etme hakkına sahiptir. Nitekim, bizde Fitnenin Evsafı ile ilgili bahiste, günümüzün fitnelerinde gizli ve münafık güçlerin cahil gençlerimizi, İslâmî sloganlarla aldatıp istismar edeceklerine dikkat çekmiştik.
2- ??? ??? ?????? tabirinde bazı alimler "kalb mevcuttur, ??? ??? ?????? şeklinde olmalıdır" demiştir. "Yaratılmışın en hayırlısının sözü" demek olur. Bununla Kur'ân ve hadisin kastedildiği belirtilmiştir.
3- Kur'ân okumalarına rağmen imanlarının gırtlaklarından öteye geçmemesi Kur'ân'ı anlamadıklarına, ahkâmını hayatlarında tatbik etmediklerine, halkı aldatmak için, slogan olarak onları zikrettiklerine delalet eder. Bunlar, bir avı delip, ondan hiçbir bulaşık almadan öbür tarafa geçen ok gibi, İslâm'dan hiçbir pay kapmamış olarak dinden çıkarlar. İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de bu insanların dine giriş ve çıkışlarını "ok"un bir ava giriş çıkışına benzetmesini, oka avdan hiçbir şeyin takılmaması sebebine bağlar.
4- Hadisin Ebu Dâvud'daki bir veçhinde "Onlar Müslümanları (büyük günah işleyince kâfir olurlar diyerek) öldürürler. Fakat put ehlini bırakırlar. Eğer ben onlara yetişecek olsam, vallahi Ad kavminin ölümleriyle öldürürüm" buyurulmuştur. Ad kavminin ölümü tabiriyle, "Köklerinin kesilmesi"nin kastedildiği belirtilmiştir. Çünkü o kavim helak olmuş, arkası kesilmiştir.
Eski âlimler bu hadisi Haricîlere tatbik edip büyük günah işleyenleri kâfir addederek diye kayıtlamıştır. Ancak günümüzde benzeri davranışlara düşen kitlelerin davranışlarını aynı tabirlerle kayıtlamak gerekmez. Üstelik İslam âlemi şimdilerde ne kadar geniş. Müslümanlara musallat olacak bu heriflerin ileri sürecekleri bahaneler her köşede bir başka şey olabilir. Ama onların sonunu da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haber vermektedir: "Âd kavminin ölümüyle ölmek." "Âd kavmi öldürülmedi, (atom bombasından hasıl olan fırtınayı hatırlatan) bir rüzgâr ile toptan helak edildi" der, şârihimiz... [174]

?4816 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??:]????? ??????? ?????? # ????????? ?? ???????? ???????? ??????????: ?????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ????????? ? ????????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ????????? ???? ???????????. ????? ? ?????????? ????? ????????? ???? ???????. ???? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????????

????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?? ??????. ???? ??????????? ????? ????? ???????? ????????. ???????: ??? ??????? ?????? #! ??? ?????????? ?????: ????????????[. ????? ??? ????? ???????? ?? ??? ???? ???? .

4. (4816)- Ebu Said ve Enes radıyallahu anhümâ anlatıyorlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimde ihtilâf ve ayrılıklar meydana gelecek. (Onlardan) bir grup lafıyla güzel, ameliyle kötü olacak. Bunlar Kur'ân'ı okuyacaklar, ancak köprücük kemiklerinden aşağı geçmeyecek. Bunlar, dinden tıpkı okun avı delip geçmesi gibi çıkarlar. Onlar, ok, kirişine dönmedikçe bir daha dine geri gelmezler. Bunlar mahlukatın en şeriridir. Onları öldürene ve onlar tarafından öldürülene ne mutlu! Onlar insanları Kitabullah'a çağırırlar, fakat Kitap'tan zerre kadar nasipleri yoktur."
Yanında bulunan Ashab:
"Ey Allah'ın Resûlü onların alâmeti nedir?" diye sordular da:
"Tıraş olmak!" buyurdular." [Ebu Dâvud, Sünnet 31, (4765).]
Benzer bir rivayeti Ebu Saîdi'l-Hudrî'den Sahiheyn kaydetmiştir. [Buhâri, Fezailu'l-Kur'ân 36, Menâkıb 25, Edep 95, İstitabe 6, 7; Müslim, Zekât 143-148, (1064); Muvatta, Kur'ân10, (1, 204, 205); Nesâî, Zekât 79, (5, 87). Tahrîm 26, (7, 119).][175]

?4817 ?5? ??? ?????? ?? ???? ???:]????????? ??????????? ?????????????. ????? ????????????? ?????????????[.»???????? ?????????« ???? ???? ????? ?? ?????.

5. (4817)- Hz. Enes'ten gelen bir rivayette (Resûlullah şöyle) buyurmuştur: "Onların alâmeti tıraş ve saçın yolunmasıdır. Onları gördüğünüz zaman öldürün."[176]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadiste geçen dalalet fırkasıyla ilgili mütemmim bilgi sunmaktadır. Dinden çıkan bu yaşça genç, aklı kıt, lafı güzel, ameli kötü gürûhun bir daha kazanılamayacağı ifade edilmektedir. Onların geri gelmesi, okun kirişine geri gelmesine bağlanmıştır. Yani olması muhal olan şeye dilimizde böylesi makamda "balık kavağa çıkınca" deyimini kullanırız. Maksad muhal olan şeyi ifade etmektir. Keza bunların okuduğu Kur'ân'dan zerre miktar bir tesir, bir iz kalmayacağı, kalplerine hiçbir şey inmeyeceği hakikatı da, okuduklarının köprücük kemiklerinden aşağı gitmeyeceği tabiriyle ifade edilmiştir. Başka rivayetlerde köprücük kemiği yerine boğaz, hançere, gırtlak gibi başka tabirler kullanılmıştır. Şarihlerimiz bu tabiri "Kıraatleri Allah'a yükselmez. Allah kabul buyurmaz" şeklinde de anlamıştır.
2- Hadis, böylesi insanlarla cihad gereğine dikkat çekmektedir. Çünkü, dinî sloganlarla, Kur'ân tilavetiyle meydana çıktıkları için mü' minler arasında tereddüt çıkabilecektir. Aleyhissalâtu vesselâm bu tereddütü yenmek ve izale etmek maksadıyla onları öldüren gazi, onlar tarafından öldürülen şehit olur mânasında olmak üzere "Onları öldürene ve onlar tarafından öldürülene ne mutlu!" buyurmuştur.
3- Onların alâmeti başı tıraş etmek olarak belirtilmiştir. Nevevî der ki: "Alimlerden bazıları bu hadisten hareketle başı tıraş etmenin mekruh olduğuna hükmettiler. Ancak, hadiste buna delalet yoktur, tıraş onların alâmetidir. Alâmet, bazan da mübah olur. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm: "Onların alâmeti bir pazusu kadın memesi gibi olan siyah bir adamdır" buyurmuştur. Malum olduğu üzere, bu haram değildir. Ayrıca Ebu Dâvud'un Sünen'inde Buhârî ve Müslim'in şartına uygun sahih bir rivayette "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) başının birkısmı tıraş edilmiş bir çocuk görmüştü: "Ya tamamını tıraş edin ya tamamını kesmeyin" buyurdu" denmiştir. Bu rivayet başın tıraş edilmesinin mübahlığı hususunda sarihtir, te'vile ihtimali yoktur. Ulemâ der ki: "Her durumda başın tıraş edilmesi caizdir. Kişiye yağlanması ve bakımı meşakkat getirecekse tıraş etmesi müstehab olur. Eğer meşakkat getirmiyorsa kesilmesi müstehab olur."
İkinci hadiste, tıraş olarak tercüme ettiğimiz tahlik kelimesini te'kîden tesbîd, (bazı nüshalarda tesmîd şeklindedir) kelimesi gelmiştir. Lügatte aynen deriden saçın tıraş edilmesi mânasına gelirse de Ebu Dâvud, saçın kökten yolunması diye açıklar.[177]

?4818 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ??????? ?????? # ??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? ?????? # ???????? ??????? ????????? ????????. ???????: ??? ?????????? ??????? ??????: ???????? ?????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??? ???? ???????. ??????? ??????: ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????????. ??????? #: ??????? ?????? ??? ?????????? ???????? ???? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ??????????? ?????????? ????????? ? ????????? ????????????? ??????????? ???? ???????? ????? ??????? ????????? ???? ????????????[. ????? ???????? ?????? ????? .

6. (4818)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Huneyn dönüşünde bir adam yanına geldi. Bu sırada Hz. Bilâl'in eteğinde gümüş (para) vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bundan avuç avuç alıp insanlara dağıtıyordu. Gelen adam:
"Ey Muhammed! Adil ol!" dedi. Aleyhissalâtu vesselam (öfkeli olarak):
"Yazık sana! Ben de adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer adil olmazsam zarara ve hüsrana düşerim!" buyurdular. Hz. Ömer atılıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bana müsaade buyurun şu münafığın kellesini uçurayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Halkın "Muhammed arkadaşlarını öldürüyor" diye dedikodu yapmasından Allah'a sığınırım. Bu ve arkadaşları Kur'ân okurlar (ama okudukları) hançerelerinden aşağı geçmez. Dinden, okun avı delip geçtiği gibi çıkıp giderler!" buyurdular." [Buhârî, Humus 16; Müslim, Zekât 142, (1063). Metin Müslim'inkidir.][178]

AÇIKLAMA:

1- Hadis birçok vecihten rivayet edilmiştir. Müslim'in Zekât bölümündeki 140-160 arasındaki hadisler bu vak'a ile alakalı. Bazı rivayetlerdeki ziyadelerden anlaşıldığına göre, hâdise, Huneyn Savaşı'ndan elde edilen ganimetin Ci'râne'de dağıtımı sırasında cereyan etmiştir ve bu itirazcının adı Zülhüveysıra'dır. Bir rivayette adam tasvir de edilir: "Gür sakallı, elmacıkları çıkık, gözleri çukur, alnı yüksek, başı traşlı." Bir rivayete göre, "Sağında ve solunda olanlara verdi. (Henüz) arkadakilere vermemişti. Arkadakilerden bir adam kalkarak: "Ey Muhammed, taksimde adil olmadın" der. Resulullah bu söze çok öfkelenir. Ancak: "Vallahi, benden sonra, benden daha adil olacak birini bulamazsınız" demekle yetinir. Sonra şu açıklamayı yapar: "Ahirzamanda bir kavim çıkacak. Sanki bu, onlardan biridir. Onlar, Kur'an okurlar fakat okudukları köprücük kemiklerini geçmez. İslam'dan okun avdan geçtiği gibi geçip giderler. Alametleri tıraştır. Bunların arkası kesilmez; sonuncuları Mesih Deccal'le birlikte çıkar. Onlara rastladığınız zaman bilin ki, onlar halkın ve hayvanların en şerirleridir."
2- Havazinliler, askerlerinin daha fedakârane savaşmaları düşüncesiyle mallarını ve hatta çocuk ve kadınlarını da cephe gerisine getirdiklerinden savaşta mağlup olunca Müslümanlara çok miktarda ganimet intikal etmişti; 6.000 kadın ve çocuk, 4.000 okiyye gümüş, 24.000 deve, 40.000'den fazla koyun. Vâkidî, o gün her bir gaziye dört deve ile kırk koyun ganimet isabet ettiğini belirtir. Ayrıca müellefe-i kulub denen kalpleri kazanılacak, şair, hatip, kabile reisi gibi nüfuzlu kimselere, durumuna göre 50'şer, 100'er deve verilmiştir.
3- Bazı rivayetlerde, Resulullah'tan bu adamı öldürme müsaadesi isteyen Halid İbnu Velid'dir. Dahası, hâdisenin Ci'rane'de değil Medine'de cereyan ettiğini ifade eden rivayet de var. İbnu Hacer el-Askalânî, bu rivayetlerin arasında zıtlık olmadığını, hâdisenin birkaç sefer cereyan etmiş olabileceğini söyleyerek zahirî zıtlığı te'lif eder.
4- Bu hadisler, Haricîlerle ilgili olması haysiyetiyle, bunların şerhi zımnında, Haricîlerin tekfir edilip edilmeyeceği hususuna da yer verilir. Hemen belirtelim ki, onların tekfiri hususunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiîlerden cumhur-u ulemâya göre Haricîler tekfir edilemez. Bakillânî, onların sarih küfre düşmediğine, fakat küfre müeddi olan söz söylediklerine dikkat çekmiş ise de bu, tam bir tekfir sayılmamıştır. Kadı İyaz, "tekfir hususunda, ulemanın, muteber tek delili olduğunu, bunun da, onların kendi dışındaki Müslümanları tekfir etmeleri bulunduğunu, zîra bir hadiste mü'mini tekfir eden kimsenin sözünün havada kalmayıp, haksız yere tekfirde bulunan kimseye geri döneceğini bildirdiğini" söyler. Aslında bu hüküm, diğer firâk-ı dâlle için de geçerlidir.
Ehl-i Sünnet uleması, tekfir hâdisesi, dinde çok nazik bir bahis olması sebebiyle, tekfir etme hususunda fazlaca dikkatli ve ihtiyatlı davranmışlardır. Dolayısıyla onların kestiklerinin yeneceğine, kadınlarıyla evlenilebileceğine, cenazelerine iştirak edileceğine, şehadetlerinin makbul olacağına hükmetmişler ve bu hususta icma etmişlerdir. Hz. Ali'ye : "Onlar kâfir midirler?" diye sorulmuş: "Küfürden kaçtılar!" demiştir.
"Münafik mıdırlar?" denilmiş, "Münafiklar Allah'ı pek az zikrederler. Halbuki onlar akşam sabah zikrediyorlar!" demiştir. "Onlar kimdir?" denilmiş, "Fitneye maruz kalıp, bu yüzden hakka karşı körleşen, sağırlaşan kimselerdir!" demiştir.[179]

*** HAKEMEYN HÂDİSESİ VE YEZİD İBNU MUAVİYE'YE BİAT VAKASI**

?4819 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????: ???? ????? ???? ???????? ??? ????????? ?????? ???????? ??? ???? ?'???? ??????. ?????????: ???????? ???????? ?????? ?????????????? ??????? ??? ??????? ?? ???????????

???????? ????????? ?????? ???????? ????? ??????. ???????? ????????? ???????? ?????? ??????????? ???????: ???? ????? ??????? ??? ??????????
?? ???? ?‘???? ??????????? ????? ????????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????. ????? ??????? ???? ??????????: ????????
????????????????? ?????? ?????????? ??????: ????? ???????? ??? ?????? ?????? ????? ?‘???? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ?“??????
????????? ??? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????
?? ??????????. ??????: ???????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4819)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ)'nın yanına girdim ve:
"(Ali ile Muaviye (radıyallahu anhümâ)'nin Sıffîn'deki hâdiseleri sebebiyle) halka gelenleri görüyorsun. (Şimdi Harameyn ve başka yerde hayatta kalan sahabeleri toplayıp fikirlerini almak istiyorlar.) Bu hilafet ve emîrlik meselesinde bana hiçbir hak tanımadılar (bu sebeple gitmek istemiyorum, ne dersin?)" dedim.
"Katıl. Çünkü onlar seni bekliyorlar. Onlardan geri durmanı, onların bir muhalefet saymalarından korkarım!" dedi ve Abdullah, oraya gidinceye kadar Hafsa onu bırakmadı. (Hakemlerin hüküm vermesinden sonra) Hz. Muaviye bir hutbe irad etti ve (Abdullah'la babası Ömer'i kastederek) dedi ki:
"Kim bu hilafet meselesi hakkında bizimle konuşmak isterse kendini bize göstersin (meydana çıksın). Şurası muhakkak ki biz, halifeliğe ondan da babasından da ehakkız."
Habib İbnu Mesleme der ki: "Abdullah'a: "Ona cevap vermedin mi?" dedim. Abdullah cevaben:
"Bu işe senden daha ehak olan, İslam adına sana ve babana karşı (Uhud'da, Hendek'te) mücadele vermiş olan Ali (radıyallahu anh)'dir!" demek istedim. Fakat, herkesin arasına tefrika sokup, kan akıtacak ve istemediğim bir mânaya çekilecek bir kelime sarfetmekten korktum. Allah'ın (sabredene) cennette hazırladığı mükafaatları da hatırlayarak (Muaviye'ye) karşılık vermedim" demiştir. Habib İbnu Mesleme: "Bu tavrı takdir ederek: "Sen bir fitneden (inayet-i İlahî ile) korunmuş ve (ciddî) bir felaketten muhafaza edilmişsin!" dedim" der. [Buharî, Megazî, 29.][180]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'den alarak koyduğumuz parantez arası açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Hz. Abdullah İbnu Ömer, Sıffîn Savaşı'nda, ihtilafın çözümü Hakemeyn'e yani biri Hz. Ali, diğeri de Hz. Muaviye (radıyallahu anhümâ) tarafından seçilecek iki hakemin tesbit edeceği ortak görüşe havale edildikten sonra, hayatta kalan sahabelerin fikirlerini almak üzere yapılan bir davete icabet edip-etmeme hususunda Resulullah'ın zevcelerinden ve aynı zamanda kızkardeşi bulunan Hafsa ile istişare etmiştir. Kendisi kırgın bir hava taşımakta, bu sebeple de davete icabet etmemek istemektedir. Ancak Hz. Hafsa, katılmasını tavsiye etmektedir.
Abdullah katılır. Hz. Muâviye'nin kulağına Abdullah'tan bir şeyler ulaşmış olmalı ki, ilk hutbesinde ta'rizkâr ve hatta tehditkar bir üslupla Hz. Abdullah'a laf atar. Abdullah, Hz. Ali lehine konuşup, bidayetten beri İslam için çalıştığını, Hz. Muâviye ve babası Ebu Süfyan'a karşı Uhud'da, Hendek'te İslam'ı korumak için savaş verdiğini, bu sebeplerle onun hilafete kendisinden ehak olduğunu söylemeyi düşünür. Fakat, fitne çıkmasın diye sükut eder. Said İbnu Mansur'un kaydettiği munkatı bir rivayette Hz. Abdullah, Muâviye'ye şöyle söylemek istemiştir: "Hilafete, İslam adına sana ve babana karşı savaşmış olanlar ehaktır." Ancak kan dökülmesi ve sözünün yanlış anlaşılması korkusuyla susmayı tercih eder, (radıyallahu anh).
2- Hadiste, Hz. Abdullah'a bu davranışı sebebiyle takdirlerini ifade eden Habib İbnu Mesleme, küçük sahabelerdendir. Şam'a yerleşmiştir. Babasının Resulullah'la sohbeti mevcuttur. Aslında Hz. Muaviye taraftarlarındandır. Muaviye (radıyallahu anh) onu, kuşatma altındaki Hz. Osman'a yardım etmesi için bir askerî birliğin başında Şam'dan Medine'ye göndermiş, ancak o gelmeden Hz. Osman şehid edilmiş olduğu için geriye, Hz. Muâviye'nin yanına dönmüştür. Şam'da Hz. Muâviye ile beraberdir. Hz. Muâviye onu Rumlara karşı yapılan gazvelerin başına komutan tayin etmiştir. Sıkça Rumlarla karşılaştığı için Habibu'r-Rum lakabıyla şöhret bulmuştur. Hz. Muâviye'nin hilafeti sırasında vefat etmiştir.
Habib İbnu Mesleme'nin Hz. Abdullah'a "Allah seni fitne ve felaketten himaye etmiş" sözü, o sırada Hz. Muâviye aleyhine sarfedeceği bir sözün mutlaka bir kavgaya sebep olacağını ifade eder. Çünkü hâdiselerin içinde, hatta yetkili bir şahsiyettir, havayı gayet iyi bilmektedir.
3- İbnu Hacer'in açıkladığına göre, Hz. Muâviye, hilafet meselesinde şu görüşte idi: "Kuvvet, re'y ve marifette üstün olanın, İslam'da öncelik, diyanet ve ibadet yönleriyle üstün olana takdim edilmesi gerekir." İşte bu görüş gereğince kendisinin hilafete ehak olduğunu ileri sürmüştür. İbnu Ömer ise aksi görüşte idi ve fitne korkusu olmadıkça mefdula biat edilmeyeceği kanaatini taşıyordu. İşte bu sebeple sonradan Hz. Muâviye'ye ve daha sonra da oğlu Yezid'e biat etti, çocuklarına da biatlarını bozmayı yasakladı. Aynı düşünce ile, Yezid'den sonra da Abdülmelik İbnu Mervan'a biat etmiştir.[181]

?4820 ?2? ??? ????? ??????????? ?????:]?????? ???????? ??????????? ?‘???? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ????
???????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????????????? ??????? ???
??????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ???????[. ????? ??????? .
???? ?? » ??????? ???« ?? ??? ?? ? ??? ????? ??????? ???? ?? ??? ?? ????? ?? ??????? ????? .

2. (4820)- İbnu'l-Müseyyeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "İlk fitne yani Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehid edilmesi vukua geldiği zaman Ashab-ı Bedr'den kimseyi hayatta bırakmadı. Sonra ikinci fitne yani Harra hâdisesi vukua geldi. Bu da Hudeybiye ashabından kimseyi hayatta bırakmadı. Sonra üçüncüsü vukua geldi. O da insanlar arasında akıl ve kuvvet (sahabe) barakmadı." [Buhârî, Megazî 11.][182]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste üç fitneye temas edilmektedir. Bunlardan ilki Hz. Osman'ın şehid edilmesi hâdisesidir. Bu vak'a hicrî 35 senesinde vukua gelmiştir.
İkinci fitne Harre vakasıdır. Bu vaka Hicri 63 yılında vukua gelmiştir.
Üçüncü fitnenin hangi hâdise olduğu tasrih edilmemektedir. Kastalânî Irak'ta vukua gelen Ezârika fitnesi, Haccac tarafından İbnu Zübeyr (radıyallahu anh)'in şehid edilmesi ve Kâbe'nin yıkılmasıyla sonuçlanan hicri 74 yılındaki fitne; Mervan İbnu Muhammed'in hilafeti sırasında 130 yılında Medine'de cereyan eden Ebu Hamza el-Haricî fitnesinin kastedilmiş olabileceğinin ileri sürüldüğünü kaydeder.
İbnu Hacer, üçüncü fitnenin Ezârika fitnesi olduğunu söyleyen Davudî'ye itiraz eder ve katılmayış sebebini iki sebebe bağlar:
1) Hadisin ravisi Yahya İbnu Said burada Medine'de vukua gelen fitneleri kastedmiştir, diğerlerini değil.
2) Ezârika fitnesi ise Yezid İbnu Muâviye'nin vefatını müteakip vukua gelmiş; yirmi seneden fazla devam etmiştir.[183]
İbnu Hacer üçüncü fitnenin hangisi olduğunu belirleme maksadıyla İmam Malik'in Yahya İbnu Said'den kaydettiği şu açıklamaya yer verir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidinde iki gün namaz terkedilmiştir:
1) Hz. Osman'ın şehid edildiği gün,
2) Harra günü."
İmam Malik: "Üçüncüyü unuttum" demiştir. İbnu Hacer devam eder: "İbnu Abdü'l-Hakim: "Haricî Ebu Hamza'nın huruc ettiği gündür" der. Bu ise Mervan İbnu Muhammed İbnu Mervan İbni'l-Hakem'in hilafeti zamanında 130 yılında cereyan etmiştir. Bu hâdise Yahya İbnu Said'in vefatından bir müddet önce vukua gelmiştir. Ben, Dârakutni'nin Garaibu Malik nam eserinde, kendisine Yahya İbnu Said'den sahih bir senetle ulaşan buna benzer bir rivayete rastladım. Sonunda şöyle diyordu: "Üçüncüsü vaki olursa insanlarda akıl ve güç bırakmaz." İbnu Ebî Hayseme'nin tahricinde "Şayet üçüncü vaki olsaydı" şeklinde gelmiştir. Bu ifade, sadedinde olduğumuz hadiste üçüncü fitne hakkındaki cezme muhaliftir (yani hâdisenin henüz vukua gelmediğini beyandır). Aralarını bulmak ve te'lif etmek mümkündür. Şöyle ki: "Yahya İbnu Said bu sonuncu ifadeyi önce söylemiştir, sonra da mezkur üçüncü fitne, o daha sağ iken vaki olmuştur. Hâdiseden sonra Yahya İbnu Said, Leys İbnu Sa'd'ın kendisinden naklettiği ifadeyi söylemiştir."
2- Hadiste geçen Tabah kelimesi kuvvet, akıl, hayır gibi mânalara gelir. İbnu'l-Esir, Camiu'l-Usul'de bundan maksadın Sahabe olduğunu belirtir. Rivayetten, mezkur üç fitneden birincide Bedir Ashabı, ikincide Hudeybiye Ashabı, üçüncü de Ashabın geri kalanı öldürülecek gibi bir mâna anlaşılmaktadır. Fakat mâna öyle değil. O sıralarda onların kalmamış olacağı ifade edilmiştir. Yani, "Bedir Ashabı'nın tükenme sıralarında Hz. Osman katledildi, birinci fitne husule geldi; Hudeybiye Ashabı'nın tükenmesi zamanında Harra hadisesi vukua geldi, Ashab'ın tükendiği sıralarda da üçüncü fitne vukua geldi" denmektedir.
3- Burada bir noktaya dikkat çekmek isteriz: Sadedinde olduğumuz rivayet Said İbnu'l-Müseyyeb'ten bir nakil gözükmektedir. Yapılan açıklamalara göre bu eser Yahya İbnu Said'e aittir. Nitekim Said İbnu'l-Müseyyeb hicrî 94 yılında vefat etmiştir. Halbuki üçüncü fitne olarak yorumu yapılan hâdise hicrî 130 yılında cereyan etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, hadisin baş kısmı Said İbnu'l-Müseyyeb'e aittir. Ravi Yahya İbnu Said, Said İbnu'l-Müseyyeb'in sözlerini naklettikten sonra kendisi şu ilavede bulunmuştur: "...Sonra üçüncü bir fitne daha vukua geldi, o da insanlarda akıl ve kuvvet bırakmadı." Ne var ki bu derc'e raviler dikkat çekmemişlerdir. Yahut bu söz, Buharî, rivayetinin zahirine göre müdrec değildir. Gerçekten Said İbnu'l-Müseyyeb'e aittir. Bu durumda üçüncü fitne hususunda yapılan ve İbnu Hacer tarafından da benimsenmiş olan yorum yanlıştır. Üçüncü fitneyi Said İbnu'l-Müseyyeb'in ölümünden önce cereyan eden bir fitne ile izah etmek gerekecek ki bu da Davudî'nin yaptığı izahtır: Ezarika fitnesi. [184]

*** HAKEMEYN HÂDİSESİ VE HARİÎİLER**

Bu iki hadise birbirine bağlı olduğu için ikisini birlikte kısaca Suyutî'nin anlatımından kaydedeceğiz: "Hz. Ali'ye Osman'ın şehit edilmesinin ertesi günü, Medine'de bulunan sahabeler (radıyallahu anhüm) biat ettiler. Aşere-i Mübeşşere'den Talha ve Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in istemeyerek biat ettikleri söylenmiştir. Bu sebeple o ikisi Mekke'de bulunan Hz. Aişe'nin yanına giderler. Üçü beraber, Hz. Osman'ın kanını talep etmek üzere Basra'ya giderler. Haber Hz. Ali'ye ulaşınca o da Irak'a hareket eder. Basra'da Talha, Zübeyr ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm) ve beraberindekiler ile karşılaşırlar. Cemel Vakası vukua gelir. Hicrî 36 yılında cereyan eden bu hâdisede Talha ve Zübeyr'in de aralarında yer aldığı 13.000 kişi hayatını kaybeder. Bunlardan 2.000 kadarı Hz. Ali saflarından, geri kalan da Hz. Aişe saflarındandır.
Hz. Ali, 15 gün kadar Basra'da kaldıktan sonra Kûfe'ye geçer. Bu esnada Şam'dan da Hz. Muaviye, beraberindekilerle birlikte Hz. Ali'nin üzerine yürür. Sıffîn'de karşılaşırlar. Tarih hicrî 37 Safer ayı. Aralarında başlayan savaş birkaç gün neticesiz devam eder. Şamlılar Mushafları kaldırarak onun hakemliğine başvurmayı teklif ederler. Bunun, Amr İbnu'l-As tarafından teklif edilen bir harp hilesi olduğu söylenmiştir. Hz. Ali'nin askerleri Kur'an'a karşı savaşmak istemezler. Sulh talep ederler. İki hakem tayin edilir. Daha önce belirttiğimiz üzere, Hz. Ali, Ebu Musa el-Eş'arî'yi, Hz. Muaviye de Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhüm ecmain)'ı hakem tayin eder.
Aralarında yazılı bir vesika tanzim ederek yılbaşına Ezruh'ta bir araya gelip ümmetin meselesini halletme hususunda görüş birliğine varırlar.
Herkes dağılır. Hz. Muaviye Şam'a, Hz. Ali de Kûfe'ye dönerler. Bu sırada Hz. Ali'nin saflarından, Haricîler denecek olan bir zümre ayrılır. Bunlar hakem hâdisesine karşı çıkarlar. "Hüküm Allah'a aittir" derler. Harura'yı kendilerine karargâh yaparlar. Hz. Ali bunlara İbnu Abbas'ı nasihatçi olarak gönderir. Onlarla bazı münakaşalar yapar, açıklamalarda bulunur. Bir kısmı nasihat dinler; gidilen yolun yanlış, şeriate aykırı olduğunu kabul edip rücu eder. Bir kısmı da batılda ısrar eder. Bu ısrarcılar Nehravan'a giderler, orada başkaldırırlar. Hz. Ali oraya gidip, onlarla savaşır ve -önceki rivayette (4813. hadis) açıklandığı üzere- Zü's-Südye başta olmak üzere pek çokları öldürülürler; yıl hicrî 38.
Aynı senenin Şa'ban ayında Ezruh'ta hakemlerin hükmünü dinlemek üzere toplanırlar. Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, İbnu Ömer ve diğer pekçok sahabe -4819 numaralı hadiste de açıklandığı üzere- oraya gelirler.
Amr İbnu'l-As, kurnazlık yaparak ilk önce Ebu Musa el-Eş'arî'yi konuşturur. Aralarındaki antlaşma gereği o, Hz. Ali'yi azleder. Arkadan Amr konuşur, hilafette Hz. Muâviye'yi sabit tutar ve ona biat eder.
Halk bu kargaşa ile ayrılır. Hz. Ali askerlerinin ihtilafına muhatap olur.
İşte bu kargaşa sırasında Haricîlerden üç kişi, ortaya atılıp: Abdurrahman İbnu Mülcem el-Murâdî, Bürek İbnu Abdillah et-Temîmi ve Amr İbnu Bekr et-Temîmi. Bunlar Mekke'de biraraya gelip, Hz. Ali, Hz. Muâviye ve Hz. Amr İbnu'l-Âs radıyallahu anhüm'ü öldürmek ve ümmeti bunların fitnesinden huzura kavuşturmak hususunda antlaşma yaparlar.
İbnu Mülcem: "Ben Ali'yi halledeyim" der. el-Bürek: "Ben Muâviye'yi halledeyim" der. Amr İbnu Bekr de: ÔBen de Amr İbnu'l-Âs'ı halledeyim" der.
Ehl-i Sünnet ulemâsı hürmet ve sevgi ile mükellef olduğumuz Ashab-ı Kiram hazeratının aralarında cereyan eden elim vukuatı naklederken, hürmet ve muhabbeti zedeleyerek teferruata inmekten içtinab etmişler kısaca hülasa etmişlerdir."
Bu bahsin sonunda Ashab arasında cereyan eden hâdiselerin mahiyeti hakkında Bediüzzaman'ın bir yorumunu kaydedeceğiz.[185]

*** İBNU'Z-ZÜBEYR DEVRİ**

?4821 ?1? ?? ??? ???????? ?????:]??????? ???????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????. ??????: ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ???? ???? ?????? ??? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ‘?????? ????? ???????? ‘?????? ??????. ???????? ??????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????????. ???????? ??????? ????????? ???? ??????? ????????? ?? ??????? ??????????. ????? ??????? ??? ??????? ????????
?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??? ????????? ??????? ???????? ????????? ??????????? ??? ‘????????? ??????? ???? ????????? ????????. ?????? ????????: ??????? ? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ????????? ??????: ??????? ????????????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????????? ????? ?????? ????????? ??????: ?????? ????????? ???????? ????????? ??????? ???????: ????????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???????? ????????. ????????? ?????? ???????: ?? ????? ????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????????????. ????? ????????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? # ????????? ???? ???? ??????????? ??????? ?Œ???? ????????? ????????? ??????? ? ??????????? ??????. ???? ???? ??????? ?????? # ????????? ???? ?? ??????? ????????? ????????. ????? ??????????? ????? ??????????? ??????? ????????? ??? ???????? ??? ???????. ????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ????.???? ???? ?? ?????? ???:]???????? ???????? ‘????????? ?????????????[.?»????? ????????« ???????.?»??????????« ???????? ???? ?‘????.?»????????????????« ?????? ????? ?? ?????? ??? ???? ????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ?????. ???? ?? ????? ??? ??? ????? ‘? ??? ?????? ???? ???? ?? ???? ???? ??????.?»????????« ?????? .

1. (4821)- Ebu Nevfel anlatıyor: "Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'i (Mekke'deki) Akabetü'l-Medine (denilen yerde) (asılmış) gördüm. Kureyş ve diğer halk onun yanına gelmeye başlamıştı. Derken Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) de geldi. Yanında durdu. "es-Selâmu aleyke ey Ebu Hubeyb!" dedi ve bu selamı üç kere tekrar etti. Sonra sözlerine devamla [üç kere de] "Vallahi seni bu işten men etmiştim (ama beni dinlemedim)" deyip şunları söyledi: "Vallahi, benim bildiğime göre sen, çok oruç tutan, çok namaz kılan, yakınlara çokca yardımcı olan bir kimseydin. Vallahi, en kötüsü sen olan bir ümmet mutlaka en hayırlı bir ümmettir!"
Haccâc'a, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in İbnu'z-Zübeyr karşısındaki tavrı ve söylediği bu sözleri ulaştı. Derhal adam göndererek İbnu'z-Zübeyr'in cesedini asılı olduğu kütükten indirtip, Yahudilerin kabirlerine attırdı. Sonra annesi Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhâ)'i de bir adam gönderip çağırttı. Fakat kadıncağız gitmekten imtina etti. Haccâc ikinci bir elçi daha gönderdi ve: "Ya bana kendi rızanla gelirsin ya da, sana saç örgülerinden sürüyerek getirecek birisini gönderirim!" dedi. Esmâ yine imtina edip:
"Sen, örgülerimden tutup beni sürükleyecek birini gönderinceye kadar vallahi gelmeyeceğim!" dedi. Haccâc:
"Bana ayakkabılarımı gösterin!" dedi. Papuçlarını alıp, çalımla koşup Esmâ'nın yanına girdi.
"Allah düşmanına ne yaptığımı gördün mü?" dedi.
"Ona dünyasını berbat ettiğini, onun da senin ahiretini berbat ettiğini gördüm. Bana ulaştığına göre ona: "Ey iki kuşaklının oğlu" demişsin. Vallahi iki kuşaklı benim. Onlardan biriyle ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve Ebu Bekr'in (hicret sırasındaki) yiyeceklerini bağladım. Diğeri de, kadının belinden ayırmadığı kuşağıdır. Şunu ilave edeyim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sakif'te bir yalancı, bir de zalim var!" demişti. Yalancıyı gördük. Zalime gelince; bunun da ancak sen olacağını zannediyorum!" dedi. Haccâc, hiç cevap vermeden yanından ayrıldı." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 229, (2545).]
Rezîn şu ilavede bulundu: "Haccâc (bilahare) demiş ki: "Ben Esmâ' nın yanına onu üzmek için girmiştim, ama o beni üzdü."[186]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce (4454-4455) açıkladığımız üzere Hz. Abdullah İbnu'z-Zübeyr, Hz. Muâviye radıyallahu anh'ın vefatından sonra oğlu Yezîd'e biat etmeyip Mekke'de halifeliğini ilan etmiş idi. Sadedinde olduğumuz hadis, Haccâc'la yaptığı savaşta, şehid düşen Abdullah'ın cesedine yapılan bed muameleyi aksettirmektedir. Haccâc, hakaret maksadıyla Akabatu'l-Medine denen mahallede[187] bir ağaca tepesi aşağı astırıp teşhîr etmiştir. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) cesedi hürmetle karşılayıp selam vermiştir. O sırada sarfettiği sözlerden, İbnu Ömer'in, Abdullah İbnu Zübeyr'e halife olma hususunda arzu izhar edip Emevîlerle nizaya girmemesini tavsiye etmiş olduğunu anlamaktayız. Ama İbnu'z-Zübeyr, onu dinlememiş, sonu elemle biten bir kararda ısrar etmiştir.
2- Abdullah İbnu Ömer'in, İbnu Zübeyr hakkında ifade ettiği savvam, kavvam övgüsünü anlamamıza Taberânî'nin bir rivayeti yardımcı olur: "İbnu'z-Zübeyr bütün sene oruç tutar, bazan hiç iftar etmeden birkaç gün üst üste oruç tutardı. Geceleri de namazla ihya eder, çoğu kere vitir namazında Kur'ân'ı hatmederdi. Haccâc, bütün bu haline rağmen onu, "ümmetin en kötüsü" diyerek asmıştır. Abdullah İbnu Ömer'in: "Vallahi en kötüsü sen olan bir ümmet en hayırlı ümmettir" sözü, Haccâc'a bir cevap olmaktadır.
3- Hz. Esmâ'nın Zâtunnitakeyn, iki kuşaklı lakabı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilmiş bir lakaptı. Hicret hazırlığı sırasında, deve hazırlanırken, yol azıklarının deveye yüklenmesi anında birkısım eşyanın (yiyecek ve içeçecek malzemelerinin) bağlanması gerekmiş, şartlar icabı zaman darlığı olduğu için Esmâ (radıyallahu anhâ), zekasını kullanıp, kuşağını çıkararak ikiye bölmüş, bir yarısı ile eşyalar bağlanmış, diğer yarısını da tekrar beline bağlamıştır. Onun bu pratik zekasından memnun kalan Fahr-ı Kâinat, muhterem baldızlarına Zatunnitakeyn (iki kuşaklı) lakabını takarak iltifat buyurmuşlardır. Esmâ validenin, o fırsatta Haccâc'a bunu açıklama ihtiyacını duymasından anlıyoruz ki, Haccâc, İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'e "İbnu Zatunnitakeyn" diyerek hakaret etmiştir.
Hz. Ebu Bekri's-Sıddîk'in kızı olmaya bihakkın layık Zâtunnitakeyn Esmâ radıyallahu anha validenin cesaret ve fetâneti karşısında hayran kalmamak mümkün mü?
4- Hadis, Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhüma)'in o savaşta haklı olduğunu göstermektedir. İslâm uleması da bu hususta ittifak eder. Halifeliğini ilan edince kendisine

biat edilmiş, Haccâc ve diğer Emevî taraftarları ona isyan edip şehit olmasına müncer olan hâdiselere sebep olmuşlardır. Abdullah İbnu Ömer, ona olan takdirlerini ifade etmekten çekinmemiş, Haccâc'ın kulağına gideceğine aldırmamıştır.
5- Ulemâ, hadisten hareketle, kabirdekilere selam vermenin, bunu üç kere de tekrar etmenin, ölenleri hayırlı yönleriyle yadetmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.[188]

*** HACCAC**

?4822 ?1? ?? ???????? ?? ??? ???:]????????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ??????? ??? ??????? ???? ??????????. ??????: ????????? ??????? ? ?????? ????????? ??????? ??? ????????? ???????? ????? ?????? ????? ????????? ????????. ???????? ???? ???? ?????????? #[. ????? ??????? ???????? .

1. (4822)- Zübeyr İbnu Adiy (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'in yanına girdik. Haccâc'ın bize yaptıklarını şikayet ettik.
"Sabredin, buyurdu. Zîra öyle günlerle karşılaşacaksınız ki, her yeni gün, gidenden daha kötü olacak. Bu hal Rabbinize kavuşuncaya kadar devam edecek. Ben bunu, Resûlünüz (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittim." [Buhârî, Fiten 6; Tirmizî, Fiten 35, (2207).][189]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Haccâc'ın zulmünü belirtmeye ayrılmıştır. Haccâc, Emevî halifelerinden Abdülmelik İbnu Mervân ve oğlu Velid zamanında Irak ve Horasan valiliği yapmış, sert ve zalimâne muameleleri sebebiyle zalim lakabıyla meşhur olmuştur. Taiflidir ve Benî Sakîf'tendir. Bu sebeple Sakafî diye nisbeti de vardır. Hicrî 75 yılında 54 yaşında ölmüştür. Şa'bî, onun sert muamelesini belirtme sadedinde şu kıymetli bilgiyi sunar: "Hz. Ömer ve kendinden sonra gelenler, asi olan kimseyi tutup, sarığını çıkararak halka teşhir ederlerdi. Bu hal Ziyâd'a kadar devam etti. O, cinayetlere kamçı ile vurma cezası getirdi. Daha sonra Mus'ab İbnu Zübeyr buna sakalı traş etmeyi de ilave etti. Bişr İbnu Mervan, caninin elini çivi ile çakmaya başladı. Haccâc gelince: "Bütün bu cezalar (ciddiyetten uzak) eğlencedir!" dedi ve kılıçla öldürme cezası getirdi." Müteakip hadiste görüleceği üzere Haccâc'ın kılıçla ölüm cezasına mahkûm ettiklerinin sayısı 120 bini bulmuştur.
2- Hadiste her gelen günün giden günü aratacağı ifade edilmekte ve karşılaşılan menfi durumlar karşısında en çıkar yolun sabretmek olduğu belirtilmektedir. İbnu Mes'ud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Dün bugünden hayırlıdır, bugün yarından hayırlı olacak. Bu hal kıyamete kadar devam edecek."
İbnu Battâl der ki: "Bu hadis, Resûlullah'ın nübüvvetinin delillerinden biridir; bir mucizedir. Zîra, ümmetin halinin bozulacağını haber vermektedir. Bu ise gayba ait bir haldir, re'y ile bilinemez, vahiyle bilinebilir.
Hadiste her gelen günün bir öncekine nazaran kötü olacağı mutlak bir üslupla ifade edilmiştir. Halbuki zaman zaman eskiye nazaran iyi günler yaşanmıştır. Bu hal bir tezad olarak görülmüştür. Nitekim, Ömer İbnu Abdilaziz, Haccâc'dan az sonra gelmiş ve gerçekten ümmete hayırlı günler yaşatmıştır. Onun günlerinin önceki günlerden daha kötü olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta onun zamanında şerrin kalmadığını bile söylemek mümkündür. Bu durumu nazar-ı dikkate alan Hasan Basrî hazretleri, hadisin hükmünü ekser ve ağleb duruma göre diye te'vil etmiştir. Haccâc'dan sonra Ömer İbnu Abdilaziz'in gelmesi sorulunca da:
"İnsanların bir nefes alması gerekir!" diye cevap vermiştir.
Temas edilen müşkile bazı alimler: "Tafdilden murad, asırların mecmuunun asırların mecmuuna tafdilidir. Zîra Haccac asrında çok sayıda Sahabe vardı. Ömer İbnu Abdilaziz'in asrında, onlar münkariz oldular. Sahabenin yaşadığı zaman, kendinden sonra gelen zamandan hayırlıdır. Nitekim "Asırların en hayırlısı benim asrımdır. Bundan sonra onu takip eden asır gelir. Onu da daha sonraki asır takip eder" hadisi bu hususu te'yid eder. Şu hadis de bu hususta kayda değer: Ashabım ümmetimin güvencesidir. Ashabım gitti mi vaadedilen (fitneler) ümmetimin başına gelecektir." İbnu Hacer'in İbnu Mesud'dan kaydettiği bir hadiste yer alan tasrihat, mevzuyu daha açık hale getiriyor. Gelecek kötülükten murad ilmin gitmesidir: "Size artık gittikçe daha kötü olan günler gelecek. Bu hal kıyamete kadar devam edecek. Burada, yaşayışınıza gelecek sıkıntıları kasdetmiyorum, hadis bunu ifade etmez. Lakin, size her gelen gün ilim cihetiyle gidenden daha düşük olacaktır. Alimler gittimi insanlar müsavileşir, ma'rufu emretmezler, münkerden yasaklamazlar. İşte bu durumda helak olurlar." İbnu Mes'ud'un, bir başka tarikten şöyle dediği rivayet edilmiştir. "...Biz bereketli bir yıl yaşamıştık. Dedi ki: "Bunu kasdetmiyorum. Kasdettiğim şey ulemanın gitmesidir." Bir başka hadiste de: "...Size daima eskisinden daha kötü günler gelecek. Ancak bu kötülükle emîrlerinizin kötülüğünü kasdetmiyorum. Fakat alimlerinizi, fakihlerinizi kastediyorum. Bunlar gidiyorlar, sizler onların yerine yenisini bulamayacaksınız. Bunlar yerine kendi reyleriyle fetva verecekler geliyor." Bu hadisin bir başka veçhinde: "...Ben bununla yağmurun bolluk veya darlığını kasdetmiyorum, fakat ulemanın gitmesini kastediyorum. Bunlar gidince kendi reyleriyle fetva verecek bir kavim gelecek. Bunlar İslam'ı delip helak edecekler."
Deccal'den sonra İsa aleyhisselam'ın gelme hâdisesi de hadise zıt bulunmuştur. Ancak Kirmânî bu müşkili şöyle cevaplar: "Hadisten murad, Hz. İsa'dan sonra gelecek zamandır veya içinde umeranın bulunacağı zaman cinsidir. Aksi takdirde, dinimizde zaruri olarak bellidir ki, masum peygamber devrinde şer yoktur."İbnu Hacer, bu nakillerden sonra ilave eder: "Zamanlardan murad Deccal ve ondan sonrakiler gibi kıyametin büyük alâmetlerinin zuhurundan önceki zamanlar olması da muhtemeldir. Böylece, şerde üstün olan zamandan murad, Haccâc'dan Deccal'e kadar geçecek zaman olur. Hz. İsa'nın zamanı ise, ayrı bir hükme tabidir. Doğruyu Allah bilir." Mezkur zamanlarla kastedilen şey Sahabelerin devri de olabilir. Zîra, bunun muhatabı onlardır, hüküm onlara has olur. Böyle olursa, onlardan sonra gelecekler mezkur haberde kastedilmemiş olur. Ancak, Ashab bunu kendilerine mahsus olarak değil, bütün ümmeti ilgilendiren bir hüküm olarak anlamıştır. Bu anlayış sebebiyledir ki, Hz. Enes, kendisine Haccâc' dan şikayet edene bu tarzda cevap vermiş ve sabır tavsiye etmiştir. Onların tamamı veya çoğunluğu Tabiin'dendi.
İbnu Hibban, Sahih'inde, "Yeryüzü zulümle dolduktan sonra adaletle dolacağını ifade eden Mehdi hadislerini gözönüne alarak, Enes hadisini âmm hükmüyle almamak gerektiğini" istidlal eder. Ancak ben, sadedinde olduğumuz hadisi tefsirde işe yarayacak olan ve de İbnu Mes'ud'dan gelen bir kaydı, Darimi'nin Müsned'inde hasen senedle gelen bir rivayette buldum. Der ki:
"Size her yeni gelen yıl öncekinden daha kötüdür. Ancak ben bu sözümde bir tek yılı kastedmiyorum."[190]

?4823 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .
???? ???????: ???????? ??????? ?? ??? ????? ??????? ?????? ?? ???? .

2. (4823)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resululah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sakif'ten bir yalancı, bir de zalim çıkacaktır." [Tirmizî, Fiten 44, (2221).][191]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis 4821 numarada geçen uzun bir hadisin parçasıdır. Orada gerekli izah yapıldığı için, burada iki noktaya temas edeceğiz:
1) Mübir: Yıkıcı, helak edici mânasına gelir ise de zalim olarak tercüme ettik. Çünkü yıkma, helak etme de zalime mahsus bir haldir, zalimin vasfıdır. Üstelik bununla kastedilen şahıs da Haccâc'dır ve ümmet ona zalim demekte, onu bu vasıfla anmakta ittifak etmiştir.
2) Yalancıya gelince; onun da Muhtar İbnu Ebî Ubeyd es-Sakafî olduğu kabul edilmiştir. Bu herif, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra zuhur etmiş, halkı onun kanının intikamını almaya çağırmıştır. Bu işte asıl maksadının, insanların yüzünü kendine çevirmek, bu suretle emîrlik ele geçirmek olduğu anlaşılmıştır. Dünyayı talep ettiği halde, asıl maksadını başka bahanelerle gizlemeye çalışmıştır. Babası büyük sahabelerdendi. Hicret yılında doğan Muhtar'ın sohbeti yoktur, rivayeti de yoktur. Abdullah İbnu İsmet, hakkında: "Bu, Resulullah'ın: "Sakif'ten bir yalancı çıkacak" hadisiyle haber verdiği yalancıdır" demiştir. Önceleri fazilet, ilim ve hayırla meşhur idi. Bu hali Abdullah İbnu Zübeyr'i terkedinceye kadar devam etti. O andan itibaren gizlediği hali ortaya çıktı. Emîrlik talep etti ve içinde gizlediği bozuk fikirlerini, sapık inançlarını, hevâsını açığa vurdu. Böylece dine muhalif pek çok yönleri ortaya çıktı. Sahtekârlıklarını, kendisine Cebrail'in vahiy getirdiğini söyleyecek kadar ileri götürdü. Bu halini hicrî 62 yılında öldürülünceye kadar sürdürdü.[192]

?4824 ?3? ??? ????? ???? ??????? ????:]???????? ??? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ????? ?????????? ??????[. ????? ???????.???? »???????« ?????? ?? ?? ?? ??? ?? ??? ??? ? ???? ??? ????
???? ?? ???? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ??? ?? ??????? ????? ??? ????? ????? .

3. (4824)- Hişam İbnu Hısan rahimehullah anlatıyor: "Haccâc'ın hükmen öldürttüğü insanların miktarı sayılmış, 120 bin kişiye ulaştığı görülmüştür." [Tirmizî, Fiten 43, (2221).][193]

AÇIKLAMA:

Sabran öldürme; savaş ve kavga sırasında veya hataen olmaksızın icra edilen öldürmeye denir. Buna hükmen diyebiliriz. Harp esirleri ve suçlulara uygulanan öldürme vakaları sabran öldürmedir. Sadedinde olduğumuz rivayet Haccâc'ın zulmünün büyüklüğünü göstermeye kafidir.[194]

*** BENÎ MERVAN**

?4825 ?1? ?? ???? ???? ??????? ???? ????? ???? ???????? ?????:]?????????? ?????? ?????: ?????? ???????? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ?? ???????? ??????????? ????????? ????????. ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????: ???????? ?????????? ??????????? # ???????: ???????? ???????? ??? ?????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????????: ???????? ?????? ??????????? ?????? ???? ??????????: ???? ?????? ??? ?????? ????? ??????? ??????????. ????? ??????? ???????? ??????: ?????????? ???? ?????? ??? ???????? ????? ???????? ????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ????????? ?????: ???? ??? ??????? ?????? ????????? ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????. ????????: ????? ???????[. ????? ???????.»?????????? ?????????????« ?? ????? #? ??? ?? ???? ??? ???? ??? ??????? ???? ?? ?? ???? ?? ?????.?»????????« ????? ????.

1. (4825)- Said İbnu Amr İbni Said İbni'l-As anlatıyor: "Ceddim bana dedi ki: "Ben Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ile beraber Medine mescidinde oturuyordum. Yanımızda Mervan da vardı. Bir ara Ebu Hüreyre (radıyallahu anh):
"Ben, sadık ve masduk olan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurduklarını işittim:
"Ümmetimin helak olması Kureyş'e mensup [aklı kıt] bir grup çocukcağızın elleriyledir!"
Mervan: "Allah onlara lanet etsin!" dedi. Ebu Hüreyre der ki:
"Eğer ben dileseydim falan falan diye onları teker teker ismen sayardım." Said rahimehullah dedi ki:
"Ben, Benî Mervan iktidar olduğu zaman dedemle birlikte Şam'a gittim. Orada onları genç oğlanlar olarak görünce:
"Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin kastettiği bunlar olmasın?" dedi. Ben de: "Sen daha iyi bilirsin" dedim." [Buhârî, Fiten 3, Menakıb 25.][195]

AÇIKLAMA:

1- Bir rivayette: "Ben Resulullah'tan iki dağarcık ilim aldım. Birini rivayet ediyorum. Diğerini de rivayet etsem boynumu vurursunuz" diyen Ebu Hüreyre'nin bu ikinci dağarcığı hakkında bir ipucu veren rivayetiyle karşı karşıyayız. Bu ve bunu açıklama sadedinde kaydedeceklerimizden anlaşılacaktır ki Ebu Hüreyre, Aleyhissalâtu vesselâm'dan fitnelerle ilgili teferruatlı bilgiler edinmiş, fakat rivayet etmede çok ihtiyatlı davranmıştır. Bu rivayet, fitnecileri Ebu Hüreyre'nin ismen bildiğine delalet etmektedir.
2- Hadiste geçen uğaylime, "ğılme" kelimesinin ism-i tasğîridir. Gılme ise ğulâmın çoğuludur. Gulam, doğumbüluğ arası çocuğa denir. Şu halde, çocukcağızlar demek olur. Ancak İbnu Hacer, büluğa ermiş bile olsa akıl, tedbir ve diyanet yönüyle zayıf olan kimselere de sabiy (çocuk) veya guleym dendiğini, hadiste bu kelimenin bu mânada kullanıldığını belirtir. "Çünkü, der, Benî Ümeyye halifelerinden hiçbiri büluğa ermeden halife olmuş değildir. Keza işbaşına koydukları arasında da büluğa ermemiş çocuk yoktur. Öyleyse uğaylime'den murad hilafete getirilen bazılarının, fesada sebep olan evladlarıdır."
3- Hadiste geçen ümmetten murad, kıyamete kadar gelecek olan ümmet değil, sadece o asırdaki ümmettir.
Bu hadisi daha iyi anlamada, Ebu Hüreyre'nin bir başka merfu rivayeti İbnu Ebî Şeybe'de gelmiştir: "Çocukların emîrliğinden Allah'a sığınırım." Sordular: "Çocukların emîrliği de nedir?" dedi ki: "Onlara itaat edecek olsanız (dininizde) helak olursunuz, isyan edecek olsanız sizi helak ederler (yani dünyanızı mahvederler; ya canınıza kıyarlar veya malınıza yahut da her ikisine)." Yine İbnu Ebî Şeybe, Ebu Hüreyre ile ilgili olarak şu rivayeti kaydetmiştir: "Ebu Hüreyre çarşı pazar gezerken: "Allahım bana ne altmış senesini ne de çocukların emirliğini gösterme" diye dua ederdi.
İbnu Hacer der ki: "Bu rivayette, çocukların ilkinin altmış senesinde iktidar olacağına işaret vardır. Nitekim öyle de olmuştur. Zîra Yezid İbnu Muâviye o yılda hilafeti ele aldı ve altmış dört yılına kadar devam etti. Ölünce oğlu Muaviye halife oldu. Birkaç ay içinde öldü. Ebu Hüreyre'nin ihbarını Yezid'in hali te'yid eder mahiyettedir. Çünkü, büyük merkezlerdeki yaşlıları azlederek, kendi yakını olan gençleri iş başına getirip, idari kadroyu gençleştirmiştir.
4- Bu rivayet, Ebu Zür'a'nın Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği "Halkı Kureyş'ten şu kabile helak edecek" hadisini tahsis eder. Zîra burada Kureyş'in tamamı değil, bazısı kastedilmiştir. Bunlar da gençlerdir, tamamı değil. Öyleyse hadisten murad şudur: "Bu gençler, iktidar talep ederek bu yolda savaşlar yaparak halkın ahvalini bozup insanları helake atarlar, fitnelerin peşpeşe devamı suretiyle zarardide olanlar çoğalır." Nitekim fiiliyat, aynen Aleyhissalâtu vesselâm'ın haber verdiği şekilde cereyan etti. Yukarıdaki hadisin devamında "İnsanlar onları terkederlerse (kendileri için daha iyi olur)" buyrulmakta. Resulullah o çeşit fitnelerde kenara çekilmeyi tavsiye etmiştir. İbnu Hacer kenara çekilmeyi "Onlara müdahale etmemek, onlarla kavgaya girişmemek, dinini fitneden kaçırmak" diye açıklar ve "Bu hadisten masiyetin alenen işlendiği yerden göç etmenin müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü bu, umumi felaketin gelmesine sebep olan fitneye düşmeye sebeptir."der. İmam Malik: "Bir yerde münker alenen işlenirse orası terkedilir" diye hükmetmiştir.
5- İbnu Battal demiştir ki: "Bu hadiste de zalim bile olsa sultana isyan etmemek gerektiğine delil vardır. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye bunların ve babalarının ismini öğretmiştir. Fakat, -ümmetinin helaki onlar eliyle olacağını haber vermiş olmasına rağmen- onlara isyan etmelerini emretmemiştir. Çünkü isyan, helak yönüyle itaat etmeye nisbetle daha çok helak edici ve tamamen yok olmaya daha yakındır. Böylece iki fenalıktan daha hafifini iki zorluktan daha kolayını tercih etmiş olmaktadır."
İbni Hacer son olarak der ki: "Zahirde kendi evlatları olmasına rağmen Mervan'ın bu "oğlancağızlar"a lanet etmesi hayret veren bir husustur. Sanki Cenab-ı Hak Hazretleri, bunu onun diliyle icra etti. Ta ki, aleyhlerine daha şiddetli bir delil teşkil etsin; ola ki ibret alırlar." İbnu Hacer, Mervan'ın babası Hakem'in de lanette bulunduğuna dair Taberanî ve diğer kitaplarda rivayet geldiğini kaydeder.[196]

?4826 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??? ???? ???????? ???"?????. ???????: ??? ??????? ??????! ???????? ????????? ???????? ??? ?????? ?????????????? ??? ???????????????? ?????: ???????? ? ?????????? ??????????? ??? ?????????. ?????: ????????????? ????? ?????? ????????? ?????? ? ???????? ?? ?????[. ????? ??????? .

2. (4826)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Bana İslam telaffuz eden kaç kişi olduğunu sayıverin" buyurdular. Biz: "Ey Allah'ın Resulü! Bizim sayımız altıyedi yüze ulaşmış olduğu halde hakkımızda korku mu taşıyorsunuz?" dedik.
"Siz bilemezsiniz, (çokluğunuza rağmen) imtihan olunabilirsiniz!" buyurdular. Gerçekten öyle (belaya maruz kalıp) imtihan olunduk ki, içimizden namazını gizlice kılanlar oldu." [Buhârî, Cihad 181; Müslim, İman 235, (149).][197]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, nüfus sayımı ile alakalıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hayatî korku mevzubahis olmadan bile sayım emrettiğini göstermektedir. Hadisin Buhari'de gelen bir veçhinde; "sayım" şeklinde değil ?????? yani "yazın!" şeklindedir. Demek ki teker teker yazıya dökülen bir sayma mevzubahistir. Hudeybiye ile ilgili rivayetlerde, oraya iştirak edenlerin sayısı 1500, 1400, 1300 kişi arasında değişmektedir. Bir Buharî rivayetinde "Muhacirlerin sekizde birini Eslem kabilesinden olanların teşkil ettiği" belirtilir. Buradan hareketle Muhacirlerin sayısını vermeye çalışan İbnu Hacer, Vâkidî'nin bir rivayetinde Eslemlilerin 100 kişi olduğunun belirtildiğini söyleyerek Muhacirlerin orada 800 kişi olduklarına hükmeder.
2- Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin bahsettiği ibtila ve imtihan ne zaman oldu? Bu, alimleri muhtelif görüşler ileri sürmeye sevketmiştir:
* İbnu't-Tin, bunun Hendek kazma sırasında yaşandığında cezmetmiştir.
* Davudî şu ihtimali hikaye etmiştir: "Müslümanlar Hudeybiye'de iken olmuştur. Çünkü sayıları hususunda bin beş yüz mü idiler, bin dört yüz mü idiler, ihtilaf edilmişti."
* Huzeyfe'nin "imtihan olunduk..." sözüyle Hz. Osman'ın hilafetinin sonlarında, Kûfe emîrlerinden Velid İbnu Ukbe gibi bazılarından vaki olan hallere işaret de olabilir. Onlar zamanında namaz te'hir edilmiş veya icap ettiği tarzda kılınmamıştır. Bu sebeple bir kısım vera sahipleri namazlarını tek başlarına ve gizlice kılmışlar, sonra da fitne korkusuyla mescidde emîrle birlikte kılmışlardır.
* Şöyle diyenler de olmuştur: "Bu korku hali, Hz. Osman'ın sefer namazını dört kıldığı zaman olmuştur. Çünkü bazıları gizlice tek başına iki kılıyorlardı, tenkid edilir korkusuyla alenen kılamıyorlardı."
* "Bu, Hz. Osman'ın şehid edildiği sıraya rastlar" diyen de olmuştur. Ancak İbnu Hacer, "O esnada Huzeyfe (radıyallahu anh) Medine'de değildi" der ve bunun bir vehim olduğunu söyler ve ilave eder:
** "Bu hadiste, Resulullah'ın istikbali ihbar nevine giren bir mucizesi vardır. Nitekim Huzeyfe'den sonra Haccâc ve diğerleri devrinde belirtilenden çok daha şiddetli korkularla

dolu zamanlar yaşandı."[198]

?4827 ?3? ??? ???? ??????? ??? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???? ??????? ???????? ???????????????. ????????: ?????????. ?????????: ?????? ? ??????? ??? ????????? ????????[.»????????????????«. ??? ?????????? ?????????????? .

3. (4827)- Sahiheyn'de yine Huzeyfe (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayet şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Kıyamet günü, havz-ı kevserime bir kısım gruplar da gelecekler ki, onlar oradan uzaklatşırılacaklar. Ben: "Onlar benim ashabımdır!" diyeceğim. Fakat:
"Sen, onların arkandan neler işlediklerini bilmiyorsun!" denilecek." [Buhârî, Rikâk 53; Müslim, Fezail 32, (2297).][199]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Ashab'tan bir kısmının Resulullah'tan sonra bozulacağı mânası çıkmaktadır. Kabisa: "Bunlar, Hz. Ebu Bekir zamanında irtidat edip, Hz. Ebu Bekir'le mukatele edip, küfür üzerine öldürülenler" demiştir. Ancak Hattabî der ki: "Sahabeden kimse irtidat etmemiştir. İrtidat edenler, dinde nasipleri olmayan kaba bedevîlerdir. Dolayısıyla bunlara bakarak meşhur sahabeyi ketmekmek caiz olmaz." Hattâbî, bu hükmüne, hadisin bazı vecihlerinde gelen ??????????? "Ashabcıklarım" tabirini delil göstererek: "Onların sayıca azlığına bu tabir delildir" der. Başka alimler, meseleye farklı yorumlar getirmişlerdir:
* "Bu zahirî küfürdür. Ancak murad, kendisine icabet eden ümmet (ümmetü'l-icabe) değil, davetine muhatap olan ümmettir (ümmetu'dda've)" diyen de olmuştur.
* İbnu't-Tin: "Bunların münafiklar veya kebîre işleyenler olma ihtimali var" demiştir.
* Bazıları: "Bunlar ölüm korkusu, dünyaya erme ümidiyle İslam'a giren kaba bedevîlerdir" demiştir.
* Davudi: "Kebîre işleyenlerin, bid'ata düşenlerin buna dahil olması muhal değildir" demiştir.
* Nevevî der ki: "Bunlar münafiklardır, mürtedlerdir" dendi. Öyleyse onların da mü'minlere mahsus alındaki ve abdest uzuvlarındaki nurdan beneklerle haşrolunmaları caizdir, ama sonradan nurları söndürülür."
* Dendi ki: "Onların üzerinde alâmet bulunması gerekmez, Müslüman bilinmeleri sebebiyle onlar da çağrılır."
* "Onlar, İslam üzere ölen kebîre ve bid'atler ashabıdır. Böyle olunca onların cehenneme gidecekleri kesinlikle söylenemez. Zîra, ceza olarak önce Havz'dan tardedilip, sonra merhamet görmeleri de caizdir."
* Onların alın ve diğer abdest uzuvlarında nurdan parlaklıklar olması, bu alâmetleriyle Resulullah'ın onları -ister muasırı olsunlar, isterse kendisinden sonra yaşayanlardan olsunlar- bu alâmetleriyle tanıması da imkan harici değildir.
* İyaz ve el-Bâci ve diğer bir kısım âlimler, hadisin ravisi Kabîsa' nın yukarıda kaydettiğimiz "Bunlar, Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra irtidat edenlerdir" şeklindeki görüşünü müreccah bulmuşlardır. Resulullah'ın onları tanımış olması, onların üzerlerinde Müslümanlara has olan alâmeti taşımalarını gerektirmez. Çünkü bu alâmet, Müslüman amelini izhar eden İlahî bir ikramdır. Mürtedin ameli ise düşmüştür. Öyleyse Resulullah'ın onları tanıması irtidatlarından önce taşıdıkları alametleri itibariyle değil, şahısları itibariyledir. Keza, bu nokta-i nazardan, onların, Aleyhissalâtu vesselâm zamanındaki münafıkların da buraya dahil olmaları uzak bir ihtimal değildir. Şefaat hadisinde de geçtiği üzere "Bu ümmet, içerisinde münafıkları olduğu halde varlığını sürdürecektir." Öyleyse bunlar bu işaretleri olmasa da ümmetle birlikte haşrolunacaklar ve fakat zatları bilinecektir. Kim onun suretini tanırsa, dünyada onu kendinden ayıran haliyle birlikte ona nida ederek belli edecektir.
Bid'a ehlinin oraya girmesine gelince: Aleyhissalâtu vesselâm'ın, kendinden sonra bid'alar işlemelerine rağmen onları, "Ashabım" diye ifade etmesi uzak bulundu. Bu müşkil, sohbet kelimesinin umumi mânasına hamliyle cevaplandırılmıştır.[200]

?4828 ?4? ??? ??????????? ???? ????? ???:]??????? ?????????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????. ????????: ?????? ????? ???????? ?????? ?????? #? ????????????? ?????? ???????????. ??????: ??? ????? ???? ?????? ? ??????? ??? ??????????? ????????[. ????? ???????.????: ??? ??? ?? ???? ????? ??????? ?? ??????? ???? ?‘???? ??? ?????:??????? ?????? ?? ??????? ????????????? ???????????? ??????? ???????????? ???? ????????? ??????? ???????????????? ???????? ?????? ????? ???????????????? ???????? ???????? ?????????????????????? ????????? ??????????????

4. (4828)- Müseyyeb İbnu Râfi anlatıyor: "Bera İbnu Âzib (radıyallahu anhümâ)'e rastladım. Kendisine:
"Sana ne mutlu! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbet şerefine erdin. O'na (Hudeybiye'de) ağaç altında biat ettin!" demiştim. Bana şu cevapta bulundu:
"Ey kardeşimoğlu! Biz ondan sonra ne bid'alar işledik sen bilemezsin." [Buhârî, Megâzî, 35.][201]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Tabiin'in Ashab'a olan gıptasını göstermekte, Resulullah'ı görmenin, Sahabi olmanın şerefini takdir ettiklerini ifade etmektedir. Sahabinin cevapta tevazu yolunu ihtiyar ederek, izhar ettiği kemali, üstelik cereyan eden birkısım dahilî hâdiseler sebebiyle, Allah'a iltica ve tazarrularını ve akibetlerinden endişelerini göstermektedir ki, bu bir başka kemalin ifadesidir.
2- Sadedinde olduğumuz hadisin sonunda, fitne zamanında okunmasının müstehap addedildiği belirtilen şiir, Buhari'de yer almaktadır. mânası şöyledir:
"Harp, başlangıçta her cahil erkeğin gözüne zinetiyle koşan genç bir kız olur.
Nihayet tutuşup, yakacaklarını yaktığı zaman,
Talibi olmayan ihtiyar bir karıya döner.
Saçları kırçıllaşmış, çirkin, koklanıp öpülmek istenmez."
İbnu Hacer, bu beytin bazı nüshalarda İmru'l-Kays'a nisbet edildiğini, ancak tahkikte Amr İbnu Ma'dikerb'e ait olduğunun anlaşıldığını belirtir.
Bu beyti sunan bir rivayette Hz. İsa'dan şu tavsiye kaydedilir:
"Krallar size hikmeti bıraktıkları gibi, siz de dünyayı bırakın (onlarla dünya kavgası yapmayın.)"[202]

*** SAHABE VE FİTNE HAREKETLERİ**

Fitne ile ilgili olan bu bölümü mütemmim iki parça ile kapatacağız:
Birincisinde fitne hâdiselerinde Sahabe'nin tutumu tahlil edilecek, fitne hâdiselerine iradî olarak girmedikleri, hâdiselerin onlar dışında bir tezgahlama olduğu gösterilecektir.
İkincisinde, fitne hâdiselerinin hikmeti açıklanmaktadır.[203]

Fitnede Sahabe'nin Tutumu

Bilindiği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vukua geleceğini haber verdiği fitneler, daha Sahabe devrinde çıkmaya başlamıştır. Hz. Ömer'in şehadetiyle başlayan ilk kımıldamalar, esas itibariyle el-Fitnetü'l-Kübrâ denen Hz. Osman'ın şehadetiyle şiddet ve vüs'at kazanmıştır. Pekçok Müslümanın ölümüne sebep olan Cemel, Nehrevan ve Sıffîn vakaları bu fitne hareketlerinin sebep olduğu mühim hâdiselerdir. Şüphesiz burada o hâdiselerin tarihini anlatacak değiliz. Ancak bu hâdiselerle alâkalı olarak bilinmesinde bizim için ibretler, faydalar bulunan bazı durumlar, teferruatlar var ki onlar dikkatten kaçmaktadır. Biz mühim addettiğimiz birkaç noktaya dikkat çekmeye çalışacağız.[204]

1- Fitne Hâdiselerini Sahabeler Çıkarmadı

Sahabe zamanında cereyan eden hâdiseler mevzubahis olunca dikkatten kaçan mühim hususlardan biri budur. Bu nokta iyi ve net bilinmezse Sahabeler hakkında yanlış birkısım kanaatler beslemek, hatalı sözler söylemek mümkündür ve bugün Müslümanlar arasında bu çeşit durumlar, maalesef, fiilen mevcuttur. Halbuki, fitnenin çıkışı ile Ashab'ın hiçbir alâkası yoktur. Ashab dışındaki birkısım münafiklar hâdiseleri tezgahlayıp tahrik etmişler, Ashab da ister istemez kendini bu vakaların içinde bulmuştur. Şöyle ki:
Kısa zamanda, İslam'ın kaydettiği fütuhatlar, kazandığı zaferler sebebiyle, İslam'ın gittiği Mısır, İran, Suriye gibi yerlerde pekçok kimseler eski düzenlerinin bozulması sonucu menfaatlerini kaybetmişlerdi. Bunlar Müslümanlara karşı intikam hisleri ile dolu idiler. Ne var ki, açıktan açığa Müslümanlara karşı çıkmak mümkün değildi. Müslüman gözükerek ortalığı karıştırmak daha uygun bir metoddu ve öyle yaptılar.
O devirde vukua gelen hâdiselerin çıkışından gelişmesine, tahrikçilerinden karşı koyanlarına ve karşı koyuşta takip ettikleri tarz ve metodlara varıncaya kadar bizim için ibret

olabilecek yönleri var. Ashab'ın, hâdiselere alâkası bunlardan biridir. Onların, hâdiselerin çıkışından itibaren pek az hisse sahibi olduklarını, hep gayr-i iradî olarak sürüklendiklerini birkaç meseleye parmak basarak göstermeye çalışacağız: [205]

a- Fitneyi Çıkaranlar: Söylediğimiz gibi, Ashab devrinin hâdiselerinin gerçek müsebbibleri, İslâm'ın getirdiği yeni idare sebebiyle menfaatleri haleldâr olan, İslâm'a karşı kin ve hasetle dolan kimselerdir. Bu işleri tezgahlayan baş mürettibin Abdullah İbnu Sebe adında bir Yahudi dönmesi olduğunu bilmek bile mesele hakkında kabaca bir bilgi verir. Onun faaliyetlerini ve fitnedeki rolünü biraz detaylı bilmek ise, mevzumuzu oldukça aydınlatır.

Abdullah İbnu Sebe kimdir? İslâm tarihinde Hz. Osman'dan bu yana akan kardeş kanlarında asıl hissenin sahibi olan bu adam bir Yahudidir. Onun attığı fitne bugün bile tesirini icra etmektedir. Hakkında şahsî yorumdan ziyade, büyük alim Taberî'nin (vefatı hicrî 311) sunduğu geniş malumattan bir parçayı aynen sunuyoruz. Der ki:

"Abdullah İbnu Sebe, San'alı bir Yahudi idi. Annesi siyah bir kadındı. Abdullah, Hz. Osman'ın hilafeti sırasında Müslüman oldu. Sonra İslâm memleketlerini dolaşarak halkı baştan çıkarmaya gayret etti. Bu faaliyetlerine Hicâz'da başladı. Sonra sırayla Basra'ya, Kûfe'ye ve oradan da Şam'a geçti. Fakat Şam ahalisi nezdinde arzularından hiçbirine muvaffak olamadı. Hatta Şamlılar onu Şam'dan sürüp çıkardılar.

İbnu Sebe, Şam'dan çıkarılınca Mısır'a geldi. Burada yerleşerek faaliyetlerine devam etti. Ora halkına söyledikleri arasında şu da vardı: "Hz. İsa'nın geri döneceğine inanıp da Hz. Muhammed'in döneceğini reddedenlere şaşmak gerek. Cenab-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîm'de "Herhalde o Kur'ân'ı senin üzerine farz kılan (Allah) seni (tekrar) dönülecek yere döndürecektir" (Kasas 85) buyurmaktadır. Öyle ise, Hz. Muhammed geri gelmeye Hz. İsa'dan daha çok hak sahibidir."

Taberî'den naklimize burada kısa bir ara vererek hemen şunu belirtelim ki, bu âyet, hicret sırasında nazil olmuştur. Dehhâk'tan gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'den Medine'ye müteveccihen hicret ederken el-Cuhfe denen, Mekke'den dört merhalelik mesafede bir mahalle geldiği zaman Mekke'den ayrılışın üzüntüsünü duyar ve Mekke'ye, doğum yerine karşı bir iştiyak duyar. Cenab-ı Hakk Resûlünü teselli için bu ayeti inzal ederek tekrar buraya geleceğini haber verir.

Şimdi tekrar Taberî'den nakle dönüyoruz:

"İbnu Sebe'nin bu sözleri kabul gördü. Böylece o, ric'at (tekrar hayata dönüş) inancını Mısır ahalisi arasına sokmuş oldu. Bu mevzuda pek çok münakaşalar oldu. İbnu Sebe başka görüşler sokmaya devam etti. Bu meyanda diyordu ki: "Şimdiye kadar bin kadar peygamber geldi geçti. Her peygamberin bir vasisi vardı. Ali de Hz. Muhammed'in vasisidir."

İbnu Sebe bu görüşünü telkin ettikten sonra şunu ileri sürdü: "Hz. Muhammed Hatemü'l-Enbiya'dır. Ali de Hatemü'l-Esfiya'dır."

İbnu Sebe bunu da telkin ettikten sonra şunu ileri sürdü: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vasîsine tecavüz ederek ümmetin işini eline alan ve Hz. Peygamber'in vasiyetini yerine getirmeyen kimseden daha zalim kim vardır?"

Bu teşvişleri de piyasaya sürdükten sonra (yakınlarına) şöyle dedi: "Hilafeti Osman haksız olarak aldı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vasisi ise meydandadır. Öyle ise ey insanlar bu işin tashihi için kalkın, meseleyi uyandırın. Bu maksatla, umerâyı (idarecileri) kötülemekle işe başlayarak kendinizi emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünkerle meşgul gösterin ki, halkın alâka ve taraftarlığını kazanın ve sonra onları asıl meseleye çağırın..."

Bu şekilde yeterli sayıda adam ayarladıktan sonra dâilerini (militanlarını) her tarafa gönderdi. Gittikleri yerlerde fesat işlerini yürüten bu ajanlarla sıkı bir yazışma yaptı. Bunlar görüşlerini çok gizli bir şekilde yayıyorlardı. Dışa karşı da emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünker yapıyormuş görünümünü veriyorlardı. Bunlar da kendi aralarında mektuplaşıyorlardı ve birbirlerine mektup gönderirken ajanlarının yol dağarcıklarının içerisine iyice gizliyorlardı.

Her bölgede bulunan kimseler aynı titizlik ve gizlilik içerisinde karşılıklı olarak, diğer bölgelerde bulunan adamlarıyla mektuplaşarak herbiri kendi bölgelerinde yapılanları (yeni gelişmeleri) bildiriyorlardı. Her biri mektup geldikçe, bunu bölgesindeki bütün hempalarına okuyordu.

Bu şekilde çalışmalarla propagandaları her tarafa ulaştı ve hatta Medine'ye kadar dayandı. Bunlar açıkça söylediklerinden başka şeyler peşinde koşuyorlar, gizlediklerinden başka şeyler izhar ediyorlardı. (Yapılan propagandalarla başka yerler ahalisi o kadar kargaşa ve huzursuzluk içinde gösterilmişti ki) her bölge halkı (bu haberleri duydukça): "Çok şükür, diğer yerlerdeki belalardan ve keşmekeşlerden azadeyiz, afiyetteyiz" diyorlardı. Medine'ye her taraftan bu huzursuzluk haberleri geliyordu. Onlar da bu durum karşısında: "Çok şükür, başka yerleri kasıp kavuran belalardan azadeyiz" diyerek hallerine şükrediyorlardı.

Medine'de bu durumla karşılaşan Muhammed ve Talha, Hz. Osman'a çıkarak: "Ey mü'minlerin emîri, insanların huzursuzluğu hakkında bize ulaşmış olan haberler size de geldi mi?" dediler. Hz. Osman "Hayır, ben onlardan sadece selamette oldukları hususunda haber almaktayım" dedi. Onlar, hayır diyerek kendilerine ulaşan huzursuzluk vs. haberlerini anlattılar.

Hz. Osman, onlara "Siz benim yardımcılarım ve mü'minlerin de şahidlerisiniz, ne yapmam gerekiyorsa söyleyin" der. Onlar da: "Biz sana, itimat ettiğin kimselerden bazılarını diğer bölgelere göndererek durumu tahkik ettirmeni tavsiye ederiz" dediler.[206]

Tahkîk Heyeti: Hz. Osman, yapılan tavsiye üzerine bir tahkik heyeti teşkil ederek, başta Kûfe, Basra, Mısır, Şam olmak üzere her tarafa muhakkikleri gönderir. Taşra ahalisine hitaben şu tamimi de yollar: "Ben her yıl hacc mevsiminde valilerimle karşılaşırım. Başa geçeliden beri ümmete emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünkerin hakim kılınmasına gayret ettim. Şimdiye kadar bana intikal eden bir sızlanmada haklı hakkını almıştır. Âmillerime (valilerime) intikal eden haksızlıklara da el konmuş, haklıya hakkı verilmiştir. Ne ben, ne ailem raiyyetten fazla bir hakka sahip değiliz. Herhangi bir haksızlık oldu ise, hemen terkedilecektir. Medine halkı bana, insanlardan bir kısmının haksız yere hakarete uğrayıp dövülmekte olduklarını söylediler. Kim bizim gıyâbımızda gizlice dövülmüş, hakarete uğramış ise, kim böyle bir haksızlık iddia ediyorsa, hacc mevsiminde Medine'ye gelsin, hakkını benden veya amillerimden alsın veya bağışlasın. Zîra Allah bağışlayanları mükaafatlandıracaktır." Bu mektup taşra vilayetlerde okununca herkesi ağlattı. Halk Hz. Osman'a hayır duada bulundu."[207]

Valilerle İstişare: Hz. Osman bununla da yetinmeyip, kendileriyle istişarede bulunmak üzere valileri merkeze çağırır. Abdullah İbnu Âmir, Muâviye, Abdullah İbnu Sa'd (radıyallahu anhüm ecmain) gelirler. Bunlarla birlikte Saîd İbnu'l-Âs ve Amr'ı da istişare meclisine alır.

Yine Taberî'den aynen takip edelim:

"Hz. Osman (valilere): "Söyleyin, nedir bu şikayet, bu şayia, vallahi aleyhinize kabul görmesinden korkuyorum. Bunu tasdik etmek benim nazarımda zor görünse de başkaları kolay kapılır" dedi. Valiler, cevaben ona şunu söylediler: "Sana biz halktan haber getiriyoruz. Tahkikçiler de çıkardın, onlar da getirdiler. Halktan kimse bizzat temas kurarak, şifahen herhangi bir şikayette bulunmamaktadır. Hayır, Allah'a kasem olsun, (dedikoducular) doğru söylemiyorlar, dürüst hareket etmiyorlar. Biz, bu duruma hiçbir sebep göremiyoruz. Sen, bununla alâkalı bir kimseyi getirip kesin bir tavır alacak durumda da değilsin. Ortada boş bir şayiadan başka bir şey yok. Bu şayia ile amel etmek, onu ciddiye almak doğru olmaz."

Bunun üzerine Hz. Osman "Öyleyse ne yapalım, bana yol gösterin" dedi. Said İbnu'l-Âs söz alarak: "Bu uydurma bir şeydir, gizlice uydurulup el altından yayılıyorlar. Hususî meclislerde bunlar konuşulup büyütülüyor" dedi. Hz. Osman tekrar sordu: "Buna karşı tedbir ne olmalı?" Saîd İbnu'l-Âs: "Bu kimseler araştırılmalı. Bu şayiaları çıkaranlar öldürülmeli" dedi. Abdullah İbnu Sa'd da şunu söyledi: "İnsanlara verilmesi gerekeni verince onların eda etmeleri gerekeni de onlardan al. Zîra bu, onları bırakmandan hayırlıdır." Hz. Muâviye de şunu söyledi: "Sen beni vali tayin ettin ve ben de onların işlerini üzerime aldım. Onlardan sana sadece hayır haberi geldi. İki kişi onların bölgesini daha iyi bilir." Hz. Osman ona da: "Ne yapmamız gerekir, fikrin ne?" dedi. Hz. Muâviye: "İyi muameleye devam" dedi. Hz. Osman: "Sen ne dersin ey Amr?" dedi. Amr da şu (enteresan) beyanda bulundu: "Ben görüyorum ki, sen insanlara çok yumuşak davranıyor ve ağır alıyorsun. Bu davranış Hz. Ömer'de yoktu. Ben senden önce geçen iki arkadaşının yolundan gitmeni tavsiye ederim. Şiddet gösterilmesi gereken yerde şiddet, yumuşak davranılması gereken yerde yumuşaklık göster. İnsanlara kötülükten başka bir şey yapmayanlara şiddet gerekir. Yumuşak davranış başkalarına karşı hep hayırhah olanlar içindir. Sen hiçbir ayırım yapmadan iki grup için de hep yumuşak davrandın."

Bu konuşmalardan sonra Hz. Osman kalkarak Allah'a hamd ve senâda bulundu: "Bana söylediklerinizin hepsini dinledim. Her meseleye girmek için kendine has bir kapısı vardır. Ortada ümmet için endişe duyduğumuz şu iş vardır. Bunun üzerine örtülen ve kendileriyle korunacağımız kapı ise, Allah'ın tayin ettiği hudud yumuşaklık, anlaşma ve uzlaşmadır" dedi.

Görüldüğü üzere, son derece sinsi ve hesaplı bir şekilde hazırlanan fitne ve huzursuzluklara Sahabeler tedbir bulmakta zorluk çekmekteler. Zîra görünürde hiçbir meşrû ve mâkul sebep yok, üzerine gidilecek açık hedef yok. Ama tek gerçek şu ki, bu gelişen hâdiselerde Ashab'ın hiçbir dahli yok.[208]

2- Sahabeler Fitneye Katılmadı:

Sahabenin fitne karşısındaki tutumunu belirtmek maksadıyla nazar-ı dikkate arzetmemiz gereken mühim bir nokta da, çıkmış bulunan fitneye katılmaktan Ashab'ın kaçmış bulunduğu, fiilen girenlerin, daha doğru bir ifade ile girmek zorunda kalanların sayıca çok az olduğu keyfiyetidir. Bu maksadla, İbnu Sebe'nin Hz. Osman tarafından temsil edilen İslâm devletinin alacağı bütün tedbirleri bozarak Halife'nin şehid edilmesine müncer olan dalaverelerini ve teselsül eden hadiseleri atlayarak, ikinci mühim hâdise olan Cemel Vakası'na geçip onunla alakalı bazı gelişmeleri belirteceğiz.[209]

Cemel Vakası:

Bu hadise, bilindiği üzere, Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması meselesinde ortaya çıkan görüş ayrılığı sebebiyle vukua gelmiştir. Bir tarafta Hz. Ali, bir tarafta da Hz. Aişe ve onun maiyetinde Hz. Zübeyr ve Hz. Talha vardır.

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden beş gün sonra halife olan Hz. Ali, sayısı iki bini geçen ve Mısır, Kûfe ve Basra'dan gelmiş bulunan ihtilalcilerin kalabalık oluşları ile, vaka sırasında Medine halkının suskun davranışı gibi hususları nazar-ı dikkate alarak cezalandırma işinde acele davranma taraftarı değildi.

Buna karşılık, Mekke'de bulunan Hz. Aişe ve aralarında Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de bulunduğu diğer birkısım Müslümanlar Hz. Osman'ın katillerinin hemen cezalandırılmasını istiyorlardı. İşe Basra'da başlamaya karar verdiler.

Hz. Ali, bunların niyetini ve Basra'ya hareket ettiklerini duyunca herhangi bir hâdiseye meydan vermemek, onlarla anlaşmak niyetiyle o da harekete geçerek Rebeze'ye gelir.

Hz. Aişe ve taraftarlarının Basra'ya vardıklarını öğrenince Kûfe'den te'min ettiği kuvvetlerin başına geçerek Basra'ya yürür. Taberî'nin rivayetlerinden aynen takip edeceğimiz üzere her iki taraf da sulhtan başka bir şey istememektedir. Ancak araya giren gizli oyunlar burada da muvaffakiyetler elde ederek iki Müslüman kitleyi savaşa sokarlar.
"Askerler konaklayınca Hz. Ali çıktı. Öbür taraftan da Talha ve Zübeyr çıktılar. Bunlar oturup, ihtilaf ettikleri hususlarda konuştular. Sulh etmekten ve harbi terketmekten daha uygun bir şey görmediler. Birbirlerinden bu anlaşma ile ayrıldılar. Hz. Ali karargahına, Hz. Talha ve Zübeyr de kendi karargahlarına çekildiler. Her iki taraf da geceyi sulhle geçirdiler. Çoktandır, aradaki ihtilaf ve yaklaşmakta olan savaş sebebiyle böylesine huzurlu bir gece geçirmemişlerdi."[210]
İhtilalciler Sulhten Rahatsız: Taberî, bundan sonra orduya karışan İbnu Sebe ve adamlarının iki tarafı nasıl tutuşturup, harbe soktuklarını anlatır:
"...Hz. Osman hadisesini tahrik edenler de çok fena bir gece geçirdiler. Zîra başlarına gelmekte olan felaketi görmüşlerdi. Bütün gece aralarında müzakere yaptılar. Sonunda, gizlice harbi kızıştırmaya karar verdiler. İşlemeye çalıştıkları şerrin duyulmaması için çok gizli yapılmasını istediler. Alacakaranlıkta harekete geçecekler, bundan yakın komşuları bile haberdar olmayacaktı."[211]
İbnu Sebe'nin Sözleri: Hâdiseleri takip ederken, atlanmaması, ibretle okunması gereken bir husus, Yahudi dönmesi İbnu Sebe'nin, daha önce, henüz iki ordu karşılaşmadan, yukarıda anlaşma vaki olmadan önce verdiği bir talimattır. Bu talimat bize, fitnecilerin, her iki tarafın da iyi niyetlerini akim bırakacak, çok önceden hazırlanmış bir tertiple her iki tarafın da ordusuna katılmış olduklarını gösterecektir. Hatta hemen hatırlatabiliriz ki, onların bu katılışı rastgele bir katılış değil, hin-i hacette, alınacak kararlara kendi istekleri istikametinde yön vermede müessir olacak şekilde, en kritik noktalarda yer alacak şekilde bir katılış, bir sızmadır. İşte İbnu Sebe'nin sözleri: "Ey kavm, sizin hayat ve şerefiniz insanların birbirine düşmesine bağlıdır. Öyle ise onları birbirine düşürün. Yarın bunlar karşılaştıkları vakit harbi kızıştırın. Onları başka şeylerle meşgul olmaya bırakmayın. Öyle ise kendileriyle beraber olduğunuz kimseler, sizin istemediğiniz şeyden (yani sulhtan) yüz çevirmenin ve Allah'ın Ali'yi, Zübeyr'i ve Talha'yı ve onlar gibi düşünenleri (birbirleriyle savaştırarak) meşgul etmesinin zaruri olduğunu bilsinler..." Bu talimatı alan kurnay heyeti orduya dağılarak, sulh yapılmamasının, her iki ordunun birbiriyle çarpıştırılmasının lüzumu hususunda, diğer adamlarını ikna edeceklerdir.[212]
Fitneciler Müslümanları Vuruşturuyor: Şimdi, tekrar Taberî'nin Cemel Vakası'nın başlangıcı ile alâkalı açıklamalarına dönelim. Yukarıdaki fitnecilerin sabaha kadar müzakere ederek alacakaranlıkta harekete geçme kararlarını belirtmiştik. İstişareye katılan yönetici ekip, ortalık henüz karanlıkken şafakla birlikte harekete geçerler. "Mudar kabilesinden olanlar, diğer Mudarlı arkadaşlarının yanına, Rebia kabilesinden olanlar diğer Rabialı adamlarının yanına, Yemen'den olanlar da diğer Yemenli adamlarının yanına gittiler ve aniden baskına geçtiler. Basralılar harekete geçerek karşılık verdi. Bütün ordu harekete geçti. İleri gelenleri arasında, onları aniden basanlar da vardı. Zübeyr ve Talha, Mudar'dan olan ileri gelenlerle ortaya çıktılar ve sağ cenaha -ki Rebialılardır- Abdurrahman İbnu'l-Haris'i, sol cenaha da Abdurrahman İbnu Attab İbni Esid'i gönderdiler. Kendileri de merkezde kaldılar ve "Ne oluyor?" diye sordular. Onlar (Abdullah İbnu Sebe'nin oradaki adamları): "Kûfeliler bize gece baskını yaptı" dediler. Bunun üzerine Zübeyr ve Talha: "Anlaşıldı; Ali harbi kesme sözünde samimi değilmiş; kan dökmek, haramları helal addetmek istiyormuş; bizimle sulh meselesinde mutabık değilmiş" dediler ve Basralıların yanına geldiler.
Basralılar kendilerine saldıranları geldikleri yere geri püskürttüler. Hz. Ali ve Kûfeliler, bunların gürültüsünü işitmişti. (Fitneciler casus olarak) adamlarından birini, diledikleri şeyi (Hz. Ali'ye) haber olarak sunulmak üzere Hz. Ali'nin yakınlarına yerleştirmişlerdi. Hz. Ali gürültüyü işitince: "Ne oluyor?" diye sordu. İşte bu adam, hemen cevap verdi: "Biz ani baskın yapmadık. Ancak onlardan bir grup gece baskını yaptı. Biz de geldikleri yere geri püskürttük. Askerler hemen harekete geçtiler. Hz. Ali sağ ve sol cenah komutanlarına "Yerlerinizi alın" dedi ve ilave etti: "Anlaşıldı; Talha ve Zübeyr harbi kesme sözünde samimi değillermiş; kan dökmek, haramları helal addetmek istiyorlarmış, bizimle sulh meselesinde mutabık değillermiş."
Böylece akşamdan sulh üzerine anlaşan iki İslam ordusu birbirine girer ve her iki taraftan beşer binin üzerinde olmak üzere, tarihin on binden fazla ölüye mal olan Cemel Vakası meydana gelir.[213]

Fitneye Karışan Sahabeler:

Fitne çıktığı zaman Ashab'tan kahir bir ekseriyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fitneye karışmamayı sıkı sıkıya tavsiye eden hadislerini -ki bunlardan birkısmını geçen bahislerde kaydetmiş bulunuyoruz- hatırlayarak karışmamıştır. Esasen karışanlar da çok azdır. Bir Cemel Vakasında on bin kişi şehid oldu dendiği vakit gafletle, bunların Sahabi yani bizzat Hz. Peygamber'i görmüş bulunan kimseler olduğu zihne gelir. Halbuki meseleye, tarih ve rivayet kitaplarının verdiği bilgiler ışığında bakıldığı zaman insanı hayrette bırakan bir gerçekle karşılaşılmaktadır; o da bu savaşa katılanlar arasında, idareciler dışında pek az sayıda Sahabe'nin bulunmuş olmasıdır.
Sözü fazla uzatmadan, bu ilk devirdeki fitnelere, çok az sayıda Sahabe'nin katıldığı hususunda bizi ikna edecek bir tahkiki, değerli hocalarımızdan Talat Koçyiğit'ten aynen sunacağız. Hadiscilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar adlı kitabında der ki: "Sahabenin en fazla bulunduğu senelerde zuhur eden fitneler gözönünde bulundurulacak olursa, bu fitnelere Sahabeden hemen hemen hiç kimenin iştirak etmediği görülür. Mesela Cemel Harbi'ne iştirak eden Sahabilerin sayısı hakkında gelen bir rivayette eş-Şa'bî: "Cemel'e, Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabından Ali, Ammar, Talha ve ez-Zübeyr'den başka hiç kimse iştirak etmemiştir. Eğer beşincisini bulurlarsa ben yalancıyım!" demektedir. Ahmed İbnu Hanbel ise, "Ehl-i Bedr"den Sıffîn Harbi'ne iştirak edenlerin yetmiş kişi olduğuna dair ileri sürülen bir haberi, Şu'be'nin nasıl yalanladığını ve Huzeyme İbnu Sabit'ten başka hiç kimsenin bu harbe katılmadığını nasıl kat'i bir ifade ile belirttiğini zikreder."
Şüphesiz, bu vakalara katılan Sahabeler, sayıca yukardaki rivayette zikredilen rakamlarla tahdid edilemez. Şa'bî'nin rivayetini nakleden Zehebî de, Şa'bî'nin kesin ifadesine "Sanki Şa'bî, burada ilk muhacirleri kastediyor" kayd-ı ihtirâzisini koyarak Sahabeden daha başka katılanların da olduğunu ima ediyor. Nitekim, yukarıda ismi geçenler dışında Abdullah İbnu Zübeyr, Muhammed İbnu Ebi Bekr gibi birkısım meşhurların da Cemel Vakası'na iştiraklerini muteber kitaplar te'yid eder. Şu halde, ifade edilmek istenen gerçek, on bini mütecaviz maktul arasında Sahabeden olanların tahmin edilecek kadar az olduğudur. Bunlar da hâdiseleri isteyerek çıkarmış değil, zoraki sürüklenmişler, adeta kendilerini bu vak'aların içinde bulmuşlardır.[214]
Sahabenin Fitneye Girişmeyişinin Sebebi: Sahabeleri, bu dahilî hâdiselere girmekten alıkoyan şey, mükerrer olarak temas ettiğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu husustaki uyarı ve tenbihleri idi. Birçok ısrar ve teşebbüslere rağmen bu harplere katılmama hususunda sistemli direniş gösterenlerden Seleme tu'bnu'l-Ekva, Sa'd İbnu Ebi Vakkas, Muhammed İbnu Mesleme, Abdullah İbnu Ömer, Ebu Bekre, Ühban İbnu Sayfi meşhurdur.
Bunlardan birkısmı: "Bu fitnelere karışmamak gerekir. Öyle ki, birisi öldürmek niyetiyle gelecek olsa, müdafa-i nefis de yapılmaz" demiştir. Hz. Osman'ın birinci görüşün kurbanı olduğunu daha önce belirtmiştik. Şimdi bazılarının tutumuyla alâkalı bir iki misal göreceğiz.
Ahnef İbnu'l-Kays'ın Ebu Bekre ile alâkalı bir rivayeti şöyle: "Ben bu adama (Hz. Ali'ye) yardım etmek için çıkmıştım, yolda Ebu Bekre'ye rastladım. Nereye gidiyorsun?" dedi. Şu adama yardım etmeye dedim. Dön dedi, zîra ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şunu söylediğini işittim: "İki Müslüman silahla birbirlerinin karşısına çıkacak olurlarsa katil de maktul de ateştedir..."
Ühbân ise, Hz.Ali'nin yardım teklifini: "Benim dostum, senin de amcaoğlun olan Hz. Peygamber, insanlar arasında kargaşa çıkınca tahtadan bir kılıç edinmem hususunda benden söz aldı..." diyerek reddeder ve Hz. Ali de normal karşılar, ısrar etmez.
Üsâme İbnu Zeyd, "La ilahe illallah" diyen bir kimse ile ebediyyen mukatele etmeyeceği hususunda yemin eder.
Fitneden kaçanların mühimlerinden biri olan Abdullah İbnu Ömer'e iki kişi gelerek: "İnsanların yaptığını görüyorsun. Sen ki, Hz. Ömer'in oğlusun, Hz. Peygamber'in ashabındansın, seni bu savaşa katılmaktan alıkoyan şey nedir?" derler. O: "Allah bana Müslüman kardeşimin kanını haram etti" der. Onlar: "Allah: "Fitnenin olmaması ve dinin tamamı Allah için olsun diye onlarla savaş" (Enfal 39) demedi mi?" diye bir ayet hatırlatırlar. İbnu Ömer şu cevabı verir: "Biz savaştık, hatta fitne kalktı, dinin tamamı da Allah için oldu. Siz de fitne olsun, din de Allah'tan başkası için olsun diye harp ediyorsunuz."
Sa'd İbnu Ebî Vakkas da aynı mealde bir ifade ile fitneye girmeyişinin sebebini açıklar. Muhammed İbnu Mesleme'nin de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tavsiyesine uyarak tahtadan bir kılıç yaptırdığını ve Hz. Ali'nin davetine rağmen fitneye karışmadığını daha önce belirtmiştik.[215]

3- Ashab'ın Katıldıgı Fitneler Üzerine Birkaç Mütalaa:

Şurası muhakkak ki, sayıca az da olsa, arzu ve rızalarının hilafına da olsa, Ashabtan bazılar fitne hareketlerine bulaşmamışlardır. Bu durum Müslümanları Ashab hakkında birkısım yersiz düşünce ve hükümlere götürebilir. Bu ise, Ehl-i Sünnet akidesi açısından son derece mahzurludur. Gerek ferdî gerek içtimâî hiçbir amelî faydası olmayan bu hatalı değerlendirmelere düşemek için Ehl-i Sünnet alimlerinin bu meselelerle alâkalı olarak beyan ettikleri birkaç mütalaayı burada kaydetmede fayda var:[216]
a) Ashab'tan Katılan da Katılmayan da Haklıdır: İbnu'l-Arabî, Ashab'tan bazıları bu dahilî harbe katılırken diğer bazılarının katılmayışını, cihadın farz-ı kifaye oluşuyla izah eder. İbnu Hacer de bu mealde olmak üzere şunları söyler: "Bu meselede hakikat şudur: Mezkur sahabeden herbirisi amelinin doğru olduğuna hükmetmiş olmalıdır. Kıtale bulaşanlar nezdinde, bağiler grubu ile harp etme emrini ifade eden delil vuzuh kazanmıştır ve kendisinde de bu işi yapacak kudret mevcuttur. Katılmayanlar için de, iki gruptan hangisinin baği addedileceği hususu vuzuh kazanmamıştır. Nitekim Huzeyme tu'bnu Sabit, Hz. Ali tarafında olmakla beraber savaşmamıştır. Ne zaman ki Ammar'ı savaşır gördü o da mukateleye katıldı ve "Ammar'ı bağî bir grup öldürecek" hadisini rivayet etti."[217]
b) Fitnenin Bir Hikmeti: İbnu'l-Arabi'ye göre, "Ashab arasında cereyan eden bu savaşlarda Allah'ın güttüğü hikmetlerden biri, ehl-i te'vil ile yapılacak harbin ahkâmını öğretmektir."[218]
c) Fitneye Karışan Sahabeler Hakkında Verilen Hüküm: "Sahabeler arasında cereyan eden vakalara temas ederken bir noktanın belirtilmesi gerekmektedir. O da, Sahabeler hakkında bu mesele ile alakalı olarak gelişigüzel söz etmemektir. Bu husus, Ehl-i Sünnet ile diğer fırkaların ayrıldığı mühim noktalardan biridir. Hariciler, Şîîler vs. bu meselede birkısım sahabeleri tekfire kadar giden ifratlara düşerler. Nevevî, Ehl-i Sünnet'in itidal üzere olan ve nasslara uygun düşen görüşünü şöyle hülasa eder: "Bil ki, Ashab arasında akan kanlar, hadiste gelen "...ölen de öldüren de ateştedir" tehdidine dahil değildir. Ehl-i Sünnet ve ehl-i hakk olan mezhebimizin görüşü "Ashab hakkında hüsn-i zanda bulunmak ve onların aralarında cereyan eden hâdiseler hususunda gelişigüzel söz etmekten çekinmek ve onların mukatelelerini te'vil ederek iyiye yormaktır. Şöyle ki: Onların

hepsi müteevvil ve müçtehid kimselerdi. Allah'a isyan ve dünyevî bir maksatla hareket etmediler. Aksine her bir firka, hak yolda olduğuna inanıyordu. Şurası muhakkak ki, bu içtihadlarında bir kısmı musib (isabet etmiş) bir kısmı da muhti (hataya düşmüş) idi. Hataya düşenler, bu hatalarında mazur idiler. Zîra içtihad meselesinde, müçtehide hatasından dolayı günah yoktur. Hz. Ali bu hareketlerde içtihadında musib ve haklı idi. Mevcut vaziyet karşısında verilecek hükümler şaşırtıcı idi, doğrusunu bulmak zordu. Bu sebeple Ashab kararda mütehayyir kaldı ve üç gruba ayrıldı. İki grub birbirine zıd içtihadlarla karşı karşıya gelirken, bir üçüncü grup bunlardan her ikisini de terketti, savaşlara katılmadı, doğru olanın hangisi olduğu hususunda kesin kanaat edinemediler."
İbnu Hacer, bu mücadelelerde, kimlerin muhik olduğu bilinse bile, Sahabelerden hiçbirine, bu meselelerden dolayı ta'nda bulunmamanın bir vecibe olduğunda Ehl-i Sünnet'in "ittifak ettiğini" belirttikten sonra: "Zîra onlar bu harplerde, içtihadları sebebiyle mukatele ettiler" der.
Nevevî'nin -ve veciz olarak da İbnu Hacer'in yukarıdaki açıklamalarında- atıfta bulunduğu "hata da yapsa müçtehidin günahkâr olmayacağı" prensibi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu hadisidir: "Bir hakim, içtihad ederek hüküm verince isabet ederse, kendisine iki sevap vardır; içtihad ederek verdiği hükümde hata ederse kendisine bir sevap verilir."
Öte yandan alimler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "İki Müslüman birbirine silah çekecek olursa, ölen de öldüren de ateştedir..." hadisini şerhederken burada mevzubahis olan, "ölen ve öldüren"lerin -dine hizmeti gaye edinen bir te'ville değil- dünyevî bir maksat arama veya heva ve cehaletinin sevkiyle mukatelede bulunanlar olduğunu belirtirler. Sahabenin ise, sırf dinî gayretle bu mücadelelere girmiş bulunduğu her çeşit şüpheden uzak bir keyfiyettir. [219]

Sahabelerde Ölçü:

Burada belirtilmesi gereken bir diğer mühim nokta da, amme meselelerinde zıt içtihad ve görüşleri sebebiyle birbirlerine muhalif düşen ve hatta aralarında savaş cereyan eden Ashabın, savaş dışı meselelerde birbirlerine karşı olan münasebetlerindeki ölçü ve hakkaniyettir. Onlar birbirlerini hataya düşmekle itham etmişler, ancak rencide edici, şahsî faziletlerini inkar edici sözler sarfetmemişler, hele asla tekfir cihetine gitmemişlerdir. Buna en iyi örnek, Hz. Aişe ile ona muhalefet edip Hz. Ali tarafında yer almış olan Ammar İbnu Yasir arasında geçen bazı tarizler, konuşmalardır. Hülasa edelim:
Söylediğimiz üzere Ammar İbnu Yasir, Hz. Ali ile Hz. Aişe arasındaki ihtilafta, Hz. Ali'nin haklı Hz. Aişe'nin haksız olduğuna inanıyordu. Bu meselede halkı ikna etmek maksadıyla mescitte yaptığı konuşma tam bir insaf örneğidir. Der ki: "Aişe Basra'ya yürüdü. Allah'a kasem olsun, o dünyada da ahirette de Peygamberimizin (aleyhisselam) zevcesidir, bunda şüphemiz yok. Ancak, Allah sizi imtihan ediyor; Kendisine mi (celle celaluhu), yoksa O'na mı (radıyallahu anhâ) itaat edeceksiniz?"
Burada, ahirette de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi olduğunun kasemle te'yidi, Hz. Aişe'nin asla tekfir edilmediğini gösterir. Fakat görüşlerinde yanıldığı kesinlikle ifade edilmektedir.
Kendisine yöneltilen bu çeşitten şiddetli tenkitler karşısında Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin aksülameli de burada zikre değer. İbnu Hacer'in Taberânî'den naklen kaydettiğine göre, yine aynı Ammar, Cemel Vakası'nın akabinde Hz. Aişe'ye gelerek: "Sizin bu askerî şerefiniz Allah'ın sizinle yaptığı ahde (anlaşmaya) ne kadar aykırı" der ve bu sözleriyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleriyle alâkalı olarak gelmiş bulunan "(vekar ile) evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin" (Ahzâb 33) ayetine işaret eder.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin cevabı şu olur: "Allah'a kasem olsun sen hakkı söyledin." Ammar da "Senin lisanınla hakkında bu hükmü veren Allah'a hamd olsun" der.
İbnu Hübeyre bu konuşmayı şöyle değerlendirir: "Bu rivayetten anlıyoruz ki, Ammar doğru sözlüdür. Kezâ husumet onu, hasmının faziletlerini inkâra da sevketmemiştir. Zîra aralarında cereyan eden harbe rağmen Hz. Aişe'nin tam bir fazilete mazhar olduğuna şehadette bulunmaktadır.[220]

Sahabeler Arasındaki Muharebelerin Mahiyeti Ve Hikmeti

Bediüzzaman Hazretleri ise Mektubat'ında bu konuyla ilgili şunları söyler:"
İkinci sualinizin meali: Hz. Ali (radıyallahu anh) zamanında başlayan muharebelerin mahiyeti nedir? Muhariplere ve harpte ölen ve öldürenlere ne nam verebiliriz?
Elcevap: Cemel Vak'ası denilen Hz. Ali ile Hz. Talha ve Hz. Zübeyr ve Aişe-i Sıddîka radıyallahu teala aleyhim ecmain arasında olan muharebe; adalet-i mahza ile, adalet-i izafiyenin mücadelesidir. Şöyle ki:
Hz. Ali, adalet-i mahzayı esas edip, Şeyheyn (yani Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer) zamanındaki gibi o esas üzerine gitmek için içtihad etmiş. Muarızları ise, Şeyheyn zamanındaki safvet-i İslamiye, adalet-i mahzaya müsait idi, fakat mürur-u zamanla İslamiyetleri zaif muhtelif akvam hayat-ı içtimaiye-i İslamiyeye girdikleri için, adalet-i mahzanın tatbikatı çok müşkil olduğundan, "ehvenüşşerri ihtiyar" denilen adalet-i nisbiye esası üzerine içtihad ettiler. Münakaşa-i içtihadiye, siyasete girdiği için, muharebeyi intaç etmiştir. Madem sırf "Lillah" için ve İslamiyetin menafii için içtihad edilmiş ve içtihaddan muharebe tevellüd etmiş; elbette hem katil, hem maktul, ikisi de ehl-i cennettir, ikisi de ehl-i sevaptır diyebiliriz. Her ne kadar Hz. Ali'nin içtihadı musib ve mukabilindekilerin hata ise de, yine azaba müstehak değiller. Çünkü; içtihad eden hakkı bulsa, iki sevap var. Bulamazsa, bir nevi ibadet olan içtihad sevabı olarak bir sevap alır. Hatasından mazurdur. Bizde gayet meşhur, sözü hüccet bir zat-ı muhakkik Kürtçe demiş ki: ?? ???? ????????? ????? ????? ?????? ???? ?????????????? ??????? ???? ??????? Yani Sahabelerin muharebesinden kıyl ü kâl etme. Çünkü hem katil ve hem maktul ikisi de ehl-i cennettirler.Adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin izahı şudur ki: ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ?? ?'???? ?????????? ?????? ???????? ????????
"Ayetin mânayı işarîsiyle: "Bir masumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir ferd dahi, umumun selameti için feda edilmez. Cenab-ı Hakk'ın nazar-ı merhametinde hak, haktır; küçüğüne, büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selameti için, bir ferdin rızası bulunmadan hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyyet namına rızasiyle olsa, o başka meseledir."
Adalet-i izafiye ise; küllün selameti için, cüz'ü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenüşşer diye bir nev'i adalet-i izafiyeyi yapmağa çalışır. Fakat, adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulümdür.
İşte İmam-ı Ali (radıyallahu anh), adalet-i mahzayı Şeyheyn zamanındaki gibi kabil-i tatbiktir deyip, hilafet-i İslamiyeyi o esas üzerine bina ediyordu. Mukabilleri ve muarızları ise, "kabil-i tatbik değil, çok müşkilatı var" diye adalet-i izafiye üzerine içtihad etmişler. Tarihin gösterdiği sair esbab ise, hakikat-i sebep değiller, bahanelerdir.
Eğer desen: Hilafet-i İslamiye noktasında İmam-ı Ali'nin fevkalade iktidarı, harikulade zekası ve yüksek likayatiyle beraber seleflerine nisbeten muvaffakiyetsizliği nedendir?
Elcevap: O mübarek zat, siyaset ve saltanattan ziyade daha çok mühim başka vazifelere layık idi. Eğer tam muvaffakiyet-i siyasiye ve tamam saltanat olsaydı, "Şah-ı Velayet" ünvan-ı manidarını bihakkın kazanamayacaktı. Halbuki zahirî ve siyasî hilafetin pek çok fevkinde mânevî bir saltanat kazandı ve Üstad-ı Kül hükmüne geçti. Hatta kıyamete kadar saltanat-ı mânevîsi baki kaldı.
Amma Hazret-i İmam-ı Ali'nin Vak'a-i Sıffin'de, Hazret-i Muaviye' nin taraftarlarıyla muharebesi ise, hilafet ve saltanatın muharebesidir. Yani: Hazret-i İmam-ı Ali, ahkâm-ı dini ve hakaik-i İslamiyeyi ve ahireti esas tutup, saltanatın birkısım kanunlarını ve siyasetin merhametsiz mukteziyatlarını onlara feda ediyordu. Hazret-i Muaviye ve taraftarları ise, hayat-ı içtimaiye-i İslamiyeyi, saltanat siyasetleriyle takviye etmek için azimeti bırakıp, ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler.
Amma Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in Emevilere karşı mücadeleleri ise, din ve milliyet muharebesi idi. Yani: Emevîler, Devlet-i İslamiyeyi, Arap milliyeti üzerine istinad ettirip; rabıta-i İslâmiyeti, rabıta-i milliyetten geri bıraktıklarından, iki cihetle zarar verdiler.
Birisi: Milel-i saireyi rencide ederek tevhiş ettiler.
Diğeri: Unsuriyet ve milliyet esasları, adaleti ve hakkı takip etmediğinden zulmeder. Adalet üzerine gitmez. Çünkü; unsuriyetperver bir hakim, milletdaşını tercih eder, adalet edemez. ??????????? ??????? ?????????????? ???????????????? ? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ????? ????????? ferman-ı kat'isiyle, rabıta-i diniye yerine rabıta-i milliye ikame edilmez; edilse adalet edilmez; hakkaniyet gider.
İşte Hazret-i Hüseyin, rabıta-i diniyeyi esas tutup, muhik olarak onlara karşı mücadele etmiş, ta makam-ı şehadeti ihraz etmiş.
Eğer denilse: Bu kadar haklı ve hakikatlı olduğu halde, neden muvaffak olmadı? Hem neden kader-i İlahî ve rahmet-i İlahiyye onların feci bir akibete uğramasına müsaade etmiş?
Elcevap: Hazret-i Hüseyin'in yakın taraftarları değil, fakat cemaatine iltihak eden sair milletlerde, yaralanmış gurur-u milliyeleri cihetiyle, Arap milletine karşı bir fikr-i intikam bulunması Hazret-i Hüseyin ve taraftarlarının safi ve parlak mesleklerine halel verip, mağlubiyetlerine sebep olmuş.
Amma kader nokta-i nazarında feci akibetin hikmeti ise, Hasan ve Hüseyin ve onların hanedanları ve nesilleri, mânevî bir saltanata namzet idiler. Dünya saltanatı ile mânevî saltanatın cem'i gayet müşkildir. Onun için onları dünyadan küstürdü, dünyanın çirkin yüzünü gösterdi. Ta, kalben dünyaya karşı alâkaları kalmasın. Onların elleri muvakkat ve surî bir saltanattan çekildi; fakat parlak ve daimî bir saltanat-ı maneviyeye tayin edildiler, adi valiler yerine, evliya aktablarına merci oldular.[221]
Üçüncü sualiniz: O mübarek zatların başına gelen o feci gaddarane muamelenin hikmeti nedir? diyorsunuz.
Elcevap: Sabıkan beyan ettiğimiz gibi, Hazret-i Hüseyin'in muarızları olan Emevîler saltanatında, merhametsiz gadre sebebiyet verecek üç esas vardı:
Birisi: Merhametsiz siyasetin bir düsturu olan: "Hükümetin selameti ve asayişin devamı için, eşhas feda edilir."
İkincisi: Onların saltanatı, unsuriyet ve milliyete istinad ettiği için, milliyetin gaddarane bir düsturu olan: "Milletin selameti için herşey feda edilir."
Üçüncüsü: Emevîlerin, Haşimîlere karşı an'anesindeki rekabet damarı, Yezid gibi bazılarda bulunduğu için, şefkatsiz bir gadre kabiliyet göstermişti.
Dördüncü bir sebep de: Hazret-i Hüseyin'in taraftarlarında bulunuyordu ki, Emevîlerin, Arap milliyetini esas tutup, sair milletlerin efradına "memalik" tabir ederek köle nazariyle bakmaları ve gurur-u milliyelerini kırmaları yüzünden, "milel-i saire" Hazret-i Hüseyin'in cemaatine intikamkârane ve müşevveş bir niyetle iltihak ettiklerinden, Emevîlerin asabiyyet-i milliyelerine fazla dokunmuş, gayet gaddarane ve merhametsizcesine meşhur faciaya sebebiyet vermişlerdir.

Mezkur dört esbab, zahirîdir. Kader noktasından bakıldığı vakit, Hazret-i Hüseyin ve akrabasına o facia sebebiyle hasıl olan netaci-i uhreviye ve saltanat-ı ruhaniye ve terakkiyat-ı mâneviye, o kadar kıymetdardır ki, o facia ile çektikleri zahmet, gayet kolay ve ucuz düşer. Nasıl ki bir nefer, bir saat işkence altında şehit edilse, öyle bir mertebeyi bulur ki, on sene başkası çalışsa ancak o mertebeyi bulur. Eğer o nefer şehid olduktan sonra ona sorulabilse, "az bir şey ile pek çok şeyler kazandım" diyecektir. [222]

---

[1] Bu kitap iki cilt halinde tahkikli olarak tabedilmiştir (Matba'atu'l-Medenî, 1389/1969), toplam dokuzyüz küsur sayfayı bulmaktadır.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/353.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/353-354.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354-355.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/354.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/355.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/355.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/355-356.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/356-357.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/357-359.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/358-359.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/359-360.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/360-364.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/365-366.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/366.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/367.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/367-368.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/369-370.
[27] Hadîsin bu vechini, az ilerde Fitnede Sabır meselesini açıklarken tam olarak kaydedeceğimiz için burada sadedinde olduğumuz hadisin açıklamasında atıf yapacağımız bir iki ziyadeyi kaydediyoruz.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/370-372.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/372-373.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/373.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/373-374.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/374.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/374.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/374.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/375.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/375-377.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/377-378.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/378.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/378-379.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/379-380.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/380.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/381-383.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/383-386.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/386-390.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/390-391.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/391.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/391-392.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/392-393.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/394.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/394-395.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/395-396.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/396-397.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/397-398.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/398.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/398.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/398.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/399-400.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/401.
[59] Hadiste geçen üşribe "içirilen" tabiri pek manidardır. Günümüzde şartlandırılan kelimesi bunu en iyi karşılayacak tabir olmalıdır.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/401-403.
[61] Ebu Ma'mer'in rivayetinde "müslümanların..." denmiştir.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/403-404.
[63] Muzafın hazfi: Bâbu'l-Basra tabirinde Bâb kaldırılınca Basra kalır.
[64] Hülâgû burada Hz. Peygamber'in, rivayet edilen bir hadisine işaret etmektedir. Bu hadis şöyledir: "Benim bir takım askerlerim vardır, onları doğu tarafına yerleştirdim ve onlara Türk adını verdim. Onları hiddet ve gazap arasında yarattım. Herhangi bir kul, bir ümmet benim emrimi yapmazsa, bunları onların üzerine musallat ederim ve bunlar vasıtasıyle onlardan intikam alırım..." bu tip hadislerin hem ilm-i rivayet-ül hadis, hem de dirayet-ul-hadis yönünden muallel ve mevzu bulundukları, muhaddislerce kabul edilmektedir. Fakat bu hadisler mevzu olsalar bile, bize devirlerindeki telâkkiyi anlatırlar ve zamanlarının, muhitlerinin bir bakıma aynası hükmündedirler. Hülâgû mektubunda, Moğolların nasıl göründüğünü, müslümanlarca nasıl karşılandığını pek mükemmel gösterdiği gibi, kendisinin sebeb-i vücudunu da bu görüşe istinat ettirmektedir. Cengiz'in Buhara'daki konuşması, Hülâgû'nun bu mektubu, Papaların ve hıristiyanların görüşleri hep aynı noktada düğümlenmektedir: Moğollar insanların günâhları dolayısıyla Tanrı tarafından gönderilmiş bir ceza makinesidir. Moğollar bunu bilhassa işlemişler ve kendilerini diğer milletleri yola getirmek için Tanrı tarafından gönderilmiş, İkab-ı ilahîyi icraya memur, bir kavim olarak görmüşler ve göstermişlerdir. Bu, onlara karşı mukavemeti kırdığı gibi, kendilerinin de gayrete getirmiş; kuvvetlendirmiştir.
[65] Kur'an'da buyrulduğu veçhile Musa (A.S.), Hızır'la yoldaşlık ederken, Hızır binmiş oldukları gemiyi delmiş, Musa (A.S.) buna itiraz etmiş, Hızır "geminin önünde her gemiyi gasbeden bir padişah var idi" demişti. Bu söz buna işaret edip, biz ilâhi kudret ve teyidle hareket edip, her şeyi yaparız demek istemekte, hatta daha ileri gitmektedir.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/404-408.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/409.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/410.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/410.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/410-411.
[71] Burada Furkan suresindeki "Allah tevbe edenlerin günahını hasenâta tebdil eder..." mealindeki ayete işaret edilmiştir (70. âyet).
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/411-416.

[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/416.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/416.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/417.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/417-418.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/418.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/418-419.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/419.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/419.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/419-420.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/420.
[83] Birinci cilt, 325-328. sayfalar.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/421-422.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/422-423.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/423-424.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/424-425.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/425-426.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/426-427.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/427.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/428.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/428.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/429.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/429.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/430.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/430.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/431.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/431.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/432.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/432-433.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/434.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/434.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/435-436.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/436-437.
[105] "Kimimiz yerini düzlüyordu" ibaresi, zikrettiğimiz kaynaklarda mevcut değil.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/439-440.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/440.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/441.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/441-442.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/442.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/442.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/443.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/443-445.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/445.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/445.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/445-446.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/446.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/446.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/447.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/447.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/447-448.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/448-450.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/450-451.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/451.
[125] Bu hadis 4767 numarada daha geniş açıklandı.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/452.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/452-453.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/453-454.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/454.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/454.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/454-455.
[132] Kur'ân'da bu çeşit ifâdeler "namaz kıl, zekât ver" veya "namaz kılın zekat verin" veya "onlar ki namaz kılarlar, zekat verirler" gibi çeşitli şekillerde gelir.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/455-456.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/456-457.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/457-459.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/459-460.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/460.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/461.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/461-462.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/462-463.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/463-464.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/464.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/464-465.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/465-466.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/466.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/466-467.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/468.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/468.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/469.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/470.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/471.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/471.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/472.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/472-474.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/475.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/475-477.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/478.

[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/478.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/479.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/479-480.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/480.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/480-481.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/482-483.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/483-484.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/484.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/485.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/485-486.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/486.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/486-487.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/488-489.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/490.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/490-492.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/492-493.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/493.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/494.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/495.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/495-496.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/496.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/496-498.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/498-499.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/499-500.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/501.
[183] Yezîd İbnu Mûaviye Hicrî 64 yılında vefat etmiştir. O sıralarda ortaya çıkan Ezârike fitnesi, hâricîlerin çıkardığı bir huzursuzluktur. Bu isim, hâdisenin lideri Nâfi İbnu'l-Ezrak'tan gelir. İbnu Hacer'in yirmi yıldan fazla sürdüğünü belirttiği bu fitne Hicri 77'de büyük darbe yemiştir.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/501-502.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/503-504.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/505-506.
[187] Akabe, lügat olarak dağ yolu demektir. Hadiste geçen akabetu'l-Medine tabirini Medine dağ geçidi şeklinde anlamak yanlıştır. Çünkü Hz. Abdullah İbnu'z-Zübeyr Medine'de değil Mekke'de şehid edilmiştir. Nevevî'de şerhinde, Akabetu'l-Medine'nin Mekke'de bulunan bir akabe (dağ yolu) olduğunu belirtir. Mekke dağlıktır. Şehre giriş veren yollardan birinin bu ismi taşıdığı anlaşılmaktadır. Haccac, Hz. Abdullah'ı bu yol üzerinde bir ağaca asmış olmalı.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/506-508.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/508.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/508-510.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/511.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/511.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/512.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/512.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/513.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/513-515.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/515.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/515-516.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/516-517.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/517-518.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/519.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/519.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/519-520.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/520.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/520.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/521-523.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/523.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/523-524.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/524-525.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/525.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/525.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/526.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/526-527.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/527-528.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/528-529.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/529.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/529.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/529.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/529-530.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/531.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/532-534.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/534-535.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...G...)

(((...G...)))

» Gâibden haber verenlerin kaynağı ve mâhiyeti...C... 12...S...5781
» Gâibden haber verenlerin sözleri...C... 13...S...6162
» Gamûs yemini...C... 14...S...6551
» Ganimet arazîlerinin nasıl taksim edileceği...C... 6...S...2909
» Ganimet için harb etmenin hükmü...C...6...S...2907
» Ganimetin beşte biri Allah ve Rasûlü'ne âiddir ve Rasûlullah (S)'ın taksim ediciliği...C... 6...S...2900, 2902
» Ganîmetin beşte birini devlete vermek...C...3...S...1325, 6...S...2887
» Ganîmetin beşte birini vermenin îmânla münâsebeti...C... 1...S...207
» Ganîmetin kime verileceği...C... 6...S...2906 2916,2917, 2920, 2921
» Ganimetlerin müslümanlara halâl kılındığı...C... 6...S...2903, 2906
» Ganimet malından hırsızlık yapmanın ağır vebali...C... 8...S...3945
» Ganimet malından taksimden önce yememek...C... 6...S...2867
» Ganimet taksimi esnasında bâzı kimselere fazla mal verilmesi, Ensâr'ın tutumu ve Rasûlullah(S)'ın açıklaması...C...9...S...4026 - 4033
» Ganimet taksimi konusunda Rasûlullah(S)'ı rahatsız eden adam ve Rasûlullah(S)'m gaybî ma'lûmâtı...C... 9...S...4045,4046
» Ganimetten beşte bir ayırmanın farz oluşu; ...C... 6...S...2878
» Ganimetten esirlere ihsan etmek...C... 6...S...2924
» Gaybı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği...C... 8...S...3748
» Gaybın anahtarları ve beş bilinmeyen...C...9...S...4352, 4353
» Gaybın kilitleri...C... 10...S...4657
» Gayrimüslim cenaze için ayağa kalkmak...C...3...S...1237
» Gayrimüslime vekâlet vermek...C... 5...S...2131
» Gayrimüslimlere haklarını vermek...C...5...S...2063
» Gayrimüslimlerin imâl ettiği elbise ile namaz...C... 1...S...459
» Gayrimüslimlerin refah içinde olmalarına imrenmek...C... 5...S...2289
» Gaza (sefer) dönüşü namaz kılmak...C...6...S...2876
» Gazilerin bereketi...C... 6...S...2910
» Gazvede ayakkabı üzerine meshetmek...C...13...S...5859
» Gazvede hizmet etmenin fazileti...C... 6...S...2713.
» Gazveden dönen gazileri karşılamak...C...6...S...2872
» Gazveden önce zifafa girmek...C... 11...S...5245
» Gazve haberinin gizli tutulması...C... 6...S...2761
» Gazvelere meleklerin iştiraki...C... 8...S...3858
» Gece baskını sonucu çocuklar ve zürriyetlerin musibete uğramasının hükmü...C...6...S...2809
» Gece ile gündüzün sırrı...C... 11...S...5003
» Geceleyin ilim öğretmek...C... 1...S...268, 269
» Geceleyin yalnız başına yürümek...C... 6...S...2796
» Gece namaza kalkmanın fazileti...C... 3...S...1080,1083, 1084, 1087, 1094, 1106
» Gece namazı...C... 2...S...745

» Gece namazı kılmamanın zararı...C... 3...S...1094,1095
» Gece namazında kıyamın uzun tutulması...C... 3...S...1089
» Gece namazında secdeyi uzun tutmak...C...3...S...1081
» Gece namazını âdet hâline getirenin bunu terketmesindeki kerahet...C... 1...S...1101
» Gece namazının fazileti...C... 2...S...949
» Gece namazının vâcib kılınmaksızın teşvîk edilmesi...C... 3...S...1083, 1106
» Gece namaz] öncesi misvak kullanmak...C...3...S...1089
» Gece namazı ve ne kadar kılınacağı...C...3...S...1089
» Gecenin bir kısmından sonra kalkıp Kuran okumak ve böylece uykudan da sevâb ummak...C... 9...S...4038, 4040
» Gecenin bir kısmında sohbet etmek...C...2...S...652
» Gecenin fonksiyonu ve dikkat edilecek hususlar...C... 7...S...3074
» Gecenin nasıl ihya edileceği...C... 3...S...1097, 1098
» Gecenin son saatlerinin önemi, bu esnada kılınacak namaz ve dua...C... 3...S...1096
» Gece sohbetlerinde yiyecek ikrâmetme...C...2...S...654
» Gece yarısı dua etmek...C... 1...S...6258
» Geçmiş namazların sırayla kaza edilmeleri...C... 2...S...649
» Gemide namaz...C... 1...S...476
» Gerdek sabahı dâmâd ve geline hediye vermek...C... 11...S...5250
» Gerçeği sormaktan utanılmaması...C...13...S...6087
» Gerçek zenginlik...C... 14...S...6383
» Gıda maddelerinde yapılan selem akdi...C...5...S...2076, 2077
» Gıpta edilecek iki haslet...C... 15...S...7087
» Gıpta edilecek iki kişi...C... 11...S...5119
» Gıpta edilecek insanlar...C... 16...S...7400
» Gıpta edilecek kimseler...C... 1...S...233
» Gıpta edilmesi gereken kişi...C... 3...S...1334
» Gıybet...C... 13...S...6034
» Gıybet etmenin kabir azabına sebebiyet vermesi...C... 3...S...1300
» Gıybetin büyük günâhlardan olması...C...13...S...6037
» Giyilmesi (er kek ve kadın için) mekruh olan elbise ticâretinin hükmü...C... 4...S...1946
» Giyimde israf ve kibirden kaçınmak...C...13...S...5846
» Giyim-kuşam ve yeme-içmede Ölçü...C...12...S...5679
» "Giyinik çıplaklar"...C... 13...S...5894
» Giyinirken sağdan başlama...C...1...S...313,13...S...5900
» Giyiniş tarzının nehyedİlişİ...C... 2...S...640
» Gizlice konuşmak (necvâ)...C... 13...S...6234
» Göklerin ve yerin yaratılışı...C... 6...S...2984
» Göklerin ve yerin yaratılışında, gece İle gündüzün âhengindeki ilâhî sır ve ibretler...C... 9...S...4277
» Göklerin ve yerin yaratılmasındaki ilâhî sır...C... 13...S...6163
» Gök yarıldığı ve Rabb'ine boyun eğdiği zaman...C... 11...S...4980
» Gök yarıldığı zaman...C... 11...S...4975
» Gönülden gelip geçenlerin, uygulanmadıkça affedileceği...C... 5...S...2333, 2334
» Göreve tâlib olmak...C... 14...S...6994
» Görevlinin, görev esnasında hediye kabul etmesinin çirkinliği...C... 14...S...6521
» Görünüşe hükmedip içyüzünü Allah'a bırakmak...C... 9...S...4046
» Gösterişten uzak olarak yapılan amellerin, fazileti...C... 14...S...6363
» Gösteriş ve şöhret düşkünlüğünün çirkinliği...C... 14...S...6421
» Göz değmesi...C... 13...S...5952

» Göz değmesinin keyfiyeti ve tedavisi...C...12...S...5764 - 5766
» Göz hasatlığından dolayı göze sürme çekmek...C... 12...S...5739
» Gözleri haramdan sakınmak...C... 13...S...6176
» Gözü kör olanın, hâline sabretmesinin fazileti...C... 12...S...5694
» Gözyaşındaki ilâhî sır...C... 14...S...6536
» Gözyaşının keyfiyeti...C... 12...S...5697
» Gusletme şekli...C... 1...S...373, 374, 376, 378, 383
» Guslün âdabı...C... 1...S...387
» Guslün gerekli olduğu zaman...C... 1...S...392
» Gusül esnasında ağzı burnu yıkama...C...1...S...375
» Gusül esnasında bir eli tas gibi kullanıp su alma...C... 1...S...379
» Gusül esnasında güzel koku sürünme...C...1...S...375
» Gusül esnasında namaz abdesti gibi abdest alma...C... 1...S...370
» Gusül esnasında önce elleri yıkama...C... 1...S...370
» Gusül esnasında örtünme...C... 1...S...387
» Gusül esnasında perdelenme...C... 1...S...387
» Gusül yapmadan cinsî münâsebeti tekrar etme...C... 1...S...379
» Güğüm, kırba ve tulum gibi su kaplarından su içmenin âdabı...C... 12...S...5674 - 5676
» Gülümseme ve gülümsemenin mübâhlığı...C...13...S...6061
» Gümüş alım satımı...C... 8...S...3699
» Gümüş kap kullanmak...C... 13...S...5882
» Gümüş kap kullanmanın hükmü...C... 12...S...5678
» Gümüş kap kullanmanın nehyedilişi...C...3...S...1176
» Gümüş kaplamalı kapla yemek yemenin hükmü...C... 12...S...5514
» Gümüşü gümüşle satmak...C... 4...S...1999, 2003
» Gümüşün zekâtı...C... 3...S...1369
» Gümüşün zekât mikdârı...C... 3...S...1330, 1331
» Gümüş yüzük...C... 13...S...5906
» Günâhı değerlendirmek ve mu'minin özelliği...C... 13...S...6246
» Günâhı gizlemek...C... 16...S...7375
» Günâhı örtmek...C... 13...S...6049
» Günâh işlenen âletlerin kırılması ve hükmü...C... 5...S...2295
» Günahkârdan selâm ve iltifatı kesmek...C...13...S...6199
» Günahkârları edeblendirme yolları...C...5...S...2235
» Günahkârların, azabdan kurtulmak için feda etmek isteyecekleri şeyler...C... 10...S...4907
» Günâh karşısında kulun tutumu...C... 16...S...7365
» Günâhları terketmenin fazîleti...C... 14...S...6661
» Günâhtan korkmak...C... 16...S...7366
» Günâhtan ve borçtan Allah'a sığınmak...C...14...S...6312
» Günâh ve ma'siyete dalanlara karşı konuşma boykotu...C... 15...S...7077
» Gündüz uykusu...C... 13...S...6223
» Güneş ile ayın, hiç kimsenin ölümü ile tutulmayacağı...C... 3...S...1014, 1015,1031, 1034
» Güneşin batıdan doğması...C... 14...S...6426
» Güneşin durulduğu zaman...C... 11...S...4972
» Güneşin kendi yörüngesinde cereyan etmesi...C... 16...S...7293
» Güneş tutulması namazı...C... 2...S...531
» Güneş tutulması namazının nasıl kılınacağı...C... 3...S...1149
» Güneş tutulması sırasında camiye çağrılması...C... 3...S...1018
» Güneş tutulması sırasında imâmın hutbe okuması...C... 3...S...1018 , 1037
» Güneş tutulması sırasında namaz kılmak...C...3...S...1014.

» Güneş tutulması sırasında nasıl namaz kılınacağı...C... 3...S...1016, 1019, 1021,1024, 1026,1032, 1037, 1039
» Güneş ve ayın hesapları...C... 7...S...3015
» Güneş ve ayın sonu...C... ' 7...S...3018
» Güneş ve ay ile ilgili bâzı âyetlerin tefsirleri...C... 7...S...3013 - 3017
» Güneş ve ay tutulmasındaki maksad...C...3...S...1021, 1022, 1029, 7...S...3018
» Güneş ve ay tutulması sırasında okunacak dua...C... 3...S...1023, 1030, 1033, 1034
» Güneş ve ekseni(karargâh)...C... 10...S...4695, 4696
» Güzeli tasdîk etmek ya da yalanlamak...C...11...S...5006, 5009
» Güzel koku kullanmak...C... 13...S...5943
» Güzelleşmek için yüz cephesinde bâzı değişiklikler yapmanın nehyi...C... 13...S...5951
» Güzellik için diş aralarını yontmanın nehyi...C... 13...S...5945
» Güzel sabır ya da Yûsuf'un sabrı...C... 10...S...4472
» Güzel ve çirkin işleri yapmaya niyet edip yapma ya da vazgeçme durumu...C...14...S...6414.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Galat sözden dolayı dövmek 2/234
«Garrabb ismi 2/181
Gayri müslim mektup yazıp da selâm verince ona. mukabele edilir.....2/462
Gayri müslimlere önce selâm verilmez 2/463
Gece atış yapan kimse 2/634
Gece karanlığında çocukları alıkoymak.....2/593
Gece ortasında hasta ziyareti 505
Gece uyanınca ne söylenir? 2/584
Geceleyin kapıyı kilitlemek 2/592
Geceleyin ne söylemek lâzımdır 2/584
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST TÛ1
Sahif e No:
Gecenin üçte biri kalınca dua etmek..... .....2/109
Geçimde kolaylık 480
Geçindirmek (Bir yetimi)..... 148
Geçindirmek (Bir veya iki kız)..... 88
Geçindirmek (Üç kızı) 91
Gençler arasında ayrılık 428
Geniş mesken 467
«.Gireyim mi?» deyip de selâm vermeyince.....2/446
Giydiğiniz elbiselerden köle ve hizmetçilerinize de giydirin..... 202
Gıyabda dua etmek 629
Gıybet etmek (Ölüyü) .....• 2/90
Gıybet hakkında Allah Teâlâ'nın âyet-i kerîmesi 2/82
Gıybet harici söz söylemek 2/111
Gök Kuşağı 2/142
Göz ağrısından ötürü ziyaret..... ... 541
Göz bebeği olmak..... 98
Göz harama değmesin diye İzin istenir 2/436
Güç yetiremeyeceği şeyle köle yükümlü tutulmaz 207
Gülmek 268
Günah bulunmadıkça, Ana-Babaya itaat ve. iyilik edilir 25
Günahkârlara ve boya sürünenlere selâm vermeyi terkeâen kimse 2/387
Gün ortası ..... ,.....2/599
Gündüzün sonunda uyku 2/602
Güneş tarafında oturulmaz 2/536
Güvenilir olmak (Bilgisine baş vurulduğunda) 271
Güvercin kesmek 2/648
Güvercin kuman 2/623
Güzel ahlâk 286
Güzel ahlâk 299
Güzel gidişat 2/145
Güzel ismi bereket saymak 2/277
Güzel isim, Peygamber (S.A.V.)'in ho§una giderdi.....2/169
Güzel söz gibi, sür de güzeldir ve onun çirkini de vardır 2/219

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

G

Gaflet
Galat
Galatâtu'l-Muhaddisîn
Gâmız
Garâbet
Garâ'ib
Garîb
Garîbi'l-Meşhûr
Garîbi'l- Mutlak
Garîb-i Nisbî
Garibeyn
Garîbu'l-Hadîs
Garîbu'l-İsnâd
Garîbul-Metn
Garîbun Metnen Ve İsnâden
Garîbun Min Haze'l-Vechi
Gayr-ı Meşhur Âhad
Gayru Dâbıt
Gayru Me'huz Bih
Gayru Me'mûn
Gayru Mensûb
Gayru Sâbit
Gayru Sika
Gayru Sika Ve La Me'mûn
Gayruhû Evsak Minhu

G

Gaflet:

Sözlükte "gafil olmak, dikkatsizlik, ne yaptığını bilmemek" mânalarına gelir. Hadis Usûlü ilminde fartu'l-gafle olarak da geçer. Ravinin zaptıyla ilgili cerh sebeplerinden biridir.
Ravinin gafleti, dikkatsizliği, hadis rivayetinin gerektirdiği dikkat ve özenden uzak oluşu, rivayetlerinde hıfz ve itkanla bağdaştırılması mümkün olmayan hallerinin sıkça görülmesidir. Bir ravide bu hallerin sıkça görülmesine kesret-i gaflet, sık sık gaflet hali görülen raviye ise kesîru'l-gafle tabir edilir.
Ravinin hadislerinin yazılı olduğu kitabındaki hatayı başkalarının uyarması üzerine düzelteyim derken daha-büyük bir hata yaparak o hatalı şekliyle rivayet etmesi de gaflet sayılmışür. Başkalarının hatalı düzeltmelerine kapılıp kendi kitabındaki şekli terk ederek hatalı olanı rivayet etmesi de gafletin değişik bir şeklidir. 292
Ravide gaflet hallerinin sıkça görülmesi, özellikle başkalarının hatalarını doğru zannederek kitabındaki şekli terkedip yanlış olanı rivayete kalkışması ve bunu fark ederek düzeltmemesi zabtına dokunur. Böyle bir ravi gafletle cerhedilir. Hadisleri reddolunur.

Galat:

Hata karşılığıdır ve hadis rivayetinde hata yapmayı ifade eder. Ravinin hatası aşırı şekilde olur ve yanlış rivayetleri doğru olarak rivayet ettiklerini geçerse zabt özelliğini kaybetmesine sebep olur. (Bk. Kesretu'l-galat).

Galatâtu'l-Muhaddisîn:

Hadis ravilerinin rivayette yaptıkları bazı hataları ve eleştirilerini ifade eden bir tabirdir. Tashîf ve tahrifle ilgilidir, el-Hasen b. Abdillah el-Askerî'nin konuya dair aynı isimde bir kitabı vardır.

Gâmız:

Sözlükte yüksek yerler arasındaki alçak ve çukur yer, bitkin insan, anlaşılması güç kapalı ve mübhem söz manasınadır. 293
Hadis ilminde son manasıyla ilgili ve daha çok illetin sıfatı olarak geçer. İlle gâmıda denir ki dışardan farkedilmeyen, ancak ehlinin anlayabileceği hadisin gizli kusuru demektir.

Garâbet:

Sözlükte birinci babtan çekilen "ğarabe" fiilinin uzaklaşmak, yalnız kalmak, vatandan uzak düşmek manasına mastarıdır. Sözün garabeti, alışılmamış üslupta olması veya üstü kapalı söylenmesidir.
Hadis Usulünde garabet, teferrüd ve daha az kullanılan infiradla eş manâlı olarak ravinin rivayetinde tek kalması haline denir. Bir başka deyişle ravinin bir şeyhden rivayette teferrüdü yani ondan başka rivayet eden olmamasıdır. Böyle bir ravinin tek başına rivayet ettiği hadise genel olarak ferd adı verilir. Garabet senedin başında olursa hadis ferd-i mutlak, ortasında bulunursa ferd-i nisbî adını alır. Ferd-i nisbî'nin bir adı da garabetle ilgili olarak garîbdir.

Garâ'ib:

Bk. Garib.

Garîb:

Kelime olara "yabancı, garîb, kimsesiz, vatanından uzakta tek başına kalmış kimse" demektir. Genelde hangi tabakadan olursa olsun bir ravinin tek başına rivayet ettiği hadis olarak tarif edilmiştir. Bu manada ferd-i nisbînin öteki adıdır. Sadece bir ravi tarafından rivayet edilen hadis, bir benzeri başka raviler tarafından rivayet edilmediği, yahutta diğer rivayetler ona aykırı olduğu için tak kalan manasında garîb ismini almıştır. Çoğulu garâ'ib gelir.
et-Tîbî'ye göre garib, metin ve isnad yönünden garîb olmak üzere iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisine garîbu'l-metn, ikincisine garîbu'l-isnâd adı verilir. Garibu'1-metn, ravinin metnini rivayette tek kaldığı, bir diğer ifadeyle kendisinden başkası tarafından rivayet edilmemiş metinle gelen; garîbu'l- isnad ise metni sahabeden bir grubun rivayeti olarak bilindiği halde bir başka ravinin bir diğer sahabîden tek başına rivayet ettiği hadistir.294 Hadiscilerin, isnadında teferrüd ederek rivayet ettikleri sahih hadisler de garîbu'l-İsnad sayılır. Tirmizî'nin, Sünen'inde yer yer garîb un min hâze'1-vech diye nitelediği hadisler böyle bir isnadla rivayet edilerek garîb olanlardır.
İbn Haceri'l-Askalânî'ye göre garib, ravinin rivayetinde teferrüd ettiği haberdir. Senedin, teferrüdün meydana geldiği yerine göre garîb-i mutlak ve garîb-i nisbi kısımlarına ayrılır. 295 Şu hale göre garib, ferdin öteki adıdır. Metin yönünden tek olarak rivayet edilmiş yahut da isnadı tek olan hadislere de garib denilmiştir. Buna göre garîb, benzeri başka raviler tarafından rivayet edilmemiş veya isnad yönünden tek kalmış olan hadistir. Ravisinin metindeki herhangi bir ziyade lafzın rivayetinde tek kalmış olması da buna dahildir. İmam Malik'in şu hadisi metindeki ziyade yönünden garibe misaldir.
"Hz. Peygamber (s.a.s) büyük-küçük, köle-hür bütün müslümanların Ramazanda fıtır sadakasını bir sa' ölçüsü hurma (veya) aynı ölçüde arpa olarak vermelerini emretti."296 Bu hadisin metnindeki "mine'l-muslimîn" ziyadesinde İmam Mâlik teferrüd etmiştir. Bu demektir ki, hadisin İmam Mâlikten başka bütün ravilerinin rivayetlerinde bu ziyade yoktur. Dolayısıyle onun teferrüd ettiği bu fazladan lafızları taşıyan metin garîbtir.
Bir garîb hadis, diğer tanklardan rivayet edildiği anlaşılırsa garîb olmaktan kurtulur. Rivayet tanklarının sayısına göre azîz ya da meşhur mertebesine yükselir.
Garib hadislerin çoğu hüküm yönünden sahih olmamakla birlikte garabet sıhhate mani olmaz; çünkü hadisin sıhhati, ravisinin rivayette tek kalmasından çok sika oluşuna bağlıdır. Buna göre bir garîb hadis, ravilerinin adalet ve zabt durumlarına göre sahih olduğu gibi hasen veya zayıf da olabilir. Nitekim Buhârî ve Müslim sahihlerinde pek çok garîb hadis vardır. El-Bezzâr'ın Müsned'inde, et-Taberânî'nin el-Mu'cemu'1-Evsatı ile el-Mu'cemu's-Sağîr'inde de hayli garib hadis bulunmaktadır. Şu hale göre garîb hadisler içinde makbul olanları bulunmakla beraber ekseriyeti zayıftır. Bu sebepten Tâbi'fler, Etbâ'ut-Tâbi'în ve daha sonraki nesillerin hadiscileri garîb hadislere pek rağbet etmemişlerdir.

Garîbi'l-Meşhûr:

İsnadın baş tarafında bir veya birkaç tabakada bir ravinin tek başına rivayet ettiği garîb bir hadis olmakla birlikte sonradan her tabakada birkaç ravi tarafından rivayet edilmekle meşhur grubuna giren hadise denir.

Garîbi'l- Mutlak:

Bk. Ferd-i Mutlak ve Garîb.

Garîb-i Nisbî:

Bk. Ferd-i Nisbî ve Garib.

Garibeyn:

"İki garîb" manasına gelen bu tabir için bk. Kitabu'l-Garibeyn.

Garîbu'l-Hadîs:

Garib hadisle bir ilgisi olmayan, bu yüzden onunla karıştırılmaması gereken garîbu'l-hadîs tabiri, hadislerin herkes tarafından kolayca anlaşılamayan, ancak Arap dilinde derinleşmiş alimlerin anlayabilecekleri lafızları manasınadır. Konusunu hadislerin anlaşılması güç lafızlarının açıklanmasının teşkil ettiği ilme de garîbu'l-hadîs ilmi denir.
Misal vermek gerekirse,
"Allah Kitabı Kur'an-ı Kerim gökten yere uzanan bir nurdur" hadisindeki "habl" lafzı garib bir lafızdır. Aslında "ip" manasına gelen bu kelimeyle Hz. Peygamber (s.a.s) Kur'ân-ı Kerim'i mü'min gönülleri aydınlatan bir nur olarak nitelemişlerdir; zira araplar güneşin huzmeler şeklinde yeryüzünü aydınlatan ışığını ip veya ipliğe benzetirler. Nitekim, ayetinde de 297öyledir ve fecir aydınlığı beyaz ipliğe, gece karanlığı siyah ipliğe teşbih buyurulmuştur. 298
Hadislerin doğru ve etraflı bir şekilde anlaşılabilmesi her şeyden önce garîb lafızlarının iyice anlaşılmasına bağlıdır; Çünkü hadisten doğru hüküm çıkarılabilmesi için bütün lafızlarının iyce anlaşılması gerekir.
Hz. Peygamber (s.a.s) herkesin anlayabileceği şekilde fasih ve açık konuştuğu için hadislerde kapalılık yoktur. Anlaşılması güç lafızlar da pek fazla değildir. Bu itibarla sahabiler için hadisleri anlama güçlüğü söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte sahabîler, anlayamadıkları Kur'ân-ı Kerim ayetlerini olduğu gibi Hz. Peygamber'in sözlerindeki anlayamadıkları lafızları da sorup öğrenmişlerdir. O'nun ebedi aleme göç etmesinden sonra kısa zamanda fetihler ilerlemiş ve Arap asıllı olmayanlardan müslüman olanların sayısı hayli artmıştır. Bu yeni dini kabul edip onun Kur'an-ı Kerim ve hadislerden ibaret iki ana kaynağını iyice öğrenmek isteyenler bunların bazı lafızlarını etraflıca anlayamamak gibi bir durumla karşılaşmışlardır. Aslında diğer müslümanların gerek Kur'ân-ı Kerimi, gerekse hadisleri arap aslından olanlar derecesinde anlamaları zordur. Kaldı ki bu iki kaynağın iyice anlaşılabilmesi belli bir islamî kültür seviyesine ulaşmayı gerektirir. Yeni müslüman olmuş, değil, Arapçayı,

dinini bile henüz layıkiyle öğrenememiş müslümanın böyle bir kültüre sahip olamıyacağı açıktır.
Öte yandan Hadis İlminde en düşük seviye olan rivayet derecesinde olanlardan başlamak üzere her derecedeki muhaddisler arasında hadislerin garib lafızlarını bilmek şart görülmüştür, durum böyle olunca hadislerin garîb lafızlarını açıklayan kitaplara şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç Kur'an-ı Kerim'in garib lafızlarını açıklayan kitapların yanında garîbu'l-hadis kitaplannın tasnifine yol açmıştır. Tasnif edilen kitaplann bir kısmı garibu'l-Kur'anla birlikte garîbu'l-hadisi de ihtiva eder ki Kitâbu'l-garibeyn adlı eserler bu tür kitaplardır.
İlk garibu'l-hadis kitabını tasnif eden alim olarak, Ebu'l-Hasen en-Nadr b. Şumeyl bilinir. Bununla birlikte bazıları ilk garibu'l-hadis kitabını Ebu Ubeyde Ma'mer İbni'l-Musenna'nın tertiplediği görüşündedirler. Her ikisi de üçüncü hicrî asrın başlarında ölmüşlerdir. Buna göre denilebilir ki, garibu'l-hadis kitapları ikinci asrın sonlarına doğru yazılmaya başlanmıştır. Zamanla ilk yazılan kitaplar esas olmak üzere garîbu'l-hadis kitapları çoğalmıştır. Bunlardan en önemli birkaçı şunlardır:
1. Garîbu'l-Hadîs: Ebu Ubeyde el-Kasım b. Selâm el-Herevî 299
2. Garîbu'l-Hadîs: Abdullah b. Müslim b. Kuteybe
3. el-Fâ'ik fî Garîbi'l-Hadîs: Mahmud b. Umer ez-Zemahşeri
4. en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs: İbnu'l-Esîri'l-Cezerî.300

Garîbu'l-İsnâd:

Bk. Garîb.

Garîbul-Metn:

Bk. Garîb.

Garîbun Metnen Ve İsnâden:

Senedi tek olduğundan metni de tek olan ve böylece her iki yönden garîb olan hadisi ifâde etmekte kullanılmış bir tabirdir.

Garîbun Min Haze'l-Vechi:

Bak. Garîb.

Gayr-ı Meşhur Âhad:

Bk. Âhad.

Gayru Dâbıt:

Bk. Zabt

Gayru Me'huz Bih:

Sözlük İtibariyle "alınmayan" demek olup bazı hadis alimlerine göre sahih ve hasen gibi makbul hadislerin kısımlarından biridir.
Muhtelifu'l-hadîs konusuyla ilgili olarak bir makbul hadis, ona zıt diğer bir hadisle aralarında mu'araza denilen çelişki bulunmasından ya salim olur; ya olmaz. Eğer mu'arazadan salim ise muhkemdir. Böyle bir muhkem hadisin hükmü, me'huzun bih olarak kabul edilerek gereğince hareket edilmesidir. Şayet ona zıt bir mu'anz hadis olduğu takdirde o mu'arız olan hadis de ya makbul bir hadistir; ya da değildir. Mu'arız, makbul bir hadisse araları külfetsiz ve altla uygun bir şekilde birleştirilmeye çalışılır. Değilse yine muhkem olan ilk hadis muhkem ve me'huzun bih, diğeri ise gayru me'hûzun bih addedilir. 301
Buna göre me'hûz bih, makbul bir hadise aykırı olan, ancak makbul olmadığından nazarı dikkate alınmayan hadis manasında bir terim olmaktadır.

Gayru Me'mûn:

"Güvenilir değil" anlamına gelen ve başta es-Sehâvî olmak üzere kimi alimlere göre üçüncü mertebeye delâlet eden cerh lafzıdır.

Gayru Mensûb:

"Nisbet edilmeyen" demektir. Umumiyetle baba veya dedesine ya da herhangi bir beldeye nisbet edilmeksizin sadece ismiyle söylenerek mübhem bırakılmış olan raviye denir.

Gayru Sâbit:

Sabit olmayan nesne manasına bir tabir olup kimi mevzuat kitaplarıyla zayıf ravilere ayrılmış kaynaklarda, hadisin Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözü olarak sabit olmadığını; dolayısiyle mevzu olduğunu dile getiren tabir olarak kullanılmıştır.

Gayru Sika:

Gayra Sikatin ve la Me'mûnin lafzının kısa şekli olup "sika değil" manasına gelir. Beşinci mertebeden cerh lafizlarındandır. Cerh lafızlarının hepsi altı mertebe olduğu dikkate alınırsa bu ve benzeri beşinci derece lafızlarının diğer mertebelerdekilere nisbetle daha ağır cerhe delalet ettiği anlaşılır.
Hakkında gayru sikatin denilerek cerhine hükmedilmiş ravinin kendisi de hadisleri de terkedilir.

Gayru Sika Ve La Me'mûn:

"Ne sikadır ne de güvenilir biridir" anlamını veren bu terim için bk. Gayru sika.

Gayruhû Evsak Minhu:

"Başkası ondan daha sağlam" karşılığıdır ve es-Sehâvî'ye göre hafif cerhe delâlet eden altıncı mertebe cerh lafızları arasında yer alır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ..... 1
ÖNSÖZ..... 1
Eserleri..... 1
En Büyük Eseri..... 1
Eserin Şekilleri..... 1
İMAM SUYUTİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, ŞAHSİYETİ VE HİZMETLERİ..... 2
İsmi, Lakapları, Künyesi:..... 2
Babası Tahsile Başlamıştı..... 2
Seyahatleri Ve Tedris Hayatı 2
İntikal Kabiliyeti Büyüktü..... 2
Bulunduğu Vazifeyi Terkediyor 3
Gazaba Uğramak Korkusu İçindeydi!..... 3
Hediyenin Reddi Ve Ölümü..... 3
Eserleri..... 3
Eserlerinin Sayısı..... 4
Tefsir Eserleri: 4
1. Kur'an-i İlimler 4
II- Hadis Eserleri:..... 4
Şahsiyeti..... 5

CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ

ÖNSÖZ

İmami Suyûtî'yi, İslam dünyasında tanımayan yoktur. Güneş semanın içindeki milyonlarca yıldızlar, gezegenler arasında en parlak bir varlık olduğu gibi, Suyûtî'de İslam dünyasında alimler arasında en parlak bir alimdir.[1]

Eserleri

Suyütî, 600 gibi büyük bir değere ulaşan eserleriyle gerçekten İslam dünyası içinde sönmez bir yıldızdır. O, yalnız şarkın değil, garbın da gözlerini kamaştıran eşsiz bir alimdir. Eserlerinden bazıları birçok garb dillerinde tercüme edilmiştir. Hakkında birçok kitap yazılmıştır. Eserleriyle, cehalet oranlığı içinde dolaşan birçok insanları hidayete eriştirmiş ve ardından, kendisini kıyamete dek yaşatacak ölümsüz bir isim bırakmıştır.
Gelmiş geçmiş alimler arasında sahip olduğu büyük ilme rağmen gösterdiği tevazuu ile gerek alim, gerekse cahil olsun tüm insanların kalblerini fethetmiş ve kendisinde büyük bir hayranlık uyandırmıştır.
İmam Suyûtî, ömrünün bir kısmını, sürgün sırasında inziva ve ruhunu yükseltecek ibadetleriyle Kur'an-ı Kerim'i okumakla geçirmiştir. [2]

En Büyük Eseri

Suyuti'nin en mühim eserlerinden olan Cami - Ussağır, zahiri ve batını ilimlerin kaynağı ve en faydalısıdır. Çünkü bütün kainat: rahmet olarak gönderilen ve İslam alemini iman güneşine kavuşturan Hz. Muhammedin mübarek dilinden dökülen gerçek sözlerdir.
Bu kitap vaiz yapılan kitapların en büyükler indendir. Bütün İslam kitapları yanında gerçek ve ayrı bir değer taşıyan kitaptır.
Cami - Ussağır ile bir çok din alimleri meşgul olmuş ve şerhları yapılmıştır. [3]

Eserin Şekilleri

İmami Suyûtî'nin derlediği Cami - Ussağır adlı eserin iki şekli vardır:

a) Harf sırasıyla yazılmış olan, Aynı zamanda dip kısmında açıklayıcı bilgiler konulmuştur. Yaptığımız bu tercüme, Feyzül Kadir tarafından son sisteme kavuşturularak konular haline getirilen Cami' - Ussağır'ın tercümesidir. Bu eser, "Nur'a Doğru, İslam'da Aile Hayatı, Büyük İslam Dini" gibi birçok büyük eserlerin sahibi olan Abdullah Aydın, tarafından tercüme edilmiş ve Aydın Yayınevi tarafından da bastırılmıştır. [4]

İMAM SUYUTİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, ŞAHSİYETİ VE HİZMETLERİ

Suyûti (849-911) (1445-1505)

İsmi, Lakapları, Künyesi:

Celaleddin Alsu'l Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin Ebu Bekr B Muhammed el - Huzayrî Suyuti şafîî.
Mısır ve Suriye'de hüküm süren Memlükler devletinin son za manlarında Kahire'de yetişen ve Arap dilinde en fazla eser veren müelliflerden biri belki de birincisidir.
Suyutî 1. Recep 849 (3 teşrin evvel 1445) de Kahire'de doğmuştur. Ebul-Fazî künyesini ona babasının dostlarından İzzeddin Ahmet b. İbrahim vermiştir. Suyütî, 9 batınlık şeceresini tesbit etmiştir. Bizzat kaleme aldığı hal tercümesini de ihtiva eden Hüsnül - Muhazara'da atalarını birer birer sayar. Ona göre bu aile, menşei bakımından şarktan gelme olup, evvela Bağdad'ın şark taraflarında bulunan Hüzayriya mahallesine yerleşmiş, sonraları en az müelliften 9 batın önce Mısır'a göç ederek Asyut kasabasını vatan edinmiştir. Ataları arasında en eskisi şeyh Hümamüddinel-Huzayri olup, bu zat da mühim bir mutassavvıf idi. Diğerleri de çağlarında sayılır kimselerdi.
Nitekim bunlardan biri emir Şeyhu'nun zamanında tacirlik ederek Asyut'da bir medrese kurmuştur. Babası Kemaleddin Ebu Zerk şafii fakihlerindendi. Bu zat Suyud'da doğmuş, orada kadılık etmiş ve daha sonra da Kahire'de yerleşmiştir. [5]

Babası Tahsile Başlamıştı

Babasının hayat ve şahsiyetini Husnul-Mühazara fi Ahbar Mısır ve'l-Kahire adlı kitabında anlatır. Müellifin belirttiğine göre, babası zamanın değerli ulemasından çeşitli İslami ilimle, tahsil etmiş ve meslektaşları arasında temayüz etmiş bir zattı.
Babasının hocaları arasında İbn Hacarel-Askalanî, Muhamme del clani, İzzeddin el- Kudsî gibi şahsiyetler vardı. Senelerce fetvalar ve dersler vermekle meşgul olan Kemaleddin Ebu Bekr, özel olarak Şeyhuni camiinde okuduğu hutbeleriyle meşhur olmuştur.
Hüsnül Muhazara'ya göre 8 yaşına basmadan Kur'an-ı hıfzetmiş bundan sonra İbn Dakikilid'in " Umda" sini Navavi'nin Minhacül -Fıkh'i Bayzavi'nin Minhacül – Usul'ünü ve İbn Malik'in elfiyesini ezberlemiş, bunun üzerine 864 (1460) senesinden itibaren ilim ile meşgul olmaya başlamış, bazı alimlerden fıkıh ve nahiv ilimlerini okumuş, nihayet Şeyh

Şihab Üddin Sarmasahi'den faraiz öğrenmiş ve 866 senesi başında Arapça okutmak için icazet almıştır. [6]

Seyahatleri Ve Tedris Hayatı

Suytttî, henüz 17 yaşında iken 866 (1462) da eseri olan " Şarh Lül - İstiaza va'il basmali'yi kaleme alarak Bulkiniye sundu ve o da eserin başına bir takriz yazdı. Suyuti bu zatın vefatına kadar ondan fıkıh öğrenmekte devam ve sonra onun, kendine icazet veren oğlunun derslerini takip etmiş ayrıca devrin daha bir çok şöhretli alimlerinden de faydalanmıştır. [7]

İntikal Kabiliyeti Büyüktü

Suyûti, önce tefsir, hadis ve fıkıh başta olmak üzere dini ilimleri öğrenmek için gerekli olan nahiv, maani, bedi ve beyan v.s. gibi alet ilimlerini öğrenmiş, sonra da esas ilim mevzularında geniş bir vukuf ve selahiyet elde etmiştir.
O, kuvvetli bir hafızaya da sahipti. Nitekim, İbnül - İmad, onun ifadesine dayanarak iki yüz bin hadis ezberlemiş olduğunu kaydetmektedir. Suyutî, hesap ilmi hariç, muhtelif ilimlerdeki selahiyetinden mağrurane bir ifade ile bahseder.
Suyûtî daha gençliğinde iken bir çok seyahat yapmış, bu arada Şam, Hicaz, Yemen, Hind, Magrib ve Takrur (Sudan)'a gitmiştir. Hicaz seyahati esnasında bir sene Mekke'de kalmıştır. Ayrıca Mısır'ın Dimyat, Fayyum ve İskendiyer gibi yerlerini de ziyaret etmiştir.
Suyutî, tedris vazifesine, ilk defa üstadı Bulkini'nin delaleti ile şeval 870 (Mayıs 1466) tarihinde Cami Üs - Sayhunî de fıkıh tedrisiyle başlamıştır. Kısa bir müddet sonra şöhreti muhitinde yayılmış ve derslerini bazı müderrisler bile takip etmiştir. Ayrıca Tolunlular camiinde fetva vermeğe ve hadis imlasına başlayan büyük insan (1467) Suyuti'nin hizmetlerine, 1472 yılında Emir İnal Aşkarin yardımı ile Hanukalu Şayhuhiye de hadis tedrisi vazifesi de ilave olunmuş ve yeri hala Kahire'de Babul- Karafa'da bulunan Şam naibi Barkukuk türbesinin şeyhliğine de bu sıralarda getirilmiştir.
Suyuti, 891 (1486) tarihinde halife el - Mütevekkil Ala'llah'ın emri ile o zamanlar Kahire'nin en büyük ve evkafça en geniş hanı-kahı olan Baybarsiye şeyhliğine geçmiştir. Uzun bir müddet, taa Kaytbay (ölm. 1495) zamanının sonlarına kadar, bu hankah şeyhliğinin sağladığı imkanlar sayesinde refah içinde yaşadığı gibi bir çok eserlerini rahatça yazmak için de vakit bulmuştur. Bununla beraber bu vazifesini kıskananlar da olmuştur. Bu arada kendisinin de bazı hadiselere sebebiyet verdiği görülmektedir. Nitekim bir defasında Kaytbay'in huzuruna teamül hilafına taylasan ile girmiş olması (1495), sultanın kızmasına sebep olmuştur. Al, Ahadis al hisan fi fazl al-taylasan unvanlı risalesi bu hareketinin müdafaası zımnındadır.
Bu hadisten sonra sultanı ziyaretten imtina etmiş, hatta alim -lerin sultanları ziyarette bulunmamalarını sünnet olarak ileri sürmüş ve bu mevzuda n Ma ravahu'l asatin fi ademil babyielel salatin " unvanlı bir risalede yazmıştır. [8]

Bulunduğu Vazifeyi Terkediyor

Bununla beraber Kaytbayın vefatına kadar Baybarsiya'da vazifesinde bırakılmıştır. Zikredilen hadiselere Sultan Muhammed b. Kaytbay nezdinde aleyhinde ki faaliyetlerini artırmışlardır. Bunu sezen Suyutî, halife Mutavakkil Ala'llah ile olan münasebetlerini sıklaştırarak, ondan kendisini bütün Mısır,Şam ve komşu İslam memleketleri kadılıklarının derecesinde bir mevkie tayin etmesini istedi.
Halifenin, azıl ve nasip hususunda suyütiye selahiyet tanıyarak mühim bir vakfiyeyi tevcih ettiği duyulunca kadılar ve bir kısım halk arasında hoşnutsuzluk uyandırdı.. Bu durum Suyutî'nin o vazifeden vazgeçinceye kadar devam etti. Bunu Suyutî'nin hayatında bazı talihsizlikler takip etti. 1497 de muhakeme olundu. Neticede Baybarsiya meşihatinden azledildi.
Bu hal üzere Suyutî'nin onlara olan güveni tamamıyle sarsılmıştı. Kahire'de, Nil nehri ortasında ki adacıklardan biri olan al Ravza'da ki evine çekildi. Tam bir inziva hayatı içinde yaşadı. [9]

Gazaba Uğramak Korkusu İçindeydi!

O günlerde Tahir El-Zama İla Yavmil-Kıyame isimli bir risaleyi de telif etmiştir. Tumanbay 1500 yılında Sultan olunca, Suyuti gizlenmek mecburiyetini hissetti. Gazaba uğramak korkusuydu bu gizlenmenin nedeni. Ama aynı yılın sonlarında Kanşuh Al-Cavri'nin sultanlığa geçmesiyle sona erdi bu korkusu.
Ancak onun için artık Faal hayata dönmek mevzu bahis değildi. Bazı kerametleri, keşifleri Tayy-i zaman ve mekanda bulunduğu hakkında ki, velilik rivayetleri ile Osmanlıların Mısır'ı istila edecekleri yolunda ki sezişlerinin bu günlerin meyveleri olması mümkündür. [10]

Hediyenin Reddi Ve Ölümü

Sultan Gavri, kendisine yeni vazifeler teklif ettiği zaman kabul etmediği gibi, onun gönderdiği 1.000 dinarı red ile hediye ettiği köleyi de azad eylediği söylenir. Suyutî bir süre böyle yaşadı. Ancak okumak ve yazmaktan geri durmuyordu. Sonra ara sıra da olsa, davet üzerine Sultanın meclisine gittiği oluyordu. Bununla beraber artık çökmüş ve yaşı da altmışı bulmuştu. Bu sırada hastalandı ve ıstıraplı bir devreyi rnütaakip 19 cemaziyelevvel 911 (18 teşrini evvel, 1505) cuma sabahı vefat etti ve Kahire'de Babul -Karaf'a dışında defnolundu. Kabri üzerine bir türbe yapılmış ve mezarına ahşap bir sanduka işlenmiştir. Türbesi uzun müddet bazı alimler ve emirlerin ziyaretgahı olmuştur. [11]

Eserleri

Suyutî'nin pek muhtelif mevzularda ve çok sayıdaki eserlerinin ekseriyeti uzun arıştırmalar mahsulü olan terkibi te'liflerden ziyade çeşitli kaynaklardan iktiffa suretiyle derlenmiş eserlerdir'. Henüz hayatta iken bir çok İslam ülkelerinde ve ilim merkezlerinde eserleri şöhret bulmuş bir alim hüviyetini ihraz eylemiştir.
Hicaz, Şam, Halep, Takrur, Osmanlı ülkesi, Hind ve Yemenbu[12]

Eserlerinin Sayısı

Suyûti'nin eserlerinin sayısı muhtelif kaynaklara göre 500 -600 arasında değişmektedir. " Huns Ul-Muhazara"da Suyütî, kendi eserlerini 300 olarak vermektedir. Ancak müellif bundan sonra da birçok eserler kaleme almıştır. Nitekim çağdaşı İbn İyas,bu eserlerin 600 olduğunu kaydetmektedir. [13]

Tefsir Eserleri:

1. Kur'an-ı İlimler
2. Hadis
3. Fıkıh
4. Muhtelif Mes'eleler
5. Dil Ve Edebiyat
6. Usûl-Beyan Ve Tasavvuf
Brok Kelmann, buna bir de tarih ve adap bölümü ilave etmiştir. Eserlerinin muazzam sayısı ve büyük çeşitliliği karşısında, Broc-kelmann'ın bir az daha tafsilatlı olan tasnifine uyularak yukarıda zikredilen bölümlerle ilgili en çok tanınan te'lifleri hakkında kısa bilgi verilmekle yetinilecektir. [14]

1. Kur'an-i İlimler

1. "Tarcuman Ül-Kur'an il Tafsiril-Musnad" adlı esiri tefsir ile ilgili bütün rivayetleri ihtiva ettiği anlaşılmakta olup, maalesef günümüze intikal etmemiştir.
2. "Kitabüd- durrl-mansur fi tafsiril - Me'sur " Bundan önceki eserin, isnadları hazf edilerek kaynakları muhafaza edilmek suretiyle kaleme alınmış bir muhtasarı olup, altı cilt halinde basılmıştır. Ayetleri aynı mevzudaki hadislerle, sahabe ve tabiinden gelen nakiller ile açıklanmıştır.
3. Mufhamatul - akran fi mubhamatıl-Kur'an'ın bir kaç müphem noktası üzerinde durulmuştur.
4. Lubamül-Nuhul fi ashabın Nüzul' ü, El-1 Vahidi'nin aynı mevzudaki eserine dayanmakta olup, ayetlerin nüzul sebeblerme dair bilinenleri toplamakta ve el-vahidi'nin eserini

genişletmek suretiyle tamamlamaktadır.

5. Tafsirül-Calalayn, Suyüti'nin en meşhur mütedavil eserlerinden olup, hocası Celauddin El-mahalli (ölm. 864 - Mil.1459) tarafından başlanılmış ve ölümünden sonra kendisi tarafından 870 (1465)'de 40 gün içinde tamamlanmıştır. Aynı lakabı taşıyan iki kişinin eseri olduğu için, "Tafsirül-Calalayn" adını taşıyan bu tefsir, sahasının en muşhur eserlerinden olup müteaddit defalar basılmıştır. En son ve en güzel baskısı, Kahire (1954) Darül-Maarif neşridir. Haşiyeleri arasında en mühimi Süleyman Al -Camal (ölm. 1204 - 1790)'inkidir.

6. Mecmu Ul-Bahrayn ve Matlaul badrayn, Suyutî'nin en geniş tefsiri olup, bugün ancak bir kısmı elimizde bulunmaktadır. Bunun diğer kısımlarının tamamlanıp tamamlanmadığı malum değildir. Bize intikal eden kısım, sadece eserin mukaddeme sinden ibarettir. 872 (1367) yılında "El-al-tahbir fi ulum L-Tafsir" adı ile müstakil bir eser olarak da kaleme aldığı bu kısım ise bütün Kur'an-ı ilimler hakkında mücmel bir bakış mahiyetindedir.

7. El - İthan fi ulumil - Kur'an, Suyuti'nin en mühim ve sahasının en geniş malûmatını ihtiva eden eserlerinden biri olup, bundan önceki eserinin bilhassa ez-zarkaşi (ölm.794-1392)'nin, Kitab'ul - Burhan fi ulumil - Kur'an, adlı kitabından faydanılarak genişletilmiş şeklidir[15]

II- Hadis Eserleri:

1. Camı-Ussağır min ahadisil-Başir ve Nazir, umumi hadis mecmuaları arasında zamanımıza kadar mevkiini koruyabilmiş ve bilhassa Osmanlı ulemasınca büyük rağbete nail olmuş eserlerindendir.

Eserin baş taraflarından verilen izahattan da anlaşılacağı üzere veciz hadislerin seçilmesine dikkat edilmiş ve harf sırası takip olunmuştur. Aslında bu eser, Suyutî'nin Cam'ul-Cavami" ismindeki, içinde peygamberin bütün hadislerini bir araya getirmeye niyet ettiği kitabının hulasasıdır. Suyûtî, Camı-Ussağır'ın telifinde kaynak olarak altı hadis mecmuasından başka Ahmet b. Hanbal'ın Musnad'inden de faydalanmıştır. Her hadisin yanma nereden alındığını gösteren rumuz konulmuştur. Böylece değerli ve sahih hadisleri içine alan Camı-Ussağır, 18 Rebiülevvel 907 (1 teşrin, evvel 1501) tarihinde ikmal olunmuştur. Bu eser Abdurrahman El- Munavi tarafından şerh edilmiştir.

2. Kıyafetültalib el-labib fihaşa'is al-Habib al-ma'rufa bi'l-ha sa'isul-kabra, paygamberin hususiyetleri hakkında kaleme alınmış olup 2 cilt halinde Haydarabad (1319/1320) de neşredilmiştir.

3. La'alil- Masnu'a fi'1-ahadisel - Mevzu'a, Suyut'i'nin hadis tenkidi bakımından mevzu hadisler hakkında hazırladığı bir eserdir.

4. "Tadrib ül-Ravi fi şarkı takribil, Navavi," hadis usulü kitapları arasında hala ehemmiyet ve şöhretini muhafaza eden bu eser, İbni – Salah'ın hadise dair kaleme aldığı "K.Ma'rifatianva"i ulumil - Hadis " adlı eserinin lı-Navavi tarafından yapılan ek takrib vafl-Taysir adlı Suyûti'nin yazdığı şerhtir. Eser Mısır'da 1379 da neşredilmiştir.

Bilhassa hadis ricali bakımında zenginliği ve başka kitaplarda zikredilmeyen hadisle ilgili araştırmaları ihtiva etmesi cihetinden ehemmiyetlidir. [16]

Şahsiyeti

Mezhep bakımından şafii-olan Suyutî, daha hayatında kazanmış olduğu büyük şöhret muvacehesinde tevazuu biraz kenara ve zamanla kendisini, sadece nadir ve müstesna bir ilim adamı olduğuna güvenmekle kalmayarak hadis, fıkıh ve Arapça dilbilgisi bakımından kendisini devrin en büyük alimi olarak görmeye başlamış ve hatta IX. asrın "Müceddid'i bile addetmiştir.

Suyutî'nin izzeti nefsine düşkünlüğü ve gururu sebebiyle kimseden ihsan ve caize talep ve hatta kabul etmediği, ilim ve haysiyetini çok üstün tuttuğu bilinmektedir. Nadir olmakla beraber geçim sıkıntısı çektiği günlerde bile, hayli zengin olduğu kütüphanesinden bazı kitapları satmayı tercih ederek çağının büyüklerinden gelen hediyeleri kabule yanaşmadığı malûmdur. Vefatından sonra terekesini kaydetmek üzere Sultan Kansuî el - Cavri'den izin istenildiğinde şu cevap alınmıştır:

" Suyutî, hayatta iken bizden bir şey aldımı ki, biz de onun terekesine el koyalım." [17]

---

[1] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[2] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[3] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[4] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[5] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[6] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[7] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[8] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[9] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[10] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[11] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[12] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[13] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[14] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[15] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[16] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/
[17] İmam Suyuti, Camiu's-Sağir Ve Tercümesi, Aydın Yayınevi: 1/

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

77- KİTÂBU'L-LİBÂS

1- (Bâb:) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli :
2- İzârını Kibirlenmeksizin Yerde Sürüyen Kimse Babı
3- Elbiselerde Alt Tarafı Yukarı Kaldırıp Cemreme Yapmak Babı
4- Bâb:
5- Elbisesini Kibirlenmekten Dolayı Uzatıp Yerde Sürükleyen Kimse Babı
6- Saçaklı Elbise Gîyme(Nin Hükmü) Babı
7- Ridâ Denilen Elbiseler Babı
8- Gömlek Giyilmesi Babı
9- Gömleğin Ve Başkasının (Başın Çıkması İçin) Göğsünün" Yanından Oyulan Yakası Babı
10- Seferde (İhtiyaçtan Dolayı) Yenleri Dar Bir Cübbe Giyen Kimse Babı
11- Gazvede Yün Cübbe Giyilmesi Babı
12- Kaftan Ve İpek Ferrûce Babı
13- Bornuslar Babı
14- Serâvîl Babı
15- Sarıklar Babı
16- Başı Ve Yüzün Çoğunu Örtmek Babı
18- Bürde Çeşitleri. Hıbere Ve Semle Denilen Giyecekler Babı
19- Kısa Ve Hamîsa Denilen Örtüler Babı
20- İştimâlıts-Sammâ Giyinişi Babı
21- Bir Tek Kumaş İçinde Sarınıp Bürünmek Babı
22- Damgalı Siyah Yün Kumaş Babı
23- Yeşil Elbiseler Babı
24- Beyaz Elbiseler Babı
25- Erkeklerin İpek Elbise Giymesi Ve İpek Yaygı Edinmelerinin Hükmü); Erkekler İçin Kullanılması Caiz Olacak İpek Mikdârı(Nı Beyân) Bâb1
26- İpek Kumaşı Giymeksîzin Eliyle Dokunan Kimse Bâbî
27- İpek Yaygı Edinme(Nin Hükmü) Babı
28- Kassî (Denilen İpek Kumaş) Giymek Babı
29- Kaşıntılı Hastalık Sebebiyle Erkeklere İpekli Kumaştan Kullanmalarına Ruhsat Verilmesi Babı
30- Kadınlar İçin İpek Elbise (Kullanmanın Cevazı) Babı
31- Peygamberdin Elbiselerden Ve Yaygılardan (Herhangibir Sınıf Üzerine Kısaltma Ve Darlık Yapmayıp) Dâima Genişlik Gösterir Olduğu Babı
32- Yeni Bir Elbise Giyen Kimseye Yapılacak Duâ Babı
33- Erkekler İçin Zağferân Sürünme(Nîn Nehyi) Babı
34- Zağferân Bitkisiyle Boyanmış Elbise(Nin Hükmü) Babı
35- Kırmızı Elbise Babı
36- Kırmızı İpek Altlık Bâbır
37-Tabaklanmış Ve Tabaklanmamış Derilerden Yapılan Ayakkabılar (Giyilmesi) Babı
38- Bâb: (Kadın, Erkek) Giymeye Sağ İf Ayakkabı İle Başlar
39- Bâb: İnsan Ewelâ Sol Ayakkabıyı Çıkarır
40- Bâb: İnsan Bir Tek Ayakkabı İle Yürümez
41- Bir Ayakkabında İki Tasma Olur Ve Geniş Bir Tasmayı Da Câîz Gören Kimse Babı
42- (Tabaklanıp Boyanmış) Deriden Kırmızı Çâtmr Bâbi
43- Hasır Ve Benzeri Yaygılar Üzerine Oturmak Babı
44- (Yakaları Ve Yenleri) Alttn Düğmelerle Bağlanmış Elbise Babı
45- Altın Yüzükler (Takmanın Hükmüm Beyân) Babı
46- Gümüş Yüzük Takma(Nın Cevazı) Babı
47-Bâb:
48- Mühür Yüzüğün Kaşı Babı
49- Demir Yüzük Babı
50- Mühür Yüzüğün Nakşı (Ve Keyfiyeti) Babı
51- Mühür Yuzugun Küçük Parmakta Takılması Babı
52- Kendisiyle Birşeyler Mühürlenmesi Yâhud Kitâb Ehline Ve Başkalarına Mektûb Yazılıp Gönderilmesi İçin Mühür Yüzük Edinmek Babı
53- Mühür Yüzüğü Taktığı Zaman Onun Kaşını ,Elinin İç Tarafına Getiren Kimse; Babı
54- Peygamber(S)'İn: 'Hiç Kimse Kendi Yüzüğünün Kaşı Üzerine (Bu Yazıyı) Nakşetmez" Sözü Babı
55- Bâb: Mühür Yüzüğün Nakşı Üç Satır Hâlife Yazılabilir Mi?
56- Kadınlar İçin Yüzük (Takmanın Hükmü) Babı
57- Kadınlar İçin Gerdanlıklar Ve Sihâblar Yânı Tîb Ve Sükk Denilen Güzel Kokulu Boncuklardan Yapılmış Gerdanlıklar (Giymenin Hükmü) Babı
58- Gerdanlıkların Ariyet Alınması Babı
59- Kadınların Kulaklarına Altın, Gümüş, Boncuk Nevinden Küpeler Takmalarımın Hükmü) Babı
60- Çocuklar İçin Olan Kokulu Boncuk Gerdanlık Babı
61- Bâb: Kadınlara Benzemeğe Çalışan Erkekler Ve Erkeklere Benzemeğe Çalışan Kadınlar
62- Kadınlara Benzemeğe Çalışan Erkeklerin Evlerdi Dışarı Çıkarılmaları Babı
63- Bıyığı Kesip Kırkma(Nın Müstehâblığı) Babı
64- Tırnakları Kesme(Nin Sünnetliği) Babı
65- Sakalları Bol Bırakmak Babı
66- Saç Ağarması Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı
67- Baş-Ve Sakal Saçlarının Beyazlığını (Kına Gibi Bir Madde İle) Boyamak Babı
68- Saçın Kıvırcık Olması Babı
69- Başın Saçlarını Zamk Gibi Yapıştırıcı Bir Madde Sürmekle Birbirine Yapıştırıp Keçeleştirmek Babı
70- Başın Saçlarını Ortasından İkiye Ayırmak Babı
71- Baştan Sarkan Zülüf Ve Kâküller Babı
72- Baş Saçının Bir Kısmını Tıraş Edip Bir Kısmını Parça Parça Bulutlar Gibi Bırakma(Nın Hükmü) Babı
73- Kadının Kendi Kocasına İki Eliyle Güzel Kokular Sürmesi Babı
74- Başta Ve Sakaldaki Güzel Koku(Nun Hükmü) Babı
75- Tarakla Saçları Taramak Babı
76- Hayızlı Kadının Kendi Kocasının Saçını Taraması Babı
77- Saç Sakal Tarama Ve İşe Sağdan Başlama Babı
78- Misk Hakkında Zikredilen Şeyler Babı

79- Güzel Kokudan Kullanmanın Müstehâblığı Babı
80- Güzel Kokuyu Geri Çevirmeyen Kimse Babı
81- Zerîre (Kokusu) Babı
82- Güzellik İçin Dişlerinin Arasını Yontan Kadınlar(In Kötülenmesi) Babı
83- Saçta (Başkasının Saçıyle) Ekleme Yapmak Babı
84- Yüzlerinin Tüylerini Yoldurtan Kadınlar Babı
85- Saçına Ekleme Yapılmış Kadın Bâbî
86- Bedenlere Döğme Yapan Kadın Babı
87- Bedenine Döğme Yapılmasını İsteyen Kadın Babı
88- Tasvirlerdin Hükmü) Babı
89- Suret Yapan Musawirlerin Kıyamet Günündeki Azâbları Babı
90- Suretleri Bozmak Babı
92- Sûretli Ve Resimli Şeyler Üzerine Oturmayı Sevmeyen Kimse Babı
93- Tasvirler Bulunan Yerde Namaz Kılmanın Keraheti Babı
94- Bâb:
95- İçinde Suret Bulunan Eve Girmeyen Kimse Babı
96- Suret Yapıcıya La'net Eden Kimse Babı
97- Bâb:
98- Binicinin Binek Üzerinde Arka Tarafına Başka Birini Bindirmesi Babı
99- Bir Binek Hayvanı Üzerine Üç Kişinin Binmesi Babı
100- Binek Sahibinin Başka Bir Kimseyi Ön Tarafına Bindirmesi Babı
101- Binek Üzerindeki Binicinin Arka Tarafına Başka Birini Bindirmesi Babı
102- Binek Üzerinde Kadını Erkeğin Arka Tarafına Bindirme(Nin Cevazı) Babı
103- Sırtüstü Yatmak Ve Ayağın Birini Diğeri Üzerine Koymak Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah 'in ismiyle

77- KİTÂBU'L-LİBÂS

(Giyilen Şeyler - ve Hükümleri- Kitabı)

1- (Bâb:) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli : [1]

"De ki: Allahhn kullan için çıkardığı zîneti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş. De ki: Onlar dünyâ hayâtında îmân edenler içindir. Kıyamet günü ise yalnız onlara mahsûstur. İşte biz âyetleri, bilirler için böyle tafsil ederiz" (el-A'râf: 32) [2].
Peygamber (S) de:
"(Ey mü'minler) israf etmeksizin ve kibirlenmeksizin yiyiniz, içiniz, giyiniz, sadaka veriniz!" buyurmuştur [3].
İbn Abbâs da: İki şey; israf ve kibir günâhları sana tecâvüz etmediği müddetçe, halâldan her istediğini ye, her istediğini giy, demiştir [4].

1-.....Bana Mâlik, Nâfi'den, Abdullah ibn Dînâr'dan ve Zeyd ibn Eslem'den tahdîs etti ki, bunların üçü de Mâlik'e İbn Umer(R)'den şöyle haber veriyorlardı: Rasûlullah (S): "Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye Allah (merhamet bakışı ile) bakmaz" buyurmuştur [5].

2- İzârını Kibirlenmeksizin Yerde Sürüyen Kimse Babı

2-.....Bize Mûsâ ibn.Ukbe, Salim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Büyüklenerek izârını (uzatıp yerde) sürükleyen kimseye Allah kıyamet günü (merhamet bakışıyle) bakmaz" buyurmuştur.
Ebû Bekr es-Sıddîk:
— Yâ Rasûlallah! Benim izânmın yanlarından birisi -ben onu sürünmekten koruyup dikkat etmezsem- muhakak sarkar (yerde sürünür), dedi.
Peygamber de ona:
— "Sen bu sarkıtmayı büyüklenmek için yapanlardan değilsin" buyurdu [6].

3-.....Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in yanında bulunurken güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber (S) kalkıp acele ile elbisesini ardından sürükleye sürükleye yürüdü, nihayet mescide geldi. İnsanlar (mescidden çıkmalarının ardından) hemen mescide döndüler. Peygamber insanlara iki rek'at namaz kıldırdı. Güneş de açıldı. Sonra Peygamber bize yöneldi ve:
— "Şübhesiz Güneş ve Ay, Allah 'in âyetlerinden iki âyettir. Siz bu âyetlerden böyle birşey gördüğünüz zaman, hemen namaz kılın ve açılıncaya kadar Allah'a dua ediniz!" buyurdu [7].

3- Elbiselerde Alt Tarafı Yukarı Kaldırıp Cemreme Yapmak Babı

4-.....Ebû Cuhayfe (Vehb ibn Abdillah es-Suvâî-R) şöyle demiştir: Ben Bİlâl'i gördüm ki, o bir harbe getirdi de, onu dikti. Sonra da namaza ikaamet etti. Bunun üzerine Rasûlullah'ı gördüm ki, O (kırmızı) bir takım elbise giyinmiş ve çemrenmiş olarak çadırından çıktı da, o dikilen harbeye doğru oradaki insanlara iki rek'at namaz kıldırdı. Bu sırada gördüm ki, Rasûlullah(S)'ın önünden, dikili harbenin arkasından insanlar, hayvanlar geçip gidiyorlardı [8].

4- Bâb:

'Elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir"

5-.....Bize Saîd ibnu Ebî Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "İzâr denilen elbisenin ik topuktan aşağı sarkanı ateştedir" buyurmuştur [9].

5- Elbisesini Kibirlenmekten Dolayı Uzatıp Yerde Sürükleyen Kimse Babı

6-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Allal azgınlık ve kibirden dolayı izârını uzatıp yerde sürükleyen kimseye kıyamet gününde (merhamet bakışıyle) bakmaz" buyurmuştur.

7-.....Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) · yâhud: Ebû'I-Kaasım (S)-şöyle buyurdu: "Bir adam takım elbisesi içinde, kendini beğenmiş ve başının saçlarını omuzlarına kadar sarkıtmış hâlde çalımlı çalımlı yolda yürüdüğü sırada, Allah onu birden yere geçiri-verdi de, artık o kimse kıyamet gününe kadar kalmak üzere yerin içine doğru gömülüp gidiyordu".

8-..... Bana el-Leys tahdîs edip dedi ki: Bana Abdurrahmân ibn Hâlid, İbn Şihâb'dan; o da Sâlim'den tahdîs etti. Ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Eski ümmetlerden) bir kimse izânm yerde kibirle sürüdüğü sırada birden yere batırıldı da, artık o kimse kıyamete kadar kalmak üzere yerin içine gömülüp gidiyordu".
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yunus ibn Yezîd, Abdurrahmân ibn Hâlid'e mutâbaat etti. Bu hadîsi Şuayb ibn Ebî Hamza, Zuhrî'den; o da Ebû Hureyre'den senediyle rivayet etti de, Peygam-ber'e yükseltmedi.

9-.....Bize babam Cerîribn Hazım haber verdi ki, amcası Cerîr ibn Zeyd şöyle demiştir: Ben Salim ibn Abdillah ibn UmerMe beraber, onun kapısının önünde bulundum. Bu hâlde İbn Umer'in oğlu Salim: Ben Ebû Hureyre'den işittim; o da Peygamber(S)'den işitti diyerek, yukarıki hadîs tarzında söyledi [10].

10-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Muhârib ibn Disâr'a bir at üzerinde kavuştum. Kendisi Kûfe'de mahkeme hâkimliği yapmakta olduğu yere gitmekte idi. İşte orada kendisine bu hadîsi sordum. Bunun üzerine bana tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):
— "Kibirden dolayı elbisesini yerde sürükleyen kimseye Allah kıyamet gününde (merhamet bakışıyle) bakmaz" buyurdu.
Şu'be dedi ki: Ben Muhârib'e:
— Abdullah ibn Umer bu hadîsinde izânm zikretti mi? diye sordum.
Muhârib:
— Abdullah izâr ve gömlek diye tahsis yapmadı (izâr, gömlek ve diğerlerini şâmil olarak "Elbise" ta'birini kullandı), dedi.
Bu hadîsi İbn Umer'den; o da Peygamber'den "Elbise" lafzıyle rivayet etmesinde Muhârib ibn Disâr'a Cebele ibnu Suhaym Zeyd ibu Eşlem, Zeyd ibn Abdillah mutâbaat etmişlerdir.
el-Leys de Nâfi'den; o da İbn Umer'den bunun benzerini söylemiştir.
Mûsâ ibn Ukbe, Umer ibnu Muhammed, Kudâme ibnu Mûsâ üçlüsü de "Elbisesini büyüklenerekyerde sürükleyen kimse..." hadîsini İbn Umer'den; o da Peygamber'den rivayet etmekte, Nâfi'e mutâbaat etmişlerdir [11].

6- Saçaklı Elbise Gîyme(Nin Hükmü) Babı

ez-Zuhrfnin, Ebû Bekr ibn Muhammed'in, Hamza ibn Useyd'in, Muâviye ibn Abdillah ibn Ca'fer'in (yânî bu dördünün de) saçaklı elbiseler giymiş oldukları zikrolunuyor [12].

11-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rifâa el-Kurazî'nin karısı Rasûlullah'a geldi. Ben oturmakta idim. Rasûlul-lah'ın yanında Ebû Bekr de vardı. Kadın:
— Yâ Rasûlallah! Ben Rifâa'nın nikâhı altında idim. Rifâa beni boşamış ve boşanmamı kesinleştirmişti. Ondan sonra ben Abdurralı-mân ibnu'z-Zubeyr ile evlenmiştim. Fakat hakikat şu ki, vallahi yâ Rasûlallah, Abdurrahmân'daki erkeklik âleti şu elbise saçağı gibi gevşektir, dedi.
Kadın bunu söylerken kendi üst örtüsünden bir saçak tuttu (da gevşekliği onunla ta'rîf etti).
Âişe dedi ki: Bu sırada kapının önünde duran ve kendisine henüz içeriye girme izni verilmemiş olan Hâlid ibn Sa'd da kadının bu sözünü işitti.
Âişe dedi ki: İşte bu Hâlid:
— Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah'm huzurunda açık saçık söylemekte olan bu kadını böyle söylemekten nehyetmelisin! dedi.
Vallahi Rasûlullah, gülümseme üzerine birşey artırmadı ve kadına:
— "Sanırım ki, sen eski kocan Rifâa'ya dönmek istiyorsun. İkinci kocan Abdurrahmân senin balçığından tutmadıkça, sen de onun balçığından tatmadıkça bu olamaz (ona varamazsın)" buyurdu.
Rasûlullah'm bu kıssada söylediği hüküm, bundan sonra değişmez bir sünnet (yânî kaanûn) oldu [13].

7- Ridâ Denilen Elbiseler Babı

Enes: Bir bedevi Peygamber(S)'in ridâsını çekti, demiştir [14].

12-.....Alî (R) şöyle demiştir: (Hamza'nın sarhoşken benim develerimi öldürmesini Peygamber'e söyleyince) Peygamber (S) ridâ-sını isteyip onu giydi. Sonra yürüyerek gitti. Ben ve Zeyd ibn Harise arkasından O'nu ta'kîb ettik. Nihayet Hamza'nın bulunduğu eve geldi. İçeriye girmek için izin istedi. İçeridekiler gelenlere izin verdiler [15].

8- Gömlek Giyilmesi Babı

Ve Yüce Allah'ın Yûsuf Peygamber'den hikâye ettiği şu kavli:
"Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, o iyice görür bir hâle gelir... '* (Yûsuf: 93)[16].

13-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti': Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! İhrama giren kimse elbiselerden ne giyer? diye sordu.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "İhrama giren kimse ne gömlek, ne donlar, ne bornûs, ne de ayakkabı giyer. Ancak na'leyn bulamadığı takdirde topuklardan aşağıda olan birşey giysin!" buyurdu [17].

14-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Abdullah ibn Ubeyy'in yanma, o ölüp de kabrine girdirilmesinden sonra geldi. Peygamber onun çıkarılmasını emretti, o da kabrinden çıkarıldı ve Peygamber'in iki dizleri üzerine konuldu. Peygamber kendi tükrüğünden onun üzerine nefes etti ve kendi mübarek gömleğini ona giydirdi. (Peygamber'in kendi gömleğini ona giydirmesinin sebebini) Allah en bilendir [18].

15-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Abdullah ibn Ubeyy vefat ettiği zaman onun oğlu Abdullah, Rasûlullah'a geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Gömleğini bana versen de babamı onun içine kefenlesem, namazını da kılsanız ve onun için Allah'tan mağfiret is-teyiverseniz! dedi.
Rasûlullah, Abdullah'a gömleğini verdi ve ona:
— "Cenazenin hazırlanmasını bitirdiğin zaman bize bildirin" buyurdu.
Abdullah babasının cenazesini hazırlayıp bitirince bunu Rasûlullah'a bildirdi. Rasûlullah da onun cenaze namazını kıldırmak için gitti. Namazını kıldıracağı sırada Umer, Rasûlullah'ı çekti de:
— Allah seni münafıklar üzerine namaz kılmaktan nehyetmedi mi?
Yüce Allah "Onlar için istiğfar et yâhud istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar dahî etsen yine Allah kendilerini asla mağfiret edecek değildir... " (et-Tevbe: 80) buyurdu, dedi.
Bunun üzerine: "Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî dua etme. (Defn ve ziyaret için) kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah yı ve Rasûlü 'nü inkâr ile kâfir oldular, onlar fâşıklar olarak öldüler'1' (et-Tevbe: 84) âyeti indi. Bu âyetten sonra artık Rasûlullah, ölen münafıklar üzerine cenaze namazı kıldırmayı terketti [19].

9- Gömleğin Ve Başkasının (Başın Çıkması İçin) Göğsünün" Yanından Oyulan Yakası Babı

16-.....Bize İbrâhîm ibn Nâfi' el-Mahzûmî, el-Hasen ibn Müslim'den; o da Tâvûs'tan tahdîs etti ki,Ebû Hureyre(R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) cimri ile sadaka verici cömert kimsenin mesellerini şu iki adamın meselleri gibi beyân etti: "Bu iki adamın üzerinde demirden birer cübbe vardır. Bu cübbe onların ellerini memelerine ve köprücük kemiklerine doğru sıkıştırıp zorlamıştır. Sadaka verici kişi bir sadaka verdiği zaman o cübbe onun bedeninden yayılıp genişler, hattâ onun ayak parmaklarının uçlarını bile kaplar da ayak izlerini siler giderir. Cimri ise bir sadaka vermek kasdettikçe cübbesi daralmaya başlar ve herbir halka, vücûdun kendisine değen yerini yakalayıp (şiddetle) sıkar".
Ebû Hureyre dedi ki: Ben Rasûlullah'ı parmağıyle yakasına doğru şöyle diye işaret ederken gördüm. Eğer sen onu cübbesini genişletmeye çalışır, cübbenin de genişlemez olduğunu göreydin (elbette hayret ederdin)!
Tâvûs'un oğlu Abdullah, babasından; o da Ebû Hureyre'den senediyle el-Hasen ibn Müslim'e mutâbaat etti. Ebu'z-Zinâd da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den senediyle "İki cübbe" sözüyle rivayette yine el-Hasen ibn Müslim'e mutâbaat etti.
Hanzala da şöyle demiştir: Ben Tâvûs'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre'den işittim, "İki cübbe" sözünü söylüyordu. Ca'fer ibn Rabîa da el-A'rec'den "İki cünne" yânî "İki kalkan" sözünü söylemiştir [20].

10- Seferde (İhtiyaçtan Dolayı) Yenleri Dar Bir Cübbe Giyen Kimse Babı

17-.....el-Mııgîre ibn Şu'be (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) bir hacetini yerine getirmek için gitti. O işini bitirdikten sonra dönüp geldi. Bu sırada ben kendisini su alıp karşıladım. Ab-dest aldı. Üzerinde bir Şâm cübbesi vardı. Ağzını çalkaladı, burnuna su çekti, yüzünü yıkadı. Akabinde o cübbenin yenlerinden ellerini sıvayıp çıkarmaya davrandı. Yenler çok dar idiler. (Bu sebeble ellerini sığayıp çıkaramadı.) Bu sefer ellerini cübbenin aşağısından dışarı çıkardı ve

onları da yıkadı. Başı ile ayaklan üzerine de meshetti [21].

11- Gazvede Yün Cübbe Giyilmesi Babı

18-.....el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde bir gece Peygamber'le birlikte idim» Bana:
— "Yanında su var mı?" diye sordu. Ben:
— Evet var, dedim. :
Bunun üzerine bineğinden indi de gecenin karanlığı içinde benden iyice gizleninceye kadar yürüdü. Sonra geldi. Ben O'na kaptan su döktüm, O da yüzünü ve ellerini yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Peygamber kollarını ondan dışarıya çıkarmaya muktedir olamadı. Nihayet kollarını cübbenin aşağı tarafından çıkardı da, öyle yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra ben ayakkabılarını çıkarmak için ellerimi uzattım.
— "Onlara ilişme! Çünkü ben ayaklarımı temiz oldukları hâlde (yânî abdestli iken) onların içine soktum" buyurdu, ve ayakkabıları üzerine meshetti [22].

12- Kaftan Ve İpek Ferrûce Babı

-Ki bu "Ferrûce" de kaftandır- "Ferrûce", arkasında yarığı olan kaftandır, denilir [23].

19-.....el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine birçok kaftanlar dağıttı da bunlardan Mahrame'ye birşey vermemişti. Bunun üzerine Mahrame, oğlu Mısver'e hitaben:
— Ey oğulcuğum! Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim, dedi. (Mısver dedi ki:) Ben, babam Mahrame'nin beraberinde gittim.
O bana:
— Haydi Peygamber'in yanma gir de O'nu bana çağır! dedi.
Mısver dedi ki: Ben Rasûlullah'ı babam için da'vet ettim. Rasûlullah omuzunda bu kaftanlardan bir kaftan olduğu hâlde, babamın yanma çıktı ve:
— "Bunu senin için sakladım!" buyurdu.
Mısver dedi ki: Babam kaftana baktı da kendisi (yânı Rasûlullah):
— "Mahrame razı oldu" dedi [24].

20- Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den tahdîs etti ki, Ukbe ibnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasû-lullah(S)'a bir ipek ferrûc hediye edilmişti. Onu giydi, sonra içinde namaz kıldı. Namazdan çıktıktan sonra onu istemez gibi bir tavır içinde bedeninden şiddetle çıkardı. Sonra:
— "Bu, mutta kilere yaraşmaz!" buyurdu.
Bu hadîsi el-Leys'ten rivayet etmekte Abdullah ibn Yûsuf, Kuteybe ibn Saîd'e mutâbaat etmiştir. Abdullah ibn Yûsuf'tan başkası "Ferrûcun harîrun = İpek bir ferrûce" şeklinde söylemiştir [25].

13- Bornuslar Babı

Buharı dedi ki: Bana Müsedded ibn Muserhed söyledi: Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Süleyman ibn Tarhân'dan işittim: Ben Enesin üzerinde kalın ipekten sarı bir bornus gördüm, dedi [26].

21-.....Bana Mâlik, Nâfi' den; o da Abdullah ibn Unıer(R)' den şöyle tahdîs etti: Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! İhrama giren kimse elbiselerden ne giyer? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Gömlekler, sarıklar, donlar, bornuslar, ayakkabılar giymez. Ancak na'leyn bulamayan kimse ayakkabı giysin de topuklardan aşağısına kadar kessin. Bir de cehri ve zağferânla boyanmış kumaştan yapılı elbiseler giymez" buyurdu [27]

14- Serâvîl Babı

22-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Câbir ibn Zeyd'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(İhrâm'da) izâr bulamayan serâvîl (yânı don) giysin, na'leyn bulamayan da (topuklardan aşağı olan) huffeyn{ = iki mest) giysinf'bu-yurmuştur.

23-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! İhrama gireceğimiz zaman bize ne giymemizi emir buyurursun? dedi.
Rasûlullah:
— "Gömlek, serâvîl, başlıklar, bornuslar, ayakkabılar giymeyiniz. Ancak iki terliği bulunmayan kimse olursa, o topuklardan aşağıda olan ayakkabılar giysin. Bir de kendisine vers vey.â zağferân bitkisi boyaları dokunmuş elbiselerden hiçbirini giymeyiniz" buyurdu.

15- Sarıklar Babı

24-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İhrama giren kimse ne gömlek, ne sarık, ne don, ne bornus, ne cehrî veya zağferânla boyanmış bir kumaş, ne ayakkabı giyer. Ancak iki terlik bulamayan kimse için ayakkabı giyme ruhsatı vardır. Şöyle ki, iki terlik bulamayan kimse, ayakkabıları topukların aşağısından keser" [28].

16- Başı Ve Yüzün Çoğunu Örtmek Babı [29]

İbn Abbâs: Rasûlullah (S) başı üzerine siyah bir kumaş parçası çatıp dolamış olduğu hâlde dışarı çıktı, demiştir [30].
Enes de: Peygamber (S) başı üzerine bir bürde kenarını sarıp doladı, demiştir [31].

25-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Müslümanlardan birçok adamlar Habeşistan'a muhacir olarak gittiler. Ebû Bekr de muhacir olmak üzere hazırlık yapmıştı. Bu sırada Peygamber (S) ona:
— "Sabret, çünkü ben, bana da (hicret için) izin verileceğini ümîd etmekteyim" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— (Yâ Rasûlallah!) Babam anam Sana feda olsun! Böyle bir izin gelmesini umuyor musun? dedi.
Rasûlullah da:
— "Evet umarım!" diye cevâb verdi.
Bu sebeble Ebû Bekr de Peygamber'e hicrette yoldaşlık etmek • üzere hemen hareket etmekten vazgeçip kendini alıkoydu. Bu arada Ebû Bekr, evinde bulunan kuvvetli iki binek devesini dört ay ağaç yapraklanyle ev içinde besledi.
Râvî Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Bir gün biz güneşin en sıcak zamânında.Ebû Bekr'in evinde oturuyorduk. Ev halkından biri Ebû Bekr'e:
— İşte Rasûlullah, bize gelmesi alışılmış olmayan bir saatte başını bir sargı ile sarıp örtmüş olarak geliyor! dedi.
Ebû Bekr de:
— Babam anam O'na feda olsun! Vallahi O'nu bu saatte buraya muhakkak mühim bir iş getirmiştir! dedi.
Akabinde Peygamber geldi, içeri girmeye izin istedi, Ebû Bekr
O'na izin verip buyurun dedi. Bunun üzerine içeriye girdi. Girdiği zaman Ebû Bekr'e:.
— "Yanında kim varsa dışarı çıkar!" buyurdu, Ebû Bekr de:
— Babam Sana feda olsun yâ Rasûlallah! Onlar ancak Sen'in ehlin ve mahremindir (yabancı yoktur)! dedi.
Rasûlullah:
— "Bana Mekke'den çıkmak hususunda izin verilmiştir"buyurdu.
Ebû Bekr de:
— Yâ Rasûlallah! Babam Sana feda olsun! Ben de sohbetinde ve beraberinde bulunmak isterim! dedi.
Rasûlullah:
— "Evet (sen de berâberimdesin)/" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Babam Sana feda olsun, yâ Rasûlallah! Şu ikfbineîrdeVefn-den birini al! dedi.
Peygamber:
— "Ancak bedeliyle alırım" buyurdu.
Âişe dedi ki: Biz Rasûlullah ile Ebû Bekr'in sefer malzemelerini çabucak hazırladık. Her ikisi için bir dağarcık içinde bir mikdâr azık düzenleyip bir sofra olarak koyduk. Ağzı bağlanacağı sıra Ebû Bekr'in kızı kardeşim Esma, belinin kuşağından bir parça kesip ayırdı da onunla dağarcığın ağzını bağladı. İşte bundan dolayı Esmâ'ya "Zâtu'n-Nitâkayn = İki Kuşaklı" diye isim verildi. Sonra Rasûlullah ile Ebû Bekr Sevr denilen dağdaki bir mağaraya ulaştılar. Ve orada üç gece kaldılar. Her gece yanlarında Ebû Bekr'in oğlu Abdullah gecelerdi. Abdullah çabuk anlayışlı, kavrayışlı, taze bir gençti. Seher vakti Rasûlullah ile Ebû Bekr'in yanlarından, Mekke'de gecelemiş gibi Ku-reyş ile sabaha ulaşırdı. Abdullah Rasûlullah ile Ebû Bekr hakkında Kureyş müşriklerinin hilelerinden duyduğu şeyleri ezberinde tutar, tâ karanlık basınca gelir, Rasûlullah ile babası Ebû Bekr'e haber verirdi. Ebû Bekr'in kölesi Âmir ibn Fuheyre (o civarda) bol sütlü sağmal koyun otlatır ve akşamdan bir müddet geçtiğinde Rasûlullah ile Ebû Bekr'e getirirdi. Onlar da taze süt içerek gecelerlerdi. Nihayet gecenin sonunda Âmir ibn Fuheyre (mağaranın önüne gelir) sağmal koyuna seslenirdi (ve alır, yaymağa götürürdü). Rasûlullah ile Ebû Bekr'in mağarada bulundukları üç gecenin hepsinde Âmir süt işini böyle te'mîn ederdi [32].

26-..... Bize Mâlik, ez-Zuhrfden; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) Fetih yılında Mekke'ye, başında miğfer olduğu hâlde girmiştir [33].

18- Bürde Çeşitleri. Hıbere Ve Semle Denilen Giyecekler Babı

Habbâb ibnu'l-Erett: Peygamber (S) Ka'be'nin gölgesinde bürdesini yastık ederek dayandığı sırada kendisine geldik de müşriklerin ezalarından şikâyet ettik... demiştir [34].
ücretle tutmak bâbı"nda kısaltılmış olarak; "Peygamberin hicreti bâbı"nda çok uzun bir metinle geçmişti.

27-.....Enesibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûhıllah(S)'ın beraberinde yürüyordum. Rasûlullah'm üzerinde Necrân

dokumalarından kalın kenarlı bir bürde (yânî kaftan) bulunuyordu. Bir çöl Arab'ı bize yetişti de Rasûlullah'ın ridâsım şiddetli bir çekişle çekti. Hattâ ben o sırada Rasûlullah'm boynu ile omuzlan arasına baktım da bedevinin ridâyı şiddetle çekmesinden ridânın kaim kenarı Rasûlullah'm boyun safhasında iz bırakmıştı. Bundan sonra bedevî, Ra-sûlullah'a hitaben:
— Yâ Muhammedi Yanında bulunan Allah malından bana bîr-şey verilmesini emret! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, bedeviye doğru (şefkatle) baktı, sonra güldü, sonra da ona bir mikdâr atıyye verilmesini emretti [35].

28-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Bir gün bir kadın ke-harli dokunmuş bir bürde ile geldi.
Sehl, râvîsine:
— Sen bürde nedir bilir misin? diye sordu.
O da:
— Evet bilirim. Bürde, kenarında saçaklar bırakılarak dokunmuş bir semledir, dedi.
(Sehl devamla şöyle dedi:) O kadın:
— Yâ Rasûlallah! Bu bürdeyi ben kendi elimle dokudum, onu Sana giydireceğim! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah o bürdeyi aldı, zâten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyâcı vardı. Sonra Rasûlullah bu bürde sırtında onun izârı olmuş hâlde bizim yanımıza çıktı. Oradaki topluluktan bir sa-hâbî bu bürdeye eliyle dokundu da:
— Yâ Rasûlallah! (Bu ne güzelmiş!) Bunu bana giydir! dedi. Rasûlullah:
— "Evet" buyurdu ve mecliste Allah'ın dilediği kadar oturdu. Sonra evine döndü, akabinde o bürdeyi sırtından çıkarıp dürdü. Sonra da onu isteyen adama gönderdi. Mecliste bulunan topluluk o zâta:
— Sen bunu iyi etmedin, Peygamber'in hiçbir isteyeni reddetmez olduğunu bildiğin hâlde bunu O'ndan istedin (Peygamber'in ise buna ihtiyâcı vardı), dediler.
Bunun üzerine o zât:
— Vallahi bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu ancak öldüğüm gün benim kefenim olsun diye istedim, dedi.
Sehl: Hakîkaten bu bürde o zâtın kefeni oldu, demiştir [36].

29-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan işitim:
— "Ümmetimden öyle bir zümre cennete girer ki, onlar yetmiş bindir, yüzleri de ayın ışık saçması gibi ışık saçar" buyuruyordu.
Bu sırada Ukâşe ibn Mıhsan el-Esedî, üzerine kaplan derisi gibi çizgili bir semle kaldırarak:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ edi-ver! dedi.
Rasûlullah (S) da:
— "Yâ Allah! Bunu da onlardan kıl!" diye duâ etti.
Bundan sonra Ensâr'dan bir adam da ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılmasına Allah'a duâ edi-ver, dedi.
Rasûlullah:
— "Bu hususta Ukâşe senin önüne geçti" buyurdu [37].

30-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti.
Katâde dedi ki: Ben Enes'e:
— Peygamber(S)'e en sevimli olan elbise hangisi idi? diye sordum.
Enes:
— Hibere idi, dedi.

31-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'e en sevimli elbise hibere (ve "Bürdü Yemânî" denilen çubuklu) elbise giymekti, de-mistir.

32-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ibn Avf haber verdi. Ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R): Rasûlullah (S) vefat ettiğinde beyaz hıbre bürdü ile örtüldü, diye haber vermiştir [38].

19- Kısa Ve Hamîsa Denilen Örtüler Babı

33-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Âişe ile İbn Abbâs (R), ikisi de şöyle demişlerdir: Rasûlullah (S) son hastalığında (çektiği zahmetten dolayi) yanında bulunan bir hamîsayı yüzüne örter dururdu. Hamîsa kendisine sıkıntı verdikçe yine atıp yüzünü açardı. İşte o hâlde iken: "Allah'ın la'neti Yahûdîler'in ve Hnstiyanlar'in üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescidler edindiler" buyurdu ki, maksadı, onların yaptıklarından ümmeti sakındırmaktı [39].

34-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir defasında üstünde damgalar bulunan bir hamîsa içinde namaz kıldı. Namaz esnasında üstündeki damgalara bir göz atıp bakmıştı. Namazdan selâm verip çıkınca:

— "Benim şu hamîsamı Ebû Cehm'e (geri) götürün deAdiyy ibn Ka'b oğulları'ndan Ebû Cehm ibn Cehm ibn Huzeyfe ibr Gânim'în enbicâniyyesini bana getirin. Çünkü bu hamîsa, biraz önce beni namazımdan meşgul etti" buyurdu [40].

35-.....Bize Eyyûb, Humeyd ibn Hilâl'den tahdîs etti ki, Ebû Burde şöyle demiştir: Âişe (R) bize bir kisâ ve kaba bir izâı çıkardı da:
— Peygamber(S)'in ruhu işte bu ikisi içinde kabzolundu, dedi [41].

20- İştimâlıts-Sammâ Giyinişi Babı

36-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mülâbeseden (el dokundurma alışverişinden), munâbezeden (birbirine atma suretiyle yapılan alışverişten) nehyetti. İki namazdan da nehy buyurdu: Fecr namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da güneş batmcaya kadar namaz kılmaktan nehy buyurdu. Ve yine insanın bir tek elbise içinde avret yeri üzerinde onunla gök arasında elbiseden hiçbirşey olmayarak (yânı avret yerini örtmeyerek) ihtibâ etmesinden ve iştimâlu's-sammâ giyinişiyle libâsa bürün-mesinden nehy buyurdu [42].

37-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki türlü giyinişten ve iki türlü alışverişten nehyetti. Alışverişte mulâme-seden ve munâbezeden nehyetti. Mulâmese, bir kimsenin gece veya gündüz eliyle diğer birinin kumaşına dokunmasıdır. Bu adam o kumaşı alt üst etmez, sâdece böyle el dokundurur. Munâbeze ise bir adamın kendi kumaşını diğer adama doğru atması ve diğer adamın da kendi kumaşını atmasıdır, ve bu atışma, kumaşa bakmaksızın ve aralarında bir rızâlaşma da olmaksızın onların zoraki alışverişleri olur.
İki türlü giyinişin biri iştimâlu's-sammâ'dır. "es-Sammâ", insanın sevbini, ihramını iki omuzundan biri üzerine koyması ve iki şıkkından birinin açılması, üzerinde hiçbir sevb bulunmamasıdır. Diğer giyiniş ise insamn büründüğü kumaştan bir parçasını ferci üzerinde bu-lundurmaksızm, oturur hâlde kendi kumaşıyle ihtibâ etmesi, yânî onu sarınıp bürünmesidir [43].

21- Bir Tek Kumaş İçinde Sarınıp Bürünmek Babı

38-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) iki türlü giyinişten (ihtibâ ve istimal giyinişlerinden) nehyetti. İnsanın, büründüğü kumaşın bir parçasını avret yeri üzerinde bulundurmaksızm bir tek kumaşa sarınıp bürünmesinden ve insanın iki şıkktan biri üzerinde birşey bulunmayarak bir tek kumaşla bürünmesinden nehyetti. Bir de mulâmese ve munâbeze sûretleriyle alışveriş yapmaktan nehyetti.

39-..... Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbn Şihâb, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) iştimâlu's-sammâ giyinişinden ve insanın, ferci üzerinde birşey yokken bir tek kumaş içinde sarınıp bürünmesinden nehyetmiştir [44].

22- Damgalı Siyah Yün Kumaş Babı

40-.....Bize İshâk ibn Saîd, babası Saîd ibnu Fulân'dan -ki o Amr ibnu Saîd ibni'I-Âs'tır-; o da Hâlid ibnu Saîd'in kız Ümmü Hâ-lid'den tahdîs etti ki, bu kadın şöyle demiştir: Peygamber(S)'e birçok elbiseler getirilmişti. Bunların içinde bir küçük siyah yün kumaş vardı. Peygamber oradaki topluluğa:
— "Bu küçük siyah yün kumaşı kime giydirelim diye düşünürsünüz?" diye sordu.
Topluluk susup cevâb vermedi. Peygamber:
— "Ümmü Hâlid'i bana getirin!" buyurdu.
Bunun üzerine Ümmü Hâlid küçük bir kızını taşıyarak huzura getirildi. Peygamber o siyah yün kumaşı eline aldı da onu Ümmü Hâ-lid'e giydirdi. Ve:
— "Sen bunu sağlıkla eskit ve parçala!" buyurdu.
Hamîsa denilen bu yün kumaşta yeşil yâhud san damgalar vardı. Bundan sonra Peygamber (S):
— "Yâ Ümme Hâlid! Bu yün kumaşın alemi (yânî damgası) se-nehtir senektir!" buyurdu.
Bu "Senen" kelimesi Habeşçe olup, "Güzel" ma'nâsmadır [45].

41-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Annem Ümmü Suleym, kardeşim Abdullah ibn Ebî Talha'yı doğurduğu zaman bana:
— Yâ Enes! Şu oğlana bak! Sakın ona zarar verecek hiçbirşey isabet ettirmeden, Peygamber'in yanına götür, Peygamber onun damağını çiğnemle ovuşturur, dedi.
Bunun üzerine ben çocuğu Peygamber(S)'e getirdim. O sırada Peygamber bir hurmalık içinde bulunuyordu, üzerinde hureysiyye denilen yün kumaş vardı. Peygamber (S) fetih zamanında kendisine gelmiş olan yük develerim damgalamakla meşgul oluyordu [46].

23- Yeşil Elbiseler Babı

42-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den şöyle haber verdi:

Rifâa karısını (Temime bintu Vehb'i) boşadı. Sonra o kadınla Abdur-rahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî evlendi.
Âişe dedi ki: Bu kadının üzerinde yeşil bir baş örtüsü vardı. Ben Âişe'ye geldi de kocası Abdurrahmân'dan şikâyet edip derd yandı ve cildi üzerinde (döğmeden meydana gelmiş) yeşil bir lekeyi gösterdi. Nihayet Rasûlullah gelince -İkrime: Kadınlar, birbirlerine yardım ederler, dedi- Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Ben mü'min kadınların karşılaşmakta oldukları böylesine meşakkat görmedim. Vallahi bu kadının cildi, üzerindeki örtüden daha yeşildir, dedi.
İkrime dedi ki: Kadının kocası, kadının Rasûlullah'a gidip şikâyet ettiğini işitti de, o da Peygamber'e geldi. Beraberinde başka kadından doğma iki oğlu da vardı. Karısı Temime:
— Vallahi (yâ Rasûlallah) benim ona karşı beni döğmesine sebeb olacak hiçbir günâhım yoktur. Ancak ondaki cinsiyet âleti şu elbise saçağı gibi gevşek olduğundan, benim şehvetimi gideremiyor, dedi ve elbisenin kenarında dokunmamış vaziyette sarkmakta olan bir saçağı tuttu (gevşekliği gösterdi).
Bunun üzerine kocası Abdurrahmân:
— Vallahi yalan söyledi yâ Rasûlallah! Muhakkak ki, ben onu deri silker gibi silkeliyorum {yânı cima kuvvetim kemâlindedir), fakat o benimle cinsî münâsebet yapmaktan çekiniyor, (eski kocası) Ri-fâa'yı istiyor! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S) kadına:
— "İş böyle ise, sen Rifâa'ya halâl olmazsın -yâhud: Sen ona elverişli olmazsın-; tâ bu kocan Abdurrahmân senin balağından ta-s dıncaya kadar!" buyurdu.
İkrime dedi ki: Rasûlullah, Abdurrahmân'm beraberindeki iki oğlana baktı da:
— "Bunlar senin oğulların mı?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Evet, dedi.
Rasûlullah, kadına:
— "Kocanın iktidarsızlığından iddia edegeldiğin iddia işte bu-
dur! Allah'a yemin ederim ki, Abdurrahmân'm bu çocuklara benzerliği, karganın kargaya benzerliğinden daha açıktır!" buyurdu [47].

24- Beyaz Elbiseler Babı

43-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Ben Uhud harbinde Peygamber(S)'in solunda ve sağında iki adam gördüm ki, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Bu iki kişiyi ben Uhud harbinden önce de sonra da görmedim, demiştir [48].

44-.....Ebû'l-Esved ed-Dîlî tahdîs etmiştir. Ona da Ebû Zerr (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Peygamber(S)'e ziyarete geldim; O, üzerinde beyaz bir elbise olduğu hâlde uyuyordu. (Döndüm) sonra yine geldim. Bu defa uyanmıştı. Peygamber:
— "Lö ilahe ille'llâh deyip de sonra bu ikrar ve îmân üzerine vefat eden her kul muhakkak cennete girecektir!" buyurdu.
Ben:
— O kul zina etse, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum.
O:
— "Zina etse de, hırsızlık yapsa da girecektir" buyurdu. Ben:
— Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye tekrar sordum. O:
— "Zina etse de, hırsızlık yapsa da!" buyurdu. Ben (üçüncü defa):
— Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Peygamber:
— "Evet, Ebû Zerr'in burnu toprakta sürünmesine rağmen o kul zina etse de, hırsızlık yapsa da (cennete girecektir)/" buyurdu.
Râvî Ebû'l-Esved: Ebû Zerr bu hadîsi her rivayet ettiğinde: "Ebû Zerr'in burnu toprakta sürünmesine rağmen" sözünü söylerdi, dedi.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Peygamber'in söylediği bu "Lâ ilahe ille'Hâh diyen her kul..." sözü, ancak ölüm sırasında yâhud daha önceden günâhlardan tevbe edip bunlara pişman olduğu ve "La. ilahe Hle'Hâh" dediği zaman mağfiret olunur da cennete girdirilir, dedi [49].

25- Erkeklerin İpek Elbise Giymesi Ve İpek Yaygı Edinmelerinin Hükmü); Erkekler İçin Kullanılması Caiz Olacak İpek Mikdârı(Nı Beyân) Bâb1

45-.....Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Usmân en-Nehdî'den işittim, şöyle dedi: Biz (Cezire fetihlerinde Umer'in kumandanı olan) Utbe ibnu Ferkad'ın maiyye-tinde Ezrabîcân'da bulunurken bize Umer ibnu'l-Hattâb'm mektubu geldi (içinde şu da vardı): Rasûlullah (S) hâlis ipek elbise giymekten nehyetmiştir. Yalnız baş parmağı yanındaki iki parrnağıyle (şehâdet ve orta parmaklanyle) işaret ederek: "Şu kadarı müstesna" demiştir.
Râvî Ebû Usmân en-Nehdî: Bizim bildiğimize göre, Rasûlullah bu işaretiyle (libâsın iki parmak mikdân ipek) alâmetlerini kasdet-mektedir, demiştir.

46-.....Bize Âsim tahdîs etti ki, Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Bizler, Ezrabîcân'da bulunduğumuz sırada Umer bize mek-tûb yazdı (içinde şu hadîs de vardı): Peygamber (S) ipek elbise giymekten nehyetmiştir. Ancak şu kadarı müstesnadır:

Peygamber bize parmaklarını dizip gösterdi.
Râvî Zuheyr, orta parmak ile şehâdet parmağını dikip göstermiştir.

47-..... Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, et-Teymî Süleyman ibn Tarhân'dan tahdîs etti ki, Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Bizler (Ezrabîcân'da) Utbe ibn Ferkad'ın maiyyetinde idik. Umer (R), kumandan Utbe'ye şunu yazdı: Peygamber (S): "Dünyâda hâlis ipek giyilmez,' giyilirse âhirette ondan birşey giyilmez" buyurdu [50].

48-.....Bize babam Süleyman et-Teymî tahdîs etti. Bize Ebû Usmân tahdîs etti ve Ebû Usmân müsebbiha ve orta parmaklanyle işaret edip gösterdi [51].

49-.....Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Huzeyfe Medâin şehrinde idi, içmek için su istedi. Ona Dihkaan, yânî oranın büyük bir adamı gümüş bir kap içinde su getirdi. Huzeyfe bardağı alıp sahibine fırlattı. Ve:
— Ben bunu ona ilk defa atmadım. Şu kadar ki, ben onu gümüş bardakla su vermekten nehyetmiştim, fakat o bundan vazgeçmedi.
Rasûlullah (S): "Altın, gümüş, ipek, dîbâc; bunlar dünyâda onlara âid zînet, âhirette ise sizindir" buyurdu, dedi [52]

50-.....Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Abdulazîz ibnu Suheyb tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn MâhVten işittim. Şu'be dedi ki: Ben Abdulazîz ibn Suheyb'e:
— Enes bunu Peygamber(S)'den mi rivayet etti? diye sordum. Abdulazîz şiddetli olarak:
— Peygamber(S)'den: "Her kim dünyâda hâlis ipeği giyerse, âhirette onu asla giyemeyecektir" buyurdu, dedi.

51-.....Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti. Sabit el-Bunânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, hutbe yaparken Mu-hammed (S): "Her kim ipeği dünyâda giyerse, onu âhirette giymez" buyurdu, diyordu.

52-.....Bize Şu'be haber verdi ki, Ebû Zubyân Halîfe ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, şöyle diyordu: Ben Umer ibnu'l-Hattâb'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Her kim dünyâda hâlis ipek giyerse, onu âhireîte giymez" buyurdu.
(Buhârî dedi ki:) Ve bize Ebû Ma'mer söyledi: Bize Abdu'l-vâris, Yezîd ed-Dab'î'den tahdîs etti. Abdullah el-Adevî'nin kızı Muâze şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu'z-Zubeyr*in kızı Ümmü Amr haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den işittim, o da Umer'-den işitti; Umer de Peygamber(S)'den işitti.

53-.....Bize Alî ibnu'l-Mübârek, Yahya ibn Ebî Kesîr'den tahdîs etti. îmrân ibnu Hıttân şöyle demiştir: Ben Âişe'ye ipekten sordum. Âişe:
— İbn Abbâs'a git, ona sor, dedi.
İmrân dedi ki: Ben İbn Abbâs'a gidip ona da sordum. O da bana: :
— İbn Umer'e sor, dedi.
îmrân dedi ki: Ben de gidip İbn Umer'e sordum. İbn Umer şöyle dedi:
— Bana Ebû Hafs, yânı Umer ibnu'l-Hattâb haber verdi ki, Rasulullah (S): "Dünyâda ipeği ancak, âhirette nasibi olmayan kimse giyer! " buyurmuştur.
— Ebû Hafs doğru söyledi, Rasûlullah üzerine yalan söylemedi, dedim.
Abdullah ibnu Recâ da şöyle dedi: Bize Cerîr, Yahya'dan tahdîs etti: Bana İmrân tahdîs edip, bu hadîsi senediyle anlattı [53].

26- İpek Kumaşı Giymeksîzin Eliyle Dokunan Kimse Bâbî

İpek kumaşa dokunmak hakkında ez-ZubeydFden; o da ez-Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber (S)'den olmak üzere bir hadîs rivayet ediliyor [54].

54-..... el-Berâ' ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir ipek kumaş hediye edildi de bizler hemen ona ellerimizle dokunmaya ve onun güzelliğine hayret etmeye başladık. Bunun üzerine Peygam ber (S):
— "Sizler buna hayret mi ediyorsunuz?" buyurdu. Biz:
— Evet (çok beğendik), dedik. Peygamber:
— "Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha hayırlıdır!" buyurdu [55].

27- İpek Yaygı Edinme(Nin Hükmü) Babı

Abîde ibn Artır es-Selmânî: İpek yaygı edinmek, giyilmesi gibidir, demiştir [56]

55-.....Cerîr ibn Hazım tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Yesâr ibn Ebî Necîh'ten işittim; o da Mucâhid'den; o da Abdurrahmân ib-nu Ebî Leylâ'dan ki, Huzeyfe (R): Peygamber (S) bizleri altın ve gümüş kaplardan içmemizi, bu kaplar içinde yemek yememizi nehyetti ve yine harîr ve dîbâc denilen hâlis ipek kumaşları giymekten ve bunların üzerine oturmamızdan da nehyetti, demiştir [57].

28- Kassî (Denilen İpek Kumaş) Giymek Babı

Asım ibn Kuleyb, Ebû Burde'den söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Alî ibn Ebî Tâlib'e: "el-Kassıyye" nedir? diye sordum. Alî: O bize Şam'dan yâhud Mısır'dan gelen ipek kumaşlardır ki, bunlar bâzı yeri dokunup, bâzı yeri bırakılarak kaburga kemikleri tarzında aralık aralık dokunmuşlardır. Bunlarda ipek vardır ve yine bunlarda turunç gibi yol yol kalın çitâreler vardır. "el-Miysere"(yânî eyer, semer ve palan minderleri) ise '[', kadınların kocaları için yapmakta oldukları kadifeler gibi şeylerdir; onları sarartırlar -yâhud: Onları ". semerlerin üzerlerine koymak için suffa gibi yaparlar-, dedi [58].
Cerîr ibn Abdilhamîd de Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan « aldığı hadîsinde şöyle demiştir: "el-Kassıyye", kaburga ', kemikleri gibi yol yol dokunmuş kumaşlardır ki, .- bunlar Mısır'dan getirilir, içlerinde has ipek vardır. "el-Miysere" ise yaban hayvanların derileridir. Ebû Abdillah el-Buhârî: Rivayeti zikredilen bu Asım ibn Kuleyb'in rivayetinin yollan daha çok ve "Miysere"nin tefsîrinde (Cerîr'in canavar postlarıdır şeklindeki tefsirinden) daha sahihtir, dedi [59].

56-.....Buradaki senedde de el-Berâ' ibnÂzib (R): Peygamber (S) bizleri kırmızı ipek altlıklardan ve kassî denilen ipekli kumaştan nehyetti, demiştir [60].

29- Kaşıntılı Hastalık Sebebiyle Erkeklere İpekli Kumaştan Kullanmalarına Ruhsat Verilmesi Babı

57-.....Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi ki, Enes (R): Peygamber (S) Zubeyr ibnu'l-Avvâm ile Abdurrahmân ibn Avf'a (bir seferde) bedenlerinde uyuz hastalığı meydana geldiği için, ipekli gömlekler giymelerine ruhsat verdi, demiştir [61].

30- Kadınlar İçin İpek Elbise (Kullanmanın Cevazı) Babı

58-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana hulletu siyerâ denilen yol yol sarı kalemli dokunmuş ipek kumaştan bir takım elbise giydirdi. Müteakiben ben o elbiseyi giyerek dışarı çıktığımda, Peygamber'in yüzünde öfke eseri gördüm. Bunun üzerine ben o takımı kadınlarım arasında yarıp bölüştürdüm [62].

59-.....Abdullah ibn Umer'den (şöyle demiştir): Umer ibnu'l-Hattâb satılmakta olan hulletu siyerâ ipek bir takım elbise gördü de:
— Yâ Rasûlallah! Keski bunu satın alsan da Sana geldikleri zaman elçiler için ve cumua günleri giysen! dedi.
Peygamber (S):
— "Bunu ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer!" buyurdu. Bundan bir müddet sonra (bunun gibi birçok hülleler geldi de)
Peygamber, Umer'e ipekten bir takım elbise gönderdi ve o hülleyi ona hediye etti. Bunun üzerine Umer:
— (Yâ Rasûlallah!) Bunu bana verdin. Hâlbuki ben Sen'den bu ipekli kumaş hakkında daha Önce söylediğin sözleri söylerken işitmi-şimdir, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ben bunu sana (giymen için değil) ancak satman yâhud başka birisine (yânî bir kadına) giydirmen için göndermişimdir" buyurdu [63].

60-..... ez-Zuhrî Muhammed ibn Müslim: Enes ibn Mâlik (R) bana Rasûlullah'ın kızı Ümmü Kulsüm aleyhâ's-selâm'ın üzerinde ipek bir siyerâ bürdü gördüğünü haber verdi, demiştir [64].

31- Peygamberdin Elbiselerden Ve Yaygılardan (Herhangibir Sınıf Üzerine Kısaltma Ve Darlık Yapmayıp) Dâima Genişlik Gösterir Olduğu Babı [65]

61-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahya ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Umer'e, Peygamber(S)'e karşı birbirine yardım etmiş olan (et-Tahrîm: 4) o iki kadının kim olduğunu sormak isteyerek bir sene bekledim. Ben onun heybetinden korkuyordum. Nihayet bir gün bir konak yerinde bineğinden indi ve hacetini yerine getirmek için erâk ağaçlarının içine girdi. Oradan çıkınca ben bunu kendisine sordum.
— O iki kadın Âişe ve Hafsa'dır, dedi de sonra şöyle devam etti:
— Bizler Câhiliyet devrinde kadınları birşey saymazdık. Nihayet İslâm Dînî gelip de Allah onları ("Onlarla iyi geçinin" -en Nisa: ıs-diye) zikredince, bizler Allah'ın onları zikretmesiyle onları işlerimizden hiçbirine girdirmeksizin, üzerimizde onlar için hakk olduğunu düşündük. Bir gün benimle zevcem arasında bir söz oldu da kadın bana karşı sert konuştu. Bunun üzerine ben ona:
— Şübhesiz senin yerin şurasıdır, yânı senin bana karşı sert konuşacak cür'etin mi var? dedim.
Kadın:
— Sen bana bunu söylüyorsun. Hâlbuki senin kızın Peygamber'e ezâ veriyor, dedi.
Akabinde ben Hafsa'ya geldim de ona:
— Ben seni Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olmandan sakındırıyorum, dedim.
Ve Peygamber'e ezası hususunda başkalarından evvel ona bu öğüdü verdim. Akabinde Ümmü Seleme'ye gittim, ona da

Hafsa'ya söylediğim tarzda söyledim. Ümmü Seleme:
— Sana hayret ediyorum yâ Umer! Bizim işlerimize girdin, hiç-birşey kalmadı da şimdi Rasûlullah ile zevceleri arasına girmen mi kaldı? dedi ve bunu tekrar tekrar söyledi.
Ensâr'dan bir komşu adam vardı. O Rasûlullah'tan kaybolduğu, O'nun meclisinde bulunmadığı zaman ben Rasûlullah'm yanında bulunurdum ve ona olan şeylerin haberini getirirdim. Ben Rasûlullah'm meclisinde bulunamadığım zaman o hazır bulunup, Ra-sûlullah'tan (vahy ve benzeri) olan şeyleri bana getirirdi. O sıralarda Rasûlullah'm etrafında bulunan melik ve başkan gibi kimseler hep ' Rasûlullah için doğrulmuş düzelmişlerdi. Düzelmedik yalnız Şam'daki Gassân Meliki kalmıştı. İşte biz Gassân Meliki'nin bize gelip saldırmasından korkar dururduk. Derken bir gün Ensârî komşumun geldiğini hissettim. O:
— Şu muhakkak ki bir iş meydana gelmiştir! diyordu. Ben de ona:
— Nedir o? Gassânî mi geldi? dedim. Ensârî:
— Bundan daha büyük bir iş! Rasûlullah kadınlarını boşamış! dedi.
Akabinde ben geldim, bir de gördüm ki, kadınların hücrelerinin hepsinden bir ağlama var! Peygamber ise birkaç basamakla çıkılır meş-rubesine (şerbetlik denilen sekili hücresine) çıkmış, kapısının ununde de siyah uşağı duruyor. Ben ona vardım da:
— Benim için içeri girmeye izin isteyiver! dedim. Peygamber bana izin verdi, yanına girdim. Bir de gördüm ki,
Peygamber bir hasır üzerinde bulunuyordu. Üzerine yattığı hasır yan tarafında izler yapmıştı. Başının altında içi lif dolu meşin bir yastık vardı. İçeride asılmış birkaç tane tabaklanmamış hayvan derisi ile deri tabaklamakta kullanılan bir mikdâr karaz ağacı yaprağı vardı. Ben Rasûlullah'a, Hafsa ile Ümmü Seleme'ye söylediklerimi ve Ümmü Seleme'nin bana yaptığı reddiyeyi zikrettim. Rasûlullah güldü. Kendi o yüksek oda içinde yirmidokuz gece ikaamet etti, sonra oradan ailelerinin yanma indi [66].

62-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Haris kızı Hind haber verdi ki, Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceden bir vakitte uyandı da şöyle diyordu:
— "Lâ ilahe ille'llâh! Bu gece ne fitneler indirildi! Ve ne hazîneler de indirildi! Hücrelerin sahibeleri olan kadınları (yânı mü'min-lerin analarını) kim uyandırır? Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, kıyamet gününde çıplaktırlar!"
ez-Zuhrî: Bu Hind'in geniş elbisesinin iki yeninde, parmaklarının arasında birçok düğmeleri vardı, demiştir [67].

32- Yeni Bir Elbise Giyen Kimseye Yapılacak Duâ Babı

63-.....Hâlid ibn Saîd'in kızı Hâlid ibnu'z-Zubeyr'in anası şöyle demiştir: Rasûlullah'a birçok elbiseler getirilmişti. Bunların içinde siyah bir yün elbise vardı. Rasûlullah (S):
— "Bu siyah yün kumaşı kime giydirelim dersiniz?" buyurdu. Oradaki topluluk susturuldu. Rasûlullah:
— "Bana Ümmü Hâlid'i getirin!" buyurdu.
Bunun üzerine ben Peygamber'in yanına getirildim de Peygamber kendi eliyle onu giydirdi. Ve iki kerre:
— "(Kızım bunu sağlıkla) eskit parçala!" diye duâ etti. Peygamber o yün kumaşın damgalarına bakmaya ve eliyle bana işaret ederek:
— "Yâ Ümme Hâlid, bu senadır (yânî güzeldir)/" demeye başladı.
"Sena" kelimesi Habeş dilinde "Güzel" demektir.
Râvî İshâk ibn Saîd: Bana ehlimden bir kadın "Hamîsa" denilen bu yünlü kumaşı Ümmü Hâlid'in üstünde gördüğünü haber verdi, demiştir [68].

33- Erkekler İçin Zağferân Sürünme(Nîn Nehyi) Babı

64-.....Bize Abdulvâris, Abdulazîz ibn Suheyb'den tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) erkeğin zağferân sürünmesini nehyetti, demiştir [69].

34- Zağferân Bitkisiyle Boyanmış Elbise(Nin Hükmü) Babı

65-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) ihrama giren kimsenin vers bitkisiyle yâhud zağferân bitkisiyle boyanmış elbise giymesini neh-yetti, demiştir [70].

35- Kırmızı Elbise Babı

66-..... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti. O da el-Berâ(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) uzunla kısa boy arası orta boyda yaratılmıştı. Ben O'nu bir kerresinde kırmızı bir elbise içinde görmüştüm ki, ben O'ndan daha güzel bkşey görmedim [71].

36- Kırmızı İpek Altlık Bâbır

67-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere yedi şeyi işlememizi emretti: Hasta ziyaretine gitmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi... Yine Peygamber bizleri harîr, dîbâc, kassî ve istebrak denilen ipekli kumaşlar

giymekten ve kırmızı ipek altlıklar (yâhud üstlükler) kullanmaktan da nehyetti [72].

37-Tabaklanmış Ve Tabaklanmamış Derilerden Yapılan Ayakkabılar (Giyilmesi) Babı [73]

68-.....Ebû Seleme Saîd el-Ezdî şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e:
— Peygamber (S) ayağındaki iki ayakkabı ile namaz kılar mıydı? diye sordum.
Enes:
— Evet (kılardı), diye cevâb verdi [74].

69-..... Ubeyd ibn Cureyc, Abdullah ibn Umer(R)'e:
— Arkadaşlarından hiçbirini yapar görmediğim dört şeyi, seni yapıyor görüyorum? dedi.
İbn Umer:
— Nedir onlar? Yâ Ubeydallah ibne Cureyc! dedi. İbn Cureyc:
— Seni görüyorum ki, sen Ka'be'nin rükünlerinden el-Haceru'I-Esved ileer-Rüknü'l-Yemânî'den başkasına el sürmüyorsun. Seni görüyorum ki, tabaklanmış deriden yapılmış ayakkabılar giyiyorsun. Seni görüyorum ki, sarı boya kullanıyorsun. Bir de görüyorum, Mekke'de bulunduğun zaman insanlar zu'1-hicce'nin hilâlini gördüklerinde yüksek sesle telbiyeye başladıkları hâlde, sen terviye yânı sekizinci gün girmedikçe telbiyeye başlamıyorsun, demiş.
Bunun üzerine Abdullah ibn Umer de ona hitaben şöyle demiştir:
— Ka'be'nin rükünlerine gelince, ben Rasûlullah'ın el-Hacerü'l-Esved ile er-Rüknü'1-Yemânî'den başkasına el sürdüğünü görmedim. Tabaklanmış deriden ayakkabılara gelince, ben Rasûlullah'ın üzeri kılsız (deriden yapılmış) ayakkabılar giyip ayağı içinde iken abdest aldığını gördüm. Onun için ben onları giymeyi severim. Sarı boyaya gelince, Rasûlullah'ın sarı boya ile (elbisesini veya sakalını) boyadığını gördüm. Ben de onun için o boya ile boyamayı severim. Telbiye okumaya gelince, ben RasûIulIah(S)'ıh binek hayvanı Mekke'den Mi-nâ'ya doğru yönelip hareket etmedikçe telbiye ettiğini görmedim [75].

70-.....ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ihrama giren kimsenin zağferânla yâhud vers bitkisiyle boyanmış elbise giymesini nehyetti ve: "İki na'l bulamayan huffeyn giysin ve onları topuklarının altından kessin" buyurdu.

71-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S): "îzârı olmayan kimse don giysin; iki na 7/ olmayan kimse de huffeyn, yâni iki mest giysin " buyurdu, demiştir [76].

38- Bâb: (Kadın, Erkek) Giymeye Sağ İf Ayakkabı İle Başlar

72-.....Âişe (R): Peygamber (S) abdest almakta, saçını sakalanı taramakta, ayakkabı giymekte sağdan başlamayı severdi, demiştir [77].

39- Bâb: İnsan Evvelâ Sol Ayakkabıyı Çıkarır

73-.....el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin biriniz ayakkabısını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın; çıkaracağı zaman da sol ayağıyle çıkarmaya başlasın! Bu suretle sağ ayak, giyilen iki ayağın evveli; çıkarılan iki ayağın da sonu olsun!"

40- Bâb: İnsan Bir Tek Ayakkabı İle Yürümez

74-.....el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Sakın sizin biriniz bir tek ayakkabı ile yürümesin! Ya ikisini beraber çıkarsın (çıplak ayakla yürüsün) yâhud ikisini de beraberce giysin!" buyurmuştur [78].

41- Bir Ayakkabında İki Tasma Olur Ve Geniş Bir Tasmayı Da Câîz Gören Kimse Babı

75-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber(S)'in ayakkabısının iki tasması vardı, diye tahdîs etti.

76-.....Bize İsâ ibn Tahmân haber verip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik (R) bize iki ayakkabı çıkardı ki, bunlardan herbirinin iki tasması vardı. Sabit el-Bunânî:
— Bunlar, Peygamber(S)'in ayakkabılarıdır, dedi [79].

42- (Tabaklanıp Boyanmış) Deriden Kırmızı Çâtmr Bâbi

77-.....Ebû Cuhayfe (Vehb ibn Abdillah es-Suvâî-R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim. Kendisi o sırada kızıl sahtiyandan yapılmış kırmızı bir çadır içinde bulunuyordu. Bilâl'i de gördüm ki, Peygamber'in abdest suyunu alıp getirdi, insanlar o ab-dest suyunu almaya koşuşuyorlardı. O sudan her kimin eline birşey geçti ise (teberrük için) üzerine sürdü. Ele geçiremeyen ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan aldı [80].

78-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verip Peygamber (S) Ensâr'a haber gönderdi de, onları deriden yapılmış bir çadır içinde topladı, dedi [81].

43- Hasır Ve Benzeri Yaygılar Üzerine Oturmak Babı

79-.....Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) geceleyin hasırdan bir hücre edinir, namaz kılar, gündüzleyin onu yere yayar ve üzerine otururdu. Peygamber böyle nafile namazı kılarken insanlar O'nun namazına uyup namaz kılmaya başladılar, nihayet insanlar çoğaldılar. Bunun üzerine Peygamber yüzünü insanlara döndürdü de:
— "Ey insanlar, amellerden gücünüzün yetişebileceği mikdârı atınız. Çünkü Allah, sizler ibâdetten usanıp bezmedikçe sevâb vermekten bıkmaz- Ve şübhesiz A ilah 'a göre amellerin en sevimli olanı, az olsa bile devamlı olanıdır!" buyurdu [82].

44- (Yakaları Ve Yenleri) Alttn Düğmelerle Bağlanmış Elbise Babı

Ve el-Leys şöyle dedi:
Bana Abdullah ibnu Muleyke, Mısver ibn Mahrame'den tahdîs etti ki, babası Mahrame ona:
— Ey oğulcuğum! Peygamber'e bir çok kaftanlar geldiği, O'nun da bunları taksim ediyor olduğu haberi bana ulaştı. Haydi Peygamberin yanına beraber gidelim, demiştir. ,
Mısver dedi ki: Bunun üzerine biz gittik ve Peygamber'i evinde bulduk. Babam bana:
— Ey oğulcuğum! Peygamber'i bana çağır! dedi.
Ben Peygamber'i çağırmayı ağır buldum da Rasûlullah'ı senin yanına mı çağırayım? dedim.
Babam tekrar bana:
— Ey oğulcuğum! (Haydi çağır!) Çünkü O bir cebbar değildir, dedi.
Bunun üzerine ben Rasûlullah(S)'i çağırdım.
Rasûlullah, omuzlarında altın düğmelerle düğmelenip sağlamlaştırılmış dîbâcdan bir kaftan olduğu hâlde dışarı çıktı ve:
— "Yâ Mahrame! Bu, senin için saklamış olduğum kaftandır!" buyurdu da, o kaftanı Mahrame'ye verdi [83].

45- Altın Yüzükler (Takmanın Hükmüm Beyân) Babı

80-.....Bize Eş'as ibn Suleym tahdîs edip şöyle dedi: Ben Muâviye ibn Suveyd ibn Mukarrin'den işittim, şöyle dedi: Ben el-Berâ ibn Âzib'den işittim. Allah ikisinden de razı olsun, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizleri yedi şeyi işlemekten nehyetti: Altın yüzük takmaktan -râvî: Yâhud altın halka takmaktan, dedi-, harîr, istebrak, dîbâc denilen ipekli kumaşları kullanmaktan, kırmızı ipek altlık kullanmaktan, kassî denilen ipekli kumaşı kullanmaktan ve gümüş kaplar kullanmaktan nehyetti. Yine Peygamber bize şu yedi şeyi işlememizi emretti: Hasta ziyareti yapmayı, cenazelerin ardından gitmeyi, aksı-rana -{"YerhamukeHlâhu = Allah sana merhamet eylesin!" diye)-duâ etmeyi, verilen selâmı alıp karşılamayı, da'vet edene icabet etmeyi, yemîn edenin yeminini kabul etmeyi ve zulme uğramışa yardım etmeyi emreyledi [84].

81-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o daNadr ibnEnes'ten; o da Beşîr ibn Nehîk'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S) altın yüzük takınmadan nehyetmiştir.

82-.....Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfı', Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) evvelâ altından bir mühür yüzük edindi. Bunu takındığı zaman yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Rasülullah'ın elinde bunu görünce insanlar da altın yüzük edinmeye giriştiler. Bunun üzerine Rasûlullah kendi altın mühür yüzüğünü attı ve gümüşten bir mühür yüzük edindi [85].

46- Gümüş Yüzük Takma(Nın Cevazı) Babı

83-.....Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) evvelâ altından bir mühür yüzük edindi. Onu takındığı zaman yazılı kaşım avucunun içine gelen tarafa kordu. Rasûlullah bu mühür yüzüğün kaşına "Muhammedun Rasûlul-lâhi = Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesini nakşettir misti. İnsanlar da O'nun gibi yüzük edindiler. Rasûlullah halkın da altın yüzükler edinmiş olduklarını görünce kendi altın mühür yüzüğünü çıkarıp attı ve:
— "Ben bu altın mühür yüzüğü ebediyyen takınmam" buyurdu.
Bundan sonra gümüşten bir mühür yüzük edindi. İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler.
İbn Umer: Bu gümüşten mühür yüzüğü Peygamber'den sonra Ebû Bekr, sonra Umer, sonra Usmân taktı. Nihayet Usmân'ın elinden Erîs Kuyusu'nun içine düştü, demiştir [86].

47-Bâb:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

84-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) altından bir mühür yüzük takardı. Bir gün onu çıkarıp attı da:
— "Ben bunu ebediyyen takmam!" buyurdu.
Bunun üzerine parmaklarına altın yüzük takmış olan insanlar da kendi yüzüklerini çıkarıp attılar [87].

85-.....Bize el-Leys, Yûnus'tan tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, kendisi bir gün Ra-sûluilah'ın elinde gümüşten.yapılmış bir mühür yüzük gördü.
(Enes dedi ki:) Bundan sonra bunu gören insanlar da kendilerine gümüşten yüzükler yaptırıp bunları parmaklarına taktılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) kendi parmağındaki mühür yüzüğünü çıkarıp attı. Akabinde insanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp attılar [88].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den (yakın lafızlarla) rivayet etmekte Yûnus'a İbrâhîm ibn Sa'd, Ziyâd, Şuayb ibn Ebî Hamza mutâbaat ettiler.
İbnu Musâfir, ez-Zuhrî'den yaptığı rivayetinde "Enes gümüşten bir yüzük gösterdi" şeklinde söylemiştir.

48- Mühür Yüzüğün Kaşı Babı

86-.....Bize Humeyd et-TavîI haber verip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber (S) bir mühür yüzük edindi mi? diye soruldu. Enes şöyle dedi:
— Peygamber (S) bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Namazı kıldırdıktan sonra yüzünü bize yöneltti. O zamanki Peygamber'in gümüş mühür yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir. Peygamber: "(Bu saatte) insanlar namaz kılıp uyumuşlardır. Sizler ise namazı beklemekte bulunduğunuz müddetçe hep devamlı namaz içinde olmaktasınız" buyurdu [89].

87-.....Bize Mu'temir haber verip şöyle dedi: Ben Humeyd'den işittim; o Enes ibn Mâlik(R)'ten, Peygamber(S)'in mühür yüzüğü gümüştendi, onun kaşı da gümüştendi, dediğini tahdîs ediyordu.
Yahya ibn Eyyûb şöyle dedi: Bana Humeyd tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten işitmiştir; o da Peygamber'den [90].

49- Demir Yüzük Babı

88-.....Bize Abdulazîz, babası Ebû Hâzim'dan tahdîs etti ki, Ebû Hazım da Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle derken işitmiştir Peygamr ber(S)'e bir kadın geldi de:
— Ben kendimi Sana hibe etmeye (kadınlık kıymetimi mehırsiz bağışlamaya) geldim, dedi ve uzun zaman ayakta dikildi.
Peygamber ona baktı ve başını indirdi. Kadının ayakta durması uzayınca, orada hazır bulunanlardan bir adam:
— Eğer bu kadına Sen'in için bir hacet yoksa, onu benimle evlendir! dedi.
Peygamber ona:
— "Yanında kadına mehr vereceğin birşey var mı?" buyurdu.
— Hayır yok! dedi.
Peygamber:
— "Ona mehr verecek birşey bak araştır!" buyurdu.
Bunun üzerine o zât gitti, sonra dönüp geldi de: • — Vallahi hiçbirşey bulamadım! dedi. Peygamber yine:
— "Git araştır! Velev ki demirden bir yüzük olsun bul!" buyurdu. .-h Adam yine gitti, sonra dönüp geldi ve yine:
— Hayır vallahi, demirden bir yüzük bile bulamadım! dedi.
Bu fakîr adamın belinden aşağısını örten bir tek izârı vardı, vücûdunun üst tarafını örtecek bir ridâsı bile yoktu. Böyle iken adam:
— Ben kadına bu izârımı mehr olarak veririm, dedi. Peygamber:
— "Senin izârın; eğer onu kadın giyerse, ondan senin üzerinde hiçbirşey kalmaz; eğer sen giyersen, kadının üzerinde ondan birşey bulunmaz!" buyurdu.
Bunun üzerine adam geri çekildi de oturdu. Peygamber sonra onu dönüp giderken gördü de, onun çağırıl-masmı emretti. Çağırıldı. Peygamber ona:
— "Kur'ân'dan ezberinde ne var?" diye sordu. v O zât:
— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var! diye birtakım sûreleri saydı.
Peygamber:
— "Kur'ân'dan ezberindeki sûrelere mukaabil seni bu kadına mâlik kıldım!" buyurdu [91].

50- Mühür Yüzüğün Nakşı (Ve Keyfiyeti) Babı

89-.....Bize Saîd ibn Ebû Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn
Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Peygamber (S) birçok kimselere yâ-hud yabancılardan birtakım insanlara mektûb yazmak istedi. Sahâ-bîler tarafından kendisine:
— Onlar (yânî Rûm'dan,Acem'den, Habeş'ten muhâtab olanlar) üzeri mühürlü olmadıkça hiçbir mektûb kabul etmezler, denildi.
Bunun üzerine Peygamber, nakşı "Muhammedun Rasûlullah" olan, gümüşten bir mühür yüzük edindi. Şimdi bile Peygamber'in parmağında yâhud elinde o mühür yüzüğün parıldaması sanki karşımda gibidir.

90-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gümüşten bir mühür yüzük edindi. Bu, hayâtında O'nun elinde kaldı. Sonra O'nun vefatının ardından Ebû Bekr'in elinde oldu. Sonra onun ölümünün ardından Umer'in elinde oldu. Sonra onun ölümünün ardından Usmân'ın elinde bulundu. Nihayet Erîs Kuyusu'na düştü. Bu mühür yüzüğün nakşı "Muhammedun Rasûlulîah"dır [92].

51- Mühür Yuzugun Küçük Parmakta Takılması Babı

91-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir mühür yüzük edindi ve:
— "Biz (gümüşten) bir mühür yüzük edindik, üzerine de bir nakış ("Muhammedun Rasûlullah") nakşettirdik. Artık hiçkimse (ben hayâtta iken) bu yazıyı yüzük üzerine nakş ve taklîd etmesin!" buyurdu.
Enes: Ben şimdi Peygamber'in küçük parmağında o mühür yüzüğün parıldamasını muhakkak görmekteyimdir, demiştir [93].

52- Kendisiyle Birşeyler Mühürlenmesi Yâhud Kitâb Ehline Ve Başkalarına Mektûb Yazılıp Gönderilmesi İçin Mühür Yüzük Edinmek Babı

92-.....Enes ibn Mâlk (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Rûmlar'a (yânî Bizans devletine) mektûb yazmak istediği zaman kendisine:
— (Yâ Rasûlallah!) Onlar mühürlenmiş olmadıkça Sen'in mektubunu asla okumazlar! denildi.
Bunun üzerine Rasûlullah gümüşten bir mühür yüzük edindi, bunun nakşı da "Muhammedun Rasûlullah = Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesidir. Sanki ben Rasûlullah'in elinde o mühür yüzüğün beyazlığına hâlâ bakıyor gibiyim [94].

53- Mühür Yüzüğü Taktığı Zaman Onun Kaşını ,Elinin İç Tarafına Getiren Kimse; Babı

93-.....Abdullah ibn Umer (R), Nâfi'e şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) evvelâ altından bir mühür yaptırdı. Bunu takındığı zaman yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Peygamber'in elinde altın yüzük gören insanlar da altından yüzükler yaptırdılar. Bunun üzerine Peygamber minbere çıktı da Allah'a hamd ve sena etti ve akabinde:
— "Ben bu altından mühür yüzüğü yaptırmıştım. Fakat ben onu bundan sonra takmayacağım" buyurdu da, parmağından onu çıkarıp attı.
Bunun üzerine insanlar da altın yüzüklerini ellerinden çıkardılar. Râvî Cuveyriye: Ben Nâfi'in "Yüzüğü sağ eline takardı" dediğini kuvvetle sanıyorum, demiştir [95].

54- Peygamber(S)'İn: 'Hiç Kimse Kendi Yüzüğünün Kaşı Üzerine (Bu Yazıyı) Nakşetmez" Sözü Babı

94-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) gümüşten bir mühür yüzük edindi, üzerine de "Muhammedun RasûlulIah" cümlesini nakşettirdi. Ve (insanlara hitaben):
— "Ben gümüşten bir mühür yüzük edindim ve üzerine de 'Muhammedun Rasûlullah'yazısını nakşettirdim. Artık sakın hiçbir kimse (ben hayâtta iken) bu yazıyı yüzüğünün üzerine nakş ve taklîd etmesin!" buyurdu [96].

55- Bâb: Mühür Yüzüğün Nakşı Üç Satır Hâlife Yazılabilir Mi? [97]

95- Bana Muhammed ibn AbdiiJah el-Ensârî tahdîs edip şr le dedi: Bana babam Abdullah ibnu'I-Müsennâ, Sumâme ibn AbdiILJı'-tan; o da Enes ibn Mâlik(R)'den şöyle tahdîs etti: Ebû Bekr (R) halîfe seçildiği zaman Enes ibn Mâlik'e (zekâ mikdârlarını bildiren) bir mektûb yazdı. Mühürün nakşı üç satır hâlinde idi:
"Muhammedun" bir satır, "Rasûlu" bir satır, ve: "Altâhi" bir satır. Ebû AbdİUah el-Buhârî şöyle dedi: İmâm Ahmed ibn Hanbel bana şunu ziyâde etti: Bize Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Abdullah ibnu'I-Müsennâ, Sumâme'-den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Peygamber'İn bu mühür yüzüğü hayâtında kendi elinde bulundu. Ondan sonra Ebû Bekr'in elinde, Ebû Bekr'den sonra da Umer'in elinde oldu. Usmân halîfe olduğu zaman (da altı sene onun elinde olduktan sonra) Usmân Erîs Kuyusu'nun başına oturdu.
Enes dedi ki: Usmân orada mühür yüzüğü parmağından çıkardı da (parmağına sokup çıkarmak suretiyle) onunla oynamağa başladı. İşte bu sırada mühür yüzük elinden kuyunun içine düştü.
Enes dedi ki: Biz Usmân'ın beraberinde üç gün gidip geldik, kuyuya inip çıktık, kuyunun suyunu çıkararak aradık, fakat bir türlü onu bulamadık [98].

56- Kadınlar İçin Yüzük (Takmanın Hükmü) Babı

Ve Aişe(R)'nin üzerinde altın yüzükler vardı" [99].

96-.....Bize İbn Cureyc haber verdi: Bize el-Hasen ibnu Müslim, Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki, o:
— Ben, Peygamber (S) ile birlikte bayram namazında hazır bulundum. Namazı hutbeden evvel kıldırdı (demiştir).
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İbnu Vehb, İbn Cureyc'ten getirdiği hadîste şunu ziyâde etti: Peygamber (S) bundan

sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulundukları tarafa geldi de onlara sadaka vermeyi emretti. Kadınlar artık kaşsız halkaları ve yüzükleri Bilâl'in eteği içine atmaya başladılar, demiştir [100].

57- Kadınlar İçin Gerdanlıklar Ve Sihâblar Yânı Tîb Ve Sükk Denilen Güzel Kokulu Boncuklardan Yapılmış Gerdanlıklar (Giymenin Hükmü) Babı [101]

97-.....Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir bayram günü namazgaha çıktı da yalnız iki rek'at kıldırıp, ondan evvel de sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra (yanında Bilâl olduğu hâlde) kadınların bulundukları tarafa geldi de onlara sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar küpelerini, gerdanlıklarını sadaka olarak vermeye başladılar [102].

58- Gerdanlıkların Ariyet Alınması Babı

98-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir; Bir seferde kızkardeşim Esmâ'ya âid olan bir gerdanlık kayboldu. Peygamber (S) onun aranması için birkaç adam yolladı. Bunlar ararken namaz vakti de geldi. Kendileri abdestli değillerdi ve bir su da bulamadılar. Artık çaresiz abdestsiz oldukları hâlde namazı kıldılar. Döndüklerinde onlar böyle abdestsiz olarak namaz kıldıklarım Peygamber'e söylediler. Bunun üzerine Allah Teyemmüm Âyeti'ni (ei-Mâide: 6) indirdi.
Abdullah ibnu Numeyr, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âi-şe'den yaptığı rivayette: Âişe bu gerdanlığı kizkardeşi Esma'dan ariyet olarak almıştı, ziyâdesini getirmiştir [103].

59- Kadınların Kulaklarına Altın, Gümüş, Boncuk Nevinden Küpeler Takmalarımın Hükmü) Babı

İbn Abbâs:
Peygamber (S) kadınlara sadaka vermelerini emretti de ben kadınların (altın, gümüş, boncuk, küpe gibi zînetlerini alıp çıkarmak için) ellerini kulaklarına ve boğazlarına doğru uzattıklarını gördüm, demiştir [104].

99-.....Bize Adiyy ibn Sabit haber verip şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan ki, o: Peygamber (S) bayram günü yalnız iki rek'at bayram namazı kıldırıp, bu iki rek'atten evvel de sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulunduğu tarafa geldi de onlara sadaka vermeyi emretti. Herbir kadın artık kulağındaki küpesini Bilâl'in eteği içine atmaya başladı, demiştir [105].

60- Çocuklar İçin Olan Kokulu Boncuk Gerdanlık Babı

100-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Medîne çarşılarından bir çarşıda Rasûlullah'ın beraberinde idim. Rasûlullah (S) yürüdü, ben de O'nun beraberinde yürüdüm. (Nihayet Fâtıma'mn evinin avlusunda bir kenara oturdu da torunu Hasen'i kasdederek) üç kerre:
— "Küçük neredesin? Küçük neredesin? Küçük neredesin?" diye seslendi.
Ve bana:
— "Alî'nin oğlu Hasen'i çağır!" buyurdu.
Bunun üzerine Alî'nin oğlu Hasen, boynunda kokulu boncuk gerdanlığı olduğu hâlde yürüyüp geldi. Peygamber (S) sarmaşmak üzere elini şöyle yaydı, Hasen de elini açıp yaydı, Peygamber Hasen'e yapışıp sarmaştı ve:
— "Allah'ım, ben bu çocuğu seviyorum, Sen de onu sev ve onu seveni de sev!" diye duâ etti.
Ebû Hureyre: Rasûlullah'ın Hasen hakkında söylediği bu sözIerden sonra artık bana hiçbir kimse Alî'nin oğlu Hasen'den daha sevgili olmadı, demiştir [106].

61- Bâb: Kadınlara Benzemeğe Çalışan Erkekler Ve Erkeklere Benzemeğe Çalışan Kadınlar

101-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da İkrime'den tahdîs etti ki, tbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) erkeklerden kadınlara benzemeye çalışanlara ve kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlara la'net etti, demiştir.
Bu hadîsi "Bize Şu'be haber verdi" diye rivayet eden Amr ibn Merzûk el-Bâhilî, Gunder'e mutâbaat etmiştir [107].

62- Kadınlara Benzemeğe Çalışan Erkeklerin Evlerdi Dışarı Çıkarılmaları Babı

102-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) erkeklerden kadınlaşanlara ve kadınlardan da erkekleşenlere la'net etti ve:
— "Böyle kimseleri evlerinizden dışarı çıkarın!" buyurdu.
İbn Abbâs: Peygamber fulân kimseyi dışarı çıkardı. Umer de fu-lan kimseyi dışarı çıkardı, demiştir [108].

103-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R), kendinin ve Ebû Seleme'nin kızı olan Zeyneb'e şöyle haber vermiştir; Peygamber (S) -Tâif muhasarası sırasında- Ümmü Seleme'nin yanında idi, evde de (kardeşim Abdullah ile) bir muhannes

bulunuyordu. Bu mu-hannes, kardeşim Abdullah'a:
— Yâ Abdallah! Yarın size Tâif fethedilirse, ben sana Gaylân'-m (şişman) kızına delâlet ederim. O kız (semizlikten) dört kıvrımla karşılar ve sekiz kıvrımla da arkaya döner, deyiverdi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu kabil kimseler sakın sizin yanınıza bir daha girmesin!" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "Dört ile yönelir ve arkasına döner" demek "Karnının dört bükümü ile yönelir de kendisi bu bükümlerle yönelir gelir" demektir. "Sekiz ile arkasına döner" sözü de, bu dört bükümün kenarlarıyle arkasına döner rna'nâsmadır. Çünkü o bükümler kızın iki yanını da çepçevre kuşatmış ve birbirine katılmışlardır. (Yânı semizlikten dolayı karnı dört büklümdür. Arkadan bakılınca iki taraftan taşarak sekiz büklüm gürünür.) Müzekker olarak "Semânın" demiş, müennes olarak "Semâniyetun" dememiştir. "Etraf" kelimesinin tekili "Taraftır, bu da müzekkerdir. Çünkü o kimse "Semâniyete etrafın" demedi [109].

63- Bıyığı Kesip Kırkma(Nın Müstehâblığı) Babı

İbn Umer bıyığını derince kestirirdi, hattâ derisinin beyazı görünürdü ve şu ikisi arasını alırdı, yânı dudakların iki tarafında olan bıyıkla sakal arasını alırdı [110].

104- Bize el-Mekkî ibn îbrâhîm, Hanzala'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti. el-Buhârî (hadîsi böyle Mekkî'den tahdîs ettikten sonra) şöyle dedi: Ashabımız el-Mekkî'den rivayet ettiler. Nâfi' de İbn Umer(R)'den ki, Peygamber (S):
— "Bıyığı derince kırkmak fıtrattandır" buyurmuştur [111].
105-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Saîd ibnu'1-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den rivayet olarak şöyle tahdîs etti: "Fıtrat beştir -yâhud: Beş şey fıtrattandır-; Hitan, yânı çocukları sünnet etmek, avret yerindeki kılları gidermek için ustura tutunmak, koltuk altlarının kıllarını gidermek, tırnakları kesmek ve bıyığı kırkmak" [112].

64- Tırnakları Kesme(Nin Sünnetliği) Babı

106-.....İshâkibn Süleyman tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hanzala'dan işittim; o da Nâfi'den; o da îbn Umer(R)'den ki, Rasûlul-lah (S):
— "Eteği tıraş etmek, tırnaklan kesmek ve bıyığı kırkıp kısalî-mak fıtrattandır (yânî sünnettendir)" buyurmuştur.

107-.....Bize İbn Şihâb, Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Ben Peygamber (S)'den işittim:
— "Fıtrat (hasletleri) beştir: Sünnet olmak, (etek kıllarını gidermek için) ustura tutunmak, bıyığı kırkmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarım temizlemek" buyuruyordu, demiştir.

108-..... Bize Umer ibnu Muhammed ibn Zeyd, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Müşriklere muhalefet ediniz (hâl ve hareketlerinde onlara benzemeyiniz)/ Sakalları bol bırakınız, bıyıkları derince kesiniz!" buyurmuştur.
Nâfi' ibn Umer hacc yâhud umre yaptığı zaman başını tıraş ettirirken sakalının üzerinden eliyle tutar da elinden fazla olanı makasla alırdı, demiştir [113].

65- Sakalları Bol Bırakmak Babı

"Hatta afev" (ei-A'mf. 95), "Nihayet çoğaldılar ve malları da çoğaldı" ma'nâsınadır.

109-.....Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den haber verdi ki, İbn Umer (R): Rasûlullah (S):
— "Bıyıkları derince kesiniz, sakalları bol bırakınız!" buyurdu, demiştir [114].

66- Saç Ağarması Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı

110-.....Bize Vuheyb, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ben Enes'e:
— Peygamber (S) saçını sakalını boyadı mı? diye sordum. Enes (R):
— Peygamber (S) az bir şeyden başka saç sakal ağarmasına ulaşmadı, dedi.

111-.....Sabit el-Bunânî şöyle dedi: Enes'e Peygamber'in sakalını boyaması (vâki' olup olmadığı) soruldu da, Enes (R):
— Şu muhakkak ki, Peygamber (S) saç sakal boyayacak dereceye ulaşmadı. Eğer ben O'nun sakalındaki beyaz kılları saymak isteseydim (muhakkak sayardım), dedi.

112-.....Usmân ibn Abdillah ibn Mevheb şöyle demiştir: Ehlim (yânı Talha ailesi yâhud zevcem) beni Peygamber'in zevcesi Üm-mü Seleme'ye bir gümüş bardak içindeki su sebebiyle yolladı.
Hadîsin râvîsi İsrâîl ibn Yûnus üç parmağını yumdu (üç defa gönderdiler yâhud bardağın boyu bu kadardı demek istedi).

(Usmân devamla dedi ki:) O kadehin içinde Peygamber'in saçları vardı. İnsanlar kendilerinden bir insana göz değmesi yâhud herhangi birşey isabet ettiği zaman Ümmü Seleme'ye bir kabını gönderirlerdi. İşte bu gönderilmemde ben Ümmü Seleme'nin yanında küçük bir kaba muttali' oldum ki, onun içinde bir takım kırmızı saçlar gördüm [115].

113-.....Usmân ibn Abdillah ibn Mevheb: Ben Ümmü Seleme'nin yanına girdim. O bizlere Peygamber(S)'in saçlarından bir mik-dâr boyanmış saç çıkarıp gösterdi, demiştir.
(Buhârî geçen senedle şöyle dedi:) Bize Ebû Nuaym Fadl ibn Dü-keyn söyledi. Bize Nusayr ibn Ebi'l-Eş'as, İbn Mevheb'den tahdîs etti ki, Ümmü Seleme ona Peygamber'in kırmızı saçlarını göstermiştir [116].

67- Baş-Ve Sakal Saçlarının Beyazlığını (Kına Gibi Bir Madde İle) Boyamak Babı

114-.....EbûHureyre(R): Peygamber (S): "Yahudiler ve Hrıstiyanlar sakallarının beyazlığını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz" buyurdu, demiştir [117].

68- Saçın Kıvırcık Olması Babı

115-.....Rabîa, Enes ibn MâIik(R)'ten işitmiştir, o şöyle diyordu: Rasûlullah (S) çok uzun boylu da değil, kısa da değildi. Rengi (kireç gibi istenmeyen) duru beyaz da değil, kara yağız da değildi. Saçları (Sudanlılar gibi) kıvırcık ve kısa değildi, (Hindliler gibi) düz ve uzun da değildi (O, mu'tedil sarkık saçlı idi). Allah O'nu kırkıncı yaşının başında peygamber olarak gönderdi. Peygamber olarak on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikaamet etti. Allah O'nu, başında ve sakalında yirmi tane beyaz saç bulunmayarak Ömrünün altmışıncı senesinin başında vefat ettirdi [118].

116- Bize Mâlik ibn İsmâîl tahdîs etti. Bize îsrâîl ibn Yûnus tah-dîs etti ki, dedesi Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib'den işittim: Ben kırmızı bir takım elbise içinde Peygamber(S)'den daha güzel bir kimse görmedim, diyordu.
(el-Buhârî dedi ki:) Arkadaşlarımın bâzısı (yânî Ya'kûb ibn Suf-yân) şeyhim Mâlik ibn İsmâîl'den: "Peygamber'in başının saçı (sarktığı zaman) omuzlarına yakın uzun olup orayı döver dururdu" tarzında söylemiştir.
Ebû İshâk Amr es-Subey'î: Ben bu hadîsi el-Berâ'dan birçok defalar tahdîs ederken işittim. O bu hadîsi her tahdîs ettiğinde muhakkak güldü, demiştir.
Şu'be: "Peygamber'in saçları kulak memelerine kadar ulaşırdı" sözünde Ebû İshâk'a mutâbaat etmiştir [119].

117-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şöyle ^uyurdu: "Bana bir gece ru'-yâmda kendim Ka'be'nin yanında gösterildi ve orada esmer erkeklerden görmekte bulunduklarının en güzeli olan esmer bir adam gördüm ki, yine görmekte olduklarının en güzeli nev'inden bol bir saçı vardı, saçlarını yeni taramış olup henüz su akıtıyordu, iki adama yâhud iki adamın omuzlarına dayanarak Ka'be'yi tavaf ediyordu. Ben:
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu, Meryem'in oğlu îsâ Mesih'tir, denildi.
Bir de başının saçı çok kıvırcık, sağ gözü şaşı, sanki emsalinin arasından dışa doğru fırlamış bir üzüm tanesi gibi olan birisiyle karşılaştım ve:
— Bu kimdir? dedim.
— Bu, Mesîh Deccâl'dir, denildi" [120].

118-.....Bize Katâde tahdîs etti: Bize Enes (R): Peygamber(S)'in saçları iki omuzlarını döver dururdu, diye tahdîs etti.

119-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes ibn1 MâIik(R)'ten: Peygamber'in saçları iki omuzunu döver dururdu, diye tahdîs etti.

120-.....Katâde şöyle demiştir: Ben, Enes ibn Mâlik(R)'e Rasûlullah'ın saçlarından sordum da Enes şöyle dedi: RasûluIlah(S)'ın saçları düz ve çok uzun da değil, kıvırcık ve kısa da değildi; O'nun saçları kulaklarıyle omuzu arasında idi.

121-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in elleri iri ve kaim idi. Ben O'ndan önce de, sonra da (güzellikte) onun benzerini görmedim. Peygamber'in saçları kıvırcık da değil, düz de değil; ikisi arası bir kıvamda idi [121].

122-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in iki eli ve iki ayağı kalındı, güzel yüzlü idi. Ben O'ndan önce de, O'ndan sonra da güzellikte O'nun benzerini görmedim. Peygamber'in iki avucu (hilkaten veya ikramca) açık idi [122].

123-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; odaEnes ibn Mâlik'ten yâhud bir adamdan; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) iki ayağı kalın ve güzel yüzlü idi; ben O'ndan sonra O'nun gibisini görmedim, demişti.
Râvî Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Katâde'den; o da Enes'ten: Peygamber (S)'in iki ayakları iri ve kalın, iki elleri de iri ve kalın idi, diye söylemiştir.
Ebû Hilâl Muhammed ibn Suleym de şöyle dedi: Bize Katâde, Enes'ten yâhud Câbir ibn Abdillah'tan: Peygamber(S)'in iki el

ve iki ayağı iri ve kalın idi, ben O'ndan sonra O'nun benzerini görmedim, şeklinde tahdîs etti [123].

124-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Biz İbn Abbâs'm, yanında idik. Mecliste bulunanlar Deccâl'ı (şaşı ve çok yalancıdır diye) zikrettiler. Bunun üzerine İbn Abbâs:
— Şu muhakkak ki, onun iki gözü arasında "Kâfir" sözü yazılmıştır, dedi.
Ve yine İbn Abbâs:
— Ben Peygamber'den bu "İki gözü arasında 'Kâfir' yazılmıştır" sözünü işitmedim. Lâkin Peygamber (S) "îbrâhim el-Halîl'e gelince (onu görmek isterseniz) işte ben arkadaşınıza bakınız. Musa'ya gelince, o buğday renkli, etli ve toplu bedenli bir adamdır. Saçları kıvırcık, lifle yularlanmış kızıl bir deve üzerine binmiş, telbiye ederek Ezrak Vâdîsi'nde akıp giderkenki hâli hâlâ gözümün önündedir" buyurdu, demiştir [124].

69- Başın Saçlarını Zamk Gibi Yapıştırıcı Bir Madde Sürmekle Birbirine Yapıştırıp Keçeleştirmek Babı

125-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim ibn Abdillah haber verdi ki (babası) Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben babam Umer(R)'den işittim:
— Başının saçlarını enliliğine ören kimse saçlarını tıraş etsin. (İhram dışında) saçlarınızı yapıştırıp keçeleştirmeğe benzemeyiniz! diyordu.
Abdullah ibn Umer de:
— Yemîn olsun ben Rasûlullah'm başının saçlarını zamklı bir madde ile toplayıp yapıştırırken görmüşümdür, diyordu.

126-.....Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'deıı haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan saçlarını zamklı bir madde ile toplayıp yapıştırmış olduğu hâlde ihramda yüksek sesle telbiye ederken işittim. O şu sözleri söylüyordu: "Lebbeykellâhumme îebbeyke, îebbeyke lâ şerike leke, lebbeyke innel-hamde ve'n-nVmete leke, ve'l-mülke lâ şerike leke". Rasûlul-lah, bu kelimeler üzerine artırma yapmıyordu.

127-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Hafsa (R):
— Yâ Rasûlallah! Bu insanların hâli nedir? Herkes umre ile ihramdan çıktılar, hâlbuki Sen umren ile ihramdan çıkmadın? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Ben başımın saçlarım yapıştırıp telbîd yaptım, kurbanıma da gerdanlık taktım. Artık ben kurbanımı kesinceye kadar ihramdan çıkamam" diye cevâb verdi [125].

70- Başın Saçlarını Ortasından İkiye Ayırmak Babı

128-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hakkında müsbet menfî hiçbirşey ile emr olunmayan hususlarda kitâb ehline uymayı severdi. Kitâb ehl'i olanlar saçlarını salıp sarkıtırlardı. Müşrikler ise başlarının saçlarını ortadan iki tarafa ayırırlardı. Peygamber (evvelâ kitâb ehline uyarak) alm saçlarını salıverdi. Sonra bunun bir müddet ardından başının saçlarını ortasından ikiye ayırdı [126].

129-.....Âişe (R): Peygamber (S) ihrama girmiş olduğu hâlde başının saç ayırım yerlerindeki kokunun parlaması hâlâ gözümün önündedir, demiştir.
Bu hadîsin râvîlerinden Abdullah ibn Recâ'nın rivayetinde Peygamber'in saç ayırımında... şeklinde söylemiştir.

71- Baştan Sarkan Zülüf Ve Kâküller Babı

130-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne bintu'I-Hâris'in evinde geceledim. Rasûlullah (S) o gece nev-beti dolayısıyle onun yanında idi.
İbn Abbâs dedi ki: Yattıktan bir müddet sonra Rasûlullah kalktı da gece namazı kılmaya başladı. Ben de kalkıp sol tarafında namaza durdum.
İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah benim başımın sarkan kâkülünü tuttu da beni sağ tarafına geçirdi.
Bana Amr ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Huşeym tahdîs etti: Bize Ebû Bişr bu hadîsi haber verdi ve "Zülüflerimden yâhud başımdan tuttu" şeklinde söyledi [127].

72- Baş Saçının Bir Kısmını Tıraş Edip Bir Kısmını Parça Parça Bulutlar Gibi Bırakma(Nın Hükmü) Babı

131-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: BanaUbeydulIah ibn Hasf haber verdi; ona da Nâfi'nin oğlu Umer haber verdi; ona da Abdullah ibn Umer'in hizmetinde bulunan Nâfi' haber verdi. O da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle derken işitmiştir: Ben Ra-sûIullah(S)'tan başın bir kısmını tıraş edip bir kısmını parçalı bulutlar gibi bırakmaktan nehyederken işittim.
Ubeydullah ibn Hafs el-Umerî şöyle dedi: Ben Nâfi'nin oğlu Umer'e:
— Kazaa nedir? diye sordum.

Ubeydullah bize Nâfi'nin oğlunun kelâmından naklederek işaret etti ve Nâfi':
— Çocuğun başını tıraş edip de alnındaki ve alnının iki tarafındaki saçım tıraş etmeyip bırakmaktır! dedi, ve eliyle kendi nâsiyesini' ve alnının iki tarafını işaret edip gösterdi, dedi.
Bu sefer Ubeydullah'a:
— Bu nehiy erkek ve kız çocukları hakkında müşterek ve müsâ-vî midir? diye soruldu.
Oda:
— Bilmiyorum. O böyle çocuk, diye söyledi; erkek veya kız yâhud da ikisi müşterek midir, bildirmedi, diye cevâb verdi.
Ubeydullah dedi ki: Ben bunu Nâfi'nin oğlu Umer'e tekrar sordum. Bu sefer de şöyle îzâh etti:
— Ey Ubeydallah! Erkek çocuğunun nâsiyesi ve alnı ile alnının iki tarafındaki sudğunda (yânî göz îîe kulak arasında) saç bırakmakta bir mahzur yoktur. Çünkü kaza' yalnız nâsiyede perçem bırakılıp oradan başka yerde saç bırakılmaksızın başın her tarafının tıraş edilmesidir. Başının yarısı tıraşlı, yarısı da tıraşsız olmak da böyledir, dedi [128].

132-.....Bize Abdullah ibn Umer'in hizmetinde bulunan Abdullah ibn Dînâr el-Medenî, İbn Umer'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) başın bir kısım saçını tıraş edip bir kısmını tıraş etmeyip, dağınık bulut parçaları gibi bırakmaktan nehyetmiştir [129].

73- Kadının Kendi Kocasına İki Eliyle Güzel Kokular Sürmesi Babı

133-.....Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i ihrama gireceği için kendi ellerimle güzel kokularla kokulandırdım. Ve yine Minâ'da (ilk ihramdan çıkıldığı sırada) Ka'be'ye tavaf etmek üzere hareket etmeden önce de kendisini güzel koku sürüp kokulandırdım, demiştir.

74- Başta Ve Sakaldaki Güzel Koku(Nun Hükmü) Babı

134-.....Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i hoşlandığı en güzel koku ile kokulardım. Hattâ sürdüğüm koku O'nun başında ve sakalında parlayıp şakıdığını hissedip görünceye kadar sürmeye devam ederdim, demiştir [130].

75- Tarakla Saçları Taramak Babı

135-.....Bize İbnu Ebî Zi'b, ez-Zuhrî'den; o da Seni ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygamber'in evindeki bi pencereden içeriye bakmıştı. Bu sırada Peygamber (S) mıdrâ (denilen demir bir saç ayırma âleti) ile başını kaşımakta idi. Bunun üzerine o kişiye:
— "Eğer senin (böyle mahrem yere) bakar olduğunu daha önce bilseydim, şu demiri muhakkak gözünün içine saplardım. Çünkü izin isteme (vecîbesi) ancak gözler cihetinden (yânî gözlerin evdeki mah-remliğe bakmaması için) kaanûn yapılmıştır" buyurdu [131].

76- Hayızlı Kadının Kendi Kocasının Saçını Taraması Babı

136-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den haber verdi ki, Âişe (R): Ben hayızlı olduğum hâlde Rasû-lullah(S)'ın başını tarar idim, demiştir.
Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs etti. Bize Mâlik, Hişâm'dan; o da babasından; o da Âişe'den bunun benzerini haber verdi [132].

77- Saç Sakal Tarama Ve İşe Sağdan Başlama Babı

137-..... Bize Şu'be, Eş'as ibn Suleym'den; o da babası Suleym ibnu'l-Esved el-Kûfî'den; o da Mesrük'tan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) saçını sakalını taramakta ve abdest almasında gücünün yetiştiğince sağdan başlamaktan hoşlanırdı.

78- Misk Hakkında Zikredilen Şeyler Babı

138-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Îbnu'1-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Âdem oğlu'nun her ameli kendisi içindir. Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç, hâlis benim rızâm için yapılan bir ibâdettir. Onun mükâfatını da ben veririm. Ve elbette oruçlu ağzın (açlık) kokusu, Allah katında misk kokusundan daha temizdir".

79- Güzel Kokudan Kullanmanın Müstehâblığı Babı

139-.....Âişe (R): Ben Peygamber(S)'i ihrama girmesi sırasında bulabildiğim en güzel koku ile kokulandırırdım, demiştir [133].

80- Güzel Kokuyu Geri Çevirmeyen Kimse Babı

140-.....Azre ibn Sabit el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi; Bana Sumâme ibnu Abdillah, dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik, kendisine hediye edilen güzel kokuyu reddetmez ve Peygamber (S) de güzel kokuyu geri çevirmezdi, diye söylemiştir [134].

81- Zerîre (Kokusu) Babı

141-.....Âişe (R): Ben Veda Haccı'nda Rasûlullah(S)'ı ihramdan çıktığında ve ihrama girmek istediğinde zerîre (yânı tutya denilen güzel koku)yi kendi ellerimle sürmek suretiyle kokulandırdım, demiştir [135].

82- Güzellik İçin Dişlerinin Arasını Yontan Kadınlar(In Kötülenmesi) Babı

142-.....İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti(ki o şöyle demiştir): Allah şu kadınlara la'net etmiştir: Döğün yapanlar, vücûdlarına döğün yaptıranlar, yüzlerinin tüylerini yolduranlar, seyrek dişli güzel görünmek için ön dişlerinin aralarını yontan sırıtkanlar, Yüce Allah'ın yarattığım değiştirenler. Bana ne var ki, ben Peygamber(S)'in la'net ettiği kimselere la'net etmeyeyim? Bu Allah'ın Kitâbı'nda var: "O Rasûl size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının" (ei- Haşr: 7) [136].

83- Saçta (Başkasının Saçıyle) Ekleme Yapmak Babı

143-.....Humeyd ibn Abdirrahmân, Muâviye ibn EbîSufyân'ın hacc yaptığı yıl minber üzerinde konuşmasından işitmiştir. Muâviye bu arada bir muhafız askerin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıp aldı da şöyle diyordu:
— (Ey Medîneliler!) Sizin âlimleriniz nerededir? Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim ki, O, şu elimdeki gibi saçlar(takınmak)dan nehye-diyor ve: "İsrail oğulları; ancak onların kadınları şu saçları edindikleri zaman helak olmuşlardır" buyuruyordu [137].

144-.....Amr ibn Murre şöyle dedi: Ben el-Hasen ibn Müslim ibn Yennâk'tan işittim; o, Safiyye bintu Şeybe'den tahdîs ediyordu. O da Âişe(R)'den. (Âişe şöyle demiştir:) Ensâr'dan bir kız evlendi. O kız hastalandı da bundan dolayı saçları döküldü. Ailesi onun saçlarına ekleme yapmak istediler de bunu Peygamber'e sordular. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Başkasının saçından saç ekleyen ve saç ekleten kadınlara Allah la'net etti" buyurdu.
Bu hadîsi Ebân ibn Salih'ten; o da el-Hasen'den; o da Safiyye'-den; o da Âişe'den senediyle rivayet etmekte İshâk ibn Muhammed, Şu'be'ye mutâbaat etmiştir.

145-.....Bize Mansûr ibnu Abdirrahmân tahdîs edip şöyle dedi:
Bana annem Safiyye bintu Şeybe, Esma bintu Ebî Bekr(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:
— Ben kızımı nikâh edip evlendirdim. Sonra kızıma bir hastalık isabet etti ve bu sebeble başının saçları döküldü. Kocası beni, dökülen saçları kızın başına Koymaya teşvik ediyor, binâenaleyh ben kızın başına saç ekleyeyim mi? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S) saç ekleyen ve saç ekletmek isteyen kadınları kötüledi.

146-.....Bize Şu'be, Hişâm ibn Urve'den; o da karısı Fâtıma bintu'I-Munzir'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr'in kızı Esma (R) Peygamber (S) başkasının saçından kendi başına saç ekleyen ve saç eklettiren kadınlara la'net etti, demiştir.

147-.....Bize Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S):
— "Başkasının saçından kendi başına saç takan, böyle saç taktırmak isteyen, beden üzerine döğün yapan ve döğün yaptıran kadınlara Allah la'net etti" buyurmuştur.
Nâfi': Döğün, dişlerin etrafındaki diş etlerinde olur, demiştir.

148-.....Saîd ibn Müseyyeb şöyle demiştir: Muâviye, gelişlerinin sonuncusu olarak (51. senede) Medine'ye geldi de bizlere hitâb1 etti. Bu arada birbiri üzerine durulmuş birkaç demet saç çıkardı ve:
— Ben bunu Yahudi'den başka bir kimsenin yapacağını düşün-
müyorum. Çünkü Peygamber (S) bu işi, yânî saçta takma ve ekleme yapıcılığını yalancılık ve bâtıl şey diye isimlendirmiştir, dedi [138].

84- Yüzlerinin Tüylerini Yoldurtan Kadınlar Babı

149-.....Alkame şöyle demiştir; Abdullah ibn Mes'ûd, döğün yapan, yüzlerindeki tüyleri yoldurtan, güzellik için ön dişlerinin aralarını yontturan ve Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara la'net etmişti. (Bu la'netleme Esed oğullan'ndan Ümmü Ya'kûb denilen kadına ulaştı.) Bunun üzerine Ümmü Ya'kûb, Abdullah'a:
— Bu la'netleme nedir? dedi. Abdullah:
— Ben Rasûlullah'ın la'net ettiği kimselere neye la'net etmeyeceğim? Hem bu Allah'ın Kitâbi'nda var! dedi.
Kadın:

— Vallahi ben Mushaf'ın iki kabı arasında ne varsa okudum, fakat onu bulamadım, dedi.
Abdullah:
— Vallahi eğer sen onu gerçekte okuduysan, muhakkak onu bul-muşsundur: "Ve mâ âtâkumu'r-Rasûlu fe-huzûhu ve mâ nehâkum anhu fe'ntehû(= O Rasûl size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının)" (d-Haşr: 7) âyetidir, dedi [139].

85- Saçına Ekleme Yapılmış Kadın Bâbî

150-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) başkasının saçından saç takan, böyle saç taktıran, bedenlere doğun yapan ve dö-ğün yaptıran kadınlara la'net etti, demiştir.

151-.....Bize Hişâm ibn Urve tahdîs etti ki, kendisi Fâtıma bintu'l-Munzir'den şöyle derken işitmiştir: Ben Ebû Bekr'in kızı Es-mâ'dan işittim, şöyle dedi: Bir kadın Peygamber'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Benim şu kızıma kızamık hastalığı isabet etti, bu yüzden saçları diplerinden çıkıp döküldü. Ben bunu evlendirmiş bulunuyorum. Ben şimdi bunun saçına başkasının saçından ekleme yapayım mı? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Allah saç ekleyene ve saç eklenmişe la'net etti" buyurdu.

152-.....Abdullah ibn Umer (R): Ben Peygamber(S)'den işittim yâhud Peygamber (S): "Döğmeyapan, döğme yaptıran, saçlara ekleme yapan, ekleme yaptıran" buyurdu, yânî Peygamber bunlara Ia'net etti, dedi.

153-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Allah bedenlere döğme yapan kadınlara, döğme yaptıran kadınlara, yüz tüylerini yoldurtan kadınlara, güzellik için ön dişlerinin aralarını torpilleyip yontturan kadınlara ve Allah'ın yaratmasını değiştiren kadınlara la'net etti. Bana ne var ki, ben Rasûlullah (S)'in la'net ettiği kimseye la'net etmeyeyim? Hâlbuki bu, Allah'ın Kitâbı'nda var! demiştir [140].

86- Bedenlere Döğme Yapan Kadın Babı

154-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Göz değmesi haktır (sabittir)" buyurdu ve döğme yapmaktan nehyetti, demiştir [141].

155-.....Sufyân es-Sevrî, tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Âbis'e, Mansûr'un İbrâhîm en-Nahaî'den; ona da Alka-me'den; ona da Abdullah ibn Mes'ûd'dan gelen hadîsini zikrettim. O da:
— Ben o hadîsi Ümmü Ya'kûb el-Esediyye'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan olmak üzere Mansûr ibn Mu'temir'in hadîsi gibi işittim, dedi.

156-.....Avn ibnu Ebî Cuhayfe şöyle demiştir: Ben babam Ebû Cuhayfe'yi gördüm, o:
— Peygamber (S) kan aldırma ücretinden, köpek parasından, ribâ yiyiciliğinden, döğme yapıcılığından ve döğme yaptırıcılığından nehyetti, dedi [142].

87- Bedenine Döğme Yapılmasını İsteyen Kadın Babı

157-.....Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Umâre ibn Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Umer'e, döğme yapar olan bir kadın getirildi. Bunun üzerine Umer orada hazır bulunan sahâbîlere:
— Sizlere Allah adıyla soruyorum: Döğme yapmak hakkında Peygamber(S)'den kim birşey işitmişse, onu bize haber versin! dedi.
Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine ben ayağa kalktım da şöyle dedim:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Ben bunun hakkında Peygamber'den işittim, dedim.
Umer de ona:
— Ne işittin? dedi. Ebû Hureyre:
— Ben Peygamber(S)'den işittim: "(Ey kadınlar!) Sizler döğme yapmayın ve döğme yaptırmak da istemeyin!" buyuruyordu, dedi.

158-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) saça ekleme yapan, ekleme yaptıran, döğme yapan ve döğme yaptıran kadınlara la'net etti, demiştir.

159-.....Bize Abdurrahmân ibn Mehdî, Sufyân es-Sevrî'den; o da Mansûr ibnu'I-Mu'temir'den; o da îbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R):
— Allah, döğme yapan, döğme yaptıran; yüzlerinin tüylerini yoldurtan, güzellik için dişlerinin aralarını yontturup seyrekleştiren, Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara la'net etti. Bana ne var ki, ben Rasûlullah'ın la'net ettiği kimselere la'net etmeyeceğim? O, Allah'ın Kitâbı'nda var! demiştir [143].

88- Tasvirlerdin Hükmü) Babı [144]

160-.....Ebû Talha (Zeyd ibn Sehl el-Ensârî-R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "İçinde köpek ve tasvirler bulunan bir eve melekler girmez" buyurdu.
el-Leys ibn Sa'd da şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Zeyd, İbn Şi-hâb'dan tahdîs etti. Bana Ubeydullah haber verdi ki, kendis İbn Ab-bâs'tan işitmiştir. O da: Ben Ebû Talha'dan işittim; o da: Ben, Pey-gamber(S)'den işittim, demiştir [145].

89- Suret Yapan Musavvirlerin Kıyamet Günündeki Azâbları Babı

161-.....Müslim ibn Subayh şöyle dedi: Biz Mesrûk'la beraber Yesâr ibn Numeyr'in evinde idik. Mesrûk evin sofasında birtakım timsâller (hayvan resimleri) gördü de: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittim, şöyle dedi:
— Ben Peygamber (S)'den işittim: "Şübhesiz kıyamet gününde Allah katında insanların en şiddetli azâblıları suret yapanlardır" bu-yuruyordu, dedi.

162-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz bu suretleri yapmakta olanlar, kıyamet gününde azab olunurlar, onlara: Haydi, yaptığınız suretlere can veriniz! denir" buyurdu [146].

90- Suretleri Bozmak Babı

163-.....Bize Hişâm ibn Abdillah, Yahya ibn Kesîr'den; o da İmrân ibn Hıttân'dan tahdîs etti ki, ona da Âişe (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) kendi evinde, içinde (Hnstiyanlar'ın) haç resimleri nakşedilmiş bulunan hiçbirşeyi bırakmaz, muhakkak onu nakzedip bozardı [147].

164-.....Bize Ebû Zur'a tahdîs edip şöyle dedi: Ben bir kerre Ebû Hureyre ile beraber Medine'de bir eve girdim. Ebû Hureyre bu evin üst katında bir ressamın resim ve suretler yapmakta olduğunu gördü de şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; O, Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu söylüyordu:
— "Benim yarattığım gibi yaratmağa çalışan kişiden daha zâlim kim vardır? Haydi onlar (lezzetli ve gıda bolluğu yerinde) bir tek zerre yaratsınlar!"
Bundan sonra Ebû Hureyre bir kap su istedi de tâ koltuk altına ulaşıncaya kadar ellerini, kollarını (İsmâîlî rivayetinde: Ve dizlerine kadar iki ayaklarını) yıkadı.
Ebû Zur'a dedi ki: Ben:
— Yâ Ebâ Hureyre! Böyle yukarılara kadar yıkama Rasûlullah'-tan işittiğin birşey midir? dedim.
Ebû Hureyre:
Bu (yânı suyu koltuğa kadar ulaştırma, cennetteki) süsün sonudur, dedi [148].

165-.....Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan işittim. O günlerde Medine'de ondan daha faziletli kimse yoktu. O şöyle dedi: Ben babam(el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr)'dan işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir seferden geldi. Ben de kendisinde birtakım timsâller bulunan bir perdemi bana âid olan bir raff üzerine örtmüştüm. Rasûlullah onu görünce yerinden çıkanp yırttı ve:
— "Kıyamet gününde insanların en şiddetli azâblıları, Allah'ın yaratmasına benzetmeye çalışan kimselerdir" buyurdu.
Âişe: Müteakiben biz o perdeyi bir yastık yâhud iki yastık yaptık, demiştir [149].

166-.....Buradaki senedde Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seferden geldi. Ben de "Durnûk" denilen ve üzerinde timsâller bulunan bir perde asmıştım. Rasûlullah bana onu yerinden çıkarmamı emretti, ben hemen onu oradan çıkardım. Ben Peygamber ile tek bir kaptan yıkanırdım [150].

92- Sûretli Ve Resimli Şeyler Üzerine Oturmayı Sevmeyen Kimse Babı

167-.....Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den; o da el-Kaasım'dan şöyle tahdîs etti: Âişe (R) küçük bir yastık satın almıştı, üzerinde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapıda dikildi de içeriye girmedi.
(Âişe dedi ki:) Ben:
— İşlediğim günâhtan Allah'a tevbe ederim! dedim. Rasûlullah:
— "Bu resimli yastık nedir?" buyurdu. Ben:
— Ben onu üzerine oturman ve ona dayanıp yaslanman için satın aldım, dedim. ; Rasûlullah:
— "Bu suretlerin sahihleri kıyamet gününde muhakkak azâb olunurlar ve o kimselere (tehekküm ve aczlerini ortaya koymak için): Suretlerini yaptığınız bu hayvanları diriltiniz! denilir. Şübhesiz, melekler, içinde suret bulunan hiçbir eve girmezler" buyurdu [151].

168-.....Bize el-Leys, Bukeyr'den; o da Busr ibnu Saîd'den; o da Zeyd ibn Hâlid'den; o da Rasûlullah'ın sahâbîsi olan Ebû

Tal-ha'dan tahdîs etti ki, Ebû Talha:
--Rasûlullah (S): "Melekler, içinde suret bulunan bir eve girmezler" buyurdu, demiştir.
Busr dedi ki: Bu hadîsi bana rivayet eden, Zeyd ibn Hâlid'dir. Bunu bana bildirdikten bir zaman sonra hastalanmış, biz de ona hasta ziyaretine gitmiştik. Eve girdiğimde kapısı üzerinde bir perde asılı olduğunu, perdede de bir suret bulunduğunu gördüm. Orada bulunan Ubeydullah el-Havlânî'ye -ki bu, Peygamber'in zevcesi Meymûne'-nin terbiye edip yetiştirdiği bir kimsedir-:
— İslâm'ın ilk günlerinde suretin nehyedilmiş olduğunu bize haber veren bu Zeyd ibn Hâlid değil midir? (Şimdi bu resimli perde nedir ya?) dedim.
Ubeydullah bana:
— Zeyd ibn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklederken, sonunda "İllâ rakmen fî sevbin{ = Elbisedeki nakş ve resim müstesnadır)" dediğini işitmedin mi? diye cevâb verdi.
İbn Vehb de şöyle dedi: Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi. Ona da Bukeyr tahdîs etti. Ona da Busr tahdîs etti. Ona da Zeyd ibn Hâlid tahdîs etti. Ona da Ebû Talha, Peygamber(S)'den tahdîs etti [152].

93- Tasvirler Bulunan Yerde Namaz Kılmanın Keraheti Babı

169-..... Bize Abdulazîz ibn Suheyb tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Âişe'nin kırâm denilen, üzeri resimli, nakışlı bir örtüsü vardı, onunla evinin bir tarafını örtmüştü. Peygamber (S) Âişe'ye:
— "Şu kırâmını benim karşımdan al gider! Çünkü üzerindeki tasvirleri namazımda iken hep bana görünüp duruyor" buyurdu [153].

94- Bâb:

"İçinde suret bulunan eve melekler girmez"

170-.....İbnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Umer, -ki Muhammed'in oğludur- Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir;
— Cibril, Peygamber'le buluşma va'detmiş de Peygamber'egelmeyi geciktirmişti. Hattâ bu gecikme Peygamber'e ağır gelince evinden dışarı çıkmıştı. Bu sırada Cibril'e kavuştu da gecikmesinden dolayı öfkelendiğini ona söyledi. Bunun üzerine Cibrîl de Peygamber'e: "Biz melekler, içinde suret ve köpek bulunan eve girmeyiz" dedi [154]

95- İçinde Suret Bulunan Eve Girmeyen Kimse Babı

171- Bize Abdullah ibn MesJeme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) ona şöyle haber vermiştir: Âişe küçük bir yastık satın almıştı, üstünde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapının önünde dikildi de içeriye girmedi. Âişe bu sırada Ra-sûîullah'ın yüzündeki hoşnûdsuzluğu sezdi de:
— Yâ RasûlallahJ Ben AJlah'a ve Rasûlü'ne tevbe ediyorum. Acaba ben ne günâh işledim? dedi.
Rasûlullah:
— "Şu yastığın hâli nedir?" buyurdu. Âişe de:
— Ben onu Sana üzerine oturman ve dayanıp yaslanman için & aldım, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu suretlerin sahihleri kıyamet gününde muhakkak azâb o nurlar ve bunları yapan kimselere: Suretlerini yaptığınız bu hayvc lan diriltiniz! denilir" buyurdu.
Yine Rasûlullah:
— "Şübhesiz içinde suretlerbulunan eve meleklergirmezler"b yurdu [155].

96- Suret Yapıcıya La'net Eden Kimse Babı

172-.....Bize Şu'be, Ebû Cuhayfe'nin oğlu Avn'dan lahdîs etti ki, Ebû Cuhayfe (R) kan alıcı bir köle satın almıştı. Peygamber (S) kan alma ücretinden, köpek bedelinden, zina kazancından nehyetti. Ve ribâ yiyene, ribâ yedirene, döğme yapana, döğme yaptırana, suret yapana Ia'net etti, dedi [156].

97- Bâb:

"Kim suret yaparsa kıyamet gününde ona yaptığı surete rûh vermesi teklif olunur. Hâlbuki o, hayât vermek kudretinde değildir".

173-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben en-Nadr ibnu Enes ibn Mâlik'ten işittim; o, Katâde'ye tahdîs ediyordu. en-Nadr şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'm yanında idim. İnsanlar ona birşeyler soruyorlar (o da onlara cevâb

veriyordu). Fakat "Peygamber şöyle buyurdu" diye Peygamber'i zikretmiyordu. Nihayet kendisine birisi tarafından (Ben şu resimlen yapan ressam bir kimseyim, hâlim nedir? diye) bir suâl soruldu. Bunun üzerine İbn Abbâs (R):
— Ben Muhammed(S)'den işittim: "Her kim dünyâda (hayât sahibi) bir suret resmederse, kendisine kıyamet gününde o surete rûh vermesi teklif olunur. Hâlbuki o hayât üfürücü değildir (yânı hayât vermek kudretini hâiz değildir)" buyuruyordu, dedi [157].

98- Binicinin Binek Üzerinde Arka Tarafına Başka Birini Bindirmesi Babı

174-.....BizeEbû Safvân, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Fedek dokuması kaplı saçaklı palan vurulmuş bir mer-keb üzerine binip (henüz çocuk bulunan) Usâme'yi bineğinin arkası tarafına bindirmiştir [158].

99- Bir Binek Hayvanı Üzerine Üç Kişinin Binmesi Babı

175-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Mekke fethi günü) Peygamber (S) Mekke'ye geldiği zaman kendisini Abdulmuttalib evlâdının oğlancıkları karşıladı. Peygamber bunlardan birisini devesinin önüne, diğer birisini de arka tarafına bindirdi [159].

100- Binek Sahibinin Başka Bir Kimseyi Ön Tarafına Bindirmesi Babı

Bâzısı da binek hayvanının sahibi, hayvanın ön tarafına binmeye başkasından daha haklıdır, ancak başkasına izin vermesi hâli müstesnadır, dedi [160].

176-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî tahdîs edip şöyle dedi: İkrime'nin yanında binek üzerine binen üç kişinin şerrlisi zikrolundu. Bunun üzerine İkrime şöyle dedi: İbn Abbâs (R) Mekke fethinde, Mekke'ye, Abbâs'm oğlu Kusam'i bineğinin ön tarafına, kardeşi el-Fadl'ı da arka tarafına bindirmiş -yâhud Kusam'ı arka tarafına, el-Fadl'ı da ön tarafına bindirmiş- olarak gelmiştir. Bunların hangisi şerr yâhud hangisi hayırdır? [161].

101- Binek Üzerindeki Binicinin Arka Tarafına Başka Birini Bindirmesi Babı

177-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti. Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bir seferde Peygamber (S)'in bindiğ bineğin arka tarafına binmiş idim. Peygamber'le benim aramda, semerin arka ağacından başka birşey yoktu. İşte bu kadar yakınında bulunurken Rasûlullah:
— "Yâ Muâz!" diye nida etti. Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah ve sa'deyke! dedim. Sonra bir müddet yürüdü. Sonra yine:
— "Yâ Muâz!" diye çağırdı. - Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah ve sa'deyke! dedim. Sonra bir daha yürüdü. Sonra yine:
— "Yâ Muâz!" diye çağırdı. Ben yine:
— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım ve Sana tâata tekrar tekrar yardımcıyım! dedim.
— "Allah'ın kulları üzerinde ne hakkı vardır bilir misin?" diye sordu.
Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedim.
— "Allah 'in kullan üzerinde sabit olan hakkı, kulların Allah 'a ibâdet etmeleri ve O'na hiçbirşeyi ortak kılmamalarıdır" buyurdu.
Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra:
— "Yâ Muâz ibne Cebel!" diye çağırdı. Ben:
— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım ve Sana tâata tekrar tekrar yardımcıyım! dedim.
— "Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerinde sabit olan hakları nedir bilir misin?" dedi.
Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim. Rasûlullah:
— "Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerinde sabit olan Kakları, Allah'ın onlara azâb etmemesidir" buyurdu [162].

102- Binek Üzerinde Kadını Erkeğin Arka Tarafına Bindirme(Nin Cevazı) Babı

178-.....Bize Şu'be tahdîs etti. Bize Yahya ibnu Ebî İshâk haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'ın maiyyetinde Hayber'den dönüyorduk. Ben üvey babam Ebû Talha'nın bineğinin arka tarafına binmiş idim. O yol alıyordu. Rasûlullah'ın kadınlarından biri de Rasûlullah'ın bineği üzerinde arka tarafına binmişti. Birden Rasûlullah'ın dişi binek devesi, ayağı sürçüp tökezledi. (Rasûlullah ile Safiyye, ikisi birden düştüler.) Ben:
— (Kadın düştü!) Kadını koruyun! dedim ve hemen binekten yere indim.
Bu sırada Rasûlullah:
— "Bu kadın (yânî Safiyye bintu Huyey) annenizdir!" diye seslendi.
Ben hemen devenin semerim sıkıca bağladım, Rasûlullah deveye bindi (ve yola devam ettik). Nihayet Rasûlullah (S)

Medine'ye yaklaşınca yâhud görünce:
— "Ayıbûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne{= Bizler dönücüleriz, günâhlardan tevbe edicileriz, Rabb'imize ibâdet edicileriz ve ancak O'na hamd edicileriz)" sözlerini söyledi [163].

103- Sırtüstü Yatmak Ve Ayağın Birini Diğeri Üzerine Koymak Babı

179-.....Bize İbnu Şihâb, Abbâd ibn Temîm'den tahdîs etti ki, o amcası Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî (R), Peygamber(S)'in mescidde sırtüstü yatıp bir ayağını diğeri üzerine kaldırdığını görmüştür [164].

---

[1] Bâzı nüshalarda burada "bâb" sözü vardır.
[2] Çoklarının rivayetinde âyetin yalnız baş tarafı zikredilmiştir. Ebû Nuaym ise biraz daha ziyâde etmiştir. (Biz âyetin tamâmını verdik.) Âyet, mubah ve halâl olan herşeyi âmım ve şâmildir. Yânî işte biz, medenî hayâtı öğrenmeyi bilen bir kavme medeniyet âdabını bildiren âyetlerimizi böyle tafsîl ederiz. Bundan ön çeki âyet de bu hususla ilgili olup şöyledir: "Ey Âdem oğullan, her mescid huzurunda ztnetinizi alın (giyinin). Yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez".
[3] Bunu Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî ile Haris ibn Ebî Usâme kendi Müsnedberinde, Hemmâm ibn Yahya tarikiyle Katâde'den; o da Amr ibn Şuayb'dan... senediyle rivayet etmiştir. Bu, Buhârî'de ancak muallak olarak bulunan hadisler cüm-lesindendir.
[4] ibn Abbâs'ın bu sözünü de İbn Ebî Şeybe Musannaf'mdz İbn Uyeyne'den; o da İbrâhîm ibn Meysere'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs'tan senediyle rivayet etmiştir... (Aynî).
Giyinmek hakkında şu âyetler de zikre değer: "Ey Adem oğulları, size çir-} kin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyip süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takva libâsı ise, o daha hayırlıdır. Bu, Allah Un âyetlerindendir. Tâ ki iyice düşünsünler (ni'metlerin kadrini bilsinler). Ey Âdem oğulları, şeytân ana ve babanızı, fena yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardıysa, sakın size de bir fitne yapmasın. Çünkü o da, kabilesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytânları îmân etmeyeceklerin velîleri yaptık" (el-A'râf: 26-27).
[5] Elbisenin topuktan aşağı lüzumsuz uzatılması, kibirlenmek alâmeti idh Kibirlilik ifâde eden bu türlü uzun ve lüks giyinişler nehyedilmiştir.
[6] Bu hadîs kasıtsız olarak elbisesini sarkıtıp sürüyen kimseye günâh olmadığını ifâde etmektedir. Demek ki, günâh,kibirlenme kasdmdadır. Bunun bir rivayeti Ebû Bekr'in fazîleti bâbi'nda geçmişti.
[7] Başlığa uygunluğu "Kalkıp acele ile elbisesini arkasından sürüyerek yürüdü" sözündedir. Peygamber'in bu fiili de kibirlenme kasdı olmaksızın elbisesini sarkıtıp yerde sürükleyen kimseye bir günâh olmadığına açıkça delâlet etmektedir. Bunun birkaç rivayeti Kusûf'ta geçmişti.
[8] Başlığa uygunluğu "Bir takım elbise giyinmiş ve çemrenmiş olarak çıktı" sö-zündedir. Bunun bir rivayeti Namâz'da, "İmâmın sütresi, arkasındakilerin de sütresidir bâbı"nda daha uzunca bir metinle geçmişti. Buhârî burada hadîsi kısaltarak getirdi.
Müslim'in rivayetinde bu çemrenmenin zikri sırasında: "Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir" ta'rîfi vardır.
et-Teşmîr, bir nesneyi çekip büzmek..., baldırdan ve bacaktan esvabı yuka--n sığayıp çemremek ma'nâsınadir ki, bacakları sığamak ta'bîr olunur...
el-Hulle, hâ'nın ötresi ile kumaştan ve başka bezden ridâ ve izârın mecmû ûna denir, elbette "Hülle" iki parçadan olur, bir parçaya "Hülle" denilmez... (Kaamûs Ter.).
[9] İzâr, Arablar'ın giydikleri boy elbisesidir ki, bunun topuktan aşağı lüzumsuz uzatılması, kibirlenmek alâmeti idi. Onun için hadîste buna ağır ceza ta'yîn edilerek bundan nehyedilmiştir. Şübhesiz ateşte yanacak olan topuktan aşağı lüzumsuz, yerde çekilip sürüklenen elbise parçası değil, bunun içinde o hizada bulunan ayaklardır. Burada kinaye olarak elbise zikredilip ayaklar ve beden kasdedilmiştir.
[10] Hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır. Böyle kendini beğenmiş olarak, bii-yüklene büyüklene, çalımlı ve şımarık bir yürüşle yürümek, Kur'ân dili ile de men' edilmiştir: "Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip övüneni sevmez"" (Lukmln: İS).
[11] Bütün bu hadîsler ve mutâbaatlar hangi nevi'den olursa olsun, kibirden dolayı, uzatılıp yerde sürüklenen elbiselerin nehyini ifâde etmektedirler.
[12] Bunların saçaklı elbiseler giydiklerini başka hadîsçİler nakletmelerdir.
[13] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şu elbise saçağı gibi" sözündedir. Bunun bir rivayeti Talâk Kitabı, "Üç boşama ile boşamaya cevaz veren kimse bâbı"nda geçmişti. Hadîsin son cümlesi râvî ez-Zuhrî'nin kelâmmdandır.
er-Ridâ, omuz üzerine yâhud iki kürek arasına konularak giyilen bir bezdir, bedenin üst tarafına mahsûstur (Şerhler).
er-Ridâ, râ'nım kesriyle ma'rûf bir örtüdür ki, başa ve belden yukarıya bürünecek şal, fûta makûlesine denir, izâr mukaabilidir. îzâr, belden aşağıya tutunacak fûta makûlesinden peştemâlden ibarettir (Kaamûs Ter.)
[14] Enes'in bu sözü dokuz bâb sonra gelecek olan hadîsin bir parçasıdır.
[15] Bu hadîs uzunca bir metinle Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti.
[16] Arablar'da ridâ ve izâr giymek yaygın ise de gömlek, yeni olmayıp kadîm bir giyecektir. Buhârî Yûsuf âyetini zikretmekle, gömleğin kadîm bir giyecek olduğunu işaret etmiştir.
[17] Başlığa uygunluğu "İhrama giren kimse gömlek giymez..." sözündedir. Bunun birer rivayeti İlim ve Hacc Kitâblan'nda da geçmişti
[18] Peygamber'in kendi gömleğini ibn Ubeyy'e giydirmesi sebebleri arasında, Bedir günü Peygamber'in amcası Abbâs'a, İbn Ubeyy'in kendi gömleğini hediyye etmiş bulunmasına bir mukaabeledir denilmiştir. Başlığa delâleti açıktır. Bunun daha bütün bir rivayeti Cenazeler Kitabı; "Ölü kabrinden çıkarılır mı bâbı"n-da geçmişti.
[19] Bunun da bir rivayeti Tefsîr'de, el-Berâe Sûresi'nde geçmişti.
[20] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah parmağıyle yakas-na doğru şöyle İşaret ediyordu" sözünden alınır.
Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'in Zekât Kitâbları'nda geçmişti.
[21] Namaz Kitâbı'nda "Şâm cübbesi içinde namaz kılmak" şeklinde başlık açmıştı. Cihâd'da da "Seferde ve harbde cübbe" başlığı açmıştı. Bunun aslı Abdest Alma Kitâbı'nda, "Mestler üzerine mesh bâbı"nda geçti. Bu sefer, Tebûk Seferi idi.
[22] Bu da Abdest Alma Kitabı, "Ayaklan temiz iken mestleri içine soktuğu zaman bâbı"nda geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Üzerinde yünden bîr cübbe vardı" sözündedir.
[23] Kastallânî:. Kaba, Acemler'in tanınmış libâsından dar bir cins libâstır diye ta'rîf etmiştir. Bunun ipekten dokunmuş bir kaftan olduğu da söylenmiştir.
el-Ferrûc: Tennûr vezninde, küçük çocuk gömleğine denir ve ensesinden yırtmacı olan kaftana denir ki, üste giyilir. Bu, hâlâ "Ferrâce" dediğimiz şeydir ki, Fârisî'de "Ferecî" derler (Âsim Efendi).
[24] Hadîsin başlıkla münâsebeti açıktır. Mısver'le babası Mahranıe ibn Nevfel'in her ikisi de sahâbîdir. Abdu Menâf oğulları'ndandır. Mısver küçük sahâbîler-dendir. Hicretin beşinci yılında doğmuş, Mekke'nin fethinden sonra altı yaşında Medine'ye gelmiştir. Hadîste bildirildiği üzere, babasıyle Rasûlullah'm huzuruna gitmesi bundan sonra olacaktır. Peygamber'in vefatında sekiz yaşında idi. Rasûlullah'tan hadîs ezberlemiş ve Sahîhayn 'da rivayet edilmiştir. Kendisi: "Ben Rasûlullah'tan hadîs işittim. O sırada ben hadîs yüklenecek ve ezberleyecek derecede akıllı, zabtedici bir çağda idim" demiştir. Babası İse ihtiyar idi. Rasûlullah'ı yanma çağırtması ve O'nun da icabet etmesi, ihtiyarlığından dolayı idi.
[25] Bu ipek feraceyi hediye eden Dûmetu'l-Cendel Meliki Ukeydir ibn Abdilmelik'tir. Müslim'in Câbir'den rivayetinde, çıkardığı libâsın bir ipek kaftan olduğu, bunu çıkarırken de "Bunu giymekten beni Cibril nehyetti" buyurduğu belirtilmiştir.
Bunun bir rivayeti Namaz, "İpek ferrûc içinde namaz kılan ve çıkaran kimse bâbı"nda geçmişti.
[26] Müsedded, Buhârî'nin şeyhidir. Buhârî bunu müzâkere yoluyla aldığı için, "Bana söyledi" ta'bîriyle getirdi. Bu da mevsûl ve tam bir hadîstir.
Bornus, başlığı bedeninden olup ona bitişik bulunan giyecektir.
[27] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti.
[28] el-Huff'... insanın ayağına giydiği çizmeye, mest, çedik, tomak makûlesi ayakkabıya denir ki, üzerine meshetmek mümkin olur... Bir kat olduğu için hafifliğinden dolayı bu isim verilmiştir. Bunun üzerine giyilen ayakkabıya "Çermûk" denir (Kaamûs Ter,).
Burada açılan bâblarda onların altında getirilen hadîslerin birbirleriyle münâsebetleri meydandadır. Bu hadîsler bundan önce de birkaç kerreler geçmiş ve açıklamalar verilmişti.
[29] et-Takannu': Bir kimse başına câr bürünmek, tulga ve miğfer giymek ma'nâsı-nadır.
el-Makanna': Muazzam vezninde, basma tulga giymiş adama denir; demirden miğfer giymiş ma'nâsınadır,
el-Kınâ': Kitâb vezninde baş örtüsüne denir...
el-Asb: Ayn'ın fethi ve sâd'm sükûnu ile bir nesneyi dürüp bükmek, sarıp bağlamak... ma'nâsınadır.
el-Isâbe: Ayn'ın kesriyle... ve başa ve alma bağladıkları sargıya denir; çen-ber, dülbend, kaşbasdı ve baş-bağı gibi. Ve hassaten sarığa denir, amâme gibi. (Kaamûs Ter.)
[30] Bu, Ensâr'm Menkabeleri'nde ve daha başka yerlerde geçen uzunca bir hadîsin parçasıdır.
İbn Abbâs: Rasûlullah (ölüm hastalığından biraz önce) üzerinde bir ridâ ile ve ridâsım iki omuzu üzerine koyarak ve ağrıyan başı üzerine de siyah bir kumaş parçası sarmış olduğu hâlde mescide çıktı ve nihayet minber üzerine oturdu... şeklinde tahdîs etmiştir.
[31] Enes'in bu hadîsi de bu bâbda uzunca bir metinle gelecektir.
[32] Başlığa uygunluğu "işte Rasûlullah başını bir sargı ile sanp örtmüş olarak geliyor.." sözündedir. Bu hadîs bu İsnâdla İcâre'de "Zaruret sırasında müşrikleri
[33] Bunun bâzı rivayetleri Hacc, Cihâd ve Mağâzî Kitâbları'nda da geçmişti.
el-Miğfer, Minber vezninde el-Miğfere, el-Gıfâre, "Kitabe" vezninde şu zırh külahına denir ki, baş kisvetinin altından giyilir, bir kavle göre başı ve yüzü omuzlara gelince bürüyen zırh külahına denir ki, başa yalnız giyilir ve Türkçe'de "Tulga" ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).
[34] Bu, Peygamber gönderilmesi bölümünde, "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Mekke'de müşriklerden karşılaştıkları ezalar bâbı"nda geçen hadîsin bir parçasıdır. Açıklaması orada verilmişti.
[35] Başlığa uygunluğu "Necrân dokumalarından kaim kenarlı bir bürde" sözünde-dir. Bunun bir rivayeti Hums'ta geçti, Edeb'de de gelecektir.

[36] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda "Kefenini Peygamber zamanında hazırlayan kimse bâbı"nda geçmişti.
Buradaki bâzı isimler:
el-Höşıye: Kumaşın iki tarafındaki saçağa denir. Bu saçak kumaşın kullanılmadığının ve tezgâhtan çıktığı gibi yeni bir kumaş olduğunun nişânesidir.
el-Burd: Bâ'nım dammıyle bir nevi' çizgili, yânî çubuklu kumaş adıdır. Ve bir nevi' abaya denir ki, ihram gibi bedene bürünürler, bu cemi'dir. Müfredi "Bür-de"6ü. Ve hâlâ bu diyarlarda hırka ta'bîr ettiğimiz libâsa da Burde denilir...
eİ-Hıbere: Bir nevi' Yemen kumaşının adıdır ki, pamuktan yâhud ketenden dokunan çubuklu bir kumaştır. Buna "Burdu Yemânî" de denilir.. Tahbîr, tez-yîn ve tahsîn ma'nâsına olup bu kumaş da yol yol çubuklarla süslendiği için "Sev-bun muhabber = Süslü kumaş" ta'bîri de vardır.
el-Şemle: Kadife dedikleri büyük ve tüylü saçaklı ihramdan küçük şu yufka ihrama denir, Arablarona bütün bedeni bürüyüp sarınırlar... (Kaamûs Ter.) Bu îzâha göre semle, burde üzerine bürünülen kisvedir.
[37] Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı rivayet ettiği hadislerdendir. Bunun bir rivayeti Tıbb'da ve Musa'nın ölümü'nde geçmişti.
[38] Bu hadislerin başlığa uygunlukları meydandadır, bunlardaki giyecek isimlerinin açıklamaları daha önce verilmişti.
[39] Hamîsa, yün yâhud sûftan dört köşeli İki taraflı zencefil bir nevi' siyah abaya denir ki, pek yumuşak ve dürünce pek az yer tuttuğu için bu ismi vermişlerdir. Bu hamîsa Şâm kumaşlarından olup Peygamber'e Ebû Cehm Kuraşî tarafından hediye edilmişti.
[40] Enbicânî, nakşı olmayan, yumuşak, fakat kalın sûf abaya denir ki, hamîsa kadar kıymetli kumaşlardan sayılmazmış.
Ebû Cehm ibn Cehm ibn Huzeyfe ibn Ganim el-Kuraşî el-Adevî (R) Mekke fethi günü İslâm'a giren Kureyş büyüklerindendir.
Bu hadisin bir rivayeti Namâz'da daha geniş olarak geçmişti.
[41] Başlığa uygunluk "Kisâ ve kaba bir izâr" sözündedir. "Kisâ", örtü, yaygı ve kilim ma'nâlarınadır, cem'i "Eksiye" gelir.
[42] Başlığa uygunluğu "İştimâlu's-sammâ giyinişiyle libâsa bürünmesinden" sözündedir.
Sevb, kumaş demektir. O zamanın tam takım elbisesi -biri izâr, diğeri ridâ olmak üzere- iki sevb idi. Bunun hepsi bir hülle ederdi. Burada bir sevbden mak-sad ridâdır ki, sağ ucunu sol omuzundan geçirmek ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarmak suretiyle iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlanarak tesettür edilirdi. Bu türlü giyinmeye "Teveşşuh" "tltihâf" ve "İstimal" de denir.
Iştimâlu's-Sammâ: Kumaşla bedevilerin büründükleri gibi bürünmektir ki, ihramı sağ canibinden sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden götürdükten sonra sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmakla tamamen bürünmekten ibarettir. ElÎeri ve ayaklan ve bütün âzası bağlanmış olur. BÎr kavle göre izâr ve ihram makûlesinden yalnızca bir kat sevbi bürünmekten ibarettir. Şöyle ki: Eğninde ondan başka sevb olmayıp ve onun bir tarafını kaldırarak diğer omuza atar, lâkin bedeni tamamen örtmediğinden avret yerinin bâzısı meydana çıkar... Şârih der ki, ikinci ta'rîf fakîhlerin kavlidir. İki ta'rîfte de mahzur olduğundan dolayı, Peygamber'in nehyi sâdır olmuştur... Ve İştemele's-semmâ terkibi İştemete'ş-şetnlete's-sammâe te'vîlindedir. (Kaamus Ter., IV, 371).
İhtibâ': Bir adam sevbine sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve ks-i mer makûlesi ile sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır... Daha kolay tefsiri, insan kaba etleri üzerine oturup bacaklarını da dikerek o hey'et üzere sarınmaktır. Bu tertîbde dikkatsizce sarınan kimsenin, görünmesi haram olan beden azalarından bâzılarını örtmemesi ihtimâli gâlib olduğu için, böyle oturanın dikkatli olması lâzım gelir... Herhalde İştimâlu's-sammâile İfitibâ'daki nehyin sebebi, haram avret yerinin açılması korkusudur. Avret yerinin açılmasına mahal vermeyecek derecede olursa haram olmazlar (Tecrîd Ter., II, 243).
[43] Bunun kısaltılmış bir rivayeti Buyu' Kitâbı'nda, "Bey'u'l-mulâmese bâbı"nda geçmişti.
Buradaki giyinişlerin ta'rîfleri de bundan önceki haşiyede verilmişti. Kısaca tekrar edilirse: el-İştimûl, iftiâl vezninde bir adam ihramını elleri bile dışarıda kalmayıp bütün bedelini ihata eylemek veçhile bürünmek ma'nâsınadır... .. Bu ma'nâdandir ki, bir adamı bir madde ihram gibi basıp ihata eylese "İşteme-V le aleyhi'l-emru(= İş onu tamâmiyle kapladı)" derler {Kaamûs Ter., III, 1388). eî-İhîibâ: Bir adam sevbine sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve . kemer makülesiyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır ki dervîşr ler ıstılahında "Kemende girmek" ta'bîr olunur (Mütercim Âsim Efendi).
[44] Hadîslerin birkaç rivayeti daha önce geçmiş ve ilgili açıklamalar verilmişti. Başlığa uygunlukları da meydandadır.
[45] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bâzı rivayetleri CÎhâd'da "Farsça konuşan kimse bâbı"nda; ve "Habeşistan'a hicret bâbı"nda geçmişti. Ümmü Hâ-' lÎd, Habeşistan'dan gelen muhacirlerden idi. Peygamber'in ona karşı Habeşçe söylemesi, onun Habeş dilini öğrenmiş bulunduğundan idi.
[46] Buhârî bunu Akîka'da bu isnâdla ve fakat metinsiz olarak işaret etmiş, daha önce ise uzunca bir metinle sevketmiştir. Hadisteki "Hureysiyye" ta'bîri Kuzâa kabilesinden Hureys ismindeki bir adama nisbettir.
[47] Başlığa uygunluğu "Üzerinde yeşil bir örtü vardı" sözündedir.
[48] Bunun bir rivayeti Uhud gazvesi'nde geçmişti. Müslim'in rivayetinde bu iki kişinin Cibrîl ile Mîkâîl oldukları açıkça söylenmiştir.
[49] Başlığa uygunluğu "Peygamber'e geldim. O üzerinde beyaz bir elbise olduğu hâlde uyuyordu" sözündedir. es-Sefaksî şöyle dedi: Buhârî'nin buradaki tefsiri hadisin zahirine muhaliftir. Eğer tevbe şart olsaydı "Zina etse de, hırsızlık yapsa da" demezdi. Hadîs, zahiri üzeredir. Kul müslümân olarak Öldüğü zaman, ateşten önce veya sonra cennete girecektir. Bu, Allah'ın haklarında sünnet ehlinin ittifâkıyle böyledir. Kul haklarında ise, çoklarına göre hakkın geri verilmesidir... (Kastallânî).
[50] Bunlar aynı konuda ayrı ayrı yollardan bâzı küçük farklılıklarla gelmiş hadîslerdir. Başlıkla ilgileri meydandadır. Umer (R) devlet başkanlığı sırasında bölge valilerine ve kumandanlarına zaman zaman emirnameler, ta'lîmâtlar yazıp yollar, bunlara Peygamber'den hadîsler de koyarak İslâm'ın getirdiği yüksek medeniyetin esaslarının oralarda öğretilip yerleştirilmesine çalışırdı.
[51] Buda ayrı yoldan bir rivayettir. Bunda parmaklardan biri" Müsebbiha" ismiy-, , ledir. Bundan öncekinde "Sebbâbe" ismiyle idi. Bunlar aynı şeydir. Başparmak-* tan sonra gelen parmaktır. însan sövme ânında bîrşeye işaret ederken bu parmakla işaret ettiği için, bu isim verilmiştir. Namaz kılan da tevhide ve Allah'ın ortaktan tenzihine işaret ederken bu parmakla işaret ettiği için de "Müsebbiha" ismi verilmiştir.
[52] Huzeyfe, eski İran medeniyetinin tefâhur vâsıtası olan bardağı tereddüdsüz fırlatıp atmış, gerekçesini de açıklamış ve Peygamber'in bu konudaki yasağım şiddetli bir surette uygulamaya başlamıştır. Bu kaba bir hareket değildi, daha önceki ziyafetlerde tekrar tekrar bildirilmiş olan yasağa ehemmiyet verilmemesi üzerine de uyarıcı ve te'sîrli bir uygulama idi.
[53] Yüce Allah, cennetlikler hakkında "...Orada elbiseleri de ipektir" (el-Hacc:Fâtır._33) buyurdu.
Âlimler cumhuru bu hadîslere dayanarak erkeklere ipek giymenin harî olduğuna hükmetmişlerdir. Harâmlık sebebine gelince, bunun erkekler için râf olması, gurur vesilesi olması ve kadınlara lâyık olan nevi'den bir süslenn ye kalkışarak kadınlara benzemesi gibi sebeblerdir.
[54] Bunu et-Taberânî el-Mu'cemu'I-Kebîr'ûz senediyle rivayet etmiştir.
[55] Başlığa uygunluğu "Bizler ona dokunmaya başladık" sözündedir. Bunun bir rivayeti "Sa'd ibn Muâz'ın menkabeleri bâbı"nda geçti
[56] Başlığa uygunluğu "Ve ipek üzerine oturmamızı nehyetti" sözündedir. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Eşribe'de, Et'ime'de de geçti. Fakat onların hiçbirinde bu "İpek üzerine oturma..." ziyâdesi yoktur. Bu, Buhârî'nin müfredâtındandır (Aynî).
[57] Başlığa uygunluğu "Ve ipek üzerine oturmamızı nehyetti" sözündedir. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Eşribe'de, Et'ime'de de geçti. Fakat onların hiçbirinde bu "İpek üzerine oturma..." ziyâdesi yoktur. Bu, Buhârî'nin müfredâtındandır (Aynî).
[58] Bu Âsim ibn Kuleyb hadîsinin bîr rivayetini Müslim de Libâs Kitâbı'nda getir mistir: Müslim Ter., VI, 346-348 "2078".
[59] Bu hadîsteki ta'bîrlerin açıklaması:
Siyâbun Mudallaa: Bâzı yerleri dokunmuş, bâzı yerleri dokunmadan bırakılmış olan kumaşa denir ki, aralık aralık kaburga kaburga tarzında olur. Bir de yol yol ipekle çİtâre tarzında dokunmuş kumaşa denir.
MÎysere (cem'i:Meyâsir ve Mevâsir): Mıknese vezninde şu elbiseye denir ki, diğer elbiseler üzerine giyilmekle onlar dahî kabarıp yükselirler, murâd üstlük libâs olacaktır.
Mi'sere: Eyer yastığına denir ki, eyer baldırı incitmesin diye edinilir. Bâzı diyarda ona "Köpçük" ta'bîr ederler. Keza canavar postlarına denir. Harîrden, dîbâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir (Kaamûs Ter.).
Mi'sere: Acemler'in binme eşyâlarındandır, ipekten, dîbâcdan yapılır ve küçük minder gibi edinilir. İçi pamuk yâhud yün ile doldurulur. Binici bunu deve semerinin yâhud at eyerinin üstüne kendi oturağının altına kor (en-Nihâye).
Kassî: İpekle karışık ketenden dokunmuş bir kumaştır. Mısır'da Tenîs şehri yakınında deniz kenarında Kass veya KÎss denilen bir beldeye nisbet edilmiştir. Bu kumaş oradan getirilir imiş. Bâzı hadîs âlimleri de "KassF'nÎn aslı "Kazzi"dir. "Kazzi" de ibrişim denilen ham ipek ma'nâsma olan "ATazz" kerîmesinin ismi mensubudur, "Kazz"deki zây harfleri sinlere tebdîi edilerek "Kassî" olmuştur, dediler.
[60] Bunlardan nehyin sebebi, bu kumaşların her devir için pahalı ve lüks şeyler olması, en âdî kumaştan bile mahrum bulunan bunca fakirlere karşı tefâhur olacağı, zarurî şeylerden olmayıp fazladan meşgale ve teferruat olmaları gibi hususlar . olması muhtemeldir.
[61] İhtiyâç ve zaruret hâllerinde yasak olan şeylerin kullanılması dînî bir asıldır: "Zaruretler haramları mübâh kılar".
Bu hadîsi Buhârî gibi Müslim de aynı kitâbda getirmiştir.
[62] Siyerâ kelimesi hakkında Âsim Efendi: "Bir nevi' alaca kumaştır ki, yol yo! sarı kalemli ve çubuklu olur, dokumasında bol ipek karışık bulunur" diyor (Kaamûs Ter.).
Bol İpekli olduğu için nehyedilmiştir. İpeği az olan kumaşın kullanılması
erkekler için de caiz oluyor. Kumaştaki ipeğin azlığı-çokluğu hususunda Hanefiler kumaşın argacı ile erişini; Şâfiîler de ağırlığını ölçü olarak kabul etmişlerdir. Hanefiler'e göre bir kumaşın erişi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaştan yapılan elbiseyi erkekler için de giymekte be's yoktur.
Ali'nin "Ben onu kadınlarım arasında yarıp bölüştürdüm" sözünde kendisine izafe ettiği kadınların annesi Fâtıma bintu F.sed, eşi Fâtıma bintu Rasû-hıllah ve Hamza'nın kızı Fâtıma olduğu rivayet edilmiştir... (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbu'l-Hedâya).
[63] Başlığa uygunluğu "Onu başkasına giydirmen için" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, onu başka bir kadına hibe ve benzeri bir suretle vermen için, demektir. Bu da ipekli kumaşın kadınlara halâl olduğuna delâlet eder.
Bunun bir rivayeti Cumua Kitâbı'nda "Bulabileceği en güzel elbiseyi giyer bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.
[64] Bu hadîsle de kadınların ipek elbise giymelerinin caiz olduğuna delîl getirilmiştir. Bunu en-Nesâî de Zînet Kitâbı'nda rivayet etmiştir.
[65] Yânî Peygamber (S) giyilecek elbiselerden veya üzerinde oturulacak döşeme ve yaygılardan herhangibir moda üzerinde ısrar edip darlık yapmaz, bu hususlarda dâima genişlik gösterir, müsamahalı

davranır idi. Çünkü Peygamber moda ta'-yîn etmemiş, sâdece ma'kûl örtünme hududunu göstermiştir. Milletlerin giyinme ve örtünme nevi'leri ve modaları bölgelere ve örflere göre ayrı ayrı olur.
[66] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir de gördüm ki, Peygamber bir hasır üzerinde bulunuyor... ve içi lif dolu deriden bir yastık.." sözlerinden alınır. Bu hadîsin çok uzun bir rivayeti "Yüksek oda bâbı"nda, keza Tefsîr'de, et-Tahrîm Sûresi tesîrinde geçmişti. Daha kısa olarak Nikâh'ta da geçmişti.
Bu hadîste Peygamber'.n giyim ve yaygı hususlarında ne kadar sâde, gösterişsiz ve mütevâzi' bir hayât yaşadığı pek açık surette görülmektedir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!
[67] Yânî yeninin genişliği sebebiyle bedeninden bir kısmın meydana çıkmasından endişe ettiği için düğmelerle düğmeleyip, bedenini kapatırdı.
Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'jn "Nice giyinik kadınlar vardır ki kıyamet gününde çıplaktırlar" sözüyle mü'minlerin analarını ve onların şahsında bütün mü'mine kadınları ince, kısa, dar ve bedenlerinin vasıflarını gösteren elbiseler giymekten sakındırması yönün dendir.
Peygamber bu hadîsinde kendisinden sonra ümmetinin uğrayacakları fitne ve musibetleri hem de nail olacakları hudûdsuz ni'met hazînelerini ve rahmeti haber verdiği gibi, "Giyinik çıplaklar" zümresinden yâhud örtülü olmakla beraber elbisesinde israf ve aşırılık yapacak nice kadınların meydana çıkacağını da haber vermiştir. Kadınlarını uyandırmayı istemesi de onlara va'z etmek, sadakaları çok vermek ve israfı terkeylemeğe teşvik etmek, Peygamber kadınları olmakla alda-narak ibâdet ve tâatten gaflet caiz olamayacağını bildirmek içindir...
Bunun bir rivayeti Ilim'de de geçmişti.
[68] Başlığa uygunluğu "Sağlıkla eskit ve parçala" duâsındadır. Bunun bir rivayeti "Siyah hamîsa bâbı"nda geçmişti.
[69] ez-Zağferân, ma'rûf isimdir ki, Türkçe'de "Safran" ta'bîr ederler.
ez-Zağfera: Dahraca vezninde bir nesneyi zağferânla boyamak ma'nâsınadır.
[70] el-Vers: Vâv'ın fethi ve râ'nın sükûnuyle sissim tarzında bir nebat adıdır. Yemen ülkesine mahsûstur, bir defa ekildikte yirmi seneye dek çiçek ve meyve vererek kalır... ve onunla boyanmış kumaş cimâ'ı kuvvetlendiricidir... Türkçe'de "Alaçehre" ve "Yemen zağferânı" dedikleridir ki, onunla sarı boyanır... (Kaamûs Ter.).
Ahmed ibn Hanbel ve Sünen sâhibleri Haris Ebû Umâme'den sahîh olarak: Rasûlullah: "el-Bezâzetu mine'l-îmâni'= Hayatta sadelik îmândandır" buyurduğunu rivayet etmişlerdir. Erkekler için renkli şeylerle yapılacak vücûd ve yüz süslemesi mekruh ve çirkin sayılmıştır.^Yalnız yeni evlenen gençler müstesnadır.
[71] Hadîs metnindeki kırmızı hülleyi İbn Humâm: Kırmızı ve yeşil çubuklu olarak' dokunmuş Yemen kumaşından iki kat elbisedir diye ta'rîf etmiştir.
[72] Bunun bir rivayeti "Kassî giyme bâbı"nda geçti. Cenâzeler'de daha uzun olarak geçmişti. Buradaki ipek kumaşların ta'rîfleri de orada verilmişti. Burada şu kadarını tekrar edelim:
Miysere (cem'i Meyâsir ve Mevâsir): Mıknese vezninde şu elbiseye denir ki, diğer elbiseler üzerine giyilmekle onlar dahî kabarıp yükselirler, murâd üstlük libâs olacaktır... Ve eyer yastığına denir ki, eyer baldırı incitmesin diye edinilir. . Bâzı diyarda ona "Köpcük" ta'bîr ederler. Keza., ipekten, dîbâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir (Kaamûs Ter.).
[73] en-Niâlu's-sebtiyye: Tabaklanmış deri ile yapılan ayakkabılar demektir. es-Sibt: Sîn'in kesriyle dıbâğat olunmuş derilerdir... Yâhud karaz ile yânî palamutjle - dibâğat olunmuş deriye mahsûstur. Türkçe'de "Gön" ta'bîr ettikleridir. Sarihin beyânına göre dibâğatla tüyleri izâle olunduğundan en-Niâlu 's-sebtiyye buna mensûbdur. Ve o ayakkabıya da Sibt denilir (Kaamûs Ter.).
[74] en-Na'l: Nûn'un fethi ve ayn'ın sükûnuyle ayağı yere çıplak dokunmaktan koruyacak nesneye denir ki, ayakabı ve pabuç ta'bîr olunur... bütün nevi'lerini şâmildir. Her mahalde birgûnâ dikip ayaklarına giyerler; Türkçe'de "Nâleyn" dedikleri ki, çamurlukta giyilir na'leynden tahrif edilmiştir (Kaamûs Ter.).
[75] Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nda geçti. Giyilen kumaşlar vers veya zağferânla sanya boyandığı gibi, hoşça kokulu olan bu boya saç-sakal boyamakta da kullanılırdı.
[76] Huffeyn'm ta'rîfi de 14. babın haşiyesinde verilmişti
[77] Bu hususlar giyinmek, mescide girmek, süslenmek, başını tıraş etmek gibi kerîm fiillerden olan hususlardır. Sümkürmek, istincâ gibi hususlarda ise soldan başlarlardı.
[78] Sıhhî bir zaruret üzerine tek giyimli olarak yürümek hâli bu nehiyden müstesnadır.
[79] el-Kıbâl, Kitâb vezninde, ayakkabıda olan tasmaya denir ki, orta parmakla yanındaki parmağın aralığına geçer, bu hâlâ Haremeyn ahâlîsinin cemceme tarzında olan na'llerinde olur (Kaamûs Ter.).
[80] el-Kubbe... tepesi daireli binaya denir ki, künbed ta'bîr olunur... Aslında Arab evlerinden küçük ve yuvarlak çadıra denip, sonradan mutlaka çadırda kullanıldı (Asım Efendi). Bu ta'rîfe göre Kubbe, yayvan küçük çadırdır.
Bu hadîsteki vak'a, Mekke'ye olan seferlerden birinde olmuştu. Peygamber Minâ'ya yakın Abtâh denilen yerde imiş.
[81] Bu ganîmet taksimi akabinde Ensâr'ı toplayıp onlara hitâb ettiği zaman olmuştu. Bunun bir rivayeti Humus Kitâbı'nda geçmişti
[82] Başlığa uygunluğu "Hasır yayar, üzerine otururdu" sözündedir. Bunun birer rivayeti Namâz'da, "Gece namazı bâbı"nda ve îmân'da, "Dînin Allah'a en sevimlisi... bâbı"nda, geçmişti.
[83] Başlığa uygunluğu "Omuzunda dîbâcdan altın düğmeli" sözündedir. Bunun bir rivayeti yakında "Kaftan ve ipek ferrûc bâbı"nda da geçmişti.
[84] Başlığa uygunluğu "Altın yüzük takmaktan..." sözündedir.
Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nın evvelinde geçmişti. Orada emirler nehiylerin önüne geçirilmişti.
Hâtem, tâ'nın fethi ile yazılı evrakı ve vesikaları damgalamakta kullanılan mühür ve mühür yüzük olup âlet ismidir. Hatim ise tâ'nın kesresiyle fail ismi olup hatmeden, nihayete erdiren yâhud mühürleyen demek olur. Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de de geçmektedir. Tefsîr'de iki türlü okunduğu ve ma'nâlan bildirilmişti. "Muhammed adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (el-Ahzâb: 40).
[85] Rasûlullah'ın bu yüzüğü sâdece parmağa takılan bir yüzük değil, kaşında "Mu-hammedun Rasûlullah" yazılı olup resmî vesikaları mühürlemekte kullandığı bir mühür yüzüktü. Bunun için "Hâtem" kelimesinin "Mühür yüzük" şeklinde tercemesi daha doğrudur.
[86] Peygamber'in altın yüzükten vazgeçmesinin ve bu suretle erkeklere haram olmasının sebebleri arasında, piyasada tedavül etmekte olan altının gitgide halkın parmaklarına geçerek tedavülden alıkonulması ve bu suretle iktisadî hayât üzerinde ciddî te'sîrler yapması da zikredilebilir. Peygamber altından mühür yüzük takmakta devam etseydi, yeryüzündeki erkek-kadın her mü'min du hareketi şübhesiz bir sünnet telâkki edecek, herkes parmağına küçük-büyük bir mikdâr altın yüzük takacaktı. Bunun neticesinde de çok büyük bir yekûn tutacak tonlarca altın da ticarî ve İktisadî hareketlerden men' olunacaktı. Bu habs ve men' ise yalnız İslâm Âlemî'nin iktisadiyâtım değil, belki bütün insanlık alemindeki iktisadî hareketleri olumsuz yönden te'sîr altında bulunduracaktı. Altın yüzük kullanılması bir defa sünnet kabul edilince de artık hiçbir kaanûn, hiçbir siyâsî ve İdarî tedbîr bunun önüne geçmeye muktedir olamayacaktı. Bu bakımdan Peygamber'in bizzat parmağından mühür yüzüğü çıkarıp atması ve bunu ebediyyen takınmayacağım beyân ederek men' eylemesi, yalnız İslâm Alemi için değil, fakat bütün insanlık için çok büyük bir iyilik ve büyük bir rahmet olmuştur.
Erîs, Medine'de Kubâ köyüne yakın meşhur bir bustândır. İçindeki kuyu, bustâna izafetle "Erîs Kuyusu" diye anılmıştır. Peygamber de bu kuyunun başında otururdu.
[87] Bu, Abdullah ibn Umer'in bundan önce daha bütün olarak geçen hadîsinin başka yoldan ve daha kısa bir rivayetidir.
[88] Bütün hadîs ehli şöyle dedi: Bu, İbn Şihâb'ın vehmidir, ibn Şihâb altın yüzükten gümüş yüzüğe saptı. Çünkü İbn Şihâb'mkinden başka olan Enes rivayetlerinde ma'rûf olan Peygamber'in gümüş yüzük edinmesi ve onu elinden atmadığıdır. Nitekim Müslim de hadîslerin bakiyyesinde bunu zikretmiştir (Kaa-di Iyâd).
Hadîsçilerden bâzısı da ibn Şihâb'ın hadîsini te'vîl ederek, bu hadîsle diğer rivayetler arasını birleştirmişlerdir. Şöyle ki: Peygamber (S) altın yüzüğü haram kılmak istediği zaman bir gümüş yüzük edindi. Gümüş yüzüğü takındığında aynı gün İçinde onun mübâhlığını insanlara öğretmek maksadıyle, onu İnsanlara gösterdi. Sonra altın yüzüğü çıkardı ve onun tahrîmini insanlara bildirdi. Bunun üzerine insanlar altın yüzüklerini ellerinden çıkardılar. Binâenaleyh "İnsanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp attılar" sözü, altın yüzüklerini1 ellerinden attılar demek olur. Bu sahîh bir te'vîldir. Hadîste bunu men' edecek bir husus yoktur (Nevevî).
[89] el-Fassu; fâ'nın üç harekesiyle ve sâd'ın teşdîdiyle yüzük kaşına denir... (Kaamûs Ter.).
el-Vabîs: Vâv'm fethiyle yaldırmak ve parlamak ma'nâsınadır... Bu hadîsin bir rivayeti "Yatsı namazının gecenin yansına kadar geciktirilmesi bâbı"nda geçmişti.
[90] Müslim'in bir bâbındaki rivayetinde Enes tahdîs edip: Rasûlullah'm mühür yüzüğü gümüştendi, bu yüzüğün kaşı da Habeşî idi, demiştir: Libâs, 15. bâb.
[91] Başlığa uygunluğu "Velev demirden bir yüzük olsun... "sözündedir. Bunun birer rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri ile Nikâh'ta da geçmişti. Arablar arasında en sâde ve mütevâzi' giyim tarzı izâr ve ridâ olduğu hâlde, bu fakirin bilinen bu en basit giyeceği bile tam değildi, denilmek istenmiştir. İzâr, belden aşağı; ridâ da belden yukarı giyilen libâstır.
[92] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
Daha önce de ifâde ettiğimiz üzere "Hatim "(tâ'nm kesriyle) "Tamamlayan ve sona erdiren" demektir. Tâ'nm fethiyle "Hâtem" ise yazılı vesîkalan, mektûblan damgalayan "Mühür" demektir. Bu kelime Kur'ân'da (el-Ahzâb: 40) olduğu gibi, bu hadîslerde de iki okunuşa göre zabt ve tesbît edilmiştir. Hadîs-lerdeki bu kelimeyi "Mühür yüzük" diye terceme etmeyi daha uygun bulduk. Çünkü bu yalnız mühür ve yalnız yüzük değildi. Üzerinde "Muhammedun Rasûlullah" nakşedilmiş bulunduğu ve resmî mektûblar bununla damgalandığı için, bir mühürdü. Parmağa takılan bir yüzük kaşında bulunduğu için de yüzük görünüşünde idi. Peygamber'in bu mühür yüzüğü bir ma'nâca Peygamberlik mührü idi.
Erîs Kuyusu'nun, Medine'de Kubâ yakınında meşhur bir bustân kuyusu olduğunu daha önce geçen haşiyede bildirmiştik.
[93] Arabça'da parmak isimleri şöyledir:
îbhâm: Elin olsun, ayağın olsun; baş parmağa denir.
Sebbâbe: Kezzâbe vezninde, şehâdet parmağına denilir, gûyâ ki, kişinin li-sânen sövmesine, kalben öfkesine alâmet olur. Çünkü sövme ve tehdîd vaktinde bu parmak yukarıya kaldırılır. Buna "Musebbihct" (yânî "Tesbîh edici parmak") dahî denir.
Vustâ: Fu'lâ vezninde, orta parmaktır.
Bınsir: Orta parmakla sırça parmak arasında olan parmağa denir ki, "Adsız parmak" ta'bîr olunur.
Hınsır: Küçük parmağa denir ki, "Sırça parmak" ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).
Bundan öncekinde açıkça söylendiği üzere, Peygamber bu mühür yüzüğü yabancı devlet başkanlarına mektûblar göndermek için, siyâsî vesîkalan mühürlemek için edinmişti. Mühür yüzük siyâsî bir maksad ve iş İçin edinildiğinden, Peygamber başkalarının böyle bir yazı ile yüzük edinmelerini men' etmiştir.
Peygamber'in bu mühür yüzüğünü küçük parmağına taktığı bildirilmiş, ancak sağ elinin mi yoksa sol elinin mi parmağına taktığı bildirilmemiştir. Bu hususla muhtelif rivayetler vardır.
[94] Bu hadîste açıkça söylendiği üzere Peygamber, yabancı devlet başkanlanyle siyâsî münâsebetlere başlaması ve bilhassa Doğu Roma İmparatorluğu'na gönderilecek İslâm'a da'vet mektubunun mühürlenmesi gereği ile bu mühür yüzüğü yaptırmıştı.
[95] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Burada râvî Cuveyriye, kuvvetli bir zannla Nâfi'in: Peygamber mühür yüzüğü sağ eline takardı, dediğini ziyâde etmiştir.
[96] Daha önce de belirtildiği gibi, Peygamber'İn bu mühür yüzüğü peygamberlik ve devlet başkanlığı mührü idi. Bu mühür yüzük böyle resmî evrakı ve mektûb-ları mühürleyip damgalamak maksadıyle edinildiği için başkalarının bu yazı ile bir mühür yüzük edinmesi Peygamber tarafından açıkça yasaklanmıştır. Ve bu yasak Peygamber'İn hayâtı zamanına hass idi.
[97] Buhârı, hükümden ibaret olan cevâbı, hadîsteki ile yetinerek başlıkta zikretmedi.

[98] Müslim'de, {Buhârî'de de bir rivayeti geçmiş olan) şu hadîs de vardır:
İbn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) altından bir mühür yüzük edindi. Sonra bu altın yüzüğü attı. Sonra da gümüşten, nakşı "Muhammedun Rasûlullah" olan bir mühür yüzük edindi ve: "Hiç kimse benim şu yüzüğümün nakşım yüzüğüne nakş ve taklîdetmesin "buyurdu. Rasûlullah bu mühür yüzüğünü takındığında nakşını avucunun iç tarafına getirirdi, işte Saîd ibn Ebi'l-Âs'ın himâyesinde bulunan Muaykıb'dan Erîs Kuyusu'na düşen yüzük, bu mühür yüzüktü.
Bu iki rivayeti cem' etmek mümkündür: Halîfeler Peygamber'İn bu mühür yüzüğünü bazen teberrüken takınmışlardır. Ekser vakitlerde de mühür yüzük bu adı geçen Muaykib'in yanında kalıyordu. Usmân birşey mühürlemek istediği zaman mührü ondan istiyordu, işte böyle bir alıp verme sırasında mühür yüzük kuyuya düşmüş, bundan dolayı da mühür yüzüğün düşmesi, Usmân ile Muaykıb'a nisbet edilmiştir. Müslim Ter. VI, 341-342.
Buhârî'nin diğer bir rivayet tarîkinde Halîfe Usmân tarafından aynı yazı yazılı gümüş bir mühür daha yaptırıldığı haber veriliyor.
[99] "Âişe'nin üzerinde alım yüzükler vardı" ta'lîkmı İbn Sa'd, Arar ibn Ebî Amr yolundan senedli olarak rivayet etmiştir; el-Muttalib'in himayesinde bulunan bu Amr ibn Ebî Amr şöyle demiştir: Ben el-Kaasım ibn Muhammed 'e sordum. O: Yemîn olsun ki ben Âişe'yi, usfurla boyanmış elbise giver ve ait takar olduğu hâlde gördüm, dedi.
[100] Hadîsi buradaki başlığa yetecek kadar kısaca getirdi. Bunun tamâmı Namaz Kitabı ile Bayram Namazı Kitâbı'nda geçmişti. Buradaki "el-Fetah " kelimesi hakkında Âsim Efendi şu bilgiyi vermiştir: el-Fetah: Fâ'nın fethi, tâ-ı fevkıyyenin sükûnu ve fethiyle bir nevi' büyük hâtem ismidir ki, el ve ayak parmaklarına geçirirler. Bir kavle göre hâtem gibi gümüşten bir halkadır, Arab kadınları parmaklarına takınırlar, Hicaz'da yedi ma'denden yapılıp gelen halkalar gibi. Eğer kaşı olursa "Hâtem" denir, omınla mühür basıldığı için. Bizim diyarlarda dahî tanınır... Kadınlar başparmaklarina takınırlar... (Kaamûs Ter.)
[101] Buradaki kelimelerin ma'nâlan:
et-Tîb: Tâ'nın kesriyle bir nesne pâkize ve Iezîz ve hoş olmak ma'nâsınadır.... Müellifin Basâir'de beyânına göre, "71b"m aslı hasselerin lezzet aldığı nesneden ibarettir, taamlar, içecekler vesâir nesnelerden gerek yiyecek ve güzel koku ve gerek pâkizelik ve hoşmanzarlık cihetiyle olsun ve gerek ma'nevî olsun, halâl mal gibi.
et-Tîb: Tâ'nın kesriyle hoş kokulu nesneye denir ki, onunla koku sürülüp kokulanılır, misk, anber, duhn gibi ve halâl şeye denir...
es-Sihâb: Arab kadınlarına mahsûs bir nevi' gerdanlıktır ki, "Stükk" ta'bîr olunan güzel koku terkibiyle karanfilden ve mıhlebden düzerler, onda cev herlerle ilgili nesne bulunmaz...
el-Hurs:... Altın ve gümüş halkaya denir, bir kavle göre küpenin halkasına yâhud kadın süs eşyalarından olan bâzı küçük halkaya denir...
es-Sükk:.... Ve bir nevi' güzel koku adıdır ki, râmekten edinilir. Râmeki un edip elekten geçirdikten sonra su ile ma'cûn yaparlar, gereği gibi oğarlar.
Ondan sonra kaba bulaşmamak için bir mikdâr Mrî yağ ile yağlayıp bir gece olduğu gibi bırakıldıktan sonra bir mikdâr öğütülmüş hâlis misk katar ve gereği gibi karıştırır, kurslar (yânî yuvarlak, yassı külçeler) düzüp iki gün terkederler. Sonra ol kursları çuvaldız ile delip tesbîh taneleri gibi dizerler, bir sene öylece terkederler. Atîk oldukça kokusu daha hoş olur. Tabîbler arasında bu "Stükku'I Misk" İle tanınmaktadır (Kaamûs Ter.)
[102] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti bundan önce de geçmişti.
[103] Hadîsin bu ziyâde fıkrası başlığa uygunluk noktasıdır. Âişe "Cez'u zafâr" dedikleri aklı karalı Yemen boncuğundan yapılmış onikî dirhem kıymetindeki bu gerdanlığı kızkardeşi Esmâ'dan ariyet almıştı. Hadîs, Teyemmüm Kitâbı'nda geçmişti.
[104] İbn Abbâs'ın bu sözü Bayramlar Kitâbi'ndaki hadîsin bir parçasıdır.
[105] Burada küpe sözü açıkça söylenmiştir.
el-Kurtu: KaaPm dammıyle boncuğa benzejen bir nevi' bitki adıdır... ve küpeye ve bir kavle göre salkım küpeye denir (Kaamûs Ter.)
[106] Başlıkta ve hadîsteki "Sihâb" isminin tefsiri yakında geçti. Hadîsin başlığa uygunluğu "Hasen boynunda kokulu boncuk gerdanlığı olduğu hâlde*yürüyüp geldi" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Alışverişler Kitabı, "Çarşılar hakkında zikredilen şeyler bâbı"nda geçmişti.
[107] Bunlar "Ahkemu'l-Hâkimîn" olan Yaratan'ın koymuş olduğu sıfatlardan bâzısını kendilerinden çıkarıp diğer cinsin sifatlarıyle sıfatlanmaya çalışan, yânî Allah'ın yarattığını değiştirmeye çalışan kimseler oldukları için la'nete uğramışlar ve kötülenmişlerdir.
[108] el-Muhannes: Müennes vezninde ma'rûftur ki, kadın haslet olan nâmerd kimseye denir, zarifler ıstılahında "Semaî müennes" ta'bîr olunur. Tahrîîs masda-rından alınmıştır. Bunda fail isim vezniyle lügattir. Nefsini tahnîs eylediği (yânî eğip iki büklüm eylediği) için. Mef'ûl isim vezniyle de caizdir; puşt, kahbe lûtî-Iere belini büktürdüğü için. Türk usanınca "Kekez" ta'bîr ederler (Kaamûs Ter. 'den sâdeleş"tirerek).
et-Tereccül: Hâiun hân vaziyet ve tavırlarında erkeksi olmak ma'nâsınadır...
Kadının erkekleşmesi, konuşmasında, fiillerinde ve hareketlerinde erkeklere benzemeye çalışmasıdır. İslâm içtimaî âdabına göre, her iki insan nev'İnin fazîleti aslî fıtrat ve tabîatlerini muhafaza etmektir. Bunlar aslî fıtrat ve tabîat-lerini değiştirmeğe çalışan, karşı nev'in hâlini taklîde uğraşan bozuk tabîatli kimseler oldukları için la'netlenmiş ve evlerden çıkarılmaları emredilmiştir.
[109] Başlığa uygunluğu "Böyle kimseler siz kadınların yanına girmesinler" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, evden çıkarılmasıdır.
Bunun bir rivayeti Mağâzî'de, "Tâif muhasarası bâbı"nda ve Nikâh'ın sonunda "Kadınlara benzemeye çalışanların evlere girmesinden nehy bâbı"nda geçmişti.
Hadîste anılan Gaylân'ın kızı, şişman ve çok semiz olduğu İçin bedeni büklüm büklüm etli ve yağlı imiş, adı da Bâdiye imiş. '
el-Ukne: Gurfe vezninde, pek semizlikten karın etinde hâsıl olan yive ve bü-küntüye denir, cem'i "Ukan "dır "Surad" vezninde.
et-Teakkün: Tefa'ûl vezninde, pek semizlikten karın etleri yivlenip büküm büküm olmak ma'nâsınadır.
el-Aknâ; Hamrâ vezninde el-Muakkene, muazzama vezninde, semizlikten karın etlerinde yivler ve büklümler peyda olmuş kıza elenir... (Kaamûs Ter.)
Musannif el-Buhârî bu sûrede Libâs'ı bitirince, zînette ortaklık yönünden alâkalı olan şeyleri zikretmeye başlamak üzere saçlar ve benzeri şeylerle ilgili bâblara girişti ve bundan sonraki babı söyledi (Kastallânî).
[110] Bunu Tâhâvî, senedli olarak rivayet etmiştir
[111] Yânı bütün peygamberlerin tercih ettikleri ve bütün şerîatlerin üzerinde ittifak ettikleri kadîm sünnettendir. Böylece o, insanların, üzerinde yaratıldıkları cı-billî bir iş gibi olmuştur (Kastallânî).
[112] Müslim'in Tahâret'te Âişe'den rivayeti şöyledir: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlul-lah (S) buyurdu ki: "On şey fıtrattandır: Bıyıkları kısaltmak, sakalı bol bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kısaltmak, parmak aralarını yıkamak, koltuk altlarını temizlemek, eteği tıraş etmek, sidik ve dışkı çıkan yerleri su ile yıkamak". Hadîsin râvîlerinden Zekeriyyâ dedi ki: Mus'ab, onuncuyu unuttum, onun ağzı çalkamak olması mümkindir, demiştir. Müslim Tercemesi, I, 335-336, (261).
[113] el-Kirmânî şöyle dedi: Elinin kabzasından fada olanı kısaltmak için keserdi. Belki ibn Umer başını tıraş ettirmekle sakalını kısaltmak arasını böylece cem' ederek Yüce Allah'ın şu kavline uyuyordu: "...inşâallah emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı tıraş ederek, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca muhakkak Mescidi Harâm'a gireceksiniz..." (el-Feth: 27) (Aynî).
[114] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî "ei-I'fâ" masdarmın "Çok olmak" manâsına geldiğini Kur'ân'dan bir âyetle göstermiştir.
[115] Başlığa uygunluğu burasıdır. Çünkü bu, saç ağarmasına delâlet etmektedir. Hadîsin ma'nâsından hâsıl olan özet ise şudur: Ümmü Seleme'nin yanında, deve çanına benzer küçük bir kap içinde Peygamber'in saçlarından kırmızı boyalı bir mikdâr saç telleri vardı. İnsanlar hastalıktan dolayı bunlarla şifâ isterlerdi. Bazen bir su kabının içine onları korlar ve o suyu içerler, bazen de onları sulu bir tekne içine koyar, içinde Peygamber'in saçları bulunan o küçük kabın bulunduğu su içine otururlardı. Bu hadîsi ibn Mâce de Libâs'ta getirmiştir (Kastallâ-nî).
Aynî, hadîsin ma'nâsını şöyle beyân etmiştir: Bunun beyânı tahrîr üzere şudur: Ümmü Seleme'nin yanında deve çanına benzeyen küçük bir kap içinde Peygamber'in saçlarından bir mikdâr kırmızı saç vardı. İnsanlar hastalandıkları zaman bunlarla teberrük eder, onların bereketiyle şifâ isterler ve O'nun saçından alıp bir su kabına koyarlar ve İçinde saç bulunan suyu içerlerdi. Böylece kendilerine şifâ hâsıl olurdu. Usmân'ın ailesi onlardan birşey almışlar ve onu gümüş bir kap içine koymuşlar ve içinde bulunan suyu içmişler, onlara da şifâ hâsıl olmuştur. Sonra Usmân'ı bu kapla Ümmü Seleme'ye göndermişler, Ümmü Seleme de kabı almış ve onu cülcüle içine koymuş, Usmân da onun içinde kırmızı saçları görmüştür {Umdetu'l-Kaarı, X, 278-279).
[116] Bu da geçen hadîsin başka bir rivayetidir. Ümmü Seleme, Peygamber'e ikram olarak çok çok koku sürmesi sebebiyle Peygamber'in saçlarının siyahlığı kırmızıya değişmiş olabilir. Çünkü çok koku kullanmak saçların siyahlığını değiştirir (Kastallânî).
Müslim'de Enes ibn Mâlik'ten Peygamber'in Veda Hacci'nda tıraş olup ke-
: silen saçlarının dağıtılmasına müsâade ettiği rivayeti vardır. Bu hadîs saçlarla teberrük hususunda gayet açıktır (Tecrid Ter., VI, 194-196).
[117] Başlarının ak saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdî ve Hrıstiyanlar'a muhalefet emredildiğine göre, boyamakla emrolımmuş demek olur. Şu kadar ki, bu emir, vücûb için olmayıp mendûbluğa hamledilmiştir, yânî boyamak men-dûbdur. Fakat her boya ile değil, kına ve benzerleriyle. Bilhassa siyah boya ile <
ît/iz boyamaktan nehyedilmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen bir hadîsinde "Beyaz saçların rengini değiştiriniz, fakat siyah boyadan sakınınız!" buyurulmuştur.
[118] Aliyyu'l-Kaarî Mişkât şerhinde re's ile senenin sonu kasdedildiğini bildirmiştir. Âişe'den Rasûlullah'in altmış üç yaşında vefat ettiği hadîsi geçmişti. Müslim'de Enes ibn Mâlik'ten gelen diğer bir rivayette de altmışüç yaşında vefat ettiği haber verilmiştir. İki rivayet de sahîhtir. Aralarındaki sayı farkına gelince, altmış rivayetinde doğum ve Ölüm taraflarındaki kesirlerin atıldığına hükmolunur. Mekke ve Medine'deki ikaamet sayılarında da kesîrler atılmış olarak söylenmiştir.
[119] Hadîsin başlığa uygunluğu,Peygamber'in başındaki saç topluluğunun bazen omuzlarına, bazen kulak memelerine kadar sarkması bakımındandır. Bundaki "el-Cümme", başta olan saçın gür ve çok olanına denir ki, çokluğundan omuzlara kadar iner (Kaamûs Ter.).
[120] Bunda da saç çeşitlerinden kıvırcık ile düz olanı zikredilmiştir.
el-Ca'd: Ra'd vezninde kıvırcık saça ve sakala denir ve kıvırcık saçlı kişiye vasıf olur, müennesinde "Ca'de" denir.
es-Sebt, es-Sebet ve es-Sabit: Kıvırcık olmayan saça denir.
el-Limme: Kulak yumuşağından aşağı sarkan saça denir, cem'i "Limem" ve "Limâm" gelir.
[121] er-Racilu, Ketif vezninde ne kıvırcık, ne de doğru olan saça denir... düzlük ile kıvırcıklık arası olan saça ve saçı böyle olan adama denir (Kaamûs Ter.).
[122] Bu hadîslerin bâzı rivayetleri Peygamber'in vasıflan bâbı'nda da geçmişti.
[123] eş-Şesnu: Parmaklarında kısalık olmaksızın kalınlık bulunan eldir, bu, erkeklerde övülen bir sıfattır. Çünkü kavramaları daha şiddetli olur. Kadınlarda ise bu kötülenir (en-Nihâye).
eş-Şesnu: Şîn'in ve sâ'nın sükûnu ile iri ve kalın uzva denir. eş-Şesenu: Şîn'in ve üç noktalı sâ'nın fethasıyle, eş-Şusûne, umûme vezninde el iri ve kalın olmak ma'nâsınadır, dördüncü ve beşinci bâblardan kullanılır (Kaamûs Ter.)
[124] Bunun bu sened ve metin ile bir rivayeti Hacc Kitabı, "Vâdînin içine inince tel-bîye etmek bâbı"nda geçmiş ve açıklaması da yapılmıştı.

[125] eî-Telbîd:... ve ihramda olan hacı başının saçları perîşân olmayıp toplanmak için saçlarına zamk gibi yapıştırıcı bir nesne sürüp yapıştırmak ma'nâsmadır...
Telbîye: Beytullah'a hacca gidenlerin ihrama girdiği andan i'tibâren Akabe taşlamasında ilk taşlamaları atıp halâl oluncaya kadar, yânî ihramdan çıkıncaya kadar hep "Lebbeyk, Lebbeyk" diye İbrâhîm Peygamber'in ezanına icabetlerini izhâr ve i'lân etmelerine denir. Telbiye kelimeleri metindeki sözlerdir. Bu hadîsler Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.
[126] Rasûlullah putperestlik rejimi tamâmıyle yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek mahzuru kalmayınca, saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa ayırıp bırakmaya başlamıştır.
[127] ez-Zuabe zâlm ötresiyle "Sumâme" vezninde, nâsiye ma'nâsmadır ki aslında başın ön tarafından alına bitişik olan yerine denir, bıngıldak ile alnın aralığıdır Sonra orada biten zülüf ve kâküle denilmiştir. Mütercim der ki, esâsda Zuâbe başın ortasından arkaya doğru sarkan saç demeti ve keysi ile beyân edilmiştir (Kaamus Ter.).
[128] el-Kaza': İki fetha ile bulut parçalarına denir, müfredi "Kazaa"dın. Ve çocuğun başının bâzı yerlerinde dağınık bulut parçaları gibi saç konmağa denir. Ve ol resme konmuş dağınık saç parçalarına denir...
Ve küçük oğlanı tıraş ettikten sonra başında alıkonulan parçaya denir. Sarkık saç hey'etinde olur, bir kavle göre başın ortasında kalan perçeme denir... (Kaa-mûs Ter.).
[129] Bu hadîsleri Müslim de Libâs'ta rivayet etmiştir.
Âsim Efendi'nin bundan önceki haşiyede naklettiğimiz açıklamasına göre, çocuğun başının bâzı yerlerini tıraş edip bâzı yerlerinin saçını bulut parçaları gibi dağınık bırakmaktan nehyedilmiştir. Bu nehyin sebebleri arasında, o devirde böyle perçem bırakmak Yahudiler, müşrikler, fâsıklar arasında yaygın âdet olması ve genç çocuklar için töhmet vesilesi olması da zikredilmiştir. Bu sebeble Nevevî, Müslim şerhinde bunun kerahet olduğunda âlimlerin ittifakı vardır, demiştir. Gazâlî de îhyâu7-Ulûm 'unda temizlik kasdıyle başın ya tamamen tıraş edilmesinde yâhud da tamamen saçın bırakılmasında mahzur olmadığını bildirmiştir.
[130] Başta ve sakalda güzel koku bulunmasının cevazını Âişe annemizin bu hadîsi pek açık ifâde etmektedir.
[131] el-Mıdrâ, mîm'in kesriyle tarağa denir muşt ma'nâsına. Şârih der'ki, diğer ana kitâblarda Midrâ şu demirden düzülmüş pençe şeklinde küçük parmaklı kaşığa denir ki, onunla avratlar başlarını kaşıyıp saçlarını düzeltirler (intehâ). Ve Midrâ, toplu ve sancak ta'bîr olunan demir ve altın iğneye denir ki, hâtûnlar onunla saçlarını düzeltirler, hâlâ işittiğimize göre İslâmbol hanımlarının mücevher .,... iğne ta'bîr ettikleridir... (Kaamûs Ter.).
[132] Hıristiyanlar hayza hiç ehemmiyet vermezler, hayızlılarla cinsî münûsebette bile be's görmezler. Bu tefrittir. Yahudiler ise hayızlılarla bir odada bile oturmaz-
V lar, beraber yiyip içmezler. Arablar Câhiliyet'te Yahûdîler'in ifratına uymuş-ıV* lardı. İslâm bu ifrat ve tefriti kaldırarak yalnız hayızlılarla cinsî münâsebeti haram kılmış ve bu hâldeki kadınları cünüb menzilesinde tutmuştur: el-Bakara: 222.
Bu ve benzeri hadîsler Arab'ın hayızlılar hakkındaki bâtıl inançlarım yıkıp haklarındaki şer'î hükümleri beyân eder (Tecrid Ter., I, 183-184).
[133] Burada arka arkaya getirilen üç başlık île bunlardaki hadîslerin uygunlukları apaçıktır. Bu hadîslerin bâzıları Oruç ve Hacc Kitâblan'nda da geçmiş ve ilgili açıklamalar oralarda verilmişti.
[134] Hadîs şöyle de İfâde edilmiştir: "Hadîsin râvîlerinden Azre ibn Sabit dedi ki: Bir kerre Enes ibn Mâlik'in torunu ve Basra Kaadısı Sumâme ibn Abdillah'ın huzuruna girmiştim. Sumâme bana güzel bir koku uzattı da şöyle dedi: (Alınız; dedem) Enes ibn Mâlik güzel bir koku hediye edilince reddetmezdi ve Peygam-ber(S)'İn de güzel kokuyu reddetmemek âdetinde olduğunu söylerdi".
[135] ez-Zerûr: Sabûr vezninde göz otuna denir. Ve tutya ve sırma vesaire gibi ve Ze-mr bir nevi' ıtır adıdır ki, Hind'den gelir, cem'i "Edile" vezninde "Ezine" gelir. ez-Zerîre: Sefîne vezninde bu dahî "Zerûr" dedikleri ıtırın adıdır, bu isimle ma'rûftur (Kaamûs Ter.).
Zerîre güzel kokudan bir nevi'dir, bir takım karışık şeylerden mürekkeb olup bu isimle meşhurdur. Bir cemâat -ki Nevevî de bunlardandır- bunun güzel kokulu bir kamış unu olduğu ve Hind'den geldiğini kesin söylemiştir (Kastallânî)
[136] et-Veşm: Yüze, kola veya bedenin herhangibir tarafına iğne batırıp boya sürerek tesbît edilen nakşa denir, Türkçe'de "Na'l" ve "Döğün" ta'bîr olunur. Hadîste zikredilen (el-Haşn 7) âyet, fey' denilen mallar hakkında inmekle beraber,
" müfessirlerin açıkça söyledikleri gibi, ma'nâsı her işi şâmildir. Abdullah ibn Mes'-;i ûd da bu şumûlü, nehyedilmiş olan yukarıki hususlara tatbîk etmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti el-Haşr Sûresi tefsirinde de geçmişti.
[137] "Sizin âlimleriniz nerededir?" hitabı, Medîne âlimlerinin bu kötü işi değiştir-1 meyip ihmâl ettikleri için, onları redd ve şiddetli bir tevbîhtir. Bunun bir rivayetini Müslim; Libâs'ta getirmiştir.
(el-Buhârî şöyle dedi:) Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Fulayh, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah saç takan kadına, saç taktıran kadına, döğmeyapan kadına ve döğme yaptıran kadına la'net ettî" buyurmuştur.
[138] İslâm, fıtrata ehemmiyet veren bir dîn olduğundan "Ahsen-i Takvîm = En güzel kıvam" (et-Tîn: 4) üzere yaratılan insanın aslî fıtratını değiştiren vücûd mü-dâhelelerinden ve süslenmek için de olsa sahte zînetler ve döğün yapmalarından insanları nehyetmiştir. Bu âdetler Arab kadınları arasında yaygındı. Şimdi ise hemen hemen bütün dünyâda yaygın bir hâl almıştır. Hattâ perukacılık vesaire
?T isimleri ile bu işleri meslek edinen zümreler de peyda olmuştur.
Hâlbuki selîm tab' sâhibleri indinde yaratıcı kudretin bahşettiği güzelliğin
' üstünde bir güzellik bulmak imkânı yoktur. Eğer olsaydı İnsanları "En güzel biçimde" yarattığını bildiren Hâlık Taâlâ, insanları o şekil ve surette yaratırdı. İşte bu sebebden Rasûlullah bu gibi aldatıcı süslemeleri yalancılık ve bâtıl diye isimlendirip nehyetmiştir.
[139] Bunun bir rivayeti yakında 81. bâbda geçmişti. Orada da belirtildiği üzere, bu âyet, fey' denilen ganîmet mallarının taksimi vesilesiyle inmiş olmakla beraber, müfessirlerin açık söyledikleri gibi, ma'nâsı her emri şâmildir. Abdullah ibn Mes'-ûd, kadına bu âyetin Peygamber'in yasaklamalarını da şâmil olduğunu göstermiş ve "İşte Peygamber böyle işleri yapanlara la'net edip bunlardan nehyetti" demiş oluyor.
[140] Bu hadîslerin bâzı rivayetleri daha önce de geçmişti. 151 rakamlı hadîste ismi mef ûl sîgasıyle "Saçma ekleme yapılmış kadın" lafzıyle gelmiş ve bu, başlığa tamâmiyle uygun düşmüştür.
[141] el-Veşmu: Vâv'm fethi, noktalı şîn'in sükûnu ile bedende iğne ile açılan şekle denir ki, bir uzvu iğneleyip müteessir eyledikten sonra üzerine çivit ekip görngök bir şekil ederler, Türkçe'de Na'l ve Döğün ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.)
Bu kelime hakkında daha önce geçen hadîslerde de bilgi verilmişti. Burada bununla ilgili ayrı bir başlık geldiği için tekrar yazdık.
Göz değmesi hakkındaki hadîsin bir rivayeti Tıbb'da geçmişti.
[142] Bunun bir rivayeti de Buyu' Kitâbı'nda geçmişti.
[143] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bunların bâzı rivayetleri yakında da geçmişti.
[144] Yânı bu tasvirlerin yapılmaları, kullanılmaları ve edinilmeleri yönünden olan hükümler babı.
[145] Bunun birer rivayeti Beğu'1-Halk ve Mağâzî'de geçti. Yakında daha geniş bir rivayeti gelecektir. Bunu Müslim de Libâs'ta getirmiştir.
[146] "Haydi can veriniz!" emri, acizliği meydana çıkarma emridir. Tasvîr yapanların hayât hususundaki aczlerini belâgatle ortaya koyma ve beyândan ibarettir. Fakîhler ve hadîs âlimlerinin cumhuru bu ve benzeri hadîsler, hayât sahibi hayvanların resimlerini yapmanın haram olduğuna hükmetmişler ve ancak hayâtlı olmayan manzara resimleriyle ta'zîm vesilesi olmayan eşya üzerindeki resimlerin kullanılmasında be's görmemişlerdir.
[147] Peygamber'in üzerine saîîb resimlen nakşedilmiş eşyayı evinde bulundurmaması ve bunlan bozması, vazîfesi cümlesindendi. Çünkü salîb, büyük bir dînin sâlik-lerince âdeta put edinilmiş, kudsiyet verilmiş bir Hrıstiyanlık alâmetidir. Bu ise Peygamber'in getirdiği Tevhîd Dîni'ne tamâmıyle aykırı idi, Tevhîd'i yerleştirmek için bunun bozulup değiştirilmesi gerekli idi.
[148] Hadîsin Müslim'in Libâs Kitâbı'ndaki rivayetinde açıkça söylendiği üzere Ebû Zur'a ile Ebû Hureyre'nin Medîne'de girdikleri bu ev, Mervân'm yâhud Eme-vîler'den Saîd ibn Âs'a âid idi. Bunların ikisi de birbiri arkasından Muâviye tarafından Medîne Vâlîsi ta'yîn edilmişlerdi. Buna göre bu evin vâlî konağı olmak ihtimâli kuvvetlidir.
Hadîsin sonunda Ebû Hureyre'nin abdestte koltuk altına kadar yıkamasında söylediği söz, cennetliklerin abdest suyu değen organlarının nurlu, sekili, süslü olacağı hakkındaki Peygamber müjdesine işarettir. Abdest Alma Kitabı'-nda geçen o hadîsin sonunda Peygamber: "Artık sizden gücü yeten bu parlaklığı artırıp uzatsın" buyurmuştu
[149] el-Kırâm; al perdeye ve duvağa denir. Bir kavle göre yünden alaca ve nakış işlenmiş ince nihâliye denir ki, kapılara perde ederler. Yâhud be-gâyet ince zara : ve çarşafa denir (Kaamûs Ter.).
es-Sehve: Suffa ve eyvana, bir kavle göre iki oda aralığında olan kilere yâhud hazîne odasına denir. Yâhud raff ve musandıra ve şirvân makûlesine denir ki, ona bâzı ihtiyâç maddeleri konulur. Yâhud küçük hazîne odası şeklinde odaya denir, yâhud üç dört ağaçtan çatma tahta pûşa denir ki, üzerine ev eşyaları konulur... (Kaamûs Ter.).
Peygamber perde gibi ta'zîm ve tekrîm ifâde eder bir surette resimli eşya """: kullanmayı kerîh görmüş, fakat yayınmak, basılmak ve örtünmek, üzerinde yatmak gibi ta'zîme delâlet etmeyecek şekilde kullanmayı mekruh saymamıştır. Nitekim bu hadîste resimli perde yerinden çıkarılmış, ondan üzerine yatılacak yastık yapılmıştır.
[150] Ben Peygamber'le bir kaptan yıkanırdım" fıkrasını Buhârî, ayrı olarak Gusl Kitâbı'nda getirmişti. Zahir olan şu ki, o, Âişe'nin bu perdeyi yıkanma yeri olan' o suffa üzerine asar olmasına hamletmiş, bu sebeble burada sevketmiş olmasıdır (Kastallânî).
[151] Bu hadîste Âişe'nin yaptığı alışveriş akdini Peygamber feshetmemiştir. Bu feshetmemenin delaletiyle Peygamber'in bu resimli yastık hakkındaki sözleri ha-râmlığa değil, belki kerahete hamlolunabilir.
[152] Resimli şeylerden nehy edil meşinin sebebi, resimlere, suretlere taabbud endişesidir. İslâm Dîni, Tevhîd Dîni; zâtında, sıfatında bir Allah'a ibâdet dîni olduğundan, Tevhîd, İslâmî umdelerin merkezi olduğundan, bu noktanın hiçbir suretle şirk ile şaibeli olmaması Peygamber'in büyük bir titizlikle üzerinde durduğu bir mes'ele idi. Bu sebeble İslâm'ın ilk günlerinde Peygamber ister ta'zîm, ister |, tahkîr ifâde eder şekilde kullanılsın, resimli eşya kullanmayı mutlak surette neh-
' " yetmişti. Çünkü Peygamber İslâm'ın bu ilk günlerinde şirk ile mücâdele hâlinde idi. Beşeriyeti putlara, timsâllere, tasvirlere ibâdet etmekten men'e çalışıyordu. Resim ve resim yapmak hakkında mutlak surette vaîd ifâde eden hadîsler hep
, ', İslâm'ın bu ilk zamanlarında gelmiştir. Fakat İslâm'ın şirke galebesi ve hakîkî
zaferi gerçekleştikten sonra, ilk devirlerdeki kadar şiddetli harekete lüzum kal-
- mamıştı. Tasvir ve timsâllerin ta'zîm ifâde etmeyecek bir surette kullanılmasına
-', müsâade edilmiştir. Ki, bu müsâade, yukarıki Ebû Talha hadîsinin son fıkra-
• .. sındaki istisnadan çıkarılmıştır.
Sonraları İslâm Dîni her tarafa yayılmaya başlayıp Tevhîd akidesi gönüllerde gereği gibi yerleşince, birçok selef imamları ve fıkhî mezheb sahihleri manzara resimlerini, tam hilkatlı olmayan insan ve şâir rûh sahibi hayvanların tasvirini ve ihtiram göstermeyerek bunların kullanılmasını mübâh saymışlardır. Bu se-1 beble hadîs sarihleri şiddetli sakındırmaları ihtiva eden hadîsleri tam hilkatlİ olan tasvirlere hasretmişler ve meselâ belden yukarı çekilen resim i'mâlinde ve kulla-.... nılmasında bir be's görmemişlerdir.

* Buhârî'nin eski sarihlerinden Ebû Süleyman Hattâbî (öl.385), Ebû Talha
hadîsinin son fıkrasından istifâde ederek tam hilkatli olmamak gibi bir kayda da lüzum görmemiş ve sâdece bunun kerahetine kaail olmuştur. Kerahet sebebi olarak da kalbin mâlâyânî ile meşgul olmasını göstermiştir: "Hayvan şekilleri tasvîr eden musavvir ile ağaç ve benzeri nakışlar, resimler yapan nakkaaş ve ressamın, resim ve tasvîr hakkında gelen tehdîde dâhil olmayacağını ümîd ediyo rum. Her nekadar bu işlerin hepsi mekruh ve kalbi mâlâyânî ile meşguliyette dâhil ise de!" (Umdetu'i-Kaarî, X, 313).
Bu hadîsin bir rivayeti 88. bâbda 161 rakamıyle de geçmişti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Libâs'ta getirmiştir: Müslim Ter., VI, 360-362.
[153] Nesâî'nin Sünen'indeki rivayetlerin birinde Âişe, bu kiramın odaya girerken tâ karşıya gelen tarafa asılmış olanı üzerinde kuş, diğerinde kanatlı at tasvirleri bulunduğunu zikrediyor... Gerek metindeki hadîste, gerek o hadîsin Nesâî'deki diğer rivayetinde tasvirlerin namazı kestiğine ve namazın tekrar kılındığına dâir hiçbir kayıt bulunmadığı için, bunların hükmü kerahet olduğu istidlal olunur...
[154] Bunun bir rivâyeti^Beđu'I-Halk'ta geçmişti. Müslim'in Libâs'ta Âişe'den ge-' tirdiği bir hadîste Âişe'nin evinin içinde bir köpek yavrusu bulunduğu ve Cibril'in bu yüzden gelmeyi geciktirdiği bildirilmiştir.
[155] Bunun birer rivayeti Buyö'da "Erkekler için giymesi mekruh olan şeylerde ticâret bâbi"nda ve bu kitabın 91. babının 167 rakamında bulunan eve girmemesinde »
[156] Bunun bir rivayeti de Buyü'da "Köpek bedeli babı"nda geçmişti
[157] Müslim'de bundan evvel şu hadîs vardır: Saîd ibn Ebî'l-Hasen şöyle demiştir:
ibn Abbâs'a ressam bir kimse geldi ve:
— Ben şu suretleri resmederek geçinirim. Bunlar ve san'atım hakkında bana bir fetva ver, dedi.
İbn Abbâs ona:
— Bana yaklaş! Dedi
Ressam ona yaklaştı. Sonra tekrar:
— Bana yaklaş! dedi.
Ressam İbn Abbâs'a yaklaşınca, İbn Abbâs elini bu fetva isteyen ressamın başı üstüne koyarak:
— Şimdi ben sana Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîsi haber vereceğim (iyi dinle): Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O: "Her musavvir cehennemdedir. Musavvirin tasvir ettiği her surete kıyamet gününde (Allah) hayât verir de o canlı
suret de cehennemde kendini yapan sahibine azâb eder" buyuruyordu, dedi.
Bunun ardından İbn Abbâs, ressama:
— Eğer sen san'atına devam etmek mecburiyetinde isen, ağaç resmi veya hayât sahibi olmayan vücûd kısımlarının resmini yap, dedi.
Bu hadîsi Nadr ibn Alî takrîr etmiştir.
Bu hadîsin bir rivayeti Buhârî, Buyu', "Kendilerinde rûh olmayan tavsîr-lerin satılması alınması... bâbi"nda geçmişti: 104. bâb, 168. hadîs.
İbn Abbâs'ın bu fetvasının delili Tahâvî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsin son fıkrası olabilir: "... Cibril, Peygamber'e: Senin evinde birtakım at ve insan misâllerini İhtiva eden bir perde asılıdır. Ya bu resimlerin başlarını koparmalısın, yâhud bu perdeyi indirip onu yerde yayılan bir yaygı yapmalısın! Biz melekler, içinde resimler olan eve girmeyiz!" dedi.
[158] Bunun uzun birer rivayeti İlim'de, Cihâd'da ve Tefsîr'de; Âlu İmrân: 186. âyetin tefsirinde geçti.
[159] Bunun bir rivayeti Hacc'da "Gelen hacıları karşılama bâbı"nda geçti.
[160] Bunu söyleyen Âmir eş-Şa'bî imiş, bunu İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî, senedli olarak rivayet ettiler.
[161] Hadîsin ma'nâsi şudur: İkrime'nin yanında binek hayvanı üzerine üç kişinin binmesi şerrdir ve zulümdür diye zikrettiler de, Önde binen yâhud arkaya binen daha şerrlidir dediler. İkrime bu şerrliliği Peygamber'in fiilini delîl getirerek reddetti. Çünkü O iki kişiye zulm nisbet edilmesi caiz olmaz. Çünkü onlar Peygamber'in bindirmesiyle oralara binmişlerdir, demiş oldu (Kastallânî).
[162] Bu hadîsin bâzı rivayetlerini Buhârî, İlim, Cihâd, Rikaak, İsti'zân'da; Müslim de îmân'da getirmiştir: Müslim Ter., I, 92-94.
[163] Bunun bâzı rivayetleri Hacc ve Cihâd Kitâbları'nda da geçti. Hacc'daki rivayet : İbn Umer'den olup şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gazadan, bir haccdan, bir umreden döndüğünde her yüksek yerde üç kerre tekbîr getirir, sonra şöyle duâ ederdi: "Lâ ilahe Üle'llahu vahdehu lâşerîkelehu, lehu'l-mütkü ve lehu'l-hamdu '.., ve huve ala kullî şey 'in kadîr. Âyîbûne, tâibûne, âbidûne, sâcidûne, li-Rabbinâ hâmidûn. Sadaka'Uâhu va'dehu venasaru abdehu vehezeme'l-ahzâbe vahdehu (= Allah'tan başka ilâh yok. Yalnız O var. O'nun hiçbir ortağı yok. Bütün mülk O'nundur. Bütün hamd de O'nundur. Ve O herşeye kaadirdir. Biz (Sana) dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde edicileriz. Allah va'dinde doğru söylemiştir, kuluna yardım etmiştir. Yalnız başına büt'in zamanlarda ve mekânlarda müşrik topluluklarını bozup dağıtmıştır)".
[164] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı "Mescidde sırtüstü yatmak babı' 'nda geç-misti. Buhârî'nin orada sevkettiği müteâkıb rivayet ile şârih Aynî'nin zikrettiği diğer rivayetlerden Ebû Bekr, Umer, Usmân, İbn Umer, İbn Mes'ûd ve Enes-(R)'in de mescidde bu vaziyette görüldükleri sabit oluyor. Rivayet edilen Pey-. gamber'in bu fiili ile sahâbîlerin fiilleri bunun cevazına delâlet eder... Bunu Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmiştir. Muvaffak kılıcı ancak Allah'tır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31. GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ
1. Amr B. Ayn'ın Rivayeti
2. Yeni Elbise Giyen Kimseye Nasıl Dua Edilir?
3. Gömlek Giyme Hakkında Gelen Hadisler
4. Kaftanlar Hakkkında Gelen Hadisler
Meşhur Olmaya Yarayan Elbise Giymenin Hükmü
5. Yün Ve Kıl(Dan Dokunmuş Elbise) Giymek
Yüksek (Fiyatlı) Elbise Giymenin Hükmü
Kaba (Dokunmuş) Elbise (Giymek)
6. İpekli (Kumaş Giyme) Hakkında Gelen Hadisler
7. Saf İpek(Ten Dokunmuş Elbise) Giyme Hakkında Gelen Hadisler
8. İpek Elbise Giymeyi Hoş Görmeyenler (İn Rivayet Ettikleri Hadisi Şerifler)
9. (Elbise Üzerinde) Damga Ve İpek İplik Bulunmasına İzin Vardır
10. Bir Özürden Dolayı İpek Elbise Giymek
11. Kadınların İpek Giymesinin Hükmü
12. Pamuklu Elbise Giymek
13. Beyaz (Elbise Giymen)İn Hükmü
14. Elbiseyi Yıkamanın Ve Eski (Elbise Giyme) nin Hükmü
15. Sarıya Boyanmış (Elbise Giymenin Hükmü)
16. Yeşil Elbise Giymek
17. Kırmızı Elbise Giymek
18. Kımızı Elbise Giymenin Caızlıgı Hakkında (Gelen Hadisler)
19. Siyah Elbise Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)
20.Saçak (I Elbise Giymenin Cevazı) Hakkında
21. Sarık Hakkında (Gelen Hadisler)
22. Vücudun Hiçbir Yeri Açıkta Kalmayacak Şekilde Örtünmek
23. Elbisenin Düğmeleri(Ni) Çözmek Ve O Şekilde Kalmak
24. Basın Ve Yüzün Bir Kısmını Bir Örtüyle Örtmek
25. Eteği (Yerlere Doğru) Sarkıtma Konusunda Gelen Hadisler
26. Büyüklenme Hakkında (Gelen Hadisler)
27. Eteğin Nereye Kadar Uzanacağı Hakkında (Gelen Hadisler)
28. Kadınların (Giyimi Hakkında) (Gelen Hadisler)
29. "Örtülerini Üstlerine Salsınlar" (Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)
Örtünmenin Şekli Nedir?
30. "Başörtülerini Yakalarının Üstüne Salsınlar" (Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)
31. Kadınların Zinet (Yer)Lerinden Nerelerini Gösterebileceği Konusunda (Gelen Hadisler)
32. Köle Hanımefendisinin Saçına Bakabilir
33. "Kadına İhtiyacı Bulunmayan Erkekler" Ayet-i Kerimesi Hakkında (Gelen Hadisler)
34. Allah Teâlâ'nın "Mümin Kadınlara Da Söyle Gözlerini (Haramdan) Sakınsınlar" Ayeti Hakkinda (Gelen Hadisler)
35. Başörtüsü(nü Bağlamak) Nasıl Olur?
36. Mısır Kıptîlerinîn Ketenden Yaptıkları Kubtiyye Denilen İnce Elbiseleri Giymenin Hükmü
37. Eteğin Uzunluk Ölçüsü Hakkında (Gelen Hadisler)
38. Ölü (Hayvanların) Derilerinin Temizlenmesi) Hakkında (Gelen Hadisler)
39. Ölü Hayvan Derisinden Yararlanamayacağına Dair Rivayet Edilen Hadisler
40. Kaplan Ve (Diğer) Yırtıcı Hayvanların Derileri Hakkında (Gelen Hadisler)
41. Ayakkabı Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)
42. Döşekler Hakkında (Gelen Hadisler)
43. Perde Kullanma Hakkında (Gelen Hadisler)
44. Elbisede Haç Resmi Bulunması
45. Resim Hakkında Gelen Hadisler
Resmin Hahamlığı Etrafında Meydana Getirilmek İstenen Bazı Şüpheler:

31. GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

Her müslümanın avret yerlerini örtecek ve kendisini olumsuz hava şartlarından koruyacak kadar giyinmesi farzdır.
Erkeklerin elbisesi kırmızı ve sarı olmamalıdır.
Giyimde esas olan orta yollu olmasıdır. Bununla birlikte Allah'ın verdiği nimetleri açıklamak için olandan fazla giyinmek müstehabtır. Zira Hz. Peygamber, "Şüphe yok ki Allahu Teala rtimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi ister"[1] buyurmuştur..
Güzel giyinmeyi itina göstermek mubahtır. Kibirlenmek ve başkalarından üstün ve farklı görünmek niyetiyle giyinmek ise mekruhtur.
İsraf sayılacak tarzda ve şekilde giyinmek haramdır. Fakirlerin veya orta halli kimselerin zenginleri taklik ederek israfa düşmeleri caiz değildir. Zira bu durum fakirliği artırdığı gibi insanlar arasında kıskançlık ve düşmanlık da doğurur.
İpek elbise kadınlar için helal ise de erkekler için haramdır. İpekten yapılmış sair eşyayı kullanmak ise caizdir.
Erkekler altın kullanamazlar. Yalmz gümüş vasair yüzük kullanabilirler. Altını diğer madenden az olan alaşımlardan yapılan yüzük takmalarında bir mahzur yoktur.
Altın dışındaki madenler ağızda koku yaptıklarından altın diş veya altın kaplama yapılmasına cevaz verilmiştir.

Bu bilgilerin ışığında İslamm giyim kuşam konusundaki teklifleri şöylece özetlenebilir.
1- Giyilen elbise avret mahallerini kapatmalıdır.
2- Giyilen elbise haram veya mekruh olmamalıdır. İpek elbise erkeğin avretini kapatırsa da giyilmesi haram kılınmıştır.
3- Giyilen elbise vücudu gösterecek kadar şeffaf olmamalıdır. Şeffaf olmamakla beraber avret yerlerini belli edecek kadar dar olan elbiseler de giyilmemelidir.[2]

1. Amr B. Ayn'ın Rivayeti

4020... Ebû Saîd el-Hudri'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur: Relulullah (s.a.v) yeni bir elbise giydiği zaman gömlekse veya sank-sa(o elbisenin) ismini anar sonra;at "Allalı'im sana hamd olsun, bunu ban sen giydirdin. Ben senden bunun hayrını ve yapılış gayesindekî hayrı istiyorum. Bunun ve yapılış gayesinin şerrinden sana sığınıyorum" diye dua ederdi.
(Ravi) Ebu Nedre dedi ki: Peygamber (s.a.v)'in sahâbilerinden biri yeni elbise giydiği zaman (tebrik etmek maksadıyla) ona (İnşallah sen bu elbiseyi) eskit(inceye kadar giyin)irsin ve yüce Allah (sana) onun yerine (daha hayırlısını) verir, denirdi.[3]

Açıklama

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere Hz. Peygamber,se giyindiği zaman, "bana giymeyi nasip ettiği şu gömlekten veya şu sarıktan dolayı" gibi bir sözle o elbiseden bahsederek metinde geçen duayı okumak suretiyle Allah'a şükredermiş.
Aliyyü'I-Kâri'nin açıklamasına göre, elbisenin hayrı onun uzun ömürlü, necasetten ve haram para ile alınmış olma şaibesinden uzak olması, kibir ve tefahur için olmayıp ihtiyaçtan dolayı giyilmiş olmasıdır.
Yapılış gayesindeki hayır ise, kişinin avret yerini örtmek, onu soğuğa veya sıcağa karşı koruma gibi hayırlardır. Bu hayırları istemek elbisenin yapılış gayesine erişmesini istemektir.
Elbisenin şerri.yukarıda geçen hayırlarından uzak olması yani haram, pis, dayanaksız olmasıdır. İftihar, kibir gibi haram gayelerle dokunmuş olması veya giyilmesidir. Elbisenin şerrinden sığınmak, onu bu niyet ve duygularla giymekten veya dokunuş gayesinde bulunan bu gibi duygulardan Allah'a sığınmaktır.
Yine hadis-i şerifte sahabilerden biri yeni elbise giydiği zaman diğer sahabiler "Tüblî, yuhlifullahu Teâla Sen (bunu inşallah üzerinde) eskitirsin ve yüce Allah onun yerine (daha hayırlısını) verir" diyerek onu tebrik ederlermiş. Bu sözler, elbise giyen kişinin ömrünün uzun olmasını ve daha nice yeni elbiseler giyip onları da ekşitmesin temenni etme anlamına gelirler.[4]

4021... (Bir önceki hadis-i şerifin bir) benzeri de el-Cerîrî'den yine aynı senedle rivayet olunmuştur.[5]

4022... (4021 numaralı hadisin) manası da el-Cerîrî'den yine aynı senedle rivayet edilmiştir. (Yani her ikisi de bu hadisi el-Cerîrî'den işitmişlerdir.)
Ebu Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi rivayet edenlerden) Abdülvahhab (kendisi bizzat Hz. Peygamber'den alan) Ebu Saîd'i (senedinde) zikretmedi.
Hammâd b. Seleme de (bu hadisi) el-Cerîrî'den, (o da) Abû-'l Âlâ'dan o da Peygamber (s.a.v)'den de (mek suretiyle mürsel olarak rivayet) mistir.
Yine Ebû Davûd dedi ki: Hammâd b. Seleme ile (el-Vehhâb) es-Saka-fî1 (nin bu hadisi işittikleri (ravi) birdir.[6]

Açıklama

4020-4022 numaralı hadis-i şerifler aynı manaya gelen lafızlarla bazen muttasıl ve merfu olarak , bazen de mürsel menfu olarak rivayet edilmişlerdir.
Bu hadislerin manasıyla ilgili açıklama 4020 numaralı hadis-i şerifinde geçtiğinden burada tekrar lüzum görmüyoruz.[7]

4023... (Sehl b, Muaz b. Enes'in) babasından rivayet edildiğine göre; ResuluIlah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir yemek yer ve sonra;
" Benim hiç güç ve kuvvetim olmaksızın bu yemeği bana yediren ve onu bana rızk olarak veren Allah'a hamd olsun derse onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır."
Kim de bir elbise giyer ve;
"Bu elbiseyi ben hiç bir güç ve kuvvetim olmadan bana giydiren ve onu bana rizik olarak veren Allah'a hamdolsun" derse (onun da) geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır."[8]

Açıklama

Metinde seçen "geçmiş günahlardan maksat, geçmişte işlenen küçük günahlardır, büyük gurklar, değildir. Fakat bu duayı yapan kimsenin küçük günahları yoksa oniann yerine büyük günahlarının hafifletilmesi umulur.
Yemek duası içerisinde geçen "gelecek günahlar" anlamındaki kelime, Tirmizi ve İbn Mace'nin rivayetlerinde bulunmadğı gibi Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında da bulunmamaktadır.
Ancak bu kelime elbise duası içerisinde bütün rivayetlerde ve nüshalarda bulunuyor. Ulema bu dualar sebebiyle Allahu Teala hazretlerinin, geçmişteki küçük günahları olduğu gibi gelecekteki küçük günahları da affetmesinin caiz olduğunu söylemişler

ve Bedir gazilerini misal göstermişlerdir.
Çünkü yüce Allah onların gelecekteki günahlarını da affettiğini bildirmiştir. Bu bakımdan Bedir gazileri kendilerinden sâdır olacak günahlardan hesaba çekilmeyeceklerdir.
Bazılarına göre, Bedir gazilerinin gelecekteki günahlarının affedilmesinden maksat şudur: Onların işleyecekleri günahlar affedilmiş olarak meydana gelir. Bu bakımdan hiç işlenmemiş gibi olurlar. Bazılarına göre de Allah onları günah işlemekten korur onlar hiç günah işlemezler. İşte Allah 'in, onların gelecekteki günahlarını affetmesinin manası budur.
Münziri'ye göre, bu hadisin senedinde bulunan Sehl b. Muaz ile Ebu Merhum zayıf raviler olduklarından, sadece bunların rivayetinde bulunan bu "gelecek günahlar" sözünün hadisten olduğuna hükmedilemez. Binaenaleyh bu sözün bu ravilerden birinin hatası yüzünde bu hadise izafe edildiğine hükmetmek gerekir.[9]

2. Yeni Elbise Giyen Kimseye Nasıl Dua Edilir?

4024... Ümmü Halid binti Halid b. Sâid el-As'dan rivayet edildiğine göre;
Resulullah (s.a.v)'a çizgili kare şeklinde küçük ve siyah bir aba getirildi. Bu abaya en müstehak kimi görüyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunan) topluluk cevap vermedi. Bunun üzerine;
"Bana Ümnıü Halid'i getiriniz" buyurdu.
Ürriraü Halid (Hz. Peygamber'inyanına getirildi ve bu abayı ona giydirdi. Sonra "Eblî ve ahlikî= Eskit (ve yerine yenisini al) diye iki defa dûa etti. (Elbisenin güzelliğini ifade etmek için Ümmü Halid'e doğru "Senâhu senâhu, ey Ümmü Halid" diyerek aba üzerindeki sarı ya da kırmızı çizgiye bakmaya başladı. "Senâhu, senâhu" kelimesi Habeş dilinde 'güzel' demektir.[10]

Açıklama

el-Hamîsa: İki tarafında çizgileri bulunan; dört köşe ve siyan aba demektir.
Senâhu: Habeş dilinde güzel anlamına gelir.
Ümmü Halid Habeşistan'da dünyaya geldiği için Hz. Peygamber ona karşı aslı Habeşce olan bu kelimeyi kullanmıştır. Metinde geçen "ahlifi= yerine yenisini al" kelimesi Sünen-i Ebu Davud'un bazı nisalarında "ab-liki= eskit" şeklinde yazılmıştır.
Aslında "eblî" kelimeyisle "ahlikî" kelimesi arasında bir fark olmadığından "eblî" kelimesinden sonra "ahlikî" kelimesini kullanmak cümleye tekidden başka yeni bir mana kazandırmaz.
Metuf ile Matufun aleyh arasında bir farklılık olması gerktiğinden ikinci kelimenin "ahlikî" değil de "ahlifî" olması daha uygundur. Çünkü bu kelimede "eblî" kelimesinin ifade ettiği "eskit" kelimesinden fazla olarak "yerine yenisini almak " gibi bin mana da vardır. Nitekim 4020 numaralı hadis-i şerif bu gerçeği teyid ediyor.
Tarikat şeyhlerinden bazıları bu hadise dayanarak şeyhlerin müridleri-ne hırka giydirmelerinin sünnetden olduğunu sÖylemişlerdir.İmam Suyu ti'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in düşman üzerine gördermekte olduğu bir seriyyenin kumandanı olan Abdurrahman b Avf a bizzat kendi eliyle sarık giyilip sarığın ucunu aşağıya sarkatarak ona sarığın bu şekilde sarılmasını emrettiğine dair Beyhaki'nin Şuabü'l- imân isimli eserinde zikrettiği hadis-i şerif, hırka giydirmenin Hz. Peygamber'in sünnetinden olduğuna bu hadisten daha çok ve daha açık bir şekilde delalet eder. Çünkü;
1- Sûfiler başlarına takke giyerler. Hadis-i şerifteki sarık buna delalet eder.
2- Hz. Peygamber'in Hz. Abdurrahman'a elbise değil de sarık giydirmeşinin özel manası vardır ve bu durum başın taşıdığı şerefe de işaret etmektedir.
3 - Hırka giydirmek biatlaşmak anlamına gelir. Hz. Peygamber, Ürnmü Halid'e sözü geçen hırkayı giydirdiği sırada biat edecek yaşta değildi. Bu bakımdan Beyhaki'nin naklettiği hadis hırka giydirmenin sünnetten olduğuna mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften daha çok delalet etmektedir.
Avarifu'l- Maârif müellifi Sııhreverdî'nin de dediği gibi, her ne kadar Hz. Peygamber zamanından bugünküne benzer hırkalar yok idiyse de tarikat şeyhlerinden hırka giydirmeyi usul ittihaz edenler kesinlikle bir asla dayandıklarından onların bu gibi usullerini inkara kalkmak doğru değildir.[11]

3. Gömlek Giyme Hakkında Gelen Hadisler

4025... Ümmü Seleme'den rivayet olunmuştur; dedi ki: "Resulullah (s.a.v)'a elbiselerin en sevimli olanı gömlek idi.[12]

Açıklama

Kamış: Cepleri ve yenleri olan giysi demektir.
Türkçede buna gömlek derler.
Gömlek insanın vücuduna ridadan ve izardan daha rahat oturup vücut üzerinde kolayca durduğu ve örtünmeyi daha iyi sağladığı için Hz. Peygamber gömleği daha fazla sevmiş olabilir.
Burada k'âmîs kelimesiyle vücudu boyundan ayaklara kadar örten cep-li ve yenli elbiseleri kastedilmiş de olabilir. Bu durumda onun sevimli la-rafi, örtünme ihtiyacına birinci derecede cevap vermiş olmasıdır. Gömlek üzerine giyilen giysilerin örtünme ihtiyacına verdiği cevap ise bu şekildeki gömleğe nisbetle ikinci derecede kalır.[13]

4026... Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resıılullah (s.a.v)'a hiçbir elbise gömlekten daha sevimli değildi.[14]

4027... Esma binti Yezid'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v)'ın gömleğinin yen(ler)i bileğe kadar (uzanır)dı.[15]

Açıklama

Burada "el" anlamına gelen "yedü" kelimesiyle"yan" anlamına gelen "kumm" kelimesinin yanya-na gelmesi, ikincinin birinciyi açıklama için gelmesinden başka bir manaya yorumlanamaz.
Tirmizi'nin rivayetinde de bu kelimeler "kummu yedi Resûlullah= Re-sulullah'rn kolunun yen(ler)i" şeklinde gelmiştir ki, Tirmizi'nin bu rivayeti daha açıktır.
Ebû Davûd Sünenindeki rivayette "kumm" kelimesinin "yed" kelimesini açıklamak üzere getirildiği kabul edilmediği takdirde ikisinden birinin fazladan getirilmiş olduğunu kabul etmek icap edecektir.
Mirkâtu's- Suûd isimli eserde açıklandığına göre, bu hadis-i şerifte kastedilmek istenen gömlek Hz. Peygamber'in yolculuk esnasında giydği gömlektir. Çünkü Beyhâkî'nin Şuabu'l- İman isimli eserinde rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber'in hazar vaktinde giydiği gömleğin yenlerinin parmaklarına kadar uzandığı, bundan fazlasını ise kestiği ifade edilmektedir.
Ancak mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte tarif edilen şekildeki gömleği giymenin daha faziletli, Beyhâkî'nin eserinde tarif edilen şekildeki gömleği giymenin ise caiz olduğu düşünülebilir. Yani bu iki hadis bu şekilde tevil edilerek araları telif edilebilir.[16]

4. Kaftanlar Hakkkında Gelen Hadisler

4028... el-Misver b. M ah rem e'd en rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) (kendisine hediye olarak) verilen bir takım) kaftan-lan (halka) dağit(mış)tı, (fakat âmâ olan babam) Mahreme'ye hiç birşey vermemişti.
(Babam) Mahreme (bana), "Ey oğulcuğum, bizi Resulullah (s.a.v)'a götür." dedi. Ben de kendisiyle birlikte (Hz. Peygamber'in yanına gittim. (Hz. Peyamber'in bulunduğu yere varınca babam), "Gir onu bana çağ'ırı-ver" dedi. Ben de Hz. Peygamber'i çağırdım. Üzerinde (sözü geçen) kaftanlardan bir kaftanla birlikte babamın yanına çıktı ve;
"Şu kaftanı senin için saklaınıştıırTdedi. (Misver sözlerine devam ederek şöyle) dedi:
"Bunun üzerine (babam elleriyle) kaftana (iyice bir) baktı." Yezid b.
Halid: "Mahreme" diye ilave etti. Bundan sonraki kısımda da Kuteybe ile Yezid b. Halid şu sözü riveyette) birleştiler:
"Mahreme razı oldu" dediler. Kuteybe (bu hadisi), "İbn ebî Müley-ke'den" diyerek rivayet etti. (İbn Ebî Müleyke'nin) ismini söylemedik.[17]

Açıklama

Buhâri'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Hz.Peygamber'in dağıtmış olduğu bu kaftanlar kendisine hediye edilmişti. Onlardan bir tanesini Mahreme'ye vermek üzere ayırmıştı.[18]
Bu hadisi Musannif Ebu Davud'a rivayet eden ravilerden Kuteybe, İbn Ebi Müleyke'nin ismini açıklamamıştır. Fakat Yezid b. Halid onun isminin Abdullah b. Ubeydullah olduğunu açıklamıştır.
Metinde geçen "radiye Mahreme" sözünün Hz. Peygamber'e ait olduğunu farzedersek, başında gizli bir soru edatı bulunduğunu da kabul etmemiz gerekir. Bu durumda cümlenin manası şöyle olur:
"Hz. Peygamber, 'Mahreme memnun oldu mu? diye (Hz. Mahreme'ye) sordu." Yahutta cümlenin başında soru edatı yoktur. Bu durumda cümle "Mahreme (bu kaftandan) memnun oldu" anlamına gelmektedir ve Peygamber (s.a) bu cümleyi Mahreme'nin memnun olduğunu haber vermek için söylemiştir. Yahutta bu cümle, olduğu gibi Mahreme'ye aittir ve memnuniyetini belirtmek için söylemiştir.
Mahreme âmâ olduğundan onun kaftana bakması söz konusu olmayacağından, metinde geçen "kaftana baktı" cümlesi, kaftanı elleriyle yokla-yafak onu iyice tetkik etti anlamına gelmektedir. Nitekim tercüme de buna işaret ettik.
Hadis-i şerif kaftan giymenin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Kaftan; Lehçesi Osmani'de açıklandığı üzere, "Türkide kaftan, farisiye nakille haftan yazılır. Kaba, üste giyilen astarsız entari, bir nevi ak, sade hilat-i taşrifat" demektir.[19]

Meşhur Olmaya Yarayan Elbise Giymenin Hükmü[20]

4029... ibn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Resuluiah (s.a.v) şöye buyurmuştur:
"Kim dünyada şöhret elbisesi giyerse Allah da ona kıyamet gününde benzerini giydirir." Muhammed b. İsa) Ebu Avâne'den (rivayet ettiği bu hadise) Hz. Peygamber'den naklen şu sözleri de ekledi: "Sonra onun üzerinde ateş

(ler) alevlenir."[21]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mace'nin Sünen'inde, "Her jm dünyada şöhret elbisesini giyerse, Allah da onu kıyamet gününde zillet elbisesini giydirir."mealindeki lafızlarla rivayet edilmiştir.
İbn Esirin açıklamasına göre, şöhret elbisesinden maksat; halkın dikkatilerini üzerine çekmek maksadıyla giyilen, rengi veya biçimi halkın elbisesiniden farklı olan elbiselerdir. Bu elbiseyi giyen kimse halka çalım .satmak ve büyüklük taslamak niyetiyle giydiği için kıyamet gününde Allah onu cehennem ateşi ile cezalandıracaktır.
İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivayette; bu gibi kimselerin kıyamet gününde zillet elbisesi giydirilerek cezalandıracağı ifade buyurulmaktadır. Cezalanıl işlenen ameller cinsenden verileceği düşünülürse şöhret büyüklük taslama, gibi niyetlerle elbise giyen kimselere verilecek en uygun ce-zaninda onları böye zillete ve hakarete maruz bırakacak şekilde olmasın-nın hikmeti kolayca anlaşılır.
Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre; halkın dikkatlerini çekmek, zfihd vetakva gösterisinde bulunmak, fakir görünmek gibi niyetlerle giyilen eski ve yamalı elbiseler de şöhret elbisesinden sayılır.
Hadis-i şeriff, şöhret elbisesi giymenin haram olduğuna delalet etmektedir.[22]

4030... Müseddid(in) Ebu Avâne'den rivayet etti(gine; göre Resulullah {s.a); "Dünyada şöhret elbisesi giyene Allah kıyamet gününde" dedikten sonra sözlerini şöyle tamamlamıştır:)
"(Ona) zillet elbisesi (giydirecektir)."[23]

4031... îbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v)
"Kendisini bir kavme benzetmeye çalışan kimse o kavimdendir" buyurmuştur.[24]

Açıklama

Metinde geçen "teşebbehe" fiili, binası "tekellüf" olan "tefe'ul" babından geldiği için bu kelimeyi benzemeye çalışırsa diye tercüme ettik. Çünkü bu babda "tekellüf" "zorluk" manâsı vardır.
Bu bakımdan hadis-i şerifte, klik kıyafet gibi dış görünüş itbariyle meydana gelen değişikliklerin tümü değil, ancak kişinin kendi istemesi ve Özentisi ile meydana gelen benzemeler söz konusu edilmektedir. Binaenaleyh bu hadis-i şerif, kendi istek ve özentisi ile dış görünüşünü kafirler topluluğuna benzeten kimsenin, kafirler topluluğundan olduğu ve kâfirler topluluğunun İslam cemiyetinde yeri ne ise bu kimsenin yerinin de o olduğu; dış görünüşünü isteyerek ve Özenerek salihler topluluğuna benzeten kimsenin de gerçekte tam anlamıyla o salihler gibi olmasa bile, sahillere yapılan muamele ve ikrama layık olduğu ifade buyurulmaktadır.
Kılık kıyafetini salihler topluluğuna benzetmekle beraber , esas niyeti onlara benzemek olmayıp, halk arasında onlardan bilinip onlar gibi şöhrete ve ikrama erişmek olan bir kimse ise, bir önceki hadis-i şerifte ifade buyurulan şöhret için elbise giymenin hükmüne girdiğinden Allah yolunda makbul değildir.
Hadis-i şerif, müslümanların dışındaki topluluklara kılık-kıyafet itibariyle benzemek caiz olmadığını; kişi kendisini hangi hususta bir kavime benzetmişse o hususta o kavimden sayıldığını ifade etmektedir.
Eğer kendisini küfürde bir kavime benzetmişse bu kimse kafirlikte o kavimle beraberdir. Günah ve isyanda benzetmişse günah ve isyanda onlarla beraberdir. Eğer herhangi bir kavme ait alametleri taşımakta onlara benziyorsa bu alametleri taşımanın dünyevi ve uhrevi sorumluluğunda onlarla beraberdir.
Nitekim diğer bir hadis-i şerifte, "Bizden başkasına benzeyen bizden değildir."[25] buyrulmuştur. ibn Teymiye ile İbn Hacer, bu hadisin senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.[26]

5. Yün Ve Kıl(Dan Dokunmuş Elbise) Giymek

4032... Aişe (ranha)'dan şöyle rivayet olunmuştur:
Resulullah (s.a.v) (bir sabah evden) çıktı, üzerinde siyah kıldan (dokunmuş) çizgili bir peştemal vardı.
Hüseyin (b. Ali: "İbn Ebu Zaide" yerine) Bize Yahya b. Zekeriyya rivayet etti, demiştir.[27]

4032/1... Utbe b. Abcles-Sülemî'rîen şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resulullah (s.a.v)'tan (bana bir) elbise giydirmesini istedim de bana adi ketenden iki parça elbise giydiriverdi. Birde gördüm ki, arkadaşlarım arasında elbisesi en alizel olan benim.[28]

4033... Ebu Burde'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Babam bana: "Ey oğulcuğum, eğer sen bizi Peygamberimiz (s.a.v) ile beraber (olduğumuz günlerde) yağmura tutulmuş haldeyken bir görmüş olsaydın, kokumuzu koyun kokusu zannederdin" dedi.[29]

Açıklama

Miri: Yünden ya da kıldan dokunan kumaştır. Peş temal olarak kullanılır.
Murahhal: Çizgili kumaş demektir.

Hadis-i şerif, yün ve kıldan dokunmuş elbise giymenin caiz olduğuna delalet etmekledir. Ancak İmam Malik; yün ve kıldan dokunmuş elbise giymek zühd ve takva ile şöhret bulmasına sebep olabilmesi cihetiyle, kıl ve yünden elbise giymeyi 4029 numaralı hadisin hükmüne sokarak mekruh görmüştür.[30]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber ve sahabilerinin giyimleri çok sade ye hayatları çok mülevazi idi.
2. Şöhret kasdıyla olmamak şartıyla, kıl ve yünden dokunmuş elbise giymek caizdir.[31]

Yüksek (Fiyatlı) Elbise Giymenin Hükmü[32]

4034... Enes b. Malik'den rivayet olunduğuna göre;
Zu Yezen kralı, otuzüç (erkek veya dişi) deve karşılığında almış olduğu bir elbiseyi Resulullah (s.a.v)'a hediye etmiş; (Hz. Peygamber de) bu elbiseyi kabul etmiş.[33]

4035... İshak b. Abdillah b. el-Hâris'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), yirmi küsur deve karşılığında bir elbise satın alıp Zü Yezen (reisin)e hediye etmiş.[34]

Açıklama

Zû Yezen: Himyer ülkesidir. Zû Yezen kiralı daHimyer kiralıdır. Himyer ülkesinde "Yezen" isminde bir vadiyi koruduğu için bu ismi almıştır.
Bu babdaki hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre, Himyer meliki müs-lümanlığı kabul edince Hz. Peygamber'e 33 erkek veya dişi deve değerinde bir elbise hediye göndermiş, Hz. Peygamber de bu hediyeyi kabul edip karşılığında ona yirmi küsur deve karşılığında satın alınan bir elbise göndermiştir.
Ancak bu hadislerden 4034 numaralı hadis, senedinde Umare b. Zazan bulunduğu için tenkid edimiştir. Çünkü bu ravinin güvenirliliği ihtilaflıdır. 4035 numaralı hadis de mürseldir ve senedinde rivayetleri delil kabul edilmeyen Ali b. Zeyd b. Cüd'an vardır.[35]

Bazı Hükümler

1. Hediye almak cazdır.
2. Hediyeye hediye iie mukabeıe etmek müstehaptır.
3. Gösteriş için olmamak şartıyla, pahalı elbise giymek caizdir
Nitekim bu mevzuda İmam Kastalani şöyle diyor:
"Şöyle malum olsun ki, giyiniş ve görünüşte güzellik üç nevi üzeredir. Bir nevi beğenilen, bir nevi kötülerleridir. Bir nevi de ne beğenilen ne de kötülenendir.
Birincisi, (beğenilen) şu nevi dir ki, Hak Teâlâ hazretleri için olur. Hak Teâlâ hazretlerinin taatına ve hükümlerinin infazına ilişkin olur. Nitekim Resulullah Efendimiz hazretleri, elçiler geldiği zaman kendini güzelleşti-rirdi. Yeni güzel ve hoşa gidecek elbiselerle cemalini gösterirdi. Bunun benzeri, savaş için harp aleti takınıp, savaş meydanında ipek elbiseler giyip kafirlere karşı salına salına yürümektir. Bütün bunlardan maksat i'la-yi kelimetullah (Allah'ın sözünü yüceltmek) olup islamın şerefini ve insanların efendisinin dininin şevketini göstermek olduğu için beğenilmiştir. Bu niyetle hareket edenler sevap ve mükafat kazanmış olurlar.
İkincisi; (kötülenen) şu nevidir ki, dünya ve başkanlık için olur.Giyi-nip kuşanmaktan maksadı, hak içinde giyimiyle böbürlenmek ve kibirlenmekten başka bir şey olmaz. İsteklerinin sonucu, kendini süsleyip donatmaktan ibaret olur.
Üçüncü nevi; (yani ne beğenilen ve ne de kötülenen) şu kısımdır ki, iki garazdan uzak olur. Yani, ne Allah için, ne de dünya için olur. Sadece şerefli şeriatın ruhsat verdiği güzel elbiseleri giyinip kuşanır, ama niyetinde ne İslâm dininin şevketini göstermek ne de halk arasında böbürlenip Kibirlenmek garazı bulunur. Bu takdirde o kimse ne beğenilmeye ve övülmeye layık olur, ne de kötülerime" ' Hak etmiş bulunur.[36]

Kaba (Dokunmuş) Elbise (Giymek)[37]

4036... Ebû Bürde'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Aişe (r.anha)'nın yanına girdim Bize Yemen'de yapılan kaim bir peşte-
mal ile mülebbede diye isimlendirilen bir giysi çıkardı ve; "Allah'a yemin ederim ki, Resulullah şu iki elbisenin içinde vefat etti" dedi.[38]

4037... Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur:
(Kendilerine) Hârûriyye (isim verilen Haricîler, Hz. Ali ile savaşmak üzere yola) çıktıklarında ben Ali(r.a)'ın yanma vardım. (Beni Hârûrilerle görüşmekle görevlendirip:)
(Haydi) şu topluluğa gidip (onlarla bir görüş), dedi. Ben de Yemen kumaşlarımın en güzelini giydim (ve yola koyuldum).

Ebû Zümeyl, (hadisin burasında) "İbn Abbas, güzel ve görkemli bir adam idi" demiştir.
(İbn Abbas, sözlerine şöyle devam etti): Onların yanma vardım. (Bana), "Merhaba ey Abbas'ın oğlu!" dediler. (İbn Abbas da onlara): "Beni (bu elbiselerden dolayı) niçin ayıplıyorsunuz? Ben elbiselerin en güzelini Resulullah (s.a.v)'ın üzerinde gördüm" cevabını verdi.
Ebû Dûvud dedi ki: Ebû Zümeyl'in adı, Simak b. el-Velid el-Hanefi'dir.[39]

Açıklama

Kîsâ-i Mülebbede: Bazılarına göre yamalı elbise demektir; bazılarına göre de yoğun ve sık dokunmuş, keçeye benzer bir elbise demektir.[40]
Haruriyye: Haricilerdir. Harura denilen yere nesbetle onlara "Haruri-ler" denmiştir. Harura Kufe'nin dışında bir köy adıdır. Sıffın harbinde bunlar İmam Ali'nin ordusundan ayrıldıktan sonra burada toplanmışlardır.[41]
Haricilerin başlattıkları hareket şiddetini artırınca İmam Ali onlarla muharebe etmek, münazara ve münakaşa suretiyle fikirlerini reddetmek üzere harekete geçti...
İmam Ali onlarla Nahrevan'da Safer 38) H. (17 Haziran 658 M.) tarihinde harbetti. Orada er-Râsibî ile birlikte gurubunun bıı çoğu öldürüldü. Ancak pek az miktarı kurtulabildi.[42]
Bu Babdaki hadis-i şerifler, Hz. Peygamber'in, yerine göre kaba dokunmuş veya kıymetli elbeseler de giydiğini ifade etmekte ye bu çeşit elbiseleri giymenn caiz olduğuna delalet etmektedir.
Hafız ibn Kayyım'ın ifade ettiği gibi, Fahr-i Kainat Efendimizin elbise hususunda belli bir çeşide, renge münhasır bir adeti yoktu. Bir başka ifadeyle her zaman aynı vasıfları taşıyan elbiseler giymezdi. Hangisi eline geçerse onu giyerdi. Bazen yünlü, bazen pamuklu, bazen kaba dakunmuş Yemen kumaşı; bazen yeşil, bazen kırmızı çizgili, bazen beyaz renkli elbiseler giyerdi. Bunlardan bazılarım tercih etmiş olmakla beraber diğelerini giymeyi de mubah kılmıştır.
Yasak olan elbise; gösteriş, riya ve tefahur gibi Allah'ın hoşlanmadığı niyet ve duygularla giyilen ve avret mahallerini örtmeyen elbiselerdir.
Bazılarına göre Hz. Peygamber pahalı elbiseleri, hediye edenlerin gön lünii almak ve pahalı elbise giymenin caizliğini göstermek için giymiş fakat onları uzun süre üzerinde tutmamış, giydikte kısa bir süre sonra hemen çıkarıp hibe etmiştir.[43]

6. İpekli (Kumaş Giyme) Hakkında Gelen Hadisler

4038... (Abdullah b. Sa'd b. Osman'ın) babası Sa'd'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Buhara'da beyaz bir katıra binmiş, (başı) üzerinde ipekli siyah sarık bulunan bir adam gördüm. "Bunu bana Resulullah (s.a.v) giydirdi" diyordu.
Bu (hadis) Osman'ın rivayet ettiği lafızlarladır. (Çünkü senedde geçen ve) ihbar (ifâde eden "ahberenî" kelimesi) Osman'ın rivayetinde bulunmaktadır.[44]

4039... Ebû âmir yahutta Ebu Malik'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Resulullah (s.a.v)'ı şöyle buyururken işitmiş:
"İleride ümmetimden ipekli kumaşı ve saf ipeği helal sayacak bir takım kimseler türeyecektir" (Abclurrahman b. ganm el-Eş'ârî dedi ki: Ebû Ârnir ya da Ebû Malik burada bazı sözler (daha) rivayet etti. (Fakat ben tesbit edemedim. Bu kelimelerden sonraki rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber sözlerine devam ederek) dedi ki: "Onlardan (geriye kalan) diğer kısımda maymun ve domuz kılığına sokulur. (Bu durum) kıyamete kadar (Böyle devam eder gider)."
Ebû Dâvud dedi ki: Resulullah (s.a.v)'ın sahabilerinden yirmi kişi yahutta daha fazlası ipek giymiştir. Enes ile Bera b. Azib bunlardandır.[45]

Açıklama

Bab başlığında geçen "el-hazzu" kelimesi "kalın ipek anlamına gelir. Bazılarına göre bu kalime "erkek tavşan" demek olan "eRtuzez" kelimesinden türetilmiştir. Kamus yazan Fîruzâbâdi bu görüştedir. Bazılarına göre de bu kelime tavşan tüyünden yapılan elbiseler için kullanılır. Tavşan tüyünden yapılmış olduğu için bu ismi almıştır. Münziri bu görüştedir.
en-Nihâye yazarı İbnü'l- Esîr'e göre, bu kelime ipek ve yjin karışımı kumaşlar için kullanılır.
İbnü'l- Arabi, bu kelimenin; çözgüleri ipek olan, dokuma maddesi de ipekten başka bir madde olan yahutta tersi olan kumaşlar için kullanıldığını söylüyor.
Söz konusu kelime üzerinde ileri sürülen bütün bu görüşler, onun saf ipek olmayıp içinde ipek karışımı bulunan elbise anlamına geldiğim ort-ya koyduğundan biz bu kelimeyi "ipekli kumaş" şeklinde tercüme ettik.
4039 numaralı hadisi rivayet eden sahabinin kim olduğu kesin olarak bilinmiyor. Onun Ebû Âmir (r.a) ile Ebû Mâlik (r.a)'den birisi olması gerekmektedir. Bilindiği gibi sahabilerden hepsi de güvenilir kimseler olduğundan onların kimliğini kesin, olarak tesbit edememek hadisin sıhhatine zarar vermez.
Yine aynı hadiste, Hz. Peygamber'in bu hadisinin bir kısmının ravi tarafından iyice tesbit edilemediği ifade edilmektedir. Gerçekten de bu hadisin bir kısmı burada zikredilmemiştir.
Hadisin tamamı Buhari de şu manaya gelen sözlerle ifade edilmektedir:
"Ümmetimden muhakkak bir takım zümreler türeyecektir. Bunlar zina etmeyi, epekli elbise giymeyi, şarap içmeyi, def ve dümbelekler ile eğlenmeyi helal sayacaklardır. (Bunlardan) birtakım (acımasız, bencil) insanlar dağ başına çıkarlar. Onlara ait

koyu sürüsü ile çoban sabahları yanlarına gelecek, Akşam gidecek Bunlara bir fakir hacet için gelecek de bu (duygusuz insan)lar o fakire; haydi (bugün git) yarın gel, diyecekler. Bunun üzerine Allah (sevip eğlendikleri) dağı üzerlerine indirerek bir kısmını helak edecek, (sağ kalan) öbürlerini de kıyamet gününe kadar maymun ve domuz suretlerine tebdil edecek. "[46]

Bazı Hükümler

İpekli elbiseler giymek erkeklere haramdır.Nitekim 4057 numaralı hadis-i şerifte buna delalet etmektedir.
Ancak Hanefi fıkıh kitaplarından Hidaye'de açıklandğı üzere; ipekten olan kısım, nişane ve elbise etrafına çevrilen dikiş gibi dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır.[47]
Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre; bu yasaklar saf ipek hakkındadır, tavşan tüyünden yapılan ipekler için geçerli değildir.
İpekli elbiseler giymenin caiz olduğunu ifade eden rivayetler, tavşan tüyünden yapılan ipeklerle ilgilidir. İpekten dokunan elbiselerle ilgili değildir.
İpek giymenin helal olduğunu söyleyen bazı sahabilerin bu sözlerini tavşan tüyünden yapılan ipekli elbiselerle ilgili olması da mümkündür.
Şevkani'nin belirttiği gibi; esasen sözü geçen sahabilerin bu görüşlerinin saf ipek hakkında olduğu- düşünülse bile onların bu görüşü saf ipekten dokunmuş elbise giymenin haramlığım değiştirmez. Çünkü Fahr-i Kainat Efendimiz; ileride ipekli elbise giyen birtakım zümrelerin türeyeceğini haber vermiş ve onlar hakkında tehditte bulunmuştur.
2. Bazı kimselerin suretlerinin maymun veya domuz suretine çevrilmesi bu ümmette de görülecektir.
Ancak bazı kimseler; bu değişiklir hakiki manada suret değişikliği olmayıp ahlaklarında meydana gelecek değişiklik olduğunu sÖylemişİerse de, bunun hakiki manada bir değişiklik olması hadisin siyakına daha uygundur. Nitekim Hattabi de böyle demiştir.[48]
İbnü'l-Arabi'de, hadisteki maymun ve domuz suretine Mesih ve tebdilin geçmiş ümmetlerde olduğu gibi hakikat olduğunu, ancak tebdil-i ahlaktan kinaye de olabileceğini söylemiştir.[49]

7. Saf İpek(Ten Dokunmuş Elbise) Giyme Hakkında Gelen Hadisler

4040... Abdullah b. Ömer'den divayet olunduğuna göre; Ömer b. el-Hattâb, Mescidin kapısı önünde (saf ipekten dokunmuş) çizgili bir elbisenin satılmakta olduğunu görmüş ve:
Ey Allah'ın Rasulü, şu elbiseyi sen satın alsan da cuma günleri ve elçiler geldiği vakit giysen, demiş. Resulullah (s.a.v) da:
"Bunu ancak ahirette nasibi olmayan kim(ler) giyer" buyurmuş. (Bir süre) sonra Resulullah (s.a.v)'a (bu elbiselerden bâzı elbiseler gelmiş ve onlardan birini Ömer b. Hattab'a vermiş. Hz. Ömer de:
Ey Allah'ın Resulü! Sen bu elbiseyi bana giydirdin. Halbuki (geçenlerde mescidin önünde satılmakta olan) Utarid'in elbisesi hakkında söyleyeceğini söylemiştin, demiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):
"Ben onu sana giyesin diye giydirmedim" buyurmuş.
Ömer b. Hattab da onu Mekke'de buluna bir müşrik kardeşine giydirivenniş.[50]

4041... Şu (bir önceki hadis-i şerifte geçen) hadise Salim b. Abdillah'ın babasından da (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, Salim'im babası) bu rivayette şunları söylemiştir. (Bir süre) sonra (Hz. Peygamber) Hz. Ömer'e kaba ipekten dokunmuş bir cübbe gönderdi ve: "Bunu satarsın ve onun (parasıy)la ihtiyacını karşılarsın" buyurdu.[51]

4042... Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ömer (b. el-Hattab) (r.a), Utbe b. Ferkad'a (şu mealde bir) mektup yazmıştır:
"Peygamber (s.a.v) ipeği (erkeklere) yasaklamıştır. Ancak, şöyle iki, üç ve dört parmak kadar olanı müstesnadır.[52]

4043... Ali (r.a.)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v)'a, (saf ipekten dokunmuş) çizgili bir elbise hediye edilmişti. Onu bana gönderdi. Ben de onu giyip yanına vardım. (Bu elbiseyi üzerimde görmesinden mütevellit) yüzünde öfke (alametleri) gördüm ve (bana hitaben):
"Ben onu sana giyesin diye gördermedim" buyurdu ve bana (bu elbiseyi hanımlarıma vermemi) emretti, ben de (tuttum) onu yakınlarımdan olan hanımlarıma paylaştırdım.[53]

Açıklama

Sİyerâ: Saf ipekten yapılmış elbisedir. Bu kelime muhtelif şekillerde izah edilmiştir. Hatta altın diyenler olduğu gibi; uzun çizgili, renkli bir nebattır diyenler bile olmuştur. es-Sihah adlı lügatta siyerâ; san çizgili bir kumaştır denilmiştir. Burada ondan halis ipekli kumaş kastedildiğinde bir şüphe yoktur. Çünkü ittifakla haram olan budur.
Halâk: Hayırlı nasip ve salah manasına gelir. Bunun, hürmet ve din manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Şu halde bu kelimenin geçtiği cümleye üç türlü mana verilebilir.
1. "Bunu ancak ve ancak ahirette nasibi olmayanlar giyebilir."
2. "Bunu ancak ve ancak hürmeti olmayanlar giyer."
3. "Bunu ancak ve ancak dini olmayanlar giyer"[54]

Birinci kavle göre bu cümle kafirlere hamledilmiştir. ikinci ve üçüncü kavillere göre hem müslümana hem de 'kafire şamildir.
Mescid-i Nebevi'nin kapısı önünde ipek elbise satan şahsın adı Utarid b. Hâcid b. Zürâre idi. Bu zat kumaş tüccarı idi, geçimini bu yoldan sağlardı.
Hz. Ömer'in kendisine Hz. Peygamber tarafından hediye edilen ipekli kumaşı verdiği müşrik kardeşi, Nesâi'nin açıklamasına göre anne bir kardeşi idi. Onun isminin Osman b. Hakim olduğu söylenir. Hz. Ömer'in diğer kardeşi Zeyd b. el-Hattâb ise müslüman idi, hatta müslümanlığı Hz. Ömer'den önce kabul etmişti.
Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'in hayatı süresince Hz. Fatıma'dan başka bir hanımı olmadığından hadis sarihleri, 4043 numaralı hadisin metninde geçen "onu hanımlarım arasında bölüştürdüm." anlamına gelen cümleye "onu yakınlarımdan olan hanımlara bölüştürdüm" manasım vermişlerdir, Yine hadis sarihleri, Müslim'in Sahih'inde geçen,"Bunu baş bezi olarak Fatımalar arasında taksim et" mealindeki cümleye bakarak; Hz. Ali'nin bu kumaşı Fatıma binti Resulullah (s.a.v), Fatıma binti Esed (ki bu hanım Hz. Ali'nin annesidir), Faüma binti Hamza, b. Abdulmuttalib, Fatıma binti Şeybe b. Rabia (ki bu hanım, Akil b. Ebu Talib'in hanımıdır) arasında paylaştırdığını söylemişlerdir.[55]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin ipek elbise giymeleri haramdır ipekten dokunmuş elbise giymenin kadınlara helal olması ise, "Peygamber Efendimiz, bir elinde ipekten bir kumaş, diğer elinde de altınla çıktı ve: Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram, kadınların? helal kılınmıştır, buyurdu" mealindeki 4057 numaralı hadis-i şerifle sabittir.
Ancak üç dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır. İpekten nişane ve elbise etrafının dikişi gibi. Karışık ipekliye gelince; Şafıİle-re göre, vezn itibariyle ipeği fazla gelmedikçe giyilmesi haram değildir. Hanefilere göre ise, İtibar argacadır.
2. Mescit kapılarında alışveriş yapmak caizdir.
3. Faziletli kimseler de bizzat ticaretle meşgul olabilirler.
4. Giyilmesi caiz olmayan şeyin temellükü ve hediye edilmesi caizdir.
5. Kafir olan oğlan kardeşe ihsan ve yardım caizdir.
6. Kafire hediye vermek caizdir.
7. Cuma günleri ve kabul günlerinde güzel elbise giymek meşrudur.
8. Dünyada ipek giyen erkekler ahirette ondan mahrum kalacaklardır.
Dünyada ipek giyen erkekler, bazı ulemaya göre; tövbe etsinler etmesinler ahirette ondan mahrum kalacaklardır. Ekseri ulemaya göre ise, tövbe edenler ahirette mahrum kalmayacaklardır.
Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 4054 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[56]

8. İpek Elbise Giymeyi Hoş Görmeyenler (İn Rivayet Ettikleri Hadisi Şerifler)

4044... Ali b. Ebî Tâlib(r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Resulullah (s.a.v), Kassiyy ipeklisi (riden yapılmış elbise giymek) ile asfurla boyanmış elbise giymeyi, altın yüzük takınmayı ve rükûda Kur'an okumayı yasaklamıştır.[57]

Açıklama

Elkasiyyü" kelimesi, çeşitli şekillerde açıklanmştır. Hattabi'ye göre bu, Mısır'dan getirilen ve içinde ipek karışımı bulunan bir kumaş türüdür.
Bazılarına göre ise bu, "Elkâss" denilen bir memleketten getirilen bir kumaştır. Sözü geçen memlekete nis-bet edilmesinden dolayı bu ismi almıştır. Bu kelimenin aslının "Elkâzz" olduğu, fakat sonradan "zay" harfi "sin" harfine değiştirilerek bu şekle geldiğini söyleyenler de vardır.
Kamus yazarına göre, Elkaziyyü; "ibrişim" denilen ipek türünden dokunmuş olan bir kumaştır. Kamus yazarının bu açıklanmasından anlaşılıyor ki, "el-Kasiyyü" bir çeşit ipekli elbisedir. İmam Nevevî'nin açıklamasına göre o, içerisinde ipek karışımı bulunan kumaştır. Kalitesiz ipek anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, Hz. Ali (r.a)'nin ipekli elbise giymeyin caiz görmediğini ifade etmektedir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, ulema ipekli elbise giymenin hükmü konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Ulemadan bir kısmına göre ipekli elbise giymek her halükarda hem kadınlara hem de erkeklere haramdır. Sahabilerden Hz. Ali ile Hz. Ömer , Huzeyfe, Ebü Musa ve İbn ez-Zübeyr (r.a); tabiilerden de Hasan-ı Basrî ile İbn Şîrîn (r.a)'in bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.
Bazılarına göre de, 'hadis-i şeriflerde geçen ipek elbise giyme yasağı, onu kibirlenerek ve bötoüklenerek giyenler içindir. Kibire düşmeden giyenler için değildir. Yanıtta hadislerde geçen fea yasağın hükmü keraheti tenzihiyyedir, haramhk değildir.
Ancak bu ikinci gönişü&.işab.^si&liji aşıkür. Çünkü ipek giymekle ilgili hadis-i şeriflerde bulunan tehditler ipek giymenin haramlığım açıkça ortaya koymaktadır.
Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 4054 numaralı hadisin
şerhinde açıkladık.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yasakladığı ifade edilen hususlardan biri de, sanya boyanmış elbise giymektir. Mezhep imamlarının sarıya boyanmış elbise giyme hakkındaki görüşleri şöyledir:

1- Şafiilere göre, erkekler için tümü ya da büyükçe bir kısmı aşfurla boyanmış elbise giymek mekruhtur. Fakat üzerinde aspurdan noktalar bulunan elbise giymekte bir sakınca yoktur. Kırmızı, sarı, siyah ve beyaz renkli elbiseler giymek ise ne haramdır, ne de mekruhtur.
2- Hanbelilere göre ise, za'ferân ve saf kırmızı renkle boyanmış elbise giymek erkekler için mekruhtur. Fakat bu renklerle başka renklerin karışımı ile boyanmış elbise giymekte bir kerahet yoktur. Aspurla boyanmış elbise giymek erkekler için mekruhtur.[58]
3- Malikilerin meşhur olan bu görüşüne göre, kırmızı ve sarı boya ile boyanmış elbiseler giymek mekruhtur."[59]
Hanefîlere göre ise , beyaz elbise giymek müstehaptır. Nebati ve kırmızı renkte elbise giymek ise mekruhtur.
San ve kırmızı zaferanla boyanmış elbise giymek de erkekler mekruhtur. Aspur ile sarı ve kırmızı zaferan dışındaki renklerde sakınca yoktur.[60]
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yasakladığı ifade edilen hususlardan biri de altın yüzük takmaktır.
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, ulema erkelerin altın yüzük takınmalarının haram, kadınların takınmalarının ise mubah olduğunda icma etmişlerdir.
Hattabi'ye göre; bu hadis-i şerifte söz konusu edilen eşyaların yasaklı-ğı erkekler içindir, kadınlar için değildir.
Ayrıca hadis-i şerif, rüku halinde Kur'an okumanın haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü namazda Kur'an-ı Kerim okumanın yeri kyam-dır. Rükû ve sücûd ise kıraat mahalli değildir, teşbih ve dua mahallidir. Nitekim Fahr-i Kainat Efendimiz bir hadis-i şerifte: "Dikkkat edin ki, ben rükû ve secde halinde Kur'an okumaktan nehyolundum. Rükuda Allahu Teala'yı tazim edin. Secdede ise dua etmeye çalışın. Zira secde halinde duanızın mestecab olması çok umulur "[61] buyurmuştur.[62]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin ipekten dokunmuş elbise giymeleri haramdır
2. Sarıya boyanmış elbise giymek caiz değildir.
3. Altın yüzük takmak erkeklere haramdır.
4. Rükûda Kur'an okumak haramdır. Bir numara sonra gelecek hadiste açıklandığı üzere secde halinde Kur'an okunmasının hükmü de böyledir.[63]

4045... Şu (bir Önceki hadis) Ali b. Ebî Talib (r.a)'den de rivayet olunmuştur. (Bu rivayetinde Hz. Ali şöyle dedi:
(Resulullah (s.a.v) beni), rükûda ve secdede (Kur'an) okumaktan menetti.[64]

4046... Şu (bir önceki hadis-i şerif} İbrahim b. Abdullah'dan da rivayet edildi. (Şu farkla ki İbrahim b. Abdullah bu rivayetinde bir önceki hadise şunları da) ilave etti: "Sizi hehyetti demiyorum.[65]

4047... Enes b. Mâlik'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rum kralı, Peygamber (s.a.v)'e saf ve ince ipekten, yenleri geniş bir kürk hediye etti de onu giyindi. Ben (hâlâ Peygamber Efendimizin) titreşmekte olan yenlerini görüyor gibiyim. Sonra (Hz. Peygamber) o kürkü Cafer'e gönderdi. Cafer'de onu giyinip Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Peygamber (s.a.v) de (ona):
"Ben (bunu) giyesin diye vermedim" buyurdu. (Cafer): Öyleyse onu ne yapayım? diye sordu.
(Hz. Peygamber de):
"Onu kardeşin Necâsî'ye gönder" cevabını verdi.[66]

4048... İmran b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre; Allah'ın Peygamberi' (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Ben kızıl renkli eğer yastığına binmem, aspurla boyanmış elbise giymem, (yakası) ipekle çevrili elbise giymem" (Katade) dedi ki: Hasan (bu son cümleden maksadın, yakası ipekle işlenmiş elbise Iduğunu anlatmak için, cümleyi söylerken kendi) gömleğinin yakasına işaret etti. (Katade sözlerine devam ederek) dedi ki:
(Hz. Peygamber daha sonra şöyle) buyurdu:
"Dikkatli olun! Erkeklerin esansı, rengi olmayan kokudur. Uyanık olun! Kadınların esansı, kokusu olmayan renktir." (Bu hadisin ravile-rinden) Saîd (b. Ebî Arûbe) dedi ki: Öyle zannediyorum ki, Katade (şöyle) dedi: Ulema (burada geçen) kadınların esansı" sözünün, kadınların dışarı çıkmalarıyla ilgili olduğunu (evinde) eşinin yanında olduğu zaman ise istediği esansı sürünebileceğim söylediler.[67]

Açıklama

Her ne kadar 4047 neki hadiste, Rum kralı Herak liyüs'ün Hz. Peygamber'e hediye elarak gönderdği kürkün saf ipekten olduğu ifade ediliyorsa da İbnü'ül-Esîr'dediği gibi; bir kürkün her tarafının tümüyle ipekten olması pek mümkün olmadığından, onun sadece kenarlarının ipekle çevrili bir kürk olduğu ve bu yüzden de ondan ipek kürk diye bahsedildiği anlaşılmaktadır.
Bazılarına göre, bu kürkle kastedilmek istenen geniş bir cübbedir. Gerçekten kürkten maksat cübbe ise o zaman te'vile lüzum yoktur. Çünkü ipekten bir cübbenin bulunması mümkündür.
Sözü geçen hadis- şerif Hz. Peygamber'in kürk ve bornoz gibi aba cinsinden genişçe giysiler giydiğini ifade etmekte ve onların içerisinde namaz kıldıgına delalet etmektedir. Nitekim Ömer b. el-Hattab (r.a)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte gerçekten, Peygamber,elleri kürkün içinde iken namaz kılmıştır' denilmektedir.[68]

Ancak Hz. Peygamber, Rum kralının gönderdiği ipekli kürkü giydikten bir süre sonra ipekli elbise giymek yasaklanmış Hz. Peygamber de onu Cafer'e hediye etmiştir. Nitekim şu hadis-i şeriflerde ipekli elbise giymenin sonradan yasaklandığını ifade etmektedirler.
1. İpekli elbise yasaklanmadan önce Ükeydir, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ipekten bir cübbe hediye etmişti. Hz. Peygamber onu giydi. Halkın pek hoşuna gitmişti. Bunun üzenine Hz. Peygamber:
"Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun, Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bile bundan daha güzeldir."[69] buyurdu.
2. Resulullah (s.a.v)'a ipek bir kaftan hediye edilmiş, o da onu giymişti. Sonra onunla namaz kıldı. Sonra giderek hoşîanmazmış gibi şiddetle çekip çıkardı ve: "Bu takva sahiplerine yaraşmaz" buyurdu.[70]
3. Peygamber (s.a.v) bir gün kendisine hediye edilen ipekten bir elbise giymişti. Sonra onu çabucak çıkarıp Ömer b. Hattab (r.a)'a gönderdi. Kendisine: Onu ne çabuk çıkardın ya Resulallah? dediler. O da:
"Beni ondan Cebrail rnenetti" buyurdu. Derken Ömer (r.a) ağlayarak çıkageldi ve:
Ey Allah'ın Resulü, hoşlanmadığın bir şeyi bana verdin. Şimdi benim halim ne olacak? dedi. (Hz. Peygamber de):
"Onu ben sana giyesin diye vermedim, sataşın diye verdim" buyurdu. Hz. Ömer de onu iki dirheme sattı.[71]
Bütün bu hadisler ipek elbise giymenin sonradan yasaklandığına, bu yasaktan sonra Hz. Peygamber'in sahabilerinin bir daha ipekli elbise giymediklerine delalet etmektedir.
Her ne kadar Hz. Peygamber'in ipekten yaması olan, kenarları ipekle işlenmiş bir cübbesi olduğunu ifade eden bir hadis varsa da bu hadis[72] anlattığımız gerçeğe aykırı değildir. Çünkü Aliyyü'l Kâri'nin dediği gibi, sözü geçen ciibbedeki ipek miktarı dört parmağı geçmiyordu. 4049 numaralı hadis-i şerifte açıkladığımız gibi, dört parmak miktarını geçmeyecek kadar az ipek karışımı bulunan elbiseyi giymek caizdir. Hanefi ulemasının görüşü de budur. Fakat bu kadarından da kaçınmak takva gereğidir. 4048 numaralı hadis-i şerif, toplum huzuruna çıkmak, halk arasına katılmak isteyen bir kimsenin vücudunda bulunan çirkin kokuları hissettirmeyecek ve onları bastıracak şekilde güzel kokular sürünmesinin müstehap olduğuna delalet etmektedir. Ancak erkeklerin sürüneceği bu kokuların renksiz olması gerekir. Çünkü renklerle bezenmek kadınlar içindir.
Kadınların da, tesettüre riayet etmek şartıyla, kokusu olmayan allıklar sürünmeleri caizdir. Erkeklerin dikkatlerini çekerek göz zinası işlemelerine sabep olacağı için kadınların dışarı, çıkarken kokulu allıklar sürmeleri haramdır. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Her göz (yabancı bir kadına şehvetle baktığı zaman)zina işlemiştir. Kadın da güzel koku sürünerek bir meclisten geçtiği vakit böyledir, yani zina işlemiştir."[73] buyurul-muştur.[74]
Fakat kadınlar evlerinde iken istedikleri kokuyu sürünebilirler.[75]

4049... Ebû'l-Hüsayn el-Heysem b. Şefiyy'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ebû Âmir diye anılan bir arkadaşımla Kudüs'te namaz kılmak için yola çıkmıştım. (Arkadaşım) Meâfirli bir kimse idi. (O sırada Kudüs) vaizi olan kimse sahabeden Ezdli ve Ebû Reyhan diye anılan birisiydi. Arkadaşım mescide benden önce vardı. Ben de arkasından varıp yanma oturdum. Bana, "sen hiç Ebû Reyhan'ın vaazlarında bulundun mu?" dedi. (Ben de) "Hayır cevabını verim (Bunun üzerine bana şunları) anlattı:
Ben onu (şöyle) derken işittim:
Peygamber (s.a.v) on şeyi yasakladı:
1) Törpüleyerek dişlerinin uçlarını inceltmeyi,
2) Dövme yapmayı,
3) (Kadınlar için) yüzdeki kılları, (erkekler için de yüzdeki beyaz kılları) yolmayı,
4) Arada bir örtü olmaksızın erkeğin erkekle (çıplak olarak) yatması-
5) Kadının kadınla (çıplak olarak ve) arada bir perde olmaksızın yatısını,
6) Kişinin elbisesini altına, ecnebiler gibi ipek koymasını,
7) Yahutta (elbisesinin) omuzlarına ecnebiler gibi ipek koymasını,
8) Başkalarının mallarını yağma etmeyi,
9) Pars (derisinden yapılmış eşya) üzerine oturmayı,
10) İdareciler dışındaki kimselerin yüzük takınmalarını,
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerinde zikredilmeyip de sadece bu yoldan gelen rivayetinde zikredilen kelime "yüzük" kelimesidir.[76]

Açıklama

İliya: Kudüs-i Şeriftir. Burada namaz kılmanın fazileti çok büyüktür. Nitekim bir hadis-i şerifte:
"Bir kimse sadece Kudüs-i Şerifteki Mescid-i Aksa'da namaz kılmak maksadıyla evinden çıkar da orada namaz kılarsa, en azından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur" Duyurulmuştur.
Bu bakımdan Harem-i Şerifte ve Mescid-i Nebevi'de namaz kılmak için özel olarak yolculuğa çıkmak caiz olduğu gibi, Mescid-Î Aksa'da namaz kılmak için özel olarak yolculuğa çıkmak da caizdir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bu on şeyin yasaklandığı ifade Duyurulmaktadır:
1- Dişleri törpüleyerek uslarını inceltmek. Bunu daha ziyade genç görünmek isteyen yaşlı kadınlar yapar. İçerisinde Allah'ın yarattığı bir organın şeklini değiştirmek ve insanları aldatmak gibi haram fiiller bulunduğundan bu fiil haram kılınmıştır.
2- Dövme yapmak veya yaptırmak. Deri, iğne veya çuvaldızla delinerek içine sürme veya benzeri bir şey doldurulur, o yer renk tutarak ebe-diyyen çıkmama şartıyla boyalı kalır. 4168-4170 numaralı hadislerde de açıklanacağı üzere, "dövme, kadına da, erkeğe de, yapana da, yaptırana da haramdır." Yalnız küçüklere yapılırsa henüz mükellef olmadıkları için günahı

sadece yapanlara olur.[77]
3- Kadınların yüzlerindeki kılları yolup yaratılışlarını değiştirmeye çalışmaları yasaklandığı gib erkeklerin yüzlerindeki beyaz kılları yolmaları da mekruhtur. Bir musibet anında kişilerin saçlarım sakallarım yolmaları da bu yasağın şümulüne girer.
4,5- Arada bir örtü olmaksızın bir kadının teninin diğer bir kadının tenine, ya da bir erkeğin teninin diğer bir erkeğin tenine değmesi haramdır. Bu daha ziyade kişilerin çıplak olarak bir yatakta yatmaları halinde olur. Ancak eşlerin bu şekilde bir arada yatmalarında bir sakınca yoktur.
6,7- Kişilerin ecnebiler gibi elbisesinin altına meşru olan miktardan fazla ipekli elbiseler giymesi haram olduğu gibi, elbisesinin omuzları üstüne meşru olan miktardan fazla ipek yerleştirilmesi de haramdır.
Ecnebiler yumuşak tutması için elbiselerinin altına ipekli kısa elbiseler giyerler, görkemli görümmek için de omuzlarına ipekli kumaşlar yerleştirirlerdi. Hadis-i şerifte geçen "ecnebiler gibi" sözü bunu ifade etmektedir. Sonuç olarak, el-Muzhir'in de dediği gibi; erkeklere ipekli elbise giymek kesinlikle haramdır. İster elbisenin üstüne isterse altına veya kenarına giyilmiş olsun netice aynıdır.
8 - Müslümanların mallarını yağma etmek de haram kılınmıştır. Bilindiği gibi İslamiyette müslümanlann malları, canları, ırzları masundur; kimse tevcüz edemez. Ancak savaşta meşru hudutlar içerisinde düşmanın mallan yağmalanabilir.
9- Pars derisinin giyilmesi de yasaklanmıştır. Çünkü pars derisi pistir. İmam Şafii'yi göre ve daha başkalarına göre parsın derisi tabaklanmakla da temizlenmez. İşte bu yüzden giyilmesi haram kılınmıştır.
Yahut, giyene gurur ve kibir getirdiği için yasaklanmıştır. Pars derisinden yapılan elbise giymek kafirlere ait özel bir kıyafet sayıldığı için de yasaklanmış olabilir.
Hanefilere göre; domuzdan başka bir hayvanın derisi tabaklanmakla temiz sayıldığından[78] pars derisinden yapılmış olan elbise giymenin haram oluşunun sebebini son iki ihtimalde aramak gerekir.
10- İdarecilerin dışındaki kimselerin yüzük takınmaları Ulemâdan bazıları bu hadis-i şerife dayanarak resmî evraka mühür basmak zorunda olan idarecilerin dışındaki kimselerin yüzük kullanmalarının haram olduğunu söylemişlerdir. İdareci zümreye, yüzüklerinin üzerinde yazılı olan isimlerini resmi evrak üzerine basarak imza atmak zorluğundan kurtulmalarını sağlaması nedeniyle onlara bu şekilde yüzük takmayı caiz görmüşlerdir. Cumhuru ulema ise, gümüş yüzük takmanın herkes için caiz olduğunu söylemişlerdir.
Hanefi mezhebine göre de gümüş yüzük takmak herkese helaldir. Ancak erkeklerin altın, tunç ve demirden yüzük takmaları haramdır.[79]
Şafii mezhebine göre ise, gümüş yüzük takmak sünnettir. Çünkü Peygamber (s.a.v), üzerinde "Allah'ın Resulü Muhammed" ibaresi bulunan bir gümüş yüzük takınırdı.[80]
Hulefa-i Raşidinin de gümüş yüzüğü vardı. Hz. Ebu Bekir'in yüzüğünün nakşı "Ni'mei kâdiru Allah", Hz. Ömer'in ki, "kefa bil-mevti vaizan", Hz. Osman'inki, "lâ ta'tebirunne letendemunne", Hz. Ali'nin kinde "EI-mülkti lillâhi" ibaresi yazılı idi.[81]

4050... Hz. Ali'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Kızıl renkli ipekten yapılmış eğer yastıkları (nı kullanmak) yasaklanmıştır.[82]

Açıklama

Haram ve helal hudutlarını tayin ve tesbit etmek sadece Allah'ın ve onun izni ile bir de Resulullah'ın hakkı olduğundan, Hz. Ali'den nakledilen bu hükmün kendi hükmü olması mümkün değildir. Bu hükmü Hz. Peygamber'den naklettiği kesindir. Bu itibarla hadis-i şerif her ne kadar zahiren mevkuf ise de hükmen merfu olur. Biz, kızıl rekli ipekten yapılmış eğer yastıklarının hükmünü 4048 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[83]

4051... Hz. Ali (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v), bana altın yüzüğü, ipekli elbiseyi ve kırmızı eğer yastıklarını yasakladı.[84]

4052... Aışe (ranha) dan rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (s.a.v) (bir gün) üstünde damgalar bulunan bir hamîsa üzerinde namaz kılmış, (namaz esnasında onun) damgalarına gözü ilişmiş, (Namazı bitirip de) selam verince;
"Benim şu hamîsamı Ebû Cehm'e (geri) götürünüz. Çünkü demin beni o (az kalsın) namazdaki huzurdan aukoy(uyor)du. Bana (Ebu Cehm'in) elbisesini getiriniz" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Cehm b. Huzeyfe, Adiyy b. Ka'b oğullarındarıdır.[85]

Açıklama

Hamîse: Yünden, dört köşeli, iki tarafı zencefili bjr çeşit siyah abaya denir. Pek yumuşak ve dü-rünce pek az yer kapladığı için bu ismi vermişlerdir. Bu hamîse, Şam kumaşlarından olup Risalet meab Efendimize Ebu Cehm el-Ku resi tarafından hediye edilmişti.
Enbicâiyye: Bu garip kelimenin kökü hakkındaki dedikoduların bize lüzumu yoktur. Bu, nakış ve süsü olmayan, yumuşak fakat kalın yünlü abaya denir ki hamîse kadar gösterişli kumaşlardan sayılmaz.
Hz. Peygamber'in Ebu Cehm'in hediye ettiği hamîsayı geri görderdik-ten sonra arkasından onun enbicâiyesini istemesindeki hikmet, onun hediyesini reddetmekle kalbinin kırılmasını önlemektir. Aslında namazda iken olur olmaz şeylerle Hz.

Peygamber'in gönlünün meşgul olması mümkün değildir. Ancak Fahr-i Kainat Efendimiz bu hareketiyle, ümmetinin namazlarını sade elbiseler ve seccadeler üzerinde kılmak suretiyle namaz esnasında dikkatlerini tamamen namaza vermelerini ve namazlarını huşu ve hudu ile kılmalarını talim ve tavsiye etmek istemiştir. Nitekim Buhari ile Muvatta'da bulunan hadisten bu husus açıkça anlaşılmaktadır. Yoksa değil "kâbe kavseyn" makamına varmış olan Fahr-i Kainat Efendimiz, ümmeti içinde bile hidâyet nuru ile ten ve canı zinde olmuş, kemâl alemine kanat açmış öyle erler vardır ki, kalbini Hakka tevcih eder etmez, hiçbir hâdise onlairr-u-hâni zevklerinden ayıramaz.
Nitekim tabiunun ileri gelenlerinden Müslim b. Yesâr namazda iken tavan çöküp yanıbaşına düşmüş de onun hiç haberi olmamış.
Rasul-i zîşân Efendimizin hamisayı Ebu Cehm'e geri vermesi ise onunla namaz kılması için değil namazın dışında ondan yararlanması içindir.
Bu hadisten ulema, mescidlerin mihraplarıyla duvarlarım, cemaatı ne-mazda meşgul edecek nakış ve çizgilerle süslemenin mekruh olduğu hükmü çıkarmışlardır.
Ebû Cehm Âmir yahut Ubeyd b. Huzeyfe el-Kureşî el-Adevî (r.a), Mekke'nin fethi günü islam ile müşerref olmuştur. Kendisi Kureyş'in ulularından ve nesep ilmine vakıf olan dört Kureyşliden biri idi. Allah'ın uzun ömürle nimetlendirdiği kimselerden olup Hz. Muaviye'nin son günlerine yetiştiği gibi, ondan sonra da berhayat ÖİrrıuştürKabe'nin her iki inşasında da hazır bulunduğu rivayet edilir.[86]

4053... (Şu bir önceki hadisin bir) benzeri de (yine) Hz. Aişe'den rivayet olunmuştur. Ancak bir önceki; (hadis buna nisbetle) daha uzundur.[87]

9. (Elbise Üzerinde) Damga Ve İpek İplik Bulunmasına İzin Vardır

4054... Esma binti Ebî Bekir'in azadlı kölesi Abdullah Ebû Ömer şöyle dedi:
Ben İbn Ömer (r.a)'i çarşıda gördüm. Şam kumaşından bir elbise satın almıştı. Biraz sonra onun üzerinde kırmızı (ipekten yapılmış) ip (ler) bulunduğunu gördü ve elbiseyi (sahibine) geri verdi. Bunun üzerine varıp Esma (ranha)'ya anlattım. (Esma cariyesine), "Ey cariye, Resulullah (s.a.v)'m cübbesini bana bir getiriver" diye emretti. (Cariye de) taylasan-iar gibi kalınca dokunmuş; yakası, yenleri ve yırtmaçları ipekle işlenmiş cübbesini çıkar (ip getir) di.[88]

Açıklama

İbn Mace'nin Sünen'ninde, İbn Ömer'in satın aldığı şeyin, üzerinde damgalar bulunan bir sarık olduğu ifade edilmektedir. Bu durum İbn Mace'nin Sünen'inde anlatılan hadise ile rhevzümuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılan hadisenin iki ayrı olay olduğunu gösterir.
Hz. Esma'nın Hz. Peygamber'in yakası, yenleri ve yırtmaçları ipekli cübbesini çıkarıp göstermekten maksadı, içerisinde az miktarda ipek karışımı bulunan ipekli elbise giymenin haram olmadığını belirtmektir.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif, az miktarda ipek karışımı bulunan ipekli elbise giymenin caiz olduğunu söyleyen Hanefi, Şafii ve Haribeli mezhebinin delilidir.
İpekli elbise giyme hakkında mezhep imamlarının görüşü kısaca şöyledir:
1_ Hanefi mezhebine göre, ipek elbise giymek erkeklere haramdır. Ancak dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır.[89]
2 _ Şafii meshebi de Hanefi mezhebi gibidir. Ancak şu var ki, ipek ile pamuk veya keten ya da yün gibi bir maddeden dokunan elbisedeki ipek miktarı tartı bakımından az veya diğer maddeye denk ise erkeklere de caizdir. İpek miktarı fazla ise caiz değildir. Bir elbisenin kenarlarına çevrilen ipek ise örf ve adete göre fazla sayılmazsa helaldir, aksi takdirde haramdır. İpek nakış biçiminde ise Hanefi mezhebinde olduğu gibi top-lamînın dört parmaktan fazla olmaması gerekir. Fazla ise haramdır.
3_ Hanbeli mezhebine göre ise ipekli elbisedeki ipek miktarı az ve diğer madde kadarsa caizdir, fazla ise caiz değildir. Yani bu hususta Şafii mezhebi gibidir. Şu kadar var ki, bir ipekli elbisedeki ipek miktarı tartı bakımdan diğer maddeden fazla olmakla beraber görünüşünde az ise caizdir. Bir elbisenin erişi ipek olup argacı başka maddeden ise, meşhur kavle göre yine haramdır. Tabii bu hükümler erkekler hakkındadır. Elbisenin nakısı ve kenarlarına geçirilen parçalar ipek ise Hanefi ve Şafii mezheplerinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması şartı vardır.
4_ Maliki mezhebine göre, bir elbisedeki ipek nakış miktarı bir parmaktan az ise erkeklere helâldir. Bir parmak eninde veya iki üç parmak eninde ise mekruhtur. Dört parmak eninden fazla ise'haramdır. Erişi ipek olup argacı pamuk veya keten gibi bir maddeden olan elbise tahkikli kavle göre mekruhtur.[90]

4055... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet edilmiştir; dedi ki:
Resulullah (s.a.v), sırf ipek (olan) elbise (giyme) yi yasaklamıştır. Fakat (elbise üzerinde) ipekten damga (lar bulunması) ve elbisenin argacı (nın ipekten olması) sakıncalı değildir.[91]

10. Bir Özürden Dolayı İpek Elbise Giymek

4056... Enes (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Resulullah (s.a.v) Abdurrahman b. Alefile Zübeyr b. Avvam a, kendilerinde uyuz hastalığı bulunğu için yolculukta ipek gömlek giymelerine izin verdi.[92]

Açıklama

Bu hadis-i şerif; uyuz, bit gibi insanı rahatsız eden haşerenin tasallutunda dolayı ipek giymenin erkeklere de caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim şu hadis-ı şerif de bunu açıkça ifade ediyor: "Abdurrahman b. Ayf.ilc Zübeyr b. Avvam, Resulullah (s.a.v)'a bitten şikayet ettiler. O da iştirak ettikleri bir gazada onların ipek gömlek giymelerine izin verdi."[93]
Bu mevzuda Şafii alimlerinden İmam Nevevi şöyle diyor: "Bu hadis, Şafii ile ona muvafakat edenlerin mezhebine sarahatan delalet etmektedir. Bir kimsede uyuz hastalığı bulunursa ipek giymek caiz olur. Çünkü ipekte serinlik vardır. Bit ve o manada şeylerin bulunması da böyedir. İmam Malik caiz olmadığına kaildir. İpeği zarurette giymek de caizidir. Harb, birden bire patladığı için başka bir şey bulamayan, sıcaktan ve soğuktan korkarak giyen gibi, ulemamızca sahih olan kavle göreipeği uyuz ve benzeri rahatsızlıkları dolayısıyla hem seferde hem de hazarda giymek caizdir. Ulemamızdan bazıları ipek giymenin cevazı sefere mahsustur, demişse de bu kavil zayıftır.
Maliki ulemasından İmam Kurtubî ise şunları söylemiştir: "Bu hadis, zaruret halinde ipeğin giyilebileğine delalet etmektedir. Malikilerden bazılarının kavli de budur. İmam Malik'e gelince, o ipek giymeyi her iki vecihten de men etmiştir. Bu hadis açık olarak onun aleyhine hücettir."
Hanefi ulemasından Bedreddin Aynî ise, ipek giymenin tecviz edilmesine üç şeyin sebep olduğunu söylüyor. Bunlar; yolculuk, gaza ve uyuzdur. Tabiatiyle bit, pire gibi şeyler de uyuz hükmündendir.
İbn Battâl'ın beyanına göre, selef uleması ipek hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları ipek giymeyi caiz görmüş, bir takımları da mekruh saymıştur, Ömer b. Hattâb, İbn Şîrîn İkrime ve Muğayriz; kerahetine kail olmuşlar ve, "harpte şehit düşmek ümit edildiği için ipek giymek daha şiddetle mekruhtur" demişlerdir. İmam Mâlik ile İmam Azam'in kavilleri de budur.
Efıes b. Mâlik, Ata, Muhammed b. Hanefîyye, Ürve ve Hasan el Basrî; harpte ipek giymenin caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Muhammed ve İmam Şafii'nin kavilleri de budur.[94]

11. Kadınların İpek Giymesinin Hükmü

4057... Abdullah b. Züreyr el-Gâfikî, Ali b. Ebî Talib (r.a)'i şöyle derken işittiğini söylemiştir:
Allah'ın Peygamber'i (s.a.v), bir ipek (kumaş) alıp onu sağ eline birde altın alıp onu da sol (el)ine koydu. Sonra;
"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır"[95] buyurdu.[96]

4058... Enes b. Malik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Kendisi, Resulullah (s.a.v)'m kızı Ümmü Gtilsüm'ün üzerinde ipekten, (enlice) çizgiler bulunan (çubuklu) birkumaş görmüştür. (Zühri yada diğer ravilerden biri) dedi ki: (Metinde geçen "es-siyera" kelimesinden maksat) üzerinde ipekten, enlice çizgiler bulunan kumaştır.[97]

4059... Cabir (b. Abdillah) dedi ki:
"Biz ipek elbiseyi erkek çocuklardan çıkarır, kız çocuklarına giydirirdik." (Bu hadisin ravilerinden) Mis'ar dedi ki: Ben bu hadisi (rayilerinden biri olan) Amr b. Dinar'a sordum da hatırlayamadı.[98]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler, ipek elbise giymenjn erkeklere haram, kadınlara helal olduğunu ifade etmektedir.
Hanefi ulemasında Aleyyü'l-Kârî'nin açıklamasna göre, erkeklerin altın yüzük takınmalarının ve ipek elbise giymelerinin haram olduğunda İslam uleması ittifak etmişlerdir. Fakat erkeğin ipeği giyim dışında kullanmasının hükmü üzerinde ihtilaf vardır. İmam Ebû Hanife'ye göre, üzerinde fesim olmamak kaydıyla ipek kumaştan minder, döşeme, perde yapıp kullanmakta üzerlerine yaslanmak veya yatıp uyumakta bir sakınca yoktur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ise; ipeği giyim eşyası olarak
kullanmak haramdır, giyimin dışında başka bir maksatla kulunmak ten-zihen mekruhtur görüşündedirler:
Çocukların ipek elbise giymelerine gelince; Şevkâni'nin dediği gibi, bu mevzuda da ihtilaf vardır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ipek giymek erkeklere olduğu gibi çocuklara da haramdır. Çünkü 4057 numaralı hadisin hiimü geneldir. Sözü geçen hadis büyüklerle küçükler arasında bir ayırım yapmadğı gibi, 4059 numaralı hadis-i şerif de bu konuda büyüklerle küçükler arasında bir ayırım olmadığına açıkça delalet etmektedir.
İmam Ebu Hanife (r.a)'nın görüşü de budur. Binaenaleyh çucuklannm üzerinde ipek elbise gören veliler onu çıkartmakla mükelleftir Aksi takdirde günahkar olurlar.
İmam Şafii'den bu mevzuda iki görüş rivayet edilmiştir:
1_ Çocuklarında ipek elbise giymeleri haramdır. Bu bakımdan çocuk velilerinin onlara ipek elbise giydirmeleri caiz değildir. Çocuk velileri on ların üzerinde ipek elbise gördükleri zaman onu çıkarmakla mükelleftirler. İbn Salah ile Ahmed b. Hambel ve başkaları da bu görüşü tencih etmişlerdir.
2_ Çocuğun yedi yaşma kadar ipek giymesi caizdir. Fakat yedi yaşından sonra haram olur. İbn Reslân'm açıklamasına göre er-Rafîî bu görüşü tercih etmiştir.

Şafii uleması çocukların bayram günlerinde ipek elbise giymesinin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.
4059 numaralı hadisi Abdullah b. Câbir'den rivayet eden Amr b. Dinar zamanla bu hadisi unuttuğu için bir gün Mis'ar, kendisine sorunca hatırlayamamiştır.[99]

12. Pamuklu Elbise Giymek

4060... Katade'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz, Enes b. Malik'e: "Resulullah (s..v)'ın en hoşuna giden elbise hangisiydi?" diye sorduk da, "Pamuklu" cevabını verdi.[100]

Açıklama

Hibere: Cevherî'nin açıklamasna göre hibere, ketenden ya da pamuktan dokunmuş kumaş demektir. Süslü bir görünümü olduğu için ona bu isim verilmiştir. Çünkü bu kelime sözlükte süslü ve güzel anlamına gelir.
Bu elbisenin görünüşü güzel olmakla beraber üzerinde fazla süs ve nakış olmayıp sade olduğundan üzerindeki tozlan fazla belli etmediğin den dolayı Hz. Peygamber'in onu beğendiği düşünülebilir.
Dâvûdî, onun cennet giysileri gibi yeşil renkli olduğunu, bu bakımdan beyaz renk daha makbul olmakla beraber kefenlerin de yeşil renkli kumaşlardan yapılmasının müstehap olduğunu söylemiştir.[101]

13. Beyaz (Elbise Giymen)İn Hükmü

4061... İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v): "Elbisenizi beyaz (renkli kumaşlardan) seçiniz. Çünkü o elbiselenizin en hayirlisidır. Ölülerinizi beyaz renkli kefenlere sarınız.
Sürmelerinizin en hayırlısı da ismid taşıdır. O gözün nurunu artırır,kirpikleri besler" buyurmuştur.[102]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, beyaz elbise giymenin ve cenazelerj beyaz kumaşlarla kefenlemenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir.
Çünkü beyaz elbise alçak gönüllülük ile diğer güzel huylara, sadeliğe, iç ve dış temizliğine delalet eder.
Şevkâni'nin açıklamasına göre, buradaki beyaz elbise giymekle ilgili emir vücub değil müstehablık ifade eder. Esasen Fahr-i Kainat Efen-dimiz'in beyazın dışında diğer renkleri de giymesi, ashab-ı kiramdan bazılarının diğer renklerden giydiği elbiseleri sükûtla karşılaması da bunu ifade eder. Çünkü, eğer beyaz elbise giymek farz olsaydı, Önce kendisi diğer renklerden elbise giymezdi ve sahabilerin başka renklerden elbise giymesine izin vermezdi.
3151 numaralı hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber de bizzat beyaz kefenle defnedilmiş ve sağlığında ümmetine pamuktan yapılmış beyaz kefenleri tencih efmelirini tavsiye etmiştir. Ancak bu bir tavsiye niteliğinden öte gitmemiştir.[103]
Hadis-i şerif ayrıca isrrîid denilen maddeyi sürme olarak gözlere çekmenin müstehap olduğuna delalet etmektedir. Tirmizi'nin rivayetinde bu hadisin sonunda şu ifade yer almaktadır. "Resuliulah (s.a.v)'ın bir sürme kutusu vardı. Her gece yatmadan önce üç defa bunu sağ göze üç defa da sol göze çekerdi."[104]

14. Elbiseyi Yıkamanın Ve Eski (Elbise Giyme) nin Hükmü

4062... Cabir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) yanımıza gelmişti. Karışık saçlı bir adam gördü. (bakımsızlıktan) saçları dağılmıştı. Bunun üzerine;
"Bu (adam) saçlarını düzeltecek bir şey bulamamış mı acaba?" buyurdu. Bir de üzerinde kirli elbiseler bulunan başka bir adam gördü.
"Bu (adam da) elbisesini yıkayacak bir şey bulamamış mı?" buyurdu.[105]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ,saçlannı iyice yıkayıp yağladıktan sonra güzelce taramanın müstehap olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Resul-i Zişan Efendimiz, günaşırı olmak üzere saçlarını yıkayıp yağlar ve güzelce tarardı. Ümmetine de böyle yapmalarını tavsiye ederdi.
Hadis-i şerif ayrıca bedenin ve elbiselerin kirini, ve pasım, su ve sabun gibi temizleyici rrddelerle yıkamanın müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Ancak, namaza mani oîan pislikleri yıkamak ise farzdır. Onun hükmü ayrı bir konudur.[106]

4063... Ebu'l- Ahvas'ın babası Mâlik b. Nadle'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Eski bir elbise ile Peygamber (s.a.v)'e varmıştım. (Bana):
"Senin (zekat verecek kadar) malın mülkün var mı?" diye sordu. "Evet" cevabını verdi(m).
"Hangi (cins) maldır?" diye sordu.
Allah bana deve, koyun, at ve köle verdi, diye cevap verdi(m).
Allah sana bir mal verdiği zaman Allah'ın nimetinin ve ikramının iz(ler)i senin üzen ide görülsün" buyurdu.[107]

Açıklama

Hadis-i şerif, maddî imkanı olan kimsenin yeni elbise giymesinin müstehap olduğuna delalet etmektedir.
Hali vakti yerinde olduğu halde, başkalarının dikatini ve merhametini celbedecek şekilde eski elbiselerle gezmek; hal diliyle, Allah'ın verdiği nimetleri inkar etmek, dilenmek ve Allah'ı kullara bin nevi şikayet etmek anlamına geldiğinden doğru bir hareket değildir.
Nitekim, " Ve Rabbinin nimetini dile getir"[108] ayet-i kerimesi de kişinin, Allah'ın kendisine verdiği nimeti gizleyip açığa vurmasını emretmektedir.
Nu'man b. Beşir'den rivayet olunduğuna göbe, Peygamber (s.a.v): "Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez. İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür etmez. İnsanın kendisine verilen nimeti itiraf etmesi şükürdür. İtiraf etmekten kaçınması ise küfrân-ı nimettir" buyurmuştur.[109]

15. Sarıya Boyanmış (Elbise Giymenin Hükmü)

4064... Zeyd b. Eslem'den rivayet olunduğuna göre; İbn Ömer (r.a) sakalını sarıya boyarmış. Hatta elbisesini de tamane san (boya) ile boyarmış, Kendisine (bir gün):
Sen niçin sarıya boyanıyorsun? diye sorulmuş.
Ben ResuİLilIah (s.a.v)'ı sarıya boyanırken gördüm. Kendisine sarıdan daha sevimli bir renk yoktu. Elbisesini sarığa varıncaya kadar tümüyle sarıya boyardı.[110]

Açıklama

Münziri'nin açıklamasına göre, elbisenin san ile boyanmasının caiz olup olmaması konusunda ulema ihtilafa düşmüştür. Bazılarına göre hadisteki, Hz. Peygamber'in elbisesini sarıya boyanmasından maksat, saklını zaferan ile boyaması sakalına değen giysilerinin de bu boya ile boyanmasıdır.
Bazılarına göre de bu hadiste sözü gücen cümle ile kastedilen, gerçekten Hz. Peygamber'in elbisesini tümüyle sarıya boyaması ve sarı boyalı elbise giymestdir.
Nitekim hadisin sonunda bulunan "sarığına varıncaya kadar tüm elbisesini sarıya boyardı" cümlesi de bu ikinci görüşü teyid etmektedir. Fakat bu cümle Buharı ile Müslim'in rivayetinde yoktur.
AIiyyü'1-Kârî, metinde geçen "Kendisine sandan daha sevimli bir renk yoktu" mea(lindeki cümleye "îbn Ömer'e sarı renkten daha sevimli bir renk yoktu" manasını vermiştir. Yani "ileyhi" kelimesindeki zamiri îbn Ömer'e göndermiştir.
Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ikinci görüşü te'yid ediyorsa da, bu görüş "Melekler sarya boyanmış cenazede hazır bulunmazlar" hadisine aykın düşmektedir. İbn Battal ve İbn TiıVe göre, sarıya boyanmayı nehyeden bu hadis, bedenin cildinisarıya boyamakla ilgilidir. Sanya boyamanın caiz olduğunu ifade eden mevzumuzu teşkil eden hadis ise elbisenin sarıya boyanması ile ilgilidir.
Mevahib yazarı İmam Kastalânî'ye göre ise sarıya boyanmış elbise giymeye cevaz veren hadisler, bir kısmı sarıya bonamış elbise giymekle ilgilidir. Bunu yasaklayan hadislerse tümü sarıya boyanmış elbise giymekle ilgilidir.
İbnü'l-Cevzi'nin açıklamasına göre, sahabe ve tabiinden bir cemaat sakallarını sarıya boyaıianruş. Ahmed b. Hanbcl (r.a), sakalını sarıya boyamış birini görünce; "Ölmüş bir sünneti dirilten bir kimse görüyorum" demiştir. Mezhep imamlarının sarıya boyanmış elbise giymenin hükmü hakkındaki görüşlerini 4044 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[111]

16. Yeşil Elbise Giymek

4065... Ebû Rimse (diye anılan Rifaz b. Yesribî. ya da Habib h. Hayyan') dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Babamla birlikte Peygamber (s.a.v)'in yanma gitmiştim. Üzerinde iki yeşil giysi gördüm.[112]

Açıklama

"Bazı hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere, cennet ehlinin ekserisinin elbisesi yeşildir. Nitekim yüce Allah Kuranı Kei iminde. "Cennet ehlinin üzerinde yeşil ipekten ince ve kaim giysiler vur" buyurmuştur.[113] Gerçekten renklerin göze en yararlı ve en hoş geleni yeşildir. İhtimal ki yeşil rengin bu gibi özelliklerinden dolayı Hz. Peygamber de zaman zaman safi yeşil renkli elbiseler giymiştir. Hadisin zahirinden anlaşılan mana budur.
Hanefi ulemasından Aleyyii'I-Kâri, hadis-i şerifte geçen "biird" kelimesinin ifade ettiği kumaş cinsinin genellikle yeşil çizgili olduğundan hareket ederek, Hz. Peygamber'in giydiğinden bahsedilen yeşil elbisesinin tümüyle yeşil olmayıp yeşil çizgili olması ihtimali üzerinde durulmuşsa da hadisin zahiri bu ihtimale yer bırakmamaktadır.
Bu hadis-i şerif, yeşil elbise giymenin sünnet olduğuna delalet etmektedir. Bazıları hadis-i şerifin zahirinden yeşil elbise giymenin sünnet olduğu hükmünü çıkarmanın mümkün olmadığını, ancak yeşil elbise giymenin mubah olduğu manası çıkarılabileceğini iddia etmişlerse de Aliy-yü'1-Kâri, "Eşyada asıl olan zaten mubah olmaktır. Bir şeyin mübahhğını anlamak için delile ihtiyaç bulunmadığım bu bakınmdan Hz. Pelgam-ber'in yeşil elbise giymeyi tercih etmesin onu giymenin

mübahlığını değil müstehaphğını ispatladığım" söylemek suretiyle

bu iddiayı reddetmiştir. Tirmizi bu hadisin basen garib olduğunu söyemiştir.[114]

17. Kırmızı Elbise Giymek

4066... (Amr b. Şuayb'ın) dedesi (abdullah b. Amr b. ÂsVdan rivayet olunmuştur, dedi ki:
Resulullah (s.a.v) ile birlikte (Ezahir dağ yolu denilen) dağ yolundan iniyorduk. (Bir ara) Resulullah (s.a.v) dönüp bana baktı. Benim üzerimde de aspurla boyanmış, tek desenli sade bir giysi vardı.
“üzerindeki bu giysi de nedir?" diye sordu. Ben onun bundan hoşlanmadığım hemen anlamıştım. Doçru tandırlarını yakmakta olan ev halkının yanına vardım ve bu elbiseyi tandıra attım. Sonra ertesi gün Hz. Peygamber'in yanına vardım.
"Ey Abdullah, o elbiseyi ne yaptın?" dedi. (Ben de yaptıklarımı teker teker) ona anlattım.
"Keşke onu aile halkından bazılarına giydirseydin. Çünkü bunda kadınlar için bir sakınca yoktur"[115] buyurdu.[116]

Açıklama

Reyta: Tek desenle dokunmuş çarşaf, örtü ve ihram gjkj Sürünülen dikişsiz ve bir parçadan ibaret giysilerdir.
Ustur ise, aspur denilen boyadığı elbiseye kızıl bir renk veren boyadır.
Aspurla boyanmış elbise giymenin hükkü hakkında Tuhfetu'l Ahvezi yazarı şu açıklamayı yapıyor:
"Bu hadis-i şerif, aspurla boyanmış elbise giymenin erkeklere haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü nehyde asıl olan haramiiktır. Nitekim Şevkâni de Neylü'I-Evtâr isimli eserinde aspurla boyanmış elbise giymenin haram olduğunu söylemiştir. İbnü'l-Kayyim'in dediği gibi, her ne kadar Hz. Peygamber'in kırmızı elbise giydiğine dair bir hadis[117] varsa da o hadisle bu hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü burada yasaklanan aspurla boyanmış olan kırmızı elbisedir. Herhangi kırmızı boya ile boyanmış olan kırmızı elbise değildir. Aspurla boyanan kırmızı elbisenin özel bir durumu vardır. Nitekim imam Tirmizi de Süncninde, "Erkeklere kızıla boyanmış elbise giymenin mekruhiuğu" başlığı altında şu hadisi rivayet etmiştir: "üzerinde (üst ve alt giysisi olarak) iki kırmızı giysi bulunan bir adam. Peygamber (s.a.v)'e selam vererek geçti ve Rasul-i Ekrem onun selamını almadı" İmam Tirmizi bu hadis hakkında şu mütalaayı serdet-mektedir: İlim adamlarınca bu hadisin manası şudur ki, Rasul-i Ekrem, aspurla boyanmış elbiseyi mekruh görmüştür. İlim adamları aspurla boyanmış olmadığı takdirde kırmızı kil veya başka bir madde ile kırmızıya boyanmış elbisede sakınca görmemektedirler.”[118]
Yine İbnül-kayyim el-Cevziyye'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in giydiği kırmızı elbiseden maksat tümüyle kırmızı elbise değildir. Kırmızı ile siyah karışımı elbisedir. Araplar böyle elbiseye "kırmızı elbise" derîer. Bu inceliği bilmeyen bazı kimseler Hz. Peygamber'in kırmızı elbise giydiğini ifade eden 4183 numaralı hadisi delil göstererek, kırmızı elbise giyip halk arasına çıkarlar ve bu hareketleriyle unutulmuş bir sünneti ihya etmeye çalıştıklarını iddia ederler. Onların bu sözleri tamamen bir vehimden ibarettir.[119]
Bu mevzuda İmam Nevevî de şöyle diyor:
İslam alimleri erkekler için aspurla boyanmış elbise giymenin caiz olup olmayacağında ihtilaf etmişlerdir. Sahabe ve tabiûnun cumhuru ile onlardan sonra gelen ulema bunu mubah görmüşlerdir. İmam Ebû Hanîfe (r.a) ile İmam Mâlik'in ve İmam Şafîî'nin kavilleri de budur. Yalnız İmam Mâlik, başka bir boya ile boyanmış elbiseyi daha efdal görmüştür. Birri-vayette, evlerde ve avlu içlerinde giyilmesini caiz ; toplantı yerlerinde, sokak ve pazarlarda ise mekruh görmüştür. Ulemadan bir cemaata göre sarıya boyanmış elbise giymek kerahat-i tenzihiyye ile mekruhtur. Onlar hadisteki nehyi bu manaya hamletm işledir.
Hattabi'ye göre, buradaki nehiy, kumaşı dokuduktan sonra boyamaya aittir. Evvela ipliği boyanır da dokunursa bu memnu değildir.
Ulemadan bazıları buradaki nehyi hac ve umre için ihrama girmiş olanlara hamietmişlerdir. Bu takdirde hüküm, İbn Ömer hadisine uygun olur.
Mezkur hadiste, "Peygamber (s.a.v), ihramlının vers ve zaferan değmiş elbise giymesini yasak etti."[120] denilmekledir.[121]
Gerçekten Beyhakî bu meseleyi iyice tetkik etmiş olup, bu arada konu hakkında rivayet olunan hadisleri nakleder ve; eğer Şafii bu hadislerden habedar olsaydı buhlarla hüküm verirdi. Çünkü o, "Peygamber (s.a.v)'in hadisi benim söyledğim hükmün hilafına hümkettiği zaman hadisle amel ediniz ve benim fetvamı bırakınız" demiştir, diye kaydeder.[122]
Nitekim 4044 numaralı hadisin şerhinde de açıladığımız gibi, fıkıh alimlerinin büyük çoğunluğu aspurla boyanmış elbise giymenin mekruh olduğu görüşündedirler.[123]

4067... (Bir önceki hadisin ravilerinden) Hişâm b. el-Gâzî (Abdullah b. Amr'in şöyle dediğini) rivayet etti: (Üzerimde bulunan elbise aspurla) boyanmış (idi). Öyle ki tamamen koyu kırmızı da değildi, gül (kurusu) renginde de değildi, (ikisinin ortasında idi).[124]

4068... Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) beni gördü. (Hadisin burasında Musannif Ebu Davud'un talebesi) Ebû Ali (el-Lü'lüî şöyle) dedi: Öyle zanediyorum ki, (şeyhim) Ebû Davûd (hadisin bundan sonraki kısmını Abdullah b. Amr'dan naklen şöyle rivayet etti):
Benim üzerimde aspurla boyanmış gül (kurusu) renginde bir elbise vardı. (Bunu görünce bana):
"Bu nedir?" dedi. Ben de gidip o elbiseyi (fırında) yaktım (ve Hz. Peygamber'in huzuruna vardım. Beni karşısında bir başka

elbiseyle görünce;
"(Öbür) elbiseni ne yaptın?" diye sordu. "Yaktım" cevabını verdim.
"Onu (yakacağına) aile halkından (olan kadınlardan) birine gîy-dirseydin ya!" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Sevr, Halid'den; "(Üzerimde bir) gül (kurusu) renginde (elbise vardı)" diye rivayet etti. Tâvûs ise, "(Üzerimde) aspurla boyarmış bir elbise vardı" (şeklinde) rivayet etti.[125]

4069... Abdullah b. Amr'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Üzerinde (biri eteklik diğeri de gömlek olmak üzere) iki kırmızı giysi bulunan bir a-dam Peygamber (s.a.v)'e (selam vererek) geçti de Peygamber (s.a.v) onun selamını almadı.[126]

4070... Râfî b. Hadîc'den rivayet edilmiştir; dedi ki:
Resûlullah (s.a.v) i!e bir yolculuğa çıkmıştık. Develerimizin üzerinde kırmızı pamuktan çizgiler taşıyan elbiseler (bulunduğunu) gördü de: "Dikkatli olun! şu kırmızı elbiseleri size hakim ohnuş görüyorum." buyurdu.
Resulullah (s.a.v)'in bu sözü üzerine (yerlerimizden) süratle kalktık, (develerde yüklü olan eşyalarımıza) koştuk. Hatta develerimizden bazıları (bizim bu ani hareketimizden) ürküp kaçtılar. Elbiseleri tuttuk, devlerin üzerinden çekip aldık. (Onları bir daha giymedik)[127]

4071... Esed oğullarından bir kadın (in şöyle) dediği rivayet edilmiştir: Ben bir gün Resulullah (s.a.v)'m hanımı Zeyneb'in yanında idim. Kırmızı kil ile Zeyneb'e ait elbiseleri boyuyorduk. O sırada Resulullah (s.a.v) üzerimize çikagcldi ve kırmızı kili görünce döndü ve gitti. (Zeyneb) bunu görünce yaptığımız işten Resulullah (s.a.v)'m hoşlanmadığını hemen anlamıştı. Bunun üzerine tuttu, elbisilerini yıkadı ve (onlarda bulunan) kırmızılığın tümünü gözden kaybetti.
Bir süre sonra Resulullah (s.a.v) (tekrar) döndü geldi. Baktı, (biraz Önce gördüklerinden) bir şöy görmeyince (içeri) gidi.[128]

Açıklama

4070 Numaralı hadis-i şerifte anlatılan olayın, hac veya kj,. savaş yolunda geçtiği anlaşılmaktadır.Özellikle hac yolunda insanın süslü ve gösterişli elbiseler giymekten kaçınması gerektiği için Resul-i Zişan Efendimiz yüklerinde süslü ve gösterişli elbiseler taşıyan sahabilerini ikaz etmiş, yaptıkları işin doğru olmadığını kendilerine uygun bir dille anlatmıştır. Nitekim Fahr-i Kainat Efendimiz, hacca gittiği zaman, altında devesinin palanından başka bir şey yoktu. Devesinin yükünde giyecek olarak sadece dört dirhem değerinde kadifeden eski bir elbise vardı.
4071 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin Hz. Zeyneb'in kırmızı kille elbise boyarken gördüğü için yanına gelmekten vazgeçip uzaklaşıp gittiğinden ve bu işi bıraktıktan sonra girdiğinden bahsedilmektedir.
Ancak Bezlü'l-Mechud yazarınmda açıkladığı gibi, bu hadiste Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'in yanından dönüp gitmesinin sebebinin onun elbisesini kırmızı kille boyamakla meşgul olmasıyla açıklanması tamamen Hz. Zeyneb'in şahsi görüşüdür. Halbuki Hz. Peygamber başka bir sebepten dolayı Zeyneb'in yanına girmekten vazgeçmiş olabilir. Belkide Hz. Zeyneb'in yanında yabancı kadınlar olduğu için onun yanına girmekten vazgeçmiştir.
Esasen 4066 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkiandğıınız gibi, Hz. Peygamber'in kırmızı aspurla boyanmış elbise giymeyi yasaklaması sadece erkekler içindir. Kadıınlar için böyle bir yasak yoktur. Mezhep imamlarının Hz. Peygamber'in sünnetinden çıkardıkları hüküm budur. Ayrıca bu hadisin senedinde İsmail b. Ayyaş ile oğlu Muhammed vardır. Bu iki ravi hadis alimlerince tenkid edilmiştir. 4067-4069 numaraıl hadislerde ise Hz. Peygamber'in erkeklere kırmızı elbise giymeyi yasakladığından bahsedilmektedir. Biz bu mevzuyu 4066 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan tekrara lüzum görmüyoruz.[129]

18. Kımızı Elbise Giymenin Caızlıgı Hakkında (Gelen Hadisler)

4072... Berâ (r.a)'dan (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur:) Resulullah (s.a.v)'m saç(3ar)ı kulak memelerine erişirdi. Onu (bir gün) kırmızı bir elbise içinde görmüştüm. (Bu haliyle) Resulullah (s.a.v)'dan güzel hiçbir şey görmedim.[130]

4073... (Hilal b. Amir b. Amr'ın) babasından (rivayet olunmuştur;) dedi ki:
Resulullah (s.a.v)'ı, Mina'da bir katır üzerinde hutbe okurken gördüm. Üstünde kırmızı bir elbise vardı. Ali de (onun) önünde (duruyor ve onun) sözlerini yüksek sesle tekrarlayarak uzaklara iletiyordu.[131]

Açıklama

Her ne kadar bu lîadis-i şeriflerin zahirinden Hz.Peygamber'in kırmızı elbise giydiği anlaşılıyorsa da, Hafız İbn. Kayyim el-Cevzîyye'nin dediği gibi; aslında burada kastedilen katıksız kırmızı elbise değil üzerinde kırmızı çizgiler bulunan siyah elbiselerdir. Yemen kumaşları böyle kırmızı çizgili olur. Araplar böyle elbiseye kırmızı elbise derler. Kendine ilim adamı süsü veren bazı kimseler saf kırmızı elbiseler giyerek bu hareketleriyle Hz. Peygamber'in unutulmuş bir sünetini diriltmeyi açıkladıklarını iddia ederler. Onların bu hareketi sırf vehim ve hatadan başka bir şey değildir. Eğer bu kimseler "kırmızı elbise" sözüyle kastedilen elbisenin, üzerinde kırmızı çizgiler bulunan "siyah elbise" olduğunu bilselerdi böyle hareket etmezlerdi.[132]
Aslında bu hadis-i şerifler, "ipekli olmadığı takdirde kırmızı elbise giymekte bir sakınca yoktur" diyen Şafiilerin ve onlar gibi

düşünen fıkıh alimlerinin aleyhine; "aspurun dışındaki herhangi bir kımızı elbise giymekte bir sakınca yoktur." diyen Hanefi alimlerinin de lehine bir delildir. Ancak, Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in saçlarının kulak memelerine eriştiği efade edilmektedir. Hz. Peygamber'in saçlarının uzunluğu hakkında çeşitli rivayetler vardır. Onların omuzlara döküldüğünü ifade eden hadisler olduğu gibi, kulaklarının yarısına kadar ulaştığını ifade eden hadis-i şerifler de vardır.
Kadı Iyaz'ın açıklamasına göre, bu rivayetlerin hepsi de Hz. Peygamber'in saçlarını ayrı bir cepheden görünüşünü ifade etmektedir. Hz. Pey-gamber'i arkadan görenler onun saçlarının omuzlanma kadar indiğini, kulaklarına bakanlar kulak memelerine kadar indiğini ve omuzu ile kulak memesi arasına sarktığını görmüşlerdir.
Bazılarına göre de Hz. Peygamber'in saçları duruma göre değişirdi. Hz. Peygamber onları kestirdiği zaman kulakların yarısında kalırlardı. Biraz uzayınca kulak memelerinden aşağıya sarkardı. Bazen de omuzlarına kadar inerdi. Hz. Peygamber'in saçlarına dikkat edenler onları bu değişik şekilleriyle görmüşler ve her ravi sadece gördüğünü rivayet etmiştir.[133]

19. Siyah Elbise Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)

4074... Aişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) için bir elbiseyi kırmızıya-boyamıştım. Onu giydi (fakat) terleyince (ondan bir) yün kokusu hissetti ve hemen onu (çıkarıp) attı.(Katade) dedi ki: Öyle zananediyorum ki, (Muttarraf bu hadisi şöyle) rivayet etti: "Güzel koku Hz. Peygamber'in hoşuna giderdi.[134]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, siyah elbise giymenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Bu bakımdan islam alimleri, siyah elbise giymenin caiz olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in söz konusu elbiseyi çıkarıp atmasının sebebi renginin siyah olması değil, kokusunun çirkinliğidir. Hz. Peygamber güzel kokuları çok severdi, çirkin kokulardan ise hoşlanmazdı.
Hanefi ulemasından ibn Âbidin, Abbas oğullarının şiarı olması ve Hz. Peygamber'in Mekke'ye girerken başında bulunan sarığın siyah olması sebebiyle siyah elbise giymenin müslehap olduğunu söylemiştir.[135]

20.Saçak (lı Elbise Giymenin Cevazı) Hakkında

4075... Cabir b, Süleym'den (rivayet olunmuştur;) dedi ki: Peygamber (s.a.v)'ın yanına varmıştım. Bir peştemala bürünüp dizlerini öne dikerek ellerini önden kavuşturmuş bir halde oturuyordu. Peşte-malının saçakları ayaklarının üzerine düşüyordu.[136]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, saçaklı elbise kullanmanın ve dizleri dikip arkayı ve dizleri bir peştamalla örterek oturmanın caizliğine delalet etmektedir.
Her ne kadar, 4080-4081 numaralı hadislerde sırt ve bacaklar bir peştamalla örtülü iken bu şekilde oturmanın yasaklandığı ifade ediliyorsa da, bu yasak üzerinde sedece bir peştamal oiup da bu şekilde oturunca avret yerleri açılan kimseler içindir. Fakat üzerinde yeteri kadar elbise olduğu gibi ayrıca üzerine bir peştamal alıp) onunla da arkasını ve dizlerini örten kimseler için değildir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in üzerinde avret yerlerini iyice örtecek şekilde elbiseler varken bunlara ilaveten bir de saçaklı bir peştemal alarak onunla arkasını ve dizlerini örtüp (yukarıda tarif eltimiz şekilde) oturduğu ifade edilmektedir.
Allame Erdebilî, el-Mesâbih şerhinde bu hadis hakkına şöyle demektedir:
"Bu hadis-i .şerifte üç mesele vardır:
1) Bu hadisi Ebû Davucl ile Nesâi rivayet etmişlerdir.
2) "Semle"; bedeni örten büyük peştamal demektir. "Hüdüb" ise saçak anlamına eelir.
3) Dizleri dikip bir peştamal ile arkayı ve dizleri örterek oturmak caizdir."
Saçaklı peştamal örtünmenin cevazı konusunda İman Buhari de Sahihinde özel bir bab açmıştır.[137]

21. Sarık Hakkında (Gelen Hadisler)

4076... Cabir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
ResuîuJİah (s.a.v) fetih yılında Mekke'ye, başında siyah bir sarıkla girmiştir.[138]

4077... (Cafer b. Amr b. Hureys'in) babasından (rivayet olunmuştur;) dedi ki:
Peygamber (s.a.v)'i minber üzerinde görmüştüm Başında siyah bir sarık vardı, ucu da omuzlarının arasına sarkıtmıştı.”[139]

4078... (Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Rükane'nin) babasidan rivayet olunduğuna "öre;
Rükane, Peygamber (s.a.v) ile güreşmiş de Peygamber (s.a.v) onu yenmiş, Rükâne (şöyle) demiştir: Ben Peygamber (s.a.v)'i; "Bizimle müşrikler arasındaki fark fes üzerindeki sarıktır" derken işittim.[140]

4079... Medineli bir ihtiyar, şöyle demiştir:
Ben Abdurrahman b. Avfı; "Resulullah (s.a.v) bana sarık sardı. Uçlarının birini) önüme (diğerini de) arkama sarkıttı" derken işittim.[141]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberdin fetih gününde Mekke'ye başında siyah bir sarıkla girdiği ifade edilmekle beraber, İmam Buhari'nin
Enes b. Malik'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'ye başında bir miğferle girdiği ifade erilmektedir.
Miğfer diye, zırhdan takke gibi örülmüş tolgaya derler. Bazıları, siyah. sarığın miğfer üstüne sarılmış olabileceğini söyleyerek zahirde farklı gibi görünen bu iki rivayetin arasını telif etmişlerdir. NitekimMoğultayî de iki hadisin arasını telif ederken aynı fikri ileri sürmüştür.
Kadı Iyaz ise bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: "O şehre girdiği zaman mübarek başında miğfer vardı, daha sonra siyah sarık sarındı.
Görüldüğü gibi, aslında bu iki rivayet arasında bir fark yoktur. Ancak Hz. Enes, Hz. Peygamber'in düşmana karşı korunmak için miğfer giydiğine dikkati çekmek istediği için miğferden bahsetmekle yetinmiş, Hz. Cabir de Hz. Peygamber'in fetih günü Mekke'ye girerken ihramsız olduğuna dikkati çekmek istediği için başında sarık olduğunu seylemekle yetinmiş ve miğferden bahsetmeye lüzum görmemiştir.[142]
Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadisleri sarığın ucunu ikiomuz arasına sarkıtmanın müstehap olduğuna delalet etmektedir.4077 numaralı hadis-i şerif, Hz. Peygamberin cuma günü hutbe okurken başımda ucu iki omuzu arasına sarkan bir sarık bulunduğunu ifade ettiğinden Bezlü'l Mec-hud yazarı cuma günü cuma namazına giderken sarık sarmanın müstehap olduğunu, imamlar içinse kuvvetli bir sünnet olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ebu'd-Derda'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, "Allah cuma günleri sarık sarınan kimseler rahmet eder, melekler de o kimselerin bağışlanmaları için Allah'a yalvarırlar" buyurmaktadır. İbn Ömer (r.a)'den rivayet edilen merfu bir hadis-i şerifte de, "Sarıkla kılınan bir vakit namazın sarıksız kılınan yirmibeş vakit namaza, sarıklı kılınan bir cuma namazının da yetmiş cuma namazına denk dolduğu ifade Duyurulmaktadır.[143] İbn Asâkir'in İbn Ömer'den rivayet ettiği, "Sarıklı olarak kılman farz ya da nafile bir namaz sarıksız kılınan yirmibeş namaza, denktir"[144] mealindeki hadis-i şerif de. bu gerçeği teyid etmektedir.
Osmanlı ulemasından Muhammed Mevkûfâti'nin Mülteka üzerine yazmış olduğu meşhur fıkıh kitabında da, "Sünnet olan sarığın bir ucunu iki omuz'arasına sarkıtmaktır"[145] denilmektedir.
Her ne kadar İbn Kayyim el-Cevziyye, 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'ye girerken başında sarık bulunduğundan bahsedildiği halde sarığın ucunun aşağıya sarkıtıldığından bahsedilmemesini delil göstererek Hz. Peygamber'in her zaman sarığının ucunu omuzları arasına sarkıtmadığını söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü bu hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in sarığının ucunu iki omuzu arasına sarkıttığından bahsedilmemesi, gerçekten Hz. Peygamber'in o anda sarığının ucu iki omuzu arasında sarkıtmamış olmasını gerektirmez ve Hz. Peygamber'in bazen sarığını ucunu omuzları arasına sarkıtmadığı anlamına gelmez.[146]
Gerçekten Hz. Peygamber'in sarığının ucunu sarkıtmayı hiç terketme-miştir. Bu nedenle Süyûti, "Sarığın ucunu sarkıtmanın sünnet olduğunu bildiği halde onu kasten terkeden kimse günahkar olur. Fakat herhangi bir kasdı olmaksızın sarığı terkeden kimse günahkar olamaz[147] demiştir.
Hz. Peygamber'in sarığının ucunu ne tarafa sarkıttığı konusunda gelen hadisler muhteliftir. Arka tarafına, iki omuzu arasına sarkıttığına dair hadisler olduğu gibi, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin başına sarık sarıp acunu arkasına ve sol omuzu üzerine attığına dair de hadisler vardır.
Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in kendi sarığımnn ucunu arka tarafına attığı ifade edilirken; Ebu Davud'un rivayet ettiği ve isnadında meçhul bir ravİ bulunan bir hadiste de (yani 4079 numaralı hadiste) Hz. Peygamber'in, Abdurrahman b. Avf in başına sarık sardıktan sonra ucunun birini ön tarafa diğerini de arkaya sarkıttığı ifade edilmekledir. Ancak bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerin en sahihi Hz. Peygamber'in kendi sarığının ucunu arkasına, iki omuzu arasına sarkıttığına dair olan 4077 numaralı Amir rbn-i Hureys hadisidir.[148]
Taberani'nin Mu'cemu'I-Kebir'inde Hz. Pcygamber'in tayin ettiği valileri gönderirken başlarına sarık sarıp, sarığın ucunu sağ tarafına sarkıttığına dair bir hadis-i şerif varsa da bu hadisin senedinde bulunan Cemi b. Sevb zayıftır.[149]
Hz. Peygamber'in Abdurrahman'm başına sardığı sarığın bir ucunu önüne diğer ucunu da arkasına sarkıttığını ifade eden 4079 numaralı hadise gelince; bu hadisin senedi zayıftır. Ayrıca bu hadiste, birisinde sarığın ucu öne diğerinde arkaya sarkıtılan iki ayrı sarık sarma hadisesinden de bahsedilmiş oiabilir. Netice olarak Hz. Pcygamber'in kendi sarığını iki omuzu arasına sarkıttığından bahseden 4077 numara!: hadis bu hususda bizim için en kuvvetli delildir. Bununla beraber bu şekillerin hapsiyle de sünnet yerine getirilmiş olur. Fakat iki omuz arasına sarkıtmanın fazileti daha fazladır.[150]
Ayrıca Hz. Peygamber'in sarığının hangi ucunu sarkıttığına dair gelen rivayetler içerisinde en sağlan olan, sarığın üst ucunu sarığın dolamları altına sokup çıkardıktan sonra onu iki omuzunarasına sartıtığma dair olan rivayettir. Sünnete uygun olan onu bu şekilde sarkıtmaktır.[151]
İbn Kayyim el-Cevziyye, Zadu'I-Mead isimli eserinde. Şeyhülislam ibn Termiye'nin sarığın ucunu sarkıtmanın hikmeti hakkında şöyle bir güzel rhadise anlattığını söylüyor: "Rcsuiullah (s.a.v) Medine'de bir gece rüya görmüştü, hemen rüyanın sabahında sarığının ucunu sarkıttı." O rüya şöyle anlatılmıştır:
Ulu ve yüce Rabbim bu gece en güzel surette uyku aleminde bana geldi ve: "Ya Muhammed, Mele-i âlâ aralarında neyi konuşuyorlar biliyor musun?" dedi. Ben de "Hayır" dedim. Bunun üzerine elini iki omuzumun arasına koydu ve ben o elin

soğukluğunu iki memem arasmda-veya göğsümde- hissettim. Sonra göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsini bildim. Bunun üzerine, "Ey Muhammed. Mele-i âlâ neyi müzakere ediyorlar biliyor musun?" dedi. Ben de. "Evci, keffaretler hakkında (konuşuyorlar). Keffaretler. namazdan sonra mescidde kalmak, cemaatlere yaya olarak yürümek ve güçlüklerde güzelce abdest almaktır. Kim bunu yaparsa hayırla yaşar, hayırlı olur ve hatalarından (sıyrılarak) annesinin kendisini dünyaya getirdiği gibi (tertemiz) olur" dedim. Sonra "Ya Muhammed, namaz kıldığın vakit; "Allah'ım; iyilikleri yapmayı, kötülüklerden el çekmeyi ve yoksulları sevmeyi senden dilerim. Kullarına bir fitne (felaket) muv rad ettiğin zaman beni o fitneye uğramamış olarak yanına al; diye dua et" buyurdu.
Hz. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Dereceler ise. selamı yaymak, yemek yedirmek ve herkes uykuda iken geceleyin namaz kılmaktır."[152]
Her ne kadar 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi günü başında siyah sarık bulunduğundan bahsedilmekte ise de; beyaz külah ve sarık giydiğine dair hadisler de vardır.[153]
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in birisi kısa birisi uzun olmak üzere iki sarığı vardı. Kısa sarığı yedi zira uzun olanı da oniki zira idi. Ancak, fazla kısa olan sarık insanın başını yeteri kadar koruyamayacağı, fazla uzunu da insana sıkıntı vereceği muhakkatır. Hz. Peygamber'in her işte en Ölçülü ve faydalı olanı tencih etliği düşünülürse yedi zirahk sarığı ölçü olarak almak Hz. Peygamber'in sünnetinin ruhuna daha uygun düşmektedir.[154]
Hz. Peygamber'in sarığının ucunu omuzları arasına bir karış kadar uzattığı rivayet edildiği gibi, belinin yarısına kadar ve oturduğu zaman yere değecek kadar uzattığına dair rivayetler de vardır.[155]
4078 numaralı hadisten anlaşıldığına göre sarık müslümaniarla kafirler arasında benzeşmeyi Önleyen bir engeldir. Ve bu sebeple sarık islamm simasıdır.[156] Bineaneleyh başa yalnız külah giyip de üzerine sarık sarmamak, kafirlerin kıyafetidir. Külahsız başa sark sarmanın sünnete uygunluğu cihetinden fazileti varsa da cfdal olan sarığı külah üzerine sarıp başa giymektir ve sarıksız külah giymekten son derece kaçınmaktır.
Sözü geçen 4078 numaralı hadis-i şerif rivayet eden[157] Rükâne (r.a) hakkında siyer kitaplarında şu bilgiler veriliyor:
Rükâne Mekke'de tanınmış bir pehlivandı. O kadar cüsseli ve kuvvetli idi ki, yere serilmiş bir inek veya deve derisi üzerine dikildiği zaman birkaç ki.şi deriden tutmak suretiyle onu çekmek istedikleri takdirde deri yırtılıyor, fakat o yerinden kımıldamıyordu.
Bir gün Rükâne koyun sürüsünü otlatırken Hz. Muhammed (s.a.v) ona rastladı. Ve adet edindiği şekilde onu İslama davet etti. Burada iki rivayet var. Bunlar belki de aynı hikayenin iki ayrı bölümüdür.
Rükâne, Peygamberliğinin delili olarak ağaçların emrine uyarak yürürümesini Hz. Peygamber (s.a.v)'den talep etti. Hz. Muhammed (s.a.v) ona dedi ki: "İşte bir ağaç, oraya git. benim tarafımdan ona öteki ağacın yanına gitmesini söyle." Ağaçların yürüdüğünü gören Rükâne tatmin olmadı. Kendi mesleğinden emin olduğundan Peygamber'i güreşe davet etti. Kendisini yendiği takdirde İslamiyet! kabul edeceğini belirtti. Üç defa sırtı yere geldi ve böylelikle İslâmiyeti kabul etti. Diğer rivayette ise Rü-kâne'nin güreş, teklifine Hz. Muhammed şöyle cevap verdiği anlatılıyor:
Peki ama seni yenersem sürünün üçte birini alırım. Arka arkaya üç güreşte de Rükâne yenilince sürüsünü elinden çıkardığı için ağlamaya başladı. Karısından korkuyordu. Hz. Muhammed (s.a.v) ona dedi ki: "Korkma, ben hem senin ardı ardına yenilmeni, hem de bütün mülkünün elinden gitmesini istemem. Koyunlarını al ve rahatça git. Bu hareket Rii-kâne'ye mucizelerden çok tesir etti ve kendiliğinden haykırdı:
Seni Allah'ın peygamberi olarak tanıyorum, ve dinini kabul ediyorum.[158]

Bazı Hükümler

1. Sarık sarınmak ve sarığın bir ucunu iki omuz arasına sarkıtmak müstehabdır.
2. Sarıksız külah giymek küfür alametidir. Sarık sünneti, takke ile de hasıl olabilir. Özellikle beyaz takke tercih edilir. Külahsız olarak başa sarık sarmak .sünnete uygun olmakla beraber efdal olan, sarığı külahın üzerine sarmaktır.
Erkeğin başı avret olmadığından, kendi evinde, bağ ve tarlada baş açık olarak kalmasında bir beis yoktur. Fakat sokak ve çarşıda baş açık olarak gezmesi memfekitin Örf ve adetine göre değişir.[159]
3. Güreş tutmak caizdir. Ancak vahşice ve barbarca tutulan güreşler İslamın ruhuna aykırıdır.[160]

22. Vücudun Hiçbir Yeri Açıkta Kalmayacak Şekilde Örtünmek

4080... Ebıı Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Resulullah (s.a.v), iki çeşit elbise giymeyi yasaklamıştır:
1) Kişinin cinsel organı açıkta kalacak ve havaya gelecek şekilde oturmasından, ısınan,
2) Elbisesini (vücudunun) bir tarafı açıkta kalacak şekilde giyip elbise-sini(n boşta kalan kısmını) da omuzuna atmasından.[161]

4081... Cabir (r.a)'den (rivayet olunmuştur;) dedi ki:
Resulullah (s.a.v), sanıma (denilen giyiniş şekli) ile, bir elbise içerisinde ihtibâ (denilen oturuş şeklin) den nehyetti.[162]

Açıklama

Sanıma: Bu kelimenin manası üzerinde lügat alimaijmıerj ihtilafa düşmüşlerdir. Lügat alimlerinden el-Esmâi'ye göre, bu kelime

kişinin elleri de içeride olmak üzere vücudunun hiçbir tarafı dışarıda kalmayacak şekilde Örtünerek gi-yinmesidir. Bu durumda insanın kendisini boş tehlikelere karşı savunması imkansızlaşacağı için Hz. Peygamber bu şekilde giyinmeyi yasaklamıştır.
Fıkıh alimlerine göre sanıma, kişinin elbisesini (vücudunun) bir tarafı açıkta kalacak şekilde giyip, elbisesinin boşta kalan kısmını da omuzuna atmasıdır. Fıkıh alimlerine göre, bu giyim şekli avret mahalinin görülmesine sebep olacağı için yasaklanmıştır.Hanefi ulemasından Aleyyü'l-Kâ-rî'nin açıklamasına göre. giyinen bir kimsenin avret mahallinin açılması kesinse bu giyinişi ona haramdır. Eğer kesin değil de ihtilaf dahilinde ise mekruhtur. Eğer bu şekilde giyilen elbisenin altında başka bir elbise olursa o zaman avret mchallinin açılması söz konusu olmadığından bir sakınca yoktur.
İhtiba: Kişinin dizlerini dikip, bir elbiseyi arkasından dizlerine doğru dolamak suretiyle örtünmesidir. Altında başka elbise bulunmayan bir kimsenin bir elbiseye bu şekilde sarılarak oturması avret mahallinin görünmesine sebep olacağından yasaklanmıştır. Fakat altında başka bir elbise bulunan kimsenin bu şekilde sarılıp örtünmesinde bir sakınca yoktur.
4080 numaralı hadis-i şerifte tarif edilen iki giyiniş şeklinden birincisi ihtiba denilen bu giyiniş şekline, ikincisi de fıkıh alimlerinin anladığı manadaki sanıma denilen giyiniş şekline girmekledir.[163]

23. Elbisenin Düğmeleri(Ni) Çözmek Ve O Şekilde Kalmak

4082... (Muâviye b. Kurre'nin) babası şöyle dedi:
Müzeyne (kabilesin) den bir toplulukla Resulü İlah (s.a.v)'a varmıştım. (Müslüman olduğumuza ve miislüman olarak kalacağımıza dair hepimiz) kendisine bial enik. O sırada gömleğinin düğmeleri çözüktü. Kendisine biat ettik. Sonra (teberruken) elimi gömleğinin yakasına soktum ve (iki kürek kemiği arasında bulunan peygamberlik) mühr(ün)e dokundum.
Merve dedi ki: Muaviye ile oğlunu yazda ve kışta kesinlikle düğmeleri çözük olarak gördüm. Düğmelerini hiçbir zaman iliklemezlerdi.[164]

Açıklama

Hz. Kurre'nin elini Hz. Peygamberin yakasına sonra iki kürek kemiğinin arasındaki peygamberlik mührüne elleyebiîmesi Hz. Peygamberin o anda düğmelerini çözük olduğun gösterir.
Ancak Hz. Peygamber'in her zaman böyle düğmeleri çözük olduğu söylenemez. Özellikle namazda böyle düğmeleri çözük olmak evlayı terktir. Aslında Hz. Peygamber'in böyle düğmeleri çözük olarak durması o anda içinde bulunduğu arızi bir halle elgili olabilir. Çünkü Hz. Peygamber'in genellikle gömleğinin düğmelerinin ilikli bulundurduğu bilinen bir gerçektir. Bununla beraber Hz. Kurre ve oğlu Muaviye, onu böyle gördükleri ve ona bu hususta da uymak istedikleri için böyle yakalan çözük olarak gezmeleri onlar için herhangi bir keraheti gerektirmez. Yani onların bu hareketleri aslında Hz. Peygamber'in bu konudaki genel davranışına aykırı olduğu halde kendi kesin bilgilerine dayanarak Hz. Peygamber'in sünnetine uyduklanırdan emin oldukları için kerahat işlemiş olmazlar.[165]

24. Basın Ve Yüzün Bir Kısmını Bir Örtüyle Örtmek

4083... Urve (r.a). Âişe (ranha)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Biz (bir ?ün Mekke'de) güneşin iyice yükseldiği bir sırada evimizde otururken, birisi Ebu Bekir (r.a)'e şöyle dedi: (Hz. Peygamberin) "Bize (hiç; gelmediği (bir vakit olan şu) vakitte başı ve yüzünün büyük bir kısmı örtülü olarak gelmekte olan şu (zat) Resulullah (s.a.v) olmalıdır." Ve kısa bu süre sonra (gerçekten) Resulullah (s.a.v) geldi ve (yakınımıza gelmek için. izin istedi. Bunun üzerine {girmesi için) izin verildi ve (yanımıza) girdi.[166]

Açıklama

İbn Esîr'in en-Nihâye isimli eserindeki açmamasına göre. 'nahru'z-zahire". güneşin sema,... en üs zirveye yükseldiği vakittir.
İbn Esîr'in bu açıklamasına göre, bu kelime ile anlatılmak istenen güneşin tam tepe noktasına erişip sıcaklığın son haddine ulaştığı vakittir. Hadis-i şerif gerek sıcaktan korunmak gerekse düşmanlara tanınmama için için insanın başının ve yüzünün büyük bir kısmını örtü ile örtmesinin caizliğine delalet etmektedir. Hadisin lam metni Buharî'dedir.[167]

25. Eteği (Yerlere Doğru) Sarkıtma Konusunda Gelen Hadisler

4084... Ebu Cüreyy Câbir b. Süleym'den (rivayet olunmuştur;)dedi ki: Halkın fikrinden (yararlanarak) döndüğü bir adam gördüm. Onun her söylediğini halk kabul ediyordu. (Halka) "Bu (zat)kimdir?" diye sordum. "Resulullah (s.a.v)dır" cevabım verdiler. (Bunun üzerine yanına varıp;
"Aleykesselam ey Allah'ın Resulü; diyerek iki defa selam verdim.
"Aleykesselam diye selam verme. Çünkü 'aleykesselam" ölülerin selamıdır. 'Esselamu aleyke' diye selam ver" buyurdu.
Sen Allah'ın Resulü müsün? Dedim.
"Ben Allah'ın Resulüyüm. (O öyle bir Allah 'tır ki) sana bir zarar gelse de kendisine dua etsen o zararı senden giderir. Sana bir kıtlık yıh gelse de kendisine dua etsen o yılı senin için verimli hale getirir. Eğer susuz ve kıraç bir yerde yada bir çölde iken bineğin kaybolsa da kendisine dua etsen onu sana geri getirir" buyurdu.

Bana bir tavsiyede bulun, dedim.
"Kimseye sövme" dedi.
Ondan sonra ben hiçbir hür insana, köleye, deveye ve koyuna sövmedim. (Sonra tavsiyesine devamla) şöyle buyurdu:
"Hiçbir iyiliği küçümserde.(Müslüman) kardeşinle güler yüzle konuşmanı da küçümseme. (Çünkü) bu da bir iyiliktir. Eteği dizinin yarısına kadar (yukarı) kaldır. Eğer bunu kabul etmezsen topuklarına kadar(kaldır). (Fakat) eteği(ni daha aşağıya) salıvermekten sakın. Çünkü bu büyüklennıe alametidir. Allah büyüklenmeyi sevmez. Eğer bir kimse sana söverse ve sende (olduğunu) bildiğin bir şeyden dolayı seni ayıplayacak olursa, sen de onda (olduğunu) bildiğin bir şeyden dolayı onu ayıplama. Çünkü bunun vebali onadır." [168]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden kabir ziyareti esnasında ölülere ancak "Aleykesselam", "Aleykümüsse-lam" gib sözlerle selam verileceği manası anlaşılmakla beraber, aslında Hz. Peygamberin ölülere de aynen diriler gibi "Esslamu Aleyküm" diyerek selam verdiği 3237 numaralı hadis-i şerifte ifade edilmektedir. Bine-aneleyh Hz. Peygamber ıh ölülere selam verişi ile dirilere selam verişi arasında bir fark yoktur.
Bununla beraber Hz. Peygamber'in burada karşısında bulunan şahsa "Aleykesselam ölülerin selamıdır" buyurmakla o sırada araplarca meşhur ve yürürlükte olan ölülere selamı kastetmiş ve "Öyle araplarca ölü selamı olarak bilinen bu sözlerle bana selam verme" demek istemiştir.
Hadis-i şerifte duanın, kainatın tüm idaresinin Allah'a ait olduğuna, isteneni vermenin ancak Allah'ın gücü dahilinde olduğuna inanmak" gibi bazı şartlan olduğuna bu şartlara uyulduğu ve Allah'ın iradesine uygun düşüldüğü zaman duanın kabul edileceğine dair delalet vardır.
Hadis-i şerifte ayrıca şu hıısuslarada yer verilmiştir:
1- Erkekler için elbisenin dizin yansında kalıp daha aşağıya inmemesi müstehab, topuklara kadar inmesi kerahetsiz olarak caiz. lopukian da örtecek kadar aşağıya inmesi ise haramdır. Çünkü büyüklük dugusu verir. Büyüklük duygusu hissetmeden topukları örtecek kadar uzun elbise giymek ise tenzihen mekruhtur.
2- Sövmek haramdır.
3- Büyüklenmek haramdır.
4- Söven kimseye aynı şekilde söverek karşılık vermek caiz olmadığı gibi, kendisini ayıplayan bir kimseyi bir ayıbından dolayı ayıplayıp kalkmak da caiz değildir. Ancak kötü bir işi işlerken görünce ondan nehyet-mek emri bil-maruf nehyi ani'l-münker konusuna girdiğinden vaciptir.
Bezlü'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi; sözlü saldın veya hakarete uğrayan bir kimsenin, yalan ve iftira yoluna sapmamak ve kendisine yapılan saldırıdan daha ileri gitmemek şartıyla karşılık vermesi caizdir.[169]

4085... (Salim b. Abdiiiah'ın) babasından rivayet olunduğuna göre; Re-sûlullah (s.a.v):
"Elbisesini büyüklük taslayarak(yerlerde) sürü(yüp gezen) kimseye Allah kıyamet güuüde(rahmet nazarıyla) bakmayacaktır." buyurmuştur.
Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir(r.a):
Benim eteğimin bir yanı da (yere) sarkıyor. Oysa ben(elinden geldiğince onu bundan korumaya dikkat ediyorum, dedi.(Fahr-'i Kainat Efendimiz de):
"Sen bunu büyüklenerek ycpanlardan değilsin" buyurdu.[170]

4086... Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir adam eteğini (topuklarının altına kadar sartıkmış bir halde namaz kılarken Resululah (s.a.v)(onu gördü de) kendisine, "Git, abdest al" buyurdu. (Adam gidip abdest aldı geldi. (Hz. Peygamber tekrar); "Git abdest al" buyurdu. Bunun üzerine (arada bulunan başka bıradam Hz. Peygamber'e:
Ey Allah'ın Resulü, (namaza albestli olarak başladığı halde) bu adama niçin abdest almasını emrediyorsun, sonra da bun(un hikmetin) den bahsetmiyorsun? dedi. (Hz. Peygamber de):
"O eteğini (topuklarının altına kadar) sarkıtmış bir halde namaz kılıyordu. Oysa yüce Allah (eteğini topuklarının altına) sarkıtmış olan bir insanın namazını kabul etmez" buyurdu.[171]

4087... Ebû Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a.v):
"Üç (kişi) vardır ki, Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz ve onlara (rahmet nazarıyla) bakmaz ve onları (günah kirlerinden) temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır" buyurdu.
(Sevaplardan) eli boşa çıkan ve (amellerinden) fayda göremeyen bu kimseler kimdir, ey Allah'ın Resulü? diye sordum. (Resulullah (s.a.v) yukarıdaki sözünü üç defa tekrarladı. (Ben,yine);
Ey Allah'ın Resulü, (gerçekten) mahrumiyet ve hüsrana uğrayan bu kimseler kimlerdir? dedim.
"(Elbisesini) eteğini kibrinden dolayı topuklarının altına kadar sarkıtan (verdiğini) başa kakan, yalan yere yeminle malına sürüm sağlayandır. -Ya da facir olan kimsedir-" buyurdu. (Buradaki tereddüt raviye aittir.)[172]

4088... Şu (bir önceki) hadisi Peygamber (s.a.v)'den Ebû Zer (r.a) yoluyla Harşe b. el-Harr)da (rivayet etmiştir, ancak bir önceki rivayet daha uzundur. (Bir önceki hadisin ravilerinden Ebû Zer'a) dedi ki: "Mennan, her verdiğini başa kakan kimse anlamına gelir."[173]

Açıklama

Tercümesini sunduğumuz bu hadis-i şerifler, büyüklük duygusu vereceği için topuklardan aşağıya kadar sarkan uzun elbise giymenin haram olduğunu ifade etmektedir. 4086 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Hz. Peygamber, bu şekilde namaz kılmakta olan birini görünce ona abdestini yenilemesini emretmiştir.
Bezlü'l-Mechud yazarının dediği gibi, Hz. Peygamber'in o kimseye ab-dest almasını emretmesi, "Böyle uzun elbise giymenin abdesti bozmasından değil de, abdesti günahlara keffaret olması cihetiyle o kimsenin hissetmiş olduğu büyüklük duygusunun günahına keffaret olması içindir." denilebilir. Bu sözü geçen hadis- i şerifte, Hz. Peygamber'in uzun elbise ile namaz kılan adama abdest almasını emrettiği halde, namazını tekrar kılmasını emretmemesi, uzun elbiseler içerisinde kılınan namazın iadesi gerekmediğine fakat büyüklerime duygusu hissetmesi sebebiye günahkar olduğuna delalet eder.
Her ne kadar hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in uzun elbise ile namaz kılan kimsenin kıldığı bu namazın kabul edilmeyeceği ifade buyuruluyorsa da bu söz, "Allah o kimseye ve amellerine değer vermez" gibi manalara gelmektedir. Nitekim namaz bölümünde 637 numaralı hadis-i şerifin şerhinde bu hususu ve mezhep imamlarının bu husustaki görüşlerini açıklamıştık.
Hadis-i şerif aynı zamanda Hz. Ebu Bekir'in faziletine, büyüklenme duygusu gibi mezmum duygulardan arınmig olduğuna da delalet etmektedir.
122 - 4087 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz", "onlara bakmaz", onları temiz çıkarmaz" sözlerini açıklarken Bezlü'l-Mechud yazarı şöyle diyor:
1- Allah'ın onlarla konuşmamasından maksat, onlarla razı olduğu kimselerle konuştuğu gibi rızasıyla konuşmaz, bilakis gazabı ile konuşur demektir.
2- Allah'ın onlara bakmasından maksat ise,rahmeti ve rızası ile bakmaması, yani onlardan yüz çevirmesidir.
3- Onları temize çıkarmaması ise, onların günahlarını temizlememesi yani bağışlamarhasıdır.[174]

4089... Kays b. Bışr et-Tağlibî'den rivayet olunmuuştur; dedi ki: Ebu'd- Derda'nın arkadaşı olan babam bana (şunları) anlattı: Dımişk'da Peygamber (s.a.v)'ırı sahabilerden İbn Hanzaliyye diye anılan bir adam vardı. Yalnız (lığı seven ve yalnız yaşayan) bir kimseydi. Halk ile az oturur kalkardı. Onun (meşguliyeti nafile) namaz{dan ibaretti bu meşguleyetini bitirince) ailesinin yanına varırdı. (Bir gün) biz. Ebu'd-Derda'nın yanında iken bize uğradı. Ebu'd-Derda (r.a) ona: "Bize yararlı olacak ve sana zararlı olmayacak bir söz (söyle)" dedi. (Bunun üzerine İbn Hanzaliyye şunları) söyledi:
Resulullah (s.a.v) (düşman üzerine) bir akıncı birliği göndermişti. Bir süre sonra (bu birlik savaştan) döndü. Derken bu birliğe katılanlardan biri (Hz. Peygamber'in mescidine geldi ve Resulullah (s.a.v)'m da bulunduğu meclise oturdu. Yanında bulunan birisine
Düşmanla karşılaştığımızda bizi bir görseydin! Falan kimse düşmana saldırıp "Al, bu da benden! Ben Gifarlı yiğidim!" diyerek mızrağım (düşmana) sapladı. Onun bu sözü hakkında görüşün nedir? dedi. (O adam da):
,O zatın (bu sözüyle yapmış olduğu cihadın) sevabını iptal ettiği görüşündeyim, cevabını verdi. Bu sözü bir başkası işitti ve: Ben bu sözde bir sakınca görmüyorum,
Bunun üzerine münakaşaya başladılar. Nihayet (onların bu münâkaşasını) Resulullah (s.a.v) duydu ve şöyle buyurdu:
"Hayret doğrusu! (Allah yolunda savaşırken) bu gibi sözler söyleyen bir müslümanın (bu savaşından gereği gibi) sevap almasına ve (dünyada) iyilikle anılmasına hiçbir engel yoktur."
Kays b. Bişr sözlerine evam ederek dedi ki: Babam daha sonra bana şunları anlattı:
Gördüm ki, Ebu'd-Derda, Hz. Peygamber'in bu sözüne (çok) sevindi, ve "Sen bunu bizzat Rcsuîullah (s.a.v)'dan mı işittin?" diyerek başını İbn Hanzaîiyye'yc (doğru) kaldırmaya başladı. (İbn Hanzaliyye'de): "Evet, (duydum)" cevabını verdi. Ebu'd-Derda, ibn Hanzaliyye'ye (bunu bizzat Resulullah'tan mı duydun diyerek sormaya devam etti. Nihayet ben (Ebu'd-Derda'nm bu soruyu tekrarlarken içinde bulunduğu tevazuyu ve edebi görünce, kendi kendime) "Kesinlikle ebu'd-Derda (İbn Hanzeliy-ye'nin) dizlerine kapanacak" diyordum.
(Babam sözlerine devam ederek şöyle) dedi: (İbn Hanzaliyye) bir başka gün (yine) yanımıza uğradı. (Yine) Ebu'd-Derda ona: Bize yararlı olan ve sana zararlı olmayan bir söz (söyle) dedi. O da:
Resulullah (sav) bize: "Cihad için elinde tuttuğu ata masraf eden kimse sadaka vererek elini açıp da kapamayan kimse gibidir" buyurdu, dedi.
Başka bir gün (yine) bize uğradı. (Yine) Ebu'd-Derda:
Bize yararlı ve sana zararlı olmayan bir söz dedi. (O da):
Rcsuluilah (s.a.v) bize: "Saçları (kulak memelerinden aşağı inecek kadar) uzun, eteğide topuklarından daha aşağıya kadar sarkık olmasa Hureym el-Esedî ne iyi adamdır" buyurdu, dedi.
Bu (söz) Hureym'e ulaştı da koşup (eline) bir bıçak (aldı) ve onunla saçını kulaklarına kadar, eteğini de dizlerinin yarısına kadar kısalttı. Sonra diğer bir günde bize (yine) uğradı. Ebu'd-Derda ona:
Bize fayda verecek ve sana zarar vermeyecek bir söz! dedi. (O da):
Resulullah (s.a.v)'ı (şöyle) derken işittim: "Siz (müslüman) kardeşlerinizin yanına varıyorsunuz. (Onların yanına vardığınız zaman) binek hayvanlarına güzel eğerler vurunuz ve güzel elbiseler giyininiz. Öyle ki halk içinde (vücuttaki) "ben" gibi olunuz. Çünkü Allah çirkinliği ve isteyerek çirkinleşmeyi sevmez"
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu cümleyi) Ebû Nuaym da Hişâm dan, "Ta ki halk arasında (vücuddaki) "ben" gibi olunuz diye rivayet etti.[175]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu edilen olayları anlatan jbn Hanzaliyye'nin bu olayları oturarak mı yoksa ayakta mı anlattığı kesin olarak belli değildir.
Eğer oturarak anlatmış ise, "Ebu'd-Derda kesinlikle dizlerine kapanarak" anlamındaki cümlede bulunan "dizlerine" kelimesindeki zamirin İbn Hanzaliyye ile ilgili olması gerekir. Bu durumda cümle "Kesinlikle Ebu'd-Derda İbn Hanzaliyye"nin dizlerine kapanacak diyordum" anlamına gelir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde bu cümle "Ebu'd-Derda onun dizlerine kapanmaya niyetlendi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edili-ğinden biz. İbn Hanzaliyye'nin bu olayı oturarak anlattığı kanaatine vardık ve sözü geçen zamirin de İbn Hanzaliyye'ye döndüğüne hükmederek tercümeyi buna göre yaptık.
Ancak, İbn Hanzaliyye'nin bu olayı ayakta anlattığı farzedilirse, anlatılanları oturarak dinleyen Ebu'd-Derda'mn ibn Hanzaliyye'nin dizleri üzerine kapanması mümkün olmayacağından sözü geçen zamirin Ebu'd-Derda ile ilgili olması gerekir. Bu durumda sözkonusu cümle "Ebu'd-Derda kendi dizleri üzerine çöktü" anlamına gelir.
İbn Hanzaliyye, ibadete düşkün, insanlar arasına fazla sokulmaktan hoşlanmayan birisi olduğu için sözlerini bir an önce bitirip ibadetine dönmek gayesiyle konuşmasını oturmadan ayakta yapmış olması da kuvvetle muhtemeldir.[176]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin savaş esnasında, düşmana kargI yiğjtHk taslaması ve cengaverliğini ifade eden sözler söylemesi caizdir. Bunun caizliğinde selef uleması ittifak etmişlerdir.
2. Kişinin cihad için beslediği alına yaptığı masraf Allah yolunda verilmiş sadaka gibidir.
3. Bir kimsenin, söylediği sözlerin kesinlikle müsbet yönde tesir göstereceğini bilmesi halinde, miişlüman kardeşini içinde bulunduğu kusurlu durumdan kurtarmak maksadıyla onun kusurlarını, hakkında söylenenleri kendisine ulaştıracak kimselerin yanında söylemesi caizdir.
4. Kişinin saçlarını kulak memelerinden aşağı, eteklerini de topuklarından aşağı inecek kadar uzatması caiz değildir.
5. Kişinin toplantılara giderken güzel elbiseler giymesi, yolculuğa çıkarken binitini en güzel şekilde hazırlaması sünnettir.[177]

26. Büyüklenme Hakkında (Gelen Hadisler)

4090... Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah buyurdu ki: Büyüklük benim gömleğim, ululuk da benim etekliğimdir. Kim bunlardan birinde benimle yarışmaya ycltenirse onu ateşe atarım."[178]

Açıklama

Rida: Bedenin belden yukarı kısmı için knlanılan elbisedir. îzarda bedenin belden aşağı kısmı için kulanılan elbisedir. Allah Teâlâ bu hadiste, "Kibriya benim ridamdır ve azamet benim izanındır." buyurmaktadır. Tabii Allah giysiden pak ve nezihtir. Onun hakkında böyle bir şey de düşünülmez. Çünkü o. bir cisim değildir.
Avnü'l-Mabud yazarının beyanına göre Hattabi bu cümleyi açıklarken özetle şöyle demi.ştir:
Bu cümlelerin manası şudur: Kibriya yani büyüklük ve azamet Allah Sübhânehu'ya mahsus iki sıfattır. Hiçbir kimse bu iki sıfatta Allah'a ortak olamaz ve hiçbir yaratığa bu sıfatları takınmaya kalkışması yakışamaz. Çünkü yaratığın .şaşmaz ve kaçınılmaz sıfatı alçak gönüllülük ve küçüklüktür. Ridâ ve İzar denilen giysi bir misal olarak kullanılmıştır. Yani bir insanın üstündeki elbiseyi aynı anda bir başkasının bürünmesi, böyece ortak olması nasıl düşüniilemiyorsa Allah'a mahsus bu iki sıfatta başka bir varlığın ortaklık taslaması da düşünülemez.
Sindî de bu hadisin izahı bölümünde Özetle şöyle der:
Hadisten maksat şudur: Bir insanın elbisesine başkasının ortak olması nasıl düşünülmüyorsa, Allah'ın bu iki sıfatına da başkasının ortak olması, bu sıfatların başkası hakkında kullanılması veya başkasının bu sıfatlan taşıması düşünülemez. Bilindiği gibi Allah'ın rahmet ve kerem sıfatları mecazi anlamda başkaları hakkında kullanılabilir. Mesela falan adam merhametlidir, filan kişi kerem sahibidir denilir. Fakat kibriya ve azamet sıfatları böyle değildir. Mecazi anlamda da olsa başkaları bu sıfatlan takına-maz. Hadisin zahirine göre kibriya ve azamet kelimelerinin manaları arasında bir farkın olmadığı lügat kitaplarından anlaşılmaktadır. Bu itibarla bu kelimelerin manaları arasında bir farkın bulunup buunmadığı hususunda ilim adamlarının bazısı duraklamış, birşey söylememeyi ve görş beyan etmemeyi tercih etmişlerdir. Diğer bir kısım alimler şu farkın bulunduğunu söylemişlerdir:
Kibriya; Allah Teâla'nın büyüklüğü. Yaratıklar tarafından takdir edilsin edilmesin, bilinsin veya bilinmesin onun haddi zatında büyük olmasıdır. Azamet ise, yaratıkların onun büyüklüğünü takdir e kabul etmiş olmasıdır. Bu duruma göre kibriya, zatî bir sıfat mahiyetindedir, izafi değildir ve azamet sıfatından daha-yüksektir. Çünkü azamet sıfatı izafidir. Yani yaratıkların takdir ve kabulü ile ilgisi bulunan bir sıfattır. Bu nedenledir ki, kibriya. bedenin üst kısmına giyilen ridaya benzetilmiş; azamet de bedenin alt kısmini örten izar'a benzetilmiştir.[179]

4091... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a)'dan rivayel olunduğuna göre; Rcsulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremez. Kalbinde hardal (tanesi) kadar iman bulunan kimse de cehenneme girmez."

Ebu Dâvud dedi ki: (Bu hadisin) bir benzerini de el-Kasmeli, El A'meş'ten rivayet etmiştir.[180]

Açıklama

Hardal; turpgillerden, tadı sert ve yakıcı bir madde taşıyan tohumu hekimlikte kullanılan bir bitkidir. Bu hadis-i şerifin isnadında bulunan A'meş ile İbrahim ve Alkame'nin üçü de tabiî ve Kufeli olduğu gibi, hadisi Hz. Peygamberden rivayet eden Abdullah b. Mes'ud (r.a)da Kıufeli'dir.
Metinde geçen, kalbinde hardal tanesi kadar bir kibir bulunan kimse cennete giremez" ibaresinin tevili hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir.
Ebû Süleyman Hattâbi bu ibareyi iki ve.cihle tevil etmiştir;
1_ Kibirden murad, imandan tekebbür etmek yani iman etmemektir. Bu halde ölen bir kimse asla cennete giremez.
2_ Maksat; cennete giren bir kimsenin kalbinde oraya girerken kibir bulunmaz demektir. Nitekim Allah Teâlâ hazretleri, "Biz onların kalble-rindeki kin ve hasedi çıkaracağız" buyurmuştur.[181]
Ancak Hattâbi'nin bu tevillerini Nevevi beğenmemiş; hadisin maruf olan kibirden yani kendini başkalarından yüksek görerek onları tahkir ve-hakkı bertaraf etmekten nehy için varid olduğunu söylemiş, binaenaleyh ibarenin bu te'villere hamledilerek matlup olan manadan çıkarılmaması gerektiğini bildirmiştir.
Kadı Iyaz ile sair alimlere göre. Hadisin manası kibirli kimse cennete giremez demektir. Nevevî de bu kavli ihtiyar etmiştir. Bazıları; "Evet, ceza verilirse mana budur. Fakat Cenabı-ı Hakkın lütfü keremiyle o kimseyi affetmesi de caizdir. Bineâenaleyh bütün müminler ya doğrudan doğruya yahutta büyük günah işlemekte ısrar halinde ölen günahkarlardan bazıları azab gördükten sonra mutlaka cennete gireceklerdir" demişlerdir. Hadisten murad, "kibirlilerin cennete giren ilk takva sahipleriyle birlikte giremeyceklerini açıklamaktır" diyenler de olmuştur.
Hadisin sonunda yer alan. "Kalbinde hardal (tanesi) kadar iman bulunan kimse de cehenneme girmez" mealindeki ibarenin manası da "kafirler gibi cehenneme ebedi olarak giremez" demektir.[182]

4092... Ebff Hureyrû (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Güzel bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelip;
Ey Allah'ın Resulü, ben kendisine güzellik sevdirilen bir adamım. Gördüğüm kadarıyla ondan bana da verilmiştir. Hatta bir kimsenin (güzellikle) benden üstün olmasını (asla) sevmiyorum, demiş. (Ebu Hurey-re'nin hatırlayabildiği kadarıyla o zat); ya (güzellikte birinin) "bişirâk-i na'Iî= nalinimin tasmasını (geçmesini bile istemiyorum)" demiş; yahutta bişı's-i na'lî= nalinimin tasmasını (geçmesini bile istemiyorum)" demiş (ve sorusunu şöyle tamamlamış): "Bu kibirden midir?"
(Hz. Peygamber de şöyle) cevap verdi:
"Hayır, fakat kibir, hakkı inkâr eden ve halkı küçük gören kim-se(nin yaptığı inkâr ve büyiiklenme fiilleri)dir."[183]

Açıklama

Hz. Peygamber'e, güzelliği sevdiğinden ve bu hususta hiçbir kimsenin kendisini geçmesini istemediğinden bahseden ve bu halinin kibir sayılıp sayılmadığını soran zatın kimliği kesin olarak bilinmiyor. Kadı Iyaz ile İbn Abdilberr bu zatın Mâlik b. Murre olduğunu iddia ederlerken, İbnü'l-Arabî, onun Ebû Reyhâne Şen'un olduğunu, Ali b. el-Medinî de Rabbi b. Amir olduğunu söylemiştir. İbn Ebi'd-Dünya. bu zatın Muaz b. Cebel olduğunu iddia edenlerin de bulunduğunu söylüyor. Abdullah b. Amr b. As ve Hureym b. Fâtik olduğunu söyleyenler de vardır.
Hadis-i şerif; güzelliği, güzel giyinmeyi ve güzel işleri sevmenin kibirle bir ilgisi olmadığını; asıl kibirin, hakkı kabulden kaçınmak ve insanları küçük gömekten ibaret olduğunu ifade etmektedir.
Gerçekte, güzel elbise giymenin kibirle ilgisi yoktur. Bilakis güzel giymek Allah'ın nimetine şükür manasına taşır. 4063 numaralı hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi "Allah verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever."
Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:
"Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. "[184]

27. Eteğin Nereye Kadar Uzanacağı Hakkında (Gelen Hadisler)

4093... (el-Alâ b. Abdurrahman'ın) babasından rivayet edilmiştir; dedi ki:
Ben Ebû Saîd el-Hudrî'ye; eteği(n nereye kadar uzanacağını) sordum da (bana) şöyle dedi: "Bunu tam bilene sordun. Resulullah (s.a.v);
"Müminin eteğinin uzunluğu dizinin yansı (na kadar) dır. Dizin yarısı ile topukları arasında olmasında da bir sakınca yoktur. Topuklardan daha aşağısında olan etekler ise cehennemdedir. Allah (c.c) eteğini büyüklenerek yerlerde sürükleyip (gezen(kimsenin yüzüne bakmayacaktır"[185] buyurdu.[186]

4094... (Salim b. Abdullah b. Ömer'in) babasından rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"(Giysiyi aşağıya doğru) sarkıtmak, belden yukarı giyilen giyside, gömlekte ve sarıkta (da)olur. (Sadece eteklere mahsus bir şey değildir.) Allah bunların (birini giyip de) bir ucunu (yerlerde) sürükleyen kimsye kıyamet gününde bakmayacaktır."[187]

4095... Zeyd b. Ebî Siimeyye'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben (Abdullah) b. Ömer'i şöyle derken işittim:
ResuluIIah (s.a.v)'ın etek için söylediği, gömlek için de (geçerlidir).[188]

4096... Muhammed b. Ebi Yahya'dan rivayet edilmiştir; de ki: İkrime (bana) şöyle dedi:
İbn Abbas'i, İzannı giyip önden (yere doğru sarkan) uç kısımlarını ayaklarının üst tarafına değdirirken, arkasından (yere doğru sarkan) kısımlarını da (topuklarından yukarı) kaldırırken gördüm. (Kendisine), "İzannı niçin böyle giyiniyorsun?" dedimde, Resûlullah (s.a), böyle giyerken gördüm" karşılığını verdi.[189]

Açıklama

4093 ve 4094 numaralı hadis-i şeriflerde, elbisenin rjn bizleri,-) yansına kadar uzatılıp daha aşağıya kadar uzatılmaması tavsiye edilmektedir.
4084 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, erkekler için elbiselerin dizlerin yarısında kalıp daha aşağıya sarkmaması müste-hap, topuklara kadar inmesi kerahatsiz olarak caiz, topukları örtecek kadar aşağıya inmesi ise haramdır. Çünkü büyüklük verir. Büyüklük hissi duymadan topukları örtecek derecede uzun elbise giymek tenzihen mekruhtur.
4095 numaralı hadis-i şerifte de ifade buyUrtıIdıiğu üzere, Hz. Peygam-ber'in ölçüyü aşan etekler hakkındaki tehdilkâr sözleri ölçüyü aşan gömlekler, sarıklar, zırhlar ve abalar içinde geçerlidir.
Abalar, zırhlar ve gömlekler hakkındaki Ölçü aynen elekler hakkındaki ölçü gibidir. Yani gömleğin müstehap olan uzunluğu dizlerin yarısına kadardır. Topukları da içine alacak kadar uzun gömlek giymek ise haramdır.
Sarıklar hakkındaki ölçü ise 4079 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibidir.
4096 numaralı hadis-i şerifte ise İbn Abbas'm, eteklerini topuklara kadar indirip topukları kapatmasından kaçındığı ve Hz. Peygamberden böyle ^ördüğü için böyle hareket ettiğini söylediği ifade edilmektedir.
Yukarıda açıkladığımız gibi, topukları kapatmak şartıyla eteklen topuklara kadar uzun tutmak kerahatsiz olarak caizdir. 4085 numaralı hadi-i şerifte de açıklandığı üzere büyüklük duygusuna kapılmadan topukları kapatacak derecede uzun elbise giymek haram değildir. İbn Abbas'ın bu giyimi bu husuları açıklığa kavuşturmaktadır.[190]

28. Kadınların (Giyimi Hakkında) (Gelen Hadisler)

4097... îbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v), kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlara, erkeklerden de kadınlar benzemeye çalışanlara lanet etmiştir.[191]

4098... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.v), kadın gibi giyinen erkeğe de, erkek gibi giyinen kadına da lanet etmiştir.[192]

4099... İbn Ebî Müleyke'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Âişe (ranha)'ya bir kadının erkek ayakkabısı giydiği söylendi de; "Resululah (s.a.v), kadınlardan kendini erkeğe benzetmeye çalışan (lar)a lanet etti" karşılığını verdi.[193]

Açıklama

Lanet, Allah'ın rahmetinden uzaklık demektir.
hadis-i şerifler, erkeklerin kadınlara mahsus olan elbiseler giyerek, kadınlara mahsus zinetleri takınarak giyim kuşamlarında, kılık ve kıyafetlerinde kadınlara; kadınların da erkeklere has kıyafetlere girerek erkeklere benzemesinin haram olduğunu İfade etmektedir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; kadınların ya da erkeklerin, konuşmalarda ve yürüyüşlerinde zıt cinslerine benzemeye çalışmaları da giyim kuşamlarında benzemeye çalışmaları gibi haramdır.
Ancak, kadın ve erkeğin kıyafetleri beldelere göve değiştiği için bazı beldelerde erkek ve kadın kıyafetlerinin ayırd edilmeleri zorlaşacak şekilde birbirine benzeyebilirler. Bu durumda kadınların islami şekilde örtün-meleriyle bu benzerlik ortadan kalkmış olur.
Konuşmada ve yürüyüşte karşı cinse bezemenin lanete hedef olması ise, yürüyenin ya da konuşanın kasdına bağlıdır. Binaenaleyh yürümesini veya konuşmasını isteyerek karşı cinse benzeten kimse bu lanete hedef olursa da, yaratılışları icabı yürüyüşleri ve konuşmaları kadına benzeyen kimseler bu benzerlikten dolayı hadis-i şerifteki lanete hedef teşkil etmezler.
Ancak bu durumda olan kimseler bu benzerlikten kurtulmak için güçlerinin yettiği nisbette alıştırma yapmakla mükelleftirler. Alıştırma sonucu yavaş yavaş bu durumdan kurtulabilirler. Eğer bu durumdan .kurtulmak için gereken çabayı göstermezlerse onlar da bu lanete müstahak ve hedef olurlar.
Bu hususta ellerinden gelen çabayı sarfettikten sonra bu benzeyişten kurtulamayanlar ise vebalden kurtulmuş olurlar. Binaenaleyh İmam Ne-vevî; sözü geçen hususlarda kadınlara benzeyen erkeklerin bu hallerinden dolayı kinanamayacaklarını söylerken, elinden gelen çabayı sarfettikten sonra bu benzerlikten kurtulamayan erkekleri kasdetmiş olması gerekir. -Ulema, İmam Nevevî hazretlerinin bu sözünü böyle anlamıştır.
Bir kadının ilimde, irfanda ve dinen rağbet edilen diğer hususlarda erkeğe benzemesinde hiçbir sakınca yoktur. Bilâkis bu gibi durumlardaki benzeme makbuldür.[194]

29. "Örtülerini Üstlerine Salsınlar"[195] **(Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)**

4100... Safiyye binli Şeybe'den rivayet olunduğuna göre;
Aişe (ranha) Ensar kadınlarından bahsetmiş, onları övmüş, onlar hakkında iyi (sözler) söylemiş ve; "Nûr sûresi (nin) 31. âyet-i kerimesi inince onlar hemen (bellerinde bağlı olan) peştamallarına yöneldiler." (Burada ravi) Ebû Kâmil (Hz. Aişe'nin, hiçbir anlamı olmayan) hucûr (kelimesini) mi (yoksa, kemer anlamına gelen) lıucûz (kelimesini) mi (söylemiş olduğunu iyice hatırlayamamış ve) tereddüde düşmüştür. (Safiyye binti Şeybe'nin rivayetine göre Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etmiştir:) "Ve hemen onları iki parçaya ayırıp birer parçasını başörtüsü edindiler."[196]

Açıklama

Tefsir kitaplarında açıklandığına göre, "başörtüle-yakalarının üstlerine salsınlar"[197] âyet-i kerimesi inmeden önce müslüınan kadınları başörtülerini sadece arkalarına sarkıttıkları için boyunlarının ön tarafı ile gerdanları açıkta kalırdı. Yüce Allah onları bu çirkin durumdan ve zavallılıktan kurtarmak için Nûr sûresinin 31. âyetini indirdi.
İbn Ebî Hâtim'in babası vasıtasıyla Safiyye binti Şeybe'den rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Başörtülerini yakalarının üstüne salsınlar" âyeti nazil oldu. Erkekleri evlerine dönüp Allah Te-âlâ'nın kendilerine kadınlar hakkında bu âyeti indirmiş olduğunu onlara bildirdiler. Herkes bu âyeti karısına, kızına, kız kardeşine ve arkabasma okudu. Onlardan hiçbir kadın kalmayıp, nakışlı, resimli elbiselerine yöneldiler ve bunlarla başlarından aşağıya örtündüler ki Allah Teâlâ'mn kitabından indirmiş olduğuna iman etmiş ve onu doğrulamış olsunlar. Sabahleyin namazda Allah Rasûlü (s.a)'nün arkasında baştan aşağı örtülü olarak durdular. Sanki başlan üzerinde kargalar vardı.[198]
Aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadisin yeri bir sonraki bab olduğundan burada değil de orada zikredilse daha isabetli olurdu.[199]

4101... Urrirnli seleme (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: "Ey Peygamber; zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış elbiselerini üstlerine giymelerini errifet"[200] (âyet-i kerimesi) inince, Ensar kadınları dışarıya çıktılar. (Başlarına bağladıkları siyah) örtülerden dolayı sanki başlarında (siyah) kargalar varmış gibi görünüyorlardı.[201]

Açıklama

Bu hadis-i şeritte, Allah Teâlâ hazretlerinin, müslüman kadınların şerefini korumak için Ahzâb sûresinin 59. âyetini indirerek, onlara şereflerine uygun bir şekilde tepeden tırnağa örtünmelerini emrettiği, bu emirdeki inceliği ve hikmeti derinden kavrayan Ensarlı kadınların da ince bir titizlik ve büyük bir şevkle bu emre sarılıp islâmî kıyafete büründükleri ifade edilmektedir. Müfessirler Ahzâb sûresinin sözü geçen âyetinde bir takım incelikler tesbit etmişlerdir.
Bu inceliklerden bazıları şunlardır:
1- Allah Teâlâ örtünme emrine evvelâ Rasûlullah (s.a)'nın zevceleri ve kızları ile başlamıştır. Bu, onların diğer kadınların önderi ve imtisal numunesi olduklarını göstermektedir.
2- Hicâb âyeti, kadınların avret mahallerini örtünmeleri istikrar kazandıktan sonra nazil olmuştur. Öyleyse bu âyette emrolunan tesettür, daha önce farz kılınan Sbtr-i avretten başka ve fazla bir örtünmedir. Bunun içindir ki bütün müfessirler, tabirler değişik de olsa mefhumda birleşerek ayetteki "cilbâb"dan maksadın kadının elbiseleri üzerine giyilen ve bütün vücudu örten bir örtü, elbise olduğunda ittifak etmişlerdir.
3- Ayetteki, "Zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına" ifadesindeki tafsilat, hicabın yalnız Rasûlullah (s.a)'nın zevcelerine farz olduğunu ileri sürenlerin bu iddialarını açıkça reddetmektedir.[202]

Örtünmenin Şekli Nedir?

Allah Teâlâ kadınlara, iffet ve haysiyetlerinin korunması için yabancı
erkekler karşısında uzun bir örtü ile elbiselerinin üzerini örtmelerini emretmiştir. Alimler bu tesettürün nasıl olacağı hususunda ihtilâf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardı:
1- Süddî'ye göre, "Örtü, kadının sol gözü hariç bütün yüzünü kapatmalıdır." Ebû Havyan da şöyle der: "Endülüs'teki âdet de Süddî'nin tarif ettiği gibi idi."
2- Ümmü seleme (anha)'dan rivayet edildiğine göre, "Bu âyetin nüzulünden sonra Ensâr kadınları siyah çarşaflara büründüler. Sanki hepsinin başına birer karga konmuştu."
3 - Taberi, İbn Şîrînden şöyle rivayet eder: "Abide es-Selmanî (r.a)'ye, "dış elbiselerini de üstlerine giymelerini söyle" âyetinin manasını sordum, büyük bir çarşaf olarak onunla bütün vücudunu Örttü. Başını ta kaşlarına kadar kapattı, yüzünü de tamamen kapattı. Yalnız sol gözünü açık bıraktı. Böylece âyeti fiilî olarak tefsir etti."
4- Taberi ve Ebû Hayyân, İbn Abbas (r.a)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: "Kadın cilbâbmı alnının üzerine indirir ve oradan sıkar. Alttan da burnunun üzerine kadar kapatır. Yalnız gözleri dışarıda kalmalıdır. Yüzünün kalan kısmı ile göğsünü tamamen kapatmalıdır.[203]
Bu mevzuda merhum Hamdi Yazır şöyle diyor: "Cilbâbdan örtmek" tabirinde iki vecih vardır
1) Çilbâblardan birisiyle bedeni sıkıca örtmek
2) Birisi de, bir cilbâbm bir tarafıyla başından yüzünü örtmek. Bu beyanda da iki suret vardır: Birisi kaşlarına kadar örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü bırakmak. İkincisi de, alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra

burnunun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisi de açık kalsa da yüzün kısmı âzamini ve göğsü tamamen örtmüş olmaktır."[204]
Mezhep imamlarının bu meyzudaki görüşlerini 4104 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[205]

30. "Başörtülerini Yakalarının Üstüne Salsınlar"[206] (Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)

4102... Urve b.Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre: Aise (ranha) söyle demiştir:
Aliah ilk nuıhacir kadınlara rahmet eylesin. (Yüce) Allah, "Başörtülerini yakalarının üstüne salsınlar" ayetini indirdiğinde (yünden ya da ipekten dokunan) dış giysilerin bedeni en iyi şekilde örtenini, (ravi Ah-med)b. Salih (burayı) "Yünden ya da ipekten dokunan dış giysilerinin en kalınım ikiye bölüp onlan(n bir parçasını) kendilerine başörtüsü yaptılar" diye rivayet etti.[207]

4103... İbn es-Serh şöyle dedi:
Ben dayımın kitabında (bir önceki hadisin) manasının Ukayl vasıtasıyla İbn Şihâb'dan ve (yine bir önceki) senediyle (rivayet edilmiş olarak) gördüm.[208]

Açıklama

4100 ve 4101 numaralı hadisler hakkında yaptığı açıklamalar bu hadis-i şerifler için de geçerlidir. İbn es-Serh'in dayısı Abdurrahman b. Abdülhamid'dir. Münzirî'nin açıklamasına göre 4102 numaralı hadisin ravilerinden Kurre, çok yanılmakla itham edilen bir ravidir.[209]

31. Kadınların Zinet (Yer)Lerinden Nerelerini Gösterebileceği Konusunda (Gelen Hadisler)

4104... Aişc (ranha)'dan rivayet olunduğuna göre:
Esma, binti Ebî bekir (bir gün) üzerinde ince (bir elbise) ile RasûMlah (s.a.v.)'ın yanına gelmişti. (Hz. Peygamber) ondan yüzünü çevirdi ve;
"Ey Esma! (şurası) muhakkak ki, kadın ergenlik çağına erişince on (un vücudun) dan şundan ve şundan başkasının görünmesi uygun olmaz" dedi ve (kendi) yüzü ile elini işaret etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis) mürseldir. (Çünkü) Halid b. Düreyk, Aişe (ranha)'ya erişmemiştir.[210]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, ergenlik çağına giren bir kadının ile elinin dışında bütün vücudunun avret olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh fitne korkusu olmadığı zaman elleri ve yüzleri açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkması caizdir.
Saadet asrı olan Hz. Peygamber dönemi, fitneden uzak bir dönem olduğu için Hz. Peygamber buna izin vermiştir. Hanefî, Mâliki ve Şafiî uleması; kadının elleri ve yüzü açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkmasının caiz olmasını fitnenin bulunmamasına bağlamışlardır. Çünkü Hz. Peygamber kadının ellerinin ve yüzünün avret olmadığını söylediği zaman herhangi bir fitne mevcut değildi.
İbn Reslân'ın açıklamasına göre; müslümanlann bütün devirlerde kadınlarım özellikle fitnenin çoğaldığı zamanlarda, ihtiyaç olmadıkça yüzleri ve elleri açık olarak dışarı çıkmalarına izin vermemiş olmaları kadınların ellerini ve yüzlerini yabancı erkek karşısında açmalanyla ilgili cevazin aynı zamanda bir ihtiyaca da bağlı olduğunda delâlet etmektedir.
Bir başka ifadeyle, söz konusu cevaz için şu iki şartın bulunması gerekir:
1) Fitne korkusu olmayacak,
2) Kadının elini ve yüzünü açmasına bir ihtiyaç duyulacak.
Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
1- Hambelîlere ve Şâfîîlerin bir görüşüne göre, kadının elleri ve yüzü dışında bütün vücudu avrettir. Doktora muayene olmak, alışveriş yapmak, şahitlik etmek gibi bir zaruret olmadıkça herhangi bir tarafı açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkamaz.
Yüz ve eller zaruri olarak açıldıklarından avret sayılmamışlardır.
2- Hanefîler ile Şâfîîlerin ikinci görüşüne ve Mâlikîlerin meşhur olan görüşlerine göre; kadının elleri ve yüzü dışında bütün bedeni avrettir. Ancak ellerin ve yüzün avret sayılmaması fitne korkusunun bulunmamasına bağlıdır. Binaenaleyh fitne korkusu bulunmadığı zaman kadınların yollarda elleri ve yüzleri açık olarak dolaşmaları caizdir.[211]
Mevzumuzu teşkil cclen bu hadisin senedinde Saîd b. Beşîr Ebû Ab-durrahman en-Nasrî vardır. Hadis uleması bu zatı çeşitli yönlerden zayıf kabul etmişlerdir.[212]

32. Köle Hanımefendisinin Saçına Bakabilir

4105... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Ümmü Seleme (ranha) kan aldırmak için Peygamber (s.a.v)'den izin istemiş. (Hz. Peygamber de) Ümmü Seleme'den kan alması için Ebû Tay-yib'e emretmiş.
(Ravi Ebu'z-Zübeyr) dedi ki: Öyle zannediyorum ki Câbir (r.a) (Ebû Tayyib'in), Ümmü Seleme'nin süt kardeşi olduğunu, ya

da .(o sırada) henüz ergenlik çağına ermemiş bir çocuk olduğunu söyle(miş î) di-.[213]

4106... Enes'den rivayet edildiğine göre;
Peygamber (s.a.v) Fâtıma'ya (daha önce) kendisine bağışlamış olduğu bir köleyi getirmiş. (O sırada) Fâtıma'nın üzerinde, başını örtse ayaklarına ayaklarını örtse başına yetişmeyecek (kısa) bir elbise varmış. Peygamber (s.a) (kızının) karşılaştığı bu durumu görünce;
"Bunda senin için bir sakınca yoktur. (Seni gören kimselerin birisi) babandır, (diğeri de) kölendir" buyurmuş.[214]

Açıklama

Kan, genellikle baş, bilek, ense gibi kadınların ya- bancı erkeklere göstermesi caiz olmayan yerlerden alındığı için, 4105 numaralı hadisin zahiri zımnen, kadınların saçlarını ergenlik çağına gelmemiş çocuklara ve süt kardeşi gibi kendilerine nikâh düşmeyen yakınlarına göstermelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Söz konusu hadis bu hükmü ifade edince, Musannif Ebû Dâvûd bunu, kölenin de mahrem olduğu görüşünden hareket ederek süt kardeşine kıyasla mevzumuzu teşkil eden "Köle hanımefendisinin saçına bakabilir" başlığının altında yerleştirmiştir.
Ancak Ebû Dâvûd her ne kadar köleyi, hanımefendisinin mahremi olduğu zannıyla sütkardeşi gibi mahrem erkeklere kıyas etmişse de, ulema kölenin hanımefendisinin mahremi olduğu konusunda ittifak etmiş değillerdir.
Hidâye mülellifi fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor:
"Köle, kendi hanımının, yalnız bir erkeğin yabancı bir kadına bakabildiği yerlerine bakabilir, İmam Mâlik; köle, hanımına karşı mahrem gibidir, demiştir. İmam Şafiî'nin bir görüşü de böyledir. Delilleri ise, "Mümin kadınların süslerini göstermeyecekleri erkeklerden müstesna olanlardan biri de sahip oldukları köledir.[215] mealindeki âyet-i kerime ile kölenin, hanımefendisinden izin almadan onun bulunduğu yere girmeye ihtiyacı olmasıdır.
Biz Hanefîler diyoruz ki: Köle, herşeyden önce mahrem olmayan bir erkektir. Hanımefendisinin kocası da değildir. Şehvet de söz konusudur. Ayrıca köle daha çok ev dışında çalıştığı için hanımefendinin yanına girmeye fazla bir ihtiyaç] da yoktur. Bu bakımdan köle hanımefendisine nis-betle yabancı erkek hükmündedir."[216]
Beziül-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi. Hanefî ulemasına göre, Nûr sûresinin sözü geçen âyet-i kerimesinde, mümin kadınların kendilerinden sakınmaları istenen kimselerin dışında bırakılan kölelerden maksat, erkek köleler değil kadın köleler yani cariyelerdir.
Her ne kadar 3927 numaralı hadis, "köle mûkâteb oldukları sonra hanımefendisinin onun ya/unda kapalı olmasını"n gerekliliğini ifade ediyor ve mûkâteb olmadan önce kapanması gerekmediğine delâlet ediyorsa da Hanefi uleması bu hadis-i şerifi, "hanımefendi, kölesinin yanında şer'î ölçülere uygun olarak kapanacaktır. Mûkâteb olduktan sonra işe daha da fazla örtünecektir" şeklinde anlamışlardır. Nitekim bu hususu sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.
İbn Reslân, 4106 numaralı hadisin, "köle hanımefendisinin mahremidir. Binaenaleyh hanımefendinin vücudundan mahremlerinin bakabileceği yerlere kölesi de bakabilir" diyen Mâlikîlerle Şâfîîlerin delili olduğunu söylemiştir.
Kölenin hanımefendisinin mahremi olmadığım söyleyen Hanefîlere göre, sözü geçen hadisten böyle bir hüküm çıkarmak isabetli değildir. Çünkü hadis-i şerifte söz konusu edilen köle ergenlik çağma gelmeyen bir çocuktur. Nitekim Hz. Peygarnber'in bu köle hakkında, "Erkek çocuk" anlamına gelen tabirini kullanması bunun en büyük delilidir.[217]

33. "Kadına İhtiyacı Bulunmayan Erkekler"[218] Ayet-i Kerimesi Hakkında (Gelen Hadisler)

4107... Aişe (ranha)'dan şöyle rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a)'in hanımlarının yanına kadın tabiatlı bir adam giriyordu. (Halk) onu (kadınlara) ihtiyacı olmayan (erkekler) den sayıyorlardı. Derken bir gün o adam (Hz. Peygamberin hanımlarının birisinin yanında iken Hz. Peygamber (bizim) yanımıza giriverdi. Adam (o sırada) bir kadını tasvir etmekte idi ve, "Geldiği zaman dörtle gelir, gittiği zaman sekizle gider" diyordu. Hz. Peygamber (bu sözü işitti ve): "Dikkat edin, görüyorum ki bu adam orada ne olduğunu biliyor. Sakın sizin yanınıza bir daha gelmesin" buyurdu. Artık onu (gelmekten) menettiler.[219]

Açıklama

"Muhanneş" yahut "muhannis"; ahlâk, hareket ve sözünde kadınlara benzeyen erkektir. Bazen yaratılıştan kadına benzer ve tıpkı kadınlar gibi konuşur. Onun kadına benzemesi kendi arzusuyla değildir. Bu bir nevi hünsa sayılabilir. (Hünsa, kendisinde hem erkeklik hem de kadınlık uzvu bulunan kimsedir) Peygamber (s.a.v.)'in. bu adamı ilk gördüğü zaman bir şey dememesi bundandır. Zaten herkes onun cima ihtiyacı olmadığını kabul ediyordu.
Bazen doğuştan benzemediği halde kendi arzusuyla kadınlara benzemeye çalışanlar vardır. Bunlara da "muhanneş" denir.
İşte burada bahis mevzuu oîan ve 4097 ve 4099 numaralı hadis-i şeriflerde lanetlenen muhannesler bunlardır.
Rasûlullah (s.a.v)'in evine giren bu muhannesin ismi, meşhur kavle göre "Hît"tir. Bazıları "Hinb", diğer bazıları da "Matı" olduğunu söylemişlerdir. Bu babda daha başka isimler de zikredilmiştir ki. Gelen rivayetlerden, Rasûlullah (s.a)'ın bunları çeşitli yerlere sürgün ettiği anlaşılıyor.
İbn Kelbî'nin beyanına göre, "Hİt\ vasfettiği kadın hakkında ileriye giderek, "Ağzı papatya çiçeği gibi, oturduğu zaman iki olur. Konuşursa renk saçar. Bacaklarının arasındaki başaşağıya çevrilmiş bir kap gibidir" demiş. Rasûlullah (s.a) bunu

işitiyormuş ve, "Sen ona inceden inceye bakmışsın ey Allah düşmanı!" buyurmuş. Sonra kendisini Medine'den Ha-ma'ya sürgün etmiştir. Tâif fethedilince onun tasvir ettiği kız ımislüman olmuş ve Abdurrahman b. Avf ta evlenmiştir. Rasûlullah (s.a.v) dünyadan gittikten sonra Ebû Bekir (r.a) Hît'i Medine'ye kabul etmemiş, Hz. Ömer halife olunca bazı kimseler araya girerek şefaatçi olmuşlar, "Hît, artık zayıf, yaşlı ve muhtaç bir kimsedir" diyerek Medine'ye gelmesine izin verilmesini rica etmişler. Hz. Ömer de her cuma günü, Medine'ye gelerek dilenmesine, sonra yine yerine gönderilmesine izin vermiştir.
Ulema, Hît'in sürgün edilmesine üç sebep zikretmişlerdir, bunlardan biri hadiste beyan edildiği veçhile onun kadına ihtiyacı olmadığı zannedilmesi, hakikatte ise kadına ihtiyacı olduğu halde bunu gizlemesidir. İkincisi kadınların güzelliklerini ve avret yerlerini başkalarına anlatması-dır. Üçüncüsü de Hît'in kadınların mahrem yerlerine kadar bütün cinsel özelliklerini öğrenmiş olduğunun meydana çıkmasıdır.
Hz. Peygamber, "Sakın sizin yanınıza bir daha girmesin" emriyle bütün muhannesleri kasdetmiştir. Binaenaleyh, muhannes olanlar kadınların yanına giremediği gibi kadınlar da açık saçık onların yanına girip çıkamazlar. Muhannesler aynen kadınlara ihtiyaç duyan diğer erkekler hük-mündediıier. Enenmiş (hayaları çikarılmış) ve âleti kesilmiş erkeklerde aynı hükümdedirler.
Hît'in, Gaylân'm kızını tasvir ederken, "Dörtle gelir sekizle gider" demesi, gelirken vücudunun kabarık ve şişkin yerleri dört, giderken sekiz görünür manasındadır. Gaylân, Tâifin fethinden sonra müslüman olmuş, fakat hicret edememiştir. Beyaz tenli, uzun boylu, kumral saçlı, iri ve yakışıklı bir zat olduğu söylenir. Vaktiyle Peygamber (s.a.v) hakkında, "Kur'ân buna indirileceğine iki şehirden birinde büyük bir adama indirilseydi ya" diyenlerden biridir. Kisra'ya bir heyet içinde gönderildiği vakit onunla görüşmüş, Kisra onun aklını beğenerek, "Senin gıdan nedir?" diye sormuş. O da "buğdaydır" deyince, "Bu akıl buğdaydandır. Sütle kuru hurmadan değildir" demiş.[220]

4108... Aişc (ranha)'dan, (bir önceki hadis-i şerifin) manası (rivayet edilmiştir).[221]

4109... Şu (4107 numaralı) hadis Aişe'den, (ayrı bir senetle bir defa rîyavet edilmiştir. Ancak bu rivayetin senedinde bulunan ravilerden Yunus bu rivayete şunları da) ilâve etmiştir: (Hz. Peygamber bu kadın tabiatlı kimseyi Medine'den) dışarı sürgün etti. (Bu sürgünden sonra o) çöllerde (yaşar) idi ve her cuma (günü Medine'ye iner. halktan) yiyecek dilenirdi.[222]

4110... el-Evzaî'den rivayet olunduğuna göre; şu (4307 numaralı hadiste anlatılan) olayda (şu hâdise de varmış):
(Hz. Peygamber'e); "Ey Allah'ın Rasûlü, (eğer sen onu Medine'den sürgün edersen) o zaman o açlıktan ölür" denmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona her hafta Medine'ye iki defa girip dilenmesine, sonra (yine Medine'den) çıkmasına izin vermiş.[223]

Açıklama

4107 nolu hadisi şerifin şerhinde geçen açıklamalar maiar, 4108 ve 4110 numaralı hadisler için de geçerli olduğu için burada yeni bir açıklamaya lüzum görülmemiştir.[224]

34. Allah Teâlâ'nın "Mümin Kadınlara Da Söyle Gözlerini (Haramdan) Sakınsınlar"[225] Ayeti Hakkinda (Gelen Hadisler)

4111... İbn Abbas (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mümin kadınlara da söyle, gözlerini (haramdan) sakınsınlar"[226] âyeti neshedildi de bundan," Evlenme arzusu kalmamış oturan (ihtiyar) kadınlar..."[227] âyet(inin hükmü) dışarıda bırakıldı.[228]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Nür sûresinin 60.'âyet-i kerimesinin. Nûr sûresinin 31.âyetinin kadınların örtünmesiyle ilgili genel hükmünü tahsis ettiğini ifade etmekte ve hayızdan, doğumdan kesilmiş, artık nikâha ümidleri kalmamış olan, kimsenin evlenme arzusunda bulunmayacağı ya^lı kadınların, yabancı erkekler karşısında sokakta örtündüğü örtüyü zinet mahallerini göstermemek kaydıyla çıkarabileceklerine delâlet etmektedir.
Söz konusu âyet-i kerimenin tamamı şu mealdedir: Evlenme ümidi kalmayan, (yaşlanıp) olurmuş kadınlara, zilletlerini açığa vurmamak şarüyla dış elbiselerini çıkarmaktan dolayı bir vebal yoktur. Ama iffetli davranmaları Onlar için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.[229]
Ayet-i kerimeyi tefsir ederken Hafız İbn Kcsîr şöyle diyor: "Yaşlanıp oturmuş kadınlara, dış elbiselerini çıkarmalarından dolayı bir günah yoktur." âyeti hakkında İbn Mes'ud; başörtülerinin üzerine örttükleri örtü veya mantodur, demiştir. İbn Abbas, İbn Ömer, Mücâhid, Saîd, b. Cü-beyr, Ebû Şa'sâ, İbrahim Nehaî, Hasan. Katilde, Zührî, Evzâi ve başkalarından da böyle rivayet edilmiştir. Ebû Salih söyle der: Dış elbiselerini bırakır da erkeklerin arasında gömlek ve başörtüsüyle durabilir. Saîd b. Cü-beyr ve başkalarının söylediğine göre; Abdullah b. Mes'ud'un kıraatmda
(elbiseleri...) kelimesinin önünde bir de "inin" harf-i cerri vardır. Burada kastedilen elbise, başörtüsünün üzerine örtülen bir örtüdür. Yaşlı kadının başında sık dokulu bir başörtüsü olduktan sonra bu örtüyü çıkarmasında bir beis yoktur. Saîd b. Cübeyr, "Zinueticrini açığa vurmamak şartıyla" âyeti hakkında şöyle der: Üzerindeki zinet görünsün diye üstündeki dış elbisesini çıkarmak suretiyle açılıp saçilmamalı. İbn Ebû Hâtim'in babası kanalıyla Hz. Aişe (r.a)'den rivayetine göre bir

kadın Hz. Aişe'nin yanma girip: Ey müminlerin annesi; kına, boya, küpe, halhal, altın yüzük ve ince elbiseler hakkında ne dersin? diye sormuştur. Hz. Aişe şöyle cevapladı: Ey kadınlar topluluğu, sizin durumunuz birdir. Açılıp saçılma olmaksızın Allah Teâlâ size zineti helâl kılmıştır. Yani zinetinizin namahrem olan birine görünmesi sizin için helâl değildir:
Süddî şöyle anlatıyor: Benini, Müslim adında bir ortağım vardı ve bu Huzeyfe İbn Yemân'ın hanımının kölesi idi. Bir gün çarşıya geldiğimde elinde kına izi vardı. Kendisine bunu sordum, hanımefendisinin -ki Hu-zeyfe'nin eşidir- başına kına yaktığını söyledi. Ben bunu hoş karşılamadım ve: İstersen seni onun yanına götürüp (bunu soralım), dedim. Eve gidelim, dedi. Beni hanımefendisinin yanına götürdü. Bir de baktım ki yaşlı başlı bir hanım!. Ben: Müslim senin başına kına yaktığını bana nakletti öyle mi? diye sordum. Evei, dedi: şüphesiz ben evlenme ümidi kalmayan, yaşlanıp oturmuş kadınlardanım. Allah Teâlâ bu konuda senin de işittiğin şeyleri buyurdu.[230]

4112... Ümmü seleme (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın yanında (bulunuyor) idim. Yanında Meymûne de vardır. Derken İbn Ümmü Mekiûın çıkagekli. Bu (olay) biz örtünme ile emrolunduktan sonra (olmuştu). Bunun üzerine Peygamber (s.a) (bize): "Ondan örtününüz" buyurdu.
Ey Allah'ın Rasûlü, o âmâ değilini ? O bizi göremez ve tanıyamaz, dedik. Peygamber (s.a) de:
"Siz de âmâ mısınız, onu görmüyor musunuz?" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (emir) sadece Peygamber (s.a.v)'in hanımları içindir. Baksana, Fâtıma binli Kays. (Abdullah) İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet beklemiştir. Hz. Peygamber (s.a) Fâtıma binti Kays'a: "İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet (ini) bekle. Çünkü o âmâ bir adamdır. Elbiselerini onun yanında (iken) çıkarabilirsin" demiştir.[231]

Açıklama

Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Meymûne, ilim öğrengayesiyle Hz. Peygamber'in yanma geldikleri bir sırada Hz. Peygamber'in müezinlerinden Abdullah İbn Ümmü Mek-tûm da oraya çıkıp gelmiş. Abdullah âmâ olduğundan, Ümmü Seleme ile Meymûne onun .gelmesiyle vücutlarının örtülmesinde yabancı erkekler karşısında gösterdikleri titizliği göstermek istememişlerdir.
Hz. Peygamber, onları bu tutumlarından dolayı ikaz etmiş ve onlara Hz. Abdullah'ın huzurunda da diğer yabancı erkeklerin huzurunda olduğu yüzle-riyle birlikte gerdanlarını da örtmeleri gerektiğini, onun yanında bu şekilde örtünmeleri için kendilerinin onu görebilmelerinin yeterli bir sebep olduğunu
ve Hz. Abdullah'ın âmâ olmasının onun huzurunda örtünme hususunda gerekli titizliği göstermemek için bir sebep teşkil edemeyeceğini hatırlatmıştır.
Hadis-i şerifte özellikle ifade edildiğine göre bu olay, "Ey Peygamber! eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle, örtülerini üstlerine salsınlar"[232] mealindeki örtünme âyeti indikten sonra olmuştur.
Bu bakımdan hadis-i şerifin zahiri, kadınların erkeklere bakmalarının caiz olmadığına delâlet etmekledir. İmam Nevevî'ye göre ise (ki ulemânın cumhuru da aynı görüştedir.) kadının, yabancı bir erkeğin diz kapaklan ile göbeği arası dışında kalan kısımlarına bakması caizdir. Ancak bu cevaz fitne korkusu olmama şanıyla kayıtlıdır. Binaenaleyh fitne korkusu olduğu zaman bu kısmlara bakması da haramdır.
Bu konuda Aliyyü'i FCârî şöyle diyor;
"Bu hadis-i şerif, kadının yabancı bir erkeğe bakmasının mutlak surette haram olduğuna delâlet etmektedir. Bazıları da hadisteki bu yasağın fitne korkusuyla ilgili olduğunu, fitne korkusu bulunmadığı zaman bu yasağın kalktıını söylemişlerdir, kadının yabancı bir erkeğe bakmasının mutlak surette haram olduğu görüşünü savunanlara göre; "Bir bayram günü Mescid-i Nebevî'nin avlusunda Hz. Peygamber'in huzurunda Habeşîler oynarken Hz. Aişe'nin onları seyrettiğini'[233] ifade eden hadis-i şerif, Örtünme âyeti inmeden varid olmuştur. En doğru olan şudur ki, kadının yabancı bir erkeğin avret yerlerine bakması haram, avret yerlerinin dışında kalan yerlere bakması ise caizdir. Erkeğin avret yerleri göbeği ile diz kapağı arasıdır. Göbek ve diz kapağının avret olup olmaması konusu fıkıh uleması arasında ihtilaflıdır. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini 4114 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşallah. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kadının yabancı bir erkeğin avret olmayan yerlerine bakmaktan da kaçınmasının takva ve verâ açısından daha uygun olduğu ifade edilmektedir.
Hafız Süyûtî'nin açıklamasına göre, Habeşîlerin Mescid-i Nebevî'nin bahçesinde oynamaları hadisesi hicretin 7. senesinde olmuştur. O sene, Hz. Aişe onaltı yaşında idi. Bu durum bu hadisenin örtünme âyetinin inmesinden sonra olduğunu gösterir."
Görüldüğü gibi Aliyyül Kârı fr.a), mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki yasağı verâ ile, Hz. Aişe'nin Mescid-i Nebevî'de oynayan Habeşî-leri seyrettiğini ifade eden Hadisi şerifi de cevaz ile açıklamak suretiyle bu iki hadis arasındaki zahirî çelişkiyi kaldırmış ve iki hadisin arasını telif etmiştir.
Aynı şekilde Hz. Peygamber'in Fâtıma binti kays'a, "Sen iddetini îbn Ümmii Mektûm'un evinde bekle. Çünkü o âmâdır. Onun yanında elbiselerini çıkarabilirsin" buyurduğunu ifade eden 2284 numaralı hadisi de bu şekilde cevaza hamledince mevzumuzu teşkil eden hadisle onun arasında da bir çelişki kalmaz.
Bazıları da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki yasağın sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına, bu mevzudaki cevazla ilgili hadislerin de diğer müslüman hanımlara ait olduğunu söylemişlerdir ki Masannıf Ebû Dâvûd (r.a) metnin sonuna ilâve ettiği sözleriyle bu görüşe işaret etmek istemiştir.[234]

4113... Abdullah b. As'dan rivayet olduğuna göre; Peygamber (s.a): "Biriniz cariyesini kölcsiyle nikahladığı zaman (artık bir daha cariyesinin) avret yerlerine bakmasın" buyurmuştur.[235]

4114... Abdullah b. As'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz cariyesini kölesine yahut işçisine nikahladığı zaman cariyenin göbek(inin) altı ile diz kapak(ınm) üstüne bakmasın."[236]

Açıklama

Bu hadis-i şeritler; bir kimsenin cariyesini bir baş kasıyla evlendirdiği zaman artık şehvetini tatmin yönünden o cariyeden istifade edemeyeceğini, o cariyenin artık kendisine diğer yabancı kadınlar gibi haram olacağını, binaenaleyh onun sadece hizmetinden yararlanabileceğini ifade etmektedir.
Hadisin zahiri ve diğer bazı hadisler; göbek ile diz kapağının avret yeri olmayıp bu ikisi arasında kalan kısımların avret olduğunu ifade etmektedir.
Avnü'I Ma'bûd da bu konuda şöyle denilmektedir:
"Mîrkât" isimli eserde açıklandığı üzere; ulema erkeklerde göbeğin avret yeri olmadığında ittifak etmişlerdir. Diz kapaklarına gelince, İmam Mâlik ile İmam Şafîî ve Ahmed'e göre erkeklerde diz kapakları avret yeri değildir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafîî'nin ashabından bazılarına göre erkeklerde diz kapağı avrettir.
Cariyenin avret yerlerine gelince. İmam Mâlik ile İmam Şafîî'ye göre cariyelerin avret yerleri aynen erkeklerin avret yerleri gibidir. İmanı Ebû Hanîfe'ye göre erkekierinkinden fazla olarak cariyelerin karınları ile sutları da avrettir."[237]

35. Başörtüsü(nü Bağlamak) Nasıl Olur?

4115... Ümmü Seleme (ranha)'dan rivayet edildiğine göre;
(Bir gün) kendisi başörtüsünü bağlarken Peygamber (s.a) yanına girmiş ve, "Bir dolam; iki dolam değil" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bir dolanı; iki dolam değil" sözünün manası, "erkeklerin sarık sarındığı gibi sarınma, onu (başına bir defa doladm mı yeter) bir veya iki dolam daha ilâve etme" demektir.[238]

Açıklama

4107 ve 4111 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıklandığı üzere, erkeklerin kadınlara benzemesi nasıl haramsa. kadınların erkeklere benzemesi de aynı şekilde haramdır.
İşte bu esastan hareketle Fahri Kâinat Efendimiz, kadınların erkeklere benzemekten kaçınmak için başlarına bağladıkları örtüleri birden fazla dolam teşkil edecek şekilde bağlamamalarını, bir dolam teşkil edecek şekilde bağlamakla yetinmelerini emretmiştir.
Masannıf Ebû Dâvûd (r.a)'un metnin sonunda ilâve ettiği açıklamasından anlaşılan budur.[239]

36. Mısır Kıptîlerinîn Ketenden Yaptıkları Kubtiyye Denilen İnce Elbiseleri Giymenin Hükmü

4116... Dihyc b. Halîfe el-Keibî (r.a)'den rivayet edilmiştir: Dedi ki;
Rasûllullah (s.a)'e, kubtiyye denilen ince kumaşlar getirilmişti. Onlardan birini bana verdi ve:
"Bunu ikiye böl, birini (kendine) gömlek dik; diğerini de hanımına ver, onu kendisine başörtüsü yapsın" buyurdu. Sözlerine şöyle devam etti: Hz. Peygamber'in bu emrini alan) pbihye (oradan ayrılmak üzere) sırtını döndüğü zaman (Hz. Peygamber ona):
"Hanımına (bu kaputun) altında kendi (teni)ni göstermeyecek başka bir elbise giymesini de emret" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (Musa b. Çübeyr'den) Yahya b. Eyyub da rivayet etti. (Şu farkla ki, Ubeyduliah b. Abbas'dan) "Abbas b. Ubey-dullah b. Abbas" diye bahsetti.[240]

Açıklama

"Kubüyye" ketenden dokunmuş ince kumaş demektir. Mısır'ın yerlileri olan kiptiler tarafından dokunduğu için onlara nisbet edilerek bu isim verilmiştir.
Memleketimizde bu çeşit kumaşlara verilen kaput isminin "Kubtiyye" kelimesinin bozulmuş şekli olması muhtemeldir.
Hz. Diriye, sözlerinin başında kendisinden "ben" diye bahsettiği halde, sonunda üçüncü bir şahıstan söz edermiş gibi Dihye diye bahsetmesi edebiyatta "iltifat" denilen söz sanatlanndandır.
İnce elbiseler sahibinin tenini dışarı yansıttıkları için Hz. Peygamber bu tehlikeye dikkat çekmek gayesiyle Hz. Dihye'ye bu durumdan bahsetmiş ve hanımının elbisesinin altına bir elbise daha giymedikçe onu giymemesi için uyarmıştır.
Altında başka bir elbise olmadan bu çeşit elbiseleri giyenler daha ziyade kadınlar olduğu için Hz. Peygamber bu uyarısını yaparken Hz. Dih-ye'nin hanımı üzerinde durmuş, Hz. Dihye'nin üzerinde durma lüzumu hissetmemiştir. Çünkü erkekler gömleklerine genellikle şalvar üzerine giyerler.[241]

37. Eteğin Uzunluk Ölçüsü Hakkında (Gelen Hadisler)

4117... Safiye binti Ebî Ubeyd'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a), belden aşağı giyilen eteklik(ler)den bahsedince hanımı Ümmü Seleme;
Ey Allah'ın Rasûlii, (bu hususla) kadm(ın durumu nedir)? demiş. (Hz. Peygamber de):
" (Erkeğin eleğinden) bir karış (fazla) uzatır" buyurmuş. Ümmü Seleme:
O zaman (kadın yürüyünce) vücudunun bir kısmı açılır, demiş. (Hz. Peygamber de):
"Bir zira (arşın) uzatabilir, daha fa/la uzatatoaz" karşılığın vermiş.[242]

4118... Şu (bir önceki) hadis Ümmü Seleme'den Süleyman b. Yesâr tarafından da rivayet olunmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Lshak ve Eyyub b. Musa, Nâfi aracılığıyla Safiyye'den rivayet etmiştir.[243]

4119... İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir, dedi ki:
Rasûlullah (s.a), hanımlarının eteklerini erkeklerinkinden) bir karış (fazla) uzatmalarına izin verdi. Sonra onu daha fazla uzatmak istediler.Bunun üzerine onlara (eteklerini) bir karış daha uzatmalarına izin verdi.Bu hâdiseden sonra (kadınlar) bize etek gönderiyorlardı, biz de onları bir zira (uzunluğunda olacak şekilde) ölçüyorduk.[244]

Açıklama

4117 numaralı hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in, kadınlara eteklerini erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmalarını tavsiye ettiği; Ümmü Seleme'nin, erkeklerin eteğinden bir karış kadar uzunluktaki bir etekle yürüyen bir kadının yürüme esnasında vücudunun bir kısmının açılabileceği endişesini belirtmesi üzerine, kadınların eteklerini erkeklerden en çok bir zira fazla uzatabileceklerini söylediğim ifade etmektedir. 4119 numaralı hadis-i şerifte kadınların, eteklerini erkeklerinkinden en çok iki karış uzatabileceklerini ifade ettiğinden, sözü geçen hadisteki "iki karış" kelimesi 4117 numaralı hadisteki "bir zira" kelimesinin tefsiri durumundadır.
Binaenaleyh, hadis-i şeriflerden anlaşılan mana şudur ki, kadınlar eteklerini erkeğin eteğinden en çok iki karış, en-az bir karış uzatırlar. Bir karıştan daha az, iki karıştan daha fazla uzatmaları caiz değildir. Burada şu husus hatırda tutulmalıdır: Anlatılan bu konu erkeklerin entari giydikleri yerlerle ilgilidir.
Bu mevzuda Avnü'l-Ma'bûd müellifi, Hafız İbn Hacer'den naklen şöyle diyor: "Erkeklerin eteklerinin uzunluğunda biri müstehap, diğeri de mubah olmak üzere iki hal vardır. Müstehap olan hal, eteklerin dizlerinin yansına kadar inmesi ve daha aşağıya inmemesi halidir.
Mubah olan hal ise eteklerinin topuklara kadar inmesi halidir.
Aynı şekilde kadınlar içinde bu mevzuda biri müstehap diğeri mubah olmak üzere iki hal vardır. Erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmaları mestehap hali. iki karış yani bir arşın uzatmaları da mubah halidir.
Bezlü'l-Mechûd müellifinin dediği gibi, burada dikkati çeken bir husus daha vardır ki o da kadınların eteklerinin yerde sürünecek kadar uzun olmasına verilen cevazdır. Çünkü kadınların elekleri erkeklerin eleklerinden iki karış uzun olunca yerde sürünmesi kaçınılmazdır. Nitekim İmam Tirmizi de hadisi rivayet ettikten sonra; "Bu hadiste kadınlar için daha kapalı olacağından eteklerini yerde sürümelerine ruhsat vardır" demiştir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; elbisenin yerde sürünecek kadar uzun olması hakkındaki yasağın kadınlara ait olmayıp sadece erkeklere ait olduğunda icmâ vardır. Aslında 4117 numaralı hadis-i şerif 4093 numaralı hadis-i şerifin devamıdır.[245]

38. Ölü (Hayvanların) Derilerinin Temizlenmesi) Hakkında (Gelen Hadisler)

4120... (Hz. peyganıber'in hanımı) Meymûne'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bizim azatlı bir cariyemize sadaka (olarak toplanmış koyunlar) dan bir koyun hediye edil(miş)ti, bir süre sonra koyun öldü. Derken Peygamber (s.a), (Ölü olarak yol üzerine atılıverilmiş olan) bu koyunun yanından geçti ve:
"Bu koyunun derisini tabaklayıp ondan yararlanmalıydılar" buyurdu. (Bunu işitenler);
"Ey Allah'ın Rasûlü, o bir leştir, dediler. (Hz. Peygamber de):
"Ölü hayvanın ancak yenmesi haramdır" karşılığını verdi. [246]

4121... Şu (bir önceki) hadis, Zührî'den (bir başka senedle daha rivayet edilmiştir ve bu rivayetinde Zührî) Meymûne'yi zikretmem iştir. (Bu rivayetinde Ziihrî; Hz. Peygamber: "Onun derisinden faydalanmalıydınız" buyurdu, dedi(kten) sonra (bir önceki hadisin manasını rivayet etmiş.orada geçen) tabaklamayı ise rivayet etmemiştir.[247]

4122... Ma'mer'den rivayet edilmiştir; dedi ki;
Zührî, (deri) tabaklamayı kabul etmezdi ve "deriden her hal-(li kâr)da yararlanılabilir" derdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: (4120 numaralı) Zührî hadisinde (onu rivayet edenlerden) el-Evzaî, Yunus ve Ukayl; tabaklama kelimesini rivayet etmemişlerdir.
Tabaklanmayı ise, Zübeydî, Saîd b. Abdülaziz ile Hafs b. el-Velîd rivayet ettiler.[248]

4123... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ı;
"Deri tabaklandığı zaman temiz olur" buyururken işittim.[249]

4124... Peygamber (s.a)'ın hanımı Aişe (ranha)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), ölü (hayvan)ların derileri tabaklanınca (onlardan) yararlanılmasını emretmiştir.[250]

Açıklama

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, ulema "ihâb" kelimesinin manası üzerinde ihtilâfa düşmüşlerdir.
Bazılarına göre bu kelime mutlak surette deri anlamına gelir. Bazılarına göre ise "ihâb" derinin tabaklanmadan önceki halidir. Tabaklandıktan sonraki haline ise "edîm" denir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre ise, ulemadan bir kısmı ihâb kelimesinin sadece etleri yenilebilen hayvanların derileri anlamına geldiğini bu bakımdan tabaklamanın ancak.eti yenen hayvanların derileri için geçerli olduğunu, eti yenmeyen hayvanların derilerinin tabaklanma ile temiz olmayacağını iddia etmişlerdir. Evzaî, İbn Mübarek, İshak b. Râhûyeh ve Ebû Sevr bu görüştedirler.
Hattâbî'ye göre ihâb kelimesi, eti yenen hayvanların derileri için kullanıldığı gibi, eti yenmeyen hayvanların derileri için de kullanılır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, ölmüş bir hayvanın sadece etini yemenin haram olduğunu, derilerininse tabaklanmakla temizleneceğine delâlet etmektedir.
Söz konusu hadisler aynı zamanda. Ölmüş bir hayvanın bütün kısımlarının haram olduğunu ifade eden. "Sîze leş haranı kılındı" mealindeki âyet-i kerimenin genel olan hükmünü tahsis etmişlerdir. Bu durum âyet-i kerimelerin hadis-i şeriflerle tahsis edilebileceğine delâlet eder.
Ancak âyet-i kerimeyi hangi tür hadis-i şerifin tahsis edebileceği konusu ulema arasında ihtilaflıdır.
Avnu'l-Ma'bûd da belirtildiğine göre, ölmüş bir hayvanın derisinin tabaklanmak suretiyle temizlenip temizlenemeyeceği konusunda yedi görüş vardır:
1- İmam Şafîî'nin görüşü: Köpek ve domuz hariç bütün leşlerin derileri tabaklanınca içiyle ve dışıyla temizlenmiş olur. Bu deriler tabaklandıktan sonra içleri de dışları gibi temiz olduğundan ıslak yerlerde de kuru yerlerde de kullanılabilirler. Ali b. Ebî Tâlib (r.a) ile Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
2- Hiçbir leşin derisi tabaklanmakla temiz olmaz. Ömer b. Hattâb (r.a) ile oğlu Abdullah ve Aişe (ranha) da bu görüştedirler. İmam Mâlik'den rivayet edilen iki görüşten biri üe İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur.
3- Eti yenen hayvanların leşlerinin derisi tabaklanma ile temizlenir, eti yenmeyen hayvanların leşlerinin derileri temizlenmez. el-Evzaî ile İbn Mübarek, Ebû Sevr ve İshak b. Rûhûyeh bu görüştedirler.
4 - Domuzdan başka bütün hayvanların leşlerinin derileri tabaklanmakla temizlenmiş olur. Bu İmam Ebû Hanîfe (r.a)'nin görüşüdür.
5- Her leşin derisi tabaklanınca dışı temizlenmiş olur, fakat içi temiz* lenmiş olmaz. Bu bakımdan tabaklanmış deri kuru işlerde kullanılırsa da rutubetli işlerde kullanılmaz. Çünkü içlerine yaşlılık erişince oradaki pisliği dışına çıkar. Bu sebeple böylesi derilerin dış yüzeyi üzerinde namaz kılınırsa da giyilmek suretiyle içerisinde namaz kılınmaz. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü budur.
6- Domuz ile köpek de dahil olmak üzere bütün hayvanların leşlerinin derileri içiyle ve dışıyla temizlenmiş olur. Bu da Dâvud ez-Zâhiri ile Zahirîlerin görüşüdür. Bu görüş İmam Ebû Yusuf tan da rivayet olunmuştur.
7- Her leşin derisinden yaş iken de kuru iken de yararlanılabilir. Yararlanabilmek için tabaklamaya ihtiyaç yoktur. Zührî tarafından ileri sürülen bu görüşe ulema iltifat etmemiştir. Zührî'nin bu husustaki dayanağı, 4120 numaralı hadis-i şerifte "tabaklama" kelimesinin geçmemiş olmasıdır.
Kendisine, "Her ne kadar konu ile ilgili hadiste tabaklanmadan söz edilmiyorsa da onun tefsiri mahiyetinde gelen ondan sonraki hadislerde tabaklamadan bahsedilmekte ve leşin derisinin temizlenmesinin ancak tabaklama ile olabileceği açıklanmaktadır" diye cevap verilmiştir.[251]

4125... Seleme b. el-Muhabbık'dan rivayet olunduğuna göre;
"Rasûlullalr (s.a), Tebük savaşında bir eve varmış, evde (deriden yapılmış) asılı bir su tulumu görmüş ve (ev halkından tulumdaki) su (dan bir miktar vermelerini) istemiş. (Onlar):
Ey Allah'ın Rasûlü, bu {su tulumunun derisi) bir leş(e ait)tir, demişler. (Hz. Peygamberde):
“Onun tabaklanmış olması temizlenmesi (demek)dir" buyurmuş.[252]

4126... Âliye binti Sübey'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Uhud'da bana ail bir koyun (sürüsü) vardı. Onlara kıran girdi(de pek çoğu öldü). Bunun üzerine Hz. Paygambeı-'in hanımı Meymûne'yc varıp bu durumu kendisine anlattım. Meymûne de bana:
Onların derilerini alıp onlardan yararlanmalıydın, dedi. (Kendisine):
Bu helâl inidir? dedi(m).
Evet. Bir defasında Kureyş'ıen bazı kimseler kendilerine ait bir koyunu eşek (sürür) gibi sürüyerek Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldiler. Rasû-lullah (s.a) onlara;
"Derisini almalı (ve tabakladıktan sonra ondan yararlanmalı) idiniz" buyurdu. (Onlar bu sözü işitince;)
O bir leştir, {onun derisinden nasıl yararlanabiliriz)? dediler. Rasûlullah (s.a) da:
“O deriyi su ve mazı temizler" karşılığını verdi.[253]

Açıklama

4125 numaralan hadis-i şerif, tabaklama ile temizlenen bir derinin içinin de dışı gibi'temizleneceğine ve içine su gibi sıvı maddeler konulabileceği gibi, böyle bir deriden yapılmış elbise giyinmiş iken namaz kılan kimsenin namazının sahih olacağına delâlet etmektedir.
Çünkü sözü geçen hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in ölü bir hayvanın tabaklanmış derisinden yapılmış bir su tulumundan su içtiği ve "bu derinin tabaklanmak suretiyle temizlenmiş olduğunu" söylediği ifade edilmektedir.
İmam Mâlik'in iddia eltiği gibi, tabaklanan bir derinin sadece dışı temizlenip, içi temizlenmemiş olsaydı içindeki su iç kısımlarına da nüfuz edeceği için Hz; Peygamber ondan su içmezdi. Bu bakımdan söz konusu hadis İmam Mâlik'in aleyhine; İmam Şafîî ile Ebû Hanîfe'nin lehine bir delildir.
1426 numaralı hadis-i şerif ise, leş derisinin sadece tabaklamakla te-mizlenmeyip suyun da katkısı ile temizleneceğine delâlet etmektedir.
Avnu'l-Ma'bLid müellifinin ifade ettiğine göre, suyun yardımı iki şekilde olur:
1) Mazı ile karıştırılıp derinin üzerine dökülmesiyle olabilir.
2) Deri tabaklandıktan sonra suyla yıkanmasıyla olabilir. Söz konusu hadis-i şerifin bu manaların ikisine de ihtimali vardır.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediğine göre, bu hadis-i şerif; "Deri, suyun katkısı olmadan sadece tabaklanmakla temizlenmez; mutlaka suyun katkısı da olmalıdır" diyenlerin delilidir. Domuz derisi dışındaki derilerin sadece tabaklanmakla temizlenmiş olacağını söyleyen İmam Mâlik ile Şafîî ve Ebû Hanîfe'nin delilleri ise; bir derinin tabaklanmakla temiz olacağını ifade eden 4123 numaralı hadis-i şerifle, "tabaklanan her deri temiz olur"[254] mealindeki hadis-i şerifin;. Ancak bu hadis, köpeğin derisinden tabaklanmakla da temiz olmayacağım söyleyen Şâfîîlerin de aleyhine bir delildir. Hanefîler, pisliğine dair hakkında âyet bulunduğu için domuz derisinin bu hadisin hükmüne girmediğini söylerler.[255]

39. Ölü Hayvan Derisinden Yararlanamayacağına Dair Rivayet Edilen Hadisler

4127... Abdullah b. Ukeym'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben, genç iken Cüheyne toprağında bulunduğum bir sırada bize Rasûlullah (s.a)'ın bir mektubu okundu (Mektupta şu ifadeler yer alıyordu): "Leşin derisinden de sinirinden de yararlanmayınız."[256]

4128... Hakem b. Uteybe'cten rivayet olunduğuna göre;
Kendisi bazı kimselerle birlikte Cüheyne (kabilesin)'den Abdullah b. Ukeym'e gitmişler. Hakem (sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Yanımdaki insanlar Abdullah b. Ukeym'in yanına girdiler. Bense kapıya oturdum, fonları beklemeye koyuldum). Kısa bir süre sonra (oradan) çıktılar, benim yanıma (geldiler) ve Abdullah b. Ukeym'in kendilerine şöyle söylediğini haber verdiler: "Rasûlullah (s.a) vefatından bir ay önce Cühey-ne'ye bir mektup gönderdi. (İçerisinde şu ifadeler yer alıyordu): Ölmüş bir hayvanın derisinden de sinirinden de yararlanmayınız."
Ebû Dâvûd dedi ki: Nadr b. Eş-Şümeyl. "Tabaklanmamış deriye 'ihâb' dendiğini, tabaklanınca ona ihâb deniimeyip !şenn' ve "kirbe" dendiğini" söyledi.[257]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, "hiçbir leşin derisi tabaklan malda temizlenmez" diyen Ahmet b. Hanbel'in meşhur olan görüşüyle İmam Mâlik'ten rivayet edilen görüşlerden birini te'yid etmektedir.
İmam Ahmed ile İmam Mâlik'in bu görüşünü savunanlara göre, "Bu ha-dis-i şeriflerde söz konusu edilen Hz. Peygambere ait mektub, vefatından bir ay önce yazıldığı için bu mevzuda kendinden önceki hadisleri neshetmiştir. Her ne kadar bu mektubu okuyan kimsenin kim olduğu bilinmediği için mektubun muhtevası "mürsel hadis" durumunda ise de bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü Hz. Peygamberin mektubunu dinlemek, bizzat kendisini dinlemek gibidir. Eğer böyle olmasaydı, Hz. Peygamber sağlığında kimseye mektup göndermezdi. Oysa sağlığında pekçok krallara mektup göndermiştir."
Her ne kadar bu görüşte olanların iddiaları böyle ise de aksi görüşte olanlar bunu tenkid ederek isabetsiz olduğunu söylemişler ve leşlere ait derilerin tabaklanmakla temizleneceğini delillerle ispat etmişlerdir. f424 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, İmam Şafîî ile İmam Ebû Hanîfe ve taraftarları, domuz ve köpek gibi bazı istisnaları bulunmakla beraber, şer'an pis olarak ölmüş olan hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizleneceği görüşündedirler. Sözü geçen fıkıh imamlarına göre, böylesi derilerden yararlanılamayacağmi ifaden bu gibi hadis-i şerifleri, tabaklanmakla temizlenebileceğim ve bu suretle kendilerinden yararlanılabileceğini ifade eden hadis-i şeriflerle birlikte gözden geçirip değerlendirmek icab eder. Böyle yapıldığı zaman; leşlere ait derilerden yararlanmayı yasaklayan hadislerin tabaklanmayan leş derilerini, yararlanmayı emreden hadis-i şeriflerin ise tabaklanmış olan leş derilerini kastettiği kolayca anlaşılır.
Ayrıca mevzumuzu teşkil eden bu leş derilerinden yararlanmayı yasaklayan hadisler aslında sahih değillerdir. Avnü'l-Mâbûd müellifi, bu hadislere yöneltilen lenkidleri Şevkânîden naklen şöyle hülasa eder:
"**1-** Bu hadis mürseldir. Çünkü rivayet eden Abdullah b. Ukeym, aslında Peygamber (s.a)'den hadis almamıştır.
2- Bu hadis aynı zamanda munkali'dir. Çünkü Abdıırrahman b. Ebî Leylâ, Abdullah b. Ukeym'den hadis dinlememiştir.
3 - Bu hadis hem senedi hem de metni cihetiyle mızdariptir. Çünkü senedinin birinde bu hadisin Hz. Peygambcr'in bir mektubundan alındığı ifade edilirken, birinde Cüheyneli bir şeyhden işitildiği, bir diğerinde de Hz. Peygamber'in mektubunu

okuyan bir kimseden işitildiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan bu hadisin metinlerinden birinde sözü geçen mektubun Hz. Peygamber'in vefatından bir ay Önce yazıldığı ifade edilirken, birinde iki ay önce, diğer birinde kırk gün, bir diğerinde de üç gün önce yazıldığı ifade edilmektedir. Bu bakımdan, bu gibi derilerin tabaklanmakla temizleneceğini ifade etlen hadis-i şeriflerin böylesi zayıf hadislere tercih edilmesi gerekir."
Nitekim İbn Abdilber ile Beyhakî ve Hafız İbn Hacer'in görüşlerine göre de, yasaklanan leş derilerinden maksat tabaklanmamış deri (ihâb)lerdir.
Bu mevzuda İmam Tirmizî de şöyle diyor: Ahmed b. el-Hasan'dan işittim, dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, bu hadiste "vefatından iki ay önce" diye zekredilmiş olmasından ölürü bu hadise itimad etmişti ve Rasülullah (s.a)'ın son emrinin bu olduğunu söylerdi. Bilâhara ravîler, hadisin senedinde karmaşıklığa düşünce, Ahmed bu hadisi lerketli. Şöyle ki, bazıları (hadisin senedinde) "Abdullah b. Ukeym'den-Cüheyneli şeyhlerden" dediler."[258]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, pis olarak ölen bir hayvanın sinirlerinin de etleri ve derileri gibi pis olduğunu ifade etmektedir, nitekim Hanefî ulemasından AIiyyü'l-Kârî de; "Bir hayvanın canlı iken sinirlerinin kesilmesinin ona acı vermesi, hayvanın ölmesi ile sinirlerinin de pisleneceğine ve cansız olan yün ve boynuzlar gibi temiz kalmayacağına delâlet etler" demiştir.[259]

40. Kaplan Ve (Diğer) Yırtıcı Hayvanların Derileri Hakkında (Gelen Hadisler)

4129... Muâviye b. Süfyân (r.a)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a):
"İpek(ten) ve kaplan (derisinden yapılmış) eyer"e binmeyiniz" buyurmuştur.
(İbn Seriy yahutla Ebîi Dâvûd) dedi ki: Muâviye (devlet başkam olduğu için) Rasûlullah (s.a)'dan (rivayet ettiği bu) hadiste tenkid edilmezdi.
Bize Ebû Saîd dedi ki: "Bize Ebu Dâvûd, Ebu'l-Mu'temir'in isminin Yezid b. Tahınân olduğunu ve Hîre'ye yerleştiğini söyledi."[260]

4130... Ebû Hureyrc (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a): "Melekler yanlarında kaplan derisi bulunan yolculara katılmazlar" buyurmuştur.[261]

4131... Halid (b. Mi'damJ'dan rivayet edilmiştir; dedi ki: Mikdâm b. Madîkerb'le Amr b. el-Esed ve Kmnesrîn halkından olan Esedoğullanndan bir adam. Muâviye b. Ebû Süfyân'a elçi olarak gelmişlerdi.
Muâviye, Mikdâm'a:
Hasan b. Ali'nin vefat ettiğini biliyor musun? dedi.
Mikdâm (bu haberi işitince) hemen "inna lillâhi ve inna ileyhi râciun" dedi. (Esedoğullanndan olan) adam (veyahut orada bulunan bir başka adam) da Muâviye'ye:
Sen bu hâdiseyi (aramızda korkunç fitnelerin doğmasına yol açacak) bir musibet olarak mı görüyorsun? dedi. Muâviye de ona:
Onu Rasûlullah (s.a) kucağına koyup, "Bu bendendir, Hüseyin de Ali'dendir" buyurduğu halde ben bu hadiseyi niçin bir musibet olarak görmeyeyim? dedi. Esedoğullanndan olan kişi de:
(Bu hâdise gerçeklen kıvılcımları her tarafa saçılıp büyük yangınlara sebep olabilecek tehlikeli) bir alcş parçası(dir). Onu Allah söndürdü (ve bizi bu tehlikeden kurtardı) dedi.
(Bu sözleri işiten) Mikdâm (Hz. Muâviye'ye hitaben):
Ben bugün seni öfkelendirmekten ve sana hoşuna gitmeyen sizleri işittirmekten geri durmayacağını, dedi. Sonra şöyle devam etti: Ey Mu-âviye! Eğer ben (şimdi söyleyeceğim sözlerimde) doğruyu söylemişsem beni tasdik et, eğer yalan söylemişsen o zaman da beni yalanla, dedi. (Hz. Muâviye de):
(Peki öyle) yaparım, dedi. (Mikdâm):
(O halde ey Muâviye!) Allah aşkına söyle. Sen Rasülullah (s.a)'ın (erkeklere) allın (yüzük) takınmayı yasakladığını bil(m)iyor musun? dedi. (Muâviye);
Evet, (biliyorum), cevabını verdi.
Allah için söyle. Rasûlullan (s.a)'ın ipek giyinmeyi yasakladığını bil(m)iyor musun?
Evet (biliyorum), dedi.
Allah için söyle, Rasûlullah (s.a)'ın yırtıcı hayvanların derilerini giymeyi ve o derilerin üzerine binmeyi yasakladığını bil(m)iyor musun? dedi.
Evet, karşılığını verdi. (Bunun üzerine Mikdûm);
Allah'a yemin olsun ki ey Muâviye, ben bunların hepsini senin evinde gördüm, diye konuştu.
Muâviye ise;
Ey Mikdâm. gerçekten anladım ki ben senin elinden asla kurtulamayacağım, dedi.
(Bu hâdiseyi nakleden Halid b. Mi'dân sözlerine devam ederek) dedi ki: (Bu konuşmanın hemen arkasından) Muâviye (Mikdâm'm) iki arkadaşına verilmesini emrettiğinden daha fazlasını Mikdâm'a verilmesini emretti ve oğlunun da (divandan) iki yüz dinar (alanlar) arasına kaydedilmesini istedi. Mikdâm (Muâviye'nin kendisine bağışladığı bu) bahşişleri (kendi yol) arkadaşlarına dağıttı. Hsedoğullarından olan kiş ise (Hz. Mu-âviye'den aldıklarından) kimseye bir şey vermedi. Bu (haber) Muâviye'ye ulaştı (da Muâviye): "Mikdâm cömert bir insandır. (Bu yüzden) elini açtı ve (elinde olanı arkadaşlarına dağıttı). Esed oğulların dan olan kişi ise elifi'-dekini çok iyi tutan (tutumlu) bir insandır" dedi.[262]

Açıklama

Bu hadisti şerifler, kaplan eve benzerî yırtıcı hayvanların derilerinden faydalanmanın caiz olmadığını ifade etmektedir.
el-Muvaffak'ın açıklamasına göre; "Ulemadan bazıları bu hadis-i şeriflere dayanarak kaplan gibi yırtıcı hayvanların derilerinin tabaklandıktan sonra da temizlenmediklerini, hiçbir zaman onların üzerine oturmanın ve-yahutta onları giymenin caiz olmayacağım söylemişlerdir. İmanı Evzaî ile İbnü'l-Mübârek, ishak ve Ebû Sevr (r.a) bu görüştedirler. Hz. Câbir ile İbn Şîrîn ve Urve ise, bu derilerin kullanılmasında bir sakınca görmemişlerdir. Hasan-ı Basit (r.a) ile es-Şa'bî ve Hanefî ulemasına göre, bu deriler temizdir. Dolayısıyla onları kullanmak caizdir."
Bu gibi hayvanların murdar ölmeleri halinde dertleri tabaklanmak suretiyle yine temizlenmiş olur.
Şâfîîlere göre ise, murdar olarak (boğazı kesilmeden) ölen yırtıcı hayvanların derileri tabaklanma neticesinde temizlenmekle beraber tüyleri temizlenmiş olmaz. Binaenaleyh onlardan faydalanılabilmesi için tabaklandıktan sonra ayrıca tüylerinin suyla yıkanması gerekir. Yine Şâfîîlere göre; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerdeki yırtıcı hayvanların derilerini kullanmakla ilgili yasak, onları tabaklanmadan ve tüyleri yıkanmadan kullanmakla ilgilidir. Tabaklanıp yıkandıktan sonra kullanılmalanyla ilgili değildir. Zalim ve tenbel olan kişiler, bu derileri genellikle tabaklamadan ve yıkamadan kullandıkları için hadis-i şerif, sözü geçen derileri bu şekilde kullanmanın caiz olmadığını ifade için sevkedilmiştir.
Bu derilerin tabaklanma ile temizleneceğini söyleyen Hanefî ulemasına ve taraftarlarına göre ise bu babda gelen hadis-i şeriflerdeki yasak, söz konusu derilerin tabaklanmadan kullanılmasıyla ilgilidir, tabaklandıktan sonra kullanıımalanyla ilgili değildir. Çünkü, "Derinin tabaklanması temizlenmesi demektir" mealindeki 4125 numaralı hadis-i şerifle "Ham olan herhangi bir deri tabaklanınca temizlenmiş olur."[263] mealindeki hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.
4131 numaralı hadis-i şerif ayrıca saf ipekten dokunmuş elbise giymenin ve altın yüzük takınmanın haramıığma da delâlet etmektedir. Biz ipek giymenin hükmünü 4038-4039 numaralı hadislerin şerhinde anlatmıştık. Altın yüzük takmanın hükmü de 4222 numaralı hadisin şerhinde gelecektir.
4131 numaralı hadis-i şerifle sözü geçen Hz. Mikdâm'm oğlunun ismi Yahya'dır.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre. 4130 numaralı hadisin ravüerin-den İmrân b. Dâver. bazı ilim erbabınca lenkid edilmiştir.
4131 numaralı hadisin senetlinde bazı ilim erbabınca tenkid edilen Bakiyye b. el-Velîd vardır.[264]

4132... (Ebu'l-Melîh b. Üsâme'nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) yırtıcı hayvanların derilerinden (yararlanmayı) nehyetmiştir.[265]

41. Ayakkabı Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)

4133... Câbir (r.a)'den rivayei olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) ile birlikle bir yolculukta {bulunuyor) idik.
"Ayakkabıları (giymeye) çok önem veriniz. Çünkü insan ayakkabı giydiği sürece (sanki) bin itli (gibi) olur" buyurdu.[266]

Açıklama

Hadis-i şerif; ayakkabının insanın ayağını yolda bulunan taş ve diken gibi rahatsız edici engellerden koruduğu ve yolun sikmiısım azalttığı için müslümanlara ayakkabı giymeyi tavsiye etmekte; varacakları yere çıplak ayakla giden kimselere nisbetle daha kolay ve zahmetsiz varacakları için. ayakkabı giyen kimseleri binitli olarak yolculuk yapan kimselere benzetmektedir.[267]

Bazı Hükümler

1. Yolculukta ayakkabı giymek müstehaptır.
2. Bir kumandanın emri altında bulunan kimselere ayakkabı giymelerini tavsiye etmesi müstehabtır.[268]

4134... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a)ün pabucunun parmaklar arasına geçirilen iki (adet) küçük tasması vardı.[269]

Açıklama

Ayak parmaklan arasına geçirilen tasma; şirâk, jse ayak parmıağının üst kısmına takılan tasma demektir.
Avnü'l Mâ'bûd'un açıklamasına göre. Paygamber (s.a)'in pabuçlarının ikişer tasmacıkları vardı. Onlarda biri orta parmağı ile onun yanındaki parmağı arasında olurdu.
el-Cezerî, "Birisi baş parmağı ile onun yanındaki parmak arasında; diğeri de orta parmağı ile onun yanındaki parmak arasında olurdu. Bunların ikisini de kendilerine takılan büyükçe bir tasma birleştirirdi" demiştir.[270]

4135... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), kişinin ayakkabıyı ayakta giymesini men etti.[271]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ayakkabıları oturarak giymek tavsiye edilmiştir. Gerçekten bazı ayakkabıları ayakta giymek çok zor olur. Böylesi ayakkabıları giyebilmek için el yardımına ihtiyaç vardır. Ayakla giyildiği takdirde insanın düşüp zarar görmesi ani eğilip doğrulmalarla belinin sakatlanması mümkündür. Bu bakımdan ulemadan bazıları hadisteki bu tavsiyenin her ayakkabı için olmayıp ancak giyilmesi el yardımıyla mümkün olan ayakkabılar için olduğunu söylemişlerdir.[272]

4136... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a): "-Hiçbiriniz tek ayakkabı ile yürümesin. Ya ikisini de giysin ya ikisini de çıkarsın" buyurmuştur.[273]

4137... Câbir'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin (pabucunun) tasması koptuğu zaman, tasmasını onartincaya kadar tek pabuçla ile yürümesin. Tek mest ile de yürümesin ve sol el(iy)le yemesin."[274]

Açıklama

Hattâbî'nin de ifade ettiği gibi, tek ayakkabr ile yürümek başkalarının dikkatini çeker. Nitekim 4029 numaralı hadis-i şerifte başkalarının dikkatini çekmek için bir giysi giymek lanetlenmiştir. Tek ayakkabı giymek böyle olduğu gibi, belden yukarısına giyilen elbiselerin kolunun birisini serbest bırakıp diğerini giymek de böyledir. Ayrıca göze de çirkin görünür. Çünkü insanlar onun bir ayağının ötekinden kısa olduğunu zannedebilirler.
Hafız İbn Hacer (r.a) bu mevzuda şöyle diyor:
"Hadis-i şerifteki yasağa uymamak insanın vakarım giderir. Hadis-i şerifte belirtilen yasak giyiniş şekilleri şeytanın kıyafetidir. Sol elle yemek yemek de ayı şekilde şeytana amir. Bir de hadis-i şerifte yasaklanan bu davranış şekillerinde insan için bir zorluk ve tehlike de söz konusudur." Çünkü insan tek ayakkabı ile yürürken dengeyi kaybedip düşebilir. Sol elle yemek yiyenin de etrafına uyum sağlayamadığı için yemeği üzerine dökebilir.
Neyevî'nin açıklamasına göre. bu hadis-i şeriflere aykırı hareket etmek tenzihen mekruhtur.
Bazıları, Tirmizî'nin rivayet ettiği. "Rasûllıüah (s.a) bazen tek ayakkabı ile yürürdü"[275] Vieâlindeki "hadis-i şerifle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler arasında çelişki bulunduğunu söyleyerek bu hadisleri reddetmek istemişierse de İbn Kuieybc onlara şu cevabı vermiştir:
"Biz deriz ki: Efhamdüllah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasması koparsa ya o ayakkabıyı atar veya eline alır ve bir başka tasma buluncaya kadar tek ayakkabı ile yürür.
İki ayakkabı, iki mest ve diğer ikili olarak kullanılan elbiselerde bunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir. Keza ridânm sadece bir omuza atılıp diğer omuzun açık bırakılması çirkindir. Fakat bir kimsenin ayakkabısının tasması kopabilir ve onu tamir ettirene kadar hu halde bir iki veya üç adım atabilir. Muhakkak ki, bu ne çirkindir, ne de kötü görünen bir harekettir.
Azın hükmü pek çok yerde çoğun hükmüne muhalif olabilir. Görmüyor musun, namaz kılan bir kimsenin rükû halinde iken önündeki boş safa doğru bir iki veya daha çok adım atması caizdir de, yine rükû halinde olduğu halde yüz veya iki yüz zira (arşın) yürümesi caiz değildir.
Keza ridâsi düşünce onu omuzlarında ativermesi (namazda) caizdir de, namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması caiz değildir.
Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz, fakat kahkaha ile gülerse namazı bozulur."[276]

4138... İbn Abbas (r.a)'dan şöyle elediği rivayet olunmuştur:
Kişi otur(mak iste) diği zaman, ayakkabılarını çıkarıp (sol) yanına koyması sünnettendir.[277]

Açıklama

İnsan bir yerde bir süre oturmak istediği zaman ayakkabılarını çıkarıp sol tarafına koyması müste-haptır. Ayakkabıda pislik bulanahiieceği için onu sağ tarafına ve kıble cihetine koyması caiz değildir. Çünkü insanın bu iki ciheti devamlı hürmete lâyık olduklarından insan oralara karşı her zaman edepli davranıp, edebe aykırı davranışlardan kaçınmalıdır.
Ayakkabıları arkaya koymaksa hırsızlık tehlikesi sebebiyle orada kaldığı sürece sahibinin gönlünü meşgul edeceğinden sakıncalıdır.
Bir memleketle kıble ciheti genellikle değişmezse de sağ, sol ve arka dhetieri insanın durumuna göre değişebilir. Bir başka ifadeyle bu cihetler izafîdir. Fakat bu cihetlerin izafî olması hadisin hükmünü değiştirmez, İnsanın sağ tarafına gelen cihet devamlı hürmete lâyıktır. Kıble ciheti de böyledir.[278]

4139... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a): "Biriniz ayakkabı(smı) giyeceği zaman sağdan başlasın, çıkaracağı zaman da soldan başlasın. Sağı, giyerken ayakların ilki, çikarırker de sonuncusu olsun" buyurmuştur.[279]

4140... Âişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

"Rasûlullah (s.a), temizlenmesinde, taranışında, ayakkabısm(ı) giyme de (yani) bütün işlerinde elinden geldiği kadar sağdan başlamayı severdi."
Müslim (bu hadisi); "misvak kullanırken de(sağdan başlamayı severdi)" diye rivayet etti. "Bütün işlerinde" (kelimesini) rivayet etmedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis-i Şu'be'den Muaz da rivayet etti. (Fakat) "misvaklanmasmda da (sağdan başlamayı severdi" sözünü) rivayet etmedi.[280]

4141... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Giyinirken ve abdest alırken sağ taraflarınızdan başlayınız."[281]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler her ne kadar Rasûlullah (s.a)'ın her işe sağdan başladığını ifade ediyorlarsa da buradaki umum, haricî delillerle tahsis edilmiştir. Bu mevzuda Nevevî diyor ki:
"Sağdan başlama meselesi şeriatın daimî bir kaidesidir, kaide şudur: Tekrim ve teşrif babından olan; elbise, ve mest giymek, mescide girmek, misvak tutunmak, sürme çekinmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç taramak, koltuk yolmak, bası tıraş etmek, namazda selam vermek, taharet azalarını yıkamak, heladan çıkmak, yiyip içmek, musafaha etmek, Hacer-i Esved'i öpmek ve benzeri şeylerde sağdan başlamak müstehaptır. Bunun zıddı olan helaya girmek, mescidden çıkmak, burnunu silmek, taharetlenmek, elbise, don ve mest çıkarmak gibi şeylerde ise soldan başlamak müstehaptır. Bütün bunlar sağ tarafın keramet ve şerefindendir."
Bazıları şöyle demişlerdir: "Bu meselenin hakikati şudur: Yapılması maksut ve matlup olan işlerde sağdan başlamak müstehaptır. Soldan başlaması müstehap olan fiiller maılup değildir. Bunlar ya terki matlup yahut yapılması maksut olmayan fiillerdir."[282]

Bazı Hükümler

1. Sağ soldan şereflidir.
2. Başı yıkarken, tıraş ederken ve tararken sağ taraftan başlamak müstehaptır. Vakıa yıkamakta ve taramakta kiri gir dermek, tıraş olmakta da saçı gidermek manası olduğu, binaenaleyh bunların izale kabilinden gayri maksut fiiller sayılması lâzım geldiği hatıra gelebilirse de hakikatte bu fiiller başı tezyin ve güzelleştirme maksadıyla yapıldığından maksut fiillerden sayılırlar.
3. Ayakkabı ve mest gibi şeyleri de sağdan başlayarak giymek müstehaptır.
4. Abdestte her uzvu sağdan başlayarak yıkamak müstehaptır. İbnü'l-Münzir: "Abdest alırken soldan başlayana iade lazım gelmediğine ulema icmâ etmişlerdir" diyor. Filhakika Hz. Ali ve İbn Mes'ud'un; abdest alırken; "Sağdan mı başladım, ehemmiyet vermem" dedikleri rivayet olunur. Nevevî, abdest alırken sağdan başlamanın sünnet olduğuna bütün ulemanın ittifak ettiklerini, bunu yapmayanın fazilete nail olamayacağını, mamafih abdestinin tamam olduğunu söyler. Onun bütün ulemadan muradı Ehli Sünnet ulemadır. Çünkü Şiilerin mezhebine göre sağdan başlamak farzdır. Ulema'dan Râfi'î, İmam Ahmed.b. Hanhel'in de sağdan başlamanın vücubuna kail olduğu zannını veren sözler söylemişse de bu iddia doğru değildir. Zira H an be lî'I erden cl-Muğnî isimli eserin sahibi İbn. Kudâme, "Sağdan başlamanın vacip olmadığı hususunda hiçbir hilaf bilmiyoruz" demiştir.
Nevevî diyor ki: Soldan başlamak ne kadar kifayet etse de mekruhtur. İmam Şafîî, el-Ümnı isimli eserinde bunu bilhassa tasrih etmiş sonra şunları söylemiştir: Malumun olsun ki. abdest azalarının içinde sağdan başlanması müstehap olmayanlar da vacdrr. Bunlar kulaklar, avuçlar ve yanaklardır. Mezkur uzuvlar bir defada yıkanılır. Şayet bir defada yıkamak mümkün olmazsa o zaman sağdan başlanır.
Mevzumuzu teşkil eden btı hadisler sağdan başlamanın lüzumu hakkında nasstir. Binaenaleyh ona muhalif harekette bulunmak ya mekruh, yahutta haram olacaktır. Muhalif hareketin haram olmadığına icma bulunduğuna göre onun mekruh olması icap eder.[283]

42. Döşekler Hakkında (Gelen Hadisler)

4142... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) yataklardan bahsetti ve şöyle buyurdu:
"Erkek için bir döşek, hahim(ı) için bir döşek, (ayrıca) misafir için de bir döşek vardır. Dördüncü fdöşek ise) şeytan içindir."[284]

Açıklama

Bu hadisten murad. ihtiyaçtan fazla döşek edinmenin doğru olmadığını beyandır. Çünkü fazlasını edinmek, öğünmek, böbürlenmek ve dünya zinetine aldanmak içindir. Bu sıfatta olan herşey kınanır ve çirkindir. Mezmum olan şeyler de şeytana izafe edilir. Çünkü şeytan bu gibi şeylerden razı olur. İnsanlara vesvese vererek onları cüzel gösterir.
Ulemadan bazıları hadisi zahirî manası üzere bırakmışlardır. Bu takdirde lüzumsuz yere edinilen yalak vs. şeytan için hazırlanmış olur. Şeytan gece ve gündüz istirahatlarında o döşekte yatar. Nitekim bir kimse aeceleyin evine girerken Besmele

çekmese orada da geceler.
Karı koca için ayrı bir döşek edinmeye gelince; bunda bir beis yoktur. Çünkü her biri, hastalık ve benzeri hallerde ayrı döşeğe muhtaç olabilir. Bazıları bununla istidlal ederek. "Bir kimsenin karısıyla beraber yatması lâzım gelmez, ayrı döşekte yaiahilir" demişlerse de bu istidlal zayıftır. Çünkü burada maksat hastalık ve benzeri ihtiyaç zamanıdır. Gerçi bir kimsenin mutlaka karısıyla bîr döşekle yatması vacip değilse de, doğrusu şudur ki bir özür bulunmadıkça beraber yatmaları efdaldir. Rasûlullah (s.a)'ın davamlı yaptığı fiili budur.' Her gece teheccüd namazına kalkar, sonra yine zevcesenin yanına yatardı.[285]
İnsanın ayrıca bir de misafir için yalak bulundurması icab eder. Çünkü bu misafirin hakkıdır ve insanın kereminin bir alâmetidir.[286]

4143... Câbir b. Semüre'den rivayei olunmuştur; dedi ki: Hz. Peygamber (s.a) evinde iken yanına girdim. Kendisini bir yastık üzerine dayanmış bir halde gördüm.
(Ravi Abdullah) el-Cerrah (bu riyavele); "solu üzerine" (sözünü de) ekledi.
Ebû Dâvûd dedi ki: İshak b. Marisûf da (bu hadisi) İsrail'den aynı şekilde, "solu üzerine (yastığa dayanmış halde gördüm)" diye rivayet etti.[287]
Her ne kadar ravi Câbir b. Semüre Hz. Peygamberi

Açıklama

Her tarafı üzerine yaslanmış bir halde görmüşse de bu, Hz. Peygamber'in sağ tarafı üzerine hiç yaslanmadığı anlamına gelmez. Ravi sadece gördüğünü rivayet ermiştir.
Aslında Hz. Peygamber'in soluna yaslandığı gibi sağına da yaslandığı sabit olduğundan, insanın sağ israfına da sol tarafına da yaslanması caizdir.[288]
Hz. Peygamber'in yastık üzerine yaslandığında rivayetler birleşiyorsa da sol tarafına yaslandığında bütün rivayetler birleşmiyor. Bu mevzuda İmam Tirmizî şöyle diyor: "Bu hadis hasen gariptir. Birden çok ravi, bu hadisi İsrajl'den, Simâk'dan, Câbir b. Semüre'den Câbir'in; "Hz. Peygamber'i (s.a), bir yastığa yaslanmış olarak gördüm" dediğini rivayet etmekte ve (fakat), "solunda bulunan" ibaresini zikretmemektedirler."[289]

4144... Saîd b. Arar, el-Kureyşî'nin babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
İbn Ömer, Yemen halkından (develerinin) palanları deriden olan bir yol arkadaşları topluluğu gördü ;
Her kim (sadelik bakımından) Rasûlullah (s.a)'m ashabına benzeyen bir yol arkadaşları topluluğu görmeyi severse şunlara baksın, dedi.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in ashabına uymaya ve her hususta onlara benzemeye çalışmaya teşvik etmektedir. Bilindiği gibi Kur'an'ı kerim'de Allah kelamıyla övülen ashab-ı kiram, her hususta Hz. Peygamberi örnek alırlardı. Dolayısıyla onlara uymak ve onları örnek almak, Hz. Peygambere uymak ve onu örnek almak demektir. İnsanın yolculuktaki yükü, onun yolculuk süresince yatağı ve sergisi demektir. İşte bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır.[291]

4145... Câbir (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a) bana;
"Döşeklerinizin dış yüzü var mı?" diye sordu.
Bizim için döşeklere dış yüz almak nerede? cevabını verdim.(Bunun üzerine);
"Şunu iyi bilin ki ileride sizin döşeklerinizin (bir de) dış yüzleri olacaktır" buyurdu.[292]

Açıklama

"Nemt" kelimesi, Mütercim Asım Efendİ'nin ifade ettiğine göre, mutlak olarak döşeğin dış yüzü anlamına gelir. Musannif Ebû Dâvûd da bu kelimeyi böyle anladığı için mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi döşekleri konu alan bu bab'a yerleştirmiştir.
Bu kelime, saçaklı halı, perde, deve palanı üzerine serilen ince sergi ve yol gibi manalara da gelmektedir. Avnu'l-Ma'bûd yazarı Azîmâbâdî ve Nevevî söz konusu kelimenin burada döşeğin dış yüzü manasında kullanıldığını ifade ederlerken; Bezlü'l-Mechûd yazarı, saçaklı halı manasında kullanıldığını söylemektedir.
Bu hadis, Hz. Peygamber'in istikbale ait verdiği haberlerle ilgili mucizelerinden biridir. Çünkü gerçekten Hz. Peygamber'in bu haberine Uygun olarak ileride döşeklere çekilen dış yüzler de, saçaklı halılar da, perdeler ve deve palanlarının üstüne gerilen ince sergiler de ortaya çıkmış ve bunlar müslümanlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.
Hadis-i şerif, üzerinde resim ve ipek gibi haram unsurlar bulunmadığı takdirde, halı ve yatak yüzü gibi eşyanın kullanılmasında bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir.[293]

4146... Âişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın yastığı, -İbn Menî (bu sözü "Rasûlullah'm) geceleyin üzerinde uyuduğu yastığı" diye rivayet etti; Hadisin bundan sonraki kısmını (Osman b. Ebî Şeybe ile İbn Menî'nin her ikisi de) birleşerek (şöyle rivayet ettiler - İçi (hurma) lifi (ile dolu, tabaklanmış) bir deri (den ibaret) idi.[294]

Açıklama

Hadis-i şerif, istirahat için yastık ve yatak üzerindi yatıp uyumanın cevazına ve Hz. Peygamber'in gayet sade bir hayat tarzı yaşadığına delâlet etmektedir. Ümmetinin her hususta mesut ve güvenceli bir hayata sahip olmaları da hayatlarının her noktasında onu örnek almalarıyla mümkündür. Fahr-i Kâinat Efendimiz hayatında herşeyin en azı ve en sadesi ile yetinirdi.[295]

4147... Âişe (ranha)'den rivayet edilmiştir; dedi ki:
Rasûlullah (s.a)'m yatağı, içi (hurma) lif (i ile) dolu (tabaklanmış) bir deri (den ibaret) idi.[296]

4148... Üirirftü Seleme'den rivayet edildiğine göre; "Onun yatağı, Peygamber (s.a)'in (kendi hücresinde) mescid (olarak kullanıldığı yer) in (tam) hizasında olduğunu söylemiştir."[297]

Açıklama

Bu hadis-i şerif istirahat için yatak üzerinde yatıp uyumanın ve evin bir kısmini mescid olarak tahsis etmenin cevazına delâlet etmektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber'in yatağı boyutları itibariyle aynen bir kabri andırırdı. İmam Gazaîî'nin tesbitine göre Hz. Peygamber'in yatağının uzunluğu aşağı yukarı iki arşın, eni de bir arşın ve bir karış kadardı.[298]

43. Perde Kullanma Hakkında (Gelen Hadisler)

4149... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) (bir gün seferden dönünce doğru kızı) Fâtıma'ya vardı, (fakat) kapısında bir perde (asılı olduğunu) görünce girmedi. (Abdullah rivayetine devam ederek şöyle) dedi: (Rasûlullah (s.a)'ın bir yolculuktan dönüşünde ziyaretine) Fâtıma'dan başlamadan (hanımlarından birinin yanına) girmesi pek az olurdu. Ali (r.a) (evine döndüğü zaman) Fâtima'y] üzüntülü bir halde görünce, "Neyin var?" diye sordu. (Hz. Fâtıma da);
Peygamber (s.a.) bana uğradı da yanıma girmedi, cevabını verdi. Ali (r.a) (Hz. Peygambere varıp);
Ey Allah'ın Rasûlü, senin kendisine uğrayıp da yanına girmemen Fâtıma'nın pek ağrına gitmiş, dedi. (Hz. Peygamber de):
"Ben nasıl dünya ile beraber olabilirim ve nasıl nakış (lar)la bir arada bulunabilirim?" buyurdu.
Bunun üzerine (Hz. Ali, Hz.) Fâtıma'ya varıp kendisine Rasûlullah (s.a)'m sözünü bildirdi. (Hz. Fâtıma Hz. Peygamber'ir söylediklerini öğrenince Hz. Ali'ye; hemen git) Rasûlullah (s.a)'a (bu hususta) bana ne emrettiğini sor, dedi. (Hz. Ali varıp Hz. Peygambere, bu hususta Hz. Fâtıma'ya ne emrettiğini sordu.) (Hz. Peygamber de):
"Ona söyle, o perdeyi falanlara göndersin." Onların örtünmek için bir elbiseye çok ihtiyaçları vardır, onu kendilerine elbise yapsınlar) buyurdu.[299]

4150... Şu (bir Önceki hadis) (Muhammed) İbn Fudayl'm babasından da (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki İbn Fudayl bu hadisi; "Hz. Fâtıma'nm kapısında) nakışlı bir perde vardı" diye rivayet etti.[300]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, ihtiyaç yokken kapılara ya da pencerelere perde takmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir.
Bezlü'l Mechud'taki açıklamaya göre, el -Muvaffak bu konuda şöyle demiştir:
"İhtiyaçtan dolayı evlere resimsiz perde asmakta bir sakınca yoktur. Binaenaleyh soğuktan veya sıcaktan korunmak için kapılara ya da pencerelere perde takabilir. Fakat böyle bir ihtiyaç yokken sadece süs ve gösteriş olsun diye kapılara veya pencerelere perde takılması mekruhtur. Hatta bir davete giden kimsenin gittiği yerde böyle bir ihtiyaç yokken asılmış bir perde görmesi orayı terketmesi için meşru bir mazeret sayılır. Nitekim Hz. Ebû Eyyub, davetli olduğu bir düğün evinde böyle bir perde gördüğü için oraya gitmekten vazgeçmiş ve onların yemeğini yememiştir. Bu bakımdan İmam Şafîî; ihtiyaç yokken evlere perde asmanın mekruh olduğunu söylemiştir. Bazıları da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflere bakarak, ihtiyaç yokken perde takmanın Hz. Peygamber için haram olduğunu söylemişlerdir."
Nitekim yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde Peygamberine hitaben; "Onlardan bazı zümrelere kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir"[301] buyurmuştur.[302]

Bazı Hükümler

1. Soğuk ve sıcaktan korunmak gibi bir ihtiyaç ypfclçen sırf süs olsun diye evlere perde asmak caiz değildir. Günümüzde özellikle apartmanlarda evlerin içini yabancı kimselerin nazarlarından korumak için perde asmakta bir sakınca olmadığı gibi, bu yapılması zorunlu bir şeydir.
2. Bir kimsenin çoluk ve çocuğunu, ailesini ve yakınlarını tedib etmek ve onlara yaptıkları işin meşru olmadığını hissettirmek için o işi bırakın-caya kadar evlerine gitmeyi terketmesi caizdir.[303]

44. Elbisede Haç Resmi Bulunması

4151... Âişe (ranha)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), evde üzerinde haç resmi bulunan hiçbir şeyi bırakmaz, onu mutlaka imha edermiş.[304]

Açıklama

Üzerinde hıristiyanlık alâmeti olan haç resmi bulunan eşyavı evde bulundurabilmek için haç resmini imha ve iptal etmek gerekir. Hadis-i şeriften anlaşılan budur.[305]

45. Resim Hakkında Gelen Hadisler

4152... Ali (r.a)'den rivayet olunduğuna göre: Peygamber (s.a): "-İçinde resim, köpek ve cünüp bulunan bir eve melekler girmez" buyurmuştur.[306]

4153... Ebû Talha el-Ensârî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Peygamber (s.a)'i;
"Melekler, içerisinde köpek ve heykel bulunan eve girmezler"
derken işittim. (Ben bu hadisi rivayet edince Zeyd b. Halid el-Cühenî bâ-na; haydi) bizi müminlerin annesi Aişe'ye götür, bu hadisi kendisine soralım, dedi. Bunun üzerine (Hz. Aişe'nin yanına) gittik ve;
Ey müminlerin annesi! Ebû Talha bize Rasûlullah (s.a)'dan şöyle (dediğini) rivayet ediyor. (Gerçekten sen de) Rasûlullah (s.a)'i bunları söylerken (hiç) işittin mi? dedik.
Hayır, fakat (şimdi) size Hz. Peygamberi (bizzat) yaparken gördüğüm (buna benzer) bir işi anlatacağım. Rasûlullah (s.a), savaşlarından bir savaşa çıkmıştı. Ben onun savaşından dönmesini bekliyordum. Derken (yünden dokunmuş olan) bize ait bir yaygıyı genişçe bir tahtanın üzerine örttüm. (Hz. Peygamber) gelince kendisini karşıladım ve;
Ey Allah'ın Rasûlu! selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun, seni aziz ve kerim kılan Allah'a hamdolsun, dedim. Eve baktı ve yaygıyı gördü. Bana hiçbir cevap vermedi. Yüzünde bir memnuniyetsizlik (alâmeti) gördüm. Hemen yaygıya varıp onu yırttı, sonra şöyle buyurdu:
"Allah bize rızık olarak verdiği şeylerde (harcama yaparak) taşları, kerpiçleri giydirmenizi emretmedi."
(Hz. Âişe) dedi ki: Ben de o yaygıyı kestim ve ondan iki yastık yaptım, içlerini (hurma) lif (i) ile doldurdum. Bundan dolayı bana itiraz etmedi.[307]

4154... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de (yine) aynı senedle Süheyl'den de (rivayet edildi. Şu farkla ki bu rivayette Zeyd b. Halid, el-Cühenî) dedi ki: "Ben (Hz. Âişe'ye); Ey anneciğim; şu (yani Ebû Talha) bana Peygamber (s.a) 'in (şunları) anlattığını söyledi, dedim," (cümleleri de yer almaktadır. Yine) bu rivayette, (bir öncekinden farklı olarak şu söz de yer almaktadır: Cerir) dedi ki: "Saîd b. Yesâr, Neccâr oğullarının azatlı kölesidir."[308]

4155... Büsr b. Saîd, Zeyd b. Halid'den (naklen) Ebû Talha'(nın şöyle) dedi (ğini rivayet etti):
Rasûlullah (s.a); "içerisinde resim bulunan eve melekler girmezler" buyurdu.
(Ravi) Büsr (b. Saîd) dedi ki: (Bir gün sonra) Zeyd (b. Halid) rahatsızlandı ve kendisini ziyaret ettik. Birde ne görelim! kapısının üzerinde resim bulunan bir perde var!. Peygamber (s.a)'in hanımı Meymûne'nin üvey oğlu Ubeydullah el-Havlanî'ye;
Zeyd, bir gün önce bize resmin haram olduğunu haber vermedi miydi? dedim. Ubeydullah da:
Sen onu; "Ancak kumaşa işlenmiş olan müstesnadır" derken işitmedin mi? karşılığını verdi.[309]

4156... Câbir (r.a)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a) Ömer b. el-Hattâb (r.a)'a, Fetih yılında (Muhassab denilen) vadide iken, "Kabe'ye varıp orada (duvarlarda çizili) bulunan bütün resimlerin silinmesini" emretmiş ve Peygamber (s.a) oradaki bütün resimler silininceye kadar Kabe'ye girmemiştir.[310]

4157... Peygamber (s.a)'in hanımı Meymûne (ranha) şöyle demiştir: Peygamber (s.a), (bir gün) şöyle buyurdu: "Gerçekten Cibril (a.s) bı gece benimle görüşeceğini bana vadetmişti ama görüşmedi"
Sonra aklına sedirin altındaki köpek eniği geldi ve onu oradan çıkarmalarını) emretti (hayvan oradan çıkarıldı). Sonra eliyle su alarak eniğir yerine serpti. Cibril (a.s) Hz. Peygamber'in yanına gelince, "Biz, içerisinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz" dedi.
Sabah olunca Peygamber (s.a) köpeklerin öldürülmesini emretti.
Hatta küçük bahçe köpeğinin öldürülmesini emrediyor, büyük bahçe köpeğini bırakıyordu.[311]

4158... Ebû Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'m (şöyle) buyurduğunu söyledi:
"Bana Cibril (a.s) geldi de (şöyle) dedi:
Dün gece sana gelmiştim, senin yanma girmeye bir şey engel olamazdı. Ancak kapı üzerinde ve evde de resimler bulunan nakışlı duvar örtüsü vardı. Evde bir de köpek bulunuyordu. Binaenaleyh evdeki heykelin başını (n koparılmasını) emret. (O zaman başı) kesilir ve bir ağaç şekline girer. Örtü için de emir ver, kesilsin ve ondan yere atılıp çiğnenen iki minder yapılsın.

Köpek için de emret (oradan) çıkarılsın."
Rasûlullah (s.a) (bunları) yaptı. Bir de ne görsünler. Peygamber ailesinin balkonu altında Hasan ya da Hüseyin'e ait bir köpek eniği var. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onun (oradan çıkarılmasın) emretti de (köpek eniği oradan) çıkarıldı.
Ebû Davûd dedi ki: Nedad, üzerine elbiselerin konulduğu, karyola gibi bir şeydir.[312]

Açıklama

"Suret"; biçim, görünüş, kılık, yol, tarz. üslup, nüsna; resim ve fotoğraf manalarına gelir. Tasavvufta ise suret, sîretin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki, suret insanın dış görünüşüne; sîret ise iç âlemine denilir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler; içerisinde resim, heykel, köpek ve cünüb kimse bulunan evlere rahmet meleklerinin girmediğini ifade etmekte, resim ve heykel yapnıanın ya da evde bulundurmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir.
Bu hadis-i şeriflerden 4155 numaralı hadis, elbise üzerine resim işlemekte ve üzerinde resim bulunan bir elbiseyi giymekte bir sakınca bulunmadığım; 4158 numaralı hadis-i şerif ise bir canlının medâr-ı hayat olan baş gibi bir organı olmayan bir resmi veya heykeli evlerde bulundurmakta bir sakınca bulunmadığını ifade ediyor.
Bezlü'l-Mechûd yazan, İslâm ulemasının resim hakkındaki görüşlerini özetlerken, Muhammed Şefî'ed-Diyabendî'nin bu mevzuda özel olarak hazırladığı Risâletü't-Tasvîr isimli eserinde şu bilgileri nakletmektedir:
Güneş gibi ruhsuz olan varlıklardan bile olsa kendisine tapılan şeylerin resimlerini yapmak veya kullanmak mutlak surette yasaktır.
İnsanların tapındığı bu tür varlıkların dışındaki şeylere gelince, bunlar ruh sahibi olan ve Ruh sahibi olmayan varlıklar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bunlardan ruhsuz olan varlıkların resimlerini yapmak mutlak surette caizdir. Ruh sahibi olanlara gelince, bunların resmini (ayak altında çiğnenen minder gibi) önemsiz ve hürmete lâyık olmayan eşya üzerine yapmkta bir sakınca yoktur. Ancak perde gibi yükseklere takılan önemli eşya üzerine yapmaksa haramdır. Yine bu türden olan varlıkların resimlerini, yere konduğu zaman ayakta duran kimsenin göremeyeceği şekilde küçükçe yapmakta da bir sakınca yoktur."
Gerçekten, böyle ruh sahibi olmayan yarlıkların resmini çizmekte sakınca olmadğına, "Eğer sen sanatına devam etmek mecburiyetinde isen ağaç ve zîhayat olmayan varlıkların resmini çiz"[313] mealindeki hadis-i şerif delâlet etmektedir. Çünkü sözü geçen hadis-i .şerifte Cebrail (a.s), Fahri Kâinat Efendimize, kapı üzerinde bulunan heykellerin başını koparmasını tavsiye etmiştir. Başı koparılan bir varlığın kesinlikle hayatı sona ereceğinden, Hz. Cebrail'in bu tavsiyesi hayat ve ruh sahibi olmayan bir varlığın resmini çizmekte ve böyle bir resmi evlerde bulundurmakta bir sakınca olmadığına delâlet eder.
Yine aynı hadis-şerifte Cibril'in Rasûl-i Zişan Efendimize; üzerinde resim bulunan perdeleri kesip, onlardan yere atılıp üzerine oturulan minder yaptırmasını tavsiye etmesi ise. böylesi canlı hayvan resimlerinin minder, yastık, halı, kilim gibi ayak altına serilen eşya üzerinde bulunmasında bir sakınca olmadığına delâlet eder.
Ancak ulemadan bazılarına göre; Hz. Cibril'in bu perdeden minder yapılmasına izin vermesi, onun çiğnenmesinden değil, minder yapılırken resminin kaybolmasındandır. İmam Nevevî bu görüştedir.
Yine Şefî, ed-Diyâbendî'nin açıkladığı gibi; yere koyduğu zaman ayakta bulunan bir kimsenin göremeyeceği kadar küçük olan canlı resimlerinde de bir sakınca yoktur. Bu mevzuda Nimet-i İslâm yazarı M. Zihni şöyle diyor:
"Çünkü böyle belli olmayana tapılmaz, Söz, açıktaki suretler hakkındadır. Kese ve çıkın gibi şeylerde saklı olanlarda kerahet olmadığı, Düı-rü'l-Muhtâr'da açıklanmıştır. Merâk'il-Felâh'ın yazarı der ki; namaz kılanın üstünde, kıral suretli paralar bulunsa bunda beis yoktur. Bu kitabın açıklayıcısı Tahtavî merhum da derki: Yüzükte nakşedilmiş fakat belirsiz suret de böyledir. Ancak belli olursa mekruh olacağL anlaşılıyor. O derece küçük suretler, yaygılarda veya ayak altlarında horlanmış resimler, büyükçe suretler gibi melâikenin girmesine de engel sayılmaz. Bu mevzuda-ki hadisler - belli yer ve durumlara göre - tahsis edilmiştir.
Hz. Ebû Hureyre (ı\a)'nın yüzüğünde iki sinek resmi; Danyal (a.s.)'m yüzüğünde de bir erkek bir dişi aslan, aralarındaki çocuğu yalar vaziyette oldukları bir resmin olduğu vakidir. Sebebi de Buhtunnasır, kendisinin helaki onun elinde olacak bir çocuğun doğacağını işiterek, doğan çocukları öldürmekte olduğu sırada , Hz. Danyal'ın annesi, Danyal'ı doğurmuş ve belki selâmet bulur diye onu bir ormada bırakmış. Cenab-ı Hak, ona muhafız olmak üzere, bir erkek aslan ve emzirici olmak üzere de bir dişi aslan tayin ederek o şekilde neşvü-nemâlandırmış olduğundan, Hakkın, işbu nimetini ve kudretini göz önünden ayırmamak için Hz. Danyal (a.s.)'m yüzüğüne o haldeki sureti nakşettirmîştir.
Adı geçen yüzük, Hz. Ömer'ül-Faruk devrinde ele geçmiş ve Hz. Ömer onu görüp gözleri yaşla dolarak, Ebû Muse'l Eş'arî hazretlerine vermiştir."[314]
Bu mevzuda Bezlü'l-MechûdMa şöyle deniliyor:
"Hadis âlimleri, içerisinde resim bulunan bir eve rahmet meleklerinin girip girmeyeceği konusunda ihtilâf ettiler. Bu ihtilâf iki madde ile özetlenebilir.
1) İçerisinde resim bulunan eve rahmet melekleri girmezler. İmam, Nevevî (r.a) bu görüştedir.
2) İçerisinde resim bulunan bir eve rahmet melekleri de girebilir. Böyle bir eve rahmet meleklerinin giremeyeceğini bildiren hadislerin genel hükümleri tahsis edilmiştir. Binaenaleyh bu yasak, yukarıda açıklanan. canlı ve insanlar tarafından tapınılan varlıklara ait olmak ve kendisine rağbet edinilen eşya üzerinde bulunmak gibi özellikler taşıyan resimlerle ilgilidir. Bu özellikleri taşımayan resimler hadislerin genel hükümlerinin dışında kalır. İbn Abidin böyle demiştir. Hanefî mezhebinin meşhur kitaplarından el-Bahrü'r - Râik isimli eserde de böyle denilmektedir. Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşü bundan ibarettir."
4155 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Ancak kumaşa işlenmiş olan (resim) müstesnadır." mealindeki ibarenin zahirinden, elbise üzerinde bulunan resimde bir sakınca bulunmadığı anlaşılmaktadır.Kasım b. Muhammed gibi bazı fıkıh âlimleri bu

hadis-i şerife dayanarak kumaş üzerinde bulunan resimlerde hiçbir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Cumhura göre ise, bu hadis-i şerifte söz konusu edilen resimden maksat ağaç resmi gibi cansız varlık resmidir. Böyle bir resim duvarda veya kapıda bulunmasına bir sakınca bulunmadığı gibi, kumaş üzerinde bulunmasında da bir sakınca yoktur. Mâliki ulemasından İbnül Arabi'nin açıklamasına göre ise, "İslâmın ilk yıllarında kumaş üzerinde bulunan resimlerde bir sakınca görülmüyordu. Bu hüküm sonradan neshedilerek kumaş üzerine çizilen resimler de yasaklandı."[315]

İbn Hacer el-Askalânî'nin Buharî şerhindeki açıklamasına göre, elbise ve kumaşlar üzerine çizilmiş hayvan resimleri hakkında dört görüş vardır:

1- 4155 numarada geçen hadise dayanarak caiz olduğunu kabul eden görüş.

2- Resim konusunda gelen hadislerin umumî hükümlerine dayanarak haram olduğuna hükmeden görüş.

3- "Eğer resim elbise ya da herhangi bir eşya üzerinde tam olarak görülüyorsa haramdır. Şayet parçalanmış veya başı kesilmiş halde bulunuyorsa caizdir" diyen görüş. En sahih olan görüş de budur.

4- "Kullanılışında önem verilmeyen; sergi gibi kumaşlar üzerinde çizilen resimler mubahtır. Önemli eşya üzerinde bulunuyorsa haramdır" diyen görüş.[316]

İmam Nevevî, Müslim Şerhi'nde, resimle ilgili görüşünü özetle şöyle ifade ediyor:

"Bizim mezhep ulemasıyla diğer mezhep uleması diyorlar ki: Canlı varlıkların resmini yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Resim yapanın üzerine büyük vebal terettüp eder. Hakkında büyük tehditler varid olmuştur. Zira resim yapmak, Allah'ın yaratıcılık işini taklit etmek anlamını ifade eder. Resim, ister elbise, halı, para, kap ve duvar gibi şeyler üzerinde; ister başka bir şey üzerinde yapılsın haramdır. Yalnız ağaç, deve semeri ve cansız mahlukların resmini yapmak haram değildir. Gölgeli - heykel- ile gölgesiz suretler arasında fark yoktur. Canlılara ait olduktan sonra haramdır. İbn Hacer, canlı mahlukların suretlerini yapmanın haram olduğunu, bulundurulmasının da caiz olmadığını belirttikten sonra şöyle der:

Cansız mahlukların resmini yapmak ve yaptırmakta beis olmadığı gibi, yerde ve ayak altında bulunan sergilerde hakarete maruz kaldığı halde bulunmasında da beis yoktur. Ama ayak altında kalması için dahi olsa canlı mahlukun resmini yapmak caiz değildir.

Gölgeli, gölgesiz resimler sahabe, tabiîn. Cumhur ulema ile Hanefî, Şafîî, Mâlikî ve Sevrî gibi mûcteh'idlerce de haram karşılanmıştır. Ancak haram olmayan resimler de vardır. Şöyle ki:

1- Küçük kızların oynaması için oyuncaklar.

2- Baş veya göbekten itibaren yukarı tarafın resmi. Böyle bir resim tam olmadığından bulunmasında yine beis yoktur. Çünkü böyle bir mahlukun yaşaması mümkün değildir. Bundan anlaşılıyor ki tapu, nüfus cüzdanı, pasaport ve diğer muameleler için lüzumlu olan vesikalık fotoğraf ile dış ve iç organların filimlerinin çekilmesinde hiçbir beis yoktur.

3- Yukarıda beyan ettiğimiz gibi, yerde ve ayak altında bulunan sergilerdeki resimlerdir. Bu tür resimlerin bulunmasında beis yoktur.

4- İmam Nevevî'nin dediği gibi, dağ, deniz, ağaç ve bütün cansız mahlukların resmini yapmak ve yaptırmaktır.[317]

Buharı ve Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettiği:

"Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklar, dünyada Allah'ın yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır."[318] mealindeki hadisi şerifle;

Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azap edilecek ve yarattıklarınıza can veriniz denilecektir."[319] mealindeki ve;

"Yüce Allah şöyle buyurdu; Yarattıklarım gibi yaratmaya kalkışanlardan daha zalim kim vardır? Eğer onlar yaratıcı iseler bir zerre veya bir arpa tanesi yaratsınlar."[320] mealindeki hadis-i şerifler, resim ve heykelin haram kılınmasındaki illetin, Allah (c.c.)'ın yarattıklarına benzetmek olduğuna delildirler.

Bu yasaktaki hikmet ise, insanları putperestlikten uzaklaştırmak, itikadı şirkten ve puta tapıcıhktan korumaktır.[321]

Muhammed Hamidullab İslâm'daki resim yasağına güzel sanatlar açısından yaklaşırken şunları söylüyor:

"Sanat zevki insanları harekete geçiren tabiî bir kuvvettir. Sanat kudreti olanlar az olmakla beraber birçokları onunla alâkadar olur. Gerek heykel olsun, gerek resim, müzik, şiir, edebiyat, mimari veya herhangi bir sanat şubesi olsun, bütün sanat eserlerinin temelinde insanı harekete geçiren aynı kuvvet vardır.

Bu fitrî kabiliyet bütün insanlarda az veya çok yüksek seviyelerde bulunur; tıpkı hafıza, zekâ, görme, işitme vs. gibi. Bu vasıflar insanda geliştirilebilir. Onlar bir nebatın gelişmesi gibidir:

Faydasız kısımlar, meselâ birçok dallar budanırsa bu durum, çiçek, meyva vs. gibi diğer kısımların artmasını ve gelişmesini temin eder. Körlerin hafızasının umumiyetle gören insanlardan kuvvetli olduğu malumdur.

Arzedeceğimiz gibi, Hz. Peygamber (s.a) sanatı asla yasak etmiş görünmüyor. O sadece bir bahçıvanın iyi meyva alabilmek için ağacın lüzumsuz dallarını budadığı gibi, sanatın bazı tezahürlerine set çekmiştir.

Şüphesiz en büyük darbeyi, hayvan (İnsan dahil) heykel ve resiinciliğine indirmiştir. Fakat yasak tam şümullü ve istisnasız değil gibi görünüyor. Önce bu yasağın tasavufî veya fizik ötesi diyebileceğimiz cephesini ele alalım. Kitab-ı Mukaddesin ve İslâm peygamberlerinin kabul ettiği gibi Allah, insanı kendi suretinde yarattı. Aliah asıl olandır ve insan onun yansımasıdır. İnsan, dindarlıkla, her zaman Rabbinin huzurunda tevazuunu ve aczini izhar etmek ister. İlâhlaşmak veya ona eşit olmak bir tarafa, insan yaratıcısına hürmetini parlak bir şekilde izhar hususunda bazı kayıtlar altına dahi girer. İnsan yaratıklar âleminde hayvanların, cansız .cisimler ve hatta nebatlardan daha fazla Rabbinin yaratıcılık vasfının muhteşem tezahürü olduğunu gördüğünden, insan daha aşağısıyla iktifa ederek, Allah'ı en yüksek kudretinde taklitten kaçınır: İnsan, "Yaratmak" da yani - heykel ve resimde- maden ve nebatlarla iktifa ederek hayat ve can sahibi olanları Rabbine münhasır bırakır. Müşahhas realitelere daha yaklaşırsak en eski devirlerden beri, insanın görünmeyen, müteal hakkında bir fikir sahibi olmayı istediğini, kendi imalatını ilâh olarak alıp, ona tapacak kadar aptallaştığmı görürüz. Putperestlik İslâm peygamberi tarafından en korkunç bir delilik olarak telakki edilmiştir. O her ne olursa olsun bir yaratığa tapma arzusunu ortadan kaldırmaya teşebbüs

etti: Bu ister bir sanatkârın muhayyilesine göre ilâh resmi, ister bir hayırseverin, bir atanın, bir mürşidin veya bir başkasının ilâhlaştırılmasına matuf heykel olsun mesele aynıdır. İşaret ettiğimiz gibi ilahî lütuf olan sanat kabiliyeti insanda böylelikle kaybolmuyor; bir taraftan söndürülürken diğer taraftan daha kuvvetli olarak çıkıyor.
Malumdur ki İslâm sanatı hiçbir milletinkinden aşağı değildi. Hatta birçok sahalarda başkaları ona ulaşamadı.
Meselenin ahlakî cephesi de var: Sanatkâr, şayet nefsaniyeti galebe ederse ekseriye çıplaklığı mevzu edinir. İslâm nazarında bu, sanatın güzel ismini lekelemektir. Cemiyette aleniyetten kaldırılmış olan şey, sanat bahanesiyle resim ve heykelde ele alınmamalıdır.[322]

Resmin Hahamlığı Etrafında Meydana Getirilmek İstenen Bazı Şüpheler:

Batı kültürü ile doldurulmuş ve Batı kültürüne ayarlanmış bazı kimseler, resmin yüksek ve bedîî bir sanat dalı olduğunu, Batı medeniyetine erişebilmek için resmin önemli bir vasıta olduğunu iddia etmektedirler. Bu vesile ile de resim ve heykelin haramlığı husuunda bazı şüpheler ileri sürmektedirler. Biz şimdi bu şüpheleri özetleyerek yanlışlıklarını ortaya koymaya çalışacağız:
1- Birinci şüphe; Bu iddiacılar resim ve heykel hakkındaki yasaklayıcı naslarm putperestliğin hüküm sürdüğü yıllarla ilgili olduğunu, putlara tapma korkusu kalktıktan sonra bu nasların hükümlerinin de yürürlükten kaldırıldığım iddia ederler.
Bu kimseler, şu anda gerçek bir putperestliğin mevcut olduğunu unutmaktadırlar. Meselâ günümüzde kabirlere ve kabirlerde yatanlara öyle bir hürmet vardır ki, putperestlikten pek farklı değildir. Kabirlere taparcasına saygı gösterilmekte, bir sıkıntısı olan bir kabirde yatandan sıkıntısının giderilmesi hususunda yardım islemektedir.
2- İkinci şüphe; Resmi ve heykeli yasaklayan nasların âhad tarikiyle sabit oldukları, haramlık ifade eden bir hükmünse âhad haberlerle sabit olamayacağı iddiasından doğmaktadır.
Oysa bu iddia, sahiplerinin İslâm şeriatini bilmediklerini ortaya koyan bir iddiadır. Çünkü bütün İslâm âlimleri ister, mütevâtir, ister âhad olsun
Rasûlullah (s.a)'dan rivayet edilen bütün kavlî, fiilî ve amelî hadislerle amel etmemizin vacip olduğunda ittifak etmişlerdir.
3- Üçüncü şüphe; Resim ve heykelin haram olmadığını iddia edenler bu iddialarını ahkâm âyeti olmayan bazı âyetlere dayandırmak istemektedirler. Aslında onların dayanmak istedikleri âyetlerin hükümleri Kur'an-ı
Kerim ile nesbedilıniştir.
İşte bu âyetlerden biri, "O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabît kazanlardan ne dilerse (o cinler) kendisine yaparlardı"[323] mealindeki âyet-i kerimedir.
Oysa bu ayette resim ve heykelin helâl olduğuna delâlet eden hiçbir şey yoktur. Çünkü bu âyet cinlerin Süleyman (a.s) yaptıkları hizmetleri haber vermektedir. Ayette sözü geçen heykellerin canlı varlıkların heykelleri olduğuna dair hiçbir işaret yoktur.[324]

Bazı Hükümler

1- İçerisinde canlı resmi ya da heykeli bulunan bir eve rahmet melekleri girmez. Ancak bunu sadece evlere tahsis etmek yanlış olur.
Bu hadise dayanarak Şâfîîlerin bazıları içerisinde resim bulunan bir eve girmenin caiz olmadığını Söylemişlerdir. İmam Ahmed; içerisinde resim bulunan bir eve yapılan bir ziyareti terketmek o resmi oraya sokan ev sahibini cezalandırmak için caiz olmakla beraber, böyle bir eve girmek de caizdir görüşündedir. İmam Mâlik'in görüşü de budur. Nitekim Kabe'de Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in resimlen olduğu halde Hz. Peygamber'in oraya girdiğini ifade eden hâdis-i şerif, resim bulunan bir eve girmenin caiz olduğuna delalet eder.
2. Tasavvuf erbabı; "İçerisinde köpek bulunan bir eve melek girmez" mealindeki hadis-i şerife dayanarak, "Kalbinde hased, kin, intikam, vurup kırma gibi yırtıcılık sıfatları bulunan kimselere meleklerin ulvî duygular ve gerçekleri ilham etmeyeceklerini" söylemişlerdir. Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, sadece zevk için evlerde köpek beslemek haramdır. Ancak büyük bahçeleri ve koyun sürülerini beklemesi için köpek beslemekte bir sakınca yoktur.
3. İçerisinde cünüp bulunan bir eve rahmet melekleri girmez. Yine Hattâbî'nin dediği gibi, buradaki cünüpten maksat keyfî olarak yıkanmayıp cünüp olarak bekleyen kimsedir, Çaresizlik sebebiyle cünüp olarak bekleyen kimse değildir. Nitekim 227 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
4. Duvarları halı ve benzeri örtülerle süslemek caiz değildir.[325]

---

[1] Tirmizi, edeb. 4.
[2] Dabbağoğlu Ahmed Kara. Ansiklopedik Büyük İslâm ilmihali 168 - I69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/96-97.
[3] Tirmizi libas 2K: Alımcı b. Hanbel III 30.50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/97.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98-99.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99.
[8] Ebu Davûd, edeb; Tirmizi, davat 55 ibn-i mâce 55 İbn-i mâce. el'ime 16; Ahmed b. Hanbel II 117 III 457.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99-100.

[10] Buhari. cihad, 188: libas 22-32: edeb 17; Ahmed b. Hanbel VI 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/100-101.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/101-102.
[12] Tirmizî, libâs 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102-103.
[15] Tirmizi, libas 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103.
[17] Buharı Hibe/19 Humus/11. Müslim zckat/129, Tırnıizi edeb/53. Nesâî zine/98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103-104.
[18] Buharî Humus / 11.
[19] Pakalın M.z. Osmanlı Deyimleri ve terimleri sözlüğü II 184.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/104-105.
[20] Concandance'de bu bab'a numara verilmemiştir.
[21] İbn-i Mâce. libas 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/105.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/105-106.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106.
[24] Ahmed b. Hanbel, II 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106.
[25] Tirmizî, istizan 7.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106-107.
[27] Müslim, libas 36, fedâilü-5 sehûbe 61, Tirmizi, edeb 49 Ahmed b. Hanbel VI 162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/107.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[29] Tirmizî kıyame 3K; Ahmed b. Hanbel IV 407 - 419; ibn-i mâce libas 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[32] Concondance'da bu bab'a numara verilmediği gibi, bazı Ebu Dâvud nıushalarında bu başlık yoktur.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108-109.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109.
[36] Mevahib-i ledünniye tercemesi I. 553.554.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109-110.
[37] Concondance'de bu baba numara verilmemişitir.
[38] Müslim, libas 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/110.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/110-111.
[40] Mevahib-i ledünniye tercemesi II - 556.
[41] A.g.e II 74.
[42] A.g.e. II. 84-25.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/111-112.
[44] Tirmizi, tefsir sure (69) 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/112.
[45] Buhâri, eşribe 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/112-113.
[46] Buhari, eşribe 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/113-114.
[47] el -Aynî, el -Binâye Fi şerhi'l - Hidaye IX 214.
[48] Abdullah b. Hirazi. Fethu'l - Mubdî bişerlıı muhtasarız zebîcü, III 258.
[49] Kâmil miras tecrid-i sarih tercemesi XII 48.1. Baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/114-115.
[50] Buhâri, cuma. 7; ideyn I. buyu 40x, Hibe 27, 29, cihad 177, libas 25, 30, 66; Müslim libas 6 - 10; Ebû Dâvûd. Kalat 213; Nesaî, ideyn 5, zîne 83, 85. 90; Ahmed b. Hanbel I 46-49, II 20. 24, 39, 49 51, 68, 289, 329,337,111. 103. 114. 127., 146 V45, VI 288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/115-116.
[51] Buharı libas 25; Müslim libas 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116.
[52] Nesâî zine 93; İbn-i mace libas 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116.
[53] Müslim libas 17 Nesâî zine 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116-117.
[54] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, IX 420.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/117-118.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/118.
[57] Buhârî, cenâiz 2. Ecrine 28, menzâ 4, libits 28, 36, 45 İstizan X; muslim libas 2, 28. 29, 31, 64; Tirmizi salat 80, libas 5, 13, 44. edeb 45, tatbik 8, 6,1, eşribe 26; muvatta. nida 28; Ahmed b, Hambel I- 80, 81.92. 94, 104, 105, 114, 119. 121, 123, 126, 129, 132,134, 137, 138, 145. IV, 284, 287, 299, VI,228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/118-119.
[58] Abdurrahman el-Cezerî. kitâbü'l Fıkıh alel-Mezahîbi'l Erbaa; II. 10-13.
[59] Celâl Yeniçeri, İhtiyar metn-i Muhtar tercemesi-309.
[60] İbn-i Abidin'i, Redül Muhtar V 228.
[61] Müslim, salat 207; Ebû Dâvud salat 148; Nesâî. tatbik 9,26; Darimî, salat 77; Ahmet b. Hambel, I,219, 255.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/119-120.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/120.
[64] Müslim, salât 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[65] Müslim salat 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[67] Müslim, libas 10; Ebu Dâvûd, nikâh. 49; tirmizi, edeb 36; Nesai, Zînet. 32, 44, 121; Ahmed h. Hambel, I. 147, 541. III. 342. 347. IV 442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/122.
[68] Bezlü'l, Mechûd, XVI. 373.
[69] Ahmed b. Hambel III. 207. 229. 251. 337. 347.

[70] Buharı salat 16, libas 12: Müslim, libas 23; Nesâî, kıble 19; Ahmed b. Hambel IV. 149, 150.
[71] Müslim, libas 10.
[72] Müslim, libas 10.
[73] Tirmîzî, edeb 35.
[74] Mübârekfûrî, tuhvet'ul - Ahvezî VIII. 71.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/122-124.
[76] Nesâî, zine 20, 27; Ahmed b. Hambel, I, 45, IV, 134-135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/124-125.
[77] Davudoğlu A. sahihi Müslim Tcrceme ve Şerhi IX. 512.
[78] Ömer Nasuhi Bilmen. Büyük İslâm ilmihali, 64.
[79] Dürrül -muhtar V, 229.
[80] Buhârî, lîbas 46, 50, 52.54, 55: Müslim libas 56 - 58; İbn. Mace libas 39. Ahmed b. Hambel II. 94, 144.
[81] Gönenç Halil Fetvalar 1/216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/125-127.
[82] Müslim libas, 10: Tirmizî, Edelı 36: Nesâî, zînet. 44. Ahmed b. Hambel I, 147. III 342, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.
[84] Buharî; cenâiz 2, eşribe 28, merzâ 4. libas 28. 36. 45. İstizan 8; Müslim, libâs 2. 28. 29. 31. 64: Tirmizî. Salat 80. libas 5. 13, 44. edeb 45; Nesâî. tatbîk 8, 61.eşribe 26: Muvatta, nida 28; Ahmed b. Hanbel. I,80, 81, 92. 94, 104, 105, 114, 119, 121, 123, 126, 128, 132, 133, 134, 137, 138, 145, 146, IV, 284. 287, 299, VI, 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.
[85] Buharî, salât 14, ezan 93, menâkıbûl-ensur 37, libâs 19; Müslim, mesâcid 61-63; Ebû dâvûd, salât 163; Nesâî, kıble 20; İbn Mâce, libâs 1: Muvatta, nida 67, 68; Ahmed b. Hambel, VI, 37, 46, 177, 199,208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/128.
[86] Ahmed Nâim. Tecrid-i sarih terceme ve serhî II 260. Birinci blok.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/128-129.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/129.
[88] İbn-i mace, libâs 18: Müslim, libâs 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/129-130.
[89] Meylanî Ahmed, el-Hidâye tercemesi IV 134.
[90] Hatiboğlu H. Süneni İbn Mâce tercemesi IV- 372-373.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/130-131.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131.
[92] Buhari, libas 29, cilıâd 91; Müslim, libâs 23, 25; Tirmizî, libas 2: Nesai, zine 92; İbn-i Mace libas; 17 Ahmed b. Hambel III. 127. 180. 215. 255. 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131.
[93] Buharî, cihad. 91; Müslim, libas 26: Tirmizî, libas 2 Ahmed b. Hanbel III. 122, 192,252.
[94] Davudoğlu Ahmed. sahihi müslim terceme ve şerhi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131-132.
[95] Tirmizî. libas I: Nesâî, Zîne 40; İbn-i Mace libas 19.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/132-133.
[97] Buhârî, libas 30: Nesâi, Zine 83; İbn-Mâce, libâs 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133-134.
[100] Buhâri libâs III; Müslim- Libas 33; Tirmizî, libas 4.1-45; Nesâî. zine 94: Ahmed b. Hambel. III, 134. 184, 251. 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/134.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135.
[102] Buharı, libas 24: müslim, libas 33; tîrmizî cenâiz I8 libas 22, 23 tıb 9; I8. Nesaî, cenaiz 38, Zine 28. Ahmed b. Hambel III 134. 184, 251, 291, Ebû Davûd tıb 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135.
[103] bk. 3150 numaralı Hadis.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135-136.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/136.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/136-137.
[107] Nesaî, zine 54: Ahmed b. Hambel 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/137.
[108] Duhâ (93) II.
[109] Kurtubi, Cami'li ahkümi'l Kuran XX 102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/137.
[110] Buharı, ve levdû 30, libas 37: Müslim. İmce 23: Ebû Davûd, menâsik 21; Nesâî zine, 17: Ahmed b Hambel 11,66- 110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/138.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/138-139.
[112] Tirmîzî, Edeb. 48; Ebû Davud Tercemesi I8: Nesâî. îdeyn 16: Ahmed b. Hanbel.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/139.
[113] İnsan, (76)21.
[114] Mübârekturi, Tulfetu'l-Ahvezî VIII 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/139-140.
[115] İbn-i Mace, libas 21.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/140-141.
[117] Buharı, libas 35; Müslim salât 269, Ebû Davfal 4183 nolu Hadis.
[118] Mübarek furî,tuhfetü'l Ahvezî V, 395.
[119] Azîmabadî, Avnu'1-Mabûd, XI 117.
[120] Buhârî libas, 17-34: Müslim, hacc 3: Ncsûî. Men3sik 2S, 35; İbn-i mace, menâsik 19: muvatta Hacc 9; Ahmed b. Hambel 111 66.
[121] Sahih-i müslim terceme ve şerh-i IX : 436.
[122] Hatiboğlu, ibn-i mace tercemesi IX. 383 – 384.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/141-142.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/142.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/143.
[126] Tirmizî. edeb 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/143.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/144.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/144-145.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/145.
[130] Buhârî, libas 35-68; Müslim, fedûl 52; tirmizi libas 4; İbn-i Mace, libas 35-67; Nesâî, Zînel 9,59, 93; Ahmed b. Hambel IV. 231, 290, 295, 300, 303, 308. 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146.
[132] Azîmâbâdî. Avnu'l mâbüd XI, 118, 123.

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146-147.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/147.
[135] Reddü'l Muhtar V, 223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/147-148.
[136] Ahmed b. Hanbel I, 89, 101, -151, V, 63, 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/148.
[137] Buharî, libas 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/148-149.
[138] Buharî, sayd 17. cihad 169, meğâzi 48, libâs, 17; Müslim, Hacc, 451-454:Ebu Davûd, libas 6, 20, 21: Tirmizî, libâs II, cihad 9, tefsir sure, (69) 2: Nesâî, menâsik 107, Zine 100; İbn Mâce, ikâme 85, libâs 14.15, cihad 22; Darimî. menâsîk 88, Ahmed III. 363. 387. IV, 307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149.
[139] Müslim, hacc 454: Nesâî. zinet 110: İbn Mace, cîhad 22, libâs 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149.
[140] Tirmizî, libas 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149-150.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/150.
[142] M. ez-zürkânî - Şerhu'l- Mevahibu'l - Ledünniye, V, 10.
[143] Aliyyü'l Kâri, Aynu'l ilim ve Zeynü'l Hilim I, 128.
[144] Suyûtî, El. camiu'l sağîr II 50.
[145] Muhammed Mevkûfâtî II 204.
[146] Mübarek fûri, tuhftelü'l Ahvezi V 413.
[147] Zürkânî, Şerhu'l Mevühibü'l ledünniye V 11.
[148] Ez-Zürkânî V412. 413.
[149] Aynî, umdetü'l kâri XXI 308.
[150] Ez-rüfkânî, Şerhi Mevahibül-ledünniye V 13.
[151] Ayni umdetu'l-Kûrî. XXI 308.
[152] Tirmizî, Sure (3) 4. (38) 2: Darimî rüya 12 A.Bin Hambel I 368, V 58, 242. 378, IV, 66.
[153] Suyutî, camili's sağır. II, 126.
[154] Aliyyü'l-Kâri, Aynu'l-ilim ve Zeynü'l - ilim. I, 305.
[155] Aliyyül-Kari, mirkat'ül. mefatih IV. 427.
[156] Aynî. umdetül - kari XXII 308.
[157] Aliyyül kari, mirkâtü'l mefatih IV 427.
[158] Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi 1/83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/150-154.
[159] Gönenç Halil, Fetvalar, 1,219.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/154.
[161] Buharî salât 10, ınevâkıı 30, sav 66, büyü 62, libâs 20. 21. istizan 42: Müslim, libâs 70, 73; Ebi Dâvûd, savm 48, büyü 24. edeb 20; Nesâî, zîne 106, 107: İbn Mâce, ikame 96. libâs 3: Dârimî, Salat 10 Muvatta, Kibs 17. sıfatü'n-nebî, 5; Ahme b. Hambel, II. 219,380, 419, 432. 464. 475. 478, 491,, 496, 503 510, 529. III. 6, 13. 46, 66, 95, 96, 293, 297, 298. 322, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155.
[162] Buharı, salât 10, mevâkît 30, sav 60, hüyîi 62. libâs 20,21, istizan 42; Müslim, libâs 70. 73 Ebû Dâvûd. savm 48, büyu 24, edeb 20; Ncsâî. zîne 106, 107; İbn Mace. İkame 96, libâs 3; Dârimî. salât 10 Muvatîa, lübs 17, sıfalü'n-nehî, 5; Ahmed b. Hambel. II, 219., 380. 419, 432, 464. 475, 478. 491, 469, 503 510.529. 111,6, 13. 46, 66, 95, 96, 293. 297. 298, 322, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155-156.
[164] İbn-i Mace. libas, 11; Ahmed b. Hanbel, 111 434, IVl9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/156.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157.
[166] Buhari, libas 16, Menakıhu'l-Ensar 45: İbn-i Mace-45 Ahmed b. Hanbel VI, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157-158.
[168] Tirmizî, libas 8.9: Nesfîî, zînel 17; İbn-i Mâce, libas 9; Dârimî. rikak 54; Ahmecİ b. Hanbel I, 380, 397, 439, 11-154, 267 492. III. 470 IV 65, 180. V, 63, 64. 79, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/158-159.
[169] Bezlü'l- Mechûd XVI. 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/159-160.
[170] Buhari, fedâilü's – sahabe 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/160.
[171] Ahmed b. Hambel. IV, 68, V 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/160-161.
[172] Müslim. İman 106: Nesaî. buyu 5, zekat 69 Zinci 104; Tinnîzî buyu 5: ibn-i Mâce, ticarel, 30: Ahmed b. Hambel, V 148, 158. 162. 168, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/161-162.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/162.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/162-163.
[175] Ahmed IV- 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/163-165.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/165-166.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/166.
[178] Müslim I. 136- ibn-i Mace, Zuhd I fi; Ahmed b. Hanbel 11,248, 376.414.427,442. VI. 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/167.
[179] Hatiboğlu Haydar. Sünen-i ibn-i Mace tercemesi ve şerhi, X 449-450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/167-168.
[180] Buharı, iman'15. ikan. 35, 51. fisen. B. tevhid 36: muslim, iman 80, I48. 149. 230. 304. 326, Firen 52; tirmizi. Birr 61, Filen 17: İbn-i Mace, mukaddime 9. Filen 27. Ziihd 16; Dârimi. mukaddime 7; Ahmed b. Hambel, 1451, II 164, 215. III, 56, 144. 320. IV. 151, V 983.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/168.
[181] Hicr, (15)47.
[182] Davudoğlu Ahmed, sahih-i Müslim terceme ve şerhi I 382, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/168-169.
[183] Müslim, iman 92: tirmîzî, birr 60: Ahmed b. Hanbel 385, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/169-170.
[184] Muslim İman 148; ibn-i Mâce, duâ 10. Ahmed b. Hanbel IV 133, 134. 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/170.
[185] Buharı, libâs, 1,2,5, fcclâilü's sahabe 5: Müslim, libâs 42. 43-46. 48; Tirmizî. libâs 8,9: İhtı Mâce .libâs 6.9; Muvatta, lübs 9-12; Ahmed b. Hanbel. II, 5, 10, 32, 42, 44, 46. 55, 56, 60. 65. 67. 69. 74. 76. 81. 386, 397. 409.430.454.467.479, 111.5.6, 31,44.52, 97. 140. 249,249, 256.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/171.
[187] Buharı, libâs. 1,2,5, fedâilü's sahabe 5: Müslim, libâs 42,43-46. 48: tirmizî, libâs 8,9; İbn Mâce, libâs 6,9; Muvatta, lühs 9-12: Ahmed b. Hanbel, II. 5. 10, 32,42,44.46.55.56.60.65,67,69. 74, 76, 81, 386,397, 409,430,454.467.479. III. 5,6. 31,44,52.97, 140. 249,. 249. 256.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/171.

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172-173.
[191] Buhârî, libas , 61; Tirmîzî, edeb. 34; ibn-i Mâcc nikah, 22; Ahmed b. Hanbel I. 254. 330. 339 II 200. 287. 289.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173-174.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/174.
[195] Ahzâb(33)59.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/175.
[197] Nûr, (24)31.
[198] İbn-i kesir. Hadislerle kur'an-ı kerîm tefsiri XI 5862.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/175-176.
[200] Ahzab (33) 59.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176.
[203] A.taşkesenüoğlı, Ahkam tefsiri IV 324-327.
[204] Hak dini kur'an dili VI 3928.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176-177.
[206] Nûr(24)-31.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/179.
[211] El,Cezeri Abdurrahman. el-Fıkh alel-Mezâhibi'l Erbaa V 54-55.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/179-180.
[213] Müslim, selâm 72: ibn – Mâce tıb 20. Ahmcd b. Hanbel III 350. V.9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/180.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/181.
[215] Nûr (24) 31.
[216] Aynî. eI-Binüye, IX 289-290.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/181-182.
[218] Müslim. Selâm 32-33.
[219] Nûr (24) 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/182-183.
[220] Davudoğlu Ahmed, sahihi müslim tercemesi ve şerhi IX 595-597.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/183-184.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/184.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/184-185.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[225] Nûr (24) 31.
[226] Nûr (24) 31.
[227] Nûr (24) 60.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[229] Nûr (24)59.
[230] İbn-i kesir. Hadisleri kur'an-ı kerim tefsiri XI. 5065 – 5966.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185-186.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/187.
[232] Ahzâb(33)59.
[233] Buharı, sahil 69, îdeyn 25. cihad 79, Menakib 15, Nikâh 154: Müslim. îdeyn 17. 21. 22. mesâicid IX: Ncsâî, îdeyn, 34-35: Ahmed b. Hanbel II. 367, VI 56-83-85-166-186-242,247,270.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/187-189.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189.
[236] Ebû Davûd, salat 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189-190.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/190.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/190.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/191.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/191-192.
[242] Nesâî, zinet 106; ibn-i Mace, libas 13: Tirmizî, libas 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/192.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/192.
[244] İbn Mâce, libas 13; Dârimî. istizan 16: Ahmed b. Hanbel II 5, 8, 90, VI 75. 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/193.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/193-194.
[246] Müslim, hayz 100, 102; Tirmizî Iibas 7; Nesâî Fer' 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/194.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/194-195.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[249] Müslim, Hayz 105; Nesâî, Fer 20. 30, 31; Darimî, .edahii 20 Muvatta, saya, 17, 18; Ahmed b. Hanbel I. 219.227,237, 270. 274. 280. 314 328. 343, 365, 372. VI 73. 104. 148, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[250] İbn Mâce, libas 25: Mesâî Fer' 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/196-197.
[252] Müslim Hayz 106, 107: Nesâî. Fer' 26; Darimî, edâhi 20, buyü 35: Ahmed b. Hanbel III, 176 V 6.7. VI 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/197.
[253] Nesâî Fer' 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/197-198.
[254] Tirmizî, libâs 7; Aynî Binâye I 361.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/198-199.
[256] Buhari, buyü 151, .Zebaih 30; Tirmîzî, libas 20: Ahmed b. Hanbel, IV. 110-311: İbn Mace, libas 25. 26:
Darımı, edahi 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/199.
[257] Buharı, huyu 151, Zebâih 30: Nesaî. Fer' 4.5.10; Tirmizî. libas 1; İbn maci. libas. 25- 26: Darimi, edahi; 20: Ahmed b. Hanbel. IV 310-311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/199-200.
[258] Molla mehtoğlu O.Zeki. Sünen-i Tirmizî tercemesi III, 251.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/200-202.
[260] İbn Mace, libas. 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202.
[262] Ebû Davud, menâsik 23, tirmizi libâs 31; Nesâî. Fer 7; Dârimî, edahi 19; Ahmed b. Hanbel IV 101 - V.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202-204.
[263] Zeylâî Nasbu'r - Raye lil-ehadisi'l - Hidaye I. 115.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/205-206.
[265] Ebû Davud, Menasik 23: Tirmizi, libas 31: Nesaî, Fer' 6;Dârimî. edâhi 20, buyü 35; muvatta, sayd 18, Ahmed b. Hanbel. IV 15, VI 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[266] Müslim, libâs 66; Ahmed b. Hanbel III 337. 360.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[269] Buharî. libas. 41 hums 5; Tirmizî, libas 32: Nesâi. zînet, I 15; İbn Mâce, libas 27: Ahmed b. Hanbel III. 22. 203,245.269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[273] Buhari, libas 40; Müslim, libas, 68, 71; Tirmizi. libas 34; ibn-i Mace libas 29, muvatta, lübs 14; Ahmed b. Hanbel II 245- 243, 477. 480, 528.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207-208.
[274] Müslim libâs 69, 71: Nesin zînet 116, Ahmed b, Hanbel, II 245. 253. 314. 424. 443, 447. 480, 525, III, 293, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/208.
[275] Tirmizî, libas 36.
[276] Kırbaşoğlu; Hadis müdafaası 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/208-209.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/209.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/209-210.
[279] Buhari, libas 39, 39; Müslim libas 67; Tirmizi libas 37; İbn Mace libas 235, Muvatta, lübs 15; Ahmed b. Hanbel II- 223, 245, 283, 465, 467.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210.
[280] İbn Mace, tahare 46; Ahmed b. Hanbel VI, 94, 130, 147, 188, 202, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210.
[281] İbn Mâce, tahare 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210-211.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/211.
[283] Davudoğlu. A. sahihi Müslim terceme ve şerhi. II 380-381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/211-212.
[284] Müslim libas 41; Nesai.nikah 82: A.h. Hanbel. III 293. 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/212.
[285] Davudoğlu A. sahihi Müslim terceme ve şerhi, IX. 442-443.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/212-213.
[287] Buharî. mezâlim, 25, nikâh X3. Tirmizi edeb 23; Darimî, hudud 12; Ahmed b. Hanbel, II. 145. V 86. 87;102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/213.
[288] Mubârek furi. tuhfetü'l Ahvezi VIII 55.
[289] Molla Mehmetoğlu. O. Zeki, Sünen-i Tirmizî terceme IV 479.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/213-214.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214.
[292] Buharî, menâkıp. 25; Müslim, Libas 39, 40; Tirmizi Edep 26 Nesâî, nikâh 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214-215.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215.
[294] Buharı, Savm 59; mezâlim 25, tefsir sûre (66) 2, nikâh 83, İstizan 38; Müslim, Siyam 191, libas 37, 38; Tirmizî, kıyâme 32; Nesâî, sıyâm 79; Ahmed b. Hanbel I, 369, II, 96, III, 140, IV, 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215-216.
[296] Buharı, tefsir sûre (66) 2; İbn Mâce, Libâs.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[297] İbn Mace, ikametü'l-SaIâ 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216-217.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/217.
[301] Tâhâ(20) 131.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218.
[304] Buharı, libâs 90; Ahmed b. Hanbel, VI, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218-219.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219.
[306] Buharî, bedii'ül -halk 7, 17, enbiyâ 8, megâzi 12, nikâh 76; Tirmizî, edeb 44; Nesâî, tahâre 167, sayd 9, 11; İbn Mâce, libâs 44; Muvatta, isti'zan, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219.
[307] Buharî, bedü'l-halk 7, megâzi 12; Müslim, libâs 87; Tirmizi. ertcb44; Nesâî. zînet 110; Muvatta: istizan 6; Ahmed b. Hanbel, III 90, IV. 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219-220.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/220-221.
[309] Buharı, bedü'I- halk 7, libâs 92; Müslim, libâs 85, 86; Tirmizî, libâs 18; Nesâî, kıble 12; Dârimî, İsti'zan 33; Muvatta, İsti'zan 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/221.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/221-222.
[311] Buharı, bedü'l-halk 7, 17 megâzi 12, libâs 77, 94; Müslim, libâs 81-84; Ebu Davud, tahare 89- Tirmizî edeb 44; Nesâî, tahâre 167, sayd 9, II, zînet 110; İbn Mâce, libâs 44; Dârimî, istizan 34; Ahmed 1-80, 83, 104, 107, 139, 148, 150, II, 390, IV, 28, 30, V, 203, 353, VI, 143, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/222.
[312] Tirmizî, kıyâme 32, edeb 44; Ahmed b. Hanbel, II. 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/222-223.
[313] Müslim. Libâs 99.
[314] Mehmet Zihni Etendi. Nimet-i İslâm. 327 – 328.
[315] Es-Sâbûnî, Revâiü'l - Beyân. 11.414.

[316] Es -Sâbûnî, Revâiü'l-Beyân, II, 415.
[317] Gönenç Halil. Günümüz Meselelerine Fetvalar, I. 209 - 210 .
[318] Buharî, libâs 91; Nesâî, zînet 121; Ahmed b. Hanbel VI, 36, 83, 219.
[319] Buharı, bedü'l-halk 7; Müslim, libâs 97.
[320] Buhari tevhit 56, Ahmed b. Hanbel, II. 232.
[321] Çev. Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tevsiri. II. 344. 345.
[322] Çev: Tuğ -Salih; İslâm Peygamberi, II 60-62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/223-228.
[323] Sebe, (34) 13.
[324] Çev. Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, II, 351-354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/229.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/230.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİYİM SÜSLENME BOLÜMÜ

425/1 Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edildi: «Resûluliah saliallahü aleyhi ve sellemin, Şam yapısı bir kavuğu vardı.-
(a) 'Bir rivayette şöyle dedi:
«Resûlullah saliallahü aleyhi ve sellem'in Şam yapısı beyaz bir kavuğu vardı.» .

426/2 Ebû Cuheyfe'nin şöyle dediği rivayet ediidi: (Bir gün) elbisesi yerlere kadar uzanan bir adamın yanından Hz. Peygamber geçmiş, elbisesini toplayarak adamın omuzuna atmıştı.»

427/3 Huzeyfe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«İpek ve dibâc eibise giymeyi Hz. Peygamber nehy etti. Ve: «Bunları afrirette ancak nasibi olmayan kimse giyer» dedi.
428/4 Hz. Ali (K.V.) nifi şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûlullah saliatlahü aleyhi ve seilemin hane-i saadetlerinde üzerinde mahlûkat resmi bulunan bir örtü asılı idi. Cibril aleyhisselâm Re-sûiullah sailallahü aleyhi ve selleme gelişini tehir etti. Sonraki gelişinde Hz. Peygamber sordu:
«— Bana güşin-e ne engel oldu?» Cibril cevap verdi:
«— Biz, içerisinde köpek ve resimler bulunan eve girmeyiz. Örtüyü topla ve asma; resimlerin başlarını kopar (sil) ve şu yavru köpeği de dışarı çıkar!» î1}
I İçeride bulunan küçük köpek, henüz çocuk yaşta olan Hasan ile Hüseyin hazretlerinin oynamaları îçin getirilmiş olduğu, yapılan rivayetlerden ani aşmaktadır.

429/5 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûiullah sallailahü aleyhi ve sellern buyurdu ki: Saç (ve sakalınızı) kına ile boyaym ve böylece yahudi ve hıristiyanlara muhalefet edin!»

430/6 Ebû Zerr'in şöyle dediği rivayet edildi: Nebî saüallahü aleyhi ve selİem buyurdu ki:
«Ağarmış (saçların) rengini değiştirmede kullandığımız şeylerin en güzeli kına ve ketm (2) dir.
(a) Bir rivayette şöyle buyurdu:
Saçların rengini değiştirmede kullandığınız şeylerin en güzeli kına ve ketendir.»
(b) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«Kına ve ketem, ağarmış saçların rengini değiştirmece kullandığınız şeylerin en güzelerindendirler.»
Ketem: Bir bitki .dalı oiup siyah saç boyası yapmada kullanılırdı.

431/7 El-Heysem bir 'kişiden yaptığı rivayette şöyle dedi:
«Ebû Kuhâfe, Hz. Peygamber'in huzuruna geldiğinde sakalı iyice uzamış ve yayılmıştı.
Resûlullah (SAVı) etiyle sakalı şeriflerinin enini ve boyunu göstererek:
«— Onun sakalım şöylece alsaydıntzl» buyurdu.

432/8 İbn-Abbas (r.a.) nın şöyle dediği rivayet edildi: «Kadın için, saçına yün peruka takmakta bir sakınca yoktur. Ancak yasak oian, insan saçından olanıdır.»
(a) Bir rivayette şöyle dedi: ' .
«Saç dökülmüş ise peru'ka ku!lanma;kta bir sakınca yoktur.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48 GİYİM-KUŞAM KİTABI
1. Süslenme Maksadıyla Elbise Giyme
2. Boyalı Elbise Giyme Ve Altın Ziynet Takma
3. İpek Elbise Giyilmesi
4. Kadınların Giymesi Mekruh Olan Elbiseler
5. Erkeğin Elbisesini Uzatıp Sarkıtması
6. Kadının Elbisesini Uzatması
7. Ayakkabı Giymek
8. Elbise Giymek

48 GİYİM-KUŞAM KİTABI

1. Süslenme Maksadıyla Elbise Giyme

1. Cabir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.) şunları anlattı: Resûlul-lah (s.a.v.) ile Benî Enmâr gazvesine çıktık. Ben bir ağacın altında konaklamıştım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) geldi:
«— Ya Resûlullah, gölgeye buyur!» dedim. O da geldi. (Erzak koyduğumuz) çuvalımıza bakıp (yiyecek) bir şey aradım. Orada küçük bir acur buldum. Doğrayıp Resûlullah (s.a.v.)'e sunduğumda:
«— Bunu nereden aldınız?» buyurdu.
«— Medine'den getirdik, ya Resûlallah!» dedim. O sırada yanımızda hayvanlarımızı otlatmaya gitmesi için hazırladığımız bir arkadaşımız vardı. Onun hazırlığını yaptım. Üzerinde eskimiş iki hırkasiyle hayvanları gütmeye gitti. Resûlullah (s.a.v.) ona bakıp:
«— Bu adamın bunlardan başka elbiseleri yok mu?» dedi. Ben:
«— Var, heybede yedek elbiseleri var, ya Resûlallah!» dedim. Resûlullah (s.a.v):
«— O halde onu çağır, ona söyle iyi elbiselerini giysin»
buyurdu. Ben de onu çağırdım. Elbiselerini giydi, sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«—Allah boynuna vurasıcaya ne oluyor (da yeni elbisesi varken eskileri giyiyor). Bu kendisi için daha hayırlı değil inidir?» dedi. Hayvan otlatmaya giden adam bunu işitip:
«— Ya Resûlullah! Allah yoluna cihadda da mı?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«—Cihadda da (yeni elbiselerini giymesi güzeldir)!» buyurdu. O zat savaşta şehid düştü.

2. imam Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: «Şüphesiz ben beyaz elbiseli nafiz1 a (Kur'an okuyana) bakmayı seviyorum.»

3. îbni Sirin'den: Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: «Allah size bol verince siz de kendinize iyi bakınız (temiz giyiniz). Herkes giyimine önem versin.»[1]

2. Boyalı Elbise Giyme Ve Altın Ziynet Takma

4. Naft'den: «Abdullah b. Ömer (r.a.) kırmızı toprak ve zafe-ranla boyanmış elbise giyerdi.»
Yahya der ki, imam Malik'in şöyle dediğini işittim: «Erkek çocukların altın takmalarını mekruh görüyorum.[2]Çünkü bana Resûlullah (s.a.v.)'in altın yüzük takınmayı yasakladığı rivayet
edildi. Bu sebeple ben erkeklerin, büyüklerinin olduğu gibi küçüklerinin de altın takmalarını kerih görüyorum.»2
îmam Malik der ki: Erkeklerin evlerde ve dışarıda kırmızı renkli kumaştan yorgan yüzü (yatak çarşafı) ve elbise yapmalarını haram görüyorum. Fakat bana göre diğer renkler daha iyidir.»[3]

3. İpek Elbise Giyilmesi

5. Urve, Peygamberimiz (s.a.v)'in zevcesi Hz. Aişe (r.a.)'ın giydiği ipek ve yün karışımı çizgili elbisesini Abdullah b. Zübeyr'e giydirdiğini rivayet etti.

4. Kadınların Giymesi Mekruh Olan Elbiseler

6. Ebû Alkame oğlu Alkame'nin anası şöyle anlattı: «Abdurrahman'm kızı Hafsa (saçlarını gösteren) ince bir baş örtüsüyle Peygamberimiz (s.a.v)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.)'ın yanına girince, ince baş örtüsünü yırtıp Hafsa'ya kalın bir baş örtüsü

giydirdi.»

7. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: «Vücudlarını gösteren ince elbiseler giyinip salınarak yürüyen kadınlar cennete giremezler ve kokusunu da alamazlar. Halbuki cennetin kokusu beşyüz senelik mesafeden alınır.»[4]

8. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) bir gece kalkıp ufuklara bakarak: «Bu gece nice hazineler açıldı, ne kadar fitneler meydana geldi. Dünyada nice giyinik kadınlar var ki ahi-rette çıplaktırlar. Hanımları namaza kaldırınız» buyurdu.[5]

5. Erkeğin Elbisesini Uzatıp Sarkıtması

9. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan; Resûlullah (s.a.v.): «Kibirlenerek elbisesini yerde sürükleyen kimseye Allahü Teâlâ kıyamet gününde bakmaz (acıyıp bağışlamaz)» buyurdu.

10. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.):
«Allahü Teâlâ kıyamet gününde eteklerini büyüklene-rek yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.»
buyurdu.[6]

11. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.):
«Allahü Teâlâ kıyamet gününde büyüklük taslayarak eteğini yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.)»
buyurdu.[7]

12. Alâ, babası Abdurrahman'dan şunları rivayet etti: Ebû Sa-id el-Hudri'ye etekleri ne kadar uzatmalı diye sorduğumda:
«— Sana bildiğim doğru cevabı vereceğim. Resûlullah (s.a.v.):'ı şöyle derken işittim: «Mü'min erkeğin etekleri bacaklarının yarısına kadar inmelidir. Topuklarına kadar uzanınca da ona günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan şey cehennemdedir. Allahü Teâlâ kıyamet gününde eteğini büyüklük taslayarak yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.» buyurdu.[8]

6. Kadının Elbisesini Uzatması

13. Ebû Ubeyde kızı Safiyye şunları anlattı:
«Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Ümmü Seleme (r.a.) elbiseden (izar'dan) söz edilince:
«— Ya Resûlullah! Kadın elbisesini ne kadar uzatacak?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bir karış fazla uzatır.» buyurdu. Ümmü Seleme (r.a.):
«— O zaman (kadın yürürken) bacakları gözükür» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Öyleyse bir zira (yaklaşık 50 cm) uzatır, daha fazlasına lüzum yok» buyurdu.[9]

7. Ayakkabı Giymek

14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Sizden biri tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini birden giysin veya her ikisini de çıkarsın, yalınayak gezsin» buyurdu.[10]

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Sizden biri ayakkabı giyerken önce sağ ayağını giysin, çıkarırken de önce sol ayakkabısını çıkarsın. Sağ ayakkabı ilk giyilen ve sol ayakkabı ilk çıkarılan olsun» buyurdu.[11]

16. Süheyl'in babası Malik, Ka'b el-Ahbar'dan naklen şöyle rivayet etti: Bir adam ayakkabılarını çıkartınca Ka'b el-Ahbar:
«— Ayakkabılarını niçin çıkarttın? Galiba: «(Ey Musa!) Haydi pabuçlarını çıkar, Çünki sen mukaddes vadide,
Tuva'dasın (Turi Sinadasın)»[12] ayetini yorumladın.» deyip sonra adama:
«— Musa'nın pabuçları ne idi biliyor musun?» dedi.
îmam Malik der ki: Adamın ne cevap verdiğini bilmiyorum.
Ka'b: «Musa (a.s.)'ın pabuçları eşek derisindendi» dedi.

8. Elbise Giymek

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) iki çeşit elbise giyme ile iki çeşit satışı yasakladı. (Bunlar) münabeze ve mülame-se yoluyla satışla, kilot giymeksizin bir entari giyip dizlerini dikerek oturup avret mahallerinin gözükmesi ve vücudunun bir tarafını kapatıp diğer tarafım açık bırakan elbise giymesidir.»[13]

18. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Babam Ömer b. Hattab mescidin kapısında satılık ipek kumaştan kaftan görünce:
«—Ya Resûlullah! Bu kaftanı alsan da cuma günleri ve yanına elçiler geldiği zaman giysen.» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da:
«—Bunu ancak ahiretten nasibi olmayan giyer» buyurdu. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'e ipek kaftanlardan gelince, Ömer b. Hattab (r.a.)'e ondan bir kaftan verdi. Hz. Ömer (r.a.)'da:
«— Ya Resûlaîlah! Onu bana rnı verdin? Halbuki sen Utarid'in[14] elbisesi hakkında neler söylemiştin» deyince Resûlullah

(s.a.v.):
«— Onu sana giyinen için vermedim.» buyurdu.
Hz. Ömer de (r.a.) bu elbiseyi Mekke'deki müşrik kardeşine verdi.[15]

19. Enes b. Malik der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) Halife iken onu Medine'de gördüm, elbisesinin iki omuzu arasındaki yırtığına birbirine tutturulmuş üç yama dikmişti.

---

[1][1] Bu, Buhari'nin, Hammad b. Zeyd - Eyyub - Muhammed b. Şîrîn - Ebu Hurey-re senediyle gelen hadisin bir bölümüdür: Buharî, Salat, 8/9. Her müslümanın, avret mahallerini örtecek, vücudunu sıcak ve soğuktan koruyacak şekilde elbise giymesi farzdır. Müslüman her konuda olduğu gibi elbise giymede de orta yolu tutmalıdır. Elbisesi ne son derece kötü, âdi ve ne de son derece lüks olmayıp ikisi arasında olmalıdır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.): «Giyimde sadelik imandandır» buyurmuştur. Allahu Teâlâ'nın kendisine vermiş olduğu nimeti belirtmek için, çok güzel elbise giymesi de müstehabdır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.): «Allahü Teâlâ sana lütuf ve ihsanda bulunduğu gibi, sen de kendi nefsine lütuf ve iyilikte bulun», «Allahü Teâlâ vermiş olduğu nimetinin belirtisini kulunun üzerinde görmeyi sever» buyurmuştur. Bilhassa Cuma ve bayramlar gibi Önemli günlerde ve toplantılarda güzel ve temiz elbiseler giyilmelidir. Yüce Allah, Araf sûresinin 31 ve 32'nci âyetlerinde şöyle buyurmuştur: «Ey Adem oğullan.! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin, yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın kulları için yarattığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş? De ki: O (onlar), dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyamet günü ise yalnız onlara mahsustur.» Aynı sûrenin 26'ncı âyet-i kerimesinde ise şöyle buyurulur:
«Ey Âdem oğulları! Size avret mahallerinizi örten ve sizi süsleyen elbise indirdik. Takva elbisesi ise daha hayırlıdır.» Şu halde, elbise giymekten maksat, sadece vücudu örtmek değildir. Aynı zamanda vücuda yakışması gerekir.
Hz. Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadisde güzel giyinen bir sahabi Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna gelerek:
«—Ya Resûlallah! Ben güzelliğe aşık biriyim. Bana gördüğün güzellik verilmiştir. Ayakkabılarımın bağının güzelliğinde bile kimsenin beni geçmesini istemiyorum, bu kibir midir?» deyince, Resûlullah (s.a.v): «—Hayır bu, kibir değildir. Kibir benlikten dolayı hakkı inkâr etmek ve insanları küçük göstermektir.» buyurdu. Ebû Davud, K. el-Libas, B. macâe fü-Kibri.
[2] Buharı, Libas, 77/45; Müslim, Libas, 37/11, no:51.
[3] îmam Malik, kırmızı renk elbise ve çarşafı hoş görmüyor. Psikologlar da renk üzerinde araştırmalarında şu neticeye varmışlardır: Kırmızı renge çok bakmak insanı asabileştirîr. Onun için asabî mizaçlı ve sinir hastaları kırmızı renklerden, yatak odalarını kırmızıya boyamakdan ve kırmızı abajur kullanmaktan kaçınmalıdırlar.
[4] Yahya'nın ve Abdullah b. Nafi dışındaki Malik'in ravileri bu şekilde mevkuf rivayet ederler.
Müslim'de, cerir - Süheyl b. Ebî Salih -babası-Ebu Hureyre senediyle rivayet edilir: Müslim, Libas, 37/34, no: 125.
[5] Mürseldir. Buharî'de (llm, 3/40), Ma'mer - Zührî- Hind bintu el-Haris -Ummu Seleme yoluyla mevsuldür.
[6] Buharı, Libas, 77/5.
[7] Buharı, Libas, 77/1; Müslim, Libas, 37/9, no:42.
[8] Ebu Davud, Libas, 31/27; Müslim, Libas, 32/7.
Dinimize göre erkeklerin eteklerinin veya pantolonlarının yere kadar uzatılması mekruhtur. Hele bu hal kibrinden dolayı ise haramdır. Zira eteklerin fazla uzaması hem israf, hem temizliğe aykırı ve hem de normal harekete mani olur.
[9] Ebu Davud, Libas, 31/37.
Yukarıdaki hadislerde erkeklerin giydikleri elbisenin boylarından kısa olması tavsiye edilmişti. Bu hadisde ise kadınların elbisesinin uzun olması söyleniyor. Zira kadınların durumu erkeklerden ayrıdır. Erkeklerde'avret mahalli diz kapağı ile göbek arasıdır. Burasını kapatmak farzdır. Gerisi Örf ve adetlere göre değişebilir. Kadınların ise vücudlarımn tamamı avret mahallidir, örtülmesi gerekir. Resûlullah (s.a.v.) zamanında o zamanın adet ve ekonomi durumu icabı bazı kadınlar yalınayak gezerlerdi. Bu yüzden yürürken ayaklarının açılmaması için eteklerinin uzatılması emredilmiştir. Günümüzde ise durum değişiktir. Kadınların giydiği kapalı ayakkabı ve çorap ayaklarını kapattığı için eteklerin yerde sürünmesi gerekmez.
[10] Buharı, Libas, 77/40; Müslim, Libas, 37/19, no:68.
[11] Buharı, Libas, 77/39.
[12] Tâhâ, 12
[13] Buharı, Libas, 77/21.
Münabeze ve mülamese cahiliye devri alış veriş şekillcrindendi. Resûlullah (s.a.v.) bu tür alış verişleri yasaklamıştır.
Mülamese: Müşterinin alacağı şeye dürülü olarak veya karanlıkta dokununca onu mutlaka alması gerekirdi. Artık malı görünce geri verme hakkı kalmazdı.
Münabeze ise, satılan şeyi satıcı müşterinin üzerine atıyor, bununla müşteri razı olmasa da satış kesin leşi yordu.
[14] Utarid, Temim oğullan elçisi ile Medine'ye gelip müslüman olmuş biridir ki hadisi şerifin baş tarafında zikredilen ipekli kaftanı mescidin kapısına satmaya getiren kişidir.
[15] Buharı, Cum'a, 11/7; Müslim, Libas, 37/2, no:6; Şeybanî, 870.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37- ELBİSE VE ZİNET BAHSİ
1- Su İçmede ve Başka Hususda Altın, Gümüş Kablar Kullanmanın Erkek ve Kadınlara Haram Kılınması Babı
2- Erkek ve Kadınlara Altın, Gümüş Kablar Kullanmanın Haram, Erkeğe Altın Yüzük İle İpekli Kullanmanın Haram; Kadınlara Mubah Kılınması; Dört Parmaktan Fazla Olmamak Şartıyle Yollu ve Benzeri İpeklini Erkeğe Mubah Kılınması Babı
Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Cübbe ve Yırtmaçlı Elbise Giymek Caizdir.
4- Elbisedeki Alem Yâni İki-Üç Parmak Genişliğindeki İpek Gerit Mubahtır.
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
5- Erkekde Uyuz ve Benzeri Bir Hastalık Bulunduğu Zaman İpek Giymesinin Mubah Olması Babı
6- Erkeğin Sarıya Boyanmış Elbise Giymesinin Yasak Edilmesi Babı
5- Pamuklu Elbise Giymenin Fazileti Babı
6- Elbisede Tevazu Giyim, Döşek ve Başka Hususlarda Elbisenin Kalını ve Ucuzuyla Yetinmenin Kıl Elbise İle İçinde Çizgileri Bulunanı Giymenin Cevazı Babı
7- Yaygı Edinmenin Cevazı Babı
8- Döşek ve Giyim Eşyasından İhtiyaçdan Fazlasının Keraheti Babı
9- Büyüklenerek Elbiseyi Sürüklemenin Haram Kılınması, Elbiseyi Ne Kadar Sarkıtmak Caiz ve Ne Kadarı Müstehab Olduğunu Beyan Babı
10- Elbisesini Beğenmekle Beraber Yürüyüşünde Kırıtmanın Haram Kılınması Babı
11- Erkeklere Altın Yüzüğün Haram Kılınması ve İslam'ın İlk Zamanlarında Mübah Kılınmasının Neshi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
12- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Nakşı Muhammedürresülullah Olan Gümüş Bir Yüzük Takması ve Ondan Sonra Halifelerin de Bu Yüzüğü Takmaları Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
13- Peygamber (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem)'in Acemlere Mektup Yazmak İstediği Vakit Yüzük Edinmesi Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
14- Yüzüklerin Atılması Hakkında Bir Bab
15- Taşı Habeş Boncuğu Olan Gümüş Yüzük Hakkında Bir Bab
16- Yüzüğü Elin Küçük Parmağına Takma Hususunda Bir Bab
17- Orta Parmakla Ondan Sonra Gelen Parmağa Yüzük Takmanın Yasak Edilmesi Babı
18- Takunya ve O Manadaki Şeyleri Giymanin Müstehab Olusu Babı
19- Ayakkabıyı Ewela Sağ Ayağına Giymenin, Çıkarıaken Ewela Sol Ayağından Çıkarmanın Müstehab Oluşu ve Bir Tek Ayakkabı ile Yürümenin Keraheti Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
20- Sırılsıklam Sarılıp Bürünmekten ve Bir Elbise İçinde Ayaklarını Dikip Oturmaktan Nehiy Babı
21- Sırt Üstü Yatmanın ve Bacak Bacak Üzerine Koymanın Meni Hakkında Bir Bab
22- Uzanıp Yatarak Bacak Bacak Üstüne Koymanın Mubah Kılınması Hakkında Bir Bab
23- Erkeğin Zaferan Sürünmekten Nehiy Babı
24- Beyaz Saçı, Sarı ve Kırmızıya Boyamanın Müstehab, Karaya Boyamanın ise Haram Kılınması Babı
25- Boya Hususunda Yahudilere Muhalefet Hakkında Bir Bab
26- Hayvan Sureti Yapmanın Haram Kılınması; Döşek ve Emsalinden İçinde Hor Görülmeyen Suret Bulunanlarını Edinmenin Haram Kılınması, Melatke Aleyhimüsselamın İçerisinde Köpek ve Suret Bulunan Eve Girmemeleri Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
27- Seferde Köpekle Çanın Keraheti Babı
28- Devenin Boynuna Kiriş Gerdanlık Takmanın Keraheti Babı
29- Hayvanı Yüzüne Vurarak Düğmenin ve Yüzüne Damga Vurmanın Yasak Edilmesi Babı
30- İnsandan Maada Hayvanın Yüzünden Başka Yerlerine Damga Vurmanın Cevazı, Zekat ve Cizye Develerinde Bunun Mendüb Oluşu Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler;
31- Yarım Tıraş Yapmanın Keraheti Babı
32- Yollarda Oturmanın Yasak Edilmesi ve Yola Hakkını Verme Babı
33- Saç Ekleyen ve Ekleten, Döğme Yapan ve Yaptıran, Yüz Yolan ve Yolduran ve Diş Törpülettiren Kadınlarla Allah'ın Yarattığını Değiştiren Kadınların Yaptıklarının Haram Kılınması Babı
Bu Hadisler Şu Hükümleri de İhtiva Etmektedir:
34- Giyinmiş, Çıplak, Kırıtkan, Meylettiren Kadınlar Babı
35- Elbise Vesariede Sahtekarlık Yapmaktan ve Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle Doymuş Görünmekten Nehiy Babı

37- ELBİSE VE ZİNET BAHSİ

1- Su İçmede ve Başka Hususda Altın, Gümüş Kablar Kullanmanın Erkek ve Kadınlara Haram Kılınması Babı

1- (2065) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi'den dinlediğim, onun da Zeyd b. AbdİllahI'dan, onun da Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr Es-Sıddık'dan, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmii Seleme'den naklettiği su hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gümüş kabtan içen ancak ve ancak karnına cehennem ateşi şırıl-datır.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe ile Muhammed b. Rumh da Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bu hadîsi bana Alî b. Hucur Es-Sa'di dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl (yâni İbni Uleyye) Eyyub'dan rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize Ebî Bekr b. Ebî Şeybe ile Velîd b. Şûcâ' dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ali b. Müshir Ubeydullah'dan rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Ebî Bekr El-Mukaddemi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa b Ukhe rivayet etti. H.
Bize Şeyban b, Ferrûh dahi rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Cerîr (yâni İbni Hazım) Abdurrahman Es-Serrâc'dan rivayet etti.

Bu râvilerin hepsi Nâfi'den Mâlik b. Enes'in hadîsi gibi ve onun Nâ-fi'den olan isnadı ile rivayette bulunmuşlardır. Alî b. Müshİr Ubeydullah'dan naklettiği hadîsinde :
«Gümüş ve altın kablardan yiyen veya içen...» ibaresini ziyade etmiştir. İbni Müshir'in hadîsinden başka bunların hiç birinin hadîsinde yemekle altının anıldığı yoktur.

2- (...) Bana Zeyd b. Yezîd Ehû Ma'n Er-Rakkâşî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Asım, Osman'dan (yâni İbni Mürre'den) rivayet etti (Demiş ki) : Bize Abdullah b. Abdirrahman, teyzesi Ümmü Seleme'-den rivayet etti. (Şöyle demiş) :
KesûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Her kim altın veya gümüş kabtan içerse, ancak ve ancak karnına cehennemden bir ateş şırildahr.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî ile İbni Mâce «Kitâb'ul~Eşribe»'de Nesâî «Velîme» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Cercere : Suyun akarken çıkardığı ses yâni şırıltıdır. Ulemâ bu hadîsteki «nâr» kelimesinin mansub mu yoksa merfu mu okunacağında ihtilâf etmişlerdir. Muhakkıklardan Ezheri ile başkaları kat'iyyetle mansûb okunacağını söylemişlerdir. Ki: Zeccâc, Hattâbî ve ekser ulemâ bu kavli tercih etmişlerdir. Hadîsin üçüncü rivayetinde bu kelimenin «naran» okunmuş olması da bunu te'yîd eder. Bu takdirde mânâ bizim terceme ettiğimiz gibi olur. Yâni fiilin faili o kablardan su içendir. Merfû okunduğuna göre ise fiilin faili «nâr» kelimesi olur.'Bu takdirde cümlenin mânâsı : «Gümüş kabtan içen kimsenin karnında cehennem ateşi şırüdar» şekline girer. Her iki mânâya göre de altın ve gümüş kabtan içilen şeye ateş denilmesi netice ona vardığı içindir.
Kaadi Iyâz diyor ki : «Bu hadîsten murad ne olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Bâzıları: Bu, acem v.s. milletlerin kâfir olan kı-rallarmın akıbetini haber vermektir. Onların âdetleri altın ve gümüş kablardan içmekti. Nitekim başka bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Bu kablar dünyadta onların, âhirette. ise sizindir.» buyurmuş, dünyada onları kullananlar küfiardır demek istemiştir. Ve yine Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ipek elbise hakkında:
«Bunu anoak âhirette nasibi olmayan giyer.» buyurmuştur. Hadîsten murad müslümanları bundan nehy etmek olduğunu ve bu nehyi irtikâb edenin şu azabı hak edeceğini, ama bazan Allah'ın bundan af ederdiğini söyleyenler de vardır.»
Nevevî buradaki nehyin kâfir, müslim bütün altın, gümüş kullananlara şamil olduğunu söylemiş : -Çünkü sahih kavle göre küffâr şeriatın füru'u ile de muhatabdırlar.» demiştir. • Maamafih mesele ihtilaflıdır.
Erkek ve kadına altın, gümüş kablardan yeyip içmenin haram olduğuna ulema ittifak etmişlerdir. Yalnız İmam Şafiî 'nin eski bir kavline göre mekruh, Dâvud-u Zahiri Ve göre içmek, haram yemek caizdir. Nevevî, Şafiî mezhebinde olduğu halde : «Bu kavillerin ikisi.de batıldır.» demektedir. Altın ve gümüşü yiyecek, içecek kablarından maada kaşık, çatal ve buhurdanlık gibi şeyler yapmak suretiyle kullanmak da haramdır. Bütün bu husûsatta kadın ve erkek mü-sâvî ise de zinet olarak kullanma hususunda ayrılırlar. Bir kimse altın veya gümüş kabtan abdest alsa fiilen günah işlemiş olmakla beraber ab-desti sahihtir. Ulemâ bu hususta da müttefiktir. Yalnız Dâvûd-u Zahirî bu abdestin sahih olmayacağına kaildir. Bittabî zaruret halinde sair zaruretlerde olduğu gibi, altın ve gümüşün kullanılması da caiz olur.

2- Erkek ve Kadınlara Altın, Gümüş Kablar Kullanmanın Haram, Erkeğe Altın Yüzük İle İpekli Kullanmanın Haram; Kadınlara Mubah Kılınması; Dört Parmaktan Fazla Olmamak Şartıyle Yollu ve Benzeri İpeklini Erkeğe Mubah Kılınması Babı

3- (2066) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Esâs h. E'oİ'ş-Şa'sâ'dan naklen haber verdi. H.
Bize Ahmcd b. Abdillah b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eş'as rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muâviye b. Süveyd b. Mukarrin rivayet etti. (Dedi ki) : Bera' b. Âzib'in yanına girdim ve onu şöyle derken işittim :
Bize Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) yedi şeyi emir, yedi şeyi de yasak etti : Bize hasta dolaşmayı, cenaze arkasından gitmeyi, aksıra-na teşmitfe bulunmayı, yeminin yahut yemin edenin bâr çıkarılmasını, mazluma yardımı, davet sahihine icabeti ve selâmı ifşa etmeyi emir buyurdu. Bize yüzükleri yahut altından yüzük takmayı, gümüş kabdan bir şey içmeyi, eğer yastıklarını, kass ipeklilerini, ipek, kalın ipek ve ibrişim giymeyi yasak etti.

(...) Bize Ebû'r-Rabi' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avane Eş'as b. Süleym'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız «Yeminin veya yemin edenin bâr çıkarılmasını» sözü müstesna! Çünkü o bu cümleyi hadîste anmamış, onun yerine : «Kayıbı ilân etmeyi» İfadesini koymuştur.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti. H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti.
Her İki râvi Şeybânî'den, o da Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sa'dan bu isnadla Zü-heyr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş ve seksiz olarak «Yemini bâr ç1-çarmayı» demiştir. O bu hadîste :
«Gümüşten içmeyi de yasak etti. Çünkü dünyada ondan içen âhirette içmez...» cümlesini de ziyâde etti.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni İdris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İshâk Eş-Şeybânî ile L«ys b Ebî Süleym, Esas b. Ebi'ş-Şa'sa'dan isnadlarıyle haber verdiler. O Cerir ile İbni Müshir'in ziyâdesini anmamış. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize UbeyduIlah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Ebû Âmir EI-Akedî haber verdi. H.
Bize Abdurrahman b. Bişr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Behz rivayet etti. Bu râvilerin hepsi dediler ki : Bize Şu'be, Eş'as b Siileym'den yukarkilerin isnadı ve hadîsi mânâsında rivayette bulundu. Yalnız :
«Selâmı ifşa etmeyi» sözü müstesna! Çünkü o bunun yerine:
«Selâmı almayı» dedi. Bir de :
«Bize alîm yüzüğü yahut altın halkayı yasak etti.» dedi.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem ile Amr b. Muhammed rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Ss'âs b. Ebî'ş-Şa'sa'dan yukarkilerin isnadı ile rivayette bulundu ve seksiz olarak :
«Selâmı ifşa etmeyi emir ve altın yüzüğü yasak etti.» dedi.

Bu hadisi Buhârî «Cenâiz» ve «Eşribe» bahislerinde tahrîc etmiştir. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in emir buyurduğu yedi şeyin ba2iîarı sünnet, bazıları farzdır. Hasta dolaşmak, cenaze arkasından yürümek teşmit ibrar-ı kasem sünnettirler. Mazluma yardım farz-ı kifâye, verilen selâmı aîmak bir kişiye farz-ı ayn, cemaata farz-ı kifâyedir.
Teşmit: Aksıran kimseye «Yerhamükellah» demektir. Ve sünnet-i kifâyedir. Bazılarının söylemesiyle diğerlerinden sakıt olur. Teşmitin şartı aksıran kimsenin «Elhamdülillah» dediğini işitmektir.
Ibrâr-ı Kasem : Yemini bâr çıkarmak yâni bozmayıp yemin üzere devam etmektir. Yalnız yemini bozmamak için dinî, dünyevî bir zarar korkusu veya bir mefsedet bulunmaması şarttır. Öyle bir şey bulunursa yemin bozulur. Ve keffâret verilir.
Davete icabetten murâd düğün daveti gibi yemekli davetlerdir. Bu [hususta «Velîme» bahsinde izahat vermiştik.
Selâmı ifşa etmek, onu yaymak, tanıdık olsun olmasın her din kar-leşine boî bol vermektir. Nitekim bir hadîste :
«Tanıdığın tanımadığın herkese selâmı verirsin.» buyurulduğunu iman Jahsinde görmüştük.
Kayıbı ilândan bulunan mahn kalabalık yerlerde tarifi kasdedildiğini lahî yerinde görmüştük.
Eğer yastıkları kadınların kocalar için ipekten veya yünden dokudukları bir nevi ufak kilimdir. Bunu hassaten atın eğeri üzerine yayar-larmış. İçerisini pamuk veya yapağı ile doldurdukları da olurmuş. O âdet acemlerden alınmadır. Ve ulemanın beyanına göre ipekten yapılırsa kullanılması erkeklere her zaman ve her yerde haramdır. İpekten yapılmadığı takdirde kullanılmasında beis yoktur.
Kass veya hadîs ulemasının kıraatine göre Kıss ipeklileri Mısır'da Kass denilen yerde dokunan çizgili ipek kumaşlarmış. Bu yer bugün harabedir.
îstebrak : Kalın ipekli; Dîbac : İnce ve ibrişim ipeklidir.
Altın yüzük erkeklere bil icma haramdır. İpek elbise de öyledir. Ancak bazı müstesna hallerde ipek elbiseye cevaz verilmiştir ki, bunlar fıkıh kitaplarından Öğrenilebilir. Kadınlara altın yüzük ve ipeğin envai mubahtır. Bu hususta kadının evli olup olmaması, ihtiyarı genci, zengini fakiri müsavidir. Kaadî Iyâz bazı ulemadan ipeğin erkeklere de helâl olduğunu, îbni Zübeyr 'den ise bilâkis hem kadınlara, hem erkeklere haram kılındığını, sonraları kadınlara mubah, erkeklere haram olduğuna icma akdedildiğini rivayet etmiştir.

4- (2067) Bize Saîd b. Arar Sehl b. İshâk b. Muhammed b. Eş'as b. Kays rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Ded ki) : Ben onu Ebû Ferve'den dinledim. Abdullah b. Ukeym'den işitmiş olarak söylüyordu. Abdullah şöyle demiş :
Huzeyfe ile beraber Medâin'de bulunuyorduk. Huzeyfe su istedi de ona köy muhtarı gümüşten bir kab içinde içecek getirdi. Huzeyfe onu atıverdi ve şunu söyledi. Size haber veriyorum ki, ben bu adama bana bu kabtan su vermemesini emrettim. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Altın ve gümüş kabtan su içmeyin! Diba ve ipeği de giymeyin! Çünkü bunlar dünyada onların; âhirette, kıyamet gününde İse sizindir.» buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyaıı, Ebû Fervete'I-Cühenî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Be Abdullah b. Ukeym'i şunu söylerken işittim :
«Medâin'de Huzeyfe'nin yanında idik...»
Râvi yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuş; yalnız bu hadîste: «Kıyamet gününde...» kaydını anmamıştır.

(...) Bana Abdü'l-Cebbar b. Alâ' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Jüfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Necih evvelâ Mücâhid'den, da İbni Ebî Leylâ'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti, sonra (Dedi ki) : Bize Yezîd rivayet etti, o da bu hadîsi İbni Ebî Leylâ'dan, o la Huzeyfe'den naklen rivayet etti; sonra (Dedi ki) : Bize Ebû Ferve ri-'âyet etti. (Dedi ki) : Ben İbnü Ukeym'den dinledim. Ve zannettim ki, bni Ebî Leylâ onu ancak İbni Ukeym'den dinlemiştir. İbnü Ukeym şöyle demiş : «Huzeyfe ile beraber Medâin'de idik...»
Râvi yukarki hadîs gibi rivayet etmiş, yalnız «Kıyamet gününde.,.» ememiştir.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : fize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den rivaye etti. da Abdurrahman'dan (yâni İbni Ebî Leylâ'dan) dinlemiş. Abdurrahman şunu söylemiş : Ben Huzeyfe Medâin'de su isterken yanında idim. Ona bir insan gümüşten bir kabla geldi...
Râvi bu hadîsi İbni Ukeym'in Huzeyfe'den rivayet ettiği hadîs mânâsında nakletmiştir.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti. H.
Bana Abdurrahman b. Bişr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den Muâz'ın hadîsi gibi ve onun isnadı ile rivayette bulunmuşlardır. Yalnız başına Muâz'dan gayrî hiç bîri hu hadîste Huzeyfe'ye şahid oldum, dememişlerdir. Onlar yalnız : «Huzeyfe su istedi» demişlerdir.

(...) Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Mansûr'dan naklen haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî AdAdiyy, İbnî Avn'den rivayet etti.
Her iki râvi Mücâhid'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Huzeyfe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'ı\er naklen yukarda söylediklerimizin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

5- (...) Bize Muhanımed b. Ahdillah b. Niimeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Seyf rivayet etti. (Ded ki) : Mücâhid'i şunu söylerken işittim, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı dinledim. (Şöyle dedi) : Huzeyfe su istedi de ona bir Mecûsi gümüş bir kabtan su verdi. Bunun üzerine Huzeyfe şunîarı söyledi : Ben ResûlüIlah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)'i dinledim :
«İpeği ve dibayı giymeyin! Altın ve gümüş kablardan içmeyin! Onların sahanlarınlJan da yemeyin! Çünkü bunlar dünyada onlarındır.» buyuru-yordu.
Bu hadîsi Buhârî «Et'ıme», «Eşrîbe» ve «Libâs» bahislerinde Ebû Dâvud ile Tirmizî ve İbni Mâce «Kitâbu'l-Eşrîbe»'de; Nesâî «Kitâbu'z Zîne»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Dihkan : Köyün, muhtarı ve reisi manasınadır. Fârisîden alınma bir kelimedir. Dühkan şeklinde dahi okunabilir. Asimin arabî olduğunu iddia edenler de vardır.

Hz. Huzeyfe 'nin elinden gümüş kabı atması Mecusî'ye birkaç defa bu kabla su getirmemesini ten bin ettiği içindir. Bu cihet Buhârî'nin rivayetinde tasrih edilmiştir. Huzeyfe (Radiyaîlahu anh) bu hareketiyle : '<Ben kendisine bana bu kabla su getirmemesini defalarca tenbih etmiş olmasam bunu yapmazdım» demek istemiştir.
Hadîs-i şerifteki :
«Çünkü bunlar dünyada onlarındır...» cümlesinden murad : Altın, gümüş ve ipek dünyada küffarındir, demektir. Bu mânâ hadîsin siyakından anlaşılmaktadır.

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Altın ve gümüş kaplardan yiyip içmek haramdır. Bunu irtikab edenler ta'zir olunurlar. (Ta'zir miktarı şer'an belli olmayıp, hâkimin takdirine bırakılan cezadır. Fena bir bakış ve azarlamadan başlayarak derece derece tâ ölüme kadar çıkabilir.)
2-Hükümet reisi bazan bizzat kendisi ta'zir yapabilir.
3- Kumandan veya herhangi bir büyük hikmeti anlaşılmayan iyi' bir iş yaparsa, onun delil ve sebebine tenbîhde bulunması gerekir.
4- Küffar yalnız dünyadaki altın, gümüş ve ipek gibi şeylerden istifade ederler, âhirette bunlardan nasîbleri yoktur. Müslümanlara gelince onlar için cennette ipekler, altınlar ve gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanın hatıru hayaline sığmayan nice ikram ve ihsanlar vardır.

6- (2068) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğini, onun da İbnü Ömer'den, onun da Ömer b. Hattâb'-dan naklettiği şu hadîsi okudum. Ömer b. Ha (tâb mescidin kapısında ipekli çizgili bir kumaş görmüş de :
— Yâ Resûlallah! Bu kumaşı satın alsan da cuma günü halka ve sana geldikleri vakit heyetlere onu giysene! demiş. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu ancak âhirette bir nasîbi oîmayan giyer.» buyurmuş. Bilâhare Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu cinsten hülleler gelmiş. O da Ömer'e bunlardan bir hülle vermiş. Ömer :
— Bunu bana giydirdin, halbuki Utarid'in hüllesi hakkında söylediğini söyledin, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ben onu sana giyesin diye giydirmedim.» buyurmuşlar. Artık Ömer de onu Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine giydirmiş.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame rivayet etti. H.
Bize Mııhammed b. EIiî Bekr El-Mukaddemi dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti.
Bunların hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bana Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Mey-sere, Musa b. Ukbe'den rivayet etti. Her iki râvi Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Mâ-lik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

7- (...) Bize Şeyban b. Ferrûh dahî rivayet etti. 'Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hazini rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nâfi\ İbni Ömer'den rivaye etti. (Şöyle demiş) : Ömer:
Utarid Et-Temîmi'yi pazarda siyera hüllesi teşhir ederken gördü... TJtârid kıratları mesteder ve onların ihsanlarına nail olurdu. Ömer :
— Yâ Resûlallah! Ben Utarid'i pazarda siyera hüllesi teşhir ederken gördüm. Onu satın alsan da, sana geldikleri vakit Arab hey'etlerine giy-sene! dedi. Zannederim onu cuma günü de giysene, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) ona :
«Dünyada İpeği ancak ve ancak âhirefîe nasibi olmayanlar giyer.» buyurdu. Bunun üzerinden birkaç zaman geçtikten sonra Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)^ siyera Jiulleleri getirdiler. O da Ömer'e bir hülle gönderdi. Bir hülle de Usame b. Zeyd'e gönderdi. BİI hülle de Ali b. Ebî Tâlib'e verdi ve onu kadınlarının arasında baş bezi yapmak için parçala, dedi. Arkacığmdan Ömer hüllesini taşıyarak geldi. Ve :
— Yâ Resûlallah! Onu bana göndermişsin. Halbuki dün Utarid'in hüllesi hakkında söyleyeceğini söyledin, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Salkıhahü Aleyhi ve bellem) ona öyle bir bakış bakt* ki, bu yaptığını Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)'in beğenmediğini anladı. Ve :
— Yâ Resûlallah! Bana niye hakiyorsun, bunu bana sen gönderdin, dedi. Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben onu sana giyesin diye göndermedim. Lâkin onu kadınların arasında baş bezi yapmak üzere parçalayasın diye gönderdim.» buyurdular.

8- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. Lâfız Harmele'nindir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillah rivayet etti ki, Abdullah b. Ömer şunu söylemiş : Ömer h. Hattâb pazarda satılan kaba ipekten ma'mul bir hülle buldu. Ve onu alarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scüem}'c getirdi:
— Yâ Resûlallah! Bunu .satın al da, bayram ve hey'etler için onunla zinetleıı! dedi. Onun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj:
«Bu ancak ve ancak nasibi olmayanların giysİsİdir.» buyurdu. Ömer Allah'ın dilediği kadar durdu. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) ona ince ipekten bir cübbe gönderdi. Az sonra Ömer ciibbe ile belirli ve onu Resûlülîah {Sallatlahiî Aleyhi ve Sellem) 'e getirerek :
— Yâ Resûlallah! «Bu ancak ve ancak nasibi olmayanların giysisidir.» Yahut «Bunu ancak ve ancak nasibi olmayanlar giyer.» dedin. Sonra onu bana gönderdin, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Onu satarsan vo bir hacetini görürsün!» buyurdular.

(...) Bize Harun b. Ma'ruf da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbııi Veîıb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, İbni Şihâb'dan bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

9- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Bekr h. Hafs, Sâ

lim'den, o da Ibnü Ömer'den naklen haber verdi ki Ömer, Utârid okullarından bir adamın üzerinde dibadan yahut ipekten bir kaftan görmüş de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e : Bunu satın alsan a! demiş. O da :
«Bunu ancak ve ancak nasibi olmayanlar giyer!» buyurmuş. Derken Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir siyera hüllesi hediyye edilmiş. (Ömer diyor ki) : Onu hana gönderdi. Ben :
— Bunu bana gönderdin, halbuki onun hakkında söyleyecekleri) söylediğini ben işittim, dedim.
«Onu ben sana ancak ve ancak istifade edesin diye gönderdim buyurdular.

(...) Bana İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivâye etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekr Hars, Salim b. Abdiliah b. Ömer'den, o da babasından naklen rivayet eti ki, Ömer b. Hattâb, IJiâiid oğullarından bir adamın üzerinde... görmüş.
Râvi, Yahya b. Saîd hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız o : «Ben onu sana ancak faydalanasın diye gönderdim; onu sana giyesi diye göndermedim.» demiştir.

(...) Bana Muhammed b. Müsennâ rivayet etü. (Dedi ki) : Bize Ab dü's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Babamı rivayet ederken dinledim (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî İshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Salim b, Abdiliah İstebrak hakkında söz etti. Ben : O dibanın kalın ve sert olanıdır, dedim. Bunun üzerine şunu söyledi. Ben Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim : Ömer bir adamın üzerinde İstebrakdan bir hülle gördü, Ve onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi...
Râvi, yukarkilerin hadîsi gibi anlatmış. Yalnız:
«Bunun üzerine : Ben onu sana ancak ve ancak onunla mal kazanastn diye gönderdim buyurdu.» demiştir.
Bu hadîsi Buharî «Cuma» ve «Hibe» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hülle : İki parçadan ibaret bir elbisedir.
Siyerâ : Som ipekten yapılma elbisedir. Bu kelime muhtelif şekillerde izah edilmiştir. Hattâ altın diyenler olduğu gibi, uzun çizgili renkli, bir nebattır, diyenler bile bulunmuştur. «Eg'Sîhah» adh kâmusda : Siyerâ sarı çizgili bir kumaşdır, denilmiştir. Burada ondan halis ipekli kumaş kasdedildiğinde şüphe yoktur. Çünkü bilittifak haram olan budur. Karışık ipekliye gelince : Şâfii1er'e göre vczn itibariyle ipeği fazla gelmedikçe giyilmedi haram değildir. Hanefî1eıe göre ise itibar argacadır. Bu cihet fıkıh kitaplarında görülebilir.
Halâk : Hayırlı nasib ve salah mânâsına gelir. Bunun hürmet ve din mânâsına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Şu halde cümleye üç türlü mânâ verilebilir :
1- Bunu ancak ve ancak âhirette nasibi olmayanlar giyer.
2- Bunu ancak ve ancak hürmeti olmayanlar giyer.
3- Bunu ancak ve ancak dini olmayanlar giyer.
Birinci kavle göre bu cümle kâfirlere ham'edilmiştir. İkinci ve üçüncü kavillere göre hem müslümana hem kâfire şâmildir.
Peygamber (Salküialui Aleyhi ve Se:(em)*e ipekliyi hediye eden zat Utârid b. Hârib 'dir. Bu ipekliyi ona Ki sra hediye etmişti. Ashab-ı kiram bu ipekliyi pek beğenmiş, fakat Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Seilem):
«Sa'd b. Muâz'm cennetteki mendilleri bundan daha hayirlıdır.» buyurmuştu. Hz. Utârid pazarda hülle satardı. Bu hülle onun için kendisine izafe edilmiştir. Hz. Ömer kendisine verilen hülleyi Mekke'deki müşrik kardeşine göndermiştir. Bunun kim olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları süt kardeşi olduğunu söylemiş. Bir takımları da anne bir kardeşi Osman b. Hakim olduğunu söylemişlerdir. Müslümanlığı kabul edip etmediği dahî ihtilaflı ise de Buhârî'nin bir rivayetinde :
«Ömer onu henüz müslüman olmamış Mekke'deki bîr kardeşine gönderdi.» denilmiş olması, sonradan müslümanlığı kabul ettiğini gösterir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Erkeklerin ipek elbise giymeleri haramdır.
2- Mescit kapılarında alış-veriş yapmak caizdir.
3- Faziletli kimseler dahî bizzat aliş-verişle meşgul olabilirler.
4- Giyilmesi caiz olmayan şeyin temellükü ve başkasına hediyye edilmesi caizdir.
5- Kâfir olan kardeşe ihsan ve yardım caizdir.
6- Kâfire hediye vermek caizdir.
7- Dünyada İpek giyen, âhirette ondan mahrum kalacaktır. Bu umumî sözden kadınlar istisna edilmiştir. Çünkü ipek onlara haram değildir. Dünyada ipekli giyen erkekler bazı ulemâya göre tevbe etsin etmesin âhirette ondan mahrum kalacaklardır. Ekser ulemâya göre ise : Tevbe edenler âhirette mahrum kalmayacaklardır.
8- Cum'a günleri güzel elbise giymek müstehabdır.

10- (2069) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Hâ lid b. Abdillah, Ahdülmelik'den, o da Esma bin ti Enî Bekr'in azatlısı Ab dullah'dan naklen haber verdi. Bu Abdullah Atâ'nın oğlunun dayısı idi (Demiş ki) : Beni Esma', Abdullah b. Ömer'e gönderdi de şunları söyledi Duydum ki, sen üç şeyi haram kıhyormuşsun : Elbisede alemi, ergovar eğer yastığını ve bütün Receb ayında oruç tutmayı! Abdullah da hnnc-şu cevâbı verdi. Söylediği Receb mes'elesine gelince ebedî onu; tutana ne diyecek! Söylediği elbisede alem mes'elesine gelelim. Ben Ömer b. Hattab'ı şunu söylerken işittim : Ben Resûİüllah (Salİaîlahü Aleyhi ve Seilem'ı'i :
«İpeği ancak ve ancak nasibi olmayanlar giyer.» buyururken dinledim. Bu sebeple aleminde ipekten ma'dud olmasından korktum. Ergovan eğer yastığına gelince: İşte Abdullah'ın eğer yastığı!.. Bir de haktik yastık erguvandır. Bunun üzerine ben Esmâ'ya dönerek kendisine haber verdim. Esma: İşte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Set!em)"m cühhesi!.. dedi.
Ve bana bir taylasaıîar kısralar cübbesi çıkardı, Cübbe'nin ipekten yaması vardı. Kenarları dîba ile geçilmişti. Ve :
— Bu cübbe vefatına kadar Âişe'nin yanında idi. O vefat edince ben aldım. Peygamber (Sallailahit Aleyhi ve Sellem) onu giyerdi. İmdi bizde onu hastalar için yıkıyoruz, onunla şifâ taleb ediliyor, dedi.

11- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyd b, Saîd Şu'be'den, o da Halife b. Kâ'b Ebû Zübyan'dan naklen ri vâyet etti. (Demiş ki) : Abdullah b. Zübeyr'i hutbe okurken dinledim. (Şöyle diyordu) : Dikkat! Kadınlarınıza İpek giydirmeyin! Çünkü ben Ömer b. Hattâb'ı şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«İpeki giymeyiniz. Çünkü onu dünyada giyen âhirette giymeyecektir.» buyurdular.

12- (...) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Âsim-ı Ahvel Ebû Osman'dar rivayet etti. (Şöyle demiş) : Biz Azerbeycan'da iken Ömer bize nıektub yazdı. (Şöyle diyordu) : Ey Utbe b. Fergat! Bu (mal) senin alnınır terinden değildir. Bahanın alnının terinden, annenin alnının terinden de değildir. O halde kendi menzilinde neden doyuyorsan, müslümanlari da menzillerinde onunla doyur. Refaha kaçmaktan, müşriklerin elbisesini giymekten ve ipek elbiseden sakının! Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek giymeyi yasak etti. Ancak şöyle olabilir, dedi. Ve bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki parmağını, orta parmağı ile se-hâdet parmağını kaldırdı. Onları yanyana getirdi. Züheyr demiş ki : Âsim şunu söyledi. «Bu mektubda vardır.» Râvi diyor ki: Züheyr de iki parmağını kaldırdı.

13- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Abdil Hâmid rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Gıyâs rivayet etti. Her iki râvi Asım'dan fcu isnadla Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'den naklen ipek hakkında yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize İbnİ Ebî Şeyhe (bu zât Osman'dır) ile İshûk b. İbrahim El-Hanzalî de her ikisi birden Cerîr'den rivayet ettiler. Lâfız İshâk'ımhı (Dedi ki) : Bize Cerîr, Süleyman Et-Teymî'dcn, o da Ehû Osman'dan naklen haber verdi, Ebû Osman şöyle demiş : Utbe b. Fergat ile beraber idik. Bize Ömer'in mektubu geldi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«ipeği ancak âhiretîe ondan nasibi olmayan kimse giyer. Yalnız şu İcada fi müstesna!» buyurmuşlar. Ebû Osman baş parmaktan sonra gelen iki parmağı ile işaret etti. Taylasanları gördüğüm zaman bana onlar Tay-Iasanların düğmeleri gibi göründü.

(...) Bize Muhammed b. Abdi'1-A'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Osman rivaye etti. (Dedi ki) : Utbe b. Fergat'îa beraber idik...
Ve Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

14- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnİ Müsennâ'mndır. (Dediier ki) : Bize Muhammed b. Ca'fe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Osman En-Nehdî'yi dinledim. Şunu söyledi : Biz Utbe b Fergat'îa Azarbeycan'da yahut Şam'da iken Ömer'in mektubu geldi. (Şöyle diyordu) : Bundan sonra: (Malûm ola ki) Resûlüilah (Sallnliahü Aleyhi ve Sellem) ipeği yasak etmiştir. Yalnız şu kadarı iki parmağı müstesna.' Ebû Osman demiş ki : Biz bundan alemleri kasteddiğini anlamakla gecikmedik.

(...) Bize Ebû Gassaıı El-jVIismaî ile Muhammed b. Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz (Bu zât İbni Hişam'dır) rivaye etti. (Dedi ki) : Bana babam Katâde'den bu isnadla hu hadîsin mislini rivayet etti. Ama Ebû Osman'ın sözünü anmadı.

15- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer EI-Kavârirî ile Eoû Ğassan Eİ-Mismaî, Züheyr b. Harb, îshâk b. İbrahim, Muhammed b. Müsennâ v İbni Beşşar rivayet ettiler. (İshâk : ahberana, ötekiler: haddesena tâbirir kollandılar.) Dediler ki : Bize Muaz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) Bana babam Katâde'den, o da Âmir Eş-Şâbi'dcn, o da Süveyd b. Ğafele den naklen rivayet etti ki, Ömer b. Hattâb Cabiye'de hutbe okumuş ve «Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek giymeyi yasak etti, yalm iki parmak veya üç parmak yahut dört parmak yeri müstesna!» demiş.

(...) Bize Muhammed b. Abdillah Er-Ruzzî de rivayet etti. (Ded ki) : Bize Abdulvehhab b. Ata', Saîd'deıı, o da Katâde'den bu isnadla bı hadîsin mislini haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Libâs» bahsinde, Nesâî «Zinet»'de İbni Mâce «Cihâd» ile «Libas»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ergovan eğer yastığından murad ergovanî renkte olan eğer yastığıdır ki : Bunun hem ipekten hem yünden yapıldığım söylemiştik. Burada ondan murad yünden yapılmış olanıdır.
Taylasan : Kışın giyilen bir elbisedir. Elbisenin alemi iki parmak genişliğinde uzun yollarıdır. Bunların ipekten yapılmasına izin verilmiştir.
Hz. Abdullah İbni Ömer 'in Receb ayı orucu hakkında verdiği cevap inkârdır. Bu sözüyle onun haram olduğunu söylemediğini kendisinin bizzat Receb ayım hattâ bütün seneyi oruç tutarak geçirdiğini anlatmak istemiştir. Ebedî oruçtan murad bayramlarla teşrik günlerinden maada senenin bütün günlerini oruçlu geçirmektir. İbni Ömer'in mezhebi bu olduğu gibi, babasıyle Hz. Âişe'nin ve diğer bazı ashab-ı kiramın mezhebleri de budur. Ulemânın bu bab-daki sözlerini oruç bahsinde görmüştük. İbni Ömer şerit halindeki yollan ipekten olan elbiseyi haram kıldığını da itiraf etmemiştir.
Yalnız bunun umumî yasağı dahil olacağından korktuğu için takva icâbı kullanılmamasına kail olduğunu söylemiştir. Hz. İbni Ömer-in cevabına karşılık Esma (Radiyallahu o.nh) 'nın etrafları ipekle geçilmiş cübbeyi çıkarması onun haram olmadığım göstermek içindir. Nitekim ekser ulemâya göre de hüküm budur.
Ulemâ erkeklere ipek elbisenin niçin haram kılındığında ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre israf olduğu için haram kılınmıştır. Kibirlenmeye sebep okluğu için haram kılındığını söyleyenler olduğu gibi, kadına benzettiği için haram edildiğini söyleyenler de vardır. Hattâ İbni Dakiki1îyd'in rivayetine göre bazı ulema buradaki tahrirnin illeti kâfirlere benzemektir, demişlerdir. Az yukarda gördüğümüz :
«Bunlar dünyada kâfirlerindir.» hadîs-i şerifi bu kavli te'yid eder.
Utbe b. Fergat (Radiyalkıhu anh) Azerbeycan'da ordu kumandam bulunuyordu. Hz. Ömer bundan dolayı mektubunu ona yazmış ve bu mektubun orduya okunmasını istemiştir.
Aminin teri diye terceme ettiğimiz «kedd»in asıl mânâsı yorgunluk ve meşekkattır. Burada Hz. Ömer (Radiyallahu anh) ordu kumandanına şunu demek istemiştir. «Elinde bulunan bu mal senin güçlük çekerek, alın teri dökerek kazandığın bir şey olmadığı gibi, annenin babanın kazanıp sana miras bıraktıkları maî da değildir. Bilâkis bu mal müslüman-îarındır. Şu halde sen de onlara ortak ol, kendine ondan bir şey tahsis etme. Kendin ne alıp yiyorsan. askerine de aynı şeyi yedir. Onları karargâhlarında doyur, seni arayıp erzak istemelerine meydan verme.»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Sülehanm eserleri ve giysileriyle teberrükte huiunmak müste-habdır.
2- İpek elbise giymek haramdır. Kaadı Ebû Bekir İb-ni1 Arabi bu meselede on kavil olduğunu söylemiş ve şöyle sıralamıştır.
a) İpekli giymek hem erkeklere hem kadınlara haramdır. Sahabeden Abdullah b. Züheyr (Radiyallahu anh) 'm mezhebi budur,
b) İpekli giymek kadın, erkek herkese helâldir.
c) İpekli giymek yalnız harpte mubahtır.
d) İpekli giymek yalnız seferde mubahtır.
e) İpekli giymek yalnız hastaya mubahtır.
f) İpekli giymek yalnız gazada mubahtır.
g) İpekli giymek yalnız ilim tahsilinde mubahtır.
ğ) Vücudun üst kısmına ipekli giymek haram, yere döşenenler mubahtır.
h) İpek başka bir şeyle karışık bile olsa giyilmesi yine haramdır,
ı) İpekli giymek haramdır. Ancak namazda başka elbise bulunmamak şartıyle caizdir.

3- Cübbe ve Yırtmaçlı Elbise Giymek Caizdir.

4- Elbisedeki Alem Yâni İki-Üç Parmak Genişliğindeki İpek Gerit Mubahtır.

16- (2070) Bize Muhammcd b. Abdillah b. Nümeyr ile İshâk b. İbrahim El-Hanzalî, Yahya b. Habîb ve Haceac b. Şâir rivayet ettiier. Lâfız İbni Habîb'indir. (İshâk: Ahberana, Ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar.) (Dediler kî) : Bize Ravh b. Ubâdc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibnü Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Züfceyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken işitmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün kendisine hediye edilen dibadan bir kaftan giydi. Sonra onu çarçabuk çıkararak Ömer b. Hattab'a gönderdi. Kendisine (Onu ne çabuk çıkardın ya Resulallah!) dediler. O da :
«Beni ondan Cİbrii men eîtİ.» buyurdu. Derken ağlayarak Ömer geldi ve :
— Yâ Resıilallah! Bîr şeyden hoşlanmadın ve onu bana verdin! Benim halim ne olacak? dedi.
«Onu ben sana giyesin diye vermedim. Ancak ve ancak sataşın diye verdim!» buyurdular. Onun üzerine Ömer onu iki bin dirheme sattı.

17- (2071) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman (yâni İbni Mehdi) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Ebû Avn'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Salih'i Alî'den naklen rivayet ederken dinledim. Alî şöyle demiş: ResûIüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'c bir siyera hüllesi hediye edildi de onu bana gönderdi. Ben de onu giydim. Ama yüzünden kızdığını anladım.
«Onu ben sana gİyesin diye göndermedim. Ancak ve ancak onu kadınlar arasında baş belleri yapmak için parçalayasm dîye gönderdim,» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Cafer) rivayet etti.
Her iki râvi demişler ki : Bize Şu'be, Ebû Avn'den bu isnadfa rivayette bulundu. Muâz'ın hadîsinde :
«Bana emir buyurdu da onu kadınlarımın arasında taksim ertİm.» cümlesi, Muhammed b. Ca'fer'in hadîsinde ise
«Onu kadınlarımın arasında taksim etîİm.» cümlesi vardır. O : «Bana emretti» sözünü anmamıştır.

18- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. Ebû Küreyb : Ahberana Ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Veki', Mi's-ar'dan, o da Ebû Avn-i Sekafî'den, o da Ebû Salih El-Hanefî'den, o da Alî'den naklen rivayet etti ki : Übeydir Dûme Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ipek birj elbise hediye etmiş. O da onu Alî'ye vererek:
«Bunu baş bezi olarak Fâfimeler orasında taksim eî!» buyurmuşlar Ebû Bekir'le Ebû Kûreyb : «Kadınlar arasında..» dediler.

19- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den, o da Abdü'l-Meİik b. Meysera'dan, o da Zeyd b Vehb'-den, o da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tana bîr sîyera hüllesi giydirdi. Ben de onun içinde dışarıya çıktım. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'in yüzünde öfkelendiğini gördüm ve onu kadınlarımın arasında parçaladım.

20- (2072) Bize Şeyban b. Ferrûh ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâmil'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Avâne, Abdurrahman b. Egamm'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer'e atlas bir cübbe gönderdi. Bunun üzerine Ömer :
— Bunu bana gönderdin, halbuki onun hakkında söyleyeceğini söyledin, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu ben sana giyesin diye göndermedim. Ancak ve ancak parasm-dan istifade edesin diye gönderdim.;> buyurdular.

21- (2073) Size Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zat İbni Uîeyye'dir), Abdulaziz h. Suheyb'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş : Re-sîılüllah (Sıülaîuihü Aleyhi ve Sellem) ;
«Her kim İpeği dünyada giyerse, onu âhireîfe giymez.» buyurdular.

22- (2074) Bana İbrahim b. Musa Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb b. İshâk Ed-Dımeşkî, Evzâî'den naklen haber verdi. (Demi ki) : Bana Şeddâd Ebû Amnâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ehû Ümânıe rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim ipeği dünyada giyerse, âhirelte onu giymez.» buyurmuşlar.

23- (2075) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habib'den, o da Ebû'I-Hayr'dan, o da Ukbe b. Âmir'den nak-Jen rivayet etti ki... (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem)fe ipek bir kaftan hediye edilmiş. O da onu giymiş, sonra onun içinde namaz kılmış. Sonra

giderek hoşlannıazmiş gibi onu şiddetle çekip çıkarmış ve:
«Takva sahiplerine bu yakışmıyor.» buyurmuş.

(...) Bu hadîsi bize Muhammed kr Miisennâ da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Dahbâk (yâni Ebû Asım) rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdül·Hamid b. Ca'fer rivayet eüi. (Dedi ki) : Bana Yezid b. Ebî Habib bu îs-nadla rivayette bulundu.
Bu rivayetlerden Hz. Ali hadisini Buhârî «Hibe», «Natakaat» ve «Libâs» bahislerinde; Nesâî «Kitâz-Zine»'de, Enes hadîsini Buhârî «Kitâfcu'I-Libâs-'da; Ukbe hadîsim Buhârî «Salât» ve «libâs» bahislerinde, Nesâi «Kitûbu's-Saiât»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Dûme yahut Derme, Şam ile Irak arasında bir şehirdir. Dimeik'e yedi, Medine'ye onüç. Küfe 'ye de on konak mesafededir. Hurmahk ve ekinlik içerisinde bir şehirdir, Kal'ası vardır. Ükeydir b. Abdü'I-MeIik oranın reisi idi. Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve SeUem)3e ipek elbise hediye eden bu adamın müs-lüman olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Hatib-i Bağdadi «El-Mübhemât» nâm eserinde : «Evvelde hıristiyandı, sonra müslüman olmuştur.» demiş. Bazıları hır istivan olarak öldüğünü söylemişlerdir. İbni Esir: O hilâfsız müslüman olmamıştır. Kim müslüman oldu derse, çirkin bir hatâ' yapmış olur.» demiştir. Ükeydir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) ile sulh yapmış, sonra kal'asına çekilerek orada yaşamıştır. Bilâhare Hz. Ebû Bekr zamanında ahdini bozduğu için Hâlid b. Velîd onu muhasara ederek öldürmüştür. Ükeydir müşrik ve hıristiyan olarak ölmüştür.
Hz. A1i hadîsindeki Fâtımelerden murad cumhura göre Fâtıme binti ResûlilİIah ile Fâtıme binti Esed ve Fâtıme binti Hamza. Fâtıme bint Esed, Hz. Ali'nin annesîdir. Bazı rivayetlerde râvinin dördüncü Fâtime'yi unuttuğu kaydedilmiştir. Bunun Fâtıme binti Şey be yâni Hz. A1i'nin kardeşi Akil 'in zevcesi olduğunu tahmin edenler bulunduğu gibi, Ümmühâni, Fât'.me binti Ebi Tâlib veya Fâtıme binti Velid yahut Fâtıme binti Utbe olabileceği ihtimâlinden bahsedenler de vardır.
Ferrûc : Arkadan yırtmaçlı kaftandır. Peygamber (Scılkdlahü Aleyhi ve Seliem) bu ipek kaftanı giydiği vakit erkeklere ipek elbise haram kılınmamıştı. İhtimal onu çıkardığı anda haram kilınmistir. Bundan dolayıdır ki, babımızın Câbir rivayetinde Resüllallah (Saihıliahü Aleyhi ve Sellenı):
«Beni ondan CibriİI men' etti.» demiptîr.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Kâfirin hediyesi kabul edilebilir.
2- Erkeklere ipek hediye edilmesi onlarn da bunu kabulü caizdir.
3- Kadınların ipek elbise giymesi caizdir.

5- Erkekde Uyuz ve Benzeri Bir Hastalık Bulunduğu Zaman İpek Giymesinin Mubah Olması Babı

24- (2076) Bize Ebû Küreyb Muhaınmed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Saîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. (Demiş ki) Bize Katâde rivayet etti. Onlara da Enes b. Mâlik haber vermiş ki, Re-sûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) Abdurrahmari b. Avf ile Zübeyr b. Avvâm'a kendilerinde uyuz veya ağrı bulunduğu İçin seferde ipek gömlek giymelerine ruhsat vermiştir.

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd bu isnâdl rivayet etİt ama «seferde...» kaydını anmadı.

(...) Bize bu hadîsi yine Ehû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (DedİI ki) : Bize Veki', Şu'be'den, o da Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes (Şöyle demiş); Resûlüllah (SaUaÜahü Aleyhi ve Seilem) Zübeyr b. Avvâm ile Abdurrahman h. Avf'a kendilerinde bulunan bir uyuzdan dolayı ipek giymeye ruhsat verdi. Yahut onlara ruhsat verildi.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivâyet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

26- (...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemnıâm rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Katâde rivayet etti. Ona da Enes haber vermiş ki, Abdurrahman b. Avf ile Zübeyr b. Avvâm, ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' bitten şikâyet etmişler. O da iştirak ettikleri bir gazada onlara ipek gömlek giymeye ruhsat vermiş.
Bu hadîsi Buhâri «Cihad» bahsinde, Ebû Davud ile İbni Mâce «Libâs»'da; Nesâi «Kitâbu'z-Zine»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir Nevevî diyor ki : «Bu hadîs Şafiî ile ona muvafakat edenlerin mezhebine sarahaten delâlet etmektedir. Bir kimsede uyuz hastalığı bulunursa ipek giymesi caiz olur. Çünkü ipekte serinlik vardır. Bit ve o mânâda şeylerin bulunması da böyledir. İmam Mâlik caiz olmadığına kaildir. İpeği zarurette giymek de caizdir. Harb birdenbire patlayarak başka bir şey bulamayan, sıcaktan veya soğuktan korkarak giyen gibi. Ulemâmızca sahih olan kavle göre ipeği uyuz ve benzeri rahatsızlıklar dolayısıyle hem seferde hem hazarda giymek caizdir. Ulemâmızdan bâzıları ipek giymenin cevazı sefere mahsustur demişse de bu kavil zayıftır.»
Kurtubî de şunları söylemiştir ; «Bu hadîs zarurette ipeğin giyilebileceğine delâlet eder. Mâ1ikî1er'den bazılarının kavli de budur. İmam Mâlik'e gelince, o ipek giymeyi her iki vecihde de men etmiştir. Bu hadîs açık olarak onun aleyhine hüccettir. İhtimal o bu hadisi duymamıştır.»
Aynî ipek giymenin tecviz edilmesine üç şeyin sebep olduğunu söylüyor. Bunlar yolculuk, gaza ve uyuzdur. Bittabi bit, pire gibi şeyler de uyuz hükmündedir. İbni Battal'm beyânına göre selef ulemâsı ipek hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları ipek giymeyi câîz görmüş bir takımları mekruh saymışlardır. Ömer b. Hattâb, İbni Şîrîn, İkrime ve Muğayrîz kerahetine kail olmuşlar ve harbde şehid düşmek ümid edildiği için ipek giymek daha şiddetle mekruhtur, demişlerdir. İmam Mâlik 'le İmam Âzam 'm kavilleri de budur.
Enes b. Mâlik, Atâ', Muhammed b. Hanefiyye , Urve, Haseni Basrî harbde ipek giymenin caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Ebû Yûsuf 'la İmam Muhammed 'in ve Şafii 'nin kavilleri de budur.

6- Erkeğin Sarıya Boyanmış Elbise Giymesinin Yasak Edilmesi Babı

27- (2077) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babanı Yahya'dan

rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Muhammed b. İbrahim b. Haris rivayet etti. Ona da İbni Ma'dan haber vermiş. Ona da Cübeyr b. Nüfey haber vermiş, ona da Abdullah b. Amr b. As haber vermiş. (Demiş ki) : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü de :
«Şüphesiz ki, bunlar küffânn gİysilerifidendir, Binâenaleyh sen onları giyme!» buyurdular.

(...) Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' Alî b. Mübârek'ten rivayet etti.
Her iki râvi Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnadla rivayette bulunmuş ve «Hâlid b. Ma'dân'dan» demişlerdir.

28- (...) Bize Dâvud b. Rüşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Eyyûb El-Mûsılî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbrahim b. Nâfi Süleyman El-Ahvel'den, o da Tâvus'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü de:
«Bunu sana annen mİ emretti?» dedi. — Ben onları yıkarım, dedim. «Hattâ onları yak!» buyurdular.

29- (2078) BİZe Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbrahim b. Abdillah b. Huneyn'den, onun da babasından, onun da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kass ipeklisiyle sarıya boyanmış elbise giymeyi, bîr de altın yüzük takınmayı ve Ruku'da Kur'an okumayı yasak etmiş.

30- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbrahim b. Abdillah b. Huneyn rivayet etti. Ona da babası rivayet etmiş ki: Kendisi Ali b. Ebî Tâlib'i şöyle derken işitmiş. Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rüku'da olduğum halde Kur'an okumayı, altın ve sarı boyalı şeyler giymeyi yasak etti.

31- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbrahim b. Abdillah b. Huneyn'den, o da babasından, o da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen haber verdi. AH (Şöyle demiş) : Resû'üIIah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) bana altın yüzük takınmayı, Kass ipeklisi giymeyi, Rüku' ve Secde'de Kur'an okumayı ve sarı boyalı elbise giymeyi yasak etti.
Ulemâ sarıya boyanmış elbise giymenin caiz olup olmayacağında ihtilâf etmişlerdir. Sahabe ve Tabiinin cumhuru ile onlardan sonra gelen ulemâ bunu mubah görmüşlerdir. İmam Âzam 'la İmam Mâli k 'in ve İmam Şafii 'nin kavilleri de budur. Yalnız İmam Mâlik başka bir boya ile boyanmış elbiseyi san boyalıdan efdal görmüştür. Bir rivayette evlerde ve avlu işlerinde giyilmesini caiz toplantı yerlerinde sokak ve pazarlarda mekruh görmüştür. Ulemâdan bir cemaata göre sarıya boyanmış elbise giymek kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur.
Onlar hadîsteki nehyi bu mânâya hamletmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)"\n kırmızı bir hülle giydiği, sakalını sarıya boyadığı sahih rivayetlerle sabit olmuştur. Hattâbî'ye göre buradaki nehiy kumaşı dokuduktan sonra boyamaya aittir. Evvelâ ipliği boyanır da, sonra dokunursa bu memnu' değildir. Ulemâdan bâzıları buradaki nehyi hac veya ömre için ihrama girmiş olanlara hamletmişlerdir. Bu takdirde hüküm İbni Ömer (Radİyallahu anlı) hadîsine muvafık olur. Mezkûr hadiste : «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem i iîıramhıın vers veya zâferan değmiş elbise giymesini yasak etti.» denilmektedir. Beyhakî'nin beyânına göre İmam Şafiî usfurla boyanan elbiseyi mubah görmüş, zâferanla boyananı erkeklere tecviz etmemiştir. Halbuki bunların ikisi de sarı boyadır. Hz. Şafiî usfurla boyanan elbisenin giyilmesine bu babda bir yasak delili bulamadığı için cevaz verdiğini söylemiştir. Beyhâk i diyor ki: «Nehyin umumî olduğuna delâlet eden birçok hadîsler rivayet edilmiştir. Bu hadîsler Şafii 'nin kulağına varsa inşaallah onunla amel ederdi,» demiş. Sonra Şafiî 'nin şu sözünü hatırlatmıştır: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)"m hadîsi benim sözüme mııhâlifse hadîsle amel edin; tenim sözümü bırakın!» Yine Beyhakî'nin rivayetine göre İmam Şafiî: «İhramh olmayan
erkeğe her halükârda zaferanh elbise giymesini yasak ederim. Böyle bir elbise giyerse, onu yıkamasını emrederim.» demiştir. Beyhakî : «Zâ-feranlı elbisede Şafiî sünnete tâbi olmuştur. Usfurla boyananda ona tâbi olması evleviyette kalır.» diyor. Ve selefden bazılarının usfurla boyanmış elbise giymeyi kerih gördüğünü, bazılarının da giymeye ruhsat verdiğini kaydettikten sonra : «Sünnet tâbi olunmaya daha lâyıktır.» diyerek sözünü bitiriyor.
Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Abdullah b. Amr'a : «Sana bunu annen mi emreîtî?w diye sormasmm mânâsı ; Usfurla boyanan elbise kadın elbisesidir. Bu onlara mahsustur, demektir. Bu elbisenin yakılmasını emretmesi bir ceza ve ağır şekilde yasaklanmış olduğunu göstermek, başkalarım da bundan men etmek içindir, denilmiştir.

5- Pamuklu Elbise Giymenin Fazileti Babı

32- (2079) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivâyeî: etti. (Dedi ki) : Enes b. Mâlik'e :
— Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)e. elbisenin hangisi daha makbuldü yahut Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hangi elbiseyi beğenirdi? dedik.
— Pamuklu! cevâbını verdi.

33- (...) Bize Muhammed b. Müsenııâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muaz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en sevdiği elbise pamuklu idi, demiş.
Bu hadîsi Buharı ile Ebû Dâvud «Libâs» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hibera : Yemen'de dokunan pamuk kumaştır. Dâvûdî bunun yeşil renkte olduğun ve cennetliklerin giysileri bu renkte olduğu için kefeninde yeşil renkte olmasının müstehab görüldüğünü söylemiştir. Filvaki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in kabrine yeşil renkte bir kumaş örtülmüştür. Fakat beyaz renk ondan daha makbuldür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) in pamukluyu sevmesi, içinde çok zinet bulunmadığı, kir ve pasa daha çok tahammül ettiği içindir. Keten elbise de pamuklu hükmündedir. Hadis-i şerif pamuklu, keten ve çizgili elbise giymenin caiz olduğuna delildir. Çünkü Yemen kumaşları zinetli ve çizgili olurdu.

6- Elbisede Tevazu Giyim, Döşek ve Başka Hususlarda Elbisenin Kalını ve Ucuzuyla Yetinmenin Kıl Elbise İle İçinde Çizgileri Bulunanı Giymenin Cevazı Babı

34- (2080) Bize Şeyban b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğire rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Ebû Bürde'de rivayet etti. (Şöyle demiş) : Âişe'nin yanma girdim de bize Yemen'de yapılan kalın bir çarşafla mülebbede dedikleri cinsten bir kilim çıkardı. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şu iki elbisenin içinde vefat etti, diye Allah'a yemin verdi.

35- (...) Bana Ali b. Hucur Es-Sa'dî ile Muhammed b. Hatim ve Yâ'kub b. İbrahim toptan İbni Uleyye'den rivayet ettiler. İbni Hucr (Ded ki) : Bize İsmail, Eyyûb'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den, o da Ebû Bürde'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bize Âişe bir çarşa ile mü-lebbed bir kilim çıkardı. Ve :
Resûlüllah (Sailaiîahii Aleyhi ve Sellem)'iin içimle dünyadan gitti, dedi.
İbni Hatim kendi hadîsinde «Kalın bir çarşaf» dedi.

(...) Bana Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ab-durrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, bu isnad ile bu hadîsin mislini haber verdi. Ve : «Kalın bir carsaf» dedi.

36- (2081) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebî Zaide, babasından rivayet etti. H.
Bana İbrahim b. Musa da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bana Ahmed b. Hanbel dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyya rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Mus'ab b. Şeybe'den, o da Safiyye binti Şeybe'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş: Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) bir sabah, üzerinde siyah kıldan ma'mul çizgili bir örtü olduğu halde (dışarı) çıktı.

37- (2082) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üzerine dayandığı yastığı deriden olup içi lif dolu idi.

38- (...) Bana Ali b. Hucur Es-Sa'dî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellen)'in üzerinde yattığı döşeği deriden olup dolgusu lif idî.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye haber verdi. Her iki râvi Hişâm b. Urve'den bu isnad ile rivaye etmiş ve «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yatağı» demişlerdir,
Ebû Muâviye'nin hadîsinde: «Üzerinde yattığı...» kaydı vardır.
Bu hadîsi Buhar î «Kitâbu'I-Libâs» ile «Kitâbu'l-Hums»'da tah-rîc etmiştir.
Mûlebbede : Yamalı, demektir. Kelimenin asü mânâsı keçeleştirilmiş demek olduğundan bazıları bunu «ortası kalınlaşıp keçe gibi olan kumaş» mânâsına almışlardır.
Mırt: Bazan yünden bazan da kıl, keten ve ipek gibi şeylerden dokunan kilimdir.
Murahhal: Üzerinde deve semerlerinin sureti bulunan kumaştır. Hattâbî ona çizgili kumaş demiştir.
Edem : Edimin cem'idir. Edim tabaklanmış dendir.
Bu hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m dünya zevkinden ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz herşeyin en azı ve basiti ile iktifa buyururdu. Ümmetinin bu hususta da ona uymadı gerekir. Üzerinde deve semeri resmedilmiş elbise giymekte beis yoktur. Haram olan resim canlıların suretidir. Bu rivayetler döşek ve yastık gibi şeyler üzerinde uyuyup istirahat etmenin, bunları ot ve yapağı gibi şeylerle doldurmanın cevazına delildir.

7- Yaygı Edinmenin Cevazı Babı

39- (2083) Bize Kuteybe b. Saîd ile Amr'un-Nâkıd ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfz Amr'ındır. (Amr ile Kuteybe haddesena, İshâk ise ahberanâ tâbirlerini kullandılar.) (İshâk dedi ki) : Sise Süfyân, İbni Münkedir'den, o da Câbir'den naklen haher verdi. Câbir (Şöyle demiş) : Evlendiğim vakit Resûlüllalı (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Yaygı edindin mi?» diye sordu. Ben: — Bizim nereden yaygımız olsun! dedim. «Beri bak, bu olacak!» buyurdu.

40- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Süfyân'dan, o da Muhammed b. Münkedir'den, o da Câ-bir b. Abdillah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Evlendiğim vakit Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Yaygı edindin mı?» diye sordu. Ben :
— Bizim nereden yaygımız olsun! dedim.
«Beri bak, bu olacak!» buyurdular.
Câbir demiş ki, hanımımda bir yaygı var. Ben şunu benden uzaklaştır diyorum, o da: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu olacak, buyurdu.» diyor.

(...) Bana bu hadîsi Muhamraed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman rivayet etti. Bize Süfyân bu isnad ile rivayette bulundu. Ve «Ben de onu bırakıyorum» cümlesini ziyade etti.
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıb» bahsinde; Tirmizî «Ki-tâb'ul-İsti'zan»'da tahrîc etmişlerdir.
Enmat: Nemat'm cem'idir. Nemat döşek yüzü demektir. Saçaklı ince yaygı mânâsına da gelir. Ki burada murad odur.
Rivayetin tamamından anlaşılıyor ki, Hz. Câbir hanımına : «Bu yaygıyı evden uzaklaştır» dermiş. O da: «Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun bizim evimizde bulunacağını söylemedi mi?» diye mukabele eder. Câbir (Radiyallahu anh) da onu hâli üzere bırakırmış.
Câbir (Radiyalıahu anh) 'm bu yaygıdan hoşlanmaması dünya zînet-lerinden ve âhiret umurundan alıkoyan olduğu içindir. Hadîs-i şerif ipekten olmamak şartiyle yaygı, kilim ve halı gibi şeylerin edinilmesi caiz olduğuna delildir. Bu hadîste Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Selîem)'m mucizesi zahir olmuş, verdiği haber dediği gibi çıkmıştır.

8- Döşek ve Giyim Eşyasından İhtiyaçdan Fazlasının Keraheti Babı

41- (2084) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hânî rivaye etti ki, kendisi Ebû Abdirrahman'ı, Câbir b. Abdillah'dan naklen, ona da Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söylemiş olmak üzere şöyle derken işitmiş:
«Erkek için bir döşek, karısı için de bîr döşek. Üçüncüsü misafir İçin, dördüncüsü de şeytan içindir.»
Bu hadîsten murad ihtiyaçtan fazla döşek edinmenin doğru olmadığını beyândır. Çünkü fazlasını edinmek Öğünmek, böbürlenmek ve dünya zinetine aldanmak içindir. Bu sıfatta olan her şey mezmum ve çirkindir. Mezmum olan şeyler de şeytâna izafe edilir. Çünkü şeytan bu gibi şeylerden razı olur. İnsanlara vesvese vererek onları güzel gösterir. Ulemâdan bazıları hadîsi zahiri mânâsı üzere bırakmışlardır. Bu takdirde lüzumsuz yere edinilen döşek v.s. şeytan için hazırlanmış olur. Şeytan gece ve gündüz istirahatlarında o döşekte yatar. Nitekim bir kimse geceleyin evine girerken besmele çekmese orada da şeytan geceler.
Karı-koca için müteaddit döşek edinmeye gelince : Bunda beis yoktur. Çünkü her biri hastalık ve benzeri hallerde ayrı döşeğe muhtaç olabilir. Bazıları bununla istidlal ederek : «Bir kimseye karısıyle beraber yatmak lâzım gelmez, ayrı döşekte yatabilir.» demişlerse de bu istidlal zayıftır. Çünkü burada maksat hastalık ve benzeri gibi ihtiyaç zamanıdır. Gerçi bir kimsenin mutlaka karısıyle bir döşekte yatması vâcib değilse de, o cihet başka delilden anlaşılmıştır. Doğrusu şudur ki : Bir Özr bulunmadıkça karı-kocanın beraberce yatmaları efdaldır. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliemyin devam üzere yaptığı fiili budur. Her gece teheccüd namazına kalkar, sonra yine zevcesinin yanma yatardı.

9- Büyüklenerek Elbiseyi Sürüklemenin Haram Kılınması, Elbiseyi Ne Kadar Sarkıtmak Caiz ve Ne Kadarı Müstehab Olduğunu Beyan Babı

42- (2085) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi! ile Abdullah b. Dinar ve Zeyd b. Eslem'den dinlediğim, onların da her birinin İbni Ömer'den naklen haber verdiği şu hadîsi okudum: Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Elbisesini büyüklenerek sürüyen kimseye Aliah bakmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize İbnü Nümeyd'e rivayet etti, (Dedi ki) : Bize hatam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ufceydullah b. Saîd dâhi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zât Kattan'chr) rivayet etti. Bu râ~vilerin hepsi UbeydulİIah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû'r-Rabî' ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Kuteybe ile İbni Rumh dahî Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Harun El-Eylî de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlar. Ve hadîse «Kıyamet gününde...» kaydını ziyade etmişlerdir.

43- (...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed babası ile Salim b. Abdillah'dan ve Nâfi'den, onlar da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Ici elbisesini büyüklenerek sürükleyen kimseye Allah kıyamet gününde bakmayacaktır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, Şeybânî'den rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'fee rivayet etti.
Her iki râvi Muharib b. Disar ile Cebele b. Süheym'den, onlar da İbnî Ömer'den, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den yukarki-lerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

44- (...) Bize tbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanzale rivayet etti. (Dedi ki) : Sâlîm'den dinledim. O da tbni Ömer'den rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Kesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim büyüklenerek elbisesini sürüklerse, kıyamet gününde Allah ona bakmayacaktır.» buyurdular.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze Hanzale b. EM Süfyân rivayet ett (Dedi ki) : Ben İbnü Ömer'i şunu söylerken işittim:
Kesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Setlem)'\ yukarki hadîsin mislini söylerken dinledim. Yalnız o «elbisesini...» demiştir.

45- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti (Dedi ki) : Müslim b. Yennâk'ı İbnü Ömer'den naklen rivayet ederken dinledim. İbnü Ömer elbisesini sürükleyen bir adam görmüş de :
— Sen kimlerdensin? diye sormuş. O da kendisine nesebini bildirmiş. Bir de ne görsün Benî Leys'den bir adam. İbnü Ömer onu tanımış. (Demiş ki): Ben Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'âen şu iki kulağımla dinledim:
«BİIr kimse elbisesini sürükler de bununla büyükienmekten başka bir şey kasdetmezse, muhakkak kıyamet gününde Allah o kimseye bakmaz!» buyuruyordu.

(...) Bize İbnü Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Melik (yâni İbni Ebî Süleyman rivayet etti. H.
BİIze Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Yûnus rivayet etti. H.
BİIze İbni Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbrahim (yâni îbni Nâfi') rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Müslim b. Yennâk'dan, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız Ebû Yûnus'un hadîsinde: «Müslim Ebû'l-Hasen'den» kaydı vardır. Ve toptan hepsinin rivayetlerinde :
«Bir kimse Örtüsünü sürüklerse...» ifadesi vardır. «Elbisesini...» mislerdir.

46- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Harun b. Abdillah ve İbni Ebî Halef de rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Muhammed h. Abbâd b. Cafer'i şunu söylerkeı işittim : Nâfi' b. Abdil Hâris'in azatlısı Müslim b. Yesâr'a İbni Ömer'e sormasını emrettim. Ben de aralarında oturmakta olduğum halde :
— Sen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den örtüsünü büyükle-nerek sürükleyen kimse hakkında bir şey işittin mi? dedi.
— Onu «Kiyâmet gününde Allah ona bakmaz» buyururken işittim. Cevâbını verdi.

47- (2086) Bana Ebû't-Tahİr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed Abdullah b. Vâkıd'dan, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e uğradım örtümde sarkıklık vardı. «Yâ Abdellah örtünü kaldsr!» dedi. Ben de kaldırdım. Sonra : «Zİyade et!» buyurdu. Ben de ziyâde ettim. Bundan sonra evlâ olanı araştırmaya devanı ettim. Cemaattan biri:
— Nereye kadar? diye sordu.
— Baldırların yarılarına kadar, cevâbını verdi.

48- (2087) Bize Ubeydullalı b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Muhammenden (Bu zat İbn Zİyaddır) rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi dinledim. Örtüsünü sürükleyen bir adam gördü de ayağı ile yere vurmaya başladı. Kendisi Bahreyn valisi idi ve: Vali geldi! Vali geldi! Resûîüllah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, büyüklenerek örtüsünü sürükleyen kimseye Allah bakmaz, buyurdular.» diyordu.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Cafer rivayet etti.) H.
Bize bu hadîsi İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti.
Her iki râvi Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. İbni Cafer'in hadîsinde:
«Mervan Ebû Hüreyre'yi kendi yerine halife bırakırdı.» cümlesi vardır. İbni Müsennâ'nın hadîsinde ise : «Ebû Hüreyre Medîne üzerine Halife bırakılırdı.» ibaresi vardır.
İbni Ömer rivayetini Buhârî ile Müslim «Kitâ-bu'l-Libâs»'da; Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî yine «Ki» tâbu'l-Libâs»'da tahrîc etmiştir.
Ulemânın beyanlarına göre : Huyelâ, Mehile, Batar, Kibir, Zehv veya Zuhuv ve Tebahtûr hepsi de aynı mânâya gelirler. Bunlardan murad büyüklenmek, gururlanmak ve kendini beğenmektir. Bu hadîslerde geçen «Allah ona bakmaz» cümlesinden murad; Allah ona rahmet etmez, demektir.
Kinaye suretiyle bakıldığı zaman hasıl olacak mânâya bakmak denilmiştir. Çünkü mütevazi bir kimseye bakan ona acır. Kibirliye bakansa ona kızar.
Bu hadîslerden çıkarılan hükümleri iman bahsinde görmüştük. Ulemâ kadınlara elbise sarkıtmanın caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Erkeklere cübbe ve kaftan gibi elbiseleri baldırlarının yarısına kadar sarkıtmak müstehabdır. Topuklara kadar sarkıtmak kera'hetsiz olarak caizdir. Topuklardan aşağı sarkıtmaksa kibirden dolayı yapıldığı takdirde haram bundan dolayı değilse, keraheti tenzihiyye ile mekruhtur.
Kaadî Iyâz diyor ki : «Ulema elbisede uzunluk ve genişlik hususunda mu'tad ve hacetten fazla yapılan her şeyin mekruh olduğunu söylemişlerdir.

10- Elbisesini Beğenmekle Beraber Yürüyüşünde Kırıtmanın Haram Kılınması Babı

49- (2088) Bize Abdurrahman b. Sellâm El-Cümahî rivayet etti. (Dedi id) : Bize Rabi' (yâni İbni Müslim), Muhammed b. Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden nak-îeı rivayet etti.
«Bir adam yürürken omuzuna sarkan saçları iie iki elbisesini beğenmiş de birdenbire yere batmış,o tâ ktyameî kopuncaya kadar paldır kül-dÜr yere batmakta devam edecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da Muhammcd b. Ca'fer'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müscnnâ dahî rivayet etîi, (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti. Bu râvilerin hepsi : Bize Şu'be, Muhammed b Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saihükıhü Aleyhi ve Scllern)'dcn bu hadîsin benzerini rivayet etti, demişlerdir.

50- (...) Bize Kutftybe b. Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-gire (yâni EI-Hızâmî), Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû llü reyre'den naklen rivayet etti ki: Ucsûlüllah (SallalUıhü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuşlar :
«Bir adam kendini beğenmiş, iki elbisesinin içinde kırıtarak yürürken Allah onu yere batırmıştır. O tâ kıyamet gününe kadar paldır küidür yere batmakta devam edecektir.»

(...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Gize Ma'mer, Hemnıam h. Münebbih'ten naklen baber verdi. Hemnıam : Bize Ebû Hüreyre'nİn Resûlülîalı (Salhıüahü Aleyhi ve Seilemyden rivayet ettikleri şudur, demiş ve bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur. ReEÛlüUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu :
«BİR adam iki elbise içinde kırıtırken...» bundan sonra râvi yukarki hadîsin mislini rivayet etmiştir.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affan rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ilanınıad b. Seleme, Sabıt'ten, o da Eb Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Re-sûiüllah {Sallaiiahü Aleyhi ve Sellemj'i :
«Sizden önce geçenlerden bir adam bir hüllenin içinde kmfıyordu...» Bundan sonra râvi yukarkilerin hadîsi gibi hikâye etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâhu'l-Libâs»'da i~ahric etmiştir.
Ulemadan bâzıları bu rivayetlerde bahsedilen adamın bu ümmetten olabileceğini söylemişlerdir. Bu takdirde hâdise henüz vuku' bulmamış, ileride olacaktır. Bir takımlarına göre ise bu vakanın İslâmiye iten önce olup bittiğini. Peygamber (SaUatlah'û Aleyhi ve Seiiem)*i\\ bunu haber verdiğini söylemişlerdir. Nevevi : Sahih olan da budur, demektedir.
Bazıları bu adamın Kur'ân-ı Kerim'de zikri geçen Karun olduğunu söylemişlerdir.
İmam Gazali meclislerde yüksek yere oturmayı, yolda yürürken önde gitmeyi, biriyle karşılaştığı zaman evveîâ karşısındaki selâm vermezse kızmayı, münazara yaparken hakkı inkâr etmeyi, cahil tabakaya hayvan nazariyle bakmayı büyüklenmekten saymış, vaid ve tehdit bunların hepsine şâmildir, demiştir.

11- Erkeklere Altın Yüzüğün Haram Kılınması ve İslam'ın İlk Zamanlarında Mübah Kılınmasının Neshi Babı

51- (2089) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bizi babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr b Enes'den, o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygam ber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki: Altır yüzüktei nehiy buyurmuştur.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr da ri vâyet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dec ki) : Bize Şu'fce bu isnadla rivayette bulundu.
Bu hadisi Buharı «Kitâbu'l-Libâs»'da; Nesâî «Kitâbu'z Zine»'de tahrîc etmişlerdir.
Nevevi diyor ki : «Müslümanlar altm yüzüğün kadınlara mubah erkeklere haram olduğuna icmâ etmişlerdir. Yalnız Zahirîler 'der İbnü Hazm'İn mubahtır dediği, bâzılarının da mekruh saydığı ri vâyet olunmuştur. Fakat bu iki nakil bâtıldır. Kailleri Müs1im'ir zikrettiği bu hadîslerle ve deha önceki icma'la iskât edilmişlerdir. Pey gamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) altınla gümüş hakkında: Bunlar üm metimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir, buyurmuştur.»

52- (2090) İbni Müsennâ'nın hadîsinde (şu vardır.) (Dedi ki) : Ber Narir b. Encs'den dinledim. (Dedi ki) : Bana Muhanimed b. Sehl Et· Te-mimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbıı Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Cafer halber verdi. (Dedi ki) : Bana İbrahim b. Ukbe, İbni Abbas'ıı azatlısı Küreylrden. o da Abdullah h. Abbâs'dan naklen haber verdi ki: KeSülüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın elinde altından)ir yüzük görmüş de onu hemen çıkarıp atmış ve :
«Sizden biriniz ateşten bir kor aîıyor da, onu eline koyuyor.» buyur-mu-jlar. Kesîılüüaîı (SiûuıiUihıı Aleyhi ve Selietn) gittikten sonra adama :
— Al yüzüğünü, onunla faydalan! demişler :
— Hayır! Vallahi onu ebediyen alamam. Onu Kesûlüllah (Sallaîlahü Aİeviıi ve Sel'.em'î attı, demİs.

53- (2091) Bize Yahya b. Yahya Et-Temimi ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kutcybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Ahdullah'dan naklen rivayet etti ki: Resûliillah (SaUaihthii Aleyhi ve Seüem) altından bir yüzük yaptırmış. Onu giydiği vakit taşını avııcunun içine Çevirirmiş. Halk da yaptırmışlar. Sonra minberin üzerine oturmuş ve yü-zÜğü çıkararak :
«Ben bu yüzüğü giyiyor ve taşım içeriye çeviriyordum.» dedi. Hemen yüzüğü attı. Sonra :
«Vallahi onu ebediyen giymem!» buyurdular. Arkasından halk da yüzüklerini attılar. Hadisin lâfzı Yahya'nındır.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. EH Şeyhe de rivayet etti. (Ded ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bizt Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize İbnü Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îlâlîd b. Hari; rivayet etti. H.
Bize Sehl b. Osman dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbe b. Hâ lid rivayet etti. Bu râviîeriıı hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den. o â İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallalkıhii Aleyhi ve Sellemi'âcn altın yüzük hakkında bu hadîsi rivayet etti. Ukbe b. Hâlid hadîsinde : «Onu sağ eline taktı» cümlesini ziyâde etmiştir.

(...) Bu hadîsi bana Ahmed b. Abde dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdi'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Mjıhammed b. İshâk El-Müseyyeb'i de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes (yâni İbni Iyaz) Musa b. Ukbe'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abbâd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim rivayet etti. H.
Bize Harun El-Eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. Bunların hepsi Üsâme'den cemaatça Nâfi'den, o da tbn Ömer'den, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den altın yüzük hakkında Leys'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buharı «KHâhu'î-Libâs» ve «KİtâruV-Eynıeni ven' Nuzur»'da tahric etmiştir. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'ı yemini hakkında El-Mühelleb şunları söylemiştir:
«Peygamber 'Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in konuşurken ve birçok fetvalarında yemin etmesi, câhiliyet devrinde Arapların babalarına, ilâhlarına, putlarına v.s. yaptıkları, yeminleri nesli ve Allah'dan başka yemin edilecek bir şey olmadığını bildirmek içindir. Tâki bu yemine alışsınlar da Allah'dan başkasına yemin etmeyi unutsunlar.»
Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Se!!em}'m yüzüğü giyerken taşını avu-cunun içine çevirmesi, bunun zinet değil, mühür vesair işler maksadıyle takıldığını beyan içindir. Yüzüğü atmaktan murad, onu bir daha kullan-mamasıdır. Yoksa telef etmek değildir. Çünkü ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mali israf ve ziyan etmeyi yasaklamıştır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimsenin bırakmak istediği yahut yapmayı arzu ettiği bîr şey için yemin etmesinde beis yoktur.
2- İmkân bulunduğu takdirde kötülüğü elle gidermek icâb eder.
3- Hadîs-i şerif altın yüzüğün haram olduğuna nassan ve sarahaten delildir.
4- Yüzük sahibinin attığı yüzüğü almaması ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine son derece bağlılığını ve zayıf te'villere kulak asmadığını gösterir. Bu zat yüzüğünü fakir fukara alsın diye mubah yoluyla bırakmıştır. Binâenaleyh onu dileyenin alması mubahtır. Kendisi alsa da satsa veya başka bir hususta ondan istifâde etse caiz olurdu. Fakat o ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in attığı bir yüzüğü takvası icabı bir daha eline almamış, onu muhtaçlara sadaka olarak bırakmıştır.
5- Hadîs-i şerif ashab-ı kiramın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e son derece itaatkâr, onun emir ve nehiylerine ve fiillerine uymakta birbirleriyle yarış edercesine titizlik gösterdikİerine delildir.

12- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Nakşı Muhammedürresülullah Olan Gümüş Bir Yüzük Takması ve Ondan Sonra Halifelerin de Bu Yüzüğü Takmaları Babı

54- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr, Ubeduüah'dan naklen haber verdi. H.

Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Uheydullah Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (SaUallalüt Aleyhi ve Selleın) gümüşten bir yüzük edindi. Bu yüzük onun elinde idi. Sonra Ebû Bekr'in, ondan sonra Ömer'in, ondan sonra Osman'ın elinde bulundu. Nihayet ondan Eriz kuyusuna düştü. Nakşı : Muhammedürresulullah idi.
İbni Nümeyr : «Nihayet kuyuya düştü.» dedi. «Ondan» demedi.

55- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeyhe ile Amr'un-Nâkıd, Muhammed b. Abbâd ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfz Ebû Bekr'indir (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) altın bir yüzük edindi. Sonra onu bıraktı. Bilâhare gümüşten bir yüzük edindi. Onun üzerine «Muham-medürresûlüllah» cümlesini nakşettirdi. Ve :
«Benim bu yüzüğümün nakşı üzerine kimse nakış yapmas'n!» buyurdular. Onu giydiği vakit, taşını avucunun içine çevirirdi. Muaykîb'den Eriz kuyusna düşen yüzük odur.

(2092) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hişâm ve Ebû'r-Rabî' 'El-Atekî hep birden Hammad'dan rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Abdûl'Aziz b. Sühayb'daıı, o da Enes b. Mâlik'den nak-
Ben haber verdi ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük edinmiş ve üzerine : «Muhammedürresûlüİfah» cümlesini nakşetmiş. Halkada :
«Ben gümüşten bir yüzük edindim. Ve üzerine "Muhammedürresûlüliah" cümlesini nakşettim. Artık hiç bir kimse bunun nakşt üzerine nakış yapmasın!» buyurmuşlar.

(...) Bize Ahmed b. Hanfcel ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbnî Uleyye), Abdul-Aziz b. Suhayb'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)"den bu isnadla rivayet etti. Ama hadîste Muhammedürresûlüliah cümlesini anmadı.
Bu rivayetleri Buhâri «Kitâbu'l-Libâs»'da; Enes hadîsini Nesâî «Kitâbu'z-Zine»'de tahrîc etmişlerdir. Hadisin az sonra gelen bir rivayetinde beyan edildiğine göre Peygamber (Sallallahit Aleyhi ve Sellem) yabancılardan bazı kimselere mektub yazmak istemiş. Kendisine bunların mühürsüz mektub kabul etmediklerini söylemişler. Onun üzerine gümüşten bir yüzük yaptırarak, üzerine «MuhammediİrresûIüllah>- cümlesini nakşettirmiştir. Görülüyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu yüzüğü parmağına takmış ve dâima taşını avucunun içine çevirmiştir. Çünkü yüzüğün taşını muhafaza etmek kibir ve ucubdan korunmak için en güzel çâre budur. Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu babda bir şey emretmemıştir. Binâenaleyh yüzük istenildiği şekilde taşınabilir. Fakat efdal olan bu babda da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymaktır. Selef iki vecihle de amel etmiş, yâni yüzüğün taşını hem avuç içine çevirmiş, hem de çevirmemişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle]m) 'in yüzüğünün üzerine başka nakış yapılmasını istememesi, bu işe bir mefsedet karışmasın, diyedir. Çünkü kendisi yüzüğü yalnız mühür maksadıyle kullanmak için yaptırmıştı.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Erkeklerin gümüş yüzük takınması bil'icma caizdir. Eskiden bazı Şam âlimleri hükümdardan başkasının yüzük takmasını kerih görmüş ve bu babda hadîs rivayet etmişlerse de Nevevi bunun şâzz ve mer-dud olduğunu söylemiştir. Hattâbi : -Kadınlara gümüş yüzük takınmak mekruhtur. Çünkü bu erkeklerin şiarıdır. Şayet kadın altın yüzük bulamazsa, yüzüğünü zâferan veya benzeri bir şeyle sarartmalıdır,» diyor. Nevevî bunu da kabul etmemiş : «Hattâbî'nin söylediği zayıf yahut bâtıldır. Aslı yoktur. Doğrusu kadının gümüş yüzük takmasında kerahet olmamasıdır.» demiştir.
2- Hadîs-i şerif yüzük takınmanın ve sulehanm eserleriyle teberrü-kün caiz olduğuna delildir.
3- Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellemi'e kimse mirasçı olmamıştır. Olsa idi bu yüzüğü mirasçısına verilirdi. Mezkûr yüzüğü onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekr , ondan sonra Ömer, ondan sonra Osman (Radiyallahu anh) hazerâtı almışlar, nihayet yüzük Hz. Osman zamanında Eriz kuyusuna düşmüştür. Eriz kuyusu Kuba mescidine yakın bir bahçede bulunmaktadır. Rivayetlerin birinde yüzüğün bizzat Hz. Osman'm elinden, diğerinde Muaykîb'in elinden düştüğü bildiriliyor. Muaykib (Radiyallahu anh) Saîd b. Ebi'1-Âs'm azatlısıdır.
Bu iki rivayetin arası şöyle bulunmuştur. Halifeler bu yüzüğü teber-rüken bazı zamanlarda giymişlerdir. Yüzük ekseriyetle Muaykîb'in elinde bulunmuştur. Hz. Osman'a lâzım olup, istediği zaman Muaykîb, Eriz kuyusunun başında bulunmuş ve tam Hz. Osman'a verirken yüzük kuyuya düşmüştür. Düşürmenin her ikisine nisbet edilmesi bundandır.
4- Yüzüğün üzerine sahibinin ismini ve ismullahı nakşetmek caizdir. Ekser ulemanın kavli budur. Mâlikîler'den bazıları üzerinde ismullah yazılı yüzükle helaya gitmenin ve taharetlenmenin caiz olmadığını söylemiş. Yüzüğün ya çıkarılması yahut sağ ele alınarak onunla ta-haretlenilmamesi gerektiğini bildirmişlerdir.
Hanefîler'den Aynî: «Benim kavlim de budur. Hattâ edeb ve terbiye üzerinde zikrullah yazılı yüzükle taharetlenmemeyi gerektirir,» diyor.

13- Peygamber (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem)'in Acemlere Mektup Yazmak İstediği Vakit Yüzük Edinmesi Hakkında Bir Bab

56- (...) Bize Muhammed b. Miisennâ ile İhni Beşşâr rivayet ettiler. İbni Miisennâ (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi Enes b. Mâlik'den hadîs rivayet ederken dinledim. Enes (Şöyle demiş) : ResûlülİIah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem) Romalılara mektup yazmak istediği vakit ashab :
— Onlar mühürsüz mektub okumazlar, dediler. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Saliallahii Aleyhi ve Seüem) gümüşten bir yüzük edindi. Ben onun beyazını ResûIÜHah fSallallohİi Aleyhi ve Se!lem)"m elinde hâlâ görüyor gibiyim nakşı «Muhammedürresûlüüah» idi.

57- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Nebiyullah {Saliallahii Aleyhi ve Sellem) Acemlere mektub yazmak istemişti. Kendisine :
— Acemler üzerinde mührü olmayan mektubu kabul etmezler, dediler. Bunun üzerine gümüşten lir yüzük yaptırdı. Enes : «Onun elinde yüzüğün beyazını hala görür gibiyim.» demiş.

58- (...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Nuh b. Kays, kardeşi Hâlid b. Kays'dan, o da Katâde'den, o da Enes'd naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) Kisra il Kayser'e ve Necâşi'ye mektub yazmak istemiş de (kendisine) :
— Onlar mühürsüz mektub kabul etmezler, denilmiş. Bunun üzerin Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) gümüşten halka Hr yüzük yaptn mış, üzerinde «Muhammedürresûlüllah» cümlesini nakşettirmiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-İüm», «Kitâbu'l-Cihad», «Kitâbu'I Libâs» ve «Kitâbu'l-Ahkâm»'da; Nesâi «Zinet», «Siyer», «İlim» vı «Tefsir bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki Acemlerden, Romalılardan murat onların hükümdarılan olduğu babımızın son rivayetinde tasrih edilmiş tir. Demek oluyor ki: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) Acen Kisra 'sına, Roma Kayser 'ine ve Habeş Necâşi 'sint hak dine davet için mektuplar yazmak istemiş, kendisine bunların mü hürsüz mektup kabul etmedikleri söylenmiştir. Mühürsüz mektup kabu etmemelerinin sebebi, sırları meydana çıkacağından korkmaları, bir d< onlara arzedilecek bir şeyi kimsenin bilmemesi lâzım geldiğine tenbih etmek istemeleridir. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : Peygambei (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) yazı yazmayı biimezdi. Halbuki burada mektup yazdığından bahsedilmektedir.
Cevap : Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SelJemj'm sonraları yazı yazmayı öğrenerek kendi eliyle yazdığı rivayet olunmuştur. Yazmadığı sabit olmuş olsa, bu sefer hadîste isnadı mecazi yapılmış olur. Yâni emredip başkasına yazdırdığı için yazma işi mecazen âmir'e isnad olunur. Nitekim : Kıral mektup yazdı denilir ki, kâtibine yazdırdı manasınadır. Mecaza karine örfdür. Çünkü örfü âdete göre Kıra! mektubu kendi yazmaz, kâtibine yazdırır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İlim mektupla başka memleketlere büdirijlebiîir.
2- Küffara mektup yazmak caizdir.
3- Hükümdarın ve hâkimlerin yazılarını mühürlemesi caizdir. Hz. Enes : «Sultanın ve kadıların mektuplarını mühürlemeleri, tâbi olunagelen bir sünnettir.»
4- Yüzüğün üzerine sahibinin ismini nakşetmek caizdir.

14- Yüzüklerin Atılması Hakkında Bir Bab

59- (2093) Bana Ebû Imrân Muhammed b. Ca'fer b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze İbrahim (yâni İbni Sa'd), İbni Şihab'dan, o da Ene b. Mâlik'den naklen haber verdi ki: Enes, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in elinde gümüş yüzüğü tir gün görmüş. Enes demiş ki: Bunun üzerine halk yüzükleri gümüşten yaptırarak onu takındılar. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) yüzüğünü attı halk da yüzüklerini attılar.

60- (...) Bana Muhammed h. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Ziyâd haber verdi. Ona da İbni Şihâb haber vermiş. Ona da Enes b. Mâlik haber vermiş ki: Kendisi Resûlüllah (Sallallah Aleyhi ve Sellem) 'in elinde gümüşten yüzüğü bir gün görmüş. Bundan sonra halk yüzükleri gümüşten yapıp takınmaya başlamışlar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzüğünü atmış, halk da yüzüklerini atmışlar.

(...) Bize Ukbe b. Mükram El-Ammî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, İbni Cüreyc'deıı bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'l-Libâs»'da tahric etmiştir. Hadîsi şeriften Peygamber (Saılaliahu Aleyhi ve Seilem) in yalnız bir gün gümüş yüzük taktığı, bir daha onu çıkarıp attığı anlaşıhyorsa da mâna bu değildir. Kaadî Iyaz diyor ki : «Bütün hadis uleması bunun İbni Şihab'dan gelme bir vehm olduğuna ittifak etmişlerdir. İbni Şihab vehme kapılarak altın yüzüğü gümüşe çevirmiştir. Hadisin İbni Şihab'dan başka râviler tarafından Enes'den nakledilen rivayetlerinden malûm olan husus Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)'in gümüşten bir yüzük edinmesidir. Bu yüzüğü de atmamıştır. Müslim'in de diğer rivayetlerde zikrettiği gibi, o ancak altın yüzüğü atmıştır.»
Bazıları İbni Şihâb hadîsini te'vil etmiş, o rivayetle diğerlerinin arasını bularak şunları söylemişlerdir : «Peygamber (Sallalmhü Aleyhi ve Seilem) altın yüzüğün haram kılındığını bildirmek istediği vakit gümüşten bir yüzük yaptırmış ve parmağına takarak onun mubah olduğunu halka göstermiştir. Bundan sonra altın yüzüğü atarak onun haram kılındığını bildirmiş; haik da altın yüzüklerini atmışlardır.» Şu halde hadîsteki : "Halk da yüzükleri attılar.-.» cümlesinden murad altın yüzüklerdir. Nevevî : «Doğru olan işte bu te'vildir. Hadîste buna mâni bir şey yoktur.» diyor.
Hadîs-i Şerifte : «Bundan sonra halk yüzüklerini gümüşten yapıp takınmaya başlamışlar. Bunun üzerine Peygamber (Saiîalıahü Aleyh: ve Seilem) yüzüğünü atmış, halk da yüzüklerini atmışlar.» ibaresinden murad şu olabilir : Halk Peygamber (Sallaliahil Aleyhi ve Seilem}'in kendisine gümüş yüzük yaptırdığını öğrenince, onlar da gümüş yüzük yaptırmışlardır. Fakat eskiden yaptırdıkları altın yüzükler de ellerinde olduğu için. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem)"\n yaptığı gibi. onlar da altın yüzükleri atmışlardır.

15- Taşı Habeş Boncuğu Olan Gümüş Yüzük Hakkında Bir Bab

61- (2094) Bize Yahya b. Eyyûfa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb EI-Mısr! rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, İbnİ Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki)
Resûlüllah (SallaliahU Aleyhi ve Seitem}'in yüzüğü gümüşten, tası da Habeş boncuğundandi.

62- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile Abbâd b. Musa da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Talha b. Yahya (bu zat evvelâ ensâri, sonra zürekîdir), Yûnus'dan, o da İbni Şihab'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağ eline gümüş bir yüzük takmış. Yüzükte Habeşistan'dan bir taş varmış. Yüzüğün taşını avuç tarafına çevirirmiş.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İsmail b. Ebî Üveyz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Yûnus b. Yezid'den bu isnadla Talha b. Yahya'nın hadîsi gibi rivayette bulundu.
Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzük taşmm akik veya göz boncuğundan olduğunu söylemişlerdir. Bunların ikisi de Habeşistan ve Yemen 'den çıkarılır. Bâzıları hadîsteki Habeşîden mu-rad siyah renk olduğunu söylemişlerdir. İbni Abdilberr bunun daha

doğru olduğuna kanidir. Bir takımlar her iki vechin doğru olduğunu. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazan taşı göz boncuğundan yapılmış bir yüzük taşıdığını, bazan da kara taşlı bir yüzük takındığını söylemişlerdir. Hattâ bir hadîste yüzüğünün taşı akikden olduğu bildirilmiştir.

16- Yüzüğü Elin Küçük Parmağına Takma Hususunda Bir Bab

63- (2095) Bana Ebû Bekr b. Hallâd El-Bâhilî rivayet etti. (Ded ki) : Bize Abdurrahnıan b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammat b Seleme, Sabit'ten, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes : Peygambeı (Sallalıahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüğü şunda idi, demiş ve sol elinin küçül parmağına işaret etmiştir.
Yüzüğün her iki elin küçük parmağına takılacağı hususunda sahil: hadîsler rivayet olmuştur. Bundan dolayı fukaha her iki elin küçük parmaklarına yüzük takılabileceğine ittifak etmişlerdir. Bunların birinde kerahet yoktur. Hangi elin efdal olduğunda dahî ihtilâf olunmuştur. Birçokları sağ elin efdal olduğunu, İmam Mâlik İle yine birçok ulema da sol elin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Erkeğin yüzüğünü küçük parmağına takmasının sünnet olduğuna bütün ulema müttefiktir. Kadın ise parmaklarına müteaddit yüzükler takar. Erkek için küçük parmağın tahsis edilmesi, bu parmak kenarda olduğu için. elle tutulan şeylerde eli meşgul etmemek içindir.

17- Orta Parmakla Ondan Sonra Gelen Parmağa Yüzük Takmanın Yasak Edilmesi Babı

64- (2078) Bana Muhammed b. Abdillah b. Nünıeyr ile Ehû Küreyb hep birden İbni İdri.s'ten rivayet ettiler. Lâfız Ebû KÜreyh'indir (Dediler ki) ; Bize İlmi İdr'is rivayet etti. (Dedi ki) : Asım b. Küleyb'i, Ebû Bür-de'den, o da Alî'den naklen rivayet ederken dinledim. Alî, Peygamber (SalhUahü Aleyhi ve Sellemf'ı kasdederek : Benî yüzüğümü suna takmaktan yahut ondan sonra gelene takmaktan men etti. — Âsim bu ikinin hangisini dediğini bilememiştir.— Reni Kass ipeklisi giymekten ve eğer yastıkları üzerine oturmaktan da men etti, demişiir.
Demiş ki, Kass ipeklisi çizgili bir takım kumaşlardır. Bunlar Mısır'dan ve Şam'dan getirilir. Onlarda şuna benzer şeyler vardır. Eğer yastıklarına gelince, bu kadınların kocaları için semer üstüne koydukları er-govanî kadifeler gibi bir şeydir.

(...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Asını b. Küleyb'den, o da Ebû Musa'nın bîr oğlundan naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : Ali'yi dinledim...
Ve râvi bu hadîsi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen yukarki gibi anlatmıştır.

(...) Bize İbni Müsennâ ile İbni Beşşâr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Âsim b. Küleyb'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû BÜrde'yi dinledim. Dedi ki ; Alî b. Ebî Tâlib'i dinledim, şunu söyledi. Peygamber (SüllaUahii Aleyhi ve Seilemj'i kasdederek: Nehyetti yahut beni nehyeUİ... dedi. Ve râvi yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

65- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I Ahvâs, Âsim b. Kiüejyb'den, o da Ebû Bürde'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Alî şunu söyledi. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) beni şu ve şu parmağıma yüzük takmaktan menetti. Ve orta parmağı ile ondan sonra gelene işaret etmiştir.
Kass ipeklisiyle eğer yastığının izahı biraz yukarda geçmişti.
Bu rivayetlerde gecen (yahut) kelimesi ?ek için değil, nev'i bildirmek içindir. Bu hadîsi Müslim 'den başkaları şehadct parmağı ile orta parmağa diye rivayet etmişlerdir.
Hadîsten çıkarılan diğer hükümler yukarki rivayetlerde görülmüştü.

18- Takunya ve O Manadaki Şeyleri Giymanin Müstehab Olusu Babı

66- (2096) Bana Seleme b. Şebib rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Makil, Ehû'z-Zübeyr'den, o da Câbîr'den naklen rivayet etti. Câbir şöyie demiş. Beraber gaza ettiğimiz bir gazvede Peygamber (Sallaünhu Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim :
«Takunyaları çoğaltın! Çünkü bir kimse takunya giydiği müddetçe binek gitmekte daimdir.»
Binek gitmekte daim olmanın mânâsı ayaklarının selâmette kalıp yorulmaması ve meşakkat duymaması hususunda vâsıtaya binen kimseye benzemesidir.
Takunya mânâsında olan şeyler ayağa giyilen her nevi ayakkabı, çarık ve lâstiklerdir. Hadîs-i şerif seferde ayakkabı ile bulunmanın ve kumandanın emri altındakilere ayakkabı giymelerini tavsiye etmesinin mubah olduğuna delildir.

19- Ayakkabıyı Evvela Sağ Ayağına Giymenin, Çıkarıaken Evvela Sol Ayağından Çıkarmanın Müstehab Oluşu ve Bir Tek Ayakkabı ile Yürümenin Keraheti Babı

67- (2097) Bize Abdurrahman b. Scllâm El-Ciimahİ rivayet etti. Bize Rabî b. Müslim Mıihammed'den (yâni İbni Ziyad'dan), u da Ebu Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki, Kesûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bîriniz ayakkabı giydiği vakit sağdan başlasın! Çıkardığı vakit de soldan başlasın. Onları ya ikisini birden giysin yahu? ikisini birden çj-kars;nl» buyurmuşlar.

68- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebûz-Zinâd'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Re^ûlüffah (Sallailohu Aleyhi ve Selle m);
«Bîriniz tek bir ayakkabı içinde yürümesin. Onları ya ikisini bfYden giysin yahut İkisini birden çjfcars.ns» buyurmuşlar.

69- (2098) Bize Ebû Bekr fa. Ehî Şeybe ile Ebû Kiireyb rivayet ettiler. (Lâfz Ebû Küreyb'indir.) (Dediler ki) : Bize İbni İdris A'meş'den, o da Ebû Rezîn'den[1] naklen rivayet etti. Ebû Rezîn şöyle demiş : Eh Hüreyre bizim yanımıza çıktı da, eliyle alnına vurarak şunları söyledi Beri bakın! Siz kendiniz hidayete erip, benim sapmam için, benim Re sûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem) üzerine yalan söylediğimi konuşuyor sunuz. Dikkat edin, ben şehâdet ederim ki, Resûlüllah (Sallailahu Aleyhi v, Sellemy\ şöyle buyururken

işitmişimdir :
«Birinizin poîîn bağı kopfuğu vakit onu islâh etmedikçe ötekinin için de yürümesin!»

(...) Bana bu hadîsi Alî b. Hucur Es-Sa'dî de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Alî b. Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Rezîn ile Ebû Salih'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu mânâda haber verdi.
Bu hadîsleri Buhar i, Ebû Dâvud ve Tirmizî, «Ki tâ bu'I-Libâs»'da tahrîc etmişlerdir.
Hattâbi diyor ki: «Peygamber (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem)'m bir tek ayakkabı ile yürümekten men etmesi, o halde yürümenin güçlüğünden, bir de düşmekten emin olmadığındandır. Bununla beraber göze de çirkin görünür. Çünkü insanlar o kimsenin bir ayağını Ötekinden kısa tasavvur ederler.»
İbnü1 Arabi buna «Şeytan yürüyüşü» demiştir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Zinet, temizlik ve ikram babından olan her şeyde sağdan başlamak müstehabdır. Ayakkabı, mest ve elbise giymek, tıraş olmak, saç taramak, bıyık kesmek, koltuk altlarını yolmak, misvak tutunmak, tırnak kesmek, abdest almak, gusle ve teyemmüm etmek, mescide girmek ve sadaka vermek gibi şeyler bunda dahildir.
2- Zinet, temizlik ve ikram babından olmayan, her şeyde soldan başlamak müstehabdır. Ayakkabı, mest ve elbise çıkarmak, mescidden çıkmak, helaya girmek, istincada bulunmak, burnunu atmak ve iğrenç şeylere dokunmak bunda dahildir.
3- Tek ayakkabı içinde yünimek mekruktur. Meğer ki, bir özürden dolayı yapmış ola.
Bundan üç nevi âdâb, yâni baz; peylerde sağdan başlamanın, bazılarında soician başlamanın ayakkabı, rnest gibi şeyleri de tek olarak giymemenin lüzumu anla.sıhr ki, bursların müstehab olduğunda ulema müttefiktir.

20- Sırılsıklam Sarılıp Bürünmekten ve Bir Elbise İçinde Ayaklarını Dikip Oturmaktan Nehiy Babı

70- (2099) Bize Kuteybe b. Said IMâ'ik h. Enes'den —Ona okunanlar mcyanmda—, o da Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivaye etti ki, Resnlüliah (SmiaHahU Aleyhi ve Seliem) kişinin sol eliyle yemek yemesini yahut bir tek ayakkabı içmde yürümesini, bir elbiseye sırılsıklam sarılmasını ve avret mahallini açarak bir elMseye bürüııdüğü halde ayaklarım dikip oturmasını yasak etmiştir.

71- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) ; Füze Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'dcn, o da Câbir'den naiklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Resûlüllah (Salkthahli Aleyfv ve Seliem) buyurdular ki:
— Yahut Resûlüllah iSaUaUahii Aleyhi ve Seliem) 'i jşöyle buyururken işittim :
«Birinizin polin bağı koparsa —yâhur bir kimsenin ayakkabı bağı ko-parsa—, o bağı İslah etmedikçe bir ayakkabı içinde yürümesin! Bir tek mest içinde de yürümesin! Sol eliyle yemesin! Bir elbiseye büründügü halde ayaklarını dikerek oturmasın! Ve bir elbiseye sırılsıklam sarılmasin.»
Sol elle yemenin ve bir ayakkabı ile yürümenin hükümlerini az vu-karda gördük.
Sırılsıklam sarılmak diye terceme ettiğimiz iştimâl-ısam mâ" tâbirine gelince : Esmaî bunu şöyle tarif etmiştir : «îştimâl-i .sanıma' bir elbisenin içine bütün cesedini kaplayacak hattâ elini çıkaracak yer biie kalmayacak derecede sarılmaktır. «İbni Kuteybe : -<Buna Sammâ' denilmesi bütün menfezleri tıkayıp içinde çatlak ve yarık bulunmayan sert kaya gibi olduğundandır.» diyor.
Ebû Ubeyd de şunları söylemiştir: -<Fukaha ise şöyle derler: İstimali Sammâ' üzerinde başka bir şey olmamak şartıyle tek bir elbiseye sarılarak bir ucunu omuzuna kaldırmaktır.-*
Ulemâ ehl-i lügatin tefsirine göre bu şekilde sarılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü gelen bir zararı sinek ve böcek gibi şeyleri o haliyle def etmek güç olur. Fukahamn tefsirine göre ise avret mahalli açılacak şekilde sarılmışsa haram, aksı takdirde mekruh olur.
İhtibâ': Baldırlarını dikip oturmak ve dizleri üzerine bir şey örtmektir. Bu şekil oturuşa hubve ve hıbve de denilir ki. umumi yerlerde Arab-larm âdeti bu idi. Bunun hükmü dahî avret yeri açılırsa haram olmasıdır.

21- Sırt Üstü Yatmanın ve Bacak Bacak Üzerine Koymanın Meni Hakkında Bir Bab

72- (...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ehû'z-Zübeyr'-den, o da CâbİI'den naklen haber verdi ki, Resûlüîlah 'SallalUıhi Aleyhi ve Sellem) sırılsıklam sarılmayı, bir elbise içinde dizlerini dikip oturmayı ve kişi sırüstü uzanmış olduğu halde bacağının birini diğerinin üzerine koymasını yasak etmişler.

73- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Hatim de rivayet ettiler. (İshâk ahberanâ tâbirini kullandı.) İbnü Hatim ise bize Muhammed b. Bekr rivayet etti, dedi. (Demiş ki) : Bize İbnü Cüreyc haber verdi, (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b Abdillah'ı Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ederken dinlemiş. Efendimiz :
«Bir ayakkabı içinde yürüme! Bir örîü içinde dizlerini dikip oturma! Sol elinle yeme! Sırılsıklam sarılma! Uzanıp yanığın vakit ayaklarını birbirinin üzerine koyma!» buyurmuşlar.

74- (...) Bana İshâk b. Mansûr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ubeydullah (yâni İbni EbîI Ahnes) Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câiıir b. Abdiilah'dan naklen rivayet etfi ki : Peygamber (Salkdiahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz sırt ÜstÜ uzanıp ayak ayak üstüne atmas.n!» buyurmuşlar.
Bu hadisler avret mahallinin tamamiyle veya bir kısmı açılacak şekilde sırtüstü uzanarak bacak bacak üzerine koymaya hamledilmişJerdir. Buharı" ile Müslim 'in müttefikan rivayet ettikleri az sonra göreceğimiz bir hadîste ise Peygamber ıSaUaUahİi Aleyhi ve Selîem)'in mescid-de sırtüstü yatarak ayak ayak üzerine attığı bildirilmektedir. Ulemâ Re-sûîiillah (Sallaliahü Aleyh: ve Sellemj'in hiç bir yeri gör ünmeyecek şekilde yattığını; bu şeküde yatmakta ise kerahet olmadığım söylemişlerdir. Kaadi Iyâz: Eesûîüllah (SallalUmu Aleyhi ve SeiiemİI'in bunu zaruret, ihtiyaç, yorgunluk veya istirahat arzusu gibi bir sebeple yapmış olacağını söylemiş : Aksi takdirde

Peygamber (SollaUahü Aleyhi ve SeHem) 'in kalabalık yerlerde oturuşu burum aksine idi. Bağdaş kurarak oturur yahut dizlerini dikerdi. Ekseriyette bu şeklide otururdu...» demiştir.
Nevevi Resûiüliah {Sallaltuhü Aleyhi ve Sellem)"m bu şekilde uzanıp yatmasının beyan ve ta'lım için olabileceği ihtimâli üzerinde durmuştur. Ona güre bunun mânâsı: Sırtüstü uzanmak isU.-L-seniz bu şekilde yatın, benim yasak eUiâim uzanma ise alohti ık de^ü. avret mahalli açıldığı veya açılmaya yaklaş'i; kâh: mahsustur. - dernektir.

22- Uzanıp Yatarak Bacak Bacak Üstüne Koymanın Mubah Kılınması Hakkında Bir Bab

75- (2100) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e İh-ni Şihab'dan dinlediğim, onur. da Ahhâd h. Temim'den, onun da amcasından naklen rivayet etliği şu hadîsi okudum. Abbâd'ın amcası Kesûlüllah iSaUaliahü Aleyhi ve SeUemj'ı mescidde sırtüstü yatarak bir ayağını diğerinin üzerine koyduğunu görmüş.

76- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebu Bckr h. Ebî Şeybe, İcni Nü-mcyr, Züheyr b. Harb ve İshâk 1. İbrahını hep birden İbni Uyeyne'der rivayet ettiler. H.
Bana Ebû't-Tâhir ile Harın ele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdiirrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Bu râviîerhı hepsi Zührî'den, bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buharı «Namaz», «Libâs» ve «İsti'zan» bahislerinde; Ebû Dâvud «Kitâb'ul-Edeb»'de; Tirmizî «İsti'zan» bahsinde; Nesâ «KitâbuVSalâtVda muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Tirmizi : -'Bu hadîs hasen sahihtir» demiştir, Hattâbi diyor ki : «Hadîs-i şerif bu fiilin caiz olduğunu göstermektedir. Bu babda vârid olan nehiy bu hadisle neshedilmiştir.»
İbni Battâî dahî yüzde yüz neshe kail olanlardandır. Bu işi Hz. Ömer'le Hz. Osman 'm da yapmış olmaları nesh iddiasını kuvvetlendirmektedir. Mamafih bundan evvelki hadîste gördüğümüz vecihle Peygamber (Sallaltahii Aleyh: ve Sellem)in mescidde bu sekil uzanıp yatması nesh için değil de, ihtiyaç veya câİz olduğunu beyan gibi bir sebepten dolayı da olabilir.
Hadîs-i şerif mescidde dayanmak ve uzanıp yatmak gibi çeşitli istirahatların caiz olduğuna delildir. Bundan yalnız yüzükoyun yatmak müstesnadır. Çünkü Peygamber (Sal'sallahü Aleyh; ve Sellem) bundan men' etmiş :
«Bu Allah'ın gazab ettiği bir yatıştır.» buyurmuştur.

23- Erkeğin Zaferan Sürünmekten Nehiy Babı

77- (2101) BİZe Yahya b. Yahya İle Ebû'r-Rabi' ve Kuteyhe b. Saîd rivayet ettiler. (Yahya : Bize Hammad b. Zeyd haber verdi, dedi.) Ötekiler : Bize Hammad, Abdul-Aziz b. Suhayb'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem) zâferanlan-maktan nehy buyurmuş, dediler.
Kuteybe şöyle dedi : «Hammad erkeklere nehy buyurdu, demek istiyor, dedi.»

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb, tbnü Nünıeyr ve Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz îs-maîl (bu zat İbni Uleyye'dir), Abdul-Azîz b. Suhayb'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. En es (Şöyle demiş): ResûlüUah (Sallallahi Aleyhi ve Selle/n) erkeğin zâferan sürünmesini yasak etti.
Bu hadîsi Buharı «KUâbu'I-,L-ibâs»'da tahrîc ettiği gibi diğer bütün sünen sahipleri de buradaki ikinci rivayette olduğu şekilde erkeğin zâferanlanması kaydıyle rivayet etmişlerdir. Nesâi'nin bir rivayetinde :
«Zaferanlanmaktan nehy buyurdu.» şeklinde mutlak zikredilmişse de, o mutlak rivayet diğer mukayyed olanlara hamîedilmiştir. İbni Tîn ile İbni Battal: «Bu nehiy vücuda mahsustur. Ve kerahete hamlolunur. Çünkü vücuda zâferan sürmek şeriat sahibinin yasak ettiği refahdan ma'duddur. Nehyin tahrim için değil de, kerahete hamledildi-ğine delil Enes hadisidir. Mezkûr hadîste :
Abdurrahman b. Avf üzerinde sarı boya eseri olduğu halde, Resûlül-
lah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu ne hal?» dedi. Onu reddetmedi. Yıkamasını da emir buyurmadı. Bu gösterir ki, yeni güveyi olmayanlara yasaklaması kerahete mahmulmüş» demişlerdir. Gerçi Ebû Davud'un Hz. Ammâr'dan rivayet ettiği bir hadîste Ammâr (Radİyallahu arth) 'in geceleyin zâferan sürülüp ertesi gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİemJ'in huzuruna gittiği, fakat kendisine hoşbeşde bulunmayıp :
«Git, bunu üzerinden yıka!» buyurduğu, yıkayıp geldiği halde boya-• dan eser kaldığı için tekrar yıkamaya gönderdiği, nihayet boyadan eser kalmadığını görünce ona hoşbeşde bulunduğu ve :
«Şüphesiz kî, melekler kâfirin cenazesine zaferanla boyanan ve cü-nüp olan kimsenin yanına hayırla gelmezler.»buyurduğu rivayet olunmuş-sa da bu hadîs ma'iûmdur. Senedinde meçhul râvi vardır. Mamafih sahih olan bir tarik varsa da Buharı ve Müslim rivâyetleriyle boy ölçüşecek derecede değildir.

24- Beyaz Saçı, Sarı ve Kırmızıya Boyamanın Müstehab, Karaya Boyamanın ise Haram Kılınması Babı

78- (2102) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize EhÛ Hayseme, Ebû'z-Züheyrden, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Fetih yılında —yahut fetih gününde— Ebû Ku,hâfe'yi ge-tirdüer —yahut geldi—, başı ve sakalı seğam —yahut seğame çiçeği — gibiydi. Kadınlarına emir buyurdu —yahut emredildi —
«Bunu bir şeyle değiştirin!» buyurdular.

79- (...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize AbdııİiaÎ: b. Vehb, İbni Cüreyc'den, o da Ebû'z-Zübeyr'deıı, o da Câbir b Abdiliah' dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Mekke'nin fethedildiği gün Ebt Kuhâfe'yi getirdiler, hası ve sakalı .seğame çiçeği gibi heyaz/lı. Kesûlüiiah {Süllallühü Aleyhi ve Sellem):
«Bunu bir şeyle değiştirin ama siyaha boyamaktan kaç;n:n!» buyurdular.
Ebû Kuhafe. Hz. Ebû Bekr Osmani "dır. Mekke 'nin fethedildiği gün mîisiüman olmuştur.
Seğam veya Seğame : Beyaz çiçekli ve beyaz yemişli bir nebattır. Ağaran saçların beyazlığı buna benzetilmiştir. İbnü Arabi :
«Seğame tuz gibi bembeyaz oîan bir ağaçtır.» demiştir.

Kaadi îyâz diyor ki : -<Sahabe ve tabiinin selefi saç boyamak ve boyanan cinsi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları boyamayı terk etmenin efdal olduğunu söylemiş ve Peygamber (Sa'dallahü Aleyhi ve Sellem) den ağaran saçları değiştirmeyi yasak ettiğine dair hadîs rivayet etmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallafui Aleyhi ve Sellem) ağaran saçlarını değiştirmemistir. Bu kavil Ömer, Ali, Übeyy (Radiyollahu anhüm) ile diğer bazı ashabdan rivayet olunmuştur.
Bir takımları saç boyamanın efdal olduğunu söylemişlerdir. Sahabe ile Tabiinden ve onlardan sonra gelenlerden bir cemâat saçlarını boyamışlardır. Delilleri Müs1im'in ve başkalarının rivayet ettikleri hadislerdir. Sonra bunlar ihtilâf etmişler ve ekserisi saçlarını sarıya boyamışlardır. İbnü Ömer, Ebû Hiireyre ve daha başkaları bunlardandır. Bu kavil Hz. Ali'den de rivayet olunur, içlerinden bir cemâat saçlarını kına ve kütüm denilen boya ile, bâzıları zâferanla, bir cemaat da kara boya ile boyamışlardır. Bu Hz. Osman'la Hz. A1i'nin oğulları Hasan ve Hüseyin 'den, Ukbe b. Âmir'den İbni Sîrin'den ve diğer bazı zevattan rivayet olunmuştur.)
Bu babda Taberânî de şunları söylemiştir : «Doğrusu şudur ki, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemj'den gerek ağaran saçların boyanması, gerekse bundan nehiy buyurulması babında rivayet edilen hadîslerin hepsi sahihtir. Bunların arasında tenakuz da yoktur. Boyama emri Ebû Kuhâfe gibi saçları fazla ağaranlaradır. Nehiy ise henüz saçı ağarmaya başlayanlaradır. Selefin boyayı boyamama hususundaki ihtilâfı kendilerinin değişik hallerine göredir. Bununla beraber bu husustaki emir ve nehiy bilicma vucûb için değildir. Bundan dolayıdır ki : Selef bu hususta birbirlerini tenkîd etmemişlerdir. Boyama veya boyamama hususunda nasih ve mensuh bulunduğunu söylemek caiz değildir.»
Kaadî Iyâz'la diğer bazı ulema bu rnes'eleyi iki şekilde hulâsa etmişlerdir :
1- Bİr yerde saç boyamak âdetse. saçları boyamamak, o âdete karşı çıkmak ve böylece şöhret bulmaktır ki, mekruhtur. Aksi de böyledir. Yâni bir yerde ağaran saçları boyamamak âdetse, orada saç boyamak mekruh olur.
2- Bu işi ağaran saçın hâline göre değişir. Bir kimsenin ağaran saç-iarı tertemiz olup, boyalı saçtan daha güzel durursa, bu kimsenin saçlarını boyamaması evlâdır. Böyle değil de çirkin ve iğrenç bir manzara arze-diyorsa boyamak evlâdır.

25- Boya Hususunda Yahudilere Muhalefet Hakkında Bir Bab

80- (2103) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amr'un-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Yahya ah-berana, ötekiler haddesenâ tâbirlerini kullandılar.) (Yahya dedi ki) ; Bİze Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ebû Seleme ile Süleyman b. Yesâr'dan, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdiler ki, Peygamber (Salîaüahil Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kİ, yahudfierle hıristiyanlar saç boyamazlar. İmdi siz onlara muhalefet edin!»
Bu hadîsi Buhârî «KİtâB'ul-Enbiyn»'da; Nesâî «Kifâbu'z-Zine»'de tahrîc etmişlerdir. Hadıs-i şeriften ağaran saçları boyamanın müstehab olduğu anlaşılıyor. Yalnız yukarki rivayetlerden birinde karaya boyamaktan kaçınılması emir buyurulduğu için Nevevî bunun keraheti lahrimiyye ile mekruh olduğunu söylemiştir.
Bu hükmün erkeklere mahsus olduğunu, kadınlara saçlarını siyaha boyamaya izin verildiğini söyleyenler de vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçlarını boyayıp boyamadı-ğında ihtilâf edilmiştir. Abdullah îbni Ömer onun saçlarını sarıya boyadığını görmüş, o da boyamıştır. Fakat bazıları burada boyananın saçlar değil, elbise olduğunu söylemişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçlarını Ömründe bir defa boyadığını söyleyenler de vardır.
İmam Mâlik; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saçlarını boyamadığı gibi, Alî, Übeyy b. Ka'b, îbnü Müsey-yeb, Said b. Yezid ve İbni Şihab dahî boyamamiş-lardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYın saçlarını boyamadığına delil Hz. Aişe'nin şu sözüdür: Ebû Bekir saçlarını boyardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de boyasa, ben ondan başlardım. Kara boya hakkında bir şey işitmedim ama bence ondan başkası daha makbuldür, demiştir.

26- Hayvan Sureti Yapmanın Haram Kılınması; Döşek ve Emsalinden İçinde Hor Görülmeyen Suret Bulunanlarını Edinmenin Haram Kılınması, Melatke Aleyhimüsselamın İçerisinde Köpek ve Suret Bulunan Eve Girmemeleri Babı

81- (2104) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Iîizı- Abdu'1-Aziz b. Ebî Hazım babasından, o da Ebû Seleme b. Abdirrnhman'dan o da Âişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demis : Cibril (Aleyhisselam) Resûlüilah (SalUıliahii Aleyhi ve Selle/ullc geleceği hir saat hakkında sözlcş-mişti. O saat geldi, fakat Cibril gelmedi. Kesu'üilah 'SalLüUıiûı Aleyiü vr Scltc.it!,' 'in elinde bir sopa vardı, onu elinden bıraktı ve:
«Ne Allah va'dİnİ bozar, ne de Resulleri!» cK-di, Sonra bakındı, bir de ne görsün, sedirinin altında bir köpek eniği!
«Yâ Âişe! Bu köpek buraya ne zaman girdi?» diye sordu, Aişe :
— Vallahi bilmiyorum! dedi. Hemen enıir vererek köpek çıkarıldı. Arkaciğından Cibril geldi. Resûlüilah (Sallalhıhü Aleyhi re Selient):
«Benimle sözleşîin, ben de seni beklemek için oturdum. Ama gelmedin.» dedi. Bunun üzerine Cibril:
«Bana senin evindeki köpek mâni oldu. Siz içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz.» dedi,

(...) Bize İshâk b. İbrahim Eİ-Hanzalî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mahzunu haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb Ehî Hazîm'den bu isna i!e rivayet etti ki, Cibril, Kesûliülah (Sailaliahü Aleyhi ve SeHem)'e geleceğini vadetmiş...
Râvi hadîsi anlatmış ama onu Ibni EîjÎ Hazım'ın uzattığı gibi uzat-mamıştır.
Bu hadîsi Buharı «Bed'ü-1-Halk», «Meğâzî» ve «JLibâs» bahislerinde, Tirmizi «Kitâbu'I-İsti'zan»'da; Nesâi «Sayd» ve «Zî-not bahislerinde; İbni Mâce «Kitâîju'l-Lihâs»'da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir. İbni Tîn oradaki köpekten murad ev köpeği, meleklerden murad da hafezadan başka melekler olduğunu söylemiştir. Nevevi dahi : «Bunlar haieza meleklerinin hilâfına rahmet tebrik ve istiğfarla dolaşan meleklerdir» demiştir.
Hattâbî diyor ki : «Bir evde bunlardan biri bulunduğu vakit meleklerin girmemesinden murad edinilmesi haram olan köpeklerle suretlerdir. Edinilmesi haram olmayan av köpeği, ekin veya çoban köpeği ile yaygı ve yastıklar üzerine rasmedilip tahkir ulunan suretler meleklerin girmesine mâni değildir.»
Nevevî dahî : ^En açık mânâ bu hükmün her köpek ve surete âmm ve şâmil olmasıdır.» diyor.

82- (2105) Sana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İlmi Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dan, o da İbni Scbbâk'dan naklen haber verdi ki, Abdullah b. Abhâs şöyle demiş : Bana Meymûne haber verdi ki, ResûlüHah (Saiküiahii Aleyhi ve Seilem) bir gün mahzun olarak sahahlamiş. Sunun üzerine Meymûne :
— Yâ Resûlallah! Hakikaten bugünden beri senin kılığını yadırgamaktayım, demiş. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem):

«Hakikaten Cibril benimle bu gece görüşeceğini bana va'deîmişti, ama görüşmedi. Vallahi bana verdiği sözü bozmuş değildir.» buyurdu. Artık Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) o günü o minval üzere devam etti. Sonra hatırına bizim çadırın altındaki köpek eniği geldi ve onun hakkında emir vererek çıkarıldı. Sonra eliyle su alarak köpeğin yerine serpti. Akşamladığı vakit Cibril ona çıkageldi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem):
«Sen bana benimle dün akşam görüşeceğini vadetmiştin.» dedi.
Cibril:
«Evet! Lakin biz içinde köpek ve suret bulunan eve girmeyiz.» cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) o gün sabahlar sabahlamaz köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu. Hattâ küçük bahçe köpeğinin öldürülmesini emrediyor, büyük bahçenin köpeğini bırakıyordu.
Fustat: Aslen çadır direği demektir. Sonradan çadır mânâsına kullanılmıştır. Burada ondan murad evin perde ve çarşaflarından biridir. İçinde suret bulunan eve meleklerin girmeyişinin sebebini ulema şöyle izah ederler : «Çünkü bu pek kötü bir masıyettir. Bunda Allah'ın yarattığına benzetme de vardır. Bâzıları Allah'dan başka bir şeye tapmayı tersim eder. İçinde köpek bulunan ve eve girmemelerinin sebebi ise köpek çok necaset yediği içindir. Bâzı köpeklere şeytan denilmiştir. Nitekim hadîste varid olmuştur. Melekîerse şeytanların zıddıdır. Bir de köpek pis koktuğu için girmezler. Çünkü melekler kötü kokudan hoşlanmazlar.
Köpeği edinmek yasak edilmiştir. Binâenaleyh bu yasağa aldırış etmeyip onu edinen kimseye evine melek girmekten mahrum bırakılmak suretiyle ceza verilmiştir.
Küçük bahçe ile büyük bahçe arasında fark yapılarak küçük bahçe köpeğinin öldürülmesi, ötekinin bırakılması; büyük bahçenin her tarafını bekçi muhafaza etmeyip, köpeğin bekçiliğine muhtaç olmasından, küçük bahçede buna ihtiyaç bulunmamasmdandır. Mamafih köpeklerin Öldürülmesi hükmü neshedilmiştir. Nitekim bunu «Kitâhu'I-Büyû»'da görmüştük.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Bir insan arkadaşının ve bir hak sahibinin kederli olduğunu görürse sebebini sorması, imkân bulursa ona yardımda buiunması. bulamazsa onu teselli etmesi müstehabdır.
2- Allah'ın ve Kesûlîer'in va'dine itimad vâcibdir. Ancak bu va'd bazaıı bir şarta mutevekkıf olabilir.
3- İnsan vakitte veya vazifesinde bir bunalım geçirirse sebebini düşünmelidir. Nitekim Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seslem) öyle yapmış. Hatta köpeği bulup çıkarmıştır.
4- Ulemâdan bir cemâat bu hadisle istidlal ederek köpeğin necis olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre köpeğin yerine su serpmekten mu-rad o yeri yıkamasidır. Mâ1iki1er hadîsi te'vil etmiş ve köpeğin yerini pislemiştir endişesiyle yıkadığını söylemişlerdir.

83- (2106) Bize Yahya b. Yahya ile Ehû Bekr b. Ebî Şeybe, Amr'un-Nâkıd ve Ishâk b. İbrahim rivayet ettiler. Yahya ile İshâk ahberana, Ötekiler haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyey-ne, Zührî'den, o da Uheydullah'dan, o da İbni Abhâs'daıı, o da Ebû Tal-ha'dnn, o da Peygamber (SaihıUahü Aleyhi ve Sellem>'don naklen rivayet etti :
«İçinde köpek ve suret bulunan eve melekler girmez.» buyurmuşlar.

84- (...) Bana Efcû't-Tahir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den naklen haber verdi ki, Ubeydullab İbnİ Abbâs'ı şöyle derken işitmiş : Ebû Talha'y1 dinledim, diyordu ki: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i:
«içinde köpek ve suret bulunan eve melekler girmez.» buyururken işittim.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'-raer, Zührî'den bu İsnadla Yûnus'un hadîsi ve isnadda verdiği haberler gibi haber verdi.

85- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Bükeyr'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da Zeyd b. Hâlid'den, o da Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i sahabisi Ebû Talha'dan naklen rivayet etti ki, (Şöyle demiş) : Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem):
«Gerçekten melekler içinde suret bulunan eve girmezler.» buyur-duîar.
Büsr demiş ki: Bir zaman sonra Zeyd hastalandı. Biz de kendisini dolaşmaya gittik. Bir de baktık ki, kapısında bir perde, perdede suret var. Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûn'e'nin büyiit-roeliği Ubeydullah El-Havlânî'ye :
— Bize geçen gün Zeyd suretlerden haber vermemiş miydi? dedim. Ubeydullah:
— Sen onun konuşması esnasında : «Yalnız elbisedeki bir rakm [2] müstesna!» dediğini işitmedin mi? cevabını verdi.

86- (...) Bize Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris haber verdi. Ona da Bükeyr b Eşecc rivayet etmiş. Ona da Bûsr b. Saîd rivayet etmiş. Ona da Zeyd b. Hâlîd El-Cühenî rivayet etmiş. (Bûsr'le birlikte Ubeydullah El Havlânî de varmış.) Ona da Ebû Talha rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellern):
«İçinde suret bulunan eve meiekİer girmez.» buyurmuşlar. Büsr demiş ki: Az sonra Zeyd b. Hâlid hastalandı, biz de kendisini dolaşmaya gittik. Bir de baktık ki, evinde bir perde, perdede suretler var! Ben Ubeydullah El-Havlâni'ye :
— (Bu) Bize suretler hakkında hadîs rivayet etmedi mi? dedim.
— O yalnız «Elbisede bir raknı müstesna!» dedi. Sen onu işitmedin mi? dedi. Ben:
— Hayır! cevâbını verdim.
— Yoo! Bunu söyledi, dedi.

87- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da Benî Neccâr'ın azatlısı Ebû'I-Hubab Saîd b Yesâr'dan, o da Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den, o da Ebû Talhate'l-Ensârî'-den naklen haber verdi. (ŞÖyle demiş) : Ben Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellent/i:
«İçinde IcÖpelc ve suret bulunan eve melekler girmez.» buyururken işittim.

(2107) Râvi diyor ki : Bunun üzerine ben Âişc'ye gelerek:

— Bu adam bana Peygamber (SaUaliahit Aleyhi ve Seiîcm)'n : «içinde köpek ve suret bulunan eve melekler girmez.» Buyurduğunu haber veriyor. Sen Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'\n huını söylediğini işittin mî? dedim. (Âişe) :
— Hayır! Velâkiıı onun yastığını gördüğüm bir şeyi anlatacağını. Onun bir gazaya çıktığını gördüm. Ve bir yaygı alarak onu kapıya örttüm. (Gazadan) geldiği vakit örtüyü gördü. Ben hoşlanmadığını yüzünden anladım. Derken Örtüyü çekerek kesti yahut parçaladı. Ve :
«Allah bize taşları, toprakları giydirmemizi emretmedi.» buyurdu. Bunun üzerine biz de ondan iki yastık kestik ve ben içlerine Iîf doldurdum. Ama bunu bana ayıb görmedi, dedi.

88- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ismail b. İbrahim, Dâvud'dan, o da Azrâ'dan, o da Humeyd b. Abdirrahman'dan, o da Sa'd b. Hişâm'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bizim bir perdemiz vardı ki, içinde kuş resmi vardı. Biri içeri girdiği vakit onu karşısında bulurdu. Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Bunu çevir! Çünkü ben her içeri girdiğimde onu görüyor, dünyayı hatırlıyorum.» buyurdu.
Bizim kadifemiz vardı. Bunun çizgileri ipektir derdik ve onu giyerdik.

89- (...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Miisennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy ile Abdü'1-A'lâ bu isnadla rivayet ettiler. İbnü Müsennâ (Dedi ki) : «Bunda o —Abdü'l-A'lâ'y» kastediyor— şu cümleyi ziyade etmiştir: Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize onu kesmeyi emretmedi.»

90- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'-den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş: Reöûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferden geldi. Ben kapıma saçaklı bir perde örtmüştüm. Bu perdede kanatlı at resimleri vardı. Bana emir buyurdu. Ben de onu çıkardım.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' lu isnadla rivayette bulundu. Abde'nin hadîsinde: «Seferden geldi» kaydı yoktur.

91- (...) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ibrahim b. Sa'd, Zührî'den, o da Kasım b. Muhammed'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben içinde suret bulunan bir çarşaftan perde yapmış olduğum halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi ve yüzü renklendi. Sonra perdeyi alarak kesti. Sonra şöyle buyurdu:
«(Yaptıklarını) Allah'ın yarattıklarına benzetenler, şüphesiz kir kıyamet gününde insanların en şiddetli azab görenlerinden olacaklardır.»

(...) Bana Harmele b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi, (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Kasın b. Muhammed'den naklen haber verdi, ona da Âişe rivayet etmiş ki : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girmiş...
Râvi, İbrahim b. Sa'd'm hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız o: «Sonra çarşafa uzanarak onu eliyle parçaladı.» demiştir.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb toptan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize îshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dediler ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnadla haber verdi. Her iki râvinin hadîsinde de :
«İnsanların azab yönünden en ziyade şiddet görecek olanı» cümlesi vardır. İkisi de «min» kelimesini anmamışlardır.

92- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb dahî hep birden İbnü Uyeyne'd?n rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) Bize Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahman b. Kâsim'dan, o da babasından naklen rivayet etti ki : Babası Âişe'yi şöyle derken işitmiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi. Bir rafımı içinde resimler bulunan bir çarşafla örtmüştüm. Bunu görünce parçaladı ve yüzü rengini attı.
«Ya Âişe! Kıyamet gününde Allah katında insanların en şiddetli azab görecek olanı Allah'ın yaratmasına benzeyenlerdir.» buyurdu.
Aişe (Demiş ki) : Bunun üzerine çarşafı keserek ondan bir veya iki yastık yaptık.

93- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedİ ki) : Bize Şu'he, Abdurrahman b. Kâsim'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Kâsım'i Âişe'den rivayet ederken dinledim. Âişe'nin İçinde suretler bulunan bir elbisesi varmış, bir rafın üzerine uzatılmışmiş. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ona doğru namaz kıhyormuş. (Âişe'ye) ;
«Bunu benden geriye al!» buyurmuşlar. Âişe (Demiş ki) : Ben de onu geri alarak, ondan yastıklar yaptım.

(...) Bize bu hadîsi îshâk b. İbrahim ile Ukbe b. Mûkrem Saîd b. Amir'den rivayet ettiler. H.
Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir El-Akadî haber verdi. İki râvi birden Şu'be'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

94- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki SÜfyân'dan, o da Abdurrahman b. Kâsim'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi. Ben içinde suretler bulunan bir yaygıdan perde yapmıştım. Onu def etti. Ben de ondan iki yastık yaptım.

95- (...) Bize Harun b. Ma'ruf da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ûni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris rivayet etti. Ona da Bükeyr rivayet etmiş. Ona da Abdurrahman b. Kasım rivayet etmiş. Ona
da babası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Âişe'den naklen rivayet etmiş. Ki, Âişe içinde suretler bulunan bîr perde germiş. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girerek onu atmış. ÂÎşe demiş ki:
Ben de onu kestim ve iki yastık yaptım.
Bunun üzerine o anda meclisde bulunan Rabîa b. Atâ namında Benî Zühre'nin azatlısı bir zât:
— Ebû Muhammed'i Âişe'nin söylediklerini anlatırken işitmedin mi? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yastıkların üzerinde

istirahat bu-yururmuş, demiş. İbni Kasım :
— Hayır! cevâbını vermiş. Rabîa, Kasım b. Muhammed'i kasdederek :
— Lâkin ben onu dinledim, demiş.

96- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâ-fi'den dinlediğim, onun da Kasım b. Muhammed'den, onun da Âişe'den naklettiği şu hadîsi okudum. Aişe üzerinde suretler bulunan küçük bir yastık satın almış. ResûfüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kapı dışına çıkmış ve içeri girmemiş. (Âişe demiş ki) : Ben yüzünden hoşnutsuzluğunu anladım. — Yahut hoşnutsuzluğu anlaşıldı.— Aişe:
— Yâ Resûlallah! Allah'a ve Resulüne tevbe ediyorum. Ben ne suç işledim? demiş. Onun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu yastık ne oluyor?» buyurmuş. Âişe :
— Ben onu senin için satın aldım. Onun üzerine oturur ve yaslanırsın! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, bu suretlerin sahipleri azâb olunacaklar ve kendilerine ; Yarattıklarınıza can verin! denilecektir.» buyurmuş. Sonra : «İçinde suret bulunan eve melekler girmez.»

(...) Bize bu hiidîsi Kuteybe ile İbni Rumh Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b, İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Abdü'I-Vâris b. Abdüs'Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, dedemden, o da Eyyûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Harun b. Said El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd haber verdi. H.
Bana Ebû Bekir b. İshâk dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Se-lemete'l-Hüzâî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize ıMâcişûn'un kardeşi oğlı Abdul'Aziz, Ubeydullah b. Ömer'den naklen haber verdi. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da Kâsım'dan, o da Âişe'den naklen bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzılarının hadîsi diğerlerinden daha tamdır. Mâcişun'un kardeşi oğlu hadîsinde şu cümleyi ziyâde etmiştir :
«Âişe demiş ki: Ben de onu alarak ondan iki yastık yaptım. Evde onlardan faydalanıyordu.»

97- (2108) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (bu zât Kattan'dir) rivayet etti. Bunlar hep birlikle Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den rivayet etti Ona da İbni Ömer haber vermiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Suret yapanlar kıyamet gününde azâb olunacaklar; kendilerine : Yarattıklarınıza can verin! denilecektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû'r-Rabi' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize îsmâîl yâni Ihni Uleyye rivayet etti. H.
Bize İbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafî rivâye' etti. Bu râvilerin hepsi Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'der o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen Ubeydullah'm Nâfi'den, onun da İbni Ömer'den, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) den naklen rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuşlardır.

98- (2109) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr A'meş'den rivayet etti. H,
Bize Cerîr A'meş'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Saîd EI-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o d AbduIIah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki kıyamet gününde insanların en şiddetli azab görecek olanları ressamlardır.» buyurdular. Eşecc «İnne» edatını zikretmemiştir.

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Yahya Üe Ebû Bekr b. Etî Şeybe ve Ebû Küreyb hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. H.
Bize bunu İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Yahya ile Ebû Küreyb'in Ebû Muâviye'den rivayetlerinde :
«Kıyamet gününde cehennemliklerin en şiddetli azab göreceklerinden bâzıları da ressamlardır.» denilmiştir.
Süfyân'm hadîsi Veki'in hadîsi gibidir.

(...) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz b. Abdü's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr Müslim b. Subeyh'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Mesrûk'la beraber içerisinde Hz. Meryem'in resimleri bulunan bir evdeydim. Mesrûk :
— Bunlar Kisrâ'nın suretleridir, dedi. Ben :
— Hayır! Bunlar Meryem'in suretleridir, dedim. Bunun üzerine Mesrûk:
— Beri bak, ben Abdullah b. Mes'ud'u şunu söylerken işittim. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kıyamet gününde İnsanların en şiddetli azab görecek olanları ressamlardır.» buyurdular, dedi.

99- (2110) Müslim der ki : Nasr b. Alî El-Cehdamî'ye Abdü'I-A'Ia b. Abdi'I-A'Iâ'dan dinlediğim şu hadîsi okudum. (Abdü'1-A'lâ dedi ki) Bize Yahya b. Ebî İshâk, Saîd b. EhÎ'l-Hasen'den rivayet etli. Saîd (Şöyle demiş) : Bir adam İbni Abbas'a gelerek :
— Ben şu suretleri yapan bir adamım. Onlar hakkında tana bir fetva ver! dedi. İbni Abbâs ona :
— Bana yaklaş! dedi. O da yaklaştı. Sonra (yine) :
— Bana yaklaş! dedi. O da yaklaştı. Nihayet elini onun başı üzerine koydu.
— Sana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'den dinlediğimi haber vereceğim. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her ressam cehennemdedir. Allah ona yaptığı her suret karşılığı bir can verecek ve onu cehennemde azab edecektir.» buyururken işittim, dedi. Şunu da ilâve etti. Mutlaka yapacaksan bari ağaç ve cansız şeyleri yap, dedi. Nasr b. Alî bu hadîsi ikrar etmiştir.

100- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, Saîd b. Ebî Arûbe'den, o da Nadr b. Enes b. Mâlik' den naklen rivayet etti. (Şöyîe demiş) : İbni Abbâs'ın yanında oturuyordum. Fetva vermeye başladı. Resûîüllah (Sallallahii Aleyhi ve

Sellem) böyle buyurdu da demiyordu. Nihayet kendisine bir adam sual sordu. Ve:
— Ben şu suretleri yapan bir adamını, dedi. İbni Abbâs ona :
— Yaklaş! dedi. Adam da yaklaştı. İbni Abbâs :
— Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Bir kimse dünyâda bir suret yaparsa, kıyamet gününde ona ruh üfür-mesi teklif edilir. Ama üfüremez.» buyururken işittim, dedi.

(...) Bize Ebû Gassan EI-Mismaî ile Muhanımed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den naklen rivayet etti ki : Bir adam İbni Abbâs'a gelmiş, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarki hadîsin mislini söylemiş.

101- (2111) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Iüftzlari birbirine yakındır (Dediler ki) : Bize İbni Fudayl Umârâ'dan, o da Ebû Zür'a'dan naklen rivayet etti. Ebû Zür'a şöyle demiş : Ebû Hüreyre ile birlikte Mervan'm evine girdim. Ebû Hüreyre orada suretler gördü. Ve şunları söyledi: Ben Resûlüîlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) "ı şöyle buyururken işittim:
«Allah (Azze ve Celle); Benim yarattığım gibi mahlûk yaratmaya kalkışan kimseden daha zâlim kim olabilir. Haydi bir zerre yaratsınlar. Yahut bir tane veya arpa tanesi yaratsınlar.» buyurdu.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâra'dan, o da Ebû ZûrVdan naklen rivayet edildi. (Şöyle demiş) : Ben ve Ebû Hüreyre Medine'de Saîd veya Mervan için yapılmakta olan bir eve girdik. Ebû Hüreyre evde resim yapan bir ressam gördü. Ve :
«Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etti. Ama: «Yahut bir arpa tanesi yaratsınlar» sözünü anmadı.

102- (2112) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mâhled, Süleyman b, Bilâl'den, o da Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«içinde timsâller veya suretler bulunan eve melekler girmez.» buyurdular.
Ebû Ta1ha hadîsini Buharı «Bed'ül-Halk» ve «Libâs» bahislerinde, Ebû Dâvud «Libâs»'da; Nesâî «Kitâbu'z-Zine»'de, Hz. Âişe rivayetlerini Buhârî «Libâs», «Büyü'» ve «Nikâh» bahislerinde, îbni Ömer hadîsini Buhârî «Libâs» bahsinde; İbni Mes'ûd hadîsini Buhârî «Libâs» bahsinde, Nesâî «Kitâbu'z-Zine»'de, İbni Abbâs hadîsini Buhârî «Ki-tâbu'l-BüyûVda, Nesâî «Kitâbu'z-Zine»'de, Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî «Kitâbu'I-Hbâs»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki, bu rivayetler içinde köpek ve suret bulunan eve meleklerin girmeyeceğini, resim yapmanın memnu olduğunu, canlı resmi yapanların en şiddetli azaba giriftar olacaklarını bildirmektedirler. Köpek hakkında ulemanın sözlerini, meleklerin köpek beslenen haneye niçin girmediklerini ve bu girmeyen meleklerin nev'ini az yukarda gördük.
Resim meselesine gelince, bu babda Nevevî şunları söylemektedir : «Bizim ulemâmızla diğer bir takım ulemâ, hayvan resmi yapmanın şiddetle haram olduğunu söylemişlerdir. Hayvan resmi yapmak büyük gunanıardandır. Çunku bu haaislerae zikredıien şiddetli cezalar bunun üzerine tertib edilmiştir. Hayvan resmini küçumsenip tahkir edüen bir şey üzerine yapmakla küçumsenmeyen bir şey üzerine yapmak arasında fark yoktur, .bunların ikisi de haramdır. ÇunKU canlı resmi yapmaKta Aİ-lan'm yaratmasına benzeyiş varaır. yapılan resmin elbisede, yaygıda, altın veya gumuş paraıaraa, kaplarda, duvarda veya başka bir şey üzerinde olması hükmen hep birdir. Jf'aıtat ağaç ve deve semeri gıoı içinue canlı sûren olmayan şeylerin resmini yapmaK haram değildir. Kesim yapmanın hükmü budur. Canlı suretinin yapıldığı şey duvara asılır yanut resim, giyilen elbise ve serpuş gibi küçumsenip hor görülmeyen şeylere yapılırsa haramdır. Yaygı, döşek ve yastık gibi çiğnenip hor görülen şeyler üzerine yapılması haram değildir.
Bu hususta gölgesi olan eşya ile gölgesi olmayanların da bir farkı yoktur. Bu mes'eiede bizim mezhebimizin hulâsası budur. Sahabe ve Tabiin ile onlardan sonra gelen ulemânın cumhuru da buna kaildirler. Sevrî ile Mâlik, Ebû Hanîfe ve diğer ulemânın mezhebleri dahî budur. Selefden bazıları sadece gölgesi olan şeyleri yapmanın haram olduğunu, gölgesi olmayan resimleri yapmakta beis bulunmadığını söylemişlerdir. Fakat bu mezheb bâtıldır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabul etmediği perdedeki suretin mezmum ve çirkin bir şey olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Halbuki o suretin gölgesi yoktu. Bu babda vârîd olan mutlak hadîslerde bütün suretlere şâmildir.»
Zührî dahî nehyin umumî olduğunu söylermiş. Resim ister elbisede bir nakış olsun, ister duvara asılmış veya elbiseye yahut yaygıya yapılmış olsun, hakîr sayılsın, sayılmasın hükmün aynı olduğunu söylemiştir.
Ulemâdan bazıları, resim elbisede bir nakıs olursa tahkir edilsin, edilmesin duvara asılsın, asılmasın caiz olduğunu söylemişler; gölgesi olan heykel gibi şeylerle, duvara yapılan resimleri mekruh görmüşler, bundan yalnız elbisedeki nakşı istisna etmişlerdir. Kasım b. Muhammed'in mezhebi budur. Bunlar gölgesi olan şeylerin memnu' olduğuna ve değiştirilmesi icab ettiğine ittifak etmişlerdir. Kaadî Iyâz bu hususta küçük kız çocuklarının oynadıkları kukla gibi şeylere ruhsat verildiğini söylemiştir. Lâkin İmam-ı Mâlik bir kimsenin kızına böyle oyuncak almasını kerih görmüştür. Hattâ bazı ulemâ kız çocukları hakkında verilen ruhsatın bu hadîslerle neshedildiğini söylemişlerdir.
Hz. Aişe'nin rivayet ettiği kuş resimli Örtü meselesi resim haram kılınmazdan Önceye hamledilmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) in girip çıkarken onu gördüğü halde ses çıkarmaması bundandır. Haram kılınınca onu derhal yırtıp atmıştır.
Ressamların en şiddetli azaba duçar olacaklarını bildiren rivayet resim ve heykeli tapılmak maksadıyle yapanlara hamledilmiştir. Bittabi başkası tapsın diye heykel yapan kimse kâfirdir. En şiddetli azaba duçar olacaktır. Bazılarına göre şiddetli azab hadisteki mânâyı kasdedenlere yani yaptığı resim ve heykelle kendini Allah'a benzetenleredir. Böyle bir iti-kad sahibi dahî kâfirdir. Küfrünün çirkinliğine göre azabı artar. Fakat yaptığı resim ve heykelden tapma ve benzeme gibi bir şey kasdetmeyen ressam fasık ve büyük günah işlemiş sayılırsa da kâfir olmaz. Ressamlara heykeltraşlara :
«Yarattığmiz şeylere can verin!» diye vâki olacak emir usûlü fıkıh ulemâsının erar-i ta'cizi dedikleri nevîdendir. Yâni bu emir onları âciz bırakmak için verilecektir. Kur'ân-ı Kerîm 'de Teâlâ Hazretlerinin küffâra Kur'ân-ı Kerîm 'in on sûresine nazire getirmelerini emir buyurması bu kabildendir.
Hâsılı bu hadîsler canlı resmi yapmanın şiddetle haram kılındığına delildirler.
Ağaç taş gibi ruh taşımayan şeylerin resmini yapmak, ahp satmak ise haram değildir. Bu babda ulema müttefikdirler. Yalnız Mücâhid'in meyva veren ağacın resmini mekruh gördüğü rivayet edilir.

27- Seferde Köpekle Çanın Keraheti Babı

103- (2113) Bize Ebû Kâmil FudayI b. Hüseyin El-Cahderî rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Bişr (yâni İbni Mufaddal) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Süheyl, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Melekler aralarında köpek ve çan bulunan yolcularla arkadaşlık etmezler.» buyurmuş.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül'Aziz (yâni Ed-derâverdi) rivayet etti.
Her iki râvi Süheyl'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

104- (2114) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Çan, şeytanın düdükleridir.» buyurmuşlar.
Köpeğin hükmünü yukarda görmüştük, çan, zil gibi şeylere gelince meleklerin bu gibi şeylerden nefret etmeleri bazı ulemaya göre kilise çanına benzedikleri içindir. Bir takımları çirkinliğinden dolayı meleklerin nefret ettiğini söylemişlerdir. Nitekim:
«Çan, şeytanın düdükleridir.» rivayeti de bu kavli te'yîd etmektedir. Buradaki kerahet, kerahet-i tenzihiyyedir. Şam'm eski ulemâsından bir cemâat büyük çanın mekruh olduğunu, küçüğünün mekruh sayılmadığını söylemişlerdir.

28- Devenin Boynuna Kiriş Gerdanlık Takmanın Keraheti Babı

105- (2115) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Abdullah b. Ebî Bekr'den dinlediğim, onun da Abbad b. Temim'den rivayet ettiği, ona da Ebû Beşir El-Ensârî'nin haber verdiği şu hadîsi okudum. Ebû Beşir seferlerinin birinde Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) le beraber bulunuyormuş. (Ipemiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bir elçi gönderdi. — Abdullah b. Ebî Bekr : Zannederim halk geceledikleri yerlerjnde idi, demiş. — :
«Hiç bir devenin boynunda kesilmedik kirişden bir gerdanlık —yahut bir gerdanlık— kalmasın!» buyurdular.
Mâlik: «Zannederim bu yasak nazardan dolayı olacak.» demiştir.
Bu hadîsi Buharı ile Ebû Dâvûd «Cihâd» bahsinde; Nesâî «Siyer»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif bütün nüshalarda burada olduğu gibi, şekle rivayet edilmiştir. Yâni râvi Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Seliem)'in :
mi, yoksa sadece mi dediğinde şekketmiştir. İmam Mâlik'in sözü de : Zannederim bu nehiy gerdanlığı nazar dokunmasın diye takanlara mahsustur.
Zinet için veya başka bir maksatla takılmasında beis yoktur, manasınadır.
Kaadî Iyâz diyor ki: «İmam Mâlik'in mezhebine göre nehiy sadece kirişe mahsustur. Başka gerdanlıklar memnu değildir. Ulemâ nazar değmesin diye insan ve hayvanlara nüshadan [3] maada asılan gerdanlıkların caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları ihtiyaç yokken gerdanlık takmayı men etmiş; ihtiyaç anında nazar isabetini def için cevaz vermiştir. Bir takımları mutlak surette caiz olduğunu söylemişlerdir.»
Ebû Ubeyd'in beyânına göre halk nazar isabet etmesin diye develerin boynuna kirişten gerdanlık takarlarmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların hiç bir işe yaramadığını göstermek için takılmasını yasak etmiştir.
Hanef îler 'den İmam Muhammed'e göre develerin boynuna kiriş gerdanlık takmak, sıkıp da hayvanı boğar diye men edilmistir. Nevevî buradaki nehyin cumhura göre kerâhet-i tenzîhiy-ye ifade ettiğini, bâzı ulemâya göre de kerâhet-i tahrîmiye mânâsına geldiğini söylemiştir.

29- Hayvanı Yüzüne Vurarak Düğmenin ve Yüzüne Damga Vurmanın Yasak Edilmesi Babı

106- (2116) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, İbni Cüreyc'den, o da Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir' den naklen rivayet etti. Câbir (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seİlem) yüze vurmaktan ve yüze nişan vurmaktan nehiy buyurdu.

(...) Bana Harun b. Abdillah da rivayet etîi. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. Her iki râvi İbnİ Cüreyc'den rivayet etmişlerdir İbni Cüreyc şöyle demiş : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câhir b. Abdillah'ı yukarki hadîste olduğu gibi, «Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) nehiy buyurdu» derken işitmiş.

107- (2117) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den, o da CâMr'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) in yanından yüzüne damga vurulmuş bir merkeb geçmiş de :
«Buna damga vurana Allah lanet eylesin.» buyurmuşlar.

108- (2118) Bize Ahmed b. îsa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Yezîd b. EM HaMb naklen haber verdi. Ona da Ümmü Seleme'nin azatlısı Ebû Abdillah Nâim rivayet etmiş ki, kendisi İbni Abbâs'i şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) yüzüne damga vurulmuş bir merkeb gördü de bunu reddetti:
«Vallahi ben buna ancak yüzünün dibinden bir yere damga vururdum.» dedi. Ve emir vererek kendi bir merkebinin sağrıları dağlandı. İşte sağrıları ilk dağlayan odur.
Vesim: Dağlanarak yapılan nişan ve damgadır. Bazıları bu kelimeyi «veşim» şeklinde rivayet etmişlerdir. Bunların ikisi de aynı mânâya gelirse de bazı ulemâ aralarında fark görmüş: «Vesim, yüze vurulan damgadır. Veşim, vücudun her tarafına vurulandır.» demişlerdir.
«Vallahi ben buna ancak yüzünün dibinden bir yere damga vururdum.» cümlesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözü imiş gibi anlaşılıyorsa da, Kaadî Iyâz bunun Hz. Abbâs'a ait olduğunu söylüyor. Nevevî buradaki hadîsten bu söz İbnü Abbâs'a ait olduğu anlaşılıyor diyorsa da dikkat edilince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'inmiş gibi anlaşıldığında şüphe yoktur. Kaadî Iyâz hadîsin Sünen-i Ebû Dâvud'daki rivayetine istinaden kailin Hz. Abbâs olduğunu iddia etmiştir. «Buhârî»'nin tarihinde rivayet ettiği hadîste Abbâs

olduğu tasrih edilmiştir. Şu halde vak'a biri Abbâs'a, diğeri oğlu Abdu1 1ah'a ait olmak üzere ayrı ayrı iki kaziyyedir.
İnsan ve hayvanı döğerken yüzüne vurmak memnu'dur. İnsan hakkında nehiy daha da şiddetlidir. Çünkü yüz insanın bütün güzelliklerinin toplandığı yerdir. Vurulduğu zaman orada eseri kalır. Bâzı his organlarını haleldar etmesi bile mümkündür. Yüze damga vurmak insanın kıymet ve kerametinden dolayı haram kılınmıştır. Buna lüzum ve ihtiyaçta yoktur. Binâenaleyh boş yere bir insanı ta'zib etmek caiz değildir. Bu hususta ulemâ müttefiktirler. Hayvan yüzüne kızgın demirle damga vurmayı bazı ulemâ mekruh görmüş hattâ haram olduğuna işaret edenler bulunmuştur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi yapana lanet etmiştir. Hayvanın yüzünden başka yerlerine damga vurmak caizdir.

30- İnsandan Maada Hayvanın Yüzünden Başka Yerlerine Damga Vurmanın Cevazı, Zekat ve Cizye Develerinde Bunun Mendüb Oluşu Babı

109- (2119) Bize Muhammed b. Müsennâ rivâj^t etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ebî Adiyy, İbni Avn'de\ı, o da Muhammed'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ümmü Süleym doğurduğu vakit bana :
— Yâ Enes! Bu çocuğa bakî Sakın sen yarın sabah çiğnem yapması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e götürünceye kadar ona bir şey olmasın! dedi. Sabahleyin çocuğu götürdüm, bir de baktım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bahçededir. Üzerinde Huveytî bir hamîsa olduğu halde fetih sırasında gelen develere damga vuruyor.

110- (...) Bize Muhammed b. Miisennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize fluhammed b, Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hişânı b Zeyd'-len rivayet etti. (Demiş ki) : Enes acılatırken dinledim ki, annesi doğur-luğu vakit çiğnem yapması için çocuğu Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve >eİlemye götürmüşler. Enes demiş ki: Bir de baktık Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağıldadır. Koyunlara damga vuruyor! Şu'be demiş ki: tenim daha fazla bildiğime göre «kulaklarına» dedi.

111- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Şu'be'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hişâm b. Zeyc rivayet etti. (Dedi ki) : Enes'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına bir deve ağılına girdik, kendisi koyun damgalıyordu, Râvi demiş ki : Zannederim kulaklarından, dedi.

(...) Bu hadîsi bana Yahya b. Habîb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed Yahya ve Abdurrahman hepsi Şu'be'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
112- (...) Bize Harun b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim Evzâî'den, o da İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes (Şöyle demiş) : ResûlüUah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde dağlama âleti olduğu halde gördüm. Zekât develerine damga vuruyordu.
Bu hadîsi Buhârî «Akîka» ve «libâs» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Hamîsa : Yün veya ipekten yapılan dört köşe ve çizgili yaygıdır.
Huveytiye 'nin ne olduğunu bilen yoktur. İbni Esir: «Ben bu kelimeyi araştırdım. Fakat bir mânâsını bulamadım,» demiştir. Bu kelime : Hûteniyye, Hûniyye, Hureysiyye, Havnebiyye, Huveysiyye, Cüveyniyye, Cevniyye, Hayberiyye ve Havletiyye şekillerinde de rivayet edilmiştir. Kaadî îyâz Cevniyye ile Hureysiyye'den maada bu rivayetlerin hepsinin hata ve tashif olduğunu söylemiştir. Cevniyye Cevn kabilesine mensub demektir. Yahut eşyanın siyah, beyaz veya kırmızı olan rengine mensub manasınadır. Çünkü Ârablar bu üç renge cevn derler. Bu kelimenin meşhur olan rivayeti Cevniyyedir, Maksad da siyahlığıdır, .

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler;

1- Zekât ve cizye develerini damgalamak müstehabdır. Damgayı, koyun, keçi gibi hayvanların kulaklarına deve ve sığırın ise sağrılarına vurmak müstehabdır.
Nevevî diyor ki: «Zekât develeriyle cizye (vergi) develerine damga vurmanın müstehab oluşu, bizim mezhebimizle bütün sahabenin ve onlardan sonra gelen cumhur ulemânın mezhebleridir. İbni Sebbağ ve başkaları bu hususta sahabenin icmâmı nakletmişlerdir. Ebû Hanîfe : Damga vurmak mekruhtur. Çünkü ta'zib ve hayvanın bazı uzuvlarını kesmektir. Bu ise yasaktır, demiştir. Cumhurun hücceti ise sahîh ve sarih olan bu hadîslerdir...»
2- Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeîlem)"in tevâzuuna birçok İşleri kendi eliyle yaptığına müslümanlann işlerine baktığına zekât ve cizye gibi şeyler için verilen hayvanlar hakkında vesair işlerde gösterdiği ihtiyata delildir.
3- Yeni doğan çocuğa tahnik yapmak müstehabdır. Tahnik: Hurma gibi bir şeyi çiğneyerek tükürüğünü yeni doğan çocuğun ağzına ve damağına sürmektir. Bundan murad tahniki yapan zatın tükürüğünü çocuğa yutturmakla teberrükde bulunmaktır.
4- Yeni doğan çocuğu tahnik için salâh ve takva sahiplerinden birine götürmek müstehabdır. Ümmü Süleym'in: -Sakın ona bîr şey olmasın» sözünden murad: Sakın Peygamber (SallallahüAleyhive Sellem)'in mübarek tükrüğünden önce çocuğun midesine bir şey girmesin, demektir.

31- Yarım Tıraş Yapmanın Keraheti Babı

113- (2120) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya (yâni İbni Saîd) Ubeydullah'dan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b, Nâfi', babasından, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki,
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yarım tıraştan nehiy buyurmuş. Râ-vi demiş ki: Nâfi'e: Bu yarım tıraş nedir? diye sordum:
— Çocuğun başının bir kısmını tıraş edip, bir kısmını bırakmaktır, cevâbını verdi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Efcû Üsâme rivayet etti. H.
Bİze thnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râvİ: Bize UbeyduIlah bu isnadla rivayet etti, demişlerdir. Ebû Üsâme'nin hadîsinde tefsiri Ubeydullah'ıı sözünden saymıştır.

(...) Bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Osman El-^atafânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Nâfi

rivayet etti. H.
Bana Ümeyye b. Bistâm dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni fbni Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Ömer b. Nâfi'der Ubeydullah'm isnadı ile ve onun gibi rivayette bulundu. Her iki râvi tef-sîri metni hadîse katmışlardır.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' Üe Haccâc b. Şâir ve Abd b. Humeyd, Abdûrrezzâk'tan, o da Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan naklen rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Ca'fer Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nu'man rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd Abdurrahman Es Serrac'dan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İfani Ömer'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den tu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Bu'hadîsi Buhârî «Libâs» bahsinde tahrîc etmiştir.
Kaze': Mutlak surette başın bir kısmını tıraş etmektir. Bazıları başın muhtelif yerlerini tıraş etmektir demişlerse de sahih olan birinci kavildir. Çünkü bu kavil râvinin tefsiridir. Zahire de muhalif olmadığına göre onunla amel icabeder. Ulemâ başın muhtelif yerlerini tıraş edip, geri kalanını bırakmarun mekruh olduğunda müttefiktirler. Meğer ki : Tedavi maksadıyle yapıla, o takdirde kerahet yoktur. İmam Mâlik kız ve oğlan çocukların yarım tıraş yapılmalarını mutlak surette kerih görmüştür. Diğer ulemânın mezhebleri de budur. Bu kerahetin hikmeti bilkati çirkinleştirmektir. Bâzılarına göre ezâ olduğu için, bir takımlarına göre de Yahûdî kıyafeti olduğu için mekruh olmuştur.

32- Yollarda Oturmanın Yasak Edilmesi ve Yola Hakkını Verme Babı

114- (2121) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata* b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Yollarda oturmaktan sakının!» Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Bizim oralarda oturmamız kaçınılmaz bir şeydir. Biz oralarda konuşuyoruz, demişler. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oturmaktan başka bîr çâreniz yoksa, o halde yolun hakkını verin!» buyurmuş. Ashâb :
— Onun hakkı nedir? diye sormuşlar.
«Gözü yummak, ezayı men etmek, selâmı almak, iyiliği emir, kötülüğü nehyetmektir.»

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûl-Aziz b. Muhammed El-Medenî haber verdi, H.
Bize bu hadîsi Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam (yâni İbni Sa'd haber verdi.
Her iki râvi Zeyd b. EslemMen bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhâr î «Mezâlim» ve «İsti'zan» bahislerinde; Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Edeb»'de tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Setlem)«Goz.v yummak» tabiriyle bir kimseye sözle ve fiille hayırsız bir taarruzda bulunmamayı kasdetmiştir. Emr-i bilma'ruf bütün tâat ve iyiliklere şâmil bir kelimedir. Nitekim kötülükten nehiyde şer'an mekruh ve haram sayılan bütün kötü fiillere şâmildir. Ebû Dâvûd 'un rivayetinde aksıran kimse Allah'a hamde-derse ona «Yerhamükellah» demek, yol sorana yolu göstermek, Taberânî 'nin Hz. Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîste imdat isteyene yardımda bulunmak gibi şeylerde vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yol üstüne oturmaktan nehiy buyurması sayılan - şartlar ifa edilemiyeceğinden endişe ettiği içindir. Kurt ubî diyor ki: «Ulemânın anladığına göre buradaki yasak oturmanın haram olduğunu bildirmek için değil, sedd-i zerîa yâni haram yollarım tıkama ve doğruyu göstermek içindir.»
Rivayete göre Abdullah b. Zübeyr: «Meclisler şeytanın halkalarıdır. Yapılacak bir hak görürlerse onu yapmazlar; batıl görürlerse onu def etmezler.» demiştir. Âmir de şunu söylemiştir : «Halk eskiden mescidlerinde otururlardı. Osman (Radiyallahu anh) öldürülünce yollara çıkıp haber soruşturmaya başladılar.»
Hadîs-i şerîf birçok faydaları bir araya toplamıştır. Hükümleri açıktır. Ezcümle yol üstlerine oturmaktan kaçınmalı, kimseye eziyet vermemelidir. Gıybet, suizan, yoldan geçenleri tahkir ve yol vermemek gibi şeyler eziyette dâhil olduğu gibi, yol üstünde oturanlar korkulacak kimseler ise ve bundan dolayı halk oradan geçemezse, bu da eziyetten sayılır.

33- Saç Ekleyen ve Ekleten, Döğme Yapan ve Yaptıran, Yüz Yolan ve Yolduran ve Diş Törpülettiren Kadınlarla Allah'ın Yarattığını Değiştiren Kadınların Yaptıklarının Haram Kılınması Babı

115- (2122) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişâm b. Urve'den, o da Fâtıme binti Münzir'den, o da Esma binti Ebî Bekir'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'e bir kadın gelerek:
— Yâ Resûlallah! Benim yeni gelin bir kızcağızım var. Çiçek hastalığına tutuldu da saçları döküldü. Bu saçları ekleyeyim mi? diye sordu. Bunun üzerine:
«Ekleyene de, ekletene de Allah lanet etsin!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babamla Abde rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb dabî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Amir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be haber verdi. Bu râvilerin hepsi Hişâm b, Urve'den bu isnadia Ebû Muâviye hadisi gibi rivayette bulunrouşlardır. Yalnız Veki' ile Şû'be «Fetemerraka» yerine «Fetemerrata şa'ruhâ» demişlerdir.

116- (...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, annesinden, o da Esma binti Ebî Bekr'den naklen rivayet etti ki: Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— Ben kızımı evlendirdim. Ama başının saçları döküldü. Kocası onu beğeniyor. Saçını ekliyeyim mi? Ya Resûlallah! demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) kendisini nehiy buyurmuş.

117- (2123) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr Şu'be'den, o da Amr b. Mürra'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Hasen b. Müslim'i dinledim, Safiyye binti Şeybe'-den, o da Âişe'den naklen rivayet ediyordu ki: Ensardan bir câriye evlenmiş ve hastalanarak saçları dökülmüş, saçını eklemek istemişler. Ve bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sormuşlar da, hem ekleyene, hem ekletene lanet buyurmuş.

118- (...) Bana Züheyr fa. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bi2e Zeyd b. Hubab, İbrahim b, NâfTden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hasen b Müslim b. Yennak, Safiyye binti Şeybe'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Ensârdan bir kadın bir kızını evlendirmiş. Ve kız hasta olarak saçları dökülmüş. Derken kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :
— Kocası.onu istiyor. Saçlarını ekliyeyim mi? diye sormuş. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Saç ekleyenlere lanet olundu.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdî, İbrahim b. Nâfi'den bu isnadla rivayette bulundu. Ama «Saç ekletenlere Iânet olundu» dedi.
Hz. Esma hadîsini Buhârî «Kitâbu'l-Libâs»'da Hz. Aişe hadîsini «Kitâbu'n-Nikâh» ile «Kitâbu'l-Libâs»'da; aynı hadîsi Nesâî «Kitâbu'z Zine»'de tahrîc etmişlerdir.
Hasbe: Çiçek hastalığının bir nev'idir. Bu kelime Hasabe ve Hasıbe şekillerinde de okunabilir.
Vasile : Kadının saçını başka bir saçla ekleyen kadındır. Saçı eklenilen kadına da müstevsıle yahut mevsûle denilir. Bu hadîsler saça saç eklemenin haram olduğuna delildirler.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu mes'elede ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik'le Taberî ve ulemâdan birçokları yahut ekserisi saç eklemenin her ne ile olursa olsun memnu1 olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili Müs1im'in bundan sonra rivayet edeceği Câbir hadîsidir. Mezkûr hadîste: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının saçma bir şey eklemesini men etti, denilmektedir.»
Leys b. Sa'd: «Bu nehiy saça saç eklemeye mahsûstur; saça yün bez parçası v.s. eklemekte beis yoktur.» demiştir. Kaarfî Iyâz dahî bu mânâda sözler söylemiştir. Şâfiîler 'den bâzıları kocasının izni ile kadının saçma temiz olmak şartiyle hayvan saçı ekleyebileceğini söylemişlerdir. Bu hadîsler onların aleyhine delildir. Saça saç eklemenin haram kılınması, ya kötü kadınlara benzettiği için, yahut Allah'ın yarattığı şekli değiştirdiğindendir. Kadının kocasına güzel görünmek için yüzünden kıl alması memnu değildir. Bu mesele Hz. Âişe'ye sorulmuş da şu cevabı vermiştir : «Doğduğunda mevcut olan bir şey ile onu çıkarması helâl değildir. Fakat sonradan hâsıl olmuşsa onu yolmakta bir beis yoktur.» Bir rivayette : «Kocan içinse yap!» cevâbını vermiştir. Ebû Ubeyd fukahânın saç olmamak şartıyle saça her şeyin eklenebileceğine ruhsat verdiklerini nakletmiştir.

Bu Hadisler Şu Hükümleri de İhtiva Etmektedir:

1- Saça saç eklemek büyük günahlardandır. Failine lanet okunmuştur. Bu hususta mazeret bulunsun bulunmasın hüküm birdir.
2- Bir kimseye tâat ve ibadet hususunda yardım eden onun sevabına iştirak ettiği gibi, haram hususunda yardım eden de günahına ortak olur.

119- (2124) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet elti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ da rîvâyei ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zat Kattan'dır) Ubey-dullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi İd, Resûlüllah (üatlallahü Aleyhi ve Seilem) saç ekleyenle ekletene, döğme yapanla yaptırana lanet buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Abdillah b. Bezi' de rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sahr b. Cüveyriye, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

120- (2125) Bize İshâk b. İbrahim ile Osman b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız İshâk'mdır. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Allah dÖğme yapan ve yaptıran kadınlara yüz yolan ve yolduranlara, güzellik için diş törpülettirenlere, Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere Iânet etmiştir. Bu söz Benî Esed kabilesinden Ümmü Ya'-kub denilen bir kadının kulağına varmış. Ümmü Ya'kub Kur'an okuyordu. Hemen Abdullah'a gelerek:
— Ne o senden kulağıma gelen söz! Sen döğme yapanlara ve yaptıranlara, yüzden kıl yolduranlara, güzellik için diş törpüîetenlere Allah'ın yarattığı şeklî değiştirenlere lanet okumuşsun! dedi. Abdullah da :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllenu'ın Iânet ettiklerine ben neden lanet etmiyecekmİşim. Hem bu Allah'ın kitabında vardır, cevâbım verdi. Kadın :
— Yemin olsun ben Mushafın iki kabuğu arasındakileri okudum. Ama bunu bulamadım, dedi. Abdullah :
— Gerçekten onu okudunsa mutlaka bulmuşsundur. Allah (Azze ve Celle);
«Size Resul ne getirdiyse onu alın! Sizİ neden n eh yetti ise hemen vazgeçin!» [4] buyurmuştur, dedi. Bunun üzerine kadın:
— Gerçekten ben şimdi senin hanımının üzerinde bundan bir şey görüyorum, dedi. Abdullah:
— Git de bak! dedi. Arkacığından kadın Abdullah'ın hanımının yanına girdi. Fakat bir şey göremedi. Ve Abdullah'ın yanına gelerek:
— Bir şey görmedim, dedi. Abdullah:
— Bana bak, bu olsaydı biz onunla bir arada olamazdık. Mukabelesinde bulundu.

(...) Bize Muhammed b. Müsenna ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman (Bu zât İbni Mehdi'dir) rivayet etti (Dedi kî) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rafı' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mufaddal (bu zât İbni Mühelhü'dir) rivayet etti.
Her iki râvi Mansûr'dan bu isnâdla Cerîr'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, Süfyân'ın hadîsinde «Elvâşimat vel-

Müstevşimat» Mufaddal'ın hadîsinde ise «El vâşîmât vel-Mevşûmat» denilmiştir.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Muhammed b. Mü-sennâ ve İbnî Beşşâr dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhamme b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mansûr'dan bu isnadla bu hadîsi şâir Ümmü Ya'kûb kıssasından mücerret olarak Peygamber (Saltallahü A leyhi ve Sellem)'den rivayet etti.

(...). Bize Şeyban [5] b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr (yâni İbni Hazım) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, İbrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelÎem)'den naklen yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulundu.

121- (2126) Bana Hasen b. Alî EI-Hulvânî ile Muhamnıed b. Râfi de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Ded ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillâh'ı şunu söylerken işitmiş Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kadının başına bir şey eklemesini men etti.
îbni Mes'ud rivayetini Buhâri «Kitâbu't-Tefsîr» ve «Kitâbu'l-Libâs>»'da; Ebû Dâvûd «Kitâbu't-TeraccüN'de; Tirmizî «İstîzân»'da; "Nesâ «Kitâbu'z-Zine» ile «Kİtâbu't-Tefsir»'de; İbni Mâce «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Vaşimât: Vâşimenin cem'idir. Vâsime elinin üstüne, bileğine veya dudağına veşim yaptıran kadındır. Buna Türkçede döğme denir ki, iğne veya çuvaldızla delinerek derinin altına sürme veya benzeri bir şey doldurulur, bir daha o yer renk tutarak ebediyyen çıkmamak şartıyle boyalı kalır. Bâzı câhiller kollarına veya omuzlarına arsla,n, kaplan gibi canlı hayvanların resmini bile nakşettirirler. Döğme; kadına da, erkeğe de; yapana da, yaptırana da haramdır. Yalnız küçüklere yapılırsa henüz mükellef olmadıkları için onlar günahkâr olmaz. Günahı sadece yapana ait olur.
Nevevî diyor ki: «Ulemamızın kavline göre döğme yapılan yer pis olur. Eğer-düğmeyi ilâçla gidermek mümkün olursa giderilmesi vâcib-dir. Pek güçlükle mümkün olabiliyor da telefinden korkuluyor yahut bir uzvun telef olması veya bîr uzvun görünür şekilde sakatlanması muhte-melse giderilmesi vâcib değildir. Tevbe ettiği zaman üzerinde günah kalmaz. Böyle bir şeyden korkmazsa döğmenin giderilmesi lâzım gelir. Bu hususta gecikmekle günahkâr olur. Bütün bunlarda erkekle kadın müsavidir.»
Nâmisa : Yüzden kıl yolan. Mütenemmisa : Yüzünün kılmı yolduran kadın demektir. Ulemânın beyânına göre kadının yüzünde sakal ve bıyık biterse onları yolmak haram değil, müstehabdir. Fakat kaş, kirpik ve yüzün etrafından kıl yolmak haramdır.
Zahiriler 'den Ebû Hazm kadının sakal, bıyık tıraşının dahî haram olduğunu, hilkatinden hiç bir şeyi noksan veya ziyâde yapmasının caiz olmadığını söylemiştir.
Tefellûc : Ön dişleri törpüleyerek aralık açmak ve güzelleştirmektir. Bunu ekseriyetle genç ve güzel görünmek maksadıyle yaşlı kadınlar yaparlar. Bu maksatla dişlerini törpületen ile törpüleyen müştereken haram işlemiş olurlarsa da, dişi tedavi yahut bir kusurunu giderme maksadıyle yapılırsa günahı yoktur. Gerek saç ekleyenlerle ekletenler, gerekse döğme yapanlarla yaptıranlar ve güzellik için diş törpületenler Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlerdir. Bundan dolayı hadîste bu cümle yukarki-ler üzerine atfedilmemiş, hepsinin sıfatı olmuştur.
Ümmü Ya'kûb 'un ismi malûm değildir. Bu kadının hilkat değiştirenlere Kur'ân-i Kerîm'de lanet edildiğini görmedim demesi doğrudan doğruya bunlara lanet bulunmadığındandır. Fakat Taâlâ Hazretleri Resulünün her getirdiği şeyi almak, her yasak ettiğini bırakmak lâzım geldiğini pekâlâ beyan buyurmuştur. Saç eklemek, döğme yaptırmak, yüz yolmak gibi hilkati değiştiren şeyleri Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlem) Efendimiz yasak etmiş; yapanlara, yaptıranlara lânel okumuştur. Onun emirlerine, nehiylerine uymak Allah'ın emri olduğuna göre, onun lanetleri de Allah nazarında mel'un olur. îşte Hz. Abdullah b. Mes'ud bundan dolayı kadına âyetle cevap vermiştir.
Bir de Allah'ın yarattığı şekli değiştirenler zâlimdirler. Zâlimlere ise Allah Teâlâ Kur'ân.ı Kerim 'de açıkça lanet okumuştur. Kadın Hz. Abdullah 'dan müskit cevap alınca, bu sefer onun hanımının yâni Zeyneb binti Abdi11ah'in da bu işleri yaptığını zannederek : Senin hanımın da halen bu işleri yapıyor, demişse de Hz. Abdu1lah hanımının öyle bir şey yapmadığından emin olduğu için kadıT na: Git bak! demiş, neticede kadının zannettiği şeylerden hiçbirinin yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Hz. Abdullah 'm: «Bu olsaydı biz onunla bir arada olmazdık» sözünün mânâsı: Böyle bir şey olsa, bir an kapısında tutmayıp boşayacağını anlatmaktır. Bununla saç eklemek yahut namaz terketmek gibi günahları irtikâb eden kadının boşanması gerektiğine istidlal olunur.

122- (2127) Bİze Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e İbni Şihab'dan dinlediğim, onun da Humeyd b. Abdirrahman b. Avf'dan rivayet ettiği, onun da hac yolunda Muâviye b. Ebî Süfyân'dan minber üzerinde dinlediği şu hadîsi okudum. Muâviye bir polisin elindeki perçemi alarak :
— Ey Medîneliler! Ulemanız nerede? Ben Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'i bu gibi şeylerden nehyederken işittim. Hem:
«Benî İsrail ancak kadınları bunu yaptıkları zaman helak olmuştur.» buyuruyordu, dedi.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Bu râvilerin hepsi Zührî'den Mâük'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır, Yalmz Ma'mer'in hadîsinde :
«Benî İsrail ancak azâb olundu...» cümlesi vardır.

123- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Gunder, Şu'be'deıı rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ ile İhni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Arar b. Mû ra'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) Muâviye Medine'ye geldi de bize hutbe okudu. Ve bir yumak saç çıka rarak bunu yahûdilerden başka hiç bir kimsenin yapacağını zannetmez dİm. Kesûlüllah (Sailaüahü Aleyhi ve Selle/n) bunu duydu da zûr ismi verdi dedi.

124- (...) Bana Ebû Gassân EI-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz (Bu zat İbni Hişam'dır haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den naklen rivayet etti kİ, bir gün Muâviye şunu söylemiş. Gerçekten siz kötü bir kılık meydana çıkardınız. Nebiyyullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şüphesiz zûrdan nehyetmiştir, Derken bir adam ucunda bez parçası bulunan bir sopa ile geldi. Muâviye: Dikkat edin! Bu da zûrdur, dedi. Katâde : «Kadınların saçlarını çoğalttıkları bez parçalarını kastediyor» demiş.

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Enbiya» ile «Kitâbu'l-Libâs»'da; Ebû Dâvûd «Kitâbu't-Teraccûl»'de; Tirmizî «İstizan» bahsinde; Nesâ «Kitâbu'z-Zîne»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hac yılından murâd Hz. Muâviye 'nin hilâfeti zamanında yaptığı son hacadır ki : Elli bir yılına tesadüf eder. Hz. Muâviye hutbesini Peygamber (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin minberi üzerinde îrad etmiştir.
Kussa : Başın Ön tarafındaki saçlarıdır. Burada ondan murad bu saçlardan bir kısmıdır.
Haresi: Muhafız asker, polis mânâsına gelir. Hz. Muâviye 'nin Medîneliler'e: «Ulemânız nerede?», diye hitab etmesi bazılarına göre o gün ulemânın azaldığına işarettir. Fakat Allâme Aynî bu te'vîli haklı olarak beğenmemiş «Sahabenin ekserisi Öldülerse, onların yerine sayıca kendilerinden daha çok tabiînin büyük ve küçük birçok ulemâsı kâim olmuştur. Muâvjye 'nin maksadı bu değildir. Onun maksadı ulemânın böyle bir münkeri ihmal etmelerini yüzlerine vurmak, onu değiştirmemek gafletini gösterdikleri için kendilerini tekdirdir. Hadîs-i şerif münkerâtı yok etmek için icâbında hükümdarın halkı tekdir ve ten-bih edebileceğine delildir,
Kaadî Iyâz diyor ki: «İhtimal Benî İsrail'e saçı perçem yapmak barammış ve bunu kullandıkları için helak edilmişlerdir. Bâzılarına göre Benî İsrail bu ve başka günahlar sebebiyle helak edilmişlerdir.»
Muâviye hadîsi münkerat zuhurunda âmmenin ceza göreceğine delildir.
Zûr: Yalan, bâtıl ve töhmet demektir. Burada saç eklemek mânâsında kullanılmıştır.

34- Giyinmiş, Çıplak, Kırıtkan, Meylettiren Kadınlar Babı

125- (2128) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Cehennemliklerden görmediğim iki sın:f vardır. (Biri) /anlarında srğır kuyrukları gibi kamçılar bulunup, onlarla insanları döven bir kavim! (Diğeri) Giyinmiş çıplak sallanarak yürümeyi öğreten kırıtkan başları Horasan develerinin eğilmiş hörgüçlerİ gibi bir takım kadınlar! Bunlar cennete giremiyecek, onun kokusunu da duyamı ya çoklardır. Halbuki onun kokusu şu kadar ve şu kadar uzaktan duyulacaktır.»
Bu hadîs-i şerif Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin mucizelerinden biridir. 676 Hicri tarihinde vefat eden Nevevî: «Bugün bu iki sınıfın ikisi de mevcuttur» diyor. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemy'm bunları görmemesi, onun yaşadığı saadet devrinde bu kü; tahlar henüz zuhur etmediği içindir.
Birinci sınıftan murad şüphesiz ki zâlimlerdir. Bıçağı belinde, kırba elinde «Var mı bana yan bakan?» diyen zâlimler Resûlüllah (Sallallah Aleyhi ve Sellem) devrinden sonra dâima bulunagelmişlerdir. Zâlim hi kümdarlar, zâlim kumandanlar çırağına, çobanına ve işçisine zulmede bilcümle >gaddarlar bu sınıfta dahildir.
Kâsiyât: Giyinmiş kadınlar; âriyat çıplak kadınlar mânâsına geli Bu iki kelime birbirleri üzerine atfedilmediğine göre beraberce mânâla: «hem giyinmiş hem çıplak» demek olur. Ulemâ bunları tefsir ve izah hı susunda bir hayli uğraşmışlardır. Bâzıları: «Kâsiyât'm mânâsı Allah'ı nimetine bürünmüş, Âriyat'ın mânâsı ise şükründen âciz ve çıplak kalmıştır» mütalâasında bulunmuş; bir takımları: «Bunun mânâsı kadın hî lini meydana çıkarmak için bedeninin bir kısmını örter, bir kısmını açar diye tefsir etmiş, hattâ bedenini gösteren ince ve şeffaf elbise giymekti diyenler bile olmuştur.
Bize kalırsa bugün giyinmiş çıplak kadınların kim olduğunu ta'rif hacet yoktur. İstanbul gibi bir şehrin en ücra köşelerinden birinde bi dakika durarak gelen geçen kadınları temaşa etmek kâfidir. Şüphesiz k gözle görmekten daha iyi tarif olamaz!..
Mâilât: Eğilen kadınlar, demektir. Bunu da bâzıları Allah'ın tâatın dan ve korumaları lâzım gelen hususu muhafazadan inhiraf eden, yanla yan kadınlar mânâsına almış. Bir takımları: «Bundan murâd kırıta kırı ta yürüyen, yürürken omuzlarını sağa sola sallayan kadınlardır.» diye îzal etmişlerdir. Bir takımları mâilâtı fahişe kadınlar gibi başlarını yamuk ta rayanlar mânâsına almışlardır. Mümîlât ise bu tefsirlere göre : Başkasın, sallanarak yürümeyi öğreten, başkasını çileden çıkaran, başkasına fahişe ler gibi taranmayı öğreten kadınlar mânâsına gelir.
Kadınların başlarının deve hörgüçlerine benzetilmesi çeşitli bağ vı sargılarla sararak onları büyüttükleri içindir. Bunu anlamak için de bu gün herhangi bir sokağın başında bir dakika durmak kâfidir. Deve hör gücüne benzeyen kadın başı nasıl olurduğunda asla şüphe bırakmıyacal niceleri muhakkak arzı endam ederek geçecektir. Allah müslümanlar» kadınına erkeğine, büyüğüne küçüğüne intibahlar nasib etsin.

35- Elbise Vesariede Sahtekarlık Yapmaktan ve Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle Doymuş Görünmekten Nehiy Babı

126- (2129) Bize Muhammed b. AbdiUah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' île Atde, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Aişe'den [6] naklen rivayet etti ki: Bir kadın :
— Yâ Kesûlallah! Kocamın bana vermediği bir şeyi, verdi diyeyim, mi? demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Kendisine verilmeyen bir şeyle doymuş görünen; iki sahte elbise giyen gibidir.» buyurmuşlar.

127- (2130) Bize yine Muhammed b. AbdiJlah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm Fâtıme'den, o da Esmâ'dan naklen rivayet etti. Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)^ gelerek: Benim bir kumam var, acaba kocamın bana vermediği malından karnımı doyurmuş gibi göstermek bana günah olur mu? demiş. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Verilmeyen bîr şeyle karnını doyuran iki sahte elbise giyen gibidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebî Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebî Üsâme rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mu&viyt haber verdi.
Ker iki râvî Hişâm'dan bu İsnadla rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» bahsinde tahrîc etmişti..
Müteşebbih : Tok görünen, elinde avucunda bir şey olmadığı halde başkalarına kendini zenginmiş gibi gösteren kimsedir Zemahşerî'-ye göre müteşebbih'in iki mânâsı vardır. Birinci manâya göne yemek hususunda israfa yeltenen, doyduğu halde daha fazla yiyen manasınadır. İkinciye göre müteşebbih: Aç olduğu halde kendini toka benzeten kimsedir. Bu manâdan alınarak kelime faziletli olmadığı halde öyle görünmeye çalışan kimseye istiare edilmiş ve hâli iki sahte elbise giyene benzetilmiştir. Ebû Ubeyd'le başkalarına göre sahte elbise diye terce-me ettiğimiz «sevheyzûr->Jan murâd salâh ve takva sahiplerinin giydiği elbiseyi giyerek başkalarına âbid ve sofu görünmektir. Bu

gibi giysiler zûr ve riya elbisesidir. Bâzıları «Bundan murad başkasının elbisesini giyip kendin nmış gibi göstermektir» demişlerdir. Hattâbî buradaki elbiseden muradın hâl ve tavır olduğunu hikâye etmiştir. Arablar elbise kelimesiyle kinaye olarak bir kimsenin hâlini kasdederler. Şu halde hadîsin mânâsı elinde olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek öğünen kimsenin hâli olmayan bir şeyi söyleyen yalancının hâli gibidir demek olur.

---

[1] Mes'ud b. Mâlik El-Esedî. Kûfelidir. Âlim bir zattır.
[2] İbni Esir buradaki rakımdan nakıs kaydedildiğini söylemiştir.
[3] Halk dilinde buna muska denilir.
[4] Sûre-i Haşr, Âyet : 7.
[5] Bu İsnada Dârekutnî itiraz etmiş ve sahîh olan bu hadîsin A'meş'den mürsel olarak rivayet edilmesidir. Hadîsi Cerîr'den başka ondan müsned rivayet eden yoktur. Ama metnin Mansûr'un İbrahim tariSİyle rivayeti sahihtir, demiştir.
[6] Dârekutni'ye göre bu silsile hatadır. Doğrusu bundan sonraki rivayetin silsilesidir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GÖRGÜ KURALLARI KİTABI

1. Giriş İzni Üç Defa İstenir
2. Giriş İzni Nasıl İstenir?
3. Kişinin, Ailesine Geceleyin Gelmesinin Yasaklanması Hakkında
4. Selâmı Yaymak Hakkında
5. Müslümanın, Müslüman Üzerindeki Hakkı Hususunda
6. Binek Üzerinde Olanın Yaya Olana Selâm Vermesi Hakkında
7. Ehl-i Kitabın Selamını Almak Hakkında
8. Çocuklara Selâm Vermek Hakkında
9. Kadınlara Selâm Verme Hakkında
10. Bir Kişiye Selâm Gönderildiğinde Bunu Nasıl Alır?
11. Selâmın Alınması Hakkında
12. Selâm Vermenin Ve Selâm Almanın Fazileti Hakkında
13. Bir Adama, İşiyorken Selâm Verildiğinde (Ne Yapar)?
14. (Nâmahrem) Kadınların Yanlarına Girmenin Yasaklanması Hakkında
15. Ansızın Bakış Hakkında
16. Kadınların Etekleri Hakkında
17. (Kadının), Süsünü Göstermesinin Mekruhluğu Hakkında
18. (Kadının), Dışarıya Çıkacağı Zaman Güzel Koku (Sürünmesinin) Yasaklanması Hakkında
19. (Saça Yabancı Saç) Ekleyen Kadın İle (Saçına Yabancı Saç) Ekleten Kadın Hakkında
20. Erkeğin Erkekle, Kadının Kadınla Bir Yorgan Altında Yatmaları Yasağı Hakkında
21. Kadın Gibi Davranan Erkeklerle Erkek Gibi Davranan Kadınlara Lanet Edilmesi
22. Uyluğun Avret Olduğu Hakkında
23. Kadının Hamama Girmesi Yasağı Hakkında
24. Biriniz, (Din) Kardeşini Oturmakta Olduğu Yerinden Asla Kaldırmasın!
25. (Bir Kimse) Oturmakta Olduğu Yerinden Kalkıp da Sonra Oraya Geri Döndüğünde, Oraya (Oturmaya Başkalarından) Daha Fazla Hak Sahibidir
26. Yollarda Oturma Yasağı Hakkında
27. Ayak Ayak Üstüne Atmak Hakkında
28. İki Kişi Arkadaşlarının Yanında Fısıldaşmaz
29. Oturma Yerinde (Meydana Gelebilecek Boş Söz Ve İşlerin) Keffâreti Hakkında
30. Kişi Aksırdığı Zaman Ne Der?
31. (Aksıran Kimse) Allah'a Hamdetmediğinde, (Yanındaki) Ona Hayır-Dua'da Bulunmaz
32. Aksıran Kimseye Kaç Defa Hayır-Dua Edilir?
33. Resimlerin Yasaklanması Hakkında
34. Melekler, İçinde Resim Bulunan Hiçbir Eve Girmezler
35. Kişinin Bakmakla Yükümlü Olduğu Kimselere Harcama Yapması Hakkında
36. Hayvana Üç Kişinin Binmesi Hakkında
37. Hayvanın Sahibinin, Hayvanın Ön Tarafına Binmeye Daha Lâyık Olduğu Hakkında
38. Her Deve Hörgücünün Üzerinde Bir Şeytan Olduğu Hakkında Gelen Hadisler
39. Hayvanların Sandalye Gibi Kullanılmalarının Yasak Oluşu Hakkında
40. Yolculuk İşkenceden Bir Parçadır
41. (İnsan) Bir Kimseyi Uğurladığında Ne Der?
42. (Yolcunun), Yola Çıkacağı Zaman Dua Etmesi Hakkında
43. (Yolcu), Yukarı Çıkarken Ve Aşağı İnerken Ne Der?
44. Zil Yasağı Hakkında
45. Hayvanlara Lanet Etme Yasağı
46. Kadın, Ancak Beraberinde Bir Mahremi Olduğu Halde Yolculuğa Çıksın!
47. "Şüphesiz, Yolculukta Tek Başına Olan Şeytandır!"
48. (İnsan) Bir Yere İndiğinde Ne Der?
49. Bir Yere İndiğinde İki Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında
50. Yolculuktan Döndüğünde Ne Denir?
51. Uyuyacağı Zaman Dua Etmek
52. Uyuyacağı Zaman Tesbihat Yapma Hakkında
3. (İnsan) Uykusundan Uyandığında Ne Der?
54. (İnsan) Sabaha Ulaştığında Ne Der?
55. Yeni Bir Elbise Giydiğinde Ne Denir?
56. Camiye Girildiğinde Ve Çıkıldığında Ne Denir?
57. Çarşı-Pazara Girildiğinde Ne Denir?
58. "İsmimi Kendinize İsim Takın, Künyemi İse Kendinize Künye Edinmeyin!"
59. İsimlerin Güzel Olması Hakkında
60. Güzel Görülen İsimler
61. Çirkin Görülen İsimler
62. İsim Değiştirme Hakkında
63. "Allah'ın Dilediği Şey İle Falanın Dilediği Şey (Olur!)" Demenin Yasaklanması Hakkında
64. Üzüme "Kerm" Denilemez!
65. Şakalaşmak Hakkında
66. İnsanları Güldürmek İçin Yalan Söyleyen Kimse Hakkında
67. Şiir Hakkında
68. "Şüphesiz Bazı Şiirler Hikmetlidir" Hadisi
69. Andolsun ki, Sizden Birinin İçinin Dolması.

GÖRGÜ KURALLARI KİTABI

1. Giriş İzni Üç Defa İstenir

2632. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Davud, Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ebu Musa el-Eş'ari, Hz. Ömer'in yanına girmek için üç defa izin istemiş de O, O'na izin vermemiş. Bunun üzerine O da geri dönmüş. Sonra

(Hz. Ömer O'nu çağırtıp);
"niye geri döndün?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) şöyle buyururken işittim:"
"Giriş izni isteyen kimse üç defa izin istediğinde eğer ona izin verilirse ne âlâ, aksi halde geri dönün!" O zaman (Hz. Ömer);
"ya (Hz. Peygamber'in böyle buyurduğuna) seninle beraber şahidlik edecek birini mutlaka getireceksin, yahut ben (sana) yapacağım da yapacağım!" demiş.
Ebu Said sözüne şöyle devam etti: (Derken Ebu Musa), ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluk içindeyken bizim yanımıza, Hz. Ömer'in kendisini tehdidinden korkmuş bir halde geldi ve başımıza dikilip şöyle dedi:
"Allah aşkına, sizden, bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş olan bir adamın bu konuda benim için mutlaka şahitlik etmesini istiyorum!" (Ebu Saîd sözünün devamında) şöyle dedi: O zaman ben;
"O'na haber ver ki, ben bu hususta seninle baraberim!" dedim. Bunu başkaları da söyledi. Bunun üzerine Ebu Musa'nın keder ve üzüntüsü kayboldu.[1]

Açıklama

Hadislerin sonraki nesillere sağlam bir şekilde ulaşmasında Hz. Ömer'in -Allah O'ndan razı olsun- büyük hizmeti geçmiştir. O, selefi Hz. Ebu Bekir -Allah O'ndan razı olsun- gibi, hadis rivayetinde ciddi ve titiz olunmasını sağlamaya çalışmış, bu sebeple rivayet işini sıkı tutmuştur. Yukarıdaki haberde bunun bir örneğini görüyoruz. Bu olayda Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) Ebu Musa'ya -Allah O'ndan razı olsun- karşı gösterdiği tavır, O'nun yalan-yanhş haber nakletmesinden şüphelendiği için değildir. Bunu, bu haberin bir rivayetinde olayın sonunda Ebu Musa'ya söylediği bildirilen sözden açıkça anlamaktayız. Bu rivayete göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Ebu Saîd1 din -Allah O'ndan razı olsun- şahidlik etmesinden sonra, Ebu Musa'ya şöyle demişti:
"İyi bil ki, ben seni itham etmiyorum. Fakat halkın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iftirada bulunmasından endişe ettim!"[2]
Bu gösteriyor ki, Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu tavrı, hadis rivayetinde titizlik gösterilmesini sağlamaya, bu işi sıkı tutarak art niyetli olabilecek kimselerin hadis uydurmasına engel olmaya yöneliktir. Çünkü zamanında Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tecrübesine, bilgisine ve doğruluğuna güvenip memuru("âmil"i) olarak Yemen'e göndermiş olduğu Ebu Musa gibi büyük bir Sahabiye böyle davranılınca, diğer müslümanlar bundan ibret alacak ve hadis rivayetinde kendilerine çekidüzen vereceklerdi. Nitekim öyle olmuştur. Ebu Hüreyre -Allah O'ndan razı olsun- bile Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) zamanında fazla rivayetten kaçındığını söylemiştir. Şu halde Hz. Ömer'in bu tavrı; "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" kabilinden bir harekettir.
Diğer taraftan bu habere bakarak Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) her hadis rivayetinde bir şahid istediği, yani bir hadisi en az iki kişinin rivayetiyle kabul ettiği düşünülmemelidir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), kendisine tek bir kişinin rivayet ettiği bir Hadisi, başka bir şahid istemeyerek kabul ettiği de çok olmuştur. Şam'da tâûn salgını çıktığım yolda haber alması üzerine ne yapılması gerektiğini Ashabla görüştüğünde, Abdurrahman b. Avf m -Allah O'ndan razı olsun- rivayet ettiği; *"Bir yerde tâûn çıktığını işittiğinizde oraya gitmeyin..."* hadisini kabul edip geri dönmesi bunun örneklerinden biridir.[3]

2. Giriş İzni Nasıl İstenir?

2633. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Cabir b. Abdillah'ı işitmiştim, şöyle demişti:"
Ben (bir defasında) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evine) gelip kapısını çalmıştım. O da;
"Kim o?" buyurmuştu. Ben;
"Benim" demiştim. Bunun üzerine O;
"Benim! Benim!" buyurmuş ve bundan hoşlanmamıştı.[4]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Câbir'in (Radıyallahu Anh) cevabından hoşlanmamasının sebebi, cevabın onu yeterince tanıtıcı olmamasıydı. Bu sebeple bu gibi durumlarda cevap verirken insanın, ismini veya meşhur olduğu lakabını söyleyerek kendisini tanıtması gerekir. Ancak ev sahibi, giriş isteyeni sesinden tanıyabiliyorsa, izin isteyen kimse sadece "benim" demekle yetinebilir. Bu hadis ayrıca kapı çalmanın meşru olduğunu göstermektedir. Böylece içerde olan kimse kapıya yaklaşır, dışardaki de selam vererek giriş izni ister.
Bu hadiste Câbir'in (Radıyallahu Anh) kapıyı nasıl çaldığına, bir âletle mi, aletsiz mi çaldığına dair bir açıklık yoktur. Enes'in (Radıyallahu Anh) naklettiğine göre, Sahabe-i Kiram, Hz. Peygamber'in kapısını (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tırnaklarıyla çalarlarmış. Kapıyı bu şekilde çalmaları herhalde, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) saygılarının ve O'nu rahatsız etmeme arzularının bir ifadesiydi.[5]

3. Kişinin, Ailesine Geceleyin Gelmesinin Yasaklanması Hakkında

2634. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip dedi ki, ben Muharib b. Disar'ı, Cabir b. Abdillah'tan (naklen) anlatırken işittim ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sdllallahu Aleyhi ve Sellem) kişinin (yolculuk dönüşü) ailesine geceleyin gelmesini veya onlara hainlik suçlamasında bulunmasını yahut onların kusurlarını araştırmasını yasakladı.
Süfyan demiş ki:
"(Bu hadisteki), "...veya onlara hainlik suçlamasında bulunmasını yahut onların kusurlarını araştırmasını" sözünün, Muharib'in söylediği birşey mi, yoksa hadisin aslında olan birşey mi olduğunu bilmiyorum!"[6]

4. Selâmı Yaymak Hakkında

2635. "Bize Saîd b. Âmir, Avf tan, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde, halk O'nu gözlemeye çıkmış ve (gelişini uzaktan görünce);
"Allah'ın elçisi geldi!" demişlerdi. (Abdullah) sözüne şöyle devam etti:
"Ben de, (karşılamaya) çıkanlarla beraber çıkmıştım. Derken yüzünü gördüğüm zaman anlamıştım ki, Onun yüzü, hiç yalancı yüzü değildir. Sonra O'ndan duyduğum ilk şey; şöyle buyurması oldu:"
"Ey insanlar! Selâmı yayın, yemek yedirin, yakınlarla alâkayı devam ettirin, insanlar uyurken namaz kılın ki, Cennet'e selâmetle giresiniz!"[7]

5. Müslümanın, Müslüman Üzerindeki Hakkı Hususunda

2636. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) el-Haris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslümanın müslüman üzerinde altı (hakkı) vardır: Karşılaştığında ona selâm verir, aksırdığında ona; "Allah sana merhamet etsin" diyerek hayır dua eder, hastalandığında onu ziyaret eder, çağırdığında çağrısına karşılık verir, öldüğünde (cenaze namazında) hazır bulunur, kendisi için sevdiği şeyi onun için de sever ve gıyabında onun iyiliğini ister."[8]

6. Binek Üzerinde Olanın Yaya Olana Selâm Vermesi Hakkında

2637. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hani' el-Havlani haber verdi ki, Ebu Ali el-Cenbi kendisine, Fedâle b. Ubeyd'den, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etmiş ki," O şöyle buyurmuş:

"Binek üzerinde olan yaya olana, ayakta olan oturmakta olana, az olan çok olana selâm verir!"[9]

7. Ehl-i Kitabın Selamını Almak Hakkında

2638. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şu bir gerçek ki, yahudilerden biri (size) selâm verdiğinde ancak "es-sa'mu aleyk = ölüm üzerine olsun" der, bu sebeple sen de; "aleyke = senin üzerine olsun" karşılığını ver."[10]

Açıklama

Bu hadis yahudilerin selâmının alınacağım, fakat onlar selâm verirken "es-sa'mu aleyke" dedikleri için, selâmlarına "aleyke" şeklinde karşılık verileceğini göstermektedir. Bu hadiste ise mutlak olarak; "Size ehl-i kitab selâm verdiğinde siz "ve aleyküm" deyin!" buy-rulmaktadır. [11] Buna göre, nasıl selâm verirlerse versinler, onların selâmı "ve aleyküm" şeklinde alınacaktır. Birçok âlim, bu hadislere dayanarak ehl-i kitabın selâmının "aleyküm" veya "ve aleyküm" şeklinde ahncağını, onların selâmlarına "aleykümü's-selâm" şeklinde karşılık vermenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Ancak, "ölüm senin üzerine olsun" şeklinde edepsizce selâm veren bir yahudiye bile nezih ve nazik bir karşılık verilmesi emredildiğine göre, normal selâm verdiklerinde ehl-i kitabın selâmlarının "ve aleykümü's-selâm" şeklinde alınması caiz olmalıdır. Nitekim bazı Şafii âlimler bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Şu halde ehl-i kitabın selâmlarının mutlak olarak "aleyküm" veya "ve aleyküm" şeklinde alınmasını emreden hadisler, "es-sa'mu aleyke" şeklinde selâm verilmesi durumuyla veya muayyen bir zamanla alâkalı olabilir.[12]

8. Çocuklara Selâm Vermek Hakkında

2639. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" "Ben Sabit el-Bunani ile yürüyordum. Derken O bazı çocukların yanından geçmişti de, onlara selâm vermişti. Sabit (sonra) anlatmıştı ki, kendisi Enes'le vuruyormuş. Derken O bazı çocukların yanından geçmişti de onlara selâm vermişti. Enes de (sonra) anlatmış ki; O, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile berabermiş. Derken o bazı çocukların yanından geçmişti de onlara selâm vermişti."[13]

9. Kadınlara Selâm Verme Hakkında

2640. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şuayb b, ebi Hamza'dan, (O da) İbn Ebi Hüseyn'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Şehr, Eşheloğulları'nın kadınlarından biri olai Esma bint Yezid ibni's-Seken'den (naklen) rivayet etti ki,"
O bir ara bazı kadınların içinde bulunuyormuş. Derken yanlarındaı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geçmiş de onlara selâm vermiş.[14]

10. Bir Kişiye Selâm Gönderildiğinde Bunu Nasıl Alır?

2641. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme b. Abdirahman rivayet etti ki, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) demiş ki:"
"Aişe! Bu (yanımdaki) Cibril'dir. Sana selâm veriyor!" (Hz. Aişe de);
"Ve aleyhi's-selâm ve rahmetullahi ve berekatuhu = selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri O'nun da üzerine olsun!" karşılığını vermiş. (Hz. Aişe sözünün devamında) şöyle demiş:
"O (yani Hz. Peygamber), benim görmediğim şeyleri görür!"[15]

11. Selâmın Alınması Hakkında

2642. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, ibnul-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldı. Sonra namazını bitirince ben yanına gelip (selâm verdim). Böylece ben (O'na) İslam selâmı ile selâm veren ilk kimse oldum. O zaman O;
"Aleyke's-selâm ve rahmetullah! Kimlerdensin?" buyurdu. Ben;
"Gıfar kabilesinden" dedim. (Ebu Zerr sözünün devamında) şöyle dedi: Bunun üzerine O, eliyle (hoşnutsuzluk) işareti yaptı da, ben içimden;
"Ğıfar'a mensup olmamdan hoşlanmadı" dedim."[16]

Açıklama

Ebu Zerr el-Gıfari'nin -Allah Ondan razı olsun- anlattığı bu olay, O, müslümanlığın doğuşunun ilk yıllarında Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberlik haberini duyup da O'nun hakkında bilgi almak için Mekke'ye geldiğinde cereyan etmişti. Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) kabilesi yol kesmekle, yağmacılıkla geçinir, savaş ve baskının yasak olduğu "haram aylar"da bile bu faaliyetlerini sürdürürlerdi. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nun kabilesini öğrenince, herhalde müslüman olma ihtimalini az gördüğü için, bundan hoşlanmamıştı. Ama çok geçmeden Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) kendiliğinden müslüman olduğunu görünce de buna taaccüb etmiş ve "Gerçekten Allah dilediğine hidayet verir!" buyurmuştu.[17]
Ebu Zerr'in (Radıyallahu Anh) bu rivayetine göre Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "es-selâmu aleyke" şeklinde Islami selâmla ilk defa selâmlayan, kendisiydi. Bunu; Hz. Peygamber'i Islami selâmla selâmlayan henüz müslüman olmamış, yabancı ilk kimse olarak da anlayabiliriz. Bu durumda Ebu Zer, bu selâmı Mekke'deki müslümanlardan duymuş ve öğrenmiş de olabilir.
Cahiliye döneminde Arablar "En'amellahu bike aynen = Allah gözünü, sevdiklerini görmekle aydın etsin!", "En'im sabâhan = Sabahın hayırlı olsun!",[18] "Hayiyte mesâen = Akşam yaşayasın!", "Hayiyte sabâhan = Sabah yaşayasın!"[19] Gibi şekillerde selâmlaşırlardı. Müslümanlıkta bu şekilde selamlaşma yasaklanmış ve "es-selâmu aleyke (aleyküm)", "selâmun aleyke (aleyküm)" şekilleri meşru1 kılınmıştır. Hz. Adem'in (Aleyhisselâm) de Cennet'te melekleri; "es-selâmu aleyküm" şeklinde selâmladığını gösteren bir rivayet vardır.[20] Buna göre bu İslami selâmı insanlık tarihinde -herhalde Allah'ın ilhamıyla- ilk kullanan kimse, Hz. Adem'dir (Aleyhisselâm). Anlaşıldığına göre bu İslami selâm şekli tarih içinde unutulmuş ve Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Sünneti tekrar ihya etmiştir.[21]

12. Selâm Vermenin Ve Selâm Almanın FaziletiHakkında

2643. "Bize Muhammed b. Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman, Avf'tan, (O) Ebu Reca'dan, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"es-selâmu aleyküm!" dedi. O da selâmını aldı ve
"On (sevap kazandı!)" buyurdu. Sonra başka bir adam gelip selâm verdi ve
"es-selâmu aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Onun da selâmını aldı ve
"*Yirmi (sevap kazandı!)"* buyurdu. Ardından başka bir adam gelip selâm verdi ve
"es-selâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!" dedi. O, bunun da selâmını aldı ve
"Otuz (sevap kazandı!)" buyurdu.[22]

13. Bir Adama, İşiyorken Selâm Verildiğinde (Ne Yapar)?

2644. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Muaz b. Hişam rivayet edip (dedi ki), bana babam, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) el-Husayn'dan, (O da) el-Muhacir b. Kunfuz'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), işiyorken selâm vermiş de, (Hz. Peygamber) abdest alıncaya kadar selâmını almamış, abdest aldıktan sonra selâmını almış.[23]

Açıklama

Selâm, fertler arasında sevgi bağlarının oluşmasını sağlayan en güzel ve en kolay vasıtalardan biridir. Bunun için selâmı yaymamız emredilmiştir. Bununla beraber öyle durumlar vadır ki, onlarda selâm vermek uygun düşmez, mekruh olur. Bu hadis, bu durumlardan biri olarak işemekte olan kimseye selâm vermenin, onun da bu durumda verilecek selâmı almasının mekruh olduğunu göstermektedir. Bunun gibi verilecek selâmı, (ağzında lokma olan kimse gibi) fiilen veya (namaz kılmakta olan kimse gibi) Şer'an alamayacak olan kimseye selâm vermek de mekruhtur. Âlimlerimiz; hangi şekilde olursa olsun Allah Tealâ'yı zikretmekle meşgul bulunan kimseye, ders vermekte veya hutbe okumakta olan hocaya, haram veya gayrimeşru bir iş işlemekte olan kimseye selâm vermenin ve hasımların hakime selâm vermelerinin mekruh olduuğunu söylemişlerdir.[24]

14. (Nâmahrem) Kadınların Yanlarına Girmenin Yasaklanması Hakkında

2645. Bize Yahya b. Bîstam haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Ebu'1-Hayr'dan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ra-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: "(Tek başlarına iken nâmahrem) kadınların yanlarına girmeyin!" Denildi ki, "yâ Ra-sulullah, kocanın erkek yalanlan hariç olsun!" Bunun üzerine O; "Kocanın erkek yakınları ölüm (ve helak sebebinin) ta kendisidir!" buyurdu.[25]
Yahya dedi ki; (hadiste geçen) "el-hamu" kelimesi, "kocanın yakınları" demektir.

Açıklama

Zina, en büyük cinsi ahlâksızlıktır. Ferdi, aileyi, toplumu mahvedici olan bu ahlâksızlık haram kılındığı gibi, ona götürebilecek yollar ve işler de yasaklanmıştır. Bir erkeğin nâmahremi bir kadının yanına tek başına iken girmesinin yasaklanması da bu cümledendir. Bu konuda nâmahrem kadının kocasının yakını olan erkeklere gösterilen sertlik ise, onların bu kadının yanına kolaylıkla girip çıkabilmelerinden, genellikle toplumda bunun yadırganmamasından dolayıdır. Halbuki, bu müsamaha; nefsani arzulara uyup gayrimeşru ilişkilere girmeye, böylece de bu dünyada yuvaların yıkılmasına, ahlâksızlığın yayılmasına ve toplumun bozulmasına, âhirette ise azaba duçar olmaya sebep olur. Bu durum felâkettir ve asıl ölüm budur.
Burada kaydedim ki, bu hadiste "kocanın erkek yakınları" ile kastedilen, onun baba ve dedeleriyle, başka hanımından oğul ve torunları dışındaki, erkek kardeşi, amcası, amcasının oğlu gibi kadına mahrem olmayan erkek yakınlarıdır. Burada şunu da ekleyelim: Bazı kimseler kendisini ve çevresini düşünerek dinin bu gibi hükümlerini katı ve aşırı görme eğilimine girebilirler. Ancak düşünmek gerekir ki, din, iyi-kötü, ahlâklı-ahlâksız, samimi-art niyetli bütün insanlar için hükümler koyar. Bunlara da herkesin uyması istenir.
Kendisini ve çevresini bu gibi nahoş durumlardan uzak gören kimse, en azından, art niyetli, ahlâksız olabilecek olan kimselere kötü örnek, bahane ve cesaret kaynağı olmamayı düşünmelidir. Nâmahrem bir kadının yanına tek başına iken girip çıkmakla nadiren gayrimeşru durumlar ortaya çıksa da, "bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş gibi olur!" Bütün bunlar bir tarafa, bir müslüman için, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle emir buyurmuş olması yeterlidir.[26]

15. Ansızın Bakış Hakkında

2646. "Bize Muhamed b. Yusuf ile Ebu Nuaym, Süfyan'dan, (O) Amr b. Saîd'den, (O) Ebu Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (O da) Cerir'den (naklen) rivayet ettiler ki", O şöyle demiş:
"Ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (nâmahrem bir kadına) ansızın bakışın (hükmünü) sormuştum da O;
"Gözünü başka tarafa çevir!" buyurmuştu."[27]

16. Kadınların Etekleri Hakkında

2647. "Bize Alımed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İslı ak1 tır-, Nafi'den, (O) Safiyye bint Ebi Ubeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Ummü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki", O şöyle dedi:
Hz, Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadının eteğini (inciğin yarısından aşağıya ne kadar uzatacağı) soruldu da O;
"Bir karış!" buyurdu. Ben;
"Yâ Rasulullah, o halde ayakları görünür!" dedim;
"Öyleyse bir arşın (uzatsınlar). Bundan fazla yapmasınlar!" buyurdu.[28]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki; bazı insanlar (bu hadisin senedinde);
"..Nafi'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da Hz. Ümmü Seleme'den naklen...)" derler.[29]

17. (Kadının), Süsünü Göstermesinin MekruhluğuHakkında

2648. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Rib'iyy b. Hıraş, bir kadından, (O da) Huzeyfe'nin bir kız-kardeşinden (naklen) rivayet etti ki," O şöye demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:
"Ey kadınlar topluluğu! Sizin, süs olarak takınacağınız gümüş şeyleriniz yok mu? Şunu iyi bilin, durum şu ki, sizden altın süs takınıp da onu (nâmahrem erkeklere) gösteren hiçbir kadın yoktur ki, bu (altın süs) sebebiyle azab edilecek olmasın!"[30]

Açıklama

Kadınların takınmış oldukları süslerini, bunlardan yüzükler gibi zaruri olarak görünenler hariç, nâmahremleri olan ekeklere göstermeleri yasaktır.[31] Gösterilmeleri yasaklanan süslerin altın veya gümüş olmaları arasında da bir fark yoktur. Yukarıdaki hadisten ise gümüş süslerin gösterilmelerinin caiz olduğu, altın olanların caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu hadis, râvilerden Rib'iyy'in hanımının meçhullüğü sebebiyle zayıftır. Gerçekte sahih olması halinde, onun, İslamiyet'in ilk dönemleri ile ilgili olup, hükmünün sonraları kaldırılmış olması mümkündür.[32]

18. (Kadının), Dışarıya Çıkacağı Zaman Güzel Koku (Sürünmesinin) Yasaklanması Hakkında

2649. "Bize Ebu Asım, Sabit b. Umar e "den, (O) Ğuneym b. Kay s'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Hangi kadın güzel koku sürünür, sonra dışarıya çıkar da kokusu hissedilirse, o zina etmiş olur. (Ona şehvetle bakan) her göz de zina etmiş olur."
Ebu Asım;
"Bazı arkadaşlarımız bu (hadisi) merfu (yani Hz. Peygamber'in sözü) olarak rivayet ediyor" da demiştir.[33]

19. (Saça Yabancı Saç) Ekleyen Kadın İle (Saçına Yabancı Saç) Ekleten Kadın Hakkında

2650. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Man-sur'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkâme'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O;
"Allah, güzellik için döğme yapan, döğme yaptıran, yüzündeki kılları alan-aldıran, dişlerini seyrelten ve böylece Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etsin!" dedi ve bu, Esedoğulları'ndan Ümmü Ya'kub isimli bir kadına ulaştı. Bunun üzerine (bu kadın İbn Ömer'e) gelip;
"Bana senin şöyle şöyle lanet ettiğin ulaştı, (bu doğru mu?)" dedi. O da şöyle karşılık verdi:
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lanet etiği kimselere ben ne diye lanet etmeyeyim? Bu (lanet etme hükmü) Allah'ın Kitab'ında da vardır!" Bu sefer (kadın);
"Andolsun ki, ben iki levha arasındaki (tüm Kur'an'ı) okudum da onda senin dediğini bulamadım" dedi. (İbn Ömer) şöyle cevap verdi:
"Sen onu gerçekten okusaydın bunu muhakkak bulurdun! Sen;
"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun"[34] mealindeki ayeti okumadın mı?" (Kadın);
"Evet, okudum" dedi. İbn Ömer de;
"İşte O, hakikaten bundan menetmişti" dedi. O zaman (kadın);
"Doğrusu ben ailenin (bunları) yaptığını görüyorum" dedi. (İbn Ömer);
"Öyleyse içeri gir bak" dedi. O da girip baktı ve aradıklarından hiçbir şey göremedi. Bunun üzerine (İbn Ömer); "Böyle olsalardı, onlarla bir araya gelmezdim" dedi.[35]

Açıklama

Bu hadis, zikredilen üç şeyi yapmanın ve yaptırmanın yasaklanmış olduğunu göstermektedir. Bu hadisin Ebu Davud'daki rivayetinde "saça saç ekleme" hususu da geçmektedir. Dârimî de koyduğu başlıkla herhalde hadisin bu farklı rivayetine işaret etmek istemiştir.
Alimlerin cumhuru bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bununla beraber bu işlerin teferruatında bazı farklı görüşler de serdedilmiştir. Şöyle ki; Şafii âlimlere göre kadın, insan dışında bir canlının temiz saçını, kocasının izniyle saçına takabilir. İmam Yahya (Rahmetullahi Aleyh) saça saç eklemenin bekârlara haram olduğunu söylemiştir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), İmam Taberi (Rahmetullahi Aleyh) ve birçok âlim, ilgili diğer hadislere de dayanarak, saça, saç dışında yün gibi şeyler eklemenin de caiz olmadığını söylemişlerdir. Leys b. Sa'd'a göre ise bu yasak sadece saça saç eklemek hususundadır, bu sebeple saça yün gibi şeyler eklemek caizdir. Kadı Iyaz (Rahmetullahi Aleyh) de, saça renkli ipek ipler gibi saça benzemeyen şeyler bağlamanın caiz olduğunu söylemiştir.
Yüzdeki kılların alınmasına gelince, Nevevi (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı âlimler; kadının, sakal ve bıyığı çıktığında bunları gidermesinin haram değil, bilâkis müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Yukarıdaki hadisten bu üç şeyin güzel olmak için yapılmalarından dolayı yapan ve yaptıranlara lanet okunduğu anlaşılmaktadır. Şu halde bunları sağlıkla ilgili bir zaruretten dolayı yapmakta bir mahzur olmamalıdır. Sözkonusu bu üç şeyde erkekler de kadınlar gibidir. Bu hadiste kadınların zikredilmiş olması, bu işleri güzellik için daha çok onlar yaptığından dolayıdır.[36]

20. Erkeğin Erkekle, Kadının Kadınla Bir Yorgan Altında Yatmaları Yasağı Hakkında

2651. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Zeyd b. Hubab rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Eyyub el-Hadrami rivayet edip (dedi ki), bana Ayyaş b. Abbas el-Hımyeri, Ebu'l-Husayn el-Hacri'den, (O da) Ebu Amir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahabisi Ebu Reyhane'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şu on hususta menederdi: Erkeğin erkekle, aralarında hiçbir şey bulunmadığı halde tek örtü içinde yatmaları kadının kadınla, aralarında hiçbir şey bulunmadığı halde tek bir örtü içinde yatmaları; (saç ve sakaldaki ak) kılları yolmak; vücuda döğme yapmak; yağma etmek; panterlerin (postlarını) kullanmak; iki omuzun üzerine ve elbisenin altına halis ipek koymak.[37]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: Ebu Âmir, onların (yani Meafıroğullarının) bir büyüğüdür, "mukameâ = bir yorgan altında yatma" ise, "muzâcaa = yan yana yatma" demektir.[38]

Açıklama

Hadisin bu rivayetinde on hususta sekizi zikredilmiştir. Diğer rivayetlerinde ise geri kalan iki hususun ise; daha çok yaşlı kadınların genç ve güzel görünmek için yaptıkları, "dişlerini inceltip sivriltmeleri" ve "sultan dışındakilerin yüzük takmaları" olduğu görülmektedir. Bunlardan kadınların yan yana, erkeklerin yan yana yatmalarının yasaklığının bir hikmeti, herhalde, sapık cinsi duyguların oluşmasına ve sapık cinsi ilişkilere engel olmaktır. Ak saç ve kıllar ise insana olgunluk görünümü verir ve onu bazı kötülükleri yapmaktan alıkoyar. Bu sebeple koparılmamaları istenmiştir. Panterlerin postlarını kullanma yasağı, bu postlann kibir alâmeti ve acemlerin süsü olmaları ile izah edilmeye çalışılmıştır. Diğer bir izaha göre, onların avlanmaları zordur. Bu sebeple ekseriya kendi hallerine ölmüş olduklarında ele geçirilebilirler. Bu durumda "tezkiye" edilmemiş olacaklarından, bazı âlimlere göre postları dibağatla temizlenmez. Dolayısıyla kullanılmaları yasaklanmıştır. Allahu a'lem, bu yasakta yabani hayvan hayatını koruma gayesi de vardır.
Yüzük takmaya gelince, mektuplarını mühürlemek gibi bazı durumlarda yüzüğe ihtiyacı olduğu için sultanın yüzük takmasına müsaade edilmiştir. Bazı âlimler yüzük takmada yasak ve müsaadenin ölçüsünün, "ihtiyaç" olduğunu, bu sebeple yüzük takmaya ihtiyacı olan herkesin sultan hükmünde olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, sırf süsü için yüzük takmak yasaklanmış olmaktadır.[39]

21. Kadın Gibi Davranan Erkeklerle Erkek Gibi Davranan Kadınlara Lanet Edilmesi

2652. "Bize Yezid b. Harun ile Vehb b. Cerir haber verip dediler ki, bize Hişam -ki, O, ed-Destüvâî'dir-, Yahya'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), erkeklerden kadın gibi davrananlarla, kadınlardan erkek gibi davrananlara lanet etmiş ve:
"Bunları evlerinizden çıkarın!" buyurmuştu.
(İbn Abbas, sözünün devamında) dedi ki;
"İşte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), falan erkeği (Medine'den) çıkarmıştı, Ömer de falan erkeği -veya "falan kadını" (Abdullah ed-Dârimî; "bundan ben şüphe ediyorum" demiştir)-, çıkarmıştı."[40]

22. Uyluğun Avret Olduğu Hakkında

2653. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'n-Nadr'dan, (O) Zur'a Abdirrahman'dan, (O da) babasından -ki O, Suffa Ashabındandı-, (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem), benim uyluğum açık iken yanımıza oturmuştu. Bana; *"Üzerini ört! Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?"* buyurmuştu.[41]

Açıklama

"Avret", vücutta örtülmesi gereken yer demektir. Bu hadis, uyluğun da avret olduğunu göstermektedir. İmam Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ile Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayette İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, ilgili diğer hadislere dayanarak avretin sadece "ön" ve "arka"dan ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, uyluğun avret olduğunu gösteren hadisler, olmadığını gösteren hadisler karşısında delil olmaya elverişli değillerdir. Uyluğun avret olduğu görüşünde olan âlimler ise, uyluğun bir tarafından, açılmasına müsamaha edilen az bir miktarın açılması ile ilgili olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca uyluğun avret olduğunu gösteren hadisler sözlü hadislerdir. Diğerleri ise fiili hadislerdir. Sözlü olan ise fiili olandan daha tercihe şayandır.[42]

23. Kadının Hamama Girmesi Yasağı Hakkında

2654. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Amr b. Murre'den, (O da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hınıs ahalisinden bazı kadınlar, kendisinden fetva sormak üzere Hz. Aişe'nin huzuruna girmişler de O;
"Belki siz, hamamlara giren kadınlardansınız?" demiş. Onlar;
"Evet" demişler. O zaman Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) şöyle demiş: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
"Elbisesini kocasının evinden başka yerde çıkaran hiçbir kadın yoktur ki, kendisi ile Allah Azze ve Cehle arasındaki (haya perdesini) yırtmış olmasın!"[43]
2655. "Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) bunu, (yani bir önceki) hadisi haber verdi."[44]

Açıklama

Kadınların hamama gitmelerini yasaklayan hadisler vardır. Ancak Ebu Bekr b. Hâzim, hamamla ilgili bütün hadislerin "malûl" (illetli, dolayısıyla zayıf) olduğunu, bu konuda sadece Sahabilerden sahih haberler geldiğini söylemiştir. Yukarıdaki hadis de, görüldüğü gibi, Hz. Aişe'nin yorumuyla hamamla ilgili olmaktadır.[45]

24. Biriniz, (Din) Kardeşini Oturmakta Olduğu Yerinden Asla Kaldırmasın!

2656. "Bize Müsedded haber verip (dedi ki), bize Bişr ibnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişi ayağa kaldırıp -yani (din) kardeşini oturmakta olduğu yerinden (ayağa kaldırıp)- yerine kendisi oturmaz! Fakat siz yer açın -veya "siz açılın"[46]

25. (Bir Kimse) Oturmakta Olduğu YerindenKalkıp da Sonra Oraya Geri Döndüğünde,Oraya (Oturmaya Başkalarından) Daha FazlaHak Sahibidir

2657. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr rivayet edip (dedi ki), bize Süheyl, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz -veya "bir adam"-, oturmakta olduğu yerinden kalkıp da sonra oraya geri döndüğünde, o oraya (oturmaya başkalarından) daha fazla hak sahibidir."[47]

26. Yollarda Oturma Yasağı Hakkında

2658. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak, el-Bera'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (birgün) Ensar'dan, (yolda) oturmakta olan bazı insanlara rastladı da şöyle buyurdu:
"Eğer (bu yolda oturma işini bir zaruretten dolayı mutlaka) yapacaksanız, o halde (soranlara) yol gösterin, selâmı yayın ve haksızlığa uğrayana yardım edin!"[48]
Şu'be demiş ki, bu hadisi Ebu İshak, el-Berâ'dan işitmemiştir.[49]

27. Ayak Ayak Üstüne Atmak Hakkında

2659. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip dedi ki, ben ez-Zühri'yi, Abbâd b. Temim'den, (O da) amcasından (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescid'de ayak ayak üstüne atmış olarak sırtüstü yatarken görmüştüm."[50]

28. İki Kişi Arkadaşlarının Yanında Fısıldaşmaz

2660. "Bize Ubeydullah b. Musa, el-A'meş'ten, (O) Ebu Vail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Üç kişi olduğunuzda iki kişi arkadaşlarının yanında fısıldaşmaz! Çünkü bu, onu üzer."[51]

29. Oturma Yerinde (Meydana GelebilecekBoş Söz Ve İşlerin) Keffâreti Hakkında

2661. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize Haccac -ki O, İbn Dinar'dır-, Ebu Hâşim'den, (O) Rufey'den, (O) Ebu'l-Âliye'den, (O da) Ebu Berze el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (ömrümün) sonları geldiğinde bir meclise oturup da sonra (oradan) kalkmak istediği zaman şöyle derdi:
"Seni tesbih ve tenzih ederim Allah'ım ve sana, hamdınla hamdederim. Şahidlik ederim ki, senden başka hiçbir ilâh yoktur! Senden bağış dilerim ve sana tevbe ederim!" Bunun üzerine (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, doğrusu sen şimdi bir söz söylüyorsun. Bunu eskiden söylemezdin?" demişlerdi de, O şöyle buyurmuştu:
"Bu, oturma yerlerinde meydana gelen (boş söz ve işlerin) keffâretidir!"[52]

30. Kişi Aksırdığı Zaman Ne Der?

2662. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) kardeşi İsa'dan, (O) babası Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) Ebu Eyyub el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Aksıran kimse, "her durumda Allah'a hamdolsun" der. Ona hayar-dua edecek olan kimse ise; "Allah sana merhamet etsin" der. O da ona; "Allah seni doğru yola iletsin ve durumunuzu düzeltsin" şeklinde karşılık verir."[53]

31. (Aksıran Kimse) Allah'a Hamdetmediğinde, (Yanındaki) Ona Hayır-Dua'da Bulunmaz

2663. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zü-heyr, Süleyman'dan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
İki adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırmıştı da O, onların birine hayır-dua etmiş, diğerine hayır-duada bulunmamıştı. -Veya "İki adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırmış ve O, onların birine hayır dua etmiş, diğerine hayır dua etmemişti de O'na şöyle denilmişti"-. Bunun üzerine O'na;
"yâ Rasulullah, buna hayır-dua ettin, ama buna etmedin, (bunun hikmeti nedir)?" denilmiş, O da şöyle buyurmuştu:
"Çünkü bu Allah'a hamdetti, bu ise Allah'a hamdetmedi!"[54]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu hadisin senedindeki) Süleyman, Teym kabilesine mensup olandır."[55]

32. Aksıran Kimseye Kaç Defa Hayır-Dua Edilir?

2664. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki,) bize İkrime -ki O, İbn Ammar'dır-, rivayet edip dedi ki, bana İyas b. Seleme rivayet edip dedi ki, bana babam rivayet edip dedi ki;"
Bir adam Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında aksırdı, O da;
"Allah sana merhamet etsin!" buyurdu. Sonra (adam) bir daha aksırdı. O zaman;
"Bu adam nezle olmuş!" buyurdu.[56]

Açıklama

Aksırma ile ilgili pek çok hadis-i şerif vardır. Bunlarda aksırma övülmekte ve aksıranla yanındakilerin ne yapacakları bildirilmektedir. Aksırma vücudun, sağlık belirtisi olan bir tepkisidir ve bir ni'mettir. Bunun için aksırıldığında, bütün nimetler gibi bu nimeti de bahşeden yüce Allah'a hamdedilmesi gerekir. Aksıranın yanındakiler de, onun sağlık şükrüne karşı hayır dualar etmekle, fertler arasında, ilâhi rızaya dayalı sevgi bağları oluşur. Bu şekilde yüce Allah Teala da zikredilmiş olur. Zaten en büyük gaye, her işte Allah Azze ve Celle'yi hatırlamaktır.[57]

33. Resimlerin Yasaklanması Hakkında

2665. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Abdurrahman ibnu'l-Kasım'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş:" Hz. Aişe dedi ki;
"Bizim, üzerinde resimler bulunan bir kumaşımız vardı. Ben onu, namaz kılıyorken Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önüne koymuştum da, O beni menetmişti." -Veya (Hz. Aişe);
"....O bundan hoşlanmamıştı" dedi.- (Hz. Aişe, sözünün devamında) şöyle dedi:
"Ben de onu birkaç yastık yapmıştım!"[58]

Açıklama

İslam âlimleri, ilgili hadislere dayanarak insan ve hayvan resmi yapmanın haram olduğunu ittifakla söylemişlerdir. Bunda resmin saygı göstermek, yüceltmek için yapılmış olup olmaması veya iki boyutlu, üç boyutlu olup olmaması arasında bir fark yoktur. İnsan ve hayvan dışında manzara ve benzeri şeylerin resimlerinin yapılması ise âlimlerin cumhuruna göre caizdir.
Canlı resmi yapmayı yasaklayan hadislerin bazısında bu yasağın, Allah Teala'nın yaratışına benzetme, yani tevhid inancını zedeleme sebebiyle konduğu anlaşılmaktadır. Birçok âlim ise bu yasağın sebebi olarak sadece resim ve heykellere tapınma endişesini göstermektedir. Ancak bu, ne ilgili hadislere, ne de tarihi vakıaya tam uymaktadır. Bilindiği gibi cahiliye döneminde taşlara da tapanlar vardı. Bununla beraber, cansız eşyanın resimlerinin yapılması yasaklanmamıştır. Bu da gösteriyor ki, resim yasağının tek sebebi resme tapınma endişesi değildir. Bu yasağın herhalde ahlâki ve psikolojik sebepleri de vardır. Yasağın ahlâki yönü ile ilgili olarak; malayâni şeylerle uğraşmak, işin insanların açık-saçık resimlerini yapmaya kadar vardırılacağı, bunların fert ve toplum ahlâkını olumsuz yönde etkileyeceği gibi hususlar zikredilebilir. Resim ve heykel sanatlarında ilerlemiş olan ülkelerin bu konudaki ürünleri, bu yasağın ahlâki yönü için bir fikir verebilir. Yasağın psikolojik yönü hakkında ise şu söylenebilir. İnsan ve hayvan resimleri, seyredenlere sabit "görüntü"ler verirler. Manzara gibi cansız eşya resimleri ise ekseriya seyredenin ruhi durumuna göre manalar kazanırlar. İşin mütehassısı olmayan birinin söylediği bu hususlar, tabii olarak, tahmini şeylerdir. Bu konuda işin mütehassıslarının objektif araştırma ve incelemeler yapmaları, tesbit ve değerlendirmelerde bulunmaları gerekir.
Burada kaydetmek gerekir ki, resim yasağı İslam sanatının gelişmesine engel olmamış, belki onun, yazı ve mimari gibi başka alanlarda gelişmesi için yönlendirici rol oynamıştır. Gerçekte de sanat kabiliyeti, insandaki bir güçtür. Bu güç, şu veya bu şekilde ortaya çıkabilir. Diğer taraftan eğitim-öğretim, güvenlik gibi zaruri durumlar için resim caizdir. Bu konuda akla gelen diğer bir husus, fotoğrafın durumudur. Bazı âlimler, fotoğrafın resim sayılmayacağını söyleyerek, caizliği hakkında görüş beyan etmişlerdir.
İnsan ve hayvan resimli eşyayı kullanmaya gelince, bu konuda en makbul görüşe göre, eşyadaki resim, hakikatte canlının o şekilde yaşaması imkânsız olan bir durumun resmi ise, yani tam değilse ve bu şekilde resimli eşyaya önem vermeksizin kullanılıyorsa, bu caizdir. Nitekim yukarıdaki hadis bunu göstermektedir. Asılı perde ve benzeri eşyada resim bulunmasının mekruh olduğunda ihtilaf yoktur. Heykel şeklinde üç boyutlu resimlerin kullanılması ise, âlimlerin icması ile haramdır. Bundan kız çocuklarının oyuncakları ile eğitim-öğretim araçları müstesnadır.[59]

34. Melekler, İçinde Resim Bulunan Hiçbir EveGirmezler

2666. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Umâre ibnu'l-Ka'ka' rivayet edip (dedi ki), bize el-Hârisu'1-Ukli, Ebu Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (O) Abdullah b. Nuceyy'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki; melekler, içinde ne köpek bulunan, ne resim bulunan, ne de cünüb kimse bulunan hiçbir eve girmezler."[60]

Açıklama

Hattabi (Rahmetullahi Aleyh) bu hadisteki melekler ile rahmet ve bereket indiren meleklerin kastedildiğini, kulun iyi ve kötü işlerini yazıp koruyan "hafaza" (Kirâmen Kâtibin) meleklerinin insanın yanından hiç ayrılmadıklarım söylemiştir. Bu hadisteki "cünüb kimse"den maksadın ise, gusül yapmakta gevşek davranan, cünüb olduktan sonra namaz vakti çıkıncaya kadar gusül yapmamayı âdet haline getiren kimse olduğu söylenmiştir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bazan cünüb halde uyur, kalkınca abdest alırdı. Diğer taraftan meleklerin, köpek ve cünüb kimse bulunan eve bunların pisliğinden dolayı, resim bulunan eve resim yapmanın yasaklığından dolayı girmedikleri şeklinde bir izah yapılmıştır. Hattabi ile bazı âlimler, saklanılmaları yasaklanmamış olan köpeklerle kullanılmalarına müsaade edilmiş olan resimlerin bu hadisin hükmünden hariç olduklarını söylemişlerdir.[61]

35. Kişinin Bakmakla Yükümlü Olduğu Kimselere Harcama Yapması Hakkında

2667. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Adiyy b. Sabit bana haber verip dedi ki, ben Abdullah b. Yezid'i, Ebu Mes'ud el-Bedri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Müslüman, ailesine sevabını Allah'tan umarak bir harcama yaptığında, bu onun için sadaka olur."[62]

36. Hayvana Üç Kişinin Binmesi Hakkında

2668. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b. YYezid rivayet edip dedi ki, bize Asım el-Ahvel, Muverrik'ten, O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir seferden) döndüğünde benimle Hasan -yahut Hüseyin; (Muverrik demiş ki, zannediyorum O, "Hasan" demişti)-, tarafından karşılanırdı da, (bineğinin üzerinde) beni önüne, Hasan'ı arkasına kor ve biz, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) binmiş olduğu hayvanın üzerinde Medine'ye gelirdik."[63]

37. Hayvanın Sahibinin, Hayvanın Ön Tarafına Binmeye Daha Lâyık Olduğu Hakkında

2669. "Bize Saîd b. Süleyman, İshak b. Yahya b. Talha'dan, (O) el-Müseyyeb ile Ma'bed b. Halid'den, (onlar da) Abdullah b. Yezid el-Hatmi'den -ki O, Kûfe'de vali idi-, (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Biz Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin yanına, evine gitmiştik. Derken müezzin ezan okumuştu. Biz Kays'a;
"Kalk da bize namaz kıldır" demiştik de O;
"Ben, başlarında emir (vali) olmadığım bir topluluğa namaz kıldıracak değilim" karşılığım vermişti. Bunun üzerine, (faziletçe) O'ndan aşağı olmayan, Abdullah b. Hanzala İbni'l-Gâsil isimli bir adam demişti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişi hayvanının ön tarafına binmeye, yaygısının baş tarafına oturmaya ve evinde imamlık yapmaya (başkalarından) daha lâyıktır." Kays b. Sa'd da o zaman bir azadlısına;
"Ey falan, kalk da bunlara namaz kıldır" demişti.[64]

38. Her Deve Hörgücünün Üzerinde Bir Şeytan Olduğu Hakkında Gelen Hadisler

2670. "Bize Ubeydullah b. Musa, Usâme b. Zeyd'den, (O da) Muhammed b. Hamza b. Amr el-Eslemi'den (naklen) haber verdi ki, O -ki O'nun babası Resulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahabi olmuştur-, şöyle dedi: Babamı şöyle derken işitmiştim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Her devenin tepesinin üzerinde bir şeytan vadır. Bu sebeple ona bindiğinde Allah'ın adını söyleyin (besmele çekin) ve ihtiyaçlarınızı (gidermekten) geri durmayın!"[65]

Açıklama

"Şeytan", bir manasına göre, "(haktan) uzak olan şey" demektir. Haddini aşan, azgın ve kötü olan insana, cinnîye ve hayvana da "şeytan" denilmiştir. Buna göre insanların ve cinlerin "şeytanları" vardır. Cinnîlerden, yani insanlara normal hallerde görünmeyen ruhani varlıklardan olan İblis'e de, Allah Teala'ya karşı geldiği, hak yoldan uzaklaştığı için "şeytan" denmiştir. İnsandaki her kötü huya da "şeytan" dendiği vâkîdir. Hadis-i şeriflerde kötü şeyleri, "şeytanca" işleri ifade için şeytan kelimesi çokça kullanılmıştır. Yukarıdaki Hadiste de "şeytan" kelimesinin, "şeytanca iş", "kötü iş", "kötülüğe sebep olan durum" manasına kullanılmış olması muhtemeldir. Şöyle ki; deve Arabların en değerli varlıklarındandır. Ona sahip olmak, üstüne çıkmak insanda kendini beğenmişliğe, büyüklenmeye sebep olabilir. "Yükseklere çıkmak", çoğu insanda böyle duygular uyandırır. Buna göre deve hörgücünün üzerinde, büyüklenmeye sebep olabilecek bir durum, bir "şeytan" var demektir. Bu büyüklenme duygusu, dikkatsizliğe, dolayısıyla deveden düşüp maddi zarara uğramaya da sebep olabilir. Binaenaleyh, insan deveye, (atına, arabasına) binerken besmele çekerek Allah Teala'yı anmah, her şeyin O'nun gücü ve iradesiyle olduğunu hatırlamalı, buna göre kendisine çeki düzen vermelidir. Allahu a'lem.[66]

39. Hayvanların Sandalye Gibi Kullanılmalarının Yasak Oluşu Hakkında

2671. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Şebâbe b. Sevvar rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Sehl b. Muaz b. Enes'ten, (O da) babasından -ki O, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabındandı-, (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bu hayvanlara (zahmet ve meşakkatten) uzak olarak binin, onları kendinize sandalye edinmeyin!"[67]
2672. "Bize Abdullah b. Salih, el-Leys'ten (naklen, yukarıdaki hadisi) haber verdi. Ancak O, (bu rivayetinde) Şebâbe'ye bir şeyde muhalefet etmektedir."[68]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "âlemlere rahmet" olarak gönderilmiştir.[69] Bu sebeple O'nun sevgisi, şefkat ve merhameti bütün yaratıkları kaplamıştır. Bu cümleden olarak, Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hayvanlara iyi muamele edilmesini emreden, onlara eziyet edilmesini yasaklayan birçok hadis-i şerifi vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Uhud dağı için;
"Bu, bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır!"[70] buyurması, O'nun engin sevgisinin cansız varlıkları bile kapsadığını gösterir.[71]

40. Yolculuk İşkenceden Bir Parçadır

2673. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Sümeyy'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yolculuk, işkenceden bir parçadır. O, (yolculuğa çıkan) birinizi uykusundan, yemesinden, içmesinden meneder. Bu sebeple sizden biri, yolculuğundaki istek ve arzusunu yerine getirince ailesinin yanına dönmekte acele etsin!"[72]

41. (İnsan) Bir Kimseyi Uğurladığında Ne Der?

2674. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Ka'b rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Hasan el-Abdi rivayet edip dedi ki, bana Musa b. Meysere el-Abdi, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) gelip, Ona;
"Yâ Nebiyyullah, ben gerçekten yolculuğa çıkmak istiyorum, (benim için dua buyurun)" dedi. (Hz. Peygamber) de Ona;
"Ne zaman?" diye sordu. O;
"Yarın, inşallah" cevabını verdi. (Enea, sözüne devamla) dedi ki; O zaman (Hz. Peygamber) O'nun yanına gelip elini tuttu ve O'nun için şöyle dua buyurdu:
"Allah'ın korumasında ve himayesinde olasın! Allah sana takvayı azık versin, (emirlerine uymayı, yasaklarından kaçınmayı nasib etsin), günahını bağışlasın ve nereye yönelirsen -veya *"yüzünü nereye çevirirsen..."* Saîd, bu iki sözün birinde şüpheye düşmüş-, *seni hayra yöneltsin!"*[73]

42. (Yolcunun), Yola Çıkacağı Zaman Dua EtmesiHakkında

2675. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bana Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel, Abdullah b. Ser-cis'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yolculuğa çıktığı zaman şöyle dua buyururdu:
"Allah'ım! Muhakkak ki ben, yolculuğun meşakkatinden, geriye üzüntülü dönüşten, varlıktan (ve iyi halden) sonra yokluğa (ve kötü hale) düşmekten, mazlumun bedduasından ve aile ile mala kötü (art niyetli) bakışlardan (yahut "aile ile inalda kötü (durumlar) görmekten") sana sığınırım!"[74]
2676. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), Bize Hammâd b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Ali b. Abdillah el-Bâriki'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıktığında, devesine binince üç defa
"Allahu Ekber!" der ve sözüne şöyle devam edermiş:
"Bunu bizim hizmetimize veren (Allah'ın) şânı yücedir. Aksi halde biz buna güç yetiremezdik. Biz muhakkak Rabb'imize döneceğiz![75] *Allah'ım! Muhakkak ki ben bu yolculuğumda senden iyilik ile takvayı, (emirlerine uyup yasaklarından kaçınmayı) ve razı olacağın işler (yapmayı nasip etmeni) istiyorum. Allah'ım, bize yolculuğu kolaylaştır! Bize uzak yeri yakın et. Allah'ım, yolculukta yardımcı ve koruyucu,*

(geride kalan) ailede vekil sensin! Allah'ım, yolculuğumuzda sen bize yardım et ve (geride kalan) ailemizde bize hayırla vekil ol!"[76]

43. (Yolcu), Yukarı Çıkarken Ve Aşağı İnerken Ne Der?

2677. "Bize Alımed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebu Zeyd, Husayn'dan, (O) Salim'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Biz (yolculuklarımızda) yukarı çıktığımızda tekbir getirir ("Allahu Ekber" derdik), aşağı indiğimizde tesbihte bulunur, ("Sübhanallah" derdik).[77]

Açıklama

Mü'min için kâinattaki her şey, Allah Teala'yı hatırlamaya bir vesiledir, böyle olmalıdır. O, yolculuğu esnasında yokuş çıkarken Allah Teala'yı hatırlar ve ne kadar yukarılara çıksa da, ne kadar büyük şeyler görse de, Allah Teala'nın her şeyden daha büyük ve yüce olduğunu düşünür, bunun için "Allahu Ekber: Allah en büyüktür" der. Mü'min bayırdan aşağı inerken de Allah Teala'yı hatırlar. Bu sefer Allah Teala'nın noksanlıklardan, aşağı sıfatlardan münezzeh olduğunu düşünür ve "Sübhanallah: Allah Teala'yı noksan sıfatlardan tenzih ederim" der. Ayrıca aşağılarda kalan yerler sıkıntı vericidir. Bu sebeple oralarda, sıkıntıyı giderici şeylerden olan tesbihatta bulunmak uygun düşer. Nitekim Hz. Yunus (Aleyhisselâm) da, balığın karnında karanlıklar içinde kaldığında çok teşbihte bulunmuş ve bunun sonucu oradan kurtarılmıştı.[78]

44. Zil Yasağı Hakkında

2678. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O) Hz. Ümmü Habibe'nin azadlısı Ebu'l-Cerrah'tan, (O) Hz. Ümmü Habibe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"İçinde zil bulunan kafileye melekler arkadaşlık etmez!"[79]
2679. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Züheyr rivayet edip (dedi ki), bize Süheyl b. Ebi Salih, babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Melekler, aralarında köpek veya zil bulunan arkadaş topluluğu ile beraber bulunmaz!"[80]

Açıklama

Bu hadis, yolculuk esnasında köpek veya zil bulundurmanın mekruh olduğunu göstermektedir. Bunun hikmeti, bir izaha göre, köpek ve zilin, çıkaracakları seslerle yolcuların yerini belli etmeleri, bunun sonucunda da, düşmanın, eşkiyanın ve benzeri kimselerin saldırılarına hedef olunması endişesidir. Bu kötü netice, hadis-i şerifle "meleklerin beraber bulunmamaları" ile ifade edilmiş olmaktadır. Nitekim bu hadiste sözkonusu olan melekler, "rahmet melekleri"dir. Diğer taraftan yolculukta bulundurulması hoş görülmeyen köpekle de, av köpeği veya bekçi köpeği dışındaki köpeklerin kastedildiği söylenmiştir. Bunda herhalde, bu köpekleri bulundurmanın caiz olduğu genel hükmü ile beraber, bunların ses çıkarmama konusunda eğitilmiş bulunacakları hususu göz önüne alınmıştır.[81]

45. Hayvanlara Lanet Etme Yasağı

2680. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yolculuktaymış. Derken bir lanet işitmiş.
"Bu nedir?" buyurmuş.
"Falan kadın, devesine lanet etti" demişler. O zaman (Hz. Peygamber);
"O (devenin üzerindekileri) aşağı indirin (ve onu bırakın gitsin). Çünkü ona lanet edilmiştir!" buyurmuş. İmran sözüne devamla dedi ki;
"Ben (şimdi) sanki gri renkli bir deve olan bu (deveye) bakar gibiyim!"[82]

Açıklama

Kendisine lanet edilen devenin salıverilmesi, ona lanet okuyan sahibine, bu gereksiz lanetinden dolayı bir cezadır. Tâ ki o, dilini kötü sözlerden korusun ve bir daha, lanete müstehak olmayan şeylere lanet etmesin. Bu hadisten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ashabının dil terbiyesinde mâlî cezalar da uygulamıştır. Alimler de, bu hadise ve ilgili diğer delillere deyanarak, mâlî cezaların verilebileceğini söylemişlerdir.[83]

46. Kadın, Ancak Beraberinde Bir Mahremi Olduğu Halde Yolculuğa Çıksın!

2681. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) rivayet etti ki, "O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kadın üç günlük veya daha uzak bir yere yolculuğa, ancak beraberinde babası veya erkek kardeşi, yahut kocası ya da (kendisiyle evlenmesi) haram olan bir akrabası var iken çıksın!"[84]

Açıklama

"Mahrem", kendisiyle evlenmek ebediyyen haram olan kimse demektir. Bu hadis, yanında kocası veya bir mahremi olmadan bir kadının üç günlük veya daha uzak bir yere yolculuğa çıkmasının caiz olmadığını göstermektedir. Hanefi âlimleri bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Maliki âlimler, kadının bir tam günlük mesafedeki bir yere yapacağı yolculukta yanında kocasının veya bir mahreminin bulunması gerektiğini söylemişlerdir. Şafii ve Hanbeli âlimlere göre ise, bir kadının, yanında kocası veya bir mahremi bulunmaksızın, mesafesi ne kadar olursa olsun, "yolculuk yapma" denilecek bir yere gitmesi caiz değildir. Bu görüş sahiplerinin de dayandıkları delilleri vardır. Bunlar ve diğerleri; ilgili bazı hadislerin zahirine uymakta, diğer bazılarını ise ya te'vil etmekte veya zayıf görüp terketmektedirler.
Burada kaydedelim ki, âlimlerin, haccın edası için yapılacak yolculuk konusunda da farklı görüşleri vardır. Hanefi'ler hac konusunda da yukarıda zikredilen görüştedirler. Malikiler, kadının beraberinde kocası veya bir mahremi olmadığında, farz olan hacc için, güvenilir erkek veya kadın arkadaşlar topluluğu ile bir günlük mesafeden daha uzağa da gidebileceğini; Şafîiler ise bu durumda farz olan hacca güvenilir müslüman bir kadınla gidebileceğini söylemişlerdir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, bir kadının, yanında kocası veya bir mahremi olmaksızın hac için de yolculuk yapmasının caiz olmadığım söylemiştir.[85]

47. "Şüphesiz, Yolculukta Tek Başına Olan Şeytandır!"

2682. "Bize el-Heysem b. Cemil haber verip (dedi ki), bize Asım -ki O, ibn Muhammed el-Ömeri'dir-, babasından, O da ibn Ömer'den naklen şöyle rivayet etti:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsanlar tek başına yolculukta olan şeyleri bilselerdi, hiçbir binekli, geceleyin tek başına yolculuk yapmazdı!"[86]

48. (İnsan) Bir Yere İndiğinde Ne Der?

2683. "Bize Ahmed b. İshak ile Affan haber verip dediler ki, bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Aclan, Yakub b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Sa'd b. Malik'ten, (O da) Havle bint Hakim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Şayet sizden biri bir yere indiğinde; "ben, yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım" dese, ona bu yerde, oradan göçünceye kadar hiçbir şey zarar vermez!"[87]

49. Bir Yere İndiğinde İki Rekât (Namaz Kılmak)Hakkında

2684. "Bize Ebu Asım, Osman b. Saîd'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yere indiğinde, iki rekât namaz kılmadıkça -veya "o yere iki rekât namazla veda etmedikçe"- oradan ayrılmazdı.[88]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: "Osman b. Sa'd zayıftır."[89]

50. Yolculuktan Döndüğünde Ne Denir?

2685. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Ali b. Abdillah el-Bâriki'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculuğundan döndüğünde şöyle buyururdu:
"Biz inşallah (sağ salim yurdumuza, yuvamıza) dönüyoruz. (Kusurlarımızdan) tevbe ederiz, (yalnız) Rabb'imize ibadet eder ve (yalnız O'na) hamdederiz!"[90]

51. Uyuyacağı Zaman Dua Etmek

2686. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki; ben el- Bera' b. Azib'i şöyle derken işittim:"
Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama, yatağına girdiği zaman şöyle demesini emretmişti:
"Allah'ım, canımı sana teslim ettim. Yüzümü sana yönelttim, işimi sana bıraktım. Sırtımı sana dayadım. Çünkü senin (bağışını) arzu ediyor, senin (gazabından) korkuyorum. Senden ancak sana sığınılır, ancak seninle kurtulunur. İndirdiğin Kitab'ına ve gönderdiğin Peygamber'ine iman ettim." (Hz. Peygamber, sonra şöyle buyurmuştu):
"İşte, (yatarken bu duayı okuyan kimse o gece) ölürse, fıtrat (dini olan müslümanlık) üzere ölmüş olur."[91]
2687. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Ham-mad b. Zeyd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Saîd b. Ebi Saîd el-Makburi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri (yatmak için) döşeğinin yanına geldiğinde döşeğini elbisesinin iç tarafıyla silkelesin, -çünkü o, döşeğinde kendisinden sonra yerine ne geldiğini bilemez- ve şöyle desin: Allah'ım, yanımı (yatağa) senin yardımınla koydum, onu yine senin yardımınla kaldıracağım! Allah'ım, eğer (bu gece) canımı tutar (alırsan), onun (günahlarını) bağışla! Şayet (almaz) salıverirsen, onu, iyi kullarını kendisiyle koruduğun (lûtfunla kötülüklerden, günahlardan) koru!"[92]

52. Uyuyacağı Zaman Tesbihat Yapma Hakkında

2688. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Avvam b. Havşeb haber verip (dedi ki), bana Amr b. Mürre, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Derken ayağını benimle Fâtıma'nın arasına koyup (oturmuş) ve bize, yataklarımıza girdiğimizde söyleyeceğimiz şeyleri, yani otuz üç defa "Sübhanallah", otuz üç defa "Elhamdülillah" ve otuz dört defa "Allahu Ekber" dememizi öğretmişti."
Hz. Ali sözüne şöyle devam etti:
"Artık ben bunları (söylemeyi) ondan sonra (hiç) bırakmadım!" O zaman bir adam (Hz. Ali'ye);
"Sıffin savaşının gecesinde de mi?" diye sordu. O da;
"Sıffin savaşının gecesinde de!" cevabını verdi.[93]

3. (İnsan) Uykusundan Uyandığında Ne Der?

2689. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy b. Hıraş'tan, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki", O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyandığında şöyle derdi:
"Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Sonunda dönüş de O'nadır!"[94]
2690. "Bize Muhammed b. Yezid el-Hızami haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip dedi ki, bana Umeyr b. Hâni' el-Ansi rivayet edip dedi ki, bana Cunâde b. Ebi Umeyye rivayet edip dedi ki, bana Ubâde ibnu's-Samît, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet etti ki" O şöyle buyurmuş:
"Kim geceleyin konuşarak uyanıp da (bu konuşmasında); "tek olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun hiçbir ortağı da yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye hakkıyla kaadirdir. Allah bütün yüce sıfatlara sahip, bütün noksanlıklardan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'ın yardımıyladır" der, sonra da; "Rabb'im, beni bağışla" duasını eklerse, -veya O, "...sonra dua ederse..." buyurmuştur-, onun duası kabul olunur. Eğer o azmedip abdest alır, sonra da namaz kılarsa, onun namazı kabul olunur."[95]

Açıklama

İnsan kendisini tamamen bir şeye verir, onu kendisine mesele edinirse, artık gece gündüz onun fikri-zikri hep bu şey olur. Bu şey onun rüyalarına girer, uykusunda bu şeyi sayıklar. Bu hadiste, öyle anlaşılıyor ki, anlatılmak istenen böyle bir ruh haline sahip insandır.
Allah Teala'yı her an zikretmeye, O'nu hatırından hiç çıkarmamaya çalışan, "eli kârda olsa da gönlü yârda" olan bir insan, zaman olur, uykusundan Allah Teala'yı zikrederek uyanır. İşte bu hadis böyle bir insanın, uykusundan Allah Teala'yı zikrederek uyandığında yapacağı duanın, kılacağı namazın kesin olarak kabul edileceğini göstermektedir. Bununla beraber bu hadisi; "Kim geceleyin uyanıp... der, sonra da... diye dua ederse..." şeklinde anlayanlar da vardır. Buna göre bir kimse uyanıp, hadiste belirtilen sözleri söyler ve dua ederse, onun duası makbul olur.[96]

54. (İnsan) Sabaha Ulaştığında Ne Der?

2691. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Seleme b. Kuheyl'den, (O) Abdullah b. Abdirrahman b. Ebza'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabaha ulaştığında şöyle dermiş:
"*Biz; İslam fıtratı, şehadet kelimesi, Peygamberimiz olan Muhammed'in dini ve daima doğru yola meyilli müslüman biri olan babamız İbrahim'in milleti üzerinde kararlı olarak sabaha eriştik!"*[97]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi duasında; "Peygamberimiz Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dini..." şeklinde

kendisinden bahsetmesi, ya bunu yanındakilere öğretmek içindi; nitekim Ubeyy b. Ka'b'ın Müsned'deki rivayetinde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu kendilerine öğrettiği zikredilir; yahut Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu ifadeyi, Allah Teala'nın, kendisi vasıtasıyla gönderdiği müslümanlığm hükümlerine kendisinin de uyduğunu, uymak zorunda olduğunu belirtmek için kullanmıştı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisinden, başka bir şahıs gibi bahsettiği başka hadisleri de vardır. Bunlarda da bu ihtimaller söz konusudur.[98]

2692. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Amr b. Asım'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ebu Bekir (bir gün);
"Yâ Rasulullah, bana, sabaha ve akşama ulaştığımda söyleyeceğim birşey emir buyurun" demiş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Şöyle de: Gökleri ve yeri yaratan, görünen ve görünmeyen her şeyi bilen, her şeyin sahibi ve hakkıyla mâliki olan Allah'ım! Ben senden başka hiçbir ilâhın olmadığına tanıklık ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve onun, (sana) ortak koşmaya (çağırmakla ilgili işlerinden, hilelerinden) sana sığınırım!"
(Hz. Peygamber, sözünün devamında) buyurmuştu ki:
"Bunu sabaha ulaştığında, akşama ulaştığında ve yatağına girdiğinde söyle!"[99]

55. Yeni Bir Elbise Giydiğinde Ne Denir?

2693. "Bize Abdullah b. Saîd -yani İbn Yezid el-Makburi-haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, Ebu Merhum'dan, (O) Sehl b. Muaz b. Enes'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir elbise giyer de; "benim hiçbir güç ve kuvvetimin (gerçek bir katkısı) olmaksızın bunu bana giydiren, beni bununla rızıklandıran Allah'a hamdolsun" derse, onun geçmiş günahları bağışlanır!"[100]

56. Camiye Girildiğinde Ve Çıkıldığında Ne Denir?

2694. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman -yani İbn Bilal-, Rebia'dan, (O) Abdulmelik b. Saîd'den, (O da) Ebu Humeyd'den -veya Ebu Useyd'den- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz camiye girdiğinde; "Allah'ım, bana rahmetinin kapılarını aç" desin, (oradan) çıktığında ise; "Allah'ım, muhakkak ki ben senden, senin lûtfunu istiyorum" desin.[101]

57. Çarşı-Pazara Girildiğinde Ne Denir?

2695. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ezher b. Sinan, Muhammed b. Vasi'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben (bir defasında) Mekke'ye gelmiş ve orada (din) kardeşim Salim b. Abdillah'la karşılaşmıştım da O bana, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etmişti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim çarşı-pazara girer de; "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tektir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O diriltir ve öldürür. Kendisi ise hep diridir, ölmez. Her hayır O'nun eliyle (gerçekleşir). O her şeye hakkıyla kaadirdir" derse, Allah ona bir milyon iyilik yazar, ondan bir milyon kötülük siler ve onu bir milyon derece yükseltir!" (Muhammed b. Vâsi') sözüne şöyle devam etti: Sonra ben Horasan'a gelmiştim. Derken Kuteybe b. Müslim'e rastlamıştım da;
"ben gerçekten sana bir hediye getirdim" deyip, O'na (bu hadisi) rivayet etmiştim. Ondan sonra O, binekli arkadaşlarıyla birlikte bineğe binip çarşıya gelir, (orada) durup bu sözü söyler, ardından geri dönerdi.[102]

58. "İsmimi Kendinize İsim Takın, Künyemi İse Kendinize Künye Edinmeyin!"

2696. "Bize Said b. Amir, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sirin'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İsmimi kendinize isim takın, künyemi ise kendinize künye takmayın."[103]

Açıklama

"Künye", bir kimseye özel isminin dışında, "Ebu Fulan = Falanın babası," "Ümmü Fulan = Fulanm annesi", "İbn Fulan = Fulanın oğlu" gibi şekillerde takılan isimdir. Künye kısmen şimdiki soyadma benzetilebilir. Künye kullanımı Arablarda çok yaygındı. Bir şahsa ekseriya ilk çocuğuna izafeten künye takılırdı. Henüz çocuk yaşta olanlara, evli olup da çocuğu olmayanlara; uzun ömür yaşayıp çoluk çocuğa karışmaları, çocuklarının olması ümid ve arzularıyla künye takıldığı da olurdu. Künye, nazik bir hitap şekli olarak da mütalâa edilirdi. Bu sebeple olmalıdır ki, künyeler, özel isimlerden daha çok kullanılırdı. Bunun sonucu bazı meşhur kimselerin özel isimleri unutulup gitmiştir. Bu cümleden olarak Ebu Zerr, Ebu Hüreyre, Ebu Rafi' gibi birçok meşhur Sahabinin ismi kesin olarak bilinmemektedir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesi, en büyük çocuğu Kasım olduğu için, "Ebu'l Kasım = Kasım'm babası" idi. Yukarıdaki hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almanın caiz olmadığını göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almanın haram olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ismi gibi künyesini almakta da bir mahzur olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki hadisle benzerlerinin hükmü ya kaldırılmıştır (mensuhtur), yahut onlar tenzihi bir hüküm ifade etmektedirler. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) künyesini almayı yasaklayan hadislerin hükmünün, O'nun hayatta olduğu zamanla sınırlı olması da mümkündür. Böylece, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bulunduğu toplantı yerlerinde Onun künyesini kullanmakla ortaya çıkabilecek karışıklıklar önlenmiş oluyordu. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ismini değil de künyesini almayı yasaklamasının hikmeti de, herhalde, hitaplarda nezaketen künyenin daha çok kullanılmış olmasıydı.[104]

59. İsimlerin Güzel Olması Hakkında

2697. "Bize Affan b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Davud b. Amr, Abdullah b. Ebi Zekeriyya el-Huzai'den, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, siz Kıyamet günü kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Bu sebeple isimlerinizi güzel koyun!"[105]

60. Güzel Görülen İsimler

2698. "Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Ömer, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın en çok sevdiği isimler "Abdullah" ve "Abdurrahman"dır."[106]

61. Çirkin Görülen İsimler

2699. "Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, er-Rükeyn'den, (O) babasından, (O da) Semûre'den, (naklen) rivayet etti ki,"

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çocuklarımıza dört ismin, yani Efleh, Nafi', Rebah ve Necah isimlerinin konulmasını yasaklamıştı.[107]

Açıklama

İnsana doğduğunda takılan isim, yaşadığı sürece, hatta ölümünden sonra da onun ayrılmaz bir parçası haline gelir, onu ve çevresini etkiler. Bu sebeple çocuğa takılacak ismin güzel seçilmesi gerekir. Bunun için de takılacak ismin; manasıyla söylenişinin kolay, Allah Teala'nın sevgili kullarını hatırlatıcı ve karşılıklı konuşmalarda yanlış anlamalara, olumsuz etkilenmelere sebebiyet vermeyecek bir kelime olmasına dikkat edilir. Yukarıdaki hadiste bu hususlardan bazısına işaret vardır. Hadiste zikredilen dört ismin manaları şöyledir: Efleh, "istediğini en iyi şekilde elde etmiş olan kimse"; Nafi, "yararlı olan kimse"; Rebah, "kazanç, kazanan kimse"; Necah, "başarı, başaran kimse" demektir. Bu isimlerle benzerlerinin iki mahzuru düşünülebilir:
1) Mesela "Nafi' orada mı?" şeklindeki bir soruya; "Hayır, Nafi' (faydalı olan kimse) yoktur" cevabı verildiğinde, ortaya hoş olmayan bir cümle çıkmaktadır. Bu cümle, onu duyanlara olumsuz bir etki yapabilir.
2) Bu ve benzeri isimler, sahiplerinde övünmeye, büyüklenmeye, temelsiz bir başarı duygusuna yol açabilirler. Bu mahzurlardan birincisi bir hadiste de açıklanmıştır.[108] Söz konusu bu isimlerle ilgili yasak, tenzihi bir hüküm ifade etmektedir. Nitekim Sahabeden itibaren birçok kimse bu isimleri kullanmıştır.[109]

62. İsim Değiştirme Hakkında

2700. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, Ibn Seleme'dir-, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Ümmü Asım'a, "Asiye" denilirdi. Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) O'na "Cemile" ismini takmıştı.[110]
2701. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' b. Ebi Meymûne, Ebu Rafi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Hz. Peygamber'in hanımı veya üvey kızı) Zeyneb'in ismi Berre idi de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na Zeyneb ismini takmıştı.[111]

Açıklama

"Asiye", başkaldıran, isyan eden kadın; "Cemile", güzel kadın; "Berre", iyi, doğru sözlü kadın demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), muhtemelen, "Asiye" ismini manasının kötülüğünden veya işitende olumsuz bir etki yapabileceği endişesinden dolayı, "Berre" ismini ise, insanın kendisini temize çıkarma manası taşımasından dolayı değiştirmişti.[112]

63. "Allah'ın Dilediği Şey İle Falanın Dilediği Şey (Olur!)" Demenin Yasaklanması Hakkında

2702. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Rib'iyy b. Hıraş'tan, (O da) Hz. Aişe'nin (ana-bir) kardeşi et-Tufeyl'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Müşriklerden bir adam, müslümanlardan bir adama;
"Siz ne güzel topluluksunuz! Keşke siz "Allah'ın dilediği şey ile Muhammed'in dilediği şey (olur)" demeseniz!" demiş. Derken (bunu) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş de şöyle buyurmuş:
"Allah'ın dilediği şey ile Muhamed'in dilediği şey (olur), demeyin. Fakat "Allah'ın dilediği şey, sonra Muhammed'in dilediği şey (olur)" deyin. "[113]

64. Üzüme "Kerm" Denilemez!

2703. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, Salih b- İbrahim'den, (O) Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu:
"Üzüm bağına, "kerm: iyi, cömert, kerem sahibi" demeyin. "Kerm", ancak müslüman adamdır!"[114]

65. Şakalaşmak Hakkında

2704. "Bize Ebu Asım, Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: (Bir yolculukta) bir köle Hz. Peygamber'in (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) hanımlarının (binmiş oldukları develeri, güzel sesiyle şarkılar söyleyerek) sürüyordu. Bunun üzerine (Hz. Peygamber ona) şöyle buyurmuştu: *"Ya Enceşe! Cam (gibi kolayca kırılabilir ince kapli kadınların develerini) yavaş sür!"*[115]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınları "cam"a benzetmesi, ya onların bünyece zayıflıklarına işaret içindi ve bu sebeple, türküsünün etkisiyle develeri hızla sürmekte olan Enceşe'ye onları yavaşlatmasını emir buyurmuştu yahut onların duygusallıklarına, kolayca etkilenebileceklerine, yufka yürekli oluşlarına işaret içindi. Bundan dolayı da, Enceşe'nin güzel sesinden etkilenebilecekleri endişesiyle O'na, develeri yavaş sürmesini, yani develeri hızlandıran sesini alçaltmasmı emir buyurmuştu.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kadınların bu güzel özelliğine diğer hadislerinde de işaret etmiştir. Bu hadislerinden biri şöyledir:
"(Kadınlardan) birine ömür boyu iyilik yapsan, sonra senden (hoşuna gitmeyen) birşey görse; "ben senden asla hiçbir iyilik görmedim" der."[116] Bu hadisin zıt anlamı, ömür boyu kötülük gören bir kadının, bir iyilik gördüğünde hemen bundan etkilenip; "ben senden hiçbir kötülük görmedim" şeklinde olmalıdır. Bu da kadınların söz-konusu özelliğine işarettir. Kaydetmek gerekir ki, kadınların bu özellliği, toplum içinde üstlenecekleri görevlerde -ki bunların en üstünü anneliktir-, onlar için gereklidir ve onlara noksanlık değil, üstünlük sağlar.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), genel olarak kadınların bu özelliğine, Enceşe'yle şakalaşarak işaret buyurmuştur. On yıl Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hizmetinde bulunmuş olan Enes'in (Hadıyallahu Anh) bildirdiğine göre, "insanların, [ha-nımlarıyla[117] veya çocuklarla[118] en şakacısı olan Hz. Peygamber'in"[119] bütün şakaları böyle idi. O, şakalarıyla gerçek dışı bir-şey söylemez,[120] şakalarında hem Ashabının gönlünü hoş eder, hem de bazı hakikatleri dile getirirdi. O'nun şakaları da bir öğretim ve eğitim vasıtasıydı.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kadın ve erkek Sahabileriyle, onların çocuklarıyla yaptığı bu özellikteki şakalarının bir kısmı muhtelif kitaplara geçmiştir. Taşköprizade Ahmed Efendi bunlardan kırk taneyi "Hadis-i Erbain" isimli kitabında bir araya toplamıştır. [121] Taşköprizade bu eserinin sonunda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şakalarının az olduğunu, çok araştırmasına rağmen ancak kırk tane bulabildiğini söylemektedir. Ancak, Enes'in (Radıyallahu Anh),
"insanların en şakacısının Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) olduğu" açıklamasını göz önüne alırsak, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şakacılığını gösteren hadislerin çok daha fazla olacaklarını kabul etmemiz gerekir. Her halükârda bu hadisler, şakalaşmanın caiz olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, bu hususta ifrata varma, doğruluktan ve hakikatten ayrılma, haksızlık etme gibi durumlar sözkonusu olursa, şakalaşma caiz olmaz. Nitekim bundan sonraki hadiste sırf insanları güldürmek için yalan söyleyenlerin kınandığı görülmektedir.
Bütün iş ve sözlerinde Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) örnek edinmiş olan Ashab-ı Kiram da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gibi birbirleriyle şakalaşırlardı. Hatta şakacılıklarıyla meşhur olan Sahabiler vardı. Bedir savaşına katılan Sahabeden olan Nuayman (Radıyallahu Anh) ile Suveybit (Radıyallahu Anh), Ashab arasında şakacılıklarıyla meşhur olmuşlardı.[122]

66. İnsanları Güldürmek İçin Yalan Söyleyen Kimse Hakkında

2705. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Beliz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinde (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: "Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Konuşup da halkı güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun! Onun vay haline, onun vay haline!"[123]

67.Şiir Hakkında

2706. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abde b. Süleyman, Muhammed b. İs hak'tan, (O) Ya'kub b. Utbe'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın bazı şiirlerinde doğru söylediğini ifade buyurmuştur. Şöyle ki, O;
"Sağ tarafının ayağının altında bir erkek ile bir öküz!/Kartal ise diğerinin (taşıyıcısıdır), (emre) âmâde bir aslan ile!" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş. O;
"Güneş her gecenin sonunda doğar/Al renkte, sonra rengi gül gibi kırmızı olur" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş. O;
"(Güneş doğmayı) kabul etmez de bizim için, ağırbaşlılığı ve yumuşaklığı içinde/Ancak işkence edilerek, ancak kırbaçlanarak doğar!" demiş; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Doğru söylemiş" buyurmuş.[124]

Açıklama

Umeyye b. Ebi's-Salt, Sakif kabilesinin cahiliye dönemi şairlerindendir. Şiirlerinde Allah Teala'nın birliğinden, Öldükten sonra dirilişten çokça bahsetmiştir. Onun bir din aradığı, bunun sonucu hı-ristiyanlığa veya yahudiliğe girdiği, bir Peygamberin geleceğine dair duyduğu haberler üzerine kendisine Peygamberlik gelmesini beklediği rivayet edilir. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberlik geldiğinde, Rasulullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hak Peygamber olduğunu söylemiş, ancak Sakif in kadınlarından utandığı için -çünkü onlar kendisinin Peygamber olacağını söylermiş-, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tabî olmamıştı. Hicretten sonraya kadar yaşamış olan Umeyye, Bedir savaşında öldürülen müşriklere ağıtlar düzmüş ve nihayet Hicri 2. veya 8., yahut 9. yılda ölmüştü. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Umeyye'nin, şiirlerinde müslüman olmaya yaklaştığını, hatta şiirlerinde müslüman olduğunu, fakat kalbinin kâfir kaldığını ifade buyurmuştur.
Umeyye'nin yukarıdaki ilk beyitinde, Allah Teala'nın Arş'ını taşıyan melekleri tavsif ettiği söylenir. Buna göre, Arş'ı taşıyan meleklerin yüzleri; erkek insan, öküz, kartal ve aslan yüzü şeklindeymiş. Kur'an-ı Kerim'de Kıyamet günü Allah Teala'nın Arş'ınm sekiz taşıyıcısı olduğu bildirilmektedir.[125] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de Arş'ın bu dünyada dört taşıyıcısı olduğunu, Kıyamette bunlara dört taşıyıcı ilâvesiyle sayılarının sekize çıkacağını açıkladığı nakledilir. Ancak mezkur ayette "sekiz taşıyıcıdan ne kastedildiği konusunda âlimlerin farklı görüşleri olduğu gibi, ilgili hadisler de âlimlerin çoğuna göre sahih değildirler. Nitekim yukarıdaki hadis de, müdellis olan İbr İshak'ın mu'an'an rivayeti sebebiyle zayıftır.
Yukarıdaki son iki beyitte ise, güneşin doğuşundan bahsedilmektedir. Güneşin, günahkâr, Allah Teala'yı bırakıp kendisine tapan insanların üzerine doğmak istemediğini, bununla beraber ilâhi emir gereği mecburen, zorlanarak doğduğunu belirten mecazi rivayetler vardır. Bu beyitlerde de bu hususa işaret edilmektedir.
Ancak yukarıdaki haber, biraz önce kaydedildiği gibi, zayıftır. Bu haberin gerçekte sahih olması durumunda, Umeyye bu bilgileri önceki ilâhi kitaplardan veya ilâhi din mensuplarından öğrenmiş olmalıdır.[126]

68. "Şüphesiz Bazı Şiirler Hikmetlidir" Hadisi

2707. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O da) Ziyad'dan, -ki O, ibn Sa'd'dır-, (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana İbn Şihab haber verdi ki; kendisine Ebu Bekr b. Abdirrahman b. Hişam, Mervan ibnu'l-Hakem'den, (O) Abdurrahman ibnu'l-Esved b. Abdiyesğus'tan, (O) Ubeyy b. Ka'b'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) haber vermiş ki;" O şöyle buyurmuş:
"Şüphesiz bazı şiirler hikmetlidir, (yani gerçeğe uygun ve yararlıdır). "[127]

Açıklama

Şiir, insanın ruhunda olumlu veya olumsuz etkiler yapabilen güçlü bir söz sanatıdır. Bir sanat olarak da şiir yansız, ortada olan bir hüküm taşır. Onun olumlu veya olumsuz değeri muhtevasına göre değişir. Şiir, gerçeklere uygun açıklamalar, insanın gönlünü açan güzellikler, ince duygular, yararlı bilgiler ihtiva edebilir. Böyle olan şiir, "toplumun kalbini tazeleyen başlıca ruhi gıdalardan biri"dir ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) övgüsüne mazhar olmuştur. Bu tür şiiri Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi konuşmalarında örnek olarak kullanmıştır. Hatta çok az da olsa, bizzat kendileri de birkaç beyit inşâd buyurmuşlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ka'b b. Züheyr'in (Radıyallahu Anh) bir kasidesini, hırkasını vererek ödüllendirdiği de meşhurdur.
Birçok Sahabi de şiir söylemiştir. Onlardan Hassan b. Sabit (Radıyallahu Anh); "Hz. Peygamberin şairi" olarak, onunla birlikte Ka'b b. Malik ve Abdullah b. Revaha; "İslam'ın şairleri" olarak meşhur olmuşlardı. Ayrıca Hz. Ali, Lebid b. Rebia, Ka'b b. Züheyr ve el-Hansa (Radıyallahu Anhum eemain), meşhur şair Sahabilerdendiler. Eski Hersek (Mostar) müftüsü Ali Fehmi Cabic, şair Sahabilerin şiirlerini ihtiva eden, "Hüsnü's-Sıhâbe fi Şerh-i Eş'ari's-Sahabe" isimli bir eser telif etmiştir. Şiirlerin kafiyelerine göre tertip edilip şerhedildiği bu eserin, yalnız, "dal" harfine kadarki şiirleri ihtiva eden birinci cildi 1324 yılında İstanbul'da basılmıştır.[128]
Şiirin gücü olumsuz yönde işlediğinde o, bütün güzellikleri ve iyilikleri bozabilir, manevi değerleri, ahlâki esasları alt-üst edebilir. Bunun için insanın, böyle şiirleri öğrenmektense, içini, maddi varlığını zehirleyecek şeylerle doldurması daha iyidir. Aşağıdaki hadiste bu manaya işaret buyurulmaktadır.[129]

69. Andolsun ki, Sizden Birinin İçinin Dolması.

2708. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize Hanzala, Salim'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, sizden birinin içinin irin veya kanla dolması, kendisi için, şiirle dolmasından daha hayırlıdır!"[130]

---

[1] Buhari, İsti'zân, 13(7/130); Müslim, Adab, 33(3/1694); Ebu Davud, Edeb, 129(4/345-346); Tirmizi, İsti'zân, 3(5/53-54); İbn Mace, Edeb, 17(2/1221); Müsned, 4/403, 410, 418; Tayâlisî, s. 70, 287; Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/458-459
[2] Muvatta, İsti'zân, 3(2/964); Risale, s. 435.
[3] Diğer bazı örnekler için bkz. Risale, s. 427 vd; es-Sünne, Kable't-Tedvin, s. 119 vd. Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/458/459-460
[4] Buhari, Isti'zân, 17(7/131); Müslim, Adab, 38(3/1697); Ebu Davud, Edeb, 130(4/348); Tirmizi, İsti'zân, 18(5/65); İbn Mace, Edeb, 17(2/1227; Müsned, 3/363;

Tayâlisî, s. 237., Beyhaki, 8/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/460-461

[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/460-461

[6] Buharı, Nikah, 120(6/161); Müslim, İmaret, 184(3/1528); Ebu Davud, Cihad, 172(3/90); Tirmizi, Isti'zân, 19(5/66); Müsned, 3/302, 310. Müslim ile Müsned'in 3/302. sayfası hariç, zikredilen bu yerlerde, merfu' mu, maktu' mu olduğunda Sufyan'ın tereddüt ettiği cümle yoktur. Bu konuda bkz. 450. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/461-462

[7] Bkz. 1468. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/462-463

[8] Tirmizi, Edeb, 1(5/80); İbn Mace, Cenâiz, 1(1/461); Müsned, 1/89. Darimi'nin rivayetinde olduğu gibi, Müsned'de de yedi madde zikredilmektedir, bunun sebebi, ya yedi maddenin birinin, altı maddenin bir hülasası mahiyetinde zikredilmiş olmasıdır ki, "kendisi için sevdiği şeyi onun için de sever" maddesi bu özelliktedir. Yahut ravilerinden biri bu Hadisi, benzeri diğer Hadislerle karıştırmıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/463-464

[9] Tirmizi, İsti'zân, 14(5/62); Müsned, 6/19, 20., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/464

[10] Buhari, İsti'zân, 22(7/134); Müslim, Selam, 8(4/1706); Ebu Davud, Edeb, 130(4/353); Muvatta, Selam, 3(2/960; Müsned, 2/9,19,114.

[11] Bkz. Müslim, Selam, 6(4/1705). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/465

[12] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/465-466

[13] Buhari, İsti'zân, 15(7/131); Müslim, Selam, 15(4/1708); Ebu Davud, Edeb, 136(4/352); Tirmizi, İsti'zân, 8(5/57); îbn Mace, Edeb, 14(2/1220); Müsned, 3/131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/466

[14] Ebu Davud, Edeb, 137(4/352); Tirmizi, îsti'zân, 9(5/58); îbn Mace, Edeb, 14(2/122O) Müsned, 6/452., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46

[15] Buhari, İsti'zân, 16(7/131); Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 91(4/1896); Ebu Davud, Edeb, 154(4/359); Nesai, Işretu'n-Nisa, 3(7/65); Tirmizi, İsti'zân, 5(5/55); İbn Mace, Edeb, 12(2/1218); Müsned, 6/146, 150, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/467-468

[16] Müslim, Fedâüu's-Sahabe, 132(4/1921); Müsned, 5/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/468-469

[17] İbn Sa'd, 4/223.

[18] Bkz. Ebu Davud, Edeb, 181(4/357).

[19] Bkz. Fethul-Bâri, 23/4 (İbn Ebi Hatim'den naklen).

[20] Bkz. Buhari, îsti'zân, 1(7/125).

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/468/469-470

[22] Ebu Davud, Edeb, 143(4/350); Tirmizi, îsti'zân, 2(5/53); Müsned, 4/439., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/470-471

[23] Ebu Davud, Taharet, 8(1/5); Nesai, Taharet, 33(1/34-35); İbn Mace, Taharet, 27(1/126); Müsned, 4/345, 5/80. Hadisin ravilerinden el-Husayn, zikredilen yerlerde el-Hudayn olarak geçmektedir. Doğrusu da böyle olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/471

[24] Bu konuda bkz. İbn Abidin, 1/414-415, 5/264; Ezkâr, s. 224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/472-473

[25] Buhari, Nikah, 111(6/159); Müslim, Selam, 20(4/1711); Tirmizi, Rada', 16(3/474); Müsned, 4/149, 153; Beyhaki, 7/90.

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/472/473-474

[27] Müslim, Adab, 45(3/1699-1700); Ebu Davud, Nikah, 44(2/246); Tirmizi, Edeb, 28(5/ 101); Müstedrek, 2/396; Beyhaki, 7/90; Müsned, 4/358, 361; Tayâlisî, s. 93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/474

[28] Ebu Davud, Libas, 39(4/65); Nesai, Zinet, 106(8/185); Muvatta, Libas, 13(2/915); Müsned, 6/296, 309.

[29] Bu rivayet için bkz. Ebu Davud, Libas, 39(4/65), Nesai, Zinet, 106(8/185); İbn Mace, Libas, 13(2/1185). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/475

[30] Ebu Davud, Hâtem, 8(4/93); Nesai, Zinet, 39(8/135); Müsned, 5/398, 6/357, 358, 369. Darimi'nin senedinde Eib'iyy'in kendisinden rivayette bulunduğu "bir kadın"ın, zikredilen yerlerde onun hanımı olduğu görülmektedir. İbn Hacer bu hanımın ismini bilemediğini söylüyor. Bkz. Takrib, 2/236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/476

[31] Bkz. Nur: 24/31.

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/476-477

[33] Ebu Davud, Tereccul, 7(4/79); Nesai, Zinet, 35(8/132); Tirmizi, Edeb, 35(5/106); Müsned, 4/400, 414,418; Müstedrek, 2/396., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/477

[34] Haşr: 59/7.

[35] Buhari, Tefsir, 59/4(6/58); Müslim, Libas, 120(31678); Ebu Davud, Tereccül, 5(4/77); Nesai, Zinet, 73(8/164); Tirmizi, Edeb, 33(5/104); İbn Mace, Nikah, 52(1/640); Müsned 1/434,443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/478-479

[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/478/479-480

[37] Ebu Davud, Libas, 10(4/48); Nesai, Zinet. 20(8/123): Müsned. 4/134 ıafi

[38] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/480-481

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/480-481

[40] Buhari, Libas, 62(7/55); Ebu Davud, Edeb, 59(4/283); Tirmizi, Edeb, 34(5/105-106); İbn Mace, Nikah, 22(1/614) Müsned, 1/225, 227, 237; Tayâlisî, s. 349; Taberani, 1/32., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/482

[41] Ebu Davud, Hammâm, 2(4/40); Tirmizi, Edeb, 40(5/110-111); Müsned, 3/478,479; Tayâlisî, s. 162-163; Müstedrek, 4/180; Dakerutni, 1/224; Buhari, Salât, 12(1/97, muallak olarak).

[42] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/482-483

[43] Bundan sonraki Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/484

[44] Ebu Davud, Hammâm, 1(4/39); Tirmizi, Edeb, 43(5/114); îbn Mace, Edeb, 39(2/1234); Müsned, 6/173, 267; Tayâlisî, s. 212. Mustedrek, 4/288, 289., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/484

[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 5/484-485
[46] Buhari, İsti'zân, 31,32(7/137-138); Müslim, Selam, 27,28(461714); Tirmizi, Edeb, 9(5/ 88); Müsned, 2/17, 22, 102; Müstedrek, 1/293. Hadisin son cümlesi bazı rivayetlerde; "Fakat, "Yer açın!" veya "Açılın!" der" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/485
[47] Müslim, Selam, 31(4/1715); Ebu Davud, Edeb, 28(4/264); İbn Mace, Edeb, 22(2/1224); Müsned, 2/263, 283, 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/486
[48] Tirmizi, İsti'zân, 30(5/74); Müsned, 4/282, 291, 293; Tayâlisî, s. 97. Bu Hadisin senedi, Şu'be'nin dediği gibi, munkatı', dolayısıyla zayıftır. Bununla beraber Tirmizi, herhalde şahidlerinin çokluğu sebebiyle, onun hasen olduğunu söylemiştir.
[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/487
[50] Buhari, İsti'zân, 44(7/142); Müslim, Libas, 75,76(3/1662); Ebu Davud, Edeb, 34(4/267); Nesai, Mesacid, 29(2/39); Timizi, Edeb, 19(5/95-96); Muvvatta, Sefer, 87(1/172); Müsned, 4/ 39,40; Tayâlisî, s. 148., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/487-488
[51] Buhari, İsti'zân, 47(7/142); Müslim, Selam, 37-38(4/1718); Ebu Davud, Edeb, 27(4/263); Tirmizi, Edeb, 59(5/128); İbn Mace, Edeb, 50(2/1241); Müsned, 1/431, 460, 462; Tayâlisî, s. 34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488
[52] Ebu Davud, Edeb, 30(4/2657; Müsned, 4/420, 425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488-489
[53] Tirmizi, Edeb, 3(3/83); Müsned, 5/419, 422; Tayâlisî, s. 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/488-490
[54] Buhari, Edeb, 123(7/124); Müslim, Zühd, 53(4/2292); Ebu Davud, Edeb, 100(4/309); Tirmizi, Edeb, 4(5/84); Ibn Mace, Edeb, 20(2/1223); Müsned, 3/100,117,176; Tayâlisî, s. 275.
[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/490-491
[56] Müslim, Zühd, 55(4/2292-2293); Ebu Davud, Edeb, 98(4/308); Tirmizi, Edeb, 5(5/84); İbn Mace, Edeb, 20(2/1223); Müsned, 4/46, 50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/491
[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/491-492
[58] Müslim, Libâs, 93(3/1668); Nesai, Kıble, 12(2/53), Zinet, 112(8/189); Müsned, 6/172., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/492
[59] Bu konuda bkz. Menhel, 2/296, Le Prophete de L'Islam, pragraf, 1198-1200; Tecrid, 2/ 317-318, 6/417-448, 12/116-117; Riyazu's-Salihin, 3/229-231; Fethu'1-Bâri, 22/155 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/492/493-494
[60] Ebu Davud, Taharet, 90(1/58); Nesai, Taharet, 167(1/116); İbn Mace, Libas, 44(2/ 1203); Müsned, 1/83,104, 107, 139; Tayâlisî, s. 17. Darimi'nin senedi muhkatı'dır. Çünkü Abdullah b. Nucceyy'in Hz. Ali'den sema'ı yoktur. Ancak Hadisin senedi, Ebu Davud, Nesai ve Musned'den muttasıldır. Buralarda Abdullah, babasından, o da Hz. Ali'den rivayet etmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/494-495
[61] Bkz. 2011. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/494-495
[62] Buhari, İman, 41(1/20); Müslim, Zekat, 48(2/695); Nesai, Zekat, 60(5/52); Tirmizi, Birr, 42(4/344); Müsned, 4/120; Tayâlisî, s. 86., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/495-496
[63] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 67(4/1885); Ebu Davud, Cihad, 59(3/27); İbn Mace, Edeb,48(2/1240); Müsned, 1/203; Humeydi, 1/247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/496-497
[64] Beyhaki, 3/125-126; Mecmâu'z-Zevâid, 2/65 (Bezzar ve Taberani'den); Firdevs, 2/285; Kenzu'l-Ummal, 9/64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/497-498
[65] Müsned, 3/494; Mecmâu'z-Zevâid, 10/367 (Ahmed ve Taberani'den); Firdevs, 3/60; Amelu'1-Yevm, s. 350-351., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/498-497
[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/498-499
[67] Müsned, 4/439-441; Mecmâu'z-Zevâid, 8/107 (Ahmed ve Taberani'den), 10/140 (Ahmed'den); Müstedrek, 1/444, 2/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500
[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500
[69] Bkz. Enbiya: 21/107.
[70] Buhari, İ'tisam, 16(8/153).
[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/500-501
[72] Muvatta, İsti'zân, 39(2/980); Müsned, 2/236, 445, 496; Cami li-Ahlak, 2/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/501
[73] Tirmizi, Deâvât, 45(5/500); Müstedrek, 2/97; İbnu's-Sünni, s. 188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/502
[74] Müslim, Hac, 426(2/979); Tirmizi, Deâvât, 42(5/497); Nesai, İstiaze, 41(8/239); İbn Mace, Dua, 20(2/1279); Muvatta, îsti'zân, 34(2/977, belağ olarak); Müsned, 5/82, 83; Tayâlisî, s. 163; İbnu's-Sünni, s. 184, Amelul-Yevm, s. 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/503
[75] Buraya kadarki cümleler Zuhruf: 43/13-14. ayetlerinden iktibas edilmiştir.
[76] Müslim, Hac, 425(2/978); Ebu Davud, Cihad, 78(3/33); Tirmizi, Deâvât, 47(5/501-502); Tayâlisî, s. 261; Müsned, 2/144, 150; Amelu'1-Yevm, s. 370; İbn Huzeyme, 4/141; Beyhaki, 5/ 252. Bkz. 2685. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/503-504
[77] Buhari, Cihad, 132-133(4/16); Müsned, 3/333; Amel'ul-Yevm, s. 366; Dârekutnî, 2/233; İbnu's-Sünni, s. 192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/504-505
[78] Hz. Yunus'un kıssası için bk. Saffat: 37/139-145,Enbiya: 21/87-85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/504-505
[79] Ebu Davud, Cihad, 50(3/25); Müsned, 6/326, 327, 426, 427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/506
[80] Müslim, Libas, 103(3/1672); Ebu Davud, Cihad, 50(3/25); Tirmizi, Cihad, 25(4/207); Müsned, 2/263, 311, 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/506
[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/505/506-507
[82] Müslim, Birr, 80-81(4/2004-2005); Ebu Davud, Cihad, 54(3/26); Müsned, 4/429,431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507
[83] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507-508
[84] Buhari, Mescidu Mekke, 6(2/58); Müslim, Hac, 423(2/977); Ebu Davud, Menasik, 2(2/ 140); Tirmizi, Rada', 15(3/472); îbn Mace, Menasik, 7(2/968); Müsned,

3/7, 45, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/508
[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/507-508
[86] Buhari, Cihad, 135(4/17); İbn Mace, Edeb, 45(2/1239); Müsned, 2/23, 24, 60; Tirmizi, Cihad, 4(4/193); Beyhaki, 5/257; Müstedrek, 2/101; Firdevs, 3/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/510
[87] Müslim, Zikr, 54(4/2080); Tirmizi, Deâvât, 41(5/496); İbn Mace, Tıb, 46(2/1174); Muvatta, İsti'zân, 13(2/978); Müsned, 6/377, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/510-511
[88] Metâlib, 2/153 (Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'den); Feyzu'l-Kadir, 5/164 (Beyhaki'den).
[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/511
[90] Buhari, Cihad, 197(4/39); Müslim, Hac, 428(2/980); Ebu Davud, Cihad, 167(3/88); Tirmizi, Hac, 104(3/285); Muvatta, Hac, 243(1/421); Müsned, 2/5,144,150. Bkz. 2676. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/512
[91] Buhari, Deâvât, 7(7/147); Müslim, Zikr, 58(4/2082-2083); Ebu Davud, Edeb, 105(4/ 311); Tirmizi, Deâvât, 16(5/468); İbn Mace, Dua, 15(2/1275); Müsned, 4/285, 299, 300; Mu-sannaf, 11/34; Humeydi, 2/316; Amel, s. 456; Îbnu's-Sünni, s. 259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/513
[92] Buhari, Deâvât, 13(7/149); Müslim, Zikr, 64(4/2084); Ebu Davud, Edeb, 105(4/312); Tirmizi, Deâvât, 20(5/472); İbn Mace, Dua, 15(2/1275); Müsned, 2/283, 295, 432; Musannaf, 11/ 34; Amelu'1-Yevm, s. 464., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/512-513
[93] Buharı, Nefakat, 7(6/193); Müslim, Zikr, 80(4/2091-2092); Ebu Davud, Edeb 107(4/ 315); Tirmizi, Deâvât, 24(5/477); Müsned, 1/123, 144, 146; Musannaf, 11/33; Amelu'1-Yevm, s. 473; İbnu's-Sünni, b. 269., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/514
[94] Buharı, Deâvât, 7(7/347), Ebu Davud, Edeb, 105(4/4/311); Tirmizi, Deâvât, 28(5/481); İbn Mace, Dua, 10 (2/1277), Müsned, 5/385, 397, 399; Amelu'1-Yevm, s. 491., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515
[95] Buhari, Teheccüd, 21(2/49); Ebu Davud, Edeb, 106(4/314) Tirmizi, Deâvât, 26(5/480); İbn Mace, Dua, 16(2/1276); Müsned, 5/313; Amelul-Yevm, s. 492., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515-516
[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/515-516
[97] Müsned, 3/406; Amel'ul-Yevm, s. 133-134; İbnu's-Sünni, a. 22; Mecmâu'z-Zevâid, 10/ 116 (Ahmed ve Taberani'den). Bu Hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Abdurrahman b. Ebza'nın Ubeyy b. Kâb'dan rivayeti olarak nakletmektedir. Bkz. Müsned, 5/123; Mecmâu'z-Zevâid, 10/115-116. Heysemi, Abdullah'ın senedinde, metruk bir ravi olan İsmail b. Yahya b. Seleme'nin bulunduğunu kaydeder. Diğer taraftan Abdurrahman b. Ebza küçük Sahabeler dendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517
[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517-518
[99] Ebu Davud, Edeb, 108(4/316-317); Tirmizi, Deâvât, 14(5/467); Müsned, 1/9,11, 2/297; Amelu'1-Yevm, s. 139, 465; İbnu's-Sünni, s. 27; Müstedrek, 1/513., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/517-518
[100] Ebu Davud, Libas, 1(4/42); Müstedrek, 1/507, 4/192. Ebu Davud ve Müstedrek'te bu Hadisin başında yemekle ilgili bir cümle vardır. Tirmizi ve İbn Mace bu Hadisin yemekle ilgili bu kısmını kitaplarına almışlardır. Bkz. Tirmizi, Deâvât, 56(5/508); îbn Mace, Et'ıme, 16(2/ 1093). Bu Hadis, ravilerinden Sehl ile Ebu Merhum'dan dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/519
[101] Müslim, Musafırin, 68(1/494); Ebu Davud, Salât, 18(1/126); Neaai, Mesâcid, 37(2/41); Ibn Mace, Mescaid, 13(1/2457; Müsned, 3/497, 5/425; Amelu'1-Yevm, s. 220; Musannaf, 1/426., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/519-520
[102] Tirmizi, Deâvât, 36(5/491); İbn Mace, Ticaret, 40(2/752); Müsned, 1/47; Tayâlisî, s. 4; Müstedrek, 1/538., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/520-521
[103] Buhari, Edeb, 106(7/116); Müslim, Adab, 8(3/1684); Ebu Davud, Edeb, 72(4/291); İbn Mace, Edeb, 33(2/1230); Müsned, 2/248, 260, 270; Tayâlisî, s. 317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/522
[104] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/521/522-523
[105] Ebu Davud, Edeb, 67(4/287); Müsned, 5/194). Bu Hadisin senedi munkatı'dır, Abdullah b. Ebi Zekeriyya Ebu'd-Derda'ya ulaşmamıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/523
[106] Müslim, Adab, 2(3/1682); Ebu Davud, Edeb, 67(4/287); Tirmizi, Edeb, 64(5/132); İbn Mace, Edeb, 30(1229); Müsned, 2/24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524
[107] Müslim, Adab, 10(3/1685); Ebu Davud, Edeb, 68(4/290); Tirmizi, Edeb, 65(5/133); İbn Mace, Edeb, 31(2/1229); Müsned, 5/12., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524-525
[108] Bkz. Tirmizi, Edeb 65(5/133).
[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/524-525
[110] Müslim, Adab, 15(3/1687); Ebu Davud, Edeb, 68(4/288); Tirmizi, Edeb, 66(5/134); İbn Mace, Edeb, 32(2/1230); Müsned, 2/18., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/526
[111] Buhari, Edeb, 108(7/177); Müslim. Adab, 17(3/1687); Müsned, 2/430, 459., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/526
[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/525-526
[113] İbn Mace, Keffârât, 13(1/685); Müsned, 5/72. Bu Hadis Huzeyfe'den de nakledilir. Bu rivayet için bkz. Ebu Davud, Edeb, 82(4/295); İbn Mace, Keffârât, 13(1/685); Müsned, 5/384, 394, 398. İbn Hacer, alimlerin et-Tufeyl'den gelen rivayeti tercih ettiklerini kaydeder. Bkz. Fethu'1-Bâri, 25/32., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/527
[114] Buharı, Edeb, 101-102(7/115); Müslim, Elfaz, 8(4/1763); Ebu Davud, Edeb, 80(4/294); Müsned, 2/239, 272, 291; Humeydi, 2/469. Bkz. 2114. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/528
[115] Bu Hadis Sünen'in bazı yazmalarıyla Sülâsiyyâtu'd-Darimİ (Köprülü, 1584,1246)'de Enes'ten nakledilmektedir, Hadisin Enes'ten rivayetleri için bkz. Buhari, Edeb, 90(7/108); Müslim, Fedail, 70(4/1811); Müsned, 3/111, 172, 176., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/529
[116] Buhari, İman, 21(1/13).
[117] Feyzu'l-Kadir, 5/180 (Bezzar'dan).
[118] Taberani, 2/112.
[119] Feyzu'l-Kadir, 5/180 (ibn Asâkir ve Hasan b. Sufyan'dan). Bu Hadis, zayıftır.

[120] Bkz. Tirmizi, Birr, 57(4/357); Müsned, 2/340, 360.
[121] Beyazıd Kütüphanesi, Veliyyuddin, 556(îstanbul); İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 4. sayı.Ank. 1980, s. 49-75.
[122] Bu konuda bkz. Şerhu's-Sünne, 13/179-184; İhya, 3/124-128; Uyûnu'l-Ahbâr, 1/315, Mecmâ', 8/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/528/529-531
[123] Ebu Davud, Edeb, 86(4/298); Tirmizi, Zühd, 10(4/557); Müsned, 5/3, 5, 7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/531
[124] Müsned, 1/256; Mecmâu'z-Zevâid, 8/127 (Ahmed, Ebu Ya'la ve Taberani'den); Eğânî, 4/ 132,134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/532
[125] Bkz. Hakka: 69/17.
[126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/532/533-534
[127] Buharı, Edeb, 90(7/107); Ebu Davud, Edeb, 93(4/303); İbn Mace, Edeb, 41(2/1235); Müsned, 5/125; Tayâlisî, s. 76., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/534
[128] Bkz. Terâtib, 1/210; Bazı Hadis Meseleleri, s. 36.
[129] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/534-535
[130] Buhari, Edeb, 92(7/109); Müsned, 2/39, 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/535-536

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12. KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) KİTABI
1. Küsuf Namazının Kılınış Şekli
2. Küsuf Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler

12. KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) KİTABI

1. Küsuf Namazının Kılınış Şekli

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu. Peygamberimiz hemen halka namaz kıldırdı. Namazın ilk rekâtında kıyamı uzattı. Sonra rukûa vardı ve rükûyu da bir hayli uzattı. Sonra başını kaldırıp kıyamı yine uzattı. Fakat bu ikinci kıyam birinci kıyamdan kısa idi. Sonra tekrar rukûa vardı ve rukûu uzattı. Bu rükû; evvelki rukû-dan kısa idi. Rukûdan başını kaldırdıktan sonra secdeye vardı. Secdeden sonra, diğer rekâtı da öncekiler gibi yaparak namazı bitirdi. Bu sırada güneş de açılmıştı. Cemaate bir konuşma yaparak Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu: «Güneş ve Ay, Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindendir. Ne kimsenin doğumu ne de kimsenin ölümü ile tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'a dua ediniz, onu bü« yükleyip tasdik ediniz.» Daha sonra şöyle devam etti. «Mu-hammed ümmeti! Allah'a yemin ederim ki hiç kimse köle ya da cariyesinin zina etmesini Allah'tan daha çok kıskanmaz. Ey Muhammed ümmeti! Allah'a yemin ederim ki benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız az güler, çok ağlardı-nız »[1]

2. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Güneş tutulmuştu, bunu gören Resulullah (s.a.v.) namaza durdu, onunla beraber oradakiler de durdular. Namazda kıyamı Bakara sûresini okuyacak kadar uzattı, rükûyu da aynı şekilde uzattı. Sonra başını kaldırıp kıyamı yine çok uzattı fakat birincisi kadar değildi sonra rükûa vardı. Rükûda da uzun kaldı, fakat o da birinci rükû kadar uzun değildi. Daha sonra secde ederek (ikinci rekâta) kalktı. Kıyamı uzun sürdü. Fakat birinci kıyamdan kısa idi. Sonra rükûa vardı. Rükûu da uzun sürdü. Fakat birinci rükûdan kısa idi. Sonra birinci kıyamdan daha kısa olarak kıyamda bulundu. Sonra uzunca bir rükû yaptı. Bu, birinci rükûdan kısa idi. Sonra secde etti. Selam verdiği zaman güneş açılmıştı, şöyle buyurdu: «Güneş ve Ay, Allah Teâlâ'nın kuvvet ve kudretinin delillerinden iki tanesidir. Tutulmaları ne bir kimsenin ölümü yüzündendir, ne de bir kimsenin doğumu sebebiyledir. Onun için tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'ı zikrediniz.»[2]
Bunun üzeriie cemaat:
«—Ya Resûlallah! Senin yerinde bir şeyi tutar gibi yaptığını, sonra da çekindiğini gördük — ne oldu?—» diye sordu. Peygamberimiz şu cevabı verdi:
«— Cenneti gördüm, ondan salkım almaya çalıştım. Eğer tutup alsaydım dünya durduğu müddetçe ondan yerdiniz. Cehennemi de gördüm, bugün gördüğüm korkunç manzara kadarını daha görmemiştim. Cehennemdekilerin ekserisi kadınlardı.»
«— Niçin ya Resûlallah?» diye sorulduğu zaman:
«— Nankörlüklerinden dolayı!» buyurdu.
«— Allah'a mı nankörlük ediyorlar?» dendiği zaman:
«—Kocalarına karşı nankörlüklerinden ve onların iyiliklerini inkârlarından dolayı. Birine ömür boyu iyilik yapsan, senden tek bir kötülük görse, hiç iyilik mi gördüm zaten, der.» buyurdu.[3]

3. Hz. Âişe anlatıyor: Bir yahudi kadın gelerek:
«— Allah seni kabir azabından korusun!» diye dua ederek bir şeyler istedi. Bunun üzerine ben Resûlullah'a (s.a.v.):
«— Kabirde azap mı var?» diye sordum. Resûlullah (s.a.v.) hemen kabir azabından Allah'a sığındığını söyledi... Günlerden bir sabah bineğe binmişti ki güneş tutuldu. Gittiği yerden kuşluk vakti döndü. Dönünce (hanımlarının kaldığı) odaların arkasına (mescide) uğrayarak namaz kıldı, gören müslümanlar da arkasında namaza durdular. Namazda kıyam ve rükûyu bir hayli uzattı. Rükûdan başını kaldırınca yine kıyamı uzattı, fakat bu, birinci kıyamdan kısa idi. Sonra yine rükûa vardı. Fakat bu, ilk rükûdan kısa idi. Rükûdan başını kaldırdıktan sonra secdeye vardı. İkinci rekâta kalktığı zaman yine uzattı, fakat birinci rekât kadar uzun değildi. Sonra rükûa vardı. Onu da uzattı. Fakat ilk rükûdan kısa idi. Başını kaldırdı. îlk kıyamdan kısa olarak kıyamda bulundu. Sonra yine Rukûa vardı. Birinci rükûdan biraz kısa olarak rükûda bulundu. Sonra başım kaldırıp secdeye vardı. Namazı bitirince Allah Teâlâ'nm söylemesini emrettiği şeyleri söylüyordu. Cemaate kabir azabından Allah'a sığınmalarım emretti.[4]

2. Küsuf Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler

4. Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'in kızı Esma anlatıyor: Güneş tutulduğu zaman peygamberimizin hanımı Hz. Aişe'ye gitmiştim.

Bir de baktım ki herkes namaz kılıyor, o da kılıyordu!
«— Bunlara ne oldu?» dedim. Hz. Âişe eliyle göğü işaret ederek:
«— Suphanallah!» dedi.
«— (Allah'ın kudretini gösteren) bir işaret mi?» dedim. Başıyla «evet» anlamında bir işaret yaptı. Kalktığında güneş açılmıştı. Ben başımdan su dökmeye başlamıştım. Resûlullah, Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu:
«—Bu gördüğümü, daha Önce hiç görmemiştim! Cenneti ve cehennemi gördüm. Bana vahyedildiğine göre sizler kabirde Deccalin imtihanı gibi imtihan edileceksiniz: Siz getirilir *bu adam hakkında neler biliyorsun?* diye sorulursunuz. Getirilen eğer mü'minse 'o, Allah'ın Resulü Muhammed'dir, bize apaçık deliller ve hidayet getirdi biz de ona uyup iman ettik, ona tabi olduk* der. Bunun üzerine kendisine: 'Rahatça uyu, biz zaten senin mü'min olduğunu biliyorduk' denir. Getirilen kimse şayet münafıksa bu soruya: 'Bilmiyorum, halk onun hakkında bir şeyler söyler, ben de onlar gibi derdim' cevabını verir.»[5]

---

[1] Buharı, Kusûf, 16/3; Müslim, Kusûf, 10/1.
[2] Güneş tutulması (küsûO namazı; iki rekattır ve cemaatle kılınır. Kıraat gizli yapılır, hutbesi yoktur. Evde tek başına da kılınabilir. Ay tutulması (küsûf) namazı ise; yine iki rekattir, ama tekbaşına kılınır. Şiddetli havalarda da benzeri şekilde iki rekat namaz kılınabilir.
[3] Buharı, kusûf, 16/9; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/17.
[4] Buharı, Kusûf, 16/7; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/8.
[5] Buharî, Vudû, 4/37; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/11.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

J- CÜNÜPLÜK VE DİĞER SEBEPLERDEN DOLAYI GUSÜL ALMAK
1- İlk Dönemde (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmazdı
2- Daha Sonra (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmaz Ruhsatı Kaldırıldı
3- Meni Gelmese De (Erkeğin) Sünnet Uzvu (Kadının) Sünnet Uzvunu Aşarsa/Girerse Gusül Gerekir
4- İhtilâm Olduğunda (Rüya Gördüğünde) Menisi Gelen Kişinin Gusül Alması
5- Cünüp Olmayan Kur'ân Okuyabilir
6- Gusül Alırken Perde Çekmek Gerekir
7- Gusül Ve Abdest Alırken Kullanılan Su Miktarı
8- Gusül Alma Şekli Ve Öncesinde Abdest Almak
9- Gusül Anında Saçları Yıkamak Ve Kadınların Örgülü Saçlarını Açmaksızın Köklerini Yıkaması
10- Gusül Mekânı Dışında Ayakları Yıkamak, Mendil/Havlu İle Kurulanmak Ve Namaz Kılmak İsteyene Guslün Abdest Yerine Geçmesi
11- Gusülden Sonra Fark Edilen Kuru Yerin Yıkanması
12- Hanımlarını Dolaşan Kişiye Bir ya da Birden Fazla Guslün Yeterli Olması
13- Cünüp Olan Kişinin Uyumak Ya Da Yemek Veya Yeniden Cima Yapmak İsterse Yapması Gereken Şeyler
* Uyumak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır
* Yemek Yemek Ya Da Yeniden Cima Yapmak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır
14- Gusül İle İlgili Sünnet Olan Haller
* Bu Konuda Genel Bilgi
* Cenaze Yıkanması Nedeniyle Gusül Ve Taşınması Nedeniyle De Abdest Almak
* Yeni Müslüman Olan Bir Kişinin Gusül Alması
15- Çarşı Hamamlarında Yıkanma Adabı
Fıkhı Hükümler

J- CÜNÜPLÜK VE DİĞER SEBEPLERDEN DOLAYI GUSÜL ALMAK

1- İlk Dönemde (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmazdı

415/723- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radıyallahü anh):[1]
Kendisi Hz. Osman'a (Radıyaiiaimanh) sordu: 'Kişi eşiyle birleşir ve meni gelmezse ne gerekir?' Hz. Osman dedi ki:
'Namaz abdesti gibi abdest alır ve tenasül uzvunu yıkar.' Hz. Osman sözüne şöyle devam etti:
'Ben bunu Rasûlullah'tan (Saitaitahu aleyhi ve seiiem) işittim.'
§(RâviZeyd ekledi:)[2]
Ayrıca bunu Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm, Talha b. Ubeydullah ve Übey b. Ka'b'a (Radıyaiiahnanhüm) sordum, aynı şeyi istediler/emrettiler.[3]

416/724- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[4]
Übey b. Ka'b kendisine şunu haber verdi:
RaSÛlUİlah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem)'.
"Kişi eşiyle birleşir ve meni inmezse ne gerekir?' diye sorunca dedi ki:
"O kişi, eşine dokunan (tenasül) uzvunu yıkar, abdest alır ve namaz kılar."[5]

417/725- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):[6]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) ensardan birine uğradı ve ona (kapıya çıkması için) haber gönderdi. Bu kişi başından su damlar bir hâlde dışarı Çıkınca, Peygamberimiz ona dedi ki:
"Her hâlde seni acele ettirdik?"
'Evet, ey Allah'ın RasûlüT
"Aceleye geldiğinde ya da kendini tutup (meni inmediğinde), sana gusül gerekmez, (sadece) abdest gerekir."[7]

418/726- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahn anh):[8]
Pazartesi günü Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) beraber Küba'ya gitmek için yola çıktık. Benî Salim yurduna uğradık. Rasûlullah, îbn Itban'ın kapısına gelince durdu ve gür bir sesle onu dışarı çağırdı. O sırada İbn Itbân karısının üstündeydi (cima yapıyordu). Hemen elbisesini[9] çekerek dışarı çıktı. Rasûlullah onu bu hâlde görünce dedi ki:
"Adamı acele ettirdik." İbn Itban:
*Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kişi hakkında ne dersin, karısıyla birleşir ve meni gelmezse, ne yapması gerekir?'
Rasûlullah:
"Su,[10] sudan dolayı[11] gerekir" dedi.[12]

419/727- Ebû Eyyüb'den (RadıyaUahü anh):[13]
HZ. Peygamber (Sallallalıll aleyhi ve sellem):
"Su, sudan gerekir" buyurdu.[14]

2- Daha Sonra (Cinsel Birleşmede) Meni Gelmedikçe Gusül Alınmaz Ruhsatı Kaldırıldı

420/728- Übey b. Ka'b'dan (Radıyaiiahtianh):[15]
Su, sudan gerekir şeklindeki fetva ruhsattır. İslâm'ın ilk dönemlerinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bu şekilde ruhsat veriyordu, (ancak) daha sonra (meni gelmese de) gusül almayı emretti.
§İkinci bir tarikten benzeri rivayet edildi:
Rasûlullah (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem), elbiseleri az olduğu için (ilk dönemde) mü'minlere böyle ruhsat veriyordu. Daha sonra

Peygamberimiz bu ruhsatı (su sudan gerekir sözlerini/fetvasının verilmesini) yasakladı.
NOT: İlk dönemlerde inzal olmadıkça, sadece birleşmeden dolayı gusül gerekmezdi. Ancak sonraki dönemde bu ruhsat kaldırıldı; hem cima, hem de inzalden dolayı gusül emredildi.
İkinci tarikten gelen rivayette, ilk dönemlerdeki ruhsatın elbise azlığından kaynaklandığı ifade edilmektedir; Bu da zaruret/sıkıntı anındaki bu ruhsatın geçici olduğunu göstermektedir.[16]
421/729- Ubeyd, babası Rifâa b. Râfî'den (Radıyaiiahaanhüm) nakleder:[17]
(Züheyr rivayetinde: "Akabe Matında ve Bedir savaşında hazır bulunan Rifâa b. Râjî kastediliyor'1 diye ekledi.)
Hz. Ömer'in (Radıyaiiahuanh) yanındaydım. Ona:
'Zeyd b. Sabit mescitte insanlara[18] Eşiyle beraber olduğu hâlde menisi gelmeyen kişi hakkında (gusül gerekmez diye), fetva veriyor' denildi.
Hz. Ömer:
ıOnu hemen hana getirin!' dedi ve yanına getirildi. Hz. Ömer:
ıEy kendisine düşmanlık eden, Rasûlullah'm mescidinde kendi görüşünle fetva verme seviyesine ulaştın mı?' Zeyd:
'Ben böyle yapmadım, ben ancak amcazadelerim[19] Rasûlullah'tan (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) rivayet ettiğini naklettim.'
'Hangi amcazadelerini'
'(Amcazadelerimden olan) Übey b. Ka'b, (Ebû Eyyûb ve Rifâa b. RâfT den)'[20]
Ben (Rifâa) hemen o gencin sözünü (açıklamaya) yöneldim ve:[21]
'Rasûlullah döneminde böyle yapardık' diye cevap verdim. Hz. Ömer:
'Bunu Rasûlullah'a sordunuz nut'V diye sorunca:
'BİZ O (Peygamber'in) döneminde böyle yapar, gusül almazdık' dedim.
Hz. Ömer ashabı topladı ve hepsi su ancak sudan gerekir, fetvasında ittifak etti, ancak Hz, Ali ve Muaz b. Cebel dediler ki:
'(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşarsa/girerse gusül gerekir.' Ayrıca Hz. Ali:
'Ey Mü'minlerin Emîri, bu konuda en bilgili olan Hz. Peygamber'in eşleridir' deyince Hz. Ömer, Hafsa annemize haber gönderdi, Hz Hafsa:
'Benim (bu konuda) bilgim yok' dedi. Sonra Hz. Âişe annemize haber gönderdi ve Hz. Âişe:
'(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşarsa/girerse gusül gerekir' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer kızdı ve şöyle dedi:
'Birinin böyle yapıp da gusül almadığı haberi bana ulaşırsa, onu (çok kötü) cezalandırarak bitkin/halsiz hale getiririm'[22]

3- Meni Gelmese De (Erkeğin) Sünnet Uzvu (Kadının) Sünnet Uzvunu Aşarsa/Girerse Gusül Gerekir

422/730- Hz. Âişe annemizden (Radıyuiiahn anhâ):[23]
RaSÛlullah (Satlattahü aleyhi ve setİem)'.
"Erkek, (eşinin) dört uzvu (iki eli ve iki ayağı) arasına oturur ve sünnet uzvunu (kadının) sünnet uzvununa[24] yapıştırırsa gusü! gerekir" buyurdu.[25]

423/731- Amr b. Şuayb babası tarikiyle dedesinden[26] (Radıyaiiaha nakleder:[27]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"(Erkeğin) sünnet uzvu (kadının) sünnet uzvunu aşar/girer ve uzvun başı görünmezse, işte o zaman gusül gerekir."[28]

424/732- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[29]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Erkek, (eşinin) dört uzvu (İki eli ve iki ayağı) arasına oturur ve kendisini yorarsa -meni gelsin ya da gelmesin- gusül gerekir."[30]

425/733- Saîd b. el-Müseyyib'den:[31]
Ebû Musa, Hz. Âişe annemize (Radıyaiiaha anhâ) dedi ki: 'Ben senden utandığım hâlde, sana bir şey sormak istiyorum.' Hz. Âişe: 'Sor, utanma! Ben senin annenim' dedi.
O da eşiyle beraber olup da menisi gelmeyen erkeğin (gusül) durumunu sorunca, Hz. Âişe Peygamberimiz'den (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şunu nakletti: "Sünnet uzvu sünnet uzvunu aşar/girerse, işte o zaman gusül gerekir."[32]

426/734- Muaz b. Cebel'den (Radiyallahu anh):[33]
Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sünnet uzvu sünnet uzvunu aşar/girerse gusül gerekir."[34]

427/735- Abdullah b. Sa'd (Radıyaiiaha anh):[35]
Rasûlullah'a (Saifoiiahu aleyhi ve seiiem), gusül gerektiren hâl, sudan sonra gelen suyun (mezinin) durumu, evimde ve mescitte namaz kılmanın ve hayız gören kadınla yemek yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez.[36] Bana gelince, eğer şöyle şöyle yaparsam..." yâni gusül gerektiren hali zikretti ve dedi ki:
"Namaz abdesti alırım, cinsel organımı yıkarım" dedi ve guslün (nasıl alınacağını) anlattı.
"Sudan sonra suya gelince, o mezidir ve her erkekten mezi gelir. Ben bundan dolayı fercimi yıkar ve abdest alırım.
Mescitte ve evimde namaz kılma durumu ise, gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescitte kılmamdan daha hoştur.
Hayızlı kadınla yemek yemeye gelince, onunla yemek yiyebilirsin![37]"

4- İhtilâm Olduğunda (Rüya Gördüğünde) Menisi Gelen Kişinin Gusül Alması

428/736- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaiıu anha):[38]

Rasûlullah'a (SaUdiahü aleyhi ve sefam), ihtilâm olduğunu (rüya gördüğünü) hatırlamadığı hâlde elbisesinde yaşlık gören kişinin durumu sorulunca şöyle dedi:
"Bu kişi gusül alır."
Rasûlullah'a, ihtilâm olduğunu hatırladığı hâlde elbisesinde yaşlık görmeyen kişinin durumu sorulunca da şöyle dedi:
"Bu kişinin gusül alması gerekmez."
ÜmmÜ Süleym (Radıyallahüanhâ):
'Kadın da bunları görürse gusül almalı mıdır?' diye sorunca Peygamberimiz buyurdu ki:
"Kadınlarda erkeklerin kardeşleridir (benzerleridir).[39]"

429/737- (Enes b. Mâlik'in annesi) Ümmü Süleym'den (Radıyallâhü anhâ):[40]
Ümmü Süleym, Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'ye (â) komşuydu ve yanma gelirdi. Rasûlullah (SaUoitahu aleyhi ve seiiem) gelince Ümmü Süleym:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın rüyasında kocasıyla beraber olduğunda gusül gerekir mi, görüşün nedir?' diye sorunca Ümmü Seleme annemiz dedi ki:
'Ellerin topraklansın,[41] ey Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın yanında kadınları rezil ettin.' Ümmü Süleym:
'Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez.[42] Bize problem olan bir meseleyi, Rasûlullah'a sormam benim açımdan o konuda kör/habersiz kalmamdan daha iyidir.' Rasûlullah Ümmü Seleme annemize dedi ki:
"Asıl senin etlerin topraklansın!
Evet, ey Ümmü Süleym! Islaklık/Su gördüğünde o kadına gusül gerekir."
Ümmü Süleym:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Bu durumda) kadından su gelir mi?' Rasûlullah:
"Çocuğu kendisine başka nasıl benzeyecek? Kadınlar erkeklerin kardeşleridir (benzerleridir)."[43]

430/738- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaüahü anhâ):[44]
Ümmü Süleym (Radıyaiiahü anhâ)[45] dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın rüyasında kocasıyla beraber olduğunu görürse gusül gerekir mi?' Rasûlullah (Saiiaiiahtı aieyiu w seiiemy.
"Evet, kadın ıslaklık/su gördüğünde (gerekir)" dedi. Ümmü Süleym:
'O böyle yapar mı? (Islaklık olurmu?)' Rasûlullah:
"Elin topraklansın, çocuğun dayı/teyze[46] tarafına benzemesi ancak bundan kaynaklanır. İki nutfeden hangisi rahime önce ulaşırsa, benzerine galip gelir."[47]
§İkinci tarikten gelen rivayet:
Zeyneb annesi Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaimanhâ) nakletti: Ümmü Süleym (Radıyaihhu anim) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez.[48] Kadın ihtilâm olduğunda (rüya gördüğünde) gusül gerekir mi?'
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Evet, kadın ıslaklık/su gördüğünde (gerekir)" dedi.
§Üçüncü tarikten gelen rivayet:
Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahu anhây.
ÜmmÜ Süleym (RadıyallahU anhâ), Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve rüyasında erkeğin gördüğünü gören bıı kadının durumunu (ilgili hükmü) sordu. Rasûlullah:
"Bu kadın ıslaklık/su görürse gusül alsın!" dedi. Ümmü Süleym: 'Kadınları rezil ettin, bir kadın rüyasında böyle görür mü?' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Elin topraklansın, o hâlde çocuğu kendisine başka ne ile/hangi sebeple benzeyecek?"[49]

431/739- İbn Ömer'den (RadıyaiiaM anhama):[50]
Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym (Radıyaiiaha anhâ), Rasûlullah'a
(Sailallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle SOrdu:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Rüyasında erkeğin gördüğünü bir kadın görürse, (hüküm nedir?)' Rasülullah buyurdu ki.
"Kadın bunu görür ve suyu İnerse, gusül alsın!"[51]

432/740- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[52]
(Annesi)[53] Ümmü Süleym (Radıyaiiaim anhâ) Hz. Peygamber'e, rüyasında bir erkeğin gördüğünü gören kadının durumunu, sordu. Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden kim bunu görür ve suyu inerse gusül alsın!" Ümmü Seleme (Bir rivayette: Rasülullah'ın eşi utanarak):
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Kadında) bu şey olur mu'?' diye sorunca Rasûlullah şöyle dedi:
"Evet, erkeğin suyu koyu beyaz, kadının suyu ise açık sarıdır. (Karı kocadan) hangisinin suyu öne geçerse ya da baskın gelirse, çocuk ona benzer."[54]

433/741- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anh):[55]
Bir kadın Peygamberimiz'e (Saiiaüaim aleyhi ve seiiem):
'Kadın ihtilâm olur (rüya görür) ya da ıslaklık/su bulursa gusleder mi?'
Rasûlullah:
"Evet" dedi. Hz. Âişe:
'Ellerin topraklansın' deyince,
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onu bırak, çocuğun benzemesi ancak bundan olur. Kadının suyu erkeğin suyundan baskın gelir de (rahime ulaşırsa) çocuk dayılarına/teyzelerine benzer, (ama) erkeğin suyu onun suyuna baskın gelirse çocuk (amcalarına/halalarına)[56] benzer."[57]

434/742- Havle bt. Hakîm (Radıyaiiaha aıhâ):[58]

Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem), rüyasında bir erkeğin gördüğünü gören kadının durumunu, sordu. Rasûlullah dedi ki:
"Su inmedikçe gusül gerekmez, tıpkı erkeğin suyu (menisi) inmedikçe guslün gerekmemesi gibi."
§İkinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in teyzelerinden biri olan Havle bt. Hakîm es-SülemİyyE (RadiyallaM anhâ)'.
Rasûlullah'a, kadının ihtilâm olma durumunu sorunca Peygamberimiz: "Gusül alsın!" dedi.[59]

5- Cünüp Olmayan Kur'ân Okuyabilir

435/743- Abdullah b. Selime anlatıyor:[60]
Ben ve iki kişi Hz. Ali'nin (Radıyaiiaim anh) yanma girdik: onlardan biri kavmimden olup, diğeri de Benî Esed'e mensup olduğunu zannettiğim kişiydi. Hz. Ali bu ikisini itibarlı (örnek) şahıslar olarak gönderdi ve dedi ki:
'Siz ikiniz, iri/kuvvetli insanlarsınız, o hâlde dininizi kuvvetlendirin/cihadedin!'[61]
Sonra Hz AH tuvalete gitti, ihtiyacını gördü ve çıktı, sudan bir avuç alıp bununla ellerini ovaladı. Sonra Kur'ân okumaya başladı. Bizim kendisini yadırgadığımızı görünce şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalet ihtiyacım görüp çıktı ve Kur'an okudu, bizimle birlike et yedi. Cünüplük dışında hiçbir şey onun Kur'an okumasına mani değildi.'[62]

436/744- Hz. Ali (Radıyaitaha anh) dedi ki:[63]

Cünüp olmadığı sürece Rasûlullah fSaUatiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'an okuturdu.[64]

437/745- Ebu'l-Garîften:[65]
Hz. Ali'ye (Radıyaitaim cmhüm) abdest suyu getirildi; üçer kere ağzına su alıp gargara yaptı, burnuna su çekti, üç kere yüzünü yıkadı, ellerini dirsekleriyle beraber üçer üçer yıkadı, sonra başını mesh etti, ayaklarını yıkadı ve dedi ki:
'Rasûlullah'ı (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) işte böyle abdest alırken gördüm, sonra Kur'an'dan bir bölüm okudu ve şöyle dedi:
"Bu durum cünüp olmayan için geçerlidir. Ama cünüp olan kişi okuyamaz, bir âyet de olsa, (okuyamaz.)'"[66]

438/746- Hz. Ali'den (RadıyaUahü anh):[67]

Hz. Peygamber (Sallaltahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Cünüp, resim ve köpek olan eve melekler girmez."[68]

Açıklama

Melekler Allah'a sürekli itaat eden varlıklardır. İnsanların amellerini yazan/kaydeden Kiramen Kâtibin melekleri insanla her yerde bulunur, ancak tuvalet ve cima gibi özel durumlarda dışarı çıkarlar.
Bu rivayette kastedilen melekler rahmet ve bereket melekleridir. Bu meleklerin bir eve girmeme sebepleri;
1- Cünüp: Bundan kasıt guslü sürekli geciktirip namaz vakitlerini geciktiren kişilerdir. Onların bu sorumsuz hali melekleri uzaklaştırır.
2- Resim/Heykel: Ulemânın ittifakı ile insan ve hayvan gibi canlıların resimleri/heykelleri daha sonra tapınma sebebi olduğu için oradan melekler uzaklaşır.
3- Köpek: Köpeklerin genelde pis olması sebebiyle evlere konulması doğru değildir ve meleklerin gelişini engeller.[69]

6- Gusül Alırken Perde Çekmek Gerekir

439/747- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüım):[70]
Rasûlullah (Saitaiiahü aleyhi ve sellem) Hz. Ali'ye emretti de ona gusül için su getirdi, sonra Hz. Peygamber ona bir parça kumaş verdi ve şöyle buyurdu: "Bana bir perde çek ve sen de sırtını dön!"[71]

440/748- Enes b. Mâlik'ten (Radıyailahü anh):[72]
RaSÛluIlall (SaHaüahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmran'ın oğlu Musa (Aieyiusseiâm) suya gireceğinde, su avret mahallini bitmedikçe[73] elbisesini çıkartmazdı."[74]

441/749- Ya'lâ b. Ümeyye'den (Radtyaiiahu anh):[75]
RaSÛlUİlah (Sallallalıii aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah çok haya sahibi ve kendisini gizleyendir. Sizden birisi gusül alacağında kendisini bir şeyle gizlesin!"[76]

442/750- Ya'lâ b. Ümeyye'den (Radtyaüahümh):[77]
RaSÛlullah (Saltaltahn aleyhi ve setlem) dedi ki:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah hayalı olmayı ve örtmeyi sever.[78]

443/751- Akîl b. Ebî Tâlib'in mevlâsi Ebû Mürre,[79]
Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânı'den (RadıyaiiaM anlatma) nakleder:
(Rasûlullah'ın amca kızı) Ümmü Hânî[80], Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) bulunduğu yere gittiğini belirtir ve şöyle anlatır:
Rasûlullah'ı gusül alırken buldum, kızı Fâtıma da kendisine perde tutuyordu.[81]

444/752- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[82]
RaSÛlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Eyyûb (Peygamber) çıplak olarak yıkandığı bir sırada üzerine altından çekirgeler düştü, o da bunları avuçla alıp elbisesine toplamaya başladı. Rabbi şöyle nida etti:
'Gördüğün şeyi almaktan seni müstağnî kılmadım mı?[83] Eyyûb (Peygamber):
'Fakat senin bereketinden vazgeçmek mümkün değil' dedi."
NOT: İbn Battal der ki: bu hadisten, kimsenin görmediği bir yerde çıplak olarak yıkanılmasmın cevazı anlaşılmaktadır. Çünkü burada Eyyûb Peygamber'İn çekirgeleri toplamasına bir kınama var, çıplak yıkanmasına değil.[84]

7- Gusül Ve Abdest Alırken Kullanılan Su Miktarı

445/753- İbn Abbas'taiî (Radıyallahü anhuma):[85]
Bir kişi kendisine:
'Abdest alırken bana ne kadar su yeterlidir?' dedi. İbn Abbas: 'Bir müd.
'Gusül için bana ne kadar su gereklidir?' 'Bir sa':
'Bana bu kadar yetmez.'
'Ey annesiz (kalasıca),[86] senden daha hayırlı olan Rasûlullah'a (Saiiaitahu aleyhi \>e seiiem) bu miktar yetiyordu.'[87]

446/754- Enes b. Mâlik'ten(Radıyallahu anh):[88]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aicyin ve seiiem) miktarı iki ntıl (olan su) ile abdest ve bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.[89]

447/755- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):[90]
Rasûlullah (Sa[91]iiatiaim aleyhi ve seiiem) miktarı bir müd (olan su) ile abdest ve bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.

448/756- Rasûlullah'ın sahabîsi Sefine'den (Radıyallahu anh):[92]
Rasûlullah (Saiiaihim deyin ve settem) miktarı bir sa' (olan su) ile gusül ve bir müd (olan su) ile de temizlenir, (abdest alırdı).[93]

449/757- Hz. AlŞe'den (Radıyallahu anha):[94]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) miktarı bir müd (olan su) ile abdest ve yaklaşık bir sa' (olan su) ile de gusül alırdı.[95]

Açıklama

Bu hadislerden, Rasûlullah'ın (SaUaliahü aleyhi ve sellem) iktisatlı olarak su kullandığını ve israftan kaçınma noktasında çok titiz davrandığını anlıyoruz.
Müd ve sâ! hacim ölçü birimidir. Bir sâ' dört müd olup, bir müd ise bir koçandır. Rıtıl ise 40 ûkıyyedir ve 1 ûkıyye 40 dirhemdir.
Rıtıl; Bağdadî (İran ölçüsü) ve Şâmî (Roma ölçüsü) olarak iki kısma ayrılır.

*İmam Ebû Hanîfe ve İrak fakihlerine göre:
1 Müd: 2 rıtıl
Müd: 1,06 litre
1 Sa' (4 müd, 4x1,06): 4,24 litre (ile 5,30 İt. arasındadır.)

*İmam Şâfiî ve Hicaz fakihlerine göre:
1 Müd: 0,530 litre
Sa' (4 müd 4x 0,530): 2,120 litre (ile 2,650 it. arasındadır.)[96]

*Günümüz Ölçülerine göre gram olarak: Müd: 509,14 gr.
Sa' (4 müd, yani 4x509,14): 2036,56 gr. Rıtıl: 381,75 gr.[97]

450/758- Mûsâ el-Cühenî'den:[98]
Ramazan'da büyük bir kap getirdiler, onun miktarını sekiz ya da dokuz veya on ntıl olarak takdir ettim.
Mücahid dedi ki:
Hz. Âişe (Radıyaihha anhâi annemiz bana:
'Rasûlullah (SaitaiiaM aleyhi ve seUem) bu miktarda bir su ile gusül alırdı' diye nakletti.[99]

8- Gusül Alma Şekli Ve Öncesinde Abdest Almak

451/759- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anha):[100]
Rasûlullah (SaitaiUıhu aleyhi ve seiiem) cünüplükten dolayı gusül almak istediğinde; ellerini üç kere yıkar,[101] sonra sol eline su dökmek için sağ eliyle su alır, ardından temizleninceye kadar tenasül uzvunu yıkardı. Sonra ellerini güzelce yıkar, ağzına üç kere su alıp gargara yapar, burnuna üç kere su çeker, yüzünü üç kere ve kollarını üç kere yıkar, sonra başına üç kere su döker ve peşinden yıkanırdı.[102] (Banyodan) çıkacağında da ayaklarını yıkar (ve çıkardı).
§Hz. Âişe'den (Radıyaiiaha anhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: 'Rasûlullah aleyhi ve seiiem) cünüplükten dolayı gusül almak istediğinde; namaz abdesti gibi abdest alarak başlar, tenasül uzvunu yıkar, ayaklarım yıkar, sonra duvar toprağına elini sürer ve ardından da üstüne su döker, (yıkanırdı). Ben duvarda onun el izini hâlâ görür gibiyim.'
§Hz. Âişe'den (Radıyaiiahu anhâ) üçüncü tarikle gelen rivayet: Kendisine cünüplük sebebiyle Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve stilon) gusül alma şekli sorulunca şöyle dedi:
'Önce ellerinden başlar, onları yıkardı.[103] Sonra namaz abdesti gibi abdest alır, başındaki saçları karıştırarak köklerine (suyu ulaştırırdı). Tenini temizlediğine kanâat getirirse üç kere sudan avuçlar/alır[104] ve başına serper ve vücûdunun kalan kısımlarına dökerdi.'[105]

452/760- (Hz. Peygamber'in eşi) Meymûne annemizden (Radıyallahu anha):[106]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) su getirdim ve cünüplükten dolayı gusül aldı; (şöyle ki) önce sol eliyle kaptaki sudan sağ eline su döküp avuçlannı yıkadı, sonra kaptaki suya elini daldırıp (su aldı) ve cinsel organına döktü. Sonra bu elini duvar ya da yerdeki toprağa sürdü. Ardından ağzına ve burnuna üç kere su aldı, yüzünü üç kere ve kollarını üç kere yıkadı, sonra başına üç kere su döktü, sonra vücûdunun kalan kısmına su döktü ve sonunda bir yere çekilip ayaklarını yıkadı, (banyodan çıktı).[107]

453/761- İbn Abbas'ın mevlâsı Şu'be'den:[108]
İbn Abbas (Radıyaiiam anhüm) cünüplükten dolayı gusül alacağında sağ eliyle sol eline su döker ve onları bir kaba daldırmadan Önce yedi kere yıkardı. Bir keresinde, eline kaç kere döktüğünü unuttu ve bana:
'Kaç kere döktüm?' diye sordu. Ben:
'Bilmiyorum'dedim. Bana:
'Ey annesiz (kalasıca)[109], niye bilmiyorsun?' dedi. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra başına, vücûduna su döktü ve dedi ki:
'İşte Rasûlullah (Saiiaiiaimaleyhi ve seiiem) böyle temizlenirdi, yani gusül alırdı.'[110]

454/762- UbeydulIah b. Mıksem'den:[111]
Hasan b. Muhammed (Hz. Ali ya da Hanefiyye'nin oğlu)[112], sahabeden Câbir b. Abdullah'a[113] (RadıyaUahu animm) cünüplükten dolayı gusül almayı sordu. O da dedi ki:
'Saçlarım ıslatır ve tenini yıkarsın.' Hasan tekrar sordu:
'Rasûlullah tsaüaiiaha aleyhi ve seitem) nasıl gusül alırdı?'
'Saçına üç kere su dökerdi, (Bir rivayette: sonra cildine (bedenine) üç kere su dökerdi).'
'Benim başım gür saçlıdır.' Câbir:
'Rasûlullah'in saçı seninkinden daha gür ve güzeldi1 dedi.[114]

455/763- Âsim b. Amr el-Becelî:[115]
Hz. Ömer'e (RadıyaUaim anhümi soru soran topluluktaki bir kişiden[116] nakleder: Onlar Hz. Ömer'e:
'Biz sana üç şeyi sormak için geldik: Bir kişinin evinde nafile namaz kılması,
Cünüplükten dolayı gusül almak ve
Kişinin karısı ile hayızliyken yapabileceği uygun olan şeyler nelerdir?' dediler.
Hz. Ömer onlara:
'Siz sihirbaz mısınız yoksa? Rasûlullah'a (Saiiatiahu aleyhi ve setlem) sorduğum günden beri hiç kimsenin sormadığı şeyleri bana sordunuz; (Hz. Peygamber) şöyle dedi:
"Bir kişinin evinde nafile namaz kılması nurdur, dileyen evini nurlandırır."
(Râvi ekledi;) Cünüplükten gusül alma konusuna gelince de şunları söyledi:
"(Önce) tenasül uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve başından (aşağı) üç kere su döker,
Hayızlı karısından ise izar/peştemal üzerinden faydalanma hakkı vardı.'[117]

456/764- Ebû Zübeyr'den:[118]
Câbir (b. Abdullah)'a (Radıyaiiainianh), 'gusül konusunu' sordum, şöyle dedi:
'Sakif (kabilesin)den Rasûlullah'a (Sailattahu aleyhi ve seiiem) geldiler ve dediler ki: 'Bizim topraklarımız soğuk bir bölgededir, gusül konusunda nasıl emredersin?' Hz. Peygamber,
"Ben başımdan (aşağı) üç kere su döküyorum, (yıkanıyorum)" dedi ve başka bir şey söylemedi.[119]'

457/765- Cübeyr b. Mut'ım'den (Radtyaiiahü anh):[120]
Hz. Peygamber'in (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) yanında cünüplükten gusül konusunu konuşuyorduk, şöyle buyurdu:
"Ben avuç dolusu üç kere su alıp başımdan (aşağı) döküyor, sonra vücûdumun kalan kısımlarına bolca döküyor (ve yıkıyorum)."[121]

458/766- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahü anhâ):[122]
Rasûlullah (Saiiatiaim aleyhi ve seiiem) cünüplük sebebiyle gusül alacağında (önce) ağzına su ahr, gargara yapar ve burnuna su çekerdi.[123]

9- Gusül Anında Saçları Yıkamak Ve Kadınların Örgülü Saçlarını Açmaksızın Köklerini Yıkaması

459/767- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiahü anh):[124]
Kendisine bir kişi (geldi ve gusülde) başın yıkanmasını sordu. Ebû Saîd:
'Üç avuç su (dökmen) sana yeter' dedi ve (göstermek için) ellerini birleştirdi. Soran kişi:
'Ey Ebû Saîd, Ben gür saçlı bir adamım' deyince,
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) seninkinden daha gür ve daha güzel saçlı bir insandı' diye cevap verdi.[125]

460/768- Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan (Radıyaiiahu anh):[126]
Ben ve Hz. Âişe'nin süt kardeşi, Hz. Âişe'in yanına geldik. Süt kardeşi ona, Rasûlullah'ın (SaitaUahn aleyhi ve sctiem) gusül alma şeklini sordu. Hz. Âişe annemiz bir sa' miktan su dolu bir kap istedi ve onunla gusül aldı, başına üç kere döktü. Onunla bizim aramızda perde vardı, (kendisini görmüyorduk).[127]

Açıklama

Burada geçen Hz. Âişe'nin (Radıyaiiaha anhâ) süı kardeşinin, Abdullah b. Yezid olduğu belirtilmektedir.[128] Diğer süt kardeşleri:
-Ebû Saîd Kesir b. Ubeyd: Hz. Âişe'den hadis dinledi,[129]

-Avf b. Haris b. Tufeyl: Hz. Âişe'den hadis dinledi,[130]
§Ebû Seleme ise, Hz. Âişe'nin kız kardeşinin süt oğludur (yani süt yeğeni), çünkü Ebû Seleme'yi Hz. Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsün (Radıyaiiahu eminim) emzirmistir; sonuç olarak bu ikisi ile Hz. Aışe'nın süt akrabalığı vardır.[131]
Hz. Âişe'nin onların huzurunda gusül almasına gelince, Ebû Seleme'nin ifade ettiği gibi perde arkasmdaydı. Bu kişiler onun süt kardeşi ve süt yeğeni olduğu için, onların yanında perde gerisinde yıkanmakta bir sakınca görmemişti. Burada bazı şeylerin unutulmaması için İslâm'ın izin verdiği bir ölçüde pratik uygulamanın önemini görüyoruz.
İslâm'ı nakleden İnsanların, olayları doğru olarak ve hiçbir şeyi saklamaksızın rivayet etmeleri, bize o şahsiyetlerin ne kadar güvenilir ve dürüst olduğunu göstermektedir.[132]

461/769- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[133]
Bir kişi kendisine, cünüplükten dolayı gusül alırken başıma ne kadar (su) yeterlidir, diye sorunca şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve sdiem) eliyle başına üç kere su dökerdi.' O kişi:
'Benim saçım çok gür' deyince Ebû Hüreyre:
'Rasûlullah senden daha gür ve güzel saçlıydı' diye cevap verdi.[134]

462/770- Teymullah b. Sa'lebe oğullarından biri olan Cümey' b. Umeyr'den:[135]
Annem ve teyzemle beraber Hz. Âişe'nin (Radıyaitaha anh&) yanına girdik. Onlardan birisi:
'Gusül anında siz ne[136] yapardmız?' diye sorunca Hz. Âişe: 'Rasûlullah (SaitaUaha aleyhi ve seiiem) namaz abdesti gibi abdest alır, sonra başından (aşağı) üç kere su dökerdi. Biz de saçımızdaki örgüden dolayı başımıza beş kere su dökerdik' dedi.[137]

463/771- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahu anhâ):[138]
Ben saçımı sıkı bir şekilde örmüştüm, Hz. Peygamber (SaiMiaM aleyhi ve dedi ki: "Ey Âişe! Her saçta (kökünde) cünüplük vardır, bilmez misin?"
NOT: Hz. Âişe annemiz (Radıyallahu anhâj, saçım suyun deriye ve saç köklerine geçmeyecek şekilde sıkı ördüğü için, Peygamberimiz (SaiiallaM aleyhi ve sellem) tarafından uyarılmıştır. Çünkü saçlar örgülü olduğu zaman, suyun saç köklerine ulaşması yeterlidir, örgülerin çözülmesi şart değildir. Konu ile ilgili rivayetler gelecektir.[139]

464/772- Hz. Ali'den (RadıyallaM anh):[140]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kim gusül alırken bir kıl kadar su ulaşmayan (kuru) yer bırakırsa bu (kuru yer) sebebiyle Allah onu şu şu şekilde ateşten bir parça kılar." Hz. Ali ekledi: 'Bundan dolayı saçlarımı kestim, (bir rivayette; işte gördüğünüz gibi).'[141]

465/773- (Hz. Peygamber'in eşi) Ümmii Seleme'den (Rodıyaiiaim anim):[142]
Kendisi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben saçı sıkı bir şekilde örgülü bir kadınım'
deyince RaSÛluUah (Sallallaha aleyhi ve seilem)'.
"Başına üç kere su dökmen sana yeterlidir" diye cevap verdi.[143]

466/774- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[144]
Peygamber'in eşleri, başlarına jöle[145] sürülü olduğu hâlde onun yanına giderlerdi. Sonra gusül yapar ve bu durumda terlerlerdi.[146] Rasûlullah (SaiiaUahü aleyhi ve seiicm), ihramh olsun ya da olmasın onları bu durumdan (jöleli saçla durmaktan) men etmezdi.[147]

467/775- Ubeyd b. Umeyr'den (Ractıyaiiahu anh):[148]
Abdullah b. Amr'ın kadınlara gusül alırken saç Örgülerini çözdürdüğü haberi Hz. Âişe'ye ulaşınca şöyle dedi:
'Kadınlara gusül alırken saç örgülerini çözmelerini emreden İbn Amr'ın, bu yaptığı ne kadar tuhaf! Bir de saçlarını kazıtmalarını emretse ya! Rasûlullah (Sathiiahu aleyhi ve setiem) ve ben aynı kaptan su alarak gusledcrdîk. Ben başıma (saçım örgülü olduğu hâlde) üç kereden fazla su dökmezdim.'[149]

10- Gusül Mekânı Dışında Ayakları Yıkamak, Mendil/Havlu İle Kurulanmak Ve Namaz Kılmak İsteyene Guslün Abdest Yerine Geçmesi

468/776- Hz. Aişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[150]
Hz. Peygamber (saiiaiiahu aleyhi ve sciiem) cünüplükten dolayı gusül aldığı mekândan çıkacağında ayaklarını yıkar (ve çıkardı).[151]

469/777- (Hz. Peygamber'in) eşi Meymûne (bt. el-Hâris) annemizden (Radıyallahii anhâ):[152]
Peygamberimiz'e (Saiiaihhn aleyhi ve seiiem) gusül alması için su getirdim ve cünüplükten dolayı gusül aldı. Guslü bitince kumaş/havlu getirdim, eliyle şöyle yaptı, yani reddetti.
§Meymûne annemizden (Radtyaiiahaanitâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah'a (SaitaUaha aleyhi ve seiiem) gusül alması için su getirdim ve kendisine perde tutum; önce kaptaki sudan eline su döküp avuçlarını iki ya da üç kere yıkadı.
(Râvilerden Süleyman el-A'meş dedi ki: 'Üçüncü kere diye ekledi mi, tam bilemiyorum.')
Sonra sağ eliyle sol eline su döktü ve tenasül uzvunu yıkadı, sonra bu elini yerdeki toprağa ya da duvara sürdü. Ardından ağzına ve burnuna üç kere su aldı, yüzünü yıkadı, sonra başını yıkadı, sonra vücûdunun kalan kısmına su döktü ve sonunda bir yere çekilip ayaklanın yıkadı, (banyodan çıktı).
Hz. Peygamber'e (gusülden sonra) kumaş/havlu getirdim, istemiyorum diyerek eliyle işaret etti.
Râvilerden biri olan Süleyman el-A'meş dedi ki: 'Bu rivayeti (şeyhim) İbrahim et-Teymî'ye zikredince: 'O, bu şekildedir' dedi ve bunu

inkâr etmedi. İbrahim ekledi: 'Kumaş/havlu ile (kurulanmakta) bir sakınca yoktur. Çünkü bu âdet ile ilgili bir konudur.'[153]

470/778- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):[154]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gusülden sonra (tekrar) abdest almazdı.
§Hz. Âişe annemizden (Radtyaiiaimanhâ) ikinci talikle gelen rivayet: Rasûlullah (SatiaUaha aleyhi ve seiiem) gusül alır, iki rekât ve sabah[155] namazını kılardı. Onu gusülden sonra tekrar abdest alırken görmedim.[156]

11- Gusülden Sonra Fark Edilen Kuru Yerin Yıkanması

471/779- İbn Abbas'tan (Radiyallahu amhuma):[157]
Rasululah (salalahu aleyhi ve sellem) cünüplükten dolayı gusül alıp, çıktığında sol omzunda suyun ulaşmadığı kuru bir yer gördü, sadece saçından damlayan sudan aldı ve orayı ıslattı.Sonra namaz kılmaya geçti.[158]

12- Hanımlarını Dolaşan Kişiye Bir ya da Birden Fazla Guslün Yeterli Olması

472/780- Ebû Râfî'den (RadıyaUahu anh):[159]
Rasûlullah (SaiiaUaim aleyhi ve seüem) eşlerini bir gecede[160] dolaşır, her birinin yanında gusül alırdı. Kendisine dedim ki[161]:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bir gusül alsan (yetmez mi)?' Rasûlullah şöyle dedi: "Bu daha güzel, daha temizdir."[162]

473/781- Enes b. Mâlik'ten (RdUhu anh):[163]
Rasûlullah (Sattaiiahü aieyiü ve seiiem) eşlerinin hepsini bir gecede dolaşır, (bazen) sadece bir gusül alırdı.
NOT: Bu iki rivayetten, bir gecede hanımıyla birden fazla cima yapan kişinin her defasında gusül almasının müstehab olduğunu, ancak hepsi için bir guslün de yeterli olabileceğini anlıyoruz.[164]

13- Cünüp Olan Kişinin Uyumak Ya Da Yemek Veya Yeniden Cima Yapmak İsterse Yapması Gereken Şeyler

*** Uyumak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır**

474/782- Ömer b. Hattab'dan (Radıyaiiahn anh):[165]
RaSÛlullah'a (SallalUthii aleyhi ve seilem),
'Bizden biri cünüp olur da gusül almadan önce uyumak isterse nasıl davranmalı?' diye sorunca buyurdu ki:
"O kişi namaz abdesti gibi abdest alsın, sonra da uyusun!"
§Başka tarikten gelen rivayette Hz. Ömer'den (Radıyaiiahüanhüm) nakledilir: Hz. Ömer, Rasülullah'a geldi ve 'ben cünüp oldum' dedi. (Bunun üzerine) Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) ona önce tenasül uzvunu yıkamasını, sonra namaz abdesti gibi abdest almasını emretti.[166]

475/783- îbn Ömer'den:[167]
Hz. Ömer (RadıyaliahÜ anhüına) RaSÛllllllah'a (Sallathhü aleyhi ve sellem)'.
'Bizden biri cünüp olduğu hâlde uyuyabilir mi?'diye sorunca buyurdu ki: "Evet, namaz abdesti gibi abdest alarak (uyur)."
§Râvilerden NâfT ekledi:
İbn Ömer bu durumda uyumak isterse, ayaklarını yıkama dışında namaz abdesti gibi abdest alırdı.
NOT: Abdullah b. Ömer'in burada ayaklarını yıkamamasının sebebi;
1- Abdeslten kastın sadece temizlik olduğunu gösterir,
2- Ya da İbn Ömer'in o anda bir mazereti vardı, onun için yıkamamış olabilir. Ancak bu durumda abdest almak efdaldir. Doğrusunu Allah bilir.[168]

476/784- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahu anh):[169]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve scltem) dedi ki:
"(Cünüp olduğunda) abdest almadan kesinlikle cünüp olarak yatma/uyuma!"[170]

477/785- Abdullah b. Habbab'dan:[171]
Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaüaha anlı) cünüp olduğunda uyumak istediğini Rasûlullah'a anlatınca, Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Önce abdest almasını, sonra uyumasını emretti.[172]

478/786- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):[173]
Rasûlullah (SaiiaUaim aleyhi ve seiiem) cünüp olur ve bu durumda uyumak isterse uyumadan önce namaz abdesti gibi abdest alır ve:
"Cünüp olduğu hâlde uyumak isteyen namaz abdesti gibi abdest alsın!" derdi.[174]

*** Yemek Yemek Ya Da Yeniden Cima Yapmak İsteyen Cünüp Kişinin Abdest Alması Müstehabdır**

479/787- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):[175]
Rasûlullah (SaUaUaku aleyhi ve seiîem) cünüp olduğu hâlde uyumak isterse namaz abdesti gibi abdest alırdı, ayrıca yemek veya içmek isterse ellerini yıkar, sonra dilerse yer veya içerdi.
§Hz. ÂİŞe'den (Radıyaiiaimanhâ) ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Saiiaiiahs. aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda uyumak ya da yemek yemek isterse (önce) abdest alırdı.[176]

480/788- Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaUahu anh):[177]
Hz. Peygamber'İn (Sallallahtl aleyhi ve sellem):

"Cima yaptığında ve eşiyle tekrar cima etmek istediğinde abdest alır" sözünü nakletti.
Râvilerden Süfyan:
'Ebû Saîd el-Hudrî, Harre olayını[178] görmüştü' dedi.[179]

481/789- Gudayf b. el-Hâris'ten:[180]
Hz. Âİşe annemize (Radıyallalıtt anhâ)'.
'Ne dersin, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda gecenin başında mı yoksa sonunda mı gusül alırdı?' diye sorunca:
'Bazen gecenin başında, bazen de gecenin sonunda gusül alırdı1 dedi.
'Allahü ekber! Bu konuda kolaylık (ruhsat) veren Allah'a hamd olsun! Rasûlullah gecenin başında mı, yoksa sonunda mı vitri kılardı?'
1Bazen gecenin başında, bazen de gecenin sonunda vitir kılardı?
'Allahü ekber! Bu konuda ruhsat veren Allah'a hamd olsun! Rasûlullah Kur'ân'ı açıktan mı yoksa gizlice mi okurdu?'
'Bazen açıktan, bazen de gizliden okurdu.' Ben:
'Allahü ekber! Bu konuda ruhsat veren Allah'a hamd olsun' dedim.[181]

482/790- Hz. Âişe annemizden (RadıyatiaM anhâ):[182]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) cünüp olduğunda (bazen) uyur, kalkıncaya kadar suya dokunmazdı. Kalkınca da gusül alırdı.
§Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaimanM) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve seiiem) gecenin başında eşiyle beraber olur, sonra suya dokunmaksızın uyurdu. Gecenin sonunda uyanınca eşine döner (tekrar cima eder), sonra da gusül alırdı.[183]

483/791- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[184]
Rasûlullah (SaitattaM aleyhi ve seüem) cünüp olur, sonra uyur ve uyanırdı, sonra tekrar uyurdu.
NOT: ilk bakışta bu konudaki, hadisler arasında çelişki var gibi görülmektedir. Ancak doğru olarak analiz ettiğimizde şu sonuca ulaşırız: Cünüp olan bir kişi uyuma gibi bir ihtiyaç sebebiyle guslü geciktirmek isterse yatmadan Önce abdest alması mendûptur, abdest almadan yattığında da bir sakıncası yoktur. Önemli olan farz namazları kazaya bırakacak kadar geciktirmemek ve her farz namazı vaktinde kılmaktır. Peygamberimizin bazen abdest almaması herhalde ümmete farz olur endişesinden kaynaklansa gerek. Zira Rasülullah bu nedenle bir çok nafile ibadete devam etmezdi.
Cimadan sonra yeni bir cima ya da yeme-içme veya uyku sebebiyle guslü geciktirmek isteyenlerin abdest alması müstehabdır. Burada abdest alma sonucunda:
1- Cünüp olanın hadesini azaltmaz, ancak abdest azalarındaki hades kalkar.
2- Bir müddet sonra ölüm gelir korkusuyla cünüp olan abdest alarak iki temizlikten biri İle yatar-kalkar.
3- Abdest vücudu canlandırır ve dinlendirir. Çünkü yorgun olan kişinin duş alması halinde dinlendiği ve canladığı malumdur.[185]

14- Gusül İle İlgili Sünnet Olan Haller

*** Bu Konuda Genel Bilgi**

Guslün farz olduğu cünüplük durumu, hayız ve nifas kanının kesilmesi gibi haller dışında, bazı özel günlerde de gusül almak sünnettir. Rasülullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) cuma, arefe ve bayram günleri gibi özel durumlarda gusül alırdı. Aşağıdaki rivayetlerde, bu konuda geniş malûmat bulunmakladır.[186]

484/792- (Z.) Abdurrahman b. Ukbe b. el-Fâkih, Rasülullah'in sahabisi olan dedesi el-Fâkih b. Sa'd'dan (Radıyaiiahü anh) nakleder:[187]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) cuma, arafe, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı günlerinde gusül alırdı.
Fâkih b. Sa'd da bu günlerde ailesine gusül almalarını emrederdi.[188]

485/793- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiaha anhâ):[189]
Hz. Peygamber'İn (SaUallaM aleyhi ve seltem)
"Dört şeyden dolayı gusül alınır:
Cuma, cünüplük, kan aldırma ve cenaze yıkamak..." şeklindeki sözünü nakletti.[190]

*** Cenaze Yıkanması Nedeniyle Gusül Ve Taşınması Nedeniyle De Abdest Almak**

486/794- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[191]
RaSÛlullah (SallallahÜ aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim cenaze yıkarsa gusül alsın ve kim de cenaze taşırsa abdest alsın!
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha ank) ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber (Saitaitahu aleyhi ve seiietny. "Cenaze yıkanması nedeniyle gusül ve cenaze taşınması nedeniyle abdest alınması gerektiğini" belirtti.
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahüanh) üçüncü tarikle gelen rivayet: Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim cenaze yıkarsa gusül alsın!"[192]

487/795- Muğîre b. Şu'be'den (Radiyallahu anh):[193]
Hz. Peygamber (SaiiaUahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim cenaze yıkarsa gusül alsın!"[194]

*** Yeni Müslüman Olan Bir Kişinin Gusül Alması**

488/796- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaim anh):[195]
Sümâme b. Üsâl,[196] Müslüman oldu. Rasûlullah (SaüattaM aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Onu filân kabilenin hurma bahçesine götürün ve orada gusül almasını emredin/isteyin!"[197]
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh) ikinci tarikle gelen rivayet: Sümâme b. Üsâl el-Hanefî, Müslüman oldu. Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyh ve seüemy, 'Onun, Ebû Talha'nın hurma bahçesine götürülmesini, orada gusül
almasını' emretti. (Sonra da) Rasûlullah dedi ki:
"Arkadaşınızın İslâm'ı mükemmel[198] oldu."[199]

489/797- Halife b. Husayn b. Kays b. Âsım'dan (RadıyaiiaM anhum) nakledildiğine göre:[200]
Dedesi Kays b. Asım Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) döneminde Müslüman oldu. Rasûlullah ona su ve sidr (temizleyici bir madde)[201] ile (yıkanıp) gusül almasını emretti.
NOT: Sümâme b. Üsâl ve Kays b. Âsim gibi Müslüman oldukları zaman kendilerinden gusletmesi hattâ (seksen yaşma da gelse) sünnet olması istenen sahâbiler vardır:
a- Vasile b. el-Eska',[202]
b- Katâde Ebû Hişâm er-Rahâvî,[203]
c- Useym b. Küleyb'in dedesi Ebû Küleyb[204] (Radıyallâhü anhüm) bunlardandır.[205]

15- Çarşı Hamamlarında Yıkanma Adabı

490/798- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyaiiaha anh):[206]
RaSÛlUİlah (SallaUahS aleyhi ve selleın) buyurdu kî:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemalsiz (Çarşı) hamamına girmesin!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) karısını (çarşı) hamamına[207] götürmesin!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) İçki içilen sofrada oturmasın!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) yanında mahremi olmadan yabancı bir kadınla yalnız kalmasın! Onların üçüncüsü şeytan olur (da kendilerini saptırır)."[208]

491/799- Hz. Âişe annemizden (Radiyaiiaha anha):[209]
Rasûlullah (Saiiaiiahtt aleyhi ve seiiem) erkeklerin ve kadınların (çarşı) hamamlarına gitmesini yasakladı. Daha sonra erkeklerin peştemalle yıkanmalarına izin verdi, kadınlara izin vermedi.[210]

492/800- Ebu'l-Melîh[211] 'ten:[212]
Şam bölgesinden gelen kadınlar Hz. Aişe annemizin (Radıyatiahn anhâj yanına girdiler. Hz. Aişe (onlarla konuşurken) şöyle dedi:
'Sizler çarşı hamamlarına giden kadınlarsınız (değil mi?) Rasûlullah
(Sallatlahilaleyhi ve sellem) ŞÖyîe buyurdu:
"Kadınlardan biri evi dışında elbisesini çıkarırsa izzet ve celal sahibi Allah ile kendisi arasındaki perdeyi[213] yırtmış/lekelemiş olur."[214]

493/801- Ümmü Seleme'nin mevlâsı Sâib'den:[215]
Humuslu kadınlar Ümmü Seleme annemizin (RadıyaUaha anim) yanına girdiler. Ümmü Seleme:
'Sizler kimlerdensiniz/nerelisiniz?' diye sorunca onlar:
'Humusluyuz' dediler.
Ümmü Seleme onlara dedi ki:
'Raşûlullah' in (Sattaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dediğini işittim:
"Hangi kadın elbisesini evi dışında çıkarırsa Allah ondaki (haya) perdesini yırtar/alır."[216]

494/802- Ömer b. Hattab (Radıyaiiahüanh) dedi ki:[217]
'Ey İnsanlar! Ben Rasülullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) içki dağıtılan sofrada oturmasın!
Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemalsiz olarak (çarşı) hamamında yıkanmasın!
(Kadınlardan) kim Allah'a ve âhiret gününe İnanıyorsa (sakın çarşı) hamamına gitmesin!'"[218]

495/803- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[219]
RaSÛlUİlah (Sallaltaltü aleyhi ve sellem) buyurdu kî:
"Ümmetimin erkeklerinden kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın) peştemaisiz olarak (çarşı) hamamına girip yıkanmasın!
Ümmetimin kadınlarından kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa (sakın çarşı) hamamına girmesin!'"[220]

496/804- Yuhannes Ebû Musa'dan:[221]
Ümmü'd-Derdâ (Radıyaiiaim anim) anlatıyor:
Bir gün Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) kendisiyle karşılaştı ve sordu:
"Ey Ümmü'd-Derdâ! Nereden geliyorsun?" O:
'(Çarşıdaki) hamamdan' deyince Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kadınlardan biri evi dışında elbisesini çıkarırsa, izzet ve celâl sahibi Allah ile kendisi arasındaki perdeyi yırtmış/lekelemiş olur."
§İkinci tarikle gelen rivayet:
Sehl, babası Muâz'dan nakleder:
Kendisi ÜmmÜ'd-Derdâ'nm (Radıyaitahüaniui) şöyle dediğini işitti:
'Ben çarşı hamamından çıktım ve (yolda) Rasûlullah'la (Saiküiaha aleyhi ve seiiem) karşılaştım, bana dedi ki:
"Ey Ümmü'd-Derdâ! Nereden (geliyorsun)?" Ben:

'Hamamdan' deyince Peygamberimiz buyurdu ki:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki hangi kadın elbisesini annelerinin evi dışında çıkarırsa, izzet ve celâl sahibi Rahman ile kendi arasındaki (haya) perdesini yırtmış olur."
NOT: Genellikle çarşı hamamları denilen, umûmî hamamlar hem ahlâkî, hem de tıbbî yönden sağlıksız mekânlardır. Rasûlullah (Saiiaikıhu aleyhi ve sellem), kadınların (zaruret olmadıkça)[222] buralara gitmelerini yasaklamıştır. Erkeklere ise peştemalle yıkanmaları ve avret mahallerini göstermemeleri şartıyla izin vermiş, ancak onların da ihtiyaç olmadıkça gitmemelerini istemiştir. Günümüzdeki evlerde banyo sistemi bulunduğu için insanlar çarşı hamamlarına gitmemekledir. Fakai şifalı sular denilen kaplıcalarda aynı sakıncalar mevcuttur. Özel yıkanma yerleri bulunmayan kaplıcalara, zaruret olmadıkça gidilmemeli, gitme zarureti varsa İslâmî âdaba uyulmalıdır.[223]

Fıkhı Hükümler

Gusül İle igili İttifak ve ihtilâf edilen konular:
A- İttıfak edilen konular:
1- Şehvetle meni geldiğinde gusül gerekir.
2- Hayız ya da nifas kanı kesildiğinde gusül gerekir.
3- Rüyada bir şey görür ve meni gelmezse gusül gerekmez, ancak bir şey görmediği hâlde meni gelmişse gusül gerekir.
4- Cimâ olduğunda meni gelmese de gusül gerekir.
5- Cünüplükten dolayı kadın gusül alırken örgülü saçlarını çözmesi şart değildir, saç diplerini yıkaması yeterlidir.
6- Mezi necisür.
7- Gusülde bütün vücut yıkanmalıdır.
8- Besmele farz değildir, sünnettir.
9- Teılip ve muvâlât (azaları peş peşe yıkamak) farz değildir.[224]
B- İhtilâf edilen konular:
1- Gusülde mazmaza ve istinşâk farz mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre farz, cumhura göre sünnettir. İhtilâf âyetteki 'iyice temizlenin" cümlesinin farklı
anlaşılmasından kaynaklanmaktadır; İ. Ebû Hanîfe'ye göre suyun rahatlıkla girebildiği her yeri/menfezi yıkamak farzdır, diğerlerine göre vücûdun sadece' yüzeyinin yıkanması farzdır.[225]
2- Cünüplükten dolayı kadın gusül alırken örgülü saçlarını çözmesi ittifakla şart değildir, saç diplerini yıkaması yeterlidir, ancak erkek saçlarını çözmelidir, zira örgülü saç erkek İçin normal değildir.
Hayız ya da nifas kanı kesilince gusiil alındığında kadın örgülü saçlarını çözmez, Hanbelîlere göre bu iki durumda gusülde çözer. Örgülü olmayan uzun saçların yıkanmasında ihtilâf edildi, Şâfiîlere göre çözülmeli, Hanefî ve Hanbelîlere göre çözülmesi şart değildir. Bu ihtilâf uzun saçların örgülü saçlara kıyas edilip edilmemesinden kaynaklanmaktadır.[226]
3- Gusülde niyet şart mıdır? Abdestte olduğu gibi gusülde niyet İ.Ebû Hanîfe'ye göre sünnettir, zira abdestte olduğu gibi gusül de müstakil bir ibadet değildir, bilâkis bir ibadetin parçasıdır. Cumhura göre farzdır, zira bunlar müstakil birer ibadettir.[227]
4- Gusülden sonra gelen meni sebebiyle gusül gerekir mi? İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed'e göre İdrardan sonra gelirse gerekmez, değilse gerekir. İ. Şafiî'ye göre her halükârda gerekir. İ. Mâlik ve diğer rivayette Ahmed'e göre her halükârda gerekmez.[228]
5- Şehvetsİz olarak gelen meni sebebiyle gusül gerekir mi? Bu durumda gusül almak İ. Şafiî'ye göre farz, cumhura göre farz değildir.[229]
6- Meni necis midir? İ. Ebû Hanîfe'ye göre necistir, yaş veya kuru olduğunda yıkanmalı, kuruduğunda ise çitİlemek/kazımak yeterlidir, t. Mâlik'e göre yaş veya kuru olduğunda yıkanmalıdır, zira necistir. İ. Şafiî'ye göre temizdir, yıkanması ya da çitilenmesi/kazınmasi menduptur. İ. Ahmed'den bu konuda iki görüş rivayet edilir.[230]
7- Yeni Müslüman olan bir kişinin gusül alması farz mıdır? İ. Mâlik ve bir rivayette Ahmed'e göre farz, İ. Ebû Hanîfe'ye göre müstehabdir. İ. Şafiî'ye göre ise saçlarını kestirmesi ve gusül alması müstehabdır.[231]
§Cünüp olarak yapılamayan ibâdetler:
1- Namaz kılınmaz,
2- Kâbe'yi tavaf edilmez.
3- Kur'ân okunmaz veya ona dokunulmaz, ancak dua maksadıyla bazı âyetler okunabilir.
4- Zarûrel olmadıkça mescitlerden geçilmez.[232]

---

[1] Sened:
Sahih: Müsned, 1/63, H.no:448; Mükerrer için bk. 1/64, H.no:458; Buhârî, Vudü', 34; Gusl, 29; Müslim, Hayz, 86.
[2] Zürkânî, Şerh, 1/138.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/96.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, V/H3.'H.no:20986; Benzer rivayetler için bk. V/113-I14, H.no:20987 (EbÛ Eyyûb Übey b. Ka'b'dan işitmiş); V/114, H.no:20988-20989; Abdürrezzâk, 1/249, H.no:957; Buharı, Gusl, 29; Müslim, Hayz, 84-85; Beyhakf, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/164;
Bu hadisi Ebû Eyyûb el-Ensârî, Übey b. Ka'b'dan almıştır. Hadisin Übey b. Ka'b'dan nakledildiğini gösteren diğer rivayetler:
V/114, H.no:20989: V/114, H.no:20988:
Bu rivayette ser.edde "Meli'nin Melî'den (Ebû Eyyûb'un Übey b. Ka'b'dan) rivayeti" şeklinde bir ifade zikredilmiştir. Abdullah babası Ahmed b. Hanbel'den naklederek (£pı ^f jıi
vs jâ «; |yJı jp) "Meli'nin meli'den rivayetinin sikanın sikadan nakli" olarak anlamlandırır.
Bu rivayetlerin senedinde iki Ebû Eyyûb vardır. Biri, Ebû Eyyûb b. Zeyd'dir ki bu rivayeti Rum bilgelerindeyken Hişam'ın babası Urve b. Zübeyr'e naklet miştİr. Diğeri İse Ebû Eyyûb el-Ensârî'dir.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/96-97.
[6] Sened:
Sahih: Müsned, Il'l/21,H.no:l 1105; Mükerrer için bk. III/2Ğ, H.no:11150; Buharı, VudÛ',-34; Müslim, Hayz, 83; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no.606.
Heysemî, hadisin şâhidlerine yer vererek bunları tek tek değerlendirir:
a-Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın Abdurralıman b. Avf tan naklettiği şahide yer verir ve Ebû Seleme'nin babası Abdurralıman b. Avf dan hadis işitmediğini, senedinde yer alan Zeyd b. Sa'd hakkında da bilgi veren birini tanımadığını belirtir.
b-Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından İbn Abbas'tan bir benzerinin nakledildiğini ancak bunun senedinde de zayıf sayılan Ebû Sa'd el-Bakkal'ın bulunduğunu söyler.
c-Hadisin Ebû Hüreyre'den şahidini Taberânî Evsat'ında, Bezzâr ise Müsned'inde zikreder. Bezzar'ın rüvilerinin sahih hadis ricalinden olmasına karşın, Taberânî'nin râvileri sika olmakla birlikte

Taberânî'nin hocası Muhamıned b. Şuayb'İ tanımadığını ifade eder.
d-Câbir'den de nakledilen şahide yer vererek hadisi Bezzar'ın rivayet ettiğini, râvilerinin sika olduğunu, ancak senedindeki İsrfiil el-Mülâî'nin hafızası sebebiyle zayıf sayıldığını, bazı âlimlerin de sika saydıklarını dile getirir. Bk.Mecma', 1/265.
Ayrıca bir sonraki hadise bk.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/97-98.
[8] Sened:
Sahih: Müsned. IH/47, H.no:ll372; Benzer rivayetler için bk. HI/36, H.no:11247; UT/29, H.no:lL182 (Senedinde Rişdîn b. Sa'd bulunmakladır); Buharı, Vudû', 34; Müslim, Hayz, 80-81; Ebû Dâvtut, Taharet, 83, H.no:217; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no:607; Şerik Müslim'in de râvilerinden biridir. "el-Hıtânân (422-423/730-731.) hadisiyle mensuhtur"
Ek: Milsned, İV/342, H.no:18914:
Heysemî bu hadisin isnadının lıasen olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/264.
İbn Itban'ın başına gelen benzer bir hâdise de Raiî' b. Hadic'e gelmiştir. Bk.421/729. hadis.
Ayrıca bir Önceki hadise bk.
[9] Lafız olarak eteğini.
[10] Yani gusül.
[11] meni gelmesinden (gerekir).
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/98-99.
[13] Sened:
Sahih: Müsned, V/416, H.no:23423; Mükerrer için bk. V/421, H.no:23465; NesâU Taharet, 132, H.no:I99; İbn Mâce, Taharet, 110, H.no:607; Dârimt, Vudû", 74, H.no:764.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/98-99.
[15] Sened:
Sahih: Mitsııed, V/J15, H.no:20999; İkinci rivayet: V/116, H.no:21004 (Senedinde Rişdîn b. Sa'd bulunmaktadır); Benzer rivayetler için bk. V/115-U6, H.no:21000-21003; V/116, H.no:21004 (Bu rivayetin senedinde: geçmektedir. Sika biri şayet: derse ittisale lıamlolunur); Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:214-2I5; Tinnizî, Taharet, 81, H.no:110 (Hasen-Salıih); İbn Mâce, Taharet, 111, H.no:609; Dârimî, Vudû', 74, H.no:765; Ayrıca bir sonraki 421/729.hadise bk.
[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/99-100.
[17] Sened:
Sahih: Müsned, V/115, H.no:20995; Bir sonraki rivayeti "Nahvehû ve ma'nâhu" şeklinde kısaltarak verir. Bk. V/l 15, H.no:20996 (z.):
Malik Taharet, 74; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/267, H.no:4374; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Alımed b. Hanbel'in ricalinin sika olduğunu, fakat îbn İshak'ıı sika olmakla birlikte müdellİs olduğunu belirterek hadisin bir bölümünün sahih eserlerde bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/266.
Ayrıca bir önceki 420/728 hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den şahidi için bk. 418/7296.hadis.
EK:Râfî' b. Hadic'den: Müsned, IV/143, H.no:17221:
Heysemî bu hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini. İsnadında hafızası sebebiyle zayıf sayılan Rişdin b. Sa'd'ın bulunduğunu söyler. Bk.Mecnıa', 1/264-265, 266.
RaiT b. Hadic'in başına gelen benzer bir hâdise de Îbn Itban'a gelmiştir. Bk. 418/726. hadis. Hadisin metninde "Hz.Âİşe'ye sorulduğu ve onun bu konuda bildiğini aktardığı" İfade edilir. Ayrıca hadis Hz. Âişe'den de nakledilir. Bk. 422/730.hadis.
[18] (Züheyr'in rivayetinde ise; "kendi görüşüyle" (fetva veriyordu) şeklindedir.
[19] Amcalar manasında olup (jUJi) kelimesinin çoğuludur. Ayrıca masdar olarak amcalık
manasına da gelir, babalık gibi. Bk. Râzi, Muhtar, 455; Ancak burada söz konusu edilen kişiler kendi amcaları değil, nesepleri çok yukarıda birleşen kişilerdir. Bunun için amcazadeler şeklinde terceme edildi.
[20] (Zühcyr rivayetinde; 'Amcazadelerim Übey b. Kâb, Ebû Eyyûb ve Rifâa b. Râfî'den" şeklinde nakletti.)
*Zeyd b. Sabit: Zeyd b. Sabit b. Dahhuk b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr el-Ensârî el-Hazrccî en-Neccârî. (Annesi: Nevvâr bt. Mâlik b. Muâviye b. Adİy b. Âmir b. Ganm b. Adiy b. Neccâr) (Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdii'l-ğâbe, Trc.no: 1824)
Amcazadeleri:
a-Ebû Eyyûb el-Ensârî: Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî. (Annesi: Hind bt. Saîd b. Amr b. İmriü'l-Kays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Ka'b b. Hazrec b. Haris b. Hazrec) (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 1361,5717)
b-Übey b. Ka'b: Übey b. Ka'b b. Kays b. Ubcyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. Neccâr cl-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî. (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 34)
c-Rifâa b. Râfî: Rİfâa b. Râfî b. Mâlik b. Aclân b. Amr b. Ziireyk el-Ensârî el-Hazrecî ez-Zürakî. (Annesi münafıkların elebaşı Abdullah b. Übey b. SelûFün kız kardeşi Ümmü Mâlik'tir). (Bk. İbnü'1-Esîr, age, Trc.no: 1686)
Dördünün de Hazrec kabilesine mensup olduğu görül inektedir. Zeyd b. Sâbit'İn nesebi, Ebû Eyyûb el-Ensârî ile Abd b. Avfia; Übey b. Ka'b ile Mâlik b. Neccâr'da birleşiyor. Rita'da birleştikleri yeri tesbit edemedik. Ancak, Hazredi olmaları amcazade olmalarının işaretidir.
[21] (Züheyr rivayetinde; (&ti) yerine (,ouji) lafzı ile nakledildi.)
[22] Hz. Ömer'in (Radıyallahü anh) böyle şiddetli konuşması/davranışı o dönemde, sadece cima ile gusül gerekmez, gusül İçin meni gelmesi şarttır görüşünün de bulunmasından olsa gerek. Ancak Hz. Ömer işin doğrusunu sahabe ile istişare edip, Hz. Peygamber'in (Sıdkıllalüi aleyhi ve sellem) eşlerine de sordurduktan sonra öğrenince doğru ile amel etme gayreti içine girdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/100-103.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, VI/47, H.no:24088; Diğer rivayet; VI/112, H.no:24698 "celese" lafzı ile; Benzer rivayetler için bk. VI265, H.no:26167:
Abdullah b. Rabâlı, Hz. Âişe'nİn yanına geidi ve: "Ben sana bir şey sormak istiyorum.
Fakat utanıyorum" dedi. Hz. Âişe: "Aklına geleni sor. Çünkü ben senin annenim" dedi.
Bunun üzerine ben: "Ey mü'minlerin annesi! Guslü gerektiren (durum) nedir?" diye sordum.
O: "Erkek ve kadının sünnet uzuvian birlcşİrse cünüplüğü gerektirir (İşte bu cünüplük de
guslü gerektirir)" cevabını verdi.
Kavilerden Saîd diyor ki: Katâde bu hadisin peşinden şunu ekledi: "Hz. Âişe: 'Ben ve
Rasûlullah böyle yaptık ve (bu sebeple) guslettik' " Bu ziyade hadisin bir parçası mı, yoksa
Katâde'nin sözü mü bilmiyorum. (Ebû Mûsâ el-Eş'arî de benzer bir soruyu Hz. Âişe'ye
sormuştur. İlgili rivayet için bk. 425/73 3.had i s).
Müsned, Vl/227, H.no:25778; VI/123. H.no:24795
VI/97, H.no:24536; Senedinde Ali b. Zeyd bulunmaktadır. Bu râvi için bk. 29/İ80.hadis. Mâlik, Taharet, 71-73, 75 (71.hadiste Hz.Ömer, Osman ve Âişe'nin sözü olarak nakledilir; 75.hadis ise İbn Ömer'in sözü olarak nakledilir); Müslim, Hayz, 88; Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:216; Tirmizî, Taharet, 80, H.no:I08-109 (Tirmizî: "Hadisi Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr ve RâfÎ' b. Hadîc de nakleder. Hz. Âişe'nin hadisi ise "hasen-sahihtir" der); İbn Mâce, Taharet, 111, H.no:608.
Ayrıca 425/733.hadise bk.
Buhârî ve Nesâî her ne kadar bu hadisi nakletmeseler de bab başlığı olarak yer vermişlerdir: Buhârî, Gusl, 28; Nesâî, Taharet, 129
Her İkisi de bu başlık altında Ebû Hüreyre'nin hadisini naklederler.
[24] Sıcak ülkelerde kadının cinsel organında kemiksi bir madde oluşur ve cimâı engeller. Bu nedenle söz konusu bölgelerde bazı kadınlar sünnet olurlar. Rivayetlerde geçen İki sünnet mahalli; kadın ve erkeğin cinsel organlarıdır.
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/103-104.
[26] (Abdullah b. Amr b. Âs'tan)
[27] sened:
Hasen: Müsned, 11/178, H.no:6670; /6« A^âce, Taharet, 111, H.no:611 (BÛsırî, Haccâc b. Ertâd sebebiyle hadisin zayıf olduğunu, Fakat Müslim ve diğer muhaddislerin başka tariklerden hadisi naklettiklerini söyler).
[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/104.
[29] sened:
Sahih: Müsned, 11/347, H.no:8557; Diğer rivayetler: 11/520, H.no:10691, 10694; Benzer rivayetler için bk. 11/471, H.no:10039; 11/293, H.no:9082; 11/234, H.no:7197; Buhârî, Gusl, 28; Müslim, Hayz, 87; Ebû Dâvûd, Taharet, 83, H.no:2I6; Nesâî, Taharet, 129, H.no:191-192; Jbıı Mâce, Taharet, 111, H.no:610; Dtırimî, Vudû', 75, H.no:767.
İbnü'l-Esîr 4 şuabın: iki el, iki ayak olduğunu, bir diğer görüşe göre de iki ayak ve cimâdan kinaye iki şüfre (keskin bıçak) olduğunu söyler. Bk. en-Nihâyefî garibi'l-hadis, ş-a-b maddesi.
Heysemî, bu konuda şâlıid rivayetlere yer verir:
a-BiIâl'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. İsmail b. Ali el-Vesâvisî'nin bulunduğunu söyler.

b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Câbir el-Cu'ff'nin bulunduğunu söyler.
c-Hz.Âişe, d-AIi ve e-İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anltüm) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde rivayet ettiğini, senedinde zayıf olan Ca'fer b. İsmail b. Ali el-Vesâvİsî'nin bulunduğunu söyler. Sadece İbn Mes'ud'dan nakleden bir diğer rivayeti ise Taberânî sika râviler kanalı ile nakleder. Bk.Mecma', 1/267.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/104-105.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, VI/97, H.no:24536; Benzer bir hâdiseyi Abdullah b. Rabâh anlatıyor: VI/265, H.no:26167 (Bu rivayet 422,730.hadisin dipnotunda zikredildi).
VI/161, H.no:25157 Mâlik, Taharet, 72-73; Müslim, Hayz, 88.
Ayrıca 422/730.hadise bk.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/105.
[33] Sened:
Hasen: Müsned, V/234, H.no:21945; Taberânî, el-Mu'cemÜ'l-kebSr, VIII/291, H.no:7955.
Hadisin senedinde müphem bir râvî var, bu sebeble de rivayet zayıftır. Ancak hadisi destekleyen sahih rivayetler bulunmaktadır.
Heysemî, Bezzâr tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinden Ebû Bekir b. Ebû Meryem'in zayıf olduğunu belirtir. Taberânî'nin Kebir'inde Muaz'dan sonunda bir ziyâde ile bir başka rivayetini daha zikreder ve isnadının hasen olduğunu söyler. Bk,Mecma', 1/266-267.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallalıü anhâ) şahidi: 422/730 ve 425/733.1ıadisler.
b-Abdullah b. Anır'dan (RadıyaUahüanhüma) şahidi: 423/73l.hadis.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahii anh) şahidi: 42 4/7 32.hadis.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/106.
[35] sened:
Sahih: Müsned, IV/342,'H.no:18908; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:211-212; Tirmizl Taharet, 100, H.no:133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir. Ahmed Muhammed Şâkir şerhinde Haram b. Hakîm hakkında şunları ifade eder: "Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Haram b. Hakîm b. Hâlid b. Sa'd b. el-Hakîm el-En sân* di r. Buhârî - Hatîb el-Bağdâdî'nin de söylediği gibi- bu şahsı farklı İki kişi olarak değerlendirdiği için hata etmiştir. Iclî ve Dârekutnî bu zatı sika; bazıları da –İbn Hazm Muiıallâ'smda 26O.meselede- mesncdsiz olarak zayıf saymıştır. İbn Hıbbân Sİkât'ında zikreder. İbn Asâkİr'ini Târihu'd-Dimaşk isimli eserinde -IV/104- bu râvî hakkında bilgi bulunmaktadır. Hadisin derecesi hasen değil sahihtir. Ayrıca bk. Tinnizî, Taharet, 83, H.no:I14.hadisin şerhi); İbn Mâce, Taharet, 130, H.no:651; İkâme, 186, H.no:1378 (Bûsıri Zevâid'inde, isnadının sahih, râvilerinin sika olduklarını söyler); Dârimî, Vudû', 108, H.no:1078, 1080; İbn Sa'd, Tabakat, VII/193;
Haram b. Hakîm'in, Tirmizî ve Nesâî birer, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî ikişer, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayetini nakleder. Haram b. Hakîm'in ismi Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce'nin bir rivayetinde, Ahmed b. HanbePin ise iki rivayetinde Haram b. MuâvİIye olarak zikredilir.
Hadisin hayızla ilgili kısmı için bk. 23/827.hadis. Mezi ile ilgili Ali, Ammâr ve Mikdâd'ın müzâkeresi için bk. 84/392.hadis.
[36] İbn Hacer metindeki cümleyi, şeklinde anladığı için burada; Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez* anlamında terceme edildi. (Bk. Fethu'l-Bârî, 1/229); Ancak bu cümlenin onu açıklmayı terk etmez, şeklinde de anlaşılması doğrudur. (Bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/58).
[37] Bu mana için bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, 1/352.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/106-107.
[38] Sened:
Sahih: Müsned, VV256, H.no:26073; £M DâvöJ, Taharet, 94, H.no:236; Tirmizî, Taharet, 82, H.no:l 13 (Tirmizî, senedindeki Abdullah b. Ömer el-Ömerî'yi hafızası sebebiyle Yahya b. Said'in zayıf saydığını söyler. Ahmed Muhammed Şâkir ise şerhinde şunları ifade eder: "Abdullah (v.171-172/788) ve Ubeydullah (v. 147/764), Ömer b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb'ın iki oğludurlar. Her ikisi de Medîne âlimlerindendir. Ubeydullah yaşça ve ilmen daha büyüktür ve Medîneli meşhur yedi fakihten / fukahâ-i seb'adan biridir. Kardeşi Abdullah ise hocalarının büyük bir bölümünde kendisi ile ortak olmakla birlikte, kendisinden hadis rivayet etmiş fakat o Abdullah'tan hiçbir nakilde bulunmamıştır. Abdullah'ın hafızasında her ne kadar tenkid bulunmuş olsa da o sika biridir, Çünkü Osman ed-Dârimî Yahya b. Main'in bu zat hakkında "sâlih-sika" dediğini nakleder. Dolayısıyla isnadı sahihtir." Ayrıca Ahmed Muhammed Şâkİr Şevkânî'nin olumsuz değerlendirmesini tenkid ederek kıssanın aslının Buharı ve Müslim'in Sahih'inde de bulunduğunu ilâve eder); İbn Mâce, Taharet, 112, H.no:612; Dârimt, Vudû\ 77, H.no:771.
Abdullah b. Ömer el-Ömerî'nin rivayetini Müslim mu tabaat hadisi olarak nakleder. Bk. Sahih, Hudûd, 6; Âdâb, 2 (bu rivayette kardeşi Ubeydullah mütâbüdir. Abbâd b. Abbâd bu iki kardeşten bu hadisi h.147 yılında işitmiştir); Müslim iki, Nesâî üç, Dârimî altı, Ebû Dâvûd 10, İbn Mâce 16, Tirmizî 12 ve Ahmed b. Hanbel 79 rivayetini nakleder. Tirmizî bazı hadislerinde sükût etmiş (H.no-.HO, 820,2332,2834}, bazılarında Yahya b. Saîd el-Kattan'ın zayıf saydığını söylemiş (H.no:172, 346, 2185, 113, 1891), bir kısmında ise Hasen olduğunu söylemiştir.(H.no:854, 3432).Bir hadiste ise "Sika raviler ondan hadis naklederler" der.
[39] Yani bir parçasıdır/yarısıdır. Ahlakta yaradılışta onlar gibidir. Çünkü Havva, adem'den yaratılmıştır.Bk. İbnü'l-Esir, NİhaYe, II/440.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/107-108.
[40] sened:
Sahih: Müsned, VI/377, H.no:26996;' Benzer rivayet için bk. VI/376, H.no:26992; Mâlik, Taharet, 84 (Bu rivayetle Ümmü Süleym'e hitabeden Hz.Aişe'dir -Radıyallâhü anhümâ-); Bıthârî, İlim, 50; Müslim, Hayz, 32; Tinnizh Taharet, 90, H.no:I22 (Hadisin "hasen-sahilı" olduğunu söyleyen Tirmizî, Enes'in annesi Ümmü Süleym bt. MİIhân, Havle, Aişe ve Enes'ten -Radıyallâhü anhüm- de rivayetlerin bulunduğunu belirtir); Nesât, Taharet, 131, H.no:195, 197; İbn Mace, Taharet, 107, H.no:600, 601.
Hz.Âişe'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi için bk.433/741.hadis.
Havle bt. Hakîm'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi için bk. 433/741.hadis.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nİn Sünen'ine yaptığı şerhinde isnadının sahih olduğunu söyler.
Heysemî, hadisin (Buhârî ve Müslim'in) Sahih'lerinde özet olarak bulunduğunu ancak İshak'ın Ümmü Süleym'den bu hadisi işitmediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/267-268. Ahmed Muhammed Şükir ise Dârimî'nin Sünen'inde (bk. Dârimî, Vudû', 76, H.no:770) mevsul ve Enes'in rivâyeli olarak nakledildiğini ifade eder. Ayrıca hakkında ihtilâf edilen Dârimî'nin hocası Muhammed b. Kesîr es-Selefî haricinde râvİlerinin sika, isnadının sahih olduğunu, Ümmü Süleym'den sahih ve sabit olan bu rivâyelin Hz.Âişe'den nakledilen (428/736) hadisin de şahidi olduğunu söyler.
Bazı nüshalarda Ahmed b. Hanbel'in hocası Muğîre olarak zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in Muğîre isimli bir hocası yoktur. Doğrusu Ebu'l-Muğîre'dir. Ebu'l-Muğîre'nin İsmi Abdülkuddûs b. el-Haccâc el-Havlânî'dir.
Ümmü Seleme'den (Radıyallâhü anhâ) şahidi İçin bir sonraki hadise bk.
[41] Bu cümle sitemli olarak söylenen dua cümlesidir ve zemmetmek çin kullanılır.
[42] Bu mânâ için bk. Müsned tr. H.no: 427/735 ve İlgili dipnot.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/109-110.
[44] Sened:
Sahih: Müsned, VI/308-309, H.no:26510; İkinci rivayet: VI/302, H.no:26458; Üçüncü rivayet: VI/306, H.no:26492; Benzer rivayet için bk. VI/292, H.no:26383:
Mâlik, Taharet, 85; Buharı, İlim, 50; Müslim, Hayz, 7; Tirmm, Taharet, 90, H.no:122 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 131, H.no:197; İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:600.
Ümmü Süleym'den (Radıyallaha anhâ) şahidi için bir önceki hadise bk.
[45] (RâvİI Haccac dedi ki: Burada Ebu Talha'nın karısı kastediliyor.)
[46] Anne tarafından yakını olduğu İçin dayı/teyze olarak lerceme edildi.
[47] (Râvi Haccac rivayetinde; alnın topraklansın... diye nakletti.)
[48] Bu mana için bk. Müsned tr. H.no: 4211135 ve ilgili dipnot.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/110-111.
[50] Sened:
Hasen: Müsned, 11/90, H.no:5636; Benzer rivayet için bk. VI/376, H.no:26992
Heysemî, bu hadisin râvîlerinden Abdülcebbâr b. Ömer el-Eylî'nin İbn Main ve diğerleri tarafından zayıf, Muhammed b. Sa'd tarafından da sika sayıldığını (bk.Tabakât, VII/207), diğer râvîlerin ise sika olduklarını belirtir. BkMecına', 1/267.
Abdülcebbâr b. Ömer el-Eylî'nin iki rivayetini İbn Mâce, birer rivayetini de Ahmed b. Hanbel nakleder. Buhârî: "Kuvvetli değildir" der. Jik.Duafâ, 24; TirmİzI de bu zâtın zayıf sayıldığını söyler. Bk. Tirmizî, Edeb, 72, H.no:2854; Bûsirî bu râvi hakkında bir başka hadisin değerlendirmesinde zayıf olduğunu söyler. Yahya b. Maîn, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin zayıf saydığını, Buhârî'nin "Münker rivayetleri vardır", Nesâî'nin "sika değildir", Dârekutnî'nin: "metruk", Ibn Yûnus'un "münkeru'l-hadis" İbn Sa'd'ın "sika idi" dediklerini nakleder. Bk. İbn Mâce, Ezan, 7, H.no:734; Sıyâm, 14, H.no:1671. Hadis 429-430,432/737-738,74O.hadislerle kuvvetlenir.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/112.
[52] Sened:
Sahih: Mümed, IH/121, H.no:12l62; Diğer rivayet: m/282, H.no:13945; Benzer rivayet için bk.III/199, H.no:12989; Müslim, Hayz, 29-31; Nesâî, Taharet, 13], 133, H.no:195, 200 (Enes'ten); İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:601; Dârimî, Vudû', 76, H.no:770.
İbn Abbas'tan nakledilen rivayette Yahûdîlerin dört (bir rivayette beş) soru ile Hz. Peygamber'i (Sallallalm aleyhi ve sellem) sınamaianndaki sorulardan biri de bu özelliği idi.
Mümed, 1/278, H.no:2514; 1/274, H.no:2483 (Bu rivayetin tamamı, Kur'ân'ın Faziletleri bölümünde 165/7080 ve Peygamber Efendimiz başlığı altında 204/9613.hadislerde zikredilecektir. Hadisin bir

parçası için bk. 366/674.hadis).
[53] Bir rivayette şeklinde geçmektedir. Yani Enes'in annesi Ümmü Süleym, demektir.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/112-113.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/92, H.no:24491; Mâlik, Taharet, 83; Buharı, İlim, 22; Müslim, Hayz, 32-33; Ebu Dâvud, Taharet, 95, H.no:237; Nesâî, Taharet, 131, H.no:196; İbn Mâce, Taharet,112, H.no:612; DârimT, Vudû', 76, H.no:769.
[56] Bu ziyâde Müslim ve Beyhakî rivayetlerinde bulunmaktadır.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/113-114.
[58] Sened:
Sahih: Müsned, VI/409, H.no:27186; İkinci rivayet: VI/409, H.no:27187 (Atâ el-Horasânî de Said b. el-MüseyyİB kanalıyla Havle'den nakleder); Nesâî, Taharet, 131, H.no:198 (Atâ el-Horasânî kanalıyla); İbn Mâce, Taharet, 107, H.no:602 (Ali b. Zeyd sebebiyle zayıftır); Dârimî, Vudû', 76, H.no:768 (Atâ el-Horasânî kanalıyla).
Hadisin birinci tarikinde Ali b. Zeyd (b. Abdullah) b. Cüd'ân, ikincisinde ise Atâ el-Horasânî bulunmaktadır.
Atâ b. Ebû Müslim (Meysere/Abdullah) el-Horasânî (v.135/752): İbn Hacer bu zat hakkında; "Saduktur, çok hata yapar, irsal ve tedlis yapar. Buhârî'nin Atâ'nm hadislerini SahİH'inde naklettiği görüşü doğru değildir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:4600; Zehebî de Muâz ve diğer sahâbîlerden İrsal yaptığını belirtir. Ebu'1-Vefa, Kâşifin haşiyesinde irsal yaptığı sahabenin isimlerini şu şekilde sıralar: İbn Abbas, İbn Ömer, Enes, Osman, Ebu'd-Derdâ, Muğire b. Şu'be, Muâz b. Cebel, Ebû Müslim el-Havlânî ve Ebû Hüreyre... Yahya b. Maîn:"Sahabeden hiçbirine yetiştiğini bilmiyorum" der. Yahya b. Main'İn bir başka sözünde ise İbn Ömer'e yetiştiği fakat ondan hadis işitmediği belirtilmekledir. Bk.Kâşif, Trc.no:3805; Mâlik kendi hocası Atâ el-Horasânî'nin dört, Müslim (mütâbî olarak) ve Dârimî bir, Tirmizî ve Nesâî iki, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce sekiz, Ahmed b. Hanbel on yedi rivayetini nakletti. Tirmizî rivayetlerinden biri için "hasen-sahih (bk. Cum'a, H.no:613), diğeri için hasen (Fezâilü'l-cihâd, H.no;1639) hükmü verir. Yahya b. Main, İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel ve DârekutnİI bu râvîyi sika sayan âlimlerden birkaçıdır.
Aıi b. Zeyd b. Abdullah b. Cüd'ûn: Heysemî, Ali b. Zeyd 'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade eder. Mk.Mecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaz. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafizlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid eder. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhamıned Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no:1146; FİIten, H.no:2192; Zühd, H.no:2330; İsti'zân, H.no:2698; Edeb, H.no:2829; Tefsir, H.no:3168; Menâkıb, H.no:3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no:545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler İçin bk. Cuma, H.ı;o:589; Savm, H.no:764; Fiten, H.no:2248, 2254; İlim, H.no:2678; Tefsir, H.no:299l, 3107, 3142, 3148, 3187, 3206; Deavât, H.no:3455; Menâkıb, H.no:3854; Müslim bir, Tirmizî yirmi altı, Nesâî iki, Ebû Dâvûd on iki, İbn Mâce yirmi üç, Dârimî on ve Ahmed b. Hanbel 258 rivayetini nakleder. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.
Bennâ bu konunun Abdullah b. Amr b. Âs ("Büsre sordu" şeklinde) ve Ebû Hüreyre'den şahidinin bulunduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/120.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/114-115.
[60] sened:
Sahih: Müsned, 1/107, H.no:840; Benzer rivayetler için bk. /84, H.no:639; 1/124, H.no:1011; Ebû Dâvıud, Taharet, 90, H.no:229; 1/90. H.no:686 (Haris b. A'ver sebebiyle zayıftır); 1/83, H.no:627; 1/134, H.no:1123 (43 6/744.had ise bk); 1/110, H.no:872 (437/745.hadise bk); Ebû Dâvûd, Taharet, 90, H.no:229: Tirmizî, Taharet, 111, H.no:146 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 171, H.no:265-266; İbn Mâce, Taharet, 105, H.no:594; Humeydî, 1/31, H.no:57; İbn Huzeyme, 11/104, H.no:208; İbnil'l-Cârâd, 34, H.no:94; Ebû Ya'lâ, 1/288, H.no:348; 1/326, H.no:406; 1/400, H.no;524; 1/436, H.no:579; Dârekutnî, 1/119; Hâkim, Müstedrek, 1/253, H.no:541 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in Abdullah b. Selime ile delil getirmediklerini, fakat hadisin bu râvi ile nakledilmiş olduğunu söyler. Zehebî de bu görüştedir); Makdisî, Muhtara, 11/215, H.no:597 (isnadı sahih).
Bennâ: "Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân, Hâkim, Bezzâr, Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etti. İbn Hıbbân, İbnü's-Seken, Abdülhak ve Beğavî Şerhu's-Sünne'de hadisi sahih saydılar. İbn Huzeyme: "Bu hadis sermayemin üçle biridir" derken (ki bu söz Şu'be'ye de nisbet edilir. Bk.Hatîb el-Bağdâdî, el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, 11/122) Şu'be: "Bundan daha iyi bir rivayette bulunmadım" demiştir. Şafiî, hadisçilerin bu hadisi sabit saymadıklarını, Mâlik de hadisin râvilerinden Abdullah b. Selime'nin son zamanlarda değiştiğini, bu hadisi de o dönemlerde naklettiğini söylerler. Hatttâbî, Ahmed b. Hanbel'in bu hadiste hata ettiğini belirtir. Hafiz İbn Hacer de bu rivayetin hasen kabilinden dolayısıyla delil getirilmeye uygun bir hadis olduğunu (bk.Fethu'1-Bârî, 1/408, Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/348) ifade eder" der. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/120-121.
Abdullah b. Selime el-Murâdî hakkında Zehebî: "SuveyİIh/sâlih sayılır" ifadesini kullanırken, İbn Adiy'in: "Kendisinde bir beis olmamasını umarım", Buhârî'nin: "Hadisinde mutâbaal yapılmaz" dediklerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:2760. İbn Hacer ise: "Sadûktur, hâlizasi (sonradan) değişti" der. Bk. Trc.no:3364.
Ahmed Muhammed Şâkir, gerek Müsned lahricinde gerekse Tirmizî şerhinde bu râvinin hadislerini sahih saymıştır.
Ayrıca bir sonraki 436/744. ve 112/420.hadislere bk.
[61] Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/262-263; Ya da sevdiğiniz amele devam edin, anlamındadır. (Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, III/259)
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/115-117.
[63] sened:
Sahih: Müsned, 1/83, H.no:627; Mükerrer için bk. 1/134, H.no:1123; Ebû Dâvûd, Taharet, 90, H.no:229; Tirmtâ, Taharet, 111, H.no:146 (Hasen-Sahih); NesâİI, Taharet, 171, H.no:265-266; İhn Mâce, Taharet, 105, H.no:594; İbn Hıbbân, 111/79, H.no:799. Ayrıca bir önceki 435/743 ve 112/420.hadislere bk.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/117.
[65] sened:
Sahih: Müsned; 1/110, H.no:872;Ebu Davud Taharet, 51, H.no:lll-117; Tirmm, Taharet, 34, 37, H.no;44,48 (Hasen^Salıih); Nesâî, Taharet, 74-79,93, H.no:91-96,115; Dârimî, Vudû', 31, H.no:707.
Hadisin sünenlerdeki rivayetleri sadece abdestle ilgili kısmıdır. Cünüp ile ilgili kısmını Ebû Ya'lâ muhtasar olarak nakleder. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın râvilerinİn sika olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/276.
Ayrıca 112/420.hadise bk.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/117-118.
[67] Sened:
Sahih: Müsned, 1/83, H.no:632; Mükerrer için bk. 1/139, H.no:1172; Benzer rivayetler için bk. 1/104, H.no:815;
Müsned'deki benzer rivayetler şu lafızlarla rivayet edilir (Bu hadislerin tercemeleri "Libâs ve Zînet" konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-167/7178-7l90.hadislerde) terceme edilecektir. Burada metinlerini vermekle yetiniyoruz):
1/85, H.no:647;
1/107, H.no:845 lafzı ile; 1/150, H.no:1289:
(Bu İki rivayetin senedinde Câbir el-Cu'fi bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Ayrıca hadis munkatıdır. Abdullah b. Nüceyy, Hz.Ali'den hadis İşitmedi);
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in bu konuda İlâve ettiği üç rivayet:
1/148, H.no:1269 (Bu rivayet Zevâid'dendir. Amr b. Hâlid sebebiyle zayıf sayılmıştır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın şeyhi Ebû Selm Halil b. Selm de meçhuldür. İbn Ebû HâtİIm bu görüştedir. Bk.Cerft, III/381; İbn Hıbbân da Kitâbü'l-Mecrûhîıi'de zikreder. Bk. H/286-287)
1/146, H.no:1246-1247 (Bu rivayet de Zevâid'dendir. Amr b. Hâlid sebebiyle zayıf sayılmıştır. Ayrıca Habbe b. Ebû Habbe meçhuldür.
Habîb b. Ebû Sabit (Kays/Hind) b. Dîtıâr el-Esedî Ebû Yahya el-Kûfî (v.119/737): Sika ve büyük bir fakihtir. Fakat irsal ve tedlisi çoktur. Bkjbu Hacer. Takrîb, Trc.no: 1084. Zehebî ise "Sika, müctehid ve fakİh biri idi" der. Ek.Kâşift Trc.no:902. Buhârî on altı, Müslim on yedi, Tirmizî ve İbn Mâce yirmi dört, Nesâî yirmi sekiz, Ebû Dâvûd yirmi bir, Dârinıî altı ve Ahmed b. Hanbel 126 rivayetini nakleder. Habbe b. Ebû Habbe de Habîb b. Ebû SâbİI olabilir. Amr b. HâlİId ismini bu şekilde kullanmış olabilir. Üsâme b. Zeyd'in Habib b. Habîb (sevgili oğlu sevgili) şeklinde tanındığı gibi. Çünkü gerek Üsâme gerekse Zeyd Allah Rasûlü'nün çok sevdiği kimselerdi.
Amr b. HâlİId Ebû Hâlid el-Kuraşî el-Kûfî hakkında "kezzâb" ve "hadis uydurur" ifadesi kullanılmıştır. Ahmed b. Hanbel: "Kezzâbdir, Zeyd b. Ali'den mevzu hadisler nakleder" der. Ebû Dâvûd es-Sicistânî "kezzâb", Buhârî ise "münkeru'l-hadis" hükmü verir. Zehebî "onu yalancı saydılar" derken, İbn Hacer "metruk" hükmü verir. Yalancı sayanın da VekT olduğunu belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:4150; Takrîb, Trc.no:5021; Ahmed b. Hanbel'in Müsned'nıde bu iki hadisin dışında rivayeti yoktur. Bunlar da Abdullah'ın ziyadeleridir. İbn Mâce'nin Sünen'inde de iki rivayeti bulunmaktadır. Bûsırî bu hadisler hakkında değerlendirmede bulunurken Amr b. Halid'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main tarafından yalancı; Buhârî tarafından "münkeru'l-hadis"; Veki' ve Ebû Zür'a tarafından "hadis uydurur"; Hâkim tarafından da "Zeyd b. Ali'den mevzu hadisler nakleder" şeklinde tenkid edildiğini söyler. Bk. İbn Mâce, Taharet, 134, H.no:657; Cenâiz, 8, H.no:1462. Heysemî, senedinde zayıflığında icma bulunan Amr b. Halid'in varlığına dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/286. Eserinin bir başka yerinde Ahmed, İbn Main ve Dârekutnî'nin bu râviyi yalancı saydıklarını söyler. Bk. Mecma', 111/94. Âmir Hasan Sabri hadisin i sn âdi arının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmedb. Hanbelfi'l-MUsned, H.no:103-105;
Ebû Dâvûd, Taharet, 89, H.no;227; Libâs, 45, H.no:4152; Nesâî, Taharet, 168, H.no:26I; Sayd, 11, H.no:4278; İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3650; Edeb, 17, H.no:3708; Dârimî, İsti'zân, 34, H.no:2666; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, IV/282; İbn Hıbbân, 11/257; Hâkim, Müstedrek, 1/278, H.no:611 (Hâkim, hadisin sahili, senedindeki râvilerden Abdullah b. Yahyâ'nin Kûfeli sika râvilerden olduğunu söyler. Zehebî de bu görüştedir); İbn Nücey, Abdullah b. Nücey'dir. Babası aracılığı ile Hz. Ali'den hadis alır. Bizzat kendisinin aldığı rivayetler munkatıdır. SeneddekİI Ebû Zür'a İse İbn Amr b. Cerir'dİr.
Bennâ ise hadisin Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından nakledildiğini belirttikten sonra Nevevî'nin "isnadı ceyyiddir" dediğini ifade eder. Bk.Bülûğu't-emânî, U/122.
a-Ebû Talha el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, ÎV/29, H.no:16305; IV/2S, H.no:16298; IV/30, H.no:16321; Tirmizî, Edeb, 44, H.no:2804; Nesâî, Sayd, 11, H.no:4279; Zînet, 111, H.no:5344-5347; İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3649;
b-Meymûne'den (Radıyallahüanlıâ) şahidi İçin bk. Nesâî, Sayd, II, H.no:4280;
c-Aişe'den (Radıyallahü anM) şâlıic'i için bk. İbn Mâce, Libâs, 44, H.no:3651;

d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anlüima} şahidi için bk. Buhârî, Bed'ü'l-haİk, 17; Libâs, 88,92, 94, 95.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/90, H.no:l 1797; Mâlik, İsti'zân, 7; Tirmizî, Edeb, 44, H.no:2805 (lıasen-sahih);
Meleklerin giremeyeceği evler ile ilgili şu rivayetlere de bk. Buhârî, Buyu', 40; Bed'ü'1-halk, 17; Nikâh, 76; Meğâzî, 12; Libâs, 88, 92, 94, 95; Müslim, Libâs, 81-82; Ebû Dâvûd, Hâtem, 6; Tirmizî, Edeb, 44.
Hz.Ali, Ebû Talha el-Ensâri, Meymûne, Üsâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Büreyde'den (Radıyallahü anhüm) nakledilen rivayetler Kati ve Cinâyât konusunun "İçinde köpek ve suret bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (78-83/5773-5778. hadislerde); Libâs ve Zînet konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-I67/7178-7190.hadislerde) zikredilecektir.
Ayrıca meleklerin girmediği ve hazır bulunmadığı yerler için bk. 483/791.hadisin tahrici.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/118-120.
[69] Hattâbî, Meâlimü's-sünen, 1/153.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120.
[70] Sened:
Sahih: Müsned, 1/317, H.no:2913; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/291, H.no:11773 (Hocası Abdullah b. Aiımed b. Hanbel kanalıyla ve aynı sened ve metinle nakleder).
Heysemî, Ahııed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. BkMectna', 1/269.
[71] Hattâbî, Meâlimü's-sünen, 1/153.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120.
[72] Sened:
Sahih: Müsned, III/362, H.no:13699; Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını, fakat Ali b. Zeyd ile delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/269.
Ebû Hüreyre'den (Radiyallahü anh) şahidi için bk. 11/514-515, H.no:10626; U/535, H.no:10856; 11/392, H.no:9067; Buharı, Gusl, 20; Ehâdisü'l-Enbiyâ, 28; Tefsîr.ll; Müslim, Hayz, 75; Tirmizî, Tefsîr, 33/24, H.no:3221. Bu rivayetlerde özet olarak şunlar anlatılır:
"Musa (Aleyhisselâm) çok hayalı biriydi. Bu durumu Allah Teâlâ'nın şu sözü doğrulamaktadır: "Ey imân edenler! Musa'ya eziyet verenler gibi olmayın. Çünkü Allah onu (İsrâiloğullarının) sözlerinden temize çıkardı. Allah katında onun değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69) "İsrâÎ loğu İlan çıplak ve birbirlerine bakarak yıkanırlardı. Musa (Aleyhissclûm) ise (haya ve edebinden dolayı) tek başına yıkanırdı. İsrâiloğulları: "Vallahi, Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan engelleyen mutlaka kasığının çıkık olmasıdır" diyerek (ona eza verirlerdi). (Mûsâ) bir seferinde yıkanmaya gitmiş, elbiselerini de bir taşın üstüne koymuştu. Taş elbisesini alıp götürdü. Musa {Aleyhisselâm) da: "Aman taş elbisemi bırak" diyerek taşın peşine düştü. Neticede İsrüÜoğulları Musa'ya baktılar ve: "Vallahi, Musa'da bir kusur yokmuş" dediler. Elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı." Ebû Hüreyre: "Vallahi, taşa vurulan o darbelerden allı veya yedisinin izi hâlâ durmaktadır."
Ebû Hüreyre'den nakledilen bu rivayetler:
a-Kur'ân'ın Faziletleri konusunda 397/7812.lıadiste;
b-Peygamberlerle İlgili hadislerde 54/9340.hadisle zikredilecektir.
[73] Yani derine girmedikçe.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/120-121.
[75] Sened:
Sahih: Müsned, IV/224, H.no:17893; Ebû Dâvûd, Hamma'm, I, H.no:4012-4013; Nesât, Gusl, 7, H.no:404-405; Hennâd, Zühd, U/629, H.no:I360; Beyhakî, Şuabü'l-hnân, VI/161, H.no:7783; el-Esmû ve's-sıföt, H.no:91; Hüseynî, el-Beyân ve'ı-ta'rif, 1/177.,
Bennâ, râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Bülûğu'1-emânî, 11/123.
Ebû Dâvûd, Hammam, 1, H.no:40i2.
Rasûlullah (Sallatlahii aleyhi ve sellem) peştemalsiz olarak yıkanan birini gördü. Minbere çıktı. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şunları söyledi: "Aziz ve celil olan Allah çok haya sahibi ve çok örtücüdür. Haya ve örtünmeyi de sever. Sizden biri yıkanacağı zaman gizli (bir şekilde işini) yapsın."
[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/121-122.
[77] Sened:
Sahih: Müsned, IV/224, H.no: 17891; Ebû Dâvûd, Hammam, 1, H.no:40l2; Nesâî, Gusl, 7, H.no:404-405; Hennfid, Zühd, 11/628, H.ııo:1359; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/198; Deylemî, Firdevs, 1/157, H.no:579.
Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.BUlûğu'l-emânî, 11/123.
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/122.
[79] Sened:
Sahih: Müsned, VI/343, H.no:26787; MllkeiTer için bk. VI/423, H.no:27252; Benzer rivayetler için bk. VI/425, H.no:27261; VI/341, H.no:26766 (Bu rivayette kızı Falıma'nın değil de Ebû Zerr'in perde tutuşundan bahsedilir (25/333.hadise bk.).
Mâlik, Kasru's-salât, 27-28; Buhârt, Gusl, 21; Salât, 4; Cizye, 9; Edeb, 94; Müslim, Hayz, 70; Müsâfirûn, 82-83; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 12, H.no:1290-1291; Tirmizî, Vitir, 15, H.no:474 (Hasen-Sahih); İsti'zân, 34, H.no:2734 (Hasen-SahÎh); Nesâî, Taharet, 143, 149, H.no:225; Gusl, 11, H.no:413; İbn Mâce, Taharet, 35, 59, 113 H.no:378, 465, 614, îkâme, .187, H.no:1379; Dârimî, Salât, 151, H.no:1460-146l.
Heysemî hadisin sahih hadis ricali ile nakledildiğini, Ebû Zerr'in Hz. Peygamber'!, Allah Rasûlü'nün de Ebû Zerr'i perdelediğine dair bölümü haricindeki kısmın sahihlerde nakledildiğini belirtir. Bk.Mecma\ 1/269.
Bennâ tertibinde, hadisin tamamının Mekke'nin Fethi konusunda zikredileceğini belirtir. Bk. d-Felhu'r-Rabbânî, 11/123, H.no:443. Mekke'nin Fethi İle ilgili hadisler 361/9770.hadisle başlayacaktır. Fakat bu rivayetler içinde bu hadisi bulamadık. Belki Bennâ, bu rivayeti orada zikretmeyi plânlamış ve unutmuş olabilir.
Ayrıca 11/319,25-26/333-334 ve 383/1253.hadislerle karşılaştırınız.
[80] Ümmü Hânî, Ebû Talib'in kızıdır.
[81] Bu hadisin tamamı, Mekke'nin fethi ile ilgili rivayette gelecektir. Rivayetin tam metni:
Bir önceki dipnotta da belirtildiği gibi Mekke'nin Fethinden bahseden hadisler arasında bu rivayeti bulamadık.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/122-123.
[82] Sened:
Sahih: Aftoncd, H/314, H.no:8144; Benzer rivayetleri için bk. 11/304, H.no:8025 {Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den aldığı hadislerden biridir):
11/490, H.no:10302; 11/511, H.no:10586 (Bu iki rivâyel hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den aldığı hadislerden biridir);
11/243, H.no:7307 (Mevkuf olarak yani Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahii anlı) kendi sözü olarak nakledilir. Fakat hadis hükmen merfûdur):
Hemmâm b. Münebbih, H.no:46; Buhârî, Gusl, 20; Tevhîd, 35; Enbiyâ, 20; Gusl, 7, H.no:409.
[83] Başka rivayetlerde seni zengin kılmadım mü ya da sana verdiğim yetmedi mil şeklinde geçmektedir. (Bk. Bu hadisin tahriri.)
[84] Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bûıi, 1/510.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/123-124.
[85] Sened:
Sahih: Miisned, 1/289, H.no:2628; Bu rivayet 214/522. hadisin tekrarıdır. Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîleıinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', T/218-219, 270.
Câbir'den (Radıyaltahüanh) şahidi için bk. (447/75 5.hadi s).
Enes'ten (Radıyallahilanh) şahidi için bk.2I5-217/523-525.hadisler.
Beş Mekkûk ile yıkandığı ve bir mekkûk ile abdest aldığını belirten Eııes (Radıyallahü mıh) hadisi için 14/322 ve 450/758. hadislere bk.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk.446-450/754-758. (Câbir, Sefine ve Âişe hadisleri).
[86] Bu cümle Arapçada bazen men etmek, bazen de hoş bir nükte olarak muhatabına takılmak/şaka yapmak için kullanılır. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/272, III/538, XI/143; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 1/288.
[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/124.
[88] Sened:
Sahili: Müsned, IH/179, H.no:12779; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:95; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609 (garîb).
Abdullah b. îsâ isimli iki farklı râvi vardır.
Biri: İbn Abdurrâhman b. Ebî Leylâ (v. 135/752) ki bu râvi sahih hadis ricâlindendir.
Diğeri: İbn HâlÎd el-Hazzâr el-Basrî'dir ki bu rûvi de zayıftır. Fakat Tirmizî, hadisini hasen olarak değerlendirmiştir. (Bk. Tirmizî, Zekât, 28, H.no:664) Şayet bu zat sebebiyle "hadis zayıftır" denilecek olursa, şâhidleri ile kuvvet kazanır:
Eııes'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir hadiste; "(Ölçüsü) beş müde ulaşan bir sa' ile guslediyor, bir müd ile abdest alıyordu" buyurulmuşlur. Bk. Buhârî, Vudû", 47; Müslim, Hayz, 51; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609 (Tirmizî: "Şerik'in hadisinden daha sahihtir" derken; Ahmed Muhammed Şâkir hadisin sahih olduğunu ifade eder. Senedde yer alan Abdullah b. Cebr ise Abdullah b. Abdullah b.Cebr b.

Atîk't İr. Dedesine nisbet edilmiştir. Sıka bir râvîdir).
Sefîne'den (Radıyaikıhu anh) de benzer rivayet (448/756.hadis) nakledilir.
Ebû Davûd Hz. Âişe (449-450/757-758.hadis) ve Câbir'den (447/755.hadis) (Rtıdıyallahii anhiitım) nakledilen rivayetleri verir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:92-93; Nesâî, Miyâh, 59, H.no:345-346; Câbir'den naklettiği, hocası Ahmed b. Hanbel'den rivayet ettiği hadislerden biridir.
İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhiima) nakledilen hadiste: "Allah Rasûlü'ne (SalUdlahü aleyhi ve sellem) bu miktarların yeterli olduğu ifade edilmiştir." Bk.445/753.(bir önceki) hadis.
Enes'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir başka (14/322) hadiste İse: "Beş mekkûk ile guslediyor, bir mekkûk ile abdest alıyordu" buyurulur. Bk. Müslim, Hayz, 50; Tirmizî, Cum'a, 76, H.no:609; NesÛt, Taharet, 59, H.no:73.
Ümmü Umâra'dan (Radıyallahii anlıii) nakledilen rivayette; "Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) abdest alması için getirilen kabın üçle ikilik müd miktarında olduğu" belirtilir. Bk. Ebû Dûvûd, Taharet, 44, H.no:94; Nesâî, Taharet, 59, H.no:73.
Ayrıca bu hadis 216/524.hadiste zikredildi.
[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/125.
[90] Sened:
Sahih: Müsned, 111/303, H.no:14184; Benzer rivayet için bk.III/370, H.no:149l6: Buhârî, Gusl, 3; E&h Dâvûd, Taharet, 44, H.no:93 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Taharet, 144, H.no:230; îbn Mâce, Taharet, 1, H.no:269 (İbn Mâce bu babda Sefine, Âişe ve Akîl b. Ebû Tâlib'den (Radıyaiiahii anhüm) de nakilde bulunur). Hâkim, 1/266, H.no:575 (Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Zehebî buna muvafakat eder.)
İbn Abbas'tan (Radıyaiiahii anhüma) şahidi için 214/522 ve 445/753. hadislere bk.
Enes'ten (Radıyaiiahii anlı) şahidi için 2J 7/525.hadİse bk.
Yezid b. Ebû Zİyâd'ın ezberi hakkında tenkidde bulunulmuş, İbn Ebî Şeybe ve İbn Mehdî bu râviyi kabul etmiştir. Ebû Abdullah el-Hûşimî (v.136/753): Hafızası sebebiyle tenkide uğramıştır. Fakat Müslim bir (mülâbî olarak), TirmİZî on dört, Nesâî üç, Ebû Dâvûd on dokuz, İbn Mâce yirmi bir, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel ise 110 yerde Yezid'in rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. Ek.$ünen, Taharet, 83, H.no:114. Bennâ, İbn Huzeyme, Ebû Dâvûd, İbn Mâce veBcyhakî'ye nisbet ederek İbn Hacer'in "İbnU'I-Katiân bu hadisi sahih saydı" sözünü nakleder. BkJJülûğu'l-emânî, 11/125.
Ayrıca hadisleri karşılaştırmak için bk.445-450/753-758 (Câbir, Sefine ve Âişe (Radıyaiiahii anhüm) hadisleri).
[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/125-126.
[92] Sened:
Sahih: Müsned, V/222, H.no:21828; Benzer rivayet için bk.V/222, H.no:2J827 ("-^Jı y' ziyâdesi vardır); Müslim, Hayz, 52-53; Dârimî, Vudû', 23, H.no:694; Tirmizî, Taharet, 42, H.no:56 (TİrmizÎ "Hasen-Sahih" hükmünü verir ve bu konuda Hz.ÂİŞe, CâbİR ve Enes'ten (Radıyaiiahii anhüm) de nakillerin bulunduğunu belirtir); İbn Mâce, Taharet, 1, H.no:267 (İbn Mâce bu babta Câbir, Âişe ve Akîl b. Ebû Tâlib'den de nakilde bulunur); Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ, 1/114.
Ahmed b. Hanbel'in hocası İsmail b. İbrahim b. Mıksem el-Esedî, İbn Uleyye diye de tanınır. Uleyye, annesinin veya anneannesinin adıdır. Bu zatın hocası Ebû Rayhâne ise Abdullah b. Matar'dır.
[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/126.
[94] Sened:
Sahih: Müsned, VI/121, H.no:24778; Benzer rivayetler için bk. VI/121, H.no:24779; VI/133, H.no:24896; VI/218-219, H.no:25712; VI/238-239, H.no:25897; VI/234, H.no:25850-25852; VI/24S, H.no:25998; VI/280, H.no:26271; Buhûrî, Gusl. 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no:92; Nesâî, Taharet, 144, H.no:227; Miyâh, 13, H.no:345-346; İbn Mâce, Taharet, 1, H.no:268 (İbn Mâce bu babda Sefine, Câbir ve Akîl b. Ebû Tâlib'den (Radıyatlahü anhüm) de nakilde bulunur). Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/125.
[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/126-127.
[96] Ahmed Nâim, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, 1/166-167.
[97] Muhammed Necmüddin, el-Mekâdîru'ş-şer'iyye, 227.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/127.
[98] Sened:
Sahih: Müsned, VI/51, H.no:24129; Nesâî, Taharet, 144, H.no:226; Nesâî'nin metni:
Mûsâ el-Cühenî der ki: Mücâhid'e ölçtüğümde sekiz nlıl gelen kadeh (İsimli bir kap) getirildi. O da şöyle dedi: "Hz. Âişe (Radıyallahü anlıâ) Allah Rasûlü'nün (SaliallahU aleyhi ve sellem) bunun gibi bir kapla yıkandığını bana anlattı."
Görüldüğü gibi Nesâî'nİn rivayetinde kabın kime getirildiği ve ölçü miktarının sekiz ntıl olduğu belirtilmektedir. Hâlbuki Müsned'de kabın kime getirildiği tam olarak belirtilmemiş ve miktarda da ihtilaf edilmiştir.
Daha önce de zikredilen İki şfıhid hadis:
a-Hz. ÂİŞe (Radtyallalıii anlıâ) annemizden:
'Ben ve Rasûlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) aynı kaptan (su alarak) gusül alırdık. O, Fenik denilen/hacimli bir kaptan gusül alırdı' dediği nakledilmiştir. (Bk. S/316 hadis: Müsned, VI/37, H.no:23971; Benzer rivayetler için bk. VI/199, H.no:25510; VI/230, H.no:25801; VI/64, H.no:24230; VI/43, H.no:24042; Mâlik, Taharet, 68; Buharı, Gusl, 2; Müslim. Hayz, 40-41 (Bu rivayette Süfyan Ferakın 3 sa' olduğunu söylediği kayıtlıdır); Ebû Dâvûd, Taharet, 96. H.no:338 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Haıbel'den Ferakın 16 rıtl aldığını duyduğunu nakleder); Nesâî. Taharet, 144-145, H.no:23I, 228; Gusl, 8, H.no:408; Dârimî, VudÛ', 68, H.no:756.
Ferak cumhura göre; yaklaşık 6 litrelik, Iraklılılar ve Haneli takihlere göre 9 litrelik kaptır. (Bk.Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 1/205)
b-Enes b. Mâlik'len (Radıyallahii anlı):
'Rasûlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) gusül için beş rnekkûk ve abdest için de bir mekkûk (su) kullanırdı.' Bk. Miisned, İÜ/290, H.no: 14026; Benzer rivayetler için bk. II1/112, H.no:12044 (14/322.hadiste zikredildi); 111/116, H.no:12095; IH/259, H.no:13651; 111/282, H.no:13935; Buhûri, Gusl, 9; Müslim, Hayz, 50; Ebû Dûvâd, Taharet, 44, H.no:95 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Hanbel'den bir sa'nıı 5 rıtl olduğunu duyduğunu, bu da İbn Ebî Zi'b'in kullandığı ve aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (SaliallahU aleyhi ve sellem) tercih ettiği bir ölçü olduğunu nakleder); Nesât, Taharet, 59, H.no:73; 144, H.no:229; Miyâlı, 13, H.no:344; Tirmizî, Cum'a, 76; Taharet, 609; Dârimî, VudÛ', 23, H.no:695; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/194;
Mekkûk; su içmede ya da başka yerlerde kullanılan tas olup ağzı dar ve ortası geniştir. Mekkûk 1 ıA sa' olup yaklaşık olarak 3,054 kg.'a müsavidir (Bk. Mahmud Necmüddin, Mekâdîr, 168, 183,230)
Bennâ hadisin râvilerinin sika olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/125.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/127-128.
[100] Sened:
Sahih: Müsned, VI/96, H.no:24529; Diğer rivayet: VI/161, H.no:25159; Bir diğer rivayet: VI/173-174, H.no:25285; İkinci rivâyel; VI/236-237, H.no:25873; Üçüncü rivayet: VI/52, H.no:24138; Benzer rivayetler için bk. VI/101, H.no:24581; VI/171, H.no:25255; VI/252, H.no:26018; VI/71-72, H.no:2431I; VI/143, H.no:24997-24998; Mâlik, Taharet, 67; Buharı, Gusl.l; Müslim, Hayz, 35; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:240, Tinnizî, Taharet, 76, H.no:104 (Hasen-Sahih); Nesâî, Gusl, J9, H.no:421-422: İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574; Dârimî, Vudû', 67, H.no:754; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, î/195. Ayrıca 458/766, 460/768 ve 47 8/7 86. had islere bk.
[101] (Bir rivayette; İçinde su bulunan bir kap konulur, ellerine döker ve kaba daldırmadan önce onları yıkar)
[102] (Bir rivayette İse; vücûdunun kalan kısımlarını yıkardı)
[103] (Başka rivayette; avuçlarını üç kere yıkardı)
[104] (Diğer rivayette; elleriyle üç kere avuç dolusu su alır)
[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/128-130.
[106] Sened:
Sahih:VI/335, H.n'o:26722; Benzer rivayetler için bk. VI/329-330, H.no:26677-36678; Buhâri, Gusl, 1, 5; Müslim, Hayz, 37; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:245; Tirmizl Taharet, 76, H.no:103 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyleyerek Ümmü Seleme, CâbİR, Ebû Saîd Cübeyr b. Mut'ım ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anhiim) de nakillerin bulunduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 161, H.no:253; Gusl, 15, 22, H.no:417, 426; İbn Mâce, Taharet, 59, H.no:467; Dârimî, Vudû', 40, H.no:718.
[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/130.
[108] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/307, H.no:2801; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:246 (Münzirî: "Şu'be Ebû Abdullah (veya Ebû Yahya el-Kuraşî e!-Hâşimî) MedinelidİR. Hadisi ile delil getirilmez" der. Azîmâbâdî İse hadisin zayıf olduğunu, sahih rivayetlerle boy Ölçüşemeyeceğini belirtir. BkAvnu'l'Ma'bûd, 1/288-289).
İbn Abbas'ın âzadliği Şu'be b. Dînâr'ın hafızası biraz zayıf olduğu için "sadûk" sayılır. Bk. İbn Hacer, Takrib, Trc.no:2792; Ahıned b. Hanbel bu râvi hakkında herhangi bir beis görmediğini İfade etmiştir. Ahmed b. Hanbel on üç, Ebû Dâvûd bir rivayetini nakleder. Rivayetlerinin çoğunu İbn Abbas'tan. kendisinden de İbn Ebî Zi'b nakleder. Zehebî: "Kuvvetli değildir, ancak diğer âlimler kendisini kuvvetli saymışlardır" der. BY.Kâşif, Trc.no:2279 (Ebu'1-Vefâ bu eserin haşiyesinde: Ahmed b. Hanbel'in bu râvide bir beis görmediğini, İmam Mâlik'in sika saymadığını, Yahya'nın bir rivayete göre: "Hadisi yazılmaz"), diğer bir rivayete göre ise: "Bir beis yok" dediğini, Ebû Zür'a'nın "zaîfü'l-hadis" olarak nitelendirdiğini belirtir.
[109] Bu cümle Arapçada bazen men etmek, bazen de hoş bir nükte olarak muhatabına takılmak/şaka yapmak için kullanılır. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâıi, 11/272, III/538, XI/143; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 1/288.
[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/130-131.
[111] Sened:
Sahih: Müsned, III/292, H.no:14045; İkinci rivayet: III/375, H.no:14961 (^^j; oiî> ıı£ İi i5 u üf js±\'3 'Js) lafzı ile; Benzer rivayetler için bk. III/378, H.no: 14977

III/319, H.no: 14367:
TII/370, H,no:14915-14916; 111/304, H.no:14İ93; III/298-299, H.no:14122; BaM/f, Gusl, 3-4; Müslim, Hayz, 57; /Veraf, Taharet, 144, H.no:230; Ebü Avâne, 1/232.
Buradaki Hasan, Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye'dir.
Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. 459/767; 461/769.hadis
Ayrıca 217/525 ve 546/764. hadislere bk.
[112] Hz Ali, Falıma ez-Zehrâ'nın vefatından sonra Hanefiyye ile evlenmiş ve ondan Muhammed isminde bir çocuğu dünyaya gelmişti. Muhammed annesine nisbetle yani İbnü'l-Hanefiyye olarak meşhur olmuştur. Bk. İbnü'l-Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/485.
[113] Metindeki ziyade, (el-Ensârî Benî Seleme'nin kardeşi)
[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/131-132.
[115] Sened:
Hasen: Müsned, T/14, H.no:86; Abdürrezzâk, İ/258, H.no:988; Tayâlisî, s. II, 20, H.no:49, 137; Saîd b. Mansûr, 5/Vnen, II/l II. H.no:2143; İbn EbîŞeybe, H/61. H.no:6460; IH/531-532; İbnü'1-Ca'd, Müsned, 373, H.no:2568; Tahâvî, Şerhıt meâni'l-âsâr, 111/36-37; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no:1375 (Bûsırî Zevâid'de: "Asım b. Amr el-Beceli'nin zayıf olduğunu belirterek bu râviyi Ukayli'nin Duafâ'sında zikrettiğini, Bulıârî'nin ise: "Hadisi sabit değildir" dediğini" söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, II/8) İbn Mâce'nin bu rivayetinde sadece evdeki namaz meselesi bulunmaktadır. Ayrıca ikinci rivayetinde Âsim b. Amr el-Beceli'nin Hz. Ömer'in mevlâsi Umeyr'den naklettiği kayıtlıdır:
Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/312; Makdisî, Muhtara, 1/374-376, H.no:260-261 (İsnSdı sahih);
Âsim b. Amr el-Beceli'nin Ahmed b. Hanbel sekiz (1/115, HI/67. 375, 376, 381, V/259, 329), İbn Mâce bir rivayetini nakleder. Zelıebî, Ebû Hâtim'den naklen "sadûk", İbn Hacer de "sadûk" hükmü verir. Ancak şiilikle suçlandığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:2514; Takrîb, Trc.no:3073; Âsim b. Amr el-Beceli'nin rivayet ettiği kimse (hocası) belli olmadığı (müphem olduğu) için hadisin senedi zayıftır. İbn Hazm, hadisin mevsül ve mürsel olarak nakledildiğini mevsul yolla gelenin isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk. Muhatla, 11/178.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından müphem bîr isimle, Taberânî'nin Evsafında müphem râvinin açılımı (Hz. Ömer'in mevlâsı Unıeyr) ile, Ebû Ya'lâ'nın ise aynı senedle naklettiğini belirtir ve Ebû Ya'lâ'nın senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel'in de râvilerinin sika olduklarını fakat müphem isim bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/270-271.
Fakat biz hadisi Taberânî'nin Evsafında ve Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde bulamadık.
Müphem râvinin başka tariklerde Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hadisin isnadının kuvvetlendiğini gösterir.
[116] Bu kişi Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr'dir. Bk. İbn Mâce, İkâme, 186, No: 1375.
[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/132-134.
[118] Sened:
Sahih: Müsned, IH/348, H.no;I4688; Müslim, Hayz. 56; İbn Mace, Taharet, 95, H.no:577; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır, Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca 454/762.hadise bk.
Heysemî, Enes'ten (Radıyaüahü anlı) Ebû Ya'lâ tarafından nakledilen rivayetin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/271.
[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/134.
[120] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8I, H.no: 16694; Benzer rivayetler için bk. IV/85, H.no: 16730 rV/84, H.no:16725; Buharı, Gusl, 4; Müslim, Hayz, 54-55; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:239, İbı Mâce, Taharet, 95, H.no:575; NesâU Taharet, 158, H.no:250.
[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135.
[122] Sahih: Müsned, VI/115, H.no:24722; Benzer rivSyet için bk. VI/96, H.no:24529; NesâS, Taharet, 152, 153,154 H.no:243, 244-245; Nesûî'nin 243.hadisi:
Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'1-emânî, 11/132. Ayrıca 451/759.hadise bk.
[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135.
[124] Sened:
Sahilı: Müsned, 111/13, H.no:11634; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no:11448; İbn Mâce, Taharet, 95, H.no:576; İbnü'1-Ca'd, Müsned, 301, H.no:2042; Heysemî, senedindeki Atiyye'nin Yahya b. Maîn tarafından sika, diğer âlimlerce de az bir zafiyetle zayıf sayıldığını belirtir. Bk. Mecma', 1/270. Senedde yer alan Atiyye b. Sa'd b. Cünâde Ebu'l-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûff (v.111/729) hakkında İbn Hacer: "Saduktur, çok hata yapar, Şîî ve müdellisti" der. Bk.Takrib, Trc.no:4616; Zehebî ise: "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc.no:3820, Onun Şîî oluşu Hz.Ali sevgisinden başka bir şey değildir. Ahmed b. Hanbel'in Fezâilü's-sahâbe isimli eserinde Hz.Ebû Bekir ve Ömer'in faziletleri ile ilgili Atıyye'nİn rivayetlerini görmek mümkündür.
"Her peygamberin gökyüzü ehli ve yeryüzü halkı İçin İkişer veziri vardır. Benim semadaki vezirlerim Cebrail ve MikâÎl (Aleyhimesselâm), yeryüzündeki vezirlerim ise Ebû Bekir ve Ömer'dir (Radıyallahü anhiunaf
"Yüksek derece sahibi (cennetlikler) onları (ılliyyîni) hemen altlarında görecekler. Tıpkı semânın ufuklarında doğan yıldızlan gördüğünüz gibi. Ebû Bekir ve Ömer de onlardandır ve nimete nail olacaktır." Bk. Fezâilü's-sahâbe, İlk hadis: 1/164, H.no:152; İkinci hadis: i/168-171, H.no:162, 164, 166-169; Dârimî bir, Tirmizî otuz iki, Ebû Dâvûd on üç, İbn Mâce yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel seksen rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen", bir kısmını da "hasen-sahih" saymıştır. "Hasen" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Salât, H.no:477; Cum'a, H.no:551-552; Ahkâm, H.no:1329; Fiten, H.no:2174; Zühd, H.no:2351; Sıratü'l-kıyâme, H.no:2431, 2440; Sıfatü'l-cenne, H.no:2523; Sıfatü cehennem, H.no:2590... "Hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Birr, H.no:1955; Zühd, H.no:2381; Sıfatü'l-cenne, H.no:2524-2535, 2558; Sıfatü cehennem, H.no:2574...
Hadis hasen seviyesindedir. Fakat şâhidlerİ ile sahih 1İ ğayrihî mertebesine yükselir.
Ayrıca Ebû Hüreyre ve CâbÎr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anlüim) şahidi için bk. 454/762 ve 461/769. hadisler
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/135-136.
[126] Sened:
Sahih: Müsned, VI/71-72, H.no:243ll; Buhârî, Gusl, 3; Müslim, Hayz,42; Ayrıca 451/759.. hadise bk.
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/136-137.
[128] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, İV/4; Bu zât Hz. Âişe'den hadİs dinledi. (Bk.Buhârî, et-TarİhU'l-kebtr, V/224, No: 734)
[129] Buhârî, age., VII/206, No:901; Müslim b. Haccâc, el-KünÖ ve'l-Esmcı, 1/356, No: 1286; Ebû Avâne, 1/554, No: 2074; Zehebî, el-Muktenûfî seri'l-künâ, 1/268, No:2574.
[130] Buhârî, age., Vl/57, No: 261; Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dÜ, VII/14, No: 66; Zchcbî, Siyeru a'lâmi'n-nilbelâ, 11/583; İbn Hacer, Tehzîb, VIII/149I, No:303.
[131] Müsned, 111/266; Vl/40, 97, 231; AbdürrezmK 111/527, H.no:6581; Müslim, Cenâiz. 58; Nesâî, es-Sünenü'l'tcübrâ, 1/644, H.no:2118; Beyhakî, es-Sünenul-kübra, IV/30; Bennâ, age., 11/133.
[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/137.
[133] Sened:
Sahih: Müsned, 11/251, H.no:7412; İbn Mâce, Taharet, 95, H.no:578; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından rivayet edilen hadisin sahih hadis ricali ile nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/270; Bu hadisin zevâidde yer almaması gerekirdi. Çünkü hadis İbn Mâce'de nakledilmiştir.
Benzer bir hadis için bk.454/762; 459/767.had isler.
[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/137-138.
[135] Sened:
Hasen: Müsned, VI/188, H.no:25429; Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:241 (Hocası Yakub b. İbrahim kanalı ile aynı sened ve metinle nakleder); İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574:
(Görüldüğü gibi bu rivayette "halam ve teyzemle beraber gittik" denilmektedir ve bazı ziyadelerde vardır). Dâriimî, Vudû', 115, H.no: 1153; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/180;
Senedinde Cümey' b. Umeyr et-Teymî Ebu'I-Esved el-Kûff bulunmaktadır. MünzirÎ bu şahısla delil getirilemeyeceğini belirtir, îbn Hacer ise "saduktur, bazen hata yapar ve ŞÎİüği de vardır" der. Bk. Takrîb, Trc.no:968; Zehebî "vâhî (zayıf) değerlendirmesi yapar ve Buhârî'nİn "fîhi nazar" görüşünü nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:810. Tirmizî, Cümey' b. Umeyr et-Teymî'nin üç hadisini nakleder ve birisi için "hasen-sahih", diğer iki hadisi için "hasen" hükmü verir. Bk.Sünen, H.no:3670, 3720, 3874; Nesâî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise beş rivayetini nakleder.
Senedinde Sadaka b. Saîd el-Hanefî de bulunmaktadır. Nesâî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel ise İkişer rivayetini nakleder. İbn Hacer "makbuldür" derken (bk. Takrîb, Trc.no:2912); Zehebî "saduktur" der. Bk. Kâşif, Trc.no:2383.
Ayrıca 18/822.hadisle {Müsned, VI/123, H.no:24804) birlikte değerlendiriniz.
[136] Lafiz manası "nasıl' dır, ancak anlaşılması için 'ne' şeklinde terceme edildi.
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/138-139.
[138] Sened:
Hasen: Müsned, VI/110-111, H.no:24678; Benzer rivâyel için bk. VI/254, H.ıo:24044; Abdürrezzâk, 1/19, H.no:57 (Hasan el-Basrî'den mürsel olarak); İshak b. Râlıûye, Müsned, III/964, H.no: 1680; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/175; Ebû Nuaym, Hılye, 11/388.
Heysemî, Atımed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sahih hadis ricali olduklarını, fakat senedinde müphem bir râvînin bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma M/272.
Senedde yer alan Husayf, müphem hocasından işittiği tarihi, bir rivayette "30 yıl önce birisi bana nakletti" (24044: (^ oîîuî jûi)); diğerinde ise "60 yıl önce birisi bana nakletti"
(24678 (£- jL. ili)) şeklinde bildirir. Husayfın hocaları tesbit edildiğinde bu müphem râvi de tcsbİt edilmiş olur. Bk.İbn Hacer, Telhis, 1/142.
Hadis bu müphem senedi ile zayıftır, ancak hadis şâhidleri ile hasen ü gayrihî seviyesine yükselir:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anlı) şahidi: Ebû Dâvûd, Taharet, 97, H.no:248 (Senedindeki Haris b. Vecîh münkerdir. Hadis de zayıftır); Tirmizî, Taharet, 78, H.no:106 (Garibtir. Senedindeki Haris b. Vecîh şeyhtir ve pek sağlam değildir. Hz.AH ve Enes'ten şahidi vardır); İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:597; Beyhakî, es-Siinenü'l-kübrâ, 1/179; Deylemî, 11/64, H.no:2364.
b-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den {Radıyallahu anlı) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:598 (Bûsırî, senedinde yer alan Talha b. Nâfi'in Ebû Eyyûb'dan hadis işitmediğini belirtir. Talha b. NâfT sika-müdellis

biridir. Tahdîs ile naklettiği için herhangi bir problem yoktur. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mace, Bezzâr ve tbn Adİy bu râviyi sika saymışlardır. Utbe b. Ebû Hatim isimli râvide ise ihtilâf edilmiştir. Ayrıca bu hadisi Ahmed b. Meni' Müsned'inde rivayet eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/81-82); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/155, H.no:3989; Mümedü'ş-Şâımyyîn, 1/416, H.no:732; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/19, H,no:2748;

c-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anlıüma) şahidi: Ezdî, Müsnedü'r-Rabî', s.66, H.no:139.

d-Hz.Ali'den (Radtyallahü anlı) şâhİdİ: Bir sonraki hadise bk.

e-Hasan el-Basrî'den (mUrsel olarak) şahidi: Abdürrezzâk, 1/262, H.no:1002; İbn Ebî Şeybe, 1/95-96, H.no:1065-1066.

[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/139-140.

[140] Sened:

Sahih: Müsned, 1/94, H.no:727; Mükerrer için bk. 1/101. H.no:794; Diğer rivayet: 1/133, H.no:1121 (Z.); £/;» Dâvfîtf, Taharet, 97, H.no:249 (Münzirî: "Ebû Dâvûd es-Sicistâtrî Atâ'yı sika saydı. Bulıârî de bu râviye Ebû Bİşr İle birlikle mutâbaat hadisinde yer ^erdi. Bk.Buhân, Rikâk, 53); İbn Mâce, Taharet, 106, H.no:599; Dârimû Vudû', 69, H.no:757.

Heysemî, senedindeki râvilerİn sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 111/23; Eserinin bir başka yerinde ise Atâ b. es-Sâib'in ihtilât ettiğini söyler. Bk. age., VIII/231; İbn Hazm, Muhatlâ,V/\lS-li9.

Atâ b. es-Sâib b. Mâlik es-Sekafî (v.136/753) Buharı bir (mütabî olarak), Tirmizî yirmi sekiz, Nesâî otuz iki, Ebû Dâvûd yirmi bir, İbn Müce yirmi, Dârimî yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel ise 190 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen, bir kısmını da "hasen-sahİh" olarak değerlendirir. "Hasen" olarak değerlendirdiği hadisler için bk. Stınen, Salât, H.no:184; Hac, H.no:959; Siyer. H.no:l548; Eşribe, H.no:1862; Tefsir, H.no:2988, 3011, 3069; Deavât, H.no:3411, 3486; Menâkıb, H.no:3909; "Hasen-sahih" olarak değerlendirdiği hadisler için bk. Stınen,'Hac, H.no:864, 877; Cenâiz, H.no:975; Et'ime, H.no:1805, 1855; Tefsir, H.no:3026, 3108, 3240, 3361; Deavât, H.no:3410, 3547; Bazılarını da sadece "sahih" olarak değerlendirir. Bk. Birr, H.no:1900; Sifatii'I-kiyâme, H.no:2491. Tirmîzî "hasen" hükmü verdiği hadislerinin birinde bu râvi hakkında şu bilgileri de kaydeder: "Bazıları bu sened hakkında ihtilâfa düştüler. Ali (b. el-Medînî) Yahya b. Saîd'in şu sözünü nakleder: "Atâ b. es-Sâib'den ilk zamanlarında hadis işitenlerin semaları sahihtir. Şu'be ve Stıfyan'ın semaları sahihtir. Atâ'nın Zâzân'dan naklettiği iki rivayeti Şu'be ihtilat döneminde aldığını itiraf eder." Ebû Isa et-Tirmizî: "Atâ b. es-Sâib son zamanlarında hafızası kötüleşti" der. (Bk.Stınen, Edeb, H.no:28I6) Zehebî: "Sikadır, son zamanlarında hafızası kötüleşti" der ve Ebû Hâtim'in: "Hammad b. Zeyd ihlilâtından önce kendisinden hadis almıştı" sözü ile Ahmed b. Hanbel'İn: "sika ve sâlih bindir. Her gece Kur'ân'ı hatmederdi" sözünü nakleder. Bk.Kcîşif, Trc.no:3798; İbn Haccr ise "saduktur, ihtilât etmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:4592; Sehâvî, Atâ'nın ihtilâtından önce kendisinden hadis alanları şu şekilde sıralar: Şu'be, Sufyân es-Sevrî, Stıfyân b. Uyeyne, Hammad b. Zeyd, Züheyr b. Muâviye, ZâİÜe b. Kudüme, Eyyûb es-SahtİyânÎ, Vüheyb b. el-Verd. Hammad b. Seleme ise hem ihtilâtından önce hem de ihlilâtından sonra hadis aldığı için ihtilaflıdır. Bk.Fethu'l-mıığîs, III/333.

Atâ b. es-Sâib hakkında Yahya b. Main: "Hadisi ile delil getirilmez" derken diğer cerh ve tadil âlimleri kendisini tenkid etmişler, son zamanlarında ihtilât ettiğini belirtmişlerdir. Ahmed b. Hanbel bu ayrıntıya dikkat ederek ihlilâtmdan önce rivayet edilen hadislerini tercih etmiş, ihtilâtından sonraki rivayetlerine itibar etmemiştir. İbn Hacer Hammad b. Seleme'nİn bu hadisi Atâ'dan ihtilâtından önce rivayet ettiğini söyler. Dolayısıyla hadisle delil getirilebilir. Bk. Bennâ, age., 11/134-135. İbn Hacer Hüseyin'in bu râviden ihtilâtmdan sonra kendisinden hadis alan bir zat olduğunu söyler. Bk.Fethu'l-Bârî, XI/574 (Buhârî, Rikâk, 53 şerhi) Bu râvi ile ilgili olarak 67/109. had iste bilgi verilmişti.

Ahmed Mulıamined Şâkir, (Tinnizî, Taharet, 78, H.no: 106) hadisin şerhinde hadîsin bu konuda sahih olan rivayeti olduğuna değinir. İbn Hacer'in Telhîs'İnden: "İsnadı sahihtir. Bu, Ala' b. es-Sâib'in rivayetidir. Hammad b. Seleme bu zatın ihtilâtmdan Önce bu hadisi işitmİştİr. Fakat bu hadisin Hz.Ali'nin sözü (mevkuf) olduğu ifade edilir" sözünü nakleder ve İbn Hacer'in bu son tahlilini doğru bulmaz: "Çünkü hadisin siyakı bu görüşe zıttır" der.

[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/140-141.

[142] Sened:

Sahih: Müsned, VI/289, H.no:26357; Benzer rivayet için'bk. VI/314-315, H.no:26556; Müslim, Hayz, 58 Ebû Dûvûd, Taharet, 99, H.no:252; Tırıızî, Taharet, 77, H.no:105 (Hasen-Sahih); Nesûî, Taharet, 150, H.no:241; İbn Mâce, Taharet, 108, H.no:603; Dârım, Vudû\ 115, H.no:1161; İbn Huzeyme, 1/122, H.no:246. Ayrıca 451/759.hadise bk.

a-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şûhidî için bk. 451/759.hadİs: Müsned, VI/96, H.no:24529; İbn EbiŞeybe, 1/65, H.no:69S;

b-Câbir'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. İbn EbîŞeybe, 1/65, H.no:697.

[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/141.

[144] sened:

Sahih: Müsned, VI/137, H.no:24943; Benzer rivayet için bk. VI/79, H.no:24383;

Ebû Dâvûd. Taharet, 99, H.no:254 (Bu rivayette Ömer b. Süveyd es-Sakafî'nin ismi sehven Amr olarak geçmiştir); MenâsİK, 31, H.no:1830: Beyhakî, es-Stınenü'l-kübrû, V/48.

[145] Dımad; Saçları düz ve dik tutması için sürülen kokulu maddedir ve anlaşıldığı kadarıyla saç üzerinde bir tabaka oluşturmaktadır. Bu nedenle jöle diye terceme edildi.

[146] Başka rivayette durumda bizden birisi terlediği zaman yüzüm akardı, Hz. Peygamber bunu görür de o eşini bundan men etmezdi, şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Davud, Taharet, 99, H.no: 254, Menâsik, 31, H.no: 1830; Beyhakî, es-Stınenü'l-kübrû, V/48)

[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/141-142.

[148] Sened:

Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24042; Müslim, Hayz, 59; İbn Mâce, Taharet, 108, H.no:604.

[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/142.

[150] Sened:

Hasen: Müsned, VI/170, H.no:25246 (Senedinde müphem bîr râvi bulunmaktadır); "Ayaklarını guslün sonunda yıkadığını" belirten Hz. Aişe'nİn diğer rivayeti için bk. Müslim, Hayz, 35:

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayete benzer bir rivayeti Ebû Ya'lâ'nın Müsned'i ve Taberânî'nin Evsat'ında görmekteyiz. Mutâbaat açısında da bu rivayeti senedi ile birlikte veriyoruz:

Ebû Ya'lâ, M«.vnerf, VII /456, H.no:448I; Taberânî, el-Mucemü'l-evsat, III/120, H.no:2669,

Meymûne'den (Radıyallahü anlıâ) şâhid olarak nakledilen benzer rivayetler için bk. , VU329-33O, H.no:26677:

Meymûne'den nakledilen diğer rivayetler için bir sonraki hadise bk. Müsned, VI/335, H.no:26722 (469/777.hadis)

"Ayaklarını bir kenarda yıkadığını" belirten Meymûne'nİn rivayeti: İbn Ebî Şeybe, 1/70, H.no:755; Buhârî, Gusl, 1, 10; Tinnizî, Taharet, 76, H.no:103 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir ve bu konuda Ümmü Seleme, Câbir, Ebû Saîd, Cübeyr b. Mut'ım ve Ebû Hüreyre'den de rivayet nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 14-15, H.no:416-417; îbn Mâce, Taharet, 94, H.no:573; EbûAvâne, 1/251, H.no:866; Beyhakî, es-Stınenü'l-kübrâ, 1/176.

Ayakların yıkanması meselesi, hadis kaynaklarımızda guslettikten sonra abdest aljnıp-alınmayacağı konusunda ele alınmış ve bir rivayette ayakları yıkamanın abdest yerine geçeceği belirtilmiştir. Bu hususta şu rivayet buna İşaret eder:

1/69, H.no:748; Bazı rivayetlerde de pislik kalma İhtimali olduğu için ayak yıkamanın sona bırakıldığı anlaşılmaktadır:

İbn Ebî Şeybe, 1/70, H.no:757-758, 766;

İbn Ömer'den (Radıyaliahİİ anhiima) şahidi:

İbn EbîŞeybe, 1/70, H.no:765

[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/143-144.

[152] Sened:

Sahih: Müsned. VI/335, H.no:26721; Diğer rivayet: VI /336, H.no:26735; £wftâ/7, Gusl, 7, 10, 11, 16, 18, 21; Müslim, Hayz, 37; £/w Dûvûd, Taharet, 97, H.no:245; Nesâî, Taharet, 161, H.no:253; Dârimî, Vudû', 40, H.no:718; İbn Mâce, Taharet, 59,94, H.no:467, 573;

Süleyman ei-A'meş'in hocası İbrahim el-Teymî'nin hikayesini sadece Ahmed b. Hanbel ve onun öğrencisi Ebû Dâvûd naklet miştir.

[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/144-145.

[154] Sened:

Sahih: Müsned, VI/68, H.no:24270; İkinci rivayet: VI/154, H.no:25083; Benzer rivayetler için bk. VI/119, H.no:24759; VI/192. H.no:25471; VI/253, H.no:26035; VI/258, H.no:26091; Ebû Dâvûd, Taharet, 98, H.no:250; Tirmizî, Taharet, 79, H.no:107 (hasen-sahih); Nesôî, Gusl, 24, H.no:428; îbn Mâce, Gusl, 96, H.no:579.

[155] Burada zikredilen iki rekât sabah namazından önce kılınan sünnet namazdır, sabah namazından kasıt, farz olan iki rekât namazdır.

[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/145.

[157] Sened:

Zayıf: Müina/, 1/243, H.no:2180; İbn Mâce,Gus\, 138, H.no:663:

Ebû Ali er-Rahabî Hüseyin b. Kays el-Vâsıtî'dir. Zayıf bir râvîdir. Buhârî: "Ahmed b. Hanbel hadisini metruk saydı" der. Bk.et-Tûrihu'l-kebîr, I/II/389; Tirmizî dört, İbıı Mâce beş, Ahmed b. Hanbel bir rivayetini nakleder. Tirmizî'nin rivayetinde Haıueş olarak İsmi zikredilmiş, Tirmizî Haneş'İn Ebû Ali er-Rahabî Hüseyin b. Kays el-Vâsıtî olduğunu ve başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere hadis âlimlerince hafızası sebebiyle zayıf sayıldığını ifade etmiştir. Bk.Stınen, Salat, H.no:188; Buyu', H.no:12l7; Birr, H.no:1917; Sıfatü'l-kıyâme, H.no:2416.

Bûsırî de İbn Mâce'nin 2^vâid'inde Ebû Ali er-Rahabî'nin zayıflığında İcmâ' bulunduğunu söyler. İbn Mâce Hz.Ali'den nakledilen hadis için Muhammed b. UbeyduIIah bulunmaktadır, bu zat ise zayıftır" der. Bk. İbn Mâce, Gusl, 138, H.no:664.

Abdestte bırakılan kuru yerler için bk. 289-290/597-598. Enes'ten nakledilen hadiste: (^'Aj i-*^ çf'j>) "Dön ve abdestini güzelce al" buyurulmuştur. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 66, H.no: 173; İbn Mâce, Gusl, 139, H.no:665; Hz. Ömer'den nakledilen hadis için bk. Müslim, Taharet, 3UEbû Dâvûd, Taharet, 66, H.no:173; İbn Mâce, Gusl, 139, H.no:666.

[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/146.

[159] Sened:

Sahih: Müsned, VI/39I, H.no:27065; Diğer rivayetler: VI/8, H.no:23752; VI/9-10, H.no: 23760; Ebû Dûvûd, Taharet, 85, H.no:219 (Enes hadisinin daha sahih olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 102, H.no:590.

Ebû Rafî'nin eşi Selma, Abdurrahman b. Ebû Râtî'nin halasıdır. Peygamberimizin Mevlâ-sının isminde ihtilaf edilmiştir: ibrahim, Eşlem, Sabit ve Hürmüz olduğu belirtilmektedir.

[160] (bir rivayette; bir günde)
[161] (bir rivayette; denildi ki)
[162] (bir rivayette; bu daha saf, güzel ve temizdir.)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/146-147.
[163] Sened:
Sahih: Müsned, 111/99, H.no:11885; Benzer rivayetler için bk. III/185, H.no: 12860-12861; III/161, H.no:12577; III/160, H.no:12569; 111/189, H.no: 12902; III/252, H.no:13582; IH/166, H.no:12637; III/H1, H.no:12036; 111/225, H.no:13288 (Bakıyye b. Vélid semaini tasrih etmiştir); Buhârî, Gusl, 12 (Buhârî'nİn bu rivayetinde "eşlerini bir gecede dolaşması" ile ilgili rivayet vardır. Buhârî'nİn 12.babdaki başlığı şöyledir:
Bir başka babının başlığı ise şöyledir: Bk. Buhârî, Nikâh, 102);
Müslim, Hayz, 28; Ebû Dâvûd, Taharet, 84, H.no:218; Tinnizî, Taharet, 106, H.no:140 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 170, H.no:263-264; İbn Mâce, Taharet, 101, H.no:588-589.
[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/147.
[165] Sened:
Sahih: Müsned, 1/16, H.no:94; İkinci rivayet: 1/28, H.no:263; Benzer rivayetler için bk. 1/50, H.no:359; 1/44, H.no:306; 1/35, H.no:235-236, 230; 1/17, H.no:105; 1/24-25, H.no:165; Mâlik, Taharet, 76; İbn Ebî Şeybe, 1/63, H.no:672, 674, 677; Buhâri, Gusl, 26-27; Müslim, Hayz, 23-25; Ebû Dâvûd, Taharet, 86, H.no:221; Tirmizî, Taharet, 88, H.no:120 (Anınar, Âişe, Câbir, Ebû Saîd ve Ümmii Seleme'den de nakledildiğini söyleyen Tirmizî: "Bu babda nakledilen hadisler içinde en hasen-sahih bir hadistir" der); Ne.tûî, Taharet, 166-167, H.no:259-260; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:585; Dârimî, Vudû', 73, H.no:762.
Hz. Âişe'dcn (Hadi yal lahit mıha) nakledilen hadis için bk. 317/625 ve 478/786.hadisler.
Ayrıca bir sonraki (475/783) hadisle karşılaştırınız.
[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/148.
[167] Sened:
Sahih: Müsned, U/36. H.no:4910; Benzer rivayetleri için bk. n/132, H.no:6157; 11/107, H.no:5782; II/l 16, H.no:5967; 11/79, H.no:5497; 11/74-75, H.no:5442; H/64, H.no:5314; 11/56, H.no:5190; 11/46, H.no:5056; 11/36. H.no:4930; 11/17, H.no:4662; Mâlik, Taharet, 78, Buharı, Gusl, 27; Müslim, Hayz, 23-25; Ebü Dâvûd, Taharet, 86, H.no:221; Nesûî, Taharet, 166-167, H.no:259-260; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:585; Darımı, Vudû', 73, H,no:762.
Ayrıca bir önceki (474/782) hadisle karşılaştırınız.
[168] İbn Hacer, Fethu'I-Bârî, 1/394.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/149.
[169] Sened:
Hasen: Müsned, 11/392, H.no:9069; Taberânî, el-Mıı'cemü'l-evsat, VIII/203, H.no:8403: Heysemî, Alımed b. Hanbel'in senedinde isimlendirilmeyen râviden bahsederek Taberânî'nin Evsafında Ebû Hüreyre'den naklettiği bir başka hadise yer verir ve senedinde İshak b. İbrahim el-Karkasânî olmasına rağmen isnadının hasen olduğunu söyler. Heysemî, Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahii anlı) da benzer bir nakle yer verir:
ve Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet etliği bu hadisin senedinde Ahmed b. Yahya b. Mâlik et-Tenûsî'nin bulunduğunu, bu zat hakkında İbn Ebî Hatim'in "saduktur, İbn Hıbbân sikalar arasında saydı" dediğini naklederek diğer râvîlerinin de sika olduklarını belirtir. Adiy b. Hâtim'den (Radıycülahîi anlı) nakledilen hadis için:
Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet ettiği hadisin senedinde Kays b. Rabî' var, Şu'be ve Stıfyan sika, diğerleri yalana nisbet etmeksizin zayıf saydılar" der. Bk. Mecma', 1/274. Abdullah Muhammed ed-Derviş'in Heysemî'nin Mecmau'z-zevuidme eklemesi gereken Ebû Hüreyre (Radıyallahii anlı} hadisi de şudur.
Bk.Buğyetü'r-rûid, 1/613 (Taberânî, el-Mu'cemiVl-kebîr, XXV/36-37).
Ebû Said el-Hudrî ve Aişe (Radıyallahii anhiima) hadisleri İçin 477-478/785-786. hadislere bk.
[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/149-150.
[171] Sened:
Sahih: Milsned,'IH/55, H.no:'ll461; Mto/îm, Hayz, 27;'An Afâcc,' Taharet, 99, H.no:586 (Bûsırî isnadının sahih olduğunu söyler).
Ek: Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahii anlı) abdestin ruhsat olduğu nakledilir:
Müsned, IV/320, H.no:18788; AfOmcrf, IV/320, H.no: 18792 (Bu hadisler'için bk. 1/852 ve 3/854.hadisler).
Ebû Dûvûd, Taharet, 88, H.no:225; Teraccül, 8, H.no:4176-4177; Sünnet, 3, H.no:4601; Tirmizî, Cum'a, 78, H.no:613 (Tİrmizî "iûLdi ;C.Jij fi^ş oî" ziyadesi İle muhtasar olarak nakletmiş ve "hasen-sahÎh" hükmünü vermiştir. Ahmed Muhammed Şâkir Ebû Dâvııd ve Dârekutnî'nin: "Yahya b. Ya'mer ile Ammar arasında inkıta bulunduğu" iddialarına dikkat çekerek (ki bu inkıtayı Ahmed b. Hanbel'in İkinci rivayetinin senedinde görmekteyiz) bunun doğru olmadığını ve TirmİzÎ'nin dediği gibi hadisin sahih olduğunu şu sözü ile dile getirir: "Ammar Siffîn'de 37/657 yılında vefat etti, Bu da gösterir ki Yahya'nın kendisine mülâki olması uzak bir İhtimal değildir. Kaldı ki bu zat Hz.Osman'dan (35/655) da nakilde bulunmuştur. Hz. Osman da Ammar'dan önce vefat etmiştir. Ayrıca Yahya sika biridir. TedlÎs yaptığı bilinmemektedir"); Tayâlisî, H.no:646; İbn EbîŞeybe, 1/63, H.no:678.
[172] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/150-151.
[173] Sened:
Sahih: Müsned, VI/92,' H.no:24489; Benzer rivayet için bk. VI/279, H.no:26261 (Senedinde yer alan Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebu'l-Hâris Amir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (v.182/798) zayıftır. Ahmed b. Hanbel bu zât hakkında: "Yalan söylemedi, sika biridir" derken Yahya b. Maîn: "Yalancıdır" der. Yahya b. Maîn'e, Ahmed b. Hanbel'in Amir b. Salih'ten hadis rivayet ettiği hatırlatılınca: "O delirdi mi acaba?" cevabını verir. Dârekutnî metruk olarak değerlendirir. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:2535; İbn Hacer ise hadisinin metruk olduğunu, fakat Yahya b. Maîn'in tenkidde ileri gittiğini belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:3096; Bu râvinin Tirmizî ve Dârimî birer, Ahmed b. Hanbel İse 19 rivayetini nakletmİştir. Bunlardan beş tanesi vicâde yolu ile nakledilen hadislerdir. Tirmizî hakkında herhangi bir tenkidde bulunmaz. Bu rivayet, Müsned'de nakledilen diğer sahih nakillerle ve şâhidler ile desteklenir); VI/273, H.no:26220; VI/260, H.no:261I4; VI/237, H.no:25881; VI/235, H.no:25856; VI/224, H.no:25755 (Senedinde Haccâc b. Erlâd bulunmaktadır); VI/221, H.no:25730; VI/216, H.no:25690; VI/202, H.no:25543; H.no:25473; VI/191, H.no:25460; VI/171, H.no:25253; H.no:25015; VI/166, H.no:25207; VI/149, H.no:25030; H.no:24984; VI/128, H.no:24850; VVI20, H.no:24763; H.no:24581; VI/43, H.no:24043; VI/36, H.no:23965; H.no:24084; VI/109, H.no:24659; VI/106-107, H.no:24636; VI/102, H.no:24589; VI/102, H.no:24587; VI/47, H.no:24084;
Mâlik, Taharet, 77; Buhârî, Gusl, 25, 27; Müslim, Hayz, 21-22, 26; Müsâfırûn, 129; Ebû Dâvûd, Taharet, 87-88, H.no:222, 224; Nesâî, Taharet, 163-166, H.no:255-258; es-Sünenü'l-kübrâ, V/331, H.no:9045-9147; İbn Mâce, Taharet, 99, H.no:584; Dârimî, Vudû', 73, H.no:763; İbn Ebî Şeybe, 1/62-63, H.no:657-658, 661, 670, 673, 676; Dârekutnî, 1/125; Ebû Nuaym, Mustahrec, 1/360, H.no:696; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/200, 202; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64,hadis.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Ömer'den (Radıyallabü anlı) şahidi için bk.474/782.hadis.
b-İbn Ömer'den (Radıyailahü anlûima} şahidi İçin bk.475/783. c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk.476/784. d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anlı) şahidi için bk.477/785.hadis. Hz. Aİşe annemizden (Radıyallahii anıhâj benzer rivayet için bk.317/625.hadis. Ayrıca 481-482/789-790.hadislerebk.
[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/151-152.
[175] Sened:
Sahih: Milsned, VI/102-103. H.no:24595; İkinci rivâyel: VI/I26, H.no:24830; Benzer rivayetler için bk. VI/119, H.no:24755; VI/118-119, H.no:24753-24754; VI/192, H.no:25473-25474; VI/191, H.no:25460; VI/279, H.no:26261 (ZUbeyr b. cl-Avvam'ın torunlarından Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebu'l-HârÎs Amir b. SâHh zayıftır. Bu râvî ile geniş bilgi İçin bk.478/786.hadisin tahrici) Müslim, Hayz, 21-22; Nesâî, Taharet, 163-166. H.no:255-258. Bir Önceki hadisin tahririne bk.
[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/152.
[177] sened:
Sahih: Müsned, III/7, H.no;10977; Benzer rivayetler için bk. 111/28, H.no:11170:İİl/2İ,H.no:11104;
Müslim, Hayz, 27 Ebu DâviK/, Taharet, 85, H.no:220; Tinnm, Taharet, 107, H.no:I41 (Tirmizî, hadis hakkında "hasen-sahih" hükmü verir, Hz. Ömer'den de bir naklin bulunduğunu belirtir. Ayrıca senedde yer alan Ebu'l-Mütevekkil'in isminin Ali b. Dâvûd, Ebû Saîd el-Hudrî'ninkİ İse Sa'd b, Mâlik b. Sinan olduğunu söyler); Nesâî, Taharet, 169, H.no:262; İbn Mûce, Taharet, 100, H.no:587.
[178] Harre; sıcak, siyah taşlıklı arazi anlamındadır. Bu rivayette kastedilen, Yezid b. Muâviye İle Medineliler arasında gerçekleşen meşhur Harre olayıdır, ki H.63 yılının zilhicce ayında meydana gelmiştir.
Stıfyan buradaki kaydıyla senedin muttasıl olduğuna işaret etmektedir. (Bk. Bennâ, age., H/142)
[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/152-153.
[180] Sened:
Sahih: Müsned, VI/47, H.no:24084; Ebû Dâvûd> Taharet, 89, H.no:226 (Hocası Ahmed b. Hanbel'deıı naklettiği hadislerden biridir. Ebû Dâvûd ve Münzirî hadis hakkında sükût etmiştir); Nesâî, Taharet, 141442, H.no:222-223; Gusl, 6, H.no:403; Gudayf b. el-Hâris âlimlerin çoğuna göre sahâbîdir.
Abdullah b. Ebû Kays da benzer soruları Hz. Aişe'ye sormuştur. Bu rivayet için bk. VI/73-74, H.no:24334; Muslini, Hayz, 26:
Tirmizî, Salât, 212, H.no:449 (haseıı-sahih); Fezâilü'I-Kur'ân, 23, H.no:2924 (hasen); Nesâî, Gusi, 5, H.no:402; (478/786.hadise bk.)
Yahya b. Ya'mer'in sorusu için bk. VI/166, H.ııo:25207:
Hz. Âişe'ye aynı soruyu soran üç kişiyi görmüş oluyoruz: Gudayf b. el-Hâris, Abdullah b. Ebû Kays ve Yahya b. Ya'mer. Fakat rivayetlerin bîr kısmında üç, bir kısmında iki, bir kısmında ise sadece bir mesele sorulmuş olduğu görülüyor. Yahya b. Ya'mer'in rivayetinde bir meseleden, Gudayf b. el-Hâris ve Abdullah b. Ebû Kays'm nakillerinde üç meseleden (vitir, gusül zamanı, Kur'ân'ın cehri/açıktan

veya hafi/gizli okunmasından) bahsedilmektedir. Bk. Müsned, VI/73-74, H.no:24334; VI/47, H.no:24084. Bu farklılıklar, hadis musanniflerinin ya farklı rivayetlerinden ya da sadece konu ile ilgili bölümleri nakletmesinden kaynaklanıyor olabilir.

[181] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/153-154.

[182] Sened:

Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24043; İkinci rivayet: VI/106-107, H.no:24636; Benzer rivayetler için bk. VI/1I1, H.no:24680; VI/17I, H.no:25244; Cünüp olarak sabahladığını ifade eden rivayetler için bk. Müsned, VI/182, H.no:25370; VI/183, H.no:25377; Ebû Dâvûd, Taharet, 89, H.no:228 (Ebû Dâvûd, Hasan b. Ali el-Vâsıtî vasıtasıyla Yezid b. Harun'un şu sözünü nakleder: "Ebû İshâk es-Sebîî'nin bu hadisi bir yanılgı/hatadır); Tirmizî, Taharet, 87, H.no: 118-119 (Esved'den birçok kimse " ^ Si jj U^ jır«;(" lafzı ile rivayet ederler ki bu Ebû İshâk es-Sebîî'nin rivayetinden daha sahihtir. Bu rivayeti Ebû İshak'tan Şu'be, Sevrî ve daha birçok muhaddis nakleder ve lafzını Ebû İshâk es-Sebîî'nin bir galatı olarak görürler); İbn Mâce, Taharet, 98, H.no:581-583;

Nevevî Müslim'in Sahih'ine yaptığı şerhte şunları dile getirir: "Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve diğerleri nakletti. Ebû Dâvûd: "Yezid b. Harun'dan naklen: Ebû İshâk es-Sebîî bu hadiste hata yaptı" der. Yanıldığı kısım ise "suya hiç dokunmadan" lafzıdır. Tirmizî de bu kısmı Ebû İshak'ın bir yanılgısı olarak değerlendirir. Beyhakî ise: "Bu lafzı hadis hafızları tenkid etmiştir. Dolayısıyla hadisin zayıf oluşu ortaya çıkmaktadır" der. Hadisin zafiyeti anlaşılınca çelişkili bir durum da kalmamaktadır. Bu kısmı İle sahih olmuş olsa da yine zıt ve çelişkili olmazdı. Bu İki cevapla çözümlenebilir: Birincisi; Ebu'l-Abbas b. Şüreyh ve Ebû Bekir el-Beyhakî'nin cevabı. "Suya hiç dokunmadan" demek, "gusletmeden" anlamındadır. İkincisi; ki bana göre güzel bir yorumdur: Bazı zamanlarda suya asla dokunmaması durumun caiz olduğunu göstermek içindir. Şayet bu uygulamasını sürekli yapmış olsaydı bu takdirde ortada uygulamanın vücûbiyeti hükmü kalacaktı" BLNevevî, Minltâc (Şerhı Müslim), 111/186-187 {Müslim, Hayz, 21-27.lıadislerin şerhi); Bennâ, age., ü/143.

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (v.543/1148) ve Mübârekfûri (v.1283/1866) Tirmizî şerhlerinde (bk.Ârizatü'l-alıvezİ, 1/181-182; Tuhfeü'l-ahvezl I/U5) Şevkânî (v.1255/1839) Neylü'l-evtûr'da (bk. 1/273-274) Ebû İshâk es-Sebîî'nin asıl hatasının, uzun bir hadisi kısaltması olduğunu belirtir ve hadisin uzun şeklini verir (Biz burada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de nakledilmesi sebebiyle onun metnini veriyoruz):

Müsned, VI/102, H.no:; Tayâlisf, s.198, H.no: 1386; Tahâvî, ^r/(« meâni'l-âsâr,

1/125-126; İbnü'I-Ca'd, WötiMrf, 373, H.no:2563; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/335, H.no:1680; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/413; Hadisin mütabaati da vardır: "Hüşeynı-Abdülmelik-Atâ-Âişe isnadı" Bu isnâd da hata İhtimalini ortadan kaldırır. Dolayısıyla abdest alınmasını söyleyen rivayet ile terkine işaret eden rivayetin her ikisi de sahihtir. Emir tahyir içindir. Buna göre abdest almak daha faziletlidir. Hadisin Ahmed Muhammed Şâkir tarafından sahih sayılısı için bk. Tirmizî, Taharet, 87, H.no:l 18-119 (Ahmed Muhammed Şâkir'in şerhi). Müsned'de hadisin mulâbaatı da vardır:

Bk.VI/lll,H.no:24680.

Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bir sonraki hadise bk.

[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/154-156.

[184] Sened:

Sahih: Müsned, VI/298, H.no:26431; Heysemî, senedindeki râvüerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/275.

Cünüp birinin gusletmeden önce tekrar cınâsı, uyku, yeme ve içmesi gibi durumlarının cevazına hükmeden hadisler zikredildi. Çünkü cünüp kimsenin bedeni ve teri temizdir. Ancak bu gibi durumlarda abdest alınması veya cinsel uzvun yıkanması da müslehap olarak görülmüştür. Bazı mezheplere göre de bu gibi işlemlerin abdest almadan icrası mekruh sayılmıştır. Bu durumda abdestin hikmeti ne olabilir? Cevap olarak; hadesi/cünüplüğü hafifleteceği, en azından abdest azalarından hadesi gidereceği veya uyku durumunda cünüp olarak ölme endişesi yahut bedenin daha dinç bir hâle getirilmesi gibi hususlar dillendirilmiştir. Ölüm endişesini ve meleklerin hâzır olmayışını ifade eden hadisler: a-Meymûne bt. Sa'd (Radıyal'lahit anhâ): Muvatta sarihlerinden Suyûtî (v.911/1505) (bk. Tenvîru'l-havâlik, 1/53) ve Zürkânî (v.1122/1710) (bk. Şerhu'z-ZUrkânt, 1/144) "beis olmayan bir senedle" diye ifade ederek verdikleri şu hadis Ölüm endişesini ve meleklerin hâzır olmayışını ifade eder mahiyettedir.

Meymûne bt. Sa'd: "Ey Allah'ın elçisi! Bizden biri cünüpken (bir şeyler) yiyebilir mi'?" dedim. Allah Rasûlü (Sallatiahii aleyhi ve sellem) "Abdest almadıkça yiyemez" cevâbını verdi. "Peki ey Allah'ın elçisi! Cünüp yatıp uyuyabilir mi?" dedim. Bunun üzerine "Güzelce abdest almadıkça cünüp olarak yatmaktan hoşlanmam. Çünkü ben böyle bir hâldeyken vefat etmekten korkarım. Böyle bir vefatta Cebrail (Aleyhisselâm) de hazır bulunmaz" buyurdu. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/36, H.no:10905; Heysemî hadisin senedinde Osman b. Abdurrahman el-Harrânî et-Tarâikî'nin bulunduğunu, bu zatı Yahya b. Main'in sika, Ebû Hâtim'in saduk saydıklarım söyleyerek, Ebû Arâbe el-Harrânî ve İbn Adiy'in: "Bir beis yoktur, meçhullerden rivayette bulunur", Buhârî ve Ebû Ahıned el-Hâkim'in: "zayıf kimselerden rivayet eder", Ebû Hâtim'in "zayıflardan rivayetinde Bakıyye'ye benziyor" dediklerini nakleder. Bk. Mecma\ 1/275.

b-İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhüma) nakledilen rivayet:

İbn Abbas Hz. Peygamber'den (Sallallahti aleyhi ve sellem) şu hadisi nakleder: "Melekler cünüp olan ve (haluk ve zaferan vb. şeylerle) kokulanan kimsenin yanında durmaz." Heysemî hadisin senedinde Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu, bu zatı Yahya b. Main'in: "kezzâb, habis ve Allah düşmanı" olarak nitelendirdiğini söyler. Bk. Mecma', 1/275.

İbn Abbas'tan şu lafızla da bir rivayet nakledilir:

"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Cünübe, sarhoşa ve (zaferan ve diğer kokulu şeylerin karışımından elde edilen bir koku cinsi olan) haluk ile kokulanana." Heysemî: "Bezzar, Abbas b. Ebû Tâlib hâricinde sahih ricalle nakletti. Abbas ise sahih hadis ricalinden olmasa da sika biridir" der. Bk. Mecına', V/72. Münzirî de isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Terğîb, 1/89, H.no:278; III/181, H.no:3581.

c-Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet: &£ j! üji jf jrî jî fi,r ıij v^Jj Is^-'jj v^ıı ü'i $A'y.

Bk. Müsıued, IV/320, H.no: 18788; Tayâlisî, s.90, H.no:646; Ebû Dâvûd, Teraccül, 8, H.no:4176-4177; Bezzâr, IV/238, H.no:1402; Ebû Ya'ÎÛ, m/202, H.no:1635; Beylıakî, «w-Sünenü'l-kübrâ, 1/203; V/36.

Ammar b. Yâsir'den şu lafızla da bir rivayet vardır:

"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Kâfirin ölüsüne, haluk ile kokulanana, abdest alana dek/almadıkça cünübe." Bk. Ebû Dâvûd, Teraccül, 8, H.no:4180 (Hasen b. Ebu'l-Hasen Ammar'dan hadis İşitmediği için hadis munkatıdır. Bk. Münzirî, Terğîb, 1/89, H.no:278); Deylemî, Firdevs, 11/96, H.no:2515; (Bu hadisler için bk. 1/852 ve 3/854.hadisler)

d-Büreyde'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet:

"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Sarhoşa, zaferan ile kokulanana, adetli kadın veya cünübe." Bk. Heysemî hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. el-Hakem'in bulunduğunu, ve bu zatı da tanımadığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Taberânî'nin Evsat'ındaki rivayette ise: (v^-'j ^^j) şeklinde zikredilir" der. Bk.

Mecına', V/72. Heysemî eserinin bir başka yerinde hadisi Taberânî'ye nisbet eder ve Abdullah b. HakİM'in zayıf olduğunu söyler:

Bk. Mecma', V/156.

e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:

£ö« Ka'/a, XI/231, H.no:6348; Cerh-ta'dil âlimleri Yezid b. Iyâz'ın biyografisinde bu hadise yer verirler. İbn Adiy, Kâmil, VH/265, Trc.no:2163; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, VII/260, Trc.no:9748. Kütübü sitlede yer almadığı hâlde Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde nakledilen bu hadisin Heysemî'nin zevâidinde bulunmadığına da işaret etmek isteriz.

f-Hz.Ali'den (Radıycdlahü anh) şahidi: Bu rivayet için bk. 438/746.hadisg-Abdurrahman b. Semüra'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi:

"Şu üç kimseye melekler yaklaşmaz: Cünübe, kâfire ve zaferan ile boyalanana." Heysemî: "Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Zekerİyyâ b. Yahya b. Eyyûb'un bulunduğunu ve bu zatı tanımadığını, Abdurrahman b. Semüra'nın mevlâsı KesİR'in haricindeki râvilerinin de sahih hadis ricali olduklarını, bu râvinin ise sahih hadis ricalinden olmasa da sika biri olduğunu" belirtir. Bk. Mecma', V/156. Fakat bu hadis Taberânî'nin eserinde Abdurrahman b. Semüra'ya değil, İbn Abbas'a dayandırılmıştır. Yani (Abdurrahman b.) Semüra'nın mevlâsı Kesir hadisi İbn Abbas'tan merfu olarak nakleder.

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/311, H.no:5405;

Ayrıca 482/790 ve 478/7 86.hadislere bk.

[185] Bk. Nevevî, £erfiH Sahihi Müslim, IH/218.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/156-158.

[186] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/158.

[187] Sened:

Zayıf: Müsned, IV/78, H.no:16666; İbn Mâce, İkâme, 169, H.no:1316 (Fakat metninde: "cuma günü" lafzı yoktur. Bûsırî, Yusuf b. Hâlid hakkında: "Yahya b. Maîn'in "kezzâb, habis, zındık", Sindi'nin: "Birçok kimse yalancı sayar", İbn Hıbbân'ın: "hadis uydurur" dediğini nakleder. Bk.Misbâ!ıu'z~zücûce, 1/156); İbn Kânî', Mu'cemü's-sahâbe, 11/336, Trc. no: 874; İbn Abdilber, el-îstâb, 111/1257, Tıc.no:2068; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXHI/136, Trc.no:4703 (Fâkih b. Sa'd'ın biyografisi); Amir Hasan Sabri hadisin isnadının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdiilah b. Ahmedb. Haıibelfi'l-Müsned, H.no:14.

Senedde yer alan Yusuf b. Hâlid b. Umeyr es-Semtî "metruktür". Yahya b. Main ve İbn Hıbbân "yalancı" saymış ve hadis uydurmakla suçlamışlardır. Ebû Hanîfe'nin mezhebinde imiş gibi görünüyordu. Abdurrahman b. Ukbe b. el-Fâkih ise meçhuldür.

Bu iki râvinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki ve îbn Mâce'nin Sünen'indeki bu rivayetinden başka bir rivayeti de yoktur.

Ebû Ca'fer el-Hatmî Unıeyr b. Yezîd b. Humâşe el-Ensârî makbuldür. Sönenlerde hadisi vardır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd iki, Nesâî dört, İbn Mâce üç, Dârimî bir, Alımed b. Hanbel ise on yedi rivayetini nakleder. Tirmizî hadisleri için birinde hasen (H.no;3491), diğerinde hasen-sahih (H.no:3578) hükmü verir. Bazı nüshalarda bu İsim, Yusuf b. Ca'fer olarak sehven kaydedilmiş, doğrusu Ebû Ca'fer'dİr.

Fâkih b. Sa'd b. Cübeyr el-Ensârî el-Hatmî el-Evsî İlk müslüman olanlardandır. Siffîh savaşında Hz.Ali ile aynı saflarda savaşmıştır.

Nasr b. Ali el-Cehzamî, hem Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in hem de İbn Mâce'nin hocasıdır. Her ikisi de aynı senedle hadisi naklederler.

Şevkânî: "Bezzâr, Beğavî ve İbn Kânî' de rivayet eder. İbn Mâce de ayrıca İbn Abbas'tan nakleder. İbn Hacer her iki isnadın da zayıf olduğunu söyler. Bezzâr, Ebû Râfı'den de nakleder. Ancak bu da zayıftır" der. Ayrıca Hz. Ali ve İbn Ömer'den mevkuf rivayetlere de değinir. Urve b. Zübeyr'in bayram günü guslettiğini ve bunun sünnet olduğunu söylediğini nakleden Şevkânî Bezzâr'ın: "Bayram için gusletme hakkında sahih bir hadis ezberlemedim" dediğini aktarır. Şîî kaynaklarından Hz.Ali'nin şu rivayetini de ilâve eder ve der ki: "Şayet isnadı sahih ise bu sünnetin isbatı doğrulanmış olur." Bk.Neylü'l-evtâr, 1/297.

Zeylaî cuma günü guslü ile ilgili Buhârî ve Müslim'deki Hz. Ömer'den nakledilen rivayeti verir: İbn Adiy'in Kâmil'indeki Enes rivayetini verir:

Senedindeki Hafs'ın zayıf olduğunu belirtir. Ramazan ve Kurban Bayrammdaki gusl hakkında buradaki hadisi verir ve hadisin Taberânî'nin Mu'cem'İnde ve Bezzâr'ın Müsned'İnde nakledildiğini, hadisin illetinin ise Yusuf b. HâlİId es-Semtî olduğunu söyler. Bk. Nasbu'r-râye, 1/85.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 169, H.no:1315; Zeylaî: "İbnü'l-Kattân eserinde bu hadisin Cübâre b. el-Muğallis ve Haccâc b. Temim sebebiyle zayıf olduğunu söyledi" der. Bk. Nasbu'r-râye, 1/85. Cübâre b. el-Muğallis, İbn Mâce'nin hocasıdır. Kütübü sitte musanniflerinden sadece İbn Mâce kendisinden yirmi üç rivayet nakletmiştir.
Ebû Râfi'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Zeylaî: "Hadisi Bezzâr Müsned'İnde nakletti. İbnü'l-Kattân eserinde hadisin illetinin, zayıf sayılan Muhammed b. Ubeydulfah olduğunu söyledi. Yahya b. Maîn "bir şey değildir" derken; Ebû Hâlim: "hadisi zayıftır", Buhârî "münkeru'l-hadis" hükmünü verir. Mendel (Mindel) b. Ali el-Anezî (v. 167/783) ise zayıftır" der. Bk. Nasbu'r-rûye, 1/86. Mendel (MindelJ b. Ali'nin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd birer, Dârimî üç ve İbn Mâce dokuz rivayetini nakleder.
[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/158-159.
[189] sened:
Hasen: Müsned, VI/152, H.'iiü:25068; EbÛ Dâvûd, Taharet, 127, H.no:348; Cenâiz, 35, H.no:3160; İbn Huzeyme, 1/126, H.no:256; Deylemî, Firdevs, V/541, H.no:9290;
Ebû Dâvûd ölü yıkayan kimsenin gusletmesini ifade eden Ebû Hüreyre hadisinin mensuh olduğunu söylemiş, hocası Ahmed b. Hanbel'e bu hususu sorduğunda, abdestin yeterli olduğu cevabını almıştır. Mus'ab b. Şeybe rivayetinin de zayıf olduğunu söyler. Bk. Cenâiz, 35, H.no:3163-3162.
Mus'ab b. Şeybe'yi Yahya b. Maîn ve Iclî sika, diğerleri ise münker rivayeti sebebiyle zayıf saymışlardır. Hâkim bu râvinin bir mütâbi (Zekeriyâ b. Ebû Zaide) ile desteklenmiş bir rivayetini nakleder. Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/267-268, H.no:582 (Hâkim: "Bu hadis Bunârî ve Müslim'in şartı na/râv ileri ne uygun olduğu hâlde eserlerine almadıkları sahih bir hadistir" der. Zehebî de bu görüşü onaylar ve Ebû Nuaym'm rivayetine işaret eder); Beyhakî'nin rivayetinde bir mütabî değil, Zekeriyâ b. Ebû Zaide, Mus'ab b. Şeybe'nin talebesi olarak görülmektedir. Doğrusu da budur. Çünkü Ebû Davud'un Sünen'indekİ rivayetlerde bu zat talabe olarak zikredilir (Ebû Dâvûd, Taharet, 127, H.no:348; Cenâiz, 35, H.no:3l60). Bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/299-300; İbn AbdİIber hadisin kuvvetli olmadığını söyler. BkTemhîd, X/83.
Hadisle zikredilen dört maddenin de şahidi bulunmaktadır. Bu konuda Azîmâbâdi'nin eserine bk. Avnu'l-Ma'bûd, 11/10.
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/159-160.
[191] Sened:
Hasen: Müsned, 11/454, H.no:9824; İkinci rivayet 11/272-273, H.no:7675; Üçüncü rivayet: 11/280, H.no:7757 (meçhul râvi sebebiyle zayıftır); Benzer rivayetler için bk. 11/280, H.no:7758; 11/433, H.no:9567; 11/472, H.no: 10064; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 35, H.no:3J61-3162 (mensûh); Tirmizî, Cenâiz, 17, H.no:993 (Bu babda Hz.ÂÎşe ve Ali'den de rivayetler vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi hasendir. Ebû Hüreyre'den mevkuf olarak da nakledilir.); İbn Mâce, Cenâiz, 8, H.no:1463; Beyhatâ', es-Sünenü'l-kübrû, 1/300-301;
İbn Hacer, Ahmed b. Hanbel'in: "Bu konuda sahih olarak nakledilen bir rivayet yoktur" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:70. Emir San'ânî ise hadisin İbn Hıbbân tarafından zayıflık bulunmayan senedlerle nakledildiğini söyler ve sözlerine şunları İlâve eder: Mâverdî: "Bazı hadis âlimleri hadisi 120 tarikten nakleder". Ahmed b. Hanbel: "Hadis İbn Abbas'ın rivayeti ile mensuhtur". Ahmed b. Hanbel'in İşaret ettiği İbn Abbas rivayeti:
"Ölülerinizi yıkadığınızda onları yıkamanız sebebiyle gusletmeniz gerekmez. Çünkü ölüleriniz necis değildir. Ellerinizi yıkamanız yeterlidir." Bk. Hâkim, Müsledrek, 1/543, H.no:1426 (Hâkim: "Buhâri'nin şartına/hadis râvilerine uygundur ve hadis sahihtir" der ve ekler: "Bu hadis ile "ölüyü yıkayan gusletsin" hadisine bir reddiye var". Zehebî İse: "Biz her iki hadis iie amel ederiz. Gusletmek müstehabdır" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/306 {Beyhakî zayıf olduğunu söyler); İbn Hacer ise hadiste tenkid edilen Ebû Şeybe (İbrahim b. Ebû Bekir b. Şeybe) ile Nesâî'nİn delil getirdiğini, âlimlerin sika saydıklarını, Buhârî'nin de hasen saydığını söyler. Emir San'ânî, İbn Hacer'in Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve İbn Ömer hadislerini şu şekilde uzlaştırdığım da belirtir: "Ebû Hüreyre hadisindeki emir nedb ifade eder. İbn Abbas ve İbn Ömer rivayetleri de bunun delilidir." BkSübülü's-selâm, 1/144. İşaret edilen İbn Ömer rivayeti ise şudur:
Bk. Dârekutnî, U/72; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/306
Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.et-Câmiu's-sağîr, H.no:8876; Münâvî ise hadisin Tirmizî tarafından hasen sayıldığını hatırlatarak cumhurun zayıf saydığına dikkat çekmiştir. İbn Hacer'in: "Beyhaki hadisi birçok tarikle verir ve her birini zayıf addeder, ancak hadisin mevkuf olarak sahih olduğunu da onaylar" sözünü nakledlerek, Buhârî'nin de hadisin mevkuf oluşunu tercih ettiğini de sözlerine ekler. Bk. Feyzu 'l-kadîr, VI/240.
Şevkânî hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından nakledildiğini, Ebû Davud'un: "Bu hadis mensuhtur" dediğini nakleder. Beyhaki'nin senedinde zayıf olan Tev'eme'nin meviâsı Salih'in bulunduğunu söyler. Ayrıca Bezzar'ın bu hadisi Ebû Hüreyre'den üç ayrı tarikle naklettiğini, İbn Hıbbân'in da bir nakilde bulunduğunu söyleyerek, Beyhaki'nİn: "Sahih olan, bu rivayetin mevkuf oluşudur" sözünü nakleder. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/297.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu ileli 't-Tirmizî, 1/9. Hattâbî ise: "Fakihlerden hiçbirinin ölüyü yıkama sebebiyle guslü, taşıma sebebiyle de abdesti vâcîp kıldığını bilmiyorum. Bu konudaki emirler müstehap olmasını gerektirir" der. Bk. Meâlimü's-Sünen, 1/307.
[192] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/160-162.
[193] sened:
Hasen: Müsned, IV/246, H.no:18064 (Munkatı' olduğu İçin isnadı zayıftır); Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no;8875; Münâvî İse TİrmizÎ'nin Kitâbü'l-//e/'inde bu hadisi naklettiğini, ve hocası Bûhârî'ye sorduğunda: "Bu konuda sahih bir rivayet yoktur" cevabını aldığını belirterek İbnü'l-Cevzî'nin: "Tariklerinin hiçbiri sahih değildir", Heysemî'nin: "Senedinde isimlendirilmeyen bir râvî vardır" sözlerini nakleder. Fakat Suyûtî, İbn Hacer'in: "Tarikleri çoktur. Bu konuda birçok ihtilaf vardır. Hadis hasendir" sözünden hareketle bu hadisi hasen saymış olabilir. Zehebî de hadisin tariklerinin birçok (zayıf) hadisten kuvvetli olduğunu söyler. Ayrıca fakihler bu hadisle delil getirdiler. Bk. Feyzu'l-kadir, VI/239.
Sahabeden Hz. Ali'nin uygulaması için bk. Müsned, 1/103, H.no:807: 1/131, H.no:1093; 1/97, H.no:759;
1/129-130, H.no:1074;NeskTaharet, 128, H.no:190.
[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/162.
[195] Sened:
Sahih: MSsned, 11/304, H.no:8024; İkinci rivayet: 11/483, H.no:10217; Abdürrezzâk, VI/9, H.no:9834; X/3L8, H.no:l9226; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Ömer el-Ömerî'nin bulunduğunu, bu râvÎyi Yahya b. MaÎn ve Ebû Ahmed b. Adiy'in sika, diğerlerinin ise yalana nisbet etmeksizin zayıf saydığını ve hadisin de hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/283. Fakat hadisi Buhârî ve Müslim'in rivayetleri desteklemektedir. Meselâ biraz sonra verilecek Müslim rivayetinde Leys, Abdullah'ın mütâbiidir. Böylece hadis, sahih İİ ğayrihî seviyesine yükselir. Bk. Buhârî, Meğâzî, 70-71; Müslim, Cihâd, 59; Ebû Dâvüd, Cihâd, 114, H.no:2679; Nesâî, Taharet, 127, H.no: 189. Müslim'deki rivayet:
Ebû Hüreyre (RadıyallahU anlı) anlatıyor: "Rasûlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) Necd bölgesine bir süvari birliği göndermişti. Bunlar Benî Hanife kabilesinden Yenlâme halkının İleri gelenlerinden Sümâme b. Üsâl İsimli birini esir alıp getirdiler. Onu mescidin bir direğine bağladılar. Rasûlullah mescide girdiği zaman Sümâme'ye: "Ey Sümâme! İçinden neler geçiyor (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Ey Muhammedi Hayırdan başka bir şey ummuyorum. Şayet sen beni tildürürsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini öldürmüş olursun; beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi İstiyorsan iste. Ne istersen verilecektir. Bu konuşma sonunda Rasûlullah onu direğe bağlı bir vaziyette bırakıp oradan ayrıldı.
Ertesi günü Rasûlullah Sümâme'ye"Ey Sümâme! İçinden neler geçiyor (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Gönlümde dünkü söylediklerim var. Şayet beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun; beni öldüriirsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini öldürmüş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi istiyorsan iste ki ne istersen mutlaka verilecektir. Bu konuşma sonunda da Rasûlullah onu aynı vaziyette bırakıp gitti.
Ertesi günü yine Rasûlullah Sümâme'ye: "Ey Sümâme! (Bugün) ne düşünüyorsun (sana ne yapacağımı umuyorsun)?" deyince: "Gönlümde dünkü söylediklerim var. Şayet beni affeder bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun; beni öldürürsen kavmi içinde yüce ve şerefli (kanının bedelini ödeyeceğin) birini Öldürmüş olursun. Eğer kurtuluş fidyemi istiyorsan İste ki ne istersen mutlaka verilecektir" dedi ve bu sefer Rasûlullah: "Sümâme'yi serbest bırakın!" dedi. Sümâme serbest bırakılınca mescidin yanında içinde su bulunan hurma bahçesine/hurmalığa gitti ve yıkandı. Sonra mescide girerek Allah Rasûlü'nün huzuruna girdi ve "Eşhedü eîlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasûlüh" diyerek kelime-i şehâdet getirdi. Daha sonra: "Ey Muhammedi Vallahi, şu yeryüzünde senin yüzünden başka benim karşımda duran bir düşman yüzü yoktu. Fakat bugün senin yüzün benim nazarımda en sevimli yüz oldu. Vallahi, senin dininden başka hiçbir din o kadar benim düşmanım değildi. Ancak bugün senin dinin benim için en kıymetli bir din oldu. Vallahi, bugüne kadar hiçbir şehir senin şehrin kadar beni nefret ettirmemişti. Ama bugün senin şehrin bütün şehirlerden daha sevimli bir hale geldi.
Ben umre yapmaya niyetlendiğim bir sırada senin süvarilerin geldi ve beni esir almışlardı. Bu durumda siz ne dersiniz/ne emredersiniz?" Rasûlullah da Sümâme'yi müjdeledi ve umre yapabileceğini söyledi. Sümâme umre İçin Mekke'ye vardığında birisi kendine: "Dinini bırakıp başka bir dine mi geçtin?" deyince, o: "(Benim bu harekelim bir dinden çıkış) değil, ben Allah Rasûlü ile kurtuluşa erdim. Vallahi ben tekrar bahsettiğiniz o şirke dönüş yapmam! Rasûlullah izin vermediği müddetçe de size Yemâme'den bir buğday tanesi bile gelmeyecektir," cevabını verir.
Ayrıca Müsned'de "Hicretin 6.Y1I1 Hâdiseleri" başlığı altında 300/9709.hadiste zikredilecektir. Biz burada metnini vermekle yetiniyoruz:
Bk. Müsned, 11/452, H.no:9794; 11/246-247, H.no:7355.
[196] ya da Üsâle.
[197] Yeni Müslüman olan bir kişinin, hurma bahçesine götürülüp orada gusül almasının nedeni, açıkta değil de kapalı/perdeli bir yerde gusül alma zorunluluğundan dolayıdır.
[198] Lafiz olarak çok güzel oldu, şeklindedir.
[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/162-165.
[200] Sened:
Hasen: Müsned, V/61, H.no:20493; Benzer rivayet için bk. V/61, H.no:20489; Abdürrezzâk, VI/9, H.no:9833; X/318, H.no: 19225; Ebû DâvÛd, Taharet, 129, H.no:355 (Ebû DâvÛd sükût elmiş, Münzirî ise hasen saymıştır); Tirmizî, Cum'a, 72, H.no:605 (Hadisin "hasen" olduğunu belirterek, Ebû Hüreyre'den de nakledildiğini ifade etmiştir); Nesâî, Taharet, 126, H.no:188; İbn Sa'd, Tabakât, VII/23-24; Beyhâki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/172.
Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini ve senedinde zayıf olanYahya el-Hammânî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/404.
H.9 yılda Temim heyeti arasında gelen Kays b. Âsim b. Sinan o yıl müslüman oldu. "Hazâ seyyidü ehli'l-veber" "Bu kıl çadırlıların efendisi" diye takdim olundu:

Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 328, H.no:953; İbn Sa'd, Tabakât, 1/294; İbn Kani', Mu'cemü's-sahâbe, 11/348; Hâkim, Müstedrek, IH/708-709, H.no:6564-6566; İbn Hacer, Isâbe, 11/611; V/485; Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin senedinde Ziyâd b. Ebû Ziyâd el-Cessâs'ın bulunduğunu, bu zâtı İbn Hıbbân'ın sika saydığını ve bazen hata ettiğini hatırlatır, cumhur ise zayıf sayar. Bezzâr'ın senedinde ise metruk olan Kasım b. Mutayyib'in bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', IX/404.

[201] Metindeki sidr'den kastedilen, sedir ağacının yaprağıdır ve temizleyici olarak kullanılmaktadır. Meselâ bazı tür dutların eldeki rengi ancak kendi yaprağı ile çıkmaktadır ki bu tarafımızdan bizzat mücerrebdir.

Günümüzdeki sabun, şampuan gibi maddeler sidrle aynı işlevi görmektedir.Bu nedenle tercemede sidr için, temizleyici madde diye bir açıklama yapıldı.

[202] Bu sahâbî ile İlgili rivayet:

Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/82, H.no:199; el-Mu'cemü's-sağîr, 11/117, H.no:880; Hâkim, Müstedrek, 111/659, H.no:6428 ziyadesiyle (Zehebî Telhîs'te bu hadisi hazfetmiştir); Ebû Nuaym, Bilye, IX/329; Heysemî, senedindeki vaiz Mansur b. Ammar'ın zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/283.

[203] Bu sahâbi ile ilgili rivayet:

Bk. Ahmed eş-Şeybânî, Âlıâd, V/77, H.no:2618; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XIX/14, H.no:20; Heysemî hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/283.

[204] Bu sahâbi ile ilgili rivayet:

Müsned, III/415, H.no: 15370 (İnkıta ve Useym ile babası Küleyb'in mehûl olması sebebiyle senedi zayıf sayılmıştır. Hadis, "Edeb" bahsinde 7/7284.hadisle zikredilecektir); Abdürrezzâk, VI/10, H.no:9835; X/317-3İ8, H.no:19224; Ebû Dâvûd, Taharet, 129, H.no:356; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IH/316, H.no:1692; V/269, H.no:2795; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/395, H.no:982; Beyhâki, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/172, VIII/323; Bennâ, age., XVII/312-313.

Hüseynî, İbn Hacer'in hadisin senedini zayıf saydığını belirtir ve şunu iüâve eder. Ebû Nuaym Ma'rifetü's-sahâbe isimli eserinde muttasıl olan iki isnâdla hadisi nakleder. Mizzî de biyografilerinde İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini söyler. Bk. el-Beyân ve't-ta'rîf, 1/153.

[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/165-166.

[206] Sened:

Sahih: Müsned, III/339, H.no: 14586; Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2801 (hasen-garib); Nesâî, Gusl, 2. H.no:399; Durunu Eşribe, 4, H.no:2098; Ebû Ya'lâ, IH/435, H.no:1925; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/186, H.no:588; 212-213, H.no:688; n/194-195, H.no:1694; IIV69-70, H.no:2510; VIII/141, H.no:8214; Hâkim, Müstedrek, IV/320-321, H.no:7779 (Hâkim: "Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, Şuabü'l-hnân, V/12, H.no:5596; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ancak diğer rivayetlerde İbn Lehîa bulunmamaktadır. Tirmizî'nin rivayeti:

Tİrmizî hocası Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ıiin Leys b. Ebî Süleym hakkında: "Saduktur, bazı konularda bazen hata yapar" dediğini nakleder. Yine aynı zat hakkında Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in: "Leys'İn hadisi iç açıcı değildir. Çünkü o, başkalarının merfu yapmadığı rivayetleri merfu yaptı. Bu sebeple de onu zayıf saydılar" değerlendirmesini nakleder.

a-Ebü Saîd el-Hudrî'den (Radıyaltahü anlı) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/218-219, H.no:7320; Ebû Saîd'den şahidini Taberânî Evsat'ında, Bezzâr Müsned'inde ıakletmiştir. Senedinde A1İ b. Yezid el-Elhânî bulunmaktadır ki Ebû Hatim ve İbn Adiy zayıf, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hıbbân sika saydı. Bk. Heysemî, Mecma', 1/278.

b-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radtyallahü anh) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/124, H.no:3873; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/287, H.no:8658; /(wi Hıbbân, XH/410, H.no:5597 lafzı ile;

Hâkim, Müstedrek, IV/321, H.no:7783 (Hâkim: "isnadı sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/309; Şuabü'l-îmân, VI/156-157, H.no:7769; Heysemî: "Bu rivayeti de Taberânî Kebîr ve Evsat'ında nakleder. Leys'in kâtibi Abdullah b. Salih, Ahmed b. Hanbel ve diğerleri tarafından zayıf sayılmıştır" der. Bk. Mecma', 1/278. c-İbn Abbas'tan (Radtyaliahîî anhiima) şahidi;

rjjij Âb j»}, oır ^ h yp. -ş/ı rL-j-ı y\ yj fH\ cjJij i^^j; oır j-: Jü jO-j u* i

Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/191, H.no:11462; Deylemt, III/510, H.no:5585; Burada verilen Câbir rivayetine yakın bir metinle naklettiği hadisi Taberânî Kebîr'inde rivayet etmiştir. Senedinde de Yahya b. Ebû Süleyman el-Medenî bulunmaktadır. Buhârî ve Ebû Hatim zayıf, İbn Hıbbân ise sika sayar. Bk. Heysemî, Mecma', 1/278-279.

Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "Hamam denilen evlerden sakının!" "Ey Allah'ın Rasulü! (Hamam) kiri temizler" dediler. Bunun üzerine "(Bu gibi yerlerde temizlenirken avret mahallinizi) örtün", dedi.

Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebir'İnde rivayet ettiğini, Taberânî'de"Ey Allah'ın Rasulü! (Hamam) kiri giderir ve hastaya

fayda verir, dediler" ziyadesinin bulunduğunu söyler ve sahih hadis ricali ile nakledildiğini belirtir. Ayrıca Bezzâr, hadis âlimlerinin Tavus'tan mürsel olarak naklettiğini de ilâve eder. Bk. Mecma', 1/277.

Hâkim bu rivayetin Müslim'in şartına uygun olarak sahih olduğunu iddia eder. Zehebî de onu onaylar. Bk. Müstedrek, IV/321, H.no:7780-7781 (Zehebî: "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" der). Hadisin bir başka kanaldan da nakledildiğini görüyoruz:

Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "En kötü evlerden biri de seslerin yükseldiği, avretlerin açıldığı hamam(lar)dır" dedi. Adamın biri: "Ey Allah'ın Rasulü! Hasta orada tedavi olur, kiri temizlenir" deyince, Rasûlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem): "Oraya giren (avret mahallini) örtmeden girmesin," dedi.

Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiği bu hadis için de: "Senedinde Yahya b. Osman es-Semtî bulunmaktadır. Buhârî ve Nesâî zayıf, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân sika sayar. Diğer râvileri sahih hadis ricalidir" der. Bk. Mecma', 1/278.

d-İbn Ömer'den (Radıyaltahü anhiima) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/378, H.no:6669; Heysemî, Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği hadisin senedinde Mâlik'in kâtibi Hubeyb'in zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/279;

Ayrıca benzer rivayetler için 495/803 ve 494/802.hadislere bk.

[207] Çarşı hamamları, herkesin aynı yerde yıkandığı yerlerdir. Buralarda peştemalle yıkanmaya dikkat edilmemesi ve ahlâksız insanların gelmesi gibi birtakım sakıncalardan dolayı Rasûlullah eşlerin gitmesini istememektedir.

[208] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/166-168.

[209] Sened:

Sahih: Müsned, VI/139, H.no:24966; Benzer rivayetler için bk. VI/132, H.no:24887; VI/179, H.no:25333; Ebû Dâvûd, Hammâm, 1, H.no:4009; Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2802 (İsnadı tam sağlam değil); İbn Mâce, Edeb, 38, H.no:3749;

Senedindeki Ebû Uzra mechûl biri sayıldığı gibi senedinden de anlaşılacağı üzere sahâbî olduğu da ifade edilir. Sahabeden bahseden eserlerde de bu zâta yer verilir. Bk. İbnU'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, Trc.no:6095; İbn Hacer, el-İsâbe jt temyîzi's-sahâbe, Trc.no:10244; İbn Abdilber, el-lstîâb fima'rifeü'l-ashâb, Trc.no:3125.

[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/168.

[211] Ahmed b. Hanbel'in hocalarından Muhammed b. Cafer'in rivayetinde Ebu'l-Melih ismi açıkça zikredilmiş, ancak Haccac'ın rivayetine İse "bir kişiden" şeklinde müphem olarak nakledil m i şiir.

[212] Sened: Sahih: Müsned, VI/I73, H.no:25283; Hadisin bu sencdle iki tarikten geldiği görülmektedir. Muhammed b. Ca'fer tariki sahihtir. Haccfıc tariki ise zayıftır. Çünkü Hz.Aişe'den nakleden müphemdir. Ahmed b. Haıibel sahih bir senedle daha nakleder ve "(=£•) ma'nâhü (aynı manada)" lafzı i!e metinde kısaltmaya gider. Böylece seneddeki müphemlik "Ebu'l-Melih (Âmir b. Üsâme b. Umeyr-v.98/716-)" ismi ile her iki tarikte ortadan kalkmıştır: VI/173, H.no:25284:

(Mükerreri için bk. VI/199, H.no:255Ü3; Bir diğer rivayet: VI/267, H.no:26182: ... J^3 üi '.ty'Jii. H.no:24022 (Senedi kopuktur. Çünkü Salim b. Ebu'l-Ca'd, Hz. Âişe'den hadis almadı. Ebu'l-Melîh vasıtası ile aldı). Tayâlist, s.212, H.no:1518; Ebû Dcıvûd, Hammâm, 1, H.no:4010; Tirmizt, Edeb, 43, H.no:28Ü3 (Hascn); İbn Mûce, Edeb, 38, H.no:3750; DÛrintî, İsti'zan. 23. H.no:2654; Hâkim, Miistedmk, IV/321, H.no:7780-7781 (Zehebî: "Buhûrî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" der); Heysemî senedinde zayıf olan İbn Lehîa'nııı bulunduğu ve Taberânî'nin Evsat'ııda nakledilen rivayete yer verir:

Bk.Müsned, M/278;

Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma) şahidi:

"Acem toprakları sizin için felholunacak ve siz oralarda hamam denilen binalar bulacaksınız. Erkekler peştemalsiz olarak oraya girmesinler. Kadınların girmelerine mâni oiun. Fakat, hasta veya lohusa İseler (şifa için) girebilirler." Bk. Ebû Dâvûd, Hammâm. 1, H.no:4011; İbn Mâce, Edeb, 38, H.no:3748:

Bennâ hadisin râvilerİnİn sahih hadis ricali olduklarım belirtir. Bk.Biilûğu'l-emâm, 11/149; Ayrıca bir sonraki rivayete bk.

[213] Yani haya ve ahlâk perdesini.

[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/168-169.

[215] Sened:

Hasen: Müsned, VI/301, H.no:26448; Ebû Ya'lâ, XII/460, H.no:703l; Taberanî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XXIII/314, 402, H.no:7I0, 962; Hakim, MüstedreK IV/321, H.no:7782 (Zchebî sükût etmiştir); Heysemî hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde, Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, fakat senedinde zayıf olan İbn Lehîa'mn bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/277; Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.

Ayrıca hadisin senedinde Derrûc Ebu's-Semh vardır ki bu zat da zayıftır. Fakat Heysemî başka bir hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân es-Sehmî'nin bulunduğunu söylerken bu zâtın İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtmiştir. Bk. Mecma', 1/63, 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve la'dil alimi, bu zâtın hadislerinin müstakîni/sahih, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no:1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Rk.Sikât, V/114), Sahih'indt birçok yerde bu rüviye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk. Sikât, 349.

[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/169-170.

[217] Sened:

Hasen: Müsned, 1/20, H.no:125; Beyhakî, es-Sünenıü'l-kübrâ, VII/266; İstanbul Muhâsarasın-dakİ ordu kıssacısının mechûliyeti sebebiyle hadis zayıftır. Bu zâtın Abdullah b. Yezîd olma ihtimâli bulunduğu gibi, Ebû Şeybe el-Mehrî olması da muhtemeldir. Bk. Müsned, VI/27, H.no:23874, 23876. Heysemî de müphem râviye işaret etmekle yetinir. Bk. Mecma', 1/277.

Geniş bilgi için bk.7ü'a7, 340; Hadisin senedi zayıftır. Fakat şâhidleri İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca benzer rivayetler için 495/803 ve 490/798. hadislere bk.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/170-171.
[219] Sened:
Hasen: Müsned, 11/321, H.no:8258; Ebû Hayrc Muhib b. Hazlem el-Mısrî (v.135/752) Heysemî senedindeki Ebû Hayre hakkında Zehebi'nin: 'Tanınmıyor" dediğini nakleder. Bk.Mecma', J/277; Mısırlılardan olduğu söylenir. Sabit b. ZeydİÎn mevlâşıdır. Bk.Hüseynî, /
Ayrıca benzer rivayetler için 494/802 ve 490/79 8. had islere bk. Hadisin Mikdâm b. Ma'dikerİb'den (RadıyaUaiüi anlı) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/284;
Heysemî, zayıflığında icma edilen Mesleme b. AH el-Huşenî'nin de bulunduğu bir senedle Taberânî tarafından rivayet edildiğini söyler. Bk. Mecma', 1/278
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/171.
[221] sened:
Hasen: Miisned, VI/362, H.no:26920; İkinci rivayet: VI/361-362, H.no:2ö917 (senedinde tbn Lehîa bulunmakladır. Bu ruvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca zayıf olan Zebbân b. Fâid vardır); VI/362, H.no:26918 (İki ayrı tarikten nakledilir. Birincisinin senedinde Zebbân b. Fâid ve İbn Lehîa; İkincisinin senedinde Zebbân ve RİşdÎn bulunmakladır. Hadis basendir. Rişdîn râvî ile İlgili geniş bilgi için bk. 31/73.hadis); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/253, H.no:646; Hcysemî, Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin senedlerinden birinin (25283.hadis) râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/277.
İbn Hacer d-Kavlii'l-Müsedded fi'z-zebbi ani'l-Miisnedi li'l-İmûm Ahmed (bk.s.42-43, H.no:14) isimli eserinde bu hadisin birinci rivayetini senedi ile verir ve der ki: "İbnü'l-Ccvzî el-Ehûdîsü'l-vâhiye (el-Mevzûât) adlı eserinde nakleder ve "Bu hadis bâtıldır. Çünkü Allah Rasûlü döneminde hamam yoktu" der. Ayrıca Ebû Salır Humcyd b. Ziyâd sebebiyle illetii gösterir. Çünkü Yahya b. Main bu zâtı zayıf addeder. İkinci tariki de vererek Zebbân b. Fâid'in zayıf olduğunu söyler." İbn Hacer hadisin o dönemde hamamların olmaması sebebiyle bâtıl sayıldığını tenkid ederek şöyle der: "Günümüzde olduğu gibi umûmî hamamlar yoktu. Ama mutlak surette yıkanılan yerler vardı. Birçok rivayette o dönemdeki hamamdan bahsedilmektedir."
Bennâ İse: "Heysemî'nİn işaret eltİğİ Taberânî'nin rivayeti bu hadisi kuvvetlendirir. Ayrıca Ebu'I-Melîh'İn Hz.Aişe'den naklettiği hadis de bu rivayeti destekler. Çünkü râvilerİ sahih hadis ricâlindendir" der. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/151.
Zebbân b. Fâid el-Habrânî (v.155/772) Zehebî zayıf olduğunu söyler. Tirmizî bir, İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd üç, Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. TİrmizÎ tenkît etmemiştir. Bk.Sünen, Cum'a, 17, H.no:513; Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî"nin şerhinde bu râvî hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ahmed b. Hanbcl ve Yahya b. Maîn zayıf saydı. İbn Hibbân ise "Gerçeklen münkeru'l-hadistir, Sehl b. Muâz'dan rivayetle tek kaldı. Sanki mevzu gibidir. Onunla delil getirilmez" der. Ebû Hatım: "Salih bir şeyh" olduğunu söyler. Bende oluşan kanaata göre hadisi hasen derecesinin altına düşmez."
Ebû Salır Humeyd b. Ziyâd el-Harrât el-Medînî (v. 189/805) hakkında Ahmed b. Hanbel ve bir rivayette Yalıya b. Maîn "bir beis yok" derken (ki Yahya b. Maîn: "bir beis yok" dersem, bu kimsenin sıka oîduğu anlamındadır, der.) İbn Hibbân ve Dârekutnî sika saymıştır. Müslim on, TİrmizÎ ve Dârimî İki, İbn Mâce dört, Ebû Dâvûd yedi, Ahmed b. Hanbel İse 22 rivayetini nakleder.
Hala Ebû Sahr Humeyd b. Ziyâd'dan gelmiştir. Bu râvî hataları olan bir zattır. Hadis bundan önce zikredilen rivayetlerle kuvvet bulur.
Ümmü'd-Derdâ'mn İsmi Hüceyme bl. Huyey el-Eş'ariyye el-Evsâbiyye'dir.
[222] Rasûlullah döneminde bu bölgede hamam yoklu. Peygamberimiz Şam bölgesinin fethedileceği müjdeledi ve oralardaki problemlerle ilgili tavsiyelerde bulundu; hamamlara erkek ve kadınların gitmelerini de yasakladı, ancak zaruret halini bundan istisna etti. Zaruret halini Rasûlullah hasta kadınlar ve lohusa olanlar şeklinde açıkladı. (Ebû Davûd, Hummam, 1). Bu ruhsatın nedeni de tedavi ve istirahat olsa gerek. (Bk. Aziinâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Xr/48-49).
[223] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/171-173.
[224] Şirâzî, MUhezzeb, 1/29, 31; Merğınânî, Hidâye, I/16;İbn Rüşd, Biââye, 1/33; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/197, 208, 219-220,225-226, 731; Meydânî, Lübâb, 1/40; Dehlevî, age., 1/508.
[225] Merğınânî, age., 1/16; İbn Rüşd, age.. 1/32-33; İbn Kudâme, age., 1/220.
[226] Şirâzî, age., 1/31; Merğinânî, age., 1/16; İbn Kudâme, age., 1/225-226-227; Desûkî, Haşiye, 1/134.
[227] Şirâzî, age., 1/31; İbn Rüşd, age.. 1/32.
[228] İ.Şâfiî, Ümm, 1/31; İbn Kudâme, age., 1/200; İbn Nüceym, Baht; 1/58; Desûkî, age. 1/127.
[229] İ.Şâfiî, age., 1/31; Merğınânî, age., 1/16; tbn Rüşd, age.. 1/34; Nevevî, Mecmu', 11/139; İbn Kudâme, age., 1/197-198.
[230] İ.Şâfiî, age., 1/47; Sehnûn, Müdevvene, 1/23; Merğını&nfcdge., 1/37; tbn Kudâme, age., 1/735.
[231] İ.şafiî, age., 1/32; Şirâzî, age., 1/30; Nevevî, age., 1/154; İbn Kudâıne, age., 1/206.
[232] Şirâzî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/29-31,34-35; Dehlevî, age., 1/510.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/174-175.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47 GÜZEL AHLÂK KİTABI
1. Güzel Ahlâkla İlgili Hadisler
2. Haya İle İlgili Hadisler
3. Öfke İle İlgili Hadisler
4. Küs Durmama İle İlgili Hadisler

47 GÜZEL AHLÂK KİTABI

1. Güzel Ahlâkla İlgili Hadisler

1. imam Malik1 den; Muaz b. Cebel (r.a.): (Yemene vali olarak giderken) «Ayağımı üzengiye koyduğum zaman Resûlullah (s.a.v.)'in bana son tavsiyesi şu oldu: Ey Muaz b. Cebel! İnsanlar için ahlâkını güzelleştir.»[1]

2. Peygamber efendimizin zevcesi Hz. Aişe (r.a.) şöyle dedi: «Resûlullah (s.a.v.), iki şey arasında serbest bırakılınca, günah olmadığı müddetçe, bunun en kolayını alırdı. Şayet günah ise, insanların en fazla ondan uzaklaşanı olurdu. Resûlullah (s.a.v.), kendi şahsı için kimseden intikam almamıştır. Ancak, Allah'ın mukaddes kıldığı şeyler çiğnenmişse, o zaman Allah için onların intikamım alırdı.»[2]

3. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'den: Resûlullah (s.a.v.): «Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi, müslümanhğının güz elliğin dendir» buyurdu.[3]

4. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in zevcesi Hz. Aişe (r.a.)'dan: Ben Resûlullah (s.a.v.) ile beraber iken, bir adam huzuruna girmek için izin istedi. Resûlullah (s.a.v.): «O, kabilenin en kötü oğludur» dedi. Sonra ona izin verdi. Aradan fazla zaman geçmeden Resûlullah (s.a.v.)'in onunla beraber güldüğünü işittim. Adam çıkınca:
«—Ya Resûlallah! Biraz önce sen o adam hakkında söyleyeceğini söyledin. Sonra aradan zaman geçmeden onunla beraber güldün» dediğimde, Resûlullah (s.a.v.):
«— İnsanların en kötüsü, şerrinden dolayı insanların kendisinden korunduğu kimsedir» buyurdu.[4]

5. Ka'b el-Ahbâr şöyle derdi: «Kişinin Allah katındaki değerini öğrenmeyi seviyorsanız, Ölümünden sonra kendisini takib eden güzel övgüye bakınız.»

6. Yahya b. Said şöyle dedi: Bana rivayet edildi ki: «Kişi ahlakının güzelliğiyle, geceleyin namaz kılan ve şiddetli sıcakta oruç tutarak susuz kalan kimsenin derecesine yükselir.»[5]

7. Yahya b. Said'den: Said b. Müseyyeb'i işittim: «Size çok namaz kılıp sadaka vermekten daha üstün bir şeyi haber vereyim mi?» dedi.
«— Evet, haber ver.» dediler.
«— İki kişinin arasını düzeltip, dargınları barıştırmaktır. Bir de çok buğz etmekden kaçınınız. Çünkü buğz (iyi huylan) kökünden yok eder» dedi.[6]

8. İmam Malik'e Resûlullah (s.a.v.)'in: «Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim» buyurduğu rivayet edildi.[7]

2. Haya İle İlgili Hadisler

9. Rekâne oğlu Talha oğlu Zeyd, Resûlullah (s.a.v.)'e isnad ederek şöyle dedi. Resûlullah (s.a.v.): «Her dinin bir ahlâkı vardır. İslâm'ın ahlâkı da hayadır.»[8]

10. Abdullah b. Ömer anlattı: Resûlullah (s.a.v.), utangaçlığından dolayı din kardeşini ayıplayan bir adamın yanına varınca:
«— Onu kendi haline bırak. Çünkü haya imandandır.»
buyurdu.[9]

3. Öfke İle İlgili Hadisler

11. Avf oğlu Abdurrahman oğlu Hümeyd'den: Bir adam, Resû-luîlah (s.a.v.)1 e gelip:
«— Ya Resûlullah! Bana hayatıma uygulayacağım bir kaç kelime öğret (öğüt ver). Unutacağım çok şey söyleme» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Hiç bir şeye kızma.» buyurdu.[10]

12. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.):
«Pehlivan (güreş meydanlarında başkalarını) yenen değildir. Asıl pehlivan kızgınlık anında nefsine hakim olan kimsedir» buyurdu.[11]

4. Küs Durmama İle İlgili Hadisler

13. Ebû Eyyûb el-Ensari (r.a.)'den; Resûlullah (s.a.v.):
«— Hiç bir müslümana, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl olmaz. Onlar karşılaştıklarında biri yüzünü bir tarafa, diğeri de diğer tarafa çevirir. Onların en hayırlısı, önce selam vererek barışandır» buyurdu.[12]

14. Enes b. Malik (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz ve birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinizle kardeş olunuz. Hiç bir müslümana, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl olmaz.» buyurdu.[13]
imam Malik der ki: Hadiste geçen "tedâbir", müslüman kardeşinden yüzçevirmek demektir. Ondan yüzçevirmenle olur.

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Sû-i zandan (müslümana yersiz töhmetten) sakınınız. Zira sû-i zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin gizli hal ve kusurunu araştırmayın. Kötülükte yarışmayın, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arka çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz.»[14]

16. Ebû Müslim oğlu Ata Abdullah el-Horasânî'den: Resûlullah (s.a.v.): «Musafaha ediniz (tokalaşınız), aranızdaki kin gider. Birbirinize hediye veriniz ki, sevişirsiniz ve aranızdaki düşmanlık gider» buyurdu.[15]

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Cennetin kapıları, pazartesi ve perşembe günü açılır. Allah'a hiç bir şeyi eş koşmayan her müslüman kul affedilir. Ancak kendisiyle (din) kardeşi arasında düşmanlık olan affedilmez. Bu iki kişiyi anlaşıncaya kadar bekletiniz, ba-rışmcaya kadar bekletiniz, denilir.»[16]

18. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: «İnsanların amelleri her hafta iki defa, pazartesi ve perşembe günü Allah'a arzedilir. Her mü'min kul affedilir. Ancak (din) kardeşiyle arasında düşmanlık olan affedilmez. Bu iki kişiyi düşmanlıklarından dönünceye kadar bırakınız; bu iki kişiyi düşmanlıklarından dönüp barışıncaya kadar bekletiniz denilir.»[17]

---

[1] Bu, Muvatta'dan başkasında mevsul olarak bulunmayan dört hadisten biridir. Sufyan b. Uyeyne'nin hakkında şu sözleri söylediği Malik'e bu durum zarar vermez: Belag sözcüğüyle Malik'in naklettiği hadis, sahih hadistir. "Belaganî" (bana geldi) dediğinde, bu sahih, bir isnaddır. Sonrakilerin bu hadisin mevsul olduğunu görmeyişleri ona zarar vermez. Belki de onlara ulaşmayan kitaplarda mevsuldür.
[2] Buhari, Menakıb, 61/23; Müslim, Fedail, 43/20, no:77.
[3] Malik1 in ravilerine göre, mürseldir.
Hadis, hasendir, hatta sahihtir. Zührî-Ebu Seleme-Ebu Hureyre senediyle rivayet edilmiştir: Tirmizî, Zühd, 34/11; İbn Mace, Fiten, 36/12; Şeybanî, 949.
[4] Sufyan b. Uyeyne - Muhammed b. Munkedır - Urve - Aişe senediyle rivayet edilmiştir: Buharı, Edeb, 78/8; Müslim, Edeb, 45/22, no:73.
[5] Ebu Davud, 40/7.
[6] Malik'in bütün ravilerine mevkuftur.
[7] Ibn Abdiiber der ki: Ebu Hureyre ve başkalarından çeşitli yollarla sahih-muttasıldır.
[8] İbn Abdilber der ki: Malik'in çoğu ravileri mürsel olarak rivayet eder. Şeybanî, 950.
[9] Buharı, îman, 2/16; Müslim, İman, 1/12, no:59. Şeybanî, 950.
[10] Çoğunluğa göre mürseldir. Buharı, Edeb, 78/76.
[11] Buharı, Edeb, 78/76; Müslim, Birr, 45/30; no:107.
[12] Müslim, Bir, 45/8, no:25.
[13] Buharı, Edeb, 78/62; Müslim, Bir, 45/7, no:23.
[14] Buharı, Edeb, 78/58; Müslim, Bir, 45/9, no:28.
[15] İbn Abdilber der ki: Bu hadis çeşitli yollarla muttasıldır ve hepsi de basendir.
[16] Müslim, Bir, 45/11, no:34.
[17] Müslim, Bir, 45/11, no:36.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...H...)

(((...H...)))

» Habeşistan'a hicret...C. 8...S.3621 - 3626
» Habeş kıssası...C. 7...S.3327
» Haccâc'ın Mekke'yi muhasarası, fitne günleri ve Abdullah ibn Ömer'in tutumu...C. 9...S.4208 - 4210
» Hacca gitmesi engellenen (= muhsâr) kimsenin ne yapacağı...C. 4...S.1698, 1702
» Hacc'a niyet etmek ve hangi tür hacc olduğunu belirtmek...C. 4...S.1690
» Hacc'da kesilecek kurbanda ortaklık...C.5...S.2316
» Hacc'dan alıkonan kimsenin kurbanı ne zaman keseceği...C. 4...S.1703 - 1705
» Hacc'dan alıkonan kimseye kaza veya bedel yoktur...C. 4...S.1705
» Hacc'da yapılanlar umrede de yapılır...C.4...S.1685
» Hacc esnasında beraberinde kurbanı (hedy) bulunmayan kimsenin ne yapacağı...C. 3...S.1482
» Hacc esnasında elbisedeki kokuların yıkanması...C. 3...S.1459, 1460
» Hacc esnasında namazın kısaltılması...C.3...S.1468, 1471
» Hacc'ı, babasının yerine vekâleten yapması...C. 3...S.1443.
» Hacc'ı, binek üzerinde yapmak...C. 3...S.1464
» Hacc-ı Mebrûr'un tâzîleti ve özellikleri...C. 4...S.1711
» Hacc'ın (mebrûr) fazileti...C. 3...S.1446, 1448
» Hacc'ın gayrimüslimlere yasak edilişi...C.1...S.464
» Hacc'ın hükmü...C. 3...S.1443
» Hacc'ın iki cihâdın biri oluşu...C. 3...S.1445
» el-Hacc sûresi tefsiri...C. 10...S.4573 - 4579
» Haccı tamamladıktan sonra kurbansız olarak umre yapmak...C. 4...S.1681
» Hacc ibâdeti esnasında ölen kimsenin kefenlenmesi...C. 3...S.1196
» Hacc ile umreyi cem'etmek...C. 3...S.1484, 1485,1491
» Hacc mevsiminde ticâret yapmak...C. 4...S.1668
» Hacc ve umre'de remel...C. 1541
» Hacc ve umre İle ilgili âyetlerin tefsiri...C. 9...S.4212
» Hacc ve umre yapan kimsenin tavafı...C. 4...S.1564, 1574, 1575
» Hacc yolcusunun dönüş sonrası yapacak ları...C. 4...S.1691, 1693, 1694, 1696
» Hâcer'in Safa ile Merve arasındaki sa'yi ve Zemzem'İ ilk görüşü...C. 7...S.3157
» Haceru'l-Esved'i değnekle istîlâm ve işaret etmek ve Rasûlullah(S)'m bunu yapması...C. 4...S.1543, 1547, 1559
» Haceru'l-Esved'in öpülmesi ve Rasûlullah (S)'m bunu yapması...C. 4...S.1544
» Haceru'l-Esved'i selâmlamak...C. 12...S.5399
» Haceru'l-Esved ve mâhiyeti...C. 4...S.1535, 1540,1542
» Hacer ve Zemzem'in keyfiyeti...C. 7...S.3149,3153
» Hacı adayının binek üzerinde durmaya gücü yetmediğinde vekâleten yapılacağı...C. 4...S.1740
» Hacı adayının Ka'be'ye kadar yürümeyi adaması ve Rasûlullah(S)'ın bunu rnen'etmesi...C. 4...S.1747
» Hacı adayının vekâleti...C. 5...S.2146

» Hacılara su içirilmesi ve RasûlulIah (S)'ın bunu yapmak İstemesi...C. 4...S.1560
» Hacıları karşılamak...C. 4...S.1692
» Hacr (borcu ödememek) ve hükmü...C.5...S.2205
» Haçın kırılması ve domuzun öldürülmesi...C. 5...S.2294
» Hadd cezasını imâmın yerine uygulamak...C.14...S.6692
» Hadd'in evde vurulması...C. 14...S.6638
» Haddler, ancak suç sabit olduğu zaman vurulur...C. 14...S.6708
» Haddler bir keffârettir...C. 14...S.6644
» Haddlerde halâl olmayan şartlar...C. 6...S.2545
» Haddlerin uygulanışında içtimaî mevkii iyi olanlara ayırım yapılmaması...C.14...S.6647
» Haddleri(dinî ceza) yerine getirmede vekâlet...C. 5...S.2145
» Haddler konusunda müsamaha gösterme nin hükmü...C. 7...S.3289
» Hadd olmayan fiiller...C. 14...S.6672
» Hadd tatbiki esnasında Allah'ın ta'yîn ettiği cezadan başka eziyet etmenin nehyi...C. 14...S.6704

» Hadd uygulamasında dövmenin sınırı...C.14...S.6639
» Hadd vurulan kimsenin tevbe etmesinden sonraki şâhidliği...C. 14...S.6655
» Hadımlığın hükmü...C. 11...S.5165 - 5168
» Hadîce hakkında Rasûlullah(S)'ın söyle dikleri ve cennetle müjdelediği...C. 8...S.3576, 3577
» Hadîce'nin Ümmet-i Muhammed kadın larının hayırlısı oluşu...C. 8...S.3575
» el-Hadîd sûresi tefsiri...C. 10...S.4837-4839
» Hadîs öğrenmeyi şiddetle arzu etme...C.1...S.254
» Hâinlerin ahidlerini bozup atmak...C. 6...S.2968
» Hak etmediği cezayı vermenin hükmü...C.6...S.2815
» Hâkimin bilgisiyle (haddler müstesna) hükmetmesi...C. 15...S.7008
» Hâkimin davetlere icabet etmesi...C. 15...S.7029
» Hâkimin hükmü haramı halâl, halâlı da haram yapmaz...C. 15...S.7035
» Hâkimin hükmünün reddedileceği zaman...C. 15...S.7042
» Hâkimin karar verme esnasında dikkat edeceği hususlar...C. 15...S.7022
» Hâkimin yemîn teklifinden önce şâhid istemesi...C. 5...S.2464
» el-Hakkaa süresi tefsiri...C. 10...S.4904-4906
» Hakkı halâl ettirmek...C. 5...S.2267, 2268
» Hakkın karşısında tutunamayan bâtıl...C.10...S.4523
» Hakk olmayan bir şey için "O hiç bir şey değildir" demek...C. 13...S.6161
» Hakk üzere olanların dâima bulunacağı...C.16...S.7195
» Hak sahibinin söz hakkı...C. 5...S.2402
» Hak sahibinin söz söyleme hakkı...C. 5...S.2218
» Haksız kazancın akıbeti...C. 14...S.6367
» Halâl-harâm arası şüpheli şeylerden kaçınmak...C. 4...S.1900 - 1903
» Halâl-harâm sının...C. 1...S.206
» Hafâl kazançtan yapılan sadakanın önemi...C. 16...S.7297
» Halâl ve haramın belli oluşu...C. 4...S.1900
» Hâlid b. Velîd(R)'e "Seyfullah" unvanının verilmesi...C. 8...S.3531
» Hâlid b. Velîd(R)'in menkıbeleri...C. 3...S.3530
» Halîfe ta'yîni...C. 15...S.7070
» Hamamda selâm verme...C. 1...S.325
» Hâmile kadının iddeti...C. 12...S.5423
» Hammâl ücreti...C. 5...S.2100
» Hanîf dîni mensûblarının Kureyş'e ve câhiliyye âdetlerine karşı verdikleri mücâdele...C. 8...S.3584, 3585

» Hanîf dîni(İbrâhîm dîni) ve özellikleri...C.8...S.3584
» Hanîfe hey'eti ve Sumâme ibn Usâl hâdisesi, ya da bir esirin İslâm'a girişi...C.9...S.4067
» Hapishane yapılması ve suçluların hapsedilmesi...C. 5...S.2239
» Haraç arazîsi...C. 5...S.2165
» Haram aylar...C. 6...S.2988
» Haramdan bakışı kısmak...C. 13...S.6178
» Haramları halâl sayanların akıbeti...C.12...S.5650
» Haramlar karşısında sabretmek...C. 14...S.6400
» Harb aletleriyle oyun oynamak...C. 6...S.2724
» Harb atlarının önemi ve fazileti...C. 6...S.2686 - 2688, 2692, 2693
» Harb, bir kere aldatmaktır...C. 6...S.2822
» Harb diyârındaki arazînin vergisi...C. 3...S.1428
» Harb ehli olanlarla alışveriş etmek...C.5...S.2051, 2052
» Harb esnasında çekişmenin ve görüş ayrılığı çıkarmanın hükmü...C. 6...S.2828
» Harb esnasında keşif karakolunun fazileti...C.6...S.2684
» Harb esnasında tekbîr getirmek...C. 6...S.2792
» Harb ganimetlerinin hükmü...C. 9...S.4376
» Harb manevrası...C. 6...S.2822
» Harb sahasında ele geçirilen yiyecek maddelerinin hükmü...C. 6...S.2939
» Harb sırasında müşriklerin aleyhine dua etmek...C. 6...S.2744, 2746
» Harb sırasında sabretmek...C. 6...S.2675
» Harbde çocukların öldürülmesinin nehyedilişi...C. 6...S.2811
» Harbde fırsatını kollayıp ansızın öldürmek...C. 6...S.2824
» Harbde ipek giyme ruhsatı...C. 6...S.2737
» Harbde kaçmamak üzere bey'at etmek...C.6...S.2766
» Harbde kadınların Öldürülmesinin nehyi...C.6...S.2811
» Harbde kısa vezinli şiir okumak...C. 6...S.2825
» Harbdeki hatıralarını anlatmak...C. 6...S.2668
» Harbde komutana karşı gelmenin cezası...C.6...S.2828
» Harbde müşriklerin teslîm olduklarını bildiren bâzı sözleri ve bunların hükümleri...C. 6...S.2962
» Harbde öldürülen düşman askerinin eşyası beşte bire katılır mı...C. 6...S.2926 - 2929
» Harbde yalan söylemenin hükmü...C. 6...S.2822
» Harbde yiğitlik ve korkaklık...C. 6...S.2665
» Harbefilk) teşvîk ve mü'minlerle kâfirlerin kemmiyet-keyfiyet mukaayesesi...C.9...S.4385 - 4387
» Harbîlerle cizye vermeye razı olana kadar savaşmak...C. 6...S.2941
» Harbin, nöbetle '(bazen lehte, bazen de aleyhte) olduğu...C. 6...S.2651
» Harbin şiddeti karşısında sabretmek...C.6...S.2820
» Haremde Öldürülebilen fâsık hayvanlar...C.7...S.3094
» Harem-i Şerifin fazileti...C. 4...S.1525, 1527,1531
» Haricîler hakkında söylenenler...C. 15...S.6797 - 6799
» Hâricîler'in sıfatlan...C. 13...S.6123
» Harun (A.S.)...C. 7...S.3197 - 3199
» Hârût ile Mârufun öğrettikleri...C. 7...S.3230,12...S.5782
» Hasan b. Alî hakkında Rasûlullah (S)'ın buyurduğu...C. 15...S.6965
» Hasan b. Alî'nin Muâviye b. Ebî Süfyân ile barış antlaşması yapması...C. 5...S.2501,2502
» Hz. Hasan'ın iki fırka arasını düzeltmesi ve hilâfetten çekilmesi...C. 5...S.2501, 2502
» Hz. Hasan'ın müslümanlardan iki fırkanın arasım düzeltip sulh edeceğinin haber verilmesi...C. 7...S.3396

» Hasan ile Hüseyin'in menkıbeleri...C. 8...S.3525 - 3528
» Hased edilen iki haslet...C. 15...S.6993,16...S.7199
» Hasetçiliğin nehyolunduğu...C. 13...S.6046
» Hasır kullanmak...C. 13...S.5903
» Hasır üstünde namaz...C. 1...S.475
» Hasret(ve pişmanlık) günü...C. 10...S.4553
» Hastaları ziyaret etmek...C. 12...S.5476
» Hastalığa sabır ve Eyyûb(A.S.)'un sabrı...C.12...S.5706 - 5709
» Hastalığın keffâret oluşu; 12...S.5685 - 5688
» Hastalığın sebebsiz olarak sirayeti olamayacağı...C. 12...S.5776
» Hastalığın sirayeti mes'elesi...C. 12...S.5747
» Hastalığın şiddetlisine tahammül etmenin mükâfatı...C. 12...S.5689 - 5709
» Hastanın akşam ile yatsı namazlarını birleştirmesi...C. 2...S.622
» Hastanın binek üzerinde tavaf etmesi...C.4...S.1559, 1560
» Hastanın cemâatte hazır olması...C. 2...S.696
» Hastanın ilâcı sevmemesine bir Örnek...C.12...S.5742
» Hastanın Muavvizeteyn Sûreleri'nde aradığı şifâ...C. 9...S.4132
» Hastanın Ölümü temenni etmesinin nehyi...C. 12...S.5712 - 5714
» Hastanın tahammülsüz olanına bir örnek...C.12...S.5698
» Hasta suyu kullanamadığı zaman teyem müm etmesi...C. 1...S.430
» Hasta yanında ağlamak...C. 3...S.1231
» Hastaya okuyanın ücreti...C. 5...S.2104
» Hastaya okuyup dua etmek...C. 12...S.5711
» Hastayı ziyaret edenin hastaya dua etmesi...C. 12...S.5715
» Hastayı ziyaret etmek...C. 3...S.1175, 5...S.2263,13...S.5897
» Hastaziyâreti esnasında hastaya söylene cek söz...C. 12...S.5702
» Hasta ziyareti esnasında hastaya söylenecizevî bir olay...C. 7...S.3388
» Hasta ziyaretinin vâcibliği...C.12...S.5691
» Haşrdan bâzı sahneler ve Rasûlullah(S)'ın
» her şeye rağmen ümmetinin günahkârlarını müdâfaa etmesi...C. 9...S.4349
» Haşrdan bâzı sahneler ve Rasûlullah (S)'ın ümmetinin bozulmasının vefa tından sonra olacağını söylemesi...C.9...S.4348.
» Haşr, Allah'ın huzuruna vanş ve Rasûlullah(S)'ın ümmeti hakkında îsâ(A.S-)'ın dediğini diyeceği...C. 10...S.4571
» Haşr(toplantı)'ın keyfiyeti...C. 14...S.6437
» el-Haşr sûresi(ya da Benû Nadîr) tefsiri...C.10...S.4842 - 4850
» Havâle'nin keyfiyeti ve hükmü...C. 5...S.2112
» Havanın iyi olmadığı günlerde cemâate gelmeme ruhsatı...C. 2...S.698
» Havâzin elçileri, pişmanlıkları ve esirleri mes'elesi...C. 9...S.4013
» Havuzdan ağızla su içmek...C. 12...S.5670
» Havva'nın yaratılışı ve cennetteki hâli...C.7...S.3110
» Havz-ı Kevser...C. 14...S.6474 - 6485
» Haya...C. 13...S.6084, 6085
» Hayanın imândan oluşu...C. 1...S.177
» Hayanın îmânla münâsebeti...C. 1...S.166
» Hayâtın gayesinin değiştiği zaman...C.14...S.6368
» Hayâtın gayesini yemek içmekten ibaret olduğunu zannedenler...C. 5...S.2440, 7...S.3412
» Hayâtın tabakaları...C. 11...S.4983
» Hayât ve ölüm fitnelerinden Allah'a sığınmak...C. 14...S.6312
» Hayber arazîsine ve halkına Rasûlullah(S)'ın uygulaması...C. 8...S. 3951

» Hayber'e düzenlenen baskınlar ve Yahûdîler'e âid eşek etlerinin İmha edilmesi...C. 8...S.3923
» Hayber Gazvesi...C. 8...S.3918 - 3950
» Hayber günü Alî b. Ebî Tâlib'in kahramanlığı...C. 8...S.3932
» Hayber günü bâzı kimselere ganimetten pay verilmeyişi ve Ebân ibn Saîd hâdisesi...C. 8...S.3946
» Hayber günü ganimet taksimi...C. 8...S.3940 - 3945
» Hayber günü göze batan cenkçinin cehennemlik olduğunun söylenmesi ve Rasûlullah (S)'ın insanların davranışlarını değerlendirmesi...C. 8...S.3926, 3930
» Hayber günü RasûluUah(S)'a zehirli et ikram edilmesi...C. 8...S.3953
» Hayber günü Rasûlullah(S)'ın esirler arasında bulunan Safiyye İle evlenmesi...C.8...S.3934
» Hayber'in fethi...C. 1...S.467, 6...S.2758, 7...S.3409
» Hayırlı baba...C. 14...S.6408
» Hayırlı görülen bir iş için yemîni bozup keffâret vermek...C. 15...S.6997
» Hayır söylemek yâhud susmak...C. 13...S.6099,14...S.6405
» Hayır temenni etmek...C. 15...S.7082
» Hayız günleri dışında kadının görebilecekleri...C. 1...S.421
» Hayız kanının hüküm ve müddeti...C. 1...S.353
» Hayızlı elbise ile namaz...C. 1...S.408
» Hayızlı kadını boşamanın hükmü...C.11...S.5326 - 5328, 5332, 12...S.5433,15...S.7007
» Hayızlı kadının âyet okuması...C. 1...S.403
» Hayızlı kadının boşanması...C. 10...S.4884 - 4887
» Hayızlı kadının hacc görevlerim (tavaf müstesna) yapması...C. 1...S.403, 404
» Hayızlı kadının hacc ve umre'de tavaf dışında diğer menseklerin hepsini yapması...C.4...S.1573, 1576
» Hayızlı kadının hacc ve umre niyetleri...C.1...S.414
» Hayızlı kadının namazını kaza etmeyeceği...C. 1...S.416
» Hayızlı kadının namaz yerinden uzak olarak müslümanlann duasında hazır bulunması...C. l...S.4İ 8
» Hayızlı kadının ne yapıp ne yapamayacağı...C. 4...S.1669, 1670
» Hayızlı kadının oruç tutmayı bırakması...C.1...S.402
» Hayızlı kadının temizliği...C. 1...S.409 - 411
» Hayızlı kadının yapabileceği işler...C. 1...S.397,399 - 401, 403
» Hayızlı kadının yapmaması gereken işler...C.1...S.397
» Hayızlı kadın, orucu ve namazı bırakır...C.4...S.1819
» Hayızlı ve nifâslı kadınların nasıl ihrama girecekleri...C. 3...S.1474, 1480
» Hayız müddeti...C. 1...S.441
» Hayret sırasında tesbîh etmek...C. 13...S.6166
» Hayvan, bıçak dışında ne ile kesilir...C.6...S.2867
» Hayvanı, Allah'ın adını anarak kesmek...C.5...S.2306
» Hayvanı hayvan ile veresiye satmak...C.5...S.2063
» Hayvanı keserken Allah'ın adını anmak ve kan akıtabilen şeylerle kesmek...C.12...S.5584
» Hayvanı keserken dikkat edilecek hususlar...C. 12...S.5591
» Hayvanın yüzüne damga vurulmasının nehyedildiği...C. 12...S.5606 - 5607
» Hayvanın ilk doğurduğu yavru hakkında bir câhili âdet...C. 12...S.5550, 5551
» Hayvanı taş ya da benzeri kesici şeylerle kesmek...C. 12...S.5582, 5583
» Hayvan keserken Besmele'yi zikretmek ve kasden zikretmemenin hükmü...C. 12...S.5578
» Hayvan kesmenin âdabı...C. 12...S.5580
» Hayvanlara iyi davranıp yerlerinde kullanmak...C. 5...S.2155
» Hayvanlara merhamet ve şefkat etmek...C.13...S.6002 - 6004
» Hayvanların boynuna tasma (çan ve benzeri gerdanlık) takmanın nehyedilişi...C.6...S.2801

» Hayvanların hangileri öldürülebilir...C.7...S.3094
» Hayvanların zararları hederdir...C. 15...S.6776
» Hayvanların zekâtının yanısıra sütünden de başkalarının istifâde ettirilmesi...C.8...S.3679
» Hayvan organlarını kesme, işkence etme ve atış hedefi yapmanın kerîhliği...C.12...S.5592 - 5594
» Hayvan sidiklerinin hükmü...C. 1...S.356
» Hayvan sütünün, sahibinin izni olmadan sağılmaması...C. 5...S.2251
» Hayzın başlaması...C. 1...S.396
» Hazarda ve seferde rehîn olabileceği...C.5...S.2319, 2320
» Hazinedarın emin olması...C. 5...S.2087
» Hediye ve hediyeleşmek...C. Bkz. Hibe
» Hela âdabı...C. 1...S.299 - 303
» Hela girişinde okunacak dua...C. 1...S.294,13...S.6259
» Helak edici yedi şey...C. 6...S.2615
» Hel eta ale'l-insâni (İnsân) sûresi tefsiri...C.11...S.4954 - 4956
» Hel etâke hadîsu'l-ğâşiye (öâşiye) sûresi tefsiri...C. 11...S.4992
» Hendek Gazvesi...C. 6...S.2677
» Hendek günü kısa vezinli şiir okumak ve sesi yükseltmek...C. 6...S.2825
» Hendek kazımı esnasında Rasûlullah ve arkadaşlarının karşılıklı okudukları mısralar...C. 8...S.3838, 3839, 3844
» Hendek kazımını zor şartlarda sürdürenler, açlık mes'elesi ve bir olay...C. 8...S.3840
» Hendek ya da Ahzâb Gazvesi...C. 8...S.3836 - 3851
» Her işe Besmele ile başlamak...C. 1...S.293,12...S.5480
» Herkesin, kazancına karşılık rehin tutulacağı...C. 10...S.4794
» Hesaba çekilmeden cennete girecek olanlar...C. 14...S.6452 - 6455
» Hesaba çekilme keyfiyeti...C. 14...S.6449 - 6452
» Hesabı kolay olanlar...C. 11...S.4981
» Hesâb ummayanların akıbeti...C. 11...S.4963
» Hesâb günü insanların had safhada terleyecekleri...C. 11...S.4978
» Hesâb sahneleri...C. 11...S.4834, 4835
» Hırakl'e gönderilen mektûb ve Hırakle Ebû Süfyân mülâkaatı...C. 9...S.4254 - 4258
» Hırsıza la'net etmek...C. 14...S.6643
» Hırsızın cezası...C. 14...S.6650
» Hırsızın mü'min olarak hırsızlık yapamayacağı...C. 14...S.6637
» Hırsızın şâhidliği...C. 5...S.2436
» Hırsızın tevbe etmesi...C. 14...S.6654
» Hırsızlığın nehyedilişi...C. 5...S.2293
» Hırslının duyumsuzluğu...C. 14...S.6367
» Hıs ım-akrabaya bağlılık ve iyilik etmek...C.13...S.5984 - 5986, 5989 - 5991
» Hısım-akrabâ ile alâkayı kesmemek...C.10...S.4760
» Hızır (A.S.) kıssası...C. 7...S.3202 - 3209
» Hızlı yürüyüşle, müşriklere kuvvet gösterisi yapılması...C. 4...S.1542
» Hibeden dönmemek...C. 5...S.2385
» Hibe edenin, giyilmesi mekruh olan şeyleri hediye etmesi...C. 5...S.2404
» Hibe ederken Ömürlerini gözetici şartlar koşmak; **"ömrüm oldukça ya da Ömrün oldukça bu evi hibe ettim..."** denmesi...C. Bkz. Umra ve Rukba Hibe (hediye) edilecek kişiyi seçmek...C.5...S.2388, 2389
» Hibe istemek...C. 5...S.2368 - 2370
» Hibe işinde şâhid tutmak...C. 5...S.2382
» Hibe(hediye)'nİn gıyaben yapılması...C.5...S.2379

» Hibe'nin teslim edilmesi ve kabul edilmesi...C. 5...S.2393
» Hibe olarak hayvanların süt ve yününden istifâde ettirmek...C. Bkz. Menîha hediyesi
» Hibe ve hediye etmek...C. 5...S.2136
» Hibe ve sadakadan dönmemek...C. 5...S.2410 - 2411
» Hibe(hediye)!ye karşılık vermek...C. 5...S.2380
» Hibe yerine ulaşmadan, hibe eden ya da edilen Ölürse ne yapılacağı...C. 5...S.2391
» Hibeyi bir topluluğa yapmak...C. 5...S.2397
» Hibeyi kabul etmek...C. 5...S.2371, 2372
» Hibeyi taksim edilmemiş maldaki hissesinden yapmak...C. 5...S.2398
» Hİcâb âyeti...C. 10...S.4673 - 4678
» Hicâb âyetinin inmesi...C. 13...S.6184
» Hİcâb emri...C. 12...S.5543
» Hicret edenlerin ilkleri...C. 8...S.3680, 11...S.4990
» Hicret emri ve hazırlığı...C. 5...S.2124 - 2127
» Hicrete niyet ve cihâda çağında seferber olmak...C. 6...S.7869
» Hicret'in İslâm Târihi'nin başlangıcı (takvîm) kabul edilmesi...C. 8...S.3699
» Hicret'in sırrı ve **"Allah'ın geniş arzında"** hicret etmek...C. 9...S.4312 - 4314
» Hicretin zorluğu...C. 13...S.6125
» Hicret izni ve sefer hazırlığı...C. 13...S.5865
» Hicret menkıbesi...C. 8...S.3657 - 3665
» Hicret öncesi Evs ile Hazrec'in durumu ve müslümanların lehine olan ortamın hazırlanması...C. 8...S.3685
» Hicret ve fazileti...C. 8...S.3647 - 3680
» Hicret ve Hicret yerinin (Medîne)Rasûlullah(S)'a rüyada gösterilmesi...C. 8...S.3648
» Hicret yolcularının mağarada bekleyişleri ve Rasûlullah(S))ın tesellisi...C. 8...S.3679
» Hicret yolcularının ta'kîbi ve bir olay...C.8...S.3666 - 3672
» Hicret yolculuğu esnasında bir doğum...C.8...S.3667
» el-Hicr sûresi tefsiri...C. 10...S.4490 - 4497
» Hidâyete vesile olmak...C. 6...S.2807
» Hidâyetin sırrı...C. 10...S.4640
» Hidâyetten sonra şehîd olanın durumu...C.6...S.2670
» Hikmetle hüküm verenin ecri...C. 15...S.6989
» Hilâl'e göre oruca başlanması ve bitirilmesi; hilâl bulutlarla Örtülü ise hesâb-
» la takdir edilmesi...C. 4...S.1777 - 1779
» Hilâl'in görülüp görülmediği şübheli (şekk günü) ise oruç tutulmayacağı...C. 4...S.1778
» Hilâfet'in Hz. Alî'ye vasiyet edilip edilmediği...C. 13...S.6210
» Hilâfet'in Kureyş'ten olması mes'elesi...C.7...S.3303 - 3304
» Hilâfet mes'elesinde Hâşimîler'in tutumu...C.13...S.6210
» Hilâfette "Kureyşli" şartının keyfiyeti...C.15...S.6990-6992
» Hilâfet mes'elesinin Rasûlullah(S)'a sorulup sorulmadığı...C. 13...S.6210
» Hilâfet ve recm tartışmalarına Hz. Umer den bir açıklama...C. 14...S.6685 - 6689
» Hile yapmanın çirkinliği...C. 15...S.6839
» Hind binti Utbe(Ebû Süfyân'ın kansı)'nin müslümân olmadan evvel ve sonraki hâli...C. 8...S.3581
» Hirâ'daki i'tikâf ve ilk vahy...C. 11...S.4945 - 4947
» Hizmetçinin, beraberinde yemek yemesine müsâade etmek...C. 5...S.2353
» Hizmetçiyi sofraya kabul etmek...C. 12...S.5538
» Horoz ötüşünün mâhiyeti...C. 7...S.3090
» Hristiyan mabedinde namaz...C. 2...S.533
» Hubeyb'in esareti, Allah'ın Hubeyb'e ihsanı ve diğer şehîdleri koruması...C. 8...S.3824-3826

» Hubeyb'in öldürülmesi...C. 16...S.7273
» Hububat alışverişi...C. 4...S.1960, 1967 - 1969
» Hububat maddelerini kabz etmeden veya mevcûd olan malı satmak...C. 4...S.1970
» Hububat maddelerini kendi cinsleri ile atmanın hükmü...C. 4...S.1969
» Hububat satımında selem yapmak...C.5...S.2075
» Hububatta ortaklık...C. 5...S.2300, 2301
» el-Hucurât sûresi tefsîri...C. 10...S.4774-4779
» Hudeybiye Antlaşması gereği yapılan umre...C. 8...S.3954 - 3958
» Hudeybiye Barış Antlaşması...C. 5...S.2493, 2495, 6...S.2534, 2560
» Hudeybiye Barış Antlaşması ve maddeleri...C. 6...S.2975, 8...S.3956
» Hudeybiye'de bulunan şahabı sayısı...C.8...S.3892
» Hudeybiye'de tartışmalı maddeler ve kadınların imtihanı...C. 8...S.3907
» Hudeybiye Gazvesi ve ağacın altında beyat edenler...C. 8...S.3887 - 3913
» Hudeybiye günü altında bey'at alman ağacın akıbeti...C. 8...S.3896, 3897
» Hudeybiye günü bey'atin ne üzerine olduğu...C. 8...S.3899
» Hudeybiye gününde su sıkıntısı ve Rasûlullah(S)'ın mucizesi...C. 8...S.3890 - 3892
» Hudeybiye günü Umer (R) ve diğer sahâbîlerin tavırları...C. 10...S.4772
» Hudeybiye günü Rasülullah (S) ile Hz. Umer arasında geçen konuşma...C. 6...S.2973
» Hudeybiye seferinin yolculuk safhası...C.8...S.3903 - 3905
» Hudeybiye ve bey'at edenlerin Kur'ân'daki ta'rîfleri; 8...S.3900
» Hûd Sûresi'nin bâzı âyetlerinin tefsîri;7...S.3115, 3117 - 3119
» Hûd Sûresi tefsîri...C. 10...S.4553-4465.
» Hûd (A.S.) ve bâzı âyetlerin tefsîri...C. 7...S.3129 - 3131
» Hukukî çekişmelerde hâkim huzûrunagitmek...C. 5...S.2227
» Humma hastalığı...C. 12...S.5757
» Humma hastalığı ve tedavisi...C. 7...S.3063
» Huneyn bozgunu, Allah'ın takdiri ve RasûlulIah(S)'ın aldığı tedbîr...C. 9...S.4015 - 4017
» Huneyn'de İslâm ordusunun bozgunu ve
» Rasûlullah(S)'ın tutumu...C. 9...S.4010 - 4012
» Huneyn ganîmetlerinin taksîmine i'tirâz ederek Rasûlullah(S)'ı rahatsız eden ki şiler ve sabır telkîni...C. 9...S.4030, 4031
» Huneyn Gazvesi...C. 6...S.2928
» Huneyn Gazvesi'ne katılan bâzı sahâbiler...C. 9...S.4010
» Huneyn Gazvesi ve bu konudaki âyetler...C.9...S.4009
» Huneyn günü ganimet taksimi...C. 9...S.4026, 4028, 4033
» Hurilerin bâzı özellikleri...C. 10...S.4829
» Hurilerin özellikleri...C. 10...S.4742
» Hurma şırasının hükmü...C. 12...S.5654
» Husuf namazı...C. 9...S.4347
» Husûmeti devamlı olan kimse...C. 15...S.7041
» Husûmetli (çekişmeli) kişileri edeplendirme yolları...C. 5...S.2235
» Huşû'Iu namaz...C. 2...S.755
» Hutbede imâmın yüzünü cemâate döndürmesi...C.
» Hutbe esnasında camiye girenin iki rek'at namaz kılması...C. 2...S.891
» Hutbenin ayakta okunması...C. 2...S.882
» Hutbenin mâhiyeti...C. 2...S.883
» Hutbenin minber üzerinde yapılması...C.2...S.880
» Hutbeyi sükûnetle dinlemek...C. 2...S.899
» Huzâa kabilesi...C. 7...S.3322
» Huzeyfe ibnu'l-Yemân el-Absî(R)'nin,Uhud günü gösterdiği âlîcenâb tavır...C.8...S.3580

» Hüküm ve fetva verirken öfkeli hâlde olmamaya dikkat etmek...C. 15...S.7006
» Hükmü verenin emin ve akıllı kimse olması...C. 15...S.7045.
» Hürriyete kavuşturmanın fazileti; 5...S.2326, 2327
» Hürriyete kavuşturmanın mehir bedeli olarak değerlendirilmesi...C. 8...S.3924
» Hürriyet vermenin Allah rızâsı için olması...C. 5...S.2333
» Hz. Hüseyin'e işkence edilmesi ve işken ce edenin akıbeti...C. 8...S.3526.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Haberi anlatmakta beis görmeyen kimse 2/117
«Habis nefsim» denir mi? 2/165
Hadîs anlatmak (Ziyaret)..... 531,
Hak (Komşunun hakkı) 119
Hak ödemek (Ana-Babaya) 14
Hal ve gidişat..... .....2/145
Halifeye selâm vermek 2/390
Hanımların erkeklere selâm vermesi 2/399
Hanımların künyesi 2/208
Hanımlara mektup yazmak ve onların cevap vermesi 2/482
Hanımlara selâm vermek 2/413
Hareket etmek (Yumuşamak) 474

Hasta Bedeviyi ziyaret 523
Hasta çocukları ziyaret etmek 520
Hasta için şifa dilemek 528
Hasta için, sıhhat halinde yapmış olduğu ibadetin sevabı yazılır 509
Hasta nasıl cevap verir 537
Hasta yanında namaz kılan kimse 532
Hasta ziyareti (Gece ortasında) 505
Hasta ziyaretçisi nerede oturur 545
Hastanın «Bende ağrı var» demesi şikâyet olur mu? 516
Hastanın keffareti 500
Hastaya ne söylenir 534
Hastanın ve ziyaretçinin hadîs anlatması 531
Hastayı ziyaret (Fasık...) .....'..... 539
Hastayı ziyaret (Erkek...) 539
Hastayı ziyaret etmek (Baygm...) 519
Hastayı 'ziyaret (Müşrik...) 533
Hastayı ziyaretin fazileti 530
Hastalan ziyaret etmek 524
Hayyakellah (Allah sana ömürler versin) 2/399
Hayret anında bası sallamak ve dudakları ısırmak :.....2/327
Hayret veya bir şey zamanında insanın elini oyluğuna vurması.....2/328
Hayırlı ev, içinde kendisine iyi bakılan yetimin bulunduğu evdir..... 153
Hayırlı işe delâlet edenin sevabı 256
Hayırlı komşu 129
Hayırlı mal..... 315
Hayvanlara acımak 391
Hayvanları birbirine saldırtmak 2/594
Hâzin ismi 2/198
Hediye etmek (Kapısı en yakın olana...) 122
Hediye kabul etmek 598
Hediye kabul etmemek (Kızgınlık halinde...) 599
Herhangi bir şeyle birini künyelemek 2/209
Her işde dua etmek 632
Hicap âyeti nasıl nazil oldu 2/418
Hile ve aldatma hakkında 431
Hizmet etmek (Misafire...) 2/95
Hizmet etmek (Misafire bizzat...) 2/102
Hizmetçi suç işlerse 183
Hizmetçiden kusur bağışlamak 179
Hizmetçiye, kötü zan korkusundan dolayı eşyayı sayıp teslim eden kimse ... 186
Hizmetçilere giydiğiniz elbiselerden giydirin 202
Hizmetçinin terbiyesi 188
Hıristiyan anneye İslâm'ı arzetmek 45
Hıristiyana nasıl selâm verilir 2/480
Hırsızlık etmek (Köle hırsızlık ederse) 183
Horoz kumarı 2/621
Horozların ötüşü işitilince .....:..... .....2/597
Hoş görülmeyen dua 2/79
Hoş görülmeyen selâm 2/415

Hoş görülmeyen ziyaretçi 541

Hoga gitmeyen isimler..... 2/174,
Hoşlanılmayan temenni 2/158
Huzur temin etmek 483

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—H—

Hac Aylarında Umre Yapılması, 2/185
Haccın Bir Menasikini Unutanın Yapacağı İşler, 2/299
Hac Esnasında Düşman Muhasarasına Uğrayanın Durumu, 2/212
Hac Esnasında Güzel Koku Sürünülme si, 2/163
Hac Esnasında Kadının Aybaşı Olması, 2/184
Hacca Yetişemiyenlerin Yapacağı İşler, 2/247
Haccı Kaçıran Kimsenin Vakfe Yapması, 2/259
Hacdan Dönüş, 2/286
Hacda Kurban Kesilmesi, 2/263, 2/265
Hacda Kuş ve Diğer Yaban Hayvanlarını Vuranların Verecekleri Fidye Miktarı, 2/292
Hacda Saçları Keçelendirmek, 2/270
Hacda Saç Kısaltmak, 2/268
Hacda Tıraş Olma, 2/266
Hacerül Esved, 2/220, 2/222 - 223
Hacla İlgili Çeşitli Rivayetler, 2/303
Had Cezası Gerektirmeyen Haller, 4/122
Hadd Cezası Gören Kişinin Şahitliği, 3/351
Hakemler, 3/122
Halanın Mirası ve Mirastaki Payı. 2/432
Hamileyken Boşanan Cariyenin Na-fa~kası, 3/107
Hamile Kadının Hayız Görmesi. ¦ 1/128
Haram Olarak Temas Ettiği Kadının Kızıyla Evlenmek, 3/35
Haremde Avlanabilecek Hayvanlar. 2/204
Harem Dahilinde Avlanmanın Cezası, 2/205
Hastalara Okumak, 4/314
Hastaların Alacağı Ecir, 4/312
Hastaların Tedavisi, 4/316
Hastanın Namazı Kılışı, 1/287
Hastanın Boşaması, 3/101
Hasta Ziyareti ve Uğursuzluk, 4/319
Hataen Adam Öldüren ve Zıhai Yapanın Keffareti, 2/118
Hataen Adam Öldürmede Diyet.4/159
Hataen Adam Öldürmede Yemin(Kasame), 4/217
Hataen Yaralama Diyeti, 4/161
Havale, 3/262
Haya, 4/256
Hayvanların Başkalarının Malına Zarar Vermesi, 3/393
Hayvanların Boynundaki Çıngırak ve Takıları Çıkartmak, 4/304
Hayvan Boğazlama Şekilleri, 2/388
Hayvan Boğazlanırken Besmele Çekilmesi, 2/387
Hayvanları Et Karşılığında Satmak.3/230
Hayvanın Hayvan Karşılığı Satışı ve Selem, 3/225
Hayvan Keserken Yapılması MekruhOlan Şeyler, 2/389
Hayvan Kesimi, 2/387 - 390
Hayvan Kiralama ve Sözleşmeye Uymama, 3/371
Hayvan Satışlarında Caiz Olmayan Şeyler, 3/22S
Hayvan ve Yiyecek Gibi Şeyleri ZayiEtmek, 3/374
Hayvanlara Zarar Verenler, 3/394
Hayvanın Rehin Bırakılması, 3/366
Hayizdan Temizlenmek, 1/127
Hayızlar, Boşama İddeti ve Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak,3/110
Hayızlı Kadının Mekke'ye Girişi,2/287
Hazarda veya Seferde İki Vakiti Cem'Etmek, 1/249
Hedy (Kurbanlık), 2/181, 2/182,2/212,2/217,2/241,2/251
Helada Kıble Tarafına Dönülmemesi,1/335
Henüz Evlenmeden Boşamaya Dair Yemin, 3/123
Hibe, 3/403
Hilâle Göre Hareket Edilmesi, 2/81
Hizb, VI21
Hristiyan Cariyeleri Nikahlamak Yasağı, 3/45
Hristiyanlara Selam Vermek, 4/345

Hububat ve Zeytinin Zekâtı, 2/58
Hudud (Serî Cezalar), 4/101
Hul' (Kadının Bedelli Boşaması), 3/88
Hurma Satışının Caiz OlmayanTürü, 3/184
Hurmanın Zekâtında Tahmin, 2/55
Hutbeyi Dinlemek, 1/188 -189
Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Vasıfları, 4/279
Hırsızın Elinin Kesilmesi, 4/124,4/131, 4/129
Hicr, 2/218, 2/219
Hükümler, 3/431
Hürriyetine Kavuşan Mükatebin Mirası, 4/67
Hür Kişinin Ziharı, 3/79

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

H

Ha
Haber
Habberenâ
Haber-i Âhad
Haber-i Aziz
Haber-i Hâssa
Haber-i Meşhur
Haber-i Mütevâtir
Haber-i Vâhid
Hadara
Haddesenâ
Haddesenâ Fulân Bi-Kırâ'atı Aleyhi
Haddesenâ Fulân Kırâ'aten
Haddesenâ Fulân Kıra'aten Aleyhi
Haddesenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u
Haddesenâ İcazeten
Haddesenâ Mukâtebeten
Haddesenâ Muzâkereten
Haddesenâ Sâhibun Lenâ
Haddesenî
Haddesenî Ba'du Ashâbinâ
Haddesenî Gayru Vâhid Min Ashâbinâ
Haddesenî Men Lâ Ettehimu
Haddesenî's-Sika
Hadis
Hadis İlmi
Hadis Tarihi
Hadîs Usulü
Hadis Tedvini
El-Hadîse
El-Hadîse Bi-Tûlihî
Hadîsi İlâhî
Hadîsi Kudsî
Hadîsi Mütevâtir
Hadîs-i Nebevî
Hadîs-i Rabbanî
Hadîsuhû Munker
Hafız
Hafî İnkıta
Hafî Mursel
Hafîtyu'l-İrsâl
Hâkim
Hakk
Hâl-i Ruvât
Hâlikun
Hâlu'r-Ruvât
Harm
Hasâ'is
Hasen
Hasen-Garîb
Hasen Li-Aynihî
Hasen Ü-Gayrîhî
Hasen Li-Zâtihî
Hasen-Sahih
Hasen-Sahîh-Garîb
Hasenu'l-Hadîs
Hasenu'l-İsnâd
Hayrun
Hazâ Min Hadîsi
Hazâ Min Hadîsî Fervihî Annî
Hazâ Semâ'î
Hazâ Semâ'î Fe'rvihî Annî
Hâzihî Rivayeti
Hıfz
Hıfzı Kezâ
Hisân
Hiyârun
Huddistu An Fulân
Huffâz
Humâsî
Humasiyyât
Huve Ruknu'l-Kizb
Hüccet
Hükmen Merfû

H

Ha:

Arap alfabesinin altıncı harfi olan "ha" hadis kitaplarında isnaddan isnada geçişte işaret olarak kullanılmıştır. Muhaddisler hadislerin yazılışında birtakım rumuzlar kullanırlar. Bunlardan biri olan ha, birkaç isnadı olan hadislerin yazılışında isnadın birinden diğerine geçerken birinci isnadla ikincisi arasına konur. Buhâri'nin şu hadisi bu işaretin kullanılış şekline misaldir:
"... Hz. Peygamber (s.a.s) "Ben kendisine ana-babasından çoluk çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili gelmedikçe sizden birinizin imanı kemale ermiş olmaz" buyurdu. 302
Görüldüğü gibi hadisin Enes b. Malik'e varan iki isnadı yazılırken aralarını ayırmak ve ikisinin de aynı hadisin isnadları olduğunu göstermek üzere araya bir "ha" harfi konulmuştur.
Bu harfin hangi kelimenin kısaltılmış şekli olduğu konusunda bir açıklık yoktur. Ancak bazı muhaddisler kullanıldığı yeri dikkate alarak olmalı, bu harfin "tahvil" kelimesinin; bazıları ise iki isnad arasını ayırdığı için hail kelimesinin remzi olduğunu söylemişlerdir. Bazılarına göre mağriblilerin isnadın bittiği yere geldiklerinde söyledikleri el-Hadis'in kısaltmasıdır. 303
İbnu's-Salâh, Ebu Osman es-Sâbûnî, Ebu Müslim Umer b. Ali el-Leysî gibi muhaddislerle Ebu Sa'd el-Halîlî gib muhaddis fakihlerin iki isnad arasına "ha" harfi yerine "Sad-ha" harflerini remiz olarak koyduklarına kendi el yazılarıyle yazılmış metinlerde muttali olduğunu, bunun Saha'nın remzi olduğu intibaını verdiğini kaydeder. Ona göre bu şekilde iki isnad arasına "sh" remzinin konulması, birbiri ardına zikredilen iki isnaddan birincisine ait metnin düştüğü vehmine kapılınmaması; öte yandan ikinci isnadı birinciye katıp ikisini tek isnad haline getirilmemesi bakımından daha doğru olur. 304

Haber:

Sözlükte herhangi bir olay, nesne veya konuya dair elde edilen bilgi ve Türkçe anlamiyle haber manasına gelir. Terim olarak hadisle eş manalıdır; hadis demektir ve Hz. Peygamber (s.a.s), sahabe ve tabiûndan nakledilen rivayetlere denir. Buna göre gerek isnadı Hz. Peygamber (s.a.s)'e ulaşan merfû. gerek sahâbîye kadar varan mevkuf, gerekse tabiiye erişen maktu, bütün rivayetlere haber adı verilir. Bu tarife göre haber, hadisten daha şümullü addedilmiştir; zira hadis, sadece Hz. Peygamberle ilgili rivayetler olduğu halde, haberin şümulüne hadislerle birlikte sahabe ve tâbi'ûndan, hatta daha sonrakilerden nakledilen rivayetler de dahildir. Her hadis haberdir; fakat her haber hadis değildir. Bir diğer ifadeyle haber umumidir. Hadis ise, Hz. Peygamber'e ait hususi bir haber türüdür.
Bununla birlikte bazı hadisciler hadis ile haberin birbirinden farklı olduklarını ileri sürerek az önceki tarifte olduğu gibi Hz. Peygamber'd en merfû rivayetlere hadis, buna karşılık sahabe ve tâbi'ûndan nakledilenlere haber demişlerdir. Bu tarifte hadis ile haber birbirlerinden tamamen ayrılmıştır. Aralarında hiçbir ilgi yoktur. Nitekim hadisle meşgul olanlara muhaddis denildiği halde tarih gibi şeylerle uğraşanlara ahbarî denilmiştir.
İster Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret hadis şeklinde olsun, isterse sahabe ve tâbi'în ile daha sonraki tabakalardan birine mensup birinden rivayet edilenler olsun, haberler tariklarına, öteki deyişiyle ravilerin sayısına göre mütevâtir, meşhur ve âhad olmak üzere üç kısma ayrılırlar, Bunların herbi-ri hakkında kendi başlıklarında yeterli bilgi verildiği için burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır.

Habberenâ:

Bk. İcazet.

Haber-i Âhad:

Bk. Âhad.

Haber-i Aziz:

Bk. Aziz.

Haber-i Hâssa:

Bk. Âhad.

Haber-i Meşhur:

Bk. Meşhur

Haber-i Mütevâtir:

Bk. Mutevatir.

Haber-i Vâhid:

Bk. Âhad.

Hadara:

Gelmek, hazır olmak, bulunmak manasına gelen fiildir. İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre hadis ravilerinin. rivayetin sahih sayılabilmesi için bazı muhaddislerce sınır kabul edilen beş yaşını tamamlamadan hadis meclislerine devam etmelerini ifade etmek için kullanılır. 305Buna göre rical kitaplarında bir raviden söz edilirken "falancanın meclisinde hazır bulundu" denilmişse de bu ifade onun o şeyhin hadis meclislerine henüz bu yaşa gelmeden götürüldüğünü ifade eder. Kelime meçhul olarak uhdira şeklinde de kullanılır ve aynı manayı verir.

Haddesenâ:

"Bize tahdîs etti" sözlük manasıyla eda lafızlarındandır. Kavinin şeyhinden rivayet ettiği hadisleri talibine rivayet ederken kullanılır.
Haddesena lafzının hadis rivayet yollarından özellikle hangisiyle rivayet edilen hadislerin naklinde kullanılacağına dair hadisciler arasında birlik yoktur. Bu lafzın yalnızca semâ' yoluyla alınan hadislerin edası sırasında kullanılması gerektiği görüşünde olanlarla birlikte arz, münâvele, icazet ve kitabet yollarıyla alınan hadislerin rivayetinde de kullanılmasını uygun görenler olmuştur. Ne var ki, semâdan başla yolla rivayette rivayet şeklinin belirtilmesi gerekir. Söz gelişi, arz veya kırâ'at denilen hadisleri şeyhe okumak suretiyle alınan bir hadisin edası sırasında haddesena fulânun kırâ'aten aleyhi ve benzeri lafızlar kullanmak adet olmuştur. Ancak, tekrar kaydetmek gerekir ki, bu konuda hadiscilerle usul alimleri arasında birlik yoktur.

Haddesenâ Fulân Bi-Kırâ'atı Aleyhi:

Bk. Haddesena fulân kırâ'aten.

Haddesenâ Fulân Kırâ'aten:

Haddesena eda lafzının, özellikle arz veya kırâ'a denilen metotla alınan hadislerin rivayetinde kullanılan şeklidir. "Bize falanca (kendisine) okumak suretiyle tahdis etti" demektir.
Arz başlığı altında söz konusu edildiği üzere muhaddisler, şeyhe okumak suretiyle rivayet edilen hadislerin edası sırasında esas itibariyle semâ yoluyla rivayette kullanılan haddesena lafzını da kullanırlar. Ancak arz yoluyla aldığı hadisleri herhangi bir metotla başkalarına rivayet eden ravinin eda esnasında kırâ'at kaydını eklemesi gerekir. Bu kaydı eklemek üzere haddesena fulanun kıra1 at en (veya kırâ'aten aleyhi; yahutta bi-kırâ'atî aleyhi gibi eda lafızları kullanır. Sonuncusunu kullanmakla hadisi şeyhe bizzat kendisinin okumuş olduğunu belirtmiş olur. Eğer başkası okumuş, kendisi dinleyerek rivayette bulunmuşsa -ki bu şekilde rivayet caizdir ve çok uygulanmıştır- o zaman eda lafzı olarak haddesena fulanun kırâ'aten aleyhi ve ene esme'u (bize falanca kendisine okunmak suretiyle tahdis etti. Ben de dinledim) veya kuri'e aleyhi ve ene esme'u (ben dinlerken falancaya okundu) lafızlarından birini kullanır.

Haddesenâ Fulân Kıra'aten Aleyhi:

Bk. Haddesena Fulân Kırâ'aten.

Haddesenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u:

Bk. Haddesena Fulân Kırâ'aten.

Haddesenâ İcazeten:

Bk. İcazet.

Haddesenâ Mukâtebeten:

Haddesena eda lafzının mukâtebe (veya kitabe) yoluyla alınan hadislerin rivayetinde kullanılan şeklidir ve "falanca bize yazışma suretiyle rivayet etti" manasına gelir.
Muhaddisler, esas itibariyle semâ metoduyla rivayet edilmiş olan hadisleri başkalarına rivayet ederken kullandıkları haddesena eda lafzını, hadisin hangi yolla alındığını belirtmek suretiyle başka şekillerde rivayette de kullanırlar. "Haddesena fulanun mukâtebeten" böylece hadisi alma usulü açıklanmak suretiyle semâda kullanılan eda lafzını mukatebede kullanılmasından başka bir şey değildir. (Bk. Mukâtebe).

Haddesenâ Muzâkereten:

"Bize müzakere yoluyla rivayet etti" manasına eda lafızlarından biridir. en-Nevevî'nin, hadis imamlarının öyle yaptıklarını kaydederek belirttiğine bakılırsa rivayet şartlarındandır. Açıklamak gerekirse, bir şeyhin sema'ında vehn denilen gevşeklik hali veya sahih rivayet şartlarına uymayan bir durum varsa onu rivayetinde bildirmek zorundadır. Bu cümleden olarak ravi, şeyhinden hadisi rivayet metotlarından birisiyle değil de söz gelişi müzakere esnasında hıfzıtmişse rivayet ederken bunu söylemesi gerekir. Haddesena müzakereten eda lafzını bu durumu bildirmek üzere söyler. 306

Haddesenâ Sâhibun Lenâ:

"Bize ashabımızdan biri rivayet etti" manasına ibhâm lafızlarındandır. Sika bir ravinin, kendisi gibi sika olan şeyhini isnadında ismiyle anmayıp mübhem bırakmasında kullanılır. (Bk. İbhâm).

Haddesenî:

Sözlük yönünden "bana tahdis etti" manasına haddesena lafzının müfred zamiriyle gelen şeklidir ve eda lafızlarındandır.
Haddesena maddesinde söz konusu edilen, bu lafzın, hadis rivayet metotlarından hangisiyle rivayet edilen hadislerin rivayetinde kullanıldığı konusunda birlik olmayışı haddesenî için de geçerlidir. Bununla birlikte bu lafzın daha çok ravinin şeyhten tek başına işittiği hadislerin edasında kullanıldığı dikkat çekmektedir. Nitekim el-Hâkîmu'n-Nîsâbûrî, haddesenî lafzının, ravinin bir şeyhten yalnız başına rivayet ettiği hadislerin rivayetinde kullanılmasının kendi tercihi olduğu gibi, şeyhlerinin ve asrında yaşayan hadis imamlarından çoğunun üzerinde ittifak ettikleri görüş olduğunu kaydetmiştir. Hadis kitaplarında en çok haddesena kullanılırken arada bir haddesenî denilmesi, ikisi arasında bir fark olduğunu gösterir. Bununla birlikte her muhaddis, belli bir yolla

rivayet ettiği hadisleri eda ederken çok kere başka muhaddislerden ayrı eda lafızları kullanır. Bu itibarla haddesenî lafzının hadis alimleri arasında ne dereceye kadar kullanıldığım söylemek güçtür.

Haddesenî Ba'du Ashâbinâ:

"Ashabımızdan bazısı bize rivayet etti" manasına, sika ravinin sika olan şeyhini isnadında ismiyle söylemeyip ibhâm etmesini ifade eden eda lafızlarındandır. (Bk. İbhâm).

Haddesenî Gayru Vâhid Min Ashâbinâ:

"Ashabımızdan birçok kimse bana tahdis etti" demek olup sika ravinin kendisi gibi sika olan şeyhini isnadında ismiyle söylemeyip ibhâm yederken kullandığı eda lafızlarından biridir. (Bk. İbhâm).

Haddesenî Men Lâ Ettehimu:

Daha çok İmam Şafl'î'nin sıkça görülen ibhâm rivayetlerinde sıkça görülen ibhâm lahzlarındandır. Talebesi er-Rebî" b. Süleyman'dan rivayete göre Şâfi'î bu lafzıyla şeyhi İbrahim b. Yahya'yı ibham etmiştir.

Haddesenî's-Sika:

Aynı yerde aynı manada ahberanî's-sika lafzı da kullanılır. Her ikisi de "bana sika rivayet etti" anlamına gelir. İbham lafızlarındandir. (Bk. İbham).

Hadis:

Sözlükte birinci babtan çekimi yapılan "hadese" kök fiilinden türemiş bir kelimedir. Eskinin zıddı olarak yeni, önceleri yokken sonradan olan, yeniden meydana gelen manalarına gelir. Nitekim" sevbun hadîsun", "sevbun cedîdun" demektir, aynı kelime çağdaş Arapçada modern karşılığı olarak kullanılmaktadır. Çoğulu kıyas dışı olarak ahâdîs şeklinde gelir.
Kur'ân-ı Kerim'de hadis kelimesi söz ve haber anlamında varid olmuştur. Şu ayetlerde bu mânâya olup Kur'an-i Kerim kasdedilmiştir:
"(Kur'an-ı Kerim'i Muhammed kendisi uydurdu diyenler) eğer bu sözlerinde doğru iseler ona benzer bir söz getirsinler." 307
"(Kur'ân-ı Kerim'i inkâr edenler) artık ondan sonra hangi söze inanacaklar?"
Mürselât: 308
Şu iki ayette de hadis kelimesi söz ve haber anlamınadır:
"(Peygamber'in evine yemeğe çağrıldığınızda girin). Yemeği yeyince, söze dalmadan hemen dağılın." 309
"Sana Musa'nın haberi gelmedi mi?" 310
Hadis kelimesi, hadislerde de umumiyetle söz karşılığı olarak kullanılmıştır. Nitekim Ebu Hureyre'nin sorduğu bir soruya Hz. Peygamber (s.a.s)'in verdiği cevapta bu kelime söz manasına kullanıldığı görülür.
"Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Ya Resûlallah diye sordum; Kıyamet Günü şefaatinle en çok kim mutlu olacak?" Şu cevabı verdiler:
"Hadise karşı sendeki iştiyaki bildiğim için bu sözü senden önce kimsenin sormayacağını biliyordum. Kıyamet Günü şefaatimle en mes'ud olacak kişi gönlünün derinliklerinden gelerek "lâ ilahe illallah" diyendir." 311
Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde söz ve haber manasında kullanılmış olan hadis, bu manasiyle Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözlerine denilmiş ve terim haline gelmiştir. Tarifi şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.s)'e nisbet edilen söz, fiil ve takrirlere hadis denir.312 Bazı alimlere göre Hz. Peygamberin fizyonomik özellikleri ile Hıra Mağarasında ibadete çekilmesi gibi peygamberlik öncesi davranışları da hadisin tarifine girer. Aynı tarife Hz. peygamber'in mübarek ağızlarından çıkan sözleri ve fiillerinin yanısıra huzurunda işlenip gördüğü veya gıyabında işlenip de kendisine haber verildiğinde bir şey demediği sahabîlere ait fiiller (takrirler) de dahildir.
Bazı âlimler ise hadisi sünnetle eş manalı olarak görürler. Onlara göre hadis sünnet ile birdir ve Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleridir.
Bu tariflerin hepsi muhaddislerin tarifidir. Gerek söz, gerek fiil, gerekse takrir şeklinde gelen veya vasıf bildiren Hz. Peygamberle ilgili bütün rivayetlere şamildir.
Fıkıh Usulü âlimlerine göre ise hadis, Hz. Peygamber'in sözleri ve fiilleridir. Takrirleri de fiillerine dahildir.
Son iki tarifin karşılaştırılması halinde görülür ki muhaddislerin tarifi daha şümullüdür. Fıkıh Usûlü alimlerinin tarifinde ise hadisin şer'î delil olabilme özelliği ön plana alınmıştır. Onlar, Hz. Peygamber'in vasıfları ile Peygamberliğinden öncesine ait bir halini hadisin tarifinde dikkat almamakla esas itibariyle bu özelliğini esas almışlardır.
Hadisler genel olarak iki kısma ayrılırlar. Birincisi, nebevi hadisler; ikincisi kudsî hadîslerdir. Hadis denince kasdedilen birincisidir ve sened yahut rivayet yahut da ravilerinin durumlarına göre kısımlara ayrılır.
İbnu'l-Cevzî, mevzular dahil bütün hadisleri altı kısma ayırmıştır. Bunlardan birincisi Buhârî ile Müslim'in sıhhati üzerinde ittifak ettikleri; ikincisi Buhari ya da Müslim'den birinin sıhhatine hükmettikleri; Üçüncüsü Buhârî ve Müslim'den birine göre senedi sahih olanlar; dördüncüsü muhtemel bir zayıflığı bulunan hasen hadisler; beşincisi şiddetli zayıflık taşıyanlardır. Âlimlere göre bunlar değişik mertebededirler. Kimi âlimler bunları şiddetli bir zayıflık bulunmadığını zannederek hasene dahil etmiştir. Kimi de aşırı zayıf olduklarına hükmederek mevzu hadislere katmıştır. Altıncısına gelince mevzu hadislerdir. 313
Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s) İslâm Dini'nin esaslarını, emir ve yasaklarını, dinî, içtima'i ve ahlâkî prensiplerini Allah Te'âlâ'dan vahiy yoluyla almış ve insanlara ulaştırmıştır. O, peygamberlik vazifesi icabı Allah'tan aldıklarını noksansız bir şekilde tebliğ ettiği gibi herbirinin uygulamasını da yapmıştır. Hadisler İslâm esaslarının tebliğ ve' uygulaması sonucu oluşmuştur. Herbiri İslâm Dini'nin temel taşlarını teşkil eder. Kaldı ki, dinî konularda Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci delil kaynağı Sünnet, dolayısiyle hadislerdir. Bu itibarla hadislerin İslâm Dini'nde büyük önemi vardır. Özetleyecek olursak:
a) Hadisler kur'ân-ı Kerim'i açıklar. Kur'ân-ı Kerim, bilindiği gibi Hz. Peygamber'e zaman zaman inmiştir. Sure ve ayetler her indiğinde o, bunları sahâbilere tebliğ etmiş, ezberlenmelerini sağlamıştır. Ayrıca vahiy kitaplerine yazdırmıştır. Bazen sahabîlerin sormaları üzerine, bazen de kendiliğinden inen ayetleri açıklamış, hükümlerini

nasıl uygulayacaklarını kendisi uygulamak suretiyle göstermiştir. Onun Kur'ân-ı Kerim'i açıklamak üzere söylediği sözlerle hükümlerini uygulamasından doğan fiilleri Tefsir ilminde en önemli yeri alırlar. Buna misal olarak aşağıdaki rivayetler üzerinde durulabilir.
Oruç tutarken sahurda yeme-içme müddetinin bitişini belirleyen "... fecirde beyaz iplik size siyah iplikten seçilinceye kadar yeyin, için..." 314, ayetindeki "beyaz iplik"ten maksadın gündüz aydınlığı, "siyah iplik" dense gece karanlığı olduğunu hadislerden öğreniyoruz. 315Aynı şekilde her namazda okunan Fatiha Süresindeki, "(Ya Rabbi!) Bizleri doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet. Gazab(ın)a uğrayanlarınkine, sapıklarınkine değil!" ayetlerinin sonuncusundaki "gazaba uğrayanların yahudiler; "sapıkların" hristiyanlar olduğunu hadisler açıklamıştır.
"İman edenler, bununla birlikte imanlarını zulme bulaştırmayanlar... İşte onlar (korkudan) emin olmak hakkına sahip olanlardır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır" ayetindeki 316 "Zulm"ün şirk manasına olduğu hadislerden anlaşılmıştır. 317
Aynı şekilde:
"O tevbe edenler, ibadette bulunanlar, hamdedenler, seyahat edenler, (Allah huzurunda) eğilenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülüğe karşı çıkanlar ve Allah'ın hududunu koruyanlar (yok mu? İşte onlar Cennet ehlidirler. Habibim) Sen o mü'minleri (Cennetle) müjdele." ayetindeki 318"es-Sâihûne" nazmına "oruç tutanlar" manası yine hadise dayanılarak verilmiştir.
b) İbadetlerin yapılış şekillerini açıklar. Kur'ân-ı Kerim, müslümanlara namazın farz olduğunu bildirmiş ise de nasıl, hangi vakitlerde ve kaç rekat kılınacağını etraflı bir şekilde ve açıkça bildirmemiştir. Farz namazların günde beş vakit; öğle, ikindi, yatsı dörder; akşam üç, sabah iki rekat olarak kılınacağını hadisler bildirmiştir. Namazın nasıl kılınacağını, ayakta duruşun, rüku ve secdelerin nasıl yapılacaklarını, namaz esnasında neler okunacağını Hz. Peygamber bizzat kendisi yaparak müslümanlara göstermiş ve "namazı benim kıldığım gibi kılınız" buyurmuştur. Hz. Peygamber'in namaz kılış şeklini yine hadislerden öğreniyoruz. Aynı şekilde abdest alış şekline, abdest organlarının yıkanış biçimine ve sırasına ait bilgileri de Hz. Peygamber'in abdest alış şeklini bildiren hadislerden alıyoruz. Farz olan Cuma namazının kaç rekat kılınacağı, hutbe okunması, haccın yapılışı, zekâtın hangi mallardan ne miktarda verileceği gibi ibadetlerin yapılışına dair pek çok hususlar da hadislerden alman bilgilere dayanmaktadır.
c) Hadisler Fıkıh ilminin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağıdır. Hakkında Kur'an-ı Kerim'de hüküm bulunmayan konularda Hz. Peygamber'in sünnetine başvurulur. Hadisler, Sünneti aksettirdikleri için Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci hüküm kaynağı olmuş olur. Meselâ abdest alırken mestler üzerine meshetme sünnete; dolayısiyle hadislere dayanır. Denizden çıkan ölü balığın yenilebileceği; katır, ehlî eşek, aslan, kaplan, fil, kurt, maymun, köpek gibi hayvanlarla; doğan, şahin, atmaca, karga gibi yırtıcı ve tırnaklı kuşların etlerini yemenin haram olduğu hükmü de hadislerden çıkarılmıştır.
d) Sünnetin koyduğu Kur'ân-ı Kerim'de olmayan dinî hükümler hadislerden öğrenilir. Mesela, hırsıza verilecek el kesme cezasının, sağ elin bilekten kesilmesi şeklinde uygulanması hükmü ile normal bir şekilde kesilmiş hayvanın kamından ölü olarak çıkan yavrusunun boğazlanmış sayılacağı hükmünü Sünnet koymuştur. Bunları hadislerde buluyoruz.
Hz. Peyygamber'in Sünneti ile koymuş olduğu hükümler, dinimizin hükümleri sayılır; çünkü ona itaat farzdır. Ona itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bu konudaki bir ayette, "Kim Allah Resulüne itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."319 buyurulmuştur. Onun getirdiklerine uymak, yaptıklarını yapmak, men ettiklerinden sakınmak da Allah'ın emridir. Bu konudaki bir âyette ise, "Allah Resulünün size getirdiklerini alınız; men ettiklerinden de sakınınız" 320buyurulmuştur.
e) Peygamberimiz bütün insanlara örnektir. Onun dünya ve ahiret mutluluğu için güzel bir örnek olduğunu şu ayet açıkça belirtmektedir:
"Andolsun ki sizin için, Allah'ı ve Ahiret Gününü umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Allah Resulünde uyulacak güzel bir örnek vardır."321 Güzel bir ahlaka sahip olmak, böylece dünya ve ahiret saadetine ulaşmak isleyenler onu kendilerine örnek almalıdırlar. Hz. Peygamber'in güzel ahlakını da yine hadisler yansıtır. 322
İslâm Dini'nde bu derece mühim bir yeri olan hadislere sahabeden itibaren misli görülmemiş büyük bir ilgi duyulmuş her asırda yüzlerce hadis alimi yetişmiştir. Bunların yılmak bilmez yoğun gayretleri sonucu hadislerin isnad, metin ve ravilerini çeşitli yönlerden ele alan eserler telif ve tasnif edilmiştir. Hz. Peygamberle ilgili olmaları dolayısiyle hadisler bugün de önemini kaybetmiş değildir. İster dinî, İster sosyal, isterse ahlâkî konularda müslümana yakışır şekilde yaşamak isteyen herkes için hadisler, günümüzde de eşsiz bir hazine olma vasfından bir şey kaybetmemiştir.

Hadis İlmi:

Hz. Peygamber (s.a.s) 'in hadislerini konu alan eski deyimiyle ilm-i hadis veya ilmu'l-hadîs, Türkçesi Hadis İlmi, İslâm alimleri, bilhassa muhaddisler tarafından değişik şekillerde tarif edilmiştir. Söz gelişi en-Nevevi'ye göre Alemlerin Rabbi olan Allah'a en üstün manevi yakınlık vesilelerinden biri olan Hadis İlmi, hadis metinlerinin sahih, hasen, zayıf, muttasıl, mürsel, munkatı, mu'dal, maklûb, meşhur, garîb, azız, mütevâtir, âhad, ferd, ma'rûf, şâz, münker, mu'allel, mevzu, müdrec, nâsih-mensûh, hâs, âm, mücmel, mübeyyen, muhtelif ve benzeri nevilerinin bilinmesidir. Aynı şekilde isnadlarının yani ravilerinin hallerine vakıf olmak, bir de ravilerin isnadlarda ve metinlerdeki ihtilaflarının hükmünün bilinmesidir.323 Hadis ilminin ilimlerin en önemlilerinden biri oluşunun delili, İslâm Şeri'atının Kur'ân-ı Kerim ile Hz. Peygamber'den rivayet edilen sünnetlere dayanması, fıkhî hükümlerden çoğunun Sünnet etrafında dönmesidir; zira fürû'a dair ayetlerin ekseriyeti mücmeldir. Açıklaması sünnettedir. Müctehid kadı ile müftünün ahkâm hadislerini bilmelerinin şart olduğunda bütün İslâm âlimlerinin ittifakı vardır. 324
İzzu'ddin İbn Cemâ'a ise Hadis İlmini sened ve metnin hallerini bildiren kaidelerden ibaret bir ilim olarak görür. Ona göre Hadis İlminin konusu sened ve metin, gayesi sahih hadisleri sahih olmayanlardan ayırt ederek bilmektir. 325
Buharı Şârihi Muhammed b. Yusuf el-Kirmânî'ye göçe Hadis İlmi, Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve hallerinin bilinmesidir. Konusu Allah Resulü olarak Hz. Peygamber; gayesi dünya ve ahiret saadetini kazanmaktır. Ancak bu tarife itiraz edilmiştir. es-Suyûtî, Mısır'da yerleşmiş Türk asıllı şeyhi Ebu Abdillah Muhammed b. Süleyman el-Kâfiyeci'nin el-Kirmânî'nin Hadis İlminin konusuna dair söylediklerine hayret ettiğini ve "Hadis İlminin konusu Hz. Peygamber (s.a.s)'in şahsıymış. Onun şahsı olsa olsa tıbbın konusudur; hadisin değil" dediğini nakletmiştir. 326

Muhammed b. İbrahim el-Ekfânî'ye göre ise Hadis İlmi, rivayet ve dirayete has olmak üzere iki kısımdır. Rivayete has olan kısmı Hz. Peygamber'in sözleri ve fiilleri ile bunların rivayetini, zabtını ve lafızlarının tesbit edilerek yazılmasını içine alan bir ilimdir. Dirayete has olan kısmı ise rivayetin hakikati, şartları, çeşitleri, hükümleri, ravilerin halleri, şartları ve rivayetin sınıflarını bildiren ilimdir. 327
el-Efkânî'ye göre Hadis İlminin bu ikinci kısmının tarifindeki rivayetin hakikatinden maksat sünnetin nakli ile onu tahdîs, ihbar ve benzeri yollarla söyleyene nisbet etmek; şartlarından kasıt, ravisinin naklettiklerini semâ', arz, icazet ve benzeri tahammül yollarından birisiyle alması; nevileri ile söylenmek istenen ittisal, inkıta ve benzerleridir. Rivayetin hükümleri kabul ile reddir. Ravilerin halleri adalet ile cerh; şartları ise hadisleri tahammül ve edada yerine getirmek zorunda oldukları şartlardır. Merviyyâtın kısımlarına gelince bunlar musned, mu'cem, cüz ve benzeri tasniflerdir. 328
el-Irâkî, Hadis İlmini mertebesi yüksek, son derece faydalı bir ilim olarak tarif eder ve şer'î hükümlerin çoğunun ona dayandığını, helal ve haramın onunla bilindiğini kaydeder. 329
İbn Haceri'l-Askalânî'ye gelince o, hadis ilmini senet ve metnin hallerini bildiren kaideler ilmi olarak tarif etmiştir. 330
Birbirinden farklı görünen bu tariflerin birleştiği nokta, hadis ilminin Hz. Peygamber (s.a.s)'in söz, fiil ve hallerini, bunlar hakkında nakledilen rivayetlerle rivayet sonucu tesbit edilen hadislerin zabtedilmesini ve nihayet sahih olanlarının olmayanlardan ayrılmasını konu almış olmasıdır. Hadis İlminin özünü hepsi birbirine bağlı bu konular ve etrafında yazılan eserler teşkil eder.
el-Ekfâni'nin taksiminde de görüldüğü gibi hadis ilmi iki kısma ayrılır. Birincisi rivayette ilgili rivâyetu'l-hadîs ilmidir. İkincisi dirayetle ilgilidir ve dirâyetul-hadîs adını alır.
Hadis İlmine rivayet ilmi (ilm-i rivayet); haberler ilmi (ilm-i ahbâr), eserler ilmi (İlm-i âsâr) diyenler de olmuştur.

Hadis Tarihi:

Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerinin rivayetini, rivayetindeki gelişmeleri, tedvin ve tasnif devrelerini tarihî seyri içinde ele alan ilim dalına denir. Konusunu kısaca hadislerin Hz. Peygamber'den işitildiği veya görüldüğü şekilde rivayet edilmesinden başlayıp çeşitli devreler geçirerek nasıl ve hangi şartlar dahilinde nesilden nesile ulaştığı ve ne gibi eserler verildiği teşkil eder.
Hadis tarihine ait bilgileri içeren eserler son zamanlarda yazılmaya başlanmıştır. Bunlardan birkaçını kaydetmekte fayda vardır:
Hadis Tarihî: İzmirli İsmail Hakkı (İst. 1340)
Hadis Edebiyatı Tarihi: M. Zübeyr 114 Sıddîkî, Tercüme, Y. Ziya Kavakçı (İst. 1966).
Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmâm b. Münebbih: Prof. Muhammed Hamîdullah Terc. Kemal Kuşçu (İst. 1967). Terc. Dr. Talat Koçyiğit (Ank. 1967).
Hadis Tarihi: Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Ank.
Miftâhu's-Sunne ev Tarîhu Funûni'l-Hadîs: Muhammed Abdulazîz el-Hûlî.
Lemehât min Târîhi's-Sunne ve Ulûmi'l-Hadîs: Abdulfettâh Ebu Gudde.
Hadis İlimleri ve Hadis tarihi: Dr. A. Osman Koçkuzu (İst. 1983)
Hadis Edebiyatı: Dr. İ. Lütfü Çakan (İst. 1985).
Hadis İlimleri Edebiyatı: Dr. Mücteba Uğur.

Hadîs Usulü:

Eski tabiriyle usul-ü hadis karşılığıdır. Muhaddisler arasında tariflerinde az-buçuk fark olsa bile usulü hadis, ulûmu hadîs, dirâyetu'l-hadîs, (veya ilmu'l-hadîs dirâyeten); ilmu mustalahi'l-hadîs veya kısaca mustalahul-hadîs terimleri birbiriyle eş-manalı olarak hadis usulü ilmini ifadede kullanılmıştır. Buna göre Hadis Usûlü, hadis metodolojisidir. Eski ve daha sonraki alimlere göre değişik şekillerde tarif edilmiştir.
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye gelinceye kadarki eski alimlere göre Hadis Usulü, hadisleri, ravilerinin adalet ve zabt yönlerinden durumları, senetlerinin muttasıl veya munkatı olması bakımından Hz. Peygamber (s.a.s)'e nasıl nisbet edildiklerinden bahseden ilimdir. Daha sonraki alimlere göre ise kabul ve red yönünden ravi ile rivayet edilen hadislerin durumlarının bilinmesidir.
Bu tariflerin her ikisi de Hadis Usulünü ravilerin ve rivayet edilenlerin bilinmesi olarak almaktadır. İkincisinde ayrıca hedefi de söz konusu edilmiştir ki bu hedef, rivayetlerin kabul veya reddedilmesidir.
el-Ekfânî'ye göre Hadis İlminin ikinci kısmı olarak Hadis Usulü, rivayetin hakikati, şartlan, çeşitleri, hükümleri, ravilerin halleri, şartları ve rivayetin sınıflarını bildiren ilimdir. 331Yukarıda anılan müteahhir alimlerin hadis usulü tariflerinin daha geniş bir şekli diyebileceğimiz bu tarif en fazla kabul gören tarif olmuştur.
Hadis Usulü ilmi, hadislerin rivayeti ile ravilerin hallerinin tetkikinden doğmuştur. Dindeki yeri itibariyle hadislerin rivayet edilmesi zorunlu hale gelince nakillerin gelişi güzel yapılmasını önleyici tedbirler almak da zarurî hale gelmiştir. İlk olarak Hz. Peygamber (s.a.s)'in ebedî aleme göç etmesinden sonra müslümanlar, aralarında bazı ihtilafların görülmesi üzerine rivayetlerin artması sonucu isnad sistemini getirmişler; her hadisi nakleden kişiye onu kimden aldığını sormuşlardır. Ayrıca hadis nakleden ravilerin, rivayetlerine güvenilecek kişiler olup olmadıkları da araştırılmış, hadisler elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.
Bununla birlikte sahabe ve tâbi'ûnun hadis rivayeti konusunda gösterdikleri olağanüstü gayret ve gerçekten Hz. Peygamber'e ait olan hadisleri tesbit etme azmi zamanla rivayetin birtakım kaideler dahilinde yapılmasına yol açmıştır. Ne var ki, bu kaidelerin sistematik bir şekle girmeye başlaması hadislerin tedvin edilmesinden sonradır; zira hadislerin tedvinini takip eden zaman içerisinde ravi ve rivayetle ilgili esasların daha sistemli bir hale geldiği görülür. Hadislerin rivayet şartları, ravilerin durumları, rivayet çeşitleri ile ravi ile mervîyi ilgilendiren diğer hususlar tedvinden sonraki devrelerde kaidelere bağlanmıştır. Bu kaideler ışığında ravilerle herbirinin rivayet ettikleri hadislerin incelenmesi neticesi çeşitli hadis türleri ve herbirine dair değişik ıstılahlar oluşmuştur. Bu ıstılahları ve herbirinin delâlet ettiği manayı açıklayıcı Hadis Usulü kitapları tasnif edilmiştir. Bunların en meşhurları şunlardır:
1. el-Muhaddisu'1-Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'1-Vâ'î: Ebu Muhammed el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd er-Râmehurmuzî'nin bu eseri ilk hadis usulü kitabı sayılır. Ancak bütün usul konularını ihtiva etmez.
2. Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs: el-Hâkimu'n-Nîsâbûri tarafından tasnif edilmiştir. Konuları dağınıktır. Metotlu bir tasnif ve tertibi olmadığı gibi hadis usulü itibariyle önemli birçok konuyu da almamıştır.

3. el-Mustahrec Alâ Marifeti Ulûmi'l-Hadîs: Ebu Nu'aym b. Abdillah el-İsbehâni'nin eseridir. el-Hâkîm'in kitabının müstedreki mahiyetindedir. Bu eser de pek çok önemli konuyu almamıştır.
4. el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye: el Hatîbu'l-Bağdâdî'ye aittir. Hadis Usulü konusunda ilk tertipli ve muhtevalı kitap sayılır. Kıymetli hadis usulü kaynaklarındandır.
5. el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmî': el-Hatîbu'l-Bağdadî'nin eseridir. İsminden de anlaşılacağı gibi özellikle rivayet şartlarına dair kıymetli bir kaynaktır.
6. el-İlmâ' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivâyeti ve Takyîdi's-Semâ': Kadı İyad b. Musa el-Yahsubî'nin tasnifidir. Hadis Usulü ilminin bütün konularını ihtiva etmekle birlikte emsali arasında haklı bir şöhrete ulaşmıştır.
7. Mâ lâ yeseu'l-Muhaddise Cehluhû: Ebu Hafs Umer b. Abdilmecidi'l-Miyânicî'nin küçük hacimli bir kitabıdır. Özlü bir eser olmakla beraber kıymetli ve faydalı bir kaynak olmaktan uzaktır.
8. Ulûmu'l-Hadîs: Salâh künyesiyle tanınmış Ebu Amr Osman b. Abdirrahmân eş-Şehrizûri'nin bu tasnifi Mukaddime İbni's-Salâh adıyla da bilinir. Hadis Usûlünün en kıymetli kitabıdır. İbnu's-Salâh bu tasnifinde el-Hatibu'l-Bağdâdî ve ondan öncekilerin eserlerinde dağınık bir şekilde bulunan malumatı toplamış ve tertibe koymuştur. Bununla birlikte tam manasiyle tertipli bir eser sayılmamıştır. Böyle olduğu halde sonradan yazılan bütün hadis usulü eserlerine kaynak olmuştur. Ulûmu'l-Hadîsi kısaltan, nazma çeken, üzerine ilaveler yapan âlimlerin sayısı hayli fazladır.
9. et-Takrîb ve't-Teysîr li-Ma'rifeti Suneni'l-Beşîri'n-Nezîr: Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevi'nin bu eseri kısaca et-Takrîb adiyle meşhurdur. İbnu's-Salâh'ın Ulûmu'l-Hadîsini kısaltmak suretiyle meydana getirdiği el-İrşâdın muhtasarıdır. Yer yer muğlak ibareleri varsa da Hadis Usulü konularım özlü bir biçimde ele alan değerli bir kaynaktır.
10. Nuhbetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser: İbn Haceri'l-Askalânî'nin tasnifi olup tertibi itibariyle değişiktir. Yazan tarafından Nuzhetu'n-Nazar adiyle şerhedilmiştir. Muhtasar olmasına rağmen faydalı bir eserdir.
12. Fethu'l-Muğîs fî Şerhi Elfiyyeti'l-Hadîs: Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî tarafından kaleme alınmış, Irâkî'nin Elfiyyesi üzerine yazılmış derli toplu ve mühim bir şerhtir.
13. Tedrîbu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevâvî: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebi Bekri's-Suyûtî'nin, adından da anlaşılacağı gibi Nevevî'nin takribine yazdığı şerhidir. Hadis Usulü konularına dair hayli faydalı malumat verir.
14. el-Manzûmetu'1-Beykûniyye: Umer b. Muhammed el-Beykûnî'nin 34 beyitlik veciz bir manzumesidir. 332
15. Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usûli'l-Eser: Tahir b. Salih el-Cezâ'irî'ye aittir. Bütünüyle el-Hâkim'in eserine dayanılarak kaleme alınmıştır.
16. Kavâ'idu'l-Tahdîs: Asrımızın başlarında vefat eden Muhammed Cemaluddin el-Kasımî'nin cidden yararlı bir eseridir.

Hadis Tedvini:

Bk. Tedvin.

El-Hadîse:

Değişik yerlerde çeşitli maksatlarla kullanılan bir tabirdir. Kullanıldığı yerlerden ilki, isnadla metin arasıdır. Şöyleki, bilhassa Mağribli hadisciler, rivayet sırasında hadisin isnadının sona erdiği, metninin başladığı yerde durarak el-hadîse derler.333 Böyle yapmakla isnad ile metnin arasını ayırmış; herbirini ayrı ayrı belirterek el-hadîse dedikleri yere kadar olan kısmın isnad, ondan sonra gelen kısmın ise metin olduğunu açıklamış olurlar. İkincisi, hadis rivayeti sırasında şeyh, bir hadisin isnadını ve metnini birlikte zikrettikten sonra el-hadîse veya el-hadîse bi -tûlihî derse metnin geri kalan kısmına işaret etmiş olur. Bir başka deyişle bu tabirlerle metnin rivayet edilen kısımdan ibaret olmadığını, nakledilen kısmın devamının olduğunu belirtir. Yazılı metinlerde sıkça görülen ve zekera'1-hadîse tabiri de hemen hemen aynı maksatla kullanılır.
Üçüncüsü, müslüman müelliflerin eserlerinde birbirinden biraz farklı iki manada kullanıldığı görülür. Açıklamak gerekirse, bir ayetin baş tarafını zikrettikten sonra el-âye denilmesi gibi, naklettikleri bir hadisin baş tarafından bir kısmını verirler ve el-hadîse lafzını eklerler. Bu takdirde "ikra el-hadîse" veya "uzkuru'l-hadîse" demiş gibi olurlar. Böylece hadisin tamamının hatırlanmasını okuyucuya bırakırlar. Yahutta bir ibare naklettikten sonra el-hadîse derler. Bununla da o ibarenin kendi sözleri değil, hadis olduğunu açıklamış olurlar, meselâ, ibaresinde lafızlarının hadîs olduğu, sonuna eklenen el-hadîse lafzıyla belirtilmiştir. 334

El-Hadîse Bi-Tûlihî:

Bk. El-Hadîse.

Hadîsi İlâhî:

Bk. Kudsî Hadis.

Hadîsi Kudsî:

Bk. Kudsî Hadis.

Hadîsi Mütevâtir:

Bk. Mütevatir.

Hadîs-i Nebevî:

Bk. Hadis.

Hadîs-i Rabbanî:

Bk. Kudsî Hadis.

Hadîsuhû Munker:

"Hadisi münkerdir" manasına cerh lafızlarındandır. Cerh lafızlarının üçüncü mertebesine el-Irâkî'nin eklediği bu lafızla cerhedilen ravinin hadisleri dini konularda delil sayılamazsa da itibar için yazılabilir.

Hafız:

"Ezberleyen, muhafaza eden" sözlük anlamıyla muhaddislere verilen lakablardan biridir. Hadis İlminde yüksek derecelere ulaşmış olanlara verilmiştir. Tarifinde birlik yoktur.
el-Huseyn b. Abdilvâhid eş-Şirâzî'ye göre hafız, hadislerin isnadlarmı bilen, metinlerini bilmeyen hadiscidir. İbn Seyyidi'n-Nâs hafızı kendi şeyhlerinin şeyhlerinin şeyhlerini tabaka tabaka bilen ve her tabakada bildiği bilmediğinden çok olan hadisci olarak tarif etmiştir. Cemaluddin Yusuf b. Abdirrahmân el-Mizzî'ye göre ise hafız, bildiği kişiler bilmediklerinden çok olan kimsedir.
İbn Haceri'l-Askalânî'nin rivayet ettiği bir haberde şeyhi el-Irakî'ye o gün için bir talibin hafızlık derecesine yükselebilmesi için gereken ölçüyü sorduğunda İbn Seyyidi'n-Nâs'ın tarifini kolay ve basit, el-Mizzî'nin tarifini ise dar bir tarif olarak nitelemiştir. 335
Bazı muhaddislere göre hafiz, yüz bin hadisi senedleriyle birlikte hıfzeden, senetleri teşkil eden ravilerin hayat hikayelerini, hallerini cerh ve ta'dil açısından herbiri hakkında verilmiş hükümleri bilen hadiscidir. Ancak işaret etmek gerekir ki, bu muhaddisin ne kadar hadis bildiğini kestirmek çok zordur. Bu itibarla hafız tabirinin delalet ettiği dereceyi böyle bir rakamla olmaktan çok, hadis ilminde kazandığı yüksek bir mertebe olarak anlamak daha uygun olur. Çoğulu huffâz gelir.
Hafızlık derecesine yükselmiş alimlerden birkaçı şunlardır:
Abdurrahmân b. Mehdî, Ebu Bekr b. Ebî Şeybe, ed-Dârimî, İbn Abdilberri'l-Kurtubî, İbn Asakir.

Hafî İnkıta:

Bk. İnkıta'

Hafî Mursel:

Bk. Mürsel-İhafi

Hafîtyu'l-İrsâl:

Bk. İrsal

Hâkim:

"Hakim olan, hükmeden" sözlük manasiyle muhaddislere verilen lakablardandır. Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edilen bütün hadisleri metin, sened, ravi durumu ve öteki teferruatıyla birlikte bilen alime denir. Hadis ilminde son mertebeye yükselmiş alimler için kullanılır.
Hakim mertebesine yükselmiş kabul edilen hadis alimleri şu isimlerdir. Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, Muhammed b. İsa et-Tirmizî, Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'î, et-Taberî, el-Hâkimu'n-Nîsâbûri, İbn Hace-ri'1-Askalânî, es-Suyütî.

Hakk:

Sözlükte bir nesneyi diğer nesneye şiddetle sürtmek, kazımak ve kaşımak manalarına gelen hakk336, hadislerin yazılışıyla ilgili bir deyimdir. Darb, sakk, kest, mahv tabir edilen ve hadislerin yazılışı sırasında yanlış ya da fazladan yazılan kelime veya ibarelerin ibtal edilme usullerinden biridir. Bu usule göre yanlış yazılan yahut yazılmaması gerekirken yanlışlıkla fazladan yazılan bir kelime veya ibarenin bıçak yahut benzeri bir aletle kazınarak silinmesine denir.
Hadislerin yazılışı esnasında yanlış yazılan kelime ya da kelimelerin bu şekilde bıçak veya bıçağa benzeyen bir aletle kazınarak silinmesi hadisciler arasında makbul sayılmamıştır, er-Ramehurmuzî bazı muhaddislerin hakki töhmet addettiklerini ve en iyi darb şeklinin böyle bıçakla kazımak değil, yanlış yazılan ibare üzerine çizgi çekmek olduğunu söylediklerini kaydetmiştir.337 Nitekim ona göre çoğu muhaddisler semâ meclislerine gerektiğinde yanlış yazılan yerleri kazıyarak düzeltmek üzere bıçak getirmeyi mekruh saymışlardır; zira bu şekilde kazınarak silinen kısım bir başka rivayette sahih olabileceği gibi, hadislerin yazılı olduğu kitap bir diğer şeyhten başka zaman rivayet de edilebilir. Bu rivayette hakk edilen kısım başka bir şeyhin rivayetinde sahih olabileceğinden tekrar metne eklemeye ihtiyaç hasıl olabilir.338 Kaldı ki kazımakla kağıt yıpranır. Bu ve benzeri bazı sebeplerle muhaddisler hakka rağbet göstermemiş, darb veya keşti ona tercih etmişlerdir. Aslında hakkin muhaddisler arastnda hoş karşılan mayısının en önemli sebebi, kazınarak silinen kelimenin doğru olarak silinip silinmediğinin belli olmamasıdır.

Hâl-i Ruvât:

Bk. Hâlu'r-Ruvât.

Hâlikun:

Helak olmak anlamına gelen "heleke" fiilinin ismi failidir ve cerh lafızlarındandır. Kavilerin cerhinde kullanılan lafızların beşinci derecesinde yer alır.
Cerh lafızlarının beşinci derecesinde yer alan lafızlar ağır cerhe delâlet ederler. Bu itibarla hakkında hâlikun hükmü verilerek cerhedilmiş olan ravi terkedilir. Hadisleri yazılmaz.

Hâlu'r-Ruvât:

Ahvâlu'r-Ruvât şeklinde çoğul sigasiyle de kullanılır. Ravilerin halleri manasına adaletli olduklarının tesbit edilmesinde veya aksine cerhedilmelerinde esas olan hallerden ibarettir. Söz gelişi ravinin adaletli olduğuna hükmetmekte esas olan emanet, sadakat, hıfz ve itkan gibi vasıflar birer haldirler. Bunun gibi ravilerin cerh-edilmelerine ve rivayetlerinin reddedilmesine esas teşkil eden yalancılık, yalan ithamına maruz kalmak, hata yapmak da ravilerin halleri arasındadır.

Harm:

Sözlükte sağlam yapmak, hayvana yük vurmak, işinde çabuk olmak, azaltmak, kesmek ve yüz çevirmek gibi çeşitli manalara gelir.339 Ahrem ile birlikte aruzda ıstılahtır.
Hadis İlminde harm, kesmek manasıyle alakalı olarak bir hadisi bölerek bir kısmını bir yerde, kalan kısmını aynı is-nadla bir başka yerde zikretmeye yahutta bırakmaya denir. İhtisâr-ı hadis şekillerinden biridir. Bu itibarla hükmü ihtisar-ı hadisin hükmüne tabidir. 340

Hasâ'is:

Özel nitelikler anlamına "hâssa"nın çoğuludur. Hz. Peygamber (s.a.s)'e has üstün meziyetleri konu olarak alan ve Şemâ'il içinde mütalaa edilen ilim dalıdır.
Bu dalda yazılmış en önemli eser Kadî İyad'ın eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûkil-Mustafa adlı şaheseridir. es-Suyûti'nin de aynı konuda el-Hasâ'isu'1-Kubrâ isimli bir eseri vardır.

Hasen:

Altıncı babdan çekilen "hasune" kök fiilinden alınma sıfatı-ı müşebbehe olan hasen, sözlükte "iyi, güzel, hoş ve latif manalarına gelir. Çoğulu hisândır.
Terim olarak hasen, sahih ile zayıf arasında yer alan, ancak sahihe daha yakın olan bir hadis çeşididir.
Ahmed Naim Merhumun haklı olarak "tarifinde çok zahmet çekilmiştir" dediği gibi gerek isnadı, gerek ravileri, gerekse metni dikkate alınarak değişik şekillerde tarif edilmiş; her tarif üzerinde münakaşalar yapılmıştır.
Hasen hadisin ilk tarifi, hadisleri sahih, hasen ve zayıf diye üç kısma ayıran341, ve el-Câmi (Sünen) inde bol miktarda hasen hadis bulunan Tirmizî'ye aittir. Ona göre hasen, isnadında yalanla itham edilmiş bir ravi bulunmayan, şaz olmayan ve benzeri başka tanklardan rivayet edilmiş olan hadistir. 342
Tirmizî'nin bu tarifine hadis âlimleri değişik noktalardan itiraz etmişlerdir. Bu itirazların en dikkate değer olanı, tarifin hasen hadisi sahihten ayırt etmekten uzak olduğudur; zira Tirmizî'nin hasen tarifinde esas olan, ravilerin yalanla itham edilmemiş kimseler olması ile şaz olmaması noktalarıdır. Öte yandan bu tarif, Tirmizi'nin kitabında pek çok yerde kullandığı (ancak bu vecihten bildiğimiz hasen-garîb bir hadistir) hükmüne zıt düşer; çünkü hadisin garabet taşıması veya tek vecihten bilinmesi ile tarifte geçen benzerinin başka tariklardan rivayet edilmiş olması esasını bağdaştırmak mümkün değildir.
Bununla birlikte bazı hadisciler Tirmizî'nin tarifinde hasen hadisi sahihten ayırt eden bir özelliğin bulunduğunu ileri sürmüşler ve "ravilerinin yalanla itham olunmaması" kaydının, hasen hadis ravilerinin sahih ravileri derecesinde olmadığına delalet ettiğini söylemişlerdir. Onlara göre sahih hadis ravileri hakkında adalet ve zabt şartlarına delâlet etmek üzere kullanılan sika tabiri ile hasen hadis ravileri hakkında kullanılan "yalanla itham olunmamak" kaydı arasında belirli bir fark vardır. 343Şu hale göre hasen hadis ravilerinin yalancılıkla itham edilmemiş olmalan şartı, sahih hadis ravilerinin sika olmaları şartıyla bir değildir. Bunun sonucu olarak hasen ravileri, sahih ravilerinden mevsûkiyet yönünden daha aşağı derecededirler, öte yandan hasenin tarifinde esas olan, hadisin başka tarîklardan rivayet edilmiş olma şartı sahihte yoktur. Bu da haseni sahihten ayıran bir başka özelliktir.
İkinci meşhur hasen tarifi, Hamd b. Muhammed el-Hattâbî'ye aittir. Ona göre hasen, çıkış yeri (mahreci) bilinen, ravileri meşhur olan hadistir. Hadislerin çoğu hasen etrafında döner ve hasen, tüm alimlerin kabul ettikleri, ekseri fakihlerin kullandıklan hadistir. 344
el-Hattâbî'nin bu tarifindeki "çıkış yeri" nden maksat, hadisin rivayet edildiği beldedir. Tarifteki hadisin çıkış yerinin belli olması kaydı, munkatı ile tedlis yaptığı sabit olmamış müdellisin rivayet ettiği hadisi tariften hariç tutmak içindir; zira munkatı ve benzeri isnadında kopukluk olan hadislerin çıkış yeri belli değildir. Yukarıdaki kayıtla müdelles de öyledir. 345
el-Hattâbî'nin bu tarifine de itiraz edilmiştir. Nitekim İbnu's-Salâh, Tirmizî'nin tarifi ile bunun mübhem olduğunu, sadra şifa olmadıklarını söylemiştir. Ona göre her iki tarif de hasen ile sahih arasındaki farkı belirtmekten uzaktır.346
İbn Dakîki'1-İyd el-Hattâbî'nin tarifinin sahih için de doğru sayılabileceğini, bu takdirde sahihin hasen tarifine dahil olacağını söylemiştir. 347İbn Cemâ'a ise itirazında zayıf hadisin çıkış yerinin de bilinebileceğini, halbuki ravilerinin zayıf olarak tanındıklannı ileri sürmüştür. 348Bu itirazlar ayn ayn münakaşa edilmiştir. Söz gelimi, sahih hadislerin de çıkış yerlerinin bilindiği, ravilerinin meşhur olduğu itirazına karşı şöyle denilmiştir: el-Hattâbî, tarifindeki "çıkış yerleri belli" kaydiyle hasen hadislerin sahih hadisler derecesine çıkamadıklarına işaret etmiştir, onun tarifine eklediği "hasen, ekseri alimlerin kabul ettikleri, ekseri fakihlerin kullandıkları hadistir" ifadesi, yine hasen hadisin sahihten farklı olduğunu belirtmektedir; zira sahih hadisler fakihlerin ekseriyeti tarafından değil, bütün alimler ve fakihler tarafından kabul edilmiş ve kullanılmıştır.
İbn Dakîki'1-İyd'in, sahihin de hasene dahil olacağı itirazına cevap veren et-Tebrizî, sahihin hasenden ehass, binaenaleyh hâssın âmmın hududu içinde olmasının zaruret olduğunu söylemiştir. 349
Üzerinde durulan Tirmizî ile el-Hattâbî'nin tariflerini mübhem olduklarından sadra şifa görmediğini az önce söz konusu ettiğimiz İbnu's-Salâh, muhaddislerin hasen terimini kullandıklan yerleri etraflıca araştırması sonucu hasen hadislerin iki kısma ayrıldığının açığa çıktığına işaret eder. Bunlardan birincisi, isnadında ehliyeti tahakkuk etmemiş mestur raviler bulunmaktan hali olmayan hadislerdir. Ancak bu mestur raviler gaflet sahibi, rivayetlerinde fazla hata yapan kimseler değildirler. Bunun gibi hadiste kasden yalan söylemekle veya bir başka sebep yüzünden fıskla itham edilmiş kimseler de değildirler. Bu neviden olan hadisler aynı zamanda metni, ravisine mutâbaat hasıl olan, bir diğer ravi tarafından bir veya birkaç vecihten rivayet edilmekle veya şahidi olmakla bilinen ve böylece şâz ve münker olmaktan kurtulan hadislerdir. Tirmizî'nin tarifinden anlaşılan budur, ikincisi ise sıdk ve emanetle meşhur olmakla beraber hıfz ve itkan yönünden daha aşağı mertebelerde

olduklarından sahih hadis ravileri mertebesine çıkamayan, ancak teferrüd ettiği hadisler münker sayılan ravilerden üstün olan ravilerin rivayet ettikleri hadislerdir. Bu hadisler, aynı zamanda şâz, münker ve mu'allel olmaktan da uzaktırlar, el-Hattâbî'nin tarifinde anlaşılan ise hasenin bu ikinci kısmıdır. 350
İbnu's-Salâh'ın hasen hadisleri iki kısma ayırarak tarif etmesi, hem Tirmizî'nin, hem de el-Hattâbî'nin tariflerini bir araya getirmesi bakımından önemlidir. Bu önem, iki meşhur imamın, aynı şeyin tarifini yaparken aradaki fark ne kadar az olursa olsun, ayrı ayn şeylerin tariflerini yaptıklarını ortaya çıkardığından önemi bir kat daha artmaktadır. Nitekim İbnu's-Salâh, gerek Tirmizî'nin, gerekse el-Hattâbî'nin tariflerinin sadra şifa vermediklerini söylerken, yine bu tariflere bağlı kalmış, onlara biraz daha açıklık kazandırmış ve neticede her iki tarifin birbirinden az çok farklı olduğu kanaatine vararak, yine bu iki tarife göre hasen hadislerin iki kısım olduğunu söylemiştir. 351
Hicri altıncı asır alimlerinden İbnu'l-Cevzî'ye göre ise hasen hadis, kendisinde zayıflık bulunan, çıkış yeri itibariyle sahihe yakın ancak yalan olma ihtimali bulunan hadistir. Böyle bir hadisle amel sahih olur.352 Bu tarifi açıklayan et-Tîbî, hasenin sahih ve zayıfın bilinmesine bağlı olduğunu söylemiş ve yalan olma ihtimalinin bulunmasını, ravilerinin Tirmizî'nin tarifinde söz konusu edildiği gibi yalanla itham edilmeyen mestur kişiler olmasiyle izah etmiştir. 353Her ne ise, İbnu'l-Cevzî'nin bu tarifi Hadis Usûlü alimlerince benimsenmemiştir.
İbn Cemâ'a'ya göre hasen, senedi muttasıl, illetten hali, ancak isnadında ya rivayet ettiği hadise şahidi olan mestur, ya da itkan derecesinden aşağıya rivayet ettiği hadise şahidi olan mestur, ya da itkan derecesinden aşağı derecedeki meşhur bir ravisi bulunan hadistir. et-Tîbî haseni ayrıca özlü bir şekilde "şaz ve illetten ârî olmakla birlikte birden fazla tarîktan rivayet edilen, sika derecesine yakın bir ravinin müsnedi veya sikanın mürseli" olarak da tarif etmiştir. 354
İbn Haceri'l-Askalâni'ye gelince o, ayn bir hasen tarifi vermemiş; bu hadis çeşidini âhad haberler içinde sahihle ilgi kurarak tarif etmiştir. Ona göre sahih haberin şartlarından biri olan ravisinin zabt şartı hafifler, yani azalırsa böyle hadislere hasen li-zâtihî denir. 355
Diğer taraftan bazı kusurlar sebebiyle kabul vasfının en üst derecesine şamil olmayan, ancak bu kusurları gideren bazı özelliklere sahip olan haber sahih li-gayrihî; eğer bu kusurları gideren bir özellik yoksa hasen li-zâtihîdir. İsnad yönünden tevakkuf edilen hadiste kabul tarafını tercih ettiren bir karine bulunursa buna da hasen li-gayrihî denir. 356
İbn Hacer'in tarifinde hasen, esas itibariyle bazı kusurlar sebebiyle sahihten bir mertebe aşağıda bulunan hadis olarak göze çarpmaktadır. Onun sahihin altında sayılmasının sebebi, ravisinin zabt bakımından sahih hadis ravisi derecesinde olmamasıdır. İbn Hacer'in bu tarifi hasenin en özlü ve makbul tarifi kabul edilmiştir. Nitekim Takiyyuddin Ahmed eş-Şumunnî haseni "şaz ve mu'allel olmamak şartiyle adalet sahibi ancak zabtı az, şu kadar ki rivayetinde teferrüd ettiği hadisler münker sayılanlardan üstün bir mertebede bulunan ravinin muttasıl olarak rivayet ettiği hadis" olarak tanımlamıştır. 357
es-Suyûtî ise "adalet sahibi ancak zabtı az ravinin şaz ve mu'allel olmayan muttasıl rivayetine hasen denir" demiştir. Her iki alim de tariflerinde İbn Hacer'e uymuşlardır.
Netice itibariyle değişik tarifleri yapılmış olan hasen, adalet şartını haiz olmakla birlikte zabt yönünden sahih hadis ravileri derecesine çıkamayan ravinin kesiksiz isnadla rivayet ettiği, şaz ve illetli olmayan hadislerdir. Aslında hasen Ii-zâtihînin tarifi olan bu tarif, muahhar hadis usulü alimlerinin de benimsedikleri hasen tarifi olmuştur.
Yukarıda da değinildiği gibi, hasen hadisler en çok Tirmizî'nin Sünen de denilen el-Cami'inde bulunur. Aslında Sünen Tirmizî. hasen hadisler için asıl mesabesinde kabul edilmiştir. Bazı şeyhlerinin ve Ahmed b. Hanbel ve Buhari gibi şeyhlerinden bir tabaka önceki bazı alimlerin sözleri arasında hasen lafzına rastlanırsa da bu ıstılahı yerleştiren ve çokça kullanan Tirmizidir. Tirmizî'nin yanısıra ebu Davud, Nese'î, İbn Mâce ve ed-Dârekutnî de Sunenlerinde hasen hadise yer vermişlerdir. Hasen hadisin en çok bulunduğu bir diğer kaynak da el-Huseyn b. Mes'ud el-Ferrâ' el-Beğavî'nin Mesâbîhu's-Sunne isimli kitabıdır, el-Beğavî bu eserinde topladığı hadisleri sıhâh ve hisân başlıkları altında iki kısımda vermiştir. Sıhâh başlığı altında verdikleri Buhârî ve Müslim'in gerek ittifakla gerekse münferiden rivayet ettikleri; hisân başlığıyla verdikleri ise Ebu Davud, Tirmizî ve öteki içinde hasen hadis bulunan kitaplardan naklettikleridir. (Bk. Hisân).
Hasen hadise örnek:
Behz b. Hakîm'in babası vasıtasiyle dedesinden rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir:
"Ya Resulallah! Dedim; (en çok) kime iyilik edeyim? (Hz. Peygamber (s.a.s)
"Anana" buyurdu.
"Sonra kime?" dedim;
"Anana" dedi.
"Sonra kime" diye sordum; Yine:
"Anana" cevabını verdi.
"Daha sonra kime" dedim,
"Sonra babana, sonra da derece derece akrabalarına" buyurdu."358
Bu hadis, Tirmizi'ye göre hasendir; zira ravisi Behz b. Hakîm, cerh ve ta'dil âlimlerine göre sika olmakla birlikte Şu'be tarafından tenkid edilmiştir. İbn Hibbân'a göre hadisleri sahihlikten düşmüştür. Hıfz bakımından da sahih hadis ravileri ayarında değildir. 359
Hasen hadisler, yukarıda İbnu's-Salâh ve İbn Hacer'in tariflerinde söz konusu edildiği gibi, hasen li-zâtihî (veya li-aynihî) ve hasen li-gayrihî olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Herbiri hakkında fazla bilgi almak için özel maddelerine bakılabilir.
Sıhhat bakımından sahihten aşağı bir mertebede bulunan hasen, dînî konularda delil olma açısından sahih gibidir. Hatta bazı alimlere göre rivayet tarîki çok olursa sahih bile sayılır. Nitekim Tirmizî, Ebu Davud, el-Hâkim, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme gibi hadis alimleri, sahih hadisleri toplamak üzere tasnif ettikleri kitaplarına hasen hadisleri almakta bir mahzur görmemişlerdir. Bu alimler, her ne kadar hasen hadisleri kitaplarına almışlarsa da yine de onun sahih hadisle bir olmadığı, ondan aşağı seviyede bulunduğu görüşündedirler.
Hasen hadislerin ancak rivayet tankları çoğaldığı takdirde sıhhatine hükmedilebilmesi, ravilerin zabt yönünden sahih hadis ravilerinden aşağı mertebede olduklarındandır. Her biri yalnız başına kalsa hüccet olamıyacak iki tariktan gelen bir hadisi dinî bir konuda hüccet olarak almakta yadırganacak bir taraf yoktur. Nasıl ki başka vecihten müsned olarak gelen yahut o kuvvette bir diğer mürsel hadisle kuvvet kazanmış mürsel hadis bazı alimlere göre dini meselelerde delil kabul edilir. İki tarîktan gelen hasen de öyledir.360

Hasen-Garîb:

Maddesinde de görüldüğü gibi, el-Câmi' isimli kitabında hasen terimini ilk defa bir hadis çeşidi olarak kullanan Tirmizî, bazen hasen terimiyle birlikte bir başka terimi daha kullanır. Hasen-Garib birleşik terimi bunlardandır. Tirmizî, el-Câmi'inde kullandığı ıstılahların hasen dışında hiçbiri hakkında bilgi vermiş değildir. Bu yüzden hadis alimleri, onun hasen-garîb ıstılahının manasını açıklamaya çalışmışlardır. Ancak ıstılahı kullananın maksadı hakkında ihtimaller üzerinde durmaktan öte gidememişlerdir. Bu yüzden aralarında tartışmalar olmuştur. İslâm âlimlerinin hasen-garîb birleşik ıstılahının manasını açıklamak üzere söylediklerine geçmeden önce bu tabiri kullanış şeklini misal üzerinde görmek yerinde olacaktır:
"... İbn Abbas (r.anhuma) dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.s) "İki göze Cehennem ateşi asla dokunmaz. Biri Allah korkusuyla ağlayan göz, diğeri Allah yolunda (şuurlarda) nöbet bekleyen göz" buyurdu.
Ebu İsa dedi ki: İbn Abbas'ın hadisi hasen-garib bir hadistir. 361
Tirmizî'nin hasen-garib terimiyle kasdettiği mananın açıklamasına gelince, Takiyyuddin Ahmed b. Abdilhalîm b. Teymiye bir fetvasında Tirmizî'ye bazı yerleşmemiş ıstılahları kullanmasından dolayı ta'n edenlerin, söylediklerinden çoğunu ne maksatla söylediklerini bilmeyenler olduklarına işaret ettikten sonra şöyle demiştir: "hadisciler bazen "haze'l-hadîsu garîbun" derler. Bu ifade "hadis bu vecihten garibtir" demektir. Hatta bazen bunu kendileri açıklayarak "bu vecihten garibtir" tabirini kendileri kullanırlar. Bu takdirde hadis, muhaddisler nazarında tek tariktan gelen ma'ruf bir sahih hadistir. Şayet başka tariktan da rivayet edilirse, metni sahih ve ma'ruf olsa bile öteki vecihten garib sayılır. Buna göre Tirmizî bir hadis hakkında "hasenun garîbun" dediği zaman bununla o hadisin o tariktan garib olduğunu kasdetmiştir. Ancak metnin şevahidi vardır ve onlarla hasen cümlesinden olmuştur." 362
İbn Teymiye bir başka yerde aynı konuda garîb hadisin yalnız bir rivayet isnadiyle bilinen hadis; hasenin ise Tirmizî'ye göre iki yönden rivayet edilen hadis olduğuna, ravileri arasında yalancılıkla itham edilmiş bir ravi bulunmaması ile birlikte şaz olmaması gerektiğine işaret ettikten sonra ancak demiştir; bazı kimseler, onun hasen ismini verdiği hadislerin bu tavsife uymadığını söylemişlerdir. Meselâ hakkında hasen-garîb dediği hadisler bunlardandır ve yalnız bir tek isnadla rivayet edilmişlerdir. Tirmizî bunlara da hasen demiştir. O halde bunun izahı şöyle olmalıdır. Hadis, bir tek tâbi'îden rivayet olunduğu için garib sayılır. Fakat bu tabi'iden iki yönden rivayet edilince, tariklarının tabi'iden itibaren çoğalması sebebiyle hasen olur. Aslında hadis garîbtir."
Şu hale göre Tirmizî'nin bir hadis hakkında kullandığı hasen-garîb birleşik ıstılahından maksat, İbn Teymiye'ye göre hadisin isnadının bir merhalesine kadar garîb, o merhaleden itibaren de hasen oluşudur. ez-Zerkeşi'ye göre ise hadisin metin yönünden hasen, isnad yönünden ise garib olmasıdır. 363

Hasen Li-Aynihî:

Bk. Hasen li-Zâtihî.

Hasen Ü-Gayrîhî:

Hasen hadisin kısımlarından biri olan hasen li-gayrihî İbnu's-Salâh'a göre İsnadında ehliyeti tahakkuk etmemiş mestur ravi bulunan ancak bu mestur ravi gaflet sahibi, rivayetlerinde fazlaca hata yapan kimse olmadığı gibi, hadiste kasden yalan söylemek veya başka sebep yüzünden fiskla itham edilmeyen bir kimse olan hadistir. Böyle bir hadis başka vecihlerden rivayet edilmekle kuvvet kazanır. Şaz ve münker olmaktan kurtularak hasen li-gayrihî adını alır. 364
İbnu's-Salâh'ın bu tarifi, hasen li-gayrihiyi esas itibariyle ravisinin zayıflığı yüzünden zayıf mertebesine düşen, ancak başka tariklardan rivayet edilmekle kuvvet kazanıp hasen derecesine çıkan hadis olarak almaktadır. Buna göre hadiste yalan söylemeyen, gaflet sahibi olmayan, rivayetlerinde aşın şekilde hata yapmayan zayıf bir ravinin rivayet ettiği zayıf hadis, gerek lafzan, gerekse manasiyle başka tariktan rivayet edildiği takdirde zayıf olmaktan çıkar; hasen derecesine yükselir. Ancak buna kendiliğinden değil, başka yönden rivayet edilme desteğiyle hasen olduğundan hasen li-gayrihî denir.
Bazı âlimler, zayıf hadisi destekleyen rivayetin o zayıf hadisi rivayet eden ravinin şeyhinden veya onun şeyhlerinden birinden aynı lafızla yahut aynı manayı veren değişik lafızlarla rivayet edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bununla birlikte zayıflık sebebine irsal, tedlîs ve cehaleti de ekleyenler vardır. Netice itibariyle ravisinin kusuru, irsal veya tedlis yapması yahutta cehalet gibi sebeplerle zayıf addedilen bir hadis başka tanklardan lafzen veya na'nen rivayet edildiğinde hasen li-zâtihi olur demek daha şümullü bir tariftir. Meselâ, Ebu Sa'di'l-Hudrî demiştir ki: Yanımızda bir yetimin (emaneti bir miktar) şarap vardı. (İçkiyi yasaklayan) Ma'ide Sûresi (nin 90. ayeti) nazil olunca Hz. Peygamber (s.a.s)'e (bu şarabı ne yapacağımı) sordum ve "Yetim malı" dedim. Hz. Peygamber (s.a.s)
"Olsun, dökün" dedi."365
Bu hadisi Mücalid tarikinden rivayet eden Tirmizî sonunda hadise hasen hükmünü vermiştir. Ravisi Mücalid zayıf bir ravidir. Bazı alimler onu rivayette yanılmak ve çok hata yapmakla cerh etmişlerdir. Ne var ki, aynı hadis. Enes ve başka sahabilerin rivayetleri olan birkaç değişik vecihten de varid olmuştur. Şu hale göre zayıf ravinin rivayeti iken başka tanklardan rivayetle destek kazanarak hasen li-gayrihî mertebesine yükselmiştir.
Yine Tirmizî, Huşeym tarikiyle şu hadisi rivayet etmiştir.
"... Hz. Peygamber (s.a) "Müslümanlara Cuma günü yıkanmaları haktır. Herbir müslüman (Cuma günü) ailesinin güzel kokusundan sürünsün. Eğer bulamazsa onun için güzel koku sudur." buyurmuştur." 366
İsnadında inkıta olması dolayısiyle zayıf sayılan bir hadis, aynı şekilde başka vecihten rivayet edilerek desteklenirse yine hasen li-gayrihi itibar edilir. Bunun misalini de Tirmizî'nin şu hadisi teşkil eder:
"... Hz. Peygamber (s.a.s) Abbas hakkında Hz. Ömer'e "bir kimsenin amcası, babası gibidir" buyurdu. Hz. Ömer daha Önce Hz. Peygamber (s.a.s)'e Hz. Abbasin zekâtı konusunu açmıştı."367
Tirmizî'nin hasen-sahih dediği bu hadis, ravisi Ebu'l-Buhturî (Sa'id b. Fîrûz)'un Hz. Ali'den rivayetinin olmaması sebebiyle munkatı'dır ve zayıftır. Aynı konuda
Bureyde ve başka sahabîlerden rivayet edilen şahit hadisler vardır. Bu yüzden bu hadis hasen li-gayrihî sayılmıştır.
Bununla birlikte bir hadisin ravisi, çok hata yapmak, yalancılık ithamına maruz kalmak, yahutta herhangi bir

sebepten dolayı fışkı zahir olmak yüzünden ta'n edilerek zayıf duruma düşerse rivayeti ne kadar benzeri rivayetlerle desteklenirse desteklensin, zayıf olarak kalır. Bunun misalini de şu hadis teşkil eder:
"... Ümmetimin dini işlerine dair kırk hadis belleyeni Allah, Kıyamet günü fakihler ve âlimler zümresinde haşreder."368
Kırk hadis mecmu'alarının derlenmesinde başlıca amil olduğu şüphesiz olan bu hadis birçok sahabîden rivayet edilmiştir, dolayısiyle bir hayli tariki vardır. Ancak bu tankların hiçbiri kadih illetten kurtulmamıştır. Bu yüzden de zayıf olarak kalmıştır.

Hasen Li-Zâtihî:

Hasen li-aynihî de denir. Hasen hadisin kısımlarından biridir.
İbnu's-Salâh'a göre emanet ve sıdkla meşhur olmakla birlikte hıfz ve itkan yönünden daha aşağı mertebede olduklarından sahih hadis ricali mertebesine çıkamayan, ancak tek başlarına rivayet ettikleri hadisler münker addedilen ravilerden üstün olan ravilerin rivayet ettikleri şaz, münker ve mu'allel olmayan hadislerdir. 369
İbn Haceri'l-Askalânî'ye göre ise hasen li-zâtihî hadis, adaletli olmakla birlikte zabtı hafif yani az olan ravinin muttasıl senedle rivayet ettiği şaz ve illetten ari olan hadistir. 370
İbn Hacer'in bu tarifi, hasen li-zâtihî hadisi sahihten farklı yönüyle almaktadır, nitekim tarifte "sahih haberin şartlarından yalnızca "zabt" şartı hafif olur yani azalırsa bu habere hasen li-zâtihî denir denilerek sıhhat şartlarından zabtın hafif olması halinde hadisin sahihlikten düşeceği ve hasen li-zâtihî olacağı söylenmiştir. Şu hale göre hasen li-zâtihi ile sahih arasındaki fark yalnızca ilkinin ravisinin zabt vasfının azlığıdır. Bu manada hasen li-zâtihiye şu hadis misal verilebilir:
"... Hz. Peygamber (s.a.s) "Ümmetime zorluk vereceğini bilmeseydim her namazda misvak kullanmalarını emrederdim" buyurmuştur." 371
Hadisin ravilerinden Muhammed b. Amr b. Alkame sadâkatle meşhur olmakla beraber itkan sahibi değildir. Hatta bazı cerh ve ta'dil alimleri tarafından sû'ul-hıfz (kötü ezberleme) yüzünden tenkit edilmiş ve zayıf sayılmıştır. Ravisi Muhammed b. Amr'ın zabtının az oluşu yüzünden bu tariktan gelen rivayet hasen li-zâtîhî addedilmiştir.
Hasen li-zâtihî hadis, başka tariklarla rivayet edilerek kuvvet kazanması halinde sahih li-gayrihî derecesine yükselir.

Hasen-Sahih:

Başta Tirmizî olmak üzere bazı muhaddisler bir hadis hakkında bazen "hazâ hadîsim hasenun sahih" (Bu, hasen sahih bir hadistir) diyerek hasen ve sahih hükümlerini bir arada kullanırlar. Aslmda bir hadis sıhhat bakımından ya sahih ya da hasen mertebelerinden birinde bulunur. Böyle olduğu halde iki terimin aynı hadisi değerlendirmede bir arada kullanılışı akla ister istemez şöyle bir soru getirir: Bir hadis ya hasendir; ya da sahih. Öyle iken nasıl hem sahih hem de hasen olabilir. Birbirinden farklı iki hüküm nasıl olur da bir hadis için bir arada kullanılabilir? Bir hadisin sıhhat mertebesini belirtirken hasen ve sahih hükümlerini birlikte kullanan muhaddisler, bununla neyi kasdettiklerini veya tabirin delâlet ettiği manayı açıklamadıklarından konu muğlak kalmıştır. Her ne kadar söz konusu iki terimin bir arada kullanıldıklarında neye delalet ettiklerini açıklayanlar olmuş; hatta aralarında münakaşalar edilmişe de birbirinden farklı açıklamalar yüzünden konu tam manasıyla açıklığa kavuşmuş değildir.
İbnu's-Salâh'a göre Tirmizî ve diğer bazı muhaddislerin bir hadis hakkında hasen-sahih demeleri karışıktır; zira hasen, sahihten daha aşağı mertebededir. İkisinin arasım bir hadiste birleştirmek, hasenin sahihe nazaran daha aşağı mertebede bulunmasının nefy ve isbatını birleştirmektir. Bu konunun izahı şöyledir: Hasen - Sahîh birleşik terimi isnada aittir. Bir hadis, biri hasen diğeri sahih iki isnadla rivayet edildiği zaman o hadisin isnadlardan birbirine nisbetle hasen; diğerine nisbetle sahih olduğunu söylemek ve o hadis hakkında hasen-sahih demek doğru olur. Bununla birlikte tabirde kullanılan hasen lafzı ile ıstılah manasının değil lügat manasının kastedildiğini, bununla hadisin beğenilen ve yadırganmayan bir sahih hadis olduğunun belirtildiğini ileri sürenler de vardır. Bu izah da yabana atılamaz. 372
İbnu's-Salâh'ın bu açıklamasına itiraz eden İbn Dakîki'1-İyd, onun birinci hasen-sahih tabirinin isnada raci olması görüşünün yerinde olmadığını söylemiştir. Ona göre hakkında hasen-sahih hükmü verilen birçok hadis vardır ki, tek vecihten rivayet edilmiştir. Tirmizî'nin, (Bu, sadece bu vecihten bildiğimiz hasen-sahih bir hadistir); veya, (Bunu sadece falancanın hadisi olarak biliyoruz) dediği hadislerin çoğu öyledir.
İbnu's-Salâh'ın ikinci hasen-sahih tabirindeki hasen lafzının sözlük manasıyla kullanıldığı yolundaki açıklaması da isabetli değildir. Zira hasen lafzını ıstılah manasında değil, sözlük manasına alınca lafız yönünden gönlün yattığı mevzu hadisi de hasen saymak gerekir. Kaldı ki, hadis ehlinden hiç kimse hasen lafzını sözlük manasında kullanmış değildir.
Daha sonra kendi görüşünü açıklayan İbn Dakîki'l-İyd şunları söylemiştir: "Hasende sahihten daha aşağı mertebede olma kaydı şart değildir. Hasen hadisin sahihten aşağı mertebede olması hakikati ve zatı bakımından değil, ihtisar kaydı sebebiyledir. Ayrıca ravilerin rivayetlerinin kabulünü gerektiren birtakım sıfatlan vardır. Bu sıfatların da teyakkuz, hıfz ve itkan gibi dereceleri bulunur. Bu derecelerin ise bir kısmı bir kısmının üzerindedir. Bir ravide sıdk ve yalancılıktan uzak bulunmak gibi daha aşağı mertebede bulunan bazı sıfatların var oluşu hıfz ve itkan gibi daha üstün sifatlann bulunmasına engel teşkil etmez. Nasıl ki bir ravide hıfz ve sıdkın bir arada olması gibi çok yüksek sıfatlann bulunması, daha aşağı derecedeki sıfatların bulunmaması demek değildir. Şu hale göre bu konuda ravisinde sıdk gibi nisbeten aşağı mertebede bulunan bir özelliğin bulunuşu göz önünde tutulursa hadise hasen; hıfz ve itkan gibi üstün vasıfların bulunuşu dikkate alınırsa sahih demek doğru olur. Bu takdirde her sahih hadisin hasen olması gerekir. Muhaddislerin "hazâ hadîsun hasen" tabirlerinin sahih hadisler hakkında varid oluşu da bunu gösterir.373
İbn Dakîki'l-İyd'in bu açıklamaları konuya açıklık getirmesi bir yana daha sonraki hasen-sahih tabirini izah edenlere de ışık tutmuştur. Onun bilhassa İbnu's-Salâh'ın, tabirin isnada raci olması açıklamasına itirazı tek isnadla rivayet edilen hadisler için yerinde bir açıklama sayılmıştır. Nasıl olmasın ki, Tirmizî, el-Alâ b. Abdirrahman-Babası tarikiyle Ebu Hureyre'den, "Şa'ban ayının yansı kaldığında artık (tutmakta olduğunuz başlanmış orucunuz müstesna) oruç tutmayınız" hadisini rivayet etmiş, arkasından "Bu hasen-sahih bir hadistir. Bu lafızla ancak bu vecihten bilinir" demiştir.374 Halbuki bu hadisin bundan başka isnadı yoktur. Öyle iken hasen-sahih tabirinin isnadı tek olan hadis için bir vecihten sahih, bir vecihten hasen olarak rivayet edilmiştir

şeklinde izah edilmesi doğru düşmez.
el-Irâkî de bu konuda İbn Dakîki'l-İyd'e katılmış ve "muhaddisler demiştir; yerine göre zayıf bir hadisin de hasen olduğunu söylemişlerdir. Bu sözleriyle hasenin terim olarak taşıdığı manayı kasdetmeyip hadis lafızlarının güzelliğini ifade etmek istemişlerdir. Nitekim İbn Abdilberri'l-Kurtubî, Beyânu Adâbi'1-İlm adlı eserinde 375
"İlim öğreniniz; çünkü Allah (rızası) için ilim öğrenmek Allah korkusuyla birdir. İlim istemek ibadet; müzakeresi teşbih mesabesindedir. İlim aramak cihat; bilmeyenlere öğretmek sadakadır..," diye başlayan uzun rivayeti naklettikten sonra, "Çok güzel bir hadistir. Lakin sahih bir isnadı yoktur" demiştir.376 İbn Abdilberr bu rivayet hakkındaki hükmünü bildirirken hasen lafzını kullanmış ve bu lafızla sırf lafzının güzel olduğunu belirtmiştir. Başka türlü de olamaz; zira söz konusu rivayet Musa b. Muhammed el-Belkâvî'nin, Abdurrahim b. Zeyd el-Ammî'den rivayetidir. el-Belkâvî, Ebu Zur'a ve Ebu Hâtim'in yalancılıkla, İbn Hibbân ve el-Ukaylî'nin hadis uydurmakla itham ettiği, rivayetlerine itibar edilmeyecek mat'un biridir.377 Bu hadisi de onun uydurduğu açıktır. Ayrıca Abdurrahîm b. Zeyd el-Ammî metrûku'l-hadîstir.378 Diğer taraftan Umeyye b. Hâlid'den şöyle bir haber varid olmuştur: "Şu'be'ye, "hasenu'l-hadîs olduğu halde Abdulmelik b. Ebî Süleyman'ı bırakıyor; Muhammed b. Ubeydillah el-Arzamî'den rivayette bulunuyorsun" dedim; "hadislerinin güzelliğinden kaçıyorum" cevabını verdi." 379
Görüldüğü gibi İbnu's-Salâh'ın hasen-sahih tabirinin delâlet ettiği manayı açıklarken bahsettiği hasenin sözlük manasına alınabileceği ihtimali de varid görülmemiştir.
İbn Kesîr lakabiyle meşhur İsmail b, Umer el-Kureşî, bazı alimlerin hasen-sahih tabirini, metin itibariyle hasen, isnad itibariyle sahih manasıyla açıkladıklarını kaydettikten sonra şöyle demiştir: "Bunu söyleyenler Sıfâtu Cehennem, hudûd, kısas ve diğer bazı konulardaki hadislere göre söylemişlerdir. Bana kalırsa bu tabir, hasen hadise sıhhat hükmü verilmesidir. Buna göre hakkında hasen - sahih denilen hadis, bu hükmü veren muhaddisin nazarında hasenden yüksek, sahihten aşağı derecededir. Böylece muhaddisin bir hadis hakkında verdiği sıhhat hükmü kendine göre sıhhatle birlikte verdiği hasen hükmünden daha kuvvetli olur.380 Tâhiru'l-Cezâ'irî'nin naklettiğine göre müellifiniz bir başka yerde konunun aslında yersiz olduğunu söylemiştir. Ona göre hasen ve sahih hükümlerinin bir hadiste birleşmesi, sahihle hasen arasında bir orta mertebe teşkil eder. Buna göre burada üç mertebe söz konusudur: Birincisi, en yüksek mertebe olan sahih; ikincisi, en aşağı mertebe olan hasen; üçüncüsü, her iki hükmün bir arada olduğu hasen-sahih mertebesi. Bu hale göre hakkında hasen-sahih denilen hadis, hasenden yüksek, sahihden aşağı mertebededir. 381
Hasen-sahih tabirinin manası hakkında ileri sürülen bu görüşlerden en fazla tenkit edileni İbn Kesir'in bu görüşü olmuştur. Nitekim Irâki, onu delil olmayan bir iddia, Tirmizi'nin kasdettiği manâdan oldukça uzak bir görüş olarak nitelemiştir.382 Aynı şekilde ez-Zerkeşî ile İbn Hacer de İbn Kesir'e itiraz ederek "bu üçüncü kısmın isbatı gerekir. Aynı görüşe sahip başka kimse de yoktur" demişlerdir. ez-Zerkeşî Ayrıca "Bu, demiştir; muhaddislerin bu konudaki icma'ına ters düşmüştür. Sonra böyle bir görüşün doğru kabul edilmesi, Tirmizî'nin kitabında, "hazâ sahîhun" tabirini az kullanması yüzünden, çok az sahih hadis bulunmasını gerektirir. Oysa onun sahih-hasen dediği hadislerin çoğu Buhari ve Müslim'in kitaplarında mevcuttur." 383
Bunun arkasından el-Cezerî'nin aynı konudaki "Tirmizî, bir hadis hakkında hasen-sahih demişse bununla sıhhat ve hüsnü birleştirmiş demektir. Bu takdirde manaca sahihin altında olur" açıklamasını nakleden ez-Zerkeşî, kendi görüşünü şöyle açıklamıştır: "Tirmizi'nin hasen-sahih tabirini böyle hususi bir tarzda kullanmaktaki maksadı, ihtimal, teradüf yani mana birliğidir. Tabirin az kullanılması onun caiz olduğuna delildir. Nitekim bazı alimler aynı tabiri, haseni sahihe dahil addedenlerin görüşüne göre, haseni sıhhatle tavsif ettikleri yerde kullanmışlardır.
Tirmizî'nin hasen-sahih tabiriyle her iki kelimenin iki hale ve iki zamana göre delâlet ettikleri gerçek manalarını ifade etmek istemesi de imkan dahilindedir. Şöyle ki, onun bir hadisi bir şeyhten bir kere mestur yahut sıdk ve emanetle meşhur olduğu sırada; bir kere de aynı Şeyhin hali adalet derecesine yükselmiş sayıldığı zaman işitmiş olması mümkündür. Böylece o iki zamanda iki ayn vasıf taşıyan şeyhinden biri önce, biri sonra ike kere rivayet ettiği hadisi ondan gelen tek isnadda birleştirmiş olur. Nitekim onun bir hadisi aynı Şeyhten defalarca işittiği birçok kimseden rivayet edilmiştir. Uzak da olsa bu ihtimal bu konuda söylenenlerin gerçeğe en yakın olanıdır.
Bununla beraber Tirmizî'nin hasen-sahih tabiriyle hadis hakkında kendi hasen içtihadı ile başkasının sahih içtihadını veya aksini ifade etmiş olması da mümkündür. Böylece hasen-sahih hükümleri iki görüşü birleştirmiş olmaktadır." 384
Hasen-sahih tabirinin delâlet ettiği mana hakkında en güzel açıklamayı İbn Hacer yapmıştır. Ona göre hasen ve sahih vasıfları bir hadis hakkında bir arada kullanılmışsa bu müctehidin ravi hakkındaki tereddüdü dolayısiyledir. Bu tereddüt ravinin bu rivayette teferrüd etmesi halinde görülür. Hadis imamlarının bir ravinin hali üzerinde tereddüt etmeleri, müctehidin onu iki vasıftan biri ile tavsif etmesine imkan vermez. Bu takdirde hadisi bazılarına göre hasen, bazılarına göre de sahih olduğu söylenir. Ancak burada hasenun ev sahîhun demek gerekirken tereddüde delâlet eden "ev" edatı kaldırılır. Buna göre hakkında hasenun ev sahihun denilen hadis, tereddütsüz olarak yalnız sahihun denilen hadisten daha aşağı mertebededir; çünkü kesin ifade, tereddütle ifadeden daha kuvvetlidir.
Hadisin iki isnadı bulunması halinde iki vasfın bir hadis hakkında birlikte kullanılması ise biri hasen, diğeri sahih iki isnadı itibariyledir. Bu takdirde hakkında hasen-sahih hükmü verilene nisbetle daha üstündür; çünkü isnadın çokluğu hadisi kuvvetlendirir. 385
İbn Hacer'in bu açıklaması hasen-sahih tabirinin en tutarlı açıklaması sayılacak niteliktedir. Bu açıklamaya göre hakkında hasen-sahih tabiri kullanılmış olan hadisin isnadı tek ise bu ifade "hasenun ev sahîhun" demektir. Bu ise hadis hakkında hüküm farkını ifade eder. Böyle bir hadis yalnızca sahih denilene nisbetle daha aşağı derecededir. Hakkında hasen-sahih hükümleri bir arada verilen hadisin birkaç isnadı varsa bu takdirde de bir isnadla hasen; bir arada verilen hadisin birkaç isnadı varsa bu takdirde de bir isnadla hasen, bir başka isnadla sahih olarak rivayet edilmiş demektir. Bu takdirde ise iki vasfı taşıması ve isnadının fazla olması yüzünden hakkında sadece sahih hükmü verilenden daha kuvvetli sayılır.

Hasen-Sahîh-Garîb:

Hasen hadisleri el-Câmi'u's-Sahîh adlı eserinde ilk defa bir hadis çeşidi olarak kullanan Tirmizî, bazen hasen terimiyle birlikte bir, hatta yerine göre iki terimi daha bir arada kullanır. Hasen-sahih-garib bölye birleşik bir terimdir ve sık sık kullandığı hasen-sahih tabirine bir de hadisin garabet vasfını ifade eden garîb teriminin

eklenmesiyle meydana gelmiştir.
Garîb lafzının bazen sahihten önce de geldiği görülür. Diğer birleşik terimler gibi bunun da onları ilk defa kullanan Tirmizî tarafından herhangi bir açıklaması yapılmış değildir. Bu itibarla Tirmizî' nin hasen-sahih-garib tabirinin delâlet ettiği manayı açıklamaya çalışmak başka alimlere düşmüştür.
Önce terimin kullanış şeklini misal üzerinde görmek yerinde olur.
"... Hz. Peygamber (s.a.s)'den "Cennette er-Reyyân denilen bir kapı vardır. Kıyamet günü, oruç tutanlar o kapıya çağrılır. Cennete o kapıdan girerler. Artık o kapıdan bir kere girdiler mi, ebediyen susuzluk nedir bilmezler" buyurduğu rivayet edilmiştir.
Ebu İsa, "Bu, hasen-sahih-garîb bir hadistir" demiştir. 386
"... Bureyd b. Ebî Meryem'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Cuma namazına giderken Abâye b. Rifâ'a b. Rafi arkamdan yetişti ve "müjdeler olsun, dedi; şu attığın adımlar Allah yolunda atılmaktadır. Ebu Abs'ın Hz. peygamber (s.a.s)'in şu sözlerini işittim dediğini bizzat ağzından duydum:
"Allah yolunda tozlanan ayaklara Cehennem ateşi haramdır."
Ebu İsa "Bu hasen-garib-sahih bir hadistir" dedi." 387
İster ilk misaldeki, ister ikincideki şekilde kullanılmış olsun, hasen-sahih terimlerine garib vasfının eklenmesiyle meydana gelen birleşik hasen-sahih-garîb teriminin manasını İbn Teymiye şöyle açıklamaya çalışmıştır:
"Sahih-hasen-garîb terimlerinin bir hadiste birleşmesi şöyledir: Hadis, bazen sahih-garib bir isnadla rivayet edilmiş olabilir. Sonra aynı hadis, isnadın üst tarafında bulunan bir raviden biri sahih iki tariktan rivayet edilir ve sahih-garîb-hasen olur; zira hasen, tarîki fazla olan ve itham edilmiş ravisi bulunmayan hadistir. Her iki tarikdan sahih olsa öyle hadise sadece sahih denir. Şayet iki tariktan birinin sıhhati belli olmazsa o takdirde sıhhati kesin olmayan tariktan hasen olmuş demektir.
Şöyle de olabilir: Hadis bazen garîbu'l-isnâd olur. Yalnız tek vecihten bilinir. Eğer o garîb vecihten hadis sahih olursa hükmü sahih- garîbdir. Böyle bir hadisin metni iki vecihten rivayet edilmekle hasen mertebesini alabilir. Bunun içindir ki muhaddis, bu konuda fulan ve fulanın rivayetleri vardır der ve bu sözüyle hadisin manasına uyan ve onu hasen kılan sevahidi olduğunu ifade etmiş bulunur. İsnadı garîb olmakla beraber hadise sahih denilmişse o hadis ancak garîb tariktan sahih olarak sabit, hasen tarikdan rivayet edilmiş demektir. Aynı hadiste sıhhat ve hüsn vasıfları böylece birleşmiş ve garîb isnadla rivayet edilen vecihten garib olmuş olur." 388
Görüldüğü gibi, İbn Teymiye'nin açıklaması konuya kesin bir yorum getirmemekte, ihtimaller üzerinde durmaktadır. Bu da daha çok tabirleri kullananın ne manada kullandığına dair herhangi bir açıklama yapmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Hasenu'l-Hadîs:

Sözlük itibariyle "hadisleri güzel" manasına gelen bu tabir ta'dil lafızlarındandır. İbn Ebî Hatim'in tasnifinde ta'dil lafızlarının üçüncü mertebesine delâlet eden şeyhlin lafzına el-Irakî ve ona tabi olarak es-Suyûtî'nin ekledikleri lafızlar arasında yer alır.
İbn Ebî Hâtim'e göre şeyhim lafzıyla adaletine hükmedilmiş ravinin hadisleri yazılır. İtibar için gözden geçirilirse de mertebe itibariyle diğer iki derecede bulunan lafızlardan biriyle ta'dil edilen raviden daha aşağı mertebededir. Aynı şey hasenu'l-hadis denilen ravi için de geçerlidir.

Hasenu'l-İsnâd:

Hadîsun hasenu'l-İsnâd tabirinin kısaltılmış şeklidir. Muhaddislerin bir hadisin isnad yönünden hasen olduğunu belirtmek üzere kullandıkları tabirdir.
Muhaddisler, bir hadis hakkında bazen yalnızca hasen hükmü verirler. Bazen de hazâ hadîsun hasenu'l-isnad" (bu, isnadı hasen olan bir hadistir) gibi bir tabir kullanarak hasen hükmünü isnada hasrederler. Bu takdirde haliyle farklı bir durumu ifade etmiş olurlar; zira bir hadis hakkında hasen hükmü verdiklerinde o hadisin gerek isnad, gerekse metin yönünden hasen olduğunu ifade etmişlerdir. Hasenu'l-isnâd dediklerinde ise hadisin senedi hasen olmakla birlikte metninde şuzûz veya illet gibi onu hasen derecesinden aşağı düşüren bir kusurun bulunma ihtimalinden söz etmiş olurlar. Şu hale göre bir muhaddis her hangi bir hadisi verdikten sonra onu hasenu'l-isnâd olarak nitelemişse bu onun sadece isnad hakkında hasen hükmü verdiğini, metnin bu hükümden hariç olduğunu ifade etmiş olur.
Bir diğer ihtimale göre muhaddis, hasenu'1-isnâd dediği hadisin isnadında sırf kendisinin farkettiği değişik bir durum (nükte) görmüştür. Bunun için hadisi isnadı hasen olarak nitelemiştir. Yoksa hadisin hem metin, hem de sened yönünden hasen olduğuna kesin kanaat getirseydi bu tabiri zaten kullanmazdı.
Bununla birlikte es-Suyûtî'nin de aralarında bulunduğu bazı alimler, hadis ilminde söz sahibi, görüşüne itibar edilen, hafız derecesine yükselmiş bir muhaddisin hasenu'l-isnâd dediği hadisin hem metin hem de sened yönünden hasen sayılabileceği görüşündedirler. Bunlara göre böyle bir alim hadisleri araştırma konusunda otoritedir ve hasenu'l-isnâd hükmünü ancak hadisin metin ve senedini etraflı bir şekilde tetkik ettikten sonra verir. 389
Şu halde bir hadis hakkında hadisciler tarafından hasenu'l-isnad hükmü verilmişse bu, esas itibariyle senedin hasen olduğu manasına gelir. Metnin de hasen olmasını gerektirmez; zira metnin de hasen olabilmesi şâz ve illetli olmaması gerekir. Metninde şuzûz ve illet bulunan hadisler zayıf grubuna girer ve hasenden daha aşağı mertebeye dahil olur.

Hayrun:

Bk. Hiyârun.

Hazâ Min Hadîsi:

"Bu benim hadislerimdendir" demektir. İzne bağlı olmayan munâvele (munâvele mucerrede ani'l-İcâze) yoluyla rivayette şeyhin kullandığı eda sîgalarındandır.
Aynı yerde ve manada hazâ semâ'î eda lafzı da kullanılmıştır.

Hazâ Min Hadîsî Fervihî Annî:

"Şeyhin, icazete bağlı munâvele (munâvele mukterine bi'l-icâze) yoluyla rivayette talebeye izin verdiğini açıklamak için kullandığı eda lafizlarındandır.
Aynı yerde ve manada hazâ semâ'î fe'rvihî annî lafzı da kullanılmıştır.

Hazâ Semâ'î:

Bk. Hazâmin hadîsi.

Hazâ Semâ'î Fe'rvihî Annî:

Bk. Hazâ semâ'î fe'rvihî annî.

Hâzihî Rivayeti:

"Bu benim rivayetimdir" anlamındadır. Hadis şeyhinin hadislerini i'lâm metoduyla rivayet ederken kullandığı eda lafizlarındandır.

Hıfz:

Sözlükte "ezberlemek ve muhafaza etmek" manalarına gelen hıfz, hadis usulünde genellikle ravinin şeyhinden rivayet ettiği hadisleri güzelce ezberleyip muhafaza ederek yeri geldiğinde eksiksiz ve fazlasız olarak kendi talebelerine rivayet edebilme yeteneğine denir.

Hıfzı Kezâ:

"Hıfzettiğim şekil böyledir" manasına gelen bu ifade hadis rivayeti şartlarından biriyle ilgilidir. Şöyle ki, bir şeyh kitabında ezberinin aksine bir metin bulduğu zaman hadislerini kitabından ezberlemişse kitabındaki şekle göre rivayet eder. Eğer şeyhinden ezberlemişse şüphelenmediği sürece hıfzını esas alır. Bununla birlikte hıfzı ile kitabındaki şekli birleştirerek "kitabımda böyle, hıfzım böyle" demesi uygun olur. Hadisinde başkasına muhalefet ettiği takdirde "başkasının (veya fulanın) rivayeti böyle, benim hıfzım böyle" diyerek açıklama yapması da uygun düşer. 390Buna göre muhaddis, bu gibi durumlarda başka şeyhlerin rivayetlerinden farklı olan rivayetinin aslında ezberlediği şekilde olduğunu belirtmek üzere hıfzı keza tabirini kullanır.

Hisân:

Hasen hadisler manasına hasenin çoğuludur. el-Ferrâ lakabiyle meşhur el-Huseyn b. Mes'ûd el-Beğavî'nin Mesâbîhu's-Sunne adındaki muteber eserinde takip ettiği metot icabı hasen hadisleri topladığı kısma bölüm başlığı olarak koyduğu tabir demek daha doğru olan bir lafızdır.
Âlimlerimiz, eserine aldığı hadisleri konularına göre tertip ederek her konuya giren hadisleri mine's-sıhâh ve mine'l-hisân başlıkları altında iki grupta toplamıştır. "Mine's-Sıhâh" başlığı altında topladıkları hakkında sahih hükmü verilenlerdir ve Buharı ve Müslim'in gerek ittifakla; gerekse herbirinin münferid olarak rivayet ettikleri hadislerden seçilmiştir. "Mine'l-hisân" başlığı altında verilenler ise Tirmizî, Ebu Davud ve Nese'î'den naklettikleridir.
İbnu's-Salâh, el-Beğavî'nin, eserinde naklettiği hadisleri bu şekilde iki kısma ayırarak az önce zikredilen başlıklar altında toplamasına, daha doğrusu, es-Sahîhân'ın her ikisinden, yahut da sadece birisinden derlediği hadisleri es-Sıhâh; Ebu Davud, Tirmizî ve benzeri sünen kitaplarından derlediklerine el-hisân demiş olmasına karşı çıkarak sonucu tabirin hadiscilerce bilinmediğini söylemiştir. Ona göre hasen hadisler sadece Ebu Davud, Tirmizî gibi muhaddislerin kitaplarında naklettikleri hadislerden ibaret değildir. Bu alimlerin kitapları hasen hadisleri olduğu gibi hasen dışında kalan başka neviden hadisleri de ihtiva ederler. 391Buna göre el-Beğavî, eserinde el-hisân tabirini kullanmakla hadisciler tarafından bilinmeyen bir ıstılah ortaya atmıştır. Bununla hasen teriminde karışıklığa yol açmıştır.
en-Nevevî de İbnu's-Salâh'a katılmış ve sünen kitaplarında sahih, hasen ve zayıf, hatta münker hadisler bulunduğunu ileri sürerek el-Beğavî'nin bunlardan derlediği hadislerin hepsine el-Hisân demesinin doğru olmadığını söylemiştir. 392
Bazı âlimlerse el-Beğavi'yi savunmuşlar ve İbnu's-Salâh ile ona tâbi olan en-Nevevî'nin itirazlarının yerinde olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre Mesâbîhu's-Sunne musannifi, hisân tabiriyle hasen-garîb olan hadislerin sahihlerini beyan etmiştir. Buna karşılık el-Irâkî, el-Beğavî'nin sünenlerden derlediği hasen hadisleri "mine'l-hisân" başlığı altında toplamakla hiçbir zaman sahih olanlarını beyan etmemiş, daha çok garîb olanlarını açıklamış olacağını ileri sürerek itirazın yerinde olduğunu söylemiştir. Bununla beraber el-Irâkî'ye göre el-Beğavî, dinî meselelerde delil olma bakımından sahih ile hasen arasında hiçbir fark görmemiş olmalı ki, sünenlerden derlediği sahih hadisleri hasenlere katarak el-hisân başlığı altında ayrı bir yerde toplamıştır.393
Bazı âlimler de el-Beğavî'nin bu yaptığının bir ıstılah olduğunu, ıstılahlar konusunda ise münakaşa edilemiyeceğini iddia etmişlerdir. Nitekim et-Tebrizî, el-Beğavî'ye itiraz ettikleri için İbnu's-Salâh ve en-Nevevî'ye hayret etmiştir. İbn Hacer de İbnu's-Sâlah'ın, el-Beğavî'nin dört sünenden derlediği hadislere hisân demekle, tabiri kendince ıstılah haline getirdiğini; böylece de her hadisin sonunda "bunu ashabı Sünen tahric etmişlerdir" demesine hacet kalmadığını anlatmak istediğim söylemiştir. Arkasından da "bu, demiştir; örfî ıstılahta geçmeyen yeni bir terimdir."394

Hiyârun:

Şer karşılığı olarak ayır- iyüik, halkın meyil ve rağbet ettiği nesne, mal gibi manalara gelen. "hayr"in çoğuludur. Malın güzide ve kaliteli olanına denir. 395Hiyâru'ş-Şey' bir şeyin efdal ve tercih edileni manasınadır. Aynı kelime şahıs için kullanıldığı zaman hayrı çok, bazı meziyetleri ve hasletleriyle üstün hale gelmiş kişi kasdedilir.
Hadis ilminde el-Irâki'nin İbn Ebî Hatim tarafından ilk defa tasnif edilen ta'dil lafızlarının ikinci mertebesine

eklediği lafızlardandır. 396es-Sehâvi'ye göre hayr lafzı da aynı mertebede yer alır. Bu lafzın ta'dîl lafızları arasında yer alması faziletli bir müslüman olan Seyf b. Ubeydillah el-Cermî'ye hayru'1-halk denilmesi sebebiyledir. 397
Kaide olarak ta'dilin İbn Ebî Hâtim'in tasnifine göre ikinci mertebesinde yer alan lafızlardan birisiyle adaletine hükmedilmiş ravinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir; zira İbnu's-Salâh'a ve ona tabi olan alimlere göre bu mertebede bulunan lafızlar ravinin zabt vasfını bildirmezler. Öyle olunca o grupta bulunan lafızlardan biriyle ta'dil edilmiş ravinin hadisleri, zabtının anlaşılabilmesi için gözden geçirilir. Eğer bu gözden geçirme o ravinin gerçekten dâbıt olduğuna hükmetmeye kafi gelmezse hadislerini itibara tabi tutmaya ihtiyaç hasıl olur. 398Haliyle zabt hükmü itibardan sonra verilir.
Diğer taraftan hiyârun lafzını hadis imamlarından Abdurrahmân b. Mehdinin şeyhinin ta'dilinde kullandığı meşhurdur, rivayete göre bir gün hadis rivayet ederken "Haddesenâ Ebu Halde" demiştir, "sika mıdır?" diye sorulunca "Sadûktur, me'ınûndur, hiyârdır. Sika olan Şu'be ile Sufyândır" cevabını vermiştir. 399
Sonuç olarak denilebilir ki, hiyârun lafzı bazı muhaddisler tarafından ta'dilin ikinci mertebesinde yer alan diğer lafızlarla aynı derecede ta'dîle delalet etmek üzere kullanılmıştır. Ancak onlar kadar fazla kullanılmış değildir.

Huddistu An Fulân:

"Falancadan naklen bana "tahdis olundu" manasına gelen ibhâm lafızlarmdandır. Sika olan ravinin sika olan şeyhini isnadında ismiyle zikretmeyip ibhâm etmesinde yani mübhem bırakmasında kullanılmıştır.

Huffâz:

Bk. Hafız.

Humâsî:

Bk. Humasiyyât

Humasiyyât:

Kelime olarak beşli manasına gelen "humâsî'nin çoğuludur. Tabir olarak ise son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında beş ravi olan âlî isnadlarla rivayet edilen hadislere denilmiştir.
Kimi hadis âlimleri, böyle kendileri ile Hz. Peygamber arasında beş ravi bulunan en âlî isnadlarıyla rivayet ettikleri hadisleri ayrı bir hadis cüzü halinde toplamışlardır. Böyle kitaplara da humasiyyât adı verilmiştir, ed-Dârekutnî'nin Süneninden seçme humâsî isnadla rivayet edilmiş hadisleri ihtiva eden cüz buna misal verilebilir.400

Huve Ruknu'l-Kizb:

"Yalanın direğidir" manasına cerh lafızlarının en ağırlarındandır.
İbn Hacer'in cerh lafızlarının altıncı mertebesine eklediği lafızlar arasında yer alan bu cerh lafzı, ravinin hadis vaz eden aşırı yalancı olduğunu ifade eder. Haliyle böyle bir lafızla cerhedilen ravinin kendisi yalancı, hadisleri yalan addedilir.

Hüccet:

Sözlükte delil ve burhana denir. Bir hakikati açığa çıkaran gerek aklî, gerek naklî, gerek iknâ'î delile hüccet adı verilir.
Hadis Usulünde iki ayn yerde iki ayrı manaya kullanılır. Bunlardan birincisi, ta'dil lafızlarındandır. Ta'dilin, İbn Ebî Hâtim'in tasnifine göre birinci, İbn Hacer'inkine göre ikinci mertebesine delâlet eder. el-Hatibu'1-Bağdâdî, bu mertebede yer alan lafızlar içinde en yüksek lafız olarak hücceti görmüştür.
Kaide olarak bu mertebede bulunan lafızlardan birisiyle adaletine hükmedilen raviler, her bakımdan güvenilir kimselerdir. Başka suretle hataları açığa çıkmadıkça rivayetleriyle gönül rahatlığı ile amel edilir.
İkincisi, muhaddislere verilen lakablardandır. Hafızdan bir derece yüksek muhaddislere verilmiştir. Hüccet lakabiyle bilinen muhaddis, hadis ilimlerini layıkiyle bilen, herkesin otorite olarak kabul edeceği bir mertebeye yükselmiş olan alim demektir.
Bazı hadiscilere göre hüccet lakabı verilen hadis alimi üçyüz bin hadisi metin ve senetleriyle hıfzetmiş, senedlere dahil ravilerin hayat hikayelerini, cerh ve ta'dil noktasından hallerini bilen kimsedir. Ancak, işaret etmek gerekir ki bir muhaddisin ne kadar hadis bildiğini kesin rakam ölçüsü içinde kestirmeye imkan yoktur. Aynı şekilde hadis ravilerinin hayat hikayelerini, cerh ve ta'dil açısından haklarında verilmiş hükümlere ne derece muttali olduğunu kestirmek çok güçtür. Bu itibarla hüccet tabirinin delâlet ettiği manayı böyle bir rakamla değil, alimin hadis ilminde ulaştığı pek yüksek bir mertebe olarak kabul etmek daha uygun olur.
Hadis İlminde hüccet kabul edilen âlimlerden bazı isimler:
Hişâm b. Urve İbni'z-Zubeyr; Musedded b. Meserhed el. Basrî; Ebu Nu'aymi'l-Curcânî.

Hükmen Merfû:

Merfu bahsinde etraflıca söz konusu edildiği gibi, isnadı Hz. Peygamber'e (s.a.s) kadar ulaşan, ona isnad edilen söz, fiil ve takrirlerden ibaret bütün hadislere merfû' denir. Hadislerdeki sözler, fiiller ve takrirlerin Hz. Peygamber'e ait olduğu ya sahabinin ona isnad eden sözlerinden anlaşılır; ya da onların Hz. Peygamber'e ait olduğuna hükmedilir. Açıkça isnad ederek değil de hükmetmek yoluyla Hz. peygamber (s.a.s) 'e ait olduğu anlaşılan hadislere hükmen nıerfû' (merfû hükmen) adı verilir. Bir başka ifadeyle sahâbînin Hz. Peygambere isnad etmeksizin söylediği, ancak isnadı sahâbîde son bulduğu halde konusu itibariyle mevkuf olmayıp merfû' olan hadisler hükmen merfu kabul edilirler.
Bir hadisin hükmen merfu olduğu o hadisi rivayet eden sahabinin sözünden anlaşılır. Şayet sahabi hadisini, kunna nekûlu keza (Bizler şöyle derdik); kunnâ nef alu alâ ahdi'n-Nebî (Hz. Peygamber zamanında şöyle

yapardık); umirna bi-keza (şu onunla emrolunduk); Nuhînâ an keza (şundan menedildik); mine's-sunne keza (şöyle yapmak sünnettendir) veya benzeri bir lafızla nakletmişse, yahutta kunna nekûlu zemene'n-Nebiyyi (s.a.s), (biz Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında şöyle derdik); kunna nef alu alâ ahdi Resûlîllah (s.a.s) (Biz Hz. Peygamber (s.a.s)'in hayatta olduğu dönemde şöyle yapardık) gibi ifadelerle rivayet ederse o hadis hükmen merfû sayılır.
Sahabî tarafından Hz. Peygamber (s.a.s)'e isnad edilerek değil de bu ve benzeri ifadelerle nakledilen hadislerin hükmen merfû sayılmaları, Hz. Peygamber henüz hayatta iken sahabîlerin ona sormadan kendiliklerinden bir iş yapmalarının akla uzak olmasındandır. Tarihen sabittir ki sahabîler, müslüman olduktan sonra eski yaşayılarını bırakarak tamamen Kurrân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti doğrultusunda islamî bir hayat yaşamaya başlamışlardır.
Bunun yanısıra dine uygun olup olmadığını Hz. Peygamber'e danışmadan bir işi yaptıkları görülmemiştir. Bilhassa itikad, ibadet esaslarını kendi ictihadlarıyle kesdirerek uygulamalarına imkân yoktur. Bu durumda Hz. Peygamber sağken sahabîlerin yaptıkları işlerin onun bilgisi ahtnda veya öğrettiği şekilde işlenmiş olması gerekir. Dahası, bir sahabî "şununla emrolunduk, şundan menedildik" demişse emreden de men eden de Hz. Peygamberdir. Onlara bu emri veren ya da yasağı koyan bir başka merci olamaz. Yine bir sahabî "şu şey sünnettir" demişse o şeyin Hz. Peygamber tarafından işlendiğini veya takrir yoluyla beğenildiğini ifade etmiştir. Şu hale göre sahabîlerin kendi ictihadlarıyla yapmalarına imkanı olmayan işleri Hz. Peygamberden öğrendikleri şekilde yaptıklarına hükmedilerek böyle işlere hükmen merfû tabir edilmiştir.
Burada bir soru akla gelebilir. Acaba sahabîlerin hangi söz ve fiilleri hükmen merfûdur; hangileri değildir; mevkuftur? Hükmen merfû bir hadisi mevkuftan ayıracak ölçü nedir? Hükmen merfû ile mevkufun hudutlarını ayrı ayrı açıklığa kavuşturacak şöyle bir ölçü getirilmiştir: Sahabîlerin ictihadî olmayan, kendiliklerinden söylemeleri veya yapmaları imkânı da bulunmayan işlerle ibadet konusunda söyledikleri veya yaptıkları hükmen merfûdur. Kendiliklerinden bildirdikleri bir görüş, şahsî kanaat veya herhangi bir dinî konuda verdikleri fetvalar ise mevkuftur. Söz gelişi Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin nüzul sebebim gösteren sahabî rivayeti hükmen merfûdur; çünkü olayda sahâbînin dahli yoktur. Oysa bir ayetin nüzul sebebi hakkındaki rivayet arasında o ayetin manası yahut tefsirine dair bir şeyler söylemişse bu, mevkuftur. Şu da var ki sahabîlerin sure veya ayetin iniş sebebine dair söyledikleri en azından mana yönünden aşağı yukarı aynı olduğu halde tefsirine dair söyledikleri bazen oldukça farklıdır. Bu fark, sahabîlerin şahsî görüş, kanaat ve bilgi farkından ileri gelmektedir. Böyle oluşu bile Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin sebebi nüzulleri hakkındaki sahabî sözlerini hükmen merfû, bunun yanısıra tefsirine dair söylediklerinin mevkuf sayılması için yeterli sebeptir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.2.18 HAC

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27-KİTÂBU'L-HACC

1- Haccın Vucubü. Fazileti ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
3- (Tevazü İçin) Deve Semeri Üzerinde Hacc Etmek Babı
4- Mebrür Haccın Fazileti Babı
5- Hacc ve Umre Mikaatlarının Farz Edilişi Babı
6- Yüce Allah'ın: "...Bir de azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı, Olmaktir... " (el-Bakara: 197) Kavli Babı
7- Mekke Ahalisinin Hacc ve Umre İçin Yüksek Sesle Telbiye Okuyacakları Yer Babı
8- Medine Ahalisinin Mikaadı Zu'l-Huleyfe Mevkii Olduğu ve Medine Yönünden Gelenlerin Zu'l-Huleyfe'den Ewel İhram ve Telbiye Etmeyecekleri Babı
9- Şam Ahalisinin İhram ve Telbiye Etme Yeri Babı
10- Necd Ahalisinin İhram ve Telbiye Etme Yeri Babı
11- İkaamet Yerleri Mikaatların Berisinde (Yani Vatanları Mikaatlarla Mekke Arasında) Olan Kimselerin İhram ve Telbiye Etme Yerleri Babı
12- Yemen Ahalisinin İhram ve Telbiye Edecek Yerleri Babı
13- Bab: Zatu Irk Mevkiİ Irak Ahalisi İçin Mikaattır
14- Bab
15- Peygamber(S)'in -Mekke'ye Gidişte, Medine'nin-Şecere Yolu Üzerinden Çıkması Babı
16- Peygamber(S)'in "el-Akik, mübarek bir vadidir" Kavli Babı
17- (Hacc Esnasında) Elbiseden Güzel Kokunun Üç Kerre Yıkanması Babı
18- İhrama Girme Sırasında Koku Sürmek, Şahsın İhrama Girmek İstediğinde Giyebileceği Şeyihramlının Taranacağı ve Kendine Yağ Sürebileceği Babı
19- Saçlarını Yapışkan Bir Şeyle Bir Yere Toplamış Olarak Telbiye Eden Kimse Babı
20- Zu'l-Huleyfe Mescidi Yanında Yüksek Sesle Telbiye Etmek Babı
21- İhrama Giren Kimsenin Giymeyeceği Elbiseler Babılf.
22- Hacc Yolunda Bir Bineğe Binmek ve Bineğin Arka Tarafına da Bir Başkasını Bindirmek Babı
23- İhrama Giren Kimsenin Elbiseler, Rıdalar ve İzarlar Nevinden Giyebileceği Şeyler Babı
24- Zu'l-Huleyfe'de Geceleyip Nihayet Sabaha Giren Kimse Babı
25- Telbiye İle Sesi Yükseltmek Babı
26- Telbiye(nin Keyfiyeti) Babı
27- Binek Heyvanı Üzerine Binişten Sonra Yapılan Telbiyeden Önce Tahmid, Tesbih ve Tekbir (Yapılacağı) Babı
28- Binek Vasıtası Kendisini Dümdüz Doğrulttuğu Zaman Telbiye Eden Kimse Babı
29- Kıble Tarafına Yönelerek Telbiye Etmek Babı
30- İhramlının, Vadinin İçine İndiğinde Telbiye Etmesi Babı
31- Bab: Hayızlı ve Nifaslı Kadınlar Nasıl İhrama Girerler?
32- Peygamber(S)in Zamanında Peygamberin İhrama Girmesi Gibi İhrama Girip Telbiye Eden Kimse Babı
33- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
34- Temettü', Ikran, İfrad Hacclarının Beyanı İle Beraberinde Hedy (Kurban) Bulunmayan Kimseler İçin Haccın Feshedilmesi (ve Umreye Çevrilmesinin Cevazı) Babı
35- Hacc Niyetiyle İhrama Girip Telbiye Eden ve Haccın Nevini İsimlendirip Ta'yin Eden Kimse Babı
36- Temettü' Babı .
37- Yüce Allah'ın: "... Bu, ailesi Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan ittikaa edin ve bilin ki Allah, cezası cidden çetin olandır" (ei-Bakara: 196) Kavlinin Tefsiri Babı
38- Mekke'ye Girme Sırasında Yıkanmak Babı
39- Mekke'ye Gündüzleyin Yahud Geceleyin Girilmesi(nin Meşru'luğu) Babı
40- İhramlının Mekke'ye Nereden Gireceği Babı
41- Bab: İhramlı Mekke'den Çıkışta Nereden Çıkar?
42- Mekke ve Mekke'nin En Meşhur Binası Olan Ka"be'nin Fazileti İle Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Tefsiri Babı:
43- Mekke Hareminin Fadlı ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı
44- Mekke Evlerinin Miras Edilmeleri Satılıp Alınmalarının Hükmü) ve Bütün İnsanların Hassaten El-Mescidü'l-Harem'de Müsavi Oldukları Babı
45- Peygamber(S)'in Mekke'ye İnmesi Babı
46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı
47- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı
48- Ka'be Örtüsü(nde Tasarrufun Hükmü) Babı
49- Ka'be'nin (Zamanın Sonunda) Yıkılması Babı
50- El-Haceru'l-Esved Hakkında Zikredilen Şeyler Babı
51- Ka'be'nin Kapısının Kapatılması ve İçeriye Giren Kimsenin Beytin Nahiyelerinden Hangisinde İsterse Namaz Kılabileceği Babı
52- Ka'be İçinde Namaz Kılmak Babı
53- Ka'be Binasının İçine Girmeyen Kimse Babı
54- Ka'be'nin İç Taraflarında Tekbir Getiren Kimse Babı
55- Bab: Ka'be'yi Tavafta Remel (Yanı Kısa Adımlarla Hızlı) Yürüyüşünün Başlaması Nasıl Oldu?
56- Hacı Adayının Mekke'ye Geldiği Zaman Yapacağı Her Tavafın Ewelinde Haceri Esved'i İsti'lam Etmesi ve Tavafın İlk Üçünde Remel Yürüyüşü Yapması Babı
57- Hacc ve Umre (Tavaflarının Bir Kısmın)da Remel Yürüyüşü Yapmak Babı
58- Haceri Esved Rükünnün Deynekle İsti'lam Edilmesi Babı
59- İki Yemânî Köşeden Başkasını İsti'lâm Etmeyen Kimse Babı
60- Haceri Esved'in Öpülmesi Babı
61- Tavafta Haceri Esved'e Geldiği Zaman Sadece Ona İşaret Eden Kimse Babı
62- Haceri Esved Rüknü Yanında Tekbir Edilmesinin Müstehablığı) Babı
63- Mekke'ye Geldiğinde Kendi Evine Dönmeden Önce Beyti Tavaf Eden, Sonra İki Rek'at Namaz Kılan Sonra da (Sa'y İçin) Safa'ya Çıkan Kimse Babı
64- Kadınların Erkeklerin Beraberinde Tavafları Babı
65- Tavaf Esnasında Kelam Etmek Babı
66- Bab: Şahıs Tavaf Esnasında Çirkin Görülen Bir Yürüme Yahud Bir Kayış veya Herhangi Birşey Gördüğü Zaman Onu Koparır
67- Bab: Ka'be'yi Çıplak Kişi Tavaf Etmez; Müşrik Olan da Hacc Yapamaz
68- Tavaf Etmekte Olan Kimse Tavaf Esnasında Durduğu Zaman (Tavafı Kesilir Mi Yahud Kesilmez Mi)?
69- Bab: Peygamber (S) Yedi Dolaşmalık Tavafı İçin İki Rek'at Namaz Kıldı
70- Mekke'ye Gelip Yaptığı İlk Geliş Tavafından Sonra ta Arafat'a Çıkıp Tekrar Dönüp Gelinceye Kadar Ka'be'ye Yaklaşmayan ve (Nafile) Tavaf Yapmayan Kimse Babı
71- İki Rek'at Tavaf Namazını Mescidden Dışarı Çıkarak Kılan Kimse Babı
72- İki Rek'at Tavaf Namazını Makaam(ı İbrahim)in Arkasında Kılan Kimse Babı
73- Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Etmek Babı

74- Rahatsız Olan, (Bir Binite) Binerek Tavaf Eder Babı
75- Hacılara Su İçirilmesi Babı
76- Zemzem Suyu Hakkında Gelen Haberler Babı
77- Kıran Haccı Yapan Kimsenin Tavafı Babı
78-Tavafın Abdestli Yapılacağı Babı
79- Safa İle Merve Arasını Sa'y Etmenin Vücübu ve Bu Satın Allah'ın Şeairinden (Alametlerinden) Kılınmış Olduğu Babı
80- Safa İle Merve Arasında Sa'yin Keyfiyeti Hakkında Gelen Haberler Babı
81- Bab: Hayızlı Kadın Hacc ve Umrede Ka'be'yi Tavaf Etmesi Hariç, Diğer Menseklerin Hepsini Yerine Getirir
82- Mekkeli İçin ve Temettü' Haccı Niyetiyle Hariçten Gelen Âfaki Hacı İçin Mina'ya Çıkacağı Zaman, Mekke Vadisindeki Batha'dan ve Mekke'nin Diğer Yerlerinden İhrama Girmesi Babı
83- Bab: Terviye Günü Öğle Namazını Nerede Kılar?
84- Mina'daki Namaz(ların Keyfiyyeti) Babı
85- Arefe Günü Orucu Babı
86- Mina'dan Kuşluk Vakti Arafat'a Giderken Telbiye ve Tekbir Etmek Babı
87- Arefe Günü Güneşin Ortadan Meylettiği Zaman Arafat'ta Vakfe Yapılacak Yere Gitmek Babı
88- Arafat'ta Binek Üzerinde Vakfe Baıl
89- Arafat'ta İki Namaz Arasını (Öğle İle İkindi Namazlarını) Birleştirmek Babı
90- Arafat'ta Hutbenin Kısa Yapılması Babı
91- Vakfe Yapılacak Yere Çabuk Gitmek Babı
92-Vakfe'nin (Başka Yerde Değil; Ancak) Arafat'ta Yapılacağı Babı
93- Arafattan Ayrıldığı Zâmân Müzdeüfete Doğru Yürüyüş Babı
94- Arafat İle Müzdelife Arasında (Herhangi Bir İhtiyacı Yerine Getirmek İçin) İnmek Babı .
95- Arafat'tan Dönüş Sırasında Peygamberin Sahabilerine Sekinet Emretmesi ve Onlara Kamçısı İle İşaret Eylemesi Babı
96- Müzdelife'de Akşam ve Yatsı Namazlarını Birleştirmek Babı
97- İki Namazı Birleştiren ve Aralarında Tatawu' Namazı Kılmayan Kimse Babı
98- Müzdelife'deki Bu Akşam ve Yatsı Namazlarından Herbiri İçin Ezan ve İkaamet Eden Kimse Babı
99- Ailesinin (Kadın, Çocuk, Yaşlı Gibi) Zaif Kişilerini Kondukları Yerden Geceleyin Önden Gönderen ve Bu Kişilerin Müzdelife'de Vakfe Yapmaları, Dua Etmeleri Akabinde Ay Kaybolduğu Zaman Onları Yine Önden Mina'ya Yollayan Kimse Babı
100- Hacı Adayı Müzdelife'de Sabah Namazını Hangi Vakitte Kılar Babı
101- Bab: Müzdelife'den Mina'ya Ne Zaman Hareket Edilir?
102- Nahr Günü Sabahı Akabe Cemresini Taşlayıncaya Kadar Telbiye Etmek ve Tekbir Getirmek İle Müzdelife'den Mina'ya Gidişte Bineğin Arka Tarafına Başka Bir Kimse Bindirmek Babı
103- Bab:
104- Kurbanlık Develere Binmek Babı
105- Hill'den Harem'e Beraberinde Kurbanlık Hayvan Sevk Eden Kimse Babı
106- (Ka'be'ye Hediye Edeceği) Kurbanlık Hayvanı Yoldan Satın Alan Kimse Babı
107- Zu'l-Huleyfe'de Kurbanlık Devesini Alametleyip Gerdenlık Taktıktan Sonra İhrama Giren Kimse Babı
108- Kurbanlık Develer ve.Sığırlar İçin Gerdanlıklar Rükülmesi Babı
109- Kurbanlık Hayvanlara Kurbanlık İşareti Çizilmesi Babı
110- Kurbanlık Hayvanlara Bizzat Kendi Eliyle Gerdanlıklar Takan Kimse Babı
111- Koyunlara Gerdanlık Takılması Babı
112- Renk Renk Boyanmış Yünlerden Gerdenlıklar Babı
113- Kurbanlık Hayvana Na'l Gerdanlığı Bağlamka Babı
114- Develer İçin Hazırlanmış Olan Çullar Babı
115- Ka'be'ye Hediyelik Kurbanını Yoldan Satın Alıp da Gerdanlık Takan Kimse Babı
116- Erkeğin, Kadınların Emri Olmaksızın, Kendi Kadınları Adına Sığır Kesmesi Babı
117- Mina'da, Peygamberdin Kurban Kestiği Yerde Kesmek Babı
118- Kurbanını Bizzat Kendi Eliyle Kesen Kimse Babı
119- Develerin Bağlanmış Olarak Kesilmesi Babı
120- Develerin Ayakta Oldukları Halde Kesilmesi Babı
121- Bab: Kesiciye Kurbandan Hiçbirşey Verilmez
122- Bab: Kurban Derileri Sadaka Edilir
123- Bab: Kurban Develerinin Çulları Sadaka Edilir
124- Bab:
125- Kurban Etinden Sahibinin Yiyeceği ve Sadaka Yapacağı Mikdar Babı
126- Kurbanı Tıraştan Önce Kesme(nin Hükmü) Babı
127- İhrama Girme Sırasında Başının Saçlarını Yapışkan Bir Şeyle Toplayıp Keçeleştiren ve İhramdan Çıkışta da Saçlarını Kestiren Kimse Babı
128- İhramdan Çıkış Sırasında Saçları Kestirmek ve (Kestirmeyip) Kısaltmak Babı
129- Temettü' Haccı Yapan Kimsenin Umre'yi Yapmasının Ardından (İhram'dan Çıkışında) Saçlarını Kısaltması Babı
130- Kurban Bayramının Birinci Günü Ka'be'ye (Farz Olan) Ziyaret Tavafını Yapmak Babı
131- Bab: Hacı, Akabe Cemresini Akşama Girdikten Sonra (Yani Öğleden Sonra veya Geceleyin) Taşladığı, Yahud Unutarak veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Tıraş Olduğu Zaman (Üzerine Darlık Yoktur)
132- Cemre Yanında Binek Üzerinde Fetva Vermek Babı
133- Mina Günlerinde Hutbe Babı
134- Bab: Su İçirme Vazifesi Şahibleri Yahud Onlardan Başkalrıl Mina Geceleri Süresinde Mekke'de Gece Geçirirler Mi?
135- Cemreleri Taşlama (Vakti) Babı
136- Akabe Cemrelerinin Vadinin Ortasından (Aşağıdan Yukarıya Doğru) Atılması Babı
137- Cemrelere Yedişer Taş Atmak Babı
138- Akabe Cemresine, Beyti Soluna Alıp da Taş Atan Kimse Babı
139- Bab: Hacı, Herbir Çakılı Atışıyle Beraber Allahu Ekber DİYE Tekbîr Getirir
140- Akabe Cemresini Taşlayıp da Onun Yanında Vakfe Yapmayan Kimse Babı
141- Bab: Hacı, Akabe Cemresinden Başka Olan Diğer Birinci ve İkinci Cemreleri Taşladığında Onların Yanındaki Düzlüğe Girer, Kıbleye Yönelmiş Olarak Orada Uzunca Bir Süre Dikelir (Vakfe Yapar)
142- Cemretu'd-Dünya İle Cemretu'l-Vusta Yanında (Dua İçin) Elleri Kaldırmak Babı
143- (Mina Tarafındaki) Birinci ve İkinci Cemreler Yanında Dua Etmek Babı
144- Nahr Günü Akabe Cemrelerini Taşladıktan Sonra Güzel Koku Sürünmek ve İfada Tavafından Önce Tıraş Olmak Babı
145- Veda Tavafı(nın Hükmü) Babı
146- Bab: Kadın, (Haccın Rüknü Olan) İfada Tavafını Yaomasının Ardından Hayızlandığı Zaman?
147- Mina'dan Memleketlere Hareket Edip Dağılma Gününde İkindi Namnazını El-Abtah'da Kılan Kimse Babı
148- Muhaasab Mevkiinde Konaklamanın Hükmü) Babı
149- Mekke'ye Gelişte, Mekke'ye Girmeden Önce (Alt Tarafındaki) Zü Tuva Mevkiinde Konaklama, Medine'ye Döndüğünde de Zu'l-Huleyfe'deki Mekke'den Batha'da Konaklama Babı
150- Mekke'den Dönme Sırasında Zü Tuva Mevkiinde Konaklayan Kimse Babı
151- Hacc Mevsimi Günlerinde Ticaret Yapmak ve Cahiüyüt Panayırlarında Alışveriş Etmek Babı
152- Muhassab'dan Gecenin Son Vaktinde Kalkıp Yola Gitmek Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

27-KİTÂBU'L-HACC

(Hacc Kitabı) [1]

1- Haccın Vucubü. Fazileti ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Ona bir yol bulabilenlerin Bey t'i hacc etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim küfrederse, şübhesiz ki Allah âlemlerden ganîdir" (Âlu İmrân: 97) [2]

1-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: el-Fadl ibnu Abbâs, Rasûlullah'm redîfi (yânî hayvan üstünde Peygamber'in arka tarafına binmiş kimse) idi. Has'am kabilesinden genç bir kadın Rasûlullah'a geldi. Bu sırada Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Peygamber de Fadl'ın yüzünü (eliyle kadından) başka tarafa çevirmeye koyuldu.
Kadın:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerinde hacc hususundaki farizası babama çok yaşlı ihtiyarlığında erişti. O deve üzerinde sabit duramaz hâldedir. Binâenaleyh kendisine (vekâleten) ben hacc edebilir miyim? diye sordu.
— "Evet, vekâleten hacc edebilirsin!" diye cevâb verdi. Bu suâl ve cevâb, Veda Haccı sırasında vâki' oldu [3].

2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"İnsanlar içinde haca Vlân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde (biniciler) olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid olan menfâatlere şâhid (ve hâzır) olsunlar" (el-Hacc: 27-28} [4]
"Ficâcen" (Nuh. 20), "Geniş yollar" demektir [5].

2-..... İbnu Umer (R) şöyle dedi: Ben Rasûluüah(S)'ı Zu'l-Huleyfe'de devesine binmekte, sonra da devesi kalkıp doğrulasıya değin telbiye okumakta iken gördüm [6].

3-.....Bizeel-Evzâîtahdîsetti.O, AtâibnEbîRebâh'i, Câbir ibn Abdillah'ın şu hadîsini tahdîs ederken işitmiştir: Rasûlullah'ın yüksek sesle telbiye okuması, Zu'I-Huleyfe'den devesi onu dümdüz doğrulttuğu sıradan i'tibârendir [7].
Bu hadîsi, Enes ibn Mâlik ile îbn Abbâs da rivayet ettiler [8].

3- (Tevazü İçin) Deve Semeri Üzerinde Hacc Etmek Babı

Ve Ebân ibn Yezîd şöyle demiştir:
Bize Mâlik ibn Dînâr tahdîs etti; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Aişe'den ki, Peygamber (S), Aişe'nin beraberinde erkek kardeşi Abdurrahmân'ı göndermiş ve Abdurrahmân da Âişe'yi, devesinin hörgücü mıkdârında olan küçük semeri üzerinde taşıyarak Ten*îm'den umre yaptırmıştır [9].
Umer (R) de: Hacc yoluna deve semerlerini bağlayın. Çünkü hacc, iki cihâdın biridir, demiştir [10].
Muhammed ibn Ebî Bekr el-Mukaddemî de dedi ki: Bize Yezîd ibn Zuray' tahdîs edip şöyle dedi: Bize Azvetu'bnu Sabit tahdîs etti ki, Sumâmetu/bnu Abdillah ibn Enes şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik cimri olmadığı hâlde, deve semeri üzerine binmiş olarak hacc etti ve Rasûlullah'ın da binit devesi azığını ve eşyalarını taşıdığı hâlde devesinin semeri üzerine binip hacc ettiğini tahdîs etti [11].

4-.....Bize Eymen ibnu Nâbil tahdîs edip şöyle dedi: Bize.el- Kaasım ibnu Muhammed, Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Âişe:
— Yâ Rasûlallah, sizler umre yaptınız; hâlbuki ben umre yapmadım, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yâ Abderrahmân, kızkardeşin Âişe'yi götür de ona Ten'-tm'den bir umre yaptır" buyurdu.
Abdurrahmân bu emir akabinde Âişe'yi dişi devesi üzerinde arka tarafına bindirip taşıdı ve bu suretle Âişe umre yaptı [12].

4- Mebrür Haccın Fazileti Babı

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'e amellerin hangisi en faziletlidir? diye soruldu. Peygamber:
— "Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmektir" buyurdu.
— Ondan sonra hangisidir? denildi.
Peygamber:
— "Allah yolunda cihâd etmektir" buyurdu.
— Ondan sonra hangisidir? denildi.
— "Mebrûr (yânî makbul olmuş, içine günâh ve riya karışmamış) haccdır" buyurdu [13].

6-.....Bize Habîb ibnu Ebî Amre, Talha kızı Âişe'den; o da Mü'minlerin Annesi olan Âişe'den haber verdi. Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Biz cihâdı amellerin en faziletlisi görüyoruz. Binâenaleyh biz cihâd etmeyelim mi? diye sordu.

Rasûlullah da:
— "Hayır; siz kadınlar için cihâdın en faziletlisi mebrûr haccdır" buyurmuştur [14].

7-..... Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle fauyuruyordu: "Kim Allah rızâsı için hacc yapar da cinsî münâsebette ve onu da'vet eden hareketlerde bulunmaz ve tâat yolundan dışarı çıkmaz ise, o kimse (günâhlardan sıyrılıp) anasının onu doğurduğu günkü gibi tertemiz dönmüş olur"[15].

5- Hacc ve Umre Mikaatlarının Farz Edilişi Babı [16]

8-.....Bana Zeyd ibnu Cubeyr tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Umer'e, konağında iken gelmiştir. îbn Umer'in de kıldan bir çadırı, bir de çadjrın sahnmda yukarı tarafında aykırı çekilmiş büyükçe perdeli yeri vardı [17].
(İbnu Cubeyr dedi ki:) Ben İbn Umer'e: Benim nereden umre yapmaklığım caiz olur? diye sordum. İfjn Umer: Rasûlullah (S) mî-kaatları farz yânî ta'yîn buyurdu. Necd ahâlîsi için Karn'ı, Medine ahâlîsi için Zu'1-Huleyfe'yi, Şâm ahâlîsi için de Cuhfe'yi ta'yîn buyurdu, dedi [18].

6- Yüce Allah'ın: "...Bir de azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı, Olmaktir... " (el-Bakara: 197) Kavli Babı [19]

9-.....Bize Şebâbe, Verkaa'dan; o da Amr ibnu Dinar'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Yemen ahâlîsi seferde ve hacc müddetince gerekli olan azıkları hazırlamak-sizın ve: Bizler Allah'a dayanıp güvenen kimseleriz, diyerek haccaçı-karlardı. Nihayet Mekke'ye geldiklerinde insanlardan azık isterlerdi. Bu sebeble Yüce Allah: "...B/> de (hacc seferinizde yetecek mıkdâr-da) azıklarım. Muhakkak ki azığın en hayırlısı da takvâlı olmaktır (yâhud insanlara yük olmaktan korunmaktır)" (ei-Bakara: i97) âyetini indirdi [20].
Bu hadîsi Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da İkrime'den; İbn Abbâs'i zikretmeksizin, mürsel olarak rivayet etmiştir [21].

7- Mekke Ahalisinin Hacc ve Umre İçin Yüksek Sesle Telbiye Okuyacakları Yer Babı [22]

10-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine ahâlîsi için Zu'1-Huleyfe'yi, Şâm (Mısır, Mağrib) ahâlîsi için Cuhfe'-yi, Necd ahâlîsi için Karne'1-Menâzil mevkiini, Yemen ahâlîsi için Ya-lemlem'i (ihrama girme) mîkaadı ta'yîn etti. Bu yerler, hacc ve umre yapmak isteyen bu memleketler ahâlîleri ile diğer memleketler halkından yolları bu yerlere gelen kimselerin mîkaatlarıdır. Bunlardan başka bu mîkaatlarla Mekke arasındaki yerler halkı da haccı inşâ etmiş bulundukları mahallerden ihrama girerler. Hattâ Mekkeliler de Mekke'den ihrama girerler [23].

8- Medine Ahalisinin Mikaadı Zu'l-Huleyfe Mevkii Olduğu ve Medine Yönünden Gelenlerin Zu'l-Huleyfe'den Evvel İhram ve Telbiye Etmeyecekleri Babı [24]

11-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Medine ahâlîsi Zu'l-Huleyfe'den; Şâm ahâlîsi Cuhf e'den; Necd ahâlîsi de Kam mevkiinden i'tibâren ihram ve telbiye ederler" buyurmuştur.
Abdullah ibn Umer: Rasûlullah'm "Yemen ahâlîsi de Yalemlem mevkiinden i'tibâren ihram ve telbiye ederler" buyurduğu bana ulaştı, demiştir [25].

9- Şam Ahalisinin İhram ve Telbiye Etme Yeri Babı

12-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine ahâlîsi için Zu'1-Huleyfe'yi, Şâm ahâlîsi için Cuhfe'yi, Necd ahâlîsi için Karnu'l-Menâzil'i, Yemen ahâlîsi için Yalemlem'i mîkaat ta'ynı buyurdu. Bu yerler, isimleri söylenen memleketler ahâlîlerinin ve başka memleketler halkından olup da hacc ve umre yapmak isteyip, yollan bu mîkaatlara uğrayan kimselerin mîkaatlarıdırlar. Bu mîkaatların berisinde, yânî Mekke tarafındaki yerlerde bulunan bulundukları mekândır. Hattâ Mekke ahâlîsi Mekke'den ihrama girerler [26].

10- Necd Ahalisinin İhram ve Telbiye Etme Yeri Babı

13-.....Bize Sufyân ibn Uyeynetahdîs edip dedi ki: Biz bu hadîsi ez-Zuhrî'den ezberledik; o da Sâlim'den; o da babası İbnu Umer'-den belledi. İbnu Umer: Peygamber (S) mîkaatları ta'yîn etti... diyerek hadîsi rivayet etmiştir.
Buhârî dedi ki: H Bize Ahmed ibn îsâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Baha Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan; o da Salim ibnu Abdillah'tan; o da babası Abdullah'tan haber verdi. Abdullah şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Medine ahâlîsinin ihram ve telbiye etme yeri Zu'l-Huleyfe'dir. Şâm ahâlîsinin ihram ve telbiye etme yeri Mehyea'dır -ki o Cuhfe'dir-, Necd ahâlîsininki Karn'dır" [27].
İbn Umer şöyle dedi: Sahâbîler: Peygamber(S)'in "Yemen ahâlîsinin ihram ve telbiye etme yeri Yalemlem'dir" buyurduğunu söylediler; ben bu fıkrayı kendi kulağımla işitmedim [28].

11- İkaamet Yerleri Mikaatların Berisinde (Yani Vatanları Mikaatlarla Mekke Arasında) Olan Kimselerin İhram ve Telbiye Etme Yerleri Babı

14-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o da Tâvûs'tan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir) Peygamber (S) Medine ahâlîsi için Zu'I-Huleyfe'yi, Sânı ahâlîsi için Cuhfe'yi, Yemen ahâlîsi için Yalemlem'i, Necd ahâlîsi için de Karn'ı mîkaat ta'yîn etti. Bu mîkaatlar hacc ve umre yapmak isteyen bu memleketler halklarının ve diğer memleketler halkından bu memleketler üzerine gelen kimselerin mîkaatlarıdır. Bu mîkaat yerlerinin berisinden (yânı mîkaatlarla Mekke arasındaki yerler halkından) olan kimsenin ihrama girme yeri ise, kendi ailesinin bulunduğu çevredir. Hattâ şübhesiz Mekke ahâlîsi de Mekke'den ihram ve telbiye ederler [29].

12- Yemen Ahalisinin İhram ve Telbiye Edecek Yerleri Babı

15-.....İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne ahâlîsi için Zu'i-Huleyfe'yi; Şâm ahâlîsi için Cuhfe'yi; Necc ahâlîsi için Karne'l-MenâziFi; Yemen ahâlîsi için Yalemlem'i mîkaat ta'yîn buyurdu. Bu mîkaatlar, hacc ve umre yapmak isteyen bu memleketler ahâlîleri ile, bunlardan başka memleketlerden olup da bu memleketler üzerine gelecek herkesin mîkaatlarıdır. Bunlardan başka, bu mîkaatlarla Mekke arasındaki memleketler halkı da haccı inşâ ettikleri o yerlerden (yânî bulundukları yerlerden) ihram ederler. Hattâ Mekke ahâlîsi de Mekke'den ihrâmlanırlar [30].

13- Bab: Zatu Irk Mevkiİ Irak Ahalisi İçin Mikaattır

16-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Şu iki şehir, yânî Basra ile Küfe şehirleri Umer zamanında feth edilip kurulunca, bu şehirler halkı Umer'e geldiler ve:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Şübhesiz Rasûlullah (S) Necd ahâlîsi için Karn'ı mîkaat ta'yîn buyurmuştur. Hâlbuki burası bizim yolumuzdan sapadır. Eğer biz Karn'dan ihrama girmek istersek bu bize meşakkatli oluyor, diye şikâyet arzettiler.
Umer bunlara:
— Öyleyse siz, Mekke'ye giden yolunuz üzerinden size sapa olmayan Karne'I-MenâziFin hizasında bulunan bir noktaya bakıp, orayı mîkaat edininiz, dedi.
Akabinde Iraklılar için Zâtu Irk mevkiini mîkaat ta'yîn etti [31].

14- Bab [32]

17-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Zu'1-Huleyfe'deki vâdîde devesini çökertti. Sonra inip orada (iki rek'at) namaz kıldı. (İbn Umer'in râvîsi ve azâdlısı şöyle dedi:) Abdullah ibn Umer de burada bu namazı kılardı [33].

15- Peygamber(S)'in -Mekke'ye Gidişte, Medine'nin-Şecere Yolu Üzerinden Çıkması Babı

18-..... Abdullah ibnu Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (MedîneMen çıkarken Zu'I-HuIeyfe Mescidi yanındaki Şecere yolunu izleyerek çıkar idi. Medine'ye de (Zu'1-Huleyfe Mesci-di'nden daha aşağıda ve Medîne'ye daha yakın bulunan) Muarres yoluyla girer idi. Ve yine Rasûlullah (S) Mekke'ye giderken Şecere Mescidi'nde namaz kılardı. Mekke'den dönüşünde de Vâdî'nin ortasındaki Zu'1-Huleyfe'de namaz kılardı ve sabaha kadar burada gecelemek âdeti idi [34].

16- Peygamber(S)'in "el-Akik, mübarek bir vadidir" Kavli Babı

19-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya (ibn Ebî Kesîr) tahdîs edip şöyle dedi; Bana İkrime tahdîs etti ki, o İbn Abbâs'tan şöyle derken işitmiştir: İbn Abbâs da Umer (R) şöyle derken işitmiştir: Ben el-Akîk vadisinde Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Bana bu gece Rabb'im tarafından bir geiici (yâri Cibrîl) geldi de: Bu mübarek vadide namaz kıl ve 'Hacc içinde umreye niyet ettim' de! dedi" [35].

20-.....Bize Mûsâ ibnu Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Bana Salim ibnu Abdillah, babası Abdullah ibnu Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) -Veda Haccı'nda- Akîk Vâdîsi'nin ortasındaki Zu'1-Huleyfe'de gecelemek üzere devesinden indiği görüldü. (Sahâ-bîler tarafından) kendisine: "Sen mübarek Bathâ'da (yânî vâdîde) bulunuyorsun", denildi. Hadîsin üçüncü râvîsi olan Mûsâ ibn Ukbe şöyle dedi: Bir hacc seferinde Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'in vaktiyle devesini çökertir olduğu yeri araştırarak, bizi oraya indirdi ki, Abdullah ibn Umer'in "Rasûlullah VedâHaccı'na giderken, bu vâdîde devesinden inip geceledigi yerdir" diye araştırarak, buraya gelip indiğini Salim görmüştür. Burası vâdînin içindeki mescidin alt tarafında idi. Vâdî ile yol arasında tam ortalama bir mevki' idi [36].

17- (Hacc Esnasında) Elbiseden Güzel Kokunun Üç Kerre Yıkanması Babı

21-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi. Atâ'ya da Ya'lâ'nın oğlu Safvân şöyle haber vermiştir: Ya'Iâ ibn Umeyye, Umer ibn Hattâb'a: Peygamber'e vahy edilirken, Peygamber'i bana göster, demişti.

Ya'lâ ibn Umeyye dedi ki: Peygamber el-Cı'râne'de bulundu sırada, yanında sahâbîle-rinden bir topluluk da varken, yanına bir adam çıkageldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Güzel koku sürünmüş olarak umre için ihrama giren bir kimse hakkında nasıl re'y edersin (yânî ne buyurursun)? diye sordu.
Peygamber (S) bir müddet sustu. Akabinde kendisine vahy geldi. Umer hemen Ya'Iâ'ya işaret etti. Ya'lâ da geldi. O sırada Rasû-lullah'ın üzerinde bir örtü vardı, bu örtü O'na gölgelik yapılmıştı. Ya'lâ başını bu örtünün içine soktu. Ve Rasûlullah'ı (vahyin şiddetli ağırlığından) yüzü kızarmış bir hâlde gördü. Rasülullah, uyuyan kimsenin gidip gelen nefesi gibi hırıltıyle nefes alıp veriyordu. Sonra Ra-sûlullah'tan bu hâl (yavaş yavaş) sıyrıldı. Akabinde:
— "Umreden sormuş olan kimse nerede?" buyurdu. Bunun üzerine yanına birisi getirildi. Rasülullah ona:
— "Bedenine ve elbisene bulaşan kokuyu üç kerre yıka, üzerindeki cübbeyi de çıkar, (bu ihramı giy de) haccında yapacağın işler gibi, umrende de yap!" buyurdu [37].
İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya, Peygamber bu adama üç defa yıkamasını emrettiği zaman, temizlemeyi paklamayı mı kasdetmiş-tir? diye sordum. Atâ da bana: Evet, diye cevâb verdi [38].

18- İhrama Girme Sırasında Koku Sürmek, Şahsın İhrama Girmek İstediğinde Giyebileceği Şeyihramlının Taranacağı ve Kendine Yağ Sürebileceği Babı [39]

İbn Abbâs: İhrâmlı kişi güzel kokulu bitkiyi koklar, aynaya bakar, yiyeceği zeytin yağı ve hayvanı yağ ile tedâvî olabilir," demiştir [40].
Atâ ibn Ebî Rebâh da:
İhrâmlı kişi yüzük takınır; uçkur, kuşak ve içine para ve şâire konulan dağarcık kuşanabilir, demiştir[41].
Ve îbnu Umer, ihrâmlı iken, karnı üzerine bir bezi sağlamca bağlamış olduğu hâlde tavaf etmiştir [42].
Âişe (R) de, hevdecini bağlayıp hazırlayan kimseler için kaba avreti örtecek çok kısa iç donu giymelerinde bir mahzur görmemiştir [43].

22-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: İbnUmer (R) ihrama girme sırasında zeytin yağı ile yağlanırdı. Mansûr dedi ki: Ben İbn Umer'in ihram sırasında koku sürmekten çekinmesini İbrâhîm en-Nahaî'ye söyledim. O bana şöyle dedi: Sen İbn Umer'in sözüyle ne yapıyorsun! (Çünkü Rasûlullah'ın İbn Umer'inkine muhalif olan fiili sabit olmuştur. Şöyle ki:) Bana el-Esved tahdîs etti. Âişe (R): Ra-sülullah (S) ihrâmh iken, başının ayrım yerlerindeki kokunun parıldaması, sanki hâlâ gözümün önündedir, demiştir [44].

23-.....Kaasımibn Muhammed'den: Peygamber'in zevcesi Âişe'den haber verdi. Âişe (R): Ben Rasûlullah(S)'ı ihrama girerken, ihramı için, bir de ihramı çıkarıp hılle girdiği için Ka'be'yi tavaf etmesinden önce güzel koku ile kokulandırır idim, demiştir [45].

19- Saçlarını Yapışkan Bir Şeyle Bir Yere Toplamış Olarak Telbiye Eden Kimse Babı

24-.....İbnu Umer (R): Ben Rasûlullah(S)'ı, başının saçlarını (zamklı bir madde ile) toplamış olduğu hâlde, yüksek sesle telbiye ederken gördüm, demiştir [46].

20- Zu'l-Huleyfe Mescidi Yanında Yüksek Sesle Telbiye Etmek Babı

25-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah'ın oğlu Sâlim'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Umer'den işittim. (Buhârî dedi ki:) H ve yine bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâ-lik'ten; o da Mûsâ ibnu Ukbe'den; o da Abdullah'ın oğlu Sâlim'den tahdîs etti ki, Salim, babası Abdullah'tan şöyle derken işitmiştir: Ra-sûlullah (S), Mescid'in yanından başka bir yerde telbiye etmedi, yânî ancak Zu'I-Huleyfe Mescidi'nde telbiye etti [47].

21- İhrama Giren Kimsenin Giymeyeceği Elbiseler Babılf.

26-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Bir kimse:
— Yâ Rasûlallah! İhrama giren kimse, elbiselerden ne giyer? diye sordu.
Rasûlullah (S) buyurdu ki:
— "Gömlekler, başlıklar, şalvarlar (yânî donlar), bornuslar, mestler giymez- Ancak iki edik bulamayan kimse mest giysin ve onları da topuklarından aşağısına kadar kessin. Siz ihrâmlılar bir de zağ-ferân yâhud vers ile boyanmış bir kumaş giymeyiniz" [48].

22- Hacc Yolunda Bir Bineğe Binmek ve Bineğin Arka Tarafına da Bir Başkasını Bindirmek Babı

27-.....İbn Abbâs(R)'tan (O şöyle demiştir): Usâme, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Peygamber'in redifi (yânî bineğinin arka tarafına binen kişi) idi. Sonra Peygamber Müzdelife'den Minâ'ya gelinceye kadar da Abbâs'ın oğlu FadPı, kendi binitinin arkasına bindirdi. Bunların her ikisi de: Peygamber (S), Akabe cemresini taşla-yıncaya kadar telbiye etmekten ayrılmadı, demişlerdir [49].

23- İhrama Giren Kimsenin Elbiseler, Rıdalar ve İzarlar Nevinden Giyebileceği Şeyler Babı [50]

Ve Âişe (R) ihrâmh olduğu hâlde sarı boya ile boyanmış elbiseler giymiştir [51]
Ve yine Aişe, muhatabı olan ihrâmh kadına: Ağzına yaşmak tutunma, vers (yânî alâçehrî veya Yemen zağferânı denilen bitki) ile ve zağferân ile boyanmış elbise giyme, demiştir [52].
Câbir ibn Abdillah da: Usfurla (yânı sarı boya ile) boyanmış şeyi, kokulandırılmış görmem, demiştir [53]. Ve Aişe, ihrâmlı kadın için zînet takmada, siyah elbisede, gül rengi boya ile boyanmış elbisede ve ayakkabı giymede bir mahzur görmemiştir [54].
İbrâhîm en-Nahaî de: İhrâmlının, giymekte olduğu elbisesini değiştirmesinde bir mahzur yoktur, demiştir [55].

28-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gerek kendisi, gerek sahâbîlerİ saçlarım taradıkları, güzel kokular süründükleri, (en güzel) izâr ve ridâlarmı giydikten sonra Medine'den (öğle ile ikindi arasında Veda Haccı için) yola çıktılar. Peygamber, giyilmesi âdet olan ridâlar ve izârlardan hiçbirşeyi giymekten kimseyi men' etmedi. Yalnız (kokusu ve rengi) vücûda bulaşacak derecede zağferânlı libâsın giyilmesini nehyetmişti. Bu büyük hacc topluluğu, gündüzün Zu'1-Huieyfe'ye vardı. (Öğle namazını orada kıldı ve Zu'l-Huleyfe'de geceledi. Sabahleyin) Peygamber devesine bindi. Beydâ Dağı'na yükselince, Peygamber ve sahâbîleri tehlîl ve telbiye ettiler. Peygamber kurbanlık devesine kılâde (yânî gerdanlık) takdı ve kurbanlık nişânıyle nişanladı. Bu telbiye ve kılâde işleri Zu'1-ka'de'den beş gün kala (ayın yirmi beşinde) olmuştu. Nihayet Zu'1-hicce'nin dördüncü günü Peygamber Mekke'ye vardı. Beyt'i tavaf, Safa ile Mer-ve arasında sa'y etti. Kurbanlık develerine nişan taktığı için de artık o hayvanlar kurbanlık bedene olduklarından dolayı, Peygamber ihramdan çıkmadı. Tavaf ve sa'ydan sonra Peygamber hacca telbiye edici olarak Mekke'nin yüksek tarafındaki Hacûn mevkiine konakladı, Ka'be'yi tavaf ettikten sonra, artık tâ Arafat'tan dönünceye kadar Ka'be'ye bir daha yaklaşmadı. Peygamber sahâbîlerine, Beyt'i tavaf etmelerini, Safa ile Merve arasında sa'y etmelerini, sonra da saçlarını kısaltmalarını, bundan sonra da ihramdan çıkmalarını emreyledi. Peygamber'in bu emri, beraberinde kılâdelediği bir kurbanlığı bulunmayan kimseler içindi. Böyle bir kimse ihramdan çıktığında, beraberinde zevcesi varsa, artık zevcesi kendisine halâldır (yânî onunla cinsî münâsebeti halâldır). Güzel koku sürünmesi, (mu'tâd olan) elbiselerini giymesi de halâldır [56].

24- Zu'l-Huleyfe'de Geceleyip Nihayet Sabaha Giren Kimse Babı [57]

Bunu (yânî Zu'1-Huleyfe'de gecelemeyi) İbn Umer (R), Peygamber(S)'den olmak üzere söyledi [58].

29-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'de (öğleyi) dört rek'at, Zu'1-Huleyfe'de (ikindiyi) iki rek'at kıldı. Sonra sabaha girinceye kadar Zu'1-Huleyfe'de geceledi. Bineğine bindiği ve devesi kendisini sırtında dümdüz yaptığı zaman, yüksek sesle telbiye etti [59].

30-.....Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Enes'ten tahdîs etti. (Enes ibn Mâlik şöyle demiştir:) Peygamber (S) Medine'de öğleni dört rek'at klıdı. İkindiyi de Zu'1-Huleyfe'de iki rek'at kıldı.
Ebû Kılâbe: Ben Peygamber'in Zu'1-Huleyfe'de sabaha girinceye kadar gecelediğini sanıyorum, demiştir [60].

25- Telbiye İle Sesi Yükseltmek Babı

31-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medîne'de öğleni dört, ikindiyi de Zu'1-Huleyfe'de iki rek'at kıldı. Ben, Peygamber ve beraberinde Kıran haccına niyet eden kimselerin hacc ile umreyi birlikte yüksek sesle açıkça söylerlerken işittim[61].

26- Telbiye(nin Keyfiyeti) Babı

32-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den, Rasûlullah'ın telbiyesinin şöyle olduğunu haber verdi: Lebbeyke Allâhumme lebbeyk Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk fnne'l-hamde ve'n-nVmete leke VeH-mulke lâ şerike leke
(= Yâ Allah, da'vetine tekrar tekrar icabet ettim; emrini yerine getirmeye tekrar tekrar hâzırım. Tekrar tekrar icabet ettim; Senin hiç ortağın yoktur. Sana tekrar tekrar itaate hâzırım. Şübhesiz hamd, ni'i met ve mülk Sana mahsûstur; Sana hiçbir ortak yoktur) [62].

33-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in nasıl telbiye eder olduğunu elbette biliyorum:
Lebbeyke Allâhumme lebbeyk Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk İnne 'l-hamde ve 'n-ni 'mete leke [63].
Bu hadîsi el-A'meş'ten rivayet etmekte Ebû Muâviye, Sufyân es-] Sevrî'ye mutâbaat etmiştir [64].
Şu'be ibnu'l-Haccâc da şöyle dedi: Bize Süleyman el-A'meş haber verip şöyle dedi: Ben Hayseme'den işittim; o da Ebû Atıyye'den. O da: Ben Âişe'den işittim, demiştir [65].

27- Binek Heyvanı Üzerine Binişten Sonra Yapılan Telbiyeden Önce Tahmid, Tesbih ve Tekbir (Yapılacağı) Babı

34-.....Bize Eyyûb (es-Sahtıyânî), Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah" (S) -Veda Hacci'na giderken-öğle namazını Medine'de, biz de kendisiyle beraber olduğumuz hâlde dört rek'at kıldı. İkindiyi de Zu'1-Huleyfe'de (kısaltarak) iki rek'-at kıldı. Sonra sabaha kadar orada geceledi. Sonra (sabahleyin devesine) bindi. Nihayet devesi onu Beydâ yokuşu üzerine doğrulttu. Rasûlullah, Allah'a hamdetti, tesbîh etti ve tekbîr getirdi. Sonra hacc ile umreye beraberce niyet ederek, telbiye yaptı. Beraberindeki insanlar da hacc ile umreye niyet edip, telbiye eylediler. (Ve böylece ihrama girdiler). Mekke'ye geldiğimizde Rasûlullahjinsanlara emretti. Onlar ihramdan çıktılar[66]. Nihayet terviye (yânî Zu'1-hicce ayının sekizinci) günü olunca, insanlar hacc için ihrama girdiler. Râvî Enes: Peygamber kendi eliyle ayakta durdukları hâlde birçok kurbanlık develer kesip boğazladı. Rasûlullah Medine'de de alacalı iki koç boğazladı, dedi[67]. Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bâzıları, bu Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da bir adamdan -ki o Ebû Kılâbe'dir veya Ham-mâd ibn Seleme'dir denildi- o da Enes'tendir, dediler [68].

28- Binek Vasıtası Kendisini Dümdüz Doğrulttuğu Zaman Telbiye Eden Kimse Babı

35-..... İfanu Umer (R): Peygamber (S), devesi ayağa kalkıp kendisini dümdüz doğrulttuğu zaman telbiye etti, demiştir [69].

29- Kıble Tarafına Yönelerek Telbiye Etmek Babı

36-.....Bize Eyyûb es-Sahtiyânî, Nâfi'den tahdîs etti. Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer Zu'I-Huleyfe'de sabah namazım kıldığ zaman binek devesinin hazırlanmasını emreder, deveye semeri bağlanır, sonra da devesine biner idi. Devesi onu dümdüz yükselttiği zaman, ayakta olarak kıbleye yönelir, sonra da tâ Harem'e ulaşıncaya kadar telbiye eder idi. Harem'e girdikten sonra telbiyeyi keserdi. Nihayet Zu Tu-vâ'ya geldiğinde, burada gecelerdi. Nihayet sabaha girip sabah namazını kılınca da (Mekke'ye giriş için) yıkanırdı. İbn Umer, Rasûlullah'ın da böyle yaptığını söyledi[70]. Yıkanmak hakkındaki bu hadîsi Eyyûb'dan rivayet etmekte îsmâîl ibn Uleyye, Abdulvâris'e mu-tâbaat etmiştir [71].

37-.....Bize Fuleyh tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbnu Umer (R) Mekke yönüne yola çıkmak istediği zaman, içinde güzel bir koku bulunmayan bir yağ ile yağlanır, sonra Zu'1-Huleyfe Mes-cidi'ne gelir, orada namaz kılar, sonra bineğine binerdi. Bineği onu ayakta olarak dümdüz doğrulttuğunda telbiye ederdi. Bundan sonra da: Ben Peygamber(S)'i işte böyle yapar gördüm, der idi [72].

30- İhramlının, Vadinin İçine İndiğinde Telbiye Etmesi Babı

38-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Bizler ibn Abbâs'ın yanında idik. Oradakiler Deccâl'ı konuşup, Peygamber'in: "Onun iki gözü arasında kâfir yazılmıştır" buyurduğunu zikrettiler. Bunun üzerine İbn Abbâs: Ben Peygamber'den bunu işitmedim. Velâkin Peygamber: "Musa'ya gelince; ben onu (Ezrak) vadisinin içinde aşağıya inerken telbiye eder hâlde görüyor gibiyim" buyurdu, dedi [73].

31- Bab: Hayızlı ve Nifaslı Kadınlar Nasıl İhrama Girerler?

Kalbindekini yüksek sesle söylediği zaman "Ehelle" denilir. "İstehlelnâ" ve "Ehleinâ'l-hilâle", "Hilâlin meydana çıktığını gördük" demektir. Bunların hepsi "meydana çıkma" ma'nâsındadır. "İstehelle'l-mataru (= Yağmur buluttan çıktı)" ta'bîri de bu ma'nâdadır. "Ve mâ uhille H-gayrıllâh (— Üzerine Allah'tan başkasının ismi söylenip kesilen hayvanlar..)" (el-Bakara: [74]; el-Mâide: 3; el-En'âm: 144; en-Nahl: 115) kelâmı da, çocuğun doğarken sesini feryâdla yükseltmesi ma'nâsındadır74.

39-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in beraberinde Veda Haccı için yola çıktık. Ve umre niyetiyle telbiye ettik. Sonra Peygamber: "Beraberinde hedy, yâni kurbanlık hayvanı bulunan, umre ile birlikte hacca niyet edip telbiye eylesin, sonra da umre ile haccdan birlikte ihramdan çıkıncaya kadar da, ihramdan çıkmasın!" buyurdu. Ben hayızlı olarak Mekke'ye geldim. Beyt'i tavaf etmedim; Safa ile Merve arasında sa'y etmedim. Bu durumumu Peygamber'e şikâyet tarzında arzettim. Peygamber (S) bana: "Başının saç örgülerini çöz, saçlarım tara, umreyi terk et ve yalnız hacca niyetle telbiye et!" buyurdu. Ben de böyle yaptım. Hacc fiillerini yerine getirip tamamladığımız zaman, Peygamber beni erkek kardeşim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in beraberinde olarak, Ten'îm mevkiine gönderdi de, ben oradan umre yaptım. Peygamber: "îşte bu, senin umrenin yeridir" buyurdu.
Âişe dedi ki: Umre niyetiyle telbiye etmiş olanlar Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Sonra Minâ'dan dönmelerinin akabinde diğer bir tavaf daha yaptılar. Amma hacc ve umreyi cem' edenlere gelince, onlar ancak bir tavaf yaptılar [75].

32- Peygamber(S)in Zamanında Peygamberin İhrama Girmesi Gibi İhrama Girip Telbiye Eden Kimse Babı [76]

Bu başlıkta zikredilen şekli, İbn Umer (R), Peygamber'den olmak üzere söyledi [77]

40-.....Bize el-Mekkî ibnu İbrâhîm, İbn Cureyc'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Atâ şöyle dedi: Câbir (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Alî ibn Ebî Tâlib'e (Yemen'den, beraberinde kurbanlık olduğu hâlde Mekke'ye geldiği zaman) girmiş

bulunduğu ihramı üzerinde kalmasını emretti. Atâ yâhud Mekkî dedi ki: Câbir bu hadîsinde Surâ-ka'nın sözünü de zikretmişti [78].

41-.....Bize Suleymibnu Hayyân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Mervân el-Asfar'dan işittim ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Alî, Yemen'den (Mekke'ye) Peygamber'in yanına geldi. Peygamber, Alî'ye: "Ne niyetle ihrama girip telbiye ettin?" diye sordu. Alî: Peygamber'in ihrama girdiği gibi ihrâmlanıp telbiye ettim, dedi. Peygamber: "Benim yanımda hedy (yânî kurbanlık) olmayaydı (Mekke'ye varınca ziyaret tavafı ve sa'yden sonra tıraş olup) ihramdan çıkardım" buyurdu.
Ve Muhammed ibnu Bekr İbnu Cureyc'den şunu ziyâde etti: Enes dedi ki: Peygamber (S), Alî'ye: "Yâ Alî! Sen ne niyetiyle ihrama girip telbiye ettin?" diye sordu. Alî: Peygamber'in ihram ve telbiye ettiği gibi, dedi. Peygamber: "Öyleyse sen Beyt'e kurbanlık hediye et ve şu hâlinde olduğun gibi ihrâmlı olarak kal" buyurdu [79].

42- Bize Muhammed ibnu Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Suf-yân es-Sevrî, Kays ibn Müslim'den; o da Târik ibn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Veda Haccı'n-dan evvel- beni Yemen'deki bir kavme vazife ile göndermişti. Yemen'den dönüşümde Peygamber'e Bathâ'da ihrâmlı olarak kavuştum. Peygamber bana:
— "Ne niyetiyle ihrâmlandın?" diye sordu. Ben de:
— Peygamber'in ihrama girişi gibi ihrâmlanıp telbiye ettim, dedim.
Peygamber yine:
— "Beraberinde herhangi bir hedy var mı?" dedi. Ben:
— Hayır, yoktur, dedim.
Bunun üzerine bana tavaf ve sa'y etmemi emretti. Ben de Beyt'i tavaf, Safa ile Merve arasını da sa'y ettim. Sonra Peygamber ihramdan çıkmamı emretti.Ben de ihramdan çıktım. Akabinde kavmimden bir kadının yanına geldim. O kadın başımı taradı yâhud başımı yıkadı.
Umer (Halifeliği zamanındaki bir hacc mevisiminde Mekke'ye)
geldi ve şöyle dedi: Allah'ın Kitâbı'm alırsak, o bize (başlama akabinde umre ile haccı) tamamlamamızı emrediyor. Yüce Allah: "Haca da, umreyi de Allah için tam yapın.." (ei-Bakara: 196) buyurdu. Eğer
Peygamber'in sünnetini alırsak, o da kurbânı kesinceye kadar ihrama dan çıkmamıştır [80].

33- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Hacc (ayları) bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı (kendine) farz ederse, artık haceda kadına yaklaşmak (veya kötü söz söylemek), günâh yapmak, kavga etmek yoktur... ** (el-Bakara: 197)
"Sana yeni doğan aylan sorarlar. De ki: Onlar, insanların fâidesi için, bir de hacc için vakit
Ölçüleridir..." (el-Bakara: 189) [81]
Ve İbn Umer (R): Hacc ayları Şevval, Zu'1-ka'de ve Zu'1-hicce'nin on günüdür, demiştir [82].
İbn Abbâs (R) da: Hacc için hacc aylarının dışında ihrama girmemek sünnettendir, demiştir [83].
Usmân ibn Affân (R) da; Horasan'dan yâhud Kirmân'dan ihrama girmeyi kerîh görmüştür °" [84]

43-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın beraberinde, hacc aylarında, hacc gecelerinde ve hacc hâllerinde (Medine'den) çıktık. Nihayet (Mekke'nin hududu olan) Şerif mevkiine indik.
Âişe dedi ki: Rasûlullah, sahâbîlerine doğru çıktı da:
— "Sizden her kimin beraberinde hedyi (kurbânı) yoksa ve hac-cini umreye çevirmek isterse, o (haccmı feshedip) umre yapsın! Beraberinde hedyi bulunan da haccını umreye çevirmesin" buyurdu.
Âişe dedi ki: Peygamber'in bu Öğretmesinden sonra, sahâbîle-rinden umreyi alanlar da oldu, terkedenler de bulundu.
Yine Âişe dedi ki: Fakat Rasûlullah ile sahâbîlerinden bir takım kimselerin -ki bunlar kuvvet sahibi kişilerdi- kurbanlıkları beraberlerinde idi. Bunlar (hacci feshedip) umre yapmaya muktedir değillerdi. Âişe dedi ki: Rasûlullah bu emri verdikten sonra (çadıra) benim yanıma girdi. Ben ise ağlıyordum. Rasûlullah:
— "Ey kadın! Seni ne ağlatıyor ki?" dedi Ben de:
— Senin sahâbîlerine söylediğin sözünü işittim. Demek ki ben umreden (tavaf ve sa'y edemiyerek) men' olundum, dedim [85].
Rasûlullah:
— "Senin hâlin nedir ki?" dedi. Ben:
— Namaz kılamıyorum, dedim. Rasûlullah:
— "Bu sana zarar vermez. Sen de ancak Âdem kızlarından bir kadınsın. Allah, bütün Âdem kızları üzerine yazdığı şeyi senin üzerine de yazmıştır. Böyle olunca sen hacca niyetinde sabit ol. Allah sana umreyi de nasîb eder" buyurdu.
Âişe dedi ki: Rasûlullah'ın bu (Veda) haccında Arafat'a çıktık. Nihayet Minâ'ya geldik. Ben de artık temiz olmuştum. Sonra Minâ'-dan çıktım. (Ve Mekke'ye gelip) Beyt'e ifâda tavafı yaptım. Âişe devam edip dedi ki: Sonra Minâ'dan sonuncu dönüşte, Rasûlullah'ın beraberinde yola çıktım. Rasûlullah Muhassab mevkiine gelip, konakladı. Biz de O'nunla beraber orada konakladık. Rasûlullah, kardeşim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'i çağırdı ve:
— "Kızkardeşini haremden çıkar, (hıll ile harem hududunda) umre niyetiyle ihram ve telbiye yaptır. (Tavaf ve sa'y ettikten) sonra ihramdan çıkınız, sonra buraya geliniz. Ben burada ikiniz benim yanıma gelinceye kadar sizleri gözlüyorum" buyurdu.
Âişe devamla şöyle dedi: Kardeşimle birlikte çıktık. Nihayet (Ten'îm'de) ihrâmlandiktan; tavaf ve sa'yi de yaptıktan sonra,

seher vaktinde Rasûlullah'ın yanına geldim. Rasûlullah:
— "Umreyi bitirdiniz mi?" dedi. Ben de:
— Evet bitirdik, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah, sahâbîlerine (Medîne'ye doğru) hareketi i'lân etti. İnsanlar hareket ettiler. Rasûlullah da Medîne'ye yö-nelici olarak yürüdü [86].
Buhârî dedi ki: Hadîsteki "Dayra", "Dara yadîru dayran" fii-Iindendir. Bu fiilde "Dara yadûru davran" dahî denilir. Ve (ma'nâ-si) "Darra yadurru darran"dır [87].

34- Temettü', Ikran, İfrad Hacclarının Beyanı İle Beraberinde Hedy (Kurban) Bulunmayan Kimseler İçin Haccın Feshedilmesi (ve Umreye Çevrilmesinin Cevazı) Babı [88]

44.....Aışe (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in beraberinde haccdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin (Medîne'den) çıktık [89]. Mekke'ye varıp (umre için) Beyt'i tavaf (ve Safa- Merve'-yi sa'y) ettiğimiz zaman Peygamber (S), hedy sevk etmeyenlerin ihramdan çıkmalarını emretti. Bu emir üzerine hedy sevk etmeyenler ihramdan çıktılar [90]. Peygamber'in kadınları da hedy sevk etmemişlerdi. Onlar da ihramlarından çıktılar90. Âişe devamla dedi ki: Yalnız ben (Şerifte) hayz oldum da Beyt'i tavaf edemedim. Hacıların teşrik günlerinden sonra konaklayageldikleri Hasbe (yânî Muhassab) gecesi olunca, ben Âişe:
— Yâ Rasûlallah! İnsanlar bir hacc ve bir umre ile dönüyorlar, ben ise yalnız bir hacc ile dönüyorum, dedi.
Rasülullah:
— "Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen tavaf etmedin mi?" diye, sordu.
Âişe:
— Hayır; etmedim, diye cevâb verdi. Rasülullah:
— "Öyleyse kardeşinle Ten'îm'e git, oradan umre ihramına girip telbiye et. Sonra tavaf ve sa 'y edip, buluşma yerimiz olan bu yere geliniz" buyurdu.
(Mü'minlerin annesi) Safiyye (R) şöyle dedi: Ben de âdetimi görmüş olduğumdan, kendimi muhakkak insanları yollarından ahkoyucu sanıyordum. Rasülullah:
— "Ey yaralayıalığı ve kökünden sökücülüğü halkın hareketim durduran kadın! [91]. Sen nahr gününden ifâda tavafını yapmadın mı?" dedi.
Safiyye devamla dedi ki: Ben de:
— Evet, yaptım, diye cevâb verdim. Bunun üzerine Rasülullah:
— "Be's yoktur (veda tavafı hayızlıdan düşmüştür), haydi yollan!" buyurdu.
Âişe dedi ki: Umreden dönüşümde Peygamber bana; ben Mekke'ye inmekte, kendisi de Mekke'den yukarı çıkmakta iken; yâhud da ben çıkmakta, kendisi de aşağı inmekte iken kavuştu.

45-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler Veda Haccı yılında Rasûlullah'ın beraberinde hacca çıktık. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlanıp telbiye etti. Kimimiz hacca ve umreye birlikte niyetle ih-râmlanıp telbiye etti. Kimimiz de yalnız hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Rasûlullah da hacca niyetle ihrâmlanıp telbiye etti. Yalnız hacc niyetiyle ihrama girip telbiye edenler, yâhud hacc ile umreye niyetle cem' eden hacılara gelince, onlar kurbân bayramının ilk günü oluncaya kadar ihramdan çıkmadılar [92].

46-.....Mervân ibnu'I-Hakem şöyle demiştir: Ben Usmân ve Alî'ye (hacc sırasında) şâhid oldum. Usmân halkı temettü' haccın-dan ve hacc ile umreyi cem' etmekten (tenzîhen) nehyediyordu. Alî bu nehyi görünce, her ikisine birden niyet ederek Lebbeyke bi-umretin ve haccetin diye yüksek sesle telbiye edip ihrâmlandı. Ve: Ben Pey-gamber(S)'in sünnetini kimsenin sözünden dolayı terk edici değilim, dedi [93].

47-.....Abdullah ibnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Câhiliye Arabları hacc aylarında umre etmeyi, yeryüzünde işlenen günâhların en büyüğü nev'indendir diye i'tikaad ederlerdi. Ve bunlar Muharrem ayındaki harâmhğı da safer ayına naklederlerdi de: Devenin arkasındaki yara iyi olur, ayak izleri silinir gider, safer ayı da çıkarsa artık umre yapmak işte o zaman umreciye halâl olur derlerdi. Peygamber (S) sahâbîleri ile beraber (zu'1-hicce'nin) dördüncü gecesi sabahında hacc niyetiyle telbiye ediciler olarak (Mekke'ye) geldiler. Peygamber sahâbîlerine, hacclarmı umreye çevirmelerini ve (tavaf, sa'y, tıraşla) ihramdan çıkmalarını emreyledi. (Hacc aylarında umre yapmayı büyük günâh gördükleri için) hacc aylarında umre ile emredilmesi, kendilerine ağır geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu hangi hılldır; nasıl umredir (İHrâmın haram kıldığı şeyleri bu da halâl kılar mı)? diye sordular.
Rasûlullah:
— "(Hacc aylarındaki) bu emrenin yerine getirilmesi de bunların hepsini halâl kılar" buyurdu [94].

48-.....Ebû Mûsâ (R): Ben (Yemen'den) Peygamber'in huzuruna geldim. Peygamber (S), ben Ebû Musa'ya (umreyi yerine getirdikten sonra) ihramdan çıkmayı emreyledi, demiştir [95].

49- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik tahdîs etti. H ve yine bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Ibn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Hafsa (R):

— Yâ Rasûlallah! İnsanların hâli nedir ki, umre ile ihramdan çıktılar; hâlbuki sen umrenden çıkmadın? diye sormuş.
Rasûlullah (S):
— "Ben başımın saçlarını yapışkan bir madde ile telbîd edip topladım, kurbânımı da (Ka'be nâmına) kılâdeledim. Artık ben kurbânımı kesmedikçe ihramdan çıkamam" buyurmuştur [96].

50-.....Bize Ebû Cemre Nasr ibnu İmrân ed-Dubaiyyu haber verip şöyle dedi: Ben temettü* haccı yapmak istedim de insanlar beni temettu'dan nehyetti.Ben de bunu İbn Abbâs'a sordum. O da bana temettü' üzerinde devam etmemi emretti. Müteakiben ben ru'yâm-da, bir adamın bana: Temettü', mebrûr bir hacc ve kabul edilmiş bir umredir, demekte olduğunu gördüm. Ben bu ru'yâmı İbn Abbâs'a haber verdim. İbn Abbâs bana: Temettü', Peygamber'in sünnetidir, dedi ve tekrar bana: Yanımda otur da sana kendi malımdan bir pay ayırayım diye ilâve etti. Şu'be dedi ki: Ben Ebû Cemre'ye: İbn Abbâs'ın sana pay vermesinin sebebi nedir? diye sordum. Ebû Cemre: İbn Abbâs'ın sana. pay vermesinin sebebi nedir? diye sordum. Ebû Cemre: Görmüş olduğum o ru'yâdan dolayı, dedi [97].

51-.....BizeEbû ŞihâbMûsâibnNâfi' tahdîs edip şöyle dedi:
Bir defasında Mekke'ye mutemetti' hacısı olarak umre niyetiyle geldim. Terviyeden üç gün evvel Mekke'ye girdik. Mekke ahâlîsinden bâzı insanlar bana:
— Şimdi senin haccın Mekkeliler'in (az meşakkatli ve az sevâb-lı) haccma dönmektedir, dediler.
Ben de hemen Atâ ibn Ebî Rebâh'ın yanına gittim ve kendisinden fetva istiyordum. Atâ şöyle dedi:
— Bana Câbir ibn Abdillah (R) şöyle tahdîs etti: Kendisi, Pe-yamber (S) Mekke'ye kurbanlık develer gönderdiği hacc günü, Peygamber ile beraber hacc etmiştir. Sahâbîler o günü mufred hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etmişlerdi. Peygamber onlara:
— "Haccınızı umreye çeviriniz: Bey t'i tavaf, Safa ileMerve arasını sa'y etmek ve saçlarınızı kısaltmak suretiyle ihramlarınızdan çıkınız. Sonra ihrâmsız olarak Mekke'de ikaamet ediniz. Tâ terviye (yânî Zu'1-hicce'nin sekizinci) günü olduğu zaman hacc niyetiyle ihrama girip, telbiye ediniz. Ve evvelki ihrâmlanmış olduğunuz mufred haccınızı (böylece) temettü' haccı yapınız" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ RasûlaİIah! Biz ilk ihrama girişimizde hacc diye isimlendirdiğimiz hâlde, o haccımızı nasıl mut'a' (yânî umre) yaparız? dediler.
Peygamber:
— "Siz benim emrettiğim şeyi yapınız! Eğer ben de kurbân sevk etmemiş olaydım, muhakkak size emrettiğim gibi yapardım. Lâkin şimdi kurbânım varacağı yere ulaşıncaya (yânî Minâ'da kesilinceye) kadar, ihrâmlıya haram olan şeylerden hiçbirisi bana halâl olmaz" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîler de Peygamberdin emrettiği gibi yaptılar [98].

52-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib ile Usmân ibn Affân (R) Usfân mevkiinde bulunurlarken, mut'a (yânî temettü') hakkında ihtilâf ettiler. Alî, Usmân'a: Sen, başka değil; ancak Peygamber'in yapmış olduğu bir işten nehyetmek istiyorsun, dedi. İbnu'l-Müseyyeb dedi ki: Alî, Usmân'ın bu nehyini görünce, umre ile haccı birlikte niyetle ihram edip, telbiye etti" [99].

35- Hacc Niyetiyle İhrama Girip Telbiye Eden ve Haccın Nevini İsimlendirip Ta'yin Eden Kimse Babı

53-.....Ben Mucâhid ibn Cebr'den işittim, şöyle diyordu: Bize Câbir ibnu Abdillah (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde ve Lebbeyke Allâhumme, Lebbeyke bVUhacc diyerek Mekke'ye geldik. Rasûlullah (S) bizlere, bu haccımızı umre yapmamızı emreyledi [100].

36- Temettü' Babı [101].

54-.....Katâde şöyle demiştir: Bana Mutarnf tahdîs etti ki, İmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah (S) zamanında temettü' haccı yaptık. Kur'ân da (temettü'un câizliği hakkında) indi. Bir adam da kendi re'yi ile dilediği şeyi söyledi [102].

37- Yüce Allah'ın: "... Bu, ailesi Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan ittikaa edin ve bilin ki Allah, cezası cidden çetin olandır" (ei-Bakara: 196) Kavlinin Tefsiri Babı [103]

55- Ve Ebû Kâmil Fudayl ibnu Huseyn el-Basrî (237) şöyle dedi: Bize Ebû Ma'şer tahdîs etti. Bize Usmân ibnu Gıyâs İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R), hacc nıut'a'sından sorulduğunda o şöyle dedi: Veda Haccı'nda Muhacirler, Ensâr ve Peygamber'in zevceleri ihrama girip telbiye ettiler. Biz de ihrama girip telbiye ettik. Mekke yakınına geldiğimiz zaman Rasûlullah (S):
— "Hedy kılâdeleyip beraberinde getirmiş olanlar müstesna, hacc niyetiyle yaptığınız ihram ve telbiyelerinizi umreye çeviriniz!" buyurdu.
Bizler Beyt'i tavaf, Safa ile Merve'yi sa'y edip (ihramdan çıktık), kadınlara geidik ve âdetimiz olan dikişli elbiseleri giydik.

Rasûlullah:
— "Kurbanlığa kılâde ve nişan takmış olan kimselere, kurbân varacağı yere ulaşıncaya (yânî Minâ'da kesilinceye) kadar ihramın haram kıldığı şeylerden hiçbiri halâl olmaz" buyurdu.
Sonra bizlere zu'1-hiccenin sekizinci terviye günü öğlenin ardından hacc için ihrama girmemizi emretti. Nihayet biz Arafat'ta vakfe, Müzdelife'de geceleme, bayram günü Minâ'da cemre atma ve tıraş gibi hacc rnenseklerini bitirip de akabinde Mekke'ye geldiğimiz, Beyt'i tavaf, Safa ile Merve arasım sa'y ettiğimiz zaman, artık bizim haccı-mız tamâm olmuş ve üzerimize kurbân vâcib gelmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu:
"... Kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse kolayına gelen bir kurbânı keser. Fakat onu bulamazsa hacc günlerinde (ihrâmlı olarak) üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak (vâcib olur ki), bunlar tam on gün eder. Bu, ailesi Mescidi Haram 'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan ittikaa edin ve bitin ki, Allah, cezası
cidden çetin Olandır" (ei-Bakara: 196).
Âyetteki "Döndüğünüz vöft/Y"ta'bîri, "Memleketlerinize döndüğünüz zaman" demektir. Kurbân olarak bir davar kâfi gelir. Böyle yapanlar bir yılda iki büyük İbâdeti, hacc ile umre arasını birleştirmişlerdir. Çünkü Yüce Allah kendi Kitâb'ında hacc ile umreyi cem' etmeyi indirmiş, Peygamber'i de bunu şeriat ve kaanûn yapmış ve temettu'u Mekke ahâlîsinden başka olan insanlar için mubah kılmıştır. Allah: ilBu hüküm, ailesi Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir..." (ei-Bakara: 196) buyurdu.
Yüce Allah'ın Kitâbı'nda (ei-Bakara: 197) zikretmiş olduğu hacc ayları ise, şevval, zu'1-ka'de ve zu'1-hicce'dir. Her kim bu aylar içinde umre ile fâidelenirse, ona bir kurbân kesmek yâhud oruç tutmak vâcib olur [104].
er-Refes, cinsî münâsebet; el-Fusûk, ma'siyetfer; el-Cidâl ise kavga etmek'tir.

38- Mekke'ye Girme Sırasında Yıkanmak Babı

56-.....Bize Eyyûb (es-Sahtiyânî), Nâfi'den haber verdi. O şöyle demiştir: İbnu Umer (R), Harem'in en yakın hudûd mevkiine girdiği zaman telbiyeyi keser. Sonra Zû Tuvâ'da geceyi geçirir, sonra orada sabah namazını kılar ve (Mekke'ye girmek için de) yıkanırdı. İbnu Umer, Allah Peygamberi'nin de böyle yapar idiğini söylerdi [105].

39- Mekke'ye Gündüzleyin Yahud Geceleyin Girilmesi(nin Meşru'luğu) Babı

Reygamber (S) Zû Tuvâ*da geceleyip sabaha ulaştı. ,> Sonra da Mekke'ye girdi. İbnu Umer de böyle yapardı[106].

57-..... Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Nâfi' haber verdi ki, ibnu Umer (R): Peygamber (S) Zû Tuvâ mevkiinde geceyi geçirip sabaha ulaştı. Sonra (gündüzleyin) Mekke'ye girdi demiştir. Nâfi': İbnu Umer de böyle yapardı, demiştir.

40- İhramlının Mekke'ye Nereden Gireceği Babı

58-.....Bana Mâlik,Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Rasülullah (S), Mekke'ye Seniyyetu'l-UIyâ'dan girer ve (çıkarken de) Seniyyetu's-Suflâ'dan çıkar idi, demiştir [107].

41- Bab: İhramlı Mekke'den Çıkışta Nereden Çıkar?

59- Bana Müsedded ibnu Muserhed el-Basrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya (ibn Saîd el-Kattân), Ubeydullah'tan; o da Nâfi'-den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Rasûlullah (S) Mekke'ye Kedâ denilen Bathâ'daki Seniyyetu'1-UIyâ' yolundan girdi (çıkışta da) Kudâ denilen es-Seniyyetu's-Suflâ yolundan çıktı, demiştir [108].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi kirMüsedded, ismi gibi sağlamlaştırılmış dosdoğru bir zâttır denilir idi.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ben Yahya ibnü Maîn'den işittim, şöyle diyordu: Ben Yahya ibn Saîd el-Kattân'dan işittim, şöyle diyordu: Şayet ben evinde Müsedded'e gelsem de ona hadîs söylesem, o buna elbette lâyıktır; ben, kitâblanm yanımda olmuş yâhud Müsedded'in yanında bulunmuş olsun, buna aldırmam [109].

60-.....Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Mekke'ye geldiği zaman, içeriye Mekke'nin yüksek tarafından girmiş; çıkarken de aşağı tarafından çıkmıştır [110].

61-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Peygamber (S) Fetih yılında Mekke'ye Kedâ Tepesi yolundan girdi. Çıkarken de Mekke'nin yukarı tarafındaki Kudâ'dan çıktı [111].

62-.....Bize Amr, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den: "Peygamber (S) feth yılında Mekke'ye, Mekke'nin yüksek tarafındaki Kedâ yolundan girdi" diye tahdîs etti. Hişâm dedi ki: Urve, Mekke'ye Kedâ ve Kudâ yollarının her ikisinden de girer idi. En çok da Kedâ yolundan girerdi. Bu Kedâ yolu, O'nun ineceği yere en yakın olanı idi [112].

63-.....Urve: Peygamber (S) Fetih yılında Mekke'nin yüksek tarafından Kedâ'dan girdi, demiştir. Hişâm: Urve de ekseriya bu Ke-dâ'dan girer idi. Hâlbuki bu yol, kendi menziline iki yolun en yakını İdi[113].

64-.....Bize Hişâm, babası Urve'den: Peygamber(S) Fetih yılında Kedâ yolundan girdi, diye tahdîs etti. Hişâm: Urve, bu yolların her ikisinden de Mekke'ye girer idi. En çok girmekte olduğu yolu da bu ikisinin kendi evine en yakını olan Kedâ'dan idi [114].
Ebû Abdilîah el-Buhârî: Kedâ ve Kudâ, Mekke'de iki yer ismidir, dedi.

42- Mekke ve Mekke'nin En Meşhur Binası Olan Ka"be'nin Fazileti İle Yüce Allah'ın Şu Kavlinin Tefsiri Babı:

"Hani biz beyti insanlar için bir toplantı yeri ve emin bir mahall yapmıştık (hatırlayın). Siz de İbrahim Makaamı 'ndan bir namazgah edinin. İbrahim ile ismail'e de: 'Evimi, tavaf edenler, ibâdet kasdıyle orada kalanlar, rükû ve sucûd eyleyenler için titizlikle temizleyin' diye kuvvetli emir vermiştik. Hani İbrahim:
'Ey RabbHm! Burasını emniyetli bir şehir yap ve ahâlîsinden Allah'a ve âhiret gününe inananları türlü mahsûller ve servetlerle rıziklandır* demişti. (Allah da:)
- Kâfir olanı dahî kısa bir zaman için (yaşadığı müddetçe) fâidelendireceğim. Sonra onu cehennem azabına icbar edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür, buyurmuştu.
Hani İbrahim o Beyt'in temellerini İsmail ile birlikte yükseltiyordu (da ikisi de şöyle dua etmişlerdi): 'Ey Rabb'imiz, Bizden (şu hizmeti) kabul buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen 'sin Sen. Ey Rabb 'imiz, ikimizi de sana teslimiyette sabit kıl.
Soyumuzdan da (yalnız sana boyun eğen) müslümân bir ümmet (yetiştir) ve bize ibâdet edeceğimiz yerleri (hacc amellerini) göster. Tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden, kemâliyle acıyan Sen'sin Sen!" (el-Bakarş: 125-127) [115]

65-.....Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim; şöyle dedi: Kureyş tarafından Ka'be bina olunurken, Peygamber ile amucası Abbâs' gidip, birlikte taşları omuzlarında taşıyorlardı. Abbâs Peygamber'e: İzârını çıkar da boynun üzerine koy, dedi. İzârını çıkarıp koyacağı sırada hemen yere düştü. Ve iki gözü semâya dikilerek; Abbâs'a: "îzâ-rımı bana göster" dedi. Akabinde izârını alıp onu kendi üzerine bağladı [116].

66-.....Muhammed ibn Ebî Bekr'in oğlu Abdullah, Abdullah ibn Umer'e, Âişe'den haber vermiştir: Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle demiştir: Rasûlullah (S), ben Âişe'ye hitaben:
— "Kavmin Kureyş'in Ka'be'yi bina ederlerken, îbrâhîm Peygamber'in koyduğu temellerden bir kısmını terkederek kısalttıklarını bilmez misin?" dedi.
Ben: . :
— Yâ Rasûlallah! Sen Ka'be'nin duvarlarını İbrâhîm'in temelleri üzerine döndürmez misin? dedim.
Rasûlullah:
— "Kavminin zamanı kâfirlik devrine yakın olmasaydı, muhakkak ben Ka 'be 'nin duvarlarını îbrâhîm 'in temelleri üzerine yapardım" buyurdu [117].
Abdullah ibnu Umer: Vallahi Âişe bu sözü muhakkak Rasûlul-lah'tan işitmiştir. -Ben Rasûlullah'm Hicr'a yakın bulunan o iki Ka'be köşesini isti'lâmı terkettiğini sanmam; ancak şu var ki, herhalde Beyt, İbrâhîm'in temelleri üzere tamâm olmamıştır, demiş (böylece Âişe'-yi te'yîd etmiş)tir [118].

67-.....Bize Eş'as, el-Esved ibn Yezîd'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'e İsmâîl Hicri'nin duvarından sorup:
— Bu duvar Beyt'ten midir? dedim. Rasûlullah:
— "Evet, duvar Beyt 'tendir" buyurdu. Ben yine:
— Kureyş için ne mâni' vardı ki duvarı yânî Hıcr'i Beyt'in içine katmadılar? dedim.
Rasûlullah(S):
— "Kavmin olan Kureyş'in bu Hıcr'ı, Ka'be'ye girdirmeye ve Ka'be içine katmaya büdçeleri kısa gelip yetmedi" buyurdu.
Ben yine:
— Ka'be'nin kapısı neden bu kadar yüksektir? diye sordum. :
Rasûlullah:
— "Senin kavmin, dilediklerini Ka'be'ye girdirmeleri, dilediklerini de girmekten men' etmeleri için böyle yaptılar. Eğer kavmin Câhiliyet devrine yakın olmasaydı, Hıcr'ın duvarını Beyt'e katmak ve Beyt'in kapısını yer seviyesine indirmek isterdim. Fakat duvarı Beyt 'e girdirmem ve Ka 'be kapısını yer seviyesine indirmemden ötürü, onların gönüllerinin kırılmasından endîşe ederim" buyurdu [119].
68-..... Bize.Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana şöyle buyurdu: "Eğer senin kavminin küfrden ayrılması yeni olmasaydı, ben elbette Beyt'i bozar, sonra onu İbrâhîm Peygamber'in temeli üzerine bina ederdim. Şübhesiz Kureyş Beyt 'in binasını kısattmıştır ve Beyt için bir half yânı kapı yapmıştır. (Diğer zabta göre mütekellim zamî-ri ile: Ben ona bir half yânî bir kapı yapardım)" buyurdu.
Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazım şöyle dedi: Bize Hişâm, "Halfen", yânî bir kapı diye tahdîs etti [120].

69-.....Bize Cerîr ibn Hazım tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ye-
zîd ibnu Rûmân, Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), Âişe'ye hitaben şöyle buyurmuştur:
— "Yâ Âişe! Senin kavmin Câhiliyet.devrine zamanca yakın olmayaydı, ben Beyt'in yıkılmasını emrederdim ; o da yıkılırdı.

Sonra Beyt'ten dışarıda bırakılan Hıcr'ı, Beyt'e katar ve kapısını da yere yapışık yapardım. Bir de Beyt'e biri şark tarafında, öbürü de garb tarafında olmak üzere iki tane kapı koydururdum. Bu suretle de Beyt'i, îbrâhîm Peygamber'in temeline ulaştırmış olurdum".
Urve: İşte Abdullah ibn Zubeyr'i Beyt'i yıkmaya ve yeniden inşâya sevk eden sebeb, Âişe'nin haber verdiği Peygamber'in bu arzusudur, demiştir.
Cerîr ibn Hazım dedi ki: Bana Yezîd ibn Rûmân:
— İbn Zubeyr, Beyt'^yıktığı ve yeniden bina ettiği zaman, ben de hâzır bulundum. O, Hıcr'dan bir mıkdârım Beyt'e katmıştı. Bu sırada ben, İbrâhîm Peygamber'in deve hörgüçleri gibi olan temel taşlarını gördüm, dedi.
Cerîr dedi ki: ben de Yezîd'e:
— İbrâhîm'in bu temellerinin yeri neresidir? diye sordum. Yezîd:
— (Gel!) Şimdi onu sana göstereyim, dedi. Ben kendisiyle beraber Hıcr'e girdim. O bana:
— İşte şurasıdır, diye Hıcr'ın aslî hududunun bulunduğu bir yer işaret edip gösterdi.
Cerîr dedi ki: Ben Hıcr'den olan bu yerin altı zira' yâhud ona yakın mikdâr olduğunu takdîr ettim [121].
(Hacc Kitâbı'nın devamı dördüncü cilddedir.)

43- Mekke Hareminin Fadlı ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı

"(De ki:) Ben ancak bu şehrin Rabb'ine -ki O buna hürmet vermiştir- İbâdet etmekle emrolundum. Herşey Onundur. Ben müslümânlardan olmakla emrolundum" (en-Neml: 91).
'"... Biz onları tarafımızdan bir rızık olarak her şeyin mahsûllerinin gelip toplanacağı korkusuz bir Harem 'de yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu (bu hakikati) bilmezler" (el-Kasas: 57). [122]

70-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurdu: "Şübhesiz bu beldeyi Allah, Harem kılmıştır. (Bu hürmetten dolayı) onun dikeni kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, yitik eşyası el uzatılıp alınmaz, ancak i'lân edip sahibini bulmak için muhafaza edilir" [123].

44- Mekke Evlerinin Miras Edilmeleri Satılıp Alınmalarının Hükmü) ve Bütün İnsanların Hassaten El-Mescidü'l-Harem'de Müsavi Oldukları Babı [124]

İnsanların oradaki bu eşitlikleri, Yüce Allah'ın şu kavlinden dolayıdır:
"Hakikat o küfr edenler, o Allah'ın yolundan ve kendisinde (kendisini ziyarette) yerli misafir bütün insanları musâvi kıldığımız Mescidi Haram 'dan alıkoymakta olanlar... Kim orada zulm ile ilhâda yeltenirse biz ona pek acıklı bir azâb taddinnz" (el-Hacc: 25) [125]
Bu âyetteki "el-Bâdi", "et-Târî", yâni misafir; Ma'kûfen" (ei-Feth: 25) de "Mahbûsen" ma'nâsınadır [126].

71-.....Usâme ibn Zeyd(R)'den, Usâme:
— Yâ Rasûlallah! Yarın Mekke'de nereye ineceksin, kendi evine mi? diye sormuştur.
Rasûlullah (S):
— "Akıl burada evlerden yâhudyurdlardan birşey bıraktı mı?" buyurdu.
(Râvî bunu tefsir ederek dedi ki:) Akıl ve kardeşi Tâlib, Ebû Tâ-lib'e mîrâsçı oldular. Hâlbuki Ca'fer ile Alî (R), Ebû Tâlib'e mirasçı olmadılar. Çünkü Ca'fer ile Alî müslümân idiler. Akîl ile Tâlib ise kâfir idiler [127].
Umer ibnu'l-Hattâb (R): Mü'min, kâfire vâris olmaz, der idi [128].
İbn Şihâb da şöyle dedi: Selef âlimleri Yüce Allah'ın şu âyetin-deki velayeti, mîrâs velayeti ile tefsîr ederlerdi: "îmân edip hicret edenler, Allah yolunda mallartyle, canlarıyle cihâdda bulunanlar, (muhacirleri) barındırıp yardım edenler, işte onlar biribirlerinin (mî-râsta) velîleridirler. îmân getirip de hicret etmeyenlere ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlara hiçbirşey ile velayetiniz yoktur. (Bununla beraber) eğer onlar dîn hususunda sizden yardım isterlerse, yardım etmek üstünüze borçtur. Şu kadar ki, sizinle aralarında muahede bulunan bir kavm aleyhinde değil. Allah yapacaklarınızı hak-kıyle görücüdür" (ei-Enfâi: id) [129].

45- Peygamber(S)'in Mekke'ye İnmesi Babı

72-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Minâ'dan- Mekke'ye gelmek istediğinde: "Yarın inşâallah menzilimiz Kinâne oğulları yurdunda olacaktır ki, orada Kureyş ile Kinâne oğullan küfr üzerinde ahidleşmişlerdi" buyurdu [130].

73-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Ebû, Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir Peygamber (S) Minâ'da iken kurbân kesme gününün üçüncüsünde şöyle buyurdu: "Bizler yarın Kinâne oğulları yurduna ineceğiz ki, orada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine yeminleşip ahidleşmişlerdi."
Zuhrîdedi ki: Peygamber bu Kinâne oğullan yurdu demekle, Mu-. hassab mevkiini kasdetmiştir. Bu ahidleşme, Kureyş ile Kinâne oğulları arasında, Hâşim oğulları'yle Abdulmuttalib oğulları -yâhud Muttalib oğulları- aleyhine, Peygamber'i kendilerine teslîm edinceye (itaatli kılıncaya) kadar onlarla kız alıp vermemek, alışveriş yapmamak üzere yazılmıştı [131].

Ve Selâme ibn Ravh, Ukayl ibn Hâlid ile Yahya ibn Dahhâk'-tan, onlar da el-Evzâî'den olmak üzere söyledi ki, Evzâî: Bana tbn Şihâb haber verdi demiştir. Bu Selâme ile Yahya: Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları diye söylediler. Ebû Abdillah el-Buhârî: Muttalib oğullan ta'bîri daha doğrudur, dedi [132].

46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı

"Hatırla o zamanı ki, tbrâhîm: 'Rabb'im!' demişti, *Bu şehri emniyetli kıl! Beni de, oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut. Rabb'im, çünkü onlar insanlardan birçoğunu baştan çıkardılar. Bundan sonra kim bana uyarsa işte bendendir. Kim de bana karşı gelirse hakikat sen çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicisin. Ey Rabbimiz, ben evlâdlanmdan kimini Sen'in mukaddes olan evinin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Sebebi şudur ki Rabb 'imiz, dosdoğru namazlarını kılsınlar. Artık Sen, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyi ettir. Onların şükretmeleri ümid edildiği için, kendilerini bâzı meyvelerle rızıklandır (îbrâhîm: 35-37) [133]

47- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı

"Allah Ka'be'yi; o Beyti Haram'ı, o haram olan ayları, Mekke'ye hediye edilecek kurbânı ve onların boyunlarındaki gerdanlıkları insanlar için bir nizâm yaptı. Bu da Allah'ın göklerde ne var, yerde ne varsa hepsim bildiğini, Allah'ın (zâten herşeyi) hakkıyle bilici olduğunu sizin de bilmeniz içindir" (ei-Mâide: 97) [134]

74-.....Bize Ziyâd ibn Sa'd, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S): "Ka'be'yi (zamanın sonunda) Habeşliier'den iki cılız bacaklı birisi tahrîb edecektir" buyurmuştur [135].

75-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti.
H ve yine bana Muhammed ibn Mukaatil tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Mübarek haber verip şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Ebî Hafsa, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Müslümanlar, ramazân farz kılınmadan evvel Âşûrâ (Muharremin onuncu) günü oruç tutarlardı. Ve o günü Ka'-be'ye (yeni) örtü örterlerdi. Allah ramazân orucunu farz kılınca Rasûlullah (S): "Âşûrâ orucunu tutmak isteyen, onu yine tutsun; onu terketmek isteyen de onu ter ketsin" buyurdu [136].

76-.....Bize İbrâhîm ibn Tahmân, el-Haccâc ibnu Haccâc'dan; o da Katâde'den; o da Abdullah ibnu Ebî Utbe'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ye'cûc ve Me'cûc'-un çıkmasından sonra da Beyt elbette hacc edilecek ve umre yapılacaktır" buyurmuştur [137].
Bu hadîsi Katâde'den rivayet etmekte Abdullah ibnu Ebî Utbe'-ye, Ebân ibnu Yezîd ile İmrân el-Kattân mutâbaat etmişlerdir [138].
Abdurrahmân ibn Mehdî de Şu'be'den; o da Katâde'den senediyle "Beyt hacc edilmez oluncaya kadar kıyamet kopmaz" dedi demiştir. Birinci rivayet (isimleri zikredilen zâtların o lâfızda ittifak ettikleri için) daha çoktur. Şu'be ise bu ikinci lâfızla infirâd etmiştir. Katâde Abdullah ibn Ebî Utbe'yi işitti, Abdullah ibnu Ebî Utbe de Ebû Saîd'i işitti (böylece Katâde'nin tedlîs töhmeti kalktı) [139].

48- Ka'be Örtüsü(nde Tasarrufun Hükmü) Babı

77-.....Bize Sufyân (es-Sevrî) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vâsıl el-Ahdeb tahdîs etti ki, Ebû Vâil: Ben Şeybe'ye geldim demiştir. H ve bize Kabîsa tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân es-Sevrî, Vâ-sıl'dan; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti. Ebû Vâi şöyle dedi: Ben bir kerre Şeybe ibn Usmân el-Hacebî ile Ka'be içindeki bir serîr üzerinde oturdum. Şeybe bana dedi ki: Şu kürsîye Umer ibn Hattâb (R) da oturmuştu: Konuşma arasında bana:
— Ka'be içinde altın, gümüş, ne kadar kıymetli eşya varsa bunların hiçbirini bırakmayıp, hepsini fakirler arasında taksîm edeyim diye düşünmüşümdür, demişti.
Ben de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Senin iki arkadaşın Rasûlullah ile Ebû Bekr bu işi yapmadılar, dedim.
Umer:
— Onlar mürüvvet sahibi iki kâmil insandırlar. Ben deonların izine uyarım (onların işlemedikleri bir şeyi ben de işlemem), dedi [140].

49- Ka'be'nin (Zamanın Sonunda) Yıkılması Babı

Âişe (R): Peygamber (S): "(Zamanın sonunda) bir ordu Ka'be'yi yıkmak için harb eder de hepsi yere batırıhr" buyurdu, demiştir [141].

78..... Bana İbnu Ebî Muleyke; ona da İbn Abbâs (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ka'be'yi yıkacak olan o apışık, ir ayaklı, koyu siyah Habeşli'yi Ka'be'nin (duvar) taşlarını birer birer koparır hâlinde görür gibiyim" buyurmuştur [142].

79.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "(Zamanın sonunda) Ka'be'yi Habeşliler'den iki cılız bacaklı birisi tahrîb eder" buyurdu, demiştir [143].

50- El-Haceru'l-Esved Hakkında Zikredilen Şeyler Babı

80-.....Bize Sufyân es-Sevrî, el-A'meş'ten; o da îbrâhîm ibn Yezîd en-Nahaî'den; o da Abis ibnu Rabîa'dan haber verdi ki, Umer (R) -bir haccmda- Haceri Esved'e yaklaşıp onu öpmüş ve akabinde: Ben çok iyi biliyorum ki, sen zarar veremez, menfaat veremez bir taş parçasısın. Eğer Peygamber'in seni öptüğünü görmeseydim, seni öp-mezdim, demiştir [144].

51- Ka'be'nin Kapısının Kapatılması ve İçeriye Giren Kimsenin Beytin Nahiyelerinden Hangisinde İsterse Namaz Kılabileceği Babı

81-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: (Mekke'nin fethi günü) Rasûlullah, Beyt'e girdi. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Bilâl ve Us-mân ibn Talha da girdiler. Üzerlerine Beyt'in kapısını kapadılar. (Bir müddet sonra) kapıyı açtıklarında içeriye ilk giren ben oldum. Ve Bilâl'e kavuştum. Bilâl'e:
— Rasûlullah Beyt'in içinde namaz kıldı mı? diye sordum.
Bilâl:
--Evet, Yemen tarafındaki ilk iki direk arasında kıldı, dedi [145].

52- Ka'be İçinde Namaz Kılmak Babı

82-.....Nâfi' şöyle demiştinîbn Umer,Ka'be'ye girmek isteyip girdiğinde, mukaabil tarafa doğru yürürdü. Kapıyı sırtı tarafında kılarak ilerlerdi. Nihayet yüzü tarafındaki duvarla kendi arasında üç zirâ'ya yakın bir uzaklık kalınca, Bilâl'in: Rasûlullah burada namaz kıldı, diye haber verip gösterdiği yeri kasdederek, orada namaz kılardı. Maamâfîh hiçbir kimse için Beyt'in, istediği herhangi bir canibinde namaz kılmakta be's yoktur [146].

53- Ka'be Binasının İçine Girmeyen Kimse Babı

İbn Umer de çok hacc yapar, fakat her zaman Beyt'e girmezdi [147].

83-.....Abdullah ibnu Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) (kaza) umre(sini) yaptı. Bunda Beyt'i tavaf edip, Makaam'ın arkasında iki rek'at namaz kıldı. Yanında kendisini insanlardan perdeleyen bir kimse de bulunuyordu. O koruyucu ve gözcü olan kişiye birisi gelip:
— Rasûlullah bu umresinde Ka'be'ye girdi mi? diye sordu. Oda:
— Hayır (girmedi), diye cevâb verdi [148].

54- Ka'be'nin İç Taraflarında Tekbir Getiren Kimse Babı

84-.....Bize İkrime tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (Fetih günü Mekke'ye) geldiğinde Ka'be'ye girmekten çekindi. Çünkü Ka'be'nin içinde ilâhlar (yânı putlar) vardı. Rasûlullah bunların çıkarılmasını emretti. Putlar çıkarıldılar. Sahâ-bîler, İbrahim ve İsmâîl Peygamberler'in ellerinde fal kalemleri olduğu halde yapılmış suretlerini de dışarıya çıkardılar. Rasûlullah (S): "Allah bunları yapanları helak eylesin! Dikkat edin! Yeminle söylüyorum; bu putperestler, bu iki peygamberin hiçbir zaman böyle fal ok-larıyle rızık aramadıklarını bilmişlerdir" buyurdu. Akabinde Beyt'e girdi ve Beyt'in her tarafında tekbîr getirdi; fakat Beyt'de namaz kılmadı [149].

55- Bab: Ka'be'yi Tavafta Remel (Yanı Kısa Adımlarla Hızlı) Yürüyüşünün Başlaması Nasıl Oldu?

85-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah, sahâbîleriyle (beraber kaza umresi için Mekke'ye) geldi. Müşrikler kendi kendilerine: Muhammed sizin üzerinize geliyor, hâlleri şu ki Yesrib'in humması onları zayıflatmış! dediler. Peygamber bunun üzerine sa-hâbîlerine tavaf m ilk üç şavtında koşmalarını, Yemen tarafındaki iki köşe arasında da (mu'tâd yürüyüşle) yürümelerini emretti. Peygam-ber'i, tavafın bütün şavtlarında koşmalarını emretmekten men' eden bir şey varsa, o da ancak sahâbîlerine şefkatından ibarettir [150].

56- Hacı Adayının Mekke'ye Geldiği Zaman Yapacağı Her Tavafın Evvelinde Haceri Esved'i İsti'lam Etmesi ve Tavafın İlk Üçünde Remel Yürüyüşü Yapması Babı [151]

86-..... İbnu Umer (R): Ben Rasûlullah'ın-Vedâ Haccı'ndaMekke'ye gelişinde yapacağı her tavafın evvelinde Siyah Rüknü is-ti'lâm ettiğini ve yedi tavaftan üçünde remel yürüyüşü yaptığını gördüm, demiştir [152].

57- Hacc ve Umre (Tavaflarının Bir Kısmın)da Remel Yürüyüşü Yapmak Babı

87_.....Bize Sureyh ibnu'n-Nu'mân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Fuleyh, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) Peygamber (S) hacc ve umredeki tavafların ilk üç şavtında remel yaptı, dört şavtında da yürüdü, demiştir [153].
Bu hadîsi rivayet etmekte Sureyh'e, el-Leys ibnu Sa'd mutâbaat edip şöyle demiştir: Bana Kesîru'bnu Ferkad, Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den tahdîs etti [154].

88-.....Bana Zeyd ibnu Eşlem, babası Eslem'den haber verdi ki, Umer ibnu'I-Hattâb (R), Rükn yânî Haceri Esved için Dikkat! Vallahi ben senin zarar veremez, fayda veremez bir taş olduğunu pek iyi bilmekteyim. Eğer Peygamber'in seni isti'lâm ettiğini görmüş ol-mayaydım seni isti'lâm etmezdim, demiş ve akabinde Haceri Esve-d'i isti'lâm etmiştir. İsti'lâmdan sonra: Bizim bu hızlı yürüyüş ile hâlimiz nedir(yânî buna neden devam ediyoruz)? Biz bu hızlı yürüyüşle ancak müşriklere kuvvet gösterişi yapar idik. Hâlbuki Allah onları helak etmiştir, dedi. Sonra da (bu düşünceden dönerek): Bu remel, yânî hızlı yürüyüş, Peygamber'in yaptığı bir şeydir; işte bunun için biz remel yürüyüşünü terketmek istemiyoruz, dedi [155].

89-.....Bize Yahya (el-Kattân), Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, Umer (R): Ben Peygamber(S)'in şu iki köşeyi isti'lâm ettiğini gördüğüm zamandan beri şiddette ve rahatlıkta (yânî Harem'in kalabalık ve tenhâ hâlinde) Yemen tarafındaki bu iki rüknü isti'lâm etmeyi hiç terketmedim, demiştir. Râvî Ubeydullah dedi ki: Ben Nâfi'e: İbn Umer bu iki rükn arasında yürür (diğerleri arasında koşar) mıydı? diye sordum. NâfÎ': Tbn Umer bu iki rükün arasında ancak isti'lâmının daha kolay olması için yürür idi, dedi [156].

58- Haceri Esved Rükünnün Deynekle İsti'lam Edilmesi Babı

90-.....Bana Yûnus ibn Yezîd, îbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Âbdillah'tan haber verdi ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) Veda Haccı'nda bir deve üzerinde "mihcen" denilen deynek ile Haceri Esved'i isti'lâm ederek tavaf etti, demiştir [157].
Bu hadîsi İbn Şihâb'dan rivayet etmekte olan Yûnus'a, Abdula-zîz ed-Derâverdiyyu mutâbaat etmiştir: ed-Derâverdî, Zuhrî'nin kardeşinin oğlu Muhammed ibn Âbdillah'tan; o da amucası Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den diye rivayet etmiştir [158].

59- İki Yemânî Köşeden Başkasını İsti'lâm Etmeyen Kimse Babı

Ve Muhammed ibn Bekr dedi ki: Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Amr ibn Dînâr haber verdi ki, Câbir ibn Zeyd: Beyt'ten olan birşeyden kim sakınır ki? (Yânî: Hiçbir kimseye Beyt'in herhangi bir parçasından sakınması lâyık olmaz) demiştir [159].
Ve Muâviye (R), dört köşeyi de isti'lâm eder idi. İbn Abbâs ona: Şübhesiz Hıcr'a yakın olan bu iki köşe isti'lâm olunmaz, dedi. Muâviye de ona: Beyt'ten hiçbirşey terkedilmiş değildir, dedi [160]. İbn Zubeyr de bu dört köşenin hepsini isti'lâm eder idi [161].

91-.....Abdullah ibn Umer (R): Ben Peygamber(S)'i Beyt'ten iki Yemânî köşelerden başkasını isti'lâm eder görmedim, demiştir[162].

60- Haceri Esved'in Öpülmesi Babı

92-.....Bize Zeyd ibn Eşlem haber verdi ki, babası Eşlem şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb'ı gördüm,-o Haceri Esved'i öptü de: Eğer Rasûlullah'in seni öptüğünü görmeseydim, seni Öpmezdim, dedi [163].

93-.....Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti ki, ez-Zubeyr ibnu Arabî şöyle demiştir: Bir kimse, îbn Umer'e, Haceri Esved'in isti'lâm edilmesinin hükmünü sordu. İbn Umer de: Ben Rasûlullah'in Haceri Esved'i isti'lâm ettiğini, (yânî eliyle dokunduğunu) ve onu öptüğünü gördüm, diye cevâb verdi.
Râvî Zubeyr ibn Arabî dedi ki: Ben îbn Umer'e: Eğer dar yerde kıstırılıp sıkıştırılır sam ne dersin? Zor ve kuvvetle oraya varmaktan yenilmiş olursam ne dersin? diye sordum. îbn Umer (bu suâllerden hadîse aykırı re'y ve ictihâd ileri sürüldüğünü anlayıp üzülerek): Ey sorucu! Sen bu "Eraeyte ~ Ne re'y edersin" sorularını Yemen'de kıl! Ben Rasûlullah(S)'ı bu taşı isti'lâm ederken ve onu öperken gördüm, dedi [164].

61- Tavafta Haceri Esved'e Geldiği Zaman Sadece Ona İşaret Eden Kimse Babı [165]

94-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir deve üzerinde Beyt'i tavaf etti. Haceri Esved hizasına her gelişinde (elindeki deynekle) ona işaret etti [166].

62- Haceri Esved Rüknü Yanında Tekbir Edilmesinin Müstehablığı) Babı

95-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir deve üzerinde Beyt' tavaf etti. Bu tavafta Haceri Esved rüknüne her geldikçe, yanında bulunan birşey ile Haceri Esved'e işaret etti ve AlÎâhu Ekber diye tekbîr getirdi [167].

Bu hadîsi Hâlid el-Hazzâ'dan rivayet etmekte Hâlid ibn Abdil-lah et-Tahmân'a, İbrahim ibn Tahmân el-Herevî mutâbaat etmiştir [168].

63- Mekke'ye Geldiğinde Kendi Evine Dönmeden Önce Beyti Tavaf Eden, Sonra İki Rek'at Namaz Kılan Sonra da (Sa'y İçin) Safa'ya Çıkan Kimse Babı [169]

96-.....Bana Amr (ibnu'l-Hâris), Urve'nin yetimi olan Muhammed ibn Abdirrahmân'dan haber verdi (o şöyle demiştir): Ben Urve'ye, Mekke'ye gelen kimsenin hükmü hakkında söylenilen şeyleri zikrettim [170].
Urve dedi ki: Bana Âişe şöyle haber verdi: Peygamber (S) Mekke'ye geldiğinde îfâya başladığı ilk ibâdet olmak üzere abdest aldı. Sonra tavaf etti. Sonra Peygamber'in bu tavaf ve sa'yi umre olmadı (yânî Peygamber bunu umre sayıp ihramdan çıkmadı). Peygamber'-den sonra Ebû Bekr ve Umer de Peygamber'in haccı gibi hacc yaptılar (yânî tavaf ve sa'yi umre saymadılar).
Urve dedi ki: Sonra ben babam Zubeyr'in beraberinde hacc ettim. Onun da ilk başladığı hacc fiili, tavaftır. Sonra muhacirleri ve Ensâr'ı gördüm; onlar da böyle yapıyorlardı. Anam Esma bintu Ebî Bekr de bana: Kendisinin ve kızkardeşi Âişe'nin, Zubeyr'in, fulân ve fulân zâtların umre niyetiyle ihrama girip telbiye ettiklerini, bunlann Haceri Esved'e elleriyle dokunup tavafı ve sa'yi tamamladıkları zaman ihramdan çıktıklarını haber verdi [171].

97-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) hacc veya umre için Mekke'ye gelişinin evvelinde tavaf ettiği zaman, tavafın ilk üç dolaşmasını koşmuş, dört dolaşmasını da yürümüştür. Böylece tavafı yaptıktan sonra iki rek'at tavaf namazı kılmıştır. Bu namazdan sonra da Safa ve Merve arasında dolaşırdı [172].

98-.....Bize Enes ibnu Iyâd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbnu Umer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) Beyt'i ilk tavaf ettiği zaman ilk üç dolaşmayı koşar, dört dolaşmayı da yürürdü. Peygamber Safa ile Merve arasında dolaştığı zaman da vâdînin karnında yine koşardı [173].

64- Kadınların Erkeklerin Beraberinde Tavafları Babı

99-Buhârî dedi ki: Bana Amr ibn Alî söyledi: Bize Ebû Âsim en-Nebîl (212) tahdîs etti[174]: İbn Cureyc (150) şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh(114) haber verdi: îbnu Hişâm (Hacc emirliği sırasında) kadınların erkeklerin beraberinde tavaf etmelerini men' ettiği zaman bu Atâ, (îbrâhîm ,ibn Hişâm'a veya kardeşi Muhammed ibn Hişâm'a): Peygamber'in kadınları erkeklerin beraberinde tavaf etmiş oldukları hâlde, sen bu kadınları nasıl men' edersin? demiştir. İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Kadınların, erkeklerin beraberinde yaptıkları o tavafları, hicâb âyetinin (ei-Ahzâb: 35) inişinden sonra mı, yâhud evvel miydi? diye sordum. Atâ: Evet, ömrüme yeminle söylüyorum, ben hicâb âyetinden sonra o kadınların, erkeklerin beraberinde tavaf ettiklerine eriştim, dedi.
îbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Kadınlar erkeklere nasıl karışırlar? diye sordum. Atâ: Kadınlar erkeklere karışmazlardı. Âişe (R) erkeklerden ayrı bir yerde tavaf eder ve erkeklere karışmazdı. Âişe ile beraber tavaf eden (Dıkre isminde) bir kadın, Âişe'ye: Ey Mü'-minlerin Anası! Haydi yürü de Haceri Esved'e el sürüp isti'lâm edelim, dedi. Âişe ona: Benden ayrıl, dedi ve (el sürmek suretiyle) isti'lâmdan çekindi. Âişe ve arkadaşları geceleyin tanınmaz hâlde (veya örtülü oldukları hâlde) çıkarlar ve erkeklerin beraberinde tavaf ederlerdi. Lâkin bu kadınlar Beyt'in içine girdiklerinde, oradan çıkacakları zamana kadar, erkekler Beyt'ten çıkarılmış olduğu hâlde içeride ibâdetle kaaim olurlardı, dedi.
Yine Atâ: Ben (Peygamber devrinde doğmuş olup Mekke Kaa-dısı bulunan) Ubeyd ibn Umeyr ile birlikte, Âişe, Muzdelife'deki Se-bîr Dağı'nm içinde mücavir, yânı ikaamet edici hâlde iken, Âişe'nin yanına gider idim, dedi. İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Âişe'nin o günkü hicabı ne idi? diye sordum. Atâ: Âişe o gün keçeden yapılmış bir küçük Türk çadırı içinde idi. Çadırın bir perdesi vardı. Âişe ile bizim aramızda bundan başka birşey yoktu. Ben Âişe'nin üzerinde gül rengi ile boyanmış bir gömlek gördüm, dedi [175].

100-.....Peygamber'in zevcesi olan Ümmü Seleme şöyle demiştir: Ben (hacc esnasında) rahatsız olduğumu Rasûlullah'a söyledim. "Halkın arka tarafından deveye binerek tava et!" buyurdu. Ben de öylece tavaf ettim. O sırada Rasîullah Beyt'in tâ yanında namaza durmuş, sabah namazı kıldırıyor, namaz içinde de VeH-Tûri ve Kitabin Mestûrin sûresini okuyordu [176].

65- Tavaf Esnasında Kelam Etmek Babı

101-.....îbn Cureyc tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Süleyman el-Ahvel haber verdi; ona da Tâvûs, İbn Abbâs(R)'tan haber verdi. Peygamber (S) Ka'be'yi tavaf ederken, elini diğer bir insanın eline bir kayışla yâhud bir iple yâhud bunlardan başka bir şeyle bağlamış bir insanın yanından geçti. Peygamber, kendi eliyle bu bağı kopardı. Bundan sonra da onun yanındaki adama: "Bu insanı etiyle yed!" buyurdu [177].

66- Bab: Şahıs Tavaf Esnasında Çirkin Görülen Bir Yürüme Yahud Bir Kayış veya Herhangi Birşey Gördüğü Zaman Onu Koparır

102- Bize Ebû Âsim, îbn Cureyc'den; o da Süleyman el-Ahvel'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ka'be'de bir yular yâhud bundan başka bağlayacak bir bağ ile tavaf eder bir kimse gördü de, onun bağını kopardı [178].

67- Bab: Ka'be'yi Çıplak Kişi Tavaf Etmez; Müşrik Olan da Hacc Yapamaz

103-..... Ebû Hureyre şöyle haber vermiştir: Ebû Bekr es-Sıddîk, Veda Haccı'ndan bir sene evvel Rasûlullah tarafından hacc emîri olarak Mekke'ye gönderildiği haccda, Ebû Bekr de Ebû Hu-reyre'yi, kurbân bayramının ilk günü Minâ'da büyükçe bir topluluk içinde halka şu iki maddeyi i'lân etmeye yollamıştır: "Ey insanlar! İyi biliniz! Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc yapamaz, ve çıplak kişi de Ka'be'yi tavaf edemez!" [179].

68- Tavaf Etmekte Olan Kimse Tavaf Esnasında Durduğu Zaman (Tavafı Kesilir Mi Yahud Kesilmez Mi)? [180]

Atâ ibn Ebî Rebâh: Tavaf etmekte olanların içinde namaz ikaame edilirse, yâhud tavaf eden kişi tavaf yerinden def edilirse, namazından selâm verince kestirilmiş olduğu tavafına dönüp devam eder, demiştir. Atâ'nın bu sözüne benzer bir söz de İbn Umer'den ve Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'den zikr olunuyor [181]

69- Bab: Peygamber (S) Yedi Dolaşmalık Tavafı İçin İki Rek'at Namaz Kıldı

NâfT de: İbn Umer, her yedi dolaşmalık tavafı için iki rek'at namaz kılardı, demiştir [182].
İsmâîl ibn Uleyye de: Ben Zuhrfye: Atâ, tavaf eden kişiye kılacağı farz namaz, tavafın iki rek'atından kifayet eder diyor, dedim. Zuhrî: Sünnet (yânî sünneti gözetmek) daha faziletlidir. Peygamber asla birçok yediler dolaşıp tavaf etmedi; ancak yedi dolaşmalık tavaf akabinde iki rek'at namaz kıldı, dedi [183].

104-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne), Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Biz İbn Umer'e: Umre niyetiyle Ka'be'yi tavaf eden kimse Safa ile Merve arasında sa'y etmeden evvel, kadı-nıyle cinsî münâsebet yapabilir mi? diye sorduk. İbn Umer: Rasûlul-lah (S) -umre için Mekke'ye geldi. Beyt'i yedi defa dolaşıp tavaf etti. Sonra Makaamı İbrâhîm arkasında iki rek'at namaz kılıp Safa ile Merve arasında sa'y etti, dedi ve: "And olsun, Allah Elçisi 'nde sizin için güzel bir uyma numunesi vardır" (ei-Ahzâb: 2i) âyetini söyledi.
Amr ibn Dînâr dedi ki: Ben Câbir ibn Abdillah'a da aynı şeyi sordum; Câbir: Safa ile,Merve arasını dolaşıp sa'y etmedikçe erkek, kadınına yaklaşmaz, diye cevâb verdi [184].

70- Mekke'ye Gelip Yaptığı İlk Geliş Tavafından Sonra ta Arafat'a Çıkıp Tekrar Dönüp Gelinceye Kadar Ka'be'ye Yaklaşmayan ve (Nafile) Tavaf Yapmayan Kimse Babı

105-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) – Veda Haccı'nda Mekke'ye- geldi, Beyt'i tavaf etti, Safa ile Merve arasında sa'y etti ve bu tavafından sonra tâ Arafat'tan dönünceye kadar Ka'be'ye yaklaşmadı [185].

71- İki Rek'at Tavaf Namazını Mescidden Dışarı Çıkarak Kılan Kimse Babı

Umer (R) bu namazı bir defasında Harem'den çıkarak dışarıda kılmıştır [186].

106-.....Bize Mâlik, Muhammed ibn Abdirrahmân'dan; o da Urve'den; o da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den tahdîs etti ki, Üm-mü Seleme (R): Ben Rasülullah'a rahatsızlığımı arzettim... demiştir.
H ve yine bana Muhammed ibn Harb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Mervân Yahya ibnu Ebî Zekeriyyâ el-Gassânî, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Rasûlullah Mekke'de iken Ümmü Seleme de (rahatsızlığı sebebiyle) henüz tavaf etmemişken, Rasûlullah ve Ümmü Seleme (Harem'den veya Mekke'den) çıkmak istediklerinde, Rasûlullah Ümmü Seleme'ye:
— "Sabah namazı ikaamei edildiği zaman insanlar namaz kılarlarken, sen devenin üzerinde tavaf et!" buyurdu.
Ümmü Seleme böyle yaptı ve tavaf namazı kılmadan dışarı çıktı [187]

72- İki Rek'at Tavaf Namazını Makaam(ı İbrahim)in Arkasında Kılan Kimse Babı

107-.....Bize Amr ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim; şöyle diyordu: Peygamber (S) Mekke'ye geldi. Beyt'i yedi kerre dolaşıp tavaf etti, müteakiben Makaam'ın arkasında iki rek'at namaz kıldı. Sonra da Peygamber (S) sa'y yapmak için Safâ'da çıktı. Yüce Allah da zâten: "And olsun, Allah ElçisVnde sizin için güzel bir uyma numunesi vardır.,."(ei-Ahzâb: 2i) buyurmuştur [188].

73- Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Etmek Babı

İbn Umer (R) güneş doğmadığı müddetçe iki rek'at tavaf namazını kılar idi. Umer ibn Hattâb (R) ise sabah namazından

sonra bineğine binmiş, nihayet bu iki rek'atı Zü Tûvâ mevkiinde kılmıştır [189].

108-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir takım insanlar sabah namazından sonra Beyt'i tavaf ettiler, sonra da bir vaizin huzurunda oturdular. Nihayet güneş doğduğu zaman kalkıp namaza koyuldular. Bunun üzerine Âişe (R): Bunlar oturdular; nihayet içinde namaz kılmak mekruh kılınan şu saatte kalkmış, namaz kılıyorlar, demiştir [190].

109-.....Bize Mûsâ ibnu Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, O, güneşin doğması sırasında ve bir de batışı sırasında namaz kılmaktan nehyediyordu [191].

110-.....Bize Ubeyde ibnu Humeyd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdulazîz ibnu Rufey' tahdîs edip, şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr(R)'i gördüm. O fecr namazından sonra tavaf eder, sonra da iki rek'at namaz kıldırdı. Râvî Abdulazîz dedi ki: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i gördüm, ikindiden sonra iki rek'at namaz kılardı ve Âişe'nin kendisine Peygamber'in bu iki rek'atı kılmadan evine girmediğini tahdîs ettiğini haber verdi [192].

74- Rahatsız Olan, (Bir Binite) Binerek Tavaf Eder Babı

111-.....Bize Hâlid et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da îbn Abbâs'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) bir deve üzerinde olduğu hâlde Beyt'i tavaf etti. Haceri Esved rüknüne geldikçe ona elindeki bir şeyle işaret edip, tekbîr getirdi [193].

112-.....Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a rahatsız olduğumu arzettim. Bunun üzerine bana: "Sen binekti olarak insanların ötesinden tavaf et!" buyurdu. Ben, Rasûlullah Beyt'-in yanında namaz kıldırırken tavaf ettim; kendisi namaz içinde Ve't-Tûri ve Kitabin Mestûrin sûresini okuyordu [194].

75- Hacılara Su İçirilmesi Babı

113-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Abbâs ibnu Abdilmuttalib (R) hacılara su (ve şerbet) dağıtmak için Minâ gecelerinde Mekke'de ikaâmet etmek üzere Rasûlullah'tan izin istedi. Rasûlullah da ona izin verdi [195].

114-.....Bize Hâlid et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Harem'deki şerbet dağıtılan sebîl yerine geldi ve şerbet istedi. Abbâs, oğluna:
— Ey Fadl, anana git de yanındaki (husûsî) şerbetten Rasûlullah'a getir! dedi.
Rasûlullah:
— "(Hayır.) Bana bu şerbetten ver!" buyurdu. Abbâs:
— Yâ Rasûlallah! Halk buradaki şerbete ellerini sokuyorlar! dedi. \; Rasûlullah:
— "îşte halkın içtiği bu şerbetten ver!" buyurdu.
Ve Abbâs'ın sunduğu umûmî şerbetten içti. Sonra Rasûlullah Zemzem Kuyusu'na geldi. Abbâs oğulları (burada hacılara) su içiri-yorlardı ve kuyudan su çekiyorlardı. Rasûlullah:
— "(Ey Abdulmuttalib oğulları,) çekiniz! Siz hayırlı bir iş yapıyorsunuz, dedi.
Sonra Rasûlullah:
— "Halkın (su çeldşine uymak için) kalabalık etmesi endîşesi olmasaydı ben de devemden iner, hattâ -kuyunun ipini, eliyle omuzu-na işaret ederek- şuraya kor, sizin gibi su çekerdim" buyurdu [196].

76- Zemzem Suyu Hakkında Gelen Haberler Babı

115-.....Enes ibn Mâlik dedi ki: Ebû Zerr (R) bu Mi'râc kıssasını şöyle tahdîs eder idi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben Mekke'de iken içinde bulunduğum evin tavam yarıldı. Cibril aleyhi's-selâm indi. Göğsümü yardıktan sonra içini Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve îmân ile dolu altın bir leğen getirip, içindekini göğsümün içine boşalttı. Sonra göğsümü kapattı. Sonra elimden tutup beni dünyâ semâya doğru çıkardı. Cibril oranın, yânı yere en yakın semânın bekçisine "Aç!" dedi. Bekçi: Kimdir o? dedi. Cibril: Ben Cibril'im, dedi [197].

116-.....İbnu Abbâs (R) şöyle tahdîs etmiş: Ben Rasûlullah'a "zemzem suyundan sundum. O da ayakta olduğu hâlde içti, demiştir.
Âsim el-Ahvel dedi ki: İbn Abbâs'ın âzâdhsı İkrime Allah adiyle yemîn edip: Rasûlullah (S), îbn Abbâs'm kendisine Zemzem suyundan içirdiği gün, muhakkak deve üzerinde bulunuyordu, dedi [198].

77- Kıran Haccı Yapan Kimsenin Tavafı Babı [199]

117-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın beraberinde Veda Haccı'na çıktık, ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye ettik. Sonra Rasûlullah (S): "Beraberinde hedy kurbânı olan, hacc ve umre niyetiyle ihram edip, telbiye eylesin. Sonra bu ikisini bitirinceye kadar ihramdan çıkmaz" buyurdu. Nihayet ben hayızlı olarak Mekke'ye geldim. Haccımızı yapıp tamamladığımızda, Rasûlullah beni Abdurrahmân'm beraberinde Ten'îm mevkiine gönderdi. Ben oradan umre için ihrama

girip, umremi yaptım. Rasûlullah: "İşte bu umre, senin yapacağın umrenin yerinedir" buyurdu. Umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmiş olanlar, Mekke'de tavaf ve sa'yi yaptıktan sonra ihramdan çıktılar. Sonra da Minâ'dan dönmelerinin ardından hacc için diğer bir tavaf daha yaptılar. Amma (yanlarında hedy olanlarla) hacc ile umreyi (bir ihramda) cem' etmiş olanlara gelince, bunlar bir tavaf yaptılar [200].

118-.....Bize ibnu Uleyye, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti (NâfV şöyle demiştir): İbnu Umer'in binek devesi hacc yolculuğu için evinde hazırlanmış bulunduğu sırada oğlu Abdullah ibn Abdil-lah yanına girdi de: Ben bu yıl insanlar arasında bir harb olacağından ve bu sebeble onların seni Beyt'i ziyaretten men' edeceklerinden endîşe ediyorum. Onun için bu yıl hacca gitmesen de evinde ikaamet etsen! dedi. Bunun üzerine İbn Umer: Rasülullah (S) umre için yola çıktı. Kureyş kâfirleri O'nunla Beyt arasında perde oldular. Eğer benimle Beyt arasına mâni' olunursa, ben de Rasûlullah'm yaptığı gibi yaparım: "And olsun Allah ElçisVnde sizin için güzel bir uyma numunesi vardır ".(ei-Ahzâb: 21) dedi. Sonra da: Ben sizi şâhid kılıyorum. Ben umremle beraber bir haccı kendime vâcib kıldım (yânî kıran hac-cına niyet ettim), dedi. Oğlu Abdullah dedi ki: Bundan sonra baham İbn Umer (Arafat'ta vukuftan sonra Minâ'dan Mekke'ye) geldi ve hacc ile umresi için bir tek tavaf yaptı [201].

119-.....Bize el-Leys, Nâfi'den tahdîs etti ki (o, şöyle demiştir): İbnu Umer, Haccâc'm İbn Zubeyr ile harb etmek için Mekke'ye indiği yıl hacc etmek istedi. Çocukları tarafından kendisine: İnsanlar arasında bir harb vardır. Biz onların seni haccdan men' edeceklerinden korkuyoruz, denildi. İbn Umer: "And olsun Allah Elçisi'nde sizin için çok güzel bir uyma numunesi vardır" (ei-Ahzâb: 21). Eğer Beyt'i ziyaretten men' olunursam, o takdirde ben de Rasûlullah'm yaptığı gibi yaparım. Ben sizleri şâhid kılıyorum ki, ben umre yapmayı kendime vâcib kıldım, dedi. Sonra yola çıktı. Nihayet (Zu'1-Huleyfe'nin önündeki) Beydâ meydanına vardığı zaman: Hacc ile umrenin hâli (mâni' olunmakla ihramdan çıkmak cevazında) bir şeydir (yânî aralarında fark yoktur). Sizleri şâhid kılıyorum ki, ben umremle beraber haccı kendime vâcib kıldım, dedi. Yolda Cuhfe yakınındaki Kudeyd mevkiinden satın aldığı kurbânı hedy olarak şevketti. Ve bu tek kurbân üzerine ziyâde etmedi. Çünkü ihramın haram kıldığı suçlardan birini işlemediğinden başka bir kurbân kesmedi. Arada ihramdan çıkmadı, ihramdan dolayı haram olan fiillerin hiçbiri kendine halâl olmadı, tıraş Olmadı, saçını kısaltmadı. Nihayet nahr günü olunca, İbn Umer kurbânını kesti, tıraş oldu ve ifâda tavafını yaptı. İbn Umer nahr günü yaptığı bu ilk tavâfiyle hacc ve umre tavafını edâ etmiş olduğu görüşünde bulundu. Ve Rasûlullah (S) da böyle yaptı, dedi [202].

78-Tavafın Abdestli Yapılacağı Babı

120-.....Bize İbnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Amr ibnu'l-Hâris Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Nevfel el-Kuraşî haber verdi ki, bu Muhammed ibn Abdirrahmân, Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e, (hacc niyetiyle ihrama giren kimse tavaf.ve sa'y ile ihramdan çıkabilir mi, çıkamaz mı mes'elesini, yânî haccın umreye çevrilmesi mes'elesini) sormuş. Urve de -hacc niyetiyle ihrama giren kimsenin yalnız haccı bitirdikten sonra ihramdan çıkabileceğini, haccın umreye çevrilemeyeceğini isbât yolunda- şöyle demiştir:
Peygamber (S) şöyle hacc etmiştir: Bana Âişe (R) haber verdi: Peygamber Mekke'ye geldiğinde îfâya başladığı ilk ibâdet olmak üzere abdest aldı. Sonra Beyt'i tavaf etti. Sonra Peygamber, bu tavaf ve sa'yi umre olmuş saymadı. Peygamberden sonra Ebû Bekr hacc yaptı. Onun da Beyt'i tavaf etmek ilk yaptığı şey oldu. Sonra bu tavaf ve sa'y umre olmadı. Ebû Bekr'den sonra Umer de bunun gibi yaptı. Umer'den sonra Usmân (R) hacc yaptı. Ben Usmân'ı iyice gördüm; onun da ilk yaptığı iş, Beyt'i tavaf etmektir. Sonra bu tavaf ve sa'y, umre olmadı. Sonra Muâviye ve Abdullah ibnu Umer hacc yaptılar. Sonra ben babam Abdullah ibnu'z-Zubeyr ibni'l-Avvâm'ın beraberinde hacc yaptım. Onun da Beyt'i tavaf etmek, ilk yaptığı iş oldu. Sonra bu tavaf ve sa'y, umre olmadı. Sonra ben Muhacirler ve En-sâr'ı gördüm; onlar da hep böyle yapıyorlardı da, onların bu tavaf ve sa'yleri bir umre olmadı. Sonra böyle yaptığını gördüğüm insanların sonuncusu İbnu Umer'dir. Sonra o da haccı bozup umreye çevirmedi.
Ve işte İbnu Umer, o suâli soranların yanındadır. Öyleyken bunu niye ondan sormuyorlar? İbnu Umer haccını bozup umre yapmamış; geçmiş olanlardan da hiçbir kimse haccını bozmamıştır. Onların hepsi Beyt'i tavaf için ayaklarını Mescid'in içine koydukları zaman, başka bir ibâdete başlamazlardı. Tavaftan sonra da kendileri halâl olmaz, yânî ihramdan çıkmazlardı. Ben annem Esma ve teyzem Âi-şe'yi de gördüm ki, onların ikisi de Mekke'ye geldikleri zaman Beyt'i tavaf etmekten evvel başka bir işe başlamazlardı. Onlar Beyt'i tavaf ederler, sonra da halâl olmazlardı [203].
Bana annem Esma bintu Ebî Bekr haber verdi ki, kendisi ve kız-kardeşi Âişe,Zubeyr, fulân ve fulân kimseler umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmişler, bunlar Haceri Esved'i isti'lâm edip el sürdükleri,yânî tavafı ve sa'yi tamamladıkları zaman ihramdan çıkmışlardır [204].

79- Safa İle Merve Arasını Sa'y Etmenin Vücübu ve Bu Satın Allah'ın Şeairinden (Alametlerinden) Kılınmış Olduğu Babı [205]

121-.....Urve şöyle demiştir: Ben Âişe'ye şöyle sordum: Yüce Allah'ın "Şübhesiz Safa ile Merve Allah'ın alûmetlerindendir. İşte kim o Beyt'i hacc ve umre kasdıyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir be ys yoktur. Kim gönüllü olarak (vâcib olmayan amellerden) bir hayr işlerse (mükâfatını görür). Çünkü Allah tâatlerin ecrini veren, hakkıyle bilendir" (d-Bakara: ıss> kavli hakkında ne re'y edersin? Yemîn ederim ki, Safa ile Merve arasında sa'y etmemek hiç kimse üzerine bir günâh olmaz, dedim.

Âişe:
— Ey kardeşim oğlu, sen fena söz söyledin! Eğer bu âyetin ma'-nâsı (hükmü) senin te'vîl ettiğin gibi (sa'y mubah) olsaydı, âyet "Safa ile Merve arasında sa'y etmemekte günâh yoktur" suretinde olurdu. Şu kadar ki, bu âyet Ensâr hakkında indirilmiştir. Ensâr müslümân olmalarından önce, Müşellel mevkii yanında bulunup kendisine ibâdet edegeldikleri Tâğıye Menât putu için ihrama girip telbiye ederlerdi. İşte Ensâr'dan ihrâmlanan kimseler (kendi putları karşısında dikili bulunan) Safa ile Merve putları arasında sa'y etmeyi günâh sayarlardı. Ensâr müslümân oldukları zaman müşkil saydıkları bu vaziyeti Rasûlullah'a şöyle sordular:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi günâh sayıyorduk (bu iş bize ağır geliyor), dediler.
Bunun üzerine Yüce Allah "Şübhesiz Safa ile Merve Allah 'in alâmetler inde mi ir..." âyetini indirdi. Âişe (R):
— Rasûlullah Safa ile Merve arasında dolaşıp sa'y etmeyi kendi fiili ile de kaanûnlaştırmıştır. Artık bu iki tepe arasında dolaşmayı, yânî sa'yi terketmek kimse için caiz değildir, demiştir.
Zuhrî dedi ki: Âişe'nin bu hadîsim Abdurrahmân'ın oğlu Ebû Bekr'e haber verdim (ve bu konudaki bilgisini sordum). O bana cevaben şöyle dedi:
— Âişe'nin Câhiliyet devrinde Safa ile Merve arasında sa'yi günâh sayan bir zümre bulunduğunu haber vermesi, şübhesiz ki bir ilimdir. Fakat ben bunu işitmiş değilim. Ben ilim ehli olan birçok kimselerden işittim ki, onlar şöyle zikrediyorlardı: Âişe'nin haber verdiği Menât için ihrama girmekte olan bu zümreden başka, Ensâr'dan bir zümre daha vardı. Bunların hepsi de bil'akis Câhiliyet devrinde Safa ile Merve arasında tavaf ederlerdi. îslâm devri gelip, Yüce Allah "... O kadîm Beyt'i tavaf etsinlâr" (ei-Hacc: 29) kavliyle Beyt'i tavaf etmeyi zikredip de Safa ile Merve tavafı Kur'ân'da zikredilmeyince, bunlar:
— Yâ Rasûlallah! Biz öteden beri Safa ile Merve arasında tavaf ederdik. Allah Beyt'i tavaf emrini indirdiği hâlde, Safa ile Merve arasında sa'yi zikretmedi. Biz Safa ile Merve arasında sa'y edersek, bize günâh var mıdır? diye sordular.
Bunun üzerine Yüce Allah: "Şübhesiz Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. İşte kim o Beyt 7 hacc veya umre kasdı ile ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir günâh yoktur. Kim gönlünden bir hayr işlerse (mükâfatını görür). Çünkü Allah tâatle-rin ecrini veren, hakkıyle bilendir" (ei-Bakara: 158) âyetini indirdi[206]. Yine Abdurrahmân oğlu Ebû Bekr devam edip şöyle dedi: Ben bu el-Bakara: 158. âyetinin Ensâr ve Arablar'ın diğer bir kavminden oluşan her iki fırka hakkında, yânî hem Câhiliyet devrinde Safa ile Merve arasında tavaf etmeyi günâh sayanlar fırkası, hem de Câhiliyette Safa ile Merve arasını tavaf edegeldikleri hâlde sonradan İslâm devrinde Aliah'ın Beyt'i tavafı emredip de (ei-Hacc: 29) Safa ve Merve'yi zikretmediği için Safa ile Merve arasını tavaf etmeyi günâh sayanlar fırkası hakkında indiğini işitirim. Nihayet Allah Beyt'i tavafı zikretmesinin (ei-Hacc: 29) ardından, bu Safa ile Merve arasında sa'yi de (ei-Bakam: ısg) zikretti (yânî el-Bakara: 158. âyetinin inmesi, el-Hacc: 29 âyetinin inmesinden sonra oldu) [207].

80- Safa İle Merve Arasında Sa'yin Keyfiyeti Hakkında Gelen Haberler Babı

Ve İbn Umer (R): Sa*y, Abbâd oğulları evinden Ebû Huseyn oğulları sokağına kadardır, demiştir [208].

122-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S), geliş tavafı olan ilk tavafı yaparken ilk üç dolaşmayı hızlı, dört dolaşmayı ise (âdet olan yürüyüşle) yürürdü. Safa ile Merve arasında dolaşırken de sel yerinin karnında (bugünkü iki yeşil sütûncuk arasında) koşardı. Râvî dedi ki: Ben, Nâfi'e: Abdullah ibn Umer, Yemen tarafındaki köşeye ulaştığı zaman yürür müydü? diye sordum. Nâ-fi': Hayır, ancak rükn üzeri kalabalık ve sıkışık olması hâlinde yürürdü. Çünkü İbn Umer, rüknü isti'lâm etmedikçe terketmezdi [209].

123-.,.... Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Biz İbn Umer'e:
— Eğer bir kimse umre niyetiyle Beyt'i tavaf eder de Safa ile Merve arasını dolaşmazsa (ihramdan çıkıp) kadınına gelebilir mi? Diye sorduk.
İbn Umer:
— Peygamber (S) -umre için-Mekke'ye geldi. Beyt'i yedi defa dolaştı, Makaam'ın arkasında iki rek'at namaz kıldı, akabinde Safa ile Merve arasını da yedi kerre dolaştı. "And olsun, Allah ElçisVnde sizin için çok güzel bir uyma örneği vardır'* (ei-Ahzâb: 2i), dedi.
Râvî dedi ki: Biz Câbir ibn Abdillah'a da aynı şeyi sorduk. Cabir de:
— Safa ile Merve arasında sa'y etmedikçe, kadına sakın yaklaşmasın, dedi [210].

124- Bize Mekkî ibnu İbrâhîm tahdîs etti ki, İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Dînâr haber verip şöyîe dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Mekke'ye geldi, Beyt'i tavaf etti, sonra iki rek'at namaz kıldı, Sonra Safa ile Merve arasında sa'y etti. Sonra da "And olsun, Allah ElçisVnde sizin için güzel bir uyma örneği vardır" (ei-Ahzâb: 21) âyetini okudu [211].

125-.....Bize Asım ibn Süleyman haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Sizler Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi çirkin görüyor muydunuz? diye sordum.
Enes:
— Evet. Çünkü bu sa'yler, Allah "Şübhesiz Safa ile Merve Allah alâmetlerindendir, İşte kim o Beyt 7 hacc veya umre niyetiyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir günâh yoktur... " (ei-Bakara: 158) âyetini indirinceye

kadar, Câhiliyet alâmetlerinden idi, diye cevâb verdi [212].

126-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne), Amr ibn Dinar'dan; o da Atâ'dan tahdîs etti ki, îbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) Beyt'i ve Safa ile Merve arasını ancak müşriklere kendi kuvvetini göstermek için koşarak sa'y etti, demiştir [213].
el-Humeydî şunu ziyâde edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyey-ne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Amr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Atâ'dan işittim, İbn Abbâs'tan yukarıki hadîsin benzerini rivayet etti [214].

81- Bab: Hayızlı Kadın Hacc ve Umrede Ka'be'yi Tavaf Etmesi Hariç, Diğer Menseklerin Hepsini Yerine Getirir

Hacc ve umre yapan kişi, Safa ile Merve arasında abdestsiz olarak sa'y ettiği zaman (hüküm nedir)? [215]

127-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'ye hayızlı olarak geldim. Ka'be'yi de, Safa ile Merve arasını da tavaf etmedim. Âişe dedi ki: Ben bu hâlimi Rasûlullah'a şikâyet ettim. Rasûlullah (S): "Hacının yapacağı işleri sen de yap, şu kadar ki, sen ancak temiz oluncaya kadar Beyt'i tavaf etme!" buyurdu [216].

128- Bize Muhammed ibnu'l-Musennâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvahhâb tahdîs edip şöyle dedi:
H Müellif Buhârî dedi ki: Ve yine bana Halîfe ibn Hayyât söyledi. Bize Abdulvahhâb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Habîbun el-Muallimu, Atâ'dan tahdîm etti ki, Câbir ibn Abdillah şöyle demiştir: Peygamber (S) ve sahâbîleri hacc için ihrama girdiklerinde, Peygamber ile Talha'dan, bir de Yemen'den gelen Alî'den başka sahâbîlerden hiçkimsenin beraberinde kurbanlığı yoktu. Alî, Yemen'den kurbânı beraberinde olarak Mekke'ye geldi ve: Ben Peygamber'in ihrama girdiği gibi ihrâmlandım, dedi. (Biz Mekke'ye geldiğimizde) Peygamber, sahâbîlerine, ihrama girerken niyet ettikleri hacci umreye çevirmelerini, tavaf ve sa'y yapmalarını, sonra saçlarını kısaltmalarını ve ihramdan çıkıp halâl olmalarını; yalnız yanında kurbanlığı bulunanların ihramlarından çıkmamalarını emretti. (Haccı feshedip, umreye çevirmeye me'mûr olan sahâbîler, bu hâle taaccüb ederek:)
— Bizler herbirimizin cinsiyet âletleri menî damlatır hâlde mi Mi-
nâ'ya gideceğiz? dediler.
Sahâbîler arasında söylenen bu söz Peygamber'e ulaşınca, cevaben:
— "İşimden şimdi bildiğimi (yânı hacc aylarında umrenin caiz olduğunu şimdi bildiğim gibi) ihrama girerken de bilmiş olaydım, kurbân sevketmezdim. Ve yanımda kurbânım olmasaydı, şimdi ben de sizin gibi ihramdan çıkardım" buyurdu.
Ve Âişe hayz oldu da bütün hacc fiillerini yerine getirdi, yalnız Beyt'i tavaf etmedi. Nihayet temizlenince Beyt'i tavaf etti. Âişe:
— Yâ Rasûlallah, sizler bir hacc ve bir umre ile gidiyorsunuz, ben ise yalnız bir hacc ile gidiyorum, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'a Âi-şe'nin beraberinde Ten'îm'e kadar çıkmasını emretti. Âişe de hacc-dan sonra oradan bir umre yaptı [217].

129-.....Hafsa bintu Şîrîn şöyle demiştir: Biz taze kızlarımızı (ihtiyâçlar veya diğer işler hususunda) dışarı çıkmalarından men' ederdik. Nihayet Basra'ya bir kadın gelip Halef oğulları kasrına indi. O kadın, kızkardeşinin Rasûlullah'm sahâbîlerinden birinin nikâhında olduğunu, kocasının Rasûlullah'm beraberinde oniki gazvede bulunduğunu, kızkardeşinin de bizzat kocasının beraberinde altı gazaya iştirak ettiğini, kızkardeşinin: Biz yaralılara ilâç yapar, hastalara bakardık, dediğini tahdîs etti. Ve sonra: Kızkardeşim, Rasûlullah'a:
— Birimizin cilbâbı, yânı örtünecek bir şeyi bulunmazsa, böyle işler için dışarıya çıkmamasında üzerine bir günâh var mıdır? diye sormuş.
Rasülullah ona:
— "Arkadaşı kendi cilbâblarından birini ona giydirsin de, hayr (işlerin) da ve mü'minlerin da'vet ve dualarında hazır bulunsun" buyurmuştur.
(Hafsa bintu Şîrîn dedi ki:) Ümmü Atiyye buraya geldiğinde kadınlar bunu ona sordular yâhud da biz ondan bu hadîsi sorduk. Hafsa bintu Şîrîn: Ümmü Atıyye ne zaman Rasûlullah'i ansa,muhakkak"Bi-ebî = O'na babam feda olsun" cümlesini bir ara cümlesi olarak söylerdi, dedi.
Biz Ümmü Atıyye'ye:
— Sen Rasülullah'tan şunu şunu, yânîyukarıki hadîsi söylerken bizzat işittin mi? dedik.
Ümmü Atıyye yine:
— Babam O'na feda olsun, evet işittim. Rasülullah (S): "Kocaya gitmemiş tazeler, perde sahihleri -yâhud da: Kocaya gitmemiş taze kızlar, perde sahibesi olan kadınlar- ve hayızlı kadınlar dışarı çıksınlar da hayır -(meclislerin)- da ve müslümânların duasında hâzır bulunsunlar. Yalnız hayızlı kadınlar namaz yerinden ayrıca dururlar" buyurdu, dedi.
Ben:
— Hayızlı kadınlar da mı? diye tekrar sordum. Ümmü Atıyye:
— Bu hayızlı kadınlar Arafat'ta hazır bulunmuyorlar mı? Fu-lân yerde hazır bulunmuyorlar mı? Fulân yerde hazır bulunmuyorlar mı? dedi [218].

82- Mekkeli İçin ve Temettü' Haccı Niyetiyle Hariçten Gelen Âfaki Hacı İçin Mina'ya Çıkacağı Zaman, Mekke Vadisindeki Batha'dan ve Mekke'nin Diğer Yerlerinden İhrama Girmesi Babı [219]

Ve Atâ'ya: Mekke'de mücavir olup oturan kimsenin hacc niyetiyle telbiye etmesi hâli soruldu. Atâ: îbn Umer, Zu'1-hicce'nin sekizinci terviye günü telbiye ederdi, dedi [220].
Ve Abdulmelik, Atâ'dan; o da Câbir(R)'den söyledi ki, o: Biz Peygamberdin beraberinde Mekke'ye geldik. (Umre yapıp ihramdan çıktık.) Nihayet terviye günü hacc niyetiyle telbiye ederken, Mekke'yi arka tarafımıza atmıştık, demiştir [221].
Ve Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim şöyle dedi: Câbir: Bizler Bathâ'dan ihrama girip telbiye ettik, demiştir [222].
Ve Ubeydullah ibn Cureyc, İbn Umcr'e: Ben seni Mekke'de olduğun zaman gördüm, insanlar hilâli gördükleri zaman ihrama girip telbiye ettiler; sen ise terviye gününe kadar telbiye etmedin, dedi. îbn Umer:
Ben Peygamberdi, devesi onu hareket ettirinceye kadar telbiye eder görmedim, demiştir [223]

83- Bab: Terviye Günü Öğle Namazını Nerede Kılar?

130..... Abdulazîz ibnu Rufey' şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'e sordum ve:
— Peygamber(S)'den hatırladığın bir şeyi, yânî zu'1-hiccenin sekizinci günü Öğle İle ikindi namazlarını nerede kıldığını bana haber verir misin? dedim.
Enes:
— Minâ'da kıldı, dedi. Ben:
— Minâ'dan dönüş günü ikindi namazım nerede kıldı? dedim. Enes:
—Ebtah'da (yânî Muhassab'da) kıldı, dedi. Bundan sonra Enes, ben Abdulazîz'e:
— Sen de emirlerinin işleyeceği gibi işle, dedi [224].

131-.....Bize Abdulazîz ibnu Rufey' tahdîs edip şöyle dedi:
Ben Enes'e kavuştum. H Buhârî dedi ki: Ve bana Ismâîl ibn Ebân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Bekr ibn Ayyaş tahdîs etti ki, Abdulazîz şöyle demiştir: Ben terviye günü Minâ'ya çıktım ve Enes'e bir eşek üzerinde giderken kavuştum. Ve kendisine: Peygamber (S) bu gün öğle namazını nerede kıldı? dedim. Enes: Sen emirlerinin kılacağı yeri gözetle de, sen de orada kıl! dedi [225].

84- Mina'daki Namaz(ların Keyfiyyeti) Babı [226]

132-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Umer'in oğlu Ubeydullah, babasından haber verdi. O: RasûluIIah (S) Minâ'-da (dört rek'atlı farzları) iki rek'at kıldı. Ebû Bekr ile Umer de, ve halifeliğinin başlarında Usmân da böyle kıldılar [227].

133-.....Harise ibn Vehb el-Huzâî (R): Peygamber (S), biz en çok ve en ziyâde korkusuz olduğumuz hâlde bizlere Minâ'da namazı iki rek'at kıldırdı, demiştir [228].

134.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Ben Peygamberdin maiyyetinde Minâ'da iki rek'at kıldım. Ebû Bekr'in maiyyetinde iki rek'at kıldım. Umer'in maiyyetinde iki rek'at kıldım. Sonra sizin yollarınız ayrıldı. Âh nasibim o dört rek'at olacağına, keski kabul olunmuş iki rek'at olsa! demiştir [229].

85- Arefe Günü Orucu Babı [230]

135-.....Bize Salim Ebu'n-Nadr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ümmü'l-Fadl'ın âzâdlısı Umeyr'den işittim; o da Ümmü'1-Fadl Lu-bâbe'den. Lubâbe (R): Arafat'ta arefe günü Peygamber(S)'in orucu (yânî oruçlu olup olmadığı) hususunda insanlar şübhe ettiler. Ben.Pey-gamber'e bir (bardak) şerbet gönderdim, O da bu şerbeti içti, demiştir [231]

86- Mina'dan Kuşluk Vakti Arafat'a Giderken Telbiye ve Tekbir Etmek Babı

136-.....Bize Mâlik, Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sakafî'den haber verdi ki, o, Enes ibn Mâlik ile birlikte Minâ'dan Arafat'a doğru kuşluk vaktinde giderlerken, Enes ibn Mâlik'e:
— Sizler bu arefe gününde Rasülullah'ın beraberinde iken nasıl yapardınız? diye sormuş.
Enes de:
— Bizden telbiye etmek isteyen telbiye eder, inkâra uğramazdı; tekbîr etmek isteyen tekbîr eder, o da inkâra uğramazdı, demiştir [232].

87- Arefe Günü Güneşin Ortadan Meylettiği Zaman Arafat'ta Vakfe Yapılacak Yere Gitmek Babı

137-.....Salim şöyle demiştir: Emevî Halîfesi Abdulmelik ibn Mervân, Irak Vâlîsi bulunan Haccâc'ı Hicaz'a, İbn Zubeyr üzerine gönderdiği ve hacc emîri yaptığı zaman kendisine bir mektûb yazdı ve bu mektubunda hacc hükümleri hususunda İbn Umer'in re'yine zinhar muhalefet etmemesini emretmişti.
Ben Salim, beraberinde olduğum hâlde, arefe günü güneş tam ortadan meyi ettiği zaman, babam Abdullah ibn Umer Arafat'a geldi ve hac emîrinin perdeli çadırı önünde yüksek sesle seslendi. Hac-câc üzerinde sarı boyalı büyük bir maşlah olduğu halde çadırdan çıktı ve:

— Ne var yâ Ebâ Abdirrahmân! dedi.
İbn Umer:
— Eğer sünnete uymak istersen (hutbe zamanıdır), yürüyün, dedi. ıi: Haccâc:
— Şu saat mı? diye sordu. :
İbn Umer:
— Evet, bu saat, dedi.
Haccâc:
— Beni biraz bekleyin, başımı yıkayayım, sonra çıkarım, dedi. îbn Umer devesinden indi, Haccâc çıkıncaya kadar bekledi. Haccâc çıkınca babamla benim aramızda yürüdü. Bu sırada ben Haccâc'a:
— Eğer sünnete uymak istersen hutbeyi kısalt, vakfeyi çabuk yap! dedim.
Bunun üzerine Haccâc, Abdullah ibn Umer'e bakmaya başladı. Babam Abdullah ibn Umer, Haccâc'm bu bakış ve tereddüdünü görünce:
— Salim doğru söyledi, dedi [233].

88- Arafat'ta Binek Üzerinde Vakfe BaıI

138-.....Ümmü'1-Fadl bintu'l-Hâris şöyle demiştir: Bir takım insanlar arefe günü Peygamber'in orucu hakkında ben Ümmü'1-Fadl'in yanında ihtilâf ettiler. Bâzısı Peygamber oruçludur dedi, bâzısı da oruçlu değildir dedi. Bunun üzerine ben Peygamberce, kendisi Arafat'ta devesi üzerinde vakfe yapmakta iken bir bardak süt gönderdim, O da bu sütü içti [234].

89- Arafat'ta İki Namaz Arasını (Öğle İle İkindi Namazlarını) Birleştirmek Babı

İbn Umer, Arafat'ta namazı imâmla beraber kılamadığı zamanda da kendi durağında öğle ile ikindiyi birleştirir idi [235].

139-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Salim şöyle haber verdi:
Haccâc ibn Yûsuf, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'le harb etmek üzere Mekke'ye indiği 73 senesinde, Abdullah ibn Umer'e: Arefe günü vakfe yerinde nasıl yaparsınız? diye sordu. Salim, Haccâc'a: Eğer sünnete uymak istersen arefe günü namazı sıcağın şiddetli zamanında kıl, dedi. (Haccâc'ın tereddüdlü bakışı üzerine Sâlim'in babası) Abdullah ibn Umer: Salim doğru söyledi, dedi. Çünkü onlar sünnette öğle ile ikindi namazlarını birleştiriyorlardı. İbn Şihâb dedi ki: Ben Sâlim'e: Rasûlullah (S) böyle mi yapmıştır? dedim. Salim: Sizler bu fiillerde ancak O'nun sünnetine uymaktasınız, dedi [236].

90- Arafat'ta Hutbenin Kısa Yapılması Babı

140-.....Salim şöyle demiştir: Halîfe Abdulmelik ibn Mervân, Haccâc'a hacc işleri hususunda Abdullah ibn Umer'e uymasını yazmıştı. Arefe günü olunca ben de beraberinde olduğum hâlde, güneş ortadan meylettiği sırada İbn Umer geldi ve Haccâc'ın çadırının yanında:
— Haccâc nerededir? diye yüksek sesle seslendi. Bunun üzerine Haccâc, İbn Umer:
— Haydi (hutbe ve vakfe yapmak üzere) yürü! dedi. Haccâc:
— Şimdi mi? dedi.
İbn Umer:
— Evet (şimdi onun vaktidir), deyince,
Haccâc:
- Bana biraz mühlet ver, üzerimden bir su taşırayım (yânî yıkanayım), dedi.
Bu söz üzerine İbn Umer bineğinden inip, o çıkıncaya kadar bekledi. Haccâc çıkınca, babam İbn Umer'lebenim aramda yürüdü. Bu sırada ben kendisine:
— Eğer sen bu gün sünnete icabet etmek istiyorsan, hutbeyi kısa tut ve vakfeye geçişi çabuklaştır, dedim.
İbn Umer de:
— Salim doğru söyledi, dedi [237].

91- Vakfe Yapılacak Yere Çabuk Gitmek Babı [238]

92-Vakfe'nin (Başka Yerde Değil; Ancak) Arafat'ta Yapılacağı Babı

141-.....Bize Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım tahdîs etti ki, babası Cubeyr ibn Mut'un (R): Ben bana âid bir devey arıyordum.. . demiştir. H ve yine bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân, Amr'dan tahdîs etti ki, Amr, Muhammed ibn Cubeyr'den, o da babası Cubeyr ibn Mut'ım'den şöyle dediğini işitmiştir: Ben arefe günü bir devemi kaybetmiş ve onu aramağa gitmiştim. Bu sırada Pey-gamber(S)'i Arafat'ta vakfe ederken gördüm ve: Vallâhî burada vakfe yapan bu zât hums(yânî ahmesler)dendir. Fakat onun hâli nedir ki, burada yânî Arafat'la vakfe yapıyor? dedim [239].

142-.....Bize Alî ibnu Mushir tahdîs etti ki, Hişâm ibn Urve şöyle demiştir: Urve şöyle dedi: İnsanlar Câhiliyet'te Ka'be'y çıplaklar olarak tavaf ederlerdi, bundan ancak ahmesler müstesna idiler. Ahmesler ise Kureyş ile onun doğurduğu diğer

kabilelerden ibaretti. Bu ahmesler diğer insanlara Allah rızâsı için âriyeten elbiseler verip sevâb ümîd ederlerdi. Erkek erkeğe elbise verir, bu ariyet elbiseyi alan kişi de aldığı bu elbise ile tavaf yapardı. Kadın kadına elbise verir, o da elbiseli olarak tavaf ederdi. Hums ferdlerinden birinin elbise vermediği kişi ise Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederdi. Ve keza diğer insan toplulukları, Arafat'tan ifâda yaparlardı; hums ise
Muzdelife'den ifâda yaparlardı.
Hişâm dedi ki: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe'den haber verdi. Şu: "... Sonra insanların ifâda yapıp döndüğü yerden siz de dönün... " (ei-Bakara: 199) âyeti bu ahmesler hakkında inmiştir. Dedi ki: Onlar (yânî ahmesler) Cem'den (yânî Muzdelife'den) ifâda yapıyorlardı, bu âyetle Arafat'a götürüldüler (yânî oraya gitmekle emr olundular) [240].

93- Arafattan Ayrıldığı Zâmân Müzdeüfete Doğru Yürüyüş Babı

143.....Urve şöyle demiştir: Ben beraberinde oturur iken Usâme'ye:
— Veda Haccı'nda Arafat'tan Muzdelife'ye doğru ayrıldığı zaman RasûluIlah (S) nasıl (hareketle) yürüyordu? diye soruldu.
Usâme ibn Zeyd:
— Rasûlullah hızlı ile yavaş yürüyüş arasında orta bir yürüyüş yürüyordu. Fakat geniş bir meydan bulduğu zaman hızlı hareket ederdi, dedi.
Hişâm ibn Urve: "Nass", "Anak"tan daha hızlı bir yürüyüştür, dedi [241].
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Fecve", geniş, hâlîyer'dir. Bunun cem'i "Fecevât" ve "Ficâ"' gelir. "Rakve(= Küçük kayık, gönden ve sahtiyandan düzülmüş küçük su kabı)"nin de böyle "Rakavât" ve "Rikâ"'şeklinde iki cem'i vardır. "Ve lâte hîne menâs {- Hâlbuki o vakit kaçma zamanı değildir)" (Sâd: 3) âyetindeki "Menâs", bu hadîsteki "Nassa" fiilinden değildir (yânî "Nassa" mudaaf, "Nâse" ise vavh ecveftir), dedi [242].

94- Arafat İle Müzdelife Arasında (Herhangi Bir İhtiyacı Yerine Getirmek İçin) İnmek Babı [243]**.**

144-.....Usâme ibn Zeyd şöyle demiştir: Peygamber (S) Arafat'tan dönüşünde iki dağ arasındaki yola doğru saptı, hacetini yerine getirdi ve abdest aldı. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? dedim. Rasûlullah:
— "Namaz önünde (yânî Müzdelife'de kılınacak) buyurdu [244].

145-.....Bize Cuveyriye tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer Müzdelife'de akşam namâzıyle yatsı namazlarını birleştirirdi. Şu kadar ki, onun bu namazları birleştirmesi şöyle olurdu: O da yolda Rasûlulîah'ın girmiş olduğu o iki dağ arası yoluna girer, orada hacetini giderip gereği gibi temizlenir (yânî istincâ ve istibrâ' yapar) sonra abdest alır, fakat namaz kılmazdı. Nihayet namazları Müzdelife'de kılardı [245].

146-.....Usâme ibn Zeyd(R) şöyle demiştir: Arafat dönüşünde ben, Rasûlulîah'ın bineğinin arka tarafına bindim. Rasûlullah (S) Müzdelife'nin berisinde bulunan o iki dağ arasındaki sol yola ulaşınca devesini çöktürdü, (inip) orada işedi. Sonra geldi. Ben kendisine abdest suyu döktüm, O da hafif bir abdest aldı. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? dedim. Rasûlullah:
— "Namaz, önündeki Müzdelife'de (hazırdır)" buyurdu.
Ve Rasûlullah devesine binip sonunda Müzdelife'ye geldi ve başka şeyle meşgul olmayıp, hemen akşam ile yatsı namazlarını kıldı. Bir müddet istirahattan sonra, bayram günü sabahında Rasûlullah devesinin arka tarafına Fadl bindi. Kureyb: Bana Abdullah ibn Ab-bâs, Fadl ibn Abbâs'tan; Rasûlulîah'ın Akabe cemresine ulaşıp taş-layincaya kadar telbiye yapmakta devam ettiğini haber verdi, demiştir [246].

95- Arafat'tan Dönüş Sırasında Peygamberin Sahabilerine Sekinet Emretmesi ve Onlara Kamçısı İle İşaret Eylemesi Babı

147-.....Bana Vâbile el-Küfî'nin rr^evlâsı olan Saîd ibnu Cubeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbn Abbâs (R) tahdîs etti ki, kendisi, Peygamberce beraber arefe günü Arafat'tan ayrılmıştı. (Yolda Müzdelife'ye doğru ilerlerken) Peygamber (S) arka tarafında develeri hızlı sürmek için şiddetli bağırma çağırma ve develeri dövme sesleri işitti. Bunun üzerine Peygamber onlara kamçısı ile işaret etti ve: "Ey insanlar! Ağır olunuz (yumuşaklıkla ve sıkışıklık yapmadan yürüyünüz)! Çünkü hâlis iyilik ve hayr, acele ve sür'atli yürütmekle sağlanır değildir" buyurdu [247].
Buhârî dedi ki: "Evdaû"nun ma'nâsı "Bineklerini hızlı yürüttüler" demektir, "ffilâlekum" (et-Tevbe: 47) de "Aranıza sokulmak" ma'nâsına olan "Tahallul " masdarındandır. "Feccer-nâ hılâlehumâ neheren (Onların aralarından bir de ırmak fışkırttık)" (ei-Kehf: 33) âyetinde de "Hilâl" böyle "Ara" ma'nâsınadır [248].

96- Müzdelife'de Akşam ve Yatsı Namazlarını Birleştirmek Babı

148-.....Kureyb, Usâme şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) Arafat'tan döndü. İki dağ arası yola indi ve işedi. Sonra abdest aldı. Âbdest almayı mübalağalı yapmadı (yânı hafif aldı). Ben:
— Yâ Rasûlallah! Namaz mı? diye sordum. Rasûlullah:

— "Namaz ilerinde (kılınacak)" buyurdu.
(Yine bindi.) Müzdelife'ye gelince (inip) abdest aldı. Lâkin bu sefer abdesti daha uzunca tuttu. Sonra namaz ikaamet edildi de akşam namazını kıldırdı. Ondan sonra herkes devesini kendi durağında çökertti. Sonra yatsı namazı ikaamet edildi. Peygamber namazı kıldırdı ve iki namaz arasında (hiç bir namaz) kılmadı [249].

97- İki Namazı Birleştiren ve Aralarında Tatavvu' Namazı Kılmayan Kimse Babı

149-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını birleştirdi. Bu iki namazdan her-biri bir ikaametle kılındı ve Peygamber ne bu iki namaz arasında ve ne de bunlardan herbirinin ardında sünnet namazı kılmadı [250].

150-.....Bana Ebû Eyyûb el-Ensârî (R): Rasûlullah (S) Veda Haccı'nda akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de birleştirdi, diye tahdîs etti [251].

98- Müzdelife'deki Bu Akşam ve Yatsı Namazlarından Herbiri İçin Ezan ve İkaamet Eden Kimse Babı

151-.....Bize Ebû İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Yezîd'den işittim, şöyle diyordu: Abdullah ibn Mes'ûd (R) hacc yaptı. Müzdelife'ye geldik. Müzdelife'ye gelişimiz yatsı ezanı vakti yâhud da buna yakın bir zamanda oldu. Abdullah bir kimseye emretti. O da ezan okudu ve ikaamet getirdi. Sonra Abdullah akşam namazım kıldı. Onun arkasından da iki rek'at (sünnetini) kıldı. Sonra akşam yemeğinin getirilmesini istedi ve yemeğini yedi. Sonra, zannediyorum ki, bir kimseye emretti de o kimse ezan ve ikaamet okudu. Râvî Amr: Ben bu "Zannediyorum" şekki ancak Zuheyr'dendir biliyorum, demiştir. Sonra yatsı namazını iki rek'at kıldı. Fecr tulü' edince (sabah namazını kıldı) ve: Peygamber (S) bu günde bu mekânda bu namazdan başka bu saatte namaz kılmazdı, dedi. Abdulah ibn Mes'ûd şöyle devam etti: Bu ikisi (mu'tâd olan müstehâb) vakitlerinden çevirilen iki namazdırlar. Akşam namazı insanların Müzdelife'ye gelmelerinin ardından; sabah namazı da fecr meydana çıkarken kılındı. Abdullah ibn Mes'ûd: Ben Peygamber'i böyle yapar gördüm, dedi [252].

99- Ailesinin (Kadın, Çocuk, Yaşlı Gibi) Zaif Kişilerini Kondukları Yerden Geceleyin Önden Gönderen ve Bu Kişilerin Müzdelife'de Vakfe Yapmaları, Dua Etmeleri Akabinde Ay Kaybolduğu Zaman Onları Yine Önden Mina'ya Yollayan Kimse Babı

152-.....Salim şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer (R) kendi ailesinin zaîf kişilerini önden gönderir idi de, onlar geceleyin Müzdelife'de el-Meş'aru'l-Harâm'ın yanında vakfe yaparlar, Azız ve Celîl olan Allah'ı hatırlarına gelen zikirlerle zikrederler, duâ ederler. Sonra imâmın Minâ'da vakfe yapmasından evvel ve Minâ'ya hareketinden önce, Minâ'ya dönerlerdi. Artık onlardan kimi Minâ'ya sabah namazı vaktinde gelir, kimi de bundan sonra gelirdi. Minâ'ya geldikleri zaman Akabe cemresine taşları atarlardı. İbnu Umer: Rasûlullah (S) bu zaîf kimseler hakkında böyle yapmalarına ruhsat verdi der idi [253].

153-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da îkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) ben Müzdelife'den geceleyin (Minâ'ya) gönderdi, demiştir [254].

154-.....Bana Ubeydullah ibn Ebî Yezîd haberverdi ki, o İbn Abbâs'tan: Ben Peygamber(S)'in, ailesinin zaîfleri içinde Müzdelife gecesinde Minâ'ya önden gönderdiği kimselerden idim, derken işitmiştir [255].

155-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Esmâ'mn himayesinde bulunan Abdullah ibn Keysân Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan şöyle tahdîs etti: Esma (R): Akşamla yatsı namazlarının cem' edildiği gece Müzdelife'ye indi ve kalkıp namaz kıldı. Bir saat namaz kıldıktan sonra (ben Abdullah'a):
— Ey oğlum! Ay battı mı? diye sordu.
Ben:
— Hayır (batmadı), diye cevâb verdim. ** Bunun üzerine bir saat daha namaz kıldı.,Sonra yine:
— Ay battı mı? diye sordu.
Ben de:
— Evet, battı, diye cevâb verdim.
Esma:
— Öyle ise Minâ'ya doğru yollanınız, diye emretti.
Biz de yollandık ve.yürüdük. Nihayet cemre mevkiine gelip, Akabe cemresine taş attı. Sonra Esma, Minâ'daki menziline döndü ve bu menzilinde sabah namazını kıldı. Ben kendisine:
— Ey Hanım Efendi! Ben öyle sanıyorum ki, bizler meşru' olan. vakitten önce davrandık, dedim.
Esma:
— Ey oğlum! Rasûlullah (S) mahfeli kadınlariçin erken cemre taşlamalarına izin verdi, dedi [256].

156-.....Âişe (R): Şevde, Müzdelife gecesinde Peygamber'den (Minâ'ya erken gitmek hususunda) izin istedi. Kendisi ağır ve yavaş hareketli bir kadın idi. Peygamber ona izin verdi, demiştir [257].

157-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Veda Haccı'nda biz Müzdelife'ye indik. Şevde bintu Zem'a, insanların izdihamından ev^vel kendisinin Minâ'ya gönderilmesi hususunda Peygamber'den izin istedi. Şevde iri yapılı, yavaş hareketli bir kadındı. Peygamber Sevde'ye izin verdi. Şevde halkın izdihamından evvel Minâ'ya gitti. Biz de sabaha kadar Peygamber'in yanında kaldık. Sonra Peygamber'in hareket etmesiyle biz de hareket ettik. Yemîn olsun Sevde'nin Rasûlullah'tan izin istediği gibi izin istemiş olmaklığım, bana kendisiyle sevinilecek şeylerin en sevgilisi olurdu [258].

100- Hacı Adayı Müzdelife'de Sabah Namazını Hangi Vakitte Kılar Babı [259]

158-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Ben Peygamber(S)'in, Müzdelife'de birleştirdiği iki namaz müstesna, hiçbir namazı (mu'tâd) vaktinin dışında kıldığını görmedim. Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını birleştirdi. Bir de sabah namazını (mu'tâd) vaktinden önce kıldı, demiştir [260].

159-.....Abdurrahmân ibn Yezîd şöyle demiştir: Arafat'tan Abdullah ibn Mes'ûd'un beraberinde Mekke'ye doğru yola çıktık. Sonra Müzdelife'ye geldik. Abdullah akşamla yatsrnamâzlanndan herbirini başlı başına birer ezan ve ikaametle kıldı. Ve bu iki namaz arasını akşam yemeği ile ayırdı. Bundan sonra îbn Mes'ûd şafak söktüğü sırada sabah namazını (çok erken) kıldı. Hattâ kimi insan fecr tulü' etti, kimi insan da fecr tulü' etmedi diyordu. Sonra Abdullah şöyle dedi:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Akşam ile yatsıdan ibaret olan bu iki namaz, şu Müzdelife mevkiinde (alışılmış) vakitlerinden tahvil edilmiştir. İnsanlar, yatsı vaktine girmedikçe Müzdelife'ye gelmeye çalışmasınlar. Sabah namazını da -fecrin doğuşuna işaret ederek- şu saatte kılsınlar".
Bundan sonra îbn Mes'ûd tan yeri ağanncaya kadar Müzdeli-fe'de vakfe yaptı. Sonra:
— Mü'minlerin Emîri (Usmân) bu saatte Müzdelife'den hareket etse, Peygamber'in sünnetine isabet etmiş (yânî ona uygun hareket etmiş) olur, dedi.
Râvî Abdurrahmân ibn Yezîd:
— îbn Mes'ûd bu sözü mü evveî söyledi, yâhud Usmân'ın Müzdelife'den Minâ'ya hareketi mi evvel vâki' oldu bilmiyorum. îbn Mes'ûd, kurbân bayramının ilk günü Akabe cemresini taşlaymcaya kadar ^elbiyeye devam etti, demiştir [261].

101- Bab: Müzdelife'den Mina'ya Ne Zaman Hareket Edilir?

160-.....Ben Amr ibnu Meymûn'dan işittim, şöyle diyordu:
Ben Umer ibn Hattâb'a şâhid oldum. O, sabah namazını Müzdelife'de kıldı. Sonra (Meş'arı Harâm'da) vakfe yaptı da şöyle dedi: Müşrikler güneş doğmadıkça Müzdelife'den Minâ'ya hareket etmezlerdi. Ve o müşrikler: Ey Sebîr Dağı -güneşin ışıklarıyle- parla (da biz Minâ'ya gidelim), derlerdi. Peygamber (S) müşriklere muhalefet etti de güneş doğmazdan evvel (alaca karanlıkta) Müzdelife'den Minâ'ya doğru hareket etti [262].

102- Nahr Günü Sabahı Akabe Cemresini Taşlayıncaya Kadar Telbiye Etmek ve Tekbir Getirmek İle Müzdelife'den Mina'ya Gidişte Bineğin Arka Tarafına Başka Bir Kimse Bindirmek Babı [263]

161-.....Abdullah ibn Abbâs (R): Peygamber (S) Müzdelife'den Minâ'ya kadar Fadl ibn Abbâs'ı bineğinin arkasına bindirdi. Fadl, Peygamber'in Akabe cemresini taşlaymcaya kadar telbiyeye devam eylediğini haber verdi, demiştir [264].

162-.....Abdullah ibn Abbâs (şöyle demiştir): Zeyd oğlu Usâme, Arafat'tan Minâ'ya kadar Peygamber'in bineğinin arka tarafına binmişti. Sonra Müzdelife'den Minâ'ya gelinceye kadar da Peygamber, Abbâs'ın oğlu Fadl'ı arka tarafına bindirdi. Abdullah ibn Abbâs dedi ki: Fadl ile Usâme her ikisi de: Peygamber (S) Akabe, cemresini taşlayıncaya kadar telbiye okumaya devam etti, dediler [265].

103- Bab:

"... Kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse kolayına gelen bir kurbân (keser). Fakat onu bulamazsa, hacc günlerinde (ihrâmlı olarak) üç; döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak (vâcib olur ki) bunlar tam on gündür. Bu, ailesi (ikaamet yeri) Mescidi Haram 'da bulunmayanlara âiddir. Allah Han korkun ve bilin ki Allah, cezası cidden çetin Olandır" (el-Bakara: 196) [266]

163-.....Bize Şu'be haber verip şöyle dedi: Bize Ebû Cemre tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a temettu'dan (hükmünden) sordum. İbn Abbâs bana temettü' yapmaklığımı emretti. Ben yine kendisine hedyden sordum. îbn Abbâs: Temettü' haccmda erkek-dişi deve, yâhud sığır, yâhud davar kurbân etmek, yâhud da deve ve sığır kurbânında ortak olmak vardır, dedi. Ebû Cemre dedi ki: Bâzı insanlar temettu'u hoş görmezlerdi. Ben uyudum ve ru'yâmda şöyle gördüm: Bir insan» "Temettü', mebrûr bir haccdır ve kabul edilmiş bir umredir" diye nida ediyordu. Ben uyanınca İbn Abbâs'a geldim ve bu ru'yâmı kendisine söyledim. İbn Abbâs: Allâhu Ekber, (Umre ile temettü') Ebu'l-Kaasım(S)'in sünnetidir, dedi [267].
Buhârî dedi ki: Âdem, Vehb ibn Cerîr ve Gunder, Şu'be'den gelen rivayetlerinde "Kabul edilmiş bir umredir ve mebrûr (yânî

makbul) bir haccdır" demişlerdir [268].

104- Kurbanlık Develere Binmek Babı

Çünkü Allah şöyle buyurdu:
'Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah ın ılâmetlerinden kıldık. Onlarda sizin için hayr vardır. O hâlde onlar ayakta durur(boğazlanır)larken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları üstü düştükleri vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyâcını gizleyen ve izlemeyip dilenen fakirlere yedirin. Onları şükredesiniz diye böylece size musahhar kıldık. Onların ne etleri, ne kanları hiçbir zaman Allah'a (yükselip) erişmez; fakat sizden O 'na yalnız takva ulaşır. Size olan hidâyetine karşı Allah'ı büyük tanımanız içindir ki O, bunları böylece size ram etmiştir. İyi hareket edenleri müjdele" (el-Hacc: 36-37) [269]
Mucâhid: Develer bedenli ve iri cüsseli oldukları için "Bedene" diye isimlendirildi, demiştir [270].
Buhârî dedi ki:
Kaan isteyen, Mu'terr ise zenginden yâhud fakirden, develer etrafında dolaşan kimsedir [271].
Şaâirullah (ei-Hacc: ,32) kurbanlık hayvanları büyütmek ve onları güzel görmektir [272].
Atık (ei-Hacc: 29>, Allah'ın zâlimlerden (onların saldırısından) âzâd ettiği (koruduğu) demektir.
Vecebet (ei-Hacc: 36), yere düştü ma'nâsınadır. Vecebet şemsu (= Güneş battı) bu ma'nâdandır [273].

164-.....Ebû Hureyre (R,şöyle demiştir): Rasûlullah (S) kurbanlık devesini sevk eden bir kimse gördü de ona:
— "Deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Bu kurbanlıktır (nasıl binerim)? dedi.
Rasûlullah: ;
— "Bu (kurbanlık) deveye bin!" buyurdu.
O zât yine:
— Bu kurbanlıktır, deyince, Rasûlullah üçüncü yâhud ikinci defasında:
— "Yazıklar olsun sana! Bin şu deveye!" buyurdu [274]

165-.....Bize Katâde, Enes'ten tahdîs etti (o, şöyle demiştir):
Peygamber (S) kurbanlık bir deve sevk eden bir insan gördü de ona:
_ "Bu deveye bin" buyurdu. O zât:
— Bu deve kurbanlıktır, dedi. Rasûlullah:
— "Bu deveye bin!" buyurdu. O zât yine:
— Bu deve kurbanlıktır, dedi. Rasûlullah üçüncü kerre yine:
"Bu (kurbânI*k) deveye bin!" buyurdu [275].

105- Hill'den Harem'e Beraberinde Kurbanlık Hayvan Sevk Eden Kimse Babı

166-....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Veda Haccı'naa umreyi hacca eklemek suretiyle temettü' etti. Ve Zu'l-Huleyfe mevkiinden beraberinde kurbanlık sevk edip, bunları (Ka'-be'ye) hediye eyledi. Şöyle ki, Rasûlullah ihrama girerken umre ile telbiyeye başladı. Sonra hacc (niyeti) ile telbiye etti. İnsanlar da Pey-gamber'in maiyyetinde nihayet hacca kadar umre ile temettü' ettiler. İnsanlardan kurbanlık sevk ve hediye edenler de oldu, kurbanlık hediye etmeyenler de oldu. Peygamber Mekke'ye gelince insanlara şöyle i'lân buyurdu: "Sizlerden kurbanlık hediye edenler (ihramlarını muhafaza etsinler). Öyle kimseye haccı edâ edinceye kadar ihrâmlıya işlemesi haram olan şeylerden hiçbirşey işlemesi halâl olmaz. Kurbanlık hediye etmeyenler ise Beyt'i tavaf, Safa ile Merve arasında sa'y etsin, saçından biraz kısaltıp ihramından çıksın. Sonra (Arafat'a çıkılacağı sırada) hacc için ihrama girip telbiye etsin. Nihayet Minû'da kesecek kurbân bulamayan herferd (hacc niyetiyle ihrâmlandıktan sonra), hacc sırasında üç gün oruç tutsun. Yedi gün de ehline (memleketine) döndüğü zaman oruç tutsun (on günü doldursun)".
Peygamber Mekke'ye geldiği zaman ilk iş olarak Haceri Esved rüknünü isti'lâm edip tavafa koyuldu. Bu başlamanın ardından ilk üç dolaşmayı koşar gibi yaptı, dört dolaşmayı da yürüdü. Beyt etrafında yedi dolaşmayı tamamladığı zaman Makaam'ın yanında iki rek'-at namaz kıldı. Sonra selâm verip namazdan çıktı. Bunun ardından Safâ'ya geldi. Safa ile Merve arasında yedi defa dolaştı. Sonra tâ (Arafat'ta vakfe yaparak) haccını bitirip, nahr günü kurbânını kesinceye kadar ihramdan dolayı haram olan şeylerden hiçbiri kendisine halâl olmadı. Nihayet Arafat'tan dönüp Beyt'i tavaf ettikten sonra, ihram sebebiyle kendisine haram olan herşey halâl oldu. İnsanlardan kurbanlık hayvan hediye ve sevk eden kimseler de Rasûlullah'ın yaptığı gibi yaptılar [276].
İbn Şihâb dedi ki: Urve'den gelen rivayette de Âişe Urve'ye Pey-gamber'in temettu'u hakkında: Peygamber umreyi hacca katmak suretiyle temettü' etti, beraberinde insanlar da temettü' ettiler, diye Sâlim'in bana İbn Umer'den; onun da Rasûlullah'tan haber verdiği hadîs gibi haber vermiştir [277].

106- (Ka'be'ye Hediye Edeceği) Kurbanlık Hayvanı Yoldan Satın Alan Kimse Babı

167-.....Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer'in oğlu Abdullah, babası Abdullah'a: Bu sene hacc etme de yerinde ikaamet et. Çünkü bu yıl fitneden emîn olmuyorum, Beyt'i ziyaretten men' olunacak, dedi. İbn Umer: O takdirde ben Rasûlullah'ın yaptığı gibi yaparım. Allah: "Yemfn olsun, Allah Elçisi'nde sizin için pek güzel bir uyma örneği vardır" (ei-Ahzâb: 2i) buyurmuştur. Ben sizleri şâhid tutuyorum ki, bu sene umre yapmayı kendi nefsime vâcib kıldım, dedi ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Abdullah ibn Umer'in oğlu Abdullah dedi ki: Sonra İbnu Umer yola çıktı. Nihayet Beyda mevkiine vardığı zaman hacc ve umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti ve: (Muhasara olunmak sebebiyle ihramdan çıkmanın cevazında) hacc ile umrenin şanı başka değil, ancak birdir, dedi. Sonra (Harem dışındaki) Kudeyd mevkiinden kurbanlık satın aldı. Sonra Mekke'ye geldi, hacc ve umre için Ka'be'yi bir tavaf ve (bir sa'y) yaptı. Hacc ve umrenin her ikisinden beraberce ihrâmden çıkıncaya kadar da ihramdan çıkmadı [278].

107- Zu'l-Huleyfe'de Kurbanlık Devesini Alametleyip Gerdenlık Taktıktan Sonra İhrama Giren Kimse Babı

Nâfi' de: İbn Umer Medine'de kurbanlık hediye ettiği zaman Zu'1-Huleyfe'de bu kurbanlık devesinin yüzü kıble yönünde ve çökmüş olduğu hâlde hörgücünün sağ yanını dürtüp kanatmak suretiyle alâmetler ve gerdanlık takardı, demiştir [279].

168-.....Bize Ma*mer (ibn Râşid), ez-Zuhrî'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den haber verdi ki, el-Misver ibn Mahrame ile Mervân ibnu'l-Hakem her ikisi de şöyle demişlerdir: Peygamber (S) Hudey-biye zamanında Medîne'den yüzer kişilik on küsur sahâbî kıt'ası içinde yola çıktı. Nihayet Zu'1-Huleyfe'de oldukları zaman Peygamber kurbanlık hedye gerdanlık taktı, nişanladı ve umre niyetiyle ihrama girdi [280].

169-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamberdin kurbanlık develerinin gerdanlıklarını kendi elimle büktüm. Sonra Peygamber o develere bu gerdanlıkları taktı, onları alâmetledi ve hepsini Harem'e hediye etti. Ve (bundan önce) kendisine halâl kılınmış olan hiçbirşey O'na haram olmadı [281].

108- Kurbanlık Develer ve.Sığırlar İçin Gerdanlıklar Rükülmesi Babı

170-.....BanaNâfi', îbnu Umer'den haber verdi ki, mü'minlerin anası Hafsa şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlullah! İnsanların hâli nedir? Onlar umre ile ihramdan çıktılar, fakat sen ihramdan çıkmadın? dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ben başımın saçlarını toplayıp yapıştırdım ve kurbânıma gerdanlık taktım. Artık ben bütün hacc fiillerini bitirip ihramdan çıkıncaya kadar, ihramdan çıkamam" buyurdu [282].

171-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûluilah (S) Medine'den (Mekke'ye kurbanlık hayvan) hediye ederdi de ben O'nun kurbanlık hayvanlarının gerdanlıklarını bükerdim. Sonra Rasûlullah, ihrâmlının çekineceği şeyler nev'inden olan hiçbir şeyden çekinmezdi [283].

109- Kurbanlık Hayvanlara Kurbanlık İşareti Çizilmesi Babı

Ve Urve, Misver ibn Mahrame(R)*den: Peygamber (S) kurbanlık hayvanlara gerdanlık taktı, kurbanlık alâmeti çizdi ve umre niyetiyle ihrama girdi, diye rivayet etmiştir [284].

172-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber'in kurbanlık hayvanlarının gerdanlıklarını büktüm. Sonra Peygamber o hayvanlara kurbanlık alâmeti çizdi ve gerdanlıklar taktı. Yâhud da hayvanlara ben gerdanlık taktım. Sonra Peygamber bu hayvanları Ka'be*ye gönderdi. Kendisi de Medine'de bir müddet daha ikaamet etti. Bu ikaamet sırasında kendisine halâl olmuş bulunan hiçbirşey O'na haram olmadı [285].

110- Kurbanlık Hayvanlara Bizzat Kendi Eliyle Gerdanlıklar Takan Kimse Babı

173-.....Abdurrahmân kızı Amre şöyle haber vermiştir: Ebû Sufyân'ın oğlu Ziyâd[286], Âişe'ye bir mektûb yazdı da bu mektubunda: Abdullah ibn Abbâs: Kim Mekke'ye kurbân gönderip Ka'be'ye hediye ederse, kurbânı kesilinceye kadar hacılara ihrâmh iken haram olan şeyler, o kimseye de haram olur, dedi. (Senin re'yin nedir?) diye sormuştu.
Âişe cevaben şöyle dedi: Bu mes'ele İbnu Abbâs'ın dediği gibi değildir. (Hicretin dokuzuncu yılında) Rasûlullah'ın kurbânlarının gerdânlık iplerini iki elimle ben büktüm. Sonra Rasûlullah o kurbanlık hayvanlara bu gerdanlıkları kendi elleriyle taktı. Sonra da bu kurbanlık' hayvanları babam Ebû Bekr es-Sıddîk ile Mekke'ye gönderdi. İhrâmh hacıya haram olan şeylerden hiçbirşey Rasûlullah'a haram olmadı. Bu kurbânlar (Mekke'de) kesilinceye kadar Allah O'na bu şeyleri halâl kıldı [287].

111- Koyunlara Gerdanlık Takılması Babı

174-.....Âişe (R): Peygamber (S) bir defa -Mekke'ye- kurbanlık koyun hediye etti, demiştir [288].

175-.....Bize İbrahim, el-Esved'den tahdîs etti ki, Âişe (R):
Ben Peygamber (S) için gerdanlıklar bükerdim de, O bu gerdanlıkları koyunlara takar ve kendisi ailesi içinden halâl olarak ikaamet ederdi, demiştir.

176-.....Bize Mansûr ibnu'l-Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi:
H ve yine biz Muhammed ibnu Kesîr tahdîs etti. Bize Sufyân (es-Sevrî), Mansûr'dan; o da İbrahim'den; o da el-Esved'der haber verdi ki, Âişe (R): Ben Peygamber için koyunların gerdanlıklarını bükerdim de, Peygamber bu koyunları (Mekke'ye) gönderir, sonra da halâl olarak (Medine'de) ikaamet eder kalırdı, demiştir.

177-.....Bize Zekeriyyâ, Âmir eş-Şa'bfden; o da Mesrûk'tan
tahdîs etti kî, Âişe (R): Ben, Peygamber'in kurbânı için ipleri bükerdim, demiş ve bununla Peygamber ihrama girmeden evvel gerdanlıklar,, bükerdim demek istemiştir [289].

112- Renk Renk Boyanmış Yünlerden Gerdenlıklar Babı

178-.....Bize İbnu Avn, el-Kaasım ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, mü'minlerin anası Âişe (R): Ben kurbanlık hayvanların gerdanlıklarını yanımda bulunan renkli bir yünden büktüm, demiştir [290].

113- Kurbanlık Hayvana Na'l Gerdanlığı Bağlamka Babı

179-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Allah'ın Peygamberi (S) bir kurbanlık deve sevkeden bir adam gördü. Ona:
— "Bu deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Bu deve kurbanlık bir devedir, dedi.
- Peygamber:
— "Bu deveye bin!" buyurdu.
Ebû Hureyre: Yemîn olsun ben o kimseyi deveye binmiş de Pey-gamber'le yürüyüş yarışı yapmaya çalışırken görmüşümdür. Devenin boynunda na'l vardı, dedi [291].
Bu hadîsi rivayet etmekte ona Muhammed ibnu Beşşâr mutâbaat etmiştir [292].

180- Bize Usmân ibnu Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi haber verdi [293].

114- Develer İçin Hazırlanmış Olan Çullar Babı

îbn Umer (R), deve üzerine konmuş olan çulları ancak hörgüç yerinden yarar idi. Deveyi kestiği zaman, kanın o çulları bozmasından korktuğu için çulunu çıkarırdı da sonra onu sadaka yapardı [294].

181.....Alı ifan Ebî Tâlib şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana, kestiğim kurbân develerinin çullarını ve derilerini sadaka yapmamı emretti [295].

115- Ka'be'ye Hediyelik Kurbanını Yoldan Satın Alıp da Gerdanlık Takan Kimse Babı [296]

182-..... Bize Mûsâ ibnu Ukbe tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbnu Umer (R), İbnu'z-Zubeyr'in emirliği zamanında Harû· rîler'in hacc ettiği (64. hicret) yılı hacc etmek istedi. (Oğlu tarafından) kendisine:
— İnsanlar arasında harb olmaktadır. Biz onların sana Ka'be(ye gitmek)den mâni' olmalarından korkuyoruz, denildi,
İbn Umer:
— "And olsun muhakkak ki Allah ElçisVnde sizin için çok güzel bir uyma örneği vardır" (d-Ahzâb: 2i). O takdirde ben de Rasûlul-lah'ın (Hudeybiye senesi) yaptığı gibi yaparım. Ben sizi şâhid
-tutuyorum, ben kendime umre yapmayı vâcib kıldım, dedi.
Nihayet Zu'1-Huleyfe'nin önündeki Beydâ'nın yüksek yerinde olduğu zaman:
— (Mâni' olunmak sebebiyle ihramdan çıkmanın cevazında) hacc ile umrenin sânı başka başka değil, ancak birdir. Ben sizleri şâhid tutuyorum:. Ben bir umrenin beraberinde haccı birleştirdim, dedi.
Ve satın aldığı kurbanlığı gerdanlıklanmiş olarak Ka'be'ye hediye olmak üzere şevketti. Nihayet Mekke'ye geldiği zaman Ka'be'yi tavaf, Safa üe Merve'yi de sa'y etti. Bunun üzerine birşey artırmadı. İhram sebebiyle haram olmuş şeylerden hiçbiri de tâ nahr gününe kadar halâl olmadı (yânî ihramdan çıkmadı). Nahr günü tıraş olup kurbânını kesti. Ve o gün. (Arafat'ta .vakfeden sonra) yaptığv ilk ifâda tavâfıyla hacc ve umre tavafını yerine getirmiş olduğu re'yinde bulundu. Sonra:
— Peygamber (S) de böyle yaptı, dedi [297].

116- Erkeğin, Kadınların Emri Olmaksızın, Kendi Kadınları Adına Sığır Kesmesi Babı

183-.....Abdurrahmân'm kızı Amre şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Biz Rasûlullah'ın beraberinde zu'l-kia'de ayının çıkmasına beş gün kala (Medine'den Veda Haccı için) yoia çıktık.Biz (bu aylarda umre değil) yalnız hacc edilir zannediyorduk. Nihayet Mekke'ye yaklaştığımızda Rasûlullah (S), beraberinde kurbânı bulunmayan kimselere Ka'be'yi tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y ettiği zaman ihramdan çıkmalarını emr eyledi. Âişe dedi ki: Kurbân bayramının ilk günü (Minâ'da elinde) sığır eti ile yanımıza girildi. Ben:
— Bu nedir? diye sordum.
Eti getiren kimse:
— Rasûlullah (S) zevceleri adına kurbân kesti, dedi.
Yahya ibn Saîd el-Ensârî dedi ki: Ben bu hadîsi el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr'e zikrettim. O: Amre bu hadîsi sana (hiç-birşey kısaltmadan ve te'vîl ile değiştirmeden) tam bir sevk edişle sev-ketmiştir, dedi [298].

117- Mina'da, Peygamberdin Kurban Kestiği Yerde Kesmek Babı

184-.....Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den tahdîs etti ki, o, Abdullah ibn Umer (R) kurbânını, kurbân kesilecek yerde keserdi, demiştir. Ubeydullah: Rasûlullah'ın kurbân kestiği yerde, demiştir [299]

185-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbnu Umer (R), kurbânını Müzdelife'den gecenin sonunda, içlerinde hürr ve köle kişiler bulunan hacılar topluluğunun beraberinde (Minâ'ya) gönderir, nihayet kurbân, Peygamberdin kurbân kestiği yere girdirilirdi [300].

118- Kurbanını Bizzat Kendi Eliyle Kesen Kimse Babı

186-.....Bize Vuheyb, Eyyûb'dan; o daEbûKılâbe'den; o da Enes'ten tahdîs edip (ve inşâallah biraz sonra tamâmı gelecek olan) bu hadîsi kısaltılmış olarak zikretti. Enes (R): Peygamber (S) yedi tane deveyi ayakta oldukları hâlde kendi eliyle nahr etti. Medine'de de iki tane alacalı ve boynuzlu koçu yine kendi eliyle kesti, demiştir [301].

119- Develerin Bağlanmış Olarak Kesilmesi Babı

187-.....Ziyâd ibnu Cubeyr şöyle demiştir: Ben (Minâ'da) tbn Umer'i gördüm. O, kurbanlık devesini cöktürmüş de kesmekte olan bir kimsenin yanına geldi ve o kimseye: Deveyi ayağa kaldır da ayakta ve ayağı bağlanmış olarak kes. Devenin bu suretle kesilmesi Muham-med'in sünnetidir, dedi [302].
Ve Şu'betu'bnu'l-Haccâc: Yûnus, bana Ziyâd haber verdi dedi, demiştir [303].

120- Develerin Ayakta Oldukları Halde Kesilmesi Babı

Ve İbn Umer:
Muhammed'in sünneti olarak (böyle kesilir), demiştir [304].
İbn Abbâs da:
"Savâffe" (ei-Hacc: 36), ayakta oldukları hâlde ma'nâsınadır demiştir [305].

188-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Veda Haccına çıkmadan evvel- öğle namazını Medine'de dört rek'at kıldı. İkindiyi de Zu'1-Huleyfe'de (kısaltarak) iki rek'at kıldı. Ve geceyi orada geçirdi. Sabah olunca binek devesine bindi de tehlîl ve tesbîh etmeğe başladı. Müzdelife'deki Beydâ üzerine yükselince hacc ile umreyi beraberce telbiye etti. Mekke'ye girdiği zaman (beraberinde kurbânları bulunmayan sahâbîlerine) ihramdan çıkmalarım emretti. Bu hacc-da Peygamber (S) kendi eliyle ayakta oldukları hâlde yedi tane deve kesti. Medine'de de (bir kurbân bayramında) alacalı boynuzlu iki koç kurbân etti [306].

189-.....Bize İsmâîl, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti'ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) Medîne'de öğle namazını dört rek'at kıldı, ikindiyi de Zu'1-Huleyfe'de iki rek'at kıldı, demiştir [307].
Ve yine Eyyûb'dan; o da bir'adamdan; o da Enes'ten gelen rivayette: Sonra sabaha girinceye kadar orada geceledi. Sabah namazını kıldı. Sonra da binek devesine bindi. Devesi O'nu Beydâ'ya dümdüz yükselttiği zaman umre ile hacca niyet edip telbiye etti, demiştir [308].

121- Bab: Kesiciye Kurbandan Hiçbirşey Verilmez

190.....Bize Sufyân (es-Sevrî) haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Ebî Necîh, Mucâhid ibn Cebr'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan haber verdi ki, Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) beni gönderdi de ben kurbanlık develerinin yanında bulunup onlarla ilgili işleri yerine getirdim. Peygamber bana emretti, ben de kurbânların etlerini taksîm-ettim. Sonra bana emretti, ben kurbân develerinin çullarım ve derilerini de taksim ettim.
Sufyân es-Sevrî dedi ki: H ve bana Abdulkerîm, Mucâhid'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan tahdîs etti ki, Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana kurbân develerine, üzerinde gözetleyici olmamı ve bunların kesilme ücretleri hususunda

kurbândan (ücret olarak) hiçbir parça vermemekliğimi emreyledi [309].

122- Bab: Kurban Derileri Sadaka Edilir

191-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana el-Hasen ibnu Müslim ile Abdulkerîm el-Cezeri haber verdiler ki, onlara da Mucâhid haber vermiştir. Ona da Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ haber vermiştir. Ona da Alî (R) haber verdi ki, Peygamber (S) ona, kendi kurbanlık develerine âid işleri görmesini," kurbân develerinin hepsini, etlerini, derilerini, çullarını taksim etmesini ve kesilme ücretleri hususunda kesiciye kurbândan hiçbirşey vermemesini emretmiştir [310].

123- Bab: Kurban Develerinin Çulları Sadaka Edilir

192-.....Bize Seyf ibnu Ebî Süleyman tahdîs edip şöyie dedi:
Ben Mucâhid'den işittim, şöyle diyordu: Bana İbnu Ebî Leylâ tahdîs etti. Ona da Alî (R) tahdîs edip şöyle demiştir Peygamber (S) -Veda Haccı'nda- yüz deve kurbânı hediye etti. Bana onların etlerini tak-sîm etmemi emretti, ben de etleri taksim ettim. Sonra çullarını tak-sîm etmemi emretti. Ben onların çullarını da taksîm ettim. Sonra kurbânların derileriyle ilgili emri de verdi, ben derilerini de taksîm ettim [311].

124- Bab:

Hatırla o zamanı ki, biz Beyfin yerini İbrahim'e, bana hiçbir şeyi eş tutma, Beyt'imi tavaf edenler, kıyam edenler, rükû' ve sucûd edenler için iyice temizle diye \ı_ merci9 yapmıştık. İnsanlar içinde haca Vlân et. | Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde binici olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid menfâatlere şâhid ve hâzır olsunlar. Allah'ın rızk olarak kendilerine verdiği dört ayaklı (kurbanlık) hayvanlar üzerine ma'lûm olan günlerde Allah'ın adını ansınlar. İşte bunlardan yiyin, yoksulu, fakiri de doyurun. Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve o Beyti Atîk'ı tavaf etsinler. İşte emr budur. Kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyleri ta'zîmde bulunursa, bu, Rabb'i indinde kendisi için sırf hayrdır..." (ei-Hacc: 26-30) [312]

125- Kurban Etinden Sahibinin Yiyeceği ve Sadaka Yapacağı Mikdar Babı

Ve Ubeydullah; Bana Nâfi\ İbn Umer'in "İhrâmhya avlanmasının cezası olarak kestiği kurbân ile adak kurbânından yedirilmez. Bunların dışındakilerden yedirilir" dediğini haber verdi, demiştir [313].
Ve Atâ ibn Ebî Rebâh: Temettü* haccı yapana kesmesi vâcib olan kurbândan sahibi yer ve başkalarına yedirir, demiştir [314].

193-..... İbn Cureyc şöyle demiştir: Bize Atâ tahdîs etti. O, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Biz Minâ'da kaldığımız üç günden fazla bir zamanda, kurbân develerimizin etinden yemezdik. (Üç günden arta kalan eti sadaka yapardık.) Sonra Peygamber (S) bize ruhsat verdi de: "Kurbân etlerinizi yiyiniz ve (kavurup) azık yapınız" buyurdu. Bu müsâade üzerine biz de yedik ve azık edindik. İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Câbir, Medine'ye gelinceye kadar dedi mi? diye sordum. Atâ: Hayır (Câbir Medine'ye gelinceye kadar demedi), dedi [315].

194-.....Bana Abdurrahmân kızı Amre tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Biz, Rasûlullah'ın beraberinde -Veda Haccı'na- zu'I-ka'deden beş gün kala (Medine'den) çıktık. Biz (bu aylarda umre değil) yalnız hacc edilir zannediyorduk. Nihayet Mekke'ye yaklaştığımız zaman Rasûlullah beraberinde kurbanı bulunmayanlara emretti. Onlar Beyt'i tavaf, (Safa ile Merve arasını sa'y) ettiklerinde, bundan sonra ihramdan çıkarlardı. Âişe dedi ki: Kurbân bayramının bifinci günü bir sığır eti ile yanımıza girildi.
Ben:
— Bu et nedir? diye sordum.
Eti getiren kimse tarafından:
— Peygamber (S) kendi kadınları adına kurbân kesti, denildi. Yahya ibn Saîd dedi ki: Ben bu hadîsi el-Kaasım(ibn Muhammed ibn Ebî Bekr)'a zikrettim de el-Kaasım:
— Amre sana bu hadîsi olduğu gibi tastamam getirmiştir, dedi [316].

126- Kurbanı Tıraştan Önce Kesme(nin Hükmü) Babı

195-.....Bize Mansûr ibn Zâzân, Atâ'dan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e, kurbânı kesmeden önce saçını tıraş eden ve bunun benzeri (meselâ taş atmadan önce ifâda tavafı gibi) bir iş yapan kimsenin hükmü soruldu. Peygamber: "Darlık yok, darlık yok" buyurdu [317].

196-.....Bize Ebû Bekr ibnu Ayyaş, Abdulazîz ibn Rufey'den; o da Atâ'dan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'e:
— Ben cemreye taş atmadan önce Ka'be'ye farz olan ziyaret tavafını yaptım, dedi.
Peygamber:

— "Hiçbir darlık yok" buyurdu.
Aynı şahıs veya diğer biri:
Ben kurbânımı kesmeden önce başımı tıraş ettim, dedi. peygamber:
"Darlık yok" buyurdu.
Ben cemreye taş atmadan kurbânımı kestim, dedi. "Darlık (ve günâh) yok" buyurdu [318].
Ve Abdurrahîm ibn Süleyman er-Râzî dedi ki îbnu Hüseyni şöyle dedi: Bana Atâ, îbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den haber verdi. Ve el-Kaasım ibnu Yahya (öl. 197) şöyle dedi: Bana İbnu Huseym, Atâ'dan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peyamber'den tahdîs etti, dedi.
Ve Affân (ibn Müslim es-Saffâr): Ben Vuheyb'in şöyle dediğini
zannediyorum:Bize Abdullah ibnu Huseym (^M^l^Saîd ibn Cu-beyr'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den.
Ve Hammâd (ibn Seleme), Kays ibn Sa'd ile Abbâd ibn Man-sûr'dan; onlar da Atâ'dan; o da Câbir ibn Abdillah'tan; o da Pey-gamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi söyledi [319].

197-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e birisi tarafından soruldu. O soran zât:
— Ben güneşin ortadan meyli ile batması arasındaki zamana girişimin ardından cemreye taş attım, dedi.
Peygamber:
— "Darlık yoktur" buyurdu. (O zât veya başkası:)
— Ben kurbânımı kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Peygamber:
— "Darlık yoktur" buyurdu [320].

198-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben (Yemen'den döndüm de) Rasûlullah Bathâ'da iken O'nun yanma geldim. Rasûlullah bana:
— "Hacca niyet ettin mi?" dedi.
Ben:
— Evet, niyet ettim, dedim.
Rasûlullah:
— "Hangi nevi' hacca niyet edip ihrama girdin?" dedi.
Ben:
— Peygamber'in ihrama girişi gibi bir ihrama girişle Lebbeyk
dedim, diye cevâbladım.
Rasûlullah:
— "Güzel yaptın. Şimdi git Bey t'i tavaf et, Safa ile Merve arasım sa'y eyle" buyurdu.
Ben bunları yaptıktan sonra Kays oğulları kadınlarından bir kadına geldim. Kadın başımın saçını tarayıp ayıkladı (yânı beraberimde kurbân olmadığı için umre yapıp ihramdan çıktım). Sonra hacc niyetiyle ihrama girip telbiye ettim. Artık sonraları ben, tâ Umer'in halifeliğine kadar insanlara bununla, yânî hacca kadar umre ile temettü' yapmakla fetva veriyordum. Nihayet Umer halîfe olunca bunu kendisine zikrettim. Umer:
— Allah'ın Kitabı1 m alırsak, o bize (başlanmış olan umre ile hac-cı), tamamlamayı emrediyor (ei-Bakara: 196). Allah Elçisi'nin sünnetini alırsak, şübhesiz Allah Elçisi kurbân, kesileceği yere ulaşıp kesilince-ye kadar, ihramdan çıkmamıştır, dedi [321].

127- İhrama Girme Sırasında Başının Saçlarını Yapışkan Bir Şeyle Toplayıp Keçeleştiren ve İhramdan Çıkışta da Saçlarını Kestiren Kimse Babı

199-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den haber verdi ki, Hafsa (R):
— Yâ Rasûlallah! İnsanların hâli nedir ki, onlar umre ile ihramdan çıktılar da sen umrenden dolayı ihramdan çıkmadın? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Ben başımın saçlarını toplayıp keçeleştirdim, kurbânıma da Ka'be nâmına gerdanlık taktım. Artık ben kurbânımı kesmedikçe ihramdan çıkamam" buyurmuştur [322].

128- İhramdan Çıkış Sırasında Saçları Kestirmek ve (Kestirmeyip) Kısaltmak Babı

200.....Nâfi' şöyle dedi: ibn Umer (R): Rasûlullah (S), hacçında başının saçlarım kestirdi, der ıdı [323].

201-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den haber verdi ki, o şöyle, demiştir:
Rasûlullah (S):
— "Yâ Allah! Başlarını tıraş edenlere rahmet eyle!" diye duâ etti.
Ben:
— Evet, niyet ettim, dedim. Rasûluüah:
— "Hangi nevi' hacca niyet edip ihrama girdin?" dedi.

Ben:
— Peygamber'in ihrama girişi gibi bir ihrama girişle Lebbeyk
dedim, diye cevâbladım.
Rasûlullah:
— "Güzel yaptın. Şimdi git Beyt'i tavaf et, Safâ ile Merve arasını sa'y eyle" buyurdu.
Ben bunları yaptıktan sonra Kays oğulları kadınlarından bir kadına geldim. Kadın başımın-saçını tarayıp ayıkladı (yânî beraberimde kurbân olmadığı için umre yapıp ihramdan çıktım). Sonra hacc niyetiyle ihrama girip telbiye ettim. Artık sonraları ben, tâ Umer'in halifeliğine kadar insanlara bununla, yânî hacca kadar umre ile temettü' yapmakla fetva veriyordum. Nihayet Umer halîfe olunca bunu kendisine zikrettim. Umer:
— Allah'ın Kitâbı'm alırsak, o bize (başlanmış olan umre ile hac-cı), tamamlamayı emrediyor (ei-Bakara: 196). Allah Elçisi'nin sünnetini alırsak, şübhesiz Allah Elçisi kurbân, kesileceği yere ulaşıp kesilince-ye kadar, ihramdan çıkmamıştır, dedi321.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da (rahmet et deyiver), dediler.
Rasûlullah yine:
— "Yâ Allah! Saçlarını kestirenlere merhamet eyle!"diye duâ etti.
Sahâbîler de tekrar:
— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da rahmet buyursan! dediler.
Rasûlullah bu defa:
— "Saçlarını kısaltanlara da merhamet eyle" diye duâ etti [324].
el-Leys dedi ki: Bana Nâfi' şöyle tahdîs etti: Rasûlullah bir yâhud iki kerre "Allah saçlarını kestirenlere merhamet eylesin!" diye duâ etmiştir.
Ve Ubeydullah da şöyle dedi: Nâfi' bana tahdîs edip: Rasûlullah dördüncü defa da 'Saçlarını kısaltanlara da merhamet eyle" demiştir, dedi [325].

202-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Yâ Allah! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Saçlarını kısaltanlara da (diye ilâve ediver), dediler.
Rasûlullah:
— "Yâ Allah! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Saçlarını kısaltanlara da! dediler.
Rasûlullah bu duayı üç kerre söyledi de (dördüncüsünde):
— "... Saçlarını kısaltanlara da mağfiret eyle!" dedi [326].

203-.....Bize Cuveyriye ibmı Esma, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah (ibn Umer): Peygamber (S) ve sahâbîlerinden bir taife tıraş olup saçlarını kestirdiler. Sahâbîlerin bâzısı da saçlarını sâdece kısalttılar, demiştir [327].

204-.....Bize Ebû Âsim, İbnu Cureyc'den; o da el-Hasen ibn Müslim'den; o da Tâvûs'-tan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs ett ki, Mu-âviye (R): Ben Rasûlullah'ın başındaki saçından bir parçasını mışkas (denilen enli ok veya bıçak) ile kesip kısalttım, demiştir [328].

129- Temettü' Haccı Yapan Kimsenin Umre'yi Yapmasının Ardından (İhram'dan Çıkışında) Saçlarını Kısaltması Babı

205-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Kureyb haber verdi ki, tbn Abbâs (R) Peygamber (S) Mekke'ye geldiğ zaman (beraberlerinde kurbanlık sevketmemiş bulunan) sahâbîlerine Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y etmelerini, sonra da ihramdan çıkmalarım, saçlarım kestirmelerini yâhud da kısaltmalarını emretti, demiştir [329].

130- Kurban Bayramının Birinci Günü Ka'be'ye (Farz Olan) Ziyaret Tavafını Yapmak Babı

Ve Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim, Âişe'den ve İbn Abbâs'tan: Peygamber (S) ziyaret tavafını geceye
kadar geri bırakırdı, diye nakletmiştir [330].
Ve Ebû'l-Hassân Müslim ibn Abdillah'tan; o da îbn Abbâs'tan olmak üzere, Peygamber (S) - birinci günden sonraki- Minâ günlerinde Beyt'i ziyaret eder idi, diye zikrohınuyor [331].
Ve bize Fadl ibn Dukeyn söyledi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) ifâda için bir tavaf yapar, sonra Mekke'de gündüz uykusuna yatar, sonra (nahr gününü kasdediyor) Minâ'ya gelirdi [332]. Ebû Nuaym dedi ki: Bu hadîsi Abdurrazzâk, bize Ubeydullah el-Umerî haber verdi deyip, bu senedle Rasûlullah'a yükseltti [333].

206-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Veda senesi Peygamber'in beraberinde hacc yaptık. Kurbân bayramının birinci günü

ifâda tavafını yaptık. Bu tavafın ardından Safiyye bintu Huyey hayz oldu. Peygamber (S) Safiyye'den herhangi bir erkeğin kendi kadınından isteyeceği şeyi istedi. Âişe dedi ki: Ben: Yâ Rasûlallah, Safiyye hayızlı-dır, dedim. Peygamber: "(İfâda tavafım yapıncaya kadar) o bizi seferimizden habsedicidir" dedi. Yanında bulunanlar:
— Yâ Rasûlallah! Safiyye bayramın birinci günü ifâda tavafını yaptı, dediler.
Bu haber üzerine Peygamber:
— "Öyleyse haydi yola çıkın!" buyurdu [334].
el-Kaasım ibn Muhammed'den; Urve'den; el-Esved'den; onlar da Âişe'den: Safiyye bayramın birinci günü ifâda tavafını yaptı, diye zikrolunmaktadır [335].

131- Bab: Hacı, Akabe Cemresini Akşama Girdikten Sonra (Yani Öğleden Sonra veya Geceleyin) Taşladığı, Yahud Unutarak veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Tıraş Olduğu Zaman (Üzerine Darlık Yoktur)

207-.....Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân'dan; "o da îbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, Peygamber(S)'e Veda Haccı'nda Minâ'da kurbân kesmek, tıraş olmak, cemre taşlamak, (bunlardan herhangi birini) öne geçirmek ve geriye bırakmak lıakkında söylendiğinde, Peygamber: "Darlık yok" buyurmuştur [336].

208-.....Bize Hâlid el-Hazzâ', İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Veda Haccı'nda Minâ'da, bayramın birinci gününde Peygamber'e suâller soruluyordu da, Peygamber de "Darlık yok" buyuruyordu. Bir adam Peygamber'e:
— Ben kurbân kesmeden önce tıraş oldum, diye sordu. Peygamber:
— "Kurbânını kes, günâhı yok" buyurdu. Ve yine:
— Ben akşama girişimin ardından (yânî öğleden sonra veya geceleyin) cemre taşladım, dedi.
Peygamber:
— "Günâh yok" buyurdu [337].

132- Cemre Yanında Binek Üzerinde Fetva Vermek Babı

209-.....Abdullah ibn Amr'dan (o, şöyle demiştir): Rasülullah (S), Veda Haccı'nda (Minâ'da) durdu. İnsanlar kendisinden sormaya başladılar. Bir adam:
— Ben bilemedim de kurbân kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Rasûlullah:
— "Kurbânını kes, günâhı yok" buyurdu. Diğer biri geldi ve:
— Ben bilemedim de cemreyi taşlamadan önce kurbânımı kestim, dedi.
Rasûlullah ona da:
— "Cemreyi taşla, darlık yok" buyurdu.
Rasülullah'a (o gün taş atmak, kurbân kesmek, tıraş olmak, tavaf etmek gibi birinci günün işlerinden) öne geçirilmiş veya geriye bırakılmış hiçbirşey sorulmadı ki, cevâbında "Yap, darlık (günâh) yok" buyurmasın [338].

210-.....Abdullah ibn Amr ibni'1-Âsî (R) şöyle tahdîs etmiştir: Kendisi, Peygamber (S) nahr günü (bineği üzerinde) hutbe yaparken yanında hazır bulunmuştur. Hutbe akabinde birisi Peygamber'e doğru kalktı da:
— Ben şu iş, şundan evvel yapılacak sanıyordum, dedi. Sonra bir diğer kimse ayağa kalktı ve:
— Ben şu iş, bu işten öncedir sanıyordum. Kurbân kesmeden önce tıraş oldum; cemre taşlamadan evvel kurbân kestim, dedi. Ve bunun gibi şeyler söyledi.
Peygamber (S):
— "Bunları yap, bu fiillerin hepsi için hiçbir darlık yoktur"buyurdu.
O gün Peygamber'e hiçbir şeyden sorulmadı ki, cevâbında "Yap, darlık yoktur" buyurmasın [339].

211..... İbn Şihab şöyle demiştir: Bana İsa ibnyu Talha ibn Ubeydillah tahdîs etti. O, Abdullah ibn Amr ibn Âs'tan işitmiştir. Abdullah (R), Rasûlullah (S) dişi devesi üzerinde durdu, deyip geçen hadîsi olduğu gibi zikretmiştir [340].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Ma'mer ibn Râşid, Salih ibn Keysân'a mutâbaat etmiştir [341].

133- Mina Günlerinde Hutbe Babı [342]

212-.....Bize İkrime, İbn Abbâs'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) nahr günü (Minâ'da) insanlara hitabe yaptı da bu hitabede:
— "Ey insanlar! Bu gün hangi gündür?" diye sordu. İnsanlar:
— (İçinde kıtal) haram olan gündür, dediler. Rasûlullah:
— "Bu hangi beldedir?" diye sordu.
İnsanlar:
— (İçinde kıtal) haram olan beldedir, dediler.
Rasûlullah:
— "Bu ay hangi aydır?" diye sordu.
İnsanlar:

— Haram aydır, dediler.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız bu belde içinde, bu ayda, bu günün harâmlığı kadar biribirinize haramdır" buyurdu ve bu sözleri birkaç defa tekrar etti. Sonra başını yukarı kaldırdı da:
— "Yâ Allah, tebliğ ettim mi? Yâ Allah, tebliğ ettim mi?"dedi. İbn Abbâs bu hadîsi böyle naklettikten sonra:
— Nefsim yedinde olan Allah'a yemm ederim ki, bu sözler muhakkak Rasûlullah'm ümmetine vasiyetidir. Binâenaleyh burada hâzır bulunan kimse hâzır bulunmayana (ve müstakbel nesillere) bunu tebliğ etsin: "Benden sonra biribirinizin boyunlarına vuracak kâfirlere dönmeyiniz" dedi [343].

213-.....Bana Amr (ibn Dînâr) haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Zeyd'den işittim, şöyle dedi: Ben îbn Abbâs'tan işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, Arafat'ta hutbe yapıyordu [344].
Bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan rivayet etmekte Sufyân ibn Uyey-ne, Şu'betu'bnu Haccâc'a mutâbaat etti [345].

214-.....Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Bana Ebû Bekre'nin oğlu Abdurrahmân, babası Ebû Bekre'den haber verdi. Ve bir de benim nefsimde bu Abdurrahmân'dan daha faziletli olan bir kimse, Humeyd ibnu Abdirrahmân bana yine Ebû Bekre'den haber verdi. Ebû Bekre (Nufey' ibnu'l-Hâris ibn Kelede -R-)'şöyle demiştir:
Peygamber (S) nahr günü bizlere hitâb edip:
— "Bu gün hangi gündür, biliyor musunuz?" buyurdu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedik.
O, sükût etti. O derecede ki, biz Peygamber onu başka bir isimle isimlendirecek sandık. Rasûlullah:
— "Natır günü (yâni kurbân kesme günü) değil mi?'* buyurdu. Bizler:
— Evet, kurbân kesme günüdür, dedik.
Sonra:
— "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
O yine sükût etti. O derecede ki biz ona isminden başka bir isim takacak sandık. Rasûİullah:
— "Zu'l-hicce ayı değil mi?" buyurdu.
Biz'
— Evet, zu'l-hicce ayıdır, dedik.
— "Bu hangi beldedir?" diye sordu.
Biz yine:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
Rasûlullah sustu; o derecede ki, biz ona isminden başka bir isfan verecek sandık.
— "Haram olan Belde değil mi?" buyurdu.
Biz:
— Evet, Haram Belde'dir, dedik. Bunun üzerine:
— "Muhakkak ki kanlarınız, mallarınız bu beldeniz içinde, bu ayınızda, bu gününüzün harâmlığı gibi biribirinize, Rabb'inize kavuşacağınız güne kadar haramdır. Dikkat edin! Bunları size tebliğ ettim mi?" dedi.
Sahâbîler:
— Evet, tebliğ ettin, dediler. Rasûlullah:
— "Yâ Allah! Şâhid ol!" dedi. Sonra: "Burada hâzır bulunanlar, hâzır bulunmayanlara tebliğ etsin. Bâzan kendisine tebliğ edilmiş olan kimse, burada bulunup işiten kimseden daha iyi anlayıp belleyici olur. Benden sonra biribirinizin boyunlarına vuracak kâfirlere dönmeyiniz!" buyurdu [346].

215-.....Abdullah ibnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Minâ'daki hutbesinde:
— "Bilir misiniz bu gün hangi gündür?" buyurdu. Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şübhesizbu, haram bir gündür. Yine bilir misiniz bu hangi beldedir?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler. Peygamber:
— "Haram beldedir. Bilir misiniz bu hangi aydır?" buyurdu. Sahâbîler:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dediler. Peygamber:
— "Haram aydır" buyurdu da şöyle devam etti: "Şübhesiz Allah kanlarınızı, mallarınızı, ırzlarınızı bu ayınız içinde, bu beldeniz içinde, bu gününüzün harâmlığı gibi biribirinize haram kılmıştır" [347].
Ve Hişâm ibnu'1-Gâzî (157) dedi ki: Bana Nâfi\ İbn Umer'den haber verdi. O, şöyle demiştir: Peygamber (S) bu suretle yapmış olduğu haccında nahr gününde cemrelerin arasında durdu da: "Bu büyük haccdır" buyurdu. Bundan sonra Peygamber (S): "Yâ Allah! Şâhid ol!" demeye başladı ve insanlara veda etti. Sahâbîler: Bu hacc, veda hacadır, dediler [348].

134- Bab: Su İçirme Vazifesi Şahibleri Yahud Onlardan BaşkalrıI Mina Geceleri Süresinde Mekke'de Gece Geçirirler Mi? [349]

216-.....Bize îsâ ibnu Yûnus, Ubeydullah'tan; o daNâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den Peygamber (S) -su içirme sahihlerine Minâ gecelerinde Mekke'de geceleme hususunda- ruhsat vermiştir, diye tahdîs etmiştir.

Veda Hutbesi
(Bu hutbe, M.S. 632 yılında Hz. Peygamber - sallâllahu aleyhi ve sellem - Efendimiz tarafından yüz bin'i aşkın müslümana îrâd edilmiştir. Hz. Peygamber Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurdu:)
Ey insanlar!
Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha birleşemiyeceğim. İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukkaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecâvüzden korunmuştur.
Ashabım!
Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bu günkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin! Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlıyafak muhafaza etmiş olur.
Ashabım! Kimin yanında bir emânet varsa onu sahibine versin! Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayımz. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Câhiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın faizidir.
Ashabım! Câhiliyet devrinde güdülen kan dâvaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan dâvası Abdulmutta-lib'in torunu (amcazadem) Rabîa'nın kan davasıdır.
İnsanlar!
Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden te'str ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedî surette kaybetmiştir. Fakat siz; bu kaldırdığım şeyler dışında, küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dîninizi korumak için bunlardan da sakınınız!
İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'dan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Tanrı emâneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adı-
na söz vererek halâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, onların, aile yuvasını, sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseye çiğnet memeleridir. Eğer razı olmadığınız herhangi bir kimseyi aile yuvanıza alırlarsa, onları hafifçe dövüp sakındırabilirsiniz. Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, memleket göreneğine göre, her türlü yiyim ve giyimlerini te'mîn et-menizdir.
Mü'minler!
Size bir emânet bırakıyorum ki ona sıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emânet Allah Kitabı Kur'ân'dır. Mü'minler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman müslümanın kardeşidir, böylece bütün müslümanlar kardeştir. Dîn kardeşinize âid olan herhangi bir hakka tecâvüz başkasına halâl değildir. Meğer ki gönül hoşluğu ile kendisi vermiş olsun. Ashabım! Kendinize de zulmetmeyiniz. Kendinizin de üzerinizde hakkı vardır.
İnsanlar! Cenâb-ı Hakk her hak sahibine hakkını (Kur'-ân'da) vermiştir. Vârise vasiyet etmeğe lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz, yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan nankör, Allah'ın gazabına, meleklerin lanetine ve bütün müslümanların ilencine uğrasın! C4nâb-ı Hakk, bu gibi insanların ne tevbelerini, ne de adalet ve şahadetlerini kabul eder.
İnsanlar!
Rabbiniz birdir. Babanız da birdir; hepiniz Âdem 'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Allah yanmda en kıymetli olanınız, Ona en çok saygı göstereninizdir. Arab'ın Arab olmayana - Allah saygısı ölçüsünden başka - bir üstünlüğü yoktur, insanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?
"— Allah'ın elçiliğini îfâ ettin, vazifeni yerine getirdin, bize vasiyet ve öğütte bulundun, diye şahadet ederiz." (Bunun üzerine Rasûlu Ekrem mübarek şahadet parmağını göğe doğru kaldırarak, sonra da cemâat üzerine çevirip indirerek şöyle buyurdu:) Şâhid ol yâ Rab! Şâhid ol yâ Rab! Şâhid ol yâ Rab!

217-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbnUmer'den: Peygamber (S) izin verdi diye haber verdi [350].
Buhârî şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Abdillah ibn Numeyr tahdîs edip şöyle dedi. Bize babam Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi\ İbn Umer'den tahdîs etti ki, o: Abbâs ibn Abdilmuttalib (R) hacılara su ve şerbet dağıtmak vazifesinden dolayı Minâ gecelerinde Mekke'de ikaamet etmek üzere Peygamber(S)'den izin istedi. Peygamber de ona izin verdi, demiştir.
Bu hadîsi rivayet etmekte Muhammed ibn Abdillah ibn Nu-meyr'e, Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme el-Leysî, Ukbe ibnu Hâlid ve Ebû Damre Enes ibnu Iyâd mutâbaat etmişlerdir [351].

135- Cemreleri Taşlama (Vakti) Babı

Ve Câbir: Peygamber (S) nahr günü kuşluk vaktinde Akabe cemresini taşladı, bundan sonraki teşrîk günlerinde ise cemreleri, güneşin ortadan meyli ile batışı arasında taşladı, demiştir [352].

218-.....Vebere şöyle demiştir: Ben îbnu Umer'e:
— Ben (teşrîk günlerindeki) cemreleri ne zaman atayım? diye sordum.
İbn Umer:
— îmâmın, yânı hacc emîrinin atmağa başladığı zaman, sen de cemreleri atarsın, dedi.
Ben suâli ona tekrar ettim, îbn Umer:
— Biz (Rasûlullah zamanında) vakti gözetler dururduk da, güneş semânın ortasından batıya meyi ettiğinde cemreleri atardık, dedi [353].

136- Akabe Cemrelerinin Vadinin Ortasından (Aşağıdan Yukarıya Doğru) Atılması Babı

219-.....Bize Sufyân (es-Sevrî), el-A'meş'den; o da İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Yezîd: Abdullah ibn Mes'ûd, Akabe cemresini vâdînin ortasından (aşağıdan yukarıya doğru) attı, dedi. Abdurrahmân ibn Yezîd dedi ki: Ben İbn Mes'ûd'a:
— Yâ Ebâ Abdarrahmân! Bir takım insanlar bu Akabe cemresini vâdînin üstünden (aşağıya doğru) atıyorlar, dedim.
İbn Mes'ûd:
— Kendinden başka hiçbir hakîkî ma'bûd olmayan Allah'a ye-mîn ederim ki, benim taş attığım şu mevki', üzerine el-Bakara Sûresi indirilmiş olan kimsenin durup taş attığı makaamdır, dedi [354].
Ve Abdullah ibnu'l-Velîd: Bize Sufyân es-Sevrî, el-A'meş'ten bu hadîsi tahdîs etti, demiştir [355].

137- Cemrelere Yedişer Taş Atmak Babı

Bu yedi taş atmayı İbn Umer, Peygamber(S)'den olmak üzere zikretmiştir [356].

220-..... Bize Şu'be, el-Hakem'den; o da îbrâhîm en-Nahaî'den; o da Abdurrahmân ibn Yezîd'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R), Büyük Cemre'ye yânî Akabe cemresihe vardığında Beyt'i sol tarafına, Minâ'yı da sağına alıp (cemre atılacak yere yönelerek) yedi tane çakıl taşı atmıştır. Sonra da: Kendisine el-Bakara Sûresi indirilmiş olan Peygamber (S) de cemreye işte böyle taş attı, demiştir [357].

138- Akabe Cemresine, Beyti Soluna Alıp da Taş Atan Kimse Babı

221-.....Bize el-Hakem, İbrâhîm'den; o da Abdurrahmân ibn Yezîd'den tahdîs etti ki, bu Abdurrahmân, îbn Mes'ûd'un beraberinde hacc yapmış ve onu Beyt'i soluna, Minâ'yı sağına alıp, Büyük Cemre'ye yedi tane çakıl taşı atarken görmüştür. İbn Mes'ûd taşları böyle attıktan sonra: İşte bu taş attığım yer, üzerine el-Bakara Sûresi indirilmiş olarykimsenin durduğu yerdir, demiştir [358].

139- Bab: Hacı, Herbir Çakılı Atışıyle Beraber Allahu Ekber DİYE Tekbîr Getirir

Bu herbîr çakılın beraberinde tekbîr getirmeyi İbn Umer (R), Peygamber'den söylemiştir [359].

222-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Haccâc ibn Yûsuf'tan işittim; o minber üzerinde: İçinde el-Bakara zikrolunan sûre, içinde Âlu İmrân zikrolunan sûre, içinde kadınlar zikrolunan sûre diyordu (da el-Bakara Sûresi, Âlu İmrân Sûresi, en-Nisâ Sûresi şeklinde söylemiyordu). Dedi ki: Ben Haccâc'ın bu söyleyiş şeklini (hangisinin doğru olduğunu öğrenmek için) İbrâhîm en-Nahaî'ye zikrettim. İbrâhîm şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn Yezîd tahdîs etti. O, îbn Mes'ûd'un beraberinde hacc etmiş; İbn Mes'ûd Akabe cemresini taşladığı zaman vâdînin içine girmiş, orada bulunan ağacın hizasına geldiğinde onu yanlamış ve oradan yedi tane çakıl taşını, herbirini atışla beraber tekbîr getirerek atmıştır. Bundan sonra da: Kendisinden başka hakk ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, üzerine el-Bakara Sûresi indirilmiş olan Zât, işte tam burada dikilip atmıştır, demiştir [360].
Hasen Basrî'nin rivayetine göre Âişe (R): Cemreler için toplanan bu çakıllar, tekbîr sayılarını muhafazaya vesîle olduğu İçindir, der imiş. Bu sebeble, yedi taşın bir defada atılması tecvîz edilmemiştir.
Bu hadîsin bâb başlığına delîlliği meydandadır.

140- Akabe Cemresini Taşlayıp da Onun Yanında Vakfe Yapmayan Kimse Babı

Bu Akabe cemresi yanında durmamayı İbn Umer, Peygamberden olmak üzere söylemiştir [361].

141- Bab: Hacı, Akabe Cemresinden Başka Olan Diğer Birinci ve İkinci Cemreleri Taşladığında Onların Yanındaki Düzlüğe Girer, Kıbleye Yönelmiş Olarak Orada Uzunca Bir Süre Dikelir (Vakfe Yapar)

223-.....Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den, İbn Umer'in şöyle yapar olduğunu tahdîs etti (Salim şöyle

demiştir): İbn Umer, el-Cemretu'd-Dünyâ'ya yedi çakıl taşı atar, her çakıl atışının ardından Allâhu Ekber diye tekbîr getirirdi. Bundan sonra İbn Umer ileriye geçip, vâdînin ortasındaki düzlüğe girer ve orada kıbleye yönelip (Cemreyi arkasına alarak) uzun bir dikeliş yapar ve iki elini yukarıya kaldırarak duâ eder. Bundan sonra orta cemreye taş atar. Bundan sonra İbn Umer vâdînin kuzey cihetine doğru yürür, (burada da birincideki gibi) vâdînin içindeki düzlüğe girer, burada da kıbleye karşı yönelmiş olarak uzun süre dikelir, ellerini kaldırarak duâ eder, uzunca dikelirdi. Bundan sonra (ilerleyip) Akabe cemresine gelir, vâdînin içinden ona da yedi taş atardı, fakat onun yanında (duâ için) durmazdı. Atıştan sonra oradan döner ve: Peygamber(S)'i hacc menseklerini işte böyle yapar gördüm, der idi [362].

142- Cemretu'd-Dünya İle Cemretu'l-Vusta Yanında (Dua İçin) Elleri Kaldırmak Babı

224-.....Abdullah'ın oğlu Salim şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer el-Cemretu'd-Dünyâ'ya yedi tane çakıl taşı atar ve herbir çakıl taşını atmasından sonra AHâhu Ekber... diye tekbîr getirirdi. Sonra buradan ilerler, vâdînin ortasındaki düzlüğe girer, orada kıbleye yönelmiş olarak uzun bir dikelme yapar, iki ellerini kaldırır, duâ ederdi. Bundan sonra el-Cemretu'1-Vustâ'ya yine böyle taş atar, akabinde vâdînin kuzey tarafına doğru yürür, düzlüğe girer, yine kıbleye yönelmiş olarak uzun bir dikelme yapar, iki elini kaldırır, duâ ederdi. Bundan sonra Akabe cemresine gelir, vâdînin içinden onu da taşlar, fakat onun yanında vakfe yapmazdı. Ve: Ben Rasûlullah(S)'ı işte böyle yapar gördüm, der idi [363].

143- (Mina Tarafındaki) Birinci ve İkinci Cemreler Yanında Dua Etmek Babı

225..... Ve Muhammed [364] şöyle dedi: Bize Usmân ibnu Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den şöyle haber verdi:
Rasûlul ah (S) Minâ Mescidi'ne yakın olan cemreye taş attığı zaman, ona ye|di çakıl taşı atar ve her bir çakılı attıkça da Allâhu Ekber.. diye tekbîr getirirdi. Sonra önüne doğru ilerler de kıbleye yönelmiş ve iki elini yukan kaldırmış olarak duâ eder ve bu duruşu uzatırdı. Sonra ikinci cemreye gelir, ona da yedi çakıl taşı atar ve her bir çakılı attıkça Allâhu Ekber diye tekbîr getirirdi. Sonra vâdînin sol tarafına doğru iner, orada da kıbleye dönmüş ve iki elini kaldırmış olarak vakfe yapar, duâ ederdi. Sonra Akabe yanındaki cemreye gelir, ona da herbir taşla beraber tekbîr getirerek yedi tane çakıl taşı atar, sonra onun yanında (duâ için) durmaksızın oradan
ayrılırdı.
ez-Zuhrî dedi ki: Ben Salim ibn Abdillah'tan işittim; o, bu hadîsi aynen babası Abdullah ibn Umer'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs ediyordu. Ve İbn Umer de böyle yapardı [365].

144- Nahr Günü Akabe Cemrelerini Taşladıktan Sonra Güzel Koku Sürünmek ve İfada Tavafından Önce Tıraş Olmak Babı

226-.....Bize Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım tahdîs etti. O, kendi zamanının en faziletli âlimi idi. O, babası el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr'den işitmiştir. Bu el-Kaasım da kendi zamanının en faziletlisi idi (yedi meşhur tabiî fakîhinden biri idi). O şöyle der idi: Ben Âişe(R)'den işittim. O şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'a iki elimle şu iki hâlinde güzel koku sürdüm: Biri ihrama girmek istediği zaman, biri de (Cemre ve tıraşın ardından) ihramdan çıktığı zaman.
Beyt'i ifâda tavâfı-yapmadan önce, Âişe, Rasûlullah'a bu iki zamânda elleriyle güzel koku sürdüğünü söylerken, her iki elini birden uzatmıştır [366].

145- Veda Tavafı(nın Hükmü) Babı [367]

227-.....İbn Abbâs (R): İnsanlara, hacc menseklerinin sonu Beyt'i tavaf etmek (veda tavafı) olması emr olundu. Şu kadar ki bu yedâ tavafı hayızlı kadınlardan hafifletildi (de onlara vâcib kılınmadı), demiştir [368].

228-..... Bize İbnu Vuheyb, Amr ibnu'l-Hâris'ten; o da Katâde'den haber verdi. Ona da Enes ibn Mâlik tahdîs edip: Peygamber (S) -Minâ'dan hareketle Muhassab mevkiine geldi ve burada- öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarını kıldı. Sonra bu Muhassab'da bir mık-dâr uyudu. Daha sonra bineğine binip Beyt'e doğru hareket etti ve Beyt'e veda tavafı yaptı, demiştir [369].
Bu hadîsi rivayet etmesinde Amr ibnu'l-Hâris'e, el-Leys mutâ-baat edip şöyle dedi: Bana Hâlid (ibn Yezîd es-Seksekî), Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Katâde'den tahdîs etti ki, ona da Enes ibn Mâlik (R) Peygamber(S)'den tahdîs etmiştir [370].

146- Bab: Kadın, (Haccın Rüknü Olan) İfada Tavafını Yaomasının Ardından Hayızlandığı Zaman? [371]

229-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in zevcesi olan Huyeyy kızı Safiyye(nahr günü ifâda tavafını yaptıktan sonra) hayızlandı. Ben onun hayızlanmasını Rasûlullah'a zikrettim. Rasülul-lah (S): "O bizi yolumuzdan habsedici bir kadın mı oldu?" Onun yanındakiler: Safiyye ifâda tavafını yapmıştır, dediler. Rasûlullah: "O takdirde bizi habsetmesi yoktur" buyurdu [372].

230-.....(Ikrime şöyle demiştir): Medine ahâlîsi İbn Abbâs'a, ifâda tavafını yapmış da sonra hayz olmuş kadının durumunu

sordular. İbn Abbâs onlara:
— İfâda tavafını yapmış da sonra hayz olmuş bulunan kadın, Mekke'den memleketine hareket eder, dedi,
Sorucular:
— Biz senin sözünü almayız; Zeyd ibn Sâbit'ijı sözünü de bırakmayız, dediler.
îbn Abbâs:
— Medine'ye vardığınız zaman, bu mes'eleyi başından geçmiş kimselere sorunuz, dedi.
Medine'ye geldiklerinde bu mesveleyi sordular. Sordukları kimseler içinde Ümmü Süleym de vardı. Ümmü Süleym onlara Safiyye'-nin hadîsini zikretti [373],
Bu hadîsi Hâlid el-Hazzâ ile Katâde de İkrime'den rivayet etmişlerdir [374].

231-.....Bize Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, îbnu Abbâs (R):
— İfâda tavafını (hayızdan evvel) yaptığı zaman böyle hayızh için (veda tavafını terkedip) memleketine dönmesine ruhsat verildi,
demiştir.
Tâvûs ibn Keysân aynı senedle dedi ki: Ben İbn Umer'den işittim, o da: (Evvelâ) hayızh kadın (temizlenip veda tavafını yapmadıkça) memleketine hareket edemez, diyordu. Bundan bir zaman sonra da yine İbn Umer'den işittim ki, o, bu sefer: Peygamber (S)-(ifâda tavafını yapmış olan) hayızlı kadınlara veda tavafını terke müsâade buyurdu, diyordu [375].

232-.....Bize Ebû Avâne, Mansûr ibnu'l-Mu'temir'den; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da el-Esved ibn Yezîd'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe '(R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in beraberinde hacc-dan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin, Medine'den yola çıktık. Nihayet Peygamber Mekke'ye geldi, Beyt'i tavaf etti, Safa ile Merve arasında da dolaşıp sa'y etti. Fakat beraberinde kurbân bulunduğu için kendisi ihramdan çıkmadı. Kadınlarından ve sahâbîlerinden O'nun yanında bulunan herkes de tavaf ve sa'ylerini yaptılar. Bunlardan beraberinde kurbânı bulunmayan kimseler ihramdan çıkıp halâl oldular. (Ben) Âişe ise hayz oldu. Haccımızdan olan bütün menseklerimizi, yânı hacc işlerimizi yerine getirdik. Nihayet Hasbe gecesi, yânî Muhassab mevkiinde bulunduğumuz gece -ki o, dağılma gecesidir- olunca Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Benden başka olan sahâbîlerinin hepsi bir hacc ve bir umre ile dönüyorlar, (ben ise bir tek hacc ile dönüyorum), dedi.
Rasûlullah:
— ' 'Mekke 'ye geldiğimiz gecelerde sen Bey t 'i tavaf etmedin mi?'' diye sordu.
Ben:
— Hayır, etmedim, diye cevâb verdim. Rasûlullah:
— "Öyle ise kardeşin Abdurrahmân ile beraber Ten'îm mevkiine kadar çık. Oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye et. (Tavaf ve sa'y edip umreni tamamladığında) buluşma yerin şu ve şu yerlerdir (yânî buralarda buluşalım)", dedi.
Bunun üzerine ben Abdurrahmân'in beraberinde Ten'îm'e kadar çıktım ve oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye eyledim [376].
(Minâ günlerinde) Safiyye bintu Huyeyy de hayz olmuştu. Peygamber:
— "Akra, halka (~ Kesici, kökten kazıyıcı kadın)/ Muhakkak ki sen bizleri yolumuzdan habsedicisin! Sen nahrgünü ifâda tavafını yapmadın mı?" dedi.
Safiyye:
— Evet ifâda tavafını yaptım, dedi. Bunun üzerine Peygamber:
— " Öyleyse (hayızh için veda tavafını terkde) be's yoktur; haydi yola çık!" buyurdu [377].
Âişe dedi ki: Ben (umremi tamamladıktan sonra) Peygamberce Muhassab'da Mekke ahâlîsi üzerine doğru çıkar halde kavuştum, ben de aşağıya doğru üzerlerine iniyordum. Yâhud ben yukarı çıkıyor-ken O aşağıya iniyordu.
Ve Müsedded kendi Müsned'mdeki rivayetinde: Peygamber: "Sen (Mekke'ye geldiğimiz gecelerde) tavafı yapmadın mı?" diye sorduğunda, ben: Hayır, yapmadım, dedim şeklinde söylemiştir.
Bu hadîsi Mansûr'dan "Hayır, yapmadım" kavliyle rivayet etmesinde Müsedded'e, Cerîr ibnu Abdilhamîd mutâbaat etmiştir [378].

147- Mina'dan Memleketlere Hareket Edip Dağılma Gününde İkindi Namnazını El-Abtah'da Kılan Kimse Babı

233-.....Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, Abdulazîz ibnu Rufey' şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber'den hatırladığın bir şeyi bana haber ver; zu'l-hiccenin sekizinci günü olan terviye gününde öğle namazını nerede kıldı? diye sordum.
Enes:
— Minâ'da kıldı, diye cevâb verdi. Ben yine Enes'e:
— Minâ'dan memleketlere dağılma günü ikindi namazını nere-
le kıldı? diye sordum. Enes:
— Abtah (yânî Muhassab)'da kıldı. Sen emirlerinin yapmakta oldukları gibi yap! dedi[379].

234-.....Katâde, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etmiştir. Enes ibn Mâlik de Katâde'ye Peygamber'den şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) -Minâ'dan hareket edip Muhassab mevkiine geldi ve burada öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarını kıldı ve

yine bu Muhassab'da bir mikdâr uyudu. Daha sonra bineğine binip Beyt'e doğru hareket etti ve Beyt'e (veda) tavafı yaptı [380].

148- Muhaasab Mevkiinde Konaklamanın Hükmü) Babı

235-.....Âişe (R): Muhassab bir konaklama yeridir ki, Peygamber (S) buraya, Medine'ye dönüş için çıkışının kolay olmasından dolayı iner, konaklardı, demiştir. Âişe, buraya inerdi sözüyle, Abtah'ı kasteder [381].

236-.....Bize Amr (ibn Dînâr), Atâ'dan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Muhassab menzilinde konaklamak hacc menseklerinden bir-şey değildir. Muhassab ancak Rasûlullah'ın (zevalden sonra istirahat için) inip konakladığı bir yerdir, demiştir [382]

149- Mekke'ye Gelişte, Mekke'ye Girmeden Önce (Alt Tarafındaki) Zü Tuva Mevkiinde Konaklama, Medine'ye Döndüğünde de Zu'l-Huleyfe'deki Mekke'den Batha'da Konaklama Babı

237-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti (O, şöyle demiştir): îbnu Umer (R) Akabe yolunda iki tepe arasında bulunan Zû Tuvâ "mevkiinde geceyi geçirir, sonra Mekke'nin yüksek tarafında bulunan tepeden Mekke'ye girerdi. Mekke'ye hacı yâhud umre yapıcı olarak geldiği zaman devesini başka yerde değil, ancak Mescidi Harâm'ın kapısı yanında çökertir, sonra içeriye girer ve Haceri Es-ved'in bulunduğu köşeye gelir ve tavafa oradan isti'Iâm ederek başlar. Sonra yedi defa dolaşır. Bu yedi dolaşmadan ilk üçünü koşarak, dördünü de yürüyerek yapar, sonra tavaftan ayrılır ve iki rek'at namaz kılar. Sonra kendi konaklayacağı yerine dönmeden evvel gider, Safa ile Merve arasında dolaşırdı. Hacc yâhud umreyi yapıp da Mekke'den hareket ettiği zaman ise, devesini Medine yakınındaki, Pey-gamber'in devesini çökertegeldiği Zu'1-Huleyfe'deki Bathâ'da çökertirdi [383].

238-.....Bize Hâlid ibnu'l-Hâris tahdîs edip şöyle dedi: Ubeydullah'a Muhassab'da konaklamaktan soruldu da o: Bize Ubeydul-lah tahdîs etti ki, Nâfi': Muhassab'da Rasûlullah (S), Umer ibn Hattâb ve İbn Umer (R) konakladılar, demiştir.
Ve yine geçen isnâdla Nâfi'den; onun: İbn Umer (R) orada, yâ-nî el-Muhassab'da öğle, ikindi ve zannediyorum akşam namazlarını kılardı, dediğini rivayet etmiştir. Râvî Hâlid: Ben yatsı namazı hakkında da şübhe etmiyorum, demiştir. Nâfi': Ve İbn Umer orada bir rnıkdâr uykuya yatar ve bu MuhassabMa konaklamayı Peygamber'-den olmak üzere zikrederdi, demiştir [384]

150- Mekke'den Dönme Sırasında Zü Tuva Mevkiinde Konaklayan Kimse Babı

239-.....Nâfi' şöyle demiştir: İbnu Umer (R) Mekke'ye gelirken Zû Tuvâ mevkiinde geceler, sabah olunca Mekke'ye girerdi. Mi-nâ'dan dağılışta da Zû Tuvâ'ya gelir, sabaha kadar orada gecelerdi, ve Peygamber(S)'in de burada böyle gece geçirir olduğunu zikrederdi [385]

151- Hacc Mevsimi Günlerinde Ticaret Yapmak ve Cahiüyüt Panayırlarında Alışveriş Etmek Babı [386]

240-Amr ibnu Dînâr şöyle dedi: İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Zu'1-Mecâz ve Ukâz, Câhiliyet devrinde, insanların ticâret yerler idi. İslâm gelince müslümânlar buralarda hacc mevsiminde alışveriş etmekten gûyâ hoşlanmamı şiardı. Nihayet "(Hacc mevsimlerinde ticâretle) Rabb 'inizden rızık istemenizde sizlere bir günâh yoktur.,."
(el-Bakara: 198) âyeti İndi [387].

152- Muhassab'dan Gecenin Son Vaktinde Kalkıp Yola Gitmek Babı [388]

241-.....Âişe (R) şöyle dedi: Safiyye Minâ'dan dağılma gecesi hayz oldu da:
— Ben kendimi başka değil, muhakkak sizleri yolunuzdan hab-sedip alıkoyucu olduğumu düşünüyorum, dedi.
Peygamber (S):
— "Hay kesici ve kökten kazıyıcı kadın! Safiyye nahr günü ifâda tavafı yaptı mı?" diye sordu.
Kendisine:
— Evet (o gün ifâda tavafı yaptı), denildi.
Bu cevâb üzerine Safiyye'ye hitaben Rasûlullah (S):
— "Haydiyola çık!" buyurdu [389].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Zikredilen bu hadîste Muham-med bana ziyâde edip şöyle dedi[390]: Bize Muhâdır tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-A'meş, İbrahim'den; o da el-Esved'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'n beraberinde haccdan başka birşey zikretmeyerjk, Medine'den yola çıktık. Mekke'ye geldiğimiz zaman Rasûlullah bizlere ihramdan çıkmamızı emretti. Nihayet Minâ'dan memleketlere dağılma gecesi olduğu zaman Huyeyy kızı Saftyye hayızlandı. Peygamber (S):
— "Hay kökten kazıyıcı, kesici kadın! Ben onu başka değil, ancak sizleri habsedipyolunuzdan ahkoyucunuzdur sanıyorum" dedi.

Sonra Safiyye'ye hitaben:
— "Sen nahr günü ifâda tavafını yaptın mı?" diye sordu. Safiyye:
— Evet (yaptım), dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse (zarar yok) haydi yola koyul!" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben {Mekke'ye geldiğimde) ihramdan çıkamadım (yânı umre yapamadım), dedim.
Rasûlullah:
— "Sen de Ten'îm'den bir umre yap!" buyurdu.
Bunun üzerine kardeşi Abdurrahmân, Âişe'nin beraberinde, Ten'îm'e çıktı. Âişe dedi ki: Umreyi tamamlayıp döndüğümüzde Pey-gamber'e gecenin sonunda (veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye doğru) gider hâlde kavuştuk. O bana:
— "Buluşma yerin şu ve şu1 yer olsun (yânı.veda tavafından sonra Medine'ye hareket için buluşmamız fulan yerde olsun)" buyurdu [391].

---

[1] Bu Kıtabu'1-Hacc" unvanı, Ebû Zerr rivayetidir. Asîlî rivayetinde "Kitâbu'l-Menasık" şeklindedir. Müslim Sahîh'mût de Asîlf nushasındaki unvan vardır. Tahavı, kitabında her ikisini cem' ederek "Kitâbu Menâsiki'1-Hacc" unvanını vermiştir

[2] Âlimlerin cumhuruna göre haccın vucûbu Kitâb'dan bu Âlu İmrân:97 âyet ile sabit olmuştur. Allah bu âyette hacc işini, haccın vucûbuna delâlet eden birkaç vucuh ile te'kîd etmiştir.
Hacc emrinin haber sîgasıyle gelmesi; isim cümlesi olarak getirilmesi; hac-cm, halkın boynunda Allah'ın vâcib ve sabit bir hakkı olduğunu ifâde eder surette tebliğ edilmesi; hükmün evvelâ ta'mîm, sonra tahsisi; haccı terke küfr ismi verilmesi; istiğna zikr edilmesi ki, burada haccı terk edenin yardımsız kalacağına ve en aşağı bir mahlûk olduğuna delâlet eder (Beydâvî).
Bâzı âlimler haccın vucûbu "Haccı da umreyi de Allah için tam yapınız... "(el-Bakara:196) âyeti iledir, demişlerdir. Kâsânî'nin Bedâyu's-Sanâi'de "İnsanlar içinde haccı Vlân et... "(el-Hacc:27) âyetinin ma'nâsı, bâzı âlimlere göre "Allah'ın haccı insanlara farz kıldığını i'lân et" demek olduğunu bildirmiştir. Bunların hepsi, haccın Kur'ân'daki delili olmakla beraber, cumhurun delîli daha zahirdir.
Haccın sünnetteki delilleri ise, bu kitâbda gelecek olan hadîslerdir

[3] Hadîsin bâb başlığına hüccetliği ince bir bakışla idrâk edilir. Şöyle ki: Hadîs, hacc emrinin te'kîdine delâlet etmektedir. O derecede ki, mükellef bizzat hacc etmekten acizliği sırasında bile haccı terketmesi özür kabul edilmiyor da, kendi yerine başka bir kimseyi nâib edinmesi lâzım geliyor. İşte bu da haccı bizzat îfâ etmekteki büyük fazîlete delâlet eder. İşte hadîs ile başlık arasındaki uygunluk buradan alınır (Aynî).
Bu hadîsten pekçok dînî, ahlâkî, içtimaî hükümler çıkarılmıştır.

[4] Buhârî, haccm vücubunda binek şartının, bineğe kudreti olsun olmasın, yaya olarak da haccın cevazına münâfî olmayacağına tenbîh etmek için bu âyeti başlık yapmıştır. Çünkü âyet, yayaları ve bineklileri şâmil olmuştur.

[5] Buhârî'nin âdeti böyle cereyan etmiştir: O, hadîste yâhud Kur'ân'da bir kelime geldiği zaman, onun hadîsteki yâhud Kur'ân'daki nazîrini de zikreder: Burada daNûh:20. âyetindeki "Ficâcen" kelimesinin tefsirini vermiştir. el-Fecc, geniş yol; Ficâc, geniş yollar demektir. Bu tefsîr Ferrâ, Ebû Ubeyd, ve el-Ezherî'nin kavlidir. Beydâvî ve diğer tefsîr imamlarının zikrettikleri ma'nâ da budur (Aynî, Kastallânî).

[6] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde binme ve uzak yol bulunması cihetin-dendir. Binme, "Devesine binmekte"; "Feccu amîk", yânî uzak yol ise Zu'l-Huleyfe'dir. Çünkü Zu'1-Huleyfe ile Mekke arası on merhale, yânî ikiyüz millik mesafedir. Zu'1-Huleyfe, Medine'ye de dört mil uzaklıktadır. Burası Medî-neliler'in ve o taraftan gelenlerin ihrama girme yerleridir.

[7] Îbnu't-Tm şöyle dedi: Buhârî, Allah'ın başlıktaki âyette yayaları bineklilerden önce zikrettiğinden dolayı, yaya hacc daha faziletlidir iddiasında olanları red detmek istedi. Eğer yaya hacc daha faziletli olaydı, Peygamber muhakkak onu yapar ve onu kasdederdi. Ve bunun içindir ki, Peygamber Zu'1-Huleyfe'de devesi kendisini doğrultuncaya kadar ihrama girmemiştir, diye beyân etmiştir (Kastallânî).

[8] Enes ibn Mâlik'in hadîsi "Zu'I-Huleyfe'de sabaha kadar geceleyen kimse bâbı"n-da; İbn Abbâs'ınki de "İhrâmh libâslardan neyi giyer bâbi"nda gelecektir.

[9] Ebân'ın bu hadîsini Ebû Nuaym ei-Mustahrac'mda mevsûlen rivayet etmiştir.

[10] Umer'in bu sözünü Adurrazzâk ile Saîd ibn Mansûr, senediyle rivayet etmişlerdir. Umer bunu ya tağlîb cihetiyle, ya da hakîkat olarak söylemiştir. Çünkü hacı da sefer meşakkatine ve lezzetlenecek şeyleri terke karşı nefsine sabırla mucâhede eder.

[11] Muhammed ibn Ebî Bekr el-MukaddemFnİn bu hadîsini el-tsmâîlî mevsûl olarak rivayet etmiştir.
Buradaki haberlerin hepsinin bâb başlığına uygunluğu açıkça görülmektedir.

[12] Bu hadîsin de bâb başlığına uygunluğu, "Feahkabehu" kelâmındadır. Çünkü bunun ma'nâsı "Onu deve semerinin hakîbesi üzerinde taşıdı" demektir.
"el-Hakîbe, ketîbe vezninde eğrim dedikleri nesnedir ki, kundak tarzında içini doldurup, deve hatabımn ense tarafına korlar ve mutlaka palan ve havud ensesine bağlanan nesneye denir; heybe, hare ve şâir nesne olsun" (Kaamûs Ter-cemest).

[13] Bu hadîs, îmân Kitâbı'nda "îmân da ameldir bâbı"nda geçmişti. Hadîsin buradaki bâb başlığına uygunluğu meydandadır.
Hadîsteki mebrûr kelimesinin aslı hakkında şu bilgiler verilmiştir: el-Birr, bâ'nım kesri ve râ'nın teşdîdiyle sıla ve in'âm ma'nâsınadır... Mü-ellefin Basâir'de beyânına göre asıl berr, bâ'nın fethiyle bahr {yânî deniz) mu-kaabiline konulmuştur. Sonra ondan genişleme ma'nâsı i'tibâr olunup bâ'nın kesriyle birr kelimesi hayr işlemeye girişmek ve hayrda genişlik manâsında kullanıldı. Allah'a nisbet olunduğu gibi, bâzan kullara da nisbet olunur. Meselâ "Berre'1-abdu Rabbehu" derler; "Rabb'ine tâatte genişledi'1 ma'nâsınadır. Pes Cenabı Bârî'den sevâb ve kullardan tâat murâd olunur. O dahi iki nevi'dir. Biri i'tikaad ve biri ameller cihetiyledir. Ve "Birru'l-vâlideyn" onlara hizmet ve ihsanda genişlemek ve bollamaktan ibarettir ki, ukûk mukaabilidir. Ve birr söz doğruluğunda da kullanılır; bollamcı hayırdan olmak hasebiyle; ve yemîn sıdkı bundan şu'belelırniştir. Ve hacem kabulü ma'nâsı İlâhî sevâb cümlesindendir. Ve buğdaya bâ'mn ötresiyle burr denilmesi, gıda hususunda kendisine muhtâc olunanların en genişi olmak münâsebetiyledir İntehâ...
Ve birr, hayr, fadl ve hasene ma'nâsına kullanılır... Ve hacc makbul olmak ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).

[14] Buhârî râvîlerinin çoğu, hadîsteki "Lâkin" kelimesini lâm"n fethi ve kâfin zammı ile ve kadın cemâatine hitâb olarak "Lekunne" rivayet etmişlerdir. Hattâ Kaabisî bu kelimenin bu suretle zabtı, gönlümün kendisine yönelldiği bir kıraattir, demiştir. Yalnız Hamevî'nin rivayeti kâfin kesriyle ve istidrâk iledir. Burada ekseriyetin rivayetine göre terceme edilmiştir. İstidrâk kabul edildiğine göre, ma'nâ: "Lâkin kadınlar hakkında en makbul olan cihâd, mebrûr haccdır" demek olur.
Bu hadîsten, kadınlar için cihâdın bir vazîfe ve ibâdet olduğu anlaşılır. Hadîste "Kadınlar için en faziletli cihâd, mebrûr haccdır" buyurulmakla, kadınlar için haccdan başka cihâd ibâdeti de vardır; şu kadar ki, kadınlar için hacc, cihâddan daha faziletlidir, demek oluyor. Nitekim İslâm kadınlarının gazalara katıldıkları hakkında birçok sahîh haberler vardır.
Şârih Ibnu Battal şöyle demiştir: Cihâdın haccdan daha faziletli olduğu hakkındaki rivayet, İslâm'ın ilk devirlerine âiddir. İslâm'ın hayâtı bahis konusu olduğu o devirde, her müslümâna cihâda katılmak kat'î bir farz idi. islâm Dîni gâlib olup açılmağa başlayınca cihâd, kifâye farz oldu. Bu devirde cihâd, cihâda me'mûr olanlar tarafından îfâ edildi. Ve bu devirde hacc efdal oldu. Hz. Âişe'ye: "Sizin en faziletli cihâdınız, mebrûr haccdır" buyurulması da bu devre âiddir. Fakat düşman müslümânların hududuna gelip dayandığı ve düşmanı def etmek zarureti görüldüğünde, memleketin bütün insanlarına ve bütün icti-mâî sınıflarına cihâd farz ve elbette haccdan daha faziletli olur (Umdetu'l-Kaarî, IV, 492).

[15] er-Refes ve er-Rufûs, cima' eylemek ma'nâsınadır ve fahiş (yâni çirkin) kelâm söylemek ma'nâsınadır. Ve hâtûnlara cimâ'a müteallik söz söylemek, bir kavle göre yüzlerine karşı fuhşiyâtla ilgili söz söylemek ma'nâsınadır... Birinci, dördüncü ve beşinci bâblardandır (Kaamûs Ter.).
Bu er-Refes kelimesi, el-Bakara:187 Ve 197. âyetlerde de cinsî münâsebet ma'nâsına tefsir edilmiştir.
"Hacc bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı kendine farz eder (ihrama girerce artık haccda kadına yaklaşmak, günâh yapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayr yaparsanız Allah onu bilir. Bir de aziklanırız. Muhakkak ki azığın en hayırlısı (insanlara yük olmaktan) sakınmaktır. Ey kâmil akıl sahihleri, benden korkun" (el-Bakara: 197).
Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Anasının onu doğurduğu günkUgibi (tertemiz) döner" fıkrasından alınır.

[16] Yânî hacc ve umre için ihrama girilecek yerlerin takdir, ta'yîn ve beyân edilişi babı. Buradaki ve hadîs metnindeki farz etme, takdîr, ta'yîn ve beyân eyleme veyâhud vâcib kılma ma'nâsınadır.
Mıkaat, hudûdlandırılmış vakit ma'nâsmdan mif'âl vezninde bir isimdir.
Burada mekân için istiare edilmiştir. Ka'be'ye giderken, etraftan bu ta'yîn edilmiş mîkaatlara ulaşanlar, Beyt'i ta'zîmen ve İclâlen, dînî bakımdan ihrama gir meleri lâzımdır.

[17] es-Surâdık, evin sahnının yukarı tarafında aykırı çekilen serâperdeye denir..., " ve zârden cibinlik tarzında beyte denir... Birinci ma'nâya göre, evi ikiye bölüp, meselâ yukarı bölüğü çadır sahibine, aşağı bölüğü tâbi'lere mahsûs olur. Sâri-hin beyânı üzere bu serâperde arabçalaştınlmıştir ki, pâdişâh otağına ve çadır tozluğuna ve çadır verâsında hass harem ikaamet eylemek için çadır içine çekilen perdeye ve çadır etrafına çekilen sokağa ıtlak olunur.. (Kaamûs Ter.).

[18] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Çünkü hadîste bu yerlerin hacc ve umre yapacaklar için ihrama girme noktalan olmak üzere, bizzat Peygamber tarafından ta'yîn edildikleri beyân olunmuştur.

[19] Buhârî bâb başlığı yaptığı bu âyette emredilen azıkların mâhiyetini, nüzul sebebi olan vak'a ile açıklamak istemiştir. Allah Taâlâ bu "Azıklanın" emriyle dünyâ azığını hazırlamayı irşâd ettikten sonra, ondan daha hayırlı olan âhiret azığını, yânî takvayı teşvîk ve emretmektedir.

[20] Burada tevekkülü kötüleme yoktur. Çünkü hazırlıksız gelenlerin yaptığı, tevekkül değil, teekkül; yânî Allah'a dayanmak değil, insanlardan yemeğe çalışmaktır. Zîrâ tevekkül, bütün hazırlık ve sebebleri yerine getirmekle beraber, sebeblerden bakışı kesmektir; bilkülliye sebebleri terk değildir. Sebebleri yerine getirmekle, meydana geleceği beklenen veya meydana gelen zarar def edilir. Bu ise tevekküle aykırı olmaz. Bil'akis yıkılacak duvardan kaçmak ve boğaza gerilen lokmayı su ile gidermek gibi, vâcibdir (Kastallâni).
Âyetin lâfzı, hem dünyâya âid azıkları, hem de âhirete âid azıkları hazırlamayı emr ve teşvîk etmektedir.

[21] Buhârî, hadîsin hem mevsûl tarîkini, hem de mürsel tarîkini göstermiş, böylece Verkaa tarîkinin mevsûllüğünü, Sufyân ibn Uyeyne tarîkinin mürselliği ortaya koymuş oluyor.
[22] el-Ihlâl:... ve hacc eden kimse yüksek sesle telbiye eylemek ma'nâsmadır. (Kaa-mus Ter.). ei-Mühell, bundan mekân ve zaman ismi ile mimli masdar olur. Buradaki Mühell, yüksek sesle telbiye edilecek yer ma'nâsına ve genişleme olarak ihrama girilecek yer, yânî mîkaat ma'nâsmadır.
[23] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Mekkeliler de Mekke'den ihrama girerler" fikrasıdır. Yânî Mekkeliler ihrama girmek için hâricdeki mîkaatlara kadar çıkmağa muhtâc olmaksızın, bulundukları yerden hacc için ihrama girip telbiye ederler. Yalnız umre için bir mîkaata kadar gideceklerdir. Buna âid îzâhlar ileride gelecektir.
Burada söylenen mîkaatlardan Zu'1-Huleyfe yukarıda geçmiş ve ona âid bilgi de orada verilmişti. Şimdi diğerlerini kısaca tanıyalım:
e/-Cuhfeyy\ Ebû Ubeyd şöyle tanıtmıştır: el-Cuhfe, camii ve minberi bulunan bir köydür. Deniz kenarına sekiz mil uzaklıktadır. Şâm, Mısır ve Mağrib beldelerinden gelen hacıların mîkaadıdır. Mekke'den üç konak mesafededir. Medine'ye sekiz konaktır. Amâlika, Yesrib'den sonra burada mekân tutmuştur. Peygamber tarafından Mehyea ismi verilmiştir.
ibn Hazm, Mekke'ye 82 mil mesafede bulunduğunu bildirmiştir. Yâkût el-Hamavî de kendi zamanında Cuhfe*nin harâb olduğunu bildiriyor.
Karnu'l-Menâzil: Mekke'ye bir gün ve bir gecelik uzaklıkta bir yerin adıdır. Birkaç yolun kavuşma noktası olduğundan dolayı bu adla adlandırılmıştır. Kam kelimesi, râ'nın fethiyle Karen şeklinde de söylenmiştir. Meşhur Uveys el-Karanî'nin mensûb olduğu kabilenin ismidir.
Yalemlem: Yemen'in Mekke yolu üzerindedir. Tihâme Dağlan'nm en büyüklerinden olup İbn Hazm'ın beyânına göre Mekke'ye otuz mil mesafededir.
Mîkaatlar beştir. Bu hadîste dördü zikredilmiştir. Beşinci mîkaat olan Zötu Irk, Irak ahâlîsinin mîkaadıdır. Bu husus diğer hadîslerde gelecektir.
[24] Çünkü Peygamber'in beraberinde hacc yapanların hiçbirinden Peygamber'in daha önce ihram ettiği nakledilmemiştir
Bu başlığın zahiri, Buhârfnin mîkaattan önce ihrâmlanmayı men' etme görüşünde olduğudur.
[25] İbn Umer bu fikrayı Peygamber'den bizzat kendi kulağı ile işitmediğini, bunu diğer sahâbilerden öğrendiğini bildirmiş oluyor. Sahâbînin mürselinin de sa-hîh olduğu bilinen bir düstûrdur. Kaldı ki bu fıkra İbn Abbâs, Câbir, ÂÎşe ve Haris ibn Amr hadîslerinde Peygamber'in sözü olarak sabit bir husustur.
[26] Bu hadîs, 10 rakamında, küçük bir sened ve lâfız farkıyle geçmiş, gerekli bilgiler de orada verilmişti
[27] Bu bâb ile bundan önceki ve bundan sonraki bâbların, İbn Umer ve İbn Abbâs hadîsleriyle beraber tekrar edilmelerinin sebebi, bu hadîslerin alındığı şeyhlerin ve hadîs tarîklerinin değişikliği ile, bâzı metin farklılıklarıdır.
Hadîsin buradaki bâb başlığına uygunluğu "Necd ahâlîsininki Karn'dır" fikrasidır
[28] İbn Umer'in bu sözünün benzeri, 11 rakamlı hadîste de geçmiş ve gerekli açıklama oradaki haşiyede verilmişti.
[29] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Bu mîkaatlarm berisindeki yerler halkından olan kimsenin ihrama girme yeri..." fıkrasından alınır. Daha evvelce de işaret etmiştik ki, bu mîkaatlarla Mekke arasındaki yerlerde ikaamet eden kimseler hacc için ihrama bulundukları yerlerden girip telbiye ederler. Umre için ihram edecekleri vakit ise, kendilerine en yakın bulunan hılle kadar çıkıp, oradan ihram ve telbiye ederler, önünde bir mîkaat bulunup, oradan ihrama girmiş afakîler bile Mekke'ye girip hacc veya haccla birlikte bir umre yaptıktan sonra, tekrar bir umre yapmak İstediklerinde, yine en yakın hılle kadar gidip, oradan tekrar ihram ve telbiye ederler. Amma böyle bir afakî herhangi bir sebeble mîkaatlar-dan dışarı çıktığında tekrar Mekke'ye dönerken önünde hangi mîkaat varsa o mîkaattan ihram ve telbiye eder.
[30] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Peygamber Yemen ahâlîsi için Yalemlem'i mîkaat ta'yîn buyurdu" fıkrasıdır.
el-Esrem, Ahmed'den hikâye etti ki, Ahmed'e:
— Peygamber (S) mîkaat lan hangi sene içinde ta'yîn etti? diye soruldu. Ahmed:
— Hacc yaptığı yılda, diye cevâb verdi.
İlim Kitâbı'nda İbn Umer'in "Bir kimse mescidde ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah, bizim nereden i'tibâren ihram edip yüksek sesle telbiye okumamızı emredersin?..." lâfzıyle olan hadîsi geçmişti (Fethu'l-Bârî).
[31] Abdullah ibn Umer'in bu hadîsine göre Irâklılar'ın mîkaatı Peygamber tarafından ta'yîn ve tahsis edilmiş değildir. Bu sebeble Irâklılar'ın mîkaadı bâzı âlimlerin tenkidine uğramıştır. Fakat Tahâvî'nin Hz. Âişe'den gelen rivayetinde Zâtu Irk'ın Iraklılar'a Peygamber tarafından mîkaat ta'yîn buyurulduğu açıkça bildirildiğinden, bu tenkîdler yerinde değildir.
Buranın Zâtu Irk diye isimlendirilmesi, burada ırk, yânı küçük bir dağ bulunmasından dolayıdır. Burası, ılgın ağacı bitiren çorak bir arazîdir. Zâtu Irk'-la Mekke arasında iki merhale ve kırkiki millik mesafe vardır. Burası Necd ile Tihâme'yi ayıran hudûddur (İbn Hacer).
[32] Asıllarda böyle unvansız olarak sâdece "Bâb" şeklindedir. Bu, kendinden önceki bâbdan bir fasl menzilesindedir. tki bâb arasındaki münâsebet, gelecek hadîsin mîkaattan ihrâmlanmak istenildiği sırada iki rek'at namaz kılmanın müstehâblığma delâleti yönündendir. Bâzı sarihler buraya "Bathâ'da inmek ve Zu'1-Huleyfe'de namaz kılmak" şeklinde başlık koymuşlardır (İbn Hacer).
Ebu'1-Vakt nüshasında -bâzı i'timâd edilen asıllarda gördüğün gibi- "Zu'l-Huleyfe'de namaz babı" şeklindedir (Kastallânî).
[33] Peygamber'in bu iki rek'at namazı burada Mekke'ye giderken mi, yoksa dönüşte mi kıldığı, bu rivayette bildirilmemiştir. Bu namazı Mekke'ye giderken kılmış olması, Buhârî'nin tertibine göre, daha zahir görünüyor.
Şârih Kastallânî: Bu iki rek'at namaz, Mekke'ye giderken kıldığı ihram namazı yâhud iki rek'at seferi ikindi namazı veyâhud da Mekke'den dönüşte kıldığı namazdır, demiştir.
[34] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Rasûlullah Şecere yolundan çıkar idi" fıkrası dır.
Rasûlullah'ın Zu'* 'uleyfe'de geceleyip, sabahleyin Medîne'ye hareket etmesi, şehre gündüz girmek içindir
[35] Akîk vâdisi, Bakî'a yakın bir vâdîdir ki, Medine ile bu vâdî arasında dört mil kadar bir mesafe vardır (Kastallânî).
Cibril'in edâ edilmesini tavsiye ettiği bu namazın, İhram namazı olduğu açıktır (Kirmânî).
"Hacc içinde umre" ta'bîri, hacc ile umreyi bir ihramda cem' etmek demek olan Kıran Hacci'nı ifâde eder. Binâenaleyh Peygamber Veda Haccı'nda Kaarin idi ve bu, vahyin gereği idi. Buna göre Kıran Haccı, İfrâd Haccı'ndan ve Temettü' Haccı'ndan daha faziletli oluyor. Haccın bu üç nev'i bu kitâbda çok geçeceği için, bunları kısaca ta'rîf edelim:
İfrâd Haca: Umresiz, yalnız haccdir. Yalnız hacc yapana Mufrid denir. Haccın diğer iki nev'İnde, hacc İle umre cem' edilir.
Temettü' Haccı: Hacc ile umreyi ayrı ayrı ihramlarda edâ etmektir. Şöyle, ki, hacı mîkaatta ihrama girdiği sırada, ihram namazından sonra "Yâ Allahı Ben umre yapmak istiyorum. Bana bunu kolaylaştir ve kabul eyle" der ki, bu, yalnız umreye niyettir. Sonra telbiye eder. Mekke'ye girdiğinde Ka'be'yi tavaf, — Safa ile Merve arasında sa'y edip tıraş olur. Umresi bu suretle edâ edilmiş olur. Artık hacı ihramdan çıkıp, mu'tâd olan elbisesini giyer, Mekke'de kalır, thrâm hâlinde koku sürünmek ve eşi yanında ise onunla cinsî münâsebette bulunmak gibi haram olan şeyler halâl olur. Nihayet Zu'1-hicce'nin sekizinci terviye günü, yeniden hacc için ihrama girip, sırasıyle bütün hacc meriseklerini yerine getirerek haccı da îfâ eder...
Kıran Haccı: Umre ile haccı bir ihramda cem' etmektir. Umre İle haccın ikisine birden niyet ettiği için, Mekke'ye gelip tavaf ve sa'y ettikten sonra mutemetti' gibi ihramdan çıkamaz. Bütün hacc menseklerini îfâ edinceye kadar ihram hâli devam eder.
Bir de Hedy = Kurbanlık şevki vardır ki, bu nadiren yapılır. Böyle boynuna kılâde ve nişane takılarak kurbân sevkeden hacı da mîkaattan, haccın sonuna kadar mutemetti' olsa bile ihramdan çıkamaz.
[36] "Akîk adıyla anılan on yer vardır. Bunlar içinde meşhur olan ve Arab şiirlerinde kendisinden çok bahsedilen Akîk, Medîne Akîki'dir. Bu Medine'ye dört mil uzaklıktadır" (Yâkût el-Hamavî).
[37] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Kendindeki kokuyu üç kerre yıka!" kavlin-dedir. Metindeki halûk, zağferân karıştırılmış boyalı güzel bir kokudur; Arab-lar'a mahsûstur.
Bu vak'a İbn Hazm ve başkalarının beyânına göre Hicret'in sekizinci yılında Huneyn gazasından dönülüp ganîmet mallan taksim edildiği zaman olmuştur. Huneyn ile Ci'râne, birbirine yakın mesafededir. Onuncu yılda yapılan Veda Haccı'nda ise Âişe annemizin, Peygamber'in bizzat ihramı için koku sürdüğünü, bundan sonra gelecek hadîste göreceğiz.
Muhtemil ki, bu soran zât, ihrama nasıl girileceğini bilmiyordu. İhram ile beraber eski ve kirli elbiselerini de giymişti. Bu boyalı koku bedenine ve elbiselerine sinmişti. Zâten hadîs metnindeki "Mutedammıhun" lâfzı, böyle "boyalı kokuya bulanmış" ma'nâsınadır.
Rasûlullah, ona ihrama girmesini öğretmiş oluyor. Peygamber'in ona "Hac-cmda yapacağın fiiller gibi umren içinde de yap" buyurmasından, o zâtın daha evvelden hacc fiillerini bildiği ve fakat umreyi bilmediği anlaşılır.
[38] Atâ'nın İbn Cureyc'e verdiği bü cevâb da, Peygamber'in o zâta boyalı ve kirli elbiselerini ve bedenini temizletmek ve pampâk eylemek kasdetmiş olduğu görüşüne kuvvet kazandırıyor.
[39] Buhârî bu başlıkla, bundan önce geçen hadîsteki güzel kokuyu yıkama emrinin elbiseye nîsbetle olduğunu beyân etmek istemiştir. Çünkü ihrâmlı, boya sürülmüş birşey giyemez. Nitekim bu husus biraz sonra gelecektir.
Kokuya gelince, onun bedende devam etmesi men' olunmaz. Buhârî, koku fıkrasına taranma, yağlanma gibi şeylerin de dâhil olduğunu ifâde etmiştir (İbn Hacer).
[40] İbn Abbâs'ın bu sözünü Saîd ibn Mansûr ile İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmişlerdir.
er-Reyhân: Râ'nın fethiyle fesleğen ta'bîr olunan güzel kokulu bitkiye denir. Bir kavle göre mutlaka güzel kokulu olan bitkiye yâhud uçlarına yâhud yapraklarına denir ki, koku yeridir... (Kaamûs Ter,).
[41] Atâ'nın bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
et-Hitnyân, hâ'nın kesriyle uçkura ve kuşağa denir, ve dağarcığa denir ki, içine zâd ve zade koyup bele kuşanırlar (Kaamûs Ter.).
[42] İbn Umer'in bu fiilini, Saîd ibn Mansûr senediyle rivayet etmiştir.
[43] Âişe'nin bu re'yini de Saîd ibn Mansûr senediyle rivayet etmiştir. Bu rivayette Âişe, beraberinde kendisine hizmet eden oğlanları olduğu hâlde hacc etmiş, oğlanlar hevdecini bağlarlarken bedenlerinden bâzı yerleri meydana çıkmış, bunun üzerine onlara ihrâmlı oldukları hâlde kısa iç donları giymelerini emretmiş, onlar da kısa iç donları giymişlerdir. Bu Âişe'nin içtihadıdır. Cumhur İse kısası ile uzunu arasını ayırmayıp, ihrâmlıyı don giymekten men' etmişlerdir (Kas-tallânî).
et-Tubbân, rummân vezninde galîz avret yerini örtecek küçük iç dona denir. (Kaamûs Ter.).
[44] Hadîsin başlığa uygunluğu, bu kokunun parıldaması, Peygamber'in ihrama girerken sürdüğü kokudan ileri gelmesi yönündendir. Bu da yalnız kokunun devamına değil, koku maddesinin aynının varlığına da delâlet eder. Aişe ' 'Bakıyor gibiyim" sözüyle, bunun muhakkak olduğuna, kat'ÎİÎğine işaret etmiştir.
[45] Mü'minler anasının bu sözü, ihrama girerken koku sürünmeyi caiz görmeyen İbn Umer'in sözüne cevâbdır...
Bu hadîslerden ihrama girerken güzel kokular sürünmek müstehâb olduğu, ve o kokuların ihramdan sonra payidar olmasında bir be's olmadığı istidlal olunmaktadır. Nitekim imamlardan Sevrî, Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, Dâvûd Zahirî ve diğerleri; sahâbîlerden de Sa'd ibn Ebî Vakkaas, tbn Abbâs, İbnu'z-Zubeyr, Muâviye, Âişe, Ümmü Habîbe hazretleri ile birçok tabiîler, fakîhler ve hadîsciler toplulukları bu ictihâddadırlar.
İmamlardan Zuhrî, Mâlik, Muhammed ibnu'l-Hasen ile birçok sahâbîler ve tabiîler ise bunu caiz görmezler

[46] el-Teibîd, başın saçlarını yapışkan bir madde ile birbirine toplayıp tutturmak tır. Telbîdin fâidesi, ihramda saçların dağılmaması ve eziyet verici haşerelerden korunmaktır. Bundan ihram sırasında saçları böyle toplamanın müstehâb olduğu hükmü alınmıştır. Şafiî bunun müstehâb lığın a hükmetmiştir.
[47] İbn Umer'in bu rivâyetiyîe, bundan iki bâb sonra gelecek İbn Abbâs hadisi arasındaki zıdlaşmayı gideren ve bundaki darlığı kaldıran bir hadîs şudur: Ebû Dâvûd ile Hâkim, Saîd ibn Cubeyr tarikiyle İbn Abbâs'tan rivayet ettiler. Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Abbâs'a:
— Rasûlullah'ın telbiyesi hakkında, Rasûlullah'ın sahâbîleri arasındaki ihtilâftan dolayı hayret ettim, dedim.
İbn Abbâs şöyle cevâb verdi:
— Rasûlullah Zu'l-Huleyfe Mescidi'nde iki rek'at namaz kıldı ve namazdan ayrılınca telbiye etti. Bunu bir kısım sahâbî işitti ve belledi. Sonra devesine bindi, deve doğruluncaya kadar telbiye etti. Bunu da evvelki telbiyeyi duyma-
[48] Bu hadis ilim Kitabı'nın sonunda da geçmişti. Burada bab başlığına delaleti meydandadır
[49] Bu hadisten binekli hacc etmenin fazileti anlaşılmıştır. Bundan, Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiye okumaya devam etmek hükmü de alınmıştır.
Peygamber çok mühim bulduğu seferlerde sahâbîlerin zekî, hafızası kuvvetli gençlerini devesinin arkasına bindirirdi. Tâ ki o genç, cereyan edecek hâdiseleri ve onlar hakkında Peygamber'in sözlerini ve fiillerini iyice bellesin, sonra ümmete nakletsin. İşte Veda Haccı'nda da Peygamber hacc menseklerini ümmete İyice öğretmek istediği için yanından redîf eksik etmiyordu. Bundan dolayı hakîkaten hacc menseklerine dâir hadisler pek çoktur ve rivayet yolları da boldur.
[50] Buhârî, bundan önceki bâbda ihrâmlmın giyemiyeceği şeyleri beyân edince, burada ihrâmlının giyebileceği şeyleri beyân etmeye başlamıştır. Sıyâb, sevb'in cem'-idir. Sevb, kumaş, elbise ma'nâsınadır. Erdiye, ridâ'nım cem'idir. Ridâ, vücûdun üst yansım örten bezdir. Uzr veya uzur, izâr'm cem'idir. îzâr ise, vücûdun alt yarısını örten bez ve kumaştır (Umdetu 'l-Kaarî).
[51] 51 Âişe'nin bu fiilini Saîd ibn Mansûr, senediyle rivayet etmiştir.. et-Usfur, san boya yapmakta kullanılan bir bitkidir. Türkçe'de tahrîf ile aspur ve tohumuna aspur tohumu denir...
[52] Aişe'nin bu sözlerini Beyhakî, senediyle rivayet etmiştir. el-Lisâm, kitâb vezninde, kadınların ağızlarına tutundukları örtüye denir ki, yaşmak ta'bîr olunur. et-Telessüm, tefa'ul vezninde, kadın yaşmaklanmak ma'nâsınadır.
el-Burku', el-Burka', el-Burkû': Kadınların yüzlerine tutundukları peçeye denir... Teberku', peçelenmek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
el-Vers: Vâv'ın fethi ve râ'nım sükûnu ile simsim tarzında bir nebat adıdır; Yemen ülkesine mahsûstur. Bir defa ekildikte yirmi seneye dek çiçek ve meyve vererek kalır... Ve onunla boyanmış libâs giymek cimâyı kuvvetlendirir. Ve bazen dağ servisi ve dedikleri nebatta ve şâir eşcârda dahî hâsıl olur. Husû-san Habeş ülkesinde dahî olur, lâkin ekilmiş olanda alçaktır. Bu nebat, Türkçe'de alaçehre ve Yemen zağferânı dedikleridir ki, onunla sarı boyanır (Kaamûs Ter.).
[53] Câbir'in bu sözünü, Şafiî ve Müsedded, senediyle rivayet etmişlerdir.
[54] Aişe'nin bu re'yi "Kadınların tavafı bâbı"nda mevsûlen gelecektir. Bu kısmını da Ibn Ebî Şeybe, senediyle rivayet etmiştir.
el-Huff: Hâ'nın dammı ve fâ'mn teşdîdiyle... insanın ayağına giydiği çizmeye, mest, edik, çedik, tomak makûlesi ayakkabına denir ki, üzerine mesh müm-kin ola... (Kaamûs Ter.).
[55] ibrâhîm en-Nahaî'nin bu sözünü Saîd ibn Mansûr ile Ibn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmişlerdir.
[56] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Peygamber giyilmesi âdet olan ridâlardan, izârlardan hiçbirşeyi nehyetmedi" fikrasındadır.
Hadîsin tercemesindeki kavis arasındaki ziyâdeler, Buhârî'nin diğer rivâ-yetleriyle, Müslim'in Sahih1 indeki rivayetlerden alınmışlardır. Bunlar metnin aslı derecesinde sahîhdirler.
Hacûn, Muhassab yanında, Akabe Mescidi hizasındaki yüksek dağdır. Ka'-be'den birbuçuk mil uzaklıktadır (Umde/u 't-Kaarî).
Kılâde; kurbanlık hayvanın boynuna takılan nal ve mezâde gibi nişanedir. Böyle alâmetli kurbâna Kur'ân dilinde Hedy denilmiştir. Bu kurbân deveden,
sığırdan^ davardan olur. Kurbân varacağı varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin... "(el-Bakara:196) âyeti gereğince hacının Ka'be'ye bir ihtiram hediyesi olarak sevkettiği bu kurbân, nahr gününde Minâ'da kesilmedikçe kurbân sahibi olan hacı tıraş olmaz, ihramdan çıkmaz. Hedy şevkinin bu zorluğundan dolayı, son zamanlarda beraberinde kurbân sevk etme işi terkedilmiştir.
Peygamber'in Mekke'ye varınca tavaf, sa'y ettikten sonra Hacûn mevkiine konup, Arafat'tan dönüp gelinceye kadar bir daha Ka'be'ye yaklaşmamasının sebebi meşguliyet idi; yoksa nafile tavaf etmesine hiçbir mâni' yoktu, denilmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[57] Buhârî'nin bu başlıktan muradı, mîkaatta gecelemenin meşrû'luğunu isbâttır. Orada gecelemenin, ihramı geciktirme olmayacağı; bunun mîkaadı ihrâmsız geçen kimseye benzemiyeceğini göstermektir
[58] Buhârî bununla İbn UmerMn "Peygamber'in Şecere yolundan çıkışı bâbı"nda geçen hadîsine işaret etmiştir:
[59] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır.
[60] Bu da, yukarıdaki hadîsin diğer bir tarîkidir. Bunda öğle ve ikindi namazları açıkça zikredilmiştir
[61] Bu hadîs, sonundaki ziyâde ile geçen hadîsin başka bir tarîkidir. Bundan Peygamber'in ve sahâbîlerin telbiyeyi yüksek sesle söyledikleri, Peygamber'le bir kısım sahâbîlerin Kıran Hacca niyet ettikleri anlaşılmıştır.
[62] Hadîsin bâb başlığına delîlliği açıktır. Çünkü hadîs, telbiyenîn lâfizlarını beyân etmektedir. (Kaamûs Ter., I, 481-482'de telbiyenin güzel bir açıklaması vardır.)
Allah Taâlâ "İnsanlar içinde haccı i'lân et!... "(eI~Hacc:27) emriyle insanları Ka'be'yi ziyaret etmeye çağırmıştı. İşte bu telbiye lâfizlarıyle Allah'ın bu da'-vetine tekrar tekrar icabet edilmektedir. Bu lâfızlarla İcabet, tâ Ibrâhîm Peygamber'den beri devam edip gelen ve kıyamete kadar da hiç durmadan devam edecek olan ebedî bir icabettir
[63] Bu hadîsin de bâb başlığına delâleti bundan önceki hadîsin delâleti gibidir. Bu Âişe rivayetinde, bundan önceki İbn Umer rivâyetindeki Ve*l-mülke lâ şerike
"'- leke kavli, kısaltma olarak düşmüştür. Buhârî bu hadîsi, ötekinin ardından içinde Peygamber'in telbiyeye devam ettiğine delîl bulunduğu için getirmiştir.
[64] Bu mutâbaatı Müsedded, kendi Müsned'inde mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu Cûzâkî de, Abdullah ibn Hâşim tarîkinden tahrîc eylemiştir.
[65] Şu'be'nin bu hadîsini Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, kendi Müsned'inde senediyle rivayet etmiştir. Ahmed ibn Hanbel de Gunder'den; o da Şu'be'den olmak üzere tahrîc etmiştir. Bu tarîk, Ebû Atıyye'nin bu hadîsi Âişe'den işitmesini ifâde etmiştir
[66] Çünkü bunların beraberlerinde kılâdelenmiş hedyleri, yânî kurbanlıkları yoktu. Bunun için umre yaparak ihramdan çıktılar
[67] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Rasûlullah Allah'a hamd etti, tesbîh etti ve tekbîr eyledi..." kavlindedir.
[68] Denildi ki, mübhem olan "bâzıları"ndanmurâd, Ismâîl ibn Uleyye'dir. Ham-mâd ibn Seleme olması da muhtemildir, denildi.
Bu hadîsi el-İsmâîlî onun tarîkinden; o da Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes'ten tahrîc etmiştir. Böylece o mübhem kişinin Ebû Kılâbe olduğu bilinmiştir... (Umdetu'l-Kaari).
[69] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, son fikrasında apaçıktır.
[70] Zû Tuvâ, Mekke dışında, kuyularıyle meşhur bir yerin adıdır. Mekke'ye gelen hacıların bu kuyuların sularıyle yıkanmaları müstehâbdır (Umdetu'l-Kaarî).
[71] Buhârî, bu mutâbaatı "Mekke'ye giriş sırasında yıkanma bâbı"nda mevsûlen rivayet etmiştir.
[72] Bu hadîsin geçen hadîsten fazlalığı, ibn Umer'in güzel kokusu bulunmayan bir yağ ile yağlanması fikrasıdır. ibn Umer bu yağı, haşereleri kendisinden men* etmek maksadıyle sürerdi. Güzel kokulu şeyden de ihramı korumak için çekinirdi.
[73] Hadîsin başlığa uygunluğu "Vâdî içinde aşağıya indiğinde telbiye eder gördüm" fikrasıdır.
Hadîsteki nazar(= bakma), hakîkî bakma ma'nâsınadır. Allah, Peygamber'in ruhunda müstesna bir kudret yaratmıştır ki, o sayede bakışlardan uzak olan şeyleri ru'yâda nasıl görürse, onu uyanık iken de aynı hâlde görürdü, tsrâ hâdisesi bunun en yakın bir şahididir. Şübhesiz Peygamberler, Allah katında ebedî diridirler, nzıklandırılırîar. Müslim'in Sahîh 'inde Enes'ten gelen rivayette, Peygamber, Musa'yı Mi'râc sırasında kabrinde ayakta olarak namaz kılarken
görmüştü.
Şu da caizdir ki, Peygamber, Musa'yı ru'yâda telbiye ederken görmüştü. Fakat Mûsâ ibn Ukbe, bu hadîsi Nâfi'den rivayet ederken, bu suretle tasrîh etmiştir. Peygamberlerin ru'yâları ise haktır; vahy'dir (Kastallânî).
ibn Hacer ise; bu konudaki görüşleri sıraladıktan sonra: Bence mu'temed olan, bunun ru'yâ olmasıdır, demiştir (Fethu'l-Bârî).
[74] Buhârî burada da âdeti üzere yürüdü. O, Kur'ân'da yâhud sünnette gelen kelimelerden birçok ma'nâlarda kullanılan bir madde gördüğünde, bunu zikr ve beyân eder ve birkaç ta'bîr getirir... Burada da asılları meydana çıkmak ve ses yükseltmek ma'nâsına olan yukarıki fiilleri bunun için ayrı ayrı bâblardan misalleriyle getirmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[75] Hadîsin bâb başlığına şâhid olan yeri "Başının saç örgülerini çöz, saçlarını tara, umreyi terk et ve hacca niyetle telbiye et!" buyuruğudur.
Bu hadîs, değişik bir sened ve farklıca bir metin ileHayz Kitâbı'nda da geçmişti
[76] Bunu Peygamber ikrar edip kabul eylemiştir. Buhârî'nin burada "Peygamber zamanında" diye zamanla kayıdlaması, Peygamber'den sonra bunun bizlere caiz olmayacağına bir işarettir. Bu hususta mezheb imamlarının farklı görüşleri vardır. Bu muallak ihram, fulân zâtın ihrâmlandığı gibi ihrâmlanıyorum diyerek ihrâmlanmaktır
[77] Buhârî bu İbnu Umer hadîsini Magâzî Kitâbı'nda "Alî'nin Yemen'e gönderilmesi bâbf'nda getirmiştir-
[78] Bu, Habîb el-Mualiim tarîkinden; o da Atâ'dan; o da Câbir'den olmak üzere "Ten'îm Umresi bâbi"nda gelmiştir. O hadîste Surâka'nın Rasûlullah'a, Akabe cemresine taş atarken rast geldiği ve: Yâ Rasûlullah, bu size has bir şey midir? diye sorduğu; Peygamber'in ona; "Hayır, bize has bir şey değil, ebediyete kadar böyledir" buyurduğu (yânî, Kaann için umre fiilleri hacc filleri içine dâima girer, bu, bu yılın hususiyeti değildir buyurduğu) zikredilmektedir.
Bu hadîsin bâb başlığına şâhid olan yeri, Peygamber'in Alî'ye: İhramı üzerinde kalmayı devam ettirmesini emir buyurmasıdır.
[79] Bu hadîsin de bâb başlığına delîlliği meydandadır.
[80] Bu hadîsin de bâb başlığına şâhidliği, Ebû Mûsâ'mn Peygamber'in sorusuna: "Ben de Peygamber'in ihrama girişi gibi ihrâmlanıp telbiye ettim" şeklindeki cevâbıdır.
Buhârî bu hadîsin son kısmını çok kısaltmıştır. Hadîsin son kısmı, Umer devrindeki görüş ayrılığıdır. Hadîsin bu kısmı Müslim'de daha geniş olduğu için, oradan nakledelim:
Müslim'in rivayetinde Ebû Mûsâ "Kadın başımı yıkadı" dedikten sonra, şöyle devam ediyor:
"Sonra ben (Arafat'a çıkılacağı sırada) hacc için ihrama girdim. Bu hacc fiillerini soranlara ben, Ebû Bekr ve Umer'in halifelik zamanlarında bu yolda fetva verirdim. Bir hacc mevsiminde yanıma birisi geldi ve:
— Yâ Ebâ Mûsâ! Sen Emîrü'l-Mü'minîn'in hacc hususunda ortaya koyduğu şeyi bilmiyorsun (sen bize başka türlü söylüyorsun), dedi.
Bunun üzerine ben de halka karşı:

— Ey İnsanlar! Biz hacc hakkında kime fetva verdikse acele etmesin, işte Mü'minlerin Emîri yanınıza geliyor. Onun sözünü alsın (benimkini bıraksın). Sizler haccımzı Mü'minlerin Emîri'nin emri üzere tamamlayınız! dedim.
Umer Mekke'ye gelince, ben kendisine:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Hacc fiilleri hakkındaki meydana çıkardığın bu ictihâd nedir? diye sordum.
Umer:
— Allah'ın Kitâbı'nı ele alırsak, Allah "Haca ve umreyi Allah için tamamlayınız... " (el-Bakara: 196) buyurdu. Peygamber'in sünnetini alırsak, o da kurbân kesmeden ihramdan çıkmayı halâl kılmamıştır, dedi (Müslim, Hacc).
Yânî Umer, haccı feshedip umreye dönmeyi ve temettü' haccını hoş görmüyor; ihramın devam etmesini ileri sürüyordu. Ebû Mûsâ ise Mekke'ye gelince tavaf ve sa'y ile ihramdan çıkılabilir... diyordu.
Yukarıda hacc nevi'lerini anlatmıştık. Hacc fiillerini tamamlayıncaya kadar ihramın devamı, iki surette olur: Birisi, hacı ih,râma girerken hacc ile umre-;: yi bir ihramda îfâ etmeye niyet etmekle. Bu kaarın haccı yapan, Minâ'da kurbân . kesinceye kadar ihramdan çıkamaz. Öbürüsü de: Kur'ân dilinde hedy denilen 'W ve kurbân edilmek üzere hıll'den hareme getirilen kurbanlıktır. Hacının bu kur-'"! bânhğını yanında getirmesiyle olur. Bu hâlde de hacı, getirdiği kurbanlığını Minâ'da kesmedikçe, ihramdan çıkamaz.
Ebû Mûsâ, açıkladığımız bu iki hâl, yânî kıran haccına niyet etmek veyâ-hud hedy sevk etmiş olmak hâlleri dışında ihramın devamına kaani' değildi. İhramdan çıkılıp temettü' yapılabileceğini de ileri sürüyordu.
Umer ise temettu'dan nehyediyordu. Nevevî: Umer'in bu nehyi ifrâd hac-cına tergîb için vâki' olan tenzîhî bir nehiydir, demiştir. Mâzerî de: Umer, te-mettu'un bâtıllığına değil, fakat ifrâd hacem daha faziletli olduğuna kanâat ederek men' etmiştir, diyor.
Sonra temettu'un kerâhatsiz olarak cevazı hakkında icmâ' meydana gelmiştir.
[81] Yânî buradaki iki âyetin tefsiri hakkında bâb.
[82] İbn Umer'in bu haberini, Taberî ile Dârakutnî senediyle mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.
[83] İbn Abbâs'ın bu sözünü de tbnu Huzeyme, Dârakutnî ve Hâkim mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[84] Usmân'ın bu içtihadını da Saîd ibn Mansûr senediyle rivayet etmiştir. Bu Kirman ismi, "Kermân" şeklinde de zabt edilmiştir
[85] Âişe annemiz, hayızlanmasi sebebiyle umre yapamayacağı için, hacc ile umreyi cem' edemiyeceğinden dolayı üzülmüştü. Yânî onun ağlaması, bu hâlde iken hem haccın, hem de umrenin rükünlerinden olan ifâda tavafının mümkin olamamasıdır. Bilindiği üzere hayızlmm tavafı caiz değildir.
[86] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Hacc aylarında, hacc gecelerinde, hacc hâllerinde Rasûlullah'ın beraberinde yola çıktık" fikrasmdadır.
[87] Buhârî hadisteki "Lâ yadiruki(= Sana zarar vermez)"-kavlinde, biri böyle ec-veften birinci ve ikinci bâblardan, öteki de muda'aftan "Lâ yadurruki" şeklinde rivayet olunca, bu ecvef fiilin birinci ve ikinci bâblardan kullanıldığını; ma'nâsının da "Darra yadurru"ya denk olduğunu bildirmiştir.
[88] Buradaki hacc nevi'lerini daha önce anlatmıştık. Şimdi kısaca tekrar edelim:
Temettü'Hacc: Hacc aylarında yalnız umre niyetiyle ihrama girmek, tavaf sa'y, tıraş ile umreyi bitirdikten ve ihramdan çıktıktan sonra, yine o sene içinde hacc içinde ihrâmlanıp hacc menseklerini îfâ etmektir. Yânî umre ile haccı ayrı ayrı ihramlarda cem' etmektir.
Ikrân veya Kıran Hacc: Umre ile haccı bir ihramda cem' etmektir.
Ifrâd Hacc: Mîkaatta yalnız hacc için ihrâmlanmaktır.
Haccın Feshi: Hacc için ihrâmlanıp Mekke'ye 'geldikten sonra, hacc niyetini bozup, umre niyetine geçmek ve umre niyetiyle tavaf ve sa'y ederek İhramdan çıkmak ve bu surette mutemetti' hacısı olmaktır. Kıran Haca ile îfrâd Haca nda imamlar arasında ihtilâf geçmemiştir. Haccm feshinin cevazı hakkında ise ihtilâf edilmiştir.
[89] Mü'minlerin annesinin böyle demesi, eskiden hacc ayları içinde umreye niyet edilemez tıkaadmda bulunduğu içindir. Câhiliyet zamanında İbrahim Dîni nin Öğrettiği nüsük ve ibâdetlerden yalnız hacc ve umrelpâyidâr olmuştu1 ki, o da birçok bid'atler ve bâtıl İ'tikaadlarla karışmış bir hâlde idi. Bu cümleden olmak üzere hacc aylan içinde umre niyetiyle ihlâl, yânî ihrama girip telbiye ile ses yükseltmek caiz sayılmazdı. Veda Haccı'na kadar bu i'tikaadı bozacak yeni bir teşrî' vâki' olmamıştı. Bundan dolayı müslümânlar ihrama girdikleri vakit hep hacc niyetiyle girmiş bulunuyorlardı. Bilhassa hedy sevk eden Rasûlullah'm niyetine mutâbaaten, hepsi o niyette idi. Hacc kaafilesi Mekke'ye yaklaştığında -büyük ihtimâlle Şerifte- Rasûlullah: "Birlikte hedy (kurbân) getirenlerden mâada her kim varsa haccıfesh ederek umreye niyet etsin" diye teblîğ buyurdu. Câhiliye Arabları'nın bu husustaki amel ve i'tikaadını bozdu. İsteyenler hacc ayları içinde de umreden temettu'a yânî istifâdeye imkân buldular. Fakat herhalde Medîne'den çıkarken umûmun niyeti hacc idi. Bundan dolayı mü'minlerin annesi "Haccdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin..." demiştir.
Şerif, Mekke'ye takriben on mil mesafede olan bir yerin İsmidir.
[90] Hadîsin, bâb başlığındaki "Haccm feshi" mes'elesine delîl olan yeri burasıdır. Peygamber'in beraberlerinde kurbânları bulunmayanlara umre yapıp ihramdan çıkmalarını emretmesi, hacclarını feshedip, umreye çevirmelerini emretmesi demektir. Bu emir de, durumu uygun olanlar tarafından aynen uygulanmıştır.
[91] Bu akrâ ve halkaa kelimelerinin aslı, yaralamak ve kökünden söküp atmak ma'-nâlarınadır. Bu kelimeler Arablar arasında yayılmış, kullanılmış; ancak hiçbir zaman va'z olundukları hakîkat ma'nâsi kasdedilmemiştir. Bunlar "Teribet ye-dâhu, kaatelehullahu" ta'bîrleri gibidir, denilmiştir. Akr'm kesmek, yaralamak, kan akıtmak; halk'm da tıraş edip kökünden kazımak ma'nâları; kadının hayız kanı akıtması ve bu musîbeti ile de hacc kaafilesini Medîne yolundan habsedip ahkoyucu olması ma'nâlarını sezdirir.
[92] Bundan evvel geçen Âişe hadîsindeki "Hacc seferine çıktığımızda biz yalnız hacc edileceğini zannediyorduk" sözüyle buradaki "Kimimiz umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmişti..." sözü arasında zıdlık görülmemelidir. Âişe'nin oradaki bu zannı, Medîne'den çıkarken ve Peygamber tarafından haccın bu üç nev'i tebliğ edilmezden evvel vâki' olan bir kanâat idi. Âişe'nin bu hadîsinde ise ihram sırasında Peygamber tarafından bildirilerek bu üç nevi' niyetle ihrama girildiği haber verilmiştir. Bu gibi tercihlere dikkat edilmezse, Âişe'nin rivayetleri arasında zıdlık var gibi görülür... (Kirmânî).
[93] Hadîsin başlığa uygunluğu "Alî hacc ve umreye niyet ile ihram edip.... telbiye eyledi" ifâdesindedir. Alî'nin son cümlesi, kıyamete kadar eskimeyecek sağlamlık ve güzellikte bir dînî düstûrdur. Bu düstûr, dînî işlerde Allah ve Peygamber'-den başka hiçbir merci' ve otoritenin sultasının kabul edilmemesi esâsını en ve-cîz bir tarzda ifâde etmiştir.
[94] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Peygamber sahâbîlerine hacclannı umreye çevirmelerini emretti" kaylindedir. Çünkü bu emir, haccın feshedilip umreye çevrilmesinden ibarettir.
[95] Buhârî bu hadîsi burada kısaltılmış olarak getirmiştir. Bunun tamâmı "Peygamber zamanında, Peygamber'in ihrama girişi gibi ihrama giren kimse bâbı"nda da geçmişti
[96] Hadîs burada iki yoldan getirilmiştir.
Telbîd, başın saçlarını yapışkan bir madde ile birbirine tutturmaktır. Bunun fâidesi saçların dağılmaması ve eziyet verici haşerelerden başı korumaktır. Bunun hakkında daha önce de bilgi verilmişti.
[97] Hadîsin başlığa hüccetliği "Ben temettü' haccı yapmak istedim, İnsanlar beni nehyetti... İbn Abbâs bana temettü' haccı yapmamı emretti" fikrasıdır.
Ebû Cemre'yi temettü' haccından nehyedenlerin kimler olduğu hadîsin tarîklerinde bildirilmemiştir. Bu suâl ve nehy vak'ası, Abdullah ibn Zübeyr'in emîr-liği zamanında cereyan etmiştir. Müslim Sahîh'inde: İbnu Zübeyr'in temettu'dan nehyeder, ifrâd hacca teşvik eyler olduğunu rivayet etmiştir (tbn Hacer).
[98] Hadîsin bâb başlığına hüccetliği meydandadır. Bâzı Buhârî nüshalarında bu hadîsin sonunda şu ziyâde vardır: Buhârî dedi ki: Bu Ebû Şihâb'ın Peygamber'-den, bu hadîsten başka müsned bir hadîsi yoktur.
[99] Alî, böylece Kıran Haccı'na niyet etmiş oluyor. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
Usfân, Mekke'ye otuz mil mesafede büyükçe bir köydür.
[100] Hadîsin başlığa hüccetliği "Lebbeyke Allâhumme lebbeyke bVl-hacct" kavlin-dedir. Çünkü hem telbiye etmiş, hem de "bi'1-haccı" sözüyle ihramının nev'ini isimlendirip ta'yîn eylemiştir. Bundan, haccın nev'ini ta'yîn etmenin daha faziletli olduğu ve müfrid yâhud mutemetti' yâhud kaarın olsun; telbiyesi içinde haccının ismini söylemesinin de efdal olduğu hükmü alınmıştır (Umdetu'l-Kaarî).
[101] Ebû Zerr nüshasında: "Peygamber (S) zamanında temettü* bâbi" tarzındadır. İbn Hacer ile Aynî, Ebû Zerr nushasındaki başlığı almışlardır. Hadîsin lâfzı da Ebû Zerr nüshası başlığına daha uygundur.
[102] İmrân ibn Husayn'ın, temettu'un cevazına dâir Kur'ân'da nâzii olduğunu bildirdiği âyet: '*... Kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse kolayına gelen bir kurbân (keser)... "(el-Bakara:196) âyetidir.
Müslim'in rivayeti: "Kur'ân'da temet-Eu'u tahrîm eder, urfireden nehyeder, surette inmedi; Peygamber de Ölünceye kadar umreden ve temettu'dannehyetmedi" (yânî nesh olunmak ihtimâli de yoktur) şeklindedir
İmrân'm re'yi ile söz söyledi dediği kimse, Umer'dir, demişlerdir. Usmân ile Abdullah ibn Zubeyr'in de temettu'dan (tenzîhen) nehyeder olduklarını Müslim'den öğrenmiştik. İbn Abbâs'ın ise bil'akis temettu'u emrettiği biraz evvel geçmişti.
[103] Âyetteki "Zâlike = Bu" ta'bîri, temettu'a işarettir. Çünkü "Zâlike = Bu" işaret isminden önce, temettü' sözü geçmiştir.
Bu âyette temettü' ta'bîri iki kerre geçmektedir: "Femen temetten bi'1-umreti ile'1-hacc", "Sizden her kim hacca kadar umre İle fâidelenici olursa" demektir. Bu ise, umre ile haccı beraberce ihram edeni yâhud evvelâ umre ile ihrama girip, onu bitirdikten sonra hacc niyetiyle ihram edeni şâmil olur. Bu sonuncusu, hâss ma'nâsıyle temettu'dur. Âmm ma'nâsıyle temettü' ise, iki kısmı da şâmil olur.. (Umdetu'l-Kaarî)
[104] Hadîsin başlıktaki âyeti tefsir ettiği açıktır. Bu hadîsi el-îsnıâîlî de tamâm senedli olarak rivayet etmiştir.
Âyet ve İbn Abbâs'ın bu tefsiri, Mekke ve civarında oturanlar için temettü' ve kıran haecı olmayacağını, bunların dışında bütün yeryüzünden gelecek hacıların ise temettü' veya kıran haccı yapmak suretiyle fâidelenebilecekleri ve bu fâidelenme şükrânesi olarak da bir kurbân kesecekleri; kurbân bulamayan veya bedelini tedârik etmekten âciz olanlara da ihrama girdikten sonraki hacc fiilleriyle meşgul olduğu zamanlarda üç gün, haccı tamâmiyle bitirip memleketine döndüğü zaman da yedi gün olmak üzere, tamâmı on günlük oruç tutmak lâzım geldiği öğretilmiştir.
[105] Hadîsin başlığa delîl olan yeri: "Zû Tuvâ'da (Mekke'ye girmek için) yıkanırdı" fikrasıdır. Bu hadîs, şehirlere, medeniyet yuvalarına girişte, yolculuğun insan üzerindeki maddî manevî bütün kirlerini dışarıda bırakmak ve şehre tertemiz girmek için, yıkanmayı öğretmektedir, işte İslâm Dîni, Mekke'nin şahsında, me deniyet merkezleri olan şehirlere en medenî giriş usûlünü, kıyamete dek eskimeyecek bir esas olarak bütün insanlığa böyle öğretmiş ve öğütlemiş oluyor.
Buhârî bu hadîsi "Kıbleye yönelerek telbiye etme bâbı"nda daha uzun olarak getirmişti.
[106] Bu hadîs, bundan önce senediyle mevsûlen geçtiği için, bu başlıkta senedsiz olarak kısaca getirilmiştir. Bâb altında da aynı hadîsi başka bir senedle getirmiştir
[107] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde başlıktaki sorunun cevâbı bulunması cihetiyledir.
[108] Bu hadîsin de başlığa delîlliği, bundan önceki haşiyede zikrettiğimiz şekildedir.

[109] Buhârî, bu sözlerinden birincisi ile Müsedded isminin doğruluk ma'nâsma olan "Sedâd"dan türetilmiş olduğu için, bu zâtın da ismi gibi çok doğru bir kimse olduğu, binâenaleyh bu zâtın ismi ile tam bir uygunlukta olduğu söylenirdi, diyor. İkinci sözü ile'de, yukarıdaki tezkiyesiyle yetinmeyip, devrinde cerh ve ta'-dîl üstadı ve imâmı olan Yahya ibn Maîn'den, Yahya ibn Saîd el-Kattân'ın, Müsedded'in sağlamlığına dâir sözünü nakletmiştir. Buhârî bu iki sözü ile Müsedded'in sağlamlık, doğruluk ve sıkalıkta en son ve pek yüksek derecede olduğunu belîğ bir şekilde ifâde ve isbât etmiş oluyor.
Bu SenÎyyetu'l-Ulyâ'dan MekkelÎIler'in makberesi olan Muallâ'ya inilir. Ve bu yola fetha ve medd ile "Kedâ" denilir, SenÎyyetu's-Suflâ da Mekke'nin alt tarafmdadır. Buna da ötre ve kesr ile "Kudâ" denilir (Umdetu'l-Kaarî).
Bu SenÎyyetu'l-Ulyâ'dan Mekke'nin makberi olan Hacûn'a inilir. Yükselmesi zor bir yoldur. Sonra sırasıyle Muâviye, Abdulmelik, Mehdî tarafından düzeltilip düzleştirildi. Sonra zamanımızda evvelâ 811 hicrî yılında, sonra da 820 yılında Melik Müeyyed tarafından bu yol inşâ edildi... (İbn Hacer).
Bizim zamanımızda (1376/1.957) ise Suudi Hükümeti bu yollan geniş geniş asfalt yollar hâlinde yeniden îmâr ve inşâ etmiştir (M.Sofuoğlu).
[110] Bu hadisten Mekke'ye SenÎyyetu'l-Ulyâ'dan girmek, çıkarken de Seniyyetu's-Suflâ'dan çıkmak müstehâb olduğu ve bu hükmün hacı, umreci veya Mekke'ye ihrâmsız giren kimseler için musâvî bulunduğu hususlarında İstifâde edilmiştir.
[111] Bu da, Âişe hadîsinin diğer bir tarîkidir. Lâkin râvî, burada giriş ve çıkış yollarında çevirme yapmıştır.
[112] Bu da yine Âişe hadîsinin başka bir tarîkidir. Burada Hişâm, babası Urve'nÎn rivayet ettiği hadîse muhalif olarak, en çok Kedâ yolundan girmesine, bu yolun ineceği evine yakınlığını gerekçe yapmış ve buna bir ma'ziret kılmıştır. Urve Mekke'ye oradan girmeyi zarurî görmemiştir. Bunu arasıra yapmış; çok defa da kolaylık maksadiyle başka yerden girme işini yapmıştır.
[113] Bu hadîsin Urve üzerine mevkûfluğu veya mürselliği hususunda ihtilâf edilmiştir. Buhârî iki tariki de zikredip, ayıplı olmadığını göstermiştir
[114] Bu da aynı hadîsin diğer bir tarîkten rivayetidir. Buradaki hadîslerin haşiyelerini hep Umdetu'l-Kaarfden özetle naklettik
[115] Bu âyetlerin Mekke'nin, Harem'in ve onun en meşhur binası olan Ka'be'nin fazlı ile ilgisi açıktır.
[116] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ka'be bina edilirken..." kavlinden alınır. Çünkü Ka'be'nin bina edilmesi, Mekke'nin bina edilmesine ve büyük bir medeniyet ma'-mûresi olmasına sebeb olmuştur. Bu suretle hem sebeb olan Ka'be'nin, hem de müsebbeb olan Mekke'nin faziletine, hadîste bir uygunluk ve delîl bulunmuştur.
[117] Bu hadîsin de başlığa hüccetliği yukarıki hadîsteki gibidir.
[118] îbn Umer'in bu sözü, Âişe'nin rivayetini zayıflatmak ve doğruluğunda şübheye düşürmek için değildir. Çünkü Âişe, mümkin olan en yüksek derecede doğru sözlü, ezberleyici ve iyi zabtedicidir. Lâkin Arab kelâmında çok kerre teşkîk suretinde söz vâki' olur da, bundan takrir ve kesin kanâat murâd edilir. Bunun Kur'ân'-da da örnekleri vardır: el-Enbiyâ:lll; Sebe':50. âyetlerihde olduğu gibi.
[119] Âişe'nin bu hadîsleri Ka'be'nin Kureyş zamanındaki inşâsı, Peygamber'in kendi zamanında Îbrâhîm Peygamber devrindeki aslî hey'etini diriltme arzusu ve Kureyş'in İslâm'ının yeni oluşu sebebiyle gönüllerinin kırılmaması için bu işe girişmediği hakkında gayet emîn bilgiler vermektedirler.
[120] Âişe'nin bu hadîsleri Ka'be'nin Kureyş zamanındaki inşâsı, Peygamber'in kendi zamanında Îbrâhîm Peygamber devrindeki aslî hey'etini diriltme arzusu ve Kureyş'in İslâm'ının yeni oluşu sebebiyle gönüllerinin kırılmaması için bu işe girişmediği hakkında gayet emîn bilgiler
[121] Hicr, yarım dâire şeklinde 39 zirâ'dır, alçak bir duvarla çevrili, Ka'be bitişiğinde ma'rûf yerdir. Tavaf, bunun dışından yapılır. Bunun altı zirâ'ı ihtilafsız Beyt'ten sayılmıştır. Altı zirâ'dan fazlasının Beyt'ten sayılıp sayılmayacağında ihtilâf vardır.
[122] en-Neml:91. âyetinin başlıkla ilgisi, Yüce Allah'ın bütün dünyâ beldeleri arasından Mekke'yi kendine izafe edip ayrı bir hususiyet bahşetmesi ve onu "Harem" kılması cİhetiyledir.
el-Kasas:57. âyetin başlığa ilgisi İse, Allah'ın Mekke'ye kendi tarafından bir rızık olarak bütün maddî ve ma'nevî bereketlerin toplanacağı emin bir Harem kıldığını bildirmiş olmasıdır
[123] Hadîsin başlığa hüccetliği "Şübhesiz bu beldeyi Allah Harem kılmıştır... " kav-lindedir. Bu harem kılmada Mekke'nin ta'zîmi vardır. Ta'zîm edilmesi ise, diğer dünyâ beldeleri arasında Mekke'nin faziletine ve hususîliğine delâlet eder.
Mekke Haremi, Mescidi Harâm'ı her taraftan çevreleyen bir arazî sahasıdır. Bu arazînin dâhiline Harem ve Harem havzası, hâricine denilir. Bu Harem sahasına bir takım dînî hükümler ilgilendiğinden, Mekke Haremi'nin hududu talyîn buyurulmuş ve nişanlar konulmuştur.
İbn Abbâs'tan rivayet edilen hadîse göre, İbrâhîm Peygamber, Beyt'in inşâsını tamamladıktan sonra Cebrâîl aleyhi's-selâm gelip, kendisine Harem hududunu göstermiş, tbrâhîm tarafından buralara birer alâmet konulmuştur. Sonra İsmâîl, daha sonra Kusayy ibn Kılâb taraflarından bu alâmetler yenilenmiştir. En sonra Rasûlullah bu alâmetleri yenilemiştir. Umer de halifeliği zamanında Kureyş'ten dört zâtı gönderip, bunlar ma'rifetiyle Harem hududunu gösteren alâmetler dikilmiştir. Daha sonra Muâviye, Abdulmelik zamanlarında da yeni alâmetler konulmuştur.
Harem'in Hududu: Medine cihetinden üç mil mesafede bulunan Ten'îm, Irak yolu üzerinde yedi mil uzaklıktaki Seniyyetu'r-Rahi, C'râne yolu üzerinde dokuz mil mesafede bulunan Şa'b; Tâif yolu Üzerinde yedi mil mesafede Batnu Nemire; Cidde yolu üzerinde dokuz mil mesafede Aşâir İle hudûdlanan arazî Haretn'dİr. Bunlar arasında Mekke'ye en yakın olanı Ten'îm'dir. Mekke'den umre yapmak İsteyenler ihrama girmek için Ten'îm'e çıktıklanndan, buraya Umre de denilir. îşte bu yerler Harem hududu olduğundan, Mekke'ye gidenler için buralara ihrâmsız girmek günâh sayılır.
Bu Harem hududu, mîkaatlardan başkadır. Mîkaatlar ihrama girme hududu ve Mekke'ye daha uzaktır.
"Harem " unvanı Beyt'ten ve Mescid'den başka Kur'ân dilinde Mekke şehrine de verilmiş bir şeref unvanıdır. İşte burasının yeryüzünde başka bir örneği bulunmayan hurmetliği, emînliği, bereketliliği ve hükümleri vardır. Bunlar ilerideki hadîslerde daha çok açıklanacaktır.
[124] el-Mescidu'l-Harâm'dan maksad, yukarıda hudûdları tanıtılmış olan Harem'in bütünüdür.
[125] Bu âyet Mescidi Harâm'da yerli, misafir bütün insanların müsâvî olduklarının Kur'ân'dan delili olmak üzere getirilmiştir. Çünkü âyette bu eşitlik açıkça belirtilmiştir.
[126] Bunlar, Buhârî tarafından ma'nâ İle yapılan tefsirlerdir. Târî, misâfır'dir. Nitekim Akif de mukîm, yânî ikaamet edici ma'nâsınadır
[127] Bâzı âlimler: Rasûlullah'ın bu hadîste bahsettiği ev, Hâşim ibn Abdi Menâfin evi idi. Hâşim öldükten sonra oğlu Abdulmuttalib'e kaldı. Abdulmuttalib de çocukları arasında bölüştürdü. Rasûlullah da babası Abdullah'ın mirasını aldı ve burada dünyâya geldi, demiştir (Kirmanı).
Rasûlullah: Akîl bize evden yâhud yurddan birşey bıraktı mı? buyurduğuna göre, bu ev, Rasûlullah'ın mülkü idi. Şu da muhtemildir ki, Ebû Sufyân'-m muhacir evlerinde tasarruf ettiği gibi, Akîl de Rasûlullah'ın evinde tasarruf eylemiştir.
Ebû Tâlib'İn dört oğlundan Akîl ile Tâlib, Ebû Tâlib'in evine tasarruf ederlerken, Tâlib Bedr harbinde ölmüş, Akîl onun hissesini de alarak yalnız olarak Ebû Tâlib'in mirasına tasarruf etmiştir. Mekke fethinden sonra Rasûlullah, Ku-reyş'ten müslümân olanların kalblerini alıştırmak için Câhiliyet tasarruflarını olduğu gibi ibkaa etmişti. Bu suretle bu mallar Akîl'in üzerinde kaldı. Akîl'in ölümünde Haccâc'ın kardeşi Muhammed ibn Yûsuf tarafından binyüz dînâra satın alınıncaya kadar, çocuklarının tasarrufunda kalmıştır.
[128] Umer'in bu sözü mevkuf hadîstir. Buhârî bu hükmü Mağâzî Kitâbı'nda merfû' hadîs olarak da getirmiştir. Umer'in ve Peygamber'in hadîslerindekî bu hüküm, el-Enfâl: 72. âyetinin devamından istifâde edilmiştir.
[129] Muhacirler ve Ensâr hicret ve yardımla, akraba olmaksızın birbirlerine vâris olurlardı. Nihayet bu hüküm: "... Hısımlar Allah'ın Kitâbı'nca birbirlerine daha yakındırlar. Allah herseyi hakkıyle bilendir'^{e!-Enfâi:75) âyetiyle kaldırılmıştır. Bu âyetle hısımların birbirine vâris olacakları hükmü sabit olmuştur.
Yukarıki 72. âyetteki mü'minlerin birbirlerine vâris olacakları hükmünden, mü'minin kâfire vâris olmayacağı hükmü lâzım gelmez. Lâkin bu ikinci hüküm o âyetin devamı olan "... îmân getirip de hicret etmeyenlere ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlara hiçbir şey ile velayetiniz yoktur" fıkrasından alınmıştır (Aynî ve Kastallânî).
[130] Bâb başlığından Buhârî'nin maksadı, Peygamber'in indiği yeri tesbît etmektir. Hadîs, bu yeri tesbît etmektedir.
[131] Bu, hadîsin diğer bir tarîkidir. Hadîsteki "Gad", buada yarın ma'nâsına de-ğü, mecazen "öbürsü günü" ma'nâsmadır. Çünkü Minâ'dan Muhassab mevkiine zu'l-hi ecenin onüçüncü günü inildiği bilinmektedir.
Hadîsin sonunda yapıldığı bildirilen yemînleşme, bir parça üzerine yazılıp Ka'be'ye asılmış bulunan meşhur boykot-nâmedir
[132] Buhârî burada hadîsin diğer bir tarîkini getirmiştir ki, bu tarîki, İbn Huzeyme mevsûlen rivayet etmiştir. Bir de Buhârî buradaki Muttalib oğullan ta'bîrinin doğru olduğunu bildirmiştir. Muttalib oğulları ta'bîri daha doğrudur; çünkü Ab-dulmuttalib, Hâşim'in oğludur. Öyleyse "Hâşim" lâfzı ondan (Abd lâfzından) müstağnidir. Muttalib ise, Hâşim'in kardeşidir. Bunların ikisi Abdi M«nâf in oğullandır. Murâd, onların Abdi Menâf oğulları aleyhine yemînleşmiş olduklarıdır (Kastallânî).
[133] Buhârî bu başlık altında hadîs getirmemiştir. Sanki o, İbrâhîm Peygamber'in Hâcer ile oğlu İsmail'i Mekke'nin kurulacağı yerde iskân etmesi kıssası hakkındaki İbn Abbâs hadîsine işaret etmiş gibidir. Bu İbn Abbâs hadîsi, inşâallah Ehâdîsu'I-Enbiyâ Kitâbı'nda, genişletilmiş olarak gelecektir (İbn Hacer).
Mekke kayalık, zirâate elverişsiz bir yerdi. Rivayete göre Hâcer, Sâre'nin cariyesi idi. İbrâhîm Peygamber'e bağışladı. Ondan îsmâîl dünyâya gelince, beşeriyet gereği kendisinde bir kıskançlık hâsıl oldu. Onların, nezdinden çıkarılmalarını ısrar İle istedi, tbrâhîm Peygamber de kendilerini Mekke tarafına götürdü. Mekke susuz, çorak, kayalık bir yerdi. Yüce Allah orada Zemzem suyunu meydana çıkardı. Bu suretle orası şenlendi.
Allah Taâlâ, İbrahim'in bu duasını kabul buyurdu. Mekke'yi emîn bir yer kıldı. Orada her mevsimde meyvelerin, mahsûllerin nevi'lerini toplayıp çoğalttı (Beydâvî).
Zamanımızda ise (1395/1975) Suudî Arabistan ülkesi çöldeki petrol denizi sebebiyle dünyânın en zengin memleketlerinden biri olup, ora halkı hakîkaten maddî ve ma'nevî zenginliklere gömülmüş bir hâldedir.
[134] Bu âyet, insanların İşlerinin kıvamı, dîn ve dünyâ işlerinin kalkınması Ka'be ile olacağı; Ka'be'nin bütün devirlerde ta'zîm edileceği; ziyaretçilerinin kıyamete dek kesilmeyeceği; Ka'be mevcûd olduğu ve ona beş vakit namazda yönelmek suretiyle ta'zîm devam ettiği müddetçe, dînin de ayakta kalacağı hususlarına delâlet etmektedir.
Buhârî bu âyetle, insanların işlerinin kıvamı, dîn ve dünyâ işlerinin kalkınması Ka'be ile olacağına; Ka'be o iki cılız bacaklı eliyle yok olunca, insanların işlerinin de bozulacağına işaret etmiştir. Buna da âyetteki "Kıyameti IVn-nâs" sözü delâlet etmektedir.
[135] Hadîs, bundan önceki haşiyede işaret edilen hususa delîl olmak üzere sevk edilmiştir.
[136] Bu Âişe hadîsi de Ka'be'nin çok eskiden beri ta'zîm edildiğini, perde ile, kisve ile örtüldüğünü bildirmiş; binâenaleyh başlık âyetİndeki "Hürmetli Beyt" ta'-bîriyle muhterem kılınan Ka'be'nin bu ihtiramı ile hadîs arasında uygunluk olmuştur
[137] Bu Ebû Saîd hadîsi de, içinde tavsîf edilemez şiddetler ve mihnetler bulunacak olan Ye'cûc ve Me'cûc'un çıkışından sonra da Ka'be ziyaretçilerinin kesilmeyeceğini bildirmektedir. Böylece başlık âyetİndeki Ka'be'nin Hürmetli Beyt, insanlar için bir kıvam ve nizâm kılınmış olması husûslanyle uygunluk meydana gelmiş olur.
[138] Bu zevatın mutâbaalarını Ahmed ibn Hanbel ile Ebû Ya'lâ ve ve İbn Huzeyme, senedleriyle rivayet etmişlerdir.
[139] Abdurrahmân'in rivayetini de Hâkim, Ahmed ibn Hanbel tarîkinden, senediyle rivayet etmiştir. Buhârî buradaki son ifadeleriyle, hadîsteki tedlîs ihtimâlini en kuvvetli bir uslûbla yok edip, hadîsin bütün tarîklerinin kuvvetini göstermiştir.

[140] Câhiliyet zamanından beri her devirde birçok hükümdarlar ve emirler Ka'be'ye hediyeler ve teberru'lar yapagelmişlerdir. Bunların pek mühim olanları Ka'be naziresinde muhafaza edilmiştir. Ka'be'ye âid kıymetli eşyadan birisi de Ka'-be'nin kisvesi, yânî örtüşüdür. İşte Buhârî bu hadisi bu sebeble Ka'be örtüsü ' babında zikretmiş ve Ka'be eşyası ile Ka'be örtüsü üzerindeki tasarrufun hükmünü meydana çıkarmak istemiştir.
Umer'in içtihadına göre, fakîrlerin ihtiyâcını hafifletmek, Ka'be'ye kisve giydirmekten daha faziletlidir. Umer evvelâ fakîrlerin menfâatlerini tercîh etmiştir. Fakat ne Rasûlullah'ın, ne de Halîfe Ebû Bekr'in böyle bir işe girişmedikleri kendisine hatırlatılınca, böyle bir hareketten çekinmiştir, Umer'in Ubeyy ibn Ka'b İle de böyle bir konuşmasını Hasen Basrî tarîki ile Abdurrazzâk rivayet etmiştir. Bu defa da Ubeyy ibn Ka'b: Yâ Emîre'l-Mü'minîn, senden evvel iki dostun böyle bir iş işlemediler. Bunda bir hayr ve menfâat olaydı, onlar yaparlardı, demiş. Umer de îbn Ka'b'ı doğrulamıştır.
Rasûlullah ile iki halîfesinin Ka'be örtüsünü tecâvüz etmemeleri, Ka'be kisvesinin ehemmiyetini ifâde eder.
Şârih îbn Battal: "Ka'be'ye hediye edilen eşya ve bu arada Ka'be Örtüsü vakf demektir. Vakıflar hakkında câri olan hükümlere tâbi'dir, vechinden değiştirilmesi caiz değildir. Bunda İslâm'ı ta'zîm ve düşmanları korkutmak vardır" demiştir (Kirmânî, İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).
Bu hususta birçok görüşler ve tafsilât vardır. Özetle ifâde edilirse zahir olan mezhebe göre eski örtü gün geçtikçe bozulacak ye helak olacağından taksîm edilip Beytu'l-mâFca lüzumuna göre kullanılmalıdır denilmiştir.
Buhârî bu hadîsi I'tisâm Kitâbı'nda da getirmiş, Ebû Dâvûd ile Tirmizî de Hacc Kitâblannda rivayet etmi
[141] Aişe'nin bu hadîsi, Kitâbu'l-Buyû'da geniş olarak gelecek olan aynı hadîsin bir tarafıdır.
[142] Bu İbn Abbâs hadîsinin başlığa delâleti meydandadır.
[143] Bu Ebû Hureyre hadîsi "Yüce Allah'ın: Allah Ka'be'yt hürmetli bir beyt yaptı... kavli babı"nda geçmişti.
[144] Hz. Umer'in Haceri Esved'e karşı söylediği bu sözündeki maksadı hakkında Mu-hammed ibn Cerir et-Taberî şunları söylemiştir:
Arab Yarımadası halkı öteden beri puta tapandır. Bunların müslümânlığı, Câhiliyet ve putataparhk devirlerine pek yakın bulunduğundan, Umer, Haceri Esved isti'lâmını, câhil bir sınıf halkın eskiden beri Arablar'ın sanemlere hürmet ve ibâdeti kabilinden bir ihtiram sanmalarından endişe etmişti. Ve bu sözüyle: Haceri Esved isti'lamından gaye bu taş parçasına taabbüd değil, fakat doğrudan doğruya ve yalnız Allah'a ta'zîm ve Peygamber'in emri ve tebliği karşısında kayıdsız şartsız durmaktan ibarettir. Allah bu taşa ta'zîmi emretmiş ve ta'Zîmi haccın menseklerinden saymıştır. Binâenaleyh müşriklerin sanemlere ibâ-detleriyle, müslümânların, bu İlâhî emrin tecellîsine mazhar olan bir taşa hürmet etmeleri arasında kıyâs kaabil olmayacak derecede bir fark bulunduğunu bildirmek istemiştir. İbâdet ancak âsîlere zarar ve ceza, itaatlilere de menfaat ye mükafat verecek derecede mutlak bir kudret sahibine mahsûs olduğuna, buna da ancak Celâl sahibi olan Allah Taâlâ sâhib bulunduğuna tenbîh etmiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 606).
[145] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Üzerlerine kapıyı kapadılar.." sözlerindedir.
[146] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu hadîs, Namaz Kitâbı'nda "Direkler arasında namaz bâbı"nda da geçmişti.
[147] ibn Umer'in fiiliyle ilgili olan bu ta'lîki Sufyân es-Sevrî, senediyle kendi Cami'-inde, Tâvûs şöyle dedi diyerek rivayet etmiştir.
Buhârî bu başlıkla, hacc ve umre sırasında Ka'be'ye girmeyi hacc ve umre menseklerinden zannedenleri reddetmek istemiş; Ka'be'ye girmenin hacc menseklerinden olmadığına hüccet yapmak için de İbn Umer'in fiilini getirmiştir.
[148] Rasûlullah'ın bu umresi, Mekke fethinden evvel yedinci hicret yılında îfâ ettiği kaza umresi olduğu bildirilmiştir. Rasûlullah'ın bu umrede Ka'be İçine girmemesinin sebebini Nevevî şöyle açıklıyor: Ka'be'nin içi putlarla, duvarları suretlerle dolu idi. Rasûlullah bu halde Ka'be'ye giremezdi. Müşrikler de başka ziyaretçileri içeriye bırakmıyorlardı. Fetih günü ise bu putların hepsi yere serilmiştir...
Kastallânî: Kaza umresinde Rasûlullah'ın Ka'be İçine girmemesi, Hudey-biye sulh andlaşmasında buna dâir bir madde bulunmamasından dolayı olması da muhtemildir. Binâenaleyh Ka'be'ye girmek İsteseydi, Kureyş muhakkak men' ederdi. Nitekim Mekke'de üç günden fazla ikaamet edilmesine müsâade etmemişlerdi. Rasûlullah böyle bir engellemeye uğramamak için ka'be içine girmek istememişti, diyor.
[149] Hadîsin başlığa delîlliği "Beyt'e girdi ve her tarafında tekbîr getirdi" fikrasın-dadır. Hadîsteki "Ezlâm", "Zelem"in cem'idir. Zelem, fâl kalemi ve fâl oku demektir. Bu oklar üç parça olup, birinde "Yap", öbüründe "Yapma" yazılı, üçüncüsü de boş olurdu. Bir iş tutmak isteyen, bir yola çıkacak olan kimse, bu işin ve bu yolculuğun kârlı ve kazançlı olup olmadığını bu fallarla anlamak is-. terdi. İslâm Dîni bütün bu hurafeler ve câhilce zihniyetleri reddetmiş, falcılığı da yasak etmiştir (el-Mâide: 90).
Rasûlullah bu hadîste, İbrâhîm ve ismâîl Peygamberleri böyle çirkin şeylerle kısmet aramaktan tenzih eylemiştir.
Bu hadîste ibn Abbâs, Peygamber'in Beyt'e girip tekbîr getirdiğini, fakat namaz kılmadığım; ibn Umer ise BilâP'den naklen namaz kıldığım bildirdiğinden, bu iki hadîs arasında zahirî bir tenakuz görülmektedir. İbn Hıbbân: Bu tenakuzu kaldırmak, bence bu iki haberin başka başka girişlere âid olmasıdır. Biri Mekke fethi günü Ka'be'ye girişi, Öbürüsü de Veda Haccı'nda girişidir. Birincide Beyt'te namaz kılmış, Bilâl bunu rivayet etmiş, Veda Haccı'nda kılmadığını da İbn Abbâs rivayet etmiştir. Fakat namaz kıldığına dâir rivayetler daha çoktur., demiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[150] Hadîsin başlıktaki soruya cevâb olmak üzere uygunluğu, Peygamber'in berâ-j, berinde Mekke'ye gelenlere remel yapmalarım emretmiş olmasıdır ki, işte bu emir, remelin meşru'iyetinin başlangıcı olmuştur.
Eşvât, şavfm cem'idir. Şavt, bir başlangıç noktasından sona kadar gidip oradan dönerek hareket noktasına gelmeye denir ki, defa ve kerre ma'nâsına-dır. Beyt'in etrafım bir defa dolaşmağa şavt denir. Remel de yelmek ve koşmak ma'nâsınadır.
Tavaftaki bu remelin hükmünde âlimler: Remel, haccın ve tavafın sünnetlerinden midir? Terki caiz midir, değil midir? Remel bir sebeble işlenmişti; bilâhare bu illet yok olmuştur, bunun fiili ihtiyarî olmuş demek midir? sorularının cevâblannda ihtilâf etmişlerdir. Umer, İbn Mes'ûd, Ibn Umer, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ahmed sünnettir demişlerdir. Diğer bâzıları da sünnet değildir; dileyen işler, dileyen terkeder, demişlerdir, tbn Abbâs, Tâvûs, Atâ, Hasen Basrî, Kaasım, Sâlim'in bu görüşte oldukları nakledilmiştir.
[151] Bu başlıktaki tavaf, Ka'be etrafını Haceri Esved'den başlayıp yine oraya gelinceye kadar dolaşmak ma'nâsınadır ki, buna şavt dendiğini daha evvel bildirmiştik.
[152] Hadîsin bâb baslığına uygunluğu çok açıktır. Çünkü hadîsin ma'nâsımüsâvî olarak başlığın ma'nâsıdır.
Ibn Umer bu haberinde hacc menseklerinden ikisini ve bu hususta Peygamber'in fiillerini bildirmiştir. Bunlar da: Mescidi Harâm'a girildiğinde sünnet olan evvelâ Haceri Esved'in isti'lâm edilip selâmlanması, sonra tavafın yedi şavtın-dan ilk üçünde link ile yürünmesi fiilleridir. Bunları da Safa ile Merve arasında sa'y ta'kîb eder. İsti'lâm ile remelin hacc menseklerinden olduğu hadîsten ziyâde Buhârî'nin koyduğu bâb unvanında remelin isti'lâm üzerine atıfla zikredilmiş bulunmasından açıkça anlaşılmıştır. Hadîsin metninde bu açıklık yoktur. Buhârî bu ünvân ile adetâ hadîsi şerhetmİştir.
Hadîsteki Habb fiilinin de remel ma'nâsına olduğu yine bu unvandan anlaşılır. Habb'm bu ma'nâsı da cûş u hurûşa gelmek ma'nâsından alınmıştır. Kaa-mûs Tercemesi'ndc remel, link yürümek ve hervele denildikten sonra, hervele de aynen şöyle ta'rîf ediliyor: Hervele, dahrece vezninde seğirtme ile yürüme arasında olan yürümektir ki, yelmek ta'bîr olunur. Yâhud sür'atle yürümektir; hulâsası link ile yürümektir (Hervele maddesi).
[153] Hadîsin başlığa delîlliği "Hacc ve umrede..." şeklindeki devamıdır.
[154] Bu mutâbaatı, Nesâî ile Beyhakî mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[155] Bu hadîsin değişik bir senedle kısa bir rivayeti, daha önce de geçmişti. Hadîsin başlığa delîlliği gayet açıktır.
[156] Yemânî iki rükün, Haceri Esved rüknü ile ona yakın olan asıl Yemen doğrultusundaki rükündür. Tağlîb yoluyla her ikisine Yemâniyân denilmiştir, Ebâvân gibi. Bu iki rükün (yânî Ka'be'nin bu iki köşesi) İbrahim'in temelleri üzeri olduklarından, hassaten ta'zîm edilmiştir. Haceri Esved rükننده hem Haceri Esved bulunması, hem de İbrâhîm temeli üzerine kurulu olmasından dolayı iki fazilet vardır. İkinci rükننده ise, yalnız ibrâhîm temelinde bulunmak fazileti vardır. Haceri Esved'in bulunduğu rükün, işte bu iki faziletinden dolayı Yemânî rükننده daha ziyâde isti'lâm ve ta'zîme tahsis edilmiştir.
Ka'be'nin diğer iki rüknü yine tağlîben Şâmiyân'dır. Bunlar Hıcr'a yakın olan köşelerdir. Bunlar İbrahim'in köşeleri üzere tamamlanmamışlardır.
[157] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Haceri Esved'i mihcen ile isti'lâm ederek..." sözleridir.
Mihcen, ucu eğri olan bir deynektir ki, onunla deve sevkedihr, yere düşen bir şey de buna takılarak alınır. Peygamber'in deve üzerinde tavaf ettiği herkes tarafından görülmek ve herkes şübhesini sorabilmek maksadıyle böyle yapıldığı söylenmiştir. Peygamber'in bu sırada biraz rahatsız olduğu için böyle deve Üzerinde tavaf edip deynekle isti'lâm ettiği, tavaftan sonra devesinden inip, Ma-kaamı İbrahim'de iki rek'at tavaf namazı kıldığı da rivayet edilmiştir (Ebû Dâvûd).
[158] Bu mutâbaatı el-İsmâîlî, senediyle rivayet etmiştir.
[159] Câbir ibn Zeyd'İn bu sözünü Ahmed ibn Hanbel senediyle rivayet etmiştir.
[160] Muâviye'nin bu fiil ve sözünü Ahmed, Tirmizî ve Hâkim, senediyle, mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Başlığa delîl olan yer, İbn Abbâs'ın "Bu iki Şâmî köşe isti'lâm olunmaz" sözüdür. Şâmî olan iki köşe isti'lâm olunmayınca, isti'lâm, Yemânî olan iki köşeye münhasır olur.
[161] İbnu'z-Zubeyr'in bu fiilini de İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. İbn Zubeyr Ka'be'yi ta'mîr ettiği ve onu İbrâhîm temelleri üzerine tamamladığı zaman, artık Ka'be'nİn dört köşesi de îbrâhîm temelleri üzerinde bulunduğu için hepsini de isti'lâm etmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[162] Hadîsin bâb başlığına delîlliği apaçıktır.
[163] Hadîsin bâb başlığına delîlliği açıktır. Bu hadîs "Hacc ve umrede remel yapmak bâbı"nda bundan daha tamâm olarak geçmiş idi.
[164] Yânî ben sana Rasûlullah'in bu taşa el sürüp öptüğünü gördüm, diyorum. Burada artık re'y ve içtihada yer yok. Sen "Eraeyte = Ne dersin?" sorularını Ye-men'e götür, demiş oluyor. Bu sözlerinden, ibn Umer'in sıkışıklığı ve mağlûb edilmeyi istı'lâmı terketmekte bir ma'ziret görmediği anlaşılıyor
[165] Yânî tavafta Haceri Esved'e geldiği zaman ona el sürmek suretiyle İsti'lâm etmekten âciz olduğunda, sâdece ona işaret etmekle yetinen kimse babı.
[166] Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Bu hadîs "Rüknü, mihcen ile isti'lâm bâbı"nda da geçmişti. Hadîs buradaki rivayette daha tafsîllidir.
[167] Bu da Abdullah ibn Abbâs hadîsinin diğer bir tarîkten gelen rivayetidir. Bu rivayette "Yanında bulunan bir şeyle işaret etti ve tekbîr getirdi" fikrası ziyâde olmuştur. Bu da tavafın her savu başında Haceri Esved'e her gelişte tekbîr etmenin müstehâblığına delîl olmuştur.
[168] Bu mutâbaatı Buhârî Talâk Kitâbı'nda mevsûlen getirmiştir. Buhârî, bu mutâ-baatı, bundan önceki bâbda geçen Abdulvahhâb rivayetinin tekbîr maddesinden ârî olması, Hâlid ibn Abdillah'ın bu ziyâdesinde bir ayıblama yapmayacağını tenbîh için getirmiştir. Çünkü İbrâhîm'in mutâbaatı vardır
[169] Buhârî'nin bu bâbdan maksadı, Mekke'ye hacı yâhud umreci olarak gelen kim senin Ka'be'yİ tavaf edeceği, sonra iki rek'at namaz kılacağı, sonra Safâ'ya çıkıp sa'y edeceği; eğer umreci ise tıraş olup ihramdan çıkacağı; eğer hacc için ihrama girmiş ise tâ terviye günü hacc fiilleri için Minâ'ya çıkıncaya ve haccı îfâ edinceye kadar ihramı üzerinde sabit kalacağım beyân etmektir (Aynî). Sev-kedilen hadîs de bu beyânın kat'î bir delilidir.

[170] Buhârî, hadîsin sâdece Urve'den merfû' olan kısmım almış olup, diğer kısımlarını almamıştır. Bu hadîsin Müslim'deki şevki daha geniş ve mükemmeldir: Hadîsin üçüncü derecede râvîsi olan Muhammed ibn Abdirrahmân dedi ki: Bana Iraklı bir zât, bu hadîsin ikinci râvîsi bulunan Urve ibn Zubeyr'e şöyle bir suâl sormaklığımı söyledi:
— Bir kimse hacc niyetiyle ihrama girse tavaf ve sa'y ile İhramdan çıkabilir mi, çıkamaz mı? Eğer Urve "Çıkamaz" derse, sen de: Bir zât "Bil'akis çıkar diyor" dersin, dedi.
Yine İbn Abdirrahmân dedi ki: Bu havale edilen suâli Urve'ye sordum. Urve cevaben:
— Hacc niyetiyle ihrama giren kimse, yalnız haccı edâ etmekle ihramdan çıkabilir, dedi; haccı feshetmeye cevaz vermedi.
Ben:
— Birisi, haccı feshederek umreye çevirmekle ihramdan çıkabilir diyor; sen buna ne dersin? dedim.
Cevaben:
— Bu adam çok fena söylemiş, dedi.
Irakh zât bana rast geldiğinde Urve'nin bu cevâbını anlattım. Bu defa
Urve'ye:
— Birisi Rasûlullah'ın böyle yaptığını haber veriyor; (Urve'nin ebeveynine de işaret ederek) Esma bintu Ebî Bekr ile Zubeyr de haccı umreye çevirmişlerdir diyor, siz ne dersiniz? diye sormakhğımı rica etti.
Ben ikinci defa Urve'ye gelip böylece söyledim. Urve bana:
— Bu adam kimdir? diye sordu.
Ben de:
— Bilmiyorum, dedim.
Bunun üzerine Urve İbn Zubeyr:
— Bu adam niçin kendi gelip. sormuyor?Zannsdersem bu Iraklı'dır, dedi. Ben de:
— Bilmiyorum, dedim. Bu defa Urve:
— Bu adam yalan söylemiştir. Rasûlullah hacc etmiştir; fakat haccını umreye çevirmemiştir, diye cevâb verdi ve: Bana Âişe haber verdi ki, diyerek metindeki hadîsi şevketti (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî),
[171] Âişe'nin Veda Haccı'nda hayızlı bulunduğu, umreyi sonra yaptığı yukarıdaki hadîslerde geçmişti. Burada Esmâ'mn Urve'ye haber verdiği rivayet edilen hacc, Âişe'nin Veda Haccı'ndan başka Peygamber'in vefatından sonra yaptığı hacc-lardan olacaktır.
[172] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Mekke'ye gelişinin evvelinde..." ifâdeleridir.
[173] Bu hadîs de yukarıda geçen tbn Umer hadîsinin başka bir tarîkten rivayetidir. Burada Peygamber'in Safa ile Merve arasında sa'y ederken vâdînin karnında yânî vâdînin içinde yine koştuğu ziyâdesi vardır.
Batnu'l-MesîÎ: Sel suyunun biriktiği yer demektir. Fakat daha sonraları bu sel suyunun birikecek çukur yeri dolmuş, zamanla gelen seller bu çukurluğu doldurmuştur. Sonra sa'y esnasında koşulacak olan bu mahalli göstermek için iki tane yeşil direkcik konulmuştur. Altı zira' boyunda olan bu iki direkciğin biri Mescid'in duvarında, öbürüsü de Abbâs'ın evine konulmuştu (Kastallânî).
[174] Bu isnadın lâtîfliklerinden biri şudur: Buhârî, kendi şeyhî Amr ibn Alî'den zikrediyor; o da aynı zamanda Buhârî'nin şeyhi olan Ebû Âsim en-Nebîl'den rivayet ediyor (Aynî).
[175] Atâ ile İbn Cureyc arasında cereyan eden bu çok güzel ve ilmî konuşmanın bâb başlığına delâleti açıktır.
Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiklerindendir. Bu arz ve müzâkere nev'inden güzel bir metindir. Bâzı Buhârî nüshalarında düşmüştür. Fakat asıllarda ve Etraf Kitâblannda mevcûddur.
Bunu Beyhakî ile Mustahrâc yazan iki arkadaşı zikretmişlerdir. Ebû Nuaym ise: Bu, çıkış yeri dar, çok kıymetli bir hadîstir, demiştir (Aynî).
[176] Hadîsin başlığa mutâbakaatı "fasonların arka tarafından tavaf et!" kavimdedir. Bu lâfızdan, kadınların erkeklerin beraberinde tavaf edebilecekleri, ancak mürakin olduğunca erkeklerin arka taraflarından tavaf etmeleri daha iyi olacağı anlaşılır. Tavaf, namaza benzer bir ibâdettir. Namazda nasıl kadınlar erkeklerin arkasında dururlarsa, tavafta da öyle olmaları gerekir.
Bir de bu hadîsten; ma'ziretlinin bİnekli olarak tavaf edebileceği hükmü alınmış ve bunda ittifak edilmiştir. Ma'ziretsizin binekli tavafında İhtilâf edilmiştir...
Buhârî bu hadîsi, Kitâbu's-Salât'ta "Mescid'e deve girdirilmesi bâbı"nda da başka bir senedle getirmişti.
[177] Hadîsin başlığa hüccetliği "Bunu eliyle yed!" buyruğudur. Peygamber, "Bu İpi çöz de bunu eliyle yed!" buyurmakla, insana hürmetin en yüksek dînî ve medenî bir gerek olduğunu, Allah'ın takrîmine mazhar olan Âdem evlâdının hayvanlar gibi iple yedirmesinin gerilik eseri olduğunu İşaret etmiştir
[178] Bu hadîs, geçen İbn Abbâs hadîsinin başka bir tarîkten gelen rivayetidir. Bunda da insanın mekruh ve çirkin sayılacak bir fiil, bir şey veya herhangi birşey gördüğünde, o çirkinliği bertaraf etmesi gerektiği en beliğ biçimde ifâde edilmiştir. Hayvanı bağlayıp yedmekte kullanılan yular ve çilbir nev'inden şeylerle, Allah tarafından mükerrem kılınan (el-Îsrâ:70) insanın bağlanıp sevkedilmiye bu fiilin medeniyete zıdd bir gerilik ve ilkellik olduğu öğretilmiş oluyor.
[179] Câhiliyet devrinde Ka'be'yi erkek kadın çıplak olarak tavaf etme bid'ati çıkmıştır. "Ey Âdem oğullan, size çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyinip süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takva libâsı ise, o daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendlr. Tâ ki iyice düşünsünler"
'Ey Âdem oğullan, şeytân ana-babamzı, fena yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardıysa, sakın size de bir fitne yapmasın... "(el-A'râf:26-27);
"Ey Âdem oğullan, her mescid huzurunda zînetinizi alın, yiyin için, israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez" (eI-A'râf:3l) âyetlerinin indirilmesini müteâkib, hicretin dokuzuncu yılındaki bu haccda bu bid'at'er böylece kaldırılmıştır.
Bu hadîsin bir rivayeti Kitâbu's-Salât; "Avreti örtecek şey bâbi"nda geçmişti
[180] Buhârî bu hususta görüş ayrılıkları bulunduğu için, hükmü bildirrneyip, mutlak olarak mes'eleyi ortaya koymuştur. Cumhur, tavaf eden kişiye, t»vâfı esnasında birşey arız olur da dururs a, sonra onun üzerine bina edip tavafım tamamlar; yeniden başlamaz demiştir. Bâzıları da yeniden başlar demiştir.
[181] Buhârî bu başlık altında hadîs getirmeyip, büyük tabiî âlimi Atâ'nın görüşü ile İki sahâbînin sözlerini getirmekle yetinmiştir. Çünkü bunların sözleri ve görüşleri de Peygamber'den yansımış ilmî bir er, asıldır. Atâ'nın bu sözünü Abdurraz-zâk, ibn Cureyc'den mevsûlen rivayet etmiştir.
İbn Umer'in sözünü, Saîd ibn Mansûr, Abdurrahmân1 m sözünü de Ab-durrazzâk, senedleriyle mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.
[182] Nâfi'nin bu hadîsini Abdurrazzâk, Sevrî'den; o da Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Sâlim'den; o da îbn Umer'den senediyle mevsûlen rivayet etmiştir.
[183] İsmâîl ibn Uleyye'nin bu haberini Abdurrazzâk ile İbn Ebî Şeybe senediyle mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[184] Hadîsin başlığa uygunluğu (el-Azhâb:2l) âyetinden alınır. Çünkü tbn Umer bu âyeti söylemekle, sünnetin yedi dolaşma akabinde iki rek'at namaz kılmak sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmek olduğunu; çünkü Rasûlullah'ın böyle yaptığım bildirmek istemiştir.
Bu hadîs, Kitâbu's-Salât; "tbrâhîm Makaamı'ndan bir namazgah edinin bâbi"nda da geçmişti.
[185] Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Çünkü hacı üzerine kudüm yânî geliş tarafından başka tâ Arafat'a gidip gelinceye kadar hacc menseki olarak bir tavaf vazî-r fesi yoktur. Geliş tavafı ise ihrâmlı olsun olmasın, Mekke'ye gelen her kişiye müstehâbdır. Amma isteyen bu geliş tavafından başka bu arada nafile tavaflar yapabilir. Zâten bu "Hâriçten gelenler için Ka'be'de nafile tavaf, nafile namaz kılmaktan efdaldir" denilerek, bâzı âlimlerce teşvik de edilmiştir.
Rasûlullah'ın Veda Hacci'nda geliş tavafından başka nafile tavaf yapmaması, bunun haccın gereğidir sanılmaması ve ümmetine kolaylık sağlamak içindir (Umdetu'UKaart).
[186] Bu bâb iki rek'at tavaf namazını Mescidi Harâm'dan dışarıda kılmanın cevazını beyân İçin getirildi. Yânî iki rek'at tavaf namazı için muayyen bir yer yoktur, Tavaf eden kişi bu namazı istediği yerde kılabilir. Bu caizdir. Yalnız Makaam'-ın arkasında kılmak daha faziletlidir, işte bu fazîletten ötürü Buhârî, bu bâb-dan sonra, orada kılmakla ilgili babı getirmiştir.
Buhârî burada Umer'in fiilini de getirdi, Umer sabah namazından sonra tavaf yaptığı için ve kendisi sabah namazından sonra mutlak olarak nafile kılmayı kerîh gördüğü için, gereken tavaf namazını sonra Harem'den dışarıda kılmıştır. Umer'in bu fiilini Beyhakî senediyle rivayet etti.
[187] Hadîsin başlığa hüccetliği "Ümmü Seleme iki rek'at tavaf namazını kılmadı ve Harem'den çıktı" ifadesidir. Ümmü Seleme bu namazı Harem dışında kılmıştır. Bu da Peygamber'in huzurunda yapılıp, O'nun tarafından takrîr ve tasvîb edildiği için, tavaf namazının Harem dışına kadar geri bırakılmasının cevazına delâlet etmiştir... (Umdetu'l-Kaarî).
[188] Müslim'de Veda Haccı'nın sıfatı hakkındaki Câbir'in uzun hadîsinde: Peygamber tavaf etti. Sonra "İbrâhîm MakaamVnda bir namazgah ed/nm"(el-Bakara:l25 âyetini okudu ve Makaam'ın yanında iki rek'at namaz kıldı... şeklindedir. Bundan anlaşılan ma'nâ, âyetin bu iki rek'atı kılmayı emredici olmasıdır. Emr ise Şafiî'ye göre vucûb İçindir, Lâkin bu vucûb "Üzerimde başka namaz var mıdır?"hadîsine muarız olduğu için vucûbluğu değil, sünnetliği delîl olur... (Kas-tallânî).
[189] İbn Uiher'in bu fiilini Saîd ibn Mansûr, Umer'in fiilini de İmâm Mâlik el-Muvatta'da rivayet etmiştir. el-Esrem de bunun benzeri bir ibareyi rivayet etmiştir.
[190] Bundan anlaşılan ma'nâ Âişe'nin bu nehyi umûmu üzere hamleder olduğudur. Bunu Atâ'nın kendisinden rivayet ettiği şu haber te'yîd ediyor: İbn Ebî Şeybe'-nin rivayetinde Âişe, Atâ'ya: Sabah veya ikindi namazından sonra Beyt'i tavaf etmek istediğinde tavaf et de tavaf namazım güneş kayboluncaya yâhud doğuncaya kadar geri bırak. Ve her yedi dolaşma için iki rek'at namaz kıl, demiştir. Bu, MâlİkÎler'in mezhebidir. Hanefîler ise mekruh vakitlerde bu iki rek'at kı-inmaz; eğer mekruh vakitler içinde kümrsa kerâhatle beraber sahih olur, demişlerdir (Kastallânî).
[191] Bunun başlığa mutabakatı, bundan önce geçen hadîsten bilinmiştir. Bunun bahisleri de Kitâbu's-Salât'taki "Namaz vakitleri bâbı"nda geçmişti.
[192] ibnu'z-Zubeyr sabah namazından sonra namaz kılma cevazım, ikindiden son-rakî namazın cevazından istinbât etmiş gibidir. O bunu, o cevazın umûmî olduğu i'tikaadına binâen yapıyordu. Şafiî'nin mezhebi, vakitlerin hepsinde kerâhatsiz olarak tavaf sünnetinin kılınmasının cevazıdır... (Kastallânî).
[193] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin birazcık farklı bir rivayeti yakında "Haceri Esved yanında tekbîr getirme bâbı"nda geçmişti. _
[194] Bunun da başlığa uygunluğu ve delîlliği meydandadır. Bunun da farklıca bir rivayeti yakında "Kadınların erkeklerin beraberinde tavafı bâbı"nda geçmişti.
[195] Kureyş, hacılara suda yapılmış kuru üzüm şırası içirirlerdi. Bu işi Câhiliyet'te babası Abdulmuttalib'den sonra Abbâs üzerine almıştı. Peygamber İslâm devrinde onun bu vazifesini takrîr etti, artık bu vazife kıyamete kadar onun ailesi için bir hakktır. İşte Peygamber, Abbâs'a bu iş için Minâ'nın 11., 12., ve 13. gecelerinde Mekke'de ikaametine izin vermişti. (Kastallânî).
[196] Hadîsin başlığa hüccetliği ve Yüce Peygamber'in erişilmez tevâzu'u ve halkçılığı bu hadîste güneş kadar açıktır!...
[197] Hadîsin başlığa uygun yeri "Cibril indi, sonra göğsümü açıp Zemzem suyu ile yıkadı" kelâmıdır. Cibril'in bu fiili Zemzem'in faziletine delâlet etmiştir. Zîrâ Cibril, Peygamber'in göğsünü ondan başka olan sulardan hiçbiriyle değil de, yalnız Zemzem ile yıkamıştır. Şeyhu'l-îslâm Bulkînî: Zemzem, Kevser'den daha faziletlidir. Çünkü Peygamber'in kalbi bununla yıkandı. Hâlbuki kalb ancak suların

en faziletlisi ile yıkanır, demiştir (Kastallânî).
Bu hadîs, Kitâbu's-Salât'ın başında "Isrâ'da namaz nasıl farz olundu bâ-bı"nda uzun uzadıya geçmişti.
[198] Bunun başlığa uygunluğu, içinde Zemzem zikredilmesi sebebiyledir.
[199] Yânî Kıran Haccı yapana bir defa tavaf yapması yeter mi? Yâhud ona da iki tavaf zarurî midir? Bu konuda ihtilâf olduğu için, Buhârî hükmü beyân etmeyip, böyle mutlak olarak söylemiştir.
[200] Hadîsin başlığa delîlliği "Hacc İle umreyi (bir ihramda) cem' edenlere gelince..." fıkrasındadır. Çünkü böyle yapan kaarın'dir. Burada kaannın tavafının bir defa olduğu beyân edilmiştir. Bu hadîs "Hayızlı ve nifâsh kadınlar nasıl ihrama girip telbiye ederler bâbı"nda da geçmişti.

[201] Hadîsin başlığa delîl yeri "Hacc ve umre için bir defa tavaf yaptı" fıkrasındadır.
İbn Umer'e göre kıran haccı yapanın tavafı işte budur. Şafîî ile onun sözüne uyanlar da bu görüşe gitmişlerdir.
Kaarın için de iki tavaf ve iki sa'y'e kaail olanlar, bu bir tavaf sözüyle, umre ve haccın herbiri için bir tavaf kasdedilmiştir, derler
[202] Hadîsin başlığa delîlliği "Nahr günü yaptığı bu İlk tavafı ile hacc ve umre tavafını edâ etmiş olduğu görüşünde bulundu ve Rasûlullah da böyle yaptı dedi" kavlindedir. Hadîsin bu son fıkrası, kaarın hacc olan ihrâmlı iki tavafa muhtâc olmaz diyenlerin delilidir. Hanefîler'e göre kaarın için de iki tavaf lâzımdır. Onların bu konuda başka delîlleri vardır.
Burada Beyt'i tavaf ile maksad, haccın rüknü olan ifâde tavafıdır. Hacı kaarın olsun, mufrid olsun, kudüm, yânî geliş tavafı bu ifâda tavafı yerine geçmez. O geliş tavafı, Mekke'ye her gelenin yapması gereken müstehâb bir tavaftır. Bu hadîs, geçen hadîsin İkinci bir tarîkten rivayetidir (Bu babın haşiyeleri Aynî ile Kastallânî'dendir.)
[203] Hadîsin bâb başlığa hüccetüği "Mekke'ye geldiği zaman ilk yaptığı iş abdest alması oldu" sözündedir.
[204] "Haceri Esved rüknüne el sürdüklerinde halâl oldular" sözünün ma'nâsı, tavaf ettiler, sa'y ettiler ve tıraş oldular da ihramdan çıktılar demektir. Bu mukadder sözler bilindiği için hazfedilmişlerdir.
Eğer bu son kısım bundan önceki' 'Esma ile Âişe Beyt'i tavaf ettiler, sonra halâl olmadılar" fıkrasına aykırıdır, binâenaleyh bunun zikrinde ne fâide vardır? dersen, ben derim ki: İlki hacc hakkında idi; ikincisi ise umre hakkındadır. Onun garazı şudur: Onlar umre niyetiyle ihrama girdiklerinde tavaftan sonra ihramdan çıkıyorlar. Çünkü onlar tavaftan sonra ihramdan çıkmadıkları zaman umreciler olmadıklarını ve hacclannı fesh edemiyeceklerini biliyorlardı. Bunun da sebebi şudur: Çünkü haccda yapılan ilk tavaf, geliş içindir; umredeki tavaf ise umrenin rüknüdür" (Kirmânî).
Bu hadîs "Mekke'ye geldiği zaman Beyt'i tavaf eden kimse bâbı"nda da geçmişti
[205] Şeâir, Şofre'nİncem'idir. Şaîre de, alâmet ve nişan demektir. Yânî, bu tepeler Allah'a ibâdet etmeye vesîle kılman alâmetler ve nişanelerdir. Allah onlar arasında sa'y etmeyi de, hacc ve umre menseklerinden kılmıştır
[206] Safâ ile Merve, Mekke'de iki tepenin ismidir. Câhiliyet zamanında Safâ'da erkek suretinde Isâf, Merve'de kadın suretinde Naile isimlerinde meşhur birer put vardı. Mekke'nin fethinden sonra o putlar kırıldı. Bu putların zihinlerde bırak tığı çirkin hâtıralardan dolayı müslümânlar bu iki tepe arasında sa'y etmekte tereddüd gösterdiler. Allah bu tereddüdü gidermek üzere bu (el-Bakara:l58) âyeti indirdi.
Bu hadîste Urve'nin "Onları tavaf etmekte günâh yoktur" kavlinden, Safa ile Merve arasında sa'yin mübâh olduğuna istidlaline, Âişe'nin fena bir icti-hâd demesi ve Rasûlullah'ın bu sa'yı fiiliyle de bir kaanûn yaptığını bildirmesi ve en sonra, kimse için Safa ile Merve arasında sa'yi terk caiz değildir içtihadında bulunması, âyetin zahirinden sa'yin mübâhhğını anlamaya mâni' olduğundan ve sa'yin farz olduğuna hükmedecek derecede kat'iyet de bulunmadığından, Hanefî imamları sa'yin farzhğına değil de, vâcibliğine kaail olmuşlar ve haccın rükünlerinden saymamışlardır. Mâlikî, Şafîî ve Hanbelîler ise, sa'yi haccın rükünlerinden saymışlardır.
[207] Abdurrahmân oğlu Ebû Bekr'in verdiği bu bilgiler, Âişe'nin verdiği bilgileri reddetmiyor, bil'akis onları daha da açıklayıp te'kîd etmiş oluyor. Bilhassa burada zikredilen âyetlerin iniş târihlerinin evvellik ve sonralığını da bildirmek suretiyle, âyetlerin inişine sebeb olanların her iki fırkaya dâhil olanlar olduğunu ortaya koyuyor
[208] İbn Umer'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. O rivayette Usmân ibnu'l-Esved: Ben Mucâhid ile Atâ'yı, Abbâd oğullan kapısından Ebû Huseyn oğullan sokağına kadar koşarlarken gördüm. Onlar bu koşmayı, İbn Umer'e nisbet ediyorlardı, demiştir.
Bu sözün başlığa uygunluğu, koşmanın Abbâd oğulları evinden başlayıp Ebû Huseyn oğullan sokağına kadardır, sözündedir.
[209] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sel yerinin karnında koşardı" sözündedir. Bu hî. Hîs "Mekke've eeldiginde Beyt'i tavaf eden kimse bâbı"nda da geçmişti.
[210] Bâb başlığına uygunluğu "Safa ile Merve arasında yedi kerre dolaştı" sözündedir. Bu hadîs de daha evvel geçmişti.
[211] Bu da, bundan önce zikredilen hadîsin diğer tarîkidir.
[212] Bunun başlığa uygunluğu, içindeki âyette Safa ile Merve arasında sa'y(= koşma)in isbâtı bulunması cihetiyledir.
[213] Bunun da başlığa uygunluğu meydandadır. Bunda tbn Abbâs tavaf ve sa'ydaki koşmayı, Peygamber'in kendi kuvvetini müşriklere göstermesi sebebine hasretmektedir. İbn Abbâs'tan diğer bir sebeb daha gelmiştir ki, o da, babamız îbrâ-hîm'in koşmasıdır; hattâ bu koşmanın sebebinin Hacer'in koşması olduğu da gelmiştir.
[214] Humeydî'nin bu ziyâdesinin fâidesi buradaki râvîlerin hadîsi birbirlerinden an'ane ile değil de, işitme ile almış olduklarını isbât etmiş olmasıdır.
[215] Buhâri başlığın birinci kısmında hükmü açıkça bildirdi. İkinci kısımda ise, görüş ayrılığı bulunduğu için, hükmü bildirmeğe girişmedi. Hasen el-Basrî, sa'y için temizliği şart kılmıştır, Hanbelîler'den bir rivayet de böyledir.
[216] Hadîsin başlığa hüccetliği "Beyt'i tavaf hâric, hacının yapacağı işler gibi yap" kavimdedir.
Bu hadîs, Hayz Kitâbı'nda "Hayızlı Beyt'i tavaf hâric, bütün hacc fiillerini yerine getirir bâbı"nda da geçmişti.
[217] Hadîsin başlığa hüccetliği meydandadır.
[218] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Bu hayızlı kadmlar Arafat'ta hâzır bulunmuyorlar mı?..." kavlinden alınır. Fulân ve fulân yer diye kinayeli söyledikleri Muzdelıfe de, Minâ'da, cemre atmada hâzır bulunmadılar mı, demektir Yağmur duası yapılan yerlerde de hâzır bulundukları sabittir.
Hayr meclislerinden maksad, dînlerini öğrenecekleri meclisler, Kur'ân, hadîs fıkıh meclisleri, bütün öğretim kurumlan, hasta bakılacak hasta evleri ve bütün sağlık kurumlan, ve benzerleri gibi hayırlı ve sevâbh olan yerler ve işlerdir. İslâm kadınları bütün bu dînî ve dünyevî işlerde erkeklerle beraber çalışır, yetişir ve faaliyet gösterirler. îşte bu hadîsler bu hususta Peygamber'in eskimez emirleri ve her asırda geçerli ta'lîmleridir.
Bununla beraber kadınların bu gibi hayr meclislerine gidip hâzır bulunmaları, duâ etmeleri, duâ edenlerle beraber "Âmîn" demeleri müstehab ise de, genç ve güzel olanlarının böyle yere çıkmalarının daha selef zamanında, tabîîler devrinde bile -fitne korkusundan dolayı- men'İ hakkında görüşler İleri sürülmüş,
fetvalar verilmiştir.
Bu hadîs, Hayz Kitâbı'nda "Hayızlılarm İki bayram namazında hâzır bulunması bâbı"nda da geçmişti.
[219] Yânı Mekkeli'nin ve temettü' haccı yapanın ihrama girme yeri, Mekke'nin kendisidir. Bunlar Harem hâricinden değil, Mekke'nin bütün bölgelerinden ihrama girerler. Çünkü Rasülullah (S) "Hattâ Mekke ahâlîsi Mekke'den ihrama girsin" buyurdu.
[220] Atâ'nın bu sözünü Saîd ibn Mansûr rivayet etmiştir. Yânî İbn Umer, bineğine bindiği şehirden çıkma başlangıcında telbiye ederdi
[221] Bu sözden, onların çıkış sırasında ihrâmlı oldukları bilinmiştir. Bu Abdulme-Hk, Âbdulmelik ibn Ebî Süleyman veya Abdulmelik ibn Cureyc olması muhte-mildir. İkincisininkini Müslim rivayet etmiştir.
[222] Ebu'z-Zubeyr'in bu haberini Ahmed ibn Hanbel, Müsned'de; Müslim de Sa-hîh'te rivayet etmiştir.
[223] Buhârî, tbn Cureyc ve tbn Umer'in bu haberini "İki ayağın iki na'hn için de yıkanması bâbı"nda uzunca bir metin olarak mevsûlen rivayet etmiştir.
[224] Hadîsin başlığa cevâbhğı açıktır. Ebtah, Mekke ile Minâ arasında geniş bir yerdir. Buraya Muhassab da denilir.
[225] Bu, yukanki hadîsin diğer bir tarîkidir. Buhârî bunu İshâk el-Ezrâk rivayetini kuvvetlendirmek için getirmiştir.
Bu hadîslerde emîr sahihlerine uymaya ve cemâate muhalefetten sakınmaya işaret vardır. (Çünkü bu vâcib bir nüsk değildir, müstehâbdır.) Emirler, Pey-gamber'in yaptığı gibi Ebtah'a inerler ve öğle ile ikindiyi ancak Minâ'da kılarlardı. İşte bunun için dört imâm ve diğerleri bunu müstehâb saymışlardır (Umdetu'l-Kaari).
[226] Yânî Minâ'da dört rek'atlı namazlar olduğu gibi mi, yoksa kısaltılarak mı kılınacaktır? Buhârî burada üç hadîs getirdi ki, bunları namazı kısaltma bâbların-da da aynı başlıkla getirmişti.
[227] Müslim'in bir rivayetinde Usmân'ın Minâ'da namazı kısaltarak kıldırması sekiz veya altı sene devam ettikten sonra orada mukîm namazı kılmağa başlamış ve bu yüzden bâzı sahâbîlerin ta'rîzlerine uğramıştır. Lâkin kısaltmanın da, dört kılmanın da caiz olduğunu beyân etmek istemişti.
[228] Hadîsin bâb başlığına delîlliği meydandadır.
Harise ibn Vehb'in bu hadîsinden, seferde korku olmaksızın da namazı kısaltmanın cevazı alınmaktadır ki, cumhurun kavli budur. Namazı kısaltmanın harb ve korku zamanına hass olduğunu zannedenlere karşı da pek kuvvetli bir hüccettir.
[229] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs burada biraz kısaltılmıştır. Aslında İbn Mes'ûd, Usmân'ın dört rek'at kıldırdığı kendisine söylendiğinde: "Innâ İiilâhi ve itine İleyhi râciûn " (el-Bakara: 156) istircâını okuduktan sonra, bu hadîsi söylemiştir. Bu istircâ' âyetini okumasının sebebi, Usmân'ın Minâ'da dört rek'at kıldırşmı sünnete aykırı bulmuş olmasıdır.
Bir de İbn Mes'ûd bu hadîste "Yollar sizi ayırdı" demiştir ki, bunun da ma'nâsı "Namazı kısaltmak ve kısaltmamak hususunda ihtilâf ettiniz de kiminiz kısaltır, kiminiz kısaltmaz oldu" demektir.
İbn Mes'ûd'un son sözü Hanefîler'ce seferde namazı kısaltmanın vucûbuna, diğer mezheblerce bil'akis dört kılmanın cevazına delâlet eder gibi görünmüştür.
Askalânî: îbn Mes'ûd itmamı caiz görmeseydi "Keski dört rek'attan payımı...." demezdi. Çünkü kasr vâcib olsa, itmam namazı bozar. Bozulan namazdan ise hazz alınmaz. İstircâ'ın sebebi: Usmân'ın fiilini, evlânın hilafı gördüğündendir, diyor.
[230] Arefe günü oruç tutmak mes'elesi ihtilaflı olduğu için, Buhârî başlıkta hüküm beyân etmedi; mes'eleyi hadîse bıraktı ve hadîsle cevâbladı
[231] Hadîsin başlığa cevâb olması, içinde Peygamber'in arefe günü orucu terk ettiğinin .bildirilmiş olması cihetiyledir.
Ümmü'1-Fadl Lubâbe, İbn Abbâs'manasıdır.Fadl büyük oğlu olduğu için Ümmü'1-Fadl diye künyelenmiştir.
Peygamber'in Arafat'ta hutbe yaparken oruçlu olup olmadığı sahâbîler arasında konuşulmuş. Bunu işiten Ümmü'1-Fadl, bir bardak içecek gönderip mes'eleyi kesinliğe kavuşturmak istemiş, Peygamber bunu içtiği için oruçlu olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeble hacılar için Arafat'ta oruçlu "bulunmamak müstehâb sayılmıştır (Kastallânî).
[232] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu ve benzeri hadîslere göre Peygamber'in, sahâbîlerin bu fiillerini takrîr etmesinden, Arafat'a çıkan hacı adaylarının telbiye ve tekbîr yapmakta muhayyer oldukları anlaşılır.

Bu hadis, İki Bayram bâblarında "Minâ'dan Arafat'a gidişte ve Minâ günlerinde tekbîr bâbı"nda da geçmişti
[233] Hadîsin başlığa delîlliği "Bu saat mı?..." sözünden alınır. Çünkü bu söz, güneşin tam ortadan meylettiği zamana işarettir. Bu ise vakfe yapılacak yere gitmek vaktidir.
Ayrıca bu hadîsten, fâcir vâlînin arkasında namaz kılmanın cevazı, ednâ-nın, efdal ve daha âlim kişi üzerine emirliğinin cevazı, Arafat'ta hutbenin luzû-mu... gibi daha birçok hükümler çıkarılmıştır.
[234] Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber devesi üzerinde vakfe yaparken..." sözün-dedir. Bu hadîs iki bâb önce de geçti.
[235] îbn Umer'in bu cem' işini İbrâhîm el-Harbî el-Menâsik'tt, Sufyân es-Sevrî de Cömi'inde mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[236] Bu haberin başlığa uygunluğu "Çünkü onlar sünnette öğle ile ikindi namazlarını birleştiriyorlardı." kavlindedir.
Bu haber burada ta'lîk suretinde getirilmiştir. Bundan önceki 86. bâbda ise bu haberin aslı mevsûlen geçmişti. Bu haberi buradaki şekliyle İsmâîlî, Yahya ibn Bukeyr ile Ebû Salih tarîkinden beraberce Leys'ten olmak üzere mevsûlen de rivayet etmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[237] Hadîsin başlığa hüccetliği son fıkrasındadır. Bu hadîs, biraz önce de.geçmişti.
[238] Buhârî nüshalarının çoğu bu başlıkta hadîs zikretmediler. Ebû Zerr ve İbn Asâ-kir nüshalarında ise bu başlık yoktur. Lâkin Ebû Zerr, bâzı Buhârî nüshalarında bu başlıktan sonra şunları gördüğünü söyledi: Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Burada bundan önce zikredilen imâm Mâlik hadîsi zikredilir. Lâkin ben bu kitabın içine tekrar edilmiş hiçbir hadîs koymak istemem. îçinde şayet tekrarı îhâm eden birşey görürsen -İyice dikkat et, anlarsın ki, gerek isnâdda ve gerek -mühmeli kayıdlama, mübhemi tefsir, bir ziyâdeyi ihtiva gibi-metne âid bir fâide için yazılmıştır. Bu nüktelere ancak kitabı iyice tetebbu' eden vâkıf olabilir. Bu dediğim gayelerden hâlî olarak bir tekrar vâki' olmuş ise, kasdım olmaksızın olmuştur. Hem de böylesi nadiren vuku' bulmuştur" (Aynî, Umdetu'l-Kaarî, IV, 675; Kastallânî, III, 199; Tecrîd Ter., I, 489 haşiyede). Bu-hârî'nin buradaki sözleri es-Sagânî nüshasında da küçük bir farkla mevcûddur ;(lbn Hacer).
[239] el-Hums, el-Ahmes sıfatının cem'idİr. Ahmes nefsi ve dîni hususunda şiddetli hamâsetli demektir. Bu, Câhiliyet'te Kureys'in îcâd ettiği bir dînî asalet ve şereflilik unvanıdır. Kureyşlüer Fil Vak'ası'ndan evvel veya sonra, Harem içinde yaşayan Kureyş, Huzâa, Kinâne gibi kabilelerin Hıll'de yaşayanlarla müsâvî olmadıklarını, Harem dâhilinde yaşayanların Ka'be'ye izafetle asâletli olduklarını ileri sürdüler. Ve bu asâletli kabilelere hums unvanı verip, bunların Arafat'ta diğer Arab kabîleleriyle bir arada vakfe ve ifâda yapmalarının uygun olmayacağına karar verdiler. Böylece herkes Arafat'ta vakfe ve ifâda yaparken bu hums kabileleri Müzdelife'de toplanır, husûsî vakfe yaparlardı.
"Arafat'tan boşanıp akdığımz zaman Meş'arı Harâm'ın yanında Allah'ı zikredin. O size nasıl hidâyet verdiyse siz de Onu öylece anın. Siz bundan evvel gerçek sapıklardandınız. Sonra insanların döndüğü yerden siz de dönün..." (el-Bakara:l98-199) âyetleriyle bu Câhiliyet bid'atma son verilmiş ve Peygamber sa-hâbîlçriyle beraber halkın vakfe ve ifâda yaptığı yerde vakfe ve ifâda yapmıştır. Cubeyr ibn Mut'ım Veda Haccı'ndan evvel Mekke'nin fethi sırasında müs-lümân olmuş ise de, bu âyetin inmesinden ve hums bid'atımn kaldırıldığından haberi yoktu.Humeydî'nin Müsned'İndeki rivayete göre, Veda Haccı'na da iştirak etmemişti. Devesini arayarak Arafat'a gelmiş, Peygamber'i orada halk ile beraber vakfede görünce şaşarak, hadîsteki sözleri söylemiştir
[240] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Sonra siz de insanların ifâda yaptıktan yerden ifâda yapınız. "(el-Bakara:l98-199) kavlinden alınır. Çünkü insanların İfâda yaptıkları yerden ifâda yapmak emri, ancak Arafat'la vakfe yaptıktan sonra olur. İşte bu suretle Arafat'ta vakfe yapmakla da emredilmiş oldular.
Hadîsle ilgili diğer bilgiler, bundan önceki hadîsin haşiyesinde verilmişti.
[241] Hadîsin bastığa uygunluğu "Anak yürüyüşü ile yürürdü" sözündedir. Çünkü bu, Peygamber'in Arafat'tan ayrıldığı zamanki yürüyüşünün sıfatıdır.
el-Anak; Deve ve şâir hayvanlara mahsûs bir günâ yürüyüşe denir ki, adımları açıp, boyunlarını sundurup yere döşenerek eşkin yürüyüşünden İbarettir.
"Neşâl ve sür'atle ol resme yürürler
Tarîk-ı Hicaz'da gece içre develer"..,
en-Nass: Bir haberi isnâd ile söyleyicisine dek ref eylemek ve davarın yürümesinin gayetini çıkarmak için şiddetle sürmek ve harekete getirmek ma'nâ-sınadır (Kaamûs Ter.).
[242] Buhârî buradaki kelimelerin müfred ve cemi'lerini misâllendirerek göstermiştir. Birde Nass ile Sâd:3 âyetindeki Menâs'in aynı fiilden olmadıklarını, Nass'-in mudaaf, Menâs'ın ise vâvî ecvef olup, ma'nâsının da kaçmak olduğunu bildirip tenbîh etmiştir.
[243] Bu bâb, Arafat ile Müzdelife arasında herhangi bir ihtiyâcı yerine getirmek için inilmesinin hacc menseklerinden olmadığını beyân kasdiyle getirilmiştir.
[244] Bâb başlığına uygunluğu "Rasûlullah iki dağ arasındaki yola saptı ve hacetini yerine getirdi..." kelâmmdadır. Çünkü bunun ma'nası Arafat ileMüzdelife arasında bulunan bu yerde indi demektir.
[245] Başlığa uygunluğu "Şu kadar ki, o da yolda Rasûlulîah'ın girmiş olduğu iki dağ arası yoluna girer, orada hacetini giderir..." sözlerinden alınır.
[246] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah, Müzdelife'nin berisinde bulunan o iki dağ arasındaki sol yola ulaşınca devesini çöktürdü, orada işedi..." sözündedir. Çünkü deveyi çöktürme ve işeme fiilleri ancak inmekle olurlar.
Hadîsin daha sonraki kısmı da Rasûlullah'ın akşam ve yatsı namazlarını cem'i te'hir ile Müzdelife'de cem' ettiğini, ertesi günün.sabahında da Fadlar: kasına bindirdiği ve tâ Akabe cemresine ulaşıncaya kadar telbiye okumakta devam eylediği açıkça görülmektedir.
[247] Başlıkta iki kısım vardır: Peygamber'in sahâbîlere sükûnet emretmesi ve kam-çısıyla onlara işaret eylemesi. Hadîste bu iki kısma delîl olan kısımlar açıkça görülmektedir.
[248] Buhârî âdeti üzere bu hadîste geçen ei-Iydâ' masdarmın ma'nâsını Kur'ân'da geçtiği âyete işaret ederek tefsîr etmektedir: "Eğer içinizde onlar da (savaşa) çık-salardı sizde şen ve fesadı artırmaktan başka birşey yapmazlar, aranıza muhakkak ki fitne sokmak isteyerek, bozgunculuğa koşarlardı. İçinizde onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah o zâlimleri çok güzel bilendir "(et-TevbeAl).
Buhârî "Hılâlekum "un ma'nâsım te'kîdye lugata âid fâideleri çoğaltmak için "Bu iki bağ mahsûlünü vermiş, bundan bir şeyi eksik bırakmamıştı. Onların arasından bir de ırmak fışkırtmıştık" (d-Kehf: 33) âyetini de getirdi (Umdetu'l-Kaarî).
[249] Hadîsin başlığa hüccetliği meydandadır. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda da biraz farklı olarak geçmişti.
[250] Bu hadîsin başlığa delâleti gayet açıktır
[251] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır.
[252] Hadîsin başlığa delîlliği iki yerde "Ezan okuttu ve ikaamet ettirdi*' sözündedir.
[253] Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Abdullah ibn Abbâs o zamâh delikanlı bir genç bulunduğundan, belki de yardım etmesi için kadınların bâzısı ile birlikte önden Minâ'ya gönderilmiştir.
[254] Bu bâblar ve hadîslerde anılan bâzı İsimler hakkında şu bilgiler verilmiştir:
Yevmu Arefe, Arefe, Arafat ve Meş'aru'l-Harâm
Yevmu Arefe: Harfu ta'rîfsiz, zu'1-hicce ayının dokuzuncu günüdür ki, hacıların Arafat'ta vukufu günüdür. Te'nîs ve alamiyet illetleriyle sarftan mem-nû'dur.
Arafat: Hacıların arefe gününde vukuf ettikleri mevkıfın ismidir. Mekke'ye onikİ mil mesafededir. Bu İsmin verilmesinde birçok vecihler beyân ettiler. Ezcümle Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten Arz'a indiklerinde herbiri bir tarafa İnerek, bir zaman sonra burada buluşup taâruf eylemeleriyle o mahalle Arafat ismi verildi. Yâhud Cibril aleyhi's-selâm îbrâhîm'e bu yerde hacc menseklerini öğrettiğinde "Ea'rafte, ea'rafte(= Bildin rni, bildin mi)?" diye sormasıyle, İb-râhîm'in de "Araftu, araftu (= Bildim, bildim)" diye cevâb vermesi, bu tesmiyenin sebebidir. Yâhud da bu arazî muazzam, mukaddes bir yer olduğu için gûyâki ta'rîf yânî güzel koku ile kokulandırılmış olması, bu isimle adlandırılmasına sebeb olmuştur.
tşbu Arafat lâfzı, her ne kadar bir kavle göre cemi' olursa da, cemi' sîgası üzere İsim olduğundan cem'lenmez, Zirâ mekânlar zail olmamaları sebebiyle bir şey mesabesinde olur. Bu ma'rifedir ve munsarıftır. Zirâ sonundaki "tâ" harfi, Müslimîn ve Müslimûn kelimelerinin sonlarında olan "yâ, vâv"menzile-sindedir. Arafat'ın nisbetinde Arabi vezninde Arafî denir. Ve Zunful İbn Şed-dâd el-Arafî ki, etbâu tâbiîn'dendir, Arafat'ta sakin olduğu için oraya nisbet [plundu. Arafat lâfzının sıhhat üzere müfredi yoktur. Arablar'm "Nezelnâ ara-Şete{ = Arafeye indik)" demeleri müvelled kelâma benzer.
Şârih der ki: İbn Hâcib ve şâir üstâdlar zikredilen mevkıfın alemi Arefe ve Arafat olduğuna kaaildirler. Nitekim yevmu arefe ona muzâftır. "Ve 'l-haccu âra/e/un(= Ve hacc arefedİr)" hadîsi, o ta'bîrin sonradan çıkmış olmadığının sahîh delilidir. Hulâsa gerek Arefe ve gerek Arafat o mevkıfın alemidir. Ve her tarafın mevkıf olması i'tibâriyle cem' olunmuştur. Ve Arafât'm elifi işbâiyye olmak dahî muhtemildir. Nitekim kelimenin ortasında elifi işbâiyye şâyi'dir. Bu-hârî şârihi Kirmânî'nin kelâmından Arefe adı söylenen günün ve Arafat müte-addid mahaller i'tibârıyle zikredilen mevkıfın ismi olduğu anlaşılır {Kaamûs Ter., III, 673-674).
[255] Bu, üst taraftaki ibn Abbâs hadîsinin başka bir tarîkidir.
[256] Hadîsin başlığa hüccetliği "Haydi yollanın dedi, biz de yollandık" sözündedir. Çünkü onların bu hareketi ayın kaybolması akîbinde olmuştur. O gece ayın kaybolması yânî batması, gecenin on üçte biri evvellerindedir
[257] Hadîsin başlığa uygunluğu, Sevde'nin geceleyin önden Minâ'ya gönderilmiş olan zaîflerden olması cihetiyledir
[258] Bu da yukarıki hadîsin daha tafsîlli bir rivayetidir. Bunda Âişe annemizin halkın kalabalıklığı sebebiyle izdiham ve sıkışıklıktan çok üzülmüş olduğu, onun için geceden izin alıp da Şevde gibi tenhâca Minâ'ya Önden gitmiş olmasını pek sevinilecek birşey saydığı anlaşılıyor.
[259] Bu başlık Ibn Hacer ile Aynî'nin de esas aldıkları Buhârî nüshalarında burada ki gibidir. Bâzı nüshalarda ise "Sabah namazını Müzdelife'de kılan kimse babı" şeklinde gelmiştir. Birincisi daha doğru ve daha açıktır.
[260] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sabah namazını kendi vaktinden önce kıldı" sö-zündedir. Bunun ma'nâsı, alışılan vaktinden önce kıldı demektir. Yoksa sabah namazını meşru' vaktinin girmesinden önceye düşürdü demek değildir. Sâdece çok karanlıkta kılındığını bildirmek kasdedümiştir (Aynî).
[261] Bu hadîs, bundan önceki İbn Mes'ûd hadîsinin diğer bir tarîkidir. Başlığa hüc-cetliği aynı şekildedir.
îbn Mes'ûd'un bu hadîslerinin zahirine tutunan Hanefîler, bu, hazarda olsun, seferde olsun herhangi ikî namazı cem) etmenin cevazını bildiren bütün hadîsler ile ameli İbtâl etmiştir, derler. Arafat'ta öğle ile ikindiyi cem'i takdîm, Müzdelife'de akşam ile yatsıyı cem'i te'hîrin dışında namazları birleştirmeyi caiz görmezler. Onlar cevaza dâir hadîsleri, Peygamber birini son vaktinde, diğerini de ilk vaktinde kılmıştır da birleştirmiş gibi olmuştur diye te'vîl ederler. Diğer imamlar ise, buralardan başka seferde gündüz farzlarını yânî öğle ile ikindiyi, gecede akşam İle yatsıyı birleştirirler. Bunlara âid bilgiler daha evvel ilgili yerde, geçmişti.
Bu hadîste telbiyenin devam süresi nahr'günü Akabe cemresini taşlayınca-ya kadar olduğu bildirildi. Sahâbîler ve âlimlerin bir kısmı da bu görüştedir. Bâzı sahâbîler arefe günü güneş batıncaya kadar telbiye devam eder, güneş batınca kesilir derler. Bu hususta daha başka tafsilât da vardır.
[262] Hadîsin başlıktaki soruya cevâb oluşu "Sonra güneş doğmadan evvel Müzdelife'den Minâ'ya hareket etti" sözündedir. Böylece Müzdelife'den hareketin güneş doğmadan evvel olduğunu beyân etti.
Sebîr, Müzdelife'de bir dağ ismidir. Müşrikler, o dağ güneş ışıklarıyle par-ladıktan sonra Minâ'ya hareket ederlermiş.
[263] Bu başlık üç şeyi ihtiva etmektedir: Telbiye, tekbîr ve binicinin bindiği bineğin arka tarafına bir insan daha bindirmesi. Hadîsler bu üç şeyin delili olmak üzere sevk edilmiştir
[264] Bu hadîs daha evvel de geçmiş idi; başlığa hüccetliği açıktır.
[265] Bu da yukarıki hadîsin başka bir tarîkidir; başlığa delâleti meydandadır. Çünkü her iki şâhid de Peygamberin redifi olmuşlar, bu fırsatla Peygamber'in bu yolculuktaki fiillerini olduğu gibi zabt ve

nakl etmişlerdir. Allah onlardan razı olsun!
[266] Buhârî'nin bu âyetle maksadı, hedy'i tefsîr etmektir. Şöyle ki: Buhârî haccm buraya kadarkİ sıfatlarını anlatıp Minâ'ya kadar ulaşınca, burada hedy'İn ve nahrın hükümlerini beyân etmek istedi. Çünkü kurbân kesme işi ekseriya Mi-nâ'da olur (İbn Hacer).
Ben derim ki: Buhârî'nin maksadını sırf buna hasr etmeye sebeb yoktur. Buhârî bu âyeti umre, temettü' ve bununla ilgili kurbân, oruç gibi birçok mes'-eleleri ihtiva ettiği için burada zikretmiştir (Aynî).
[267] Bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Bu hadîs "Temettü' ve ıkrân haccı bâbı"nda da geçmişti.
[268] Buhârî, Âdem İbn Ebî Iyâs'ın hadîsini, Temettü' ve ıkrân bâbı'nda mevsûlen getirdi. Vehb ibn Cerîr'in hadîsini Beyhakî mevsûlen rivayet etti.
Muhammed ibn Ca'fer el-Basrî'den ibaret olan Gunder1'in hadîsini de Ah-med ibn Hanbel mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bu rivayetleri haber vermekle hem hadîsteki küçük bir takdîm-te'hîr farkını, hem de hadîsin yaygınlığını ve dolayısıyle kuvvetini göstermek istemiştir.
[269] Buhârî kurbanlık develere binmenin cevazını bu âyetten istidlal etmiştir. İstidlal yeri "Onlarda sîzin için -binme, süt, vb. nev'İnden- hayr vardır" kelâmıdır
[270] Mucâhid bu ma'nâyı îmâm Halil'den naKIetmiştir
[271] Bu, Buhârî'nin kelâmındandır. ibn Abbâs, Saîd ibn Müseyyeb, Hasen el-Basrî böyle tefsîr etmişlerdir
[272] Şaîre, hacc için nişanlanmış olan kurbân devesine denilir. Hediye edilmiş bedene ma'nâsma cem'i Şeâir gelir. Şaîre, Meş'ar ve Şîâre gibi hacc mensekleri mevziine, yânî edâ edilecek mahalline ıtlak olunur. Şeâiru 'l-hacc ki, müfredi mezbûr Şaîre'dır, mensekleri, alâmetleri ve eserlerinden ibarettir. Tavaf, sa'y, taşlar atmak, vukuf ve kurbânlar kesmek gibi. Bir kavle göre, hacc alâmetlerine denir ki, Hakk Taâlâ'nm kullarına oralarda kıyam ve mensekleri edâ ile emreylediğİ alâmetler ve ta'yîn edilmiş mevzilerden ibarettir: Safa, Merve, Minâ, Arafat'gibi (Okyanus).
Dinin şeari, Allhın kendisine ibadet vesil olmak üzere saygı göstermeyedir. Bu i'tibâr ile hacc ameuerme Maâlim de şeâir demektir. Yollardaki kilometreleri, kavşakları bildiren taşlar, yazılar, ordu sancakları birer ma'lemdir. Dağa alem denilmesi dahî bundandır. Dînin maâlimi veya şeâiri, dînin adetâ nîrengi noktalarıdır (Meali Kerîm).
[273] Bunlarda işaret edilen âyetlerdeki bu kelimelerin tefsirleridir.
[274] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır
[275] Bu da aynı hadîsin, diğer sahâbî olan Enes tarafından rivayetidir.
[276] Hadîsin bâb başlığına mutâbaakatı "Beraberinde (Hıll'den Harem'e) kurbanlık hayvan şevketti" kavimdedir. Beraberinde kurbanlık sevkedenlerin Ka'be'-yi tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'yden sonra ihramdan çıkmayacakları, tâ bütün hacc fiillerini yerine getirinceye kadar ihram hallerinin devam edeceği hususu, bundan önce geçen hadîslerden de iyice bilinmiştir.
[277] Buhârî bu hadîsin diğer tarîkten de aynı şekilde geldiğini göstermiş ve hadîsi daha da kuvvetlendirmiş oluyor
[278] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Sonra Kudeyd mevkiinden kurbanlık satın aldı" cümlesidir. Çünkü Kudeyd, Harem dışında ve yol üzerinde bir mevkidir.
Hadîsin son fıkrası Kıran haccı yapan ihrâmlı, iki tavafa muhtâc olmaz diyen fakîhlere delildir. Hanefîler'e göre ise, kıran haccı yapan için de iki tavaf lâzımdır. Bu tavafta farz olan ifâda tavafıdır, geliş tavafı ayrıdır. Bu hadîs daha önce de geçmiş ve bâzı bilgiler verilmişti.
[279] Başlığa uygunluğu İbn Umer'in Zu'1-Huleyfe'de kurbanlığına gerdanlık takıp alâmetler olmasıdır. Çünkü gerdanlık takma ve alâmetleme ile başlaması, İbn Umer'in bu iki işi ihrama girmeden önce yaptığına delâlet eder. Başlık da böyledir.
ibn Umer'in bu fiilini İmâm Mâlik el-Muvatta'da. mevsûlen rivayet etmiştir.
el-Iş'âr:... ve hacc menseklerinden kurbân devesine i'lâm İçin alâmet ve nişan eylemek ma'nâsınadır ki, murâd, hörgücün sağ tarafını bıçakla bir mıkdâr yarıp yâhud bir nesne ile dürtüp kanadırlar, tâ ki kurbanlık olduğuna nişan ola (Kaamûs Ter.).
eş-Şefre: Büyük bıçağa denir; yatağan gibi.
[280] Başlığa delîlliği, Peygamber'in kurbanlıklarına gerdanlık takma ve alâmetleme işinden sonra ihrama girmiş olmasıdır. Başlık da alâmetleme, gerdanlık takma, sonra ihrama girme hakkındadır
[281] Başlığa delîlliği "Sonra develere gerdanlık taktı ve alâmetledi..." sözündedir.
Hadîsin son fıkrası, Müzdelife'de bu işleri yapıncaya kadar Peygamber'e ihramın haram kıldığı şeylerden hiçbirinin haram olmadığı açıkça bildirilmiştir.
[282] Bu hadîs "Temettü' ve ikrân bâbı"nda da ayrı bir isnâdla geçmişti. Oradaki haşiyede bâzı bilgiler verildi. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır
[283] Yânî Rasûlullah ihrama girmediği hâlde kurbanlıkları gönderirdi. İşte bundan dolayı, yânî henüz ihrama girmediği için ihramın haram kıldığı şeylerden çekinmezdi. Demek ki kurbanlık gönderen kimse, kurbanlık göndermekle ihrama girmiş olmaz. Tâ ihrama girinceye kadar ihrâmlının çekineceği şeylerden çekinmez...
(Aynî).
[284] Buhârî bu Misver ibn Mahrame hadîsini biraz önce mevsûl olarak rivayet etmişti.
[285] Buhârî bu hadîsi de biraz önce farklı bir isnâd ile getirmişti. Buhârî bu babı ve altındaki hadîsleri gerek sened, gerek metin bakımından bâzı ziyâde ifâdeler sebebiyle getirmiştir.
[286] Mektûb sahibi Ziyâd ibn Ebî Sufyân'ın annesi Sumeyye, Ubeyd'in karısıdır. Ziyâd da bunun döşeğinde dünyâya gelmiştir. Bu sebebden ona Ziyâd ibn Ubeyd denilirdi. Bilâhare Muâviye'nin halifeliği zamanında birçok kimseler Ebû Suf-yân'ın "Ziyâd benim oğlumdur" dediğine şehâdet ettiklerinden, Muâviye bu Ziyâd'ı Sufyân ailesine kattı. Ziyâd'ın nesebi başlangıçta böyle meçhul olduğu için "Ziyâd ibn Ebîhi(= Babasının oğlu Ziyâd)" diye de meşhurdur. Ziyâd idare - işlerinde müdhiş bir dehâ sahibi olduğu için, Muâviye onu Irakayn, yânı Basra ile Küfe vilâyetlerinin ikisine birden vâlî ta'yîn etmişti. Ve esasen Ziyâd'ı bu maksadla kendi soyuna katıp kardeşi olduğunu i'lân etmişti (Kastallânî).
Ziyâd, Arab'ın meşhur dahî ve hatîblerindendir. Umer devrinde Medine'de ilk defa olarak büyük topluluk huzurunda bir hutbe yapmış, bu hitabesi herkesin takdirini toplamış, dinleyiciler birbirlerine: Bu hatîb kimin oğludur? diye sormağa başlamışlar. Bu sırada Ebû Sufyân yanındakilere: "Ziyâd'ın kimin oğlu olduğunu ben bilirim, fakat Umer'in kırbacından korkarım" diyerek, kendisinin gayrı meşru' döşek mahsûlü olduğuna işaret etmişti. İşte Muâviye o kimselerin Ebû Sufyân'ın bu sözleri söylediğine şehâdetleri üzerine onu kendi soyuna katmış ve kardeşi olduğunu i'lân etmiştir.
[287] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah onlara kendi elleriyle gerdanlık taktı..." sözündedir.
[288] el-Ganem, koyun cinsine konulmuş isimdir ve müennestir. Lâfzından müfredi, yoktur. Şât müfredidir. Erkek ve dişiden herbirine ve karışık olduklarında mec-mû'una "Ganem" denilir. Bunun cem'i Ağnam, Guhûm ve Ağânim gelrf ve iki sürü iradesiyle tesniye kılınıp Ganemânî denir (Kaamûs Ter.).
[289] Buradaki hadîslerin dördü de Âişe hadîsinin ayrı senedlerden ve tarîklerden rivayetleridir. Metinlerde ve senedlerde ayrılıklar ve ziyâdelikler ihtiva ettikleri için, ayrı hadîsler sayılmışlardır. Bu hadîslerden koyun kurbanlıkları için de gerdanlık takılması sabit olmaktadır (Aynî).
[290] Hadisin başlığı deliliği meydandadır
[291] en-Na'l: Nûn'un fethi ve ayn'ın sükunuyla-ayağı yere çıplak dokunmaktan koruyacak nesneye denir ki, ayakkabı ve pâbûş ta'bîr olunur..., bütün nevi'lerini şâmildir. Her mahalle bir gûnâ dikip ayaklarına giyerler. Türkçe'de "Nalın" dedikleri, ki, çamurlukta giyilir; "Na'leyn" muharreridir... (Kaatnüs Ter.). Hadîsin başlığa delîlliği "Boynunda na'l vardı" sözündedir. Hadîs daha Önce de geçmişti.
[292] İbarenin zahiri, Muhammed.ibn Beşşâr, Muhammed ibnu' 1-Musennâ'ya mu tabaat etmiştir... Bundan sonraki senedde geleceği üzere, haddizatında AK ibnu'l-Mubârek, Ma'mer'e mutâbaat etmiştir (Aynî).
Zahire göre mutâbaa olunan Ma'mer, mutâbaat eden Muhammed ibnu Beşşâr'dır. Lâkin tahkikte o Alî ibnu' 1-Mabârek'tir. Ma'mer onun yanında bu mutâbaaya muhtâc oldu. Çünkü Basralılar'ın ondan rivayetlerinde söz vardır. O, onlara Basra'da ezberinden tahdîs etmiştir. Bu İse Basralılar'ın rivâyetindendir (İbn Hacer).
[293] Buhârî bu tarîkle, bundan evvel zikrettiğimiz veçhile, Alî ibnu'l-Mubârek'in Ma'mer'e mutâbaatını işaret etmiştir (Aynî).
[294] îbn Umer'İn bu haberinin bir kısmını İmâm Mâlik el-Muvatta'da mevsûlen rivayet etmiştir.
el-Culi, -cem'i: Cîlal- deve, at, eşek, katır gibi hayvanların sırtı üzerine atılan örtüdür. Bu örf yönünden böyledir. Fakat âlimler et-Tedî!=Çullama ta'-bîri, Örtü ve benzeri nev'inden deveye hâsstır demişlerdir (Aynî).
[295] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır
[296] Bu başlığı, bundan sekiz bâb önce "Gerdanlık takdı" kısmı hâriç, getirmişti. Burada gerdanlık taktı kısmını ilâve etmiştir.
[297] Hadîsin başlığa uygunluğu "Satın aldığı kurbanlığı gerdanlık takılmış olarak şevketti" sözündedir. Hadîs, zikredilen önceki bâbda farklı bir isnâdla, biraz değişik bir lâfızla geçmişti.
[298] Hadîs ile başlık arasında uygunluk yoktur. Çünkü başlıkta kesmek, hadîste nahr etmek lafzıyle gelmiştir, denilmiştir. Fakat Buhârî, hadîsin bâzı tarîklerinde "kesmek" lâfzıyle geldiğine işaret etmiştir diyecevâb verilmiştir. Bu hadîs, yedi bâb sonra da gelecektir.
Hadîsin son kısmında kadın râvîsi Amre'nin doğrulanması, oaun ezberlemesi ye zabt etmesinin sağlamlığını haber verme vardır.
[299] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ın kurbân kestiği yer" sözündedir.
tbnu't-Tîn: Peygamber'in kurbân kestiği yer, birinci cemrenin yanında ve Minâ Mescidi'ne yakın olan mahaldedir, demiştir.
el-Fâkîhî de İbn Cureyc'den; o da Atâ'dan; o da TâvûVtan, Peygamber'in Minâ'daki menzili musallanın sol tarafında idi diye rivayet etmiştir... (Umdetu'l-Kaarî).
[300] Bu hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî, Nâfî'den gelen bu Ukbe hadîsini, ancak içinde kurbân kesecek yerin Rasûlullah'a izafesi tasrîh edilmiş olduğu için, geçen hadîsin ardından getirmiştir.
Bir de bu hadîste İbn Umer'in kurbânını, köleler ve hürrlerin beraber bulunduğu bir hacılar kaafilesiyle yolladığı bildirildi ki, bu da bu işte köle ve hürr diye bir ayırım yapılmadığını gösterir (Umdetu'l-Kaarî).
[301] Bu bâb ve hadîs, Buhâri nüshalarının çoğunda yoktur. Bu yalnız Ebû Zerr'İn Müstemlî'den gelen rivayetinde vardır. es-Sagânî nüshasında başlıktan sonra Sehl ibn Bekkâr'ın Vuheyb'den rivayet ettiği hadîs vardır diyerek, sâdece işaret etmekle yetinmiştir (İbn Hacer).
Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber yedi deveyi kendi eliyle kesti.." sözündedir (Aynî).
[302] Hadîsin başlığa delîlliği "Ayakta ve bağlı olarak kes" sözündedir
[303] Bunu zikretmesinin fâidesi, Yûnus'un hadîsi Ziyâd'dan işitmesini göstermektir.
[304] Buhârî, îbn Umer'in bu sözünü bundan Önce geçen bâbda mevsûlen getirmişti
[305] İbn Abbâs'ın bu tefsirini Saîd ibn Mansûr mevsûlen rivayet etmiştir.
"Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah 'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayr vardır. O hâlde onlar ayaktalarken üzerlerine Allah 'in ismini anın. Yanlan-üstü düştükleri vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyâcını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakirlere yedirin. Onları şükredesiniz diye böylece, size musahhar (el-Hacc:36).

İşte bu âyetteki "Develer ayakta oldukları hâlde üzerlerine Allah ismini zikrederek kurbân ediniz" kavlindeki "Savâffe" lâfzını îbn Abbâs ayakta olmakla tefsir etmiştir. Deve bu vaziyette, yânî bir ayağı bağlı ve üç ayağı üzerinde dikildiği hâlde gerdanından boğazlanır. Böyle boğazlamaya "Nahr*' denir. Sığır ve davar İse, yatırılıp üç ayağı bağlanarak kesilir. Buna da "Zebh" denir. Nahr'da da, zebh'de de Allah'ın ismi zikrolunır: "Bismillah, Vallâhu Ekber, Atlâhumme minke ileyke(Allah ismiyle keserim. Allah herşeyden büyüktür. Yâ Allah, senden sana" denilip bıçak vurulur.
el-Hâkim, el-Mustedrek'mte İbn Abbâs'm bu tefsirini "Üç ayak üzerinde dikelmiş ve bağlı olarak kesiniz" şeklinde rivayet etmiştir.
[306] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber (S) kendi eliyle ayakta oldukları hâlde yedi deve kesti" kavlindedir.
Bu hadîs kısaltılmış olarak aynen bu isnâdla bundan bir bâb önceki (118.) bâbda da geçmişti.
[307] Bu da Enes hadîsinin baş kısmı hakkında diğer bir tarîktir.
[308] Bu, meçhul bir isnâddır, lâkin mutâbaat yoluyla zikredilmiştir. Mutâbaalar, asılların taşımadığım taşıyabilirler. Bir de buradaki meçhulden murâd, Ebû Kılâ-be'dir, denilmiştir (el-Kirmânî).
[309] Hadîsin başlığa hüccetliği "Kesilme ücretleri hususunda kisiciye birşey vermememi emretti" sözündedir.
[310] Bu hadîs de yukarıki hadîsin başka bir tarîkidir. Başlığa delâleti meydandadır. Bu hadîslerden kurbânın kesilmesi, etinin taksimi, derilerin ve çulların taksîmi hususlarında vekâlet caiz olduğu; kurbânın kesme ücretini kurbân etinden vermenin caiz olmadığı istidlal edilmiştir. Kurbân kesenin ücreti ayrıca verilecektir. Kesici fakîr İse, kesme ücreti tamamen verildikten sonra kurbân etinden sadaka verilmesi caiz görülmüştür
[311] Buda Alî hadîsinin bir başka tarîkidir. Başlığa delîlliği meydandadır. Bu hadîsin fâidesi, bunda Peygamber'in Veda Haccı'ndaki kurbânlarının sayısmın.yüz deve olarak tesbît edilmiş bulunmasıdır.
[312] Buhârî bu âyetler, hacc ve kurbân ile ilgili birçok hükümleri şâmil bulundukları için, bilhassa bu hükümlerin ehemmiyetine bir tenbîh olmak üzere, bunları burada sırf başlık hâlinde zikretmiştir. Bu hükümler: Beyt'İn tavaf edenler, namaz kılanlar için putlardan, fetişlerden, pisliklerden temizlenmesi; Allah'ın Ra-sûlü'ne insanlara haccı i'lân ve da'vet etmesi emri; hacc ibâdetine mahsûs olan dînî ve dünyevî menfâatlerde hâzır bulunmak; belli günlerde Allah'ın ismini telbiye, tekbîr, teşbih ve tehlîllerle anmak; kesecekleri kurbanlık hayvanlar nev'-inden Allah'ın nzık olarak ihsanlarına karşı Ona şükretmeleri; bu kurbânlardan yemek ve fakîrlere yedirmek emri; tıraş olmak ve temizlenmek gibi işleri yapmak; adakları yerine getirmek; Beyti Atîk'ı tavaf ile Allah'ın hürmetli kıldığı şeyleri ta'zîm eylemek gibi hükümlerdir (Aynî).
[313] İbn Umer'in bu haberini îbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etti.
[314] Atâ'nın bu sözünü Abdurrazzâk, İbn Cureyc'den mevsûlen rivayet etmiştir
[315] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yiyiniz ve azık edininiz.." kavimdedir.
Bu hadîsin rivayet tarîkleri çoktur ve muhteliftir. Meselâ Müslim'de hadîsin sonu: Atâ: Evet, dedi tarzında vâki' olmuştur. Bu sebeble âlimler kurbân etinin ne mıkdârı yenilip, ne mıkdârı sadaka edileceği hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Alkame'nin beyânına göre, İbn Mes'ûd, Alkame'ye, kurbân etini üç parçaya ayırmasını; bunun birini sadaka, birini hediye etmesini, üçüncü üçte birini de ailesiyle yemesini emretmiştir. Bu kavi Atâ'dan da nakledilmiştir. Şafîî, Ahmed, Ishâk'ın da görüşleri budur. Sufyân Sevrî kurbânın çok mıkdârı sadaka yapılmalıdır, demiştir.
Ebû Hanîfe üçte birden az mıkdârı sadaka edilmesi görüşünde bulunmuştur.
Hidâye sahibi: Kurbân etinin yenilmesinin cevazını bildirdikten sonra, bu hükmün adak olmayan kurbâna mahsûs olduğunu, adak kurbânında ise adayan kimsenin ister zengin olsun, ister fakîr bulunsun, adak etinden yemesi caiz olmadığını zikretmiştir.
Mâlik, Şafîî ve Ahmed'in mezhebleri de böyledir.
Sonra kurbân etinden sahibinin yemesi âlimlerin çoğuna göre müstehâb-dır. (Umdetu'l-Kaarî).
[316] Bu hadîs "Erkeğin kadınları adına sığır kurbânı kesmesi bâbı"nda ayrı bir isnâdla geçmişti
[317] Peygamber'in iki defa "Darlık yok, darlık yok" buyurması, aslolan kurbân kesmenin tıraştan önce olduğuna; ve bunun önce yapılmasının da cevazına delâlet etmektedir. Böylece hadîs başlıkta zımnen sunulmakta olan hükmü beyân etmiş oluyor
[318] Bu hadîs de bundan önceki hadîsin başka bir tarîkidir, bâb başlığına delâleti de yine aynı şekildedir.
[319] Buhârî burada aynı hadîsin ayrı ayrı rivayet yollarından birkaç tanesini arka arkaya getirmiş ve bu rivayetlerle de hadîsin aslının bir olduğu ve fakat bâzı lâfız farkları bulunduğunu göstermek istemiştir. Buhârî'nin burada getirdiği se-nedlerl'e gelen hadîslerin bâzısını kendisi Sahîh'min diğer yerlerinde, bâzısını da diğer hadîs imamları mevsûlen rivayet etmişlerdir
[320] Bu da îbn Abbâs hadîsinin diğer bir tarîkidir; başlığa delâleti meydandadır. Cemre taşlamak, kurbân kesmek, tıraş olmak, farz olan ifâda tavafı yapmak için hacc menseklerinin sıra ile yapılması sünnet midir? Yoksa vâcib midir? İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed ibn Hanbel ve daha önceki imamlardan Atâ, Tâvûs, Mucâhid tertîb ve sıranın sünnetliğine kaail olup, menseklerin hangisi evvel yapılsa, ötekinin geri bırakılmasından dolayı keffâret olarak kurbân kesmek lâzım gelmez demişlerdir. Delilleri de bu hadîs ile buna benzer diğer hadîslerdir, tmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik ve kendilerinden önce gelen imamlardan Saîd ibn Cubeyr, Hasen el-Basrî, İbrâhîm en-Nahaî, Katâde tertîbin (sıranın) vucûbuna ve tertîbi bozanlara keffâret olarak kurbân kesmek lâzım geleceğine kaail olmuşladır. Her iki tarafın delillerinin tafsîli fıkıh kitâblarındadır.
[321] Hadîsin başlığa delîlliğİ "Kurbân, kesileceği yere ulaşıncaya kadar.." sözünden alınır. Çünkü kurbânın kesilme yerine ulaşması, orada kesilmesinden ibarettir. Kesmenin geri bırakılması İse ruhsat yoluyladır. Bu hadîsin bir rivayeti de "Peygamber zamanında Peygamber'in ihrama girişi gibi ihrama giren kimse bâbı"nda geçmişti.
[322] Hadîsin başlığa uygunluk ciheti "Ben başımın saçlarını toplayıp keçeleştirdim" kavimdedir. Hadîste saç kestirmek zikredilmemiş ise de bu husus gelecek olan îbn Umer hadîsinde zikredilmektedir. Binâenaleyh hadîsin, başlığın bir kısmına delâleti kâfî görülüp, her iki kısmına delâleti şart kılınmaz.
Bu hadîs ayniyle "Temettü' ve ıkrân haccı bâbı"nda da geçmişti.
[323] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah saçlarını kestirdi" kavlİndedir.
Rasûlullah'm bu tıraşı Hudeybiye'de mi, yoksa Veda Haccı'nda mı olduğu sarahatle bildirilmemiştir. Fakat Veda Haccı'nda tıraş olduğuna delâlet eden sahîh hadîsler vardır.
[324] Hadîsin bâb başlığına delâleti meydandadır. Çünkü hadîs saç kesmek ve saç kısaltmak hakkındadır.
[325] el-Leys'ten ve Ubeydullah'tan gelen bu hadîsleri Müslim de Sahîh'indt mevsû-len rivayet etmiştir.
Rasûlullah'in bu dualarında Veda Haccı'nda mı, yoksa Hudeybiye'de mi yapıldığı açıkça bildirilmemiştir. Bunun için bâzıları bunun Hudeybiye'de Pey-gamber'in sahâbîlerine ihramdan çıkıp tıraş olma emri verdiği zaman tereddüd gösterip ağır davranmaları üzerine yapıldığına, bâzıları da Veda Haccı'nda da böyle duâ ettiğine kaail olmuşlardır.
Aynî'nin de dediği gibi, bu duanın hem Hudeybiye günü, hem de Veda Haccı'nda yapılmış olduğu kabul edilebilir. Her ikisinde de Peygamber tıraş olmalarını emrettiği zaman sahâbîlerde bir tereddüd ve ağır davranma görmüştü. Arablar'm âdeti başları üzerinden biraz saç almak şeklinde idi. Onlarda saçı tamamen kesmek az olurdu. Saçı tamamen kesmek onlara ağır gelirdi. Bunun için saç kısaltmağa meyletmişlerdi. Burada da görüleceği gibi, kimisi saçlarını kesmiş, kimisi de sâdece biraz kısaltmakla yetinmişti... (Umdetu'l-Kaari, IV, 741-742).
[326] Bu hadîsin de başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Ebû Hureyre hadîsinin öncekinden bir farkı "Merhamet eyle" duası yerinde "Mağfiret eyle" duasının gelmiş olmasıdır. Bundan Rasûlullah'ın her iki ta'bîr ile de duâ etmiş olduğu anlaşılıyor.
[327] Hadîsin başlığa delâleti açıktır.
Bu hadîs ihramdan çıkışta saçı kestirmenin, saç kısaltmaktan daha faziletli olduğuna delâlet etmekle beraber, saç kısaltmanın da cevazına delâlet etmektedir
Nitekim şu âyette bunların ikisi de zikredilmiştir:
"Andolsun ki Allah, Rasûlü"nün gördüğü ru'yânm hakk olduğunu tasdik etmiştir. İnşâattan hepiniz emniyet içinde, (kiminiz) başlarınızı kazıtarak, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca mutlaka Mescidi Haram 'a gireceksiniz*.. "(e!-Feth:27).
[328] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben, Rasûlullah'ın saçından kısalttım..." sözün-dedir. Bu hadîs de saç kısaltmanın cevazına açıkça delâlet etmektedir.
[329] Bu hadîste mutemetti' hacı adayının saçını tamamen kestirmek veya birazını kısaltmak şıkklan arasında muhayyer kılınması vardır.
[330] Bu ta'lîki, Tirmizî mevsûlen rivayet etmiş ve: Bu sahîh hasen bir hadîstir, demiştir. Bunu başka sened ile Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce de rivayet etmiştir.
[331] Bunu Beyhakî ve Taberânî el-Kebîr'dc mevsûlen rivayet ettiler.
[332] Bunu el-İsmâîlî mevsûlen rivayet etti
[333] Bunu da el-İsmâîlî mevsûlen rivayet etti.
[334] Hadîsin başlığa delîlliği "Biz nahr günü ifâde yaptık" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı, biz bayramın birinci günü ifâda tavafını yaptık, demektir
[335] Bu mutâbaalardan el-Kaasım'inicini Müslim; diğerlerininkini Buhârî Sahîh'min Magâzî ve Hacc Kitâblan'nda mevsûlen getirmiştir. Buhârî bununla Ebû Sele-me'nin Âişe'den yalnız kalmadığını göstermiş, hadîsi ma'nâ olarak naklettiği için cezim sîgası kullanmamış da "Yüzkeru" demiştir (Aynî, Kastallânî).
[336] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır. Çünkü hadîs o hacc fiillerinden herhangi birini öne geçirmek ve geriye bırakmak hakkındadır. Başlıktaki "Unutarak veya bilmeyerek" kayıdlarının dayanağı, bundan sonra gelecek bâbdaki Abdullah ibn Amr hadîsinde açıkça gelmiştir.
[337] Bu da İbn Abbâs hadîsinin başka bir tarîkidir.
el-Mesâ: Semâ vezninde, akşam vaktine denir ki, öğleden akşam namazına kadar vakitten ibarettir... el-tmsâ: akşamlamak ve akşama kalmak ma'nâsına-dır., (Kaamûs Ter:).
[338] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûluflah Veda Haccı'nda durdu" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı deve üzerinde durdu demektir. Nitekim bunu ta'kîbeden hadîsinde Abdullah, bunu açıkça söylemiştir. Buharı bu bâbda onun hadîsini üç tarîkten getirmiştir: Birinde "Veda Haccı'nda durdu"; ikincisinde "Hutbe yaparken hâzır bulundu"; üçüncüsünde "Dişi devesi üzerinde durdu" demiştir.
[339] Başlığa delîlliği "Nahr günü hutbe yaparken..." sözünden alınır.
[340] Bu, aynı hadîsin üçüncü tarîkidir.
[341] Bu isnâdla Zuhrî'den gelen bu mutâbaada Abdullah: Ben Rasûlullah'ı Minâ'da devesi üzerinde gördüm, demiş ve yukarıki hadîsi zikretmiştir.
Yukarıda İbn Abbâs hadîsinin haşiyesinde de söylediğimiz gibi hacc men-seklerinden kurbân kesmek, taş atmak, tıraş olmak, ifâda tavafı yapmak gibi işlerin sıra ile yapılması sünnet midir, vâcib midir hususunda ayrı görüş vardır: İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed ve daha evvelki imamlardan Atâ, Tâvûs, Mu-câhid tertibin sünnetliğine kaail olup, bu menseklerden hangisi evvel yapılsa ötekinin geri bırakılmasından dolayı keffâret olan kurbân kesmek lâzım gelmez demişlerdir. Delilleri bu hadîs ile benzeri diğer hadîslerdir.
İmâm Ebû Hanîfe ile îmâm Mâlik ve kendilerinden evvel gelen imâmlar-,, dan Saîd ibn Cubeyr, Hasen Basrî, tbrâhîm Nahaî, Katâde tertibin vucûbuna ve sırayı bozanlara keffâret olarak kurbân kesmek lâzım geleceğine kaail olmuşlardır. Her iki taraf in .delillerinin tafsili fıkıh kitâblanndadir.

[342] Minâ günlerinde, yânî nahr günü ile onu ta'kîbeden üç günde hutbenin meşrû'-luğu babı. O günlerde insanlara yapacakları işleri öğretmek maksadıyle hitâb etmenin meşruluğu, bu başlıkla isbât edilmek istenmiştir.
Buhârî bununla, Minâ'da nahr günü hacılar için hutbe yoktur diyenlere reddi kasdetti de denilmiştir. Çünkü bu hadîste zikredilen şeyler, haccın şeâirinden değil, umûmî vasiyetler kabîlindendir. Buhârî râvînin, Arafat'ta vaki' olan konuşmaya hutbe ismi verdiği gibi, bu Minâ konuşmasına da hutbe ismini verdiğini beyân etmek istemiştir.
[343] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah (S), nahr günü Minâ'da insanlara hitâb etti..." sözündedir. Daha önce de zikrettik ki, buradaki "Hitâb etti" ta'bîri, ma1-lûm olan hutbe değildir. Bu hitabeye hutbe denilmesi, bunun da aslında kelâm etmek ve söz söylemekten ibaret olduğundan dolayıdır.
[344] Görünürde bu hadîsin başlığa uygunluğu yoktur. Lâkin ibn Abbâs'tan "Nahr günü Peygamber'in hitabesi" rivayeti bulunduğu ve nahr günü de Minâ günlerinden olduğu İçin başlığa uygun düşmüş oluyor. O hadîsi, İbn Abbâs'tan olduğu ve bu kadarcık uygunluk ciheti bulunduğu için, burada yine zikretmiştir.
[345] Buhârî bu hadîsin asimda başlığa mutâbaat ettiğini işaret etmiş oluyor. Buhârî râvînin bu mutâbaatta "Arafat'ta" sözünü söylemediğini hatırlatmak suretiyle yukanki hadîsin bu mutâbaatla başlığa tam uyduğunu göstermek istemiştir. Bu mutâbaaü Ahmed ibn Hanbel de Müsned'inde mevsûlen rivayet etmiştir.
[346] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
Peygamber'in bu nutku, hadîs ve sîret kitâblarında şöhretle nakledilmiştir. Bilhassa Buhârî buradan başka Sahıh'inin İlim, Beğu'1-Halk, Tefsir, Fiten ve Udhıye kitâblarında bâzı sened ve metin farkhhklanyle rivayet etmiştir. Bu cihetle metodoloji bakımından bu hitabenin de Arafat nutku gibi Peygamber'in belâgatli dilinden çıktığında kimsenin az veya çok şübhe etmeye ilmen hakkı yoktur.
Bir gün evvel Rasûlullah Arafat hutbesinde Arablar'ın dînî, medenî, ikti sâdî bütün âdetlerini Arafat meydanında yıkmış ve çiğnemiş bulunduğundan, sahâbîler, Peygamber'in bu hitâbesindeki suâlleri üzerine ayın, günün ve Mekke'nin adlarını değiştirecek sanmalarında hakkh idiler.
Peygamber can, mal, ırz ve şeref masuniyetlerinin ehemmiyetini gözönün-de tutarak, bunları en sâde kafalara da iyice yerleştirmek için suâl - cevâb tarzında gayet belîğ bir uslûb ile ifâde etmiştir.
[347] Hadîsin başlığa delîüiği "Peygamber Minâ'da: "Bilir misiniz?..." diye sordu sözünden alınır. Çünkü bu kelimeleri söylemesi, O'nun MinâMaki hutbesinden ibarettir. Lâkin bu hitabe, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, içinde hacc mensekle-rinden birşey olan hakîkî bir hutbe değildir.
[348] Bu Hişâm ibnu'1-Gâzî (157)'nin hadîsini, Ebû Dâvûd da mevsûlen rivayet etmiştir.
MÎnâ hutbesi şöyle başlamış ve devam etmiştir:
Rasûlullah Minâ'ya gelince, Muhâcirler'in kıblenin sağ tarafında, Ensâr'-ın solda, diğer cemâatin de karşıda saff saff yer almalarını emretti. Yine deve üstünde, yüzbinlik bu büyük cemâat karşısında İslâm mkilâbımn en müessir bir hutbesini daha şu suretle îrâd etti:
"Ey İnsanlar! Allah'a hamd ve sena, tekbîr ve tehlîl ettikten sonra derim ki: Sizi Allah'ın Kitâbı'na bağlayan Peygamberinizin sözlerini iyi dinleyiniz ve O'na itâai ediniz! Hacc ibâdetlerinizin bütün şekillerini benden gördüğünüz gibi ifâ ediniz, öyle sanıyorum ki, ben bu seneden sonra bir daha hacc edemem..." demiş ve devamında yukanki hadîs metninde verilen sözleri söylemiştir (Ibnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd; Kastallânî, el-Mevâhibu'l-Ledunniyye bi'l-Maahi'l-Muhammediyye).
[349] Su içirme vazifesi olan ile ondan başka özürlü, hasta yâhud oduncular, çobanlar gibi meşguliyet sahibi kimseler Minâ geceleri süresinde Mekke'de ikaamet edebilirler mi? Buhârî, sorunun cevâbını zikretmeyip, hadîsle yetinmiştir.
[350] Buhârî bu hadîsi burada arka arkaya üç tarîkten rivayet etmiş ve en kısadan genişe doğru bir sıralama yapmıştır.
[351] Bu mutâbaalardan birincisini Müslim; ikincisini İbnu Ebî Şeybe; üçüncüsünü ise Buhârî "Hacıları sulama bâbı"nda mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[352] Câbir ibn Abdillah'm bu hadîsini Müslim, Sahfh'inde mevsûlen rivayet etmiştir.
[353] Cemreler Minâ'da birbirleriyle farklı uzaklıklarda ve bir yol üzerinde üç tanedir. Mekke tarafında bulunana Akabe cemresi denir. Nahr günü kuşluk vaktinde yalnız bu taşlanır. Diğer teşrîk günlerinde, her gün öğleden akşama kadarki zaman içinde sıra İle her üçüne de yedişer taş atılır.
Birinci cemre ile orta cemre arasındaki uzaklık takriben 116 m.;
Orta cemre ile Akabe cemresi arasındaki uzaklık takrîben 160 m.;
Mekke Haremi ile Minâ arası mesafe takrîben 7 km.;
Minâ ile Cebeli Rahmet arası mesafe takriben 14 km. (er-Risâletu't-Fârûkıyye, s.51).
[354] îbn Mes'ûd'un bu hadîsi, Akabe cemresinin vâdînin ortasından, aşağıdan yukarıya doğru atıiniasmın sünnetliğini te'kîdli olarak ifâde eder. Halktan bâzılarının Akabe cemresini vâdînin üstünden attıklarını Abdurrahmân'm bildirmesi üzerine, Şâri'in sünnetine sarîh bir muhalefet olan bu durum, İbn Mes'ûd'un vicdanında derin bir te'sîr hâsıl etmiş ve sözünü yemîn ile te'kîd eylemiştir. Hacc mensekleri birkaç sûrede zikredilmişken, İbn Mes'ûd'un bilhassa el-Bakara Sû-resi'ni zikretmesi, Hacc menseklerinin hükümlerinin çoğunun bu sûrede anılmış olmasındandır.
îbn Mes'ûd, cemre taşlamak vaktine ilgisi İ'tibâriyle "Bir de sayılı günlerde Allah11! z/ftraÖn"(el-Bakara:203) âyetine telmih etmiş oluyor. Buna göre İbn Mes'ûd: Hacc mensekleri kendisine indirilen ve bütün hacc işleri kendisinden alınacak olan Peygamber, taşlamanın keyfiyetini kendisinden almaya, Akabe cemresini yukarıdan atan kimselerden daha hakkhdır, demiş oluyor.
[355] Bunu Abdurrahmân ibnu Mende mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu zikretmesinin fâidesi, Sufyân es-Sevrî'nin el-A'meş'ten bunu işitmiş olmasını beyân etmektir.
[356] İbn Umer'in bu hadîsi, yakında "İki cemreyi taşladığı zaman.. bâbı"nda mevsûlen gelecektir.
[357] ibn Mes'ûd'un bu fiili ve sözü, âlimler cumhurunun mezhebidir. Cumhura göre yedi çakıldan eksik atmak kâfi değildir. Yedi taş atılması vâcibdir. İbn Mes'ûd hadîsi cumhurun en kuvvetli delilidir. İbn Umer'den, Câbir'den ve îbn Abbâs'tan da yedi adedi açıkça rivayet edilmiştir.
[358] Yedi taş atmanın sebebi, yedi tekbîrin sayısını unutmamaktır. Bunun benzeri, namazdan sonra tesbîh sayısını muhafaza için parmaklarımızın ek yerlerine müracaat eder, onunla hesâb ederiz.
[359] İbn Umer'in bu hadîsi biraz sonra "İki cemreyi attığı zaman.. bâbı"nda mev-sûlen gelecektir.
[360] Hadîsin başlığa delîlliği "Herbir taşın beraberinde tekbîr getirirdi.." sözünde-dir. Bu hadîs, îbn Mes'ûd hadîsinin diğer bir tarîkidir.
Haccâc minberde bu hutbeyi yaptığı sırada, Emevî Halîfesi Abdulmelik ibn Mervân tarafından Irak Vâlîsi ve Hacc EmîrÎ bulunuyordu. Haccâc'ın sûre isimlerini söyleyiş şekli kendisine sorulunca İbrâhîm, İbn Mes'ûd'un söyleyiş şeklini, yânî doğrudan doğruya el-Bakara güresi şeklinde söylediğini bildiren hadîsi rivayet etmiştir.
[361] Buhârî bu bâb başlığı altında İbn Umer'in bu hadîsine işaret etmekle yetinmiştir. İbn Umer'in bu hadîsini de bundan sonraki bâbda mevsûlen getirecektir
[362] Bu hadîste haber verilen iki cemre yanındaki duruş süresinde görüş ayrılığı olmuştur. İbn Mes'ûd iki kerre el-Bakara Sûresi okuyacak kadar durur ve duâ edermiş. îbn Umer'in iki cemrede el-Bakara Sûresi okuyacak kadar vakfe yaptığı rivayet edilmiştir. İbn Abbâs'm da yüz âyetli bir sûre okuyacak kadar vakfe yaptığı haber verilmiştir.
Âlimlerin çoğu bu vakfelerin zÎkr ve duâ için yapıldığını, binâenaleyh vakfe yapmamakta bir be's olmadığına kaail olmuşlardır.
el-Cemretu'd-Dünyâ: Minâ'daki Hayf Mescidi cihetine yakın olan cemredir. Bu cemre, ikinci nahr günü taşlanan cemrelerin birincisidir. Bu cemre Mi-nâ'ya en yakın, Mekke'ye de en uzak olan cemredir.
Atılan çakılların sayısı: Dört İmâm'a ve cumhura göre, çakılların sayısı 7O'dir. Bunlardan yedisi bayramın ilk günü Büyük Cemre'ye, yânı Akabe cemresine atılır. Teşrik günlerinde, yânî bayramın ikinci, üçüncü, dördüncü günlerinde her gün sıra İle her Üç cemreye yedişerden 21 taş atılır. Üç günde atılan taş sayısı 63 olur. İlk günü atılan yedi taşla beraber, toplam 70 olur.
Yalnız İmâm Ahmed'den bir rivayete göre, her cemreye altı taş atılarak toplam 60 olur. Bir veya iki günün atışını kasden veya unutarak terk ederse, geri kalan günlerde telâfi caizdir ve kaza değil, edadır. Çünkü taş atma günleri bir vakit hükmündedir (Kastallânî, III, 348).
[363] Bu, ayniyle bundan önce zikredilmiş olan hadîstir. Buhârî, geliş yolu ayrı olduğu için tekrar etmiş ve başlığa açıkça bir delîl yapmıştır
[364] Buhârî bu Muhammed'in hangi Muhammed olduğunu belirtmemiş, böyle nis-bet etmeksizin, sâdece ismini zikretmiştir. Sarihler: Bu, Muhammed ibn Beş-şâr'dır, yâhud Muhammed ibnu'l-Musanna'dır yâhud da Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî'dir demişlerdir
[365] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "İki elini kaldırarak duâ ederdi" sözündedir. Buhârî bu hadîsin senedinin bir kısmını, yânî Zuhrî'ye kadarki kısmını verdikten sonra hadîs metnini sevketmiş, sonunda da senedin Peygamber'e kadar ulaşan kısmını vermiştir. Hadîsçilerden bir cemâat bunu caiz görmüştür. Ahmed ibn Hanbel de, Buhârî de bunlardandır. Senedi böyle ayırma mevsûllüğe mâni' olmaz. İbn Hacer: Bu şekilde sevkedilen isnadın mevsûl olduğu hususunda hadîs âlimleri arasında hiçbir ihtilâf yoktur, demiştir.
[366] Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihetledir: Rasûlullah Müzdelife'den hareket ettiği zaman Âişe O'nun beraberinde yürümüş değildi. Hâlbuki Peygamber'in Aka-s be cemresini taşlayıncaya kadar binekli olmakta devam ettiği sabit olmuştur. Bu ise Âişe'nin Peygamber'e güzel koku sürmesi, Akabe, cemresini taşlamasından sonra vâki' olduğuna delâlet etmiştir.
İfâda tavafından önce tıraş olmaya gelince, çünkü Peygamber, Akabe cemresini taşlayıp döndüğü zaman Minâ'da başını tıraş ettirmiştir.
Buhârî'nÎn hadîsten başlıktaki hükmü alması, koku sürmek cihetindendir. j Çünkü koku sürmek, ancak ihramdan çıktıktan sonra olur. Birinci ihramdan j çıkış ise, üç işten ikisini yapmakla olur: Akabe cemresini taşlamak, tıraş olmak, ; ifâda tavafı. Peygamber, cemreyi taşladıktan sonra tıraş olmasaydı, koku sü-', rünmezdi... (İbh Hacer).
[367] Buna "Sader tavafı" da denir. Buhârî hükmü zikretmeyip, hadîsi bildirmekle yetindi
[368] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hacc işlerinizin sonu Beyt'le olsun" sözünden alı-, nır. Beyt'le olacak iş ise, tavaftan başkası olmaz. O da, hacc işlerinin sonu olan veda tavafıdır (Aynî).
Müslim'in îbn Abbâs'tan bir rivayetinde: İnsanlar hacc sonunda etrafa dağılıvermek i'tiyâdında idiler. Rasûlullah (S): "Sakın hâ, sizden hiçbiriniz dağıtmasın. Tâ ki, son vazifesi Beyt'i tavaf olsun" buyurmuştur. Nevevî: Hadîsteki emr, vûcûb içindir. Bize göre sahîh olan vacibi terk ile kurbân lâzım gelir, âlimlerin çoğunun kavli de budur, demiştir. İmâm Mâlik, j Dâvûd Zahirî, İbn Münzir ise, veda tavafı sünnettir; terk edilirse birşey lâzım gelmez, demişlerdir. Hanefîler, afakîlere vâcib; Mekkeliler'e vâcib değildir, demişlerdir.
Hayızhya, nifâslıya, umre yapana vâcib değildir...
Şârih Kastallânî, veda haccının vucûbuna, hadîsin sonundaki "Veda tavafı hayızlı hakkında hafifletildi" cümlesiyle istidlal etmiştir. Hakîkaten hayızlı hakkında hafifletilen hüküm, başkaları hakkında teşdîd ve te'kîdi gerektirir ki, , bu da vucûbdur. Ve hafifletme yalnız müekked işlerden olabilir
[369] Hadîsin başlığa uygunluğu *'Sonra binip Beyt'e hareket etti ve ona tavaf yaptı" sözündedir. Çünkü bu tavafla murâd, veda tavafıdır (Aynî).
[370] Bu mutâbaatı, el-Bezzâr ile Taberânî mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[371] Bu başlıkta "İzâ"nın cevâbı söylenmemiştir. Takdîri şöyledir: Bu kadına veda tavafı vâcib olur mu? Yoksa hayızı sebebiyle kadından bu tavaf düşer mi? Vâcib olduğunda kurbân lâzım gelir mi, yâhud gelmez mi? Buhârî bu soruların cevâbını hadîslerle verdirmeyi daha emîn yol görüp, kendisi başlıkta hiçbir hüküm bildirmemiştir
[372] Hadîsin başlığa uygunluğu "Safiyye ifâda tavafını yapmıştı, dediler. Rasûllah: O takdirde bizi habsetmesi yoktur" sözündedir. Bunun ma'nâsı, veda tavafının hayızlıdan düşmesidir. Çünkü Rasûlullah'a Safiyye'nin hayz olması haberi verildiğinde "O bizi habsedici mi oldu?" buyurdu. Fakat Safiyye'nin hayızdan önce ifâda tavafını yaptığı haber verilince: "O takdirde bizi habs'etmiyecektir" buyurdu. Çünkü Safiyye haccm rüknü olan farz tavafı edâ etmiştir (Aynî).

[373] Hadîsin başlığa hüccetliği "Ümmü Süleym: Safiyye hadîsini zikretti" sözünden alınır.
[374] Hâlid'in hadîsini Beyhakî; Katâde'ninkini de Ebû Dâvûd et-Tayâlisî mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[375] Hadîsin başlığa uygunluğu "ifâda tavafını yaptığı zaman hayızh kadına memleketine hareket etmesine ruhsat verildi" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, hayızh kadın, farz olan ifâda tavafını yapmış olduğu zaman memleketine hareket eder ve veda tavafını terketmesinden ötürü üzerine bİrşey lâzım gelmez,
demektir (Aynî).
Buradaki îbn Abbâs ve aynı senedle gelen îbn Umer hadîslerinin her ikisi de sahâbînİn mürselleri nev'indendir. Çünkü bu her iki sahâbî de bu müsâadeyi bizzat Peygamber'den değil, kendisine müsâade verilmiş olan kadınlardan öğrenmişlerdir. Bu gibi sahâbî mürsellerinin merfû' hükmünde olduğu bilinen bir
hakikattir.
Bu ibn Abbâs ve İbn Umer hadîslerinden de, temizken farz olan İfâda tavafını yapmış da sonra hayz hâline giren kadından, veda tavafının düştüğü sâbit oluyor.
[376] Ten'îm, Mekkeliler'in mîkaatlarından biridir. Harem hâricinde ve Mekke'ye bir fersah mesafededir. Orada sonraları Âişe Mescidi dedikleri bir mescid inşâ edilmiştir.
Muhassab, Mekke ile Minâ arasında bir yerdir. Teşrîk günlerinden sonraki gece -ki bayramın dördüncü günü bittikten sonraki gecedir- orada geçirilir. Buraya Benû Kinâne Hayfı da denilir.
[377] Hadîsin başlığa delâleti "Ve Safiyye de hayz oldu... öyleyse be's yoktur; haydi yola çık!" sözlerinden alınır. Çünkü bunda Safiyye'nin İfâda tavafını yapmasından sonra hayızlandığı sabittir. Başlık da böyledir.
Bu hadîs, Temettü' ve Ikrân hacdan babında da geçmişti.
Bu münâsebetle hacc nevi'lerini bir kerre daha özetleyelim:
Hacc aylan içinde hacc ile umreyi cem' etmenin üç yolu vardır: Birincisi îfrâd'dır. Hacı adayı mîkaatta yalnız hacca niyet eder. Ve hacc ibâdetini tamamlayıp, halâl olduktan, yânî ihramdan çıktıktan sonra -ayniyle Mekke'nin yerlisi gibi- Harem haricindeki Cırrâne, Ten'îm, Hudeybiye gibi bir yerden um-s re niyetiyle tekrar ihrâmlanıp vakfeden mâada mensekleri yeniden yapar. Böyle olana Müfrid denir.
İkincisi Kırân'dır. Hacı adayı mîkaatta hacc ile umreye birlikte niyet eder ve tavaf, sa'y, tıraş gibi hacc amellerini tekrarlamaksızın hem hacı, hem mu'te-mir yânî umre yapıcı olur. Böyle niyet edene Kaann denir.
Üçüncüsü Temettu'dm. Hacı adayı hacc ayları içinde-mîkaatta yalnız umreye niyet eder. Ve Arefe gününden evvel vakfeden mâada mensekleri edâ edip, halâl olduktan sonra -ayniyle Mekke'nin yerlisi gibi- hacc gününde Mekke'den bir hacc inşâ edip vakfe, tavaf, sa'y gibi mensekleri yapar. Böyle olana Mutemetti' denir. Çünkü Câhiliye âdeti hilâfına olarak hacc aylan içinde umreden istifâde etmiş olur... (Tecrîd Ter., I, 191-194)
[378] Bu mutâbaat temettü' ve Ikrân hacdan babında Usmân ibn Ebî Şeybe tarîkinden mevsûlen geçmişti.
[379] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber ikindiyi Abtah'da kıldı sozundedır. Hadîs "Terviye günü öğleyi nerede kıldı bâbı"nda da başka bir tarîkle geçmişti.
Abtah, Bathâ, Muhassab ve Kinane oğulları Hayfı İsimleri aynı yerin adlarıdır. Mekke ile Minâ arasında geniş bir yerdir.
[380] Bunun da başlığa uygunluğu "İkindiyi Abtah'da kıldı" sözündedir. Bu hadîs de "Veda tavafı bâbı"nda başka bir tarîkle geçmişti.
[381] Biraz Önceki haşiyede de bildirdiğimiz gibi, bu Muhassab'a Abtah, Bathâ, Kİ-nâne oğullan Hayfı da denilir. Bu isimlerin hepsi aynı yeri gösterir.
Âişe'nİn bu hadîsi, Buradaki konaklamanın İbâdet kasdiyle olmadığım ve haccm gereklerinden olmadığını îfâde etmektedir. Bâzı âlimler Peygamber'in ve ondan sonra halîfelerin burada konaklama yapmış olmalarından dolayı, Pey-gamber'e uymak için burada konaklamanın müstehâb olduğunu söylemişlerdir. Nevevî,-: Muhassab'da konaklamak ŞâfÎÎ ve MâlÎkî'de müstehâbdır; âlimlerin cumhuruna göre de böyledir, diyor.
[382] Bu İbn Abbâs hadîsinde de "Muhassab menzilinde konaklamak birşey değildir" demesinden dolayı, bunun haccın sünnetlerinden olmadığı anlaşılmıştır. Bütün sarihler bu sözü "Hacc menseklerinden-sayılmış değildir" diye tefsîr etmişlerdir
[383] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Zû Tuvâ'da konaklardı... haccı bitirip Mekke'den ayrıldığı zamanda.." sözlerinden alınır.
Sonra iyi bil ki, Mekke'ye girmeden önce Zû Tuvâ'da konaklamak, dönüşü sırasında da Zu'1-Huleyfe'deki Bathâ'da konaklamak, hacc menseklerinden olarak yapılması gerekli birşey değildir. Hacı isterse bu yerlerde konaklama yapar, isterse terkeder (Aynî).
Peygamber ve halîfeleri bu yerlerde konakladıkları için, onların bu fiillerini taklîd ederek konaklamakta elbet bir hikmet ve hayr vardır (İbn Hacer).
[384] Bu hadîs de, diğerinde olan hususlara bâzı ziyâdelerle delâlet etmektedir.
[385] Bu Zû Tuvâ'da geceleme işi de biraz önce geçtiği gibi, hacc menseklerinden değildir. Bundan da ancak Peygamber'in konaklama yerleri alınır ve sâdece O'nun fiillerine uymak için bu yerlerde konaklanabilir. Çünkü O'nun fiillerinden hiçbiri hikmet ve hayrdan boş değildir (Kastallânî).
[386] Câhiliyet devrinde Hicaz'da Mekke yakınlarında senenin belli zamanlarında başlıca dört panayır kurulurdu. Arabistan'ın her tarafından buralara kervanlar gelir, alış verişler yapılır, şiir ve hitabe yarışları düzenlenirdi. Bunlar Ukâz, Zu'1-Mecâz, Mecenne, Hubâşe panayırları idi. Ukâz, zu'1-ka'de evvelinde kurulur ve yirmi gün devam ederdi. Mevkii, Arafat'a yakındı. Şâirlerin şür ve hitabe yarışları en çok Ukâz panayırında olurdu. Rasûlullah, ünlü hatîb Kurs ibn Sâide'yi Ukâz'da görmüş ve cihan edebiyat târihine geçen meşhur hitabesini burada dinleyip ezberlemişti. 129 hicret yılında Haricîler zamanında ilk terkedilen panayırdır. Sonra Zu'1-Mecâz ve Mecenne panayırları terkedildi.
Zu'1-Mecâz'ı îbn İshâk, Arafat'ın bir tarafında kurulurdu, diyor. Reşâtî de Arafat'ın sağ tarafında olduğunu ve sonraları terkedildiğini bildiriyor.
Mecenne de Mekke'ye birkaç mil mesafede idî. Civânında bahçeler, bostanlar bulunduğu için Mecenne denilirdi.
Hubâşe Mekke'nin sağ tarafında, altı mil uzaklıkta idi. 197 hicrî yılında en son bu panayır terkedildi. Bundan sonra insanlar Arafat, Minâ ve Mekke panayırları ile yetindiler. İbn Abbâs hadîsinde bunlardan ilk ikisi zikredilmiştir (îbn Hacer, Aynî, Kastallânî).
[387] Bu âyet, İbn Abbâs kıraatinde "Fî mevâsımVl-hacc" şeklinde okunmuştur.
Bu âyet, hacc mevsiminde müslümânların alış veriş yapmalarında, ticâret etmelerinde, Rabb'lerinin rızkından kazanmak istemelerinde kendilerine bir günâh olmadığını bildirmiş oluyor. İbn Abbâs da âyeti bu maksada delîl olmak üzere okumuştur.
Buhârî'nin bunu bâb başlığına delîl yapması ciheti meydanda ve açıktır.
[388] el-Idlâc, if'al babından, gecenin evvelinde kalkıp yola gitmek;
el-Iddilâc, ifti'âl babından, hemzenin ve şeddeli dâl'in kesresiyle, gecenin âhir vaktinde kalkıp yola gitmek ma'nâsmadır.
ez-Zemahşerî el-Esâs'da, ed-Delec ve ed-Decle, akşamdan kalkıp bütün gece gitmek ve dâl'in dammıyle ed-Dulce, gecenin sonunda gitmek ma'nâsına isim olmak üzere ve birincisinden fiili if'âl babından; ikincisinden fiili ifti'âl bâbındandır.. ibaresiyle yazılmıştırMtsbâh'ta da bu veçhile beyân edilmiştir... (Kaamûs Ter.).
[389] Bu hadîsin bir rivayeti daha önce sened ve metin farkıyle geçmişti.
[390] Bu Muhammed, Ebû Alî ibnu Seken'in rivayetinde Muhammed ibn Selâm şeklindedir. es-Sagânî ise: O, Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî'dir demiştir
[391] Bu hadîs de daha önce geçmişti. Buhârî buradaki Peygamber'in hâlini gösteren "Muddilicen" kelimesinin ifti'âl babından ismi fail olduğuna dayanarak, bâb başlığına açıkça delîl teşkîl ettiğini göstermek istemiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MENÂSİK (HACC FİİLLERİ) BAHSİ
Haccın Fazileti, Vücûbu, Umrenin Fazileti, Sünnet Oluşu, Arefe Gününün Fazileti
Yolculuk Ve Âdabı, Hayvanın Üstüne Binmek Ve Birini Terkisine Almak
İhram Mîkatları, İhramlıya Neler Helâl Ve Neler Yasak Olur?
İhram, Bozulması Ve (İhramlıyken) Avlanmanın Cezası
Hacc-lifrâd, Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettü' Ve Haccı Feshetmek
Tavaf
Sa'y Ve Beyt-i Şerîf'e Girmek
Vukuf (Vakfe) Ve İfâda (Arafat Dönüşü)
Şeytan Taşlamak, Traş Olmak Ve İhramdan Çıkmak
(Hacda Kesilen) Kurban
İhsâr (Tavaf Veya Vakfeden Alıkonma), Fevât (Vakfeyi Kaçırma), Fidye Ve İştirât
(Şartlı Hac)
Mekke'ye Girmek, Mekke'den Çıkmak Ve Tahsîb (Muhassab'da Konaklama)
Vekaleten Hac Ve Çocuğun Haccı
Teşrik Günlerindeki Tekbir, Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Hutbeleri, Hac Ve Umresinin Sayısı Ve Diğer Meseleler
Mekke Ve Kabe'nin Fazileti, Onun Haremi, Zemzem, Oradaki Ezan, Hicâbe (Perdedanlık) Ve Sikâye (Su Dağıtma) Hakkındaki Rivayetler
Beyt'in (Kabe'nin) İmarı, Binası, Yıkılması Ve Bununla İlgili Meseleler
Medine'nin Fazileti, Haremi Ve Bununla İlgili Meseleler
Allah Resulü Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Mescidi, O Mescidin Ziyareti Ve Medine'nin Belirli Yerleri
TAHRİC

MENÂSİK (HACC FİİLLERİ) BAHSİ

Haccın Fazileti, Vücûbu, Umrenin Fazileti, Sünnet Oluşu, Arefe Gününün Fazileti

3115- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Cihadı biz amellerin en üstünü olarak görüyoruz. Biz de savaşmayalım mı?" Şöyle buyurdu:
"Sizin için en üstün ve en güzel cihad, kabul edilmiş (mebrûr) bir hac ve sonra şehirde kalmaktır." (Âişe) dedi ki:
"Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduktan sonra haccı hiç bırakmıyorum." [Buhârîve aynı lafızla Nesâî.][1]

3116- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hac ile umreyi birbiri ardına yapın! Çünkü bu ikisi günahları, körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi giderirler. Kabul edilmiş haccın karşılığı ancak cennettir. Herhangi bir mü'min ihramlı olarak kaldığı zaman güneş, battığında günahlarını da alıp götürür." [Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî][2]

3117- Bezzâr, Câbir'den benzerini şu farkla rivayet etmiştir:
"Onlar (hac ile umre), fakirlik ve günahları bertaraf ederler."[3]

3118- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf'bir senedle Âmir bin Rabîa'dan:
"İkisini hac ile umreyi ardı ardına yapmak, ömrü ve rızkı artırır, fakirliği ve günahı, körüğün demir pasını giderdiği gibi giderir."[4]

3119- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman telbiye getirdiğinde, sağında, solunda bulunan taş, ağaç ve demirden yeryüzünde ne varsa hepsi birden telbiye ederler." fTirmizî][5]
3120- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Umre, diğer umreyle arasında geçen günahlara keffârettir. Kabul olunan mebrûr haccın karşılığı ancak cennettir."[6]

3121- Diğer rivayette:
"Kim Allah için hac edip de (ihramlı iken) cima etmez ve günah işlemezse; annesinin doğurduğu günde olduğu gibi günahlarından arınmış olarak döner."
|Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı.][7]

3122- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Mescid-i Aksu'dan Mescid-i Haram'a hac ve umreye niyet edip ihram giyerse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır. Ya da cennet onun için sabit olur"—Râvi hadiste bunlardan hangisinin ifade edildiğinde şüphe etmiştir.— [Ebû Dâvud][8]

3123- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Beyt-i Şerifi elli kere tavaf ederse, annesinden doğduğu günde olduğu gibi günahlarından çıkar." [Tirmizî][9]

3124- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr'dan Ümmü Sinan adındaki bir kadına şöyle dedi: "Bizimle haccetmene mâni olan nedir?" (Kocasını kastederek) "Ebû Fülan'a ait olan iki su çeken deve. Kocası oğluyla beraber bir deve ile hacca gitti. Diğeri ise arazimizi suluyor" dedi. Buyurdu ki: "Öyleyse ramazanda yapılan bir umre, (kaçırdığın) bir hacca ya da benimle yapılacak hacca bedeldir." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][10]

3125- Mâlik ve Ebû Dâvud, Ebû Bekr bin Abdirrahman'dan, o da Ümmü Ma'kil'e gönderdiği Mervân'ın elçisinden:

"Ebû Ma'kil, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hacca gitti. Benim üzerime de hac vacip olduğunu anladım." Bunun üzerine beraber (karı-koca birlikte) gittiler ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girdiler. Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Benim hac borcum vardır; Ebû Ma'kil'in genç bir devesi vardır." Ebû Ma'kil dedi ki: "Doğru söylüyor. Lâkin ben onu Allah yolunda vakfettim." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "O deveyi ona ver! Üzerinde hacca gitsin! Bu da Allah yolu sayılır." Ebû Ma'kil hemen genç deveyi ona verdi. Kadın şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Artık ben yaşlandım; hastayım, acaba haccımm yerini tutacak benim için başka bir amel var mıdır?" Şöyle buyurdu: "Ramazanda yapılacak umre haccın yerini tutar."[11]

3126- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yaşlının, küçüğün, güçsüzün ve kadının cihadı: Hac ile umredir." [Nesâî][12]
3127- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hacılar ve umreciler Allah' in delegeleridir; dua ettiklerinde kabul eder; mağfiret dilediklerinde onları bağışlar." [İbn Mâce][13]

3128- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İhramlı olan herhangi bir kişi gününde kurban keser, telbiye getirirse o akşam güneş batarken günahları bertaraf edilir ve annesinden doğduğu gündeki gibi oluverir."
[İbn Mâce zayıf bir senedle.][14]

3129- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Âdemoğlu, Kurban bayramı günü kan akıtmaktan fazla Allah katında sevimli bir amel işlememiştir. Zira o kestiği kurban, Kıyamet gününde, boynuzları, kılları, tırnakları ile gelecektir. Kurbandan akan kanın damlası yere düşmeden Allah katındaki bir mekana düşer (Allah katında kabul olunur). Artık gönülleriniz kurban kesmeniz sebebiyle hoş olsun." [Tirmizî][15]

3130- Rezîn'in rivayetinde şu ek yer almıştır: "Kurban sahibi için, onun her kılma karşı bir sevap vardır."[16]

3131- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: "Hacı kimdir?" "Saçı başı karışmış bir halde bu görevi ifâ eden."
"Hangi hac efdaldir?" "Acc (yüksek sesle telbiye okunan) ve sec (kurban olarak deve kesilen) olanıdır."
"(Âyette geçen) Yol nedir?"
"Azık ve binektir" buyurdu. [Tirmizî][17]

3132- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Hacdaki harcamalar, Allah yolundaki harcamalar gibi bire yediyüz (sevapp) getirir." [Ahmed ve Taberanî, Mu'cemu'I-Evsat'ta; isnadında Ebû Zuheyr adlı bir râvi vardır.][18]

3133- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir hacı kesinlikle ve asla im'âr durumuna düşmezi" "İm'âr nedir?" diye sordular. Cevap verdi: "Yani asla fakir ve muhtaç olmaz." [Taberanî, Mu'cemu'I-Evsat'ta ve Bezzâr.][19]

3134- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim hac yolculuğuna çıkıp da yolda ölürse, Kıyamete kadar ona hac sevabı yazılır. Kim de gazi olarak çıkarsa ona da gazi sevabı yazılır." [Taberanî, Mıı'cemıı'l-Evsat'ta.][20]

3135- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Hacı olan kişi bağışlanır; hacının, kendisine Allah'tan rahmet dilediği kişi de bağışlanır." [Bezzâr][21]
3136- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Ey Oğullarını, Mekke'den yaya olarak hacca çıkın. Dönerken de yaya olarak dönün. Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Binekle hacca giden kişi için, bineğinin her adım atışında yetmiş sevap vardır. Yaya giden hacının her attığı adım karşılığında yediyüz sevabı olur. Hem de harem sevabı." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü, harem sevapları nedir?" "Bir sevabın yüzbin sevap olduğu sevaplardır" buyurdu.
[Bezzâr ve Taberanî, Mu'cemu'I-Kebtr vel-Evsal'ta.][22]

3137- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim bu Bey t'i (Kabe'yi), haram kazançtan elde ettiği para ile ziyaret ederse, Allah'ın taatinin dışında olur. Böyle bir insan, hacca niyet edip, ihrama bürünerek bineğinin üzengisine ayağını basıp devesini dehledikten sonra «Lebbeyk Allahümme lebbeyk!» derse, gökten bir münâdî şöyle seslenir: «Sana ne lebbeyk ve ne de sa'deyk olsun. Çünkü senin kazancın haramdır, azığın da haramdır. Bineğin de haramdır. Hiçbir sevap almadan günahları yüklenerek dön! Hoşuna gitmeyecek şeyle karşılaşacaksın.» Ama kişi helal para ile hac yolculuğuna çıkıp bineğinin üzengisine ayağını basıp, «Lebbeyk Allahümme leb-beyk!» derse, Gökten bir münâdî şöyle nida eder: «Lebbeyk ve sa'deyk. Sana cevap verdim, seni kabul ettim; çünkü senin deven helâl, elbisen helâl, azığın da helâldir. Haydi çok büyük sevaplar elde ederek, hiçbir günaha girmeyerek dön. Seni sevinderecek şeyle karşılaşacaksın." [Bezzâr zayıf bir senedle.][23]

3138- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ buyuruyor: «Eğer ben bir kuluma sıhhat ve afiyet ihsan edip, rızkını da bol verdiğim halde her dört senede bir bana gelmezse o, gerçekten mahrumdur»."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Ebû Ya'lâ.][24]

3139- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap edip şöyle buyurdu: "Ey Cemaat! Allah şüphesiz size haccıfarz kılmıştır. Hacca gidin!" Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, her sene mi?" Sükût buyurdu. Adam üç kere aynı soruyu sorunca, şöyle buyurdu: "Size söylemediklerimi bırakın. Soru sormayın; eğer ben «Evet» deseydim (hac her sene) vacip olacaktı; siz de buna güç yetiremiyecekti-niz. Sizden öncekileri, çok soru sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilafa düşmeleri helak etmiştir. Onun için size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yapın! Bir şeyi de yasakladığım zaman ondan uzak durun!" fMiislim ve

NesâîJ[25]

3140- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ve lillâhi ale'n-nâsi hiccu'l-Beyti me-ni'stetae ileyhi sebile (= Ona bir yol bulabilenin Beyt'i haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır)" âyeti (Âl-i İmrân 97) nazil olunca, dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! (Hac) her sene mi?" "Hayır! Eğer «Evet» dersem her sene vacip olur." Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: "Ey iman edenler! Size açıklandığında hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın." (Mâide 101)[26]

3141- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim kendisini Beytullahll-ha-râm'a ulaştıracak binek ve azığa mâlik olup da haccetmezse, ister Yahudi, isterse Hristi-yan olarak ölsün (onun için fark etmez)." Çünkü Allah şöyle buyurmuştur: "Oraya yol bulabilen insana Allah için haccetmesi gerekir." (Âl-İ İmrân 97) [İkisi de Tirmizî'ye aittir.][27]
3142- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Her kimi, açık bir ihtiyaç, ya da zalim bir sultan, yahut alıkoyan bir hastalık (haçtan) alıkoymadığı halde hac yapmadan ölürse, artık isterse Yahudi olarak, isterse Hıristiyan olarak ölsün farketmez." [Dârimî][28]

3143- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "İslâm da (gücü yettiği halde) hac yapmamak yoktur." [EbûDâvud][29]

3144- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim hac yapmak isterse acele etsin." [EbûDâvud][30]

3145- İbn Mâce, leyyin bir isnadla şu ilaveyi yaptı: "Çünkü hastalanabilir, binit hayvanı kaybolabilir ve önemli bir isi çıkabilir."[31]

3146- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: "Hacca gitmem gerekiyor, öte yandan borcum da var." "Borcunu öde!" buyurdu. [Rezîn][32]

3147- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Herhangi bir çocuk hac edip de sonra akıl baliğ olursa ona başka bir hac daha yapması gerekir. Herhangi bir bedevi haccedip de sonra hicret ederse, onun diğer bir hac îfâ etmesi gerekir. Herhangi bir köle hac edip de sonra azat olursa, ona da başka bir hac yapması icap eder." [Mu'cemu'l-Evsat'u.][33]

3148- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e umre hakkında: "Umre vacip midir?" diye sordular: "Hayır! Ancak umre yapmanız faziletli bir ameldir" buyurdu.[34]

3149- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Umre vâcibdir." [İkisi Tirmizî'ye aittir.][35]

3150- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
O "Ve etimmû" l-hacce ve'l-umrete lillahi (=Başlamış olduğunuz hac ve umreleri tamamlayınız)" âyetini (Bakara 197) okurdu da sonra şöyle derdi: "Eğer (insanlara) güç geleceğini bilmeseydim, bu hususta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bir şey duymadığım halde, umrenin vacip olduğunu söylerdim." [Rezîn][36]

3151- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Malı bulunan evli bir kadının hacca gitmesine kocası izin vermemiş ve bu husus kendisine sorulunca, şöyle buyurmuş: "Kadın, kocasından izinsiz gidemez."
[Taberânî, Mu'cemu7-£vsa< ve's-Sağlr'de.][37]

3152- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben-Amman adında bir yer biliyorum. Kenarında ya da canibinde bir deniz bulunmaktadır. Oradan hacca niyet edip gitmek, başka yerden yapılan iki hacca bedeldir." [Ahmed][38]

3153- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Arefe günü kullarını ateşten azat ettiği kadar hiçbir günde (o kadar çok azat) etmez. O gün Allah yaklaşır, tecelli eder ve o kul-lanyla meleklere karşı iftihar edip şöyle der: «Bu kullarım ne istiyorlar?» [Müslim ve Nesâî][39]

3154- Talha bin Ubeydillah bin Kureyz radiyallahu anh'dan mürsel olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan, Arefe gününkü kadar küçük, bedbin ve öfkeli hiçbir zaman ve hiçbir gün görülmemiştir. Çünkü o gün müminlerin üzerine rahmet inmekte ve Allah çok büyük günahları bağışlamaktadır. Bir de Bedir günü şeytan pek perişan ve bedbin olmuştur. Çünkü o gün Cibrîl, meleklere başkanlık edip onları idare etmiştir." [Mâlik][40]

3155- Abbâs bin Mirdâs radiyallahu anh'-dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ümmeti için Arefe akşamı, mağfiret edilmeleri hususunda dua etti de kabul edildi. Kendisine şöyle denildi:
"Zâlimlerden başkalarını bağışladım, çünkü onlardan mazlumların hakkını alacağım."
Bunun üzerine (Allah Resulü) dedi ki:
"Ey Rabbim, dilersen Sen mazluma (hakkını) cennetten bir yer verirsin; ayrıca zalimi de bağışlarsın."
O akşam bu duası kabul edilmedi. Sabah olunca Müzdelife'de aynı duayı tekrarladı ve bu defa duası kabul edildi. Rcsûlullah sevincinden güldü ya da tebessüm etti.
Ebû Bekr ile Ömer dediler ki: "Annemiz babamız sana feda olsun bu saat gülünecek saat değildir, seni güldüren nedir, yâ Resûlal-Jah? AJlah seni sevindirsin."

Şöyle buyurdu: "İblis, Allah'ın benim duamı kabul edip ümmetimi bağışladığını görünce, bir avuç toprak alıp başına saçtı ve: «Vay halime eyvah!» diyerek üzüldü ve feryat etti. Onun üzülüp telaşa kapılması beni güldürdü." [İbn Mâce, meçhul bir râvi kanalıyla.][41]

3156- Bilâl radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Müzdelife sabahı şöyle dedi:
"Ey Bilâl! İnsanları sustur!" Sonra şöyle buyurdu: "Allah size bu Müzdelife' nizde çok büyük lütuflarda bulundu; kötülerinizi iyilerinize bağışladı. İyilerinize ise dileklerini verdi. Haydi Allah'ın adıyla (Mina'ya) yürüyün!"
[İbn Mâce][42]

3157- Talha bin Ubeydillah bin Küreyz radiyallahu anh'dan mürsel olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Günlerin en üstünü Arefe günüdür. Arefe günü cuma gününe denk düşerse, c-uma gününe denk düşmeyen yetmiş hacdan daha üstündür. En faziletli dua Arefe günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en güzel söz şudur: «Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh (= Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur, birdir, ortağı yoktur)»."
[Rezîn][43]

3158- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arefe günü akşam olunca, Allah kalbinde hardal tanesi ve zerre kadar imanı bulunan herkesi bağışlar."
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu yalnız Arafat ehline mi hastır?"
"Hayır; bilakis bütün mu minleredir."
[Taberanî, Mıı'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.][44]

3159- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Arefe günü şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Allah bugün sizlere büyük bir lütuftu bulunmuştur, aranızdaki dargınlıklar ve haklardan başka her türlü günahlarınızı bağışlamıştır. Kötülerinizi iyilerinize bağışlamıştır, iyilerinize de istediklerini vermiştir. Haydi (Mina'ya) yürüyün!"
Müzdelife'de toplandıklarında şöyle buyurdu:
"Allah salihlerinizi bağışladı, salih olmayanlarınızı da salih olanlarınıza bağışladı. Rahmet inip her yere yayılıyor. Sonra mağfiret yeryüzüne dağılıyor, dilini ve elini koruyan her tevbekâr ondan nasibini alıyor. Şeytan ve askerleri Arafat dağında durup, Allah'ın onlara karşı bu lütufkâr davranışını seyrediyorlar. Mağfiret inince, şeytan ve askerleri: «Eyvah vay halime! Ben onları uzun zamandır saptırmaya uğraştım, günahlar işlettim, sonra mağfiret gelip onları sardı. Eyvahlar olsun!» diyerek büyük bir üzüntü ve telaş içinde oradan dağılırlar."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'de adı belirtilmeyen bir ravi kanalıyla.][45]

3160- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphe yok ki Allah, Arafat ehline bol lü-tufta bulundu. Meleklere karşı onlarla iftihar edip şöyle der: «Ey meleklerim! Bakın şu kullarıma. Üstü başı perişan, bitkin ve yorgun dünyanın uzak yerlerinden kopup gelmişler, bana yalvarıyorlar. Ben de sizi şahit tutuyorum ki, onların dualarını kabul ettim. İsteklerini de iki kat verdim. Kötülerini iyi olanlara bağışladım; iyilerine de aralarında olan dargınlıklar ve hakları dışında istediklerini verdim.»
insanlar toplantı yerine gelip de vakfeye durup büyük bir rağbet ve istek içinde Allah'a yalvardıklarında ise şöyle der: «Kullarım vakfeye durdular, büyük bir rağbet ve istekle bana yalvarıyorlar. Şahit olun ki ben onların dualarını kabul ettim. İsteklerini de iki kat verdim. Kötülerini iyilerine bağışladım, iyilerinin tüm isteklerini verdim. Aralarındaki alacak vereceklerine de tekeffül ettim»."
[Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.J[46]

3161- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Mina mescidinde, Ensâr'dan bir adam ile Sakîf ten bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dediler: "Ey Allah'ın Resulü! Sana sormak için geldik." Şöyle buyurdu:
"Dilerseniz, bana ne soracağınızı size bildireyim. İsterseniz ben susayım ve sizin sorunuzu dinleyeyim."
"Sen bize bildir!" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ey Ensârlı! Sen, evinden çıkıp Beyt-i Haram ı ziyaret etmeni ve bu ziyarette elde edeceğini, tavaftan sonra kılacak olduğun iki rek'at namazı ve ondan elde edeceğini, Safa ile Mer-ve arasındaki sa'yını ve ondan elde edeceğin sevabı, Arafat'taki vakfeni ve ondan elde edeceğini, şeytanı taşlayıp ondan ne elde edeceğini, kurban keseceğini ve ondan ne elde edeceğini, sonra başını traş edip ondan elde edeceğini, ondan sonra tekrar Beyt' i tavaf edip ondan ne elde edeceğini sormak için geldin."
"Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bunun için geldim." Şöyle buyurdu:
"Evinden Beyt-i Haram'ı ziyaret maksadıyla çıktığında Allah sana devenin her attığı adım karşılığında bir sevap yazar. Bir de günahını siler. Tavafdan sonra kıldığın o iki rek'at namaz, İsmail neslinden bir köle azat etmek gibidir. Safa ile Merve arasındaki sa'yın yetmiş köle azat etmek gibidir. Arefe günü öğleden sonra Arafat'taki vakfeye gelince, o anda Allah Tealâ dünya semasına tecelli edip, sizinle meleklere karşı iftihar edip şöyle der: «Kullarım cennetimi ummak için dünyanın uzak köşelerinden kopup geldiler, yorgun ve bitkin düştüler. Eğer günahlarınız kumlar ya da yağmur damlaları sayısınca, deniz köpükleri adedince olsa bile bağışlarım. Haydi siz ve şefaatçi bulunduğunuz kimseler bağışlanmış olarak akın edin.» Taş atmana gelince, attığın her taş karşılığında işlediğin büyük günahlardan bir tanesi bağışlanır. Kurbanına gelince o, Rabbinin katında sana saklanmıştır. Başının traşına gelince, traş ettiğin her kıl karşılığında bir sevap alırsın, bir de günahın silinir. Ondan sonra Beyt-i Şerifi tavaf etmene gelince; hiç günahın kalmaksızın tavaf edersin. Üstelik bir melek gelip ellerini senin iki omuzun arasına koyar
ve şöyle der: «Müstakbele ait işine bak, artık tüm geçmiş günahların bağışlanmıştır»." [Bezzâr ve Taberanî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.][47]

Yolculuk Ve Âdabı, Hayvanın Üstüne Binmek Ve Birini Terkisine Almak

3162- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Perşembeden başka günde çok az yolculuğa çıkardı."

[Ebû Dâvud][48]

3163- Sahr bin Vedâa el-Ğâmidî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Ümmetime, sabahın erken saatlerinde bereket ver!" "Bu sebeple, bir müfreze veya ordu gönderdiği zaman, onları gündüzün başında (sabahleyin) gönderirdi.
Sahr, bir tacir idi. Ticaretini erkenden yapardı. Bu yüzden malı çoğalıp zengin oldu."
|Ebû Dâvud ve Tirmi/.î.l[49]

3164- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah bin Revâha'yı bir müfreze içinde gönderdi. O gün Cumaya rastladı. Arkadaşları sabahleyin gitti, kendisi ise geri kaldı. (İçinden:) "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılar, sonra arkadaşlarıma yetişip katılırım" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu gördü ve sordu:
"Neden arkadaşlarınla erkenden gitmedin?" "Seninle namaz kılıp sonra onlara katû-mak istedim" dedi.
"Yeryüzündekilerin tümünü infcık etsen, onların o erken çıkışlarındaki fazileti elde edemezsin" buyurdu. [Tirmizî][50]

3165- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer insanlar yalnızlığın (zararını) benim bildiğim gibi bilselerdi, bir süvari bile gece yalnız başına yola çıkmazdı." [Buhârî ve Tirmizî][51]

3166- Saîd bin el-Müseyyeb radiyallahu anh'dan mürsel olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan bir kişiye, iki kişiye musallat olmak ister; ama sayı üç olunca, onlara bir şey yapamaz." [Mâlik][52]

3167- Eşlem radiyallahu anh'dan:
Bir yolculuğa çıktım. Döndüğümde Ömer bana: "Kiminle arkadaşlık ettin?" diye sordu.
"Bekr bin Vâil'den olan bir adamla arkadaşlık yaptım!" dedim. Şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duymadın mı: «Kardeşin Bekrî'ye güvenme!»" ITaberânî, Mu'cemu'l-Evsat'U zayıftı senedle.][53]

3168- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tek başına yola çıkan süvari bir şeytandır; iki süvari iki şeytandır. Üç süvari ise bir kafiledir." IMâlik, Ebû Dâvud ve Tirmizî|[54]

3169- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kişi sefere çıktıklarında aralarından birini kendilerine lider yapsınlar." [Ebû Dâvud][55]

3170- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Verimli (yeşil) arazilerde yolculuk yaptığınız zaman develere haklarını verin (yani otlatın). Çorak yerlerde yürüdüğünüz zaman ise süratli gidin ki ilikleri kurumasın. Gece konakladığınız zaman yoldan uzak durun. Çünkü orası geceleyin zararlı hayvanların ve zehirli sürüngenlerin uğrağıdır." [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud][56]

3171- Onun (Ebû Davud'un) Câbir'den benzeri rivayeti vardır ki, onda şu ek yer almaktadır:
"Konak yerlerinden eylesmeden geçmeyin."[57]

3172- Ebû Ya'lâ'da şu ilave ile benzerini nakletmiştir: "Bir kötülük ve korku ile karsı karşıya kaldığınızda hemen ezan okuyun. Ana yollarda namaz kılmayın. Çünkü oralar yılanların ve yırtıcı hayvanların barınağıdır."[58]

3173- Abdurrahman bin Âiz radiyallahu anh'dan mürsel olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimseyi Allah sevmez: Harab olmuş bir evde konaklayan kişi. Sel yolunda konaklayan kişi. Hayvanını salıp da sonra onu koruması için Allah'a dua eden kişi."
fTaberânî, Mu'cermı I-Kehîr'de leyyin bir senedle.][59]

3174- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yolculuğu gece yapın; zira yeryüzü gece dürülür."[60]

3175- Ebû Sa'lebe el-Husenî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yerde konakladığında insanlar, dağ eteklerine ve vadilere dağılırlardı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Bu dağ eteklerine ve vadilere dağılmanız, şeytandandır.»
Ondan sonra nerede konakladılarsa birbir-
lerinden ayrılmadılar; hep birlikte bir yerde yattılar. Hatta (o kadar birbirlerine yakınlardı ki) bir örtü üzerlerine örtülseydi hepsini içine alır, denildi." [İkisi de Ebû Davud'a aittir][61]

3176- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir yolculukta olup da gece bir yerde konakladığı zaman, sağ tarafına yatardı. Sabaha yakın bir yerde konakladığında, kolunu diker başını avucuna koyarak yatardı." [Müslim][62]

3177- Sehl bin Muâz el-Cühenî'den, o da babasından radiyallahu anh:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile harbe çıktım. Konak yerinde insanlar birbirlerini sıkıştırdılar. Bu sebeple yolu kestiler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir münâdî gönderip: «Kim yerini daraltırsa, ya da yol keserse onun cihadı (sevabı) yoktur» diye nida ettirdi."[63]

3178- Enes radiyallahu anh'dan:
"Biz, bir yerde konakladğımız zaman, hayvanların yükü indirilmedikçe nafile namaz kılmazdık." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][64]

3179- Ebû Said radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferde iken bir adam devesinin üstünde sağa sola bakmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kimin fazla bineği varsa, bineği olmayana versin, kimin fazla azığı varsa, olmayana versin.» Böylece pek çok malı saydı. O kadar ki bizden kimsenin kendi fazla malında bir hakkı bulunmadığına kanaat getirdik." [Müslim ve Ebû Dâvud.][65]

3180- Câbir radiyallahu anh 'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Muhacir ve Ensâr topluluğu! Kardeşlerinizden malları olmayan bir takım insanlar vardır. O halde bir adam, bir adamı ya da iki adamı gözetsin, himayesine alsın." İçimizden kimin fazla bineği varsa, ona iki kişi nöbetleşe bindirildi. İşte bir deveyi nöbetleşe binmek üzere böyle takip ediyorduk.[66]

3181- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kafilenin gerisinde durur, (kafileye kavuşturmak için) zayıf hayvanı sürer, üzerindekini terkisine bindirir ve onlara dua ederdi." [İkisi de Ebû Davud'a aittir][67]

3182- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadının kölesiyle yolculuk yapması felâkettir'[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta zayıf bir senedle.J[68]

3183- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının mahremi olmadan bir günlük yolculuk yapması helâl olmaz."
[Nesâî hariç, Altı hadis imamı][69]

3184- Rivayetlerindendir:
"Bir günlük mesafe, bir gecelik mesafe, bir berîd mesafe ve üç günlük mesafe."[70]

3185- Buhârî ve Müslim, Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Kadın kocası ya da mahremi olmadan iki günlük mesafeye yolculuk yapamaz."[71]

3186- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Refakatinda köpek ya da çan bulunan insanların yanında melekler bulunmaz."[72]

3187 Diğer rivayet:
"Çan, şeytanın çalgısıdır."[73]

3188- Diğer rivayet:
"Üzerlerinde (ya da eşyalarında) kaplan derisi bulunan kimselere melekler refakat etmez." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî][74]

3189- Ebû Beşîr el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
Ebû Dâvud dedi ki: "Bize, Ka'nebî, Mâlik'ten, o da Abdullah bin Ebî Bekr bin Hazm'-dan, o da Abbâd bin Temîm'den, o da Ebû Beşîf el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
O, yolculukların birinde, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile berabermiş. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir elçi göndermiş. —Abdullah bin Ebî Bekr diyor ki: Sanırım şöyle dedi:—İnsanlar geceliyecekle-ri yerdeydi. "Git onlara söyle; hiçbir devenin boynunda asılı ok yayı kirişi bulunmasın, gerdanlık kalmasın muhakkak hepsi kesilsin."
Mâlik der ki: "Bunların nazara karşı (develere) takılmış olduğunu zannediyorum."
(Rûdânî) Derim ki: Ben bunu, asıl nüshada Buhârî, Müslim, Muvatta ve Ebu Davud'un zînet bölümlerinde Abdal b. Temim'den nakledildiği bilinmesi için Ebû Davud'un kitabından yazdım.
Çünkü asîl nüshada "elçi olarak"tan sonra "kale (=dedi)" lafzı düşmüştür ve bu elçinin Abdullah bin Ebî Bekr'in olduğu zannedilmiştir. Oysa durum böyle değildir. Anlaşılan; "kale (=dedi)" lafzının düşmesi, musannifin kaleminin işidir. Bu sebeple müstensihler de —bilerek ya da bilmeyerek— ona tâbi olmuşlardır. Allah, en doğrusunu bilir.[75]

3190- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Yolculuk azaptan bir parçadır. Sizleri yemekten, içmekten ve uyumaktan alı-koyar. Biriniz seferde işini bitirince hemen ailesine dönsün." [Mâlik, Buhârî ve Müslim.][76]

3191- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin gurbette kalışı uzun sürerse geceleyin evine dönmesin." [Buhârî ve Müslim][77]

3192- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakın kocası evde olmayan kadınların yanına girmeyin. Çünkü şeytan birinizin kanının dolaştığı yerde dolaşır." Dedik ki:
"Senin de mi?"
"Bende de; ancak Allah bana, ona karşı yardım etti de (şeytanım) müslüman oldu (ya da ondan kurtulurum)."
İbn Uyeyne der ki: (Arapça metinde geçen) "esleme"nin anlamı, "ondan kurtulurum" demektir. Çünkü şeytan müslüman olmaz. (Arapça

metinde geçen) "muğîbât", mu-ğîbe'nin çoğulu olup kocası evde bulunmayan, gurbette olan kadın demektir. [Tirmizî][78]

3193- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seferden döndüğü zaman, sabah oluncaya kadar Muarres'te yatardı." [Ebû Dâvudj[79]

3194- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onların geceleyin yolculuktan döndüklerinde hanımlarının yanına uğramalarını yasaklamıştı. Fakat iki adam onun o yasağına rağmen gece evlerine geldiler; herbiri hanımların yanında yabancı bir adam buldu." [Tirmizî][80]

3195- İbn Amrbin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hacı olmak, ya da umreye gitmek veya Allah yolunda savaşmak haricinde gemiye binip denize açılmayın. Çünkü denizin altında ateş vardır, ateşin altında da deniz vardır."
[Ebû Dâvud][81]

3196- Mutarrif radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Deniz ticaretinde bir sakınca yoktur. Allah, Kur'ân'da mutlaka doğruyu zikretmiştir: «Allah'ın lutfuyla rızık aramanız için, gemilerin onu yararak gittiğini görürsün. Belki artık şükredersiniz»." (Fâtır 12) [Rezîn][82]

3197- Ebû İmrân'dan, diyor ki: Câbir'e: "Siz Acemleri emrinizin altında tutar mıydınız?" diye sordum.
"Biz onları emrimizde tutardık. Bizlere bir köyden diğer bir köye kılavuzluk yaparlardı da sonra onları sahverirdik." [Taberanî, Mu'cemu' I-Kebîr'de.][83]

3198- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iblisin azgın şeytanları vardır. Onlara şöyle der: Siz Hicaz'a gitmelisiniz ve oradaki mücâhitleri doğru yoldan saptırmaksınız!"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de zayıf bii senedle.][84]

3199- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seferde sabah namazını kıldırdığı zaman yürürdü."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.][85]

3200- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'den Mekke'ye ashâbıyla beraber yürüyerek hacca gitti.
(Yolda onlara) şöyle dedi: «Peştemalleri-nizi bellerinize bağlayın!» Sonra bazan hızlı, bazan da yavaş yürüdü."
[İbn Mâce zayıf'bir isnadla.][86]
3201- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir yük yüklendiğiniz zaman biraz ağır davranın. Çünkü kişi bağlıdır, eli de asılıdır."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.][87]

3202- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sefere çıkmak istediği zaman müs-lüman kardeşlerine selâm versin. Çünkü onlar, dualarına duâ katarlar." [Mu'cemu'l-Evsat][88]

3203- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Yolculuk yapın ki, sağlıklı ve güven İçinde olun!" [İki rivayet de zayıf isnadla Taberâ-nî'nin Mu'cemu' I-Evsat'ına aittir.][89]

3204- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
Bir köle, Peygamber'e sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ben hacca gitmek istiyorum." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onunla yürüyüp uğurladı ve ona başını kaldırıp şöyle dedi:
"Allah seni takva ile azıklarıdır sın, seni hayra yönlendirsin. Üzüntünü gidersin."
Köle gidip döndüğünde yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e varıp selâm verdi. Bu defa ona şöyle dedi:
"Allah haccını kabul etsin, günahını örtsün. Harcadıklarını yerine getirsin."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr ve'l-Evsat'to zayıf bir senedle.][90]

3205- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Zeyd bin Harise, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem evimdeyken ziyaretine gelip kapıyı çaldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem elbisesini çekerek açık olarak onu karşıladı. Vallahi ondan ne önce, ve ne de sonra Resûlullah'ı açık görmedim. Onu kucaklayıp Öptü." [Tirmizî][91]

3206- Şa'bî radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ca'fer bin Ebî Tâlib'i karşıladı, bağrına basıp iki gözünün arasından öptü.[92]

3207- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, haccından dönüp Medine'ye geldiğinde, mescidinin kapısında devesini çökertti. Sonra içeriye girip iki rekat namaz kıldı. Sonra evine gitti.
Nâfi' dedi ki: "İbn Ömer de böyle yapardı." [Her iki rivayet de Ebû Davud'a aittir.][93]

3208- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye geldiği zaman, kendisini Abdul-Muttaliboğullarının çocukları karşıladı, birini kucağına, diğerini de arkasına alıp yüklendi."[94]

3209- Diğer rivayet:
"İkrime'nin yanında binek üzerine binen üçün en kötüsünden söz edilince, şöyle dedi: İbn Abbâs dedi ki:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kusem'i bineğinin önüne, Fadl'ı arkasına; yahut Kuşem'i arkasına, Fadl'ı önüne bindirmiş olarak

geldi. Bunlardan hangisi en kötü, ya da en hayırlıdır?»" [Buhârî ve Nesâî][95]

3210- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
İbnü'z-Zübeyr ona dedi ki: "Hani hatırlıyor musun, ben, sen ve İbn Abbâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i karşılamıştık da o bizi terkisine almıştı da seni bırakmıştı?"
"Evet" dedi. [Buhârî ve Müslim][96]

3211- Müslim'in rivayetinde ise: Abdullah b. Ca'fer, İbnü'z-Zübeyr'e: "Hatırlar mısın, hani ben, sen ve İbn Abbâs, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i karşılamıştık?" dedi. O da: "Evet, bizi hayvanına bindirdi, seni ise bıraktıydı" dedi.[97]

3212- Diğer rivayet: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seferden döndüğü zaman, ehl-i beytinden çocuklar tarafından karşılanırdı. Bir defasında yine seferden döndü de, hemen beni karşılamaya götürdüler. O da beni önüne aldı. Sonra Fatıma'nın iki oğlundan biri getirildi, onu da arkasına aldı. Biz, Medine'ye hayvan sırtında üç kişi olarak götürüldük." Ebû Davud'un da benzeri rivayeti vardır.[98]

3213- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hasan ve Hüseyin alaca katırının sırtında; ben yularından çekerek onları Medine'ye kadar götürdüm ve hücresine onları soktum. Biri önündeydi, diğeri arkasında. [Müslim ve Tirmizî][99]

3214- Enes radiyallahu anh'dan:
"Biz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Usfân dönüşünde beraberindeydik. Huyey kızı Safiyye'yi terkisine almıştı. Devesi tökezledi ve beraberce düştüler. Ebu Talha gelip dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Allah beni sana feda kılsın, bir şey oldu mu?»
«Hayır; bana bir şey olmadı. Lâkin sen kadına dikkat et!» Ebû Talha elbisesini çevirip yüzünü kapattı. Sonra elbisesini kadına örttü, kadın kalktı. Bineklerini onlara düzeltip hazır vaziyete getirdi. İkisi de bindiler, biz de onlarla beraber gittik. Medine'yi görünce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: «Dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibadet edicileriz ve ancak Rabbimize hamd edicileriz.» Medine'ye kadar hepimiz devamlı olarak bunu söyledik." [Buhârî][100]

3215- Ebu'l-Melîh radiyallahu anh'dan: O da bir adamdan:
Dedi ki: "Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in terkisindeydim. Hayvanın ayağı kaydı ve tökezledi. «Kahrolsun şeytan!» dedim. Şöyle buyurdu:
"«Kahrolsun şeytan» deme! Çünkü sen böyle dediğin zaman o, büyür; ev gibi olur ve: «Bu, benim gücümle olmuştur» der. Onun için sen «Bismillah (=Allah'in adıyla)» de. O zaman o, sinek gibi oluncaya kadar küçülür."
[Ebû Dâvud][101]

3216- Abdullah bin Bureyde radiyallahu anh'dan, dedi ki: Babamın şöyle dediğini duydum:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yürürken beraberinde merkebi olan bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Haydi bin." Kendisi de geri durdu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hayır! hayvanın ön tarafına (binmeye) benden daha layıksın. Ancak orasını bana ayırman (nezaketinde bulunman) başka!."
Adam: "Öyleyse orasını sana bırakıyorum" dedi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona bindi. [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][102]

3217- Muhammed bin Hamza bin Amr el-Eslemî'den, o da babasından: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her devenin üstünde bir şeytan vardır; ona bindiğiniz zaman Besmele çekin, işlerinizden geri durmayın." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve el-Evsat'te.][103]

3218- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yolculuğunda Allah'la başbaşa kalıp onu zikreden hiçbir binici yoktur ki melek onun arkasında olmasın. Bu duygudan yoksun hiçbir kimse de yoktur ki şeytan onun arkasında olmasın." [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de.][104]

3219- Muâz bin Enes radiyallahu anh'-dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, develerinin üzerinde durup da oturmayan birtakım insanlara uğradı ve onlara şöyle hitab etti: "Onlara doğru binin, onları rahat bırakın. Onları yollarda ve çarşılarda konuşacağınız birer kürsü yapmayın. Nice sırtına binilmişler vardır ki Allah katında binicisinden daha hayırlı ve Allah'ı daha çok zikredendir."
[Ahmed][105]

İhram Mîkatları, İhramlıya Neler Helâl Ve Neler Yasak Olur?

3220- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Hac aylan, Şevval, Zi'1-Ka'de ve Zi'l-Hicce'nin on günüdür." [Buhârî bâb başlığında.][106]

3221- Hişâm bin Urve radiyallahu anh'dan:
"İbnü'z-Zübeyr, Mekke'de dokuz yıl kaldı. Zi'1-Hicce girdiği zaman telbiyeye başladı; Urve de onunla aynı şeyi yaptı."[107]

3222- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan:
Ömer dedi ki:
"Ey Mekke ehli, neden insanlar, üstü başı karışmış bir vaziyette geliyorlar da, siz başınız yağlanmış süslü püslü geliyorsunuz? Hilâli (Ay'ı) gördüğünüz zaman telbiyede bulunun!" [İkisi de Mâlik'e aittir.][108]

3223- Atâ radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer, temettü haccı yapmak için geldiğinde, Terviye günü telbiyeye öğle namazını kıldıktan sonra başlardı ve hayvanına binerdi.[109]

3224- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Yalnız hac aylarında ihrama girmek sünnettendir." [İkisi de bâb başlığında Buhârî'ye aittir.][110]

3225- İbn Âbbas radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
Medinelilere Zü'1-Huleyfe'yi, Şamlılara Cuh-fe'yi, Necd ehline Karnu'l-Menâzil'i, Yemenlilere de Yelemlem'i mîkat yaptı ve şöyle buyurdu: "Her hac ve umre yapmak isteyen kimselere iste bunlar, onların ve oradan gelen diğer kimselerin mikadandır. Onlardan başka olanların da mîkatı bulundukları yerdir. Hatta Mekkeliler de

Mekke'de ihrama girerler."[111]

3226- Diğer rivayet: "Bunların dışında olanlar bulundukları yerden ihrama girerler, hatta Mekkeliler de Mekke'den ihrama bürünürler." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][112]

3227- İbn Mâce, Câbir'den benzerini rivayet etti ki, onda şöyle geçer:
"Doğudan gelenler de Zât-ı Irk'dan ihrama bürünürler." Sonra yüzünü (Doğu tarafındaki) ufka çevirip: "Allahım, onların gönüllerini (İslâm'a) yönelt!" buyurdu.[113]

3228- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Medinelilere Zü'1-Huleyfe'yi, Şamlı ve Mısırlılara Cuhfe'yi Iraklılara Zât-ı Irk'ı, Yemenlilere Yelemlem'i mîkat yaptı." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.][114]

3229- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, doğulular a Akîk'i mîkat yaptı." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][115]

3230- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer, el-Fur'dan ihrama girdi." [Mâlik][116]

3231- Mâlik radiyallahu anh'dan, o da kendisine göre güvenilir (sika) birinden:
"İbn Ömer, İlyâ'dan hacca niyet edip ihrama girdi."[117]

3232- Osman radiyallahu anh'dan:
"O, kişinin Horasan ve Kirmân'dan ihrama girmesini kerîh gördü." [Buhârî, bab başlığında][118]

3233- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İhramsız olarak mîkat yerini geçmeyin!" [Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr'de.][119]

3234- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ihramlının ne giyeceği hususunu sordular, şöyle buyurdu: "İhratnlı şunları giyemez: Gömlek, sarık, (başlıklı) bornoz, şalvar, vers-le boyanmış elbise, za'feranla boyanmış elbise ve mest. Ancak tokyo (nalın) bulamazsa, o zaman (mestleri) topuklardan aşağıya kadar onları kessin ve giysin." [Altı hadis imamı.][120]

3235- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kadınlara ihramlı iken şunları giymeyi yasakladığını duymuş: İki eldiven, peçe, vers ya da za 'feranla boyanmış giysi. Bunların dı istciiirtâ ve kumaştan elbise, salvar, gömlek, mest te giyebilir. Bilezik te takabilir." [Ebû Dâvud][121]

3236- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin za'feranla boyanmış ve yıkanmış elbiseye ihram olarak bürünmesinde, eğer üstünde bir leke ve eser yoksa bir sakınca yoktur. "
[Ebû Ya'lâ ve Bezzâr zayıf bir isnadla. |[122]

3237- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları ihramlı iken ellerine kına yakarlardı. Yine ihramlı iken onlar sarı renkte elbiseler giyerlerdi."
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebtr'de leyyin bir senedle.][123]

3238- Umeyme bint Rakîka radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları baş örtülerini vers ve za 'feranla boyayıp ihrama büriinmeden önce ânlarım onlan sararlardı."
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr'de.][124]

3239- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim izar (belden aşağıya giyilen etek) bulamazsa şalvar giysin. Kim nalın (tokyo, terlik) bulamazsa mest giysin." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][125]

3240- Yahya bin Yahya'dan:
Mâlik'e Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den nakledilen "Izar bulamayan şalvar giysin" hadisini sorana şöyle dediğini duydum:
"Bu rivayeti duymadım. Şalvarın ihramlı olan kişi tarafından giyileceğini de bilmiyorum. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ihramlının şalvar giymesini yasaklamıştır. Bunu ihramlının giymesinin caiz olmadığı elbiseler arasında zikretmiştir. Mesti istisna ettiği gibi şalvarı istisna edip ayırmamiştir." [Muratta'][126]

3241- Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Talha'nın sırtında ihramlı iken boyalı elbise gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdi: "O boya sadece kerpiç (ya da kızıl toprak) boyasıdır." Bunun üzerine şöyle hitap etti:
"Sizler ey halkın kendilerini lider kabul edip uyduğu kimseler! Cahil bir adam üzerinde bu elbiseyi görürse: «Talha bin Ubeydillah ihramda boyalı elbise giyiyor» der. Ey cemaat sakın bu renkli ve boyalı elbiseleri ihramda giymeyin." [Mâlik][127]

3242- Ya'lâ bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Ci'râne'de iken umre maksadıyla geldi. Sakalı, başı sarıya boyanmış sırtında da bir cübbe vardı.
Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben umreye niyetlenip ihrama girdim. İşte gördüğün gibiyim." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu cübbeyi çıkart ve sarı boyayı da yıka!" [Altı hadis imamı.][128]

3243- Diğer rivayette: "Umrende haccın-da yaptığın gibi yap!" diye geçmektedir.[129]

3244- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"O, ihramlının kuşak sarmasını kerih görürdü."[130]

3245- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İhramlı kişi, çenesinin üstünden itibaren başmı Örtemez." [İkisi de Mâlik'e aittir.][131]

3246- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Binekliler, biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında ihramlı iken yanımızdan geçerlerdi. Bizi geçerlerken herbiri-miz başının örtüsünü başından yüzüne indirirdi. Binekliler geçtiğinde yine açardık." [Ebû Dâvud][132]

3247- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, ihrama girmeden ve (çıktıktan sonra) Kurban bayram günü Beyt-i Şerifi tavaf etmeden önce içinde misk bulunan bir koku İle koku sürerdim." [Altı hadis imamı.][133]

3248- Diğer rivayette şu ibare yer almıştır. "Veda haccında zerîre denilen koku ile."[134]

3249- Diğer rivayet:
İbnü'l-Münteşir der ki: "İbn Ömer'e, kokulanıp da sonra ihrama giren kişi hakkında sordum; şu cevabı verdi:
«İhramlı iken kokulanmaktan hoşlanmam. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha iyidir.» Âişe'nin yanma girdim, onun (îbn Ömer'in) dediğini bildirince, şöyle dedi:
«Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, ihrama girerken koku sürdüm, kadınlarını dolaştı sonra ihrama büründü. Koku üzerinden etrafa yayılıyordu»."[135]

3250- Diğer rivayet:
"Üç gün sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in saç ayrımındaki kokunun parıltısını hâlâ görür gibiyim."[136]

3251- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Mekke'ye müteveccihen çıkardık. Alnımızı sükk denilen bir koku ile kokulardık. Sonra ihrama girerdik. Birimiz terlediğinde o koku yüzüne akardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onu görürdü de bizi alı-koymazdı." lEbû Dâvud][137]
3252- Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Şecere denilen bir yerde iken bir koku hissetti. "Bu koku kimden geliyor?" diye sordu. Muâviye: "Benden" dedi. "Allah aşkına senden mi?" diye sorunca, şu cevabı verdi: "Ey Mü'minlerin emiri! Bu kokuyu bana Ümmü Habîbe sürdü." Ömer "Allah aşkına dönüp bunu yıka!" dedi.[138]

3253- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Cuhfe'de ihramlı olarak ölen oğlu Vâ-kıd'ı kefenledi ve başı ile yüzünü örttü. Şöyle dedi: "Eğer ihramlı olmasaydık ona koku sürerdik." [İkisi de Mâlik'e aittir.][139]

3254- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ihramlı iken güzel kokusu olmayan bir yağla yağlanırdı." [Tirmizî][140]

3255- Rezîn'in lafzı: "Mukattat olmayan (reyhanla kokulandırılmamış) bir yağ ile yağlanırdı.
Kat: "Reyhanla yağı kokulandırmaktır."[141]

3256- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İhramlı kişi, reyhanı koklayabilir, aynaya bakabilir, yediği zeytin yağı ve tereyağıyla tedavi olabilir." [Buhârî, bâb başlığında.][142]

3257- Abdullah bin Huneyn'den:
İbn Abbâs ile Misver bin Mahrame, Ebvâ denilen yerde ihtilâf ettiler. İbn Abbâs dedi ki: "İhramlı olan kimse başını yıkayabilir."; Misver bin Mahrame ise: "Yıkayamaz" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, beni Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. Baktım ki o, iki direk arasına gerilmiş bir perde arkasında yıkanıyor. Ona selâm verdim. "Kimdir o?" diye sordu.
"Ben, Abdullah bin Huneyn'im, İbn Abbâs beni sana gönderdi ve «Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem ihramlı iken başını yıkar mıydı?» diye sormamı rica etti." dedim.

Bunun üzerine elini perdenin üzerine koyup aşağıya eğdirdi, nihayet başına kadar açıldı. Sonra ona su döken insana seslendi:
"Haydi dök bakalım!" O da su döktü, başım bir öne bir arkaya eliyle oğdu ve şöyle dedi:
"İşte ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in başını ihramlı iken böyle yıkadığını gördüm." Bunun üzerine Misver, İbn Ab-bâs'a: "Artık bundan sonra seninle hiç tartışmayacağım" dedi.
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][143]

3258- Hârice bin Zeyd radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ihram için, soyunup yıkanırdı." [Tirmizî][144]

3259- Rezîn: "O, ihram için, Beyt'i tavaf etmek ve Arafat'ta vakfe için yıkanmıştır."[145]

3260- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
(ihrama girerken) başını (saçlarını) ğısl (sabunu) ile (yıkayıp) toplamıştır." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][146]
3261- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İhramlı, hamama giremez." [Buhârî bâb başlığında.][147]

3262- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ihramlı iken, Lahyu Cemel adı verilen bir su menzilinde başağnsmdan dolayı başından kan aldırdı."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][148]

3263- Buhârî, Müslim ve Nesâî, Abdullah bin Buheyne'den "Başının ortasından" lafzıyla rivayet ettiler.[149]

3264- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ihramlı iken ayağının üzerinde bulunan bir ağrıdan dolayı kan aldırdı."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.][150]

3265- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İhramlı olan, (bir hastalık veya başka) zaruretten dolayı olmadıkça, asla kan aldırmaz." [Mâlik][151]

3266- Nübeyh bin Vehb radiyallahu anh'dan:
"Ömer bin Ubeydillah'm gözleri ihramlı iken ağrıdı. Bu yüzden gözlerine sürme çekmek istedi. Ebân bin Osman ona engel olup, sabır otunun suyunu sürmesini emretti. Ayrıca (babası) Osman'dan, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını bildirdi." [Müslim ve Sünen ashabı.][152]

3267- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ihramda iken Meymûne ile evlendi." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][153]

3268- Diğer bir rivayette: "Meymune ile Umretu'1-Kada esnasında evlendi" denilmiştir.[154]

3269- Diğer bir rivayet: "İkisi de ihramlı idiler."[155]

3270- Diğer rivayet: "Onunla evlendiği zaman ihramh idi; onunla zifafa girdiği zaman, ihramdan çıkmıştı. (Meymune daha sonra) Şeref mevkiinde öldü."
İbnü'l-Müseyyeb diyor ki: "Meymûne 'nin ihramlı evlendiği hususunda İbn Abbâs vehme kapılmıştır:"[156]

3271- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Meymûne ile evlendiğinde de, zifafa girdiğinde de ihramdan çıkmıştı. İkisinin evlenmesi hususunda aralarındaki elçi ben idim." [Tirmizî][157]

3272- Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ile Şeref mevkiinde evlendiğimizde ikimiz de İhramsizdlk." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî][158]

3273- Diğer rivayet: "Onunla (Meymûne ile) evlendiğinde de, gerdeğe girdiğinde de ihramsızdı. Meymûne, Şeref mevkiinde öldü ve gerdeğe girdiği çadırda defnedildi."[159]

3274- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, azatlısı Ebû Râfi' ile, Ensâr'dan bir adamı (Meymûne'ye) gönderdi. Meymûne binti'l-Hâris'i onunla evlendirdiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, henüz (umre için) Medine'den çıkmamıştı, orada idi." [Mâlik][160]

3275- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İhramlı olan, ne nikâh yapabilir, ne ni-kâhlanabilir ve ne de dünür gönderebilir."
[Buhârî hariç, Altı hadis imamı.][161]

3276- Mâlik, İbn Ömer'den naklettiği mevkuf hadiste şunu da ilâve etti:
"Ne kendisi için ve ne de başkası için kız isteyemez."[162]

3277- Ebû Gatafân el-Müriyy radiyallahu anh'dan:
"Babası (Tarîf) ihramlı iken bir kadınla evlenmiş. Ama onun bu evliliğini Ömer reddetmiş." [Mâlik][163]

3278- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birtakım adamlarla Mekke yolunda bir konakta oturuyordum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem önümüzde konaklamış idi. İnsanlar da ihramlı, ben ise ihramsızdım. Yıl, Hudeybiye yılı idi. Yabanî bir eşek gördüler; ben pabuçlarımı tamirle meşguldüm. Bana bildirmediler. Nasılsa gördüğü zaman, atına binip kovalar dediler. Derken hayvanı gördüm; hemen atımı eğerleyip bindim, fakat kamçı ile mızrağı aşağıda unuttum.
«Ne olur kamçı ile mızrağı bana verin!» dedim. «Vallahi (ihramlı olduğumuz için) bu hususta sana yardımcı olamayız» dediler. Buna çok öfkelendim; hemen indim, onları kaptım ve atıma tekrar binip yabanî hayvana hücum ettim. Onu çökerttim, sonra onu ölmüş bir vaziyette getirdim. Hemen onu yemek için başına üşüştüler. Ancak daha sonra ihramlı hallerinde onu yemek hususunda şüpheye düştüler. Gittik, bir kolunu yanımda gizli alıkoydum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yetiştik ve bunun hükmünü sorduk; şöyle buyurdu: «Beraberinizde ondan bir şey var mıdır?» «Evet vardır» dedim. Yanımda alıkoyup gizlediğim hayvanın o kol kısmını kendisine verdim. İhramlı iken onu yedi."
[Altı hadis imamı.][164]

3279- Onun rivayetlerindendir:
"Onun etinden yedik. Düşmanın önümüzü keseceğinden korktuk. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i aramaya koyuldum. Atıma bindim, bir hızlanıp, bir yavaş olmak üzere sürdüm. Gece yansı Ğifâroğullanndan bir adamla karşılaştım;
«Allah Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem'i nerede bıraktın?» diye sordum; şöyle dedi:
«Onu Ta'hin'de bıraktım. Niyeti Suk-ya'da mola vermektir.»
Dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! Ashabın sana selâm veriyor ve Allah'ın rahmetini diliyorlar. Sen yokken düşman tarafından yollarının kesilmesinden korktular. Onları bekle.» O da bekledi. Sonra dedim ki: «Bir yabanî eşek öldürdüm; ben de ondan artmış bir şey vardır.» Bunun üzerine ihramlı olan kavme: «Haydi yiyin!» buyurdu."[165]

3280- Onun rivayetlerden birisi de şöyledir:
"Biz üç millik mesafede uzak olan Kâ-ha'da idik, kimimiz ihramlı, kimimiz ihram-sızdık. Arkadaşlarım bir şey görmeye çalışıyorlardı, ben de bakınca yabanî bir eşek gördüm."[166]

3281- Onun rivayetlerdendir:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hac yolculuğuna çıktı; insanlar da onunla beraber çıktılar. İçlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu bir grup onlardan ayrıldı. Onlara «Haydi siz deniz sahili yolunu tutun, ilerde buluşuruz» dedi. Ayrılır ayrılmaz ihramlarını giydiler. Ebû Katâde giymedi. Onlar yürürlerken yabanî eşek sürüsünü gördüler. Ebû Katâde onlara hücum etti. Onlardan bir dişi eşeği öldürdü."
Bu rivayette aynca şöyle geçmektedir: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki:
"İçinizden kimse (av için) ona hamle yapmasını emretti ya da işaret etti mi?"
"Hayır" dediler.
"Öyleyse etin kalan kısmını yiyin!" buyurdu.[167]
3282- es-Sa'b bin Cessâme radiyallahu anh'dan:
Kendisi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, Ebvâ'da ya da Bûdân'da iken bir yabanî eşek hediye etmiş. Ancak onu ona geri çevirmiş. Adamın üzüldüğünü görünce şöyle buyurmuş: "Biz bunu ihramlı olduğumuz için geri çevirdik (üzülme!)".
[Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı][168]

3283- Diğer rivayet: İbn Abbâs dedi ki: "es-Sa'b bin Cessâme, Kudeyd'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yabanî bir eşeği etinden kan damlar halde hediye etti. Resûlullah onu almayıp geri çevirdi. Çünkü ihramlı idi."[169]

3284- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siz ihramlı iken, bizzat kendiniz avlamamış iseniz ya da sizin namınıza avlanmamış ise, elde ettiğiniz kara avı size helâldir."
[Sünen ashabı][170]

3285- el-Behzî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye müteveccihen ihramlı olarak çıktı. Ravhâ denilen yere varınca kesilmiş bir yabanî eşek gördüler. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattıklarında şöyle buyurdu:
«Onu bırakın belki sahibi gelir.»
Derken sahibi olan el-Behzî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Bu yabanî eşek sizin olsun, yiyebilirsiniz.»
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen Ebû Bekr'e emretti. Arkadaşları arasında onu taksim etti. Sonra geçip yürüdü; Rüveyse ile Arc arasındaki İsâye'de gölgede okla yaralanmış yatıp uyumakta olan bir geyik gördü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birisine herkes geçinceye kadar onu kimsenin ürkütmemesi için, durup beklemesini emretti."
IMâlik ve Nesâî.][171]

3286- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hac ya da umre için yola çıktık. Önümüze bir çekirge sürüsü çıktı, kamçı ve yaylarımızla vur(up avla)mağa başladık. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: «Onu yiyin; çünkü o, deniz avı nev'indendir»." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.J[172]

3287- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: "O, Veda haccında beraberinde hanımı Esma bint Umeys el-Has'amiyye olduğu halde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktı. Zü'1-Huleyfe'ye vardıklarında Esma, oğlu Muhammed bin Ebî Bekr'i doğurdu. Hemen Ebû Bekr, gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumunu bildirdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekr'e: «Söyle ona hemen yıkanıp ihrama girsin, Beyt-i Şerifi tavaf etmek dışında, diğer hac menâsikinin tümünü insanların yaptığı gibi yapsın» buyurdu." [Nesâî][173]

3288- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Aybaşı olan kadın, hac ve umre için ihrama girebilir. Beyt-i Şerifi tavaf etmek dışında

haccın tüm menâsikini (fiilî ibâdetlerini) yapabilir. Bir de Safa ile Merve arasında sa'y edemez. Temizlenene kadar Mescid'e yanaşamaz." [Mâlik][174]
3289- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lohusa ile aybaşı olan kadın, mîkâta geldiklerinde yıkanırlar. İhrama bürünürler. Tavafın dışında hac ibadetlerinin tümünü îfâ ederler." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][175]

3290- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ona, ihramlı kişinin vücudunu kaşıyıp ka-şıyamayacağmı sordular. "Evet. İyice kaşısın! Ellerim bağlanıp ta ayaklarımdan başka hiçbir şey bulamazsam yine de kaşırım" dedi.
[Mâlik][176]

3291- Esma bint Ebî Bekr radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hacca çıktık, Arc denilen yere varınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem konakladı, biz de konakladık. Âişe, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturdu; ben de Ebû Bekr'in yanında oturdum.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yük devesi ile Ebû Bekr'in yük devesi birdi. Bu deve, Ebû Bekr'in kölesinde idi. Ebû Bekr onu beklemeye ve gözlemeye koyuldu. (Köle) geldi, fakat yanında devesi yoktu. Sordu:
«Deven nerede?»
«Sabahleyin onu kaybettim» deyince, Ebû Bekr öfkelendi ve onu dövmeye ve şöyle demeğe başladı: «Bir tek devenin hakkından gelemiyorsun ve yitiriyorsun!»
Öte yandan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tebessüm edip ve şöyle buyurdu:
«Şu hacca niyyetli olan ihramlıya bakınız ne yapıyor!»
Bundan başka ve fazla bir şey demiyor ve sadece tebessüm ediyordu." [Ebû Dâvud)[177]

3292- Rabî'a bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
"O, Ömer'i ihramlı iken, (Mekke ile Medine arasındaki) Sukyâ denilen yerde devesinin kurtlarını alıp toprağa atarken görmüş."
[Mâlik][178]

3293- Nâfı' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, ihramlı şahsın devesi üzerinden pire ya da kene çıkammvndan hoşlanmazdı." [İkisi de Mâlik'e ait.][179]

3294- Ebû Berze radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sünnetsiz bir adamın Allah'ın evini ziyaret eâip eâemiyeceğini sordular, şöyle buyurdu: "Hayır. Sünnet oluncaya kadar Allah beni (buna müsaade etmekten) alıkoymuştur." [Ebû Ya'lâ][180]

3295- Ebû Ümâme'den, o da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i gören birinden:
"O, Terviye günü Minâ'ya gitti. Yanında Bilâl vardı, elinde elbise sarılmış bir değnek ile Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i gölgelendiriyordu." [Ahmed, ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de benzerini nakletti.][181]

İhram, Bozulması Ve (İhramlıyken) Avlanmanın Cezası

3296- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hacca gitmek istediğinde insanlara bunu ilân etti ve bir yerde toplandılar. (Zü'1-Huley-fe'nin Mekke tarafındaki tepesine) Beydâ'ya vardıklarında hacca niyet edip ihrama girdi." [Buhârî ve Tirmizî][182]
3297- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, öğle namazını Beydâ'da kıldırdı. Sonra devesine binip Beydâ dağına çıktı ve orada öğleyi kıldırınca, hac ve umreye niyet edip ihrama girdi ve telbiye getirdi." [Ebû Dâvud ve Nesâî][183]

3298- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (hacca gitmek için) el-Fur' yolunu seçecek olursa, bineğine bindiği zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi. Şayet Uhud yolunu seçecek olursa, Beydâ tepesine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi." [Ebû Dâvud][184]

3299- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İşte Beydâ'nız ki bu hususta siz Allah Resulünü sallallahu aleyhi ve sellem yalanlıyorsunuz. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ancak (Zü'1-Huleyfe) mescidi(ni)n yanında niyet edip ihrama girmiştir."[185]

3300- Diğer rivayet: "O (Allah Resulü), Şecere denilen yerde devesine bindiği zaman niyet edip ihrama girmiştir."[186]

3301- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ayağını özengiye koyup devesinin üstünde doğrulduğunda, Zü'1-Huleyfe'nin mescidi yanında niyet edip ihrama girerdi."
[Altı hadis imamı.][187]

3302- Saîd İbn Cübeyr radiyallahu anh'dan:
İbn Abbâs'a dedim ki:
"Ey Ebu'l-Abbâs, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının, onun ihramı (niyetle kendisine) vacip kıldığı an yaptığı telbiyesi hususunda ihtilâfa düşmelerine hayret ettim." Şöyle dedi:
"Ben bunu herkesten daha iyi bilirim. Şöyle ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ancak tek bir hac yapmıştır. Bundan ötürü onlar (ashâb) ihtilâfa düştüler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hacca gitmek üzere yola çıktı. Zü'1-Huleyfe'deki mescidinde iki rekat namaz kılınca, o anda bulunduğu yerden bu göreve başladı ve iki rekat namazı bitirince hacca niyet edip telbiyeye başladı. Bunu birçok insan duydu. Ben de bunu kendisinden duyup ezberledim.

Sonra devesine bindi, bineğinin üstünde iyice doğrulunca, yüksek sesle telbiye getirdi. Birçok insan ondan bunu duydu. İşte bu (ihtilâfın sebebi) oraya (halkın) bölük bölük gelmiş olmaları ve devesi onu kaldırdığı sırada Resûlullah'ı telbiye getirirken işitmeleridir. Bunu duyanlar dediler ki: «O, devesi hazırlanıp üzerine binince telbiye getirdi.» Sonra geçip gitti. Beydâ tepesine çıkınca yine telbiye getirdi. Birtakım insanlar (ilk olarak) bunu gördükleri için: «O, Beydâ tepesinde telbiye getirdi» dediler. Allah'a yemin ederim ki O, (Zü'1-Huleyfe'deki) namazgahında hacca niyet etti, devesine bindiğinde yüksek sesle telbiye getirdi, Beydâ tepesine çıkınca da yine yüksek sesle telbiye okudu."
İbn Cübeyr der ki: "Kim İbn Abbâs'ın görüşünü paylaşırsa, (Zü'1-Huleyfe) namazgahında kılacağı iki rekatın sonunda hacca niyet eder, ihrama bürünüp telbiye getirir."
[Ebû Dâvud][188]

3303- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer radiyallahu anh, Zü'1-Huley-fe'de sabah namazını kıldıktan sonra devesinin hazırlanmasını emrederdi. Hazırlanınca üstüne biner kıbleye karşı durup telbiye getirirdi. Sonra Harem'e vâsıl olunca, telbiyeyi keserdi. Zû Tuvâ'ya geldiğinde orada gecelerdi. Orada sabah namazını kılar; sonra yıkanırdı. Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in de böyle yaptığını iddia ederdi."
[Mâlik, Buhârî ve Müslim][189]

3304- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Mekke'de) mukîm olan ya da umre yapanlar, Hacer-i Esved'i istilâm edinceye kadar (selâmlayıncaya dek) telbiye getirmeye devam ederler." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][190]

3305- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in tam bir ihram içinde şöyle telbiye getirdiğini duydum:
"Lebbeyk, Allahümme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk! İnne' l-hamde ven-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerike lek (=Tekrar tekrar icabet sana Allahım, tekrar tekrar sana! Hiçbir ortağın yoktur. Tekrar tekrar icabet sana! Şüphesiz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir! Hiçbir ortağın yoktur)"
Bu kelimelerden fazla bir şey söylemezdi.[191]

3306- Diğer rivayet: "İbn Ömer şu ilaveyi yapardı: "Lebbeyk, Lebbeyk ve sa'deyk ve'l-hayru bi-yedeyk. Lebbeyk ve'r-rağbâu ileyke vel-amelu (=Tekrar tekrar ibadet sana, tekrar
tekrar ibadet sana, taatına tekrar müsaade. Hayır senin kudret elindedir. Tekrar tekrar icabet sana, dilek ve amel de sanadır)."[192]

3307- Diğer rivayet:
Üç kere "Lebbeyk, Lebbeyk, Lebbeyk!"[193]

3308- Diğer rivayet: "Ömer, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in telbiyesi gibi telbiye getirip şöyle derdi: «Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyk ve sa'deyk. Velhay-ru fî yedeyk. Lebbeyk ver-rağbâu ileyke vel-amelu (=Tekrar tekrar icabet sanadır Allahım! Tekrar tekrar icabet sana, taatına tekrar müsaade sana aittir. Hayır senin kudret elindedir. Tekrar tekrar icabet sana, dilek ve amel de sanadır)»."
[Altı hadis imamı.][194]

3309- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
telbiye getirdi. Telbiyeyi İbn Ömer'in hadi-sindeki gibi anlattı. Dedi ki: İnsanlar Zü'l--Meâric ve benzeri sözleri (telbiyeye) ilâve ediyorlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onları duyup bir şey söylemiyordu." [Ebû Dâvud][195]

3310- Ebû Hureyre radiyallahu anlı'dan: (Şu sözler) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in telbiyesi içinde yer almıştı: "Lebbeyk ilâhu'l-Hakk (=Tekrar tekrar icabet sanadır ey gerçek ma'bûd!)" [Nesâî][196]

3311- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Musa'nın telbiyesi: "Lebbeyk, abdüke ve ibnü abdike (=Tekrar tekrar ibadet sanadır, ben kulunum ve kulunun oğluyum)" idi. İsa'nın telbiyesi: "Lebbeyk, abdüke ve ibnü emetike (=Tekrar tekrar icabet sanadır, ben kulunum ve kadın kulunun oğluyum)" idi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in telbiyesi ise: "Lebbeyk lâ şerîke lek (= Tekrar tekrar icabet sanadır, hiçbir ortağın yoktur)" İdi.
[Bezzar leyyin bir isnadla.][197]

3312- Amr bin Ma'dî Kerb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Biz Cahiliyette haccettiğimiz zaman şöyle derdik: «İşte Zebîd sana geldi. Perişan bir vaziyette; dağ taş ve tepeleri aşarak çıplak olarak sana geldi. Putları yalnız ve boş bırakarak geldiler.»
Bugün ise, biz Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in öğrettiği gibi söylüyoruz:
«Lebbeyk! Allahümme lebbeyk! Lebbeyk lâ şerîke leke Lebbeyk! İnne' l-hamde ven-ni'mete leke vel-mülk. Lâ şerîke lek»."
[Bezzâr ve Taberânî][198]

3313- Huzeyme bin Sabit radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem telbiyesini bitirdiği zaman, Allah'tan, mağfiretini, nzasını ve ateşten azat olmasını niyaz ederdi."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de leyyin bir senedle.][199]

3314- es-Sâib bin Hallâd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana gelip dedi ki: " 'Ey Muhaıri-med, ashabına söyle; telbiyede seslerini yükseltsinler!' " [Mâlik ve Sünen ashâbı.][200]

3315- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Müşrikler, haccederlerken: "Lebbeyke lâ şerîke leke (= Tekrar tekrar icabet sanadır, senin hiçbir ortağın yoktur)" diyorlardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yazık size! Yeter yeter." Bunun üzerine müşrikler

devamla: "Yalnız bir şerik müstesna, o senin şerikindir; sen ona ve onun mâlik olduğuna da mâliksin" derlerdi. Zavallılar bunu Beyt'i (Kabe'yi) tavaf ederken söylüyorlardı." [Müslim][201]

3316- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bana ulaşan habere göre, Ömer, Ali ve Ebû Hureyre'ye ihramlı iken hanımı ile cinsî temasta bulunan adam hakkında sordular. Şu cevabı verdiler:
"Onlar bu haccı tamamlarlar. Sonra gelecek sene onlara hem hac ve hem de (ceza olarak) kurban gerekir."
Ali ise dedi ki: "Gelecek yıl ihram giyip telbiye getirdiklerinde, haclarını îfâ edinceye dek ayrı kalırlar."[202]
3317- İkrime radiyallahu anh'dan: "Bunun ancak İbn Abbâs'tan nakledildiğini sanıyorum. (Mina'da) ifaza tavafından önce hanımı ile cinsî temasta bulunan adamın ceza olarak bir umre yapması ve de bir kurban kesmesi gerektiği söylenmiştir." [Mâlik][203]

3318- Ebû'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Ömer radiyallahu anh ihramlı iken yapılan avların keffâreti olarak; sırtlanda bir koç, ceylanda bir keçi, tavşanda bir dişi oğlak, jer-booda (yer tavşanında) bir kuzu ile hükmetmiştir." [Mâlik. Ebû Yâlâ da, Ömer'den bunun benzerini merfû olarak rivayet etmiştir.][204]

3319- Yahya bin Sa'd radiyallahu anh'dan:
Bir adam Ömer'e gelip ihramlı iken öldürdüğü çekirge hakkında sordu. Ömer, Ka'b'a: "Gel beraberce hükmedelim" dedi.
Ka'b: "Bir dirhem versin" dedi. Bunun üzerine Ömer dedi ki:
"Sen dirhemleri bulursun, fakat bir hurma çekirgeden daha hayırlıdır."[205]

3320- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan:
Bir adam Ömer'e dedi ki: "Ben, arkadaşımla atlarımızla Akabe'deki bir tepeye doğru koşu yaptık ve ihramlı olduğumuz halde bir geyik vurduk. Ne dersin?"
Ömer yanındaki adama: "Haydi gel beraber hükmedelim!" dedi. Ona bir keçi (keffâ-ret) lâzım geldiğine hükmettiler. Adam şöyle diyerek döndü: "Mü'minlerin emiri bir geyik hakkında hüküm veremiyor da başka birisini yardıma çağırıyor." Ömer hemen onu geri ça-
ğırıp şöyle dedi: "Sen Mâide sûresini okuyor musun?"
"Hayır."
"Pekâlâ benimle hüküm veren adamın kim olduğunu biliyor musun?"
"Hayır."
"Eğer sen bana Mâide'yi okuyorum de-seydin, seni canını acıtıncaya kadar döverdim. Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmuştur: "İçinizden iki âdil kimsenin hükmedeceği, Kabe'ye ulaşacak bir kurban ile öde." (Mâide 95) Bu adam da Abdurrahman bin Avf'tır.
[Mâlik][206]

Hacc-Iifrâd, Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettü' Ve Haccı Feshetmek

3321- Âişe radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kiCC-i İfrâd yaptı." [Buhâri hariç. Altı hadis imamı)[207]

3322- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hacc-ı ifrad'a niyet edip ihram giydi." | Müslim ve Tirmizî|[208]

3323- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Haccınızla umrenizin arasını ayırın. Bu, birinizin haccını tamamlaması için en güzel bir davranıştır. Bu hac aylarının dışında yapılacak umreyi de daha güzel tamamlar."
[Mâlik][209]

3324- Câbir ve Ebû Saîd radiyallahu an-humâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber (Mekke'ye) geldik. Biz, hac için yüksek sesle telbiye getirip bağınyorduk."[Müslim |[210]
3325- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hacla umreyi bir arada yaptı ve onlar için iki kere tavaf etti." [Tirmizî ve Nesâî][211]

3326- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i, hac ile umre için bir arada (ihrama girip) telbiye getirdiğini duydum.
Bekr bin Abdillah dedi ki: "Ben bunu İbn Ömer'e anlattım. Bana: «O, sadece hac için telbiye getirdi» dedi. Enes'e rastladığımda bunu anlatınca, şöyle dedi:
«Bizi çocuk mu sayıyorsunuz? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bizzat şöyle dediğini duydum: Lebbeyke umreten ve haccen»"
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][212]

3327- Ebû Vâil radiyallahu anh'dan: es-Sabiy bin Ma'bed dedi ki: "Ben hıristiyan bir Bedevi idim; müslüman oldum. Kabilemden olan Hüzeym bin Sürmüle adında bir adama gelip dedim ki: «Ey bana bak! Ben savaşmaya düşkün bir adamım! Lâkin hac ile umrenin bana farz-olduğunu anladım, bunları bir arada nasıl yapabilirim?» Şöyle açıklama yaptı: «İkisini birden yap, mâlî gücüne göre kurbanını da kes!»
Ben de bunun üzerine her ikisine birden niyet edip ihrama girdim ve telbiye getirdim.
Uzeyb denilen yere gelince, Selmân bin Rabî'a ile Zeyd bin Savhân ile karşılaştım. Ben o zaman her ikisine de niyet etmiştim. Onlardan biri diğerine şöyle dedi: «Bu adam, devesinden bile daha bilgili değildir.» Bu sözü duyunca sanki üzerime bir dağ düşmüş gibi oldum.
Ömer'e varıp sordum; şöyle dedi: «Sen Peygamberinin sünnetini bulmuşsun (daha ne İstiyorsun?)»." [Ebû Dâvud ve Nesâîl[213]

3328- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hac ile umreye niyet edip ihrama bürünürse, ihramdan her ikisi için çıkıncaya kadar ona tek tavaf, tek sa'y kâfi gelir." ITirmizîJ[214]

3329- Nesâî'nin rivayeti: "İbn Ömer, hac ile umreyi birleştirip tek tavaf yaptı ve şöyle dedi: «Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i böyle yaparken gördüm»."[215]

3330- Nâfi'den; o da İbn Ömer radiyalla-hu anh'dan:
"Haccâc(-ı Zâlim), İbnü'z-Zübeyr ile savaşmak için (Mekke'ye) geldiği vakit çocukları Abdullah (b. Abdillah) ile Salim b. Abdil-lah, (babaları) İbn Ömer'e şöyle demişler: «Bu yıl hac yapmaman sana bir zarar vermez. İnsanlar arasında savaş çıkıp da bunun seni Beyt'i tavaf etmene mani olmasından endişe ediyoruz.» Şöyle cevap vermiş: «Şayet mâni olacak bir şey zuhur ederse, Kureyş (müşrik-lerinin)'in mâni olduğu zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi yaparım. O zaman ben de onunla beraberdim. Kureyş, onun Beyt'i tavaf etmesine izin vermemişti. Sizi şahit gösteririm ki, şu anda ben umreye niyet etmişimdir.» Sonra Zü'1-Huley-fe'ye gidip umreye niyet edip ihram giydi ve telbiye getirdi. Sonra yürüdü, Beydâ sırtına varınca, dedi ki: «Bunların ikisinin hükmü birdir. Şayet umrem ile benim arama engel girerse, hac ile arama da bir engel girmiş olur. Sizi şahit tutarım ki, umremle birlikte hacca da niyet ettim.» Ondan sonra doğru Kadîd'e gitti. Bir kurban satın aldı. Sonra her ikisi (hac ile umre) için bir tavaf yaptı."[216]
3331- Diğer bir rivayet:
"Beyt-i Şerîf'i ziyaret etti. Safa ile Merve arasında say'etti. Bundan fazla bir şey yapmadı, tâ Kurban bayramının birinci gününe kadar ne traş oldu, ne de kurban kesti, ne saçlarını kısalttı, ne de ihramdan çıktı. Kurban bayramının birinci günü olunca, Kurban kesti ve traş oldu. İlk yaptığı tavafla, hac ve umrenin tavafını yerine getirdiğine kanaat getirdi ve dedi ki: «İşte Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapardı»."
[Buhârî, Müslim, Muvatta' ve Nesâî.][217]

3332- Ali radiyallahu anh'dan:
İbnü'l-Müseyyeb dedi ki: "Ali ile Osman, Usfân'da bir araya geldiler. Osman, temettü' haccından veya umreden nehyediyordu; Ali ise ona şöyle dedi:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı bir işten ne istiyorsun ki insanları ondan alıkoyuyorsun?»
Osman: «Bırak sorma!» deyince; «Seni bırakamam!» diye cevap verdi.
Ali, bunu caiz gördüğü için hemen her ikisine birden niyet edip ihram giydi."
IBuhârî ve Müslim)[218]

3333- Nesâî'nin rivayeti: "Osman, temet-tüyü yasaklardı, hac ile umreyi bir arada yapmaktan da alıkoyardı. Ali: «Lebbeyk! Hac ile umreye birden» dedi. Osman dedi ki:
«Ben bunu yasaklıyorum, sen yapıyorsun! Olur mu böyle şey?»
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetini kimse(nin hatırı için) terk edecek değilim» diye cevap verdi."[219]

3334- Onun diğer bir rivayeti: "Ali ile Osman birlikte hac yolculuğuna çıktılar. Biraz yol aldıktan sonra Osman, temettü (hac-cından) alıkoydu. Ali dedi ki: «Onun yola çıktığını görünce siz de yola çıkın!» Bunun üzerine Ali ve arkadaşları umre için ihrama girdiler. Osman onları alıkoymadı. Ali dedi ki: «Haber aldığıma göre sen temettü' hac-cından nehyetmişsin!»
«Evet.»
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in temettü yaptığını duymadın mı?» «Evet!» dedi."[220]

3335- Müslim'in rivayeti: Abdullah İbn Şakîk dedi ki: "Osman, temettü' haccından nehyediyordu. Ali ise emrediyordu. Osman, Ali'ye bir söz söyledi. Ali de şu cevabı verdi:
«Biliyorsun ki, biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile (hacc-ı) temettü' yaptık.»
«Evet ama o zaman korku içindeydik» dedi."[221]

3336- Ebû Nadre radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs, mut'ayı emrederdi. İbnü'z-Zübeyr ise yasaklardı. Bunu Câbir'e anlatınca, şöyle dedi: "Bu olay, benim gözümün önünde meydana geldi. Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile temettü' haccı yapardık. Ömer hilâfet makamına geçince, şöyle dedi:
«Şüphesiz Allah, Resulüne istediğini helâl eder. Kur'ân ne ile indi ise o odur. Allah için haccı ve umreyi tamamlayın, tıpkı Allah'ın size emrettiği gibi. Bu kadınlarla da doğru dürüst nikahlanın (evlenin). Kim belli bir süreye kadar (muvakkat olarak) bir kadınla (mut'a nikahı ile) evlenmiş bir vaziyette bana getirilirse taş ile recmederim!»"
[Müslim][222]

3337- el-Humeydî der ki: Müslim'in nikâh bölümünde (no: 12, s. 1023) şöyle bir rivayet vardır:
"Câbir (umre yaparak) geldi, biz de evine vardık. İnsanlar ona birçok şey sordular. Sonra mut'adan söz açtılar. Şöyle dedi: «Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile mut'a yaptık, Ebû Bekr ve Ömer'le de.»
Bu hadisin zahirinden bunun hac mut'ası olduğu anlaşılıyor. Müslim ise bunu mut'a nikahı olarak anladığı için yanlışlıkla nikâh bölümünde irâd etmiştir."[223]

3338- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ebû Bekr, Ömer ve Osman temettü (haccını) yaptı. Onu ilk yasaklayan Muâviye olmuştur." [Tirmizî][224]

3339- Nesâî'nin rivayeti:
Muâviye, İbn Abbas'a dedi ki: "Biliyor musun, ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in saçlarını Merve civarında kestim."
"Hayır" dedi. İbn Abbâs diyor ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, temettü' haccını yapmışken Muâviye'nin bunu önlemeye hakkı var mıdır?"[225]

3340- Onun başka bir rivayeti: Muâviye dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Zi'1-Hicce'nin) on günleri içinde, Beyt'i tavaf, Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra, ben onun saçlarının etrafım yanımda bulunan makasla aldım."

Kays der ki: "İnsanlar, Muâviye'nin bu sözünü kabul etmiyorlar."[226]

3341- Onun diğer rivayeti: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saçlarını makasla bir umre ziyaretinde Merve'de kısalttı."[227]

3342- Buhârî ve Müslim: "Bir makasla Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in saçlarını kısalttım."
Ebû Dâvud "Merve'de" diye ekledi.[228]

3343- Sa'd radiyallahu anh'dan:
And olsun ki biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hacc-ı temettüde bulunduk. Bu —Muaviye'yi kastediyor— o zamanlar Uruş'ta (yani Cahiliye'deki Mekke evlerinde) kâfir olarak bulunuyordu. [Müslim][229]

3344- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ömer'in şöyle dediğini duydum: «Vallahi sizi (hacc-ı) temettüden alıkoymam. Çünkü, Allah'ın Kitâb'ında -mevcuttur ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onu yapmıştır.» Bu sözüyle o, hacdaki umreyi kastediyor." [Nesâî][230]

3345- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir adam Ömer'in yanına gelip, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in, öldüğü o son hastalığında hacdan önce umre yapmaktan nehyettiğini duyduğuna dair şehâdette bulundu." [Ebû Dâvud][231]

3346- Salim b. Abdillah radiyallahu anh'dan:
O, Şamlılardan birinin İbn Ömer'e temettü' haccını sorduğunu ve onun da şöyle dediğini duymuş: "Babam Hz. Ömer onu yasaklarsa, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onu yaparsa babamın emrine mi
yoksa Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine mi uyulur?"
Adam şu cevabı verdi:
"Elbette ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine uyulur."
"And olsun ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu yapmıştır" dedi. [Tirmizî][232]

3347- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Allah'ın Kitâb'ında temettü' haccı ile ilgili âyet nazil olmuştur. Biz de bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yapmışızdır. Daha sonra Kur'ân'da bunu yasaklayan bir âyet nazil olmamıştır. Resûlullah da bunu ölünceye dek yasaklamamıştır. (Yalnız) bir adam kendi görüşü olarak dilediğini söyledi."[233]

3348- Başka rivayetinde şu ek yer almıştır: "(Bir zamanlar) Bana selâm verenler olurâu. Nihayet ben dağlan(mak suretiyle tedaviye kalkış)mca selâm kesildi. Sonra dağlanmayı bıraktım. Sonra yine selâm verilmeye başlandı." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][234]

3349- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccında, umre ile tamettu' haccı yaptı. Kurban alıp Zü'l-Huleyfe'ye kadar beraberinde götürdü. Önce umre için niyet edip telbiye getirdi, sonra hac için niyet edip tel-biye getirdi.
İnsanlar da onunla beraber umre ve temettü' haccı yaptılar. İnsanlardan kimi kurban aldı, kimisi de almadı. Mekke'ye varınca insanlara şöyle hitap etti:
«İçinizden kim kurban aldıysa haccı edâ edinceye kadar onun ihramdan çıkması helâl olmaz. Kim almamışsa, Beyt'i tavaf etsin. Safa ile Merve arasında sa'y etsin. Ondan sonra tras olsun ve ihramdan çıksın. Sonra
hac için niyet edip ihrama girsin ve telbiye getirsin. Kurban kessin, bulamayan ise üç gün hac günlerinde, yedi gün de ailesine döndüğünde oruç tutsun.»
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye vardığında Beyt'i tavaf etti. İlk önce yaptığı şey Hacerü'l-Esved'i istilâm etmek oldu. Sonra yediden üç tavafını hızlı olarak yaptı. Kalan dört tavafı ise yürüyerek yaptı. Beyt-i Şerîf'i tavafdan sonra Ma-kam(-ı İbrâhîm)'de iki rekat namaz kıldı. Sonra selam verdi (namazdan çıktı). Sonra da Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y etti. Sonra haccını edâ edinceye, Kurban günü kurban kesinceye, Arafat'tan dönüp Beyt'i tekrar tavaf edinceye dek ihramdan çıkmadı. Bunları yaptıktan sonra ihramdan çıktı. Kurbanını getiren herkes aynen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi yaptı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][235]

3350- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ebû Bekr'i hacca, insanlara hac ibadetlerini öğretmek ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem adına tebliğ etmek üzere gönderdi. Nihayet Arafat'a Zü'l-Mecâz yönünden geldi; fakat Kabe'ye yaklaşmadı. Lâkin Zü'l-Mecâz'a doğru kollarını sıvadı. İnsanlar hacc-ı temettü' yapmadıkları için böyle yaptı." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de][236]

3351- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Onlar (Câhiliye Arapları) hac aylarında
umre yapmayı yeryüzündeki günahların en büyüğü olarak görürlerdi. Muharrem ayındaki haramlığı Safer ayına naklederlerdi. Ayrıca şöyle derlerdi: «Devenin arkasındaki yara iyileştiği ve ayak izleri silinip gittiği zaman Safer ayı da çıkarsa umre yapmak isteyenlere umre helâl olur.» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı (Zilhicce)'nin dördüncü (gününün) sabahı, hac için telbiye ederek geldiler. Onlara o haccı umreye çevirmelerini emretti. Pek hoşlarına gitmemiş olacak ki, şöyle dediler:
«Ey Allah'ın Resulü! Neleri helâl sayacağız?»
«İhram haramlarının tümü helâl olacak» buyurdu." [Ebû Dâvud, Nesâî ve Buhârî ile Müslim.][237]

3352- Ayrıca Buhârî ile Müslim'in şöyle bir rivayetleri de vardır:
Ebû Cemre dedi ki: İbn Abbâs'a tamattu' haccı hakkında sordum; şöyle dedi: "Yap!" Kurban hakkında sordum; "Deve yahut sığır, yahut koyun, yahut kurbanda ortak olmak" dedi. Bir takım insanlar bunu hoş karşılamadılar.
Uyudum, rüyamda şunu gördüm: Biri şöyle nida ediyordu: "Mebrûr bir hac! Kabul edilmiş bir mut'a!" Hemen İbn Abbâs'a gelip anlattım.

Şöyle demekten kendini alamadı: "Allahu ekber! İşte Ebu'l-Kâsım sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti!"[238]

3353- Buhârî muallak olarak: Hadisinin sonunda şöyle dedi: "Veda haccında tek yılda hac ile umreyi (iki nüsü-kü) bir arada yaptılar. Çünkü Allah Teâlâ Ki-tâb'ında bunu inzal buyurmuş ve emretmiştir. Resul sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde de bu sabit olmuştur. Mekke'li olmayanlara bunu mubah kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
«Bu, ailesi Mescid-i Haram'da bulunmayanlar içindir.» (Bakara, 196)
Allah Teâlâ'nın zikrettiği hac ayları şunlardır: Şevval, Zi'1-Ka'de ve Zi'1-Hicce. Kim bu aylarda temettü ederse, ya kurban kesecek ya da (eğer kurban bulamazsa) oruç tutacaktır.
İlgili âyette geçen refes, cima demektir. Füsûk, masiyetler demektir. Cidal ise kavga etmek demektir."[239]

3354- Nesâî'nin rivayeti: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem umre için ihram giyip niyet etti ve telbiye getirdi. Ashabı ise hac için niyet etti. Beraberinde kurbanı olmayanlara ihramdan çıkmalarını emretti. Kurbanı olmayanlar arasında Talha bin Ubeydillah ve başka bir adam da ihramdan çıktılar."[240]

3355- Onun diğer rivayeti: "Hac için ihram giymiş olarak Zi'1-Hicce'nin dördüncü günü geldi. Sabah namazını Bathâ'da kıldı."[241]

3356- Müslim'in rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, umre için, ashabı ise hac için niyetlenerek ihram giydiler. Ne Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve ne de kurban getirenler ihramdan çıkmadılar. Diğerleri ihramdan çıktı. Talha bin Ubeydillah kurban getirenlerden olduğu için ihramdan çıkmadı."[242]

3357- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve
ashabı hacca niyetlenerek ihrama hüründüler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Talha'dan başka hiç kimsenin kurbanı yoktu. Ali radiyallahu anh Yemen'den beraberinde bir kurban ile geldi ve dedi ki: «Ben de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gibi niyet ettim.» Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ashabına haclarını umreye çevirmelerini emretti. Tavaf etmelerini, traş olup ihramdan çıkmalarını emretti. Ama kurbanı olanları bunun dışında tuttu. Bunun üze-
nme bazıları: «Bizler henüz cenabet iken Mi-na ya mı gideceğiz?» dediler. Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca şöyle fcoyurdu: «Daha evvel bunu düşünseydim, turban kesmezdim. Yanımda kurbanım olmasaydı ihramdan çıkardım.»
Derken Âişe aybaşı oldu. Beyt-i şerîf i ta-Tafın dışında tüm hac ibadetlerini îfâ etti. Sonra Beyt-i Şerîf i tavaf ettikten sonra şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Herkes hac ve umre görevini îfâ etmiş olarak ayrılıyor. Ben ise sadece haccı îfâ etmiş olarak gidiyorum.» Bunun üzerine (onun kardeşi) Abdurrahman bin Ebi Bekr ile birlikte Ten'îm'e gitmesini emretti. Daha sonra orada ihrama girdi, gelip hacdan sonra umresini îfâ etti."
[Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][243]

3358- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Hacla birlikte umre yapmak, Allah Resûlünün sallallahu aleyhi ve sellem ashabına mahsustu." [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][244]

3359- Bir rivayet: "İki mut'a ancak bizim için geçerlidir: Kadınlarla faydalanmaktan ibaret olan mut'a ile hac mut'ası (temettü' haccı)."[245]

3360- Diğer rivayet: "Ebû Zer, hacca niyetle ihrama girip de daha sonra onu umreye çevirenler hakkında şöyle derdi: «Bu ancak, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber haccedenlere mahsustur»."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][246]

3361- Bilâl bin el-Hâris radiyallahu anh'dan; dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Haccı feshetmek yalnız bize mi aittir, yoksa bu herkese mi şamildir?"
"Ancak bize hastır!" buyurdu. [Ebû Dâvud ve Nesâî][247]

3362- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte hac aylarında, hac gecelerinde, hac ihramlarında çıktık, Şerif denilen yerde konakladık. Sahabeye çıkıp şöyle dedi:
"Kimin kurbanı olmayıp da bu haccı umreye çevirmek isterse, yapsın. Kurbanı olan yapmasın." Bunun üzerine sahabeden (kurbanları olanlar) umreye niyet etti, olmayanlar ise onu bıraktılar.
Ama Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabından birtakım zengin insanlar, kurbanlarını almışlardı. Onun için umre yapmadılar.
Allah Resulü, yanıma girdi, ben ağlıyordum; "Ey Kadın! Seni ağlatan nedir?" diye sordu. Dedim ki: "Ashabına söylediğin sözü duydum. Ben umreden (sa'y ve tavaf edemeyerek) menedildim."
"Ne'n var?"
"(Adetli olduğum için) namaz kılamıyorum"
"Bu sana zarar vermez; zira sen Adem'in kızlarından bir kadınsın. Allah, onlara yazıp takdir ettiğini sana da yazıp takdir etmiştir. Sen haccında ol, kim bilir Allah sana umreyi de nasip eder." Haccımdan çıktım, nihayet
Mina'ya geldik. Mina'da temizlendim. Sonra Mina'dan çıkıp Beyt'e geldim. Sonra onunla başka bir grup içinde çıktım. Derken Muhas-sab'da konakladı, onunla birlikte biz de konakladık. Sonra (kardeşim) Abdurrahman bin Ebî Bekr'i çağırıp: "Haydi kız kardeşini haremden çıkart, umreye niyet etsin. Umreyi bitirip buraya gelin. Ben sizi buraya gelinceye kadar bekliyeceğim" dedi.
Çıktık, Tavaftan fariğ olduktan sonra seher vakti ona geldim; sordu:
"Umreyi bitirdiniz mi?"
"Evet."
Ondan sonra ashabına hareket emrini verdi, herkes gitmeye başladı. Kendisi de Medine'ye müteveccihen hareket etti.
[Tirmizî hâriç. Altı hadis imamı.][248]

3363- Onun rivayetlerindendir: "Beyt-i Şerife uğradı, sabah namazından önce tavaf etti, sonra Medine'ye doğru yola çıktı."[249]

3364- Bir başka rivayette:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktık, hacdan başka bir şey düşünmüyorduk. Nihayet Şerife geldik." Benzerini zikretti. Ayrıca onda şöyle geçer:
"Mekke'ye varınca, onu (haccınızı) umre yapın!" buyurdu. Bunun üzerine insanlar ihramdan çıktılar, beraberinde kurbanları bulunanlar müstesna. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve zenginlerin kurbanı vardı.
O rivayette yine şöyle geçmektedir:
"(Mina dönüşü el-Muhassab mevkiinde geçirilen) Hasbe gecesi olunca, dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar hac ve umreyi yapmış olarak dönüyorlar; ben sadece hac yapmış olarak dönüyorum.»
Bunun üzerine Abdurrahman bin Ebî Bekr'e emretti, beni devesinde terkisine aldı, o kadar küçüktüm ki uyukladığım zaman semerin ağacına yüzüm değdiğini hatırlıyorum. Nihayet Ten'îm'e vardık. İnsanların umresine mukabil biz de orada umre için ihrama bürünüp niyetlendik."[250]

3365- Bir başka rivayette: "Veda haccın-da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile çıktık, kimimiz hacca, kimimiz de umreye niyetlenmiştik. Mekke'ye geldik; şöyle buyurdu:
«Kim umre için ihrama girmişse ve de eğer kurbanı yoksa ihramdan çıksın. Kurbanı olanlar yerinde kurbanını kesinceye dek çıkmasın. Kim de hacca niyet etmişse haccını tamamlasın.» Derken ben hayız oldum. Bu hay-zım Arefe gününe kadar devam etti. Oysa ben umreye niyetlenmiştim. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana saçlarımı çözüp taranmamı ve umreyi bırakıp hacca niyetlenmemi emretti. Ve ben de haccımı yaptım.
Sonra kardeşim Abdurrahman'ı benimle gönderdi. Ten'îm'e vardık, oradan umreye niyetlenip geri geldik ve umremi de tamamladım."[251]

3366- Bir başka rivayette: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile, Zi'l-Hicck ayının gereği olarak (hac niyetiyle) çıktık, şöyle buyurdu:
"Kim umreye niyyetlenip ihram giymek is-e, niyetlenip ihram giysin, kim de hac için giyip niyetlenmek isterse yapsın. Eğer idi kurban almasaydım, umreye niyetlenir-dm.» Bunun üzerine onlardan bir kısmı um-«cye. diğer bir kısmı ise hacca niyetlendi. Ben de umreye niyetlenenler arasındaydım." Ben-«rini zikretti. Ancak onda şöyle geçer:
"Allah ona hem haccı ve hem de umreyi sasip etti. Bundan dolayı ne kurban, ne sadaka ve ne de oruç gerekmedi."[252]

3367- Bir başka rivayette: «Biz Allah Re-aâlü sallallahu aleyhi ve sellem ile ancak hac aksadıyla yola çıktık. (Mekke'ye gelince Beyt'i tavaf ettik. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "Kim kurban sevk etmemişse ihramdan çıkabilir" diye emretti. Bunun üzerine Kurban sevk etmeyenler ihramdan çıktılar. Ha-
nımları da kurban sevk etmedikleri için ihramdan çıktılar. Ben hayız oldum ve tavaf edemedim. (Mina dönüşü el-Muhassab mevkiinde geçirilen) Hasbe gecesi olunca dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar hac ve umreyi îfâ etmiş olarak dönüyorlar. Ben ise sadece hac ile dönüyorum." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mekke'ye geldiğimiz gecelerde (günlerde) tavaf etmemiş miydin?"
"Hayır!" dedim. Şöyle buyurdu: "Kardeşinle birlikte Ten'îm'e git, orada umrene niyetlen, sonra umreyi îfâ ettikten sonra şu yere gel. Randevumuz orası olsun."
Safiyye dedi ki: "Sanıyorum sizi ancak ben alıkoyacağım."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Allah hayrını versin. Kurban bayramı günü sen Beyt'i tavaf etmemiş miydin?"
"Evet!" dedi. "Öyleyse sana bir sakınca yoktur, haydi dön!" Âişe dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye girerken, ben de oradan çıkarken, bana rastladı."[253]

3368- Bir diğer rivayette: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile telbiye ederek çıktık, ne hacdan ve ne de umreden sözediyorduk." Benzerini zikretti.[254]

3369- Başka bir rivayette: Dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Sen umre yaptın; ben yapmadım."
Buyurdu ki: "Ey Abdurrahman! Haydi kız kardeşini götür. Ten îm'den umreye niyetlensin." Bunun üzerine devesinde arkasına aldı ve ona umre yaptırdı.[255]

3370- Bir başka rivayette:
"Umre için niyet etti, geldi Beyt'i tavaf etmeden hayız oldu. Tavafın dışında bütün hac ibadetlerini îfâ etti; sonra hac için niyetlendi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona Bayram günü şöyle dedi: «Haccın ve umren için tavaf etme imkânın vardır.» Fakat o kaçındı; bunun üzerine onu Abdurrahman ile Ten'îm'e gönderdi. Hacdan sonra ıimrp yaptı.[256]

3371- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. O, Bathâ'da mola vermekte idi. Dedi ki: "Neye niyet ettin?"
"Allah Resulü ne için niyet edip ihrama girmiş ise, ben de onun için niyet edip ihrama girdim."
"Peki kurban getirdin mi?"
"Hayır."
"Öyleyse Beyt'i ziyaret et, Safa ve Merve arasında da sa'y et ve ihramdan çık!" buyurdu. Bunun üzerine Beyt-i şerifi tavaf ettim, Safa ile Merve arasında da sa'y ettim. Sonra kavmimden bir kadına vardım, başımı yıkayıp taradı.
İşte ben insanlara böyle fetva verirdim. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında bana soranlara hep bu fetvayı verdim. O ölüp Ömer başa geçince, ben hac mevsiminde ayakta dururken bir adam geldi ve şöyle dedi:
"Sen verdiğin fetvanda teenni ile hareket et. Çünkü mü'minlerin emîrinin hac ibâdetleri hakkında ne ihdas ettiğini bilmiyorsun!" Dedim ki:

"Ey İnsanlar! Kime bir şey hakkında fetva vermişsem teenni ile hareket etsin. İşte mü'minlerin emîri geliyor, siz ona uyun!"
O geldiği zaman şöyle dedim: "Ey Mü'minlerin emin! Senin hac ibadetleri hakkında ihdas ettiğin ve benim duyduğum şey nedir?"
Şu cevabı verdi: "Biz Allah'ın Kitâbında-kini alırız. O, şöyle buyurmuştur: «Allah için haca ve umreyi tamamlayın!» «Yine biz Allah Resulü'nün sünnetini alırız.» O şöyle buyurmuştur: «Menâsikinizi benden alınız!» Biliyorsunuz ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kurban kesinceye kadar ihramdan çıkmamıştır." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][257]

3372- Bir rivayette: Ona (Ebû Musa'ya) Ömer şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının bunu yaptığını biliyorum. Ama halkın Erâk denilen yerde kadınlarla cima ederek, sonra başlarından su damlar halde hacca gitmeye devam etmelerini hoş karşılamadım."[258]

3373- Ca'fer bin Muhammed bin Ali radiyallahu anh'dan, o da babasından, dedi ki:
Câbir'in yanına girdik. Yanma girenlerin kimler olduğunu sordu. Nihayet sıra bana geldi; ben: "Muhammed bin Ali bin el-Hüse-yin'im" dedim. Eliyle başıma uzanarak üst düğmemi çözdü, sonra alt düğmemi de çözdü. Sonra elini iki memem arasına koydu, ben o zaman genç bir delikanlıydım. Bana şöyle dedi:
"Merhaba sana ey Kardeşimin oğlu! İstediğini sor!" Ona sordum, gözleri görmüyordu (âmâ idi). Namaz vakti gelmişti. Dokunmuş bir elbiseye bürünmüş bir halde kalktı. Ne zaman onu omuzuna alsa bir tarafı kendisine doğru sarkıyordu; çünkü küçüktü. Cübbesi de yanıbaşmda askıda asılı duruyordu. Onunla namaz kıldırdı.
Dedim ki: "Bana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in haccını anlatın." Parmakları ile dokuz saydı ve şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dokuz sene bekledi. Bu müddet zarfında haccetmedi. Onuncu yılında hacca gideceğini halka
ilan etti. Bunun üzerine Medine'ye ülkenin her yanından dalga dalga insanlar akın etti. Hepsi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e uymak, onun hac ibadetlerini nasıl yaptığını takip etmek ve tıpkı onun gibi yapmak istiyorlardı.
Onunla beraber yola çıktık, Zü'1-Huley-fe'ye gelince, Esma bint Ümeys, Muham-rned bin Ebî Bekr'i doğurdu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e haber gönderip ne yapacağı hakkında bilgi istedi. Resûlullah ona «Yıkan, pamuk bağla ve sıkı sar, sonra da ihram giy!» diye haber gönderdi. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oradaki mescidde namaz kıldırdı. Sonra devesi Kasvâ'ya bindi, onunla Beydâ'ya çıkınca, bir baktım ki önü, arkası, sağı ve solu insanlarla doluydu. Kimisi süvari idi, kimisi de yaya yürüyordu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem aramızdaydı. Ona Kur'an inerdi, mânâsını çok iyi bilirdi. O, onunla amel ederdi, biz de
ona uyup amel ederdik. Hacca niyet edip tevhîdle şöyle telbiye getirdi: «Lebbeyk Al-lahümme lebbeyk! Lebbeyk! Lâ şerike leke lebbeyk. Inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek (^Tekrar ibadet sana Allahım, tekrar icabet sana. Tekrar icabet sana, senin hiç ortağın yoktur. Tekrar icabet sana! Hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk te senindir. Hiçbir ortağın yoktur).» Onun ardından bütün insanlar da aynı şeyi söylediler. Telbiyede bulundular. Onların bu durumuna hiçbir itirazda bulunmadı. Bu sırada o kendi telbiyesine devam etti. Hacdan başka hiçbir gaye ve niyetimiz yoktu. Umre nedir bilmiyorduk. Onunla birlikte Beyt-i Şerîf'e geldiğimizde Rükn'ü (Hace-rü'1-Esved'i) istilâm etti. Üç kere hızlı yürüyüşle, dört kere de normal yürüyüşle tavaf yaptı. Sonra Makâm-ı İbrahim'e gidip «Ve'ttehizû min makami İbrâhîme musalla» âyetini (Bakara, 125) okudu. Makâm'ı, Kabe ile kendi arasına aldı. Babam şöyle derdi: Makamda kıldığı her iki rekatta da Kul hüvellahu ehad ile Kul yâ eyyühe7-ÂTâ/»'M-ne sûrelerini okurdu. Sonra tekrar Rükn'e gidip istilâm ederdi. Sonra Safa kapısından çıkıp doğru Safâ'ya gitti. Safâ'da «İnne's-safâ ve'l-mervete min şeâirillah» âyetini (Bakara, 158) okuyarak «Allah'ın başladığı yerden başlıyorum» diyerek Safâ'dan başladı. Yukarıya çıkıp Beyt-i Şerifi gördü. Kıbleye yönelip Allah'ı tevhid etti ve O'nu yüceltti, tekbir getirdi ve şöyle dedi: «Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerîke leh. Lehü' l-mül-kü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr (=Allah 'tan başka hiçbir ilah yoktur. Birdir, şeriki yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O her şeye gücü yetendir). Lâ ilahe illallahu vahdeh. Enceze va'deh. Ve nasere abdeh. Ve hezemel-ehzâbe vahdeh (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Birdir. Sözünü yerine getirmiştir. Kuluna yardım etmiştir. Orduları tek başına yenmiştir).» Sonra bunun arasında dua etti. Bunu tam üç kere söyledi. Sonra Merve'ye indi, iki ayağı vadinin içine varınca, hızlandı. (Vadiden) yukarıya çıkınca mutad olarak yürüdü. Merve'ye gelince, Safâ'da yaptığı gibi yaptı. Tavafın (sa'yın) sonunu Merve'de bitirdi. Şöyle dedi:
«Daha önce bu düşüncede olsaydım, Kurban getirmezdim de bunu (haca) umre yapardım. Kimin yanında kurban yoksa hemen ihramdan çıksın ve bunu umre yapsın.»
Surâka bin Mâlik bin Cü'şum kalkıp şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Bu sadece bu yıla mı mahsustur, yoksa her zaman için mi?»
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, parmaklarını birbirine geçirdi ve iki kere: «İşte umre, hac ile böyle birleşmiştir! Bu yıla mahsus değil, her zaman bu böyledir» buyurdu.
Ali, Yemen'den Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için develer getirdi. Fâtı-ma'yı ihramdan çıkanlar ve renkli elbiseler giyip sürmelenenler arasında buldu. Bu halini hoş karşılamayınca Fâtıma şu cevabı verdi:
«Bunu bana babam emretti.»
Ali, Irak'tayken şöyle derdi: Bunun üzerine hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim ve dedim ki: "Fâtıma'yı ihramdan çıkmış olarak gördüm, renkli elbise giymiş üstelik gözlerine de sürme sürmüş. Neden böyle yaptığını kendisine sorunca, «Bunu bana babam emretti» dedi. Gerçekten ey Allah'ın Resulü bunu ona sen mi emrettin?"
"O doğru söyledi, doğru söyledi. Peki sen hacca niyetlenirken ne dedin?" buyurdu.
Şöyle dedim: "Allahım! Ben Allah Resulünün niyeti gibi niyet ediyorum, onun gibi ihrama girip telbiye getiriyorum." Dedi ki: "Beraberimde kurban vardır, sen ihramdan çıkma!"
Gerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in getirdiği gerekse Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanların yekünü yüz tane idi.
İnsanların hepsi, ihramdan çıktılar ve traş oldular. Ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberinde kurbanlar olanlar ihramdan çıkmadılar ve traş da olmadılar. Terviye günü olunca, doğru Mi-na'ya gittiler, hacca niyet ettiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem devesine binip gitti. Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabahı kıldı. Güneş doğuncaya kadar biraz bekledi. Emretti; kıldan olan çadırı Nemire denilen yere kuruldu.
Sonra yoluna devam etti. Kureyş kendilerinin Cahiliyet devrinde yaptıkları gibi onun da Müzdelife'de Meş'ar-i Haram'da duracağında şüphe etmiyorlardı. Halbuki o, oradan geçip gitti, Arafat'a vardı. Çadırın Nemire'de kurulduğunu gördü. Oraya inip konakladı. Güneş tepeden meyledince emretti, Kasvâ'sı hazırlandı. Ona binip doğru vadinin içine geldi ve orada insanlara şöyle hitap etti:
"Kanlarınız, mallarınız birbirlerinize, bu gününüzdeki hürmet gibi, bu ayınızdaki hürmet gibi, bu beldenizdeki hürmet gibi haramdır.
Cahiliyetten kalma her türlü âdet ve gelenekler ayağımın altındadır, kaldırılmıştır. Cahiliyetten kalma kan davası da kaldırılmıştır.
Kanlarınızdan ilk kaldırdığım kan, İbn Rabîa bin el-Hâris'in kanıdır. O Sa'd oğullarında süt annesindeydi. Hüzeyl kabilesi onu öldürmüştü.

Cahiliyetten kalma ribâ (faiz) da kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım ribâ, el-Abbâs bin Ab-d? l-Muttalib'in ribâsıdır. Onun hepsi kaldırılmıştır.
Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emânı ile aldınız, ferç-lerini Allah! in kelimesiyle helâl saydınız.
Sizin onlar üzerindeki haklarınız; onların evlerinize hoşlanmadığınız kimselerden hiçbirini almamalarıdır. Bunu yaparlarsa onları, zarar vermeyecek şekilde dövün!
Onların sizin üzerinizde olan hakları; örfe göre yemek, içmek ve giyimleridir.
Size bir şey bırakıyorum, ona sarılırsanız asla sapıtmazsınız; o, Allah'ın kitabıdır. Size benden soracaklar, ya siz ne diyeceksiniz?"
Şöyle dediler: "Biz şehâdet ediyoruz ki, sen tebliğ ettin, görevini yerine getirdin, öğüt verdin." Bunun üzerine şehâdet parmağını göğe kaldırıp insanlara karşı çevirerek üç kere: "Allahım! Şahit ol, Allahım şahit ol, Alla-hım şahit ol!" dedi.
Ondan sonra Bilâl ezan okudu, kamet getirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem öğle namazını kıldırdı. Sonra yine kamet getirdi, ikindi namazını kıldırdı. Bu iki namaz arasında hiçbir şey kılmadı. Sonra Kasvâ'ya binip vakfe yerine geldi. Devesinin karnını kayalara doğru, yayaların toplandığı yerin önüne alıp kıbleye karşı durarak (dua etti). Bu vakfesi Güneş batıncaya kadar devam etti. Ondan sora Üsâme'yi terkisine alarak devesini mahmuzladı. Dizginini sıkı tutup hızlandırdı. Hatta yularını o kadar kaşınıştı ki neredeyse başı semerinin altındaki deriye çarpıyordu. Bir yandan da insanlara eliyle "Sükûneti muhafaza edin, sükûneti muhafaza edin" diye işaret ediyordu. Kum tepeciklerinden herhangi birine geldiğinde düze çıkıncaya kadar dizgini biraz gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye geldi. Orada bir ezan, iki kametle cem-i tehîr olarak akşamla yatsıyı bir arada kıldırdı. Aralarında hiçbir şey (nafile) kılmadı. Tan yeri ağann-caya kadar uzanıp yattı. Sabah olunca bir ezan, bir kametle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kasvâ'ya binip Meş'ar-i haram'a vardı. Üstüne çıktı, kıbleye karşı durup Allah'a hamd etti, tekbir ve tehlü getirdi. O'nun birliğini haykırdı. Güneş doğmadan hava iyice aydınlanmcaya dek vakfeye durdu. Güneş doğmadan Fadl bin Abbâs'ı da terkisine alarak devesine bindi. Fadl saçı güzel, beyaz tenli ve yakışıklı idi. Güzel kadınlar yoldan geçerken, Fadl onlara bakmaya başladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yüzüne elini koyunca, bu defa Fadl öbür yandan bakmaya başladı. Yine elini yüzüne koyunca öbür tarafa çevirip yine bakmaya başladı. Nihayet Batn-ı Muhassir'e vardılar. Devesini biraz hareketlendirip Cemretü'l-Kübrâ'ya çıkan orta yola girdi. Nihayet ağacın yanında bulunan Cemre'ye geldi, ona yedi taş attı ve her atışında tekbir getirdi. Onları vadinin içinden attı. Sonra kurban kesilen yere gitti, eliyle altmışüç deve kesti.
Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi; onları da o kesti. Ali'yi kurbana ortak etmişti. Sonra her deveden bir parça et alınıp tencereye kondu ve pişirildi; sonra beraberce yediler. Çorbasından da içtiler.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sonra devesine binip Beyt-i şerife gitti. Mekke'de öğle namazını kıldırdı. Abdu'l-Muttalip oğulları zemzemden su çekip içiyorlardı. Onların yanma varıp şöyle dedi: "Ey Abdulmut-talib oğulları! Su çekin! Eğer insanlar yanınızda kalabalık yapmalarından korkmasay-dım ben de sizinle beraber su çekerdim," dedi. Ona kovayı uzatıp verdiler, doya doya zemzemden içti.
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][259]

3374- Diğer rivayet: "Cahiliye Arapları ebû Seyyâre'yi onların arkasından çıplak bir eşek üzerinde göndermişlerdir. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Müzdelife'den Meş'ar-i haram'a geçince, onun bu kadarla yetineceğinde (yani orada konaklıyacağında) şüphe etmediler." Benzeri rivayet.[260]

3375- Diğer rivayet: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Ben kurbanı burada kestim. Ama Mina'nın her yerinde kurban kesilebilir. Evlerinizde, çadırlarınızda kesebilirsiniz. Ben burada vakfeye durdum, amma Arafat' in her yeri vakfe yeri olur. Burada durdum ama, (Arafat'ın) hepsi mevkiftir. Her yerinde vakfeye durulabilir."[261]

Tavaf

3376- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, Mekke'ye geldiler. Yesrip (Medine) sıtması onları zayıflatmıştı. Müşrikler dediler ki: "Yarın size, sıtmanın güçsüz düşürdüğü bir kavim gelecektir. Fırsatı değerlendirin." (Onları seyretmek için) Hicr'in arkasına oturdular. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ashabına, müşriklerin onlara bahadırlıklarını görmeleri için, tavafın üç şavtmda (dolanmasında) hızlı geçiş yapmalarını, iki rükün arasında da dört kere normal yürümelerini emretti.
Bunun üzerine müşrikler şöyle demekten kendilerini alamadılar: "Medine sıtmasının güçsüz düşürdüğünü söylediklerinizbunlar mıdır? Bunlar bizden falan ve falancalardan bile daha güçlüdürler."
(İbn Abbâs dedi ki:) "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ashabının güçleri yerinde kalsın diye merhametinden tavafın şavtlarmın (dolanmalarının) tümünü hızlı ve hareketli yapmalarını emretmedi." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][262]

3377- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ihramını sağ koltuğunun altından çıkartıp sol omuzuna attı. İstilâm etti, tekbir getirip üç kere hızlı tavaf etti. Rüknü Yemânî'ye ulaşıp Kureyş'in gözlerinden uzaklaştıklarında normal yürüyorlardı; onlara göründüklerinde gene hızlanıyorlardı. Bunun üzerine Kureyş şöyle diyordu: «Bakın şunlara sanki birer ceylan.» İşte ondan sonra tavafın bu şekli sünnet olmuştur."[263]

3378- Ebu't-Tufeyl radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs'a dedim ki: "Kavmin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Beyt-i şerifi hızlı tavaf ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor.(Ne diyorsun?)" Cevap verdi:
"Hem doğru, hem de yanlış söylediler." Dedim ki:
"Doğru söyledikleri nedir? Yalan söyledikleri nedir?" Cevap verdi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in remlettiği (tavafın bir kısmında hızlı yürüdüğü) hususunda doğru söylediler. Ama «sünnettir» sözleri yalandır. Çünkü sünnet değildir. Kureyş, Hudeybiye zamanında dediler ki: «Muhammed ve ashabını bırakın. Burun kurtlan gibi ölsünler.» Lâkin iyileşip de ertesi sene ashâbıyla, üç gün kalmak üzere Mekke'ye geldiklerinde müşrikler Kuaykiân dağı yönünden geldiler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ashabına: «Tavafın üç şavtında (dolanmasında) hızlı ve kahramanca yürüyün!» emrini verdi.
İşte onun (remelin) sebebi budur. Bu nedenle bu, sünnet değildir."
Dedim ki: "Kavmin, yine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Safa ile Merve arasında devesinin üstünde sa'y etti, onun için bu sünnettir" diyor. Cevap verdi:
"Onlar hem doğru, hem de yalan söylediler."
"Peki doğru söyledikleri nedir; yalan söyledikleri nedir?"

"Safa ile Merve arasında deve üstünde sa'y etmiştir, sözünü doğru söylediler. «Sünnettir» sözünde yalan söylediler; çünkü sünnet değildir. İnsanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafını sarmıştı, ondan ayrılmıyorlardı. Deve üstünde sa'y etti ki kendisini rahatça görüp sözünü işitebilsinler, yerini görebilsinler, elleriyle kendisini rahatsız etmesinler diye." [Müslim ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][264]

3379- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Hacerü'l-Esved'den başlayarak yine ona varıncaya kadar üç tavafını hızlı ve bahadırca yaptı." [Müslim, Muvatta', Tirmizî ve Nesâî.][265]

3380- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Mekke'de ihram giydiği zaman, Mina'dan dönünceye kadar ne tavaf ederdi ve ne de Safa ile Merve arasında sa'y ederdi. Yine Mekke'de ihram giydiği zaman, tavafta remel yapmazdı." [Mâlik][266]

3381- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Mekke dönüşünde yaptığı tavafın yedisinde de remel yapmazdı (yani hızlı ve bahadırca yürümezdi)."[267]

3382- Eşlem radiyallahu anh'dan: Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Omuzları açarak kahramanca yürümeye
(remele) artık ne gerek var? Allah İslâm'a güç vermiş, küfrü ve ehlini yok etmiştir. Amma ne var ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yaptığımız şeyi terk etmeyiz. Remele devam ederiz." [İki rivayet de Ebû Davud'a aittir.][268]

3383- Ya'lâ bin Ümeyye radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir ucunu sağ koltuğunun altından çıkarıp sol omuzuna koyduğu yeşil hırka ile tavaf etti." [Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][269]

3384- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: İbn Cüreyc, İbn Ömer'e: "Arkadaşlarından hiç kimsenin yapmadığı dört şeyi, yaparken seni gördüm' deyince, "Ey İbn Cüreyc nedir onlar?" diye sordu.
"İki Yemânî rükünden başka hiçbir rükne dokunmuyorsun (istilâm etmiyorsun); sebtiy-ye pabuçları giyiyorsun; saç-sakalım sarıya boyuyorsun; Mekke'de halk Ay'ı gördüklerinde niyet edip ihrama bürünüyorlar; sen ise Terviye gününe kadar niyet edip ihram giymiyor, telbiye getirmiyorsun" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer ona şu cevabı verdi: "Rükünlere gelince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Yemânî rükünlerinden başka hiçbir rüküne dokunduğunu görmedim. Sebtî pabuçlara gelince; onları giymemin sebebi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kılsız ayakkabı giydiğini görmemdir. O pabuç ayağındayken çıkartmadan abdest alırdı. Onun için ben de onu giymekten hoşlanıyorum. Sarı renge gelince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in onunla boyandığını gördüm, ben de sırf bunun için onunla boyanmayı seviyorum. İhlâle (niyet edip ihram giymeğe) gelince; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in devesi hazırlanıp yola hazır oluncaya kadar, niyet edip ihram giyerek telbiye ettiğini görmedim."
[Buhârî, Müslim, Muratta' ve Ebû Dâvud.][270]

3385- Amr bin Şuayb radiyallahu anh'-dan, o da babasından:
"Abdullah b. Amr ile tavaf ettim (babasını kastediyor) Kabe'nin arkasına gelince «Allah'a sığınmayacak mısın?» dedim. «Allah'a ateşten sığınırız» dedi.
Sonra geçip gitti, Hacer-i Esved'i istilâm etti. Rükünle Kabe'nin kapısı arasında durdu, göğsünü, yüzünü, kollarını ve avuçlarını böylece koyup iyice yaydı ve şöyle dedi: «Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığını gördüm»." [Ebû Dâvud][271]

3386- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû't-Tufeyl dedi ki: İbn Abbâs ile beraberdim. Muâviye ise geçtiği rüknü mutlaka istilâm ediyordu. Bunun üzerine İbn Abbâs ona dedi ki:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in, Hacer-i Esved'le Rükn-ü Yemânî'den başkasını istilâm etmediğini gördüm.» Bunun üzerine Muâviye:
«Beytullah'ın hiçbir şeyi istilâmsız bırakılmaz» dedi." [Buhârî, Müslim ve lafzıyla Tirmizî.][272]

3287- Ahmed, Sahîh ricali kanalıyla naklettiği rivayette (yukardakinin aksine) dört rükünü istilâm eden ve "Bu Beyt'in hiçbir şeyi (istilâmsız) bırakılmaz" diyen İbn Abbâs'tır.
Şu'be der ki: "İnsanlar bu hadiste ihtilâf etmişlerdir."[273]
3288- Hanzale'den:
"Tâvus'u gördüm. Hacerü'l-Esved'in yanında kalabalık gördüğü zaman, aralarına karışıp zahmete katlanmazdı (uzaktan istilâmla yetinirdi). Boş ve tenha bulduğu zaman yanına gider onu üç kere öperdi. «İbn Abbâs ta işte böyle yapardı» derdi."
İbn Abbâs da: "Ben de Ömer'in böyle yaptığını ve (Hacer'e) şöyle dediğini gördüm" dedi:
"Sen ne bir fayda ve ne de zarar vermeyen bir taşsın. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim."
Sonra Ömer şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığını gördüm." [Nesâî][274]

3389- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona Âişe'nin "Hicr'ın (yani Kabe'nin kuzeybatısındaki arazinin) bir kısmı Beyt'in parçası değildir' sözü iletilince, şöyle dedi: "Vallahi zannediyorum ki Âişe bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duymuştur da söylemiştir. Sanırım Allah Resulü de (Hicr sınırları içinde olan rükünleri) istilâm etmeyi bu yüzden terk etmiştir. Ben böyle sanıyorum. Çünkü o, Beyt'in temellerinden değildir. İnsanların da tavaf esnasında Hicr'ın arkasından dolaşmaları bu yüzdendir."
[Ebû Dâvud][275]

3390- Ubeyd bin Umeyr radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer, kalabalığa karışıp o iki rükne el sürerdi. Dedim ki: "Sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından hiç kimsenin yapmadığı şekilde rükünler üzerine abanıyorsun." Şu cevabı verdi: "Bunu yapıyorsam elbette bir sebebi vardır: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «O ikisine el sürmek, hatalara bir keffârettir.» Yine şöyle dediğini duydum:
«Kim bu Beyt'i bir hafta (sayarak) tavaf ederse bir köle azat etmiş gibi olur.» Yine şöyle dediğini duydum: «Kişinin attığı her adım

karşılığında, Allah bir günahını düşürür, ona bir de sevab yazar»."
[Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî.][276]

3391- İbn Avf radiyallahu anh'dan:
Bir adamın şöyle dediğini duydum: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'e hitaben şöyle dedi: "Ey Hafs'ın babası! Sen güçlü bir adamsın, güçsüze eziyet etme! Rüknü (Haceru' l-Esvea" i) sakin (kimsesiz) görürsen, istilâm et, aksi halde tekbir al (Allahu ek-ber, de ve yürü!)"
Dedi ki: Ömer'in de bir adama, şöyle dediğini duydum:
"Gücünün sayesinde insanlara eziyet etme!" IRezîh][277]

3392- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ömer'i Hacer'i öperken gördüm, üzerine secde etti, sonra dönüp yine öptü. Sonra yine üzerinde secde etti. Ve dedi ki: "İşte ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığını gördüm." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.][278]

3393- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,Haceru'1-Esved'i öper ve üzerine yanağını koyardı." [Ebû Ya'lâ zayıf'bir senedle.][279]

3394- Urve radiyallahu anh'dan: Abdullah bin ez-Zübeyr, tavaf esnasında
yedilerin arasını birleştirir ve hızlı yürürdü; Âişe'nin de böyle yaptığını ve en sonunda her
yedi için iki rekat (tavaf namazı) kıldığını söylerdi. [Rezîn][280]

3395- Abdurrahman bin Abdi'1-Kârî radiyallahu anh'dan:
O, sabah namazından sonra Beyt-i şerifi Ömer'le birlikte tavaf etmiş.
Ömer tavafı bitirince bakmış ve güneşi(n doğuşunu) görememiş. Hemen devesine binip Zû Tuvâ'da çöktürmüş, inip orada iki rekat (tavaf) namaz(ı) kılmış. [Mâlik][281]

3396- İsmail bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
Zührî'ye dedim ki: "Atâ, farz namazının, iki rekatlık tavaf namazına kâfi geleceğini söylüyor." Cevap verdi: "Sünnete uymak daha faziletlidir. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yedi şavtlı (dolanmalı) bir tavaf yaptı ve onun için iki rekatlı bir tavaf namazı kildi."
[Baharı muallak olarak.][282]

3397- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyt' in etrafında tavaf etmek namaz gibidir. Dikkat edin tavaf esnasında siz konuşuyorsunuz; kim konuşursa ancak hayırla konuşsun."
[Tirmizî][283]

3398- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Veda haccında Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem, Beyt'i deve üzerinde tavaf etti. Rüknü, elindeki başı eğri değnek ile istilâm etti." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][284]

3399- Bir rivayette:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccında Mekke'ye geldi, rahatsızdı. Onun için devesinin sırtında tavaf etti; Hace-ru'1-Esved'e her geldiğinde eğri değnekle onu istilâm etti. Tavafını bitirdiğinde devesini çöktürüp iki rekat namaz kıldı.[285]

3400- Safiyye bint Şeybe radiyallahu an-hâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, fetih yılı tavaf ettiğinde, devenin üzerinde tavaf etti. Hacer-i esved'i elindeki değnekle istilâm etti ve o esnada ben de onu seyrediyordum. [Ebû Davud][286]

3401- Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Veda haccında devesinin üstünde olduğu halde Beyt'i tavaf etti. Rüknü elindeki değnekle istilâm etti. Halk kendisini görsün, kendisi de halkı görsün ve ona sorsun diye Safa ile Mer-ve arasında da devesinin üstünde sa'y etti. Çünkü halk çok kalabalıktı.
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][287]

3402- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de şu eki yaptı:
"Abdullah bin Ümmü Mektûm'un yularından tuttuğu kulağı kesik devesinin üstünde belîğ bir şekilde konuştu."[288]

3403- Âmir bin Rabî'a radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tavaf ederken pabucunun kayışı koptu. Bir adam onun yerine kendi pabucunun kayışını bağlamak isteyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu çekip şöyle dedi: "Bu bir tercih ve üstünlüktür. Ben tercih ve üstünlüğü sevmem."
[Ebû Ya'lâ ve Taberânî Mu'cemu'l-Kebtr ve Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bh isnadla.][289]

3404- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam ona dedi ki: "Vakfe yerine gitmeden önce Beyt'i tavaf etmem doğru olur mu?" İbn Ömer "Evet, olur" dedi. Adam "Ama İbn Abbâs «Vakfe yerine gelmeden Beyt'i tavaf etme» derdi" deyince İbn Ömer şöyle cevap verdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hac yaptı, vakfe yerine gitmeden önce Beyt-i Şerîf'i tavaf etti. Şayet doğru sözlü isen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sözüyle amel mi doğrudur, yoksa İbn Abbâs'ın sözüyle amel mi?"
[Nesâî ve aynı lafızla Müslim.][290]

3405- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, (Veda haccmda) Mekke'ye geldi, tavaf etti ve Safa ile Merve arasında sa'y etti. (Geldiği zaman yaptığı bu ilk tavaftan) sonra Arafat'tan dönünceye dek Kabe'ye bir daha yaklaşmadı."
[Buhârî][291]

3406- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Abd-i Menâfoğulları, bu Beyt'i tavaf eden, gündüz ya da gecenin herhangi bir saatinde orada namaz kılan kimseye sakın engel olmayın!" [Sünen ashabı][292]

3407- Ebû'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs'ın, ikindiden sonra yedi kere tavaf yaptığını, sonra içinde ne yaptığını (yani tavaf namazı kılıp kılmadığını) bilemediğimiz hücresine girdiğini gördüm. Sabah namazından sonra güneş doğana kadar Beyt'in boş (ziyaretçisiz) olduğunu, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar orasını kimsenin tavaf etmediğini de gördüm. [Mâlik][293]

3408- İbn Abbâs ve Âişe radiyallahu an-humâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kurban (bayramının ilk) günü yapılacak farz tavafı geceye kadar tehir etti."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][294]

3409- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kurban günü ziyaret tavafı yaptı. Sonra dönüp Mina'da öğle namazı kıldı.
Nâfi' der ki: "İbn Ömer de Kurban günü ifâda (ziyaret) tavafını yapardı. Sonra dönüp Mina'da öğle namazını kılar ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][295]

3410- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: İnsanlar hac bittikten sonra her yöne dağılıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Son ayrılışınız Beyt'i tavafla olsun (yani veda tavafı).' [Müslim ve Ebû Dâvud. |[296]

3411- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Hiç kimse Beyt'i tavaf etmeden asla dönmesin. Çünkü hac ibadetlerinin sonuncusu, Beyt'in tavafıdır." [Mâlik][297]

3412- Diğer rivayet: "Ömer radiyallahu anh, Veda tavafı yapmadı diye bir adamı Mer-rü'z-Zahrân'dan geri çevirdi."[298]

3413- Nâfi'den, o da İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Aybaşı olan kadın, veda tavafını yapmadan dönmesin." Sonra dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in onlara (o haldeki kadınlara veda tavafi yapmadan ayrılmalarına) izin verdiğini duydum." [Tirmizî][299]

3414- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Safiyye hayız oldu. Bu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatılınca: "O bizi burada hapis mi edecek?" deyince, şöyle dediler: "O (Arafat'tan dönüp) ziyaret tavafını yaptı."
"Öyleyse sakıncası (dolayısıyla beklemenize gerek) yoktur" buyurdu. [Altı hadis imamı.][300]

3415- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem hacdan dönmek istediğinde, Safiyye'yi çadırının önünde üzgün ve bitkin gördü. Çünkü hayz olmuştu. "Sen bizi burada alıkoydun, Allah senin hayrını versin" buyurdu. Sonra dedi ki:
"Kurban günü, sen ziyaret tavafı yapmış miydin?"
"Evet!" deyince: "Öyleyse ayrılabilirsin" buyurdu.[301]

3416- Diğer rivayet: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile haccettik. Kurban günü Arafat'tan döndük. Safiyye hayz oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ondan, her erkeğin karısından istediğini istedi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! O âdet görmüştür."
"Eyvah o bizi burada alıkoydu!" dedi. "Ey Allah'ın Resulü! O Arafat'dan döndüğünde ziyaret tavafı yapmıştı" dediklerinde: "Öyleyse haydi çıkın ve gidin!" buyurdu.[302]

3417- el-Hâris bin Abdillah el-Evsî radiyallahu anh'dan:
Ömer'e gelip, Kurban günü (Arafat dönüşü) Beyt'i tavaf ettikten sonra hayz olan kadın hakkında sordum. Şöyle dedi: "O tavaf onun son tavafı olur."
el-Hâris dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de bana böyle fetva vermişti (dedim)."
Bunun üzerine Ömer, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduğun bir şeyi, ben O'na muhalif fetva vermem için bana soruyorsun, elleri düşesice!"
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][303]

3418- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emir olmadıkları halde iki emir vardır: Bir grup insanlarla hac eden bir kadın, ziyaret tavafından önce hayız olur. İşte arkadaşları onun emri olmadan bir yere kımıldayamaz-lar. Bir de cenazeye iştirak eden adam, namazını kıldıktan sonra cenaze sahibinden izin almadan bir yere gidemez." [Bezzâr][304]

3419- İbn Cüreyc radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Atâ b. Ebî Rebâh bana İbn Hişâm'ın, kadınları erkeklerle birlikte tavaf yapmaktan alıkoyduğunu bildirdi. O (Atâ) dedi ki: "Bunu nasıl yasaklar? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları erkeklerle beraber tavaf etmişlerdir." (İbn Cüreyc) Dedim ki:
"Bu hicâb âyetinin (örtünme emrinin) inişinden sonra mı, yoksa önce miydi?"
"Ben onları örtünme emrinden sonra idrak ettim."
"Peki onlar, erkeklere nasıl karışırlardı?" dedim.
Atâ: "Onlar erkeklere karışmazlardı. Âişe, erkeklerden uzak bir halde tavaf ederdi de bir kadın şöyle derdi: "Ey mü'minlerin annesi! Çekil de biz de Hacer-i Esved'i istilâm edelim." O da "İstediğin şekilde git!" deyip yol vermeye razı olmazdı. Geceleri tanınmaz halde çıkıp karışık bir vaziyette tavaf ederlerdi. Lâkin Kabe'ye girmek istediklerinde adamlar çıkartılırdı. Sonra onlar girip rahatça tavaf ederlerdi.

Ben Ubeyd bin Umeyr'le birlikte, Müzdelife'deki Sebîr dağının içinde mücavir olan Âişe'nin yanma giderdim." (İbn Cüreyc) Dedim ki: "Onun (Âişe'nin o günkü) örtüsü ne idi?"
(Cevaben Atâ şöyle dedi:) "O, keçeden yapılmış bir Türk çadırındaydı. Bir de çadırın bir perdesi vardı. Aramızda o perdeden başka hiçbir şey yoktu. Âişe'nin üzerinde kendisini kapatan gül rengi bir gömlek vardı."[305]

3420- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Ey insanlar, söyleyeceklerimi benden iyi dinleyin, benim sizi iyi dinleyebileceğim tarzda da bana söyleyeceklerinizi dinletin! Sonra gidip, İbn Abbâs bunu dedi, şunu dedi, demeyin. Kim Beyt-i şerifi tavaf ederse, Hıcr'ın arkasından doğru tavaf etsin. Oraya sakın "hatîm" demeyin. Çünkü cahiliyette kişi yemin edip samimiyetinin göstergesi olarak kamçısını ya da pabucunu ve yahut okunu oraya bırakırdı."
[İkisi de Buhârî'ye aittir.][306]

3421- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, başında bir yular veya başka bir şey bulunduğu halde Kabe'yi tavaf eden bir adamı gördü de onun yularını kesti."[307]

3422- Diğer rivayet: "Burnuna taktığı bir yularla birini götüren kişiyi gördü de hemen onun o yularım kesti ve (amâ olduğu için ona rehberlik yapan adama) elinden tutarak götürmesini emretti." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî)[308]

3423- İbn Ebî Müleyke radiyallahu anh'dan:
Ömer Beyt'i tavaf eden cüzzamlı bir kadının yanından geçti. Şöyle dedi:
"Ey Allah'ın kadın kulu, insanlara eziyet etme! Evinde otursaydm senin için daha iyi olurdu." Ondan sonra evinde oturdu, bir daha tavafa çıkmadı. Ömer öldükten sonra bir adam onun yanına varıp dedi ki: "Seni mene-den adam öldü. Haydi çık ta tavaf et!" Şu cevabı verdi: "Vallahi sağ iken itaat ettiğim kimseye ölü iken âsi gelmem!" [Mâlik][309]

3424- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bana ulaştığına göre, Sa'd bin Ebî Vak-kâs Arafat'a dar vakitte girdiği zaman (vakfeyi kaçırma endişesiyle) Beyt-i şerifi tavaf etmeden ve Safa ile Merve arasında sa'y etmeden önce Arafat'a giderdi. Oradan döndükten sonra tavaf ederdi. Tabü ki bu, vakti dar olarak çıkan kişi için bir genişliktir."[310]

3425- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyt'i tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y etmek, şeytanı taşlamak ancak Allah'ın şanını yüceltmek ve adını anmak için meşru kılınmıştır."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][311]

3426- Abdullah bin es-Sâib radiyallahu anh'dan:
O, İbn Abbâs'ı elinden tutup götürürdü ve onu kapıdan, Hacer-i esved ve Rükün'den sonraki üçüncü bölümde (Mültezem'de) durdururdu. İbn Abbâs ona şöyle derdi: "Bana bildirildiğine göre Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem burada namaz kılarmış." Öteki de: "Evet" deyince, (İbn Abbâs) kalkıp orada namaz kılmış. [Ebû Dâvud ve Nesâî][312]

3427- Abdullah bin es-Sâib radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, iki rükün arasında tavaf ederken, şöyle dediğini duydum: "Rabbena âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fıl-âhireti haseneten ve kına azâbe' n-nâr (=Ey Rabbimiz! Sen bize dünyada da, âhirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru!)" [Ebû Dâvud][313]

3428- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Hacerü'l-Esved'i istilâm ettiği zaman şunu okurdu:
«Allahümme îmânen ve tasdîkan bi-Kitâ-bike ve sünneti Nebiyyike (=Allahım! Senin kitabına, peygamberinin sünnetine imân ve tasdik ederek (tavafımı yapıyorum).» Ondan sonra da Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e salât ü selâm getirirdi."
[Taberânî, Mu 'cemu'l-Evsat'ta.][314]

3429- Câbir radiyallahu anh'dan: Beyt'i görünce ellerini yukarıya kaldıran adam hakkında kendisine bir sual sorulunca, şöyle dedi: "Yahudilerden başka bunu yapan kimseyi görmedim. Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber haccederdik de böyle bir şey yapmazdık."
[Sünen ashabı][315]

3430- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eller ancak yedi yerde kaldırılır: Namaza başlarken, Mescid-i haram'a girerken, Kabe'yi gördüğünde, Safa'da dururken, Merve'de dururken, Arafat'ta vakfedeyken, Şeytanı taşlarken iki makamda."
[Taberânî, Mu'cemıı' I-Kebîr ve' I-Evsat'tu.][316]

3431- Huzeyfe bin Üseyd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Beyt'i gördüğü zaman şöyle derdi:
"Allahım! Beyt'inin şerefini, tazimini, kerametini, iyilik ve heybetini artır!"
|Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr ve'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.][317]

3432- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, halkın «Benû Şeybe kapısı» diye adlandırdıkları Abdimenâfoğullannın kapısından içeriye girdi; biz de onunla beraber girdik.
Onunla Medine'ye dönerken, Hayyâtîn kapısı olan Bâbu'l-Hazûre'den çıktık."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta. İsnadında Mervân bin ebî Mervân adlı bir râvi vardır.][318]

3433- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Bu Beyt'i tavaf edin ve bu taşı selâmlayın! Çünkü onlar cennetten inen iki taştır. Biri kaldırıldı, diğeri de kaldırılacaktır. Dediğim çıkmazsa, kabrimden geçen kimse: «Bu kabir, yalancı Abdullah bin Amr'ın kabridir" desin!'" [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de][319]

3434- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Beyt'i tavaf ederdi; tavaf ederken de su içerdi."
[Taberânî Mu'cemu'I-Kebfr'de ismi zikredilmeyen bir râvi kanalı ile.][320]

3435- Sa'd bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile tavaf ettik; içimizden yedi kere tavaf eden, sekiz kere tavaf eden, bu sayıdan daha çok tavaf edenler oldu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bunlar hakkında: «Sakıncası yoktur» buyurdu." [Ahmed][321]

Sa'y Ve Beyt-i Şerîf'e Girmek

3436- Kesîr bin Cümhân radiyallahu anh'-dan:
İbn Ömer'i, sa'y edilecek yerde yürürken gördüm ve sordum:
"Sa'y edilen yerde yürüyorsun!" Cevap verdi: "Yürüyorsam, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yürüdüğünü gördüğüm için yürüdüm. Eğer sa'y ediyorsam anla ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sa'y ettiğini görmüşümdür. Ben yaşlı bir adamım." |Siinen ashâbı|[322]

3437- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Safa tepesinden inerken ağır ağır yürürdü. Aşağıya vadinin içine inince hızlanır ve vadiden çıkınca tekrar yavaşlardı." (Mâlik ve Nesâî][323]

3438- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Sa'y (mahalli), Benû Abbâd'ın evinden Ebû Hüseyinoğullannın sokağına kadardır."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tavaf ettiği zaman şavtlenn (dolanımın) üçünde hızlanır, dördünde ise normal yürürdü."
[Rezîn]
Derim ki: Bu Buhârîye aittir. Bunu Sa-hîh'inin "Bâbu ma câefi's-sa'yi beyne's-Safâ ve'l-Merve" bölümünde zikretmiştir.[324]

3439- Safiyye bint Şeybe radiyallahu an-hâ'dan, o da bir kadından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Batn-ı Mesîl'de koştuğunu ve şöyle dediğini gördüm: «Vadide düşmandan başka bir tehlike yok»." [Nesâî][325]

3440- Ahmed zayıf bvc senedle: "Üzerinize sa'y yazıldı (farz kılındı), öyleyse sa'y yapın!"[326]

3441- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Safa ile Merve arasında sırf müşriklere gücünü isbatlamak için koşmuştur." [Nesâî][327]

3442- Urve radiyallahu anh'dan: Âişe'ye, ben henüz çocuk iken: "Cenâb-ı Hakkın «Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'in şeâ'rinden (ibadetlerine vesile olan işaretlerdendir. Kim Bey t'i haccederse ya da umre yaparsa, bu ikisini tavaf etmesinde herhangi bir sakınca yoktur» kavlini (Bakara 178) okuyunca, onları tavaf etmeyenin günaha girmeyeceği (manasının da çıktığı)nı görüyorum" dedim o şöyle dedi: "Hayır! Senin dediğin gibi olsaydı, «Onları tavaf etmeyene herhangi bir günah terettüp etmez» şeklinde olmalıydı. Bu âyet, aslında Ensâr hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar (Cahiliyette), Menât putu için telbiye getirirlerdi. Menât ise Kudeyd hizasına düşüyordu. Bu sebeple Safa ile Merve arasındaki tavaftan sakınca duyarlardı. İslâm gelince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu hususta sordular. Bunun üzerine Allah: «Safa ile Merve...» âyetini inzal buyurdu. Böylece onları tavaf etmekte bir sakınca olmadığını duyurdu."
Altı hadis imamı. İnşallah ileride bu âyetin tefsiri bölümünde onun (Âişe'nin) şu sözü gelecektir: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Safa ile Merve arasındaki tavafı sünnet kılmıştır. Bu nedenle hiç kimsenin onu terk etmeye hakkı yoktur."[328]

3443- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
O, İbn Ömer'in Safa ile Merve'de şu duayı yaptığını duymuş:
"Allahım! Sen buyurdun ki: «Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim." Sen, verdiğin bu sözden dönmezsin. Allahım! Beni İslâm'a hidayet ettiğin gibi müslüman olarak canımı alıncaya dek imanımı kalbimden çıkartma!" [Mâlik][329]

3444- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Batn-ı Mesîl'de sa'y ettiği zaman şöyle derdi: "Allahümmeğfir verham! Ve ente'l-Eazzül-Ekrem (-Allahım! Bağışla ve esirge!
Çünkü sen çok aziz ve pek kerîmsin)." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'U.)[330]

3445- Abdurrahman bin Tarık'dan, o da annesinden:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ya'lâ'mn evini —Ubeydullah bin Ebî Yezîd onu unuttu— geçtiği zaman, Beyt'e karşı dönüp dua ederdi."
|Ebû Dâvud ve Nesâî][331]

3446- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanından sevinçli çıktı; sonra üzüntülü döndü. Sonra şöyle dedi: «Kabe'ye girdim, fakat pişman oldum. Şu andakini daha önce düşünseydim oraya girmezdim. Çünkü böyle yapmakla ümmetimi güç duruma soktuğumdan korkuyorum»."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud. |[332]

3447- Abdullah bin Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, umre yaptı. Biz de onunla beraber umre yaptık. Mekke'ye girdiğinde tavaf etti, biz de kendisiyle tavaf ettik. Safa ile Mer-ve'ye geldi biz de onunla geldik. Kimse ona —ok veya taş— atmasın diye biz, siper olup koruyorduk."
Bir arkadaşım ona (İbn Ev-fâ'ya) dedi ki:
"O, Kabe'ye girdi mi?"
"Hayır" dedi.
IBuhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][333]

3448- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kabe'nin içine girdi; her tarafında teşbih getirdi, namaz kılmadan çıktı. Mâkam-ı İbrâ-hîm'in arkasında iki rekat namaz kıldı." [Müslim ve aym lafızla Nesâî.][334]

3449- Onun (Nesâî'nin) şöyle bir rivayeti daha vardır:
"O ve Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içeri girdi ve Bilâl'e kapıyı kapatmasını emretti.
Beyt, o zaman altı temel üzerinde idi. Yürüdü, Kabe'nin kapısından hemen sonra gelen iki direk arasına varınca oturdu, Allah'a hamd ü senada bulundu. O'ndan dilekte bulundu, bağışlanmasını da istedi. Sonra kalkıp Kabe'nin arkasına doğru gitti, yüzünü ve yanağını üzerine koyup Allah'a hamd ü sena etti. O'ndan diledi ve bağışlanmasını istedi. Sonra Kabe'nin rükünlerinden her bi-
rine gidip tekbir, tehlil, teşbih, Allah'a sena, istek ve istiğfarla onları selâmladı. Sonra çıkıp yüzünü Kabe'ye çevirerek iki rekat namaz kıldı ve sonra: «İşte kıble budur!» buyurdu."[335]

3450- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye geldiğinde Beyt'te putlar bulunduğu için içeriye girmekten kaçındı ve putların oradan çıkartılmasını emretti. İçinden İbrâ-hîm ile İsmail'in ellerinde fal okları bulundukları halde yapılmış resimlerini (heykellerini) çıkardılar. Şöyle dedi:
«Allah onları kahretsin, kendileri de biliyorlar ki onlar fal okları atmamışlardır.»
Ondan sonra Beyt-i Şerîf'e girdi, kenarl; nnda tekbir getirdi; ancak içinde namaz kıı madı." [Buhârî][336]

3451- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Beyt-i Şerife girdi. İçeride İbrahim ve Meryem'in resimlerini (heykellerini) buldu. Şöyle buyurdu:
«Onlara gelince, meleklerin içinde resim bulunan eve girmeyeceğini işitmişlerdir. İşte İbrahim elinde fal okları olarak resmini yapmışlar, onun fal okları ile ne alâkası vardır?»"[337]

3452- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'nin Fethi yılında Kasvâ (adlı devesi) üzerinde ve Üsâme'yi terkisine almış olduğu halde Kabe'ye doğru geldi. Beraberinde Bilâl ve Osman da vardı. Devesini Beyt'in yanında çökertti ve sonra Osman'a dedi ki: «Anahtarı getir.'» Osman anahtarı getirdi ve ona kapıyı açtı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Üsâme, Bilâl ve Osman içeriye girdiler. Kapıyı kapattılar. Uzun zaman orada kaldılar. Sonra çıktı. Akabinde insanlar içeriye girmek için koştular, hepsinden önce ben girdim. Bilâl'i kapının arkasında ayakta dururken buldum ve sordum: «Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem nerede namaz kıldı?» «Şu iki ön direğin arasında namaz kıldı.» dedi. Kabe, o zamanlar iki sıra aralıklı altı direk üzerinde kurulmuştu. «ÖndeV' sıranın iki direk arasında namaz kıldı. Beyt'in kapısını arkasına aldı. Yüzünü içeriye girdiğin zaman (kapının karşısına gelen) gördüğün yere doğru çevirdi. Orası kendisiyle duvar arasına düşüyordu.»
Ona (Bilâl'e) orada kaç rekat kıldığını sormayı unuttum. Namaz kıldığı yerde kırmızı mermer vardı." [Altı hadis imamı.][338]

3453- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Osman bin Talha'ya «Haydi git anahtarı getir!» dedi.
Osman bin Talha gitti. Anahtar annesin-deydi, vermekten kaçındı.
Dedi ki: «Ya anahtarı verirsin; vallahi ya da bu kılıç belimden çıkar (ve boynunu vurur!)»
Bunun üzerine kadın anahtarı vermek zorunda kaldı. Hemen anahtarı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdi."
Benzerini nakletti.[339]
3454- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fetih günü devesinin sırtında Mekke'nin yukarısından geldi."
Benzerini rivayet etti.[340]

3455- Diğer rivayette:
Ona (Bilâl'e) sordum: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kabe'de namaz kıldı mı?"
"(Kapısından girip de) ileriye yürüdüğün zaman solunda kalan iki direk arasında iki rekat namaz kıldı. Sonra dışarı çıkıp iki rekat ta Kabe'ye doğru kıldı."[341]

3456- el-Eslemiyye radiyallahu anhâ'dan: Osman (b. Ebî Talha)'ya dedim ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, seni çağırdığı zaman sana ne dedi?"
"Bana şöyle dedi:
«Sana o iki boynuzu örtmeni söylemeyi unuttum. Çünkü Beyt'te namaz kılan kimseyi meşgul edecek bir şeyin bulunması doğru değildir»." [EbûDâvud][342]

3457- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Beyt-i Şe-rîf' e gireyim mi?"
"Sen Hicr'e gir! Çünkü orası da Beyt'teridir (bir parçasıdır)" buyurdu.
[Mâlik ve Sünen ashabı][343]

Vukuf (Vakfe) Ve İfâda (Arafat Dönüşü)

3458- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan, dedi ki:
"Cibril, İbrahim Aleyhisselam'la Mina'ya akın edip gitti. Mina'da ona öğleyi,- ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve sabahı kıldırdı. Sonra onu Mina'dan Arafat'a götürdü; ona orada iki namazı birden kıldırdı. Sonra güneş batınca onu Müzdelife'ye götürdü. Orada onunla konakladı ve geceledi.
Sonra onu kaldırdı. Müslümanlardan birinin en çabuk kıldığı bir namaz gibi namaz kıldı. Sonra onu doğru Mina'ya götürdü. Şeytanı taşladı, traş oldu ve kurban kesti. Sonra Allah, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e "İbrahim'in dinine hanîf olarak uy, çünkü o, müşriklerden değildi" diye vahyetti."

[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de][344]

3459- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Urve dedi ki: "Humus dışında tüm Araplar, Kabe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Humus, Kureyş ve çocuklarıdır. Humus, çıplak tavaf edenlere elbise verirdi. Erkekler erkeklere, kadınlar da kadınlara verirlerdi. Humus, Müzdelife'den çıkmazdı. (Diğer) halkın hepsi (vakfe için) Arafat'a giderlerdi."
Hişâm dedi ki: "Babam Urve, bana Âişe'den nakletti: Allah, «Sonra insanların akın ettikleri yerden siz de akın edin!» âyetini (Bakara 199) işte onlar hakkında inzal etmiştir. İnsanlar (vakfe yaptıktan sonra) Arafat'tan akın ederlerdi. Humus ise Müz-delife'de (vakfe yapıp orada)n akın eder ve: «Biz ancak Harem'den akın ederiz» derlerdi. «Sonra siz, insanların akın ettikleri yerden akın edin» emri inince onlar da vakfe için Arafat'a yöneMHer."
[Buhâri ve Müslim. Sünen ashabının da benzeri rivayetleri vardır.][345]

3460- Nubayt radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, Arafat'ta devenin üzerinde durmuş halka hitap ederken gördüm." [Ebû Dâvud ve Nesâî][346]

3461- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'dan, o da Damre'den, o da bir adamdan, o da babasından ya da amcasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i gördüm, Arafat'ta minberin üstündeydi." [Ebû Dâvud][347]

3462- Abdurrahman bin Ya'mer ed-Deylemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hac Arafat'tır, hac Arafat'tır. Mina günleri üç gündür. Kim ilk iki günde acele ederse ona bir sakınca yoktur. Kim gecikirse yine ona bir sakınca yoktur. Kim güneş doğmadan Arafat'a yetişirse, hacca yetişmiş olur."
[Sünen ashabı][348]

3463- Urve bin Mudarris radiyallahu anh'dan:
"Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Müzdelife'de namaza kamet getirildiği zaman geldim ve dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! Ben Tay dağından geldim, devemi ve kendimi yordum; uğradığım her dağda durdum, benim için hac imkânı var mıdır?'
Şöyle buyurdu: «Kim bizim bu namazımızı kılarsa, bizimle beraber buradan ayrılıncaya dek durursa, bundan önce Arafat'ta gece-gündüz durmuş gibi olur ve dolayısıyla onun haca tamam olur ve (ihramdan çıkış) temizliğini yapar»." [Sünen ashabı][349]

3464- Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de şunu ilave etti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: «Ey Urve, haydi korkunu sevince çevir!'"
Bezzâr ise, metin olarak sadece bu ilaveyi, "Haccın tamamlanmasını kutlamak" bölüm başlığı altında vermiştir.[350]

3465- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Ona ulaştığına göre Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş: "Arafat'ın her noktası vakfe yeridir. Ürene vadisinden yükselip uzaklasın (orası vakfe yeri değildir). Müzdelife nin tümü vakfe mahallidir. Muhassar vadisinden çıkıp uzaklasın (orası da vakfe yeri değildir)."[351]

3466- Salim bin Abdillah bin Ömer radiyallahu anh'dan:
Abdulmelik (b. Mervân), Haccâc'a: "Hac esnasında İbn Ömer'e karşı gelme!" diye mektup yazdı.
İbn Ömer, Arefe günü güneş zail olduğu zaman (Haccâc'a) geldi, ben de onunla beraberdim. Haccâc'ın çadırının yanında bağırdı. Üzerinde sarıya boyanmış bir güneşlik olduğu halde Haccâc dışarıya çıktı.
Dedi ki: "Ne'n var ey Ebû Abdarrah-man?"
"Eğer sünnete uymak istiyorsan acele et!"
"Bu saatte mi?" deyince İbn Ömer: "Evet" dedi.
"Öyleyse biraz bekle, başıma biraz su döküp çıkayım." Haccâc çıkıncaya dek orada bekledi. Sonra Haccâc benimle babam arasında yürüdü. (Haccâc'a) dedim ki:
"Eğer sünnete riâyet etmek istiyorsan, hutbeyi kısa tut ve vakfe için acele et!"
Bunun üzerine (benim sözümü duyup duymadığını anlamak için) Abdullah'a bakmaya başladı. Bunu gören İbn Ömer: "O doğru söyledi" dedi.
[Mâlik, Buhârî ve Nesâî][352]

3467- Muhammed bin Ebî Bekr es-Sekafî radiyallahu anh'dan:
"Biz, Mina'dan Arafat'a erkenden giderken, Enes'e telbiye hakkında sordum. Dedim ki: «Siz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bunu nasıl yapıyordunuz?» Şu cevabı verdi: «Telbiye getiren telbiye getiriyordu. Ona hiç itiraz etmezdi. Tekbir getiren de tekbir getirirdi, ona da itiraz etmezdi»." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][353]

3468- el-Kâsım bin Muhammed radiyalla-hu anh'dan:

"Âişe radiyallahu anhâ, vakfeye durulacak mahalle gittiği zaman telbiyeyi terk ederdi." [Mâlik][354]

3469- Üsâme bin Zeyd radiyallahu anh'dan:
Ona sordular: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccında Arafat dönüşü nasıl yürüyordu?" Cevap verdi: "Yavaşla hızlı arasında yürürdü. Geniş bir araziye rastladığı zaman hızlanırdı."
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][355]

3470- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Arafat'tan dönerken ben de terkisinde idim. Yularını çekerek (devesini) öyle hızlı sürüyordu ki, nerede ise hayvanın kulakları semerin önüne değecekti. Bir yandan da şöyle diyordu:
«Ey insanlar, sükûnet ve vekarı muhafaza edin (ağır olun)! Zira iyilik deveyi mahvetmekte değildir»."[356]

3471-Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in terkisine bindim, Arafat'tan hareket ettik. Müzdelife'nin altındaki sola giden dağ yoluna varınca devesini çöktürdü, inip küçük abdest bozdu. Ona su döktüm, hafif bir abdest aldı.
Dedim ki: «Namaz (kılmıyor muyuz) ey Allah'ın Resulü!»
«Namaz ileride kılınacak» buyurdu. Tekrar hayvanına bindi, Müzdelife'ye vardı. Namazı orada kıldı, sonra terkisine, Müzdelife sabahı Fadl'ı aldı."[357]

3472- Diğer rivayet:
"Devesine bindi, Müzdelife'ye geldik. Akşam namazı için kamet getirildi, namaz kıldı. Sonra herkes develerini çöktürdü. Daha yerleşmeden yatsı için kamet getirildi ve yatsıyı kıldılar. Sonra yerleştiler.
Dedim ki: "Sabahleyin ne yaptınız?" "Sabahleyin Fadl'ı terkisine aldı. Ben ise Kureyş'in Mina'ya önde gidenler içinde yaya yürüdüm."[358]

3473- Ömer radiyallahu anh'dan: "Cahiliyet ehli güneş doğuncaya kadar
toplu halde (Mina'ya) akın etmezlerdi. «Ey Sebîr dağı aydınlan!» derlerdi (yani güneşin doğuşundan sonra Mina'ya akın ederlerdi). Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara muhalefet etti de güneş doğmadan önce (Müzdelife'den) yola çıkıp (Mina'ya) akın etti."
[Buhârî ve Sünen ashabı.][359]

3474- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
biz Abdulmuttalib delikanlüarını Müzdelife gecesi merkepler üzerinde önceden Mina'ya gönderdi. Uyluklarımızı okşayarak şöyle buyurdu: «Oğulcuklarım! Güneş doğuncaya dek sakın şeytanı taşlamayın!'" [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][360]

3475- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Şevde, şişman ve ağır bir kadmdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den, Müzdelife'den geceleyin (yani erken) dönmek için izin istedi ve o da ona izin verdi. Keşke ben de onun izin istediği gibi izin isteseydim."
Âişe, ancak imamla birlikte (Mina'ya) akın ederdi.
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][361]

3476- Nesâî ve Ebû Davud'un rivayetleri: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ümmü Seleme'yi Kurban bayramı gecesi gönderdi. Tanyeri ağarmadan şeytanı taşladı. Sonra geçip gitti ve iade tavafını yaptı. O gün, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onun yanında kaldığı gündü."
[Aynca Ebû Dâvud ve Nesâî, bunun benzerini de rivayet ettiler.][362]

3477- Salim radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, ailesinden güçsüzleri önden gönderip, Müzdelife'deki Meş'ar-i haram'da vakfe yaptırırdı. Orada doyasıya Allah'ı zikrederlerdi. Sonra imam gelip vakfe yapıp oradan ayrılmadan önce onlar ayrılırlardı. Onlardan kimisi Mina'ya sabah namazında gelirdi, kimisi de sabah namazından sonra gelirdi. Geldikleri vakit şeytanı taşlarlardı. Ve İbn Ömer şöyle derdi:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara müsaade etmiştir»."
[Mâlik, Buhârî ve Müslim][363]

3478- Abdurrahman bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"Biz Müzdelife'deyken İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Bakara sûresinin kendisine indiği kişiden (Allah Resûlü'nden), bu makamda «Leb-beyk Allahümme lebbeyk!» dediğini duydum." [Müslim ve Nesâî][364]
3479- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Üsâme, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in terkisinde idi. Sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar Fadl'ı terkisine aldı. Her ikisi de şöyle dediler: «Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Cemretu'l-Akabe'yi taşlayıncaya dek telbiye getirdi»." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][365]

Şeytan Taşlamak, Traş Olmak Ve İhramdan Çıkmak

3480- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kurban yeri ile Mina mescidinin hemen yanında olan yerdeki Şeytan'ı taşladığı zaman, yedi taş atardı. Her bir taş atışında tekbir getirirdi (Allahu ekber! derdi). Sonra önüne gelip kıbleye karşı ellerini kaldırarak durup uzunca dua eder ve vakfeyi uzun tutardı. Sonra ikinci Şeytan'a gelip ona da yedi taş atardı. Her taş atışında tekbir getirirdi. Sonra sol taraftan ayrılıp kıbleye karşı durup ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra Akabe'yi takip eden Şeytan'a gelip yedi taş da ona atardı. Fakat orada durmazdı." [Buhârî ve Nesâî][366]

3481- Abdurrahman bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"İbn Mes'ûd, Cemretu'l-Akebe'yi (Büyük Şeytan'ı) vadinin dibinden doğru yedi taş ata-
rak taşladı; her taş atışında tekbir getiriyordu. Bu sırada Beyt'i soluna Mina'yı sağına alıyordu. Ona denildi ki: «İnsanlar taşları ona

yukarısından atıyorlar.» Cevap verdi:
«Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Al-lah'a kasem ederim ki burası, üzerine Bakara sûresinin indiği makamdır»."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][367]

3482- Diğer rivayette:
"O, vadinin içine indi; Kabe'ye karşı yöneldi ve Şeytan'ın sağ kaşına (taş) attı."[368]

3483- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, ikinci Cemre'nin yanında birincisinden daha uzun durduğunu gördüm. Sonra Cemretü'l-Akabe'ye geldi ve jbnu taşladı ve orada beklemedi."
[Ahmed leyyin bir isnadla.][369]

3484- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Hacda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile döndük. Kimimiz: «Yedi taş attım»; kimimiz de «Altı taş attım» diyordu da bu sebeple kimse kimseyi ayıplamıyordu." [Nesâî][370]

3485- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Taharetlenme taşları tek, Cemre taşları tek, Safa ile Merve arasındaki sa'y da tek, tavaf da tek sayıdır. Biriniz taşla taharetlendiğinde tek sayı taşlarla taharetlensin."
[Müslim][371]

3486- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Akabe (Şeytan taşlama) sabahı devenin üstünde bana şöyle buyurdu: «Bana taş topla-yıver.» Onun \çm saçan ile. ahlan taşlarav büyüklüğünde taşlar toplamıştım. Onları eline koyduğumda: «İşte taşlar böyle olacaktır! Dinde sakın aşırı gitmeyin! Çünkü sizden öncekiler dinde aşırılık yüzünden helak olmuşlardır» buyurdu."[372]

3487- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, Kurban bayramının birinci günü kuşluk vakti, ondan sonraki günlerde ise öğle vaktinden sonra şeytan taşladığını gördüm." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][373]

3488- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin Ömer'in karısı Safiyye'nin erkek kardeşinin kızı, Müzdelife'de hayız oldu. O ve Safiyye bu yüzden geri kaldılar.
Ancak Kurban bayramının birinci günü güneş battıktan sonra Mina'ya gelebildiler. İbn Ömer onlara Mina'ya geldiklerinde hemen şeytan taşlamalarını emretti ve bunda bir sakınca görmedi."[374]
3489- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kişi teşrik günlerinde, Kurban bayramının birinci günü Güneş batıncaya kadar Mi-na'dan çıkamazsa, ertesi gün şeytanı taşlaym-caya dek Mina'dan çıkmasın."
[İkisi de Mâlik'e aittir.][375]

3490- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, Kurban bayramının birinci gününden sonra, üç gün süreyle şeytan taşlamaya gelip giderdi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi."
[Ebû Dâvud. Tirmizî'nin de benzeri rivayeti vardır.][376]

3491-Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, Bayram günü devesinin üstünde şeytanı taşlarken ve şöyle derken gördüm: «Gelin, menâsikinizi benden alın! Kim bilir belki bu haccımdan sonra, bir daha haccedemem»."
[Müslim ve Ebû Dâvud.][377]

3492- Nesâî'nin lafzı: "Ben bu yılımdan sonra yaşayacağımı bilmiyorum."[378]

3493- Kudâme bin Abdülah radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, devesi üzerinden şeytanı taşlarken gördüm. Vurmak yok, itip kakmak yok ve çekil demek de yoktu." [Tırmizî ve Nesâî][379]

3494- Ümmü'l-Husayn radiyallahu anhâ'dan:
"Veda haccmda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hacca gittik. Üsâme ile Bilâl'i de gördüm, biri devesinin yularını tutuyordu, ötekisi ise onu güneşten korumak için elbisesini yukarıya kaldırıyordu. Cemre-tü'1-Akabe'yi taşlayana kadar böyle devam etti." [Ebû Dâvud]
Nesâî şunu ilâve etti: "Sonra hutbe okudu; Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra birçok şeyler söyledi."[380]

3495- İbn Ömeıvradiyallahu anh'dan: "Şeytanları taşlarken, şöyle derdi: «Allahım! Kabul edilmiş bir hac, bağışlanmış bir günah (diliyorum)»."[381]

3496- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan (dedi ki):
"Taşlamadan dolayı kabul edilen amel (sevabı) eğer görünseydi Sebîr dağından daha büyük olurdu." [İkisi de Rezîn'e aittir.][382]

3497- Ebû't-Tufeyl radiyallahu anh'dan:
İbn Abbâs'a dedim ki: "Kavmin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Safa ile Merve arasında sa'y ettiğini ve bunun bir sünnet olduğunu iddia ediyor (ne dersin?)"
Cevap verdi: "Doğru söylemişlerdir. İbrahim'e hac ibadetleri emredilince, Şeytan önüne çıktı ve ona mâni olmak istedi. Yarıştı ve nihayet İbrahîm koşup onu geçti. Sonra Cibril onu alıp Cemretü'l-Akabe'ye iletti. Şeytan yine orada önüne çıktı. Bunun üzerine ona yedi taş attı. Devam etti, sonra Cemretü'1-Vus-tâ'nın yanında gene önüne çıktı. Bu sefer ona yedi taş daha attı. Derken İsmail'i alıp yanı üzerine

yatırdı. İsmail'in sırtında beyaz gömlek vardı.
Dedi ki: "Babacığım bundan başka kefenim olacak bir gömleğim yoktur. Bunu sırtımdan çıkart. Bana onu kefen olarak sararsın." Tam gömleğini çıkarmaya hazırlanırken arkasından bir ses:
"Ey İbrahîm, rüyanı doğruladın (rüyana sadık kaldın!)" Arkaya bir baktı ki ne görsün: Beyaz, boynuzlu ve büyük gözlü bir koç! (Allah tarafından fidye olarak gelmiş, boğazlanmaya hazır duruyor)" İbn Abbâs ilave etti:
Biz genellikle bu çeşit koçları kurban ederdik. Sonra Cibril onu alıp Cemretü'1-Kus-vâ'ya iletti. Şeytan yine orada önüne çıktı. Bu defa ona yedi taş daha attı. Şeytan oradan uzaklaştı. Sonra (Cibril) onu alıp Mina'ya götürdü ve: "İşte burası insanların konakladıkları Mina'dır" dedi. Sonra onu Müzdelife'ye götürdü ve "işte Meş'ar-i Haram" dedi. Oradan da Arafat'a götürdü." (Sonra İbn Abbâs:) "Oraya neden Arafat denildi, biliyor musun?" diye sordu, "Hayır" dedim. Dedi ki: "Cibril İbrahim'e «Bildin mi?» diye sordu. «Evet!» dedi. İşte bunun için oraya Arafat denildi.
"Telbiye neden olmuştur?" diye sordu.
"Nasıl oldu?" dedim. Şöyle dedi:
"İbrahim'e haccı ilân etmesi emrolunduğu zaman, dağlar başlarını eğdiler, köyler ve kasabalarda (onun göreceği şekilde) yükseltildi ve tüm insanlara haccı böylece (telbiye ile) İlân etti." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de][383]

3498- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mina'ya geldi, Cemre'ye varıp taş attı. Sonra Mina'daki yerine döndü ve orada kurban kesti. Sonra berbere, önce sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek «Saçlarımdan al!» buyurdu. Sonra onu (kesilen kılları) insanlara dağıtmaya başladı."[384]

3499- Diğer rivayet:
"Berbere sağ tarafını gösterek saçını kestirdi. Yanındaki insanlara dağıttı. Sonra sol tarafını gösterdi. Orasını da traş edip (kesilen kılları) Ümmü Süleym'e verdi."[385]

3500- Diğer rivayet:
"Sağ tarafından alman saçları birer ikişer halka dağıttı. Sol tarafından alınanları da Ebû Talha'ya verdi."[386]

3501- Diğer rivayet:
"O, sağ tarafından alman saçları Ebû Talha'ya verdi, sol tarafından alınanları da ona verdi ve: «Haydi bunları insanlara paylaştır!» buyurdu." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][387]

3502- Onların ayrıca İbn Ömer'den şöyle bir rivayetleri bulunmaktadır:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccmda traş oldu. Ashabından birkaç kişi de traş oldular. B azılan ise saçlarını kısalttılar."[388]

3503- Ömer radiyallahu anh'dan (dedi ki): "Kim saçmı topuz, ya da örgü yaparsa, ya da bir araya toplarsa (keçelendirirse) artık berber ona vacip olur."[389]

3504- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Ramazan bittikten sonra hac yapmayı istediği takdirde, hac yapıncaya dek ne saçından, ne de sakalından hiçbir şey kesmezdi."
Mâlik dedi ki: "(İbn Ömer'in) bu hareketi, insanları bağlamaz." [İkisi de Mâlik'e aittir.][390]

3505- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kadınm başını traş etmesini yasakladı."
Rezîn şu ilaveyi yaptı: "Hac ve umrede." (Rezîn ayrıca) dedi ki: "Kadına gereken şey sadece saçlarını kısaltmasıdır."[391]

3506- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:)
"Allahım! Traş olanları esirge!" Dediler ki:
"Ya saçlarını kısaltanlar?"
"Saçlarını kısaltanları da" buyurdu.
[Nesâî hariç. Altı hadis imamı][392]

3507- Diğer rivayet: Dördüncüsünde "Saçlarını kısaltanlara da" dedi.[393]

3508- Buhârî, Müslim, Ebû Hureyre ra-diyallahu anh'dan şu lafızla: "Allahım bağışla!" Üçüncüsünde: "Kısaltanları da" buyurdu.[394]

3509- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü, neden traş olanlara üç kere açıkça dua ettin de saçlarını kısaltanlara sadece bir kere dua ettin!"
"Çünkü onlar verilen emre uymada şüpheye düşmediler" buyurdu. [İbn Mâce][395]

3510- İbn /jnr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mina'da durdu. İnsanlar gelip ona sorular sormaya başladılar.
Bir adam da gelip şöyle sordu: "Farkına varmadan, kurban kesmeden önce traş olmuşum.» Şöyle buyurdu: «Şimdi kes, bir sakıncası yoktur.»
Başka biri gelip: «Taşlamadan önce, kurban kestim» diye sordu. Şöyle buyurdu: «Sa-kıncası yok, şimdi taşla!» O gün önce yapılması gerekenin sonra, sonra yapılması gerekenin önce yapılması hususundaki meselelerin hangisi sorulduysa mutlaka «Yap, bir sakıncası yoktur» buyurmuştur."
[Nesâî hariç, Altı hadis imarra][396]

3511- Buhârî ve Müslim'in rivayeti: "Taş atmadan önce traş oldum" diye sorunca: "Şimdi taş at, sakıncası yoktur" buyurdu. Başka biri gelip: "Şeytanı taşlamadan önce kurban kestim" diye sorunca ona da: "Şeytanı şimdi taşla zararı yok" buyurdu.
Başka biri gelip: "Ben taşlamadan önce ziyaret tavafını yaptım" dedi. Ona da: "Şimdi taşlayabilirsin herhangi bir günahı yoktur" buyurdu.[397]

3512- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, kurban, traş, taş atma, takdim ve tehir hususunda sorular sordular, hepsinde «Sakıncası yoktur» buyurdu."
[Ebû Dâvud, Nesâî, Buhârî ve aynı lafızla Müslim.][398]

3513- Diğer rivayet: "Akşamladıktan sonra şeytanı taşladım" diyene "Sakıncası yoktur" buyurdu.[399]

3514- Diğer rivayet: "Taşlama yapmadan önce, ziyaret ettim" diyene, "Herhangi bir günahı yoktur" buyurdu.[400]

3515- Üsâme bin Şerik radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte ben de hacca çıktım. Kimisi: «Ey Allah'ın Resulü! Tavaftan önce sa'y yaptım; bir şeyi önce yaptım, başka bir şeyi sonra yaptım» diye sorardı da hepsine şöyle cevap verirdi: «Herhangi bir sakıncası ve günahı yoktur. Ancak kişi, bir müslümanın ırzını makaslarsa (yani gıybetini yaparsa) ona zulmetmiş olur. İşte asıl günah işleyen ve kendini helak eden odur» buyurdu." [Ebû Dâvud][401]

3516- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, ailesinden Mücebber adında bir adama rastladı. Traş olmadan ve saçını kısaltmadan bilmeyerek ziyaret tavafında bulunmuş, ona dönüp saçını kesmesini ya da kısaltmasını, sonra da gidip Beyt'i tekrar ziyaret etmesini söyledi." [Mâlik][402]

3517- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bir adam el-Kâsım bin Muhammed'e gelip şöyle dedi: "Ben ziyaret (veda) tavafını yaptım, hanımım da yaptı. Sonra bir dağ yoluna saptık, onunla ilişkide bulunmak istedim. Şu cevabı verdi: «Ben henüz saçımdan kısaltmadım.» Bunun üzerine dişlerimle onun saçlarından aldım; sonra onunla cinsî ilişki kurdum" Kasım ona:
"Söyle ona, makasla saçından alsın" dedi.
Mâlik der ki: Bu gibi durumlarda ben şahsen kurban kesmesini müstehap görürüm. Çünkü İbn Abbâs şöyle demiştir: "Kim hac ibadeti ile ilgili bir şey unutursa kurban kessin."[403]

3518- Ömer radiyallahu anh'dan:
(Hac ibadetinin nasıl yapılacağı hususunda o) Arafat'ta halka şöyle hitap etti: (Anlattıkları arasında şunlar da vardı)"Yarın Mi-na'ya vardığınızda, her kim taşlamayı yaparsa; kadm ve kokudan başka her şey ona helâl olur. Ziyaret tavafı yapana kadar, kadına yaklaşmayacak, koku sûrünemiyecektir."' [Mâlik][404]

3519- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Cemretü'l-Akabe'yi taşladıktan sonra
kadınlarla cinsî ilişkiden başka her şey helâl olur."
"Ya güzel koku?"
"Ben şahsen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i misk sürünürken gördüm. Yoksa o koku değil midir?" [Nesâî][405]

3520- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan, dedi ki:
"Veda haccmda kurban bayramının akşamı Allah F-'sûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber; jm. Çünkü o gün onunla beraber olmak beni in sıram idi. Yanıma geldi. Vehb bin Zem'a ^e onunla birlikte Ebû Ümeyye ailesinden başka biri de içeri girdi. Gömlekli idiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Vehb'e dedi ki:
«Ziyaret tavafını yaptın mı?»
«Hayır ey Allah'ın Resulü.»
«Öyleyse gömleğini çıkart!» buyurdu. Bunun üzerine başından doğru gömleğini çıkardı. Arkadaşı da başından doğru gömleğini çıkardı. Sonra: «Neden (bunu emrettin) ey Allah'ın Resulü?» diye sorunca, şöyle buyurdu: «Çünkü bugün, (Akabe cemresi) attığınız takdirde, kadınlar hariç, her şeyin size helal kılındığı bir gündür. Bu Beyt'i tavaf etmeden önce, akşama kavuşursanız Beyt'i tavaf edinceye dek, yine eskisi gibi şeytanı taslamadan önceki durumunuzda haram olursunuz.» [Ebû Dâvud][406]

3521- Ibn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Şöyle derdi: "Beyt-i Şerîf' i hacı veya başkası (umre yapan) tavaf edince mutlaka haram yasaklardan çıkmış" olur.
Atâ'ya denildi ki: "O (İbn Abbâs) bunu neye dayanarak söylüyor?" Şu cevabı verdi:
"Bunu o, Allah'ın şu kavline istinaden söylüyor: «Sümme mahilluhâ ile' l-beyti'l-atîk (=Sonra bunlar, Beyt-i Atîk'de (Kabe'de) son bulurlar)» (Hacc 33)"
(Atâ'ya) denildi ki: "Ama bu (dediğin) Arafat'ta vakfeye durulduktan sonra olacaktır." Atâ: "İbn Abbâs, bunun vakfeden sonra da önce de olduğunu söylerdi" dedi. Nitekim o, bu hükmü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccında ashabına ihramdan çıkmalarını emrettiği zaman, onun bu emrinden çıkarmıştır.[407]

3522- Diğer rivayette:
Hüceym oğullarından bir adam ona (İbn Abbâs'a) dedi ki:
"Beyt'i tavaf edene artık her şey helâl olur" şeklindeki halkın kalbine işleyip onları fırkalara ayıran fetvanıza ne oluyor?" Şu cevabı verdi:
"İstemeseniz de bu Peygamberinizin sünnetidir!" [Buhar? ve Müslim][408]

3523- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi hacca niyet edip de Mekke'ye geldiğinde, Beyt'i tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y eder ve ihramdan çıkarsa bu, umre sayılır."

[Rezîn][409]

3524- Hafsa radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Veda haccı yılında hanımlarına ihramdan çıkmalarım emretti. Dedim ki: «Peki seni ihramdan çıkmaktan alıkoyan nedir?»
«Ben saçlarımı topladım (telbîd yaptım), kurbanımı hamladım, kurbanımı kesmedikçe
ihramdan çıkamam»."
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][410]

3525- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Ihramlı kadın, ihramdan çıktığı zaman, saçlarından (ucundan) almadıkça (kesmedikçe) taranamaz. Yanında kurbanı varsa, onu kesmedikçe saçlarından da bir şey alamaz."
[Mâlik][411]

3526- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O şöyle derdi: "Mina gecelerinde Şeytan taşlamasından sonra hiç kimse kesinlikle Mi-na'da kalmasın (gecelemesin)!"[412]
3527- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
Şunu iddia ettiler: "Ömer, taşlamanın ardından insanları Akabe'nin gerisine (Mina yönüne) sokmak için birtakım adamlar göndermiş."
[İkisi de Mâlik'e aittir.][413]

3528- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kurban bayramı günü iki Cemre arasında durdu ve şöyle buyurdu: "Bugün Hacc-ı ekber günüdür." [Taberânî Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağîr'de leyyin bir senedle.][414]

3529- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Arefe günü Rabîa bin Ümeyye bin Halefe «Ey insanlar! Bugünün ne olduğunu biliyor musunuz, diye sor bakalım» dedi. İnsanlar «Hacc-ı ekber» diye cevap verdiler." [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de daha uzun bir metinle.][415]

3530- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Abbâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den Mina günlerinde (daha önce yüklenmiş olduğu) su dağıtma işi için, Mekke'de kalmasına izin vermesini istedi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona izin verdi." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][416]

3531- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona Abdurrahman bin Ferrûh sordu: "Biz insanların mallan ile alışveriş yapıyoruz. Mina gecelerinde birimiz Mekke'ye gelip mal alışverişi sebebiyle orada yatmak zorunda kalıyor, ne dersiniz?" Şu cevabı verdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mina'da kaldı. (Gece de bir şeyle meşgul olmadı.)" [Ebû Dâvud][417]

3532- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Sikâye ehli (hacılara su verme hizmetinde bulunanlar) ile hicâbe ehline (ihtiyaç içindeki hacıları giydirenlere), Mina gecelerinde Mekke'de kalmalarına müsaade edildi. Yani Abbâs ile Şeybe ailesine."
[Taberânî, Mıı'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir isnadla.][418]

3533- Ebû'l-Beddâh bin Âsim bin Adiyy radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, deve çobanlarına Mina'dan çıkarak uzakta gecelemelerine müsaade etti. Onlar Kurban bayramının birinci günü cemreleri taşladılar. Sonra ertesi gün, daha ertesi günü (yani iki gün) de atacakları taşlan attılar. Sonra da dönüp gittiler."
Mâlik bunun açıklamasında şöyle der: "Allah en doğrusunu bilir, ama bizim anladığımıza göre onlar (çobanlar) Kurban bayramının birinci günü cemreleri taşladılar. İkinci günü taş atmaya gitmeyip, üçüncü günü, önce ikinci günü atmadıkları yerine, sonra da üçüncü gün için taşlarını atıp döndüler. Çünkü bir şeyin kazası, (edası) geçmeden gerekmez, geçtiği zaman kaza edilir. Bu şekilde cemre taşlamalarına ruhsat verilen çobanlar işleri bittikten sonra gitmeleri gerekirse gidebilirler. Şayet sonuna kadar kalmak istiyorlarsa insanlarla beraber son aynlış günü olarak taşlamayı yaparlar ve hep birlikte Mina'yı terk edip aynlırlar." [Mâlik][419]

3534- Sünen ashabı, Ebu'l-Beddâh bin Adiy'den, o da babasından: "Kurban bayramı günü bir taşlama yaparlar. Sonra iki günün atışını toplarlar. (Üçüncü günde) ikisini birden atarlar." Mâlik dedi ki: "Sanınm iki taşlamayı birden ikinci günde yaptılar. Sonra Mekke'ye dönüş günü de taşlarlar."[420]

3535- Bir rivayette: "Çobanlara günaşırı taşlamaya müsaade edildi."[421]

(Hacda Kesilen) Kurban

3536- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazını Zü'1-Huleyfe'de kıldı. Sonra kurbanlık devesini getirtti, sağ hörgücünün sağ yanına bir demirle nişan vurdu ve ondan biraz kan akıttı. Sonra ona (boynuna) iki nalın taktı, sonra binek devesine bindi, doğrulup Beyda tepesine varınca, hacca niyet edip tel-biye getirdi." [Müslim ve Sünen ashabı.][422]

3537- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için kurbana takılacak nişan iplerini örerdim. Onu kurbanlık koyuna takar ve ailesi arasında ihramsız olarak kalmaya devam ederdi." [Altı hadis imamı.][423]

3538- Diğer rivayette:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kurbanlık develerinin nişan iplerini ellerimle ördüm. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu işaretleyip, hayvanın boynuna taktı ve daha sonra da Beyt-i şerîf e gönderdi. (Kendisi Medine'de kaldığından o esnada) kendisine helâl olan hiçbir şeyi haram kılmadı."[424]

3539- Diğer rivayette:
"Ziyâd bin Ebî Süfyân, Âişe'ye yazdı: İbn Abbâs diyor ki: «Kişi bir kurbanlık hazırlarsa, kurbanını kesinceye dek, hacıya haram olan her şey ona da haram olur.» Ben de kurbanımı hazırlayıp, gönderdim, bu husustaki emrini beklemekteyim."
Cevap verdi: "Mesele İbn Abbâs'm dediği gibi değildir. Zira ben bizzat Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kurbanlarına takılan kendi elimle eğirip hazırladım. Sonra hazırladıklarımı ona taktı ve babamla onu gönderdi. O kurbanı kesene kadar Allah'ın kendisine helâl kıldığı hiçbir şeyi kendi üzerine yasak kılmadı."[425]

3540- Rabîa bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
"O, Irak'ta soyunmuş bir adam gördü. Halka onun hakkında soru sorunca, «Kurbanlığına işaret takılmasını emretti de onun için soyundu» dediler. Abdullah bin ez-Zü-beyr'le karşılaşınca bunu kendisine sordum; şöyle dedi:
«Kabe'nin Rabbi hakkı için bu, bir bid'at-tir!»" [Mâlik][426]

3541- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, kurbanı Medine'den (Kabe'ye) götürmek istediğinde, onu süsler Zü'l-Huleyfe'de işaretlerdi. İşaretleme ve süsleme işini aynı yerde ve hayvanı kıbleye çevirerek yapardı. Kurban nişanı olarak hayvanın boynuna iki pabuç asar, sol tarafından da bii yerini kesmek suretiyle kanatırdı. Daha sonra her-
keşle beraber Arafat'ta vakfe yerine gidilirdi. Oradan dönerken yine kurbanlıklar yanlarında olurdu. Bayramın birinci günü sabahı Mi-na'ya gelince saçları kesmeden ve traş olmadan önce kurbanını keserdi. İbn Ömer, kurbanlarını sıraya sokar, kıbleye karşı çevirir ve onları bizzat kendi eliyle keserdi. Daha sonra kendisi yer ve başkalarına da yedirirdi."[427]

3542- Diğer rivayet:
"O, kurbanının hörgücünü yarmak suretiyle işaretlemek için bıçak ya da başka bir şeyi sokarken «Bismillahi Allahu Ekber!^» derdi." [Mâlik][428]

3543- Vekî' radiyallahu anh'dan:
"O, Ehl-i Rey'den olan bir kişiye dedi ki: «Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kurbanını işaretledi. Ebû Hanîfe ise bunun hayvana bir eziyet olduğunu öne sürüyor.» Bunun üzerine o adam bunu İbrâhîm en-Ne-hâ'î'nin sözü olarak: «Hayvanı işaretlemek bir eziyettir» şeklinde rivayet etti. Vekî' buna çok öfkelendi ve şöyle dedi: «Ben, sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, dedi diyorum; sen kalkmışsın İbrâhîm en-Nehâ'î dedi, diyorsun. Bu görüşünden vazgeçinceye dek hapsedilmeyi ne kadar da hakediyorsun!»"
[Tirmizî][429]

3544- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile temettü' haccı yaptık. O zaman yedi kişi bir sığırda ortak olup kurban kestik."[430]

3545- Diğer rivayet:
"Biz Hudeybiye yılı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yedi kişi ortak olup deve kestik, yedi kişi ortak olup sığır kurban ettik." [Buhârî hariç. Altı hadis imamı][431]

3546- Huceyye bin Adiyy radiyallahu anh'dan:
Ali dedi ki: "Bir sığırı yedi kişi kesebilir". Dedim ki: "Ya doğurmuşsa?" "Doğurduğunu da onunla birlikte kes!"
"Ya topal olursa?"
"Kurban kesme yerine ulaşabildiyse tamam." "Peki ya boynuzu kırıksa?" Dedi ki: "Sakıncası yoktur. Biz göz ve kulaklarının sağlamlığını kontrol etmekle emrolunduk."
[Tirmizî][432]

3547- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem umre yapan hanımları için aralarında ortak olmak üzere bir sığır kesti." [Ebû Dâvud][433]

3548- Onun Âişe'den rivayeti: "Veda hac çında Muhammed ailesi tek bir sığır kesti"[434]

3549- Urve radiyallahu anh'dan:
O, oğullarına şöyle derdi: "Oğullarım! Sizden biriniz sakın şerefli birine hediye edince utanacağı bir şeyi Allah için kurban etmesin. Allah şereflilerin en şereflisi, kendisi için kesilenin en iyisine lâyıktır." [Mâlik][435]

3550- Mâlik radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Mina'da dedi ki: "Burası Kurban kesme yeridir. Mina'nın tümü kurban kesme yeridir." Umrede ise şöyle dedi: "Burası kurban kesme yeridir —Merve'yi kastediyor—. Mekke'nin her sokağı her yolu kurban kesme yeridir."[436]

3551- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim bir deve kurban etmeyi adarsa, onu iki pabuçla süsleyip, hörgücünü kanatarak onu işaretlesin, sonra Kurban bayramı günü Beyt-i şerîf'de ya da Mina'da kessin. Kurban için başka kesim yeri yoktur. Kim deve ve sı-ğırdan semizini adarsa, istediği yerde kesebilir." [Mâlik][437]

3552- Gurfe bin el-Hâris el-Kindî radiyallahu anh'dan:
"Veda haccında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bulundum. Kesmesi için develer getirildi. Buyurdu ki: «Bana Ebû'l-Hasan'ı (Ali'yi) çağırın.» Çağırdılar. Ona: «Şu harbenin (süngünün) altından tut!» dedi. Tuttu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de üstünden tuttu. Onu deveye, sol ayağı bağlı diğer üç ayağı üzerinde durmuş ayakta olduğu halde dürttüler.

Bu hâdise, Mina'da Bayramın ilk günü cereyan etti. Bitirince katırına bindi, Ali'yi de terkisine aldı.'
"Ayağı bağlı" sözünden "Mina"ya kadar olan bölüm hariç rivayet, Ebû Davud'a aittir. Bu kısım Rezîn'e aittir.[438]

3553- Ebû Dâvud, Câbir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, deveyi sol ayağı bağlı, diğer ayaklan üzerinde durmuş bir halde keserlerdi."[439]

3554- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu'aleyhi ve sellem develerini kurban ederken, kendi eliyle otuzunu kesti; kalan kısmını da bana emretti ben kestim." [Ebû Dâvud][440]

3555- Ziyâd bin Cübeyr radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, devesini çökertip kesmek üzere olan bir adamı gördü ve şöyle dedi: «Onu ayağa kaldır da öyle kes! Bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir»."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][441]

3556- Abdullah bin Kurt radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında en büyük gün, Kurban bayramının birinci günüdür. Sonra ayrılış günü." Sevr dedi ki: "Ayrılış günü, Kurban bayramının ikinci günüdür." Ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beş veya altı kur-
ban kestirdi. Hangisiyle başlayacağı hususunda develer kendisine yaklaştınlmaya başlandı. Onlar kesilince anlamadığım bir söz söyledi. «Ne dedi?» diye sorunca: «İsteyen bunlardan kendine bir parça et kesip götürebilir, buyurdu» dedi. [Ebû Dâvud][442]

3557- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz deve kurbanlarımızın etlerini üç günden fazla yemezdik. Sonra Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem bize müsaade etti ve şöyle buyurdu: «Yiyin ve (daha sonrası için) de azık yapın!»"[443]

3558- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem'in zamanında Medine'ye varıncaya dek kurbanlarımızın etlerini azık yapıp yararlanırdık." [Buhârî ve Müslim][444]

3559- Zûveyb Ebû Kabîsa radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onunla birlikte kurbanlık develer gönderir ve şöyle derdi: "Onlardan biri hastalanıp da öleceğinden korkarsan hemen kes. Sonra (boynundaki nişan) pabucunu kanına daldır; sonra onu hörgücünün yan tarafına vur! Ondan ne sen ye, ne de arkadaşlarından herhangi birine yedir!" [Müslim][445]
3560- Naciye el-Huzâî radiyallahu an-hâ'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ölmek üzere olan deveyi ne yapayım?"
"Onu hemen boğazla sonra (boğazında takılı olan) pabucunu kanına battr; sonra öyle bırak. İnsanlar ondan yesinler."
[Mâlik, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.][446]

3561- İbnü'l-Museyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim nafile kurban olarak deveyi sevk ederken ölmesinden korkup da onu boğazlar da daha sonra insanlar gelip onun etinden ye-seler ona bir günah terettüp etmez. Kendisi ondan yerse, ya da birine emredip ondan ye-dirirse borçlanır."
Mâlik diyor ki: "Bu sözü bana Sevr bin Zeyd, İbn Abbâs'dan da aynı şekilde nakletti."[447]

3562- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim bir deveyi kurban olarak ayırsa ve daha sonra deve kaybolursa ya da helak olursa, eğer adak ise yerine bir tane daha alır; nafile ise isterse yerine bir tane daha alır, isterse bırakır, almaz." [İkisi de Mâlik'e aittir.][448]

3563- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
(kurbanlık) devesini önüne katıp yürüyen bir adam gördü ve ona: «Üzerine binsene!» buyurdu."
«O, kurbanlık devedir" dedi. Israrla: «Ona bin!» buyurdu. Nihayet ikinci veya üçüncüsünde: «Yazıklar olsun sana!» dedi."
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][449]

3564- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ona (kurbanlık devene) mecbur kaldığın zaman, başka bir binek buluncaya dek her zamanki gibi bin!" [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][450]

3565- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kurbanlık deve yolda doğurursa yavrusu da annesiyle birlikte boğazlanıncaya dek yanında taşınır. Eğer onu yükleyip taşıyacak bir taşıyıcı bulunmazsa annesiyle beraber boğazlanıncaya dek annesinin sırtında götürülür."
[Mâlik][451]

3566- İbn Ömer radiyallanu anh'dan: "Ömer radiyallahu anh, üçyüz dinar verip güzel bir kurbanlık deve satın aldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: «Ben üçyüz dinar verip güzel bir deve satın
aldım, onu satıp da birkaç deve satın alabilir miyim?»
«Hayır, sen onu kurban olarak kes!» buyurdu." [Ebû Dâvud][452]

3567- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Hudeybiye yılı Kabe'de kesilmek üzere birkaç deveyi kurban etmek için ayırdı. Onların arasında bir zamanlar Ebû Cehl'in onunla müşrikleri öfkelendirdiği başında gümüş ya da altın halka bulunan deve de vardı." [İkisi de Ebû Davud'undur.][453]

3568- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, (Kabe'ye göndereceği) kurbanlık devesini Kabâtî keten, yün ve işlemeli örtülerle süslerdi. Sonra onu Kabe'ye gönderir ve o örtüleri Kabe'ye giydirirdi."[454]

3569- Diğer rivayet: "Mina'dan Arafat'a çıkıncaya kadar devesinin üzerindeki çullarını indirmezdi." [Mâlik][455]

3570- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, benim kesilen kurbanlarının yanında durup, et, deri ve çullarını tasadduk etmemi, kasaba da ondan hiçbir şey vermememi emrederdi." (Ali) dedi ki: "Biz kendiliğimizden verirdik." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][456]

3571- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kurbanını Kudeyd'den satın aldı." [Tirmizî]
Tirmizî dedi ki: "İbn Ömer'in kurbanını Kudeyd'den satın aldığı rivayet edilmiştir ki, doğrusu da budur (yani mevkuf rivayet)."[457]

3572- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kim, hac ibadetlerinden bir şey unutursa, ya da farzlarından sonraya bırakırsa, bir kan akıtsın." Eyyûb dedi ki: "(İbn Abbâs) bırakırsa mı, yoksa unutursa mı? dedi, bilmiyorum." [Mâlik][458]

İhsâr (Tavaf Veya Vakfeden Alıkonma), Fevât (Vakfeyi Kaçırma), Fidye Ve İştirât (Şartlı Hac)

3573- el-Haccâc bin Amr el-Ensârî radi-yallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Kimin bir yeri kırılır sa, ya da sakatlanırsa ihramdan çıkmış olur, gelecek yıl ona hac yapması gerekir."
Ikrime dedi ki: "Bunu böyle duydum da İbn Abbâs ile Ebû Hureyre'ye de sordum; onlar da onu doğruladılar." [Sünen ashabı]
Ebû Dâvud'da "ya da hastalanırsa" ibaresi ilâve edilmiştir.[459]

3574- Ömer bin Saîd en-Nehaî radiyalla-hu anh'dan: .
"O, umreye niyetlenip ihrama girdi. Zâ-tu'ş-Şukûk denilen yere varınca bir yılan ya da akrep tarafından sokuldu. Arkadaşları belki birini bulup bu meseleyi sorarız diye yola çıkıp beklemeye koyuldular. Derken İbn Me-sûd'a rastladılar ve sordular. Cevaben şöyle dedi: «Bir kurban ya da parasını (Mekke'ye) göndersin. Bir gün beklesin. Kurbanı kesilince ihramdan çıksın ve gelecek sene umresini kaza etsin»." [Rezîn][460]

3575- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Saîd bin Hizâbe el-Mahzûmî ihramlı iken Mekke yolunda düşüp bayıldı. Sonra yol üzerindeki suya gelen birine sorararak İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr ve Mervân bin el-Ha-kem'i buldu. Onlara başına geleni anlattı. Hepsi ne ile tedavi olması gerekiyorsa onu tavsiye ettiler. Sonra da fidye vermesini, iyi-
leştiği zaman umre yapıp ihramdan çıkmasını, gelecek sene de hac yapmasını ve imkânı dahilinde kurban kesmesini söylediler."[461]

3576- Eyyûb es-Sahtiyânî radiyallahu anh'dan, o da Basralılardan olan bir adamdan:
"Onun Mekke yolunda ayağı kırıldı. İbn Abbâs, İbn Ömer ve diğer insanlara ne yapması lâzım geldiğini sordu. Dedi ki: «Hiç kimse bana ihramdan çıkmama izin vermedi. Orada yedi ay kaldım. Nihayet umre yaparak ihramdan çıktım»." [ikisi de Mâlik'e aittir.][462]

3577- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Hastalık sebebiyle yoldan alıkonulan kimseye, Beyt-i Şerîf i tavaf edinceye ve Safa ile Merve arasında sa'y edinceye kadar ihramdan çıkması helâl olmaz. Tedavi olması veya herhangi bir şey için elbise giymeye mecbur kalırsa giyer ve daha sonra fidye verir." [Buhârî, Nesâî ve aynı lafızla Muvatta'.][463]

3578- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Hudeybiye'de hacdan alıkonuldu. Bunun üzerine başını traş etti, kurbanını kesti, hanımları ile cima etti, sonra ertesi sene umre yaptı."[464]

3579- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bedel, ancak haccını cima ile lezzet almak suretiyle bozan kimseye lâzım gelir; amma kişi herhangi bir özür nedeniyle alıkonur-sa, ne ihramdan çıkar ve ne de döner. Beraberinde kurbanı bulunursa alıkonulmuş halinde keser. Tabii onu (Mekke'deki kesim yerine) göndermeye gücü yetmezse. Ama göndermeye gücü yeterse, kurban yerine ulaşıncaya dek İhramdan çıkamaz." [İkisi de Buhârî'ye aittir.][465]

3580- Naciye bin Cündüb radiyallahu anh'dan:
"Kurban kesmekten alıkonulduğunda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! Kurbanı benimle gönder de onu Harem'de keselim.»
«Nasıl yapacaksın?» diye sordu.
«Onu öyle yer ve vadilerden götürüp iletirim ki, hiç kimsenin elimden almaya gücü yetmez» dedim ve onu alıp götürdüm, Ha-rem'de kestim. Onu Har.em'de boğazlanması için göndermişti de bundan müşrikler tarafından alıkonmuştu." [Rezîn][466]

3581- Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kişi hacda bir düşmandan dolayı (gerekli hac ibadetlerini yapmaktan) mahsur kalırsa, bulunduğu yerde traş olur ve daha sonra onu kaza etmesi gerekmez. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı, Beyt'i tavaf etmeden ve kurbanları Beyt'e göndermeden önce, Hudeybiye'de kurbanlarını kestiler ve traş olup ihramdan çıktılar. Bu sebeple onlara haclarını kaza etmelerini emrettiği sahîh rivayetlerle sabit olmadığı gibi kendisinin de sonradan yaptırdığı sabit değildir."
[Muvatta' ve bâb başlığında Buhârî.][467]

3582- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Eyyûb el-Ensârî, hac yolculuğuna çıktı. Mekke yolu üzerindeki Nâziye'ye gelince, (kurbanlık) develerini kaybetti. Daha sonra o, Ömer'e ancak Kurban günü gelebildi. Durumu anlatınca Ömer ona şöyle dedi:
«Umre yapan kimsenin yaptığı gibi yap! Sonra ihramdan çık. Gelecek sene hac mevsimine ulaşırsan, hac yap ve imkânın dahilinde kolayına gelen kurbanı kes»."[468]

3583- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Hebbâr bin el-Esved, Kurban bayramı günü kurbanını kesmekte olan Ömer'in yanına geldi ve dedi ki:
«Ey mü'minlerin emîri! Biz sayıda şaşırdık. Bugünü Arefe biliyorduk.»
Ömer ona şu cevabı verdi: «Haydi Mekke'ye git ve tavafını yap, beraberinde olanlar
da tavaf etsinler. Eğer beraberinizde kurbanlar varsa kurbanlarınızı da kesin. Sonra traş olun, ya da saçlarınızdan aldırıp kısaltın ve evlerinize dönün. Gelecek sene tekrar haccedin ve kurban kesin. Kim kesecek kurban bulamazsa, hac esnasında üç, memleketine döndüğünde ise yedi gün oruç tutsun»." İlkisi de Mâlik'e aittir.][469]

3584- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, Cenâb-ı Hakk'ın «Kurbandan kolayına geleni» kavlini şöyle yorumladı: Yani deve, sığır, koyun ve keçiden erkek ve dişisi dâhil sekiz sınıf hayvandan hangisine gücü yeter ve elde edebilirse ondan kurban eder, demektir."[470]

3585- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona âyette geçen, "kolayına gelen bir kurban kesmek" hususu soruldu; şöyle dedi: "Deve ya da sığır. Ya da yedi koyun. Koyun kesmem, benim için oruç tutmam, ya da develerde yedi kişiye ortak olmamdan daha İyidir." [İkisi de Rezîn'e aittir.][471]

3586- Kâ'b bin Ucre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanında durmuş. Onun başında bitler cirit atıyormuş. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sormuş:
«Bu böcekler seni rahatsız edip eziyet ediyorlar mı?»
Diyor ki: "Ben «Evet» dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Öyleyse başını traş et!»
İşte «İçinizden her kim hasta olursa ya da başında bir ezâ varsa» (Bakara, 196) âyeti benim hakkımda nazil oldu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Üç gün oruç tut, ya da bir ile altı far ak arası buğday ya da arpa tasadduk et. Yahut, kolayına gelen bir kurban kes»."
[Altı hadis imamı.][472]

3587- Diğer rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, henüz Mekke'ye girmeden önce Hudeybiye'de ihramlı iken ona uğradı. Bir tencerenin altını yakıyordu. Bitler tüm yüzünü sarmıştı. Mekke'ye girmek niyetinde oldukları için orada yerleşip kalmak niyetinde değillerdi.
Bunun üzerine Allah fidye âyetini inzal buyurdu." Benzerini nakletti.[473]

3588- Diğer rivayet: "Bir farak, üç sa'dır."[474]

3589- Diğer rivayet:
"Bir sancı ve acı göremiyorum, başına gelenler gelmiş. Gördüğüm kadarıyla sende fazla bir bitkinlik ve yorgunluk yoktur. Kesecek bir koyun bulabilir misin?" diye sordu.
"Hayır" dedim.
"Öyleyse üç gün oruç tut! Herbir yoksula yarım sa' vermek suretiyle altı yoksulu doyur!" buyurdu. Böylece âyet benim için özel, sizin için genel olarak inmiştir.[475]

3590- Diğer rivayet: "Başımı traş ettim ve sonra kurban kestim."[476]

3591- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Zübeyr'in kızı Dubâ'a'nın yanına girip şöyle dedi:
"Galiba hac yapmak istiyorsun." "Vallahi kendimi rahatsız buluyorum." "Hacca git ve şart koşarak de ki: «Alla-
hım beni nerede hapsedersen orası (ihramdan çıkıp haccı bırakma) yerimdir»."
Bu kadın Mikdâd bin el-Esved'le evliydi. [Buhârî, Müslim ve Nesâî][477]
3592- Müslim, İbn Abbâs'tan benzerini rivayet etti. Ayrıca onda şöyle geçer:
"O (Âişe), şart koşmayı kabul etmeyen İbn Ömer'i idrak etti. İbn Ömer şöyle diyordu:
«Size Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti yetmiyor mu? Biriniz hacdan alıkonursa, Beyt'i tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y eder. Sonra ihramdan çıkar gelecek yıl, tekrar hacceder. Kurban ke-<-ser, bulamazsa oruç tutar»."
[Mâlik, Buhârî, Tirmizî ve aynı lafızla Nesâî.][478]

Mekke'ye Girmek, Mekke'den Çıkmak Ve Tahsîb (Muhassab'da Konaklama)

3593- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye girerken Ten'îm'de ihram elbiselerini değiştirdi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de][479]

3594- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye Bethâ'daki yüksek yol olan Ke-dâ'dan girdi, çıkarken aşağıdaki yoldan çıktı." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][480]

3595- Diğer rivayette şu ilave vardır: "Mekke'den çıktığı zaman Şecere mescidinde namaz kılardı. Döndüğünde ise vadinin içindeki Zü'1-

Huleyfe'de namaz kılar ve sabaha kadar orada beklerdi."[481]

3596- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Fetih yılı Mekke'ye üstünden Kedâ'dan girdi. Umrede ise Kudâ'dan girdi. Urve de bunların hepsinden girerdi. Evine daha yakın olduğu için genellikle Kedâ'dan girerdi." [Buhârî, Müslim, Tirmizi ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][482]

3597- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Mekke'ye girerken yıkanırdı."[483]

3598- Eslem'in İbn Ömer'den yaptığı rivayette:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye girmek üzere Fah'da yıkandı."
[Tırmizî.]
AncakTirmizî, Eslem'in hadisinin mahfuz olmadığını, sahih olanın ise Nâfi'nin bir önceki hadisi olduğunu söyledi.[484]

3599- Nâfi' radiyallahu anh'dan: İbn Ömer dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem umre yaptığı zaman Zü'l-Huleyfe'de, hacda ise Zü'l-Huleyfe'deki mescidin daha önceleri yerinde bulunan semure ağacının altında konaklardı. Güzergâhı o yolda olan bir savaş, hac veya umreden döndüğü zaman Batn-ı Vâdi'den inerdi. Vadinin içinden geçtiği zaman, devesini vadinin doğu kenarındaki ağzında çöktürür ve sabaha kadar orada gecelerdi. Buna karşılık ne taş mescidin yanında ne de üzerinde mescid binası olan kaya tepede konaklardı. Orada Abdullah (b. Ömer)'in namaz kıldığı içinde kum yığınları olan bir haliç (derin vadi girintisi) vardı ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de orada namaz kılardı. Daha sonraları sel oraya taş getirip yığdı ve böylece Abdullah'ın namaz kıldığı o yer toprak altında kaldı."
Abdullah bin Ömer Nâfi'ye şunu da anlatmıştır:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem, Ravhâ'daki mescidin altında bulunan küçük mescidin yanında namaz kılmıştır." Abdullah, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz kıldığı o mescidi biliyordu. Mescidde namaz kılmak üzere ayağa kalktığı zaman sağ tarafına düşen yerde konaklardı. Sen Mekke'ye giderken o mescid, yolun sağ kenarına düşer. Onunla büyük mescidin arasında bir taş atımlık mesafe vardır veya o kadar bir şey vardır.
İbn Ömer Munsarafu'r-Ravhâ'nın yanındaki tepeciğe doğru namaz kılardı. Bu tepecik, Mekke'ye giderken Munsaraf ile kendi arasındaki mescidin altındaki yolun kenarında nihayet bulmaktadır. Orada daha sonra bir mescid yapılmıştır; ancak Abdullah o mescidde namaz kılmazdı. Onu sağma ya da soluna bırakır, mescidin kıble yününde bizzat o tepeciğe doğru namaz kılarHı
Abdullah, Ravhâ'ya doğru öğleyi kılmazdan önce çıkardı ve ancak o yere vardığında öğleyi kılardı. Mekke'den döndüğü zaman, sabahtan bir saat önce ya da seher vaktinin sonunda oraya uğrarsa sabah namazını kılıncaya kadar orada gecelerdi.
Yine Abdullah kendisine şunu anlatmıştır:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yolun sağ tarafına düşen, Rüveyse'nin altında ve iki mil berisinde bir tepeciğe kadar geniş ve düz bir yerde (bitmiş olan) koca bir ağacın altında konaklardı. Bu ağacın üstü kesilmiş, içi de oyulmuştur. Gövdesi hala durmakta olup, dibinde birçok kum yığınları vardır."
Yine Abdullah bin Ömer kendisine anlatmış:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hudeybiye'ye giderken, Arec'in arkasından geçen sel yatağı tarafında namaz kılardı. O mescidin yanında iki ya da üç taşlı kabirler bulunmaktadır. Yolun sağında taş yığınları vardır."
Abdullah, o taş yığınları arasından Arec'den giderken yürürdü. Öğle üstü güneş zail olduktan sonra öğleyi o mescidde kılardı.
Yine Abdullah bin Ömer ona anlatmıştır:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yolun solunda bulunan Herşâ dağının ilerisindeki inişte bulunan büyük ağaçların dibinde konaklamıştır." Abdullah, yola en yakın ve en uzun boylu olan ağaca doğru namaz kılardı.
Yine Abdullah bin Ömer anlatmıştır: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye varmadan Merru'z-Zahrân'ın altında bulunan inişte konaklardı. Burası, Safravât'tan Mekke'ye inerken, yolun soluna düşen yerdir ki, o yer ile cadde arasındaki mesafe bir taş atımlıktır."
Yine Abdullah kendisine şunu anlatmıştır:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye gelirken, Zû Tuva vadisinde konaklar, sabah namazını kılıncaya kadar orada kalır ve orada (daha sonra) yapılan mescidde değil de, onun altına düşen taştan bir tepe üzerinde namaz kılardı."
Abdullah ona şunları anlatmıştır: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kabe'ye doğru kendisiyle uzun dağ arasında bulunan dağın iki yakasına doğru yönelmiş, orada yapılan mescidi sol tarafına almıştır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namazgahı ile oranın arasında on arşın mesafe vardır. İşte orada yani seninle Kabe arasına düşen dağın iki tepesine doğru namaz kılardı." [Buhârî][485]

3600- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O geldiği zaman, Zû Tuvâ'da gecelerdi, sabah olunca (Mekke'ye) girerdi. Ayrıldığı zaman Zû Tuvâ'ya uğrar sabaha kadar orada gecelerdi. Ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi." [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][486]

3601- Diğer rivayet:
"İbn Ömer, Harem'in aşağısına girdiği zaman telbiyeyi keserdi. Zû Tuvâ'da gecelerdi. Sonra namaz kılar ve yıkanırdı. Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını anlatırdı."[487]

3602- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Nâ-fi' derdi ki:
"İbn Ömer Muhassab'da konaklamayı sünnet sayardı." [Müslim][488]

3603- Ebû Davud'un rivayeti:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı Bathâ'da kıldı, sonra orada uyudu, daha sonra Mekke'ye girdi ve tavaf yaptı. İbn Ömer de böyle yapardı." [Nesâî hariç, Kütüb-i sitte'de benzeri rivayetler vardır.][489]

3604- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:

"Muhassab'da konaklamak (haccm zorunlu ibadetlerine dâhil olan) bir şey değildir. O, ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in konakladığı yerdir."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî][490]

3605- Onlar ve Ebû Dâvud, Âişe'den, dedi ki:
"Ebtah'a inip konaklamak sünnet değildir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem orada, sırf orası yola çıkmağa pek elverişli olduğu için konaklamıştır."[491]

3606- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mina'dan çıktığı zaman bana Ebtah'da konaklamamı emretmedi. Lâkin ben orada çadır kurmuştum; geldi ve orada konakladı." [Müslim ve Ebû Dâvud.][492]

3607- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki:
"Yarından itibaren Kurban bayramıdır." Bunu Mina'dayken söyledi. Devamla: "Yarın, (Kureyş'in) küfür üzerinde (kalmak üzere) anlaştığı Kinâne oğulları Hayfı'na ineceğiz" buyurdu. Bununla Muhassab'ı kastediyor. Bu şöyle olmuştur:
"Kureyş ile Kinâne (kabileleri), Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib veya Muttalib oğullarına karşı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kendilerine teslim edinceye kadar, onlarla evlenmiyeceklerine ve onlarla alışveriş de yapmayacaklarına dair birleşip ittifak etmişlerdi."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][493]

3608- el-Alâ bin el-Hadremî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Muhacir olanlar, Mekke'de hac ibadetlerini tamamladıktan sonra üç (gün) ikâmet ederler."[494]

3609- Diğer rivayette:
"Muhacir için, Veda tavafından sonra üç gün kalma hakkı vardır" diye geçer ki bundan sanki "üç günü aşamaz" gibi bir anlam çıkmaktadır.
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][495]

3610- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, Mekke'den ayrılıp Medine'ye yola koyulmuştu, Kudeyd'e varınca Medine'den ona bir haber geldi. Bunun üzerine dönüp Mekke'ye ihramsız girdi." [Mâlik][496]

Vekaleten Hac Ve Çocuğun Haccı

3611- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Abbâs'ın oğlu el-Fadl Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in terkisindeydi. Resû-lullah'a Has'am'dan bir kadın fetva sormak için geldi. Fadl da durmadan ona, kadın da ona bakıyordu (karşılıklı bakışıyorlardı). Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de Fadl'in yüzünü başka tarafa çevirmeye koyuldu. Kadın dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası yaşlı olan babama da ulaştı, ancak deveye binmekten âcizdir; acaba ben onun namına hac yapabilir miyim?» *
«Evet» buyurdu. Bu hâdise, Veda haccın-da cereyan etmiştir."[497]

3612- Diğer rivayet:
"Bir adam dedi ki: «Ey Allah'ın Nebisi! Babam hac yapamadan vefat etti; acaba ben onun namına hac yapabilir miyim?» Şöyle buyurdu:
«Acaba babanın bir borcu olsaydı, sen onu öder miydin?»
«Evet» deyince, «Allah'ın borcu (ödenmeye) daha lâyıktır» buyurdu."[498]

3613- Diğer rivayet:
"O yaşlı bir adamdır, devenin üstünde duramıyor. Eğer onu devesinin üstüne bağlarsam ölmesinden korkuyorum."[499]

3614- Ahmed'in rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fadl'a dedi ki:
«Ey Kardeşimin oğlu! Bu öyle bir gündür ki, kim bugünde kulağına, gözüne ve diline sahip olursa mutlaka bağışlanır»."[500]

3615- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek dedi ki:
"Kız kardeşim hacca gitmeyi adamıştı, gitmeden vefat etti. Ne dersin, ben onun namına hac yaparsam olur mu?"
"Kız kardeşinin borcu olsaydı öder miydin?"
"Evet."
"Öyleyse bunu da öde! Zira borcu ödenmeye Allah daha layıktır."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][501]

3616- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın: "Lebbeyk an Şübrüme!" dediğini duydu. Şöyle buyurdu: "Kimdir Şübrüme?"
"Benim kardeşim, ya da akrabam" diye cevap verince: "Sen kendi namına haccettin mi?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Önce kendin için haccet, sonra Şübrüme için haccedersin." [Ebû Dâvûd][502]
3617- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Revhâ'da bir grup yolcuya rastladı ve:
«Bu kavim kimdir?» diye sordu.
«Biz müslümanlanz, ya sen kimsin?" diye sordular. O da:

«Ben Allah'in Resulüyüm» buyurdu.
Bir kadın elindeki çocuğu yukarıya kakh-np «Bunun için hac var mıdır?» diye sordu.
«Evet vardır, sen de sevabını alırsın» buyurdu." [Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî.][503]

3618- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte hac yaptığımız zaman, kadınlar ve çocuklar namına da telbiye getirirdik."
[Tirmizî]
Ayrıca o, bu rivayet hakkında: "Bu garîb-dir. Âlimler, kadının namına telbiye getirilmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir" dedi.[504]

3619- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim babası ya da annesi namına hac yaparsa bu, hem kendisi, hem de onların namına kâfi gelir." [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebtr'de adı belirtilmeyen bir râvi kanalıyla.][505]

3620- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Kim ölmüş bir kişinin namına hac yaparsa, onun ecri gibi ecir alır; kim de oruçluya iftar verirse, onun ecri gibi ecir alır. Kim bir hayra çağırırsa o hayrı yapan gibi sevap alır." [Taberânî, Mu 'cemu'l-Evsat'ta. İsnadında Ali bin Yezîd bin Behrâm adlı râvi vardır.][506]

Teşrik Günlerindeki Tekbir, Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Hutbeleri, Hac Ve Umresinin Sayısı Ve Diğer Meseleler

3621- Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer, Mina mescidinde tekbir getirirdi.
Mescidde olanlar da onunla birlikte tekbir getirirlerdi. Çarşılar tekbir sedaları ile âdeta inlerdi. Bu tekbir ta Mescid-i haram'a kadar vâsıl olurdu da oradakiler Ömer tekbir getirdi derler ve kendileri de tekbir getirirlerdi."
[Buhârî bâb başlığında. Ayrıca Muvatta'da benzeri rivayet edilmiştir.][507]

3622- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, çadırında namaz ardında (teşrîk) tekbir getirirdi. Onun tekbirini duyanlar da tekbir getirirlerdi. Namazın dışında kalan vakitlerde de tekbir getirirdi. Kuşluk vakti, zeval vakti taş atmaya gittiğinde hep tekbir getirirdi."
[Bâb başlığında Buhârî.][508]

3623- Diğer bir bâb başlığında ondan (İbn Ömer'den) ve Ebû Hureyre'den:
"İkisi Zi'1-Hicce'nin on gününde —ki bunlar teşrîk günleridir— tekbir getirerek çarşıya çıkarlardı. Onların lekbirleriyle birlikte halk da-tekbir getirirdi."[509]

3624- Abdurrahman bin Muâz radiyallahu anh'dan:
"Mina'da iken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap eni; söylediklerini duymak için kulak kabarttık. Biz konak yerlerimizde bulunuyorduk (yine de onu duyabiliyorduk). Onlara hac menâsikini öğretmeye başladı. Nihayet taşlama yerine geldi. Konuşurken şehâdet ve orta parmağını kulaklarına koymuştu. Sonra sapantaşı gibi küçük taşların atılmasını söyledi. Muhacirlere emretti, Mescidi (Hayf)ın önüne indiler. Ensâr'a emretti, mescidin arkasında indiler; derken herkes indi." [Nesâî][510]

3625- Ebû Davud'un ibaresi: "Muhacirlere «buraya insinler» diyerek
kıblenin sağını gösterdi. Ensâra da «buraya insinler» diyerek kıblenin solunu gösterdi. «Diğer insanlar da onların etrafına insin» buyurdu."[511]

3626- el-Hirmâs bin Ziyâd el-Bâhilî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellcm'i Mina'da Kurban bayramı günü devesi Adbâ'nın üstünde halka hitap ederken gördüm." [Ebû Dâvud][512]

3627- İbn Ebî Necîh radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da Bekroğullanndan olan iki adamdan:
Dediler ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i biz devesinin yanmdayken, Teşrik günlerinin ortasında halka hitap ederken gördük. Bu konuşması onun Mina'da irâd ettiği hutbesiydi."[513]

3628- Rafı' bin Ömer el-Muzenî radiyal-lahu anh'dan:
"Mina'da kuşluk vakti Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, boz bir dişi katırın üstünde halka hitap ederken gördüm. İnsanlardan kimi oturuyor, kimisi de ayaktaydı. Ali, ondan duyduklarını olduğu gibi halka naklediyordu."
[Her iki rivayet de Ebû Davud'a aittir.] İmanın hükümleri bölümünde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu hutbesi daha önce geçmişti. Burada ise Teşrik günlerinin ortasına tesadüf eden Revs gününde irâd ettiği hutbeleri söz konusu edilmiştir.[514]

3629- Ebû Hurre er-Rakkâşî radiyallahu anh'dan, o da amcasından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dikkat edin, zulmetmeyin! Dikkatli olun, zulmetmeyin! Dikkat edin zulmetmeyin! Gönül hoşluğu olmadan bir müslümanın malı helâl olmaz. Dikkat edin! Cahiliyetten kalma her kan davası ve (faiz) malı Kıyamet gününe kadar bu ayağımın altındadır (kaldırılmıştır)." (Devam etti nihayet şunu) dedi: "Dikkat edin, kimde bir emanet varsa kendisine emanet edene götürüp versin."
[Ahmed leyyin bir senedle.][515]

3630- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Akabe'de şöyle hitap etti:
"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde olduğu şekline dönmüştür. Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bu on ikiden dördü haram aylardır: Mudar kabilesinin Receb ayı Zi'l-Ka'de, Zi'l-Hicce ve Muharrem. Bu dosdoğru bir dindir. Öyleyse o aylar içinde

kendinize yazık etmeyin.
Nesi', (haram aylara ilavede bulunmak, yerlerini değiştirmek) küfürde gerçekten ileri gitmektir. İnkâr edenler Allah' in haram kıldığı ayların sayısına uydurmak için, onu bir yıl haram, bir yıl helâl saymak suretiyle sapıtıyorlar. Böylece Allah'ın haram kıldığını helal kılıyorlar. Onlar bir yıl Sefer ayını helâl, Muharrem ayını haram; ertesi yıl Sefer' i haram, Muharrem'i helâl aydan kabul ediyorlar.
Ey insanlar, şeytan artık kendisine tapıl-maktan umudunu kesti. Onun için sizin küçük diyerek aldırmadığınız günahlara razı oldu. Dininiz hakkında bu küçük deyip hakir gördüğünüz amellerden (günahlardan) kaçınınız!"
[Bezzâr zayıf bir senedle.][516]

3631- Gülsüm bin Cübeyr radiyallahu anh'dan:
İçinde yer alan kıssada şu ibare geçmektedir:
Sıffîn'de Ammâr'ı öldüren kişi, Akabe günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in halka hitap ederken şöyle duyduğunu işittiğini söyledi: "Kanlarınız, mallarınız birbirlerinize, bugünkü gününüzün hürmeti, bu ayınızın hürmeti, bu beldenizin hürmeti gibi haramdır.
Dikkat edin, benden sonra birbirlerinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyin!"
Kıssada, bu adamdan sapıklığı daha açık kimse yoktur. Çünkü bu adam, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bu sözünü işittikten sonra kalkıp Ammâr'ı öldürmüştür.
[Taberânî, Mu 'cemu' l-Kebîr 'de][517]

3632- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: Arefe gününde (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Her peygamberin kabul edilmiş duası geçmiştir. Ben ise duamı Kıyamet gününe sakladım. Peygamberler: «Biz senden daha fazla ümmet sahibiyiz» diyecekler. Sakın beni mahcup etmeyin. Ben sizi Havz'un kapısında oturup bekleyeceğim."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.][518]

3633- Yine leyyin bir senedle yapılan rivayet şöyledir:
"Allah'a karşı yemin etmeyin! Çünkü kim Allah'a karşı yemin ederse, Allah onu yalancı çıkartır."[519]

3634- el-Addâ' bin Hâlid radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccını yaptığı günde şöyle buyurmuştur:
"Allah şöyle buyuruyor: «Ey İnsanlar! Şüphesiz biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Tanışasınız diye sizleri şubeler ve kabileler halinde kıldık. Allah katında en iyiniz O'ndan en çok korkanınızdır.»
Arabın Aceme üstünlüğü yoktur; Acemin de Araba üstünlüğü yoktur. Ne siyahın beyaza ve ne de beyazın siyaha üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak ve sadece takva ile olur.
Ey Kureyş topluluğu! İnsanlar âhirete gelirlerken, siz âhirete boyunlarınıza dünyayı
yüklenmiş olarak gelmeyin! Allah'a karşı benim size hiçbir faydam dokunmaz." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de][520]

3635- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hicret öncesi iki hac, hicret sonrası da umre ile bir hac yapmak suretiyle tam üç hac yapmıştır. Altmışüç kurban sevk etmiştir. Geri kalan develeri Ali, Yemen'den getirmiştir ki, içlerinde burnunda gümüşten bir bere bulunan Ebû Cehl'in devesi de vardı. O develeri Allah Resulü kesti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem her deveden bir parça alınmasını emretti. Alındı ve pişirildi, Efendimiz (etinin) suyundan içti." [Tirmizî][521]

3636- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, dört kere umre yaptı; hepsi de Zi'1-Ka'de ayında idi. Ancak haccıyla birlikte yaptığı umre başka. Hudeybiye ya da Hudeybiye zamanında olan umre Zi'1-Ka'de'de; Huneyn ganimetlerinin taksim edildiği yer olan Ci'râ-ne'den yaptığı umre de Zi'1-Kade'de yapmıştır. Bir umre de haccıyla beraber yaptığı umredir." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud][522]

3637- Muharriş el-Ka'bî radiyallahu anh'Haır
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ci'râne'den gece umreye niyetlenerek çıktı. Gece Mekke'ye girip umresini yaptı. Sonra yine o gece çıkıp Ci'râne'ye vardı ve sanki orada gecelemiş gibi Ci'râne'de sabahladı. Ertesi gün Güneş öğle vakti zail olunca, Şeriften çıktı. Diğer yoldan gelen toplulukla Scrif'tc birleşti. Bu yüzden O'nun bu umresi halka gizli kaldı." ITirmizî ve Nesâî][523]
3638- Ebû Davud'un rivayeti:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ci'râne'ye girdi. Mescide girip Allah'ın istediği kadar namaz kıldı.[524] Sonra ihram giydi, sonra devesine binip Şerife yöneldi. Nihayet Medine yoluna geldi. Mekke'de gecelemiş gibi sabaha kavuştu."

3639- Urve radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,ancak üç kere umre yapmıştır ki bunun birisi Şevval ayında, diğer ikisi de Zi'1-Ka'de ayında gerçekleşmiştir." [Mâlik][525]

3640- Urve, Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, biri Zi'1-Ka'de, biri de Şevval'de olmak üzere iki umre yapmıştır." [Ebû Dâvud][526]

3641- Urve radiyallahu anh'dan:
"Ben, İbn Ömer'le birlikte sırtımızı Âi-şe'nin hücresine dayamış oturuyorduk. Onun misvak sesini (dişlerini fırçaladığını) duyuyorduk. Dedim ki:
«Ey Ebû Abdurrahman! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Receb ayında umre yaptı mı?»
«Evet!» deyince, Âişe'ye hitaben dedim ki: "Anneciğim! Ebû Abdurrahman'in dediğini duyuyor musun?"
«Ne diyor?»
«Diyor ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Receb ayında umre yaptı.»
«Allah, Ebû Abdurrahman'ı bağışlasın! Hayatım hakkı için o, Receb ayında umre yapmadı. Yaptığı umrelerden hemen hepsinde ben onunla beraber olmuşumdur» diye cevap verdi. İbn Ömer de bunu dinliyordu. Ne evet dedi ve ne de hayır; sadece sükût etmekle yetindi."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî][527]

3642- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Mina'da seni güneşten koruyup gölgelendirecek bir bina yapsak olmaz mı?"
"Hayır! Orası ancak önce gelenin ineceği ve devtam çökerteceği bir yerdir" buyurdu.[528]

3643- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: Dedik ki: "Ey Allahın'ın Resulü! Mina'nın durumu insanı şaşırtıyor. O, dar bir yerdir. İnsanlar gelince genişliyor." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Mina, aynı rahme benzer; dardır, hâmile kaldığı zaman Allah onu genişletir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'U zayıf bh isnadla.][529]

3644- Ebû Vâkıd el-Leysî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Veda haccında hanımlarına şöyle dediğini duydum: "Bundan (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır (bir daha haccetmek size farz değildir)." [Ebû Dâvud][530]

3645- Bezzâr, Ahmed ve Ebû Ya'lâ, Ebû Hureyre'den naklettikleri hadiste şunu eklediler:
Zeynep ile Sevde'nin dışında hepsi haccetmekteydiler. O ikisi şöyle diyorlardı:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in: «Bundan (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır (bir daha haccetmek size farz değildir)» sözünden sonra bizi buradan artık hiçbir hayvan kımıldatamaz."[531]

3646- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, yaptığı son haccında, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarına hacca çıkmaları için izin verdi. Abdurrahman bin Avf ile Osman bin Affân'ı da onlarla beraber gönderdi."[532]

3647- Sümâme radiyallahu anh'dan: "Enes radiyallahu anh, cimri olmadığı halde bir deve semeri üzerinde haccetti. Ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bir deve üstünde haccettiğini ve bu devenin de aynı zamanda azık ve eşyalarını taşımakta olduğunu bildirdi."
[İkisi de Buhârî'ye aittir.[533]

Mekke Ve Kabe'nin Fazileti, Onun Haremi, Zemzem, Oradaki Ezan, Hicâbe (Perdedanlık) Ve Sikâye (Su Dağıtma) Hakkındaki Rivayetler

3648- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar için, içinde namaz kılınacak ilk mübarek ev, Kabe'dir." Dedim ki:
"Sonra hangisi?"
"Mescid-i Aksa!
"Aralarında kaç yıl vardır?"
"Kırk yıl" buyurdu. [Buhârî, Müslim ve Nesâî][534]

3649- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hacer-i Esved, Cennet'ten inmiştir. O indiğinde, sütten daha beyaz idi. Ademoğulları-nın hataları (günahları) onu karartti."
[Nesâî ve aynı lafızla Tirgflzî.][535]

3650- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Hacerü'l-Esved hakkında şöyle buyurdu:
"Vallahi Allah, onu Kıyamet gününde gören iki gözü ve konuşan bir dili olduğu halde diriltecektir de kendisini hakkıyla istilâm edenler hakkında tanıklık edecektir." [Tirmizî][536]

3651- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de: "Allah kıyamet gününde Hacer-i Esved'i ve Rükn-ü Yemanî'yi, iki gözlü, bir dilli, iki dudaklı olarak diriltecek ve kendilerini istilâm edenler için bir vefa borcu olarak tanıklık edeceklerdir."[537]

3652- İbn Amr bin el-As radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rükün ile makam, Cennet yakutlarından iki yakut idi. Allah onların nurunu almıştır, eğer onların nurlarını almasaydı meşrikle mağrip arasını aydınlatırlardı." [Tirmizî]
Ayrıca o, bu hadisin İbn Ömer'den mevkuf yani onun sözü olarak rivayet edildiğini söyledi.[538]

3653- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Rükün, bir dili ve iki dudağı olduğu halde Ebû Kubeys dağından daha büyük olarak gelecektir."
[Ahmed leyyin bir senedle.][539]
3654- Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta şunu ekledi:
"Kendisini hak ile istilâm eden için tanıklık edecektir. O, mahlûkatıyla musâfaha eden Allah'ın sağı (sağ kolu)dır."[540]

3655- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"Hacer-i Esved, Cennet taşlarından bir taştı. Yeryüzünden Cennet taşlarından ondan başka hiçbir taş yoktur. Billur taşları gibi beyazdı. Eğer ona Cahiliyet kirinden bir şey bulaşmasaydı, elini süren her hasta mutlaka iyileşirdi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve'I-Kebfr'de leyyin bir senedle.][541]

3656- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Rüknü'l-Esved semadan indi, Ebû Ku-beys dağına beyaz bir billur taşı gibi kondu. Kırk sene orada kaldıktan sonra İbrahim'in temelleri

üzerine yerleştirildi."
[Taberânî, Mu'eemu'I-Kebîr'de][542]

3657- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hacer-i Esved'e, cahiliyet kirliliklerinden hiçbir şey bulaşmasaydı, zalim ve günahkârların pisliklerinden de hiçbir şey değme-seydi, başvuran her hasta iyileşirdi. Bugün de aynen Allah' in kendisini yarattığı şekilde görülürdü. Siyah ile değiştirmesinin sebebi, Cehennem ehlinin cennet süsünü görmemesi içindir. Ayrıca o, Cennet yakutlarından bir yakuttur ki, Allah onu, Âdem' i yeryüzüne indirdiği zaman, Kabe'nin yerine koymuştur. Yeryüzü o zaman son derece temiz idi. Orada hiçbir günah işlenmemişti. Çünkü orasını kirletecek kimse yoktu. Harem in etrafına Allah, melekleri bir saf olarak sırf onu yeryüzü sakinlerinden korumak için yerleştirmiştir. Yeryüzünün sakinleri o zaman cinlerden ibaretti. Onların onu görmeleri yakışık almazdı. Çünkü Cennetten gelme bir şey idi. Cenneti gören cennete girer. Onun için ona ancak haklarında cennet sabit olanlar bakabilirdi. Melekler sürekli olarak cinleri ondan alıkoydular, göstermediler. Harem'in her tarafını ablukaya aldılar. Bunun için Harem'e «harem (yasak ve mukaddes bölge)» denilmiştir."
[Taberânî, Mu'eemu'I-Kebîr'de zayıf bir isnadla.][543]

3658- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Meryem'in oğlu Isâ, Fecc-i Ravhâ denilen yerde hac veya umre yapmak yahut o ikisini bir arada yapmak üzere mutlaka telbiye getirecektir. " [Müslim][544]

3659- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke ile Medine arasındaki Ezrak vadisine uğradı. "Bu vadi hangi vadidir?" diye sordu. "Ezrak vadisidir" dediler.
Şöyle buyurdu: "Ben Musa Aleyhisse-lam'ı gür sesi ile Allah'ı telbiye ederek tepeden aşağıya inerken görüyor gibiyim." Sonra Herşâ tepesine gelerek: "Bu tepe hangi tepedir?" diye sordu: Ashâb: "Herşâ tepesidir" cevabmı verdiler. Bunun üzerine Allah'ın Resulü: "Ben, Yunus bin Mettâ Aleyhisselam' ı derli toplu, kırmızı bir dişi deve üstünde, yünden bir cübbe giymiş, devesinin yuları hurma lifinden örülü olduğu halde telbiye ederken görüyor gibiyim" buyurdu. [Buhârî ve Müslim][545]

3660- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem uykusunda kıpırdadı. Bunun üzerine "Ey Allah'ın Resulü! Uykunuzda hiç yapmadığınız şeyleri yaptınız" dedik. Şöyle buyurdu:
"Hayret doğrusu! Ümmetimden birtakım insanlar, Kureyş'ten Beyt'e iltica etmiş, bir adama ulaşmak için bu Beyt'e geliyorlar. Fakat çöle vardıklarında yerle bir oldular." Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Yol insanları (zaman zaman) pekâlâ bir araya getirebilir." Bunun üzerine: "Evet, aralarında kastılı olan, sakat ve yolcular da vardır. Muhtelif yerlerden gelmelerine rağmen hepsi aynı şekilde helak olurlar. Ancak Allah onları niyetlerine göre diriltecektir." [Müslim|[546]

3661- Buhârî'nin rivayeti:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Bir ordu Kabe'ye hücum edecek, (bu beldenin) çölüne geldiklerinde yerle bir olacaklardır." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Hepsi mi helak olacak? Zira içlerinde (alış-verişle meşgul olan) çarşı halkı ve o zalimlerden olmayan kimseler de bulunmaktadır." Şöyle buyurdu:
"Öncekiler de sonrakiler de yani hepsi helak olacak, fakat dirilirken niyetlerine göre dirileceklerdir."[547]

3662- Safıyye radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar bu Beyt'e karsı savaşmakta devam edeceklerdir; hatta bir ordu burayı almak için gelirken çöle vardıklarında, yahut bu beldenin çölüne geldiklerinde, öncekilerden sonrakilere kadar hepsi yerle bir edilecektir. Ortaları bile kurtulamıyacaktır." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü, onlardan istemeyerek bulunanların durumları ne olacak?"
Şöyle buyurdu: "Allah onları içlerindeki niyetlerine göre diriltecektir." [Tirmizî][548]

3663- Abdullah bin Safvân radiyallahu anh'dan, o da Mü'minlerin annesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu Beyt'e (Kabe'ye) güçleri, silahlan ve hazırlıkları bulunmayan bir kavim sığınacaktır. Onlara savaşmak için bir kavim gelecek; (bu beldenin) çölüne varınca yerle bir olacaklardır."
Yûsuf İbn Mâlıek dedi ki: "Şam ehli o zamanlar Mekke'ye yürüyorlardı." Abdullah bin Safvân dedi ki: "Ama vallahi o kastedilen, bu ordu değildir." [Müslim]
Nesâî'nin rivayetinde Hafsa'nın hadisi olarak nakledilmiştir.[549]

3664- Şakîk radiyallahu anh'dan:
Şeybe bin Osman ona dedi ki: Ömer radiyallahu anh senin şu oturduğun yere oturdu ve şöyle dedi: "Kabe'nin malını taksim etmeden buradan çıkmam!" Dedim ki:
"Sen bunu yapamazsın."
"Bilakis yapacağım!" dedi. Ben yine:
"Sen bunu yapamazsın!" dedim. Bu defa "Neden?" diye sordu. Dedim ki:
"Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekr onu gördükleri ve ona senden daha muhtaç oldukları halde bunu yapmadılar, o mallan çıkarmadılar."
Bunun üzerine kalktı ve çıktı. [Ebû Dâvud][550]

3665- Buhârî'nin rivayeti: "Orada dağıtmadık ne bir san (altın) ve ne de bir beyaz (gümüş) bırakmayacağım! Bunu kafama koydum." Dedim ki:

"Bunu senin iki dostun yapmamıştır." Bunun üzerine "Onlar kendilerine uyacağım iki şahsiyettir" dedi.[551]

3666- Ebû Şureyh el-Adevî radiyallahu anh'dan:
O, Mekke'ye ordu gönderen Amr bin Saîd'e dedi ki: "Ey Emîr! Bana izin ver de sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği bir sözü söyleyeyim. Fetih gününün ertesi onu iki kulağımla duydum; iki gözümle de gördüm. Konuştuklarını kalbim kavradı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Mekke'yi insanlar değil, bizzat Allah haram (mukaddes) kılmıştır. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir müslüman kişi için orada kan dökmek ve ağaç kesmek helâl olmaz. Biri kalkar da «Peki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem neden orada savaştı?» derse, ona şöyle deyin: «Allah kendi Resulüne müsaade etti, size müsaade etmedi.» Allah bana gündüzden sadece belirli bir süre müsaade etti. Sonra haramlı-ğı tekrar eskisi gibi oldu. Bu hususu burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsinler." Ebû Şureyh'e denildi ki: "Amr sana ne dedi?" Şu cevabı verdi: "Ey Ebû Şureyh! Ben bunu senden daha iyi biliyorum. Harem(-i Şerîf), âsiyi, kan döküp kaçan ile bir yeri tahrip etmiş bir kimseyi barındırmaz." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî][552]

3667- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Mekke'yi haram (mukaddes) kılmıştır. O, ne benden önce ve ne de benden sonra hiç kimseye helâl olmaz. O ancak bana belirli bir süre helâl olmuştur. Yaş otu kopa-rılmaz, ağacı kesilmez, avı kaçırılmaz ve ürkütülmez, yitiklerini yerden almak helâl olmaz, ancak yitiğini ilân edip sahibini bulup teslim etmek için alınır." el-Abbâs b. Abdil-muttalib dedi ki: "Ancak onun (Mekke'nin) izhirini (bir nevi otunu) kuyumcularımız ve kabirlerimiz için almak helâl olur."
Diğer rivayette:
"Evlerimizin tavanları için (kullanmak üzere) izhir otu müstesna" diye geçer.
İkrime dedi ki: "Avı kaçırılmaz demek ne demektir, bilir misin? Yani o, gölgeden kaçırılıp da yerine oturulmaz (ürkütülmez) demektir." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][553]

3668- Taberânî Mucemu'l-Kebir ve el-Ev-sat'ta leyyin bir senedle onun benzerini şu ekle rivayet etti: O'na denildi ki: "İşte Hâlid bin Velîd, öldürüyor." Şöyle buyurdu: "Ey Fülan! Kalk ta
ona söyle elini öldürmekten çeksin!" Adam ona gitti ve dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sana elinden geldiği kadar öldür" diyor." Bunun üzerine Hâlid bin el-Velîd tam yetmiş insan öldürdü. Durum Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, derhal Hâlid'i çağırtıp: "Ben seni öldürmekten alıkoymadım mı?" diye sordu. Hâlid: "Hayır, biri geldi bana elimden geldiği kadar insan öldürmemi emrettiğinizi söyledi" diye cevap verdi. Adamı çağırttı, ona "Ben sana söyle Hâlid'e elini öldürmekten çeksin demedim mi?" "Evet, ama sen bir şey (öldürülme-melerini) murad ettin. Allah da bir şey murad etti. Allah'ın murad ettiği iş seninkini geçti. Ben başka bir şey yapamazdım ki!" Bu söze karşı sükût buyurdu ve ona hiçbir cevap vermedi.[554]

3669- Abdullah bin Hubyş radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir sidre ağacını (Arabistan kirazını) keserse Allah onu bas aşağı ateşe atar."
Ebû Dâvud. Benzeri bir hadiste şu ibare geçer: "Yolcuların ve hayvanların çölde altında gölgelendikleri sidre (ağacını) keserse..."
Taberânî'nin el-Evsat' uıda: "Harem'den bir sidre keserse" diye geçmektedir.[555]

3670- Hassan bin İbrâhîm radiyallahu anh'dan: Sırtını Urve'nin köşküne dayayan Hişâm bin Urve'ye sidrenin (Arabistan kirazının) kesilmesi hakkında bir soru sordum; şu cevabı verdi: "Şu kapılan ve kapı kanatlarını görüyor musun, işte bütün bunlar Urve'ye ait sidrelerdir. Urve, sidre ağacını keserdi ve kesilmesinde bir sakınca görmezdi."[556]

3671-Diğer rivayette şunu da ekledi: Hişâm, Hassân'a: "Ey Iraklı! Bana bir bid'at mesele getirdin" dedi. (Hassan) Dedim ki: "Asıl bid'at sizin tarafınızdan gelmiştir. Mekke'de şöyle diyen bir zât işittim:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sidreyi kesene lanet etmiştir»." Önceki hadisi aynı anlamda nakletti. [Ebû Dâvud][557]

3672- İbn Cübeyr radiyallahu anh'dan: "Ayağının altına mızrağın kesici ucu isabet edip ayağı özengiye yapıştığı zaman ben, İbn Ömer'le beraberdim. İnip çıkardım.
Bu olay Mina'da olmuştur. Haccâc onu ziyarete geldi. Haccâc dedi ki:
«Bunu sana yapanı biliyor musun?»
«Bunu bana sen yaptın» diye cevap verdi.
«Nasıl yani?»
«Silah taşınması helâl olmayan bir günde silah taşıttın! Harem-i Şerîf'e silah soktun. Şimdiye dek Harem-i Şerîf'e silah sokulmazdı» diye cevap verdi." [Buhârî][558]

3673- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Mekke'de silah taşınması helâl olmaz." [Müslim][559]

3674- Abdullah bin Adiyy bin el-Hamrâ radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i Hazvere'nin üzerinde durup şöyle dediğini gördüm:
"Vallahi sen en hayırlı bir yersin. Allah'a en sevimli bir yersin. Eğer ben, senden çıkarhl-masaydım (kendiliğimden) çıkmazdım."[560]

3675- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye hitaben şöyle buyurdu:
"Ne kadar güzel bir ülkesin. Seni çok seviyorum. Eğer ben senden çıkartılmasaydım, kesinlikle kendiliğimden çıkmazdım."
[İki rivayet de Tlrmizî'nindir.][561]

3676- Ebû Ya'lâ benzerini şu ekle naklet-miştir:
"Ey Abd-i Menâf oğulları! Siz benden sonra bu işin sahipleri olursanız, gece gündüz hangi saatte olursa olsun, Allah'ın evini ziyaret edene

engel olmayın. Kureyş'in azmayacağını bilsem onların Allah katında elde edecekleri güzel şeyleri söylerdim. Allahım evvelkilerine vebal tattırdın, bari sonrakilere nimet tattır!"[562]

3677- Muhammed bin İmrân radiyallahu anh'dan, o da babasından, dedi ki:
Ben Mekke yolunda bir su yolunda konaklarken, bana Abdullah bin Ömer geldi ve dedi ki: "Neden bu su yolunda konakladın?" Dedim ki: "Gölgesinden faydalanmak istedim."
"Bundan başka bir yer var mıdır?" dedi.
"Hayır" dedim. Dedi ki:
"Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Mina'nın iki küçük dağı arasında bulunursan (eliyle doğuya doğru işaret etti) orada adına Sürer denilen bir vadi vardır ki, o vadide altında yetmiş peygamberin yaşamış olduğu gizli bir şerha (ağaç) vardır»." [Mâlik ve Nesâî][563]

3678- Yaiâ bin Ümeyye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Harem! de gıda maddeleri karaborsacılığı yapmak, orada haddi aşmaktır (zulümdür)." [Ebû Dâvud][564]

3679- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e zemzem sucundan ikram ettim, onu ayakta içti."[565]
3680- Diğer rivayette: "O, Beytullah'ta iken su istedi. Ona bir kova (su) getirdim." [Buhârî ve Müslim][566]

3681- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hudeybiye'de kaldığı müddet zarfında Kureyş'ten bir adama zemzem suyundan getirmesini emretti. Ondan o suyu alıp Medine'ye götürdü." [Rezîh][567]

3682- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"O, zemzem suyunu taşırdı ve Allah Resulü de sallallahu aleyhi ve sellem'in de onu taşıdığını söylerdi." [Tirmizî][568]

3683- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzünün en hayırlı suyu zemzemdir.
Çünkü onda tadın tadı, hastanın şifası vardır. Yeryüzündeki en kötü su, Haâremütta bir delikten akan Berhûd vadisindeki sudur. Çekirge bacağına benzer, sabahleyin fışkırır, akşamleyin hiç suyu kalmaz."[569]

3684- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Biz ona (zemzeme) şefaat derdik. Onu biz çoluk çocuk için en güzel yardım olarak bulurduk." [İkisi de Taberânî'nin Mu'cemu'l-Kebîr"ine aittir.][570]

3685- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Münafıklarla aramızdaki alâmet (fark): onlar zemzemden kana kana içemezler." [İbn Mâce][571]

3686- Onun Câbir'den de zayıf bir isnadla merfû bir rivayeti bulunmaktadır:
"Zemzem ne için içilirse onun içindir (yani ne niyetle içilirse ona iyi gelir).[572]

3687- Ebû Mahzûre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ezan işini bize ve mevâlilerimize, su dağıtma işini Hâşimoğullanna, perdedârlık işini de Abduddâroğullanna verdi."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evstıt'ta leyyin bir senedle.][573]

3688- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Talha oğulları! Onu ebedi babadan oğula intikal eder bir şekilde alın! Onu sizin elinizden ancak zâlim olan alır." —Kabe örtüsünü kastediyor—
[Taberânî, Mu'cemu' I-Evsat'te leyyin bir isnadla.][574]

3689- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Osman bin Talha'ya Kabe'nin anahtarını verdiğinde şöyle buyurduğunu duymuş: "Al su anahtarı ve gizle!" Dedi ki: "Kabe anahtarı bu yüzden daima gizlenir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de][575]

3690- Ebu't-Tufeyl radiyallahu anh'dan: "Ali, (hacılara) su dağıtma (vazifesi) hususunda Abbâs'la tartıştı. Talha bin Ubeydil-lah, Âmir bin Mahreme ve Ezher bin Abd-i Avf, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu görevi Fetih günü Abbâs'a verdiğine dair tanıklık ettiler."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.][576]

3691-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, bir gün ve bir gecede bu Beyt üzerine yüzyirmi rahmet indirir. Altmışı bu Bey fi tavaf edenler; kırkı da bu Beyt'te namaz kılanlar içindir. Yirmisi de bu Beyt'e bakanlar İçindir." [Taberânî, Mu 'cemu' l-Kebîr ve' I-Evsat'ta zayıf bir senedle.][577]

3692- Diğer rivayet:
"Bu mescide, yani Mekke mescidine indirir."[578]

3693- el-Esved bin Halef radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona Harem'in taşlarını yenilemesini emretmiş." [Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
İsnadında Muhammed bin el-Esved bin Halef vardır.[579]

Beyt'in (Kabe'nin) İmarı, Binası, Yıkılması Ve Bununla İlgili Meseleler

3694- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ye'cûc ve Me'cûc'dan sonra da bu Beyt elbette haccedilecek ve umre yapılacaktır."[580]

3695- Abdurrahman bin Mehdî şöyle dedi: "Beyt-i Şerîf hac edilemez oluncaya dek kıyamet kopmaz."
[Buhârî]
Dedi ki: "Birinci (rivayet) daha çok rivayet edilmiştir."[581]

3696- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
(Âişe'ye hitaben) "Kavmini görmüyor musun, Kâbeyi yaptıklarında ibrahim'in temellerinden eksik yapmışlar!" buyurunca dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Onu tekrar İbrahim'in temellerine çeviremez misin?"
"Kavmin küfre yakın olmasalardı, bunu yapardım" buyurdu.
İbn Ömer dedi ki: "Âişe'nin bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den işitmesine göre, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Hicr'den sonra gelen o iki rüknü istilâm etmemiş olması, o zamanki Kabe'nin İbrahim'in temelleri üzerinde tamamlanmamış olmasına dayanmaktadır."
[Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı][582]
3697- Onun rivayetlerindendir: "Eğer senin kavmin cahiliyeti ya da küfrü henüz yeni bırakmış olmasaydı, Kabe'yi bozar, ibrahim'in temelleri üzerinde tekrar yapardım. Kureys onun binasını eksik yaptı, ben ise Kabe'ye bir arka kapı yapardım."
Hişâm diyor ki: "(Halefle) kapıyı kastediyor."[583]

3698- Yine onun rivayetlerindendir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
"Beyt'in duvarı (Hicr'i) Beyt-i Şeriften midir?" diye sordum.
"Evet" buyurdu.
"Peki onu neden Beyt'e katmamışlar?" diye sorunca:
"Paraları yetmedi" buyurdu.
"Öyleyse neden kapısını yükseltmişler?" diye sordum; şöyle buyurdu:
"Dilediklerini içeriye soksunlar, dilediklerini de sokmasınlar diye. Eğer kavmin olmasaydı..." Benzerini zikretti.[584]

3699- Bir başka rivayetinde: "Ona Hicr'i sordum." Benzerini nakletti.[585]

3700- Bir başka rivayetinde: "Ey Âişe! Eğer kavmin yeni müslüman olmuş olmasaydı, Bey t'in yıkılmasını emrederdim de ondan çıkarılanı (Hicr'i) tekrar içeriye katardım, kapısını da yere yapıştırırdım; ayrıca ona biri Doğu, öteki de Batıya bakan iki kapı yapardım. Böylece onu ibrahim'in temeline ulaştırmış olurdum." İşte İbnü'z-Zübeyr'i onu yıkmaya iten sebep budur.[586]

3701- Yezîd bin Rûmân der ki: "İbnü'z-Zübeyr, onu yıkıp tekrar yaptığında ve Hicr'i oraya tekrar kattığında İbrahim Aleyhisselam'ın deve hörgücünü andıran temel taşlarını gördüm."
Cerîr bin Hâzim: "Ona (Yezîd bin Rû-mân'a) dedim ki:
"Onun (İbrahim'in temelinin) yeri nerdedir?"
"Gel sana göstereyim" dedi ve beni Hicr'e soktu. "İşte burası" diyerek yerini gösterdi. (Cerîr dedi ki:) "Ben Hicr'den olan bu yerin altı zira' ya da ona yakın bir miktar olduğunu takdir ettim."[587]

3702- Atâ anlatıyor:
Şamlılar hücum ettikleri zaman, Yezid bin Muaviye'nin zamanında Beyt-i şerîf yanınca, İbnü'z-Zübeyr halk haccedene dek onu o haliyle bıraktırdı.
Hac mevsimi insanlar ziyarete gelince (Beyt'in) bu durum onları Şamlılara karşı cür'etlendirmiştir. İnsanlar ayrılınca dedi ki: "Ey insanlar! Bana Kabe hakkındaki düşüncelerinizi beyan edin. Onu yıkıp da yeniden mi bina edeyim, yoksa harap olan yerlerini tamir mi edeyim?"
İbn Abbâs dedi ki: "Bu husustaki görüşüm şudur: Bu Beyt'i mümkün olduğu kadar düzelt. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gönderildiğinde görülen şekli, insanlar İslâm'ı kabul ettikleri zaman buldukları taşlan, işte bu şekli koruyup ona ilişmemeni uygun görüyorum."
İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Birinizin evi yansa onu yeniden yapmadan gönlü razı olmaz. Rabbinizin Evi'nin bu haline gönlünüz nasıl razı oluyor? Ben üç gün Rabbime istihare edeceğim; ondan sonra kararımı vereceğim."
Aradan üç gün geçtikten sonra görüşü; onu bozup tekrar yapmak merkezinde zahir oldu. Kabe'nin üzerine çıkan ilk kişiye gökten bir belâ inecek diye insanlar, onu bu işten vazgeçirmeye çalıştılar. Birinin oraya çıkıp ilk taşı aşağıya atıp kendisine bir şey olmadığını görünce, herkes İbnü'z-Zübeyr'e tâbi oldu ve bir bir taşları aşağıya atarak binayı tamamen söküp yerle bir ettiler. Sonra İbnü'z-Zübeyr (kıble vazifesi görsün diye) bir takım direkler diktirdi, üzerine de perdeler çektirdi. Böylece binasını yükseltip tamamladı ve şöyle dedi:
Âişe'nin şöyle dediğini duydum: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«İnsanlar yeni müslüman olmuş olmasalardı, benim de onu takviye edecek bir de param bulunsaydı, Kabe'ye Hicr'den beş arşın içeriye katıp onu genişletirdim. Ayrıca ona insanların içeriye girmelerini ve çıkmalarını sağlayacak birer kapı yapardım»."
Sonra dedi ki: "Bugün ben, bu parayı buluyorum, kimseden de korkum yoktur."
Atâ sözüne devamla dedi ki: Böylece İb-nü'z-Zübeyr, Hicr'den beş arşın daha Kabe'ye katmak suretiyle genişletti ve insanların görebileceği bir temel açtı. Halk ona baktılar da binayı onun üzerine kurdu. Böylece Kabe'nin uzunluğu onsekiz arşına çıktı.
İbnü'z-Zübeyr bu ilaveyi görünce az buldu ve uzunluğuna on arşın daha ekledi. Ona iki kapı yaptı. Birinden girildi, ötekinden çıkıldı. Ibnü'z-Zübeyr öldürüldüğünde Haccâc, Abdü'l-Melik bin Mervan'a bir mektup yazarak durumu bildirdi ve şöyle yazdı: "İbnü'z-Zübeyr, Kabe'yi Mekke'lilerden adil birtakım kimselerin gördükleri bir temel üzerine bina etmiştir." Abdülmelik şu cevabı yazdı: İb-nü'z-Zübeyr'in berbat ettiğine bir ihtiyacımız yoktur; uzunluğuna yaptığı ilaveyi olduğu gibi bırak, Hicr'den itibaren yapılan ilaveyi önceki haline geri çevir! Açtığı kapıyı da kapat!" Bunun üzerine Haccâc, binayı bozdu ve eski haline iade etti.[588]

3703- Onun rivayetlerindendir: Abdullah İbn Ubeyd b. Umeyr dedi ki: el-Hâris (b. Ab-dillah b. Ebî Rabî'a) Abdülmelik'e hilafeti zamanında geldi. Abdülmelik ona dedi ki: "Ebû Hubeyb (İbnü'z-Zübeyr'i kastediyor) Âi-şe'den duyduğunu iddia ettiği şeyi (kanaatimce) ondan duymamıştır." Haris dedi ki: "Bilakis ben de ondan duydum." Bunu üzerine: "Âişe'den duyduğun şey nedir?" diye sordu.
(Haris) dedi ki: "Âişe dedi ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana:
«Şüphesiz senin kavmin Kabe'nin binasından eksilttiler. Eğer onlar şirki henüz yeni bırakmış olmasalardı, onların bıraktıklarını ben yeniden alır yerine koyardım. Eğer benden sonra kavmin onu tekrar yapmak isterlerse, gel sana bıraktıklarını göstereyim» buyurdu ve yedi arşına yakın bir yer gösterdi."
Abdülmelik, el-Hâris'e dedi ki: "Sen bunu Âişe'den duydun mu?" "Evet" deyince (Abdülmelik) bir müddet
orasını asası ile eşeledikten sonra şöyle dedi: "Keşke İbnü'z-Zübeyr'i üzerine aldığı
şeyle başbaşa bıraksaydım."[589]

3704- Rivayetlerinden birisi de şudur: "Biliyor musun; kavmin neden onun kapısını (yerden bu denli) yüksek yapmışlardı?"
"Hayır."
"Arzu ettiklerinden başkasını oraya sokmak istemedikleri için. Hatta biri tırmanıp oraya çıkıp girmek istediğinde, onu itip yere düşürürlerdi."[590]

3705- Rivayetlerinden birisi de şudur: Abdü'l-Melik, Beyt'i tavaf ederken aniden şöyle dedi: "Allah, İbnü'z-Zübeyr'i kahretsin! Mü'minlerin annesine nasıl da iftira etti. Sözde onun Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den şunu duyduğunu söylüyor:
«Ey Âişe! Eğer kavmin henüz küfrü yeni terk etmiş olmasalardı, Beyt'i bozar, Hicr'den itibaren ilaveler yapardım; çünkü onlar binayı eksik yapmışlardır»."
Bunun üzerine el-Harîs bin Abdillah şöyle dedi:
"Böyle söyleme ey Mü'minlerin Emîri! Mü'minlerin annesinin bunu dediğini ben de bizzat duydum." Cevap verdi: "Ben onu yıkmadan önce sen bunu duyduğunu bana söyle-seydin, onu ben İbnü'z-Zübeyr'in yaptığı şekilde bırakır ve ona asla ilişmezdim."[591]

3706- Câbir radiyallahu anh'dan: "Kabe (Kureyş tarafından) yapılırken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile (amcası) Abbâs taş taşımaya gittiler. Abbâs Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: «Elbiseni boynuna al da seni taştan korusun!» Dediğini yaptı. Bu, henüz peygamber olarak gönderilmeden önce idi. Ancak bu esnada yere düştü gözleri semaya ilişti ve (amcasına):
«İzarım, izarım(ı verin)!» dedi ve Abbâs da hemen üzerine çekip onu örttü."[592]

3707- Diğer rivayet: "Bayılarak düştü, ondan sonra bir daha çıplak olarak görülmedi." [Buhârî ve Müslim][593]
3708- Amr bin Dînâr ve Ubeydullah bin Ebî Yezîd radiyallahu anh'dan, dediler ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında mescidin (Kabe'nin) etrafında duvarı yoktu. Halk, Beyt'in etrafında namaz kılardı. Ömer başa gelince, ona duvar yaptı. Ubeydillah dedi ki; duvarı kısa idi, İb-nü'z-Zübeyr onu yükseltti." [Buhârî][594]

3709- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Adem'i yeryüzüne indirdiğinde, yüz sene cennet için ağladı. Sonra yerin genişliğini görünce dedi ki: «Ey Rabbim! Yeryüzünün benden başka sakini yok mudur?» Allah ona şunu vahyetti: «Evet, yeryüzünde birtakım evler yükselecek; içinde ismim anılacaktır. Sana da onlardan bir ev hazırlayacağım ki, o ev bana ait olacak, ona azametimi tahsis edeceğim ve ismim orada yüceltilecek. Onu kendi evim diye adlandıracağım. Lâkin ben orada kalmayacağım; çünkü benim şanıma evlerde kalmak yakışmaz. Benim azametim oraya sığmaz, lâkin Arş'im ve Kürsüm üzerinde benim azametim olur. Yaratmış olduğum şeylerden hiçbir şey benim kabzamdan ve kudretimden kurtulamaz. Ey Adem! Sen yaşadıkça o Beyt'i imar edeceksin, senden sonra bir biri ardınca gelen milletler ve nesiller onu imar edeceklerdir. Nihayet görev senin, evlâdından olan İbrahim adındaki çocuğuna intikâl edecek. Onu onun mimarlarından ve sakinlerinden kılacağım»."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.][595]

3710- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Allah, Âdem'i yeryüzüne indirdiği zaman, şöyle buyurdu: «Ben seninle beraber, etrafında Arş'imin etrafında dönüldüğü gibi, dönülecek (tavaf edilecek) yanında Arş'imin etrafında namaz kılındığı gibi namaz kılınacak olan bir ev indireceğim.»
Tufan zamanı olunca (Kabe) kaldırıldı. Peygamberler onu ziyaret ederlerdi, fakat yerini bilmezlerdi. Onu İbrahim için hazırladı. İbrahim onu Hira, Sübeyr, Lübnan, Tûr ve Hayır dağı olmak üzere beş dağdan (istifade ederek) yaptı. Onun için gücünüz yettiğince ondan faydalanın." [Mu'cemu'l-Kebtr][596]

3711- İbn Amr bin el-âs radiyallahu anh'-dan, dedi ki:
"Beyt, yeryüzü yaratılmadan ikibin sene önce kondu. Arş su üzerindeyken, Beyt beyaz bir kaymak idi. Yeryüzü de bir tabak gibi onun altındaydı ve o, ondan meydana geldi."
[İkisi de Taberânî'nin Mu'cemu'I-Kebîr'ine aittir.][597]

3712- Ebu't-Tufeyl radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Cahiliyet devrinde Kabe bir kaya üzerinde yapılmıştı. Bir oğlağın girebileceği kadardı. Tavanı yoktu. Perdeleri asılı idi. Rüknü'l-Esved onun sûrları üzerinde konmuştu. Halka gibi iki rükünlü idi. Cidde yakınlarında gemi parçalandı. Kureyş gemide bulunan Rum bir marangoz ile onun tahta ve ağaçlarını (Mekke'ye) getirdiler. Dediler ki: «Bu kütükler ve tahtalarla Rabbimizin evini yapalım.» Onu yıkmak istediklerinde, Beyt'in surlarında korkunç bir yılanla karşılaştılar. Ne zaman ondan bir taş almak istedilerse yılan onlara saldırdı. Derken, Makam'ın yanında toplanıp Allah'a
şöyle yalvardılar: «Biz senin Beyt'ini şereflendirmek ve süslemek istiyoruz. Buna razı olursan ne âlâ; aksi halde istediğini yap!» Hemen kartaldan büyük bir kuş gelip pençelerini yılanın başına geçirdi ve onu alıp Ecyâd'a doğru götürdü.
Daha sonra onu kolayca yıktılar. Vadinin taşlan ile onu yaptılar ve yirmi arşın yukarıya doğru yükselttiler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ec-yâd'dan taş taşırken, üzerindeki alaca kaftan daraldı ve bu yüzden kaftanın bir kısmını omuzundan atınca âni bir sesle karşılaştı:

«Ey Muhammedi Avretini ört!» Bi'setten beş sene önce, kendisine gelen ilk ses buydu.
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebtr'de uzunca bir metinle.][598]

3713- Urve radiyallahu anh'dan: Kabe yandığında gedikleşti. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Birinizin evi böyle olsaydı mutlaka onu değiştirirdi."
Bu hadis Atâ'nın yukarıda geçen hadisine (no. 3700) benzer bir hadistir, ancak burada şöyle geçer: "O, İbrahim'in temeline ulaşıncaya kadar bir temel kazdı. Hangi yanından bir kazma girerse bütünü sallanıyordu. Yıkıldığı gün uzunluğu onsekiz arşın idi.
Oğlu ona dedi ki: «Dokuz arşın daha artır!»"
Şu ibareler de ilave edildi: "Onda üç temel vardı. Abdülmelik, Haccâc'a İbnü'z-Zü-beyr'in ilave ettiği kapıyı kapamasını, eski haline çevrilmesi için fazladan konulan taşların çıkarılıp atılmasını yazdı ve o da onun emrini yerine getirdi.
Şimdiki şekli, Haccâc'ın Hicr bölümündeki değişikliği hariç, İbnü'z-Zübeyr'in yaptığı şeklidir." [Taberânî, Mu'cemıı'l-Kebfr'de)[599]

3714- Mücâhid radiyallahu anh'dan: Mevlâsı ona şöyle anlatmış:
"Cahiliyet devrinde Kabe'yi yapanlardan birinin kendi eliyle yonttuğu bir taş vardı, Allah'ı bırakıp ona ibadet ederdi. Yoğurt getirip üzerine dökerdi, bir köpek gelir onu yalar, sonra da üzerine işerdi.
Sonra onlar yapımında Hacer'e ulaştıklarında, Kureyş kabileleri ihtilâfa düştüler. Çünkü her biri o taşı kendisi koymak istiyordu.
Nihayet dediler ki: «Aramızda bir hakem tayin edin. Yoldan ilk çıkıp gelecek olan insan hakem olsun» dediler. Çok geçmeden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıkageldi. Dediler ki: «İşte son derece güvenilir olan Muhammed geldi.»
Ona durumu anlattılar. O da taşı bir elbiseye koydu ve oradaki kabilelelere çağrıda bulundu. Gelip o elbisenin kenarlarından tuttular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de o taşı bizzat yerleştirdi."
[Ahmed daha uzun bir metinle nakletti.][600]

3715- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâbeyi Haberlilerden incecik baldırlı biri harap edecek." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][601]

3716- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi Rükün ile Makam arasında alışveriş yapacaktır. Onu (Harem'i) ancçk ehli helâl sayacak. Bir de onu helâl saydılar mı, artık Araplardan helak edicileri sorma! Sonra Ha-beşîler gelip bir daha tamir edilmeyesiye onu harap edecekler. Onun altındaki defineyi çıkaracak insanlar, işte onlardır." [Ahmed][602]

3717- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kabe'yi yıkacak olan ayrık iri ayaklı ve güdük kafalı Habeşîyi onun taşlarını teker teker sökerken görür gibiyim." [Buhârî][603]

3718- İbn Amr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Habeşlilere, size ilişmedikçe ilişmeyin. Kabe'nin definesini ancak Habeşlilerden iki bacakları ince olan bir adam çıkartacaktır." [Ebû Dâvud][604]

3719- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kabe'yi Habeşlilerden ince baldırlı bir adam harap edecektir. Onun linetini alacak, onu kisvesinden soyacaktır. Sanki başı ince, boynu fındık gibi olan bir yılan şeklinde onun, kazma ve küreğiyle oraya vurduğunu görür gibiyim." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemıı'l-Kebtr'de leyyin bir senedle.][605]
3720- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mekkeliler ondan çıkacaklar. Onu çok az tamir edecekler. Sonra tekrar tamir edilecek ve dolacak, bina edilecek, sonra ondan çıkacaklar ve bir daha ona dönmeyeceklerdir." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ.][606]

3721- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Allah Resulü sanaütfKu sfccylem'den şunu duyduğuma Allah'ı tanık gösteririm:
«Oraya günahları, insanlar ve cinlerin günahları ile tartılsa, onlarınkine ağır basacak Kureyş'ten bir adam yerleşecektir»." [Ahmed][607]

3722- Diğer bir rivayet:
İbn Amr, İbnü'z-Zübeyr'e Hicr'de iken geldi ve şöyle dedi: "Ey Zübeyr'in oğlu! Allah'ın Harem'inde inkârdan uzak dur! Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Oraya Kureyş'ten bir adam yerleşecektir ki, o adamın günahları eğer insanların ve cinlerin günahları ile tartılsa onlarınkini o adamın günahları tartar.» Dikkat et, sakın o adam sen olmayasın! Çünkü sen kitapları okudun ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundun." Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr: "Ben de seni şahit gösteririm ki işte yüzüm! (Bu yüzün sahibi) Şam'a tmicâhid olarak gidecektir" dedi. lAhmedl[608]

3723- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, İbnüz-Zübeyr'e gelip: "Sakın küfre girmeyesin!" dedi. Benzerini nakletti. [Ahmed][609]

3724- Osman radiyallahu anh'dan: İbnü'z-Zübeyr, muhasara altına alındığı zaman ona (Osman'a) dedi ki:
"Benim çok değerli develerim var. Onları senin için hazırladım. Onlarla Mekke'ye gitmek ister misin? Seninle gitmek isteyenler de giderler."
"Hayır; zira ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Kureyş'ten ismi Abdullah olan, insanların günahlarının yarısı kadar günahı bulunan bir koç Mekke'de (islâm dışı hareketlerde bulunacak ve) inkâra kalkışacaktır»." [Ahmed ve Bezzâr][610]

3725- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mekke'ye Abdullah adında bir adam yerleşecek. Alemin azabının yarısı üstünde olacaktır." [Bezzâr leyyin birsenedle.][611]

3726- Âişe radiyallahu anhâ'dan, dedi ki: "Kabe'yi basan Fil'in kumandanı ile sürücüsünün, Mekke'de iki kör ve kötürüm olarak insanlardan dilendiklerini gördüm." [Bezzâr][612]

3727- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ona Beytü' l-Atîk denmiştir. Çünkü o Kabe, kendisine ulaşamıyan ve bir şey yapamayan birçok zorbayı eskimiştir." [Bezzâr leyyin bir senedle][613]

3728- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne o, ne de etrafı kâra verilmez." -Mekke'yi kastediyor-[Taberânî, Mu'cemıı' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.][614]

3729- Alkame bin Nadle radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer vefat edip gittiler. (Hâlâ) Mekke evlerine sevâib (oturanların mülkü olmayan, ihtiyaç sahiplerine terkedilmiş) denmekteydi. İhtiyacı olan oturur, ihtiyacı olmayan ise başkasını (kirasız olarak) oturturdu." | İbn Mâce|[615]

3730- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"el-Hayf mescidinde, yetmiş peygamber gömülmüştür." [Bezzâr][616]

3731- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne güzel kabristandır bu!"
İbn Cüreyc der ki: "Bu sözüyle O, Mekke'nin kabirlerini kastetmiştir."
[Ahmed, Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve aynı lafızla Bezzâr.][617]

Medine'nin Fazileti, Haremi Ve Bununla İlgili Meseleler

3732- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den Kur'ân'dan ve şu sahifelerde olandan başka bir şey yazmadık."
Dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (bu sahifede) buyurdu: «Medine'ninAyr ile Sevr arası haram (mukaddes)'tir. Kim orada bir bid'at yaparsa, ya da bir bid'at yapanı ba-rındırırsa, Allah' in, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun. Böyle birinin farzı da, nafilesi de kabul olunmaz. Müslümanların zimmeti birdir; en sade kişiler bile bu zimmete sahiptirler. Kim bir müslümanı küçümser ve ona zimmetinde ihanet ederse, Allah'ın, meleklerin ve insanların lanetine uğrar. Böyle bir kimsenin ne farzı ve ne de nafilesi kabul olunmaz»." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][618]

3733- Diğer rivayet: "(Medine'nin) otları koparılmaz, avı korkutulup kaçırılmaz, yitiği sahiplenilmez. Ancak ilân edip sahibini bulup teslim etmek için alınır. Savaşmak için kişinin orada silah taşıması helâl olmaz. Kişinin devesini doyurmak için kestiği veya keseceği otlardan başka oranın hiçbir ot ve ağacı kesilmez."[619]

3734- Abdullah bin Zeyd el-Mâzinî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İbrahim aleyhisselam Mekke'yi haram etti (kutsal belde ilan etti) ve onun için dua etti."[620]

3735- Diğer rivayet: "Ahalisine dua etti. Ben de İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı (kutsal belde ilân ettiği) gibi Medine'yi haram kıldım (kutsal belde ilân ettim). Sâ' ve müddünün bereketli olması için, tıpkı İbrahim'in Mekkeliler için yaptığı dua gibi dua ettim." [Buharı ve Müslim][621]

3736- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben, Medine'nin iki taşlık arasını, tıpkı İbrahim'in Mekke'yi haram yaptığı (kutsal ^-\ydığı) gibi, haram ettim (kutsal saydım)." \ \\Ebû Saîd, (Medine'de) birimizin elinde bir kuş gördüğü zaman hemen onu elinden alıp azat eder, uçururdu. [Müslim][622]

3737- Âmir bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Sa'd, Akîk'deki köşküne gitmek üzere (devesine) bindi. Ağaç kesen veya yapraklarını silken bir köle gördü, hemen elindekini aldı. Sa'd geri gelince, kölenin sahipleri ondan aldığını geri vermesi için ricada bulunduklarında «Ben Resûlullah'ın bana ganimetten fazla olarak ihsan buyurduğu bir şeyi geri çevirmekten Allah'a sığınırım» dedi ve aldıklarını onlara vermekten kaçındı." [Müslim][623]

3738- Ebû Dâvud da benzerini nakletti; onda şöyle geçer:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Medine'de (ağaç vs. nev'inden) bir şeyin kesilmesini yasakladığını ve şöyle buyurduğunu duydum:
«Kim ondan bir şey (ağaç) keserse, onun malı onu yakalayanındır»."[624]

3739- Onun (Ebû Davud'un) Süleyman bin Ebî Abdillah'tan da rivayeti vardır: "Sa'd'm, Medine'nin hareminde avlanan bir adamı yakaladığını gördüm."
Benzerini nakletti.
Yine onda şöyle geçiyor: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu haremi kutsal ilân etti ve dedi ki: «Kim bir insanın burada

avlandığını görürse, onun elbisesini soyup alsın.» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bana ikram ettiğini artık kimseye iade etmem. Lâkin isterseniz size elbisenin parasını veririm."[625]

3740- Adiyy bin Zeyd radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'nin her yanını birer berîd (48000 adım) hudud çizerek harem (kutsal) ilân etti. (Bu bölgenin) ağacı silkelenmez ve budan-maz, kişinin devesini güdecek kamçı için kesip getirdikleri müstesna."[626]

3741- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in koruma içine aldıkları yerden hiçbir ağaç sopayla silkelenmez ve budanmaz. Ancak yumuşak bir tarzda ırgalanabilir." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][627]

3742- Mehrî'nin azatlısı Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Halk, Medine'de büyük bir kıtlık ve şiddetle karşı karşıya kaldılar. Bunun üzerine o, Ebû Saîd el-Hudrî'ye gelip şöyle dedi: «Ben çok kalabalık bir çoluk çocuğa sahibim. Sıkıntıya düştük. Çocuklarımı bir köye taşımak istiyorum.» Buna şu cevabı verdi:
"Sakın bunu yapma, Medine'den ayrılma! Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıkmıştık. Usfân'a gelince, birkaç gece orada kaldı. İnsanlar şöyle konuşuyorlardı:
«Burada yapacak ,bir şeyimiz kalmadı. Çoluk çocuğumuzun açlıktan ağızlan kokmaya başladı, yaşayıp yaşamayacaklarından emin değiliz.» Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem duyunca şöyle buyurdu: «Nedir bu duyduklarım? Azmettim; (veya isterseniz -hangisini söylediğini hatırlıyamıyo-rum-) emredip devemi hazırlatacağım; sırtına bindiğim gibi bir daha Medine'ye varıncaya dek yularını gevşetmiyeceğim.» Sonra şöyle dedi:
«Allahım! İbrahim, Mekke'yi haram kıldı (kulsal belde ilân etti). Ben de Medine' nin iki taşlık arasını haram kıldım (kutsal yer ilân ettim.) Orada hiçbir kan akıtılmayacak; savaşmak için silah taşınmayacak; hayvanları gütmek gayesiyle kesilenden başka hiçbir ot ve ağaç kesilmeyecektir.
Allahım! Medine'mize bereket ver! Allahım sâımıza (bir nevi ölçek) bereket ver! Allahım müddümüze (bir çeşit ölçek) bereket ver! Allahım Medine' mize bereket (ve bolluk) ver! Allahım bir bereketin yanında iki bereket ihsan et! Nefsim kudret elinde olana kasem ederim ki, Medine'nin hiçbir yolu ve geçidi yoktur ki, orasını koruyan iki melek bulunmasın.
Oraya varıncaya kadar onu korurlar.» Sonra: «Haydi hareket edin!» buyurdu. Hareket edip Medine'ye doğru yola çıktık.
Kendisine yemin edilene ya da kendisine yemin ettiğimize yemin ederim ki, Medine'ye girdiğimizde henüz eşyalarımızı boşaltmadan Ğatfân'ın hücumuna uğradık. Halbuki bundan önce onları harekete getirecek bir sebep olmamıştı." [Müslim][628]

3743- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben Medine'nin iki taşlığı arasında, ağaçlarının kesilmesini, avının öldürülmesini yasaklıyorum." Ve devamla şöyle buyurdu:
"Bir bilseler Medine onlar için daha hayırlıdır. Kim ondan beğenmeyerek uzaklaşır-sa, Allah onun yerine oraya ondan daha hayırlısını getirir. Kim de meşakkatlerine sabredip orada kalıp ayrılmazsa, Kıyamet gününde ben onun şefaatçi ve tanığı olurum.
Kim de Medinelilere bir kötülük yapmak isterse, Allah onu ateşte kurşunun erimesi gibi eritir. Yahut suda tuzun erimesi gibi eritir." [Müslim][629]

3744- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecektir ki, kişi akrabasını ve amcazadesini haydi refaha gel, haydi refaha gel, diye çağıracak; oysa bilseler Medine onlar için daha hayırlı olacaktır. Nefsim elinde olana yemin ederim ki, kim Medine'den beğenmeyerek uzaklaşır-sa, Allah oraya onun yerine ondan daha ha- J yırlısını yerleştirir.
Dikkat edin! Medine, demircinin körüğü gibidir; ancak kötülerini çıkartıp temizler. Medine kötülerini, körüğün demir pasını yok ettiği gibi, yok etmedikçe kıyamet kopmaz." [Müslim][630]

3745- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Medine ahalisini korkutursa, benim < iki kürek arasında olan (yüreğimi) korkutmuş t gibi olur." [Ahmed][631]

3746- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Kim Medinelilere zulmedip korkutursa sen de onları korkut. Ayrıca Allah'in, meleklerin ve insanların laneti onun üzerine olsun. Üstelik onun ne farz, ne de nâ-fıle ibadeti kabul olunmaz."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve'I-Kebîr'de.][632]

3747- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Bir bedevi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip İslâm üzere biat etti. Ertesi gün sıtmalı bir şekilde gelip: «Benim biatimi geri ver!» dedi, vermedi. Sonra yine gelip: «Benim biatimi geri ver!» dedi, yine kaçındı vermedi. Bunun üzerine bedevî çıkıp gitti.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (ardından) şöyle dedi: «Medine, iyisini bırakıp kötüsünü yok eden bir körük gibidir»." [Ebû Dâvııd hariç, Altı hadis imamı][633]

3748- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben bir beldeye (hicret edip yerleşmekle) emrolundum ki, o belde diğer beldeleri yer (onun ahâlisi diğer beldelerin halkına galip gelir). Burası Medine'dir. Orası körüğün demirin pasını yok ettiği gibi, insanların (kötüsünü) yok eder." [Mâlik, Buhârî ve Müslim][634]

3749- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine'de ölmeye gücü yeten kişi orada ölsün. Çünkü ben orada ölenlere şefaat edeceğim." [Tirmizî][635]

3750- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oturuyordu, o sırada bir kabir kazılıyordu. Bir adam kabre bakıp:
"Mü'minin yatacak yeri olan bu (kabir) ne kötüdür!" deyince Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem:
"Senin dediğin ne kötüdür!" buyurdu.
"Ey Allah'ın Resulü! Ben bunu (mezarı) kastetmedim. Ben Allah yolunda öldürülmeyi kastettim."
Bunun üzerine üç kere şöyle buyurdu:
"Allah yolunda öldürülmek gibi faziletli bir şey yoktur. Yeryüzünde kabrimin olmasını en çok istediğim başka bir yer yoktur" (diyerek Medine'yi övdü). [Mâlik][636]

3751- Hafsa ve Eşlem radiyallahu anhu-mâ'dan; dediler ki: Ömer şöyle dua etti:
"Allahım! Senin yolunda bana şehitlik nasip et, ölümümü de Resulünün beldesinde kıl!"[637]

3752- Diğer rivayet: Hafsa dedi ki: "Bu nasıl olur?"
"Allah isterse bunu bana nasip eder." [Mâlik ve Buhârî][638]

3753- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldiğinde, Ebû Bekr ile Bilâl hastalandı. Ziyaretlerine gittim; «Kendini nasıl hissediyorsun, babacığım? Ey Bilâl! Sen de kendini nasıl hissediyorsun?» dedim.
Ebû Bekr, hummaya yakalandığı zaman: «Herkese kendi ailesi içinde sabahın hayırlı olsun denilmiştir. Halbuki ölüm ona pabucunun kayışından daha yakındır» diye terennüm ederdi. Bilâl de hummadan kurtulduğu zaman, sesini yükselterek şöyle derdi: «Ah bilseydim! Mekke vadisinde etrafını ızhır ve celil otlan sarmış olduğu halde bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Ta-fîl dağları acaba bir kere daha görünürler mi?»
Hemen gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu (bu hasret dolu yakınmaları) bildirdim. Şöyle dua etti:
"Allahım! Medine'yi bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi, hatta daha çok sevdir. Onun havasını sağlıklı kıl!
Allahım! Müddünü ve sâ'ını (ölçeklerini) bize bereketli kıl! Hummasını al götür Cuh-fe'ye naklet.1»"[639]

3754- Diğer rivayet: Bilâl söylediği o iki beytine sonra şunu da ekledi: "Allahım, Şeybe bin Rabîa, Utbe bin Mâlik, Ümeyye bin Halefe bizi yerimizden çıkartıp vebalı yere (Medine'ye) gelmemize sebep olduklarından dolayı lanet et!"
(Âişe) dedi ki: "Medine'ye geldik, onu Allah'ın yerlerinin en vebalısı olarak bulduk. Buthân'da tadı ve rengi bozuk su akıyordu.» [Buhârî, Müslim ve Muvatta'.][640]
3755- Onun (Mâlik'in) başka bir rivayeti: Dedi ki: "Amir bin Fuheyre derdi ki: "Ölümü tatmadan şiddetini gördüm. Korkak kişinin ölüm, tepesinden iner."[641]

3756- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:)
"Allahım, bana Medine'de, Mekke'de verdiğin bereketin iki katını ver!" [Buhârî ve Müslim][642]

3757- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "İnsanlar (Medine'de) gördükleri ilk meyveyi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirirlerdi ve o da o meyveyi eline aldığı zaman, şu duayı yapardı:
«Allahım! Meyvelerimize bereket ver, Medine'mize bereket ver, sâımıza bereket ver, müddümüze bereket ver! Allahım! İbrahim senin kulun ve dostundur. Ben de senin kulun ve peygamberinim. O, sana Mekke için dua etti; ben de sana Medine için dua ediyorum. Tıpkı Mekke için dua ettiği gibi; hatta daha fazla vermen için dua ediyorum.» Sonra orada bulunanlardan en küçük çocuğu çağırıp meyveyi ona verirdi." [Mâlik, Müslim ve Tirmizî][643]

3758- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine'nin yol ağızlarında melekler vardır. Bu nedenle oraya ne veba ve ne de DeccÛl girebilir." [Buhârî, Müslim ve Muvatta.][644]

3759- Diğer rivayette: "Mesîh, Medine'ye girmek kastı ile Doğu tarafından gelecek. Nihayet Uhud'un arkasında konaklayacak. Sonra melekler onun yüzünü Şam'a doğru çevirecek ve o, orada helak olacaktır."[645]

3760- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Medine'ye Mesih-i Deccâl korkusu giremez. Çünkü o gün onun yedi kapısı olacak ve her bir kapısında da iki melek bulunacaktır." [Buhârî][646]

3761- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mekke ve Medine hariç, Deccâl'in ayak basmadığı yer olmayacaktır. Zira o iki şehre yol veren geçitlerden hiçbir geçit yoktur ki, melekler saf halinde gelip orayı korumasınlar. (Deccâl) çorak yerde konaklayıp Medine'yi içindeki insanlarla beraber üç kere sarsacaktır. Bunun üzerine her kâfir ve münafık ona (tabii olmak üzere) gidecektir."[647]

3762- Diğer rivayet: "Çorak sel yatağına gelecek. Her münafık erkek ve münafık kadın ona gidecek." [Buhârî ve Müslim][648]

3763- Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta Câ-bir'den şu ilave ile rivayet etti:
"Kadın-erkek müşrik; kadın-erkek kâfir, kadın-erkek fâsık (ona gidecekler). Mü'min-ler kurtulacaklardır. Çünkü o giin, onlar için kurtuluş günü olacaktır "[649]

3764- Ahmed şu ilaveyi yaptı: "Ona en çok kadınlar gidecek."[650]

3765- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evler, İhâb'a yahut Yehâb'a (kadar) ulaşacaktır." Züheyr dedi ki:

Süheyl'e: "Burası Medine'den ne kadar uzaktadır?" dedim. "Şu ve şu kadar mildir" cevabını verdi. [Müslim][651]

3766- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İslâm ülkelerinden en son harap olacak şehir Medine'dir." [Tirmizî][652]

3767- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine'yi en güzel şekilde bırakacaklardır; oraya sadece avâfi (yırtıcı hayvan ve kuşlar) girecek ve dolaşacaktır. En son gelecek olanlar Müzeyne'li iki çoban olacak; Medine'ye gelmek üzere yola çıkacaklar; koyunları ile oraya yani Seniyyetu' l-Vedâ'ya geldiklerinde orasını yabani ve yırtıcı hayvanlarla dolu bulacaklar ve yüzüstü düşüp (bayılacaklar)dır." [Buhârî ve Müslim][653]

3768- Muvatta'nın rivayeti şöyledir: "Medine'yi en güzel halinde bırakacaksınız. Nihayet köpek ya da kurt gelip mescidin duvarını ya da minberin üstünü yalayacak." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! O zaman meyveler kimin için olacak?"
"Başıboş gezen kuş ve yırtıcı hayvanlar için olacaktır" buyurdu.[654]

3769- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İman, şüphesiz Medine'ye, yılanın deliğine kıvrılıp girdiği gibi mutlaka kıvrılıp girecektir." [Buhârî ve Müslim][655]

3770- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Medine'ye Tâbe adını vermiştir." [Müslim][656]

3771- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Medine'ye Yesrib derse, Allah'tan bağışlanmasını dilesin. Çünkü o, Tâbe'dir, o Tâbe'dir." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ.][657]

3772- Sa'd radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Tebûk gazvesinden döndüğü zaman kendisini mü'minlerden harbe katılmayan birtakım adamlar karşıladı. Bu esnada toz kaldırdılar, beraberinde olanların bazıları burnunu kapadı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yüzündeki perdeyi kaldırıp şöyle buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, onun tozunda şifa vardır."
Râvi diyor ki: "Sanırım, cüzzam ve alaca hastalığına karşı da şifa olduğunu söyledi." [Rezîn][658]

3773- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, Abdullah bin el-Âyyâş el-Mahzû-mî'ye şöyle demiş:
«Sen mi Mekke'nin Medine'den daha hayırlı olduğunu söyledin?» Cevaben:
«Allah onu (Mekke'yi) kutsal kılmıştır. Üstelik Beyt'i de orada bulunmaktadır, orasını güvenceli kılmıştır» deyince: «Ben, Allah'ın Harem'i ile evi hakkında söylemiyorum. Sen Mekke'nin Medine'den daha hayırlı olduğunu mu söylüyorsun?» dedi. Adam söylediği sözün aynısını tekrarladı. Ömer de söylediği sözün aynısını tekrarlayıp oradan ayrıldı."
[Mâlik bunu daha uzun bir metinle rivayet etti.][659]

3774- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ülkeler kılıçla fethedildi. Medine ise Kur'ân'la feth edilmiştir."
[Bezzâr zayıf bir senedle.][660]

3775- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine, İslâm' in kubbesi, iman ve hicret yurdu, helâl ve haramın bildirildiği yerdir." [Taberânî, Mıı'cemu' 1-Evsat.][661]

3776- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan:
Mervân, Mekke'de halka hitap edip Medine'ye değinmeden sadece Mekke'nin üstünlüğünden söz etti. Bu Râfi'nin ağırına gitti. Kalkıp ona şöyle dedi: "Bakıyorum da Mekke hakkında uzun konuştun, buna rağmen fazileti hakkında söylemediklerin daha çoktur. Medine'nin faziletinden ise hiç söz etmedin. Ben şehâdet ederim ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Medine, Mekke'den daha hayırlıdır».". [Taberânî zö>v/bir senedle.][662]

3777- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine'den çıktım. Oraya (geriye) bakıp şöyle buyurdu:
«Allah, bu Cezire (Arap yarı-
modasını) halkını yıldızlar saptırmadığı taktirde sirkten berîkılmıştır»."
(Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin birsenedle.][663]

3778- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin Medine'de aslı (kökü, soyu, sopu) varsa ona sarılsın. Kimin orada bir aslı yoksa kendine orada bir asıl edinsin. Çünkü insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki orada aslı olmayan, oradan çıkıp başka yere gitmiş olacaktır." fTaberânî, Mu 'cemıt'I-Kebîr'de][664]

3779- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine köşklerinin yıkılmasını yasakladı." [Bezzâr. İsnadında el-Hasan bin Yahya adlı bir râvi vardır.][665]

3780- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim üç gün Medine'den uzaklaşırsa, oraya kalbi hasret ve hüzün dolu olarak döner." Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta. İsnadında Ukbe bin Ali adlı bir râvi vardır.[666]

3781- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "O, yağmuru az olan yerdir." —Medine'yi kastediyor—
fAhmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Evsar'ta uzun bir metinle nakletti.)[667]

3782- Abdullah bin Sâide radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin koyun sürüsü varsa, Medine'nin dışına çıkarsın. Çünkü Medine Allah'ın, üzerine en az yağmur yağan yeridir."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kehîr' de zayıf bit senedle.][668]

Allah Resulü Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Mescidi, O Mescidin Ziyareti Ve Medine'nin Belirli Yerleri

3783- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ancak şu üç mescide yolculuk yapmak için hayvanların semerleri bağlanır: Benim .Mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa."
[Buhârî, Müslim ve aynı lafızla Tirmizî.][669]

3784- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hayvanlar ancak şu üç mescide yolculuk yapmak için hazır edilirler: el-Hayf mescidi, Mescid-i Haram, bir de benim bu mescidim."
[Taberânî Mu 'cemu' I-Evsat'ta zayıf bir senedle.][670]

3785- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benim bu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram hariç, diğer mescidlerde kılınan bin namazdan üstündür."
[Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı][671]

3786- Diğer rivayette şu ilave de yer almaktadır: "Ben, hiç şüphe yok ki peygamberlerin sonuncusuyum; bu mescidim de mescidlerin sonuncusudur."[672]

3787- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha üstündür. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz bu mescidimde kılınan yüz namazdan üstündür." [Ahmed][673]

3788- Bezzâr'ın rivayeti: "Mescid-i Haram hariç; çünkü oradaki namaz, ondan sevapça yüz kat daha üstündür."[674]

3789- Mu'cemu'l-Kebir'de: "Mescid-i Haram hariç" cümlesinden sonra şu ibare yer almaktadır: "Mescid-i Haram' daki bir namaz, bu mescidimdeki bin namazdan üstündür."[675]

3790- İbn Mâce'de ise aynı ibareden sonra: "Mescid-i Haram' daki bir namaz, ondan başka mescidlerdeki yüz namazdan üstündür" kavli yer almıştır.[676]

3791- Ebû Ya'lâ, Âişe radiyallahu an-hâ'dan:
"Bu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Aksa hariç, diğer mescidlerdeki bin namazdan daha hayırlıdır."[677]

3792- Onun (Ebû Ya'lâ'nın) Ebû Saîd radiyallahu anh'dan naklettiği rivayeti: "Bu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram hariç, diğer mescidlerdeki yüz namazdan daha hayırlıdır."[678]

3793- Taberânî, Mu 'cemu'l-Kebîr'de el-Erkam'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisine şöyle buyurmuş: "Buradaki, yani Mescid-i Haram'daki bir namaz, oradaki yani Mescid-i Aksa' daki bin namazdan daha hayırlıdır."[679]

3794- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! (Kur'ân1-da bahsi geçen) takva üzerine kurulan mescid hangi mesciddir?"
Eline bir avuç taş alıp yere attı ve sonra şöyle buyurdu: "İşte Medine mescidi olan bu mescidinizdir." [Müslim][680]

3795- Tirmizî ve Nesâî'nin rivayetleri: "İki kişi, takva üzerine kurulan mescid hakkında tartıştılar. Biri onun «Kubâ mescidi» olduğunu söylerken, ötekisi onun Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidi
olduğunu ifade etti. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «O, benim bu mescidimdir»."[681]

3796- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin evinde kıldığı bir namaz, bir namazdır. Kabilelerin mescidinde kıldığı bir namaz, yirmi beş namaz sevabına tekabül eder. Cemaatin toplandığı mescidde kıldığı bir namaz, beş yüz namaz sevabına tekabül eder. Mescid-i Aksu'da kıldığı namaz, ellibin namaz sevabına tekabül eder. Mescid-i Haram'da kıldığı namaz, yüzbin namaza tekabül eder." [İbn Mâce][682]

3797- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bu mescidimde hiçbir vakti kaçırmadan kırk vakit namaz kılarsa, ona ateşten bir beraat, azaptan bir beraat, nifaktan da bir beraat yazılır."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'tx][683]

3798- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim ise havzumun üstündedir." [Buhârî ve Müslim][684]

3799- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu minberimin temelleri cennet merdivenleridir." [Nesâî][685]

3800- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evimle minberim arası, yahut kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir."
[Bezzâr ve Mu'cemu'l-Kebtr('de TaberânJ)][686]

3801- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Minberim Cennet basamaklarından bir basamak üzerindedir. Minberle Âişe'nin evi (odası) arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.][687]

3802- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescid'de şu direklerin yönünde bir yer vardır, insanlar orasını bilseler kur'a ile orada namaz kılarlardı."
Yanında sahabeden bir topluluk vardı.
"Ey Mü'minlerin annesi! Orası neresi?" diye sordular. Onlara söylemek istemedi. Daha sonra onlar çıktılar; İbnü'z-Zübeyr içeride kaldı.
"O, ona mutlaka orasını bildirir" dediler. Sonra nerede namaz kılacak bakalım diye bekleyip onu gözetlediler.
Derken, çıktı. Kendisiyle minberin arasında, iki direk bulunan, yine kendisiyle hücre arasında iki direk bulunan orta direğin yanında namaz kıldı. O direğe daha sonraları "Kur'a direği" denildi. [Taberânî, Mu'cemu'l-Ev-sat'tSL uzun olarak nakletti.][688]

3803- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim benim kabrimi ziyaret ederse şefaatim ona gerekli olur." [Bezzâr zayıf ba isnadla.][689]

3804- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim haccedip de ölümümden sonra benim kabrimi ziyaret ederse, sanki beni sağ iken ziyaret etmiş gibi olur."
[Taberânî. Mıı'cemu'I-Kebfr ve'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.][690]

3805- Ali bin el-Hüseyn radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kabri yanında bulunan açık bir yere girip dua eden birini görmüş ve demiş ki: "Size babamdan duyduğum, onun da dedem Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğu bir hadisi bildireyim mi? O şöyle buyurmuştur: «Kabrimi bayram (yeri) edinmeyin! Evlerinizi de birer kabir edinmeyin! Nerede olursanız olun, sizin selâmınız bana ulaşır»." [Ebû Ya'lâ][691]

3806- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Küba'yı ziyaret ederdi ya da Küba'ya gelirdi."[692]

3807- Diğer rivayette:
"Her Cumartesi günü hayvanına binmiş olarak ve yürüyerek (Küba'ya) gelir, orada iki rek'at namaz kılardı" diye geçer. [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][693]

3808- Üseyd bin Zuheyr radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescid-i Küba'da kılınan namaz, umre gibidir. [Nesâî][694]

3809- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Kubâlılar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den kendileri için bir mescid yapılmasını rica ettiklerinde, şöyle buyurdu: «Haydi biriniz kalkıp devesine binsin!»
Hemen Ebû Bekr kalkıp devesine bindi ve dehledi, fakat yerinden kımıldayamadı. Dönüp oturdu. Sonra Resûlullah yine: «Haydi biriniz kalkıp devesine binsin!» buyurdu.
Ali kalktı, ayağını özengisine koydu. Hayvan durunca şöyle buyurdu:
«Ey Ali! Yularını gevşet! Haydi onun dönüp durduğu yerde mescid yapın. Çünkü o, buna emredilmiştir»."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de zayıf bir senedle.][695]

3810- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Uhud, Cennet rükünlerinden bir rükündür."
[Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebtr'de zayıf bir senedle.][696]

3811- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Uhud öyle bir dağdır ki o bizi sever, biz de onu severiz."
[Buhârî, Müslim, Muvatta' ve Tirmizî.][697]

3812- Mu'cemu'l-Evsat'ta şu ilave yer almıştır: "Ona (Uhud'a) geldiğiniz zaman, dikeninden dahi olsa, onun ağaçlarından yiyin!"[698]
3813- Ebû Abs bin Cübeyr radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud için şöyle dedi: "Bu bir dağdır ki, o, bizi sever, biz de onu severiz. Bu, Cennet kapılarından birisinin üstündedir. Bu da Ayr-u cebel 'dir. O bizden nefret eder, biz de ondan nefret ederiz. Çünkü bu, Cehennem kapılarından birisinin

üstündedir."
[Bezzâr, Taberânî, Mu'cemu'/-Kebîr ve' l-Evsal'ia leyyin bir senedle.][699]

3814- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zübab dağına dua etti."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de][700]

3815- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Buthân (deresi) cennet havuzlarından bir havuzun üzerindedir."
[Bezzâr kimliği belirsiz bir râvi kanalıyla.][701]

3816- Ömer radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Akîk vadisindeyken şöyle dediğini duydum:
"Bu gece Rabbimden bir elçi geldi de «Bu mübarek vadide namaz kıl ve «Bu mübarek vadide namaz kıl. Hac ile birlikte umreye de niyet et» dedi" buyurdu. [Buhârî ve Ebû Dâvud.][702]

3817- Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kişinin, Medine'ye dönmek üzere ayrıldığı zaman Muarras mevkiinden namaz kılmadan geçmesi doğru olmaz ve yakışık almaz. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in orada gece konakladığını duydum"
[Ebû Dâvud]
Dedi ki: "Muarras, Medine'den altı mil uzaktadır."[703]

3818- Sa'd bin Hayseme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sâlimoğulları ile Beyâdaoğulları arasına sanki bir rahmetin düştüğünü gördüm." Dediler ki: "Peki o yere göçelim mi?"
"Hayır; lâkin ölülerinizi oraya gömün!" Bunun üzerine ölülerini oraya gömdüler.
[Taberânî, Mu'cemıt'I-Kebtr'de leyyiı bir isnadla.][704]

3819- Ümmü Kays radiyallahu anhâ'dan, dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem elimden tutup Medine sokaklarının birinde yürüdü. Yanından geçmedik hiçbir ev kalmadı, nihayet Bakî' el-Ğarkad'a vardık. Şöyle buyurdu:
«Ey Ümmü Kays!»
«Buyur, mutluluklar senin olsun; ey Allah'ın Resulü!» dedim.
«Elbette sen, Allah'ın bu kabristandan yetmiş bin kişiyi mehtaplı gecedeki Ay' in su-
retinde dirilteceğini ve onların hesaba çekilmeden cennete girdiklerini göreceksin» buyurdu. Hemen Ukkâşe ayağa kalkıp «Ben de onlardan olayım, ey Allah'ın Resulü!» diye sordu.
«Sen de» buyurdu.
Onun ardından başka biri kalkıp «Ben de ey Allah'ın Resulü?» deyince «Seni Ukkâşe geçmiştir» buyurdu.

[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebfr'de zayıf bir senedle.][705]

TAHRİC

[1] Bu hadis Ahmed (VI, 71, 79, 165), Buhârî (menâsik 4, III, 141; cihâd 1/3, III, 200; 26, II, 219), Nesâî (menâsik 4/4, V, 114), İbn Mâce (no. 2901), İbn Huzeyme (no. 3074), Dârekutnî (II, 184) ve Beyhakî (IX, 21; IV, 326), Habîb b. e. Amre an Âise binli Talha an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[2] Bu hadisi Ahmed (I, 387), Tirmizî (no. 810), Nesâî (menâsik 6/3, V, 115), Taberânî (no. 10406), İbn Huzeyme (no. 2512) ve İbn Hibbân (no. 3685), Ebû Hâlid el-Ah-mer an Amr b. Kays an Asım b. Behdele an Şakîk Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasen sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[3] Bu hadisi Bezzâr (no. 1147), İbr. b. Saîd el-Cevheıî an Şebîb b. el-Münzir an Muh. b. Müslim an Amr b. Dinar an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[4] Bu hadisi Ahmed; üç tarikle (III, 446-7), Âsim b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rabî'a an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Âsim zayıf bir râvidir (Mecma' III, 277).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[5] Bu hadisi Tirmizî (no. 828) ve İbn Mâce (no. 2921), Umâre b. Gaziyye an Ebî Hazım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi İbn Huzeyme ve el-Hâkim de Sahîh'lerinde irâd ettiler (Tergîb II, 190).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[6] Bu hadisi Mâlik (hacc 65, s. 346), Tayâlisî (no. 2423, 2425), Abdürrezzâk (no. 8798-9), Ahmed (II, 462, 246, 461), Dârimî (II, 31), Buhârî (umre 1, II, 198), Müslim (hacc 437, s. 983), Tirmizî (no. 933), Nesâî (menâsik 3/1-2, V 112-3; 5, V, 115), İbn Mâce (no. 2888), İbn Huzeyme (no. 2513,3072), İbnu'l-Cârûd (s. 250), İbn Hibbân (no. 3687-8) ve Beyhakî (IV, 343; V, 261), Summâ mevlâ EbîBekr b. Abdinahman an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[7] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2519), Ahmed (II, 484, 248,410, 494), Dârimî (II, 31), Buhârî (umre 9-10, II, 209), Müslim (hacc 438, s. 983), Nesâî (menâsik 4/4, V, 114), Tirmizî (no. 811), İbn Mâce (no. 1889), İbn Huzeyme (no. 25/4), İbn Hibbân (no. 3686) ve Beyhakî (V, 67; V, 261), Mansûr b. el-Mu'temir an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/73.
[8] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1741), Ahmed b. Salih an İbn e. Fûdeyk an Abdillah b. Abdıırahman b. Yuhannes an Yahya b. e. Sûfyân el-Ahnesî an ceddetihî Hakime an İlmmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[9] Bu hadisi Tirmizî (no. 866), Sûfyân b. VekV an Yahya b. Yemân an Şerik an Ebî İshâk an Abdillah b. Saîd b. Cübeyr an ebîhîan İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnadının "garîb" olduğunu söyledikten sonra Buhârî'den bu hadisin İbn Abbâs'ın sö/ii olarak rivayet olunduğuna dair kelâmını nakletti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[10] Bu hadisi Ahmed (I, 229), Dârimî (II, 51), Buhârî (umre 4, II, 200), Müslim (hacc no. 221, s. 917), Nesâî (siyam 6/1, IV, 130-1), İbnu'l-Cârûd (s. 251), İbn Hibbân (no. 3692) ye Beyhakî (IV, 346), İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[11] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 66, s. 346-7), Ebû Dâvud (no. 1988), Ebû Beki- b. Abdıırahman an Resul i Mervân asl-ı senedi ile;
Sadece son bölümünü Tirmizî (no. 939) ve İbn Mâce (no. 2993), Ebû İshâk ani'I-Esvedb. Yezîd an EhtMa'kîl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bunun isnadı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.

[12] Bu hadisi Nesâî (menâsık4/3, V, 113-4), Muh. b. Abdillah b. Abdilhakem an Şu'ayb an Leys en Hâlid an İbn ebt Hilâl an Yezîd b. Abdillah an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hueyre senedi ile tahrîc etti. Herhalde Sünen'deki en "nazil" sened budur. Bunun hakkında Münzirî "hasen" hükmü verdi (Tergîb U, 164).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[13] İbn Mâce (no. 2892), bu hadisi İbrâhîm b. el-Münzir an Salih b. Abdillah b. Salih an Ya'kûb b. Yahya b. Abbâd b. Ahdillah b. ez-Zübeyr an Ebî Salih es-Semmân an Ebî Hueyre senedi ile tahrîc etti. Salih sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[14] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2925), Â«m b. Ömer b. Hafs an Âsim b. Ubeydillah an Abdillah fa. Âmir b. Rabi'a an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti. İki Âsim sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/74.
[15] Bu hadisi Tirmizî (no. 1493) ve İbn Mâce (no. 3126), Abdullah b. Nâfi' an EbV 1-Müsennâ an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı "hasen garîb"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[16] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[17] Bu hadisi Tirmizî (no. 813, 2998), İbn Mâce (no. 2896), Dârekutnî (II, 218) ve Beyhakî (V, 224; IV, 327, 330; V, 58), İbr. b. Yezîd el-Hûzî an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasendir. İbrahim'de zaaf vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[18] Bu hadisi Ahmed (V, 354-5), Bekr b. îsâ an Ebî Avâne an Atâ b. es-Sâib an EbîZüheyr an Abdillah b. Biireyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, Ebû Züheyr hakkında bilgi edinemediğini (Mecma' III, 208); Münzirî ise isnadının hasen olduğunu (Tergîb II, 180) söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[19] Bu hadisi Bezzâr (no. 1080), el-Velîd b. Amr b. Sekîn an Ebî Âsim an Muh. b. e. Humeyd an Muh. b. el-Münkedir an Câhir senedi ile tahrîc etti.
Muh. b. e. Humeyd dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 208).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[20] Râvilerinden Cümeyl b. e. Meymûne'yi zikreden İbn e. Hatim, hakkında menfî yahut müsbet bir şey söylememiş; buna karşılık İbn Hibbân onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (Mecma' IV, 209).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[21] Bu hadisi Bezzâr (no. 1155), Taberânî (M. es-Sağîr II, 114), İbn Huzeyme (no. 2516), el-Hâkim (I, 441) ve Beyhakî (V, 261), Ebû Ahmed el-Hüseyn b. Muh. el-Mervezî an Şerîk an Mansûr an Ebî Hazım an Ebî Hueyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hâkim'e göre Müslim'in şartınca sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[22] Bu hadisi Bezzar (no. 1121) ve Taberâni (no. 12522), Yahya b. Süleym an Muh. b. Müslim el-Tâifîan İsmail b. Umeyye an Satd b. Ciibeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Yahya ve Muh. b. Müslim sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75.
[23] Bu hadisi Bezzâr (no. 3135), Muh. b. Miskin un Saîd b. e. Meryem an Süleyman b. Dâvud el-Yemâmî an Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hueyre senedi ile tahrîc etti.
Bezzâr daha sonra: "Süleyman'ın hadislerindeki zaaf meydandadır. Hadiste güçsüz birisidir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/75-76.
[24] İsnadının râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' 111,206).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[25] Bu hadisi Ahmed (V, 508), Müslim (hacc no. 412, s. 975), Nesâî (menâsik 1/1, V, 110-1), İbn Huzeyme (no. 2508), İbn Hibbân (no. 3698-7), Dârekutnî (II, 281) ve Beyhakî (IV, 326), er-Rebî' b. Müslim an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hueyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[26] Bu hadisi Tirmizî (no. 814) ve İbn Mâce (no. 1884), Mansûr b. Verdân an Alî h Abılila'lâ an ebîhî an EbVl-Bahlerî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı "hasen garîb"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[27] Bu hadisi Tirmizî (no. 812), Muh. b. Yahya el-Kuta'î an Müslim b. İbrâhîm an Hilâl b. Abdillah mevlâ Rebîa b. Amr b. Müslim an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti.
İsnadı hakkında Tirmizî şu bilgileri vermektedir: "Bu hadis, bu vecihten garîbtir. İsnadı hakkında menfî sözler sarfedilmiştir. Hilâl b. Abdillah meçhuldür; el-Hâris ise hadiste zayıftır." İbn Hacer'e göre bu hadisin tüm tarikleri zayıftır. İbnü'l-MUnzir ise: "Bu hadis merfû olarak sabit olmamıştır. Rivayetlerinden sahîh olan tariki Hasa-nu'1-Basrî'nin mürselidir. Ancak bu tariklerin birbirlerini takviye ettiğini gözden ırak tutmamak gerekir." (Tergîb II, 271).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[28] Bu hadisi Dârimî (II, 28-9), Yezîd b. Hârûn an Şerîk an Leys b. e. Süleym an Abdıurahman b. Sabit an Ebî Umâ-me senedi ile tahrîc etti.
Sünen'inde Saîd b. Mansûr, Müsned'lerinde Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın ve Beyhakî'nin de rivayet ettikleri bu hadisin isnâdındaki Leys b. e. Süleym zayıftır; Şerîk'in ezberi ise kötüdür. SUfyân, bu rivayeti İbn Sâbit'in mürse-li olarak sevketmiştir (Neyi IV, 299).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[29] Bu hadisi Ahmed (1,312), Ebû Dâvud (no. 1729), Taberânî (no. 11595), el-Hâkim (I, 448; II, 159) ve Beyhakî (V, 164), İbn Cüreyc an Ömer b. Atâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hâkim, sahîh hükmü vermiş; ancak Ömer b. Atâ, zayıf olduğunda ittifak olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76.
[30] Bu hadisi Ahmed (1,225), Dârimî (II, 28), Ebû DâvudTfr). 1732) ve Beyhakî (IV, 339), el-Hasan b. Amr un Mihrân EbîSafvân an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mihrân'ın hâli bilinmemektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/76-77.
[31] Bu rivayeti İbn Mâce (no. 2883), VekV an İsmail Ebî İs-râîl an Fudayl b. Amr an Safd h. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İsmaîl, Nesâî, Cürcânî ve İbn Adî'ye göre zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[32] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[33] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' 111,205).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[34] Bu hadisi Ahmed (III, 316, 357), Tirmizî (no. 931), tbn Huzeyme (no. 3068), Dârekutnî (II, 285-6) ve Beyhakî (IV, 349), el-Haccâc h. Artât an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Haccâc zayıf bir râvidir. Bu nedenle ulemâ, Tirmizî'nin sıhhat hükmünü tenkîd etmişlerdir (Neyi IV, 296).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[35] Tirmizî, bunu bir evvelki Câbir hadisinden sonra belâ-ğan senedi ile irâd etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[36] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[37] Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 215).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[38] Bu hadisi Ahmed (II, 30), Yezîd h. Hârûn an Cerîr b.Hâzım ve Ishâk b. Yahya an Cerîr b. Hazım ani'z-Zübeyr b. el-Hureys ani'l-Hasan b. Hâdiye an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Metninde küçük bir kıssa yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[39] Bu hadisi Müslim (hacc no. 436, s. 982), Nesâî (menâsık 194/2, v, 251-2), İbn Mâce (no. 3014), İbn Huzeyme (no. 2827), Dârekutnî (II, 301), el-Hâkim (I, 464), ve Beyhakî (V, 118), İbn Vehb an Mahrame b. Biikeyr an ebîhî an Yûnus b. Yûsuf an Saîd h. el-Müseyyeb an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77.
[40] Bu mürsel hadisi Mâlik (hacc no. 245, s. 422), İbrahim b. e. Able an Talha senedi ile tahrîc etti.
Bunu el-Hâkim, Müstedrek'inde Ebû'd-Derdâ ile vaslederek merfûan şevketti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/77-78.
[41] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3013), Eyyûb b. Muh. el-Hâsi-mian Abdilkâhir b. es-Serîan Abdillah b. Kinâne b. Abbâs b. Mirdâs es-Siilemf an ebîhî an ebîhi senedi ile tahrîc etti.
Abdullah b. Kinâne hakkında Buhârî "hadisi sahîh" değildir demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/78.
[42] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3024), VekV an İbn ebîRenâd an Ebî Seleme el-Himsiyy an Bilâl senedi ile tahrîc etti.

Sindî, Zevâid'inde "İsnadı zayıftır; Ebû Seleme'nin ne adı, ne de durumu bilinmemektedir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/78.
[43] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/78.
[44] Râvilerinden Ebû Dâvud el-A'mâ zayıf bir râvidir. (Mecma' III, 252).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/78.
[45] Adı belirtilmemiş râvisi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 257).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/79.
[46] Râvilerinden Salih el-Meriyy zayıf bir râvidir (Mecma' III, 257).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/79.
[47] Bu hadisi Bezzâr (no. 1082) ve İbn Hibbân (no. 1884), Yahya b. Abdirrahman el-Erecîan Ubeyde bin el-Esved ani'l-Kâsım b. el-Velîd an Sinan h. el-Hâris b. Musarrif an Talha b. Musarrif an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bezzâr'a göre bu hadis başka yollarla da nakledilmiştir, ancak en hasen tariki bu tariktir. Heysemî, Bezzâr'ın ricalinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/79-80.
[48] Bu hadis Ebû Dâvud (no. 2605), Saîd b. Mattsûr an İbn'l-Mübârek an Yûnus b. Yezîd ani'z-Ziihri an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[49] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2606), Tirmizî (no. 1212), ve İbn Mâce (no. 2236), Ya'lâ b. Atâ an Umâre b. Hadîdm Sahr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[50] Bu hadisi Ahmed (1,256), Tirmizî (no. 527) ve BeyhaC (III, 187), el-Haccâc b. Artât ani'l-Hakem an Mikstm an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında garîb hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[51] Bu hadisi Ahmed (II, 24, 23, 60, 91, 111, 120), Dârini (II, 289), Buhârî (cihâd 135, IV, 17), Tirmizî (no. 1673 . İbn Mâce (no. 3768), Taberânî (no. 13339), İbn Huzeyme (no. 2569), İbn Hibbân (Mevârid no. 1970), el-Hi-kim (II, 101) ve Beyhakî (V, 257), Âsim b. Muh. b. Zem b. Abdillah b. Ömer b. el-Hattâb an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[52] Mâlik (isti'zân no. 36, s. 978), an Abdirrahman b. Har-male en Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti. Kasım b. Asbağ, bu rivayeti an Saîd an EbîHureyre şeklinde vasletmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[53] Heysemi'ye göre Eşlem ve babası zayıf kimselerde (Mecma' III, 215).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[54] Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 35, s. 978), Ahmed ıJL 186, 214), Ebû Dâvud (no. 2607), Tirmizî (no. 2674) «s Beyhakî (V, 257), Abdunahman b. Harmale an Amr e Şuayb an ebîhî an ceddihi İbn Amr asl-ı senedi ile tahri: etti.Tirmizî, isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[55] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/81.
[56] Bu hadisi Ahmed (II. 337,378), Müslim (imaret 178, s, 1525-6), Ebû Dâvud (no. 2569), Tirmizî (no. 2858), İbe Huzeyme (no. 2550, 2556-7) ve İbn Hibbân (no. 269:-2694), Süheyl b. e. Salih an ebîhî an Ebî Hureyre asi-. senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[57] Bu hadisi Ahmed (III, 305, 381), Ebû Dâvud (no. 2570), Ebû Ya'lâ (no. 2219) ve İbn Huzeyme (no. 2548-9), Hisâm b. Hassan ani'l-Hasan an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[58] Bu hadisi Ahmed (III, 305, 381), Ebû Dâvud (no. 2570), Ebû Ya'lâ (no. 2219) ve İbn Huzeyme (no. 2548-9), Hisâm b. Hassan ani'l-Hasan an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[59] Bu hadisin isnadında yer alan Sadaka b. Abdillah'ı Duhaym tevsîk etmiş; Ahmed b. Hanbel ise zayıf addetmiştir (Mecma' 111,213).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[60] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2571), Amr b. Alî an Hâlid b. Yezîd an Ebî Cafer er-Râzî ani'r-RebV b. Enes an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[61] Bu hadisi Ahmed (IV, 193) ve Ebû Dâvud (no 2628), el-Velîd h. Müslim an Abdillah b. el-Alâ an Müslim b. Mişkem an Ebi Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Münzîrî, isnadı hakkında hasen hükmü verdi (Tergîb IV, 79).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[62] Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 313, s. 476), İshâk b. İb-râhîm un Süleyman b. Harb an Hammâd b. Seleme an Humeyd an Bekr b. Abdillah en Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[63] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2629), Saîd b. Mansûr an İsmaîl b. Ayyaş an Esyed b. Abdirrahman el-Has'ami an Ferve b. Mücâhid el-Labmt an Sehl b. Muâz senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/82.
[64] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2551), Muh. h. el-Müsennâ an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Hamza ed-Dabbî an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[65] Bu hadisi Ahmed (III, 34), Müslim (lukata 18, s. 1354), Ebû Dâvud (no. 1663), İbn Hibbân (no. 5395) ve Beyhakî (IV, 182; X, 3), Ebû'l-Eşheb an Ebî Hadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[66] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2534), Muh. b. Süleyman el-Enbâri an Ubeyde b. Humeyd ani'l-Esved b. Kays an Nubeyh el-Anezî an Câhir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[67] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2639), el-Hâkim (II, 115) ve Beyhakî (V, 297), İsmail b. Uleyye anVI-Haccâc b. e. Osman an EbVz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hâkim, isnadı hakkında Müslim'in şartınca sahîh hükmü vermiştir. Bu hükmü Zehebî de onaylamıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[68] Bu hadisin senedinde yer alan Bezîg b. Abdirrahman zayıf bir râvidir; diğerleri güvenilir râvilerdir (Mecma' III, 214).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[69] Bu hadisi Mâlik (hacc 37, s. 979), Ahmed (II, 236), İbn Hibbân (no. 2714) ve Beyhakî (III, 138), Mâlik an Sakiel-Mukburîan EbîHureyre asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 421, s. 977), Ebû Dâvud (no. 1724), Tirmizî (no. 1170), İbn Huzeyme (no. 2523) ve Beyhakî (V, 227), Mâlik an Sahi el-Makbırî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 340, 493), Müslim (no. 419), Ebû Dâvud (no. 1723), İbn Hibbân (no. 2717), ve Beyhakî (III, 139; V, 227), Leys b. Sa'dan Satd an ebîhî... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2317), Ahmed (II, 436, 445, 250), Buhârî 3195-(taksîru's-salât (4, II, 35), Müslim (hacc no. 420), Tahâ-vî (II, 113), İbn Hibbân (no. 2715) ve Beyhakî (III, 139; V, 227), İbn e. Zi'b an Satd ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 422), Süheyl b. e. Salih aı Ebî Salih an Ehî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[70] Bu hadisi Mâlik (hacc 37, s. 979), Ahmed (II, 236), İbn Hibbân (no. 2714) ve Beyhakî (III, 138), Mâlik an Sakiel-Mukburîan EbîHureyre asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 421, s. 977), Ebû Dâvud (no. 1724), Tirmizî (no. 1170), İbn Huzeyme (no. 2523) ve Beyhakî (V, 227), Mâlik an Sahi el-Makbırî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 340, 493), Müslim (no. 419), Ebû Dâvud (no. 1723), İbn Hibbân (no. 2717), ve Beyhakî (III, 139; V, 227), Leys b. Sa'dan Satd an ebîhî... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2317), Ahmed (II, 436, 445, 250), Buhârî 3195-(taksîru's-salât (4, II, 35), Müslim (hacc no. 420), Tahâ-vî (II, 113), İbn Hibbân (no. 2715) ve Beyhakî (III, 139; V, 227), İbn e. Zi'b an Satd ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 422), Süheyl b. e. Salih aı Ebî Salih an Ehî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[71] Bu hadisi Ahmed (III, 62), Buhârî (cezâu's-sayd 26, II, 219), Müslim (hacc no. 417-8, s. 976), İbn Hibbân (no. 2713) ve Beyhakî (111, 138), Kalâde un Kuzu'u un Ebî Satd asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 54), Dârimî (II, 288), Müslim (hacc no. 423, s. 977), Tirmizî (no. 1169), Ebû Dâvud (no. 1726)
ve İbn Mâce (no. 2898), el-A'mes un Ebî Salih un Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[72] Bu hadisi Ahmed (II, 418, 385) ve Ebû Dâvud (no. 4130), Kurâde an Zürâre un Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (libâs no. 103, s. 1672), Ebû Dâvud (no. 2555) ve Tirmizî (no. 1703), Süheyl b. e. Salih un ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İkinci lafzı Müslim (no. 104), İsmaîl b. Cu'fer uni'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[73] Bu hadisi Ahmed (II, 418, 385) ve Ebû Dâvud (no. 4130), Kurâde an Zürâre un Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (libâs no. 103, s. 1672), Ebû Dâvud (no. 2555) ve Tirmizî (no. 1703), Süheyl b. e. Salih un ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İkinci lafzı Müslim (no. 104), İsmaîl b. Cu'fer uni'l-

Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[74] Bu hadisi Ahmed (II, 418, 385) ve Ebû Dâvud (no. 4130), Kurâde an Zürâre un Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (libâs no. 103, s. 1672), Ebû Dâvud (no. 2555) ve Tirmizî (no. 1703), Süheyl b. e. Salih un ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İkinci lafzı Müslim (no. 104), İsmaîl b. Cu'fer uni'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/83.
[75] Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 39, s. 937), Buhârî (cihâd 139, IV, 18), Müslim (libâs 105, s. 1672-3) ve Ebû Dâvud (no. 2552), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr h. Amr b. Hazm un Abbûd b. Temîm an Ehî Beşîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[76] Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 39, s. 980), Dârimî (II, 286), Ahmed (II, 236,445), Buhârî (Umre 19, II, 205; cihâd 136, IV, 17; afime 30/3, VI, 207-8), Müslim (imaret 179, s. 1526), İbn Mâce (no. 2882), İbn Hibbân (no. 3205-2697) ve Beyhakî (V, 259), Mâlik un Summû un Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[77] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1724), Ahmed (III, 299, 302), Dârimî (II, 275), Buhârî (umre 12, II. 205; nikâh 160/1-2), VI, 161), Müslim (imaret no. 184-5, s. 1528), Ebû Dâvud (no. 2776), İbn Hibbân (no. 4170) ve Beyhakî (V, 260), Muhûrib b. Dissâr an Câbir asl-ı senedi ile.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[78] Bu hadisi Tirmizî (no. 1172), Nasr b. Alî an Isû b. Yûnus an Mücâlid uni's-Şa'hi an Câbir senedi ile tahrîc etti. Tirmizî isnadı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Hadis, bu vecihten garîbtir. Kimileri Mücâlid'in hıfzının bozukluğundan söz etmişlerdir."
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[79] Bu hadisi Ebû Dâvud (Tuhfetu'l-İşrâf no. 7730), Ahmed b. Salih an Abdillah b. Nâfi' an Abdillah b. Ömer an Nâfi' un İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Bu hadis, Ebû Davud'un matbu nüshasında yoktur. Ebû'l-Hasan b. el-Abd ile Ebû Bekr b. Dâse'nin rivayetlerinde vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[80] Bu hadisi Tirmizî (no. 2712), Ahmed b. MenV un İbn Uyeyne ani'l-Esved b. Kays un Nubeyh el-Anezî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
İsnadı hakkında hasen sahîh hükmü verdi. Câbir hadisi, metnin Peygamber sözünün sonuna kadar olan bölümüdür. Tirmizî, İbn Abbâs hadisini şahit olarak senedsiz irâd etmiştir.
Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Ömer hadisinden; Sa-hîh'inde ise Ebû Avâne Câbir hadisinden aynı mânâsı ile tahrîc ettiler (Neyi VI, 227).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/84.
[81] Bu hadisi Saîd b. Mansûr (Sünen no. 2393), Ebû Dâvud (no. 2489) ve Beyhakî (IV, 334; VI, 18), Muturrif an (Bisr Ebî Abdillah un) Beşîr b. Müslim un ibn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bu hadis zayıftır. Sebebi Beşîr'dir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[82] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[83] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 215).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[84] İsnadında yer alan Nâfi' b. e. Hürmüz sebebiyle zayıftır (Mecma' 111,215).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[85] Irâkî'ye göre isnadı ceyyiddir (Feyd V, 148). Heysemî'ye göre ise isnadında yer alan Muh. b. Ali el-Merve-zî hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[86] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3119), İsmaîl b. Hafs el-Eylîan Yahya b. Yemân an Hamza b. Hubîb ez-Zeyyâl an Hum-rân b. A'yen an Ebît-Tufayl an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.Sindî şu bilgileri vermektedir: Humran hakkında Yahya b. Maîn "beş para etmez"; Ebû Dâvud:
"Râfizîdir"; Ne-sâî: "güvenilir değildir" gibi tabirlerle hüküm verdiler. Demîrî diyor ki: "Bu hadis münkerdir; ayrıca bu konuda vârid olan sahîh hadislere de metnen muhaliftir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[87] Râvilerinden Kays b. er-Rebî', Şu'be ve Sevrî tarafından tevsîk olunmuş; ancak hakkında menfî sözler de sarfedilmiş bir râvidir (Mecma' III, 216).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[88] Râvilerinden Yahya b. el-Alâ ve Amr b. el-Husayn sebebiyle isnadı zayıftır (Mecma' III, 210).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[89] Heysemî'ye göre Abdullah b. Hârûn Ebû Alkame el-Fervî zayıf bir râvidir (Mecma' III, 210).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85.
[90] Râvilerinden Mesleme b. Salim el-Cühemî, Dârekut-nî'ye göre zayıf bir râvidir (Mecma' III, 211).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/85-86.
[91] Bu hadis Tirmizî (no. 2732), Muh. b. İsmuîl an İhı: b. Yuhyû b. Muh. h. Abbûd an ebîhî Yuhyâ an. Muh. h. İs-hûk ani'z-Zührî an Urve an Âise senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[92] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5220), İbn e. Şeyhe un Alî b. Müshir an Ecluh uni's-Şa'bî senedi ile tahrîc etti. Bu hadis mürseldir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[93] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2782), Muh. b. Munsûr et-Tûsî an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. İshâk an Nâfı' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[94] Bu hadisi Buhârî (Umre 13, II, 204; libâs 99, VII, 67) ve Nesâî (hacc 121/2, V, 212), Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[95] Bu hadisi Buhârî (libâs 100, VII, 67), Muh. b. Bessâr an Abdilvehhâb an Eyyûb an İklime senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[96] Bu hadisi Buhârî (cihâd 196, IV, 39) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 65, s. 1885), Habîb b. es-Şehîd an Abdillah b. e. Muleyke an İbn Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[97] Bu hadisi Buhârî (cihâd 196, IV, 39) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 65, s. 1885), Habîb b. es-Şehîd an Abdillah b. e. Muleyke an İbn Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86.
[98] Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 66-7, s. 1885), Ebû Dâvud (no. 2566) ve İbn Mâce (no. 3773), Âsim el-Ah-vel an Müverrik el-İclî an Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/86-87.
[99] Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 60, s. 1883) ve Tirmizî (no. 2775), en-Nadr b. Muh. an İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etliler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/87.
[100] Bu hadisi Buhârî (cihâd 197, IV, 39-40), Yahya b. e. İshâk an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/87.
[101] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4982), Vehb h. Bakiyye an Hâlid b. Abdillah an Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Temîme an EbVI-Melîh an raculin senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/87.
[102] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2572) ve Tırmizî (no. 2773), Ali b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Abdillah b. Bürey-de asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi. Lafiz Ebû Davud'a aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/87.
[103] Heysemî'ye göre Taberânî'nin isnâdlarım oluşturan râ-viler Muh. b. Hamza dışındakiler Sahîh ricalidir. O şahıs ise güvenilir bir râvidir (Mecma' X, 131). Münzirî'ye göre isnadı ceyyiddir (Tergîb IV, 73).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/88.
[104] Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' a.y.)
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/88.
[105] Bu hadisi Ahmed (III, 439, 440, 334), Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Bunu Taberânî, Ebû Ya'lâ ve el-Hâkim'in de tahrîc ettiği hadisin isnâdlarım oluşturan râvileri Sehl dışında güvenilir kimselerdir. Sehl ise, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/88.
[106] Bu mevkuf, isnâdsız olarak Sahîh'in hacc kitabında 33. bâbta yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[107] Mâlik (hacc no. 50, s. 339), an Hisâm b. Urve senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.

[108] Mâlik (no. 49), bunu Abdurrahman b. el-Kâsım kanalıyIa babası el-Kâsim'dan tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[109] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[110] Sahîh-i Buhârî, hacc 33, II, 150.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[111] Lafız Buhârî'ye (hacc 11-12, II, 143) aittir.Bu hadisi Şâfiî (Ümm II, 118), Ahmed (1,249,252,332, 339), Dârimî (II, 30), Buhârî (hacc 7, II, 142; 12, II, 143; umre 18, II, 216), Müslim (hacc no. 12, s. 839), Nesâî (menâsik 20, V, 123; 23, V, 125-6), İbn Huzeyme (no. 2591), Taberânî (no. 10911-3), Tahâvî (II, 117), Dâre-kutnî (II, 237-8) ve Beyhakî (V, 29), Abdullah b.Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2606), Ahmed (1,238), Buhârî (hacc 9, II, 142; 11, II, 143), Müslim (hacc no. 11, s. 838), Nesâî (menâsik 23/2, V, 126), İbnu'l-Cârûd (s. 208), Taberânî (no. 10886), İbn Huzeyme (no. 2590), Tahâvî (11,118), Dârekutnî (II, 237) ve Beyhakî (V, 29), Amr b. Dînâr an Tavus... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[112] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[113] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2915), Ali h. Muh. an VekV an İbrâhîm b. Yezîd an EbVz-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
İbrahim hakkında Ahmed: "Hadisleri terkedilmiştir", bir başkası tarafından "hadisleri münkerdir" şeklinde hüküm vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[114] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1739) ve Nesâî (menâsik 19, II, 123), Hisâm b. Behrâm ani'l-Muâfâ b. İmrân an Ef-lah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Aise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/89.
[115] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1740) ve Tirmizî (no. 832), Ve-kî' ani's-Sevrî an Yezîdb. e. Ziyadan Muh. b. Alîb. Abdillah b. Abbâs an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında hasen hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[116] Muvattâ, hacc no. 25, s. 331.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[117] Muvattâ, hacc no. 26.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[118] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[119] Heysemî'ye göre râvilerinden Husayf hakkında menfi sözler sarfedilmiştir (Feyd VI, 390).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[120] Bu hadisi Mâlik (hacc 8, s. 324), Şâfiî (Ümm II, 125), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 32), Buhârî (hacc 21, II, 145, libâs 13, VII, 38), Müslim (hacc no. 1, s. 834), Ebû Dâvud (no. 1824), Nesâî (menâsik 30, V, 131; 34, V, 133). İbn Mâce (no. 2929), Tahâvî (II, 135-6), İbn Hibbân (no. 3773) ve Beyhakî (V, 49), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 119), Buhârî (cezâu's-sayd (13, II, 214), Ebû Dâvud (no. 1825), Tirmizî (no. 833), Nesâî (menâsik 33, V, 133) ve Beyhakî (V, 46), Leys b. Sa'd an Nâfi1... asl-i senedi ile;
Şâfiî (Ümm II, 125), Ahmed (II, 8), Buhârî (libâs 15, VII, 38-9), Müslim (hacc 2, s. 835), Ebû Dâvud (no. 1823), Nesâî (menâsik 28/2 V, 129), İbn Huzeyme (no. 2685), Tahâvî (II, 135), Dârekutnî (II, 230) ve Beyhakî (1,283), Süfyân b. Uyeyne an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[121] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1827), Ahmed b. Hanbel an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[122] Râvilerinden HUseyn b. Abdillah b. Ubeydillah zayıf bir râvidir (Mecma'III, 219).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[123] Râvilerinden Ya'kûb b. Atâ'yı İbn Hibbân'ın tevsîk etmesine karşılık, çoğunluk zayıf addetmiştir (Mecma' III, 219).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[124] Bu hadis, İbn Cüreyc an Hakîme binli Vmeyme an ümmihâ tarikiyle gelmiştir. Hakîme dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 220).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/90.
[125] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2610), Şâfiî (Ümm II, 72, 125), Ahmed (I, 215, 221, 228, 279, 285, 336), Buhârî (hacc 132, II, 191; cezâ'us-sayd 15-6, II, 215-6; libâs 37/4, VII, 49), Müslim (hacc 4, s. 835), Ebû Dâvud (no. 1829), Tirmizî (no. 834), Nesâî (menâsik 32, V, 132-3, 37, V, 135; zînet 100, VIII, 205-6), İbn Mâce (no. 2931), İbn Huzeyme (no. 2681), Taberânî (12809-15), Tahâvî (II, 133), İbn Hibbân (no. 3772-8), Dârekutnî (II, 228-30) ve Beyhakî (V, 50), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[126] Muvattâ, hacc no. 8, s. 325.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[127] Bu mevkufu Mâlik (hacc 10, s. 326), an Nâfi' an Eşlem mevlâ Ömer b. el-Hallâb an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[128] İlk lafız Müslim'e (no. 9, s. 837); ikincisi ise Ebû Dâvud'a (no. 1819) aittir.
Bu hadisi Buhârî (umre 10/1, II, 202; cezâ'us-sayd 19,II, 217; mağâzî 56/6, V, 103; fadâilu'l-Kur'ân 2/2, V, 97), Müslim (hacc 6-10, s. 836-8), Ebû Dâvud (no.1819-22), Tirmizî (no. 835) ve Nesâî (menâsik 29, V, 130-1; 44/1. V, 142), Alâ b. e. Rebâh an Safran b. Ya'lâ b. Umeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[129] İlk lafız Müslim'e (no. 9, s. 837); ikincisi ise Ebû Dâvud'a (no. 1819) aittir.
Bu hadisi Buhârî (umre 10/1, II, 202; cezâ'us-sayd 19,II, 217; mağâzî 56/6, V, 103; fadâilu'l-Kur'ân 2/2, V, 97), Müslim (hacc 6-10, s. 836-8), Ebû Dâvud (no.1819-22), Tirmizî (no. 835) ve Nesâî (menâsik 29, V, 130-1; 44/1. V, 142), Alâ b. e. Rebâh an Safran b. Ya'lâ b. Umeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[130] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 12, s. 326), an Nâfi1 an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[131] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 13/a, s. 327), an Nâfl' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[132] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1833), Ahmed b. Hanbel an Hüseyni an Yezîd b. e. Ziyâd an Miicâhid an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91.
[133] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 17, s. 328), Şafiî (Ümm II,129), Buhârî (hacc 18, II, 145), Müslim (hacc no. 33, s. 846), Ebû Dâvud (no. 1745), Nesâî (menâsik 41/2, V, 137), Tahâvî (II, 130, 228), İbn Hibbân (no. 3758) ve Beyhakî (V, 33), Mâlik an Abdinahman b. el-Kâsım an ebtht an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 98, 192), Müslim (no. 4, s. 846), İbn Mâce (no. 3042), Tahâvî (II, 130, 228), Ubeydullah b. Ömer 3261-ani'1-Kâ.sım an Âişe asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 917), Ahmed b. MenV an Hüseyin an Man-sûr b. Zâdân un Abdinahman h. el-Kâsım an ebîhî... senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/91-92.
[134] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 35, s. 847), İbn Cüreyc an Ömer b. Abdillah b. Urve an Urve ve'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[135] Bu hadisi Ahmed (VI, 175), Buhârî (gusl 12-14,1, 71), Müslim (hacc 48, s. 849), Nesâî (menâsik 42/10-11, V, 141; gusl 13,1, 203; 25,1, 209) ve Beyhakî (VII, 228), ibrahim b. Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[136] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1394) Ahmed (VI, 254), Buhârî (libâs 74, VII, 60), Müslim (hacc 43-4, s. 848), Nesâî (menâsik 42/7, V, 140) ve Tahâvî (II, 129), Abdurrahman b. el-Esved an ebîhî an Aişe asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1387), Ahmed (VI, 109, 209, 236, 254), Nesâî (menâsik 42/6, 9, V, 140-1), İbn Mâce (no. 2928) ve İbn Hibbân (no. 3769), Ebû İshâk es-Sebe'î ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1378), Ahmed (V, 254, 267, 286, 251), Müslim (hacc no. 39, s. 847), Nesâî (42/1 -2, V, 139), İbn Huzeyme (no. 2585, 2587), İbnu'l-Cârûd (s. 209), İbn Hibbân (no. 3759) ve Beyhakî (V, 34), Mansûr an İbrahim ani'l-Esved... asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1385), Ahmed (VI, 175, 191, 245), Buhârî (gusl 14,1, 72; libâs 70, VII, 59), Müslim (hacc no. 42, s. 848), Nesâî (menâsik 42/3, V, 139), İbn Huzeyme (no. 2587), Tahâvî (II, 129) ve Beyhakî (V, 34), el-Hakem b. Vteybe an İbrahim ani'l-Esved... asl-ı senedi ile; Şafiî (Ümm II, 129), Ahmed (VI, 41. 264), Nesâî (menâsik 42/8, V, 140), Tahâvî (II, 129) ve Beyhakî (V, 35), Atâ b. es-Sâib an İbrahim... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[137] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1830), el-Hüseyn b. el-Cü-neyd an Ebî Usâme an Ömer b. Süveyd an Âişe binli Talha an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[138] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 19, s. 329), an Nâfi' an Eşlem mevlâ Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[139] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 14, s. 327), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[140] Bu hadisi Tirmizî (no. 962), Hennâd an Vekî' an Hammâd b. Seleme an Ferkad es-Sebehî an Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnadının garîb olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[141] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/92.
[142] Sahîh-i Buhârî, hacc 18, II, 145.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[143] Bu hadisi Mâlik (hacc 4, s. 323), Buhârî (cezâu's-sayd 14, II, 215), Müslim (hacc 91-92, s. 864), Ebû Dâvud (no. 1840), Nesâî (menâsik 27, V, 128-9) ve İbn Mâce (no. 2934), Zeydb. Eşlem an İbrahim b. Abdillah h. Hu-neyn an ebthl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[144] Bu hadisi Tirmizî (no. 830), Abdullah b. e. Ziyâd an Abdillah b. Ya'kûb el-Medenî an ibn ebî'z-Zinâd an ebîhî an Hârice senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[145] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[146] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1748), Ubeydullah b. Ömer an Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[147] Sahîh-i Buhârî, cezâ'us-sayd 14, II, 125.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[148] Bu hadisi Şafîî (Ümm II, 184; VII, 197), Ahmed (1,221, 372), Dârimî (II, 37), Buhârî (cezâ'us-sayd 11, II, 214; tıbb 12, VII. 14), Müslim (hacc 87, s. 862), Ebû Dâvud (no. 1835), Nesâî (menâsik 92/1-2, V, 192), İbn Huzeyme (no. 2657), İbn Hibbân (no. 3940) ve Tirmizî (839), Amr b. Dînâr an Tavus ve Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 236, 249,259, 372), Buhârî (tıbb 15, VII, 15, lafız buna âit), Ebû Dâvud (no. 1836), İbn Hibbân (no. 3939) ve Beyhakî (IX, 339), Hişâm b. Hassan an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[149] Bu rivayeti Buhârî (cezâ'us-sayd 11/2, II, 214), Müslim (hacc no. 88, s. 862-3) ve Nesâî (menâsik 95, V, 194), Süleyman b. Bilâl an Alkume b. e. Alkame ani'l-A'rec an İbn Buhayne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[150] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1837) ve Nesâî (menâsik 94, V, 194), Abdürrezzâk an Ma 'mer an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/93.
[151] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 75, s. 350), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[152] Bu hadisi Müslim (hacc no. 89-90, s. 863), Ebû Dâvud (no. 1838), Tirmizî (no. 952) ve Nesâî (menâsik 45, V, 143), Eyyûb b. Mûsâ an Nübeyh b. Vehb an Ebân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[153] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2611, 2607), Ahmed (I, 228,221,270,285,324,337,362), Dârimî (II, 37), Buhârî (nikâh 30, VI, 128), Müslim (nikâh no. 46-7, s. 1031), Tirmizî (no. 844), Nesâî (menâsik 90/1-2, V, 191; nikâh 37/2, VI, 87-8), İbn Mâce (no. 1965), İbnu'l-Cârûd (s. 220-321), Tahâvî (II, 269), İbn Hibbân (no. 4119) Dârekutnî (III, 263), ve Beyhakî (VII, 210), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (1,283,359,360), Buhârî (mağâzî 43, V, 86), Ebû Dâvud (1844), Tirmizî (no. 843), Taberânî (11863) ve Dârekutnî (III 263), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir (mağâzî).
3266 nolu rivayetin Buhârî'deki muallak senedi: Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh ve Ebân b. Salih an Atâ ve Mücâhid an İbn Abbâs.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[154] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2611, 2607), Ahmed (I, 228,221,270,285,324,337,362), Dârimî (II, 37), Buhârî (nikâh 30, VI, 128), Müslim (nikâh no. 46-7, s. 1031), Tirmizî (no. 844), Nesâî (menâsik 90/1-2, V, 191; nikâh 37/2, VI, 87-8), İbn Mâce (no. 1965), İbnu'l-Cârûd (s. 220-321), Tahâvî (II, 269), İbn Hibbân (no. 4119) Dârekutnî (III, 263), ve Beyhakî (VII, 210), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (1,283,359,360), Buhârî (mağâzî 43, V, 86), Ebû Dâvud (1844), Tirmizî (no. 843), Taberânî (11863) ve Dârekutnî (III 263), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir (mağâzî).
3266 nolu rivayetin Buhârî'deki muallak senedi: Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh ve Ebân b. Salih an Atâ ve Mücâhid an İbn Abbâs.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[155] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2611, 2607), Ahmed (I, 228,221,270,285,324,337,362), Dârimî (II, 37), Buhârî (nikâh 30, VI, 128), Müslim (nikâh no. 46-7, s. 1031), Tirmizî (no. 844), Nesâî (menâsik 90/1-2, V, 191; nikâh 37/2, VI, 87-8), İbn Mâce (no. 1965), İbnu'l-Cârûd (s. 220-321), Tahâvî (II, 269), İbn Hibbân (no. 4119) Dârekutnî (III, 263), ve Beyhakî (VII, 210), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (1,283,359,360), Buhârî (mağâzî 43, V, 86), Ebû Dâvud (1844), Tirmizî (no. 843), Taberânî (11863) ve Dârekutnî (III 263), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir (mağâzî).
3266 nolu rivayetin Buhârî'deki muallak senedi: Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh ve Ebân b. Salih an Atâ ve Mücâhid an İbn Abbâs.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[156] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2611, 2607), Ahmed (I, 228,221,270,285,324,337,362), Dârimî (II, 37), Buhârî (nikâh 30, VI, 128), Müslim (nikâh no. 46-7, s. 1031), Tirmizî (no. 844), Nesâî (menâsik 90/1-2, V, 191; nikâh 37/2, VI, 87-8), İbn Mâce (no. 1965), İbnu'l-Cârûd (s. 220-321), Tahâvî (II, 269), İbn Hibbân (no. 4119) Dârekutnî (III, 263), ve Beyhakî (VII, 210), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (1,283,359,360), Buhârî (mağâzî 43, V, 86), Ebû Dâvud (1844), Tirmizî (no. 843), Taberânî (11863) ve Dârekutnî (III 263), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir (mağâzî).
3266 nolu rivayetin Buhârî'deki muallak senedi: Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh ve Ebân b. Salih an Atâ ve Mücâhid an İbn Abbâs.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[157] Bu hadisi Tirmizî (no. 841), Kuteybe an Hammâd h. Zeyil an Malar el-Verrâk an Rabf'a b. e. Abılirrahman an Süleyman b. Yesâr an Ebî Râfi' senedi ile lahrîc etti ve isnadının hasen olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[158] Bu hadisi Müslim (nikâh 48, s. 1032), Ebû Dâvud (no. 1843) ve Tirmizî (no. 845), Yezîd b. el-Esamm an Meymûn asl-ı senedi ile lahrîc ettiler.
İlk lafız Ebû Davud'un; ikincisi Tirmizî'nindir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[159] Bu hadisi Müslim (nikâh 48, s. 1032), Ebû Dâvud (no. 1843) ve Tirmizî (no. 845), Yezîd b. el-Esamm an Meymûn asl-ı senedi ile lahrîc ettiler.
İlk lafız Ebû Davud'un; ikincisi Tirmizî'nindir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[160] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 69, s. 348), an RabVa b. e. Abdirrahman an Süleyman senedi ile tahrîc etti. Mürseldir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[161] Bu hadisi bir kıssa ile Mâlik (hacc no. 70, s. 348), Müslim (nikâh no. 41-45, s. 1030-1), Ebû Dâvud (no. 1841-2), Tirmizî (no. 840), Nesâî (menâsık 91-1-2, V, 192) ve İbn Mâce (no. 1966), Nübeyh b. Vehh an Ebân b. Osman an ebihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/94.
[162] Mâlik (no. 72, s. 349), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/95.
[163] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (hacc no, 71,349), an Dâvud b. el-Husayn an Ebî Gatafân senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/95.
[164] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 76, s. 350), Müslim (hacc no. 57, s. 852), Ebû Dâvud (no. 1852), Tirmizî (no. 1852) ve Nesâî (menâsık 78/1, V, 182), Mâlik an EbTn-Nadr an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Katinle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (no. 78, s. 351), Müslim (no. 58, s. 852-3) ve Tirmizî (no. 848), Mâlik an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 2, 3, II, 210), Müslim (hacc no. no. 59, s. 353, 3277. nolu rivayetin lafzı; no. 62, s. 854), Nesâî (menâsik 80/1-2, V, 185-6) ve İbn Mâce (no. 3093), Yahya b. e. Kesir anAbdillah b. e. Katâde an ebî-hî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cezâ'us-sayd 5, II, 211), Müslim (hacc 60-61, s. 853-4) ve Nesâî (menâsik 81, V, 186-7), Osman b. Ab-dillah b. Mevheh an Abdillah b. e. Katâde... asl-ı senedi ile; 3279 nolu rivayetin lafzı;
Buhârî (cezâ'us-sayd 4, II, 211) ve Müslim (no. 56, s. 851-2), Süfyân b. Uyeyne an Salih b. Keysân an Ebî Muh. an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; 3878. nolu rivayetin lafzı; Müslim (no. 63, 64, s. 855), Ebû Hazım ve Ab-dülazîz b. b. Rufey' anAbdillah b. e. Katâde... tarikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/95.
[165] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 76, s. 350), Müslim (hacc no. 57, s. 852), Ebû Dâvud (no. 1852), Tirmizî (no. 1852) ve Nesâî (menâsık 78/1, V, 182), Mâlik an EbTn-Nadr an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Katinle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (no. 78, s. 351), Müslim (no. 58, s. 852-3) ve Tirmizî (no. 848), Mâlik an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 2, 3, II, 210), Müslim (hacc no. no.

59, s. 353, 3277. nolu rivayetin lafzı; no. 62, s. 854), Nesâî (menâsik 80/1-2, V, 185-6) ve İbn Mâce (no. 3093), Yahya b. e. Kesir anAbdillah b. e. Katâde an ebî-hî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cezâ'us-sayd 5, II, 211), Müslim (hacc 60-61, s. 853-4) ve Nesâî (menâsik 81, V, 186-7), Osman b. Ab-dillah b. Mevheh an Abdillah b. e. Katâde... asl-ı senedi ile; 3279 nolu rivayetin lafzı;
Buhârî (cezâ'us-sayd 4, II, 211) ve Müslim (no. 56, s. 851-2), Süfyân b. Uyeyne an Salih b. Keysân an Ebî Muh. an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; 3878. nolu rivayetin lafzı; Müslim (no. 63, 64, s. 855), Ebû Hazım ve Ab-dülazîz b. b. Rufey' anAbdillah b. e. Katâde... tarikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/95.
[166] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 76, s. 350), Müslim (hacc no. 57, s. 852), Ebû Dâvud (no. 1852), Tirmizî (no. 1852) ve Nesâî (menâsık 78/1, V, 182), Mâlik an EbTn-Nadr an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Katinle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (no. 78, s. 351), Müslim (no. 58, s. 852-3) ve Tirmizî (no. 848), Mâlik an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 2, 3, II, 210), Müslim (hacc no. no. 59, s. 353, 3277. nolu rivayetin lafzı; no. 62, s. 854), Nesâî (menâsik 80/1-2, V, 185-6) ve İbn Mâce (no. 3093), Yahya b. e. Kesir anAbdillah b. e. Katâde an ebî-hî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cezâ'us-sayd 5, II, 211), Müslim (hacc 60-61, s. 853-4) ve Nesâî (menâsik 81, V, 186-7), Osman b. Ab-dillah b. Mevheh an Abdillah b. e. Katâde... asl-ı senedi ile; 3279 nolu rivayetin lafzı;
Buhârî (cezâ'us-sayd 4, II, 211) ve Müslim (no. 56, s. 851-2), Süfyân b. Uyeyne an Salih b. Keysân an Ebî Muh. an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; 3878. nolu rivayetin lafzı; Müslim (no. 63, 64, s. 855), Ebû Hazım ve Ab-dülazîz b. b. Rufey' anAbdillah b. e. Katâde... tarikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/95.
[167] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 76, s. 350), Müslim (hacc no. 57, s. 852), Ebû Dâvud (no. 1852), Tirmizî (no. 1852) ve Nesâî (menâsık 78/1, V, 182), Mâlik an EbTn-Nadr an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Katinle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (no. 78, s. 351), Müslim (no. 58, s. 852-3) ve Tirmizî (no. 848), Mâlik an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 2, 3, II, 210), Müslim (hacc no. no. 59, s. 353, 3277. nolu rivayetin lafzı; no. 62, s. 854), Nesâî (menâsik 80/1-2, V, 185-6) ve İbn Mâce (no. 3093), Yahya b. e. Kesir anAbdillah b. e. Katâde an ebî-hî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cezâ'us-sayd 5, II, 211), Müslim (hacc 60-61, s. 853-4) ve Nesâî (menâsik 81, V, 186-7), Osman b. Ab-dillah b. Mevheh an Abdillah b. e. Katâde... asl-ı senedi ile; 3279 nolu rivayetin lafzı;Buhârî (cezâ'us-sayd 4, II, 211) ve Müslim (no. 56, s. 851-2), Süfyân b. Uyeyne an Salih b. Keysân an Ebî Muh. an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; 3878. nolu rivayetin lafzı; Müslim (no. 63, 64, s. 855), Ebû Hazım ve Ab-dülazîz b. b. Rufey' anAbdillah b. e. Katâde... tarikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/96.
[168] Bu hadisi Mâlik (no. 83, s. 353), Buhârî (cezâ'us-sayd 6, II, 212), Müslim (hacc no. 50-52, s. 850-1), Tirmizî (no. 849) ve Nesâî (menâsik 70, V, 183-4), Ubey-dullah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs ani's-Sa'h asl-ı senedi ile;Müslim (no. 53-54, s. 851) ve Nesâî (menâsık 79, V, 185), Habîb b. e. Sabit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/96.
[169] Bu hadisi Mâlik (no. 83, s. 353), Buhârî (cezâ'us-sayd 6, II, 212), Müslim (hacc no. 50-52, s. 850-1), Tirmizî (no. 849) ve Nesâî (menâsik 70, V, 183-4), Ubey-dullah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs ani's-Sa'h asl-ı senedi ile;Müslim (no. 53-54, s. 851) ve Nesâî (menâsık 79, V, 185), Habîb b. e. Sabit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/96.
[170] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1851), Tirmizî (no. 846) ve Nesâî (menâsık 81/2, V, 187), Amr b. e. Amr mevlâ'l-Muttalib ani'l-Muttalib an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/96.
[171] Bu hadisi Mâlik (hacc no 79, s. 351) ve Nesâî (menâsık 78/3, V, 183), Mâlik an Yahya b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an İsâ b. Talha an Umeyr b. Seleme ed-Damri ani'l-Behzî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/96.
[172] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1854) ve Tirmizî (no. 850), Ebû'l-Mühezzem an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû'l-Mühezzem, Yezîd b. Süfyân olup metruk bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97.
[173] Bu hadisi Nesâî (menâsık 26/2, V, \21),Ahmedb.Fadâ-le b. İbrahim an Hâlid b. Mahled an Süleyman b. Bilâl an Yahya b. Saîd ani'l-Kâsım b. Muh. an ebîhî an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97.
[174] Mâlik (no. 54, s. 342), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97.
[175] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1744) ve Tirmizî (no. 945 m). Mervân b. Şücâ' an Husayf an İklime ve Mücâhid ve Atâ un İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97.
[176] Bu mevkufu Mâlik (no. 93, s. 358), an Alkame b. e. Al-kame an ümmihî an Aişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97.
[177] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1818), Abdullah b. İdrîs an İbn İshâk an Yahya b. Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî an Esma asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/97-98.
[178] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (no. 92. s. 357), an Yahya b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymî an Rabî'a senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/98.
[179] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (no. 95, s. 358), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/98.
[180] Bu hadis, Ümmü'l-Esved'in, Münye binti Ubeyd b. e. Berze'den rivayetiyle gelmiştir. Bu rivayet garîbtir (Mecma' III, 217).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/98.
[181] Râvilerinden Alî b. Yezîd, hakkında ihtilâf olan bir râvi-dir (Mecma' III, 233).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/98.
[182] Bu hadisi Tirmizî (no. 817), İbn e. Ömer an İbn Uyeyne an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[183] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1774) ve Nesâî (menâsık 25, V, 127), Es'as b. Abdilmelik ani'l-Hasan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[184] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1775), Muh. b. Bessâr an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an Ebfz-Zinâd an Âise binti Sa'd an ebîhâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[185] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 30, s. 332), Buhârî (hacc 20, II, 145), Müslim (no. 23-24, s. 843), Ebû Dâvud (no. 1771), Tirmizî (no. 818) ve Nesâî (menâsık 24/2, V, 126), Mûsâ b. Ukbe an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile ilk iki lafız bu rivayeti aittir.
Müslim (no. hacc 27, s. 845) ve İbn Mâce (no. 2916), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 38, s. 845), Salih b. Keysân an Nâfi'... tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[186] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 30, s. 332), Buhârî (hacc 20, II, 145), Müslim (no. 23-24, s. 843), Ebû Dâvud (no. 1771), Tirmizî (no. 818) ve Nesâî (menâsık 24/2, V, 126), Mûsâ b. Ukbe an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile ilk iki lafız bu rivayeti aittir.
Müslim (no. hacc 27, s. 845) ve İbn Mâce (no. 2916), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 38, s. 845), Salih b. Keysân an Nâfi'... tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[187] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 30, s. 332), Buhârî (hacc 20, II, 145), Müslim (no. 23-24, s. 843), Ebû Dâvud (no. 1771), Tirmizî (no. 818) ve Nesâî (menâsık 24/2, V, 126), Mûsâ b. Ukbe an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile ilk iki lafız bu rivayeti aittir.
Müslim (no. hacc 27, s. 845) ve İbn Mâce (no. 2916), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 38, s. 845), Salih b. Keysân an Nâfi'... tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99.
[188] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1770), Muh. b. Mansûr an Ya'kûb b. İbr. an ebîhî an Muh. b. İshâk an Husayf b. Abdirrahman an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/99-100.
[189] Bu hadisi Buhârî (hacc 29/1, II, 148), Ebû Ma'mer an Abdilvârîs an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[190] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1817) ve Tirmizî (no. 919).
Hifrym an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Alâ an Bm Abbâs a.sl-ı senedi ile lahrîc ettiler. lianjzî'ye göre isnadı "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[191] Bu hadisi Mâlik (hacc 28, s. 331), Buhârî (hacc 26, II, 147), Müslim (hacc no. 19, s. 841), Ebû Dâvud (n. 1812) ve Nesâî (menâsik 54/3, V, 160), Mâlik an lâf!' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; 3303 lafzı; Müslim (no. 20, s. 842), Muh. b. Abbâd an Hatim b. İs-maîl an Mûsâ b. Vkbe an Salim ve Nâfi' ve Hamza an Â* Ömer senedi ile; 3304 lafzı; Masum (no. 21, s. 842-3) ve Nesâî (menâsık 54/1, V, 159-60), Yûnus ani'z-Zühıîan Salim an ebîhî asl-ı senetli ile; 3304 lafzı ile;

Müslim (20/2, s. 842) ve İbn Mâce (no. 2918), Ubeydul-lafı b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 825-6), Eyyûb ve Leys b. Sa'dan Nâfi'... talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[192] Bu hadisi Mâlik (hacc 28, s. 331), Buhârî (hacc 26, II, 147), Müslim (hacc no. 19, s. 841), Ebû Dâvud (n. 1812) ve Nesâî (menâsik 54/3, V, 160), Mâlik an lâf!' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; 3303 lafzı; Müslim (no. 20, s. 842), Muh. b. Abbâd an Hatim b. İs-maîl an Mûsâ b. Vkbe an Salim ve Nâfi' ve Hamza an Â* Ömer senedi ile; 3304 lafzı; Masum (no. 21, s. 842-3) ve Nesâî (menâsık 54/1, V, 159-60), Yûnus ani'z-Zührîan Salim an ebîhî asl-ı senetli ile; 3304 lafzı ile;
Müslim (20/2, s. 842) ve İbn Mâce (no. 2918), Ubeydul-lafı b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 825-6), Eyyûb ve Leys b. Sa'dan Nâfi'... talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[193] Bu hadisi Mâlik (hacc 28, s. 331), Buhârî (hacc 26, II, 147), Müslim (hacc no. 19, s. 841), Ebû Dâvud (n. 1812) ve Nesâî (menâsik 54/3, V, 160), Mâlik an lâf!' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; 3303 lafzı; Müslim (no. 20, s. 842), Muh. b. Abbâd an Hatim b. İs-maîl an Mûsâ b. Vkbe an Salim ve Nâfi' ve Hamza an Â* Ömer senedi ile; 3304 lafzı; Masum (no. 21, s. 842-3) ve Nesâî (menâsık 54/1, V, 159-60), Yûnus ani'z-Zührîan Salim an ebîhî asl-ı senetli ile; 3304 lafzı ile;
Müslim (20/2, s. 842) ve İbn Mâce (no. 2918), Ubeydul-lafı b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 825-6), Eyyûb ve Leys b. Sa'dan Nâfi'... talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[194] Bu hadisi Mâlik (hacc 28, s. 331), Buhârî (hacc 26, II, 147), Müslim (hacc no. 19, s. 841), Ebû Dâvud (n. 1812) ve Nesâî (menâsik 54/3, V, 160), Mâlik an lâf!' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; 3303 lafzı; Müslim (no. 20, s. 842), Muh. b. Abbâd an Hatim b. İs-maîl an Mûsâ b. Vkbe an Salim ve Nâfi' ve Hamza an Â* Ömer senedi ile; 3304 lafzı; Masum (no. 21, s. 842-3) ve Nesâî (menâsık 54/1, V, 159-60), Yûnus ani'z-Zührîan Salim an ebîhî asl-ı senetli ile; 3304 lafzı ile;
Müslim (20/2, s. 842) ve İbn Mâce (no. 2918), Ubeydul-lafı b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 825-6), Eyyûb ve Leys b. Sa'dan Nâfi'... talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100.
[195] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1813), Ahmed b. Hanbel an Yahya b. Sald an Ca 'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/100-101.
[196] Bu hadisi Nesâî (menâsık 55, V, 161) ve İbn Mâce (no. 2920), Abdülazîz b. e. Seleme an Abdillah b. el-Fadl ani'l-A'rec an EbîHureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[197] Râvilerinden Atâ b. es-Sâib güvenilir olmakla birlikte, âhir-i ömründe hıfzı bozulmuştur. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 222).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[198] Bezzâr, isnadının sübût bulmadığını söylemiştir. İsnadında yer alan Şarkî b. Kutâmî zayıf bir râvidir (Mecma' III, 222).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[199] Bunu Şafîî, Dârekutnî ve Beyhakî de rivayet ettiler. İsnadında yer alan Salih b. Muh. b. e. Zaide, Medine'li olup zayıftır. Ayrıca İbr. b. e. Yahya adlı bir başka râvi de mevcuttur. Ancak ona bunu rivayette Abdullah b. Ubeydillah da mütâbaat etmiştir (Neyi IV, 340).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[200] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 34, s. 334), Ebû Dâvud (no. 1814), Tirmizî (no. 829), Nesâî (menâsık 55, V, 162) ve İbn Mâce (no. 2922), Abdullah b. e. Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Abdilmelik h. e Bekr b. el-Hâıis h. Hişâm an Hallâd b. es-Sâib el-Ensârî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tinnizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[201] Bu hadisi Müslim (no 22, s. 843), Abbâs b. Abdilazîm ani'n-Nadr b. Muh. el-Yemâmî an İkrime b. Ammâr an Ebî Zumeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101.
[202] Muvattâ, hacc no. 151, s. 381.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/101-102.
[203] Mâlik, (no. 156, s. 384), bunu an Sevr b. Zeyd ed-Deylî an İhime senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/102.
[204] Bu mevkufu Mâlik, (no. 230, s. 414), doğrudan Ebû'z-Zübeyr'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/102.
[205] Mâlik (no. 236, s. 416), Yahya b. Saîd'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/102.
[206] Mâlik (no. 231, s. 414), an Abdilmelik b. Kurayr an İbn Şirîn senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/102.
[207] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 37, s. 335), Müslim (hacc no. 122, s. 875), Ebû Dâvud (no. 1777), Tirmizî (no. 820), Nesâî (menâsık 48/1, V, 145) ve İbn Mâce (no. 2964), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kasım an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (no. 38) ve Nesâî (menâsık 48/2, V, 145), Mâlik an Ebî'l-Esved Muh. b. Abdirrahman an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[208] Bu hadisi Tirmizî (no. 820), Kuleybe an Abdillah b. Nâfi' an Ubeydittahjb. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[209] Bu mevkufu Mâlik (no. 67, s. 347), an Nâfi' an İbn Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[210] Bu hadisi Müslim (hacc no. 212, s. 914), Haccâc b. es-Şâir an Muallâ b. Esed an Vüheyb b. Hâli d an Dâvud an EbîNadre an Câbir ve EbîSaîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[211] Bu hadisi Tirmizî (no. 947) ve Nesâî (menâsık 144/3, V, 226), Câbir'den ayrı ayrı senedlerle tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye âit olup isnadı şöyledir: İbn e. Ömer an Ebî Muâviye ani'l-Haccâc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir. İsnadı hakkında "hasen" hükmü verdi. Nesâî'nin senedi ise şöyledir: Ya'kûb b. İbr. an İbn Mehdîan Hânîb. Eyyûb an Tavus an Câbir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[212] Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi bu lafızla Müslim (hacc no. 185-6, s. 905) ve Nesâî (menâsık 49, V, 150), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (mağâzî, 61), Müslim (no. 214-5, s. 915), Ebû Dâvud (no. 1795) ve Nesâî (menâsık 49, V, 150), Hü-şeym an Yahya b. e. Ishâk ve Abdilazîz b. Suheyb ve Hu--meyd an Enes asl-ı senedi ile;
İbn Mâce (no. 2917), el-Evzâî an Eyyûb b. Mûsâ un Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an Sabit an Enes asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 821), Hammâd b. Zeyd an Humeyd an Enes tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[213] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1798-9), Nesâî (menâsık 49/1-3, V, 146-8) ve İbn Mâce (no. 2970), Mansûr an Ebî Vâil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri Sahîh ricâlindendir (Neyi IV, 332).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103.
[214] Bu hadisi Tirmizî (no. 948) ve İbn Mâce (no. 2975), Abdülazîz b. Muh. an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnadı hakkında Tirmizî, "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/103-104.
[215] Bu hadisi Nesâî (menâsık 144/1, V, 225-6), Muh. t Mansûr un Süfyân b. Uyeyne an Eyyûb b. Mûsâ an Nu fi' an İbn Ömer senedi ile; İbn Mâce ise (no. 2974), Hi sâm b. Ammâr an Müslim b. Hâlid an Ubeydillah b Ömer an Nâfi'... senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/104.
[216] Her iki lafız da Müslim'e aittir.
Bu hadisi Mâlik (hacc 99, s. 360), Buhârî (muhsar 1, II, 206) ve Müslim (hacc no. 180, s. 903), Mâlik an Nâfi'
an İbn Ömer asl-ı senedi ile,Müslim (no. 183, s. 904), Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ite;Müslim (no. 182, s. 904) ve Nesâî (menâsık 53, V, 1585), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 181), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/104.
[217] Her iki lafız da Müslim'e aittir.
Bu hadisi Mâlik (hacc 99, s. 360), Buhârî (muhsar 1, II, 206) ve Müslim (hacc no. 180, s. 903), Mâlik an Nâfi'
an İbn Ömer asl-ı senedi ile,Müslim (no. 183, s. 904), Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ite;Müslim (no. 182, s. 904) ve Nesâî (menâsık 53, V, 1585), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 181), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/104.
[218] Bu hadisi Müslim (no. 159, s. 897), Muh. b. Ca'fer an Şu 'be an Amr b. Murre an Saîd b. el-Müseyyeb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/104.
[219] Bu hadisi Buhârî (hacc 34/4, II, 151-2) ve Nesâî (menâsık 49/4-5, V, 148), Ali b. el-Huseyn an Mervân b. el-Hakem asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/104.
[220] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 50/2, V, 152), Amr b. Alî an Yahya b. Saîd an Abdirrahman b. Harmale an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[221] Bu rivayeti Müslim (no. 158, s. 896), Şu'be an Katâde an Abdillah b. Şakfk ... asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[222] Bu hadisi Müslim (no. 145, s. 885), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Katâde an Ebî Nadre... asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[223] Müslim (nikâh no. 15, s. 1023), bunu el-Hasan el-Hal-vânî an Abdirrezzâk an Ibn Cüreyc an Atû an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[224] Bu hadisi Tirmizî (no. 822), Muh. b. el-Müsennâ an Ab-dillah b. Idrîs an Leys an Tavus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[225] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 50/6) V, 153-4), Abdullah b. Muh. b. Abdirrahman an Süfyân an Hisâm b. Huceyr an Tavus an İbn Abbâs ve Muâviye senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105.
[226] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 184, V, 245), Muh. b. Man-sûr ani'l-Hasan b. Müslim an Hammâd b. Seleme an Kays b. Sa'd an Atâ an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/105-106.
[227] Bu rivayetleri Müslim (no. 209-210, s. 913), Ebû Dâvud (no. 1802-3) ve Nesâî (menâsık 183, V, 244/5), Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[228] Bu rivayetleri Müslim (no. 209-210, s. 913), Ebû Dâvud (no. 1802-3) ve Nesâî (menâsık 183, V, 244/5), Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[229] Bu hadisi Müslim (no. 164, s. 898), Süleyman et-Teymî an Guneym b. Kays an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[230] Bu hadisi Nesâî (menâsık 50/5, V, 153), Muh. b. Alî b. el-Hasan b. Şakîk an ebthîan EbîHamza an Mutarrifan Seleme b. Kuheyl an Tavus an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[231] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1793), Ahmed b. Salih an İbn Vehb an Hayve an Ebî îsâ el-Horâsânî an Abdillah b. el-Kasım an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[232] Bu hadisi Tirmizî (no. 824), Abd b. Humeyd an Ya'kûb b. Ibr b. Sa'd an ebîhîan Salih b. Keysân ani' z-Zührîan Salim senedi ile tahrîc etti ve isnadının "hasen" olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[233] Her iki lafız da Müslim'e (no. 172 ve 167) aittir. İlk rivayeti Müslim (no. 172-3), İmıân b. Müslim el-Ka-sîr an Ebî Reçâ an Inuân b. el-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İkincisini Buhârî (hacc 36, II. 153). Müslim (no. 165-171), s. 898-900) ve Nesâî (menâsık 49/7, V, 149; 50/8, V, 155), Mutarrifb. Abdillah b. es-Şihhîr an İmıân asl-ı senedi ile tahrte ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106.
[234] Her iki lafız da Müslim'e (no. 172 ve 167) aittir. İlk rivayeti Müslim (no. 172-3), İmıân b. Müslim el-Ka-sîr an Ebî Reçâ an Inuân b. el-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İkincisini Buhârî (hacc 36, II. 153). Müslim (no. 165-171), s. 898-900) ve Nesâî (menâsık 49/7, V, 149; 50/8, V, 155), Mutarrifb. Abdillah b. es-Şihhîr an İmıân asl-ı senedi ile tahrte ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/106-107.
[235] Lafiz Müslim'e aittir. Bunu Buhârî (hacc 104, II, 181), Müslim (no. 174, s. 901), Ebû Dâvud (no. 1805) ve Nesâî (50/1, V, 151-2), ez-Zührîan Salim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/107.
[236] Bu hadisi Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de (12180), İbrâ-hîm bin Naile an Muh. b. ebîBekr el-Mukaddemî an Fu-dayl b. Sül. an Mûsâ b. Ukbe an Kureyb b. an İbn Abbâs tarikiyle tahrîc etmiştir. el-Hâkim (Müstedrek II, 433), isnadı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/107.
[237] Lafiz Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (hacc 34/4, II, 152), Müslim (hacc no. 198, s. 911) ve Nesâî (menâsık 77/11, V, 180), Vüheyb b. Hâlid an Abdillah b. Tavus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1790) ise yaklaşık bir metinle Osman b. e. Şeybe an Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Hakem an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/107-108.
[238] Bu rivayeti Buhârî (hacc 102, II, 180) ve Müslim (no. 204, s. 911), Şu'be an EbîCemreti'd-Duba'îasl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108.
[239] Bu rivayeti Buhârî (hacc 37, II, 153-4), Fudayl b. Hü-seyn el-Basrî an Ebî Ma'ser an Osman b. Gıyâs an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108.
[240] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 77/12, V, 201), Muh. b. Bes-sâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Müslim el-Kurriyy an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108.
[241] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 108/2, V, 201), Muh. b. Bes-sâr an Yahya b. Kesîr Ebû Gassân an Şu'be an Eyyûb an EbV1-Âliyeti'I-Berâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108.
[242] Bu rivayeti Müslim (no. 196-7, s. 909), Ebû Dâvud (no. 1804) ve Nesâî (menâsık 77/12, V, 181), Şu'be an Müslim el-Kurriyy an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108.
[243] Lafiz Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (umre 6V2, II, 200) ve Ebû Dâvud (no. 1789), Abdülvehhâb b. Abdilmecîd an Habîb el-Muallim an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 136, s. 881) ve Ebû Dâvud (no. 1785), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 136/2) ve Ebû Dâvud (no. 1786), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr... asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 141, s. 883-4), Ebû Dâvud (no. 1787) ve Nesâî (77/3, V, 178), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/108-109.
[244] Bu hadisi Müslim (hacc no. 160-1, s. 897), Nesâî (menâsık 77/7-10, V, 179-180) ve İbn Mâce (no. 2985), el-A'mes an İbrâhîm et-Teymî an ebîhîan Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[245] Bu rivayeti Müslim (no. 162, s. 897), Kuteybe b. Saîd an Cerîr an Fudayl an Zübeyd an İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an EbîZerr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[246] Bunu Ebû Dâvud (no. 1807), Hennâd b. es-Serî an İbn e. Zaide an Muh. b. Ishâk an Abdirrahman b. el-Esved an Süleym b. el-Esved un Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[247] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâıis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, Ibn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[248] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109-110.
[249] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâıis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, Ibn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[249] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî

(menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/110.
[250] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[250] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/110.
[251] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[251] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/110.
[252] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[252] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/110-111.
[253] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[253] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/111.
[254] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[254] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/111.
[255] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâuis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, lbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[255] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);

Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/111.
[256] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâıis an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Mün-zirî'ye göre Hâris'in hâli meçhuldür, Ibn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/109.
[256] Bu hadis, çeşitli tariklerle Âişa'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6:3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayd 18,1, 82; 3364: Buhârî, umre 7, 11, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 312, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an EbVl-Esved an Urve an Âise asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364);
Buhârî (hayd 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührîan Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363);
Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi i)e (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782),
Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963),Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise aslı senedi ile (rivayet no. 3360);
Buhârî (hacc 33, II, 150; umre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim (no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile (no.6);
Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tavus an ebîhî an Âise tarikiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/111.
[257] Bu hadisi Tayâlisî (no. 516), Ahmed (IV, 393, 395, 397, 410), Dârimî (II, 36), Buhârî (hacc 32, II, 149; hacc 125, II, 188; umre 11, II, 203; mağâzî 60, V, 109; mağâzî 77, V, 124), Müslim (hacc no. 154-6, s. 894-5), Nesâî (menâsık 50/7, V, 154; 52/1, V, 156-7), İbnü'l-Cârûd (s. 214) ve Beyhakî (IV, 338, 339; V, 20,41), Kays b. Müslim an Târik b. Şihâb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/112.
[258] Bu hadisi Müslim (no. 157, s. 890), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Hakem an Umâre b. Umeyr an İbrâhîm b. e. Mûsâ an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/112.
[259] Bütün lafızlar Müslim'e aittir.
Bu hadisi Tayâlisî (no. 1668), Ahmed (III, 320), Dârimî (II, 44), Müslim (hacc no. 147-8, s. 886-90), Ebû Dâvud (no. 1905), Tirmizî (no. 862, 856, 2967, parçalar halin-de\ Nesâ? (J, 195, \22; V, 164, 232, 240, 155, parçalar halinde), İbn Mâce (no. 3074), Ebû Ya'lâ (no. 2126), İb-nu'1-Cârûd (s. 226-231), İbn Hibbân (no. 3932,3933) ve Beyhakî (V, 6), Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı s'enedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/112-116.
[260] Bütün lafızlar Müslim'e aittir.
Bu hadisi Tayâlisî (no. 1668), Ahmed (III, 320), Dârimî (II, 44), Müslim (hacc no. 147-8, s. 886-90), Ebû Dâvud (no. 1905), Tirmizî (no. 862, 856, 2967, parçalar halin-de\ Nesâ? (J, 195, \22; V, 164, 232, 240, 155, parçalar halinde), İbn Mâce (no. 3074), Ebû Ya'lâ (no. 2126), İb-nu'1-Cârûd (s. 226-231), İbn Hibbân (no. 3932,3933) ve Beyhakî (V, 6), Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı s'enedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/116.
[261] Bütün lafızlar Müslim'e aittir.
Bu hadisi Tayâlisî (no. 1668), Ahmed (III, 320), Dârimî (II, 44), Müslim (hacc no. 147-8, s. 886-90), Ebû Dâvud (no. 1905), Tirmizî (no. 862, 856, 2967, parçalar halin-de\ Nesâ? (J, 195, \22; V, 164, 232, 240, 155, parçalar halinde), İbn Mâce (no. 3074), Ebû Ya'lâ (no. 2126), İb-nu'1-Cârûd (s. 226-231), İbn Hibbân (no. 3932,3933) ve Beyhakî (V, 6), Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı s'enedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/116.
[262] Bu hadisi Ahmed (1,294,290,306), Buhârî (hacc 55, II, 161; mağâzî 43, V, 86), Müslim (hacc no. 240, s. 922), Ebû Dâvud (no. 1886), Nesâî (menâsık 155/1, V, 230-1), 3388-İbn Huzeyme (no. 2720), Tahâvî (II, 179) ve Beyhakî (V. 82), Eyyûb. b. e. Temime es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an ibn Abbâs asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 863), yakın ve kısa bir metinle Kuteybe an Sûfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Tavus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/117.
[263] Bu rivayeti Ahmed (I, 247, 195, 306), Ebû Dâvud (no. 1889-90), Ebû Ya'lâ (no. 2574), Taberânî (no. 10630), İbn Huzeyme (no. 2707), Tahâvî (II, 180) ve Beyhakî (V, 78, 79), Abdullah b. Osman b. Huseym an Ebi't-Tufeyl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/117.
[264] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2697), Ahmed (I, 297-8, 229, 233,311, 369,372), Müslim (hacc no. 237, s. 921), Ebû Dâvud (no. 1885), Taberânî (no. 10625-8), İbn Huzeyme (no. 2700,2719,2779), Tahâvî (II, 179-80), İbn Hibbân (no. 3800, 3830) ve Beyhakî (V, 100, 153), Ebû't-Tufeyl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/117-118.
[265] Bunu Mâlik (hacc no. 107, s. 364), Şafîî (Sünen s. 89), Ahmed (III, 388), Dârimî (II, 42), Müslim (hacc no. 235, s. 921), Ahmed (III, 340), Tirmizî (no. 857), Nesâî (menâsık 154, V, 230), İbn Mâce (no. 2951), Ebû Ya'lâ (no. 1810), İbnu'l-Cârûd (s. 224), İbn Huzeyme (no. 2717-8) ve Beyhakî (V, 83), Mâlik an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[266] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 111, s. 365), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[267] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2001) ve İbn Mâce (no. 3060), İbn Vehb an İbn Ciireyc an Ata an İbn Abbâs asl-i senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[268] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1887) ve İbn Mâce (no. 2948), Hisâm b. Sa'd an Zeyd b. Eşlem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[269] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1883), Tirmizî (no. 859) ve İbn Mâce (no. 2954), es-Sevrî an İbn Ciireyc an Abdil-hamîd an İbn Ya'lâ b. Ümeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[270] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 31, s. 333), Tayâlisî (no. 1928), Ahmed (II, 66,110), Buhârî (vudû 30,1,49; libâs 37/2, VII, 48), Müslim (hacc no. 25, s. 844), Ebû Dâvud (no. 1771), İbn Hibbân (no. 3755), ve Beyhakî (I, 287; V, 31, 37,76), Saîdel-Makburîan Ubeydb. Cüreycasl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/118.
[271] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1899) ve İbn Mâce (no. 2962), el-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şu'ayb senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119.
[272] Bu hadisi Ahmed (I, 246, 332, 372), Müslim (hacc no. 247, s. 925), Tirmizî (no. 858), Taberânî (no. 10631-6) ve Beyhakî (V, 76), Katâde an Ebît-Tufeyl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye aittir. Buhârî bunu yakın mânâsı iJe (hacc 59/1, II, 162), Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119.
[273] Yani Şu'be bu hadisi Katâde'den rivayet ettiğinde dört rüknü istilâm eden İbn Abbâs, ona itiraz eden ise tam tersi Muâviye'dir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricalidir (Mecma' III, 340).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119.
[274] Bu hadisi Nesâî (menâsık 148, V, 227), Amr b. Osman ani'l-Velîd an Hanzale senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119.
[275] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1875), Mahled b. Hâlid an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119.
[276] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1899-1900), Abdürrezzâk (no. 8877), Ahmed (II, 89,95), Tirmizî (no. 959), Nesâî (menâsık 134, V, 221), Taberânî (no. 13438-40), İbn Huzeyme (no. 2729, 2753), İbn Hibbân (no. 3689-90), el-Hâkim (I, 489) ve Beyhakî (V, 80), Atâ b. es-Sâib an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnadı hakkında "hasen"; el-Hâkim ise "sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/119-120.
[277] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[278] Bezzâr'ın isnadı şöyledir: Muh. b. el-Müsennâ an Ebi Hazım an Ca'fer b. Muh. el-Mahzûmî an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an (İbn) Ömer.
Heysemî'ye göre güvenilir bir râvi olan Ca'fer b. Muh. dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 241).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[279] Râvilerinden Abdullah b. Müslim b. Hürmüz zayıf bir şahıstır (Neyi V, 46).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[280] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[281] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 117, s. 368), ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avfan Abdirrahman senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[282] Sahîh-i Buhârî, hacc 69, II, 165.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/120.
[283] Bu hadisi Tîrmizî(no. 960), Kuleybe an Cerir an Atâb. es-Saîb an Tavus an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve hadisin sadece bu tarikten merfû olarak geldiğini, başkaları tarafından yine Tavus tarikiyle İbn Abbâs'ın sözü olarak rivayet olunduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[284] Bu hadisi eş-Şâfiî (Ümm II, 149), Buhârî (hacc 58, II, 162), Müslim (hacc no. 253, s. 926), Ebû Dâvud (no. 1877), Nesâî (menâsık 159, V, 233; mesâcid 21, II, 47), İbn Mâce (no. 2948), İbn Huzeyme (no. 2780), İbn Hibbân (no. 3818) ve Beyhakî (V, 99), ez-Zührîan Ubeydil-lah b. Abdillah b. Vtbe an Ibn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (1,264). Dârimî (II. 43), Buhârî (hacc 60-61. II. 162; 74, II, 166; talâk 24/1, VI, 175), Tirmizî (no. 865), Nesâî (menâsık 160, V, 235), İbn Huzeyme (no. 2722), Taberânî (no. 11955), İbn Hibbân (no. 3814) ve Beyhakî (V, 84, 99), Hâlid el-Hazzâ' an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[285] Bu hadisi Ahmed (I, 304), Ebû Dâvud (n6. 1881) ve Taberânî (M. el-Evsat II, 162 b), Yezîdb. e. Ziyadan İlerime an Ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[286] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1878) ve İbn Mâce (no. 2947), Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer b. eı-Zübeyr an Ubeydillah b. Abdillah b. e. Sevr an Safıyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[287] Bu hadisi Müslim (hacc no. 254, s. 926), Ebû Dâvud (no. 1880) ve Nesâî (menâsık 173, V, 241), İbn Cüreyc an Ebf z-Zilbeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[288] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mec-raa' III, 244).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[289] Râvilerinden Âsim b. Ubeydillah zayıf bir râvidir (Mecma' III, 244).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[290] Bu hadisi Ahmed (II, 6,56), Müslim (hacc no. 187-8, s. 905), Nesâî (menâsık 141/1, V, 224) ve Beyhakî (V, 78), Vebre b. Abdirrahman an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/121.
[291] Bu hadisi Buhârî (hacc 70, II,'.165), Muh. b. e. Bekr an Fudayl an Mûsâ b. Ukbe an Kurtyb an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[292] Abdürrezzâk (no. 9004), Şafiî (Ümm I, 131), Ahmed (IV, 80, 81, 82, 83), Dârimî (II, 79), Tirmizî (no. 868), Ebû Dâvud (no. 1894), Nesâî (mevâkît 41,1, 284; menâsık 137, V, 223), İbn Mâce (no. 1254), İbn Huzeyme (no. 2747,1280), Taberânî (no. 1599-1602), İbn Hibbân (no. 1550-2), el-Hâkim (I, 448) ve Beyhakî (V, 92), Ebû'z-Zübeyr an Abdillah b. Bâbâh an Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[293] Mâlik, bunu (hacc no. 118-9, s. 369), Ebû'z-Zübeyr'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[294] Bu hadisi Ahmed (1,288,309,207), Ebû Dâvud (no. 2000), Tirmizî (no. 920), İbn Mâce (no. 3059), Ebû Ya'lâ (no. 2700), Tahâvî (II, 219) ve Beyhakî (V, 144), es-Sevrî an EbTz-ZBbeyr an İbn Abbâs ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnadı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[295] Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (II, 34), Buhârî (hacc 129, II, 1897), Müslim (hacc no. 335, s. 950) ve Ebû Dâvud (no. 1998), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[296] Bu hadisi Müslim (hacc no. 379), Ebû Dâvud (no. 2002) ve İbn Mâce (no. 3070), Süleyman el-Ahvel an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[297] Mâlik, bunu (hacc no. 120, s. 369), an Nâfi' an İbn Ömer ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[298] Mâlik, bunu (no. 121, s. 370) Yahya b. Saîd'den mürsel olarak tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122.
[299] Bu hadisi Tirmizî (no. 944), EbâAmmâr an îsâ b. Yûnus an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/122-123.
[300] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 225, s. 412), Şafiî (Ümm II, 154), Buhârî (hacc 145, II, 195), Tahâvî (II, 234), İbn Hibbân (no. 3891) ve Beyhakî (V, 162), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 226, s. 412), Buhârî (hayd 27,1, 84), Müslim (no. 385, s. 964), Nesâî (hayd 23,1, 94) ve Beyhakî (V, 163), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr b. Amr b. Hazm an ebîhî an Amre binti Abdirrahman an Âise asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 288, s. 413), Şâfiî (Ümm II, 154), Ebû Dâvud (no. 2003), Tahâvî (II, 234) ve Beyhakî (V, 162), Mâlik an Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (mağâzî 77, V, 125), Müslim (no. 382-3, s. 964), Tahâvî (II, 234) ve İbn Hibbân (no. 3892, 3894), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 85), Müslim (no. 386, s. 965) ve İbn Huzeyme (no. 2954), el-Evzâî an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymîan Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123.
[301] Bu rivayeti Ahmed (VI, 175), Dârimî (II, 68), Buhârî (edeb 93/2, VII, 110; talâk 43, VI, 184), Müslim (no. 387, s. 965), Tahâvî (II, 223) ve Beyhakî (V, 162), İbıâ-hîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123.
[302] Bu rivayeti Buhârî (hacc 129, II, 189), Yahya b. Bükeyr an Leys an Ca'fer b. Rabî'a ani'l-A'ıec an Ebî Seleme an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123.
[303] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2004) ve Tirmizî (no. 946), iki ayrı tarîkten olmak üzere el-Hâris b. Abdillah b. Evs'ten tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnadı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123.
[304] Bezzâr diyor ki: "Bu lafızla hadisin daha hasen bir tarikini bilmiyorum" (Mecma' III, 281). İbn Hacer'e göre ise isnadı oldukça zayıftır (Neyi V, 90).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123.
[305] Sahîh-i Buhârî'de (hacc 64, II, 163-4) yer alan bu mevkufun isnadı şöyledir: Amr b. Alî an Ebî Âsim an İbn Cüreyc an Alâ.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/123-124.
[306] Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 27, IV, 238), Ubeydullah b. Muh. el-Cu 'fî an Süfyân an Mularrif an Ebî's-Sefer an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/124.
[307] İki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 15861-2), Ahmed (I, 364), Buhârî (hacc 65-66, II, 164; eymân 31, VII, 234), Nesâî (menâsık 135, V, 221-2; eymân 30, VII, 18), Taberânî (no. 10984-5), İbn Hibbân (no. 3820-1) ve el-Hâkim (I, 460), Süleyman el-Ahvel an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/124.
[308] İki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 15861-2), Ahmed (I, 364), Buhârî (hacc 65-66, II, 164; eymân 31, VII, 234), Nesâî (menâsık 135, V, 221-2; eymân 30, VII, 18), Taberânî (no. 10984-5), İbn Hibbân (no. 3820-1) ve el-Hâkim (I, 460), Süleyman el-Ahvel an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/124.
[309] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 250, s. 424), a/ı Abdillah b. e. Bekr b. Hazm an İbn e. Müleyke senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/124.
[310] Muvattâ, hacc no. 125, s. 371.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/124-125.
[311] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1888) ve Tirmizî (no. 902), Isâ b. Yûnus an Ubeydillah b. e. Ziyâd ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizi, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[312] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1900) ve Nesâî (menâsık 133/3, V, 221), Yahya b. Saîd ani's-Sâib b. Amr el-Mah-zûmî an Muh. b. Abdillah b. es-Sâib an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[313] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1892), Müsedded an îsâ b.Yûnus an Ibn Cüreyc an Yahya b. Ubeyd an ebîhî an Abdillah b. es-Sâib senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[314] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 240).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[315] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1770), Dârimî (II, 69), Ebû Dâvud (no. 1870), Tirmizî (no. 855), Nesâî (menâsık 122, V, 212), İbn Huzeyme (no. 2704-5), Tahâvî (II, 176) ve Beyhakî (V, 73), Şu'be an Ebî Kaza'ati'l-Bâhilî an Mü-hâcir el-Mekkîan Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muhâcir'in hâli meçhuldür.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[316] M. el-Kebîr'deki isnadında yer alan Muh. b. Abdirrah-man b. e. Leylâ'nın hıfzı bozuk olduğu için hadisi ha-sendir. Mu'cemu'l-Evsat'ta yer alan râvi Atâ b. es-Sâib'in hıfzı yaşlanınca bozulmuştur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[317] Heysemî'ye göre râvilerinden Atâ b. Süleyman er-Kev-rî, metruk bir râvidir (Mecma' III, 238).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/125.
[318] Mervân b. ebî Mervân hakkında es-Süleymânî menfî söz sarfetmiştir (Mecma' III, 238).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/126.
[319] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricalidir (III, 242).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/126.
[320] Râvilerinden birisinin kimliği meçhuldür (Mecma' III, 246).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/126.
[321] Bu hadisi Ahmed (I, 184), Süreye b. en-Nu'mân an Ebî Şihâb ani'l-Haccâc an Ibn e. Necîh an Mücâhid an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/126.
[322] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1943), Ahmed (II, 53, 61, 120), Ebû Dâvud (no. 1904), Tirmizî (no. 864), Nesâî (menâsık 174, V, 241-2), İbn Mâce (no. 2988), İbn Huzeyme (no. 2770-1) ve Beyhakî (V, 99), Atâ b. es-Sâib an Ke-sîr b. Cümhân... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin isnadı hakkındaki hükmü "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[323] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 131, s. 374-5) ve Nesâî (menâsık 178, V, 243), Mâlik an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[324] Bu hadisi Buhârî (hacc 80, II, 170), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an îsâ b. Yûnus an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[325] Bu hadisi Nesâî (menâsık 177, V, 242), Kuteybe an Hammâd an Büdeyl ani'I-Muğîre b. Hakîm an Safiyye senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[326] Bu hadisi Ahmed (VI, 437), Abdürrezzâk an Ma'mer an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Mûsâ b. Ubeyde an Safiyye senedi ile tahrîc etti.
Mûsâ zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[327] Bu hadisi Nesâî (menâsık 176, V, 242), Ebû Ammâr el-Hüseyn b. Hureys an Süfyân an Amr an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127.
[328] Lafız Mâlik'e aittir.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 129, s. 373), Buhârî (umre 10, II, 202; tefsir Bakara 21/1, V, 153), Müslim (hacc no. 259-260, s. 928), Ebû Dâvud (no. 1901), İbn Mâce (no. 2986), İbn Hibbân (no. 3828) ve Beyhakî (II, 490; V, 96), Hisâm b. Urve an ebîhî an Aise asl-ı senedi ile; iüm Müslim (hacc no. 261-2, s. 929-30), Nesâî (menâsık
168/1-2, V, 237-8), Tirmizî (no. 2965) ve İbn Huzeyme (no. 2766), Siifyân ani'z-Zührî an Urve an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/127-128.
[329] Mâlik (no, 129, s. 372-3), bunu an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/128.
[330] İsnadında müdellis bir râvi olan Leys b. e. Süleym vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/128.
[331] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2007) ve Nesâî (menâsık 123, V, 214), İbn Cüreyc an Ubeydillah b. e. Ziyâd an Abdir-rahman b. Târik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/128.
[332] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2029), Tirmizî (no. 873) ve İbn Mâce (no. 3063), İsmaîl b. Abdilmelik an Abdillah b. e. Müleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre.isnâdı "hasen sahîh "tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/128.
[333] Bu hadisi Buhârî (Umre 11/1, II, 203), Müslim (no. 397, s. 968) ve Ebû Dâvud (no. 1902-3), İsmaîl b. e. Hâlid an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/128.
[334] Bu hadisi Nesâî (menâsık 127/3, V, 218), Hâcib b. Süleyman an Ibn e. Revâd an İbn Cüreyc an Atâ an Usâme senedi ile; Müslim ise (hacc no. 395, s. 968), Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Atâ an ibn Abbâs an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/129.
[335] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 131, V, 219), Ya'kûb b. İb-râhîm an Yahya an Abdilmelik b. e. Süleyman an Atâ an Usâme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/129.
[336] Bu hadisi Buhârî (hacc 54, II, 160; mağâzî 48, V, 93;) ve Ebû Dâvud (no. 2027), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/129.
[337] Bu rivayeti Buhârî (enbiyâ 8/3, IV, 110-1), Yahya b. Süleyman an İbn Vehb an Amr an Bükeyr an Kureyb an Ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/129.
[338] Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77/6, V, 125), Muh. an Süreye b. en-Nu'mân an Füleyh an Nâfi an Ibn Ömer senedi ile (no. 3450'nin lafzı); Buhârî (salât 97,1, 128; ha«c 52, II, 160), İbnu'l-Mübâ-rek an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 51, II, 160) ve Müslim (hacc no. 393, s. 967), Leysb. Sa'd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik (hacc no. 193, s. 358), Buhârî (salât 96/2,1,128), Müslim (hacc no. 388, s. 966) ve Ebû Dâvud (no. 2023-4), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 390, s. 966), İbn Ebî Ömer an Süfyân b. Uyeyne an eyyûb an Nâfi'... senedi ile (no. 3451 'in lafzı); Buhârî (salât 96/1,1, 128), Mûsâ b. İsmaîl an Cüveyıiy-ye an Nâfi'... senedi ile; Müslim (no. 392, s. 967) ve Nesâî (menâsık 126/1-2, V, 216-7), Abdullah b. Avn an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 389, s. 966), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Nesâî (menâsık 127/2, V, 218), Ah. b. Sül. an Ebî Nu'aym an Seyfb. Süleyman an Mücâhid an Ibn Ömer senedi ile (no. 3453'ün lafzı); Müslim (no. 391, s. 967) ve Ebû Dâvud (no. 2025), Ubeydullııh b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/129-130.
[339] Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77/6, V, 125), Muh. an Süreye b. en-Nu'mân an Füleyh an Nâfi an Ibn Ömer senedi ile (no. 3450'nin lafzı); Buhârî (salât 97,1, 128; ha«c 52, II, 160), İbnu'l-Mübâ-rek an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 51, II, 160) ve Müslim (hacc no. 393, s. 967), Leysb. Sa'd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik (hacc no. 193, s. 358), Buhârî (salât 96/2,1,128), Müslim (hacc no. 388, s. 966) ve Ebû Dâvud (no. 2023-4), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 390, s. 966), İbn Ebî Ömer an Süfyân b. Uyeyne an eyyûb an Nâfi'... senedi ile (no. 3451 'in lafzı); Buhârî (salât 96/1,1, 128), Mûsâ b. İsmaîl an Cüveyıiy-ye an Nâfi'... senedi ile; Müslim (no. 392, s. 967) ve Nesâî (menâsık 126/1-2, V, 216-7), Abdullah b. Avn an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 389, s. 966), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Nesâî (menâsık 127/2, V, 218), Ah. b. Sül. an Ebî Nu'aym an Seyfb. Süleyman an Mücâhid an Ibn Ömer senedi ile (no. 3453'ün lafzı); Müslim (no. 391, s. 967) ve Ebû Dâvud (no. 2025), Ubeydullııh b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/130.
[340] Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77/6, V, 125), Muh. an Süreye b. en-Nu'mân an Füleyh an Nâfi an Ibn Ömer senedi ile (no. 3450'nin lafzı); Buhârî (salât 97,1, 128; ha«c 52, II, 160), İbnu'l-Mübâ-rek an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 51, II, 160) ve Müslim (hacc no. 393, s. 967), Leysb. Sa'd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik (hacc no. 193, s. 358), Buhârî (salât 96/2,1,128), Müslim (hacc no. 388, s. 966) ve Ebû Dâvud (no. 2023-4), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 390, s. 966), İbn Ebî Ömer an Süfyân b. Uyeyne an eyyûb an Nâfi'... senedi ile (no. 3451 'in lafzı); Buhârî (salât 96/1,1, 128), Mûsâ b. İsmaîl an Cüveyıiy-ye an Nâfi'... senedi ile; Müslim (no. 392, s. 967) ve Nesâî (menâsık 126/1-2, V, 216-7), Abdullah b. Avn an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 389, s. 966), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Nesâî (menâsık 127/2, V, 218), Ah. b. Sül. an Ebî Nu'aym an Seyfb. Süleyman an Mücâhid an Ibn Ömer senedi ile (no. 3453'ün lafzı); Müslim (no. 391, s. 967) ve Ebû Dâvud (no. 2025), Ubeydullııh b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/130.
[341] Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77/6, V, 125), Muh. an Süreye b. en-Nu'mân an Füleyh an Nâfi an Ibn Ömer senedi ile (no. 3450'nin lafzı); Buhârî (salât 97,1, 128; ha«c 52, II, 160), İbnu'l-Mübâ-rek an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 51, II, 160) ve Müslim (hacc no. 393, s. 967), Leysb. Sa'd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik (hacc no. 193, s. 358), Buhârî (salât 96/2,1,128), Müslim (hacc no. 388, s. 966) ve Ebû Dâvud (no. 2023-4), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 390, s. 966), İbn Ebî Ömer an Süfyân b. Uyeyne an eyyûb an Nâfi'... senedi ile (no. 3451 'in lafzı); Buhârî (salât 96/1,1, 128), Mûsâ b. İsmaîl an Cüveyıiy-ye an Nâfi'... senedi ile; Müslim (no. 392, s. 967) ve Nesâî (menâsık 126/1-2, V, 216-7), Abdullah b. Avn an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 389, s. 966), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Nesâî (menâsık 127/2, V, 218), Ah. b. Sül. an Ebî Nu'aym an Seyfb. Süleyman an Mücâhid an Ibn Ömer senedi ile (no. 3453'ün lafzı); Müslim (no. 391, s. 967) ve Ebû Dâvud (no. 2025), Ubeydullııh b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/130.
[342] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2030), Süfyân ve Mansûr el-Hacebîan hâlihîan Safiyye binli Şeybe ani'l-Eslemî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/130.

[343] Lafiz Nesâî'ye (menâsık 128/2, V, 219) âit olup isnadı şöyledir: Ahmed b. Saîd er-Rabâtî an Vehb b. Cerir an Kurre b. Hâlid an Abdilhamîd b. Cübeyr an Safiyye bin-ti Şeybe an Âise.
Ayrıca daha uzun bir metinle Ebû Dâvud (no. 2028), Tirmizî (no. 876) ve Nesâî (menâsık 129, V, 219), Abdü-laztz b. Muh. an Alkame b. e. Alkame an ümmihî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı "hasen sahihtir".
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/130.
[344] Bu hadis Taberânî bir kaç isnâd ile şevketti. Heysemî'ye göre bu isnâdlannın birinin ricali Sahîh ricalidir (Mecma'111,251).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/131.
[345] Lafız Müslim'e (no. 152) aittir.
Bu hadisi Buhârî (Bakara 35/1, V, 158-9), Müslim (hacc no. 151-2, s. 893-4), Ebû Dâvud (no. 1910), Tirmizî (no. 884) ve Nesâî (menâsık 202/2, V, 255), Hisâm b. Urve an ebîhîan Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/131.
[346] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1916) ve Nesâî (menâsık 199, V, 153) ve İbn Mâce (no. 1286), Seleme b. Ntıbayt an ra-culin mine'l-Hayy an ebthîNubeyt asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/131.
[347] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1915), Hennâd İbn ebt Zaide an Siifyân b. Uyeyne an Zeyd b. Eşlem senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/131.
[348] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1949), Tirmizî (no. 889-90), Nesâî (menâsık 211/6, V, 264) ve İbn Mâce (no. 3015), es-Sevrî an Bükeyr b. Atâ an Abdinahman b. Ya'mer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/131-132.
[349] Bu hadisi Ebû Dâvud (no 1950), Tirmizî (no. 891), Nesâî (menâsık 211/2-5, V, 264-5) ve İbn Mâce (no. 3016), ismail b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bian Urve b. Mudarris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/132.
[350] Bezzâr'ın isnadı (no. 1133): Muh. b. Mirdâs an EbîBekr el-Hanefi an Dâvud el-Evdî ani's-Şa'bî... Dâvud, hakkında ihtilâf olan birisidir (Mecma' III, 264).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/132.
[351] Muvattâ, hacc no. 166, s. 388. Müslim bu hadisi (no. 149, s. 893), Ömer b. Hafs b. Giyâs an ebîhî an Cafer an ebîhîan Câbir senediyle vasletmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/132.
[352] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 194, s. 399), Ahmed (I, 71), Buhârî (hacc 87, II, 174) ve Nesâî (menâsık 196, V, 252), Mâlik ani'z-Zührî an Salim asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/132.
[353] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 43, s. 337), Şâfıî (Ümm VII, 235), Ahmed (III, 110, 240), Dârimî (II, 56), Buhârî (îdeyn 12/1, II; 7; hacc 86, II 174), Müslim (no. 274-5, s. 933-4), Nesâî (menâsık 192-3, V, 250-1), İbn Mâce (no 3008), Tahâvî (II, 223), İbn Hibbân (no. 3836) ve Beyhakî (III, 313; V, 112), Mâlik an Muh. b. e. Belci- asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/132-133.
[354] Bunu Mâlik (hacc no. 45, s. 358), an Abdinahman b. el-Kâsım an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[355] Bu rivayeti Mâlik (hacc no. 176, s. 392), Buhârî (hacc 92, II, 175; cihâd 136, IV, 17; mağâzî 77, V, 128), Müslim (hacc no. 283, s. 936), Ebû Dâvud (no. 1923), Nesâî (menâsık.205, V, 258-9) ve İbn Mâce (no. 3017), Hisâm b. Urve an ebîhî an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[356] Bu rivayeti Nesâî (menâsık 203/2, V, 257), İbrâhîm b. Yûnus b. Muh. an ebîhî an Hammâd an Kays b. Sa 'd an Atâ an İbn Abbâs an Usâme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[357] Bu rivayeti Müslim (no. 266, s. 931), İsmaîlb. Ca'fer an Muh. b. e. Harmale an Kureyb an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[358] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1921), Siifyân an İbrahim b. Ukbe an Kureyb an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[359] Tirmizî'nin lafzıyladır. Bu hadisi Buhârî (hacc 100, II, 179; menâkıbu'l-Ensâr 26/8, IV, 234), Ebû Dâvud (no. 1938), Tirmizî (no. 896), Nesâî (menâsık 213, V, 265) ve İbn Mâce (no. 3022), Ebû İshâk an Amr b. Meymûn an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/133.
[360] Lafiz Ebû Davud'a aittir. Bunu bu lafızla Ebû Dâvud (no. 1940), Nesâî (menâsık 222/1, V, 270-1) ve İbn Mâce (no. 3025), Seleme b. Küheyl ani'l-Hasan el-Urenîan ibn Abbâs asl-ı senedi ile;Ebû Dâvud (no. 1941) ve Nesâî (menâsık 222/2, V, 272), Habîb b. e. Sâbil an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 302), Nesâî (menâsık 208/2, V, 261) ve İbn Mâce (no. 3026), Amr b. Dînâr an Atâ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no 2758), Ahmed (I, 222), Buhârî (hacc 98, II, 178; cezâ'us-sayd 25, II, 218), Müslim (hacc no. 300-1, s. 931), Ebû Dâvud (no. 1939), Nesâî (menâsık 208/1, V, 261), Ebû Ya'lâ (no. 2386), İbn Huzeyme (no. 2872), Taberânî (no. 11260-1), İbn Hibbân (no. 3852-4) ve Beyhakî (V, 123), Ubeydullah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[361] Bu hadisi Buhârî (hacc 98/5-6, II, 178-9), Müslim (hacc no. 294-5, s. 939-40), Nesâî (menâsık 214-2, V, 266) ve İbn Mâce (no. 3027), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhîan Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[362] Lafiz Ebû Davud'a âit olup (no. 1942) isnadı şöyledir: Harun b. Abdillah an İbn ebî Fiideyk ani'd-Dahhâk b. Osman an Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise.
A'esâî ise (menâsık 223, V, 272), yakın mânâsı ile Amr b. Alî an Abdila 'lâ b. Abdila 'lâ an Abdillah b. Abdinahman et-Tâifî an Atâ b. e. Rebâh an Aişe binti Talha an Âise senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[363] Bu hadisi Buhârî (hacc 98, II, 178) ve Müslim (hacc no. 304, s. 941), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[364] Bu hadisi Müslim (hacc no. 269-70, 305-309, s. 942-3) ve Nesâî (menâsık 226/104, V, 273-4), Kesir b. Müdrik an Abdinahman b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[365] Lafiz Buhârî'ye (hacc 22) aittir. Bu lafzı o, Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs tarikiyle irâd etmiştir.
Ayrıca Buhârî (hacc 101/1, II, 179) ve Müslim (hacc no. 267), ibn Cüreyc an Atâ an ibn Abbâs asl-ı senedi ile; Hadisin aynı mânâdaki diğer tarikleri 3467-70 numaralı hadislerde geçmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/134.
[366] Bu hadisi Buhârî (hacc 140-2, II, 194) ve Nesâî (menâsık 230, V, 276), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Salim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[367] Bu hadisi Tayâlisî (319), Ahmed (I, 375, 408, 4I5, 422, 436, 456, 457, 458), Buhârî (hacc 84, II, 173; 135-8, II, 192-3), Müslim (hacc no 305-8, s. 942-3), Ebû Dâvud (no. 1974), Tirmizî (no. 901), Nesâî (menâsık 226, V, 273-4), İbn Mâce (no. 3030), İbn Huzeyme (no. 2880), İbn Hibbân (no. 3859) ve Beyhakî (V, 129), Abdurrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[368] Bu hadisi Tayâlisî (319), Ahmed (I, 375, 408, 4I5, 422, 436, 456, 457, 458), Buhârî (hacc 84, II, 173; 135-8, II, 192-3), Müslim (hacc no 305-8, s. 942-3), Ebû Dâvud (no. 1974), Tirmizî (no. 901), Nesâî (menâsık 226, V, 273-4), İbn Mâce (no. 3030), İbn Huzeyme (no. 2880), İbn Hibbân (no. 3859) ve Beyhakî (V, 129), Abdurrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[369] Bu hadisi Ahmed (II, 178, 190), el-Haccâc b. Artât an Amr b. Şu'ayb an ebîhîan ceddihîasl-ı senedi ile tahrîc etti.Haccâc hakkında menfi sözler sarfedilmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[370] Bu hadisi Nesâî (menâsık 227/2, V, 275), Yahya b. Mûsâ el-Belhî an Süfyân b. Uyeyne an Ibn e. Niiceyh an Mücâhı'd an Sa'd senedi ile tahtıc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[371] Bu hadisi Müslim (hacc no. 315, s. 945), Seleme b. Şe-bîb ani'l-Hasan b. A'yen an Ma'kil b. Ubeydillah el-Ce-zerî an Ebi'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/135.
[372] Bu hadisi Nesâî (menâsık 217, 219, V, 268-9) ve İbn Mâce (no. 3029), Avfan Ziyâd b. Husayn an EbTI-Âliy-ye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Teymiyye'ye göre isnadı Müslim'in şartinca sahîh-tir (Feyd III, 126).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[373] Bu hadisi Ahmed (III, 319,378), Müslim (hacc no. 314,s. 943), Ebû Dâvud (no. 1970), Tirmizî (no. 897), Nesâî (menâsık 220-221, V, 270), İbn Huzeyme (no. 2877) ve Beyhakî (V, 130), İbn Cüreyc an EbVz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[374] Bunu Mâlik (hacc no. 220, s. 409), an Ebî Bekr b. Nâfi1 an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[375] Mâlik (no. 214, s. 407), bunu an Nâfi' an İbn Ömer sa-hîh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[376] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1969) ve Tirmizî (no. 900), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[377] Bu hadisi Müslim (hacc no. 310, s. 943), Ebû Dâvud (no. 1969) ve Nesâî (menâsık 220/3, V, 270), İbn Cüreyc an Ebî z-Ziibeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[378] Bu hadisi Müslim (hacc no. 310, s. 943), Ebû Dâvud (no. 1969) ve Nesâî (menâsık 220/3, V, 270), İbn Cüreyc an Ebî z-Ziibeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[379] Bu hadisi Tirmizî (no. 903), Ebû Dâvud (no. 3035) ve Nesâî (menâsık 220/2, V, 270), Eymen b. Nâbil an Ku-dâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/136.
[380] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1834), Müslim (hacc no. 312, s. 944) ve Nesâî (menâsık 220/1, V, 270), Muh. b. Seleme an Ebî Abdirrahîm an Zeyd b. e. Üneyse an Yahya b. el-Husayn an UmmiI-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/137.
[381] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/137.
[382] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/137.
[383] Bu hadisi Ahmed (I, 297) ve Taberânî (M. el-Kebîr no. 10628), Hammâd b. Seleme an Ebî Âsim el-Ganevî an Ebî'l-Tufayl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 259).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/137.
[384] Bu hadisi Şafîî (Sünen s. 76), Ahmed (III, 208, 214, 256), Buhârî (vudû 33, I, 51), Müslim (hacc no. 223-6, s. 947-8), Ebû Dâvud (no. 1981-2), Tirmizî (no. 912), Ebû Yaiâ (no. 2827, 2840), İbn Huzeyme (no.
2928), İbn Hibbân (no. 3868) ve Beyhakî (1,25; II, 427; V, 134; VII, 67), Hişâm b. Hassan an İbn Sirin an Enes
asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncüsü Ebû Davud'un, diğerleri ise Müslim'in lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[385] Bu hadisi Şafîî (Sünen s. 76), Ahmed (III, 208, 214, 256), Buhârî (vudû 33, I, 51), Müslim (hacc no. 223-6, s. 947-8), Ebû Dâvud (no. 1981-2), Tirmizî (no. 912), Ebû Yaiâ (no. 2827, 2840), İbn Huzeyme (no.
2928), İbn Hibbân (no. 3868) ve Beyhakî (1,25; II, 427; V, 134; VII, 67), Hişâm b. Hassan an İbn Sirin an Enes
asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncüsü Ebû Davud'un, diğerleri ise Müslim'in lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[386] Bu hadisi Şafîî (Sünen s. 76), Ahmed (III, 208, 214, 256), Buhârî (vudû 33, I, 51), Müslim (hacc no. 223-6, s. 947-8), Ebû Dâvud (no. 1981-2), Tirmizî (no. 912), Ebû Yaiâ (no. 2827, 2840), İbn Huzeyme (no.
2928), İbn Hibbân (no. 3868) ve Beyhakî (1,25; II, 427; V, 134; VII, 67), Hişâm b. Hassan an İbn Sirin an Enes
asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncüsü Ebû Davud'un, diğerleri ise Müslim'in lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[387] Bu hadisi Şafîî (Sünen s. 76), Ahmed (III, 208, 214, 256), Buhârî (vudû 33, I, 51), Müslim (hacc no. 223-6, s. 947-8), Ebû Dâvud (no. 1981-2), Tirmizî (no. 912), Ebû Yaiâ (no. 2827, 2840), İbn Huzeyme (no.
2928), İbn Hibbân (no. 3868) ve Beyhakî (1,25; II, 427; V, 134; VII, 67), Hişâm b. Hassan an İbn Sirin an Enes
asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncüsü Ebû Davud'un, diğerleri ise Müslim'in lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[388] Bu hadisi Buhârî (hacc 127, II, 188), Müslim (no. 322, s. 947) ve Ebû Dâvud (no. 1980), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[389] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (no. 192, s. 398), an Yahya b. Saîcl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[390] Muvattâ, hacc no. 186, s. 396.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[391] Bu hadisi Tirmizî (no. 914-5) ve Nesâî (zînet 4, VIII, 130), Muh. b. Mûsâ an Ebî Dâvud et-Tayâlisî an Hemmâm an Katâde an Hilâs b. Amr an Ali asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadında ızdırâb vardır. Şöyle ki bu hadis, Hammâd b. Seleme an Katâde an Âise senedi ile de tahrîc olunmuştur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[392] Bu hadisi Mâlik (hacc 184, s. 395), Buhârî (hacc 127, II, 188-9), Müslim (hacc 316-19, s. 945-6), Ebû Dâvud (no. 1979) ve Tirmizî (no. 913), Nâfi1 an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/138.
[393] Bu hadisi Mâlik (hacc 184, s. 395), Buhârî (hacc 127, II, 188-9), Müslim (hacc 316-19, s. 945-6), Ebû Dâvud (no. 1979) ve Tirmizî (no. 913), Nâfi1 an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[394] Bu hadisi Buhârî (hacc 127/2, II, 189) ve Müslim (hacc no. 320, s. 946), Muh. b. Fudayl an Umâre b. el-Ka'kâ1 an EbîZür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[395] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3045), Muh. b. Abdillah b. Nümeyr an Yûnus b. Bukeyr an Ibn İshâk an Ibn ebîNecîh an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[396] Lafiz Müslim'e aittir.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 242, s. 421), Tayâlisî (no. 285), Şâfiî (Ümm II, 182), Ahmed (II, 159, 160, 192, 202,210,217), Dârimî (II, 64), Buhârî (ilm 23,1,29; ilm 46,1,40; hacc 131, II, 190; eymân 15/2, VII, 225), Müslim (hacc no. 329-333, s. 948-9), Ebû Dâvud (no. 2014), Tirmizî (no. 916), İbn Mâce (no. 3051), İbn Huzeyme (no. 2949, 2951), İbn Hibbân (no. 3866), Dârekutnî (II, 261-253) ve Beyhakî (V, 139), ez-Zührî an îsâ b. Talha b. Ubeydillah an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[397] Lafiz Müslim'e aittir.
Bu hadisi Mâlik (hacc no. 242, s. 421), Tayâlisî (no. 285), Şâfiî (Ümm II, 182), Ahmed (II, 159, 160, 192, 202,210,217), Dârimî (II, 64), Buhârî (ilm 23,1,29; ilm 46,1,40; hacc 131, II, 190; eymân 15/2, VII, 225), Müslim (hacc no. 329-333, s. 948-9), Ebû Dâvud (no. 2014), Tirmizî (no. 916), İbn Mâce (no. 3051), İbn Huzeyme (no. 2949, 2951), İbn Hibbân (no. 3866), Dârekutnî (II, 261-253) ve Beyhakî (V, 139), ez-Zührî an îsâ b. Talha b. Ubeydillah an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[398] Bu rivayeti Ahmed (I, 258), Buhârî (hacc 130, II, 190), Müslim (hacc no. 334, s. 950), Tahâvî (IV, 345) ve Beyhakî (IV, 345), Abdullah b. Tavus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[399] Bu rivayeti Ahmed (I, 216), Buhârî (hacc 125, II, 188; 130, II, 190), Ebû Dâvud (no. 1983), Nesâî (menâsık 224, V, 272), İbn Mâce (no. 3050), Taberânî (no. 11967), İbn Huzeyme (no. 2950), Dârekutnî (II, 253) ve Beyhakî (V, 142, 150), Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ an İkrime an Ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[400] Bu rivayeti Buhârî (hacc 125te, II, 187; eymân 15/3, VII, 226), Ahmed b. Yûnus an Ebî Bekr an Abdilazîz b. Rufey' an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[401] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2015), Osman b. e. Şeyhe an Cerîr ani'ş-Şeybânî an Ziyâd b. Ilâka an Usâme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/139.
[402] Mâlik (hacc no. 189, s. 397), Nâfi'den rivayet etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/140.
[403] Mâlik (hacc no. 188, s. 397), bunu Rebî'a b. e. Abdirrahman kanalıyla Kasım'dan tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/140.
[404] Mâlik (hac no. 221, s. 410), bu mevkufu Nâfi' veAbdil-Idh b. Dînâr an İbn Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/140.
[405] Bu hadisi Nesâî (hacc 231, V, 277) ve İbn Mâce (no. 3041), es-Sevrt an Seleme b. Kuheyl ani'l-Hasani7-Urenî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bedrü'l-Münîr'de isnadı hasen olduğu söylenmiştir. Yahya b. Maîn ve başkalarına göre el-Hasan, İbn Ab-bâs'ı işitmemiştir (Neyi V, 76).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/140.
[406] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1999), İbn e. Adî an Muh. b. İshâk an Ebî Ubeyde b. Abdillah b. Zem 'a an ebîhî ve an ümmihî Zeyneb binti ebî Seleme ve Ummi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/140-141.
[407] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[408] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[409] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[410] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[411] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[412] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[413] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141.
[414] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/141-142.
[415] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[416] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[417] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[418] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[419] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[420] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[421] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/142.
[422] Bu hadisi Müslim (hacc no. 205, s. 912), Ebû Dâvud (no. 1752), Tırmizî (no. 906), Nesâî (menâsık 63, V, 170-2) ve İbn Mâce (no. 3097), Şu'be an Katâde an Ebt Hassan el-A'rec an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143.
[423] Bu hadisi Buhârî (hacc 110/1-2, II, 183), Müslim (hacc no. 367, s. 958), Ebû Dâvud (no. 1755), Nesâî (menâsık 65/4, V, 171; 69/2-3, V, 173) ve İbn Mâce (no. 3095-6), el-A'mes an İbrahim ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/3, II, 183), Müslim (no. 365, s. 958), Tirmizî (no. 909) ve Nesâî (menâsık 65/5, V, 171; 69/1, 4, V, 173-4; 72/5, V, 175), Mansûr b. el-Mu'temir ani İb-râhtm... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 368) ve Nesâî (69/5, V, 174), el-Hakem an İbrahim ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 359, s. 957), Nesâî (menâsık 65/1, V, 171) ve İbn Mâce (no. 3094), ez-Zührîan Urve an Amre an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/4, II, 183; adâhî 15, VI, 239), Müslim (no. 370) ve Nesâî (65/3, V, 171), es-Şa'blan Mesrûk an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 360) ve Nesâî (72/2, V, 175), Stifyân ani'z-Zühri an Urve an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 111, II, 183), Müslim (no. 361-4, s. 957-8), Tirmizî (no. 908), Nesâî (66, V, 171; 98/1-2, V, 173; 72/3, V, 175) ve İbn Mâce (no. 3098), el-Kâsım b. Muh. an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143.
[424] Bu hadisi Buhârî (hacc 110/1-2, II, 183), Müslim (hacc no. 367, s. 958), Ebû Dâvud (no. 1755), Nesâî (menâsık 65/4, V, 171; 69/2-3, V, 173) ve İbn Mâce (no. 3095-6), el-A'mes an İbrahim ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/3, II, 183), Müslim (no. 365, s. 958), Tirmizî (no. 909) ve Nesâî (menâsık 65/5, V, 171; 69/1, 4, V, 173-4; 72/5, V, 175), Mansûr b. el-Mu'temir ani İb-râhtm... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 368) ve Nesâî (69/5, V, 174), el-Hakem an İbrahim ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 359, s. 957), Nesâî (menâsık 65/1, V, 171) ve İbn Mâce (no. 3094), ez-Zührîan Urve an Amre an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/4, II, 183; adâhî 15, VI, 239), Müslim (no. 370) ve Nesâî (65/3, V, 171), es-Şa'blan Mesrûk an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 360) ve Nesâî (72/2, V, 175), Stifyân ani'z-Zühri an Urve an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 111, II, 183), Müslim (no. 361-4, s. 957-8), Tirmizî (no. 908), Nesâî (66, V, 171; 98/1-2, V, 173; 72/3, V, 175) ve İbn Mâce (no. 3098), el-Kâsım b. Muh. an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143.
[425] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 369, s. 959) ve Nesâî (menâsık 72/1, V, 175), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr an Amre an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143.
[426] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 53, s. 431), an Yahya b. Sa-id an Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris an Rabta senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143.
[427] Her iki rivayeti de Mâlik (no. 145-6, s. 379), an Nâ-f? an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143-144.
[428] Her iki rivayeti de Mâlik (no. 145-6, s. 379), an Nâ-f? an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/143-144.
[429] Vekî'nin bu sözünü Tirmizî (no. 906), Ebû's-Sâib kanalıyla aktarmıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[430] Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 9, s. 486), Tayâlisî (no. 1795), Müslim (hacc no. 350-4, s. 955-6), Ebû Dâvud (no. 2807), Tirmizî (no. 904), Nesâî (dahâyâ 16, VII, 222), İbn Mâce (no. 3132), Ebû Ya'lâ (no. 2150), İbn Huzeyme (no. 2900-2901), Dârekutnî (II, 244) ve Bey-hakî (V, 168,215,234), Ebû'z-Ziibeyr an Câbir asl-ı senedi tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[431] Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 9, s. 486), Tayâlisî (no. 1795), Müslim (hacc no. 350-4, s. 955-6), Ebû Dâvud (no. 2807), Tirmizî (no. 904), Nesâî (dahâyâ 16, VII, 222), İbn Mâce (no. 3132), Ebû Ya'lâ (no. 2150), İbn Huzeyme (no. 2900-2901), Dârekutnî (II, 244) ve Bey-hakî (V, 168,215,234), Ebû'z-Ziibeyr an Câbir asl-ı senedi tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[432] Bu hadisi Tirmizî (no. \5O3),Altb.Hucr an Şerik an Seleme b. Kuheyl an Huceyye senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[433] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1751), el-Velîd b. Müslim ani'l-Evzât an Yahya b. e. Kesîr an Ebl Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[434] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1750), İbnu's-Serih an İbn Vehb an Yûnus anı İbn Şihâb ez-Zührîan Amre binti Ab-dirrahman an Âise asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/144.
[435] Bu maktu rivayeti Mâlik (hacc no. 147, s. 380), Hişâm b. Urve kanalıyla irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[436] Muvattâ, hacc 178, s. 393. Bu hadisi Ebû Dâvud (1937) ve İbn Mâce (no. 3048), Câbir'in hadisinden tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[437] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[438] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1766), Muh. b. Hâlim an İbn Mehdi an İhni' I-Mübârek an Harmale b. İmrân an Abdillah b. el-Hâris an Gurfe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[439] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1767), Osman b. e. Şeyhe an Ebt Halici el-Ahmer an ibn Cüreye an Ebfz-Zübeyr an Câbir ve Abdirrahman b. Sabit senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[440] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1764), Harun b. Abdillah an Muh. Ve Ya'lâ b. Ubeyd an Muh. b. İshâk an İbn e. Necth an Mücâhid an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ali senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[441] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1920), Ahmed (II, 86, 139), Dâ-rimî (II, 66), Buhârî (hacc 118, II, 185), Müslim (hacc no. 358, s. 956), Ebû Dâvud (no. 1768), İbn Huzeyme (no. 2893) ve Beyhakî (V, 237), Yûnus b. Ubeyd an Ziyâd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145.
[442] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1765), Sevr an Râsid b. Sa'd an Abdillah b. Âmir b. Luhayy an Abdillah b. Kurt senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/145-146.
[443] Bu hadisi Buhârî (hacc 124/1, II, 187) ve Müslim (dahâyâ no. 30, s. 1562), İbn Ciireyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (dahâyâ 29, s. 1562) ve Nesâî (dahâyâ 36/1, VII, 233), Mâlik an Ebfz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (cihâd 123/2, IV, 13; afime 27/2, VI, 206; dahâyâ 16/1, VI, 239) ve Müslim (dahâyâ no. 32, s. 1562), Amr b. Dînâr an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[444] Bu hadisi Buhârî (hacc 124/1, II, 187) ve Müslim (dahâyâ no. 30, s. 1562), İbn Ciireyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (dahâyâ 29, s. 1562) ve Nesâî (dahâyâ 36/1, VII, 233), Mâlik an Ebfz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (cihâd 123/2, IV, 13; afime 27/2, VI, 206; dahâyâ 16/1, VI, 239) ve Müslim (dahâyâ no. 32, s. 1562), Amr b. Dînâr an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[445] Bu hadisi Müslim (hacc no. 378, s. 963), Ebû Gassân el-Mismaî an Satd an Katâde an Sinan b. Seleme an ibn Abbâs an Zûeyb Ebt Kabîsa senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[446] Bu hadisi Mâlik (hacc 148, s. 380), Ebû Dâvud (no. 1762), Tirmizî (no. 910) ve İbn Mâce (no. 3105), Hisâm b. Urve an ebîhtan Naciye asl-ı senedi ile tahrîc etti. Mâlik'in rivayetinde Naciye

zikredilmemiş, mürsel olarak irâd edilmiştir.
Tirmizî'ye göre isnadı "hasen sahih'tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[447] Bu maktu hadisi Mâlik (hacc no. 149, s. 381), ani'z-Zührtan Said senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[448] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 150, s. 381), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[449] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 139, s. 337), Tayâlisî (no. 2368, 2596), Buhârî (hacc 103/2, II, 180; vasâyâ 12/2, III, 191; edeb 95/2, VII, 110), Müslim (hacc no. 371, s. 960), Ebû Dâvud (no. 1760), Nesâî (hacc 74, V, 176), İbn Mâce (no. 3103), Ebû Ya'lâ (no. 6307, 6667), İbn Hibbân (no. 4003,4005) ve Beyhakî (V, 236), Ebû'z-Zi-nâd ani'l-A'rec an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146.
[450] Bu hadisi Müslim (hacc no. 375, s. 961), Ebû Dâvud (no. 1761) ve Nesâî (hacc 76, V, 177), İbn Cüreyc an Ebfz-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/146-147.
[451] Bu mevkufu Mâlik (hacc no. 143, s. 378), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[452] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1756), en-Nüfeylt an Muh. b. Seleme an Hâlid b. e. Yezid an Cehm b. el-Cârûd an Salim b. Abdillah an ebtht senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[453] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1749), Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[454] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 146, s. 379), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[455] Bu mevkufu da Mâlik (hacc no. 147, s. 380), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[456] Lafiz Müslim'e (no. 348) aittir. Bu hadisi Buhârî (hacc 122; II, 186; 120, 186; 113, II, 184; vekâlet 1, III, 60), Müslim (hacc no. 348-9, s. 954-5), Ebû Dâvud (no. 1769) ve İbn Mâce (no. 3099), Mücâhid an Abdirrah-man b. e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[457] Bu hadisi Tirmizî (no. 907), Yahya b. el-Yemân an Süfyân an Ubeydillah an Nâfi' an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "garîb" hükmü verdikten sonra mevkuf olmasının daha sahîh olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[458] Bu hadis-i mevkufu Mâlik (hacc no. 240, s. 419), Eyyûb b. e. Temîme es-Sahtiyânî an Satd b. Cübeyr un İbn Ab-bâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/147.
[459] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1862), Tirmizî (no. 940) ve Nesâî (mıenâsık 102, V, 198-9), el-Haccâc es-Savvâfan Yahya b. e. Kesîr an Ikrime ani'l-Haccâc asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/148.
[460] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/148.
[461] Bu hadisi Mâlik (hacc 103/b, s. 362), an Yahya h. Saîd an Süleyman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/148.
[462] Bu mevkufu Mâlik (hacc 102, s. 361), doğrudan Eyyûb'dan tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/148.
[463] Mâlik bunu Zührî'den o da Salim b. Abdillah'tan, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir (Muvattâ 100, s. 361).
Bunu Buhârî (muhsâr 2, II, 207) ve Nesâî (menâsık 61/1, V, 169), Yûnus ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc
ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/148.
[464] Bu hadisi Buhârî (muhsar 1/4, II, 206-7), Muh. an. Yahya h. Salih an Muâviye b. Sellâm an Yahya b. e. Kesîr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149.
[465] Bu mevkufu Buhârî (muhsar 4/1, II, 207), Revh an Şibl an İbn e. Necîh an Mücâhid an ibn Abbâs senedi ile muallak olarak tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149.
[466] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149.
[467] Muvattâ, hacc no. 98, s. 360; Buhârî, muhsâr 4, II, 207).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149.
[468] Mâlik, bunu (hacc no. 153, s. 383), an Yahya b. Saîd an Süleyman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149.
[469] Mâlik, bunu (hacc no. 154), an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an Süleyman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/149-150.
[470] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[471] İlk bölümü Muvattâ'da (hacc no. 160, s. 386) yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[472] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 237-8), Buhârî (muhsar 5, 6, 8, II, 208; mağâzî 35/11, V, 64; marda 10/1, VII, 8; tıbb 16, VII, 15; keffârâtu'l-eymân 1, VII, 235), Müslim (hacc no. 80-84, s. 859-861), Ebû Dâvud (no. 1856-7, 1860-1), Tirmizî (no. 953), Nesâî (menâsık 96/1, V, 194-5) ve İbn Mâce (no. 3079), Abdurrahman b. e. Leylâ an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e (no. 82) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[473] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 237-8), Buhârî (muhsar 5, 6, 8, II, 208; mağâzî 35/11, V, 64; marda 10/1, VII, 8; tıbb 16, VII, 15; keffârâtu'l-eymân 1, VII, 235), Müslim (hacc no. 80-84, s. 859-861), Ebû Dâvud (no. 1856-7, 1860-1), Tirmizî (no. 953), Nesâî (menâsık 96/1, V, 194-5) ve İbn Mâce (no. 3079), Abdurrahman b. e. Leylâ an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e (no. 82) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[474] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 237-8), Buhârî (muhsar 5, 6, 8, II, 208; mağâzî 35/11, V, 64; marda 10/1, VII, 8; tıbb 16, VII, 15; keffârâtu'l-eymân 1, VII, 235), Müslim (hacc no. 80-84, s. 859-861), Ebû Dâvud (no. 1856-7, 1860-1), Tirmizî (no. 953), Nesâî (menâsık 96/1, V, 194-5) ve İbn Mâce (no. 3079), Abdurrahman b. e. Leylâ an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e (no. 82) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[475] Bu rivayetin lafzı Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (muhsar 7, II, 208; tefsîr Bakara 32, V, 158) ve Müslim (hacc no. 85-6, s. 861-2), Abdurrahman b. el-İsbehânî an Abdillah b. Ma'kil an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[476] Bu rivayet Ebû Davud'a (no. 1860) ait olup el-Hakem b. Uteybe an İbn ebî Leylâ kanalıyla gelmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/150.
[477] Lafiz Müslim'e (no. 104) aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 15/2, VI, 122-3) ve Müslim (hacc no. 104, s. 867-8), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 105) ve Nesâî (menâsık 60/3, V, 168), Ab-dürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî ve Hişâm b. Urve an ebîhi an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/151.
[478] İbn Abbâs rivayetini Müslim (hacc no. 106, s. 868) ve Nesâî (menâsık 60/2, V, 168), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zü-beyr an Tavus ve İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 941) ve Nesâî (60/1, V, 167-8), Hilâl b. Habbâb an ikrime an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Burada verilen metin ise İbn Ömer hadisine aittir. Bunu ise Buhârî (muhsar 2, II, 207), Tirmizî (no. 942) ve Nesâî (menâsık 61/1-2, tahrîc ettiler. Mâlik ise (hacc no. 100, 103, s. 361), ez-Zührîan Salim an ebîhî kanalı ile yakın manâsıyla irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/151.
[479] Heysemî'ye göre râvilerinden birisi hadisleri hasen kabul edilen İbn Lehî'a'dır. (Mecma' III, 238).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[480] Bu hadisi Buhârî (hacc 15, II, 143; 41/1, II, 154), Müslim (hacc no. 223, s. 918), Ebû Dâvud (no. 1866-7), Nesâî (menâsık 105, V, 200) ve İbn Mâce (no. 2940), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[481] Bu hadisi Buhârî (hacc 15, II, 143; 41/1, II, 154), Müslim (hacc no. 223, s. 918), Ebû Dâvud (no. 1866-7), Nesâî (menâsık 105, V, 200) ve İbn Mâce (no. 2940), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[482] Bu hadisi (hacc 41/2-6, II, 154-5), Müslim (hacc no. 224-5, s. 918-9), Ebû Dâvud (no. 1868-9) ve Tirmizî (no. 853), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[483] Bunu Mâlik (hacc no. 3, s. 322), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[484] Bu rivayeti Tirmizî (no. 852), Yahya b. Musa an Hârûn b. Salih el-Belhî an Abdirrahman b. Zeyd b. Eşlem an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152.
[485] Bu hadisin lafzı Buhârî'ye aittir; diğerlerinki oldukça kısadır. Bunu Buhârî (salât 89/2, I, 124-6), Müslim (hacc no. 228, s. 919) ve Nesâî (menâsık 103, V, 199), Mûsâ b.Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/152-154.
[486] Her ikisinin lafzı da Buhârî'ye aittir. İlki hacc 29/1 ve diğeri hacc 149. Bu hadisi Mâlik (Muvattâ, hacc 6, s. 324), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; Buhârî (hacc 29/1, II, 148; 38, II, 154; hacc 149, II, 197), Müslim (hacc no. 227, s. 919), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 39, II, 154) ve Müslim (hacc no. 226, s. 919), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/154.
[487] Her ikisinin lafzı da Buhârî'ye aittir. İlki hacc 29/1 ve diğeri hacc 149. Bu hadisi Mâlik (Muvattâ, hacc 6, s. 324), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; Buhârî (hacc 29/1, II, 148; 38, II, 154; hacc 149, II, 197), Müslim (hacc no. 227, s. 919), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 39, II, 154) ve Müslim (hacc no. 226, s. 919), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/154.
[488] Bu hadisi Müslim (hacc no. 337, s. 951), Muh. b. Mih-rân er-Râzî an Abdirrezzâk an Ma'mer an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/154.
[489] Bu hadisi Mâlik (hacc 207, s. 405), Buhârî (hacc 148/3, II, 197), Müslim (hacc 337-8, s. 951), Ebû Dâvud (no. 2012-13) ve Tirmizî (no. 921), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/154.
[490] Bu hadisi Buhârî (hacc 147/2, II, 196-7), Müslim (hacc 341, s. 952) ve Tirmizî (no. 921), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Atâ an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[491] Bu hadisi Buhârî (hacc 147/1, II, 196), Müslim (hacc no. 339, s. 951), Ebû Dâvud (no. 2008) ve Tirmizî (no. 426 923), Hişâm b. Urve an ebîhî an kişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[492] Bu hadisi Müslim (hacc no. 342, s. 952) ve Ebû Dâvud (no. 2009), Süfyân b. Uyeyne an Salih b. Keysân an Süleyman b. Yesâr an EbtRâfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[493] Bu hadisi Ahmed (II, 263,237,353, 540), Buhârî (hacc 45, II, 158, menâkıbu'l-Ensâr 39, IV, 246; tevhîd 31, VI-II, 194), Müslim (hacc no. 343-4, s. 952), Ebû Dâvud (no. 2011), İbn Huzeyme (no. 2981-4) ve Beyhakî (V, 160), ei-Zührîan Ebt Seleme an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[494] Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 47, II, 266-7), Müslim (hacc no. 441-4, s. 985-6), Tirmizî (no. 946), Ebû Dâvud (no. 2022) ve Nesâî (taksîru's-salât 4, III, 122), Abdurrahman b. Humeyd ani's-Sâib b. Yezîd ani'I-Alâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[495] Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 47, II, 266-7), Müslim (hacc no. 441-4, s. 985-6), Tirmizî (no. 946), Ebû Dâvud (no. 2022) ve Nesâî (taksîru's-salât 4, III, 122), Abdurrahman b. Humeyd ani's-Sâib b. Yezîd ani'I-Alâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[496] Muvattâ, hacc no. 248, s. 423.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/155.
[497] Bu hadisi Mâlik (Şeybânî rivayeti no. 481), Şafîî (Ümm II, 97; VII, 196), Tayâlisî (s. 347), Ahmed (1,219, 251, 329, 346, 359, 366), Dârimî (II, 40), Buhârî (hacc I, II, 140; cezâ'us-sayd 24, II, 218; mağâzî 77, I, 125; isti'zân 2, VII, 126), Müslim (hacc no. 407, s. 973), Ebû Dâvud (no. 1809), Tirmizî (no. 928), Nesâî (menâsık 9, II, 12, V, 117-9; adâbu'l-kudât 9, VIII, 228-9), Ebû Ya'lâ (no. 2384), İbn Huzeyme (no. 3031-6), İbn Hib-bân (no. 3979,3984,3985) ve Beyhakî (IV, 328-329; V, 179), Süleyman b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[498] Bu hadisi Mâlik (Şeybânî rivayeti no. 481), Şafîî (Ümm II, 97; VII, 196), Tayâlisî (s. 347), Ahmed (1,219, 251, 329, 346, 359, 366), Dârimî (II, 40), Buhârî (hacc I, II, 140; cezâ'us-sayd 24, II, 218; mağâzî 77, I, 125; isti'zân 2, VII, 126), Müslim (hacc no. 407, s. 973), Ebû Dâvud (no. 1809), Tirmizî (no. 928), Nesâî (menâsık 9, II, 12, V, 117-9; adâbu'l-kudât 9, VIII, 228-9), Ebû Ya'lâ (no. 2384), İbn Huzeyme (no. 3031-6), İbn Hib-bân (no. 3979,3984,3985) ve Beyhakî (IV, 328-329; V, 179), Süleyman b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[499] Bu hadisi Mâlik (Şeybânî rivayeti no. 481), Şafîî (Ümm II, 97; VII, 196), Tayâlisî (s. 347), Ahmed (1,219, 251, 329, 346, 359, 366), Dârimî (II, 40), Buhârî (hacc I, II, 140; cezâ'us-sayd 24, II, 218; mağâzî 77, I, 125; isti'zân 2, VII, 126), Müslim (hacc no. 407, s. 973), Ebû Dâvud (no. 1809), Tirmizî (no. 928), Nesâî (menâsık 9, II, 12, V, 117-9; adâbu'l-kudât 9, VIII, 228-9), Ebû Ya'lâ (no. 2384), İbn Huzeyme (no. 3031-6), İbn Hib-bân (no. 3979,3984,3985) ve Beyhakî (IV, 328-329; V, 179), Süleyman b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[500] Bu rivayeti Ahmed (I, 356), Vekf an Sekin b. Abdilazîz an ebîhf an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[501] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2621), Ahmed (1,239, 345), Dârimî (II, 233; i'tisâm 12, VIII, 150), Nesâî (hacc 7, 8, V, 116), İbn Huzeyme (no. 3041), Taberânî (12443) ve Beyhakî (VI, 277), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[502] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1811) ve İbn Mâce (no. 2903), an Ahde b. Süleyman an Saki b. ebîArâbe an Katâde an Azre an Saîd b. Cübeyr an Ihn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bunun isnadının sahîh olduğunu söyleyen Beyhakî ayrıca bu babın en sahîhi de olduğunu ilave etmiştir (Neyi IV, 308).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/156.
[503] Bu hadisi Müslim (hacc no. 409-411, s. 974), Ebû Dâvud (no. 1736), Mâlik (hacc no. 244, s. 422) ve Nesâî (menâsık 15/1-5, V, 120-1), İbrahim b. Ukbe ve Muh. b. Ukbe an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/157.
[504] Bu hadisi Tirmizî (no. 927) ve İbn Mâce (no. 3038), İbn Nümeyr an Eş'as b. Sevvâr an Ebl'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında garîb hakma vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/157.
[505] Mecma' III, 282.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/157.
[506] Heysemî, Alî b. Yezîd hakkında bilgi edinemediğini diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' III, 282).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/157.
[507] Bu hadisi mevkufu muallak olarak Buhârî (îdeyn 12, II, 7) ve Mâlik (hacc no. 205, s. 404), Yahya b. Saîd'den, o da belâğan Ömer'den nakletmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[508] Sahîh-i Buhârî, îdeyn 12, II, 7.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[509] Sahîh-i Buhârî, îdeyn 11, II, 7.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[510] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1951) ve Nesâî (menâsık 189, V, 249), Humeyd el-A'rec an Muh. b. İbrahim et-Teymi an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[511] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1951) ve Nesâî (menâsık 189, V, 249), Humeyd el-A'rec an Muh. b. İbrahim et-Teymi an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[512] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1954), Hârûn b. Abdillah an Hişâm b. Abdilmelik an İklime ani'I Hirmâs senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158.
[513] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1952), Muh, b. el-Alâ an İb-ni'l-Mübârek an İbrahim b. Nâfı' an İbn e. Necîh senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/158-159.
[514] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1956), Abdülvehhâb b. Abdir-rahim an Mervân an Hilâl b. Âmir el-Müzenî an Rafi' senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/159.
[515] Bu hadisi Ahmed (V, 72-3), Affân an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ebî Hurreli'r-Rakkâşî an ammihi senediyle tahrîc etti. Veda haccında irâd buyurduğu hutbenin bir parçasıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/159.
[516] Râvilerinden Mûsâ b. Ubeyde zayıftır (Mecmâ III, 268).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/159.
[517] Taberânî, bunu Mu'cemu'l-Kebîr'de iki ayn isnadı ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birisinin râvileri Sahîh ricâ-lindendir (Mecmâ III, 273).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/159-160.
[518] Bu rivayetin isnadında yer alan Bakiyye b. el-Velîd, güvenilir olmakla birlikte tedlîs yapmakla maruftur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 271).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/160.
[519] Râvilerinden Alî b. Yezîd, zayıf bir râvi olup kimilerince güvenilir addedilmiştir (Mecma' III, 271).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/160.
[520] Heysemî'ye göre Taberânî, bunu M. el-Kebîr'de birkaç isnâdla tahrîc etmiştir. Buradaki senedi zayıftır. Ancak Arafat günü irâd ettiği hutbe kısmında gelen rivayetin isnadı sahîhtir (Mecma' III, 372).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/160.
[521] Bu hadisi Tirmizî (no. 815) ve İbn Mâce (no. 3076), Süf-yân an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında garîb hükmü verdi ve bu hadisi es-Sevrî an Ebî İshâk an Mücâhid tarikiyle mürsel olarak rivayet edildiğini söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/160.
[522] Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 135, 245, 256), Dârimî (II, 29), Buhârî (umre 3, II, 199), cihâd 186, IV, 35; mağâzî 35/2, V, 62), Müslim (hacc no. 217, s. 916), Ebû Dâvud (no. 1994), Tirmizî (no. 815 m), Ebû Ya'lâ (no. 2872, 3091), İbn Huzeyme (no. 3071), Tahâ-vî (II, 153), İbn Hibbân (no. 3756) ve Beyhakî (IV, 342, 345, 357; V, 10, IX, 56), Hemmâm b. Yahya an Kaimle un Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/160-161.
[523] İlki Tirmizî'ye, ikincisi Ebû Davud'a ait lafızlardır. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1996), Tirmizî (no. 935) ve Nesâî (menâsık 104, V, 199-200), Müzâhim b. e. Müzâhim an Abdilazîz b. Abdillah b. Hâlid b. Useyd an Muharriş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[524] İlki Tirmizî'ye, ikincisi Ebû Davud'a ait lafızlardır. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1996), Tirmizî (no. 935) ve Nesâî (menâsık 104, V, 199-200), Müzâhim b. e. Müzâhim an Abdilazîz b. Abdillah b. Hâlid b. Useyd an Muharriş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[525] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 56, s. 342), an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[526] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1991), Abdula'lâ b. Hammâd an Dâvud b. Abdirrahman an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[527] Bu hadisi Buhârî (Umre 3, II, 199), Müslim (hacc no. 219-220, s. 916-7), Ebû Dâvud (no. 1991-2) ve Tirmizî (no. 936-7), ayn ayn Atâb.e. Rebâh ve Mücâhid an Urve asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[528] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2019), Tirmizî (no. 881) ve İbn Mâce (no. 3006), İsrâîl an İbrahim b. Muhacir an Yûsuf b. Mâhek an ümmihî Müseyke an Âise aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/161.
[529] Heysemî, isnadında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' III, 265).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/162.
[530] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1722), en-Nüfeylî an Abdila-zîz b. Muh. an Zeyd b. Eşlem an ibnin li-Ebî Vâkıd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/162.
[531] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1647, 2313), Ahmed (II, 446), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 546, yk. 331a, 332a), Bezzâr (no. 1077-8) ve Beyhakî (V, 228), İbn e. Zi'b an Salih b. Nebhân mevlâ't-Tev'eme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hasendir (Tergîb II, 212).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/162.
[532] Bu mevkufu Buhârî (cezâ'us-sayd 35/4, II, 219), Ahmed b. Muh. an İbrahim an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/162.
[533] Bu hadisi Buhârî (hacc 3, II, 141), Muh. b. e. Bekr el-Mukaddemî an Yezid b. Zurey' an Azre b. Sabit an Semâme b. Abdillah senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/162.
[534] Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 40, IV, 136), Müslim (mesâcid no. 1-2, s. 370) ve Nesâî (mesâcid 3, II, 32), el-A'meş an İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî an ebîhî an EbîZerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[535] Bu hadisi Ahmed (I, 307, 373, 329), Nesâî (menâsık 145, V, 226), Tirmizî (no. 788), Taberânî (no. 12285) ve İbn Huzeyme (nol 2733), Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasen sahîh'tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[536] Bu hadisi Tirmizî (no. 961), Kuteybe an Cerîr an İbn Huseym an Saîd b. Cü'beyr İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[537] Heysemî, râvilerinden Bekr b. Muh. el-Kuraşî ile el-Hâris b. Gassân'ı tanımadığını söylemiştir (Mecma' III, 242).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[538] Tirmizî (no. 878), hu hadisi Kuteybe an Yezîd b. Zurey' ip an Recâ Ebî Yahya an Mü'sâfi' el-Hâcib an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[539] Bu hadisi Ahmed (II, 211), İbn Huzeyme (no. 2737) ve el-Hâkim (I, 457), Abdullah b. el-Mü'mel an Atâ b. e. Rebâh an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdullah sebebiyle isnadı hasendir (Tergîb II, 194).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[540] Râvilerinden Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ sebebiyle isnadı hasendir (Tergîb II, 194).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/163.
[541] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/164.
[542] İsnadı sahîhtir (Tergîb II, 195).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/164.
[543] Râvilerinden birisi hakkında Heysemî, hiçbir bilgi edinemediğini söylemiştir (Mecma' III, 243).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/164.
[544] Bu hadisi Müslim (hacc no. 216, s. 915), ez-Zühri an Hanzale b. Ali el-Eslemîan Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/164.
[545] Bu hadisi Ahmed (I, 215), Buhârî (bed'ul-Halk 7, IV, 84; enbiyâ 24/2, IV, 125), Müslim (îmân no. 268-9, s. 152-3), İbn Mâce (no. 2891), İbn Huzeyme (no. 2632-3), Ebû Ya'lâ (no. 2542), Taberânî (no. 12756), İbn Hib-bân (no. 3790,6186), el-Hâkim (II, 343) ve Beyhakî (V, 42), Dâvud b. e. Hind an Ebi'l-Âliyye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/164.
[546] Bu hadisi Müslim (fiten no. 8, s. 2210), Ebû Beh- b. e.Şeybe an Yûnus b. Muh. ani'l-Kâsım b. el-Fadl el-Huddânî an Muh. b. Ziyâd an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/165.
[547] Bu rivayeti Buhârî (buyu'49/2, III, 19), Muh. b. es-Sab-bâh an İsmaîl b. Zekeriyyâ an Muh. b. Sûka an Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/165.
[548] Bu hadisi Tirmizî (no. 2184), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Nu'aym an Süfyân an Seleme b. Kuheyl an Ebî Idrîs el-Merhebî an Müslim b. Safvân an Safıyye senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/165.
[549] Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (fiten 6-7, s. 2209), Nesâî (menâsık 112/4, V, 207) ve İbn Mâce (no. 4063), Ümeyye b. Safvân b. Abdillah b. Safvân an Abdillah b. Safvân an Hafsa senedi

ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/165.
[550] Bu hadisi Buhârî (hacc 48, 0, II, 159; i'tisâm 2/1, VIII, 139) ve Ebû Dâvud (no. 2031), Vâsıl el-Ahdeb an Şakîk b. Seleme an Şeybe b. Osman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/166.
[551] Bu hadisi Buhârî (hacc 48, 0, II, 159; i'tisâm 2/1, VIII, 139) ve Ebû Dâvud (no. 2031), Vâsıl el-Ahdeb an Şakîk b. Seleme an Şeybe b. Osman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/166.
[552] Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (ilm 37/1,1, 34-5; cezâ'us-sayd 8, II, 213; mağâzî 51, V, 94), Müslim (hacc 446, s. 987-8), Tirmizî (no. 809, 1406) ve Nesâî (menâsık 111, V, 205-6), Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Şurayh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/166.
[553] Bunun lafzı Buhârî'ye (buyu 28) ait olup bu lafzı o, Hâ-lid el-Hazzâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir: cenâiz 77, II, 94-95; cezâ'us-sayd 9, II, 213; buyu' 28/2, II, 13).
Bu hadisi yaklaşık metinle Ahmed (1,259, 315), Buhârî (hacc 43, II, 157; cezâ'us-sayd 10, II, 214; cizye 22/3, IV, 72), Müslim (hacc no. 445, s. 986), Ebû Dâvud (no. 2018), Nesâî (menâsık 110, V, 203-4), İbnu'l-Cârûd (s. 254), Taberânî (no. 10943), İbn Hibbân (no. 3712) ve Beyhakî (V, 195, 199), Miicâhid an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/166.
[554] Râvilerinden Atâ b. es-Sâib'in, âhir-i ömründe ezberi bozulmuştur (Mecma' III, 284).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/166-167.
[555] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5239), Nasr b. Alî an Ebî Usâme an ibn Cüreyc an Osman b. e. Süleyman an Saîd b. Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an Abdillah b. Hubsî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[556] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5241), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere ve Humeyd b. Mes'ade an Hassan b. İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[557] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5241), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere ve Humeyd b. Mes'ade an Hassan b. İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[558] Bu hadisi Buhârî (îdeyn 9/1-2, II, 6), Zekeriyyâ b. Yahya ani'l-Muhâribî an Muh. b. Süka an Saîd b. Cübeyr senedi ile ayrıca yakın mânâsı ile Ahmed b. Ya'kûb an İshâk b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[559] Bu hadisi Müslim (hacc no. 449, s. 989), Seleme b. Şe-bîb an İbn A'yen an Ma'kil an EbVz-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[560] Bu hadisi Tirmizî (no. 3925), Kuteybe an Leys an Ukayl ani'z-Zührîan Ebî Seleme an Abdillah b. Adî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/167.
[561] Bu hadisi de Tirmizî (no. 3926), Muh. b. Mûsâ el-Basrî ani'l-Fudayl b. Süleyman an Abdillah b. Osman b. Huseym an Saîd b. Cübeyr ve Ebît-Tufeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Bu hadisi Taberânî (no. 10632), İbn Hibbân (no. 3701) ve el-Hâkim (1,486) de rivayet ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[562] Hadisin son kısmını Ahmed (I, 242) ve Tirmizî (no. 3908), el-A'meş an Târik b. Abdirrahman an Satd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[563] Bu hadisi Mâlik (hacc no. 249, s. 423), Ahmed (II, 183), Nesâî (menâsık 189/1, V, 248-9) ve Beyhakî (V, 139), Mâlik an Muh. b. Amr b. Halhale an Muh. b. Imrân el-Ensârf an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Mâlik'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[564] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2020), el-Hasan b.Alî an Ebî Âsim an Ca'fer b. Yahya b. Sevbân an Umâre b. Sevbân an Musa b. Bâzân an Ya'lâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[565] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2648), Ahmed (I, 214, 220, 243, 249, 249, 287, 342, 369, 372), Buhârî (hacc 76, II, 167; eşribe 16/3, VI, 248), Müslim (eşribe 117-20, s. 1601-2), Tirmizî (no. 1882), Nesâî (menâsık 165-6, V, 237), İbn Mâce (no. 3422), İbn Huzeyme (no. 2750, 2945), Ebû Ya'lâ (no. 3634-5), Taberânî (no. 12574-9), İbn Hibbân (no. 3826-7, 5295-6) ve Beyhakî (V, 85, 147; VII, 282), eş-Şa'bî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[566] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2648), Ahmed (I, 214, 220, 243, 249, 249, 287, 342, 369, 372), Buhârî (hacc 76, II, 167; eşribe 16/3, VI, 248), Müslim (eşribe 117-20, s. 1601-2), Tirmizî (no. 1882), Nesâî (menâsık 165-6, V, 237), İbn Mâce (no. 3422), İbn Huzeyme (no. 2750, 2945), Ebû Ya'lâ (no. 3634-5), Taberânî (no. 12574-9), İbn Hibbân (no. 3826-7, 5295-6) ve Beyhakî (V, 85, 147; VII, 282), eş-Şa'bî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[567] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[568] Bu hadisi Tirmizî (no. 963), Ebû Kureyb an Hallâd b. Yeiîd el-Cu'f! an Ziiheyr b. Muâviye an Hişâm b. Urve an ebîht an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[569] Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 286).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/168.
[570] Bunun da ricali Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 286).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[571] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3061), Alîb. Muh. an Ubeydil-lah b. Mûsâ an Osman b. el-Esved an Muh. b. Abdirrahman b. e. Bekr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Sindî: "İsnadı sahîh, ricali ise güvenilir kimselerdir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[572] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3062), Hişâm b. Ammâr ani'l-Velfd b. Müslim an Abdillah b. el-Mu'emmel an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Bu hadis halkın dilinde oldukça meşhur olmuştur. Aynı şekilde hakkındaki hükümde de ihtilâf edilmiştir. Hatta müstakil kitaplar bile yazılmıştır. MUstedrek'te bu hadisi tahrîc eden el-Hâkim isnadı hakkında sahîh hükmü vermiştir. Kimileri hasen, kimileri de zayıf hükmüne varmışlardır. İbn Hacer ise: "Sahicileri ile hasen garîb-tir" demiştir.
Sindî ise Abdullah b. el-Mu'emmel sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[573] Bu hadisi Ahmed (IV, 401), Halef b. el-Velfd an Hüzeyl b. Bilâl an İbn ebî Mahzûre an ebîhî ev an ceddihî senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre HUzeyl'i Ahmed ve gayrisi tevsîk etti. Buna karşılık Nesâî ve başkası zayıf addetmiştir (Mecmâ III, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[574] Râvilerinden Abdullah b. el-MU'emmel, İbn Hibbân'a göre güvenilir olup hatâ ederdi. Çoğunluğa göre zayıf bir râvidir (Mecmâ III, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[575] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecmâ III, 292).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[576] Râvilerinden Vâkidî hakkında hem menfi, hem de müs-bet sözler sarfedilmiştir (Mecma' III, 286).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[577] Râvilerinden Yûsuf b. es-Sefer sebebiyle isnadı oldukça zayıftır. Zira onun hakkında Dârekutnî: "hadis uydururdu"; İbn Hibbân: "Onunla ihticâc etmek doğru değildir"; Nesâî ise "metruktür" demiştir (Feyd II, 318).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[578] Râvilerinden Yûsuf b. es-Sefer sebebiyle isnadı oldukça zayıftır. Zira onun hakkında Dârekutnî: "hadis uydururdu"; İbn Hibbân: "Onunla ihticâc etmek doğru değildir"; Nesâî ise "metruktür" demiştir (Feyd II, 318).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[579] Muh. b. el-Esved'in durumu meçhuldür (Mecma' III, 297).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/169.
[580] Bu hadisi Buhârî (hacc 47, II, 159), Ahmed b. Ya'kûb an ebîhî an Ibrâhîm ani'l-Haccâc b. Haccâc an Katâde an Abdillah b. e. Utbe an EbîSaîd senediyle tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[581] Bu hadisi Buhârî (hacc 47, II, 159), Ahmed b. Ya'kûb an ebîhî an Ibrâhîm ani'l-Haccâc b. Haccâc an Katâde an Abdillah b. e. Utbe an EbîSaîd senediyle tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[582] Bu rivayetin lafzı Müslim'e aittir. Bu hadisi Mâlik (hacc 104, s. 363), Şafîî (Sünen s. 87; Ümm (II, 150), Ahmed (VI, 176; 247), Buhârî (hacc 42, II, 156; enbiyâ 10, IV, 118; tefsîr Bakara 10, V, 150), Müslim (hacc no. 399-400, s. 969), Nesâî (menâsık 125/1, V, 214), İbn Huzeyme (no. 2726) ve Beyhakî (II, 274; V, 77), Mâlik ani'z-Zührî an Salim b. Abdillah an Abdillah b. Muh. b. e. Bekr an

Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[583] Bu rivayeti Müslim (no. 398) ve Nesâî ((125/3, V, 215), Ebû Ishâk ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler. Lafız Müslim'indir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[584] Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1393), Dârimî (II, 54), Buhârî (hacc 42, II, 156; temennî 9, VIII, 132), Müslim (hacc no. 405-406, s. 973), İbn Mâce (no. 2955), Tahâvî (II, 184) ve Beyhakî, el-Eş'as b. eMş-Şa'sâ' ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Müslim'indir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[585] Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1393), Dârimî (II, 54), Buhârî (hacc 42, II, 156; temennî 9, VIII, 132), Müslim (hacc no. 405-406, s. 973), İbn Mâce (no. 2955), Tahâvî (II, 184) ve Beyhakî, el-Eş'as b. eMş-Şa'sâ' ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Müslim'indir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/170.
[586] Lafiz Buhârî'ye aittir. Bu rivayetleri Ahmed (VI, 239), Buhârî (hacc 42, II, 156), Nesâî (menâsık 125/4, V, 216) ve Beyhakî (V, 89), Cerîr b. Hazım an Ye-Jd b. Rûmân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/171.
[587] Lafiz Buhârî'ye aittir. Bu rivayetleri Ahmed (VI, 239), Buhârî (hacc 42, II, 156), Nesâî (menâsık 125/4, V, 216) ve Beyhakî (V, 89), Cerîr b. Hazım an Ye-Jd b. Rûmân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/171.
[588] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 402, s. 970-1) ve Nesâî (menâsık 128/1, V, 118-9), Hennâd an İbn e. Zaide an İbn e. Süleyman an Atâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/171-172.
[589] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 403, s. 971-2), Muh. h. Hâlim an Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr ve el-Velîd b. Atâ ani'l-Hâris b. Abdillah b. e. Habi'a senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/172.
[590] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 403, s. 971-2), Muh. h. Hâlim an Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr ve el-Velîd b. Atâ ani'l-Hâris b. Abdillah b. e. Habi'a senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/172.
[591] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 404, s. 972), Muh. b. Hâ-I fî an Abdillah b. Bekr es-Sehmî an Hâlim b. e. Sağîre :n Ebî Kaza'a senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/172-173.
[592] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1103), Ahmed (III, 295, 230), Buhârî (hacc 42, II, 155; menâkıbu'l-Ensâr 25, IV, 233), Müslim (îmân 76, s. 267) ve İbn Hibbân (no. 1601, 7011), İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/173.
[593] Bu rivayeti Ahmed (III, 310, 333), Buhârî (salât 8, I, 96), Müslim (îmân no. 77, s. 268), Ebû Ya'lâ (no. 2243) ve Beyhakî (II, 227), Revh b. Ubâde an Zekeriyyâ b. İs-hâk an Amr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/173.
[594] Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 25/2, IV, 234), Ebû'n-Nu'mân an Hammâd b. Zeyd an Amr ve-Ubeydillah senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/173.
[595] Râvilerinden İsmaîl b. Amr el-Becelî ile İsmaîl b. Ayyaş hakkında hem müsbet, hem de menfî sözler sarfedilmiştir. Diğer râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 288).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/173.
[596] Bu hadis-i mevkufun râvîleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 288).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/174.
[597] Heysemî'ye göre râvîleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 288).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/174.
[598] Son bölümünü Ahmed (V, 455), Abdürrezzâk an Ma'mer an İbn Hüseyni an Ebîl-Tufeyl senedi ile tahrîc etti. Râvîleri Heysemî'ye göre Sahîh ricalidir (Mecmâ III, 289).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/174.
[599] Râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 291).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/174-175.
[600] Bu hadisi Ahmed (III, 425), Abdüssamed an Ebî Zeyd Sabit an Hilâl b. Habbâb an Mücâhid senedi ile lahrîc eti.Hilâl, hakkında ihtilâf olan bir râvîdir. Diğer râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 292).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/175.
[601] Bu hadisi Buhârî (hacc 47, II, 158), Müslim (fiten no. 57, t 2232), Nesâî (menâsık 125/5, V, 216), İbn Hibbân (no. 6716) ve Beyhakî (IV, 340), Ziyâd b. Sa'd ani'z-Zührfan Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 49/2, V, 159) ve Müslim (hacc no. 58), Yûnus b. Yeztd ani'z-Zührî an Saîd... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/175.
[602] Bu hadisi Ahmed (II, 291, 312, 328, 351), İbn ebîZi'b an Saîd b. Sem'ân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 298).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/175.
[603] Bu hadisi Buhârî (hacc 49/1, V, 159), Amr b. Alî an Yahya b. Saîd an Ubeydillah b. el-Ahnes an İbn e. Müleyke an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/175.
[604] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4309), el-Kâsım b. Ahmed an Ebî Âmir an Züheyr b. Muh. an Mûsâ b. Ciibeyr an Ebî Umâme b. Sefil b. Hanîfan İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[605] Bu hadisi Ahmed (II, 220), Ahmed b. Abdilmelik el-Har-rânî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh an Mücâhid an ibn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[606] Bu hadisi Ahmed (1,23), Hasan an İbn Lehî'a an Ebt'z-Zübeyr an Câbir an Ömer senedi ile tahrîc etti. İbn Lehî'a'nın hadisleri hasendir. Diğer râvîleri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[607] Bu hadisi Ahmed (II, 196), Ebû'n-Nadr an İshâk b. Sa-id an Saîd h. Amr an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[608] Bu rivayeti de Ahmed (II, 219), Hâsim an İshâk b. Saîd an Saîd b. Amr an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir. Her iki rivayetin de râvîleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 284-5).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[609] Ahmed aynı rivayeti İbn Ömer hadisinden de sevket-miştir. İsnadı şöyledir: Muh. b. Kinâse an İshâk b. Saîd b. Amr an ebîhîan İbn Ömer (Müsned II, 136). Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir. (Mecma' III, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176.
[610] Bu hadisi Ahmed (I, 64), İsmâîl b. Ebân el-Verrâk an Ya'kûb an Ca'fer b. ebî' I-Muğîre an ibn ebîEbzâ an Osman senedi ile tahrîc etti. Heysemî, râvîlerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemidir (Mecma' «I, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/176-177.
[611] Râvîlerinden Muh. b. Kesir es-San'ânî'yi Salih b. Muhammed, İbn Sa'd ve İbn Hibbân tevsîk ettiler; Ahmed ise zayıf addetmiştir (Mecma' III, 284).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[612] Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[613] Bu hadisi Hâkim en-Nîsâbûrî (MUstedrek II, 389), Abdullah b. Salih an Leys b. Sa'd an Abdirrahman b. Hâ-lîd b. Musâfir ani'z-Zührî an Muh. b. Urve b. ez-Zübeyr an Abdillah b. ez-Zübeyr tarikiyle tahrîc etti ve isnadı hakkında Müslim'in şartınca sahîh hükmü verdi. Zehe-bî de bu hükmü onayladı.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[614] Râvilerinden İsmail b. İbrâhîm b. Muhacir sebebiyle isnadı zayıftır (Mecma' III, 297).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[615] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3107), Ebû Bekr b. e. Şeybe an îsâ b. Yûnus an Ömer b. Saîd b. e. Huseyn an Osman b. e. Süleyman an Alkame senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: "İsnadı, Müslim'in şartınca sahihtir. Ancak Demiri, Alkame'nin sa-hâbî olmadığını ve bu hadisten başka da bir rivayetinin bulunmadığını söylemiştir. İbn Hibbân, onu tâbiûnun güvenilirleri arasında zikretmiştir."
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[616] Bunu Taberânî de rivayet etmiştir. Heysemî'ye göre râ-vileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 297).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.

[617] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6734), Ahmed (I, 367), Taberânî (M. el-Kebîr no. 11282), Bezzâr (no. 1179) ve Beyhakî (VIII, 8), İbrâhîm b. e. Hidâs an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/177.
[618] Bu hadisi Tayâlisî (no. 184), Abdürrezzâk (no. 16309, 17153), Ahmed (I, 81, 126), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 1/4, II, 221; cizye 10, IV, 67; cizye 17/2, IV, 69; farâid 21, VIII, 10; i'tisâm 5/2, VIII, 144-5), Müslim (hacc no. 467, s. 994; ıtk 20, s. 1147), Ebû Dâvud (no. 2034), Tir-mizî (no. 2127), Ebû Ya'lâ (no. 263,296,448), İbn Hibbân (no. 3708, 3709) ve Beyhakî (V, 196), el-A'meş an ibrâhîm b. Yezîd et-Teymî an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[619] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2035) ve Beyhakî (V, 201), Hemmâm b. Yahya an Katâde an Ebî Hassan el-A'rec an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[620] Bu hadisi Ahmed (IV, 40), Buhârî (buyu' 53/1, III, 22), Müslim (hacc no. 454-5, s. 991), Amr b. Yahya el-Mâzinî an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[621] Bu hadisi Ahmed (IV, 40), Buhârî (buyu' 53/1, III, 22), Müslim (hacc no. 454-5, s. 991), Amr b. Yahya el-Mâzinî an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[622] Bu hadisi Müslim (hacc no. 478, s. 1003), Ebû Ya'lâ (no. 1010) ve Beyhakî (V, \9%),Abdurrahman b. ebî Saîd an ebîhî asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 23), Ebû Ya'lâ (no. 998) ve Tahâvî (IV, 192), Zeyneb binti Ka'b an Ebî Saîd asl-ı senedi tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[623] Bu hadisi Ahmed (I, 168), Müslim (hacc no. 461, s. 993), Tahâvî (IV, 191), el-Hâkim (1,487) ve Beyhakî (V, 199), İsmaîlb. Muh. ankmirb. Sa'db. e. Vakkâsan ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[624] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2038), Osman b. e. Şeybe an Yezîd b. Hârûn an İbn e. Zi'b an Salih mevla'l-Tev'eme an Mevlâ li-Sa'din an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/178.
[625] Ebû Dâvud (no. 2037), bu rivayeti Ebû Seleme an Cerîr b. Hazım an Ya'lâ b. Hakîm an Süleyman senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/179.
[626] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2036), Muh. b. el-Alâ an Zeyd b. el-Hubâb an Süleyman b. Kinâne mevlâ Omum b. Af-fân an Abdillah b. e. Süfyân ah Adf senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/179.
[627] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2039), Muh. b. Hafs el-Kal-tân an Muh. b. Hâlid an Hârice b. el-HÛris el-Cühenî an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/179.
[628] Bu hadisi Ahmed (III, 34,47), Müslim (hacc no. 475-6, s. 1001-2), Ebû Ya'lâ (no. 1282-1284), İbn Hibbân (no. 3537) ve Beyhakî (V, 201), Yahya b. e. İshâk ve Yahya b. Kesîr an Ebî Saîd mevla'l-Mehrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/179-180.
[629] Bu hadisi Ahmed (I, 169, 181, 185), Müslim (hacc no. 459-460, s. 992-3), Ebû Ya'lâ (no. 699), Tahâvî (IV, 191) ve Beyhakî (V, 197), Osman b. Hakim an Âmir b. Sa'd an ebthf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/180.
[630] Bu hadisi Müslim (hacc no. 487, s. 1005), Kuteybe b. Satıl an Abdilazîz ed-Derâverdî ani'l-Alâ an ebîht an Ebi Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/180.
[631] Bu hadisi Ahmed (III, 354, 393), Zeyd b. Eşlem an Câbir tarikiyle tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvîleri Sahîh ricâlindendir (III, 306).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/180.
[632] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (I, 206ab), Leys b. Sa'd an Hişâm b. Urve an Mûsâ b. Ukbe an Atâ b. Yesâr an Ubâde tarikiyle tahrîc etti.
İsnadı hakkında Münzirî: "Ceyyiddir (Tergîb II, 232) ve Heysemî: "Râvîleri Sahîh ricalidir" (Mecma' III, 306) demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/180.
[633] Bu hadisi Mâlik (el-câmi' 4, s. 886), Ahmed (III, 306), Buhârî (ahkâm 45, VIII, 124; i'tisâm 16, VIII, 151-2), Müslim (hacc no. 489, s. 1006), Tirmizî (no. 3920), Ne-sâî (bîat 22, VII, 151) ve İbn Hibbân (no. 3724, 3727), Mâlik an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/180.
[634] Bu hadisi Mâlik (el-câmi' no. 5, s. 887), Abdürrezzâk (no. 17165), Ahmed (II, 237, 247, 384), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 2, II, 221), Müslim (hacc no. 488, s. 1006) ve İbn Hibbân (no. 3715), Yahya b. Satd el-Ensârî an Ebi'l-Hubâb Satd b. Yesâr an Ebf Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181.
[635] Bu hadisi Ahmed (II, 74), Tirmizî (no. 3917), İbn Mâce (no. 3112) ve İbn Hibbân (no. 3733), Eyyûb es-Sahıiyâ-nf an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181.
[636] Bu hadisi Mâlik (cihâd 33, s. 462), Yahya b. Saîd'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181.
[637] Bu hadisi Mâlik (cihâd 34, s. 462) ve Buhârî (fadâilu'l-Medîne 12/3, III, 225), Zeyd b. Eşlem (an ebîhî) an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181.
[638] Bu hadisi Mâlik (cihâd 34, s. 462) ve Buhârî (fadâilu'l-Medîne 12/3, III, 225), Zeyd b. Eşlem (an ebîhî) an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181.
[639] Bu hadisi Mâlik (cami114, s. 890-1), Buhârî (cum'a 35,1, 224; II, istiskâ 6-7, II, 17; 8,14, II, 17-8; fadâilu'l-Medîne 12, II, 225; menâkıbu'l-Ensâr 46, IV, 264; marda 8, VII, 5; 22, VII, 11, edeb 68, VII, 95; da'vât 24, VII, 154), Müslim (hacc no. 480, s. 1003), Ahmed (VI, 56, 60,65,82,89,222,260) ve Beyhakî (III, 382), Hişâm b. Urve an ebîht an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Son lafız Mâlik'e, diğer ikisi Buhârî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/181-182.
[640] Bu hadisi Mâlik (cami114, s. 890-1), Buhârî (cum'a 35,1, 224; II, istiskâ 6-7, II, 17; 8,14, II, 17-8; fadâilu'l-Medîne 12, II, 225; menâkıbu'l-Ensâr 46, IV, 264; marda 8, VII, 5; 22, VII, 11, edeb 68, VII, 95; da'vât 24, VII, 154), Müslim (hacc no. 480, s. 1003), Ahmed (VI, 56, 60,65,82,89,222,260) ve Beyhakî (III, 382), Hişâm b. Urve an ebîht an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Son lafız Mâlik'e, diğer ikisi Buhârî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[641] Bu hadisi Mâlik (cami114, s. 890-1), Buhârî (cum'a 35,1, 224; II, istiskâ 6-7, II, 17; 8,14, II, 17-8; fadâilu'l-Medîne 12, II, 225; menâkıbu'l-Ensâr 46, IV, 264; marda 8, VII, 5; 22, VII, 11, edeb 68, VII, 95; da'vât 24, VII, 154), Müslim (hacc no. 480, s. 1003), Ahmed (VI, 56, 60,65,82,89,222,260) ve Beyhakî (III, 382), Hişâm b. Urve an ebîht an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Son lafız Mâlik'e, diğer ikisi Buhârî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[642] Bu hadisi Ahmed (III, 142), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 10, II, 224), Müslim (hacc no. 466, s. 994) ve Ebû Ya'lâ (no. 3578, 3581, 3620), ez-Zührîan Ehes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[643] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[644] Bu hadisi Mâlik (cami' 16, s. 892), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 9, II, 223; fiten 27, VIII, 103), Müslim (hacc no. 485, s. 1005), Ahmed (II, 237, 275), Mâlik an Nu'aym b. Abdillah el-Mücmir an Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[645] Bu rivayeti Ahmed (II, 397,407), Müslim (hacc no. 486, s. 1005), Tirmizî (no. 2243), Ebû Ya'lâ (no. 6459) ve İbn Hibbân (no. 6771), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[646] Bu hadisi Ahmed (V, 43, 47), Buhârî (fiten 26, VIII, 102), İbn Hibbân (no. 3723, 6767) ve el-Hâkim (IV, 542), Sa'd b. İbrahim b. Abdirrahman b. Avfan ebîht an EbîBekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/182.
[647] Bu hadisi Ahmed (III, 191, 238), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 9, II, 223), Müslim (fiten no. 123, s. 2265-6) ve İbn Hibbân (no. 6765), İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Her iki lafız da Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[648] Bu hadisi Ahmed (III, 191, 238), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 9, II, 223), Müslim (fiten no. 123, s. 2265-6) ve İbn Hibbân (no. 6765), İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Her iki lafız da Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[649] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 308).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[650] Yine Heysemî'ye göre bunun râvileri de Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 308).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[651] Bu hadisi Müslim (fiten no. 43, s. 2228), Amr an-Nâhd ani'l-Esved b. Amir an Zü'heyr an Süheyl b. e. Salih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[652] Bu hadisi Tirmizî (no. 3919) ve İbn Hibbân (no. 6738), Cünâde b. Selm an Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[653] Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Medine 5, II, 222) ve Müslim (hacc 499, s. 1010), Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[654] Mâlik'in (cami' 8, s. 888), isnadı şöyledir: İbn Himâs an ammihî an Ebî Hureyre.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[655] Bu hadisi Ahmed (II, 286,422,496), Buhârî (fadâilu'l-Medîne 6, II, 222), İbn Mâce (no. 3111) ve İbn Hibbân (no. 3720-1), Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî an Hubeyb b. Abdirrahman el-Ensârî an Hafs b. Asım el-Ömerî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[656] Bu hadisi Müslim (hacc no. 491, s. 1007), Ebû'l-Ahvas an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/183.
[657] Bu hadisi Ahmed (IV, 285) ve Ebû Ya'lâ (no. 1688), Salih b. Ömer el-Vâsitî an Yezîcl b. e. Ziyâd an Abdirrahman b. e. Leylâ ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Salih, hadiste metruk bir râvidir. Bu nedenle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[658] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[659] Bu mevkufu Mâlik (cami' no. 21, s. 894), an Yahya b. Saîd an Abdirrahman b. el-Kâsım an Eşlem mevlâ Ömer senedi ile tahrîc etti. Metnin ikinci bölümü buraya alınmıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[660] Bu hadisi Bezzâr (no. 1180), Muh. b. el-Hasan b. Zebâ-le an Mâlik an Hişâm b. Urve an ebihî tarikiyle tahrîc etti.Muh. b. el-Hasan, oldukça zayıf bir râvidir. Hatta hadis uydurmakla bile itham edilmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[661] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (II, 43b), îsâ b. Mînâ an Abdillah b. Nâfi' an Ebî'l-Miisennâ el-Kârî an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. İsnadı hakkında Münzirî "bir beis yoktur"; Heysemî ise "hasen" hükmü vermiştir (Mecma' III, 298).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[662] Bu hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 4450), Muh. b. Abdirrahman b. Reddâd el-Amirî an Yahya b. Saîd an Am-re binli Abdirrahman an Rafı' tarikiyle tahrîc etti. İbnü'r-Reddâd sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184.
[663] Bu hadisi Ebû Ya'lâ (no. 6709), Bezzâr (no. 2848) ve Taberânî (M. el-Evsat no. 580), Kays b. er-RebV an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan ani'I-Ahnef b. Kays ani'l-Ab-bâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Kays, hakkında ihtilaf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/184-185.
[664] Bu hadisi Taberânî (no. 6027), Ya'küb b. Humeyd an Ke-sîr b. Ca'fer b. e. Kesîr an Ziyâde ve İlâka ebnâ Zeyd an Sehl b. Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/185.
[665] Heysemî, el-Hasan b. Yahya'yı tanımadığını, diğer râvi-lerinin ise Sahih ricalinden olduğunu söylemiştir (Mecma III, 301).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/185.
[666] Bu hadisi Taberânî (M. el-Evsat no. 880), Ukbe b. Alî an Abdillah b. Ömer an İbn Ömer tarikiyle tahrîc etti. Ukbe sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/185.
[667] Bu hadisi Ahmed (II, 436), Yahya el-Kattan an İbn Ac-lân an Vehb b. Keysân an Ebt Hureyre senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 310).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/185.
[668] Râvilerinden Muh. b. Süleyman b. Mesmûl zayıf bir râ-vidir (Mecma' IV, 67).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/185.
[669] Bu hadisi Ahmed (III, 7, 34,45, 5177), Buhârî (fadlu V salât fi mescidi Mekke ve'1-Medîne 6, II, 58; cezâ'us-sayd 26/4, II, 219-20; savm 67/3, II, 249-250), Müslim (hacc no. 416, s. 976), Tirmizî (no. 326), Ebû Ya'lâ (no. 1160), Taberânî (I, 115b), İbn Huzeyme (no. 2038) ve Beyhakî (II, 452; IV, 241; X, 82), Kaza'a b. Yahya an Ebt Satıl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[670] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (11,11a), Hammâd b. Seleme an Kelsûm b. Ceber an Huseym b. Mervân an Ebt Hureyre tarikiyle tahrîc etti. Huseym, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[671] Bu hadisi Mâlik (kıble 9, s. 196), Buhârî (fadlu's-salât fî mescidi Mekke ve'1-Medîne 2, II, 66), Müslim (hacc no. 505, s. 1012), Ahmed (II, 256, 386,466,473,485), Tirmizî (no. 325), Nesâî (mesâcid 7/1, II, 35; menâsık 124/4, V, 214), Ebû Ya'lâ (no. 6166, 6167), İbn Hibbân (no. 1624) ve Beyhakî (V, 244, 246; X, 83), Selmân Ebû Abdillah el-Ağarr an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[672] Bu rivayeti Müslim (hacc no. 507, s. 1012), Ahmed (III, 397), Nesâî (mesâcid 7/1-2, II, 35) ve İbn Hibbân (no. 1619), Ebû Seleme an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[673] Bu hadisi Ahmed (IV, 5), Bezzâr (no. 425), Tahâvî (III, 127), İbn Hibbân (no. 1618) ve Beyhakî (V, 246), "Hammâd b. Zeyd an Habtb el-Muallim an Atâ b. e. Re-bâh an Abdillah b. ez-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[674] Bu hadisi Ahmed (IV, 5), Bezzâr (no. 425), Tahâvî (III, 127), İbn Hibbân (no. 1618) ve Beyhakî (V, 246), "Hammâd b. Zeyd an Habtb el-Muallim an Atâ b. e. Re-bâh an Abdillah b. ez-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[675] Bu rivayetin râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 6).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[676] Bu rivayeti İbn Mâce (no. 1406), İsmail b. Esed an Ze-keriyyâ b. Adî an Ubeydillah b. Amr an Abdilkerîm an Atâ an Câbir senediyle tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnadının sahîh, râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[677] Ebû Ya'lâ, Müsned'inde (no. 4691), İbrâhîm b. el-Mu-hâcir an Câbir el-Allâfan Abdillah b. ez-Zübeyr an Aise tarikiyle tahrîc etti.
Bu hadis İbn Cüreyc an Atâ an İbni z-Zü'beyr an Ömer tariki ile mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Ancak hadisin başka sahâbîlerden tarikleri de vardır. Bu şâhidlerle beraber bu hadis, hasen olmaktadır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[678] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 6).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/186.
[679] Bu hadisi Ahmed (III, 8, 24, 89), Müslim (hacc no. 514, s. 1015), Tirmizî (no. 3099), Nesâî (mesâcid 8, II,36), İbn Hibbân (no. 1604) ve el-Hâkim (II, 334), Abdurrahman b. ebî Saîd ve Ebû Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[680] Bu hadisi Ahmed (III, 8, 24, 89), Müslim (hacc no. 514, s. 1015), Tirmizî (no. 3099), Nesâî (mesâcid 8, II,36), İbn Hibbân (no. 1604) ve el-Hâkim (II, 334), Abdurrahman b. ebî Saîd ve Ebû Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[681] Bu hadisi Ahmed (III, 8, 24, 89), Müslim (hacc no. 514, s. 1015), Tirmizî (no. 3099), Nesâî (mesâcid 8, II,36), İbn Hibbân (no. 1604) ve el-Hâkim (II, 334), Abdurrahman b. ebî Saîd ve Ebû Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[682] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1413) ve Taberânî (M. el-Evsat 11, 139b), Hisâm b. Ammâr an Ebri-Hattâb ed-Dimaskî an Ruzayk Ebî Abdillah el-İlhânîan Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ruzayk ve Ebû'l-Hattâb sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[683] Bu hadisi Ahmed (III, 155) ve Taberânî (M. el-Evsat II, 32b), el-Hakem b. Mûsâ an Abdirrahman b. ebTr-Ricâl an Nubayt b. Ömer an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 8).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[684] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5243), Ahmed (II, 236, 376, 397, 438, 495, 533, 528, 401), Buhârî (fadlu's-salât fî mescidi Mekke ve'1-Medîne 5, II, 57; fadâilu'l-Medîne 12, II, 224; rikâk 53, VII, 209; i'tisâm 16, VIII, 154), Müslim (hacc no. 502, s. 1011), İbn Hibbân (no. 3742) ve Beyhakî (II, 332), Hubayb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsim an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[685] Bu hadisi Nesâî (mesâcid 7/4, II, 35/6) ve Taberânî (M. el-Kebîr XXIII, no. 526), Süfyân b. Uyeyne an Ammâr ed-Dühnî an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[686] Bu hadisi Taberânî (no. 332) ve Bezzâr (no. 1195), İshâk b. Muh. an Ubeyde binli Nâbil an Aişe binti Sa'dan ebî-ha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 9).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/187.
[687] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (I, 177a), Beki- b. Sehl ed-Dimyâtî an Abdillah b. Yûsuf an İbn Lehî'a an Muh. b. Abdillah b. Mâlik an Ubeydillah b. Abdillah b. Vtbe an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Hadisin isnadı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' IV, 9).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[688] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (no. 866), Ahmed b. Yahya el-Hulvâni an Atîk b. Ya'kûb an Abdillah ve Muh. ebnâ' I-Münzir an Hisâm b. Vrve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[689] Bu hadisi Bezzâr (no. 1198), Abdullah b. İbrâhîm el-Gifârî an Abdirrahman b. Zeyd an ebîhî an ibn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Abdurrahman zayıftır; ancak hadisin İbn Ömer'den başka bir tariki daha vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[690] Bu hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 13497; M. el-Evsat I, 1929), Dârekutnî (II, 278) ve Beyhakî (V, 246), Hafs b. Süleyman el-Esedî an Leys b. e. Süleym an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı oldukça zayıftır. Sebebi Hafs'tır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[691] Râvilerinden Hafs b. İbrâhîm el-Ca'ferî'yi İbn ebî Hatim zikretmiş, ancak hakkında cerh yönünden birşey söylememiştir; diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 3).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[692] Bu hadisi Buhârî (fadlu's-salât fi mescidi Mekke ve'1-Medîne 3, II, 57), Müslim (518-522, s. 1016-7). Ahmed (II, 30,58,65, 80, 108), Nesâî (mesâcid 9/1, II. 37), İbn Hibbân (no. 1616, 1628), el-Hâkim (1,487) ve Beyhakî (V, 248), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer aslı senedi ile;
Mâlik (kasru's-salât no. 71, s. 167), Buhârî (fadlu's-salât fi mescidi Mekke ve'1-Medîne 4, II, 57), Müslim 432 (hacc no. 515-517, s. 1016), Ebû Dâvud (no. 2040), Ahmed (II, 5, 57, 65, 72, 155), İbn Hibbân (no. 1626) ve Beyhakî (V, 248), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[693] Bu hadisi Buhârî (fadlu's-salât fi mescidi Mekke ve'1-Medîne 3, II, 57), Müslim (518-522, s. 1016-7). Ahmed (II, 30,58,65, 80, 108), Nesâî (mesâcid 9/1, II. 37), İbn Hibbân (no. 1616, 1628), el-Hâkim (1,487) ve Beyhakî (V, 248), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer aslı senedi ile;
Mâlik (kasru's-salât no. 71, s. 167), Buhârî (fadlu's-salât fi mescidi Mekke ve'1-Medîne 4, II, 57), Müslim 432 (hacc no. 515-517, s. 1016), Ebû Dâvud (no. 2040), Ahmed (II, 5, 57, 65, 72, 155), İbn Hibbân (no. 1626) ve Beyhakî (V, 248), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/188.
[694] Bu hadisi Tirmizî (no. 324), İbn Mâce (no. 1411), Ebû Ya'lâ (no. 7172) ve Taberânî (no. 570), Ebû Usâme Hammâd b. Usâme an Abdilhamîd b. Ca'fer el-Ensârî an Ebfl-Ebred mevlâ Benî Hatme an Üseyd b. Zuheyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında hasen garîb hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[695] Bu hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 2033), Ahmed b. Sabîh el-Esedîan Yahya b. Ya'lâ an Nâsıh an Simâk b. Harb an Câbir b. Semaıe senedi ile tahrîc etti. Ahmed ve Yahya sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[696] Bu hadisi Ebû Ya'lâ (no. 7516) ve Taberânî (M. el-Kebîr no. 5813), Abdullah b. Ca'fer el-Medînî an Ebî Hazım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdullah sebebiyle isnadı oldukça zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[697] Bu hadisi Mâlik (cami' 10, s. 889) ve Buhârî (mağâzî 26/12, V, 40), Mâlik an Amr mevlâ'I-Muttalib an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (mağâzî 26/1, V, 39-40), Müslim (hacc no. 504, s. 1011), Ahmed (III, 140), Tirmizî (no. 3922), Ebû Ya'lâ (no. 2948,3139) ve İbn Hibbân (no. 3717), Katâ-de an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[698] Bu rivayeti Taberânî, M. el-Evsat (no. 1926), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdt an Kestr b. Zeyd el-Eslemî an Abdillah b. Temmâm an
Zeyneb binli Nubayt an Enes tarikiyle tahrîc etti.
Kesîr, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[699] Bu hadisi Bezzâr (no. 1199) ve Taberânî, M. el-Kebîr ve Mu'cemu'l-Evsat'ta (II, 104b), Muh. b. İsmail b. e. Fii-deyk an Osman b. İshâk an Abdilmecîd b. ebî Abs an ebîhî an ceddihî Ebî Abs b. Cebr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdülmecîd'i Ebû Hatim "telyîn" etmiştir (Mecma' IV, 13).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[700] Râvilerinden Abdülmüheymin b. Abbâs b. Sehl sebebiyle isnadı zayıftır (Mecma' IV, 14).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[701] Bu hadisi Bezzâr (no. 1200), el-Cu'ayd b. Abdirrahman ani'l-Ahnefraculin min Âli EbVI-Mu'aUâ an Urve b. ez-Zübeyr an Âise asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnadında görüldüğü gibi hâli mechûl bir râvi vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189.
[702] Bu hadisi Ahmed (I, 24), Buhârî (hacc 16, II, 144; hars 16, III, 71; i'tisârn 16, VIII, 155), Ebû Dâvud (no. 1800), İbn Mâce (no. 2976), İbn Huzeyme (no. 2617) ve Beyhakî (V, 14), el-Evzâî an Yahya b. e. Kesîr an Ikrime an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/189-190.
[703] Bu haberi Ebû Dâvud (no. 2045), el-Ka'nebî vasıtasıyla Mâlik'ten nakletmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/190.
[704] Bu hadisi Taberânî (no. 5416), Ya'kûb b. Muh. ez-Zührî an İbr. b. Abdillah b. Sa'd b. Hayseme an ebîhî an ebîhî tariki ile tahrîc etti.
Ya'kûb hakkında ihtilâf vâki olmuştur (Mecma' IV, 13).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/190.
[705] Taberânî, M. el-Kebîr'de (no. 445) ve el-Hâkim (IV, 68), Ebû Âsim Sa'd b. Ziyâd mevlâ Benî Hâsim an Nâfi' mevlâ Himne binli Şiicâ' an Ümmi Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/190.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAC MENASIKI KİTABI

1. Kim Hac Yapmak İsterse Acele Etsin!
2. Hac Yapmamış Olarak Ölen Kimse
3. Hz. Peygamber'in, Bir Kere Hac Yapmış Olması Hakkında
4. Haccın Farzlığı (Vaciblîği) Nasıldır?
5. Hacda Mikâtlar
6. İhramda Yıkanmak
7. Hac Ve Umrenin Fazileti Hakkında
8. Hangi Hac Daha Faziletlidir?
9. İhramlının Giyeceği Elbiseler
10. İhrama Girme Esnasında Güzel Koku
11. Nîfaslı Ve Hayızlı Kadınlar Hac Yapmak İsteyip de Mikâta Vardıklarında (Ne Yaparlar?)
12. Hangi Vakitte İhrama Girmek Müstehabdır?
13. Telbiye Hakkında
14. Telbiyede Sesi Yükseltmek Hakkında
15. Hacda Şart Koşmak
16. Sadece Hac Yapmak (İfrâd-ı Hac) Hakkında
17. Kıran (Haccı) Hakkında
18. Temettu' (Haccı) Hakkında
19. İhramlının, İhramında İken Öldürebileceği Şeyler
20. İhramlının Kan Aldırması ("Hacamat"ı)
21. İhramlının Evlendirmesi Veya Evlendirilmesi
22. İhramlının, Kendisi Avlamadığında Av Etinden Yemesi Hakkında
23. Hayatta Olan Birinin Yerine Haccetmek Hakkında
24. Ölmüş Birinin Yerine Haccetmek
25. Hacer-i (Esved'i) İstilâm Hakkında
26. Hacer-i (Esved'in) İstilâmındaki Fazilet
27. Üç (Şavtta) Remel Yapan, Dört (Şavtta) Yürüyen Kimse
28. Remel (Yapılan Tavafta) Iztıba' Yapmak
29. Hacc-ı Kıran Yapanın Tavafı
30. Binit Devesi Üzerinde Tavaf Etmek
31. Hac Yapmakta Olan Kadın Hayız Olduğunda Ne Yapar?
32. Tavaf Esnasında Konuşmak
33. Makam-ı (İbrahim'in) Arkasında Namaz Kılmak
34. Haccın Sünnete (Uygun Yapılışı) Hakkında
35. İhramlı Kimse Öldüğünde Ona Ne Yapılacağı
36. Tavafta Ve Safa İle Merve Arasındaki Sa'yda (Allah'ı) Anmak
37. Haccı Bozmak (Fesih) Hakkında
38. Hac Aylarında Umre Yapan Kimseler
39. Hz. Peygamber Kaç Umre Yaptı?
40. Ramazan Ayında Yapılan Umrenin Fazileti
41. Umrede İhrama Girme Yer Ve Zamanları: "Mikâtlar"
42. Hacer-i (Esved'i) Öpmek Hakkında
43. Kabe'nin İçinde Namaz Kılmak
44. Hicr, Kabe'dendir
45. Muhassab'da Konaklamak Hakkında
46. Mina'da, Arafat'a Gidilinceye Kadar Kaç Vakit Namaz Kılınır?
47. Mina'da Namazların Kısaltılması
48. Minadan Arafat'a Gidilirken Nasıl Hareket Edilir?
49. Arafat'ta Durmak: "Vakfe"
50. Arafat'ın Hepsi Vakfe Yeridir
51. Arafat'tan Akın Akın Dönme Esnasında Nasıl Gidilir?
52. Müzdelife'de İki Namazı Birleştirmek
53. Müzdelife'den Geceleyin Ayrılma (Nefr) Hususunda Kolaylık
54. Hac Ne İle Tamam Olur?
55. Müzdelife'den Ayrılma Vakti
56. Muhassir Vadisinde (Binek Hayvanlarının) Hızlanması
57. (Hac Yapması) Düşman Tarafından Engel Olunan Kimse Hakkında
58. Akabe Cemre'sinin Hangi Vakitte Atılacağı Hakkında
59. (Cemreleri) Fiske Taşı Gibi Taşlarla Atmak Hakkında
60. Cemreleri (Taşları), Binek Üzerinden Atmak Hakkında
61. (Taşları) Vadinin İçinden Atmak Ve Her Taş (Atmada) Tekbir Getirmek
62. Sığır, Kurbanlık Devenin Yerine Geçer
63. "Kadınların, (Saçlarını) Tıraş Etmeleri Gerekmez" Diyen Kimseler
64. Tıraş Etmenin Kısaltmaya Üstünlüğü
65. Hac İbadetlerinde Bir Şeyi Bir Şeyden Öne Alan Kimseler Hakkında
66. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Deve Veya Sığır Telef Olacağı Zaman Sünnete (Uygun Olarak Yapılacak Şey)
67. "Harem'de Kesilecek Kurbanlarda Koyun Yeterli Olur" Diyen Kimseler
68. Kurbanlık Hayvana Bir Belirti Koymanın Nasıl Yapılacağı Hakkında
69. Bedene'ye Binilmesi Hakkında
70. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Develerin Ayakta Oldukları Halde Boğazlanmaları Hakkında
71. (Hac) Mevsiminin Hutbesi Hakkında
72. Kurban Bayramının Birinci Günündeki Hutbe Hakkında
73. Kadın Ziyaret (Tavafından) Sonra Hayız Olabilir?
74. Kabe'yi Hiçbir Çıplak Tavaf Etmeyecek
75. (Hacı) Kâbe'ye Veda Ettiğinde Ellerini Kaldırmaz
76. Müslümanın (Canının) Haramlığı Hakkında
77. Safa İle Merve Arasında Say Etmek Hakkında

78. Kıran (Haccı) Hakkında
79. Namaz Vaktinin Dışında Tavaf Yapmak
80. Kabe'ye Gündüz Girmek Hakkında
81. (Hacı) Mekke'ye Hangi Yoldan Girer?
82. (Hac Yapacak Olan) Kimse Ne Zaman Yüksek Sesle Telbiye Getirmeye (Başlar?)
83. İhramlı, Gözlerinden Rahatsız Olduğunda Ne Yapar?
84. Kişi Tavaftan Sonra Nerede Namaz Kılar?
85. Veda Tavafı Hakkında
86. Beldesinde Mukîm Olduğu Halde Hedy'ini (Mekke'ye) Gönderen Kimse Hakkında
87. Mina'da Bina Yapmanın Mekruhluğu
88. Mekke'ye Ne Hac, Ne de Umre İhramı Olmaksızın Girmek Hakkında
89. Kasaba, Kurbanlardan Hiçbir Şey Verilmez
90. Sırtlan (Avlamanın) Cezası Hakkında
91. Mina Gecelerinde Bir Sebepten Dolayı Mekke'de Geceleyen Kimse Hakkında

HAC MENASIKI[1] KİTABI

1. Kim Hac Yapmak İsterse Acele Etsin!

1791. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Muaviye rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Amr el-Fukaymi, Mihran Ebu Safvan'dan, (O da) ibn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim hac yapmak isterse, acele etsin!"[2]

Açıklama

Hacc, dinimizin mühim esaslarından büyük bir ibadettir. Esas itibariyle muayyen zamanda usûlüne uygun olarak Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kabe'yi ve sair mübarek yerleri ziyaret etmekten ibarettir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam), insanları hac yapmaya davet etmekle de emrolunduğu bildirilmektedir.[3] O zaman başlayan bu ibadet, İslamiyet'in doğuşuna kadar uygulanmıştır. Ancak bu uzun zaman içinde müşrikler hac ibadetine bazı batıl unsurlar katmışlardı. Bununla beraber, az sayıda olan Hanifler hac ibadetini aslına uygun bir şekilde yapıyorlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, Peygamberliğinden önce ve Medine'ye hicret edinceye kadar Peygamberliği esnasında Hanif dinine göre haccı ifa ettiği nakledilir. Müslümanlıkta hacca gelince, en meşhur görüşe göre, daha önce Sünnet (nafile) olan hacc, Hicri 9. yılda farz kılınmıştı. Haccın hicri 6. yılda farz kılındığını söyleyenler de vardır.
Haccın pek büyük sevabı ve birçok hikmeti vardır. Bu hikmetleri arasında; müslümanların, şartlarını taşıyan her müslümanın ömründe bir defa katılmak zorunda olduğu yıllık bir toplantısı oluşunu; dünyanın dört bir tarafında yaşayan müslümanları bir araya getirerek görüşmelerine, tanışmalarına, birbirlerinden maddeten ve manen istifade etmelerine, bu şekilde karşılıklı etkileşime imkan hazırlayarak, benzer özelliklere sahip ortak bir kültürün oluşmasına ve bütün bunlarla İslam aleminin itikadi, ameli, siyasi ve iktisadi birliğinin oluşup kuvvetlenmesine katkıda bulunmasını; Kabe'nin ve sair mukaddes yerlerin ziyaret adilmesiyle ilahi-semavi geleneğin sürdürülmesini; ihramları içinde çeşitli renk, dil ve ırktan insanların bir araya gelmesiyle bir nevi, yoğun ve yüce duygularla dolu mahşer halinin yaşanmasını zikredebiliriz.
Hac müslümana, bazı şartların kendisinde var olmasıyla farz olur. Yukarıdaki Hadis, haccı müslümana farz kılan söz konusu şartların bulunmasıyla haccm, geciktirilmeden hemen ifa edilmesi gerektiğini göstermektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), Malik (Rahmetullahi Aleyh), Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı Şafii âlimler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişler ve şartların tahakkukunda haccın hemen yapılması gerektiğini, aksi halde günahkâr olunacağını söylemişlerdir. Şafiilere göre ise, hac, şartlar tahakkuk ettiğinde hemen yapılmayabilir. Onlar yukarıdaki Hadisin, ravilerinden Mihran sebebiyle zayıf olduğunu, sahih olduğu kabul edilirse, ondaki enirin mendubluk ifade edeceğini söylemişlerdir.[4]

2. Hac Yapmamış Olarak Ölen Kimse

1792. "Bize Yezid b. Hârûn, Serik'ten, (O) Leys'ten, (O) Abdurrahman b. Sabit1 ten, (O da) Ebu Umâme'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kimi hac yapmaktan; ortaya çıkan, galib gelen bir ihtiyaç veya zalim bir hükümdar, yahut engelleyici bir hastalık menetmez de o, hac yapmamış olarak ölürse, ister yahudi olarak, isterse hıristiyan olarak ölsün!"[5]

3. Hz. Peygamber'in, Bir Kere Hac Yapmış Olması Hakkında

1793. "Bize Mücahid b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Adem rivayet edip (dedi ki), bize Zuheyr, Ebu İshak'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken işittim:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Medine'ye) hicretinden sonra bir kere hac yaptı." (Zuheyr) dedi ki; Ebu İshak, şöyle de dedi: "(Hz. Peygamber) hicretinden önce bir kere hac yapmıştı."[6]
1794. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde rivayet edip (dedi ki)," Enes'e;
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kaç hac yapmıştı?" diye sordum, (O) şöyle cevap verdi:
"Bir kez hac ve dört umre yapmıştı: Birinci umresi, müşriklerin O'nu Kabe'den menettikleri (umre); ikinci umresi, O'nunla anlaşma yapıp da geri dönünce ertesi yıl (yapmış olduğu umre); (üçüncü) umresi, de Huneyn ganimetini taksim edince Cirâne (Ci'irrâne)'den (yapmış olduğu umre); (dördüncü) umresi, haccıyla birlikte (yapmış olduğu umredir)."[7]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medine'ye hicretten ve hac farz kılındıktan sonra bir kere hac yapmıştı. Bu hac için hicri 10. yıl, Zilkade ayının 25'inde, cumartesi günü, öğle namazını müteakib Medine'den çıkılmış, Zilhicce ayının 4. günü sabahı Mekke'ye varılmış ve haccın ifasından sonra aynı ayın 14. günü çarşamba sabahı Mekke'den yola çıkılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hicretten önceki haclarına gelince, bu konuda; Hz. Peygamberin hicretten önce Hanif dinine göre her sene hac yaptığı, on kere hac yaptığı, iki kere veya bir kere[8] hac yaptığı şeklinde farklı rivayetler vardır.
Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yapmak üzere çıktığı umreleri ise dört tanedir. Bunlardan birincisi, Hicri 6. yılın Zilka'de ayında yapılmak istenmiş, ancak, Mekke'deki müşriklerin engellemeleri sonucu ifa edilememişti. Bunun üzerine, ertesi yıl yapılması için müşriklerle anlaşma (Hudeybiye Anlaşması) yapılarak geri dönülmüş ve ertesi yıl aynı ayda "kaza veya eda umresi" yapılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hicretten sonra fiilen ifa ettiği 2. umresi, Hicri 8. yılın yine Zilka'de ayında vuku bulmuştu. Şöyle ki; Huneyn Savaşında (H. 8. yılın 6 Şevvali) düşman mağlup edilip birçok ganimet elde edildikten sonra, içine düşmanın bir kısmının sığındığı Taif Kalesi bir müddet muhasara edilmiş, ancak bir netice alınmayacağı
anlaşılınca kuşatma kaldırılmıştı. Bunun üzerine, Mekke ile Taif arasında, Mekke'ye 10 km. uzaklıkta bir yer olan Ci'irrâne'de (Ci'râne) toplanılmış olan Huneyn Savaşı ganimetleri taksim edilmiş, ardından da, bu yerde
ihrama girilip Mekke'ye gidilmiş ve umre yapılmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) son umresi ise H. 10. yılda, Veda Haccı'nda hacla beraber (hacc-ı kıran) yaptığı umredir.[9]

4. Haccın Farzlığı (Vaciblîği) Nasıldır?

1795. "Bize Muhammed b. Kesir rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Kesir, ez-Zühri'den, (O) (Ebu) Sinan'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Akyhi ve Sellem);
"Üzerinize hac farz kılındı" buyurmuştu da;
"Ya Rasulullah! Her yıl mı?" diye sorulmuştu. O da şöyle buyurmuştu:
"Hayır. Bunu (yani her yıl farz olduğunu) söyleseydim, (her yıl) farz (vacib) olurdu. (Ama) hac (ömürde) bir kere (farzdır). Daha fazlası ise, nafiledir!"[10]
1796. "Bize Ubeydullah b. Musa, Serik'ten, (O) Simâk'tan, (O) Ikrime'den, (O da) Ibn Abbas'tan (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[11]

5. Hacda Mikâtlar

1797. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medineliler için Zul-Huleyfe'yi, Şam'lılar için el-Cuhfe'yi ve Necd'liler için Karn'ı mikât tayin etti." (Nafi') dedi ki; İbn Ömer (sözüne devamla) şöyle dedi:
"Bu üçüne gelince, ben onları Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bizzat) duymuştum. Diğer taraftan bana ulaştı ki; O, Yemenliler için Yelemlem'i mikât tayin etmiş."[12]
1798. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[13]
1799. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tavus, babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medineliler için Zu'1-Huleyfe'yi, Şam'hlar için el-Cuhfe'yi, Necd'liler için Karnu'l-Menâzil'i, Yemen'liler için Yelemlem'i mikât tayin etmişti. Bu (yerler), hac ve umre yapmak isteyen ora ahalisi ile başka (yerler)den oralara gelen herkes içindir. Bu (yerlerin) berisinde olanların (mikâtı) ise, (hacca gitmeye) başladığı yerdendir; hatta Mekke'lilerin (mikâtı) Mekke'dendir.[14]

Açıklama

"Mikât" (çoğulu: "Mevâkit"), hac veya umre yapacakların ihrama girecekleri yer ve zaman demektir. Mekke'ye muhtelif yerlerden gideceklerin ihrama girecekleri yerler, geldikleri yöne göre farklı yerlerdir. Bu yerler tarafından Mekke'ye gidecekler, asıl memleketleri başka cihetlerde de olsa, oralardan ihrama girerler. Yukarıdaki Hadislerde dört tarafın mikâtı zikredilmiştir. Diğer Hadislerde Irak'lıların mikâtının ise Zatu Irk veya el-Akik olduğu açıklanmıştır.[15]

6. İhramda Yıkanmak

1800. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, (O) İbrahim b. Abdillah b. Huneyn'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"El-Misver b. Mahrame ile İbn Abbas, ihramlının başını yıkaması konusunda şüpheye düştüler. Bunun için beni; "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı olduğu halde başını yıkarken nasıl gördün?" (diye sormak üzere) Ebu Eyyûb el-Ensari'ye gönderdiler. Ben de Ebû Eyyûb'a, bir kuyunun iki çıkrık direği arasında, üzerine bir bez örtmüş olduğu halde (yıkanıyorken) vardım ve selâm verdim. O hemen bezi kendisine doğru çekti. O zaman ben dedim ki,
"Beni sana yeğenin İbn Abbâs, "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), başını yıkarken nasıl gördün?" (diye sormak üzere) gönderdi!" Bunun üzerine O, ellerini başının üzerinde, ileri-geri çekerek yürüttü."[16]
1801. "Bize Abdullah b. Ebi Ziyâd haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Ya'kub el-Medeni, İbn Ebiz-Zinâd'dan, (O) babasından, (O) Harice b. Zeyd b. Sabit'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yüksek sesle telbiye getirmek (yani ihrama girmek) için soyundu ve gusül yaptı.[17]

7. Hac Ve Umrenin Fazileti Hakkında

1802. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Sümeyy'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Günah karıştırılmamış "makbul" bir haccın karşılığı ancak Cennet'tir. İki umre ise, aralarındaki günahları örter, affettirir."[18]
1803. "Bize Ebu 1-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Mansur rivayet edip dedi ki; ben Ebu Hazim'i, Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki, O (yani Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"
"Kim Kabe'yi hacceder (ziyaret eder) de çirkin söz söylemez, günah iş işlemez ve (başkalarını) korkutmazsa,[19] *annesinin doğurduğu (gündeki) gibi (günahsız olarak) geri döner."*[20]

8. Hangi Hac Daha Faziletlidir?

1804. "Bize Muhammed İbnu'l-Alâ' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk, ed-Dahhâk b. Osman'dan, (O) Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, (O) Abdurrahman b. Yerbû'dan, (O da) Hz. Ebû Bekr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"Hangi hac (ameli) daha faziletlidir?" diye soruldu. O da;
"el-Acc ve es-Secc!" buyurdu.[21]
"El-Acc", "Telbiye getirmek" demektir. "Es-Secc" ise, "Kan akıtmak" manasına gelir.[22]

Açıklama

"Telbiye", "Lebbeyk demek" manasına gelir. "Lebbeyk" ise, "ben daima senin emrine itaat ve icabete hazırım; yönelişim hep senin tarafınadır; muhabbetim daima sanadır; samimi ibadetim hep sanadır" demektir. Bir hac ıstılahı olarak "telbiye" denince "Lebbeyk" ile başlayan şu cümleleri söylemek kastedilir: "Lebbeyk, Allahumme Lebbeyk! Lebbeyke Lâ Şerike Leke Lebbeyk! İnne'l-Hamde ve'n-Ni'mete Leke ve'1-Mülk! Lâ Şerike Lek!" İhrama girerken ve ondan sonraki hac müddeti esnasında, bilhassa, iniş-çıkış, arkadaşlarla karşılaşış gibi hal değişikliklerinde telbiye okumak Sünneftir. Mâlikiler telbiye okumanın aslen vâcib olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise ihrama girerken telbiye veya onun yerini tutacak bir şey yapılmazsa ihram sahih olmaz.
Yukarıdaki Hadiste geçen "kan akıtmak"tan maksat, "hedy" denilen kurban kesmektir. Tîbî, Hadiste zikredilen iki hac fili ile bütün hac fiillerinin kastedildiğini söylemiştir: "Telbiye okuyarak ihrama girilir ve hac başlar. "Hedy'in kesilmesi ile de, hacc-ı temettü ve hacc-ı kıran yapan kimse ihramdan çıkar." Böylece ilk ve son fiil söylenmekle yetinilmiştir. Buna göre Hadisin manası, "En faziletli hac; rükün, şart, vacib, Sünnet ve diğer bütün fiilleri yapılmış olan hacdır" demek olur.[23]

9. İhramlının Giyeceği Elbiseler

1805. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, Ömer b. Nâfı'den, (O) babasından, (O da) ibn Ömer'den (naklen) haber verdi ki;"
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);

"İhrama girdiğimizde hangi elbiseleri giyelim? Diye sormuştu da, (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Ne gömlek, ne iç donu (şalvar), ne sarık, ne bornoz (başlığı kendisine bitişik cübbe, elbise), ne de mest giymeyin. Şu kadar var ki, pabuçları olmayan bir kimse olursa, o mest giysin ve onların (boyunlarını, üst taraflarını keserek) topuklardan aşağı yapsın. Elbiselerden, kendisine ne ala çehre, ne de za'ferân (boyası) sürünmüş olan hiçbir şey de giymeyin!"[24]
1806. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O da) Ebu'ş-Şa'sâ'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bana ibn Abbas haber verdi ki; O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:"
"Kim izâr (peştemal) bulamazsa şalvar giysin. Kim de pabuç bulamazsa mest giysin!" (Ebu'ş-Şa'sâ sözüne devamla) şöyle dedi: (O zaman) ben dedim ki -veya denildi ki-,
"O, (mestlerin boyunlarını, topuk altında kalacak şekilde) kesecek mi?"
"Hayır" cevabını verdi.[25]
1807. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramhnın giyeceği şeyler sorulmuştu da, (Rasûlullah) şöyle buyurmuştu:"
"O; ne gömlek, ne sarık, ne iç donu (şalvar), ne bornoz (başlığı kendisine bağlı cübbe, elbise), ne de mest giymesin. Şu kadar var ki, o, pabuç bulamazsa, mest giysin ve onları, topuklardan aşağıda kessin!"[26]

Açıklama

"İhram", bir kimsenin hac veya umre için, helal olan bazı şeyleri kendisine haram kılması yahut hac veya umreye niyet etmesi demektir. "İhram" yapana "muhrim: ihramh" denir. İhramlı erkeğin dikişli elbise giymesi ve başını örtmesi haramdır. Aynı şekilde, kadın olsun-erkek olsun, ihramhnın güzel koku sürünmesi de haramdır. İhramlının, topuklarını örten ayakkabı giymesi de caiz değildir. Bu sebeple pabuç (ayak terliği) bulamayan kimse ayakkabısını, topuktan aşağı gelecek şekilde keser. Bu son hususta İmam Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) görüşü farklıdır. O, 1806 numara ile geçen İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) rivayetine dayanarak, pabuç bulamayan ihramlının, mestlerini topuktan aşağıda kesmeden giymesinde hiçbir mahzur olmadığını söylemiştir. İhramlı, böylece "dünya ziynetleri ile zevkleri"nden uzaklaşır, bütün varlığını Ahiret hayatına yöneltir, adetâ bir mahşer halini yaşayarak, sonunda Allah Azze ve Celle'ye döneceğini düşünür ve yaptıklarının muhasebesini yapar.[27]

10. İhrama Girme Esnasında Güzel Koku

1808. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesinden önce en güzel kokuyu sürerdim.[28] (Hişâm, sözüne devamla) şöyle dedi: Urve de bize şöyle derdi:
"İhrama girmenizden önce ve kurban kesme günü (yevm-i nahr) "ifâda tavafı" yapmanızdan önce güzel koku sürünün!"[29]

Açıklama

Yevm-i nahr", Zilhicce ayının onuncu, yani kurban bayramının birinci günüdür. Bu ayın on bir ve on ikinci günleri de kurban günü olduğundan, hepsine birden "eyyâm-ı nahr" denir. "İfâda tavan" ise, haccın rükünlerinden biri olan tavaftır. Buna "ziyaret tavâfi" da denir. Bu tavaf yapılmazsa hac bâtıl olur. İfâda tavâfi, Hanefilere ve Malikilere göre yevm-i nahr'den itibaren, Şâfiilere ve Hanbelilere göre ise yevm-i nahrın gece yansından itibaren yapılabilir. Akabe cemresinin atılması ve saçların tıraş edilmesi yahut kısaltılması ile bu tavaftan önce cinsi münasebet dışındaki ihram yasakları sona erer ki, buna "tehallül-i evvel" denir. Bu sebeple ihramlı kimse artık güzel koku sürünebilir.[30]

1809. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys, Hişâm'dan, (O) Osman b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Andolsun ki, ben Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesi esnasında bulduğum en güzel kokuyu sürerdim."[31]
1810. "Bize Yezid b. Hârûn ve Ca'fer b. Avn haber verip dediler ki, bize Yahya b. Saîd rivayet etti ki, Abdurrahman İbnu'l-Kasım, kendisine, babasından (naklen) haber vermiş ki, O şöyle demiş:"
Hz. Aişe'yi -Allah O'ndan razı olsun!-, şöyle derken işittim:
"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihrama girmesi esnasında, güzel koku sürmüştüm. O"na, Mina'da, (Mekke'ye inip) ifâda tavâfını yapmasından önce de güzel koku sürmüştüm."[32]

11. Nîfaslı Ve Hayızlı Kadınlar Hac Yapmak İsteyip de Mikâta Vardıklarında (Ne Yaparlar?)

1811. "Bana Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Abde, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "(Hz. Ebû Bekr'in hanımı) Esma', (hacca giderlerken) eş-Şecere'de[33] Muhammed b. Ebi Bekri doğurmuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e emretmişti ki, Esmâ'ya gusül yapmasını ve telbiye getirmesini (yani ihram yapıp hacca başlamasını söylesin)."[34]
1812. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, Yahya b. Saîd'den, (O) Cafer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki; (O), Esma' bint. Umeys'in, Zu'1-Huleyfe'de çocuk doğurması ile ilgili haberde (şöyle demiş):"
"Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e emretmişti ki, O'na (yani Esmâ'ya) gusül yapmasını ve telbiye getirmesini (yani ihram yapıp hacca başlamasını) emretsin."[35]

12. Hangi Vakitte İhrama Girmek Müstehabdır?

1813. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ab-dusselâm b. Harb, Husayf tan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın ardından ihrama girmişti.[36]
1814. "Bize İshak haber verip dedi ki, bize en-Nadr -ki O, İbn Şumeyl'dir- haber verip (dedi ki), bize Eş'as, el-Hasan'dan, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın ardından ihrama girip telbiye getirmişti.[37]

13. Telbiye Hakkında

1815. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -yani İbn Saîd-, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), telbiye getirdiğinde şöyle derdi:" *"Lebbeyk, Allahumme lebbeyk! Lebbeyk, la şerike leke lebbeyk! İnne'l-hamde, ve'n-ni'mete, leke ve'l-mülk! Lâ şerike lek!"* (= Emrine amadeyim, Allah'ım, enirin başüstüne! Yönelişim, sevgim ve tâat-u ibadetim yalnız sanadır! Emrine amadeyim, senin hiçbir ortağın yoktur, emrin başüstüne! Hiç şüphe yok ki, hamd ve nimet senindir, mülk de! Senin hiçbir ortağın yoktur!)
Yahya (sözüne devamla) şöyle dedi: Nafi, şunu da bildirdi ki, İbn Ömer, (telbiye getirirken) şu cümleleri de ilave ederdi:
"Lebbeyk, ve'r-rağbau ileyke ve'1-amel! Lebbeyk, lebbeyk!" (= Emrine amadeyim, bütün samimi dua ve niyazlar sanadır, ameller de! Emrine amadeyim, emrin başüstüne!)"[38]

14. Telbiyede Sesi Yükseltmek Hakkında

1816. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebi Bekrden, (O) Hallâd İbnu's-Sâib'den, (O da) babasından

(naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bana Cebrail gelip şöyle dedi: Ashabına -veya beraberinde olan kimselere-, telbiye ve ihlâlde[39] *seslerini yükseltmelerini emret"*[40]
1817. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Abdullah b. Ebi Bekr'den (naklen), kendi senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[41]

15. Hacda Şart Koşmak

1818. "Bize Ebu'n-Numân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hilâl b. Habbab rivayet edip dedi ki,"
"(Ben Saîd b. Cübeyr'e, şart koşarak haccedecek adamın durumunu sordum da O;
"Şart koşma, halk arasında dolaşan (asılsız bir şeydir!)" dedi. Ben de bu sözünü) İkrime'ye anlattım. O da bana İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, Dubâa bintu'z-Zübeyr b. Abdilmuttalib, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle demiş:
"Ya Rasulullah, hakikat ben hac yapmak istiyorum (ama hastayım. Haccımı tamamlayamayacağımdan endişeliyim). Binaenaleyh, nasıl demeliyim?" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuş:
"Şöyle deyin: "Lebbeyk, Allahumme lebbeyk, lebbeyk! İhramdan çıkış yerim, (hastalığım sebebiyle) senin beni alıkoyacağın yerdir!" Zira istisna ettiğin şey, Rabb'ine karşı senin hakkındır!"[42]

Açıklama

Düşman veya hastalık gibi bir engelin, hac veya umre niyetiyle ihrama giren bir kimseyi, bunların icaplarını tamamlamaktan menetmesine "ihsar", bu şekilde engel olunan kimseye de "muhsar" denir. Muhsarın, ihramdan
çıkması için, ayrıntıları fıkıh kitaplarında anlatılan kurbanı kesmesi vacibdir. Hanefilere göre muhsar, bu kurbanı Mekke'ye gönderip orada kesildikten sonra ihramdan çıkabilir. Yukarıdaki Hadis, hacca niyet eden bir kimsenin bu niyetinde, şayet haccını tamamlamaya mani bir durum ortaya çıkarsa, orada ihramdan çıkacağını şart koşması halinde bunun geçerli olacağını, yani bir engel çıktığında kurban kesmeden ihramdan çıkacağını göstermektedir. Şâfiilerle Hanbeliler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefilerle Malikiler ise, hac veya umreye niyette böyle bir şartın geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki Hadiste geçen müsaade, Dubâa'ya hastır.[43]

16. Sadece Hac Yapmak (İfrâd-ı Hac) Hakkında

1819. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Yüce Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda) sadece hac (ifrâd-ı hac) yapmıştı.[44]

Açıklama

Hac ve umre yapmak isteyen bir kimse, bunlar için üç şekilde ihram yapabilir: Bir şekle göre, mikâtta sadece hac yapmaya niyet edilir ki, böyle niyet eden kimse, haccını yapıp ihramdan çıktıktan sonra, dilerse umre için yemden ihram yapıp umresini ifa eder. Bu şekilde yapılan hacca "ifrâd-ı hac" denir. Hac ve umrenin diğer bir şekli, "temettü haccı"dır ki, bunda, mikâtta umre yapmaya niyet edilir. Mekke'ye gidilip umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır. Sonra tekrar ihram yapılıp hac ibadeti ifa edilir. Hac ve umrenin üçüncü bir şekli ise, mikâtta umre ve hac yapmaya birlikte niyet ederek ihram yapmak şeklinde olandır ki, bunda umre yapılınca ihramdan çıkıhnayıp hac da ifa edilir, sonra ihramdan çıkılır. Bu hacca da "kıran haccı" denir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), farz olarak yaptığı tek hac olan "Veda Haccı"nı, bu hac şekillerinden hangisiyle yaptığı hakkında farklı rivayetler vardır. Yukarıdaki haberde Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "İfrâd-1 hac" yaptığını bildirmektedir. Fakat yine Hz, Aişe'den (Radıyallahu Anha) ve diğer bazı Sahabilerden, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "temettü" veya "kıran haccı' yaptığı da nakledilmektedir. Bazı âlimler, bu haberlerden birini tercih yoluna gitmişlerdir. Ancak bu haberleri, şu şekilde anlamakla, onlardan birini tercihe mahal kalmaz: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mikatta "İfrâd-I hacc'a niyet etmişti. Sahabe de aynı şekilde ihram yapmışlardı. Sonra yolda Vadi'1-Akik denilen yerde, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vahiyle "hac içinde umre", yani "kıran haccı" yapması emredilmiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ifrad-ı haccını, kıran haccma çevirmişti. Bu şekilde, yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıran haccma, Sahabe-i Kiram da ifrâd-ı hacca niyetli olarak Mekke'ye varılmıştı.
Cahiliye Arapları, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) beri gelen hac ibadetine bazı batıl uygulama ve inançlar katmışlardı. Bunlardan biri, hac aylan olan Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on gününde umre yapılamayacağı inancı idi. İşte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye varınca bu batıl inancı yıkmak için, beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin, hac niyetlerini umreye çevirip umre icablarını yaparak ihramdan çıkmalarını emretmişti. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), beraberinde kurbanlık getirmiş olduğu için umre yapıp ihramdan çıkamamış, böylece, daha önce kendisine vahiyle bildirildiği gibi umre ve haccı tek ihramla, yani "kıran haccı" olarak yapmıştı. Sahabe-i Kiram'm çoğu ise, beraberlerinde kurbanlık getirmemiş oldukları için "temettü1 haccı" ifa etmişlerdi. Sahabe-i Kiram'm kelimeyi kullanışında "temettü" kelimesi, "kıran haccı'nı da içine aldığı için, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "temettü haccı" yaptığını belirten rivayetlerde de O'nun "kıran haccı" yaptığı anlatılmak istenmiştir.
Binaenaleyh, yukarıdaki Hz. Aişe (Radıyallahu Anha) Hadisini de, "Hz. Peygamber, başta ifrad-ı hac yapmaya niyet etmişti" şeklinde anlamak gerekir.[45] Allahu a'lem.[46]

17. Kıran (Haccı) Hakkında

1820. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Ebu Hilâl haber verip (dedi ki), bize Kata de, Mutarrif ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" İmran b. Husayn (bana) şöyle demişti:
"Doğrusu ben sana bir haber nakledeceğim. Belki Allah (Celle Celaluhu), daha sonra seni ondan faydalandırır: Gerçekten vakıa şu ki, (önceleri) bana (melekler tarafından) selam verilirdi. Derken İbn Ziyad bana tavsiyede bulunmuş, ben de dağlama yapmıştım. Bunun üzerine dağlama yerlerinin izi yok oluncaya kadar (meleklerin selâmı) benden kesilmişti. Şunu da bil ki, "mut'a" (haccı) Allah'ın Kitabında helâldir. Ne bir Peygamber onu yasaklamıştır, ne de hakkında (yasaklayıcı) bir hüküm inmiştir. (Sadece) bir adam (bu konuda), kendisine sonradan beliren şeyi (şahsi) görüşü olarak söylemiştir."[47]

Açıklama

"Kıran haccı", umre ve hacca birlikte niyet edip de, umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmayarak aynı ihramla yapılan hac, yani tek ihramla yapılan umre ve hacdır. Bu hacca, ilk dönemlerde "mut'a=temettü' haccı" da denmekteydi. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) yukarıdaki Hadise koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre; İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) sözünde geçen "mut'a"dan da "kıran haccı" kastedildiğini anlamıştır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) bu değerlendirmesini 1929. Hadiste de görmekteyiz.
"Mut'a" haccının meşruluğuna dair İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) işaret ettiği ayetin meali şöyledir: *"Kim hacca kadar umreden faydalanırsa, (onun) kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir."*[48] Bu ayette "haccın feshi"nin veya "temettü haccı'nın, yahut "kıran haccı"nın sözkonusu olduğuna dair farklı görüşler vardır. Nitekim "mut'a haccı" ifadesi de bu üç manadan her biri için kullanılmıştır. "Haccın feshi"; ifrad veya kıran haccma niyet edildikten sonra, bu niyetin umre niyetine çevrilip umre yapılarak ihramdan çıkılması demektir. "Temettü haccı" ise, meşhur olan manasıyla, hac aylarında önce umreye niyet edip, onu yaptıktan sonra ihramdan çıkma, sonra hacca niyet edip hac yapma demektir. Dârimî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, mezkur ayette de "kıran haccı" söz konusu olmalıdır.
"Mut'a"ya "kıran haccı" manası verilirse, İmran'ın (Rahmetullahi Aleyh) "bir adam" diye bahsettiği kimse, halkı "kıran haccı" yapmaktan menettiği rivayet edilen[49] Hz. Osman (Radıyallahu anh) olmalıdır. El-Kirmani (Rahmetullahi Aleyh) de İmran'ın (Rahmetullahi Anh) ima ettiği adamın Hz. Osman (Rahmetullahi Anh) olduğunu söylemiştir[50] Ancak en makbul görüşe göre, söz konusu "adam", Hz. Ömer'dir (Radıyallahu

Anh). Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) de, halkl "mut'a hacci"ndan menediyordu. Fakat kaydetmek gerekir ki, pek çok âlim Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) İle Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) menettikleri "mut'a"nın, "haccın feshi" manasına olduğunu, kesin ifadelerle söylemişlerdir. "Mut'a"nın bu manaya da kullanıldığına yukarıda işaret edilmişti. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), Hz. Ömer'le (Radıyallahu Anh) ilgili haberi bundan sonraki babda "Temettü'" başlığı altında zikrettiğine göre, acaba O, "muta"yı "kıran haccı" manasına; "temettu"yu da "haccın feshi", veya meşhur manasıyla "temettü' haccı" manasına mı almıştı, bilemiyoruz.
İlgili rivayetlerden, Hz. Ömer'le (Radıyallahu Anh) Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh), "mut'a haccı'ndan menederken hangi hac şeklini menettikleri kesin olarak anlaşılamamaktadır. Ancak onlar büyük ihtimalle bunu, halkı, daha faziletli gördükleri "ifrâd hacci'na yönlendirmek için yapıyorlardı ve "mut'a haccı'nı yasaklamaları "tenzihi" bir yasaklamaydı. Bununla beraber onların, "mut'a"dan "haccın feshi"ni kastettikleri kabul edilirse, onların "haccın feshi"nin sadece Veda Haccı'nda tanınmış bir ruhsat olduğu görüşüne sahip oldukları, bu sebeple ondan menettikleri söylenebilir. Nitekim âlimlerin cumhuru da, "haccın feshi"nin Veda Hacci'na mahsus bir ruhsat olduğu görüşündedir. Sadece İmam Ahmed'le (Rahmetullahi Aleyh) bazı âlimler bunun herkes için caiz olduğunu söylemişlerdir.[51]

18. Temettu' (Haccı) Hakkında

1821. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, ez-Zühri'den, (O da) Muhammed b. Abdillah b. Nevfel'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Muaviye'nin hac yaptığı sene, O'nu, Sa'd b. Mâlike;
"Hacca kadar umreden faydalanma (temettü') hakkında görüşün nasıldır?" diye sorarken işittim. O;
"Güzel bir ibadet!" cevabını vermişti. Bunun üzerine (Muaviye);
"Ömer ondan men'ediyordu. O halde sen, Ömer'den daha hayırlısın?" demişti de O, şöyle karşılık vermişti: "Ömer benden daha hayırlıdır. Ama muhakkak ki bunu Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yapmıştı. O da Ömer'den daha hayırlıdır!"[52]

Açıklama

Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hangi hac şeklini uyguladığı hakkında farklı rivayetler vardır. Bunlardan bazısına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "ifrâd haccı", bazısına göre " temettü' haccı", bazısına göre ise "kıran haca" yapmıştı. Bu farklı rivayetler şöyle yorumlanmaktadır: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başta ifrâd haccına niyet etmiş, sonra kıran haccı yapmıştı. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "temettü" haccı yaptığını belirten rivayetler ise, "O'nun, bunu Ashabına emrettiği için öyle denmiştir", şeklinde izah edilmiştir. Biz burada, bu ihtilâfların ortaya çıkmasında kelimelerin, bu arada "temettu"nun farklı manalarda kullanılışının da rol oynamış olabileceği kanaatini belirtelim.[53]

1822. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Kays b. Müslim, Tarık'tan, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Yemen'deki görevimi bitirip geri dönmüş ve) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına, hac yaptığında devesini el-Batha denilen yere çöktürmüş iken gelmiştim. O zaman (Hz. Peygamber) bana;
"Hacca niyet ettin mi?" buyurmuş, ben de,
"Evet" demiştim. (Sonra);
"Nasıl telbiye getirerek (ihrama girdin?)" buyurmuş, ben de;
"Lebbeyk! Hz. Peygamber'in telbiye getirip (ihrama girişi) gibi, (diyerek) telbiye getirip (ihrama girdim)" demiştim. Bunun üzerine;
"İyi yaptın! (Peki, beraberinde kurbanlık getirdin mi?" buyurmuş, ben;
"Hayır, getirmedim" deyince de, şöyle buyurmuştu):
"Git, Kabe'yi tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'y yap. Sonra ihramdan çık." Ben de (gidip) Kabe'yi tavaf etmiş, Safa ile Merve arasında sa'y yapmış, sonra Kaysoğulları'nın kadınlarından, (mahremim olan) bir kadının yanına gelmiştim. O da, bit var mı yok mu diye başımı incelemeye koyulmuştu. Ondan sonra ben halka, bu şekilde (yapabileceklerine dair) fetva vermeye başlamıştım. Derken (Hz. Ömer'in Halifeliği esnasında) bir adam;
"Ey Abdullah b. Kays, bazı fetvalarında acele etme! Çünkü sen, (hac) ibadetinde, Emiru'l-Mü'mininin senden sonra ne ortaya çıkardığını bilmiyorsun!" demişti. Bunun üzerine ben (halka hitaben);
"Ey insanlar! Kime (hac konusunda) bir fetva verdiysek, o acele etmesin. Çünkü Emiru'l-Mü'minin yanınıza gelecektir. Artık O'na uyarsınız", demiş ve (Emiru'1-Mü'minin Hz. Ömer) gelince, yanına gidip bu (meseleyi) O'na zikretmiştim. O da şöyle karşılık vermişti:
"Eğer Allah'ın Kitâb'ını kabul edersek, şüphe yok ki Allah'ın Kitâb'ı, (başlanılmış olan hac ve umrenin) tamamlatılmasını emrediyor.[54] Rasulullah'ın Sünnet'ini kabul edersek, muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurban, (kurban kesme) yeri (olan Mina'ya) ulaşıncaya kadar ihramdan çıkmamıştı."[55]

19. İhramlının, İhramında İken Öldürebileceği Şeyler

1823. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz.Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Beş (hayvan) var ki, öldürülmelerinde hiçbir günah yoktur: Karga, fare, çaylak, akrep ve ısırıcı, yırtıcı köpek."[56]
1824. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzak haber verip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş kötü (hayvanın), yani çaylak, karga, fare, akrep ve ısırıcı, yırtıcı köpeklerin "hıll'de ve "harem'de öldürülmesini emretti."[57]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu Hadisin ravilerinden çoğu) "ısırıcı, yırtıcı köpek", bazıları ise; "siyah (köpek)" demişlerdir."[58]
1825. "Bize Abdurrezzâk haber verip (şöyle dedi): Arkadaşlarımızdan biri dedi ki, Ma'mer bunu (yani bir önceki Hadisi) ez-Zühri'den, (O) Salim'den, (O da) babasından ve (yine ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den -Allah Ondan razı olsun!-, (Sâlim'in babası ile Hz. Aişe de) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) zikrederdi."[59]

20. İhramlının Kan Aldırması ("Hacamat"ı)

1826. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan, (O) Abdullah b. Osman'dan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah, ihramlı iken kan aldırmıştı."[60]
1827. "Bize Mervân b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl rivayet edip (dedi ki), bize Alkame b. Ebi Alkame, Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Abdullah b. Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah(Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Lahyu Cemel'de[61] ihrâmlı iken kan aldırmıştı."[62]
1828. "Bize İshâk rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan, (O) Atâ ve Tâvûs'tan, (onlar da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettiler ki," Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihranılı iken kan aldırmıştı.[63]
İshak dedi ki, Sufyan bir defa "Atâ'dan (naklen)", bir defa "Tâvûs'tan (naklen)" demiş, bir defa da onları birlikte söylemiştir.[64]

21. İhramlının Evlendirmesi Veya Evlendirilmesi

1829. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr. b. Dinar'dan, (O) Cabir b. Zeyd'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı iken evlenmişti."[65]

1830. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nâfi'den, (O da) Nubeyh b. Vehb'den (naklen) rivayet etti ki,"
Kureyş'li bir adam, Ebân b. Osman'ı, (hac) mevsimi emiri iken, (oğlunun evlenme törenine) çağırmıştı. Bunun üzerine O şöyle demişti:
"Hayır, (bu caiz değil). Ben bu (adamın) câhil ve kaba bir Irak'h olduğunu zannediyorum! Muhakkak ki ihramlı ne evlenebilir, ne de evlendirebilir. Bize bunu Osman, Rasulullah'tan (Saîîallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber vermişti."[66]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" diye soruldu, O da;
"Evet" cevabını verdi.[67]
1831. "Bize Amr. b. Asım rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Habib İbnu'ş-Şehid'den, (O) Meymûn b. Mihrân'dan, (O da) Yezid İbnu'l-Esamm'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Meymûne şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle, Mekke'den dönmesinden sonra Şerif denilen yerde, ikimiz de "helal" (ihramdan çıkmış) iken evlenmişti."[68]
1832. "Bize Ebü Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Matar el-Verrak'tan, (O) Rebia b. Ebi Abdirrahman'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Râfi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasullullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) Meymûne ile "helal" (ihramdan çıkmış) iken evlenmiş, O'nunla, "helal" (ihramdan çıkmış) iken gerdeğe girmişti. (Evlenmelerinde) aralarında ben elçi olmuştum."[69]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen Hadislerden birincisi (1829. Hadis) ihramlının nikâh akdi yapabileceğini gösterirken, ikincisi ihramlınm kendisinin evlenemeyeceği gibi, başkasını da, velisi veya vekili olarak evlendirenıeyeceğini göstermektedir. Bu bölümdeki üçüncü ve dördüncü Hadisler ise, birinci Hadise muarız olmakla beraber, ikinci Hadise uygun düşmektedirler. Hanefiler birinci Hadise dayanarak ihramlınm nikâh akdi yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre 1830. Hadiste ya nikâh akdi değil cima' soz konusudur, yahut ondaki nehiy, "tenzihi nehiy"dir. Son iki Hadis ise, birinci Hadise muhalif olmaları ve bazı ravileri yüzünden zayıftırlar. Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre ise, ihramlınm evlenmesi de, evlendirmesi de haramdır, onun yapacağı nikâh akdi batıldır. İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) 1829. haberi de, bu görüşte olan âlimlerin bazısına göre, sahih olan diğer Hadislere muhalefetinden dolayı zayıf, diğer bazılarına göre ise, sadece Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) has bir durumu bildiren bir Hadistir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Meymûne (Radıyallahu Anha) ile evlenmesi hakkında farklı haberler vardır. Yukarıdaki 1831. Hadis, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nunla, ihramdan çıkmış oldukları halde, Mekke'nin kuzeybatısmda bir yer olan Şerifte nikâh akdi yapmış olduğunu göstermektedir. Buna göre bu nikâh akdi, Hicri 7. yılın Zilkade ayında yapılmış olan umreden dönüşte icra edilmiş olmalıdır. Diğer bir görüşe göre bu nikâh akdi, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'de ve bu umre için henüz ihrama girmemiş iken yapılmış, sonra bu umreden dönüşte, ihramdan çıkmış olarak Şerifte gerdeğe girilmişti. Üçüncü bir görüşe göre ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mezkur umre için Mekke'ye giderken Şerifte ihramlı olarak nikâh akdi yapmış, dönüşte de ihramdan çıkmış olarak yine Şerifte gerdeğe girmişti.[70]

22. İhramlının, Kendisi Avlamadığında Av Etinden Yemesi Hakkında

1833. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüvâî, Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Babam, Hudeybiye yılında (H. 6. yıl) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber gitmişti de, arkadaşları ihrama girmiş; (babam) Ebû Katâde ihrama girmemişti. Derken O, yabani bir eşeğe yetişip onu yaralamış (ve kesip pişirerek) etinden yemişti. (Babam, sonrasını şöyle anlatmıştı:)" O zaman;
"Ya Rasûlullah! Ben yabani bir eşeğe yetişip onu yaraladım (ve kesip etini pişirdim)" demiştim. Bunun üzerine (Hz. Peygamber de) oradaki topluluğa, ihramlı oldukları halde,
"yiyin!" buyurmuştu.[71]
1834. "Bize Ebu'1-Veüd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Osman b. Abdillah b. Mevheb'den, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir ara biz; onlar (yani Sahabe) ihramlı, Ebû Katâde (yani kendisi) ihramsız olduğu halde yürüyüp gidiyorduk. Ansızın (yabani) bir eşek gördüm ve hemen bir ata binip ona yetiştim. (Onu yaralayarak yakalayıp kestim ve pişirdim). Onlar da, ihramlı oldukları halde, onun etinden yediler. Ben (önce) yemedim. Sonra onlar, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip O'na (bu durumu) sordular. O zaman O;
"Siz (ona hayvanı) işaret ettiniz mi? Siz öldürdünüz mü?" buyurdu; -veya *"Siz vurdunuz mu?"* buyurdu-. Onlar; "Hayır!" dediler. Bunun üzerine O;
"Öyleyse yiyin!" buyurdu.[72]
1835. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Salih b. Keysan'darı, (O) Ubeydullah b. Abdilllah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) es-Sa'b b. Cessame'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yabani eşek eti getirilmişti de O, onu geri çevirmiş ve *"Gerçekten biz ihramlıyız. Av eti yiyemeyiz!"* buyurmuştu.[73]
1836. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) İbnu'l-Munkedir'den, (O) Muâz b. Abdirrahman b. Osman et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz Talha b. Ubeydillah'la beraber bir yolculukta idik. Derken, (arkadaşları) ihramh, kendisi uyumakta iken O'na (avlanmış) bazı kuşlar hediye edildi. Bunun üzerine kimimiz (o kuş etlerinden) yedi, kimimiz (yemekten) kaçındı. Bu esnada Talha uyandı ve O'na (bu durumu) haber verdiler. O da, (kuş etlerinden) yiyenleri isabetli buldu ve
"Biz bunu, (yani av etini) Rasullullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber yemiştik" dedi.[74]
1837. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti (ki," O şöyle dedi:)
"Bana es-Sa'b b. Cessâme rivayet edip dedi ki; ben el-Ebva' veya Veddan'da iken Rasulullah bana uğradı, ben de kendisine yabani eşek eti hediye ettim. Fakat O, onu bana geri çevirdi. Sonra yüzümdeki hoşnutsuzluğu görünce de şöyle buyurdu:"
"Hakikat şu ki, biz (hediyeni) sana geri çevirmek istemezdik. Fakat bizler ihramlıyız."[75]

Açıklama

İhramlının (muhrimin), deniz av hayvanı değil de kara av hayvanı avlaması ve bir ihramlının avladığı avın etinden yemesi haramdır. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:
"Ey iman edenler! Siz ihramda iken avı öldürmeyin... Kara avı ise, ihramda bulunduğunuz müddetçe size haram edildi."[76] İhramlı olmayan birinin avladığı hayvanın etinden ihramlının yemesi meselesine gelince, yukarıdaki 1834. Hadis, ihramlının av hayvanını göstermeksizin veya avlamaya yardımı olmaksızın, ihramsız birinin avladığı avın etinden ihramhnın yiyebileceğini göstermektedir. Hanefiler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ihramlı için avlanmış olsa da, ihramsız biri tarafından avlanan avın etinden ihramhnın yiyebileceğini söylemişlerdir. Ancak ihramlı, avm yakalanmasında ihramsız avcıya yardım etmemiş olmalıdır. Maliki, Şafii ve Hanbeliler ise, ihramsız birinin avladığı avın etinden ihramhnın yiyebilmesi için, ihramhnın avlanmaya yardım etmemiş olmasının yanında, avın ihramlı için avlanmamış olmasının da gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre av şayet ihramlı için avlanılmış ise, ihramlı ondan yiyemez. Bu görüşlere sahip olan fakihler, yukarıda geçen es-Sa'b'ın (Rahmetullahi Aleyh) rivayetinde, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ihramlı iken avın etinden yememesinin iki sebepten kaynaklanmış olabileceğini ifade etmişlerdir:
Ya tutulan av, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için tutulmuş idi. Veya avın tutulmasına ihramlı biri yardım etmiş idi. Bu sebeplerden biri veya ikisinden dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o av etinden yememişti.[77]

23. Hayatta Olan Birinin Yerine Haccetmek Hakkında

1838. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) el-Fadl b. Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki,"
O (yani el-Fadl); Veda Haccı'nda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde idi. (Derken) Has'am'lı bir kadın gelip şöyle dedi:
"Muhakkak ki Allah'ın, hac hakkında kullarına kıldığı farzı, babama, ihtiyar ve yaşlı iken ulaştı. O, deveye binemiyor, haccım da yapmamış. Binaenaleyh onun yerine ben hac yapayım mı?" (Hz. Peygamber de);
"Evet" buyurdu.[78]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet" buyurdu.[79]
1839. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan -ki O, Abbas'ın oğludur - (naklen) haber verdi ki,"
Bir kadın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:
"Hakikaten babam ihtiyardır. Deveye binemiyor. Kendisine de Allah'ın (hac) farizası ulaşmış. (Ne buyurursunuz?)" Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onun yerine sen hac yap" buyurdu.[80]
1840. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzaî rivayet edip (dedi ki), bana Süleyman b. Yesâr, Ibn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Has'am'lı bir kadın Veda Haccı'nda, el-Fadl b. Abbas Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde iken, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fetva sorup şöyle dedi:
"Ya Rasulullah! Muhakkak ki Allah'ın, (hac hakkında) kullarına kıldığı farzı, babama, ihtiyar ve yaşlı iken ulaştı. O, deveye (bile) binemiyor. Bu sebeple, onun yerine hac yapmam, (onun hac borcunu) öder mi?" Rasulullah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem);
"Evet!" buyurdu.[81]
1841. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize îbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), el-Evzaî'nin (bir önceki) rivayetinin benzerini rivayet etti."[82]
1842. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Ebi İshâk'tan, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle dedi:) Bana el-Fadl b. Abbâs veya Ubeydullah İbnu'l-Abbas rivayet etti ki, bir adam şöyle dedi:
"Ya Rasulullah! Gerçekten babam -veya "annem"- ihtiyar ve yaşlıdır. Onu ben yüklensem, (sırtımda) duramaz. Onu (bir bineğin üzerine) bağlasam, öldürmekten korkarım. (Bu durumda onun haccı için ne yapmamı emredersiniz?)" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ne dersin, şayet babanın -veya "annenin"- borcu olsa, onu öder misin?" (Adam),
"Evet" dedi. (Hz. Peygamber de;)
"O halde babanın "-veya "annenin"- yerine hac yap!" buyurdu.[83]

24. Ölmüş Birinin Yerine Haccetmek

1843. "Bize Muhammed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize Cerîr, Mansûr'dan, (O) Mücahid'den, (O) Zübeyroğullarının bir azadlısı olan Yusuf ibnu'z-Zübeyr'den, (O da) Abdullah İbnu'z-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Has'am'lı bir adam, Rasûlullah'a gelip şöyle demişti:
"Muhakkak ki müslümanlık babama; o deveye binemez, yaşlı ve ihtiyar biri iken ulaştı. Hac da üzerine farzdır. Bu sebeple onun yerine hac yapayım mı?" (Hz. Peygamber;)
"Sen onun en büyük çocuğu musun?" buyurmuştu. O da;
"Evet" demişti. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da sen onu adeseydin, bu onun yerine geçer, (onu borçtan kurtarır) mıydı?" (Adam)
"Evet" demişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);
"O halde onun yerine hac yap!" buyurmuştu.[84]
1844. "Bize Ebû Salih b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, Ibn Abdissamed'dir-, Mansûr'dan, (O) Mücahid'den, (O) İbnu'z-Zübeyr'in azadlısından -ki O'na, Yusuf ibnu'z Zübeyr veya ez-Zübeyr b. Yusuf denir-, (O da) Şevde bint Zem'a'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Hakikaten babam ihtiyar ve yaşlıdır, hac yapamaz. (Ne yapmamı emredersiniz?)" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da, sen onu ödeseydin, ondan kabul edilir miydi?" (Adam)
"Evet" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de;)
"Allah daha merhametlidir. Babanın yerine hac yap!" buyurdu.[85]

25. Hacer-i (Esved'i) İstilâm Hakkında

1845. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu iki rükn'ü istilâm ettiğini gördüğünden beri, onları istilâm etmeyi ne darbkta, ne genişlikte (hiç) terketmedim."
(Ubeydullah dedi ki,) Nafie;
"İbn Ömer, bu iki rükün arasında (remel yapmayıp) yürür müydü?" dedim. Şöyle karşılık verdi:
"O sadece istilâmının daha kolay olması için yürürdü."[86]

Açıklama

Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kabe, "Allah'ın Evi'dir. Yaratıkların hiçbirine benzemeyen, zaman ve mekândan münezzeh olan Allah Azze ve Celle'nin "Ev"i, yeryüzünde Allah'ı (Celle Celaluhu) temsil eden bir yapı, bir semboldür. Mü'min namazında Kabe'ye yöneldiğinde, bu binaya değil, onun sahibi olan ve onun temsil ettiği Allah Azze ve Celle'ye ibadet etmekte, yönelişinin ve teslimiyetinin sadece O'na olduğunu ifade etmektedir.
Kabe, Hz. İbrahim (Aleyhisselam) taralından inşaa edildiğinde, onun kuzey tarafi bugünkü yapısından 3 m. kadar daha geniş idi. Yani şimdi "Hicr-i İsmail" denilen yerin bir kısmı aslında Kabe'ye dahil bulunuyordu. Kureyşliler cahiliye döneminde, bir sel sonucu yıkılan Kabe'yi yeniden inşaa ettiklerinde, üç tarafını Hz. İbrahim'in attığı temeller üzerine kurmuşlar, ancak, maddi imkansızlıklar sebebiyle kuzey tarafını, asli temelden biraz içerde bina etmişlerdi. Bundan dolayı hacılar Kabe'yi tavaf ederlerken, tavaflarını Hicr-i İsmail'in dışından dolaşarak yaparlar.
Kabe'nin dört köşesinden her birine "rükn" denmektedir. Bunlardan Kabe'nin güneydoğu köşesinde "Hacer-i Esved: Siyah Taş" bulunmaktadır ki, bu köşeye "rükn-i haceri" denir. Kabe'nin güneybatı köşesine "rükn-i yemâni", kuzeydoğu köşesine "rükn-i ırâkî", kuzeybatı köşesine ise "rükn-i şâmi" denir. "Rükn-i haceri" ile "rükn-i yemâni"nin ikisine birlikte "rüknân-ı yemâniyyân"; "rükn-i ıraki" ile "rükn-i şâmi"nin ikisine birden de "rüknân-ı şâmiyyân" denmektedir. Bu köşelerden, Hz. İbrahim'in (Aleykisselam) attığı temeller üzerinde olan "yemaniyyan" köşeleri "istilâm" edilir. "İstilam" kelimesi, "dokunmak", "selamlamak", "anlaşmak" gibi manalara gelir. Bu rükünlerin istilamından ise, bunların elle dokunularak veya dokunma mümkün olmazsa uzaktan elle se-lamlamlarak ziyaret edilmeleri kastedilir. Bu ziyaret esnasında, mümkün olursa, Hacer-i Esved öpülür. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'den (Rahmetullahi Aleyh), "rükn-i yemani"nin de öpüleceği nakledilmiştir. Yukarıdaki Hadis, bu iki rüknün istilamının meşru ve Sünnet olduğunu göstermektedir. Mü'min, "Allah'ın Evi'nin, asli temeller üzerinde olan bu iki rüknünü istilam etmekle, Allah'a (Celle Celaluhu) karşı saygısını ve bağlılığını ifade etmekte, O'nunla olan ezeli antlaşmasını tazelemektedir. Bu istilâm esnasında Hacer-i Esved'in öpülmesinin sembolik manasını açıklamak açısından, "Hacer-i Esved'in, Allah'ın (Celle Celaluhu) yeryüzünde sağ eli" olduğunu ifade eden Hadisler[87] dikkat çekicidir.[88]

26. Hacer-i (Esved'in) İstilâmındaki Fazilet

1846. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Süleyman b. Harb rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Osman b. Hüseyin, Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sûllem) şöyle buyurdu:"
"Andolsun ki, Allah Hacer-i (Esved'i) Kıyamet Günü, kendileriyle göreceği iki gözü ve kendisiyle konuşacağı bir dili olduğu halde, kendisini hakkıyla istilâm edenleri kesin olarak bildirmek üzere muhakkak diriltecektir!"[89]
Süleyman (rivayetinde); *"...kendisini istilâm edenlere (tanıklık etmek üzere...)"* demiştir.[90]

27. Üç (Şavtta) Remel Yapan, Dört (Şavtta) Yürüyen Kimse

1847. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hacer-i (Esved'den) Hacer-i (Esved'e) kadar üç şavtta remel yapmıştı."[91]
1848. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, O Nafî'den, O da ibn Ömer'den rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kabe'yi ilk defa tavaf ettiğinde üç (tavafta) remel yapar, dört (tavafta) yürürdü. Safa ile Merve arasında gidip gledigiinde ise, (bu iki tepenin orta yerindeki) "Batn-ı Mesil"de[92] koşardı. (Ubeydullah şöyle demiştir:)
"Bunun üzerine Nâfi'e; "Abdullah (İbn Ömer), Rükn-i Yemâni'ye ulaştığı zaman (remel yapmayı bırakıp) yürür müydü?" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"Hayır. Ancak bu Rüku'de sıkıştırılır idiyse, (remel yapmayı bırakırdı). Çünkü O, kendisini istilam etmedikçe bu (Rükn'ü) terk etmezdi."[93]
1849. "Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mubarek rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Ömer, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selkm), Hacer-i (Esved'den) Hacer-i (Esved'e) kadar üç (tavafta) remel yapmış, dört (tavafta) ise yürümüştü."[94]

Açıklama

Kabe'nin etrafında dolaşmaya "tavaf", Kabe'nin etrafını tam bir dolanmaya da "şavt" denir. Kabe'yi tavaf etmeye Hacer-i Esved köşesinin Rükn-i Yemani tarafından başlanır ve Hacer-i Esved istilâm edilip mümkünse öpülerek sağa doğru tavaf sürdürülür. İlk üç dolanmada (şavtta) adımlar kısaltılarak, omuzlar silkelenerek çalımlı bir şekilde süratlice yürünür ki, bu şekilde süratlice yürümeye "remel" denir. Kendisinden sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapılacak olan her tavafin ilk üç şavtmda remel yapmak, erkekler için Sünnettir. İslâm tarihinde ilk remel, Hicri 7. yılın Zilkade ayında ifa edilen umrede, müşriklere müslümanların güçlü olduklarını göstermek maksadıyla yapılmıştı. Bunun için de, Kabe'nin Rükn-i Haceri ile Rükn-i Yemâni arasının dışındaki üç tarafı dolaşıhrken remel yapılmıştı. Zira müslümanlar bu iki rükün arasında, Kabe'nin kuzeyinde bulunan müşrikler tarafindan görülmüyorlardı. Daha sonra ilk üç şavtta, Kabe'nin dört bir tarafında da remel yapmak Sünnet olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda Haccı'nda böyle yapmıştı. Kabe'nin etrafında yedi tam dolanım (şavt) yapılır ki, son dört şavtta alışılmış olan şekilde yürünür. Istılahta ise, yedi şavta "bir tavaf" denir.
Kabe'nin doğu tarafında, biraz ileride iki tepecik olan Safa ile Merve arasında gidip-gelmeye "sa'y" denir. Bu sa'y Hanefilere göre vacib, Malik, Şafii ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre haccın, onsuz sahih olmayacağı bir rüknüdür. Safa ile Merve arasındaki bu gidip-gelme, Hz. İsmail'in (Aleyhisselam) annesi Hacer'in, su aramak için bu iki tepecik arasında yedi defa gidip gelmesinin bir hatırasıdır. Hacer o zaman, bu tepeciklerin arasındaki vadiye indiğinde orayı koşarak geçermiş ki, hacılar da hâlâ aynı yerde koşarlar. "Allah'ın Evi" Kabe'nin kapısına bakan bu iki tepecik arasında gidip-gelmenin ve orta yerlerinde koşmanın sembolik bir manası da şöyle açıklanabilir: Kul, Allah Azze ve Celle'nin Evi'nin etrafinda dolandıktan sonra, O'na saygı ve ihtiyaçlarını sunmak üzere kapısının önünde beklerken, ilahi huzura kabul edilmenin dayanılmaz arzu ve heyecanı içinde, sağa-sola gidip gelmekte, bu arada zaman zaman heyecanı artarak adımlarını hızlandırmaktadır. Bu anlayışa uygun olarak eskiden Safa ve Merve tepeciklerine, Kabe görülünceye kadar çıkılırdı. Ancak şimdi, araya Kabe'nin görülmesini engelleyen duvarlar yapıldığı için bu mümkün olmamaktadır.[95]

28. Remel (Yapılan Tavafta) Iztıba' Yapmak

1850. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, İbn Cüreyc'den, (O) Abdulhamid'den -ki O, İbn Cübeyr'dir-, (O) İbn Ya'lâ'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
(Hz. Peygamber) ıztıba' yapmış olarak tavaf etmişti.[96]

Açıklama

Iztıba', örtünün "ihramın" ortasını sağ koltuğun altından geçirip örtünün iki ucunu sol omuzun üzerinden atmaya denir ki, böylece sağ omuz açıkta kalmış olur. Umre tavan ile kendisinde remel yapılan hac tavafında ıztıba' yapmak Sünnettir. Kendisinde remel yapılan hac tavafı da, Hanefi'lere göre, kendisinden sonra say yapılan "tavaf-ı kudüm" veya "tavaf-ı ifâda"dır. Malik, Şafii ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, remelin sadece "tavaf-ı kudûm"de meşru olduğunu söylemişlerdir. Binaenaleyh, bu tavaflarda ıztıba' yapmak Sünnettir. Şafiilerin diğer bir görüşü de şöyledir: Remel, kendisinden sonra sa'y yapılan tavafta olur. Bu sebeple, "tavaf-ı kudûm"den sonra sa'y yapılmamışsa, "tavaf-ı ifâda"da ıztıba1 ve remel yapılır, ardından da sa'y edilir. Şu halde bunların dışındaki tavaflarda ıztıba' yapılmayacağı gibi, sözkonusu tavafların bitiminde de ıztıba1 terk edilir ve sağ omuz örtülür.
"Tavâf-ı kudüm", Mekke-i Mükerreme'ye ilk varıldığı zaman yapılan tavaf, "tavaf-ı ifâda" -ki buna "tavaf-ı ziyaret" de denilir,-Arafât'tan inildikten sonra yapılan ve haccın bir rüknü olan tavaftır. Bir de, hac menâsikinin sonuncusu olan ve Mina'dan Mekke'ye inildiğinde yapılan tavaf vardır ki, buna "tavaf-ı sader" veya "tavaf-ı veda" denir.[97]

29. Hacc-ı Kıran Yapanın Tavafı

1851. "Bize Saîd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim hac ile umre için telbiye getirip (ihrama girerse), ona bu ikisi (yani hac ve umre) için bir tavaf yapmak kafi gelir. (Ama) o, bu ikisinin ihramından (tamamen) çıkmadıkça, ihramdan çıkmaz."[98]

30. Binit Devesi Üzerinde Tavaf Etmek

1852. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kabe'yi bir deve üzerinde tavaf etmişti. O, (Hacer-i Esved) köşesine her geldiğinde, ona elindeki bir şeyle işaret etmiş ve tekbir getirmişti.[99]

31. Hac Yapmakta Olan Kadın Hayız Olduğunda Ne Yapar?

1853. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mekke'ye hayızlı iken gelmiştim. Safa ile Merve arasında da sa'y yapmamıştım. Bunun üzerine bu derdimi Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiştim de O, şöyle buyurmuştu:

"Sen, hac yapanın yaptığı şeylerin (hepsini) yap. Şu kadar var ki, Kabe'yi tavaf etme!"[100]

32. Tavaf Esnasında Konuşmak

1854. "Bize el-Humeydi haber verip (dedi ki), bize el-Fudayl b. Iyâd, Atâ İbnu's-Saîb'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kabe'yi tavaf etmek, namaz kılmaktır. Ancak Allah, onun (tavafı) esnasında konuşmayı helâl kılmıştır. Yine de, onun (tavafı) esnasında konuşan kimse, sadece hayırlı şeyleri konuşsun!"*[101]
1855. "Bize Ali b. Saîd, Musa b. A'yen'den, (O) Atâ İbnu's-Saîb'den, (O) Tâvûs'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[102]

33. Makam-ı (İbrahim'in) Arkasında Namaz Kılmak

1856. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattâb dedi ki;
"Üç şeyde Rabb'imin (vahyine, inişinden önce) uygun görüş söyledim. (Bunlardan biri şudur:)
"Ya Rasulullah", demiştim, "İbrahim'in Makamı'ndan kendine bir namazgah edinsen..." Bunun üzerine Allah; *"Siz de 'İbrahim'in Makamı'ndan kendinize bir namazgah edinin!"*[103] (mealindeki âyeti) indirmişti."[104]

Açıklama

Mezkûr âyette geçen "ibrahim'in Makamı" hakkında bazı müfessirler farklı görüşler serdetmişlerse de, bunların en makbul ve meşhuru şudur: "İbrahim'in Makamı, Kabe'nin kapı tarafının biraz ilerisinde, Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam), Kabe'yi inşa ederken üzerine çıktığı, oturduğu nakledilen bir taştır. Sahih rivayetlere göre bu taş, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) Hz. Ömer'e (Radıyallahu Anh) kadar Kabe'ye bitişik bulunuyordu. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), tavaf edenlerin sıkışmamaları ve bu taşın önünde namaz kılanların, namazlarını rahatça kılabilmeleri için onu asıl yerinden alıp bugünkü yerine koymuş, üzerine de, ilk olarak küçük bir yapı yapmıştı. Bu taş el'ân, aynı yerde küçük bir yapı içinde bulunmaktadır. Kabe'nin tavânndan (yedi şavt'tan) sonra iki rekat namaz kılmak Hanefî'lere ve Malikilere göre vacib, Şafiilere ve Hanbelilere göre müekked Sünnettir. Bu iki rekat "tavaf namazını Makam-ı İbrahim'in arkasında kılmak ise, Hanefilere göre müstehab, Şafiilere göre daha faziletlidir.
Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) serdettiği bazı görüşlerine uygun vahiylerin inmesi, "Muvafakât-ı Ömer" olarak bilinir. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), yukarıdaki haberde bunların üçüne işaret etmektedir. Bu haberin mufassal rivayetlerinde söz konusu üç "muvafakat'ın diğerlerinin "hıcab=örtünme"[105] ile Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımlarını boşaması halinde Allah'ın (Celle Celaluhu) O'na, onlardan daha hayırlılarını verebileceği[106] hakkında olduğu açıklanmaktadır. Bu haberin bazı rivayetlerine göre ise, üçüncü "muvafakat", Bedir esirleri ile ilgili[107] idi. Yukarıdaki haberde Hz. Ömer'in (Radıyaîlahu Anh) üç "muvafakaf'mdan bahsetmesi, O'nun, bunlardan başka "muvafakat'larının olmadığı manasına gelmez. Nitekim Onun 15 kadar meseleye, bu meyanda münafıkların cenaze namazının kılınmaması ile şarabın haram kılınmasına dair görüşlerine uygun vahiylerin geldiği rivayet edilmektedir.[108]

34. Haccın Sünnete (Uygun Yapılışı) Hakkında

1857. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail b. Ebân, Ca'fer b. Muhammed'den, (O) babasından, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti." Cafer'in babası dedi ki:
"(Bir gün) Câbir b. Abdillah'ın yanına girdik de O, (âmâ olduğu için, yanına giren) toplulukta (bulunanların kim olduklarını) sordu, nihayet (sıra) bana geldi. Ben de;
"Ben, Ali'nin oğlu Hüseyin'in oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'im" dedim. Bunun üzerine elini (gömleğimin) üst düğmesiyle alt düğmesine uzattı (ve onları açtı), sonra ağzını göğsümün ortasına koydu -ki, ben o zaman genç bir delikanlıydım- ve
"Hoş geldin yeğenim, dilediğini sor!" dedi. Ben de O'na (bazı şeyler) sordum. O, (o vakit) âmâ idi. Derken namaz vakti geldi ve dokuma (bir örtüye) bürünerek kalktı. Bu (örtüyü) omuzlarına her koyduğunda, küçüklüğünden dolayı, etrafı (omuzlarından aşağı) düşüyordu. Halbuki kaftanı (ridâsı) yanıbaşmda, çatma elbise askılığının üzerinde idi. Neyse, (bize) namazı kıldırdı. Ardından ben;
"Bana, Rasûlullah'ın haccından haber verin" dedim. O da, eliyle işaret edip dokuz (parmağını) yumdu ve şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Medine'de) dokuz sene, haccetmeksizin kaldı. Sonra onuncu yılda, hac sebebiyle insanlara ilan ettirdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bu yıl) hac yapacaktır. Bunun üzerine Medine'ye çok kimse geldi. Onların hepsi Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uymanın ve O'nun yaptığı gibi yapmanın peşindeydi. Neyse, biz O'nunla yola çıktık. Nihayet Zu'l-Huleyfe'ye[109] geldik. (Orada) (Hz. Ebu Bekr'in hanımı) Esma' bint Umeys, Muhanımed b. Ebi Bekri doğurdu ve Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Nasıl (ihram) yapacağım?" diye (bir haberci) gönderdi. (Hz. Peygamber) de;
"(Temizlik için) gusül yap, kan akıntı yerine bir bez bağla ve ihrama gir" buyurdu. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (orada bir gece kalıp) mescidinde (ikindi -iki rekat olarak- akşam, yatsı -iki rekat olarak- ve sabah) namazlarını kıldırdı. Sonra el-Kasva' (denilen devesine) bindi. Devesi O'nu el-Beydâ' mevkiine[110] çıkardığında, gözümün görebildiğince (Hz. Peygamber'in) önündeki binekli ve yayalara, aynı şekilde sağındakilere, aynı şekilde solundakilere ve aynı şekilde arkasındakilere baktım. (O zaman) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda idi. Kur'an O'na iniyor, yorumunu da O biliyordu. (Binaenaleyh, hac amellerini, O'nun yaptığı gibi yapıyorduk).
Sonra O, yüksek sesle, Tevhid'i (ihtiva eden şu cümleleri, telbiyeyi) söyleyip ihrama girdi.
"Lebbeyk, Allahumme lebbeyk! Lebbeyk, lâ şerike leke lebbeyk! İnne'l-hamde, ve'n-ni'mete, leke ve'l-mülk! Lâ şerike lek!" (= Emrine amadeyim, Allah'ım, emrin ha-şüstüne! Yönelişim, sevgim, tâat-u ibadetim yalnız sanadır. Emrineamadeyim, senin hiçbir ortağın yoktur, emrin başüstüne! Hiç şüphe yok ki, hamd ve nimet senindir, mülk de! Senin hiçbir ortağın yoktur!) İnsanlar ise, yüksek sesle söylemekte oldukları telbiyeyi söyleyip ihrama girdiler. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onların (telbiyelerinde ilave ettikleri) hiçbir şeyi yadırgamadı. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (yolculuğu boyunca aynı) telbiyeyi söyledi, (onu hiç değiştirmedi).
Nihayet O'nunla beraber Kabe'ye geldiğimizde, -Câbir (bu arada) şöyle dedi:
"Biz (eskiden) sadece hacca niyet ederdik. (Hacla beraber) Umre yapmayı (veya hac aylarında umre yapmayı) bilmezdik." O Hacer-i Esved'i istilâm etti, sonra (kudüm tavafının ilk) üç (şavtında) remel yaptı, (sonraki) dört (şavtında âdeti üzere) yürüdü. Ardından Makam-ı İbrahim'in (arkasına) yaklaşıp namaz kıldı ve
"Siz de İbrahim'in makam'ından kendinize bir namazgah edinin!"[111] Meâlindeki âyeti) okudu. O, (bu namazında) Makâm-ı (İbrahim'i) kendisiyle Kabe arasında bırakmıştı. (Hadisin râvisi Ca'fer, rivayetinin burasında şöyle
demiştir:)
"Babam şöyle derdi. Bilmiyorum O, bunu Câbir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi söyledi, yoksa (onlardan naklen) değil mi? 'Babam) dedi ki, (Hz. Peygamber) bu iki rekât namazda "Kul Kuve'llahu Ehad" ile "Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfîrûn" (Sûrelerini) okudu. Hz. Peygamber) sonra Hacer-i Esved'in yanma dönüp onu istilâm etti. Sonra da (Mescid-i Haram'ın Safa) kapısından Safa (tepesine) doğru çıktı. Safa (tepesine) gelince;
"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir"[112] (mealindeki ayeti) okudu (ve) "Allah'ın başladığı ile başlarım!" (diyerek, Safa ile Merve arasındaki aye) Safâ'dan başladı. Bunun üzerine, Kabe'yi görünceye kadar[113] Safa tepesinin) üzerine çıktı, Allah'ı birleyip tekbir getirdi ve şöyle dedi:
"Lâ ilahe illallahu Vahdehu lâ şerike leh! Lehu'l-mülk ve lehü'l-hamd, yuhyi ve yumitu ve hüve alâ külli şey'in Kadir! La ilahe illallahu Vahdeh, enceze va'deh ve nasara abdeh ve hezeme'l-ahzâbe Vahdeh!" (= Yalnız Allah'tan başka, hiçbir ilah yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur! Mülk O'nundur, hamd da O'nun! O diriltir ve öldürür. O'nun gücü her şeye yeter. Yalnız Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, (Peygamberine) verdiği sözü tam olarak yerine getirmiştir, kuluna yardım etmiş ve (Hendek savaşında veya her yerde düşman) gruplarını tek başına yenmiştir!) (Hz. Peygamber), müteakiben bunlar arasında dua etti ve bu (sözlerinin) aynısını üç defa söyledi.
Ardından Merve'ye doğru indi. Ayakları, (Safa ile Merve arasındaki) vadinin içine vardığı zaman, -Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî dedi ki, "Yani yürüyüşünü hızlandırdı"-, (vadiden) yukarı çıktığımızda (âdeti üzere) yürüdü ve Merve'ye geldiğimizde Merve'nin üzerinde, Safa'nın üzerinde yaptığı gibi yaptı (yani Kabe'yi görecek kadar yukarısına çıktı, zikir ve dua etti). Nihayet Merve'de sa'yın sonuna gelince şöyle

buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ben, yapmış olduğum bu (hac) işime yeniden başlasaydım, kurbanlık (hedy) getirmez ve onu umre yapardım. Artık sizden kimin beraberinde kurbanlık yoksa o (hac niyetini bozup) ihramdan çıksın ve onu (yani haccını) umreye çevirsin!" O zaman Surâka b. Mâlik b. Cu'şum kalktı ve
"Ya Rasûlullah, (haccı umreye çevirebilmek ve hac aylarında umre yapabilmek) bu yıla mı hastır, yoksa ebediyyen mi (böyle yapılabilecektir?)" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir elinin) parmaklarını diğerlerine kenetleyip şöyle buyurdu:
"Umre hac (aylarına) böyle girmiştir -(Bunu) iki kere (buyurdu)-. Hayır, bilakis (bu hüküm) sonsuza dek (geçerlidir!) Hayır, bilakis (bu hüküm) sonsuza dek (geçerlidir!)"
(O sırada) Ali, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için (satın almış olduğu) develerle Yemen'den geldi ve (hanımı) Fatma'yı, ihramdan çıkıp boyalı giysiler giymiş ve sürme çekmiş olan kimseler arasında buldu. Ali, O'na bu (durumunu) yadırgadı da O;
"Gerçekten (bunu) bana babam emretti!" dedi. Ali, sonraları (Halife iken Kûfe'de, bu olay hakkında) şöyle derdi: "(O zaman) ben kendisini, yaptığı şeylerden dolayı Fatıma aleyhine kışkırtmak, (yani Fatıma'nın, ayıplanmasını gerektirecek işlerini anlatmak) ve O'nun anlatıp da benim O'na yadırgamış olduğum şeyler hususunda Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fetva sormak üzere Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gittim. (Ben, Fatıma'nın söylediklerini nakledince Hz. Peygamber) de şöyle buyurdu:
"Doğru söylemiş. Sen, hac için ihrama girdiğin zaman ne yaptın?" Ben;
"Allah'ım! Muhakkak ki ben Rasûlünün ihrama girdiği (niyetle) ihrama giriyorum!" dediğimi (naklettim). O da; *"Öyle ise benim beraberimde kurbanlık var. Bu sebeple sen ihramdan çıkma!"* buyurdu."
(Bu Hadisi anlatan) Câbir, sözüne şöyle devam etti: Neyse, Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlıklarla Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirdiklerinin toplamı yüz deve oldu. (Hz. Ali, Yemen'den 37 deve getirmişti). Neticede, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde kurbanlık bulunan kimselerden başka insanların hepsi (umre yaparak) ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar.
Sonra Terviye günü[114] gelince, (Hz. Peygamber insanları) Mina'ya yöneltti. Biz de hac için yüksek sesle telbiye getirip ihrama girdik. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bineğine bindi (ve yola koyulduk). Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldırdı. (Sabah namazından) sonra biraz bekledi. Nihayet güneş doğunca, kendisi için Nemire mevkiinde[115] kıl bir çadır kurulmasını emretti. Ardından Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bineğine bindi ve (Mina'dan Arafat'a doğru) yola koyuldu. Kureyşliler O'nun, Kureyşlilerin cahiliye döneminde Müzdelife'de yaptıkları gibi, Meş'ar-i Haram'ın[116] yanında duracağından, ("Vakfe" yapacağından) hiç şüphe etmiyorlardı. Ama Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Arafat'ın (yakınına) gelinceye kadar yoluna devam etti ve çadırını Nemire'de kurulmuş buldu. Oraya konakladı. Nihayet O, yani güneş (batıya) meyledip (öğlenin vakti girince), Kasvâ (denilen devesinin) palanının vurulmasını emretti.
(Devesinin palanı vurulup hazırlanınca ona bindi ve Ürene isimli) vadinin[117] ortasına geldi. (Orada) halka bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, kanlarınız ve mallarınız; bu (Zilhicce) ayınızda, bu (Mekke) şehrinizde bu (arefe) gününüze hürmet edilişi, (bundan dolayı da bu günde birbirinizin kanına ve malına sataşmayısınız) gibi, birbirinize haramdır. Şunu iyi bilin ki, cahiliye işlerinden her şey ayaklarımın altındadır, (onların geçerliliği kaldırılmıştır). Cahiliye döneminin kan dâvaları da kaldırılmıştır. Kaldırılan ilk kan davası ise, bizim kan davamız, yani (amcamın oğlu) Rebîa ibnu'l-Hâris'in kan davasıdır. (Rabia'nın oğlu, Benû Sa'd kabilesinde süt çocuğu olarak bulunuyordu da Hüzeyliler onu öldürmüşlerdi.) Cahiliye döneminin faizi de kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk faiz ise Abbâs b. Abdulmuttalib'in (alacağı olan) faizdir. Artık onun tamamı kaldırılmıştır. Ayrıca kadınlar hakkında da Allah'tan korkup (onlara iyi muamelede bulunun). Çünkü siz onları ancak Allah'ın (verdiği) güvence ile aldınız, namuslarını da Allah'ın sözü ile helâl edindiniz. Muhakkak ki sizin onlar üzerinde, evlerinize hoşlanmadığınız hiç kimseyi ayak bastırmamaları hakkınız vardır. Şayet onlar bunu yaparlarsa, onları, incitmeksizin (hafifçe) dövün. Onların da sizin üzerinizde, meşru örfe uygun olarak yiyeceklerini ve giyeceklerini (sağlamanız) hakları vardır. Size (Kıyamet gününde) benden sorulacaktır. O zaman siz ne diyeceksiniz?"
(Sahâbe-i kiram) şöyle cevap verdiler:
"Tanıklık edeceğiz ki, sen (Allah'ın sana, bize ulaştırmak üzere indirdiği şeyleri) ulaştırdın, (onun elçiliği emanetini) yerine getirdin ve (insanlara) doğru yolu gösterdin!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şehadet parmağı ile işaret edip onu insanlara çevirerek göğe kaldırdı (ve şöyle buyurdu):
"Allah'ım şahid ol! Allah'ım şâhid ol! Allah'ım şâhid ol!"
Sonra Bilâl tek ezan okudu, bir kamet getirdi, (Hz. Peygamber) de öğleyi kıldırdı. Sonra (Bilâl tekrar) kamet getirdi, (Hz. Peygamber) de ikindiyi kıldırdı. O, bu ikisinin arasında (başka) bir namaz kıldırmamıştı. (Hz. Peygamber) sonra bineğine binip (Arafat'a gitti ve orada) vakfeye durdu. (Vakfesinde) devesi Kasvâ'nın karnını (Rahmet Tepesi'nin eteğindeki) kayacıklara doğru -(Râvi) İsmail "ağaççıklara doğru" demiştir- çevirdi, yayaların yolunu ise önünden geçirdi. Sonra kıbleye döndü ve güneş batıp sarılığı yok oluncaya kadar, yani güneş yuvarlağı batmcaya kadar vakfe yaptı. Sonra Usâme'yi terkisine bindirdi. Ardından (devesi) Kasvâ'nın yularını, başı, palanın başının iç yüzüne değecek kadar, kendisine çekerek ve sağ eliyle (hızlı gidenlere),
"Sakin olun! Sakin olun!" işareti yaparak yola çıktı. (Hz. Peygamber) her tepeye geldiğinde, (devesinin yularını, oraya rahatça çıkması için) biraz sarkıtıyordu. Nihayet Müzdelife'ye geldi ve orada akşam ile yatsıyı tek ezan ve iki kametle kıldırdı. Sonra yan üstü yattı. Fecr doğduğunda sabah namazını tek ezan ve tek kametle kıldırdı.
Ardından Kasvâ'ya bindi ve (gidip) Meş'ar-ı Haram tepesinin üzerinde durdu. (Orada) Kıbleye yönelip, ortalık iyice aydmlanıncaya kadar Allah'a dua etti, tekbir, tehlil ve Tevhid getirdi, (yani :
"Allahu Ekber; Lâ ilahe illallah; Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamd, yuhyi ve yumit ve huve ala külli şey'in kadir" dedi). Sonra güneş doğmadan önce, terkisine el-Fadl b. Abbas'ı alarak yola çıktı. (El-Fadl), güzel saçlı, beyaz tenli, güzel çehreli bir kimse idi. Hz. Peygamber (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) yola çıkınca, çabuk çabuk giden kadınlara rastladı. El-Fadl da onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini alıp el-Fadl'm yüzüne koydu. O zaman el-Fadl başını diğer tarafa çevirdi. Bu sefer Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini diğer tarafa koydu. Nihayet (Hz. Peygamber) Muhassir vadisine gelince (devesini) biraz hareketlendirdi. Sonra, seni Büyük Cemre'ye (yani Akabe Cemresi'ne) çıkaran orta yola girdi.
Yanında ağaç bulunan Cemre'ye (yani Akabe Cemresi'ne) geldiğinde, küçük fiske taşları gibi olan (taşlardan), her bir taşta tekbir getirerek yedi taş attı. Ayrıca (Hz. Peygamber bu taşlan) vadinin alt tarafından atmıştı. O, sonra kurban kesme yerine gitti ve eliyle 63 deve kesti. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi. O da, geri kalan (37) deveyi kesti. (Böylece) onu kendi kurbanlıklarına ortak etti. Sonra her kurbandan bir parça (alınmasını) ve bunların bir tencereye konulup pişirilmesini emretti. (Emri hemen yerine getirildi. Hz. Peygamber ile Hz. Ali) de etlerinden yediler, et suyundan içtiler. (Hz. Peygamber) sonra bineğine binip süratle Kabe'ye doğru gitti.
Kabe'ye varıp (ifâda tavafını yaptı). Ardından öğle namazını Mekke'de kılıp, (hacılara) zemzem (kuyusundan) su çıkarırlarken Abdulmuttaliboğulannın yanına geldi ve şöyle buyurdu: "-(Su) çekin, Abdulmuttaliboğulları! Şayet insanlar (ben zemzem suyu çekip hacılara dağıttığımda bunu hac ibadetlerinden zannedip hacılara zemzem) suyu dağıtma görevinizi elinizden zorla almayacak olsalardı, ben de sizinle beraber (su) çekerdim!" Onlar da O'na bir kova (zemzem) verdiler. O da (ondan) içti.[118]
1858. "Bize Muhammed b. Saîd el-Isbehâni haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail, Ca'fer'den, (O) babasından, (O da) Câbir'den (naklen), bunu (yani bir önceki Hadisi) haber verdi."[119]

35. İhramlı Kimse Öldüğünde Ona Ne Yapılacağı

1859. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, İbn Zeyd'dir-, Eyyûb'dan, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir ara bir adam Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Arafat'ta Vakfe yapıyordu. Derken ansızın devesinden düştü (de, devesi onun boynunu kırdı) -veya (Hadisin râvisi); "(Devesi) onu hemen olduğu yerde öldürdü" demiştir-. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Onu su ve sidr ağacı (yaprağıyla) yıkayın, iki bezle kefenleyin, (ancak) ona ne güzel kokular sürün, ne de onun başını örtün. Çünkü yüce Allah onu Kıyamet Günü, telbiye getirirken diriltecektir!"[120]

36. Tavafta Ve Safa İle Merve Arasındaki Sa'yda (Allah'ı) Anmak

1860. "Bize Ebû Asım, Ubeydullah b. Ebi Ziyâd'dan, (O) el-Kasım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Kabe'yi tavaf etme, (şeytanlara) çakıl taşları atma ve Safa ile Merve arasında sa'yetme (vecibeleri) ancak Allah'ın anılmasını devam ettirmek için konulmuştur!"
Ebû Asım demiştir ki,
"(Ubeydullah) bu (Hadisi bazan Hz. Peygamber'e) nisbet ederdi."[121]
1861. "Bize Ebû Nuaym ve Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ubedullah b. Ebi Ziyâd'dan, (O) el-Kasım'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen); bunun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdiler."[122]

37. Haccı Bozmak (Fesih) Hakkında

1862. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Rebia b. Ebi Abdirrahman'dan, (O) el-Hâris b. Bilâl İbni'l-Hâris'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Ya Rasûlullah", demiştim, "haccı bozup (umre yapmak) sadece bizim için mi (meşru kılınmıştır), yoksa bizden sonrakiler için de (meşru mudur?)" Şöyle buyurmuştu:
"Hayır, sadece bizim için (meşru kılınmıştır)."[123]

Açıklama

Bu Hadis, hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, hac niyetini bozup umre yapmanın ve ardından ihramdan çıkmanın, sadece Veda Haccı'nda Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunanlara meşru kılındığını göstermektedir. Veda Haccı'nda bunun meşru kılınmasının hikmeti şöyle izah edilir: Cahiliye döneminde hac aylarında umre yapmanın yasak olduğuna inanılıyordu. Bu yanlış inancı yok etmek için veda haccında, hac yapmaya niyet edip de yanlarında kurbanlık getirmeyenlerin hac niyetlerini bozup umre yapmaları ve ardından ihramdan çıkmaları emredilmişti. Böylece hac aylarında umre yapmanın caiz olduğu fiilen gösterilmiş oldu. Hac aylarında umre yapmanın caizliği konusunda ihtilâf yoksa da, hac için yapılan niyetin bozulup umre yapılmasının caiz olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. Hanefiler ile İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki Hadisle ilgili diğer naslara dayanarak bunun sadece Veda Haccı'ndakilere meşru kılındığını, ondan sonrakiler için bunun caiz olmadığını söylemiştir. İmam Ahmed'e (Rakmetullahi Aleyh) göre ise, haccın "fesh"i herkes için caizdir. O ve O'nun görüşünde olanlar, yukarıdaki Hadisin zayıf olduğunu, dolayısıyle delil olamayacağını söylemişlerdir.[124]

38. Hac Aylarında Umre Yapan Kimseler

1863. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Mücahid'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: "Bu, kendisinden faydalandığımız bir umredir. Binaenaleyh, kimin beraberinde kurbanlık yoksa o ihramdan tamamen çıksın. Artık umre, Kıyamet Gününe kadar hac (aylarına) girmiştir."[125]
1864. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz, Rebi1 b. Sebre'den (naklen) rivayet etti ki, babası kendisine anlatmış ki,"
Onlar (yani Sahabiler) Hz. Peygamber ile birlikte yol almışlar, nihayet Usfân'a[126] varmışlar. O zaman, Mudlicoğullarından Mâlik b. Suraka veya Suraka b. Malik isimli bir adam Ona;
"Bize (haccın hükümlerini) bugün doğmuş (yani o konuda hiçbir şey bilmeyen) bir topluluğa açıklanacak şekilde (net ve tam olarak) açıklayın" demiş. (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuş:
"Muhakkak ki Allah sizin için bu haccınıza umre sokmuştur. Binaenaleyh (Mekke'ye) geldiğinizde, yanlarında kurbanlık olanlar hariç, kim Kabe'yi tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'y yaparsa, ihramdan çıkmış olur."[127]

39. Hz. Peygamber Kaç Umre Yaptı?

1865. "Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Davud b. Abdirrahman, Amr. b. Dinar'dan, (O) Ikrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dört umre yapmıştı: (Hicri 6. yılın Zilkade ayında teşebbüs ettiği, ancak yapamadığı) Hudeybiye Umresi; ertesi yıl (Zilkade ayında yaptığı) Kaza Umresi -veya (ravi), "Kısas (Umresi)" demiştir. (Bu kelimelerin hangisinin söylendiğinde) Şihâb b. Abbâd şüpheye düşmüştür-; üçüncüsü (Hicri 8. yıhn Zilkade ayında) Cirâne (veya Ci'irrâne mevkiinden gidip yaptığı umre); dördüncüsü ise (Hicri 10. yılda, Veda) Haccı'yla beraber (yaptığı umre).[128]

40. Ramazan Ayında Yapılan Umrenin Fazileti

1866. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir kadına şöyle buyurdu:
"Ramazan'da umre yap. Çünkü Ramazanda yapılan bir umre, bir hacca denktir."[129]
1867. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Huzeyme Kabilesinin Esed boyundan olan İsa b. Ma'kıl b. Ebi Ma'kıl el-Esedi'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
Bana Yusuf b. Abdillah b. Selam, ninesi Ümmü Ma'kıl'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Ramazanda yapılan bir umre, bir hacca denktir."[130]

41. Umrede İhrama Girme Yer Ve Zamanları: "Mikâtlar"

1868. "Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzar haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Zekeriyya rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc rivayet edip (dedi ki), bana Muzahim b. Ebi Muz ahi m, Abdulaziz b. Abdillah'tan, (O da) Muharriş el-Kabi'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Hicri 8. yılın Zilkade ayında) Cirâne'den[131]çıktı. Nihayet umre yapmak niyetiyle ihrama girdi ve Mekke'ye geceleyin girip umresini yaptı. Sonra gecesinin sonunda (Mekke'den çıkıp Cirâne'ye geldi) ve Cirâne'de gecelemiş olarak sabahladı.[132]
1869. "Bize Sadaka İbnu'l Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Uyeyne, Amr b. Evs'ten rivayet etti ki, O şöyle diyormuş: Bana Abdurrahman b. Ebi Bekr, şöyle diyerek haber verdi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, Hz. Aişe'yi bineğimin terkisine ahp da O'na, Ten'im'den[133] (ihrama girdirerek) umre yaptırmamı emretmişti.[134]
Süfyan demiştir ki, bu (Hadisin) senedi gibi (senedler) Şu'be'nin hoşuna giderdi.[135]
1870. "Bize Ahmed b. Yunus rivayet edip (dedi ki), bize Davud el-Attar, İbn Hüseyin'den, (O) Yusuf b. Mahek'ten, (O) Hafsa bint Abdirrahman b. Ebi Bekr es-Sıddik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Abdurrahman b. Ebi Bekr'e şöyle buyurmuştu:"
"Kız-kardeşini (yani Aişe'yi) bineğinin terkisine al ve O'na Ten'im'den umre yaptır. O, taşlık tepeden inince O'na emret de ihrama girsin. Çünkü (buradan yapılan umre) kabule şayan bir umredir."[136]

Açıklama

"Umre", Kabe'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve saçları kısaltmak yahut tıraş etmekten ibaret bir ibadettir. Umre Hanefilere ve Malikilere göre Sünnet-i Müekkede, Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşlerine göre farzdır. Umre yapmanın muayyen bir zamanı yoktur. Ancak umre için ihrama girmenin belli yerleri vardır. Bu yerler hac ihramı için tesbit

edilen ve "mikât" denilen yerlerdir. Bu yerlerin dahilinde bulunan kimselerin ihrama giriş yeri ise "harem" bölgesinin dışıdır. "Harem" bölgesinin dahilinde bulunan kimse de, umre için ihrama girmek istediğinde "harem"in dışına çıkıp ihram yapar.[137]

42. Hacer-i (Esved'i) Öpmek Hakkında

1871. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) îbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Ömer (Hacer-i Esved'i öptüğünde) şöyle demişti:
"Muhakkak ki ben seni öpüyorum. Ve yine muhakkak ki ben senin bir taş olduğunu da biliyorum. Fakat ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) seni öperken görmüştüm."[138]
1872. "Bize Ebu Asım, Ca'fer b. Abdillah b. Osman'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"Ben Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'i, Hacer-i Esved'i istilâm eder (selâmlar), sonra öpüp başını üzerine koyarken gördüm de, O'na;
"Nedir bu (yaptığın?)" dedim. O da şöyle karşılık verdi:
"Dayın Abdullah b. Abbas'ı, bunu yaparken görmüştüm." O sonra şöyle demişti:
"Ömer'in bunu yaptığını görmüştüm. O sonra şöyle demişti:
"Şüphesiz ben biliyorum ki, sen bir taşsın. Fakat ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu yaparken görmüştüm!"[139]

43. Kabe'nin İçinde Namaz Kılmak

1873. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin fethinde) Mekke'ye, terkisinde Usâme b. Zeyd olduğu halde girmiş ve devesini Kabe'nin dibine çökertmişti... Sonra ibn Ömer sözüne şöyle devam etti: İnsanlar da (O'na doğru) yönelmişlerdi. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Bilal ve Usâme (Kabe'nin içine) girmişler (ve Kabe'nin kapısı kapatılmıştı. Onlar içerde bir müddet kalmışlar, sonra kapı açılmış, ben de hemen içeriye girmiştim). O zaman kapının arkasından Bilal'e;
"Rasulullah nerede namaz kıldı?" demiştim de O;
"İki direğin arasında!" cevabını vermişti.[140]
1874. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yunus haber verip (dedi ki), bize Leys, İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Usâme b. Zeyd, Bilal ve Osman b. Talha el-Hacebi Kabe'nin içine girmişlerdi..." (Ravi) daha sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[141]

44. Hicr, Kabe'dendir

1875. "Bana Ferve b. Ebi'l-Mağra' rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişeden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurmuştu:
"Senin kavminin zamanı küfür (dönemine) yakın olmasaydı, Kabe'yi yıkar, sonra onu İbrahim'in temeli üzerine bina ederdim. Çünkü Kureyş (onu, yıkıldığında yeniden) bina ettiklerinde (maddi imkânsızlıkları sebebiyle) tamamen asli temelleri üzerine bina etmekten) aciz kalmışlardı. Ayrıca ben ona, (ön kapısının karşısında) bir arka kapı yapardım."[142]
1876. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, el-Eşas b. Suleym'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Bu duvar (yani Hicr-i İsmail'in duvarı) Kabe'den midir?" diye sordum.
"Evet" buyurdu.
"Öyleyse", dedim, "onlar ne diye onu Kabe'ye katmamışlar?" Şöyle buyurdu:
"Doğrusu (bunu yapmaktan, helâl) para ve malzeme (eksikliği) alıkoymuştu!"
"Peki, kapısı neden yüksek?" dedim. Buyurdu ki,
"Kabilen bunu, dilediklerini içeri sokmaları, dilediklerine engel olmaları için yapmışlardı. Kabilenin zamanı, cahiliye dönemine yakın olmasaydı, bu sebeple de ben, kalplerinin (bunu) yadırgayacağından endişe etmeseydim, ciddi olarak Hicr-i (İsmail'e) yönelir ve onu Kabe'ye katar, (Kabe'nin) kapısını da yer seviyesine indirirdim."[143]

Açıklama

Kabe, Hz. İbrahim (Aleyhisselam) tarafından yapıldıktan sonra, tarih içinde bir kaç defa yıkılıp yapılmış, bazı
tamirler görmüştür. Kabe'nin ilk yapılışından sonraki beşinci yıkılıp yapılışı, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bi'setinden beş sene öncesine, (hicretten 18 yıl önceye) rastlar. Bu tarihte Kureyş'liler, sel suları ile yıkılmış olan Kabe'yi sadece meşru yollarla kazanılmış şeylerle bina etmeyi kararlaştırmış ve bu karara uygun olarak, Kâbe'nin üç tarafını, asli temelleri üzerine yükseltmişler, ancak Kabe'nin kuzey tarafını, helâl malzeme yetmediğinden, asli temelin biraz içerisinden yapmak zorunda kalmışlardı. Kabe'nin bu tarafında yarım daire şeklinde bir duvarla çevrilmiş bir boşluk vardır. "Hıcr-i İsmail" denilen bu yerin 3 m. (6 zira) kadar kısmının Kabe'nin asli temellerinin içinde kaldığında ihtilâf yoksa da, geri kalan kısmının asli temeller içinde olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Hıcr'in bu kısmı Kabe'nin asli temelleri içinde kaldığından, Kabe tavaf edilirken Hıcr'in dışından dolaşılır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hıcr'i Kabe'ye katma, Kabe'nin kapısını yer seviyesine indirme ve Kabe'ye arkadan ikinci bir kapı yapma şeklindeki arzusunu Abdullah İbnu'z Zübeyr (Radıyallahu Anh) H. 64-65 tarihinde gerçekleştirmişti. Ancak Abdullah'ın (Radıyallahu Anh) şehid edilmesinden sonra Haccâc, Ab-dülmelik b. Mervan'ın emriyle Kabe'yi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) zamanındaki şekline çevirtmiştir. Abdullah İbnu'z-Zübeyr (Radıyallahu Anh), Kabe'yi eski halinden biraz daha yükseltmişti. Ancak Haccac bu ilave yüksekliği değiştirmemiştir.[144]
Yukarıdaki Hadisten, fertlerde zihniyet gelişiminin zamanla gerçekleştiği; yöneticilerin, yapacakları işlerde kamuoyunu, en azından belli ölçüler dahilinde, nazar-ı dikkate almaları gerektiği de anlaşılmaktadır.[145]

45. Muhassab'da Konaklamak Hakkında

1877. Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, (O da) Ata'dan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle dedi):" İbn Abbâs'ı, şöyle derken işittim:
"Muhassab'da konaklamak, birşey değildir. O sadece, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (geride kalanların kavuşması ve topluca gitmeleri için) inmiş olduğu bir yerdir."[146]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Tahsib (Muhassab), Mekke'de bir yerdir. O Bathâ'da da bir yerdir."[147]

Açıklama

Muhassab, Mekke-i Mükerreme ile Mina arasında bir dere yoludur ki, bir ucu Bathâ'ya çıkar. Günümüzde Mekke binalarıMuhassab'a varmış bulunmaktadır. Hacıların, hac ibadetlerini bitirdiklerinde, Mina'dan Mekke'ye dönüşleri esnasında Muhassab'da bir müddet konaklamaları Hanefilere göre Sünnet, diğer âlimlere göre ise müstehabdır. Kureyş ve Beni Kinane müşrikleri, bi'setin 7. yılında Haşimoğulları ve Muttaliboğullan ile Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendilerine teslim edinceye kadar evlenmeme, alışveriş yapmama hususunda burada, Muhassab'da antlaşma yapmışlardı. Hacılar burada konaklamakla, Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer müslümanların İslâm uğrunda yaşadıkları bu çileli dönemin acı hatırasını yâdeder, kâfirlerin hile ve düzenlerini başlarına geçirip müslümanları bu durumdan

kurtaran yüce Allah'a (Celle Celaluhu) hamd-ü senada bulunurlar.[148]

46. Mina'da, Arafat'a Gidilinceye Kadar Kaç Vakit Namaz Kılınır?

1878. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Ebû Kudeyne -ki O, Yahya İbnu'l-Muhelleb'dir-, el-A'meş'ten, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mina'da beş (vakit) namaz kıldı."[149]
1879. "Bize Muhammed b. Ahmed ile Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshak b. Yûsuf tan rivayet ettiler (ki, O şöyle demiş): Bize Süfyân es-Sevri, Abdulaziz b. Rufey'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Enes b. Mâlik'e;
"Bana, Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aklında kalan birşey anlat! O, terviye günü (yani arefeden önceki gün) öğle namazını nerede kılmıştı?" diye sordum.
"Mina'da!" cevabını verdi. (Abdulaziz, sözüne devamla) dedi ki,
"Peki, nefr günü[150] ikindi namazım nerede kılmıştı?" dedim. O da;
"Abtah'da!" dedi, sonra sözüne şöyle devam etti: "Sen, emirlerinin yaptığı şeyi yap!"[151]
1880. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip dedi ki; bana Hâlid, Said b. Ebi Hilâl'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
O kendisine anlatmış ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda, bayramın 3., Zilhicce ayının 13. günü) Mina'da öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmış ve iyice uyumuş, sonra bineğine binip Kabe'ye (gitmiş) ve (veda) tavafını yapmıştı.[152]

47. Mina'da Namazların Kısaltılması

1881. "Bize Muhammed İbnu's-Salt, Mansûr b. Ebi'I Esved'den, (O) Süleyman'dan, (O) İbrahim'den, (O da) Abdurrahman b. Yezid'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Abdullah, Hz, Osman'la Mina'da namazları dört rekât olarak kıldığı halde, şöyle demiştir:
"Andolsun ki, ben bu yerde (dört rekattı) namazları Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile iki rekat iki rekat olarak, Ebû Bekir ile iki rekat iki rekat olarak, Ömer ile iki rekat iki rekat olarak kılmıştım. Sonra (namazları eda) yollarınız ayrıldı. Keşke (burada kıldığım) dört rekattan, kabul edilen iki rekat nasibim olsa!"[153]
1882. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) S âli m'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nda) Mina'da (dört rekatlı) namazları iki rekat olarak kılmıştı. (Mina'da dört rekatlı namazları, Halifelikleri esnasında) Hz. Ebû Bekir de, Hz. Ömer de iki rekât olarak (kılmışlardı). Hz. Osman da Halifeliğinin başında iki rekât olarak kılmıştı. Ancak O, daha sonra onları tamamlamış, (yani dört rekât olarak kılmış) idi.[154]

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manasıyla, hacıların Mina'da, şeytan taşladıkları günlerde dört rekath namazları kısaltarak kılmaları gerektiğini göstermektedir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. O'na göre mina'da namazların kısaltılmasının sebebi hac ibadetidir, yolculuk değildir. Âlimlerin cumhuru ise, Mina'da ve diğer yerlerde dört rekatlı namazları kısaltma konusunda hacıların da, namazların kısaltılmasını gerektirecek bir yolculuk yapıp yapmamalarına göre hareket etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Veda Haccı'nda dört rekatlı namazları, Mekke ve civarında on günden fazla kalmadığı için kısaltmıştı.[155]

48. Minadan Arafat'a Gidilirken Nasıl Hareket Edilir?

1883. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) Abdullah b. Ebî Seleme el-Mâcişûn'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Mina'dan (yola) çıkmıştık da, kimimiz tekbir, kimimiz telbiye getiriyordu."[156]
1884. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Malik rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Ebi Bekr es-Sakafi rivayet edip dedi ki;"
Enes b. Mâlik'e,
"Sabahleyin Mina'dan Arafat'a giderken, telbiyeyi Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile nasıl yapıyordunuz?" diye sormuştum. O da şöyle cevap vermişti:
"Telbiye getiren telbiye getiriyordu, O (bunu) yadırgamıyordu. Tekbir getiren tekbir getiriyordu, O (bunu da) yadırgamıyordu."[157]

49. Arafat'ta Durmak: "Vakfe"

1885. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Amr b. Dinar, Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Cübeyr şöyle dedi:
"Bir devemi kaybetmiştim de onu aramaya çıkmıştım. Derken Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), halkla beraber Arafat'ta dururken (vakfe yaparken) görmüş ve bunun üzerine şöyle demiştim:"
"Vallahi hiç şüphesiz bu, dinlerine sıkı sıkıya bağlı olan Kureyş'tendir. Peki, burada işi ne?"[158]

Açıklama

Arafat, Mekke-i Mükerreme'nin güneydoğusunda, Mekke'ye 24 km. kadar uzaklıkta bir vadidir. Hacda burada bir müddet durmak, hazır bulunmak farzdır, bu yapılmadan hac olmaz; yani bu, haccın bir rüknüdür. "Vukuf veya "vakfe" denilen bu "durma veya hazır bu-lunma"mn zamanı; Hanefi, Şafii ve Malikilere göre Zilhicce ayının 9. günü, yani arefe günü güneşin tam tepeden batıya dönmesinden (zevalinden), ertesi günün fecr-i sadık'ının doğmasına kadar olan zamandır. Hanbelilere göre ise, arefe günü fecrin doğuşundan ertesi gün fecrin doğuşuna kadar olan zamandır. Bu zamanlar arasında arafat'ta bir müddet "vukuf kâfidir. Vukuf, Arafat'ın güneyindeki Ürene Vadisi ile Nemire Mescidi dışında, Arafat'ın her tarafında yapılabilirse de, Sünnet olanı, bu vadinin kuzey tarafında bulunan Rahmet tepesinin yakınında, oradaki kayalıkların yanında yapmaktır.
Arafat vadisi, "Harem Bölgesi"nin dışında kalan bir yerdir. Cahiliye döneminde Kureyşlilerle, onların yolunda giden diğer bazı kabileler, yanlış dini kanaatlerine bağlılıklarının bir tezahürü olarak, "Biz Harem ehliyiz. Bundan dolayı biz Harem dışına çıkmayız!" diyerek Müzdelife'de vakfe yapar, Arafat'a çıkmazlarmış. Bunun için yukarıdaki haberde Cübeyr (Radıyallaku Anh), İslamiyet'ten önce Hz. Peygamberi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Arafat'ta vakfe yaparken görünce şaşırmıştı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bi'setinden önce, Allah'ın (Celle Celaluhu) tevfikiyle, arefe günü Arafat'a gider ve sair halkla orada vakfe yapar, sonra Müzdelife'de Kureyşlilerle sabahlayıp orada vakfe yapardı. İslamiyet, Kureyşlilerle onların yolundan gidenlerin bu yanlış kanaatlerini kaldırmış ve hac yapan herkes için Arafat'ta vakfe yapmayı farz kılmıştır. Bu vakfenin bir hikmeti, dünyanın dörtbir tarafından gelen müslümanların, kefeni andıran beyaz ihramları içinde bir araya gelerek adetâ mahşer gününün bir numunesini yaşamaları; dilleri, renkleri ve yurtlan değişik müslümanların birbirleriyle görüşmeleri, tanışmaları ve bu esnada, konuşmacılarının yapacakları konuşmalarla meselelerini müzakere etmeleridir.[159]

50. Arafat'ın Hepsi Vakfe Yeridir

1886. "Bize Ubeydullah b. Musa, Usame b. Zeyd'den, (O) Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," Rasullallah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mina'da şeytana taş) atmış, sonra (halkın meselelerini dinlemek üzere) oturmuştu. Derken O'na bir adam gelip;
"Ya RasulluİIah, doğrusu ben (kurban) kesmeden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber de);

"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuştu. Sonra O'na başkası gelip;
"Ya Rasullullah, (şeytana taş) atmadan önce tavaf yaptım, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber yine); *"Hiçbir mahzuru yoktur"* buyurmuştu. Böylece (o gün Hz. Peygamber'e) hiçbir şey sorulmamıştı ki, O,
"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş olmasın. Sonra Rasullullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Arafat'ın hepsi vakfe yeridir. Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir. Mina'nın hepsi (kurban) kesme yeridir! Mekke'nin dağ aralarının hepsi yol ve kurban kesme yeridir."[160]

Açıklama

Hacda bayramın birinci (nahr) günü dört şey yapılır: Akabe Cemresini atmak, sonra (temettü1 ve kıran haccı yapanlar için) kurban kesmek, sonra saçları kısaltmak veya kesmek, sonra ifâda (ziyaret) tavan yapmak. Bunların bu sırayla yapılması Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ile Hanefi âlimlerden Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ve Muhammed ibnul-Hasan'a (Rahmetullahi Aleyh) göre Sünnettir ve bunlar arasında takdim-tehir yapmanın da bir mahzuru yoktur. Yukarıdaki Hadisin zahiri manası da bunu göstermektedir. Yalnız Ahmed b. Hanbel'den (Rahmetullahi Aleyh) gelen bir görüşe göre, bu işlerin yapılış sırası yanılma veya bilgisizlikten dolayı değil de, bile bile değiştirilirse, ceza olarak kurban kesilmesi gerekir. Ma-likiler ise tıraş ile tavan, Cemre-i Akabe'yi atmadan sonraya bırakmanın vacib olduğunu, bu sebeple bunlardan birini bu Cemre'yi atmadan önceye almanın kurban kesme cezasını gerektirdiğini söylemişlerdir. Bununla beraber onlara göre Cemre'yi atmayı kurbandan önce, kurbanı tıraştan ve kurbanla tıraşı tavaftan önce yapmak mendubdur. Bu sebeple bunların birini diğerinden sonraya bırakmaktan dolayı birşey gerekmez. Hanefiler ise, sözkonusu işlerin zikredilen sırayla yapılmalarının vacib olduğunu, dolayısıyla onların takdim ve tehirlerinin, kurban kesme cezasını gerektirdiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olan Hanefi âlimlerin bazısına göre, yukarıdaki Hadisle benzerlerinde geçen "hiçbir mahzuru yoktur" ifadesi, "hiçbir günahı yoktur" demektir. Bu da, sözkonusu takdim ve tehirlerden dolayı ceza gerekmeyeceği manasına gelmez. Bazı âlimlere göre yukarıdaki Hadiste sözkonusu edilen takHim-tehirler "bilgisizlik"ten veya yanılmadan dolayı yapıldığı için, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öyle buyurmuştur. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) de, bu takdim ve tehirleri bilmeyerek veya yanılarak yapan kimseye bir şey gerekmeyeceğini söylemiştir.
Bilgisizlik=cehalet"in bir mazeret olup olmayacağı ise, farklı durumlar arzeden bir meseledir. Bu mesele, fıkıh usûlü kitaplarının "el-Avânzu'1-Ehliyye" bölümlerinde ele alınmaktadır. Biz bu konunun tafsilatını bu bölümlere havale ederek, burada, büyük âlim Muhammed Enver el-Keşmiri'nin bir tesbitini özetle nakledelim: "Cehalet, diğer mezheblerin aksine Hanefi fıkhında neredeyse hiç mazeret kabul edilmemiştir. Diğerleri bunu mazeret olarak çokça, Bu-hari (Rahmetullahi Aleyh) ise çok çok nazar-ı itibara almışlardır. Hakikatte ise cehalet, ne Hanefilerin daralttığı kadar az, ne de Buhari'nin (Rahmetullahi Aleyh) genişlettiği kadar çok mazeret sayılmalıdır. Ayrıca Hanefi'ler cehaleti, fıkıh usûlü kitaplarının "el-Avârızu'l-Ehliyye" bölümlerinde bir mazeret olarak saydıkları halde, fıkıh kitapları da hemen hemen hiç zikretmemişlerdir. Halbuki, onun mazeret sayılacağı hakkında pek çok Hadis vardır. Bu sebeple münasip olanı, onu fıkıhlarında kullanmaları, meselelerinde de mazeret saymalarıdır. Bilhassa bu, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dönemi ile ilgili meselelerde mazeret olarak değerlendirilmelidir."[161]

51. Arafat'tan Akın Akın Dönme Esnasında Nasıl Gidilir?

1887. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Usâme b. Zeyd'den (naklen) haber verdi ki,"
O (yani Usâme), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisinde imiş de, (Hz. Peygamber) Arafat'tan (Müzdelife'ye) dönmüştü. 0 (bu yolculuğunda bineğini) orta bir hızla sürüyordu. Geniş bir yere gelince ise (bineğini) iyice hızlandırıyordu.[162]

52. Müzdelife'de İki Namazı Birleştirmek

1888. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, İbrahim b. Ukbe'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):" Bana Küreyb haber verdi ki, O, Usâme b. Zeyd'e sorup şöyle demiş:
"Bana, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) terkisine bindiğin öğle sonrasında nasıl hareket ettiğinizi -veya "nasıl yaptığınızı"- söyler misin?" O da şöyle cevap vermiş:
"Şu insanların konaklamak için develerini çökerttikleri vadiye geldik ve Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesini (orada) çökertti, sonra (gidip) işedi -(Ravi Züheyr, rivayetinde, "işedi" yerine) "su döktü" dememiştir-. Ardından abdest suyu istedi ve çok tam olmayan, (yani abdest uzuvlarını birer defa yıkayarak) bir abdest aldı. Sonra ben;
"Ya Rasulullah", dedim, "namaz mı (kılacaksın?)"
"Namaz, önünde(ki Müzdelife'de kılınacaktır)" buyurdu. (Usâme) sözüne şöyle devam etti: Peşinden (Hz. Peygamber) bineğine bindi. Nihayet Müzdelife'ye geldik ve akşam (namazı için ezan okutup) kamet getirtti. Sonra O ve halk, bineklerini konak yerlerine çökerttiler. Ancak (hayvanlarının yüklerini) çözmediler. Nihayet yatsı için kamet getirtip (akşam ve yatsı namazlarını birlikte) kıldırdı. Ardından halk, (hayvanlarının yüklerini) çözdüler.
(Küreyb) sözüne şöyle devam etti: (Ayrıca);
"Bana sabahladığınızda nasıl hareket ettiğinizi söyleseniz?" dedim, O da şöyle karşılık verdi: (Hz. Peygamber'in) terkisine el-Fadl b. Abbas bindi. Ben ise (Mina'ya) ilk önce varan Kureyşlilerin içinde yaya olarak (yola) koyuldum."[163]
1889. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Ukbe, Küreyb b. Ebi Müslim den, (O da) Usâme'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[164]
1890. "Bize Ebul-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Adiyy b. Sabit bana haber verip dedi ki, Abdullah b. Yezid'i, Ebu Eyyub'dan (naklen anlatırken) işittim ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ile yatsı (namazlarım yatsı vaktinde) birleştirmişti.
O, Müzdelife'de (birleştirmesini) kastediyor.[165]
1891. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, İbn Şihâb'dan, (O) Salim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de, bu (namazların) birinde (ezan okutmayıp) sadece kamet getirterek ve ne aralarında, ne de birisinin peşinde nafile namaz kılmayarak, (birlikte) kıldırmıştı.[166]

53. Müzdelife'den Geceleyin Ayrılma (Nefr) Hususunda Kolaylık

1892. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den (O) Atâ'dan, (O da) İbn Şevval'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbn Şevval) O'na haber vermiş ki, Hz. Ümmü Habibe kendisine haber vermiş ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na, (yani Hz. Ümmü Habibe'ye) Müzdelife'den geceleyin ayrılmasını emretmişti.[167]
1893. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Eflah rivayet edip dedi ki, el-Kasım b. Muhammedi, Hz. Aişe'den (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:" (Hz. Aişe) demiş ki:
"Şevde bint Zem'a; Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (O'nun Müzdelife'den) ayrılmasından önce kendisinin ayrılması için izin istemişti."
El-Kasım demiştir ki,
O (yani Hz. Şevde) "sebte" bir hanım idi. El-Kasım sözüne şöyle devam etmiştir: "Sebte", "ağır, kilolu" demektir.
"(Hz. Peygamber de O'na izin vermiş), O da (geceleyin Müzdelife'den) ayrılmıştı. (Hz. Peygamber) bizi ise beraberinde alıkoymuştu. Nihayet biz de (Müzdelife'den), O'nun ayrılmasıyla ayrılmıştık." Hz. Aişe (sözünün devamında) şöyle demiş:
"Şimdi ben de, Sevde'nin izin istemesi gibi, Rasulullah'tan izin istemiş olsaydım da (Müzdelife'den) halktan önce aynlabilseydim, (bu) bana, kendisiyle sevinilecek (her şeyden) daha sevimli gelirdi."[168]

54. Hac Ne İle Tamam Olur?

1894. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Bukeyr b. Atâ rivayet edip dedi ki, Abdurrahman b. Ya'mer ed-Dili'yi» şöyle derken işittim:"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hac sorulmuştu da O şöyle buyurmuştu:
"*Hac, Arafat'ta (vakfe yapmaktan) ibarettir."* -veya O, *"Arafe'de (vakfe yapmaktan) ibarettir"* buyurmuştu.[169] *"Kim Müzdelife (yani kurban bayramı) gecesine sabah namazından önce kavuşursa, (hacca) kavuşmuş demektir."* (Hz. Peygamber şöyle) de buyurmuştu:
"Mina'da (Allah'ı zikretme) günleri üç gündür. Artık kim iki günde (yani kurban bayramının 2. ve 3. günde) zikir ve ibadetlerini bitirip Mina'dan (dönmek için) acele ederse, ona hiçbir günah yoktur. (Kurban bayramının 4. gününün gecesi Mina'da geceleyip) geri kalana da hiçbir günah yoktur!"[170]
1895. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Amir'den, (O da) Urve b. Mudarris'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam (Müzdelife'deki) vakfe yerinde kalabalığın içinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle demişti:
"Ya Rasulullah! Tayyi dağından geldim. Binek hayvanımı da yordum, kendimi de yordum. Vallahi, hiçbir dağ da kalmadı ki, üzerinde vakfe yapmış olmayayım! Şimdi benim haccım oldu mu?" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Kim bizimle (Müzdelife'deki) bu (sabah) namazında, daha önce -gece veya gündüz- Arafat'a gelmiş olduğu halde hazır bulunursa, o, hac ibadetlerini yerine getirmiş (yani saç ve tırnaklarını kesip temizlenerek ihramdan çıkma zamanına gelmiş), onun hacı da tamam olmuş demektir!"[171]
1896. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdullah b. Ebi's-Sefer'den, (O) eş-Şabi'den, (O da) Urve b. Mu-darris b. Harise b. Lam'dan (naklen) rivayet etti ki," O;
"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geldim..." dedi ve (devamında) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti.[172]

55. Müzdelife'den Ayrılma Vakti

1897. "Bize Ebu Gassan Malik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Amr b. Meymûn'dan, (O da) Hz. Ömer Ibnu'l-Hattab'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Cahiliye dönemi insanları Müzdelife'den, güneşin doğuşundan sonra akın akın dönerler ve
"Aydınlan, Sebir dağı! Ta ki (bineklerimizi) seğirttirerek (gidelim!)" derlerdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise onlara muhalefet etmiş ve güneşin doğmasından önce, sabah namazını ortalık ağarınca -veya O; "Ortalık aydınlanınca" demiştir- kılanların sabah namazını (kılma zamanından) sonra (Müzdelife'den) ayrılmıştı.[173]

56. Muhassir Vadisinde (Binek Hayvanlarının) Hızlanması

1898. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, İbn Cüreyc'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, İbn Abbas'ın az adlısı Ebu Ma'bed O'na, İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan (naklen) haber vermiş ki, Hz. Peygamber' (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Arefe akşamı ve Müzdelife sabahı (halk) yola çıktığında (onlara);
"Sükûnetle, yavaş yavaş gidiniz!" buyurmuştu. Bu esnada kendisi de, devesinin (hızlanmasına) engel oluyordu. Nihayet Muhassir vadisine girdiğinde (devesini) hızlandırmıştı.[174]
1899. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys, Ebu'z-Zübeyr'den (naklen), kendi senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[175]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"El-îdâ: hızlandırmak" (fiili) develer için, "el-îcaf: yeldirmek, hızlandırmak" (fiili) atlar için kullanılır).[176]

57. (Hac Yapması) Düşman Tarafından Engel Olunan Kimse Hakkında

1900. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Ubeydillah'tan, (O da) Nafi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Abdullah b. Abdullah ile Salim, el-Haccac'ın İbnu'z-Zübeyr'le (savaşmaya) geldiği gecelerde, (İbnu'z-Zübeyr'in) öldürülmesinden önce, (babaları) İbn Ömer'le konuşup şöyle demişlerdi:
"Bu sene hac yapmaman sana zarar vermez. Biz seninle Kabe'nin arasına girilmesinden, (sana engel olmalarından) endişe ediyoruz!" (İbn Ömer) de şöyle cevap vermişti:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber umre yapmak üzere çıkmıştık da, Kureyş kâfirleri Kabe'ye (gitmemize) engel olmuşlardı. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurbanını kesmiş, başını tıraş etmiş, sonra da geri dönmüştü. Binaenaleyh, ben sizi şahid tutarım ki, ben (kendime) bir umre vacip kıldım. Artık benimle Kabe'nin arası boş bırakılırsa, tavaf ederim. Benimle onun arasına girilirse, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ben kendisiyle iken yapmış olduğu gibi yaparım!" (İbn Ömer) sonra da Zu'1-Huleyfe'den umre niyetiyle ihrama girmişti. Ardından (bir müddet) yürümüş, sonra şöyle demişti: "(Böyle bir sebeple engel olunma meselesinde) o ikisinin (yani hac ile umrenin) durumu aynıdır. Sizi şahid tutarım ki, ben (kendime) umremle beraber bir hac vacip kıldım, (yani hacc-ı kıran yapmaya niyet ettim!)"
Nafi' sözüne şöyle devam etti: (İbn Ömer) o ikisi için bir tavaf ve bir sa'y yapmış, sonra kurban kesme günü gelip de kurban kesinceye kadar "ihram'dan çıkmamıştı. O şöyle derdi:
"Umre ile haccı birleştirip de ikisi için birlikte ihrama giren kimse, kurban kesme günü ihramdan, bu ikisinden (yani umre ile hacdan) birlikte çıkıncaya kadar ihramdan çıkmamış olur!"[177]

Açıklama

Başlanılmış bir hac veya umrenin bitirilmesine, düşmanın engel olması gibi zorlayıcı bir sebeple engel olmaya "ihsar", bu şekilde engel olunan kimseye de "muhsar" denir. Kur'an-ı Kerim'de de yer alan[178] "ihsar" meselesi, nkıh kitaplarında teferruatıyla ele alınmıştır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste sözü edilen, umre yapmasına engel olunması hadisesi, H. 6. yılın Zilkade ayında vukubulmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Ashabı, yapılan Hudeybiye antlaşması gereğince o sene geri dönmüş ve umresini, ertesi yılın aynı ayında yapmıştı. Haccac'ın, Abdullah ibnu'z-Zübeyr'le (Radıyallahu Anh) savaşması ve Abdullah b. Ömer'in (.Radıyallahu Anh) haccı Hadisesi ise H. 73 yılının Zilhicce ayında meydana gelmişti. Haccac bu tarihte bir orduyla gelip Mekke'yi kuşatmış ve Ebu Kubeys dağının üzerine bir mancınık kurarak Kabe'yi taş yağmuruna tutmuştu. Abdullah bin Ömer'in (Radıyallahu Anh), hac ifa edilinceye kadar taş atımını durdurmasını rica etmesi üzerine taş atımını haccın bitimine kadar durduran Haccac, hacdan sonra tekrar taş atımına başlamış, ardından Mekke'ye girip, Kabe'ye sığınmış olan Abdullah ibnu'z-Zübeyr'i (Radıyallahu Anh) öldürmüştü.[179]

1901. "Bize Ebu Asım, Haccac es-Savvaf tan, (O) Yayha b. Ebi Kesir'den, (O) Ikrime'den, (O) el-Haccac b. Amr el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kimin (bir yeri) kırılırsa veya ayağına birşey isabet edip topal düşerse, (niyet etmiş olduğu haccın) ihramından çıkabilir. (Bu durumda) onun, (kaza olarak) başka bir hac yapması gerekir."[180]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (Hadisi) Muaviye b. Sellam ile Ma'mer, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) ikrime'den, (0) Abdullah b. Rafi'den, (O) el-Haccac b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler."[181]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, başlanılmış bir hac veya umre, vücudun bir yerinin kırılması gibi bir arıza veya hastalık sebebiyle tamamlanmadan, ihramdan çıkılabileceğini göstermektedir. Hanefi'ler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, Bakara Suresinin 196. ayetine dayanarak, hac ve

umre tamamlanmadan önce ihramdan sadece düşmanın engellemesi sebebiyle çıkılabileceğini söylemiştir.
İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, hastalık sebebiyle, başlanılan hac veya umre tamamlanmadan ihramdan çıkmanın, ihrama girilirken bunun şart koşulmuş olmasına bağlı olduğunu, yani ancak şart koşulmuş ise çıkılabileceği görüşünü beyan etmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre yukarıdaki Hadis de, ihrama girerken, hastalandığında ihramdan çıkılacağım şart koşan kimse hakkındadır.[182]

58. Akabe Cemre'sinin Hangi Vakitte Atılacağı Hakkında

1902. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cemreyi, kurban kesme günü kuşluk vaktinde, ondan sonraki (günler) güneşin tam tepeden batıya döndüğü (zeval) esnasında atmıştı.[183]
1903. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Ebi Bekr'den, (O) Ebu'l-Beddah b. Asım'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) deve çobanlarının, kurban kesme günü (yani bayramın 1. günü Akabe Cemresi'ni) atmalarına, sonra ertesi gün veya ertesi günden sonraki gün iki günün (cemrelerini birden) atmalarına, sonra da ayrılma ("nefr") günü (son cemrelerini) atmalarına izin vermişti.[184]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Kaviler) arasında (bu Hadisin senedinde), "Abdullah b. Ebi Bekr, babasından, (O da) Ebu'l-Beddah'tan (naklen)" diyenler vardır."[185]

Açıklama

"Cemre'nin konumuzla ilgili olan manaları, "küçük çakıl taşı", "çakıl taşlarının atıldığı yer"dir. Mina ve çevresinde, şeytanın sembolik olarak taşlandığı üç cemre vardır:
1) Büyük Cemre: Akabe Cemresi de denilen bu yer, Mina'nın, Mekke tarafından giriş yerindedir;
2) Orta Cemre: Mina'da, Büyük Cemre'nin karşısında ve ondan 117 m. uzaklıktadır;
3) Küçük Cemre: Bu da Mina'da, Orta Cemre'den 156 m. uzaklıkta ve Hayf Mescidi'nin karşısında
bulunmaktadır. Bu cemreler, bir daire duvar içine alınmışlardır. Dairelerin ortalarında birer kaya parçası vardır. Küçük taşlar, bu kaya parçalarına değil, daire içindeki yere atılır. Bu cemrelere taş atmak, haccın vaciplerindendir. "Yevm-i Nahr: Kurban Kesme Günü" denilen bayramın 1. günü sadece Akabe Cemresine 7 taş atılır. Bu taşlan güneşin doğuşu ile zeval vakti arasında atmak Sünnettir. Bayramın 2. ve 3. günleri sırayla küçük, orta ve büyük cemrelere yedişer (toplam 21) taş atılır. Taşlar, bu günlerde zevalden sonra atılır. Bayramın 3. günü cemreler atılınca Mekke'ye dönülebilir. Buna "Nefr-i Evvel; Birinci Ayrılma" denir. Bu durumda, bayramın dördüncü gününün cemrelerim atmak vecibesi kalkar. Bayramın 4. gününe kalan kimse, yine zevalden sonra üç cemreye yedişer taş atar ve ondan sonra Mekke'ye döner. Buna da "Nefr-i Sani: İkinci Ayrılma" denir. Burada kurban bayramının 2., 3. ve 4. günlerine "Teşrik Günleri", "Mina Günleri" dendiğini de kaydedelim.
Bu taşlan atmanın hikmeti; dinin emirlerine uymanın yanında, işlenmiş olan günahlardan duyulan pişmanlığı, günahlara ve onları yapmaya teşvik eden şeytana karşı hissedilen nefret ve hoşnutsuzluğu ifade etmektir.[186]

59. (Cemreleri) Fiske Taşı Gibi Taşlarla Atmak Hakkında

1904. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Osman b. Murre, Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (O) Abdurrahman b. Osman et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Veda Haccı'nda Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, cemreleri, fiske taşı gibi (taşlarla) atmamızı emretmişti."[187]
1905. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara emretmişti de, (cemreleri) fiske taşı gibi (taşlarla) atmışlardı. (Hz. Peygamber) Muhassir vadisinde (devesini) hızlandırmıştı. (Daha önce Müzdelife sabahı yola çıkıldığında ise, halka);
"Sükûnet içinde olunuz, (yavaş yavaş gidiniz!)" buyurmuştu.[188]
1906. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Humeyd el-A'rec, Muhammed b. İbrahim'den, (O da) Abdurahman b. Muaz'dan (naklen) haber verdi ki," (O şöyle dedi):
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize cemreleri, fiske gibi (taşlarla) atmamızı emrederdi."[189]
Ebu Muhammed (ed-Darimi'ye);
"Abdurrahman b. Muaz'ın Sahabiliği var mıdır?" diye soruldu, O da;
"Evet" dedi.[190]

60. Cemreleri (Taşları), Binek Üzerinden Atmak Hakkında

1907. "Bize Ebu Asım, el-Muemmel ve Ebu Nuaym, Eymen b. Nabil'den, (O da) Kudâme b. Abdillah b. Ammar el-Kilabi'den (naklen) haber verdiler ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemreleri, kırmızıya mail kumral bir deve üzerinde atarken görmüştüm. Orada ne vurma, ne itme-kakma, ne "çekil, çekil!" (gibi sözler) vardı."[191]
1908. "Bize Zekeriyya b. Abde haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Abdulkerim'den -ki O, el-Cezeri'dir-, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) el-Fadl'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "(Veda Haccı'nda) Rasulullah'ın terkisindeydim. O, cemreyi atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etmişti."[192]

61. (Taşları) Vadinin İçinden Atmak Ve Her Taş (Atmada) Tekbir Getirmek

1909. Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki;"
Rasululah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o mescide, yani Mina Mescidi'ne yakın olan Cemre'yi attığı zaman ona her bir taşta tekbir getirerek yedi taş atarmış. Sonra (bu Cemre'nin) önüne gelir ve kıbleye dönmüş bir halde ellerini kaldırarak dururmuş. O, bu duruşu uzatırmış. Ardından ikinci Cemre'ye gelip ona da, her bir taş attığında tekbir getirerek yedi taş atar, sonra dönüp gidermiş. Sonra vadi (kenarına) yakın olan sol tarafa iner, (ayakta durup) ellerini kaldırarak dua edermiş. Sonra Akabe'nin yanındaki Cemreye gelip ona da, her bir taş attığında tekbir getirerek yedi taş atarmış. Peşinden, yanında durmayarak dönüp gidermiş.
Ez-Zühri demiştir ki;
"Ben, Salim b. Abdillah'ı, bu Hadisi, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim."
(Ez-Zühri, sözünün devamında) şöyle demiştir:
"İbn Ömer de bunu yaparmış, (yani cemreleri böylece atarmış)."[193]

62. Sığır, Kurbanlık Devenin Yerine Geçer

1910. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, el-Mâcişûn'dur-, Abdurrahman'dan -ki O, İbnu'l-Kasım'dir-, (O) el-Kasım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte aklımızdan sadece hac yapmayı geçirerek yola çıkmıştık. Derken Şerif denilen yere geldiğimizde ben hayız olmuştum. Sonra kurban kesme, (yani bayramın 1.) günü olduğunda temizlenmiştim. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni göndermiş, ben de ifada tavan yapmıştım. Sonra bir sığır eti getirilmişti. Ben;
"Nedir bu?" demiştim. Onlar da: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımlarının yerine sığır kurban kesti" cevabını vermişlerdi.[194]

63. "Kadınların, (Saçlarını) Tıraş Etmeleri Gerekmez" Diyen Kimseler

1911. "Bize Ali b. Abdillah el-Medini haber verip (dedi ki), bize Hişam b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana Abdulhamid b. Cübeyr, Safiyye bint Şeybe'den haber verdi (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Ümmü Osman bint Ebi Süfyan haber verdi ki, İbn Abbas şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kadınların (saçlarını) tıraş etmeleri gerekmez. Kadınların, (saçlarını) sadece kısaltmaları gerekir!"[195]

64. Tıraş Etmenin Kısaltmaya Üstünlüğü

1912. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah'tan, (O) Nafi'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O;
"Allah (saçlarını) tıraş edenlere merhamet etsin!" buyurdu.
"Kısaltanlara da!" denildi. (Hz. Peygamber yine);
"Allah (saçlarını) tıraş edenlere merhamet etsin!" buyurdu. O, dördüncüsü (defada)
"Kısaltanlara da (merhamet etsin!)" buyurdu.[196]

65. Hac İbadetlerinde Bir Şeyi Bir Şeyden Öne Alan Kimseler Hakkında

1913. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Ebi Seleme el-Mâcişûn'dur-, ez-Zühri'den, (O) İsa b. Talha'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Veda Haccı'nda) Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Akabe) Cemresi'nin yanında, kendisine (bazı şeyler) sorulurken görmüştüm." Derken bir adam;
"Ya Rasulullah, (cemreyi) atmadan kurban kestim, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber de);
"(Cemreni) at Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuştu. Bir diğeri;
"Ya Rasulullah, kurban kesmeden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" demiş, (Hz. Peygamber yine); *"Kurbanını kes. Hiçbir mahzuru yoktur!"* buyurmuştu.
(Abdullah b. Amr, sözünün devamında) şöyle dedi:
"Böylece (o gün Hz, Peygamber'e, sırasından) ne öne alınan, ne de sonraya bırakılan hiçbir şey sorulmamıştı ki, O;
"Yap! Hiçbir muhzuru yoktur!" buyurmuş olmasın."[197]
1914. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Malik b. Enes rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, İsa b. Talha'dan, (O da) Abdullah b, Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda Haccı'nda halkın (meselelerini dinlemeye) durmuş. Derken bir adam O'na;
"Ya Rasulullah", demiş, "(kurban) kesmemden önce tıraş oldum, (ne buyurursunuz?)" "(Hz. Peygamber);
"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş. (Başka bir adam);
"Bilmedim, (cemreyi) atmamdan önce (kurban) kestim, (ne buyurursunuz?/' demiş. (Hz. Peygamber yine); *"Hiçbir mahzuru yoktur!"* buyurmuş. Böylece (o gün Hz. Peygamber'e, sırasından) önceye veya sonraya alınan hiçbir şey sorulmamış ki, O;
"Hiçbir mahzuru yoktur!" buyurmuş olmasın.[198]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ben bu (Hadisin zahirinin delalet ettiği) görüşü kabulleniyorum. Kûfeliler ise işi sıkı tutuyorlar."[199]

66. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Deve Veya Sığır Telef Olacağı Zaman Sünnete (Uygun Olarak Yapılacak Şey)

1915. "Bize Abdulvehhab b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. İshak, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedy'lerinin çobanı Naciye el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (kesilme yerlerine ulaşmadan) telef olacak olan hedy'leri ne yapacağımı sormuştum da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Telef olacak olan (yani telef olacağı anlaşılan) her kurbanlık deveyi kes, sonra (kurbanlık alameti olarak boynuna takılan) pabucu kanının içine at, sonra da onu halkla baş-başa bırak da (etini alıp) yesinler!"[200]
1916. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyâs, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Naciye'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[201]

Açıklama

"Hedy", Harem-i Şerife, Kabe'ye hediye edilen kurban demektir. Başka bir tarifle "hedy", Harem'de kesilmek üzere götürülen veya kendisi yahut parası oraya gönderilen kurbandır. Hz. Peygamber (Sallallaku Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste sözkonusu olan hedy'leri, Hz. Ebu Bekr'in (Radıyallahu Anh) "hac emiri" olduğu H. 9. yılın haccında, Medine'den göndermişti.
Yukarıdaki Hadis, hedy'in, kesilme yerine ulaşmadan telef olacağı veya oraya ulaşamayacağı anlaşıldığında onun kesileceğini, boynuna takılan kurbanlık alâmetinin kanına bulaştırılacağım ve etinin, halkın alması için kesilen yerde bırakılacağını göstermektedir. Hedy'in boynuna bir nişan, bu arada nişan olarak pabuç takmak müstehabdır. Nişan, sevinçle dolu bir fedakârlığı göstermenin yanında, kurbanhk hayvanın, diğerlerinden kolayca ayrılmasına yardım eder. Ayrıca başkalarının da benzeri fedakârlıklar yapmasına bir teşvik olur. Kurbanhk nişanı olarak pabuç (nalın) takılmasının hikmetine gelince; pabuç insanın kolayca yol almasını sağlayan, adetâ onun bir bineği gibidir. Kurban sahibi, kurbanın boynuna pabuç takmakla, en özel bineğini de Allah yoluna feda ettiğini anlatmak ister. Yolda kesilen hedy'in kurbanhk alâmetinin kanma batırılması ise, görenlerin onun kurban olduğunu ve meşru bir şekilde kesildiğini anlamaları ve etinden sadece hak sahiplerinin almalarını sağlamak içindir.
Yerine ulaşmadan kesilmek zorunda kalman hedy'in etiyle alâkalı bazı görüşler de şöyledir: Hanefiler, yolda mecburen kesilen nafile hedy'in etinden ne çobanının, ne de zengin kimselerin yiyemeyeceğini söylemişlerdir. Malikilere göre bu meselede iki durum söz konusudur. Böyle bir kurban, gönderen tarafından sadece fakirlerin yemesi için niyet edilerek gönderilmişse, onun etinden ne gönderen, ne çobanı, ne de zengin kimse yiyemez. Böyle bir niyet yoksa onun etinden, gönderen ve çoban dışında herkes yiyebilir. Şafiilere göre ise, böyle bir kurban hakkında, kurbanın sahibi istediği gibi hareket eder.[202]

67. "Harem'de Kesilecek Kurbanlarda Koyun Yeterli Olur" Diyen Kimseler

1917. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd ve Ebu Nuaym haber verip dediler ki, bize el-A'meş, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir defasında, Harem'de kurban edilmek üzere koyun göndermişti."[203]

68. Kurbanlık Hayvana Bir Belirti Koymanın Nasıl Yapılacağı Hakkında

1918. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: "Ben Ebu Hasan'ı, İbn Abbas'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'na giderken) öğle namazını Zu'1-Huleyfe'de kılmış, sonra kurbanlık bir deve (getirilmesini) istemiş. (Getirilince) de, hörgücünün sağ tarafından bir çizik çizmiş, sonra (parmağıyla sıkıp) oradan kan çıkarmış (ve böylece onu işaretlemiş). (Hz. Peygamber) onun boynuna iki pabuç da takmış. Ardından binek devesi getirilmiş. Üstüne oturup da (deve) el-Beydan'ın üzerine çıkınca ise, hac niyetiyle telbiye getirmiş."[204]

69. Bedene'ye Binilmesi Hakkında

1919. "Bize Ebu'n-Nadr Haşini İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde bana haber verip dedi ki, ben Enes'i, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatırken işittim ki,"
(Hz. Peygamber) bir "bedene" süren bir adam görmüş (ve adama);
"Ona bin!" buyurmuş. (Adam);
"Şüphesiz o, bedenedir" demiş. (Hz. Peygamber tekrar),
"Ona bin!" buyurmuş. (Adam yine);
"Şüphesiz o, bedenedir" demiş. (Hz. Peygamber tekrar);
"Yazıklar olsun sana, ona bin!" buyurmuş.[205]

Açıklama

"Bedene", kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen veya gönderilen deve veya sığır demektir. Bu Hadis, zaruret olsun-olmasın, mutlak olarak bedeneye binmenin caiz olduğunu göstermektedir. Kendisinden meşhur olarak gelen rivayete göre İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefiler, bedeneye, zaruret olmaksızın binilemeyeceğini, İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, bedeneye, ihtiyaçtan dolayı binmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Çünkü konuyla ilgili rivayetlerin bazısında, bedenesinin arkasından giden adamın yorgunluktan bitkin halde olduğu bildirilmektedir.[206]

70. Mekke'de Kurban Edilmek Üzere Gönderilen Develerin Ayakta Oldukları Halde Boğazlanmaları Hakkında

1920. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Yunus b. Ubeyd'den, (O) Ziyad b. Cübeyr'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
O, bir adamın, bir bedeneyi, (kurban etmek için) yere çöktürdüğünü görmüş de, bunun üzerine şöyle demiş: "Onu salıver, (kalksın da), Hz. Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetine uyarak, (onu, bir bacağı) bağlı, (geri kalan üçayağının üzerinde) ayakta olduğu halde (boğazla!)"[207]

71. (Hac) Mevsiminin Hutbesi Hakkında

1921. "Bize İshak b. İbrahim haber verip dedi ki, bana Ebu Kurre -ki O, Musa b. Tarık'tır-, benim kıraatim yoluyla İbn Cüreyc'den haber vermiş ki, O şöyle demiş: Bana Abdullah b. Osman b. Huseyn, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), el-Cirâne Umresi'nden döndüğünde Ebu Bekr'i Hac (Emiri olarak) göndermiş, biz de O'nunla beraber gelmiştik. Nihayet el-Arc denilen yere geldiğimizde (bizi) sabah namazına çağırmıştı. Sonra, (namaza başlama) tekbiri almaya yöneldiği zaman, arkasında bir deve böğürtüsü işitmiş, bunun üzerine tekbir almayı bırakıp şöyle demişti:
"Bu, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin, yani el-Ced'a'nın böğürtüsü! Muhakkak ki Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hac yapma hakkındaki kanaati değişti. Belki (gelen) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'dir de, biz O'nunla namaz kılarız." Bir de ne görelim, (devenin) üzerinde Ali var. O zaman Ebu Bekr;
"(Hac) emiri misin, yoksa elçi misin?" diye sormuş, O da şu cevabı vermişti:
"Hayır. (Ben), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), haccın durak yerlerinde insanlara okumak üzere Berâe (Tevbe) Sûresinin başından 30 küsur ayetle gönderdiği bir elçiyim!" Derken Mekke'ye gelmiştik. Sonra Terviye (gününden) bir önceki gün olunca Ebu Bekr kalkıp halka bir konuşma yapmış ve onlara hac ibadetlerinden bahsetmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali kalkmış ve halka, Berâe (Sûresinin baş tarafından 30 küsur ayeti) bitirinceye kadar okumuştu. Sonra kurban bayramının birinci günü gelmiş, biz de akın akın (Mekke'ye) dönmüştük. Ebu Bekr (Mekke'ye) döndüğünde (yine) halka bir konuşma yapmış ve onlara "ifâda" (ziyaret tavaflarından), kurban kesmelerinden ve (diğer) hac ibadetlerinden bahsetmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali (yine) kalkmış ve halka, Berâe'nin (söz-konusu ayetlerini) sonuna kadar okumuştu. Daha sonra "Nefr-i Evvel: Birinci Ayrılma" (yani bayramın üçüncü) günü olduğunda Ebu Bekr (yine) kalkıp halka bir konuşma yapmış ve onlara, nasıl ayrılacaklarını, (cemreleri) nasıl atacaklarını anlatmış, böylece onlara hac ibadetlerini öğretmişti. O, (konuşmasını) bitirince Ali (yine) kalkmış ve halka, Berâe'nin (söz konusu ayetlerini) bitirinceye kadar okumuştu.[208]

72. Kurban Bayramının Birinci Günündeki Hutbe Hakkında

1922. "Bize Ebu Hatim Eşhel b. Hatim haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
O gün (yani kurban bayramının birinci günü) olduğunda Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), erkek deve mi, dişi deve mi olduğunu bilemediğim bir devenin üzerine oturdu. Bir insan da (devenin) hıtâmını=yularını -veya O, "zimâmmını=yularını" demişti-, tutmuştu. Derken (Hz. Peygamber);
"(Bu gün), hangi gün?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki,
"O zaman biz, O'nun, bu (güne) isminden başka bir isim vereceğini zannettiğimiz için sustuk." Bunun üzerine; *"(Bu gün) yevm-i nahr, (yani kurban bayramının birinci günü) değil mi?"* buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. Sonra;
"Bu (ay), hangi aydır?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki;
"Biz (yine) O'nun, bu (aya) isminden başka bir isim vereceğini zannetiğimizden sustuk." O da;
"(Bu ay) Zilhicce değil mi?" buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. (Hz. Peygamber, sonra);
"Bu (şehir), hangi şehirdir?" buyurdu. (Ebu Bekre) dedi ki;
"Biz (yine) O'nun, bu (şehre) isminden başka bir isim vereceğini zannederek sustuk." O da;
"(Bu şehir), Belde-i (Tayyibe-i Mekke) değil mi?" buyurdu. Biz;
"Evet" dedik. (Hz. Peygamber de) sözüne şöyle devam etti:
"İşte, muhakkak ki aranızda kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız; bu ayınızda, bu şehrinizde, bu gününüze hürmet edildiği gibi hürmete lâyıktırlar, (haramdırlar). Dikkat edin! Burada hazır bulunan, (duyduklarını, gördüklerini) hazır bulunmayana ulaştırsın! Çünkü burada kazır bulunan kimse, belki, (duyduklarını, gördüklerini) kendisinden daha anlayışlı, daha iyi koruyucu olan kimseye ulaştırır!"[209]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri, hacda bayramın birinci günü hutbe okumanın, haccın menâsikinden biri olarak meşru olduğunu göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Hanefi'lerle Malikiler ise, bugünde okunacak bir hutbe olmadığını, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıdaki Hadiste bahsedilen hutbesini tavsiye mahiyetindeki bir konuşma olarak yaptığını söylemişlerdir. Onlara göre hacda, Terviye, Arefe ve bayramın ikinci günlerinde olmak üzere üç hutbe vardır. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bu günlere ilaveten, bayramın birinci gününde de bir hutbe olduğunu söylemiştir. Ayrıca O'na göre, hutbelerden biri, bayramın ikinci günü değil, üçüncü günü okunur.[210]

73. Kadın Ziyaret (Tavafından) Sonra Hayız Olabilir?

1923. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim'den, (O) El-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Hac esnasında) Safiyye hayız olmuştu. Sonra nefr-i (sani, yani bayramın 4. günü) gelip (de hâlâ temizlenemeyince), kendilerine ait bir dil

ile;
"Hay boğazına acı saplanasıca! Hay kökü kesilesice!" diyerek (hayıflandı). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Sen bayramın birinci günü (ziyaret) tavafı yapmamış mıydın?" buyurdu. O;
"Evet, (yapmıştık)" dedi. (Hz. Peygamber de);
"Öyleyse (bineğine) bin!" buyurdu.[211]
1924. "Bize Sehl b. Hammâd, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[212]

74. Kabe'yi Hiçbir Çıplak Tavaf Etmeyecek

1925. "Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzar haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Ishak'tan, (O da) Zeyd b. Yusey'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Hacca giderken, arkadan bize ulaştığında) Ali'ye;
"Ne ile (hangi emirlerle) gönderildin?" diye sorduk. O da şu cevabı verdi:
"(Şu) dört şeyle gönderildim: Cennet'e sadece inanmış olan nefis girecektir; Kabe'yi hiçbir çıplak tavaf etmeyecektir; müslümanlar ve kâfirler hacda, bu yıllarından sonra bir araya gelmeyeceklerdir. Kiminle Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında (süresi belli) bir antlaşma varsa, onun antlaşması (bitiş) müddetine kadar (geçerlidir). Kimin (böyle) bir antlaşması yoksa onun (serbest) dolaşma müddeti) dört aydır. Yani bayramın birinci gününden sonra onlara Zilhicce ayından 20 gün mühlet verin ve onları dört aydan (yani Rebiulahir'in onundan)[213] sonra da (bulduğunuz yerde) öldürün!"[214]

75. (Hacı) Kâbe'ye Veda Ettiğinde Ellerini Kaldırmaz

1926. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid es-Sakafi rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Kaza'a haber verip (dedi ki), Muhacir'i şöyle derken işittim:"
Cabir b. Abdillah'a Kabe'ye (veda edilmesi) esnasında ellerin kaldırılması sorulmuştu da O şöyle demişti:
"Bunu sadece yahudiler yaparlardı. Biz Rasulullah (Sattatlahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hac yapmıştık da, bu (el kaldırma işini) yapmamıştık."[215]

Açıklama

Bu Hadisin diğer rivayetlerinde O'nun; "Kabe'nin görülmesi esnasında ellerin kaldırılması" ile alâkalı olduğu görülmektedir. Nitekim O, kaynak olarak verilen kitaplarda da bu konu ile ilgili bölümlerde zikredilmiştir. Her halükârda bu Hadis Kabe'nin görülmesi veya ona veda edilmesi esnasında elleri kaldırmanın meşru olmadığını, mekruh olduğunu göstermektedir. Hanefiler ile İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Şafiiler ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, Kabe görüldüğünde elleri kaldırmanın meşruluğunu gösteren diğer bazı Hadislere dayanarak, bunun meşru olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadis, ravilerinden Muhacir'in "meçhul" biri olması sebebiyle zayıf, dolayısıyla delil olmaya elverişli değildir. Hanefiler de, Şafiilerin dayandıkları Hadislerin zayıf olduğu kanaatindedirler.[216]

76. Müslümanın (Canının) Haramlığı Hakkında

1927. "Bize Ebu'l-Velid ile Haccac haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Ali b. Müdrik haber verip dedi ki, Ebu Zur'a'yı, Cerir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Veda Haccı'nda halkın susturulmasını istemiş, sonra şöyle buyurmuş: *"Benden sora, birbirinin boynunu vuran kâfirler haline dönmeyin (veya " birbirinin boynunu vuran kâfirler gibi olmayın!)"*[217]

77. Safa İle Merve Arasında Say Etmek Hakkında

1928. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip dedi ki, bize İsmail b. Ebi Halid rivayet edip dedi ki; ibn Ebi Evfa'yı şöyle derken işittim:"
"Rasulullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem), Safa ile Merve arasında, biz kendisini, Mekke müşriklerinden birinin O'na bir taş ulaştırmasından (veya "atmasından") koruduğumuz bir halde sa'y etmişti."[218]

78. Kıran (Haccı) Hakkında

1929. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Ali b. Hüseyin'den, (O da) Meryan ibnu'l-Hakem'den (naklen) rivayet etti ki,"
O (yani Mervan), Hz. Ali ile Hz. Osman'a Mekke ile Medine arasında tanık olmuştu. O sırada Hz. Osman (halkı) "mut'a" (haccından) menediyordu. Hz. Ali bunu görünce ikisi (yani hac ve umre) için birden niyet edip telbiye getirmiş ve
"Hac ve Umre'ye birlikte niyetle lebbeyk!" demişti. Bunun üzerine (Hz. Osman);
"Beni, bunu menederken görüyorsun. Sen yine onu yapıyorsun?" demiş, (Hz. Ali) de şöyle cevap vermişti: "Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetini, insanlardan birinin sözüyle terk edecek değilim!"[219]
1930. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Huni ey d, Enes'ten rivayet etti ki, O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Umre ve hac niyetiyle Lebbeyk!" buyururken işitmişti.[220]
1931. "Bize Saîd b. Amir, Habib ibnu'ş-Şehid'den, (O) Bekr b. Abdillah'tan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o ikisine (yani umre ve hacca) birden niyet edip telbiye getirmişti. (Bekr b. Abdülah dedi ki):
"Sonra İbn Ömer'le karşılaştım ve O'na, Enes'in (bu) sözünü haber verdim de O;
"(Hz. Peygamber) sadece hacca niyet edip telbiye getirmişti!" dedi. Bunun üzerine Enes'in yanına dönüp O'na, İbn Ömer'in sözünü haber verdim." O da şu karşılığı verdi:
"Bizi çocuktan başka bir şey saymıyorlar!"[221]

79. Namaz Vaktinin Dışında Tavaf Yapmak

1932. "Bize Âmr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Abdullah b. Babah'tan, (O da) Cübeyr b. Mut'im'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Abd-i Menafoğulları! Eğer size bu (devlet idaresi) işinden (bir görev) verilirse, gece veya gündüz, istediği saatte tavaf yapan veya namaz kılan hiç kimseyi (bunlardan) men etmeyin!"[222]

80. Kabe'ye Gündüz Girmek Hakkında

1933. "Bize Mussedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah rivayet edip (dedi ki), bana Nafî, İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccı'nı yapmak üzere Mekke'ye giderken) Zu Tuva'da gecelemiş, nihayet sabah olmuş, sonra Mekke'ye girmişti. İbn Ömer de bunu (böyle) yapardı.[223]

81. (Hacı) Mekke'ye Hangi Yoldan Girer?

1934. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halici, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki," O şöyle demiş):
"Bana Nafi', İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye, üst dağ yolundan girer, (oradan) alt dağ yolundan çıkarmış."[224]

82. (Hac Yapacak Olan) Kimse Ne Zaman Yüksek Sesle Telbiye Getirmeye (Başlar?)

1935. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağını (devesinin) üzengisine sokunca ve devesi tam doğrulunca Zu'1-Huleyfe Mescidi'nden yüksek sesle telbiye getirmeye (başlamıştı)."[225]

83. İhramlı, Gözlerinden Rahatsız Olduğunda Ne Yapar?

1936. "Bize Osman b. Muhammed b. Ebi Şeybe ve Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip dediler ki, bize Sufyan, Eyyub b. Musa'dan, (O) Nubeyh b. Vehb'den, (O) Ebân b. Osman'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ihramlı hakkında şöyle buyurdu:
"(İhramlı) gözlerinden rahatsız olduğunda onlara sabır otu özsuyu süre(bili)r"[226]

84. Kişi Tavaftan Sonra Nerede Namaz Kılar?

1937. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben İbn Ömer'i, şöyle derken işittim:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Veda Haccında) gelip Kabeyi tavaf etmiş ve Makam-ı (İbrahim'in) yanında iki rekât namaz kılmış, sonra da Safa'ya dönmüştü."
Şu'be demiş ki; bana Eyyub da, Amr b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O;
"Sünnet olan budur!" demiştir.[227]

85. Veda Tavafı Hakkında

1938. "Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den, (O) Süleyman el-Ahve'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
(Eskiden) halk, (haccın sonunda hemen) etrafa dağılırlardı. Bunun için Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Hiçkimse, son işi Kabe'ye (Veda Tavafı yapmak) olmadıkça sakın ayrılmasın!"[228]
1939. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize İbn Tâvâs, babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hayızlı kadının, ifâda (ziyaret) tavan yaptığında, (veda tavafı yapmadan Mekke'den) ayrılmasına izin ("ruhsat") verildi."
(Tâvûs, aynı senede göre) sözüne şöyle devam etmiştir: Önceki sene İbn Ömer'i;
"(Hayızlı kadın, veda tavan yapmadan) ayrılmaz!" (derken) işitmiştim. Sonra O'nu, şöyle derken işittim:
"O ayrılır. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara izin ("ruhsat" vermiştir![229]
1940. "Bize Abdullah b. Salih, şöyle diyerek haber verdi: Bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Tâvûs el-Yemâni haber verdi ki,"
O; Abdullah b. Ömer'i, kendisine; kadınların, bayramın birinci günü ifâda (ziyaret) tavafını yaptıkları halde (daha sonra) hayız olduklarında (Mekke'den) ayrılmadan önce Kabe'ye (veda) tavafi yapmalarına engel olunması (meselesi) sorulurken işitmiş de O, (buna cevap olarak) şöyle demiş:
"Muhakkak ki Aişe, (bu konuda) kadınlara tanınan bir kolaylıktan ("ruhsaf'tan) bahsederdi."
Bu (soru-cevap hadisesi), Abdullah b. Ömer'in ölümünden bir yıl önce olmuştu.[230]

86. Beldesinde Mukîm Olduğu Halde Hedy'ini (Mekke'ye) Gönderen Kimse Hakkında

1941. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail -yani İbn Ebi Halid-, Amir'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki;" O, Hz. Aişe'ye (şöyle) demiş:
"Mü'minlerin annesi! Doğrusu bazı insanlar hedy'ini bir adamla (Mekke'ye) gönderiyor ve "şu şu yere ulaştığında onun boynuna (kurbanlık alâmeti olarak) bir gerdanlık tak" diyor, (adam) bu yere ulaştığında da o, hacılar ihamdan çıkıncaya kadar "ihramlı" olarak kalıyor, (buna ne buyurursunuz?)" (Mesrûk) sözüne şöyle devam etmiş: O zaman ben O'nun, perde arkasından el çırpışını[231] duydum. Sonra şöyle dedi:
"Andolsun ki ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için, (hedy'lerine takacağı) gerdanlıklar bükerdim. Sonra o hedylerini Kabe'ye gönderirdi. (Fakat) kendisine, hacılar dönünceye kadar, adama hanımından helâl olan şeylerden hiçbiri haram olmazdı!"[232]
1942. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Urve ibnu'z-Zübeyr ile Anara bint Abdirrahman haber verdiler ki," Hz. Aişe şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedylerinin (kurbanlık alâmeti olan) gerdanlıklarım bükerdim de, O, hedylerini gerdanlıkları takılmış olarak gönderir, kendisi ise Medine'de kalır ve hedy'leri (Mekke'de) kesilinceye kadar hiçbir şeyden uzaklaşmazdı."[233]

87. Mina'da Bina Yapmanın Mekruhluğu

1943. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Veki rivayet edip (dedi ki), bize İsrail, İbrahim b. Muhacir'den, (O) Yusuf b. Mahek'ten, (O) kendisini hayırla yadettiği annesi Museyke'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, senin için Mina'da, seni gölgelendirecek bir bina yapalım mı?" demiştim de, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Hayır. Mina, (oraya) önce varanların deve çökertme yeridir!"[234]

88. Mekke'ye Ne Hac, Ne de Umre İhramı Olmaksızın Girmek Hakkında

1944. "Bize Abdullah b. Halid haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, îbn Şihâb'dan, (O da) Ene s b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye fetih yılı, başında miğfer olduğu halde girmişti. Sonra onu (başından) çıkardığında bir adam yanma gelip;
"Ya Rasulullah! Bakın, şu İbn Hatal! Kabe'nin örtülerine tutunmuş. (Onu ne yapalım?)" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onu öldürün!" buyurmuştu.[235]
Abdullah b. Halid demiştir ki; Malik'ten kıraat yoluyla ise, O'nun şöyle dediği nakledildi: İbn Şihâb dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o gün ihramlı da değilmiş.[236]
1945. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Muaviye b. Ammar ed-Duhni, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi fethettiğinde oraya, başında siyah bir sarık var iken, ihramsız olarak girmişti.[237]
İsmail dedi ki, (Muaviye) bu (Hadisi), babasıyla birlikte olan Ebu'z-Zübeyr'den işitmişti.[238]

89. Kasaba, Kurbanlardan Hiçbir Şey Verilmez

1946. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, İbn Cüreyc'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Bana el-Hasan b. Müslim ile Abdulkerim el-Cezeri haber verdiler ki, Mücahid onlara haber vermiş ki, Abdurrahman b. Ebi Leyla kendisine haber vermiş ki, Hz. Ali O'na haber vermiş ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine, O'nun kurbanlık develerinin ("bedene'lerinin) başında durmasını ve "bedene"lerinden, kasaplıkları için hiçbir şey vermeyerek onların tamamını; etlerini, derilerini, çullarını dağıtmasını emretmişti.[239]

90. Sırtlan (Avlamanın) Cezası Hakkında

1947. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hazım rivayet edip dedi ki, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'i, Abdurrahman b. Ebi Amir'den, (O da) Cabir'den (naklen anlatırken) işittim ki," (Cabir) şöyle demiş: Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sırtlan sorulmuştu da O;
"(Sırtlan) bir av hayvanıdır, îhramlı kimse onu avladığında, onun için bir koç (kurban etmesi gerekir)"[240] demişti.[241]
1948. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Abdurrahman b. Abdillah b. Ebi Ammar'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Cabir b. Abdillah'a; "sırtlan (etini) yiyebilir miyim?" diye sordum.
"Evet" dedi.
"O, av hayvanı mıdır?" dedim.
"Evet" dedi. "Bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mı duydun?" dedim.
"Evet" dedi.[242]
Ebu Muhammed (ed-Darimi'ye);
"Sırtlan hakkında ne dersin, onun (etini) yer misin?" denildi. O da;
"Ben onun (etini) yemeği kerih görüyorum" dedi.[243]

Açıklama

İhramlıya yasak olan şeylerden biri de avlanmadır. İhramlının, ihramdan çıkıncaya kadar, "harem" dahilinde olsun, "harem" haricinde olsun, avlanması caiz değildir. İhramlı iken avlanan kimsenin bir "ceza" ödemesi gerekir. Alimler bu "ceza"nm takdiri ve yerine getirilmesi hususunda, ilgili Ayet ve Hadisleri değerlendirerek farklı görüşler açıklamışlardır.
Yukarıdaki son Hadis, sırtlan etinin helâl olduğunu göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak sırtlan etinin haram olduğunu söylemişlerdir.[244]

91. Mina Gecelerinde Bir Sebepten Dolayı Mekke'de Geceleyen Kimse Hakkında

1949. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
el-Abbas b. Abdilmuttalib, (hacılara zemzem) suyu dağıtma işinden dolayı Mina geceleri Mekke'de gecelemesi için Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) izin istemiş, (Hz. Peygamber) de O'na izin vermişti.[245]
1950. "Bize Saîd ibnu'l-Muğîre, İsa b. Yunus'tan, (O da) Ubeydullah b. Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[246]

Açıklama

"Mina geceleri", kurban bayramının 2., 3. ve 4. günlerinin, yani "teşrik günleri"nin geceleridir. Bu geceleri Mina'da geçirmek gerekir ki, bu Malikilere, Şafnlere ve Hanbelilere göre vacib, Hanefilere göre Sünnet-i Müekkededir. Ancak bir özürden dolayı bu geceleri Mina dışında, Mekke'de geçirmek caiz olur. Malikilere göre bu geceleri Mina'da geçirmemeyi caiz kılan özürler sadece çobanlık ve hacılara zemzem dağıtma işi ("sikaye")dir. Hanefilerle Şafiilere göre ise, bunlarla beraber, malını muhafaza, hastalık gibi diğer sebeplerden dolayı da bu geceleri Mina dışında geçirmek caizdir.[247]

---

[1] "Menasık , mensek" veya "mensik"in çoğuludur. "Mensek" veya "mensik" ise; ibadet, ibadet yolu, bir ibadette uyulacak hususlar, ibadet yeri, ibadet zamanı ve kurban kesilen yer gibi manalara gelir. "Menasik" kelimesinin "hac" İçin kullanılması yaygındır ki "hac ibadetinin kendine has işleri, bunların yer ve zamanları" demek olur.
[2] Ebu Davud, Menasik, 6(2/141); İbn Mace, Menasik, 1(2/962); Müsned, 1/214, 255, 323; Müstedrek, 1/448. Hadisin son kelimesi, Dârimî'nin bazı nüshaları ile zikredilen eserlerde "fel-yeteaccel" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/100
[3] Hac: 22/27
[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/100/101-102
[5] Firdevs, 3/625; Beyhaki, 4/334. Bu hadis, ravileri Leys ve Serik'ten dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/102
[6] Müslim, Hacc, 218(2/916); Müsned, 4/370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/103
[7] Buhari, Umre. 3(2/199); Müslim, Hac, 217(2/916); Ebu Davud, Menasik, 80(2/206); Tirmizi, Hac, 6(3/179-180); Müsned, 3/134, 245, 256., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/104
[8] İbn Mace, Menasik, 84(2/1027).
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/102/104-105
[10] Ebu Davud, Menasik, 1(2/139); Nesai, Menasik, 1(5/83); İbn Mace, Menasik, 2(2/963); Müsned, 1/255, 291, 371; Müstedrek, 1/441. Bu hadisi İbn Abbas'tan nakleden zatın ismi, Ebu Davud'un söyledi gibi, "Ebu Sinan" olmalıdır. "Ebu" kelimesi, herhalde yazma hatası olarak düşmüştür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/105-106
[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/105-106
[12] Buhari, Hac, 8(2/142); Müslim, Hac, 13-14(2/839-840); Ebu Davud, Menasik, 9(2/143); Nesai, Hac, 17(5/93); Tirmizi, Hac, 17(3/193); İbn Mace, Menasik, 13(2/972), Muvatta, (1/330); Müsned, 2/3, 47, 48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/106-107
[13] Müslim, Hac, 15(2/840); Müsned, 2/46,50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/107
[14] Buhari, Hac, 7, 9(2/142); Müslim, Hac, 11-12(2/838-839); Ebu Davud, Menasik, 9(2/ 143); Nesai, Hac, 20(5/94); Müsned, 1/238, 249, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/107-108
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/106-108

[16] Buhari, Cezau's-Sayd, 14(2/215); Müslim, Hac, 91-92(2/864); Ebu Davud, Menasik, 38 (2/168); Nesai, Hac, 27(5/98); İbn Mace, Menasik, 22(2/978); Muvatta, Hac, 4(1/323); Müsned, 5/ 418,421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/109
[17] Tirmizi, Hac, 16(3/193); Dârekutni, 2/220-221. Bu hadis, ravilerinden Abdullah b. YaTtub'un "meçhulu'l-hal" olması sebebiyle zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/108/109-110
[18] Buhari, Umre, 1(2/198); Müslim, Hac, 437(2/983); Nesai, Hac, 3(5/84), 5(5/86); îbn Mace, Menasik, 3(2/964); Muvatta, Hac, 65(1/346); Müsned, 2/246, 461, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/110
[19] Bu kelime, Sünen-i Darimi'nin Hindistan baskısı ile, hadisin verilecek kaynaklarının hiçbirinde yoktur. Kelimenin aslı muhtelif şekillerde okunabildiği gibi, farklı manalara da gelmektedir. Manalarından biri de "sakınmak", "birbirinden sakınmak, çekinmek"tir. Bu hadisin muhtevasına yakın bir ayet vardır (Bkz. Bakara: 2/197). Bu ayette, sözkonusu kelime yerinde, "münakaşa etme, tartışma, kavga etme" gibi manalara gelen "cidal" kelimesi bulunmaktadır.
[20] Buhari, Hac, 4(2/141), Müslim, Hac, 438(2/983); Nesai, Hac, 4(5/85); Tirmizi, Hac, 2(3/176); İbn Mace, Menasik, 3(2/965); Müsned, 2/229, 248, 410; Musannaf, 5/4; Humeydi, 2/440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/110-111
[21] Tirmizi, Hac, 14(3/189); İbn Mace, Menasik, 16(2/975); Müstedrek, 1/451. Bu hadisin senedi, Muhammed İbnu'1-Munkedir"in, Abdurrahman'dan semai olmadığı için, munkatı'dır.
[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/112
[23] Bkz. Feyzul-Kadîr. 2/31., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/111-112
[24] Buhari, Hac, 21(2/145); Müslim, Hac, 1(2/834); Ebu Davud, Menasik, 32(2/165); Nesai Hac, 30(5/100); Tirmizi, Hac, 18(194-195); İbn Mace, Menasik, 19(2/977); Muvatta; Hac, 8(1/ 324-325); Müsned, 2/4, 8, 34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/113
[25] Buhari, Libas, 14(7/38); Müslim, Hac, 4(2/835); Ebu Davud, Menasik, 32(2/166); Nesai, Hac, 32(5/101); Tirmizi, Hac, 19(3/195); İbn Mace, Menasik, 20(2/977); Müsned, 1/215, 221, 228., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/114
[26] Bkz. 1805. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/114
[27] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/113-115
[28] Müsned, 6/207. Bkz. 1809. ve 1810. hadisler.
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116
[31] Buhari, Libas, 79(7/61); Müslim, Hac, 36-37(2/847); Nesai, Hac, 41(5/106); Müsned, 6/ 130,162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/116-117
[32] Buhari, Hac, 18(2/145); Müslim, Hac, 32-34(2/846); Ebu Davud, Menasik, 11(2/144); Nesai, Hac, 41(5/105); Tirmizi, Hac, 77(3/259); İbn Mace, Menasik, 18(2/976); Muvatta, Hac, 17 (1/328); Müsned, 6/39, 98,1 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/115-117
[33] Eş-Şecere, Medine'lilerin mikatı olan Zu'1-Huleyfe'nin, Medine tarafından yanında bir yerdir, Medine'ye 6 mil (yaklaşık 10 km) uzaklıktadır.
[34] Müslim, Hac, 109(2/869); Ebu Davud, Menasik, 10(2/144); İbn Mace Menasik 12(2/ 971)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/118
[35] Müslim, Hac, 110(2/869); Nesai, Taharet, 136(1/101), Hac, 57(5/127); İbn Mace, Menasik, 12(2/972). Bkz. 1857. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/117/118-119
[36] Nesai, Hac, 52(5/126); Tirmizi, Hac, 9(3/182). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/119
[37] Bu hadisi Bezzar da rivayet etmiştir. (Mecmau'z-Zevaid, 3/221). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/119-120
[38] Buhari, Hac, 26(2/147); Müslim, 19-20(2/841-842); Ebu Davud, Menasik, 27(2/162); Nesai, 54(5/124); Tirmizi, Hac, 13(3/187); İbn Mace, Menasik, 15(2/974); Muvatta, Hac, 28(1/ 331-332); Müsned, 2/47,77,131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/120-121
[39] "İhlal", yüksek sesle telbiye getirmek demektir. Binaenaleyh metnin asLnda, teUnye ve ihlal kelimelerinden sadece biri olmalıdır. Nitekim Sünen-i Darımı mn baz. matbu ^aian ile, hadisin geçtiği diğer kitapların çoğunda, ya bu kelimelerden yalnız biri, yahut aralarında ikisinden birinin söylendiğini ifade eden "veya" edatı vardır.
[40] Müsned, 4/55. Bkz. 1817. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/121
[41] Ebu Davud, Menasik, 27(2/162-163); Nesai, Hac, 55(5/125-126); Tirmizi, Hac, 15(3/ 191); îbn Mace, Menasik, 16(2/975); Muvatta, Hac, 34(1/334); Müsned. 4/56; Müstedrek, 1/450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/121-122
[42] Müslim, Hac, 106-107(2/868-869); Ebu Davud, Menasik, 22(2/151); Nesai, Hac, 59-60/5 130); Tirmizi, Hac, 97(3/278); İbn Mace, Menasik, 24(2/980); Müsned, 1/337,352, 6/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/1222-123
[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/122-123
[44] Müslim, Hac, 122(2/875); Ebu Davud, Menasik, 23(2/152); Nesai, Hac 48(5/112)- Tirmizi, Hac, 10(3/183); İbn Mace, Menasik, 37(2/988); Muvatta, Hac, 37(1/335); Müsned, 6/36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/124
[45] Bkz, Zadu'1-Mead, 1/183 vd.; Neytul-Evtar, 4/346 vd.
[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/124/125-126
[47] Buhari, Hac, 36(2/153), Tefsir, 2/33(5/158); Müslim, Hac, 167(2/899); Nesai, Hac, 50(5/ 120); İbn Mace, Menasik, 40(2/991); Müsned, 4/427, 428, 434; Ma'rifet, 124., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/126-127
[48] Bakara: 2/196.
[49] Buhari, Hac, 34(2/151).
[50] Fethu'1-Bari, 8/218.
[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/126/127-128
[52] Nesai, Hac, 50 (5/118); Tirenizi, Hac, 12(3/185); Muvatta, 60(1/344); Müsned, 1/174., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129-130
[54] Bkz. Bakara: 2/196.

[55] Buhari, Hac, 32(2/149); Müslim, Hac, 154-156(2/894-896); Nesai, Hac, 50(5/119-120); Müsned, 4/397., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/129/130-131
[56] Buhari, Cezau's-Sayd, 7(2/212); Müslim, Hac, 76(2/858); Etra Davud, Menasik, 40(2/ 170); Nesai, Hac, 82(5/147); îbn Mace, Menasik, 91(2/1031); Muvatta; Hac, 88-89 (1/356); Müsned, 2/3, 32, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/132
[57] Buhari, Bed'ul-Halk, 16(4/99); Müslim, Hac, 69(2/857); Nesai, Hac, 83(5/148), 113-114 (5/163); Tirmizi, Hac, 21(3/197); İbn Mace, Menasik, 91(2/1031); Müsned, 6/33, 164, 259. "Harem", Meleke ve etrafında, bitkilerinin koparılması, kesilmesi, hayvanlarının avlanması yasak olan bölge; "hıll" ise, bu bölgenin dışında kalan yerlerdir.
[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/132
[59] Bkz. Musannaf, 4/442, 443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/131-133
[60] Müsned, 1/283, 333. Bkz. 1828. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/133
[61] Lahyu Cemel, Mekke ile Medine arasında, Medine'ye daha yakın olan bir yerdir.
[62] Buhari, Cezau's-Sayd, 11(2/214); Müslim, Hac, 88(2/863); Nesai, Hac, 95(5/153); İbn Mace, Tıb, 21(2/1152); Müsned, 5/345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/134
[63] Buhari, Cezau's-Sayd, 11(2/214); Müslim, Hac, 87(2/862); Ebu Davud, Menasik, İbn Mace, Nesai, Hac, 92(5/152); Tirmizi, Hac, 22(5/199); İbn Mace, Menasik, 87(2/1029); Müsned, 1/221, 372
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/133-134
[65] Buharı, Cezau's-Sayd, 12(2/214); Müslim, Nikah, 46(2/1030); Ebu Davud, Menasik, 39 (2/169); Nesai, Hac, 90(5/150-151); Tirmizi, Hac, 24(3/201); İbn Mace, Nikah, 45(1/632); Müsned, 1/221, 245, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135
[66] Müslim, Nikah, 41-45(2/1030-1031); Ebu Davud, Menasik, 39(2/169); Nesai, Hac, 91(5/ 151); Tirmizi, Hac, 23(199-200); îbn Mace, Nikah, 45(1/632); Muvatta, Hac, 70(1/348); Müsned, 1/65, 68, 73, MaYifet, 127. Bkz. 2204. hadis.
[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135-136
[68] Müslim, Nikah, 48(2/1032); Ebu Davud, Menasik, 39(2/169); Tirmizi, Hac, 24(2/203); İbn Mace, Nikah, 45(1/632); Müsned, 6/333, 335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/136
[69] Tirmizi, Hac, 23(3/200); Müsned, 6/393. Bu hadis, Süleyman'ın Ebu Raiften sema'ı olmadığı için munkat'ıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/137
[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/135/137-138
[71] Buhari, Cezau's-Sayd, 2(2/210); Müslim, Hac, 59(2/853); Nesai, Hac, 80(5/145); Müsned, 5/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/138-139
[72] Buhari, Cezau's-Sayd, 5(2/211); Müslim, Hac, 60(2/853); Ebu Davud, Menasik, 41(2/ 171); Nesai, Hac, 78 (5/142-143); İbn Mace, Menasik, 93(2/1033); Muvatta, Hac, 76(1/350); Müsned, 5/301, 302, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/139
[73] Nesai, Hac, 79(5/144); Müsned, 4/71,72. Bkz. 1837. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/140
[74] Müslim, Hac, 65(2/855); Nasi, Hac, 78(5/143); Müsned, 1/161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/140-141
[75] Buhari, Cezau's-Sayd, 6(2/212); Müslim, Hac, 50(2/850); Nesai, Hac, 79(5/144); Tirmizi, Hac, 26(3/206); İbn Mace, Menasik, 92(2/1032); Muvatta, Hac, 83(1/353); Müsned, 4/37-38, 71-73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/141
[76] Maide: 5/95-96.
[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/138/141-142
[78] Buhari, Hac, 1(2/140); Müslim, Hac, 407(2/973); Ebu Davud, Menasik, 26(2/161); Nesai, Hac, 12(5/90); Muvatta, Hac, 97(1/359); Müsned, 1/212, 359.
[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/143
[80] Buhari, Cezaus-Sayd, 23(2/218); Müslim, Hac, 408(2/974);Tirmizi, Hac, 85(3/267); Müsned, 1/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/143-144
[81] Buhari, Megazi, 77(5/125); îbn Mace, Menasik, 10(2/971); Müsned, 1/329; Nesai, Kudât, 9(8/200). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/144
[82] Müsned, 1/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/145
[83] Nesai, Hac, 11(5/89), 13(5/91), Kudât, 10(8/201-202); Müsned, 1/212, 359. Bu hadis Nesai'de, ayrı ayrı olarak Fadl ve Abdullah'tan nakledilmektedir. Hadisin Sahabi ravileri Musned'de ise, bir yerde (1/212), Darimi'de olduğu gibi, "Fadl veya Ubeydullah" şeklinde, diğer bir yerde (1/359) "Fadl veya Abdullah" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/142-145
[84] Nesai, Hac, 11(5/89), 14(5/91); Müsned, 4/3, 5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/146
[85] Müsned, 6/429 (Burada Yusuf ile Şevde arasında İbnu'z-Zübeyr vardır). Bu hadisi Ta-berani de büyük Mu'cem'inde rivayet etmiştir. Heysemi, Müsned ve Mu'cem'deki ravilerinin sika olduğunu söylemiştir. (Mecmau'z-Zevaid, 3/282). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/146-147
[86] Buhari, Hac, 57(2/161); Müslim, Hac, 245(2/924); Ebu Davud, Menasik, 48(2/176); Nesai, Hac, 157(5/185); Müsned, 2/13, 33, 57, 59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/148
[87] Firdevs, 2/159; Kenzu'l-Ummal, 12/215, 217.
[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/147/148-149
[89] Tirmizi, Hac, 111(3/294), İbn Mace, Menasik, 27(2/982); Müsned, 1/247, 291, 307.
[90] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/150
[91] Müslim, Hac, 235-236(2/921); Nesai, Hac, 153(5/183); Tirmizi, Hac, 34(3/212); İbn Mace, Menasik, 29(2/983); Muvatta, Hac, 107(1/364); Müsned, 3/340, 373, 388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/151
[92] Batn-ı Mesit, su akıntı yerinin içi demektir. Safa ile Merve tepeleri arasında böyle bir akıntı yeri vardı. Sel sulan bu akıntı yerini zamanla doldurmuştur. Şimdi bu yeri gösteren iki yeşil direk bulunmaktadır.
[93] Buhari, Hac, 63(2/163), 80(2/170); Müslim, Hac, 230(2/920); Nesai, Hac, 150(5/182); Müsned, 2/98., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/151-152
[94] Müslim, Hac, 233(2/921); Nesai, Hac, 149(2/182); Müsned, 2/40, 59,114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/152
[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 4/150/152-153
[96] Ebu Davud, Menasik, 50(2/177); Tirmizi, Hac, 36(3/214); îbn Mace, Menasik, 30(2/ 984); Müsned, 4/222-224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/154
[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/154-155
[98] Müslim, Hac, 181(2/904); Tirmizi, Hac, 102(3/284); İbn Mace, Menasik, 39(2/990); Müsned, 2/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/155-156
[99] Buhari, Hac, 62(2/162); Müslim, Hac, 253(2/926); Ebu Davud, Menasik, 49(2/176); Nesai, Hac, 158(5/186); Tirmizi, Hac, 40(3/218); İbn Mace, Menasik, 28(2/983); Müsned, 1/214, 237, 304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/156
[100] Buhari, Hac, 31(2/148-149), 81(2/171); Müslim, Hac 119(2/873); Ebu Davud, Menasik, 23(2/152-154); Nesai, Hac, 51(5/121); İbn Mace, Menasik, 36(2/988); Muvatta, Hac, 224(1/411); Müsned, 6/39, 219, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157
[101] Tirmizi, Hac, 112(3/293); Nesai, Hac, 135(5/176. İsmi verilmeyen "müphem" bir Sahabinin sözü "mevkuf olarak); Müstedrek, 1/459, 2/267; Firdevs, 2/461., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/158
[102] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157-158
[103] Bakara: 2/125.
[104] Buhari, Salat, 32(1/105), Tefsir, 2/9(5/148-150); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 24(4/1865); Tirmizi, Tefsir, 3(5/206); Müsned, 23, 24, 36., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/159
[105] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Ahzab: 33/53. veya 59. ayetidir.
[106] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Tahrim: 66/5. ayetidir.
[107] Bu konuda Hz. Ömer'in görüşüne uygun inen ayet, Enfal: 8/67. ayetidir.
[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/157/159-160
[109] Zu'1-Huleyfe, Medine'nin güney-batısında, Medine'ye 18 km kadar uzaklıkta bir yerdi.
[110] El-Beyda; Zul-Huleyfe'deki bir yerin adıdır.
[111] Bakara: 2/125
[112] Bakara: 2/158.
[113] Günümüzde, araya yapılmış olan duvarlardan dolayı Safa tepesinden Kabe'yi görmek mümkün değildir.
[114] Terviye günü, Zilhicce ayının 8. günüdür. Bizde bu güne, kurban bayramının "şerefe günü" de denir.
[115] Nemire, Arafat yakınında, "harem" bölgesi dışında kalan bir yerdir.
[116] Meş'ar-ı Haram, Müzdelife'nin tamamına verilen bir isim veya Müzdelife'deki Kuzah tepesidir.
[117] Ürene vadisi, Arafat civarında bulunmaktadır. Alimlerin cumhuruna göre burası Arafat'a dahil değil, İmam Malik'e göre Arafat'a dahildir.
[118] Müslim, Hac, 147(2/886); Ebu Davud, Menasik, 57(2/182); Nesai, Hac, 46(5/111); İbn Mace, Menasik, 84(2/1022); Müsned, 3/320. Bkz. 1812. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/164-171
[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/160-171
[120] Buharı, Sayd, 20(2/217); Müslim, Hac, 93-103(2/865-867}; Ebu Davud, Cenaiz, 80(3/ 219); Nesai, Hac, 47(5/112); Tirmizi, Hac, 105(3/286); İbn Mace, Menasik, 89(2/1030); Müsned, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/171-172
[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/173
[122] Ebu Davud, Menasik, 51(2/179); Tirmizi, Hac, 64(3/246); Müsned, 6/139., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/172-173
[123] Ebu Davud, Menasik, 25(2/161); Nesai, Hac, 77(5/140); İbn Mace, Menasik, 42(2/994); Müsned, 3/469., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/174
[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/173/174-175
[125] Müslim, Hac, 203(2/911); Ebu Davud, Menasik, 23(2/156); Nesai, Hac, 77(5/142); Tirmizi, Hac, 89(3/271); Müsned, 1/236, 341. "Hac ayları", Şevval ve Zilkade aylan ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/175
[126] Usfan, Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye 120 km. kadar uzaklıkta bir yerdir.
[127] Ebu Davud, Menasik, 24(2/159); Müsned, 3/404-405., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/175-176
[128] Ebu Davud, Menasik, 80(2/206); Tirmizi, Hac, 7(3/180); İbn Mace, Menasik, 50(2/999); Müsned, 1/246,321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/177
[129] Buhari, Umre, 4(2/200); Müslim, Hac, 221-222(2/917); Ebu Davud, Menasik, 80(2/205); Nesai, Siyam, 6(4/105); ibn Mace, Menasik, 45(2/996); Müsned, 1/308; Müstedrek, 1/484.
[130] Ebu Davud, Menasik, 80(2/204-205); Tirmizi, Hac, 95(3/276); Müsned, 4/210, 6/375, 405,406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/177-178
[131] Cirane, Mekke'nin güneydoğusunda, Mekke'ye 16 km. kadar uzaklıkta ve "Harem"in dışında bir yerdir.
[132] Ebu Davud, Menasik, 81(2/206); Nesai, Hac, 104(5/157); Tirmizi, Hac, 92(273-274); Müsned, 3/426, 427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/179
[133] Ten'im, Mekke'nin kuzeyinde, Mekke'ye 6 km. kadar uzaklıkta ve " harem"in dışında bir yerdir.
[134] Buhari, Umre, 6(2/200); Müslim, Hac, 135(2/880); Tirmizi, Hac, 91(3/273); İbn Mace, Menasik, 48(2/997); Müsned, 1/197.
[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/179-180
[136] Ebu Davud, Menasik, 81(2/206); Müsned, 1/198., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/180
[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/178/180-181
[138] Buhari, Hac, 50(2/159-160), 60(2/162); Müslim, Hac, 249(2/925); Ebu Davud, Menasik, 47(2/175); Nesai, Hac, 146(5/180); Tirmizi, Hac, 37(3/214); îbn Mace, Menasik, 27(2/981); Muvatta, Hac, 115(1/367); Müsned, 1/16-17, 26,3 4; Tayâlisî, s. 8,11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/181
[139] Tavâlisî. s. 7; Müstedrek, 1/455; Mecmau'z-Zevaid, 3/241 (Bezzar ve Ebu Ya'la'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/181-182
[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/183
[141] Buhari, Salat, 81(1/120), Hac, 51(2/160); Müslim, Hac, 388-394(2/966-967); Ebu Davud, Menasik, 93 (2/213); Nesai, Hac, 125(5/171); Muvatta, Hac, 193(1/398); Miisned, 2/3, 33, 55, 113, 138., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/182-183
[142] Buhari, Hac, 42(2/156); Müslim, Hac, 398(2/968); Nesai, Hac, 124(5/170); Müsned, 6/57, 239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-

Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/184
[143] Buharı, Hac, 42(2/156); Müslim, Hac, 405(2/973); İbn Mace, Menasik, 31(2/985). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/185
[144] Kabe'nin tarihi hakkında bkz. Tecrid, 6/13 vd.
[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/184/185-186
[146] Buhari, Hac, 147(2/196); Müslim, Hac, 341(2/952); Tirmizi, Hac, 81(3/263).
[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/187
[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/186-187
[149] Ebu Davud, Menasik, 59(2/188); Tirmizi, Hac, 50(3/227); Müsned, 1/255, 297, 303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/188
[150] "Nefr", Mina'dan Mekke'ye, adeta bir oluktan boşalan su gibi akıp gitmek demektir. Nefr iki çeşittir. Birincisi Zilhiccenin 12. günü, şeytan taşlamadan sonra yapılan nefrdir. İkincisi, Zilhiccenin 13. günü şeytan taşlamadan sonra yapılandır. Hz. Peygamber, Veda Haccında bu ikinci "nefr"i yapmıştı.
[151] Buhari, Hac, 83(2/173); Müslim, Hac, 336(2/950); Ebu Davud, Menasik, 59(2/188); Nesai, Hac, 189(5/201) Tirmizi, Hac, 116(3/296); Müsned, 3/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/189
[152] Buhari, Hac, 144, 146(2/195-196); Beyhaki, 5/160. Buhari ve Beyhaki'nin rivayetlerinde, söz konusu namazların Muhassab'da kılındığı açıklanmaktadır ki, doğrusu da bu olmalıdır. Nitekim Enes'in bir önceki 1879. rivayetinde de "nefr günü" ikindi namazının, Muhassab'ın diğer bir ismi olan Abtah'da kılındığı açıklanmıştır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/188-189
[153] Buhari, Taksir, 2(2/35), Hac, 84(2/173); Müslim, Musafîrin, 19(1/483); Ebu Davud, Menasik, 76(2/199), Müsned, 1/416, 425, 464., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/190
[154] Bkz. 1514. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/191
[155] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/190-191
[156] Müslim, Hac, 272(2/933); Ebu Davud, Menasik, 28(2/163); Nesai, Hac, 190(5/201); Müsned, 2/3, 22, 30., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/192
[157] Buhari, Hac, 86(2/174); Müslim, Hac, 274(2/933); Nesai, Hac, 191(5/201); İbn Mace, Menasik, 53(2/1000); Muvatta, Hac, 43(1/337); Müsned, 3/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/192-193
[158] Buhari, Hac, 91(2/175); Müslim, Hac, (153(2/894); Nesai, Hac, 201(5/205); Müsned, 4/ 80; Humeydi, 1/255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/193-194
[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/193/194-195
[160] Müslim, Hac, 149(2/893); Ebu Davud, Menasik, 65(2/193-194); İbn Mace, Menasik, 73 (2/1013); Müsned, 3/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/195-196
[161] Feyzu'1-Bari, 1/180 (kısmen tasarrufla). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/195/196-197
[162] Buhari, Hac, 92(2/175); Müslim, Hac, 283(2/936); Ebu Davud, Menasik, 64(2/191); Nesai, Hac, 204(5/208); İbn Mace, Menasik, 58(2/1004); Muvatta, Hac; 176(1/392), Müsned, 5/ 205, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/198
[163] Buhari, Hac, 93(2/176); Müslim, Hac, 278-279(2/935); Ebu Davud, Menasik, 64(2/190); Nesai, Mevakit, 50(1/235), Hac, 205(5/209); İbn Mace, Menasik, 59(2/1005); Müsned, 5/199, 200, 210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/199-200
[164] Buhari, Vudu, 6(1/44); Müslim, Hac, 276-277(2/934); Ebu Davud, Menasik, 64(2/191); Muvatta; Hac, 197 (1/400); Müsned, 5/208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/200
[165] İbn Mace, Menasik, 60(2/1005). Ayrıca bkz. 1524. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/200
[166] Buharı, Hac, 96(2/177); Müslim, Hac, 286(2/937); Ebu Davud, Menasik, 65(2/192); Nesai, Hac, 206(5/210); Müsned. 2/56, 157., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/198-201
[167] Müslim, Hac, 298(2/940); Nesai, Hac, 207(5/211); Müsned, 6/327 ,426, 427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/202
[168] Buhari, Hac, 98(2/178); Müslim, Hac, 293-295 (2/939); Nesai, Hac, 213(5/215-216); Müsned, 6/94,133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/202
[169] "Arafat" Mekke'ye 22-24 km. kadar uzaklıkta, haccın rükünlerinden biri olan vukufun yapıldığı yerin, "arefe" ise, Zilhicce ayının 9. gününün yani kurban bayramından bir önceki günün ismidir. Bazı alimler, vukuf yapılan mezkur yere "arafa" da denildiğini söylemişlerdir. Bu hadiste rivayet farkı olarak zikredilen "arafe" de, sarihler tarafından yer ismi olarak anlaşılmıştır.
[170] Ebu Davud, Menasik, 69(2/196); Nesai, Hac, 210(5/214); Tirmizi, Hac, 57(3/237); İbn Mace, Menasik, 57(2/1003); Müsned, 4/309-310, 335; Müstedrek, 1/464, 2/278; Tayâlisî, s. 185. Son iki cümle, Bakara: 2/203. ayetinin bir kısmıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/203-204
[171] Ebu Davud, Menasik, 69(2/196); Nesai, Hac, 210(5/213); Tirmizi, Hac, 57(3/238); İbn Mace, Menasik, 57(2/1004); Müsned, 4/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/204
[172] Nesai, Hac, 210(5/213-214); Müsned, 4/261-262; Tayâlisî, s. 181., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/203-205
[173] Buhari, Hac, 100(2/179); Ebu Davud, Menasik, 65(2/194); Nesai, Hac, 212(5/215); Tirmizi, Hac, 60(3/242); İbn Mace, Menasik, 61(2/1006); Müsned, 1/14, 29, 39, 42, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/205-206
[174] Müsned, 1/210, 213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/206-207
[175] Müslim, Hac, 268(2/932); Nesai, Hac 203(5/207-208); Müsned, 1/210,
[176] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/206-207
[177] Buhari, Muhsar, 1(2/206); Müslim, Hac, 181(2/903); Nesai, Hac, 53(5/123), 102(57156); Muvatta, Hac, 42(1/337, muallak ve muhtasar olarak); Müsned, 2/4, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/208-209
[178] Bakara: 2/196.
[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/209
[180] Ebu Davud, Menasik, 44(2/173); Nesai, Hac, 102(5/156); Tirmizi, Hac, 96(3/277); İbn Mace, Menasik, 85 (2/1028); Müsned, 3/450; Müstedrek, 1/470, 483.
[181] Ebu Davud, Menasik, 44(2/173); Tirmizi, Hac, 96(3/278); İbn Mace, Menasik, 85(2/1028). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/210
[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 4/207/210-211
[183] Buhari, Hac, 134(2/192, muallak olarak); Müslim, Hac, 314(2/945); Ebu Davud, Menasik, 78(2/201); Nesai, Hac, 220(5/219); Tirmizi, Hac, 59(3/241); Müsned, 3/319, 399-400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/211
[184] Ebu Davud, Menasik, 78(2/202); Nesai, Hac, 224(5/221); Tirmizi, Hac, 108(3/289-290); İbn Mace, Menasik, 67(2)1010); Muvatta, Hac, 218(1/408); Müsned, 5/450; Müstedrek, 1/478, 3/ 420. Sened, verilen yerlerde, Darimi'nin işaret ettiği bazı ravilerinki gibidir.
[185] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/212
[186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/211/212-213
[187] Bu hadisi Taberani de, Büyük Mu'cem'inde rivayet etmiştir. Mu'cem'deki raviler, "ricalu's-sahih"tir (Mecmeu'z-Zevaid, 3/258-259). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/213
[188] Ebu Davud, Menasik, 66 (2/195); Nesai, Hac, 214(5/217); İbn Mace, Menasik, 61(2/ ; Musned, 3/301, 332, 367, 391; Beyhaki, 5/125., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/214
[189] Ebu Davud, Menasik, 74(2/198); Nesai, Hac, 188(5/200); Müsned, 4/61, 5/374; Beyhaki, 5/127-128
[190] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/213-214
[191] Nesai, Hac, 219(5/219); Tirmizi, Hac, 65(3/247); İbn Mace, Menasik, 66(2/1009); Müsned, 3/413., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/215
[192] Buhari, Hac, 101(2/179); Müslim, Hac, 267(2/931); Ebu Davud, Menasik, 28(2/163); Nesai, Hac, 215(5/217); Tirmizi, Hac, 78(3/260); İbn Mace, Menasik, 69(2/1011); Müsned, 1/210-214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/215-216
[193] Buhari, Hac, 140(2/194); Nesai, Hac, 229(5/225); Müsned, 2/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/216-217
[194] Buhari, Hayz 7(1/79), Hac, 33(2/150), Edâhî, 3(6/235); Müslim, Hac, 120(2/874); Ebu Davud, Menasİk, 23(2/153-154); Nesai, Taharet, 182(1/126); İbn Mace, Menasik, 36(2/988); Muvatta, Hac, 179(1/393); Müsned, 6/39, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/217-218
[195] Ebu Davud, Menasik, 79(2/203); Dârektunî, 2/271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/218-219
[196] Buharı, Hac, 127(2/189); Müslim, Hac, 316-319(2/945-946); Ebu Davud, Menasik, 79(2/ 202); Tirmizi, Hac, 74(3/256); ibn Mace, Menasik, 71(2/1012); Muvatta, Hac, 184(1/395); Müsned, 2/16, 34, 79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/219
[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/220
[198] Buhari, Hac, 131(2/190); Müslim, Hac, 327(2/948); Ebu Davud, Menasik, 88(2/211); Tirmizi, Hac, 76(3/258); İbn Mace, Menasik, 74(2/1014); Muvatta; Hac, 242(1/421); Müsnet, 2/192, 217.
[199] Bkz, 1886. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/220-221
[200] Ebu Davud, Menasik, 19(2/148); Tirmizi, Hac, 7(3/253); İbn Mace, Menasik, 101(2/ 1036); Muvatta, Hac, 148(1/380); Müsned, 4/334., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222
[201] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222
[202] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/222/223-224
[203] Buharı, Hac, 110(2/183); Müslim, Hac, 367(2/958); Nesai, Hac, 69(5/135); Tirmizi, Hac, 70(3/252); İbn Mace, Menasik, 95(2/1034); Müsned, 6/41, 42, 208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/224
[204] Müslim, Hac, 205(2/912); Ebu Davud, Menasik, 15(2/146); Nesai, Hac, 63(5/132); Tirmizi, Hac, 67(3/249); İbn Mace, Menasik, 96(2/1034); Müsned, 1/254, 280, 339., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/224-225
[205] Buhari, Hac, 103(2/181); Müslim, Hac, 373(2/960); Nesai, Hac, 74, 75(5/138); Tirmizi, Hac, 72(3/254); îbn Mace, Menasik, 100(2/1036); Müsned, 3/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/226
[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/225-226
[207] Buhari, Hac, 117(2/185); Müslim, Hac, 358(2/956); Ebu Davud, Menasik, 20(2/149); Müsned, 2/3, 86,139., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/227
[208] Nesai, Hac, 186(5/198-199). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/227/228-229
[209] Buhari, İlm, 9(1/24), Hac, 132(2/191); Müslim, Kasame, 30(3/1306); İbn Mace, Mukaddime, 18(1/85); Müsned, 5/37, 39, 49. Bkz. 233. ve 1857. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/230-231
[210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/229-231
[211] Buhari, Hac, 34(2/151), 145(2/195); Müslim, Hac, 387(2/965); Ebu Davud, Menasik, 85 (2/208); Nesai, Hayz, 22(1/160); Tirmizi, 99(3/280); İbn Mace, Menasik, 83(2/1021); Müsned, 6/ 122, 175, 224., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/232
[212] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/231-232
[213] Son parantez içi ilave şu sebepten dolayı yapılmıştır: Hz. Peygamberle hiçbir antlaşmaları veya bitiş vakti belli bir antlaşmaları olmayan müşriklerin serbest dolaşım süreleri olan dört ayın başlangıcı hakkında iki görüş vardır: Bir görüşe göre bu müddet, Tevbe: 9/5. ayetinin iniş tarihi olan h. 9. yılın Şevval ayından başlamış ve Muharrem ayının sonunda bitmiştir. Bu durumda, yukarıda söz konusu edilen dört hususun halka ilân edildiği gün olan bayramın birinci günü, dört aylık müddetten geriye Zilhicce ayının 20 günü ile Muharrem ayı kalmıştı. Bu görüş, Taberi tarafından, dört aylık müddetin ilâm Şevval'de değil de bayramın birinci günü yapıldığı için, makul görülmemiştir, ikinci görüşe göre dört aylık müddet bayramın birinci günü başlamış, Rebiulahir'in 10'unda bitmiştir. Bu iki görüşün dışında, bilindiği kadarıyla, bu müddetin Zilhicce ayının sonunda bittiğini söyleyen kimse olmadığı, dolayısıyla, iki görüşten ikincisine uygun gelmesi için yukarıdaki parantez içi ilave yapılmıştır.
[214] Tirmizi, Hac, 44(3/222), Tefsir, 10(5/276); Müsned, 1/79; Tefsiru'tTaberi, 14/106; Nesai, Hac, 160(5/187), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/232-233
[215] Ebu Davud, Menasik, 46(2/175); Nesai, Hac, 122(5/167); Tirmizi, Hac, 32(3/210). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/234
[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/234-235
[217] Buhari, İlm, 43(1/38); Müslim, îman, 118-120(1/81-82); Nesai, Tahrim, 29(7/117); İbn Mace, Fiten, 5(2/1300); Müsned, 4/358, 363, 366; Tayâlisi, s. 92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/235

[218] Buhari, Umre, 11(2/203); Ebu Davud, Menasik, 56(2/182); îbn Mace, Menasik, 44(2/ 995); Müsned, 4/353, 355, 381. Hz. Peygamber'in, burada söz konusu olan sa'yı, h. 7. yılın Zilkade ayında yapmış olduğu umre ("umretu'1-kaza") esnasındaki sa'yıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/236
[219] Buharı, Hac, 34(2/151); Nesai, Hac, 49(5/115); Müsned, 1/136. Bkz. 1820. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/237
[220] Buhari, Hac, 27(2/147); Müslim, Hac, 215(2/915); Ebu Davud, Menasik, 24(2/157); Nesai, Hac, 49(5/116); Tirmizi, Hac, 11(3/184); İbn Mace, Menasik, 14(2/973), 38(2/989); Müsned, 3/99, 111, 182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/237
[221] Müslim, Hac, 186(2/905); Nesai, Hac, 49(5/117); Müsned, 3/99-100 Bkz. 1821. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/236-238
[222] Ebu Davud, Menasik, 53(2/180); Nesai, Hac, 136(5/176); Tilmizi, Hac, 42(3/220); İbn Mace, İkamet, 149(1/398); Müsned, 4/80-84; Müstedrek, 1/448; Dârekutnî, 2/266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/238-239
[223] Buharı, Hac, 38-39(2/154); Müslim, Hac, 226-228(2/919); Ebu Davud, Menasik, 45(2/ 174); Nesai, Hac, 103(5/157); Muvatta, Hac, 6(1/324, sadece mevkuf olarak); Müsned, 2/14, 16, 48. Zû Tuva, Mekke'nin batısında, Keda yolunun girişinde bir vadi veya yerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/239
[224] Buhari, Hac, 41(2/154)-, Müslim, Hac, 223(918); Ebu Davud, Menasik, 45(2/174); Nesai, Hac, 105(5/158); îbn Mace, Menasik, 26(2/981); Müsned, 2/14, 21, 29-30., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/240
[225] Müslim, Hac, 27(2/845); İbn Mace, Menasik, 14(2/973); Müsned, 2/17, 18, 29, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/240-241
[226] Müslim, Hac, 89-90(2/863); Ebu Davud, Menasik, 37(2/168); Nesai, Hac, 45(5/111); Tirmizi, Hac, 106(3/287); Müsned, 1/60, 65, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/241-242
[227] Buhari, Salat, 30(1/103), Hac, 72(2/166); Müslim, Hac, 174(2/901); Nesai, Hac, 150(5/ 182); İbn Mace, Menasik, 33(2/986); Müsned, 2/15, 85,152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/242
[228] Buhari, Hac, 144(2/195); Müslim, Hac, 379(2/963); Ebu Davud, Menasik, 84(2/208); İbn Mace, Menasik, 82(2/1020); Müsned, 1/222., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243
[229] Buhari, Hayz, 27(1/85), Hac 145(2/195); Müsned, 2/101., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243-244
[230] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/243-244
[231] Hz. Aişe, soru sorulduğunda, muhtemelen, namaz kılmakta olduğunu bildirmek için el çırpınıştı.
[232] Buhari, Hac, 110(2/183); Müslim, Hac, 370(2/959); Müsned, 6/127,190,191., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/245-246
[233] Buhari, Hac, 107(2/182); Müslim, 359(2/957); Ebu Davud, Menasik, 17(2/147); Nesai, Hac, 66(5/133); Tirmizi, Hac, 69(3/251); İbn Mace, Menasik, 94(2/1033); Müsned, 6/82., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/245-246
[234] Ebu Davud, Menasik, 90(2/212); Tirmizi, Hac, 61(3/228); İbn Mace, Menasik, 52(2/ 1000); Müstedrek, 1/467; Müsned, 6/187, 207., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/246-247
[235] Buhari, Cezau's-Sayd, 18(2/216), Meğazi, 48(5/92); Müslim, Hac, 450(2/989-990); Ebu Davud, Cihad, 125(3/60); Nesai, Hac, 107(5/158); Tirmizi, Cihad, 18(4/202); îbn Mace, Cihad, 18(2/938); Muvatta, Hac, 247(2/423); Müsned, 3/109,164,186. Bkz. 2460.' Hadis.
[236] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/248
[237] Müslim, Hac, 451(2/990); Ebu Davud, Libas, 23(4/54); Nesai, Hac, 107(5/159); Tirmizi, Libas, 11(4/225); îbn Mace, Libas, 14(2/1186); Müsned, 3/363, 387.
[238] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/247-248
[239] Buhari, Hac, 120(2/186); Müslim, Hac, 348-349(2/954); Ebu Davud, Menasik, 20(2/149-150); İbn Mace, Menasik, 97(2/1035); Müsned, 1/79,123,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/249
[240] Ebu Davud, Et'ıme, 31(3/355); İbn Mace, Menasik, 90(2/1030-1031); Dârekutnî, 2/246.
[241] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250
[242] Nesai, Hac, 89(5/150); Tirmizi, Hac, 28(3/208); Dârekutnî, 2/245-246; Müsned, 3/297, 318, 322.
[243] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250-251
[244] Bkz. 1988. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/250-251
[245] Buhari, Hac, 75(2/167), 133(2/192); Müslim, Hac, 346(2/953); Ebu Davud, Menasik, 75 (2/199); İbn Mace, Menasik, 80(2/1019); Müsned, 2/19, 22, 28, 88., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/252
[246] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/252
[247] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/251-252

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAC BÖLÜMÜ

(37 Hadistir)

218/1 Ebû Saâd'in- şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyu-du ki:
— «Kim ki hac yapmayı murad ederse, hemen yapmağa çalışsın.»

219/2 Alkame'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
— «Haccı ifâ edenin, ve duâ ettiği kimsenin, günahları muharrem ayı bitinceye kadar affolunur.»

220/3 İbn-i Mesûd'un şöyle dediği, rivayet edildi: .
Hz. Peygam'ber buyurduk
«Hac esnasında yapılanların en fazi'letli olanı yüksek sesle haykırmak ve Okunban) kanı akıtmaktır.» Yüksek sesle haykırmak, telbiye esnasında olur. Kan akıtmağa gelince, o da (Mekke'de) hediye olarak kesilen deve ve sığır gibi hayvanlardır. «Kan- artmak» diyenler de vardır.
Bir rivayette: «Kan akıtmak» kurban kesmektir, denildi.

221/4 Nâfî' (Yahya'ya) verdiği haberde, Abdullah İbn Mesûd'un şöyle dediğini işitmiş olduğunu söyledi:
— «Bir kişi ayağa kalkarak:» Ey Allah'ın Resulü, dedi, «terbiyeye» nereden başlamalıdır?»
Hz. Peygamber: -«Medineliler Zulhuleyfe'den, Iraklılar elAkîk'den, Şamlılar el-CuMe'dan, Necidüler Karn'dan, başlarlar.» diye cevap verdi.
İe dedi:

222/5 El-Esved İbn Yezîd şöyle rivayet etti:
— H2. Ömer İbn eİ Hattâb, halka karşı yaptığı bir konuşmasında şöy-îdi:
«Sizden, kim hac için ihrama girmek isterse mrkattan başka yerde girmesin. Peygamberimizin gösterdiği mîkatlar ise şunfardır: MedıneHier ve oradan geçerek gelen yabancılar için «Zulhuleyfe»; Şamlılar ve oradan geçerek gelen yabancılar için «el-Cuhfe»; Necidliler ve oradan geçerek gelen yabancılar için «Kam»; Yemenliler ve oradan geçerek gelen yabancılar için «Yelemlem»; Ve nihayet Iraklılar ve o yolla gelen diğer müsiûmanlar İçin «Zât-ü İrktır.

223/6 İ'bn-i Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber'e biri sordu: «Yâ Resûlallafî, ihrama girmek istiyen ne gidi elbiseler giyer?» diye sordu. Hz. Peygamber cevabında: Giyemiyeceği elbiseler şunlardır: Kamis, imame, kollu kaftan, uzun entari, başlıklı manto (bornoz), kırmfzımsi sarı veya safran renkli bir elbise. Nalını olmayan (erkekler) mestlerini topuk kemliklerine varan kısmın aşağısından boğazlarını keserek giysin.» buyurdu.

224/7 İbn-i A'bbâs'ın' şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«İhram için giyecek izan olmayan, serâvil giysin. Nalım olmayan da mestlerini giysin.»

225/8 İbrahim bin Mübeşşir'babasının şöyle dediğini rivayet etti:
— «İibn-i Ömer'e sordum:»
— «ihrama gireöek olan güzel koku sürünür mü?» Bana cevap verdi:
— «"Koku sürünmektense katran- sürünmeyi daha çok İsterim.»
Bu cevap üzerine, Hz. Aişe'ye gittim, durumu anlattım. Şöyle dedi: «Ben Hz. Peygambere koku sürdüm. Sonra hanımlarına uğradı ve sonra ihrama girdi.»
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
— «Resûkıilah (S.A.)e güzel koku sürerdim. Ondan sonra hanımlarını dolaşır ve sonra ihrama girmiş bulunurdu;»

226/9 Gabinim şöyle dediği rivayet edildi:
«Nebî (S.V.) ashabına, hac için- giydikleri ihramdan çıkıp o elbiseleri umreye çevirmelerini emir buyurdu.»

227/10 Ca'bir'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, Veda haçcmda emrettiği şeyi, (umre için) de emre-dince, Sürâke bin Mali>k sordu:
— «Bu umre yalnız bize mi, yoksa bundan böyle her zaman (ve herkese mi) mahsustur, bilgi verirmisiniz?»
Hz. Peygamber:
— «Her zaman (ve herkese) mahsustur.» diye cevap verdi.

228/11 Hz. Aişe (R.A.) den rivayet edildi:
Hz. Aişe, âdet gördüğü bir sırada (Mekkeye)-temettü haccı yapmak üzere gitmişti. Hz. Peygamberin emri üzerine Kabe'yi tavaf etmedi!

229/12 Hz. Aişe (R.A.) den rivayet edildi:

«Aişe, hacc-ı temettü yapmak için geldiğinde' âdet görmekteydi. Resul-I ulan [S.A.) in emri üzerine umre yapmayı bıraktı ve hacca yeniden başladı. Haccin geri kalan menâsi'kini yapıp bitirince, Hz. Peygambe ona, 'kardeşi Abdurrahman iie «Tenimde çıkmalarını emir buyurdu.»

230/13 Hz. Aişe'den (R.A.) rivayet edildi:
«Alşe'nin umre yapmayı bırakmasından- ötürü, Hz. Peygamber bir inek kesti.»

231/14 Hz. Aişe1 (R.A.) -dan rivayet edildi:
«Umreyi bırakması» sebebiyle Hz. Aişe'ye bir kurban (ıkoyun veya ke-ç'O kesmesini Resûlullah ES.A.) emir buyurdu.»

232/15 Hz. Aişe' (R.A.) dan şöyle dedi: Hz. Peygamber'e şöyle dedi:
«Ey Allahin Resulü! Halk haccını umresini ifâ ederek dönüyor. Ben ise yainiz hac yapabildim.»
Bunun üzerine Resuluilah (S.V.), Hz. Ebû Bekirin oğlu Abdurrahmân'a emretti:
«Onuda (Aişe ile) Tenim'e git, ihrama girsin, {Umre için) gerekli olan şeyleri yapsın, sonra da yanıma dönsün, Akabe'de kendisini bekliyorum.»

233/16 Ebû Katâde'nin- şöyle dediği rivayet edildi:
-Nebî (S.V.) in ashabından müteşekkil bir toplulukla yola, çıktım. Benden başka ihrama girmiyen yoktu. Derken bir devekuşu gördüm Atıma doğru yumdum ve bindim. Aceleden alamadım kırbacım, vermelerini kafileden istedimse de vermediler. Ben de inip kendim aldım. Arayıp bula-madığjm devekuşu yerine bir eşek avladım. Onu ben ve onlar yedik.»

234/17 Talha bin Ubeydillâh'm şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber uyurken, biz aramızda, ihramda bulunmıyan birinin avladığı avın etini ihramda bulunan kimsenin yemesi hususunu görüştük Hz. Peygamber sesimize uyandı ve: «Neyi münâkaşa ediyorsunuz?» diye sordu.Biz de:
«İhrama girmiyen birinin avladığı ve ihrama girmiş bulunan bir kimsenin de yediği av eti konusunda...» diye cevap verdik.
Bunun üzerine Hz. Peygamber, yememizi emir buyurdu.»

235/18 İbn-î Ömer'in şöyle dediği rivayet olundu:
Hz. Peygamber buyurdu ici:
«İhrama girmiş bulunan bir kimse fare, yılan, yırtıcı köpek, çaylak ku-}u ve akrep öldürebilir.»

236/19 İbn-i Abbâs'm şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, Hâris'm kızı Meymûne ile evrendiğj zaman ihramda bulunuyordu.»

237/20 İbn-î Ab'bas'm (R.A.) şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber ihramdayken kan aldırdı.»
İbn-i Ömer'm şöyle dediği rivayet edildi:
«ResûİullâhSal-laNahü aieyhi veseHem'in. Hacer1* esved'i öptüğünü (veya el sürdüğünü) gördüğümden bu yana .ben de onu öpmeği (el sürmeği) hiç terletmedim.»

239/22 ibn-i Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Tavaf esnasında, Rükn-i Yemânî yanına her varışımda, orada Cibril aieyhisselâm öle karşılaştım.»

240/23 Atâ İbn-i Rebâh'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber'e soruldu:
«Ey Allah'ın Resulü, sen, Rükn-ü Yemaniyi çoık selâmlıyorsun!» Nebî (S.A.) cevap verdi:
«Rükn-ü Yemânî'ye her vardığımda, Cibril'in orada, onu selâmhyana istiğfarda bulunduğunu (gördüm).-

241/24 İbn-i Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Nebî (S.A.), Rü'kn ile Hacer-i Esved arasında şöyle derdi: «Allahım, ben küfürden, fakirlikten, alçaklıklardan, dünyada ve âhiret-te ziyana uğramaktan sana sığınırım.»

242/25 İbn-i Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber hastayken- bineği üzerinde kâbeyi tavaf edip, rükünleri t1) de, bir baston ile işaret etmek suretiyle selâmladı.»
Diğer bir rivayette (şöyle dedi) :
«Hz, Peygamber hastayken bineği üzerinde Safa ile Merve arasında tavaf etti.»

243/26 İbn-i Abbâs'ın şöyie dediği rivayet ediidi:
«Hz. Peygamber, Hacer-i esved'den başlayıp orada bitmek üzere adımlarını kısaltarak omuzlarını silkerek çalımlıca bir sür'at göstererek tavaf
yaptı» [1]

244/27 Hadis:
Zeyd'in şöyie dediği rivayet edildi:
«Biz Ömer ile beraber Arafat'tan döndük. Cemâ'ya[2] indiğimizde ikâmet getirdi, birlikte akşam namazını kildi'k. (Namazı1 bitirdik) o öne doğru jlerliyerek iki rekât daha kıldı. Bundan sonra su getirip üzerine serpti ve yatağına gitti. Biz de oturup onu uzun zaman namaza bekledik. (Gelme-

yince) biz «Ey Abdurrahman namaza kalk» diye seslenince, «Hangi nama* za?» dedi. Biz «Yatsı namazına» dedik. Bunun üzerine: «Bert de Resulullah (S.A.) in kıldığı gibi kıldım yaU diye karşılık verdi.»
Bir diğer rivayette (şöyle dedi) :
«Şüphesiz ki, Nebi (S.A.) akşamla yatsı namazınrayn'i vakitte kıldı.»

245/28 Ebû Eyyüb (R.A) in şöyle dediği rivayet edildi:
. «Veda haccı esnasında, Hz. Peygamber ile Müzdelifede akşam ve yatsı namazını (Cemedersk) kıldım.»
246/29 Ebû Eyyûb'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Şüphesiz ki, Hz, Peygamber, bir ezan ve bir ikamet ile akşam ve yatsı namazını kıldı.»

247/30 İbn-i Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber ev halkını önceden[3] gönderdi ve onlara: «Güneş doğmadan «Cemre-İ akabeyi» taşlamayınız!-» diye tenbih buyurdu.»
.
248/31 İ'bni Ömer'in şöyie dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber ev halkını geceleyin Müzdelifeden gönderdi. Ve onlara:» Güneş doğmadan «Cemre-i akabeyi» taşlamayınız! «diye tenbrh buyurdu.»

249/32 İbn-i Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Şüphesiz ki, Nebî S.A.V, Cemrei akabeyi taşlamağa başlayıncaya kadar-telbiyede bulunmağa devam etti.»
Diğer bir rivayette şöyle dedi:
«Nebi (S.A.V.) bineğinin arkasına sevimli bir çocuk olan Fadl b. Ab-'bası almıştı. Fadl dikkatle kadınlara bakmağa başlamış. Hz. Peygamber ise, yüzünü aksi yörce çevirmeye çalışıyordu. Cemre-i akabeyi taşiayıncaya kadar telbiyede bulunmaya devam etti.»

250/33 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Bir adam kurbanlık devesini çekip götürürken, Hz. Peygamber gördü: Deveye biniveri» diye emir buyurdu.»

251/34 Subey İbni Mabed'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hac niyetiyle Cezire'den çıktım. Uzeybeye vardığımda oranın şöhretli i'ki âlimi olan Selmân İbni Rabîa ile Zeyd bin Sühan'ın kafilesine katıldım. Umre ve hac için telbiyede bulunduğumu duydular. İkisinden biri: «Bu adam devesinden daha şaşkın imiş!» deyince, diğeri «O şundan, şundan da şaşkın- imiş!» dedi. Ben (aldırmadım) geçtim. Nihayet haccın gerektirdiği hususları tamamladıktan sonra, Müminlerin emiri Hz. Ömere gittim, durumu anlattım: Ben dedim, çok uzaklarda oturan, nice zorluklarla gelen bir insanım Allah bana bu halimle hac etmemi .takdir etti. Haccs ve umreyi birlikte yapmak istedim. Her ikisine niyet ederek ihrama girdim. Unutmadım. (Bu şekilde yapmak istedim] yolda Selman bin Rabîa ile Zeyd bin Sühân'a rastladım. Umre ve hacca telbiyede bulunduğumu duyduiar. Biri «Bu adam devesinden de şaşkın!», öbürü «Şundan, şundan da şaşkın!» dedi.
Bunun üzerine Hz. Ömer:
« Daha başka neler yaptın?» diye sorunca anlattım:» «[A.iHjrmayıp), geçtim. Bir tavaf, umrem için yaptım. Sonra umrem için Sefa .,e Merve arasında say ettim. Sonra (Kâbeye) geri dönüp geldim, yaptıklarımı tekrar ettim. Daha sonra ihramda kalarak, hacceden bir kimsenin yapması gereken hususların en sonuncusuna kadar yaptım.
Bunun üzerine Hz.ı Ömer Ona şöyle dedi:
«Sen Peygamberinin, Muhammed Sallallahü aleyhi ve seliemin gittiği yoiu izlemişsin.»
Diğer bir rivayette. Subey İbn Mabed (şöyle dedi):
«Ben hıristiyarlıktan henüz dönmüş bir müslümar. idim. Ömer İbni Hattâb'ın (R.A.) zamanında hacetmek gayesiyie Kûfe'ye geldim. Selmân İbni Rabİa ile Zeyd İbni Sühân ile beraber idik. Oniar yainız hac için, ben hem hac ve hem de umre yapmak için İhrama girdik Onlar benim yaptığımı görün-ce: «Yazık sana, dediler, Hz. Peygamber temettü haccını nehy etmişken, sen ana niyet ettin.» Ve bu sefer her ikisi şöyle dediler: «Vallahi sen devendun de şaşkmmışsın.»
Bunun üzerine S übey: «Pekâlâ, biz de siz de Hz. Ömer'e gideceğiz» diye cevap verdi.
Subey Mekke'ye varınca Umre niyetiyle Kabe'yi tavaf ettikten sonra Safa i!e Merve arasında say etti.
Daha sonra ihrâmlı olarak geri döndü. Bütün yasaklardan korundu. Hac niyetiyle bu kez Kâbeyi tavaf edip Safa ile Merve arasında say etti. Arafat'a çıkıncaya kadar ihramda kalıp yasaklara riyet etti.
Arafat'ta vakfeden -sonra hacci bitirmiş oldu.
Kurban bayramının birinci günü olunca temettü haccı için kurban kesip ihramdan çıktı.
Hac farizasını böylece yaptıktan sonra, doğru Hz. Ö-mer İbn el-Hat-tâb'a gtitler.
«Önce Zeyd İbn- Süfyân konuştu:
«Ey Mü'minlerin emiri, dedi, sen şüphesiz, temettü haccını yasak ettin. Subev İbn Mabed ise temettü haccı yaptı.» '
Hz. Ömer SııbeyTe dönerek:
«Başka neler yaptın, ey Subey?» diye sordu.
Subey:
«Ey Mü'minlerin emiri, Önce hac ve umreye niyet ederek ihrama girdim. Mekke'ye gelince umrem için Beytullah'ı tavaf edip sonra Safa ile Merve arasında tavafta bulundum. İhrâmlı olarak geri dönüp geldim, yasak olan hiçbir şey yapmadım. Bu sefer haccım için Beytullah'ı tavaf ettim ve Safa ile Merve arasında tavafta bulundum. Bayram gününe kadar ihramlı kaldım o gün de gelince, temettü haccım için bir kurban kestim. Sonra da ihramdan çıktım.»
Bunun üzerine Hz. Ömer, Subey'in sırtını oksıyarak:
Sen Peygamberinin yolunda giderek doğru olanı yapmışsın.» diye tebrik etti.
Subeyden gelen* başka bir rivayetle (râvi söyle anlattı):
Subey, selman İbn-i Rebia ve zeyd ibn-i sükan haç için birlikte yola çıkdılar. Mikâta gelince:
Subey, hac ve umre, Selman İbn Rebie ve Zeyd yalnız hac için ihrama girdiler. Bu iki şahıs, Subeyy'in yaptığı işin yanlış olduğunu ksndisine anlatmağa girişip dediler ki:

«Sen, gerçekten devenden daha şaşkınsın!. Hac ile Umreyi birleşti-riyorsun, halbuki, Emir-ül-müminin Umre ile haccın birleştirilmesini yasak etti.»subey onlara:
«Hz. Örner'e siz de ben de gideceğiz» diye cevap verip geçip gittiler.
Mekke'ye vardıklarında, Subey, umresi için, Beytullah'ı tavaf ettikten sonra Saf aile Merve arasında say etti.
Sonra geri dönüp haccı için Beytullah'ı tavaf edip, sonra Safa ile Merve arasında say etti.
Bayram günü gelinceye kadar, ihramlıya yasak olan hususlara riayet etmek suretiyle öylece ihramda kaldı.
Bayram günü, kendisine kolay gelen bir koyunu kurban etti kesti.
Kurbanlarını kesip Medine'ye gittiler. Hz. Ömer'in huzuruna girdiler.
Seimân- ve yezid:
«Ey müminlerin Emiri, dediler, Subey, hac ile Umreyi bir ihramla yaptı!.»
Hz. Ömer fSubeyy'e dönerek):
«Sonra neler yaptın?» diye sordu.
Subey anlattı:
«Mekkeye gelince, ilk Önce umrem için tavaf yapıp sonra, yine umrem için Safa üe Merve arasında sa'y ettim.
Bundan sonra geri gelip bu sefer haccım için Beytullâh'i tavaf ettim. Daha sonra Safa ile Merve arasında haccım için sa'y ettim.»
Hz. Ömer tekrar:
«Ondan sonra ne yaptın?» diye sordu.
Subey anlattı:
«Üzerime haram olan hiçbir şeyi yapmadan ihramda kalarak Bayram gününü bekledim. «O gün olunca, bana kolay gelen bir koyun kestim.»
Bunun üzerine Hz. Ömer, Subey'İn- sırtına vurarak:
«Sen, Peygamberinin (S.V.) yolunda giderek doğru olanı yaptın.» diye tebri;k etti.

252/35 İbn-i Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Ramazanda yapılan- bir umre bir hacca bedeldir.»

253/36 İbn-i Ömer'im şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, Mekke'nin fethî gününde, gri-kül renkli bir deveye[4] binmiş, yayını kuşanmış, ve başına siyah deve yününden mamul bir imame giymişti.»

254/37 ibn-i Ömer [R.A.) nin şöyle dedKjli rivayet edildi1:
Hz. Peygarrtber'in kabri şeriflerini şu tarzda ziyaret etmen sünnettendir. [5]
Nebi (S.V)' in kabrine itafole cihetinden 'gelir, arkanı 'kıbleye Gönderip kabre doğru durursun ve şöyle dersin: «Selâm sana, ey NebK Allah'ın rahmet ve bereketi sana ollsun!»

---

[1] Arafattan indikten sonra yapılan haccın ikinci rüknünü teşkil eden -tavafın» İlk üç devrinde erkeklerin bu şekiide bir tavır takıhmasına -remel- denir,
[2] Cem'â, Müzdelifenin bir başka ismidir,

[3] Geceleyin Müzdetifeden Minaya.

[4] Bu, Hz. Peygamberin Kasvâ adındaki devestdir. (Alî, s. 116)
[5] Burada sünnetten kasıt, ashâb-ı kiram ve onlardan sonra gelenlerin takip ettikleri yol, olsa gerektir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HACC BABI

92-Hadis[1]: Müslim, Nesâî, İbn Mace, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Sizi, (kendi halinize) bıraktığım müddetçe, siz de beni bırakınız. Çünkü sizden öncekiler, suallerinin çokluğu ve peygamberlerinin emirleri) üzerindeki ihtilafları yüzünden helak olmuşlardır. Size bir işi emrettiğim zaman, gücünüz yettiği müddetçe onu yerine getiriniz. Sizi bir şeyden men ettiğim zaman da onu bırakınız."

93-Sebep[2]**:** İbn Hıbban, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) insanlara hitab ederek şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Şüphesiz ki Aziz ve Celil olan Allah, haccetmeyi üzerinze farz kılmıştır." Bunun üzerine adamın biri ayağa kalktı ve, "her sene mİ ey Allah'ın Rasulü?" diye sordu. Rasulullah buna cevap vermeyerek sustu.
Adam, sualini üç defa tekrarlayınca, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer, evet deseydim bu size vacib olurdu. Vacib olunca da buna güç yetiremezdiniz. (Öyleyse) sizi (kendi halinize) bıraktığım müddetçe siz de beni bırakınız. Şüphesiz ki sizden öncekiler, suallerinin çokluğu

94-Hadis[3]**:** Buharı ve Müslim, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Benim şu mescidimdeki bir (vakit) namaz, Mescid-i Haram hariç diğer mescidlerdeki bin (vakit) namazdan daha efdaldir.

95-Sebep[4]**:** Abdurrezzak, Musannaf adlı eserinde şöyle der: "İbrahim Mekkî'den işitiğime göre, ki o da Ata b. Ebi Rebah'tan şöyle demiştir: "Mekke'nin fetih günü Şüreyd adında birisi Peygamber(s.a.v.)'e gelerek şöyle dedi:
"Muhakkak ki Allah (c.c), Sana fethi nasib edince, Beyt-i Makdes'te namaz kılacağıma nezrettim." Bunun üzerine Nebî (s.a.v,), "burası daha efdaldir" diye üç defa tekrar etti. Sonra şöyle buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer burada kılarsan bu sana yeter, (başka yerde kılmana gerek yok)." Sonra devamla buyurdu ki: "Bu mesciddeki (bir) namaz, bunun dışındaki mescidlerdeki yüz bin namazdan daha efdaldir."

96- Ahmed b. Hanbel, Erkanı b. Ebi'l-Erkam'dan rivayet etmiştir: "Erkam b. Ebi'l-Erkam, Rasuîullah (s.a.v.)'a geldi ve O'na selam verdi. Rasuîullah (s.a.v.), "ne istiyorsun?" diye sordu. Erkam, eliyle Beyt-i Makdis tarafını işaret ederek, "Orayı istiyorum ey Allah'ın RasuÎü" dedi. Bunun üzerine Rasuîullah:
"Bir ticaret (işi) için mi oraya gideceksin?" buyurdu. (Erkam sözüne devamla diyor ki:)
Dedim ki "Hayır. Fakat ben orada namaz kılmak istiyorum." Rasuîullah (s.a.v.) eliyle Mekke'yi göstererek, "Burada (kılınan bir) namaz, orada (eliyle Şam tarafını göstererek) kılınan bin namazdan daha hayırlıdır" buyurdu.

97- Hadis[5]**:** İbn Ebi Şeybe, Cabir'den şöyle nakletmektedir: Rasuîullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Medine _(-i Münevvere) körük gibidir, iyisini alır, kötüsünü yok eder."

98- Sebep[6]**:** Ahmed, Buharî ve Müslim, Cabir'in şöyle dediğini naklederler: Bedevî Araplar'dan biri Rasulullah'a gelerek jnüslüman oldu. Hicret etmek üzere O'na biat etti. Sonra çok kalmadı. (Humma hastalığına tutulduğundan geri dönüp) Peygamber (s.a.v.)'e, "benim bey'atımı geriye döndür" dedi. Rasuîullah (s.a.v.) bunu kabul etmedi.
Sonra Arabî yine geldi ve "Ey Allah'ın Rasulü, benim bey'atımı
geriye döndür" dedi. Rasuîullah (s.a.v.) yine kabul etmedi. Sonra yine gelip: "Benim bey'atımı geri döndür" dedi. Rasuîullah (s.a.v.) yine kabul etmedi. Bunun üzerine o Arabî, Medine'den çıkıp gitti. Rasuîullah da:
"Medine ancak, demirci körüğü gibidir. Değersizlerini dışarı atar, temizlerini meydana çıkarır" buyurdu.[7]

---

[1] Müslim, Kitabu'1-Hacc, 3/481,Nesâî, Kitabu'1-Menasiki'l-Hacc, 5/83, ibn Mace, Bab-u Ittibai Sünnet-i Rasulillah, 1/3,Buharı, Kitabu'l-îtisam, 9/118, Tirmizî, Ebvabu'1-îlm, 4/152.
Hepsi, hadisi yakın lafızlarla zikretmişlerdir.
[2] Nesâî, 5/83, Müslim, Kitabu'1-Hacc, 3/481, . Ahmed, Müsned, 1/184. ve peygamberlerimin emirleri) üzerine ihtilafları yüzünden helak oldular. Sizi bir şeyden nehyettiğim zaman ondan kaçınınız. Size bir ,eyi emrettiğim zaman ise gücünüz yettiği müddetçe yerine getiriniz."
[3] Hadisin lafzı Müslim'e aittir. Kitabu'1-Hacc, Bab-u Fazli's-Salat bi Mescid-i Mekke ve Medine, 3/537,
Buharî, Kitabu's-Salat, fi Mescid-i Mekke ve Medine, 2/76,
Ahmed, Müsned, 2/368, 468, Tirmizî, Ebvabu's-Salat, 1/240, Nesâî, Menasikü'I-Hacc, 5/168,
İbn Mace, Kitab-u İkameti's-Salat ve's-Sünne. Ayrıca yinb Ahmed, 3/343, 397.
[4] Hadisin lafzı, Abdurrezzak'ın "Musannaf'ına aittir, 5/122, Ebu Davud, Kitabu'1-îman ve'n-Nuzur, 2/211.
[5] Müslim, Kitabu'1-Hacc, 3/528-530, Ahmed, Müsned, 2/237, 3/384
[6] İlk hadisin lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir, 3/307, Buharı, Kitabu'l-Ahkam, 9/98, Kitabu'l-İ'tisam, 9/127, Müslim, Kitabu'1-Hacc, 3/530, Nesâî, Kitabu'l-Bey'a, 7/135, Ahmed, Müsned, 3/306, 365, 385, 392. Değişik lafızlarla. İkinci Sebep: Hadisin lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir, 5/184,
Buharî, Kitabu't-Tefsir, 3/Nisa-75 ayetinin tefsiri, Müslim, Kitabu'l-Münafikin, 5/648,
Ahmed b. Hanbel'in, Ebu Hureyre'den naklettiği şu hadis de yukarıdaki zikredilen hadise sebep olabilir:
"Rasuîullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bir takım insanlar, 'hayırdır, hayırdır' diyerek kabilelerinden kaçıyorlar. Eğer bilseler Medine (şehri) onlar için çok daha hayırlıdır Muhammed'in nefsi, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun (Medine'nin) meşakkat ve şiddetine kimse sabredemez. Ancak (buna tahammül edene) ben şahit olurum ve kıyamet günü de şefaatçi olurum.
Nefsim yed-i kudretinde olana yemin ederim ki o, ehlinin kirini, körüğün, demirin pisliğini attığı gibi atar. Yine Muhammed'in nefsi kudretinde olana yemin ederim ki,, kim, ondan arzu ederek çıkmak istemezse (orada kalmayı arzu ederse) Aziz ve Celil olan Allah, ona bedel olarak (bol) hayır ihsan eder."
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (1/184) Ebu Hureyre'den nakledilen bir rivayette, Medine-i Münevvere'nin fazileti şöyle beyan edilmiştir: "Rasuîullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Medine ehli için, şehirlerini mübarek kıl, onların ölçülerini ve tartılarım bereketli kıl ey Allah'ım! İbrahim (a.s.) Sen'in kulun ve dostundu. Ben de Sen'in kulun ve Rasulün'üm. İbrahim (a.s.), Sen'den Mekke ehli için istedi. Ben de onun Mekke ehli için istediğini ve bir mislini Medine ehli için istiyorum. Muhakkak ki Medine, meleklerle içiçedir. Her bir derde ve kötülüğe karşı iki melek orayı korur. Oraya taun ve deccal giremez. Kim oraya bir kötülük yapmak isterse, Allah Teala onu suyun tuzu erittiği gibi eritir."
[7] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık:128-131.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HACC VE UMRE BÖLÜMÜ
HACC
HACC
BİRİNCİ BAB
HACCIN FAZİLETLERİ
ÜÇÜNCÜ BAB
MİKAT VE İHRAM HAKKINDA
BİRİNCİ FASIL
MÎKÂTLAR
MÎKAT:
1) İHRAMA MÎKATTA GİRMEK ŞART MI?
2- İHRAMI NİÇİN, NEREDE, KİMLER GİYER?
İKİNCİ FASIL
İHRAM VE HARAMLARI
BİRİNCİ FER
TELBİYE HAKKINDADIR
İKİNCİ FER
İHRAMINI İFSAD EDENLER HAKKINDA
ÜÇÜNCÜ FER
SAYD'IN CEZASI
DÖRDÜNCÜ BAB
HACCIN ÇEŞİTLERİ:İFRAD, KIRAN, TEMETTU
İKİNCİ FASIL
HACC-I KIRAN
ÜÇÜNCÜ FASIL
HACC-I TEMETTÜ VE HACCIN FESHİ
BEŞİNCİ BAB
TAVAF VE SA'Y
BİRİNCİ FASIL
TAVAF VE SA'Y'İN MAHİYETİ
İSTİLÂM
İKİNCİ FASIL
TAVAF VE SA'Y AHKÂMI
ZİYARET TAVAFI
VEDA TAVAFI
ERKEKLERİN KADINLARLA KARIŞIK TAVAFLARI
HICR'IN GERİSİNDE TAVAF
SAFA VE MERVE ARASINDA SA'Y
TAVAF VE SA'YDE DUA
ÜÇÜNCÜ FASIL
BEYTULLAH'A GİRİŞ
1) KÂBE'YE RESULULLAH (aleyhissalâtu vesselâm) NE ZAMAN GİRDİ?
2) KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ
3) NAMAZIN YERİ VE ŞEKLİ
4) KÂBE'DE NAMAZ CAİZ DEGİL Mİ?
5) KÂBE'NİN KAPISI NİÇİN KAPATILMIŞTI?
6) BAZI FEVAİD
7) OSMAN İBNU TALHA
ALTINCI BAB
VAKFELER VE İFÂZA
BİRİNCİ FASIL
VAKFELER VE HÜKÜMLERİ (UMÛMÎ BİLGİLER)
İKİNCİ FASIL
İFÂZA HAKKINDADIR
ÜÇÜNCÜ FASIL
ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE
ÜÇÜNCÜ FASIL
ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE
YEDİNCİ BAB
REMY (ŞEYTAN TAŞLAMA)
BİRİNCİ FASIL
REMY'İN KEYFİYETİ (NASIL YAPILDIGI)
İKİNCİ FASIL
REMY'İN (TAŞLAMANIN) VAKTİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
BİNEREK VE YÜRÜYEREK TAŞLAMA
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
SEKİZİNCİ BÂB
HALK VE TAKSÎR HAKKINDA
DOKUZUNCU BAB
BİRİNCİ FASIL:
İHRAMDAN ÇIKMA (TAHALLÜL)
İKİNCİ FASIL
İHRAMDAN ÇIKMA VAKTİ
ONUNCU BÂB
KURBANLAR (HEDY VE EDAHİ)
BİRİNCİ FASIL

KURBANINVACİB OLUŞU VE SEBEPLERİ
UMUMÎ BİLGİLER
BAYRAM TELÂKKİSİ:
Bayramda Yeme ve İçme:
Bayramda Eğlence:
DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI
İKİNCİ FASIL
KURBANIN KEMİYETİ VE MİKTARI
ÜÇÜNCÜ FASIL
KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR
DÖRDÜNCÜ FASIL
KURBAN OLAMAYACAK HAYVANLAR
BEŞİNCİ FASIL
KURBANLIGIN İŞARETLENMESİ
ALTINCI FASIL
KURBAN KESMENİN YERİ VE ZAMANI
YEDİNCİ FASIL
KURBAN KESMENİN ÂDÂBI
SEKİZİNCİ FASIL
KURBANDAN YEMEYE DÂİR
DOKUZUNCU FASIL
HELÂK OLAN KURBANLIK HAKKINDA
ONUNCU FASIL
KURBANLIK DEVEYE BİNMEK
ONBİRİNCİ FASIL
KÂBE'YE KURBAN HEDİYE EDEN MUKİM İHRAM GİYER Mİ?
ONİKİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
ONBİRİNCİ BÂB
FEVÂT, İHSAR VE FİDYE
UMUMI AÇIKLAMALAR
BİRİNCİ FASIL
HASTALIK VE EZÂ SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR
FİDYEDE MUHAYYERLİK:
FİDYENİN YERİ:
SADAKA:
İKİNCİ FASIL
DÜŞMAN TARAFINDAN MÂNİ OLUNAN KİMSE
ÜÇÜNCÜ FASIL
MÜDDETTE YANILANLAR VEYA YOLU KAYBEDENLER
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
ONİKİNCİ BÂB
MEKKE'YE GİRİŞ, KONAKLAMA VE ORADAN ÇIKIŞ ÂDÂBI
ONÜÇÜNCÜ BÂB
HACCDA NİYÂBET
NİYÂBET:
ONDÖRDÜNCÜ BÂB
HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER
BİRİNCİ FASIL
TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR
İKİNCİ FASIL
MİNA'DA HUTBE
ÜÇÜNCÜ FASIL
ÇOCUĞUN HACCI
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞARTLI HACC
BEŞİNCİ FASIL
HAREM'DE SİLAH TAŞIMA HAKKINDA
ALTINCI FASIL
ZEMZEM SUYU HAKKINDA
YEDİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
ONBEŞİNCİ BÂB
HZ. PEYGAMBER'İN HACC VE UMRESİ
BAZI HÜKÜMLER

HACC VE UMRE BÖLÜMÜ

Bu bölümde 15 bab vardır

BİRİNCİ BAB
HACCIN FAZİLETLERİ
İKİNCİ BAB
HACCIN FARZİYYETİ
ÜÇÜNCÜ BAB
MÎKAT İHRAM VE BUNLARLA İLGİLİ MESELELER
DÖRDÜNCÜ BAB
HACCIN ÇEŞİTLERİ İFRÂD, KIRÂN, TEMETTÛ
BEŞİNCİ BAB
TAVAF VE SA'Y
ALTINCI BAB
VAKFELER VE İFADA
YEDİNCİ BAB
REMY (TAŞLAMA)

SEKİZİNCİ BAB
HALK VE TAKSİR (TRAŞ)
DOKUZUNCU BAB
TAHALLÜL (İHRAMDAN ÇIKMA)
ONUNCU BAB
KURBANLAR
ON BİRİNCİ BAB
FEVTLER (AKSAMALAR), İHSAR VE FİDYE
ON İKİNCİ BAB
MEKKE'YE GİRİŞ İKAMET VE ÇIKIŞ ÂDÂBI
ON ÜÇÜNCÜ BAB
HACDA NİYABET
ON DÖRDÜNCÜ BAB
HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HADİSLER
ON BEŞİNCİ BAB
RESULULLAH'IN HACC VE UMRESİ

HACC

"Hacc, kasdetme ve yönelme ma'nalarına gelir. Ancak, onu, mutlak kasd ve mücerret yöneliş ma'nalarına hamletmek de doğru değildir. Hac, hususî bir zaman diliminde, hususî bir kısım yerleri, yine bir kısım hususî usullerle ziyaret etmeğe denir ki; senenin belli günlerinde, hac niyetiyle ihrama girip, Arafat'ta vakfede bulunmak ve Kâbe'yi tavaf etmekten ibaret sayılmıştır. İhram haccın şartı, vakfe ve tavaf ise onun rükünleridir.Her sene, dünyanın dört bir yanından yüz binlerce insan, "Beytullah"a teveccüh edip, mübarek bir zaman dilimi içinde, Sahib-i Şeriat tarafından belirlenmiş bazı mekânları... hususî bir kısım usullerle ziyaret eder... vazifelerini yerine getirir ve günahlarından arınırlar -ki böyle bir vazife "Ona varmaya gücü yeten kimsenin Kâbe'yi tavaf etmesi Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır."- fermânıyla, İslâm'ın beş esasından biri olarak gücü yeten herkese farz kılınmıştır.Hac, Müslümanlar arasında içtimâî birliği te'sis ve tecelli ettiren öyle büyük ve öyle şümullü bir İslâm şiârıdır ki, onun enginlik ve vüs'atini, küre-i arz üzerinde bir başka mekân ve bir başka cemaatte bulup göstermek mümkün değildir. Kâbe, o derin ma'na ve kudsiyetiyle, tâ Hz. Âdem ve onun yaratılışından önceki zamanlara gidip dayanan.. ve daha sonra Hz. İbrahim'le, bilmem kaçıncı kez ortaya çıkarılıp îmar edilen, millet-i İbrâhimiye ile irtibatlı, hakikat-ı Ahmediye'nin amânın bağrında eşi, nûr-u Muhammedî aleyhisselâm'ın dölyatağı ve bütün semâvî dinlerin kıblegâhı, eşsiz öyle bir tevhid ocağıdır ki, bu hususîyetleriyle ona denk, Allah evi denebilecek ikinci bir bina yoktur.Her yıl, yüz binlerce insan, Allah'a karşı kulluk sorumluluklarını yerine getirmek için, Hakk'a en yakın olacakları bir zaman diliminde, bir zirve mekânda, edâ edecekleri ibadetlerin menfezleriyle duygularını, düşüncelerini soluklar.. ahd u peymanlarını yeniler.. günahlarından arınır.. birbirlerine karşı sorumluluklarını hatırlar ve hatırlatır, içtimâî, iktisâdî, idârî ve siyâsî işlerini, her yanıyla Hakk'a kulluğu çağrıştıran bir ibadet zemininde, kalplerin rikkati, duyguların enginliği ve İslâm şuurunun med vaktinde, bir kere daha gözden geçirip pekiştirir; sonra da yepyeni bir güç, yepyeni bir azim, yepyeni bir şevkle ülkelerine dönerler.Hepimiz hacca, biraz da, ruh ve duygularımızın kirlenmiş olması mülâhazasıyla gider ve o güne kadar tanımadığımız farklı bir kapıdan, ayrı bir ma'na âlemine açılıyor gibi yola revân olur ve geçeceğimiz yollara sıralanmış şeâiri bir bir görür, duyar, enginliklerine iner.. ve ulu dağların mehâbeti içinde gözümüzü, gönlümüzü dolduran bunca İslâm alâmeti karşısında, daha yolda iken Kâbe ve haccetme ruhunun perde perde sıcak ve derin esintilerini duymaya başlarız. Sonra da, gidip tâ en son noktaya ulaşıncaya kadar, otobüs kanepelerinde, tren kompartımanlarında, gemi kamaralarında, uçak koltuklarında, otel odalarında, misafir salonlarında, hatta çarşı ve pazarda hep o sımsıcak meltemlerin te'sirini hissederiz. Bu vasıtalara, bu yollara ne kadar alışmış ve ne kadar kanıksamış olursak olalım; vasıtasına göre, saatler, günler ve haftalar süren bu mavi, bu ruhânî, bu âhenkli, bu vâridatlı yolculuktan bir kurbet, bir vuslat, bir güzellik, bir şiir, bir romantizim banyosu ala ala, ruhlarımıza, asıl kaynağından gelen gücü kazandırmış, gönüllerimizi itmi'nân arzusuyla şahlandırmış ve hususî bir âlemin namzedi olmuş gibi kendimizi, bütün bu büyülü güzelliklere ulaştıracak sırlı bir kapının önünde sanırız. Bu kudsî yolculuk ve yol mülâhazası, her zaman his dünyamıza öyle esbab üstü bir duyuş ve bir seziş kabiliyeti bahşeder ki; bazen neşeyle tüten, bazen murâkebe ve muhâsebe duygusuyla buruklaşan bir ruh hâletiyle, adeta kendimizi âhiretin koridorlarında yürüyormuşçasına hep tedbirli ve temkinli hissederiz.Hac yolcusu, evinden ayrıldığı andan itibaren, yol boyu, nefis ve enâniyeti hesabına iplik iplik çözülür; kalbî ve ruhî hayatı adına da bir dantela gibi ibrişim ibrişim örülür. Evet, insan bu ışıktan yolculuğundan en eski fakat eskimeyen, en ezelî ama taptâze gerçeklerle tanışır ve hâlleşir.. ve hiçbir zaman unutamayacağı edalara ulaşır. Hele, yapılan işin şuurunda olanlar için bu arzî fakat semâvî yolculuk, ihtivâ ettiği vâridat ve hatıralarla daha bir derinleşir ve ebediyet gamzetmeye başlar.. başlar ve güya semânın renkleri, hacıların sesleri gelir hülyalarımıza dolar, ruhlarımızı sarar ve ömür boyu gönül gözlerimizde tüllenir durur.Dünyada, Kâbe ve çevresi kadar, biraz hüzünlü de olsa, ama mutlaka füsunlu daha câzip bir başka yer göstermek mümkün değildir. İnsan, onun hariminde her zaman efsânevî bir güzelliğe şâhit olur ve herşeyi en olgun, en tatlı bir meyve gibi koparır ve yer. Oralara yüz sürme tâli'liğini paylaşan ruhlar, ebediyen başka bir ibadet mahalli arama vehminden kurtulurlar.. ve oraların öteler buudlu câzibesini ömürlerinin gurûbuna kadar da asla unutmazlar."

HACC

Hacc, lügatte, (ziyarete) kastedmek mânasına gelir. Şeriat-ı garrâda: Beytu'l-Haram'ın muayyen âdâba uygun olarak ziyaretine kasdetmektir. Daha sarih tarifiyle: "Belirlenmiş vakitte Arafat'ta bir mikdar durduktan sonra, Kâbe-i Muazzama'yı usûl-ü dairesinde tavaf suretiyle ziyaret etmekten ibarettir."
Hacc, İslâm'ın beş rüknünden biridir. İçtimâî ve siyasî yönü ümmet hayatında son derece ehemmiyet arzeden bir ibadettir. İslâmiyet'in beynelmilellik hüviyetini en yüksek mertebede ifade eden yegâne fırsattır. Hacc vesilesiyle dünyanın dört bir tarafında yaşayan, dilleri, renkleri, örf, âdet ve kıyafetleri farklı Müslümanlar, aralarındaki mekân uzaklığını, Allah'ın emrine uyarak kaldırıp biraraya gelirler, tanışırlar, kaynaşırlar, sevişirler, birbirlerini öğrenerek fikir birliğine ererler. Hakkıyla îfa edilen hacc ibâdeti Müslüman milletler arasında tanışmayı sağlar, tanışma sevgiyi doğurur, sevgi ise dayanışma ve yardımlaşmayı hâsıl eder.
Birinci Cihan Harbi sırasında çeşitli cephelerde Müslüman milletlerin, birbirlerine silah çekmelerini, bâhusus İslâm'ın bayraktarı olarak küffârın önünde cihad veren Osmanlılar'a karşı savaşmalarını, haccın terkedilmesi sebebiyle aralarında zarurî olan tanışma ve dayanışmanın ihmâle uğramasında gören Bediüzzaman, haccın ihmali "Düşmana milyonlarla İslâm'ı, İslâm aleyhinde istihdama zemin ihzâr etti" dedikten sonra bu feci neticeyi şöyle tasvir eder:"
İşte Hind, düşman zannederek, hakikî pederini öldürmüş, başında oturmuş ağlıyor.
İşte Tatar, Kafkas, öldürülmesine yardım ettiği şahıs, biçâre valideleri olduğunu ??????????? ?????????? (iş işten geçtikten sonra) anlıyor, ayak ucunda ağlıyorlar.
İşte Arap, yanlışlıkla kahraman kardeşini öldürüp, hayretinden ağlamayı da bilmiyor.
İşte Afrika, biraderini tanımayarak öldürdü, şimdi vâveylâ ediyor.
İşte Âlem-i İslâm, bayraktar oğlunu gafletle bilmeyerek öldürmesine yardım etti, vâlide gibi saçlarını çekip âh-ı fizar ediyor.
Milyonlarla ehl-i İslâm, hayr-ı mahz olan sefer-i hacca şedd-i rahl (yolculuk) etmek yerine, şerr-i mahz olan düşman bayrağı altında dünyada uzun seyahatler ettirildi. ???????????? (Bundan ibret alın ey akıl sâhipleri)."
Umre lügat olara ziyaret demektir. Istılahda muayyen âdab çerçevesinde, Kâbe'nin ziyaretine denir. Umreye Haccu'l-Asgar da denmiştir. Bu sebeple hacc'a da "el-Haccu'l-Ekber" denmiştir. Haccın yıl içerisinde, belli bir zamanı vardır. Ayrıca Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe, şeytan taşlama gibi başka levâzımatı da bulunduğu halde, umre sâdedir: Yılın her ayında yapılabilir. İhram, tavaf ve sa'ydan ibarettir.

Umrenin hükmü hususunda, mezhepler farklı hükümlerde bulunmuştur. Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel gibi ehl-i eser denen ulemaya göre vacibtir. Buharî de bu kanaate tâbî olmuştur. Hanefî ve Malikîlere göre, nâfile bir ibadettir. Her görüş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan menkul rivayetlere dayanır. Ebu Hanife hazretleri Tirmizî'de gelen bir rivayeti esas alır:

????? ???????????? ????????? # ???????: ??? ??????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ?????????? ????? ??????: ? ????? ?????????? ?????? ????

"Bir bedevî gelerek Hz. Peygamber'e sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, bana umreden haber ver, o vâcib midir?" Resûlullah: "Hayır, ancak umre yaparsan senin için hayırlıdır" buyurdu." Ayrıca Cibril hadisinde: "İslâm beş şey üzerine kuruldu" dendikten sonra beş esas sayılırken "hacc" da zikredildiği halde umrenin zikredilmemiş olması da, umreye sünnet diyenlere delil olmuştur.

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Atâ, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehümallah): "Başkalarına vacib olsa bile Mekke halkına vacib değildir" demişlerdir. İbnu Abbâs Kur'ân'da umrenin hacca mukârin olarak zikredildiğini söyler: " ??????????? ???????? ???????????? ????? "Başladığınız hacc ve umreyi Allah için tamamlayın" (Bakara 196). Burada hacc ve umre yan yana birlikte zikredilir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Bir kere hacc, bir kere umre herkese vacibtir" demiştir. Tahâvî, bu sözü "kifâye olan bir vacib" diye te'vil eder.

Umrenin sünnet olduğuna kâil olan İmam-ı Âzam, senenin beş gününde umre yapmak mekruhtur der:

1- Arafe günü, 2- Nahir (kurban bayarmının ilk) günü, 3, 4, 5- Eyyam-ı teşrik (bayramın ikinci, üçüncü, dördüncü günleri). Bu mesele ile ilgili bazı ilâve bilgileri 1165 numaralı hadisin açıklamasında kaydedeceğiz.[1]

BİRİNCİ BAB

HACCIN FAZİLETLERİ

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ??????: ????? ?????????? ??????? ?‘??????? ???? ?????????? ?????: ??????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ????????? ????? ??????? ???????. ???????: ?? ????? ??????? ?????? ??? ???????? ???[. ????? ??????? ? ???? »????? ??????? ???????« ???????? ????? .

1. (1163)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, cihâdı amellerin en faziletlisi görüyoruz, biz de cihâd etmiyelim mi?" Şu cevabı verdi:

"Ancak, cihâdın en efdal ve en güzeli hacc-ı mebrûrdur. Sonra şehirde kalmaktır." Hz. Aişe der ki: "Bunu işittikten sonra haccı hiç bırakmadım." [Buhârî, Hacc 4, Cezâu's-Sayd 26, Cihâd 1; Nesâî, Hacc 4, (5, 113). "Sonra şehirde kalmak" cümlesi Buhârî'de yok.][2]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'de olmadığı belirtilen cümle Nesâî'de de mevcut değildir. Nesâî'deki rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Hz. Peygamber'e şöyle der: "Ey Allah'ın Resûlü, seninle cihad etmek üzere biz de sefere çıkmayalım mı? Zîra ben Kur'ân'da cihaddan efdal bir amel göremiyorum." Resûlullah şu cevabı verir: "Hayır, ancak cihadın en iyisi, en güzeli Kâbe'ye haccetmektir, hacc-ı mebrûrdur."

2- Hadiste haccın cihad olarak tavsifi, haccda karşılaşılan meşakkatler sebebiyle bir nevi nefis mücadelesi yapılmasındandır. Nitekim hadislerde nefisle yapılan mücadele de "cihad" ve hatta "efdal" ve "ekber" yani "en faziletli", "en büyük cihad" olarak ifade edilmiştir: ???????? ?????????? ???? ????????? ????? ???? ?????? ??????

3- Hacca "cihad'ın en iyisi" denirken muhatabın kadın olması da mühim bir husustur. Sözleri değerlendirirken muhatap unsurunu da nazar-ı dikkate almak gerekir. Hattâ hadisin sonunda gelen "sonra şehirde kalmak" tâbiri de bu açıdan değerlendirilmelidir. "Şehir" olarak tercüme ettiğimiz hadar kelimesi köy, kasaba gibi yerleşilen, sabit olunan yere ıtlak olunur. "Sonra evinde kalmak" şeklindeki bir tercüme daha açık olabilirdi. Asla sadakat için şehir dedik. Ancak burada "şehir"in, dilimizdeki şehir mânasına tam muvafık düşmediğini de bilmeliyiz. Bu cümle, Kur'ân-ı Kerim'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri hakkında gelmiş olan: ???????? ??? ???????????? "Evlerinizde oturun" (Ahzâb 33) âyetini hatırlatmaktadır.

4- Hacc-ı Mebrûr: "Menâsikine uygun olarak yapılan ve hiçbir günahın karışmadığı hacc demektir. "Hacc-ı Mebrûr", Hacc-ı Makbûl olarak da anlaşılmıştır. Mamafih iki anlayış da aynı mânaya te'vil edilebilir: Hiçbir eksiğin, hiçbir günahın karışmadığı hacc makbuldür, mebrurdur.

5- Hadiste bir incelik âlimlerin dikkatini çekmiştir: Rivâyet, kadınların cihada katılmasını reddetmiyor, ancak haccın onlar için daha sevablı bir cihad olduğunu ifade ediyor. Öyle ise sevabca az da olsa onlara da cihad var demektir. Bu, hükmü çıkarmada, hadisin İbnu Mâce'de gelen vechi daha açıktır: ?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????: ?????? ??????? ? ??????? ?????: ????????? ?????????????

"Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, kadınlara da cihad var mı?" Şu cevabı verdi: "Evet, içinde kıtâl olmayan bir cihâd var: "Hacc ve umre..." İbnu Battâl der ki "Hz. Aişe'nin Cemel Vak'ası'na katılıp kıtâlde bulunması sebebiyle onun kadrini düşürmek isteyenler: "Evlerinizde oturun" (Ahzâb 33) meâlindeki âyetle savaş kadınlara haram edildiği halde, (âyetin emrine muhalefet ederek) savaşmıştır" derler. Halbuki bu hadis böylelerinin iddiasını reddeder. Zîra Resûlullah, "cihadın efdali..." tâbirini kullanmıştır. bu tâbir, kadınlara hacc dışında da cihad olduğuna, ancak haccın o cihaddan efdal bir cihad olduğuna delâlet eder."

Böylece bu hadisten, kadınların evlerinde kalmalarıyla ilgili emr-i Kur'ânî'nin vücub ifade etmediği anlaşılır.[3]

?2? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ???????? ???????? ?? ?????? ???
???? ????????? ??????????? ???? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ?????????? ?‘???? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? .

2. (1164)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Telbiyede bulunan hiç bir Müslüman yoktur ki, onun sağında ve solunda bulunan taş, ağaç, sert toprak onunla birlikte telbiyede bulunmasın, bu iştirak (sağ ve solunu göstererek) şu ve şu istikâmette arzın son hududuna kadar devam eder." [Tirmizî, Hacc 14, (828).][4]

AÇIKLAMA:

Telbiye, hacc sırasında ihrama girildiği andan itibaren bayramın birinci günü (Zilhicce'nin 10. günü) Cemre-i Akabe'de ilk taşın atılmasına kadar yüksek sesle okunan şu duadır:

????????? ?????????? ????????? ? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???????????? ????

??????????? ? ??????? ????

"Buyur Allahım buyur! Davetine bütün samimiyetimle icabet ettim! Buyur Allahım buyur! Senin eşin, ortağın yoktur. Buyur Allah'ım buyur! Hamd senin, nimet senin, mülk senin. Bunların hiçbirinde eşin, ortağın yoktur!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) binbir sıkıntıya katlanarak, pekçok müşkilleri hallederek mübârek beldelere gelmekle Allah'ın emrine fiilen uymuş bulunan insanların icâbet hallerinin kavlî ifadesi olan telbiyeyi, sözdeki samimiyete binaen hâsıl olan ihlâs sebebiye, kişinin sağ ve solunda yer alan taş, ağaç, toprak bütün mevcudatın, arzın nihâî hududuna varıncaya kadar tekrar edeceğini haber vermektedir.

Bu hadisle haccın haşmetini, mânevî değerinin de içtimâî ve siyâsî yönlerine muvazi şekilde müstesna bir azamet taşıdığını anlamaktayız.

Ümmet-i merhumeye Rabbimizin lütfu ne kadar büyük! Cenab-ı Hakk'tan, buna liyakatle de merzuk kılmasını diliyoruz.[5]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ?????? ??????? ????????????? ?????????? ??????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (1165)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haccla umrenin arasını birleştirin. Zîra bunlar günahı, tıpkı körüğün demirdeki pislikleri temizlemesi gibi temizler." [Nesâî, Menâsik 6, (5, 115); İbnu Mâce, Menâsik 3, (2886).][6]

AÇIKLAMA:

1- Burada, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), haccla umreyi ard arda yapmayı tavsiye etmektedir. Yani hacc yapılınca peşinden umre de yapılmalıdır. Umre yapıldı mı, ardından hacc yapılmalıdır.

Münâvî, haccla umrenin yan yana zikrinden, umrenin de hacc gibi vâcib olduğu hükmünün çıkarıldığını, Muhibbu't-Taberî'den naklen kaydeder. Yani "Nasıl ki Kur'ân-ı Kerim'in, ???????? ?????????? ???????????????? ayetinde "tetâbu" tâbiri, kefaret halinde, ard arda iki ay oruç tutmayı vacib kılmıştır, öyle ise umre ile haccın da ard arda olması gerekir" denmiştir. Böylece araya fâsıla girmeden her ikisinin de peş peşe yapılması gerekir.

Ancak şu mâna da çıkarılmıştır: "Araya fasıla girse bile, biri yapıldıktan sonra diğeri de mutlaka yapıldı mı, hadisteki tetâbu (birbirini tâkip) emri yerine gelir, zîra Arap dili açısından bu mâna da sahihtir."

2- Hadisin Nesâî'deki aslında hacc ve umrenin "fakirlik" ve "günahı" temizleyeceği ifade edilir. Kitabımızdaki metinde "fakirlik" kelimesi düşmüş durumda. Tabiî ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka ve zekâtın mala bereket ve ziyâde getirdiğini ifade ettiği gibi, hacc ve umre için yapılacak harcamaların fakirlik getireceği korkusunu kırmak için, bu yoldaki maddî fedakârlıkların sâdece mânevî değil, maddî berekete de sebep olacağını ifade etmiş olmaktadır.

3- Mânevî kazanç, körüğün demirdeki -bir rivayette altın ve gümüş de zikredilir- pisliği temizlediği şekilde hacc ve umrenin günahları temizleyeceği şeklinde ifade edilmiştir. Buradaki teşbih hakikaten dikkat çekicidir. Körük demirdeki pisliği basit bir üfürme ile değil, ciddi bir yakma ile temizlemektedir. Hacc ibâdetinde, gerçekten nefsi alev alev yakan, temizleyen çeşitli ateşler, sıkıntılar var: Maldan harcamalar, açlık, susuzluk, yorgunluk, uykusuzluk, yolculuğun muhtemel olduğu çeşitli tehlikelerin göze alınması ve aşılması, vatandan, eşdosttan, işten ayrılık, alışkanlıkların terki vs. vs. Ve bunlar 1500 senelik ağır şartların hüküm sürdüğü asırlar için düşünülürse, ne derece yakıcı bir körük alevi olduğu ve bunların hepsine sırf Allah rızası için sabırla katlanmış olan ihlâslı bir hacıyı tertemiz ettiği daha kolay anlaşılır. Mü'min bütün bu alevlerde kendisini bir şey için yakıyor: "Rabbinin emrini yerine getirerek rızasını kazanmak." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kulun bu fedakârlığına karşı Rabbi Teâlâ'nın mukabil muamelesini -müteakip hadiste görüleceği üzere- "Hacc-ı Mebrûr'un karşılığı cennetten başka bir şey olamaz" diyerek ifade etmektedir. Yani, hacc ve umre, körüğün demiri temizlediği gibi, mü'mini günahlardan temizlemekle kalmaz, fazlasını da kazandırır: Cennet!..[7]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????????? ??? ??????????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

4. (1166)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir umre, diğer umreye arada işlenenler için kefarettir. Hacc-ı Mebrûr'un karşılığı cennetten başka bir şey olamaz!" [Buharî, Umre 1; Müslim, Hacc 437, (1349); Tirmizî, Hacc 90, (933); Nesâî, Menâsik 3, (5, 112), 5, (5, 115); İbnu Mâce, Menâsik 3, (2887); Muvatta, Hacc 65, (2, 346).][8]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abdi'l-Berr, hadiste umrenin kefaret olacağı belirtilen günahların küçük günahlar olduğunu söylemiş, büyük günahlara da şamil olacağını söyleyenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak, hadis mutlak geldiği için bazı âlimler "Büyüklere de şâmil olabilir" demiştir.

2- Bazı âlimler, "Büyük günahlardan ictinab, küçükleri affettirdiğine göre, umrenin küçüklerin affına vesile olması ne demektir." diye bir işkal ileri sürmüştür. Buna: "Umrenin kefâret olması zamanla mukayyeddir, büyük günahtan ictinabın kefâret olması mukayyed değil, âmmdır, kulun bütün ömrünü içine alır, öyle ise bu açıdan ikisi farklıdır" diye açıklama sunulmuştur.

3- Bu hadis, çokca umre yapmanın müstehab olduğuna delil teşkil etmektedir, zîra buna teşvik var. Halbuki Mâlikîler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın seneden seneye yapmış olmasını delil kılarak "Yılda birden fazla umre yapmak mekruhtur" demişlerdir. "Ayda birden fazla umre yapmak mekruhtur" diyen de olmuştur. Ancak: "Mendub olan fiillerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ameli şart değildir. Nitekim, bir çok müstehab ve mendub işi, ümmete zorluk olmasın diye, zaman zaman terketmiştir..." diye cevap verilmiştir. Ulemâ hacc elbisesi giymeyen bir kimse için, senenin her gününde umre yapabileceğinde ittifak etmiştir. Sadece Hanefiler, -daha önce temas ettiğimiz üzere- arafe ve kurban günleri ile eyyâm-ı teşrikde mekruh addetmişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel'den yapılan bir rivayete göre: "Kişi umre yaptı mı traş olması veya saçlarını kasretmesi (kısaltması) vacibtir, öyle ise, her umrede bunu yapacağına göre ikinci bir umre için, saçın büyümesi ve dolayısıyla on gün geçmesi gerekir" demiştir.

4- Hadiste geçen "Bir umre, diğer umreye" tâbiri ile "Bir umre diğer bir umre ile birlikte..." şeklinde anlaşılmıştır. Yani mâna: "Bir umreden sonra bir umre daha yapılırsa, bu ikisi arasında işlenmiş olan (günah)lara kefaret olur" diye anlaşılmıştır. Böylece, müteakip bir umre daha yapılmasının gereği daha iyi anlaşılır.

5- Sadedinde olduğumuz hadisten, hacc farizasını yapmazdan önce de umre yapılabileceği hükmü çıkarılmıştır.[9]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????[. ????? ???????.??????? ???? ????? ????? ??? ??? ?‘???? .

5. (1167)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beyt'i (Kâbe-i Muazzama'yı) kim elli defa tavaf ederse, günahlarından çıkar ve tıpkı annesinden doğduğu gündeki gibi olur." [Tirmizî, Hacc 41, (866).]

Buradaki tavaftan maksad, şavtlar olmayıp, elli tam tavaftır.[10]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Kâbe'yi elli defa tavaf etmedeki sevabın büyüklüğünü ifade etmektedir. Ancak buradaki "tavaf"tan maksad nedir? Yani tavaf, lügat olarak, bir şeyin etrafında dönmek demektir. Öyle ise, hadis, Kâbe'nin etrafında elli kere dönmeyi mi ifade etmektedir? Yoksa, hacc ıstılahı olarak, yedi şavttan (şavt, Kâbe'nin etrafında yapılan bir ziyaret devridir) ibaret olan bir tavaf mıdır?
İki mâna üzerinde de durulmuştur.
Muhibbu't-Taberî'nin bazı âlimlerden kaydına göre buradaki bir "tavaf"tan kastedilen şey bir şavttır. Ancak kendisi bu görüşü reddederek: "Burada elli tane "yedi" kastedilmektedir" der. Taberânî'nin Mu'cemu'l-Evsat'ında gelen bir açıklamaya göre demiştir ki: "Elli tavaftan maksad, bunun bir anda peş peşe yapılması demek değildir. Burada istenen, kişinin defter-i hanesinde, (her biri yedi şavt olan) elli tavafın bulunmasıdır. Bunu bir ömür içinde de tamamlamış olsa fark etmez."[11]

?6? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ??? ???????? ???? ?????????? ?'????? ??? ?????????? ????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ????? ???????? ??? ???????? ???? ?????????? ?? ?????? ?????? ???[. ????? ??? ???? .

6. (1168)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, hacc veya umre için Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a (kadar) ihrâma girerse, geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilir veya cennet kendisine vâcib olur." -Râvi, Resûlullah'ın hangisini dediği hususunda şekke düştü-" [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1741)ş İbnu Mâce, Menâsik 49, (3001-3002).][12]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste ihrâma girme mahalli ne kadar uzak kılınırsa o kadar sevab olacağına işaret edilmektedir. Zîra, umre veya hacc için, Kudüs'te ihrâma girilmesi halinde geçmiş ve gelecek günahların affedileceği ifade edilmiştir. Halbuki normal mîkat (ihrama girme) mahallerinin Mekke'ye yakınlığı Kudüs'e nazaran çok fazladır.
Hattabî, şu açıklamayı sunar: "Hadiste, mîkat mahallinden önce, çok uzaklarda ihrama girmeye cevaz ve teşvik vardır. Nitekim birçok sahâbe böyle yapmıştır. Ancak, Hz. Ömer (radıyallahu anh), Basra'da ihrâma girmiş olan İmrân İbnu Husayn'ı bu davranışı sebebiyle takbih etmiştir. Hasan Basrî, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Mâlik İbnu Enes de uzakta ihrama girmeyi kerih bulurlar. Ahmed İbnu Hanbel de: "Uygun olanı mîkatlarda ihrama girmektir" der. İshak İbnu Râhûye de böyle söylemiştir. Ben derim ki: Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bunu mekruh addetmesi, ümmete şefkati sebebiyledir. Zîra mesafe uzadıkça, ihramlıya, ihramda iken yapılması bir kısım cezayı gerektiren âfetlerin ârız olma ihtimali artar. Hal böyle olunca, en selâmetli davranış en kısa ihram mesafesinde ihrama girmektir."[13]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????.]???? ???? ????? # ???? '??????? ??? ?'??????? ??????? ????? ???? ???????: ??? ???????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????: ?????????? ????? '??? ????)????? (????? ???? ????????? ???? ?????????? ?????? ?Œ???? ?????? ?????? ?????. ????: ?????????? ?? ????????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????. ????? ????? ????????? ?????????? ????? ??????? ????? ???????? ???????[. ????? ??????? ??? ????: ???? ???????? ??????.»??????????« ?????? ???? ???? ???? .

7. (1169)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ensâr'dan Ümmü Sinân adındaki bir kadına:
"Bizimle haccetmekten seni ne alıkoydu?" diye sordu. Kadın:
"Ebû fülânın (kocasını kasteder) sadece iki sulama devesi var. Biriyle o ve oğlu haca gitti. Öbürü (ile de ben kaldım) arâzimizi suluyor(um)" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse Ramazan'da (yapacağın) umre, (kaçırdığın) bir haccın veya benimle (yapmış olacağın) bir haccın kazasıdır. Ramazan gelince umre yap. Zîra Ramazan'daki bir umre hacca muâdil olur." [Buhârî, Umre 4, Cezâu's-Sayd 26; Müslim, Hacc 222; Nisâî, Sıyâm 6, (4, 130).][14]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Buhârî'nin "Ramazan'da Umre" adlı babında, hadisi muhtelif vecihleri içerisinde tahlil ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisiyle hacca katılmayış sebebini sormuş olduğu iki ayrı kadın olabileceği ihtimalini belirtir. Bunlardan biri Ümmü Ma'kıl el-Esediyye, diğeri Ümmü Sinan el-Ensâriyye'dir. Bunların hikâyeleri de hadislerde farklıdır. Hatta, bazı rivayetlerde Ümmü Sinân değil, Ümmü Süleym ismi mezkurdur.
2- İsmi mübhem kılınan koca, bâzı rivayetlerde Ebu Sinân diye tesmiye edilmiştir. Bu durumdan, kadının oğlunun isminin Sinân olduğu anlaşılmaktadır.
3- İbnu Huzeyme der ki: "Bu hadise göre, bir şey diğer bir şeye bazı yönleriyle benzerlik arzederse, biri diğerine benzetilerek ona muadil kılınabilir. Zîra, aslında "umre" ile ne farz olan ne de nezredilmiş olan "hacc" ifa edilemez." İbnu Battâl da şunu söylemiştir: "Bu hadiste, kişinin nâfile olarak yapmaya azmettiği haccın tatavvu bir hacc olduğuna delil vardır. Zîra, "umre"nin hiç bir surette "farz olan hacc"ın yerini tutmayacağı hususunda icma-ı ümmet vardır." Ancak, İbnu'l-Münir, İbnu Battâl'ı tenkid ederek der ki: "Buradaki mezkûr hacc, Vedâ Haccı'dır. Vedâ Haccı, İslâm'da farz olarak eda edilen ilk haccdır. Zîra, daha evvel Hz.Ebu Bekir'in emîrliği altında ifâ edilen hacc bir inzar idi. Hal böyle olunca, hadiste zikri geçen kadının daha önce farz olan hacc borcunu eda etmiş bulunması müstahildir (yani akla aykırıdır)."
İbnu Hacer de İbnu'l-Münir'i reddederek şöyle der: "Onun söylediği, herkesce benimsenmiş (müsellem) bir görüş değildir. Zîra, kadının Ebû Bekir (radıyallahu anh)'le birlikte haccederek, bu haccla farzdan kurtulmuş olmasına bir mâni yoktur. Üstelik İbnu'l-Münir, iddiasını, haccın hicrî onuncu yılda farz kılındığı ihtimâline dayandırmaktadır. Bu ihtimali esas alması, haccın bidayetten beri farz olduğu[15] söylenerek şahsî görüşüne karşı ileri sürülecek tenkitlerden kurtulmak içindir." İbnu Hacer, İbnu Huzeyme'nin görüşü hususunda, İbnu Battâl'ın yaptığı tarzda bir tahlile gerek olmadığını belirtir. Ve şöyle bir neticeye varır: Ramazan'da yapılacak umre sevab itibariyle hacca muâdil olur, bu yönüyle haccla müştereklik arzeder. Ancak farz olan haccın borçtan düşmesi hususunda umre, haccın yerine geçmez, bu husus icmâ ile sabittir. Tirmizî'nin bir kaydına göre, sadedinde olduğumuz hadiste umre ile hacc arasında kurulmuş olan irtibatı İshâk İbnu Râhuye, İhlâs sûresinin Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine muâdil olduğunu beyan eden hadisteki İhlâsla, Kur'ân arasındaki irtibata benzetmiştir.
İbnu'l-Arabî demişti ki: "Bu umre hadisi sahihdir. Rabbimizin bir lütfu ve nimeti olarak umre, ona Ramazan'ın da inzimamıyla (hâsıl olan sevâb itibâriyle) hacc derecesine ulaşmaktadır." İbnu'l-Cevzî de şu yorumu yapmıştır: "Bu hadisten öğreniyoruz ki, amelin sevabı, ona zamanın şerefi de ilave edilince ziyadeleşmekte ve artmaktadır, tıpkı huzur-u kalb ve hulus-i niyetle de arttığı gibi."[16]

?8? ??? ??? ??? ?? ????????? ???:]??????? ??????? ??? ????? ????? # ????????: ????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ???. ??????: ?????????? ?? ????????? ????? ???????? ?????

?????????[. ????? ???? ???? ???? .

8. (1170)- Ebu Bekr İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben haccetmek için hazırlık yapmıştım. Bana (bir mâni) ârız oldu ne yapayım?"
"Ramazan'da umre yap, zira o ayda umre tıpkı hacc gibidir" buyurdu." [Muvatta, Hacc 66, (1, 347); Ebu Dâvud, Hacc 79, Tirmizî, Hacc 95, (939); Nesâî Sıyâm 6, (4, 130); İbnu Mâce, Hacc (Menâsik) 45, (2991-2995).][17]

AÇIKLAMA:

Burada ismi belirtilmeyen kadının, Ebû Dâvud'un rivayetinde Ümmü Ma'kıl olduğu anlaşılmaktadır. Ârız olan mâni, bir rivayette kocasına ve kenisine gelen hastalıktır. Kocası ölmüş, kendisi sıhhate kavuşmuştur. Tek develeri de kocası Ebu Ma'kıl tarafından Allah yolunda vakfedilmiştir.
Abdurrezzak'ın rivayetinde kadın, hacc hazırlığı yaptığını ancak devesini kaybettiğini söyler.
Zürkânî: "Deveyi bulmuş, sonra da hastalanmış veya hastalıktan kurtulmuş, bu sefer de deveyi kaybetmiş olabilir" diyerek, iki rivayeti te'lif eder.
Hülâsa Resûlullah kadına: "Ramazan'da umre yap, bu, (sevapça nafile olan) hacca eşittir" diyerek cevap verir.
Âlimler: "Hayırlı ameller, onun işlendiği vakitlere göre birbirlerinden üstün olur, bazı vakitlerde yapılan, diğer vakitlerde yapılana nazaran daha faziletlidir. Ramazan ayı, hayırlı amellerin katlanması açısından diğerlerinden üstündür, bu onun faziletinin büyüklüğüne delildir. Hac, içerisindeki meşakkatin ve amelin fazlalığı sebebiyle umreden üstündür" diyerek hadisin anlaşılması için açıklama yapmışlardır.[18]

?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ????? #: ??? ?????? ???????? ????? ?????? ????????? ?????? ??? ?????? ?????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ???????????? ????????????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ?????? ?? ?'???? ????????? ????? ???????[. ????? ???????.???? ????: ?????? ????????? ?'???????? ??????? ???????? ???????? .

9. (1171)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hiç bir kul, kurban günü, Allah indinde kan akıtmaktan daha sevimli bir iş yapamaz. Zîra, kesilen hayvan, kıyamet günü boynuzlarıyla, kıllarıyla, sınnaklarıyla[19] gelecektir. Hayvanın kanı yere düşmezden önce Allah indinde yüce bir mevkiye ulaşır. Öyle ise, onu gönül hoşluğu ile ifâ edin." [Tirmizî, Edâhî 1, (1493); İbnu Mâce, Edâhî 3, (3126).]
Rezîn şunu ilave etmiştir: "Kurban sahibine, hayvanın her bir tüyü için sevap vardır."[20]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kurban bayramı gününde yapılabilecek en kıymetli, en makbul ibâdetin kurban kesmek olduğunu belirtmektedir. Aliyyü'l-Kârî'nin belirttiği üzere hadiste, kurbanın boynuz, kıl, sınnak gibi işe yaramaz gibi gözüken kısımlarının bile kıyamet günü ortaya çıkacağının zikri, kurbandan hâsıl olacak sevâbın büyüklüğünü belirtmektedir. Kesilen kurban eksiksiz olarak kıyamet günü geleceğine, yani her bir parçasından sevap hâsıl olacağına göre, onun, imkân nisbetinde eksiksiz ve mükemmel olması ve gönül hoşluğu ile, sevinerek kesilmesi gerekir.
Kanın yere düşmeden indallah bir mevkiye ulaşması, Allah'ın kurban ibadetinden râzı olacağını, kurbanın indallah makbul bir ibadet bulunduğunu ifade eder.
Öyle ise kulun, böylesine kıymetli bir ibadeti, istemeyerek, cimrice düşüncelerle değil, gönül hoşluğu ile, sevinçle yapması, kurban emrini yerine getirmek hususunda iştiyak ve heyecan duyması, bayram yapması gerekir. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) bu noktaya irşad buyurmaktadır. Rezîn'in ilâvesinden, imkân nisbetinde büyük hayvan kesmenin daha sevaplı olduğu anlaşılmaktadır.[21]

?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? #
_____(32) ???? ??????? ???????? ?????: ???????? ??????????[. ????? ???????.»????????« ???
????? ????????.»?????????« ????? ???? ????? ???????? .

10. (1172)- Ebu Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi hacc daha efdaldir?" diye sorulmuştu."
Yüksek sesle telbiye getirilip, kurban kesilerek yapılan hacc!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Hacc 14, (827), Tefsir, Âl-i İmrân (3001).][22]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, hacc nasıl yapılırsa en efdal olacağı sorulmuştur. Resûlullah da yüksek sesle mümkün mertebe çok sayıda telbiye çekilen ve kurban kesilen hacc! diye cevap verir. Telbiyelerin imkân nisbetinde çokluğu, hacc esnasında vaktin boş geçmediğine, en sevablı zikirle doldurulduğuna delildir. Telbiyenin azlığı ise, zikrin azlığına -ve daha fenası- mâlayânî ve günaha bâis konuşmalarla hacc müddetinin heder edildiğine delil olur.
Telbiyenin yüksek sesle olması, hacc âdâbına uymaktır. Elbette âdâbına uyarak yüksek sesle okunan telbiyeler, âdâbın terkiyle alçak sesle okunandan efdaldir.
Kan akıtılmasına gelince, haccda kurban kesmek mutlak bir vecibe değildir. Hacc-ı ifradda olduğu üzere kurban kesmeden de haccı eksiksiz eda etmek mümkündür. Hacc-ı kıran veya hacc-ı temetuda kesilen kurban, şükrân kurbanıdır. İmkânsızlık halinde bunun da on gün oruçla telâfi imkânı mevcuttur.
Hanefî mezhebine göre en efdal hacc da mezkur kurbanın vâcib olduğu hacc-ı kıran'dır.
Şu halde Resûlullah, bu kurbanın îfa edileceği haccın efdaliyetini belirtmektedir.
Hadisin, yine Tirmizî'nin Tefsir bölümünde kaydedilmiş olan diğer bir vechinde şu ziyade var:
"Başka bir adam kalkarak:
"Ey Allah'ın Resûlü, buna yol nedir?" diye sordu ve şu cevabı aldı:
"Azık ve binek."[23]

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ??????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????????: ??????? ????????????[. ????? ??????? .

11. (1173)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Küçüğün, büyüğün, zayıfın, kadının cihadı hacc ve umredir." [Nesâî, Hacc 4, (5, 114); İbnu Mâce, Menâsik 8, (2902).][24]

AÇIKLAMA:

Hacc ve umrenin cihada benzetilmesi, daha önce (1169 numaralı hadisin izahında) belirttiğimiz gibi bu iki amelde mevcut meşakkat ve zahmetler sebebiyledir. Cihad da meşakkat ve zahmet yönü ağır basan bir ibadettir. İnsan nefsi, her üç amelle de aynı terbiyeleri alabilecektir. Bu sebeple, sevap yönüyle bunların aralarında benzerlik, yakınlık ve hattâ -şartlara göre- ayniyet olduğu Resûl-i Ekrem tarafından bildirilmektedir. Öyleyse cihada muktedir olamayan -söz gelimi çocuk, kadın veya yaşlı birisi- hacc veya umreyi yaparak aynı sevabı kazanabilecektir.[25]

İKİNCİ BAB
HACCIN VÜCÛBU

?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???? ????? # ???????: ??? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????????. ?????? ??????: ???? ????? ????? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????. ????? ????: ???????? ??? ????????????. ???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????????????. ??????? ??????? ???? ???? ?????????? ???????? ?????????? ????????????? ???? ?????????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ??? ???????????? ?????? ??????????? ???? ???? ?????????????[. ????? ???? ???????? .

1. (1174)- Ebu Hüreyre hazretleri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle hitab etti:
"Ey insanlar, size hacc farz kılınmıştır. Şu halde haccı edâ edin!"
Cemaatte bulunan bir adam:
"Her sene mi, Ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cevap vermedi. Adam sorusunu üç kere tekrar etti. Bunun üzerine:
"Ben sizi bıraktıkça siz de beni bırakın. (Madem ki sükût ettim, niye sormada ısrar ediyorsunuz?) Şayet (sorunuza) "Evet!" deseydim, her yıl haccetmek vacib oluverirdi ve buna güç yetiremezdiniz. Şunu bilin ki, sizden öncekileri helak eden şey, çok sual sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilâflarıdır. Size bir iş emrettiğim zaman, bunu gücünüz yettiğince îfa edin, bir yasaklamada bulunduğum vakit de ondan kaçının (bu emir ve yasakla ilgili olarak aklınıza gelen her şeyi sormaya kalkmayın!)" [Buhârî,İ'tisam 4; Müslim, Hacc 412, (1337), Fedâil 130, (1337); Nesâî, Hacc 1, (5, 110-111).][26]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu suali soran sahâbinin Akra' İbnu Hâbis (radıyallahu anh) olduğu rivayetin bazı vecihlerinde tasrih edilir.
2- Fazla sual sorma yasağı ile alâkalı geniş açıklamayı 581 numaralı hadis vesilesiyle yaptığımız için burada teferruata girmeden birkaç noktaya kısaca dikkat çekeceğiz:
3- Emir tekrarı gerektirir mi?
Bu hadisi izah sadedine Nevevî, usulcülerin münakaşa ettikleri bir meseleye temas eder. Kur'ân veya hadiste gelen bir emri bir kere yapmak yeterli mi, yoksa o emrin tekrar tekrar yapılması gerekir mi? Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür:
1) Şafiilere göre, emir tekrar iktiza etmez, tekrara ihtimali vardır.
2) İkinci bir görüşe göre tekrarı iktiza eder.
3) Birden fazlası hakkında tevakkuf edilir. Şayet bir şarta bağlı veya bir vasfın sübutuyla mukayyed ise o durumlarda tekrar ifade eder. Yani, birden fazlası için bir beyan aranır. Bazı Hanefiler bu görüştedir. Yukarıdaki hadis bu görüşte olanlara delil olmuştur. Zîra Akra', tekrar hususunda bir beyan aramıştır.
4) Mutlak emir, ne tekrar ne de umum iktiza etmez. Onlara ihtimali de yoktur. Namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerin tekerrür etmesi, sebeplerinin tekerrür etmesi sebebiyledir. Haccın sebebi olan Beytu'l-Haram tekerrür etmediği için ömürde bir defa emre uymakla farz düşer. Hanefiler'in ekseriyetince benimsenen görüş budur.
4- Sual yasağı nelere racidir?
Sahâbe ve Tâbiin'den bazı âlimler, yasağın, vukua gelen olsun,vukua gelmeyen olsun her meseleye şâmil olduğunu ileri sürmüştür. Ancak, bu görüşe bir çok fukahâ karşı çıkmıştır. Bu görüşte olan Ebu Bekr İbnu'l-Arabî şöyle der: "Gafillerden bir kısmı, sual sormayı yasaklayan âyetten (Mâide 101) hareketle, nevâzil'e giren (yani âyet ve hadiste zikri geçmeyen) şeylerden -bunlar fiilen vukua gelmedikçe- sual sormanın yasak olduğu zannına kapıldılar. Halbuki işin aslı böyle değildir. Zîra âyetin verilecek cevap sebebiyle kötülük hasıl olacak soruları yasakladığı pek sarihtir. Nevâzil ile alâkalı sorular bu gruba girmez."
İbnu Hacer bu görüşü te'yid eder, ancak İbnu'l-Arâbî'nin kendisi gibi düşünmeyen ulemâ hakkında gafiller tâbirini kullanmış olmasını takbih eder. Mamafih, ondan önce Kurtubî de onu takbih etmiş, ilâveten böylesi davranışların İbnu'l-Arâbî'de sıkça görülen sabit bir huy olduğuna da dikkat çekmiştir.
5- Yasak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrine mi ait?
Sual sorma yasağının daha ziyade Resûlullah devriyle ilgili olduğunu söyleyen âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra sorulacak suallerden âyette beyan edilen kötülük ihtimalinin kalktığını ileri sürmüşlerdir. Şu hadisleri delil olarak ileri sürerler:

??? ?????? ?????? ?? ????????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ??????? ????? ??? ????? ?Œ??: ????? ????? ??????? ?????

"Allah'ın, kitabında helâl kıldıkları helal, haram kıldıkları da haramdır, sükût buyurdukları da affa mazhardır. Öyleyse Allah'ın affettiğini kabul edin, zîra Allah hiçbir şeyi unutmamıştır." Resûlullah şu âyeti okur. (meâlen): "...Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64).Bir başka hadis de şöyledir:

?? ?????? ?????? ???????? ??? ????????????? ????? ???????? ??? ??????????? ???????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????????? ???????

"Allah bir kısım farzlar koydu. Sakın bunları terketmeyin, bir kısım da yasaklar koydu. Sakın onları çiğnemeyin. Bir kısım şeylerde de unutarak değil, size merhameten sükût buyurdu, sakın onları kurcalamayın!"
Bir hadis de şöyle: ??????? ?????????????? ???????????????? ??????? ???? ????? ???? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ????? ?????????? "Müslümanlar'a karşı en büyük cürmü işleyen o kimsedir ki, haram edilmemiş olan bir şeyden sual eder de, onun sebebiyle haram ediliverir."
6- Yasak Medineliler'e mi mahsus?Mezkûr yasağın bedevîlere şâmil olmayıp daha ziyade Medine'de kalan Muhacir ve Ensâr'la ilgili olduğunu gösteren rivayetler de var. Bunlar, yasağın sınırlı oluşuna ve daha ziyade vahiyle ilgili oluşuna destek sayılabilir. Enes'in bir rivayeti şöyle: "Bizler Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e herhangi bir hususta sual sormaktan men edilmiş idik. Bu yasaktan gafil bir bedevînin gelip Resûlullah'a birşeyler sorması ve bu vesileyle Efendimiz'i dinlemek çok hoşumuza giderdi." Müslim'de Nevvâs İbnu Sem'ân'ın bir rivayeti bu mevzuda daha dikkat çekici: "Hicret etmeksizin Medine'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir yıl ikâmet ettim. Hicret etmeme sadece "sual meselesi" mâni olmuştu. Zîra birimiz kesinlikle hicret edip "Muhacir" oldu mu, artık Resûlullah'a sual soramazdı." Nevvâs hazretleri (radıyallahu anh) sırf soru sorabilme hakkını yitirmeden Medine'de ikamet edebilmek için "Muhacir" statüsüne girmeye yanaşmıyor. Ahmet İbnu Hanbel'in bir rivayetinde soru yasağıyla ilgili âyetin nüzûlünden sonra Ashab'ın Medine'ye gelen bedevîlere zaman zaman bahşiş vererek Hz. Peygamber'e soru sormaya teşvik ettiklerini belirtir:

?????? ???????? ??? ???????? ????????? ??????? ? ????????? ???? ????????? ?Œ???? ?????? ???? ???????????? ???? ????????? # ?????????? ???????????? ????????????? ??????? ?????????: ???? ?????????? #

Bu mevzu üzerine rivayet çoktur:

7- Ashab'tan vârid olan soruların izâhı:

Hemen belirtelim ki, hadis kitaplarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ashab'ın sorduğu birçok sualler rivayet edilmiştir. İster istemez, yasağa rağmen bu sualler nasıl soruldu diye bir müşkil hatıra gelebilmektedir. Âlimler üç ihtimal üzerinde dururlar:

a) Bu sualler, yasak koyan âyetin inmesinden önce sorulmuş olabilir.

b) Âyette gelen sual yasağı umumî değil, hususîdir. Yani, hükmü kesinlik kazanmış meselelerle ilgili olarak duyulan ihtiyaçta soru yasağı yoktur.

c) Yasak, mutlaka bilinmesi gereken şeylere şâmil değildir. Kamışla kesilen hayvanın etine terettüp edecek hükümle ilgili sual, ümerâ Allah'a itaatin dışına çıkan emir verecek olursa, onlara itaat edilip edilmeyeceğine dair sual, kıyâmet ahvâli ve âhirzaman fitnesi ile ilgili sualler, keza bizzat Kur'ân'da zikredilen, kelâle, içki, kumar, haram aylardaki savaş, yetimler, hayız zamanı, kadın, sayd vs. üzerine gelen sualler gibi. Bu sualler gerçek ihtiyaçtan geldiği için yasak bunlara şâmil olmamıştır.

8- Yasak vukû bulmayana da şâmildir.

Sual sormaya yasak koyan âyetin, vukû bulmayan hâdiselerle de ilgili olduğunu söyleyenler, bu kanaate, "vukû bulan hâdiseyle ilgili sual, meşakkat getiren teklife sebep olduğuna göre, olmayan şeyden sormamak daha iyidir" mülâhazasıyla varırlar. Dârimî, Sünen'inin Mukaddime kısmında bu mevzuya tahsis ettiği bir babta, bir çok selefin görüşünü kaydeder.

İbnu Ömer: "Vukûa gelmeyen şeyden sormayın, zîra ben olmayan şeyden soran kimseye babam Ömer (radıyallahu anhümâ)'in lânet ettiğini işittim" der.

Zeyd İbnu Sâbit kendisine birşey sorulunca önce, bunun vukû bulup bulmadığını sorar, "evet!" derlerse, o konuda bildiği bir şey varsa söylerdi. Şâyet "Hayır, henüz vukû bulmadı!" derlerse: "Bırakın vukûa gelsin, o zaman sorarsınız!" deyip cevap vermediği belirtilir.

Hz. Ömer de, "Vukuâ gelen hâdiseler bizi yeterince meşgul etmekte" diyerek, vukûa gelmeyen şeylerden sormayı yasaklamıştır.

Âlimler, hakkında nass gelmeyen şeylerle ilgili olarak yapılan araştırmayı iki kısma ayırmışlardır:

1) Hâdiseyi bütün yönleriyle, nassın delaleti içerisine dâhil etme araştırması. Böyle bir araştırma makbuldür, mekruh değildir. Bilâkis, yetkili müctehidlere, bunu yapmak farzdır.

2) Rivayetler arasında ihmali mümkün veya cem'edilmesi kabil küçük farklılıkların üzerinde fazlaca durup, dine, şeriata hiçbir faydası olmayan ince tahlillere girişmek; benzer şeyler arasında yoktan ayrılıklar, farklılıklar çıkarmak gibi gayretler, tahliller, araştırmalar ortaya koymak; veya aksine farklılıkları zâhir olan muhtelif şeyleri aynı şeymiş gibi göstermek için tekellüflü te'lif çalışmaları yapmak; delilleri, vechi olmayacak şekilde zorlamak. Selefin mekrûh addettiği ilmî gayretler bu kısma girenlerdir. Bu çeşit boş gayretlerin zaman kaybından başka, kişiyi, şu hadisin tehdidine maruz kılacağı da belirtilir: ?????? ????????????????? "A-şırılar helâk olmuştur". Hadiste geçen mütenattiûn'u aşırılar olarak tercüme ettik.

Zemahşerî, hadisin gayesi, doğruluk ve güzellikte tek veche ulaşan muhtelif kıraatlarda münakaşa ve inadlaşmayı yasaklamaktır demiştir.

Nevevî hadisten: "Kelâmda çeşitli edebiyat oyunları yaparak derinleşmenin, halka hitab ederken fesahat yapacağım diye zorlamalara, yapmacıklara gitmenin, lügat parçalamanın, irab inceliklerine inmenin kastedilip, kötülendiğini, ayrıca faydasız, mâlayâni mevzulara dalmanın... vukûu nâdir meselelerin inceliklerinden sual sormanın vs..." kastedildiğini söylemiştir.

İbnu Hacer, kitap, sünnet, icma gibi ana kaynaklardaki bir asla dayanmayan meselelerde teferruata inmede aşırı gitmeyi de buraya dâhil eder. Başka şeylerde harcanması çok daha iyi olacak kıymetli vakitlerin, vukûu pek nadir şeylerde harcandığına esefle parmak bastıktan sonra der ki: "Bunların en fenası, şeriatça keyfiyetini araştırmadan sadece inanılması istenen şeyleri didiklemek maksadıyla çokca sual sormaktır. Sözgelimi, bazı meseleler vardır ki, meşhûd âlemde hiçbir hissî delili yoktur: Kıyametin vakti, ruhun mahiyeti, bu ümmetin ömrünün müddeti gibi. Bunlar sadece ve sadece nakil yoluyla bilinebilecek meseleler olduğu halde bunlardan sorular da sorulur. Halbuki bunların çoğu hakkında nakille gelen bilgi yoktur, bunlara araştırma yapmadan iman gerekir. Daha da fenası, bazı mevzular var ki, fazla didiklemek, kişiyi şekke ve şaşkınlığa atar. Ebu Hüreyre tafından rivayet edilen: "İnsanlar birbirlerine şundan bundan sora sora, şöyle sorma noktasına gelirler: "Bu mahlûkatı Allah yarattı, öyleyse Allah'ı kim yarattı?" hadisi bu durumu haber vermektedir."

Şu halde sual sorma yasağı pek çok teferruata şâmil ber mevzudur. Biz bazı meselelerini özetleyerek sunmaya çalıştık.[27]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ?????????? ??? ???????????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????: ??????? ???? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ??????? ?????? ?Œ??[. ????? ??????? .

2. (1175)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz şöyle buyurdular:

"Kim kendisini Beytullahi'lharam'a ulaştıracak kadar azık ve bineğe sahip olduğu halde haccetmemişse onun Yahudi veya Hıristiyan olarak ölmesi arasında fark yoktur. Zîra, Cenab-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "Oraya yol bulabilen insana, Allah için Kâbe'yi haccetmesi gerekir" (Âl-i İmrân 97). [Tirmizî, Hacc 3, (812).][28]

AÇIKLAMA:

Hadiste, hacc yapmaya yetecek maddî imkânı olup da hacca gitmeyenler çok ağır bir üslubla tehdid edilmektedir: Hıristiyan veya Yahudi olarak ölme tehlikesi, yani küfür üzere ölmek. Âlimler, bu ifadenin tağliz yani "terhib ve korkutmada şiddete başvurma" güttüğünü belirttikten sonra şu açıklamayı da yaparlar: Maddî imkâna rağmen farz olan haccı terketmek, ya bunun vacib olduğunu inkâr ve istihfafdan gelir, bu ise küfürdür; ya da emr-i İlâhî'ye isyandan gelir. Öyle ise küfre düşerek Yahudi veya Hıristiyan mertebesine inme tehlikesi ile başbaşadır.

Haccı terkedenlerin betahsîs Ehl-i Kitab'a benzetilmeleri, onların da kitaplarıyla amel etmemelerinden ileri gelir. Zîra haccı yapmayan Müslüman da, kitabının emrini terketmiş olmakla aralarında bir müştereklik hasıl olmaktadır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), haccı emreden âyeti okuyarak, haccetmeyenin bu emr-i İlâhî'yi inkâr veya ona isyan ettiğine ve dolayısıyla beyan ettiği vaîde delil getirmiş olmaktadır.[29]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????.]???? ?'?????? ???? ??????? ????? ????? ????? # ??????: ??????? ?? ????? ?????? ??? ??????? ?????????? ??????: ???? ??????? ?????????. ?????? ????? ??????????[.

3. (1176)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Akra' İbnu'l-Hâbis (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

"Hacc her sene midir, ömürde bir kere midir?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bir keredir, fazla yapan nafile olarak yapmış olur!" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Hacc 1, (1721); Nesâî, Hacc 1, (5, 111); İbnu Mâce, Menâsik 2,

(2886).][30]

?4? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ? ????????? ?? ?“?????[. ??????? ??? ????. »?????????????« ???? ?? ???? ?? ??? ?? ????? .

4. (1177)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İslâm'da hacc yapmamak (saruret) yoktur." [Ebu Dâvud, Hacc 3, (1729).][31]

AÇIKLAMA:

Saruret iki mâna taşır:
1- Hiç hacc yapmayan kimseye denir.
2- Ruhbanlarda olduğu şekilde evlenmeyip, bekâr kalan kimseye denir. Tâbir, açıklanan bu iki mânasıyla cahiliye devrinde câri iki âdeti de dile getirmiş olmaktadır. İmam Mâlik Muvatta'da, kadın saruret'i şöyle açıklamıştır: "Kadınlardan hiç haccetmeyendir, kendisini hacca götürecek bir mahremi bulunmayan - veya böyle bir mahremi olsa da kadını hacca götürmeye muktedir olmayan- kadına, saruret denir." İmam Mâlik devamla, "İslâm'da saruret yoktur" prensibi için: "Böyle bir kadın, bir grup kadına dâhil olarak hacca giderek, farz olan haccını yine de terketmez, (din haccın terkine (sarûrete) cevâz vermez" buyurur.
Görüldüğü üzere, İslâm'da sarûret yoktur hadisi, hacc yapabilecek güçte olan kimseye, kadın olsun, erkek olsun hacc etmemek için ileri sürebileceği her çeşit mâzeret kapısını kapamaya müteveccihtir.
Hadisten, "ruhbanlarınki tarzında" bekârlığın reddi de anlaşılabilir. Zîra İslâm, başkaca mazeret olmadıkça, dindarlık ve zühd mülâhazalarıyla bekâr kalmayı tecviz etmemiş, meşrû addetmemiştir.[32]

?5? ??? ??? ?????:]??? #: ???? ?????? ??????? ??????????????[.

5. (1178)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü rivayet etmiştir: "Hacc yapmak isteyen acele davransın." [Ebu Dâvud, Menâsik 6, (1732).][33]

AÇIKLAMA:

Bu hadis hacc hususunda acele davranmanın gereğine dikkat çekmektedir. Haccın arzuya bağlı nafile bir ibadet olmayıp, şartlara bağlı bir farz olduğu gözönüne alınınca "hacc yapmak isteyen..." tâbirini, "hacc kime farz olmuş ise" şeklinde anlayıp şöyle ifade etmemiz gerekir: "Bir kimseye hacc farz oldu mu, bunu yerine getirmede acele etsin."
Öyle ise, haccda esas olan ta'cildir. Bilhassa yurdumuzda kökleşmiş olduğu üzere ileriki yaşlara, yaşlılığa bırakmak câiz değildir. Bu hadisin Beyhakî'deki ziyadesi meseleye daha da açıklık getirir:

?????? ?????????? ? ??????? ??? ???????? ???? ???? ?????? ???? ???????
"Zîra sizden kimse, başına ne gelecek bilmez; hastalanacak mı, fakir duruma mı düşecek?"
Bu hadise dayanan Ebu Hanife, İmam Mâlik ve bir kısım Şafiî ulemâsı, haccın fevrî bir vecibe olduğuna, yani vâcib olur olmaz, tehir edilmeden getirilmesi gereğine hükmetmişlerdir. Ancak İmam Şafiî, Evzâî, Ebû Yusuf ve Muhammed eş-Şeybânî (rahimehumullah), haccın beşinci veya altıncı hicret yılında farz kılınmış olmasına rağmen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onuncu yılda haccetmiş olmasını nazar-ı dikkate alarak, hacc farizasının fevrî bir vecibe olmayıp geciktirilebileceğini söylemişlerdir.
Ancak hemen belirtelim ki, bu görüşe katılmayanlar:
a) Haccın farz kılınma zamanının münâkaşalı ve hattâ bazılarınca 10. hicrî yıl kabûl edildiğini, bu durumda te'hir olmadığını,
b) 10. yıldan önce farzedilmiş olsa bile, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, haccda çırılçıplak vaziyette hacc yapan müşriklerle karışık olarak hacc yapmak istemediği için tehir ettiğini ve dolayısiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın te'hirinde meşru bir özür bulunduğunu söyleyerek görüşlerinin isabetliliğini müdâfaa etmişlerdir.
Hacc yapanlar, günümüz şartlarında dahi, hacc ibadetinin gençlikte yapılması gereken meşakkatli bir ibadet olduğunu te'yid etmektedir.[34]

?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? # ???? ?????????? ????????? ????? ??????: ?. ????? ??????????? ???? ???????[.

6. (1179)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan:
"Umre vacib midir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Hayır! Ancak, umre yapmanız faziletli bir ameldir." [Tirmizî, Hacc 88. (931).][35]

AÇIKLAMA:

Umre hakkında, mevzuun başında ve ayrıca 1165 numaralı hadisin açıklamasında yeterince durulmuştur. Oralarda kaydettiğimiz üzere bir kısım âlimler (Şafiî, Ahmed vs.), umrenin vacib olduğunu söylerken, diğer bazıları (İmam Mâlik, Ebû Hanife vs.) nafile olduğuna hükmetmişlerdir. (Önceki bahislere bakılmalıdır.)[36]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????????? ?????????[??????? ??????? .

7. (1180)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın: "Umre vacibtir" dediği rivayet olunmuştur. [Tirmizî, Hacc 88, (931).][37]

AÇIKLAMA:

İmam-ı Şafiî'nin bir rivayetine göre, kendisine İbnu Abbâs'ın umre hakkında "vacibtir" diye hükmettiği ulaşmıştır. Buharî'nin muallak olarak kaydettiği bir rivayet de bunu destekler: ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????: ??????? ????????????? ??? ??????? ??????
"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Umre, Allah'ın kitabında haccla birlikte zikredilmiştir" demiştir." Bunu te'yid eden bir başka rivayeti Hâkim, Atâ'dan kaydetmiştir. Atâ'nın bildirdiğine göre İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): ????????? ????????????? ???????????
"Hacc ve umre iki farz ibadettir" buyurmuştur.

Hacc ve umre hakkında bu mevzuun giriş kısmında gerekli tahlili yaptığımız için tekrar etmiyeceğiz.[38]

?8? ????? ?? ??? ?????:]????? ?????: ?????????? ??????? ????????????? ??? ?????????? ?????? ??????: ????? ????????????? ??????? ???? ??????? ???? ???? ????? # ?? ????? ??????? ???????? ?????????? ?????????[. ????? ???? .

8. (1181)- Yukarıdaki rivayetin bir benzeri İbnu Mes'ud'dan yapılmıştır. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) hazretleri şöyle kıraat ederdi: ????????? ???????? ????????????? ??? ????????? ve derdi ki: "Eğer günah olmasaydı -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bu mevzuda hiç bir şey işitmemiş olmama rağmen- umre vaciptir derdim." [Rezîn ilavesi.][39]

AÇIKLAMA:

1- Anlaşıldığı üzere, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) da umrenin vacib olduğu görüşündedir, tıpkı İbnu Abbas gibi.. ????????? ???????? ????????????? ????? "Başladığınız haccve umreyi Allah için tamamlayın" (Bakara 196) âyetini, -Ebu Hayyân'ın el-Bahru'l-Mühit'de dediği üzere- tefsir mâhiyetinde şöyle okumuştur: ????????? ???????? ????????????? ??? ????????? "Beytullah'a olan hacc ve umreyi Allah için tamamlayın." Şu halde bu, farklı bir kıraatten ziyade, tefsirî bir ziyade olmaktadır.
2- İbnu Mes'ud, umrenin vacib olduğuna öylesine inanmıştır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan onun vacib olduğuna dair hiçbir şey işitmemiş olduğunu belirttikten sonra: "Günaha girmiş olmaktan korkmasaydım umre vâcibtir diyecektim" der.
Şu halde İbnu Mes'ud, umrenin vâcib olduğuna dair, Resûlullah'tan hiç bir şey işitmediğini alçıklamış olmaktadır. Fetvalarında hep İbnu Mes'ud'u esas alan Ebu Hanife (rahimehullah), "Umre vâcib değildir" derken de İbnu Mes'ud'un bu riayetine muhalefet etmemiş olmaktadır.[40]

ÜÇÜNCÜ BAB

MÎKAT VE İHRAM HAKKINDA
Bu babta İKİ FASIL ile ÜÇ FER' vardır.
BİRİNCİ FASIL
MÎKAT HAKKINDADIR
*
İKİNCİ FASIL
İHRAM VE HARAMLAR HAKKINDADIR
*
BİRİNCİ FER'
TELBİYE
*
İKİNCİ FER'
İHRAM YASAGI İHLALİ
*
ÜÇÜNCÜ FER
CEZÂU'S-SAYD (AVLANMANIN HÜKMÜ)

BİRİNCİ FASIL

MÎKÂTLAR

MÎKAT:

Hacc ve umre ibadetlerinin kendine has menâsiki vardır.[41] Bunlardan biri ihramdır. İşte, Mekke dışından hacc için gelenlerin ihram giymeleri şart olan yerlerden her birine mîkat denir. Mekke'ye gelinen istikâmete göre mîkat yerleri farklıdır ve toplam beş adet mîkat vardır: Zülhuleyfe, Zat-ı Irk, Cuhfe, Karn, Yelemlem.
Mekke'de bulunanların hacc için mîkatı Mekke'dir. Umre için, Mekke'nin Harem bölgesinin dışında ihram giymesi gerekir. Bu maksadla Mekke'ye en yakın Ten'im mevkii vardır, oraya gidip ihram giymesi gerekir.
İhram giyme vaktine de mîkat denir. Mîkat mahallerinden önce de ihrame girilebilir.
İhramla ilgili yasaklar ihramın giyildiği yerden itibâren başlar. Mecburi ihram giyme yerleri, gelinen istikametlere göre şöyledir:
1- Zülhuleyfe: Medine istikametinden gelenlerin mîkatıdır. Mekke' ye en uzak mîkattır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccında burada ihrama girmiştir. Şimdilerde Âbâr-ı Ali veya Ebyâr-ı Ali denilmektedir. Mekke'ye 450 km uzaklıktadır.
2- Cuhfe: Şam yönünden gelenlerin mîkatıdır. Mekke'ye 187 km. mesafededir.
3- Zat-ı Irk: Irak istikâmetinden gelenlerin mîkatıdır.
4- Karn: Necid bölgesi cihetinden gelenlerin mîkatı olup Mekke'ye 54 km. mesafededir.
5- Yelemlem: Yemen tarafından gelenlerin mikatıdır. Mekke'ye uzaklığı 54 km'dir, en yakın olanı budur.
Kızıl Deniz'in Süveyş cihetinden gelenler, Cuhfe yakınındaki Râbiğ hizasında, Cidde tarafından gelenler Cidde'de ihrama girmektedirler, buralar da mîkat sayılmaktadır.[42]

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ??????? ???????? ????? ?????????? ??????? ???? ??? ?????????[. ????? ??????? ????? .

1. (1182)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Hacc ayları Şevvâl, Zülkade ve Zilhicce'den de on gündür." [Buharî, Hacc 33 (Tercüme, yani bâb başlığı olarak senetsiz kaydetmiştir.)][43]

AÇIKLAMA:

Haccın menâsikini îfa edebilmek için muayyen zamanlar vardır. Bu zamanlar dâhilinde yapıldıkları takdirde menâsik muteber olur. Sadedinde olduğumuz rivayet bu vakitleri bildirmektedir. Bu aylara eşhür-i hacc veya mevsim-i hacc denir. Bunlar Şevval, Zilkade aylarıyla Zilhicce'nin ilk on günüdür. Bunlar dışında menâsik îfa edilemez. Bu husus âyet-i kerime ile de tavzih edilmiştir. (Meâlen): "Hacc bilinen aylardandır. O aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki,

haccda kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur..." (Bakara 197).
İbnu Abbâs, İbnu Ömer, İbrahim Nehâî, Şa'bî, Mücâhid, Hasan Basrî, Ahmed İbnu Hanbel hazerâtı Zilhicce'nin onuncu gününün de hac mevsimine dah olduğunu söylemişlerdir. Hanefi mezhebi de bu görüştedir. Haccın son rüknü olan tavaf-ı ziyâret bu günde yapılır.
İmam Şafîî Zilhicce'nin dokuzunu sayar, onuncu gününü saymaz.
İmam Mâlik bütün Zilhicce ayını hacc mevsimine dâhil addeder. Ona göre ayette geçen eşhür şehr'in cem'idir. Arapça'da cem'in en azı üçtür. Âyette eşhür dendiğine göre bu üç ay tam olarak hacc aylarıdır. Ancak Şâfîî ve Mâlik hazretlerinin sözleri mütearif malûmata aykırıdır.
Hacc mevsimi, belirtilen bu vakitlerin dışına çıkarılamaz. Hanefî ve Mâlikîler haccın şerâit-i mütekaddimesinden olan ihrama bu aylar dışında da girilebileceğini kabul ederler, ancak sünnete aykırı olduğu için mekruh addederler. Şafîî hazretler i ise hiç câiz görmez ve "Bu, hacc değil umre olur" der.
Gerek temettu, gerek kıran ve gerekse ifrad haccının geri kalan menâsikinin sahih olması için bu sayılan aylar içinde yapılmasının şart olduğunu söylemekte hepsi ittifak eder.
Buharî'nin kaydettiğine göre, Horasan fâtihi Abdullah İbnu Âmir, Horasan'ı fethedince, bu lütf-i İlâhi'ye şükür olarak, Horasan'dan Medine'ye kadar ihraml gitmeye ahdeder ve Nisâbur'da ihrama girer. Medine'ye varıp Hz.Osman'ın huzuruna çıkınca, Hz.Osman (radıyallahu anh) onu bu davranışı sebebiyle ayıplar. Ayıplama sebebini, bazı âlimler Mekke ile Horasan arasındaki uzaklığın eşhürü'lhacc mesafesinden fazla olmasıyla yani, hacc mevsimi dışında ihrâma girmiş olmasıyla izah ederler. Dolayısiyle Hz. Osman bunu hoş karşılamamış ve ayıplamıştır.[44]

?2? ??? ???? ?? ????]???? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????????: ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ?????[.

2. (1183)- Hişâm İbnu Urve (merhum) anlatıyor: "Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) Mekke'de dokuz yıl ikâmet etti. Bu esnada Zilhicce'nin hilâl ile yüksek sesle telbiyeye başladı. (Kardeşi) Urve de onunla aynı şeyi yapardı" [Muvatta, Hacc 50, (1, 339).][45]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Abdullah İbnu Zübeyr'in Mekke'de geçirdiği hilâfet yılları esnasında hacc mevsiminin başlamasıyla, diğer hacılar gibi bulunduğu yerde telbiyeye başladığını anlatmaktadır. Daha önce de söylendiği üzere, Mekke'de oturanlar -ister yerli ister dışardan gelen (âfakî) olsun- hacc mevsimi başlar başlamaz bulundukları yerde ihrâma girerek telbiyeye başlarlar. (Telbiye: yüksek sesle Lebbeyk Allahümme lebbeyk... duasını okumaktır.) Mekke'nin dışında olan Mekkeliler hacc yapmak diledikleri takdirde Mekke'ye dönerken geçtikler yerdeki mîkatta âfakiler gibi ihrama girerler.
Hacc için Mekke'de ihram giymiş olanlar, Kâbe tavafını ve Safâ ile Merve arasındaki sa'yi Mina dönüşüne te'hir ederler. İmam Mâlik, Abdullah İbnu Ömer'in böyle yaptığını belirtir.[46]

?3? ??? ?????? ?? ????]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????: ??? ????? ??????? ??? ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ???? ????????? ???????[. ??????? ????.»?????????« ?????? ????? ?????????? ????? ????? .

3. (1184)- Kasım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Mekkelilere şöyle hitab etti: "Ey Mekkeliler! Ne oluyor da uzak diyardan gelenle saçları dağınık vaziyette iken sizler yağlanıyorsunuz? (Zilhicce) hilâlini görünce siz de telbiyede bulunun." [Muvatta, Hacc 49, (1, 339).][47]

AÇIKLAMA:

Mekke'ye dışardan hacc için gelenler (âfakiler) ihramları sebebiyle saçlarına yağ sürüp taramadıkları için, Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara kasden "saçları dağınık" tâbirini kullanmıştır.
Şa's, bakımsız, taranmamış ve kirli saça denir. Mekkeliler ihramsız olmaları sebebiyle saçlarını yağlayıp taradıkları için Hz. Ömer onlara, "Sizler yağlanıyorsunuz" demiştir.
Hz. Ömer sanki şöyle demektedir: "Buraya uzaktan gelenlerin, tâzimen saçları karışık olunca buranın yerlileri olan sizlerin bu tâzim vaziyetine girmesi evla ve ensebtir."
Nitekim, bu maksadını daha açık olarak şöyle dile getirmiştir: "(Zilhicce ayına girip) hilâli görünce siz de ihrama girin ve telbiyeye başlayın."
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) ise terviye günü[48] (yani Zilhicce'nin 8. günü) telbiyede bulunmakla babasına muhalefet etmiştir. Her iki görüşü de benimseyen fukahâ mevcuttur.[49]

?4? ??? ????]?????? ?????? ???? ??????????? ????? ???????? ??????????. ??????: ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ??? ??????????? ???????? ????????? ?????? ???????????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ???????????[. ????? ??????? ?????.»?????? ?????????????« ?? ?????? ?? ?? ?????? ??? ???? ‘??? ????? ?????? ?? ????? ??? .

4. (1185)- Atâ'ya: "Mücâvir (Mekke'de ikâmet eden) hacc için ne zaman telbiyede bulunur?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) mütemetti olarak gelince, terviye günü, öğleyi kılıp, devesine bindi mi hacc için telbiyede bulunurdu." [Buharî, Hacc 82, (Tercüme yani bab başlığı olarak kaydedilmiştir. Senetsizdir.][50]

AÇIKLAMA:

1- Önceki rivayetin açıklamasında da kaydettiğimiz üzere İbnu Ömer, Zilhicce'nin sekizinci günü, yevm-i terviyede ihrama girmektedir. Buharî'nin kaydına göre, kendisine: "Herkes Zilhicce hilâli görülünce ihrama girdiği halde sen terviye gününe kadar girmiyorsun?" diye sorulunca: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bineği yola çıkarıncaya kadar telbiye yapar görmedim" diye cevap verir.
2- Mütemetti, umre ve haccını ayrı ayrı ihram giyerek eda eden demektir. Yani önce umre için ihram giyer, umreyi tamamlayınca ihramdan çıkar. Bir müddet ihramsız, yasaksız yaşadıktan sonra, hacc için yeniden ihrama girer. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, Adullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in, temettu haccı yaptığını, haccetmek üzere ihrama, Zilhicce'nin sekizinde girdiğini, öğle namazını kıldıktan sonra Mina'ya gitmek üzere devesine binince telbiye getirmeye başladığını ifade etmektedir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı haccı böyle eda ederken gördüğü için bu tarzda hareket etmiştir.[51]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????????? ??? ? ???????? ?????????? ??? ?? ??????

???????[. ????? ??????? ????? ????? .

5. (1186)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şunu söylemiştir: "Hacc için, sadece hacc aylarında ihrama girmek sünnettendir." [Buharî, Hacc 33 (tercüme yani bab başlığı olarak kaydetmiştir).][52]

AÇIKLAMA:

1- Hacc ayları (eşhürü'lhacc) Şevvâl, Zilkade ve Zilhicce'dir. Hacc menâsiki bu aylarda başlatılabilir. 1182 numaralı hadiste açıklandığı üzere hacc menâsikinden olan ihrama, bu ayların dışında da girilmesinin câiz olduğu bir kısım ulemâca kabul edilmiş, ancak mekruh addedilmiştir. Sünnete uygun olanı, İbnu Abbas (radıyallahu anh) hazretlerinin belirttiği üzere bütün menâsikin mezkur üç ay içerisinde başlatılmasıdır.[53]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ????? ??????????? ???? ??? ????????????? ????????? ????? ???????? ???? ??????????? ????????? ????? ?????? ???? ??????[. ????? ????? .

6. (1187)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Medineliler Zülhuleyfe'de, Şamlılar Cuhfe'de, Necidliler Karn'da ihrama girer, telbiyeye başlar." [Buharî, Hacc 8, 5, 10, İlm 52, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 1347, (1182); Muvatta, Hacc 22, (1,330); Tirmizî, Hacc 17, (831); Ebû Dâvud, Menâsik 9, (1737); Nesâî, Hacc 17, 18, 21, (5,122-125).][54]

?7? ??? ?????: ??? ??? ???]??????? ?? ????? ??????? ???? ????? ????? # ????. ????????? ????? ????????? ???? ??????????[.

7. (1188)- Bir rivayette İbnu Ömer der ki: "Bizzat işitmemekle beraber, bana söylendiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki: "Yemenliler de Yelemlem'de ihrâma girerler." [Buharî, Hacc 8, İlm 52, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 13-18 (1182).][55]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer, Resûlullah'tan rivayet hususundaki hassâsiyetinin bir ifadesi olarak, Yahudilerin ihrama girme yeri ile ilgili haberi "Resûlullah'tan bizzat işitmedim ama, söylendiğine göre Yemenliler'in de Yelemlem'de ihrama gireceklerini söylemiş" diyerek rivayet etmiştir. Buharî ve Müslim'de muhtelif vecihlerden kaydedilmiş olan bu haberin, Buharî' nin Kitâbu'l-İlm'deki vechi hepsinden farklı bir mahiyet taşır:

????????????? ????? ??????? ?????? # ?????: ????????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????? ????? ?????? ??????? ???? ???????? ????? ???? ??????? ?????? #

"...Bazılarının zu'muna göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yemenliler de Yelemlem'de ihrâma girerler" buyurmuştur. Ben bunu, Resûlullah'ın nasıl söylediğini anlamadım."

İbnu Ömer dışında pek çok sahâbî, Yemenliler'in mîkatının Yelemlem olduğunu kesin bir şekilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivayet ederler.[56]

?8? ??? ???? ???????:]???? ????? ?????? ???? ????? ??????? ??? ??? ?????????. ??????: ???????? ????? ????? #: '???? ?????? ???????? ??'???? ??????????? ??? ????????????? ??'???? ???????? ??????????? ?????? ??????[.

8. (1189)- Buharî'de gelen bir diğer rivayette belirtildiği üzere, bir zât (Abdullah İbnu Ömer'e) gelerek: "Umre için nerede ihrama girmem câiz olur?" diye sorunca: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mîkat yerleri olarak Necidliler için Karn'ı, Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi belirledi" demiş, başka bir mîkat yeri zikretmemiştir." [Buharî, Hacc 3.][57]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ????? ????? # '??? ??????????? ??? ????????????? ??'???? ???????? ??????????? ??'???? ?????? ?????? ??????????? ??'???? ????????? ??????????. ???: ??????? ??????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ???????????. ?????? ???? ?????????? ??????????? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

9. (1190)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karnu'l-Menâzil'[58], Yemenliler için Yelemlem'i mîkat yerleri olarak ta'yin etmiştir. Bu yerler, ora ahalileri ve oraya başka yerlerden hacc ve umre yapmak maksadıyla gelenler için mîkat yerleridir. Bu söylenen mîkat yerlerinin berisinde (yani mîkatlarla Mekke arasında) bulunanlar için mîkat, bulunduğu yerdir. Daha yakın yerde olanlar da böyledir. Nitekim Mekkeliler de Mekke'de ihrama girerler." [Buharî, Hacc 7, 9, 11, 12, Cezâu's-Sayd 18; Müslim, Hacc 11, (1181); Ebû Dâvud, Menâsik 9, (1737); Nesaî, Hac 20, 23, (5, 123-125).][59]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet mîkatlarla ilgili bilinmesi gereken yer isimlerini belirtmekten başka iki umumî prensibi açıklıyor:

a) Resûlullah tarafından belirlenen mîkatlar, sadece ora halkı için değil, oradan geçen her bir Müslüman içindir. Söz gelimi Yemen cihetine bir iş için giden Suriyeli bir Müslüman hac mevsimi içinde dönüş yapıp haccetmeyi arzu ederse Yelemlem'de ihrama girer. Suriyelilerin aslî mîkatı olan Cuhfe'ye gitmesi gerekmez.

b) Belirlenen mîkatların iç kısmında kalan yerlerde ikâmet eden kimseler, bulundukları yerlerde hacc ve umre ihramını giyebilirler. Harem dahilinde (Mekke'de) bulunan bir kimse (Mekke'nin yerlisi veya Mekke'de bulunan bir âfâkî) umre için ihrama girecekse Harem'in dışına çıkması gerekir. Harem'in Mekke'ye en yakın hududu Ten'im'dir. Günümüzde Ten'im Camiî bu maksadla en güzel şekilde tanzim edilmiş durumdadır.[60]

1) İHRAMA MÎKATTA GİRMEK ŞART MI?

İhram için, Hz. Peygamber'in zikrettiği bu yerlere gelmek vecibe midir, oralara gelmeden ihrama girilemez mi?Bunun cevabı âlimlerce farklı şekillerde

verilmiştir:
a) İmam-ı Âzam ve İmam Şafîî, Sevrî (rahimehumullah) gibi bir kısım ulemâya göre Mîkat'tan daha uzak yerde ihrama girmek kerâhetsiz caizdir. Çoğunlukla Şâfîîler, mîkatta giyinmeyi sünnete uyduğu için efdal bulurlar. Daha yakın yerde caiz değildir. Mîkatı ihramsız olarak geçip, sonradan ihram giyerse bu koyun kesmeyi gerektiren bir cinayet olur. Ancak geri dönüp, mîkatda ihramı giyerse ceza düşer. İmam-ı Âzam ve Şâfîî hazretleri, ihram yasaklarına gücü yetecek olan kimselerin mîkattan önce ihrama girmesini daha faziletli bulmuşlardır. İbnu Mes'ud, Hz. Ali, İmrân İbnu Husayn, İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Abdullah İbnu Âmir (radıyallahu anhüm ecmaîn) gibi Ashab'tan bir kısmı bu şekilde hareket etmiştir. 1168 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, buna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın teşvikini bile zikretmek mümkündür.
Mîkattan önce ihrama girmek efdal diyenler herkesin evinde ihrama girmesinin daha muvafık olduğunu, mîkata kadar girmemenin bir ruhsat olduğunu da söylerler.
Öyle ise, ihrama, zikredilen mîkatların hizasında başka noktalarda da girilebilir, caizdir. (1193. hadisde açıklanacak).
b) İmam Mâlik, Hasan Basrî, Atâ gibi bazıları mîkattan evvel ihrama girmenin mekruh olduğuna hükmederler. Bunların delili Ashab'tan Hz. Ömer, Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) gibi bazılarının bunu hoş karşılamamış olmasıdır. Nitekim Hz. Ömer, İmrân İbnu Husayn'ın Basra'dan ihrama girmesini, Hz. Osman da Abdullah İbnu Amir'ın Nisabur'dan ihrama girmesini iyi karşılamayıp ayıplamışlardır.
c) Zâhirîler'den İbnu Hazm, mîkat dışında ihrama girmenin haram olduğunu söyler. Ona göre, mîkattan evvel ihrama girip mîkatı geçen kimsenin ne haccı ne de umresi câiz değildir. Ancak, mîkata vardığında ihramını yenilemeye niyet etmişse o zaman bu ihramı sahih olur.[61]

2- İHRAMI NİÇİN, NEREDE, KİMLER GİYER?

Hanefîlere göre, ihram esas itibariyle Harem bölgesine hürmet için giyilir. Yani, sadece umre veya hacc niyetiyle değil, ticâret, ziyaret, ilim gibi bir başka maksadla Mekke'ye gitmek isteyen mü'min bu mukaddes beldeye hürmeten ihramlı olarak girmesi gerekir. Mîkatları ihramlı geçmek vâcibtir.
Şâfîîlere göre, hacc ve umre kasdı yoksa Harem'e ve Mekke'ye ihramsız girilebilir, caizdir.
* Mîkat sınırları ile Harem bölgesi arasında kalan -ki Hıll denir- yerlerde bulunanlar, hacc ve umre dışında Mekke'ye girmek için ihram giymek mecburiyetinde değildirler.
* Mîkat sınırları dışına çıkmadıkça, Harem bölgesinin dışına çıkan Mekkeliler, tekrar Mekke'ye girerken ihram giymek zorunda değildir.
* Doğrudan Harem bölgesi veya Mekke'ye girmek kasdı olmadan Hıll bölgesine girmek isteyen âfakilerin mîkatta ihram giymesi gerekmez. Bu şekilde Hıll dahiline ihramsız girmiş bulunan bir âfakî, bilahere, Harem'e veya Mekke'ye girip çıkmak istese, Hıll bölgesinde ikâmet edenlerin hükmüne tâbi olurlar. Hacc ve umre için bulundukları yerde ihrama girerler, ticaret, ziyaret gibi maksadlarla girecek olurlarsa ihram gerekmez. İhram olmaksızın Kâbe'yi de tavaf edebilirler.
* Hacc veya umresini tamamlayan hacı ihramdan çıktıktan sonra, Hıll bölgesi hududundan çıkmadıkça Mekke'ye girişlerinde ihram giymez. Mesela Mîkat mahalli olan Cidde'ye gidecek olsa, ihrama girmeden tekrar Mekke'ye dönebilir.
* Hıll bölgesinin dışına çıkıldığı takdirde, ister âfakî olsun, isterse Mekkeli olsun, tekrar girerken mîkatta ihrama girmesi gerekir.
* İhramlı kimsenin uyması gereken bir kısım yasaklar vardır. 1193-1261 numaralar arasındaki hadisler, ihram ve yasaklarıyla ilgilidir.
* Harem bölgesinin sınırları Hz. İbrahim (aleyhisselam) tarafından çizilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ise, bu yerleri hususî şahıslar göndererek işaretletmiştir[62].[63]

?10? ??? ?????:]?????? ????? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ???????[.
10. (1191)- Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Kim (mîkatlerin) berisinde ise, (niyeti) başlattığı yerde ihram giyer, öyle ki, Mekkeliler Mekke'de (ihrama girerler). [Buharî, Hacc 7; Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1737).][64]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, aslında önceki rivayetin devamı ve bir parçasıdır. ?????? ?????? ??????? cümlesinin mef'ûlü takdire kalmıştır. Şârihlerin bazısı "Hacc veya umre için seferi başlattığı yer" diye takdir ettiği gibi "hacc veya umre için niyetini başlattığı yer" olarak da takdir etmişlerdir.
Hıll bölgesine hacc ve umre kasdı olmadan giren ve dolayısıyla ihramsız olan âfakilerin, bilahare hacc veya umreye niyet etmeleri halinde, ihram giymek için mîkata dönmeden bulundukları yerde ihram giyebilme ruhsatları, hadiste gelmiş olan: ????? ?????? ?????? "Nerede başlattı ise orada" ibaresinden çıkarılmıştır. Başlatılan şey âfakî için "niyet" denmesi, Hıll bölgesi sakinleri için "sefer" denmesi daha muvafık gözüküyor.[65]

?11? ??? ??? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????: ????? ?????? ????? # ???????: ??????? ????? ??????????? ???? ??? ??????????? ???????????? ?Œ??? ?????????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ????? ????????? ???? ?????????[. ????? ???? .

11. (1192)- Ebu'z-Zübeyr anlatıyor: "Hz. Câbir (radıyallahu anh)'e ihrama girme yerinden sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hususta şöyle söylediğini işittim. "Medineliler'in ihrama girme yeri Zülhuleyfe'dir. Diğer yol Cuhfe'dir. Iraklılar'ın ihrama girme yeri Zât-ı Irk'dır. Necidliler'in ihrama girme yeri Karnı'l-Menâzil'dir. Yemenliler'in ihrama girme yerleri Yelemlem'dir." [Müslim, Hacc 18, (1183).][66]

?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????. ???????? ??? ?????? ???????????: ???? ???? ????? # ????? '???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??????? ??? ????????? ??? ??????? ??????? ????? ?????????. ????: ?????????? ????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ????? ??????[. ????? ???????.»????????« ???????? ??????? ???? ???: ?????? ??????? .

12. (1193)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu iki memleket (Basra ve Kûfe) fethedildiği zaman Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e halk gelip:
"Ey mü'minlerin emîri! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Necidliler için Karn'ı (mîkat olarak) tesbit etti. Orası bizim yolumuza sapa düşer. (Buradan) Karn'e gitmeye kalksak, bize zor olur!" dediler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara:
"Öyleyse onun kendi yolunuzdaki hizasına bakın" dedi ve onlar için Zât-ı Irk'ı tesbit etti." [Buhârî, Hacc 13.][67]

AÇIKLAMA:

1- Hadis metninde geçen Mısr, şehir demektir. Mısrân ile Kûfe ve Basra muraddır. Ancak Kûfe ve Basra şehirleri Müslümanlar tarafından kurulmuş olduğu için, hadiste esas kastedilen bu iki şehrin arâzisidir.

2- Hadisin zâhirine göre Zât-ı Irk'ı mîkat olarak Hz. Ömer (radıyallahu anh) şahsî re'yi tesbit etmiş olmalıdır. İmam Şâfiî'den: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meşrık ahalisi için hiçbir mîkat belirlememiştir. Halk, Zât-ı Irk dağlarını ittihaz etti" dediği rivayet edilmiştir.

Ahmed İbnu Hanbel de bu mevzuya giren bir rivayette İbnu Ömer' in : ?????? ???????? ???? ?????? ???? ?????? "İnsanlar Zât-ı Irk'ı Karn'a tercih etti" dediği kaydedilir.

Bir başka rivayette Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) mîkatları sayınca, bir adamın: "Irak'ın mîkatı nerede?" diye sorduğu, İbnu Ömer'in de: "O gün Irak yoktu (yani henüz fethedilmiş değildi)" diye cevap verdiği belirtilir.

Irak'ın mîkatının Hz. Peygamber tarafından tesbit edilmemiş olduğunu ifade eden başka rivayetler de var. Bunların hepsini kaydettikten sonra İbnu Hacer: "Bu rivayetlerin hepsi, Zât-ı Irk mîkatının mansûs olmadığına (Hz. Peygamber tarafından tesbit edilmediğine) delâlet eder" der ve hemen ilâve eder: "Gazâlî ve er-Râfiî, Şerhu'l-Müsned'de, Nevevî, Şerhu Müslim'de buna hükmederler. İmam Mâlik'in Müdevvene'sinde de böyle geldi."

Ancak İbnu Hacer, Zat-ı Irk'ın mîkat olmasının mansûs olduğuna hükmeden âlimleri de zikreder: "Hanefîler, Hanbelîler ve Şâfîlerin cumhûru, Şerhu's-Sağir'de Râfiî, Şerhu'l-Mühezzeb'de Nevevî bunun mansûs olduğunu söylediler." İbnu Hacer ayrıca Müslim'de Hz. Câbir'den kaydedilen bir rivayetin de bu hükmü te'yid ettiğini, ancak rivayetin merfu oluşunda şek bulunduğunu belirtir.

Hülâsa Zat-ı Irk'ın, Resûlullah tarafından mı, Hz. Ömer tarafından mı mîkat kılındığı hususundaki birbirine zıt delilleri serdettikten sonra bir tarafın rüchaniyeti hususunda tavır takınmaz. Ancak Zat-ı Irk'ın mîkat kılınışını Hz. Ömer'e nisbet eden rivayetin esas alınması sonunda, mîkatı olmayan kimselerin meselesinin çözüme kavuştuğunu belirtir. Der ki:

"Mîkatı olmayan kimseler hakkında hüküm şudur: Böyle birisi, kendine en yakın mîkatın hizasında ihrama girer. Ancak, Hz. Ömer (radıyallahu anh), Zât-ı Irk'ı mîkat kılmış olup, sahâbelerin de bu işte ona uymuş olması ve bu hükümle amelin devam kazanmış bulunması sebebiyle ona uymak evlâ oldu ve mîkatı olmayanlara, bu beş mîkattan birinin hizasında ihrama girmesi gerektiği hususunda bununla istidlal edildi. Şurası muhakkak ki bu beş mîkat Harem'i her cihetten kuşatmaktadır: Zülhuleyfe Şam tarafını, (kuzey), Yelemlem, Yemen tarafını (güney) kuşatır. Bu ikinci, diğerinin mukabil tarafını teşkil eder. Gerçi bunlardan biri diğerine nazaran Mekke'ye daha yakındır. Karn şark cihetini kuşatır. Cuhfe ise garb cihetini kuşatır ve ötekinin mukâbilidir. Bunların uzaklıkları da farklıdır. Zât-ı Irk, Karn'ın hizasındadır. Bu durumda Küre-i Arz'dan hiçbir köşe bu mîkatlardan birinin hizasının dışında kalamaz."

Bu meselede Kirmânî daha net bir tavırla: "Zât-ı Irk'ı, Hz. Ömer mîkat kıldı" der. Aynî ise uzun tahlillerle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mîkat kıldığına hükmeder. Teferruatı gereksiz görüyoruz.[68]

?13? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ????? ????? # ????? ?????? '???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

13. (1194)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Iraklılar için Zât-ı Irk'ı mîkat kıldı." [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1739); Nesâî, Hacc 22, (5, 125).][69]

?14? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ????? ????? # '???? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

14. (1195)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meşrikliler için Akîk'i mîkat kıldı." [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1740); Tirmizî, Hacc 17, (832).][70]

AÇIKLAMA:

Akîk ile Zât-ı Irk birbirine oldukça yakındır. İbnu Hacer bu hadisin senedde yer alan Zeyd İbnu Ebî Ziyâd sebebiyle zayıf olduğunu belirttikten sonra, sıhhatin kabul edecek bile olsak öbürleriyle birkaç yönden cemedilmesi mümkün der ve açıklar."

a) Zat-ı Irk vacib olan mîkatdır, akîk ise müstehab olan mîkat; zîra Akîk daha uzaktır.

b) Akîk bir kısım Iraklılar'ın mîkatıdır. Medâinliler gibi. Diğeri ise Basralılar'ın mîkatıdır..

c) Zât-ı Irk önceleri, bugünkü Akîk'in yerinde idi, sonradan (isim) değişikliğine maruz kalarak Mekke'ye daha yakın bir duruma geldi. Bu hale göre, Zât-ı Irk ve Akîk aynı şey olmalıdır..."

Şâfiî hazretleri Iraklılar'ın Akîk'de ihrama girmelerini müstehab addetmiş. "Zât-ı Irk'da girecek olurlarsa bu da kâfi gelir" demiştir.

Zât-ı Irk'ın, Hz. Ömer tarafından mîkat kılındığı görüşünde olan Hattâbî: "Bu meselede halk günümüze kadar Ömer (radıyallahu anh)'e tabi oldu" der.[71]

?15? ??? ????:]????? ???????? ??? ???????? # ????? ???? ?????????????? ??????????[[.

15. (1196)- İmam Mâlik: "Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ci'râne'de umre için ihrâma girdi" demiştir. [Muvatta, Hacc 27, (1, 331); Ebu Dâvud, Hacc 81, (1996); Tirmizî, Hacc 96, (935); Nesâî, Hacc 104, (5, 199).][72]

AÇIKLAMA:

Muvatta'da, belâğ (senetsiz) ve muhtasar olarak gelen bu rivayet, başka kaynaklarda daha uzun ve senetli olarak gelmiştir.

Ciirrâne (veya Ci'râne) Tâif'le Mekke arasında yer alır. Mekke'ye daha yakın bir mesafededir. Huneyn Savaşı'nda elde edilen ganimetin dağıtımı burada yapılmıştır. Rivayette belirtilen umre de bu ganimet dağıtımı işi bittiği zaman icra edilmiştir, yani sekizinci hicrî senenin Zilkade ayında.

Tirmizî'nin rivâyeti hâdiseyi teferruatlı olarak şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ci'râne'den geceleyin umre yapmak üzere ayrıldı. Mekke'ye gece vakti indi. Umresini yaptı, sonra aynı gece geri döndü ve geceyi sanki Ci'râne'de geçirmiş gibi orada sabahladı. Ertesi gün, güneş zeval noktasını terkedince (Ci'râne'den ayrılıp) Batn-ı Seref yolunu tuttu. Orada (Medine'ye giden) yol kavşağına kadar geldi. Bu sebeple, umresi diğer insanlara gizli kaldı."

Bu vak'ayı anlatan rivayetler arasında ihtilaf vardır. Bazısına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'de sabahlamış olmalıdır. Muhaddisler umumiyetle Tirmizî'de gelen vechi sahih kabul ederler. Parantez içerisine aldığımız ziyadeler Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen rivayetten alınmıştır.[73]

?16? ??? ????? ????.]???? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ????????[. ????? ????.»??????« ????? ????????: ??? ??? ?????? .

16. (1197)- Yine İmam Mâlik'in, nazarında güvenilir (sika) bir kimseden rivayet ettiğine göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Îliyâ'da hacc ihrâmı giymiştir." [Muvatta, Hacc 26, (1, 331).][74]

AÇIKLAMA:

1- Buradaki sika (güvenilir) kişi ile Mâlik'in, Nâfi'yi kastettiği tahmin edilmiştir. Önceki rivayet gibi bu da Muvatta'nın senetsiz (muallak) hadislerindendir. "Bana bâliğ oldu" diyerek rivayet ettiği için bunlara belâğ (cem'i belâgât) denir.
2-Îliyâ, Beytu'l-Makdis'in adıdır. Bu hacc, Zürkânî'nin açıkladığı üzere, Hakemeyn hâdisesinin cereyan ettiği senede icra edilmiştir. Meşhur iki hakem: Ebû Musa ve Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) hazretleri, Devmetu'l-Cendel'den, ittifak hasıl etmeden ayrılınca, İbnu Ömer (radıyallahu anh) Beytu'l-Makdis'e gider, orada ihrama girer.
Halbuki 1187,1188, 1193 numaralı hadislerde olduğu üzere, ihram mahalleri yani mîkatlarla ilgili rivayetleri yapan Abdullah İbnu Ömer'dir ve o rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kudüs'ü mîkat olarak zikretmediğini görürüz. Bu durumu değerlendiren bir kısım âlimler, Abdullah İbnu Ömer'in mîkatle ilgili nebevî açıklamalardan, belirtilen yerlerde ihramı giymenin vâcib olmadığı, sadece oraları ihramsız geçmenin yasaklandığı, binâenaleyh daha önce de ihram giyilebileceği hükmüne vardığı neticesini çıkarmışlardır. Bu vesile ile tekrar belirtelim ki, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) gibi bazı sahabilerin uzakta ihram giymeyi hoş karşılamadıklarına dair rivayetlerde dile getirilen kerahetin, bir başka sebebe dayandığı, bu sebebin de, mesafenin uzaklığı yüzünden, muhrime ihramı bozucu yasakların ârız olma endişesinin olduğu belirtilmiştir.
İbnu Abdilber, bu kerâhete bir başka sebep daha ilave eder: "Kişi nefsine, Allah'ın kolaylık ihsan ettiği şeyde zorluk yüklemektedir."[75]

?17? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]?????? ?????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????? ???????????[????? ??????? ?????

.

17. (1198)- Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın: "Bir kimsenin Horasan veya Kirmân'da ihrama girmesini mekruh addettiği" rivayet edilmiştir. [Buharî, Hacc 33, (Bab başlığında, senetsiz olarak kaydedilmiştir).][76]

AÇIKLAMA:

Mîkatlar dışında ihrama girmenin mekruh olduğunu söyleyen âlimlerin dayandığı rivayetlerden biri budur. Bu rivayeti Buharî hazretleri Sahîh'inde bâb başlığı meyanında kaydedip, senedini vermemiş ise de, İbnu Hacer'in belirttiği üzere, Said İbnu Mansur'un Müsned'inde, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında ve diğer bir kısım kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. (Hâdise, 1182 numaralı hadisin açıklama kısmında izah edilmiştir.)[77]

İKİNCİ FASIL

İHRAM VE HARAMLARI

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ????? ????? # ??? ???????? ??????????? ????: ? ???????? ?????????? ?????????? ??? ???????????? ??? ??????????? ??? ????????????? ??? ??????? ??????? ?????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ??? ? ?????? ?????????? ?????????????????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.???? ???????: ??? ?????????? ???????? ???????????? ??? ???????? ??????????????.»?????????« ??? ????? ?????? ?????: ?? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?? ????? ?????? ??? ??? ???????? ?? ?????? ????? ?????? ?? ?????? .

1. (1199)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhrimin giyeceği şeylerden sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Muhrim ne kamis (gömlek), ne sarık, ne bürnus[78], ne şalvar ne de vers[79] veya zaferân bulaşmış bir giysi taşımaz. Ayağında da mest (ve benzeri ayakkabı) yoktur. Ancak nalın bulamazsa, mestlerin topuktan aşağı kısmını kesmelidir."
Buharî'de şu ziyade var: "İhramlı kadın yüzünü örtmez, eldiven de giymez." [Buharî,Hacc 21, Cezâu's-Sayd 13, 15, İlm 53, Sâlât 9; Müslim, Hacc 1, (1177) Muvatta, Hacc 8, (1, 324-328); Tirmizî, Hacc 18, (833); Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1824, 1825, 1826); Nesâî, Hacc 28, (5, 129).][80]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet ihrâma giren kimsenin, giyeceği parçalar hakkında bilgi vermektedir. İhram kelime olarak yasaklamak mânasına geldiği halde, ihramlının giydiği hususî "giysi"ye de ihram denilmiştir. Öyle ise muhrim; ihramlı, ihram giymiş kimse demektir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis ihrama giren kimseye gömlek ve şalvar, bürnus gibi vücudun üst veya alt kısmını veya tepeden tırnağa tamamını örtmek maksadıyla hazırlanmış olan normal zamana âit giyecekleri yasaklamaktadır. Normal zamanda baş ve ayağa giyilen şeyler de yasaktır: Sarık, ayakkabı gibi... ayağa zeminin menfi tesirlerinden koruyan, üstü açık, dikişsiz nalın ve benzeri terlikler giyilebilir. Nalın bulamayanlara, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), diğer ayakkabıların, ayağın üst tarafını örten kısımlarının kesilmesi şartıyla giyilmesine izin vermektedir.
Kadı İyaz'ın bu hadisle ilgili olarak yaptığı yorum daha vazıhtır. Der ki: "Müslümanlar, ihrâma giren kimsenin bu hadiste zikri geçen şeyleri giymemesi gerektiğinde icma etmişlerdir. Kamîs ve şalvarla her çeşit dikilmiş giyecekler, sarık ve bürnus ile de başı örten dikişli, dikişsiz her şey; keza mest kelimesiyle de ayağı örten giyeceklerin tamamı kastedilmiştir."
İbnu'l-Münzir bu hususta bir başka icmâdan bahseder: "Kadın bu sayılanların hepsini giyebilir. Giyecekle ilgili yasakların birinde erkeklerle müşterekleri vardır: Vers veya za'ferân sürülmüş giysi yasağı." Bunlar o devrin boya sürünme yani koku maddeleridir. Hadisten bunlar dışında kalan maddelerin helâl olacağı anlaşılmakta ise de, ulemâ, her çeşit koku maddesini hükümdeki müştereklik sebebiyle bunlara dahil etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunları zikretmekle, -ne kadar hafif bile olsa - ihramlıya, her çeşit kokuyu yasaklamış olduğunda tam bir icma mevcuttur. Bazı âlimler daha da ileri giderek, kıyasla, za'feran kokan şeyin yenmesinin de yasak olduğuna hükmetmişse de, Hanefiler, yasağın giymek ve sürünmekle ilgili olduğunu, yemenin, giymek ve sürünmek sayılamayacağını belirterek, Şâfiîlerin bu hükmünü reddetmişlerdir.
Hanefiler, yıkanıp silindiği zaman kaybolmayacak şekilde boyalı elbise ihramda giyilebilir der. Şafiî'ye göre, ıslanınca koku salan elbise ihram olamaz. Asıl olan, lekenin, yıkanınca çıkmasa bile koku salmamasıdır. Kokusuz olduğu takdirde giyilmesinde beis yoktur.
3- İhramlıya ayakkabı giymek de yasaklanmakta, nalın giymesi emredilmektedir. Ancak nalın bulamayanlara, topukları kapayacak kısımların kesilmesi şartıyla ayakkabı (huffeyn) giymeye izin verilmektedir. Buharî'nin kaydettiği İbnu Abbâs'tan mervi bir rivayette ????? ???? ?????? ?????????? ???????????? ???????????? "Eğer nalın bulamazsa huffeyn (bir çift mest = ayakkabı) giysin" denmektedir. Bunu esas alan Ahmed İbnu Hanbel'e göre ayakkabı kesilmeden giyilebilir.
Cumhur, hadisten, nalın bulabilene, kesilmiş de olsa huffeyn giymenin câiz olmadığına hükmetmiştir. Ancak bazı Şâfiîler ile Hanefiler "ca-izdir!" demiştir. Şunu da belirtelim ki "bulamamak"tan maksad "te'minine muktedir olamamak"dır. Bu da, ya onun mevcut olmayışından veya kişinin satın almaya güç yetiremeyişinden hasıl olur. Satışında aldatma mevcut ise, kişiye onu satın alması gerekmez. Kezâ hibe edilecek olsa kabul etmeyebilir. İâre ise almalıdır.
Nalın bulamadığı için ayakkabı giyen kimseye, Şâfiîlere göre fidye ödemek gerekmez. Hanefilere göre gerekir. Cumhur, ayakkabı giyme halinde, ayakkabıyı ayağa tutturacak kadar bir bağ haricinde kalan kısımların kesilerek, ayağın sırtı ve topukların açılmasını şart koştuğu halde, Ahmed İbnu Hanbel az yukarıda İbnu Abbas'tan kaydettiğimiz rivayete dayanarak, kesilmeden giyilmesini câiz görmüştür. "Mutlak, mukayyede hamledilir" kaidesiyle tenkid edilmişse de Hanbelîler, muhtelif yollardan cevap vermişlerdir, teferruata gerek görmüyoruz.

4- Buharî'de kaydedilen "ihramlı kadın yüzünü örtmez, eldiven de giymez" ibaresinden ulemâ, kadınların hacc sırasında yüzlerini örtmeyecekleri kesin hükmünü çıkarmışlardır. Yüzü örtmenin onlar için haram olduğunda ihtilâf etmezler. Ellerin örtülmesi de esas itibariyle haram olmakla birlikte bu hususta bazı ihtilâflar olmuştur. Eldiven giyme yasağı kadınlarla ilgili olarak beyan edilmiş olmakla birlikte, bunun erkeklere de şamil olduğuna hükmedilmiştir.[81]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ?????????? ?? ????????????? ???? ?????????????? ??????????? ????? ????? ????????? ???????????????? ???? ?????????? ??????????? ?????? ????? ??? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ????????? ??? ????? ??? ?????? ??? ?????????? ??? ?????? ??? ?????[. ????? ??? ???? .

2. (1200)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den rivayete göre demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınları ihrâma girdikleri vakit eldiven kullanmaktan, yüzlerini örtmekten ve vers ve za'ferân değmiş elbise giymekten yasakladı ve: "Bunlardan gayrı, hoşuna giden elbise çeşitlerinden safranla boyanmış veya ipekli veya zinet veya şalvar veya kamis veya mest giysin" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1827).][82]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ihrama giren kadınların kıyafetle ilgili üç hususa dikkat etmeleri gerektiğini, bunun dışında serbest olduklarını göstermektedir:
1- Yüzlerinin açık olması gerekmektedir.
2- Eldiven kullanmalıdırlar.
3- Kokulu elbiselerden kaçınmalıdırlar.
Hadiste vers ve za'ferân dışındaki maddelerle boyanmış elbiselerin serbest olduğu belirtilmekte, safrânla boyananların serbest olduğu betahsis zikredilmektedir. Ancak Aliyyu'l-Kârî, hadiste za'ferânla boyanan ile safranla boyanan arasında yapılan tefrike, Hanefî mezhebinin ihtiyat kaydı koyduğunu belirtir: "Birçok âlimler: Bir kimse versle veya za'ferânla veya safranla boyanmış elbiseyi bir tam gün veya daha fazla sırtında taşıyacak olursa bir dem (koyun kesme) cezası çekeceğine, bir günden az bir müddet taşırsa sadaka cezası ödeyeceğine hükmetmişlerdir" der ve şu açıklamayı yapar: "Bu durumda, hadisteki ruhsatı safranla boyanmış olmakla beraber, yıkanıp kokusu giderilmiş elbiseye hamletmek gerekir, veya sarı boyalı elbisenin, (kokusuz) Ermeni toprağı ile boyanmış olanıyla tefsir edilir. İbnu Hacer'in "safran koku değildir" sözünü onun kokusu tekzib eder."
Aliyyul-Kârî, kadınların, altın vs.den mamul küpe, halhal, bilezik gibi her çeşit zinet eşyasını ihramlı iken takabileceklerini belirtir. Bagavî'nin Şerhu's-Sünne'de kaydettiği bir rivayete göre, Hz. Aişe'den ihrama giren kadınların giyecekleri şeyler hakkında sorulunca: "İpekli, ibrişimli, boyalı giyebileceğini, zinetlerini takabileceğini" söyler.[83]

?3? ??? ????? ?? ?????:]?????? # ??????? ??????????? ?? ??????????[.

3. (1201)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den gelen bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken mest giymede kadınlara ruhsat tanıdı" denmiştir. [Ebu Dâvud, Menâsik 33, (1831).][84]

AÇIKLAMA:

Ebu Dâvud'dan alınan bu rivayet eksik alınmış olmalı, zîra aslı şöyledir[85]: ????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ???????????. ????? ??????????? ????????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????????:)???? ??????? ?????? # ?????: »???? ????? ??????? ??????????? ??? ????????????«(???????? ?????.
Bu rivayette Abdullah İbnu Ömer'den az yukarıda 1199 numarada kaydettiğimiz rivayete atıf yapılarak, orada, mest giydikleri takdirde ihramlı erkeklerin mesti kesmeleriyle ilgili hükme kıyâsen ihramlı kadınların da mest giydikleri zaman mesti kesmeleri gerektiğine dair fetva verdiği belirtiliyor. Ancak bilâhare Abdullah'a Safiyye Bintu Ebî Ubeyd, Hz. Aişe'den işittiği şu rivayeti haber verince Abdullah İbnu Ömer, bu fetvadan vazgeçiyor. Hz. Aişe Resûlullah'ın ihramlı kadınların mest giymesine ruhsat verdiğini belirtmiştir.
??????? ????? ibaresi, Azîmâbâdî'nin açıkladığı üzere: "Bunu işittikten sonra Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kadınların da mestleri kesmesi gerektiğine dair fetvasını terketti" demektir.
Yani, kadınlar ihramlı iken ayaklarını örten mest vs. giyebilirler.
İbnu'l-Münzir: "İhramlı kadınların dikişli elbisesinin her çeşidini ve her türlü mesti giyebilecekleri, başlarını, saçlarını örtebilecekleri, yabancı erkeklerin bakışından korumak için yüzlerine hafif bir örtü sallandırabilecekleri hususunda icma edilmiştir" der.[86]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ???? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ????????[. ????? ?????? .

4. (1202)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hazretleri buyurdular ki: "Kim izar bulamazsa şalvar giysin, kim de nalın bulamazsa mest giysin." [Buharî, Libâs 14, 37, Hacc 132, Cezâu's-Sayd 15, 16; Müslim, Hacc 4,(1178); Tirmizî, Hacc 19, (834); Ebu Dâvud, Hacc 32, (1829); Nesâî, Hacc 32, (5, 132).][87]

AÇIKLAMA:

İzar, belden aşağıyı örtmek için bağlanan giysinin adıdır. İhramlının normal olarak bunu giymesi gerekir. Bunun temiz ve beyaz renkli olması efdaldir. Hadis, izar bulunmadığı takdirde şalvarın giyilebileceğini belirtmektedir. Ancak, âlimler, daha önce de açıklandığı üzere bazı farklı hükümlere gider:
1- Ahmed İbnu Hanbel, hadisin zâhiriyle hükmetmiş, nalın ve izar bulamayanın mest ve şalvar giyebileceğini söylemiştir.
2- Cumhur mestin üst kısmının kesilmesi, şalvarın yırtılması şartını koşmuştur. Bunları özürsüz giyene fidye gerekir.
3- Şafiler ve ekseriyet nezdinde esahh olan şalvarı yırtmadan giymektir.
4- İmam Muhammed, şalvarın yırtılmasını şart koşar.
5- İmam-ı Âzam ve İmam Mâlik mutlak şekilde şalvara fetva vermez.
6- Hanefiler'den Râzi: "Giyebilir, ancak fidye gerekir" der. Nitekim, Hanefiler mest hakkında da böyle söylemişlerdir.[88]

?5? ??? ????.]?????? ?????? ??????? ?????? ????? ???????: ???? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????. ?????? ??? ???? ??????? ???? ???????? ???

?????? ??????: ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????????. ?????? ???? ????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ???????? ??? ?????????????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ?? ?“???????? ??? ?????????? ??????? ????????? ???? ????? ??????????[.

5. (1203)- Nâfi'nin anlattığına göre, Eslem Mevlâ Ömer'in, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e şöyle söylediğini işitmiştir: "Ömer (radıyallahu anh), Hz. Talha (radıyallahu anh)'nın üzerinde, ihramlı iken boyalı bir giysi görmüştü."
(Ey Talha) bu boyalı giysi de ne?" diye sordu. (Talha cevaben):
"Ey mü'minlerin emîri, bu kızıl toprakla boyanmıştır!" dedi. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey azizler, sizler halkın imamlarısınız, halk sizlere uymaktadır. Eğer câhil biri bu elbiseyi görse: "Talha İbnu Ubeydillah, ihramda boyalı elbise giymiş" diyecek. Ey azizler, bu boyalı elbiselerden hiçbirini giymeyin!" dedi" [Muvatta, Hac 10, (1, 326).][89]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin yukardaki metninde, Muvatta'daki metnine nazaran birkaç kelimelik eksiklik var. Tercümede eksik kelimeleri parantez içerisinde gösterdik.
2- Hz. Ömer, Talha (radıyallahu anhümâ)'nın üzerinde açıkça yasaklanmış olan za'ferân ve vers dışında bir başka boya ile boyanmış bir elbise gördüğü için "Bu nedir?" diye sormuştur. Tabîî ki bu soruş, Hz. Ömer'in memnuniyetsizliğinden ileri gelmektedir. Zîra O (radıyallahu anh), büyüklere uyan câhil halkın, bu renkliyi za'ferân veya vers ile boyanmış zannederek, hatâen bunlarla boyanmış giysileri ihram olarak giymede beis görmeyebilir diye kaygılanmıştır.
3- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallahu anh) için Hz. Ömer: "Sizler imamsınız" diye hitab etmiştir. Çünkü Talha (radıyallahu anh), Ashab'ın büyüklerindendi. Şöyle ki: O, ilk sekiz Müslümandan biridir ve Hz. Ebu Bekir vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hz. Ömer'in tesbit ettiği altılı şûrada üye idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Suriye taraflarına "casus"luk vazifesiyle gönderdiği için Bedr'e katılamamıştır, ancak Bedir ganimetinden pay ayrılmış "Bedir'e katılma sevabı"na iştirak ettiği müjdelenmiştir. Uhud ve diğer gazvelere katılmış, Bey'atu'r-Rıdvan'da hazır bulunmuştur. Uhud Savaşı'nda çok kritik anlar geçirmiş, Resûlullah'a kendini siper etmiş, elleriyle oklara karşı koymuş, elinden, başından yaralar almış, Resûlullah'ı sırtlayarak kayanın üstüne, kuytuya çıkarmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) O'nu Uhud'da Talhatu'l-Hayr, Usre gününde Talhatu'l-Feyyâz, Huneyn gününde de Talhatu'l-Cûd diye tesmiye etmiş, iltifatta bulunmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Talha ve Zübeyr, cennette benim iki komşum olacaklar!" sözü de meşhurdur.
Resûlullah onun şehid olarak öleceğini de ihbâren şöyle buyurmuştur: "İki ayağı üzerinde yürüyen bir şehid görmek isteyen, Talha'ya baksın!" Gerçekten Talha (radıyallahu anh), Cemel Vak'ası'nda, Hz.Ali (radıyallahu anh)'nin yanında savaşırken Mervan İbnu'l-Hakem'in attığı bir okla şehid düşmüştü.
Rivayete göre, bir kimse üç gün üst üste Talha İbnu Ubeydillah (radıyallahu anh)'ı rüyasında görür. Her defasında: "Kabrimin yerini değiştirin, sudan rahatsız oluyorum!" der. Üçüncü defa aynı şeyi görünce adam, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'a gelerek rüyasını anlatır. Baktıkları zaman, yere gelen tarafın su sızıntısından yeşerdiğini görürler. Yeri değiştirilir.[90]

?6? ??? ???? ???:]?????? ???????? ?????? ??? ?????? ???? ?????????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ???? .

6. (1204)- Urve anlatıyor: "Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ), ihramlı olduğu halde, sarı renkli giysiler giyerdi. Ancak bunlarda za'ferân olmazdı." [Muvatta, Hacc 11, (1, 326).][91]

AÇIKLAMA:

Bu boyanın su değince dağılacak, ıslanınca silinecek şekilde olmaması gerektiği şârihlerce belirtilir. Su ile dağılan boya, tîb'i yani koku maddesini andıracağı için hem erkek ve hem de kadınlar hakkında tecviz edilmemiştir. Esmâ (radıyallahu anhâ)'nın elbiselerinde za'ferân yoktu denmesi, sürünme maddesinin bulunmadığını tasrih eder.[92]

?7? ??? ?????? ?? ??????? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ???? ????????? # ?????? ?????????????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ??????. ??????: ???????? ????? ????????? ?????????? ?????? ???? ????. ?????? ??????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.???? ??? ????: ???????? ?? ????????? ??? ???????? ?? ????????? .

7. (1205)- Ya'lâ İbnu Umeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ciirrâne'de iken, umre için ihrama girmiş bir adam geldi. Adamın sakal ve saçları sarıya boyanmış, sırtında da za'ferân lekeleri bulunan bir cübbe vardı.
"Ey Allah'ın Resûlü, dedi, şu gördüğün vaziyette, umre için ihrâma girdim!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Şu cübbeyi çıkar, sarı boyayı da yıka!" diye emretti." [Buharî, Umre 10, Cezâu's-Sayd 16, 17, Megâzî, 56, Fedailu'l,Kur'ân 2; Müslim, Hacc 6, (1180); Muvatta, Hacc 18, (1, 328-329); Tirmizî,Hacc 20, (835, 836); Ebu Dâvud, Menâsik 31, (1819-1822); Nesâî, Hacc 43, (5, 142.-143).]
Bu metin, Sahiheyn'deki metindir. Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Umrede iken, hacda yaptığını yap."[93]

AÇIKLAMA:

Hadisin muhtelif vecihleri var. Bazı vecihlerinde burada yer almayan ve başka mevzuları ilgilendiren teferruat var. Nesâî'nin bir rivayetindeki ziyadede bu zat Resûlullah'a:
"Ben umre için ihrama girdim, ne yapayım?" diye sorar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen haccederken ne yapardın?" der. Adam:
"Ben şu (tîb)den kaçınır ve yıkardım" deyince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haccda ne yapıyorsan umrede de onu yap!" diye emreder.
Müslim'in bir rivayetinde, Resûlullah: "Şu cübbeyi çıkar, üzerindeki za'ferânı yıka!" der. Sahiheyn'in bir ziyadesinde bu emrin üç kere tekrarı mevzubahistir.
Kadı Iyaz der ki: "Bu tekrarın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' tan olması muhtemeldir, bu durumda yıkamayı tekrar etmede hadis nassdır. Bunun sahâbî sözü olması, Resûlullah'ın "yıka!" emrini, iyi anlaşılmak için âdeti üzere yaptığı gibi, ard arda üç kere tekrar etmiş olması da muhtemeldir."
Bu rivayet gösteriyor ki, haccla ilgili bir kısım menâsik cahiliye devrinde de bilinmekte idi. İslâm onların hepsini ilga etmiş değildir.[94]

?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ???????????[.
8. (1206)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in: "İhramlının mıntıka takmasını mekruh addettiği" rivayet edilmiştir. [Muvatta, Hacc 12, (1, 326).][95]

AÇIKLAMA:

1- Mıntıka; bele, elbisenin üzerine bağlanan şeydir, yerine göre kuşak veya kemer diyebiliriz.
2- Yukarıdaki rivayet İbnu Ömer'in bunu mekruh addettiğini ifade eder. Ancak, Zürkânî, İbnu Ömer'den bunun cevazıyla ilgili rivayetin de geldiğini, dolayısıyla, sonradan bu görüşünden rücû etmiş olabileceğini belirtir.[96]

?9? ??? ?????? ?? ???? ???:]??????????? ?????????????? ??? ???????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????[.

9. (1207)- Kasım İbnu Muhammed anlatıyor: "Bana, el-Ferâfisa İbnu Umeyr el-Hanefî haber verdi ki, O, Hz.Osman (radıyallahu anh)'ı, ihramlı iken yüzünü örter görmüş." [Muvatta, Hacc 13, (1, 327).][97]

AÇIKLAMA:

Hadis Muvatta'da muhtelif vecihten kaydedilmiştir. Bazı vecihlerinde, Hz. Osman'ın, Medine'ye üç merhale uzaklıktaki Arc karyesinde yüzünü, erguvan bir kadife parçasıyla örttüğü tasrih edilir.
Yüzün bu şekilde örtülebileceğinin câiz olduğu görüşünde başka sahabeler de vardı: İbnu Abbâs, İbnu Avf, İbnu'z-Zübeyr, Zeyd İbnu Sâbit, Saîd, Câbir gibi (radıyallahu anhüm ecmaîn)... Şâfîî de buna hükmetmiştir.
Ancak, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bunun haram olduğuna hükmeder. Mâlik, Ebu Hanife, Muhammed İbnu'l-Hasan da aynı kanaati beyan ederler. Bunlar yüzü örtene fidye gerekir derler. Sâdece elle örtmede bir beis görmezler.
Şu hususu bir kere daha belirtelim. Başı örtmekle yüzü örtmek aynı şey değildir. İhramlı iken başı örtmenin erkekler için haram olduğu hususunda ulemâ icmâ eder.[98]

?10? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????: ?? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ??????????? ??????????[. ???? ??? ?'????? ????? ???? .

10. (1208)- Nafi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Başın çeneden yukarısını ihramlı kimse örtemez." [Muvatta, Hacc 13, (1, 327).][99]

?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????????? ????????? ????? ???????? ???? ????? ????? # ??????????? ????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

11. (1209)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz (kadınlar) ihramlı olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber iken, binekliler bize uğrardı. Onlar tam hizamıza gelince, herbirimiz cilbabını başından yüzünün üzerine sarkıtıverirdi. Bizi geçtiler mi tekrar kaldırırdık." [Ebû Dâvud, Menâsik 34, (1833).][100]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Hz. Aişe, ihramlı iken kadınların yüzlerinin açık olduğunu, yabancı erkeklerle karşılaştıkları zaman, onların bakışlarından kendilerini korumak için örtülerini baştan aşağı yüzlerinin üzerine sarkıttıklarını belirtmektedir. Şârihler bu sarkıtmada, örtünün yüze değmeyecek şekilde yapılmış olması gerektiğine dikkat çekerler ve "yüz derisine değmiyecek şekilde..." diye kayıt koyarlar. Aksi takdirde, 1199 numaralı rivayete kaydettiğimiz ??? ?????????? ?????????? ????????????? "İhramlı kadın yüzünü örtmesin" emrine muhalif düşer der.
Şevkâni, Neylü'l-Evtâr'da şunu kaydeder: "Bu hadisle şu husus istidlâl edildi: "Kadın, erkeklerin yanından geçmesi anında ihtiyaç duyduğu taktirde, başın üstünden bir giysiyi yüzüne sarkıtması câizdir. Zîra kadın, yüzünü örtmeye muhtaç olması haysiyetiyle örtü ona, avret gibi mutlak şekilde haram olamaz. Ancak örtü derisine değmeyecek şekilde yüzünden mesâfeli olmalıdır. Şâfiîler ve başkaları da böyle hükmetmiştir. Ancak, hadisin zâhiri bu hükme muhalefet eder. Çünkü yüzüne örtü sarkıtan, derisine değmeyi önleyemez. Sarkıtılan örtünün mesafeli olması şart olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu belirtirdi."[101]

?12? ??? ????? ??? ?????? ????:]?????? ????????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? .

12. (1210)- Fâtıma Bintu'l-Münzir anlatıyor: "Biz, bir kısım kadınlar, ihramlı iken, yanımızda Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) olduğu halde, yüzlerimizi sıkıca örtüyorduk"[102] [Muvatta, Hacc 16, (1, 328).][103]

AÇIKLAMA:

Sahâbî olan Esma, Ebu Bekir'in kızıdır. Ayrıca Fatıma'nın ve kocasının da büyükannesidir. Bir başka rivayette, Fatıma ilave eder: "...Esmâ, yüzümüzü sıkıca örtmemize müdâhale etmezdi." Zürkânî müdahale etmeyişini: "Çünkü başkasının gözüne karşı, kadının kendisini örtmesi câizdir" diye izah eder ve ilâve eder: "Sadece câiz değil, bilakis vâcibdir de, yeter ki fitne olacağını bilsin veya zannı hasıl olsun veya erkek, kendisine lezzet kasdıyla bakmış bulunsun."
İbnu'l-Münzir, bu hadisi açıklama sadedinde "Kadının her çeşit dikişli giysileri ve mesti giyebileceği, yüzü hâriç başını ve saçlarını örtebileceği, yüzünü erkeklerin nazarından koruyacak bir örtüyü hafifçe başından sarkıtabileceği fakat sıkıca saramayacağı hususlarında ulemâ -şu kaydettiğimiz Fatıma Bintu'l-Münzir rivayeti hariç- icma etmiştir" der ve ilâve eder: "Fatıma Bintu'l-Münzir'in rivayetinde zikredilen sıkıca örtme (tahmîr) tâbiri ile, sarkıtma suretiyle örtme (sedl) kasdedilmiş olması muhtemeldir. Nitekim Hz. Aişe de, kadınların yabancı erkeklere karşı örtündüğünü belirtir, ancak "sıkıca örtünme" (tahmir) tâbiriyle değil, örtünme (sedl) tâbiriyle ifade eder: "Biz (kadınlar) ihramlı olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber iken, binekliler bize uğrardı. Onlar tam hizamıza gelince, herbirimiz cilbabını (örtüsünü) başından yüzünün üzerine sarkıtıverirdi. Bizi geçtiler mi tekrar kaldırırdık."
Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, İmam-ı Âzam hazretleri bu çeşit tearuz durumlarında, hadisler arasında sıhhat yönüyle tercihe müessir zâhir bir sebep yoksa, râvileri fakih olan hadisi tercih eder.[104] Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin kullandığı tâbirlerin fıkhî inceliklerini en iyi bilen büyük fakihlerden biri olduğu nazar-ı dikkate alınacak olursa, İbnu'l-Münzir'in pek isâbetli bir yorum yapmış olduğu anlaşılır.[105]

?13? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????????? ????? ????? # ????????? ????????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????????? ?????? ?????

??????[. ????? ?????.??? ?????: ??????????? ?? ??????? ??????????.??? ????: ?????? ??? ???????? ???? ????????.??? ????: ????????? ??? ????? ?????? ????? ??????? ???????? ?? ?????? ???????????.??? ????: ??????? ??????? ??? ??????? ???????? ?? ????????? ????? ????? # ?????? ????????.??? ?? ????? ???? ???? ????? ????????? ??????????? ???????????? “??????????. ??????: ??? ???????? ?????????? ??????? ?‘?????? ???? ????????? ?????: ??????? ??????? ??? ??????? ???????? ? ??????.??? ?? ?????: ?????? ????? ?????????? .

13. (1211)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, ihrama gir(ece)ği zaman (ihramı için), keza ihramdan çıktığı zaman da Kâbe'yi tavaftan önce hıll'i için, içinde misk bulunan sürünme maddesini şu iki elimle sürdüm." [Buharî, Hacc 18, 143, Libâs 73, 89, 91; Müslim, Hacc 31, 33, (1189); Muvatta, Hacc 17, (1, 328); Tirmizî, Hacc 77, (917); Ebu Dâvud, Menâsik 11, (1745, 1746); Nesâî, Hacc, 41, (5, 136-141).]
Bir rivayette şu ibare de var: "...Veda haccında zerire denilen koku ile..."[106]
Bir başka rivayette: "...ihrama girmezden önce, sonra ihrama girerdi."
Bir diğer rivayette: "...bulabildiğim kokunun en iyisi ile başında ve sakalında koku maddesinin parıltısını görünceye kadar (sürerdim)."
Bir diğer rivayette: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken (sürülen) koku maddesinin saç ayırımlarındaki parlaklığına (şu anda) bakıyor gibiyim."
Bir rivayette şu ziyade var: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) zeytinyağıyla yağlanırdı. Bunu İbrahim (Nehâî)'ye zikretmiştim, bana: "Pekâlâ, şu rivayeti ne yapacaksın: "Esved, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)' den onun şöyle söylediğini rivayet etti: "...(Sürülen koku maddesinin saç ayrımlarındaki parlaklığına bakıyor gibiyim."
Bir rivayette de şu ziyade var: "...Bu, ihram(a girmezden önce süründüğü) koku idi."[107]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce kaydedilen hadislerin bir kısmında geçtiği üzere, ihramlı bir kimse, ihramdan çıkıncaya kadar koku sürünemez. Kokulu sabun dahi kullanamaz.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, ihrama girmezden önce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bedenine, bahusus saç ve sakalına koku maddesi sürüldüğünü belirtiyor. Hadisin râvisi olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) tîb denilen kokulu sürünme maddesini Resûlullah'a kendi elleriyle sürdüğünü belirtiyor. Hadisin bir vechinde, bu tîb'i, bulabildiği en güzel, en iyi maddeden seçtiğini belirtirken, sadedinde olduğumuz vechinde bunun misk olduğunu belirtiyor. Misk, bir nevi keçinin göbeğinden elde edilen, en güzel, en pahalı koku çeşididir.
3- Rivâyet, şu hususu da belirtmektedir: Hz. Aişe hacc sırasında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihramdan çıkar çıkmaz, yani şeytan taşlamaları bitip, kurban kesilince, daha tavafa gidilmezden önce koku sürmüştür.Şu halde bu rivayet koku yasağının ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini açık şekilde belirtmektedir: Bu yasak, hacc veya umre müddetiyle ilgili bir yasak değil, hacc ve umrenin ihram nüsük'ü ile alâkalı bir yasaktır: Koku sürünmek, niyet edip ihramı giyme anından, saçların kesilip ihramdan çıkma anına kadar devam eder.
4- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in, zeytinyağı sürmüş olmasıyla ilgili ziyadeye gelince; bu ziyade Buhârî'nin 18. babında geçer. Burada İbnu Ömer'in ihram giyeceği sırada tîb değil, zeytinyağı sürdüğü ifade edilmektedir. Şârihlerin belirttiği üzere, ihrama girmezden önce koku sürünme meselesinde Hz. Aişe ile, İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmaîn) arasında ihtilâf mevcuttur. Sadedinde olduğumuz hadiste Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), kesin bir dille Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ihrama girmezden önce bedenine koku sürdüğünü, saçını, sakalını koku maddesi ile ovduğunu ifade ediyor. Hatta bu hususu çok iyi hatırladığını, bu meselede zerre kadar şüphesi olmadığını ifade için: "Sürdüğüm koku maddesinin Resûlullah'ın saç ayırımlarında hasıl ettiği parlaklığa (şu anda) bakıyor gibiyim" der. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ise, ihram öncesi sürülen kokunun ihramdan sonra devam etmemesi gereğine inanmaktadır. Yani, ihram giymeye yakın, kokulu madde sürülmelidir. İbnu Ömer de bu konuda kesin kanaat sahibidir. Öyle ki: "Koku sürünmektense katrana bulanmayı tercih ederim" bile demiştir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in bu meselede babası Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e uyduğu babasının, ihramlı üzerinde, önceden intikal eden koku bulunmaması inancında olduğu belirtilir. Tirmizî'nin bir rivayetinde (Hacc 114, (962) İbnu Ömer, Hz. Peygamber'in ihramlı iken, tîbsiz olduğunu, zeytinyağı süründüğünü rivayet eder. Şu halde İbnu Ömer, ihramlı iken zeytinyağını hoş kukusu olmadığı ve bir de Resûlullah'ın süründüğünü bildiği için sürmüştür. Müteakip hadis de konuya açıklık getirecektir.[108]

?14? ??? ????:]?????? ???? ?????? ???? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??????: ??? ?????? ??? ???????? ????????? ??????? ?????? ‘?? ???????? ??????????? ?????? ????? ???? ??? ??????? ?????. ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????. ????????: ???? ????????? ????? ????? # ?????? ??????????? ????? ????? ?? ?????????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????[. ??? ????? ??????? .

14. (1212)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Önce koku sürünüp sonra ihrama giren kimse hakkında soruldu. Şu cevabı verdi: "Ben (tîb sürünerek) ihrama girip koku neşretmeyi sevmem. Katrana bulanmam bunu yapmaktan daha iyidir." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye, İbnu Ömer'in, bu sözü haber verilince: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihrama (gireceği) sırada tîb sürdüm. Bu halde hanımlarına uğradı. Sonra da ihrama girdi, koku neşrediyordu" dedi. [Buharî, Gusl 14; Müslim, Hacc 47, (1192); Nesâî, Hacc 42, (5, 139), Gusl 13, (1, 203).][109]

AÇIKLAMA:

Bir önceki hadisin açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, ihrama girecek kimsenin, ihramdan önce kokulanması ve dolayısıyla ihramlının koku neşretmesi hususunda, Hz. Aişe ile, Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmaîn) arasında ihtilâf mevcuttur ve her ikisi de birbirlerinin düşüncelerini bilmektedirler. Yukarıda, İbnu Ömer'in görüşü Hz.Aişe'ye haber verilince, onun görüşünde ısrar ettiğini gördük. Saîd İbnu Mansûr'un, İbnu Ömer'in oğlu Abdullah'tar kaydettiği bir rivayet, Hz. Aişe' nin görüşünü işiten İbnu Ömer'in sükût ettiğini, kendi görüşünde ısrar etmediğini ifade eder. Sâlim İbnu Abdillah, İbnu Ömer'in de bu meselede Hz. Aişe'nin hadisine dayanarak babasına ve dedesine muhâlefet ettiğini belirtir.
Cumhûr da, bunu esas alıp, ihramdan önce kokulanmayı müstehab addetmiştir. Hanefî mezhebi de bu görüştedir.
Mâlikîler, İbnu Ömer'in görüşünü esas alır ve Hz. Aişe'nin hadisini şöyle te'vil ederler: "Rivayette koku süründükten sonra Hz. Peygamber'in kadınlarına uğradığı, sonra ihrama girdiği belirtilir. Bu uğramadan kasıt cimâ'dır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinden herbirine uğradıkça her seferinde yıkanmak âdeti idi. Böylece, süründüğü tîb yıkanmış olmaktadır ki kokudan eser kalmaz." Keza "Saç ayırımında görülen tîbin parlaklığı, ondan bâki kalan renktir, yıkanınca kokusu gitmiştir, kokusu olmayan tîb lekesidir" şeklinde te'vil edilmiştir.
Ulemâ bu konuda lehte, aleyhte deliller getirir, izahlar, te'viller yapar. Teferruata girmeyeceğiz. Ancak bu vesile ile hadiste gözüken bir kaç noktaya dikkat çekeceğiz:
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri, Resûlullah'ın hizmetine koşmuşlardır. Burada koku sürme hizmeti gözükmektedir.
* Münâsebet-i cinsiyede kadın ve erkeğin güzel koku sürünmesi müstehabdır.
* Ashab'ın büyükleri bile, Resûlullah'ın bazı sünnetini, zevceleri kadar iyi bilememekte ve bu sebeple aralarında ihtilaf çıkmaktadır.
* Ulemâ, çoğunluk itibariyle, zevcelerinin daha iyi bilme durumunda olduğu hususlarda -ihtilâf vâki olursa- zevcelerinin rivâyetini tercih etmiştir, bu meselede olduğu gibi.[110]

?15? ??? ???? ???????:]???? ????? ????? # ???? ?????? ??? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ?? ??????? ???????????[.

15. (1213)- Nesâî'nin kaydettiği bir diğer rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ihrama girmeyi arzu ettiği zaman bulabildiği en güzel yağla yağlanırdı. Öyle ki, yağın parlaklığını başında ve sakalında görürdüm." (Râvi Hz. Aişe'dir). [Nesâî, Hacc 42, (5, 139-140).][111]

?16? ??? ?? ???? ????:]??????????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ?????? ??? ????? ??????????? ?????? ??? ??????? ???????????[.

16. (1214)- Yine Nesâî'nin bir başka rivayetinde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle buyurmuştur: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihrama gireceği zaman ihramı için, şeytan taşlamasını yaptıktan sonra ve Beytullah'a yapacağı tavaf (-ı ziyaret)ten önce ihramdan çıkınca da hıll'i (ihramsız hâli) için tîbini sürdüm." [Nesâî, Hacc 41, (5, 137).][112]

AÇIKLAMA

:1218 numaralı hadiste yapılmıştır.[113]

?17? ??? ????:]?????? ? ???????? ????????? ????[? ????? ????? ??? ?? ????.»????????????« ?????? ?? ????? ????? ?? ????. »????????????« ?????????? ????????????. »??????????« ?????? ???????: ???? .

17. (1215)- Bir diğer rivayette şöyle denir: "Resûlullah'ın tîb'i (sürdüğü koku) sizin şu tîbinize benzemez." Yani (sizin kullandığınız tîb), uzun müddet koku neşretmeye devam etmez, demektir. [Nesâî, Hacc 41, (5, 137).][114]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de Hz. Aişe'ye aittir. Bütünü içinde şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihramsız iken de, ihrama gireceği zaman da tîbini sürdüm. Sizin bu tîbiniz onun tîbine benzemez." Hz. Aişe bu sözü ile, "(Sizin tîbinizin) bekâsı yoktur (kokusu devam etmez)" demek istemiştir.
Sindî bu ifadeyi şöyle açıklar: "İhrama girmezden önce kullandığınız tîbin kokusu, ihramdan sonra devam etmez, hemen kaybolur. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) en iyi kokudan kullanırdı ve ihramdan sonra da koku neşretmeye devam ederdi." Sindî bu te'vili Hz. Aişe'den gelen diğer rivayetlerin ruhuna uygun olarak yaptığını belirtir. Aksi takdirde: "Hz. Peygamber'in kullandığı tîbin kokusu devam etmezdi" şeklinde te'vil dahi mümkündür.[115]

?18? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ???? ????? ?????? # ??? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ?"??????? ????? ???????? ????????? ????? ???? ????????? ????????? ????? ????? # ??? ?????????[. ????? ??? ????.????? »?????????« ??? ????. ?»????????« ??? ????? ?? ????? .

18. (1216)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile (hacc ve umre için ihrama girip) Mekke'ye giderdik. İhram sırasında alınlarımıza sükk denen bir tîb sürerdik. Birimiz terleyecek olsa, yüzüne akardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu gördüğü halde (bize) onu(n sürülmesini) yasaklamazdı." [Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1830).][116]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen sükk, Lisânu'l-Arab'a göre bir tîb çeşididir. Misk ve râmek kokularının karıştırılmasıyla elde edilir. Başka çeşit tîbe karıştırılarak kullanılır.
2- Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sükk denen tîbi ihramlı iken hanımlarının süründüklerini gördüğü halde sesini çıkarmadığı ifâde edilmektedir. Resûlullah'ın gördüğü şeye sükût buyurması takrîrî sünnet addedilir ve bu, sükût edilen şeyin Resûlullah tarafından kabul edildiğine delil sayılır.
Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihramlı iken koku maddesiyle kaynatılmamış saf zeytinyağı ile yağlandığı rivayet edilmiştir. Bu rivayette, ihramlı iken saf zeytinyağı ile yağlanılabileceğine dair delil çıkarılmıştır. 1211 numaralı hadiste açıkladığımız Hz. Aişe ile Hz. İbnu Ömer ihtilâfının aslı, bir kere daha görülüyor ki, Resûlullah'tan görülen farklı tatbikata dayanmaktadır.
3- Yanlış anlaşılmaması için tekrar belirtelim, Hz. Aişe'nin belirttiği sükk sürme işi, ihrama girmezden önce cereyan etmiştir. Ebu Dâvud, Hz. Aişe'nin bu hadisini ihramdan sonra da devam eden kokunun önceden sürülebileceğine delil yapmak kasdıyla kaydetmiştir. İhram sırasında kadın ve erkek hiç kimseye koku sürmenin helâl olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmez, icma eder. Ancak zeytinyağı tîb değildir, kokusu için sürülmez, başka maksadla sürülür. Bu sebeple saç ve sakal hariç zeytinyağının, ihramlı iken sürülmesi câiz addedilmiştir.[117]

?19? ??? ????????? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ????.]???? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ?????????????. ??????: ??????? ????? ?????? ??????? ??? ????????? ??????? ???????? ?????? ????????? ??? ???????. ?????? ??????: ??????? ??? ???????? ???? ??????????? ????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????[. ????? ???? .

19. (1217)- Salt İbnu Zübeyd (rahimehullah), ailesinin bazı fertlerinden naklen şunu rivayet etmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Şecere nâm mevkide iken, bir tîb kokusu hissetti.
"Bu koku kimden geliyor?" diye sordu: Kesîr İbnu's-Salt:
"Bendendir, (saçımın dağılmaması için) süründüm ve tıraş olmamaya karar verdim" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Su birikintilerinden birine git, başını koku gidinceye kadar ovuştur!" diye emretti. Kesir İbnu's-Salt öyle yaptı." [Muvatta, Hacc 20, (1, 329).][118]

?20? ??? ?? ???? ?? ???? ???? ???]???? ?????? ?????? ????? ????? ???????: ?????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??? ???? ?????????: ?????? ??? ?????? ???????????! ?????? ?????? ???????? ??????? ??????: ??????? ??????????? ????? ????????? ??? ?????? ??????????. ?????? ??????: ???????? ????????: ????????????? ????????????????????[.»????????????« ?? ???????? ??? ????? ?????

??? ????? ?? ????? ??????? ? ??????? ?? ?“????. »????????????« ???? ????? ??????: ????? ??????? ??? ?????? ??????.

20.(1218)- Muvatta'nın bir diğer rivayeti, Eslem Mevlâ Ömer'den: "Ömer (radıyallahu anh), bir tîb kokusu hissetmişti.
"Bu koku kimden?" diye sordu. Muâviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallahu anh):
"Ey mü'minlerin emîri! Bendendir!" diye cevap verdi. (Hz. Ömer kızgın bir eda ile):
"Allah Allah! Senden mi?" diye çıkıştı. Hz. Muâviye:
"Bana Ümmü Habîbe sürdü, ey mü'minlerin emîri!" (diye özür) beyan etti. Hz. Ömer:
"Allah aşkına geri dön ve şu sürdüğün şeyi yıka!" diye emretti." [Muvatta, Hacc 19.][119]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki iki rivayet, birbirine ziyadesiyle benzerlik arzeden iki ayrı hâdiseyi anlatmaktadır. Saçına koku saçıcı bir madde sürdüğü için Hz. Ömer'in müdahalesine mâruz kalan şahıs, birinci hadiste Kesîr İbnu's-Salt, ikinci hadiste ise Muaviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallahu anhümâ)'dır.
2- Hz. Ömer'in kokuyu hissettiği yer Şecere'dir. Zülhuleyfe'de, Esma Bintu Muhammed İbni Ebî Bekr'in doğum yaptığı yerdir. Medine'ye altı mil mesafededir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye giderken, Medine'den oraya gelir, ihrama orada girerdi.
3- Su birikintisi diye tercüme ettiğimiz şerbet'i İmam Mâlik hurmanın dibindeki çukurluk diye târif eder. Diğer açıklamalardan, suyun birikmesi için, ağaçların etrafında, hâlen teşkil edilen havuzlama çukurları olduğu anlaşılıyor.
4- İkinci rivayetin bir başka vechinde, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Hz. Muâviye'ye öfkelendiği kaydedilir. Şârihler, Hz. Ömer'in, Hz. Muâviye'yi refaha düşkünlükle itham edip Arab'ın Kisrası diye isimlendirdiğini belirtirler.
5- İbnu Ebî Şeybe'nin rivayetinde: "...Herkes ihramını giyince, Hz. Ömer bir tîb kokusu hissetti ve: "Bu kimdendir?" diye sordu..." denir. "Bendendir ey mü'minlerin emîri!" diyen, bu rivayette Berâ İbnu Âzib'tir.6- Bu rivayetler, Hz.Ömer'in ihramlıya hiçbir surette kokuyu câiz görmeyen fetvasını aksettirmektedir. Zürkânî, bu meselede -az yukarıda kaydettiğimiz, Hz. Aişe ile olan ihtilâfa parmak basarak der ki: "Hz. Ömer, ihrama girecek kimsenin, önceden koku sürünmüş olmasını, bu kadar büyük sahâbi ve tâbiin huzurunda reddettiği halde, onlardan hiçbiri ona itiraz etmedi. Şu halde bu durum, Hz. Aişe'nin buna muhalif rivayetin te'vil edilmesi gerektiğine en kuvvetli bir delildir."[120]

?21? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????????????? ????????? ????????? ??????? ?????????? ??????: ????? ???? ?????? ??????????????[. ????? ???? .

21. (1219)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre: "İhramlı iken Cuhfe'de ölmüş olan oğlu Vâkid'i kefenlemiş, bu arada başını ve yüzünü örttükten sonra şöyle demiştir: "Eğer ihramlı olmasaydık, cenâzeye tîb de sürerdik." [Muvatta, Hacc 14, (1, 327).][121]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ihramlı iken kokulu nesneye değilmemesi gereğine bir delil olduğu gibi, ihram sırasında ölen kimsenin normal şekilde kefenlenmesi gereğine de delil olmaktadır. Zîra, ihramlı halde, ölen oğlunun başını ve yüzünü örtmüştür. Halbuki, ihramlının başı ve yüzü açıktır. İhramlı koku sürünmez, ama cenazeye mûtad üzere sürülmelidir. İbnu Ömer (radıyallahu anh) oğlunun cenazesine sürmüyor, fakat özrünü beyan ediyor: Tekfine katılan hepimiz ihramlıyız, ihramlı olanların kokuya değmemeleri gerekir, böyle olmasaydık, ihramlı iken ölmüş bulunan cenazeye mutad üzere koku da sürerdik."
Bu hadiste, İmam-ı Âzam, İmam Mâlik ve Evzâî Sahiheyn'de kaydedilen bir İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) rivayetine cevap bulurlar: "İhramlı bir kimseyi devesi sırtından atarak ölümüne sebep olmuştu. Durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal ettirilince: ????????? ???????? ??? ????????? ??????? ??? ?????????? ?????: ????????? ???????? ??????????
“Onu yıkayın, kefenleyin, sakın başını örtmeyin ve koku da yaklaştırmayın. Zîra o, (kıyamet günü) telbiye getirerek diriltilecektir" buyurdu.
İmam Şafîî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhuye ve Zâhirîler, bu sonuncu rivayetten hareketle, ihramlı iken ölen bir kimsenin, öldükten sonra da ihramlı sayılacağını söylerler. Hadiste ifade edilen: "Başını örtmeyin, koku da sürmeyin" emri bunu ifade eder. Hatta, hadisin bazı vecihlerinde "iki parça içerisine kefenleyin" ziyâdesi de vardır. Yani, kefeni de, ihram gibi iki parçadan ibaret olmalıdır.
Bu görüşe katılmayan âlimler (Mâlik, Ebu Hanife..) ihram halinde ölen kimseye ihramsız gibi muâmele yapılması gerektiğini söylerler. Onlara göre ihram, diğer ibadetler gibi bir ibadettir. Namaz, oruç vs. ibadetler ölümle iptal olduğu gibi, bu da ölümle iptal olur. Ölümle ihram devam edecek olsa, cenazesinin tavaf ettirilmesi ve diğer menâsikin de tamamlattırılması gerekirdi. Halbuki hiçbir âlim bunu söylememiştir.
Ayrıca İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hadisi, hadiste geçen şahısla ilgili hususî bir hüküm ifade etmektedir. Onu umumîleştirmek mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber, "Zîra o telbiye getirerek diriltilecek" buyurmuştur... Halbuki, şehidlerle ilgili hüküm ifâde edilirken tahsis değil ta'mim ifade eden bir üslub kullanılmıştır: "Şehid (kıyamet günü), yarasından kan akıyor olduğu halde dirilir." Bu mülâhazaya göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İhramlı halde ölen kimse kıyamet günü telbiye getirerek dirilir" buyurmuş olsaydı hüküm umumiyet kazanmış olacaktı.[122]

?22? ??? ???? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ????????? ?????????? ????? ????? ???????? ??? ??????????? ?????????? ????? ????????. ????? ????????? ???? ?????????? ???????? ??????? ????? ??????: ????? ??????? ????? ????? # ????????[. ????? ??????? .

22. (1220)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihram giyerek Mekke'ye müteveccihen yola çıktığı zaman, güzel kokusu olmayan bir yağ ile yağlanırdı. Sonra Zülhuleyfe mecsidine gelir, orada (ihram için iki rek'at) namaz kılar, sonra hayvanına binerdi. Devesi (ayağa kalkıp) onu doğrultunca telbiyeye başlar ve şöyle derdi: "Ben Resûlullah'ın böyle yaptığını gördüm." [Buharî, Hacc 28; Muvatta, Hacc 32, (1, 333).][123]

AÇIKLAMA:

Burada ihram, telbiye getirmek mânasına gelir. İbnu Ömer, ihramını giydikten sonra kılınması sünnet olan iki rek'at ihram namazını kılınca hemen telbiyeye başlamıyor, devesine binip, devesi ayağa kalkınca, tam binme halini aldıktan sonra telbiyeye başlıyor. Sözgelimi ayağını atarken veya, deve kalkarken değil, tam binmiş vaziyete geçince telbiyeyi getiriyor. Böylece ihram yasakları fiilen başlatılmış oluyor.[124]
?23? ??? ????? ??????? ???:]???? ????????? ???????? ?????? ?????????. ??????? ?????? ????????? [.»????????« ????? ????? ???????? .

23. (1221)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denir: "(İbnu Ömer) reyhanlanmamış bir yağla yağlanırdı." Yani kokulandırılmamış. [Tirmizî, Hacc 114, (962);

İbnu Mâce, Menâsik 88, (3083).][125]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen mukattat, reyhanla kaynatılmak suretiyle koku sindirilmiş demektir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihramlının mutlak surette kokudan uzak kalması kanaatinde olduğu için, ihram öncesi yağlanırken kokulu kılınmamış, tabiî yağla yağlanmıştır. Bu te'vili esas alanların ihram giydiği takdirde izi devam ederek koku salmayı sürdürecek olan kokulu krem kullanmaması gerekir.
Hanefilerin ihram öncesi kokulanmayı müstehab addettiklerini bir kere daha hatırlatalım.[126]

?24? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ?????????? ????????????? ?????????? ?? ????????? ??????????? ????? ??????? ????????? ???????????[. ????? ??????? ????? .

24. (1222)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İhramlı reyhan koklayabilir, aynaya bakabilir. Yediği zeytinyağı ve tereyağı ile tedâvi olabilir." [Buharî, Hacc 18, (Bab başlığında, senetsiz olarak kaydetmiştir).][127]

AÇIKLAMA:

İhramlının reyhan koklaması ihtilâflı bir mevzudur. Sadedinde olduğumuz rivayetde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın bunda bir beis görmediği ifade ediliyor. Ancak, İshâk da mübah derken, Ahmed İbnu Hanbel, tevakkuf etmiş, Şafiî hazretleri haramdır demiş, İmam Mâlik ve Ebû Hanife (rahimehumullah) "mekruh" addetmişlerdir.
Aynaya bakma hususunda Sevrî'nin Câmi'inde kaydedilen rivayete göre İbnu Abbâs "Muhrim olanın aynaya bakmasında bir beis yoktur" demiştir. Kasım İbnu Muhammed'den gelen rivayette mekruh addedilmiştir.
Ebû Bekir İbnu Ebî Şeybe'nin kaydettiği rivayette İbnu Abbâs, ?????????? ??????????? ?????????????
"Muhrim yediği şey ile tedavi olur" demiştir. Bir başka rivayette ise: "Muhrimin eli veya ayakları çatlayacak olursa, zeytinyağı veya tereyağı sürebilir" demiştir. Bu ifadede Mücâhid'in: "Tereyağı ve zeytinyağı ile tedavi olamaz, aksi halde dem (koyun kurban etmesi) gerekir" şeklindeki görüşüne cevap verilmiş olmaktadır.[128]

?25? ??? ???????? ?? ??????:]???? ???? ??????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????????. ?????????? ???‘???????. ?????? ???? ????????: ???????? ?????????? ???????? ??????? ???????????: ? ???????? ?????????? ???????. ??????????? ???? ???????? ??? ??? ??????? ?‘????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ????????????? ?????? ???????? ????????. ??????????? ???????? ??????: ???? ?????? ???????: ???? ????????????? ??? ???????? ?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? # ???????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ????? ???? ???????. ?????? “??????? ??????? ????????: ??????? ??????? ???? ??????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????: ????? ????????? # ????????[. ????? ????? ? ???????.??? ?? ????? ??? ????: ???? ?????????? ?? ?????: ?????????? ?????. »??????? ?????????« ????????? ???? ???? ?????? ??????. »??????????????« ????????.

25. (1223)- Abdullah İbnu Huneyn anlatıyor: "İbnu Abbas ile Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhümâ) Ebvâ'da ihtilâf ettiler. İbnu Abbas: "Muhrim başın yıkar" dedi. Misver ise: "Hayır, yıkayamaz!" dedi. İbnu Abbâs, beni Ebu Eyyûb el-Ensârî (radıyallahu anh)'ye gönderdi. Ben onu iki direk arasına gerilmiş bir perde gerisinde yıkanıyor buldum. Kendisine selam verdim.
"Kim o?" dedi.
"Abdullah İbnu Huneyn'im. Beni, size İbnu Abbas gönderdi. Sizden, ihramlı iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın başını nasıl yıkadığını soruyor" dedim. Bunun üzerine Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) elini perde (ipinin) üzerine koyup aşağı doğru bastı ve başı göründü. Üzerine su döken birisine: "Dök!" dedi. O da döktü. Ebu Eyyub (radıyallahu anh) başını elleriyle ileri geri ovalayıp:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar gördüm" dedi." [Buharî, Cezâu's-Sayd 14; Müslim, Hacc 91, (1205); Muvatta, Hacc 4, (1, 323); Ebu Dâvud Menâsik 38, (1840); Nesâî, Hacc 27, (5, 128-129); İbnu Mâce, Menâsik 22, (2934).]
Muvatta dışındaki rivayetlerde şu ziyade mevcuttur: "Misver, İbnu Abbâs'a şunu söyledi: "Seninle bir daha münakaşa etmiyeceğim (ne dersen kabûlüm)."[129]

AÇIKLAMA:

1- Buharî bu hadisi, "Muhrimin yıkanması" adlı bir babta kaydeder. Yıkanma ile ferahlık, paklık ve cenâbetten temizlenmek gibi çeşitli maksatlarla yapılan yıkanmaların hepsini kasteder. Muhrimin cenâbetten temizlenmek için yıkanması gereğinde ulemâ icma eder. Başka maksatlarla yapılacak yıkanmalarda ihtilâf edilmiştir.
İmam Mâlik, muhrimin su ile başını örtmesini mekruh addetmiştir. Nitekim Muvatta'da, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in ihramlı iken sadece ihtilâm halinde yıkandığı rivayet edilmiştir.
İbnu Abbas: "Muhrim hamama gider, tırnağı kırılırsa koparıp atar" demiştir.
Hasan Basri ve Atâ da yıkanmayı mekruh addetmiştir.
Hz. Aişe başını veya vücudunu kaşımakta beis görmemiştir.
2- Başın yıkanıp yıkanmaması ihtilafı, daha ziyade saçın dökülme ihtimalinden doğmaktadır. Çünkü, baş yıkanırken parmaklarla kaşımak gerekmektedir.
Halbuki ihramlının vücudundan kıl yolunması yasaktır. Yukarda kaydettiğimiz ihtilâflar bu temel espriden kaynaklanır.
Abdullah İbnu Huneyn, Ebu Eyyub'e "başın yıkanıp yıkanmadığını" sormak üzere geldiği halde, soruyu biraz değiştirerek: "Baş nasıl yıkanır?" diye sormuştur. Zîra Ebu Eyyub hazretlerini yıkanır vaziyette bulunca, soruyu "Baş yıkanır mı?" şeklinde sormanın mânası kalmamıştır. Fetânet eseri olarak, saçın yolunma ihtimalini asgarîye düşürecek bir tarzda mı yıkandığını anlamayı tercih etmiş, bu maksadla "İhramlı iken Resûlullah başını nasıl yıkardı?" diye sormuştur. Ebu Eyyûb (radıyallahu anh) ellerini başından ileri geri kaydırarak ovalamış ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihramlı iken, normal bir yıkayışla baş yıkadığını ifade etmiştir.
3- Bu rivayet, bir kısım meselelerde Ashab'ın kendi aralarında münâkaşa ettiklerini gösterdiği gibi, münakaşa âdablarını da göstermektedir. Meseleyi, nassa başvurarak tahkik ediyorlar, nass ortaya çıkınca kendi fikirlerinden vazgeçiyorlar.
4- Misver (radıyallahu anh)'in, İbnu Abbâs'a: "Seninle artık bir daha münakaşa etmeyeceğim" demesi, birbirlerinin faziletini kabuldeki mümtaz ahlâklarını göstermesi bakımından mânidardır. Bu söz, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın fikhî meselelerde de üstünlüğünü, nassa dayanmayı esas aldığını gösterir.

5- Ebu Eyyûb'tan açıklayıcı haberi getiren tek kişidir: Abdullah İbnu Huneyn. Şu halde Misver (radıyallahu anh), haber-i vahidi, hem de Tâbiin'den olan bir kimsenin haber-i vâhidini kabul etmiş olmaktadır ki, bu, Ashab'ın haber-i vâhidle amel etmelerine de bir delil olmaktadır.
6- Ashab'tan birinin sözü, diğerini bağlayıcı değildir. Bu sebeple münâkaşa edilebiliyor ve tahkike başvurabiliyorlar. İbnu Abdilberr demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: ?????????? ???????????? "Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uysanız doğru yolda olursunuz" sözündeki iktidâ ile fetvalarına uymak kastedilmiş olsaydı, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) iddiasına hüccet aramaya ihtiyaç duymaz, bilakis Misver'e: "Ben yıldızım, sen de yıldızsın, bizden sonrakiler hangimize uyarlarsa bu onlar için yeterlidir" derdi. Öyle ise o hadisin mânası, ehl-i ilimden el-Müzenî ve başkasının da söylediği üzere, "Ashab nakil meselesinde yıldız gibidir" demektir, çünkü hepsi udûl'dür.
7- Hadiste, yıkanırken perde çekmenin gereğine, temizlenmede yardım istemenin cevazına delil var.
8- Keza tahâret halinde selam alıp verme, konuşma caizdir.
9- Muhrimin yıkanması câizdir, saçını bol su ile doyurması, yolunmasından emin olduğu takdirde ovalaması caizdir. Hatta, Kurtubî, bu hadisten hareketle, yıkanırken başı ovmanın vâcib olduğuna hükmetmiştir. Der ki: "Eğer ovmadan yıkanmak tamam olsaydı muhrimin bunu terketmeye daha çok hakkı olurdu, ovmada mahzur açıktır (saç yolunması)."
Kurtubî, "Abdest sırasında müstehab olan sakal tüylerinin arasından parmakların geçirilmesi (hilalleme), ihramlı için de müstehablığını devam ettirir" diyerek Şafiîlerden bazılarının, - yolunma endişesiyle - "İhramlı, abdest alırken sakalını hilallemez, mekruhtur" sözünü de reddetmiş olmaktadır. Kurtubî, bu hükmünde de sadedinde olduğumuz hadise dayanır ve der ki: "Baştaki tüyleri ovmakla, sakaldaki tüyleri ovmak arasında fark yoktur...".[130]

?26? ??? ????? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????.]???? ????????? # ????????? “??????? ??????????? [. ????? ???????.???? ???? ????? ???? ????????? # ????????? “????????? ???????????? ??????????? ????????????? ?????????? .

26. (1224)- Hârice İbnu Zeyd, babası Zeyd (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihrama girmek çin soyundu ve yıkandı." [Tirmizî, Hacc 16, (830).]Rezin de şu rivayeti kaydetti:"Aleyhussalatu vesselam, ihramını giymek, Kabeyi tavaf etmek ve Arafat'da vakfe içi yıkandı"[131]

AÇIKLAMA:

1- Aliyyu'l-Kârî, "soyunma"yı, "dikişli elbiselerini çıkarıp izâr ve ridâsına büründü" diye açıklar.
2- Bu hadis, ihrama girecek kimsenin, ihramdan önce yıkanmasının müstehab olduğuna delil olmuştur. Ulemâ çoğunlukla böyle hükmetmiştir. Vâcibtir diyen de olmuştur.[132]

?27? ??? ???? ???:]???? ???? ????? ?????????? “????????? ?????? ??? ???????? ????????????? ??????? ????????????? ??????????[. ????? ????.??? ?? ?????: ?????? ???? ??????? ????????? ??????? ??? ???? ?‘??????? .

27. (1225)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihrama girmezden önce ihram için, Mekke'ye girmek için, Arafat'ta vakfe için yıkanırdı." [Muvatta, Hacc 3, (1, 322); Buharî, Hacc 38.]
Bir rivayette şu ziyade vardır: "İhrama girdi mi, başını sadece ihtilâm olduğu zaman yıkardı."[133]

AÇIKLAMA:

Sünnete bağlılığıyla meşhur İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in hacc ve umre ile alâkalı olarak üç yerde yıkandığı belirtilmektedir:
1- İhrama girmezden önce, dikişli elbiseleri çıkarınca, izâr ve ridasını giymek için yıkanıyor,
2- Mekke'ye girmezden önce. Buharî'nin bu rivayetinde: "Harem'in en yakın yerine geldiği zaman telbiyeyi bırakır, Zu-Tuvâ nam mevkide geceler, sonra orada sabah namazını kılar ve yıkanırdı. Sonra: "Resûlullah böyle yapmıştı" derdi."diye bu hususa açıklık getirilir.
3- Arafat'ta vakfe için: Bu yıkanmayı arefe akşamı yaptığını Muvatta'daki rivayet tasrih eder.[134]

?28? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ????????? # ??????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.????? ??????? # ??????? ?????????? .

28. (1226)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yıkandığı su ile saçlarını (dağılmayacak şekilde) tarayıp nizama soktu." [Ebu Dâvud, Menâsik 12,(1747, 1748) Nesâî, Hacc 40, (5, 136); Buhârî, Hacc 19; Müslim 21, (1184); İbnu Mâce, Menâsik 72, (3047).][135]

AÇIKLAMA:

1- Telbid: Saça hususî şekilde hazırlanmış yapışkan bir şeyler sürerek saçların birbirine yapışmasını sağlamak, düzene koymak demektir. Telbid yapılınca toz toprağın, bazı haşerelerin saçlar arasına nüfuz etmesi ve saçın fazlaca kabarıp dağılması önlenmiş olmaktadır. Rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçlarına telbid yaptırarak ihrama girdiğini belirtmektedir.
2- Rivayette geçen ????? kelimesi ????? şeklinde de gelmiştir. Yani gasl olursa yıkanmak için hususî surette hazırlanmış su mânasına gelir. Asel ise "bal" demektir. Şu halde saçları yapıştırmak için, saç kremi yerine o devirde bal sürülmüş olması mevzubahistir. Bu hususta şârihler açıklama sunmazlar.[136]

?29? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]? ???????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

29. (1227)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "İhramlı kimse hamama girer." [Buharî, Cezâu's-Sayd 14 (Tercüme bab başlığı olarak, senedsiz şekilde) kaydedilmiştir.][137]

AÇIKLAMA:

1- Buharî, bu rivayeti, ???????? ??????????? ??????????? "Muhrim hamama girer..." diye müsbet bir mânada kaydederken, Teysir, yukarıda görüldüğü üzere cümlenin başına getirerek mânayı nefy (olumsuz) yapmıştır. Hata olduğu açık.

2- Bu rivayet Buharî'de muallak ise de Beyhakî ve Dârekutnî'de mevsul olarak gelmiştir. Hadisin bir başka vechi İbnu Abbas'ın Cuhfe'de ihramlı iken hamama gittiğini ve: "(Temizlenin) Allah sizin kirinize itibar edecek değildir" dediğini belirtir. Keza bir başka rivayette de: "Muhrim hamama gider, gerekirse dişini çeker, kırılacak olursa tırnağını atar... Ezâ verici şeyleri atın, size eza veren şeyler Allah'ın işine yaramaz" buyurmuştur.[138]

?30? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ????? ?????? # ?????? ????????[????? ??????? ???? ??? ???????.???? ??????? ???? ????? ????? ?? ????: ??????????? ?????? ???????.??? ?? ????: ????????? ?? ???????
?????? ???????? ???? ?????? ???? ????.??? ????: ?? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?? ?????? ??????? .

30. (1228)-Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken hacamat oldu (kan aldırdı)." [Buharî, Cezâu's-Sayd 11, Tıbb 12, 15; Müslim, Hacc 88., (1203); Ebu Davud, Menâsik 36, (1835-1836); Tirmizî, Hacc 22, (839); Nesâî, Hacc 92, (5, 193); İbnu Mâce Menâsik 87, (3081).] Bu metin Sahiheyn'in metnidir.
Buharî merhumun bir diğer rivayetinde: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] oruçlu iken hacamat oldu" denir. Yine Buharî'nin bir diğer rivayetinde: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] ihramlı iken çektiği ağrı sebebiyle başından hacamat oldu" denir.
Bir diğer rivayette: "Şakîka denen (başının ön kısmındaki) bir ağrı sebebiye, Lahyu Cemel adında Mekke yolu üzerindeki bir su başında, başının ortasından hacamat oldu" denir.[139]

AÇIKLAMA:

Çeşitli vecihlerde gelmiş olan bu rivayetten şu hükümler çıkarılmıştır:
1- Nevevî der ki: Muhrim, zaruret olmaksızın hacamat olmak ister de, bu iş saçın kesilmesini gerektirirse, saçın kesilmesi sebebiyle bu haramdır. Saç kesilmesini gerektirmezse Cumhur'a göre câizdir. İmam Mâlik mekruh demiştir.
Hasan Basrî: "Saç kesilmese de fidye ödemek gerekir, ancak zaruret icabı hacamat olmuş ise, saç kesilmesi de caizdir, fakat fidye gerekir" der.
2- Bu hadisle, saç kesme ve koku sürünme gibi ihram yasağına yer vermeyen kan aldırma, yara açma, damar kesme, diş çektirme vs. tedavilerinin hepsinin câiz olduğu istidlâl edilmiştir. Bu tedavilerin hiçbiri sebebiyle fidye de gerekmez.[140]

?31? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ????? ????? # ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ????[. ????? ??? ???? ????????.????? ???? ????? ??? ??. »?????????« ?? ?? ???? ????? ??? ???? ?????.

31. (1229)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken ayağının sırtından çektiği bir ağrı sebebiyle hacamat oldu." [Ebu Dâvud, Menâsik 36, (1837); Nesâî, Hacc 94, (5, 194).]
Nesâî'nin rivayetinde "...Maruz kaldığı incinme sebebiyle (ayağının sırtından hacamat oldu)" denmiştir.[141]

?32? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]? ?????????? ?????????? ??? ??? ??????? ?????????? ??????? ????? ? ????? ??????[. ????? ???? .

32. (1230)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "İhramlı kimse kaçınılmaz bir sebepten dolayı mecbur kalmadıkça hacamat olamaz." [Muvatta, Hacc 75, (1, 350).][142]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, İbnu Ömer de, saçın dökülmesine müncer olacak hacamatı, "zaruret olmaksızın" haram addeder. Kıl dökülmeyecek bir yerde olursa, ayak gibi, ulema câiz derken İbnu Ömer mekruh addeder. İmam Mâlik de zaruret olmadıkça kan aldırmayı mekruh addetmiştir. Çünkü bu, muhrimi zayıf düşürecektir. Aynı mülahaza ile hacının arafe günü oruç tutmasını da mekruh addeder.[143]

?33? ??? ??????? ?? ???.]???? ????? ??? ????????????? ??? ???????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??????? ??? ????????????? ????????? ?????? ??? ????????? ????????? ??? ????????????? ??????????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? # ?????? ???? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????????? .

33. (1231)- Nübeyh İbnu Vehb (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu Ubeydillah İbni Ma'mer, ihramlı iken gözünden hastalandı. Bunun üzerine gözlerine sürme çekmek istedi. Ancak Ebân İbnu Osman onu bundan men etti ve gözlerine sabır basmasını tavsiye etti. İlâveten: Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın Resûlullah'ın böyle yaptığını rivayet ettiğini söyledi." [Müslim, Hacc 89, (1204); Ebu Dâvud, Menâsik 37, (1838); Tirmizî, Hacc 106, (952); Nesâî, Hacc 45, (5 143).]
Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "Ebân hacc emîri idi."[144]

AÇIKLAMA:

Sabır, tîb olarak kullanılmayan bir tedavi maddesidir. Bu sebeple ihramlının kullanmasına ruhsat verilmiştir. Sürmeye gelince, içerisinde koku maddesi yoksa, "Onun da kullanılması caizdir" denmiştir. Şâfiî hazretleri: "Sürme, bana göre, kadınlar için erkeklere nazaran daha ziyâde mekruhtur, ancak gerek beriki ve gerekse öteki hakkında fidyeye hükmedildiğini bilmiyorum" der.
Muhrimin sürme (kohl) kullanmasında Ebu Hanife ve ashabı, Süfyan-ı Sevri, Ahmed, İshak bir beis görmezler. Ancak ismid denen sürmeyi Süfyân ve İshak mekruh addederler.[145]

?34? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]?????? ?????? ?? ??????? ????????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

34. (1232)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den rivayet edilmiştir ki, ihramlı iken, gözüne gelen bir rahatsızlık sebebiyle aynaya bakmıştır. [Muvatta, Hacc

93, (1, 358.][146]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) gözüne gelen bir ağrı sebebiyle aynaya bakmış olmaktadır. Süslenmek, saçını düzeltmek, tereffühte bulunmak gibi gayr-ı zarurî bir maksada mebnî bakış sözkonusu değildir. İmam Mâlik, bu rivayetten hareketle zarûrî bir maksadla muhrimin aynaya bakabileceğini söylemiş ise de, zarûrî olmaksızın bakmayı mekruh addetmiştir. "Çünkü der, saçının dağınıklığını görüp düzeltmeye kalkar."[147]

?35? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????????? ????? ????? # ??????????? ?????? ????????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.??? ??????? ?? ????: ?? ??????? ?????????? ?????? ????? ?????? ???? ????????? ???????? .
???? ??? ????: ??? ??? ??????: ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ?? ????????? ??????????? ?????? ????????.??? ???? ???????: ????????? ????????? # ?????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? .

35. (1233)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meymune validemizle (radıyallahu anhâ) ihramlı iken tezevvüc buyurdular." [Buharî, Cezâu's-Sayd 12, Meğâzi 43, Nikâh 30; Müslim, Nikâh 46, (1410); Ebu Dâvud, Menasik 39, (1844, 1845); Tirmizî, Hacc 24, (842) Nesâî, Hacc 90, (1, 191, 192).]
Buhârî'nin bir rivayetinde şu ziyâde var: "Umretü'lkazâ sırasında, ihramsız olarak Meymûne ile gerdek yaptı. Meymûne Seref'te vefat etti."
Ebu Dâvud der ki: İbnu Müseyyeb demiştir ki: "ihramlı iken Resûlullah'ın Meymûne ile evlenmesi meselesinde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) vehme düşmüştür."
Nesâî'ye ait bir başka rivayette: "İhramlı iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evlendi" denir. Meymûne ile evlendiği zikredilmez.[148]

AÇIKLAMA:

1- İhramlı iken nikâhlanma bahsi ihtilâflı bir mevzudur. Bu hadisi esas alan bir kısım ulemâ, ihramlı kimsenin nikâh akdi yapmasında bir beis görmez. Ancak, derler, ihramdan çıkmadıkça, cinsî münâsebette bulunamaz." Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Hammâd İbnu Ebî Süleyman, İkrime, Mesrûk, Nehâî, Sevrî, Atâ vs. bazıları (rahimehumullah) bu görüştedir.
2- Cumhûr, Müslim'in kaydettiği Ebân İbnu Osman'ın Hz. Osman'dan yaptığı bir rivayete -ki 1237 numarada gelecek- dayanarak ihramlı bir kimsenin nikâhlanamayacağına, başkalarını da nikâh edemiyeceğine hükmetmişlerdir. Şafîî, Mâlik, Ahmed, Evzâî, İshak, Leys, Said İbnu'l-Müseyyeb, Sâlim, Kasım Süleyman İbnu Yesâr vs. bu görüştedir. Ashab'tan Hz. Ali ve Hz.Ömer de bu görüştedir. Bunlara göre ihramlının kendisi veya başkası için yapacağı nikâh batıldır, dünür bile gönderemez. Ashâb'tan Ebu Râfi ile, yukarıda adı geçen Meymûne validemizden (radıyallahu anhümâ) gelen rivayetlerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Meymûne (radıyallahu anhâ) ile evlendiği zaman ihramsız idi. Üsdü'l-Gâbe'de kaydedilen bir rivayette, Hz. Peygamber umretu'lkaza sırasında üç gün Mekke'de kalınca, Mekkeliler'e düğün ziyafeti teklif eder, kabul etmezler. Resûlullah oradan ayrılıp, dönüşte Seref'e gelir, orada Meymûne ile gerdek yapar.
İhramlı iken nikâh caizdir diyenlerle caiz değildir diyenler, lehte deliller ileri sürerken, mukabil tarafın delillerini de cerhetme husûsunda açıklamalar getirirler. Biz burada teferruata girmiyeceğiz. Her iki tarafın dayandığı rivayetler, müteakiben gelecek.[149]

?36? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ????????? # ??????????? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????????[. ????? ???????.»??? ????? ??????« ??? ???? ???? ???????: ???? ??? ??? ?? ??? ?????
36. (1234)- Ebû Râfi' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramsız iken Meymûne (radıyallahu anhâ) ile evlendi. İhramsız olduğu halde onunla gerdek yaptı. İkisinin evlenmesinde aralarında ben elçilik yapmıştım." [Tirmizî, Hacc 23, (841).][150]

?37? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????????? ????? ????? # ???????? ?????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ????????? ???? ??? ??? ????.???? ??????: ??????????? ?????? ?????. ???? ??????? ???? ???? ?‘?????: ??????? ????? ?????? ??? ?????.???? ???????: ?????? ????? ???? ????????? ???????? ????????????? ?? ?????????? ??????? ????? ????? ??????.»??????« ???? ?????: ??? ????? ???????.

37. (1235)- Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Her ikimiz de Seref'te ihramsız iken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle evlendi." [Müslim, Nikâh 48, (1411); Ebu Dâvud, Menâsik 39, (1843); Tirmizî, Hacc 24, (845).] Bu metin Ebu Dâvud'dakidir.
Müslim'de şöyle denmiştir: "Kendisi ihramsız olduğu halde O'nunla (Meymûne) evlendi, Râvi -ki Yezîd İbnu'l-Esamm'dır- der ki: "Meymûne hem benim teyzemdi, hem de İbnu Abbâs'ın teyzesi idi."
Tirmizî'de şu ziyade vardır: "Meymûne (radıyallahu anhâ) ile gerdek yaptığında ihramsız idi. Meymûne Seref'te öldü. Onu, Resûlullah'ın kendisiyle gerdek yaptığı çadırda defnettik.[151]

?38? ??? ?????? ??? ???? ???:]?????? ????????? # ???? ?????? ??????? ??????? ???? ?‘???????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ????????? ????? # ????????????? ?????? ??? ????????[. ????? ???? .

38. (1236)- Süleymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), azadlısı Ebu Râfi'yi Ensâr'dan bir başkasıyla birlikte (Meymûne'ye) gönderdi. Onlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Meymûne bintu'l-Hâris (radıyallahu anhâ) ile evlendirdiler. (O vakit) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) henüz Medine'de idi (ve umretu'lkaza için yola) çıkmamıştı." [Muvatta, Hacc 69, (1, 348).][152]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ebu Râfi' ile gönderdiği ikinci şahıs, İbnu Sa'd'ın belirttiği üzere Evs İbnu Havlî'dir. Bunların evlendirmesinden maksat Resûlullah adına istemeleridir.Bazı rivayette, Meymûne (radıyallahu anhâ) meselesini, Abbas İbnu Abdilmuttalib'e havâle eder, evlendirme işini o

tamamlar.[153]

?39? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ? ???????? ?????????? ??? ???????? ??? ????????[. ????? ????? ? ???????.

39. (1237)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İhramlı ne evlenir, ne evlendirir, ne de dünür gönderir." [Müslim, Nikâh 41, (1409); Muvatta, Hacc 70, (1, 348, 349); Ebu Dâvud, Menâsik 37, (1841); Tirmizî, Hacc 23, (840); Nesâî, Hacc 91, (5 192).][154]

?40? ??? ???? ???:]??? ??? ??? ?????? ?????? ????????: ? ???????? ?????????? ??? ???????? ??? ???????? ???? ???????? ??? ???? ????????[.

40. (1238)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle hükmetmiştir: "İhramlı evlenmez, evlendirmez, ne kendisi için kız ister, ne de başkası için." [Muvatta, Hacc 72, (1, 349).][155]

?41? ??? ??? ????? ????????.]???? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????[. ??????? ???? .

41. (1239)- Ebu Gatafân el-Mürrî'nin anlattığına göre, babası Tarîf, ihramlı iken bir kadınla evlenmeş ise de Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu nikâhı reddetmiştir. [Muvatta, Hacc 71, (1, 349).][156]

?42? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ???????? ???? ??????? ???? ???????? ????? ????? # ?? ???????? ?? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ????? ??????????. ??????????? ??????????? ???????? ??? ????????? ???????????? ????? ???????? ????????? ????????? ??????????. ???????? ?????? ?????????? ????????? ??????????. ????????: ? ???????? ? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ????? ???????? ?????????? ???? ????????? ???????????? ????? ?????? ???? ?????? ????? ?????????? ????? ???????????. ????? ???????? ??????? ?? ????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????. ?????????? ????????? # ???????????? ???? ????? ??????: ???? ???????? ?????? ???? ???????? ??????! ???????????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ???????: ??????? ???? ???????? ?????????????? ??????[. ????? ?????.???? ?? ????? ??????: ???? ????? ????????.??? ????: ?????? ?????? ????? ????? #: ????????? ????? ??????? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ???????? ??????? . ?????: ????????.??? ????: ??? ????????? ??? ????????? ??? ?????????? .

42. (1240)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye Sulhu yapıldığı sene, bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından bir grupla birlikte, Mekke yolu üzerinde bir yerde oturuyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizden ileride (konaklamış) idi. Ben hâriç herkes ihramlıydı. Halk vahşî bir eşek gördü, ben o sırada meşguldüm, ayakkabımı tamir ediyordum. Gördüklerinden beni haberdar etmediler, onu kendiliğimden görmüş olmamı istiyorlardı. Bir ara aralarında bir gülüşme oldu. Birden etrafıma bakındım (ve bu esnada) hayvanı gördüm. Hemen (Cerâde adındaki) atıma gidip eğerledim ve bindim. (Acelemden) kamçıyı ve mızrağı unutmuştum. "Kamçı ve mızrağımı bana verin!" diye seslendim.
"Hayır, dediler, vallahi bu işte sana yardımcı olmak istemeyiz." Öfkelendim. İnip onları aldım. Tekrar binip, eşeğe doğru hızla gittim, (yetişip) avladım. Beraberimde getirdim, ölmüştü. Arkadaşlarım etinden yediler. Ancak sonradan ihramlı iken yeyip yememe hususunda şekke düşüp (yediklerine pişman oldular). Yürüdük, ben bir parça ayırdım. Resûlullah'a kavuşunca, bu meseleyi sorduk.
"Beraberinizde birşeyler kaldı mı?" dedi. Ben: "Evet!" diyerek parçayı uzattım, ihramlı olduğu halde, ondan yedi. Ve:
"Bu bir taamdır. Onunla Allah size ikramda bulunmuştur!" dedi." [Buharî, Cezâu's-Sayd 2, 3, 4, 5, Hibe 3, Cihâd 46, 88, Megâzi 35, Et'ime 19, Zebâih 10, 11; Müslim, Hacc 56, (1196); Muvatta, Hacc 76, (1, 350); Tirmizî, Hacc 25, (847); Ebu Dâvud, Menâsik 41, (1852); Nesâî, Hacc 78, (5, 182); İbnu Mâce Menâsik 93, (3093).]
Bunlarda gelen bir ziyade şöyledir: "(Resûlullah:) "O helaldir, yiyin (dedi).
" Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şunu söyledi: "Sizden biri (hayvanı yakalamak üzere) saldırmasını emretmedi, veya ona hayvanı göstermedi mi?" Onlar: "Hayır!" diye cevap verince, (Resûlullah:)
"Öyleyse yiyin!" buyurdu.
"Bir diğer rivayette: "(Resûlullah): İşaret ettiniz veya yardım ettiniz veya saldırmasını sağladınız mı?" (diye sordu)."[157]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, ihramlı iken hayvan avlamak mevzuuna girer. Hadis çeşitli vecihlerden gelmiştir. Her vecih, diğerlerine göre bazı farklı teferruat ihtiva edebilmektedir.
2- Yukarıda kaydedilen vechinin daha vâzıh hale gelebilmesi için, başka vecihlerde gelen bazı açıklayıcı ziyadeleri parantez içerisinde kaydettik.
3- Av (sayd)'dan murad, etinin yenmesi ihramsıza helâl olan vahşî hayvandır.
4- Anlaşıldığı üzere Abdullah İbnu Ebî Katâde, herkes umre için ihramlı olduğu bir sırada ihramsızdır. Ebû Katâde'nin ihramsız oluşu, onun orduya sonradan yolda katılmış olmasından ileri gelmektedir. Ashab bir av hayvanı (vahşî eşek = zebra) gördükleri halde onu uyarmazlar, o da ayakkabı tamiriyle meşguldür, hemen göremez. Bir ara gülüşmeler sebebiyle irkilip şöyle bir etrafına bakınır. Av hayvanını görünce, avlamak için alelacele atına koşar, hazırlar ve biner. Ne var ki acelesinden hem kamçısını hem de mızrağını unutur. Arkadaşlarından istese de vermezler. Çünkü hepsi ihramlıdır ve ihramlıya av yasağı vardır. Avcıya ve avlanmaya yardım etmek de yasağa girdiği için, ihramsız olan Abdullah'ı arkadaşları ne başlangıçta uyarmışlar, ne de kamçı ve silahını eline vermişlerdir.
5- Abdullah hayvanı avlar, etini beraberce yerler. Ama, bunu yemekle bir yasak mı işledik diye içlerine tereddüt gelir. Önde ilerlemiş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yetiştikleri zaman vak'ayı anlatıp, durumlarını sorarlar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ihramlı olanların, bu avlama işine işaret edip gösterivermek suretiyle bile olsa yardımcı olup olmadıklarını tahkik edip, hiçbir

yardımları olmadığını anlayınca av etinin hepsine helâl olduğunu beyan buyurur ve kendisi de yer.
6- Mevzu ile alâkalı bazı hükümler:
1) Avlanmaya yardım etmemek şartıyla ihramlı av eti yiyebilir.Ancak bu meselede bazı farklı görüşler vardır:
a) İhramlı için, avlansın avlanmasın av eti mutlak surette haramdır. Bu hükme gidenler 1241 numaralı hadisi esas alırlar.
b) İhramlının izniyle olsun olmasın, onun namına avlanan, avdan yemesi haramdır. İmam Şafîî ve İmam Mâlik bu görüştedir.
c) İhramlı bir kimse kendisi avlanır veya başkası onun izni veya delâletiyle avlarsa, o avdan yemesi haramdır. Başka surette avlanan av etlerini yiyebilir. İmam-ı Âzam bu görüştedir. Ekseriyet, "İhramlının avladığı sadece kendisine değil, başkasına da haramdır" demiştir. Hasan Basrî, Ebu Sevr, Süfyan-ı Sevrî ve diğer bazıları: "Hırsızın kestiği gibidir, başkası yiyebilir" demiştir. Ancak sahih olan,"muhrimin sayd nevinden kestiği meyte" hükmünde olmasıdır.
2) İhramlı, av hayvanını kasden veya hatâen de öldürse cezâ gerekir. Bu hususta Hicâz ve Irak ulemâsı ve başkaları ittifak ederler. Sadece Ehl-i Zâhir, Ebu Sevr, Şafîîlerden İbnu Münzir itiraz ederek hatâen öldürene ceza gerekmez derler. İki rivayetten birinde Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. Hasan Basrî ve Mücâhid: "Cezâ hata için vâcibtir, ancak, âmden olursa buna ceza değil, nikmet yani İlâhî ukubet vâcib olur" demişlerdir.
3) Ulemânın ekserisi: "İhramlı, avlandığı takdirde, ödemesi gereken ceza, avladığı hayvanın benzerini ve dengini ödemesidir" diye hükmetmiştir. Ebu Hanife onun kıymetini ödemesi vâcibtir, mislini sarfetmesi de câizdir" der.
Ekserî ulema: "Büyük hayvan avlamışsa büyük hayvan öder, küçük hayvan avlamışsa küçük hayvan öder" demiştir. İmam Mâlik bu görüşe muhalefet ederek: "Öldürülen büyük de olsa, küçük de olsa cezası büyük hayvandır, öldürülen sağlam da olsa, sakat da olsa cezası sağlam hayvandır" der.[158]

?43?
??? ????? ?? ?????????? ?????? ?????? ??????.]?????? ?????? ??? ????? ????? # ???????? ?????????? ?????? ???‘??????? ??? ?????????? ????????? ???????? ???????? ???? ??? ?? ???????? ?????: ????? ????
???????? ???????? ??? ????? ??????[. ????? ????? ? ??? ???? .

43. (1241)- Sa'b İbnu Cessâme (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, kendisi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Ebvâ veya Vehdân'da (canlı) bir yaban eşeği hediye etmiştir. Ancak Resûlullah bunu kendisine iâde etmiş, Sa'b'ın üzüldüğünü yüzünden anlayınca: "Bunu sana iade edişimizin sebebi ihramlı oluşumuzdur" demiştir. [Buharî, Cezâu's-Sayd 6, Hibe 5, 17; Müslim, Hacc 50, (1193), Muvatta, Hacc 83, (1, 353); Tirmizî, Hacc 26, (849); Nesâî, Hacc 79 (5, 183-185); İbnu Mâce, Menâsik 92, (3090).][159]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette hediye edildiği belirtilen "vahşî eşek"ten murad nedir? Vahşî eşek eti mi, yoksa canlısı mı? Bu husus münâkaşalıdır. Rivayetin Buharî'deki vechi, yukarıda olduğu gibi çok açık değildir. Ancak, Buharî başka rivayetlerin karinesine dayanarak "canlı" olduğuna hükmetmiş ve bunu bab başlığına koyduğu kayıtla belirtmiştir. Müslim'deki bir vechinde "vahşi eşek eti" olduğu tasrih edilir. Bazı rivayetlerde "vahşî eşek budu", "ucundan kan damlayan bir yaban eşeği budu", "av etinden bir parça" gibi farklı tâbirler kullanılmıştır.
Rivayetlerdeki bu farklılıklar sebebiyle, ulemâ bu meselede ihtilâflı yorumlar yapmışlardır.
Tahavî, İbnu Abbâs'tan gelen bütün rivayetlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Sa'b'a iade ettiği hediyenin diri olmayan av eti olduğunda müttefiktir. Bu da: "İhramlıya av eti haramdır" diyenlere delildir der.
İbnu Battal, hadislerdeki ihtilâflı durumu, hâdisenin bir değil birden fazla olmasıyla izah eder. İbnu Hacer de bu görüşe meyleder. Ona göre, Sa'b, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir defasında yaban eşeğini bütün olarak hediye etmiş, başka seferlerde de parçalarını hediye etmiştir.
Kurtubî de önce hayvanın bütün olarak hediye edilmiş olabileceğini, reddedilince, Sa'b'ın "bütün oluş sebebiyle reddedildiğine" yorup, sonra da parça halinde hediye ettiğine hamlederek te'life çalışır.
2- Ulemânın bir kısmı (Şa'bî, Tâvus, Mücâhid, Sevrî vs. bu rivayette İmam Mâlik) bu rivayetten istidlâl ederek ihramlı olmayan kimsenin kestiği "av hayvanı"nın ihramlıya haram olduğuna hükmetmiştir. Hz.Ali, İbnu Abbâs ve İbnu Ömer de bu kanaattedir.
3- Diğer bir kısım âlimler (Said İbnu Cübeyr, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed İbnu Hanbel ve Atâ) ihramlı olmayan bir kimsenin öldürdüğü avın ihramlıya helâl olduğunu söylerler. 1240 numaralı hadisi delil gösterirler.[160]

?44? ??? ???? ??????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????????]???? ????????? ???? ?????????? ?????? ??? ???? ????? # ?????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ????????[. »?????????? ???????? ????????? ????? ????????« .

44. (1242)- Nesâî'nin kaydettiği diğer bir rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anh) şöyle anlatmıştır: "Sa'b İbnu Cessâme (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, ihramlı iken, Kudeyd'de ucundan kan damlayan bir vahşî eşek budu hediye etti. Resûlullah, bu hediyeyi Sa'b'a iade etti (kabul etmedi)." [Nesâî, Hacc 79, (5, 183-185).][161]

?45? ??? ???? ?????? ?????? ??????]???? ???? ????? # ???: ?????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ??????? ??????[. ????? ????? ????? .

5. (1243)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz ihramlı iken, bizzat avlamamış iseniz veya (sizin arzunuzla) sizin için avlanmamış ise kara av hayvanları(nın eti) size helâldir." [Ebu Dâvud, Menâsik 41, (1851); Tirmizî, Hacc 25, (846); Nesâî, Hacc 81, (5, 187).][162]

AÇIKLAMA:

Bu hadis av hayvanını "muhrim"in avlaması ile "muhrim olmayan"ın avlaması arasındaki farkı açık bir şekilde ifade etmektedir: İhramlının öldürdüğü haram, ihramsızınki değildir. İhramlı bizzat öldürmüş veya emrederek başkasına öldürtmüş farketmiyor. Hadis, emretmemiş bile olsa, ihramlıya niyetle öldürüleni de dâhil etmektedir.
İhramsızın kestiği avın, ihramlıya helâl olduğunu kabul eden ulemâyı daha önce (1241 numaralı hadiste) belirttik.[163]

?46? ??? ????????? ?? ????? ???:]?????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ???????????? ??????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???? ????? ????? #[. ????? ???? ????????.»??????? ???? ???????« ?? ????? ???? .

46. (1244)- Abdurrahman İbnu Osman anlatıyor: "Biz ihramlı iken Talha ile beraberdik. Bize bir kuş hediye edildi. Bu sırada Talha yatıyordu. Kuş etinden bazılarımız yedi, bazılarımız çekinip yemedi. Talha uyanınca yiyenleri te'yid etti ve: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte onu yedik" dedi." [Müslim, Hacc 65, (1197); Nesâî, Hacc 78, (5, 182).][164]

?47? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ???:] ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????????. ?????? '????????? ??????. ????????: ???? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ???????????? ??????? ????? ???? ??????[. ????? ???? .

47. (1245)- Abdullah İbnu Âmir İbni Rebîa anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a Arc'ta iken bir av eti getirildi. Arkadaşlarına:
"Yiyiniz!" dedi. Onlar:
"Sen yemiyor musun?" diye sordular.
"Ben, dedi, sizin durumunuzda değilim, bu hayvan benim için avlandı." [Muvatta, Hacc 84, (1, 354).][165]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Muvatta'daki aslında Hz.Osman'ın ihramlı olduğu belirtilir. İbnu Abdilberr bu hadisle amel eden fakîhin çıkmadığını belirtir.[166]

?48? ??? ????.]???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????: ??? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ????????? ?? ???????? ??? ????????[. ????? ????.

48. (1246)- Urve merhum anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye:
"Bir av hayvanı benim için avlanmamışsa bu bana helâl mi, haram mı?" diye sormuştum, şu cevabı verdi:
"Ey kızkardeşimin oğlu, o (ihram müddeti) on gündür. İçinde bir seğrime (rahatsızlık, şüphe) hissedersen bırakıver (yeme)." [Muvatta, Hacc 85, (1, 354).][167]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), sorulan husus üzerine, nazarında kesin bir nass olmaması haysiyetiyle böyle cevap vermiştir. Ona göre, bu şüpheli bir durum arzetmektedir. Öyle ise, Hz. Aişe şüpheli hususlarda Resûlullah'ın koyduğu: ???? ??? ????????? ????? ????????????? "Şüpheli şeylerden, kesinliğe ulaşıncaya kadar kaçın" prensibine uyarak, yemeyi terketmelidir. Üstelik ihram müddeti on gündür, sabredilmesi zor değildir... mânasında cevap vermiştir.
Hz. Aişe, ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hükmü iyice bilinmeyen, şüpheli hususlarda tâkip edilecek yolu gösteren bir başka düsturunu daha hatırlatmış olmaktadır: ??????????? ???????? ???????? "Kalbin nefret ettiği şeyi bırak" veya ??"????? ???????? ?????????? "Günah kalblerin titrediği şeydir."[168]

?49? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ????? ??? ?? ???.]???? ???? ????? # ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??? ???? ????????????? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????? # ??????: ??????? ??????? ??????? ??? ?????? ????????. ??????? ??????????? ?????? ????????? ??? ????? ????? #. ?????? ??? ?????? ??????: ????????? ????? ?????????. ??????? ????? ????? # ???? ?????? ??????????? ?????? ??????????. ????? ????? ?????? ???? ???? ???"??????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ????? ??????? ?? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????? # ????? ????? ??? ????? ???????? ? ????????? ????? ???? ???????? ?????? ???????????[. ????? ???? ????????.»?????????« ???? ????? ????? ?? ????.

49. (1247)- el-Behzî (radıyallahu anh) -ki ismi Zeyd İbnu Ka'b'dır- anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye gitmek düşüncesiyle ihramlı olarak (Medine'den) çıktı. Ravhâ nam mevkiye varınca orada kesilmiş bir vahşî eşekle karşılaştılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bundan bahsedildi:
"Bırakın onu, dedi, sahibi hemen gelebilir!"
Derken hayvanın sahibi Behzî geldi ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bularak:
"Ey Allah'ın Resûlü, bu eşeği (size bıraktım) dilediğiniz gibi tasarruf edin!" dedi. Resûlullah derhal Hz. Ebu Bekir'e emrederek, "yol arkadaşları arasında taksim etmesini" söyledi.
Sonra yola devam edip İsâye nâm yere geldi. Burası Ruveyse ile Arc arasında bir yer idi. Sıcak bir gölgede kıvrılıp uyumakta olan bir ceylan vardı. -Râvi der ki- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir şahsa, herkes geçinceye kadar orada bekleyip kimseye hayvanı rahatsız ettirmemesini emretti." [Muvatta, Hacc 79, 1, (351); Nesâî, Hacc 78, (5, 182, 183), Sayd 32, (7, 205).][169]

AÇIKLAMA:

1- Bir rivayette Medine-Mekke yolu üzerinde bulunan bazı yer isimleri geçmektedir: Ravhâ, İsâye, (veya Üsâye veya Esâye), Ruveyse, Arc. Bunlar yol boyu uğrak yerleridir.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in uyuyan ceylanı rahatsız ettirip, ürküttürmemesi, ihramlı oluşlarından ileri gelir. Zîra muhrime, sayd'ı (av hayvanını) ürkütmesi veya bu işte yardımcı olması, -sadedinde olduğumuz rivayetten anlaşılacağı üzere- yasaktır.[170]

?50? ??? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????]???? ??????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????????[. ????? ????.»????????? ????????????« ????? ???????? ??????????? ?? ?????? ??? ?????? '?? ????? ?? ????? ????????.

50. (1248)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Zübeyr (radıyallahu anh) ihramlı olduğu halde (yemek üzere yanına) güneşte kurutulmuş ceylan eti dizisini azık olarak alıyordu." [Muvatta, Hacc 77, (1, 350).][171]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz.Zübeyr (radıyallahu anh)'in ihramlıya, ihramdan önce hazırlanmış av hayvanı eti yemesinin helâl olduğu inancında bulunduğunu göstermektedir.[172]

?51? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???? ????? ????? # ?? ????? ??? ???????? ??????????????? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????????. ?????? #: ??????? ??????? ???? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????? ???? ?????????« ???? ????? ????? ?????: ?????? ??? .

51. (1249)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, hacc veya umre için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte yola çıkmıştık. Yol esnasında bir çekirge sürüsüne rastladık. Kamçı ve yaylarımızla vurmaya başladık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunu yeyin, zîra o deniz avından (sayılır)" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 42, (1853); Tirmizî, Hacc 27, (850).][173]

?52? ??? ??? ????:]?????????? ???? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

52. (1250)- Ka'bu'l-Ahbâr demiştir ki: "Çekirge deniz avı(ndan sayılmış)dır." [Ebu Dâvud, Menâsik 42, (1853); Muvatta, Hacc 82, (1, 352).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, çekirgenin deniz avına benzetilmesi, çekirgenin de ölüsünün yenmesi yönüyle arzettiği benzerlikten ileri gelir.
2- Ancak, fukahâ muhrim'e çekirge öldürmeyi yasaklamıştır, Onu öldüren kıymetini tasaddukta bulunur.
Hidâye'de, çekirgenin kara avı olduğu belirtilmiştir. İbnu'l-Hümâm, ulemânın ekseriyetinin böyle hükmettiğini belirtir. Bu durumda sadedinde olduğumuz hadis müşkil bir durum ortaya koymaktadır. Hz. Ömer, kendisine, ihramlı iken çekirge öldürüp, hükmünü sormak için gelen kimseyi Ka'bu'l-Ahbâr'a gönderir. O: "Bir dirhem tasadduk etmeye" hükmeder.
Aliyyu'l-Kârî: "Bu hadis şayet sahîh ise, iki çeşit çekirge, kara ve deniz çekirgeleri var demektir, her biri hakkında ayrı ayrı uygun hüküm yürütülür" diyerek ihtilâfı gidermeye çalışmıştır. (müteakip açıklamaya da bakınız.)
Ancak hemen kaydedelim ki, Ebu Dâvud, senette yer alan Ebu'l-Mühezzim'in zayıf olduğunu, çekirgenin "deniz avı" olduğunu söyleyen iki rivayetin de vehimden ibâret olduğunu belirtir.[174]

?53? ???? ????]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????: ????? ?????????? ??????: ??? ?????? ??????????? ????????? ??????? ???????? ???? ???? ??? ???????? ????? ?????????? ?? ????? ????? ??????????[.»??????????« ?????? ??????: ??? ??????????? ???? ??????? ????? ??? ?????? ?? ????? ?‘?? .

53. (1251)- Muvatta'da şu ziyade var: Hz. Ömer (radıyallahu anh) Ka'b'a sordu: "Nereden biliyorsun (ki çekirge deniz avıdır)?" Ka'b şu cevabı verdi:
"Ey mü'minlerin emîri, nefsimi yed-i kudretinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, bu (bir nevi) balık hapşırmasıdır, her yıl iki sefer hapşırır." [Muvatta, Hacc 82, (1, 352).][175]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Ka'bu'l-Ahbar'ındır. Ka'b, Müslüman olan Yahudi âlimlerden biridir. Muhadramlardan kabul edilir. Hz. Ebu Bekir veya Hz. Ömer zamanında İslâm'la müşerref olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında Müslüman olduğu da söylenmiştir. İbnu Hacer: "Sahîh olanı Hz. Ömer zamanında İslâm'a girmiş olmasıdır" der.
Ka'b, Yahudi âlimi olması itibariyle rivayetlerinde eski malumatının te'siri görülmüştür. Hatta İslâmî telifâtâ giren pekçok isrâiliyâtın mühim kaynaklarından birinin Ka'b olduğu kabul edilmiştir.
Çekirgenin deniz avından olduğunu ifade eden bu rivayetlerde isrâilî efsâne kokusunu hissetmemek mümkün değildir. Ebu Hüreyre'den gelen 1249 numaralı hadisin mâkul bir te'vili yapılmış, çekirgenin deniz avından sayılmasının bir vechi gösterilmiştir. Ama, çekirge sürüsünü balık hapşırığına benzeten ifâdenin te'vili zorluk arzetmektedir. Nitekim başta Şâfiî, ulemâmız çekirgeyi kara avı saymış ve çekirgeye taarruzu ihramlıya haram kılmış, öldürene de kıymetince tasadduk hükmetmede tereddüd etmemiştir.
Zürkânî, bizzat Ka'b'ın yukarıda kaydedilen görüşünden rücû ettiğini gösteren delillerden bahseder. Aynen şöyle devam eder: "...Şâfiî hazretleri sahîh veya hasen bir senedle Abdullah İbnu Ebî Ammâr'dan şunu rivayet etti: Muaz İbnu Cebel ve Ka'bu'l-Ahbâr (radıyallahu anh)'la birlikte, bir ihramlı grup içinde Beytu'l-Makdis'den umre yapmak üzere hareket ettik. Yolda, bir mevkiye gelmiştik ki Ka'b bir ateş yakıp ısınmaya başladı. O sırada bir çekirge sürüsü geldi. İki çekirge yakalayıp öldürdü. İhramlı olduğunu unutmuştu, sonradan hatırladı ve çekirgeleri (yemeden) attı. Medine'ye gelince Hz. Ömer'e uğrayıp bu iki çekirgenin hikâyesini anlattı. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Kendi kendine nasıl bir ceza verdin?" diye sordu. Ka'b: "İki dirhem ödeme cezası" dedi. Hz. Ömer: "Öyle mi! İki dirhem yüz çekirgeden daha kıymetlidir." Evet. Çekirgeler yolları istilâ etseler, geçebilmek için çiğnemekten başka çare kalmasa, bu sebeple bir ödeme gerekmez. Yine de ihramlı, çekirge öldürmekten sakınmalıdır. İbnu Abdilberr, çekirgenin balık hapşırığı olması meselesinde, müşahedeye ters düştüğü için tevakkuf etmiştir.
es-Sâcî, Ka'b'dan şunu rivayet eder: "İlk çekirge, balığın burun deliğinden çıkmıştır." Bununla ilk yaratılışının böyle olduğunu ifade etmiştir, ancak bunun sıhhati bilinmez. Hz. Ömer onu ne tekzib ne de tasdik etti. Zîra onun, bunu, Tevrat'tan öğrenmiş olabileceğinden korktu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onların rivayet ettiği şeyler hususundaki sünneti şudur: "Ne tasdik ne de tekzib etmemek, böylece rivayet ettikleri şey haksa reddedilmemiş, ecdâdları tarafından uydurulmuş veya tahrif edilmiş bir şey ise tasdik edilmemiş olur."
Görüldüğü üzere, İslâm ulemâsı, rivayet olarak kitaplara giren isrâiliyâtı ihtiyatla karşılamış, reddi gerekince de ağırbaşlılık ve selef büyüklerine olan hürmeti rencide etmeyecek bir üslubla reddetmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ehl-i Kitab'ın söylediklerini ne red ne de tasdik edin, böylece hakkı tekzib, batılı tasdikten sâlim kalırsınız" mânasındaki irşadlarının Ehl-i Kitap'la olan münasebetlerde, muhatabın inancına saygıda nasıl mühim bir esas olduğu da anlaşılmış oluyor.
Dar kafalarına sığdıramadıkları herşeye safsata diyerek milyonlarca mü'minin inançlarına saygısızlık ilan eden modern barbarların kulakları çınlasın![176]

?54? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]???? ???????? ?????? ????????: ???????? ??????????? ????? ??? ?????? ?????????????? ??????? ????????? # ???? ?????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????????[. ????? ???? ???? ????.»???????? ????????« ??? ????? ??????: ??? ???? .

54. (1252)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Esmâ Bintu Umeys, Muhammed İbnu Ebî Bekir'in doğumu sebebiyle Şecere nâm nevkide nifas olmuştu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz.Ebu Bekir (radıyallahu anh)'i görüp, kadına yıkanıp ihrama girmesini emretmesini söyledi." [Müslim, Hacc 109, (1209); Ebu Dâvud, Menâsik 35, (1834); İbnu Mâce, Menâsik 12, (2911).][177]

?55? ??? ????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????.]??????? ???????? ????????? ????????????: ???????? ????????[. ????? ???? ????????.??? ????? ????: ????? ??????????? ?????????? ???? ?????? ??? ?????????? ????? ???????.??? ???????? ?? ????: ????? ??????? ????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?? ?????? ? ??????? ???????????? ??????? ?? ??????? ??????????.??? ???? ??: ????????? ??? ????? ????? # ?????? ???????? ?????? ??????????? ???????????? ????? ???????.»????????????? ?????????« ???? ?????? ??? ?????
?????? ?????????? ??????? ??? ?? ????? ?? ????? ?? ????????? ???????. ??????? ?? ?????? ??????: ??? ?? ???? ??? ??????? .

55. (1253)- Esmâ Bintu Ümeys (radıyallahu anhâ) Muhammed'i Beydâ'da doğurduğunu söylemiş, önceki hadisteki durumu aynen zikretmiştir." [Muvatta, Hacc 1, (1, 322); Nesâî, Hacc 26,(5, 127.]
Muvatta'nın bir başka rivayetinde şöyle denir: "(Esmâ..) Zülhuleyfe'de Muhammed'i doğurdu). Ebu Bekir (radıyallahu anh) ona yıkanmasını sonra da ihrâma girmesini emretti."
Nesâî, bir başka rivayette şu ziyadeyi ilâve eder: "...sonra hacc için ihrama girmesini, Ka'be'yi tavaf hâriç, herkesin yaptıklarını aynen yapmasını (emretti)."
Yine Nesâî'nin bir başka rivayetinde (Esma) şöyle demiştir: "Resûlullah'a (birisini) göndererek: "Ne yapayım?" diye sordurdum. Bana: "Yıkan, (kan gelen kısma) sargı bağla, sonra da ihrama gir" haberini gönderdi."[178]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, hayızlı ve nifaslı kadınların ihrama girebileceklerini, tavaf ve tavafa bağlı olan iki rekât tavaf namazından başka, bütün hacc fiillerini yapabileceklerini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), nifaslı halde neler yapabileceğini soran Esmâ'ya, "Tavaf hariç her şeyi" diye cevap vermiştir. Nifaslı ve hayızlı kadınların, ihram için yıkanmaları gerekir mi, gerekmez mi meselesinde ihtilâf edilmiştir. Hanefî ve Şâfiîlerin de dahil olduğu Cumhûr'a göre, yıkanmaları müstehabtır. Hasan Basrî ve Zâhirîler'e göre vâcibtir.
Bilindiği üzere, bir kadın doğumdan itibaren 40 gün nifaslı sayılır ve bu esnada, tıpkı hayızlı halde olduğu üzere, oruç tutamaz, namaz kılamaz. Kâ'be'yi tavaf edemez, câmiye giremez, Kur'ân'a el süremez. Bu durumlarda hacc yapabilir mi? Veya hacc menâsikinden hangilerini yapabilir, hangilerini yapamaz? İşte haccın başlatıldığı sırada doğum yapmış olan Esmâ (radıyallahu anhâ) bunu sormuştur.
Esma, hacc niyetiyle yola çıkıp, ihram giyme mahalline gelince doğum yaparak nifas olmuştur. Zîra doğum yaptığı zikredilen yerler, Medinelilerin ihrama girdikleri yerlerdir: Şecere, Zülhuleyfe, Beyda. Aslında Şecere ve Beyda, Zülhuleyfe'de muayyen noktaların isimleridir. Zülhuleyfe ise, Medineliler için, bizzat Resûlullah tarafından tesbit edilen mîkat yani ihram giyme mahallidir. (1187 numaralı hadise bakın.)[179]

?56? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????:]?????? ???? ?? ????????? ????????? ??????? ??????? ????????? ??? ????????????: ??????? ??????? ?????????? ??? ??????????? ???? ????????. ???????? ? ??????? ??????????? ??? ??????? ???????? ????????????. ?????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

56. (1254)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den yapılan bir rivayete göre, hacc veya umre için ihrama giren hayızlı kadın hakkında, "Kadın dilerse umre veya haccı için ihrama girer, ancak Beytullah'ı tavaf edemez, Safa ile Merve arasındaki sa'yi de yapamaz. Bunlar dışındaki bütün menâsike insanlarla birlikte katılır. Temizleninceye kadar mescide yakın olamaz." [Muvatta, Hacc 45.][180]

AÇIKLAMA:

Hayızlı kadının Safa ve Merve arasındaki sa'yi yapamayışı, sa'yin tavafa bağlı olmasından ileri gelir. Zîra sa'y, Beytullah'ı tavaftan sonra icrâ edilen bir nüsüktür. Böyle olunca, temizlik şart olan tavaf hayız ve nifasıyla yasak olunca, buna bağlı olarak yapılan sa'y da ister istemez yapılamaz. Tavaftan imtina eden sa'yden de imtina eder. Öyle ise hayızlının sa'y yapamayışı, sa'y için temizliğin şart olmasından ileri gelmez. Gerçi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan bir rivayete göre, önce sa'y yapan bir kimse durumunu sorunca, Hz. Peygamber: ???? ? ?????? "Tavafını da yap, bunda bir mahzur yok" buyurmuştur. Ancak Cumhur bunun yeterli olmayacağını, tavaftan sonra yeniden sa'y yapması gerektiğini söylemiştir. Hadisi de: "Buradaki sa'y, kudüm tavafından sonra ve ziyâret (veya ifâza) tavafından önce yapılan sa'y olmalıdır" diye te'vil etmişlerdir.
Mescide yaklaşmayı meşru kılan temizlenmeden maksad "kanın kesilmesini takib edecek yıkanma"dır. Nifas veya hayız kanı tamamen kesilmeden alınacak boy abdesti şer'î temizliği sağlamaz.Veya kan kesildikten sonra boy abdesti alınmadığı takdirde yine "temiz olunmaz."[181]

?57? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ??????????? ??????????

???? ?????? ???? ?????????? ??????????? ?????????????? ????????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????

57. (1255)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nifaslı ve hayızlı kadınlar mîkata gelince guslederek ihrama girerler ve Beytullah'a olan tavaf hariç bütün menâsiki îfa ederler." [Ebu Dâvud, Menâsik 10, (1744); Tirmizî,Hacc 100, (945).][182]

?58? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]??? ????? ?????? #: ?????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????????? ?? ??????????? ???????: ??????????? ??????????? ?????????????? ???????????? ??????????? ??????????[. ????? ????? ? ???????.??? ?????: ? ??????? ???? ???? ??????????? ?? ???????? ??“???????.??? ???? ???? ???? ???????? ?? ??? ???? ??????: ?????????? ?????????.??????? ?? ???? ???? ??? ?“???? ????????? ????? ??? ???? ???? ?? ?????? ???? ?? ???? ??????? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ????? .

58. (1256)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beş hayvan vardır, bunların öldürülmesi ihramlıya günah değildir: Karga, çaylak, akrep, fâre, kelb-i akûr." [Buharî, Cezau's-Sayd 7; Müslim, Hacc 72, (1199); Muvatta, Hacc 88,(1, 356); Ebu Dâvud Menâsik40, (1846); Nesâî, Hacc 82, 83, 84, 86, 87, 88, (5, 187-190).]
Bir rivayette şöyle denmiştir: "Bunları, Harem'de ve ihramda iken öldürene günah yoktur."
Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin, Ebu Saîdi'l-Hudrî'den kaydettikleri bir rivâyette: "Âdi yırtıcılar" da denmiştir. Bundan maksad insana saldırıp yaralayandır. Hayvanlardan öldürülmesi câiz olanları ayrıca zikredeceğiz (4939-4952. hadisler).[183]

AÇIKLAMA:

1- İhramlıya öldürmesi helâl olan bu beş hayvan, ihramsıza evleviyetle helâldir. Bu hayvanların zararlı olduğu herkesce bilinir. Bunların, namaz kılarken bile öldürülmesinin câiz olduğunu ifâde eden rivayetler mevcuttur.İnsana zarar veremeyecek derecede küçük olan yavrularının da öldürülmesi câiz mi değil mi? ihtilâf edilmiştir
3- Farenin muhtelif cinsleri olmasına rağmen, hadiste mutlak geldiği için hepsinin öldürülmesi câizdir.
4- Kelb-i akûr, bilinen köpek değildir. Ulemâ kelb-i akur'dan insana saldırıp, yaralayan ve insanları korkutan bütün yırtıcı canavarları anlamışlardır. Arslan, kaplan, panter, kurt gibi... Bazı âlimler, sayılan bu beş hayvana, eti yenmeyen hayvanlardan öldürülmesi yasaklanmış olanlar dışındaki bütün vahşîlerin girdiğini söyler ve öldürülmelerinin câiz olduğuna hükmederler.
5- Kastalânî, bu hayvanların öldürülmelerinin câiz kılınmasını, bunların insanlara ve diğer hayvanlara zararlı oluşlarına bağlar ve der ki: "karga ile çaylak zayıf bulduğu sığırın ve diğer sağmal hayvanların arka kısmının etini gagasıyla yer, gözünü oyar, şaşkın insanın elinden ekmeğini bile kapabilir. Bunlar kuşların en âdisidir. Akrep de çok zehirli bir hayvandır. Öyle ki yılanı bile sokup öldürülebilir. Onun zehri, kocaman fili bile devirmeye yeterlidir." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de namazda akrep öldürdüğünü haber veren rivâyet mevcuttur.
6- Bu hayvanların öldürülmesi bir vecibe değil bir cevazdır. Yani bunlar görülünce mutlak öldürülsün demek değildir. Öldüren, herhangi bir günah işlememiştir, herhangi bir ceza ödemez demektir.
7- Âlimler bu hadisten hareketle, öldürülmesi gereken bir mücrim Harem'e iltica ettiği takdirde, orada öldürülmesinin câiz olduğu hükmünü çıkartmıştır.[184]

?59? ??? ??????? ?? ??? ????? ?? ???:]??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????. ???????: ?????? ????????????? ???????????. ????? ???????: ???? ???????? ??????? ?????? ????? ??? ??????? ??????????[. ????? ???? .

59. (1257)- Alkame İbnu Ebî Alkame, annesinden rivayet etmiştir ki: "Annesi, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi ihramlı iken bedenini kaşıyan kimse hakkında soru sorulunca dinlemiştir. Hz. Aişe şu cevabı verir: "Evet, kaşınsın ve şiddetle kaşısın." Sonra Hz. Aişe ilâve eder: "Ellerimi bağlasalar, (kaşınmak için ayaklarımdan başka bir imkânım olmasa) ayaklarımla kaşınırım." [Muvatta, Hacc 93, (1, 358).][185]

AÇIKLAMA:

Kaşıma, kıl dökme ihtimâlini getirdiği için ihramlı hakkında meşkuk bir durum hâsıl eder. Bu sebeple Hz. Aişe'ye, câiz mi, değil mi diye sorarlar. Hz. Aişe câiz olduğunu, hiçbir mahzur görmediğini ifade için mübâlağalı bir üslup ihtiyar eder. İmam Mâlik bedenin baş, sırt gibi görünmeyen kısımlarının dikkatli ve ihtiyatlı kaşınması gerektiğine dikkat çeker: "Olur ki, eli bir hayvancığa rastlar da göremez" der.[186]

?60? ??? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ????:] ????????? ???? ????? ?????? # ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????? ????? ????? # ??????????? ?????????? ????????? ??? ?????? ????? ????? # ?????????? ??? ?????? ??? ????? ????????? ????????? ????? ????? # ??????????? ??? ?????? ????????? ???? ????? ‘?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????. ?????? ???? ??????: ????? ?????????? ??????: ??????????? ????????????. ??????? ???? ??????: ??????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ????? # ????????? ?????????: ???????? ??? ???? ??????????. ??? ???????? ????? ?????? ???? ????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

60. (1258)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hacc yapmak üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte çıktık. Arc nâm mevkiye kadar geldik. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) konakladı, biz de konakladık. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına oturdu. Ben de babam Ebu Bekir'in yanına oturdum. Resûlullah'ın binek devesi ile, Hz.Ebu Bekir'in binek develeri tekdi ve o da Ebu Bekir'e ait bir köle ile birlikte (yolda) idi. Ebu Bekir (radıyallahu anh) oturup, kölenin gelmesini beklemeye başladı. Köle geldi ama beraberinde deve yoktu. Hz.Ebu Bekir (radıyallahu anh):
"- Deven nerde?" diye sordu. Köle:
"- Sabahleyin onu kaybettim!" dedi. Ebu Bekir (radıyallahu anh):
"- Tek bir deveyi kayıp mı ettin!" deyip köleye vurmaya başladı. Resûlullah bu sırada gülüyor ve şöyle diyordu:
"- Şu ihramlıya bakın neler de yapıyor!" (İbnu Ebi Rizme der ki: Resûlullah: "Şu ihramlıya bakın neler de yapıyor?" deyip gülüyor, (başka bir şey söylemiyordu)." [Ebu Dâvud, Menâsik 30, (1818); İbnu Mâce, Menâsik 21, (2933).][187]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'in metni, Ebu Davud'unkine nazaran -anlamayı zorlaştıracak- bazı eksiklikler ihtiva etmektedir. Tercümede, aslından alarak parantez içerisinde gösterdik.
2- Görüldüğü üzere, ihramlının te'dibde bulunulmasına Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müdahale etmiş, fakat, kesin ve sert bir üslubla değil. Şu halde bu müdahale tahrim ifade etmektedir. Nitekim aynı hadisi Ebu Dâvud: "İhramlı kölesini te'dib eder" adını taşıyan bir bâb başlığı altında kaydederken, İbnu Mâce: "İhramda iken sakınma" adını taşıyan bir bâbda kaydeder. Şu halde ihramlı, ailesini te'dib edebilecek, ancak dikkat etmesi, aşırı gitmemesi gerekir, terki ise evladır.[188]

?61? ??? ????? ?? ????????]?????? ???? ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ????????[.

61. (1259)- Nâbîa İbnu Abdillah: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i ihramlı iken (Mekke ile Medine arasındaki Sükyâ köyünde) devesinin kurtlarını alıp toprağa atarken gördüm." [Muvatta, Hac 92, (1, 357).][189]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin sonuna İmam Mâlik: "Ben bunu mekruh buluyorum" kaydını koyar.
2- İmam Mâlik'in mekruh addetmesi, devede yaşayan bu parazitlerin de hayvan olmasından ileri gelir. Yere atılınca öleceklerinden, ihram yasağı araya girmiş olmaktadır. Ancak Hz. Ömer'in bunu câiz gördüğü açıktır.
Zürkânî der ki: "Eğer bunlar deveye zarar veriyorlarsa, onları deveden temizler, kefâret olarak bir miktar taam yedirir" der.[190]

?62? ??? ???? ???:]???? ???? ????? ???????? ??? ???????? ?????????? ?????? ??? ???????? ???? ?????????[. ??????? ????.????? »?????????« ?? ???? ??? ?????????? ??? ????? ??? ???????? ??????. »????????????« ????? ???? ??? : ?? ??? ?? ?????? .

62. (1260)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), ihramlının, devesinden pire veya güve gibi haşereleri temizlemesini mekruh addederdi." [Muvatta, Hacc 95, (1, 358).][191]

BİRİNCİ FER[192]

TELBİYE HAKKINDADIR

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????????????? ????? ??????? ?????????? ???? ????? ????? # ??????: ??? ?????? ????? ????? # ?? ??? ????? ??????????: ?????? ???????? ??? ????????????[. ????? ?????.??? ?????: ??? ?????? ??? ???? ?????? ?????????? ????? ????? ???? ?????????.??? ???? ???????: ????? '??? ?????: ????????? ??????? ???? ?????????? ???? ??????????? ????: ???? ????? ?????? # ???? ????????? .

1. (1261)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şunu söyledi: "Sizin Beydâ'nız, hakkında Resûlullah'a iftira ettiğiniz şurasıdır. Ama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece mescidin -yani Zülhuleyfe mescidinin- yanında ihrama girip telbiye getirdi." [Buharî, Hacc 20; Müslim, Hacc 23, (1186); Muvatta, Hacc 30, (1, 332); Tirmizî, Hacc 8,(818); Ebu Dâvud, Hacc 21, (1771); Nesâî, Hacc 56, (5, 162-164); İbnu Mâce, Menâsik 14, (2916).]
Bir rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şecere nâm mevkide devesine bindiği zaman telbiye getirdi."
Nesâî'nin diğer bir rivayetinde denir ki: "İbnu Ömer'e: "Seni deven kaldırdığı zaman telbiye çeker gördüm" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Çünkü Resûlullah böyle yapmıştı."[193]

AÇIKLAMA:

1- Beydâ, lügat olarak çöl, boş arâzi mânasına gelir. Hadiste ise, belli bir yerin adıdır: Zülhuleyfe'nin Mekke tarafına düşen ve oraya yakın bulunan bir tepedir. Her çeşit inşaattan hali olduğu için Beydâ denmiştir.
2- İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir ihtilâfa temas etmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccı hangi noktada başlatmıştır? İbnu Abbâs'tan yapılan bir rivayette -ki Dârakutnî tahric etmiştir- Hz. Peygamber'in Beydâ'ya çıktıktan sonra hacca niyet edip telbiye getirmeye başladığı belirtilir. Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'ın Ebu Davud'da gelen bir rivayeti, Resûlullah'ın, Uhud yolunu tutacaksa, Beyda dağına tırmandığında telbiyede bulunduğunu, Fur' yolunu tutacaksa hayvanı kaldırır kaldırmaz telbiyede bulunduğunu ifade eder.
3- Sadedinde olduğumuz rivayette İbnu Ömer ise, Zülhuleyfe Mescidi'nin yanında telbiyeye başladığını söylemekte, diğer ifadeleri "kizb" olarak tavsif etmektedir. Hemen belirtelim ki, bu kizb dilimizdeki yalan ve iftira değildir, "hata" demektir. Yani İbnu Ömer hâdiseyi rivâyet eden ashabın hata ettiğini iddia etmektedir. İzah edileceği üzere, işin aslında hata da mevcut değil.
4- Görüldüğü üzere, ulemâ, Hz. Peygamber'in ihrama girdiği yer hususunda ihtilâf etmiştir: Zülhuleyfe Mescidi diyen olmuş, devesi onu kaldırınca diyen olmuş, Beyda tepesine çıkınca diyen olmuştur.
Bu meseleyi, müteakip rivâyette göreceğimiz üzere en güzel çözüme bağlayan İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tır. O, "Bunu en iyi bileniniz benim"diyerek sözüne başlayacak, gerçekten hacc âdâbına uygun şekilde izah edip, her iddia sahibine hak verecek şekilde mâkul bir izaha kavuşturacaktır.
Onun bu izahını nakleden Tahâvî benimsediğini belirtir. Ayrıca Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) bunların mezheplerine tâbi olan diğer ulemânın bu açıklamayı benimsediklerini kaydeder.
Evzâî, Atâ ve Katâde'ye göre ise, Beydâ'da ihrama girmek müstehabtır.[194]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ??????]???? ????? ?????? # ?????? ????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??? ???? ?????? ??????????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.??? ??????? ?? ????: ???????? ????????? ????????????? ????? ?????? ?????????.

2. (1262)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleyi kıldı. Sonra devesine bindi. Beydâ tepesine çıktığı zaman telbiye getirdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 21, (1774); Nesâî, Hacc 25, (5,127), 56, (5, 162).]
Nesâî, bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydetti: "Öğleyi kıldığı zaman hacc ve umre için ihrama girdi."[195]

?3? ??? ??? ????? ???:]?????? '??? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? '??????? ???????? ????? ?????? # ?? ???????? ????? ???????. ??????: ????? '?????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???? ????? ?????? # ??????? ????????? ?????? ????????? ??????????. ?????? ????? ????? # ?????? ???????? ?????? ?? ???????? ??? ??????????? ??????????? ????????? ?? ?????????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ??????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????? ?????? ???????? ??????????? ???? ????????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????. ?????? ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????????? ???? ????????? ???????. ???????? ??????? ?????? ????? ??????????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ??? ????

?????? ???????????? ?????? ????????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????? ????? ??? ???? ?????? ????????????. ??????? ?????? ?????? ??????? ?? ??????? ???????? ????? ???????????? ???? ????????? ??????? ????? ??? ???? ?????? ????????????. ???? ??????? ??? ????????: ?????? ????? ???????? ???? ???????? ??? ?? ??????? ???? ?????? ???? ????????????[. ????? ??? ???? .

3. (1263)- Ebu Cübeyr anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)' a dedim ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, vâcib kıldığı zaman, getirdiği telbiye hususunda Ashab'ın ihtilâfına doğrusu hayret ediyorum!" Bana şu cevabı verdi."
Bu meseleyi ben herkesten iyi biliyorum. Aslında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek bir hacc yaptı. Bütün ihtilâflar bununla ilgili. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc maksadıyla (Medine'den) yola çıktı. Zülhuleyfe Mescidi'ne gelip iki rekatlık ihram namazını kılınca, haccı fiilen olduğu yerde başlattı. Namazı bitirince de hacc için telbiyede bulundu. İşte bu telbiyeyi bır kısım insanlar işitti. Bunu kendisinden ben de (işittim ve) hatırımda tuttum. Sonra hayvanına bindi. Devesi onu yerden kaldırınca tekrar telbiye getirdi. Bu ikinci telbiyeyi de işitenler oldu. (Her seferinde telbiyeleri) farklı kimselerin işitmesi, insanların dağınık ve hareket halinde olmalarındandı. Böylece, devesi onu kaldırdığı zaman çektiği telbiyesini de yeni insanlar işitti. İşte bunlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), devesi kaldırdığı zaman telbiye getirdi" dediler.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yoluna devam etti. Beydâ tepesine çıkınca da telbiye getirdi. Bu telbiyeyi de işiten başkaları vardı. Bunlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beydâ'ya çıkınca telbiye getirdi" dediler. Allah'a kasem olsun! Resûlullah namazgâhında haccı başlattı. Devesi kaldırdığı zaman telbiye getirdi, sonra Beydâ tepesine çıkınca orada da telbiye getirdi."
Said İbnu Cübeyr sözüne devamla dedi ki: "İbnu Abbas'ın sözünü esas alanlar (Zülhuleyfe'deki) namazgâhta iki rek'atlık ihram namazını kılar kılmaz telbiye getirdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 21, (1770).][196]

AÇIKLAMA'sı için önceki hadise bakın.[197]

?4? ??? ???? ???:]???? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ?????????? ???? ????????? # ???? ???????? ?????[. ????? ????? .

4. (1264)- Nâfi' diyor ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Harem, bölgesinin en yakın yerine geldi mi telbiyeyi artık bırakırdı. Sonra Zu-Tuva nâm mevkide geceyi geçirir, orada sabah namazını kılar, sonra yıkanırdı ve derdi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapmıştı." [Buharî, Hacc 38, 39; Müslim, Hacc 226, (1259); Muvatta, Hacc 32, (1, 333).][198]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Münzir: "Mekke'ye girerken yıkanmak, bütün âlimlere göre, müstehabtır, âmden terkinde fidye gerekmiyeceği hususunda da ihtilâf etmezler" demiştir. Ulemânın ekseriyeti: "Sadece abdest alınmış olsa bu da kifayet eder, müstehab yerine gelir" demiştir. İbnu Ömer bazan abdest alır, bazan yıkanırdı. Ancak daha önce kaydedildiği üzere (1223 ve 1225. hadisler) İbnu Ömer ihrama girdikten sonra başını, ihtilâm hâli araya girmedikçe yıkamazdı. Bunun su ile de olsa, başın örtülme yasağının ihlâl edilmemesi endişesinden ileri geldiğini kaydetmiştik. Şu halde, Mekke'ye girmezden önce onun yıkanması demek, yine başını hariç tutarak yıkanması demektir, tam bir boy abdesti alması değildir.
Şâfiîler, "Mekke'ye girerken, ihramlı, yıkanmayacak olursa teyemmüm etmeli" demiştir.
İbnu't-Tîn'in açıklamasına göre, Mekke'ye giriş için hususî bir yıkanma mevzubahis değildir. Yıkanma tavaf içindir, Mekke'ye girişte mevzubahis edilen yıkanma da, aslında tavaf içindir, Mekke'ye giriş için değildir. Ama bazı âlimler: "Bu ihramlıya has değildir, Mekke'nin hürmeti sebebiyledir, ihramsız olarak giren kimsenin yıkanması da müstehabtır" demiştir. Nitekim, Resûlullah, fetih sırasında ihramsız olduğu halde yıkanmıştı.
İbnu Nâfi'nin rivayetine göre, İmam Mâlik'e göre İbnu Ömer'in bu hususta sözüyle amel müstehabtır. Yani, Zülhuleyfe'de ihrama girerken, Zu-Tuva'da Mekke'ye girerken ve bir de Arafat'a giderken bazan abdest almalı, bazan yıkanmalıdır, bir sebeple terkedene de herhangi bir şey gerekmez. Zâhirîler bu yıkanmaları vâcib addetseler de ümmet müstehab addetmede ittifak eder. Hasan Basrî hazretleri, "İhrama girerken unutarak yıkanmayı terkeden kimse, hatırlayınca yıkansın" demiştir.[199]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.?????: ???? ???????? ???? ???????????? ?? ??????????? ???? ????????? ???????? .

5. (1265)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mukim olanlar veya umre yapanlar, Hacer-i Esved'i istilâm edinceye kadar telbiyeyi bırakmazlar." [Ebu Davud, Menâsik 29, (1817), Tirmizî, Hacc 79, (919).]
Hadis, Tirmizî'de şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), umrede iken, Hacer-i Esved'e istilâm yapınca telbiyeyi bırakırdı."[200]

AÇIKLAMA:

1- İstilâm, kelime olarak selâm'dan gelir. Selamlamak diye dilimize çevirebiliriz. Bu, Ka'be-i Muazzama'nın Rükn-i şarkî (veya Rükn-i Hacer-i Esved) dener köşesindeki Hacer-i Esved'e tekbir ve tahlîl getirerek eller konup ve sonra öpülmek suretiyle gerçekleşir. Yaklaşılamadığı takdirde, uzaktan Hacer-i Esved'in hizasına gelindiği vakit Hacer'e dönülerek ellerin içi Ka'be'ye çevrilip, kulaklar hizasına kaldırılıp bismillahi Allahu ekber diyerek, eller Hacer'in üzerine konuluyormuş gibi işaret edilerek, karşıdan selamlanır ve sağ elin içi öpülür. Bu da, yakından öpmek yerine geçen bir istilâmdır. (İstilâmın daha geniş açıklaması için 1551 numaraya bakın).
2- Hadis hakkında Tirmizî merhum şu bilgiyi sunar: "İbnu Abbas'ın bu rivayeti sahih bir hadistir. Ulemânın ekserisi bununla amel etmiş ve: "Umre yapan kimse, Hacer-i Esved'i istilâm etmedikçe, telbiyeyi kesmez" demiştir. Bazıları da: "Mekke'nin dış evlerine ulaşır ulaşmaz telbiyeyi keser" demiştir. Amelde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan rivayetin esas kılındığını belirten Tirmizî, bununla hükmedenlerden Süfyan-ı Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshak (rahimehumullah)'ın isimlerini zikreder.[201]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????? # ??????? ?????????? ??? ????? ??????????. ???????: ????????? ?????????? ?????????? ????????? ? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ????????????? ???? ?????????? ? ??????? ????. ? ??????? ???? ????? ??????????[. ????? ????? .

6. (1266)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı telbiye çekerken -bir rivayette mülebbiyen değil, mülebbiden demiştir- işittim şöyle diyordu: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk. Lebbeyk lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'lhamde ve'nni'mete leke ve'lmülk, lâ şerîke leke." Bu kelimelere başka ilâvede bulunmuyordu." [Buharî, Hacc 26, Libâs 89; Müslim, Hacc 19, (1184); Muvatta, Hacc 28, (1, 331-332); Tirmizî, Hacc 13, (825); Ebu Dâvud, Menâsik 27, (1812); Nesâî, Hacc, 54, (5, 159-160).][202]

?7? ? ??? ?? ?????:]??????? ???????????? ??? ?????? ???????: ???? ???? ??? ?????????? ??????? ??????? ????? ????? # ???? ?????? ???????????? ?????????: ????????? ?????????? ????????? ????????? ???????????? ?????????? ?? ???????? ????????? ?????????????? ??????? ??????????[.???? ??? ???? ?? ???? ?? ????: ???????? ?????? ?? ????? ???? ?????. ????: ?????????? ????????? ?? ?????????? ?????????? ???? ???????? ??????????? # ???????? ??? ??????? ??????. ????? »??? ???????????« ?? ???? ????? ?????? ???????? .

7. (1267)- Bir rivayette şu ziyade var: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) derdi ki: "(Babam) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bu kelimelerden ibâret olan Resûlullah'ın telbiyesi ile telbiye getirir ve şunu söylerdi: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk. Lebbeyk ve sa'deyk ve'lhayru fî yedeyk. Lebbeyk, ve'rrağbâu ileyk ve'l-amel." [Nesâî, Hacc 54, (5, 161).]
Ebu Dâvud'un diğer bir rivayetinde Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den şu ziyade vardır: "Resûlullah şöyle telbiye getirirdi..." dedikten sonra tıpkı İbnu Ömer'in hadisindeki gibi bir metin zikretti. Sonra Hz. Cabir'in şunu ilâve ettiğini kaydetti: "İnsanlar telbiyeye "...Zü'l-Meâric" ve benzeri kelimeler ilâve ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları işitti ancak hiçbir müdahelede bulunmadı."
Zü'l-Meâric, Allah'ın isimlerinden biri olup "yükselme yerlerinin sahibi" "yüksek dereceler sahibi" mânasına gelir[203]

.?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ?????????? ????? ????? # ????????? ???? ???????[. ????? ??????? .

8. (1268)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın telbiyesinde "Lebbeyk İlâhe'l-Hakk (Buyur! Hak olan İlâh!)" tâbiri de vardı" demiştir. [Nesâî, Hacc 54, (5, 161-162).][204]

?9? ??? ?????? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ????
????????? ???????? ???????? ??????? ??? ????? ????????? ?????? ????? ??? ?????????? ???????????? ??????????????? ??? ???"?????[. ????? ?'???? .

9. (1269)- Sâib İbnu Hallâd[205] el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu söylediler: "Cibril (aleyhisselam) bana gelip, ashabıma ve beraberimde olanlara telbiye -veya ihlâl[206] dedi- çekerken seslerini yükseltmelerini emretmemi emir buyurdu." [Muvatta, Hacc 34, (1, 334); Ebu Dâvud, Menâsik 27, (1814); Tirmizî, Hacc 15, (829); Nesâî, Hacc 55, (5, 162); İbnu Mâce, Menâsik 16, (2922-2923).][207]

?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????????????? ??????????: ????????? ? ??????? ????: ??????? ????? ????? # ?????????? ????????. ???????????: ??? ???????? ???? ???? ?????????? ????? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???????????[. ????? ????.????: »????????« ????? ????? ???????? ???????? ?'??? ?????? »????????????« ???? »??????? ??????« ?Œ??? ???? ???? ????? .

10. (1270)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Müşrikler (haccederken şu şekilde telbiyede bulunurlardı): "Lebbeyke lâ şerîke leke." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Yazık size, yeter, yeter" buyururdu. Müşrikler (telbiyelerinin devamında): "Yalnız bir şerik müstesna, o senin şerikindir, sen ona da, onun mâlik olduğu şeylere de mâliksin" derlerdi. Onlar, bunu, Kâbe'yi tavaf ederken söylerlerdi." [Müslim, Hacc 22, (1185).][208]

AÇIKLAMA :(1266-1270) numaralı hadisler için:
1- Telbiye kelime olarak ?????? den gelir ??????? den tezkiye'nin gelmesi gibi. Üstten gelen bir emre, bir dâvete aralıksız icâbet mânasını taşır. Lebbeyke, "icâbet sana!" demektir. Dilimizdeki "Buyur!" ve "Buyur efendim!" tâbirleri ile karşılamak uygun düşer. Böyle olunca Lebbeyke, Allahümme lebbeyk tâbirini, "Emrindeyim, ey Allahım emrindeyim" veya "Buyur Allahım buyur! Fasılasız icâbet sana ey Allahım" gibi değişik tâbirlerle karşılamamız mümkündür.
Lâ şerîke leke: "Senin ortağın yoktur" demektir.
İnne'lhamde ve'nnimete leke ve'lmülk: "Hamd sanadır, nimet ve mülkün gerçek sahibi sensin" demektir.
1267 numaralı hadiste geçen sa'deyk: "Taatin için fasılasız müsaade", yani "her an itaatindeyim" mânasına gelir.
el-Hayru biyedeyk: "Hayır senin elinde, hayır dağıtan, veren sensin!" demektir.
"Ve'rrağbâu ileyk ve'l-amel" "Dilek sana arzedilir, amel de sanadır" demektir. Telbiyeyi metin ve tercümesiyle 1164 numaralı hadiste kaydettik.
2- Telbiye, sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere, cahiliye Araplarında da mevcuttur. Baş kısmı, İslâmî telbiyeye benzediği için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orayı te'yid ve arka kısmını red mânasında: "Yazık size, yeter, yeter" demiştir. İbnu Abbâs Resûlullah'ın bu sözünü araya sıkıştırdıktan sonra cahiliye telbiyesinin gerisini de kaydeder.
Ezrâkî, Tarih-i Mekke adlı kitabında, Hz. Yunus, Hz. Musa, Hz. İsa (aleyhimüsselam) gibi bir kısım geçmiş peygamberlerin telbiyelerinden bahseder ve metinlerini kaydeder.
3- 1269 numaralı hadis, İslâmî telbiyenin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e, Cebrâil (aleyhisselam) tarafından öğretildiğini haber vermektedir.
1266 ve 1267 numaralı rivayetler, telbiyeye, umumiyetle bilinenin dışında bazı değişik kelimelerin ilâve edildiğini göstermektedir. Cumhur: "Efdal olanı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devamlı yaptığı merfu telbiyeyi okumaktır, ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazı ziyadelere sükût buyurması sebebiyle, telbiyeye ilâvede bulunmak câizdir" demiştir. Merfu telbiyeyi 1164 numarada tercümesiyle birlikte kaydettik.
4- 1269 numaralı hadiste telbiyenin yüksek sesle söylenmesi emredilmektedir. Bu erkeklere mahsustur. Kadınlar alçak sesle söylerler. Telbiyenin yüksek sesle söylenmesi, telbiyenin vâcib olduğuna hükmedenler için vâcibtir. Zâhirîler bu görüştedir. Öyle ki, onlara göre telbiyeyi terk, dem (koyun kurban etmek) gerektirir. Cumhur, burdaki emrin nedb ifade ettiğine, dolayısiyle telbiyeyi yüksek sesle yapmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir.
5- Telbiye her hal değişikliğinde tekrar edilir: İnişlerde, yokuşlarda, başkalarıyla karşılaşmalarda, gecenin veya gündüzün gelmesinde, oturmalarda, kalkmalarda, binmelerde, inmelerde, namazların ardından, mescidde vs.. Her tekrar peş peşe üç sefer yapılır. Üç tamamlanmadan kesilmez, mamafih selâm verilmişse alınır ve fakat selâm verilmez.
Telbiyeden sonra dua edilir. Bu duada kendisi, sevdikleri ve mü' minler için dilediğini taleb edebilir. Ancak en iyi istenecek şeylerin, Allah'ın rızası, cennet ve ateşten istiâze olduğu belirtilmiştir.

6- Telbiyeye hacılar, şeytan taşlama anına kadar devam ederler. Umre yapanlar da tavafa başlayıncaya kadar devam ederler.
Telbiye, ihram giyen herkese; kadın, erkek, abdestli, abdestsiz, hayızlı, cünüb vs. herkese müstehabtır.[209]

İKİNCİ FER

İHRAMINI İFSAD EDENLER HAKKINDA

İhramlıya has bazı yasaklar vardır. Diğer zamanlarda helâl olduğu halde hacc veya umre için ihrama girenlerin bunlardan kaçınması gerekir. Bu yasaklara toptan cinayet denir. Cinayetin ağırlığna göre, cezası da farklıdır. Bu cinayet ve cezalar, umumiyetle yedi kısma ayrılır:
1- Hacc veya umrenin kaza edilmesini (yeniden yapılması) gerektirenler,
2- Bedene (deve veya sığır kesmek) gerektirenler,
3- Dem (koyun veya keçi kesmek) gerektirenler,
4- Sadaka (fıtır sadakası miktarında bağış) gerektirenler,
5- Tasadduk (miktarı belirlenmeyen bağış, fıtır sadakasından az da olabilir) gerektirenler,
6- Oruç tutmayı gerektirenler,
7- Bedelini ödemeyi gerektirenler.
Bu cinayetlerin hepsi ihramı ifsad etmez. İfsâd edici cinayetin cezası öncelikle "kaza"dır, yani yeniden yapılması. Aşağıda bu mevzuya giren iki hadis göreceğiz.[210]

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ?????? ?????? ? ?????? ?????? ???????? ?????????. ????????: ?????????? ????????????? ?????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????? ??????????. ??? ????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????? ????????? ???? ????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ??????????[.

1. (1271)- İmam Mâlik (rahimehumullah) anlatıyor: "Bana ulaştı ki, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anhüm ecmain)'ye haccetmek üzere ihrama girmiş bulunan birisi hanımı ile cinsî temasta bulunursa ne gerekir diye sual sorulmuştu. Şu cevabı verdiler: "Bunlar (başladıkları) haccı tamamlarlar. Sonra müteâkip sene yeniden hacc yaparlar ve (ceza olarak da) kurban (hedy) keserler."
Hz. Ali (radıyallahu anh) şunu söylemiştir: "Müteakip yıl, bunlar hacc için ihrama girince, haccı tamamlayıncaya kadar birbirlerinden ayrılırlar." [Muvatta, Hac 151, (1,381-382).][211]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????.]?????? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????. ????????? ??? ???????? ????????[.??? ????? ???: ??????? ??????? ??????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????. ????? ???? .

2. (1272)- "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a, Minâ'da iken, ifâza tavafından önce, hanımına cinsî temasta bulunan bir kimse hakkında sorulmuştu, bir bedene kesmesini emretti."
Bir rivayette şöyle demiştir: "İfâzadan önce ehline temas eden kimse (ceza olarak) yeni bir umre yapar ve bir de kurban (hedy) keser." [Muvatta, Hacc 159, (1, 384).] [212]

AÇIKLAMA:

İhramını bozan kimseyle ilgili babta kaydedilen iki hadisten her ikisi de münâsebet-i cinsiye ile alâkalıdır. Bunlardan birincisi, fiilin, Arafat vakfesinden önce vukû bulması halindeki cezayı takdir etmektedir. Bu durumda, ihram bozulmuş olmaktadır. Ancak ihramın bozulması, menâsiki olduğu yerde bırakmayı gerektirmiyor. Başlandıktan sonra fâsid olan haccın tamamlanması esastır. Bu sebeple, haccın geri kalan menâsiki de eda edilir. Ancak bu hacc, borç olan haccın yerine geçmez. Öyle ise ilk müsâid fırsatta bu kaza edilmelidir. Ayrıca erkek ve kadının her birine, ayrı ayrı birer hedy (kurban) kesmeleri gerekir.
Kesilecek hedy kurbanı, Hanefîlere göre bir dem yani koyun veya keçi, Mâlikîlere göre bir bedene, yâni deve veya sığırdır. Bu hedy, cinâyetin cezasıdır. (Tamamlayıcı bilgi için 1321 numaralı hadise bakın.)
İkinci hadis, cinsî temas fiilinin, Arafat vakfesinden sonra, fakat henüz traş olup ihramdan çıkmamış iken vukûu halindeki cezayı tesbit etmektedir: Bu durumda haccın tekrarı gerekmiyor ancak, ceza olarak bedene, yani sığır veya deve kesilmesi gerekmektedir.[213]

ÜÇÜNCÜ FER

SAYD'IN CEZASI

Sayd'ı lügat olarak dilimizdeki av kelimesiyle karşılarız. Ancak haccla ilgili bahislerde daha ziyâde mutlak mânada hayvan öldürmek demektir. Hayvan büyük de olabilir, sözgelimi çekirge gibi küçük de olabilir, hepsi sayd'la ifade edilir. İhramlı iken öldürülmesi helal olan beş çeşit zararlılar -ki 1256 numaralı hadiste açıklandı- dışında herhangi bir hayvanın öldürülmesi yasaktır. Öldürülmesi halinde, hayvanın cinsine göre değişen cezalar takdir edilmiştir. Şu halde aşağıda bu mevzuya giren beş hadis göreceğiz:[214]

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? ?????? ?????? ?? ????????? ???????? ??? ?????????? ????????? ??? ?'?????? ?????????? ??? ??????????? ??????????[. ????? ????.

1. (1273)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) sırtlan öldüren için bir koç, geyik öldüren için bir keçi, tavşan öldüren için bir çebiş (küçük keçi), Arap tavşanı (denilen bir nevi tarla fâresi) için bir kuzuya hükmetti." [Muvatta, Hacc 235, (1, 416).][215]

?2? ??? ??? ?? ??? ??????:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?? ????????? ???? ???? ??????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ????? ????? ???? ?????? ??? ???????: ???? ????? ??? ????????: ??? ?????? ??????????? ????? ??????? ????????? ????????? ?????? ????????. ?????? ????: ??????? ???????? ???? ???????[.

2. (1274)- Yine Muvatta'da mürsel (senetsiz) olarak Ebu'z-Zübeyr' den gelen rivayete göre, Hz. Ömer, çekirge hakkında: "Onu kim öldürürse -iki hakemin

hükmüyle- onun karşılığını öder" diye hükmetmiştir. Şöyle ki: Zeyd İbnu Eslem'in rivayetine göre, bir adam gelerek Hz. Ömer'e: "Ey mü'minlerin emîri, ben ihramlı iken kamçımla birkaç çekirge öldürdüm, (ne yapmam gerekir?)" diye sormuş. Hz. Ömer ona bir avuç kadar taam yedir (tasadduk et) cevabını vermiştir." [Muvatta, Hacc 235, (1, 416).][216]

AÇIKLAMA:

Teysir'deki bu rivayet metin olarak aslı olan Câmiu'l-Usûl'den farklıdır. Câmiu'l-Usul'deki de Muvatta'daki aslının aynısı değildir. Câmiu'l-Usûl'deki aslı şöyle başlar:

??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ??? ??????????: ???? ???? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ????? ?????? ???? ????? ???? ???????? ????? ????? ????? ????????

Yani: Malik İbnu Enes (radıyallahu anhümâ)[217] çekirge hakkında şöyle hükmetmiştir: "Onu öldürene -iki hakemin hükmüyle- karşılığını ödemesi gerekir. Bunun delili Zeyd İbnu Eslem'den yapılan rivayettir. Bu rivayete göre, bir adam gelerek Hz. Ömer'e..."

Başlangıçları itibariyle farklıdır. Çünkü, birincideki takdi cümlesinde hüküm sahibi Hz. Ömer göründüğü halde, ikincideki takdim cümlesinde, hüküm sahibi, İmâm Mâlik gözükmektedir. İmam Mâlik, bu meselede Hz. Ömer'in hükmünü esas aldığı için netice aynı olmadığından, rivayetlerdeki farklılığı, üzerinde duracak mahiyette görmüyoruz.

Her iki rivayette de geçen: "iki hakemin hükmüyle" tâbirine gelince, bununla -müteakip rivayetlerde ve bilhassa 1276 numaralı rivayette anlaşılacağı üzere- mevzuya müteallik bir âyette ve bu âyete uygun şekilde Hz. Ömer'in verdiği bir hükme atıf yapmaktadır.

Mezkûr âyet meâlen şöyledir: "Ey iman edenler, siz (hac veya umre için) ihramlı bulunurken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine), öldürdüğü o hayvanın benzeri bir ceza vardır ki, Kâbe'ye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere buna içinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir" (Mâide 95).

Hz. Ömer'in verdiği hüküm, hükmü veriş tarzı vs. 1276 numaralı hadiste gelecek.[218]

?3? ??? ????? ??:]???? ????? ????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ????????. ?????? ?????? ????????: ??????? ?????? ????????. ?????? ??????: ????????: ?????? ????? ?????? ?????? ??????. ?????? ??????? ????????????? ?????????? ?????? ???? ?????????[.

3. (1275)- Muvatta'nın bir başka rivayetinde şöyle gelmiştir: "Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e, ihramda iken öldürdüğü çekirge hakkında sordu. Hz. Ömer, (yanında bulunan) Ka'bu'l-Ahbâr'a: "Gel beraber hükmedelim" dedi. Ka'b: "Bir dirhem tasadduk etmesi gerekir" diye hükmetti. Hz. Ömer ona: "Ser dirhemleri buluyorsun. Şurası muhakkak ki hurma, çekirgeden daha hayırlıdır" dedi.[219]

AÇIKLAMA:

1- Zürkânî, Hz. Ömer'in: "Hurma çekirgeden hayırlıdır" demekle, "Çekirge öldürmenin hükmü bir avuç yiyecek tasadduk etmektir" demek istediğini belirtir.

2- Zürkânî bu rivayetten, Ka'b'ın -daha önce 1250 numarada kaydettiğimiz- "Çekirge balık hapşırmasıdır, ihramlıya yemesi câizdir" mânasındaki sözünden rücû ettiğine delil çıkarır. Zîra ihramlıya deniz hayvanı öldürmek veya deniz avı yemek helâldir, herhangi bir kefaret gerektirmez. Ka'b bu rivayete göre, çekirgeye "bir dirhemlik" ceza takdir etmiş, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de bunu bir avuç yiyecek olarak pratik bir hükme tahvil etmiştir. Yani çekirge öldürene ceza takdir ettiğine göre, Ka'bu'l-Ahbâr'a göre çekirge deniz hayvanı sayılamaz.[220]

?4? ??? ??? ????? ????:]???? ?????? ??????? ???? ????????: ????????? ???? ????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ?????????? ????: ????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ??????: ???? ?????? ??????????? ? ??????????? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ???? ??????? ??????????? ????? ?? ????: ?????? ???????? ???? ?????????? ????: ?. ????: ???? ??????????? ?????? ?????????? ‘?????????? ???????. ????? ????: ???? ?????? ?????? ???? ?? ?????????: ????????? ???? ????? ?????? ????????[. ???? ??????????? ?? ??? .

4. (1276)- İbnu Sîrîn (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek: "Ben ve arkadaşım ihramlı olduğumuz halde Akabe'deki bir tepeye doğru atlarımızla yarış yaptık ve bu esnada bir ceylan öldürdük. Bu fiilimize hükmünüz nedir?" diye sordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh), yanında bulunan birine: "Gel beraber hükmedelim" dedi.

(İbnu Sîrîn) der ki: "İkisi birlikte bir keçiye hükmettiler. Bunun üzerine adam döndü ve (yanındakilere):

"Ömer'e bakın, mü'minlerin emîri ama, bir ceylan hakkında hüküm veremiyor, yardımcı olarak bir adam çağırıyor!" dedi. (Bu sözü işiten) Hz. Ömer (radıyallahu anh), adamı çağırtıp:

"Sen Mâide sûresini okudun mu?" diye sordu. Adam:

"Hayır!" deyince:

"Pekiyi (hüküm vermede yardımını istediğim) bu adamı tanıyor musun?" dedi. Adam bu soruya da:

"Hayır!" deyince Hz. Ömer:

"Eğer, Mâide sûresini okuduğunu söyleseydin dayakla canını yakacaktım" dedi ve ilâve etti:

"Cenâb-ı Hakk Kitab-ı Mubîn'inde: "Ey iman edenler... İçinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir..." (Mâide 95) buyurmuştur. Ve şu da Abdurrahman İbnu Avf'tır." [Muvatta, Hacc 231, (1,414).][221]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetten anlıyoruz ki, hacc veya umre sırasında ihramlının işleyeceği bir kısım hacc yasaklarının cezasını tesbit işi, iki kişilik adalet sahibi bir heyete bırakılmıştır. Bu çeşit takdire bırakılan hükümlere "hükümet-i adl" denir.

2- Günümüzün büyüklerinin bu çeşit tenkidlere göstereceği aksül-ameli düşünecek olursak, Hz. Ömer'in müsamahası, o devir insanlarının büyükleri tenkiddeki cesâret ve cür'etleri gibi, rivayetten ibret alınacak başka yönlerinin de bulunduğu anlaşılır.

3- Aynı hâdise, ufak bazı ifade farklarıyla Hâkim'in el-Müstedrek'inde Kubeysa tarafından rivayet edilmiştir. O rivayet şöyle tamamlanır: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), sonra adama şu (nasihati) söyledi: "İnsanda on huy vardır, dokuzu iyi, birisi kötü. O tek kötü öbürlerini de bozar. Dil sürçmelerinden sakının!"[222]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???????????? ?????[. ???? ?????? ??? ????? ???? ???? .

5. (1277)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim, haccın nüsükünden farzları dışında bir şey unutur veya terkederse bir kan (dem) akıtsın." [Muvatta, Hacc 240, (1, 419).][223]

AÇIKLAMA:

1- "Nüsük", nesîke'nin cem'idir. Menâsik de mensek'in cem'idir. Bunlar aslında kesmek mânasına gelen ?????? 'den gelir. Ayrıca nüsk ve nüsük Allah'a yaklaştıran her şey, tâat, ibâdet manalarına da gelir.
Istılahta, haccla ilgili ibadetlerin her biri için bu kelimeler kullanılır. Bu ibâdet farz, vacib, müstehab farketmez, hepsine menâsik veya nüsük denir.
2- Sadedinde olduğumuz hadisteki nüsük'ten haccın vâcibleri anlaşılacaktır. Zîra sadece vaciblerinin unutulması veya terki, dem yani koyun veya keçi kurban etme cezasını gerektirir. Nitekim, haccın müstehablarına nüsük dendiği halde, terki ceza gerektirmez.
Şu halde Hanefîlere göre dem gerektiren amelleri zikredebiliriz:
1- Mîkatı ihramsız geçmek; geri döner, ihram giyerse ceza düşer.
2- Sa'yin tamamını veya çoğunu terketmek,
3- Müzdelife vakfesini özürsüz terketmek.
4- Şeytan taşlamanın tamamını terketmek,
5- Âfakîlerin, veda tavafının tamamını veya çoğunu terketmesi,
6- Ziyaret veya umre tavafının son üç şavtını veya sadece birini terketmek.
7- Ziyaret veya umre tavafını abdestsiz, veda veya kudüm tavaflarını cünüb halde yapmak.
8- Arafe günü, Arafat bölgesinden güneş batmadan önce ayrılmak.
9- Belirli zaman ve mekânda yapılması gereken menâsiki, zamanında ve mekânında yapmamak. Ziyaret tavafını bayram günlerinden sonra yapmak, tıraşı bayram günlerinden sonra olmak veya Harem bölgesinin dışında olmak gibi.
10- Sıra ile yapılması gereken menâsikte tertibe uymamak.[224]

DÖRDÜNCÜ BAB

HACCIN ÇEŞİTLERİ:İFRAD, KIRAN, TEMETTU

Bu babta üç fasıl vardır
*
BİRİNCİ FASIL
HACC-I İFRAD
*
İKİNCİ FASIL
HACC-I KIRAN
ÜÇÜNCÜ FASIL
HACC-I TEMETTU

BİRİNCİ FASIL

HACC-I İFRÂD

?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ????? # ??????? ???????[. ????? ????? ? ???????? ?????? ?? ??? ???. ????? ???? ???????? .

1. (1278)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacc-ı ifrad yapmıştır." [Müslim, Hacc 122, (1211); Muvatta, Hacc 38, (1,335); Tirmizî, Hacc 10, (820); Ebû Dâvud, Menâsik 23, (1777); Nesâî, Hacc 48, (5, 145).][225]

AÇIKLAMA:

1- Hacc-ı ifrad, umresiz olarak yapılan hacca denir. Hacc-ı ifrad yapmak isteyen kimse ihrama girerken sadece hacc yapmak üzere niyet eder. Hacc menâsiki sona erinceye kadar ihramda kalır. Bu hacca niyet eden âfakiler şükür kurbanı kesmeyebilirler, vâcib değildir.
2- Bu rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc-ı ifrad yaptığını belirtiyor ise de, rivayetlerin tamamı nazar-ı dikkate alınınca bu mevzuun ihtilâflı olduğu anlaşılır. Zîra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc-ı kıran ve hatta hacc-ı temettu yaptığına dair de rivayetler var. Bazı âlimler, bu farklı rivayetleri cem'ederek aslında ihtilâf olmadığını göstermişlerdir. Bu meselede te'lifi mümkün olmayan ihtilaf olamaz, zîra, hepsi de aynı sene içinde icrâ edilen hacc hâdisesine dayanmaktadır. Gerekli açıklama, bahsin sonunda yapılacaktır.
3- Hacc-ı ifrâdın efdal olduğunu söyleyenler, (İmam Şâfiî ve İmam Mâlik), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, haccını bu tarzda eda etmiş olduğunu beyan eden bu ve benzeri rivayetlere dayanırlar. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc-ı ifrad yaptığına dair Hz. Câbir' den, ibnu Ömer'den, İbnu Abbâs'tan da (radıyallahu anhüm ecmâin) rivayetler mevcuttur.[226]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????????? ?????? ???????? ????????????? ????? ????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ?? ?????????? ?? ????? ??????? ???????[. ????? ???? .

2. (1279)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) buyurmuştur ki: "[Babam Ömer (radıyallahu anh) dedi ki]: "Haccınızla umrenizin arasını ayırın. Zîra böyle yapmak, sizden birinin haccının daha mükemmel olmasını sağlar. Umrenizin mükemmel olması da, onu hacc ayları dışında yapmaya bağlıdır." [Muvatta, Hacc 67, (1, 347).][227]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'de tayyedilen bazı kısımlar sebebiyle, hadis Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e ait gibi gözükmektedir. Halbuki İbnu Ömer, rivayeti, peder-i muhteremleri Ömer efendimizden nakletmektedir.
2- Hz. Ömer, rivayetten anlaşıldığı üzere, hacc ve umre için ayrı ayrı ihrama girmeyi tavsiye etmekte, böylece haccın da umrenin de daha rahat, daha mükemmel olacağını belirtmektedir. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Müslim'de, Hz. Câbir'in rivayetine göre, hacının tereffühte bulunmasını hoş görmediği için temettu haccını tecviz etmiyordu.[228]

?3? ??? ?????? ?????? ?????? ??????. ??? ???:]??? ???????? ????? ????? # ???? ??????????? ???? ????????? # ????? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ??????. ?????: ????????????? ?????? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ????????????? ??????? ????? ????? ???. ????: ???? ??????? ????????? ???????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (1280)- Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Ey Resûlullah'ın ashabı! Biliyor musunuz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu şunu yapmayı yasakladı, kaplan derilerine oturmayı yasakladı?" Dinleyenler: "Evet (biliyoruz!)" dediler. Hz. Muâviye (radıyallahu anh) tekrar sordu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc ile umrenin arasını birleştirmenizi (hacc-ı kıran yapmanızı) da yasakladığını biliyor musunuz?" Yanındakiler: "Hayır, bunu bilmiyoruz!" dediler. Hz. Muâviye (radıyallahu anh):
"Öyleyse bilin, bu da öbürleriyle birlikte (yasaklar arasında). Ne var ki, sizler unutmuşsunuz!" dedi. [Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1794).][229]

AÇIKLAMA

1- Burada, hacc-ı ifradın tavsiye edilmesinden öte, hacc-ı kıranın yasaklanması mevzubahistir. Halbuki, Azîmâbadî'nin belirttiği üzere, Resûlullah'ın hacc-ı kıran yaptığı hususunda 16 sahabe rivayette bulunmuş, hacc-ı kıranın cevazı hususunda Resûlullah'tan gelen fiilî ve kavlî rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. Şu halde bu rivayet açık bir şekilde mütevâtir habere muhalefette bulunmaktadır. Esasen, Hz. Muâviye'ye bu meselede Ashab'tan hiç kimse muvafakat etmemiştir.
2- Hadis, sıhhat yönüyle çok cerhe mâruz kalmış, çeşitli sebeplerle zayıf addedilmiştir. Senette kopukluktan, meçhul şahsın varlığından söz edilmiş, bazı râvilerin hâfıza ve zabt yönüyle güven vermediği belirtilmiştir. Bilhassa senette yer alan Ebu Şeyh'in üzerinde çok durulmuş, adâlet ve hâfıza yönüyle zaafına dikkat çekilmiş, bu râviden gelen bazı rivayetlerdeki fahiş hatalar örneklerle gösterilmiştir. Meseleye dikkat çekip, açıklamaya girmeyeceğiz. Esasen hadis, dört başı mâmur sahih bile olsa, mütevâtir derecesini bulan sahih rivayetlere muhalefeti sebebiyle "şazz" sınıfına dahil edilir, yine de hükmüyle amel edilmez.[230]

?4? ??? ???? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ??:]????????? ???? ????? ????? # ???????? ???????? ????????? ???????[. ????? ????.

4. (1281)- Hz. Câbir ve Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anhümâ) şöyle demişlerdir: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hacc için avazımızın çıktığı kadar yüksek sesle telbiye getirerek (Mekke'ye) geldik." [Müslim, Hacc 212, (1248).][231]

AÇIKLAMA:

Daha önce de (1269 numaralı hadiste) geçtiği üzere, telbiye çekmede esas, onun cehren ve yüksek sesle olmasıdır. Peygamberimiz bunun, Cebrâil vasıtasiyle tebliğ edilen İlâhî bir emir olduğunu belirtmiştir. Bu rivayet, sesin imkân nisbetinde yükseltilebileceğini ifade eder. Ancak bu hal yine de kişiye zarar verecek dereceyi bulmamalıdır. Zîra çok fazla bağırılacak olursa ses bozulabilir ve normal halde bile çıkamayacak hale gelir. Telbiyenin ihram müddetince ve bir gün içerisinde pek çok kereler, her defasında da normalde üç defa söyleneceği gözönüne alınırsa, sesi ölçülü yükseltmenin gereği anlaşılır. Zaten kadınlara kendileri işitecek kadar söylemeleri tecviz edilmiştir.
Telbiye, Mescid-i Haram, Mina ve Arafat'ta ve hattâ mescid olmayan yerlerde hep yüksek sesle getirilir. Diğer mescidlerde de yüksek sesle telbiye getirilip getirilmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmiştir. İmam Mâlik ve İmam Şâfiî hazretlerinden bu hususta iki farklı görüş rivayet edilmiştir. Esah olana göre diğer mecsidlerde de telbiye yüksek sesle getirilmelidir.[232]

İKİNCİ FASIL

HACC-I KIRAN

Kıran, lügat olarak ?????? kökünden gelir, iki şeyi bağlamak, birleştirmek demektir. Istılahta hacc ve umreyi birleştirmek, aynı ihramla ikisini de îfa etmek demektir. İmam-ı Âzam'a göre en efdal hacc budur.

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ???????? ???????? ???????????? ????????. ????: ?????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????????? ????????? ????????. ????: ????????? ?????? ???????????? ??????. ??????: ??? ??????????? ??? ????????? ???????? ????? ????? # ???????: ????????? ?????? ????????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

1. (1282)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)"ı hacc ve umre her ikisi için de (ihrama girip) telbiye çekerken işittim."
Bekr İbnu Abdillah el-Müzenî demiş ki: "Ben bunu Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e söyledim. Bana: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece hacc için telbiye getirdi" diye cevap verdi.
Sonra tekrar Enes (radıyallahu anh)'le karşılaştım ve İbnu Ömer'in sözünü kendisine aktardım. Bana (kızarak):
"Galiba bizi çocuk yerine koyuyorsunuz. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı: "Umre ve hacc için lebbeyk!" derken işittim"dedi." [Buhârî, Taksîru's-Salât 5, Hacc 24, 25, 27, 117, 119, Cihâd 104, 126; Müslim, Hacc 185, (1232); Ebu Dâvud, Hacc 24, (1795); Tirmizî, Hacc 11, (821); Nesâî, Hacc 49, (5, 150); İbnu Mâce, Hacc 38, (2968, 2969).][233]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, 1278 numarada keydedilen Hz.Aişe rivâyetine ters düşmektedir. Zîra orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc-ı ifrad yaptığı belirtilirken, bu rivayette hacc-ı kıran yaptığı ifade edilmektedir. Ulemâ bu teâruzu şöyle giderir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc-ı ifrada niyet etmiş, haccı öyle başlatmış, ancak sonradan umreyi de ilâve ederek kıran yapmıştır. Öyle ise Hz. Aişe'nin rivâyeti, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haccının

başını, Hz. Enes'in rivayeti de haccının sonunu yahut ihram esnasını anlatıyor olmalıdır. Ulemâ: "Bu durumda, Hz. Enes (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in hacc-ı ifrada niyet ettiğini duymamış olmalı" der. Müslim şârihi Nevevî hazretleri, Enes hadisinin diğer bir çok rivayetlerle arzettiği teâruzu kaldırmak için söylenen te'vilin yapılmasının şart olduğunu belirtir.
2- Hacc-ı kıranın efdal olduğunu söyleyenler, sadedinde olduğumuz rivâyete dayanırlar. Çünkü buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında yaptığı yegâne hacc, hacc-ı kırandır.[234]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]??? ??????? ?? ????: ?????? ????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????? ????? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ???? ??????????. ????????: ?????????? ????? ?????? ??? ?????????? ??????? ???????? ??????? ???????????? ???????????? ??????? ???????? ??? ???? ??????? ??????????? ?????? ???????????? ???????? ??? ???????? ???? ????????. ?????????? ????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??Œ????: ??? ??? ????????? ???? ?????????. ????: ??????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????. ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ????????. ?????? ??????: ??????? ????????? ????????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (1283)- Ebu Vâil (radıyallahu anh) anlatıyor: "es-Subeyy İbnu Ma'bed dedi ki: "Ben Hıristiyan bir bedevî idim. Sonradan Müslüman oldum. Kabilemden Hüzeym İbnu Sürmüle adında bir kimseye gelerek:
"Hey adamım, ben cihâd hususunda hırslıyım. Hacc ve umre yapmayı da üzerime vecibe buldum. Ben bu ikisini nasıl birleştirebilirim?" diye sordum. Bana:
"İkisini birleştir ve kolayına gelen bir kurban kes" dedi. Ben de ikisine birden (niyet edip) ihrama girdim. (Kûfe'ye bir merhale mesafedeki) Uzeybe nam mevkiye geldiğim zaman Selmân İbnu Rebîa ve Zeyd İbnu Sûhan ile karşılaştım. Ben hacc ve umre her ikisi için ihramdaydım. Biri diğerine benim hakkımda:
"Bu adam devesi kadar da bilgili değil" dedi. Bunu işitince tepeme dağ yıkıldı zannettim. Doğru Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a gittim. Ben, hac ve umre her ikisi için de ihramımı devam ettirerek, hikâyemi anlattım. Hz. Ömer bana:
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sünnetine irşâd edilmişsin" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1799); Nesâî- Hacc 49, (5, 146, 147); İbnu Mace Menâsik 38, (2970).][235]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet hacc-ı kıranın cevâzına Hz. Ömer'in de katıldığını göstermektedir. Hz. Ömer'in hacc-ı kıran yapmayı yasaklayıp hacc ve umreyi ayrı ayrı yapmayı emrettiğini 1279 numaralı rivayette görmüştük. Burada ise tecviz etmektedir. Zîra, kendisine bu hususta mürâcaat eden, soru soran Subeyy'e: "Peygamberinin sünnetine irşad edilmişsin" diye haccla umreyi bileştirmesini te'yid etmiştir. Bu cümle daha açık bir ifade ile şu mânaya kullanılmıştır: "Sana fetva veren kimse vasıtasıyla Allah seni doğruya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetine irşad buyurmuş."
2- Önceki rivayetle bu rivayetin arasındaki tearuzu âlimler şu te'vili yaparak bertaraf ederler: "Hz. Ömer, bu birleştirmeyi bazı maslahatlar için caiz görmüş olmalı ve Hz. Peygamber'in de bu maslahatlara binâen tecviz ettiğini bilmiş olmalıdır. Bu sebeple, her kime hacc ve umreyi birleştirmeyi gerektiren maslahatlar ârız olursa birleştirmenin onun hakkında sünnet olacağı düşüncesini benimsemiş olduğu söylenebilir."
3- Rivayette, Subeyy'e söylenen, "Bu adam devesi kadar da bilgili değil" sözünün mânası şudur: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), haccla umreyi birleştirmeyi yasakladı, bunu herkes bildiği halde bu adam hâlâ bilmiyor. Anlayışsızlıkta ve bilgisizlikte bu adam deve seviyesinde kalmış!" Nesâî'nin rivayetinde: "Sen şu devenden daha şaşkınsın" derler.[236]

?3? ??? ???? ?? ???? ?? ????.]???? ??????????? ????? ?'?????? ?????? ???? ?????? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????????. ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ????????. ??????: ???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ???? ????????. ??????: ????? ?????? ??? ???????? ?????? ??????? ?????????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????: ????? ??????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????: ????????? ????????? ??????? ?????????? ?????[. ????? ????.»????« ?? ???????? ?????? ??? ???? ?????? ??????? ?????? ????? ?????.»????????« ??? ?????? ?? ?????? ??? ???? ??????? ??? ?? ??? ?????? .

3. (1284)- Câfer İbnu Muhammed babasından naklediyor: "Mikdâd İbnu'l-Esved, (Mekke yolu üzerindeki Sükya nam karyede) Hz. Ali (radıyallahu anh)'nın yanına girdi. Hz. Ali, bu sırada develerine un ve ağaç yaprağı karışımı yemlerini veriyordu. Mikdâd:"
Şu Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) hacc ve umrenin arasını birleştirmeyi yasaklıyor" dedi. Hz. Ali (radıyallahu anh), ellerinde un ve yaprak bulaşığı olduğu halde dışarı çıktı. -Kollarındaki un ve yaprak bulaşığını hiç unutmayacağım- doğru Hz. Osman'ın yanına girdi.
"Sen, dedi haccla umrenin arasını birleştirmeyi yasaklıyormuşsun, doğru mu?" Hz. Osman (radıyallahu anh) şu cevabı verdi:
"Bu benim reyimdir!"
Hz. Ali: "Umre ve hacc için lebbeyk!" diyerek, öfkelenmiş olarak çıktı." [Muvatta, Hacc 40,(1, 336).][237]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali'nin develere yedirdiği yem hakkında Zürkânî şu açıklamayı yapar: "Habat: Ağaçtan değnekle düşürüldükten sonra kurutulup öğütülen yaprağa denir. Bu, un vs. ile karıştırılır, suya katılıp hayvana içirilir."
2- Müslim'de Saîd İbnu'l-Müseyyib tarafından yapılan bu rivayette Hz. Ali, Hz. Osman (radıyallahu anhümâ)'a şöyle çıkışmıştır: "Resûlullah'ın yaptığı bir şey yasaklamaktan maksadın ne?" Hz. Osman "Bizi bırak!" derse de, Hz. Ali: "Seni bırakamam" cevabını verir.
3. SATIR ATLAMA
Hz. Ali'nin kızması, Hz. Osman'ın şahsî re'yi ile nassa muhalefeti sebebiyledir. Ashab nazarında bu, büyük hadisedir.
Nesâî'deki rivayette, Hz.Osman'ın re'yinden rücû ettiği anlaşılmaktadır. Şöyle denir: ???????? ??????? ????????????? ???????????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? #? ?????????? ???. ????
"Hz. Ali ve arkadaşları umre için telbiye getirdiler. Hz. Osman onları bundan men etmedi. Bunun üzerine Ali: "Resûlullah (a.s.)'ın temettuda bulunduğunu

işitmedin mi?" diye sordu. Hz. Osman: "Evet işittim" dedi."[238]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ??????? ???????????? ??????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (1285)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc ve umreyi birleştirip, her ikisi için de tek bir tavaf yaptı." [Tirmizî, Hacc 102, (947); Nesâî, Hacc 144, (5, 226); İbnu Mâce, Menâsik 39, (2973).][239]

AÇIKLAMA:

Bu hadis hacc-ı kıran yapan kimseye, umre ve hacc için tek tavafın kifayet edeceğini ifade etmektedir. Cumhur (Ahmed İbnu Hanbel, İmam Şâfîî ve İmam Mâlik) bu hadisle amel ederek kârin'e umre ve hacc için tek tavafın ve tek sa'yin kifayet edeceğini söylemiştir.
Evzâî, Sevrî, Şa'bî, İbrahim Nehaî, Ebu Hanife ve ashabı bu hadisle amel etmezler, bunlara göre umre için ayrı, hacc için ayrı tavaf ve sa'y gerekmektedir. Yani kârin iki tavaf ve iki sa'y yapmalıdır. Bu hususta hüccetleri Hz. Ali'den gelen bir rivayettir. Bu rivayette Hz. Ali'nin hacc ve umreyi birleştirerek hacc yaptığı, bunlar için iki tavafda ve iki sa'yde bulunduğu, sonra da: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu şekilde hacceder gördüm" dediği belirtilir.
Tek tavafa hükmeden Cumhur, Hz. Ali ve İbnu Mes'ud'dan rivayet edilen "çift tavaf"la ilgili rivayetleri "tavâfu'lkudüm ve tevâfu'l-ifâza"ya hamlederler. (1387 numaralı hadise de bakınız.)
Doğruyu Allah bilir.[240]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]????? ???? ????: ???? ?????? ?????? ??????? ???????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????[. ????? ?????? ?? ??? ???? ???? ??? ??????? .

5. (1286)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Hac ile umreyi birleştiren kimseye tek bir tavaf yeterlidir. İkisinin ihramından birlikte çıkar." [Buharî, Hacc 77, 105, Muhsar 1,3, 4, Megâzî 35; Müslim, Hacc 181, (1230); Tirmizî, Hacc 102, (947); Nesâî, Hacc 144, (5, 225-226); İbnu Mâce, Menâsik 39 (2975).][241]

?6? ???? ???????:]???? ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????????? ????????[.

6. (1287)- Tirmizî'de şöyle gelmiştir: "Kim hacc ve umre için ihrama girerse, her ikisinin de ihramından çıkıncaya kadar, tek tavaf, tek sa'y yeterlidir. [Tirmizî, Hacc 102, (948); İbnu Mâce, Menâsik 39, (2975).][242]
NOT: 1286 ve 1287 numaralı hadislerin açıklaması 1285 numaralı hadiste yapılmıştır.[243]

?7? ??? ????:]???? ??????????? ???? ????????????? ????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????????? ????????? ????? ??????????. ?????: ? ????????? ??? ? ??????? ???????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????. ???: ??? ????? ??????? ???????? ????????? ??????? ????? ?????? ????? ????? # ???? ??????? ???????? ???????? ???????? ????????. ??????????? ????? ???? ???????? ???????? . ??????????? ?????? ???? ??? ??????????? ???????? ????????????. ????? ?????: ??? ????? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ?????????? ??????? ????? ?????? ????? ????? #? ????? ???: ?????? ????? ?????? ?? ????? ????? ???????? ????????. ????? ????? ?????? ???? ???? ???????? ??????????? ???: ??? ?????????? ??? ???????. ??? ????? ??????? ???????? ??????????? ????? ??????? ???????? ???????. ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ???? ????????. ?????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ??????. ??? ?????: ?????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ??????????? ???????????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ???? ???? ?????? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??? ????? ??????? ??????? ??????????? ?????????? ?'?????? ??????? ??????? ?????? ????? ????? #[.??? ?? ?????: ????? ????? ????? ???????? .

7. (1288)- Nâfî' alatıyor: "Haccâc-ı Zâlim, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh)'le savaşmak üzere Mekke'ye indiği zaman, Abdullah İbnu Abdillah ile Sâlim İbnu Abdillah geldiler ve Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'le konuştular: Kendisine:
"Bu yıl haccı terketmen sana bir zarar vermez. Zîra biz, halk arasında savaş çıkıp seninle Beytullah arasına girileceğinden korkmaktayız" dediler. Abdullah onlara:
"Benimle Beytullah arasına girilerek engel çıkarılırsa, ben de Kureyş'in Hz. Peygamber'le Beytullah arasına girdiği zaman Resûlullah'ın davrandığı şekilde davranırım. Şahid olun, şu anda umreye niyet ettim!" dedi ve derhal kalkıp Zülhuleyfe'ye gitti. Umreye niyet ederek ihram giydi, telbiye getirdi.
Sonra şunu söyledi: "Yolumu serbest bırakırlarsa umremi tamamlarım. Beytullah'la aramda engel olurlarsa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı gibi yaparım." Ve şu âyeti tilâvet etti. (Meâlen): "Resûlullah'ta sizler için güzel örnek vardır" (Ahzâb 21).
Sonra yoluna devam etti ve Beydâ sırtına kadar geldi. Orada: "Bunların ikisinin hükmü de aynı. Eğer benimle umrem arasına girip mâni olurlarsa haccıma da mâni olmuşlar demektir. Sizleri şâhid kılıyorum, umre ile birlikte hacca da niyet ettim" dedi. Yoluna devam etti. Kadid'e geldiği zaman bir kurbanlık aldı. Sonra (Mekke'ye girip) hacc ve umre her ikisi için tek bir tavaf yaptı."
Bir rivayette şöyle denmiştir: "Her ikisi için de ihrama girdi ve böylece Mekke'ye geldi. Beytulah'ı tavaf etti. Safâ ve Merve arasında sa'y etti, buna bir ilâvede bulunmadı, ne kurban kesti, ne traş oldu, ne taksirde bulundu, ne de ihramla haram ettiği şeylerden birini nefsine helâl kıldı. Kurban gününe kadar bu hâl üzere devam etti. O gün kurban kesti, traş oldu. İlk yaptığı tavafla hem haccın hem de umrenin tavafını yerine getirdiği kanaatinde idi.
Sonunda: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapmıştı" dedi." [Buharî, Hacc 77, 105, Muhsar 1, 3, 4, Meğâzî 35; Müslim, Hacc 180-183, (1230); Muvatta, Hacc 42, (1, 337); Nesâî, Hacc 53, (5, 158), 144, (5, 226).][244]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Haccâc-ı Zâlim hâdisesinin kısaca mahiyeti şudur: Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) Emevî halifesi Abdülmelik İbnu Mervan'a biat etmeyip, Mekke'de halifeliğini ilân etmişti. Abdülmelik onun muhalefetini bertaraf etmek üzere Haccâc komutasında bir orduyu Mekke'ye gönderdi. Haccâc, Mekke'yi muhasara etti. Mancınıkla Harem-i Şerif'e taş atmaya başladı. Bu hâdise, hacc mevsimine rastlamıştı. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in ricasıyla, Haccâc muhasarayı hacc mevsimi boyunca kaldırdı. Hacc menâsiki tamamlanınca Haccâc, hacılara Mekke'yi çabuk terkedip, memleketlerine dönmelerini duyurdu. Kâ'be'nin bile isabet alarak yıkılmasına ebep olan mancınıkla taş atışlarına yeniden başladı.
Hz. Abdullah İbnu Zübeyr'in şehid edilmesiyle sonuçlanacak bu vak'a hicrî 73.yılda cereyan etti.
2- Abdullah İbnu Ömer'e haccetmemesini tavsiye eden Sâlim ve Abdullah, İbnu Ömer'in oğullarıdır.
3- İbnu Ömer bu tavsiyeye uymaz. O, içinde bulunduğu muhtemel engelleme durumunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in umre niyetiyle çıktığı ve fakat engellendiği Hudeybiye hâdisesine benzetmiştir. O zaman Resûlullah ve Ashabı umre yapmadan dönmüşlerdi. Ancak Müslümanlar, umre yapmış gibi ihramdan çıkıp kurban kesmiş ve traş olmuşlardı.
4- Bu hadis, hacc-ı kıran için bir tavafla, bir sa'y kâfidir diyenlere hüccettir. Bu meseleyi 1285 numaralı hadiste yerince açıkladık.
5- Beydâ, Zülhuleyfe'de hâlî, boş bir yerin adıdır. Kudeyd dahi Mekke-Medine arasında bir yer adıdır.[245]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HACC-I TEMETTÜ VE HACCIN FESHİ

?1? ?? ????????? ?? ???? ???:]????? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????. ?????? ????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????????. ?????? ?????? ??????? ?????? ??????: ?????? ???????? ???? ??????????? ???? ????? ????? # ???: ????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

1. (1289)- Abdullah İbnu Şakîk anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) hacc sırasında temettuda bulunmayı yasaklıyor, Hz. Ali de bunu emrediyordu. Hz. Osman, Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'ye bir kelâm söyledi. Hz. Ali (radıyallahu anh): "Sen de biliyorsun ki biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte haccederken temettu haccı yaptık" dedi. Hz. Osman da: "Evet, ama biz korkuyorduk" dedi." [Müslim, Hacc 158, (1223); Nesâî, Hacc 50, (5, 152).][246]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen mut'a'dan maksad, temettu haccıdır. Yani umre ve hacca beraberce niyet edilip, önce umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkıp, ihram yasaklarından istifade ettikten sonra hacc için yeniden ihrama girmek suretiyle yapılan hacc çeşidi.
Şu halde Hz. Osman'ın yasaklayıp, Hz. Ali'nin de emrettiği mut'a' dan maksat budur. Hz. Ömer ve Hz. Osman, her ikisinin de hacc-ı temettu yapmayı yasakladıklarını başka rivayetlerden de bilmekteyiz. (1279 ve 1284 numaralı hadislere bakılsın). Ancak bu yasak tenzihî bir yasaktır, tahrimî değil.
2- Hz. Osman "Ama biz korkuyorduk!" sözü ile, fetihten önce 7. yılda yapılan umretü'lkaza'yı kastedmiş olabilir. Ancak o zaman sadece umre yapılmıştır, dolayısıyla temettudan söz edilemez.[247]

?2? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????? # ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ??????? ???????????[. ?????? ??????? ???????? .

2. (1290)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm ecmain) hacc-ı temettu yaptılar. Bunu ilk yasaklayan Hz. Muâviye (radıyallahu anh) oldu." [Tirmizî, Hacc 12, (822); Nesâî, Hacc 50, (5, 153, 154).][248]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayete göre, Hz. Osman ve Hz. Ömer de hacc-ı temettu yapmışlar, hacc-ı temettuya ilk yasak koyan da Hz. Muâviye'dir. Hadis, bu haliyle önce kaydettiğimiz rivayetle teâruza düşer, zîra önceki rivayette Hz.Osman'ın yasaklama koyduğu ifade edilmektedir. Bazı âlimler bu durumu şöyle te'vil ederler:
"Hz. Osman'ın ve Hz. Ömer'in nehiyleri tenzihîdir. Hz. Muâviye'nin nehyi ise tahrimîdir. Öyle ise tahim mânasında ilk yasaklamayı yapan Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'dir." Nitekim Nevevî, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ)'ın nehiylerinin tenzihî olduğunu belirtir.
Tenzihî yasaklama, tavsiye mânasını taşır, kesin bir emir mânasına gelmez.[249]

?3? ??? ??? ?? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ???:]?????? ??????????? ???? ????? ????? #? ?????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ???? ?? ???????????[. ????? ???? ????? ???????? ????????? ???? ??? ???? .

3. (1291)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) demiştir ki: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile hacc-ı temettu yaptığımız zaman bu adam -ki Muâviye'yi kasteder- Urş'ta -ki Urş'la cahiliye devrindeki Mekke evlerini kasteder- kâfirdi." [Müslim, Hacc 164, (1225); Muvatta, Hacc 60, (1, 344); Tirmizî Hacc 12, (823); Nesâî, Hacc 50, (5, 152-153).][250]

AÇIKLAMA:

1- Urş, "arîş"in cem'idir. Arîş, dikili ağaçlardan yapılan çardak dediğimiz şeydir. Mekke'nin evlerine urş denmesi, dikili ağaçlardan yapıldığı ve içlerinde gölgelenildiği içindir.
2- Hz. Muâviye'ye, Hz. Sa'd'ın: "O gün kâfirdi" demesi, târihî bir gerçeğin ifadesidir. Zîra Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin İslâm'la müşerref olmas muahhardır ve sekizinci hicrî yıldır. Sa'd'ın bahsettiği temettu haccından maksadı 7. hicrî yılda yapılan umretü'lkaza'dır. Daha önce de belirttik, Araplar, umreye de hacc derler. Hakikî haccla umreyi ayırmak için umreye hacc-ı asgar, öbürüne hacc-ı ekber derler. Hz. Muâviye, Müslüman olduktan sonra, hep Medine'de kalmış ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan ayrılmamıştır. Şu halde diğer umrelerde kâfir olması mevzubahis olamaz.
3- Bu hadis de hacc sırasında temettunun caiz olduğuna delil kabul edilmiştir.[251]

?4? ??? ??? ??? ??????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????? # ?? ??????? ????????

????????????? ??? ??????? ????????? ??????? ?????? ????????? ???? ??? ???????????? ??????? ???????? ????????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ???????????? ??? ???????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ???? ??????. ??????? ?????? ??????? ????? ?????????: ???? ???? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ???? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????????? ???????????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ?? ??????? ?????????? ???? ?????? ??? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (1292)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccında umre ile hacca kadar temettuda bulundu ve kurban kesti. Kurbanını Zülhuleyfe'den itibaren beraberinde götürdü. Menâsikin icrasına (umre için niyetli) başlayıp, umre telbiyesi getirdi. Sonra hacc için telbiye getirdi. Beraberindeki ashabı da umre ile hacca kadar temettuda (istifade) bulundu. Hacc kafilesi içerisinde kurbanı olanlar da vardı, olmayanlar da.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldiği zaman halka hitâben: "Kimin kurbanı varsa, haccını tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmasın, kimin kurbanı yoksa tavaf ve sa'yini yapsın, saçını kısaltarak ihramdan çıksın. Sonra hacc için tekrar ihrama girip kurbanını kessin, kim kurban bulamazsa hacc sırasında üç gün, evine dönünce de yedi gün olmak üzere (on gün) oruç tutsun" buyurdu." [Buharî, Hacc 104; Müslim, Hacc 174, (1227); Ebu Dâvud, Hacc 24, (1805); Nesâî, Hacc 50, (5, 151-152).][252]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis şu âyeti açıklayıcı mahiyettedir: "Haccı da, umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeple bunlardan) alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurban(ı gönderin. Bununla beraber) kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan, yahud da kurbandan biriyle fidye vâcib olur. Emniyette olduğunuz vakit ise, kim hacca kadar umre ile faidelenmek (sevaba girmek) isterse kolayına gelen bir kurban kesmek vacib olur. Fakat onu bulamazsa hacc günlerinde (ihramlı olarak) üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak vacib olur ki, bunlar tam on gün eder. Bu, âilesi, ikâmetgâhı Mescid-i Haram'da bulunmayanlara aittir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, cezası cidden çetin olandır." (Bakara 196).
2- Rivayetin baş kısmında geçen "Resûlullah Veda haccında umre ile hacca kadar temettuda bulundu." cümlesini şöyle açmamız, anlaşılmasını kolaylaştıracaktır: Temettu, lügat olarak istifade etmek, faydalanmak demektir. Öyle ise, burada şu iki mâna mevcuttur:
1- Resûlullah umreyi haccla birleştirerek hacc-ı kıran yaptı, böylece umre sevabından da istifade (temettuda) bulundu.
2- Resûlullah, umreye de karar verip, umreyi tamamlayınca, ihramdan çıkıp hacc başlayıncaya kadar ihram yasaklarından istifade etti.
Aslında bu her iki te'vil aynı neticeye çıkar.
3- Muhaddisler, Resûlullah'ın önce hacca mı, umreye mi niyet ettiği hususunda farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir:
1- el-Mühelleb'e göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabına önce umre yapmalarını, sonra da hacca niyet etmelerini söylemiştir.
2- Kadı İyaz'a göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) önce hacc-ı ifrada niyet etmiş, sonra da umre için ihrama girmiş ve neticede hacc-ı kıran yapmıştır.
Diğer rivayetleri de nazar-ı dikkate alan âlimler, başkaca farklı yorumlar yapmışlarsa da umumiyetle benimsenen ve te'lif edici mahiyette olanı Resûlullah ve ashabının önce hacc-ı ifrada niyetlenmiş olmakla birlikte sonradan umreye de niyet ederek hacc-ı kıran yapmış olmasıdır.
Nevevî şöyle der: "Bize göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc-ı kırandan başka şekilde haccetmiş olması mümkün değildir. Zîra, Hz. Peygamber'in umresinden, tekrar ihram giymek üzere Harem bölgesinin dışına (hıll) çıkmadığı, kurban sebebiyle ihramda kaldığı hususunda ulemâ ihtilâf etmez. Nitekim hacc-ı kıranın hükmü de budur."
4- Yeri gelmişken şu hususu belirtelim: Sadedinde olduğumuz rivayet, önce sadece hacca niyet edildiği halde, sonradan umreye çevrildiğini, umreden sonra tekrar hacca geçildiğini göstermektedir. Ulemâ, haccı feshederek umre yapma keyfiyetinin sadece Resûlullah'ın ashabına mahsus bir durum olduğunu ifade eder. Ayet-i kerimede hacca niyet edenlerin bunu tamamlamaları emredilmiş olması sebebiyle, artık haccdan umreye geçmek mümkün değildir. İbnu Abbas dışında bütün Ashab'ın ve ulemânın kâhir ekseriyetinin görüşü budur. Hacılar, bugün, mîkat yerinde ne çeşit hacc yapacaklarsa niyeten belirtmeleri gerekir. Hacc-ı ifrada niyet etmiş ise, artık, hacc-ı kıran veya hacc-ı temettuya geçemez. 1308 numaralı hadiste gelecek olan "ebediyen temettu yapılacağı"na dair ifade hacc aylarında yapılacak umre veya hacc-ı kıranın cevazına hamledilmiştir. Bu iki ibadet kıyamete kadar caizdir. Fakat haccın umreye tahvili o yıla âittir.
5- Temettu yapan kimseye vacib olan kurban, Şâfîî hazretlerine göre, temettunun hacda hasıl ettiği eksikliği gidermek gayesine matuftur ve dem-i cebr'dir. Binaenaleyh kurban sahibi bundan yiyemez. Şafîî hazretlerine göre, efdal olan hacc hacc-ı ifraddır. Haccla, umrenin birleştirilmesi haccda noksanlık hasıl eder, kurbanla bu noksanlık telâfi edilir.
İmam-ı Âzam'a göre bu kurban, iki ayrı ibadeti; hacc ve umreyi tamamlatmış olduğu için, Cenâb-ı Hakk'a bir şükran olarak îfa edilir. Öyleyse bu bir şükür kurbanıdır (dem-i şükran), sahibi etinden yiyebilir. Daha önce de belirtildiği üzere, İmam-ı Âzam'a göre haccın efdali hacc-ı kırandır, hem umre hem de hacc îfa edilmiş olmaktadır.
6- Kurban bulunamadığı takdirde tutulacak orucun üçü Zilhicce'nin 7. 8. ve 9. günlerinde tutulacaktır. Bu orucu tutanlar, memleketlerine dönünce yedi gün daha tutarak orucu ona tamamlarlar. Şafîî hazretleri, âyetin zâhirini esas alarak, geri kalan yedinin mutlaka dönüşte tutulmasını şart koymuştur. Ebu Hanife hazretleri, "Dönüş'ten maksad hacc menâsikinin tamamlanmasıdır" diyerek, daha Mekke'de iken tutulabildiğini söylemiştir.[253]

?5? ??? ????? ???:]?????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????. ?????? ?????? ?????????????? ???‘??????? ?????????? ????????? # ?? ??????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ???? #: ????????? ????????? ????????? ???????? ??? ???? ??????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????. ???????: ???? ??????? ???????? ??????? ? ??????? ?????? ???????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ???????????? ??? ?????? ????????? ????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ?????????????? ????? ????? ???????? ??????????? ???????? ????? ????? ???????: ????? ??????????? ???? ???????? ?Œ??[. ????? ??????? ???????? .

5. (1293)- İkrime anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a müt'atulhacc'dan sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Veda haccında, Muhacirler, Ensarîler ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri hep ihrama girdiler, biz de girdik. Mekke'ye geldiğimiz zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kurbanlık nişanlıyanlar hariç, herkes hacc için giydiği ihramı umreye çevirsin" diye emretti. Biz de Beytullah'ı tavaf etik. Safâ ve Merve'de sa'y yaptık. (İhramdan çıkarak) kadınlarımıza geldik, elbiselerimizi giydik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu da söylemişti:
"Kim kurbanlık nişanlamışsa, kurbanlığı mahalline varıncaya kadar ihramdan çıkmasın!"
Terviye akşamında (yani Zilhicce'nin 8. günü) bize hacc için ihrama girmemizi emretti. (Harem bölgesinin dışına çıkarak ihramlarımızı giyerek hacca başlayıp) menâsiki tamamladığımız zaman Mekke'ye geri gelip Beytullah'ı, Safâ ve Merve'yi tavaf ettik. Böylece haccımız tamamlanmış, âyet-i kerimenin buyurduğu

üzere (Meâlen): "Haccı da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeple bunlardan) alıkonursanız, o halde kolayınıza gelen kurban gönderin..." (Bakara 196) üzerimizde kurban borcu kalmıştı." [Buharî, Hacc 37. (Buharî bunu bab başlığında ta'lik (senetsiz) olarak kaydetmiştir.][254]

AÇIKLAMA:

1- Müt'atu'lhacc, haccda temettu demektir. Daha doğru tâbiriyle hacc-ı temettu demektir. Yani ihramı giyerken önce umreye niyet etmek, umreyi yaptıktan sonra, ihramdan çıkıp ihram yasaklarından istifade edip, hacc zamanında hacc için yeniden ihrama girmektir. Cumhûr, hacc-ı temettuyu bir şahsın, umre ve haccı bir seferde, aynı yılın hacc aylarında önce umreyi yapmak suretiyle îfa edebileceğini belirtir. Mekkî olanlar bunu yapamazlar. Sadedinde olduğumuz hadis, Veda haccı sırasında Ashab'tan bir kısmının bu şekilde hacc yaptığını ifade etmektedir.
2- Kurbanlık nişanlayan tâbiri, kesmek üzere kurban hazırlayanlar demektir. Çünkü, hayvanın kurban edilmek üzere ayrıldığını belirten birtakım eşya onun üzerine takılır, bu takılarla hayvan nişanlanmış ve işaretlenmiş olurdu.
3- Başlangıçta Ashab hep hacc-ı ifrad için ihram giymiş olduğu halde, sonradan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle umreye çevrilir. Bu çevirme işinin sadece Sahabe'ye ait bir keyfiyet olduğunu, sonradan neshedildiğini önceki hadiste izah ettik.
4- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kesilen kurban hususunda, bunun bir şükran kurbanı olduğu kanaatinde olmayıp, haccdaki temettudan (istifade etmeden) hasıl olan noksanlığın telâfisi için teşrî edildiğine inandığı için, rivayetin sonunda "Haccımız tamamlanmış, âyet-i kerimenin buyurduğu üzere üzerimizde kurban borcu kalmıştı" der.[255]

?6? ??? ??? ?? ??????? ?????? ?????? ??? ???:]??????? ?????????? ?? ??????? ‘??????? ????????? # ????????[. ????? ???? ?????? ??? ???? ???? ???????? .

6. (1294)- Ebu Zer (radıyallahu anh) demiştir ki: "Haccda mut'a sadece Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabına hastır." [Müslim, Hacc 189, (1224); Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1808); Nesâî, Hacc 77, (5, 179-180); İbnu Mâce, Hacc 42, (2984).][256]

AÇIKLAMA:

Ulemânın açıklamasına göre buradaki mut'a'nın mânası haccı bozarak umre yapmaktır. Bu hâl bir kereye mahsus olmak üzere Veda haccında Ashab'a helâl kılınmıştır. Sonraki yıllarda câiz görülmemiştir.[257]

?7? ???? ??? ????.]????? ???? ????? ??????? ??????? ????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ??? ?????????? ????????? ?????? ???? ????? ????? # ??????[.

7. (1295)- Ebu Dâvud'daki rivayette şöyle denmektedir: "Ebu Zer (radıyallahu anh), hacca niyetle ihram giyip sonradan bunu umreye çevirenler hakkında şöyle diyordu: "Bu, sadece Hz. Peygamber'le haccedenlere has bir ruhsattı." [Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1807); İbnu Mâce, (Hacc 42, (2985).][258]

?8? ??? ??? ???? ???:]?????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ???????: ?????? ??????? ??? ???????? ??? ????? ??? ?????? ?? ????. ????: ?????? ????? ?????????? ???????? ????????? ?? ????????? ?????? ???????: ???????? ????????????? ??????? ?????????: ????????? ????? ??????? ????????????? ??????: ?????? ??????? ??????? ???? ?????????? #[. ????? ??????? .

8. (1296)- Ebû Cemre anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a mut'a'dan sordum; bana onu yapmamı emretti, haccda kesilen kurbandan sordum. "Bu hususta, dedi, deve veya sığır veya davar veya kana ortak olmak imkânları var (bunların hepsi meşrudur).
"Ebû Cemre der ki: "İnsanlar mut'ayı mekruh addediyorlardı. (Eve gelip) uyudum. Rüyamda birisini gördüm (bana gelip):
"Makbul umre, mebrûr hacc!" diye müjdeledi. Hemen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a gelip haber verdim. Bana:
"Allahu ekber! Ebu'l-Kâsım (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti!" dedi." [Buharî, Hacc 102; Müslim, Hacc 204, (1242).][259]

AÇIKLAMA:

1- Buradaki mut'a, haccda temettuda bulunmak, yani önce umre yapıp ihramdan çıkmak, bir müddet ihram yasaklarından faydalanmak, sonra hacc için tekrar ihrama girmektir.
2- İbnu Abbâs (radıyallahu anh), kurban edilebilecek hayvanları saymıştır: Deve, sığır, davar, kana ortaklık. Bu hayvanlar mutlak sayıldığı için erkek veya dişi olabileceği belirtilmiştir.
Kan ortaklığı: Deve veya sığır için tecviz edilmiştir. Hz. Câbir'den gelen bir rivayete göre deve ve sığıra yedi kişi ortak olabilir. İmam Şâfîî ve Cumhûr'a göre ortaklıkla katılanların kurbanları tatavvu veya vâcib olabilir, ete iştirak de olabilir. Ebu Hanife'ye göre bütün ortaklar "kurban" niyetiyle kesmelidir, et ortağı makbûl değildir. İmam Züfer hepsinin aynı çeşit kurban olmasını şart koşar. Bazı Mâlikîler bir kısmı vacib, bir kısmı tatavvu kurbanı olsa ortak kesilebilir demiş, ancak İmam Mâlik, Züfer gibi "caiz olmaz" demiştir.
Davarı bir kimse kesebilir, ortaklık bilicma caiz olmaz.[260]

?9? ??? ??? ??? ??????? ?????? ???????? ??? ???:]???? ????????? ?? ??????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ??? ????? ?????????? ??? ??????????? ???? ???????? ???? ???? ?????? ????????? ??????? ??????? ?? ??????? ?????????? ???? ?????? ??? ???????[. ????? ????.????: ?????? ?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????.??? ?? ???? ???: ???????? ‘?? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????? ???? ??? ????????? ?????? ?????? ?? ??? ????????? .

9. (1297)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim hacc aylarında umre yapar, sonra Mekke'de hacc zamanı gelinceye kadar ikâmet ederse bu kimse, hacc da yaparsa mütemettidir. Bu durumda kolayına gelen bir kurban kesmesi vacib olur. Eğer kurban bulamazsa, üç günü hacc sırasında, yedi günü de döndüğü zaman olmak üzere (on gün) oruç tutar."
İmam Mâlik der ki: "Bu hüküm, o kimsenin hacc zamanına kadar orada ikamet etmesi ve aynı sene içinde hacc yapması halinde câridir." [Muvatta, Hacc 62, (1, 344).]

Muvatta'nın bir diğer rivayetinde der ki: "Allah'a yemin olsun, haccdan önce umre yapıp (bu sebeple) kurban kesmem, haccdan sonra Zilhicce ayında umre yapmamdan daha sevimlidir."[261]

AÇIKLAMA:

Muvatta'nın bir başka rivayetinde kaydedilen son cümle de Abdullah İbnu Ömer'e aittir. Bu cümle, kurbanın, temettu sebebiyle kesildiğini ifade eder. Haccdan sonraki umre için kurban kesilmez. Şu halde İbnu Ömer'e göre kurbanı vâcib kılan durum, aynı senenin hacc ayları içerisinde umre yapıp temettuda bulunmak, sonra da hacc yapmaktır.[262]

?10? ??? ????????? ?? ????? ?'????.]???? ????? ????? ??????? ???? ????????? ???: ????????? ?????? ??? ?????? ???: ??????: ???? ????????? ????? ????? # ?????? ??? ??????[.

10. (1298)- Abdurrahmân İbnu Harmele el-Eslemî anlatıyor: "Bir adam gelip Said İbnu'l-Müseyyib'e: "Haccdan önce umre yapayım mı?" diye sormuştu. Şöyle cevap verdi:
"Evet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccetmezden önce umre yaptı." [Muvatta, Hacc 57, (1, 343).][263]

?11? ??? ??? ??????]???? ?????? ???? ???? ????????: ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ?? ???????? ?????? ???? ??????????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????[.

11. (1299)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Ömer İbnu Ebî Seleme, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den, Şevvâl ayında umre yapmak için izin istedi. O da izin verdi İbnu Ebî Seleme umre yapıp ailesine döndü, haccetmedi." [Muvatta, Hacc 58, (1, 343).][264]

?12? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????:]?????????? ?????? ????????? ????????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ???????? ???? ???? ?????? ????? ?????? ?????. ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????[. ???? ??? ?'????? ????? ???? .

12. (1300)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle demiştir: "Oruç, umre yapıp hacca kadar temettuda bulunup da hacc için ihrama girmesinden arefe gününe kadar kurban bulamayan kimse içindir. Eğer orucu tutmazsa, Minâ günlerinde tutar" İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de böyle hükmediyordu. [Muvatta, Hacc 255, (1, 426).][265]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, hacc için ihrama girmedikçe, temettu sebebiyle kurbanın vacib olmayacağını ifade ediyor. İhramla vacib olan kurban, arefe gününe kadar te'min edilemezse oruç tutması câiz olur. Daha önce tutmadı ise yevm-i nahr denen kurbanın birinci gününü takip eden üç günde -ki eyyam-ı Mina da denir- orucun ilk üçü tutulacak, geri kalan yedisi de memlekete dönünce tutulacaktır.
Rivayetten anlaşılan şu ki, muhtemelen, Hz. Aişe yevm-i nahrden, yani Zilhicce'nin 10. gününden önce tutulacak orucun borçtan kurtulmada daha üstün olduğu ve böyle emredilmiş bulunduğu kanaatinde idi. Bir başka ifade ile, Hz. Aişe bu vacib orucun eda vaktinin yevm-i nahr'den önce olduğu, Mina günlerinin ise edâ değil kaza günleri olduğu, dolayısıyla, yevm-i nahrdan önce tutulacak oruçlar her dileyene mübah, Mina'da tutulacak oruçlar ise, zarurete mebni olarak sadece daha önce borcunu ödemeyen kimselere mübah olup, bu durumda olmayanlara memnu olduğu kanaatinde idi. Yine ona göre, Mina günlerinde üç gün oruç tutmanın cevazı, oruç vacib olanlarla ilgil olarak Kur'ân'da yer eden: "...(kurban) bulamazsa hacc günlerinde üç gün oruç tutmak" emrine ittiba etmiş olmak içindir.
Şafiîlerden bazıları, bu telakkiye uyarak, sonradan tutulan orucun kaza olduğuna hükmetmiştir. Mezheb görüşü, önceden tutmanın efdal olduğunu te'yid etmekle beraber, sonradan tutulan da kaza değil eda olduğudur (Zürkânî'den).[266]

?13? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]????? ???? ????? # ??????????? ???????? ???????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ????????? # ?????????? ??????? ?????? ??????. ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????. ??????: ????????? ????? ?????? ???? ????????? #? ??????? ????????? # ?????????? ??? ?????????? ???????? ?????????? ???????????? ?????????? ??? ???? ????? ?????? ??????. ????????: ?????????? ??? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????? ????????? # ??????: ???? ??????????? ???? ?????? ??? ???????????? ??? ????????. ??????? ???? ????? ???????? '????????? ????????? ????????? ??????? ?????? ??????. ?????????? ?????????? ??????? ?????? ??? ???? ????? ??????????. ???????? ???????? ???????. ????????? ???????? ?????: ???????????? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ??????? ??????????????? ???? ??? ?????? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ??????? ??? ??????????? ???????????? ?????? ???????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

13. (1301)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Veda haccında), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm), hacc için ihrama girdikleri vakit, Resûlullah ile Talha hariç, hiç kimsenin kurbanlığı yoktu. O sırada Hz. Ali, beraberinde bir kurbanlık olduğu halde Yemen'den geldi. Ve derhal: "Ben de Resûlullah'ın niyet ettiği şeye niyet ederek ihram giydim" deyip katıldı.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına bu hacclarını umreye çevirmelerini, tavaf yapmalarını, (sa'y yapmalarını), beraberinde kurbanlığı olanlar hariç saçlarını kısa keserek ihramdan çıkmalarını emretti.Bir kısmı itiraz ederek: "Yani henüz cenabetken Mina'ya mı gideceğiz?" dediler. Bu söz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşmıştı: "Geride bıraktığım işlerimi tekrar bulsaydım kurban getirmezdim. Eğer, beraberimde kurbanlığım olmasaydı, ben de ihramdan çıkardım" dedi.[267] Bu sırada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) hayız oldu. Beytullah'ı tavaf hâriç, haccın bütün menâsikini yerine getirdi. Temizlenince de tavafı yaptı. Dedi ki:"Ey Allah'ın Resûlü! Sizler hem umre hem de hacc yapmış olarak burdan ayrılacaksınız, ben ise sadece haccla ayrılacağım!"Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oğlan kardeşi Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ)'e, Hz. Aişe'yi (Harem bölgesinin dışında yer alan) Ten'im'e götürmesini emretti. (Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) orada ihram giyerek) haccdan sonra umre yaptı." (45)

?14? ??? ???? ???????:]??? ???: ???????? ???? ??????????? ??????????? ??????? ?????????? ????? ????????. ????????: ?????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ??????: ????????? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? ??????????[.

14. (1302)- Buharî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir:"
(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'ye gelince ashabına: "İhramınızdan çıkın. Önceki niyetinizi müt'aya çevirin!" dedi. Ashab:
"Biz önce "hac" diye ismen belirterek niyet etmişken, şimdi nasıl müt'aya çevirebiliriz?" diye itiraz ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben size ne söylüyorsam onu yapın. Eğer kurbanlık getirmemiş olsaydım, size emretmiş bulunduğumu ben de yapardım. Ancak, kurbanım (Mina'daki kesim) mahalline ulaşmadan ihramlıya haram olan şeylerden hiçbirisi bana helâl olmaz!" dedi. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emrini yerine getirip ihramdan çıktılar."[268]

?15? ??? ????:]????????? ??????? '?????? ??????? ???? ??? ?????????[.

15. (1303)- Yine Buharî'nin bir başka rivayetinde şu ziyade yer alır: "Biz Mekke'ye Zilhicce ayının 4'ünde gelmiştik."[269]

?16? ??? ?????:]????????? ??? ??????? ????????????? ???????? ???????? ????? ????????? ????????? ???? ?????????? ???????? ????? ????????? #: ????? ??????? ??? ???????? ???? ?????????? ??? ??? ???? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ??????? ????? ???????? ????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?????????[.

16. (1304)- Müslim'in bir rivayetinde şu ibâreye de yer verilmiştir: "Bize ihramdan çıkmamız, hacc için yaptığımız niyyetin umreye çevrilmesi emredilmişti. Bu, bize çok imkânsız bir emir geldi ve hepimizin canını sıktı. Memnuniyetsizliğimiz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ulaştırıldı. Ona semâvî bir şey (haber) mi ulaştı, insanlardan mı bir şey ulaştı bilemiyoruz, her ne ise, bize şu hitabda bulundu:
"Ey nâs, ihramdan çıkın. Eğer beraberimde kurbanlığım olmasaydı, ben de sizin gibi yapardım!"
(Resûlullah'ın bu kesin emri üzerine) ihramdan çıktık. Hatta hanımlarımızla münasebet-i cinsiyede bile bulunduk. İhrama girmemiş olan bir kimsenin yaptığı her şeyi yaptık. Bu hal terviye gününe (Zilhicce'nin 8. günü) kadar devam etti. O gün gelip, Mekke'yi arkada bıraktığımız vakit, hacca niyet ederek ihrâma girdik."[270]

?17? ??? ???? ?????:]?????????? ????????? ???? ????????? # ??????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????? ???? ????????? ??????? ????????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ??????. ??????? ????? ?????? ? ?????: ??????? ???????. ??????????? ?????????? ????????????? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????. ????? ?????????? ?????? ????????????? ????? ?????? ????????? # ???? ???????? ??????? ?????? ??????. ????? ???????. ??????: ??? ???????? ???????: ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ?Œ?? ??? ???????. ??????: ???? ???? ??? ???????? ?????? ???? ??????? ????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ???? ???????? ???????. ??????: ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ????????. ????????: ????? ????? ?? ??????? ???? ???? ????? ??????????? ????? ????????. ????: ???????? ????? ??? ?????? ?????????? ??????????? ???? ???????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? # ????? ????? ???? ???????? ?????? ????????? ????????[.

17. (1305)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denir: "Biz, hacc-ı ifrad için ihram giyip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ilerledik. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) de umre için ihrama girdi. Seref'e gelince Hz. Aişe hayız oldu. (Mekke'ye) gelince Kâbe'yi, Safâ ve Merve'yi tavaf ettik. Sonra, beraberinde kurbanlık olmayanların ihramdan çıkmaları emredildi.
"Neleri nefsimize helâl edeceğiz?" diye sorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(İhramlıya yasak olan) her şeyi!" dedi. Bunun üzerine kadınlarımızla da yattık, kokular süründük, elbiselerimizi giydik. (Bunların hepsini yaparken) bizimle arefe (yani hacc ihramı giyme) günü arasında sadece ve sadece dört gece vardı.
Sonra terviye günü (Zilhicce'nin 8'i) tekrar ihrama girdik. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girmişti, onu ağlıyor buldu.
"Neyin var?" diye sordu.
"Hayız oldum, herkes ihramdan çıktı, ben çıkamadım, tavafımı da yapamadım. Herkes artık (umresini tamamladı), hacc için (Arafat'a) çıkıyor!" diyerek yakındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu hal, Cenab-ı Hakk tarafından Âdem (aleyhisselam)'in kızlarına yazılmış bir kaderdir, (sana mahsus bir kusur değil). Sen de, (ihrama giren herkesin yaptığı gibi) yıkan ve hacc için ihrama gir"[271] dedi. O da öyle yaptı. (Mina, Arafat ve Müzdelife'deki) vakfelerin hepsine katıldı. Hayızdan temizlenince de (ifâza) tavafını yaptı. (Bunlar bittikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye:
"Artık hem haccını hem de umreni yapmış, her ikisinin de ihramından çıkmış oldun!" dedi. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Ancak benim içimden Beytullah'ı tavaf etmeden hacc yaptığım hissi geçiyor" dedi. Bunun üzerine (oğlan kardeşine seslenerek):
"Ey Abdurrahman (kızkardeşin) Aişe'yi Ten'îm'e götür, orada umre için ihrama girsin!" dedi. Bu vak'a Hasbe gecesi cereyan etmişti.[272] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mülâyim bir insandı. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) birşey arzu etti mi onun arkasını takip eder (yerine getirirdi)."[273]

?18? ??? ????? ??:]?????????? ??? ?????????? ?? ?"???? ??????????? ????? ???????? ?????? ?? ??????? [

18. (1306)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "... Deve ve sığırda ortak olmamız emredildi. Bizden her yedi kişi bir deveye iştirak edecekti."[274]

?19? ??? ????? ??:]???? ?????? ????????? # ??? ??????????? ?????? ???????? ????????????? ??? ???????? ???????? ???????? ?‘?????[.

19. (1307)- Yine Müslim'in bir başka rivayetinde: "Ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ne de Ashab (radıyallahu anhüm), hiç kimse, Safâ ile Merve arasında ilk tavafın dışında başka bir tavaf yapmadı" denmiştir.[275]

?20? ??? ??? ???? ????????.]?????? ????????? ??? ???????: ??? ???? ?????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ??? ?‘????? ??????: ???? ???? ?‘????[.

20. (1308)- Ebu Dâvud ve Nesâî'de şu ziyade gelmiştir: "Sürâka İbnu Mâlik (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü, bu sene (hacc sırasında) yaptığımız temettu bu yıla mı has, bundan sonra her haccda ebediyen yapılacak mı?" diye sormuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Elbette, ebediyen yapılacaktır!" cevabını verdi"[276]. [Buharî, Hacc 81, 32, 34, 35, Umre 6, 15, Meğâzî 61, Temennî, 3, 27; Müslim, Hacc 1213-1216 arasındaki rivayetler); Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1785-1789 arasındaki rivayetler); Nesâî, Hacc 77, (5, 178-179).][277]
NOT: Bu kaynaklar 1301-1308 numaralar arasında kaydettiğimiz 8 adet rivayete aittir.[278]

AÇIKLAMA:

1- Bir kısmı uzunca bir hadisten sadece bir parça olarak kaydedilen yukardaki rivayetlerin hepsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda haccı ile ilgilidir. Veda haccı 10. hicrî senede, yâni Resûlullah'ın hayatının son senesinde vuku bulmuştur. Bu hacc, Hz. Peygamber'in yaptığı ilk ve son hacctır.
2- Rivayetlerdeki farklılıklar, ulemâyı bazı farklı yorumlara sevketmiştir. Her şeyden önce haccın farz kılındığı zaman ihtilâflıdır. Hicretten sonra farz kılındığında ittifak edilse de, hangi yılda farz kılındığı ihtilâflıdır. 2. yıl diyen olduğu gibi, 10. yıl diyen de olmuştur. Aradaki diğer yılları söyleyenler de olmuştur. Hicretten önce farz oldu diyen rivayet şazzdır.
3- Veda haccı, büyük bir kalabalığın iştirakiyle yapılmış haşmetli bir tezâhürattır. Resûlullah Veda haccında, İslâm'ın mühim bir rüknünün icra âdâbını ta'lim buyurmuştur. Hacc ibadeti, cahiliye devrinde de icra edilmekte bulunan bir ibadet olması sebebiyle, bunun İslâmî şeklinin öğretilmesi yönüyle Veda haccının ayrı bir ehemmiyeti vardı. Belki de bu sebepten olacak, mezkur hacc pekçok sahabi tarafından birçok teferruatıyla rivayet edilmiştir.
Yukarıdaki rivayetleri şöyle özetleyebiliriz:
1) Veda haccı için, Zülhuleyfe'de herkes hacc için niyet ederek ihrama girer.
2) Zilhicce'nin 4'ünde Mekke'ye gelirler.
3) Mekke'ye gelince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) beraberinde kurbanlık getirmemiş olanlara da bu haccı umreye çevirmelerini yani Beytullah'ı tavaf edip Safâ-Merve arasında da sa'yde bulununca traş olup ihramdan çıkmayı emreder.
4) Ancak, hacc için ihrama girmiş olan Ashâb bu emir karşısında şoke olurlar ve emri icrâya yanaşmak istemezler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kurbanlık getirmemiş olsaydım, ben de ihramdan çıkardım, fakat, kurban kesilecek mahalle (Mina'ya) ulaşmadan ihramdan çıkmam helâl olmaz" der. Zîra âyet-i kerimenin hükmü öyledir. (Bakara 196). Resûlullah'ın ısrarı karşısında Ashab, ihramdan çıkar. İhramlıya haram olan mübah işler yaparlar: Normal elbise giymek, koku sürünmek, hanımlarıyla cinsî münasebet vs. gibi.
İşte haccta temettu veya mut'a denen şey budur: İhram yasaklarının dışına çıkmak. Öyle ise hacc-ı temettu, umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarak bir müddet normal hayat yaşayıp hacc için yeniden ihrama girmek ve hacc yapmaktır.
5) Ashab'ın buna itirazı, rivayetlerden anlaşıldığı üzere üç sebepten ileri geliyordu:
a) Bidayette hacc için ihrama girmişlerdi, umreye niyet değiştirmek olur muydu?
b) Müteakip rivayette görüleceği üzere, cahiliye devrinde hacc aylarında umre yapmayı günah addediyorlardı.
c) Mekke'ye Zilhicce'nin 4'ünde gelmişlerdi. 8'inde tekrar hacc için ihrama gireceklerdi. 3-4 gün gibi kısa bir müddet için ihramdan çıkmaya, dinî havalarını terketmeye değer miydi; bu, henüz cenâbetken Mina'ya gitmek gibi bir mânaya gelmez miydi?
Bu sebeplerle Ashab ihramdan çıkmak istememişti.
6- Hacc için yapılan niyeti herkesin, her zaman umreye tahvil etmesi câiz midir? meselesinde ulemâ büyük çoğunluğuyla "hayır!" demiştir. Bu tatbikat sadece Ashab'a mahsus kalmış, sonraki Müslümanlar hakkında neshedilmiş olduğu kabul edilmiştir.
7- Rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) umre tavafını yapmadan hayız olduğunu belirtir. Bu vesileyle Resûlullah, kadınları ilgilendiren mühim bir meselenin hükmünü teşri ediyor: Hayızlı kadın tavaf hariç, haccın bütün menâsikini eda eder. Temizlikten sonra da tavaf ve dilerse umre yaparak haccını eksiksiz ikmâl eder. Hz. Aişe, umre de yapabilmek için kardeşiyle Ten'im'e gidip yeniden ihram giyer.
Veda haccı ile alâkalı teferruat bunlardan ibâret değildir. Ancak sadedinde olduğumuz sekiz kadar hadisin temas ettikleri başlıca meseleler bunlardır.[279]

?21? ??????? ? ??????? ?? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]??????? ???????? ??????????? ?? ??????? ??????? ???? ??????? ?????????? ?? ?‘???? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ????????????: ???? ????? ????????? ??????? ?‘???? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ???: ???????? ????? ?????? # ???????????? ????????? ????????? ?????????? ?????????. ??????????? ????????? # ??? ???????????? ???????? ??????????? ????? ??????????. ???????? ??? ????? ??????: ???? ???????? ???: ??????? ???????[.???? ???????: ????? ????????? ?????? ?‘????.???? ?????? ???????: ??????????? ??????? ??? ????: ???????? ??????.

21. (1309)- Buharî, Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâî'de kaydedilen bir rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "(Cahiliye Arapları) hacc aylarındaki umreyi yeryüzünde işlenebilen günahların en büyüğü biliyorlardı. Keza Muharrem ayını da Safer diye isimlenirip: "Bere iyileşip eser kalmadığı ve Safer ayı çıktığı vakit umre yapmak isteyene umre helâl olur" diyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab-ı Güzîn (radıyallahu anhüm)'i, hacc için ihrama girmiş olarak 4 Zilhicce sabahı (Mekke'ye) geldiler. (Gelir gelmez) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc niyetlerini umreye tahvil etmelerini emretti. Bu, Ashab nezdinde büyük bir hâdise oldu.
"- Ey Allah'ın Resûlü, neleri helal addedeceğiz?" diye sordular.
"Bütün (ihram haramları) helâl olacak!" diye cevap verdi.
"Nesâî'deki rivayette: Eser yerine veber (yün) denmiştir. Mâna: "Yün çoğalınca" olur.
Keza "Safer ayı çıkınca" tâbirinden sonra: "Veya şöyle dedi: Safer ayı girince" tâbiri ilâve edilmiştir. [Buharî, Hacc 34, Menâkıbu'l-Ensâr 26; Müslim 198, (1240, 1241); Ebu Dâvud, Hacc 80, (1987), Menâsik 23, (1792); Nesâî, Hacc 77, 108, (5, 180, 181, 201, 202.)[280]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, eski bir cahiliye inancını aydınlatmaktadır: Hacc aylarında umre yasağı. Böylece, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc için giyilen ihramının umreye çevrilmesi hususundaki kesin ve ısrarlı emrinin gerçek sebebini daha iyi anlıyoruz: Haccla ilgili bir cahiliye geleneğini yıkmak. Hattâ, Hz. Aişe'nin umre yapması için Resûlullah (a.s.)'ın gösterdiği husûsî alâkayı, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), İbnu Hibbân'ın kaydettiği bir rivayette bu maksadla yorumlar:

???????? ??? ???????? ??????? ?????? # ????????? ???? ??? ?????????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????? ???????? ???? ???????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ????

"Kasem olsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye Zilhicce ayında, sırf bir cahiliye âdetini kırmak için umre yaptırttı. Zîra şu Kureyş cemaati ve onun yolundan gidenler "yeryüzündeki günahların en büyüğü hacc aylarında umre yapmaktır" diyorlardı.

2- Muharrem ayının Safer olarak isimlendirilmesi tâbiriyle, İbnu Abbâs, cahiliye devrinde, hacc aylarını panayır aylarıyla çakıştırmak için başvurdukları nesî hâdisesine temas etmektedir. Muharrem ayını Safer diye isimleyerek, Muharrem'i haram ayı olmaktan çıkarıyorlar, haram ayındaki yasakları işliyorlardı. Böylece, Muharrem'in haramlığını Safer ayına tehir ediyorlardı. Maksadları ard arda gelen üç haram ayı ikiye indirmek, üçüncüyü bir ay geriye bırakmaktı. Çünkü üç ay üst üste mukatele, yağma, öldürme gibi alışkanlıklardan uzak kalmak onlara zor geliyordu. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerim'de onların bu nesî tatbikatlarını "küfürde artış" olarak değerlendirmiştir;

"Haram ayları geciktirmek (nesî), ancak küfürde bir artış (sebebi)dir. Onunla kâfirler şaşırtılır. Onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah o kâfirler gürûhunu hidayete erdirmez" (Tevbe 37).

Nâdanların zaman zaman Ramazan ayını senenin en uygun ayına almak şeklinde gündeme getirdikleri mesele Kur'ân-ı Kerim'in küfürde bir artış olarak tavsif buyurduğu nesî'den başka bir şey değildir. Dinî takvimin değiştirilmesini hiçbir mü'min taleb edemez.

3- Cahiliye devrinin sözlerinden olan "berenin iyileşmesi"nden maksat, develerin sırtında sefer ve yolculuk meşakkatiyle hasıl olan yaraların iyileşmesidir. Hacc seferinden döndükten sonra iyileşirlerdi.

Eserin kalmamasına gelince: Eser iz demektir. Yani: "Deve vs. binek izlerinin kaybolması" kastedilmektedir. Yani hacc için yapılan seferde deve ve diğer binek hayvanlarının ve hatta yayaların yollarda hasıl ettiği izlerin kaybolması ifâde edilmektedir.

Ebu Dâvud'un rivayetinde ??? ????? tâbiri yer alır. Yani yünlerin çıkması, artması, bitip büyümesi gibi mânalar ifade eder. Yani hacc seferi sebebiyle aşınıp dökülmüş olan deve yünleri yeniden çıksın, artsın temennisi mevzubahistir.

Umreyi -Safer ayı haram aylardan olmadığı ve Muharrem'i de o hale getirdikleri halde- Safer'in çıkmasına tâlîk etmiş olmalarının sebebi şudur: Onlar Muharrem'i Safer yapınca, bu aylarda umumiyetle memleketlerinde kalmazlardı.

Develerin yarası da ancak Safer'in çıkmasıyla iyi leşirdi. Onu tebeiyyet yoluyla hacc aylarına ilhak ettiler ve aslında Safer olan Muharrem'i de umre aylarının başlangıcı yaptılar. Umre böylece, onlar nezdinde hacc aylarının dışında kaldı.

Aya, Safer denmesi şundan ileri gelir: Safer, lügat olarak boş demektir. Dilimizdeki Safer kelimesi de buradan gelir. Araplar bu ayda birbirlerine yağmada bulunurlar ve evlerini eşyadan hâli ve boş (safer) bırakırlardı. Bu sebeple yağma ayına Safer denmiştir.[281]

????? »????? ?????????« ?? ????? ??????? ???? ???? ?? ??? ?????? ????.????? »???? ?'????« ?? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ???????.

?22? ??? ???? ????????:]??? #: ??????? ??????????? ?? ??????? ??? ?????? ????????????: ??? ?????? ????????? ?? ????? ??????? ??????????[.

22. (1310)- Müslim ve Tirmizî'de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Umre, kıyamete kadar hacca dahil oldu: Yani, umre ameli, hacc-ı kıran yapmak isteyenin hacc ameline dahil oldu." [Müslim, Hacc 203, (1241); Tirmizî, Hacc 89, (932).][282]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste cahiliye devrinin umre anlayışını belirttik: Hacc aylarında umre yapmak büyük günah. Resûlullah, bu kanaati yıkmak gayesiyle açık bir ifade ile, kıyamete kadar umrenin hac aylarında da yapılabileceğini ifâde buyurmuştur. Hacc için ise, sâdece hacc aylarında (eşhürü'lhürum) ihrama girilebilir. Şu halde hadis:

a) Hacc-ı kıran yoluyla umre ile haccın birleşebileceğini,

b) Hacc aylarında umre yapılabileceğini tebliğ etmektedir. Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında hacc aylarında dört kere umre yaptığını, bunlardan üçünün Zilkade ayında birinin de Veda haccı sırasında cereyan ettiğini belirtirler.[283]

?23? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????:]????????? ???? ????? ????? # ?? ??????

??????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ??????????? ????????. ??????: ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????? ???????? ????????????? ????? ???? ?????? ???????? ???. ??????: ???Œ???? ????? ???????????? ????? ???? ??????????. ?????? ????? ?????? # ????????? ???? ?????????? ??????? ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????????? ???? ??????????. ??????: ???????? ??????? ????? ????? # ?????? ??????. ??????: ??? ????????? ??? ?????????? ???????: ???????? ??????? '????????? ????????? ??????????. ?????? ????? ??????? ?????? ???????. ???: ? ?????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ??????????? ???????? ?? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????????[. ????? ????? ? ??????? .

23. (1311)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz hacc aylarında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, hacc için ihrama girmiş olarak[284], hacc gecelerinde yola çıkıp Seref nâm yere indik. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kimin beraberinde kurbanlığı yoksa, haccını umre yapmak isteyen umreye çevirsin. Beraberinde kurbanlığı olan bunu yapmasın" dedi. Hz. Aişe sözünde devamla der ki: "Ashab'tan bazısı umreye niyet etti, bazısı da terketti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile, gücü yerinde olan bazısının yanında kurbanlığı vardı.

(Bir ara) Resûlullah yanıma gelince beni ağlar buldu.

"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.

"Ben ashabına söylediklerini işittim ve umre yapmaktan engel olundum!" dedim. Bunun üzerine:

"Neyin var?" diye tekrar sordu.

"Namaz kılamıyorum (hayız oldum)" dedim.

"Bu sana zarar vermez. Sen Hz. Âdem (aleyhisselam)'in kızlarından bir kadınsın. Allah öbürlerine yazdığı kaderi sana da takdir etti, bu bir kusur sayılmaz. Sen

haccına devam et. Cenab-ı Hakk inşaallah, umreyi de sana nasib edecek" dedi.
(Kaynaklar 1315 numaralı hadisin sonunda toptan verilmiştir.)[285]

?24? ??? ????]?????? ????? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ? ?????? ???????? ??? ?????????? ? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ???????[.

24. (1312)- Bir diğer rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle der: "Hayız halim Arefe gününe kadar devam etti, o gün temizlendim. Ben de sadece umreye niyet etmiştim. Resûlullah saçımı çözüp taramamı, umreyi bırakıp, hacc niyetiyle ihrama girmemi emretti. Emrini yerine getirdim ve haccımı eda ettim."[286]

?25? ??? ????? ?????:]??????????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????? ?????????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?? ????????? ?Œ???? ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ??? ???????????[.

25. (1313)- Hz. Aişe bir başka rivayette şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte çıktık, kurban günü Mina'ya geldik. Ben (orada) temizlendim. Sonra Mina'dan çıktım. Beytullah'a koştum. Sonra, Resûlullah'la birlikte nefr-i âhir (teşrik günlerinin üçüncüsü, yani bayramın 4. günü = 13 Zilhicce) günü çıktık, Musahhab'a[287] indik. Abdurrahman (radıyallahu anh)'ı çağırdı ve: "Kızkardeşini Harem bölgesinden çıkar (Ten'm'e kadar götür. Orada) umre için ihram giysin. Umreyi yapınca buraya gelin, sizi dönünceye kadar burada bekliyorum!" dedi. Ben ayrılıp (Ten'im'e gidip ihram giydim, umre yaptım) tavaftan boşalınca, seherde yanına geldim. Yola çıkma emri verdi. Herkes göç yükleyip Medine'ye müteveccihen hareket etti."[288]

?26? ??? ?????:]??????? ??????????? ??????? ???? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ??? ??????????[.

26. (1314)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'a uğrayıp sabah namazından önce tavaf etti, sonra Medine'ye hareket etti."[289]

?27? ??? ????:]????????? ???? ????? ????? # ??????? ???? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ??????????? ??????? ???? ?????? ???????? ???????? # ?????????. ??????? ???? ?????? ?????????? ???????. ??????? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ????????????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????? ?????????[.

27. (1315)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yola çıktık. Bazılarımız umre niyetiyle ihrama girdi, bazılarımız hem hacc hem de umre niyetiyle ihrama girdi, bazılarımız da sadece hacc niyetiyle ihrama girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da sadece hacc için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler, (umreyi yapınca) ihramdan çıktılar. Hacc için ihrama girenler veya hacc ve umre için ihrama girenler, yevm-i nahr'e (kurbanın birinci gününe) kadar ihramdan çıkmadılar." [Buharî, Umre 6, 8, 9, Hayz 1, 7, Hacc 3, 33, 81, Edâhî 3, 10; Müslim, Hacc 111-135, (1211-1212); Muvatta, Hacc 223-224, (1,410-412); Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1778-1783); Nesâî, Hacc 77, (5, 177-178), Tirmizî, Hacc 91, (934).][290]

?28? ???? ??? ????:]??? #: ??? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ????? ???? ?'?????? ?????????? ???????? ???????? ????????????[.

28. (1316)- Ebu Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Ey Abdurrahman! Kızkardeşini devenin arkasına al, Ten'îm'den itibaren umre yaptır. Tepelikten inip oraya vardın mı ihrama girsin. Zîra yapacağı, kabul görecek bir umredir." [Ebu Dâvud, Menâsik 81, (1995).][291]

?29? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ????? ????? # ?????? ??????? ????????????? ?????: ???? ?????????? ???????: ???????? ????? ????? # ???: ???? ?????? ?????????? ????? ?. ???: ????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ??????. ?????????: ????? ??????? ???????? ???? ??????? ????????????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ?? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ?? ?????????? ?????? ? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ?? ???? ????????. ??????: ??? ??????? ????????: ???? ?????? ??????????? ???? ????????????? ????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ???????????. ??????? ?????? ?????? ????: ??? ?????? ??????????? ??? ???? ??????? ?????????? ????????? ?? ???? ?????????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????: ?????????? ??????? ????????????? ????? ????? ??????? ????????? ????? ?????? # ?????? ?????: ?????? ?????? ????????????????? ??? ????????? # ???? ???? ?????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

29. (1317)- Ebu Mûsâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bathâ'da mola vermişken yanına uğradım. Bana:
"Neye niyetle ihrama girdin?" diye sordu: Ben:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın niyeti ile niyetlendim" dedim. Bana:
"Kurbanlığın var mı?" diye sordu. Ben:

"Hayır!" dedim:
"Öyleyse, dedi Beytullah'ı, Safâ ve Merve'yi tavaf et ve ihramdan çık!"
Resûlullah'ın bu söylediklerini yaptım. Ailemden bir kadına uğradım. Saçlarımı tarayıp, başımı yıkayıverdi.
Ben Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in halifeliği sırasında, halka bu şekilde fetva veriyordum. O öldü, yerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife olu. Onur zamanında, bir hacc mevsimiydi. Ben (hacc için hazırlığa) kalkmış olduğum sırada bir adam gelip:
"Fetvalarında teennili ol. Emîrü'lmü'minînin hacc mevzuunda neler ihdas edeceğini bilemezsin!" dedi. Ben de:
"Ey insanlar, ben, kime haccla ilgili bir fetvâ vermiş idiysem, teennili olsun. İşte mü'minlerin emîri size geliyor. Onu imam edinin, ona uyun!" dedim. Hz. Ömer (radıyallahu anh) gelince kendisine:
"Ey mü'minlerin emîri, kulağıma gelen nedir? Hacc menâsikiyle alâkalı yeni şeyler mi ihdâs ettiniz?" diye sordum. Bana:
"Eğer Allah'ın kitabıyla amel edeceksek, bak Allah'ın kitabı ne diyor: "Haccı da, umreyi de Allah için tam yapın..." (Bakara 196) emrediyor. Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti ile amel edeceksek. O: "Menâsikinizi benden alın" diyor ve kurbanlığı, yerine (Mina'ya) ulaşıncaya kadar ihramdan çıkmıyor." [Buharî, Umre 11, Hacc 32, 34 125, Megâzî 60, 77; Müslim, Hacc 154, (1221); Nesâî, Hacc 50, (5, 153).][292]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetten, Ebu Mûsa hazretlerinin (radıyallahu anh) hacc-ı temettuya fetva verdiği anlaşılmaktadır. Çünkü Resûlullah ona ve onun gibi kurbanlığı olmayanlara "ihramdan çıkın" diye emrederek temettuda bulunmalarını yani ihram yasaklarından istifade etmelerini sağlamıştır. Onun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gördüğü budur.
Öte yandan Hz. Ömer, âyet-i kerimeyi ve Resûlullah'ın şahsî tatbikatını esas alarak hacc-ı ifrad'ı emretmiş ve haccın umreye tebdilini uygun bulmamıştır. Aslında, Resûlullah da, beraberinde kurbanlığı olduğu için kendisi şahsen öyle yapmış ve diğer kurbanlığı bulunan Hz. Ali ve Hz. Talha (radıyallahu anhümâ) gibi birkaç kişiye de öyle yapmalarını emretmiş ve böylece hacılardan bir kısmı haccın sonuna kadar ihramlarını terketmeyerek hacc-ı ifrad yapmışlardır.
2- Hz. Ömer'in, âyette geçen "tamam"dan muradı şöyle açıkladığı rivayet edilmiştir: "Hacc ve umreyi ayrı ayrı yapmak ve umreyi hacc aylarından başka zamana bırakmaktır." Bazı âlimler, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, umre ile hacc arasındaki temettuya kesin bir yasak koymadığını, bunu batıl ve haram ilân etmediğini söylemiştir. Nitekim bunu, müteakip rivayet açık bir şekilde göstermektedir. Onun mezkur davranışı, hacc-ı ifradın efdal olduğu hususundaki kanaat ve inancını gösterir. Öyle ise, öbürünü yasaklaması, nazarında efdal olana teşvik içindir. Nevevî'nin yorumu böyle.
3- Gerek Hz.Ali ve gerekse Ebû Mûsa, her ikisi de: "Resûlullah'ın niyeti neye ise ona niyet ettim" demiş olmalarına rağmen, Ebu Mûsâ'ya ihramdan çıkmay emretmiş, Hz. Ali'ye emretmemiştir. Bunun sebebi Hz. Ali'nin de kurbanlığı olmasıdır. Nitekim 1301 numaralı hadis Hz.Ali'nin Yemen'den gelerek sonradan katıldığını ve beraberinde bir de kurbanlığının olduğunu belirtir.
4- Bazı âlimler, bu hadisten muallak ihramın câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Muallak ihram, niyyeti, bir başkasının niyetine tâlik etmek, bağlamak demektir: Yani: "Falan kimse neye niyet etti ise ben de ona niyet ediyorum: Hacca niyet ettiyse benim niyetim de haccadır, umreye niyet etmiş ise umreyedir." Hemen kaydedelim ki, Hanefilere göre böyle bir niyet câiz olmaz, kişi haccda sahih şekilde niyetini ortaya koymalıdır.
5- Ahmed İbnu Hanbel ile Ebu Hanîfe hazretleri, "Umre yapan bir kimse kurban götürmüşse, bayram günü kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamaz" diye hükmederler. Delilleri, sadedinde olduğumuz hadistir.
6- İmam Mâlik ve Şafîî (rahimehumallah)'ye göre, umreye niyet eden bir kimse tavaf ile sa'yini yaptı mı kurbanlığı olsun olmasın ihramdan çıkabilir.
7- Bu meselede esas olan şudur: Haccda temettu hiçbir kerâhet olmaksızın câizdir. Bu hususta icma-ı ümmet vâki olmuştur.[293]

?30? ??? ???? ????? ????????:]???? ???? ????? ???? ??????? ??????????. ?????? ???? ??????: ???? ???????? ???? ????????? # ???? ???????? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????? ??????????? ??????? ?? ?'????? ????? ?????????? ?? ??????? ???????? ??????????[.????: »?????????????« ??? ??????????? ??? ?????? ?? ?'?? ??????? .

30. (1318)- Müslim ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denir: "Ebû Mûsa hacc-ı temettuya fetva veriyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "Biliyorum ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı bunu yaptılar. Ancak ben, halkın Erâk[294] denilen yerde kadınlarla cima ederek, sonra başlarından su damlar bir halde hacc yapmaya gitmelerini uygun bulmadım" dedi." [Müslim, Hacc 157, (1222); Nesâî, Hacc 50, (5,159).][295]

?31? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????? # ???? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ?????????? # ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????. ????????: ???????? ???? ????? ????? # ???? ????? ?????????? ?????????. ???????? ????? ????? # ?????? ??: ?????? ????????? ??????: ????????? ?????? ????????? #. ??????: ????? ?????? ????????? ??????????. ?????: ?????? ???? ??????? ???? ????????? ??????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ???? ?????: ????? ?? ????? .

31. (1319)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ali'yi Yemen'e emir olarak gönderdiği zaman ben onun yanında idim. Onunla beraber ben de (altın) kaplar elde ettim. Hz. Ali (radıyallahu anh), (Yemen'den) Resûlullah'ın yanına gelince, Hz. Fatıma'nın, (boyalı elbiseler giymiş), evi de (hâlâ kokmakta olan) bir tütsü ile tütsülemiş olduğunu gördü. (Bu kıyafet ve bu tütsünün yasak olduğu hacc döneminde karşılaştığı bu manzaraya Ali) kızdı. Hz. Fâtıma:
"Niye kızıyorsun? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına (ihramdan çıkmalarını emir buyurdu, onlar da ihramdan çıktılar" dedi. (Bunun üzerine Hz. Ali, zevcesine: "Ben zaten Resûlullah'ın niyyeti ile ihrama girmiştim" dedi ve) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uğradı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen ne yaptın?" diye sordu. Hz. Ali:
"Resûlullah'ın niyeti ile niyetlendim" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben kurbanlık getirdim ve hacc-ı kırana niyet ettim" diye açıklamada bulundu ve Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye şu emri verdi:
"Altmış yedi -veya altmış altı- deve kes. Develerden otuz üç -veya otuz dört- tanesini kendin için ayır ve develerden her birinden bir parça da (benim için) ayır." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1797).][296]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet aslında Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nın anlatmasıyla başladığı halde, sonradan Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin anlatması şeklinde devam eder. Muhakkak ki, Hz. Berâ hâdiseyi Hz. Ali'den naklen vermekte. Biz tercümede üslûbu, Berâ'nın anlatması şeklinde devam ettirdik. Ayrıca, hadisin Ebu Dâvud'daki aslında mevcut olan bazı ziyadeleri parantez içerisine alarak, mevzuyu daha anlaşılır bir hale koyduk.

2- Müslim'in bir rivayetinde, Yemen'den dönen Hz. Ali'nin, zevcesini ihramdan çıkarak boyalı elbiseler giyip sürme çekmiş bulduğu için, bu durumunu hoş karşılamayarak kızdığı belirtilir.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Ali efendimize (radıyallahu anh) 66 adet kurbanın kesimiyle ilgili emri şöyle açıklanmıştır: "Sanki bu emirden murad şudur: "Benim yerime sen benim için 66 deve kes, bundan sonrasını da kendin adına kes!" Böylece her bir devenin Hz. Ali'nin eliyle kesilmiş olduğu anlaşılır. Ancak, -1320 numaralı müteakip hadiste görüleceği üzere- bazı rivayetler, kendi kurbanlarının çoğunu, Resûlullah'ın bizzat elleriyle kestiğini ifade etmektedir. Mamafih, Resûlullah'ın mezkur emrini: "Ey Ali, kesmen için hazırlık yap, kesim yerine bu kadar deveyi götür, orada ben keseceğim. Sen de kendi develerini ellerinle kesersin!" şeklinde anlamak da mümkündür. Müslim'in bir rivayeti şöyle:

???????? ?????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendi elleriyle 63 adedini kesti. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi, böylece gerisini de o kesti."
4- Yemen'den Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin getirdiği develerle Hz. Peygamber'in Medine'den getirdiği develerin toplamı yüz adetti.
5- Müslim'in bir rivayetinde Hz. Peygamber'in bir kurban etinden bir kapta pişirttği, Hz. Ali ile birlikte yediği ve suyundan da içtiği belirtilir.
6- Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haccına, "hacc-ı kırandı" diyenlere delildir. Zîra neye niyet etmiş bulunduğunu "Ben kurbanlık getirdim, hacc-ı kırana niyet ettim" diyerek açık bir şekilde belirtmiştir.[297]

?32? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ????? # ????? ??????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ????????? ????????. ???????? ????? ????? ????? # ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ????????[.

32. (1320)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülhuleyfe'de geceledi. Sabah olunca (devesine) bindi. Devesi onu Beydâ'da havaya kaldırınca, Allah'a hamdetti, tesbih etti, tekbir getirdi, tahlil getirdi. Sonra hacc ve umre için (niyet edip) telbiye getirdi. Halk da her ikisi için (niyet edip) telbiye getirdi. (Mekke'ye) gelince halka emretti, onlar da ihramdan çıktılar. Bu hal terviye gününe (Zilhicce'nin 8'i) kadar devam etti. Terviye günü hacc için ihrama girip telbiye getirdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccı îfa edince kendi eliyle ayakta olduğu halde, yedi deve kesti." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1796); Nesâî, Hacc 143, (5, 225).][298]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ihram telbiyesini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devesine tam olarak bindikten sonra -yani daha ayağının birini atmış iken veya biner binmez değil, devesi kalktıktan sonra- getirdiğini ifade eder.
2- Deveye, hayvan yatarken binildiği için, deve onu yükseltince, denmiştir. Yani deveye binildikten sonra deve ayağa kalkar. İşte bu kalkışla, binen kişiyi yükselterek tam binmiş vaziyetine geçirir.
3- Bu rivâyet, ihrama girmenin fiilî ilân ve işareti olan telbiyeden önce tahmid, tesbih, tekbir ve tehlil getirmenin sünnet olduğunu ifade eder. Tahmid elhamdülillah, tesbih sübhânallah, tekbir Allahü ekber, tehlil de lâilahe illallah demektir.
4- Rivâyet, önce baştaki büyüğün telbiye getirmesinin, sonra da etrafındaki cemaatin telbiye getirmesinin sünnet olduğunu göstermektedir.
5- Hadis, deveyi ayakta kesmenin müstehab olduğunu ifâde eder.
NOT: Hadisle ilgili diğer bazı teferruatın izahını 1263 numaralı hadiste yaptık, oraya bakılsın.[299]

?33? ??? ????? ?? ?? ?? ??????:]?????? ?????????? ??????: ?????? ??????? ????? ??????? ??? ?????? ?????????? ????: ???? ?????? ????????[. ????? ??? ????.????? ??? ???????: ????? ??????? ?????? ???????? ???????: ???? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ????? ???? ???? ?? ???? ???????? ?? .

33. (1321)- Bilal İbnu'l-Hâris (radıyallahu anh)'in yaptığı bir rivayette şu ibare mevcuttur: "Ey Allah'ın Resûlu, hacc (için yapılan niyet)'ı umreye çevirmek sadece bize mi hastır, yoksa bizden sonrakiler için de câiz olacak mıdır?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:"
Bu sadece size hastır. (Sizden sonraki Müslümanlara câiz değildir)." [Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1808); Nesâî, Hacc 77, (5, 179).]
Nesâî, Bilâl İbnu'l-Hâris'ten sadece (sadedinde olduğumuz) feshu'lhacc hadisini tahric etmiştir. Feshu'lhacc: Kişinin önce hacca niyet etmesi, fakat sonradan bunu umreye çevirmesi, umre yapınca ihramdan çıkması, tekrar hacc için ihrama girmesidir.[300]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin hükmü hususunda âlimler farklı yorumlara gitmişlerdir. Hattâbî'nin açıklamasına göre bazı âlimler: "Cahiliye devrinde, hacc aylarında umre uygun görülmediği için, onların bu düşüncelerini kırmak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacc için yaptıkları niyeti feshederek umreye çevirmelerini emretmiştir. Maksadı eski düşünceyi kaldırıp, İslâm'ın emrine bağlanmalarını sağlamaktı. Bu maksat hâsıl olduktan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yeni bir emirle, hacc için ihrama girenlerin bunu feshedemeyeceğini bildirdi" demişlerdir.
2- Ulemâ, haccı fâsid olan (bozulan) bir kimsenin haccın geri kalan menâsikini tamamlamaya devam etmesi gereğinde ittifak etmiştir, (1271 nuaralı hadise bakın.)
3- Âlimler, iki hacca (hacc ve umreye) beraberce niyet eden kimseler hakkında ihtilâf ederler.
İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye: "Böyle birisine bir hacc gerekir, çünkü, hacc ve umre her ikisi için niyet zaten gereksiz bir iştir, şayet yaptı ise bilicma sahih değildir" derler.
Ebu Hanîfe ve ashabı (yani ehl-i rey): "Biri gelecek seneye bırakılır, öbürü tamamlanır, ceza olarak bir dem (davar kurban etmek) gerekir" der. Süfyan-ı Sevrî: "Böyle birine hem hacc hem umreyi aynı yılda yapması vacib olur. Ceza olarak dem gerekir, gelecek yıl haccı yeniler" der. İmam Mâlik: "Hacc-ı kıran yapmış olur. Ceza olarak dem gerekir" der. Şâfiî'ye göre: "Ne dem, ne umre, ne de gelecek yıl kaza, hiçbir şey gerekmez."
4- Ulemâ temettu ruhsatının kıyamete kadar baki kalacağında ihtilâf etmez. Cumhûr, hacc için yapılan niyetin umreye çevrilme ruhsatının Ashab'a has bir ruhsat olduğunda ittifak eder.Fesh ruhsatının da kıyamete kadar bâki olduğunu söyleyenler de olmuştur. Onlar: "Bu hadisle amel edilemez, kendisinden sahih olanlara muârızdır" derler.[301]

?34? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]?????? ????? ????? # ?????????? ???????? ?????????? ???????[. ????? ??? ????.

34. (1322)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) umre için, ashabı da hacc için ihrama girdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1804); Müslim,Hacc 196, (1239); Nesâî, Hacc 77, (5, 178).][302]

?35? ??? ????? ?? ???? ???????? ???:]???????? ???? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?????? ???????. ??????: ? ????? ????????? ????????? # ?????? ????????[. ????? ??????? .

35. (1323)- İkrime İbnu Halid el-Mahzûmî diyor ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e haccdan önce yapılan umre hakkında (caiz mi, değil mi diye) sordum. Bana:
"Yapmakta bir beis yok. Bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccdan önce umre yapmıştı" cevabını verdi." [Buharî, Umre 2.][303]

?36? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ??????? ?????? ????????]???? ????????? # ?????? ???? ????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????????? ??????????????? ???? ????? ????? # ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ??? ??? ?????????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????????? ???????????? ??? ???????[.

36. (1324)- Yine Buharî'nin, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan kaydettiği bir rivayette şöyle denir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), insanlara (haccın İslâm'a uygun olan) âdâbını öğretmesi ve Resûlullah adına tebligatta bulunması için Hz. Ebu Bekir'i hacc emîri olarak gönderdi. Hac kafilesi Arafat'a Zülmecaz cihetinden vasıl olunca Kâbe'ye yaklaşmadı, fakat Zülmecaz'a doğru yöneldi. Böyle yapışı, hacca umre ile niyet etmemiş olmasından ileri geliyordu."[304]

AÇIKLAMA:

Buharî'de bu metne uygun bir rivayete rastlanmamıştır.[305]
?37? ??? ??? ??????]???? ????? ???? ???????? ????? ????? # ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? # ?????? ?? ??????? ??????? ?????? ????? ???? ??????????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

37. (1325)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından bir adam, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek, huzurunda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölmüş bulunduğu hastalığı sırasında, haccdan önce yapılan umreyi yasaklarken Resûlullah'ı işittiğine dair şehâdette bulundu." [Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1793.).][306]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, bu hadisin senedinde zaaf olduğunu belirttikten sonra şu açıklamayı yapar: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccından önce iki sefer umre yapmıştır. Kaide şudur: Sâbit ve malum bir iş zannî bir emirle terkedilmez. Hacc yapmazdan önce umre yapmanın câiz olduğu ulemânın icmasıyla sabittir. Hatta bu konuda herhangi bir ihtilaf rivayet edilmemiştir. Nehyin ihtiyarî ve istihbâbî olması muhtemeldir. Resûlullah, haccın öncelikle yapılmasını emretmiş olabilir, çünkü umreden çok daha ehemmiyetlidir. Vakti de belli bir zamanla mukayyeddir. Umrenin belli bir zamanı yok, senenin bütün günlerinde yapılabilir.
Ayet-i kerime'de de nitekim Cenab-ı Hakk, haccı, umreden önce zikreder: ?????????? ???? ??????? ????
"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın..." (Bakara 196.) [307]

BEŞİNCİ BAB

TAVAF VE SA'Y

Bu babta üç fasıl var:
BİRİNCİ FASIL
TAVAF VE SA'YİN MAHİYETİ
*
İKİNCİ FASIL
TAVAF VE SA'YİN AHKÂMI
*
BİRİNCİ FER'
ZİYARET TAVAFI
*
İKİNCİ FER'
VEDA TAVAFI
*
ÜÇÜNCÜ FER'
ERKEKLERİN KADINLARLA BERABER TAVAFI
*
DÖRDÜNCÜ FER'
HACERU'L-ESVED'İN GERİSİNİ TAVAF
*
BEŞİNCİ FER'
SAFÂ İLE MERVE ARASINDAKİ SA'Y
*
ALTINCI FER'
TAVAF VE SA'YDE DUA
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
BEYTULLAH'A GİRME HAKKINDA

BİRİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'Y'İN MAHİYETİ

?1? ?? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???: ?????? ????????? ?# ???????????? ??????? ?????? ???????????? ?????? ????????. ?????? ???????????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????? ???? ???????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????????? ????????? # ??? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ???????????? ???????? ???????????? ?????????. ?????? ????????????: ?????? ????????? ?????????? ???? ???????? ???? ???????????? ?????? ??????? ???? ????? ??????. ????? ???? ???????: ?????? ?????????? ??? ??????????? ??? ?????????? ?'??????? ???????? ??? ??????? ??????????[. ????? ??????.??? ??????? ?? ?????: ???? ?????? ????? ????? # ????????? ??????? ?????????? ????? ?????: ???????? ??????? ???????????? ?????????? ?????????????? ???? ?????? ????????????

1. (1326)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm) Mekke'ye, Yesrib hummasından bitkin düşmüş bir halde geldiler. Müşrikler (şehirde menfi bir dedikodu yaparak): "Yarın buraya humma hastalığından dermanı kesilmiş ve ondan çok ızdırab çekmiş bir kavim gelecek" dediler ve (Müslümanlar'ın seyrine bakmak için) Hicr'in arkasına oturdular. (Onların hainliğinden vahyen haberdar olan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), celâdetlerini müşriklere göstermeleri için, Müslümanlar'a tavafın ilk üç şavtında remel yapmalarını, iki köşe arasında da adi yürüyüşle yürümelerini emretti.
Bu hali gören müşrikler: "Bunlar mı hummanın bitkin düşürdüğünü zannettiğiniz insanlar, bunlar falan ve falandan daha sağlammış!" dediler.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ashabına (radıyallahu anhüm) bütün şavtlarda remel yapmalarını emretmekten alıkoyan şey onlara duyduğu merhametti." [Buharî, Hacc 55, Megâzî 43; Müslim, Hacc 240, (1266); Tirmizî, Hacc 39, (863); Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1886 1889); Nesâî,Hacc 155, (5, 230).]
Buharî, bu rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sulh antlaşması yaptığı sene (umre için) gelince müşriklere kuvvetlerini göstermeleri için "hızlı yürüyün!" diye emretti. Müşrikler bu sırada Kuaykıân dağı tarafına oturmuş (seyrediyor)lardı."[308]

AÇIKLAMA:

1- Yesrib Humması: Humma, ateşli hastalık demektir. Umumiyetle sıtma kastedilir. Medine, sulak ve rutubetli olması sebebiyle sıtma hastalığı, orada eskiden beri sıkca görülürdü. Sıtmasıyla tanınmış idi.
2- Şavt: Lügat olarak hedef ve hedefe yapılan bir kerecik koşuya denir. Hacc ıstılahı olarak iki ayrı yerde kullanılır:
1) Tavafta: Hacer-i Esved'den başlayıp tekrar aynı yere gelinceye kadar Beytullah'ın etrafında yapılan bir devire denir. Böylece yapılan yedi şavta bir tavaf denir.
2) Sa'yde: Safâ'dan Merve'ye gidiş ve Merve'den Safâ'ya dönüşten her birine şavt denir. Bu şekilde Safâ'dan Merve'ye dört gidiş ve Merve'den Safâ'ya üç dönüşle yapılan toplam yedi şavtlık yürüyüşe Sa'y denir.
3- Tavaf: Lügat olarak bir şeyin etrafında dönmek mânasına gelir. Ancak ıstılah olarak Kâbe'nin etrafında usulüne uygun olarak yedi kere dolaşmaktır. Bir tavaf yedi şavttan ibarettir. Tavaf esas itibâriyle Beytullah'ın etrafında icra edilen ziyaret için kullanılır ise de, rivayetlerde bazan, Safa ile Merve arasındaki sa'y içinde kullanılmaktadır.
4- Hicr: Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında, zeminden bir metre kadar yüksek, 1,5 metre kalınlığında yarım daire şeklinde bir duvar vardır. Bu duvara Hatim denir. Bu duvarla Beytullah arasındaki boşluğa Hicr denir. Hicr-i İsmâil,
Hicr-i Kâbe veya Hatîra da denmektedir. Burası aslında Hz. İbrahim'in inşa etmiş olduğu Kâbe'nin içerisine dahil idi. Resûlullah'a peygamberlik gelmezden önce yapılan bir tamir sırasında, inşaat malzemesi yetmediği için bu kısım dışarıda bırakılmıştır.
5- Kuaykıân: Mekke'de bir dağın adıdır. Kâbe'nin Hicr kısmına bakmaktadır. Yani Hicr'in Rükn-i Irakî ile Rükn-i Şâmî arasında yer aldığı düşünülürse, bu dağdan Kâbe'ye yönelince, Kâbe'nin bu kısmına hakim bir tepe olduğu anlaşılır. Kuaykıân ismini taşıyan başka yerler de mevcut ise de, bu mevzumuzun dışında kalır.
6- Yesrib: Medine-i Münevvere'nin cahiliye dönemindeki adıdır. Hicretten sonra şehir "Medinetü'r-Resûl" yani Medine olarak kısaltılarak devam etmiştir.
7- Remel: Hızlı yürümek demektir. Esas itibariyle, yürüyen kimsenin, yürüme sırasında omuzlarını çalımla oynatmasıdır. Hacc ıstılahı olarak, tavafın ilk üç şavtında erkeklerin, kısa adımlarla hızlıca ve omuzları silkerek çalımlı ve sür'atli bir şekilde yürümeleridir. Arkadan sa'y yapılacak tavaflarda remel yapmak sünnettir. Sa'y yapılmayacak tavaflarda remel gerekmez. Kadınlar remel yapmaz.
Hadis, bu sünnetin nasıl ortaya çıktığını anlatmaktadır. Umretü'lkazada cereyan eder. Bir rivayette müşriklerin, Müslümanlar hakkında "Onları Yesrib'in sıtması dermandan kesmiştir, hallerini yarın görelim" diye yaptıkları dedikoduyu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy yoluyla öğrenmiştir. Başka çeşit rivayetler de var.
Resûlullah, düşmanın şamatasına meydan vermemek için, ashabına remel yapmalarını, yani tavaf sırasında canlı ve hızlı yürümelerini tembih eder. Ashab da Kâbe'nin Hicr tarafında durup kendilerini seyreden müşriklerin önünden geçerken hızlıca ve omuzları sallayarak yürürler. Kâbe'nin öbür tarafında, yâni müşriklerin göremedikleri arka kısımda ise yine normal yürürler. Nitekim rivayette geçen "...İki köşe arasında da adi yürüyüşle yürümelerini emretti" tâbiri bunu ifade eder. Yani, Resûlullah iki üç şavtta remel emrederken, şavtların tamamını remel yaparak yürümeyi emretmiş olmuyor. Her şavtta sadece müşriklerin görebildikleri kısımlarda hızla yürüyecekler, arka kısımda normal, âdi yürüyüşle yürüyecekler. Âlimler, bu şekilde yürüyüşün müşriklere kuvvetli görünmeyi hedeflediğini, sonradan bunun neshedildiğini söylemiştir.
Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicretin onuncu yılında, Veda haccı sırasında, Hacerü'l-Esved'den başlayıp Hacerü'l-Esved'e kadar, şavtın tamamında remel yapmıştır. Öyle ise bugün haccda yapılan remel Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda haccı sırasında yapmış olduğu remelden kalma bir sünnettir ve ilk üç şavtın tamamında yapılır.
Remelin hükmü hususunda âlimler ihtilaf eder. İbnu Abbâs'a göre, remel yapmak, bilahare tekrarı gereken bir sünnet değildir. O zamandaki müşriklere kuvvetli görünmek için yapılmıştır. Binaenaleyh dileyene mübah bir ameldir. Tâbiînden Atâ, Kasım ve Sâlim de remeli İbnu Abbâs gibi değerlendirip "Dileyen yapar, dileyen yapmaz, mübah bir ameldir" demişlerdir. Ancak diğer Ashab ve Tâbiin ulemâsı, tavafın ilk üç turunda remelin sünnet olduğunda ittifak eder. Bu sünneti terkeden, faziletten mahrum kalır ise de tavafını zedelemez, kurban gerekmez.
Abdullah İbnu Zübeyr, remelin, tavafın yedi şavtında da sünnet olduğunu söylemiştir.
Hasan Basrî, Süfyan-ı Sevrî, Mâlikîlerden İbnu Mâcişûn'a göre, remeli terkeden kurban kesmelidir. İmam Mâlik'in önceki hükmü de böyle imiş, ancak sonradan rücû etmiştir.
Remele sünnet diyen Cumhûr (Hz. Ömer, oğlu Abdullah, İbnu Mes' ud, dört mezhep imamı vs.) delil olarak Hz. Peygamber'in Veda haccındaki tatbikatını gösterir: ilk üç devirde remel yapmış, son dörtte yürümüş ve sonra: "Menâsikinizi benden alın" ??????????? ???????????? ?????? buyurmuştur.
9- Ulemâ bu hadise dayanarak: "küffara karşı kuvvetli ve silahlı görünerek onlara gözdağı vermenin caiz olduğunu, kavlen olduğu kadar fiilen de gövde gösterisi yapmanın bazan cevazın ötesinde, evlâ olduğunu" söylemiştir.[309]

?2? ??? ????:]??????? ???? ????? ?????? # ????????? ???????? ??????? ???????????? ????????

????????????? ????????[.

2. (1327)- Bir diğer rivayette (İbnu Abbas) şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'ın etrafında, Safâ ile Merve arasında, müşriklere kuvvetini göstermek için sa'y etti."[310]

?3? ??? ???? '?? ????]???? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ??????? ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ??????????? ????????????? ???? ???????? ??????? ????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ???????? ?????????? ????????. ????? ???? ??????? ????????? ???????[.????? »????????????« ???????? »???'???????« ??? ???? ??????? ?? ????? ??????? ?? ?????? ?????? »?????????« ???? ????? ????????. »???????????? ?? ?????????« ?? ???????? ????? ?????? ?? ??? ???? ?'??? ????? ????? ??? ????? ?'??? ?????? ?'??? ????? ?'???. ??? ???? "???? ??????? ???? ?? ??? ?"?? .

3. (1328)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ızdıbâ yaptı, istilâmda bulundu, tekbir getirdi, sonra üç tavafta remel yaptı. Müslümanlar Rükn-i Yemânî'ye varınca Kureyş'in nazarından gizleniyor, gizlenince de normal yürüyüşe geçiyor, sonra tekrar karşılarına çıkınca bu sefer yeniden remele geçiyorlardı. Onları böyle remel (yaparken canlı ve kıvrak) gören Kureyş: "Bunlar ceylanlar gibiymiş" diyorlardı.
İbnu Abbâs: "Remel sünnettir" demiştir. [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1889).][311]

AÇIKLAMA:

1- Izdıbâ: Ridanın (ihramın vücudun üst kısmını örten parçası) bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atmak ve sağ omuz ve kolu ihramın dışında bırakmaktır. Bu hadise dayanan âlimler, remel yapılan şavtlarda ızdıbânın sünnet olduğunu söylemişlerdir. Diğer zamanlarda yapılmaz.
2- İstilâm: -1265 numaralı hadiste açıkladığımız üzere, kısaca- Hacerü'l-Esved'i öpmek veya selâmlamaktır.
3- İbnu Abbâs'ın bu rivayette remele "sünnet" demesini bazı âlimler, remel mevzuundaki önceki kanaatinden rücû ederek cemaatin kavline geldiğine delil olarak değerlendirmiştir. 1326 numaralı hadiste açıkladığımız üzere, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) nazarında remel sünnet değil, mübah bir ameldir.

?4? ??? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ???:]????? ??? ???????? ??????? ?????? ????????: ???????? ???? ????????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????: ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ?????? ???????. ??????: ???????? ??????????. ???????: ??? ???????? ???????? ??????????? ??????: ???? ????? ?????? # ?????? ???????. ?????? ?????????????: ???? ????????? ??????????? ? ????????????? ??? ????????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ????????????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ????????? ???????. ????????: ?????????? ???? ?????????? ?????? ???????? ???????????? ????????? ???????? ????? ????? ???????? ?????????? ?????? ???????. ????: ???????? ??????????. ??????: ??????????? ??????????? ?????: ???? ????? ????? # ?????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????????? ???? ??????????? ??????? # ? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ?? ????????? ???????[. ????? ???? ?????? ??? ???? ???? ?????.????: ???? ???????? ?????? ?????? ?????????????: ?????? ????????? ???????????? ?????? ????????? ?????? ????????. ???????? ?????????? ???? ??? ????????? ???? ???????? ?????????? ?????? ????? ????? # ??????????????? ???? ?????? ????????????. ?????? # '????????: ???????? ??????????? ????? ???????? ????????? ??????? ?? ???????? ?????? ???????? ????????????? ?????? ????????.????: ????? ???? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ??? ????????? ???????????. »?????????« ??? ???? ?? ???? ?"?? ?????? .

4. (1329)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) dedim ki:
"Kâbe'nin etrafında (tavaf yaparken) ilk üç şavtında remel, son dört şavtında da normal yürüme yapmak sünnet midir, değil midir? Senin kavmin buna sünnet diyorlar?"
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bana şu cevabı verdi:
"Hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler."
"Yani hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler demekle neyi kastediyorsun?" diye açıklama istedim.
Anlattı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye (umretü'lkaza için) gelmişti. Müşrikler: "Muhammed ve ashabı zayıflıktan Kâbe'yi tavaf edemez" dediler. Müşrikler onu kıskanıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına üç (şavtta) remel yaparak, dört şavtta da normal şekilde yürümelerini emretti."
Ben tekrar, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a:
"Bana Safâ ile Merve arasındaki tavafı binerek yapmanın sünnet olup olmadığını haber ver. Zîra senin kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar!" dedim.
Bana şu cevabı verdi:
"Hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler."
"Hem doğru söylemeleleri, hem de kizb etmeleri ne demektir?" diye ben tekrar sorunca açıkladı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye umre için geldiği zaman (Mekkeli) ahali etrafını çokca sarmış: "İşte Muhammed! İşte Muhammed!" diye sıkıntı veriyorlardı. Hattâ, genç kızlar bile evlerden çıkmışlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda (yol açmak için) halka vurulmazdı. Halk başına üşüşünce, bu sebeple o da hayvana bindi. Aslında sa'yi yayan yapmak (binerek yapmaktan) efdaldir." [Müslim, Hacc 237, (1264); Ebû Dâvud, Menâsik 51, (1885).]
Ebu Dâvud'un rivayetinde İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) -Müslim'deki rivayete ziyade olarak- şunu söyler: "Hudeybiye müzakereleri sırasında Kureyşliler: "Muhammed'i ve arkadaşlarını bırakın, böcekler gibi ölsünler" dediler. Müteakip sene umre yapmak şartı üzerine sulh antlaşması yapılınca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldi. Müşrikler de Kuaykıân tepesi yönünden geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz ashabına: "Beytullah'ı üç şavtta remel yaparak tavaf edin" dedi. Bu (bütün ümmete şâmil) bir sünnet değildir.
Safâ ile Merve arasındaki sa'y ile ilgili olarak (Ebu Dâvud'da gelen açıklama, (yukarıda kaydedilen) Müslim rivayetindekinin aynıdır.)

Ancak Ebu Dâvud'da şu ziyâde dahi yer alır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), halk, sözlerini daha iyi işitsin, yerini daha iyi görsün ve elleri ona ulaşmasın diye bir deveye bindi."[312]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), soru üzerine birkaç noktaya tavzih getirmektedir:
* İbnu Abbâs'a göre ilk üç şavtta remel yapmak, diğer dört şavtta normal yürüyerek tavaf, hem sünnet, hem değil. Yani, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yapmıştır, ama ilânihâye yapılsın diye bir hüküm taşımaz. Bir sefere mahsus müşriklere kuvvetli görünmek maksadıyla yapılmıştır. Sonraki yıllarda yapılması sünnet değildir.
Sünnet diyenler kizb etmiştir. Kizb, daha önceleri de temas edildiği üzere, Arapça'da her seferinde dilimizdeki "yalan" mânasına gelmez, "hata" mânasına kullanılır. Burada da öyle. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) remel için "sünnet" diyenleri hatâkarlıkla itham ediyor. Çünkü kendi değerlendirmesi, bunun ilânihâye devamı gereken bir sünnet olmadığı şeklindedir.
* Safâ ile Merve arasındaki sa'yın hayvan üzerinde yapılması sünnet mi diye sorulunca, bunun da Hz. Peygamber'in fiiline uyduğunu, ancak Resûlullah'ın herkes böyle yapsın diye değil, belli bir maksadla, zarureten deve üzerinde yaptığını açıklamıştır. Binaenaleyh "Sa'yın efdali yürüyerek yapılanıdır, binek üzerinde olanı değil" demek istemiştir. Bu meselede ulemâ İbnu Abbâs gibi düşünmüştür. Mâzereti olmayan sa'yını yürüyerek yapmalıdır. Mâzereti olanlar binebilirler.
* Ebû Dâvud'daki: "Böcekler gibi ölsünler" tâbiri hakaret maksadı güder. Böcek diye tercüme ettiğimiz nağaf kelimesi hayvanların burunlarından düşen parazit bir kurtcuktur.[313]

?5? ??? ??? ??? ??????? ?????? ???????? ???:]??????? ????? ????? # ???? ????????? ????????? ?‘?????? ????? ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????????[. ????? ????? ? ???????.??? ?????: ???????
?????? ?????? ????????? ??? ????? ?????? ???????? ?????????????.??? ????? ???????: ?????? ???? ????????)????? ?????????(????? ??????? ??????? ????? ???????? ???????????? ??????? ?????? ?????????. ????? ??????? ?????? ???????? ???????????? ?? ??????? ????????????.»????????« ?????? ?? ????? ???? .

5. (1330)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, yedi şavttan üçünü hızlıca yaptığı ilk tavafta, Hacer-i Esved'e istilâm buyururken gördüm." [Buharî,Hacc 56; Müslim,Hacc 232, (1261); Muvatta, Hacc 108, (1,365); Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1891) 52, (1893); Nesâî,Hacc 152, (5, 229), 153, (5,230).]
Bir rivayette şöyle demiştir: "Safâ ile Merve arasında sa'y ederken sel çukurunda koşuyordu."
Buharî ve Müslim'in bir rivayetinde şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Haceru'l-Esved'den Haceru'l-Esved'e üç tur remel yaptı, dört tur da yürüdü, sonra iki rekât namaz kıldı, yani tavaftan sonra. Sonra da, hem haccda hem de umrede Safâ ile Merve arasında tavaf yaptı."[314]

AÇIKLAMA:

Âlimler, İbnu Ömer'in bu müşahadesini Veda haccı ile ilgili kabul ederler. Dolayısıya, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın umretu'lkaza ile alâkalı rivayetini bunun neshettiğine hükmederler. İbnu Abbâs'ın rivayetinde temel ilk üç şavtta, her bir turun yarısında yapılmıştır. Halbuki burada, "Hacerü'l-Esved'den Haceru'l-Esved'e" remel yapılarak ilk üç turun tamamlandığı belirtilmektedir.[315]

?6? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ??????? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ????? ????? ??? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ?????????. ??????: ??????????? ???? ??????? ??????????? ????????? ???????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ????????? ????? ???? ???????? ?????? ?????????????? ????????????. ????? ?????? ??? ???????? ??????????? ???????? ?????: ???? ???????? ???????????? ???? ????????? ??????[. ????? ???? ????? ???????? ????????.

6. (1331)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldi. Doğru Mescid-i Haram'a girdi ve Haceru'l-Esved' istilâm buyurdu. Sonra sağ kolu üzerinde ilerleyerek üç tur remel yaptı, dört tur da yürüdü. Sonra Makam-ı İbrahim'e geldi ve ??????????? ???? ??????? ????????? ????????
"Siz de İbrahim'in makamından bir namazgâh edinin..." (Bakara 125) âyetini okudu. Ardından makam, Beytullah'la kendi arasında olacak şekilde iki rek'at namaz kıldı. Bu namazı bitirince tekrar Haceru'l-Esved'e geldi ve istilâmda bulundu.
Sonra Safâ ve Merve'ye gitti. Zannedersem orada: ????? ???????? ??????????? ????? ???????? ??????? "Şüphe yok ki Safâ ve Merve Allah'ın şeâirindendir" (Bakara 158) âyetini okudu." [Müslim, Hacc 147, (1218), 235 (1263); Muvatta, Hacc 107, (4, 364); Tirmizî, Hacc 33, (856), 34, (857); Nesâî, Hacc 149, (5, 228); İbnu Mâce, Menâsik 29, (2951).][316]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir umre tavafını tarif etmektedir.
1) Hacerü'l-Esved'e istilamla tavafa başlamak.
2) İlk üç şavtta remel.
3) Müteâkip dört turda normal yürüyüş.
4) Makam-ı İbrahim'de iki rek'at namaz. Bazı rivayetlerde bu namazların birinci rek'atında Kafirûn, ikinci rek'atında İhlâs suresinin okunduğu belirtilir.
5) Safâ ve Merve arasında sa'y. Bu sa'ye Safâ'dan başlamıştır.[317]

?7? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]????????? ????? ????? # ??????????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????????? ?????????? ??????????? ?????????? ???????????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???? ???????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

7. (1332)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm) Ciirrâne'den umre yaptılar. Bu umrede Beytullah'ı remel yaparak tavaf ettiler. Bu tavafta ridalarının bir ucunu sağ koltuklarının altına koymuşlar, diğer ucunu da sol omuzlarının üzerine atarak (ızdıba yapmışlardı)." [Ebu Dâvud, Menâsik 50, (1884), 50, (1891).][318]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Huneyn Savaşı'ndan sonra, ganimeti pay etmek üzere Ciirrâne'de mola verip, o sırada Mekke'ye geceleyin gidip umre yapmıştır. Bu umre, Resûlullah'ın yapmış bulunduğu dört umreden biridir. Hudeybiye Sulhü'nü takip eden yıl yapılan umretu'lkaza'dan sonra yapılmıştır. Resûlullah'ın bu umrede ridası ile ızdıba yaptığı belirtiliyor. Izdıba remel yapılan tavafların bütün şavtlarında gereklidir, diğer tavaflarda gereksizdir.[319]

?8? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????????? ???? ???????????? ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?‘??????? ??????????[.

8. (1333)- Urve (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu'z-Zübeyr, umre maksadıyla Ten'îm'de ihrama girdi. Sonra ben onu Beytullah'ın etrafında, üç şavtta koşar gördüm." [Muvatta, Hacc 34, (1, 365).][320]

AÇIKLAMA:

Ten'îm, Ciirrâne gibi Hıll'de ihrama girenlerin önce umre yaparak tavaf ve sa'yde bulunmaları müstehabdır. Mekke'de ihrama giren Mina' dan dönünceye kadar tavaf ve sa'yde bulunmaz. Bu hususu müteakip rivayet de te'yid edecektir.[321]

?9? ??? ??? ??????? ?????? ????????]?????? ?????: ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????????? ??? ?????? ???????? ????????????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ? ???????? ??? ????? ?????? ????????? ???? ??????? ???? ???????[. ??????? ???? .

9. (1334)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den Nâfi'in anlattığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'de ihrama girdiği zaman ne Beytullah'ı tavaf eder, ne de Safâ ve Merve arasında sa'yde bulunurdu. Bunları Mina dönüşü yapardı. Mekke'de ihrama girdiği zaman Beytullah'ı tavaf edecek olsa remel yapmazdı." [Muvatta, Hacc 34, (1, 365).][322]

AÇIKLAMA:

Beytullah'ı tavaf etmekle, umre ayrı ayrı ibâdetlerdir. Tavaf, sa'ysiz yapılabilir. Tavaf'tan sonra traş da gerekmez. Şu halde, tavaftan sonra sa'y yapılmayacaksa remel yapmaya gerek yoktur. Hanefî mezhebi de buna hükmeder. Mekke'de ihrama giren İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) sa'ysiz tavaf yapınca remel de yapmıyor.[323]

?10? ??? ??? ???? ??????? ?????? ????????:]???? ????? ????? #. ???? ???????? ?? ????????? ??????? ?????? ?????[.

10. (1335)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ifaza tavafının yedi şavtında da remelde bulunmamıştır." [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (2001).][324]

AÇIKLAMA:

İfâza tavafı: Arafat'tan inildikten sonra yapılan tavaftır. Buna tavaf-ı ziyâret de denir. Haccın iki rüknünden biri bu tavaftır. İlk dört şavtı farzdır. Eyyâm-ı nahir'de yani kurban bayramının birinci, ikinci veya üçüncü günlerinden birinde yapılması gereklidir.
Şu halde, sadedinde olduğumuz rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, ifâza tavafında remelde bulunmadığını ifade etmektedir. Önceki rivayetlerde umumî kaideyi belirtmiştik: Remel, arkadan sa'y de yapılacak tavafların ilk üç şavtında yer verilen bir durumdu. İfâza tavafını sa'y takib etmeyeceğine göre, onda remel yoktur.[325]

?11? ??? ???? ???:]???????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ???? ?????? ?“???? ??????? ???????? ????????? ?????? ???? ????? ? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???? ????? ?????? #[. ????? ??? ????.»????« ??? ????? ??????: ???? ???? .

11. (1336)- Eslem mevlâ Ömer İbnu'l-Hattâb anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ı dinledim , diyordu ki: "Bugün Allah, İslâm'ı hakim ve güçli kılmış, küfrü ve kâfirleri de bertaraf etmiş olduğuna göre remel yapmanın ve omuzu açmanın (ızdıba) ne gereği var. Ancak bununla beraber, bizler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yapmış olduğumuz şeylerden hiçbirini bırakmayız." [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1887).][326]

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere (1326 numaralı hadise bakın), Mekke müşriklerine karşı kuvvetli görünmek maksadıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emretmiş bulunduğu remel (tavafın ilk üç şavtında omuzları sallayarak hızlıca yürümek) ve ızdıba (remel esnasında sağ omuzu açmak) Müslümanların kesin hakimiyeti ile artık gereksiz görülmüş ve hattâ Hz. Ömer (radıyallahu anh) bunu yasaklamayı bile düşünmüştür. Zîra tavaf sırasında remel yapmanın sebebi ortadan kalkmıştı. Ancak, rivayetten anlaşılacağı üzere Hz. Ömer bu düşüncesinden hemen rücû ediyor. "Resûlullah'la birlikte yaptığımız hiçbir şeyi bırakmayız" demesi, sünnette vârid olan her şeyde, -biz anlamasak, keşfedememiş olsak bile- mutlaka bir hikmet vardır, onun korunması gerekir" demektir.
Hz.Ömer (radıyallahu anh) remel meselesinde, sünnete ittibanın evlâ olduğuna kanaat getirir, böylece Hz. Ömer de, İbnu Abbâs'ın, Veda haccı sırasında remel yapıldığına -ve dolayısıyla remel sünnetini mutlak şekilde devam ettirmek gerektiğine- dair rivayeti te'yid etmiş olmaktadır. Mamafih, yukarıda, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz rivayetde remelin Veda haccında tatbik edildiğini ifade eder.
Hattâbî, bu rivayetleri gözönüne alarak der ki: "Bu rivayetler gösteriyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herhangi bir sebeple bir sünnet ortaya koyar (yani bir davranışta bulunur), bu sebep sonradan ortadan kalkıp kaybolsa bile, sünnet, konduğu hâl üzere devam eder. Bazıları remeli sünnet-i müekkede kabul etmiş, terkine dem (davar kurbanı) gerekir demiştir. Süfyân-ı Sevrî bunlardandır. Ancak, ulemânın kâhir ekseriyeti "Terki herhangi bir şey gerektirmeyen bir

sünnet" demekte müttefiktir."[327]

?12? ??? ???? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ????? # ??????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????? ????? ????? ????? .

12. (1337)- Ya'lâ İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bürde ile ızdıba yapmış olarak tavaf etti." [Ebu Dâvud, Menâsik 50, (1983); Tirmizî, Hacc 36, (859).]
Hadisin Ebû Dâvud'daki vechinde "yeşil bir bürde" denir.[328]

AÇIKLAMA:

Bürde, Araplarda vücudun üst kısmına giyilen bir giysidir, aba, hırka dediğimiz şeye tekâbül eder. Şu halde Resûlullah tavafta, bürdesinin bir ucunu sağ koltuğunun altından geçirip göğsü üzerinden sol omuzunun üstüne atmak suretiyle ızdıba yapmış olmaktadır. Ebu Dâvud' daki vechinde bu bürdenin yeşil olduğu da belirtilir. Demek ki ihramın renkli olmaması diye kesin bir hüküm yoktur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ızdıbaya, şecaat izhar etmek için yer verdiği belirtilmiştir. Ayrıca hızlı yürümeye yardımcı olduğu söylenmiştir. İmam Mâlik dışında ulema ızdıbâya müstehab demiştir. Şâfiîler: "Remel olan tavaflarda ızdıba sünnettir" demiştir.[329]

?13? ??? ????????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ???:]??????? ????????? # ???? ????? ???? ?????????? ???? ????????????? ?????? ??????????? ????????? ???? ???????? ??? ????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????? # ??????????[. ????? ??? ???? .

13. (1338)- Abdurrahman İbnu Safvan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, ashabı ile birlikte Kâbe'den çıkarken gördüm. Beytullah'ı, kapısından Hatim'e kadar istilâm ettiler ve Beytullah'ın üzerine yanaklarını koydular. Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ortalarında idi." [Ebu Dâvud, Menâsik 55, (1898).][330]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Ebu Dâvud'daki aslı, hâdisenin fetih günü cereyan ettiğini belirtir.
2- Hatim: Hadiste geçen Hatim'in neresi olduğu hususunda farklı şeyler söylenmiştir:
* Muhibbuddin et-Taberî ve bazılarına göre Hatim: Rükn (Rükn-i Haceru'l-Esved) ile kapı arasında kalan kısımdır.
* İmam Mâlik'e göre kapı ile Makam arasında kalan kısımdır.
* Bazıları Haceru'l-Esved'dir demiştir.
* Umumiyetle kabul edildiği üzere, Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında yerden bir metre kadar yüksek, 1,5 m. kalınlığındaki yarım daire şeklindeki duvardır. Bu duvarla Beytullah arasındaki boşluğa Hıcr denir. Bazı Hanefî kitaplarda Altunoluk'un (mîzab) bulunduğu mevziye hatim denmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette geçen Hatim'le Haceru'l-Esved'in kastedilmiş olması daha kavi gözükmektedir.
3- Hadis, Beytullah'ın belirtilen kısmına yanak ve göğüs koymanın müstehab olduğunu ifade eder. Burası rükn ile kapı arasıdır, Mültezem de denir.
Beyhâkî'nin bir rivayetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da burada yüzünü ve göğsünü Beytullah'a yaslamıştır. İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), rükn ile kapı arasında dua eden mültezim'e, Cenâb-ı Hakk'ın, her dilediğini vereceğini müjde etmiştir.[331]

İSTİLÂM

?1? ?? ???? ?? ????? ???:]??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????????: ????? ‘?????? ?????? ?????? ? ???????? ??? ???????? ??????? ????? ??????? ????? ????? # ??????????? ??? ???????????[. ????? ?????.???? ???? ???????? ?? ?????: ???????? ??????? ????? ????? # ???? ????????? ?????? ???????? ???????????. »????????« ??????? ?? ?“???? ???????? .

1. (1339)- Âbis İbnu Rebîa (rahimehullah) anlatıyor: "Ben Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i Haceru'l-Esved'i öperken gördüm. Onu hem öptü, hem de: "Biliyorum ki sen bir taşsın, ne bir faydan ne de zararın vardır. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı seni öper görmeseydim, seni asla öpmezdim" dedi." [Buharî, Hacc 50, 57, 60; Müslim Hacc, 248, 120; Muvatta, Hacc 36, (1367); Tirmizî, Hacc 37, (860); Ebu Dâvud, Menâsik 47, (1873); Nesâî, Hacc 147, (5, 227); İbn Mâce, Menâsik, 27, (2943).][332]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda, Haceru'l-Esved'in istilâmı (selamlanması) ile alâkalı hadisler kaydedilecek. İlk hadis, görüldüğü üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Haceru'l-Esved karşısındaki davranışı ile alâkalıdır. Bu rivayetle ilgili, ulemânın farklı yorumlarına geçmeden önce Haceru'l-Esved'le ilgili bazı rivayetleri kaydedeceğiz:
1- Hacer, kelime olarak Arapça'da taş demektir. el-Haceru'l-Esved[333] siyah taş demektir. Istılah olarak, Ka'be'de yer alan muayyen bir taşa denir. Hacc ibâdetinde mühim bir yeri vardır.
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bir rivayeti şöyledir: "Haceru'l-Esved, cennetten inmiştir. O, indiği zaman sütten de beyazdı. Ancak âdemoğullarının hataları sebebiyle siyahlaştı."
Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'ın merfu bir rivayeti şöyledir: "Haceru'l-Esved ve Makam, cennet yakutlarından iki yakuttur. Allah celle celâluhu, onların nurunu örtmüştür. Eğer örtülmemiş olsalardı, meşrikle mağrib arasını aydınlatırlardı."
Yine İbnu Abbâs'tan (merfu) olarak: "Bu taşın bir lisanı, iki de dudağı vardır. Kendisine hak üzere istilâmda bulunanlar lehinde kıyamet günü şahidlik yapacaktır."
Hz. Ali'den yapılan bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıyamet günü, Haceru'l-Esved getirilir. O zaman o, beliğ bir lisanla, kendisine tevhidle istilâmda bulunanlar lehine şehâdette bulunur."
Hz. Aişe'nin bir rivayeti şöyledir: "Bu siyah taş, yeryüzünden kaldırılmazdan önce ondan istifade edin. Çünkü cennetten çıkmıştır. Cennetten çıkan bir şeyin kıyamet gününden önce ona dönmemesi gerekir."
2. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu dinî mantığı izhâr eden davranışı hakkında Taberî'nin yorumu şöyledir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) böyle söyledi, çünkü insanlar, putlara tapmaktan daha yeni uzaklaşmışlardı. O, bazı cahillerin, Haceru'l-Esved'e yapılan istilâmı, cahiliye devrinde Arapların yaptığı şekilde bazı taşlara gösterilen tâzimin bir devamı zannetmelerinden kortu. Bu sebeple insanlara, bu istilâmı, cahiliye devrinde zannedildiği üzere, taşın kendiliğinden bir fayda veya zarar vereceği için değil, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiiline ittiba (uymak) için yaptığını duyurmak istedi."
Mühelleb'in yorumu şöyle: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu hadisi, "Haceru'l-Esved Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir. Onunla kullarıyla musafaha eder" diyenlere bir reddir. Zât-ı İlâhi'ye bir uzuv nisbet etmekten Allah'ı sığınırız. Haceru'l-Esved'in öpülmesi, mutîlerin itaatlerinin bilmüşahade görülmesi için teşrî edilmiştir. Tıpkı İblis'in, Hz. Âdem'e secde ile emredilmesi gibi. İkisi de birer imtihandır."

Hattâbî de şöyle der: "Onun yeryüzünde Allah'ın eli olması, onunla yeryüzünde iken musâfaha edenin indallah bir ahdi bulunmasının mânası şudur: Âdet olduğu üzere, melik (kral), kendisine dost olmak, hususiyet kazanmak isteyenlere biat akdini musafaha ederek gerçekleştirir ve onlara ahdettikleri şeyleri hatırlatarak hitab eder."
Muhibbu't-Taberî, Haceru'l-Esved'in öpülmesindeki mânayı şöyle açıklar: "Bir melik için uzaktan ziyarete gelenler onun elini öperler. Hacı da Kâbe'ye gelince Haceru'l-Esved'i öper. Şu halde bu, melikin elini öpmeye benzetilmiştir. Ve lillâhi'lmeselü'l-a'lâ."
İbnu Hacer de şunu söyler: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu sözünden, dinî meselelerde, mânasını, hikmetini yeterince anlamasa bile, kişinin şeriat sahibine hulûsla teslim olmak ve en güzel şekilde ittiba etmek gerektiği anlaşılmaktadır. Bu husus, Resûlullah'ın fiillerine, hikmeti hiç bilinmese bile uymak hususunda muazzam bir kaidedir. Kezâ bu söz, bazı cahillerden sâdır olan: "Haceru'l-Esved'de zâtına rücû eden bazı hassalar vardır" kabilinden sözleri de reddeder. Keza bu hadis, fiil ve kaville sünnetlerin açıklanmasına güzel bir örnektir, şöyle ki, imam, şayet bir davranışının yanlış anlaşılarak, itikadların bozulmasından korkacak olursa meseleyi vakit kaybetmeden ele alıp, durumu izah etmeli, açıklığa kavuşturmalıdır."
3- Bazıları: "Bu hadiste, şeriatte öpülmesi hususunda ruhsat gelmeyen bir şeyi öpmenin mekruh olduğu ifade edilmektedir" demiştir. Ancak İmam Şâfîî "Beytullah'ın her neresi öpülürse hoştur (hasendir), (öpen kınanmaz)" demiştir.
Ahmed İbnu Hanbel'in de Resûlullah'ın kabrini ve minberini öpmede bir beis görmediği rivayet edilmiştir.
4- Bu rivayet Haceru'l-Esved'i öpmenin sünnet olduğunu göstermektedir. Tirmizî, ulemânın böyle hükmettiğini belirtir. Şafîî'ye göre öpemeyen, eliyle istilâm edip elini öper. Hiç yanaşamayanlar, uzaktan ona yönelip tekbir getirir.
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), -1344 numaralı hadiste açıkladığımız üzere- Haceru'l-Esved'e, yaralanma pahasına da olsa, yaklaşmak için gayret gösterirmiş.
Cumhûr-u ulemâ, Haceru'l-Esved'e eliyle değip eli öpmeyi meşrû addetmiştir. İmam Mâlik hariç, dört imam böyle hükmeder. İmam Mâlik'e göre istilâmda el öpmek yoktur.[334]

?2? ??? ??? ??? ??????? ?????? ???????? ???:]???? ??? ????? ????? # ?????????? ???? ???????? ??? ????????????? ????????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (1340)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle demiştir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kâbe'den sadece iki rüknü öperken gördüm, bunlar da iki rükn-i Yemânî'dir." [Buharî, Hacc 59; Müslim, Hacc 242, (1267); Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1874); Nesâî, Hacc 156, (5, 231-232).][335]

AÇIKLAMA:

1- Haiste geçen iki rükn-i Yemânî'den murad: Haceru'l-Esved'in konmuş olduğu köşe ile ondan önce gelen köşedir.
Haceru'l-Esved, Kâbe-i Muazzama'nın doğusunda ve kapıya yakın olan köşededir. Asıl rükn-i Yemânî -tavaf istikametini esas alırsak- Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeden bir önceki köşedir. Araplar dil kaidesi olarak (tağlib tarikiyle) Ay ve Güneşi kamereyn, anne ve babayı ebeveyn diye tesmiye ettikleri gibi, bu iki köşeye de rükneyn-i Yemâniyeyn (= iki Yemânî köşe) demişlerdir.
Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeye Rükn-i Esved dendiği gibi bazan Rükn diye kısaca söylendiği de olur. Diğer iki rükne de Şâmiyeyn denir.
Bu rükünlerin faziletce birbirinden farklı olduklarını belirteceğiz.
2- Bu riayet Kâbe'nin iki köşesinin istilâm edilmesi gerektiğini gösterir. Ashab'tan bazılarının dört rüknünü de istilam ettiği rivayetlerde gelmiştir. Hz. Abdullah İbnu Zübeyr, Hz. Câbir, Hz. Enes, Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm), hatta İbnu'z Zübeyr'in bütün köşeleri meshedip, istiğrab edenlere ????? ?????? ???? ????????? ????????? "Beytullah'ta mühmel bırakılacak hiçbir şey yoktur" diye cevap verdiği belirtilir.
Hz. Âdem (aleyhisselam)'in de hacc yaptığı zaman bütün rükünleri istilâm ettiğine, keza Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (aleyhimâsselam) Kâbe'yi inşa ettikleri zaman yedi kere tavaf edip, her köşeyi istilâm ettiklerine dair rivayetler gelmiştir. Abdullah İbnu Ömer'den gelen bir rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer iki rüknü (rükneyeyn-i Şâmiyeyn) istilâm etmeyişinin sebebini şöyle açıklar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki Şâmî rüknü istilâm etmeyi terketmiştir, çünkü Beytullah, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in koyduğu temeller üzerine tamamlanmamıştır." Bu rivayetten hareket eden bazı âlimler, İbnu Zübeyr'in bütün rükünleri istilâm etmesini, Kâbe, kendisi tarafından tâmir edilirken, Hz. Peygamber'in bir hadisine dayanarak aslî temelleri üzerine oturtmuş olmasıyla izah etmiştir.
Bu hususta İbnu Hacer'in dermeyan ettiği teferruata girmeden, meseleye İmam Şâfîî hazretlerinin getirdiği bir açıklamayı kaydedeceğiz. Ona göre, iki rüknün istilâmı, sünnette vâzıh olarak gelmiştir, diğer iki rükünle ilgili rivayetler münâkaşalıdır ve su götürür.
"Beytullah'ta mühmel bırakılacak hiçbir şey yoktur" diyenlere de şöyle cevap verir: "Biz, diğer iki köşeyi istilâm etmeyi terketmişsek, bunu Kâbe'yi ihmal etmek için yapmıyoruz. Kâbe'yi tavaf eden, onu nasıl ihmal etmiş olur? Biz fiilde de terkde de "sünnet"e uyuyoruz. Eğer o iki rükne istilâmda bulunmayı terketmek, onları ihmâl etmek olsa, rükünler arasında kalan (duvar) kısımları terketmek de onları ihmal etmek olur. Ama bunu kimse söyleyemez."
İbnu Hacer bu mevzudaki tahlilini şöyle noktalar: "Bu mülâhazadan şu prensip ortaya çıkar: Merâtibin (hiyerarşinin) korunarak, her hak sâhibine hakkının verilmesi, her birinin kendi makamına oturtulması gerekir."
Bu noktada âlimler derler ki: "Beytullah'ın dört rüknü vardır:
Birinci rüknün iki fazileti var:
1- Haceru'l-Esved'i taşıması.
2- Hz. İbrahim'in attığı temel üzerinde olması.
İkinci rükn tek fazilete sahip: Hz. İbrahim'in temeli üzerinde bulunması.
Diğer iki rükün bu faziletlerin ikisinden de mahrum. Bu sebeple birinci rükn öpülür, ikinci rükn sadece istilâm edilir. Diğer iki rükün ise ne öpülür, ne de istilâm edilir. Cumhurun görüşü budur. Sadece bir kısım âlimler, rükn-i Yemânî'nin öpülmesini müstehab addetmiştir."
Ebu Hanîfe, sadece Haceru'l-Esved'in istilâm edileceğini, rükn-ü Yemanî'yi istilâm etmenin sünnet olmadığını, kişi burayı istilâm ederse bir kusur sayılmayacağını söyler.
3- Kâbe'nin rükünlerini öpmenin meşrû olması prensibinden hareket eden bazı âlimler şu hükümlere ulaşmışlardır:
1) İnsan ve insan dışında tâzime müstehak olan her şey öpülebilir.
2) İnsan eli de prensip olarak öpülebilir, ancak bazı kayıtlar var.
3) Ahmed İbnu Hanbel, Resûlullah'ın kabir ve minberinin öpülebileceğini söylemişse de bazı etbaı, bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.
4) Bazı Şafîîler Mushaf'ın, hadis kitaplarının, sulehâ kabirlerinin öpülebileceğini söylemiştir. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Hz. Hasan'ın göbeğini açarak "Resûlullah'ın öptüğü yerden öpmesine müsaade etmesini" rica etmiş ve öpmüştür. Sabit Bünânî de Hz. Enes (radıyallahu anh)'in elini öpmeden bırakmaz ve: "Bu el, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elini tutmuştur" dermiş.[336]

?3? ??? ?????:]??? ???????? ???????? ??????? ???????????? ???????????????? ?????????? ?? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ????? ????? # ????????????????[.

3. (1341)- Bir rivayette, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in şöyle dediği belirtilmiştir: "Ben, şu iki Yemânî rükne ve Haceru'l-Esved'e Resûlullah'ın istilâm ettiğini göreliden beri rahat halde de olsam, sıkışık halde de olsam istilâmda bulunmayı hiç terketmedim." [Buharî, Hacc 60; Müslim, Hacc 245, (1268)[337].][338]

?4? ??? ???? ???????. ??? ????:]??????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????[.

4. (1342)- Şeyheyn'in (Buharî ve Müslimümâ) bir diğer rivayetinde Nâfî der ki:
"Ben İbnu Ömer (radıyallahu anh)'i (tavaf yaparken gördüm. Haceru'l-Esved'i) eliyle istilâm ediyor, sonra da elini öpüyürdu." [Buharî, Hacc 60; Müslim, Hacc 246, (1268).][339]

?5? ?‘?? ???? ????????:]????? # ? ?????? ??? ?????????? ????????? ??????????? ?????????? ?? ????? ????????[.

5. (1343)- Ebû Dâvud ve Nesâî'deki bir rivayet şöyledir: "(İbnu Ömer) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (tavafın) her şavtında rükn-i Yemânî ve Haceru'l-Esved'i istilâm etmeyi terketmezdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1876); Nesâî, Hacc 156, (5, 231).][340]

?6? ??? ???? ??????? ????????:]????? ?????? ????? ?????? ???? ???????? ????????. ??????: ??????? ???? ????? # ??????????? ?????????????? ?????? ?????????: ???????? ??? ???????? ???????? ??? ????????? ????? ????? ??????: ??????? ??????? ??????????? ??????? ????? ????? # ??????????? ????????????[.????? »??????? ??????? ??????????« ?? ???? ????? ??? ???????? ?????? ??? ??? ???? ?????? ???? ?????.

6. (1344)- Buharî ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayet şöyle: "Bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Haceru'l-Esved'i istilâm etme hususunda sormuştu. Şu cevabı aldı:
"Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, onu hem istilâm eder, hem de öper gördüm..."
Adam tekrar sordu:
"Pekâlâ, sıkışacak olsam, bana galebe çalacak olsalar, (ne yapayım)?"
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kızgın bir eda ile:
"Sorusu Yemen'de batasıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, onu hem istilâm eder, hem öper gördüm." [Buharî, Hacc 60; Nesâî, Hacc 155, (5, 231).][341]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Resûlullah'ın sünnetine olduğu gibi teslimiyet ve bağlılığı ile tanınmış büyük sahabelerden biridir. Resûlullah'tan ne gördü, ne duydu ise onu ne pahasına olursa olsun aynen tatbik etmeye, nakletmeye itina gösterirdi. Resûlullah 'tan söylenen birşey hususunda hiçbir mütâlaa kabul etmezdi. Bu yüce sahabinin mizacını sadedinde olduğumuz rivayette de görmek mümkündür. Haceru'l-Esved'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hem istilâm etmiş, hem de öpmüştür. Öyleyse, hem istilâm edilecek, hem öpülecek. Muhatabı, "Sıkışıklıkla karşılaşıp, Hacerü'l-Esved'e yanaşamazsam ne yapayım?" mânasında sorusunu yenileyince İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Bırak soru sormayı, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini haber verdim!" mânasında, eski cevabını olduğu gibi tekrar eder. Öfkesini ifade için de kelimesi kelimesine tercüme edersek: "Sualini Yemen'e koy" mânasında bir ifadede bulunur. İbnu Hacer, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in öfkelenmesini, adamın sualinde re'yi ile hadise muârazada bulunma kokusu sezmiş olmasıyla izah eder. Böylece bunu reddetmiş ve adama bir hadis işitince şahsî re'yi bırakıp hadisin mûcibi ile amel etmesini ders vermiş olmaktadır.
2- Hadis, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in izdihamı, istilâmı terketmeye yeterli bir özür bulmadığını ifâde etmektedir. Saîd İbnu Mansûr 'un bir rivayetine göre, İbnu Ömer, Haceru'l-Esved'i öpebilmek için kalabalıkta zahmeti göze almış ve hatta yaralanmıştır. Bir başka rivayette bu davranışının sebebi sorulunca şöyle demiştir: ?????? ??‘????????? ???????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????
"Gönüller hep ona aktı, benim gönlümün de onlarla beraber olmasını istedim."Ancak, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan Haceru'l-Esved'i öpmek için müzâheme ve sıkışıklık yapmanın kerâheti rivayet edilmiştir. ???????? ?????????? "(Tavafta) ne ezâ verin, ne de ezâ görün" buyurmuştur.Haceru'l-Esved'i öpme meselesinde esas budur: Başkasına ezâ vermeden öpmelidir. Ezâ vermek mekruhtur. Sıkışık hallerde uzaktan istilâm yapılır.
3- Şunu da kaydedelim: Haceru'l-Esved'i öpme sırasında gürültü yapmamak gerekir.[342]

?7? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]?????? ???? ??????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ? ??????????? ??? ?????????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ???????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ????? ???: ????? ?????? ????? ????? # ??????????[. ????? ??? ???? .

7. (1345)- Amr İbnu Şuayb babası tarikiyle bildiriyor: "Abdullah'la -ki babasıdır- tavafta bulundum. Kâbe'nin arka kısmına gelince
"istiâzede (sığınmada) bulunmuyor musun?" dedim.
"Ateşten Allah'a sığınırım!" dedi ve yürüdü. Haceru'l-Esved'e kadar gelip istilâmda bulundu. Rükn ile kapı arasında (Mültezem'de) durarak göğsünü, yüzünü, kollarını ve avuçlarını şöyle yamadı -onları iyice açarak gösterdi- ve sonra:
"İşte Resûlullah'ı aynen böyle yaparken gördüm!" dedi. [Ebu Dâvud, Menâsik 55, (1899).][343]

?8? ??? ??? ?????? ???:]?????? ??? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????????? ? ??????? ???????? ??? ??????????. ?????? ???? ????? ???????? ??????? ?????? ????????: ???? ?????????? # ???? ?????? ?????????? ??? ???????? ?‘?????? ?????????? ???????????. ?????? ??????????: ?????? ???? ???? ????????? ??????????. ??????? ????? ?????????? ?????????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

8. (1346)- Ebû't-Tufeyl anlatıyor: "Ben Hz. İbnu Abbas ve Hz. Muâviye (radıyallahu anhümâ) ile birlikte idim. Muâviye (radıyallahu anh) hazretleri her rükne uğradıkça istilâmda bulunuyordu. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kendisine:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Haceru'l-Esved ve rüknü'l-Yemânî'den başka yeri istilâm etmezdi" dedi. Hz. Muâviye şu cevabı verdi:
"Beytullah'tan hiçbir şey ihmal edilmez."
İbnu'z-Zübeyr bütün rükünlere (köşelere) istilâmda bulunurdu." [Buharî, Hacc 59; Müslim, Hacc 247, (1269); Tirmizî, Hacc 35, (858).][344]

AÇIKLAMA için 1340 numaralı hadise bakın. [345]

?9? ??? ????? ???:]??????? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????? ???????? ???????? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ???????? ????????? ?????? ????? ????: ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????. ?????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????. ??????? ?????? ??????? ?????? ??????: ??????? ????? ????? # ?????? ?????[. ????? ??????? .

9. (1347)- Hanzala (İbnu Ebî Süfyân İbni Abdirrahman) (rahimehumullah) anlatıyor: "Tâvus merhumu (tavaf yaparken) gördüm. Rükne gelince (Haceru'l-Esved) üzerinde izdiham bulursa sıkışıklık yapmaz, geçer giderdi; boş ve müsait bulursa üç sefer öperdi. Sonra şunu söyledi:
"Ben İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ı aynen böyle yaparken gördüm." İbnu Abbas da:
"Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i aynen böyle yaparken gördüm" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) de:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yaparken gördüm" dedi." [Nesâî, Hacc 148, (5, 227).][346]

?10? ??? ???? ???:]??? ????? ????? # ?? ??????. ??? ???? ???????? ?????? ???????? ?? ???????? ????????? ?'??????? ????: ????????? ?????????! ???: ???????[. ????? ???? .

10. (1348)- Urve İbnu'z-Zübeyr (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) İbnu Avf (radıyallahu anh)'a:
"Ey Ebû Muhammed! Rüknü'l-Esved'i nasıl istilâm ettin?" diye sordu.
"İstilâm ettim ve bıraktım!" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Doğru yapmışsın!" dedi." [Muvatta, Hacc 113, (1, 366).][347]

AÇIKLAMA:

Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) şunu demek istemiştir: "Muktedir olunca istilâmda bulundum. Kalabalık sebebiyle âciz kalınca terkettim." Nitekim, Saîd İbnu Mansûr'un kaydettiği bir rivayette şöyle denir: "(İbnu Avf, tavaf yaparken) rükne geldiği vakit halkın izdiham ettiğini görürse, Haceru'l-Esved'e yönelir, tekbir getirir, dua eder sonra tavafına devam ederdi. Şayet boş bulursa istilâm ederdi."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Doğru yapmışsın" diye tasdik etmesi, tavaf sırasında Haceru'l-Esved'e yakınlaşmak için sıkışıklık yapmanın mekruh olduğunu ifade eder.
Rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer'e şu tenbihte bulunmuştur: "Ey Ebu Hafs! Sen güçlü kuvvetli bir kimsesin. Sakın rükn'e yükleni sıkışıklık yapma. Bu durumda zayıf olana ezâ verirsin. Ancak boş bulursan yakından istilâm et. Aksi halde, tekbir getir ve geç!"[348]

?11? ??? ??? ??? ??????? ?????? ????????]?????? ???????? ???????? ?????????: ???? ???????? ???????? ?????? ???? ?????????. ?????: ???????? ??? ?????? ???????? ???????? ??? ???? ????? ????? # ????? '????? ???? ????? ????? # ???? ???????? ???????? ??????? ???????????? ??? ?????????? ??????? ???? ???????? ????????? ??? ????? ???????? ???? ??????? ???????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

11. (1349)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kendisine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin: "Hıcr'ın bir kısmı Beytullah'tan değildir" dediği haber verilince şunu söyledi:
"Allah'a kasem olsun, şayet Aişe bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiş ise, kanaatım o ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki rüknün istilâmını, bunlar Beyt'in temelleri üzerinde olmadıkları için terketmiş olmalıdır. Keza halk da bu sebeple tavafı Hıcr'ın gerisinden yapmaktadır." [Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1875).][349]

AÇIKLAMA:

1- Hıcr: Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında yerden 1m. kadar yüksek, yarım daire şeklinde bir duvar vardır. Bu duvarla Kâbe arasında kalan sahaya Hıcr denir. Burası Kâbe'nin içinden sayılır. İşte Hz. Aişe'den Abdullah İbnu Ömer'e Hıcr'in tamamının değil, bir kısmının Kâbe'den olduğuna dair sözü geliyor. Bu sözü işiten Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bir sünnetin sebebini anlamış, bir problemini çözmüş oluyor. Şöyle ki İbnu Ömer, Resûlullah'ın iki rükne istilâmda bulunmadığını biliyordu, ama sebebini bilmiyordu. Bu haberi duyunca sanki sebebini kavramış gibi oluyor. Şu halde bu iki rükün aslî temel üzerinde olmadıkları için Resûlullah onlara istilâmda bulunmamıştır.
2- Görüldüğü üzere, Hıcr üzerinde bâzı ihtilâflar mevcuttur. Sadedinde olduğumuz hadis Hıcr'ın bir kısmının Beytullah'a dahil olduğunu te'yid eder, ancak bir kısmının Beytullah'tan olmadığını belirtir. Bu mânada gelmiş olan başka rivayetleri de nazar-ı dikkate alan bir kısım âlimler (Râfîî, Bagâvî vs.) Hıcr'ın Kâbe'ye muttasıl altı zira'lık kısmının Betullah'a dahil olduğunu, geri kısmın hariç olduğunu söylemişlerdir.
Öte yandan, Hıcr'ın tamamının Beytullah'ın içinden olduğunu te'yid eden rivayetler de vardır. Bu rivayetleri esas alan Abdullah İbnu Abbâs, Şâfîî, İbnu Salâh, Nevevî gibi bir çok âlim de Hıcr'ın tamamının Kâbe'nin içinden sayıldığına hükmederler. Bu meseleye giren bir hadis Hz. Aişe'den rivayet edilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elimden tutup beni Hıcr'a soktu ve: "Kâbe'ye girmeyi arzu edersen burada namaz kıl" dedi."[350]

?12? ??? ???? ?? ????:]???? ????? ?????? ??????? ?????? ????????: ???? ????????? ???? ??????????? ????????. ???????: ??? ??? ???????????????? ?????? ????????? ???? ???????????? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ????? # ??????????? ??????: ??? ??????? ?????? ???????? ???? ????? # ???????: ???? ??????????? ?????????? ?????????. ??????????? ???????: ???? ????? ?????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ????????? ??????????? ???????: ???? ????? ??? ??????? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ????? ????????[. ????? ??????? ????????.»?'????« ??? ????? ???? ????? ?'??? ?????? ??? ???? ????.

12. (1350)- Ubeyd İbnu Umeyr anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) iki rükne geldiği zaman (öpmek için) bunlar üzerine abanır, sıkışıklık yapardı.

Kendisine:
"Ey Ebu Abdirrahmân, dedim, sen Resûlullah'ın diğer ashabının hiçbirinde görmediğim şekilde bu rükünlere abanıp sıkışıklık yapıyorsun (sebebi nedir)?"
Bana şu cevabı verdi:
"Ben böyle yapıyorsam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan şunu işittiğim içindir: "Bu iki rüknü meshetmek günahlara kefarettir." Keza Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan şunu da işittim: "Kim şu Beytullah'ı bir hafta boyu tavaf eder ve sayarsa bir köle âzad etmek gibidir." Keza şunu da söylediğini işittim: "Kişi tavaf için bir ayağını koyup diğerini kaldırdıkça her adımı sebebiyle Allah onun bir hatasını siler ve bir sevap yazar." [Tirmizî, Hacc 111, (959); Nesâî, Hacc 134, (5, 221).][351]

AÇIKLAMA:

1- Tavaf sırasında Haceru'l-Esved'i öpmek, elle meshederek istilâmda bulunmak tavafın sünnetlerindendir. Kalabalık olmadığı, izdihama meydan verilmediği hal ve fırsatlarda bunun yapılması gerekir. Hacerü'l-Esved'in öpülmesini veya meshedilmesini normal şartlarda -şu veya bu mülâhaza ile- terketmek câiz değildir. Uzaktan istilâm bir tercih değil, bir cevazdır.
2- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), sünnete bağlılıkta tâviz vermeyen bir sahabidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Haceru'l-Esved'in normal şartlarda öpülmesine teşvik için ehemmiyetini belirten hadislerini kulaklarıyla işitmiş, Hz. Peygamber'in bunu bizzat yaptığını gözleriyle görmüş olan İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bu sünneti tatbik etmek için hususî bir gayret göstermiş, müzâhameye, sıkışıklığa bile yer vermiştir. 1344 numaralı hadisin açıklamasında belirtildiği üzere yaralanmayı bile göze almıştır.
3- "Bir hafta boyu tavaf edip, saymak" ifadesi, "haftada hergün bir olmak üzere yedi kere tavaf etmek, ne fazla ne de eksik yapmamak" şeklinde anlaşılmıştır. Suyûtî "saymak"dan, "ne eksik ne de fazla yapılmasını, tam yedi tavaf yapılması"nı anlarken, Aliyyü'l-Kârî, tavaf'ın şartlarına ve âdâbına eksiksiz riâyet edilmesini, bilhassa şavtların yedi yapılmasına dikkat edilmesini anlamıştır.
Şunu da belirtelim ki, hafta mânasına gelen Usbu' ???????? kelimesi Tirmizî nüshalarında çoğunlukla baştaki elifi düşmüş olarak Sübû ??????? şeklinde gelmiştir. Bu takdirde yedi mânası galebe çalar. Nitekim bazı şârihler yedi kere diye anlamışlardır. Bu takdirde, mâna şöyle olur: "Kim şu Beytullah'ı yedi sefer tavaf eder ve (şartlarını âdâblarını eksiksiz) sayarak yerine getirirse, bu ona bir köle âzad etmiş sevabını kazandırır."
Kanaatimizce iki mâna da sahihtir. Şartları ve imkânları müsâid olanların, hafta esnasında yerine getirmeleri daha muvafık gözüken bu tavsiyeyi, şartları uygun olmayan âfakîler, bu niyetle bir iki günde yerine getirebilirler, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden aynı mükâfatı umabilirler.[352]

?13? ??? ??? ???? ??????? ?????? ????????.]?????? ????? ???????: ??? ?????? ????????? ???????? ????????????[. ????? ???? .

13. (1351)- Abdullah İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Mültezem, rükn ile kapı arasıdır." [Muvatta, Hacc 81, (1, 424).][353]

AÇIKLAMA:

Mültezem, Kâbe'nin kısımlarından bir yerin adıdır. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), sadedinde olduğumuz rivayette Mültezem'in yerini tarif etmektedir: Haceru'l-Esved'in bulunduğu rükün (köşe) ile Kâbe' nin kapısı arasında kalan kısım. Bazı rivayetlerde, Mültezem'in yerinin daha değişik şekillerde tavsif edildiği görülür. Ancak, ümmetçe kabul edilen yer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın belirttiği yerdir.
Mültezem, hacıların baş, göğüs, kol ve avuçlarını yapıştırarak dua edecekleri yerdir. Buradaki duanın makbuliyeti hususunda merfu rivayet vardır: ??? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ???? ??????????? ???????? ???? ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????
"Rükn ve kapı arası Mültezem'dir. İhtiyaç sahibi, sıkıntı veya gam sahibi her kim, onun önünde Allah'a dua ederse kabul edilir."
1345 numaralı hadiste, Mültezem'de Resûlullah ve Ashab'ın ne şekilde dua ettikleri tarif edilmiştir.[354]

?14? ??? ??? ??? ???:]???????? ????? ???????. ???? ???? ????? #
???????? ???? ???????? ??????? ?????? ??????: ??? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ??? ????? ?????????? ???? ??????? ????????? ??????? ?????????? ????? ????????? ???????. ????? ????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????????: ? ????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ???? .

14. (1352)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adamın şöyle söylediğini işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a: "Ey Ebu Hafs, sende fazla kuvvet var. (Haceru'l-Esved'i öpeceğim diye) zayıfa eziyet vermeyesin. Rüknü boş görürsen yanaşarak istilâm et, değilse tekbir getirip geç" dedi. Sonra adam şunu söyledi: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bir adama şunu söylediğini işittim: "İnsanlara fazla kuvvetinle eziyet verme."
[Rezîn'in ilâvesidir. Bu rivayeti Şâfîî hazretleri Müsned'inde (2, 43) kaydetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde, hadisi bizzat Hz. Ömer rivayet eder (1, 23).][355]
?15? ??? ???? ???:]???? ???? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ????????????[. ????? ??????? ??????? .

15. (1353)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) her yedide iki rek'at namaz kılardı." [Buharî, Hacc 69; Muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir.][356]

AÇIKLAMA:

1- Teysir'in metninde ve diğer bazı rivayetlerde ????? şeklinde gelmiştir. Buharî metninde ????şeklinde elifsizdir. Birinci şekilde hafta mânası esastır. Esasen hafta yedi gün olduğu için üsbû'da da "yedi" mânası mevcuttur. 1350 numaraya da bak.
2- Bu hadisi, Abdurrezzak, Musannaf'ında mevsul (senetli) olarak kaydetmiştir: ??? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????????? ??????? ????? ???????? ????????????
Yani: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Beytullah'ı tavaf eder, her yedide iki rek'at namaz kılardı."
Bir başka rivayette, "Tavafları, (araya iki rek'at namaz koymadan) birleştirmeyi kerih bulurdu" denir.
Bir başka ifade ile, kişi tavafa başlayınca her biri yedi şavt olan tavaflardan peş peşe birkaç tane yapabilir. Sadedinde olduğumuz hadis, İbnu Ömer'in her yedi şavtta yâni tavaf tamamlanınca iki rek'at namaz kıldıktan sonra bir diğer tavafa geçtiğini ifade ediyor.
Esasen Hz. Peygamber'in sünneti de budur:[357]

?16? ??? ???? ???:]???? ???? ??????????? ???????? ?????? ?‘???????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????????[.

16. (1354)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu'z-Zübeyr yedilerin arasını birleştirir ve yürüyüşü hızlandırırdı ve Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin de böyle yaptığını söylerdi. Ancak en sonda her yedi için iki rek'at (tavaf) namazı kılardı." [Rezîn'in ilavesidir.][358]

?17? ??? ?????:]?????? ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ????? ???????? ????????[. ????? ????

17. (1355)- Bir diğer rivayette: "İbnu Zübeyr'in "Fecirden sonra tavafta bulunduğu, iki rek'ât namaz kıldığı, tavaf edince hızlı yürüdüğü" belirtilir." [Rezîn ilavesidir.][359]

?18? ??? ????? ???? ???? ????? ??????? ?????? ??????.]??????? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????????. ???????: ???????????? ???????? ????????? ?? ????? ?????[. ????? ???? .

18. (1356)- Hz. Aişe'ye hizmet eden bir kadının rivayetine göre: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) kendisiyle birlikte kesintisiz, yedili dört tavaf yapmış, her bir yedinin ardından kılınması gereken iki rek'atlik tavaf namazlarını en sonda ard arda kılmıştır. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) ilâveten demiştir ki: "Her bir şavtın sonunda rükn-ü istilâm müstehabdır." [Rezîn ilâvesidir.][360]

?19? ??? ????????? ?? ?????????.]?????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ????????????[. ????? ???? .

19. (1357)- Abdurrahmân İbnu Abdi'l-Kâri anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) ile, sabah namazından sonra tavaf ettik. Hz. Ömer tavaf tamamlayınca güneşe baktı ve (doğduğunu) göremedi. Devesine binip Zu-Tavâ nam mevkiye kadar geldi. Orada devesini durdurarak iki rek'at (tavaf sünnetini) kıldı." [Muvatta, Hacc 38, (1, 369).][361]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'in metninde, Muvatta metnine nazaran açıklayıcı mahiyette olan bir kaç kelime eksiktir. Tercümede parantez içerisinde gösterdik.
2- Zürkânî, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yaptığı bu tavafın veda tavafı olduğunu belirtir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh), sabah namazı kılındıktan sonra, güneş doğmadıkça, hiçbir nafile namazın kılınmayacağı kanaatinde olduğu için, güneşe bakıyor, henüz doğmamış görünce, kılması gereken iki rek'atlik tavaf namazını kılmadan yola çıkıyor ve Zu-Tavâ denen mevkide devesinden inip kılıyor. Hadisin bir başka vechi şöyle: "...Sonra Medine'ye hareket etti. Zu-Tavâ'ya gelince güneş doğmuştu, iki rek'at namaz kıldı."
3- Bu mevzû üzerine Muvatta'nın bir diğer rivayeti İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'la ilgili. Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî diyor ki: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı ikindi namazını kıldıktan sonra tavaf yapar gördüm. Tavafı bitirince odasına çekildi, orada ne yaptığını (tavaf namazını kılıp kılmadığını) bilmiyorum."
İmam Mâlik bu mevzuyu şöyle hükme bağlar: "Bir kimse tavafa başlar, yedi şavtını tamamlamadan sabah veya ikindi namazı kılınmaya başlarsa hemen imama uyar. Namaz bitince tavafının diğer şavtlarını yaparak yediye tamamlar. İki rek'atlik tavaf namazını hemen kılmaz, güneşin doğmasını veya batmasını bekler. Bu iki rek'ati akşam namazından sonraya da te'hir etse bir beis yoktur."
4- Şu hususu da belirtelim: İkindi ve sabah namazlarından sonra tavaf yapmayı bazı âlimler mekruh addetmişlerdir. Ancak büyük ekseriyet bunda bir beis görmemiştir.
Hanefî âlimlerden bazılarının da ikindi ve sabah namazından sonra tavafı mekruh addettiği rivayet edilmiştir. Ancak mezhepce benimsenen asıl görüşe göre bunda bir beis yoktur, mekruh olan tavaf değil, tavaf namazıdır.
İbnu'l-Münzir der ki: "Sahabe veTâbiîn'in cumhuru, tavaftan sonra, her vakitte namaz kılmayı câiz addetmiştir. Ancak bazıları da sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmayı nehyeden hadisin âmm oluşunu nazar-ı dikkate alarak, bunu mekruh addetmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Sevrî, İmam Mâlik, Ebu Hanife ve bir tâife bu kanaattedir."
İmam Şâfiî ve bir kısım ashâbu'ssünen, Cübeyr İbnu Mut'im tarafından rivâyet edilen ve 1375 numarada gelecek olan şu hadisi esas alarak her vakitte tavaf namazının kılınabileceğini söylemiştir: ???????? ?????? ???????! ???? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ???? ???????
"Ey Abdumenâfoğulları, sizden kim, halkı idarede bir sorumluluk deruhte ederse, Beytullah'ı gündüz veya gece herhangi bir saatte ziyaret edip namaz kılanı sakın men etmesin." (1375 numarada fazla açıklama gelecek).[362]

?20? ??? ??????? ?? ?????? ???:]?????? ?????????????: ???? ??????? ?????? ?????????? ????????????? ???? ????????? ?????????. ??????: ????????? ????????? ???????? ???? ?????? ???? ????? #????? ????????? ??? ?????? ???? ????????????[. ????? ??????? ??????? .

20. (1358)- İsmâil İbnu Ümeyye (merhum) anlatıyor: "Zührî'ye, "Atâ: "Farz namaz, iki rek'atlik tavaf namazının yerini de tutar" diyor, (ne dersiniz)?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Sünnete uymak daha iyidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yedi şavtlık bir tavaf yaptı. Mutlaka onun için iki rek'atlik bir tavaf namazı kılmıştır." [Buharî,Hacc 69.][363]

AÇIKLAMA:

1- Tavafa bağlı olarak kılınan iki rek'atlik namazın yerini, bir başka namazın tutamayacağı belirtilmektedir. Sözgelimi, ikindinin farzından sonra yapılan tavafın namazı, vakit mekruh olduğu için, akşam vaktine girilse, akşam namazı vaktin girmesiyle hemen cemaatle kılınmış olacağından, acaba kılınan bu farz, tavaf

namazının uhdeden düşmesini sağlar mı? Zührî merhuma bu mânada soru tevcih ediliyor. Zührî'nin cevabı: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tavaf için ayrı namaz kılmıştır, sünnete uymak gerekir" şeklinde olmuştur.
2- Yeri gelmişken, Aynî'nin kaydettiği bir açıklamaya dikkat çekelim: "Tavaftan sonra Makam'ın gerisinde iki rek'at kılınır. Buna "sünnet" diyen, "vacib" diyen olmuştur. Bu tavafa tâbidir, tavaf sünnet ise namaz da sünnettir, vacibse namaz da vacibtir.[364]

?21? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]????? ???? ????? # ?? ????????? ????????? ????????? ?“?????: ???? ??? ??????? ?????????????? ????? ???? ?????? ?????[. ????? ??????? .

21. (1359)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki rek'atlik tavaf namazında iki İhlâs sûresini yani: Kul yâ eyyuhe'lkâfirûn ve Kul hüvallahü ehad sûrelerini okudu." [Tirmizî, Hacc 43, (869).][365]

AÇIKLAMA:

1- İki sûreye de "İhlâs" sûresi diye isim verilmesi, aradaki irtibat sebebiyle tağlib tarikiyledir. Anne (ümm) ve baba'ya (eb) ebeveyn, Güneş (şems) ve Ay'a (Kamer) kamereyn denmesi gibi. İkisi de tevhidden bahsettiği için aralarında benzerlik mevcuttur.
2- Bu rivayet sebebiyle tavaf namazının birinci rek'atinde Kâfirûn, ikinci rek'âtinde ise İhlâs sûresinin okunması müstehab addedilmiştir. Bunların okunmasındaki istihbabın sebebini sûrelerin tevhidden bahsetmesinde arayanlar olmuştur. Zîra tavaf da sırf Allah için yapılmakta, ihlâs bulunmaktadır.[366]

?22? ??? ???? ?? ????? ???:]??????? ???? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ???????? ?? ?????????? ??????: ???? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? # ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ????? # ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ????? ?????.

22. (1360)- Kesir İbnu Cemhân anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i, sa'y mahallinde (mes'a) yürürken görüp kendisine: "Koşma mahallinde yürüyor musun?" dedim. Bana:
"Koşsaydım, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı koşuyor görmüşüm demektir. Yürüdüysem Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yürür gördüm demektir. Şimdi ben yaşlı bir insanım." [Tirmizî, Hacc 39, (864); Ebu Dâvud, Menâsik 56, (1904); Nesâî, Hacc 174, (5,241-242); İbnu Mâce Hacc 43, (2988).][367]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen mes'a "koşma yeri" demektir. Sa'yden gelir. Bu kelime lügat olarak koşmak demektir. Mes'a ism-i mekândır, yani koşulan yer. Bundan maksad Safâ ile Merve tepeleri arasındaki vâdidir. Ancak günümüzde vadiden bahsedilemez.
2- Tirmizî şu açıklamayı kaydeder: "Alimler Safâ ile Merve arasında koşmayı müstehab addetmişler, koşmaya gücü yetmeyenin yürümesi caizdir demişlerdir."
3- Sa'yin hükmü hususunda ihtilâf edilmiştir. Cumhûr farz olduğuna hükmeder, terki halinde hacc tamam olmaz, "dem"le de telâfî edilemez. Ebu Hanîfe'ye göre vâcibtir, terki hâlinde dem (kurban) telâfî eder.
Hz. Enes ve Atâ'dan: Sünnettir, terki hâlinde herhangi bir ceza gerekmez" mânasında rivayet yapılmıştır.[368]

?23? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ?????????? ????????? ?? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????[. ????? ???? ????????.????? »?????????? ??????????« ?????? ?? ?????? .

23. (1361)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safâ'dan indiği zaman normal yürürdü. Ayakları vâdinin tabanına değince de koşardı. Koşması vâdi tabanının bitimine kadar devam ederdi." [Muvatta, Hacc 42, (1, 374); Nesâî, Hacc 178, (5, 243).][369]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis sa'yin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Anlaşılacağı üzere, Safâ ile Merve karşılıklı iki küçük tepedir. Bu tepelerin ikisini, arasında düzce bir vâdi tabanı ayırmaktadır. Tepelerin yamaçlarından aradaki düzlüğe inip çıkarken normal yürüyüşle yürünmekte, vâdi içerisindeki düz kısım koşarak geçilmektedir. Zamanımızda sâdece tepeler korunmuş, tepelerin arası hemen hemen düz bir koridorla birleştirilmiştir. Ancak, vâdi tabanına tekabül eden kısım yeşil sütunlarla belirlenmiştir. Gerek Safâ cihetinden ve gerekse Merve cihetinden bu yeşil sütunlara kadar normal yürüyüşle yürünerek gelinir. Yeşil sütunlardan itibaren bu sütunların bitimine kadar hervele denen, hızlı, canlı ve çalımlı bir yürüyüş yapılır. Herveleyi erkekler yapar, kadınlara gerekmez.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kısımda koşmaya ehemmiyet vermiştir. Dârekutnî'nin Safiyye Bintu Şeybe'den yaptığı bir rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sa'y yaparken, izarı koşunun şiddetinden dönermiş. Şöyle tavsiye buyurmuştur: ????????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????????
"Koşun, zîra Allah size koşmayı emretti."
Herşeye rağmen vâdi tabanında koşmak Cumhur'a göre sünnettir, terkinde herhangi bir şey gerekmez.[370]

?24? ???? ??????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ????? # ??????? ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????????: ??????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????[. ????? ???? ???????? ????????.???? ???? ?? ??? ????? ??????? ?????? ??????: ???????? ??? ???? ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??? ????? .

24. (1362)- Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mescid-i Haram'dan çıkıp Safâ'ya yönelirken: "Allah'ın başladığı ile başlayalım" deyip (sa'ye) Safâ' dan başladığını gördüm." [Muvatta, Hacc 42, (5, 374); Tirmizî, Hacc 38, (862); Nesâî, Hacc, 163 (5/235), 168 (5/237). Bu mânâda Müslim'de de gelmiştir: Hacc 147, (1218). Keza Ebû Dâvud'da Menâsik 57, (1905); ibnu Mâce, Menâsik 84, (3074).]
Rezîn, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den naklen şu ilâvede bulundu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safâ'ya çıkınca oradan Beytullah'a baktı, ellerini kaldırıp dilediği şekilde Allah'ı zikretmeye koyuldu."[371]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda haccını anlatırken, Tavaf'tan sonra "Sa'y" safhasına geçiş ânını tasvir etmektedir. Rivâyetin Tirmizî'deki vechi daha açıktır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'ye gelince Beytullah'ı yedi kere tavaf etti. Sonra: ???????????? ???? ??????? ????????????? ????????

"Makam-ı İbrahim'den bir namazgah edinin." (Bakara 125) âyetini okudu. Makam'ın gerisinde namaz kıldı. Sonra Haceru'l-Esved'e gelip istilâmda bulundu. Sonra da: "Allah'ın başladığı ile başlıyoruz" dedi ve Safâ'dan başlayıp şu âyeti okudu: ????? ???????? ????????????? ???? ????????? ?????? "Şüphesiz Safâ ve Merve, Allah'ın şeâirindendir" (Bakara 158)

* "Allah'ın başladığı" ifadesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âyet-i kerimeye işaret buyurmuştur. Zîra âyette önce "Safâ" zikredilmiştir.
* Şeâir, Şaîre kelimesinin cem'idir. Alâmet mânasına gelir.

Allah'ın şeâiri: Allah'a ibadet etmeye vesile olan nişane ve alâmetler demektir. Mü'minler onlara gösterecekleri hürmetle kâfirlerden ayrılır.[372]

?25? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]?????? ????????? ?? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????????? ???????? ??????? ???? ????? ????????????? ????????????? ??????????: ? ??????? ??????????? ??? ??????[. ????? ???????. »????????« ?????. ??????? »?????????????« ????: ????? ?????? .

25. (1363)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Safâ ile Merve arasında, vâdinin dibinde koşmak sünnet değildir. Burada cahiliye ehli koşar ve şöyle derdi: Bathâ'yı (vadinin dibini) biz ancak koşarak geçeriz." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 26.][373]

AÇIKLAMA:

İlk bakışta, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) burada, sa'yin sünnet olmadığını söylemektedir. İbnu't-Tîn gibi bazı şârihler, bu ifadesiyle İbnu Abbâs'ın Cumhur'a muhalefet ettiğini belirtirler. Nitekim 1360 numaralı hadisin açıklamasında da belirttiğimiz üzere sa'y Cumhu'ra göre farzdır. Vacibve sünnet diyen de olmuştur. Ancak İbnu Hacer der ki: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) burada sa'yin aslını inkâr etmiyor, hızlı koşmanın olmadığını söylemek istiyor. Bu da zâten farz değildir....

Safâ ile Merve arasındaki sa'yin esası Hz. Hacer'e dayanır. Bununla ilgili rivayet de İbnu Abbâs'a ait. Öyle ise, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın, cahiliye devrine nisbet ettiği başlangıç, "hızlı koşma"nın başlangıcıdır. Eğer İbnu Abbâs, "Sünnet değildir" hükmüyle "Sa'y müstehab değildir" demek istemişse bu sözüyle Cumhur'un ittifak ettiği bir hususa muhalefet etmiştir, tıpkı tavafta remelin müstehab oluşunu inkâr etmesi gibi. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın sünnet'le, şer'î yolu (ettarikatu'şşer'iyye) kastedmiş olması da muhtemeldir. Nitekim "sünnet" kelimesi, sıkca farz kılınan şeye (mefruz) ıtlak olunur. Öyle ise İbnu Abbâs usulcülerin ıstılahındaki "sünnet"i kasdetmiştir. Usulcüler sünnet deyince matlub olduğu bir delille sâbit olmakla birlikte terkeden kimseye günah terettüp etmeyen şeyi anlar."[374]

?26? ??? ????????? ??? ????.]???? ???????? ???????: ??????? ???? ????? # ??????? ?? ?????? ????????? ???????: ? ???????? ????????? ??? ??????[. ????? ??????? .

26. (1364)- Safiyye Bintu Şeybe anlatıyor: "Bir kadın dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Safâ ve Merve tepeleri arasındaki vâdinin dibinde "Vadi ancak koşularak katedilir" diyerek yürürken gördüm." [Nesâî, Hacc 177, (5, 242); İbnu Mâce, Menâsik 43, (2987).][375]

?27? ??? ?????? ???:]??????? ????? ?????? ??????? ?????? ????????. ???? ?????? ???? ????? # ?????? ?????? ???????? ????????????? ??????: ???? ?? ????????? ????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???????? ??? ??????????[. ????? ???????? .

27. (1365)- Zührî (merhum) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e sordular:

"Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Safâ ile Merve arasında remel yaparken (hızlı koşarken) gördün mü?"

"Evet, dedi. İnsanlardan bir cemaatle birlikteydi. Hep birlikte koşuyorlardı. Ben onları onun koşusuyla koşuyor görüyordum." [Nesâî, Hacc, 175, (5, 242).][376]

İKİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'Y AHKÂMI

?1? ?? ??? ???? ??????? ?????? ????????.]???? ????? ????? # ???: ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ????????????? ?????? ?????? ????????? ??? ??????????? ??? ????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

1. (1366)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beytullah etrafındaki tavaf, namaz gibidir. Ancak bunda konuşabilirsiniz. Öyle ise, kim tavaf sırasında konuşursa sadece hayır konuşsun." [Tirmizî, Hacc 112, (960); Nesâî, Hacc 136, (5, 222).][377]

AÇIKLAMA:

Tavaf birçok yönlerden namaz gibidir. Hadesten ve necasetten tahâret, setrü'l-avret, sevab, Beytullah'a bağlanmak vs. bunda da mevcut. Ancak, namazda konuşma yoktur. Tavafta buna müsaade edilmiştir. Fakat bunun imkân nisbetinde az olması ve hayırlı olması gerekmektedir: Zikrullah ve tavaf yapmakta olan diğer Müslümanları teşviş etmeyecek faydalı, anlamlı kelâm.[378]

?2? ??? ???? ??????? ?? ??? ??? ????:]????????? ???? ??????? ?? ?????????? ???????? ??????? ?? ????? [.

2. (1367)- Nesâî'nin bir başka rivayetinde şöyle buyurulmuştur: "Tavaf sırasında az kelâm edin. Zîra sizler namazdasınız."[379]

?3? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ???:]????? ????????? # ?? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ??????.??? ?????: ???????? ???? ????????? ?????? ???????

?????? ?? ??????.

3. (1368)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccında bir deve üzerinde tavaf yaptı. Rükn'e bir bastonla istilam buyurdu."
Bir rivayette: "Rükn'e her gelişinde, ona elindeki bir şeyle işâret buyurdu" denmiştir. [Buhârî, Hacc 58, 61, 62, 74, Salât 24, Müslim, Hacc 253, (1272); Ebu Dâvud, Menâsik 49, (1877); Nesâî, Hacc 15, (5, 233); Tirmizî, Hacc 40, (865); İbnu Mâce, Menâsik 28, (2948).]

AÇIKLAMA:

1- Mihcen, baş tarafı eğri değnek demektir. Baston da denir.
2- İstilâm, selamlamak demektir.
3- Müslim'in bir rivayetinde "...ve değneği öptü" ziyâdesi mevcuttur. İstilâmdan sonra, ne ile istilâm edilmişse onun öpülmesi umumiyetle benimsenmiştir. El ile istilâm edilmişse elin öpülmesi, çubukla istilâm edilmişse çubuğun öpülmesi gibi... Cumhur şöyle demiştir: Bu hususta sünnet şudur: Rüknü elle istilâm eder ve elini öper. Eliyle istilâma muktedir olamazsa elinde bulunan bir şeyle istilâm eder ve bu şeyi öper. Buna da muktedir olamazsa rükne işaret eder ve bununla yetinir. İmam Mâlik "elini öpmez" demiştir. Bir rivayete göre Mâlikîler: "Elini, ağzın üzerine öpmeksizin kor" demiştir.
4- Deve üzerinde tavafa gelince, muhtelif rivayetler iki sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın deve üzerinde tavaf yaptığını belirtir:
1- Hastalık, 2- Halkın, menâsikini öğrenmek için kendisini rahatça görmesi ve sual sorması.
Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın binerek tavaf etmiş olması, tavafın mazeretsiz binek üzerinde yapılacağına cevaz olmaz. Âlimler bundan mâzereti olanlara ruhsat istinbat ederler. Fakihler: "Câiz olsa da, yayan evlâdır, binerek tavaf tenzihen mekruhtur" demişlerdir.
Bir kısım âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın binerek tavafını, "Halka menâsiki öğretmek içindi, bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hasâisindendi" diye de yorumlamışlardır."
Hayvanla tavafın birçok mahzurlarından biri de metafı telvis etmesidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayvanı, İlâhî bir ikram olarak, telvisden alıkonmuştur. Öyle ise bu yönüyle de, binek üzerinde tavaf kıyas dışıdır" şeklinde de izah getirilmiştir.[380]

?4? ??? ???? '?? ????:]???? ????????? # ?????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???? ??????????? ???????? ???? ???? ????????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ????????????[.

4. (1369)- Ebu Dâvud'da gelen bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldiği vakit hasta idi. Bu sebeple bineği üzerinde tavaf etti. Tavaf sırasında Rüknün karşısına her gelişte onu bastonu ile selamladı. Tavafını bitirince, devesini ıhdı ve iki rek'at namaz kıldı." denir. [Ebû Dâvud, Menâsik 49, (1881).][381]

?5? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? # ???? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ??? ???????? ?????? ????????[. ????? ???? ???????? .

5. (1370)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halk kendinden uzaklaştırılır endişesiyle deve üzerinde tavaf etti ve Rükn'ü istilâm buyurdu." [Müslim, Hacc 256, (1274); Nesâî, Hacc 140, (5, 224).][382]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın binek üzerinde tavaf edişinin bir sebebi daha belirtilmiş olmaktadır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın önünü açmak için halkın uzaklaştırılması. Nevevî, bu mânayı ifâde eden kelimenin iki imlâ ile geldiğine dikkat çeker: ???? ???????? ?????? ve ???? ???????? ?????? Birinci imlâya göre "kendinden uzaklaştırılması", ikinci imlâya göre, "kendisi için dövülmesi." Yani "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yol açmak için halka vurulması endişesi." Her iki imlâ da sahih bir mâna vermekte ve tavafın binek üzerinde yapılışının bir gerekçesini daha ortaya koymaktadır.[383]

?6? ?????? ?? ???? ???? ???? ?? ??? ????:]?????????? ????????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ??????????[. »??????????« ?????????????? .

6. (1371)- Müslim ve Ebû Dâvud'un İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan kaydettikleri bir diğer rivayette şöyle denir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm).] Rükn'e beraberinde bulunan bir bastonla istilâmda bulunuyor ve bastonu öpüyordu."[384]

?7? ??? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????:]???????? ??? ????? ????? # ????? ???????? ?????: ?????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????????. ???????? ??????????? # ???????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

7. (1372)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hasta olduğumu söyledim. Bana:
"- Öyleyse, insanların gerisinden, bir hayvan üzerinde tavaf et!" dedi. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'ın yan tarafında namaz kılarken tavaf ettim. O namazda "Ve't-Tûr ve Kitâbi'n-Mestur" sûresini okuyordu." [Buhârî, Hacc 74, 64, 71, Salât 78; Müslim, Hacc 258, (1276); Muvatta, Hacc 40, (1371); Ebû Dâvud, Menâsik 49, (1882); Nesâî, Hac 138, (5, 223); İbnu Mâce, Menâsik 34, (2961).][385]

?8? ??? ?????? ?? ????????? ???:]????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????: ???????? ??? ??? ?????? ??????????? ?????? ??? ???? ??????????? ????? ??????: ?????: ????? ???? ??????? ??????: ? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??????????. ??????: ???? ????? ???? ????? # ??????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????? ???? ????? # ?????? ??? ??????? ??? ???????? ???? ????????? ??? ?????? ????????[. ????? ???? ???????? .

8. (1373)- Vebre İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Bir adam, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:
"Vakfe yerine gelmezden önce Beytullah'ı tavaf etmem uygun olur mu?" diye sordu. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) cevâben:

"Evet!" deyince, adam:
"Ama İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Vakfe yapmadan Beytullah'ı tavaf etme" dedi!" der. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc yaptı. O zaman, vakfe yapmadan Beytullah'ı tavaf etti. Ve dahi, şayet sözünde sâdık isen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözüyle amel mi daha doğrudur, İbnu Abbas'ın kavliyle amel mi?" der." [Müslim, Hacc, 187, (1233); Nesâz, Hacc 141, (5, 224).][386]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsî tatbikatını ifade etmektedir. Zîra, Veda haccında ihrama girince önce umre yaparak tavaf ve sa'yi edâ etmiş, ihramdan çıkmadan hacc-ı kıran yapmak üzere Arafat'a hareket etmişti. Hacc-ı kıranda, hacılar umre sa'yinden sonra kudüm tavafını yapar; dilerse haccın sa'yini kudüm tavafından sonra yapar.
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) da gerçeği ifade etmiştir, zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yine Veda haccında, yanında kurbanlığı olmayanlara, ihramdan çıkmalarını emrederek hacc-ı temettu yaptırmıştı. Hacc-ı temettu da yapılan tavaf, umrenin tavafıdır, haccın tavafı kurban kesildikten sonra yapılır. İbnu Abbâs'a göre, tavaftan sonra ihramdan çıkmak gerekir, öyle ise, ihramdan çıkmak istemeyen kimsenin tavafını yapmaması, vakfeden sonra ihramdan çıkıncaya kadar te'hir etmesi icabeder. Hülâsa, İbnu Abbâs, Veda haccında, yanında kurbanlığı olmayanlara emretmiş bulunduğu haccın umreye tahvilindeki tatbikatı esas almış olmaktadır.[387]

?9? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???????? ????:]?????? ???? ????? # ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ????????[. ????? ??????? .

9. (1374)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccında) Mekke'ye geldi, tavafını yaptı, Safâ ve Merve arasında sa'yetti. (Geldiği zaman yaptığı bu ilk) tavaftan sonra, Arafat'tan dönünceye kadar Kâbe'ye yaklaşmadı." [Buhârî, Hacc 70, 23, 127.][388]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, umre yaptıktan sonra tavaf yapmamış olması, vakfelerden önce, tavaf yapmak isteyenlere bunun yasak olması mânasına gelmez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmayışı "nafile bir yapmayıştır." Belki de bunu kasden terketti. Yani, ümmetten herhangi biri, böyle bir tavafı vâcib telâkki edebilir endişesiyle terketti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmeti için zorluğu değil kolaylığı severdi. Bu sebeple,Kâbe'yi tavaf etmenin ehemmiyetini haber vermekle yetindi, fiilen yapmadı.
İmam Mâlik'ten rivayete göre "Hacı, haccını tamamladıkça, nâfile tavaf yapmalıdır." Yine ondan rivâyete göre, "Beytullah'ı tavaf, uzak diyarlardan gelenler için, nafile namazdan daha hayırlıdır."[389]

?10? ??? ????? ?? ????? ??????? ?????? ??????.]???? ????????? # ???: ???????? ?????? ??????? ? ?????????? ?????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ??? ???????[. ????? ????? ????? .

10. (1375)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey Abdümenafoğulları, sizden kim halkı idârede bir sorumluluk deruhte ederse, Beytullah'ı gündüz veya gece herhangi bir saatte ziyaret edip namaz kılanı sakın menetmesin." [Tirmizî, Hacc 42, (868); Ebu Dâvud, Menâsik 53, (1894); Nesâî, Hacc 137, (5, 223); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 149, (1254).][390]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis hususen Abdümenafoğulları'na hitab etmektedir. Çünkü, Cenab-ı Hakk'ın vahyi ile bilmiştir ki, hilâfet ve idârî işler çoğunluk itibariyle o soydan gelenlerde kalacak, Mekke'deki hizmetler onlara terettüp edecektir. Nitekim sidâne, hicâbe, liva ve rifâde gibi hizmetler onlarda idi.
2- Daha önce, 1357 numaralı hadisin izahında belirttiğimiz gibi, tavaf namazının mekruh vakitlerde bile câiz olacağına hükmedenler bu hadise dayanırlar.
Aliyyu'l-Kârî der ki: "Burada tavaf namazı kastedildiği gibi mutlak da olabilir. Ancak hadis, mekruh vakitler dışında diye kayıtlanabilir de. Zîra mekruh vakitlerde nehyin varlığı esastır, (bu çeşit durumlarda mutlak, mukayyede hamledilir). Veya, hadisteki salat (namaz), kelimenin lügat mânası olan dua ile te'vil edilir."
Bu hadise dayanarak, bazı âlimler: "Tavaf namazı mekruh vakitlerden istisna edilmiştir, o vakitlerde de kılınabilir" demiş; Şâfiî hazretleri gibi bazıları daha da ileri giderek: "Mekke'nin şerefi sebebiyle nâfile namazlar kerâhet vakitlerinde de mekruh olmaktan istisna tutulmuş, tâ ki insanlar onun her ânından istifâde etsinler" demiştir.
Ebu Hanife ise, illetin âmm ve şâmil olması sebebiyle, kerâhat meselesinde, "Mekke diğer beldeler gibidir, mekruh vakitler orada da mekruhtur" demiştir.
Sadedinde olduğumuz hadisi te'yid eden bir diğer rivayet Ebu Zerr (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilmiştir.
Başka beldelerde mekruh olan vakitlerde Mekke'de nâfile namaz kılmanın mekruh olmadığını söyleyenlerin ikinci bir delili olan bu hadisi kaydediyoruz: ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ????????? ??????? ?????? ?? ????????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????
"Güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılınmaz. Mekke hâriç, Mekke hâriç, Mekke hâriç."[391]

?11? ??? ??? ?????? ????? ???:]??????? ???? ??????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??? ??????? ??? ????????. ?????: ???????? ??????? ????????? ???????? ?????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????? ????????? ??? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

11. (1376)- Ebu'z-Zübeyr el Mekkî anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın ikindi namazından sonra yedi kere tavaf edip hücresine çekildiğini gördüm. Artık orada ne yaptığını (tavaf namazı kılıp kılmadığını) bilmiyorum."
Ebu'z-Zübeyr devamla dedi ki: "Ben Beytullah'ın sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar boşaldığını, kimsenin tavaf etmediğini gördüm." [Muvatta, Hacc 117, (1, 369).][392]

AÇIKLAMA:

1357 numaralı hadiste yapıldı.[393]

ZİYARET TAVAFI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????????.]???? ????????? #: ?????? ?????????? ?????? ????????? ??? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ????? ????: ??????? ??????????? .

1. (1377)- İbnu Abbâs ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yevm-i nahrde (Kurban'ın birinci günü) tavafı geceye te'hir etti."
Bir başka rivayette: "....Ziyâret tavafını" denmiştir. "...Beyt-i Atik'i tavaf etsinler" (Hacc 29) âyetiyle emredilen tavaf bu tavaftır. [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (2000); Tirmizî, Hacc 80, (920); İbnu Mâce, Menâsik 77, (3059). Bu hadisi Buhârî, ta'lik olarak kaydetmiştir (Hacc 129).][394]

AÇIKLAMA:

1- Ziyaret tavafı, haccın farz olan tavafıdır. Arafat vakfesinden sonra yapılır. Buna ifâza tavafı da denir. Keza Tavâfu's-Sadr ve Tavâfu'r-Rükn de denmiştir.
2- Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavafı yevm-i nahirde gündüzleyin yaptığına dair İbnu Ömer (ve Cabir) (radıyallahu anhüm)'den yapılan müteakip rivayete muhaliftir.
Buharî, bu ihtilâfı şöyle te'lif etmek ister: "İbnu Ömer ve Câbir hazretlerinin rivayetlerini ilk güne, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın hadisini de diğer günlere hamletmek lâzımdır. Çünkü İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Beytullah'ı eyyam-ı Minâda (Kurban günleri) ziyâret ettiğini belirtirken, bir başka rivayette "Mina'da kaldığı müddetçe her gece ziyaret ederdi" diye tasrih eder: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ??? ??????? ???????
Şu halde, İbnu Abbâs'ın rivâyetini, müteâkip günlere hamletmek gerekmektedir. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilk gün ziyâret tavafını gündüzleyin yaptığı, müteakip nâfile tavaflarını da geceleyin yaptığı anlaşılır ve rivayetler arasındaki ihtilâf da kalkar.[395]

?2? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????????.]???? ????? ????? #: ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ???????? ????????? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

2. (1378)- Nâfi, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklen diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yevm-i nahirde ifâza (ziyâret) tavafını yaptı, sonra dönüp öğleyi Mina'da kıldı." [Buhârî, Hacc 129, Müslim, Hacc 335, (1308); Ebu Dâvud, Menâsik 83, (1998.][396]

AÇIKLAMA:

Veda haccı ile ilgli olarak, Hz. Aişe ve Hz. Câbir (radıyallahu anhümâ) tarafından rivayet edilen uzun hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâza tavafı sırasında öğle namazını Mekke'de kıldığı belirtilir, bu rivayette ise Mina'da kıldığı ifâde edilmektedir. Ulemâ bu iki hadisten birini tercihte ihtilâf eder ve hattâ, hadislerin sıhhati sebebiyle bâzıları tevakkufu tercih eder.
Nevevî der ki: "Bu hadis, tavafu'l-ifâza'nın sübûtunu ifade eder. Ayrıca bu tavafı, yevm-i nahirde ve öğleden evvel yapmanın müstehab olduğunu gösterir. Ulemâ bu ifâza tavafının haccın rükünlerinden biri olduğu, bunsuz haccın câiz olmayacağı hususunda icmâ eder. Ulemâ, keza bu tavafın, yevm-i nahirde taşlama, kurban ve traşdan sonra yapılmasının müstehab olduğunda da ittifak eder, teşrik günlerinden birinde yapmak şartıyla te'hirinin caiz olacağı, bu te'hir sebebiyle dem (kurban cezası) gerekmeyeceği hususunda da icma eder.
Eyyam-ı teşrikten sonraya tehir eder ve fakat îfa ederse, Şâfiîlere göre câizdir, herhangi bir ceza gerekmez. Cumhûr da bu görüştedir. Ebû Hanife, Mâlik hazretleri, "Çok gecikecek olursa bir dem (kurban) gerekir" diye hükmederler.[397]

VEDA TAVAFI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ???????? ??????????? ?? ????? ?????. ?????? ????????? #: ? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ???????? ???????????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (1379)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Halk (haccın bitmesiyle) her tarafa dağılıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"Sakın kimse, son vardığı yer Beytullah olmadıkça bir yere gitmesin" buyurdu." [Müslim, Hacc 379, (1327); Ebû Dâvud, Menâsik 84, (2002); İbnu Mâce, Menâsik 82 (3070).][398]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, vedâ tavafının gereğini teşri etmektedir. Ulemânın ekserisine göre veda tavafı haccın vaciblerindendir, terkedene dem gerekir. Şafiî, Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel başta, pekçok âlim bunun vâcib olduğunda müttefiktir. İmam Mâlik, Davud-ı Zâhirî, İbnu Münzir: "Veda tavafı sünnettir, terkine bir şey terettüp etmez" derler.
Hanefiler uzaktan gelenlere "vâcib" derken, Mekkelilerle mîkat ve mîkatten içerde ikâmet edenlere vacib olmadığını söylerler.
Hayızlı ve nifaslı kadınlarla umre yapanlara tavaf-ı vedâ vâcib değildir. Zîra nassen bu tavaf umreye değil, hacca bağlıdır, haccın bir parçasıdır. Veda tavafını yapmadan ayrılmış olanlar, gittikleri yer yakınsa bunu eda ederler, uzaksa kurban (dem) kesmekle, hacc menâsikinde hâsıl olan eksikliği telâfi ederler. Uzaklık ve yakınlığın ölçümü ihtilaflıdır. İmam-ı Âzam'a göre mîkata varmayan geri döner, İmam Şâfiî sefer meselesini esas almış, Sevrî, "Harem-i Şerif'ten çıkmadıkça" demiştir.
Veda tavafından sonra Mekke'nin terkedilmesi gerekir. Bu tavaftan sonra bâzı alışveriş yapanların durumu da ihtilaflıdır. Atâ, Sevrî, İmam Şâfiî, İmam Ahmed, "Böylelerinin tekrar veda tavafı yapmaları gerekir, Mekke'de yaptıkları son şey tavaf olmalı" demişlerdir. İmam Mâlik'e göre, tavaftan sonra bazı alışveriş yapmanın mahzuru yoktur, birşey gerekmez. Ebu Hanife'ye göre veda tavafından sonra bir ay hatta daha fazla da kalsa ayrılırken veda tavafı gerekmez.[399]

?2? ??? ???? ????: ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ????? ????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????[.

2. (1380)- Muvatta'da geldiğine göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle buyurmuştur: "Hacc menâsikinin en sonuncusu Beytullah'ı tavaftır."
Muvatta'da kaydedilir ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh) veda tavafı yapmadan ayrılan birisini Merrü'z-Zahrân denen yerden veda tavafı yapmak üzere geri çevirdi." [Muvatta, Hacc (1, 369).][400]

AÇIKLAMA:

1- Burada Muvatta'daki iki rivayet birleştirilmiştir.
2- İmam Mâlik, Hz. Ömer'i bu hükme götüren şeyin şu âyetle ilgili yorum olabileceğini söyler: "Kim Allah'ın şeâirini büyük tanırsa şüphesiz ki bu, kalblerin takvasındandır" (Hacc 32).
3- Hz. Ömer tarafından veda tavafı yapmadığı için geri çevrilen kişinin bulunduğu yer olan Merrü'z-Zehrân, Mekke'ye 18 mil mesafede bir yerdir. Bu uzaklık İmam Mâlik ve ashabına göre, veda tavafı için geri dönülmemesi gereken uzaklıktır.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışından, onun veda tavafına "vacib" dediği hükmü çıkarılmıştır.[401]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ???:]??????? ??????????? ??? ???????? ???? ??????? [. ????? ??????? .

3. (1381)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Kadın hayızlı olduğu takdirde (veda tavafı yapmadan) yola çıkmasına ruhsat verildi" demiştir. [Buhârî, Hayz 27, Hacc 144; Müslim, Hacc 380, (1328).][402]

AÇIKLAMA:

İfâza tavafını yapan bir kadın hayız olduğu takdirde, ona veda tavafı gerekmeyeceği hususunda ulemânın büyük çoğunluğu müttefiktir. Ancak aksine hükmeden de olmuştur: Ömer İbnu'l-Hattab ve İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhüm)'in, hayızlı olan kadını, veda tavafı yapması için Mekke'de hayız hâli geçinceye kadar ikâmete mecbur ettikleri rivayet edilmiştir. Bunlara göre, nasıl ifâza tavafı vacib ise, veda tavafı da vâcibtir, ifâzayı yerine getirmeden hayız olduğu takdirde üzerinden düşmezse veda tavafı da düşmez. İbnu Ömer ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhüm)'in bu görüşten rücû ettikleri de rivayet edilmiştir. Hz. Ömer'in, "Son ziyaret Beytullah'a olmalıdır" hükmünden hayızlı kadınlar hakkında da vazgeçmediği rivayet edilmiştir.
Ancak fukahâ, bu hükmün Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yapılan ve 1383 numarada kaydedeceğimiz rivayetle neshedildiğine kâni olmuştur.

?4? ??? ?????. ???:]?????? ???????? ??? ??????? ????? ?????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ???? ????????? ?????????[.

4. (1382)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Halka, son varacakları yerin Beytullah olması emir buyuruldu. Ancak hayızlı kadına ruhsat verildi." [Müslim, Hacc 380, (1328).][403]

AÇIKLAMA:

Ashab'tan bir kısmını, "hayızlı kadın veda tavafını yapmadan Mekke' den ayrılamaz" hükmüne sevkeden husus hadiste belirtilen emirdir. "Halka, son varacakları yerin Beytullah olması emir buyuruldu." Burada "Beytullah'ın son varılacak yer olması" tâbiriyle vedâ tavafı kastedilmiştir.
Önceki hadiste belirtildiği gibi bir kısım sahabenin, aslında "Veda tavafı yapılmadan Mekke terkedilmemeli, hayız olan kadın temizliğini bekler, tavafını yapıp öyle ayrılır" diye hükmederken, sonradan bu reyden vazgeçmiş olması ve hatta Hz. Ömer'in o ilk reyinden rücû etmemesi hayızlı kadınlar hakkındaki ruhsatın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonradan vâki olduğunu, Hz. Ömer'in de bu ruhsatı duymadığını ifade eder.
Bu hususu müteâkip rivayet tevsik edecektir. [404]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ???????.]???? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????? # ??????? ???????? ????? ????????? ????? #. ??????: ???????????? ????? ????????: ??????? ???? ????????. ?????: ??? ????[. ????? ????? ???? ??? ??????? .

5. (1383)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden Safiyye Bintu Huyey (radıyallahu anhâ) hayız oldu. Durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verilmişti.
"O bizi burada hapis mi edecek!" dedi. Kendisine, Safiyye'nin tavâf-ı ifâzayı yapmış olduğu söylenince:
"Öyleyse hayır, (beklemenize gerek yok, yola çıkınız)" açıklamasında bulundu." [Buhârî, Hacc 129, 145, Hayz 27, Megâzî 77; Müslim, Hacc, 382, (1211); Muvatta, Hacc 225-228, (1, 412-413); Nesâî, Hayz 23, (1, 194); Tirmizî, Hacc 99, (943); Ebu Davud, Menasik 85, (2003); Nesâî, Hayz 23 (1, 194); İbnu Mâce, Menâsik 83, (3072). Bu metin Şeyheyn (Buhârî ve Müslim) metnidir.][405]

AÇIKLAMA:

İfâza tavafını yaptıktan sonra, hayız olan kadının veda tavafı yapmak için temizlenmeyi beklemeden yola çıkabileceğine, kendisinden veda tavafının affedileceğine dair hüküm vermeye ulemâyı sevkeden rivayet budur. Veda tavafını hayız sebebiyle yapmayan kadına herhangi bir ceza terettüp etmez. 1379 numaralı hadiste daha fazla bilgi verilmiştir.[406]

?6? ??? ??????.]???? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????????? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ???? ????????????? ???????? ??????? ??????? ???????[. ????? ???? .

6. (1384)- Amre merhum anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) beraberinde kadınlar olduğu halde haccetse, kadınların hayız oluvermelerinden korkardı: Bu sebeple yevm-i nahirde (kurbanın birinci günü) hemen onlara öncelik tanır ve derhal ifâza tavaflarını yaptırırdı. İfâza tavaflarını yaptılar mı, artık onları (temizlensinler de veda tavafı da yapsınlar diye) beklemez, kadınlar hayızlı iken hemen (Medine'ye dönmek üzere) yola çıkardı." [Muvatta, Hacc 227, (1, 413).][407]

ERKEKLERİN KADINLARLA KARIŞIK TAVAFLARI

?1? ?? ??? ????? ???:]?????????? ??????? ??? ?????? ???? ??????? ????????? ????????? ???? ??????????? ?????: ?????? ????????????? ?????? ????? ??????? ????????? # ???? ??????????? ?????: ??????: ??????? ????????? ??????????? ?????: ?????? ??????????? ?????? ?????????. ????? ??????: ?????? ??????????? ??????????. ?????: ???? ?????? ??????????? ??????????. ??????? ????????? ??????

?????? ??????? ?????? ???????? ??? ?????????? ? ?????????????. ???????? ????????: ?????????? ?????????? ??? ???? ??????????. ???????: ??????????? ?????? ???????. ??????? ?????????? ?????????????? ???????????[. ????? ???????.»????????« ???? ????? ?????? ???????? ????? ????? ??????: ?? ????? ?????? .

1. (1385)- İbnu Cüreyc anlatıyor: "Atâ, bana İbnu Hişâm'ın kadınları erkeklerle karışık olarak tavaftan yasakladığı zaman dedi ki: "O bunu nasıl yasaklar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri bile erkeklerle birlikte haccettiler!" Ben Atâ'ya sordum:
"Onların beraber haccları örtünme emrinden önce miydi, sonra mıydı?"
"(Evet, kasem olsun) buna, ben örtünme emrinden sonra şâhid oldum!" diye cevap verdi. Ben tekrar sordum:
"Pekâlâ erkeklere nasıl karışırlardı?" Şu cevabı verdi:
"Erkeklere karışmazlardı, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) erkeklerden ayrı olarak tavaf ederdi, onlara karışmazdı." Hatta bir kadın kendisine: "Ey mü'minlerin annesi, yürü (Hacerü'l-Esved'e elimizi değerek) istilâm edelim!" demişti de Hz. Aişe ona:
"Sen dilediğin şekilde git" deyip kendisi gitmekten imtina etmişti. Onlar geceleyin kim oldukları bilinmez halde çıkarlar, (erkeklerle beraber tavaf yaparlardı.)
[Beytullah'a girmek istedikleri zaman da, erkeklerin tamamen çıkarılmış olmalarına kadar durup beklerler, sonra girerlerdi.]
(Atâ devamla): "Ben (Mekke kadısı) Ubeyd İbnu Umeyr'le birlikte, Müzdelife'deki Sebir dağında mücâvir (yani ikamet eder) olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına giderdim" dedi. Ben hemen sordum:
"Pekâlâ Hz. Aişe'nin örtüsü ne idi?"
"Keçeden yapılmış küçük bir Türk çadırının içindeydi. Çadırın bir perdesi vardı. Aişe (radıyallahu anhâ) ile bizim aramızda bu perdeden başka bir şey yoktu. Ben Hz. Aişe'nin üzerinde gül renginde bir zıbın gördüm." [Buhârî, Hacc 64.][408]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet İbnu Cüreyc ile Atâ arasında cereyan etmiştir. Anlaşıldığı üzere, hacc emiri olan Hişâm bir ara kadınlarla erkeklerin karışık olarak Beytullah'ı tavaf etmelerini yasaklayınca, böyle bir yasağın câiz olup olmayacağı üzerine Atâ ile İbnu Cüreyc, ilmî bir mübahesede bulunmuşlardır.
2- Rivayette adı geçen İbnu Hişam hakkında şârih Askalânî şu bilgiyi dermeyan eder: "Bu zâtın adı İbrahim'dir. Kardeşi de Muhammed İbnu Hişâm İbnu İsmâil'dir. Bunlar Emevî Halifesi Hişam İbnu Abdilmelik'in dayıları idiler. Hişâm bunlardan Muhammed'i Mekke emîrliğine, kardeşi İbrahim'i de Medine emîrliğine getirdi. Hişâm, halifeliği sırasında hacc emîrliğini de İbrahim'e havâle etmişti. Binaenaleyh rivayette zikri geçen İbnu Hişam'dan murad "İbrahim" olabilir. Sonra bunları, Yusuf İbnu Ömer es-Sakafî (Haccâc-ı Zâlim) ölmelerine kadar işkenceye tâbi tuttu. Bu hâl, Velîd İbnu Yezid İbni Abdi'l-Melik'in hakimiyetinin ilk senesine, bunun emriyle 125 hicrî yılında öldürülmelerine kadar devam etti."
3- Bu rivayet tavaf sırasında kadın-erkek ayırımını ilk defa ele alanın İbnu Hişâm olduğunu ifade eder ise de, bu işi daha önce Hz. Ömer'in ele aldığını ifâde eden rivayetler de var. Hatta, kadınlara karışarak hacceden bir erkeği görünce elindeki değnekle vurmuştur. Atâ, İbnu Hişâm'ın tatbikatını kınamaktadır. Ancak Hz. Aişe'den naklettiği müşâhede Hz.Ömer'in tatbikatını andırmakta, benzerlik arzetmektedir.
İbnu Uyeyne'nin bir rivayetinde tavafta kadın-erkek ayrımını ilk ele alan Hâlid İbnu Abdillah eKuşeyrî'dir. Bu zât da Abdülmelik İbnu Mervân zamanında hacc emîrliği yapmıştır. Bir müddet yasak koyup sonradan kaldırmış olabilir. Bunun emîrliği İbnu Hişâm'dan çok daha evvellere gider.
Günümüzde maddî imkânların ve ulaşım vâsıtalarının artmasıyla milyonu taşan hacı kâfilesinin, tavaf esnasında nefesleri keser derecede meydana getirdiği izdiham ve sıkışıklık, her hacıya, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı tavaf yapmalarını ve hatta şeytan taşlamalarını sağlayacak bir formül bulunamaz mı? sorusunu sordurmaktadır. Daha Ashab devrinde duyulan bu ihtiyaç, gittikçe bir zaruret hâlini almaktadır. Meselenin üzerine ciddiyetle gidildiği takdirde bir çözüm bulunabileceği ümidindeyiz.
4- Sebir dağı, Müzdelife'de büyük bir dağın adıdır. Müzdelife'den Mina'ya giderken sol kol üzerindedir. Mekke civarında yedi ayrı dağın ismi Sebir'dir.
5- Mücâvir, mükim demektir. Ancak, burada bir nevi i'tikaf demektir, iki çeşittir: Gece ve gündüz mücâvereti; sadece gündüz mücavereti. İbnu Battâl hadiste Harem bölgesinin her tarafında mücâveretin câiz olduğu hükmünü çıkarmıştır.6- Hadis, kadınların tavafta kendilerini belli etmeyecek bir kıyafete bürünmelerinin, geceleyin tavafı tercih etmelerinin, erkeklerden ayrı ve onların arkasından tavaf yapmalarının efdal olacağını göstermektedir.[409]

HICR'IN GERİSİNDE TAVAF

?1? ?? ??? ?????? ???? ?? ???? ???:]???????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????: ??? ??????? ???????? ????????? ?????? ??? ?????? ?????? ????????????? ?? ??????????? ??? ?????????? ??????????? ????? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ??? ????????? ?????????[. ????? ??????? .

1. (1386)- Ebu's-Sefer Saîd İbnu Muhammed anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı işittim, diyordu ki: "Ey insanlar, size söyleyeceğimi benden dinleyin, (bilahare) söyleyeceklerinizi de bana dinletin." "İbnu Abbâs şöyle dedi, İbnu Abbâs böyle dedi" diye kafadan atmayın. Beytullah'ı kim tavaf edecekse Hıcr'ın gerisinden tavaf etsin. Oraya "Hatîm" demeyin. Zîra cahiliye devrinde kişi yemin edip kamçısını veya ayakkabısının tekini yahut yayını atardı." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 26.][410]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'in açıklamasına göre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ilk cümlesinde: "Beni dinleyip, anladığınızı bir tekrar edin, sözlerimden ne anladığınızı bir göreyim" demek istemiştir. Sanki İbnu Abbâs, halkın kendi söylediklerini eksik, fazla anlayıp sonra da bunu kendisine nisbet ederek -hiç söylemediği şeyleri- rivâyet etmelerinde endişe duymaktadır. Ve: "İyi dinleyin, tam ve eksiksiz zaptedin, iyice kavramadan "İbnu Abbâs şöyle söyledi" demeye kalkmayın!" demek istediler.
2- İbnu Abbâs, Hıcr'ın gerisinden yürümelerini söylüyor. Hıcr, daha önceleri de belirtildiği üzere, Kâbe'nin rükn-i Irakî ile rükn-i Şâmî arasını teşkil eden kuzeybatı duvarının karşısında, yarım daire şeklinde, 1 metrekadar yüksekliğindeki duvarın içinde kalan kısımdır. Burası Kâbe'nin içinden sayılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nübüvvet gelmezden önce yapılan tâmir sırasında, malzeme yetmediği için duvarın dışında bırakılmıştır. Hıcr'ı ihâta eden yarım dâire şeklindeki duvara Hatîm denir.
3- İbnu Abbâs, Hıcr'a, "hatîm" denmemesini tenbih ederken -Saîd İbnu Mansûr'un rivayetine göre- bir zât: "Hatîm nedir?" diye sorar. İbnu Abbâs: "O hatîm değildir..."der. Ebu Nuaym'ın Müstahrec'inde yer alan rivayette, İbnu Abbâs şöyle devam eder: "Cahiliye insanları onu (Hıcr'ı) hatîm diye isimlendiriyorlardı. İçerisinde Kureyş'in putları vardı..."
Bir başka rivayette, "...Cahiliyeden biri yemin etmek isterse, değneğini koyar yemin ederdi, kim tavaf edecekse gerisinden etsin" der.
Hülâsa mâna şu oluyor: Cahiliye insanları birbirleriyle yeminleşecekleri zaman, yemin eden kimse bir kamçı veya ayakkabı teki veya yay veya bir değnek atar, bunu yeminine işâret kılardı. Bu sebeple oraya hatîm adını verdiler, çünkü orada eşyalar çürürdü. Buraya "hatîm" denmesi ile ilgili başka tahminler de yapılmıştır. Buna göre, zâlimlere orada beddua edilmesi, orada edilen duanın kabul görerek zâlimi helak etmesi sebebiyledir. Bir başka tahmine göre oraya "hatim" denmesi, buranın Beytullah'tan ayrılması, koparılması, duvarının yarım kalması sebebiyledir. Bir başka görüşe göre, burada dua için, fazla izdiham

yaparak insanların birbirlerini ezmelerinden dolayı "hatim" denmiştir. Başka tahminler de ileri sürülmüştür.
Hatim kelimesi kırma, ezmek, parçalamak mânasını taşıyan bir kökten gelir.İbnu Hacer der ki: "
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın yaptığı açıklama, bu söylenenlerin pekçoğunu reddetmede yeterli bir delildir."[411]

SAFA VE MERVE ARASINDA SA'Y

?1? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ????????? # ??? ?????????? ?????? ???????? ????????????? ??? ??????? ???????? ???????? ?'?????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1387)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne de Ashab-ı Kirâm (radıyallahu anhüm)'ı Safâ ile Merve arasında birden fazla tavafda bulunmadı, bu da ilk defa yaptıkları tavaf idi." [Ebu Dâvud, Menâsik 54, (1895); Nesâî, Hacc 182, (5, 244); Müslim, Hacc 140, (1215) İbnu Mâce, Menasik (2972).][412]

AÇIKLAMA:

1- Burada Safâ ve Merve arasındaki "tavaf"tan maksad "sa'y"dir.
2- Görüldüğü üzere bu hadis, haccla birlikte umre de yapmak isteyenlerin, hem hacc ve hem de umre için bir kere sa'y etmelerinin yeterli olduğunu ifâde etmektedir. Daha önce de geçtiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabından bir kısmı hacc-ı kıran yapmış idi. Diğer bir kısmı da hacc-ı temettu yapmış idi. Hacc-ı kıran yapanlar, umre tavafından sonra sa'y yapınca, ifâza tavafı sırasında sa'y yapmazlar.
Nevevî sadedinde olduğumuz hadisin hacc-ı kıran yapanlarla ilgili olduğunu, hacc-ı temettu yapan Ashab'ın iki sa'y yaptıklarını, birinci sa'y ilk gelindiği gün umre için, ikinci sa'y de hacc tavafıyla birlikte hacc için olduğunu ve bu ikincinin yevm-i nahirde edâ edildiğini belirtir. Ayrıca der ki: "Bu hadis hacc-ı kıran yapanlara İfâza için bir tavaf ve bir sa'y gerektiğine hükmeden Şâfîî ve etbaına açık bir delildir, İbnu Ömer, Câbir, Hz. Aişe, Tâvus, Atâ, Hasan Basrî, Mücâhid, İmam Mâlik, İbnu'l-Macesun, Ahmed, Ishak, Dâvud ve İbn'l-Münzir de böyle hükmetmişlerdir."
Ulemâdan bir diğer grup hacc-ı kırân yapanlara da iki tavaf ve iki sa'y gerektiğine hükmetmiştir. Ebû Hanife, Şâ'bî, Nehâî, Câbir İbnu Zeyd, Abdurrahman İbnu'l-Esved, Sevrî, Hasan İbnu Sâlih, iki rivayetten birinde Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) bu görüştedir. Ashab'tan Hz. Ali ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ)'un dahi bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
Üçüncü bir görüşe göre, hacc-ı kıran yapsın, hacc-ı temettu yapsın, her iki çeşit hacıya da bir tavaf bir sa'y gerekir. Bu hadisin zâhiri de bunu ifâde etmektedir. Ahmed İbnu Hanbel'in, -oğlundan gelen bir rivâyette- böyle hükmettiği bilinir.
Bu mevzuya daha önce de temas edilmiştir (1285 numaralı hadise bak.)[413]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]???? ????????? # ????? ??????? ????????????? ????????? ??? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.??? ?????: ??????? ????????? ??????????? ?? ??????? ??????????? ????? ??????? ??? ??????? ????????.»????????????« ??? ???????? ?? ??? ?????? ?? ??? ??????? ???????? ?? .

2. (1388)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kâbe'yi başına yular veya başka bir şey takılmış halde tavaf eden bir adam görmüştü. Hemen yuları koparıp attı." [Buhârî, Hacc, 65, 66, Eymân ve'n-Nüzûr 31; Ebu Dâvud, Eyman ve 'n-Nüzûr 23,(3302); Nesâî, Hacc 186, (5, 221-222), Eymân ve'n-Nüzûr 30, (7, 18).]
Bir başka rivayette şöyle denmiştir "...burnuna geçirilmiş bir halka ile birisini yeden bir adam görmüştü, derhal halkayı kopardı ve adama: "elinden tutarak yed!" diye emretti.[414]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Nesâî'de gelen vechinde böyle eziyetle kendini yeddirmeye nezretmiş olduğu belirtilir.
2- Hadiste geçen zimâm kelimesi yular demektir ve kolayca yedmek için hayvana takılır. İnsanın yularlanması büyük hakâret olur, kişinin kendi kendine takması, nefsini alçaltmaya yönelik bir davranıştır.
Hadisin Buhârî'de gelen vechinde hizâme tâbiri geçer. Bu yulardan öte bir yedme vasıtasıdır. Huysuz hayvanların kolayca yedilebilmesi için hayvanlara, burun deliklerini ayıran zara takılan ip vs. halkadır. İnsana bunun takılarak yedilmesi daha büyük bir hakaret, daha büyük tezlil ve tezelküldür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit terbiyeyi, taabbüdü, tevazu ve tezellülü yasaklamıştır.[415]

?3? ??? ??? ??? ??????]???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ??????: ??? ????? ?????? ?????? ? ?????? ????????? ???? ???????? ?? ???????? ???? ??????? ????? ?????????? ?? ?????????? ??????? ????? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????. ?????? ?????: ???? ??????? ??????? ???? ????? ??????????? ????????: ???????? ??? ?????? '???????? ?????? ?????????? ????????[. ????? ???? .

3. (1389)- İbnu Ebî Müleyke anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Beytullah'ı tavaf eden cüzzamlı bir kadın görmüştü, hemen:
"Ey Allah Teâla'nın câriyesi, insanlara ezâ verme, sen evinde otursan kendin için daha hayırlı olurdu!" dedi. Kadın (söz tutup) evinde oturdu. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in vefatından sonra bir adam kadına uğrayarak:
"Seni haccdan yasaklayan kimse artık vefat etti, çık evinden!" dedi. Kadın adama şöyle cevap verdi:
"Allah'a yemin olsun, ben ona sağken itaat edip, ölünce isyân edecek kimse değilim." [Muvatta, Hacc 250, (1, 424).][416]

AÇIKLAMA:

Cüzzam hastalığı, vücuddan deri ve et parçalarının kopup dökülmesine sebep olan bir hastalıktır. Cüzzamlı hem manzarası, hem pis kokusu ve hem de bulaşma durumuyla başkalarını rahatsız edecektir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu davranışıyla, insanlara rahatsızık verecek bir hastalığa mübtelâ olanların haccdan yasaklanabileceği prensibini va'zetmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) soğan sarımsak kokanları mescide almaz, Bakî'e kadar sürer çıkartırdı. Öyle ise, soğan sarmısakdan çok daha rahatsızlık verici ve umumî sağlığı tehdid edici durumlara haccda elbetteki müsaade edilemez.[417]

?4? ??? ???????? ?? ??????.]?????? ???? ??????? ????? ????????: ?????????? ?????? ?????????

???????????? ?????? ???? ????????. ???????? ???? ????? ????????: ?????????? ???? ????? ????? # ???? ???????? ??????? ??????: ??????? ?????????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (1390)- Abdullah İbnu's-Sâib'in anlattığına göre, (yaşlanıp gözlerini kaybettiği vakit) İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a (tavaf sırasında) refakat edip, Haceru'l-Esved'i takip eden (Haceru'l-Esved ile) kapı arasındaki kısımda (mültezem) durdurmuş bu sırada İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kendisine: "Bana söylendiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) işte burada namaz kılarmış" demiştir. Abdullah İbnu Sâib de "evet" demiş, bunun üzerine İbnu Abbâs, kalkıp orada namaz kılmıştır." [Ebu Dâvud, Menâsik 55; Nesâî, Hacc 133, (5, 221).][418]

?5? ??? ????.]?????? ???????? ???? ????? ??? ??? ???????? ???? ???? ?????? ????? ?????????? ?????? ??? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????? ???????? ???????? ???????????? ????? ??????? ?????? ??? ???????[.??????? ????? »??????????« ?? ?? ??? ???? ?????? ??? ??? ????? ?????? ????? .

5. (1391)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh), mürâhık (yani zaman bakımından daralmış, vakfeyi kaçırma endişesine düşmüş) olarak Mekke'ye gelince, Beytullah'la Safâ ve Merve'yi tavaftan önce, Arafat'a çıkar, Arafat'tan döndükten sonra tavafını îfa ederdi." [Muvatta, Hacc 125, (1,371).][419]

AÇIKLAMA:

Burada, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'ın tatbikatından verilen örnekle şu hüküm belirtiliyor:
Bir kimse hacc için Mekke'ye geldiği zaman vakti daralmış ise, kudüm tavafını terkedip Arafat'taki vakfeye yetişir. Vakfe haccın farzıdır, onu kaçıran o yıl haccı kaçırmış olur. Ama kudüm tavafı farz değildir sünnettir, yapamayandan sâkıt olur ve herhangi bir şey gerekmez.
Arafat'tan sonra îfa edilen tavaf, artık kudüm tavafı olmaz, farz olan ifâza tavafı olur. Kudüm tavafı sâkıt olur.[420]

?6? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]???? ????? ????? #: ??????? ?????? ?????????? ???????????? ???????? ???????? ???????????? ???????? ????????? “??????? ?????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ?????????

6. (1392)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Beytullah'ı tavaf etmek, Safâ ve Merve arasında sa'yetmek ve şeytan taşlamak Allah'ı zikretmek için emredilmiştir." [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1888); Tirmizî, Hacc 64, (902).][421]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, bu hadisi şöyle açıklar: "Yani bu sayılan mübarek yerlerde Allah'ı zikretmek için onlar menâsik kılınmıştır. Sakın ha gâfil olunmaya! Beytullah'ın etrafında tavaf ve vakfeler dua için emredilmiştir. Zîra, bu iki yerde yapılan ibâdetler parlaktır. Şeytan taşlama ile Safâ ile Mere arasında sa'y de, Allah'ı zikretmek için sünnet kılınmıştır. Yâni atılan her taşla birlikte tekbir getirmek sünnettir, sa'y sırasında da dualar sünnettir."[422]

TAVAF VE SA'YDE DUA

?1? ?? ???????? ?? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ????? ?? ?????????? ??? ????? ????????????: ???????? ?????? ?? ?????????? ???????? ??? ?Œ?????? ???????? ??????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

1. (1393)- Abdullah İbnu Sâib anlatıyor: "Safâ ile Merve arasındaki tavaf sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dua ettiğini işittim:
"Rabbimiz bize dünyada hayır ver, ahirette de hayır ver ve bizi ateş azabından koru." [Ebu Dâvud, Menâsik 52, (1892).][423]

AÇIKLAMA:

Bu dua Kur'ân'da gelen dualardandır (Bakara 201). Bu, câmî bir duadır. Zîra Allah'tan hem dünyada hem ahirette hasen istenmektedir. Hasen güzel ve hayır mânalarına gelir. Yani istenen şey belli muayyen bir hasen olmadığı için, bunun içerisine bütün hasenler, hayırlar, iyi olan şeyler eksiksiz girer. Alimler "dünyadaki hasen"le ilim, amel, âfiyet, af, rızk, temiz hayat, kanaat, sâlih evlat vs. akla gelebilecek bütün hayırlı şeylerin kastedildiğini, "ahiretteki hasen"le de mağfiret, cennet, yüksek dereceler, peygamberlere mürâfakat, rıza, rü'yet (Allah'ın cemalini görmek), lika (Allah'a kavuşmak) vs. uhrevî füyûzâtın kastedildiğini söylerler.
"Ateşin azabından korunma" talebiyle de cehennemin yakması, dondurması, zehiri, açlığı, susuzluğu, pis kokusu, darlığı, akrebleri, yılanları gibi nasslarda gelen her çeşit azabından korunma taleb edilmiş olmaktadır.
Mü'min, duaların makbul olduğu o mübârek yerlerde bu çeşit câmi dualarla dua etmeli, dünyevî, maddî, müşahhas, fânî şeyleri taleb ederek vaktini heder etmemelidir.[424]

?2? ??? ????.]?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???? ????????: ?????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????? ? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????????? ??“????? ??? ? ?????????? ?????? ?????? ???????????? ?????? ????????[. ????? ????.???? ????: ??????? ????????? ????? ???????????? ???????: ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ???????? ?????? ???? ???? ???? ???????? ???????? ????? ?????? ????????? ?????????? ?? ?????????? ??????? ?? ???? ?????? .

2. (1394)- Nâfi' (rahimehullah)'nin anlattığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i Safâ tepesi üzerinde şöyle dua ederken işitmiştir:
"Ey Allah'ım, Kitab-ı Mübîn'inde: "Bana dua edin size icâbet edeyim!" (Gâfir 60) diyorsun, sen sözünden dönmezsin. Ben şimdi senden istiyorum: Bana hidayet verip İslâm'ı nasib ettin, onu geri alma. Son nefesimi Müslüman olarak vermemi nasib et" (Âmin). [Muvatta,Hacc 128, (1, 372-373).]
Ya Rabb, aynı duayı biz de yapıyoruz, kabûl et!
Rezîn şunu ilâve etmiştir: "(İbnu Ömer), üç kere tekbir getirir ve şöyle derdi: "Allah'tan başka ilâh yoktur, O tekdir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, bütün hamdler O'na âittir, O her şeye kâdirdir." Bunu da yedi kere tekrarlardı.

Merve'de de, her şavtta aynı şeyleri tekrar ederdi. [Rezîn'in bu ilâvesi de Muvatta'nın aynı babındadır (127. hadis)[425]

?3? ??? ????? ?????:]??????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ???? ??????????? ????????? ?????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???? ???? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ???? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???? ????????[.

3. (1395)- Rezîn'in bir rivayetinde şöyle denir: "Bu yirmi bir tekbir, yedi tehlîl eder. Bunlar arasında da dua eder, Allah'tan ister, sonra (tepeden inmeye başlar), vadinin tabanına (şimdilerde Yeşil Sütunlara) varınca koşmaya başlar, buradan çıkıncaya kadar koşar, Merve yamacına varınca normal yürümeye devam eder. Tepeye, zirveye çıkar, orada durup, Safâ'da yaptıklarını aynen tekrâr ederdi.
Bunu yedi kere tekrarlar ve böylece sa'yini tamamlamış olurdu."[426]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ????? # ???? ????? ???? ????? ????? ????? ??????: ? ???? ? ?????? ?????? ? ?????? ???? ??? ?????? ???? ?????? ??? ??? ???? ??? ???????? ????? ????? ?? ??????? ???????? ????? ???? ?????? ??? ?????[.

4. (1396)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safâ tepesinde durduğu zaman üç kere tekbir getirip sonra: Allah'tan başka ilah yoktur. O tekdir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir, O herşeye kadirdir" derdi. Ve bunu üç sefer tekrar eder, dua okurdu. Aynı şeyi Merve tepesinde de yapardı." [Muvatta, Hacc 127, (1, 372); Müslim, Hacc 147, (1218); Ebu Dâvud, Menâsik 57, (1908); İbnu Mâce, Menâsik 84 (3074).][427]

?5? ??? ??? ???? ???:]???? ???? ??? ?????? ?????? ????????? ???????? ??? ???? ??????[. ??????? ???? .

5. (1397)- İbnu Şihâb anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Beytullah'ı tavaf ederken telbiye getirmezdi."
[Muvatta, Hacc 47, (1, 338).]

AÇIKLAMA

Zürkanî, bu hususta şu açıklamayı sunar: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in tavaf sırasında telbiye getirmemesi, bunun meşrû olmamasındandır.
Bu sebeple oğlu Sâlim de tavafta telbiyeyi mekruh addetmiştir. İbnu Uyeyne der ki: "Kendisine ihtida edilip uyulanlardan Atâ İbnu's-Sâib hâriç hiç kimsenin Beytullah'ın etrafında telbiye getirdiğini görmedim." Şâfiî hazretleri ve Ahmed İbnu Hanbel sessizce telbiye getirmeyi câiz bulmuşlardır. Ancak Rebîa tavaf edince telbiye getirirdi."
Hanefilere göre, telbiye, Zilhicce'nin 10'uncu günü (yâni bayramın birinci günü) şeytana ilk taşın atılmasına kadar devam eder, o zaman bırakılır. [428]

ÜÇÜNCÜ FASIL

BEYTULLAH'A GİRİŞ

?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]?????? ????? ????? # ???? ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????. ??????: ????? ???????? ??????????? ?????? ????????????? ???? ?????? ??? ????????????? ??? ??????????? ????? ?????? ??? ?????? ???? ???????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1398)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mesrûr bir halde yanımdan çıkmıştı, sonra üzüntülü olarak geri döndü. Dedi ki:
"Kâbe'ye girdim. Ancak pişman oldum, yaptığım bu işi geri getirebilseydim, girmezdim. Ümmetime meşakkat vermiş olmaktan korkuyorum."[429]

?2? ?????:]???????? ????? ???? ????? ???????? ????? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ??????? ???? ???????[.

2. (1399)- Tirmizî'de şöyle denir: "...Yapmamış olmayı temenni ettim. Zîra, kendimden sonra ümmetimi yormuş olmaktan korkuyorum." [Ebu Dâvud, Menâsik 95, (2029); Tirmizî, Hacc 45, (873); İbnu Mâce, Menâsik 79,(3063).][430]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yaptığım bu işi geri getirebilseydim" cümlesiyle: "Bu işi yaptıktan sonra öğrendiğim şeyi, yapmazdan önce bilseydim kesinlikle Kâbe'ye girmezdim" demek istemiş ve bu ifade ile pişmanlığını ortaya koymuştur.
Tirmizî'de bu endişe daha açık ifâde edilmiştir: Mesrûr çıktığı halde, yanına üzgün dönmüş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Hz. Aişe, bu kederin sebebini sorar ve şu cevabı alır: "Kâbe'ye girdim. Sonra girmemiş olmayı temenni ettim. Şimdi ben, kendimden sonra gelecek ümmeti yormuş olmaktan korkuyorum." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu üzüntüsü, ümmetin, Kâbe'yi hac menâsikinden zannederek, mâruz kalacağı imkânsızlıklar ve bunun ümmette hâsıl edeceği keder sebebiyledir, denmiştir.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kâbe'ye ne zaman girdiği ihtilâflıdır. Bir kısım âlimler, kesin bir üslûbla sâdece Fetih senesinde girdiğini söyler. Ancak Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Fetih senesi dışında Beytullah'a girdiğinin delilidir, çünkü Fetih yılında Hz Aişe (radıyallahu anhâ) beraberinde değildi" der. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye dönünce Hz. Aişe'ye anlatmış olabilir" diye bu durum te'vil edilmişse de, bariz şekilde tekellüflü bulunduğu için kabul görmemiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umre sırasında Kâbe'ye girmediği kesinlik kazanan bir husustur. Bazı âlimlere göre Veda haccı sırasında girmiş olması daha kuvvetle muhtemeldir. Beyhakî buna kânidir. 1408 numaralı hadiste daha fazla açıklama gelecek.
3- Cumhur bu hadisten şu hükmü çıkarmıştır: "Kâbe'ye girmek haccın menâsikinden değildir."
Ancak Kurtubî, Kâbe'ye girmeyi haccın menâsikinden addeden âlimlerden bahsetmektedir. Her hâl u kârda Kâbe'ye girmenin müstehab olduğu kabûl

edilmiştir. Buna delil olarak İbnu Huzeyme'nin kaydettiği şu hadis gösterilir: ???? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ???????? ?????????? ???? "Beytullah'a giren, bir cennete girmiş olur ve mağfirete uğramış (günahlar affedilmiş) olarak çıkar." Kâbe'ye girmenin müstehablığına başka delil ve karineler de gösterilmiştir.
Not: Bu mevzu ile ilgili geniş açıklamayı 1408'de yapacağız.[431]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????????? # ????????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????. ???????? ???????? ?????? ????? ???? ?????? ????????? ??? ?????????? ???? ?????? ????? ????? ?????? #? ?????? ?????? ?????? ????????????? ???????????????? ???????? ?????? ??? ???????? ???? ??????[. ????? ????? .

3. (1400)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), beraberinde Usâme İbnu Zeyd, Bilâl, Osman İbnu Talha (radıyallahu anhümâ) olduğu halde hep beraber girip kapıyı kapadılar. Açtıkları zaman içeri ilk giren ben oldum. Bilal'le karşılaştım ve hemen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'nin içerisinde namaz kılıp kılmadığını sordum.
"Evet" dedi, "iki Yemânî direk arasında." Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."
Not: 1400-1408 arasındaki hadislerin kaynaklarını 1408'nin sonunda toptan vereceğiz.[432]

?4? ??? ?????:]??????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ????????? #? ?????: ?????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ???? ????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????????? ???? ??????? ????????? ????? ??????[.

4. (1401)- Bir rivayette geldiğine göre (İbnu Ömer) şöyle demiştir: "Çıktığı zaman Bilâl (radıyallahu anh)'e sordum:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içerde ne yaptı?" Cevaben:
"İki direği sağına, birini de soluna aldı, üç direği de arkasına aldı. -O zaman Beytullah'ta altı direk vardı- sonra namaz kıldı."[433]

?5? ??? ?????:]?????? ??????????? ?????? ???????????????? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ?????? ??????? ?? ?????? ??????????? ????????????[.

5. (1402)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Beytullah'a girdiği zaman soluna gelen iki direk arasında iki rek'at namaz kıldı. Sonra çıktı ve Kâbe'nin önünde iki rek'at namaz kıldı."[434]

?6? ??? ???? ?????:]??????? ????? ????? # ????? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????[.

6. (1403)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih senesi, devesi Kasvâ'nın üzerinde olduğu halde ilerledi, terkisinde de Üsâme (radıyallahu anh) vardı."[435]

?7? ??? ????:]???? ??????? '??????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ???????? ??????: ???????? ????????????? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ??????????. ??????: ??????? ?????????????? ??? ???????????? ????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ??????? ???? ??? ?????????? # ???????? ???????? ???????[.

7. (1404)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir:
"...Üsâme'ye ait bir devenin üzerinde (gelip) Kâbe'nin avlusunda deveyi ıhdı. Sonra, Osman İbnu Talha (radıyallahu anh)'yı çağırdı ve:
"Kâbe'nin anahtarını bana ver!" dedi. Osman annesine koştu. Ancak kadın vermekten imtina etti. Osman (radıyallahu anh):
"Allah'a kasem olsun ya derhal verirsin veya şu kılıncım belimden hemen çıkacaktır!"diye kükredi. Bunun üzerine kadın anahtarı Osman'a hemen verdi, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip teslim etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'yi açtı..." Devamını önceki rivayetteki gibi zikretti.[436]

?8? ??? ???? ????? ????? ?? ??? ???? ???:]??????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ??????????. ?????: ?????????? ????????? ???? ????????? # ?????? ?????? ????????? ????? ?? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?? ?????? ????????? ??????????? ??????: ????? ??????????[.

8. (1405)- Yine Müslim'de kaydedilen bir rivayette, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şunu söyler: "Sizler Kâbe'yi tavafla emrolundunuz, içine girmekle değil." Ve der ki: "Üsâme (radıyallahu anh) bana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Beytullah'a girdiği zaman her tarafında dua ettiğini, dışarı çıkıncaya kadar namaz kılmadığını, çıkınca Beytullah'ın önünde (kapısına yakın yerde) iki rek'at kılıp: "Bu (Beyt), kıbledir" dediğini haber verdi."[437]

?9? ??? ???? ???????:]?????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????[.

9. (1406)- Buhârî'nin bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye girdi. İçeride altı direk vardı. Her bir direğin yanında bir miktar durdu, dua etti, ama namaz kılmadı."[438]

?10? ???? ???????:]?????? ?????????? ????????? ?? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????????????[.

10. (1407)- Nesâî'de şöyle denmiştir: "Kâbe'ye girdi ve her tarafında tesbihde bulundu. Namaz kılmadan çıktı. Makâm'ın gerisinde iki rek'at namaz kıldı."[439]

?11? ??? ???? ??:]?????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?'??????????????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ?????????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ????? ????? ?????? ???? ??? ??????????? ???? ?????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ?????????????? ??????? ??????? ????????? ?????????????? ????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ???????? ??????????? ????????????? ?????????????? ?????????????? ?????????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????????????? ????? ?????? ???????? ???????????? ???????????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????: ????? ???????????[.»??????????« ???? ????? ??? ?????? ??? ??? ???? ????? # ???? ????? ??? ????? ???.

11. (1408)- Nesâî'nin bir diğer rivâyeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] Kâbe'ye girdi, ilerledi. Kapıya yakın bulunan iki sütunun arasına gelince oturdu. Allah'a hamd ve senâda bulundu. Sonra kalkıp Kâbe'nin arka cihetinden karşısına gelen kısma kadar yürüdü. Alnını ve yanağını sürdü. Allah'a hamd u senâda bulundu, dua ve istiğfar etti. Sonra Kâbe'nin her bir köşesine gitti ve her birini tekbir, tehlil, tesbih ve Allah Teâla'ya senâ, dua ve istiğfarla karşıladı.Sonra çıkıp, Beytullah'ın ön yüzünde iki rek'at namaz kıldı. Namazdan çıkınca: "Bu (Beyt), kıbledir" dedi." [Buhârî, Hacc 51, 52, 54, Megâzî 77, 48 Salât 30,81, 96, Teheccüt 25, Cihâd 127; Müslim, Hacc 388-397 (1329-1332); Muvatta, Hacc 193, (1, 398); Ebu Dâvud, Menâsik 93, (2023); Nesâî, Mesâcic 5, (2, 33-34), Hacc 126, 127, 131, 139 (5, 216-221), Kıble 6, (5, 217).][440]

AÇIKLAMA:

1- Son on bir hadisin hepsi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye girişi, onu ziyaret şekli, içerisinde namaz kılıp kılmadığı, nerelerde hangi duaları nasıl yaptığı gibi birbirini tamamlayan teferruat meselelerle ilgilidir. Bu meselelerin her birisiyle ilgili âlimlerin farklı değerlendirmeleri olmuştur. Burada mühimlerine muhtasaran temas edeceğiz.[441]

1) KÂBE'YE RESULULLAH (aleyhissalâtu vesselâm) NE ZAMAN GİRDİ?

Bu meselede üç ihtimal mevzubahis olmuştur:
1- Umretu'lkaza'da,
2- Fetih sırasında,
3- Veda haccı sırasında.
Umretü'lkaza'da girmiş olma ihtimali son derece zayıf kabûl edilerek bunun üzerinde fazla durulmamıştır. "Çünkü, denir, o zaman Kâbe putlarla dolu idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) putun olduğu yere girmez, zîra putun bulunduğu yere melek girmeyeceğinden yalnız kalacaktı. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meleklerden ayrı kalmaya tahammül edemezdi. Ayrıca, Mekke'de üç günlük kalma, Hudeybiye antlaşmasında yer alan şart gereği idi. Kâbe'ye girme hususunda antlaşmada şart yoktur." Böyle bir şart koşsa müşrikler antlaşmaya yanaşmayabilirdi. Bu sebeple koymamış olabilir" denmiştir.
2- Fetih günü girmiş olma ihtimali: Bu kuvvetli bir ihtimaldir. Bunu tasrih eden sahih rivayetler var. İbnu Hacer, 1403 ve 1404 numarada kaydedilen hadislerin sarahatine dayanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Fetih sırasında Kâbe'ye girdiğine hükmeder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'nin anahtarını istediği Osman İbnu Talha -ki hakkında genişçe bilgi sunacağız- câhiliye devrinden beri Kâbe'nin perdedarlığını yapan kimsedir.
3- Veda haccında girmiş olma ihtimâli: Beyhakî ve bir kısım âlimler buna hükmederler. 1398 numarada Hz. Aişe'den kaydedilen rivayet de buna delildir. Ancak Fetih günü girdiğini söyleyenler, bu hadisi şöyle te'vil ederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe'ye, o durumu Medine'ye döndüğü vakit anlatmış olabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye Veda haccında girdiğini söyleyenlerden bir kısmı, "Kâbe'ye girme"nin hacc menâsikinden olduğunu ifade etmişlerdir.
Ancak bu görüş pek taraftar bulmamıştır. Buhârî, İbnu Ömer'in çok hacc yaptığı halde Kâbe'ye girmediğine dair rivayeti kaydederek bunu reddedenler arasında yer alır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye girmesiyle ilgili hâdiseyi rivâyet edenlerin en meşhuru ve üstelik sünnete uymada titizliğiyle tanınmış olan İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)' in pekçok hacc yapmasına rağmen Kâbe'ye girmemiş olması, Buhârî için, bunun menâsikten olmadığı hususuna yeterli bir delil olmuştur.
4- Fetih ve hacc sırasında girme ihtimâli: Rivâyetlerdeki ihtilâfı te'lif edici bir grup âlim bu görüşü ileri sürmüştür. Bu te'vil az sonra temas edeceğimiz bir başka ihtilâfı da ortadan kaldıracaktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'nin içinde namaz kıldı mı, kılmadı mı? Buhârî şârihlerinden Mühelleb'in yorumuna göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye bir kere Fetih yılında girmiş ve iki rek'at namaz kılmıştır, bir kere de Veda haccı sırasında girmiştir ve bu girişte namaz kılmamıştır. İbnu Hibbân da: "Bana, bu iki rivayeti cem etme hususunda en uygun geleni, iki haberin iki ayrı vakitte cereyan eden vak'a ile ilgili olduğuna hükmetmektir" demiştir.
Bu te'life Nevevî itiraz ederek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın Veda haccında değil, Fetih sırasında Kâbe'ye girmiş bulunduğu hususunda ihtilâf yok" der.
Bu konuyla ilgili farklı görüşleri delilleriyle birlikte kaydeden İbnu Hacer, kesin bir tavır takınarak herhangi birini tercih etmez. Ancak hadisten çıkarılan fevâid kısmında: "Kâbe'ye girmek müstehabdır" der.[442]

2) KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ

Üzerinde durduğumuz mevzuun teferruatlı ve ihtilâflı noktalarından biri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içeride namaz kılıp kılmadığı meselesidir. Zîra, yukarıda kaydedilen hadislerden bir kısmında (1400-1401-1402) Bilal-i Habeşî (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içeride iki rek'at namaz kıldığını söylerken, bir kısmında (1405-1406-1407-1408) Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ), Kâbe' nin içinde Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kılmadığını söylemektedir.
Şârih İbnu Hacer'in dikkat çektiği daha enteresan bir duruma göre, Kâbe'nin içinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kılmadığını söyleyen Üsâme (radıyallahu anh)'den İbnu Ömer'in yaptığı bir rivâyette -ki bu rivayet Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiştir- Üsâme, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içeride namaz kıldığını söylemiştir.
Görüldüğü üzere, sahih hadisler bu mevzuda ihtilaf ederler. İslâm âlimleri bu rivayetleri birkaç noktadan te'lif ve izaha kavuştururlar. Denir ki:
1) Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'in rivayeti isbat edici olması sebebiyle tercih edilme şansını elde tutar. Çünkü, umumî kâidedir, iki rivâyet nefy ve isbat hususlarında ihtilâflı olurlarsa isbat edicinin tercih edilmesi esastır.
2) Bilal'in rivayetlerinde ihtilâf olmadığı halde Üsâme'nin rivayetleri ihtilâflıdır. Belirtildiği üzere İbnu Ömer, Üsame'nin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'de namaz kıldı" dediğini rivayet etmiştir.
3) Nevevî her iki rivâyeti şöyle bir te'life kavuşturur: "Bunlar Kâbe'ye girdikleri zaman dua ile meşgul oldular. Bu esnâda Üsâme (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dua ederken gördü. Üsame kendisi dua ile bir köşede meşgul olurken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka yerde iki rek'at namaz kıldı. Bu esnada Bilal, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yakınında olduğu için gördü, Üsâme ise uzaklığı ve dua ile meşguliyeti sebebiyle görmedi. Zîra kapının kapalı oluşu, içeride karanlık hâsıl etmişti. Ayrıca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le Üsâme arasına içerdeki sütunlar da perde yapmış

olabilir. Bu sebeple zannına uyarak Hz. Üsame Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın namaz kıldığını inkâr etmiş olabilir. Muhibbu't-Taberî der ki: "Hz. Üsâme'nin, içeriye girdikten sonra, bir müddet için oradan ayrılmış olması, bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken orada bulunmaması da muhtemeldir."
Muhibbu't-Taberî'nin bu tevilini te'yid eden Ebu Dâvut et-Tayâlesi'nin kaydettiği bir rivayette, Hz. Üsame (radıyallahu anh) der ki: "Kâbe'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdim. Orada bazı resimler gördü. Bir kova su istedi. Ben su getirdim. Onunla resimlerin üzerine vurup (onlar yıkadı)."
Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de var.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'nin içinde namaz kılıp kılmaması ile ilgili ihtilâflı rivâyetleri, birini diğerine tercih etmeden te'lif eden de olmuştur:
a) "Namaz kıldı" diyen rivâyetlerdeki salât kelimesi lügat mânasında kullanılmıştır, yani dua etti demektir. "Namaz kılmadı" diyen rivayetlerde salât kelimesi ıstılahî mânadadır, yani "namaz" mânasındadır. Bu te'vîli "Kâbe'nin içinde farz olsun nafile olsun her çeşit namaz mekruhtur" diyenler tercih etmiştir. Ancak, bu te'vili, kılınan namazların rek'at sayısından bahseden rivayetler (1402 numaralı hadis böyledir) reddeder.
b) "Namaz kıldı" diyen rivayetlerde nâfile namaz, "namaz kılmadı" diyen rivayetlerde farz namaz kastedilmiş olabilir. Kurtubî bunu benimser. Esasen İmam Mâlik'in mezhebi de bu te'vili esas almıştır.
c) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye iki kere girmiş, birinde namaz kılmış diğerinde kılmamış olabilir" denmiştir. Yukarıda temas ettiğimiz, iki sefer girmiş olma ihtimali üzerinde duranlar, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Fetih günü Kâbe'ye girdi. Veda haccı sırasında girmedi" diyenlere: "Rivâyetler, Mekke fethi sırasında iki ayrı sefer girmiş olma ihtimâlini reddetmez" diye cevap vermişlerdir.[443]

3) NAMAZIN YERİ VE ŞEKLİ

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe içinde namaz kıldığı umumiyetle kabul edilmiş, hatta, yeri ve şekli üzerinde bâzı teferruata bile inilmiştir. Hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nerede namaz kıldığı hususunda daha ziyâde İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) soru sormuştur. Çünkü kendisi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte içeri girenler arasında yoktur. 1400 numaralı hadiste belirtildiği üzere Kâbe'ye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, Üsâme, Bilâl, Osman -bir başka rivayette el-Fadl İbnu Abbas- (radıyallahu anhüm) girmiştir.
Girince kapı örtülmüştür.
Ezrâkî'nin Mekke üzerine yazdığı kitapta Hâlid İbnu Velid'in dışarıda kapının önünde bekleyerek halka karşı kapıyı koruduğu, tehâcümü önlediği belirtilir.
Şu halde, rivayetlerin umumî manası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'den çıkınca, "Ben gençtim, üstelik güçlüydüm" diyen Abdullah İbnu Ömer'in, kalabalığı yararak en öne geçtiğini, böylece Kâbe'ye ilk giren olduğu belirtilir. İlk işi Hz. Bilal'e Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kılıp kılmadığını, kıldığını öğrenince de nerede kıldığını sormak olmuş, ama heyecandan olacak, kaç rek'at kıldığını sormayı unutmuştur. Bazı rivayetlerde bunu unuttuğunu sarih olarak ifade eder. Namaz kıldığı yeri sorması, hemen orada namaz kılmak düşüncesinden ileri gelir. Zîra İbnu Ömer'in kanaatince
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kıldığı nokta, Kâbe'nin en mukaddes yeridir, orada namaz kılmakla hem sünnete uyacak, hem de daha faziletli ve sevablı bir ibadet yapmış olacaktır.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kıldığı yeri belirleyen rivayetler, o sıradaki Kâbe'nin içi hakkında bilgi verir: Kâbe'nin içinde üçerli iki dizi halinde altı sütûn mevuttur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), öndeki dizide iki sütun arasında, karşı duvardan 3 zira' (kadar) mesafede duvarla kendi arasında herhangi bir sütre bulunmaksızın iki rek'at namaz kılmıştır. Namaz kıldığı yerde kırmızı mermer taşı mevcuttur.
İbnu Hacer, Kâbe'yle ilgili bu çeşit tasvirlerin, İbnu'z-Zübeyr zamanındaki tahribinden önceye ait olduğunu belirtir. Abdullah İbnu 'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in kuşatılması sırasında Şam askerlerine atılan mancınık taşlarının isâbetiyle tahrib olan Kâbe'yi, İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ), Hz.İbrahim zamanında atılmış olan temellere kadar yıktırarak yeniden yaptırmıştır.[444]

4) KÂBE'DE NAMAZ CAİZ DEGİL Mİ?

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kâbe'nin içinde namaz kılıp kılmadığı meselesi, âlimleri "Kâbe'de namaz caiz mi, değil mi" münâkaşasına götürmüştür. İbnu Abbâs'a göre Kâbe'nin dâhilinde namaz mutlak şekilde sahih değildir. Sebebi, insanların Kâbe'nin bâzı kısımlarına sırtlarını çevirmeleridir. Halbuki, O'na yüzleri çevirmek emredilmiştir. Bu emir, yüzü bir kısmına değil, tamamına çevirmek diye anlaşılmıştır. Mâlikîlerin bazıları, Ehl-i Zâhir ve Taberî bu görüştedir.
el-Mâzirî: "Malikî mezhebinde meşhur olan, Kâbe'nin içinde farz namazın yasak olması ve kılındığı takdirde iâdesinin vâcib olmasıdır" der. Bazıları: "Âmden kılarsa iâde etmelidir" demiştir.
Tirmizî, İmam Mâlik'in nafile kılmanın caiz olduğuna hükmettiğini belirtir.
Nevevî, bazılarının Kâbe'nin içindeki namazın, dışındakinden efdal olduğuna hükmettiğini nakleder. Ancak ulema, dışarda kılınanın efdaliyetinde ittifak ettiğine göre, ihtilâflı bir efdaliyetin, ittifaklı efdaliyete üstünlüğü kabûle karîn görünmez.
Cumhur, Kâbe'nin içinde namaz kılmayı müstehab addetmiştir. Bu hükme giderken dayanmış oldukları delili 1398 numaralı hadiste kaydettik.[445]

5) KÂBE'NİN KAPISI NİÇİN KAPATILMIŞTI?

Âlimlerin ihtilâf ettiği bir husus da budur: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye girince kapısını niye kapattı? İbnu Battâl, "Buradaki hikmet, halkın bu ziyareti görerek sünnet zannetmesini önlemekti" demiştir. Bu zayıf bir yorumdur. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir şey düşünseydi yanındakilere de haber vermez, onlardan da gizli tutardı. Birkaç kişi için müstehap kılınan bir amelin herkes hakkında müstehab olacağı açıktır.
Kapatılmasının hikmeti hususunda farklı yorumlar getirilmiştir:
* Kâbe'nin içerisinde her noktada namaz kılabilmek içindir. Çünkü kapıya yöneldiği zaman, karşısında Kâbe'den bir parça değil, semayı bulmuş olacaktı.
* Hanefîlere göre, açık halde de namaz caizdir.
* Şafiîler Kâbe'nin kapısı açık olarak içinde namaz kılınabileceğini, ancak ne kadar alçak da olsa bir eşik bulunması gereğini söylemiştir.
* Musallî boyunda, bineğin arka kısmı boyunda bir perde şartı koşanlar da olmuştur.
* Kâbe'nin damında kılınacak namaz içinde de aynı farklı görüşler ileri sürülmüştür. [446]

6) BAZI FEVAİD

Bu rivâyetlerden, âlimler yukarıda söylenenlerden başka bazı faydalı inceliklere ve hükümlere dikkat çekerler:
1- Sahâbinin sahabeden rivayeti var.
2- Efdâl olan varken, mefdûlün taleb edilmesi ve onunla yetinme var.
3- Haber-i vahid'in hüccet olması var.
4- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in sünneti öğrenme hususundaki hırsı ve bu husustaki fazîleti var.
5- Sahâbe içerisinde faziletçe üstün olanların, her seferinde faziletce üstün müşahedelere katılamadıkları görülüyor. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Talha gibi büyüklerden hiçbiri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe ziyaretinde mevcut değiller.
6- Münferid namazlarda mescidlerde sütunların gerisinde değil, aralarında da namaz kılınabilir.
7- Mescidlerde kapı meşrudur, kapatılması câizdir.
8- Önceden başkalarının geçme ihtimâli olma hallerinde sütre emri vardır. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki direk arasında durmuş, direklerden birinin gerisine geçerek sütre yapmamıştır. "Bunu, duvar yakın olduğu için (3 zira' kadar) yapmış olmalıdır" denmiştir.
9- Namaz kılanın sütre dikme mesâfesi üç zira'dır, daha fazla olmamalıdır. Bâzı âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'de namaz kıldığı yerin kıble duvarından üç zîra mesafede bulunduğunu haber veren rivâyeti bu meselede delil kılmıştır.

10- Ulemânın "Mescidü'l-Haram'ın Ôtahiyyetu'lmescid'i tavaftır" sözü Kâbe'nin içi hakkında değil, dışı hakkındadır. Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devesiyle gelip, ıhtırıp doğrudan Kâbe'ye girmiş ve orada iki rek'at tahiyyetü'lmescid namazı kılmıştır. Bu namaz, umumî tahiyyetü'lmescid olabileceği gibi, Kâbe'nin müstakil bir mescid olmasından mütevellid de olabilir. (Yani Kâbe çevresinden ayrı düşünülünce kâmil mânada el-Mescidü'l-Haram değildir, müstakil bir mesciddir. Bir başka ifâde ile çevresini teşkil eden Metaf, Makam, Rükn, Hıcr, Zemzem Kuyusu müştemilâtı ile bilikte el-Mescidü'l-Haram olmaktadır.)
11- Beytullah'ın içinde namaz müstehabdır, ancak girmesi ile kimseye eziyet vermemek şartıyla. İbnu Abbâs'ın: "Kâbe'ye girmenin haccla hiçbir ilgisi yoktur" dediği rivâyet edilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye Mekke'nin fethedildiği zaman girdiğini söyleyenler açısından, bunun haccla hiçbir irtibatı olmayacağı açıktır, zîra o zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramsız idi.
12- Bu rivayetler, "Gündüz nâfilesi ikişer rek'at kılınır" diyenlere delildir.
13- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Bu (Beyt) kıbledir" sözünü Hattâbî şöyle açıklamıştır: "Bu sözle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıble meselesi, bu Beyt'e karşı dönmek hususunda kesinlik kazanmıştır, binâenaleyh kıyamete kadar kıbleyi kimse değiştiremez, neshedilemez, namazı hep buna karşı kılacaksınız" demek istemiştir.
Bu sözle "Mescidü'l-Haram'da imamın yerini tayin etmiş olması da ihtimalden uzak değildir. İmam Kâbe'nin köşelerine ve etrafına değil, doğrudan doğruya cephesine karşı duracaktır. Namaz bir tarafında makbul ise de sünnet olan budur."
Nevevî, üçüncü bir ihtimale daha dikkat çeker: Ona göre hadisin mânası, "Kıble, bütün Harem bölgesi yahut Mekke veya Kâbe'nin etrafındaki mescid değil, bizzat Kâbe'nin kendisidir" demektir.[447]

7) OSMAN İBNU TALHA

1404 numaralı hadiste -ki Müslim hadisidir- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Fetih günü Hz. Üsâme (radıyallahu anh) ile birlikte gelip Kâbe'nin önüne devesini ıhıp, Osman İbnu Talha'dan Kâbe'nin anahtarını istettiği belirtilir.
Osman İbnu Talha Kimdir?
Bu zat, Osman İbnu Talha İbni Ebî Talha (radıyallahu anh)'dır. Kureyşî'dir. el-Hacebî lakabını taşır. Bu lakab onun Kâbe ile ilgili bir hizmetinden gelir. Kâbe'nin perdedarlığını (Hicabetu'l-Kâbe) yapmakta ve anahtarını taşımaktadır. İstediği zaman anahtarı vermekten imtina eden annesinin adı Sülâfe'dir, Ümmü Saîd de denir.
Babası Talha, amcası Osman İbnu Ebî Talha, her ikisi de Uhud Savaşı'nda kâfir olarak öldürülmüştür. Osman'ı Hamza (radıyallahu anh), Talha'yı da Hz. Ali (radıyallahu anh) öldürmüştür. Yine Uhud'da Osman'ın Müsâfi, Cülas, Hâris, Kilâb isminde başka kardeşleri de öldürülmüştür, hepsi de kâfir olarak.
Osman İbnu Talha, Hudeybiye Sulhünden sonra Hz. Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh) ile birlikte Müslüman olmuş, hicret ederek Medine'ye gelmiştir. Rivayete göre, Necâşî'nin yanından dönen Amr İbnu'l-Âs hicret etme niyetinde iken Osman'la karşılaşıp arkadaş olurlar ve beraberce Medine'ye gelirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları görünce: "Mekke ciğerparelerini size atıyor" diyerek bunların Mekke'nin en kıymetli eşhaslarından olduklarını ifade buyurur.
Osman (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Medine'de ikamet eder, Mekke fethine katılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, Kâbe'nin anahtarını Osman'la amcasının oğlu Şeybe İbni Osman İbni Ebî Talha'ya verir ve: "Bunu ebedî olarak alın, sizden onu ancak zâlim geri alabilir' buyurur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Osman (radıyallahu anh) Mekke'ye gider. Hicrî 42 yılında vefat edinceye kadar orada kalır. Mamafih Ecnâdin Savaşı'nda şehid olduğu da söylenir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, buna tevdi ettiği hicâbet hizmeti (ki sidâne de denir) cahiliye devrinden beri bu ailenin üzerinde olan bir hizmetti. Ailesine Hacebiyyûn denir idi. Hicâbet perdedarlık hizmetidir, temizliği, nezâreti, anahtarının taşınması hep buraya girer. Kâbe'nin anahtarını taşımak şerefli bir hizmetti. Hacibin izni olmadan kimse Beytullah'a giremezdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, Kâbe ile ilgili bütün hizmetleri ilga ettiğini duyurmuş, sikâyetu'lhacc (hacılara su verme) ile sidânetu'l-Beyt'i istisna etmiştir.
Ulemâ demiştir ki: "Anahtarı onlardan almak hiç kimseye câiz olmaz. Bu hizmet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından onlara tevdi edilmiş Kâbe'nin mütevelliliğidir. Ebedî olarak onlarda kalacaktır, kendilerinden sonra evlâtları onu deruhte edecektir. Bu işte kimse onlarla niza edemez, ortak da olamaz, yeter ki o nesil var olmaya, bu işe sâlih olmaya devam etsinler."[448]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ?????? ????? ????? # ??? ??? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? ????? ??????????
??????????? ??????? ??????????? ???????????? ??????????? ???????? ?? ??????????? ?'????. ?????? ????? ????? #: ??????????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????????? ????? ?????. ???????? ????????? ????????? ?? ????????? ?????? ??????? ?????[. ????? ???????.»?'???« ?????????? ???? ????? ??????????????? ????? .

12. (1409)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'ye) geldiği vakit içerisinde put olduğu için, Beytullah'a girmekten imtina etti (kaçındı). Onların çıkarılmalarını emretti. Hepsi de çıkarıldı. Hz. İbrahim ve Hz. İsmâil (aleyhimâsselam)'in ellerinde fal okları bulunan heykelleri de çıkarıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bunu görünce): "Allah canlarını alsın! Allah'a kasem olsun, onlar da bilirler ki, Hz. İbrahim ve Hz. İsmâil (aleyhimâsselam) bu oklarla kısmet aramadılar." [Buhârî, Hacc 54, Enbiya 8, Megâzî 48; Ebu Dâvud, Hacc, 93, (2027).][449]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye girişi Mekke'nin fethinde mi oldu, Veda haccında mı oldu, âlimlerce münâkaşa edildiğini, bazıları, "Sadece Fetih günü", bazıları, "Sadece Veda haccı sırasında" derken, bazılarının "Her ikisinde de olabilir" dediğini, önceki rivayetin (1408 numaralı hadis) açıklamasında izah etmiştik. Sadedinde olduğumuz rivayet, Fetih günü cereyan eden bir vak'ayı aksettirmiş olmalıdır. Zîra Veda haccına kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'de putların kalmasına müsâmaha etmesi kabûl edilemez.
2- Rivayetler, Kâbe'de 360 putun mevcudiyetinden bahseder. Bu putların hepsi bütün Araplarca eşit şekilde takdis edilmiyordu. Bazı müşterek putlarla birlikte, her kabilenin kendine has putları da vardı. Kureyş' in en büyük putu Hübel adını taşıyor ve Kâbe'nin içinde bulunuyordu.
Şu halde bu putlar arasında Arapların ecdâdları ve Kâbe'nin bânisi bildikleri Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmâil (aleyhimâsselâm) de vardı.
Bunların elindeki oklara gelince, bu yapacakları işleri tayin veya aralarındaki ihtilafları çözmede kur'a çekmeye yarıyordu.
Şârihler bu mevzuda şu bilgileri verir: İbnu Cerîr der ki: "Cahiliye Arapları, bir iş yapacakları zaman üç okla çekim yaparlardı. Okun birinde "Yap!" birinde "Yapma!", birinde de "Boş!" yazıyordu.
Ferrâ ise şunu söyler: "Birinin üzerinde "Rabbim bana emretti." ikincide "Rabbim yasakladı!" üçüncüde de: "Boş!" yazıyordu." Bir kimse herhangi bir iş arzu edince, bu oklardan birini çeker, emreden ok çıkarsa yapar, yasaklayıcı olan çıkarsa terkeder, boş çıkarsa çekimi yenilerdi. İbnu İshâk, bu okların, en büyük put olan Hübel'in yanında bulunduğunu, ihtilâfa düştükleri meselelerde, onun yanında kur'a çekerek muhâkeme olunup kur'a neyi gösterirse ona uyduklarını haber verir. Fal oklarına kuş tüyü takılmazdı.
Hemen kaydedelim ki, bu oklara mürâcaat sadece ihtilâflı hallere mahsus değildi. Kaynaklar hususî işlerde de ferdlerin başvurduklarını tasrih eder.

Saîd İbnu Cübeyr, bu okların beyaz çakıl taşı olduğunu; Mücâhid, üzeri yazılı "taş" olduğunu belirtir. Keza Mücâhid'in rivayetinde sefer, gazve, ticâret gibi her işlerinde bu fal taşlarına başvurup çekim yaptıkları belirtilir. Anlaşılan o ki, bu fal âletleri, Kâbe'de Hübel putunun yanında bulunanlardan farklıdır. Hattâ Kâbe'deki oklar bile farklıdır; bazılarının üzerinde "Yap!" yazarken, bazılarında aynı mânaya gelen: "Rabbim bana emretti!" diye yazmaktadır. İbnu İshâk'ın rivayetinde, bu okların Hübel'in yanında bulunduğu belirtilirken, sadedinde olduğumuz Buhârî rivayetinde, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (aleyhimâsselam)'in yanında da fal oklarının bulunduğu belirtilmektedir. Demek ki bu oklar, belki de başvurulacak meselenin vüs'atine, cinsine göre birçok çeşidi ihtiva etmektedir, her rivayet bunlardan birini aydınlatmaktadır. Nitekim İbnu Hacer, bu mevzuda gelen rivayetlerden şu neticeye varır: "Cahiliye Arapları üç çeşit fal oku kullanırlardı:

1- Her ferdin kendisi için üç adet hususî ok,

2- Umumî meselelerin çözümünde hakem olarak başvurulan oklar. Bunlar Kâbe'de bulunurdu. Keza her bir Arap kâhin ve hâkimlerinin yanında da oklar vardı. Bunlar yedi adetti, üzerlerinde yazılar vardı. Meselâ biri: "Sizden", diğeri "Birleştirilmiş (mülsak)", bir diğeri: "Buna diyet gerekir..." gibi, sıkca meydana gelen işlerle ilgili bir hüküm ihtiva ediyordu. Üçüncü kısım kumar oklarıydı. Bunların adedi ondu: Yedisinde yazı vardı, üçü de boş. Bunlara (mesele çözmek için değil), kumâr oynamak için başvururlardı, tıpkı tavla zarı vs. gibi..."

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Onlar da bilirler ki, Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil bu oklarla kısmet aramadılar" buyurarak, okları, fal ve kumar gibi dinin reddettiği ahlâk dışı işlerde kullanma meselesinde o yüce peygamberlere iftira edildiğini, onların hiçbir surette bu kirli işleri başlatmadığını belirtiyor. Cahiliye an'anesi, Arabistan'a bu gibi işleri sokanları bilmektedir. Nitekim, oklarla kısmet arama işini ilk icad eden kişinin, Amr İbnu Lühey olduğunu bilmektedirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir rivayette "Cehenemde bağırsaklarını sürüyor gördüm" dediği bu adam, Hz. İbrahim'in dini üzere olan Arap kavmini putperestliğe atmıştır.[450]

?13? ??? ?‘??????????? ????:]?????? ??????????? ?????? ?????? ???????: ??? ???? ???? ????? ????? # ????? ????????? ?????. ????: ??? ????? ??????? ??? ??????? ??? ????????? ???????????? ??????? ?????? ????????? ??? ??????? ?? ????????? ???? ???????? ??????????[. ????? ??? ????.»????????????« ??????? .

13. (1410)- Eslemiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) seni çağırdığı zaman sana ne söyledi."

Bana şu cevabı verdi:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sana iki boynuzu örtmeni söylemeyi unuttum. Zîra Beytullah'da namaz kılan kimseyi meşgul edecek herhangi bir şeyin bulunması doğru değildir" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 95, (2030).][451]

AÇIKLAMA:

1- Burada adı geçen Osman (radıyallahu anh) Kâbe'nin perdedârı Osman İbnu Talha'dır. 1408 numaralı hadisle ilgili açıklamanın sonunda hakkında bilgi verdik.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın örtülmesini emir buyurdukları "İki boynuz", Kâbe'nin içerisinde korunmakta olan ve Hz. İsmâil (aleyhisselam)'in yerine kesilen koçun boynuzlarıdır. Bu boynuzlar, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) zamanına kadar Kâbe'de kalmıştır. Onu kuşatan Yezid'in askerleri tarafınan atılan mancınık taşlarının çıkardığı kıvılcım Kâbe örtüsünü tutuşturmuş, hasıl olan yangında bu boynuzlar da yanmıştır.[452]

?14? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]?????? ?????? ??? ??????? ????????? ??????????? ????? ???????? ????? ????? #: ????????? ??????????? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ??????? ????????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????????[. ????? ?‘???? .

14. (1411)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Kâbe'ye girip içinde namaz kılmayı çok arzu ediyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerimden tutup beni Hıcr'a soktu ve: "Beytullah'a girmek istiyorsan burada namaz kıl. Zîra burası ondan bir parçadır. Senin kavmin Kâbe'yi (tamir maksadıyla) yeniden inşa ederken, inşaatı kısa tutup onu Beytullah'tan hâriç bıraktılar" dedi." [Tirmizî, Hacc 48, (876); Ebu Dâvud, Menâsik 94, (2028); Nesâî, Hacc 129, (5, 219), Muvatta, Hacc 105, (1, 364). (Muvatta'nın rivayeti mânâ yönüyle mutabakat sağlar).][453]

AÇIKLAMA:

Mescid-i Haram'ın Hıcr kısmı hakkında yeterli bilgiyi 1386 numaralı hadiste kaydettik, oraya bakılsın.[454]

?15? ??? ???? ???????:]?????? ??? ????? ?????? ? ??????? ?????????? ???: ???????? ???????? ??????? ???? ?????????[.

15. (1412)- Nesâî'de gelen bir diğer rivayet şöyle: "(Hz. Aişe der ki): "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, Beytullah'a girmeyeyim mi?"

Bana şu cevabı verdi:

"- Hıcr'a gir, çünkü o da Beytullah'tan bir parçadır." [Nesâî, Hacc 129.][455]

?16? ??? ???? ???:]?????? ???? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????
?????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ????????? ????? ???? ????? ????? # ?????? ?????. ?????: ???????? ???? ????? ???? ??? ??????? ?? ???? ???????? ????????? ?????[. ????? ???????. »??????????« ????????? ??????? .

16. (1413)- Nâfi Ôanlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Kâbe' ye girdi mi, girince yüzü istikâmetinde yürür, kapıyı arkasında tutar, karşı duvarla arasında üç zira'lık mesâfe kalıncaya kadar düz yürür, (orada durup) namaz kılar, böyle davranmakla, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'in, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada kıldı" diye haber verdiği yerde namaz kılmayı kastederdi. Ancak (İbnu Ömer) şunu da söyledi:

"- Kişinin, Beytullah'ın içerisinde, dilediği noktada namaz kılmasında bir beis yoktur!" [Buharî, Hacc 52, 51, Salât 30, 81, 96.][456]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yukarıdaki metniyle Buhârî'nin Hacc bölümünde 52. babında geçmektedir. Diğer bablarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'de kıldığı namaz ve bu namazı kıldığı yeri târif eden rivayetler mevcuttur.
Hadisle ilgili açıklama 1408 numarada geçtiği için tekrar etmeyeceğiz.[457]

ALTINCI BAB

VAKFELER VE İFÂZA

Bu babta üç fasıl var
BİRİNCİ FASIL
VAKFELER VE HÜKÜMLERİ
*
İKİNCİ FASIL
İFÂZA
*
ÜÇÜNCÜ FASILARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

BİRİNCİ FASIL

VAKFELER VE HÜKÜMLERİ (UMÛMÎ BİLGİLER)

Vakfe: Kelime olarak durmak demektir. Hacc ıstılahı olarak, haccın farz olan iki rüknünden birini ifâde eder. Zîra haccın iki rüknü vardır. Arafat vakfesi ve ziyaret tavafı. Tavafla ilgili rivayetler ikinci fasılda (1366-1413 numaralar arasında kalan hadisler) gördük.
Bu fasılda vakfe ile ilgili hadisleri göreceğiz. Hemen belirtmek isteriz ki, hacc ibadetinin iki vakfesi vardır.
1- Arafat vakfesi: Bu rükündür. Vakfe deyince ilk akla gelen budur. Bu, herhangi bir sebeple eksik olursa hac sahih olmaz, müteâkip yılda yenilenmesi gerekir.
2- Müzdelife vakfesi; Bu rükün değildir, vacibtir. Herhangi bir sebeple eksik olduğu takdirde, kurban keserek hacctaki eksiklik giderilebilir, haccın müteakip yılda iadesi gerekmeyebilir.
Arafat vakfesinin sahih olması için üç şart vardır:
a) İhramlı olmak,
b) Arafat sınırları içinde yapmak,
c) 9 Zilhicce günü zevâl vaktinde yani güneşin öğlede tepe noktasına ulaşma ânından 10 Zilhicce günü fecr-i sâdıkın zuhuruna, yani tan yerinin ağarmasına kadar olan vakittir.
* Bu vakit içinde Arafat'ta bulunmak esastır: Şuur, niyet, bilgi aranmaz.Yani baygın veya uyku hâlinde de bulunulsa vakfe yapılmış olur.
* Arefe günü Arafat'a varanların, güneşin batmasına kadar Arafat sınırları içerisinde orada kalması vâcibtir.
Müzdelife vakfesinin sahih olması da önce ihramlı olmaya bağlıdır. İkinci şartı Arafat vakfesini yapmış olmak, üçüncü şartı, bu vakfeyi Müzdelife hudutları içinde yapmak; son şartı da vakti içinde yapmaktır. Hanefî mezhebinde vakti bayram sabahı, yani 10 Zilhicce günü tan yerinin ağarmaya başlamasından güneşin doğmasına kadar olan müddettir. Bu vakfede de niyet, ilim, şuur aranmaz, söylenen zaman sınırı içinde az da olsa bir müddet Müzdelife hududları dahilinde bulunmaktır.[458]

?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]??????? ???????? ?????? ????? ???????? ????????? ??????????????????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ????????? ??????????: ???????? ????? ?“????? ????? ?????? ?????? ???????? # ??? ??????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? ???????. ?????? ???????? ??????: ????? ???????? ???? ?????? ????? ????????[. ????? ?????? .

1. (1414)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kureyş ve onun dinine mensub olanlar, (cahiliye devrinde) Müzdelife'de vakfe yapıyorlardı ve kendilerine hums denilirdi. Diğer Araplar ise Arafat'da vakfe yapıyorlardı. İslâm dini gelince, Cenâb-ı Hakk, Peygamberine (aleyhissalâtu vesselâm), Arafat'a gidip orada vakfe yapmalarını, sonra da oradan topluca ayrılmalarını emretti. Şu âyet bu hususu beyan eder: "Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden siz de akın edin..." (Bakara 199). [Buhârî, Tefsir, Bakara 35, Hacc 91; Müslim, Hacc 152, (1219); Tirmizî, Hacc 53, (884); Ebû Dâvud, Menâsik 58, (1910); Nesâî, Hacc 202 (5, 255).][459]

AÇIKLAMA:

1- Müzdelife: Hacc menâsikinin cereyan ettiği mühim âlemlerden biridir. Arafat'la Mina arasında yer alan dar bir bölgedir. "Muhassar vadisi ile Me'zemeyn arasında kalan yer" diye de tarif edilir.
Bu bölgeye Müzdelife denmesinin sebebi ihtilâflıdır. Bâzı âlimler, içtimâ (toplanma, biraraya gelme) mânasındaki izdilâf'tan geldiğini söylemiştir. İzdilâf için, iktirab yani "yakınlaşma"dır diyen de olmuştur. Orası Allah'a yaklaşma yeridir. Bazıları Arafat'tan sökün eden (ifâza yapan) hacıların Mina'da izdilâfı (birleşmeleri) sebebiyle bu ismin verildiğini, bâzıları Hz. Havva ile Hz. Âdem'in burada birleşmeleri sebebiyle bu ismin verildiğini söylemiştir. Bu mânada olmak üzere, yani Hz. Havva ile Âdem'in birleşme yeri mânasında Müzdelife'ye Cem' dahi denmiştir. Hadislerde sıkca Müzdelife'nin Cem' ismiyle zikredildiğine rastlarız.
Bir başka görüşe göre kelimenin kökü olan zülfet, "kurbet" yani yakınlık mânasına da gelir. Hacılar bu yerde Harem bölgesine yaklaştıkları için Müzdelife "yaklaşma yeri" denmiştir. Nitekim burası Harem'le Arafat arasında hudud noktasındadır.
Şu da söylenmiştir: "Hz. Âdem (aleyhisselam), cennetten yeryüzüne indiği zaman, Hz. Havvâ ile, Arafat'ta tanışıncaya kadar yakınlık kuramadı. Orada tanışıp, Müzdelife'de birleştiler. Bu sebeple oraya Müzdelife ve Cem' denmiştir."
Müzdelife, Arafat vakfesinden sonra orayı terkeden hacıların geceyi geçirecekleri ve namaz kılıp dua edecekleri yerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen Meş'ar-ı Haram da buradadır. Arafat vakfesinden sonra burada vakfe yapmak vâcibtir. Arafat'tan gelen hacılar akşamla yatsıyı burada cem-i tehirle kılarlar. Bayramın birinci gününün sabah namazı da burada kılınır. Sabahtan sonra Mina'ya geçilir. Muhassir deresi, Müzdelife' den sayılmaz, bu sebeple orada yapılan vakfe makbul değildir.
2- Meş'aru'l-Harâm: Müzdelife hududu içerisinde yer alan Kuzeh dağında bir tepenin adıdır. Kur'ân-ı Kerimde: ??????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?? ?????? ?????? ??????????? ?????? "Arafat'tan (seller gibi) boşanıp akdığınız zaman Meş'ar-i Haram'ın yanında Allah'ı zikredin..." şeklinde zikri geçen mübârek parçadır. Bazı âlimler Cem' ve Müzdelife diye isimlenen bölgenin tamamına Meş'aru'l-Harâm dendiğini kabul eder.
Kuzeh üzerindeki bu tepenin üzerinde üstüvânî (silindirik) taştan bir alâmet mevcuttur, buna Mikâde denir. Evvelleri, burada ocaklarda odunlar yakılarak,

Harun Reşîd zamanında büyük mumlar, daha sonraları da iri kandiller yakılarak işâretleme işi yerine getirilmiştir. Günümüzde buralara bina yapılmıştır ve her çeşit işaretlemelerin yerini elektrik lambaları almıştır.
Müzdelife'de hacılar, Mina'da şeytan taşlamak üzere küçük çakıl taşları toplarlar.
3- Mina: Haccın mühim menasikinden bir kısmının icra edildiği bir yerdir. Müzdelife ile Mekke arasında yer alır, Harem bölgesine dahildir. Müzdelife vakfesinden sonra hacılar arefe günü, sabah namazından sonra buraya gelirler. Burada kurban kesip ihramdan çıkarlar ve traş olurlar. Şeytan taşlama yerleri de buradadır. Bunlar bâzı şartlarda haccın vâcib olan menâsikine girmesi sebebiyle Mina'nın haccdaki ehemmiyetini gösterirler.
Buraya Mina denmesi, kurban kesilerek kan akıtılmasındandır. Hz. İsmail'e bedel koçun burada kesildiği kabul edilir. Zîra Mina, kelime olarak, (kan) akıtmak mânasındadır. Mamâfih temennî kelimesi de aynı kökten gelir ve Mina'da temenni etmek (takdir etmek) mânası da mevcuttur. Hazreti Âdem (aleyhisselam), cenneti burada temenni ettiği için bu ismi aldığı da söylenmiştir.
Terviye gününü arefe gününe bağlayan gece ile, bayram gecelerini burada da geçirmek sünnettir.[460]

?2? ??? ?????:]???? ????? ?????? ?????? ??????? ????????: ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????: ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????: ?????: ??????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???? ????????????? ?????????? ? ??????? ??? ???? ??????????. ???????? ????????: ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ???????? ??? ?????????[.

2. (1415)- Bir diğer rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Hums: Allahu Teâlâ hazretlerinin, haklarında: "Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden siz de akın edin" (Bakara 199) âyetini indirdiği kimselerdir."
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) devamla şu açıklamayı yaptı: "İnsanlar Arafat'ta (vakfe yaparak oradan) boşanırlardı. Hums olanlar ise, Müzdelife'de (vakfe yaparak oradan) boşanırlar ve: "Biz ancak Harem'den akın ederiz" derlerdi. Ancak, "Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden siz de akın edin" (Bakara 199) meâlindeki âyet nâzil olunca, onlar da, (vakfe için) Arafat'a çıktılar."[461]

?3? ???? ???? ?????. ???:]??????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ??????: ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ???? ????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???????? ???? ????????[.»????????« ????: ??????? ???? ???????? ??????.

3. (1416)- Rezîn de bir rivayet ilâve etmiştir: "Kureyş ve onun dininde olanlar -ki bunlar Hums denen zümredir- Müzdelife'de vakfe yapıyorlar ve: "Biz, Allahu Teâla'nın katîniyiz yani Beytullah'ın komşularıyız, biz O'nun Harem'inden dışarı çıkmayız" derlerdi. Ebu Seyyâre, Arabı, (semeresiz) bir Arap eşeğinin üzerinde Arafat'tan indirdi.[462]"[463]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen üç rivayet, müştereken bir hususu açıklıyorlar: "Cahiliye devrinde Kureyşliler ve Kureyş'e uyanlar, Arafat vakfesine çıkmayıp, Müzdelife vakfesiyle yetiniyorlardı. Bu davranışlarıyla diğer bir kısım Arap kabilelerinden ayrılıyorlardı. Bu meseledeki ayrılıklarını ifâde için kendilerine Hums diyorlardı. İslâm gelince bu ayrılık kaldırılıyor, Arafat vakfesi herkese farz kılınıyor.
Şu halde burada açıklanacak birkaç nokta var:
1- Hums: Lügat olarak ahmes'in cem'idir. Ahmes sert yer mânasına gelir. Dilimizdeki hamâset de bu kökten gelir. Sıkı bağlılık, salâbet mânasında bir kelimedir. Kureyş kabilesi, kendilerini daha dindar, dinlerine daha salâbetle bağlı bildikleri için kendisine hums demiştir.
Mücahid'in açıklamasına göre: "Hums Kureyş ve Kureyş'in yolunda giden kabilelerdir: Evs, Hazrec, Huzâa, Sakîf, Gazevân, Benî Âmir, Benî Sa'saa, Beı Kinâne."
Arapça'da hums, "şiddetli" demektir. Kureyşliler nefislerine şiddetli davrandıkları için kendilerini hums diye isimlendirdiler. Burada kastedilen şiddet şudur: Onlar hacc veya umre için ihrama girdikleri vakit et yemezler, yün ve kıldan yapılmış çadırlarda oturmazlar, Mekke'ye gelince üstlerindeki elbiseyi atarlardı.
İbnu İshak'ın açıklamasına göre, Kureyş hums meselesini Fil Vak' ası sıralarında (önce veya sonra) ortaya atmıştır.
Kureyş'in Arafat vakfesi ile oradan yapılan ifâzayı (kitle halinde boşanma) terketmeleri de hums düşüncesiyle alâkalıdır. Çünkü, kaydettiğimiz rivayetlerde âyet-i kerimenin bile kendilerine hums deyip de Arafat'a çıkmayanlar hakkında geldiği belirtilmekte, onların da "herkesin ifâza yaptığı yerden ifâza yapmalarını" emrettiğini belirtmektedir. Herkesin ifâza yaptığı, yani vakfe biter bitmez toptan kitle halinde Müzdelife'ye akın ettikleri yer Arafat'tır. Şu halde, ikinci hadiste Hz. Aişe, mezkûr âyetten sonra kendilerine hums diyerek Arafat'a çıkmayanların, bu âyetten sonra vakfe için Arafat'a kadar çıktıklarını belirtir. Bunlar Kureyş ve ona uyanlardır.
2- İfâza: Kelime olarak, suyu taşıra taşıra dökmek mânasına gelir. Su taşkını mânasına kullandığımız feyezân da bu köktendir. Öyle ise Arafat vakfesi veya Müzdelife vakfesi biter bitmez binlerce, yüz binlerce hacının bir anda sökün edivermesi hâdisesi ifâza ile ifâde edilmiştir. Sökün etmek, boşanmak, akın etmek, taşmak gibi değişik kelimelerle bu mânayı ifade edebiliriz.
3- Üçüncü rivayette geçen katîn, bir evin sâkini, evde oturan demektir. Katînullah, Beytullah'ta sâkin olan, Beytullah'ın yerlileri demektir. Bu tâbir, câhiliye devrinde Mekkelilerin kendilerini diğer Araplara nazaran üstün ve imtiyazlı gördüklerinin ifadesi olmaktadır. "Biz Allah'ın Harem'inden dışarı çıkmayız" tâbiri, Arafat'ı onların da Harem'in dışında saydıklarını göstermektedir.
Rezîn'in ilâve ettiği üçüncü rivâyet, aynı lafızlarla olmasa da, mâna cihetiyle Tirmizî'de rivâyet edilmiştir (883. hadis). Ancak, Rezîn, rivayetin sonuna Tirmizî'de yer almadığı halde Müslim'de (Hacc 148) kaydedilen -açıklayıcı- bir ilâvede bulunmuştur: "Ebu Seyyâre Arabı, (semersiz) bir Arap eşeğinin üzerinde Arafat'tan indirdi." Ebu Seyyare, darb-ı mesel olmuş bir şahıstır, kırk yıl çıplak eşeğinin üzerinde Arafat'tan Müzdelife'ye hacıların ifâzasını sağladığı Meydânî'de belirtilir. Bundan maksad, muhtemelen vakfe müddeti tamamlanınca ilk defa Arafat'tan yola çıkarak, bütün hacı kâfilesinin ifâzaya (sökün etmeye) başlamasını sağlamaktır. Bu işi üst üste kırk yıl yapması, eşeğinin sıhhat yönüyle dikkat çekip ün yapmasına ve bir şeyin sıhhatinin sağlamlığını belirtmek için: "Ebu Seyyâre'nin eşeğinden de sıhhatli" şeklinde bir tâbirin atasözü hâline gelmesine vesîle olmuştur. Meydânî'nin bir kaydı, Ebû Seyyâre'nin nüfuzlu, itibarlı, müessir bir şahıs olduğunu ifade eder. Der ki: "Ebu Seyyâre, diyetin yüz deve olmasını ilk sünnet kılan kimsedir."
4- Arafat: Arafe kelimesinin çoğuludur, Arafe olarak da kullanılır. Arafat hacc menâsikinde mühim yer tutan bir mevkiin adıdır. Daha önce belirtildiği üzere haccın iki ana rüknünden biri Arafat'da vakfedir. Arafat, Mekke'ye 12 mil mesafede bir dağın adıdır. Civarındaki diğer dağlara nazaran daha yüksektir. Hacılar arefe günü orada vakfeye dururlar. Zilhicce'nin sekizinci günü, hacıların Mekke'den hareket günüdür ve terviye (kana kana su içme) günü denir. Dokuzuncu günü ise Arafat'da vakfe günüdür ve arefe günü denir.
Arafat kelimesi arefe kelimesinin cem'idir, yani çoğul şekli. Ancak bu dağa nasıl isim olmuş, hangi kök kelimeden türetilmiş? bu hususlar münâkaşalıdır.
* Bazı âlimler, tanımak mânasına gelen ma'rifet'ten,
* Bazı âlimler, i'tiraf'tan,
* Bazı âlimler güzel koku mânasına arf'ten geldiğini söylemiştir.
Ancak bu ihtimallerin herbiri, Arafat dağının bir hasletini, ehemmiyetini belirtme sadedinde hakkında vâki olan tavsifleri te'yid eder. Şöyle ki:
* Hz. Havva ile Hz. Âdem, cennetten çıkarıldıktan sonra burada birleşip birbirlerini tanımışlardır.
* Hz. İbrahim (aleyhisselam) burayı görünce önceden kendisine yapılan tavsife uygun bularak derhal tanımıştır.

* Yine Hz. İbrahim, Cebrâil'in öğretmesiyle hacc menâsikini ilk defa burada tanıyıp öğrenir.
* Hz. İsmâil, annesinden bir müddet ayrıldıktan sonra burada buluşup tanışırlar.
* Hacılar burada topluca biraraya gelip tanışırlar.* Hacılar burda vakfe ile, Hakk Teâlâ'nın rububiyet ve celâlini tanıyıp kendi acz ve zaaflarını, meskenet ve hakirliklerini itirâf ederler.
* Hacılar, burada, makbul olan tevbeleri, istiğfar ve duaları sonunda geçmiş günahlarından arınarak cennete lâyık mânevî kokular kazanmaktadırlar.
Şu halde Rabb-ı Rahim'in, bir lütuf olara bu vasıflarla mümtaz kıldığı bu mübarek beldeye Arafat denmesi, bütün bu mânaları taşımasındandır. Arafe günü bu dağın günü demektir. Bugüne, yevm-i iyâs-ı küffâr (kafirlerin ye'se düştükleri gün), yevm-i ikmâl-i din [dinin tamam olduğu gün[464]], yevm-i itmâm-ı nimet, yevm-i rıdvan (Allah'ın razı olduğu gün) de denmiştir.[465]

?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???????? ?? ?????????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????????? # ???????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (1417)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir devemi kaybetmiştim. Arefe günü aramaya çıktım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'da herkesle vakfe yaparken gördüm. (Hayretimden):"- Vallahi bu hums'tan biri, burda ne işi var?" dedim. Kureyşliler, hums'tan addedilirdi." [Buhârî, Hacc 91; Müslim, Hacc 153, (1220); Nesâî, Hacc 202, (5, 255).][466]

AÇIKLAMA:

1- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh)'in Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta vakfe yaparken görmesi onu hayrete düşürüyor. Çünkü, önceki hadiste belirttiğimiz üzere, Mekkeliler ve onlara tâbi olan bir kısım Arap kabileleri, hamâset-i diniyeleri sebebiyle kendilerine ehlullah, Harem'in hâdimleri, katînullah (Mekke'nin yerlileri) gibi bir kısım vasıflar izafe ederek, diğer hacılara tefevvuk etmek, üstünlük taslamak isterler, bu üstünlüklerini Harem'den dışarı çıkmamak, vakfe için Arafat'a gitmemek suretiyle fiile dökerler.
Şu halde Cübeyr İbnu Mut'im, Kureyş'den olması sebebiyle hums sayılan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Arafat'ta diğer insanlar gibi vakfe yapar olmasına hayret edip: "Vallahi bu hums'tan biridir. (Vakfe için Arafat'a gelmemesi gerekirdi), burda ne işi var?" demekten kendini alamamıştır.
2- Hadisin sonundaki "Kureyşliler, hums'tan addedilirdi" cümlesi, Buhârî'nin rivayetinde yoktur. Şârihler bu cümlenin Cübeyr'e ait olmadığını, râvilerden Süfyân'a ait olduğunu belirtirler.
3- Bazı şârihlerin yorumlarına göre, Cübeyr İbnu Mut'im'in, bu müşâhedesi câhiliye devriyle ilgilidir. Yâni, başka rivayetlerde sarîh olarak belirtildiği üzere, henüz risâlet gelmezden önce Hz. Peygmaber (aleyhissalâtu vesselâm) vakfe için, hums'tan olmayanlar gibi Arafat'a çıkmıştır. Nitekim Cübeyr (radıyallahu anh)'in hayret etmiş olması da bu hususta mânidardır.
Cübeyr'in bir rivayeti şöyle tamamlanır "...Müslüman olduğum zaman anladım ki, Allah Teâlâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu işte hakka muvaffak kılmış."Cübeyr İbnu Mut'im'in, Resûlululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta vakfe yaparken İslâm döneminde görmüş olabileceğini söyleyenler de olmuştur. Kirmânî şöyle bir yorum yapar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Arafat'taki vakfesi onuncu hicrî senede olmuştur. Bu sırada Cübeyr Müslümandı, zîra Fetih günü Müslüman oldu. Bu durumda onun suâli inkâr veya taaccüpten ileri gelmişse, ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ???????? âyetini duymamış olduğuna hükmedilir. Sual, hums'un uyageldiği âdete muhalefet edişindeki hikmeti anlamak için sorulmuşsa işkâl kalkar. Mamâfih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hicretten önce de bir vakfe yapmış olması muhtemeldir."
İbnu Hacer, bu sonuncu ihtimâli daha itimada layık bulduğunu belirtir ve deliller kaydeder.[467]

?5? ??? ???? ?? ???????? ?? ????????? ?? ???? ?? ????? ?'??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ???????? ?'????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ???????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ?"?????. ??????: ???? ??????? ????? # ?????????? ????: ??????? ???? ???????????? ????????? ???? ????? ???? ????? ??????? ???????????[. ????? ????? ?????.»?????????« ??? ???????? ??? ?????????? ??????? ??? ????? ???? .

5. (1418)- Amr İbnu Abdillah İbni Safvân'ın Yezid İbnu Şeyban el-Ezdî (radıyallahu anh)'den naklettiğine göre şöyle anlatmıştır: "Biz, vakfe mahallinde (Arafat'ta), Amr'ın imamdan uzak tuttuğu bir yerde vakfe yaparken, İbnu Mirba' el-Ensârî yanımıza gelerek:
"Ben Allah Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'nün size gönderdiği elçiyim. Efendimiz hazretleri sizlere şu emri gönderdiler:
"Meşâirleriniz üzere olun. Zîra sizler, babanız ibrahim'in mirası üzeresiniz." [Tirmizî, Hacc 53, (883); Ebu Davud, Menâsik 63, (1919); Nesâî, Hacc 202, (5, 255); İbnu Mâce, Menâsik 55, (3011).][468]

AÇIKLAMA:

1- Açıklayıcı ibâreler hadisin başka vechinden alınmıştır.
2- Rivayet metninde geçen Amr, hadisi rivayet eden Amr İbnu Abdillah İbni Safvân (radıyallahu anh)'dır. Hâdiseyi anlatırken, "ben" dememek için kendisini üçüncü bir şahıs gibi göstererek, Amr diye ismini zikrediyor.
3- İmamdan maksad, hacc emîridir. Burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kastedildiği açıktır. Amr, imamdan uzak bir yerde bulunduğunu belirtmek istemiştir.
4- Hadiste gelen meşâir, meş'ar'ın cem'idir. Meş'ar "âlem" demektir. Meşâir, hacla ilgili âlemler, yani hacc menâsikinin icra edildiği yerler demek olur. Burada vakfe yerleriniz diye anlayabiliriz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdiği tâmimle, eskiden beri vakfe yerleri olarak bilinen hududların muteber olduğunu, haccın icrâsında bazı değişiklikler yapıldı ise de, mevâkıf'da yapılmadığını, muteberliğini koruduğunu duyurmak istemiştir. Nitekim, "Sizler babanız İbrahim'in mirası üzeresiniz" cümlesi bu mânayı te'yid eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisinden uzaklarda vakfe yapanların içinden "burası vakfe mahallinin dışında olabilir mi?" diye geçecek tereddüdü izâle etmeyi düşünmüş olduğu da söylenebilir. "Atanız İbrahim'in izi ve sünneti üzerindesiniz" buyurarak, onların gönüllerini hoş etmek istemiştir. Öyle ise, cahiliye devrinden beri mevkıf bilinen hudud dahilindeki her yer imama yakın veya uzak, Hz. İbrahim'den mevrusdur, câhiliye devrinde, bu hususta bir tebdil veya tağyir olmamıştır denmek istenmiştir.[469]

?6? ??? ?????? ?? ???? ?'???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ???? ????? # ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.????: ?????? ????????.

6. (1419)- Nübeyt İbnu Şerît el-Eşcaî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı arafe günü, kızıl bir devenin üzerinde hutbe verirken gördüm." [Ebu Dâvud, Menâsik 62, (1916); Nesâî, Hacc 199 (5, 253).[470]

?7? ??? ???????? ?? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????? ????? # ???????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????? ?? ?????????????[.

7. (1420)- el-Addâ İbnu Hâlid İbni Hevze el-Âmirî (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, arafe günü, bir devenin üzerinde üzengilere (basarak) doğrulmuş, halka hutbe verirken gördüm." [Ebû Dâvud, Menâsik 62, (1917).][471]

?8? ??? ??? ?? ???? ?? ??? ?? ??? ??????? ?? ???? ?? ?????? ???:]??????? ????????? # ?????? ???? ?????????? ??????????[.

8. (1421)- Zeyd İbnu Eslem, Benî Damureli bir adamdan, o da babası veya amcasından şunu nakletmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta bir minber üzerinde gördüm." [Ebû Dâvud, Menâsik 62, (1915).][472]

AÇIKLAMA:

Son üç rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Arafat'ta hutbe verdiğini tevsik eder. Şüphesiz bu Vedâ hutbesidir. Nitekim haccın sünnetlerinden biri Arafat hutbesidir.
Ancak sonuncu rivâyet Arafat'ta minberden bahsetmektedir. Şârihler, Arafat'ta minberin varlığını kabul etmezler. Önceki rivayetlerin de te'yid ettiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat hutbesini devesinin üzerinde irad buyurmuştur. Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Burada ya deveden kinâye olabileceği veya hatâ olduğu belirtilmiştir.[473]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]????? ????? ????? # ???? ????? ????? ????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???
???????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ?‘??????? ???? ???????? ????? ?????????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ????????? ????? # ?????????? ???????? ?????? ????????? ??????????? ????? ????? ???????? ????? ????? ???????? ???? ????????? ???? ???????[. ???? ??? ?‘????? ????? ??? ????.»??????????« ??? ????? ?? ???????? ??? ???? ???? .

9. (1422)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) arefe günü sabahı, sabah namazını kılınca Mina'dan hareket ederek Arafat'a geldi, Nemire'ye indi. Burası, Arafat'a gelen ümerânın indikleri yerdir. Öğle namazı vakti olunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sıcakta Nemire'den yürüdü. Öğle ile ikindiyi birleştirdi, sonra halka hitab etti. Sonra yürüyüp Arafat'taki vakfe yerinde durdu." [Ebu Dâvud, Menâsik 60, (1913).][474]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, arafe günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Arafat'taki vakfesini açıklamaktadır. Sırayla şöyle hareket ettiği anlaşılmaktadır:
1) Sekiz Zilhicce'yi dokuz Zilhicce'ye bağlayan geceyi Mina'da geçiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını Mina'da kıldıktan sonra oradan yola çıkıp Arafat'a geliyor. Orada imamın (ümerânın) indiği yere iniyor. Şârihler, bu yere, Erâk dendiğini kaydederler. Hemen belirtelim ki, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in Müslim'de haccı anlatan uzun rivayeti, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mina'dan sabah namazını kılar kılmaz değil, güneş doğduktan sonra hareket ettiğini kaydeder. [Müslim, Hacc 147).]
2) Öğle olunca, sıcağın biraz hafiflemesini beklemeden harekete geçen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), -Câbir hadisinde görüldüğü üzere- Urene vâdisine geliyor, orada öğle ile ikindi namazını cem'ederek kılıyor. Urene vâdisi de Arafat'tan sayılmaz. Hadiste geçen müheccir, öğle sıcağında yürüyen kimse demektir.
3) Namazdan sonra hacılara hutbe irad ediyor.
4) Konuşmayı müteâkip vakfe yerinde haccın farz olan vakfesini yapıyor.Câbir hadisinde önce hutbe verip, sonra da -cem'ederek- öğle ve ikindi namazlarını beraberce kıldığı belirtilir.
2- Nemire, Harem'in dışında Arafat'a yakın, Arafat'la Harem arasında bir dağın adıdır. Harem bölgesini ayıran işâret oradadır. Rivâyet Veda haccı sırasında, Mina'dan yola çıkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önce bu hudud bölgesine indiğini belirtir. Hacc sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın indiği yerde konaklamak müstehabtır. Bu nokta, Arafât'a doğru giden yolcunun sağında, dağın dibine inen kayanın yanıdır.
3- Vakfe, durmak demektir. Arafât'da vakfe, sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere arefe günü, yâni Zilhicce'nin dokuzunda zevâl vaktinden itibaren Arafat hududu içerisinde bulunmak mânasına gelir. Vakfe zamanı ertesi sabah fecr-i sadıkına kadar devam eder. Bu iki vakit arasında eksiksiz bulunmak vâcib değildir. Belirlenen bu zaman diliminin bir cüzünde Arafat'ta bulunmak yeterlidir. Sünnet olanı zevâlden gün batımına kadar geçen vakittir. Akşam vakti girince yola çıkıp, akşam ve yatsı namazını cem-i te'hirle yani birleştirerek Müzdelife hududu içerisinde kılmak esastır.[475]

?10? ??? ???? ???:]???? ???? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????????? ??????????? ??????????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ????????? ??? ????????[. ????? ???? .

10. (1423)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) öğleyi, ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve sabahı Mina'da kılar, sonra güneş doğunca Arafat'a hareket ederdi." [Muvatta, Hacc 195, (1, 400).][476]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in kıldığı bu namazlar -sabah hâriç- terviye gününün namazlarıdır. Çünkü o , terviye günü denen Zilhicce'nin sekizinde, güneş doğduktan sonra, öğleyi Mina'da kılacak şekilde Mekke'den ihramlı olarak yola çıkardı. Geceyi geçirmek üzere Mina'ya geldikten sonra öğle, ikindi, akşam, yatsı ve ertesi günün yâni Zilhicce'nin -ki arefe günüdür- sabah namazını da orada kılıp, sonra da Arafat'a müteveccihen yola çıkardı. Müteakip hadiste göreceğimiz üzere, bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti idi.[477]

?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????? ????? ????? # ??????
????????? ??????????? ????????????? ???????????? ???????????? ????? ???? ??? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

11. (1424)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah, terviye günü, Mina'da bize öğleyi, ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve ertesi günü (Zilhicce'nin

dokuzu) sabahı kıldırır, sonra Arafat'a hareket ederdi." [Tirmizî, Hacc 50, 879).][478]

?12? ??? ??? ????:]?????? ????????? ?????? ???????????? ??????????? ?????? ???????? ??????[.

12. (1425)- Ebu Dâvud'da yine İbnu Abbâs: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), terviye günü öğleyi, arefe günü de sabahı Mina'da kıldırdı" demiştir. [Ebu Dâvud, Hacc 59, (1911).][479]

?13? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ????? # ?????????????????? ????? ?????? ????????. ??????? ?? ????? ?????: ????? ?????? ???? ??????? ??????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ?? ???????? ???????? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ????? ????? #: ???? ????? ??????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????[. ????? ????? ????? .

13. (1426)- Urve İbnu Mudarrıs et-Tâî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Müzdelife'de namazı kıldığı zaman geldim.
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, ben Tayy dağlarından geliyorum. Hayvanım da kendim de yorgunum ve bitkin düştük. Allah'a kasem olsun, ey Allah'ın Resûlü, gelirken geçtiğim her dağın başında mutlaka durdum. Benim için hacc imkânı var mı?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"Bizimle birlikte şu namazı burada kılıp, bizimle kalan, bundan önce de Arafat'da geceleyin veya gündüzleyin kalmış olan, artık haccını tamamlamış, haramlardan kurtulmuş olur." [Tirmizî, Hacc 57, (891); Ebu Dâvud, Menâsik 69, (1950); Nesâî, Hacc 211, (5, 263); İbnu Mâce, Menâsik 57, (3016).][480]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette "Tayy dağları" diye yaptığımız tercümenin asla sâdık şekli "İki Tayy dağı"dır. Bu dağlardan biri Selmâ dağı, diğeri Ecâ dağıdır.
2- Bazı rivayetlerde Müzdelife yerine Cem' denir. Cem'le de Müzdelife kastedilir.
3- "Bizimle birlikte şu namazı..." tâbirinde kastedilen namaz, Müzdelife'deki sabah namazıdır. "Bizimle birlikte şu namazı burada kılan.." cümlesinin zâhirine göre, haccın sahih olması için, Müzdelife vakfesi şarttır. Nitekim bâzı büyük âlimler buna hükmetmiştir: Alkame, Şa'bî ve Nehâî gibi. Bunlara göre Müzdelife vakfesini kaçıran kimse o yıl haccı kaçırmış demektir, ihramını umreye çevirir. Ebu Abdirrahmân, eş-Şâfîî, İbnu Hüzeyme ve İbnu Cerîr et-Taberî de aynı şekilde hükmederler. Bunlar ayrıca: ?????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? "Meş'ari'l-Haram'ın yanında Allah'ı zikredin" (Bakara 198) âyetini de delil getirirler. "Buradaki emr vücûb ifâde eder, terki hiçbir surette câiz değildir" derler. Ancak ulemânın ekserisi -ki Ebu Hanife de bu görüştedir- Müzdelife'de gecelemeyen, orada vakfe yapmayı kaçıran kimse, kurban keserek menâsikteki eksikliği telâfi eder" diye hükmetmiştir.
4- Arafat vakfesiyle ilgili olarak geçen "...Arafat'da geceleyin veya gündüzleyin kalmış olan..." tâbirine gelince: Ahmed İbnu Hanbel gece ve gündüz kelimelerinin mutlak gelmiş olmalarını esas alır ve vakfe için "zevalden sonra" şartını kabul etmez, "Arafe günü fecrin doğmasından bayram günü fecrin doğmasına kadar ki zamana kadar" der. Şu halde ona göre bu zaman içinde bir müddet için Arafat'ta bulunan kimse, vakfe şartını yerine getirir. Bu meselede İmam Mâlik'in ashabı bir başka yorum ileri sürmüştür. Onlara göre, vakfelerde "gündüz" geceye tâbidir. Böyle olunca, arefe günü güneş batıncaya kadar Arafat'ta hazır bulunmayan, o yıl haccı kaçırır, gelecek yıl haccı yenilemesi gerekir. Ancak Cumhûr, hem Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve hem de Hulefâ-i Râşidin'in ittifakla aynı olan tatbikâtını esas alarak, hadisteki "gündüz" kelimesini "zevalden sonra" diye te'vil etmiştir. Onlar hep öğleden sonra vakfe yapmışlardır. Öyle ise, Arafat'ta sadece öğleden evvel bulunmak vakfe için muteber değildir.
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın son hükmüne gelince: Yani "Vakfe'yi yerine getirenin haccını tamamlamış olacağı" hükmü... Bu da açıklama gerektiren bir noktadır. Zîra, haccın menâsiki henüz bitmiş değildir.
Hattâbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözüyle haccın büyük kısmını kastetmiştir. Yani "Haccın büyük kısmı bitti" demektir. Büyük kısmından murad vakfelerdir. Çünkü, (bunlar vakitle kayıtlı, vakit de dar olduğu için) kaçırılmasından korku duyulur. Haccın ikinci rüknü olan ziyâret tavafını kaçırmaktan korkulmaz. Aynı mânada olmak üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ????????? ???????? "Hacc Arafat(ta vakfe)dir" buyurmuştur, yani burada da "Haccın büyük kısmı Arafat vakfesidir." denmektedir.
6- En sonda "...haramlardan kurtulmuş olur" şeklinde tercüme ettiğimiz cümledeki haramların aslî kelimesi tefesdir. Tefes, lügat olarak kir, pislik demektir, ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bununla, ihramlının ihramdan çıktığı zaman yapması helâl olan şeylerin tamamını kastetmiştir: Saç traşı, etek traşı, tırnak kesmek gibi, kurban ve şeytan taşlama gibi, ihramdan çıkılınca yapılan geri kalan menâsik de tefese dahildir.
7- Arefe günü güneş batıncaya kadar Arafat'ta bulunmayan kimseye -yukarıda kaydedildiği üzere- Mâlikîler "haccın yenilenmesi"ne hükmederken, Hasan-ı Basrî: "Haccı tamdır. Kurban (dem) keser" demiştir. Fukahânın ekseriyeti: "Arefe günü, güneş batmazdan önce, Arafat'tan ayrılanın haccı tamdır, ancak kurban (dem) kesmesi gerekir" diye hükmetmiştir, Atâ, Sevrî, Ebû Hânife ve ashabı, İmam Şâfîî ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler. İmam Malik ve İmam Şâfîî (rahimehumallah): "Arafat'dan güneş batmadan ayrılıp, sonra tekrar oraya dönmesi birşey gerektirmez" demişlerdir. Ebû Hanife ve ashabı ise: "Güneş battıktan sonra dönüp vakfe yapmış ise, ondan kurban (dem) düşmez" demişlerdir.[481]

?14? ??? ????????? ?? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????.]???? ????????? # ????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????????: ??????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ???????. ??????? ????? ?????? ???????: ?????? ????????? ?? ?????????? ??? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ????? ????????[. ????? ????? ?????.

14. (1427)- Abdurrahmân İbnu Ya'mur ed-Dîlî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'da iken, münâdîsine (dellâlına) şöyle nidâ edip duyurmasını emretti: "Hacc Arafat'tır, kim Cem (Müzdelife) gecesi fecrin doğmasından önce (vakfeye) yetişirse, haccı idrak etmiş demektir. Eyyâm-ı Mina üç gündür. Kim ilk iki günde acele davranırsa, herhangi bir günah terettüp etmediği gibi, te'hir edene de bir günah terettüp etmez." [Tirmizî, Hacc 57, (889); Ebû Dâvud, Menâsik 69, (1949); Nesâî, Hacc 211, (5, 264); İbnu Mâce, Menâsik 37, (3015).][482]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haccı Arafat olarak tarif etmesinin mânasını önceki hadiste açıkladık.
2- Hadiste geçen "Cem gecesi, fecrin doğmasından önce (vakfeye) yetişirse.." ifâdesiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Arafat vakfesi, arefe günü güneşin batmasıyla sona erer" diyenlere veya bu zanna düşecek olanlara ve hatta "fecirden sonra güneşin doğmasına kadar devam eder" diyenlere nebevî bir cevap ve açıklama olmaktadır. Şu halde, arefe gününden bayram sabahına kadar Arafat'a yetişebilen vakfesini yerine getirmiş olmaktadır. Vakfe yi kaçırmayan kimse vakfelerden önce cinsî temasta da bulunmuşsa, onun "haccım fesada mı uğradı?" veya "fesada uğrayacak mı?" diye endişesi yersizdir. Geri

kalan menâsik, hem zamanla kayıtlı değil, hem de fevti hâlinde kefâretle telâfi edilecek mahiyette şeylerdir, haccın yenilenmesini gerektirmez.
Yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki, vakfeyi herhangi bir sebeple kaçıran kimse, müteâkip sene haccı yeniler, ancak o zamana kadar ihramda kalması gerekmez. Onun, haccını umreye çevirerek ihramdan çıkması vacib olur. İhramı gelecek yıla kadar uzatması haram olur. Ulemâ bu hususta icma eder.
3- "Eyyâm-u Mina üç gündür" tâbiriyle Mina'da kalınan günler kastedilir. Bunlara Eyyâmi'l-Ma'dudât, Eyyâmu't-Teşrîk ve Eyyâmu Remyi'l-Cimâr da denir. Bunlar, yevm-i nahrdan sonraki üç gündür, yevm-i nahr denilen bayramın birinci günü buraya girmez, çünkü ulemâ, nahrın ikinci günü, Mina'dan hareket etmenin câiz olmayacağı hususunda icma etmiştir. Yevm-i nahr, bu üçe dahil olsaydı, ikinci gün dileyenin hareket etmesi caiz olurdu."[483]
4- "Kim ilk iki günde acele davranırsa.." demek, "Mina'yı terketme hususunda acele davranırsa.." demektir. "İki gün"den maksad da teşrik günlerinin son ikisinde demektir. Yani Zilhicce'nin 12'nci günü güneş batmazdan evvel yola çıkmıştır. Bu zaman içerisinde hareket edemeyen üçüncü güne kalarak, şeytan taşlamaya devam eder.
"Acele etmek"ten, ikinci günü akşam vakti girmeden Mina hududunu terketmek anlaşılmıştır. Bu vakit içerisinde terkedemeyen, üçüncü günü de Mina'da geçirmesi gerekir.
Sünnete uygun olan, acele etmek ve üçüncü güne kalmamaktır.
5- Âyet-i kerimede: ?????? ????????? ??? ?????????? ??? ?????? ???????? ????? ????????? ??? ?????? ???????? "Kim iki günde (Mina'dan dönmek için) acele ederse üstüne günah yoktur. Kim de geri kalırsa ona da günah yoktur" (Bakara 203) buyurulması câhiliye devrinde hâkim bir yanlış düşünceyi yıkmak gâyesini güder. Tefsirlerde belirtildiği üzere câhiliye insanları iki gruptu: Bir kısmı, Mina'dan ayrılma hususunda acele davrananı günahkâr addederdi, diğer kısmı da te'hir edeni günahkâr addederdi. Âyet-i kerime, bu hususta ruhsat vaz'ederek, dileyene acele etmesini, dileyene te'hir etmesini, bu hususta hiç kimsenin günahkâr olmayacağını belirtmiştir.[484]

?15? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ????? # ???? ?????? ??????: ???? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ?? ???????????[. ????? ??? ???? .

15. (1428)- Hz.Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kuzah'ta vakfe yaptı ve: "Burası Kuzah'tır, vakfe mahallidir, Cem'in (Müzdelife'nin) tamamı vakfe mahallidir. Ben burada kurbanı kestim. Mina'nın her yanı kesim yeridir. Kurbanlarınızı evlerinizde kesin" buyurdu." [Ebu Dâvud, Menâsik 65, (1935).][485]

AÇIKLAMA:

1- Kuzah, Müzdelife'de imama mahsus vakfe yerinin adıdır. Cahiliye devrinde Kureyşliler buraya ateş yakarlarmış. Ayrıca Kureyşliler, Arafat'a çıkmadıkları için, burayı kendilerine has vakfe yeri olarak seçmişlerdi.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu rivayette, Müzdelife'nin tamamını "vakfe yeri" olarak tavsif etmiştir. Ancak şârihler, başka rivayetleri gözönüne alarak: "Muhassır vâdisi hariç" derler.
3- Bu hadiste, Mina'nın her tarafında kurban kesmenin meşru olduğu belirtilmektedir. Ulemâ bunda ittifak eder. Ancak şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kestiği yerde kesmenin efdal olacağını belirtirler. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), Mina Mescidi'ni takib eden Birinci Cemre'nin (şeytan taşlama yeri) yanında kurbanını kesmiştir.[486]

?16? ??? ???? ??? ???? ?? ????? ????? # ???:]???????? ???????? ???????? ????????????? ???? ?????? ????????. ????????????????? ???????? ???????? ????????????? ???? ?????? ?????????[.

16. (1429)- İmam Mâlik (rahimehullah)'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Arafat'ın tamamı vakfe yeridir. Urene vâdisinden çıkın (vakfe yeri değildir). Müzdelife'nin tamamı vakfe yeridir, Muhassır vâdisinden çıkın (vakfe yeri değildir)." [Muvatta, Hacc 166 (1, 388); Müslim, Hacc 149.][487]

AÇIKLAMA:

Urene vadisi, Mina ile Arafat arasında bir yer adıdır. Burası vakfe yeri değildir, vakfe için orada bulunulması gerekir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, vakfe bölgelerinin hududunda yer almalarına rağmen vakfe yapılmayacak yerlere dikkat çekiyor. Bunlardan biri Müzdelife'deki Muhassır vâdisi, diğeri de Arafat'taki Urene vâdisidir. [488]

İKİNCİ FASIL

İFÂZA HAKKINDADIR

İfâza, hacıların Arafat vakfesinden sonra, kitle halinde Müzdelife'ye sökün etmeleridir. Keza Müzdelife'den de Mina'ya olan söküne ifâza denmiştir. Bu kelimeyi 1416 numaralı hadisle izah ettik.[489]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????? ????? # ???? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??“???? ???????? ????????? ??????????. ??????: ??????? ???????? ?????????? ????????????? ?????? ??????? ?????? ???“??????[. ????? ?????? ? ???????.»?“????« ?“???? .

1. (1430)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'tan yola çıkmıştı, arkasından birisinin (koşturmak için) devesine şiddetle bağırıp, vurduğunu işitti. Bunun üzerine kamçısıyla (etrafındakilere kulak verin diye) işaret edip, şöyle buyurdu:
"Sâkin olun. (Allah'ı razı edecek iyi davranış ve) birr acelede değildir." [Buharî, Hacc 94, Müslim, Hacc 268, (1282), 282, (1286); Ebu Dâvud, Menâsik 64 (1920); Nesâî, Hacc 204,(5, 257-258).][490]

AÇIKLAMA:

Hacc menâsiki, bazı noktalarda gerçekten dikkat ve sükûnet gerektiriyor. Bunlardan biri, Arafat'ta ifâza anıdır. Yüz binlerce hacı kâfilesi, bir anda muayyen ve mahdut yollarla aynı hedefe sökün ediyor. Keza şeytan taşlama anlarında da aynı kalabalık muayyen vakitlerde belli noktalara izdiham yapıyor. Böyle anlarda sükunetin ehemmiyeti açıktır. Gerek Arafat çıkışında ve gerekse cemrelerde çok sık panik ve telaş sebebiyle nice insanların ezilerek öldüğüne şâhid olunur. Bu vak'alar gözönüne alınınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc menâsikinin bilhassa ifâza safhasında sükunet tavsiye edip "Telaşta Allah'ın

rızası yok!" mânasında ihtarda bulunması cidden mânidârdır, günümüzün şartlarına uygun mu'cizane bir mesajdır. İfâza dan sonra, yâni yola çıkıldığı zaman hızlı yürünebileceği 1432 numaralı hadiste görülecektir.[491]

?2? ??? ????? ?? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????? ????? # ???? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ??? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ??????????. ?????? ???????? ???????? ??????? ??????: ???????? ????????. ???????? ???????? ????? ????????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ????? ?????? ????? ???????? ?????????. ????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ???????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (1431)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneş battığı zaman Arafat'tan (ifâza yaparak) yola çıktı. Dağ geçidine geldiği zaman deveden inip bevletti. Sonra abdest aldı. Abdesti bol su kullanarak değil, hafifçe aldı. Ben:
"Namaz mı kılacağız ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum.
"Hayır, namaz önümüzde!" dedi ve devesine bindi. Müzdelife'ye gelince hayvandan indi ve yeniden abdest aldı. Bu sefer bol su kullandı. Sonra namaz başladı. Akşam namazını kıldı. Sonra herkes devesini ıhdı. Yine namaza başlandı. Bu sefer de yatsıyı kıldı. İkisi arasında başka bir namaz kılmadı." [Buhârî, Vudû 6, 35, Hacc 93, 95; Müslim, Hacc 266, (1280); Muvatta, Hacc 197, (1, 400-401); Ebu Dâvud, Menâsik 64, (1925); Nesâî, Mevâkît 56 (1, 292), Hacc 206, (5 259).][492]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda haccından bir iki nokta aydınlatılmaktadır. Vakfeden Arafat'ın terkine ifâza dendiğine göre, bu ayrılış ifâzadır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda küçük abdest bozuyor ve arkadan hafifçe bir abdest alıyor. Hafif abdestten murad az su ile abdest almaktır. Abdest uzuvlarını birer veya ikişer sefer yıkamak, ovalama, delk gibi hususları asgarîye indirmek suretiyle alınan abdest "hafif"tir. Üçer sefer yıkayarak ovalama, hilalleme gibi âdaba riâyet edip, her uzvu üçer sefer yıkamak isbâğ'dır, yâni "tam abdest." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sefer sırasında zaman zaman abdest uzuvlarını birer veya ikişer sefer yıkayarak "hafif abdest" aldığı da vâkidir, muteber rivayetler bunu tevsik eder. Sadedinde olduğumuz rivayet mezkur abdestin "hafif" olduğunu belirtir ise de uzuvları kaçar sefer yıkadığını belirtmez.
3- Bu rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hep abdestli olduğuna, namaz kılmak maksadı olmaksızın da abdest almanın meşru bulunduğuna, bunun israf sayılamayacağına, müstehab olduğuna delildir. Arapça'da vüdû (abdest) kelimesinin herhangi bir yıkamak mânasına gelmesi hasebiyle, rivayette geçen vüdûnun namaz abdesti değil, istinca yıkaması veya istincadan sonra ellerin yıkanması olabileceği hatıra gelebilir. Ancak, hadisin başka vecihlerindeki tasrihattan başka, bizzat bu vechinde "namaz mı kılacağız?" diye sorulmuş olması bu ihtimali bertaraf eder.
4- Yol, vakit darlığı, su kıtlığı gibi durumlarda abdesti hafif tutmanın, müsaid durumlarda ise isbâğ yapmanın yani bol su ile bütün âdâbına riayet ederek abdest almanın müstehab olduğu görülmektedir.
5- Rivâyet Arafat ile Müzdelife arasında, ihtiyaç halinde durulabileceğini, kaza-i hâcet yapılabileceğini göstermektedir. Bu iki mevkıf arasını fâsılasız geçmek diye bir nüsük yoktur.[493]

?3? ??? ????? ???? ?? ????? ???:]?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ????? # ??????? ?? ??????? ?????????? ????? ??????? ??????: ???? ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????[.??? ????: »??????????« ??? ????????.

3. (1432)- Urve'den yapılan bir rivayet şöyledir: "Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'ye:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccından, ifâzadan (Arafat'tan ayrıldıktan) sonra yolculuğu nasıl yaptı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Hızlı yürürdü. Ancak yolda bir düzlüğe rastlarsa daha hızlı yürürdü." [Buhârî, Hacc 92, Cihâd 136, Megâzî 77; Müslim, hacc 282, (1286); Muvatta, Hacc 176 (1, 392); Ebu Dâvud, Menâsik 64, (1923); Nesâî, Hacc 205, (5,259).][494]

AÇIKLAMA:

1- Ashab (radıyallahu anhüm)'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le ilgili en küçük teferruata bile kıymet verdiklerini görmede bu hadis mânidârdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in nasıl yol aldığı merak edilmiş, sorulmuş ve de alınan cevap rivayet edilmiştir.
2- Şu halde ifâzadan sonra, yolda hızlı yürümek esastır. Zîra, Üsâme'nin açıklaması, devenin normalde hızlı yürüdüğünü, müsâit düzlükler olunca, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in deveyi daha da hızlandırdığını göstermektedir.
Hemen şunu da belirtelim: Bu bâbın ilk hadisinde (1430 hadis) İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sür'at değil sükunet tavsiye ettiğini belirtmekte, hatta hadisin bazı vecihlerinde, "Müzdelife'ye gelinceye kadar devesinin ön ayağını kaldırdığını (hızlandığını) görmedim" denmektedir. Bu iki rivayet arasında şârihler tezad görmezler. Sükûnet tavsiyesi ve sür'atten men etme durumu izdihâmlı yerlere hamledilmiştir. İbnu Hacer, İbnu Abbas'a ait rivayetin de kaynağının Hz. Üsâme olduğunu, İbnu Abbas'ın hadisi ondan alarak rivayet ettiğini delilleriyle gösterir.[495]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]???? ??????? ??????? ????????? # ???????? ????????????? ?? ???????? ???????[. ????? ?????? .

4. (1433)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Müzdelife gecesinde, ailesinden, erkenden taşlamaya gönderdiği zayıflar grubu arasında idim" demiştir. [Buhârî, Hacc 98; Müslim, Hacc 300, (1293); Tirmizî, Hacc 58, (892, 893); Ebu Dâvud, Menâsik 66, (1939, 1940); Nesâî, Hacc 208, (5, 261, 271, 272); İbnu Mâce, Menâsik 62, (3025).] [496]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Müzdelife'de vakfe yapılırke, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âilesinden zayıfları yani kadın ve çocukları Mina'ya müteveccihen daha erken yola çıkardığını ifade etmektedir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında 7-8 yaşlarında bir çocuk olması haysiyetiyle, Veda haccı sırasında "zayıflar" arasında mütâlaa edilmesi tabiidir. Hadisin bazı vecihlerinde ağırlıkların, yani eşyaların da önceden gönderilenler arasında yer aldığı belirtilir.
2- Zayıfları geceleyin, önden göndermeyle ilgili Ashab'ın tatbikatına ait rivayetler de mevcuttur. Fukahâdan bunun câiz olduğuna itiraz eden olmamıştır. Ancak, bu cevaz "zayıfların dışına da çıkar mı?" "gecenin hangi saatinde çıkılabilir?" gibi sorulara farklı cevaplar verilmiştir.

* Alkame, Nehâî ve Şa'bî hazretleri: Müzdelife'de gecelemeyenin haccı fevt olur (batıl olur) demişlerdir.
* Atâ, Zührî, Katâde Şafîî, İshâk, Kûfîler: "Müzdelife'de gecelemeyene dem (kurban) gerekir" demişlerdir. Bunlara göre: "Gecelemiş olmak için gecenin yarısından evvel Müzdelife terkedilmelidir."
* İmam Mâlik: "İçinden mola vermeden geçmesi halinde dem gerekir, Müzdelife'ye inmişse, ne zaman terkederse terketsin vazife tamamdır, hiçbir ceza gerekmez" demiştir.
3- Hâdise ile ilgili bir başka rivayet mevzuya aydınlık getirecektir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), amcası Abbâs'a, Müzdelife vakfesi yapıldığı gece şunu söyledi: "Zayıflarımız ve kadınlarımızı götür, sabah namazını Mina'da kılsınlar. İnsanların sökün etmelerinden (ifâza) önce taşlarını atsınlar."
Yaşlanıp güçsüzleşince Atâ'nın da böyle yaptığı rivayet edilir. Keza Abdullah İbni Ömer'in, Esmâ Bintu Ebî Bekr'in bunu tatbik ettikleri belirtilir. Buhârî'nin Esmâ (radıyallahu anhâ) ile alâkalı rivayetinde, Esmâ'nın karanlıkta taşlamayı yapıp döndükten sonra, menzilinde sabah namazını kıldığı ayrıca tasrih edilir. Bundan hareketle bir kısım ulemâ, zayıfların ve onlara refâkat eden kimselerin önce şeytan taşlaması yapabileceğine hükmetmiştir.
Fakat Hanefîler: "Büyük şeytana güneş doğmadan taş atılamaz" demişlerdir. Ancak güneşin doğmasından güneş doğmazdan önce olmakla beraber, fecrin doğmasından sonra ise câiz olacağı, fecirden de önce taşlayanın bunu yenilemesi gerekeceği hükme bağlanmıştır.
Taşlama ile ilgili teferruat 1442-1449 numaralı hadislerde gelecek.[497]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]???????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? # ??? ?????? ???? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????. ????? ????????? ?????? ?????? ???????: ????????? ????? ?????????????? ????? ??????????????. ????????? ????????? ? ??????? ??? ???? ?“?????[. ????? ??????? ????????.»???????« ?? ?????? .

5. (1434)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Sevde (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Müzdelife'den geceleyin ifâza yapmak için izin istedi. Sevde iri, ağır yürüyen bir kadındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona izin verdi."
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Keşte ben de onun gibi izin istemiş olsaydım" diye hayıflanırdı. (Vaktiyle izin almamış olduğu için) O, hep imamla birlikte ifâzada bulunurdu." [Buhârî, Hacc 98; Müslim, Hacc 293-296, (1290); Nesâî,Hacc 209, (5, 262), 214 (5, 266).][498]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Müslim'de gelen bazı vecihleri Hz. Sevde (radıyallahu anhâ)'nin, Mina'ya izdiham olmadan dönmek maksadıyla izin istediği tasrih edilir. Keza, Hz. Aişe de izdihamdan önce Mina'ya varıp namazını kılamamış olduğu için pişmanlık duymuştur.
Bu vesile ile şunu belirtelim ki, cahiliye devrinde Araplar, Müzdelife vakfesini güneş doğuncaya kadar devam ettirirlerdi. "Güneş doğduğu zaman hacılar, tepelerin üzerinde vakfede olurdu, öyle ki (uzaktan bakınca) dağların başında sarık manzarasını arzederlerdi, tıpkı insanların başındaki sarık gibi" diye tasvir edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu meselede müşriklere muhalefet vaz'etmiş, sabah vaktinin girmesinden sonra ortalık aydınlanmaya başlayınca, güneş daha doğmadan Mina'ya müteveccihen ifâzaya (sökün etmeye) müsâade etmiştir. [499]

?6? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]??????? ????? ????? # ?????? ???????? ???????? ?????????. ???????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (1435)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Seleme'yi kurban gecesi (Mina'ya) gönderdi. Ümmü Seleme, daha şafak sökmeden şeytan taşlamasını yaptı. Sonra gidip ifâza (tavafını) yaptı." [Ebu Dâvud, Menâsik 66, (1942); Nesâî, Hacc 223, (5, 272).][500]

AÇIKLAMA:

1- İfâza tavafı, daha önce açıklandığı üzere tavaf-ı ziyarettir. Yani haccın farz olan ikinci rüknü, ifâza tavafından sonra tekrar Mina'ya dönecek ve geri kalan menâsiki tamamlayacaktır. Hattâ Ebu Dâvud'un rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber olma nöbeti o gün Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) validemizde olduğu (için, bu menâsikin icrasında) isti'câl gösterdiği belirtilmiştir.
2- Zayıflara ve hususen kadınlara tanınan bu isti'câl (acele davranma) ruhsatının bir hikmeti de şu olabilir: Kadınlar için, bu menasikin icrasında bir saat öncelik ehemmiyetlidir. Çünkü, hayız olma halinde farz olan ifâza tavafını yapamaz. Umumiyetle muntazam periyodlarla gelen hayız nöbetini bilen kadınlar, bir iki saatlik isti'cal ile temizlik devresi içerisinde ifâza tavafını da yaparak, bir haftalık bekleme müddetini kurtarabilirler.[501]

?7? ??? ????? ??? ?????? ????:]??????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ????? ??‘????????? ????????? ???????????????? ??? ???????? ????? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ??? ????? ??? ??????[. ????? ???? .

7. (1436)- Fâtıma Bintu'l-Münzir anlatıyor: "Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) kendisi ve beraberindekilere Müzdelife'de sabah namazı kıldırıverecek olan kimseye, şafak söktüğü zaman kıldırmasını emredip, bineğine atlar ve Mina'ya hareket eder (yolda da) durmazdı." [Muvatta, Hacc 175, (1, 392).] [502]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

Telbiye, ihrama giren hacının lebbeyk Allahümme lebbeyk diye başlayan duayı, belli bir âdâba göre, yüksek sesle okumasıdır. (Teferruat için 1164 numaralı hadise bak.)[503]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]???? ????????? ?????? ????? ?????? # ???? ???????? ??? ?????????????. ????? ??????? ????????? ???? ?????????? ??? ????? ????????? ???: ???? ?????? ????? ????? # ???????? ?????? ????? ???????? ??????????[. ????? ?????? .

1. (1437)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Üsâme (radıyallahu anh) Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terkisinde idi. Sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar da Fadl İbnu Abbâs'ı terkisine aldı. Her ikisi de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) büyük şeytanı (Cemretu'l-Akabe) taşlayıncaya kadar telbiyeyi bırakmadı" demiştir." [Buhârî, Hacc 86, Cihâd 126; Müslim, Hacc 266, (1281); Tirmizî, Hacc 78, (918); Ebu Dâvud, Menâsik 28, (1815); Nesâî, Hacc 216, (5, 268), 229, (Buhârî'de gösterilen bablarda rivayet mânâ yönüyle mevcuttur, lâfzan değil).][504]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramın giyilme anından itibaren yüksek sesle söylenmeye başlayan ve haccın alemi durumunda olan telbiyenin ne zaman sona ereceğini belirlemektedir: Büyük şeytan diye bilinen cemretü'l-Akabe'ye taş atıncaya kadar, yani bayramın birinci günü sabahına kadar devam etmektedir.
Büyük şeytana ilk taşın atılmasıyla mı, yoksa hepsinin atılmasıyla mı telbiye kesilmeli? sorusuna farklı cevap verilmiştir. Cumhur "ilk taşlama ile kesilmesi gerekir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve bâzı Şâfiîler "İkinciye kadar devam eder" demiştir.
Nevevî, bu konda Cumhur'un, Müslim'de tahric edilmiş olan, ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemretu'l-Akabe'ye (büyük şeytan) varıncaya kadar telbiye getirdi" hadisini esas alarak: "Bayram sabahı büyük şeytana taş atmaya başlayıncaya kadar telbiye devam eder" dediğini belirtir. İmam Şâfîî, Sevrî, Ebû Hanife, Ebu Sevr, Sahâbe ve Tâbiîn'den birçok ulemâ grubu buna hükmetmiştir.
* Hasan Basrî: "Arefe günü sabah namazını kılıncaya kadar telbiyeye devam edilir" demiştir.
* Hz. Ali, İbnu Ömer, Hz. Aişe, Mâlik, Medine fukahâsının cumhuru: "Arefe günü, güneşin zevâline kadar telbiye okunur, vakfeler başlayınca kesilir" demiştir.
* Ahmed İbnu Hanbel, İshak ve bazı selef: "Büyük şeytan taşlaması bitinceye kadar devam edilir" demiştir.
Nevevî bu bilgileri verdikten sonra der ki: "Şâfîî'nin ve Cumhur'un delili, sadedinde olunan sahih hadistir. Bunun dışındakilerin muhalefette delilleri yoktur, Cumhur'un bu görüşü sünnete uygundur.
Ahmed İbnu Hanbel'in dayandığı rivayeti de Cumhur: "Ondan murad taşların atılmasına başlamaktır" diyerek iki rivayeti te'lif etmiştir.

?2? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ???? ???? ??????? ????????? ??????: ?????? ? ??????? ???????? ??????????? ?????: ?????????? ???? ??????????. ???????? ???? ??????????? ?????? ???????: ????????? ?????????? ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ???? ?????? ????????[. ????? ??????? .

2. (1438)- Said İbnu Cübeyr anlatıyor: "Ben, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ile Arafat'ta beraberdim. Bir ara bana
:"Niye halkın telbiyesini işitmiyorum?" diye sordu, ben kendisine:
"Muâviye (radıyallahu anh)'den korkuyorlar!" dedim. Bunun üzerine:
"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, bu insanlar Ali'ye buğuzları sebebiyle sünneti terketmişler!" diyerek çadırından çıktı." [Nesâî, Hacc 197 (5, 253).] [505]

AÇIKLAMA:

Sindî der ki: "Bu rivayetle, Arafat'ta telbiye okumak hususunda âlimler arasındaki ihtilâfın kaynağı ve iki fırkadan hangi tarafın haklı olduğu ortaya çıkmaktadır." Ancak rivayetler arasındaki irtibatı değerlendirmeden acele hükme gitmek tatminkâr olmamaktadır. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a göre telbiye haccın şiârıdır ??????? ??????? ???? ve ihramdan çıkıncaya kadar devam etmelidir. İhramdan çıkma da remyü'lcimarla (şeytan taşlamak) tahakkuk eder. Cumhur da bunu benimsiyor. Bu görüşün isabetliliğini kabul ederken, Ashab-ı Kiram (radıyallahu anhüm ecmaîn)'ı rencide etmenin hiçbir gereği yok.
Hz. Ali, Hz.Aişe, İbnu Ömer, İmam Mâlik ve Medine fukahâsının çoğunluğunun: "Telbiye, arefe günü öğleye kadar, yani vakfelerin başlamasına kadar devam eder" dediklerini önceki rivayette belirtmiş idik.
Şu halde, arefe günü öğleden sonra telbiye getirmemek Hz.Ali'nin zaten mezhebi olmaktadır. Mâlikî mezhebinden olan Zürkânî: "Hz. Ali ve Hz. Aişe gibi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı ile bilinen iki sahâbenin, arefe günü öğleden itibaren telbiyeyi kesmeleri, Cumhur'un amel ettiği, Fadl İbnu Abbâs'ın hadisinin -sahih olsa dahi- amel dışı tutulması gereğine en kuvvetli delildir" der. Bir kısım tâli meselelerde ulemâ ve Ashab arasında ihtilaf görüldüğü gibi burada da bir ihtilâf sözkonusudur. Rivayetler değerlendirilirken hepsinin birlikte gözönüne alınması gerekir. Sadedinde olduğumuz rivâyet, siyasetle ilmi karıştıran istisnâî bir muhtevâ taşır ve Ashâb'a ta'nı işmâm eder. Ulemâ, "Ashab'a ta'nı mutazammın rivayet, öyle olmayanla teâruz ederse mercuh olur" prensibini va'zeder. Binaenaleyh bu rivayeti tahlil etmeden Sindî'nin acele hükme gitmesini ilmî bulmuyoruz. Sadece Nesâî'de yer almış olan rivayetin diğerlerine muhâlefeti zâhirdir.
İbnu Hacer, Tahâvî'den yaptığı bir naklin yorumunda, "meşru olmadığı için değil, başka zikirlerle meşgul oldukları için vakfe yerlerinde hacıların telbiyeyi terketmiş olduklarını belirterek: "Böylece ihtilâflar da birleştirilmiş olur" der.[506]

?3? ??? ???? ??? ??? ??? ?????????? ???:]??????? ????? ??? ????? ???????? ?????????? ???? ????? ??? ????????? ???? ???????????? ?????? ???????? ??????????? ???? ????????? #? ???: ???? ???????? ?????????? ???
???????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????????. ?????????? ??? ???????? ???????? ??? ??????? ???? ???? ?????????[. ????? ????? ???????? .

3. (1439)- Muhamed İbnu Ebî Bekr es-Sakafî anlatıyor: "Arafat'tan Mina'ya gelirken, beraberindeki Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'e telbiyeden sorarak:
"Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile nasıl yapıyordunuz?" dedim. Bana:
"Dileyen telbiye getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etmezdi. Dileyen tekbir getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona da mudâhale etmezdi! Dileyen de tehlil getirirdi, ona da müdâhale etmezdi. Bizden kimse, (farklı zikirler de bulunduğu için) arkadaşını ayıplamazdı." [Buhârî, Hacc 86, İydeyn 12; Müslim, Hacc 274, (1285); Nesâî, Hacc 192, (5, 250).][507]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramlının telbiye ile birlikte başka zikirler de yapabileceğine delildir. Telbiye ile birlikte tehlil, tekbir gibi diğer zikirler de meşru olmakla birlikte, hacc sırasında telbiye hepsinden efdaldir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) telbiye için "Haccın şiârıdır" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da hacc sırasında okunacak telbiyelerin ehemmiyetini belirtmiş ve şahsen remy-i cimâr denen şeytan taşlamasına kadar aralıksız devam etmiştir (1437. hadis). İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Hz.Ömer'le on bir kere haccettim. Ömer, remy-i cimâra kadar telbiye bırakmazdı" der.
Şu halde yukarıdaki hadis, haccda tekbir veya tehlilin, telbiyenin yerini tutacağına, telbiyenin terkedileceğine delil olmayıp, hacda ara sıra telbiyeyi ile birlikte başka zikirlerin de olabileceğine bir ruhsattır, ulemâ böyle anlamıştır.
Nevevî: "Haccda telbiye, tekbirden efdaldir" der. [508]

???????? ????????? ??????????? ??? ???????? ????????. ?????????? ??? ???????? ???????? ??? ??????? ???? ???? ?????????[. ????? ????? ???????? .

3. (1439)- Muhamed İbnu Ebî Bekr es-Sakafî anlatıyor: "Arafat'tan Mina'ya gelirken, beraberindeki Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'e telbiyedeı

sorarak:"Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile nasıl yapıyordunuz?" dedim. Bana:"Dileyen telbiye getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etmezdi. Dileyen tekbir getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona da mudâhale etmezdi! Dileyen de tehlil getirirdi, ona da müdâhale etmezdi. Bizden kimse, (farklı zikirler de bulunduğu için) arkadaşını ayıplamazdı." [Buhârî, Hacc 86, İydeyn 12; Müslim, Hacc 274, (1285); Nesâî, Hacc 192, (5, 250).]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramlının telbiye ile birlikte başka zikirler de yapabileceğine delildir. Telbiye ile birlikte tehlil, tekbir gibi diğer zikirler de meşru olmakla birlikte, hacc sırasında telbiye hepsinden efdaldir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) telbiye için "Haccın şiârıdır" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da hacc sırasında okunacak telbiyelerin ehemmiyetini belirtmiş ve şahsen remy-i cimâr denen şeytan taşlamasına kadar aralıksız devam etmiştir (1437. hadis). İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Hz.Ömer'le on bir kere haccettim. Ömer, remy-i cimâra kadar telbiye bırakmazdı" der.Şu halde yukarıdaki hadis, haccda tekbir veya tehlilin, telbiyenin yerini tutacağına, telbiyenin terkedileceğine delil olmayıp, hacda ara sıra telbiyeyi ile birlikte başka zikirlerin de olabileceğine bir ruhsattır, ulemâ böyle anlamıştır.Nevevî: "Haccda telbiye, tekbirden efdaldir" der.

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]????? ????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????????????[. ????? ???? .

4. (1440)- Ca'fer İbnu Muhammed babasından naklen anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh), haccda, arefe günü güneşin zeval noktasına gelmesine kadar telbiyeye devam eder, ondan sonra keserdi." [Muvatta,Hacc 44, (1, 338).][509]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ????? ????? # ?????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?‘?????[. ????? ??????? .

5. (1441)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Arafat'da ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesinin terkisinde idim. Bir ara dua için ellerini kaldırmıştı. (O esnada) deve, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı eğdi.Derken yuları düştü. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yuları elinin biriyle tutup, diğer elini kaldırarak duasına devam etti." [Nesâî, Hacc 202, (5, 254).][510]

AÇIKLAMA:

İmam Nesâî bu hadisi, "Arafat'ta dua ederken elleri kaldırmak" başlığı altında kaydetmek suretiyle dua ederken Arafat'ta da ellerin kaldırılacağı hükmünü çıkarır.
Ayrıca, hayvanın üstünde giderken de dua edilebileceği, bir elle hayvanın yularını tutarken veya bir el meşgulken, diğer tek elin dua için kaldırılabileceğini de hadisten anlamaktayız. [511]

YEDİNCİ BAB

REMY (ŞEYTAN TAŞLAMA)

Bu babta dört fasıl vardır

BİRİNCİ FASIL
REMYİN KEYFİYETİ
*
İKİNCİ FASIL
REMYİN VAKTİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
BİNEREK VE YÜRÜYEREK TAŞLAMA
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

REMY (ŞEYTAN TAŞLAMA)

Remy, lügat olarak atmak demektir. Hacc ıstılahı olarak remy, "şeytan taşlamak" mânasına gelen bir hacc menasikini ifade eder. Remyü'l-Cimâr tâbiri daha tamdır, taşların atılması demektir. Cimâr veya cemerât, "cemre"nin cem'idir. Cemre: Nohut büyüklüğünde ufacık taş, bu taşlardan müteşekkil yığın, ateş gibi daha başka mânalara da gelir. Dilimizdeki çakıl kelimesi tam olmasa da en yakın karşılık olabilir. Çünkü Türkçe'de kum kelimesi daha ufak taşlara ıtlak olnur. Taş ise büyük küçük her çeşidi için kullanılır. Şunu da kaydedelim; c.m.r. maddesi Arapça'da ictima etmek, toplanmak mânasına da gelir. Bu sebeple, "insanlar yanlarında toplandığı için onlara cemre denmiştir"diye tahmin yürüten olduğu gibi "Hz. Âdem'e -veya İbrahim'e- şeytan ârız olunca ona burada taş attığı için bu ismi almıştır" da denmiştir.
Remyü'lcimâr, sâdece hacc menasikinde vardır, umrede yoktur. Haccın aslî vâciblerindendir. Taş atma mahalleri Mina'dadır. Birbirine yakın üç taş kümesidir:
1. Cemre-i Akabe: Buna halkımız "Büyük Şeytan" der.
2. Cemre-i Vusta: Halkımız buna "Orta Şeytan" der.
3. Cemre-i Ûlâ: Buna da halkımız "Küçük Şeytan" der.
Bayramın birinci günü cemre-i Akabe'ye 7 taş atılır.
Bayramın 2. 3. ve 4. günleri her birine 7'şer taş atılır.
Acele etmek isteyen üçüncü günü, güneş batmadan önce Mina'yı terkeder ve dördüncü günü kalmaz. [512]

BİRİNCİ FASIL

REMY'İN KEYFİYETİ (NASIL YAPILDIGI)

?1? ?? ????????? ?? ??? ???:]????? ???? ????????? ???????? ??????????? ???? ????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ????????? ???? ?????????? ??????? ???? ?????????. ?????? ????: ???? ?????? ??????????? ???? ?????????. ??????: ???? ????????? ? ???? ???????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ???????????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

1. (1442)- Abdurrahman İbnu Zeyd anlatıyor: "İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), vadinin dibinden yedi çakıl atarak büyük şeytanı taşladı. Her taşı attıkça tekbir getriyordu. Bu sırada Beytullah sol tarafında, Mina da sağında olacak şekilde durmuştu. Kendisine:
"İnsanlar, taşları yukarısından atıyorlar!" denince şu cevabı verdi:
"Burası, kendinden başka ilâh olmayan Zat'a kasem olsun, Bakara sûresinin üzerine indiği makamdır." [Buhârî, Hacc 135, 136, 137, 138; Müslim, Hacc 305, (1296); Tirmizî, Hacc 64, (901); Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1974); Nesâî, Hacc 226, (5, 273).][513]

AÇIKLAMA:

1- Şerh kitapları, üç cemrenin yani taşlama yerlerinin coğrafî vaziyetleri itibariyle az çok farklı olduğunu belirtir. Büyük şeytan denen cemretu'l-Akabe vâdinin dibinde, düzlüktedir, diğer ikisi meyilli inen bir mevzidedir. Şimdilerde inşaat ve tesviyeler sebebiyle üçü de aynı pozisyonu taşırlar. Hadislerden gelen bâzı ifadeleri anlamak için aradaki bu farkın zaman zaman hatırlanması gerekecektir. Nitekim burada büyük şeytanın taşlanması söz konusudur. Bu sebeple vadinin dibinden olduğu tasrih edilmektedir. Kadim dönemde öbürlerine taşları üstten, (herhalde yan yamaçlardan) atmak mümkünmüş.
2- Hemen belirtelim ki, cemretü'l-Akabe ile diğer iki cemre arasında şu farklara da dikkat çekilir:
a) Bayramın birinci günü sadece büyük cemreye taş atılır, diğerlerine atılmaz.
b) Büyük cemrenin yanında durulmaz, hemen terkedilir. Öbürlerinin yanında durulup dua edilir.
c) Kuşluk vaktinde taşlar atılır.
d) Aşağısından atılması müstehabdır.
3- Taşların adedi: Sadedinde olduğumuz rivayet İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un yedi taş attığını ifade eder. Her seferinde taşlama, yedi ayrı taşın ard arda atılmasıyla tamamlanır. Alimler taşın yedi olması gereğinde müttefiktirler. Altı da olabileceğine dâir zayıf bir rivâyet vardır. İmam Mâlik ve Evzâî: "Bir kimse yediden az atar, tedarik de edemezse, dem (kurban) gerekir" demişlerdir. İmam Şâfîî: "Bir taşın terki bir müdd tasadduku gerektirir, iki taşın terki de iki müdd gerektirir, üç ve daha fazla için bir dem gerekir" demiştir. Hanefiler: "Üç cemrede de taşların yarıdan azı terkedilirse yarım sa' tasadduk edilir, fazla olursa dem gerekir" demiştir.
4- İbnu Hacer, cemretu'l-Akabe'nin yani büyük şeytanın Mina'da omayıp, Mina'nın Mekke hududunda olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hicret etmek için Ensar'dan burada biat aldığını belirtir.
5- Rivayet İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un taş atma sırasında Mina sağ, Beytullah sol cihetinde olacak şekilde durduğunu belirtir. Tirmizî'nin bir rivayetinde kıbleye yönelerek taş attığı belirtilir, Cumhur öncekini esas almıştır. Şâfîîlerden Râfîî kıbleyi arkaya alarak cemreye yönelmek gerektiğine kesin hükmeder. Cemre sağına gelecek şekilde kıbleye yönelerek taş atılmalı diyen de olmuştur. Ancak, ulemâ şu hususta icma etmiştir: "Esas olan taşın atılmasıdır, hangi istikametten kolayına gelirse oradan atar, câizdir." İhtilaf efdaliyettedir.
6- "Burası, Bakara sûresinin üzerine indiği makamdır" ifadesine gelince, İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Haccla ilgili fiillerden çoğu Bakara sûresinde mezkurdur. Sanki şöyle demek istemiştir: "Burası öyle bir makamdır ki, ahkâmu'lmenâsik bunun üzerine indirilmiştir." İbnu Mesud, bu ifadesiyle, hacc ahkâmının tevkifî olduğuna, yâni vahiyle tesbit edildiğine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ictihadına dayanmadığına dikkat çekmek istemiştir." Başka yorumlar da var.
7- Bu hadise dayanarak, âlimler, taşların teker teker atılması gereğine hükmetmişlerdir. Çünkü: "Her taşı attıkça tekbir getiriyordu" denmektedir. Bu ancak teker teker atmakla olur. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de: ?????? ????? ????????????? "Hacc menâsikini benden alın" buyurmuştur. Mamaafih Ebu Hanife ve Atâ: "Hepsini birden atsa da câizdir" demişlerdir.
8- Taşlama sırasında tekbir getirileceğine hükmedilmiştir, ancak tekbiri terkedene herhangi bir şey gerekmeyeceğinde ulemâ icma etmiştir.
9- Bazı rivayetlerde, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un büyük şeytanı taşlayıp tamamlayınca şu duâyı yaptığı belirtilir: ??????????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ??????????
"Allah'ım haccımı makbul, günahımı mağfur kıl!"[514]

?2? ???? ??????? ????????:]??? ???????? ??????????? ????????????? ????????? ?????????????? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?'?????. ?????? ????[.

2. (1443)- Tirmizî ve Nesâî'de şöyle denmiştir: "(İbnu Mes'ud) Akabe cemresine geldi. Vâdinin dibinde durdu, kıbleye karşı yönelip, sağ kaşının üst hizasından yığına (taşları) atmaya başladı..." [Tirmizî, Hacc 64, (901).][515]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?? ????????? ???? ????????? # ??????????? ???????: ???????? ???????? ?????????? ???????? ???????: ??????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????[.

3. (1444)- Hz. Sâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Veda haccından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber döndük. (Yolda konuşurken) bâzılarımız "Yedi taş attım" bazılarımız da: "Altı taş attım" diyordu, kimse kimseyi bu sebeple kınamıyordu." [Nesâî, Hacc 227, (5, 275).][516]

NOT: Atılacak taşların miktarını, eksik olması halinde terettüp edecek mü-eyyideyi 1442 numaralı hadiste açıkladık.[517]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]??? ????? ????? # ??????? ??????????? ?????? ???? ???????????: ????? ??????? ???. ??????????
???? ????????? ???? ???? ????????. ?????? ????????????? ?? ?????? ???: ??????? ??????. ????????? ??????????? ?? ????????? ????????? ?????? ???? ????? ?????????? ???????????? ?? ????????[. ??????? ???????.»??????? ????????« ?????? ??????? .

4. (1445)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Akabe (taşlaması) sabahı, bineğinin üzerindeyken:
"Bana (taş) toplayıver!" dedi. Ben de (şehadet ve başparmaklarla atılabilecek büyüklükte) ufak taşlardan onun için topladım. Avucuna koyduğum sırada:
"İşte bunlar gibi. Dinde aşırılıktan sakının. Sizden öncekileri, dinde aşırılıkları helâk etmiştir!" dedi." [Nesâî, Hacc 217, (5, 268).][518]

AÇIKLAMA:

Burada, öncelikle atılacak taşların büyüklüğü tebârüz ettirilmek istenmiştir. ????? ????????? "Parmakla veya sapanla atma taşı" demektir. Şehâdet parmağımıza koyup başparmağımızla fırlatmaya elverişli büyüklükte taş. Umumiyetle nohut büyüklüğünde diye târif edilir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "İşte bunlar gibi!" demesi, kendisi için İbnu Abbâs'ın toplamış olduğu belirtilen büyüklükteki taşları normal bulduğunu belirtmek içindir. "Dinde aşırılıktan kaçın..." nasihatı umumî mânada anlaşılabileceği gibi, taşlama ile ilgili daha hususî mânada da anlaşılabilir. Taşlama ile ilgili olan mânası şudur: "Burada daha büyük taş atmaya, taşdan başka birşey atmaya kalkmayın, belirtilen sayıdan fazla da atmayın..."
Hacc yapanlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu tavsiyesine rağmen, taşlama sırasında Müslümanların ne denli cahilliklerine rastlamaz ki! İri taş atanlar, şemsiye, sopa, ayakkabı atanlar, taşlama mahalline fırlayıp ayaklarıyla ezmeye çalışanlar vs. Halbuki bütün menâsik, kulun imtihanına yönelik bir kısım sembollerden ibarettir. Onun sırrı, mânası, değeri, o menâsiki dinin koyduğu çerçeve içerisinde "Allah'ın rızasını tahsil" niyetiyle yapmakdır. Bir kısım aklî izahlar getirmek, icra edilen fiillerden müşahhas, maddî neticeler beklemek hacc farizasının mânasını anlamamak olur. İşte bu menâsikin, aklî îzahı hiç olmayan safhası şeytan taşlama safhasıdır. Attığımız cisimlerin "emri yerine getirerek Allah'ın rızasını kazanmak"tan başka hiçbir gayesi yoktur. Şeytan öncelikle herkesin kendi içindedir. Öyle ise mü'mine düşen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vaz'ettiği edeb çerçevesinde bu menâsikin yerine getirilmesidir.
Âlimler "Dinde aşırı olmayın" nasihatını daha umumî mânada anlayarak: "Hiçbir şeyde ifrat ve tefrite düşmeyin, sevdiğinizi fazla sevmek, sevmediğinize fazla buğzetmek yaraşmaz... Dinî meselelerin inceliklerine fazla inmeyin, sebep ve illetlerini aramada aşırı gitmeyin..." demişler, ifrat ve tefritin itikadda ve amelde olabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bizden öncekilerden Hıristiyanların Hz.İsâ'yı ifrat derecede sevme sonucu ilahlaştırarak sapıklığa düştükleri ve böylece helak oldukları da misal olarak verilmiştir.[519]

İKİNCİ FASIL

REMY'İN (TAŞLAMANIN) VAKTİ

Yevm-i nahr (Kurban kesme günü): Zilhicce'nin 10. günü.
Eyyâm-ı nahr (Kurban kesme günleri): Zilhicce'nin 10, 11, 12. günleri
Eyyâm-ı teşrîk (Teşrik günleri): Zilhicce'nin 11, 12,13. günleri.
Nefr-i evvel (Mina'dan birinci hareket günü): Zilhicce'nin 12. günü.
Nefr-i âhir (Mina'dan sonuncu hareket günü): Zilhicce'nin 13. günü.
Zeval: Güneşin öğle vakti, ikindi yönüne kayma ânı.[520]

?1? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????? ????? # ??????? ?????? ????????? ?????. ??????? ?????? ????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (1446)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yevm-i nahrde kuşluk vakti taş atarken gördüm. Ama bundan sonraki günlerde, güneşin zevâlinden (öğle vaktinden) sonra taş attı." [Müslim, Hacc 313, (1299); Tirmizî, Hacc 59, (894); Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1971); Nesâî, Hacc 221, (5, 270). Bu hadisi Buhârî, muallak olarak zikretmiştir, Hacc 134.][521]

AÇIKLAMA:

Rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cemretu'l-Akabe'ye bayramın birinci günü kuşluk vakti taş attığını, diğer iki cemreye öğleden sonraları, güneş tepeden ikindi tarafına kaymasından itibâren taş attığını gösterir.
Bu meselede bâzı ihtilâflar olmuştur:
* Cumhur, bu hadisi esas alarak, bayramın ilk günü dışındaki taşlamaların öğleden sonra yapılmasının sünnete uygun olduğunu söylemiştir.
* Atâ ve Tâvus: "Öğleden evvel de câizdir" demiştir.
* Hanefiler, yevm-i nefr denilen bayramın ikinci gününde zevalden önce taş atmaya ruhsat vermiştir.
* İshak İbnu Râhuye: "Zevalden önce atan, bunu üçüncü günü iade eder" der.[522]

?2? ??? ????:]???? ??????? ??? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ?????????????? ???????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????? ??? ????????? ????? ????????? ?????? ???? ??????????? ?????[. ????? ???? .

2. (1447)- Nâfi' anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in zevcesi Safiyye Bintu Ebî Ubeyd'in oğlan kardeşinin kızı Müzdelife'de nifas oldu (doğum yaptı). Bu yüzden o da, Safiyye de geri kaldılar ve Mina' ya yevm-i nahrde güneş battıktan sonra geldiler. Hz. Abdulllah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) onlara geldikleri anda taş atmalarını emretti ve bu gecikmeden dolayı onların herhangi bir kefaret ödemesine hükmetmedi." [Muvatta, Hacc 220,(1, 409).][523]

AÇIKLAMA:

Burada, bir özre mebni, vakti içerisinde taşlamayı yapmayanın durumu aydınlatılmış oluyor. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) yetiştikleri anda taşı atmalarına ruhsat veriyor ve özürleri sebebiyle herhangi bir kefaret gerekmeyeceğini söylüyor. Ancak İmâm Mâlik, bu durumda taş vakti içinde atılmadığından bir kurban kesilmesini müstehab addetmiştir.
İmam-ı Malik'in, taşlama günleri içerisinde taş atmayı akşama kadar unutan bir kimsenin akşamdan sonra hatırlaması halinde, gece veya gündüz, ne zaman hatırlayacak olursa hemen atması gerektiğine hükmeder. Ancak, "Mina'dan ayrılıp Mekke'ye geldikten sonra hatırlayacak olursa bir kurban kesmesi vacib olur" der.[524]

?3? ??? ??? ????????? ???? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ???????]??? ????? ????? # ??????? ????????? ?"???? ?? ???????????? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????????
????? ????????? ?????? ????????[. ????? ?'????.???? ????: ????????? ???? ???? ??? ?????? ????: ???????? ????? ??? ????? ???? ??? ?????? ???? ???? ???? ?? ???? ???? ??? ??????? ?'?? ????? ?????

???? ??? ?? ????? ?????? ??? ‘?? ????? ??? ????? ??? ???? ???? ???? ??? ???? ???? ??? ?????? ??? ???. ???? ??? ??? ?? ???????? ??? ??????? ???? ?????? ??? ???? ???? ?? ????? ??? ???????? ?Œ?? ???????? .

3. (1448)- Ebu'l-Beddâh Âsım İbnu Adiyy, babası Adiyy (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) develerin çobanına, yevm-i nahrde taş atmışlarsa, ertesi gün taş atmayıp develerle kalmaya, sonra da iki günlük taş atmaya ve yevm-i nefrde atmaya ruhsat tanıdı."[525]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, şeytan taşlama programında hacc yapan çobanlara mahsus olmak üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tanıdığı bir ruhsatı mevzubahis etmektedir. Ancak hemen belirtelim ki, hadisi âlimler birbirinden farklı değerlendirmelere tâbi tutmuşlardır. Mevzubahis olan farklılık, rivayetlerdeki ihtilâflar kadar, hadisin ifadesindeki kapalılık ve esneklikten de kaynaklanmaktadır.
1) Bazı yorumculara göre, hadiste çobanların şöyle taşlamasına cevaz verilmiştir: Zilhicce'nin 10'unda cemre-i Akabe taşlaması yapacak, ertesi günü, yani 11 Zilhicce günü, hem o günün taşlamasını, hem de bir gün sonrasının yani 12 Zilhicce'nin taşlamasını beraberce yapacaktır. Böylece bir sonrası günün taşlamalarını öne almış olacaktır. Hadisin, Tirmizî, Nesâî ve diğer bazı kitaplardaki vechi böyle bir yoruma daha uygun.
??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ??“???? ??? ??????????? ???? ???? ???? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????? ??? ???????????
2) İmam Mâlik, hadisi, zâhirine muhalif bir yoruma tâbi tutarak, farklı bir hükme gider. Muvatta'da şöyle der: "Bize göre hadisin tefsiri, doğruyu Allah bilir ya, şöyledir: "Çobanlar yevm-i nahrde yani 10 Zilhicce günü cemre-i Akabe'ye taşlarını atarlar. Sonra sürülerinin başına dönerler. Yevm-i nahri tâkip eden gün, yani 11 Zilhicce'de taşlamayı terkeder. Bayramın üçüncü günü yani 12 Zilhicce'de tekrar gelip taşlama yaparlar. Bu, acele edip, ilk iki günde gitmek isteyenleriçin nefr-i evvel (birinci hareket) günüdür. Bu günde, hem taşları atılmayan bir önceki günün, yani bayramın ikinci gününün taşlarını atar, hem de içinde bulunduğu günün yani bayramın üçüncü gününün taşlarını atar. İmam Mâlik'i bu yoruma sevkeden rivayet Süfyan-ı Sevrî tarafından yapılmıştır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çobanlara bir gün atıp bir gün bırakma ruhsatı tanıdı: ??????? ??????????? ???? ???????? ??????? ?????????? ??????? "İmam Mâlik der ki: "Hareket etmek (nefr) dilerlerse artık iki günde acele etmişler grubunda olarak taşlama işini bitirmişler demektir. Acele etmeyip de Mina'da ertesi güne kalmak dilerlerse kalıp, diğer kalanlarla birlikte, sonuncu hareket (nefr-i âhir) günü taşlamalarını tamamlarlar ve hareket ederler."
3) Hadisle ilgili olarak Hattâbî de şu açıklamayı yapar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (hadisin sonunda geçen) yevm-i nefr ile, büyük nefri (yani bayramın dördüncü gününü) kasteder. Bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çobanlara tanıdığı bir ruhsattır. Onlara bunu tanıdı, çünkü çobanlar malların hıfzına mecburdurlar. Onlar da Mina'da yer edinip gecelemeye mecbur olsalar, halkın malları zâyi olur. Çobanlardan başkasının hükmü, onların hükmünden ayrıdır. Âlimler, çobanların taş atacakları günü tayin ve tesbitte ihtilâf etmişlerdir." Hattâbî, böyle söyledikten sonra İmam Mâlik'in yukarıda kaydettiğimiz görüşünü aynen naklettikten sonra şunu söyler: "İmam Mâlik böyle hükmetmiştir, çünkü ona göre, hiç kimse, birşey üzerine vacib olmadan, önceden onu ödeyemez."
Hattâbî sözüne devamla Şâfiî hazretlerinin de İmam Mâlik gibi hükmettiğini, bazı âlimlerin de taşlamayı takdim veya te'hir etme işinde çobanın muhayyer olduğuna hükmettiğini belirtir.[526]

?4? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ??? ????:]??? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ??????? ????????? ???? ???????[. ????? ???? .

4. (1449)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle derdi: "Eyyam-ı teşrikin ortası günü, güneş batmazdan önce Mina'dan ayrılmayan kimse ertesi günü taşları atmadan ayrılmasın." [Muvatta, Hacc 214, (1, 407).][527]

AÇIKLAMA:

1427 numaralı hadiste genişçe açıklandığı üzere, âyet-i kerimenin teşrî ettiği şekilde bayramın ikinci günü taşlamalarını öğleden sonra yapıp bitiren bir kimse dilerse, üçüncü günkü taşlamaya kalmadan Mina'dan ayrılabilir. Ancak, güneş batıp, akşam vakti girmeden Mina hududunu çıkmış olması şarttır. Bu şartı yerine getirmeyen o geceyi de Mina'da geçirip ertesi günkü taşlamaları da yaparak Mina'dan ayrılır. [528]

ÜÇÜNCÜ FASIL

BİNEREK VE YÜRÜYEREK TAŞLAMA

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]???? ????????? # ???? ???? ????????? ????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1450)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) taşları atacağı zaman yaya gider, yaya dönerdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1969); Tirmizî, Hacc 63, (900).][529]

?2? ??? ???? ?? ???? ???:]???? ???????? ???? ?????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???????????[. ????? ???? .

2. (1451)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "İnsanlar (yani sahâbeler) taşlamaya yayan gider, yayan dönerdi. (Bu safhada) ilk binen Hz. Muâviye (radıyallahu anh) oldu." [Muvatta, Hacc 215, (1, 407).][530]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ???? ????? # ?????? ????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???????: ?????? ?????? ?????????????. ? ?????? ???????? ? ??????? ?????? ??????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (1452)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yevm-i nahrde (kurban gününde) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, taşlamayı binerek yaparken gördüm. Taşlarını devesinin üzerinde iken atmış ve şöyle demişti:
"Menâsikinizi benden alın. Bilemiyorum, belki de bu haccdan sonra hacc yapamam." [Müslim, Hacc 310, (2197); Ebu Dâvud, 78 (1970); Nesâî, Hacc 220, (5

270).] [531]

AÇIKLAMA:

1- Haccla ilgili her çeşit âdâbın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den alınmış olduğunu ifade ediyor. Hacc bahsiyle ilgili pekçok rivayette tekrarla geçtiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc menâsikinin Müslümanlar tarafından, kendisinden görülerek alınması, sorularak öğrenilmesi için hususî bir alâka ve gayret göstermiştir. Tavaf ve sa'yleri de deve üzerinde yapmıştır ve âlimler, açıklamada "Halkın menâsiki kendisinden görerek öğrenmesi için, sorularını rahatça sorabilmesi için deveyi tercih etmiştir" diye açıklama getirmişlerdir.

Diğer ibadetler öyle değil mi? diye bir sual hatıra gelebilir. Elbette ki diğerleri ve bilhassa namaz içinde de öyle: ??????? ????? ??????????? ??? ???????? "Beni -nasıl namaz kılıyorum- görüyorsanız siz de öyle kılın" buyurmuştur. Ancak, namazı uzun yıllar günde beş kere etrafındakilere gösterebilmiş ve öğretebilmiştir, hataları görüp müdâhale ve tashih etme imkânı bulabilmiştir. Halbuki hacc öyle değildir. Ömründe bir kere yapabilmiş ve sadedinde olduğumuz hadiste de belirttiği gibi, bir başka sefer hacc yapmaya imkân bulamayacağı endişesindedir ve nitekim öyle olmuş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikinci bir hacc mevsimine yetişmeden öbür dünyaya irtihal etmiştir. Demek ki, Rabbinin vahyi ile, ilk olan bu haccının aynı zamanda son haccı olduğunu da biliyordu. Bu sebeple, her âdâbı, en küçük teferruatına kadar bizzat göstermek, eksiksiz öğretmek için hususî bir gayret ve tedbir içerisine idi. Ashab'ın da müstesna bir öğrenme çabasına girmesini istiyordu. "Menâsikinizi benden alın" diye sıkca hatırlatması bunu ifade eder.

Hacc menâsikinin, câhiliyye devrinde de Araplar arasında mevcut ve büyük çoğunluk tarafından icrâ edilen bir ibâdet olduğu düşünülecek olursa bu "öğretme" ve "öğrenme"nin büyük bir dikkat içerisinde cereyan etmesinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu fasılda kaydedilen üç hadisten ilk ikisine göre taşları yaya olarak atmıştır, üçüncüsüne göre de bineğinin üzerinde atmıştır. Âlimler arada bir teâruz görmezler. Üçüncü rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yevm-i nahrde yâni taşlamanın ilk gününde deve üzerinde yaptığını ifade etmektedir. Demek ki, o gün taşın atılış şeklini herkesin görmesi için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) deve üzerinde taşlama yapmıştır, diğer günlerde yaya gelmiştir. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taşlamaları bâzan binekli bâzan bineksiz ve yaya olarak yapmış, Ashâb-ı Kiram da onu ne halde gördü ise öyle rivayet etmiştir.

3- Ashab'ın tatbikatıyla ilgili rivayetlere gelince, 1451 numaralı rivayette, insanlar tâbiriyle Ashab kastedilmektedir, taşlamalara yayan gidipgeldikleri belirtilir. Rivayette istisna edilen Hz. Muâviye'nin şişmanlık gibi bir mâzeretle hayvana bindiğini şârihler kaydeder. Keza İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetinde, "Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) bir zaruret olmadan taşlamalara hep yaya gider gelirdi" denmektedir.

4- Muhtelif rivayetleri toptan gözönüne alarak nihâî hükmü belirleyen fukahânın değerlendirmesine gelince, bunu Müslim şârihi İmam Nevevî şöyle açıklar:

[H İmam Mâlik ve Şâfiî'nin ve diğer bazılarının mezhebine göre, Mina'ya binek üzerinde gelenlerin cemretü'l-Akabe'ye, yevm-i nahirde binek üzerinde taş atmaları müstehabdır. Ama böyle birisi yaya olarak atsa da câizdir.

* Mina'ya yaya olarak gelen de yaya olarak taşlama yapar.

Bu iki hüküm de yevm-i nahr içindir.

* Eyyam-ı teşrik'in ilk iki gününe gelince, bu iki günde bütün taşları yaya olarak atmak sünnettir. Üçüncü günde ise binek üzerinde atılır ve (Mina'yı terketmek üzere) yola çıkılır.

Bu söylenenler Şâfiî, Mâlik ve diğer bir kısım fukahânın mezhebidir.

* Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhuye: "Yevm-i nahrde yaya olarak taşlamak müstehabdır" demişlerdir.

* İbnu'l-Münzir: "İbnu Ömer, İbnu'z-Zübeyr ve Sâlim yaya olarak taşlama yaparlardı" der ve ilâve eder:

Ulemâ, yaya veya binek üstünde, hangi hal üzere olursa olsun yapılan taşlamanın câiz olduğunda icma eder."]

Günümüzde esas alınacak olan, Nevevî'nin İbnu'l-Müzir'den naklen kaydetmiş bulunduğu bu icmadır. Artık hayvan veya başka çeşit binme vasıtası üzerinde taşlama yapmak mümkün değildir. Cemerât denilen şeytan taşlama mevzileri, izdiham sebebiyle hacc menâsikinin en zahmetli ve -tâbir câizse- en tehlikeli yerleridir.

Yeri gelmişken kaydetmek isteriz: 1430-1436 numaralarda ve bâhusus 1433 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taşlamaları, kadın, çocuk, yaşlı gibi "zayıfların"; çoban gibi "mazeretliler"in emniyet ve gönül huzuru içinde yapabilmeleri için hususî tedbirler almış, istisnâî ruhsatlar vaz'etmiştir. Her yıl birçok kazaların vuku bulduğu, ölümlerin hasıl olduğu bu izdihamlı noktalarda günümüzün şartlarına uygun yeni tedbirlere ihtiyaç vardır. Sözgelimi, taşlama mahallerine gidiş, hacc teşkilatlarına tanınacak belli bir programa göre yapılarak disiplin altına alınabilir, bu mevzilere giriş ve çıkış istikâmetleri tesbit edilip buna riâyetin tahakkuku için tedbirler alınabilir vs. [532]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ??????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??????????????? ???????[. ????? ????.»????????« ????? .

1. (1453)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki: "(Taharet maksadıyla) taş kullanmak tektir. Şeytana atılan taş tektir. Safâ ile Merve arasında sa'y tektir, tavaf da tektir. Öyle ise sizden biri (tahâret için) taş kullanacaksa bunu da tek kılsın." [Müslim, Hacc 315, (1300).][533]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), belki de yapacağımız işlerde her an dikkatli olmak, rastgelelikten kaçınmak, sayma, hesaplama alışkanlığını kazandırmak için olacak, sayıya ve bilhassa sayının "tek"le tamamlanmasına ehemmiyet vermiştir: ????? ?????? ?????? ?????? ????????? "Allah tektir, teki sever" umumî prensiptir. Öyleyse, yine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifadesiyle: ...??????????? ??? ?????? ?????????? "Ey Kur'ân dostları, her şeyde teke riâyet edin!"

Sadedinde olduğumuz rivayet, bu "tek" prensibini hâkim kılmamız gerekli bazı fiillerimizi bizzat saymaktadır:

1- Kırda, dağda, müsait yerlerde büyük abdest bozduktan sonra taşla istinca yapınca kullanacağımız taşların sayısını tek tutmak. Bu mevzuya 3574-3576 numaralı hadislerde genişçe temas edeceğiz. Ancak şimdiden şu kadarını söyleyelim ki, bugünün hayat şartlarında kanalizasyon sistemine bağlanmış modern meskenlerde taş kullanmanın mahzurları var. Bunun yerini hıfzıssıhha kâğıtları almış durumda. Taşla ilgili prensiplerin kâğıt şartlarına adaptesi uygundur.

Yaptığımız işlerde "tek"e riâyet, o işleri yaparken sünnetin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Allah'ın sevgisinin hatırlanılmasına vesiledir, dinî bir telkindir, riâyetinde pek çok maslahatlar mevcuttur. ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? [534]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]????? ??? ???????? ??????? ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ???? ???????[. ????? ???? .

2. (1454)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın (anlattığına göre) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir: "Atılan taşlardan kabul edilenler kaldırılmasaydı, Sebîr dağından daha büyük bir yığın ortaya çıkardı." [Rezîn'in ilâvesidir. Hadis Münzirî'nin et-Tergib ve't-Terhib'inde kaydedilmiştir (2, 131).][535]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ebu Saîdi'l-Hudrî tarafından rivayet edilmiştir. Aslı şöyle: "(Bir gün): "Ey Allah'ın Resûlü, her yıl atılan bu taşlar(a ne oluyor?) bize eksiliyor gibi geliyor!" dedik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı şu oldu:
"Onlardan kabul edilenler (Allah tarafından) kaldırılır. Eğer öyle olmasaydı, bunları dağlar gibi yığılmış görürüz."
Münzirî'nin verdiği bilgiye göre, hadisi Taberânî ve Hâkim de tahric etmişlerdir. [536]

SEKİZİNCİ BÂB

HALK VE TAKSÎR HAKKINDA

Halk (traş), umre veya hacc için ihrama girenlerin ihramdan çıkarken saçlarını dipten kestirmelerine denir. Taksîr de, makas veya benzeri bir âletle saçların uçtan kesilerek kısaltılmasıdır.
Halk ve taksîr, Hanefîler'e göre vacib, Şâfîîler'e göre rükündür. İhramlıların Harem bölgesi dahilinde traş olması gerekir. Aksi takdirde (kurban) cezası gerekir. İhramdan çıkarak, ihram yasaklarından kurtulmanın şartlarından biri traş olmaktır. Traş olmadıkça ihramdan çıkılmış sayılmaz. Kadınlar saçlarının uçlarından bir miktar keserek kısaltırlar, dipten kesmeleri mekruhtur. Erkeklerin saçlarının uç kısmından parmak ucu kadar uzunlukta, abdest için meshi farz olan miktarca kesmeleri yeterlidir. Dipten keserek traş olmaları ise efdaldir. Traş veya taksîr haccda cemretu'l-Akabe'ye taş attıktan ve (temettu ve kıran haccı yapanlar için) kurban kestikten sonra yapılır, daha önce olursa dem gerekir. Umrede sa'y biter bitmez traş olur.[537]

?1? ?? ??? ?????? ?????? ???????]???? ????????? # ???? ??????????? ?????????? ????? ???? ?????????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ???? ???????? ??? ????????? ?‘?????? ????? ?‘?????? ????? ?????? ????????? ????????[.??? ?????: ????? ????????? ?‘?????? ?????? ??????? ???‘?????? ‘??? ???????? .

1. (1455)- Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemretu'l-Akabe'ye geldi, taşlarını attı, sonra Mina'daki menziline (konakladığı yere) geldi ve kurbanını kesti. Sonra berbere:
"Al!" dedi ve sağ yanını işaret etti. Sonra sol tarafını işaret etti, sonra (kesilen saçları) halka vermeye başladı."
Bir rivayette şöyle denir: "Sağ yandan kesileni sağındakilere, sol yandan kesileni de Ümmü Süleym'e verdi." [Buhârî, Vudû 33; Müslim, Hacc 323, (1305); Tirmizî, Hacc 73, (912); Ebu Dâvud, Menâsik 79, (1981).][538]

?2? ??? ?????:]?????? ?????? ?‘?????? ??? ???? ????????? ??????? ???? : ????????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (1456)- Bir rivayette şöyle denmiştir: "Sol taraftan kesilenleri Ebu Talha'ya verdi ve ona: "Bunu halka dağıt" diye emretti."[539]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin Müslim' de de kaydedilen bir vechine göre, sağ ve solunu traş ettiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Talha'yı çağırıp, kesilenleri ona vererek, halka dağıtmasını emreder.
2- Ulemânın hadisten çıkardığı hükümlerden bazıları şunlardır:
1) Hadis traşa sağ taraftan başlamanın sünnet olduğunu göstermektedir. Ebu Hanife berberin sağı esas alınmalı, başın solundan başlanmalı demiştir.
2) Büyüklerin saçıyla teberrük edilebilir.
3) Saç temizdir.
4) Başkasının saçını alıp taşımak câizdir.[540]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ????? # ??? ???????? ????????? ????????[. ????? ???????.???? ????: ?? ?????? ???????????? ???????: ??????? ????????? ??????????? .

3. (1457)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının saçını traş etmesini yasakladı." [Tirmizî, Hacc 75, (914).]
Rezîn'in ilâvesinde: "...Haccda da, umrede de" ziyadesi vardır. Bu ziyadeden sonra (Rezîn ilaveten şunu) der: "Onlara sadece teksîr (kısaltma) gereklidir."[541]

?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ???:]???? ????? #: ?????????? ??????? ????????????. ??????: ??????????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ???????????. ??????: ???????????? ????????? ??????? ????: ???????????????[. ????? ????? ? ??????? .

4. (1458)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara rahmet et" diye dua etmişti. Yanındakiler:
"Kısaltanlara da ey Allahın Resûlü!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:
"Ey Allahım traş olanlara rahmet et!" diye duasını tekrar etti. Yanındakiler tekrar:
"Kısaltanlara da Ey Allah'ın Resûlü!" dediler, bu sefer:
"Kısaltanlara da!" buyurdu." [Buhârî, Hacc 127; Müslim, Hacc 316, (1301); Muvatta, Hacc 184, (1, 395); Tirmizî, Hacc 74, (913); Ebu Dâvud, Menâsik 79, (1979).][542]

?5? ???????? ?? ??? ?????]???? ???? ????? # ???: ?????????? ??????? ?????????????. ?????? ??? ?????? ?????? ?????????????????. ???: ?????????? ??????? ?????????????. ?????? ????????? ?????? ????????????????. ????: ?????????? ??????? ????????????. ?????? ??????? ??????:

????????????????. ???: ????????????????[.

5. (1459)- Sahiheyn'in Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayet şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" demişti, yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlar için de (dua ediver!)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine: "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" buyurdu. Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlar için de (dua ediver!)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" dedi.Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlara da (dua ediver)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bu üçüncü talebte): "Kısaltanlara da!" dedi." [Buhârî, Hacc 127; Müslim, 320, (1302).] [543]

?6? ?????? ?? ?? ?????????? ?????? ?????? ??????? ????:]???????? ????????? # ?? ??????? ????????? ???? ????????????? ?????? ?????????????????? ?????? ?????????[.

6. (1460)- Müslim'de Ümmü'l Husayn (radıyallahu anhâ)'ın bir rivayeti şöyledir: "Veda haccında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, traş olanlara üç kere, kısaltanlara bir kere dua ettiğini işittim."[544]

AÇIKLAMA:

1- Cumhur, traş olmayı (halk) haccın menâsikinden yâni ibadet saymıştır."Çünkü, derler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) traş olana dua etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası, bu amelde sevab bulunduğuna delildir. Sevab da onun mübah bir amel değil, ibadet olduğunun delilidir. Zîra mübah şeylerde değil, ibâdet olan şeylerde sevab vardır." Keza "halk"ın "taksir"e tafdil edilmesi de bunun ibâdet olduğuna delildir. Çünkü mübah olan şeylerde birbirine üstünlük aranmaz.
2- Hadisin bazı vecihlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), traş olanlara üç sefer duadan sonra dördüncü seferde "kısaltanlara da" demiş, traş olanları öbürlerine üstün tutmuştur.
3- Bu üç hadiste mevzubahis olan vak'a Hudeybiye'de mi cereyan etti, Veda haccında mı vârid oldu? münâkaşa edilmiştir. Başta Nevevî, birçokları "iki ayrı vak'adır" demiştir. Hâdisenin Hudeybiye'de geçme ihtimali de kuvvetlidir. Çünkü orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emrine rağmen Ashab'da -fiilen umre yapamadıkları için- ihramdan çıkma emrine uymada isteksizlik vardı. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),Ümmü Seleme'nin:
"Ey Allah'ın Resûlü, sen önce ihramdan çık, onlar sana uyacaklardır!" şeklindeki tavsiyesine uyarak, kendisi önce ihramdan çıkmış, sonra da diğer Ashab onu tâkib ederek traş olup ihramdan çıkmış idi.
İşte bu isteksizliğin hâkim olduğu bir atmosferde taksir değil de traş olanlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ta daha ziyâde memnuniyet hasıl etmiş, bu durum onların daha içten gelen duygularla, rıza ile emre uyduklarının delili sayılmıştı. İbnu Mâce ve başka kaynaklarda İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bir rivayet bu hususa sarâhat kazandırır:
????????? ???????:??? ??????? ?????? ???????? ???????????????? ????????? ?????? ????????????????
??? '????????? ???? ?????????
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a öbürleri sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, traş olanların farkı ne ki, onları rahmet temenni ederek te'yid ettiniz?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Çünkü onlar (verilen emre uymada) şekke ve tereddüde düşmediler" cevabını verdi.
Hâdisenin Veda haccında cereyan etme ihtimalini gözönüne alan Hattâbî, Meâlim'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın traş olanlara üç sefer rahmet duasından sonra, "kısaltanlara" dördüncü seferde yer vermesinin sebebini şöyle izah eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la hacc yapanların büyük çoğunluğu, beraberinde kurbanlık getirmemişlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlara hacca olan niyetlerini umreye çevirmelerini ve ihramdan çıkmalarını ve traş olmalarını emrettiği zaman, bu onlara ağır ve zor geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ısrarı üzerine, itaatten başka çıkar yol olmadığını anladılar, ancak kendilerine böyle bir emri taksirle (kısaltma) yerine getirmek daha hafif olduğu için, çoğunluk kısalttı, az bir miktar traş oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, emre uymayı daha güzel ifade eden "traş"ı öbürüne üstün tutarak, onlara rahmet duasında bulundu."
Ancak, umre ile hacc birbirine yakın olma durumunda, umrenin ihramından çıkarken taksir, haccın ihramından çıkarken de traş olmanın daha muvafık olacağı hususunda Cumhur'un ittifakına dayanılarak bu izaha itiraz edilmiştir. Zîra mezkûr durum böyle idi: Umre ile haccın arasında dört günlük bir tahallül zamanı vardı.
Âlimlerden bazısının -daha mâkul bulunan- bir izahına göre, "Arabların o zaman âdeti, saçı fazlaca uzatmaktı ve onlar uzun saçla süslenmeyi seviyorlardı. Bu sebeple nâdir kimseler saçlarını dipten kestirirdi. Çoğu kere saçı şöhret ve zinet vesilesi telâkki ederlerdi. Buna binaen traş olmayıp, kısaltmakla yetindiler."
Hadiste bulunan bazı fevaid ve ahkâm:
1- Taksîr, traşın yerini tutar. Bu hususta ulemâ icma etmiştir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre, traşla taksîr tercih işi olmakla birlikte bir yerde ayırdedilir. O da, ihramlının saçının çok kısa olma durumuna bağlıdır. Elbette bu durumda taksîr değil, traş mevzubahis olur. Şâfiî ve Ebu Hanife'ye göre ihramlı nezretmişse veya taksiri mümkün olmayacak derecede saçı hafifse "taksîr" veya "traş" ayırımı yapılır. Hiç saçı yoksa ustura veya traş makinasının başın üstünden geçirilmesi kifayet eder.
2- Bu hadis traşın taksîrden efdal olduğuna delildir. Çünkü traşta daha üstün bir ibâdet, daha kavi bir itaat, niyetteki doğruluğa daha ziyade bir delâlet vardır. Zira, taksir yapanın nefsinde saçla süslenmeye karşı bir ilgi devam ediyor demektir, traş olan bu duyguyu Allah rızası için terketmiş demektir. Bundan hareket eden sülehâ, tevbe sırasında saçlarını traş ettirmişlerdir.
3) Hadiste geçen muhallikîn tâbirinden başın tamamının traş edilmesinin meşruiyeti anlaşılmıştr. Çünkü Arapça yönüyle kelimenin sigası bu mânaya işâret eder. Hatta, bundan hareketle İmam Ahmed ve Mâlik, başın tamamının traş edilmesinin vacib olacağına hükmetmiştir. Kûfîler ve Şâfiîler tamamını traşın müstehab olduğunu söylemekle birlikte bir kısmının traş edilmesinin yeterli olacağına hükmederler. Hanefîler'e göre dörtte birin traşı yeterlidir, sadece Ebû Yusuf "yarısı" demiştir. İmam Şâfiî merhum ise: "En az üç saç telinin kesilmesi yeterlidir" demiştir. Bazı Şâfiîlerin, "Tek bir kılın kesilmesi de yeterlidir" dediği de rivayet edilmiştir.
Taksîr de halk gibidir, baştaki saçın tamamının kısaltılması efdaldir. Kesilen miktarın parmak ucu boyundan aşağı düşmemesi müstehabtır, daha kısa ile yetinse de, taksîr yerine gelmiş olur.
4) Hadis, şeriatın bir emrini yerine getiren kimseye dua etmenin meşruiyetine de delildir.
5) İki işten râcih olanı yapan kimseye duanın tekrarla yapılması müstehabdır.
6) İki tarzda da yapılması câiz olan bir işin râcihi varken mercûhunu yapan için de dua talebinin ve dua etmenin cevâzı. [545]

DOKUZUNCU BAB

BİRİNCİ FASIL:

İHRAMDAN ÇIKMA (TAHALLÜL)

Tahallül, ihramdan çıkmayı yasaklardan kurtulmayı ifade eder. İhram, haccın mühim bir vecibesidir. Mîkatta hacc veya umreye niyetle başlar. Aslında ihram haram kılma demektir, bir kısım helâlleri yasak kılarak devam eder. Öyle ise tahallül de helâl kelimesinden gelir ve ihramın getirdiği yasakların kalkması mânasına gelir.
* Umre için ihram giymiş olan Safâ ile Merve arasında sa'yi tamamladı mı, traş olur ve ihramdan çıkar.

* Hacc için ihrama giren, temettu ve kıran haccına niyet etmişse, Mina'ya gelip, yevm-i nahirde cemretu'l-Akabe'ye taş atıp, kurbanını kestikten sonr traş olur ve ihramdan çıkar. Bu söylenen sıraya uymak Hanefilerde vâcibtir, uymayana dem (kurban) gerekir.
* Traş safhasına gelen ihramlı kendi kendine traş olabilir veya başkasını traş edebilir.
* Traş olan bir hacıya cima dışında bütün ihram yasakları helâl olur. İfâza tavafını yapınca o da helâl olur. Umre ihramından çıkmak üzere traş olana her şey helâl olur.[546]

?1? ?? ???????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????????? ???:]?????? ????? ????? # ?? ??????? ?????????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ??????: ???? ??????? ????????? ?????? ??? ???????? ??????: ??????? ??? ??????. ????????? ????? ??????: ???? ??????? ?????????? ?????? ??? ??????? ??????: ????? ??? ??????. ????? ?????? ????? ????? # ?????????? ???? ???? ??????? ??? ?????? ??? ???? ??????? ??? ??????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (1461)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccında Mina'da, halkın meselelerini kendisine sorması için durmuştu. Bir adam gelip:
"(Ben kurbanın traştan önce olacağını) bilemedim ve kurbandan önce traş oldum?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Şimdi de kurbanını) kes, burada bir beis yok" cevabını verdi. Bir başkası daha gelip:
"(Taşı kurbandan önce atmak gerektiğini) bilemedim ve taşlamayı yapmadan kurban kestim" dedi. Buna da:
"Şimdi taşını at, bunda bir mahzur yok!" diye cevap verdi. O gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Şunu önce, yaptık"; "Bunu sonra yaptık" şeklinde takdim te'hirle ilgili her ne soruldu ise hepsine: "Yap bunda bir mahzur yoktur!" diye cevap verdi." [Buhârî, Hacc 131, İlm 23, 46, Eymân 15; Müslim, Hacc 327, (1306); Muvatta, Hacc 242, (1, 421); Tirmizî, Hacc 76, (916); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (2014); İbnu Mâce, Menâsik 74, (3051).][547]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mina'da durduğu yer ve zamanla ilgili olarak ihtilâflar farklıdır. Bazıları öğleden sonra olduğunu ifade eder ki, bu durumda, haccın geri kalan menâsikinin hacılara açıklanması için imamın okuması teşrî edilen mutad hutbe olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Ancak cemreler arasında durduğu, konuştuğu da bazı rivayetlerde belirtilmiştir. Bu durumda, rivayetlerin hem hutbeden, hem de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, problemi olanların sorularına cevap maksadıyla yapmış olduğu konuşmalardan bahsetmiş olma ihtimalleri mevcuttur.
Soru sahiplerinin ismi açık değildir. Bunun sebebi, soru sahiplerinin bedevîler olmasından ileri geliyor, zîra bir rivayette ????? ????????? ????????????? "Bedevîler sorular soruyordu" açıklaması gelmiştir.
Rivâyetler pek çok meselenin sorulduğuna işâret ederler. Râvilerin zikrettikleri meseleleri şöyle hülâsa etmek mümkün:
1- Kurbanın kesilmesinden önce traş,
2- Taşların atılmasından önce traş,
3- Taşların atılmasından önce kurbanın kesilmesi,
4- Taş atılmazdan önce ifâza tavafı,
5- Traşdan önce, taşlama ve ifâza tavafı,
6- Kurbandan önce ifâza ziyareti,
7- Tavaftan önce sa'y.
Fazla teferruata girmeden neticeye gelmek gerekirse: "Ulemâ, Mina' da yevm-i nahirde dört vazife bulunduğunu, bunların şu sırayla yapılmasının matlub olduğunu söylemekte icma eder:
1- Akabe cemresine taş atmak,
2- Kurban kesmek,
3- Traş (veya taksîr) olmak,
4- İfâza tavafı,
Bunlar arasında yapılacak takdim ve te'hirin de câiz olacağında, yani haccı ifsad etmeyeceğinde ulemâ ittifak ederse de, terettüp edecek hüküm hususunda ihtilâf ederler.
* İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Bu sıra bozulursa dem gerekir" der. Hanefiler, Saîd İbnu Cübeyr, Katâde, Hasan Basrî, Nehâî de böyle hükmeder.
* Şâfiî ve selefin cumhûru ve ashâbu'lhadis: "Caizdir, dem gerekmez" der. Sadedinde olduğumuz rivâyetler de bu hükme uygundur.[548]

?2? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ???? ????? ?????? # ??????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????: ???????? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ?????? ???????: ? ?????? ??? ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??? ????.»?????« ??? ???????. ????? »???????? ?????? ??????« ??????? ???? ??? ??????? ??????????? .

2. (1462)- Üsâme İbnu Şerîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ben de hacca çıktım. Halk kendisine mürâcaat ediyordu. Gelenlerden bazısı:
"Ey Allah'ın Resûlü, tavaftan önce sa'y yaptım, bazı şeyleri vaktinden sonraya bıraktım veya vaktinden önce aldım (ne buyurursunuz, hükmü nedir?)" şeklinde soruyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Bunda bir günah yok. Ancak bir kimse bir Müslümanın ırzını makaslarsa (gıybetini ederse) o zâlimdir. İşte günah işleyen ve kendini helâke atan odur." buyurdu. [Ebu Dâvud, Menâsik 88, (2015).][549]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen harec'den maksat günah denmiştir. Makaslama diye tercüme ettiğimiz tâbirden maksad da gıybettir. "Hacc menâsikinde takdimte'hir yapan günahkâr olmaz, ama gıybet eden günahkâr olur" denmek istenmiştir.
2- Mina'da kalındığı müddetçe yapılacak dört vazifenin icrasında tertibe riâyet edilmesi esas olmakla birlikte takdimte'hir gibi durumlarla tertibin bozulma hallerinde terettüp edecek hükümle ilgili olarak önceki hadiste açıklama yaptık, burada bir kere daha şöyle özetlemek mümkün:
* Şâfiî ve muhaddisler grubu hadisin zâhirini esas alarak takdimte'hirde bir şey gerekmez der.
* Ebu Hanife ve bazıları: "Takdimte'hir dem gerektirir" der.
* Bazıları "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "harec yok" demekle, "takdimte'hirde günah yok" demek istemiştir, bu fidye ödenmesinin gereğini kaldırmaz" demiştir.

* Bazıları: "Taktim-te'hiri sehven yapana birşey gerekmez" demiştir.[550]

?3? ??? ???? ???:]?????? ??? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ????? ????????? ??? ???????? ????????? ??? ????????? ????? ???????? ??? ????????? ?????????[. ????? ???? .

3. (1463)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), ifâza tavafını yapmış, fakat cehâletle henüz traş olmamış, kısaltma da yaptırmamış bir adama rastladı. Adama, dönüp traş olmasını veya saçını kısaltmasını, sonra da Beytullah'a yeniden ifâza tavafında bulunmasını emretti." [Muvatta, Hacc 189, (1, 397).] [551]

İKİNCİ FASIL

İHRAMDAN ÇIKMA VAKTİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????????:]???? ?????? ???: ???? ????? ?????????? ????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???? ??? ?????? ???????? ??? ?????????? ????????? ?????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

1. (1464)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Hz. Ömer (radıyallahu anh) buyurdu ki:
"Kim cemretu'l-Akabe'ye taşını atar, sonra traş olur veya kısaltır ve de -yanında olduğu takdirde- kurbanını keserse, kendisine ihramlı iken haram olanlardan -kadına temas ve koku hâriç- hepsi helâl olur. Bunların haramlığı Beytullah'a yapacağı ifâza tavafına kadar devam eder. İfâza yapınca onlar da helâl olur." [Muvatta, Hacc 221, (1, 410).][552]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetine uyarak, bu konuşmayı Arafat'ta yapar. Hz. Ömer, Mina'da taşlama, kurban ve traştan sonra ihram yasaklarından ikisi hariç, diğerlerinin kalkacağını hatırlatır. Traşla hâsıl olan bu duruma ilk tahallül denir. İfâza tavafından sonra kadına temas ve koku sürünme yasağının da kalkmasına ikinci tahallül denir. Böylece ihramdan tamamen çıkılmış olur.
2- İlk tahallülden itibaren helâl olan veya haramlığı devam eden şeyler hususunda selef ihtilaf etmiştir:
* İbnu Ömer'e göre -yukarıda belirtildiği üzere- ilk tehallülden sonra koku ve cimânın haramlığı devam eder.
* İmam Mâlik: "Sayd (av) yasak" der.
* İbnu Abdilberr ????? ????? ????? ??? "İhramda iken av hayvanı öldürmeyin" âyetine dayanarak: "Kendisine kadın haram olan kimsenin ihramı devam eder" der.
* Atâ ve bir grup âlim: "İlk tahallül ile kadın ve av dışındaki haramlar kalkar" demiştir.
* Şâfiî, Hanefî ve bir grup âlim: "İlk tahallül ile sadece kadına temas hâriç gerisi helâl olur" demiştir.[553]

?2? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????????. ???? ???:]???? ????? ?????????? ???? ???? ??????? ????? ????? ???? ???? ???? ?????? ???????? ??? ??????????. ?????: ??????????? ???: ????? ???? ????? ??????? ????? ????? # ??????????? ??????????? ??? ????? ????[. ????? ??????? .

2. (1465)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Bir kimse cemretü'l-Akabe'ye taşını attı mı kendisine -kadın dışında- haram olan her şey helâl olur."
Onun bu sözü üzerine:
"Ya koku? (o da mı helâl olur?)" diye soruldu. Dedi ki:
"Gerçekten ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı misk sürünürken gördüm. Yoksa o koku değil miydi?" [Nesâî, Hacc,231, (5, 277); İbnu Mâce, Menâsik 70, (3041).][554]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ilk tahallülden sonra sâdece kadına temasın haramlığını ifâza tavafına kadar devam ettirip geri kalanların helâl olduğunu belirtmektedir.
Koku ile alâkalı soru üzerine "...Misk koku değil mi?" demesi istifham-ı inkârî'dir. O hususta hiç şüphe olmadığını söylemek için böyle bir üslûba yer vermiştir.[555]

?3? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ????:]??????? ????????? ??????? ??????? ????? ?????? ???? ????? # ??????? ?????? ?????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ???? ??? ???? ????????? ?????????????????. ?????? # ????????: ???? ??????? ??? ???? ????????????? ????: ? ???????? ??? ?????? ??????. ???: ???????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????? ???????? ????????? ????????? ???? ???????. ????? ????: ?????? ?????????? ??????? ????? ???? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ??????? ???? ????? ??? ?????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ????????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????????????????? ?????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????? ????[. ????? ??? ???? .

3. (1466)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Veda haccında) yevm-i nahrın gecesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beraber olma nöbeti bende idi. O akşam, Vehb İbnu Zem'a ve beraberinde Ebu Ümeyye ailesinden bir adam olduğu halde, kamislerini giymiş olarak yanımıza geldiler.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Vehb (radıyallahu anh)'e:
"Sen ifâza tavafını yaptın mı Ey Ebu Abdillah?" diye sordu. Vehb:
"Hayır! Vallahi ey Allah'ın Resûlü, yapmadım!" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse şu kamisi çıkar!" dedi. Vehb, onu başından çıkardı. Arkadaşı da kamisini başından çıkardı. Sonra Vehb sordu:
"Niçin (çıkarıyoruz) Ey Allah'ın Resûlü?"

"Çünkü bugün, cemreye taş attığınız takdirde ihramdan çıkmanıza, yâni size haram edilen her şeyin -kadın hariç- helâl olmasına ruhsat tanındı. Eğer siz, Beytullah'ı tavaf etmeden akşama girerseniz, cemretü'l-Akabe'ye taş atmazdan önceki gibi haram olursunuz, bu hal Beytullah'ı tavaf edinceye kadar devam eder" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (1999).][556]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, bu rivayete göre, Mina'da ilk tahallül ile tanınan ruhsatlar (kadına temas hariç diğer ihram yasaklarının kalkma ruhsatı), yevm-i nahrde, güneş batmazdan önce Beytullah'a ifâza tavafını yapma şartına bağlanmış olmaktadır. Bu şart yerine getirilmediği takdirde, yevm-i nahrin akşamından itibaren ihram yasakları geri gelmektedir. Sadedinde olduğumuz rivayet, kamis denen dikişli gömleğin çıkarılıp, dikişsiz ihram elbisesinin giyilmesinin emredildiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, bu hadis esas alındığı takdirde, bayramın birinci günü Mina'da büyük şeytanı taşlama, kurban kesme ve traş olmadan sonra başlayan ilk tahallül (yani kadına temas dışındaki haramların kalkması), aynı gün içinde, güneş batmazdan önce ifâza tavafı yapılmadığı takdirde akşamın girmesi ile sona ermektedir. Bu durumda, dikişli elbise giyme yasağı dahil bütün haramlar geri gelmekte ve ifâza tavafına kadar devam etmektedir.
Ancak, bu hadisle fukaha amel etmemiş, buradaki emri, tavafın, yevm-i nahirden başka güne te'hir edilmemesi için tağliz ve teşdid'e hamletmiştir. Ulemânın hükmüne göre, ifâza tavafı (ziyaret tavafı da denir) bayram günlerinden birinde (10, 11, 12 Zilhicce) yapılabilir. Ancak efdal ve sünnete uygun olanı bayramın birinci gününde (yevm-i nahr: 10 Zilhicce) yapılmasıdır. Bayram günlerinin dışına çıktığı takdirde dem gerekir.[557]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]? ??????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ????? ????????? ???? ???? ??????? ?????? ???? ???? ????? ?????? ??????: ????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ?????: ????? ????? ???? ?????? ??????????. ??????: ???? ????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ??????????. ??????? ?????? ????? ???? ??????? # ????? ????????? ??? ????????? ?? ??????? ??????????[. ????? ???????. »???????????« ??? ???????: ?? ??? ?????? ??????? .

4. (1467)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şöyle demiştir: "Beytullah'ı hacc maksadıyla olsun, başka maksadla olsun, her kim tavaf ederse tahallül etmiş (ihram yasaklarından çıkmış) olur."
(İbnu Abbâs'ın bu sözünü nakleden) Atâ'ya:
"Bunu neye dayanarak söylüyor?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"Cenab-ı Hakk'ın şu sözüne dayanarak: ????? ?????????? ????? ????????? ?????????? "Sonra varacakları yer Beyt-i Atik'a müntehîdir" (Hacc 33). Kendisine şu cevap verildi:
"Ama bu, Arafat'ta vakfeye durulduktan sonra olacaktır."
Atâ bu cevap üzerine açıkladı:
"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bunun Arafat vakfesinden önce ve sonra olacağını söylerdi. Bu hükmü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında Ashâb'a verdiği ihramdan çıkma emrinden istinbat ediyordu." [Buhârî, Megâzî 77; Müslim, Hacc 206-208, (1244, 1245).[558]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir âyetten ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir sünnetinden, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan fukahâya muhâlif bir istinbatını tevsik etmektedir. Hattâ rivâyetin Müslim'de gelen bir vechinde şu açıklayıcı ziyâde var:
"Benî Hüceym kabilesinden bir adam İbnu Abbâs'a:
"Halkın kalbine işleyen veya halkı fırkalara bölen şu fetva nedir? Beytullah'ı tavaf eden ihram yasaklarından çıkarmış?" diye sordu..."
Bu ziyade ibârenin de gösterdiği üzere, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ümmetin tatbikatına muhalif bir istinbat, bir fetvada bulunmuş, bu da halk arasında bir kısım münâkaşalara sebep olmuştur. Meselenin tavzihi kendisinden sorulduğu gibi onun yakınlarından da sorulmuştur. Sadedinde olduğumuz rivâyette, açıklamayı Atâ yapmaktadır.
Meseleyi şöyle özetleyebiliriz: Şârihlerin açıkladığı üzere, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında -daha önce açıklandığı üzere- beraberinde kurbanlığı olmayanlara, umreden sonra ihramdan çıkmalarını emretmiş olma örneğinden hareketle, "Kâbe'yi tavaftan sonra ihramdan çıkmak gereğine" hükmetmiştir. Halbuki ulemâ büyük çoğunluğu ile -yine rivâyetlere müsteniden- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o davranışının sonradan neshedildiğini kabul eder ve ihramdan ancak Arafat vakfesinden sonra Mina, taşlama, kurban ve traş menâsikinin ifâsından sonra çıkabileceğine hükmeder. İbnu Abâs'ın görüşüne az sayıda selef iştirak etmiştir. İshâk İbnu Râhuye bu azlardan biridir. Üstelik bütün ulemâ, hacc-ı ifrada niyet eden kimsenin Beytullah'ı tavaf etmekle ihramdan çıkması gerekmeyeceği hususunda hiçbir ihtilâfa düşmez.
Nevevî, kaydettiğimiz mâhiyette ulemânın ittifak ettiği durumu belirttikten sonra der ki:
"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın âyetle ihticâcına gelince, âyette onun çıkardığı hükme hiçbir delil yok. Zîra "Sonra varacakları yer Beytü'l-Atîk'e müntehîdir" mealindeki âyetin mânası, "Kurban ancak Harem-i Şerif'de kesilir" demektir. Kesinlikle âyette, ihramdan çıkma emri diye bir şey yoktur. Âyetin muradı ihramdan çıkma olsaydı Harem-i Şerif'e, kurbanlığın sadece gelişiyle, daha tavaf da yapmadan ihramdan çıkmak gerekirdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Veda haccında Ashab'a ihramdan çıkmalarını emretmiş olmasından hüccet çıkarmasına gelince, bunda da İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın hükmüne delil bulmak mümkün değildir, zîra Nebî (aleyhissalâtu vesselâm) onlara sadece o yıl için haccı umreye çevirmelerini emretti. Bu, hacc yapmak üzere ihram giymiş kimsenin (haccını tamamlamadan) ihramdan çıkmasına delil olamaz."
Kadı İyaz'ın kaydına göre bâzı âlimler İbnu Abbâs'ın bu sözünü te'vil ederek: "Bu söz, haccın (rükünlerinden birini kaçırarak o yıl haccını) yerine getiremeyenlerle ilgilidir. Böyleleri tavaf ve sa'yi yerine getirince ihramdan çıkar" demişlerdir. Ancak bu te'vil ihtimalden uzak bir yorumdur, çünkü İbnu Abbâs -bu meseleyle ilgili rivayetlerin- sadedinde olduğumuz vechinde "Beytullah"ı hacc maksadıyla olsun, başka maksadla olsun, her kim tavaf ederse ihramdan çıkar" demektedir.[559]

?5? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ????????? # ?????????? ??? ????????? ????? ??????? ??????????. ??????: ????? ?????????? ??? ???????? ???: ????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????? ??????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (1468)- Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerine, Veda haccı senesinde ihramdan çıkmalarını emretti. Ben:
"Siz niye ihramdan çıkmıyorsunuz?" diye sordum.
"Ben başımı telbid ettim, kurbanlığımı hazırladım, kurbanlığımı kesmeden ihramdan çıkamam" diye cevap verdi." [Buhârî, Hacc 34, 107, 126, Megâzî 77, Libâs 89; Müslim,Hacc 186, (1229); Muvatta, Hacc 180 (1, 394); Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1806); Nesâî, Hacc 40, (5, 136) 67, (5, 172); İbnu Mâce, Menâsik 7 (3046).][560]

AÇIKLAMA:

1- Telbid burada saçların dağılmasını önlemek için hususî maddelerle yapıştırmaktır. Hacc sırasında uzun müddet ihramda kalacakların saçlarını bir şeyle yapıştırarak telbid yapmaları âdet idi.
2- Bu hadis, bir önceki hadiste İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın tavaftan sonra ihramdan çıkılır hükmünü cerheden rivayetlerden biridir.[561]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????????? ???:]????? ????????? # ?????????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ????????? # ??? ???? ????? ????????? ???? ?????????? ??????? ????????????[. ????? ???? .

6. (1469)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccında) umre için ihrama girdi. Ashabı ise (radıyallahu anhüm ecmain) hacc için ihrama girdi. (Mekke'ye varınca) ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne de beraberinde kurbanlıkları olanlar ihramdan çıkmadılar. Geri kalanlar ihramdan çıktılar." [Müslim, Hacc 196, (1239).]

Not: Bu bahis 1278-1325 arasında işlenmiştir. 1288 ve 1292'de açıklanmıştır.[562]

?7? ??? ???? ???:] ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????: ???????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ????????. ????? ????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ????.»???????? ????????« ?? ??????? ?? ????? .

7. (1470- Nafi (rahimehullah) anlatıyor
"İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "İhramlı kadın, ihramdan çıkınca, saç örgülerinin ucundan bir miktar kesmedikçe taranmaz. Şâyet kurbanlığı varsa, kurbanı kesilinceye kadar saçından hiçbir şey kesemez." [Muvatta, Hacc 163, (1, 387).][563]

AÇIKLAMA:

İhramlının vücudundan kıl koparması ihram yasaklarından biridir. Taranmak ise kıl koparmaya sebep olacak bir davranıştır.
Kurban kesilmezden önce traş olunmama emri, bizzat Kur'ân-ı Kerim'de tesbit edilen hacc menâsikinden biridir: "Kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin" (Bakara 196). (1461 numarada bu mevzu açıklandı.)[564]

ONUNCU BÂB

KURBANLAR (HEDY VE EDAHİ)

Bu babta on iki fasıl vardır

BİRİNCİ FASIL
KURBANLARIN VACİB OLUŞU VE SEBEPLERİ
İKİNCİ FASIL
KEMİYET VE MİKTARI
ÜÇÜNCÜ FASIL
KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR
DÖRDÜNCÜ FASIL
KURBAN OLMAYACAK HAYVANLAR
BEŞİNCİ FASIL
KURBANLIKLARIN İŞARETLENMESİ
ALTINCI FASIL
KESME ZAMAN VE YERİ
YEDİNCİ FASIL
KESMENİN ÂDÂBI
SEKİZİNCİ FASIL
KURBANLARDAN YEME BAHSİ
DOKUZUNCU FASIL
HELAK OLAN KURBAN HAKKINDA
ONUNCU FASIL
KURBANLIGA BİNMEK
ON BİRİNCİ FASIL
KURBAN KESEN MUKİM (MEKKELİ) İHRAM GİYER Mİ?
ON İKİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL
KURBANINVACİB OLUŞU VE SEBEPLERİ

UMUMÎ BİLGİLER

Kurban, kelime olarak ??? kökünden mastardır, yaklaşmak mânasına gelir. Dinî bir ıstılah olarak Allah Teâlâ'yı râzı ederek yakınlığını kazanmak için kesilen hayvana kurban denir.
İnançtan dolayı kurbanda bulunmak, hemen hemen bütün dinlerde vardır. Tarih boyunca her millet, inancına göre nazarında kıymetli olan bir şeyi, uluhiyet adına kurban etmeyi müesseseleştirmiştir. Kur'ân-ı Kerim, kurban müessesesinin Hz. Âdem (aleyhisselam)'in çocuklarıyla birlikte başladığını haber verir:
"Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Hani onlar (Allah'a) yaklaştıracak birer kurban takdim etmişlerdi ve ikisinden birininki kabul olunmuş, öbürününki kabul olunmamıştı..." (Maide 27).
Böylece âyet, ulûhiyete yaklaşmak maksadıyla kurban sunma ibâdetinin insanlıkla birlikte başladığını gösterir.

Âyette kabul edildiği belirtilen kurban Hâbil'e aitti ve bir koçtu. Kabul edilmeyen de Kâbil'e aitti ve ekindi.
Şu halde, kurban deyince bunun mutlaka bir hayvan olması gerekmez, başka şey de kurban olabilir. Nitekim, ne zaman başladığı kesin olarak bilinmese de, insanın kurban edilmesi de târihin yaygın vakalarından biridir. Kur'ân-ı Kerim Hz. İbrahim (aleyhisselam)'le ilgili olarak buna da yer verir. Hz. İbrahim'e rüyasında, ilk olan oğlu İsmâil'i kurban etmesi emredilir (Saffat 102). Bazı rivayetlerde on üç yaşında olduğu belirtilen çocuğu kurban etme hazırlığı yapılır ve kesileceği sırada çocuğa bedel kesilmek üzere koç indirilir.
Bu âyet insan kurbanı meselesinde mânidardır. Zîra insanlık tarihinde pek yaygın olan bu geleneğin İlâhî bir menşe'den kaynaklanmış olabileceğini ifade eder. Bunu söylemeye sevkeden husus, büyük müfessir Fahreddin Râzî hazretlerinin de kaydettiği üzere İslâm ulemâsının, "meşru olmayan bir şeyin peygamberlere rüyasında da olsa emredilmeyeceği"ni prensip olarak kabûl etmiş olmalarıdır. Bu
prensipten hareketle, daha önce meşru olan bir prensibin Hz. İbrahim'den sonra neshedildiği söylenebilir.
Arapça'da Kurban kelimesinden ziyâde Udhiye kelimesi kullanılır, cem'i edâhîdir. Kurban kesilen güne yevmü'l-edhâ denir.
Kurbanın dindeki hükmü hususunda âlimler ihtilaf eder. Bir kısmı vâcib demiş ise de diğer bir kısmı buna karşı çıkmıştır. İbnu Hazm "Sahâbeden hiçbirisi buna vâcib dememiştir" der. Cumhur da "Kurban vâcib değildir" demiştir. Ancak dinin teşriatından olduğu da kesindir. Cumhur, "Kifaye bir sünnet-i müekkededir" der. Şafîî hazretleri de bu görüştedir.
Ebu Hanife hazretleri: "Zengin olan mukime vacibtir" diye hükmeder. İmam Mâlik "mukim" kaydı koymadan vâcib hükmüne varır. Hanefîlerden Ebu Yusuf, Mâlikîlerden Eşheb vâcib hükmüne muhalefet ederek Cumhur'un görüşüne katılırlar.
Ahmed İbnu Hanbel: "Gücü olanın terketmesi mekruhtur" der ve vücûbuna hükmeder.
İmam Muhammed: "Terkine ruhsat olmayan sünnettir" der.
Tahâvî: "Biz de bu görüşteyiz, âsârda vâcib olduğunu te'yid eden bir delil yok" der.
Kurbanın vâcib olduğunu söyleyenleri te'yid eden en kavî delil Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin rivayet ettiği şu hadistir: ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????? ????????? "Kurban kesecek güçte olup da, kesmeyen namazgâhımıza yaklaşmasın."
Bu hadisteki vaîdin üslûbundaki şiddet, Hanefîler'i, kurbanın vacib olduğu hükmüne sevketmiştir. Hatta Ebu Hanife (rahimehullah)'nin "farz" dediği de rivayetler arasındadır. Vacib diyenlerin dayandığı başka hadisler de var.el-Hidâye'de Hanefî görüş şöyle özetlenmiştir: Kurban hür, mukim, zengin her Müslüman'a kurban gününde kendi nâmına ve küçük çocuğu namına vacibtir. Vâcib hükmü, Ebu Hanife ile ashabından İmam Muhammed, Züfer, Hasan ve bir rivayete göre Ebu Yusuf'un içtihadlarıyla sübût bulmuştur. Ebu Yusuf'un "sünnet" demiş olduğunu da belirttik.
Son olarak şunu da belirtelim: Araplarda kurbanın birçok çeşitleri var ve her biri bir başka kelime ile ifâde edilmektedir. Mesela; -bir kısmı önümüzdeki hadislerde geleceği üzere- fara', atîre, akîka, udhiye, hedy hep ayrı ayrı kurban çeşitleridir. İslâm dini bir kısmını yasaklamış, bir kısmını bazı kayıtlarla serbest bırakmış ve hattâ vâcib kılmıştır. Bazıları hakkındaki hüküm ihtilâflıdır. Dilimizde hepsi kurban kelimesiyle kayıtlanarak ifade edilir.[565]
Udhiye Ve Hedy: İslâm devrinde intikal eden kurban çeşitlerinden iki tanesini biraz açıklamakta gerek var. Zîra, önümüzdeki bahislerde gelecek hadisler bunlarla ilgili ve dolayısıyla bu tâbirler sıkca geçecek. İyice bilinmediği takdirde iltibaslar olabilir.[566]
Udhiye: Kurban bayramında, zengin, mukim ve hür olan Müslümanlar tarafından kesilmesi gereken kurbandır. Bunun kendine mahsus teferruatı vardır.
Hedy: Haccda kesilen kurbandır. Kâbe-i Muazzama veya Harem için hediye edilen kurbanlık hayvana hedy denir. Dilimizdeki hediye kelimesi de aynı kökten gelir.
Esasen hacılar müsafir sayıldıkları için onlara udhiye kesmek vâcib değildir, dilerlerse nâfile olarak keserler. Temettu veya kıran haccı yapanlar, bir yıl içerisindeki iki ayrı ibadeti yapmış olmanın şükrü olarak bir kurban keserler. Haccda kesilmesi vacib olan bu şükür kurbanı hedy sınıfına girer. Umre yapanlar veya hacc-ı ifrad yapanlar nâfile olarak kurban kesmek isterlerse bu da hedy sınıfına grer. Ayrıca, hacc menasikinden vaciblerin terki veya vacib olan sıranın bozulması gibi durumlarda hacca giren "eksiklik"lerin telâfisi için bazı ceza kurbanları vardır. Şu halde bu ceza kurbanları da hedy sınıfına girer.
Hedy kurbanlarının Harem dahilinde kesilmesi vâcibtir. Udhiyeler her yerde kesilebilir.[567]

?1? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ??? ??????? ???????? ???? ??? ????? ????? ?????? ?? ????? ????? ????????? ???????????. ???? ????????? ??? ????????????? ???? ??????? ????????????? ??????????????[. ????? ????? ?????.»?????????? ????????« ??? ??? ???? ?? ??? .

1. (1471)- Mihnef İbnu Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle buyurmuştu: "Ey insanlar, her aile sâhibine her sene bir kurbanlık, bir de atîre borç olmuştur. Atîre'nin ne olduğunu biliyor musunuz? O, recebiye dediğiniz şeydir." [Tirmizî, Edâhi 18, (1518); Ebu Dâvud, Dahâya 1, (2788); Nesâî, Akîka 6, (7, 167-168); İbnu Mace, Menâsik 2, (3125).][568]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Arafat vakfesi sırasında yaptığı konuşmalardan biridir. Mina'da kurban kesmesi gereken hacılara, bu mevzuda bilgi vermiş olmaktadır.
2- Atîre, Receb ayında kesilen kurbanın adıdır.
3- Kurban kesmenin vâcib olduğuna hükmeden ulemâ bu hadisle istidlâl etmiştir. Ancak kurbanın vâcib olmadığına hükmedenler "siganın vücûb ifade etmede sarih olmadığını" ileri sürerek bu istidlâli reddederler.
4- Bu hadiste atîre denen Receb ayında kesilen kurbanın da gerekli olduğu ifade edilmektedir. Ancak kurbanın vacib olduğuna hükmeden âlimler atîrenin vacib olmadığını söylerler.
Hatta ? ?????? ??????????? ??? ??"???? "İlk doğan yavruyu kurban etmek, atîre kurbanı kesmek İslâm'da yoktur" gibi câhiliye devri kurban çeşitlerini yasaklayan rivâyetleri de nazar-ı dikkate alan âlimlerden bazıları kerâhetine de hükmetmişlerdir. Buhârî'nin bir rivayetinde, ????????? ???????????? ???????????????? ziyâdesiyle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın, bu kurbanlar putlar adına kesildiği için, yasak koyduğu anlaşılmaktadır.
İmam Şâfîî, Allah adına olduğu takdirde cahiliye devrindeki isimler altında kurban kesilebileceğine, câiz olduğuna hükmederek, sadedinde olduğumuz hadis gibi cevaz ifâde edenlerle, yukarıda kaydettiğimiz rivayette olduğu gibi yasaklayanları te'lif eder.[569]

?2? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ???????? ?'????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?'?????. ?????? ???? ??????: ??????? ?????? ???????? ??? ??? ????? ??? ???????? ??????? ????????? ?????? ????: ?. ??????? ??????? ???? ???????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ????????

2. (1472)- Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kurban gününü bayram olarak kutlamakla emrolundum. Onu bu ümmet için Allah bayram kılmıştır" buyurmuştu. Bir adam kendisine:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben iâreten verilmiş bir hayvandan başka bir şeye sahip değilsem, onu kesebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, dedi, ancak saçını, tırnaklarını kısaltır, bıyıklarından alır, etek traşını olursun. Bu da sana Allah indinde bir kurban yerine geçer." [Ebu Dâvud, Edâhî, 1 (2789); Nesâî, Dahâya 2, (7, 213).][570]

?3? ??? ????]???? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ???????? ?????? ?? ?????? ????????[. ????? ???? .

3. (1473)- Nâfi' (rahimehullah) anlatıyor: "(Ailenin her ferdi için kurban kesmek gerektiği görüşünde olan) Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), anne karnındaki çocuk adına kurban kesmezdi." [Muvatta, Dehâyâ 13, (2, 487).][571]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban gününün, İslâm ümmetine Cenab-ı Hakk tarafından bayram kılındığını haber vermektedir. Her Müslüman bu bayrama imkânı nisbetinde katılacaktır. İmkânı olan kurban kesecektir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, imkânı olmayan, elinde sütünden ve yününden istifâde etmek üzere iâreten verilmiş bir dişi hayvandan başka bir şeyi bulunmayan kimsenin sorusu üzerine verdiği cevaptan anlıyoruz ki, bayrama katılmak için imkânları zorlamaya gerek yoktur. Bayram günü saç traşı olmak, uzamış olan bıyıkları, tırnakları kesmek, gerekiyorsa etek traşı da olup bedenen temizlenmek, yeni, temiz elbiseler giyinmek gibi, bayram gününün hürmetine uygun bir ahvâle bürünmek de, mânevî kazanç yönünden kurban kesmiş kadar Allah nazarında makbul olacağını belirtiyor.
2- Hadiste geçen menîha, bir kimsenin bir başkasına, sütünden ve yününden istifade etmesi için belli bir süre ile âriyet olarak bıraktığı bir hayvandır; deve, keçi, koyun olabilir. Bu temlik değildir, âriyettir, bir müddet sonra eski sâhibine iâde edilecektir. Bunun kurban edilmesi, imkânı zorlamanın ötesinde, emânete ihânet mânasını da taşır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna müsâade etmiyor.
3- İslâmî bayram nasıl kutlanmalı?
Makina insanın hayatına girdikçe, insanın yaptığı işleri makinalar yapmaya başladıkça, insanın boş zamanı artmıştır. Günümüzde makina, geçmiş devirlerde olduğu gibi sadece insan adalelerinin yerini almakla kalmamış bizzat beynin de yerini almıştır. Otomasyon denen bu yeni hâdise, iktisadî hayatı, iş hayatını, çalışma ve istirahat sistemini buna bağlı olarak beşerî, içtimâî münâsebetleri allak bullak etmiştir ve bilgisayar dediğimiz bu yeni teknik geliştikçe tesirini daha da artıracaktır.
Mevzumuz açısından, meselenin bizi ilgilendiren bir yönü var: Gittikçe artan bu boş vakitleri nasıl değerlendirelim? Günümüzde, boş vaktin değerlendirilmesi problemine çözüm olarak eğlence gösterilmektedir. Piknik, gezi, müzik... bütün çeşitleriyle eğlence. Bu çözüm, başka problemler getirmede, içki, kumar, uyuşturucu, sefahat, serseriyâne bir hayat, cinayet.. gibi başka problemler getirmektedir. Bir başka ifâde ile atâlet ve aylaklık, pek çok kötülüklerin yeşerdiği fidelik rolünü oynamaktadır.
Öyle ise Müslüman olarak bizler, boş vaktin değerlendirilmesi meselesinde Kur'ân ve hadis ne gibi çözümler getirmişler, neler teklif etmişler, bunu bilmek, araştırmak zorundayız. İşte böyle bir ihtiyacı duyduğumuz anda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haftalık bayramımız olan cuma gününün, yıllık bayramlarımız olan Ramazan ve Kurban bayramlarının nasıl geçirilmesini, ne şekilde kutlanmasını tavsiye ettiğini bilmemizde fayda var. Mezkûr günlerin geçirilmesinde vaz'edilen prensipleri yakaladık mı, bunlar dışında karşımıza çıkacak bütün boş vakitlere aynı prensipleri uygulayıp, aynı ölçüler çerçevesinde değerlendirebiliriz.
Şu halde cuma ve bayramlarla ilgili prensipleri, bütün boş vakitlerin geçirilmesinde muhtaç olunan bir rehber olarak görebiliriz.[572]

BAYRAM TELÂKKİSİ:

İslâm'ın tatil anlayışını bütünüyle kavramada bilinmesi gereken bir diğer nokta "bayram telâkkisi"dir. İslâm bu noktada da hususiyet arzeder. Çünkü İslâm'a göre bayram, tamamen muattal veya sırf eğlenceyle geçirilecek bir tatil müddeti değildir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bayramı "yeme, içme ve Allah'ı zikir günleri" olarak tavsif ve tarif etmiştir. Bayramın bütün Müslümanlarca böyle telâkki edilmesini sağlamak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fiilî tedbir aldığını da görmekteyiz. Muvatta'da kaydedilen bir rivayete göre, Abdullah İbnu Huzâfe'yi Kurban Bayramı sırasında Mina'da hacılar arasında dolaşarak: "Bu günler yeme, içme ve Allah'ı anma (zikrullah) günleridir" diye ilân etmek üzere vazifelendirmiştir. Büdeyl İbnu Verka da insanları devesine binmiş olarak takip edip: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizlere bugünlerde oruç tutmamayı emrediyor, bu günler yeme içme günleridir" diye ilânda bulunanlardandır.
Açıklanacağı üzere, İslâm'ın bayram telâkkisinde yeme, içme, eğlence ve zikrullah birlikte yer alır. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir.
Bayramda Zikr: Helâl kılınan eğlence ve izhâr-ı sürur havasının, meşru hududu taşmayacak şekilde ileri götürülmesini önlemek maksadıyla bayramın dinî yönünü belirtmeye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) husûsî bir ehemmiyet atfetmiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde belirtildiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kurban Bayramı hutbesinde şunları söylemiştir: "Bugün bayramdır. Bayramımıza önce namaz kılarak başlıyoruz. Sonra evlerimize dönüp kurbanlarımızı keseceğiz. Kim bu şekilde hareket ederse bayramı sünnetimize uygun olarak kutlamış olur."
Haftalık bayram olan cuma için de aynı esas câridir. Çünkü, cumanın da kendine has namazı ve dinî telkinâtın yapıldığı hutbesi mevcuttur. Ayrıca hadisler, cuma namazına mümkün mertebe erken gelmeyi emreder. Şu halde bayrama has serbesti faaliyetlerin, namaz ve hutbe vâsıtasıyla mânevî bir hava ile dolduktan sonra başlatılıp, devam ettirilmesi esastır. Bu durum, bir kısım aşırılıkları frenleme âmili olacaktır.[573]

Bayramda Yeme ve İçme:

Bayram günleri oruç yasaklanmıştır. Bilhassa Kurban ve Ramazan bayramlarında oruç tutmak kesinlikle yasaktır ve "haram"dır. Cuma günü için de kerâhet esastır. Perşembeden başlamaksızın, sâdece cuma için oruç tutanlara Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) oruçlarını bozdurmuştur.
Bayramlarda teşvik edilen "yeme" ve "içme"nin helâl dâiresinde olacağı açıktır. Zamanımızda, bir kısım gâfil Müslümanların batılıları takliden bayramlarda, tatillerde yer verdikleri aşırılıkların hiçbir dinî ruhsatı yoktur.

Bayramda Eğlence:

Bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in tatbikâtı, bayram günlerinde eğlencenin de câiz olduğunu göstermektedir. Hattâ, âlimler nebevî tatbikâta dayanarak: "Bayramlarda (eğlenerek) sürur izhâr etmek, dinin şeâirindendir" demişlerdir.
Bu mûteber kitaplarımızda gelen rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayram günlerinde, davula vurarak şarkı söyleyen câriyeleri[574] dinlediğini, yine hem çalıp, hem oynayan Habeşîleri seyrettiğini ve zevcelerine seyretmeleri için müsaade ettiğini göstermektedir. Hazreti Âişe'den farklı şekillerde rivâyet edilen bir hâdise şöyle: "Bir bayram günü, kulağımıza gürültü ve çocukların bağrışmaları gelmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp (kapıdan dışarı baktı). Meğer, bu gelenler çalıp oynayan bir Habeşli gruptu, harbeleri (küçük kılınç) kalkanlarıyla oynuyorlardı. Çocuklar da etraflarında halka olmuş, onları seyrediyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Aişe, sen de gel, seyret" dedi.
Bir başka rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Humeyra onlara bakmak istemez misin?" diye sorar. Hz.Âişe de: "Evet" deyince çağırır.
Oyunun, Mescid-i Nebevî'nin içinde kılıç (harbe) ve kalkanlarla oynandığını belirten rivayetler hâdisenin devamını Hz. Âişe'den şöyle naklederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kapıda durup beni arkasına aldı. (Başını ensesine koymuş) (..) halde duruyor ve oynayanları seyrediyordum. Bıkıncaya kadar böyle

devam ettim. Bir ara "Yeter mi?" dedi. "Evet" dedim. "Öyleyse çekil" dedi."
Başka rivayetler de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Aişe'nin kendi arzusuyla seyre son verinceye kadar bakmasına müsaade ettiğini belirtir.
Ebû Hüreyre'nin bir rivâyetine göre, bir seferinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda Habeşliler harbeleriyle birlikte oynarken, Hz. Ömer (radıyallahu anh) çıkagelir. Derhal yere eğilip, avuçladığı çakılları atacağı sırada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale eder: "Ey Ömer, bırak onları, zîra bunlar Benî Erfide'dir (Habeşlilerdir)"[575] der.
Başka bir vak'aya ait olması kuvvetle muhtemel bulunan bir diğer rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oynayan Habeşliler'e rastladığı zaman onlara takdirlerini ifâde ettikten sonra şunu da ilâve eder: "Yahudiler ve Hıristiyanlar bilsinler ki, bizim dinimizde genişlik vardır." Rivâyet, bu minval üzere devam eden oyuncuların, Hz. Ömer'in çıkagelmesiyle dağıldığını belirtir.
Bir kısım âlimler, yukarıdaki hadisten kadınların, yabancı erkeklerin fiillerini seyretmesinin câiz olacağı hükmünü çıkarmış, bazıları da bu cevazı "şehvet nazarıyla bakmamak" veya "fitne kokusu olmamak" şartlarıyla kayıtlamışlardır.
Şehvet duyma ve fitne çıkma ihtimali hâlinde, nazarın haram olduğunda ittifak vardır. Keza kadınların yabancı erkeklere karşı örtünmesi gereği de hadisten çıkarılan bir diğer hüküm olmuştur.
Bayram günü musikî dinlenmesini tecviz eden rivayet de mevcuttur. Buhârî ve diğer kaynaklarda gelen bir rivayet şöyle: Yine Hz.Aişe anlatıyor: "Yanımda iki câriye def çalıp Buas Harbi üzerine (düzülmüş hamâsî) türküler söylerken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içeri girdi. Yatağın üzerine sırtüstü uzanarak yüzünü örttü. Az sonra (babam) Ebû Bekir girdi. Türkü okuyan câriyeleri görünce: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda şeytan sazı ha!" diye bana kızdı ve câriyeleri azarladı. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşı koyarak: "Ey Ebû Bekir, bırak onları söylesinler, her milletin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır" dedi. Onlar sohbete dalıp, ilgileri kesilince câriyelere göz ettim, hemen sıvışıp çıktılar."
Ahmed İbnu Hanbel: "Gücü olanın terketmesi mekruhdur" der ve vücûbuna hükmeder.
Bir kısım âlimler, bu rivayete dayanarak, köle olmasa bile câriyenin[576] sesinden şarkı dinlemenin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır: "Zîra derler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in câriyeleri dinlemesini takbih etmedi, aksine, onun takbihini takbih etti ve câriyeler de Hz. Aişe'nin kendilerine işaret etmesine kadar şarkı söylemeye devam ettiler."
Mescidde Eğlence mi? Yukarıdaki hadis karşımıza şöyle bir soru çıkarmaktadır: "Mescidde çalgılı, türkülü eğlence câiz olur mu?"
Bu meselenin münâkaşasını âlimler yapmış, leh ve aleyhte görüşler beyân etmiştir. Esas olan, bazı şartlar ve kayıtlar altında cevazıdır.
İslâm'ın, eğlencede bile faydalılık -ve düşmana karşı kuvvet kazanma- imkânlarını arama esprisini göstermek maksadıyla, bu mevzuda Buharî şerhinde Aynî'nin yer verdiği bir pasajı özetleyeceğiz
"El-Mühelleb der ki: "Mescid, Müslüman cemaatin emrine konulan bir müessesedir. Hangi amelde dinin ve din mensublarının menfaati bir araya gelirse, mescidde o amelin icrası câizdir. Harbe oyununa gelince, bu insan uzuvlarının, savaşa karşı mahâret kazanması için yapılan bir idmandır. Bu idman (işi, düşmana karşı harp hazırlığı olduğu için, din ve ümmetin menfaatine olması hasebiyle) mescidde veya başka bir yerde yapılması câizdir."
Şârih, zikredilen bu şartlar tahtında mescidde bu ve benzeri oyunların câiz olması gerektiğine dâir şahsî kanaatini belirttikten sonra aleyhteki görüşü de kaydeder. Buna göre, Ebû'l-Hasen el-Lahmî şunları söylemiştir: "Mescidde harbe ile oynamanın cevâzı, hem âyet ve hem de hadislerle neshedilmiştir. Kur'ân'da: "Allah'ın, yüce tutulmaları ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler" (Nur 36) âyeti, sünnette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Mescidlerinizi çocuklarınıza ve delilerinize karşı koruyun" hadisi bu cevazı neshetmiştir. Ancak el-Lahmî'ye karşı çıkanlar:"
1- Hadis zayıftır.
2- Ne hadiste, ne de mezkûr âyette iddia edilen neshe delâlet eden bir sarahat yoktur.
3- Ne de, cevaz ifâde eden hadisle, bunu neshettiği ileri sürülen âyet ve hadisin vürûd yönüyle önceliksonralığa sâhip olduklarına dâir tarihî bir ipucu vardır" demişlerdir. Şâfiî şârihlerinden İbnu Hacer de meseleyi aynı şekilde nakleder ve cevazın esas olduğunu belirtir. Mezkûr hadisi açıklarken, Bâbanzâde Ahmed Naim de şunları ilâve der: "Harbeler yani kısa mızraklarla oynanan oyun, âdi oyun değildir. Yakın vakitlere kadar seyrettiğimiz kılıçkalkan oyunu, cirit oyunu gibi düşmana karşı silâh istimâlinde idman peyda etmek için oynanır. Düşmana karşı hazırlık sayıldığı için mübah olmuş, hatta mescidde bile oynanması tecviz buyurulmuştur."
Buhârî, şârihlerinden el-Kirmânî, bu meyanda daha kesin, daha yakînî görüşünü şöyle dile getirir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi Habeşîlerin oyunlarını seyretmeye terketmesi (tesâdüfî bir vak'a olmayıp) şuurlu bir hâdisedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu husustaki sünnetin zaptedilip, bu muhkem harekâtın, arkadan gelen nesillerin bir kısmına intikal etmesi ve onlar tarafından bunların öğrenilmesi için (kasden müsaade etmiş)tir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetindeki bu kasıdlı olma hâlini te'yid eden bir rivayet de şöyle: "İyâz el-Eş'arî, Enbâr'da bir bayram geçirir. (Halkın eğlenceye yer vermediğini müşâhede ederek hayretini gizleyemez ve şöyle) der: "Niçin bunları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında yapıldığı şekilde, def çalıp eğleniyor görmüyorum?"[577]

DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI

"İslâm boş zaman kabûl etmez" derken, istirahatı reddeder mânası çıkarılmamalıdır. Bizzat Kur'ân-ı Kerim'de dinlenme ve istirahata yer verilir. Hattâ en iyi dinlenmenin nerede ve ne zaman ve hangi şekilde yapılacağına dâir bir kısım teferruat bile açıklanır.
Dinlenme Vâsıtası UYKU: Kur'ân-ı Kerim'e göre, dinlenmenin en müessir vasıtası "uyku"dur. Uykunun, bir istirahat ve dinlenme vâsıtası olduğu iki ayr âyette ifade edilir: "Size geceyi örtü, uykuyu dinlenme (vâsıtası), gündüzü de çalışma zamanı yapan Allah'tır" (Furkan 47; Nebe 9).
Kur'ân-ı Kerim, insan bedeninin muhtaç olduğu dinlenme için, öncelikle uykudan söz ettiğine göre, dinlenmede en mükemmel vâsıta uyku olmalıdır. Öyle ise dinlenmek maksadıyla tevessül edilen eğlence, oyun gibi başka vâsıtaların, her zaman gâyeye hizmet etmeyeceği gibi, uyku kadar müessir olmayacağı da anlaşılır..." [578]

İKİNCİ FASIL

KURBANIN KEMİYETİ VE MİKTARI

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????????? ???? ????? ????? # ???????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ?????????? ??????? ????????????? ???? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (1474)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte (Hudeybiye senesi) umrede temettu yaptık. O zaman yedi kişi adına bir sığır keserek iştirâk ettik. Keza deve de yedi kişi adına kesilmişti." [Müslim, Hacc 355, (1318); Muvatta, Dahâyâ 9, (2, 486); Timizî, Hacc 66, (904); Ebu Dâvud, Dahâya 7, (2807); Nesâî, Dahâyâ 16, (7, 222).][579]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???? ????? ????? # ?? ?????? ??????? ?'????? ?????????????? ?? ??????????? ????????? ??? ?????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1475)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir seferde iken Kurban Bayramı geldi. Kurban

için, sığırda yedi kişi, devede on kişi ortak olduk." [Tirmizî, Hacc 66, (905); Nesâî, Dahâya (7, 222).][580]

AÇIKLAMA:

1- Birinci rivayet kurban, deve, sığır, manda gibi büyük baş hayvandan kesildiği takdirde âzamî kaç kişinin iştirak edebileceğini belirtmektedir. Tirmizî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı ve diğerlerinden (Tâbiîn ve Etbauttâbiîn) ilim ehli bu hadisle amel etmiştir. Deveye de, sığıra da yedi kişinin ortak olacağına hükmetmişlerdir. Bu, aynı zamanda Süfyan Sevrî, Şâfîî ve Ahmed İbnu Hanbel'in de kavlidir..."
2- Hanefîler de bu ve bu mânada başka hadislerle ihticac ederek sığır ve deveye yedi kişinin iştirak edebileceklerini söylemişlerdir.
3- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın deveye on kişinin iştirak ettiğine dair rivayeti te'yid eden bir sahiheyn rivayeti, buna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ganimet taksiminde yer verdiğini tasrih eder. Yâni ganimet taksiminde bir sığır yedi kişiye, bir deve on kişiye "eşit pay"lar olarak hesaplanmıştır.
4- Hanefî mezhebine göre ortakların Müslüman olması ve hepsinin de kurbana niyetle iştirak etmesi şarttır. Ama biri adak, diğeri akîka gibi farklı kurbanlara niyet edebilir. Paylaşmak isterlerse tartarak paylaşılır, göz kararı denen mücâzefe câiz değildir.
5- İmam Mâlik bir deve veya sığıra sayıca yediden fazla bile olsalar bir âile halkının iştirak edebileceğini söyler. Aynı âileden olmayanlar yediden az da olsalar iştirakleri câiz değildir.[581]

?3? ??? ?????? ?? ?????? ???:]??? ???? ?????? ?????? ??????: ??????????? ???? ????????. ?????: ????? ?????????? ???: ??????? ???????? ???????. ?????: ??????????????? ???: ???? ??????? ????????. ?????: ????????????? ?????????? ???: ? ?????. ???????? ??? ??????????? ????????????? ???‘?????????[. ????? ???????.?????)?‘???????????(?????? ????? ??‘?? ??????????? ?????? ?? ???? ???? ???? .

3. (1476)- Huceyye İbnu Adiyy anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh):
"Sığır yedi kişi adına kesilir" demişti. Kendisine:
"Ya doğurmuşsa?" diye soruldu.
"Öyleyse yavrusunu da beraber kes!" buyurdu. Kendisine:
"Ya topalsa?" diye soruldu.
"Kesim yerine ulaşabildiyse tamam" dedi.
"Ya boynuzu kırıksa?" dendi.
"Zarar etmez. Biz göz ve kulaklarının sağlamlığını kontrol etmekle emrolunduk!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Edâhî 9, (1503).] [582]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivayet, kurban edilmek üzere satın alınan hayvan doğurduğu takdirde onun da hemen kesilmesi gerektiğini ifade eder. Âlimler "Satmışsa bedelini tasadduk eder" demiştir.
2- Ayrıca, kurbanlık hayvanın göz ve kulaklarının sağlam olması gerektiğini belirtir. Kör hayvan veya kulağı dipten kesilmiş hayvan kurban olarak kesilemez.
Bu hadis, kesim yerine yürüyerek gidebilecek kadar topal hayvanın, boynuzunda kırıklık olanın kurban edilebileceğini ifade etmektedir. Bu rivayet kırıklığa bir had tayin etmiyor. Hadis bu mutlak ifadesiyle Hz. Ali'nin, boynuzu dipten kopmuş olan bir hayvanın bile kurban edilebileceği kanaatinde olduğunu göstermektedir. Ancak, yine Tirmizî'nin Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yaptığı bir diğer rivayet boynuzu veya kulağı yarıya kadar kopmuş olan hayvanın kurban olmayacağını ifade eder:
????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ?????????? ????????? ????‘?????
Ebu Hanife, Şâfîî ve Cumhur boynuzu kırık hayvanın, kırık miktarına bakılmadan kurban olabileceğine hükmeder. İmam Mâlik, kan akar ve hayvana kusur sayılacak durumda ise mekruh olacağına hükmetmiştir.
Meseleyi muhtelif rivayetlerle değerlendiren fukaha şu hükme varmışlardır:
* Kurban kesilecek hayvanın şaşı, topal, uyuzlu ve deli olmasında, boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzun bir miktarı kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya eni yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azı düşmüş olmasında, tenasül uzvu bulunmayıp mecbub, burulmuş bir halde yaşamasında bir beis yoktur.
* İki gözü veya bir gözü kör olan, dişlerinin ekserisi düşmüş veya kulakları kesilmiş olan, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış olan, kulağının veya kuyruğunun yarısından ziyadesi veya memelerinin başları kopmuş bulunan, kulakları veya kuyruğu hilkaten bulunmayan bir hayvan, kurban olamaz.[583]

?4? ??? ???? ???:]???? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?? ??????????: ????????? ?????????? ????? ????????[. ????? ???? .
»????????« ?? ????? ????? ???????: ????? ?? ????? ???????? ??? ???? ???????. ????? ?? ????? ??????? .

4. (1477)- Nâfî' (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kurbanlıkların: "Tırnaklılar (yani sığırlar) hakkında üçüncü senesine girmiş, veya geçmiş, etli ayaklılar (develer) hakkında da altıncı yaşına girmiş veya geçmiş olmasını" şart koşardı." [Muvatta,Hacc 147, (1, 380).][584]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?? ?????? ???????? ??? ?????????? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

5. (1478)- Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden biri, kendisi ve ailesi halkı için tek bir koyun kurban eder, (etinden hem yerler hem de başkalarına yedirirlerdi). Sonra insanlar, övünmeye başladılar ve (kurbanlar) bir övünme vâsıtası oldu." [Muvatta, Dahâya 10, (2, 486); Tirmizî, Dahâya 10, (1505); İbnu Mâce, Dâhâya 10, (3147).][585]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallahu anh) hazretleri -Tirmizî'nin rivayetine göre- bir soru üzerine bu açıklamayı yapar.
2- Parantez içerisindeki ziyadeleri, hadisin Tirmizî'deki vechinden aldık.
3- Ebu Eyyûb el-Ensârî hazretleri, kurbanın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında ihlâsla, sırf rızayı Bârî için kesildiğini, sonradan sünnet terkedilerek bir övünme ve iftihar vasıtası yapıldığını belirtmekte ve bu bozulmadan yakınmaktadır.

?6? ??? ??? ???? ???:]??? ?????? ????? ????? # ?????? ?????? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ??? ???????? ?????????[. ????? ???? .

6. (1479)- İbnu Şihab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccı sırasında) kendisi ve âile halkı için sadece bir deve veya bir sığır kesmiştir." [Muvatta, Dâhâya 11, (2, 486).] [586]

?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]?????? ???? ???????: ????????? ?????????? ??? ???? ??????? ??????? ??? ???????? ? ????? ???????? ???????? ??? ??????????? ??? ???? ???????? ??????? ????: ? ?????????? ?? ????????? ????????????? ??????? ??????? ????? ?? ????? ????????? ?????????? ??????[. ????? ???? .

7. (1480)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Sığır, sadece (bir kimse için kesilir, koyun da bir kimse için kesilir, deve de bir kimse adına kesilir." (Keza İbnu Ömer) derdi ki: "İbadet için kesilen hayvana cemaat iştirak edemez. İştirak olsa olsa aynı aile halkı arasında olur." [Rezîn ilâve etmiştir.][587]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ?????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ???????????[. ????? ??????.»?‘??????« ???? ???? ????? ???? ?? ???????? .

8. (1481)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ayakta olduğu halde yedi deveyi kendi eliyle kesti. Medine'de ise, boynuzlu ve alacalı iki koyun kurban etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) keserken tekbir getiriyor, besmele çekiyor ve ayağını hayvanların boyunlarının üzerine koyuyordu." [Buhârî, Hacc 117, 119, Cihâd 104, 126; Müslim, Edâhî 17, (1966); Tirmizî, Edâhî 2, (1494); Ebu Dâvud, Edâhî 4, (2793, 2794); Nesâî Dahâyâ 28-31, (7, 219-230); İbnu Mâce, Edâhi 1, (3120).][588]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ??? :]???? ????? ????? # ???????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?? ????? ?????? ?? ?????? ???????? ?? ?????[. ????? ????? ?????.??????? ??????? ????? ??? ???????? ?????????????? ??????? ?????? ???? ????????.

9. (1482)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) boynuzlu erkek bir koçu kurban etti. Koç siyahın içinde bakar, siyahın içinde yürür, siyahın içinde yerdi." [Tirmizî, Edâhî 4, (1496); Ebu Dâvud, Dahâyâ 4, (2796); Nesâî,Dahâyâ 14, (7, 221); Müslim, Edâhî 19, (1967).][589]

AÇIKLAMA:

1- Koçun siyahta bakması gözünün etrafı siyah olmasıdır. Tasvirden anlaşılacağı üzere ağzının etrafı, bacakları siyah bir koyundu. Müslim'in rivayetinde "siyah içinde yatan" tâbiri geçer. Bu koçun önceki hadiste zikri geçen ve emlah olarak tasvir edilen koçdan ayrı bir hayvan olduğu söylenebilir. Çünkü emlah beyazı fazla olan siyahlı koyun mânasına gelir, alacalı diye tercüme etik. Bazı dilciler emlahı, saf beyaz olarak da açıklamışlardır. Bu ikinci hadisteki koyunun "siyah içinde yatması" siyahının fazla, belki de tamamen siyah olabileceğini gösterir.
2- Koçun, fahîl olduğu bilhassa belirtilmiştir. Fahîl, iğdiş edilmemiş, husyeleri burulmamış demektir. Mamafih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, husyeleri burulmuş koç da kurban ettiği şârihlerce belirtilmiştir.[590]

?10? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ?‘????????? ????????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ???????. ?????? ? ?? ???? ?? ????? ?????? ?? ??????? ????? .

10. (1483)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kurbanlığın en hayırlısı (boynuzlu) koçtur. Kefenin en hayırlısı da takımdır." [Tirmizî, Edâhî 18, (1517).][591]

AÇIKLAMA:

1- Âlimler: "Boynuzlu koçun diğerlerine üstün tutulması, cüsse yönüyle iriliği ve umumiyetle fiyatça da yüksekliği sebebiyledir" demişlerdir.
2- Kefenin hayırlısı hulledir deniyor. Hulle Arapça'da biri alt, diğeri üst olmak üzere iki parçalı giysiye denir. Ancak, hulle denebilmesi için her iki parçanın da aynı cinsten olması gerekir. Bunu dilimizdeki takım(elbise) tâbiri ile karşılayabiliriz.
Kefen hususunda Cumhur'un ittifak ettiği üzere erkekler için efdal olanı üç parçadır. Bu sebeple bazı şârihler: "Bu hadisten maksad: "İki parçalı kefenin tek parçalıdan efdal" olduğunu belirtmektir" demişlerdir.
Hulle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında -bazılarına göre- pamuktan mâmul çizgili bir kumaştır. Yemen'de îmal edilmektedir. Bu sebeple kefenlerin bundan yapılmasına hükmeden olmuşsa da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:
??????????? ?? ?????? ??????? ????? ??? ??? ??? ??? ??????????? ????????????????
"Elbiselerinizden beyaz olanı giyin, zira o giysilerinizin en hayırlısıdır, ölülerinizi de onunla kefenleyin" gibi hadislerde beyazı tavsiye ettiğini gözönüne alınarak: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın hulleyi tavsiyesi, o devirde onun te'mini daha kolay olduğu içindir" denmiştir.[592]

?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? # ???? ??? ??????? ?? ??????? ?????????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

11. (1484)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccında, Muhammed âilesi için tek bir sığır kesti" [Ebu Dâvud, Menâsik 14, (1750).][593]

?12? ??? ?????? ???:]??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????????. ????: ?????????? ??????? ???Œ???? ???? ????? ?????? #. ?????: ???????? ?????? ??? ???? ??? ?????? ???? ??? ???????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

12. (1485)- Haneş (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi gördüm, iki koç kesmişti. Dedi ki:
"Biri kendim için, diğeri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için"
Hz. Ali (radıyallahu anh) ilâve etti:
"[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] böyle emretti -veya şöyle demişti: Böyle vasiyet etti- Ben (hayatta olduğum müddetçe ebediyyen terketmeyeceğim." [Tirmizî, Edâhi 1, (1495); Ebu Dâvud, Dahâya 2, (2790).] [594]

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin kestiği bu kurban Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonrası için mevzubahistir. Ebu Dâvud, hadisi "Ölü Adına Kurban" adını taşıyan bir babta kaydeder. Onun kaydettiği hadis, kesilen iki koçun da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) adına olmaya da yorumlanabilecek bir üslub taşımaktadır. Ancak Hâkim'in bir rivayeti, Hz.Ali'nin, iki kendi adına, iki de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına olmak üzere dört koç kestiğini sarih olarak ifade eder. ?????? ???????? ??????????? ???? ?????????? # ?????????????? ???? ????????. ..
Tirmizî, ölü adına kurban kesmeye, bir kısım âlimlerin cevaz verirken bir kısım âlimlerin câiz bulmadığını kaydeder. İbnu'l-Mübarek: "Ölü adına tasaddukta bulunmak, kurban kesmekten daha iyidir; şâyet kesecek olursa, kesen hiçbir şey yememeli, ölü adına tamamıyla tasadduk etmelidir" der. Gunyetu'l-Elmaî'de: "Ölü adına kurban kesilebilir diyen âlimlerin sözü delillere uygundur. Bunu caiz görmeyenlerin iddialarını te'yid edecek herhangi bir delil yoktur. Kabul edenlerinkinden daha kanî delil getirmedikçe onların sözü makbul değildir" denir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, ümmetinden Allah'ın birliğine ve kendisinin peygamberliğine şehadet edenler adına da kurban kestiği muhtelif rivayetlerde gelmiştir.
İbnu Mâce'nin bir rivayeti şöyle: ????? ??????? ?????? # ????? ????? ??????? ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???????????? ???????????? ???????????? ????????????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????????? ???????? ???? ?????????? ???????? ?Œ???? ???? ????????? ?????? ??? ???????? #.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurban kesmek istediği vakit iri, şişman, boynuzlu, alaca, husyeleri burulmuş iki koç satın alırdı. Birini ümmetinden Allah'ın birliği ve kendi peygamberliği için şehâdet edenler adına keserdi. Diğerini de Muhammed ve Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ailesi adına keserdi."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde hayatta olan Ashab olduğu gibi, çok sayıda ölmüş olanlar da vardı. Öyleyse sağ ve ölü herkes "ümmeti"ne dahil idi.[595]

?13? ??? ????:]?????? ???? ??????? ???????? ??? ??????? ? ?????????? ????????? ????? ??????? ????????? ??? ????????? ????????? ????? ?????? ????? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????? ????[. ????? ????.

13. (1486)- Urve (rahimehullah)'den anlattığına göre, evladlarına şöyle demiştir: "Evlâtlarım, sakın biriniz, bir büyüğe hediye edince utanacağı bir şeyi Allah için kurban sunmasın. Zîra Allah, büyüklerinin büyüğüdür ve O, en seçkine herkesten ziyâde lâyıktır." [Muvatta, Hacc 147, (1, 380).][596]

AÇIKLAMA:

Muvatta'da rivayetin aslında: "Büyüğüne hediye edince utanacağı deveden Allah için kurban sunmasın" şeklinde bizzat deve zikredilir.
Burada kurbanlıkların haysiyetli, değerli ve makbul bir hayvandan seçilmesi istenmektedir. Boynuzu kırık, gözü kör, dişleri dökük, kulağı kesik, son derece cılız, hastalıklı hayvanın kurban olarak kesilmesi, dinî emirlere karşı kişinin saygısızlığının ifadesi olur. Onun için bâriz ve müsellem kusurları taşıyan hayvanların kurban edilmesi peşinen yasaklanmıştır. Bu mevzuda âyet-i kerime şöyle: ?????? ????????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????????? (Hacc 32). "Allah'ın şeâirine kimler saygı gösterirse bu onların kalplerindeki takvadan olur." Müfessirlerin bir kısmı: "Burada geçen şeâir'den maksad, kurban edilmek üzere işâretlenmiş hayvandır, bunlara tâzimden maksad da hayvanlarının kıymetlilerinden kurban kesmektir" demiştir.
Keşşaf ve Fahreddin-i Râzî'nin açıklamasıyla bu onun irisini, semizini, güzelini, fiyatı yüksek olanını seçmekle, satınalırken pazarlığı terketmekle gerçekleşir. Selef üç şeyde pahalıyı seçer, pazarlık yapmazmış: Hacc kurbanı (hedy), kurban bayramında kesilen kurban (uhdiye) ve köle.
Allah'ın şeâiri deyince, bir kısım müfessirlerimiz de, dinimizin koyduğu her çeşit emir ve yasakları, farz ve vacibleri, ibadetleri, hukuku anlamış, bunlara ihlâsla riâyeti şeâire hürmet ve tâzim olarak değerlendirmiştir. Haccla ilgili menâsik ve kurban, bu nokta-i nazardan da âyet-i kerimenin mânasına dahil olur." [597]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ? ?????????? ??? ????????? ??? ??? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»???????????« ???? ??? ????? ???????: ??????? ???? ???? ?? ?????? .1.

(1487)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yıllanmış (yaşını başını almış) hayvanlardan kurban kesin. Böylesini bulmakta zorluk çekerseniz o başka. Bu taktirde koyundan bir kuzu kesiverin" buyurdular." [Müslim, Hacc 13, (1963); Ebu Dâvud, Dahâya 5, (2797); Nesâî, Dahâya 13, (7, 218).][598]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) normalde kurbanlığın çok körpe, çok yaşlanmış olmasını temenni etmiyor. Önceki hadiste açıklandığı üzere, Allah için yapılacak bağışların kıymetli, gözde cinsten olması efdaldir. Âyette beyan edilen "Allah'ın şeâirini büyüklemek, tâzim etmek" emri, kurbanda, hayvanın her yönden mümtazını tercihle yerine gelir. Çok yaşlı hayvan kartlaşmıştır, çok körpesi fazla et vermez. Öyle ise biraz yaşını başını almış olanlardan tercih edilmesi esastır. Hadiste gelen müsinne tâbiri koyun, keçi gibi hayvanlarda bir yaşını doldurmuş, sığır nevinden olanlarda -ki manda da buraya dahildir- iki yaşını, devenenin beş yaşını doldurmuş olanları için kullanılır. Yıllanmış veya yaşını başını almış tabirleri kısmen bu mânayı ifade eder.
Hadis-i şerif "bulmakta zorluk çekerseniz" diyerek istisnâî bir duruma dikkat çeker... Buradaki zorluk ideal vasıfta söylenen hayvanın yokluğu olabilir, veya fiyat yönüyle yüksekliği sebebiyle te'mini maddî zorluk çıkarır. Bu durumda koyun yavrusundan yaşını doldurmamış olsa bile kurban yapılabilecektir. Yavru, diğer koyunlardan tefrik edilemeyecek kadar iri olması halinde ise, yıllanmış koyunun bulunması halinde de kesilebilir, müsâvidir. Abdullah İbnu Ömer'den rivayete göre, müsinne olan koyun varken, yaşını doldurmayanın kesilmesi caiz değildir. Hattâ sadedinde olduğumuz hadis de bu hükmü te'yid eder. Ancak

Cumhur-u fukahâ bu hükmü istihbâba hamlederek, gösterişli koyun yavrusunun, yıllanmış koyunun varlığına rağmen kesilebileceğini ifade etmiştir. Kuzunun yine de altı ayını doldurmuş olması şart koşulmuştur. Oğlaktan, yâni bir yaşını doldurmayan keçi yavrusundan kurban kesilmesi tecviz edilmemiştir. Müteâkib rivayette görüleceği üzere Ukbe İbnu Âmir, Zeyd İbnu Hâlid ve Ebu Bürde gibi bazı sahabelerin oğlak kurban etmelerine dair gelen rivayet onlara mahsus cevaz olarak değerlendirilmiştir.
Vahşî sığırın yedi kişi için, geyiğin bir kişi için kurban kesilebileceğine de fetva verilmiştir.[599]

?2? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????.]???? ?????????? # ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????????? ????????? # ??????: ????? ????? ????[. ????? ?????? ? ??? ????. ??? ?????: ??????? ?????? ????? ????.»??????????« ?? ??? ?????: ?? ??? ???? ???? ???? ???. »????????« ?? ?????: ?? ??? ?? ???????? ??? ????? ???????: ?? ??? ?? ???????? ??? ?“??: ?? ??? ?? ??????? .

2. (1488)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabı arasında taksim edilmek üzere bir miktar davar vermişti. Dağıtım yapılınca geriye bir oğlak arttı. Ukbe durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verince:
"Onu da sen kurban et!" buyurdu."
Bir rivayette (artık Ukbe'ye kalan) bir ceze'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Sen de) onu kurban et!" demiştir. [Buhârî,Edâhî 7, 2; Vekâlet 1, Şirket 12; Müslim, Edâhî 15, (1965); Tirmizî, Edâhî 7, (1500); Nesâî, Dahâya 13, (7, 218); İbnu Mâce, Edâhî 7, (3138).][600]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette oğlaktan kurban kesilebileceği ifade edilmektedir, zîra atûd, otlayacak derecede büyümüş olan keçi yavrusuna denir. Bir yıllık yavruya dendiğini söyleyen olmuşsa da, İbnu Battal beş aylığa da atûd dendiğini belirtir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kayıtlı olarak ruhsat verdiğine göre, yaşına ulaşmamış olduğu açıktır. Önceki hadiste de belirttiğimiz üzere, oğlaktan kurban birkaç sahabeye tanınan hususî bir cevaz olarak değerlendirilmiş, ümmete tecviz edilmemiştir. Zîra Buharî'de, kurbanını namaz kılınmazdan önce kesmiş olan Ebu Bürde'ye tekrar kesebilecek bir keçi yavrusuna sâhib olduğunu söyleyince, şöyle diyerek ruhsat verir: "Onu kes, ancak bundan böyle senden başkasına bu câiz değildir." Keza, sadedinde olduğumuz hadisin Beyhakî'de gelen vechinde:
??? ???????? ?????? ????? ???????? "Bunu yapmada senden sonra kimseye cevaz yok" denmiştir.
2- Rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, ashabına, kurban edilmek üzere kendi mülkünden veya ganimetten kurbanlık davar dağıttığını ifade etmektedir. Davar diye tercüme ettiğimiz ğanem, koyun, keçi, oğlak, kuzu hepsini ihtiva edebilir. Burada en azından keçi ve oğlakların bulunduğu anlaşılmaktadır.
Ulemâ bu hadise dayanarak, imamın muhtaç halka beytulmal (hazine)den yardım edebileceği hükmüne varmıştır.
3- Ceze' şeklindeki ziyadeye gelince: Ceze', bir bakıma ehlî hayvanların yavrusuna denir. İbnu Hacer'in açıklamasına göre, bir yaşını dolduran veya doldurmayan yavruya denmektedir. Bazıları 6 aylık, 8 aylık, 10 aylık gibi farklı rakamlar ileri sürmüştür. İbnu'l-Arabî bu rakamları hayvanların cinsine göre takdir ederek: "Koyun yavrusu 6 aylıkken, keçi yavrusu yılını doldurarak, sığır üçüncü yılını, deve beşinci yılını doldurarak kendi cinslerinde ceze' seviyesine ulaşırlar." der.[601]

?3? ??? ???? ?? ?????? ?? ???? ?? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ????? # ???: ???????? ???? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (1489)- Asım İbnu Küleyb babasından, o da Mücâşi' es-Sülemî (radıyallahu anh)'den haber veriyor. Onun rivayeti üzere: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Koyunun kuzusu, keçiden ikinci yaşına basanın gördüğü vazifeyi görür" buyurmuştur. [Ebu Dâvud, Dahâya 5, (2799); Nesâî, Dahâya 13, (7,219); İbnu Mâce, Edâhi 7, (3140).] [602]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen seniyy, yaşını doldurmuş keçi yavrusuna denir. Bâzı yerlerde şişek tâbir edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), koyun yavrusunun 6 ayını tecâvüz edenlerin keçi yavrusundan bir yıllık olanına bedel olabileceğini belirtir. Önceki hadiste ceze' neye dendiğini belirtmiştik. İbnu'l-Arabî, besi hayvanlarının en hızlı gelişeninin koyun olduğunu söyler. Bu sebeple koyunun altı aylığına ceze' denebileceği halde, keçinin bir yaşını dolduranına ceze' denebileceğine dikkat çeker. Mamafih sadedinde olduğumuz hadisin mefhumu bu açıklamaya muvafık gelmektedir.
Hadisin Ebu Dâvud'daki aslı, bu bahsin daha açık anlaşılmasına yardım eder. Küleyb (rahimehullah) der ki: "Biz Ashab-ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Benî Süleymli Mücâşî adında biriyle beraberdik. Koyun azalmış, kıymet kazanmıştı. Hemen bir münâdiye emrederek şöyle ilan ettirdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ceze' (denecek seviyeye gelmiş kuzu), yaşını doldurmuş keçinin îfa edeceği borcu îfa eder." [603]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KURBAN OLAMAYACAK HAYVANLAR

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????? ????? # ??? ??????????? ????????? ???‘????? ????? ? ???????? ???????????? ??? ???????????? ??? ?????????? ??? ?????????[. ????? ????? ?????.»????????« ???? ???? ?? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ???? ????? ??????.»????????????« ???? ??? ??? ??? ?? ??????? ?????. ???? ?????? ????? ?“????? ??“?????.»????????????« ???? ?????? ?????? ??? ??? ??????.»????????????« ?? ?????: ???? ?? ????? ?????? ??? ???? ???????? .

1. (1490)- Hz.Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (kurbanlık olarak keseceğimiz hayvanın) göz ve kulaklarına dikkat etmemizi, "Kulağı önden delinmişi veya arkadan delinmişi veya ortadan yarılmışı, veya yuvarlak delinmişi kurban yapmayın" diye emretti." [Tirmizî, Edâhî 6, (1498); Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2804, 2805, 2806), Nesâî, Edâhî 10, (7, 217); 11, 12, İbnu Mâce, Edâhî 8, (3142).][604]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis kurban kesmeye mâni, hayvandaki bazı vasıfları belirtmektedir:
Mukâbele: Kulağının önünden bir parçası kesilip, kesilen parça sallanır vaziyette bırakılmış olan hayvana denmektedir.

Müdâbere: Belirtilen şekilde kulağın arka kısmından bir miktarı kesip, kesilen kısmı sallanmaya terkedilen hayvan.
Şarkâ': Kulağı ortadan boylamasına ikiye yarılan hayvan.
Harkâ': "Bu da kulağı yuvarlak şekilde oyularak delik açılan hayvandır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu şekilde enlenmiş olan hayvanların kurbanlık olamayacağını duyurarak, hayvana eziyet verecek olan bu davranışlardan da onları korumuş olmaktadır.
3- Hadisin bazı vecihlerinde, "Gözünün biri (veya her ikisi) de kör olanı kurban etmeyin" ziyadesi vardır.[605]

?2? ??? ???? ?? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? # ? ??????? ?? ?'?????? ??????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????? ?????????? ????????????? ??????? ? ???????[. ????? ?'????.»?????????« ????????« ????????. ?????????: ???? .

2. (1491)- Ubeyd İbnu Fîrûz, Berâ (radıyallahu anh)'dan naklen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir:
"Kurbanlıklarda körlüğü belli olan kör, hastalığı açıkca belli olan hasta, (yürümeye mâni olacak derecede) topallığı açık olan topal, iliği kurumuş zayıf hayvanın kurban edilmesi caiz değildir." [Muvatta, Dahâyâ 1, (2, 482); Tirmizî, Edâhî, 5, (1497); Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2802); Nesâî, Dahâyâ 5,6, 7, (7, 214, 215).][606]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde, Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nın bu açıklamayı, "Kurban için hangi hayvanlar câiz olmaz?" diye vâki bir sual üzerine yaptığı belirtilir.
2- Rivayetin Ebu Davud'daki vechinde, "hayvanın (bacağında yürümesine manı olacak derecede) kırık bulunması" da zikredilir.
3- Hattâbî der ki: "Bu hadiste, kurbanlıklarda görülecek küçük ve hafif kusurların zarar vermeyeceğine delil vardır. Çünkü "körlüğü belli olan kör", "açıkça belli olan hasta", "iliği kurumuş zayıf" şeklinde kayıt konmuştur."
4- Nevevî de şunu söyler: "Hadiste mezkur olan dört kusurdan birinin hayvanda bulunması halinde kurbanın câiz olmayacağında ulemâ icma etmiştir. Keza onlar ayarındaki veya onlardan daha kötü kusurlar da aynı hükme tâbidir. Sözgelimi iki gözün körlüğü, ayağından birinin kopuk olması gibi..."[607]

?3? ??? ???? ?? ????? ???:]???????? ???????? ??? ?????? ?????????? ?????: ??? ???? ??????????? ????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ????????????? ????? ???????? ?????: ???? ????????? ?????? ??????: ????????? ?????! ??????? ?????? ??? ??????? ??????? ???: ?????? ???? ??????? ?????? ? ??????. ?????? ???? ????? ????? #: ???? ????????????? ?????????????????? ????????????? ???????????????? ????????????????[.»????????????????« ???? ?????????? ???????? ??? ?????? ???????.»????????????????« ???? ?????????? ????????? ?? ????.»????????????????« ???? ?????? ?????.»????????????????« ???? ???? ????? ????? ??????.»????????????????« ????????. ????? ??? ???? .

3. (1492)- Yezid Zî-Mısr anlatıyor: "Utbe İbnu Abd es-Sülemî'ye gelip:
"Ey Ebu'l-Velid! Kurbanlık almak için çıkmıştım, hoşuma giden bir şey bulamadım. Azıları dökülmüş bir şey vardı, ona da gönlüm razı olmadı. Siz ne dersiniz?" diye sordum.
"Onu bana getirmedin mi?" demesin mi.?
"Sübhanallah, dedim, yani o, senin için câiz de benim için mi câiz değil?"
"Evet, öyledir, dedi. Sen şüphe ediyorsun, ben etmiyorum. Bilesin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunları yasakladı: "Kulağı dibinden kesik, boynuzu dibinden çıkmış, gözünün biri oyulmuş, (zayıflığı, dermansızlığı sebebiyle sürüden kalıp) yatır olmuş, ayağı kırılmış." [Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2803).] [608]

BEŞİNCİ FASIL

KURBANLIGIN İŞARETLENMESİ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????????. ???:]?????? ????? ????? # ????? ???????????? ????????? ????? ????? ??????????? ??????????? ?? ???????? ?????????? ?'?????? ???????? ??????? ??????? ???????????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ????????? ???? ??? ???????????? ????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????? ?????? ????? ???? ???? .

1. (1493)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülhuleyfe'de öğle namazını kıldı, sonra kurbanlık devesini getirip hörgücünün sağ yanına nişan vurdu, kan akıttı, (boynuna) iki tane nalın taktı. Sonra binek devesine atladı. Beydâ düzlüğüne ulaşınca, hacca niyet ederek telbiye getirdi." [Müslim, Hacc 205, (1243); Tirmizî, Hacc 67, (906); Ebu Dâvud, Menâsik 15, (1752); Nesâî, Hacc 63, (5, 170-172); İbnu Mâce, Menâsik 96 (3097).][609]

AÇIKLAMA:

1- Kurban olarak ayrılan hayvanın önceden işaretlenmesi, cahiliye devrinden beri Araplarda âdetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccı sırasında bu geleneğe uymuş, kurbanlık devesini, rivayette görüldüğü üzere nişanlamıştır.
Nişanlamaktan maksat, kurbanlık olduğunu gösteren işaretler vurmaktır. Rivayette iki işaret mevzubahistir:
a) İş'ar: Bu, devenin hörgücünü bıçakla çizip kanatmaktır. Böylece, hörgücünden sağ yan tarafa sızan kan, devenin üstünde kuruyarak kurbanlık olduğunu gösteren bir işaret meydana getiriyordu.
b) Taklid: Taklid, kelime olarak takmak mânasına gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âdet üzere devesinin boynuna iki adet nalın takıyor. Şârihler, kurbanlık olduğuna alâmet olmak üzere nalından başka şeylerin takılmasının caiz olduğunu belirtirler. Nalın iki değil bir de olabilir. "Nalın takmanın hikmeti, onda yolculuk işareti bulunmasıdır" denmiş, başka te'viller de yapılmıştır.
2- Nişanlamak, hayvanın kurbanlık olduğunu belirtmek, diğer hayvanlardan kolayca tefrik etmek içindir. Ayrıca dinî bir şeâirin ilânıdır. Bu bakımdan, Cumhur tarafından müstehab addedilmiştir. Ancak Ebû Hanife hazretleri hayvanın sırtını kanatmaya bid'at der.
İmam Malik'e göre devenin hörgücünü sol tarafından çizmelidir.

3- Kurban koyun ise, boynuna bir nişan takmak bütün ulemâca müstehabdır. Sadece İmam Mâlik, muhâlefet ederek "koyuna hiçbir şey takılmaz" demiştir. Bazı âlimler: "İmam Mâlik bu hadisi görmemiş olabilir" diye yorumlamıştır.
Koyunun sırtı çizilmez, ulemâ bunda da ittifak eder. Gerekçe olarak, koyunun yaraya tahammül edemeyeceği ve sırtı tüylü olması sebebiyle kanın görülmeyeceği söylenir.
4- Nişanlama meselesinde, umumiyetle sığırla deve aynı hükme tâbi tutulmuştur: Sırtı çizilebilir, boynuna bir şey takılabilir.

?2? ??? ????? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ????? # ??????? ?????????? [.»?“???????« ????????? ????????? ?????? ???????? ???? ??? ????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????? ??? ????? ??? ??? ?? ????????? ??. ????? »???????? ???????« ?? ?????? .

2. (1494)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bir rivayetine göre, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban olarak davar sevketti ve koyunlara işaret taktı." [Buhârî, Hacc 110, Edâhî 15; Müslim, Hacc 359, (1321); Tirmizî, Hacc 70, (909); Ebu Dâvud, Menâsik 15, (1755); Nesâî, Hacc 69, (5, 173, 174); İbnu Mâce Menâsik 95, (3096).][610]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'ye kurban edilmek üzere koyun da sevkettiğini göstermektedir. Veda haccı ile alâkalı rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın deve kurban ettiğini ifade ettiği için bu rivayeti vak'aya uygun görmeyerek ta'lîl etmek isteyen ve hatta: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) koyun sevketmemiştir ki, koyuna işaret takmış olsun" diyen olmuştur. İbnu Hacer: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyun kurban ettiğine yeterli bir delildir. Muhakkak ki, Veda haccından önce bu kurbanı sevketmiştir" diyerek cevap verir.[611]

?3? ??? ????. ??? ???:]???????? ????????? ?????????????? ???????. ?????? ???? ????? ???? ????? ????????: ?????? ???? ??????????? ?????? ??? ????????. ???????? ????: ?????? ???? ??????? ????? ????? # ???????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ????? ? ???????? ?????? ???????? ???? ????[. ????? ???????.»??????« ?????? ??????? ?????????? ??????? ?‘?? ????? .

3. (1495)- Vekî' (rahimehullah): "Kurban olacak deveye nişan vurup, boynuna alâmet takmak sünnettir" demişti. Ehl-i reyden birisi kendisine:
"Nehâî'den, bunun müsle (eziyet) olduğu rivayet edilmiştir" dedi. Vekî Ôkızarak:
"Ben sana "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesine işaret vurdu, bu sünnettir" diyorum, sen bana: "Falandan rivayet edildi" diyorsun. Sen hapse tıkılıp şu sözünden vazgeçinceye kadar salınmamaya ne kadar lâyıksın!" der. [Tirmizî, Hacc 67, (906).][612]

AÇIKLAMA:

İşaret vurmak diye tercüme ettiğimiz tâbirin aslı iş'ar'dır. Az önce açıkladığımız üzere bu, devenin hörgücünü bıçakla çizip kanatmaktır. Müsle ise canlı için, işkence yapmak, eziyet etmek mânasında kullanılır. Aslında kulak kesmek, burun koparmak gibi yaratılışı çirkinleştirici kötü muâmelelerdir, hakaret olsun diye düşman ölülerine bu çeşit tecâvüzler, câhiliye devrinde yapılırdı.
İbrahim Nehâî'nin ve -Tirmizî'deki metinde kaydedildiği üzere- Ebu Hanife (rahimehumâllah)'nin iş'ar'a müsle demesi, bâriz bir şekilde sadedinde olduğumuz hadise muhaliftir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın istihsan ettiği, bizzat icra ettiği bir ameli, burada görüldüğü şekilde kötülemek, ne İmam-ı Âzam'dan ne de İbrahim Nehâî'den beklenmez. Bunlar şeriat-ı garrânın en küçük meselesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en tâlî bir sünneti için bile hayatlarını verecek derecede dinin şeâirine bağlı büyüklerdir.
Ebu Yusuf (rahimehumullah)'dan rivayet edildiği üzere bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabağı sevdiğini söyler. Yanında bulunan bir şahıs : "Ben kabağı sevmem" demesi üzerine, bunda sünnete bir saygısızlık cür'eti gören Ebu Yusuf hazretleri herifin katline fetva verir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine, hatırâtına bağlılık ve saygıda İmam-ı Azam, talebesi Ebû Yusuf'tan kesinlikle geri değildir
O sözün İmâm-ı Âzam'a nisbeti şayet doğruysa yüce imamın, sadedinde olduğumuz hadis-i şerîfi işitmemiş olması mevzubahis olur. [613]

ALTINCI FASIL

KURBAN KESMENİN YERİ VE ZAMANI

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ???? ?????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (1496)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namazdan önce kurban kesmiş olan (bilsin ki, kestiği kurban değildir, ailesine et takdim etmiştir), yeniden kessin!" buyurdu." [Buhârî, Edâhî 1, 4, 12, Iydeyn 5, 23; Müslim, Edâhî 16, (1962); Nesâî, Iydeyn 30, (3, 193).][614]

AÇIKLAMA:

İslâm dini, mü'mine zaman mefhumunu, zamanlı iş yapma alışkanlığını kazandırmayı ve yapılan işlerin zamanla irtibatlı olarak kıymet kazanacağı fikrini vermeyi de gâye edinmiş ve bunun tahakkukunda ibadetleri vasıta kılmıştır. Beş vakit namazın, mekruh vakitler telâkkisinin bu çeşit gayesi de var. Kurban da bu meselede mühim bir vâsıtadır. Kurban namaz kılındıktan sonra kesilecektir, yarım saat hatta daha az bir zaman önce kesilecek olsa kesilen kurban değildir, kasaplık ettir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu tebliği yapınca Ebu Bürde "Ben kesmiştim" diyor. 1487 ve 1488 numaralı hadislerde de temas ettiğimiz üzere, Ebu Bürde'ye telâfi için ona mahsus olmak üzere oğlak kesmeye izin veriyor, fakat affetmiyor. Şunu bilmekte fayda var: Şeriatın teşrî döneminde, prensiplerin herkes tarafından yeterince duyulmamış ve hattâ anlaşılmamış olma durumları olabiliyordu. Bunun neticesi ortaya çıkan eksik, yanlış icraatları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) suhûletle karşılıyordu. Ebu Bürde'ye de öyle davrandığını görmekteyiz.[615]

?2? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? # ??????????. ?????: ??? ?????? ?????? # ??? ??????? ??? ???????? ???? ?????? ???? ????????. ?????: ?????????? ?????????? ????? ??????? ???? ????? ????????

[. ????? ?????? .

2. (1497)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Bürde İbnu Niyâr (radıyallahu anh) namazdan önce kurbanını kesmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Kurbanını yenile!" dedi. Ebu Bürde:
"Ey Allah'ın Resûlü, benim sadece bir oğlağım var. Ancak nazarımda yıllanmış olandan daha kıymetlidir!" deyince:
"Öbürünün yerine bunu kurban et. Ancak oğlak senden sonra, kimseye kurban için yeterli olmayacak!" dedi." [Buharî, Edâhî 1, 8, 11, 12, Iydeyn 3, 5, 8, 10, 17, 23; Müslim, Edâhî 4, (1961); Tirmizî, Edâhî 12, (1508); Ebû Dâvud, Dahâya 5, (2800); Nesâî, Dahâyâ 17, (7, 222, 223).][616]

AÇIKLAMA:

1487 ve 1488 numaralı hadislere bakın.

?3? ??? ????.]?????? ????????? ???? ????? ?????? # ??? ???????: ??? ?????????? ??????? ????? ????????. ????? ?? ??????????: ???? ????????? ??????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ????????[.

3. (1498)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'da şöyle demiştir: "İşte kurban kesilen yer. Mina'nın her tarafı kesim yeridir."
Umre sırasında da şöyle buyurmuştur: "Burası kurban kesme yeridir." "Burası" sözü ile Merve'yi kastedmiştir. Mekke'nin bütün geçit ve yolları kurban kesme yeridir." [Muvatta, Hacc 178, (1, 393); Ebu Dâvud, Menâsik 65, (1937); İbnu Mâce, Menâsik 73, (3048).][617]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mina'daki Menher'i, yani kurbanını kestiği yer cemre-i ûlâ'nın yanındadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc kurbanlarının kesilebileceği yerleri tarif etmiş bulunmaktadır: Mina hududuna giren her yerde kesim yapılabilir, meşrudur.
Günümüzde, kesim yerleri bu hudud dâhilinde belli bir nizama bağlanmıştır, buna uymak gerekir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye sunulacak kurbanların (hedy) Merve'de, Mekke'nin her tarafında kesilebileceğini söylemiştir. Geçit diye tercüme ettiğimiz ficâc, fecc'in cem'idir. Fecc, iki dağ arasındaki geniş yol diye tarif edilir. Ancak bu yol tabiidir, insanlar tarafınan açılmış değildir. Mekke'nin dağlık bir arâzi üzerinde kurulduğu düşünülecek olursa hadis daha iyi anlaşılır. Şârihler: "Evlere yakın olan yol ve geçitler kastedilmiştir. Uzak yerler menher olamaz" derler.[618]

?4? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ???????? ??????? ??????????? ???????????? ????????????? ????? ??????????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? ????????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ?“??? ??????????? ????????????? ?????? ????? [.4.

(1499)- Nafi' (rahimehullah) anlatıyor: "Kim bir bedene kesmeye nezrederse, artık devesine alâmet olarak iki nalın takar, (hörgücünü kanatarak) nişan vurur, sonra da onu Beytullah'ın yanında veya Mina'da yevm-i nahrde (bayramın birinci günü) keser. Kurban için bir başka kesim yeri yoktur. Kim de deve veya sığırdan cezûr adamış ise onu dilediği yerde keser." [Muvatta, Hacc 182, (1, 394).][619]

AÇIKLAMA:

Kâbe'ye ihdâen nezredilen deveden kurbana hedy veya bedene dendiği için onun, Harem bölgesi dâhilinde kesilmesi gerekmektedir: Mekke'nin içi (Kâbe'nin yanı) veya Mina... Mina da Harem'den sayılır.
Kâbe'ye olmaksızın yapılan adak kurbanları da dinimizde caizdir. Kişi bunu nerede adamış ise adadığı yerde kesebilir. Bunları Harem dahilinde kesme şartı yoktur. Tabii ki Harem'de kesme yasağı da yok. Kısacası bunları kolayına gelen yerde keser. Hadiste geçen cezûr, aslında deve demektir, cem'i cüzür'dür. Bu rivayette cezûr, Kâbe'de kesmeye niyet edilmemiş olan mutad nezir kurbanı mânasında kullanılmıştır. Her seferinde kelimenin bu mânada kullanılmayacağı tabiidir.
Birinci Fasl'ın umumî bilgiler kısmında belirttiğimiz üzere hacc menâsikine bağlı olarak kesilecek kurbanlar (hedy) Harem dâhilinde kesilmesi vacibdir. Udhiye denen diğer kurbanlar her yerde kesilebilir.[620]

?5? ???? ????? ???? ??? ???? ???:]?‘????? ????????? ?????? ?????? ?????????. ???? ????: ??????????? ???? ?????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ???? ????? ???? .

5. (1500)- Yine Nâfi'nin anlattığına göre İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şu açıklamayı yapmıştır: "Kurban günleri, yevm-i nahr'den sonra iki gündür."
İmam Mâlik der ki: "Bana, bunun aynısı Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'den de ulaştı." [Muvatta, Dahâya 12, (2, 487).][621]

AÇIKLAMA:

Bu hadis kurban kesilebilecek günleri açıklar. Bâzı selef büyükleri Kur'ân-ı Kerim'de geçen eyyâmu ma'dudat (Bakara 203) ile bu belirtilen günlerin kastedildiğini söylemiştir. İmam Mâlik, Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel ve ekser-i ulemânın görüşü budur. İmam Şâfiî ve bir cemaate göre ise, kurban günleri yevm-i nahire ilâveten arkadan gelen üç gündür. Şâfiî hazretleri bu hükme giderken İbnu Hibbân'dan gelen ??? ????? ???????? ??????????? ?????? "Eyyam-ı teşrikin hepsinde kurban caizdir" hadisini esas almıştır.
Bu günlerin hepsinde hedy kurbanı caiz ise de yevm-i nahrde kesmek efdaldir.
Şunu da belirtelim ki, İbnu Sîrîn ve Davud-ı Zâhirî, "kurbanı yevm-i nahirde kesmek gerekir" diye hükmetmişlerdir. [622]

YEDİNCİ FASIL

KURBAN KESMENİN ÂDÂBI

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ?????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ????????????. ???????? ???????????? ???: ????? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???‘???? ???? ??????? ??????????? ???????? ????? ???? ???? ????????????. ???? ?????? ????????? ??????????? ?????????? ????? ????? ???????????? ? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????????. ?????????? ?????? ?????? ?????????. ?????????? ???? ???????? ??????????. ?????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????« ??????????? ?????????????? .

1. (1501)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yevm-i nahr'de alacalı, boynuzlu ve iğdiş edilmiş iki koç kesti. Koçları kesmek üzere (yatırıp kıbleye) yöneltince: "Şüphesiz ki ben, bir muvahhid (Allah'ı bir tanıyıcı) olarak yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim" ve "Şüphesiz benim namazım da, menâsikim de, hayatım da, ölümüm de hiçbir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbi Allah'ındır. Ben böylece emrolundum. Ben (bu ümmette) Müslüman olanların ilkiyim" (En'âm 162) (âyetlerini okudu ve:)
"Ey Rabbim (bu kurban bize) sendendir, senin rızan için (kesiyoruz) ve sana (ulaşacak)tır. Ey Rabbim, Muhammed ve ümmetinden bunu kabul buyur. Bismillahi vallahu ekber!" deyip, sonra koçu kesti." [Ebu Dâvud, Dahâya 4, (2795); Tirmizî, Edâhî 21, (1520); İbnu Mâce, Edâhî 1, (3121).][623]

AÇIKLAMA:

1- Kurban keserken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın okuduğu âyette geçen nüsük'ten murad kesilen kurbandır. Böyle olunca namaz ve kurban, âyet-i kerimedeyan yana zikredilmiş olmaktadır, tıpkı Kevser sûresinde olduğu gibi: ??????? ????????? ????????? "Namaz kıl ve kurban kes."
2- Hattâbî, "Bu rivayette, iğdiş edilmiş hayvanın kurban edilebileceğine delil vardır" dedikten sonra bâzı ehl-i ilmin: "İğdiş edilmiş hayvanı kurban etmek mekruhtur, çünkü uzvunda noksanlık vardır" şeklindeki mülâhazasını reddeder ve bunun, hayvanı kurban etmeye mâni bir kusur olmadığını söyler.[624]

?2? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????????? ???? ???? ????? # ???????? ????? ?????????? ?????? ???? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ??????: ?????? ?????? ???????? ???????. ????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? .

2. (1502)- Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le musallâda hazır bulundum. Hutbesini tamamlayınca minberinden indi. Kurbanlık koçuna gelip kendi eliyle kesti. Keserken: "Bismillahi vallahu ekber. Bu benim adıma ve ümmetimden kurban kesmeyenlerin adınadır!" dedi." [Tirmizî, Edâhî 22, (1522).][625]

?3? ??? ????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ????? # ?? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ??????: ??????? ?? ???? ????????. ???????? ???? ??????? ??????: ???? ????????? ????????? ????????? ???????? # ????????? ????? ????? ????? ????????? ????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ??? ??? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ????: ???? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????[????? ??? ???? .

3. (1503)- Garafe İbnu'l-Hâris el-Kindî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Vedâ haccında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şâhid oldum. Kendisine (kesmesi için) bir deve getirilmişti.
"Bana Ebu'l-Hasan'ı çağırın!" dedi. Hz. Ali (radıyallahu anh) çağırıldı.
"Harbenin aşağısından tut!" dedi. Hz. Ali tuttu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yukarısından yakaladı. İkisi birden deveye dürttüler. Deve sol ön ayağından bağlıydı. Diğer ayaklarının üstünde ayakta duruyordu. Deveyi kesip yere yıkınca:
"İsteyen parça alsın!" dedi. Bu müşâhedem Mina'da yevm-i nahrde idi.
Kesim işinden boşalınca, katırına bindi. Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi de terkisine aldı."[Ebu Dâvud, Menâsik 19, 1766.][626]

?4? ??? ????? ?? ?? ???????? ?? ??????.]???????? ???????? ?????????? ???: ???? ????? ????????? [.»??????? ??????????« ?? ???? ?‘?? .

4. (1504)- Yine Tirmizî'nin Abdullah İbnu Gurt'tan kaydettiği rivayette şöyle denir: "...Hayvan yere yıkılınca:
"Dileyen parça alsın!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1765).][627]
?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ????? # ???????? ???????? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

5. (1505)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elleriyle otuz deve kesti. Geri kalanı da bana söyledi, ben kestim. Bunlar yetmiş tâneydi." [Muvatta, Hacc 181, (1, 394); Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1764).][628]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]?????? ????? ????????? ??? ?????????? ?????????????? ????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ?????????????? ?????????????? ?????? ?????????[. ????? ????. ???: ????????? ???????? ?????? ???? .

6. (1506)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre: "Kızlarına, kurbanlarını kendi elleriyle kesmelerini, ayağını kurbanın boynuna basmayı, keserken tekbir getirip besmele çekmeyi tenbih etmiştir." Rezîn, ilâvesidir. Buharî, senetsiz olarak bab başlığında kaydetmiştir. (Edâhî 10).][629]

AÇIKLAMA:

1- Bu son rivayet öncekileri te'yiden, kişinin kurbanını kendi eliyle kesmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Rivayetlerdeki emir vücuba değil, istihbaba

hamledilmiştir.
2- İbnu't-Tîn: "Bu rivayet, kadınların da kurbanlarını kendilerinin kesmesini câiz olduğunu ifade eder" demiştir. İmam Mâlik'ten bunun mekruh olduğuna dair bir fetvası rivayet edilmiştir. İmam Şâfîî de kadının, birisine vekâlet vererek kestirmesini, kesme işine kendisinin mübâşeret etmemesini tavsiye etmiştir. Rivayetler, Ümmühâtu'lmü'minîn'in kurbanlarını, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kestiğini ifade etmektedir. Buhârî'de ???????? ???????? ?????? # ???? ????????? ??????????? "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevceleri adına bir sığır kesti" Müslim'de de Hz. Câbir: ?????? ?????????? # ???? ????????? ???????? ?? ??????? ?????????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccında hanımları için bir sığır kesti" der. [630]

SEKİZİNCİ FASIL

KURBANDAN YEMEYE DÂİR

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ? ?????? ???? ??????? ????????? ?????? ???? ????????? ????? # ??????: ?????? ?????????????[.??? ?? ????? ????: ??????????. ????? ????? ???????? .

1. (1507)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz kurbanlarımızın etinden üç günden fazla yemezdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize ruhsat tanıdı ve:
"Yiyin ve azıklanın da!" buyurdu." [Buhârî, Hacc 124, Cihâd 123, Et'ime 27 Edâhî 16; Müslim, Edâhî 29, (1972); Nesâî, Edâhî 36, (7, 233).][631]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kurban etlerinin yenilmesi ile ilgili, bidayetlerde konan bir tahdidin bilâhere neshedildiğini göstermektedir.
Müteakiben kaydedilecek iki rivayet bu bahse açıklık getirecektir.[632]

?2? ??? ???? ?? ?????? ???:]?????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ????? ????? ????? # ??? ??????? ??????? ?'?????? ?????? ?????? ???????: ??????? ???????? ?? ????? ????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ????????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????. ??????: ????? ??????????? ??? ????? ?????????? ???????: ??? ?????? ??? ????????? ???? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??????[. ????? ?????.

2. (1508)- Âbis İbnu Rebîa anlatıyor: "Hz.Aişe'ye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanların etlerinden üç günden fazla yenilmesini yasakladı mı?" diye sordum.
"Evet, fakat bunu insanların (kıtlık çekip) acıktığı yılda yaptı. Böylece zenginlerin fakirleri doyurmasını arzu etmişti. Biz koyunun paçasını kaldırıp, on beş gece sonra yiyorduk" dedi. Ben:
"Sizi buna mecbur eden şey ne idi!" deyince güldü ve:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'a kavuşuncaya kadar, Muhammed âilesi üç gün üst üste doyuncaya kadar katıkla ekmek yememiştir" dedi." [Buhârî, Et'ime 27, Edâhî 16; Müslim,Edâhî 28, (1971); Muvatta, Edâhî 5; Tirmizî, Edâhî 14, (1511); Ebu Dâvud, Edâhî 10, (2812); Nesâî, Edâhî 37, (7, 235 236).][633]

?3? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????????? #. ????? ?????? ???????????? ???? ?????????? ??? ??????????? ????? ????? ?????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????????. ???????? ???????????? ?????????????. ?? ?????? ????? ?'?????? ??????? ????? ???????? ???????? ????? ??????[. ????? ??? ????.»???????????« ?????? ?'?? .

3. (1509)- Nübeyşe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biz sizleri, kurbanların etinden üç günden fazla yemenizi, birçoğunuza kurban eti ulaşsın diye yasaklamıştık. Şimdi, Allah Teâla bolluk verdi. Artık yiyin, biriktirin ve ücret isteyin. Haberiniz olsun, bu bayram günleri yemek, içmek ve zikir günleridir." [Ebu Dâvud, Edâhî 10, (2813); İbnu Mâce, Edâhî 16 (3160).][634]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen hadislerden anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın bidayetinde çekilen umumî maddî sıkıntı sebebiyle bazı tedbirler alma ihtiyacı duymuştur. Bunlardan biri, kurban etlerini üç günden fazla evlerde saklamamaktı. Darlık geçtikten sonra bu yasak kaldırılmış, kurban etinden yemek, yol azığı yapmak, biriktirip uzun müddet beklemek serbest bırakılmıştır.
Bu mevzu üzerine Müslim'in bir rivayeti daha açık bilgi sunmaktadır:
Ebû Saîdi'l-Hudrî(radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sizden kim kurban keserse, sakın üç geceden sonra evinde ondan bir miktar olduğu halde sabahlamasın" buyurmuştu. Ertesi yıl olunca Ashab:
"Ey Allah'ın Resûlü! Yine geçen yıl yaptığımız gibi mi yapacağız?" diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır! o, öyle bir seneydi ki, o zaman herkes sıkıntı çekiyordu. Ben de (kurban etlerinin) herkese ulaşmasını istemiştim" buyurdu."
Kadı İyaz şu açıklamayı sunar: "Ulemâ bu hadislerle amel hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmına göre, kurban etinin üzerinden üç gün geçtikten sonra artık ondan yenmemelidir." Bu hadislerin ifade ettiği haram hükmü bâkidir.
Cumhur'a göre nehiy tamamen mensuhtur, kurban eti üç günden sonra da yenilebilir ve herhangi bir zaman kaydı da konamaz.
Bazı âlimler: "İlk yasak da tahrim ifade etmezdi, kerâhet ifâde ediyordu. Şimdi de kerâhet mânası devam etmektedir" demiştir. Bir illete binâen konan yasak, illetin kalkmasıyla kaldırılmış ise de, illet tekrar zuhur etse, yasağın da aynen geri geleceğini söyleyen âlimler de olmuştur. Hz. Ali ve Abdullah İbnu Ömer böyle anlatıyorlardı. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in kurban etini, hayatı boyunca üç günden fazla yemediği rivâyet edilir.
İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivayate göre kurban eti üçe ayrılmalıdır. Biri yenilir, bir tasadduk edilir, biri de hediye edilir. İmam-ı Âzam, İmam Şâfîî, İmam Ahmed ve İshâk İbnu Râhuye bununla ameli esas almışlardır. Sevrî: "Kurban etinin ekserisi tasadduk edilmelidir" demiştir.
Adak kurbanının etinden, adak sâhibi yiyemez. Adamın fakir veya zenginliği bunda rol oynamaz. Dört mezhep bu meselede ittifak eder. Ahmed İbnu Hanbel'den gelen bir rivayete göre yiyebilir.
Normal kurbanın etinden sahibinin yemesi müstehabtır. Zahirîlere göre vâcibtir.[635]

DOKUZUNCU FASIL

HELÂK OLAN KURBANLIK HAKKINDA

?1? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ????? ???????? ???? ??????????. ????????: ?????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????: ?????????? ????? ??????? ????????? ?? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ???????????[. ????? ?'???? ? ??????? .

1. (1510)- Nâciye el-Huzâî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hedy'ini Medine'den benimle gönderdi. Ben: "Bunlardan yolda helak olan çıkarsa ben ne yapacağım?" diye sordum.
"Hemen kesersin, nalınını kanına batırırsın, sonra onunla insanlar arasından çekilirsin, yerler" dedi." [Muvatta, Hacc 148, (1, 380); Tirmizî, Hacc 72, (910); Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1762); İbnu Mâce, Menâsik 101, (3105).][636]

AÇIKLAMA:

1- Atab ??? helak olmak demektir. Hadiste hayvanın yolculuk, musibet gibi durumlar sebebiyle hedefe varamayacak hale gelmesi, ölme noktasına dayanmasıdır. Bunun hemen kesilmesi gerekir. Ancak hedy (Kâbe'ye bağışlanan kurbanın eti) sâhibine ve onu götürmekte olanlara haram olduğu için, yolda helâk olursa kesilip bırakılır. Takısı kanına bulanıp üzerine konur. Tâ ki yoldan geçenler bunun hedy olduğnu bilsinler ve ondan zenginler değil, ihtiyaç sahipleri istifâde etsin.
"İnsanlarla onun arasından çekil" tâbiri, ihtiyaç sahiplerinin hedy' den istifade edebileceğini ifade eder.
2- Muvatta'daki rivayette helâk olan kurbanlığın "takısını kanının içine at!" buyurulmuştur. Mamafih nalınla takı aynı şeydir. Zîra kurbanlığın boynuna nişanlamak üzere nalın vs. takılır. Müslim'de İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette helâk hâlinde, "sen ve arkadaşların yemeyin" buyurulmuştur. Bu yasaktan maksadın, himaye işinde gevşeklik yapmasını, kesilmesini gerektiren şartlar tam olarak tahakkuk etmeden kesmesini önlemek olduğu belirtilmiştir. Bu hadisin tam anlaşılması için Onuncu Bab'ın Birinci Faslında açıklanan hedy ve udhiye arasındaki farkın bilinmesi gerekir.
Kadı İyâz der ki: "Nafile olan hedy kurbanı helâk olursa onun etinden ne sahibi, ne sevkedeni, ne sevkedenin arkadaşları yiyemez, çünkü hadisin hükmü budur." Tîbî merhum, arkadaşlar kelimesinin mutlak oluşuna bakarak "zengin de yiyemez, fakir de" der. Bu meselede Cumhur'un hükmü de böyledir. Ancak vacib olan hedy yolda helâk olsa, kesildiği takdirde sahibi yiyebilir, zengin de yiyebilir. Çünkü sâhibi onu, zimmetinde olduğu için tazmin edecektir."
Nafile hedy"den murad nezr kurbanıdır. Bilindiği üzere nezr kurbanından nezreden yiyemez. Vâcib olan, hacc-ı kıran ve hacc-ı temettuda kesilmesi gereken kurbandır. Hanefî mezhebine göre bu, şükür kurbanıdır, kesen etinden yer. Bu kurban önceden zâyi de olsa, yerine bir yenisi alınıp kesilmelidir.[637]

?2? ??? ??? ?????? ??? ???:]???? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???????????? ???????? ?????? ????. ??? ???????? ?? ????? ???? ??????? ??????? ?????????[.

2. (1511)- İbnu'l-Müseyyeb der ki: "Nafile olarak sevkedilen bir deve yolda helâk olsa ve hemen kesilerek halka terkedilse, halk da bunu yese, bu nafile kurbanın sahibine bir şey gerekmez. Kendisi yese veya ondan yiyene emretse borçlanır." [Muvatta, Hacc 149, (1, 381).][638]

AÇIKLAMA:

Hacı kâfilesinin hacc mahalline sevketmekte olduğu kurbanlara esas itibariyle hedy denir. Bunların yol esnasında, hemen kesilmesini gerektiren bir durumla karşılaşmaları halinde kesilip, hedy olduğunu gösteren işâretinin üzerine bırakılıp, yolda terkedilmesi emredilmektedir. Böyle bir hayvanın etinden sadece hedy sahibi veya hedyi bir başkası adına sevkeden kimsenin değil, kafileye dahil fakir, zengin herkesin istifadeden menedilmesinin sebebini Nevevî şöyle açıklar:"
Bu, kafile mensuplarının hedyi (yemek için), helâk olmaya zemin hazırlamalarından korkulduğu içindir. Bu hal (maalesef) bütün kâfilelerde görülen bir durumdur. Bu durumda, bütün kafile mensuplarına, onun etini yemenin câiz olmadığının teşrî edilmesi gerekir. Ancak: "Onun terki demek, vahşî hayvandan yem olması demektir, bu ise malın zâyi olmasıdır, israftır" diye bir itiraz mümkündür. Bu itiraza cevabımız şudur: Burada malın zâyi olması diye bir şey yoktur. Zîra, gâlib âdet şudur: Çöllerde yaşayanlar hacıların konaklama yerlerini tâkip ederler, onların bıraktıklarını, terkedip attıklarını toplarlar. Ayrıca, hacc mevsiminde hacı kafilesi birbirlerini takip ederler, birinin peşinden bir başkası orada konaklar..."
Nevevî: "Arkadan gelen kafilenin zenginlerinin de bundan yememesi gerekir. Çünkü hedy kurbanı mutlak olarak fakirlere hastır, fakir dışındakilerin ondan yemeleri kesinlikle caiz değildir" der.
Aliyyu'l-Kârî, nafile hedy mahalline varınca yani Harem dahilinde kesilince hem sâhibine hem de zengine helâl olur der ve onun mahalline varmazdan önce (yolda) kesilmesi halinde haram olacağını tasrih eder.[639]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ??? ???:]???? ?????? ???????? ????? ??????? ??? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ???? ????? ?????????? ????? ????? ?????????[. ??????? ???? .

3. (1512)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) der ki: "Kim Kâbe'ye bir deve ihda eder, sonra (daha mahalline ulaşıp; kesilmeden) kaybederse veya hayvan ölürse, şâyet bu bir nezir idiyse, yerine yenisini alır. Nezir değil de tetavvu idiyse, dilerse yeniler, dilerse terkeder." [Muvatta, Hacc 150, (1, 138).]
Nezir, ferdin belli bir şarta bağlı olarak kendisine borç kıldığı kurbandır. O şart yerine geldi mi borç kesinleşir, yerine getirilmesi vacib olur. "Şu hastalıktan iyi olursam Kâbe'de bir kurban keseceğim" diyerek adakta bulunan kimse, sıhhate kavuştuğu takdirde onun bir koyun kesmesi ona vâcib olur. İşte bu şekilde nezredilen bir hedy kaybolursa bunun yerine yenisinin alınması gerekir. Herhangi bir şarta bağlı olmaksızın sırf sevaba nâil olmak düşüncesiyle Kâbe'de bir kurban kesmeye niyet edilmişse bu bir tetavvudur, nâfile bir kurbandır. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) böyle bir kurban hedefe varmadan kaybolursa sâhibi dilerse yeniler, dilemezse, kurbanı kesmekten vazgeçer diyor.[640]

ONUNCU FASIL

KURBANLIK DEVEYE BİNMEK

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]?? ????????? # ???? ????? ??????? ???????? ??????: ??????????. ??????: ??????? ????????. ??????: ??????????. ?????? ??????? ????????. ?????? ?????????? ????????? ?? ??????????? ??? ?? ???????????[. ????? ????? ? ??????? ?? ??? ?????.??????? ? ??? ???? ?? ??? ??????.??? ?? ????? ??????? ?? ??? ?????: ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????

????????? # ??????????? ?? ????????? .

1. (1513)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir deve sevkeden birisini görmüştü ki:
"Binsene ona!" dedi. Adam:
"O kurbanlıktır!" dediyse de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) emrini tekrarladı:
"Bin ona!" Adam tekrar:
"O kurbanlıktır" diye haykırdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bin ona" diye tekrarladı ve ikinci veya üçüncü seferde:
"Yazıklar olsun sana!" diye ilâvede bulundu." [Buhârî, Hacc 103, 112, Vesâya 12, Edeb 95, Müslim, Hacc 371, (1322); Muvatta, Hacc 139, (1, 337); Ebu Dâvud, Menâsik 18, (1760); Nesâî, Hacc 74, (5, 176); İbnu Mâce, Menâsik 100, (3103).][641]
Buhârî'nin bir rivayetinde, Ebu Hüreyre'den naklen şu ziyade vardı: "(Râvi) der ki: "Ben o adamı, deveye binmiş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yürürken gördüm, devenin boynunda nalın takılı idi." [642]

AÇIKLAMA:

1- Büdn (büdün de okunmuştur) lügat olarak deve demek ise de şer'î ıstılahta sığır da aynı hükme tabi olduğu için deve ve sığır her ikisine de büdn denmiştir.
2- Kurbanlık develerle ilgili âyette:
?????? ??????? ??? ?? ?????? ????? ??? ???? ??? ??????? ??? ????? ?????
"Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık, onlarda sizin için hayır vardır..." (Hacc 36) âyetinde geçen ??? ???? ???? "Onlarda sizin için hayır vardır" ibâresindeki "hayır" mutlak oduğu için bir kısım âlimler, kurbanlık deveden, binmek, sütünü sağmak gibi yollarla da istifade etmenin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Yukarıda kaydedilen rivayette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurbanlık deveye binmesi için deve sahibini ikaz etmekte, ısrar etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devenin ne çeşit bir kurbanlık olduğunu sormadan "Bin ona!" diye ısrar etmesinden her çeşit kurbanlığa, yani vâcib nev'ine de girse tetavvu nev'ine de girse, binilebileceği hükmü çıkarılmıştır.
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen bir rivayette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hedy'e (hacc kurbanına) binilebilir mi?" diye sorulunca: ? ???? ???? "Beis yok, binilebilir" diye cevap vermiştir.
Netice olarak: "Bir kısım âlimler (Urve, Ahmed, İshak, ehl-i zâhir) mutlak olarak kurbanlığa binmenin cevazına hükmeder. Ancak Cumhur (Ebu Hanife, Malik, Şâfîî ve ekseri fukahâ) ihtiyaçla kayıtlarlar. Bunlara göre, ihtiyaç olmadan binmek nassa muhaliftir, mekruhtur. Hanefilerden Hidâye sâhibi, cevazı "ızdırâr"la kayıtlamıştır. Bunların hücceti İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilen şu hadistir: ? ???????? ???????? ??? ???? ? ?????? ?????? ?????? "Hedye (kurbanlığa), başka çare bulamayıp mecbur kalandan başkası binmesin." Burada zarurete binâen câiz olunca, zaruretin kalkmasıyla binmenin de cevazı kalkacak demektir. Meselâ yorgunluktan binen, dinlenir dinlenmez iner. Müslim'de de gelen ve müteakiben kaydedeceğimiz (1514) şu meâldeki hadis de bunu te'yid eder: "Kurbanlığa, mecbur kaldıysan ma'ruf üzere bin. Bir başka sırt bulunca da in." Şu halde bu hadis de bir başka imkân bulunca kurbanlığı terketmeyi âmirdir.[643]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ??????.]?????? ?????? ???? ??????? ???????? ??????: ???????? ????? ?????? # ??????: ?????????? ?????????????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ????????.

2. (1514)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'e; kurbanlığa binme hususunda sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle demişti: "Kurbanlığa, mecbur kaldıysan ma'ruf üzere bin. Bir başka sırt (binek) bulunca da in." [Müslim, Hacc 375, (1324); Ebu Dâvud, Menâsik 18, (1761); Nesâî Hacc 76, (5, 177).] [644]

ONBİRİNCİ FASIL

KÂBE'YE KURBAN HEDİYE EDEN MUKİM İHRAM GİYER MİİŞ?

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? # ??????? ???? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??? ?????????? ??????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ????? .

1. (1515)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'de iken Kâbe'ye kurban sunar, ben de kurbanının boynuna takılacak nişanlarını hazırlardım. Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlıların sakındığı yasaklardan sakınmazdı." [Buhârî, Hacc 110, Edâhî 15; Müslim 359, (1321); Muvatta, Hacc 51, (1, 340); Tirmizî, Hacc 69 (908); Ebu Dâvud, Menâsik 17, (1757, 1758, 1759); Nesâî, Hacc 65, 66, 67, 68, 69, 72, (5, 171, 173); İbnu Mâce, Menâsik 94, (3094).][645]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisi Medine'de olduğu halde, Beytullah'a kurban (hedy) ettiğini gösterir. Bunu, Veda haccından önce, 9. hicrî yılda Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'le gönderdiği kabul edilir.
2- Hz. Aişe, Mekke'ye hedy göndermiş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ihrama girmediğini belirtmek istiyor.
3- Nevevî: "Bu hadis, hacca gitmese bile, kişinin Mekke'de kesilmek üzere kurbanlık göndermesinin müstehab olduğunu, hedy gönderene ihrama girmek gerekmeyeceğini göstermektedir" der ve bunda ulemânın kâhir ekseriyetinin ittifak ettiğini belirtir. Sadece İbnu Abbâs, İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) ile Atâ ve Said İbnu Cübeyr (rahimehumallah)'in böyle bir davranışta bulunan kimsenin, ihram giymeksizin ihram yasaklarından kaçınması gerektiğini söyledikleri rivayet edilmiştir.
Bu mevzuda asıl olan, Hz. Aişe'nin hadisini esas alan Cumhur'un görüşüdür. Esasen, başka rivayetlerde teferruatlı olarak belirtildiği üzere Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi bu açıklamayı yapmaya zorlayan şey, kendisine bir kısım sahabelerin Mekke'ye hedy gönderenlerin, gönderdiği kurban kesilinceye kadar hacıya haram olan dikişli elbise giymek, traş olmak gibi bütün yasaklara riâyet etmesi gerektiğine dâir verdiği fetvaların intikal etmiş olmasıdır. O bu fetvaları duyunca, yukarıda kaydettiğimiz açıklamayı yapar. Muvatta'da gelen rivayet, bu meselede Hz. Aişe'yi konuşmaya sevkeden fetvanın İbnu Abbâs'a ait olduğunu belirtir.[646]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ??????.]???????? ??? ?????? ????????? ???? ????? ????? # ?????????????? ?????? ?????????: ??????? ????? ??????? ?????? ????? ??????[. ????? ??????? .

2. (1516)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "Ashab'tan Medine'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ile kalanlardan bir kısmı Kâbe'ye

kurbanlıklar göndermiş, bunlardan dileyen ihrama girmiş, dileyen de girmemiştir." [Nesâî, Hacc 71, (5, 174).][647]

?3? ??? ????? ?? ???????? ?? ?????????.]?????? ???? ????? ???????????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ??? ????????? ???????? ?????????. ?????: ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ???? ?????. ??????: ???????? ??????? ???????????[. ????? ????.»???????????« ?? ?????: ?? ?? ????? ????? .

3. (1517)- Rebîa İbnu Abdillah İbni'l-Hüdeyr'in anlattığına göre: "Irak'ta elbiseden soyunmuş bir adam görür ve sebebini sorar. Kendisine, bu adamın Kâbe'ye kurbanlık gönderdiği, bu sebeple elbiseleri attığı belirtilir.
Rebîâ der ki: "Sonra ben Abdullah İbnu Zübeyr'le karşılaştım ve bu durumu ona anlattım. Bana:
"Kâbe'nin Rabbine kasem olsun bu bid'attır" dedi." [Muvatta, Hacc 53, (1, 341).][648]

AÇIKLAMA:

Zürkânî, Rebîa'nın gördüğü ihramlı şahsın İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) olduğunu belirtir. Çünkü İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetine göre, İbnu Abbâs'ı, Hz. Ali zamanında, Basra vâlisi iken elbisesiz olarak Basra'da görenler olmuştur. Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) o mevzuyu teyzesi olan Hz. Aişe'nin sözüne dayanarak kesin bir dille, yeminle ifadeye dökmekte ve kurbanlık gönderen kimsenin kendine ihram yasakları tatbik etmesine bid'at demektedir. Zürkânî'ye göre: "İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in bu hususu kesin bir şekilde bilmeden yemin etmesi câiz olmadığına göre, bu davranışın sünnete muhalif olduğunu Hz. Aişe'den öğrenmiştir. İbnu Abbâs da kıyasa dayanmış olmalı, ancak sünnet varken kıyas yapılmaz."
Bid'atın, sünnete muhalif olan amel ve düşünceler olduğunu daha önce açıklamıştık. [649]

ONİKİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ???????? ???????? ???? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ???????[. ????? ???? .

1. (1518)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Bedene (yolda) doğuracak olursa, yavrusu da götürülüp annesiyle birlikte kesilir. Yavruyu taşıyacak bir mahmel (taşıyıcı) bulunmazsa annesine yükletilir." [Muvatta, Hacc 143, (1, 378).][650]

AÇIKLAMA:

Bedene, aslında deve demek ise de şer'î ıstılahta kurban olarak ayrılan büyük baş hayvan demektir: Deve ve sığır gibi. Şu halde Kâbe'ye sevkedilirken yolda doğuracak olsa, yavrusunun, kesim mahalline kadar nakledilerek, annesiyle birlikte kesilmesi gerekir. Hadis, yavruya öncelikle bir başka taşıyıcı aramak gerektiğini ihtar etmektedir. Çünkü "Eğer onun yükleneceği, uygun bir mahmel (taşıyıcı) bulamazsanız, annesine yükleyin" buyuruyor. Daha önce belirtildiği üzere (1513, 1514), kurbanlığın, şerefi ve hürmeti sebebiyle imkân nisbetinde onun binme, yükleme gibi işlerde kullanılmaması gerekir.
Böyle yavrusu olan bir kurbanlığın sütünden mecbur kalınırsa, yavrusundan artan kısmından istifade edilebilir. Normal şartlarda o sütten de istifade etmemek evlâdır.[651]

?2? ???? ?????.]???? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????? ????? ?????? # ??????: ????? ????????? ??????? ????????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ??????: ????????? ????????[.

2. (1519)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre: "Babası Hz.Ömer, necib (denen çok muteber cinsten bir deveyi) Kâbe'ye kurban olarak bağışlamıştı. (O ara necibe) üç yüz dinar verdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip sordu:
"Ben necibi Kâbe'ye bağışlamıştım. Bu ara bazıları gelip üç yüz dinar verip satın almak istediler. Bunu satıp yerine bir başka deve alayım mı?"
"Hayır, dedi. Başkasını değil, onu keseceksin!" [Ebu Dâvud, Menâsik 16, (1756).][652]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste bir hayvanı kurbanlık olarak ta'yin ettikten sonra bunu bir başka hayvanla değiştirmenin caiz olup olmayacağı meselesine giren bir vak'a mevzubahistir.
Hadis, kurbanlığın misli ve hatta daha efdali ile de olsa değiştirilemeyeceğini ifade etmektedir.
2- Necib, devenin adı değildir, cinsini bildirmektedir. Aslında, her hayvanın en iyi cinsine necib denmektedir. Develerin kuvvetli ve sür'atli olanları bu ismi alır.[653]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????????? # ????? ?????????????? ??????? ?????? ?????? ‘??? ?????? ?? ??????? ?????? ???? ???????. ??????? ?????? ?????????: ???? ?????? ?????? ??????? ?????????????[. ??????? ??? ????.»?????????« ????? ???? ?? ???? ?????? ??????? ???? ??????? .

3. (1520)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye senesinde, Kâbe'de kesilmek üzere birçok deveyi kurban kıldı. Bunlar arasında (vaktiyle) Ebu Cehl'e ait olan, başında gümüşten -bazı râviler altından der- mâmul bir büre bulunan deve de vardı. Bununla, müşrikleri öfkelendiriyordu." [Ebu Dâvud, Menâsik 13, (1749).][654]

AÇIKLAMA:

1- Hudeybiye'ye umre maksadıyla gelen Müslümanlar kurbanlık develeri de beraber getirmişlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın birçok kurbanlığı vardı. Bunların arasında, Bedir Savaşı'nda ganimet olarak ele geçirdiği Ebu Cehl'e ait bir deve de bulunuyordu.

2- Büre, hayvanın burnuna takılan yuvarlak bir halkadır. "Başında" tâbiri burnunda demektir, çünkü büre burna takılır. İbnu Minhâl'in rivayetinde bu halkanın altından olduğu söylenmiştir. Halka burun yumuşağına (minhar) takıldığına göre iki aded olabileceği de şârihlerce belirtilmiştir.
Hadisin sonunda Mekkelilerin maktul şeflerinden Ebu Cehl'e ait devenin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kurbanı olarak kesilmesi müşrikleri kızdırdığı belirtilmektedir.
Aliyyü'l-Kârî bu hadisle, Fetih sûresinde geçen ?????? ??? ?????? "(Ashab hakkındaki bu teşbih) onlarla kâfirleri öfkelendirmek içindir" (29. âyet), âyeti arasında müşâbehet bulunduğuna, âyet-i kerimenin hadis-i şerife bir nazir olduğuna dikkat çeker.
Şu halde bâzı tezâhürlerle Müslümanların, küffârı öfkelendirip çatlatması caizdir.[655]

?4? ??? ???? ???:]???? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ???‘??????? ?????????? ????? ???????? ????? ??? ??????????? ???????????? ????????. ??????? ??????? ??????????? ????? ?????????? ?????[. ????? ????.»???????????« ???? ???? ?????? ?? ??????? ????????? ????. »???‘???????« ?????? ?? ????????? ?????? ???. »???????« ??? ???????? ? ???? ? ????? ?? ???? ????? .

4. (1521)- Nafi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kurbanlık devesine kabâtî ketenden, yünden mâmul renkli kilimlerden, iki parçalı takımlardan çul sarar, sonra bunu Kâbe'ye yollardı. Bunlarla orada Kâbe'ye örtü yapılırdı. Bunları Kabe'ye örttükten sonra hepsini tasadduk ederdi." [Muvatta, Hacc 146, (1, 379, 380).][656]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, kurbanlık deveye çul olarak sarılan kumaşların cinsi ve bunların akibeti hakkında kıymetli bilgi vermektedir. Şöyle ki:
a) Kabâtî (veya kubâtî) kumaş: Mısır'da ketenden yapılan ince beyaz bir kumaştır. Kabt kelimesinden geldiği söylenir. Yani, Mısır'ın yerli ahalisinin adıdır. Dilimizde kıbtî diye biraz daha değişmiş haliyle kelime mevcuttur.
b) Enmât, nemât'ın cem'idir. Renkli yünden mâmul bir nevi yaygıdır. Kilim kelimesi ile karşılayabiliriz.
c) Hulel, hulle'nin cem'idir. Hulle iki parçalı aynı cinsten giysidir, takım dediğimiz şey. Parçalar ayrı cinslerden olursa hulle denmez.
2- İbnu Ömer bu sayılan çeşitlere giren kıymetli kumaşlarla kurbanlık devesini sarıp çulladıktan sonra Mekke'ye sevkediyor. Maksadı, deve kesildikten sonra, bu kumaşların Kâbe örtüsünün imalinde kullanılmasıdır.
Ebu Ömer İbnu Abdilberr der ki: "... Çünkü Kâbe'nin örtüsü, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan bağış ve sadakaların kıymetlilerinden yapılırdı. Kâbe'ye Himyer meliklerinden Tübba zamanından beri örtü çekilirdi. Örtüyü ilk çekenin o olduğu söylenir. İbnu Ömer o zikredilen kumaşlarla kurbanlığını tezyin ediyordu. Zîra Allah'a ait olan bağışa gösterilen ta'zim ve onu tezyin etmek, Allah'ın şeâirini ta'zim ve tecmil cümlesindendi, ayrıca kurban kesildikten sonra da tezyinatla Kâbe örtüsü yapılıyordu. Böylece o iki faziletli amel birden işlenmiş oluyordu."
3- Mühelleb der ki: "Aslında kurbanlık deveye giydirilen tezyinatın tasadduk edilmesi bir vecibe değildir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bunları Allah için bağışladığı, O'na izafe ettiği kurbanlıktan geri bir şey dönmemesi için tasadduk etmiştir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, Sahiheyn'de mezkur olan bir rivayette. Hz.Ali'ye kurbanın çul ve derilerini tasadduk etmesini emretmiştir: ???????? ??????? ?????? # ???? ??????????? ?????? ????????? ???? ???????? ????????????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana kestiğim develerin çullarını ve derilerini tasadduk etmemi emretti." Bu rivayet daha geniş veçhiyle müteakiben kaydedilecek.
4- Bu rivayet kurbanlıkların çullanmasının ve bu çulların tasadduk edilmesinin müstehab olduğunu ifade eder. Müstehab denmiştir, çünkü buradaki emrin vücub ifade etmediğini ulemâ belirtmiştir.
Mühim Not: Kurban, bir ibadettir. Onunla ilgili her çeşit bağışlar bir ibadettir. Kurbanın deri ve çulunun da ibadet mânasını taşıyacak yerlere bağışlanması gerekir. Günümüzde kurban derilerinin, bu mânayı taşıdığı son derece kuşkulu, Allah rızasından çok, beşerî gösterişleri hedefleyen ve aslında Allah rızasına, dinin, sünnetin ihyâsına yönelik faaliyetleri baltalamak gayesiyle tesis edilmiş vakıflar ve kurumlara çeşitli baskılarla kanalize edilmeye çaba sarfedilmektedir. Müslümanlar bu meselede de imtihandadır. Uyanık olmaları gerekir.
Ölçü şeriatımızın ölçüsüdür, her tasaddukun, sadakanın muteber olması için vaz'edilmiş şartlara uyması icabeder. Aksi halde fedakârlıklarımız sadaka olmaktan çıkar.[657]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ?????? # ??? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ??????????? ???????????? ????????????? ????? ? ????? ?????????? ???????. ??????? ?????? ????????? ???? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

5. (1522)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (beni göndererek), kurbanlık develeriyle ilgilenmemi, onların etlerini, derilerini, çullarını tasadduk etmemi, bunlardan kasaba bir (ücret) vermememi tenbih etti."
Hz. Ali (radıyallahu anh) der ki: "Kasaba ücretini kendimizden öderdik." [Buhârî, Hacc 122, 112, 120, 122, Vekâlet 1; Müslim, Hacc 348, (1317); Ebu Dâvud, Menâsik 20, (1769); İbnu Mâce, Menâsik 97, (3099).][658]

AÇIKLAMA:

1- Ulemâ bu hadislerden kasabın kesme ücretinin kurban etinden veya derisinden verilemeyeceği hükmünü çıkarmıştır.
Bağâvî, Şerhu's-Sünne'de der ki: "Kasaba ücretini eksiksiz verdikten sonra, şâyet fakirse sadaka olarak, kurban etinden de verebilir, bu durumda kasaba vermekte bir beis kalmaz."
Keza başka bir kısım âlimler de: "Kasaba kurbandan ücret vermek kesinlikle yasaklanmıştır. Çünkü kurbanı ücret yapmak mevzubahistir, bu caiz değildir. Ancak sadaka, hediye veya ücretine ziyade olarak vermek caizdir, kıyasa göre bu caizdir. Ancak, hadisin ıtlakına bakılınca, her ne suretle olursa olsun kasaba kurbandan vermenin yasaklığına da hükmedilebilir. Bu anlamaya hak verdiren hikmet, kurbandan kasaba ücret verme müsamahasını önler, ola ki, ona verilen hizmetine mukabil olma mânasına gelir."
Kurtubî'nin kaydına göre, Hasan Basrî ve Abdullah İbnu Ubeyd İbni Ümeyr hariç bütün ulemâ, kasabın ücretinin kurbandan verilmeyeceği hususunda ittifak etmiştir.
2- Kurtubî'nin kaydına göre, ulemânın bir kısmı bu hadisten kurbanın eti, derisi ve çulunun satılamayacağına da hükmetmiştir.
Ancak Evzâî, Ahmed, İshak, Ebu Sevr'e göre "Kurbandan herhangi bir şey satılabilir, ancak alınan para, kurban etinin verilmesi caiz olan yerlere verilir." Söz gelimi kurban derisi satılacak olsa parasının tasadduk edilmesi gerekir.
3- Ulemâ kurbandan, kurban sahibinin istifade edebileceği hususunda ittifak etmiştir. Ebu Sevr, bundan hareketle, istifadesi caiz olan her şeyin satılması da caizdir diye bir hükme varmıştır. Ancak kendisine ittifakla: "Tetavvu hedyinin (Kâbe'ye bağışlanan nâfile kurbanın) etinden yemek caizdir; ama satılması caiz değildir, vacib olan kurbanda böyledir" diye itiraz edilmiştir.

İbnu Hacer kurbandan hiçbir kısmın satılamayacağı hususunda, kıyâsa, ferdin, fakihin mülâhazasına ihtiyaç bırakmayan Ahmed İbnu Hanbel de Katâde İbnu Nu'man tarafından rivayet edilen şu nassı gösterir:

? ????????? ??????? ???????? ??????????? ????????????? ???????? ?????????????? ??????????? ??? ????????? ????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ??? ????????

"Kurbanların ve hedyin (Kâbe'ye bağışlanan kurban) etlerini satmayın, (hayır yolunda) tasarruf edin ve yiyin. Derilerinden de istifade edin ama satmayın. Etlerinden başkalarına yedirseniz bile kendiniz de dilerseniz yiyin."
4- Kurban derisinden, kurbanı kesen kimsenin şahsen istifadesi caiz addedilmiştir. Ancak bu, satarak parasından istifade şeklinde değil, ev eşyası olarak kullanma şartıyladır. Elek yapmak, post yapmak, tuluk, dağarcık yapmak gibi. Herhalde en isabetli davranış Allah rızası için bağışlamaktır.
5- Kadı İyaz kurbanlığı, bilhassa büyük baş olanları çullamanın sünnet olduğunu, örtülecek çulun nefâset ve değerinin, kurbanı kesen kimsenin maddî hâline göre değişebileceğini söyler.
Tabiî ki, çulun bağışlanması da sünnettir.
6- Hadisten kurbanla ilgili işlerin vekâleten bir başkasına devredilebileceği hükmü de çıkarılmıştır.
7- Bu vesile ile şunu da belirtelim: Kurban adı altında kesilen her etten sahibi yiyemez. Udhiye denen, yıllık olarak kurban bayramında kesilmesi vacib olan kurbanın etinden kesen yiyebilir. Keza hacc-ı kıran ve hacc-ı temettu yapan kimsenin Harem bölgesinde kestiği hedy (buna uhdiye denmez) Hanefîlere göre yenebilir. Keza, Kâbe'ye bağışlanan hedyü'ttetavvu Harem bölgesinde kesilince etini kesen kimse yiyebilir. Amma:
* Hacc cinayetleri sebebiyle kesilen ceza kurbanlarının eti,
* Fukaraya bağışlanan nezir kurbanlarının eti,
* Fidye olarak kesilen kurbanların eti, kesen tarafından yenmez. Yediği takdirde o miktarda bağışta bulunur.
* Şafîilere göre temettu ve kıran haccında kesilen kurban etini sahibi yiyemez, çünkü ona göre bu kurban bir nevi ceza kurbanıdır.[659]
?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ????????? #: ??????? ???????? ???? ???????? ???????? ????? ????? ???? ????[. ????? ??????? .

6. (1523)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanlığını (Mekke ile Medine arasında bir mevki olan) Kudeyd'de satın almıştı. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de aynen öyle yaptı." [Tirmizî, Hacc 68, (907).] [660]

ONBİRİNCİ BÂB

FEVÂT, İHSAR VE FİDYE

Bu babta dört fasıl vardır.
*
BİRİNCİ FASIL
HASTALIK VE EZA SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR
*
İKİNCİ FASIL
DÜŞMAN SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
SAYIDA HATAYA DÜŞENLER
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

UMUMI AÇıKLAMALAR

Bu babta, hacc menasikinde husule gelen aksamalar üzerinde durulacaktır. Bir başka ifade ile, aksama çeşitleri, bunlara terettüp eden hükümler, aksamaların telâfi yolları var mıdır? Varsa nelerdir?.. vs. Bu konularla ilgili hadisler görülecektir. Başlıkta geçen ıstılahlar:
İhsar: İster umre ve isterse hacc için ihrama giren bir kimsenin, herhangi bir sebeple tavaf ve vakfe yapmaktan alıkonması demektir. Bu mani, düşmandır, hastalıktır, yılan veya akrep zehirlemesidir... vs. Kûfîler bu sebepleri; "kırık, hastalık, korku" diye özetlemişlerdir. Aynî, Ebu Hanife ve ashabının: "İhsar, hacının Beytullah'a ulaşmasına mani olan hastalık, düşman, kırık, nafakanın kaybı gibi şeylerin hepsidir" dediğini kaydeder. Leys İbnu Sa'd, Mâlik, Şâfîî, Ahmed ve İshâk'a göre ihsâr sadece düşmanla olur, hastalıkla olmaz. İhsâra uğrayan (muhsar), Mekke'ye hayvan veya bedelini gönderir. Tayin edilen vakit geçinceye kadar ihramda kalır. Hedy kesilince (Hanefîlerce) ihramdan çıkar. Şafîîler traş da olarak ihramdan çıkar. İmam Mâlik: "İhsar hacc için vardır, umre için yoktur, mu'temir, Beytullah'a varıncaya kadar ihramdan çıkmaz. Zîra onun için, haccda olduğu gibi zamanla kayıtlanmak yoktur, umreyi kaçırma gibi bir durum yoktur. Senenin her gününde umre yapabilir, öyle ise, engel kalkıncaya kadar bekler" demiştir.
Fevat: Hacc yapmak maksadıyla ihrama giren kimsenin Arafat vakfesine vakti içerisinde yetişemeyip kaçırmasıdır. Onun vakti, arefe günü öğleden sonrası ile bayram sabahı (10 Zilhicce) sabah vakti (fecr-i sadık) girmezden öncesine kadarki zamandır. Bu zaman içinde Arafat'ta bulunamayan vakfeyi kaçırmış olur.
Fidye: Esas itibarıyla esiri esâretten kurtarmak için ödenen maddî karşılıktır, buna îfa da denir. Hacc bahsinde fidye hacc veya umre ile ilgili menasikte husule gelen aksaklıkları -ki bunlara cinayet de denir- telâfi için îfa edilen cezalardır. Kurban, sadaka, oruç hepsi de mezkur fidyenin çeşitleridir. [661]

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE EZÂ SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR

?1? ?? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????????? # ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ??????????? ???? ???????. ??????: ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????. ???: ????????? ?????? ??????? ??????? ?? ??????? ????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ????? ??? ??????? ????????? ? ?????? ?????? ????? ??????. ????????? ????? ?Œ??: ?????? ????? ???????? ???????? ??? ???? ???? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ??? ???????? ??? ??????[. ????? ?????.»?????????« ??? ?????? ??? ???? ????????? ??????? ????? .

1. (1524)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Biz Hudeybiye'de iken), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma geldi. O sırada ben tenceremin altını yakıyordum. Yüzümde de bitler kaynaşıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Başındaki şu böcekler seni rahatsız etmiyor mu?" diye sordu. Ben:
"Evet! ediyor!" dedim.. Bana:
"Öyleyse traş ol ve üç gün oruç tut veya altı fakiri, her birine yarım sa' vermek suretiyle doyur veya bir kurban kes. (Bunlardan hangisini yaparsan olur)" dedi. Ancak bu saydıklarının önce hangisini zikretmişti bilemiyorum" diye cevap verdi. Tam o sırada şu âyet nazil oldu:
?????? ????? ???????? ???????? ??? ???? ???? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ??? ???????? ??? ??????
"Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan, yahud da kurbandan biriyle fidye vacib olur..." (Bakara 196).
[Buhârî, Muhsar 5, 6, 7, 8, Megâzî 35, Tefsir, Bakara 32, Merdâ 16, Tıbb 16; Müslim, Hac 80, (1201); Muvatta, Hacc 337,. (1, 417); Ebu Dâvud, Menâsik 43 (1856-1861); Tirmizî, Hacc 107 (953); Nesâî, Hacc 96, (5, 194, 195); İbnu Mâce, Menâsik 91, (3079).][662]

AÇIKLAMA:

1- Teysir metninin baş kısmında hareke yanlıştır, şöyle olacak: ???? ??????? ??????? ?????? Mâna da yukarıda verdiğimiz gibi.
2- Hadisin bazı vecihleri daha teferruatlı: "Biz Hudeybiye'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte ihramlı idik. Müşrikler bize engel olmuşlar, umre yapamıyorduk. Kulaklarıma kadar inen (gür) saçlarım vardı. Yüzümde bitler kaynaşıyordu [öyle ki, başımdaki her tüyün tepeden tırnağa bit dolduğunu zannettim]. (Fakat ihramlı olduğum için dokunamıyordum)[663] Bana:
"Başındaki şu böcekler seni rahatsız etmiyor mu?" diye sordu.
"Evet!" diye cevap verdim. Derken şu âyet nazil oldu...."
3- Burada, traş olma yasağına uymama hâlinde terettüp eden ceza gözükmektedir. Rivayetten anlaşılacağı üzere, ihrama girdikten sonra temizleyemediği için birden çoğalan bitler yüzüne dökülecek, her kılı tepeden tırnağa bit olmuş zannettirecek bir hâl alır ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal edecek derecede bunların verdiği rahatsızlık artar.
Bu durum üzerine nazil olan âyet, böyle durumlarda "fidye" ödemek kaydıyla yasağın ihlâl edilebileceğini bildirir. Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) traş olmak suretiyle bitten temizlenebilecek, ancak âyetin beyan ettiği fidyelerden biriyle aksamayı telâfi edecektir. Âyette fidye olarak şunlar zikredilir:
* Oruç.
* Sadaka.
* Kurban.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadedinde olduğumuz hadiste bunların miktarını tayin etmektedir:
* Oruç: Üç gündür, âlimler bunun teşrik günlerinde tutulmasını mekruh addetmiştir
* Sadaka: Altı fakirin doyurulması. Burada bir fakire takdir edilecek miktar yarım sa'dır.
* Kurban: Bir koyun veya keçidir. Dileyen sığır veya deve kesebilir, koyundan fazlası teberrudur.[664]

4- Fidyede muhayyerlik

FİDYEDE MUHAYYERLİK:

Âyet ve hadis, ihramlı iken traş olan kimsenin oruç, sadaka ve kurban nev'inden bir fidyede bulunmasını emretmektedir. Ancak, hatıra şu soru gelmektedir: Kişi bunlardan birini seçmekte serbest mi yoksa âyette gelen sırayla gücü yeteni mi yapacaktır?
Âlimler bu meseleye farklı cevap vermiştir. Öncelikle şunu belirtelim: Bu meseleye temâs eden rivayet çok farklı vecihlerden gelmiştir ve hadislerde her seferinde oruç, sadaka, kurban sırası görülmez, bazıları önce kurbanı zikreder.
Hatta bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'b'a:
"Bir koyun bulabilir misin?" diye sorar. Ka'b bulamayacağını söyleyince:
"Öyle ise ya oruç tut, ya fakir doyur!" demiştir.
Ayrıca, hadisin bazı vechinde, "Bunlardan hangisini yaparsan olur" ziyadesi de mevcuttur.
Hülâsa bir kısım âlimler, bunlardan birini yapmakta ferdin muhayyer olduğunu söylemiştir. İbnu Abdilberr bütün beldelerdeki âlimlerin bu kanaatte olduğunu belirtir.
Ancak Ebu Hanife, İmam Şâfiî ve Ebu Sevr muhayyerliğin zaruret zamanına ait olduğunu söylemiştir. Yani traş olmaya mecbur olan kimse muhayyerdir, fidyesini dilediği şekilde yerine getirir. Fakat keyfî olarak traş olup, ihram yasağı işleyen günahkâr olur ve buna ihtiyar tanınmaz. En ağırı olan kurban kesmeye mecburdur. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Ka'b'a önce kurban kesip kesemeyeceğini sormuştu.
Ebu Âvene bu hadisi esas alarak: "Hayvan kesmeye muktedir olanlar oruç tutmaz, fakir de doyuramaz" hükmüne ulaşır. Ancak bu görüş fazla taraftar bulmamıştır.[665]

5- Fidyenin yeri.

FİDYENİN YERİ:

Sadedinde olduğumuz hadis, ihram cinayeti sebebiyle ödenmesi vacib olan fidyenin ödeneceği yer hususunda bir tasrihde bulunmamıştır. Bu sebeple, fidyenin edâ edileceği yer hususunda ulemâ ihtilâf etmiştir.
* Ebu Hanife'den birkaç farklı fetva rivayet edilmiştir. Bir rivayete göre, hayvan kesme işi de, fakir doyurma işi de Mekke'de olmalıdır, başka yerde caiz değildir.
Bir başka rivayete göre kurban kesimi sadece Mekke'de caizdir, fakir doyurma işi başka yerde de olabilir.
* İmam Mâlik, hadisin mutlak gelmiş olmasına bakarak: "Fidyenin nerede olsa edâ edilebileceğine hükmetmiştir. Ona göre, bunun kurban kesmek, oruç tutmak veya fakir doyurmak şekillerinden biriyle yerine getirilmesi arasında fark yoktur, hangi şekilde olursa olsun, her yerde edâ edilebilir.
* İmam Şâfiî, hayvan kesmekle, fakir doyurma işinin sâdece Mekke'de veya Harem-i Şerif'te câiz olacağına hükmetmiştir.
* Tâvus, Atâ, Mücâhid ve Hasan-ı Basrî'nin de kurban ve fakir doyurma işlerinin sadece Mekke'de câiz olacağını söylediklerini rivayet etmiştir.
Fidye, oruç tutmak şeklinde yerine getirilmesi halinde, her yerde tutulabileceği hususunda ulemânın ihtilâfı yoktur.[666]

6- Sadaka.

SADAKA:

Fidye olarak ödenecek sadaka altı fakiri doyurmaktır. Bu, bir fakiri altı gün doyurmak şeklinde edâ edilebileceği gibi, altı fakiri -mutad üzere günde iki öğün hesabıyla- bir gün doyurmak şeklinde de edâ edilebilir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu maksadla yapılacak harcamanın asgarî miktarını da belirtir: Yarım sa'. İmâm Mâlik, Şâfiî, İshâk, Ebu Sevr ve Dâvud-u Zâhirî'ye göre keffâret buğday, arpa ve kuru hurma gibi şeylerin hepsinden yarım sa' olarak verilir

İmam-ı Âzam'a göre bu fidye buğdaydan yarım sa', arpa veya kuru hurmadan bir sa' verilir. Süfyân-ı Sevrî de böyle hükmeder.
Bir sa' örfî dirhemle 2,120 kg'dır.
İbnu't-Tîn ve diğer bir kısım âlimler bu hadis vesilesiyle şöyle demişlerdir:
"Şârî, burada bir günlük orucu bir sa'lık sadakaya muâdil kıldı. Halbuki, Ramazan orucunu yemede ise, bir günlük orucu bir müdd'lük sadakaya muâdil kıldı (Müdd, sa'ın dörtte biri). Zıhâr ve Ramazan'da cima için de böyle kıldı. Yemin kefâretinde ise, bir gün orucu 3,3 müdde muâdil kıldı. Bu durum, hudud ve takdirâtta kıyasın câri olmadığına en kavi delildir. (Şârî ne beyan etmişse o esastır)."[667]

?2? ??? ????????? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? # ????: ???? ?????? ?? ????? ????? ????? ????????? ??????? ???? ???????[. ????? ????? ?????.

2. (1525)- el-Haccâc İbnu Amr el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kimin (bir bacağı) kırılır veya sakatlanırsa ihramdan çıkar (ve memleketine döner ve müteâkip sene yeniden hacc yapar." [Tirmizî, Hacc 96, (940); Ebu Dâvud, Menâsik 44 (1862); Nesâî, Hacc 102, (5, 198, 199).][668]

AÇIKLAMA:

1- Kur'ân-ı Kerim, hacc için ihram giydikten sonra, meşru bir engelle karşılaşarak hacc yapamayanlar hakkında şöyle der: ????? ??????????? ????? ?????????? ???? ????????? "..Fakat (herhangi bir sebeple hacc ve umreden) alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurbanı (gönderin, bununla beraber) kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin.." (Bakara 196).
2- Sadedinde olduğumuz hadis-i şerif, kırık veya sakatlanmanın, âyette ruhsat verilen bir mazeret olduğunu, böyle bir kimsenin ihramdan hemen çıkıp memleketine dönebileceğini beyan buyurmaktadır.
Hattâbi der ki: "Hadiste "gelecek sene haccını yeniler" kaydı, farz olan hacca niyet eden içindir. Eğer nafile bir hacc yapıyor idiyse, bu ihsâr sebebiyle kesmesi gereken dışında kendisine bir şey gerekmez." İmam Malik ve Şâfî'nin hükmü böyledir.
Hattâbî şunu da söylemiştir: "Bu hadis, düşman engellemesi olmadan, ihramlıya ârız olan hastalık ve diğer bir özür de ihsârdır diyen Ebu Hanife, onun ashabı ve Sevrî gibileri için hüccettir."
Ebu Hanife ve ashabı: "Bu engellemeye mâruz kalana, ihsâr kurbanı dışında, bilahere hem umre ve hem de hacc gerekir" derler.
Mücâhid, Şa'bî ve İkrime de: "Gelecek yıl hacc gerekir" demişlerdir.
3- Ulemâ, kırık ve sakatlanmanın ihsâra girmesi için ihrama girdikten sonra vukuunu şart koşarlar.[669]

?3? ??? ??? ????? ???? ????????? ?? ????.]?????? ???? ???? ??????? ????????? ???? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????????. ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ??? ????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????????? ????????? ????????. ????? ???
????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????. ????? ?????? ??? ??????????? ??????? ?????? ????????[.??? ???? ?? ????: ????? ???????? ?????? ???? ????????? ??? ???????? ?? ??????? ????? ??? ???????. ????? ???? .

3. (1526)- Ebu Esmâ Mevlâ Abdillah İbni Ca'fer (rahimehullah)'in anlatığına göre: "Efendisi Abdullah İbnu Ca'fer'le beraber Medine'den çıktılar. Sükyâ'da hasta olan Hüseyin İbnu Ali (radıyallahu anhümâ)'ye uğradılar, Abdullah İbnu Ca'fer, Hz. Hüseyin'le ilgilenmek için yanında kaldı. Haccın fevte uğramasından (o sene kaçırmaktan) korkarak Medine'de mukim Hz. Ali ve (zevcesi) Esma Bintu Umeys (radıyallahu anhümâ)'e haber gönderdi, bunlar derhal yanına geldiler. Hz. Hüseyin (radıyallahu anh) (ağrıdan şikayet ederek) başına işaret etti. Hz. Ali (radıyallahu anh) başının traş edilmesini emretti. Sonra onun adına Sükyâ'da kurban kesilmesini emretti ve bir deve kesildi."
Yahya İbnu Said der ki: "Bu seferinde Hz. Hüseyin (hacc maksadıyla) Mekke'ye müteveccihen Hz. Osman (radıyallahu anh)'la birlikte yola çıkmıştı." [Muvatta, Hacc 165, (1, 388).][670]

?4? ??? ???? ?? ???? ??????:]??? ????? ??????. ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ???? ??? ????????? ???? ???????????. ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????. ?????????? ??????? ??? ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ???????? ???????. ?????? ?????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

4. (1527)- Amr İbnu Saîd en-Nehaî (rahimehullah)'nin anlattığına göre: "(Umre yapmak üzere ihrama girdikten sonra) Zatu'ş-Şukûk denen yere varınca orada kendisini yılan sokar. Arkadaşları, bu meseleyi sorabilecekleri bir kimseyle karşılaşmak üzere, (herkesin gelip geçtiği ana) yola çıkarlar. Derken İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) karşılarına çıkar. Onlara şu fetvayı verir:
"Hemen bir hedy (kurbanlık) veya onun değeri miktarınca nakit parayı (Mekke'ye) gönderin. Onunla kendi aranıza bir günlük alâmet koyun, hedy kesildi mi ihramdan çıksın. Ayrıca, bu umreyi de bilâhere kaza etmen gerekir." [Rezîn tahriç etmiştir.] [671]

AÇIKLAMA:

İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un tavsiye ettiği bir günlük alâmetten maksad, kurbanın Harem bölgesine ulaşacağı tahmin edilen müddet olsa gerektir. Hedyin mahalline varmadan ihramdan çıkılmış olmaması için, bunun önceden tahmin edilmesi, vazifelendirilen şahsın bu takvime göre vazifeyi tamamlaması gerekir. Rivayette, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) Zâtu'ş-Şukuk'la Harem arasını bir günlük mesâfe olarak takdir etmiş olmalıdır.
Hanefîlere göre muhsar, Harem bölgesinde ise, bulunduğu yerde kurban kesip ihramdan çıkabilir. Harem bölgesinin dışında ise, belirtilen vakitte kesilmek üzere kurban veya bedelini Harem bölgesine gönderir. Sadedinde olduğumuz hadisteki vak'anın, Harem bölgesi dışında cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Kurban kesilmeden ihramdan çıkmamalıdır. Kesilmiştir zanniyle önceden çıkıldığı tebeyyün ederse veya bu müddet içerisinde ihram yasakları işlenecek olursa ihram cinayeti işlemiş sayılır, fidyeye hükmedilir.
Şafîîlere göre, bu durumda ihsâr kurbanını bulunduğu yerde keser, Harem'e göndermesi şart değildir. [672]

İKİNCİ FASIL

DÜŞMAN TARAFINDAN MÂNİ OLUNAN KİMSE

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????? # ??????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ??????[. ????? ??????? .

1. (1528)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Hudeybiye'de) engellenmişti. Başını traş etti, kurbanını kesti, hanımlarına temasta bulundu, müteâkip sene umresini yaptı." [Buhârî, Muhsar 1.][673]

?2? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????? ?????? # ????? ????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????: ??????? ????? ????????? '???????? ?????????? ???: ?????? ???????? ????? ??????: ????? ??? ?? ????????? ?????????? ? ?????????? ????????. ???????????? ???? ???? ???????? ?? ????????? ?????? ???? ?????? ??? ?????????? ?? ????????? ?????????[. ????? ???? .

2. (1529)- Nâciye İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Hudeybiye'de) kurbanlıkların önü kesildiği zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Kurbanlığı benimle gönder, onu Harem'de keseyim!" dedim. Bana:
"Bunu nasıl yapacaksın?" dedi. Ben:
"Onların göremeyecekleri yerlerden ve vâdilerden götürürüm" dedim. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] müsaade etti. Ben de onu götürüp Harem'de kestim.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Harem'de kesilmesi için benimle göndermişti. Çünkü (Mekkeli müşrikler) kendisine mâni olmuşlardı." [Rezîn'in ilâvesidir (İbnu Hacer, bu rivayeti Nesâî'den naklen Fethu'l-Bârî'de kaydeder (4, 382).][674]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, "Muhsarın yani hac ve umre yapmasına engel çıkarılan kimsenin, ihramdan çıkabilmesi için kurbanının Harem bölgesinde kesilmesi şarttır" diyen Hanefî görüşü te'yid eden rivayetlerden biri olmaktadır. Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye yılında, Nâciye İbnu Cündüb'ü -müşriklerin göremeyeceği yollardan- hedyi ile göndererek Harem hududu içerisinde kesilmesini sağlamıştır. Mukabil görüşü benimseyenler, bunun vücub ifade etmediğini, zîra geri kalan kurbanların Hıll'de yani Harem dışında kesildiğini söylerler.
2- Bu rivayet, İmam Mâlik'e nisbet edilen ihsâr ahkâmı hacca mahsustur, umrede yoktur; umrede engelle karşılaşan kimse, Kâbe'ye ulaşmadan ihramdan çıkamaz, zîra haccda olduğu gibi, umre zamanla kayıtlı değildir, umrenin fevt olması diye bir şey mevzubahis değildir, senenin her gününde umre yapabilir görüşünü de reddeder.[675]

?3? ??? ???? ???:]???? ???????? ???????? ????? ?? ???? ???????? ???? ??? ??????? ????????? '??? ????? ?????? # ???????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ??????????????????? ?????????? ????????? ???? ????? ???? ?????? ????????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ???? ?????????? ??? ?????????. ???? ??? ????? ?????? # ????? ??????? ??? ??????? ?????? ??? ??? ??????? ??[. ????? ??????? ?? ????? ??? 3.

(1530)- İmam Mâlik (rahimehullah) demiştir ki: "Kişi (haccda) düşman sebebiyle engellenirse, her nerede engele maruz kaldı ise, orada traş olup ihramdan çıkar. Kendisine yeniden bunu kaza etmesi gerekmez. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab'ı (radıyallahu anhüm), kurbanlığı Hudeybiye'de kestiler. Beytullah'ta kesilmek üzere gönderilen kurbanlıklar mahalline varmazdan ve tavaf yapmazdan önce traş olup, her çeşit ihram yasaklarından çıktılar. Ve dahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın birisine umre menâsikinden) bir şey yapması veya (o anda yapmadığını) sonradan yapmasını emrettiği de sahih değilir." [Muvatta, Hacc 98, (1, 360); Buhârî, Muhsar 4 (Bab başlığında).][676]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, İmam Mâlik hazretleri, bir önceki rivayeti ve benzerlerini sahih kabul etmemektedir. Muvatta'daki rivayette ????? ???? ????? şeklinde değil, ????? ???? ???????? yani "ve dahi... bilinmiyor" şeklinde gelmiştir, mâna esasta farksızdır.
2- Engelleme (ihsâr) sebebiyle, umre yapılmadan kurbanların Hudeybiye'de kesilmesi kesinlik kazanınca İmam Mâlik (rahimehullah)'in: "Muhsar, kurbanlığını Harem'e göndermeden, bulunduğu yerde kesip traş olarak ihramdan çıkar" hükmüne varması tabiidir. Bu aynı zamanda Cumhur'un hükmüdür.
3- İmam Mâlik'i "her nerede olursa" hükmüne götüren husus Hudeybiye'nin Harem'in dışında olmasıdır. Ancak Atâ ve daha başkaları Hudeybiye'deki kesimin Harem'de olduğunu söylemiştir.
4- Yukarıdaki rivayetle ilgili olarak, İbnu Hacer'in İmam Şâfiî (rahimehullah)'den kaydettiği bir tahlili kaydetmede fayda görüyoruz:
İmam Şâfiî Hudeybiye'yi, bir rivayette Harem'in dışında, bir başka rivayette de yarısı Harem'de ve yarısı Hıll'de olarak değerlendirmiş ise de Müslümanların kurbanları Harem dışında, yani Hıll'de kestiklerine hükmetmiştir. Bu hükme varırken âyetten istidlâl eder. Zîra ayette: ???? ?? ?? ??????????? ?????? ?????? ??? ???? ???? "Onlar küfreden, sizi Mescid-i Haram'dan ve alıkonulmuş kurbanlıkların mahalline ulaşmasından menedenlerdir..." (Feth 25) buyurulmaktadır. Şâfiî hazretleri der ki: "Âyette geçen kurbanlığın mahallinden murad âlimlere göre Harem'dir. Âyette, Cenab-ı Hakk müşriklerin buna mâni olduklarını Harem'e gidemediklerini haber vermektedir. Yine der ki: "Kesime nerede engel çıkarıldı ise orada ihramdan çıktı. Daha sonra bunun kazası da yok. Çünkü, âyet-i kerimede kaza edilmesinden söz edilmemiştir. Meğâzî yazarlarının haberlerinden tesbit ettiklerim bu söylediklerimi te'yid eder mahiyettedir. Zîra, onların rivayetlerini inceleyerek şu hususu öğrendik: Hudeybiye Seferi'nde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte tanınmış şahıslar vardı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) umretü'lkazayı îfa etti, ancak bu meşhurlardan bir kısmı ne mal, ne can yönünden hiç bir mâzeretleri olmadığı halde Medine'de kaldı. Şayet yapılmayan umreyi kaza etmek bir vecibe olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu şahıslara ondan geri kalmamalarını emrederdi."
Şâfiî hazretleri bir başka yerde şöyle der: "Bu umrenin Umretü'l-Kaza diye isimlenmesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile Kureyş arasında cereyan eden mukâzât (= karşılıklı hükümleşme) (hükümleşme, muâhede) den ileri gelir, bu umrenin kaza edilmesinin vacib olmasından değil."
İbnu Hacer der ki: "Vakidî, Megâzî'de, Zührî ve Ebu Ma'şer tarikinden rivayet eder ki: "Dediler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına umreye katılmalarını emretti. Hayber'de şehid düşenlerle ölenler dışında hiç kimse geri kalmadı, hepsi katıldı. Katılanların sayısı iki bin kişi idi." Şâyet sahihse bu rivayetle, bundan önceki rivayetin arasını te'lif etmek mümkündür, şöyle ki: "Buradaki "emir" vücub emri değil, istihbâb emridir. Zîra Şâfiî hazretleri umretü'lkaza ya özürsüz olarak bir grub Ashab'ın katılmadığını cezmederek (kesin bir üslubla) ifade ediyor. Keza, yine Vâkidî, İbnu Ömer hadisi olarak rivayet

eder ki, İbnu Ömer: "Bu umre, kaza umresi değildir, bilâkis Kureyş'le yapılan antlaşmada: "Müslümanlar gelecek sene engellendikleri ayda umre yapacaklar" diye bir şart vardı, bu madde gereği Kureyşliler, Müslümanlara müsaade ettiler." [677]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MÜDDETTE YANILANLAR VEYA YOLU KAYBEDENLER

?1? ?? ?????? ?? ????]???? ???? ??????? ?'????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ???????????? ???? ??????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????? ???? ??????: ??????? ??? ???????? ??????????? ????? ???? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??? ??????????? ???? ???????[. ????? ???? .

1. (1531)- Süleymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Ebu Eyyûb el-Ensârî (radıyallahu anh) hacc yapmak üzere yola çıktı. Mekke yolu üzerindeki Bâdiye'ye gelince develerini kaybetti. Yevm-i nahrde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek, durumu ona anlattı. Hz. Ömer (radıyallahu anh) kendisine:
"Önce umre yapıyorsun gibi hareket et. Sonra ihramdan çık. Sonra müteâkip senenin haccına yetişirsen hacc yap, kolayına giden bir de kurban kes." [Muvatta, Hacc 153, (1, 383).][678]

AÇIKLAMA:

1- Muvatta'nın rivayetinde Bâdiye değil, Nâziye geçer. Burası da Mekke yolu üzerinde bir yer adıdır, ama Bâdiye'nin bir başka adı değil, ayrı bir mevkidir.
2- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in: "Umre yapıyorsun gibi hareket et" sözü; "Haccını umreye çevir ve ihramdan çık" demektir. Zîra yevm-i nahrde Mekke'ye gelen kimse vakfeleri kaçırmış demektir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) hacc niyetiyle girdiği ihramdan da umre yaparak çıkabileceğini söylemiş olmaktadır.[679]

?2? ???? ?????]???? ???????? ??? ?'?????? ????? ?????? ????????? ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????: ????????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ????? ???? ???? ????????? ?????? ???????? ??????: ??????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??? ???? ???????? ????? ????????? ??? ????????? ?????????? ????? ???? ?????? ????? ????????? ????????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ??????? ?? ??????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ???? .

2. (1532)- Yine Süleyman İbnu Yesar'dan rivayet edildiğine göre: "Hebbâr İbnu'l-Esved, yevm-i nahrde kurban kesmekte olan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek: "Ey mü'minlerin emîri, hesapta yanıldık. Biz bugünü arefe günü diye hesaplıyorduk" dedi. Hz. Ömer:
"Öyleyse Mekke'ye git, sen ve beraberindekiler tavaf edin, beraberinizde kurban getirdiyseniz bir kurban kesin. Sonra traş olun veya saçınızı kısa kesin ve (artık memleketinize) dönün. Gelecek yıl yeniden hacc yapın, kurban kesin. Kurbanlık bulamayan, üç gün hacc sırasında, yedi gün de dönüşte olmak üzere (on gün) oruç tutsun." [Muvatta, Hacc 154, (1, 383).][680]

AÇIKLAMA:

1- Zürkânî, Hebbâr'ın, hacc için Şam'dan geldiğini belirtir.
2- Daha önce belirtildiği üzere, Arafat vakfesini kaçıran, haccını müteâkip sene yeniler. Burada mesele ihramdan çıkma ile ilgilidir. Zîra ihrama girmiş olan birisi hacc veya umre yapmadan ihramdan çıkamaz. Şu halde Arafat vakfesini kaçıran kimse, haccı kaçırdığına göre, ihramdan çıkabilmek için umre yapacaktır. Şöyle ki:
Niyet ettiği haccın çeşidine göre:
1) Hac-ı İfrad'a niyet eden, umre yapar ve ihramdan çıkar, müteâkip yılların birinde haccını kaza eder.
2) Hacc-ı temettuya niyet etmiş idiyse, vakfeye yetişemediği için zaten temettu bâtıl olur, bu sebeple temettu kurbanı kesmesi gerekmez. Bir umre daha yaparak ihramdan çıkar. Haccını daha sonraki yıllarda kaza eder.
3) Hacc-ı kıran için niyetlenmiş olan, vakfenin fevtinden önce umre yaptı idiyse, ikinci bir umre daha yaparak ihramdan çıkar, hacc yapamadığı için kurban gerekmez. Eğer vakfenin fevtinden önce umre yapmamış ise, önce umre ihramından çıkmak için tavaf ve sa'y yapar. Sonra hacc ihramı için ikinci kere tavaf ve sa'y yapar, traş olup ihramdan çıkar. Müteâkip yıllarda haccını kaza eder.
Sadedinde olduğumuz rivayette, Arafat vakfesini fevt eden (kaçıran) kimseye Hz. Ömer kurban kesmesini de emreder, Hanefî mezhebinde, haccın hangi çeşidine niyet edilmiş olursa olsun, ceza kurbanı gerekmez. Çünkü ihramdan çıkmak için yapılan umreler, ihsârlı kimsenin kestiği kurban yerine geçer.
İmam Mâlik, hacc-ı kırana niyet eden kimsenin vakfeyi kaçırması halinde, ihramdan çıkabilmesi için iki kurban kesmesi gerektiğini söyler: Biri hacc-ı kırân için, biri de haccın fevti için. Bu ikinci kurban ceza kurbanıdır. Zürkânî der ki: Eğer haccı ifsad eden bir fiili varsa üçüncü bir kurban daha keser. [681]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ???? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ??:]??? ??????????? ???? ???????? ???? ?????[. ????? ???? .

1. (1533)- Hz. Ali ve Hz. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demişlerdir ki: "İhsarlıya âyet-i kerimede ????? ??????????? ???? ????????? "...kolayınıza gelen kurbanı..." ifadesiyle emredilmiş bulunan kurbandan (Bakara 196) maksad bir koyundur." [Muvatta, Hacc 158).][682]

AÇIKLAMA:

Hedy, hacc menasikine bağlı olarak kesilen kurbanlarla, Kâbe'ye hediye edilen kurbanlara denir. Hedy büyük baş havyandan da olabilir, küçük baş hayvandan da. Âyette ihsârlıya hedy emredilmekte fakat bunun cinsi belirtilmemektedir. Hz. Ali, burada deve, sığır gibi büyük baş hayvanın değil, koyun, keçi gibi -kurban olarak sunulması câiz olan- küçük baş hayvanın kastedildiğini açıklamaktadır.[683]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????????. ??????:

???????? ??? ???????? ??? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ????? ????? ???? ??? ?????? ??? ???????? ?? ???????[. ????? ???? ??? ????: ????. ????? ????? ???? .2.

(1534)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den rivayet edilmiştir ki: ????? ??????????? ???? ????????? "(İhsârlıya kolayına gelen bir hedy terettüp eder) âyetinden sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Bundan maksad ya bir deve veya bir sığır veya yedi koyundur. Bir koyun kesmem, bana oruç tutmamdan veya bir deveye ortak olmamdan daha hoş gelir." [Muvatta, Hacc 160. (Muvatta'da hadisin, "sığır" kelimesine kadar olan kısmı mezkurdur. Geri kalan kısmını Rezîn zikretmiştir).] [684]

AÇIKLAMA:

Zürkânî, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in âyette ihsârlıya emredilen kurbanı deve veya sığır anlamış olmasını "istihbâb"a hamleder ve der ki: "İbnu Ömer şöyle demek istemiştir: "İhsârlı, şâyet bir sığır veya deve keserse bu daha iyidir, bunu yapmak müstehabdır." Binaenaleyh, Hz. Ali ve Hz. İbnu Abbâs'ın âyette kastedilen kurbanın "bir koyun" olacağı hususundaki tefsirlerine aykırı değildir, aralarında ihtilâf yoktur. Bu söylediğimize bizzat İbnu Ömer'in (müteakip rivayette gelecek olan) sözü delâlet eder: "Sadece bir koyun bulabilsem, bunu kurban etmem, bana oruç tutmamdan daha hoş gelir" buyurmuştur. Mâlum olduğu üzere hedyin en üstünü devedir. Öyle ise deve kesmek nasıl âyette beyan edilen "kolayınıza gelen" olur?"[685]

?3? ??? ????? ?? ???? ?????]???? ????? ???? ????? ????????? ????? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????. ?????? ??? ???? ???????????????: ????? ???????? ?????????? ??????????. ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ???? ?????? ?????? ??????????? ‘???????? ??? ????????. ??????: ?? ???? ?????. ??????: ???? ??? ????????? ???? ?????? ??????? ???????. ???????? ???????? ???? ????? ??????????: ????? ???????? ??? ???? ??????????? ??????: ????????. ????????: ??? ????????? ????? ???? ??????: ???? ???? ????? ??? ??? ??????? ????? ??????? ?????? ????? ??? ?? ????? [. ????? ???? .

3. (1535)- Sadaka İbnu Yesâr el-Mekkî anlatıyor: "Saçları örtülü Yemenli bir kimse İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e gelip:
"Ey Ebû Abdirrahmân, ben müstakil bir umre yapmak üzere geldim" dedi. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ):
"Ben seninle olsaydım da bana sormuş bulunsaydın, sana hacc-ı kıran yapmanı emrederdim" dedi. Adam:
"Bu zaten öyleydi (ancak kaçırdım)" dedi. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ):
"Başındaki saçlardan şu uçuşanları al (kes) ve kurban kes!" dedi. (Orada bulunan) Iraklı bir kadın söze karıştı:
"Kurbanı da neymiş ey Ebu Abdirrahman?"
"Kurbanıdır!" Kadın tekrar sordu.
"Kurbanı nedir?" İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şu cevabı verdi:
"Sadece bir koyun bulabilsem, onu kurban etmem bana oruç tutmamdan daha hoş gelir." [Muvatta, Hacc 162, (1, 386-387).][686]

AÇIKLAMA:

Yemenlinin: "Bu zaten öyleydi" diye tercüme ettiğimiz ????????? ????? cevabını, Zürkânî: "Benim size haber verdiğim, temettudan idi" diye anlar. Ebu Abdilmelik aynı cevabı şöyle anlamıştır: "Senin söylediğini kaçırdım. Zîra artık ben, umre için tavaf ve sa'y yaptım. Şimdi bana ne lâzım: Traş mı, kısaltma mı?"
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in cevabından şu anlaşılmıştır:
"Başındaki saçlardan uzun olanları kısalt ve temettu için de kurban kes!"
İbnu Ömer, kadının "Kurbanı da neymiş?" sorusuna, iki ayrı sefer mücmel şekilde "kurbanıdır" diye cevap verir, açıklama yapmaz. Zîra, adamın en iyisini keseceğini ümid etmektedir. Çünkü kurban kelimesine deve, sığır, koyun, keçi hepsi girer, en iyisini anlayarak deve kesmesini temenni etmektedir. Ancak, kadının ısrarlı sorusu karşısında İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) açıklamak mecburiyetinde kalıyor. Ve tek koyunu kurban etmenin, böylece kurbanın, oruca tercih edilmesinin nazarında daha hoş olduğunu belirtiyor. Zürkânî: "İbnu Ömer'in bu sözü, daha önceki "âyetteki hedy'den murat deve veya sığırdır" hükmüne iki açıdan muhalif düşmez:
1- Bu fetvasından rücû etmiş olabilir.
2- Sığır ve deve bulamayanlara diyerek kayıtlı olarak koyuna ruhsat vermiş olabilir. Zîra kim sığır veya deve kesebilirse, kendisi için bu efdaldir" der. [687]

ONİKİNCİ BÂB

MEKKE'YE GİRİŞ, KONAKLAMA VE ORADAN ÇIKIŞ ÂDÂBI

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????????]???? ???? ????? # ?????? ??????? ???? ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ?????? ??????????. ???????? ???? ????????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»?????« ???? ????? ??????? ?? ???? ??? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? .

1. (1536)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'ye Kedâ'dan Bathâ'nın yanındaki yukarı yoldan girdi ve aşağı yoldan da çıktı." [Buhârî, Hacc 41, 15; Müslim, Hacc 223 (1257); Ebu Dâvud, Menâsik 45, (1866, 1867); Nesâz, 105, (5, 200); İbnu Mâce, Menâsik 26 (2940).][688]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke ve hatta Medine'ye girip çıkarken belli kaidelere uyduğu, bir nevi protokol uyguladığı görülmektedir. Sadedinde olduğumuz rivayet, Mekke'ye Kedâ mevkiinden girdiğini, buradaki Bathâ denen mevziden geçen yukarı yolu takiben şehre indiğini açıklamaktadır. "Seniyye; dağ yolu, geçit mânasına gelir.
2- İbnu Hacer, hadiste zikri geçen üst yolun, Mekke ahalisinin el-Muallâ adındaki kabristanına indiğini, bu yolun sarp, yokuş ve bozuk bulunduğunu, ilk defa Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin, sonra Abdülmelik Mehdi vs tarafından onarılıp düzlendiğini, hicrî 811'de tekrar tamir edildiğini, daha sonra Mısır Sultanı el-Meliku'l-Müeyyed tarafından 820 yılları civarında tamamen tamir edilip düzenlendiğini belirtir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'den çıkışta tâkip ettiği aşağı yola gelince, bu bazı rivayetlerde es-Seniyyetü's-Süflâ diye geçerken bâzılarında Küdâ diye geçer. Burası Kuaykıân dağı tarafında Şi'bu'ş-Şâmiyyîn'e yakın Şebîke kapısı yanındadır.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye yukarıki yoldan girer, şehri bu aşağı yoldan terkedermiş. Girişte, yukarı yolun tercih edilişi sebebiyle ilgili olarak şârihler muhtelif yorum kaydederek burdaki hikmeti belirtmeye çalışırlar:
1) Girişte yükseği tercih etmede mekâna ta'zim mevcuttur, aksi durumda ayrılığa işâret vardır.
2) Hz. İbrahim (aleyhisselam) Mekke'ye buradan girdiği için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onun sünnetine uymuştur.
3) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicret için ayrılırken, Mekke'den gizlice çıktı. Sonraki girişte zâhirdir ki herkesce görülecek şekilde yüksekten girmeyi tercih etti.
4) Bu istikametten şehre giren, Beytullah'la yüz yüze gelir.
5) Fetih günü oradan girmişti, sonra bunu âdet hâline getirdi.
Başka yorumlar da yapılmıştır. Müteakip bazı rivayetler de bu mevzuyu tamamlayacaktır.[689]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????]?????? ???? ??????? ????? ????? ?????? ??????????????? ????? ???????? ???? ???????????? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ??? ?????????? ???? ?????? ????????? ??? ?????? ????? ?????????? ????? ???????? ??????? ????????? ?‘?????? ?????????? ???? ????? ??????? ???????: ????? ?????? ???????? ???????. ???? ?????? ?????????? ???????????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ?????????? ????????? ?????? ???????? ????????????. ??????? ???? ????? ???? ??????? ????????????? ?????? ????????????? ??????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? # ?????? ????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (1537)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre: "O, iki dağ yolu arasındaki Zu-Tuvâ nâm mevkide geceyi geçirir, sonra Mekke'nin yukarı yolundan şehre girerdi. Hacc veya umre yapmak niyetiyle Mekke'ye geldiği vakit, devesini doğruca Beytullah'ın kapısının yanında ıhdırırdı. Sonra (hayvandan iner) Mescid-i Harâm'a girer, Haceru'l-Esved rüknüne gelir, oradan başlayarak yedi kere Beyt'i tavaf eder, ilk üçünde koşar, dördünde de yürürdü. Sonra tavaftan çıkar, evine dönmezden önce iki rek'at namaz kılar, Safâ ile Merve arasında da tavafta (sa'y) bulunurdu.
Hacc ve umreden çıktığı zaman, Zülhuleyfe'deki Bathâ'da devesini ıhtırırdı. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da devesini ıhtırırdı" [Buhârî, Hacc 38, 29, 148, 149; Müslim, Hacc 226 (1259); Muvatta, Hacc 6, (1, 324); Ebu Dâvud, Menâsik 45, (1865); Nesâî, Hacc 103, (5, 199).][690]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in Mekke'yi ve Kâbe'yi ziyaret âdâbını tanıtmaktadır. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine kılı kılına riayet ettiği ve hiçbir şahsî katkı ve değiştirmede bulunmadığı için, muhaddisler onun tarzını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tarzı olarak değerlendirirler.
2- Mekke'ye girerken yıkanma meselesi bütün ulemâca müstehab addedilmiştir. Bunun terki herhangi bir fidye gerektirmez. Bir kısım âlimler: "Abdest de kifayet eder" demiştir. İbnu Ömer'in ihramlı iken başını yıkamadığı 1227 numaralı hadiste belirtilmişti. Şu halde guslü başı dışında kalan bedenini yıkamasıdır.
Şâfiîler "Mekke'ye giren kimse yıkanmakdan âciz kalırsa teyemmüm eder" derler. Bazıları, Mekke'ye girerken müstehab olan yıkanmanın, mücerred giriş için değil tavaf için oluduğunu, tavaf yapayacaklara yıkanma terettüp etmeyeceğini söylemiştir.
3- Son paragrafta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve Hz. Abdullah İbnu Ömer'in Mekke'den dönerken Medine'ye girmezden önce Zülhuleyfe mevkiinin Bathâ noktasında bir müddet durduklarını belirtmektedir. Bilindiği üzere Zülhuleyfe Medine'ye yakın bir yerdir ve Medinelilerin mîkatıdır. Hacca gidenler orada ihram giyerler. (Daha fazla bilgi için 1187 numaralı hadise bakın).
4- Bu rivayet Hz. Abdullah İbnu Ömer'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın konakladığı her noktada aynen konakladığını ifade eder. [691]

?3? ??? ???? ???:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????????? ?????? ?????????? ????????????? ??????????? ?????????? ????????? ?????????? ????? ?? ????? ????? #[. ????? ????? ? ??????? .

3. (1538)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Muhassab'da öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarını kılar, bir miktar uyurdu. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle yaptığını söylerdi." [Buhârî, Hacc 149; Müslim, Hacc 337, (1310); Muvatta, Hacc 207; Tirmizî, Hacc 81, (921); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2012, 2013).][692]

?4? ??? ????? ????]??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????????? ???????[.

4. (1539)- Müslim'in bir rivayetinde: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) tahsib'i (Muhassab'da konaklamayı) sünnet bilirdi" denir.[693]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ???:]?????? ??????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ????? ????? #[. ????? ??????? ???????? .

5. (1540)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Tahsib (menâsike dahil olan) bir şey değildir, o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın konakladığı bir konaklama yeridir" derdi. [Buhârî, Hacc 147; Müslim, Hacc 341, (1312); Tirmizî, Hacc 81, (921).][694]

?6? ??? ???? ??? ?‘?? ???? ???? ????? ?????. ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ???????? ????? ?????? # ‘????? ???? ??????? ??????????[.

6. (1541)- Yine aynı kaynaklar Hz. Aişe'nin şu sözünü kaydederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), oraya inmiştir, çünkü orası, yola çıkmaya daha uygundur." [Buhârî, Hacc 147; Müslim, 339, (1311); Tirmizî, Hacc 82, (923); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2008).][695]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????????? ????? ?????? # ??? ??????? ???‘?????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

7. (1542)- Ebu Râfi' (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'dan ayrıldığı zaman Ebtah'a inmemi emretmedi. Fakat ben önceden gelip oraya bir çadır kurdum. Sonra O

(aleyhissalâtu vesselâm) da gelip oraya indi." [Müslim, Hacc 342, (1313); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2009).][696]

AÇIKLAMA:

1- Son kaydedilen beş hadis (1538-1542 arasındakiler) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, haccın bitiminde Muhassab'a inişiyle ilgili. Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu inişi menâsikten mi, değil mi, Ashab'ın farklı yorumu mevzubahis olmuştur.
Muhassab: burası Mina ile Mekke arasında Mina'ya daha yakın bir yer adıdır. Düzlüktür, çakılla kaplı olduğu için bu adı aldığı söylenir. Çünkü haseb "küçük taş, çakıl" mânasına gelir. Buraya Ebtah da denir.
Tahsîb: Muhassab denen yere inmek orada konaklamak demektir.
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'da hacc menasikini tamamladıktan sonra Medine'ye dönüş esnasında orada bir müddet konakladığı için, burada konaklamayı menâsikten saymış, hacc yaptıkça her seferinde orada bir müddet konaklamıştır. Sadece O değil, Ashab'tan başta Hülefâ-i Raşidîn olmak üzere diğer bâzılarının da bu sünneti devam ettirdikleri rivayetlerde gelmiştir (Müslim, Hacc 340).]
Ancak, yukarıda, İbnu Abbas, Hz. Aişe ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in âzadlısı ve hâdimi durumunda olan Ebu Râfi'nin rivayetleri nazar-ı dikkate alınınca, Muhassab'a inmek (veya tahsîb) menâsikden değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'yı terkedilmesi gereken müddeti içerisinde terketmiş Medine'ye yol hazırlıklarını ikmal için, düz bir yer olan Muhassab'da bir müddet daha kalarak oradan yola çıkmıştır. Şu halde Ashab'tan bazıları bunu, dönüş hazırlığına giren bir amel saymıştır. Hattâ Hz. Aişe, Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde: ???????? ??? ???? ????? ???? ???? ??????? "Oraya vallahi benim yüzümden indi" diye kesin ifadede bulunur. (1313 numaralı hadise bak.) Ancak İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi sünnete son derece bağlı kimseler için, sünnet olarak benimsenmesi için fiilin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan suduru kâfidir.
Ulemâ büyük çoğunluğu ile tahsîbin yani hacc dönüşü Muhassab veya Ebtah denen vâdide bir müddet konaklayıp dinlenmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.[697]

?8? ??? ????.]???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ?????[.

8. (1543)- Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke' ye girmek için guslederdi." [Tirmizî, Hacc 29, (852).][698]

AÇIKLAMA

1537 numaralı hadise bakın.

?9? ??? ?????:]????????? ????????? # ????????? ???????[. ????? ??????? .

9. (1544)- Bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke' ye girmek için gusletti" denmiştir. [Tirmizî, Hacc 29 (852).][699]

?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ??? ??? ????:]???????? ????? ? ?????????? ????? ?? ??????? ?????? ??????? ?????[.

10. (1545)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Mina gecelerinde, hiçbir hacı, Mina Akabesi'nin gerisinde geceyi geçirmemelidir."derdi. [Muvatta, Hacc 209, (1, 406).][700]

AÇIKLAMA:

Bayram günlerinde Mina'da kalmak ve geceyi orada geçirmek, İbnu Ömer'e göre vacibtir. Hatta Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İmam Mâlik'in mezheplerinde vacibtir. Sâdece Ebu Hanife mezhebinde sünnettir. Öyle ise, bu vâcibin tam yerine gelmesi, Mina hududu dahilinde geceyi geçirmeye bağlıdır. Akabe denen yer Mina'dan sayılmaz. Mekke ile Medine arasında hudud noktasıdır. Bu sebeple hiçbir geceyi bu hududun dışında geçirmemelidir. Muvatta'dan kaydedeceğimiz müteakip rivayette Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, hususî adamlar göndererek hudud dışına kimsenin çıkmamasını sağladığını göreceğiz.
Diğer üç mezhebe göre bu yasağa uymayana dem gerekir. [701]

?11? ??? ????:]????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ???? ??????? ???????????[. ??????? ???? .

11. (1546)- Bir diğer rivayet şöyle: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), (eyyâm-ı Mina'da hususî) adamlar göndererek, halkın Akabe'nin gerisine (Mina cihetine) girmelerini sağlardı." [Muvatta, Hacc 208, (1/406).][702]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçti.

?12? ??? ???? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ????????? ???????? ????????? # ?? ?????? ????? ?????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ????[. ????? ??????? ???? ???? .

12. (1547)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Hz. Abbâs (radıyallahu anh) Kâbe ile ilgili sikâye vazifesi, kendi sorumluluğunda olduğu için, eyyâm-ı Mina'yı Mekke'de geçirmek için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ona izin verdi." [Buhârî, Hacc 133, 75; Müslim, Hacc 346, (1315); Ebu Dâvud, Menâsik 75, (1959).][703]

AÇIKLAMA:

1- Eyyam-ı Mina (Mina günleri): Mina'da şeytan taşlanan günler, yani bayram günleri (Zilhicce'nin 10, 11 ve 12. günleri).
2- Sikâye: Câhiliye devrinden kalma haccla ilgili bir hizmetti. Kureyşliler hacılara kuru üzüm şerbeti sunarlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih'ten sonra Kâbe ile ilgili hizmetleri çoğunlukla lağvetmiş sadece birkaç tanesini korumuştur. İşte bu korunanlardan biri de sikâye hizmeti idi. Bu hizmet, câhiliye devrinde de Hz. Abbâs'ın üzerinde idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) amcası Abbâs'ın bu hizmette devam etmesine izin vermişti.
Bâzı rivayetler sikâye hizmetini "hacılara zemzem suyu dağıtmak" diye tarif eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ecdadından olan Abdümenaf, bu hizmet gereği tulumlarla su taşır, Kâbe'nin avlusundaki deriden kaplara doldurur, sonra da hacılara dağıtırmış. Bu vazife Abdumenaf'tan oğlu Hâşim'e, ondan

da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dedesi Abdulmuttalib'e geçmiş, Abdulmuttalib'ten oğlu Abbâs'a intikal etmiştir.
Bu hizmet, asırlarca Abbâs ahfâdında devam etmiştir.
3- Mina'da gecelemeye vacib diyenler, bu hükmü, hadisin bazı vecihlerinde geçen ruhsat kelimesinden çıkarırlar. "Hz. Abbas'ın izin talebi üzerine Mekke'de kalmaya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ruhsat veriyor. Ruhsatın zıddı azimettir, öyleyse Mina'da kalmak vacibtir, vacib olmasaydı, bu tâbirler kullanılmazdı..." vs. denmiştir. Üç mezhebten ayrı olarak, Hanefî mezhebinin Mina'da gecelemeye sünnet dediğini daha önce de belirttik. Ancak şunu da belirtelim ki, Mina gecelerinde orayı terketmek Hanefilere göre de mekruhtur. Çünkü sünnete aykırıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve ondan sonra diğer halifeler, hacc esnasında eyyam-ı Mina'da hep orada gecelemişlerdir. Orada gecelememek diğer mezheplerde dem gerektirir; Hanefilerde fidye gerekmez.[704]

?13? ??? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ??????????? ?????? ????? ???? ?????? ???????? ?????[. ????? ?????? .

13. (1548)- Alâ İbnu'l-Hadramî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhacir olanlar, menâsiklerini tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kalırlar." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 47; Müslim, Hacc 441,(1352); Tirmizî, Hacc 103, (949); Ebu Dâvud, Menâsik 96, (2022); Nesâî Taksiru's-Salât 4, (3, 122).][705]

AÇIKLAMA:

1- Mekke fethinden önce, Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirlerin, tekrar Mekke'ye dönüp yerleşmeleri haram kılınmıştı. Sonraları, bunlardan Mekke'ye hacc ve umre niyetiyle gelenlere bu vazifeleri îfadan sonra Mekke'de üç güne kadar oturmaları mübah kılındı. Ulemânın cumhuru bu hadislerden, Muhâcirler'in Mekke'ye gelip yerleşmelerinin haram kılındığı hükmünü çıkarmıştır.
Bazı âlimler ise bu yasağın hicretin her mü'mine vâcib kılındığı ilk devrelere ait olduğunu söylemiş, Muhacirler'in de Mekke'de veya bir başka yerde ikâmet edebileceklerini, yerleşebileceklerini söylemiştir.
Bu yasak hükmü, Mekke'ye hacc için gelen herkese ait bir yasak değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Medine'ye hicret etmiş olan "Muhacirler"e aittir.
Üç gün kalma izni, onları "misafir" vasfından çıkarıp "mukim" vasfına sokmayacağı içindir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta kararlılığını Muhacirler'den Sa'd İbnu Havle'nin, Veda haccı sırasında Mekke'de vefat edince, hicretle terkettiği yer olan Mekke'de vefat etmiş olmasından dolayı üzülmek suretiyle göstermiştir.
2- Bu hadisten bazı âlimler veda tavafının hacc menâsikinden olmayan müstakil bir ibadet olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü hadiste "....Menâsiklerini tamamladıktan sonra" denmektedir. Veda tavafı menâsikinin tamamlanmasından sonraki ikâmetin nihayetinde Mekke terkedilirken edâ edileceğine göre o ayrı bir ibadet olmalıdır..."denmiştir.[706]

?14? ??? ???? ?????? ?????? ??????. ??? ??? ??:]????????? ????????? ???????? ???? ???? ?????????? ????? ????????? ???? ????? ?????? # ???????? ??????????[. ????? ????? ????? ???? ??? ??????? .

14. (1549)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, kendisine: "Kişi Beytullah'ı görünce ellerini kaldırır mı." diye sorulunca şu cevabı vermiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la haccettik. O zaman biz bunu yapardık." [Tirmizî, Hacc 32, (955). Bu metin Tirmizî'ye aittir. Mevzu üzerine, Ebu Dâvud ve Nesâî'den gelen metin müteakip rivayettedir.][707]

?15? ??? ??? ???? ????????:]?????? ???? ?????. ??????: ??? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ??? ??????????. ??? ????????? ??? ????? ?????? # ?????? ?????? ??????????[.

15. (1550)- Ebu Dâvud ve Nesâî'de bu rivayet şu şekildedir: "Bu hususta soruldu, şu cevabı verdi:
"Yahudilerden başka birisinin yaptığını görmedim. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte haccettik, bunu yapmadık." [Ebu Dâvud, Menâsik 46, (1870); Nesâî, Hacc 122 (5, 212).][708]

AÇIKLAMA:

1549 numaralı hadisi Tirmizî, "Beytullah'ı görme anında elleri kaldırmanın mekruh olduğu hususunda gelen rivayet" adlı bir bâb başlığı altında sunarken Ebu Dâvud 1550 numaralı hadisi "Beytullah'ı görünce elleri kaldırma" adı altında verir.
Yani rivayetin birisi, Beytullah'ı görünce dua için elleri kaldırmanın müstehab olduğunu ifade ederken, diğeri mekruh olduğunu, sadece Yahudilerin (Beytü'l-Makdis'i) gördükleri zaman dua için ellerini kaldırdıklarını ifade etmektedir.
Bu mesele üzerine, lehte ve aleyhte başka rivayetler de gelmiştir. Beyhakî: "Elleri kaldırmayı te'yid eden Câbir'den başkasının rivâyeti, ehl-i ilim nezdinde daha meşhurdur. Bu çeşit ihtilâflı durumlarda hüküm, te'yid edene (müsbit'e) göre verilir" der.
Bu iki rivayeti cem etmek de mümkündür. Şöyle ki: Elin kaldırılmasını te'yid eden rivayet ilk görmeye, reddeden rivayet de her görmeye hamledilir. Yani birinci görüşte elleri kaldırarak dua etmek müstehabdır, bilâhere her görmede el kaldırıp dua etmek gerekmez.
Hattâbî de şunu söylemiştir: "Bu meselede ulemâ ihtilaf etmiştir. Süfyan-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye gibi bâzıları Beytullah'ı görünce ellerini kaldırıp dua etmişlerdir. Bunlar Câbir hadisini senette yer alan meçhul râvî sebebiyle zayıf addederler. Bunlara göre bu babta gelen İbnu Abbâs hadisi müteberdir. ???????? ?'????? ?? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????????????? ????????? ????? ???????? ????????????? ?????????????????? ?????????????????.
"Yedi yerde el kaldırılıp (dua edilir): Namaza başlarken, Beytullah'la karşılaşınca, Safâ ve Merve'de, Arafat ve Müzdelife vakfelerinde, orta ve küçük şeytan taşlanırken."
Keza İbnu Ömer'den de "Beytullah'ı görünce ellerini kaldırıp dua ettiği" rivayet edilmiştr.
Keza İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'tan da aynı davranış rivayet edilmiştir.
İbnu'l-Hümâm, senedli olarak Said İbnu'l-Müseyyeb'in şu sözünü kaydetmiştir:
"Ben Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den bir söz işitmiştim, insanlar arasında benden başka bunu işiten kimse kalmadı. Ben Beytullah'ı görünce onun şu duayı yaptığını işitmiştim: ??????????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? "Ey Rabbim! Sen selâmsın, selâmet sendendir. Bizi selâmet üzere yaşat."
İmam Şâfiî hazretleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den Kâbe'yi görünce ellerini kaldırarak şu duayı okuduğunu kaydetmiştir:
]??????????? ???? ??? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ??? ????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ??? ??????????

?????????? ???????????? ??????????? ?????????? ????????[?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ???????????? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???????????? ??? ??? ???????? ??????????.

"Ey Rabbim, şu mübarek Beyt'in şeref, hürmet, azamet, mehâbet, yücelik ve güzelliğini artır. Ey Rabbim, ona hacc, umre gibi ibâdetler yaparak (kurbanlar sunarak) ona tâzim ve hürmet edenlerin şeref, itibar ve makamlarını yücelt, iyiliklerini artır. Ey Rabbim, sen selâmsın, selâmet sendendir. Rabbimiz bizi selâmet üzere yaşat. Bizi selâmet yurdu olan cennetine koy. Ey celâl ve ikram sâhibi Rabbim, sen her şeyden yüce ve her varlıktan üstünsün!"[709]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????????? # ???????? ?????? ???????? ??? ???????? ?'?????? ???????????? ????? ????? ??????????? ????? ???? ???????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ??? ?????????? ????????? ???'??????? ????????[. ????? ??? ???? .

16. (1551)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilerledi, Mekke'ye girdi. (Doğru Beytullah'a giderek) Haceru'l-Esved'e geldi, (ilk iş) onu istilâm buyurdu. Sonra Beytullah'ı (yedi şavtta) tavaf etti. (Tavaf tamamlanınca) Safâ tepesine geldi, oradan Beytullah'a baktı. Ellerini kaldırıp Allah'ı (tekbir, tehlil, tahmid ve tevhidlerle) zikretmeye başladı ve Allah'ın zikretmesini dilediğince zikretti, dua etti. Bu sırada Ensâr (radıyallahu anhüm) da onun aşağısında (aynı şekilde zikir ve duada bulunuyordu)." Ebu Dâvud, Menâsik 46, (1872).][710]

AÇIKLAMA:

1- İstilâm, Hacer-i Esved'i selâmlamaktır. İki surette yapılır:
a) Yanaşmak mümkünse, yaklaşıp, Hacer'e yöneldikten sonra, namaz vaziyetinde olduğu üzere elleri kulak hizasına kadar kaldırıp: "Bismillahi Allahu ekber" diyerek eller aralıklı olarak Hacer'in üzerine konur, aradaki boşluktan Hacer öpülür
b) Uzaktan istilâm: Eğer kalabalık sebebiyle yaklaşmak mümkün değilse, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu rüknün karşısına gelince -ki zeminde kırmızı mermerle çizgi atılarak işâretlenmiştir- ellerin iç kısmı Kâbe'ye gelecek şekilde, yine kulakların hizasına kadar kaldırılıp, üzerine konuluyormuş gibi işaret edilerek "Bismillahi Allahu ekber" diyerek Hacer selâmlanır ve sağ elin içi öpülür."
2- Şavt: Beytullah'ın Haceru'l-Esved köşesinden başlayarak, tekrar oraya gelmek suretiyle yapılan bir turluk tavafa bir şavt denir. Bir tavaf, yedi şavttan meydana gelir.
3- Şârihler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Safâ ve Merve'de, "Allah'ın dilediğince zikir ve dua etmesi"ni burada, duada kişinin serbest olduğuna; dilediği şekilde, içinden geçtiği şekilde dua edebileceğine yorumlamışlardır. İmam Muhammed, hacc esnasında muayyen yerlerde yapılacak duaların belirlenemeyeceğine, dileyenin dilediği şekilde dua edebileceğine hükmetmiştir. Ona göre böyle davranmak, kişiye huşu verir.
İbnu'l-Hümâm da: "Bunların tesbiti kalpteki rikkati giderir, kişi ezberindekilerini otomatik şekilde tekrar eden bir vasıta durumuna düşer, ancak sünnette gelen (me'sur) dualarla teberrük ederse bu da güzeldir" der.
Sanki her ikisi de, ne istediğini bilerek, mânayı fikren idrâk ederek dua etmenin daha uygun olduğunu, bu kayıtla me'sur duaların tercih edilebileceğini söylemektedirler.[711]

?17? ??? ????.]???? ????? ?????? ?????? ?????? ????????: ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???? ?????????? ??????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???????? ????????[. ????? ???? .

17. (1552)- Nâfi' (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'den (ayrılıp Medine'ye) yönelmişti. Kudeyd'e gelmişti ki, kendisine Medine'den bir haber ulaştı. Bunun üzerine, ihramsız olarak Mekke'ye döndü." [Muvatta, Hacc 248 (1, 423).][712]

AÇIKLAMA:

1- Abdurrezzak'ın rivayetine göre İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in yarı yoldan Mekke'ye dönmesine sebep olan haber, Medine'de çıkan bir fitne ile ilgilidir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Ashab'tan fitneye bulaşmama hususunda gayret gösterenlerden biridir.
2- Bu rivayetle ihticâc eden İbnu Şihâb, Hasan Basrî, Dâvud-u Zâhirî ve etbaı Mekke'ye ihramsız girmenin câiz olduğuna hükmederler. Onlara göre, "İhram gerektiren husus hacc veya umredir. Ne Allah, ne de Resûlü bunların dışında ihramı şart kılmamıştır..."
Ancak Cumhur bu görüşte değildir. İmam Mâlik "Taif gibi yakın yerlerden meyve veya odun satmak üzere Mekke'ye gelenler ihramsız girebilir" demiştir. Cumhur da böyle hükmeder. Mekke'den memleketine müteveccihen yola çıkıp, yarı yoldan dönenlerin de İbnu Ömer örneğinde olduğu gibi, Mekke'ye ihramsız girebileceğini söylemişlerdir. Ancak hâriçten Mekke'ye ticaret, ziyaret her ne maksadla olursa olsun gelmek isteyen kimse şehre ihramlı olarak girmelidir, zîra Harem bölgesine girmektedir. Bu hususu teyid eden bir hüküm de şudur: "Kişi Mekke'ye yürümeye nezretmiş olsa, kendisine hacc veya umre niyetiyle ihram giymek vacib olur."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü hâriç, her seferinde Mekke'ye ihramlı olarak girmiştir.
3- Kudeyd: Mekke yakınlarında bir yer ismidir. Medine yolu üzerindedir. [713]

ONÜÇÜNCÜ BÂB

HACCDA NİYÂBET

NİYÂBET:

Bir işi başkasının yerine yapmaktır. Buna vekâlet de denir. Dinimizde namaz, oruç, itikaf gibi münhasıran bedenî olan ibadetlerde niyabet câiz değildir. Bu ibadetleri ferdler bizzat yapmalıdır. Zekât, kurban, sadaka-ı fıtır gibi sırf malî olan ibadetlerde niyabet câizdir.
Hacc ise hem malî hem bedenî bir ibadettir. Bu sebeple mutlak olarak "câiz" veya "değil" denmemiş, bazı şartlarla câiz olduğu kabul edilmiştir. Bizzat yapabileceklerin kendileri yapması gerekir. Amma acz ve zaruret gibi şartlar bulunduğu takdirde, vekil, niyâbeten bir başkasının haccını yapabilir; bu câizdir.
Zenginlik sebebiyle hacc farz olduğu halde yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle haccedemiyen kimsenin yerine bedel göndermesi gerekir. Veya hacc farz olduğu halde bu borcu edâ etmemiş olanın, yerine bedel gönderilmesini vasiyet ederek para ayırması gerekir. Ölen zengin vasiyet etmemişse, vârisler birini göndermekle mükellef tutulmaz. Ayrıca vasiyet etse bile, parasının üçte biri, bedel olarak gidecek kimsenin hacc masraflarını karşılamayacak miktarda ise, vârisler yine de bedel göndermekle sorumlu tutulmazlar.[714]

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????????? ???? ?????? ????? ????? ????? # ???????? ?????? ??? ????????? ???????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ???????.

???????? ????????? # ??????? ?????? ????????? ??? ???????? ?Œ????. ?????: ????????? ??????: ???? ????????? ?????? ???? ????????? ?? ??????? ????????? ???? ??????? ??????? ??????????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????? ??????? ????? ??????. ??????? ?? ??????? ??????????[. ????? ?????.

1. (1553)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Fadl İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terkisinde idi. Has'ame'den bir kadın birşeyler sormak istiyordu. Fadl, kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle Fadl'ın başını öbür istikâmete çevirdi. Kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'ın kullarına yazdığı hacc farizası yaşlı ve ihtiyar babama ulaştı. Ancak o, bineğin üzerinde durabilecek halde bile değil. Ben ona bedel hacc yapabilir miyim?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet!" dedi. Bu hâdise, Veda haccında cereyan etti." [Buhârî, Hacc 1, Cezâ-u's-Sayd 23, 24, isti'zân 2; Müslim, Hacc, 407, 408, (1334, 1335); Muvatta, Hacc 97, (1, 359); Tirmizî, Hacc 85, (928); Ebû Dâvud, Menâsik 26, (1809); Nesâî, Hacc 9, 11,12, (5, 117, 118).][715]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, birçok farklı tariklerden farklı ziyadelerle rivayet edilmiştir. Öyle ki, soru soranlar bazen erkek, bazan kadındır, bazan annesi, bazan babası, bazan da kardeşi namına hacc yapmanın câiz olup olmayacağı sorulmuştur. Bu farklılıkları değerlendiren âlimler, bu mesele ile ilgili olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a değişik kimselerin soru sormuş olabileceğine hükmetmiştir. Erkeklerden soru sahiplerinin ismi belli ise de kadınlardan kimin sorduğu belirsizdir.
2- Hadis, bir kimsenin kadın bile olsa, hacc yapmaktan âciz olan bir başkasına bedel hacc yapmasının caiz olduğunu ifade eder. Hanefîler, Şâfiîler, Ahmed İbnu Hanbel, Sevrî ve İshak İbnu Râhuye böyle hükmeder.
* İmam Mâlik, Leys ve Hasan İbnu Sâlih'e göre hayatta olan bir kimseye bedel hacc yapılamaz, sadece haccetmeden ölen kimsenin adına haccetmek câiz olur. Ancak İmam Mâlik'ten, bu mevzuda farklı üç kavil daha rivayet edilmiştir:
Birine göre; ölen nâmına dahi bir başkası haccedemez. Diğerine göre; ölenin çocukları onun adına haccedebilir. Üçüncüye göre; ölenin vasiyeti varsa onun adına başkası haccedebilir.
Cumhûr-u ulemâya göre, vasiyet olsun olmasın, ölen bir kimsenin adına onun farz veya vâcib (nezir) haccı varsa başkası tarafından edâ edilebilir. Şafiilere göre nâfile hacca dahi bedel gönderilebilir.
Niyabeten yapılan hacc, kimin adına yapılmışsa onu borçtan kurtarır. İmam Muhammed: "Bedel olan hacc yapan kendisi hacı olur, gönderen de masrafını çektiği için sevab kazanır" demiştir.
İbnu Battâl'ın beyânına göre, hasta iken bedel gönderen kimse sonradan sıhhate kavuşacak olsa hacc borcundan kurtulup kurtulmadığı meselesinde ihtilâf edilmiştir. Kûfe ulemâsı ile İmam Şâfiî ve Ebu Sevr ve bu haccın sayılmayacağına hükmetmişlerdir. İyileştikten sonra tekrar haccetmesi farz olur. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye'ye göre bu hacc kâfidir.
3- Bazı âlimler, bu hadiste, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in niyabeten hacc yapma iznini, hayvana binemeyecek derecede yaşlı ve âciz olan baba için, onun evlâdına vermiştir. Üstelik, aczi sebebiyle mezkur babaya hacc farz değildir. Çünkü hacc yapabilecek olana farzdır. Öyle ise buna kıyasla, başkası için de niyâbeten hacc yapılabilir diye cevaz hükmü umumîleştirilemez. Meseleyi İmam Mâlik ve diğer Mâlikî âlimler böyle yorumlarlar. Onlara göre hacc bedenî ibadettir, bedenî ibadette, tıpkı namazda olduğu gibi, niyâbet caiz değildir.
4- Haccın farziyetinde gücü yetme şartı da farklı yorumlara sebep olmuştur. İbnu Tîn bunu: "Beytullah'a ulaşabilmeye muktedir olma" diye açıklar. Bunda da kişinin kendi âdeti esastır. Sözgelimi, bir kimsenin âdeti yolculuğu yayan yapmak ise, binek bulamasa bile yürüyerek gitmelidir. Başkasından dilenerek geçinmeyi âdet eden kimse, dilenerek Mekke'ye varabilecekse, yiyeceği olmasa bile hacca gitmesi gerekir. Dilenmeyen ve sefere hep hayvanla giden kimseye, binecek hayvan buluncaya kadar hacc farz olmaz.
İbnu Battâl, bu kavlin Abdullah İbnu Zübeyr, İkrime ve Dahhâk'ın mezhepleri olduğunu söyler.
İmam-ı Âzam ve İmam Şâfiî'ye göre "muktedir olmak, zâd ve râhile bulmaya bağlıdır.
Zâd, hacca gidip dönünceye kadar kendisine ve bakmakla mükellef olduğu ailesine yetecek kadar nafakadır.
Râhile de binecektir. Hasan Basrî, Mücâhid, İbnu'l-Müseyyeb, İbnu Cübeyr, İmam Ahmed, İshâk vs. de bu görüştedir.
Kurtubî, Mâlikîlerin, sadedinde olduğumuz hadisi -yukarıda belirttiğimiz üzere- niyâbet meselesinde reddederken, "Allah için, yoluna gücü yetenlere Beytullah'ı haccetmek insanların boynuna borçtur" (Âl-i İmrân 97) meâlindeki âyete muhalif olduğunu belirtir. Onlara göre güç yetme meselesinde esas olan beden kuvvetidir.
İmam Mâlik bu meselede Kur'ân'ın zâhiriyle amel etmiştir.
Ancak Cumhur, bu hususta Mâlikîlere cevap vererek zâd ve râhileden bahseden hadisin, âyette geçen güç yetme mefhumu ile ne kastedildiğini açıklamış olduğunu söylemişlerdir.
5- Kendisi hacc yapmayan kimse bedel olarak hacca gidebilir mi? sorusuna Cumhur: "Evet!" diye cevap vermiştir. Çünkü, buna cevaz veren, sadedinde olduğumuz rivayet mutlaktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) niyabet için izin isteyen kadına kendisinin hacc yapıp yapmadığını sormamıştır.
Ebu Hanife, İmam Mâlik, bir rivayette İmam Ahmed'in görüşü budur.
Hasan Basrî, Nehâî, Eyyub ve Câfer İbnu Muhammed'den de aynı görüş rivayet edilmiştir.
Ancak Evzâî, İshak ve Şâfiî'ye göre, kendisi haccetmemiş bulunan bir kimse başkası adına hacca gidemez. Giderse kendisi için haccetmiş olur. Ancak bunun, giden için de bâtıl olacağını söyleyen olmuştur. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan bunu te'yîd eden bir görüş rivâyet edilmiştir.
6- Bu hadisten, kadının vekâleten erkek adına hacca gidebileceğine hükmedilmiştir.
7- Hadisin bir diğer hükmüne göre evlad, anne ve babanın borçlarını ödemek, hizmetlerini yapmakla mükelleftir.[716]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ????????? # ??????: ???? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ???????? ?????? #: ???? ???? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????? ??????. ?????: ????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1554)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Kızkardeşim haccetmeye nezretti. Ancak bunu îfa etmeden öldü, (ne yapmak gerekmektedir?)" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"
Üzerinde başka borcu var mıydı, sen bunu ödeyiverdin mi?" buyurdu. Adam:
"Evet!" deyince:
"Öyleyse Allah'a olan borcunu da ödeyiver. O, (celle şânuhu) borç ödenmeye daha lâyıktır" dedi." [Buhârî, Eymân 30, Cezâu's-Sayd 22, İtisâm 12; Nesâî, Hacc 7, 8, (5, 116); Müslim, Nezr 1, (1638).][717]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, nezir borcu olduğu halde edâ etmeden ölen kimsenin nezrini, varislerinin yerine getirebileceğini ifade eder. Bu meselede İbnu Abbâs'tan iki farklı rivayet gelmiştir. Birinde: "Kişi üzerinde nezr borcu olduğu halde ölürse velisi bunu kaza eder" demiştir.

Diğer bir rivayette de İbnu Ömer'le birlikte bunun aksine hükmettikleri belirtilmiştir. Nitekim Muvatta'da İbnu Ömer'den, Nesâî'de İbnu Abbâs'tan: ? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? "Kimse kimsenin yerine ne namaz kılar, ne de oruç tutar" dedikleri rivayet edilmiştir.

İbnu Hacer, İbnu Abbâs'ın bu zıt görüşlerini te'vil ederek şunu söyler: "Te'yid eden rivayet ölüler hakkındadır, yani ölenin nezri yerine getirilir. Reddeden rivayet, sağlar hakkındadır, yani hayatta olanın yerine oruç tutulamaz, namaz kılınamaz. Nitekim bu te'vili te'yid eden bir rivayet İbnu Ebî Şeybe'den gelmiştir: "Ölmüş bir kimsenin üzerinde nezir borcu olursa ne yapmalı?" diye İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a sorulmuştu: "Onun adına orucu tutulur" diye cevap verdi."

İbnu'l-Münir'in de şu yorumu kayda değer: "Muhtemelen İbnu Ömer, Kuba mescidinde namaz kılmaya nezredip kılmadan ölen bir kadının kızı bu durumu sorunca, kadının kızına: "Onun yerine sen kılıver!" derken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu hadisiyle amel etmiş olmayı düşünmüştür: "Âdemoğlu ölünce, ameli kesilir, ancak üç kişi hâriç..." Bu üç meyanda evlâd da zikredilmiştir. Çünkü evlâd kişinin kesbindendir. Bu sebeple evlâdın salih amelleri kişinin amel defterine de, -evlâdınkinden eksiltme hâsıl etmeden- aynen yazılır. Öyle ise, "Onun yerine kılıver" sözünün mânası: "Senin namazın, kendi adına niyet etmiş olsan dahi onun adına da yazılır." Bu sözüyle İbnu'l-Münir, cevâzı evlâd' la sınırlandırmış, evlâd dışındakilerin, ölen kimsenin yerine borç ödeyemeyeceğini söylemiş olmaktadır. Mamafih İmam Mâlik, Ebu Mus'ab, İbnu Vehb hep bu görüşü iltizam etmişlerdir.

İbnu'l-Münir bu yorumuyla, İbnu Battâl'ı da tenkid etmiş olmaktadır. Çünkü o: "Hiç kimsenin, ölmüş veya hayatta hiçbir kimsenin yerine ne farz ne de sünnet hiçbir namaz kılamayacağı hususunda icmâ var" demiştir.

Muhelleb de şöyle demiştir: "Eğer bu câiz olursa, bu (yani niyabet) bütün bedeni ibadetlerde caiz olur, Şâri' Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dahi bunu ebeveyni için yapmaya daha çok hak sahibi bulunurdu ve amcası için istiğfarda bulunmaktan menedilmezdi ve ??? ????? ?? ??? ?? ?????? "Günahkâr hiç bir nefis diğerinin (günah) yükünü taşımaz" (En'âm 164) âyetinin mânası batıl olurdu."

İbnu Hacer bu mütâlaanın, bilhassa Şâri' (Resûlullah) ile alâkalı kısımlarını tenkid etmenin çok kolay olduğunu söyler. Unutmayalım ki ebeveyne, yakınlara yapılan hayrın ulaşması, onların imanla gitmiş olmalarına bağlıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcasının küfür üzerine öldüğünü rivayetler te'yid eder.[718]

?3? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ????? ???????: ????????? ???? ???????. ???: ?????? ??????????? ???: ??? ??? ??? ??? ??????? ??? ??????: ????????? ?? ???????? ???: . ???: ??????? ???? ???????? ????? ????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (1555)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan rivayet edildiğine göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adamın:
"Şübrüme adına lebbeyk!" dediğini işitir.
"Şübrüme de kim?" diye sorar. Adam:
"Bir kardeşim veya bir yakınım!" diye cevap verir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen kendi hesabına hacc yapmış mısın?" diye sorar. "Hayır!" cevabını alınca:
"Öyleyse önce kendi adına hacc yap, sonra Şübrüme adına yaparsın!" der." [Ebu Dâvud, Menâsik 26, (1811); İbnu Mâce, Menâsik 9, (2903).] [719]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, kendi adına hacc yapmamış olan kimsenin, muktedir olsun olmasın bir başkası adına hacc yapamayacağını ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Şübrüme adına telbiye getiren kimse hakkında tafsilat aramadı, böylece o, umum yerini tutmuş olur.
1551 numaralı hadisi açıklarken İmam Şâfiî'nin buna hükmettiğini belirtmiştik.
Sevrî: "Kendi adına haccetmeyenin yaptığı hacc, başkası adına muteberdir" der. (Mütemmim bilgi için önceki iki hadise de bakın.) [720]

ONDÖRDÜNCÜ BÂB

HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Bu babta yedi fasıl vardır
BİRİNCİ FASIL
TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR
*
İKİNCİ FASIL
MİNA'DA HUTBE
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
ÇOCUGUN HACCETMESİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
ŞARTLI HACC
*
BEŞİNCİ FASIL
HAREM'DE SİLAH TAŞIMAK
*
ALTINCI FASIL
ZEMZEM SUYU
*
YEDİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR

Teşrik Günü (Eyyâm-ı Teşrik): Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günlerine teşrik günleri denir. Bu, bayramın 2, 3 ve 4. günlerine tekâbül eder. Beş vakit farz namazların arkasından teşrik tekbirlerinin getirildiği arefe sabahından bayramın dördüncü günü akşamına kadar olan 5 güne de teşrik günleri denir.[721]

?1? ?? ???? ?? ???? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ???????? ???????????? ????? ?????? ???????????? ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????????. ????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ?????? ???????????? ?????? ????????? ???????????? ??? ?????????? ?????????. ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????????[.

1. (1556)- Yahya İbnu Said anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) yevm-i nahrin sabahında gündüz biraz yükselince çıkıp tekbir getirdi. Onun tekbiriyle birlikte halk da tekbir getirdi. Aynı gün, gündüzün tamamen yükselmesinden sonra ikinci defa çıkıp tekbir getirdi, halk da onunla birlikte tekbir getirdi. Sonra güneşin zeval vaktinde çıkıp tekrar tekbir getirdi, halk da onunla birlikte tekbir getirdi. (Getirilen) bu tekbir Mescid-i Haram'a kadar ulaştı ve halk: "Hz. Ömer tekbir getirdi" deyip tekbir getirdiler." [Muvatta, Hacc 205, (1, 404).][722]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]????? ???? ????????? ?? ??????????[. ????? ??????? ?? ????? ???. ?????? ???? ??? ????: ??????? .

2. (1557)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre, "O, çadırının içinde tekbir getirirdi." [Buhârî, İydeyn 12. (Tercüme'de muallak olarak kaydeder. Ancak Buhârî, bunu İbnu Ömer'e değil, Hz. Ömer'e nisbet eder.)] [723]

?3? ??? ?????? ?????? ?????? ??????.]??????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ??? ?????????[. ????? ??????? ?? ????? ??? .

3. (1558)- Meymûne (radıyallahu anhâ)'dan anlatıldığına göre, "Yevm-i nahrde tekbir getirir, kadınlar da Ebân İbnu Osmân'ın arkasından tekbir getirirlerdi." [Buhârî, İydeyn 12.][724]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen bu üç hadis Mina'da hacıların getireceği teşrik tekbirleriyle ilgilidir. Birinci hadis, Hz. Ömer'in yevm-i nahirde teşrik tekbirlerini ne zaman ve nasıl başlattığını, halkın buna iştirakini vs. tanıtır. İkinci hadise göre Hz. Ömer, çadırının içinde tekbir getirmekte, halk da dışarıdan onu takip etmektedir. Üçüncü hadiste, kadınların da yüksek sesle tekbire iştirak ettiğini belirtmektedir.
2- İkinci ve üçüncü hadis, Buhârî'de muallak olarak, aynı babın başlığında bazı ilâve ve bilgilerle beraberce kaydedilmiştir:"
Hz. Ömer (radıyallahu anh) Mina'da çadırında tekbir getirir, onun tekbirini mescidde olanlar, sokaklarda olanlar işitir, onlar da tekbir getirirlerdi. (Hep birlikte getirilen bu tekbirlerin azametinden) Mina sarsılırdı. İbnu Ömer de o günlerde tekbir getirirdi, namazların arkasında, yatağında, çadırında, otururken, yürürken (bu Mina) günleri boyunca tekbir getirirdi. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri] Meymûne (radıyallahu anhâ) de yevm-i nahrde tekbir getirirdi. Kadınlar da, (Emevî Halifesi Abdülmelik İbnu Mervan zamanında Medine vâlisi olan) Ebân İbnu Osman İbni Affân'ın arkasından tekbir getirirlerdi Ömer İbnu Abdilaziz de teşrik gecelerinde erkeklerle mescidde tekbir getirirdi."
Görüldüğü üzere Buhârî hazretleri, birkaç tane rivayeti muallak olarak bir arada sunmuştur. İbnu Hacer, bunların mevsul olarak bulundukları kaynakları tanıtır.
Teşrik tekbirlerinin zamanı, yeri, muhtevası gibi bir kısım teferruatta ulemânın ihtilâf ettiğini belirterek ezcümle şu bilgiyi sunar:
* Bu tekbirlerin yeri hususunda bâzıları "namazların arkasında" demiş, bazıları, "nafilelerin arkasında değil, farzların arkasında" demiştir.
* Bazıları, "Bu tekbiri sadece erkekler getirir, kadınlar getirmez" der.
* Bazıları, "Teşrik tekbiri cemaatle getirilir, münferiden getirilmez".
* Eda edilenlerde olur, kazaya kalanlarda olmaz.
* Mukime vacibtir, müsafire değil.
* Şehirde oturana gerekir, köyde oturanlara gerekmez, demiştir. Buhârî, bütün bu ihtimallerin hepsine yer verecek rivayetleri seçmiştir.
Keza ulemâ, teşrik tekbirlerinin başlama ve bitme zamanlarında da ihtilâf etmiştir:
* Arefe günü sabahından başlar, diyen olmuş;
* Arefe öğle namazıyla başlar, diyen olmuş;
* İkindi namazıyla başlar, diyen olmuş;
* Yevm-i nahrin sabah namazıyla başlar, diyen olmuş;
* Yevm-i nahrin öğlesinde başlar, diyen olmuş;
Biteceği zamanla ilgili olarak da:
* Yevm-i nahrin öğlesine kadardır, diyen olmuş;
* Yevm-i nahrin ikindisine kadardır, diyen olmuş;
* İkinci günün öğlesine kadardır, diyen olmuş;
* Eyyam-ı teşrikin son gününün sabah vaktine kadardır, diyen olmuş;
* Eyyam-ı teşrikin son gününün öğle vaktine kadardır, diyen olmuş;
* Eyyam-ı teşrikin son gününün ikindi vaktine kadardır diyen olmuş.
Beyhakî, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un ashabından bunları rivayet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bu mevzuda hiçbir sâbit rivayet mevcut değildir.
Bu hususta Ashab'tan gelen rivayetlerin en sahihi, Hz. Ali ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ)'un sözleridir. Buna göre teşrik tekbirleri, arefe günü sabahından eyyam-ı Mina'nın son gününe kadar devam eder.
Tekbirin muhtevasına gelince, bu hususta en sahih rivayeti Abdurrezzak kaydetmiştir. Ona göre tekbir şöyledir:
* Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber kebiran.
* Bazı rivayetlerde şu ziyade vardır: Ve lillahi'lhamd.
* Bazı rivayetlerde üç tekbire şu ilâve edilmiştir: "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh..." sonuna kadar.
* Bazılarında iki tekbirden sonra: "Lâ ilahe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahi'lhamd" ilave edilmiştir.
Bu rivayet Hz. Ömer ve İbnu Ömer'den gelmiştir. [725]

İKİNCİ FASIL

MİNA'DA HUTBE

?1? ?? ????????? ?? ???? ???:]????????? ????? ?????? # ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?? ??????????? ???????? ????????????? ????????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????????????? ????? ???? ??????? ???????? ????? ????? ????????????? ?????????? ?? ????????? ??????????? ??????? ?‘??????? ??? ?????????? ???? ??????? ??????????. ????: ????? ?????? ???????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1559)- Abdurrahman İbnu Muâz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Mina'da iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hitab etti. Kulaklarımız öylesine açıldı ki, sanki her ne söylese bulunduğumuz yerden (rahat) işitiyorduk. Bir ara, halka menâsikini öğretmeye başladı. Böylece taşlama yerine kadar geldi. (Konuşurken) şehâdet ve orta parmağını (kulaklarına) koymuştu. (Atılacak taşların nohut büyüklüğündeki) fırlatma taşı olduğunu söyledi. Muhacirler'e emrederek Mescid'in ön kısmında konaklamalarını, Ensar'a da Mescid'in arka kısmında konaklamalarını söyledi."
Râvi der ki: "İşte bundan sonradır ki herkes (bineklerinden inip) yerleşti." [Ebu Dâvud, Menâsik 70, (1951); Nesâî, Hacc 189, (5, 249).][726]

?2? ??? ???? ?? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (1560)- Râfi' İbnu Amr el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mina'da halka hitab ederken gördüm. Vakit kaba kuşluktu ve Efendimiz, boz bir dişi katırın üzerindeydi. Hz. Ali (radıyallahu anh) de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerini rahat işitebileceği bir mesafede durup, eksiltip artırmadan halka tekrar ediyordu. Halkın kimisi ayakta idi, kimisi de oturuyordu." [Ebu Dâvud, Menâsik 73, (1956).][727]

AÇIKLAMA:

1- İki rivayet, Mina'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği hutbe hakkında bilgi vermektedir:
1) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuşluk vakti hitab etmiştir.
2) Taşlama mahallinde hitab etmiştir,
3) Hitabetini bir binek üzerinde yapmıştır.
4) Mina'da belli başlı grupların yerlerini ayrı ayrı ta'yin etmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ta'yininden sonra hacılar yerleşmişlerdir.
5) Hacı kâfilesi, kendi sesini işitemeyecek kadar kalabalık olduğu için -Mirkat'ta kaydedilen rakama göre 130 bin kadar- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerini tekrar ederek uzaktakilere ulaştıracak aracılar kullanmıştır. Hz. Ali bunlardan biridir.
6) Hutbe dinlerken halk serbesttir: İsteyen oturarar, isteyen ayakta dinlemektedir.
7) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) atılacak taşların büyüklüğüne varıncaya kadar haccla ilgili teferruat üzerinde durmuş, halka ta'lim etmiştir.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sesinin daha kuvvetli çıkması, herkes tarafından daha iyi işitilmesi için ellerini kulakları hizasına kaldırıp ikişer parmağını kulaklarının üzerine koyduğu belirtiliyor. Mamafih rivayet metninde "kulak" kelimesi geçmez ise de bazı Ebû Dâvud nüshalarında mevcuttur. Bilal-i Habeşî'nin de öyle yaptığı rivayetlerde mevcuttur. Nitekim zamanımızda da müezzinler ezan okurken bu sünnete uymaktadırlar.
3- Birinci rivayette, hâdisenin cereyan sırasıyla tasvir edilmeyip, takdim ve te'hirlerle, hatıra gelen hususların kesintiler halinde zikredildiği şârihlerce belirtilmiştir. Meselâ elini kulaklarına koyma meselesi daha önce ifade edilebilirdi. Azimabâdî bazı farklı yorumlara dikkat çeker. Mesela "(Atılacak taşların nohut büyüklüğündeki) fırlatma taşı olduğunu söyledi" şeklinde yaptığımız tercümenin aslında geçen ?? ??? (sonra söyledi) ibaresindeki söyledi ??? nin atmaktan istiare olduğunu, ????? (attı) şeklinde anlamak gerektiğini kaydeder. Yani teklif edilen mâna şudur: "Sonra fıtlatma taşını attı." Halbuki ??? yi ????? ile te'vil tekellüflüdür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu haccda menâsiki ta'lim buyurduğubizzat hadiste ifade edilmektedir. Öyle ise ??? ??????? ????????? ibaresini "fırlatma taşı (yani parmak uçlarıyla fırlatılan bakla veya nohut büyüklüğünde çakıl) atacaksınız dedi" şeklinde talimî bir mânada anlamak daha muvafık düşmektedir. Mamafih öbür anlama da vak'aya ters gelmez, ibareye uzak düşer, ??? 'yi ????? ya haml tekellüftür, tabiî değildir.
4- Son olarak bir noktayı daha belirtelim: Âlimler, hacc sırasında hutbe verilmesi gereken yerler ve vakitleri hususunda ihtilaf ederler:
Hanefî ve Mâlikî ulemâsı, yevm-i nahrde hutbe olmayacağı kanaatindedir. Bu kaydedilen rivayetlerde haber verilen konuşmalar, râviler tarafından hutbe kelimesiyle ifade edilmiş olsa da aslında bunlar hutbe değil, umumî tavsiyeler mâhiyetinde konuşmalardır, haccın şiarı mânasını taşıyan hutbe değildir. Hattâ bunlar yevm-i nahrde hutbenin meşru olmayacağını bile söylemişlerdir. Bunlara göre, haccda a) Zilhicce'nin 7'sinde, b) Arefe günü (Zilhicce'nin 9'u), c) Yevm-i nahrin ikinci günü (Zilhicce'nin 11. günü) hutbeler mevcuttur.
Bu açıklamaya muvâfakat eden Şâfiî hazretleri -bir itirazda bulunarak- yevm-i nahrin ikinci günü yerine "üçüncü günü" der ve dördüncü bir hutbe ilâve eder: "yevm-i nahrdeki hutbe..." Der ki: "Halkın o gün, yapacağı menâsiki bilmesi için bu hutbeye ihtiyacı vardır, çünkü o gün taşlama, kurban, traş, tavaf gibi menâsik mevcut." Bu hükme giderken sadedinde olduğumuz hadislerle istidlâl eder.
Yukarıda temas edildiği üzere, Tahâvî, mezkur hutbenin haccla doğrudan ilgisi olmayan, umumî tavsiyeler olduğunu söyleyerek buna hutbe denemeyeceğini belirtmiş ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bunları haccı aydınlatmak kasdıyla söylemiş olduğu hükmünü çıkarmıştır. İbnu'l-Kassâr: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), söylemiş bulunduğu şeyleri, uzak diyarlardan gelen kimselere tebliğ etmek için o davranışa yer vermiştir. Bunu görenler de, O'nun hutbe verdiğini zannetmişlerdir. Şâfiî'nin, ihramdan çıkmayı sağlayacak amellerin öğretilmesine insanların ihtiyaç duyduğuna dair sözü kesin bir gerçeğe parmak basmaz, zîra, o hususları imamın Mekke'de veya Arafat'ta öğretmesi de mümkündür" demiştir.
Bu mütâlaalara şöyle cevap verilmiştir: "Yevm-i nahrde verildiği belirtilen hutbelerle ilgili rivayetler, o hutbede Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yevm-i nahrin tâzimine, Zilhicce'nin onunun tâzimine, haram belde'nin tazimine tenbihte bulunduğu, Sahâbe'nin de bu konuşmaya hutbe demekte tereddüt göstermediği ortada iken, başkasının te'viline itibâr edilmez. Bir kısım gerekli bilgilerin arefe günü verilebileceğine dair söylenene gelince, bu da tatminkâr değildir. Zîra, nahr günündeki hutbeyi inkâr edenler, Arafat'a hareketten sonraki günlerde yapılacak olan bütün amelleri, terviye (8 Zilhicce) günü öğretmek mümkün olduğu halde, nahrin ertesi (ikinci) günündeki hutbeyi meşru görmektedirler. Öyle ise, madem ki, her günün, -diğerinde bulunmayan- kendine has menâsiki var, şu halde sebeplerin değişmesine tâbi olarak, her günün ibadetlerini yeniden öğretmek meşrudur ve gereklidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nahr günündeki hutbesinde ihramdan çıkmaya müncer menâsikten söz etmediğine dair Tahâvî'nin iddiasını, Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh)'dan Buhârî'nin kaydettiği bir rivayet reddeder. Çünkü orada Amr İbnu'l-Âs, yevm-i nahrde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hutbesine şâhid olduğunu, cemaatten bazılarının menâsikten bir kısmını diğerine takdimle ilgili sual sorup cevap aldığını belirtir" (1461 numaralı hadise bakın). [728]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÇOCUĞUN HACCI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????? ????? # ??????? ?????????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ????????. ????????: ??????? ?????? ????: ??????? ?????? ?????[. ????? ????

????? ???? ???? ???????? .

1. (1561)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ravhâ'da bir grup yolcuya rastladı. Onlardan bir kadın kendisine bir çocuğu kaldırıp:
"Bunun için de hacc câiz olur mu?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet olur ve sana da sevab vardır" buyurdu." [Müslim, Hacc 409, (1336); Muvatta, Hacc 244, (1, 422); Ebu Dâvud, Menasik 8, (1736).][729]

AÇIKLAMA:

1- Ravhâ, Medine'ye kırk mil kadar uzaklıkta bir yer adıdır.
2- Cumhur, bu hadise dayanarak çocuğun hacc yapmasının câiz olduğunu söylemiştir. Şâfîî, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) ve başka pekçok âlim, "Çocuğun haccı muteberdir, onunla çocuk sevaba mazhar olur, ancak büyüyünce farz olacak haccın yerine geçmez, nâfile bir hacc olarak sahihtir" demişlerdir.
3- Ebu Hanife "çocuğun haccı sahih olmaz" demiştir. Ebu Hanife'nin ashabı da: "Çocuğa temrin olsun, hacca alışsın diye hacca götürmüşlerdir" demişdir.
Kadı İyaz der ki: "Çocuğun hacc yapmasının câiz olduğu hususunda ulemâ ihtilâf etmez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiili, Ashab'ın fiili ve ümmetin icmâı bunu te'yid eder. Ebû Hanife'nin muhalefeti de cevâza taalluk etmez. Onun itirazı bu haccın mün'akid olup, buna hacc ahkâmının uygulanıp uygulanamayacağı hususundadır." Çünkü, hacc mün'akid oldu mu, ihram yasaklarını işlediği takdirde fidye gerekir, dem gerekir vs. tıpkı büyüklere gerekeceği gibi. (Halbuki, umumî hukuk prensibine göre çocuktan haram kaldırılmıştır, cezâya ehil değildir ve velisi, çocuğun malını korumakla sorumludur, çocuğun malını eksilten akid ve tasarruflara hukuken yetkili değildir. Sözgelimi çocuğa yapılan bağışı kabul eder ama, çocuğun malından çocuk adına sadaka veremez. Şu halde haccın ahkâmını çocuğa uygulamak, bu prensipler açısından muvafık değildir. Böyle düşünen Ebu Hanife hazretleri: Hacc, çocuğa temrin olarak, onun öğretilmesi için gerekir, normal bir hacc olarak mün'akid olmaz, öyle ise ihram yasaklarını işlerse fidye, kurban gerekmez, demek istemiştir.
4- Nevevî, çocuğun haccının, çocuktan, büyüyünce hacc borcunu düşürmeyeceğinde ulemânın icma ettiğini belirtir.
5- Çocuğa hacc yaptırana sevab, onu taşımak, ihram yasaklarından korunmasını sağlamak, ihramlının yaptıklarını ona yaptırmak gibi sebeplerden ileri gelir.
6- Çocuk adına ihrama giren veliye gelince her veli buna yetkili değilir. Nevevî der ki: "Ashabımız (Şafîîler) nezdinde sahih olan şudur: "Çocuğun malına veli olma yetkisi bulunan baba veya dede veya kâdı tarafından tâyin edilen kayyim veya vasi veya kâdı veya imam çocuk adına ihram giymeye yetkilidir. Annenin çocuk adına ihrama girmesi câiz değildir. Şayet anne vasiyyet yoluyla veya kâdının kararıyla çocuğa veli olmuşsa o zaman bu yetkiye sahiptir." Ancak, annenin veya velâyetü'l mâl yetkisi olmasa bile asabeden birinin çocuk adına ihrama girebileceğini söyleyen âlim de olmuştur. Bütün bu ahkâm, çocuğun temyiz hâline ulaşmamış yaşta olmasıyla ilgilidir.[730] Eğer temyiz yaşına basmışsa velisi, çocuğun bizzat ihrama girmesine izin verebilir. Eğer mümeyyiz çocuk, velisinin izni olmadan ihram giyse veya velisi onun adına ihram giyse, esah olan kavle göre, bu hacc mün'akid olmaz. Velinin, mümeyyiz olmayan çocuk adına ihrama girmesinin vasfı, kalbinden, çocuğu ihramlı kıldım diye geçirmesinden ibarettir."Dinimizin, çocuk adına ihrama girme hususunda velisine getirdiği sınırlamaların, kayıtların sebebi, haccla ilgili bütün masrafların çocuğun malından çıkacağı içindir. Böylece çocuğun malının israfı önlenmiş olmaktadır.[731]

?2? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?? ??? ?????? ?????? ??????
?? ??????? ?????????? ???? ????? ?????? # ?????? ???? ?????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

2. (1562)- Sâib İbnu Yezid (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Babam (radıyallahu anh) bana, Veda haccı sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte hacc yaptırdı. Ben o zaman yedi yaşında idim." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 25; Tirmizî, Hacc 83, (925).][732]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? ??? ?????? ????????[. ????? ??????? ????:
???? ????.??? ???????? ?????? ????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ?????????

3. (1563)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz, kadın ve çocuklara bedel, telbiye getiriyorduk." [Tirmizî, Hacc 84, (927); İbnu Mâce, Menâsik 68, (3038).][733]
İlim adamları, kadının yerine başkasının telbiye getiremeyeceği hususunda icmâ etmişlerdir.[734]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Tirmizî'de ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ??????????? "Kadınlara bedel telbiye çeker, çocuklara bedel de taşlama yapardık" şeklindedir.2- Tirmizî hadis hakkında şu bilgiyi verir: "Ehl-i ilim, kadının yerine başkasının telbiye getiremiyeceği hususunda icma etmiştir. O, kendisi için telbiye getirir. Onun telbiyede sesini yükseltmesi mekruhtur (telbiyeyi alçak sesle getirmesi mekruh değildir)." [735]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ŞARTLI HACC

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ????? # ???? ????????? ????? ????????? ??????
?????? ??????. ??????: ????????? ??????? ??????? ????????: ???????? ??? ???????? ??? ????????
??????: ?????? ???????????? ????????: ?????????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ???????
???????? .

1. (1564)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Subâa Binti'z-Zübeyr (radıyallahu anhâ)'in yanına girdi:
"Herhalde sen hacc yapmak istiyorsun?" dedi. Subâa:
"Vallahi kendimi hasta buluyorum" diye cevap verince:
"Hacca çık, fakat şart koş ve de ki: "Ya Rabbi, beni nerede hapsedersen orası (ihramdan çıkıp haccı bırakma) yerimdir." [Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Hacc 104, (1207); Nesâî, Hacc 60, (5, 168).][736]

AÇIKLAMA:

1- Burada adı geçen Subâa, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in amcasının kızıdır.
Anlaşıldığı üzere, hacc yapmak arzusundadır ve fakat kendisini hasta hissetmektedir. Durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzedip fetva isteyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ibâdet yapamayacak yerde ihramdan çıkma niyetiyle hacca karar vermesini tavsiye etmiştir."
Müslim'in bazı rivayetinde Subâa (radıyallahu anhâ)'nın hacca katılıp, tamamladığı tasrih edilir.

2- Ulemâ, böyle bir şartın câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmiştir. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. İbnu Mes'ud, Ammâr ve İbnu Abbas (radıyallahu anhüm ecmâin) ile Tâbiin'den Said İbnu'l-Müseyyeb, Urve İbnu Zübeyr, Atâ, Alkame ve Şüreyh (rahimehumullah) tecviz etmişlerdir. Şâfiî'nin meşhur kavli de budur. Ahmed İbnu Hanbel, İshâk ve Ebu Sevr de aynı görüştedirler.
Bazı âlimler böyle bir şartın bâtıl olduğunu söylerler. Ashab'tan Hz. Aişe ve İbnu Ömer (radıyallahu anhum) bu kanaattedir. İmam-ı Âzam, İmam Mâlik, Nehâî, Tâvus, Said İbnu Cübeyr, Hakem ve Süfyan Sevri'nin mezhepleri de budur.[737]

?2? ???????? ???:]????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ?? ??????? ?????????: ???????? ?????????? ??????? ??????????? #?[.???? ???????: ?????? ???? ??????????. ????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????????? ???? ???????? ???????? ????????????? ????? ????????? ??? ??????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ???? ??????? .

2. (1565)- Tirmizî de der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), haccda şart koşmayı reddeder ve şöyle derdi: "Size Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünneti kifâyet etmiyor mu?" Nesâî'nin rivayetinde şu ziyade yer alır: "O, hiçbir zaman şart koşmamıştır. Eğer sizden biri bir mâniden dolayı haccını tamamlayamazsa, Beytullah'a giderek tavaf etsin, Safâ ve Merve arasında sa'yetsin, sonra traş olsun yahut saçını kısalttırsın. Böylece ihramdan çıkmış olur ve gelecek sene hacc yapıncaya kadar her şey kendisine helal olur."
Şârihler, bu hadisi İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan rivayet eden Tâvus ile Said İbnu Cübeyr'in de bununla amel etmediklerini belirtirler.
Esâsen haccı tamamlamaya mani bir engelle karşılaşacak olanların tâbi olacakları ihsâr ahkâmı varken, önceden koşulan şart, yeni bir hak getirmiyor. [738]

BEŞİNCİ FASIL

HAREM'DE SİLAH TAŞIMA HAKKINDA

?1? ?? ??? ????? ???:]?????? ???? ?????? ??????? ???? ?? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????? ????????. ??????: ???? ???????? ???? ????????? ??????: ????? ??????????. ??????: ????????? ?????: ???????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

1. (1566)- İbnu Cüreyc (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'ın ayağının çukuruna, Mina'da mızrağın uç demiri isâbet etti. Haccâc, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e geçmiş olsun ziyaretine geldi. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:"
Keşke sana bunu isabet ettireni bilseydik (de cezalandırsaydık)" dedi. İbnu Ömer:
"Bana onu sen isâbet ettirdin" dedi. Öbürü:
"Nasıl olur?" deyince, İbnu Ömer:
"Silah taşınması yasak olan bir günde sen silah taşıdın. Harem'e silah soktun. Halbuki Harem'e silah sokulmaz" dedi." [Buhârî, İydeyn 9.][739]

AÇIKLAMA:

1- Burada İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Haccâc-ı Zâlim'i suçlayıp: "Bana bunu saplamalarını sen emrettin" demek için doğrudan "sen isabet ettirdin" demektedir. Zîra Halife Abdülmelik, Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in şehid edilmesinden sonra, Hicâz valisi olan Haccâc'a mektup yazarak, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e hiçbir hususta muhalefet etmemesini yazar. Bu emir Haccâc'a ağır gelir ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in hayatına son vermeye azmeder. Bir adamına talimat vererek, zehirli harbe saplayarak öldürmesini tenbihler. Kalabalık bir anda, memur Hz. İbnu Ömer (devede iken) ayağından yaralar.
Zehirin tesiriyle İbnu Ömer derhal hasta düşer, bir müddet sonra da Hakk'ın rahmetine kavuşur (radıyallahu anh). Sene: 74.
2- Şu halde hadiste geçen "sen silah taşıdın" ifadesi "silahın taşınmasını sen emrettin" demektir.
3- Ashab'ın "silah taşınması yasak olan bir günde" şeklinde failini zikretmeden yaptığı beyanlar ref'e yani hadisin merfu (Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünneti) olduğuna hamledilmiştir. Binaenaleyh bayram günü silah taşıma yasağının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından konduğu kabul edilmiştir. Mamafih Abdurrezzak'ta mürsel olarak gelen bir rivayette: "Bayram günü silahla çıkmayı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yasakladı" denmektedir. İbnu Mâce'den gelen bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki bayramda da İslâm memleketlerinde, düşmanla karşı karşıya olmadıkça silah taşımayı yasakladı" denmektedir. Müslim'in bir rivayetinde ise: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de silah taşımayı yasakladı" denmektedir.[740]

?2? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ?????? ????????? # ???? ?????????????? ??????????? ???? ??? ? ?????? ? ??????????? ???????? ?????????? ????? ????[. ????? ??????? ???? ???? .

2. (1567)- Berâ İbnu Âzib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de Mekkelilerle, "Şehre, silahın sâdece cülübbânından yani içindekileriyle dağarcıktan başka bir şey sokmamak şartıyla anlaştılar." [Buhârî, Sulh 6, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Cizye 19, Megâzî 43; Müslim, Cihâd 90, (1783); Ebu Dâvud, Menâsik 33, (1832).][741]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Hudeybiye Antlaşması'nın bir maddesine temas eden bir özetlemedir. Vak'a değişik rivayetlerde az çok farklı şekillerde gelmiştir. Ebu Dâvud'un rivayeti daha vâsıh olarak şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de sulh yaptığı zaman müşriklerle şu esasta anlaştılar: "(O yıl umre yapılmayacak, gelecek yıl yapılacak. Umre sırasında şehirde üç günden fazla kalmayacaklar. Ayrıca, umre sırasında) Müslümanlar şehre sadece silah cülübbânı ile gireceklerdi. Ben silah cülübbânı nedir? diye sordum. Dedi ki: "İçindekileriyle birlikte dağarcık."
Aynî cülübbânın deriden mâmul bir kılıf olduğunu, içerisine kınıyla birlikte kılınç, ok, yay gibi silahların ve hatta azık gibi yolcunun temel ihtiyaç maddelerinin konduğunu, daha ziyade hayvanın sırtında taşındığını, içerisine kamçı da konduğunu belirtir. Bu açıklamaya göre cülübbân bizde kullanılan heybenin bir nev'i olmaktadır. Çünkü yolcu, sayılan eşyaları heybeye koyar. Tek gözlü olduğu takdirde, deriden mâmul ise dağarcık denir.
2- Aslında umre sırasında silaha gerek yoktur. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müşriklerin antlaşmaya tamamıyla sadâkat gösterecek sulh içinde umrelerini yapacaklarından emin olmadığı için bu şartı antlaşmaya koydurmuştur. Mekkeliler de, herhangi bir fitne ve çatışma hâlinde silahlar çekilecek olursa Müslümanlar geciksinler diye silahları kınları içerisinde dağarcıkta taşıma şartında ısrar etmiş olmalıdırlar.
3- İbnu Battâl der ki: "İmam Mâlik ve Şâfiî (rahimehumallah) hacc ve umre sırasında ihramlının silah taşımasına cevaz tanırlar, Hasan Basrî ise bunu mekruh addeder. [742]

ALTINCI FASIL

ZEMZEM SUYU HAKKINDA

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ????????? # ???? ????? ???????? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

1. (1568)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zemzem suyu verdim, ayakta içti." [Buhârî, Hacc 76, Eşribe 16; Müslim, Eşribe 117, (2027); Tirmizî, Eşribe 12, (1883).][743]

AÇIKLAMA:

1- Bazı âlimler zemzem içmeyi, haccın sünnetlerinden biri olarak değerlendirmişlerdir.
2- Zemzemin ayakta içilmesine karşı çıkanlar da olmuştur, çünkü ayakta su içmek bazı rivayetlerde yasaklanmıştır. Ancak, Hz. Ali'den kaydedilen bir Buhârî hadisinde: ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta su içti" denmektedir.
Bu rivayetler, ayakta içmenin câiz olduğuna hamledilmiştir.[744]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????.]???? ????? ????? # ????? ????? ???? ???????? ?? ????????? ??? ????????? ??????? ???????? ??? ????????????????. ???????? ???? ??? ???????????[. ????? ???? ??????? »???????????« ???: ??? ????????? .

2. (1569)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hudeybiye Antlaşması) sırasında bir Kureyşliye, Hudeybiye'ye zemzem suyu getirmesini söyledi. Adam getirdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Medine'ye götürdü." [Rezîn'in ilâvesidir.][745]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet zemzemin faziletine delâlet edenlerden biridir. Ayrıca hacıların, hacc veya umre dönüşü, beraberlerinde zemzem suyu getirme âdetinin Nebevî bir sünnet olduğunu da göstermiştir.
Muhibbu't-Taberî'nin el-Kırâ li-Kâsıdı Ümmi'l-Kurâ adlı kitabında İbnu Ebî Hüseyn'den kaydettiği şu rivayet de bu hadisi te'yid eder: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Süheyl İbnu Amr'a şunu yazdı: "Bu mektubum sana geceleyin gelirse sabahı bekleme, gündüz gelirse akşamı bekleme, bana derhal zemzem suyu gönder..." [746]

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?? ?????? ?????? ?? ??????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ?????????? ??????: ?. ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (1570)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, Mina'da, seni güneşe karşı gölgeleyecek bir bina yapmayalım mı?" demiştim, bana: "Hayır! dedi. Orası oraya gelenlere develerini ıhdırma yeridir!" [Ebu Dâvud, Menâsik 90, (2019); Tirmizî, Hacc 51, (881); İbnu Mâce, Menâsik 52, (3006 3007).][747]

AÇIKLAMA:

Hadiste , Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Mina'da güneşe karşı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ikâmet etmesi için bir bina yapılmasını teklif ettiği görülmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu reddeder. Tîbî hadisi şöyle açıklar: Mânası şudur. "Hz.Aişe: "Oturman için sana bir bina yapmamıza izin ver" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bundan menetti ve sebebini de açıkladı. Buna göre, Mina, kurban taşlama, traş gibi hacc menâsikinin edâ edileceği yerdir. Bu menâsike herkes müştereken iştirak eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada bir bina yapacak olsaydı, herkes ona uyarak pekçok binalar yapardı. Bu ise, oranın daralmasına ve hacılara sıkıntı vermesine sebep olurdu. Caddeler ve sokaklarda oturulacak yerler de böyledir (kimsenin oraları daraltmaya hakkı yoktur). Ebu Hanife'ye göre Harem bölgesi vakfedilmiş arâzidir. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi zorla fethetmiştir ve Harem bölgesini vakfetmiştir. Kimsenin oradan mülk edinmesi câiz değildir.[748]

?2? ??? ??? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? # ????? ‘????????? ?? ??????? ??????????: ????? ????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .
»???????« ??? ?????? ??????? ??????? ?? ?????? ??? ???? ????? .

2. (1571)- Ebu Vâkid el-Leysî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim. Veda haccında zevcelerine şöyle demiştir: "Size bu (farzınız!) bundan sonra hasırların arkaları!" [Ebu Dâvud, Menâsik 1, (1722).][749]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu hadisle Veda haccı sırasında, zevcelerine: "Bu haccınızla farz olan borcunuzu ödemiş oldunuz. Bundan sonra artık ikinci sefer hacca gelmeniz vacib değildir, sizlere evlerinizde oturmak gereklidir" demek istediği belirtilmiştir.
2- Bu hadisten, haccın bir kere farz olduğu hükmü de çıkarılmıştır. Nitekim Ebu Dâvud, hadisi, bu yönü sebebiyle hacc bahsinin, Haccın Farziyeti adını taşıyan ilk babında kaydetmiştir.
3- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine, Veda haccından sonra hacc yapmalarının câiz olmadığına da delil addedilmiştir. Nitekim bir başka

hadiste: ???????? ?????????? ???????????? ????? ????????? ????? ??????? ????????? "(Kadınlar için) cihâdın en faziletli ve en güzeli hacc-ı mebrur, sonra da hasırlardan ayrılmamaktır" buyurulmuştur. Bu da kadınların evlerinden ayrılmamalarını teşri eder.
Hemen belirtelim ki, bu hükme iki nokta-i nazardan itiraz edilmiştir:
a) Her şeyden önce, hadisin bu mânada sarih ve yasak koymada vâzıh olmadığı söylenmiş, ayrıca Buhârî'nin Hz. Aişe'den kaydettiği bir başka hadis gösterilmiştir. Hadiste Hz. Aişe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resûlü, sizlerle biz de gazveye çıkıp cihad etmeyelim mi?" diye sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı şudur:

?????? ???????? ?????????? ???????????? ???????? ???? ?????????

"Ancak cihadın en iyisi ve en güzeli haccdır, Hacc-ı mebrurdur"
Hz. Aişe der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bunu işittikten sonra haccı hiç bırakmadım." İbnu Mâce'deki rivayette, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin sorusuna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir:

?????? ??????? ? ??????? ?????: ????????? ????????????

"Evet var, içinde kıtal olmayan bir cihad var: Hacc ve umre."
Ümmü Atiyye'den gelen bir rivayet de kadınların cihada katıldığını, hastaları tedavi ettiklerini te'yid eder. Şu halde Hz. Aişe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc için yaptığı bu teşviklerden tekrar tekrar hacca gitmenin kendileri hakkında da mübah olduğu hükmünü çıkarmış olmalıdır. Tıpkı erkeklere tekrar tekrar cihada gitmek mübah olduğu gibi...
Hz. Ömer (radıyallahu anh), bu meselede tevakkuf ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine hacc izni vermemiş ise de, Hz. Aişe'nin delilindeki kuvveti sonradan görmüş olmalı ki, hilâfetinin sonunda hacc izni vermiştir. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerini hacca götürmüştür.
Beyhakî der ki: "Hz. Aişe'nin bu hadisinde, Ebû Vâkid'in hadisinde kastedilen murad haccın bir kereye mahsus vacib olduğunu beyandır, erkekler gibi onların da fazla yapmasında bir vebal yoktur. Keza bu hadiste, evde kalmaları için gelen emrin vücub ifade eden bir emir olmadığına da delil vardır."
3- Ebu Vâkid'in hadisindeki asıl gâye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcelerini Veda haccından sonra haccdan menetmek değil, haccı terketmelerine cevazdır. Zîra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' tan sonra haccetmeleri fiilen sâbittir. Buhârî'den gelen bir rivayet, Hz. Ömer'in yaptığı son hacc sırasında onlara da izin verdiğini, beraberlerinde Hz. Osman ve Hz. Abdurrahman (radıyallahu anhümâ)'ı gönderdiğini belirtir. İbnu Sa'd'dan gelen bir rivayette Ümmü Ma'bed, bu hacc heyetine Kadîd'de konaklama ânında rastladığını, yanlarına gittiğinde onları sekiz kadın olarak gördüğünü belirtir. Keza İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette Ebu İshâk es-Sebîî, Mugîre İbnu Şu'be'nin (Kûfe valiliği) zamanında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcelerin "üzerinde taylasan örtülü hevdecler[750] içerisinde hacc yaparken gördüğünü" beyan eder ki bu hicrî 50. yıllara rastlar.
İbnu Sa'd'ın, Hz. Aişe'den kaydettiği bir başka rivayetine göre, Ümmühâtu'lmü'minîn, Hz. Osman'a hacc için müracaat ederler. O: "Ben de hacca gideceğim, sizin haccınızı ben yaptırayım" der. Vefat etmiş bulunan Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile Sevde (radıyallahu anhâ) hariç, hep beraber hacca giderler. Sevde vâlidemiz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra vefat edinceye kadar evinden ayrılmamayı tercih etmiştir.
Ebu Hüreyre'nin -İbnu Sa'd'daki- bir rivayeti de Hz. Zeyneb ve Hz. Sevde dışında diğer Zevcât-ı Tâhirât (radıyallahu anhünne)'ın hacc yaptıklarını; o ikisinin "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra bizi binek taşımayacak" diyerek evlerinden ayrılmadıklarını belirtir.
İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): ????????? ?????? ???????? ????????????? ????? ???? ????? ????? ????? ??????? ????? "Hz. Ömer (radıyallahu anh) hacc ve umre yapmayı bize yasaklamıştı, son senesinde izin verdi" der.
Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Ümmühâtu'lmü'minîn'in hacc yaptıklarını te'yid eden rivayetler mevcuttur.[751]

?3? ??? ??????? ?? ???? ?? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? '??????? ????????? # ?? ??? ??????? ????????? ??????? ?? ???????? ???????? ????????? ???????????????? ?? ?????? ??????????? ??? ????????[. ????? ???????.???? ????????: ?? ??????? ?? ????????? ?? ???. ???: ??????? ?? ??? ???.???: ???? ??????? ?? ????????? ?? ???????? ?? ??? ????? ????????? ?????? ???? .

3. (1572)- İbrahim (rahimehullah) babası tarikiyle dedesinden rivayet ediyor:
"Hz. Ömer (radıyallahu anh), yatığı en son haccında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine izin verdi. Onlarla birlikte Abdurrahman İbnu Avf ve Osman İbnu Affân (radıyallahu anhümâ)'ı gönderdi." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 26.]
Berkânî der ki: "(Hadisi rivayet eden) İbrahim'den maksad: İbrahim İbnu Abdirrahman İbni Avf'tır."
Humeydî ise: "Bu açıklama isabetli gözükmüyor. Derim ki: O, İbrahim İbnu Abdirrahman İbni Abdillah İbni Ebî Rebîa el-Mahzûmî'dir." Doğruyu Allah bilir.[752]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste yapıldı.

?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????? ????? # ?? ??????? ???: ????????? ?????????. ????? ?????? ??????? ???????? ???: ???????? ?????????. ????? ????? ??????????? ???: ???????? ??????????????[. ????? ???????.»?????????« ?????? ????????? ??????????? ???? ????? . »???????« ?????? ??????? ?????????.»?????????« ?????? ????????? ??????????????.»??????????« ??????? ??????? ?? ????????? .

4. (1573)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Gerçek hacı kimdir?" diye soruldu da şu cevabı verdi:
"Saçını düzenleyip yıkamayı ve koku sürünmeyi çoktan terketmiş kimsedir.."
Kendisine tekrar:
"Hangi hacc efdaldir?" diye sorulunca:
"Yüksek sesle telbiye getirilen ve kurban kesilen" dedi."
(Haccla ilgili âyette geçen) sebil nedir?" diye soruldu.
"Zâd (nafaka) ve râhile (binek)dir" cevabını verdi." [Tirmizî, Tefsir, Âl-i İmrân, (3001); İbnu Mâce, Menâsik 6, (2896).][753]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacıyı tarif ederken mümtaz iki vasfını söylüyor: Saçların karışıklığı ve koku sürünmekten uzaklık. Bunlar, ihramlının riayet etmesi gereken başlıca yasaklar arasında yer alır.
2- Haccı tarif ederken telbiye ve kurbanı zikretmesi haccın başlangıcı ile sonucunu hatırlatma olmaktadır.Böylece bu ikisi arasında mevcut olan vâcib, nâfile

nev'inden herşeyin kastedildiğine hükmetmiştir.

3- Son olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e haccın farziyetini beyan eden: ???? ?????????? ???????? ????? "Ona bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) Beyt'i hacc (ve ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır..." (Âl-i İmrân 97) âyetinde geçen "sebil"den soruluyor. Sebil, kelime olarak "yol" demektir. Yol bulmak, muktedir olmak, imkan bulmak gibi farklı kelimelerle karşılamak mümkün. Hattâ burada "sebil"i imkân olarak anlamak daha uygundur.

Öyleyse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccı farz kılan imkân'ı iki şeyle izah etmiştir:

1- Zâd, yani nafaka. Bu sadece hacının gidiş dönüş yol sırasındaki maddî ihtiyaçlarını ihtivâ etmez. Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin kendi yolculuğu sırasındaki her çeşit maddî imkânlarını da ihtiva eder. Ancak bunun miktarı, hacının hayat seviyesine göre hesaplanırsa da vasat duruma göre hesaplanması uygun görülmüştür.

2- Râhile, binek demek ise de, yol arkadaşı, yol emniyeti gibi hususlar bu maddeye dolaylı olarak da olsa dâhil edilebilir.[754]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????.]???? ????? ????? ??? ?????? ?????: ??????? ??????? ?“?????? ???????? ??????. ????: ??? ?????[. ????? ???? .

5. (1574)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana hacc farz oldu. Borcum da var (önce hangisini ödeyeyim?)" diye sordu.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Önce borcunu öde!" dedi." [Rezîn ilâvesidir.][755]

?6? ??? ???????? ???:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ???? ????????? # ????? ???? ?????? ????????? ??????????[. ????? ???????.»???? ??????« ?? ??? ?? ?? ??????? ????? .

6. (1575)- Sümâme (rahimehumullah) anlatıyor:

"Hz.Enes (radıyallahu anh), cimri olmadığı halde havıdlı bir devenin üzerinde haccını yaptı." (Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yol eşyasını yüklediği havıdlı bir deve üzerinde hacc yaptı" demiştir. [Buhârî, Hacc 3 (Muallak senetsiz olarak kaydetmiş.)][756]

AÇIKLAMA:

Hadiste ifade edilmek istenen husus, Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yokluk veya cimrilik sebebiyle değil, tevâzu düşüncesiyle, sünnete uyma endişesiyle yük devesi üzerinde hacc yaptığıdır. Rahl, devenin üzerine vurulan semerdir. Daha hususî tâbiriyle havıd.

Hz. Enes (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mal ve evlâd bolluğuna kavuşması için hususî duâsına mazhar olmuş, bu sebeple zenginler arasında yer almıştı. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine ittibaen hiçbir konforu haiz olmayan havıdlı deveye binmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da aynı şekilde havıdlı deveye bindiğini belirten Enes (radıyallahu anh), ilâve eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bineği, eşyalarını da taşıyordu." Araplar yük taşıyan deveye zâmile derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bindiği deve hem râhile (binek), hem de zâmile imiş.

Şurası açıkça anlaşılıyor ki, imkân sahipleri yüklerini zâmileye yükletirler, kendileri râhileye binerlerdi. Bu bir konfor ve rahatlıktır. Konforun daha ilerisi râhilenin üstünde gölge için, rahatsız edici dış şartlardan korunmak için mahmil denen hususî hücreler mevcuttur. İmkân sahipleri onlar içerisinde seyahatini, haccını sürdürür.

Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet Hz. Enes'in ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc sırasında bu çeşit konfora yer vermediğini belirtmektedir.

İbnu Hacer, hadisi açıklarken şu bilgiyi dermeyân eder: "Halk, haccını yaparken, azıklarını yükledikleri develere binerdi. Azık vs. yüklenmemiş bir binek üzerinde ilk hacc yapan Osman İbnu Affân (radıyallahu anh)'dır."[757]

?7? ??? ???? ?? ????? ???:]?????? ??? ????? ?????? ?????? ????????: ????????? ???????? ???????? ???? ??? ?????? ???? ?????????? ??????????. ????: ??? ???? ??? ???? ?????? ????: ????????? ? ??????? ???? ?‘??????? ??? ?????????????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????????? ?????????? ???????? ?????????????? ?????????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????????. ??????: ????? ?‘??????? ??????? ???? ??? ????? ?????? # ??????? ??? ????????????????. ??????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????? ????? ????? # ???????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ??????.

?????? ?????? ??? ??????????. ??????? ?????????? ??????? ??????? ????? ?????? # ???????? ????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????. ??????? ?“????? ??????? ???? ??? ????? ?????? # ??????? ?????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ????? ???? ????.»??????????« ??????? ???? ??? ????? ??? ????? ?? ????: ?? ?????? ???? .

7. (1576)- Ubeyd İbnu Cüreyc anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:

"Seni dört şey yaparken görüyorum. Bunları arkadaşlarından bir başkasının yaptığını görmedim" dedim. Bana:

"Ey İbnu Cüreyc, onlar nedir?" diye sordu. Ben de saydım: "Sen Kâ be'nin rükünlerinden sadece iki Yemanî rükne (rükn-i Yemânî ve rükn-i Hacer) temasta bulunuyor, diğerlerine temas etmiyorsun. Keza senin tüysüz deriden ma'mul nalın giydiğini görüyorum. Keza senin (saç ve sakalını) sarıya boyadığını görüyorum. Keza seni Mekke'de gördüm, herkes (Zilhicce) hilâlini görünce ihrama girdikleri halde sen terviye günü (8 Zilhicce) ihrama girdin!" Bana şu açıklamayı yaptı:"

Rükünlere temasa gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın, sadece iki rükne temas ettiğini gördüm. Tüyü yolunmuş nalına gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nalınlarında hiç tüy görmedim. Ayakları onların içinde iken abdest alırdı. Ben onu giymeyi seviyorum. Sarıya gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onunla boyandığını gördüm. Ben onunla boyanmayı seviyorum. İhrama girmeye gelince, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesi, onu yola koyuncaya kadar telbiye çektiğini görmedim." [Buhârî, Vüdû' 30; Müslim, Hacc 25, (1187); Muvatta, Hacc 31, (1, 333); Ebu Dâvud, Menâsik 21, (1772).][758]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Buhârî'de abdestle ilgili bahiste yer alır ve abdeste müteallik bazı teferruata yer verilir. Bu meseleye Kitabu't-Tahâret'te "Mest üzerine meshetmek" babının 11. hadisinde yer vereceğiz.
2- İki Yemânî rükünden maksad (1340. hadiste açıklandığı üzere) Hacerü'l-Esved'in bulunduğu rükn ile ondan bir evvelki rükndür. Asıl rükn-i Yemânî, Hacer rüknünden öncekidir, Yemen cihetine baktığı için bu isim verilmiştir. Tağlib tarikiyle ikisine birden Rükn-i Yemânân denmiştir. Bu iki köşe, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in attığı temellere oturduğu için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her ikisini de istilâm ettiği bâzı rivayetlerde gelmiştir.
3- Tüysüz deri diye tercüme ettiğimiz Septiyye, debağlalanarak tüyleri dökülmüş sığır derisidir. Araplar o zaman ayakkabılarını, tüyleri dökülmemiş derilerden yaparlardı. Taif gibi sanayinin ilerlediği yerlerde deri işlenir, tüyü alınır, yumuşatılır ve sonra ayakkabı yapılırdı. Bu çeşit ayakkabılar pahalı olduğu için herkes giyemezdi.
4- Sarıya boyama meselesine, şârihler elbise de olabilir, saç da olabilir demişlerdir. Her iki hususa şümûlünü ifade eden delil mevcuttur. Ashab ve Tabiin'den saçlarını ve elbiselerini sarıya boyayanlar olmuştur. Âlimler bu hususta bâzı ihtilâfa düşmüşlerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da elbise ve sarığını sarıya boyadığı rivayetlerde gelmiştir.
5- İhram meselesi: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccında, Mekke'ye gelince, beraberinde kurbanlığı olmayanlara Hacc-ı temettuyu emretmiş, ihramdan çıkan Ashab, terviye günü (8 Zilhicce) Mina'ya hareket edeceği zaman yeniden hacc için ihrama girmişti. İşte Hz. İbnu Ömer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o tatbikatını esas almış, devesine binip Mina'ya yönelir yönelmez telbiye getirmeyi âdet edinmiştir.
8- Zilhicce'ye terviye denmesi, Mina'da su bulunmadığı için, Mina'ya gideceklerin çokça su içmeleri ve su tedariki yapmalarından dolayıdır. Terviye, bol bol su içmek mânasına gelir. Ancak terviye bir de düşünmek mânasındadır. Rivayete göre Hz. İbrahim (aleyhisselam) oğlu İsmail'i kesmesi için rüyasında emir alınca ertesi günü, bu şeytanî mi, Rahmânî mi diye düşünmüş, bu sebeple o gün, terviye adını almıştır. Ancak ertesi akşam aynı rüyayı tekrar görünce, Rahmanî olduğunu anlamış, bu sebeple ertesi güne de arefe denmiştir. [759]

ONBEŞİNCİ BÂB

HZ. PEYGAMBER'İN HACC VE UMRESİ

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ??????????? ?????? ??? ????????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ????? ????????? ????????. ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????????? ?????? ?????? ?? ??????? ?????? ???? ??????? ?????????? ????????? # ???? ????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ???????????[. ????? ??????? .

1. (1577)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (üç kere hacc yaptı. Şöyle ki): "Hicret etmezden önce iki, hicretten sonra da bir hacc ve bununla birlikte bir umre yaptı. Bu hacc sırasında (Medine'den) altmış üç deve sevketti. O sırada Hz. Ali (radıyallahu anh) Yemen'den geldi, [berâberinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kestiği kurbanların] geri kısmı da vardı. Bunlar arasında (Ebu Cehl'e ait olup Bedir Savaşı'nda ganimet olarak alınan) burnunda gümüş halka bulunan deve de vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hepsini kesti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her deveden bir parça alınmasını emretti. Bunlar (bir kapta) pişirildi. Efendimiz suyundan içti." [Tirmizî, Hacc 6, (815).][760]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hicretten sonra yaptığı hacc, Veda haccıdır. Bu hacc sırasında yüz deve kesmiştir. 1319 numaralı hadiste getiği üzere bunlardan bir kısmını Hz.Ali (radıyallahu anh) Yemen'den getirmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayette geçen bakiyye (geri kısmı) diye geçen budur.
2- Ebu Cehl'e ait olduğu belirtilen burnunda gümüş halka takılı deve hakkında 1520 numaralı hadiste açıklama geçmiştir.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, her kurbandan alınan parçaların pişirilmiş olduğu sudan içmesinde şu nükte vardır: Böylece her kurbandan az bile olsa bir miktar yemiş olmaktadır. Halbuki etten yese, bâzılarına sıra gelmezdi. Suya ise, hepsinden müşterek birşeylerin geçmiş olması kesindir.[761]

?2? ??? ???? ?? ?????? ???:]?????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????????? ??? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????????? ?????????. ???????? ??? ???? ?????????????????? ????????? ????????? # ?? ??????? ???? ??????. ??????: ??????????? ?????? ?????? ??????: ???? ?????????? ?? ?????????? ??? ??????? ???? ??????????????????. ??????: ????? ???????? ??????: ??????? ????????? ????????? # ?? ??????. ????????: ???????? ?????? '??? ????????????????! ????????? ??? ?????????? ?? ?????? ??? ????????? ???? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ? ??? ????? ??????. ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (1578)- Urve İbnu Zübeyr (rahimehullah) anlatıyor:
"Ben ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Hz. Aişe'nin hücresine dayanmıştık, (o içerde dişlerini misvaklıyordu. Bu esnada) misvaktan çıkan sesleri işitiyordum. Ben, İbnu Ömer'e:
"Ey Ebu Abdirrahmân! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb ayında umre yaptı mı?) diye sordum.
"Evet!" dedi. Ben de, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye seslendim:
"Ey anneciğim, Ebu Abdirrahman'ı dinliyor musun ne söylüyor?"
"Ne söyüyor?" dedi.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb'te umre yaptı diyor" dedim. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Ebu Abdirrahman'a Allah mağfiret etsin. Ömrüm hakkı için, Receb'de umre yapmadı. [Hem O, nasıl olur da yanılır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın] yaptığı her umrede o da hazır bulunmuştu" dedi. İbnu Ömer, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bu sözlerini işittiği halde ne "evet!" ne de "hayır!" demedi, sükût etti." [Buhârî, Umre 3; Müslim, Hacc 219, (1255); Tirmizî,Hacc 93, (936, 97); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (1991, 1992).] [762]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kaç defa umre yaptığı hususunda Ashab (radıyallahu anhüm) arasında bazı ihtilâflar olmuştur. Müteakiben kaydedilecek hadislerde görüleceği üzere, İbnu Abbas ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) başta, bazı sahabiler, dört umreden bahsederken çoğunluk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üç umresinden söz eder. İki umreden bahseden de olmuştur. Bu meseleye, 1581 numaralı hadiste tekrar döneceğiz.
2- Ebû Abdirrahman, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in künyesidir. Arap örfünde kişiye künyesi ile hitap ta'zim ve tekrim ifade eder.
3- Hz. Aişe'nin ????????? "Ömrüm hakkı için!" diye yemin etmesi, bu çeşit yemin edilebileceğinin caiz olduğunu gösterir. Ulemâ, "Yemin, şe'ninde kıymet ve hürmet olan şeye yapılır, onun dışındakilere yapılmaz" mânasındaki prensibi esas alarak umumiyetle, "dinen mukaddes olmayan şeylere yemin

edilmez" demiş ve mekruh addetmiştir.
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Receb ayında umre yapıp yapmadığı da bir başka ihtilaf mevzuudur. Burada görüldüğü üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dört umre yaptığını söyleyen İbnu Ömer, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Recep ayında da umre yaptığını söylemiştir. Ancak Hz. Aişe'nin itirazı karşısında susmuştur. Onun susmasını ulemâ, bu meselede İbnu Ömer'in karıştırmış ve unutmuş veya şekke düşmüş olabileceğine hamletmiştir. Aksi takdirde Hz.Aişe'ye itiraz etmesi gerekirdi. Kurtubî: "Bu onun vehme düştüğüne, Hz. Aişe'nin açıklaması ile rücu ettiğine delildir" der. İbnu Ömer'in "Receb ayında umre yaptığı" sözüyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hicretten önceki bir umresini kastedmiş olabileceğini söyleyen olmuşsa da, taraftar bulamamıştır, çünkü rivayete dayanmıyor.[763]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????????? ????????? # ??????? ??????: ??????? ???????????????? ?????????? ???????? ??? ?????? ???????? ?????????? ?? ??? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ???????????????? ????????????? ??????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (1579)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dört umre yaptı: 1- Hudeybiye umresi, 2- Müteakip sene Zilkade ayında yaptığı umretü'lkadâ, 3- Cirrâne'den yaptığı umre, 4- (Veda haccı sırasında) hacc ederken yaptığı umre." [Tirmizî, Hacc 7, (816); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (1993); İbnu Mâce, Menâsik 50, (3003).][764]

?4? ??? ???? ???:]????????? ????? ????? # ????? ?????? ??????????? ?? ??????? ????????? ?? ??? ???????????[. ????? ???? .

4. (1580)- Hz.Urve (rahimehullah) demiştir ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç umre yaptı: Biri Şevvâl ayında, ikisi de Zilkade ayındadır." [Muvatta, Hacc 56, (1, 342).][765]

?5? ??? ????.]?????? ???????? ???? ????????? #: ?????????? ??????? ????? ???????????????? ??????? ??????????? ??????? ?????????????[.
5. (1581)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üç sefer umre yapmıştır: 1- Hudeybiye senesinde, 2- (Hudeybiye yılını takip eden) kazâ senesinde, 3-Cirrâne senesinde" [Muvatta, Hacc 5, (1, 342).][766]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaptığı umrelerin sayısı ile ilgili ihtilâf, yukarıdaki rivayetler gözönüne alınınca, te'lifi kolay bir ihtilâftır. Zîra dört diyenler, üç diyenlerden fazla olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında, hacc-ı kırana niyyet ederek haccdan önce yaptığı umreyi kastederler. Bu umre diğerleri gibi müstakil değildir, haccdan önce yapılmıştır. Şu halde üç diyenler, hacc dahil olan bu umreyi sayıya dâhil etmemiş oluyorlar.
Buhârî'nin Hz. Berâ (radıyallahu anh)'dan kaydettiği bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in iki kere umre yapması söz konusudur. İbnu Hacer bunun te'lifini şöyle yapar: "...Berâ, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında hacc-ı kıranla yaptığı umre ile Hudeybiye'de engellenen umreyi saymamıştır. Veya onu saymıştır da, Ci'rane'de yaptığı -kendisine gizli kalan- umreyi saymamıştır. Nitekim bu umreyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin yapmış ve başkalarına da gizli tutmuştur.
Ancak, Hudeybiye Seferi'ni Cumhur ittifakla umreden saymışlardır. Başta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bütün Ashâb ihram giymiş, sulh antlaşması yapıldıktan sonra, tavaf ve sa'y yapılmamış olsa bile, kurbanlar kesilmiş, traş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştır. Yani bu, tam bir umre addedilmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umreleri mevzubahis olunca hep sayıya girmiştir.
Bu hususta tereddüd edenler, müteâkip sene yapılan umreye umretu'lkazâ denmesini göstermişlerdir. Yani, "Hudeybiye senesi yapılmayan umre müteâkip sene kaza edilmiştir, onun için de umretu'lkazâ denmiştir" derler. Daha önce de geçtiği üzere burada kazâ, "mukâza" yâni antlaşma, karşılıklı hüküm koyma mânasına gelir. Çünkü "O yıl Mekke'ye girilmeyecek, müteâkip yıl umre için gelinip üç gün Mekke'de kalınacak" diye antlaşmaya madde konmuştu. Şu halde umretü'lkazâ, "antlaşma umresi" demektir. Bu, öncekinin kazası olsaydı, ikisi bir sayılırdı ve sahâbeler bunları ayrı ayrı umre olarak ifade etmezdi.
2- Rivayetlere göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccla birlikte olan hâriç, diğer umrelerini Zilkade ayında yapmıştır. Bu o ayın faziletinden olduğu gibi, bir başka sebebe daha dayanır: Cahiliye Arapları o ayda umreyi hoş karşılamazlar, çirkin addederlerdi. Cumhur senenin her ayında ve hatta her gününde umreyi câiz addeder.[767]
3- Bazı Hükümler

BAZI HÜKÜMLER

1- Hacc aylarında umre yapmak -cahiliye Araplarının inançlarının aksine olarak câizdir.
2- Hz.İbnu Ömer gibi çok hadis rivayet eden, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ayrılmamayı kendine şiâr edinen kadri yüce bir sahabiye bile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir kısım ahvâli gizli kalabilmekte, bildiklerine vehim, nisyân (unutma), şekk karışabilmektedir, zîra onlar gayr-ı mâsumdurlar.
3- Ulemâ birbirlerini bazı meselelerde reddedebilmektedir.
4- Ulemâ reddederken edebe, iyi davranmaya riayet etmektedir.
5- Hakkın ortaya çıkması için suâl sorarken, mültefit ve nezâketli olmak gereklidir.
6- Hakkı görünce en azından sükûtla kabul etmek gerekir. İbnu Ömer sükût etmekle hatasını itiraf etmiş oldu.[768]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?????? # ?????? ?????????? ??? ??????? ?? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ?? ???????? ???????: ??? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ????????? ?????????. ?????? ????????? ????? ??????????????? ????????. ???????? ???????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???? ??????? ???????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ????????????? ?????????? ?????????? ???? ?? ?????????? ????. ?? ???? ?????????? ??????: ??????. ?????: ?????????? ??????? ??????. ?????????? ??? ?????????? ? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ??????? ?????[. ????? ???????

?????? ??????? .

6. (1582)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda olduğu halde biz Veda haccından bahsederdik ve Veda haccının ne olduğunu bilmezdik. (Veda haccında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'a hamd ve sena edip sonra da Mesih Deccâl'ı mevzubahis etmişti, sözü onun hakkında epeyce uzatıp şunları da söylemişti:
"Allah'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini onunla korkuttu. Hz. Nuh (aleyhisselam) ve ondan sonra gelen bütün peygamberler onunla korkuttular. Bilesiniz o, aranızdan çıkacaktır. Onun şe'ninden (yapacağı icraatler) hiç bir şey size gizli kalmayacak. Çünkü sizlere gizlemez. Rabbinizin gözü kör değildir. Halbuki onun sağ gözü kördür. Onun gözü pertlek bir üzüm gibidir.
Haberiniz olsun! Allah sizlere birbirinizin kanını, malını haram kıldı, bunlar şu günlerinizin, şu beldenizdeki haramlığı gibi haramdır.
Acaba tebliğ ettim mi?" (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sorusuna cemaat hep bir ağızdan:
"Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine üç sefer:
"Ya Rab şâhid ol! Ya Rab şâhid ol! Ya Rab şâhid ol!" dedi ve tekrar cemaate yönelerek:
"Vah size! -veya eyvah size!- Benden sonda dönüp birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın!" dedi." [Buharî, Hacc 132, Edeb 43, 95, Hudud 9, Diyât 2, Fiten 8; Müslim, İmân 119, (66).] [769]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Veda haccı sırasında yaptığı konuşmalardan birini aksettirmektedir. Âhir zamanda çıkıp dini tahrip edecek ve insanlığa büyük zarar verecek olan şahıslardan biri hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccı gibi büyük bir kalabalığın bir araya geldiği fırsatta bilgi vermektedir.
2- Deccâl yalancı demektir. Şu halde en büyük vasfı, icraatını yalana ve aldatmacaya dayandırmasıdır. Uzun olan insanlık târihi içinde en büyük tahribatı o yapacağı için Hz. Nuh (aleyhisselam)'tan itibaren her peygamber, ümmetini onun hakkında uyarmış, onun dehşetli icraatiyle korkutmuştur. Belki de bu sebeptendir, hemen hemen bütün dinlerde buna müşâbih inançlara rastlanmıştır. Bilhassa kitabî dinlerde bu, pek bârizdir. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Antechrist diye isimlendirilir.
3- Geniş açıklamayı Kıyametle ilgili bölümün Deccal'la ilgili kısmında yapacağımız Deccâl, bir bakıma her devirde, her bölgede çıkacak kötü şahısların müşterek ismi ve hem de vasfıdır. Rivayetler, Deccal bilgisinin Sahabe devrinden beri mahalle mekteplerindeki çocuklara bile öğretildiğini göstermektedir. Bu sanki her Müslümanın bilmesi gereken temel İslâmî kültürün bir parçası kılınmıştır.
4- Deccal'la ilgili bir kısım tavsirleri, yoruma muhtaç müteşâbihât kabul etmek gerekir. Sözgelimi sağ gözünün kör olması, onun mâneviyatı kör, âhireti göremez, sâdece dünyaya, maddeye kıymet verir olmasıdır. Aksi takdirde bir kısım tasvirleri aynen fiilî şekilde aramak hem safdillik olur, hem de hurâfeye inanmak nev'inden saçmalıklara düşülebilir.
5- Hadisin sonunda ifade edilen, "Benden sonra dönüp birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirler olayın!" cümlesinden, Nevevî'nin kaydına göre, yedi farklı hüküm çıkarılmıştır:
1- Müslümanın kanını haksız yere helâl addeden Müslüman, kâfir olur.
2- Bundan maksad nimet ve İslâm'ın hakkına karşı nankörlüktür, kadr u kıymetini tanımamaktır.
3- Bu hal (mü'minin, mü'mini öldürmesi) küfre yakın bir ameldir ve küfre götürür.
4- Bu, kâfirlerinkine benzer bir fiildir. Çünkü normalde mü'mini kâfirden başkası öldüremez.
5- Bundan murad küfrün hakikatidir, yani mânası şöyledir: Sakın küfre dönmeyin, Müslüman olmaya devam edin!
6- Bu mânayı Hattâbî ve başkaları hikâye etmişlerdir: Buradaki "kafirler"den (küffar) murâd, silah kuşananlardır. Araplar, ????????? ????????? ????????? derler. Yâni silâhını kuşandı. "Kuşandı" kelimesini tekeffür etti diyerek, küfr kökünden bir kelime kullanarak ifade ederler. el-Ezherî, Tehzîbü'l-Lüga adlı kitabında silah kuşanan, silah taşıyan mânasına kâfir kelimesini kullanmıştır.
7- Hattâbî de şu mânayı anlamıştır: "Birbirinizi tekfir etmeyin, sonra birbirinizi öldürmeyi helâl addedersiniz."
Nevevî bu açıklamalardan sonra sözünü şöyle noktalar: "Bunlardan en muvafık olanı dördüncü maddede söylenendir. Kadı Iyaz (rahimehullah) da bunu tercih etmiştir."[770]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???????? # ???? ??????????? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???? ???????????? ?????? ?????? ???? ???? ???? ?'???????? ???'???? ???????? ??? ????????????? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ???? ??? ???????????? ?????? ???? ???????????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????? ???? ??? ???????????? ???????? ??????? '?????? ???????? ???? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ????????????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? '????? ??????????. ????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ???????? ??????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ???????? ??????? ????????????? ????? ??????????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????? ?????????? ????????????[. ????? ???????.»????????« ???? ?????: ?? ??????? ?????? ???? .

7. (1583)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), saçlarını tarayıp yağladıktan, rida ve izârını giydikten sonra Medine'den ashabıyla birlikte ayrıldı. Rida ve izâr çeşitlerinden, vücudun cildine boyası geçen za'feranla boyanmış olanlar dışında hiç bir şeyi yasaklamadı. Böylece Zülhuleyfe'ye geldi. Orada devesine bindi. Devesi onu Beydâ sırtına çıkarınca O (aleyhissalâtu vesselâm) da, Ashab'ı (radıyallahu anhüm) da telbiye getirdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanlığına takısını takıp nişanladı. Bu iş, Zilkade ayının sondan beşinci gününde cereyan etmişti. Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde indi. (İlk iş) Beytullah'ı tavaf etti, Safâ ve Merve arasında sa'yde bulundu. Kurbanlığı sebebiyle ihramdan çıkmadı. Çünkü ona (kurbanlık alâmeti olan takıyı) takmıştı. Sonra Mekke'nin Hacûn yanındaki en yüksek yerine indi. Artık hacc için telbiye getiriyordu. Kâbe'ye, onu tavaf ettikten sonra, Arafat'tan dönünceye kadar hiç yaklaşmadı. Ashabına ise, Kâbe'yi tavaf etmelerini, Safâ ile Merve arasında sa'yetmelerini emretti, sonra saçlarını kısaltarak ihramdan çıkmalarını emretti. Bütün bu emirler, berâberinde kurbanlık olarak takılanmış devesi olmayanlar içindi. Berâberinde hanımı bulunanlara, hanımları da helaldi. Keza koku ve elbise de helâldi." [Buhârî, Hacc 21, 70, 128.][771]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda haccının bazı safhalarını anlatmaktadır: Zülhuleyfe'de ihrama giriş, Mekke'ye gelince kurbanlığı olmayanlara, hacc için giydikleri ihramı umreye çevirmelerini emretmesi, kurbanlığı olanların hacc-ı kıran yapmak üzere ihramdan çıkmamaları vs. Bu meseleler daha önce açıklanmıştır. Bilhassa şu numaralarda bulunmalıdır: 1288, 1292,1293, 1301.[772]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ????????? ????: ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ????????. ????? ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ????????? ??? ?????? ???????? ??????? ???????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ? ?????????? ?????????. ????????: ??? ??????? ???????? ?????????? ???????????. ????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????????? ????????. ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ????????? ????: ???? ??????? ??????

?????????? ???????? ???????? ????????. ????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ?????????. ????? ???? ?????????? ??????????. ????? ???? ??? ?????????? ????: ????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????????????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ???? ??? ?????? ??????? ???? ??????????? ????????? ?????? ?????? ?? ??????? ?????????? ??? ?????? ??????? ???: ?????? ???? ??????. ???: ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ??????: ?????????? ??????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ???: ??????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????????? ???????????. ???????? ?????? ?????? ???????? ??????: ????? ??????? ?????? ??? ???????? ??????: ??????? ??? ??????. ??????? ?????: ?????? ??? ?????? ??????: ????? ???????? ?????? ??? ???????? ??????: ????? ??? ??????. ????: ????? ???? ????????? ??????? ???? ????? ???? ???????? ??????? ??? ????? ???????????? ????? ??? ???????????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

8. (1584)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'ta vakfe yaptı ve: "Burası Arafat'tır, vakfe yeridir, Arafat'ın her yeri vakfe yeridir" dedi.
Sonra güneş batar batmaz ifâza yaptı. (Arafat'ı terketti). Devesinin terkisine Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'i bindirdi. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), -halk sağında ve solunda (develere telâşla vururlarken) onlara dönüp bakmadan- her zamanki sükun ve rıfk hâlini koruyarak eliyle işaret edip: "Ey insanlar! Sakin olun" diyordu.
Sonra Cem'e (Müzdelife'ye) geldi. Orada iki namazı da (akşam ve yatsı) beraberce kıldırdı. Sabah olunca Kuzah tepesine gelip üzerinde vakfe yaptı."
Burası Kuzeh'dir, vakfe yeridir. Cem'in tamamı vakfe yeridir!" dedi. Sonra oradan ayrıldı, Muhassır vâdisine geldi. Devesine vurdu. Deve dört nala koşarak vâdiyi geçti. Orada durup, amcası Abbâs (radıyallahu anh)'ın oğlu Fazl'ı devesinin terkisine aldı.
Oradan Cemretu'l-Akabe'ye geldi ve taşlama yaptı. Sonra menhara (kesim yerine) geldi:
"Burası menhardır (kurbanlarımızı keseceğimiz yer), Mina'nın her tarafı menhardır" buyurdu. Has'am kabilesinden genç bir kadın gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Babam yaşlanmış bir ihtiyardır, Allah'ın hacc farizası kendisine terettüp etmektedir. Ben ona bedel hacc yapabilir miyim?" diye bir suâl sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Babana bedel hacc yap!" cevabını verdi. Bu sırada eliyle, devenin terkisinde bulunan Fazl'ın başını büktü. Amcası Abbâs (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanın oğlu Fazl'ın başını niye büktün?" diye sordu.
"İkisini de birer genç görüyorum. Onlar hakkında şeytanın şerrinden emin değilim!" dedi. Derken bir adam daha gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben traş olmazdan önce ifâza tavafını yaptım!" dedi.
"Traş da ol, bunda mahzur yok!" cevabını aldı. Derken bir başkası daha gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben taşlama yapmazdan önce kurbanımı kesmiş bulundum!" dedi.
"Taşlarını da at, bunda bir mahzur yok!" cevabını aldı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'a geldi, onu tavaf etti, sonra zemzem'e geldi ve:
"Ey Abdulmuttaliboğulları, eğer halk size bunun üzerine galebe etmeyecek olsa mutlaka çekerdim" dedi." [Tirmizî, Hacc 54, (885).][773]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste geçen:
* Arafat vakfesi,
* Oradan ifâza,
* Cem (Müzdelife) vakfesi, müddeti vs.
* Müzdelife ile ilgili açıklamalar: (Cem', Kuzeh, Muhassır vs.)
* Mina'ya geliş, Mina'da taşlamalar,
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' a orada soru soranlar, aldıkları cevaplar,
* İfâza ziyâreti, gibi bir çok hususlar daha önce açıklandı (şu hadislere bakılsın: 1422, 1428, 1431, 1461, 1553.
2- Bu hadiste izaha muhtaç ibâre, hadisin son cümlesinde Abdülmuttaliboğulları'na Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş olduğu sözdür. Bu sözden Nevevî'ye göre iki farklı mâna çıkarılmıştır:
1- "İnsanların bunu hacc menâsikinden zannederek (aynen yapmaya kalkıp) zemzemin etrafında izdihama sebep olarak sizi itekleyip, hacıları sulama hizmetinize mani olacaklarından korkmasaydım, faziletinin büyüklüğü sebebiyle sizinle birlikte zemzem verme hizmetine ben de katılırdım."
2- Bazı âlimler şu mânayı da anlamışlar: "Bana ittiba için halk size galebe çalmayacak olsa zemzem kuyusundan ben de su çekip, sizin yaptığınız şekilde hacılara, ben de su verirdim."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu sözü onları hacılara su verme hizmetinde sebat etmeye teşvik için söylediği, ayrıca belirtilmiştir. [774]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/277-278.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/279.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/279-280.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/281.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/281.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/282.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/282-283.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/283.

[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/283-284.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/284.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/284-285.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/285.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/285-286.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/286.
[15] Hacc'ın ne zaman farz kılındığı münakaşalıdır. 5., 6., 7., 8., 9., hicrî yılı kabûl edenler mevcuttur. Hicretten önce farz kılındı diyen de var ise de bu farzdır.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/286-287.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/288.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/288.
[19] Sınnak, Arapçadaki hâfir veya zalat kelimelerini karşılayan mahalli bir kelimedir. Hayvan ayağında tırnağa tekâbül eden kısma denir. Kurbanlıklarda paça denen kısımlardır.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/289.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/289.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/290.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/290.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/291.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/291.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/292.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/293-297.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/297.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/297-298.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/298.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/298.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/299.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/299.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/299-300.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/300.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/300-301.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/301.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/301.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/301.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/301-302.
[41] Menâsik: Mensek'in cem'idir. Mensek (veya nüsük) lügat olarak ibâdet ve su ile bir şeyin temizlenmesi mânâsına gelir ise de, hacc ıstılahı olarak, "Hacc'ın farz, vacîb ve sünnet olan herhangi bir fiiline" ıtlak olunmuştur.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/304-305.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/305.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/305-306.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/306.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/306.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/307.
[48] Terviye suya kandırmak veya gördüğü rüya üzerine düşünmek demektir. Zilhicce'nin 8.günü hacılar, sabah namazını Mekke'de kıldıktan sonra Mina'ya gider. Mina'da su olmadığı için gerek kendileri ve gerekse binekleri Mekke'de kana kana su içerek yola çıktıkları için o güne terviye günü denmiştir. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'in kurban edilmesiyle ilgili rüyayı da o gece görmüş, o gün rüya üzerinde düşünmüştür, bu sebeple de o güne terviye günü denmiştir.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/307.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/308.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/308.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/308.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/309.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/309.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/309.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/309-310.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/310.
[58] Karnu'l-Menazil: Bazı rivâyetlerde sadece Karn denir. Bu rivayetteki tasrın, aynı ismi taşıyan bir başka Karn'dan tefrik içindir. Diğeri Karn-ı Seâlim'dir, yokuşun başında yer alır. Karn-ıMenâzil ise yokuşun aşağısında yer alır.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/310-311.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/311.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/311-312.
[62] Krokiler Diyanet İşleri Başkanlığı'nca neşredilen Hacc Rehberi'nden alınmıştır.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/312-313.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/314.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/314.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/314.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/315.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/315-316.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/317.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/317.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/317.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/318.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/318.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/318.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/318-319.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/319.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/319-320.
[78] Başı da örten bir parça taşıyan her çeşit giyecek. İslâm'ın bidâyetinde zâhidlerin giydiği aşağılara sarkan uzunca bir takke çeşidi (Nihâye).
[79] Vers: Sarı renkli bir boya maddesidir. Koku maddeleri olup olmadığı münakaşa edilmiştir.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/321.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/321-323.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/323-324.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/324.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/324.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/324.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/325.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/325.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/325-326.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/326-327.

[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/327-328.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/328.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/328.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/328-329.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/328-329.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/329.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/330.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/330.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/330.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/330.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/331.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/331.
[102] Hadiste geçen tahmîr'i, örtme ile ilgili nüans diyebileceğimiz farklılıkları ifâde edebilmek için "Sıkıca örtmek" diye tercüme ediyoruz.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/331-332.
[104] Bu hususun anlaşılması için bak: 1, 489, 4.madde ve s. 502'de 3.madde ve devamı.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/332.
[106] Zerire:Muhtelif kokuların karışımıyla elde edilen bir tîb çeşidi.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/333-334.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/334-335.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/335.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/335-336.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/337.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/337.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/337.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/337.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/337-338.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/338.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/338-339.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/339.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/340.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/340-341.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/341.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/341-342.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/342.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/342-343.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/343.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/343.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/343.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/343-344.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/345.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/345-347.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/347.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/347.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/348.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/348.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/348.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/349.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/349.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/349.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/350.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/350.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/351.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/351.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/351.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/351-352.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/352.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/352.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/352.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/353.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/353-354.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/354.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/355.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/355.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/355.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/356.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/356.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/356.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/357-358.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/358-359.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/360.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/360-361.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/361.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/361.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/361.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/362.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/362.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/362.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/363.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/363.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/364.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/364.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/365.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/365.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/365.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/365-366.

[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/366.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/366-368.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/368.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/369.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/369-370.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/370.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/370.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/371.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/371.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/371-372.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/372-373.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/373.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/373-374.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/374.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/374.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/374-375.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/375.
[192] Fer' teferruat mesele demektir. Yani bir meselenin ikinci, üçüncü derecede tâli meselesi, alt başlığının alt başlığı gibi. Cem'i, fürû'dur.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/376.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/376-377.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/378.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/379.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/379.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/379.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/379-380.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/380.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/381.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/381.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/382.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/382.
[205] Bu sahabî, bazan Hallâd İbnu Sâib diye de zikredilir. Hallâd, Sâib'in oğlu ve Tâbiî olmalıdır.
[206] İhlâl da telbiye demektir, burada râvinin şekki mevzubahistir.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/383.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/383.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/383-385.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/385-386.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/386.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/386.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/387.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/387.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/388.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/388.
[217] Radıyallahu anh tâbirinormal olarak sahâbe için kullanılır. Burada Etbau't-Tâbiîn'den olan İmam Mâlik için de kullanılmıştır. Buna da normal saymak gerekir. Zira ulemâ, Eimme-i Erba'a, Ömer İbnu Abdilaziz gibi bir kısım büyükleri teşrîf için, onlar hakkında da bu tâbiri kullanmıştır.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/388-389.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/389.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/389-390.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/390-391.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/391.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/391.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/391-392.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/394.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/394.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/395.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/395.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/395-396.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/396.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/396.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/396-397.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/398.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/398-399.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/399-400.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/400-401.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/401.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/402.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/402.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/402-403.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/403.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/403.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/403.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/404-405.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/405-406.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/407.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/407.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/408.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/408.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/408.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/408-409.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/409-410.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/410-412.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/412-413.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/413.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/413.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/414.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/414.

[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/414.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/415.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/415-416.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/416.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/416.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/416.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/417.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/417.
[267] Ashabın itirazı şuradan ileri geliyordu: Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde gelmişlerdi. Niyetleri haccdı. Hz. Peygamber ihramdan çıkmayı, ihram yasaklarından -ve meselâ hanımlarıyla cinsî münasebet yasağından uzaklaşmayı emretmişti. Halbuki sekiz Zilhicce'de tekrar ihrama gireceklerdi. Bu kadar dar bir zaman için ihramdan çıkmaya, dinî havalarını bozmaya değer miydi? Ashab, memnuniyetsizliğini "Henüz cenâbetken..." diye tercüme ettiğimiz mânâyı daha gâliz kelimelerle ifade etmiştir.
(*) Bu ve müteâkip rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda Haccı'yla ilgili oldukları için, hadîs kitaplarında umumiyetle aynı bablarda, aynı rivâyetin farklı vecihleri şeklinde peşpeşe bulunurlar. Bu sebeple kaynaklarını en sonda toptan göstereceğiz. Sadece Buhârî peşpeşe göstermeyebilir.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/419-420.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/420.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/420.
[271] Bu söylenen yıkanma, hayızdan temizlenince gerekli olan yıkanma değildir, ihramı giyerken yapılması sünnet olan yıkanmadır.
[272] Bazı rivayetlerde "Bathâ gecesi" diye gelir. İkisi de aynı şeyi ifade eder. Leyletü'l-hasbe, teşrîk gecelerinden sonra hacıların çakıllı yere indikleri gecedir. Çakıllı yerden maksad Mina'dır. Demek ki Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Minâ'da kalınan gecelerden birinde temizlenmiş olmalı.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/421-422.
[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/422.
[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/423.
[276]"Hac için yapılan niyeti umreye tahvil etmek herkese câizdir" diye hükmedenlere (Ahmed İbnu Hanbel ve bazı zâhirîler) bu hadis delil olmuştur. Ancak İmam Mâlik, Ebu Hanîfe, İmam Şâfîî vs. başkaları. "Hacc için yapılan niyetin umreye çevrilmesi Ashaba has bir ruhsattır" demiştir. Daha önce açıkladık (1292 numaralı hadise bakın).
[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/423.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/423.
[279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/423-425.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/426.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/426-428.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/429.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/429.
[284] Hadiste geçen ????? ???????? tabirinden: Hacc vakitleri, hacc yerleri, hacc yasakları, hacc eşyaları, hacc hâlâtı gibi mânâlar verilmiştir. Biz, "hac yasakları (=ihram)" mânâsını tercih ettik.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/429-430.
[286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/430.
[287] Musahhab Mekke ile Mina arasında geniş bir yer. Sel sularının getirdiği çakılların çokluğu sebebiyle bu ismi almıştır. Buraya Ebtah, Bathâ da denir. Mina'nın taşlama mevkiine de Musahhab denmiştir.

[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/430-431.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/431.
[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/431.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/432.
[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/432-433.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/433-434.
[294] Erâk: Mekke yakınlarında bir vâdinin adıdır.(Mûcemu'l-Büldan).
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/435.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/435-436.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/437.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/437.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/4387-438.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/438.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/438-439.
[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/440.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/440.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/440.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/440.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/441.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/441.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/443-444.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/444-446.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/446.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/447.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/448-450.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/449-450.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/451.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/451.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/452.
[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/452.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/452.
[319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/453.
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/453.
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/453.
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/453.
[323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/453-454.
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/454.
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/454.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/454-455.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/455.
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/455-456.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/456.
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/456.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/456-457.
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/457.
[333] Dilimizde Haceru'l-Esved diye yaygınlık kazanmıştır. Arapça kaidelere göre doğrusu el-Haceru'l-Esved olması gerekir. Biz, bu ve buna benzeyen bir kısım tabirleri dilimizdeki kazandığı şekle göre kullandık ve kullanmaya devam edeceğiz.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/458-460.

[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/460.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/460-462.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/462.
[338] Bu rivayet Buhari'de mânâ itibâriyle mevad, lâfzıyla değil.
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/462.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/462-463.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/463.
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/464.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/465.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/465.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/465.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/466.
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/466.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/466-467.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/467.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/467-468.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/469.
[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/470.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/470.
[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/470.
[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/471.
[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/471.
[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/471-472.
[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/472.
[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/472.
[360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/472.
[361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/473.
[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/474.
[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/474.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/474-475.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/475.
[366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/475.
[367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/4756.
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/476.
[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/476.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/476-477.
[371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/477-478.
[372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/478.
[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/478.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/478-479.
[375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/479.
[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/479-480.
[377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/481.
[378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/481.
[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/482.
[380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/482.
[381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/483.
[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/483.
[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/483.
[384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/483-484.
[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/484.
[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/484-485.
[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/485.
[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/485.
[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/485-486.
[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/486.
[391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/486-487.
[392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/487.
[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/487.
[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/488.
[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/488-489.
[396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/489.
[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/489,
[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/490.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/490-491.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/491.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/491.
[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/491.
[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/492.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/492.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/493.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/493.
[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/493.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/494-495.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/495-496.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/497.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/497-498.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/499.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/499-500.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/500.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/500-501.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/501.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/501.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/502.
[419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/502.

[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/502-503.
[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/503.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/503.
[423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/504.
[424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/504.
[425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/505.
[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/506.
[427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/506.
[428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/506-507.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/508.
[430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/508.
[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/508-509.
[432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/510.
[433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/510.
[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/511.
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/511.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/511.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/512.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/512.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/512.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/513.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/513.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/513-515.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/515-516.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/516-517.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/517-518.
[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/518.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/519-520.
[448] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/520-521.
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/522.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/522-524.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/524.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/524-525.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/525.
[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/525.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/525.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/526.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/526.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/528-529.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/529.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/529-531.
[461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/531.
[462] Ebu Seyyâre: Meydânî'nin Mecmau'l-Emsâl'de açıkladığına göre, bu kimse, Benî Advân'dandır. Adı Umeyle İbnu'l-A'zel'dir. Siyah bir merkebi var idi. Halkı 40 yıl Müzdelife'den Mina'ya geçirmiştir. ??????? ???? ?????? ???? ?????????? Ebu Seyyâre'nin eşeğinden daha sağlıklı tabiri darb-ı mesel olmuştur. Orada Ebu Seyyâre'nin eşeği "semersiz" diye tavsîf edilir, Arabî diye değil. Bu ziyade Müslim'in bir rivâyetinde de mevcuttur (Hacc148).
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/532.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/532-534.
[465] Çünkü "ARAPÇASI YOK """""""""""""" "bugün dinimizi size ikmal ettik"(Mâide3) ayeti Arafat'ta nazil olmuştur.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/535.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/532-536.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/536/537.
[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/537.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/538.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/538.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/538.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/538.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/539.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/539-540.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/540.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/540.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/541.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/541.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/541-542.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/542-543.
[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/544.
[483] Bu günler mevzuunda ulemâ ihtilaf eder:
1- Umûmiyetle eyyâm-ı teşrîk deyince yevm-i nahr'i (10 Zilhicce) takip eden ilk üç gün kastedilir: 11, 12, 13 Zilhicce günleri.
2- Eyyâmu Ma'dudat ile de yevm-i nahr ve ondan sonraki iki gün kastedildiğini söyleyenler de olmuştur, yani Zilhicce'nin 10, 11, 12'nci günleri.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/544-545.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/545.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/545-546.
[487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/546.
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/546.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/547.
[490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/547.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/547-548.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/548.
[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/548-549.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/550.
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/550.
[496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/550.
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/551-552.
[498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/552.
[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/552.
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/553.

[501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/553.
[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/553.
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/554.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/554.
[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/555.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/556.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/557.
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/557.
[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/5.
[510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/5.
[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/5.
[512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/8.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/9.
[514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/9-11.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/11.
[516] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/11.
[517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/11.
[518] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/12.
[519] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/12-13.
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/14.
[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/14.
[522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/14-15.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/15.
[524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/15.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/16.
[526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/16-17.
[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/17.
[528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/17-18.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/19.
[530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/19.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/19.
[532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/20-22.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/23.
[534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/23-24.
[535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/24.
[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/24.
[537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/25.
[538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/25-26.
[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/26.
[540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/26.
[541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/26.
[542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/27.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/27.
[544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/28.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/28-30.
[546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/31.
[547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/31-32.
[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/31-33.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/33-34.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/34.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/34.
[552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/35.
[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/35-36.
[554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/36.
[555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/36.
[556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/37.
[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/37-38.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/38.
[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/39-40.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/40.
[561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/40.
[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/41.
[563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/41.
[564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/41.
[565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/43-45.
[566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/45.
[567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/45.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/45-46.
[569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/46.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/47.
[571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/47.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/47-48.
[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/48-49.
[574] Cariye kelimesiyle, büluğa ermeyen kız çocukları veya köle kadınlar kastedilir.
[575] Fethu'l-Bâri : 3/97. Bu son cümleden, İbnu Hacer, Resûlullâh (aleyhissalâtü vasselâm)'ın şunu demek istediğini anlar: "Bu onların işidir, âdetleridir ve mübahdır da". Bu yüzden Resûlullâh (aleyhissalâtü vasselâm) hoş karşıladı.
[576] Tekrar hatırlatalım: Câriye kız çocuğu ve köle kadınlar mânâlarına gelir. Ayrıca bu câriyelerin isimleri ve kimlerin kızları oldukları belirtilir.
[577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/49-53.
[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/53.
[579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/54.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/54.
[581] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/54-55.
[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/55.
[583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/56.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/57.

[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/57.
[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/57.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/58.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/58.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/59.
[590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/59.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/59.
[592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/59-60.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/60.
[594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/60.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/61.
[596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/62.
[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/62.
[598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/63.
[599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/63-64.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/64.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/64-65.
[602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/65.
[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/66.
[604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/67.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/67-68.
[606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/68.
[607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/68-69.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/69.
[609] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/70.
[610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları6/71.
[611] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/72.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/72.
[613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/72-73.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/74.
[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/74.
[616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/75.
[617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/75.
[618] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/75-76.
[619] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/76.
[620] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/76-77.
[621] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/77.
[622] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/77.
[623] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/78.
[624] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/78-79.
[625] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/79.
[626] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/79-80.
[627] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/80.
[628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/80.
[629] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/80.
[630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/80-81.
[631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/82.
[632] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/82.
[633] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/83.
[634] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/83.
[635] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/83-84.
[636] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/85.
[637] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/85-86.
[638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/86.
[639] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/86-87.
[640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/87.
[641] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/88.
[642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/88.
[643] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/89.
[644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/90.
[645] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/91.
[646] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/91-92.
[647] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/92.
[648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/92.
[649] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/92-93.
[650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/94.
[651] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/94.
[652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/95.
[653] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/95.
[654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/95.
[655] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/95-96.
[656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/96.
[657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/96-98.
[658] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/98.
[659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/98-100.
[660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/100.
[661] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/102.
[662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/103-104.
[663] Yanlış anlaşılmasın: Dinimiz biti öldürmeyin diye bir yasak koymamıştır. Buradaki yasak "ihram" gereğidir. İhramlı kimse, ihram müddetince bundan yasaklanmıştır.
[664] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/104-105.
[665] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/105.
[666] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/105-106.
[667] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/106.
[668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/107.
[669] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/107.

[670] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/108.
[671] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/108.
[672] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/109.
[673] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/110.
[674] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/110-111.
[675] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/111.
[676] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/111-112.
[677] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/112-113.
[678] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/114.
[679] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/114.
[680] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/115.
[681] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/115-116.
[682] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/117.
[683] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/117.
[684] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/117.
[685] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/118.
[686] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/118-119.
[687] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/119.
[688] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/120.
[689] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/120-121.
[690] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/121-122.
[691] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/122.
[692] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/123.
[693] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/123.
[694] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/123.
[695] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/123.
[696] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/124.
[697] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/124-125.
[698] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/125.
[699] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/125.
[700] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/125.
[701] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/125.
[702] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/126.
[703] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/126.
[704] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/126-127.
[705] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/127.
[706] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/127-128.
[707] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/128.
[708] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/128.
[709] Şafiî'nin rivayeti köşeli parantez içindeki kısımdır. Devamı, bir başka duanın ilâvesidir.
İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/128-129.
[710] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/130.
[711] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/130-131.
[712] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/131.
[713] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/132.
[714] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/133.
[715] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/134.
[716] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/134-136.
[717] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/136-137.
[718] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/137-138.
[719] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/138.
[720] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/139.
[721] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/141.
[722] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/141.
[723] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/141.
[724] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/142.
[725] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/142-144.
[726] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/145.
[727] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/145-146.
[728] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/146-148.
[729] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/149.
[730] Temyiz, çocuğun söylenenleri tam olarak anlayıp, doğru olarak cevap verebilecek halde olmasıdır. Yaşla kayıtlı değilse de umûmiyetle çocukların 6-7 yaşlarında mümeyyiz sayılacağı kabul edilmiştir.
[731] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/149-150.
[732] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/151.
[733] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/151.
[734] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/151.
[735] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/151.
[736] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/152.
[737] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/152-153.
[738] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/153.
[739] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/154.
[740] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/154-155.
[741] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/155.
[742] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/155-156.
[743] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/157.
[744] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/157.
[745] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/157.
[746] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/157-158.
[747] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/159.
[748] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/159.
[749] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/160.
[750] Hevdec: Develerin sırtında taşınan, kadınlara mahsus küçük hücre, mahfe.
[751] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/160-162.
[752] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/162.

[753] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/163.
[754] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/163-164.
[755] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/164.
[756] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/164.
[757] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/164-165.
[758] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/166.
[759] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/166-167.
[760] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/168.
[761] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/168-169.
[762] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/169.
[763] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/170.
[764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/170-171.
[765] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/171.
[766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/171.
[767] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/171-172.
[768] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/172.
[769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/173.
[770] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/174-175.
[771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/175-176.
[772] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/176.
[773] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/177-178.
[774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/178-179.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

20 HAC KİTABI

1. İhrama Girmek İçin Gusledilmesi
2. İhramda Bulunan Kimsenin Yıkanabilmesi
3. İhramda Giyilebilecek Elbiseler
4. İhramda Boyalı Elbise Giyilk Bilmesi
5. İhramda Kemer Takılması
6. İhramlevın Yüzünü Kapaması
7. Hac Esnasında Güzel Koku Sürünülmesi
8. Mikatlar (İhrama Girilen Yerler):
9. İhrama Girince Yapılacak İşler
10 İhramda Telbiye Getirirken Sesin Yükseltilmesi
11. İfrad Haccı
12. Kıran Haccı
13. Telbiyenin Kesilmesi
14. Mekke'den Ve Başka Yerlerden Gelip Yine Buradan İhrama Girmek
15. İhramlının Gönderdiği Kurbanlığa Nişan Takması
16.Hac Esnasında Kadının Aybaşı Olması
17. Hac Aylarında Umre Yapılması
18. Umre Telbiyesinin Bitişi
19. Temettü Haccı
20. Temettü' Haccının Yapılamıyacağı Durumlar
21. Umre İle İlgili Muhtelif Rivayetler
22. İhramda Bulunan Kimsenin Nikâhı
23. İhramlı Kimsenin Kan Aldırabilmesi
24. Ihramlının Av Etinden Yemesinin Caiz Olduğu Haller
25. İhramda Bulunan Kimsenin Av Etinden Yiyemediği Haller
26. Haremde Avlanabilecek Hayvanlar
27. Harem Dahilinde Avlanmanın Cezası
28. İhramlı İken Öldürülebilen Hayvanlar
29. İhramlının Yapabileceği İşler
30. Başkasının Yerine Hacca Gidilmesi
31. Hac Esnasında Düşman Muhasarasına Uğrayanın Durumu
32. Düşman Dışında Bir Engelden Dolayı Tavaf Yapamayanın Durumu
33. Kabe'nin İnşasıyla İlgili Rivayetler
34. Tavaf Esnasında Remel Yapılması
35. Tavaf Esnasında İstilam Yapılması
37. Tavaf Esnasında Her Yedi Şavttan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak (Tavaf Namazı):
38. Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması
39. Beytullah'a Veda Edilmesi '
40. Tavafla İlgili Muhtelif Rivayetler
41. Sa'y Yapmaya Safa Tepesinden Başlanması
42. Sa'y İle İlgili Çeşitli Rivayetler
43. Arefe Günü Oruç Tutulması
44. Bayram Günleri Oruç Tutulması
45. Kabe'ye Gönderilen Kurbanlıklar
46. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığa Yapılacak İşler:
47. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığın Sakatlanması Veya Kaybolması
48. İhramlı İken Hanımı İle Cinsi Münasebette Bulunanın Cezası
49. Hacca Yetişemeyenlerin Yapacağı İşler
50. Mina'dan Dönmeden Karısı İle Cinsi Münasebette Bulunmanın Cezası
51. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığın En Kolaya Geleni
52. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlıkla İlgili Çeşitli Rivayetler
53. Arefe Ve Müzdelifede Vakfenin Yapılışı
54. Binek Üzerinde Ve Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi
55. Haccı Kaçıran Kimsenin Vakfe Yapması
56. Kadın Ve Çocuklara Öncelik Tanınması
57. Arafat'dan Müzdelife'ye Dönüş
58. Hacda Kurban Kesilmesiyle İlgili Rivayetler
59. Kurban Kesimi
60. Hacda Tıraş Olmak
61. Hacda Saç Kısaltmak
62. Hacda Saçları Keçelendirmek
63. Beytullahta Namazın Kılınışı, Arafat'ta Hutbenin Uzunluğu
64. Zilhiccenin Sekizinci Günümina'da Vakit Namazlarının, Mina Ve Arafat'ta Cuma Namazının Kılınışı
65. Müzdelifede Namazın Kılınışı.
66. Mina'da Namazın Kılınışı
67. Mekke Ve Minada İkamet Edenlerin Namazları
68. Teşrik Günleri (Bayram) Tekbirleri
69. Muarres Ve Muhassab Denilen. Yerlerde Namazın Kılınışı
70. Gece Minadaki Vazifeleri İfa Ettikten Sonra Mekke'de Gecelemek
71. Cemrelerin Taşlanışı
72. Cemreleri Taşlama Hususundaki Ruhsatlar
73. Hacdan Dönüş
74. Hayızlı Kadının Mekke'ye Girişi
75. Aybaşı Olan Bir Kadının Ziyaret Tavafını Yapışı
76. Hacda Kuş Ve Diğer Yaban Hayvanlarını Vuranların Verecekleri Fidye Miktarı
77. İhramlı İken Çekirge Öldürenin Cezası
78. Kurban Kesmeden Tıraş Olanın Ödeyeceği Fidye

79. Haccın Bir Menasikini Unutanın Yapacağı İşler
80. Fidye İle İlgili Çeşitli Rivayetler:
81. Hacla İlgili Çeşitli Rivayetler:
82. Yanında Yakın Akrabası Olmayan Kadının Hacca Gidebilmesi
83. Temettü' Orucunun Zamanı

20 HAC KİTABI

1. İhrama Girmek İçin Gusledilmesi

1. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Umeys'în kızı Esma, Beyda'da Muhammed b. Ebî Bekr'i dünyaya getirmişti. Ebû Bekr durumu Resulullah'a (s.a.v.) bildirince, Peygamberimiz:
«—Söyle ona gtısletsin, ondan sonra ihrama girsin.» buyurdu.[1]

2. Saîd b. Müseyyeb anlatıyor: Umeys'in kızı Esma, Zülhuley-fe'de Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurmuştu. Bunun üzerine Ebû Bekr, Esma'ya guslettikten sonra ihrama girmesini söyledi.

3. Nafî'den: Abdullah b. Ömer ihrama girmeden önce, ihrama girmek için, Mekke'ye girerken ve Arafatta vakfe yapmak için gueslederdi.[2]

2. İhramda Bulunan Kimsenin Yıkanabilmesi

4. ibrahim, babası Abdullah b, Huneyn'den naklediyor: Abdullah b. Abbas'la Misver b. Mahreme, Ebva'da anlaşmazlığa düştüler. Abdullah; «îhramlı bulunan kimse başım yıkayabilir» derken, Misver: «İhramda bulunan başını yıkayamaz» diyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, beni Ebû Eyyüb el-Ensari'ye gönderdi, iki direk arasına gerilmiş bir ipe asılı perdeler arkasında yıkanıyordu. Selâm verdim.
«— Bu kim?» diye sordu.
«—Huneyn'in oğlu Abdullah! Beni sana Abdullah b. Abbas bir şey sormam için gönderdi. Resûlullah (s.a.v.) ihramda iken başım nasıl yıkardı? dedim. Eliyle ipe gerili olan perdeyi hafif indirerek, başını benim göreceğim şekilde elleriyle ovmaya başladı ve su döken zata da «Başıma su dök!» dedi. Elleriyle başını ovuşturduktan sonra:
«— Resûlullah'm (s.a.v.) böyle yaptığım gördüm.» dedi.[3]

5. Atâ b. Ebî Rebah'tan: Ömer b. Hattab yıkanırken, Ya'lâ b. Münye su döküyordu. Ömer (r.a.):
«Başıma dök!» deyince Ya'lâ (ihramlı iken baş yıkanmıyacağı-m zannettiği için):
«— Vebalini bana mı yüklemek istiyorsun? Emredersen dökerim!» dedi. Ömer (r.a.):
«— Dök! Su sadece saçları dağıtır.» dedi.[4]

6. Nafî'den Abdullah b. Ömer, Mekke'ye yaklaştığı zaman gece iki tepe arasındaki bugün Bi'ri Said diye bilinen Zîtuva vadisinde kalır, sabah namazını orada kıldıktan sonra Mekke'nin görüleceği en yüksek yerden Mekke'ye girerdi, Hac için olsun, umre için olsun Mekke'ye girmeden önce Mekke yakınlarındaki Zitu-va'da gusleder, yanındakilere de gusletmelerini emrederek Mekke'ye öyle girerdi.[5]

7. Nafî' naklediyor: Abdullah b. Ömer ihramlı iken sadece ih-tilâm olduğu zaman başını yıkardı.
îmam Malik'ten: Alimlerden duyduğunla göre, ihramlı bulunan kimsenin Akabe Cemresini taşladıktan sonra ve tıraştan önce sidr ve hatmi gibi bitkilerle başını yıkamasında bir mahzur yoktur. Ayrıca Akabe Cemresini taşladıktan sonra bit öldürmek, saç tıraşı olmak, kirden temizlenmek ve normal elbise giymek de helâl olur.[6]

3. İhramda Giyilebilecek Elbiseler

8. Abdullah b. Ömer'den: Adamın biri Resûlullah'a (s.a.v.):
«— Ihramlı hangi elbiseleri giyemez?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«Gömlek giymeyin, sarık sarmayın, şalvar, bornoz ve mest giymeyiniz. Ancak, terlik bulamayanlar mestlerin yan taraflarını kesmek suretiyle giyebilirler. Zaferan veya vers sürülmüş hiçbir elbiseyi de giymeyiniz.»[7]
Yahya der ki:
îmam Malik'e, Resûlullah'm (s.a.v,): «İzar (belden aşağı giyilen etek) bulamayan şalvar giysin.» hadisi şerifiyle ilgili bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: «Bu rivayeti duymadım, ihramhnm şalvar giymesini uygun görmüyorum. Çünkü Resûlullah'm (s.a.v.) ihramlmm giymeyi yasak ettiği elbiseler arasında şalvar da var. Mesti istisna ettiği gibi, şalvarı istisna etmemiştir.» [8]

4. İhramda Boyalı Elbise Giyilk Bilmesi

9. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı bir kimsenin zaferan ve verşle boyanmış elbise giymesini yasaklamıştır. Ancak terlik bulamayanlar yanlarını kesmek suretiyle mest giyebilirler.[9]

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Eşlem, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Ömer b. Hattab, ihramda olan Talha b. Ubeydullah'ın üzerinde boyalı bir elbise gördü. Ömer (r.a.):
«— Talha, bu boyalı elbise de ne?» dedi. Talha:
«— Müzminlerin ehıiri, o kerpiç boyasıdır.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Siz ey halkın kendilerini lider kabul edip uyduğu kimseler! Eğer bilmiyen bir adam bu elbiseyi görse, muhakkak der ki; Talha b. Ubeydullah ihramlı iken boyalı elbise giyiyordu. Onun,
için ey ileri gelenler! Böyle boyalı elbise cinsinden bir şey giymeyiniz.» dedi.[10]

11. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ebû Bekrin ktzı Esma ihramlı iken sarıya boyanmış elbiseler giyerdi, fakat elbiselerin boyası zaferan değildi.
îmanı Malik'e:
«— Koku sürülmüş, fakat kokunun etkisi kaybolmuş olan elbise ihramda giyilir mi?» diye soruldu. İmam Malik:
«— Evet, zaferan veya vers'le boyanmış olmadıkça giyilir.» cevabını verdi.

5. İhramda Kemer Takılması

12. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ihramhnın kemer takmasını iyi görmezdi.

13. Saîd b, Müseyyeb'den: ihramda bulunan kimsenin elbisesi altına kemer takmasında bir mahzur yoktur. Ancak iki ucunu birbirine bağlamak için kemerin velarmm (sırımının) ince olması lâzımdır.
îmam Malik'ten: Bu konuda duyduklarımın en iyisi budur.

6. İhramlevın Yüzünü Kapaması

13. Furâfisa b. Umeyr el-Hanefi'den: Osman b. Affan'ı (Medine'ye üç konak mesafede bulunan) Arc'da ihramh iken gördüm,
yüzünü kapatıyordu.[11]

13. Abdullah b. Ömer'den: Çene baştan sayılır, onun için ihramh, çeneyi Örtmez.[12]

14. Nafi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer, oğlu Vakıd'ı Cuhfe'de ihramh olarak vefat edince kefenledi, başını ve yüzünü de örterek «İhramda olmasaydık ona güzel kokular da sürerdik.» dedi.
îmam Malik'den: Kişi hayatta olduğu sürece amel eder, ölünce artık amel etme imkânı da sona ermiş olur.

15. Abdullah b. Ömer'den: îhramlı kadın peçe takmaz, eldiven kullanamaz.

16 Münzir'in kızı Fatıma anlatıyor: Biz, Ebû Bekr'in kızı Esma ile beraberken ihramh olduğumuzda yüzümüzü de Örterdik.

7. Hac Esnasında Güzel Koku Sürünülmesi

17. Hz. Aişe'den: İhramdan önce ihrama hazırlık için, Beytul-lah'ı tavaftan önce de ihramdan çıkması için Resûlullah'a (s.a.v.) koku sürerdim.[13]

18. Ata b. Ebî Rebah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Huneyn'de iken kendisine bir Arap geldi. Üzerindeki gömlekte sarı boya izi vardı.
«— Ya Resûlallah! Ben umre için ihrama girdim, neleri yapmamı emrediyorsunuz?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Gömleğini çıkar, şu sarı lekeyi temizle, ondan sonra da hacda ne yaparsan umrede de onu yap.» buyurdu. [14]

19. Ömer b. Hattabın azatlısı Eslem'den: Ömer b. Hattab, Şece-re'de iken bir koku duydu.
«— Bu koku kimden geliyor» diye sordu. Muaviye b. Ebi Süf-yan:
«— Benden geliyor, ey müzminlerin emiri!» dedi. Ömer (r.a.):
«— Senden mi? Allah! Allah!» diye hayretini belirtince Muaviye:
«—Müzminlerin emiri! Bana Ümmü Habibe sürmüştü.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Hemen git yıka!» dedi.[15]

20. Sait b. Züyeyb'den: Ömer b. Hattab, Şecere'de iken bir koku duydu. Yan tarafında Kesir b. Salt vardı. Ömer (r.a.):

«— Bu koku kimden geliyor?» diye sordu. Kesir:
«— Benden geliyor, ey mü'minlerin emiri! Saçımı ördüm, tıraş olmak istemedim.» diye karşılık verdi.
Bunun üzerine Ömer (r.a.):
«— Hurmanın dibindeki çukura git iyice temizle!» dedi. Kesir b. Salt da gitti temizledi.[16]

21. Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Bekr ve Rebia b. Ebî Abdur-rahman anlatıyorlar: Velid b. Abdülmelik, Salim b. Abdullah'la Harice b. Zeyd b. Sabit'e, «Cemreyi taşladıktan, tıraş olduktan sonra ve tavaftan önce koku sürünmenin hükmünü» sordu. Salim sürünemiyeceğini, Harice b. Zeyd b. Sabit ise sürünmekte bir mahzur olmadığını söylediler.
îmam Malik'ten: İhramdan önce ve cemreyi taşladıktan sonra Mina'dan ayrılmadan içinde güzel koku bulunan yağı sürünmekte bir mahzur yoktur.
imam Malik'e: Ihramlının içinde Zaferan bulunan yemekten yiyip yiyemiyeceği soruldu.
«— Zaferan katıldıktan sonra ateşte pişirildiyse ihramlının yemesinde bir mahzur yoktur, şayet zaferan konduktan sonra tekrar pişirilmemişse ihramlı bu yemekten yiyemez.» cevabını verdi.

8. Mikatlar (İhrama Girilen Yerler):

22. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Medineliler Zülhuleyfe'den, Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler de Karn'dan ihrama girerler.»
Duyduğuma göre, ayrıca Resûlullah (s.a.v.): «... Yemenliler, Yelemlem'den ihrama girerler.» buyurmuştur.[17]

23. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Medinelilerin Zülhuleyfe'den,Şamlılann Cuhfe'den ve Necidlilerin de Karn'dan ihrama girmelerini emretmiştir.

24. Abdullah b. Ömer naklediyor: Yukarıda zikredilen üç ülke halkının mikat yerlerini Resulullah'ın (s.a.v.) ağzından bizzat ben işittim, ayrıca şöyle de buyurduğu bana nakledildi: «...Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.»[18]

25. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Fur'den ihrama girdi.[19]

26. îmam Malik, güvenilir kabul ettiği ravilerden nakleder: Abdullah b. Ömer Iliya'dan (Beytul Makdis'den, Kudüs'ten) ihrama girdi.[20]

27. îmam Malik'ten: Bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah (s.a.v.) Umre yaparken Cı'irane'de ihrama girdi.[21]

9. İhrama Girince Yapılacak İşler

28. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle tel-^iyede bulunurdu: «Emrine amadeyim Alla hım, emret! Emret, senin benzerin yoktur, emret! Ham d sanadır, nimetler sendendir, Kâinat da senindir. Senin hiçbir bakımdan ben-eerin yoktur.»
Abdullah b. Ömer buna şunu da kendisi ilave ederdi: «... Emri-ıe amadeyim, emret! Emret, seni hoşnut etmeye hazırız. Bütün ıayırlar sendendir, emret! Sana bağlanılmak için ve senin için imci edilir.»[22]

29. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) îulhuleyfe mescidinde iki rekât namaz kılar,sonra devesine binip leve ayağa kalkınca ihrama girerdi.[23]

30. Salim b. Abdullah babasının şöyle dediğini naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) bu çölde ihrama girdiğim söyleyerek ona iftira ediyorsunuz. Resûlullah (s.a.v.) mescitten yani Zülhuleyfe mescidinden başka yerde ihrama girmedi.[24]

31. Ubeyd b. Güreye anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:
«— Ebû Abdurrahman! Arkadaşlarından hiç kimsede görmediğim dört şeyi yapıyorsun.» dedim.
«— Nedir, onlar? Ya Cüreyc!» dedi.
«— Hacerülesved'in sadece Yemen köşelerini istilam ediyorsun (selamlıyorsun). Bakıyorum üzeri açık terlik ve sarı renkli elbise giyiyorsun. Mekke'de olduğu zaman herkes hilâli görür görmez ihrama giriyor sen ise Zilhicce'nin sekizinde giriyorsun.» diye sıraladım. Abdullah b. Ömer şöyle cevap verdi:
«— Yemen köşelerini istilam etmemin sebebi, Resûlullah'ın (s.a.v.) hep buraları istilam ettiğini gördüğüm içindir. Üzeri açık terlik giymeme gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) gönden yapılmış terlik giydiğini onunla abdest aldığını gördüm, onun için ben de o tip terlik giymeyi tercih ediyorum. Sarı renge gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) bu renkte giyindiğim gördüm, ben de o renkte elbiseler giyiyorum. Hilâli görünce ihrama girrneyip beklememin sebebi ise, Resûlullah'ın (s.a.v.) bineği yola koyulmadıkça ihrama girdiğini hiç görmediğimdendir.»[25]

32. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Züluleyfe mescidinde namaz kılar, sonra bineğine binerek yola çıkardı. Bineği tam yola

koyulunca da ihrama girerdi.

33. îmam Malik'ten; Bana ulaşan rivayetlere göre Abdülme-lik b. Meı-van, Zülhuleyfe mescidinde namaz kılar, bineği yola çıkınca da ihrama girerdi. Ona böyle yapmasını Eban b. Osman söylemişti.

10 İhramda Telbiye Getirirken Sesin Yükseltilmesi

34. Hallad, babası Saib el-Ensarî'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Bana Cebrail gelerek ashabıma ve yammdakilere telbiye veya tehlîl getirirken seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi.» Telbiye veya tehlîlden sadece birini kastediyor.[26]

dınlar te tirler.
. İmam Malik'ten: Alimlerin şöyle dediklerini duydum: Ka-Ibiyede, seslerini sadece kendileri duyacak kadar yükseltirler.
imam Malik'ten:
îhramlı kimse cemaatle bulunduğu zaman sesini yükseltmez, kendisi ve yanındaki duysun yeter. Ancak Mescid-i Haram ve Mes-cid-i Mina 'da seslerini yükseltirler.
imam Malik'ten:
Bazı alimlerin her namazdan sonra ve her yokuşu çıkarken telbiyede bulunmayı iyi karşıladıklarını duydum.

11. İfrad Haccı[27]

36. Hz. Aişe'den: Veda haccında Resûlullah (s.a.v.)'la yola çıktığımızda bazımız umre için, bazımız hac ve umre için, bazımız da sadece hac için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) da sadece hac için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler ihramdan çıktı, fakat sırf hac için ve hacla umre için ihrama girmiş bulunanlar bayramın birinci gününe kadar ihramdan çıkmadılar.[28]

37-38. Hz, Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), ifrad hacc-ı yaptı.[29]

39. İmanı Malik'den: Alimlerin şöyle dediklerini duydum: «Hacc-ı ifrad için ihrama girip de sonradan umreye de girmek isteyenler için bu mümkün değildir.»
imam Malik'len: Bizim Medine'de böyle söyleyen âlimleri ben gördüm.

12. Kıran Haccı[30]

40. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Mikdad b. Esved, Sükya'da Ali b. Ebî Talib'in huzuruna girdi. Hz. Ali deve yavrularına bulamaç yediriyordu.
«— Bak, Osman b. Affan hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyor» diye söze başladı. Bunun üzerine Hz. Ali, ellerinin unlu hamurlu olduğunu unutarak Osman b. Affan'm huzuruna kadar gitti.
«— Sen hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyormuşsun, öyle mi?» dedi. Hz. Osman:
«— Bu benim takdirim!» diye karşılık verince Hz. Ali kızgın bir vaziyette: «Emrine amadeyim Allahım, emret! Hacla umreye (Hacc-ı kıran'a) niyet ettim!» diyerek oradan çıktı.
îmam Malik'ten: Biz Medineliler arasında da durum aynıdır. Hacc-ı kıran yapan kimse saçlarını kısaltmaz, eğer kurbanı yanında ise kesinceye kadar ihramlıya haram olan hiç bir şeyi yapmaz. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkar.»

41. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), veda haccına çıktığı zaman ashaptan bazısı sadece hac, bazısı sadece umre, bazısı da hacla umre için beraber ihrama girdi. (Tavaftan sonra) sırf hacca ve hacla umreye niyet edenler ihramdan çıkmadılar, sadece umreye niyet edip umre için ihrama girenler ise çıktılar.[31]

42. tmam Malik'den: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini işittim: Umre için ihrama girdikten sonra hac için de ihrama girmeyi isteyen kimse eğer tavafını ve sa'yini yapmışsa olur. Çünkü tbn Ömer: «Eğer Kabe'yi tavanınıza engel olunursa Resûlullah (s.a.v.) ile beraberken yaptığımız gibi yaparız» deyip arkadaşlarına dönerek: «ikisi de aynı şeydir, şahidim olun ki ben hacla umreye beraber niyet ettim.» dediği zaman böyle yapmıştı.[32]
îmam Malik'ten: Veda haccında ashap umre için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) onlara «Yanında hedyi (kurbanlığı) olan hacla beraber umre için de ihrama girsin. Sonra her ikisini bitirmeden ihramdan çıkmaz.» buyurdu.[33]

13. Telbiyenin Kesilmesi [34]

43. Muhammet! b. Ebî Bekr Es-Sakafî'den: Mina'dan Arafata giderken Enes b. Malik'e:
«— Rasûlullah'la (s.a.v.) beraberken bu gün nasıl yapıyordunuz?» diye sordum. Şu cevabı verdi:
«— isteyen bir kısmımız telbiyede bulunur, bir kısmımız da tekbir getirirdi. Hiç kimse kimseyi yadırgamazdı.» [35]

44. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Ali b. Ebî Talip hacda arafe günü güneş zevalden dönünceye kadar telbiyede bulunur, sonra telbiyeyi-bırakırdı.
îmam Malik'ten: «Memleketimiz Medine'de de böyle yapan âlimler vardı.»

45. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe
Arafatta vakfe yerine vardığı zaman telbiyeye ara verirdi.[36]

46, Nafî'den: Abdullah b. Ömer Harem'e varınca Kabe'yi taval edinceye ve Safa ile Merve arasında da sa'yini yapıncaya kadar telbiyeye ar*a verir, sonra Mina'dan Arafat'a gidinceye kadar tekrar başlardı. Ertesi gün telbiyeyi artık bırakırdı. Umre yaptığında Harem'e girince telbiyeyi de terk ederdi.[37]
dil-

47. îbn Şihab'dan: Abdullah b. Ömer, Beytullah'ı tavaf ederken telbiyede bulunmazdı.

48. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Mü'minle-rin annesi Hz. Aişe, Arafat'taki Nemre'de kalır, sonra da Erak'e yönelirdi/[38]
Hz. Aişe ve yanındakiler bulundukları yerden ihrama girerler, bineği vakfe yerine doğru yöneldiği zaman telbiyeyi bırakır-lardı.
Hz. Aişe hacdan sonra Zilhicce ayında Mekke'den umre apardı. Sonraları, bunu terkedip Muharrem'in başlarında Cuh-2'ye gelerek orada hilâl görününceye kadar kaldı ve hilâli görünce Lmreye başladı.[39]

48. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Abdülâziz Mina'dan Arafat'a »ittiği sabah yüksek sesle tekbir getirildiğini işitti. Bunun üzerine ıemen yardımcılarını göndererek halka:
«— Ey insanlar! Tekbir değil, telbiye getirin!» diye duyuru yaptırdı.[40]

14. Mekke'den Ve Başka Yerlerden Gelip Yine Buradan İhrama Girmek

49. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Ömer b. Hattab:
«— Mekkeliler! Bu insanlara ne oluyor, yağ sürünmeden geliyorlar da siz yağ sürünerek geliyorsunuz? Hilâli gördüğünüz zaman ihrama eirin!» dedi.[41]

50. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de dokuz sene kaldı, Zilhicce ayının başlarında hac için ihrama girerdi. Ur-ve b. Zübeyr de onunla beraber aynı şekilde yapardı.
îmanı Malik'ten: Mekke'liler ve diğerleri hac için ihrama, bulundukları yerden girerler. Dışarıdan gelip de Mekke'de ikamet edenler ise ihrama girmek için harem, dışına çıkmazlar.
imam Malik'ten:
Hac için ihrama Mekke'den girenler Kabe'yi tavafı, Safa ile Merve.arasında sa'yi, Mina'dan dönünceye kadar ertelesinler. Abdullah b. Ömer de böyle yapmıştı.
îmanı Malik'e:
«— Medineli veya başka bir memleketli olup da Mekke'den hac için Zilhicce ayının başlarında ihrama giren kimse tavafi nasıl yapar?» diye sordular. Şu cevabı verdi:
«— Safa ile Merve arasında yapılan sa'ya bitişik (yani farz) olan tavafı ertelesin. Bu arada istediği tavafi yapsın. Her yedi şavt tavaftan sonra iki rekât namaz kılsın. Çünkü ashaptan hac için ihrama girenler de bu şekilde Kabe'yi tavafı ve sa'yı Mina'dan dönünceye kadar ertelemişlerdi. Abdullah b. Ömer de Zilhiccenin başlarında Mekke'den hac için ihrama girer, Mina'dan dönünceye kadar tavaf ile sa'yı ertelerdi.»
îmam Malik'e: «Mekke'de ikamet eden bir Mekke'li umre için Mekke'nin içinden ihrama girebilir mi?» diye soruldu. îmam Malik: «Hayır, Hıll'e (Harem dışına) çıkıp oradan ihrama girmesi lâzımdır.» cevabını verdi.

15. İhramlının Gönderdiği Kurbanlığa Nişan Takması

51. Abdurrahman'm kızı Amre anlatıyor: Ziyad b. Ebî Süfyan, Hz. Aişe'ye bir mektup yazarak: «Abdullah b. Abbas, kurbanlık hayvanını gönderen kimseye, kurban kesilinceye kadar hac yapanlara haram olanlar haramdır, dedi. Ben de kurbanlığımı gönderdim. Bana emrini yaz veya kurbanın sahibine bildir.» dedi. Hz. Aişe de ona şu cevabı verdi: «îbn Abbas'ın dediği gibi değildir. Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) kurbanlığının nişanım kendi ellerimle büktüm, sonra da Resûlullah (s.a.v.) onu kendi eliyle hayvana takarak babamla gönderdi. Bu arada Hz. Peygamber, kurban kesilinceye kadar Allah Teâlâ'nm kendisine helâl kıldığı hiç bir şeyden mahrum kalmadı.»[42]

52. Yahya b. Saîd'den: Abdurrahman'ın kızı Amre'ye:
«— Hedyini (kurbanlığını) gönderip kendisi kalan bir kimseye bir şey haram olur mu?» diye sordum. O da Hz. Aişe'nin

şöyle bir
rivayette bulunduğunu nakletti: «îhrama girip telbiyeye başlamadan hiç bir şey haram olmaz.»

53. Hüdeyr'in torunu Rebia b. Abdillah anlatıyor: Iraklı, soyunmuş bir adam gördüm. Oradakilere bu adamın niçin soyunduğunu sordum. «Kurbanlığına işaret takılmasını emretti de onun için soyundu» cevabını verdiler. Abdullah b. Zübeyr'le karşılaştım, durumu ona anlattım. «Kabe'nin Rabbine yemin olsun, bu bir bid'attır.» dedi.
îmanı Malik'e: «Kendisi için bir kurbanlık hayvan hazırlayarak ona Zülhuleyfe'de işaretini takan ve Cuhfe'ye gelinceye kadar da ihrama girmeyen kimse hakkında» bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: «Ben beğenmedim, yapan isabet etmemiştir. Çünkü kurbanlığına işaret koyup ona nişan yapması ihramdan önce gerekmezdi. Ancak kendisi hac yapmak istemeyip de ailesinin yanında kalan kimse olsa bu yaptığı isabetli olurdu.»
îmam Malik'e:«Kişi ihrama girmeden kurbanlık hayvan gönderebilir mi?» diye soruldu. «Evet, gönderebilir, bir mahzur yoktur.» cevabını verdi.
«Ne hac ne de umre yapmak istemeyen bir kimsenin kurbanlık göndermesi halinde ihrama girmiş sayılıp sayılmayacağı» soruldu. Buna şu cevabı verdi: Bu konuda biz Medine'liler Hz.Aişe'nin şu rivayetini esas alırız: «Resûlullah (s.a.v.) kurbanlık hayvanını gönderdi, kendisi kaldı. Kurbanlık kesilinceye kadar Allah'ın kendisine helâl ettiği hiç bir şey ona haram olmadı.»

16.Hac Esnasında Kadının Aybaşı Olması

54. Nafi'den: AbduIJah b, Ömer şöyle derdi: «Hac veya umre için ihrama giren hayizh kadın, istediği zaman bu ihrama girme işlemini yapabilir. Fakat Kabe'yi tavaf edemez, Safa ile Merve arasını da say edemez. Bunun dışında haccın bütün işlemlerini diğer insanlarla beraber yerine getirebilir. Bir de temizleninceye kadar Mescidi Harama yaklaşamaz.» [43]

17. Hac Aylarında Umre Yapılması

55. îmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.vj üç defa umre yapmıştır: Hudeybiye senesi, Kadıyye senesi ve Ci'irane senesi.

56. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) sadece üç umre yaptı: Biri Şevval, ikisi de Zilkade ayında.

57. Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'den: Adamın biri Sa-id b. Müseyyeb'e,
«— Hacdan önce umre yapabilir miyim?» diye sordu. Saîd:
«— Evet, Resûlullah (s.a.v.) hacdan önce umre yapmıştı» cevabını verdi.

58. Saîd b. Mtiseyyeb'den: Ömer b. Ebî Sejeme, Ömer b. Hat-tab'dan Şevval ayında umre yapmak için izin istedi. Ömer (r.a.) da izin verdi. Ömer b. Ebî Seleme de umresini yapıp hac yapmadan evine döndü.[44]
(44) Buharı (Umre, 26/2), ibn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder.

18. Umre Telbiyesinin Bitişi

59. Hişam b. Urve'den: Babam umre yaparken Harem-i Şerife girince telbiyeyi keserdi.
îmam Malik der ki: «Tenim'den ihrama giren kimse, Beytul-lah'ı görünce telbiyeyi keser»
«Medineli veya başka bir memleketli olup da inikatlardan birinden umreye başlayan kimsenin telbiyeyi ne zaman kesece-ği?»sorusuna cevap olarak îmam Malik «Mikatlardan birinde ihrama giren Harem-i Şerife varınca telbiyeye ara verir.» demiştir.
îmam Malik'ten: «Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığı rivayeti bana geldi.»

19. Temettü Haccı[45]

60. Nevfel b. Abdulmuttalib'in torunu, Abdullah b. Haris'in oğlu Muhammed anlatıyor: Sa'd b. Ebî Vakkas'la Dahhak b. Kays, Muaviye b. Ebî Süfyan'm hac ettiği sene, temettü haccmdan bahsediyorlardı. Dahhak b. Kays:
«— Temettü haccmı sadece aziz ve celil olan Allahın emrini bilmeyen cahiller yapar» dedi. Bunun üzerine Sa'd:
«— Yeğenim iyi söylemedin!» deyince Dahhak:
«— Ömer b. Hattab temettü haccıru yasakladı.» diye karşılık verdi. Sa'd da cevaben:
«— Resûlullah (s.a.v.) haccı temettuu yaptı, biz de onunla beraber yaptık» dedi.[46]

61. Abdullah b. Ömer'den: Allah'a yemin ederim ki, hacdan Önce umre yapmam ve kurbanlık göndermem, hacdan sonra Zilkade ayında umre yapmamdan daha iyidir.[47]

62. Abdullah b. Ömer'den: Kim hac ayları ile Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarında hacdan önce umre yapar, sonra da Mekke'de kalarak hac zamanı haccını yaparsa, bu kimse temettü haccı yapmış olur. Onun için kolayına gelen cinsten bir kurban kesmesi, bulamazsa hacda üç gün ve dönünce de yedi gün oruç tutması lâzımdır.

îmam Malik der ki: «Yukarıdaki durum, şayet umreden sonra hac zamanına kadar Mekke'de ikamet edilir ve aynı yıl hac yapılırsa, geçerlidir.»
îmam Malik der ki: Mekkeli olup da oradan ayrılarak başka yerde ikamet eden, sonra da hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelip hac zamanına kadar orada kalan ve hac zamanı gelin-ce de haccını yapan kimse temettü haccı yapmış olur, onun için kurban kesmesi, kurban bulamazsa oruç tutması gerekir. Çünkü bu kimse Mekkeli gibi değildir.
îmam Malik'e:
«— Mekkeli olmayıp hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelen ve hac zamanına kadar Mekke'de kalıp haccı ifa etmek iste-
yen kimse temettü haccı mı yapmış sayılır?» diye soruldu. îmam Malik şu cevabı verdi:
„_ Evet, temettü haccı yapmış sayılır, o her ne kadar Mekke'de kalmışsa da Mekkeli gibi değildir, oraya dışarıdan gelmiştir. Onun için Mekkeli olmayanlara gereken kurbanlık, kurban bulamazsa oruç böyle kimseler için farz olur. Böyle biri Mekkeli olmadığı için, daha sonra durumu kendisine ne göstereceğini bit-
m ez.»[48]

63. Saîd b. Müseyyeb'den: Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar da hac zamanına kadar Mekke'de ikamet eder ve haccını ifa ederse, o kimse temettü haccı yapmış olur. Kolayına gelen bir kurban keser, kurban bulamazsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce oruç tutar,[49]

20. Temettü' Haccının Yapılamıyacağı Durumlar

64. tmam Malik'ten: Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar, sonra da evine dönerek o sene hac zamanı gelir haccını ifa ederse, ona kurban gerekmez. Çünkü kurban hac aylarında umre yapıp hac zamanına kadar Mekke'de ikamet ederek haccını ifa edenler için şarttır.
Her kim ki başka memleketlerden Mekke'ye gelir, orada ikamet ederek hac aylarında umreye girer sonra da haccı ifa ederse, temettü haccı yapmış sayılmaz. Onun için ona kurban kesmek, bulamazsa oruç tutmak gerekmez. O, adeta Mekkeli gibidir.
«Mekkeli olup da sınıra veya herhangi bir yolculuğa giden kimse Mekke'de ikamet etmek isteyerek oraya dönerse Mekke'de ailesi bulunsun bulunmasın hac aylarında umreye girerek haccını da orada ifa ederse, umreye girerken de Resûlullah'ın (s.a.v.) inikatlarından birinde veya daha içerilerde girerse bu kimse haccı temettü yapmış olur mu?» sorusuna, imam Malik şu cevabı vermiştir: Temettü haccı yapana farz olan kurban veya oruç buna gerekmez. Çünkü Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde; «Bu (hüküm); ehli, Mescid-i Haram (civarında) oturmayanlar içindir.» (Bakara, 2/196) buyurmuştur.

21. Umre İle İlgili Muhtelif Rivayetler

65. Ebû Hüreyre, Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «İki umre arasında işlenen günahlara umreler kefaret olur; makbul olan haccın karşılığı ise cennetten başka bir yer değildir.»[50]

66. Ebû Bekr b. Abdurrahmandan: Resûlullah'a (s.a.v.) bir kadın gelerek:
«— Hac için hazırlanmıştım, bir engel çıktı!» dedi. Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— Ramazan'da umre yap, çünkü o da hac gibidir» buyurdu.[51]

67. Ömer b. Hattab'tan: Hacla umre arasını ayırmız. Çünkü hacla umre arasında zaman bırakmanız, hac ayları dışında umre yapmanızdan ve umrenizin eksiksiz olması bakımından daha ivi-
dir.

68. îmam Malik şöyle demiştir: Duyduğuma göre Osman b. Affan yaptığı bazı umrelerden Medine'ye dönünceye kadar bineğinden inmezdi.
îmam Malik şöyle demiştir: Umre sünnettir. Hiç bir müslü-manın onun terkedilmesine müsaade ettiğini bilmiyorum.
imam Malik şöyle demiştir: Hiç kimsenin senede birkaç defa umre yapması görüsünde değilim.
imanı Malik şöyle demiştir: Umreye giren kimse ailesiyle münasebette bulunursa, kurban kesmesi ve umreye yeniden girmesi gerekir. Tekrar ihrama girerken ilk ihrama girdiği yerden girmelidir. Şayet burası mikatından uzakta ise mikat yerinden girebilir.
imam Malik'ten:
Mekke'ye umreye girmiş olarak gelen kimse cünüp veya ab-destsiz olarak Kabe'yi tavaf etse, Safa ile Merve arasında da sa'yi-ni yapsa, daha sonra da ailesi ile cinsi münasebette bulunsa ve bilahare bunları hatırlasa, gusleder veya abdest alır, sonra tavaf ve sa'yini yapar, daha sonra da yeniden umre yaparak kurban keser, kadın da ihranılı iken eşiyle cinsi münasebette bulunsa aynı şeyleri yapar.
îmam Malik'ten:
Tenimden umreye başlamak isteyen kimse, eğer Harem'den çıkmak isterse çıkar, oradan ihrama girer. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) tayin ettiği mikatlardan veya Ten'im'den daha uzakta bir yerden ihrama girmek daha efdaldir.

22. İhramda Bulunan Kimsenin Nikâhı

69. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), Ebû Rafi' ile ensardan bir zatı gönderdi, Haris'in kızı Meymune'yi onları vekil kılarak kendisine nikahlattı. Kendisi ise henüz daha Medine'den çıkmamıştı.

70. Abdüddar oğullarının kardeşi Nübeyh b. Vehb'den: Eban b. Osman'ın hac emiri olduğu zaman, Ömer b. Ubeydullah ona bir haber göndererek «Şeybe b. Cübeyr'in kızını Talha b. Ömer'e nikahlamak istiyorum, onun için senin de orada bulunmanı istiyorum» dedi. O sırada Ömer de^Eban da ihramlı idiler. Bunun üzerine Eban şöyle dedi: Ben, Osman b. Affan'dan Hz. Peygamber'in «İhramlı bulunan bir kimse başkası ile nikâhlanamaz, başkası için nikâh kıyamaz ve kız isteyemez» dediğini duydum.[52]

71. Ebû Gatafan b. Tarîf el-Mürrî'den: Babam Tarif, ihramlı iken bir kadınla nikahlandı. Ömer b. Hattab bu nikâhı kabul etmedi.[53]

72. Abdullah b. Ömer'den: İhramda bulunan kimse, ne kendisi içirene de başkası için nikâh kıyamaz, kız isteyemez.[54]

73. imam Malik'ten: Sa'd b. Müseyyeb; Salim b. Abdillah ve Süleyman b. Yesar'â «İhramda bulunan kimsenin nikahlanma veya nikâh kıyma durumuyla ilgili» bir soru soruldu. Onlar şu cevabı verdiler:
«— İhramda bulunan ne kendisi için nikâh kıydırabilir, ne de başkası için nikâh kıyabilir.»
«Karısını boşamış olan bir kimse ihramda iken henüz iddeti dolmamış olan karısına dönmek istese dönebilir mi?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verdi:
«— Eğer iddet müddeti dolmamış ise, adam da henüz ihramda iken karısına dönmek istiyorsa dönebilir.»[55]

23. İhramlı Kimsenin Kan Aldırabilmesi

74. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı iken, Lahyey Cemel'de, tepesinden kan aldırdı.
Lahyey Cemel: Mekke yolunda Medine'ye daha yakın olan bir yerin adıdır.[56]

75. Abdullah b. Ömer'den: ihramda bulunan kimse mecbur kalmadıkça kan aldıramaz.
İmam Malik de bu konuda şöyle der: İhramlı olan ancak zaruret halinde kan aldırabilir.[57]

24. Ihramlının Av Etinden Yemesinin Caiz Olduğu Haller

76. Ebû Katade anlatıyor: Mekke'ye giderken Resûlullah'la (s.a.v.) beraberdim. Ben ihramsızdım, ihramlı bazı arkadaşlarla onlardan ayrıldık. Bu arada bir yaban eşeği gördüm. Atımın üzerinde doğrularak arkadaşlardan kamçımı istedim, vermediler. Okumu istedim, onu da vermediler. Sonunda kendim alarak yaban eşeğini vurdum. Etinden bazı ashap yedi, bazısı yemedi. Hz. Peygamber'e yetişince durumu sordular, peygamberimiz şu cevabı verdi: «O, bir nevi rızıktır, onu size Allah yedirdi.»[58]

77. Hişam babası Urve'den naklediyor: Zübeyr b. Avvam ihrama girerken azığına kurutulmuş ceylan eti alırdı.[59]

78. Zeyd b. Eslem'den: Ebu Katade'nin yaban eşeğiyle ilgili anlattıkları aynen burada da anlatılır. Ancak Hz. Peygamberin sözünde «... Yanınızda onun etinden var mı?» ilavesi vardır.

79. Behzî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'ye doğru yola çıktı, ihramlı idi. Revha'ya gelince birden yaralı bir yaban eşeği gördüler. Durumu Resûlullah'a (s.a.v.) haber verdiler. Peygamberimiz:
«—Dokunmayın, nerede ise sahibi gelir!» buyurdu. Bu sırada Behzî geldi. Yaban eşeğinin sahibi o idi. Hz. Peygamber'e:
«— Ya Resûlullah! İstersen bu hayvanı size vereyim.» dedi. Peygamberimiz, Ebû Bekr'e emir verdi, oradakiler arasında hayvanın etini taksim etti.[60] Sonra yollarına devam ettiler. Ruveyse ile Arc arasındaki Üsabe'ye gelince bir de baktılar ki gölgede kafasını bacakları arasına koymuş, atılan ok vücudunda henüz saplı duran bir ceylan inliyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir adama kafilenin arkası kesilinceye kadar yaralı hayvanı kimse rahatsız etmemesi için başında beklemesini emretti.[61]

80. Ebû Hüreyre anlatıyor: Bahreyn'e gitmiştim. Rebeze'ye varınca Irâk'lı bir kafileye rastladım. îhramlıydılar. Rebeze'li birinden aldıkları av etinden yiyip yiyemiyeceklerini sordular. Yiyebileceklerini söyledim. Sonradan da yenip yenmeyeceğinde şüpheye düştüm. Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattım: Hz. Ömer:
«— Sen ne cevap verdin?» diye sordu. Ben:
«— Yiyebileceklerini söyledim.» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Eğer başka türlü bir cevap verseydin sana neler yapardım? (yani cezalandırırdım!)» dedi.[62]

81. Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Rebeze'de ihramlı bir topluluğa rastladım. Bana av eti konusunda bir fetva

sordular. Onlar bir grup ihramsız insanın av eti yediğini görerek onlardan biraz et almışlar.
Ben de yiyebileceklerini söyledim. Sonra Medine'ye gelerek Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktım. Durumu bir de ona sordum.
«— Sen ne fetva verdin?» dedi. Ben de: «— Yiyebilirsiniz,» dedim, diye cevap verince: «— Eğer başka türlü fetva verseydin sana mutlaka ceza verirdim.» dedi.

82. Atâ b. Yesar'dan: Kâ*bül Ahbar, Şam taraflarında bir grup insanla karşılaştı. Onlar yolda bir müddet gittikten sonra av eti bulmuşlardı. Kâ'b onlara bu eti yiyebileceklerini söylemiş. Onlar Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattılar. Hz. Ömer onlara:
«— Size yenebileceğine dair fetvayı kim verdi?» diye sordu. Dnlar:
«— Kâ'b» dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Dönünceye kadar onu size başkan tayin etmiştim.» dedi.
Daha sonra bu kafile Mekke yolunda bir yerde çekirge sürüsüne rastladı. Kâ'b onlara çekirgeleri yakalayıp yiyebileceklerini söyledi. Ömer b. Hattab'a gelince bu durumu da arzettiler. Hz. Ömer:
«— Neye dayanarak bu fetvayı verdin?» diye sordu. Kâ'b da: # «—Deniz avına!» diye cevap verdi. Hz. Ömer: «— Ne biliyorsun?» dedi. Kâ'b:
«— Ey mü'minlerin emîri! Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki senede birkaç defa kıyıya vuran balıklardan onların farkı yoktur.» dedi.
tmam Malik'e:
«— Yolda rastlanan av etini ihramlı kimse satın alabilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:
«— Şayet hacı adayı için avlanmış da ona ikram ediliyorsa bence satın alamaz. Şayet ihramsız kimse kendisi için avlamış da ihramlı da tesadüfen buna rastlamışsa satın alabilir, bir mahzur yoktur.»
İmam Malik'ten:
«Bir kimse daha önceden avladığı veya satın aldığı av eti ile ihrama girerse, bu eti ailesine göndermesi gerekmez, ama göndermesinde de bir mahzur yoktur.»
îmanı Malik'ten:
«—Denizde, nehir, göl ve benzeri yerlerde avlanan balıklar ih-ramlıya helâldir, onları avlayabilir.» [63]

25. İhramda Bulunan Kimsenin Av Etinden Yiyemediği Haller

83. Sal) b. Cessame el-Leysî anlatıyor: Resûlullah'a (s.a.v.) bir yaban eşeği hediye etmiştim. O sırada Ebva'da (veya Veddan'da) bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.) hediyeyi kabul etmedi. Bunun üzerine üzüldüğümü görünce:
«— Asla kabul etmezlik yapmazdım, fakat biz ihramdayız.» buyurdu.»[64]

84. Abdurrahman b. Amir b. Rebia'dan: Osman b. Affan'ı bir yaz günü Arc'da ihramlı bir vaziyette gördüm. Yüzünü kırmızı renkli yünden yapılmış, saçaklı bir örtüyle örtmüştü. Sonra kendisine av eti getirildi. Arkadaşlarına:
«— Yiyiniz!» dedi. Onlar:
«— Sen yemiyor musun?» diye sordular. Osman (r.a.):
«— Ben sizin durumunuzda değilim. Bu av benim için avlanmıştır» cevabını verdi.

85. Urve'den: Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.), Urve'ye şöyle dedi: Yeğenim zaten on gece. Şüpheleniyorsan av etini yeme.[65]
îmam Malik'e: «İhramda bulunan bir kimse için av yapılsa, ihramlı da bu avın kendisi için vurulduğunu bildiği halde ondan yese ne olur?» dendi. îmam Malik: «Avı kendisi vurmuş gibi cezalandırılır» diye cevap verdi.
«ihramda bulunan birine ya av yapar yersin, ya da ölmüş hayvan eti yersin! diye zor kullanılırsa ne yapar?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verir: «Ölü hayvanın etini yer. Çünkü Cenab-ı Allah hangi durumda olursa olsun ihramlının av eti yemesine ve av yakalamasına müsaade etmemiştir. Halbuki zaruret halinde ölü hayvan eti yemesine izin vermiştir.»
«îhramlının öldürdüğü veya kestiği av hayvanını ihramlı olsun, ihramsız olsun kimse yiyemez. Çünkü o, meşru bir şekilde kesilmiş değildir. Bilerek veya bilmiyerek bu etten yemek haramdır. Av hayvanını vuran sonra da ondan yiyen kimseye avı vurup da yemeyen kimse gibi sadece bir kefaret gerekir.

26. Haremde Avlanabilecek Hayvanlar

86. îmam Malik'den: Harem dahilinde avlanan her şeyi, Ha-rem'de üzerine köpek salıp Hill'de (ihramlı bulunmak zorunlu olmayan yer) öldürülen avı yemek helâl değildir. Bunları yapan kimselere av yapmış cezası verilir.
Hill'de av üzerine gönderilen köpek avını Harem dahilinde yakalasa bu av yenmez. Ancak bu şekilde yapana da bir ceza yoktur. Yalnız köpeği Harem dahiline yakın bir yerden saldırtmamış olmak şarttır. Şayet Harem'e yakın bir yerden köpeğini avın üzerine salmışsa av cezası gerekir.

27. Harem Dahilinde Avlanmanın Cezası

87. imam Malik'den: Allah teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: «Ey inananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kabe'ye ulaşacak bir

kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır..[66]
İmam Malik'ten.lhrama girmeden avladığı hayvanı ihrama girince öldüren kimse, ihramlı iken onu satın alıp sonradan onu kesen kimse gibidir. Allah bunu yasak etmiştir. Böyle yapana cezası vardır.Biz Medine'liler arasında ihramlı iken ava atıp vuranın aleyhine cezaya hükmedilir.
îmam Malik Harem-i şerifte avlanmanın cezasıyla ilgili olarak da şöyle der:
«Harem'de avlananlarla ilgili duyduğum en güzel hüküm şöyledir: Vurulan av hayvanlarının yemek cinsinden değeri takdir edilir, her düşkün durumda olan kimsenin günlük yiyeceği de bir müd olarak hesaplanır, veya her müd yerine bir gün oruç hesabı yapılır. Böylece doyurulması gerekli düşkünlerin sayısına göre oruç tutmak icap eder. Mesela, on tane düşküne her gün birer müdlük yemek vermek gerekiyor da bu mümkün olmuyorsa ongun oruç tutulur. Doyurulması gereken fakir sayısı yirmi ise yirmi gün oruç tutulur, altmışsa altmış gün tutulur.»
Harem dahilinde ihramsız olduğu halde avlanan kimsenin cezasıyla ilgili olarak da îmam Malik şöyle der: «Harem dahilinde ihramsız olarak av hayvanı vurana verilecek ceza da ihramlı iken Harem'de avlanana verilecek cezanın aynıdır.»

28. İhramlı İken Öldürülebilen Hayvanlar

88. Abdullah b. Ömer den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Beş cins hayvan vardır ki ihramlının onları öldürmesinde hiç bir günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare, saldırgan köpek.»[67]

89. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Beş çeşit hayvan vardır ki kim ihramh iken onları öldürürse kendisine hiç günahı yoktur: Akrep, fare karga, çaylak, saldırgan köpek.»[68]

90. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Beş asi vardır ki Harem dahilinde öldürülebilirler: Fare, akrep, karga, çaylak, saldırgan köpek.»[69]

91. Ibn Şihabdan: Ömer b. Hattab, Harem dahilindeki yılanların öldürülmesini emretti.
îmam Malik'ten: Harem dahilinde öldürülmesi emredilen saldırgan köpek; herkese saldıran aslan, kaplan, pars ve kurt gibi herkesi korkutan hayvanlardır.
Bazı yırtıcılar da vardır ki saldırmazlar. Mesela sırtlan, tilki kedi ve bunlara benzeyen başkaları gibi. îhramlı bir kimse öldüre-mez. Şayet öldürürse fidye verir. Resûlullah'ın (s.a.v.) belirttiği karga ve çaylak 'tan başka zararı dokunmayan kuşları ihramlı bir kimse öldüremez. Eğer öldürürse fidye vermesi lâzımdır. [70]

29. İhramlının Yapabileceği İşler

92. Rebia b. Ebî Abdullah b. Hüdeyr'den: Ömer b. Hattab'ı Sükya'da devesinin kenelerini toprakla temizlerken gördüm. O sırada ihramlı idi.[71]
İmam Malik: «Ben böyle bir şeyi uygun görmem.»[72]

93. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Hz. Aişe'ye ihramlınm vücudunu kaşıyıp kaşıyamayacağı konusunun sorulduğunu işittim. Hz. Aişe:
«— Evet, kaşısın. Eğer ellerim bağlansa ayaklarımla kasırdım» cevabını verdi.[73]

94. Eyyüb b. Musa'dan: Abdullah b. Ömer ihramlı iken gözündeki bir ağrıdan dolayı aynaya baktı.

95. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, ihramlı bir kimsenin devesinin kenelerini temizlemesini iyi görmezdi.[74]

96. Ebû Meryem'in torunu Muhamnıed b. Abdullah'tan: Said b. Museyyeb'e:
«İhramda iken kırılan tırnağım hakkında» bir soru -sordum. Saîd: «Kes onu» cevabını verdi.
îmam MaRk'e «Kulağındaki ağrıdan şikâyet eden bir kimsenin ihramlı iken kulağına kokusuz ban (sorgun ağacı damlası) damlatmasında bir mahzur var mıdır?» diye soruldu. O da:
«— Bir mahzur görmem. Ancak bu bitkiyi ağızdan damlatmak daha doğrudur» cevabını verdi.
imam Malik'den: İhramlı birinin sivilcesini yarmasında, çıbanını patlatmasında, kökünü kesmesinde zaruret varsa bunları yapabilir.

30. Başkasının Yerine Hacca Gidilmesi

97. Abdullah b. Abbas'tan: Fadl b. Abbas, Resûlullah'ın (s.a.v.) terkisinde idi. Bu sırada peygamberimize Has'am kabilesinden bir kadın gelerek birşey sormak istedi. Fadl'la kadın bakışmaya başladılar. Bunu gören peygamberimiz Fadl'ın başım öbür tarafa çevirdi. Kadın:
«— Ya Resûlallah! Yaşlı babama hacca gitmek farz oldu, fakat o binek üzerinde duramaz. Yerine hacca ben gidebilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— Evet.» buyurdu.
Bu olay, veda haccı sırasında cereyan etmişti.[75]

31. Hac Esnasında Düşman Muhasarasına Uğrayanın Durumu[76]

98. İmam Malik'ten: Düşman tarafından muhasara edilerek Beytullah'ı tavaflarına engel olunan kimse, ihramdan çıkar, kurbanını keser, muhasara edildiği yerde tıraşını olur. Bu kimse ayrıca kaza yapmaz.
Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) ve ashabı Hudey-biye'de böyle yapmışlardır. Kurbanlarını kesmişler, saçlarını tıraş ettirmişler ve Beytullah'ı tavaftan, kurbanlar oraya ulaşmadan önce.ihramlıya yasak olan her şeyi yapmaya başlamışlardır. Daha sonra Uz. Peygamber'in ne ashaptan birine ne de yanında-kilerden kimseye yapamadıkları bu tavafın kazası ve iadesiyle ilgili bir şey söylediği bilinmemektedir.

99. Nafî' anlatıyor: Abdullah b. Ömer siyasi karışıklıkların (fitne) zuhur ettiği zaman Mekke'ye doğru yola çıkınca şöyle dedi: «Şayet Beytullah'ı tavaf etmemize engel olunursa, Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında beraber yaptığımız gibi yaparız.» Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın Hudeybiye'de Umre için ihrama girdiği gibi o da Umre için ihrama girdi. Bilahare Abdullah duruma bakarak: «Hac da umre de aynı şeydir.» diyerek arkadaşlarına döndü ve: «ikisi de aynıdır, şahidim olun ki hacla umreye beraber niyet ediyorum» diyerek sözlerini tamamladı. Daha sonra Beytullah'a kadar gelerek tek bir tavaf yaptı, bunu kâfi görerek kurbanını gönderdi.[77]
îmam Malik'ten: Biz Medineliler arasında da düşman tarafından muhasara edilen kimsenin durumu, muhasaraya uğrayan peygamberimiz ve ashabının durumu gibidir. Ancak, düşman tarafından değil de başka bir mani dolayısıyla tavafını yapamazsa Beytullah'ı tavaf etmeden ihramdan çıkamaz.[78]

32. Düşman Dışında Bir Engelden Dolayı Tavaf Yapamayanın Durumu

100. Abdullah b. Ömer'den: Hastalıktan dolayı muhsar kalan kimse Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve arasını da sa'y etmedikçe ihramdan çıkamaz. Bu durumda şayet elbiselerini giymek, ilaç almak zorunda kalırsa bunları yapar, fakat fidye vermesi gerekir.[79]

101. Hz. Aişe'den: Ihramlı kimse Beytullah'ı tavaf etmedikçe ihramdan çıkamaz.

102. Eyyûb b. Ebî Temime es-Sahteyanî, Basralı bir adamdan naklediyor: Mekke'ye doğru yola çıktım, bir süre gittikten sonra uyluk kemiğim kırıldı. Mekke'ye haber gönderdim. Orada bulunan Abdullah b. Abbas'la, Abdullah b. Ömer ve diğerlerinden hiç kimse ihramdan çıkmama izin vermediler. O vaziyette suyun başında tam yedi ay ikamet etmek zorunda kaldım. Bilahare Umre yaparak, ihramdan çıktım.

103. Abdullah b. Ömer'den: Beytullah'a varmadan bir hastalıktan dolayı muhsar kalan (Kabe'ye ulaşamayan) kimse, Kabe'de tavaf edip, Safa ile Merve arasında sa'y etmeden ihramdan çıkamaz.
Süleyman b. Yesar'dan: Saîd b. Huzabe el-Mahzumî Mekke'ye giderken yolda sara hastalığına yakalandı. îhramlı idi. Yol üzerindeki suya gelen birine sorarak Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Mervan b. Hakem'i buldu. Başına gelen durumu onlara anlattı. Hepsi de tedavisi gerektiğini ve fidye vermesini, iyileşince Umre yapıp ihramdan çıkmasını, gelecek sene de hac edip uygun bir kurban kesmesini söylediler.
İmam Malik der p;i: Düşmanın dışında bir engelden dolayı muhsar kalanın (Kabe'ye gidemeyenin) durumu biz Medineliler arasında da böyledir. Ebû Eyyüb el-Ensari ile Hebbar b. Esved hacca yetişemeyip bayram günü geldiklerinde Hz. Ömer onlara, umre yaparak ihramdan çıkmalarını, sonra da ihramsız olarak dönmelerini emretmişti. Ayrıca ertesi sene haclarını ifa etmelerini, kurban kesmelerini, bulamazlarsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce toplam on gün oruç tutmalarını emretmişti.
îmam Malik'ten: îhrama girdikten sonra hastalık, günleri şaşırma, ayı şaşırma gibi engellerden dolayı muhsar kalan, yani haccını zamanında ifa edemeyen kimseler muhsar sayılırlar. Muhsar kalanın yapması gerekenleri yaparlar.
İmam Malik'e «Mekkeli olup da hac için ihrama giren, sonra da bir yeri kınlan, yahut şiddetli karın ağrısına yakalanan kimsenin ve kocasından boşanan kadının durumu» sorulduğunda şöyle dedi: Bu durumdaki kimseler muhsar (hacca gitmesi engellenmiş) sayılırlar. Mekke'ye dışarıdan gelip de muhsar kalanlara uygulanan bunlara da uygulanır.
«Hac aylarında umresini yaptıktan sonra hac için ihrama girerek Mekke'de kalan kimsenin bir yeri kırılsa veya herkesle beraber zamanında vakfesini yapma imkânını bulamasa, böyle bir kimsenin nasıl hareket edeceği» konusunda da imam Malik şöyle der:
«Bana kalırsa orada iyileşinceye kadar kalır. İyileşince Hill'e çıkarak tekrar Mekke'ye döner, tavaf ve sa'y i yaptıktan sonra ihramdan çıkar. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser.»
Mekke'den hac için ihrama girdikten-sonra tavaf ve sa'yini yapınca hastalanıp herkesle beraber vaktinde vakfeye yetişemeyen kimseyle ilgili olarak da imam Malik şöyle der:
Haccı kaçırdığı zaman elinden gelirse Hill'e çıkar, oradan umreye girerek tavaf ve sa'y yapar. Çünkü ilk tavafında Umreye niyet etmemişti. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser. Şayet Mekke dışından gelmiş de tavaf ve sa'ydan sonra haccını ifa edememişse Umre yaparak ihramdan çıkar, ancak yeniden bir tavaf ve sa'y daha yapar, çünkü ilk yapmış olduğu tavaf ve sa'yde ifa edemediği hacca niyet etmişti. (Son yaptığı ise Umre tavafı ve sa'yidir.) Ertesi sene ise yetişemediği

hacını ifa ederek hediy kurbanını keser.

33. Kabe'nin İnşasıyla İlgili Rivayetler

104. Hz. Aişe'den: Resûİullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa ettikleri zaman İbrahim'in (a.s.) temellerinden daha dar yapmışlar!» Bunun üzerine ben:
«— Ya Resûlallah! Onu Hz. İbrahim'in temeli üzerine yapmayı düşünmüyor musun?» dedim. Hz. Peygamber:
«—Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı, mutlaka yapardım» buyurdu.
Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Şayet Hz. Aişe, Resûlul-lah'ın (s.a.v.) böyle söylediğini duymuşsa bile, onun Hicr tarafındaki iki köşeyi istilâm etmeden (selâmlamadan) bıraktığım zannetmiyorum. Çünkü Beytullah'ı tavaf ancak o zaman tamam olur.[80]
105. Hz. Aişe'den: Hicr'de de, Beyt'te de namaz kılarım, fark etmez.

106. îbn Şihab'dan: Bazı âlimlerimizin şöyle dediklerini duydum: «Tavafin tamamlanabilmesi için insanların Hicr'in yanından dönmeleri önlenerek arkasından tavaf yapmaları sağlandı.»

34. Tavaf Esnasında Remel Yapılması

107. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) üç şavt[81]Hacer'ül Esved'den Hacerül Esved'e kadar remel (sert adımlı yürüyüş) yaptığını gördüm.
îmam Malik'ten: Bizim Medine'de de böyle yapan âlimler eksik olmadı.

108. Nafı'den: Abdullah b. Ömer, Hacerül Esved arasında üç şavt remel yapar, dört şavtta da normal yürürdü.

109. Hişam b. Urve'den: Babam Beyt'i tavaf ederken üç şavt alçak sesle şöyle diyerek koşardı: «Allahım, senden başka ilâh yoktur, öldükten sonra dirilten sensin.»

110. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ben Abdullah b. Zü-beyr'in Ten'ım'den ihrama girdiğini gördüm. Daha sonra da Bey-tullah'ın etrafında üç şavt hızlı hızlı tavaf yaptığını gördüm.[82]

111. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Mekke'den ihrama girdiği zaman Mina'dan dönünceye kadar tavaf ve sa'yini yapmazdı. Yine Mekke'den ihrama girdiği zaman tavaf esnasında remel de yapmazdı.

35. Tavaf Esnasında İstilam Yapılması

112. îmam Malik'ten: Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ı tavaf ettikten sonra iki rekât namaz kılar, Safa ve Merve'ye çıkmak istediği zaman da çıkmadan önce Hacer'ül Esved'i istilam ederdi (selâmlardı).[83]

113. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Abdurrahman b. Avf a:
«— Hacer'ül Esved'i nasıl istilam ettin Ya Ebû Muham-med?» diye sordu. Abdurrahman da:
«— Gücüm yettiği kadar istilam ettim, yorulunca bıraktım» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Doğru yapmışsın.» buyurdu.[84]

114. Hişam b. Urve'den: Babam Beytullah'ı tavaf ettiği zaman Hacerül Esved'in tamamını istilam ederdi. Ancak fenalaşırsa, Yemen köşesini istilam etmezdi
Bu, mürsel bir hadistir, ibn Abdilber bu hadisi, Sufyan Sevrî-Hişam-Babası- Abdurrahman b. Avf senediyle mevsul olarak rivayet eder.

36. İstilam Esnasında Hacerü'l-Esved'in Öpülmesi

115. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf ederken Hacerül Esved için şöyle derdi: «Sen sadece bir taşsın. Eğer Resûlullah'ın (s.a.v.) seni öptüğünü görmemiş olsaydım ben de seni öpmezdim.» Daha sonra da onu öperdi.[85]
îmam Malik'ten: Bazı âlimlerin Beytullah'ı tavaf ederken Hacerülesved'in Yemen köşesini istilam için elleri yukarı kaldırıp indirince ağza koymayı iyi karşıladıklarını duydum.

37. Tavaf Esnasında Her Yedi Şavttan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak (Tavaf Namazı):

116. Hişam b. Urve babasından şöyle naklediyor: Babam her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılardı. Yedi şavtı tamamladığı halde namaz kılmadığı yoktur. Bu namazları da bazan Makam-ı ibrahim'de, bazan da başka bir yerde kılardı.

îmam Malik'e:
«— Bir kimse her yedi şavtta bir namaz kılmayı az bularak iki
yedi şavttan sonra veya daha fazlasından jsonra hepsini toptan kılabilir mi?» diye soruldu. îmam Malik şu cevabı verdi:
«— Olmaz. Sünnet olan her yedi şavttan sonra iki rekât kılmaktır.» '
tmşm Malik, tavaf yaparken dalgınlığa düşerek sekiz veya dokuz şavttan sonra farkına varan kimse ile ilgili olarak hakkında da şöyle der:
Yedi şavttan fazla yaptığını anladığı an bırakır, iki rekât namaz kılar. İkinci bir tavafa başladığı zaman artık fazlalıklar sayılmaz, yeniden bir yedi şavt daha tamamlar, ondan sonra iki rekât namaz kılar. Çünkü tavafta her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılmak sünnettir.
îmam Malik'ten:
İki rekât namazı kıldıktan sonra yedi şavtı tamamlayıp tamamladığı konusunda şüpheye düşerse tavafı yeniden yapar, iki rekât namazı da yeniden kılar. Çünkü tavafı tamamlamadan (yedi şavt yapmadan) namaz kılınmaz.
Beytullah'ı tavaf ederken, Safa ile Merve arasında sa'y ederken veyahut da bu ikisi arasında abdesti bozulan kimse, tavafın bir kısmını veya tamamını yapmış, iki rekât tavaf namazını da kılmamışsa, yeniden abdest alıp tavafını yapar, namazını da kılar.
Sa'y yaparken abdesti bozulursa, sa'y i kesmesi gerekmez. Sa'ye ancak abdestli olarak başlanır.

38. Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması

117. Abdurrahmân b. Abdilkari anlatıyor: Sabah namazından sonra Ömer b. Hattab'la Beytullah'ı tavaf ettik. Ömer tavafını bitirince, güneşe baktı, henüz daha doğmamıştı. Devesine binerek Zituva'da konakladı ve iki rekât tavaf namazını orada kıldı. [86]

118. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Abdullah b. Abbas'ın ikindiden sonra Beytullah'ı tavaf edip odasına girdiğini gördüm. Orada ne yaptığını bilmiyorum.

119. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Sabah ve ikindi namazlarından sonra Beytullah'ın etrafi bomboştu, hiç kimse tavaf yapmıyordu.
îmam Malik1 den: Beytullah'ı tavaf eden bir kimse birkaç tavaf (yedi şavt) dan sonra, sabah namazı veya ikindi için kaamet getirilse İmamla beraber namazını kılar. Daha sonra da tavafını tamamlar. Tavaf namazını güneş doğmadan ya da batmadan (ikindiyi cemaatle kılmışsa) kılamaz. Şayet bu tavaf namazını geciktirir djB akşamdan sonra kılarsa bir mahzur yoktur.
îmam Malik'ten: Bir kimsenin sabah ve ikindi namazlarından sonra (yedi şavtlık) tek bir tavaf yapmasında sakınca yoktur, yalnız daha fazla yapamaz. Tavaf namazlarını da Uz. Ömer'in yaptığı gibi güneş doğuncaya kadar veya batıncaya kadar geciktirmesinde de bir mahzur yoktur. Güneşin batmasından sonraya bırakılan tavaf namazı istendiği zaman kılınabilir, akşamdan sonra kılınmasında da bir mahzur yoktur.[87]

39. Beytullah'a Veda Edilmesi '

120. Abdullah b. Ömer'den, Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Hiç kimse hacdan Beytullah'ı tavaf etmeden dönemez. Hacda yapılan ibadetlerin en sonuncusu Beytullah'ı veda tavandır.»
Hz. Ömer'in bu sözüyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: Allah teâlâ bilir ama benim zannıma göre Hz. Ömer, hacda yapılan ibadetlerin en sonuncununun Beytullah'ı tavaf olduğu hükmünü şu âyeti kerimeden çıkarmaktadır: «Kim hac vazifelerine ve hacda kesilen kurbanlara saygı ve itina gösterirse, bu kalplerin takvasındandır. (Yani imanı kuvvetli olan muttekî-ler saygı gösterir.)[88] «Sonra kurban kesilme yeri Beyt-i Atik*e (Kabe) kadardır.»91 İşte hacla ilgili yapılan her şey, yani hac işlemleri Beyti Atik'de (Kabe civarında)dır.[89]

121. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'a veda tavafı yapmadan ayrılan bir adamı Merruz Zahran'dan geri çevirip veda tavan yaptırdı.[90]

122. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ziyaret tavafını yapan kimsenin Allah Teâlâ haccının kabulüne hükmeder.
Şayet herhangi bir engel yoksa, son vazifesinin veda tavan olması uygundur. Veda tavafını yapmasına bir engel çıkar veya hesapta olmayan biç durum doğarsa Allah onun haccının kabulüne hükmeder. •
İmam Malik: «Adamın biri en son yapacağı ibadetin Beytul-lah'ı tavaf olduğunu bilmese, onun için veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılsa ne olur?» sorusuna şu cevabı veriyor: Bana göre ziyaret tavafını yapmışsa bir şey lâzım gelmez. Ancak eğer Mekke'ye yakın bir yerdeyse döner veda tavafını yapar.

40. Tavafla İlgili Muhtelif Rivayetler

123. Ürnmü Selemfe'den: Resûlullah'a (s.a.v.) hasta olduğumu söyledim: «Öyleyse cemaatin arkasından bir binek üzerinde tavafını yap» buyurdu.
Ben de deveme binerek tavafımı yaptım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ın bir köşesinde namaz kılıyor ve namazda

da «Vettur ve kitabin Mestur» sûresini okuyordu.[91]

124. Abdullah b. Süfyan anlatıyor: Abdullah b. Ömer'le beraber oturuyordum, bir ara ona bir kadın gelerek bir fetva sordu: «Ben Beytullah'ı tavaf etmek istiyordum, tam kapıya kadar varınca kanama oldu. Döndüm, kesildi. Sonra tekrar Kabe'nin kapısına kadar geldim, yine kanama oldu. Tekrar döner dönmez kesildi. Bir sefer daha denedim. Mescidin kapısına kadar vardım yine kanama oldu, ne yapayım?» dedi. Abdullah b. Ömer ona şu cevabı verdi: «Bu şeytanın vesvesesindendir, sakın evhamlanma,guslet, bacaklarının arasına bir parça bez koy, sonra da tavafim yap.» [92]

125. imam Malik'ten: Sa'd b. Ebî Vakkas vakfe zamanının bitimine çok az bir zaman kala Mekke'ye girdiği zaman tavaf ve sa'y yapmadan Arafat'a çıkar döndükten sonra da tavafım yapardı.
imam Malik'ten: Biiznillah caizdir.
imam Malik'e: «Bir kimse farz tavafi ifa ederken biriyle durup konuşabilir mi?» diye soruldu. İmam Malik: «Uygun bulmam» cevabını verdi.
Yine imam Malik der ki: «Hiç kimse temiz olmadan ne Beytul-lah'ı tavaf edebilir, ne de Safa ile Merve arasında sa'y edebilir.»

41. Sa'y Yapmaya Safa Tepesinden Başlanması

126. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) mescitten çıkıp Safa'ya gitmek istediği zaman «Allah'ın Kur'an'da önce zikret-tiğiyle başlayalım» dedi* ve sa'ye Safa'dan başladı.[93]

127. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Safa'da durduğu zaman üç defa tekbir getirerek, üç defa da: «Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde benzeri de yoktur. Mülk onundur, ham d ona mahsustur. O her şeye kadirdir» der ve dua ederdi. Daha sonra bunun aynını Merve'de de yapardı.

128. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in Safa'da şöyle dua ettiğini duydum: «Allahım sen, bana dua edin kabul edeyim buyurdun, sen sözünden dönmezsin, benim senden isteğim, Islamı bana nasip ettiğin gibi, beni müslüman olarak öldürünceye kadar onu bönden söküp almamandır.»[94]

42. Sa'y İle İlgili Çeşitli Rivayetler

129. Urve der ki: Ben henüz gençtim, Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye sordum:
«— Allah Teâlâ: «Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın ni~ şanelerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf (sa'y)etmesinde bir sakınca yoktur,»[95]
buyurduğuna göre, Safa ile Merve'yi tavaf etmeyene bir şey lâzım gelmez.» dedim. Bunun üzerine Hz. Aişe:
«— Asla! Şayet senin dediğin gibi olsaydı, âyet, bu ikisini de tavaf etmemesinde bir beis yoktur, şeklinde olurdu. Bu âyet, Ensarla ilgili olarak nazil olmuştur. Cahiliyye devrinde onlar Kudeyd hizasındaki Menat putu için ihrama giriyorlar, Safa ile Merve tepelerini de Sa'y etmeye çekmiyorlardı. Ne zaman ki îslam geldi, Hz. Peygambere bu durumu sordular. Allah Teâlâ da bu âyeti kerimeyi inzal buyurdu: Safa ile Merve Allahın nisa-nelerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa Safa ve Merve arasında tavaf (sa'y) etmesinde bir sakınca yoktur.[96]

130. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Ömer'in kızı Şevde, Urve b. Zübeyr'in yanında idi. Yürüyerek hac veya umre için Safa ile Merve arasını sa'ye çıktı. Kendisi şişman bir kadındı. Cemaat yatsı namazından çıkarken ancak dönebildi. îlk ezan okununcaya kadar da tavafını bitiremedi.[97]
Urve bazılarının binekli olarak tavaf ettiklerim görür, onları şiddetle bundan menederdi. Urve'den utandıkları için onlar hastayız derlerdi. Urve de onlar için «Umdukları ecri alamazlar, hüsrandadırlar» derdi.
îmam Malik «Umre yaparken Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi unutan bir kimse Mekke'den ayrıldıktan sonra hatırlasa ne yapar?» sorusuna: «Döner ve sa'yini yapar. Şayet bu arada hanımıyla münasebette bulunmuşsa, yine döner sa'yini yapar, Umreden başka bıraktıklarını tamamlar, sonra yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi icabeder.» cevabını verir.
îmam Malik'e: «Safa ile Merve arasında sa'y ederken karşılaştığı biriyle durup konuşan birinin durumu» sorulduğunda: «îyi bulmam» cevabım verdi.
«TavaF esnasında unuttuğu bir şeyi veya şüphelendiği bir şeyi Safa ile Merve arasında sa'yederken hatırlasa ne yapar?» sorusuna da şöyle cevap verir: «Sa'yini orada keser, gider tavafta eksik bıraktığını tam mutmain olarak yapar, iki rekât tavaf namazını kıldıktan sonra Safa ile Merve arasındaki sa'yine başlar.»

131. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.), Safa'dan indiği zaman normal adımlarla yürür, vadiye iner inmez çıkıncaya kadar hızlı hızlı yürürdü.
Beytullah'ı tavaf etmeden bilmiyerek Safa ile Merve arasında sa'yeden kimseyle ilgili olarak îmam Malik şöyle der: Dönüp tavafını yapsın, sonra da sa'yini yapar. Şayet bunu bilmiyorsa, Mekke'den ayrılmışsa geri dönerek tavaf ve sa'yini yapar. Bu arada hanımı ile cinsi münasebette bulunmuşsa yine döner tavaf ve sa'yini yaparak umreden eksik bıraktıklarını tamamlar. Daha sonra ise yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi gerekir.

43. Arefe Günü Oruç Tutulması

132. Haris'in kızı Ümmül Fadl'dan: Kurban bayramının arefe günü ashap benim yanımda Hz. Peygamberin oruçlu olup olmadığı konusunda ihtilafa düştüler. Bazıları «oruçlu» dedi. Bazıları da «değil» dediler. Bunun üzerine ben Hz. Peygambere bir bardak süt gönderdim, devesinin yanında dikilirken onu içti.[98]

133. Kasım b. Muhammed'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe arefe günü oruç tutardı. Onu arefe akşamı gördüm. îmam Arafat-tan dönerken, karanlık basmadan cemaatin arkasında iftarını açmak için şerbet istiyordu.

44. Bayram Günleri Oruç Tutulması

134. Süleyman b. Yesardan: Resûlullah (s.a.v.), kurban bayramında oruç tutmayı yasakladı.[99]

135. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Huzafe'yi haccın Mina'da ifa edilen işlemlerinin yapıldığı gün gönderdi. O tavaf yaparken şöyle bağırıyordu: Bu günler yeme, içme ve Allahı zikretme günleridir.

136. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasaklamıştır.[100]

137. Abdullah b. Amr b. As'dan: Babam Amr b. As'm yanına vardım, yemek yiyordu. Beni de çağırdı.
«— Oruçluyum» dedim. Bunun üzerine bana:
«— Bugünler Resûlullah'ın (s.a.v.) bize oruç tutmayı yasaklayıp, oruçsuz geçirmemizi emrettiği günlerdir» karşılığını verdi.[101]
imam Malik: «Bu günler teşrik günleridir.» dedi.

45. Kabe'ye Gönderilen Kurbanlıklar

138. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr'den: Resulullah (s.a.v.) hac (veya umre için) Ebû Cehl b. Hi-şam'a ait bir deveyi kurbanlık olarak Kabe'ye gönderdi.[102]

139. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) bir adamın Kabe'ye kurbanlık deve gönderdiğini gördü. Adama:
«— Ona bin!» buyurdu. Adam:
«— Ya Resûlallah! O Kabe için kurbanlıktır» karşılığını verince Hz. Peygamber, iki üç defa:
«— Bin diyorum sana!» buyurdu.[103]

140. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'in hacda kurbanlıkları ikişer ikişer, umrede ise birer birer gönderdiğini gördüm. Yine Umre'de onun Halid b. Esîd'in evinde duran kurbanlığını kestiğini gördüm. Kendi evi de orada idi. Kurbanlığın boğazına kargıyı öyle bir vurduğunu gördüm ki ucu hayvanın omuzlan altından dışarı çıktı.[104]

141 . Yahya b. Said'den: Ömer b. Abdülaziz hacda veya umrede (ravi şüphe ediyor) Kabe'ye bir deveyi kurbanlık olarak gönderdi.

142. Ebû Cafer el-Karî'den: Ebû Rebia el-Mahzumî'nin torunu Abdullah b. Ayyaş, Kabe'ye iki tane kurbanlık deve gönderdi. Bunlardan biri uzun boyunlu deve cinsindendi.

143. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Deve yavruladığı zaman yavrusu da götürülüp beraber kesilir. Şayet yavrusunu taşımak için bir şey bulunmazsa, anasına yüklenir, beraber kesilir.[105]

144. Hişam b. Urve'den: Babam şöyle derdi: Şayet Kabe'ye götürdüğün kurbanlık deveye binmeye mecbur kalırsan onu yormadan bin, sütüne muhtaç kalırsan hayvanın yavrusu aç kalmayacak kadarını kullan. Onu kestiğin zaman yavrusunu da beraber kes.[106]

46. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığa Yapılacak İşler:

145. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Medine'den Kabe'ye kurbanlık gönderirken, hayvana Zülhuleyfe'de kurban nişanı takar, sonra da keserek cini (işaret) yapardı. Nişan takma işlemi ile cini yapma işlemini aynı yerde kıbleye karşı çevirerek yapardı. Kurban nişanı olarak hayvanların boynuna bir şeyler asar, cini olarak da sol tarafını kesmek suretiyle kanatırdı. Daha sonra da herkesle beraber Arafat'ta vakfe yerine gidilirdi. Oradan dönerken yine kurbanlıklar beraberlerinde olurdu. Bayramın birinci günü sabahı Mina'ya gelince saçları kesmeden ve tıraş olmadan önce kurbanını keserdi. Abdullah kurbanlarını sıraya sokar, kıbleye karşı çevirir ve onları bizzat kendisi eliyle keserdi. Daha sonra kendisi yer, başkalarına da ikram ederdi.[107]

146. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Kabe'ye göndereceği kurbanlık devenin hörgücünü keserek cini (işaret) yaparken şöyle derdi: «Allanın ismiyle, Allah en büyüktür.»
Hedy'in (yani Kabe'ye gönderilen kurbanlık hayvanın) ne olduğu hakkında da şöyle derdi: Hedy, kurban nişanı takılıp, kan çıkartılarak nişan yapılan ve Arafat'ta vakfe esnasında orada bulundurulan hayvandır.
Abdullah b. Ömer, Kabe'ye göndereceği kurbanlık develere çeşitli çullar örter, sonra da bu çulları Kabe'ye göndererek Kabe'nin örtüsüne ilave ederdi.
imam Malik,.Abdullah b. Dinar'a:
«—Abdullah b. Ömer'in Kabe'ye göndereceği develer için yaptırıp sonra da Kabe'ye gönderdiği çullar ne oldu?» diye sordu.
O da:
«— Onlar sadaka olurdu» cevabını verdi.[108]

147. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Kabe'ye gönderilecek kurbanlıkların küçük olmamalarını söylerdi.
Abdullah b.Ömer, Mina'dan Arafat'a çıkıncaya kadar kurbanlık develerin çullarını üzerlerinden almazdı.
Hişam, babası Urve'nin şöyle dediğim naklediyor: «Yavrularım! Hiç biriniz şerefli dostlarınıza layık görmediğiniz hayvanları, Kabe'ye kurbanlık için göndermeyin. Çünkü Allah, şereflilerin en şereflisi ve en iyisine lâyık olandır.»
"

47. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığın Sakatlanması Veya Kaybolması

148. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) Kabe'ye gidecek kurbanlığı gönderdiği zat Hz. Peygambere:
«— Ya Resûlallah! Kurbanlık sakatlanırsa ne yapayım?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şu cevabı verdi:
«— Sakatlanan her kurbanlığı kes, sonra kurbanlık nişanını da kanına karıştır, daha sonra da insanlara ver etini yesinler.»[109]

149. Saîd b. Müseyyeb'den: Nafile olarak Kabe'ye kurban gönderen bir kimsenin hayvanı sakatlanırsa onu derhal keser, etini insanlara dağıtır. Başka bir şey gerekmez. Ancak şayet etinden kendisi yer, başkalarına da yemelerini emrederse yeniden bir tane daha kesmesi gerekir.
Abdullah b. Abbas'tan da aynı mealde bir rivayet vardır.[110]

150. tbn Şihab'tan: Bir kimsenin ceza, adak veya temettü kurbanı olarak şevke ttiği hayvan yolda ölürse, yerine bir daha göndermesi gerekir. Abdullah b. Ömer'den: Kabe'ye kurbanlık hayvan gönderen kimsenin kurbanlığı kaybolsa ve ölse, gönderilen bu hayvan da adak dolayısiyle ise, yeniden bir tane daha göndermesi icabeder. Yok eğer nafile olarak gönderiyorsa, isterse yeniden bir tane daha gönderir, istemezse göndermez.
imam Malik1 ten: Alimlerin, «Bir cezadan dolayı ve hac ibadeti için Kabe'ye gönderilen kurbanlığın etinden sahibi yiyemez» dediklerini duydum.

48. İhramlı İken Hanımı İle Cinsi Münasebette Bulunanın Cezası

151. îmam Malik'ten: Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Talip ve Ebû Hüreyre'ye:
«— Hac için ihrama gii'en kimse, hanımıyla cinsî münasebette bulunması halinde ne yapar?» diye soruldu.
«— Haccını ifâya devam eder, ancak ertesi sene tekrar bir hac yapması ve kurban kesmesi icap eder» diye cevap verdiler.
Ayrıca Hz. Ali şiınu da ilâve etti:
«— Ertesi seneki hacda, haccı bitirinceye kadar kan-koca bir birine yaklaşmazlar.

152. Yahya b. Saîd, Saîd b. Müseyyeb'in «îhramlı iken ham-mıyla cinsî münasebette bulunan kimse hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu konuda seleften bize bir şey intikal etmedi» dediğini duydu. Ona cevaben
«— thramlı iken hammıyla münasebette bulunan bir adam Medine'ye adam göndererek durumu sordurdu. Bazıları ertesi se-neki hacca kadar karı-koca birbirlerinden ayrı dururlar, dediler.» deyince Saîd b. Müseyyeb şöyle dedi: «Hacca devam ederler, başladıkları bu haccı bitirdikten sonra memleketlerine dönerler. Şayet ertesi seneki hacca ömürleri vefa ederse yeniden haccedip kurban kesmeleri, ihrama girerken de geçen sene ihrama girdikleri yerden girmeleri ve hac işlemlerini yaptıkları sürece karı-koca birbirlerinden ayrı durmaları gerekir.»
îmam Malik'ten: Bu durumdaki karı kocanın her ikisininin de ayrı ayrı kurban kesmeleri gerekir.
Hacda Arafat'tan dönüş ile Cemreleri taşlama zamanı arasında geçen süre içinde hammıyla cinsi münasebette bulunan kimse için tmam Malik der ki: Kabe'ye bir kurban göndermesi ve ertesi sene yeniden haccetmesi farzdır. Şayet bu münasebet Cemreleri taşladıktan sonra olmuşsa, o takdirde sadece umre yapıp kurban kesmesi icabeder, ertesi yıl tekrar haccetmez.»
îmam Malik'ten: Münasebet neticesi haccını veya umresini ifsat eden kimsenin, meni inzal olmasa bile haccında veya umresinde kurban kesmesi lâzımdır.
Karı koca arasında temas neticesi meni gelmişse, hac bozulur, fakat meni temastan değil de erkeğin bir şeyi hatırlamasından dolayı gelmişse bir şey gerekmez. Bir adam karısını öper de meni gelmezse, öpme cezası olarak Kabe'ye bir kurbanlık gönderir.
Kadın hac veya umre için ihrama girmiş ve kendi isteğiyle kocası kendisiyle birkaç defa cinsî münasebette bulunmuşsa,

ertesi sene tekrar hacca gitmesi ve Kabe'ye kurban göndermesi, şayet umre ihramında bu işi yapmışsa kazası umresi yapması ve bir de kurban kesmesi lâzımdır.

49. Hacca Yetişemeyenlerin Yapacağı İşler

153. Süleyman b. Yesar'dan: Ebû Eyyüb el-Ensari hacca gitmek için yola çıktı. Mekke yolu üzerindeki Nazîye'ye gelince bineğini kaybetti. Bayram günü Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktı, olanları anlattı. Ömer (r.a.) ona:
«— Umre yapan nasıl yaparsa, sen de öyle yap ve ihramdan çık. Ertesi sene hac zamanı gelince tekrar haccet ve kolayına gelenden bir de kurban kes» dedi.

154. Süleyman b. Yesar'dan: Hebbar b. Esved, bayramın birinci günü Ömer b. Hattab kurbanını keserken huzuruna çıktı:
«— Mü'minlerin emiri! Günleri karıştırdık, biz bu gün arafe zannediyorduk» dedi. Ömer (r.a.) ona:
«— Mekke'ye git, yanındakilerle beraber tavafınızı yapın. Şayet varsa kurbanınızı da kesin. Sonra tıraş olup veya saçlarınızı
kısaltıp evinize dönünüz. Gelecek sene hac zamanı haccınızı ifa edip kurban kesiniz. Eğer kurbanlık bulamazsanız üç gün hac esnasında, yedi gün de hacdan dönünce oruç tutunuz» dedi.
îmanı Malik'ten: Kıran haca yapan bir kimse haccı ifa edemeden kaçırsa, ertesi sene tekrar kıran haccı yapması lâzımdır. Yine ertesi yıl-kurbanları da çift keser, bunların biri kıran haccı için, diğeri ise geçen sene kaçırdığı hac içindir.

50. Mina'dan Dönmeden Karısı İle Cinsi Münasebette Bulunmanın Cezası

155. Abdullah b. Abbas'tan: Bana Mina'dan dönmeden hanı-mıyla cinsi münasebette bulunan bir adamın durumu soruldu. Kabe'ye bir dişi deve kurban göndermesini söyledim.

156. İbn Abbas'ın azatlısı İkrime'den: Abdullah b. Abbas'tan başkası olacağım zannetmiyorum biri şöyle demişti: Ziyaret tava-fını yapmadan ailesiyle cinsî münasebette bulunan kimse umresini yeniler ve kurban keser.

157. îmam Malik, Rebia b. Ebî Abdurrahman'ı îkrime'nin tbn Abbas'tan naklettiği sözün aynısını söylerken işittiğini rivayet etmiştir.
îmam Malik bu konuda şöyle der: Bu mevzuda duyup en çok beğendiğim rivayetler bunlardır.
îmam Malik'e, ziyaret tavafını unutarak Mekke'den ayrılıp memleketine dönen kimsenin.durumu soruldu. Şu cevabı verdi:
Şayet hanımıyle cinsî münasebette bulunmamışsa geri gelip ziyaret tavafını yapsın. Hanımıyla cinsi münasebette bulunmuşsa yine dönüp ziyaret tavafını yapsın, ayrıca umre yapıp kurban kessin. Kurbanlığını Mekke'de satın alıp orada kesmesi gerekmez, ancak umreye girdiği yerde yanında kurbanlığı yoksa Mekke'den satın alıp onu Hill'e çıkardıktan sonra Kabe'ye göndersin, daha sonra da keser.

51. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığın En Kolaya Geleni

158. Ali b. Ebî Talib'den: Kabe'ye gönderilecek kurbanlıkların en kolay elde edileni koyundur. ;

159. Abdullah b. Abbas'tan: Hedy'in en kolay temin edilebilecek olanı koyundur.
imam Malik de der ki: Bu konuda duyup en çok beğendiğim budur. Çünkü Allah teâlâ kitabında şöyle buyurur:
«Ey insanlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadarına denk olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kabe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere ye~ mek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır.»[111]
Burada: «Kabe'ye ulaşacak kurbanın» koyun olduğuna hük-medilmiştir. Fakat ayet-i kerimede bu hedy olarak belirtiliyor.
Ayette hedy olarak belirtilenin en kolay elde edilen kurbanlığın koyun olduğunda biz Medineliler de müttefikiz.
Bu konuda bir kimse nasıl şüphe edebilir? Deve veya sığır olduğuna hükmetmek mümkün, olmadığına göre buna koyun diye hükmedilebilir. Koyun değerinden az olursa, buna da oruç kefareti veya düşkünleri doyurma olarak hükmedilir.

160. Abdullah b. Ömer'den: Kabe'ye göndermek için en kolay elde edilebilecek kurbanlık, deve yahut da sığırdır.

161. Abdurrahman'm kızı Amre'nin azatlısı Rukayye'den: Ab-durrahman'ın kızı Anıre, Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Mekke'ye Zilhiccenin sekizinci günü vardı. Ben de yanında idim. Tavaf ve sa'y yaptı, sonra da Mescidin avlusuna girerek bana:
«— Yanında makas var mı?» dedi. «— Hayır?» dedim.
«— Öyleyse bul!» dedi. Bulup getirdim. Makasla başından saçlarını kısalttı. Bayramın birinci günü de bir koyunu kurban olarak kesti.

52. Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlıkla İlgili Çeşitli Rivayetler

162. Sadaka b. Yesar el-Mekkî'den: Yemenli bir adam Abdullah b. Ömer'e geldi. Adam saçlarını örmüştü. «Ya Ebû Abdurrah-man! Ben sadece umre yapmak için geldim!» dedi. Abdullah b. Ömer ona:
«— Eğer ben yanında olsaydım veya bana sorsaydın, sana kıran haccı (aynı ihramla hac ve umre) yapmanı söylerdim.» deyince Yemenli:
«— Oldu bir kere!» dedi. Abdullah b. Ömer:
«— Öyleyse başındaki yüksekliği (saçlarını) kısalttır, sonra da Kabe'ye kurbanlık gönder.» deyince Iraklı bir kadın:
«— Gönderilecek kurbanlık nedir, Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah tekrar:
«— Kurbanlık,» deyince kadın:
«— Kurbanlığın bedeli nedir?» dedi.
Bunun üzerine Abdullah b. Ömer:
«— Şayet kesecek hiç bir şey bulamazsan, bir koyun kes. Bence bu, oruç tutmandan daha iyidir» dedi.

163. Abdullah b.Ömer'den: İhramda bulunan bir kadın ihramdan çıktığı zaman saçlarını kestirinceye kadar saçlarını taramaz. Şayet yanında kurbanlığı varsa, onu kesinceye kadar da saçlarını kısalttırmaz.

164. imam Malik'ten: Bazı ilim adamlarının şöyle dediklerini duydum: Karı koca bir kurbanlığa ortak olmaz, her biri ayrı ayrı kurbanlık gönderir.
İmam Malik'e:
«— Umre için ihrama giren biri adına hacda kesmesi için bir kurbanlık gönderilse, bu zat umre için girdiği ihramdan çıkınca gönderilen kurbanlığı kesebilir mi, yoksa kendisi ihramdan çıkar kesme işlemini tehir mi eder?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:
«— Kendisi umre ihramından çıkar, kurbanlığı da vaktinde kesmek için tehir eder.»
îmam Malik'ten: «Haremde avlandığı için veya başka birse-bepter} Kabe'ye bir kurbanlık gönderilmesine hükmedilen kimsenin bu kurbanı sadece Mekke'de kesilebilir. Çünkü âyeti kerimede «Kabe'ye ulaşacak bir kurbanlık» denilmektedir. Fakat kurbanlığa denk sayılan oruç ve sadaka, başka yerlerde de ifa edilebilir. Çünkü oruç başka yerde tutulabildiği gibi, sadaka da başka yerde meselâ bunları yapmakla mükellef olan kimsenin istediği yerde yerine getirilebilir.»

165. Abdullah b. Cafer'in azatlısı Ebû Esmadan: Abdullah b. Cafer'le bei'aberdim."Onunla Medine'den yola çıktık. Sükya'da hastalanan Hüseyin b. Ali'ye uğradık... Abdullah b. Cafer, orada haccı kaçırma tehlikesi belirinceye kadar kaldı. Medine'de bulunan Ali b. Ebî Talib'e ve Umeys'in kızı Esma'ya haber gönderdi. Onlar da geldiler... Daha sonra Hz. Hüseyin -tıraş için- başını işaret etti. Bunun üzerine Hz. Ali, oğlunun saçlarının tıraş edilmesini emretti. Daha sonra ise Sükya'da kefareti yerine getirilerek bir deve kurban kesildi.
Yahya b. Saîd bu konuda şöyle der: Hz. Hüseyin, bu Mekke yolculuğuna Osman b. Affan'la çıkmıştı.

53. Arefe Ve Müzdelifede Vakfenin Yapılışı

166. imam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir, ancak Urane vadisinden yukarı çıkın. Müzdelife'nin de her tarafında vakfe yapılabilir, yalnız Patn-ı Muhassir'de durmayın.»[112]

167. »Abdullah b. Züheyr'den: Bilmiş olun ki Urane vadisi hariç Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir. Batn-ı Muhassir hariç müzdelife'nin de her yerinde vakfe yapılabilir.
îmam Malik bu konuda şöyle der: Allah Teâlâ ayet- kerimede: «Hacda kadınlarla refeslcinsî münasebet, füsuklputlara kurban ve cidalicedelleşme yoktur.»[113] buyurmaktadır. Alla-
hu a'lem, bu ayeti kerimede geçen refes kelimesi cinsî münasebet olarak, füsuk kelimesi putlara kurban kesme olarak şu ayeti kerimelerde geçmektedir:
«— Oruç tuttuğunu? günlerin geceleri kadınlarınıza yaklaşmanız (refes) size helâl kılındı.»[114]
«Veya Allah'tan başkası için ihrama girip kurban kesmek (fısk)...»
Hacda Cidal'e gelince, cahiliyye devrinde Kureyşliler Muzde-life'deki Kuzah'da, diğer Araplar ve başkaları ise Arafatta durur, Kureyş: «Biz daha doğru yoldayız,» Araplar ve diğerleri: «Biz daha doğru yoldayız!» diye mücadele ederlerdi. Bunun için Cenab-ı Allah şu ayeti inzal buyurdu:
«— Her ümmet için kendisiyle amel ettikleri bir şeriat kıldık. Onun için bu konuda seninle niza* yapmasınlar. Sen onları rabbine çağır, çünkü sen en doğru yoldasın.»[115]
Bu ayette sözü edilen (niza') cidaldir. Ben bunu ehl-i ilimden işittim.

54. Binek Üzerinde Ve Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi

168. îmam Malik'e: «Bir adam temiz değilse Arafat'ta ve Müz-delife'de vakfe yapabilir, cemreleri taşlayabilir veya Safa ile Mer-ve arasında Sa'y edebilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: «Hacda hayızlı bir kadının yapabileceği her şeyi, temiz olmayan bir adam da,yapabilir. Bu yüzden bir şey lâzım gelmez. Ancak efdal olan, adamın devamlı temiz olması ve kasten pis durmamasıdır.»
Yine imam Malik'e: «Arafat'ta binekli olarak vakfe yapan kimse vakfesini bineği üzerinde mi yapar, yoksa inip de mi yapar?»

diye soruldu. Cevaben dedi ki:
«Binek üzerinde yapar. Ancak kendisinde ve bineğinde bir özür olmaması lâzımdır. Allah özürleri en çok kabul edendir.»

55. Haccı Kaçıran Kimsenin Vakfe Yapması

169. Abdullah b. Ömer'den: Müzdelife gecesi fecir doğmazdan önce Arafat'ta vakfe yapmayan kimse, haca kaçırmış demektir. Şayet, Müzdelife gecesi fecirden önce Arafatta vakfe yapmış ise, hacca yetişmiş olur.

170. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Her kim ki Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişememişse, hacca da yetişememiş demektir. Her kim de Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfesini yapmışsa hacca yetişmiş olur.
îmam Malik'ten: Arafat'ta vakfe yerinde kölelikten azat edilen kimsenin kendisine farz olan haccı ifa edebilmesi için, azat edilince vakfe yapılan yerde hac için ihrama girmemiş olması ve azat edilir edilmez gidip ihrama girip o gece fecirden Önce orada vakfe yapması şarttır. Şayet şafak söktüğü halde henüz daha hac için ihrama girememişse haccı kaçıran kimse durumundadır. Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişemediyse, hac kendisine farz olur, sonradan kaza eder.

56. Kadın Ve Çocuklara Öncelik Tanınması

171. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ailesini ve çocuklarını Müz-delife'den Mina'ya Sabah namazından önce gönderir ve kalabalıktan önce cemreleri taşlamalarını sağlardı.[116]

172. Ebû Bekrin kızı Esma'nın azatlısı hanım der ki: Ebu Bekrin kızı Esma ile beraber alaca karanlıkta Mina'ya geldik. Esma'ya:
«— Alaca karanlıkta geldik...» dedim. Bunun üzerine Esma:
«— Senden daha hayırlısıyle beraber olduğumuz zaman da aynı şekilde yapardık.» diye cevap verdi.[117]

173. imam Malikten: Tallıa b. Ubeydillah kadın ve çocuklarını Müzdelife'den Mina'ya önceden gönderirdi.

174.imam Malik der ki: Bir kısım alimlerin Bayram günü Şafak sökmeden cemrelerin taşlanmasını iyi görmediklerini duydum. Cemreleri taşlayanlara kurban kesmek helâl olur.

175. Münzir'in kızı Fatma'dan: Ebû Bekr'in kızı Esma'yı kendisine ve arkadaşlanna namaz kıldıran kimseye sabah namazını şafak sökünce kıldırmasını emrederken gördüm. Daha sonra o bineğine biner, Mina'ya giderdi, orada vakfe yapmazdı.

57. Arafat'dan Müzdelife'ye Dönüş

176. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Üsame b. Zeyd'e Resûlullah'ın (s.a.v.) veda haccında Arafat'tan inerken nasıl yürüdüğü soruldu. Ben de yanında idim, şu cevabı verdi: «Normal adımlarla yürüyordu, ancak düz bir alana gelince hızlanıyordu.»
îmam Malik der ki: Hişam «(Hadiste 'nas' diye geçen) hızlı yürüme, normal yürümenin biraz hızlandırılmışıdır.» dernektedir.

177. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Batn-ı Muhassir'de bineğini cemrelere bir taş atımlık mesafeye kadar sürerdi.
(121) Buharî, Hacc, 25/92; Müslim, 15/283, 284.

58. Hacda Kurban Kesilmesiyle İlgili Rivayetler

178. îmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.), Mina'da: «Mina'mn her tarafında kurban kesilebilir» buyurduktan sonra: «Merve'de de» dedi. Daha sonra: «Mekke'nin bütün sokak ve yollarında kurban kesilebilir» buyurdu.[118]

179. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Aişe'nin şunları anlattığını duydum: Zilkade'nin bitimine beş gün kala Resûlullah ile birlikte yola çıktık. Sadece hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke'ye yaklaşınca Hz. Peygamber yanında kurbanlığı olmayanların tavaf ve sa'y'den sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Bayram günü bize biraz sığır eti getirildi. «Bu nedir?» diye sordum. «Resûlullah (s.a.v.), hanımları için kurban kesti» dediler.
Yahya b. Saîd şöyle der: Bu hadisi Kasım b. Muhammed'e naklettim. Bana şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki Amre sana tam olarak, eksiksiz anlatmış.»[119]

180. Mü'minlerin annesi Hafsa'dan: Resulullah'a (s.a.v.):
«— Herkese ne oluyor da ihramdan çıkıyorlar? Halbuki sen daha umreden^çıkmadın! dedim. Resûlullah (s.a.v.) şu karşılığı verdi:
«— Ben saçlarımı keçeledim, kurbanlığıma nişanımı taktım, onun için kurjbanı kesinceye kadar ihramdan çıkamam.»[120]

59. Kurban Kesimi

181. Ali b. Ebî Talib'ten: Resûlullah (s.a.v.) kurbanlıklarından bir kısmını kendisi bizzat keser, bir kısmını da başkaları keserdi.[121]

182. Abdullah b. Ömer'den: Bir dişi deve adayan, kurbanlığına nişan takar, işaret olarak cini (işaret) yapar, sonra da bayram günü Kabe'de veya Mina'da keser. Bu iki yerden başka kesim yeri yoktur. Cinsiyet gözetmeksizin bir deve veya sığır kesmeyi adayan kimse, bunu istediği yerde kessin.

183. Hişam b. Urve'den: Babam kurbanlıkları ayakta keserdi.
tmam Malik'ten: Bir kimsenin kurbanını kesinceye kadar tıraş olması caiz değildir. Bayram günü şafaktan önce de hiç kimsenin kurban kesmesi doğru olmaz. Kurban kesimi, normal elbiselerin giyilmesi, vücut temizliği ue tıraş gibi işlerin tamamı bayram günü yapılır, daha önce yapılmaz.

60. Hacda Tıraş Olmak

184. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.):
«—Allahım, saçlarım tıraş edenlere merhamet et!» diye dua edince oradakiler:
«— Kısaltanlara da ya Resûlullah!» diye ilâve ettiler. Hz. Peygamber tekrar:
«— Allahım, saçlarını tıraş edenlere merhamet et!» deyince oradakiler tekrar:
«— Kısaltanlara da ya Resûlallah!» deyince Hz. Peygamber onların dediklerini de ilâve ederek:
«—Allahım, saçlarını kesenlere ve kısaltanlara merhamet et» diye dua etti.[122]

185. Abdurrahman, b. Kasım naklediyor: Babam umre yaparken Mekke'ye gece girer, tavaf ve sa'yini yaptıktan sonra sabaha kadar tıraş olmazdı. Tıraş oluncaya kadar da tekrar Kabe'yi tavaf etmez, tıraş'olunca tavaf yapardı. Bu arada bazen mescide girer, orada vitir namazını kılar, fakat Beytullah'ı tavaf etmezdi.

îmam Malik der ki: (183. hadiste geçen) vücut temizliği anlamındaki tefes kelimesi, saçları tıraş ettirmek, ihramdan çıkarak normal elbiseleri giymek ve buna benzer ameller manasındadır.
îmam Malik'e hac esnasında Mina'da tıraş olmayı unutan kimsenin Mekke'de tıraş olup olamayacağı soruldu. îmam Malik şu cevabı verdi: Olabilir, fakat bana göre en iyisi Mina'da tıraş olmaktır.
Yine îmam Malik şöyle der: Biz Medineliler araslnda iht.ilâf-sız kabul edildiğine göre, yanında kurbanlığı olan kimse bunu kesinceye kadar ne tıraş olabilir, ne de saçlarını kısaltabilir. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkıncaya kadar da haram olan hiç bir şey ona helâl olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «Kurbanlık hayvan yerine ulaşıncaya kadar saçlarınızı tıraş ettirmeyin.» m buyurulmaktadır.

61. Hacda Saç Kısaltmak

186. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan'da orucunu açtığı zaman o sene hacca da gitmeyi isterse, hac yapıncaya kadar saçından sakalından hiç bir şey kesmezdi.
îmam Malik der ki: îbn Ömer'in bu hareketi diğer insanlar için bir ölçü olmaz.

187. Nafî'den: Abdullah b. Ömer hac veya umrede tıraş olduğu zaman, sakalından ve bıyıklarından da kısaltırdı.

188. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Adamın biri Kasım b. Muhammed'e gelerek:
«— Ziyaret tavafını ailemle beraber yaptıktan sonra, bir dağ yoluna saptık. Ben bu arada ailemle cinsi münasebette bulunmak istedim. Hanımım, ben daha saçlarımı kısaltmadım, dedi. Bunun üzerine ben dişlerimle hanımın saçlarından kopardım, sonra da münasebette bulundum» diye anlattı. Kasım güldü ve adama:
«— Hanımına söyle saçlarından makasla kısaltsın» dedi.
îmam Malik de bu konuda şöyle der:Buna benzer işler yapıldığı zaman, kan akıtmak (kurban kesmek) daha iyidir. Bu konuda Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: «Hac ibadetiyle ilgili bir şey unutan kimse kan akıtsın.»

189. Nafî'den: Abdullah b. Ömer aile çevresinde Mücebber diye bilinen biriyle karşılaştı. Ziyaret tavafını yapmış, fakat ne traş olmuş ne de saçlarını kısaltmıştı. Böyle yapacağını bilmiyordu. Bunun üzerine Abdullah ona geri dönüp tıraş olmasını ya da saçlarını kısaltmasını, daha sonra da Beytullah'ı tavaf edip dönmesini söyledi.

190. îmam Malik'ten: Salim b. Abdullah ihrama girmek istediği zaman bir makas ister, bineğine binip ihrama girmeden önce sakal ve bıyıklarını düzeltirdi.

62. Hacda Saçları Keçelendirmek

191. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Saçlarını ören tıraş olsun, saçı keçelenmiş kimselere

benzemeyin»[123]

192. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab; "saçlarını topuz yapan, ören ya da keçelendirenin tıraş olması şarttır" derdi.

63. Beytullahta Namazın Kılınışı, Arafat'ta Hutbenin Uzunluğu

193. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'a girdi. Üsame b. Zeyd, Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha el-Hacebî de yanında idiler, içeri girince kapıyı kapayıp bir süre orada kaldılar.
Çıktıktan sonra Bilâl'a Hz. Peygamber'in ne yaptığını sordum, «Sütunlardan birini sağına aldı, ikisini soluna aldı, üçünü de arkasına alarak namaz kıldı.» dedi. O zamanlar Beytullah'ın altı sütunu vardı.[124]

194. Salim b. Abdullah'tan: Abdülmelik b, Mervan, Hâccac b. Yusuf a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer'e muhalefet etmemesini bildirdi. Arefe günü olunca güneş zevalden döndüğü zaman, Abdullah ona geldi. Ben de yanında idim. Çadırının yanına gelince: «Nerede şu?» diye bağırdı. Haccac^üzerinde sarı renkli bir güneşlikle dışarı çıktı. «Ne var Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah:
«— Sünnete uymak istiyorsan acele et!» dedi. Haccac: «— Bu saatte mi?» deyince, Abdullah b. Ömer: «— Evet!» dedi. Bunun üzerine Hâccac:
«— Bekle, tepemden bir su döküp geleyim.» dedi. Haccac çıkıncaya kadar Abdullah bekledi. Sonra da benimle babam arasında yürüdü. Ben Haccac'a:
«— Bugün sünnete göre amel etmek istiyorsan hutbeyi kısa tut, namazı da acele kıldır» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bu sözünü duyup duymadığım anlamak için ona doğru baktı. Bunu gören Abdullah:
«— Salim haklı!» dedi.[125]

64. Zilhiccenin Sekizinci Günümina'da Vakit Namazlarının, Mina Ve Arafat'ta Cuma Namazının Kılınışı

195. Nafî'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kılar, sabahleyin güneş doğunca Arafat'a giderdi.
îmam Malik'ten: Biz Medineliler arasında ihtilafsız bir konu da, arefe günü öğle namazında imamın sesli okumayışıdır. Yalnız orada cemaate bir hutbe okur. Arefe günü Arafat'ta sadece öğle namazı kılınır. Ancak seferi olunduğu için sadece farzların ikişer rekâtı kılınır, yani kasır yapılır.
îmam Malik'ten: Şayet cuma günü arefe gününe, bayramın birinci gününe veya diğer teşrik günlerine tesadüf ederse, bu günlerde cuma kılınmaz.

65. Müzdelifede Namazın Kılınışı.

196. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak yatsı vakti) Müzdelife'de beraber kıldı.[126]

197. Üsame b. Zeyd'den: Resûlullah (s.a.v.) Arafat'tan inerken Müzdelife'ye gelmeden bir dar yolda durdu, küçük abdestini yapıp derhal abdest aldı. Cemaate abdest almaları için vakit de vermedi. Bunun üzerine ben:
«— Namaz mı kılacağız ya Resûlallah?» dedim.
«— Namaz ileride!» buyurdu. Bineğine binerek Müzdelife'ye kadar geldi. Orada inip abdest aldı, abdest almaları için cemaate de süre tanıdı. Sonra kamet getirilip akşam namazını kıldı. Herkes devesi yanında çökmüş dururken, bu sefer yatsı için kamet getirildi, onu da kıldılar. Akşamla yatsı arasında başka hiç bir namaz kılınmadı.[127]

198. Ebû Eyyüb el-Ensarî'den: Ben veda haca esnasında müz-delife'de Resûlullah'la (s.a.v.) beraber akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak) yatsı vaktinde kıldım.[128]

199. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Müzdelife'de akşamla yatsıyı birlikte(cem-i tehir yaparak)kılardı.134

66. Mina'da Namazın Kılınışı

200. îmanı Malik'ten: Mekkeliler haccettikleri zaman tekrar Mekke'ye dönünceye kadar Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kılarlar.

201. Hişam, babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da dört rekatlı namazları ikişer rekât olarak kıldı. Ebû Bekr ve Ömer b. Hattab da öyle yaptılar. Osman b. Affan ise hilafetinin ilk yansında Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kıldığı halde, hilâfetinin ikinci yarısında tam olarak kıldı.[129]

202. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab, Mekke'ye gelince cemaate namazı iki rekât olarak kıldırdı, sonra dönüp onlara:

«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız; çünkü biz seferiyiz» dedi. Sonra Mina'da da iki rekât olarak kıldırdı, fakat cemaate bu konuda bir şey deyip demediğini duymadık.

203. Zeyd b. Eşlem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab Mekke'de namazı cemaate iki rekât olarak kıldırdı. Cemaate karşı dönüp:
«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız. Zira biz seferiyiz.» Sonra Ömer, Mina'da iki rekat kıldırdı. Biz orada cemaate bir şey deyip demediğini duymadık.
îmam Malik'e:
«— Arafat'ta namazların kaçar rekât kılınacağı, hac emiri Mekkeli olursa durumun ne olacağı, öğle ve ikindi namazlarının ikişer mi, yoksa dörder rekât mı kılınacağı, Mekkelilerin durumunun nasıl olacağı» soruldu. O şu cevabı verdi:
Mekkeliler, Mekke'ye dönünceye kadar Mina ve Arafat'ta ikamet ettikleri süre içinde namazlarını ikişer rekât olarak kılarlar. Hac emiri de Mekkeli bile olsa, aynı şekilde hareket eder, arefe ve bayram günlerinde namazları kılar. Şayet Mina'da ikamet etmekte olan birisi hac dolayısiyle burada olursa, Mina'da namazları tam kılar. Arafat'ta ikamet etmekte olan bir kimse varsa, o da Arafat'ta (yani kendi memleketinde) namazları tam kılar.

67. Mekke Ve Minada İkamet Edenlerin Namazları

204. imam Malik'ten: Zilhicce'nin başlarında Mekke'ye gelip hac için ihrama giren kimse Mekke'den Mina'ya gidinceye kadar namazlarını tam kılar. Mina'ya çıkınca dört rekatlileri iki rekat kılar. Çünkü o bir yerde dört geceden fazla mukim olarak kalmıştır.

68. Teşrik Günleri (Bayram) Tekbirleri

205. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab bayramın birinci günü sabahı güneş biraz yükselince dışarı çıkarak tekbir getirdi, peşinden cemaat de getirdi. Sonra, yani kuşluk vaktinde tekrar çıktı, tekbir getirdi, müslümanlar da peşinden tekrar ettiler. Üçüncü defa güneş zevarlden dönünce çıktı tekbir getirdi, yanındakiler de onunla beraber tekrar ettiler. Tekbir sesleri Kabe'ye kadar ulaşıyordu. Böylece bilinirdi ki, Ömer çıktı cemreleri taşlıyor.
îmam Malik'ten: Biz Medinelilere göre kurban bayramı tekbirleri namazların peşinden getirilir. Bu tekbirlerin ilki, bayramın birinci günü öğle namazını müteakip imamın tekbiriyle başlar, cemaat de beraber getirir. Bu tekbirlerin sonuncusu da, bayramın son günü sabah namazından sonra imamın tekbirini cemaatin tekrarıyla son bulur, sonra tekbir kesilir.[130]
Bayram tekbirleri kadın erkek, cemaat veya fert, Mina'da veya başka memleketlerde herkese vaciptir. Hacda halk hac emirine, Mina'da ise birbirlerine uyarak tekbirlerini getirirler. Çünkü hacda olmayanların birbirlerine uyarak tekbir getirmeleri gibi, Mina'dan da halk dönüp ihramdan çıkınca birbirlerine uyarak tekbir getireceklerdir. Hacda bulunmayanlar hacda getirilen tekbirlerden sorumlu değildirler, sadece bayram tekbirlerini getirirler.
İmam Malik der ki: Kur'an-ı Kerim'deki «Eyyamen ma'dû-dat»,[131] kelimesi, teşrik (bayram) günleri demektir.
mazdan sonra getirilir

69. Muarres Ve Muhassab Denilen. Yerlerde Namazın Kılınışı

206. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Zülhuleyfe'de-ki Batha'da devesini çöktürerek, orada namaz kıldı.
Nafî, Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığını söyler.[132]
îmam Malik'ten: Hacdan dönerken hiç kimsenin Muarres'ten namaz kılmadan geçmesi uygun değildir. Şayet oraya uğrandığında namaz vakti değilse, namaz kılma zamanı gelinceye kadar orada kalsın, sonra da kolayına geldiği kadar namaz kılsın. Çünkü bana ulaşan rivayetlere göre, Hz. Peygamber orada istirahat etmek için konakladı. Abdullah b. Ömer de orada devesini çöktür-dü.]39

207. Nafî'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Muhassab'da kılar, sonra Mekke'ye geceleyin girerek Beytullah'ı tavaf ederdi.[133]

70. Gece Minadaki Vazifeleri İfa Ettikten Sonra Mekke'de Gecelemek

208. Nafî'den: İddia ettiklerine göre, Ömer b. Hattab adamlar gönderirdi. Bunlar da cemaati Akabe'nin arkasından (Mekke'ye) sokarlarmış.[134]

209. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Hacılardan hiç kimse Akabe'nin ötesinde Mina'da geceleyin kalmasın.

210. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Mina geceleri Mekke'de yatmak hususunda der ki: Hacılardan hiç kimse Mina gecelerinde (Akabe cemresinden sonra) Mina'da yatmasın

71. Cemrelerin Taşlanışı

211. îmam Malik'ten: Ömer b. Hattab ilk iki cemrenin yanında o kadar uzun dururdu ki ayakta duran yorulurdu.

212. Nafî'den: Abdullah b. Ömer ilk iki cemre yanında tekbir ve teşbih getirerek, tahmidde bulunarak ve dua ederek uzun zaman bekler, Cemre-i akabe yanında da hiç beklemezdi.

213. Nafî'den: Abdullah b. Ömer cemreleri taşlarken her taş atışta tekbir getirirdi.

214. imam Malik'ten: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini duydum: «Cemrelere atılan taşlar, tıpkı çentik taşı büyüklüğünde-dir.»
imam Malik'ten: Bana kalırsa bundan biraz daha büyük olursa daha iyi olur.
Abdullah b. Ömer'den: Bayram günlerinde her kim Mina 'da iken güneş batarsa, ertesi günün taşlarını atmadan dönmesin.

215. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Müslümanlar cemreleri taşlamaya gelip giderken yaya gelip giderdi. îlk defa binekli gidip gelen Muaviye b. Ebî Süfyan oldu.

216. îmam Malik, Abdurrahman b. Kasım'a:
«—- Baban Kasım, cemre-ioakabeyi nereden taşlardı?» diye sordu. O da:
«— Kolayına gelen yerden!» cevabını verdi.
îmam Malik'ten: «Çocuk ve hasta yerine taş atılır mı?» diye soruldu. Şöyle dedi: «Evet, hasta, yerine taş atılırken yerinde tekbir getirir ve kan akıtır. Şayet bayram çıkmadan iyileşirse, yerine atılan taşları o tekrar atar. Bu durumda bir de kurban kesmesi gerekir.»
imam Malik'ten: «Bana göre abdetsiz olarak cemreleri taşlayan, sa'y eden kimsenin bu görevleri tekrar yapması gerekmez. Ancak kasten abdestsiz olmaya niyet etmemiş olmalıdır.»

217. Abdullah b. Ömer'den: Cemreler (kurban bayramında) üç gün güneş zevalden dönünceye kadar taşlanmaz.[135]

72. Cemreleri Taşlama Hususundaki Ruhsatlar

218. Ebülbeddah, babası Asım b. Adiy'den naklediyor: Resû-lullah (s.a.v.) deve çobanlannın Mina'dan çıkarak gecelemelerine müsaade etti. Onlar, bayramın birinci günü cemreleri taşladıktan sonra ikinci günü, üçüncü günü atacakları taşlan da attılar, sonra da dönüş gününün taşlarını attılar.[136]

219. Yahya b. Saîd, Ata b. Ebî Rebah'ın «ashap zamanında...» diye bahsederek çobanlara cemreleri gece taşlamalarına müsaade edildiğinden söz ettiğini işitti.
Cemreleri taşlama hususunda çobanlara Hz. Peygamber tarafından verilen ruhsatla ilgili olarak İmam Malik şöyle der:
Allah bilir, ama bizim anladığımıza göre-çobanlar bayramın birinci günü cemreleri taşladılar, ikinci günü taş atmaya gitmeyip üçüncü günü, önce ikinci günü atmadıkları yerine sonra da üçüncü gün için taşlarını atıp döndüler. Çünkü hiç kimse bir şey kendisine farz olmadan onun kazasını yapmaz. Bir şey farz olup zamanı geçtikten sonra kaza edilir. Bu şekilde cemre taşlamalarına ruhsat verilen çobanlar, işleri bittikten sonra gitmeleri gerekiyorsa gidebilirler. Şayet sonuna kadar kalmak istiyorlarsa, diğer müslümanlarla beraber taşlarını atar, son gün onlarla beraber dönerler*
220. Ebû Bekr, babası Nafî'den naklediyor: Ebû Ubeyd'in kızı Safiye'nin kardeşinin kızı Müzdelife'de iken doğum yaptı. Safiye ile birlikte cemaetten ayrılarak bayram günü güneş battıktan sonra Mina'ya kadar geldiler. Abdullah b. Ömer bunların oraya geldikleri zaman cemreleri taşlamalarını emretti ve bundan dolayı da onların ceza olarak birşey yapmalarını söylemedi.
îmam Malik'e: «Mina'da bazı günler akşama kadar cemreleri taşlamayı unutan kimselerin durumu» soruldu. Şu cevabı verdi: «Gece gündüz hangi saatte hatırlarsa derhal gidip taşlarını atsın. Tıpkı kılmayı unuttuğu bir namazı gece ve gündüz ne zaman hatırlarsa kılması gerektiği gibi. Şayet bu kimse Mekke'ye döndükten sonra veya Mekke'den ayrıldıktan sonra bunu hatırlarsa Kabe'ye bir kurban göndermesi gerekir.»

73. Hacdan Dönüş

221. Abdullah b. Ömer anlatıyor: Ömer b. Hattab, Arafat'ta cemaata bir hutbe okuyarak onlara hac ibadetinin nasıl yapılacağını anlattı. Anlattıkları arasında şunları da söyledi: Mina'ya varıp Cemreleri taşladıktan sonra kadınlarla cinsi münasebet ve koku sürünmenin dışında daha önce size haram olanlar helâl olur. Onun için Beytullah'ı tavaf etmedikçe, hiç kimse ne hanımı ile münasebette bulunsun, ne de koku sürünsün.

222. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Cemreleri taşlayıp tıraş olan veya saçlarını kısaltan ve eğer yanında ise kurbanını kesen kimseye hanımı ile cinsi münasebette bulunmanın ve koku sürünmenin dışında her şey helâl olur. Ancak Bey-tullah'ı tavaf etmedikçe hanımına yaklaşamaz ve güzel koku kullanamaz.

74. Hayızlı Kadının Mekke'ye Girişi

223. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Veda haccı için Hz. Peygamber'le birlikte yola çıkmıştık. Sonradan haccımızı umreye çevirdik. Bihalare Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kimin yanında kurbanlığı varsa, hacla umre için ihrama beraber girsin. Sonra her ikisi için de ihramdan çıkmadıkça ihram-lı hali devam eder.»
Ben Mekke'ye hayızlı geldim. Onun için ne Beytullah'ı tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa'y ettim. Resûlullah (s.a.v.)'a durumdan şikâyette bulundum. Bana şöyle dedi: «Saçlarını çöz, tara, umreyi bırak hac için ihrama gir» Buyurduğu gibi yaptım. Haccımızı ifa edince, Hz. Peygamber beni Abdurrah-man b. Ebî Bekr cs-Sıddık'la Ten'ım'a gönderdi. Orada umreye girdim. Abdurrahman bana: «İşte umreye gireceğin yer!» dedi.
Umre için ihrama girenler Beyt'i tavaf ettiler. Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Daha sonra Mi-na'dan döndükleri zaman, bir de hac için tavaf yaptılar. Sadece hac için ihrama girenler veya hacla umre ihramına birlikte giren-
ler ise, tek bir tavaf yaptılar.
Urve b. Zübeyr tarikiyle gelen buna benzer bir rivayet daha vardır.[137]

224. Hz. Aişe'den: Mekke'ye geldiğimde hayızh idim. Onun için ne tavaf ne de sa'y ettim. Durumdan Hz. Peygamber'e şikâyette bulundum. Bana: «Temizleninceye kadar tavaf ve sa'yh[138] dışında hacı adaylarının yaptıkları her şeyi yap.» buyurdu.
îmam Malik şöyle demiştir: Umre için ihrama girip sonra da Mekke'de hac zamanını bekleyen hayızh bir kadın Beyt'i tavaf edemez. Şayet haccı kaçıracağından korkarsa hac için ihrama girer, fakat bir kurban keser. Böyle yapan, hacı kıran yapan kimse gibi olur, onun için tek bir tavaf yapar.
Hayızh kadın şayet tavaf yapmış, namazını kılmışsa sa'yini yapar, Arafat ve Müzdelife'de vakfesini yapar, cemreleri de taşlar, ancak hayızdan temizleninceye kadar ziyaret tavafını yapamaz.

75. Aybaşı Olan Bir Kadının Ziyaret Tavafını Yapışı

225. Hz. Aişe'den: Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu. Durumu Hz. Peygamber'e «bildirdim:
«— Bizi burada bekletecek mi?» diye sordu. Kendisine: «— Ziyaret tavafını yaptı.» dendi. O zaman: «— Peki öyleyse beklemeyiz.» buyurdu.[139]

226. Hz. Aişe'den: Hz. Peygamber'e:
«— Ya Resûlallah! Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu!» dedim. Resûlullah (s.a.v.):
«— Yoksa bizi burada bekletecek mi? Beyt'i sizlerle tavaf etmedi mi?» dedi.
«— Etti!» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Öyleyse gidelim!» buyurdu.[140]

227. Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor:- Hz. Aişe haccettiği zaman yanında kadınlar varsa onların aybaşı olmalarından korkarak bayram günü önceden gidip ziyaret tavafi yapmalarını sağladı. Çünkü tavaftan sonra aybaşı olurlarsa, Hz. Aişe onları beklemez, onlar hayızlı olarak da memleketlerine dönebilirler.[141]

228. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), Huyey'in kızı Safiye'den bahsedince:
«— O aybaşı oldu» dendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: «—Yoksa bizi burada bekletecek mi? dedi. Oradakiler:
«— Ya Resûlallah! O tavafını yaptı» dediler. O zaman Hz. Peygamber:
«— öyleyse gidebiliriz,» dedi.[142]
Hz. Aişe anlatıyor: Şöyle bir durumdan bahsediyorduk: Şayet onlara bir faydası yoksa, erkekler kadınları neden önceden gönderiyorlar? Eğer onların dedikleri gibi olsaydı, Mina'da tavafını yapmış altı binden fazla kadının hayızlı olarak bulunmaları icap ederdi.

229. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Milhan'ın kızı Ümmü Seleme bayçam günü ziyaret tavafını yaptıktan sonra aybaşı oldu veya yolda doğum yaptı. Bunun üzerine peygamberimizden fetva istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona müsaade etti, gitti.[143]
İmam Malik'ten: Mina'da aybaşı olan bir kadın Beytullah'ı tavaf edinceye kadar orada kalır. Onun için bu şarttır. Şayet ziyaret tavafını yapmış da ondan sonra aybaşı olmuşsa memleketine dönsün. Çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in hayızlı kadınlara izin verdiğine dair rivayet vardır.
Şayet bir kadın ziyaret tavafından önce Mina'da aybaşı olur, durumu, aybaşı halinin bir kadını bekletmesinden daha uzun devam ederse bu zaman süresince orada kalınır.[144]

76. Hacda Kuş Ve Diğer Yaban Hayvanlarını Vuranların Verecekleri Fidye Miktarı

230. Ebüz-Zübeyr'den: Ömer b. Hattab (Hacdayken) bir sırtlan öldürenin bir keçi, Ceylan öldürenin bir keçi, tavşan öldürenin oğlak ve bir tarla farç*si öldürenin de dört aylık bir oğlak fidye vermesine karar verdi.[145]

231. Muhammed b. Şirin anlatıyor: Bir adam Ömer b. Hat-tab'a gelerek:

«— Arkadaşımla ben atlarımızı koşturduk. Dar bir yolun girişindeki gedikte bir ceylan vurduk. îkimiz de ihramlı idik. Bu durumda bizim ne yapmamızı emredersin?» dedi. Ömer (r.a.) yanındaki bir adama:
«— Gel, beraber karar verelim!» dedi. Adamın fidye olarak bir keçi vermesini kararlaştırdılar. Adam dönüp giderken: «Bu da güya mü'minlerin emin! Daha bir ceylan hakkında bile hüküm veremiyor da başkasını çağırıyor!» diye söyleniyordu. Ömer (r.a.)
sözlerini işitti, onu çağırıp:
«— Maide sûresini okuyor musun?» diye sordu. Adam: «— Hayır!» deyince: .
#«— Benimle beraber karar veren adamı tanıyor musun?» dedi. Adam yine:
«— Hayır!» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— Eğer Maide sûresini okumuş olsaydın seni iyice döverdim» dedi, sonra da Allah Teâlâ kitabında: «Sizden iki âdil kimse Kabe'ye gidecek kurbanlık konusunda karar verir»[146] buyuruyor. Bu da Abdurrahman b. Avf tır, diyerek sözlerini tamamladı.

232. Hişam'ın babası Urve'den: Yaban sığırı öldüren kimse bir ehil sığır, ceylan öldüren kimse de bir koyun fidye olarak verir.

233. Saîd b. Müseyyeb'den: Bir Mekke güvercini öldürenin bir koyun fidye vermesi lâzımdır.
îmanı Malik'ten: Mekke'de hac veya umre için ihrama girmiş olan bir adamın evinin bir tarafında Mekke güvercininin civcivleri bulunsa, bunların kapısı kapanıp içeride ölseler, ev sahibinin ölen her civciv için bir koyun fidye vermesi gerekir.

234. İmam Malik'ten: öteden beri ihramlı birinin bir deveku-şunu öldürmesi halinde fidye olarak bir dişi deve vermesi gerektiğini duyarım.
îmam Malik'ten: Bana göre, hür bir cenini telef eden kimsenin anasının diyetinin onda bir değerinde yani elli dinarlık bir erkek köle veya cariye azat etmesi gerektiği gibi, devekuşu yumurtasını kıran kimsenin de bir tiişi devenin değerinin onda birini fidye olarak vermesi gerekir. Karadaki bütün kuş türleri, kartal, doğan ve akbaba gibi hayvanlar av hayvanıdır. Diğer av hayvanları gibi ihramlıların bunları avlamaları ile de fidye vermeleri icabeder. Öldürülmesi halinde fidyesi verilecek olan her şeyin büyüğü ile küçüğünü öldürmek arasında hiç bir fark yoktur. Bu tıpkı hür küçük bir çocukla hür büyük bir kimsenin öldürülmeleri arasında fark olmayışı gibidir.

77. İhramlı İken Çekirge Öldürenin Cezası

235. Zeyd b. Eslem'den: Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek:
«— Mü'minlerin emiri! Ben ihramlı iken kamçımla çekirgelere vurarak onları öldürdüm!» dedi. Ömer (r.a.):
«— Öyleyse (fidye olarak) bir avuç yiyecek ver!» cevabını verdi.

236. Yahya b. Saîd'den: Adamın biri Ömer b. Hattab'a gelerek ihfamlı iken çekirgeleri öldürdüğünü söyledi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), Kâ'b'a:
«— Gel, karar verelim.» dedi. Kâ'b: «Bir dirhem versin.» deyince, Hz. Ömer ona: «Sen dirhemleri bulabilirsin, fakat hurma (yoksullara) çekirgelerden daha faydalıdır.» dedi.

78. Kurban Kesmeden Tıraş Olanın Ödeyeceği Fidye[147]

237. Kâb b. Ucre'den: İhramh vaziyette Hz. Peygamberle beraberdim. Basımdaki haşereler bana eziyet vermeye başlamışlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber tıraş olmamı emrederek: «Ya üç gün oruç tut, ya adam başına iki müd olmak üzere altı fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes. Bunlardan hangisini yaparsan, fidyeni ödemiş olursun» buyurdu.

238. Kâ'b b. Ucre anlatıyor: Hz. Peygamber bana:
«— Sanırım haşereler sana eziyet veriyor!» dedi. Ben de:
«— Evet Ya Resûlallah!» diye karşılık verdim.
Bunun üzerine Peygamberimiz bana:
«— Tıraş ol. Fidye olarak ya üç gün oruç tut, ya alta fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes.» buyurdu.[148]

239. Kâ*b b. Ucre anlatıyor: Ben arkadaşlarıma ait bir çömleğin altını üflerken Resûlullah (s.a.v.) bana geldi. Benim saç ve sakallarım haşerelerle dolmuştu. Hz. Peygamber alnımdan kaldırarak:
«— Bu saçları kestir. Fidye olarak da, ya üç gün oruç tut, ya da altı fakiri doyur» buyurdu. Hz. Peygamber yanımda kesilecek kurbanlık olmadığını biliyordu.[149]
tnsanı rahatsız edici durumların fidyeleriyle ilgili olarak imam Malik şöyle der: Zaruri bir durum olmadıkça kişiye fidye vermek düşmez. Kefaretler farz olduktan sonra ödenirler. Kefaret yüklenen kişi bunu dilerse kurban olarak, dilerse oruç olarak, dilerse sadaka olarak Mekke'de veya başka bir yerde ödeyebilir.
imam Malik'ten: İhramda bulunan bir kimsenin ihramdan çıkıncaya kadar saçlarını yolması, onları tıraş etmesi, kısaltması doğru değildir. Şayet bu durum başına sıkıntı veriyorsa gerekeni yapar, Allahın emrettiği gibi de fidyesini verir. Yine ihramda

bulunan kimsenin tırnaklarını kesmesi, haşere öldürmesi, üzerindeki, başındaki ve elbisesindeki haşereleri yere atması da doğru değildir. $ayet ihramda bulunan kimse üzerindeki veya elbisesindeki bir haşereyi yere atarsa, bir avuç yemekliği fidye olarak vermesi icap eder.
. imam Malik'ten:
Yine ihramda bulunan bir kimsenin unutarak veya bilmiye-rek burnundan, koltuk altından kıl koparması, hamam otu ile bedeninden kıl ayıklaması, mecburiyet altında başındaki bir yaranın etrafını tıraş etmesi, kan aldırmak için kafasındaki bir yerin kıllarını kesmesi gibi durumların hepsinde, her bir durum için ayrı ayrı fidye vermesi lâzımdır. Ancak, başından kan aldırmak için başının o kısmındaki saçları kesmesi gerekmez. Herhangi bir kimse cemreleri taşlamadan önce bilmeyerek tıraş olsa fidye vermesi lâzımdır.

79. Haccın Bir Menasikini Unutanın Yapacağı İşler

240. Abdullah b. Abbas'tan: Her kim haccın menasikinden birini unutursa (veya terkederse) kan akıtsın.
Ravilerden Eyyüb der ki: Abdullah'ın «unutursa mı, yoksa terkederse mi» dediğini hatırlamıyorum.
îmam Malik'ten: Haccın menasikini terkten dolayı hedy vermek gerekiyorsa, bu sadece Mekke'de mümkündür. Şayet başka türlü bir ceza gerekiyorsa, kişi bunu dilediği yerde ifa eder.167

80. Fidye İle İlgili Çeşitli Rivayetler:

241. Ihramlı iken, ödenecek fidyeyi küçümseyerek ihramda giyilmemesi gereken elbiseyi giyen, saçlarını kısaltan veya mecbur kalmadığı halde koku sürünen kimseyle ilgili olarak îmam Malik şeyle der:
Aslında ihramlı bir kimse bunları yapmamalıdır. Ancak za-ruret.halinde fidyesini vermesi şartiyle buna müsaade edilmiştir.
îmam Malik'e: «Kişinin gerektiğinde oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmek gibi mükellefiyetlerden birini seçmekte hür#olup olmadığı» soruldu. Ayrıca «Kurbanın ne olması gerektiği, yiyeceğin kaç müd olmasının şart olduğu, orucun kaç gün tutulacağı, bunlardan biri kendisine farz olan kişinin bunu hemen mi, yoksa daha sonra mı ifa edebileceği de» soruldu. O şu cevabı verdi:
Kişi Allah'ın kitabında belirtilen kefaretlerden dilediğini yapar, bu konuda istediğini seçmekte muhayyerdir. Ne kurban edeceğine gelince, bu koyundur. Oruç üç gün, yiyecek ise, —Hz. Peygamber zamanındaki müd (bir müd, yarım kilodur) birim olmak şartiyle—altı fakiri ikişer müdle doyurmaktır.
îmam Malik'ten: Ben bazı âlimlerin şöyle dediklerini de duydum: Şayet ihramlı kimse bir şey atsa, bununla hiç niyetinde olmadığı halde bir av hayvanını vursa, fidyesini vermesi lâzımdır. İhramsız olan bir kimsenin de Harem dahilinde bu şekilde hiç istemediği halde bir hayvanı öldürmesi ile fidyesini vermesi icabe-der. Çünkü bu durumda hata da kast de aynıdır, hiç farkı yoktur.
«Bir grup insan ihramlı vaziyette iken veya Harem dahilinde ihramsız olarak bulunurlarken hep birlikte bir av hayvanını öldürseler ne olur?» sorusuna cevaben, îmam Malik şöyle der: Bana göre hepsi de ayrı ayrı cezasını vermelidirler. Şayet bir kurban kesilmesi gerekiyorsa, grupta bulunan herkesin ayrı ayrı birer kurban kesmeleri lâzımdır. Oruç tutulmaya hükmedilirse, hepsinin ayrı ayrı bu orucu tutmaları şarttır. Bunun gibi, yine bir grup insan hataen bir adamı öldürseler, bunlardan her birinin ayrı ayrı birer köle azat etmeleri gerekir, veyahut da iki ay aralıksız oruç tutmaları lâzımdır.
îmam Malik'ten: Taş attıktan, başını tıraş ettikten sonra daha ziyaret tavafını yapamadan bir kimse, bir av hayvanına atsa veya avlasa, o avın cezasını vermesi gerekir. Çünkü Kur'an-ı Kerimde «ihramdan çıktığınız zaman avlanın»[150] buyurulu-yor. Ziyaret tavafı yapmamış olan kimsenin ise henüz daha hanımına yaklaşamama ve koku sürünememe gibi mahrumiyetleri devam etmektedir.
imam Malik'ten:
Harem dahilinde ihramlı iken ağaç kesen kimseye bir şey lâzım gelmez. Bu konuda hiç kimsenin ağaç kesen aleyhinde bir hükümde bulunduğu bize kadar ulaşmadı. Ancak böyle yapan biri, hiç iyi bir şey yapmış sayılmaz.
tmam Malik'ten:
Bilmiyerek veya unutarak hacda tutacağı üç gün orucu tutamayan veya hasta olduğu için tutamayan kimse, memleketine dönünce, bulursa Kabe'ye bir kurban göndersin, bulamazsa evinde üç gün oruç tutsun, daha sonra da yedi gün tutar.

81. Hacla İlgili Çeşitli Rivayetler:

242. Abdullah b. Amr b. As'dan: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da durdu, müslümanlar kendisine muhtelif sorular soruyorlardı. Bu arada adamın biri gelerek:
«— Ya Resûlallah! kurban kesmeden önce bilmediğim için tıraş oldum, dedi. Hz. Peygamber:
«— Kurbanını kes, önemli değil.» buyurdu. Daha sonra başka bir kimse daha gelerek:
«— Ya Resûlallah! Cemreleri taşlamadan önce bilmediğim için kurban kestim, dedi. Buna da cevaben peygamberimiz:
«— Taşını at önemli değil!» buyurdu. Hz. Peygambere burada gelmiş ve geçmiş ne sorulduysa hepsine de cevabı:
«— Yap, önemli değil» oldu.[151]

243. Abdullah b. Ömer'den: Hz. Peygamber.bir gazveden, hacdan veya bir umreden dönerken her yüksek yerden geçerken üç defa tekbir getirirdi. Sonra da: «Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde ortağı da yoktur. Mülk

onundur, hamd da ona mahsustur. O her şeye kadirdir. Dönenler, tövbe edenler, ibadet ve secde edenler, rabbimize hamdedenler, Allah vaadinde sadıktır. Kuluna yardım eder, Allah düşmanı grupları o tek başına hezimete uğratır,» diye dua ederdi.[152]

244. Ibn Abbas anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) devesinin hevde-cinde (çadırında) duran bir kadının yanından geçiyordu. Kadına:
«— Bu Allah'ın resulüdür!» dendi. Bunun üzerine kadın yanındaki çocuğun yanlarından tutup kaldırarak:
«— Bu haccedebilir mi ya Resûlallah?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet, sana da sevap olur» buyurdu.[153]

245. Talha b. Ubeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Şeytan arefe günü görüldüğünden daha küçük, daha hakir, daha zelil ve daha öfkeli hiç bir zaman görülmedi. Bunun sebebi de rahmetin indirilişini, Allah'ın büyük günahları affedişini görmesidir. Bir de arefe gününden de daha küçük, daha zelil, daha öfkeli görüldüğü bir gün vardır ki o da Bedr harbinin olduğu gündür.» Bu söz üzerine Hz. Peygamber'e:
«— Bedr'de şeytan ne gördü ya Resûlallah?» diye sorulunca şöyle buyurdu:
v— Cebrail'in melekleri savaş için sıra sıra yaptığını gördü.»[154]

246. Talha b. Ûbeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Dualaların en efdali arefe günü yapılandır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en efdali de: Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur, onun hiç bir şekilde ortağı yoktur» sözüdür.[155]

247. Enes b. Maliklten^Hz. Peygamber Mekke'nin fethedildi-ği sene Mekke'ye girdiğinde başında miğfer vardı. Miğferi çıkarınca bir adam kendisine gelerek:
«— Ya Resûlallah! îbn Ha'tal, Kabe'nin perdeleri arasına sığınmış!» dedi.[156] Bunun üzerine Peygamberimiz:
«— Onu öldürün!» buyurdu.[157]
îmam Malik der ki: Ogün Resûlullah da —Allah bilir—ihramlı değildi.

248. Nafî'den: Abdullah b. Ömer Mekke'den yola çıktı. Ku-deyd'e gelince kendisine Medine'den bir haber geldi. Bunun üzerine hemen ihramsız olarak Mekke'ye döndü.
îbn Şihab'den buna, benzer bir rivayet gelmiştir.

249. Muhammed b. Imran el-Ensarî, babasından naklediyor: Ben Mekke yolu üzerindeki Serha'nın altında dururken Abdullah b. Ömer geldi.[158]
«— Neden bu ağacın altındasın?» dedi. «— Gölgesinde oturmak için.» dedim. «— Başka sebebi var mı?» dedi.
«— Hayır, sadece gölgesi için» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer eliyle doğu tarafını işaret ederek Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: «Mina'daki iki küçük dağ arasına varınca orada Sürer denilen bir vadide bir ağaç vardır. O ağacın altında yetmiş bin Peygamber yaşamıştır.»[159]

250. îbn Ebî Müleyke'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf eden cüzzamlı bir kadına rastladı. Ona:
«— Ey Allah'ın cariyesi! Eğer evinde oturup başkalarına zararın dokunmasa daha iyi olurdu!» dedi. Bunun üzerine kadın derhal oturdu. Daha spnra kadına bir adam gelerek:
*— Seni tavaf yapmaktan men eden adam öldü, haydi devam et!» dedi. Kadın adama:
«— Onun dirisine itaat edip, Ölüsüne asi olacak değilim» diye karşılık verdi.

251. Abdullah b. Abbas'tan: Rükün'le Kabe kapısının arası, Mültezem'dir.

252. Muhammed b. Yahya b. Habban naklediyor: Bir adam, Rebeze'de Ebû Zerr'e rastladı. Ebû Zerr adama:
«— Nereye?» diye sordu. Adam:
«— Hacca gitmek istiyorum.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Zerr:
«— Başka bir sebep var mı?» dedi. Adam:
*— Hayır! dedi Ebû Zerr;
«—Peki öyleyse yap» dedi. Olayın devamını adam şöyle anlatıyor: Oradan ayrıldıktan sonra Mekke'ye kadar geldim. Bir müddet orada kaldıktan sonra, bir 'gün kalabalık içinde bir adamı itekledim. Bir de-ne göreyim? Rebeze'de karşılaştığım ihtiyar bu!.. Yani Ebû Zerr! Beni görünce tanıdı ve:
«— Seninle konuşan benim!» dedi.

253. tmam Malik, Ibn Şihab'a;
«— Hac için ihrama girip de çıkan bir engelden dolayı ihramdan çıkmayla ilgili soru sordum.» Ibn Şihab, böyle bir şeyin olmayacağını kastederek:
*— Bunu hiç kimse yapmış mı?» diye mukabele etti. Bu hoşuna gitmedi. İmam Malik, «kişi bineği için Harem'den ot toplar mı?» sorusuna «Hayır» cevabını verdi.

82. Yanında Yakın Akrabası Olmayan Kadının Hacca Gidebilmesi

254. imam MalikÜen: Hiç hacca gitmemiş, bekâr bir kadın, yanında yakın bir akrabası varsa onunla hacca gidebilir. Şayet yakın akrabası var da bekâr kadınla beraber hacca gidecek durumda değilse, o takdirde kadın Allah'ın kendisine farz kıldığı haca ter-ketmez. Bir grup kadın arasına katılarak hacca gitsin.[160]

83. Temettü' Orucunun Zamanı

255. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Umreyi yaptıktan sonra hacceden, hedy bulamayan kimse, hac için ihrama girdiği günle, arefe günü arasında oruç tutar. Bu günlerde tutmaz ise, Mina günlerinde tutar.
Salim b.Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer bu hususta, Aişe (r.a.)'in söylediklerini söylerdi.

---

[1] Müslim CHacc, 15/109), mevsûl olarak rivayet eder.
[2] Bkz. Şeybanî, 472.
[3] Buharî, Cezau's-Sayd, 28/14; Müslim, Hacc, 15/91. Ayrıca bkz. Şeybanî, 420.
[4] Şeybanî, 421.
[5] Buharî, Hacc, 25/38. Ayrıca bkz. Şeybanî, 472.
[6] Şeybanî,419.
[7] Buharı, Hacc, 25/21; Müslim, Hacc, 15/1.
[8] Şeybani, 422.
[9] Buharı, Libâs, 77/37; Müslim, Ilacc, 15/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 423.
[10] Şeybanî, 425.
[11] Şeybanî, 417
[12] Şeybanî,4l8.
[13] Buharı, Hacc, 25/18; Müslim, Hacc, 15/33.
[14] Buharı, Hacc, 25/17; Müslim, Hacc, 15/6.
[15] Şeybanî,402.
[16] Şeybanî, 403.
[17] Buharı, Hacc, 25/4; Müslim, Hacc, 15/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 381.
[18] Buharı, l'tisam, 96/16; Müslim, Hacc, 15/15. Ayrıca bkz. Şeybafiî, 381.
[19] Şeybanî, 382.
[20] Şeybanî, 383.
[21] Ebu Davud, Hacc, 11/80; Tirmizî, Hac, 7/92; Nesaî, Menâsikul-Hacc, 24/104.
[22] Buharı, Ilacc, 25/26; Müslim,Hacc, 15/19. Ayrıca bkz. Şeyfaanî, 386.
[23] Müslim, Ilacc, 15/29. Ayrıca bkz. Şeybani, 384.
[24] Buharı, Hacc, 25/20; Müslim, Hacc, 15/23. Ayrıca bkz. Şeybanî, 385.
[25] Buharı, Vudû, 4/30; Müslim, Hacc, 15/25.
[26] Ebu Davut Hacc, 11/26;Tirmizi,Hacc,7/15;Nesai,Menasiku'l-Hacc,7/15;Nesai,Menasiku'l-Hacc,24/55;İbn Mace, Menasik, 25/16. Ayrıcabkz.Şeybani, 392
[27] îfrad Haca: Umre bulunmayan haçtır.
[28] Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/118.
[29] Müslim, Hacc. 15/122
[30] Kıran haca: Aynı ihramla, hem hac, hem de umreyi yapmaya Kıran Haccı denir. Hanefî mezhebince en üstün hac türüdür.
[31] Süleyman b. Yesâr, mürsel olarak rivayet etmiştir. 36. hadiste, Ebu'l-Esved, Urve-Aişe senediyle mevsûl olarak nakletmiştir. Bkz.Şeybanî,393.
[32] Buharı, Muhsar, 27/1; Müslim, Hacc, 15/180.
[33] Buharı, Hacc, 25/31 (Aişe'den); Müslim, Hacc, 15/111. Ayrıca bkz. Şeybanî, 394.
[34] Telbiye: Lehbeyk Allahümme Lebbeyk (Davetine geldim Allah'ım davetine) demektir.
[35] Buharı, Hacc, 25/86; Müslim, Hacc, 15/274. Ayrıca bkz. Şeybanî, 387.
[36] Şeybnni,390.
[37] Buharî,Hacc, 25/38; Müslim, Hacc, 15/227. Ayrıca bkz. Şeybanî, 389.
[38] Ne.mre: Bir yer adı, bazıları burasını Arafat'a dahil eder, bazısı ise Arafat'tan ayrı bir yer olarak kabul eder.
Erak: Arafat'ta, Şam tarafında bir yerdir
[39] Şeybanî, 391.
[40] Hanefi Mezhebine göre, ifrad veya kıran haccı yapanlar, cemrede ilk taşı atınca, umre yapanlar tavaf sırasında rüknü selâmlayınca telbiyeyi keserler.
[41] Şeybanî, 514.
[42] Buharı, Hacc, 25/109; Müslim, Hacc, 15/369, Ayrıca bkz. Şeybanî, 398.
[43] Şeybani, 464
[44] Şeybanî,47
[45] Temettü haccı: Aynı yıl için ayrı ayrı ihrama girerek hac ve umre yapmaktır.
[46] Ömer'in temettü haccım yasakladığı şu kitaplarda yer alır: Buharî, Hacc, 25/125 (Ebu Musa'dan); Müslim, Hacc, 15/154.
[47] Şeybanî, 448.
[48] Şeybanî,451.
[49] Şeybani, 454.
[50] Buharı, Umre, 26/1; Müslim, Hacc, 15/437.
[51] Ebu Davud, Hacc, 11/79; Tirmizî, Hacc, 7/95; Nesaî, Sıyâm, 24/6; İbn Mace, Hacc (menâsik), 25/45. Ayrıca bkz. Şeybanî, 450.
[52] Müslim, Nikâh, 16/41. Ayrıca bkz.Şeybanî, 436.
[53] Şeybanî, 438.
[54] Şeybanî, 437.
[55]Hanefi Mezhebine göre, ihramlı nikâhlanabilir, ama öpme ve birleşme yasaktır.
[56] Buharî, Cezau's-Sayd, 28//11; Müslim, Hacc, 14/88.
[57] Şeybanî,416,521.
[58] Buharı, Cihad, 56/88; Müslim, Hacc, 15/57. Ayrıca bkz. Şeybanî, 443
[59] Şeybanî,443.
[60] Yaban eşeğinin yenilmesi, daha sonra yasaklanmıştır.
[61] Nesaî, Menasik'ul.Hacc, 24/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 442. Revha: Mekke ile Medine arasında bir yer
Üsâbe: Bir yer veya bir kuyu adı.
Ruveyse: Bir yer adı.

Arc: Haremeyn arasında bir mevki.
[62] Şeybanî, 442.
Rebeze: Medine yakınlarında bir yer. Bahreyn: Basra ile Umman arasında bir yer.
[63] Şeybanî, 444.
[64] Buharî, Cezau's-Sayd, 28/6;Müslim, Hacc, 15/50. Ayrıca bkz. Şeybanî, 441. Ebva: Medine'ye yirmi üç mil uzakta bir yer Veddan: Cuhfe ile Ebva arasında Cuhfe'ye daha yakın büyükçe bir köy.
[65] Hz. Aişe'nin zaten on gece dediği Zilhicce ayının ilk on günüdür. On gün av eti yemesen ne olur? demek istiyor. Bir de şer'i hususlarda şüphe edilen şeyin terk edilmesine işaret etmektedir.
[66] Maide sûresi,95.
[67] Buharî, Cezau's-Sayd, 28/1; Müslim, Hacc, 15/76. Ayrıca bkz. Şeybanî, 427.
[68] Buharî, Bedul-Halk, 59/16; Müslim, Hacc, 15/79. Ayrıca bkz. Şeybanî, 428.
[69] Müslim (Hacc, 15/68), mevsûl olarak rivayet eder.
[70] Şeybanî, 429.
[71] Sükya: Mekke ile Medine arasında büyükçe bir köy.
[72] Şeybanî, 433.
[73] Şeybanî, 435.
[74] Şeybanî, 432.
[75] Buharı, Hacc, 25/1; Müslim, Hacc, 1/407. Ayrıca bkz. Şeybanî, 481.
[76] Hanefî mezhebine göre: Haccetmek niyetiyle ihrama giren bir kişi hac yapamayacak olursa Harem'de kesilmek üzere bir hedy kurbanı ya da parasını gönderir. Bu kurban kararlaştırılan günde kesilir, ihramlı da ondan sonra ihramdan çıkar ve gelecek sene de tekrar bu haccım kaza eder. Eğer kıran haccı yapıyor idiyse, hedy kurbanını bir tane değil iki tane gönderir, gelecek sene iki umre ve bir hac yapması icap eder. Sadece hac yapmak üzere ihrama girmiş idiyse, bu umrenin yerine bir umre yapar. Hacca engel teşkil eden sebepler ikiye ayrılır: 1- Şer'î sebepler, 2- Hissî sebepler.
Şer'î sebepler şunlardır: Kadının kocasını kaybetmesi, ihrama girdikten sonra mahremin ölmesi veya o kadını boşaması veya nafile haçtan kocanın karısını menetmesi, ihramlı kişinin yiyeceğini kaybetmesi dolayısiyle yola devam etme imkânının ortadan kalkması.
Hissî sebepler şunlardır: İhramlı kişinin arada düşman ve benzeri yırtıcı hayvanların bulunması sebebiyle haccın gereklerini yerine getirememesi, hasta olması ya da hapse atılması,
İhramlı kişinin bir engelden dolayı hac yapamaması üzerine göndermiş olduğu veya kesmesi icap eden kurban kesilmeden önce ihramdan çıkmaması gerekir. Şayet çıkarsa veya ihramlı iken yapılmaması gereken yasaklan yaparsa, aynen normal hac vecibelerini yerine getirirken çekmesi gereken cezaları çeker. (el-Fıkh Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c.I, s. 701).
[77] Buharî, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/180.
[78] Şeybanî, 394
[79] Şeybanî, 508.
[80] Buharî, Tefsir, 65/2; Müslım hacc.. 13/399,-Aynca bkz. Şeybanî, 479.
[81] Kabe çevresindeki tavaf maksadıyla yapılan her dolaşma.turuna şavt denir.
[82] Şeybanî, 456.
[83] Müslim (Hacc, 15/147), uzun bir hadiste, peygamberimizin haccını anlatırken, Cebir'den rivayet eder.
[84] Bu, mürsel bir hadistir, ibn Abdilber bu hadisi, Sufyan Sevrî-Hişam-Babası- Abdurrahman b. Avf senediyle mevsul olarak rivayet eder.
[85] Buharî, Hacc, 25/50; Müslim, Hacc, 15/248 (mevsul olarak rivayet ederler).
[86] Şeybanî, 440.
[87] Şeybanî, 439.
[88] Hac, 22/32.
[89] Hac, 22/33. (92)Şeybanî, 517.
[90] Merruz Zahran: Mekke yakınlarında bir vadinin adı.
[91] Buharî, Salât, 8/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 476
[92] Şeybanî, 471.
[93] Âyet şöyledir: «Safa ve Merve, Allah'ın mukaddes saydığı yerlerdendir...» (Bakara, 2/158).
[94] Şeybanî, 474.
[95] Bakara, 2/158.
[96] Bakara, 2/158.
Buharı, Hacc, 25/79; Müslim, Hacc, 15/259,260,261.
[97] İlk ezan, cemaati teheccüde uyandırmak için fecirden önce okunurdu. Asrı saadette zaman zaman Hz. Bilal bu ezanı okurdu.
[98] Buharî, Hacc, 25/88; Müslim, Sıyâm, 13/110.
[99] Ebu Ömer'in dediğine göre, mürsel oluşunda Malik'e karşı itiraz yoktur.
[100] Müslim, Sıyâm, 13/139. Ayrıca bu hadis senedi ve metniyle, Sıyâm, 18/36'da da yer almıştır.
[101] Ebu Davud, Savm, 14/50.
[102] Bu hadis, mürseldir.îbn Abbas'tan rivayet edilir. Ebu Davud, Hacc, 11/12.
[103] Buharî, Hacc, 25/103; Müslim, Hacc, 15/371. Ayrıca bkz. Şeybanî, 41?
[104] Şeybanî, 406.
[105] Şeybanî, 413
[106] Şeybanî,411.
[107] Şeybanî, 399
[108] Şeybanî, 400.
[109] Ebu Davud, Hacc, 11/18; Tirmizî, Hacc, 7/71; İbn Mace, Hacc, 25/101. Ayrıca bkz. Şeybanî, 405
[110] Şeybanî, 404.
[111] Maide, 5/95.
[112] Müslim (Hacc, 15/149) ile mevsul olarak yer almıştır.
[113] Bakara, 2/197.
[114] Bakara, 2/187.
[115] Maide, 5/48.
[116] Buharı, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/304. Ayrıca bkz. Şeybanî, 515.
[117] Buharı, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/297.
[118] Ebu Davud, Hacc, 11/64 (Cabir'den); İbn Mace, Menâsik, 25/73.
[119] Buharî, Hacc, 25/115; Müslim, Hacc, 15/125.
[120] Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/126.
[121] Müslim, Hacc, 15/147 (Cabir'den).
[122] Buharî, Hacc, 25/127; Müslim, Hacc, 15/317.
[123] Şeybanî, 461.
[124] Buharî, Salât, 8/96; Müslim, Hacc, 15/388. Ayrıca bkz. Şeybanî, 480
[125] Buharî, Hacc, 25/87.
[126] Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/286. Ayrıca bkz. Şeybanî, 489.
[127] Buharî, Vudû, 4/6; Müslim, Hacc, 15/276.
[128] Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/285. Ayrıca bkz. Şeybanî, 490. (134)Şeybanî, 488.
[129] Bu, mürseldir. İbn Ömer'den mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharı, Taksîru's-Salât, 18/2; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/17.
[130] Hanefi mezhebine göre teşrik tekbirleri, kurban bayramının arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi namazında sona erer, toplam yirmiüç vakit namazını kapsar. Bu tekbirler, her farz namazdan sonra ret.irilir.
[131] Bakara, 2/18
[132] Müslim, Hacc, 15/43. (139)Şeybanî, 516.
[133] Şeybanî, 519
[134] Şeybanî,500.
[135] Şeybanî, 499.

[136] Ebu Davud, Menâsik (Hacc), 11/77; Tirmizî, Hacc, 7/108; Nesaî, Hacc, 24/225; İbn Mace, Menâsik (Hacc), 25/67. Ayrıca bkz. Şeybanî, 495,
[137] Buharı, Hacc, 25/31; Müslim, Hacc, 15/111.
[138] Buharı, Hacc, 25/81.
[139] Buharî, Hacc, 25/145.
[140] Buharî, Hayd, 6/27; Müslim, Hacc, 15/385. Ayrıca bkz. Şeybanî, 468.
[141] Şeybanî,467.
[142] Ebu Davud, JVfenâsik (Hacc), 11/89.
[143] îbn Abdilber der ki: "Ummu Süleym'den yalnızca bu yolla biliyorum." Zurkanî de şunları ekliyor: "Ebu Seleme, Ummu Süleym'den duymadığı için inkıta bulunduğu kabul edilse bile, bunu destekleyici hadisler vardır."
[144] Şeybanî,469.
[145] Şeybanî, 502.
[146] Maide 5/95.
[147] Doğrusu, senedin Abdulkerîm b. Malik el-Cezevî-Mucahid-Abdurrah-man şeklinde olmasıdır.
Buharî, Muhsar, 27; Müslim, Hacc, 15/82. Ayrıca bkz. Şeybanî, 504.
[148] Buharî, Muhsar, 27/5.
[149] Buharf, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/80 (mevsûl olarak rivayet ederler).
[150] Maide, 5/2.
[151] Buharî, Hacc, 25/131; Müslim, Hacc, 15/327. Ayrıca bkz. Şeybanî, 501.
[152] Buharı, Umre, 26/12; Müslim, Hacc, 15/428. Ayrıca bkz. Şeybanî, 515.
[153] Müslim, Hacc, 15/409.
[154] Bu, mürseldir. Hâkim, Mustedrek'te Ebu'd-Derdâ'dan mevsul olarak rivayet etmiştir.
[155] Îbn Abdilber derki: "Mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur, bu isnad-lan sağlam bir yolla müsned oluşunu bilmiyorum. Faziletlerle ilgili hadisler, sağlam bir delile ihtiyaç duymaz. Ali ve Îbn Amr'dan müsned olarak gelmiştir.
[156] Buharî, Cezau's-Sayd, 28/18; Müslim, Hacc, 15/450.
[157] Aslında Kabe'ye sığınanlara dokunulmayacağı kararlaştırılmıştı. Fakat Îbn Hatal, daha önce îslâma ve müslümanlara yaptığı büyük kötülükler sebebiyle kanı heder edilenlerdendi.
[158] Şerha: kendisine doğru bir sürü patika yolun gittiği bir ağacın özel adıdır.
[159] Nesaî.Hacc, 24/189.
[160] Hanefi Mezhebinde bir kadının hacca gidebilmesi için mutlaka yanında kocası ya da bir mahremi olması gerekir. Bunlardan biri yoksa, kadın üzerine hac farz olmaz. Bu durum kadının bulunduğu yerle Mekke arasında bir sefer miktarı, yani üç gün ve üç gecelik mesafe olması halinde söz konusudur. Eğer bu mesafeden az olursa mahrem olmaksızın kadının haccetmesi caizdir. (Damad, Mecmau'l-Enhur c. I,, s. 262).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

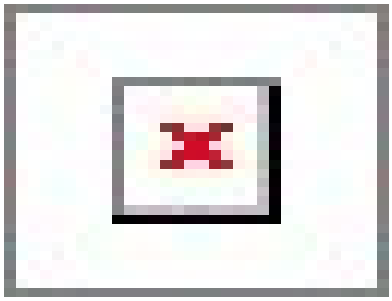

İsmail Lütfi Çakan

İfav Yayınları

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ
İKİNCİ BASKI İÇIN
HADİS EDEBİYATININ OLUŞUM SAFHALARI
1. Hadislerin Ezberlenmesi («Hıfz»)
II. KİTABET (Kitâbetü'l-hadis=Hadislerin Yazıya Geçirilmesi)
Çözüm :
III. Tedvinu'l-Hadis (veya «Cem'ul-ehâdis»)
IV. Tasnıfu'l-Kutub
Hadisin İntikal, Hadis Edebiyatının Oluşum Safhaları
Hadis
BİRİNCİ BÖLÜM
TASNİF DEVRİ HADİS EDEBİYATI TASNİF DEVRİ
Tasnif Sistemleri
Ale'r-ricâl Tasnif
Ale'l-ebvâb Tasnif
Diğer Tasnif Sistemleri
I. Ale'r-Rical Tesnif Edilen Hadis Edebiyatı
A. Müsnedler
1. et-Tayâlisi ve Müsned'i
Müsned
2. el-Humeydî ve el-Müsned'i
el-Müsned
3. Ahmed b. Hanbel ve Müsned'i
Müsned
Müsned'in Rivayet şekli
B. Mu'cemler (el-Me'âcim)
1. Et-Taberânî Ve Üç Mu'cemi («El-Meâcimü's-Selâse»)
2. Öteki Mu'cemler
II. Ale'l-Ebvâb Tasnif Edîlen Hadis Edebiyatı
A. Musannefler
1. İmam Mâlik ve el-Muvatta
2. Abdürrezzâk b. Hem mâ m (211/827) ve el-Musannef'i
B. Câmî'ler
1. el-Buhârî ve Sahih'i
Sahlh'in Baskıları
Buhârî'nin Sahih'i Üzerinde Yapılmış Çalışmalar
2. İmam Müslim ve Sahih'i
Sahih
Müslim'in Sahih'inin Baskıları ve Şerhleri
a. Sahîhân
b. Sâhîhân'ın Mukayesesi
c. Diğer «Sahih»ler
3. et-Tırmizi ve Cami'i
Câmi'in Rivayet Nüshaları
Cami'in Baskıları ve Şerhleri
Üç Câmi'in Mukayesesi
C. Sünenler
1. Ebû Dâvûd ve Sünen'i
Sünenin Rivayet Nüshaları
Sünen'in Baskıları ve Şerhleri
2. en-Nesâi ve Sünen'i (el-Müctebâ)
Sünen (el-Müctebâ)
Sünenin Baskıları ve Şerhleri
3. Ibn Mâce ve Sünen'i
İbn Mâce'nin Süneninin Baskılan ve Şerhleri
4. ed-Dârimi ve Sünen'i
Sünen
5. ed-Dârekutnî ve Sünen'i
Sünen'in Baskıları ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar

6. el-Beyhakî ve es-Sünenü'1-Kübrâ'sı
es'Sünenü'l-Kübrâ
Değerlendirme
1. Sünelilerin Muhteva Değerlendirmesi
2. Musannef Türü Hadis Edebiyatı'mn Muhteva Karşılaştırması
İKİNCİ BÖLÜM
TASNİF DEVRİ SONRASI HADİS EDEBİYATI
Tasnif Devri Sonrası Hadîs Edebiyatı
I. Tasnif Devri Eserlerine Dayalı Şerh Niteliği Bulunmayan Hadîs Edebiyatı
A. Îstidrâk Ve İstihraç Edebiyatı
1. e l-Hâki m ve el-Müstedrek'i
2. Müstahrecler
B. Özel Sistemle Meydana Getirilmiş Eserler
1. el-Beğavî ve Mesâbîhu's-sünne'si
2. et-Tebrîzî ve Mişkâtu'l-Mesâbîh'i
C. Derleme («Cem'») Niteliğindeki Hadîs Eserleri
1. Câmi'u'l-usûl li ehâdisi'r-Rasûl
2. Ali el-Muttckî ve Kenzul-ummâl'i
3. M. Ali Nâsif ve et-Tâcu'1-câmi'i
D. Zevaid Edebiyatı
1. el-Heysemî ve Mecmeu'z-zevâid'i
2. İbn Hacer ve el-Metâlibu'1-âliye'si
E. Belirli Konulara Ait Hadis Edebiyatı
1. el-Buhârî ve el-Edebul-müfred'i
2. el-Münzirî ve et-Terğîb ve't-terhîb'i
3. en-Nevevî ve el-Ezkâr'ı
F. Kırk Hadis Edebiyatı
G. Alfabetik Hadis Edebiyatı
1. es-Suyûtî ve el-Câmi'u's-sağîr'i
2. Gümüşhânevî ve Râmûzul-ehâdîs'i
H. Halk Dilinde Hadis Dîye Dolaşan Sözlerle Îlgilî Edebiyat
1. es-Sehâvî ve el-Mekâsıdu'1-hasene'si
2. el-Aclûnî ve Keşfu'l-hafâ' sı
I. Hadis Diye Uydurulmuş Sözlerle İlgili Edebiyat
1. İbn Arrâk ve Tenzîhu'ş-Şerîa'sı
2. Aliyyu'l-Kaarî ve Mevzûât'ı
II. Şerh Edebiyatı
A. Şerh Hakkında Genel Bilgiler
1. Şerh İhtiyacı
2. Şerhlerin Karakterleri
3. Şârih'in Uyması Gerekli Âdâb
4. Şerh Edebiyatının Tenkidi
B. Meşhur Şerhler
1. el-Hattâbî ve Me'âlimu's-sünen'i
2. el-Beğavî ve Şerhu's-sünne'si
3. en-Nevevî ve el-Minhâc'ı
4. Buhârî Şerhleri
a. İbn Hacer ve Fethu'l-bâri'si.
b. el-Aynî ve Umdetü'l-kaarî'si
c. el-Kastallânî ve İrşâdu's-sârî'si
5. Aliyyu'l-kaarî ve Mirkâtu'l-mefâtih'i
6. el-Azîmâbâdî ve Avnu'l-ma'bud'u
7. es-Sehârenfürî ve Bezlu'l-mechûd'u
8. el-Mübârekfurî ve Tuhfetu'l-ahvezî'si
9. Muvatta1 Şerhleri
a. el-Bâcî ve el-Müntekâ's ı
b. es-Suyûtî ve Tenviru'l-havâlik'i
c. ez-Zürkânî ve Şerhu'l-Muvatta'ı
C. Haşiye Ve Ta'lîkler
D. Hadis Lügatleri (Garîbu'l-Hadis'ler)
1. ez-Zemahşerî ve el-Fâik fî ğarîbi'l-hadîs'i
2. İbnu'1-Esîr el-Cezerî ve en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîs'i
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HADİS USULÜ EDEBİYATI
I. Hadis Usulü Edebiyatı
A. Mütekaddimûn'a Aît Usûl Eserleri
1. er-Râmehurmüzi ve el-Muhaddisu'1-fâsıl'ı
2. el-Hakîm en-Neysâbûrî ve Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs'i
3. Hatîb el-Bağdâdi ve el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye'si.
B. Müteahhirûna Ait Usûl Eserleri
1. Kadı îyaz ve el-Hma'ı
2. el-Meyancî ve Mâ lâ yese'u'l-muhaddise Cehluh'u
3. İbnu's-Salah ve Ulûmu'l-hadis'i
4. Ulûmul-hadis'e Dayalı Usûl Eserleri
a. en-Nevevî ve et-Takrîb'i
b. îbn Kesîr ve İhtisâru Ulûmi'l-hadis'i
c. İbn Hacer ve Nuhbetü'l-fiker'i
5. es-Suyûti ve Te&rîbu'r-râvî'si
6. el-Kaasımî ve Kava'idü't-tahdis'i
7.Tâhir el-Cezâirî ve Tevcih u'n-nazar'ı
II. Yeni Hadis Usûlü Çalışmaları
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HADİS EDEBİYATINDAN FAYDALANMA USÛLLERİ
I. Hadis Edebiyatından Hadis Bulmakta Faydalanmak
A. Hadislerin Kaynağını Bulmakla Îlgîlî Eserler

1. Etraf Kitabları ve Zehâiru'l-irievârîs
2.Miftâhlar
3. Müsteşriklerce Hazırlanmış Fihristler
a. Miftahu kunûzi's-Sünne
b. Concordance
Bir Uyulama
B. Bîr Hadîsîn Kaynağını Bulmakta İhtimaller Ve Baş Vurulacak Eserler
1. Araştırılacak Olan Söz Hadistir:
a. Hadisin Metni Bilinir.
b. Hadisin Konusu Bilinir.
c. Hadisin Şahabı Râvisi Bilinir.
d. Hadisin Pek Belirgin Bir Özelliği Bilinir.
2. Araştırlacak Sözün Hadis Olduğu Kesin Belli Değildir:
C. Tahrîc Edebiyatı
II. Hadis Edebiyatından Istılah Bulmakta Faydalanmak
A. Hadis Terimleriyle İlgili Arapça Eserler
Mu'cemu'l-Mustalahâtı'l-Hadisiyye
B. Hadîs Terimleriyle İlgili Türkçe Eserler
1. Hadis Istılahları
2. Hadis Istılahları Sözlüğü
III. Hadis Edebiyatından Şahıs ("Ravi, Rical") Bulmakta Faydalanmak
A. Rical Edebiyatı
1. Rical Tanımı İle İlgili Edebiyat
a. Genel Nitelikli Tanıtım Edebiyatı
aa. İbn Sa'd ve et-Tabakâtu'1-kübrâ'sı
et-Tabakâtul-kübrâ
bb. el-Buharî ve et-Târihu'1-kebîr'i.
cc. ez-Zehebî ve Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'sı
dd. Ebû Nuaym ve Hilyetü'l-evliyâ'sı
b. Özel Nitelikli Tanıtım Edebiyatı
aa. Belli Râvî Tabakalarına Ait Eserler
1. İbn Abdilberr ve el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb'ı
2. İbnu'1-Esîr ve Üsdul-ğâbe fî ma'rifeti's-Sahâbe'si
bb. İbn Hacer ve el-İsâbe'si
bb. Belli Kitablara Ait Ricali İle İlgili Edebiyat
el-Cem'u beyne ricâli's-Sahihayn
İs'âful-mubatta1 bi ricâlil-Muvatta'
Tehzibu't-Tehzîb
cc. Belli Vasıflara Sahip Ricalle İlgili Edebiyat
Tezkiretu'l-huffâz
Kitâbu's-sikât
el-Muğni fi'z-zuafâ
Mizânul-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl
dd. Belli Bölge Ricali İle İlgili Eserler
Târîhu Bağdad
Dimcşk (Şam) Tarihi
Tarihu Isfahan
2.Rical Tenkidi Üe İlgili Edebiyat
a. İbn Ebî Hatim ve Kitabul-cerh ve't-ta'dil
B. Bîr Hadîs Ravîsinî Bulmada İhtimaller Ve Faydalanılacak Eserler
İhtimaller
6. râvî olarak güvenilirlik açısından durumu biliniyorsa
1. Muhammed b.Beşşâr
2. Yahya (b. Said el-Kattân el-Ahvel)
3. Şu'be (b.el-Haccac)
4. Ebu't-Teyyâh (Yezid b. Humeyd)
5. Enes (b.Mâlik)
IV. Hadîs Edebiyatından Faydalanmakta Yeni İmkanlar
SONUÇ
EKLER
Şii Hadis Edebiyatı Türkiye'de Hadis Çalışmaları
Şîî Hadis Edebiyatı
1. el-Küleynî ve el-Kâfî fi Usûli'd-din
2.El-Kummî Ve "Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih"
3. et-Tûsî, Tehzibul-ahkâm ve el-İstibsâr
Türkiye'de Hadîs Çalışmaları
1876-1908 DÖNEMİ
1909-1928 DÖNEMİ
1929-1950 DÖNEMİ
1951-1976 DÖNEMİ
1976-1989 DÖNEMİ
BİBLİYOGRAFYA

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

İlimler tarihinin müstakil bir bilim dalı haline gelmesiyle ilimlerin literatürünü tümüyle tesbit ve tanıtma faaliyetleri yoğunluk ve hız kazanmıştır. Kültür kökenlerinin araştırılması açısından da bu tür tetkik ve tanıtmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Hadîs Edebiyatının tanıtılması, bütünüyle dinî edebiyatın kaynak ve me-dot olarak dayandığı ilmî zemini gözler önüne sermek anlamına geleceği için ayrıca ve fevkalâde önemi haizdir. Zira Kuran ilimleri ile ilgili eserler incelendiği zaman, bunların baştan sona hadislerle, daha doğrusu sünnete ait verilerle dolu olduğu görülecektir. Tarih olarak daha sonraki dönemlerde müstakil bir hüviyet kazanmış olan Fıkıh, Kelâm, Tarih v.s. ilimlerin de hadislerle beslenmiş oldukları açıktır.

Hadis ilminden önce, mesele olarak ortaya çıkan Kur'an ilimlerinden, en son istiklâlini kazanmış bilim dallarına kadar tüm ilimlerin literatürü kaynak olarak hadislere dayandığı kesindir. «Kur'ân ile birlikte hadis, milslü-manlara kendi içtimaî bünyelerinin ana temelleri olarak hizmet etmiştir. Çeşitli ilimler bu ikili kaynaktan doğmuştur..»[1]

Öte yandan hadisçilerin, bulup titizlikle uyguladıkları isnad sistemi denilen metodoloji Hadis Edebiyatından diğer dinî ilimlere intikal etmiştir. Bu da Hadis İlmi ve Edebiyatının metod açısından dînî ilimlere ve edebiyata tesirini göstermektedir. Netice olarak «Hadis ve Kur'ân'ın, Arapların bütün ilmî faaliyetlerinin temeli olduğunu söylemek mübalağa olmayacaktır».[2]
«Hadisin muhafaza ve neşri hususunda ashabın (ve müslümanların) dikkate şayan faaliyeti, dünya edebiyat tarihinde bir tanedir. Onların hadiste geliştirdikleri isnad sisteminin varlığı, mükemmellik seviyesi, hadisin şeklî bakımdan tenkidine yardım olmak üzere meydana getirdikleri Esmâu'r-ricâl hakkındaki geniş edebiyat, muhteva tenkidine yanyan Usûlu'l-hadîs edebiyatı ve Peygamber adına uydurulan sözler hakkındaki mevzuat edebiyatı dünya edebiyat tarihinde bugün dahi eşsiz durmaktadır...»[3]
Dînî ilimlere ait literatürün dışında kalan edebî mahsullerdeki dînî metin ve mazmunlarda da ağırlıklı şekilde âyet ve hadisler görülmektedir.
Hadis Edebiyatının sayı olarak öteki dînî ilimlere ait literatürden farkını görmek için GAS gibi bir eserden bu ilim dallarına ayrılan sayfa adedlerine bakmak yeterli olacaktır.
Bütün bunlardan sonra Hadis Edebiyatının ortaya çıkış, keyfiyet ve kem-miyet olarak dînî edebiyat içinde gerçekten müstesna bir yere sahip olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz.
Tabakât ve rical edebiyatının gerçekten erken dönemde vücud bulmuş olmasına rağmen, literatürün tanıtılması yeterince bu gayretlerden nasibini alabilmiş değildir. Bugün elimizde Ibnu'n-Nedim (385/995) ve îbn Hayr el-îşbili (575/1179)'nm Fihrisf/en, Kâtip ÇelebiVım (1067/1656) Keşfu'z-zunûn'w vt zeyli, Brockelman'zrc (1868-1956) GAL'i ve Fuad Sezgin't/ı GAS'i gibi eserler de, genel edebiyat içinde birer bolüm olarak; el-Kettânî (1345-1929)'nin er-Risâletü'l-müstatrafe'sinde, Sıddîkî'nın Hadis Edebiyatı Tarihinde, Abdüla-ziz ed-Dihlevî (1239-1824) 'nin Bostânu'l-muhaddisin'inde ve M. A'zamî'nir Studies in early Hadith Literatüre 'ünde Hadis Edebiyaâtını meşhur ve ilk Örnekleriyle tanıma imkânına sahip bulunmaktayız.
Türkçede Hadis Edebiyatını tüm boyutlarıyla tanıtıcı herhangi bir kitab henüz bulunmamaktadır. Biz de bu çalışmamızda, memleketimizde eğitim öğretim kurumlarının pratik ihtiyaçlarını karşılamayı ana gaye ve esas çerçeve olarak benimsemiş bulunmaktayız. Bu yüzden de hadis edebiyatı mahsullerinin hepsini değil, bazı türlerini önemli ve muteber örnekleri ve faydalanma usulleriyle birlikte tanıtmaya çalıştık. Bu yolla, Hadis İlmi sahasında yüksek lisans ve doktora seviyesinde araştırma yapacak olanlara ön bilgi niteliğinde yardımcı olmak istiyoruz.
Ayrıca çalışmamız, tam kronolojik bir nitelik taşımadığı için Hadis Edebiyatı Tarihi gibi bir isim vermedik. Sadece «Hadis Edebiyatı» demekle yetindik. «Hadis Edebiyatı» ifâdesini, «Hadis Literatürü», «Hadis Kitapları» anlamında kullandık.
Hadis Edebiyatının oluşum safhalarına ayırdığımız GİRİŞ'ten sonra, birinci bölümde Tasnif Devri Hadis Edebiyatını özellikleriyle birlikte tanıtmaya çalıştık. İkinci bölümde, Tasnif Dönemi Hadis Edebiyatını esas alan, onlar üzerinde vücut bulan eserleri meşhur ve muteber örnekleriyle ele aldık. Hadis Usûlü Edebiyatım ise, üçüncü bölümde müstakillen incelemeye çalıştık.
Dördüncü Bölümde de, hadis, ıstılah ve rical bulmakta Hadis Edebiyatından faydalanma usul ve eserlerini inceledik ve örneklendirdik.
Böylece, genelde din ilimleri, özelde Hadis ilmi sahasında araştırma yapacak olanlara hadis kaynaklan ve faydalanma yolları konusunda derli toplu bir ön bilgi vermeye gayret ettik.
«Kolayca istifade edilebilir» olmayı, tanıtmak için ölçü aldık. Bu sebeple çalışmamızı basılmış eserler üzerinde yoğunlaştırdık. Ulaşılması imkânıszya da güç olan yazma eserleri tanıtmayı, temel prensip olarak benimsediğimiz pratiklik açısından uygun bulmadık. Ama yeri geldikçe onlara işaret etmekten de geri durmadık.
Bu arada, tanıttığımız eserleri, bizzat elden geçirmeye dikkat gösterdik. Zaten iki yıldır M. Ü. İlahiyat Fatkültesi'nde açılmış bulunan Hadis Yüksek Lisans sınıflarında bu konular "Hadis Edebiyatı" adı ile tarafımızdan daha geniş planda işlenmektedir. Bu kitap, bahis konusu ders notlarının, geliştirilmesi gerekli uzunca bir özetidir.
Bu çalışmanın şekillenmesindeki katkılardan ötürü muhterem hocam Yrd. Doç; Dr. M. Yaşar Kandemir Bey'e, tercüme müsveddelerini lütfederek A'zamî'nin anılan eserinden yararlanma imkânı veren sayın Doç. Dr. Hulusi Yavuz Bey'e ve fikirlerinden istifade ettiğim meslektaşlarıma teşekkürlerimi sunmaktan derin bir haz duymaktayım.
Eserim basılmasına karar veren üniversitemiz yayın komisyonu üyelerine de ayrıca teşekkür ederim.
Gelenekçi bir karaktere sahip olan Hadis İlmi'nin edebiyatını meydana getirmiş bulunan, bu çalışmada isimlerini andığımız ve anmadığımız bütün geçmiş ulemaya Yüce Rabbimden rahmet diler, bu kitabın, memleketimizdeki pratik ihtiyaçları karşılamak maksadıyla kaleme alınmış olma özelliği içinde değerlendirileceğini umarım.
Dr. İsmail L. ÇAKAN 11 Ocak 1985/19 R. âhir 1405[4]

İKÎNCÎ BASKI ÎÇIN

Allah'a hamd, Resulüne salât'u selam olsun.
Her geçen gün seviye ve kalite iktisab ettiğine inandığım Hadis ilmi alanındaki araştırmalara memleketimiz çerçevesinde sür'at ve sıhhat kazandırmak maksadıyla hadis kaynaklarının tamtamını üstlenmiş olan HADlS EDEBİYATI, türü için kısa sayılabilecek bir sürede ikinci baskısını yapmış bulunmaktadır. Bu, benim için hamd ve şükür vesilesidir .
literatür ve neşriyat ile ilgili çalışmaların çabuk eskimek gibi bir kaderi olduğu bilinmektedir. Basın-yayın teknolojisindeki gelişmeler ve kaynakların neşrine getirdiği yeni imkan ve kolaylıklar bu eskime sürecini daha da kısaltmış ya da hızlandırmıştır. Bu sebeple birinci baskıda yer aldığı halde eskimiş olan bilgileri değiştirmek, yeni neşirleri tanıtıcı ilaveler yapmak suretiyle -belli ölçüde de olsa- HADÎS EDEBİYATI yenilenmiştir.
Özellikle lisansüstü programları için ders kitabı olarak takibedilmesi halinde araştırmacılara büyük faydalar sağlayacağına inandığım HADÎS EDEBlYATI'nın ikinci baskısını gerçekleştiren Marmara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Vakû ve Neşriyat işletmesi yetkililerine, kitabın tashih ve baskısında tüm emeği geçenlere teşekkür ederim.
Doç. Dr. îsmail L. Çakan Bağlarbaşı -1989[5]

HADİS EDEBİYATININ OLUŞUM SAFHALARI

Hadis Ebebiyâtına vücud veren hadis, «söz, fiil, takrir, hılkî ve hulkî vasıf olarak, Nebi sallellahu aleyhi ve sellem' e izafe edilen her şeydir» diye tarif edilmektedir.
Hadis, Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği vahyi açıklama («beyân ») görev ve yetkisinden[6] kaynaklanmaktadır. Peygamberi beyân'ın yazılı metinleri ve bu metinler üzerindeki ilmî mesâiler hadis literatürünü, hadis edebiyatını meydana getirmektedir.
Hadis metinlerinin veya daha kapsamlı bir ifâde ile, sünnete ait verilerin doğru olarak tesbit ve nakli ile ilgi çalışmalar bir taraftan Hadis Edebiyatının menşeine dair ilmî faaliyetleri oluştururken bir taraftan da Hadis Edebiyatının teşekkülünde gözlemlenen safhaların tetkikini zorunlu kılmaktadır.
Sünnete ait bilgi ve belgelerin güvenilirliği ile de yakından alâkalı olan bu oluşum devri, modern hadis tetkiklerinde daima ve ısrarla söz konusu edilmektedir. Bu da özellikle müsteşriklerin, bilhassa bu ilk dönemdeki faaliyetlerin tesbit ve yorumunda tenkidçi bir tavır takınmalarından ileri gelmektedir.
Hadis Edebiyatını, çeşitleri, özellikleri ve faydalanma usulleriyle tanıtmaya çalışacağımız bu kitabta biz, anılan safhaları, söz konusu tenkidleri cevaplandırmak için değil, bizzat konumuz olan Hadis Edebiyatının teşekkülünü anlatmak maksadıyla inceleyeceğiz.
Hadis Edebiyatının teşekkülünde şu dört safha dikkat çekmektedir:
Hıfz (ezberleme).
Kitabet (hadislerin yazıya geçirilmesi),
Tedvin (hadislerin yazılı metinler halinde resmen bir araya toplanma-
Tasnîf (belli usullere göre kitablaştırma).
Aslında biz bu safhalara, «hadisin günümüze intikal aşamaları » olarak da bakabiliriz.
Şimdi sırasıyla bu safhaları görelim: [7]

1. Hadislerin Ezberlenmesi («Hıfz»)

Hadislerin yazıya geçirilmesi ile ilgili bir sonraki bahiste etraflıca izah edileceği gibi, başlangıçta, Kur'an'dan başka bir şeye düşkünlük gösterilmesi ve önce Allah Kelâmı Kur'ân'ın kendine has özellikleri ile müslümanlar tarafından bir iyice benimsenmesi için Hz. Peygamber, hadislerinin yazılmasına müsaade buyurmamıştır. Kur'ân âyetlerinin tâbi tutulduğu, yazdırma, ezberleme ve kontrol gibi resmi muamelelerin hadislere uygulanmasını uygun bulmamıştı. ,

Belki de bu ilk yıllarda ve hattâ Mekke Devrinde Hz. Peygamber'in açıklamalarının az ve günlük pratik hayatla ilgili olmayışları bunda etkili olmuştu. Daha açık bir ifade ile, Mekke Devrinin özellikle ilk yıllarında tevhid inancıyla ilgili âyetler nazil olmaktaydı. Mekke Toplumunun Allah inancı konusundaki yanlışları ortaya konulmaktaydı. Bu sebeple de Hz. Peygamber'e çok fazla açıklama görevi düşmemekteydi. O, daha çok inen âyetleri okuyarak insanları İslâm'a davet etmekteydi.

İslâm Sisteminin gerekleri daha sonraki yıllarda ve özellikle Medine Devrinde belirleneceği için açıklama ihtiyacı da daha çok o dönemde görülecekti. Bu sebeple hadislerin başlangıçta yazıya geçirilmesine gerek duyulmaması herhalde bu tabiî gelişme ile de yakından ilgilidir.

Burada şu noktaya da işaret etmek yerinde olacaktır: Kitâbetü'l-hadîs meselesini inceleyen eserler, hadisleri yazma izninin ilk kez ne zaman verildiğine dâir kesin ya da ihtimâli bir tarihten söz etmemektedirler. Bu da konuya ait tahminlerin sayısını çoğaltmakta ve fakat gücünü o nisbette zayıflatmaktadır.

Ayrıca, özellikle ilk yıllarda Müslümanlar arasında yazı yazmasını bilenlerin azlığı da dikkatte uzak tutulmaması gereken bir gerçektir. Netice olarak sahâbiler hadisleri;

a. Müşâfehe yoluyla (ağızdan),

b. Müşahede yoluyla (Hz. Peygamber'in fiil ve tasvibîerini görerek),

c. Sema'yoluyla (Hz. Peygamber'den duymuş ya da O'nun fiilerini görmüş bir başka sahâbîden işiterek) öğenebiliyorlardı. [8]Çünkü hepsinin, her zaman Hz. Peygamber ile birlikte bulunmaları mümkün değildi.

Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemeye alışmış bulunan sahâbîler, aşağıda bir kısmını özetleyeceğimiz sebeplere bağlı olarak hadisleri de ezberlemişlerdir. Ancak hemen belirtelim ki, bu sebepler, yazma izninden sonra da, hadislerin ezberlenmesinde etkili olmuşlardır. Bizim burada asıl temas etmek istediğimiz, hadislerin başlangıçta ve ilk iş olarak ezberlenmiş olmaları tarihî gerçeğidir. Bunun için de hadislerin intikalinda ilk merhale «Hadislerin Ezberlenmesi » olmaktadır.

Ashâb-ı Kirâm'ın Hadisleri Ezberleme Sebepleri

Şimdi gerek başlangıçta, gerekse yazma iznini takib eden yıllarda hadislerin sahâbîler tarafından ezberlenmesinin sebeplerine kısa kısa işaret edebiliriz. [9]

Herşeyden önce hadislerin, bir başka insan sözünde bulunması pek nâdir bir ifâde güzelliği ve özelliğine («üslûb ») sahip bulundukları ile ashâbm, oku-ma-yazma bilmeyen ümmî Arab Milletinden oldukları ve tabiî olarak, ümm-înin hafızasına güveneceği ve dayanacağı gerçekleri bir arada düşünülecek ve değerlendirilecek olursa, hadislerin ezberlenmesinin pek tabiî bir netice olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

Öte yandan, medeniyetin yoğunlaştırdığı sıkıntı ve problemlerden uzak, sade bir yaşayış da zihin berraklığı açısından oldukça önemli bir faktördü. Bu sebeple o günün insanları uzun hitabe ve şiirleri bir kez dinlemekle ezberleyebiliyorlardı.

Hadislerin gerek başlangıçta gerekse deha sonraki dönemlerde ezberlenmeşinin bir başka sebebi de dîni koruma ve yayma («tebliğ, davet») görev ve şuurunun o günün müslümanlarının zihinlerinde iyice yer etmiş olmasıydı. Zira onlar, mutlu geleceklerinin ancak İslâm sayesinde gerçekleşebileceğini iyice kavramışlardı. Nitekim Hz. Peygamber de, «sözümü dinleyip belleyen ve bellediklerini aynı şekilde başkalarına tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartsın! »[10] buyurmuş, tebliğin önemli bir görev olduğunu duyurmuştu.

Hadisin ve sünnetin dindeki pek yüksek mevkii ve pratik değeri de ashabı her konuda Hz. Peygamber'i takip etmeye zorluyordu. Rasulullah'tan kaptıkları her kelime ve bilgi, onların âdeta beyinlerine ve iliklerine işliyordu. Onlar bu bilgileri amel ve uygulama olarak ortaya koyuyor, fiilen yaşıyorlardı. Bu fiilî durum ise, hiç şüphesiz, ezberlemeye vesile ve yardımcı, unutmaya da engel oluyordu. Çünkü sorumluluktan kurtulmanın olduğu kadar ilgiyi unutmamanın da en geçerli yolu onu yaşamaktı.

Hz. Peygamber, kendisinden sonra dînî tebliğ sorumluluğunu yüklenecek olan ashabı, bu büyük görevi başarı ile yapabilecek kıvama gelmeleri için hikmet ile eğitirdi. O'nun sözleri ne uzun ne de kısa olurdu, o, tane tane konuşurdu. O kadar ki, Hz. Aişe, «yanında bulunan herhangi bir kişi O'nun sözlerini kolaylıkla ezberi ey ebiîirdi.» [11] demektedir. Bâzan da hafızalarda iyice yer etmesi için Nebî (s.a.) sözünü üç kere tekrar ederdi. [12]

Birer paragraf halinde oldukça özetleyerek değindiğimiz bu ve bunlara ilâve edilebilecek daha başka sebepler, bilhassa başlangıçta hadislerin ezberlenmesinde büyük rol oynamışlardır. [13]

II. KİTABET (Kitâbetü'l-hadis=Hadislerin Yazıya Geçirilmesi)

«Kitâbetul-hadîs», «Kitâbetu 1-îm»[14] ve «Takyîdu'1-ilm»[15] deyimleriyle anlatılmakta olan hadislerin yazı ile tesbiti konusu, başlangıç açısından EZBER SAFHASI'nı takib etmekle beraber, elde mevcut müteârız hadisler dolayısıyla başlangıçtan beri münâkaşa mevzuu edilegelmiştir.

Hadislerin yazı ile tesbit edilmesi, -münâkaşaları ve gösterilen çözüm yollan bir yana- sünnete ait bilgi ve belgelerin korunması, ve sonraki nesillere aktarılması ve Hadis Edebiyatının teşekkkülü bakımından fevkalâde önemli merhaledir.

îşâret ettiğimiz bu büyük önemine binâen konu, Hadis Usûlü kitaplarında ele alınmış, hatta müstakil eserlere mevzu edilmiştir. Son zamanlarda ise konu, daha çok müsteşriklerin sünnet çevresindeki hatalı değerlendirmeleri ve tenkid başlangıcı olarak hadislerin yazı ile tesbiti meselesini ele almaları dolayısıyla Müslüman müelliflerce ilmî araştırmalara mevzu edilmektedir.

Konu Etrafındaki Müteârız Hadisler

Ebu Said el-Hudrî (r.a.) Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu nakletmekte-

«Benim ağzımdan Kur'ân'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Kurandan başka bir şey yazmış olan kimse varsa, derhal o yazdığını imha etsin. Ancak yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet ediniz. Bundan bir beis yoktur. Bir de bile bile her kim bana isnad ederek yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın. [16]

Bu hadisin sübûtu hakkında en küçük bir tereddüde yer yoktur. Çünkü bu manada bir çok hadis varid olmuştu. [17]

Öte yanda Abdullah ibn Amr'ın şu rivayeti yer almaktadır:

«Rasûlullah 'dan duyduğum her şeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kureyş beni bundan nehyetti ve «Rasûlullah (s.a.) kızgınlık ve sükûnet hallerinde konuşan bir insan iken sen O'ndan duyduğun herşeyi nasıl yazarsın? dediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Rasulullah'a arzettim. Eliyle ağzına işaret ederek;

«Yaz, canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz!» buyurdu ».[18]

Ayrıca Hz. Ebû Hureyre (r.a.) de şöyle demektedir:

«Nebî (s.a.) nin ashabı içinde Abdullah b. Amr hariç, benden daha fazla hadis bilen rivayet eden kimse yoktur, Abdullah yazar, ben yazmazdım.» [19]

Hz. Peygamber'in sağlığında hadislerin yazıldığına dair, sayılan tevatür derecesine varan büyük bir sahâbî topluluğundan gelen bir çok hadis bulunmaktadır. Bu yüzden M. Hamidullah'ın isabetle belirttiği gibi «Hz. Peygamber'in hayatı boyunca hiçbir şeyin yazılmamış olduğu hususunda ileri sürülecek herhangi bir ifâdenin, manasızlık hudutlarına varan bir şüphe olduğu da muhakkaktır. [20]Hatta bir iki isnadı tenkid edilmiş bile olsa bizzat Hz. Peygamber'in: «ilmi (hadisi) yazı ile tesbit ediniz! »[21] buyurduğu da nakledilmiş bulunmaktadır.

Sübût ve sıhhatinde hiç şüphe bulunmayan bu iki grup hadis arasında açık bir çelişki göze çarpmaktadır. Kitâbetü'l-hadis meselesini vuzuha kavuşturabilmek için bu muteârız malzemeye bir çözüm bulmak gerekmektedir.[22]

Çözüm :

İslam bilginleri bu iki grub hadisin arasını bulmakta değişik çözümler ileri sürmüşlerdir. Şimdi bunları sırasıyla görelim:

Hadisler arasında görülen ihtilafları gidermek amacıyla yazdığı eserinde îbn Kuteybe (276/889) şöyle demektedir: [23]

«Bu meselede iki çözüm yolu vardır:

Birincisi: Sünnetin sünnetle nesh edilmiş olmasıdır.
Bu demektir ki, Rasulullah, önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış; sönnetin ezberlenemeyecek kadar çoğaldığını gördükten sonra da yazılmasına ve kaydedilmesine müsaade etmiştir.
İkincisi: Yazma izninin sadece Abdullah b. Amr'a mahsus olmasıdır. Çünkü Abdullah b. Amr, eski kitapları okumakta, Süryânice ve Arapça yazı yazmaktaydı. Onun dışındaki ashâb ümmî idi. Onlardan sadece bir-iki kişi yazı yazabilirdi. Onların da yazıları kusurlu idi. Nebî, onların yazmakta hattâ edebilecekleri endişesi ile onları hadisleri yazmaktan menetti. Fakat Abdullah b. Amr'ın yazısından emin olduğu için ona müsaade etti».
Hattâbî (388/998) ise, «yasağın önce olması muhtemeldir. Son durum ise yazının mübahlığıdır. Ayrıca : Nebî (s.a.) Kur'ân'a karışması ve okuyanı şaşırt-mamasi için hadislerin Kur'ân âyetleriyle aynı sahifeye yazılmasını yasakladı da denilmiştir. Yoksa BİZATİHİ YAZI YAZMANIN SAKINCALI OLMASI VE YAZI İLE HADÎSİ KAYDETMENİN YASAKLANMASI gibi bir şey SÖZ KONUSU DEĞİLDİR»[24]diyerek yasağı, belli bir mekâna tahsis eden ve yazı ile ilm kaydetmenin aslında sakıncalı olmadığını dile getiren dikkat çekici bir çözüm getirmiştir.
İlk Hadis Usûlü yazarı olarak bilinen er-Râmehurmuzî (360/917) de «Hadislerin yazılmasına Rasulullahrın izin vermediğine dair Ebû Saîd'in rivayeti öyle sanıyorum ki, hicretten önceki ve bu işin Kur1 an ile iştigalden alıkoymasından emin olunmadığı devir için geçerlidir»[25] diyerek nesh görüşünü benimsediğini açıklamaktadır.
Yazma izninin, yazma yasağından sonra olduğu gerekçesiyle bir çok alimin benimsediği nesh görüşü, Reşid Rıza tarafından tersinden benimsenmiştir. Yani ona göre izin önce, yasak sonradır. [26]
Hemen kaydedilmelidir ki, nesh görüşü, nakilden istidlalle elde edilmiştir. Halbuki öteki çözüm yollarının her birinin nakli istinadlan bulunmaktadır. Yani, nesh'e açıkça delâlet edecek bir hadis bulunmamaktadır. Mekke'nin fethi günü Ebû Şah için Fetih Hutbesinin yazılmasını emreden Hz. Peygamberin bu emri zaman bakımından son yıllara rastladığı için yazma izninin sonra olduğunu göstermektedir. Öte yandan Abdullah tbn Amr, vefat ettiği zaman es-Sâdıka diye meşhur olan sahifesi yanında bulunmaktaydı Şayet -Reşid Rı-za'mn dediği gibi- yazma yasağı sonra olsaydı, elbette Abdullah bu sahifesini yok ederdi.
Cumhurun kabulüne mazhar olmuş gözüken nesh çözümünü yakından tetkik ettiğimiz zaman onun «yeterli bir çözüm» olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Zira eğer hadisleri yazma yasağı umumî (ve resmî) bir şekilde yürürlükten kaldırılmış («nesh») olsaydı, Rasuluîlah'dan sonra sahabe arasında görülen hadisi yazıya geçirmekten çekinme tavırların görülmemesi; hadisleri yazıp toplamak («tedvin») isteyenler aleyhine delillerin ortaya atılmaması gerekirdi.
Herşeyden önce, kitabetin kitabet olduğu için yasaklanmamış olduğu bir gerçektir. Hattâbî bu konuya işaret etmiş bulunmaktadır. Şayet yazma yasağı, bizzat kitabetin sakıncalı olması dolayısıyla konulmuş olsaydı, daha sonra hiç kimseye, hiç bir gerekçe ile yazma izninin verilmemiş olması gerekirdi.
O halde aynı anda hem yasağın hem de iznin gerekçesi olabilecek bir sebeb aramak gerekmektedir.[27] Böyle bir sebep bizi nesh'den söz etmeden çözüme götürecektir.
KUR'ÂN'DAN BAŞKA BİR ŞEYE DÜŞKÜNLÜK GÖSTERİLMESİ VE BU YÜZDEN KUKANIN TERKEDÎLMESÎ ENDÎŞESİ» diye formüle edebileceğimiz bu ortak sebep aslında hadislerin yazıya geçirilmesine karşı çıkan sahâbilerin sözlerinde de mevcuttur. Meselâ Hz. Ömer, sünnete ait bilgileri yazdırmayı ve bir araya toplamayı düşünmüş, bu fikrini sahâbîlere açıklamış, tasviblerini almıştır. Ancak bir ay süren istihare sonunda kararını: «BEN HADÎSLERİ YAZDIRMAYI İSTEMİŞTİM. HATIRLADIM Kİ SÎZDEN ÖNCE BÎR MÎLLET, KÎTAPLAR YAZMIŞLAR VE ONLARA ÖNEM VERMİŞLER VE ALLAH'IN (kendilerine göndermiş olduğu) KİTABINI TERKETMİŞLER-Dî. ALLAH'A YEMİN EDERİM Kî BEN, ALLAH'IN KÎTABINI BÎR BAŞKA ' ŞEYLE ÖRTEMEM, ONA GÖLGE DÜŞÜREMEM» sözleriyle bildirmişti. [28]
Hz. Ömer'in dile getirdiği endişeyi içlerinde duyan sahâbîler, ona bu görüşünde karşı çıkmamışlar ve onun görüşünü paylaşmışlardır.
Kitâbetü'l-hadîs meselesini müstakil bir eserde tetkike tabi tutan Hatîb Bağdadî (463/1071) de «açıkça ortaya çıkmıştır ki, ilk asırda hadislerin yazılmasının hoş karşılanmaması, Allah'ın kitabına bir başka şeyi eş tutmamak veya bir başka şey sebebiyle Kur'ân'la meşguliyetten uzak kalmamak içindir»[29] diyerek gerçek durumu tesbit etmektedir.
Nesh'den söz etmeden konuya ait hadisler arasındaki ihtilafı «Kurandan başka bir şeye düşkünlük gösterilmesi ve bu yüzden Kur'ân'ın ter-kedilmesi endişesi » ortak sebebiyle ortadan kaldırmak yani böyle bir endişenin bulunduğu yer ve zamanda yasağın; böyle bir endişenin bulunmadığı yer ve zamanda da iznin geçerli olduğunu düşünmek en doğru çözüm olmaktadır. Ah-med Naim'in ifadesiyle «yerine göre nehiy hadisi ile de, izin hadis ile de amel olunur. Nehiy hadisi, hıfzına güvenilir ve bazı yazarken sû-i hattı veya dikkatsizliği yüzünden iltibasa, tahrife meydan verir kimselere; ibâhe hadisleri de hafıza gevşek ve yazısı okunaklı ve dürüst olanlara göredir.» [30]
Bu tür bir çözüm bizi, günümüzdeki bazı dînî grupların kendilerince muteber kabul etikleri eserlere aşırı derecede düşkünlük göstererek Kur'ân'ı ihmal etmeleri olaylarına da müdahale imkanına kavuşturmaktadır.
Ayrıca yeni yeni Müslüman olan insanların kendi yörelerinde Kur'ân'ın bütün özellikleriyle yerleşmesine kadar başka bir şeyle meşgul olmamaları gereğini hatırlatması bakımından da böylesi bir çözümün yeterli esnekliğe ve geçerliğe sahip olduğu görülmektedir.
En azından bugün bile hem yazma yasağının hem de izninin geçerli olabileceği hallerin -kısmen de olsa- mevcudiyet imkanını düşünmemize mani bir hal bulunmamaktadır.
Delilsiz Bir îddia
Kitâbetü'l-hadîs problemi ile ilgili iki grup hadis hakkında müsteşrik Goldziher (1921) tarafından ileri sürülen bir iddiaya da burada işaret etmek istiyoruz.
Goldziher bahis konusu iki grub hadisin ehl-i re'y ve ehl-i hadis tarafından uydurulmuş olduğu görüşündedir. Ona göre;
Ehl-i hadîs, hadislerin sıhhati ve onlarla ihticac hususunda ellerinde bir delil bulunması için hadislerin yazılmasının cevazına kail oluyorlar.
Ehl-i re'y ise -aksine- hadisin sıhhatini ve onunla ihticacı inkar edebilmek için hadislerin yazılmaktan nehy edildiğini ve yazılmadığını ileri sürüyorlar.»[31]
Hiç bir delile dayanmayan bu iddia, Takyîdu'l-ilm' in ilmî neşrini gerçekleştiren Dr. Yusuf el-Uş tarafından ehl-i hadisten hadislerin yazılmasına karşı çıkanlar ve ehl-i re'y'den de hadislerin yazılmasına taraftar olanların isimler verilmek suretiyle çürütülmüştür. [32]
Netice:
Başlangıçta görülen ihtilâf, neticede ortadan kalkmış ve Müslümanlar hadislerin yazıya geçirilmesinin cevazında fikir birliğine varmışlardır. [33]
Zaten bizzat Hz. Peygamber tarafından yazdırılmış olan bazı vesikalar ve yine O'nun zamanında bazı sahabilerce yazılmış hadis sahifelerinin bulunduğu bugün ilmî olarak ispatlanmış ve neşredilmiş bulunmaktadır. [34]
Umûmi ve resmî mahiyette olmasa bile hadisler, bizzat Hz. Peygamber za-manınında ezberlenmesi yanında yazılmıştır da. Hatta hadisler daha sonraki yıllarda resmen tedvin edildikten sonra da yine ezberlenmişlerdir.
Hadislerin resmen ve umumî olarak yazıma tabi tutulması ve yazılı metinler halinde bir araya toplanması bir başka safhayı, Tedvin Safhasını oluşturacaktır.
Ezber ve Kitabet safhaları hicrî birinci asırda yoğun şekilde yer alan iki safhadır.
Sahabîler ve Büyük Tabiîler Devri'ni oluşturan bu zaman kesimi içinde hadisleri ezberlenmesi ve yazılması meyanında birinci elden sünnet bilgisini elde edebilmek temel fikrine dayanan bir başka ilmî faaliyet de başlatılmıştır. Bu, rihle (hadis öğrenmek için yapılan yolculuklar)'dir.
Daha sonraki safhalarda da tabiî olarak görülecek olan rihle'yi biz burada hatırlatmakla yetinecek, üzerinde daha fazla durmayacağız.[35]
Sahifeler
«Hadis Edebiyatının başlangıcını, bizzat İslam Peygamberi tarafından yazdırılmış ve kendi zamanında muhafaza edilmiş olan mektup, kanun ve risalelere; ashab ve tâbiûn tarafından derlenen sahifelere kadar götürmek»[36] pek tabiîdir. Bu yüzden biz, bazı sahâbilerin bizzat Hz. Peygamber'den duyup öğrendikleri hadisleri, yazılı metinler halinde bir araya toplamak sureti ile meydana getirdikleri sahifeleri Hadis Edebiyatının ilk türü ilk mahsulü olarak söz konusu etmek istiyoruz.
Sahife kelimesi islâm öncesinde de biliniyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu kelimenin çoğulu olan suhuf zikredilmiştir. [37]
Ashâb-ı Kirâm'a âit sahifelerin hacmi, pek tabî olarak farklı idi. 1000 kadar hadisi ihtiva ettiği bildirilen Abdullah b. Amr b. e.î-Âs'ın es-Sahifetu's-sâdi-ka sı ile, Hemmâm b. Münebbih (101/718)'in, hocası Ebû Hureyre'den aldığı hadisleri içeren 138 hadislik sahifesi, sahifelerin hacmi konusunda bize bir fikir vermektedir. Çok daha az sayıdaki hadislerden oluşan sahifeler de bulunmaktadır.
Bu kısa açıklama göstermektedir ki, «Sahife» denilince, bir yapraklık bir yazılı vesika değil, birkaç sahifelik hacımdan («risale, broşür, cüz»), kitap denecek hacma kadar değişen yazılı vesikalar anlaşılmaktadır.
İlk devirler için «nüsha» kelimesi de «sahife» anlamındadır. [38] Böyle olunca, -yukarıdaki açıklamalar ışığında- «sahife» veya «nüsha»

kelimeleri «risale» ve «kitab» demektir. [39]Zaten «risale» de, ya Ebû Davud'un Mekkelilere yazdığı risale örneğinde olduğu gibi «mektûb»; ya da Şafiî'nin «er-Risâle»si örneğinde görüldüğü gibi «kitab» anlamlarında literatüre geçmiş bulunmaktadır.
Ayrıca şuna da işaret edelim ki, kitab kelimesi, daha sonraki dönemlerde vücûd bulacak hadis koleksiyonlarının müstakil bölümlerinden her birine verilen isim olacaktır. Kitâbu'1-imân, Kitâbu'1-hacc, Kitabu'1-büyu v.s. gibi.
«Kitâbetü'l-hadîs» döneminde, sahife sahibi oldukları veya kendilerinden yazmak suretiyle hadis alındığı bilinen sahâbiler epey bir yekun tutmaktadır. A'zâmî, aralarında Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî (52/672), Ebû Bekr es-Sıddîk (13/634), Ebû Bekre es-Sakafi .(51/671), Ebû Hureyre (58/677), Ebi Şâh, Ebû Umâme (81/700), Abdullah b. Abbâs (68/687), Abdullah b. Amr el-Âs (63/682), Abdullah b. Mes'ud (31/651), Abdullah b. Ömer (74/693), Abdullah b. Zübeyr (73/692), Âişe (58/677), Ali b. Ebî Tâlib (40/660), Enes b. Mâlik (93/711) gibi ashâb-ı kiramın da bulunduğu 50 kişilik bir liste vermektedir. [40]
Ashâb'a ait hadis sahifelerinin hiç biri müstakillen zamanımıza ulaşabilmiş değildir. Her biri hakkında hadis edebiyatının ilk ve en muteber kaynaklarında, -inkârı mümkün olmayacak açıklıkta- kayıdlar bulunmaktadır. Hatta bu sahifelerin muhtevaları, Ahmed b. HanbeV in Müsned' inde yer almıştır.
Zamanın tahribinden kurtularak müstakil hüviyetiyle bize kadar ulaşmış bulunan «en eski hadis eseri», Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi' dir.
Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi ,
Gerçekte, Ebû Hureyre' nin, talebesi, Hemmân b. Münebbih' e yazdırdığı hadis metinlerinden oluşan bu sahife, onu bize rivayet eden Hemmâm' a izafetle «Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi » diye meşhur olmuştur.
Her ne kadar bu sahife, asr-ı saadette yazılan sahifeîerden sayılmasa da tedvin öncesi dönemde Hadis Edebiyatının yazılı vesikalarının bir örneği olarak fevkalâde önemi hâiz bulunmaktadır. Bu sahifenin Ebû Hureyre'nin vefatından önce tedvin edilmiş olması, hicrî ikinci asrın hemen başlarında görülen resmî tedvin öncesinde de hadislerin yazılı vesikalar halinde tedvin edildiklerini ve «o sahifelerin, tıpkı daha sonraki hadis mecmualarında bulunanlar gibi Hz. Muhammed'in bazı hadislerinin tam kayıtları olduğunu»[41] göstermekte; dolayısıyla, hadislerin daha sonraki dönemlerde hafızalardan yazıya geçirildiği şeklinde ileri sürülen müsteşrik görüşlerini temelden çürütmektedir.
Toplam 138 hadisten oluşan bu kıymetli sahife, Prof. Dr. Muhammed Ha-midullah tarafından Berlin ve Şam nüshalan karşılaştırılmak suretiyle ilk kez Mecelletü'l-ilmiyyi'l-arabV de[42]neşredilmiştir.
Sahife' nin bütün hadisleri, Ahmed b. HanbeV in Müsned'inde Ebû Hureyre' ye ayrılmış olan sayfalarında aynen yer almaktadır. Ayrıca kütüb-i sit-te'de de konularına göre dağınık bölümlerde bulunmaktadır. [43]
Sahife, neşrini müteâkib değişik diller yanında Türkçeye de üç ayrı şahıs tarafından tercüme edilmiş ve üçü de yayınlanmıştır. [44]

III. Tedvinu'l-Hadis (veya «Cem'ul-ehâdis»)

Burada sözünü edeceğimiz konu, kolayca anlaşılacağı gibi hadislerin yazıya geçirilmesi olayına bağlı ve fakat ondan ayrı bir mevzudur.
Tedvîn, sözlük anlamı olarak, dağınık malzemenin bir araya toplanması demektir.
Hadis tarihi içindeki ıstılâhî anlamı ise, dillerde ve değişik yazı malzemeleri üzerinde dağınık halde bulunan hadis metinlerinin herhangi bir sınıflandırmaya tâbi tutulmaksızın bir araya getirilmesidir. Bu demektir ki, tedvîn;
a. Henüz yazıya geçmemiş rivayetleri yazıya geçirmek,
b.Eskiden yazılmış veya yeni yazıya geçirilmiş olan hadis metinlerini ayırıma tabi tutmadan bir araya toplamak... gibi iki ayrı işi ifade etmektedir.
Ayrıca tedvin edilen malzemenin, müdevvin tarafından bizzat yazılmış olması gibi bir şart da söz konusu değildir. Müdevvin, kendi yazdıkları ile birlikte başkalarının yazdıklarını da pek tabiî olarak toplayabilir.
Aslında, dikkat edilirse kitabet, tedvin ve tasnif kelimelerinde ortak nokta «toplamak» tır. Ama bu üç terim, anlam, kapsam, sistem ve zaman bakımından farklı «toplama» işlemlerine delâlet etmektedir. Şöyle ki:
Kitabet, herhangi bir sahâbînin, bizzat Hz. Peygaber'den duyduğu hadisleri kendisi için yazıp bir araya getirmesi olayıdır. Bunlar, hatırlamak maksadıyla tutulmuş özel notlar («müzekkirât») dır. Hadisleri yazı ile tesbit eden sahâbîlerden herhangi birinin, bir başka sahâbînin rivayetlerini yazma girişiminde bulunduğuna dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Sahâbîleri, ellerinde hadis yazılı vesikalar dolaştırırken de görmekteyiz.
Abdullah b. Amr, meşhur sahifesi için «Bu benim Rasulullah'tan işittiğim es-Sahifetu's-sâdıkadır. Benimle Rasulullah arasında bu hadisleri bana ulaştıran herhangi bir kişi yoktur» demiş, [45]kitâbet'in çok özel anlamda bir «toplama» demek olduğunu göstermiştir.
Bu anlamdaki bir tedvin («kitabet») Hz. Peygamber ve sahabe devrine ait bir hadisedir.
Kitabet anlamındaki bu tedvin, kapsam olarak «kendi işittiğ hadisler»!, herhangi bir sistem'e bağlı olmaksızın Hz. Peygamber ve Ashâb Devri sınırları içinde kalarak yapılan «en dar anlamda» bir «toplama»dır.
Tedvîn, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, muhtelif sahâbiler tarafından rivayet edilmiş olan hadisleri yazıp bir araya toplamak demek olduğu kadar, aynı zamanda başka başka sahâbîler tarafından yazılmış sahifeleri toplayıp bir araya getirmektir de. Sınırı ise, «ulaşılabilen her sahâbî, bulunabilen her hadis veya vesika»dır. Böylece tedvîn, belli herhangi bir sisteme bağlı olmasa bile zaman olarak Büyük Tabiîler Devri diyebileceğimiz I. hicrî asrın sonları II. asrın hemen başlarına ait bir «umumî ve resmî toplama» olayıdır.
Tasnif ise, tedvîn edilmiş («müdevven») malzemenin, ya sahâbî râvisine ya da ilgi alanlarına göre beli bölüm ve bâblarda «toplanması»nı ifade etmektedir. Tasnif, zaman olarak, tedvîn'den sonraki bir döneme ait «kitaplaştırma» anlamında bir toplama» faaliyetidir.
Değişik kapsamda da olsa, «toplama» anlamını daima korumuş olan bu üç terim'e «tedvin» olarak bakılabileceği dikkate alınırsa, çağdaş yazarlardan Suphi Salih'in şu sözleri daha bir netlik ve anlam kazanır :
«.. .Adına hadis tedvini veya hadis tedvin gayreti denen şeyi ilk defa duymak için, Halife Ömer b. Abdilaziz devrine bakmak zorunda değiliz. Hadis tedvinini pek erken asırda başladığını söylemek için, Goldziher ve Sprenger gibi müsteşriklere uyarak, içinde yaşadığımız asra bakmamız da icab etmez. zina kitaplarımız, haberlerimiz ve tarihî vesikalarımız hadislerin, -bu iki müsteşrikin dediği gibi- ikinci hicret asrının başında değil, daha Hz. Peygamber zamanında yazıya geçtiğini, şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermektedir.[46]
"Toplamak" anlamında birleşen bu üç terimden Tedvîn, kendisinden önceki Kitabet Safhası mahsûllerini derlemek, kendisinden sonraki Tasnif çalışmalarını başlatmak açısından Hadis Edebiyatı için pek önemli bir başlangıçtır. Öylesine ki Beyhâki, "Büyük Hadis imamlarının eserlerinde Tedvîn ve Tasnife tâbi tutulmamış herhangi bir hadis ileri sürülecek olursa, o hadis kabul edilmez[47] demiştir.
Öte yandan tedvin'in, sadece hadisler için değil aynı zamanda Hadis ilimleri için de tedvin anlamı taşıdığı da düşünülebili. [48]
Hadis tarihi içinde, hadis edebiyatı'na başlangıç teşkil eden resmî[49] ve sistemli bir tedvin faaliyetinin hicrî birinci asrın sonları ve II. asrın başlarında Ömer b. Abdilaziz (101/719)'in emriyle başladığı kabul edilmektedir. O'nun Medine Valisi, Ebu Bekr b. Hazm'a (120/738) ve ülkenin her tarafına («ilâ ehli'l-âfâk») gönderdiği resmi yazı şudur :
«Hz. Peygamber'in hadislerini, sünnetlerini (Amra bnt. Abdirrahman'ın rivayetlerini) araştır ve yaz; zira ben, ilmin kaybolmasından ve âlimlerin yok olup gitmelerinden endişe ediyorum.» [50]
Tedvin faaliyetinin en meşhur ismi İbn Şihâb ez-Zuhrî (124/742) dir. [51]îbn Şihâb için «hadisi ilk tedvin eden kişi» denilmektedir.[52]
Hiç şüphesiz ez-Zühri'nin bu işte ilk oluşu, «resmî mânâda ilk müdevvin olması» şeklinde anlaşılmalıdır. Yoksa daha önce, yukarıda işaret ettiğimiz anlamlar içinde hadisleri tedvin etmeye çalışanlar daima olagelmiştir. Zührî'nin «Bu ilmi benden önce kimse tedvin etmemiştir»[53] sözü de «resmî planda kendisinden önce bir müdevvinin bulunmadığı anlamındadır.
Nitekim Halife Ömer b. Adilaziz'in emrini ilk gerçekleştiren ez-Zührî'dir. Ebû Bekr b. Hazm. derlediklerini göndermeden Halife vefat etmiştir. Neticede de Ibn Hazm'ın topladıkları kaybolmuştur. [54]
Emevî Halefesi Velid b. Yezid'in öldürülmesinden sonra, Mervan ailesi için ez-Zührî'nin yazdığı hadislerin kitablar halinde hayvanlarla taşındığı görülecek ve Zühri'nin tedvin konusundaki çalışmalarının boyutları hayranlık uyandıracaktır. [55]
Zührî'nin bu yazdıkları arasında sahabe kavilleri de bulunmaktaydı. Çünkü Zührî bunları da «Sünnet» içinde mütâlâa ediyordu. [56]
Tedvin, sünnet malzemesini herhangi bir ayırım sözft konusu olmaksızın ve yok olmaktan korumak maksadıyla yazılı olarak bir araya getirmek şeklinde gerçekleştirmiştir.
Tedvin, II. hicrî asrın ilk çeyreğinde bitmiş, tasnif dönemi onu takip etmiş.[57]

IV. Tasnıfu'l-Kutub

Tasnif, sınıflandırmak, aynı cinsten olan ya da aralarında bir araya getirilmelerini gerektiren ortaklıklar bulunan malzemeyi başkalarından ayırmak anlamındadır. Terim olarak, müdevven hadis malzemesi içinde yer alan hadisleri konularına göre ayırıp belli bâb veya bölümlerde toplamak demektir.
Bu «tasnifu'l-hadîs» ifadesiyle anlatılmak istenen durumdur. Ayrıca bir de kitabların belli bölüm ve bâblara ayrılmış malzemelerle oluşturulması vardır ki,işte bu da «Tasnıful-kütüb» olarak tanımlanmaktadır.
«Sahifeler» ve «cüz»ler şeklinde tutulmuş küçük yazılı hadis vesikalarının ve herhangi bir ayırıma gitmeden ilk kez tedvin çalışmaları sırasında yazıya geçirilmiş sünnet verilerinin yine hiçbir tasnif düşüncesine dayanmaksızın bir araya toplanması («tedvin») sonucu ortaya çıkan yığın halindeki hadislerin, kolaylıkla istifadeye sunulabilmesi «tasnîf»! gerekli kılmaktaydı.
Tasnîf, tedvin'den sistem, kapsam ve zaman olarak farklı olmasına rağmen onu tedvinle birlikte başlamış bir faaliyet olarak görmeye mâni bir hal de bulunmamaktadır. Ya da en azından kesin hatlarla bu iki faaliyeti ayrı zaman dilimlerine tahsis etmek pek kolay değildir. Gerçi musannef eserlerin ortaya çıkışı için en erken tarih olarak h. 120-130'lar gösterilmekte[58] ise de bu, tasnif çalışmalarının daha önceki yıllarda başlamış olduğunu düşünmeye mâm değildir. Zira musannef bir eserin hemen bir-iki yılda meydana getirildiğini kabul yerine, o günün şartları nazar-ı itibare, alınarak uzun yılların mahsulü olabileceğini düşünmek daha isabetli olacaktır.
Kaynakların biribirlerinden naklen verdikleri bilgiye göre Hicaz'da Abdülmelik b. Cureyc (150/767), Irak'ta Saîd b. Ebî Arûbe (156/773) ilk musannef müellifleridirler. Müsteşrik Goldziher, bu iki muhaddisin eserlerine sahip bulunmadığımız gerekçesi ile onların arz ve üslubîan hakkında hüküm verilemeyeceğini51 ileri sürmekte ve tedvin[59] tasnif dönemi ile birleştirerek ilk musannef hadis eserinin Buhâri'nin Sahih'i olduğunu iddia etmektedir. [60]Bugün artık «eserleri elde mevcut değildir» gibi bir gerekçeyi kabullenmek imkânı kalmamıştır. Zira anılan iki muhaddisler çağdaş olan Ma'mer b. Râşid (152/769)'in el-Câmi' i yazmaları ve basılmış haliyle elde mevcuttur. [61]«...Ma'mer b. Râşid'in el-Câmi'i, zamanımıza intikal etmiş olan hadis musannefâtının en eskisi olup devrinin hadis tasnifi ameliyyesi hakkında vazıh bir fikir verebilecek mâhiyettedir. [62]Zira «Yemen1 de Ma'mer b. Râşid, gerek gelişi-güzel bir şekilde ve gerekse muayyen bablar halinde bulunan süneni toplamıştır.[63]
Hatta Ma'mer b. Râşid'in hocası Hemmâm b. Münebbih (101/718)'in Saki-fesi ve talebesi Abdurrezzak b. Hemmâm (211/827)'ın el-Musannef i de elimizde bulunduğuna göre h. II. asırdaki tasnif faaliyetleri hakkında yeterli ipuçlarına sahib bulunmaktayız demektir. Binaenaleyh ilk musaneffeserin Buhârî (256/870)'nin Sahih 'i olduğu iddiası, önceki yüz yıllık tasnif çalışmalarını inkâr etmek anlamından başka hiçbir maksada hizmet etmemektedir. Bu yüzden de tasnifu'l-kütüb merhalesinin tedvin'den hemen sonra ortaya çıkmış ve fakat tedvin ile birlikte yürütülmüş bir çalışma dönemi olarak kabul ediyoruz.
Bu dönemde eser tasnif ettiği eski kaynaklarda yer alan âlimlerin eserlerinin günümüze kadar -çeşitli sebeplerle intikal etmemiş olmasının, hadis edebiyatı tarihi açısından pek büyük bir kayıp olduğu da bir gerçektir. Dünya kütüphanelerinde ve arşivlerde yapılacak ısrarlı ve dikkatli araştırmaların, bu ilk devir mahsulü hadis musannefâtından bazılarının bulunması mutlu sonucuna ulaşabileceği umudumuzu muhafaza etmekteyiz.
Müdevven hadis malzemesinin tasnifi belli usûllerle gerçekletirilmiştir. Şimdi bu usullerin genel karakterlerini ve kitab olarak hadis edebiyatına kazandırdıklarını tanıyalım.
Ancak burada bir noktaya işaret etmekte fayda vardır :
Hadisin intikal safhaları (ezber, kitabet, tedvin ve tasnif) arasında süre olarak en uzun dönem Tasniful-kütüb safhasına aittir. H. II. asrın büyük bir bölümü, Hadis Edebiyatının altın çağı III. asır ve orijinal hadis edebiyatı mahsûllerini son örneklerinin verildiği IV. asrın ilk yarısı bu safhaya ait kabul edilebilir.
Bu safhaları ve sonrasında oluşan durumu şöyle bir şekille göstermemiz mümkündür: [64]

Hadisin İntikal, Hadis Edebiyatının Oluşum Safhaları

Hadis

1- Hıfz (Ezber) Safhası
2- Kitabet (Yazıya geçirme) Safhası
3- Tedvin (Cem'u'l-ehâdîs) Safhası
4- Tasnîfu'l-kütüb Safhası
5- Sonraki Çalışmalar
a. Tasnif Dönemi eserleri üzerindeki ek çalışmalar
b. Hadis Usûlü Edebiyatı
c. Rical Edebiyatı
d. Şerh "Edebiyâti
e. Tahricte Kolaylık Sağlayan Eserler
İşte bütün bu merhalelerde ortaya çıkan ve günümüze kadar uzanan hadisle ilgili ilmî mahsûller «Hadis Edebiyâtı»nı oluşturmaktadır.
Şimdi bu edebiyatı, pratik ihtiyaçları göz önünde tutarak, meşhur ve muteber örnekleriyle ayrı ayrı tetkik edebiliriz.[65]

BİRİNCİ BÖLÜM

TASNİF DEVRİ HADÎS EDEBİYATI TASNİF DEVRÎ

Tasnif Sistemleri

Tasnif devrinde başlayıp süregelen iki ana tasnif sistemi görülmektedir. Bunlardan biri hadislerin, onları rivayet eden sahâbî râvilerin isimlerine göre sıralanması («âle'r-ricâl»), ikincisi de konularına göre («ale'l-ebvâb») tasnife tâbi tutulmasıdır.
Hiç kuşkusuz, tasnif sistemleri, musanniflerin amaçlarına uygun olarak ortaya çıkmışlardır. Musannif ve müelliflerin maksadlan ise, tabiî olarak farklılıklar arzedecektir. Biz burada bu ilişkiyi de dikkate alarak tasnif sistemlerine kısaca temas edeceğiz. [66]

Ale'r-ricâl Tasnif

Bu sistemde sahâbi râviler, muhtelif kriterlere göre sıralanır ve her birinden rivayet edilen hadisler, konulanna bakılmaksızın isimleri altına dercedi-lir.
Kriter olarak da sahâbilerin müsîüman olmakta kıdemi, Hz. Peygamber'e yakınlık derecesi gibi hususlar benimsenir. Meselâ, Ebû Davud et-Tayâlisi (204/819) ve Ahmed b. Hanbel (241/855)in Müsnedlerinde aşere-i mübeşşe-re'den ilk halife Ebû Bekr'in Müsned'i iîk sırayı alır.
Bu sistem, hadis metinlerini, olduğu gibi korumak, ricale ait rivayetleri bir arada tesbit ve hüküm istinbatı için bir araya toplamak maksadından kaynaklanmaktadır.
Müsnedlerden başka Mu'cemler de bu sisteme sahiptirler. Ancak mu'cemlerde, musannifin hocaları ya alfabetik, ya kabilelerine göre bir sıralamaya tâbi tutulmak suretiyle onların rivayet ettikleri hadisler ardarda verilir. et-Taberânî (360/971)'nin üç mu'cemi bu grubun en meşhur Örneğini teşkil eder.
Kabul etmek gerekir ki, bu sistemin, belli râvilerden ne kadar ve hangi hadislerin rivayet edilmiş olduğunu tesbit etmek kolaylığından başka araştırmacıya sağladığı bir imkân söz konusu değildir.[67] Bu sebeple de ale'r-ricâl sisteme sahip eserlere, dikkatle hazırlanmış mevzu fihristlerinin eklenmesi onlardan yararlanma imkânlarını arttıracaktır. Nitekim Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedleri ale'l-ebvâb sisteme

göre yeniden tertib ve tasnife tabi tutulmuşlardır. [68]

Ale'l-ebvâb Tasnif

Bu sistemde hadisler, râvilerine bakılmadan konularına göre taksim ve tasnife tabi tutulurlar. Herhangi bir konunun esas ve talî noktalarıyla îîgili hadisleri bir arada bulmak mümkün olur. Zaten bu sistemin temelinde yatan ana gaye, hadisleri delil oldukları konularda zikretmek ve onlar için birer bab" tahsis etmektir.
Bu sistemle meydana getirilmiş eserlerin genel adı Musannef dir.
Hemen işaret edelim ki, bilhassa Tasnif devri Edebiyatı içinde Abdurrez-zak b. Hemmâm (211/826) gibi musannıflann eserleri de bu genel adı taşımaktadırlar. [69]
Hadis edebiyatı türü içinde ilerideki sahifelerde tek tek tanıtacağımız Câmi'ler ve Sünen'ler ve bunlara bağlı olarak müstedrek, müstahrec zevâid v.s. gibi isimlerle meydana getirilmiş eserler de bu türe dahildirler.
Sistematik olarak, kolaylıkla yararlanma imkânı veren musannef türü, Hadis edebiyâtı'nm hakim sistemidir. [70]

Diğer Tasnif Sistemleri

îlk örneklerini Tasnif Devrinden itibaren gördüğümüz bu ikili temel tasnif sistemleri yanında, musanniflerin amaçlarına paralel olarak yeni bazı sistemler de geliştirilmiştir. Bu alanda ilk teşebbüs, bahis konusu iki sistemi karma olarak uygulamak, şeklinde görülmüştür. Ebû Yala (276/889) Müsned'inde[71] muhtelif fasıllara ayırdığı hadisleri, o fasıllar içinde râvi isimlerine göre sıralamıştır. Böylece ale'l-ebvâb sistem içinde ale'r-ricâl sistemi uygulamıştır.
Daha sonraları daha çok ale'r-ricâl sisteme yakın gözüken ale'l-ahruf (alfabetik) bir sisteme geçilerek hadisler ilk kelimelerine göre tasnif edilmişlerdir. Bunun en yaygın örneği Suyûtî (911/1505)'nin el-Câmi'u's-sağîr' i olmuştur.
Bu alfabetik sistemin Suyûtî' den önce ve fakat bölüm (kitab) isimlerine tatbikini İbnu'lrEsîr el-Cezerî (606/1209)'nin Câmi'ul-usû 1 adlı kıymetli eserinde görmekteyiz.
Ayrıca, derlediği hadisleri kaynaklarına göre bir sınıflandırmaya tabi tutarak, sünen tertibinde önce sıhah, sonra hısân diye yeni bir grublandırma ile kaydeden el-Beğavî' nin (516/1122) Mesâbîku's-sünne' sine de burada işaret etmek yerinde olacaktır.
Hadis edebiyatı içinde çok daha değişik amaçlara bağlı olarak değişik isim ve muhtevâde eserler de meydana getirilmiştir. Bunlar ilerideki sahifelerde özel bölümlerinde tanıtılacaktır. Bu sebeple burada onlara temas etmeyi gereksiz görmekteyiz. Ancak prensibi, Îbnu'l-Esîr el-Cezerî' nin dilinden belirtmekle yetiniyoruz: «Değişik amaçlar, değişik eserlerin ortaya çıkmasının gerçek sebebidir. [72]

I. Ale'r-Rical Tesnif Edilen Hadis Edebiyatı

Ale'r-ricâl tasnif edilen hadis edebiyatını müsnedler, Mu'cemler ve Etraf Kitapları teşkil etmektedir. Biz bunlardan ilk iki grubu meşhur örnekleriyle tanıtacağız. Etraf Kitaplarının dördüncü bölümde ayrıca ele alacağız.[73]

A. Müsnedler

Hadislerin tedvinini takip eden yıllarda, toplanan sünnet malzemesinin çeşitli tertiplerle kitaplarda değerlendirilmesi faaliyeti içinde vücud bulan eserlerden bir bölümü Müsned genel adını taşımaktadır. Bu ad, kitabın telif sisteminden ileri gelmektedir. Çünkü bu sistemde hadisler, konularına bakılmaksızın, sahâbî râvilerine göre ard arda sıralanırlar.
Bu tür eserlerin ilki olarak Ebû Dauud et-Tayâlisî (204/819)'nin Müsned' i bilinmekte ve eser matbu olarak elde mevcut bulunmaktadır. Et-Tayâlisî' den h. 297'de vefat eden Ebû Cafer Muhammed b. Abdillah e\-Hadramî' ye kadar birçok îslâm biîgini Müsned adını taşıyan eserler telif etmişlerdir.[74]
Müsnedlerin telif sebebi ve faydaları konusuda şu satırlara yer vermemiz yararlı olacaktır:
«Eskiden sahâbîler kesintisiz senedle rivayet edilen («müsned-muttasıl») hadislerini, Müsned adı verilen kitaplarda ale'r-ricâl tertip etmek pek faydalı idi. Zira müsned müelliflerinin amacı, «lâfızlarının ezberlenmesi ve ahkâm istinbâtı için hadisleri bir araya getirmek»ten ibaretti. Çünkü o zamanlar, hadisleri ezberlemeye karşı müslümanlarda fevkalâde bir istek ve arzu vardı. Meselâ biri kalkar, Kur'ân 'dan bir sûre ezberliyormuşçasına bir sahâbînin rivayetlerini («mesânîd») ezberlerdi. Çünkü onlar, ezbere itimat ederler ve hadislerin kitaplardaki yerlerini ve konularını da pek iyi bilirlerdi.[75]
Müsnedler ile Musannefler arasında ortaya çıkış açısından bir Öncelik sonralık tesbiti oldukça zordur. Elde mevcut verilere göre Musanneflerin daha önce telif edildiğini söylemek mümkün gözüküyorsa da -çünkü bir musannef eser olan Muvatta', h. 179'da vefat etmiş bulunan İmam Malik'te; ilk müsned de h. 204'te vefat etmiş olan et-Tayâlisî'ye aittir- bu iki tür eserin, hemen aynı yılların mahsûlü olduklarının düşünmeyede herhangi bir mani yoktur. Nitekim hadis tarihi yazarlarının konuya ait görüşleri de muhteliftir. [76] Hattâ Sıddîkî, müsnedlerin, menşe' bakımında en eski gözüktüklerini (H. E. Tarihi, s. 75) ve Goldziher'in de bu kanaatta olduğunu (H. E. Tarihi, s. 39) belirtmektedir.
Biz, belli bir devrede arkası kesilmiş olan Müsned türünden[77] iki meşhur eseri tanıtmak istiyoruz:[78]

1. et-Tayâlisi ve Müsned'i

Ebû Davud Süleyman b. Davud b. Cârud et-Tayâlisî 133/751'de Basra'da doğdu. 70 yaşını geçmişken aynı yerde 204/819'da vefat etti.
Abdurahman b. Mehdi (198/813) et-Tayalisî en güvenilir hadisçidir» der. Vekî' b. el-Cerrâh (197/812) da et-Tayalisî'nin ezberden 40.000 hadis rivayet ettiği söylenen bir ilim dağı olduğunu belirtir. [79] Bilhassa uzun hadisleri pek güzel hıfzetmiş olmakla ün yapmıştır. [80] Kâtip Çelebi (1067/1656) onu ilk müsned sahibi olduğunu kaydetmektedir. [81]

Müsned

et-Tayâlisî'nin Haydarâbâd'da 1321 tarihinde Dâiretu'1-maarif tarafından 33 X 24 cm. ebadında büyük boy olarak basılmış bulunan 362 sahifelik nüshası,[82] yazma aslına uygun olarak 11 cüz halinde ve 6 ana bölüm içinde[83]281 sahâbî[84] tarafından rivayet edilmiş toplam 2767 hadisi ihtiva etmektedir.
Eser bu haliyle (elde mevcut en eski yazma nüshası dahil) tam değildir. Bu noksanlık, eserin en eski nüshasının, basım sırasında ele geçmesi sonucu ve dikkatli bir araştırma neticesi tesbit edilmiştir. Matbu nüshanın 131. sahife sinde yer alan ifadesi ile
ifadesinin bir birini tutmaması üzerine ve Patna nüshasında birinci ibare nin sayfa sonunda, ikinci ibarenin ise bir başka sayfanın başında olduğunun görülmesi üzerine ve matbu nüshanın 119 sayfasında bulunan 4. cüz fihristinde kendilerine atıfta bulunulduğu halde aradan Abbas b. Abdülmuttalip, Fadl b. Abbas,Abdullah b. Cafer, Ka'b 6. Mâlik, Seleme b. el-Ekvâ, Seki b. Sa'd es-Sâidi, Muauiye b. Ebî Süfyân ve Amr b. el-Âs' a ait rivayetlerin düşmüş olduğu anlaşılmıştır. Bu nüshadan ve bu eksikliğin farkına varılmadan istinsah edilmiş bir nüshadan tab1 edildiği için matbu nüshanın 131. sayfasında mezkur ah-laşılmazlık yer almış bulunmaktadır. Ancak bu durum, kitabın son kısmına konulan 30 sayfalık tashih cetveli içinde 392. sayfada 1 nolu dipnotta açıklanmıştır. [85]
Müsned'i, «Minhâtu'l-ma'bûd ft tertibi Müsnedi't-Tayalisî Ebî Davud » adıyla iki cild halinde musannef tertibine koyan ve Ta'lîku'l-mahmûd alâ Minhâtul-ma'bûd isimli ta'lîkıyla birlikte neşreden Ahmed Abdurrahman el-Bennâ es-Sa'âtî, bahis konusu sekiz sahâbînin rivayetlerini Ahmed b. Han-bel'in Milsned' inden alarak tamamlamıştır. [86]Bu yüzden Minhâtu'l-ma'bûd' da hadis sayısı 2842'dir.
Tayâlisî'nin Müsned'i, Horasanlı bir hadisçi tarafından, özellikle Yunus b. Habîb'in, hocası Ebû Davud'dan yaptığı nakillerin Müsned şeklinde tertib edilmesiyle meydana getirilmiştir. [87]
Tertib kime ait olursa olsun, hadislerin dikkatli bir seçime tabi tutulduğuna eldeki mevcut hadis metinleri şehâdet etmektedir. Hadis metinlerinin neresinde şüphe edilmişse, gösterilmiştir. Bazan da hadisteki lafızların değişik okunuş şekilleri verilmiştir. Bazı kere de bazı hadis

otoritelerinin, metnin bir kısmı ile ilgin tereddütleri olduğu (bk. 77. hadis), fakat o devirde yaşayan başka otoritelere sorarak o şüpheyi gidermeye çalıştıkları (bk. 393. hadis) anlaşılmaktadır. Hadisin Hz. Peygamber'e ref i veya bir sahâbî1 de vakfı gibi iki ayrı rivayeti söz konusu ise, buna da işaret edilmiştir (bk. 794. hadis). Bazan da se-nedde geçen şahısların kimlikleri ile ilgili açıklamalara yer vermiştir (381. hadiste den sonra açıklaması gibi. Ayrıca bk. 2254. hadis).
Tayâlisî'nin Müsned'i h. VIII. asrakadar hüsn-i kabul görmüştür. Bu asırdan sonra şöhretini kaybettiği sanılmaktadır. Şu anda yazma nüshaları oldukça nâdir bulunmaktadır.[88]
Müsned'deki hadislerin başında «haddesenâ» diyen, Yunus b. Habib' tir. Kitabın kendisine izafe edildiği Ebû Davut et-Tayâlisî birinci isim olarak bütün senedlerde yer almaktadır.
ihtiva ettiği hadis sayısı bakımından Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin aşağı-yukarı 1/15'i kadar bir hacma sahiptir. [89]
Tayâlisi'nin Müsned'i, hadis kitablarırıin üçüncü tabakasına dahil eserler arasında yer almaktadır. [90]
Müsned üzerinde es-Saâtî'nin anılan eserinden başka bir çalışma bilinmemektedir. Ancak el-Ezher'de Ünat Hacer b. Süneymât tarafından Tarîkatu'l-îmâm et-Tayâlisî fi Müsnedihi ve'l-muvâzenetü beynehû ve beyne Müsnedi'l-tmâm Ahmed b. Hanbel adıyla 1979 yılında yapılmış bir doktora tezi bulunmaktadır.[91]

2. el-Humeydî ve el-Müsned'i

Ebû Bekir Abdullah b. ez-Zübeyr b. îsâ el-Humeydî el-Esedî (219/ 834), Mekkeli ilk müsned musannifidir. Süfyân b. Uyeyne'nin uzun yıllar talebeliğini yapmış, imam Buhârî'ye de hocalık etmiştir. eş-Şâfi'î'nin ders arkadaşıdır. Fıkıh ve hadis alanlarında Buhârî'yi en çok etkileyen el-Humeydî olmuştur. Sert bir mizaca sahip olan el-Humeydî, istemediği insanlara karşı ağır bir dil kullanmaktan kendisini alamazdı. Hadiste güvenilir bir imam ve hafız olan ve Şeyhu'l-harem diye de anılan eî-Humeydî, Mekke'de vefat etmiştir.[92]

el-Müsned

Hadis edebiyatında genel ifadesiyle "aîe'r-ricâl", özel anlamıyla alâ esmâi's-sahâbe tasnife tâbi tutulan müsned' lerin ilk örneklerinden olan el-Müsned, [93]el-Humeydî'nin en meşhur ve günümüze ulaşan yegane eseridir[94] Hz. Ebû Bekr'in rivâyetleriyle başlayan[95] ve 11 cüzden teşekkül eden eî-Müs-ned, diğer halifeler, Hz. Talha hariç diğer aşere-i mübeşşereye dahil ashâb, Ebû Zerr, Selman, Bilal, Hz. Aişe ve diğer hanımlar, Ensann erkeklerinin rivayetleri... şeklinde, 1-249 rakamları arasında değişen hadisleri ihtiva etmektedir. En son kısımda Ebû Hureyre, Enes b. Malik ve Câbirb. Abdiliah'ın rivayetleri yer almaktadır. Toplam 179 sahâbiye ait olan rivayetlerin büyük bir bölümü mer-fu, çok az kısmı sahâbî veya tabi'î sözüdür. 1300 hadisin 1390 rivayeti Ehâdîsu Fülan ara başlıkları altında yer almış bulunmaktadır.
el-Müsned, bize Ebû Ali Bişr b. Musa(288/901)mn rivayeti olarak ulaşmıştır. Diğer râvilerin rivayet ettiği nüshalar günümüze gelememiştir. Yani el-Müsned'de "Haddesenâ" diyen Bişr b. Musa'dır.
el-Müsned, Habiburrahman el-A'zamî'nin tahkik ve ta'likıyla ilk kez 1382'de Hindistanda iki cild olarak basılmıştır. el-A'zamî, eserden kolay ve süratle istifade edilebilmesi için, hadisleri konularına göre listelemiş, hadislerde geçen şahis, yer ve kabile isimlerinin de indeksini vermiştir el-Müsned'de rivayetleri bulunan 179 sahabinin isimlerinin alfabetik bir listesinin esere konulmamış olması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. eî-Humeydî'nin el-Müsned'inin kütüb-i sitteye zevâid'i, îbn Hacer el-As-kalânî'nin el-Metâlibu'l-âliyel[96]sinde yer almaktadır. el-Müsned üzerinde yapılmış başkaca bir çalışma şimdilik tarafımızdan tesbit edilebilmiş değildir.
Yusuf Abdurrahman el-Maraşh tarafından Miisned'in hadisleriyle ilgili bir fihrist hazırlanmış ve Beyrut'ta 1987 yılında neşredilmiştir.[97]

3. Ahmed b. Hanbel ve Müsned'i

Ahmed b. Hanbel Şeyban Kabilesine mensuptur. Nesebi Nizâr b. Ma'd b. Adnan'da Hz. Peygamber (s.a.)'in nesebi ile birleşir. 164'de Bağdat'da doğmuştur. Abbasiler'in en parlak döneminde Bağdat'ta yetişmiştir. Babası, çok küçükken öldüğü için yetim olarak, çocuk denecek yaşta ilim tahsiline başlamıştır. Önce, Ebû Yusuf un ilim meclislerine devam etmiş, sonradan Bağdat mu-haddislerinden Hüşeym b. Beşir'in ders halkasına dâhil olmuştur.
Ahmed b. Hanbel, ilim yolculuklarına h. 186 yılında başlamıştır. Önce Basra'ya, sonraları Küfe, Vâsıt ve Mekke gibi büyük şehirlere gitmiştir. O, Mekke'de îmam Şafiî'nin derslerine devam etmiştir. 198 yılında haccetmek için Mekke'ye oradan da Abdurrezzak es-San'ânî'den hadis almak için yaya olarak Yemen'e gitmiştir.
Ahmed b. Hanbel, yolculukları sırasında kendi el emeği ile geçinmiş, yük taşımış, kendisini seven hocalarından bile maddî yardım kabul etmemiştir. Kırk yaşlarında iken h. 204 yılında Bağdatta ders okutmaya başlamış ve büyük takdir toplamıştır. Kendisinden hadis nakledenler arasında Buhârî, Müslim, Ebû Davud gibi meşhur hadîs imamları ve iki oğlu Abdullah ile Salih bulunmaktadır.
Halife Me'mun devrinde Kur'ân'ın mahlûkiyeti meselesi dolayısıyla ortaya çıkan mıhne'den, Ahmed b. Hanbel payına düşeni göğüslemekte tereddüt göstermedi. O, bu konudaki halifenin emirlerin karşı çıktı. Sünniliğin savunmasını yaptı. Bunlara karşı da 18 ay hapiste yattı. 150 vazifeli tarafından kır-başlandi, bileği kırıldı. Ağır şekilde yaralandı. Fakat asla vicdan nezâhetini kaybetmedi. Bişr b. el-Hâris, «Allah, Ahmed'i saf altın olarak çıktığı bir ateşe atü»der. O, kendisine işkence edenler aleyhinde bulunmadı, onları bağışladı.[98]
Ahmed b. Hanbel, hapisten çıktıktan sonra 8 sene kadar yaşadı 77 yaşlarında iken h. 241'in Rebiu'I-evvel ayında vefat etti. Vefati büyük üzüntü sebebi oldu. 60.000-250.000 arasında rakkamlarla ifade edilen bir cemaat, cenaze namazına iştirak etmiştir. Vefatı günü 20.000 kişinin müslüman olduğu rivayet edilmiştir. [99]

Müsned

700'den fazla (el-Albânî'nin fihristine göre 904) sahâbi'den nakledilen 30.000'i aşkın, 40.000'e yakın hadisleri ihtiva eden Müsned , Ahmed b. Han-beî'in baş eseri olduğu kadar Müsned türünün de en meşhurudur. Muvatta'lar-dan nasıl îmam Malik'in Muvatta'ı meşhur olmuş ve bize kadar gelmişse, müs-nedlerden de en yaygın ve meşhur olarak bize kadar intikal etmiş olanı Ahmed b. Hanbel'inki olmuştur. Bu konuda Allah Teâlânın bu iki büyük imama olan nimeti ve lûtfu açıkça görülmektedir.
Müsned'de yer alan sahâbîler, önce İslâm olmaktaki önceliklerine, sonra aşiret durumlarına göre, daha sonra yerleştikleri şehirlere göre sıralanmışlardır, tik müsnedler aşere-i mübeşşere'ye ve onlara yakın ashaba aitir. Sonra ehl-i beyt ve Benû Hâşim müsnedleri gelir, bunları Mekkeîî'lerin, Medine-li'lerin, Şamlı'ların, Basrah'Ian, ÜmmehâtTi mü'minin ve Öteki kadın sahâbi-lerin, müsnedleri takib eder, en sonunda da «ismi müphem bazı sahâbîîer»in müsnedleri yer alır.
Müsned, ilk hadis sahifelerini de ihtiva eder. Hemmam b. Münebbih'in sa-hifesi (II, 312-319), Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın Sahife-i sâdıka'sının yarıya yakın kısmı (II, 158-227), Semure b. Cündüb Sahifesinin.çoğu hadisleri (V, 7-32) ve Ebû Seleme sahifesi (IV, 305-306) Müsned'in ihtiva ettiği sahifelerdendir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 337 sülâsî rivayet vardır.
Ahmed b. Hanbel, Müsned'i, 200-228 yıllan arasında telif etmiştir. Bizzat kendisi oğullan Abdullah ile Salih'e ve amcası oğlu Hanbel b. İshak'a kıraat etmiştir. O, Müsned'i, 750.000 hadisten seçerek meydana getirmiştir.
Elimizdeki Müsned nüshalan, oğlu Ebû Abdirrahman Abdullah b. ahmed b. Hanbel 'in rivayet ettiği nüshanın Ebû Bekr Ahmed b. Ca'fer el-Katî'î (368/978) tarafından yapılan rivayetidir. Gerek Abduiah b. Ahmed b. Hanbel, gerekse râvîsi Ahmed b. Ca'fer el-Katî'î Müsned'e bazı ilâveler yapmışlardır. Katî'î'nin ilâveleri azdır.[100]
Sıddıkî'ye göre İbn Hanbel'in bu büyük eseri telif gayesi; ne tümüyle sahih hadisleri toplamak, ne de özel bir konuyla ilgili hadisleri bir araya toplamak ve ne de belli bir İslâm Mezhebini destekleyen hadislerden bir mecmua oluşturmaktır. Onun gayesi, sahih olduğu kendisince isbat edilebilecek olan ve kendi devri için, münâkaşalarda esas vazifesini görebilecek bütün hadisleri bir araya getirmektir. Nitekim O, «Bu kitabı bir rehber olarak hazırladım, Uz. Peygamberin sünnetinde ihtilaf edenler ona müracat ederler » demiştir (Talâi'u'l-Müsned, s. 22).
Ahmed b. Hanbel, Müsned'e aldığı bütün hadislerin «Sahih» olduğunu iddia etmiş değildir. Ölüm döşeğindeyken bile O, Müsned'den bir hadisin çıkanl-masını oğlundan istemiştir. [101] Bu onun, eseri hakkında daimî bir tetkik ve araştırma yaptığını gösterir, yoksa onun Sıddıki'nin ifade ettiği gibi «eserinin bütün muhtevasının sahih olduğundan emin olmadığını»[102] değil!... Zira ilimde araştırma süreklidir; emin olunsun olunmasın netice değişmez...

Ahmed b. Hanbel, Müsned'e sırasıyla
a. Zabt ve adalet vasıfları ile tanınan râvîlerin hadislerini
b.Yalancılığı duyulmamış, dînî konularda hakkında şüphe edilmeyen mestur râvîlerin, birinci grup râvîlerin rivayetlerine ters düşmeyen hadislerini almıştır.
O, böylece ihtiyata tam riâyet etmiştir. Zira O bu tavrı ile, bir taraftan sadık olabileceği için mestur râvîlerin, öte yandan «bazı şeyleri hatırında tutabileceği için de hıfzı zayıf râvîlerin hadislerini terketmemiştir. Bu iki grup râvînin hadislerinden, adalet ve zabtı tam olan râvîlerin rivâyetleriyle çatışmayanlarım Müsned'e almış olması onun tam bir ihtiyat tavrına sahip olduğunu göstermektedir. O, oğluna hitaben «hadis usûlümü bilirsin : aynı konuda zıddına sahih bir hadis bulunmadıkça, zayıf hadislere karşı çıkmamışırndır.»[103] demiştir.
Bu sözlerden onun «Sahih» ve «sahih olması muhtemel» hadisleri Müs-ned'ine aldığı neticesi çıkarılabilir.
Ebu'l-Ferec Îbnu'l-Cevzî, Hanbelî olmasına rağmen mezheb imamının kitabı Müsned'de, 15 tane uydurma hadis olduğunu belirtmektedir. Bu, aslında Müsned'in değerine bir zarar vermez. Zira 40.000'e yakın hadis içinde 15 kadarının böyle bir ithama uğraması, aslında Müsned'in değerini gösterir.
İbn Hacer el-Askalânî (852/1448), Müsned'de mevzu hadis olduğu iddiasını, el-Kaulu'l-müsedded fi'z-zebb ani'l Müsnedi li'l-îmam Ahmed adlı eserinde çürütmüştür. îbn Hacer bu kitabım şu gerekçe ile yazmıştır : (bk. Tec.Trc. I, 266-267). İbn Hacer bu eserinde, 24 hadisi inceleme konusu yapmıştır. Mu-hammed Sıbgatullah el-Midrâsî de «Zeylu Kavli'l-müsedded» adıyla kaleme aldığı eserinde 22 hadisi incelemiştir. Her iki eser de Haydarâbâd'da 1319'da basılmıştır. [104]
îmam Ahmed b. Hanbel Müsned'e aldığı hadislerde pek titiz ve dikkatli davranmıştır. Farklı rivayetleri, hatta bu farklılık bir kelimede veya rivayet si-galannda bile olsa derhal hadisi senediyle birlikte yeniden vermiştir. Meselâ, «İmam» ve «Emir» kelimeleri farkını (Müsned- II, 252-253); «ve» ve «ev» kelimeleri değişti diye iki ayrı rivayeti de (III, 202) vermiştir. Müsned II, 179'da «had-desenâ el-Leysu»ve «ani'l-Leys» değişikliği oldu diye sırf bu değişiklikten ötürü aynı senedi tekrar etmiştir. O, bir başka hadiste de dleyhi, aleyhi » farkını (VI, 101); bir başkasında ise «li uhrâhâ » ve «6i uhrâhâ » farkını (III, 201) belirtmiştir. [105]
Aslında Ahmed b. Hanbel'in metodu, aynı senedle peşpeşe gelen iki aya da daha fazla hadisi, senedi başta bir kere verdikten sonra öteki hadisleri «Kale Ebu'l-Kaasım» veya «Kaale Rasûlullah» diye vermektir. Hemmâm b. Müneb-bih'in sahifesi bunun en güzel misalini teşkil eder.[106]
İsnad'da değişiklik varsa, bu değişiklik isnadın neresinde olursa olsun, senedi bütünüyle tekrar eder. Bunun misalleri Abdullah b. Amr'm Sahîfe-i Sâdı-kası hadislerinin rivayetinde açıkça görülür. [107]
Şuna da işaret edelim ki, sahihaynda rivayeti bulunan 200 sahâbî'nin rivayeti Müsned'de bulunmamaktadır. (Tec. Trc. I, 266). Bu da Müsned'in, bütün sahâbîlerin rivayetlerini ihtiva etmediğini gösterir.[108]

Müsned'in Rivayet şekli

Elimizdeki Müsned'i Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'dan Ahmed b. Ca'fer el-Katî'î (368/978) rivayet etmiştir. Katı î, Abdullah'tan naklettiği hadisleri için; (haddesenâ Abdullah : Bize Abdullah tahdîs etti) terimini kullanır.
Abdullah ise;
a. Haddesenî ebî : Bana babam rivayet etti, der. Bu, semâ'a delalet eder.
b. Haddesenî ebî min kitâbihi : Bana babam yazılı metninden okuyarak tahdis etti,
c. «Kara'til ala ebî: Babama okudum » der. Bu, arz usulüyle hadisi aldığım gösterir. Bazan da «Kara'tü ala ebî min hahunâ : Buradan itibaren babama okudum» der.
d. Vecedtü hâze'l-hadîse min kitabi ebî: Bu hadisi babama ait yazılı metinde buldum. (1,466). Bu, vicâde yoluyla hadisi elde ettiğini gösterir.
Bazı hadislerde de «semi'tühü minhu : Aynı zamanda kendisinden de dinledim» der Özetleyecek olursak, bütün bunlar Abdullah'ın, Müsned'i babasından :
a. Çoğunlukla sema',
b. Kısmen arz,
c. Kısmen de vicâde,
d. Bazı rivayetleri sema'-arz,
e. Bazılarını da sema'-vicâde, yollarıyla alıp rivayet ettiğini gösterir.
Müsned, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dâhildir.[109]
Müsned'in Baskıları ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar
Müsned'in başlangıçtan beri büyük bir ilgi gördüğü, onun günümüze kadar gelebilmiş olmasından bellidir. Bir çok yazmaları., dünya kütüphanelerinde mevcuttur. Onun baskısı ilk olarak 1313 yılında Kahire (Bulak) 'de 6 büyük cild halinde yapılmıştır. Hurufatı küçük ve sayfalar oldukça sıkışıktır. Bu baskının kenarında «Müntehabu Kenzi'l-ummâl» kitabı yer almaktadır.
Ahmed Muhammed Şâkir, bu baskıyı esas alarak hadisleri numaralamak suretiyle tahkikli modern bir baskısını yapmaya başlamıştır. Merhum, hadis isnadlarını göstermek üzere dipnotlar koymuş neşrettiği her cild (cüz) için, konularına göre tertibîenmiş hadis numaralarını gösterir bir de indeks eklemiştir. Bu baskıda hadislerin 1313 baskısındaki sayfalarına da işaret edilmiştir. Ne varki, Talâiu Musned adını taşıyan çok kıymetli bir girişi de ihtiva eden bu baskı A. M. Şakir'in vefatı üzerine yarım kalmıştır. Basılan kısım II. cild'den Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi başlarına kadardır.
Nâsıruddin el-Albânî, Müsned'de hadisleri bulunan sahâbilere dair bir fihrist yapmıştır. Bu fihrist Müsned'in Beyrut baskısının baş tarafına konulmuştur.
Müsned üzerinde yapılan asıl önemli çalışma, onun musannef tertibine konulmasıdır. Bu sahada ilk çalışmayı îbn ZenkânAli b. Hüseyin, h. VIII. asırda yapmıştır. Eserinin adı, «el-Kevâkibu'd-derârî fi tertîbî Müsnedi'l-îmam Ahmedalâ-ebuâbi'l-Buhârî.[110]
Ahmed Abdurrahman es-Sâ'âtî, Müsned'in hadislerini konularına göre, senedsiz olarak (sadece sahâbi isimlerini vermek suretiyle) yeni bir tertibe koymuştur. Müsned'in tamamını 7 bölüme ayırmış ve bunların her birine kitab ismini vermiş, her kitabı da kendi içinde bir takım bâblara ayırmıştır. Bu yeni esere «el-Fethıt'r-rabbânî li tertibi Müsnedi'l-îmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî» adını vermiştir.
Sâ'âtî, daha sonra bu eserine, «Bulûğu'l-emânî min esrarı 1-FetKi'r-rabbâ-nî » adıyla bir de şerh azmıştır. Bu şerhte hadislerin senedlerini de zikretmiştir. Her iki eser bir arada basılmış bulunmaktadır.
«Bulûğu'l-emânî»den başka Müsned'e yapılmış herhangi bir şerh çalışması bilinmemektedir.
Hafız Ebu Musa el-Medînî (581/1185)'nin Hasâisu'l-Müsned'i ile Şem-süddin Ebu'l-hayr Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (833/1429)'mn «el Mıs'adu'l-ahmed fi hatm-i Müsnedi'l-îmam Ahmed » adlı risaleleri Ahmed b. Hanbeî ve Müsned'ini muhtelif yönleriyle tanıtmak için kaleme alınmışlardır. [111]
Müsned'in çok değişik çalışmalara kaynaklık ettiği Sıddîkî tarafından gösterilmiş bulunmaktadır. [112]

B. Mu'cemler (el-Me'âcim)

Hadîs Edebiyatı mahsuleri içinde ale'r-ricâl sistemle yazılmış eserlerin ikinci grubunu Mu'cem genel adıyla anılan kitablar meydana getirmektedir. Hadisçiler, hadislerin, sahabe, şuyuh veya beldeler'e göre, çoğu kere alfabetik olarak sıralandığı eserlere[113] mu'cem derler.
Aslında Müsned özellliği taşımasına rağmen, Mu'cemlerin de kendilerine ait hususiyetleri ile hadis edebiyatı içinde başlangıçtan beri yer aldıkları bir gerçektir. Bunların uzunca bir listesi ve kısa kısa tanıtımları Kettânî tarafından verilmiştir.[114]

1. Et-Taberânî Ve Üç Mu'cemi («El-Meâcimü's-Selâse»)

Mu'cemlerin en meşhuru, hiç şüphesiz, daha çok nisbesi ile ünlü ebu'l-Ka-sım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüp et-Taberânî (360/971)'ye ait olan üç (kebîr, evsat ve sağır) mu'cemdir.
et-Taberânî, ömrünün ilk otuz yılını hadis tahsili için Suriye, Mısır, Arabistan ve İran'daki ilim merkezlerini gezerek geçirmiş binden fazla hocadan[115] hadis almış ve îsfehan'da yerleşerek yüz yaşında vefat edinceye kadar hadis öğretimiyle ve kitap telifiyle meşgul olmuştur.

Eserlerinin listesi[116] onun hadis il-mindeki yerinin ve gayretlerinin belgesidir.
Hadis edebiyatı arasında Mu'cem denilince Taberânî'nin sırasıyla üç mu'cemi akla gelir. Onun adı bu derece eseriyle bilikte anılır olmuştur.
a. el-Mu'cemu'l-kebîr (fi esâmi's-sahâbe)
et-Taberânî (360/971)'ye ait eserlerin en büyüğü olan el-mu'cemu'1-kebîr, aşere-i mübeşşereden başlamak üzere, kadın olsun erkek olsun, Hz. Peygamber'den hadis rivayet ettiği müellife ulaşan sâhâbîlerin alfabetik olarak sıralanması[117] suretiyle meydana getirilmiştir. Sadece Ebû Hureyre'nin hadislerini -müstakil bir kitap olarak telif ettiği için- el-Mu'cemu'1-kebîr'e almamıştır. [118]
Eserin hacmi 12 cild, [119]200 cüz[120] gibi değişik ifâde ve rakkamlarla, ihtiva ettiği hadis sayısı da 25.000, [121]60.000[122] gibi oldukça farklı sayılarla belirtilmektedir.
Mutlak olarak «Mucem» denilince Taberânî'nin bu eseri kasdedilmiş sayı Eğer diğer mu'cemler maksud ise, o açıkça söylenir.[123]
Müellif bizzat kendisi, her sahâbiden 1, 2 veya duruma göre 3 veya daha fazla hadis aldığını, mukıllûn'dan olanların ise, bütün rivayetlerinin verdiğini- ashabın mensup oldukları kabileleri esas alan bir mu'cem daha telif edeceğini önsözünde belirtmektedir. [124]
el-Mu'cemu'1-kebîr'in basılmış olan cildleri[125]gözden geçirildiği zaman, Taberânî'nin, sahâbilerin nisbesi, vasfı ve yaşı («sinn») hakkındaki rivayetlere yer verdikten sonra, Hz. Peygamberden rivayet ettikleri hadislerden örnekler sıralamakta olduğu görülmektedir. Bazan bir sahâbînin hadislerinin konularına da -musanneflerde olduğu gibi- bâb başlığı koymak suretiyle işaret ettiği müşahede olunmaktadır. Meselâ 1. cildin 107, 119,133,144,152,157,161,182, 187 196 ve 200. sahifelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ancak bu uygulama, sonraki sahife ve ciltlerde devam etmemektedir. Zaman zaman da bir sahâbîden hadis rivayet etmiş öteki sahâbî ve tabiî ve etbau't-tâbiîlerin rivayetlerine yer verir (bk. I, 318-353)
el-Mu'cemu'l-kebîr'in Baskısı ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar
Günümüze kadar tab' imkanına kavuşamamış olan el-Mu'cemu'l-kebîr[126] nihayet Irak Evkaf Vezâreti tarafından Hamdi Abdülmecid es-Silefı'nin tahkik ve tahrici ile 1978-1983 yılları arasında 25 cilt halinde neşredilmiştir. [127]
el-Mu'cemu'1-kebîr'in bu yegane baskısı, Ebû Bekr b. Ali el-Ensârî el-Beh-nesî'nin 728 h. istinsah tarihli nüshasından gerçekleştirilmiştir. [128]
Bu baskıya, Taberânî'ye ait olan ve 4 cüzden oluşan el-Ehâdisu't-tıvâl risalesi de ilâve edilmiş bulunmaktadır. [129]
Ayrıca Ebû Zekeriyya Yahya b. Mende (511/1117)'nin Taberânî hakkında da kaleme almış olduğu «Cüz'ün fıhi zikru Ebi'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b.Eyyûb et-Taberânî » adım taşıyan risalesi de Es'ad Efendi Kütüphanesindeki 2431 nolu nüsha esas alınarak ilâve edilmiş bulunmaktadır.[130] Eseri yayına hazırlayan es-Silefî, Tâberânî ve eserleri hakkında tanıtıcı bir tetkik yazısını son cildde vereceği va'dini[131] İbn Mende'ye ait bu risale ile yerine getirmiş olmaktadır. Zira kendisine ait ayrıca bir tanıtma yazısı bulunmamaktadır.
Öte yandan Kettânî, el-Mu'cemu'1-kebîr'in el-Emir Alaeddin ebu'l-Hasen Ali el-Hanefî tarafından ale'l-ebvâb olarak düzenlenmiş olduğunu kaydetmektedir. [132]
el-Mu'cemu'1-kebîr'in Kütübü's-sitte'den fazla olarak ihtiva ettiği hadisler («zevâid»), Nureddin el-Heysemî'nin «Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid » adlı eserinde bulunmaktadır.
b. el-Mu'cemu'l-evsat (fi garaibi şuyûhih)
Altı ciltlik[133] büyük bir hacme sahip olan bu ikinci orta mu'cem, Ta-berânî'nin, şeyhlerini alfabetik olarak sıralamasıyla meydana getirdiği eseridir. İki bine yakın[134] olduğu belirtilen hocalarının nâdir rivayetlerinden[135] otuz bin hadisi[136]ihtiva etmektedir.
Tâberânî bu eseri için «o benim ruhumdur» der. Ancak hadislerin bir kısmının zayıf olduğu da bir gerçektir. [137]

Kitabın kısa bir tanıtmasını yapan Sıddîkî, hocaları ve ihtiva ettiği hadis sayısı ile ilgili rakamlara iltifat etmemiştir.
Eser Mahmud et-Tahhan'ın tahkiki ile neşrolunmaktadır. [138]
c. el-Mu'cemu's-sağîr
Hocalarından bin tanesinin genellikle birer hadisini ihtiva eden bu küçük mu'ceminde müellif, kendilerinden hadis naklettiği hocalarının isimlarini[139] alfabetik sıra içinde vermektedir. Eserin sonuna doğru bazan bir hocadan iki veya daha fazla hadis naklettiği de görülmektedir.
Eserin iki cüz halinde ikinci baskısı Medine'de,!968'de gerçekleştirmiştir. [140] (Yazma nüshaları için bk. GAS. I, 196, Târihu't-türâsil-arabî, I, 318). et-Taberânî'nin eserleri, hadis kitaplarının üçüncü tabakasına dahildir. [141]

2. Öteki Mu'cemler

et-Taberânî'nin üç mu'ceminden başka, birçok İslâm bilginine ait, [142] sahabe, şuyûh ve beldeleri konu alan mu'cem adıyla te'lif edilmiş eserler bulunmaktadır.
Ulemânın, kendi hocalarına («şuyûh») karşı besledikleri derin saygının bir çeşit göstergesi olarak da yorumlanabilecek olan MU'CEM türü genellikle alfabetik bir sisteme sahiptir. Çünkü, mu'cemlerin te'lifinde Ahmed-Muhammed isimlerini öne almak, sonra öteki hocaları alfabetik sıraya göre sıralamak muhaddislerin usûlüdür. [143]
Mu'cemler ile müsnedler aynı sisteme sahip olmalarına rağmen, uygulamaya esas aldıkları nokta açısından aralarında bir fark gözükmektedir. O da şudur: Müsnedler, sahâbîleri alfabetik sıraya koyup rivayetlerini verirken; mu'cemler, buna ilaveten, müellifin, kendi hocalarını alfabetik sıraya koyması («mu'cemu's-şuyûh») ile de oluşurlar. Yani birincisi senedin müntehâsını esas alırken, öteki ibtidâsını esas alabilmektedir.
Bu sebeple mu'cemlerden yararlanırken, belirtilen bu Özellik göz önünde bulundurulmalıdır.[144]

II. Ale'l-Ebvâb Tasnif Edîlen Hadis Edebiyatı

Bu başlık altında 'ale'l-ebvâb tasnif edilen rhusannef, câmî ve sünen'ler-den meşhur, mütedâuil ve muteber örnekler tanıtmaya çalışacağız.
Tasnif açısından aynı niteliğe sahip olmasına rağmen, «tasnif devri eserlerine dayalı» litaratürü ise, bir sonraki bölümde tanıtacağız.. [145]

A. Musannefler

Hadisleri konularına göre ihtiva eden eserlerin genelde musannef adıyla anıldığını yukarıda belirtmiştik. Kütüb-i Sitte ile en mükemmel örneklerini veren musannef türü eserler sistematik hadis koleksiyonları 'm meydana getirirler.
Bu türe, Cami', Sünen, Musannef, Müstedrek, Müstahreç ve Zevâid isimleriyle bilinen kitablar dahildir. Bu eserler, en meşhur ve mütedâvil Örnekleriyle ileriki sahifelerde tanıtılacaktır. Burada sadece, Camiler, Sünenler ve Musannef lerin genel karakterlerine ve üç grup eserin temel farklılıklarına birer cümle ile işaret etmekle yetineceğiz.
Camiler, «bütün dinî konularla ilgili hadisleri toplayan en kapsamlı» eserlerdir.
Sönenler ise, taharetten vasiyyete kadar bütün fikhî konulara ait merfû hadisleri ihtiva eden fıkıh kitabları tertibindeki hadis kitablarıdır.
Musannefler de sünenlerdeki merfu' hadislere ilâveten mevkuf ve maktu' hadisleri de ihtiva eden eserlerdir.
Hemen işaret edelim ki Musannef, Cami1 ve Sünen hem bir tasnif usûlünün hem de özel bazı eserlerin adı olarak kullanılmaktadır. Bu üç guruba giren eserleri tanıttıktan sonra, muhtevaları arasındaki mukayeseyi bir örnekle ayrıca göstermeye çalışacağız.
Şimdi, Tasnîfu'l-kütüb döneminin ilk bölümüne ait kabul edebileceğimiz musannef türü iki eseri ele almak istiyoruz. [146]

1. İmam Mâlik ve el-Muvatta

Yemen'den Medine'ye göçmüş ve ferdlerinin bir çoğu ilimle meşgul olan bir aileye mensup bulunan tmam Mâlik h. 93 yılında Medine'de doğmuştur. Künyesi Ebû Abdillah 'tır. Etbâu't-tâibün' dendir.
İmam Mâlik, Abdulah b. Ömer'in azadlısı Nâfı'den îbn Ömer' in rivayetlerini, sahâbîlerin amellerini, özellikle Hz. Ömer 'in tatbikatını öğrenmiştir.
îmam Mâlik, hadis ve rivayet, fıkıh ve re'y ilimlerini tahsil etti. Elli yıl kadar süren hocalık hayatında da hadis dersleri ve vuku' bulmuş olaylarla ilgili görüş beyânı («fetva») olmak üzere iki ayrı ilmî faaliyeti sürdürmüştür.
İmam Mâlik, ders süresince tek şekilde oturur, ayakta hadis rivayetinden hoşlanmazdı. Hadis dersi için özel hazırlık yapardı. Yıkanır, güzel kokular sürünür, temiz ve yeni elbileseler giyer, huşu' ve vekar ile otururdu. Ders süresince güzel kokulu öd ağacı (buhur) yaktırırdı.

İmam Mâlik, hükümdarın Muvatta ı tek kitap olarak uygulamaya koyma teklifini, «bizim muttali olmadığımız hususlara başkaları muttali olmuş ve onları bir araya getirmiş olabilirler [147] diyerek reddetmiştir.
O, h. 179/795 yılında 85 yaşlarındayken Medine'de vefat etmiştir. [148]
el-Muvatta'
Ömer b. Abdilaziz (101/719) tarafından başlatılan tedvin faaliyeti; İslâm Ülkesinin hemen her yöresinde büyük bir ilgi görmüştür. Mekke'de İbn Cüreyc (150/767), Mezopotamya 'daSald b. Ebî Arûbe (157/773). Suriye'de el-Evzâî (159/775), Medine'de Muhammed b. Abdirrahman (159/775) Kûfe'de Zaide b. Kudâme (160/776) ve Süfyân es-Sevrî (161/777) ve Basra'da Hammâd b. Seleme (165/781) bu faaliyeti sürdürenlerin en meşhurlarıdır.
Ünlü bibliyograf İbnu'n Nedim (385/995)'in, fıkıh kitabları gibi bölümler ihtiva eden «sünnet hakkında eserler » diye tanımlamaya çalıştığı, adı geçen ulemâya ait eserler maalesef bize kadar ulaşabilmiş değildir. İbnu'n-Nedim'in verdiği bu bilgiler, İmam Mâlik 'in Muvatta'ı ile belli bir şekil kazanmaktadır. Muvatta, kendisinden önceki hadis edebiyatının tertib ve muhtevasını bize -tam olmasa bile yaklaşık olarak- yansıtan kitab olma özelliğini taşımaktadır.
İmam Mâlik, hadise olan saygısı dolayısıyla, hadisleri kabulde ihtiyatı elden bırakmamış, olabildiğince titiz davranmıştır. Hatta onun Peygamber Mescidinin direklerini işaret ederek şöyle dediği bilinmektedir : «Şu sütunlar dibinde, «Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu» diyen yetmiş kişiye rastladım. Bunların hiçbirinden bir şey almadım. Bunlar belki, beytu'l-mâl kendilerine emanet edilecek kadar emin kişilerdi. Fakat onların hiçbiri buna (hadis almaya) ehil değildi. »
İmam Mâlik, Muvatta'ı önceleri 10.000 hadisten meydana getirmişti, eserini her sene yeniden gözden geçiriyor ve bazı hadisleri çıkarıyordu. Sonunda da elimizdeki 1720 rivayeti ihtiva eden Muvatta kalmıştır. Muvatta şârihi Zürkânî (1122/1710) bu rakamı şöyle sınıflandırır :
600'ü müsned («merfu»), 222'si mursel, 613'ü mevkuf, 285ri maktu'dur.
Bu taksimde de görüldüğü gibi İmam Mâlik, önce Hz. Peygamber'den gelen hadisleri, sonra ashâb'dan gelenleri, daha sonra da tâbiûn'dan gelen âsâr'ı zikretmektedir. En sonunda da kendi re'yini belirtmektedir.[149]
Burada şuna da işaret edelim ki, İmam Mâlik, Medine dışına çıkmadığı için görüşlerini tercih ettiği ashab ve tâbiûn'un hemen hepsi Medineli zevattır.
Muvatta, Concordance'a göre 61 kitaptan müteşekkildir. Bu kitabların 8'i birer babtan oluşur. Bir o kadarı da ikişer babtan meydana gelir. Keza bazı bâblarda sadece bir hadis bulunmaktadır. En son kitap ve en son bâb bunun misallerinden biridir.
Muvatta'ın hadisleri genellikle «haddesenî Yahya an Mâlikin an ...» diye başlar. Yahya, Muvatta' in en meşhur râvisi Yahya fa. diyen de Yahya'nın oğlu Ubeydullah (278/89 l) tır.[150] Muvatta'ın 16 nüshası ve ravisi bilinmektedir. [151]Mutlak olarak Muvatta' dendi mi Yahya b. Yahya'nın rivayet ettiği nüsha anlaşılır. [152]
İmam Mâlik'in, «belağanî» ve «ani's-sikati» ifadeleriyle rivayet ettiği hadislerin tamamı 61 olduğu 4 u hariç, ötekilerin başka tariklerden müsned olduğu, îbn Abdilberr tarafından belirtilmiştir. Bahis konusu bu dört hadisin de mevsûl olduğu İbnu's-Salâh (643/1245) tarafından gösterilmiş ise de bazı âlimler buna itiraz etmişler, Ibn Abdilberr'in tariklerini bulamadığı bu hadisleri Îbnu's-Salâh nasıl vasledebilir, demişlerdir. Böylece de Sahihayn'ın, Mu-vatta'dan önde geldiği görüşünü benimsemişlerdir.
îmam Mâlik'in en âli isnadı sünâî (2'li)dn\
Tirmizî şârihi Ebu Bekr b. el-Arabî (543/1148) «Muvatta ilk asıldır. Sahih-i Buhârî de ikinci asl'dır. Müslim ve Tirmizî ve diğer muhaddisler, kitaplarını bu iki asi üzerine bina etrnişlerdir[153]der. Meselâ Buhârî, Muvatta'daki 300 hadisi, Sahih'inin 600 yerinde zikremiştir. [154]
Muvatta', Buhârî ve Müslim'in sahihleri ile birlikte hadis kitablannı birinci tabakasını meydana getirmektedir. [155]
Muvatta'ın Baskıları ve Şerhleri.
Muvatta'ın modern ve Concordance'a uygun bir baskısı Muhammed Fuad Abdülbâkî'nin ta'liki ile iki cild halinde gerçekleştirilmiştir. Bu baskıdan yapılan ofset neşirler piyasada bulunmaktadır.
Muvatta1 üzerinde eskiden beri çalışmalar yapılagelmîştir. Suyûtînin (911/1505) Tenvîru'l-hevâlik adını taşıyan şerhi, Muvatta metni ile birlikte iki cild hâlinde basılmıştır. [156]
(Ez-Zürkanî (1112/1710) şerhi de matbu'dur.[157] Ayrıca Ebu'î-Velîd Süleyman b. Halef el-Bâcîel-Endeîûsî el-Mâlikî (494/1100) nin el-Müntekâ adlı şerhi de 7 cild halinde Mısır'da 133 l'de basılmış, bu baskının ofset baskıları da yapı-lagelmiştir. [158]
Ayrıca Ezher üniversitesinde 1969'da Mahmud Nâdî Ubeydât tarafından Mâlik b. Enes ve eseruhu fi'l-hadîs adıyla yapılmış bir doktora tezi de bulunmaktadır.
Muvatta', A. Muhtar Büyükçınar başkanlığındaki bir heyet tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. [159]

2. Abdürrezzâk b. Hem mâ m (211/827) ve el-Musannef'i

Abdürrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'anî hicri 126/744 yılında San'a'da doğmuştur. Künyesi Ebâ Bekr 'dir.
Ma'mer b. râşid (152/769), îbn Güreye (140/767), el-Evzâ'î (159/775) Süf-yan es-Sevrî (161/777), Süfyan b. Üyeyne (198/813) ve Malik b. Enes (179/795) gibi meşhur zevattan ilim tahsil etmiştir. Ma'mer b. Râşid'e 7 yıl öğrencilik yapmıştır. İlim için yolculuk yapmıştır.
Kendisinden, Ahmed b. Hanbel (241/855), Yahya b. Mâin (233/847), îshak b. Râhûye (238/852) ve Ali b. el-Medînî (234/849) gibi âlimler ilim almışlardır.
H. 200'lerde gözlerini kaybetmiştir. Şiilik'le itham edilmişse de, bu ithamı doğrulayacak herhangi bir tutumu tesbit edilememiştir. Hz. Ali'yi sevmesi ve katilerine kızmakta olması böylesi bir ithama uğramasına sebep teşkil etmiştir.
Yahya b. Mâin (234/848)in, «Eğer Abdurrezzâk irtidat etmiş olsaydı, biz yine onun hadislerini terketmezdik[160] sözü, onun güvenilirlik derecesini anlatmaya yetecek bir beyândır.
Gözlerini kaybettikten sonraki rivayetleri konusunda ihtiyat gösterilmiş olduğuna da burada işaret etmek uygun olacaktır.
85 yaşlarında iken h. 211/827'de vefat etmiştir.
el-Musannef
Abdurrezzâk b. Hemmâm'm Fıkıh ve Tefsir sahasında da eserleri varsa da bizi ilgilendiren kitabı el-Musannefidir.
«Sünen»lerden, mevkuf ve maktu haberleri ihtiva etmesiyle ayrılan Mu-sannef türünün bize kadar ulaşabilmiş bir-iki örneğinden birini teşkil eden Abdurrezzâk1 in Musannef i, ilk kez 1390/1970 yılında el-Meclisu'1-ilmî tarafından 11 cilt halinde, Habîburrahman el-A'zamî'nin tahkik ve tahrici ile neşredilmiştir.
Abdurrezzâk'm Musannef inin neşri ile elde mevcut hadis musannefâtımn en eski örneğim teşkil eden Ma'mer b. Bâşid'in el-Cami 'i de ilim dünyasına kazandırılmıştır. Çünkü el-Musannefin X. cildinin 379 sahifesinden XI. cildin sonuna kadar Ma'mer'in Cami 'ine aittir.[161]
el-Müsannef in en kâmil yazma nüshası olan Murad Molla 596'daki nüsha esas alınarak yapılan neşr, Kitâbu't-tahare ile başlamakta, Kitâbu'l-ferâiz veKitâbu Ehli'l-Kitâbeyn ile son bulmaktadır. Bundan sonra da Kitabu'l-Ca-mi' başlamaktadır.
Toplam 21033 aded hadis ihtiva eden Musannef te (el-Cami' hariç 19418 hadis) hemen hemen aynı muhtevaya sahip olan Kitâbu ehli'l-kitâb iki kez yer almaktadır (bk. VI, 3-132 ve X, 311-378).
Musannefteki hadislerin büyük çoğunluğu «Abdurrezzâk 'an... 'an... 'an...» şeklinde an'ane özelliğe sahip senedlerle rivayet edilmiştir. Bazan da ihbar ve tahdîs özelliği olan senedlerle sevkedilmiş hadislere rastlanmaktadır. «Hadislerin çoğu sülâsîdir. [162]
Rical tenkidi, tanıtması ve kelime açıklamalarına hemen hemen hiç rastlanmaz. Bâb başlıkları oldukça kısa ve fıkhı yönü ağır basan ifadelerden oluşmaktadır.
Müellif kendi görüşünü belirtmez. Konuya ait Hz. Peygamber'den verilen haberleri, sahâbî kavillerini ve tâbiûn fetvalarını sıralamakla yetinir. Kütü-bü's-sitte müellifleri, Abdurrezzâk'tan hadis nakletmişlerdir.
Abdurrezzâk, hocası Ma'mer b. Râşid 'den bir çok hadis rivayet etmektedir ki bunların hiçbiri Ma'mer'e ait olan el-Cami' bölümünde yoktur. Bu durum, Abdurrezzâk'in Ma'mer'in başka eserlerinden veya sözlü rivayetlerinden geniş ölçüde faydalandığım göstermektedir.
el-Musannef in muhakkikinin yazacağını belirtiği Mukaddime yazılmamış olduğu için maalesef-daha detaylı bir inceleme yazısından istifade imkânınız olamamıştır.
Şimdilik Musannef üzerinde yapılmış herhangi bir şerh veya tercüme çalışmasını da tesbit edebilmiş değiliz.[163]
el-Musannef, hadis kitaplarının üçüncü tabakasına dahildir. [164]
el-Musannef in râvisi (muhtemelen), îshak b. İbrahim ed-Deberî (285/898) dir (bk. Sezerât, II, 190)

îbn Ebî Şeybe (235/849)'nin Musannefı de Haydarâbâd'da 1386'da basılmış bulunmaktadır. (Şerhu ıleli't-Tirmizî, s. 580). Ayrıca Multan'da 4 cild halinde 1324'te basılmıştır. [165]

B. Câmî'ler

Konularına göre («ale'l-ebvâb») tasnif edilmiş hadis edebiyatını ikinci büyük gurubunu cami' adıyla tanımlanan eserler teşkil etmektedir.
Musannef türünü anlatırken de değindiğimiz gibi, [166] cami' ler, dînî konuların hemen tamamını kapsayan sekiz ana bölümü ihtiva etme özeliğine sahiptirler. Her birine «kitab» denen bu sekiz bölümün muhtevaları kısaca şöylece özetlenebilir:
iman : înanç konularıyla («iman, islâm, tevhid, i'tisam») ilgili bölümler burada yer alırlar.
Ahkâm veya Sünen : Taharetten vasiyyete kadar ibadât ve muamelât'a dair konular bu bölümde verilir. Bunlar, «sünen»lerin muhtevasının ta kendisidir.
Rikâk veya Zühd: Ahlâk ve nefis terbiyesi ile ilgili konulaf bu bölümde yer alır.
Et'ime ve eşribe veya âdâb : Beşerî ilişkiler ve günlük hayatta herkesin normal olarak yaptığı işlerin îsîâmî usullerini öğreten hadisler bu bölümdedir.
Tefsir: Âyetlerin değişik açılardan beyanını ortaya koyan hadisler sûre sırasına göre bu bölümde yer alır.
Tarih-siyer-cİhad : Devletler arası ilişkiler, savaş-barış, meğâzî, cihad ve cihadla ilgili öteki konuların yer aldığı bölümdür.
Menâkıb : Hz. Peygamber, diğer peygamberler ve ashâb-ı kiramın yaşayış ve davranışları, üstünlükleri bu bölümde yer alır.
Fiten ve melâhim: Geleceği ve gelecekte olacak bir takım olaylara, kıyamet alâmetlerine dair konular bu bölüme dahildir.
Câmi'ler, bu bölümlerden herhangi birine dahil olmayan bir takım konuları daha ihtiva ederler. Yine câmi'ler bu 8 bölümden herhangi birini ihtiva etmezler veya nakıs olarak ihtiva ederlerse câmî'.olmaktan çıkarlar. Bu yüzden -Tefsir bölümü nakıs olduğu ve sistematik olmadığı gerekçesiyle- Müslim'in kitabının câmî' saymak istemeyen görüşler ileri sürülmüştür.
Câmi'ler aynı zamanda «sahih» adıyla da anılmaktadırlar. Meselâ, Buhâri, Müslim ve Tirmizî 'nin kitablarının adı el-Cami'u's-sahih'tir.
Tirmizî'nin eseri muhtevası itibariyle câmi'dir. Onu «sünen»ler arasında saymak aşağı yukarı kurallaşmıştır. Biz onun muhtevasını dikkate alarak, onu da bu kısımda, câmi'ler arasında tanıtmaya çalışacağız.
Ayrıca ele almayacak olduğumuz, Hadis Edebiyatının İlk Dönemine ait eski örneklerden biri olan Ma'mer b. Râşid (152/769)'in eserinin adı da Câmi'dir. [167]Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın el-Musannef içinde neşredilmiş bulunan bu cami', yukarıda açıkladığımız sekiz ana bölümü içermemektedir.
Öte yandan, daha muahhar dönemlerde telif edilen derleme ve cem' niteikli bazı kitaplara da cami' adını verildiğini görmekteyiz. Câmi'u'l-usûl, el-Câmi'u's-sağîr gibi. Bu eserlerde kelime sözlük anlamındadır. Zira bu kitaplar belli hadis kaynaklarındaki hadisleri ya ale'l-ebvâb ya da ale'l-ahruf (alfabetik) olarak bir araya getirmektedirler. Bu sebeple de özellikle ikinci gurupta olanlar bizim burada anlatmak istediğimiz cami1 türü ile bağdaşmamaktadır.
Biz burada, Tasnif Devri Hadis Edebiyatı içinde önemli bir mevkii olan camileri tanıtmaya çalışacağız. [168]

1. el-Buhârî ve Sahih'i

Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhârî h,194(810)'de Buhâra'da doğmuştur. Künyesi Ebu Addillah 'tır. On yaşlarında iken hadise karşı derin bir ilgi duymuş, hadis ezberlemeye başlamıştır.
Memleketindeki hocalardan ders aldıktan sonra, o günün belli başlı ilim merkezleri olan Şam, Basra, Hicaz, Küfe, Bağdat ve Mısır'ı gezmiş ve oralardaki üstadlardan hadis tahsil etmiştir. Ders aldığı hoca sayısı bini bulmuştur. Ezberlediği hadis sayısı ise, kendi ifadesiyle, yüz bini sahih toplam üçyüzbin-dir.
40 yıl kadar süren ilim yolculukları sonunda Nişabur'da yerleşmek istemiş ise de Muhammed b. Yahya ez-Zühlî'nin rekabeti yüzünden Nişabur'a ve sarayında hadis hocalığı yapmayı kabul etmediği için de Halid b. Ahmed ez-Zühlî tarafından Buhâra'yı terketmcye mecbur bırakılmıştır.[169] O da Buhârâ yakınlarındaki Hartenk'de yerleşmiş ve 256/870 yılında Ramazan Bayramı gecesi 62 yaşında vefat etmiştir.
el-Buhârî yegâne alâka konusu olan Iladis'e hizmet hususunda hiç bir fedâkârlıktan çekinmemiş ve h?men herşeyini bu uğurda harcamıştır, kendisi az yer, talebeye iyilik ederdi. G'oce-gündüz Kur'ân okurdu. Onun sevdiği yegâne eğlence ok atıcılığıydı. Uzun müddet yanında kalan kâtibi birlikte oldukları süre içnde Buhârî'nin sadece iki kez hedefe isabet ettiremediğini belirtmiştir. [170]
Buhârî'nin hadis bilgisi, devrin bilginlerince insaf hudutlarını aşacak tarzda yoklanmıştır. Bir keresinde 100 kadar hadisin sened ve metinleri karıştırıldıktan sonra Buhârîye okunmuş ve bu hadisler hakkında ne diyeceği sorulmuştur. Buhârî hepsini ezberden düzeltmiş ve soranların hayranlıklarını kazanmıştır. Bir çok kereler muhtelif kişilerce, değişik kapsamda tekrar edilen bu imtihanlar ona, âlimler arasında haklı bir ün ve mevki kazandırmıştır. Kendisinden yüzyıllar sonra Ibn Hacer (852/1448) şöyle demektedir. «Gök kubbenin altında, Rasûlullah (s.a.)'ın hadislerini el-Buhârî'den daha iyi bilen birini görmedim.»
Buhârî telif hayatına daha öğrencilik yıllarında başlamıştır. Küçük, Orta ve büyük Târih, el-Edebu'1-müfred, ed-Duafâ... gibi eserleri[171] yanında Sahi-hu'1-Buhârî diye meşhur olan «el-Câmiu's-sahih» i pek müstesna bir mevkie sahiptir. [172]
Sahih
Tam adı el-Câmiu'l-müsnedus'sahihu'l-muhtasar min umûri rasûlillah (s.a.) ve sünenihi ve eyyâmih » olan eserini Buhârî, hocası İshâk b. Râhûye (238/S52)'nin, Rasûlullah'm sahih hadisleri muhtasar bir kitabta toplasanız» [173]diye temennide bulunması üzerine tasnif etmiştir.
Buhârî, Sahih'ini 600.000 hadis arasından seçmiştir. Mescid-i Haram'da telif etmiştir. Concordance'a göre 97 kitab ve 3730 babtan oluşmaktadır. Mükerrerler dahil 7275 hadis ihtiva etmektedir. Ibn Hacer bu sayıyı 9082 olarak vermektedir. Mükerrerler dışında dörtbine yakın hadis vardır. İbn Hacer bu sayıyı da 2791 olarak vermektedir.
Telif sebebi de göstermektedir ki Buhârî'nin Sahih'inde zayıf hadis yoktur. O, sahih hadisleri toplamak üzere telif edilmiştir. Ancak Buhârî, bazan istidlal kabilinden ve bâb başlığı'nda («terceme»)) olmak kaydıyla zayıf hadis zikreder. Yalnız bunları, öteki hadisleri zikrettiği gibi tahdis siğasiyle vermez. Se-nedsiz olarak verir. Aslında bu hadislerdeki za'fîyet de hafif bir zayıflıktır.
Buhârî, bâb başlıklarını çoğu zaman âyet-kerîmelerden, bazan hadislerden iktibaslarla ve bazan da serbest şekilde ve fakat fıkhi bir anlam taşıyacak tarzda seçtiği ibarelerle tanzim etmiştir. Bu yüzden pek haklı olarak
Buhârînin fikhîgörüşleribabbaşlıklanndaiır»
sözü meşhur olmuştur. [174]Bâblar ve bâblar içindeki hadislerin sıralanışında da fıkhı bir sonuca ulaşma genel eğilim halindedir. Meselâ ezan hakkındaki rivayetler bu hususu çok açık şekilde ortaya koymaktadır. [175] (Müslim ve Tirmizî'de böyle bir özellik gözükmez. Çünkü onlar hadisçiliği esas tutmuşlardır.)
Buhârî, bazan da bir hadisi ilgisi dolayısıyla ve ondan ahkâm istinbât etmek düşüncesiyle muhtelif kitablarıh çeşitli bâblannda hadisi bölerek («takti») tekrarlar. Ancak çoğu kere böyle hadisi değişik yerlerde verirken ayrı ayrı senedle zikretmeye dikkat eder. Bununla da hadisin değişik senedlerle rivayet edilmiş olduğunu isbatlanuş olur.
Bu vesile ile hadis kitaplarında görülen tekrarların sebepleri üzerinde bir-iki noktayı belirtmek yerinde olacaktır. «Müellifler hadisleri boş yere tekrar edip durmamışlardır. Bunun bir çok büyük hikmetleri vardır : Söz gelimi, senedin teaddüdü, metne ait lâfızların muhtelif oluşu v.s. Bazan bir hadisin tek bir sahâbîden, değişik senedlerle ve farklı lafızlarla rivayet edildiği olur. Müelliflerin bütün rivayetleri toplama arzu ve hırsları dolayısıyla kitaplarında tekrarlar görülür. [176]
Buhârî'nin bir hadisi, Sahih'in 13 yerinde tekrarladığı olmuştur[177] Her defasında da başka başka hocalarından rivayet ettiği farklı sened ve metinleri verir. Böylece hem hadisi kuvvetlendirir, hem de lafiz farklılıkları dolayısıyla başka başka hükümlerin elde edilmesini temin eder.
Ayrıca Buhârî, hadislerde geçen ğarib kelimeleri de yer yer açıklar. Aynı şekilde onun müşkilül-hadîs konusunda da açıklama yaptığı görülür. [178] Bunları o, hiç kuşkusuz fıkıhçılığı sebebiyle yapmaktadır.
Buhârînin «Sahih»inde 22 aded «sülâsî» (üç râvî ile Rasulullah (s.a.)'a ulaşılan) hadis bulunmaktadır [Mubârekfûrî, Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezi, I, 249; İtr, el-îmam et-Tirmizî, s. 16 dn. Abdülhammid Şânûha, Tahrîcu sülâ-siyyât, s. 16-38- Beyrut, 1985.}. Buhârînin en nazil isnadı 9'ludur. [Tec. Ter. I, 191]
Buhârî, hadis kitaplarının birinci tabakasına dahildir.
Sahihin Nüshaları ve.Râvileri

Buhârî, Sahih'ini bizzat kendisi onbinlerce talebeye okutmuştur[179] Bu kadar talebe içinden bin kadarı Sahih'in râvîsi olmuştur. [180] Bunların içinden de ancak 5 tanesinin ismi bilinmektedir. Bunlar, sırasıyla şu zevattır: el-Firebrî (320/932), en-Nesefî (295/907), en-Nesevî (290/902) el-Bezdevî (329/940) ve el-Mehâmilî (330/941).
Bunlardan ilk iki râvînin nüshaları, ötekileri şu veya bu şekilde unutturmuşlardır. Bunlardan da birincisi, yanî el-Firebrî rivayeti, Sahih-i Buhârî'nin sonraki nesilere intikâlini sağlayan yegâne nüsha olmuştur. Firebrî rivayeti, VI. asırdan itibaren Buhârînin Sahih'i ile ilgili bütün araştırmaların istinad ettiği yegâne metin olarak[181] günümüze kadar gelmiştir. Meselâ İstanbuî kütüphanelerinde mevcut 500 kadar Buhârî nüshası arasında en-Nesefî rivayeti bulunmamaktadır. [182]
Nesefı rivayetinin bariz bir üstünlük arzetmesine rağmen, [183] başlangıçta rağbet bulmamasının ve daha sonra da kaybolup gitmesinin sebebi, Nesefînin; Sahih'in son kısmında yer alan küçük bir bölümü bizzat Buhârî'den dinle-me(«sema») imkânı bulamamış olması şeklinde gösterilmektedir. [184]Bu durum, konuya o günün ilim dünyasında atfedilen fevkalâde önemin bir sonucudur ki, Sahih'i semâ' yoluyla değil de imlâ meclislerinde alan el-Mehâmilî'nin rivayeti hiç rağbet bulmamıştır. Bu yüzden sema veya kısmen kıraat yoluyla Sahih'i iki kez Buhârî'den alan el-Firebrî'nin rivayeti, bu noktadaki üstünlüğü sebebiyle öteki rivayetleri unutturmuştur.
Firebrî nüshasının rivayetleri zaman içinde bir takım munzam çalışmalara mevzu teşkil etmiştir. Meselâ ebu Muhammed el-Asîlî (392/1002), Ebu Mu-hammed el-Cürcânî (373/983)'nin rivayetini esas tutup Ebû Zeyd el-Mervezî (371/981)'den aldığı rivayetin farklarını belirtmek suretiyle kendi el yazısıyla müstakil bir Buhârî nüshası meydana getirmiştir.[185]
Yine Ebû Zerr el-Herevî (434/1043) de Firebrî'nin aslından gelen üç rivayeti cemetmiştir. Bu nüshalar, Abdullah b. Ahmed b. Hamuyet es-Serahsî vasıtasıyla elde ettiği el-Hamevî'ye; İbrahim b. Ahmed b. İbrahim el-Müstemlî ye ve Ebu'l-Heysem Muhammed b. el-Mekkî el-Kuşmeyhenî'ye ait nüshalardır. «Meşâyihu Ebî Zerr es-selâse» diye bilinen bu üç zâttır. Ebû Zerr'in, bu rivayetlerin birleşiminden oluşan nüshası, daha sonraki çalışmalarda başlı başına müstakil bir nüsha olarak muamele görmüştür. [186]
es-Sâğânî (650/1252), Firebrî'nin el yazısını taşıyan en-Nüshatu'l-bağd-âdiyye» ile Hamevî, Kuşmeyhenî ve Müstemlî rivayetlerini karşılaştırarak birleştirmiştir. [187]
Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdillah el-Yûnînî (701/1302) kendinden önceki faaliyetlerden geniş ölçüde yararlanmak suretiyle Firebrî'den gelen Buhârî nüshaları arasındaki farkların giderilmesine çalışmıştır. Yunînî, daha önce birleştirilmiş olan nüshaları birer nüsha kabul ederek işe başlamıştır. Meselâ Cürcânî ile Mervezî kollarını birleştiren el-Asîlî nüshası için remzini; Hamevî, Kuşmeyhenî ve Müstemlî kollarını birleştiren Ebû Zerr nüshası için remzini; Kuşmeyhenî ile Hamevî rivayetlerini ve Ebu'l-Vakt'in Ha-mevî'den gelen rivayetleri için remzini ve îbn Asâkir'in bu iki rivayeti birleştiren nüshası için de remzini kullanmak suretiyle onları dört müstakil rivayet kabul etmiştir.
Kastallânî, şerhine Yûnînî'nin nüshasını esas almıştır. Îbn Hacer ise, Yûnînî nüshasını gördüğü halde şerhine esas olarak Ebû Zerr rivayetini kabul etmiştir. Bugün elde bulunan Buhârî nüshalarının yarısından fazlasını Yûnînî nüshasından yapılan istinsahlar ve baskılar teşkil etmektedir. Yûnînî'nin el yazısı ile olan nüshanın Sultan Abdülhamid Han tarafından, Buhârî'nin 1313 baskısının hazırlanmasında kullanılmak üzere Mısır'a gönderildiği, anılan baskının baş tarafında kaydedilmektedir. Bu orijinal nüshanın şimdi nerede olduğu bilinmemektedir.[188]

Sahlh'in Baskıları

Abdülhamid Han'ın ,emriyle ve Yûnînî nüshası esas alınmak suretiyle Mısır'da 1313'de yapılan 9 ciltlik baskı en güvenilir neşirdir.
Hacı Zihni Efendi tarafından harekelenerek Matbaa-i AMire'de 1315 yılında 8 ciîd halinde yapılan baskı da muteberdir ve memleketimizde yaygındır. Bu baskıya tarafımızdan Hadis Mu'cemi'nin (Concordance) kitab ve bâb rakamları işlenmiş, Muhammed Fuad Abdülbâkî merhumun Teysîru'l-menfea adlı eserinden istifade ederek fihrist eklenmiş ve Sahih bu haliylel981'de İstanbul'da ofset usûliyle İslâmî Kitabevi tarafından yeniden basılmıştır. Ayrıca aynı işlemler yapılmak ve sonuna hadislerin alfabetik fihristi de eklenmek suretiyle Çağrı Yayınevi tarafından da ofset usulüyle İstanbul'da basılmıştır.[189]

Buhârî'nin Sahih'i Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Buhârî'den bir asır sonra Sahîh'ine şerh yazılmıştır. İlk şerhi eî-Hattâbî (388/998) «îlâmu's-sünen » adıyla yazmıştır. [190]Daha sonra Kâtib Çelebi'nin tesbitine göre 82 aded şerh yazılmıştır. Kâtib Çelebi'den sonra kaleme alınmış olanları da hesaba katarsak, Buhârî'nin 100 civarında şerhinin olduğunu söyleyebiliriz[191]
Bu şerhlerden bugün elde mevcut ve mütedâvil olanları Kirmânî (786/1384)'nin «el-Kevâkibu'd-derârî »si; Îbn Hacer (852/ 1448)'in «Fethu'l-bârî »si; Aynî (855/145D'inin «Umdetü'l-kaarî »si ve Kastallâni (923/1517)'nin «İrşâdu's-sârî »'sidir. [192]
Buhârinin Sahih'i ve onun yazılı-sözîü kaynaklan üzerinde Prof. Dr. Fuad Sezgin'in BUHÂRÎ'NİN KAYNAKLARI adını taşıyan kıymetli bir araştırması da 1956'da İstanbul'da basılmış bulunmaktadır.
Zeynüddin Ahmed b. Ahmed Abdüllâtif ez-Zebîdî (893/1488)'nin «et-Tecr-îdu's-sarîh li ehâdisi'l-Cami'i's-sahihti Buhârî üzerinde yapılmış bir ihtisar çalışmasıdır. Bu eser Türkçeye Ahmed Naîm ve Kâmil Miras beyler tarafından tercüme ve şerhedilmiştir. Diyanet İşleri Başkanhğı'nca neşredilmiş olan Tec-rid'e bir kılavuz fihrist cildi eklenmiştir.
Ayrıca Abdülmecid Hâşim'in «el-îmam el-Buhâri muhaddisen ve fakihen » adını taşıyan doktorası yayınlanmıştır[193] «Buhârînin Ebu Hanife'ye İtirazları » adlı bir doktora tezi de Hilmi Merttürkmen tarafından hazırlanmış ve fakat tez henüz basılmamıştır.
Ömer Ziyaeddin ed-Dağıstânî tarafından Buharî'deki kavli hadislerden bir araya getirilmiş Zübdetü'l Buhâri'de gerek yalnızca metin olarak, gerekse Türkçesiyle birlikte bir çok kereler basılmış ve basılmaktadır.[194]

2. İmam Müslim ve Sahih'i

Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, h. 202, 204 veya 206 tarihinde Nişabur'da doğmuştur. Kendisi meşhur Arap Kabilesi KUŞEYR'e mensuptur. Lakabı «Asâkiru'd-dîn»dir.
Müslim'in çocukluk yılları hakkında pek.az bilgi bulunmaktadır. Onun küçük yaşta Arab Edebiyatının çeşitli sahalarıyla meşgul olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Müslim de Buhârî gibi hemen bütün hayatını Hadise adamıştır. O, devrin ilim merkezleri olan Hicaz, Mısır, İran, Suriye, Mezopotamya ve Türkistan'a seyahatlar yaptı. Bağdat'a bir kaç kez gitti geldi. Gezdiği yerlerdeki hadis bilginlerinden ders aldı. onun hocaları arasında tshak b. Râhûye (238/852), Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi (221/836), Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebu Zür'a er-Râzî (264/877), Kuteybe b. Saîd (240/854) ve Harmele b. Yahya (243/857) gibi zevat bulunmaktadır.
Kendisinden de Ebû İsa et-Tirmizi (279/892), Ebû Hatim er-Râzî (277/890), Ebû Bekr, Muhammed b. îshak b. Huzeyme (311/923) ve Ahmed b. Mübarek el-Müstemlî (284/897) gibi meşhur zatlar hadis rivayet etmişlerdir.
İmam Müslim, tahsili bitirdikten onra Nişabur'a yerleşti. Ticâret yaparak geçimini temin etti ve daima hadisle meşgul oldu Ömrünün sonlarına doğru el-Buhârî ile tanıştı ve onun ilmini takdir etti. Bu yüzden de, devrin siyâsî olayları sebebiyle birçokları Buhârî'nin çevresinden uzaklaşırken İmam Müslim, onu terk değil, bilhassa iltizam etti. Hatta kendi hocası Muhammed b. Yahya ez-Zühlî (257/870)'nin «Kim, mes'eletu 1-lafz (yani Kuranın lâfzını telaffuz etmenin mahlûkiyeti meselesi) de Buhârînini fikrine kailse bizim meclisimizden ayrılsın» demesi üzerine Müslim, herkesin gözü önünde meclisi terketti. Zühlî'den dinlediği hadisleri bir çuvala koyarak^Zühlî'ye gönderdi. Sahih'inde Zühlî'den rivayette bulunmadı.[195]
Yeri gelmişken belirtelim ki, Müslim, Sahih'inde Buhâriden de rivayette bulunmamıştır.
İmam Müslim, bir hadisi araştırmakla meşgulken 261/874'de vefat etti.
İmam Müslim Hadis ve Hadis İlimleri'nin öteki dallarına dair bir çok eser yazmıştır. Bunların listesi îbnu'n-Nedim'in Fihrist'inin 231 ve Kâtib Çele-bi'nin Keşfu'z-Zunûn'unun ikinci cildinin 541. sahifelerinde yer almaktadır.[196]

Sahih

İmam Müslim'in en meşhur eseri hiç şüphesiz et-Müsnedu's-Sahih adını verdiği Sahih 'dir. Sahîh'in özelliklerini şöylece sıralamak mümkündür :
1) «Sahih-i Müslim» diye şöhret bulmuş olan el-Müsnedu's-sahih- Kütüb-i sittenin ikinci kitabıdır. İmam Müslim onu, 300.000 hadis içinden seçerek meydana getirmiştir.

2) İmam Müslim, bu kitabında öteki hadisçilerin pek riâyet etmedikleri bir hususa dikkat etmiştir. O, hocalarından semâ1 yoluyla aldığı hadisleri naklederken özellikle «haddesenâ» tabirini; kendisinin hocalarına okumak suretiyle hocalarının tasvibine arz ettiği hadisleri naklederken de «ahberena» tabirini kullanmıştır.
3) İmam Müslim, ya ihtisar düşüncesiyle veya daha başka sebeplerle kitabını bâblara ayırmamiştır. Daha doğrusu bâb başlıkları tanzim etmemiştir. Onun kitabında görülen bab başlıkları Nevevî tarafından konulmuştur. Aslında daha önce de bab başlıkları koyanlar olmuşsa da Nevevî onları pek isabetli bulmamış ve kendisi yeniden tanzim etmiştir.
4) İmam Müslim'in kitabına aldığı hadisler, genellikle, Buhârî'deki merfu hadislerdir. O, Buhâri'de bulunmayan 820 merfu hadisi de kitabına almıştır.
5) Sanki bir sünenmiş gibi Müslim'in Sahih'inde de mevkuf ve maktu hadis yoktur.[197]
Hâkim'in Şeyhi Ebu Ali en-Neysâbûri' «Gök kubbenin altında Müslim'in kitabından daha sahih hiçbir kitab yoktur» demiştir. Onun bu sözünün gerekçesi, ondaki merfu hadislere hiç bir kimsenin sözünün karışmamış olmasıdır.
«Müslim kitabın ikâmet ettiği yerde, kaynaklarının yanıbaşında ve şeyhlerinin hayatta bulunduğu bir sırada meydana getirmiştir. Hadislerinin arasında başka söz serdinden kaçınmıştır. Kitabın üslûbuna, siyakına özen gösteriyor, Buhârî gibi, muhtelif bablarda hadisleri parçalamağa mecbur kalacak şekilde ahkâm istinbatına çalışmıyor, muhtelif hadis zincirlerini bir yerde toplayabiliyor, «mevkuf» hadislere ehemmiyet vermeyip sadece «müsned»lerle ilgileniyordu. [198]
6) İmam Müslim, Sahih'ine yazdığı mukaddime ' de ne yaptığım açıklamıştır. Kütüb-i sitte içinde sadece Müslim'de görülen bu mukaddime, Müslim'in bir Özelliğidir.
7) «Müslim, bir hadisin bütün tarîklerini, müteaddid isnadlarla ve elfâz-ı muhtelifesi ile hep bir araya cem' ve kendince o hadis, fıkhın hangi babına ait ise toptan oraya dercettiği gibi, bu toplama esnasında da en evvel mutkın olan huffâzın rivayetlerini dercedip mestur, hıfz ve itkânda mutavassıt olan râvîle-rin naklini sonraya zuafâ ve metrâkînin mütâbeaten ve istişhâden rivayetlerini de daha sonraya bırakır ki, aranan hadis hem daha kolay bulur, hem de gerek senedler ve gerek metinler hep birden gözönünde tutulup istinbât edilecek hüküm kolayca isitinbât edilir. [199]
8) Yine bazı hadisleri birden fazla yerde tekrarladığı da olmuştur. Tekrar ettiği hadislerin sayısı 137'dir.
9) Müteaddid isnadla gelen tek metin için senedlerin değiştiği noktalara bir harfi koymak suretiyle bu durumu belirtir.
10) Bir hadisin metninin benzeri, yukarıdaki sıralamaya göre daha dûn derecedeki ravilerden oluşan senedlerle de gelmişse, o senedleri verdikten sonra metin yerine «mislehu » veya «nahvehu » demekle iktifa eder. "Bu meseleyi bil mek Sahih-i Müslim ile meşgul olacaklara çok lazımdır." Bu kitabta metnin makamına kâim olmak üzere «mislehu » ile «nahvehu » lafızlarına pek çok tesadüf edilir.[200]
11) Rivayet edilen lafzı aynen edaya büyük itina gösterir. Râvilerin bir harfte de olsa ihtilaflarını kaydeder. (Buhârî, mânâ ile rivayeti tecviz ettiği için buna o kadar riâyet etmez.)
12) Müslim'in Sahih'i «kitab» adını taşıyan 54 bölümden oluşmaktadır. Bâblannın sayısı ise, 1322'dir. Mükerrerler dışında 3033 hadis ihtiva etmektedir. [201] Kitab isimleri, Buhârî'deki kitab isimleriyle büyük ölçüde parelellik ar-zeder. Bab başlıkları ise, daha sonra en-Nevevî (676/1277) tarafından konulmuştur.
13) Tefsir bölümü tam bir sistematik olmadığı için Müslim'in Sahih'ini «Cami» saymak istemeyen bir eğilim de bulunmaktadır. [202] Ayrıca Müslim'de, sadece merfu hedislerin bulunması da onu cami' saymamak eğilimini kuvvetlendiren bir başka sebep olsa gerektir.
14) Müslim'de sadece 17 ta'lik vardır. [203]«Sülâsi» nitelikli hiç bir hadis yoktur (Mubârekfûrî, I, 345).
15) Müslim, Buhâri'den hiç hadis rivayet etmemiştir.
16) Müslim'in Sülâsiyâb varsa da Sahih 'ine koymamıştır.
17) Müslim, Sahih'ini yazdıktan sonra, devrinin büyük hadis münekkidi Ebu Zür'a'ya takdîm etmiş ve onun tashihlerini aynen uygulamıştır.
18) Müslim, birinci tabakaya dahil hadis kitaplarındandır (bk. ed-Dihîevi, Huccetullahi'l-bâliğa I, 281).
Müslim'in Sahih'inin Nüshaları veRâvileri.[204]
Müslim'in Sahih ' bize Ebû îshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyân (308/920) ve Ebû Muhammed Ahmed b. Aîi el-Kalânîsî 'den rivayet edilen iki nüsha halinde intikal etmiştir.
İbn Süfyân rivayeti de Ebu Ahmed Muhammed b. İsa b. Amrûyâ el-Culû-dî (368/978) ve Ebu Bekr Muhammed b. Îbrahim-Kisâî (384/994) den oluşan iki kişi tarafından naklolunmuştur.
el-Culûdî nüshası Abdüîğafır b. Muhammed b. Abdülğafîr (448/1056), Ebu'l-Abbas Ahmed b. Hasan er-Râzi (V. asır başlangıcı) ve Ebu Said Ömer b. Muhammed b. Davud es-Siczî (V. asır başlangıcı) tarafından üç ayrı koldan rivayet etmiştir.
İbn Süfyân rivayetinin Kisâî kolu da Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Zekeriya en-Nesevî ve Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hasan es-Sıkıîlî vasıtasıyla iki ayrı şekilde sonraki zamanlara intikal etmiştir.
el-Kalânîsî Rivayeti, Ebu Ahmed Muhammed b. Yahya el-Aşkar -Ebu Alâ Abdülvehhab b. îsâ b. Abdirrahman b. Mâhân yoluyla, İbn Mâhân'dan nüshayı alan dört ayrı râvî vasıtasıyla sonraki devirlere intikal etmiştir.
Müslim'in meşhur sarihi en-Nevevî (676/1277) nin esas aldığı nüsha kendisine; 1. Ebu îshak İbrahim b. Mudar el-Vâsıtî (664/1265), 2. Ebu'l-Kasım Ebu'1-Feth Mansur b. Abdülmün'im el-Ferâvî (608/1211), 3. Ebu Abdillah Muhammed b. Fadli'I-Ferâvî (530/1135), 4. Abdülgafır b. Muhammed (448/1056), 5. Ebu Ahmed Muhammed b İsâ b. Amrûyâ el-Culûdî (368/978), 6. Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyân (308/920)' dan oluşan 6 kişilik bir senedle intikal etmiş olan nüshadır. Nevevî kendisiyle iftihar ettiği bu altı kişilik sened-de[205]hep «ahberenâ» lafzını kullanmaktadır. [206]
Müslim'in Sahihi 'nin Nevevî'ye ve dolayısıyla bize ulaşan nüshalarının geliş yolunu şöyle bir şem'a ile
Nevevî'nİn Îbnu's-Salâh'tan naklen bildirdiğine göre el-Kalânîsî rivayeti garpta çok kullanılan ve fakat başka yörelerde bilinmeyen bir nüshayı oluşturmaktadır.[207]

Müslim'in Sahih'inin Baskıları ve Şerhleri

Müslim'in Sahih'i bir çok kereler değişik yerlerde (meselâ, Delhi, Kahire ve İstanbul) basılmıştır. En güvenilir baskılarından biri, muhtelif yazma ve basma nüshalar karşılaştırılarak Mehmed Zihni Efendi (1332/1914)'nin harekelediği (8 cüz (4 cild) halinde) Matbaa-i âmire, 1330 baskısıdır.
Dipnotlar ve tam bir cild tutan detaylı ilmi fihristler ilâvesiyle ve hadisleri numaralamak suretiyle 5 cild halinde Kahire'de 1375/1955'de modern bir baskısı Muhammed Fuad Abdülbakî tarafından gerçekleştirilmiştir.
Müslim'in bu baskısı fevkalâde tavsiyeye şeyândır.
Müslim'in Sahihi'ne 30'a yakın şerh yazılmıştır. [208] Bunların en meşhur ve yaygın olanları arasında Kadı îyad (544/1149)'ın «İkmâlü'l-Mu'Iim bi fevâid Müslim » adıyla el-Mâzerî (536/1141)nin «el-Mu'lim bi fevâidi Müslim »ine yazdığı tekmile niteliğindeki şerh ile Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref en-Nevevî (676/1277)'nin «el-Minhacfi şerhi Sahihi Müslim İbni'l-Haccâc » isimli şerhi yer almaktadır. Bilhassa Nevevî'nİn şerhi oldukça yaygındır. Hatta Müslim Şerhi deyince akla Nevevî Şerhi'nden başkası gelmez.
Son zamanlarda Hindli Âlim Câbir Derbendi Dehlî (1353/1934)'nin «Fet-hu'l-mülhim bişerhi Sahihi Müslim » adlı şerhi de itibar görmeye başlamıştır.
Ayrıca Beşir Ahmed Muhiddin tarafından «el-îmam Müslim, b. el-Haccac ve menhecuhu fi'l-hadîs rivâyeten ve dirâyeten » adıyla Ezher'de 1971 yılında da bir doktora tezi de hazırlanmış bulunmaktadır.
Müslim'in Sahih'i M. Sofuoğlu tarafından Türkçeye terceme, A. Davudoğ-lu tarafindanda terceme ve şerh edilmiştir. Her iki çalışmada basılmıştır. Da-vudoğlu'nun terceme ve şerhi tavsiyeye şayandır.[209]

a. Sahîhân

Hadis edebiyatında Buhârî ve Müslim'in sahihlerine, «iki sahih hadis kitabı» anlamına gelmek üzere «es-Sahihân » denilmektedir.
Bu iki kitab üzerinde bu müşterek isimle bazı ilmî çalışmalar yapılmıştır. Meselâ:
1.Bu iki kitaptan her ikisinin ya da birinin şartlarına uygun olduğu halde bunlarda yer almayan hadisleri toplamak üzere yapılan çalışmalar vardır. Bu yolla meydana getirilen eserlere Müstedrek denilmektedir. En meşhur Müstedrek, Hâkim en-Neysâbûrî (405/1014)'nin «el-

Müstedrek alâ kitabi's-Sahi-hayn »ıdır. 4 büyük cild halinde, Zehebî (748/1347)'nin bu müstedrek üzerine yaptığı «Taakkubât » adlı tenkih ve telhis çalışmasıyla birlikte basılmıştır.[210]
2.İkinci bir çalışma türü, Sahihayn hadislerini bir kitabta toplamadır. Genellikle «Kitabu'l-cem' beyne's-Sahihayn » adını alan bu eserlerin sayısı 10 kadardır. Bunlardan sadece bir tanesi, Sahihayn'ın hadislerini Müsned tertibinde bir araya getirmiştir. [211]
3.Sahihayn'da tesadüf olunan bazı müşkilleri çözüme kavuşturmak için eserler meydana getirilmiştir. Kadı Iyad'm «Şerhu müşkili's-Sahihayn » ile Salahaddin Halil el-Alâî'nin Süleymaniye, Çelebi Abdullah Kısmı no: 476/2 de kayıtlı « Müşkilu's-Sahihayn »ı bu tür birer çalışmadır.
4. Bu iki kitab ve şerhlerinden kolaylıkla faydalanabilmek için anahtar ki-tablar da hazırlanmıştır. Miftâh adını taşıyan bu tür kitabların en meşhuru Muhammed Şerif İbn Mustafa et-Tokâdî'nin « Miftâhu 's-Sahihayn » ıdır, mat-budur.
5. Bu iki kitabta yer alan hadislerin, başka senedlerle de vârid olduğunu göstermek üzere yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Müstahraç adı verilen bu tür çalışmalar, adı geçen eserlerin hadislerinin rivayet tariklerini çoğaltmış ve hadisin yaygınlığını isbat etmiş olmaktadırlar. Sahihayn üzerine 9 kişi müstahraç yazmıştır. [212]
6. Sahihayn'ın ittifakla tahric ettikleri hadisleri bir araya getiren çalışmalar «el-Lu'luu vel-mercân fîma't-tefeka aleyh 'ş- şeyh ân "Zâdu'l-Müslim fi-me't-tefeka aheyhi'el-Buhâri ve Müslim"» gibi.[213]

b. Sâhîhân'ın Mukayesesi

Buhârî'nin Sahihi, Kur'ân'dan sonra en güvenilir kaynak olarak ümmetin bütünü tarafından kabul edilmiştir. Buhâri'nin Sahih 'inin Müslim'e tercih yönlerini şöylece sıralamak mümkündür:
1. Buhârî'nin sıhhat için ortaya koyduğu şartlar, daha kuvvetli ve daha serttir.
2. Râvîde, kendisinden hadis rivayet ettiği kişi ile bir defa da olsa mülakat etmiş olmayı arar. (Müslim ise, görüşmüş olmayı değil, görüşebilme imkânının bulunmasını yeterli görür).[214]
3. Buhârî'nin râvîlerin adalet ve zabtyönü, Müslim'inkilerden üstündür. Zira Buhârî'nin ricalinde cerh edilenler oldukça azdır. Onlardan da Buhârî'nin rivayeti pek azdır. Ve bunların büyük bir kısmı da Buhârî'nin kendilerini pek iyi tanıdığı kendi şeyhleri (hocaları)dir.
4. Buhâri'nin, şâz ve illetten salim olma yönünden de belli bir üstünlüğü vardır. Buhâri'de tenkide uğrayan hadis sayısı pek azdır.
5. Müslim, Buhâri'nin talebesidir. Onun eserlerinden istifâde etmiş ve ona dayanmıştır. Bunun için de ed-Dârekutnî, «eğer Buharı olmasaydı, Hadis îlmi'nde Müslim ortaya çıkmaz ve bu mertebeye ulaşamazdı » demiştir, (bk. Nuhbetu'l-fiker Şerhi, s. 36-38; Ayrıca bk. Koçyiğit, Hadis Istılahları, s. 388-389).
6. Tenkide en az uğrayan hadis kitabı Buhârî'nin Sahih 'idir. (Bu konuda
bilgi için bk. Sezgin, Buhârî'nin Kaynaklan , s. 195-199; Sıddîkî, H. Edebiyatı Tarihi s. 95-96).
Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main, Ali b. el-Medînî vb. âlimler 4 hadis dışında Buhârî'deki bütün hadislerin sahih olduğuna şehâdet etmişlerdir. Ebû Ca'fer Muhammed el-Ukaylî (322/934), «Bu 4 hadis hususundaki söz, yine Buhârî'nin sözüdür; onlar da sahihtir der.[215]

c. Diğer «Sahih»ler

En önde gelen iki sahih hadis kitabını ve bunlar üzerinde yapılmış çalışmaları özetlemişken «Sahih» adıyla yazılmış diğer hadis kitaplarından da kısaca söz etmekte yarar vardır.
«Buhârî ile Müslim'in Sabilerinden başka -bu ikisi kadar muvaffakiyetle olmamakla beraber- tertib ve telifinde sıhhat şartı gözetilmiş daha bir çok ki-tab vardır.[216]
İmamu'l-eimme Muhammed b. İshak b. Huzeyme (311/923)'nin Sahih 'i, Ebû Hatim Muhammed b. Hıbban el-Büstî (354/965)'nin «Kitâbu't-tekâsîm ve'l-envâ » tesmiye ettiği Sahih'i, Hâkim Ebu Abdillah (405/1014)'in «el-Müs-tedrek alâ kitabı's-Sahihayn »ı... Ziyâuddin Muhammed b. Abdü'lvâhid el-Makdisî (643/1245)'nin «el-Ehâdisâ'l-ciyâdi'l-muhtâra »sı zikre şayandır.»
«Îbn Huzeyme'nin Sahih'inin mertebesi kendisinden sonra zikredilenlerden yüksektir. Müşârun-ileyh çok ihtiyatkâr ve şiddet-i taharri ashabından olup rivayet ettiği hadisin isnadı hakkında şâyed ednâ mertebede söz söylenmiş ise hemen «insebete keza = şayet sabit ise, hadis şudur », yahud, «in sah-ha'l-haber » = haber sahih ise » gibi bir ibare kullanılır. [217]
İbn Huzeyme'nin Sahih'inden 4 cild Bağdat'ta basılmış bulunmaktadır, îbn Huzeyme'nin hadisler arasındaki ihtilafları çözümlemekte geçerli usullere bâb başlıklarında işaret etmiş olması apayrı bir özelliktir. [218]
«İbn Hıbbân'ın Kitabu't-tekâsîm ve'l-envâ 'ı ne ebvâb ne mesânîd üzerine müretteb olmayıp matlûb olan ehâdîsi orada bulmak pek müşkildir...» İbn Hibbân hakkında, sahih hadisleri derleme konusunda biraz mütesahil (gevşek) olduğu tenkid olarak ileri sürülmüştür. [219]
îbn Hıbbân (354/965)'in Sahih'ini, Hâkim'in Müstedrek'ine yakın görenlere rağmen, Irâkî -Hazimî'den naklen- İbn Hibban'm hadiste Hâkim'den sağlam olduğuna dikketi çekmektedir. Suyûtî (91171505) de İbn Hıbbân'ın kusurunun, hasen hadisi sahih göstermek cinsinden olduğunu söyleyerek, tenkidlere katılmadığını açıklamaktadır.
«îbn'i Huzeyme ile îbn-i Hıbbân'ın Sahih'leri ehâdis-i sıhah'ın yanı başında ehâdis-i hısân'ı da muhtevi bulunuyor demektir.[220]

3. et-Tirmizi ve Cami'i

Ebu îsâ künyesiyle meşhur Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, Tir-miz'de 209/827 yılında doğmuştur. [221]
Tirmizî, Arabistan, Mezopotamya, İran ve Horasan gibi çeşitli ilim merkezlerine hadis Öğrenmek için seyahatler yapmıştır. O, Buhârî, Müslim ve Ebû Davud gibi öteki kiltüb-i süte müelîifleriyle görüşmüştür. Kütüb-i süte imamlarının müştereken ilim aldıkları 10 şeyh[222]ie ilâve olarak Tirmizî, Ali b, Hucr el-Mervezî (243/857), Süveyd b. Nasr b. Süveyd el-Mervezî (240/854), Kuteybe b. Saîd es-Sekafî (240/854), Ebû Mansur Ahmed b. Ebî Bekr (242/856), Muhammed b. Abdilmelik b. Ebi'ş-Şevârib (244/858), İbrahim b. Abdillah b. Hatim el-Herevî (244/858) ve İsmail b. Musa el-Fezârî es-Süddî (245/859) gibi meşhurlardan ilim almış ve hadis rivayet etmiştir. [223]
Kendisinden de bir çok kişi ilim almıştır. [224] Ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybetmiştir. [225] O, (279/892) tarihinde Tirmiz'de vefat etmiştir.
Kendisi hakkında devri ulemâsının gerçekten gıbta edilecek değerlendirmeleri ve Övgüleri vardır. [226]
el-Câmi'u's-Sahîh (Veya «Sünenu't-Tirmizî»,
Hadis İlminin muhtelif şubelerine dair eserleri[227] bulunan Tirmizî'nin en hur eseri Sünenu't-Tirmizî[228]diye bilinen el-Câmi'u-s-Sahlh 'idir. Bîî onu asıl ismine ve muhtevasına en uygun olan yerde Cami 'ler arasında incelemeyi tercih ettik. Ayrıca, Tirmizî'nin Câmiinin kütüb-i sitte'nin üçüncü kitabı olduğuna dair ileri sürülen görüşü[229] de benimsemiş bulunmaktayız. Bu benimsemede kitabın Cami' niteliği önemli bir faktördür.
Tirmizî, eserini Hicaz, Irak ve Horasan âlimlerine sunmuş, hepsi de beğenmişlerdir. O, kitabı hakkında «Kimin evinde bu kitab bulunursa orada konuşmakta olan Peygamber var demektir. [230]şeklinde konuşmaktadır, yine O; «iki hadis dışında» kitabındaki bütün hadislerin ma'mâlun bik olduklarını da söylemektedir. [231]
Cami1, aîe'l-ebvâb bir teritebe sahihtir. Taharetten İlere kadar uzanan 46 kitabı ihtiva etmektedir. Concordance'a göre cami; 46 kitab içinde 2496 bâb[232] ve A.M. Şakir (1958)in tahkiki ile başlayan baskıya göre de 3956 hadis[233] den meydana gelmektedir. (Tuhfetu'l-ahvezî şerhi ile birlikte olan baskıda hadis sayısı 4051'dir). [234]
Tirmizî, diğer müelliflerin «Kitab» ismini verdiği bölümlere «ebvâb» başlığını koymuştur («ebvâbu't-tahâre » gibi). O, bu ifâdeyi an rasûlillahi sallellahu aleyhi ve selîem» cümlesiyle tamamlar. Bununla da o, zikredeceği hadislerin «merfu » karakterine işaret eder. [235] «Ebvâb » kelimesiyle de hadisler üzerinde yapacağı usulî ve fıkhı değerlendirmelere zemin hazırlamayı hedefler. Nitekim mevkuf ve maktu hadisler Tirmizî'de merfu hadislerin değerlendirilmesi sadedinde sevkedilmişlerdir. Buhârî bu iki çeşit hadisi bâb başlıklarında muallak olarak verir. Müslim ise bu iki çeşit hadise hiç yer vermez. [236]
Bâb başlıklarının («terceme») tanziminde Buhârî'ye paralellik gözükürse de, kısa ve net oluşu ve bir de fikhî görüşler ihtiva etmemesi bakımından ondan ayrılır. Çoğu kere bâb başlıkları, o bâjmı hadislerindeki ifadeleri taşır. Bu yönden de hadislerle «terceme» arasındaki münâsebeti bulmak pek kolay olur. Oysa Buhârî, kendi fıkhı görüşlerini bâb başlıklarında verdiği için, tercemelerin uzunluğuna ilâveten, o

başlık altında zikredilen hadisler arasındaki münâsebeti yakalamak da ayrıca bir dikkati ve düşünmeyi gerektirir.
Tirmizî, bâb başlıklarının tanziminde ayetlerden çok nadir olarak yararlanmıştır. Buhârî ise, birinci derecede âyetlerden tercemeleri oluşturur.
Görüş ayrılığı bulunan konulara dair olan bâb başlıklarını «hel » ve «keyfe » gibi soru edâtlanyla verir. Aralarında nesh cereyan etmiş olan hadisleri de önce mensuh'u bir bâbta, hemen peşinden nâsih'i de bir başka bâbta zikretmek suretiyle peşpeşe sıralar. Söz gelimi, K. Tahâre 6-7, 8-9, 58-59, 61-62. bâblarda bu uygulama açıkça görülmektedir.
Tirmizî, bâb başlığı altında bir veya bir kaç hadisi verdikten sonra, sırasıyla şu işlemleri yapar:
a. Hadisin sıhhat durumu (Hasen, sahih, zayıf, garib olduğunu) mutlaka açıklar.
b. Râvilerin durumunu, varsa, seneddeki illeti beyân eder.
c. Hadisin -varsa- diğer tariklerini verir.
d. Konuyla ilgili, diğer sahâbîlerden yapılmış rivayetler varsa, onlara da «ve fi'l-bâbi an fülânin vefulân...» diyerek, sahabî isimlerini vermek suretiyle işaret eder.
e. O konuda fukahamn görüşlerini, hadisle nasıl ihticac ettiklerini, ulemâ arasında ittifak mı, ihtilâfım bulunduğunu anlatır. İcma varsa, mutlaka işaret eder. Bazen de uygulamanın hangi yönde olduğunu gösterir.[237]
Tirmizî, yer yer verdiği lafzın hangi raviye ait olduğunu (bk. savm 28), bazan da ravîlerin hadisi rivayet ederken kullandıkları lâfizlann Jıangisi olduğunu (bk. zühd 1) açıklamayı da ihmal etmez. Birleştirdiği senedler arasına koyar ve mana farkı doğuracak kelimelere işaret eder (Taharet 1).
Tirmizî, hadisin farklı senedlerini verdikten sonra (Müslim gibi) metni
tekrar etmez ve «nahvehu », «mislehu » gibi kelimelerle yetinir (bk. iman, 3, 53 bazan da «nahve hazâ » ifâdesini kullanır (bk. iman, 2).
Garîbul-hadis ve muhtelifu'l-hadis gibi meselelere de Tirmizî yeterince Cami'in de yer vermekte, bazan kendisi (bk. zekat 33), bazan da bir başkasından .sorarak (bk. ahkam 38) öğrendiği şerhleri zikretmek suretiyle açıklamaktadır. İki hadis arasındaki tearuzu, ulemânın görüşünü nakletmek suretiyle gidermektedir (bk. şehâdât
Tirmizî «Hasen» terimini belli bir muhteva için[238] kullanmıştır. Kendisinden önceki müelliflerce kelime sözlük anlamında kullanılmaktaydı.
Tirmizî'ye ait görüşler, Cami' de «Kale Ebû İsâ » girişiyle verilmiş bulunmaktadır.
Tirmizî nin Câmi'inin son kitabı ilel'dir. Bu, sadece Tirmizî'ye ait bir özelliktir. Diğer hadis kitablarmda bu yoktur. Sonda olmakla beraber bir tür mukaddime niteliğindedir. [239]
Abdülaziz ed-Dihlevî (1239/1824) Tirmizînin Cami 'ini şu dört özelliğe sahip olmakla Övmektedir:
a. Tertibi mükemmeldir, tekrar yoktur.
b. Fakihlerin kanaatlarına, yer yer de istidlal usullerine işaret eder.
c. Hadislerin sıhhat durumlarını, bilhassa illetlerini açıklar.
d. Hadis ricaline dair değerli bilgiler verir. [240]
Yukarıdan beri sıraladığımız özelliklerin bir özeti demek olan Abdülaziz ed-Dihlevî'nin bu tesbitleri de göstermektedir ki, Tirmizî'nin Cami'i, usûle ait kaidelerin tek tek hadîslere uygulanması, bir başka ifade ile usûl ile furûun birleştirilmesi açısından fevkalade önem ve değere sahiptir.
Tirmizî'de bir tek «sülâsi » nitelikli hadis bulunmaktadır (bk. Fîten 73)
Tirmizî, hadislerin sıhhat durumunu tesbit için çoğu kere mürekkeb terimler kullanır. Bu terimleri şöylece sıralamak mümkündür :
(Sahîhun Garibun): «Hadis, tek senedi olmasına rağmen sıhhat derecesine ulaşmış demektir.
(Hasenün Garibun): «Hadis sahih de değildir, zayıf da (Hasen H zâti-hi).
(Hasenün Sahihtin): «Hadisin bir kaç senedi vardır ve hadis sahih derecesine ulaşmıştır. Hadis hem hasendir hem de sahih, bir senedden hasen, bir se~ nedden sahih 'dir».
(Hasenün Sahîhun Garibun): «Hadis hasen ve sahih olmakla beraber, bazı tariklerinde garabet vardır» demektir.[241]
Nurettin îtr bu konudaki tetkikinin sonucunu şöylece özetlemektedir :
Buhâri, talebesi olan Tirmizî'den iki hadis almıştır : Tirmizî için bu durum ayrıca bir mazhariyettir. [242]
Tirmizî, Müslim'den bir tek hadis rivayet etmiştir. [243] Bu, «rivayatu'l-ak-ran » kabilin dendir.
Tirmizî'nin Cami'i, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir. [244]

Câmi'in Rivayet Nüshaları

Tirmizî'nin Câmi'înin rivayet nüshaları hakkında yazılmış bulunan yegâne makale J. Robson'a aittir. [245]Malesef biz bu makaleden istifade edebilmiş değiliz. Ancak Tirmizî şârihi Mübârekfûrî, Tirmizînin 6 râvîsinin bulunduğunu bildirmektedir. [246]
1. Ebu'I-Abbas Muhammed b. Ahmed Mahbûb (346/957)
2. Ebû Saîd el-Heysem b. Kuleyb eş-Şâsî
3. Ebû Zerr Muhammed b. İbrahim
4. Ebû Muhammed el-Hasen b. ibrahim el-Kattân
5. Ebü Hamid Ahmed b. Abdillah et-Tâcir
6. Ebu 1-Hasen el-Fezârî
Bunlardan Ebu'I-Abbas Muhammed b. Ahmed Mahbûb en önemli râvıdır. Elimizdeki Tirmizî nüshaları bu zâtın rivayetine dayanmaktadır. [247]

Cami'in Baskıları ve Şerhleri

Tirmizî'nin Cami'i, iki cild halinde Bulak'ta 1292'de; Mubarekfûrî'nin şerhi ile birlikte 1341-1353 yıllarında Delhi'de 4 büyük cild halinde basılmıştır.
Ayrıca ilk iki cildi Ahmed Muhammed Şâkir (1378/1958), 3. cildi M. Fuad Abdülbâkî, 4 ve 5. cildleri de İbrahim Atve Avd tarafından tahkik edilen Mısır (1356/ 1937 baskısı da bulunmaktadır. Piyasada mütedâvil olan bu baskıya A. Muhammed Şakir tarafından yazılmış bulunan 100 küsur sayfalık mukaddime, eseri, müellifini ve muhakkikin ilmî kitab neşri konusundaki fikirlerini ihtiva etmektedir. Pek değerlidir.
Ancak bu baskının I. cildinin 278. sahifesinden itibaren ikinci cildin sonuna kadar olan kısmın kitab ve bâb rakamlarını III. cildin başında M. Fuad Ab-düîbâki tarafından verilen cedvele uygun olarak düzeltmek gerekmektedir. Bu yapılırsa Concordance ve Miftâhu Kunûzi's-sünne 'deki kitab ve bâb numaraları ile mutabakat sağlanmış olacağından kulanım kolaylığı doğacaktır. Male-sef bu baskının 4 ve 5. cildîerinde de kitab numaralarında karışıklık gözükmektedir. Concordance'a görür 46 kitabtan oluşan cami', bu baskında kitâbu'l-ilel dahil 51 kitab olarak rakamlanmış bulunmaktadır.
Cami', Suriyede Concordance' a uygun olmayan şekilde on ciît halinde 1385-1388/1965-1968 yılları arasında îzzet Ubeyd ed-Duâsî'nin tahkiki ile basılmıştır. Bu baskının sonunda hadislerin alfabetik fihristi bulunmaktadır. («Miftahu Süneni't-Tirmizî») Bu fihrist Önemlidir.
Tirmizî'nin mütedâvil şerhlerinin başında Ebû Bekr Muhammed b. el-Arabî (543/1148)'nin «Ârızatu'l-ahvezî alâ kitabi't-Tirmizî » adını taşıyan 13 cildlik şerhi gelmektedir. Bu şerhin ilk 7 cildi 1350'de el-Matbaatu'1-Mısrıy-ye'de, mütebaki cildleri de 1352'de Matbaatu's-Sâvî'de basılmıştır. Sayfa başlarında Tirmizî'nin metni yer almaktadır. Ne var ki, bu baskı ciddî bir tashih görmediği için güvenilir değildir.[248]
Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahmin el-Mübârekfûrî (1353/1934) tarafından «Tuhfetül-ahvezî Şerhu Cami'it-Tirmizî » adıyla kaleme alınmış olan şerh 4 büyük cild halinde Hindistan'da 1353'de basılmıştır. Bu şerh 10 cild halinde de basılmış bulunmaktadır. Ayrıca bu baskıya ilave edilmiş olan iki cildlik «Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezi », gerek Tirmizî 'nin Cami' ini ve gerekse Hadis edebiyatı'm tanımak açısından oldukça önemlidir.
Tirmizî'nin Cânıi'i yazılmış diğer şerhler hakkında özet bilgiyi Sezgin'in Tarihu't-turasi'1-arabî'sinde (I, 395) ve Mubârekfûrî'nin «Mukaddimetu Tuh-feti'l-ahvezî'sinde (I, 369-386) bulmak mümkündür.
Tirmizî'nin el-İlel ve eş-Şemâil eserleri dolayısıyla hakkında pek çok esei verilmiştir.
Cami'in üzerinde mukayeseli bir ilmî araştırma Nurettin îtr tarafından gerçekleştirilmiştir. [249]
Tirmizî'nin Cami'i, «Sünen-i Tirmizî Tercemesi» adıyla O. Zeki Mollameh-medoğlu tarafından sened kısmları atlanarak Türkçeye tercüme edilmiş bulunmaktadır. 6 cild halinde basılmış olan bu tercümede, hadis metinlerinden sonraki Tirmizî'ye ait değerlendirmelerin Arapça metinleri verilmeden tercümeleri yapılmıştır.[250]

Üç Câmi'in Mukayesesi

Sahihayn'm birbiriyle mukayesesini, önemli bir kaç noktaya dikkat çekmek suretiyle daha önceki sahifeîerde vermiştik. Burada Cami' adını taşıyan üç eseri birbiriyle karşılaştırmak istiyoruz.
Burada sunacağımız bilgiler, hemen tamamen Prof. Dr. Nureddin İtrin «el-imam et-Tirmizî ve'l-muvâzenetü beyne câmiiki ve beyne's-Sahihayn» adını taşıyan değerli araştırmasından; A. M. Şakir (1958)'in Tirmizî'nin Cami'ine yazdığı kıymetli mukaddime'den ve Mübarekfûrî (1353/1934)'nin «Mukaddi-metil Tuhfeti'l-ahvezî » adlı önemli eserinden yapacağımız iktibaslardan ibaret olacaktır.
Tirmizî, hadisçilik nokta-i nazarından Müslim'e; fıkhu'l-hadis noktasından da Buhârî'ye ait özellikleri, onlara yalçın ölçüde kendisinde toplamış bulunmaktadır. Böylece her ikisinin maksad ve gayelerini eserinde gerçekleştirmeye çalışmıştır.
Hadis kabulündeki şartlar açısından Buhârî ve Müslim'den daha hafif bir tutum içindedir.
«Hasen» hadis terimini belli bir muhtevaya kavuşturması açısından Sahi-hayn'dan farklı bir nitelik arzetmektedir.
Tirmizî, Buhâri ve Müslim'den çok daha fazla zayıf hadis ihtiva etmektedir. Ancak bu hadislerin durumunu da açıklıkla ortaya koymaktan çekinmez.
Ahmed Muhammed Şâkir, Tirmizî'nin, kütüb-i sitte ve öteki hadis kitabla-rımn hiçbirinde bulunmayan 3 özelliğe sahip olduğunu bildirmekte ve bu özellikleri şöylece sıralamaktadır. [251]
1. Bir konudaki hadisi verdikten sonra, o bâbta, kendisinden hadis rivayet edilmiş olan sahâbîİerin isimlerini verir. Bu bir çeşit tahric'dir. Bu basit bir tahric değildir. Şârih Mubârekfûrî, Tirmizî tarafından işaret edilen hadislerin kimler tarafından kaydedildiğini araştırmıştır. Ancak çoğu kere «kaynağım araştır!» diyerek, durumun tesbitini okucuya bırakmak zorunda kalmıştır. Bunun anlamı, Tirmizî'nin bildiği rivayetleri bugün bile tam olarak tesbit edememekteyiz, demektir.
2. Çoğu kere fıkhı konulardan fakihlerin görüşlerini ve görüş ayrılıklarını delillerine de işaretle verir. Konuya ait müteârız hadisleri zikreder. Bu da hadislerle amel edebilmek açısından pek önemlidir.
3. Tirmizî, hadislerin illetlerini göstermekte fevkalâde ısrarlıdır. Hadislerin sıhhat derecelerini, rical tenkidleriyle birlikte güzelce verir. Böylece onun kitabı usûle ait kaideleri, özellikle ileli hadislere tatbik eden yegane kaynak durumundadır. Bu sebeple de onun kitabı hoca-talebe ve araştırmacılar en pratik ve faydalı bir kaynaktır.[252]

C. Sünenler

Tarihî bir gerçektir ki, ilk devirlerden beri hadisçiler ahkâm ve i't ika d ile ilgli hadislere ayn bir önem atfetmişlerdir. Yani hiç bir zaman bu iki konuya ait hadisleri meselâ tarihi hadisler («megâzi») ile bir tutmamışlardır. [253]
Bu genel tavrın bir neticesi olmak üzere h. III. asrın ikinci yansından itibaren hadisçîeri, sadece ahkâm hadislerini toplamaya yönelmiş görmekteyiz. İşte bu yöneliş Hadis Edebiyatı tarihi içinde Sünen 'leri meydana çıkarmıştır. [254]Sonraki dönemlere ait daha dar anlamda, «ahkâm» hadislerini toplayan eserleri de biz «sünen»ler çerçevesinde mütalaa ettiğimiz için onları ayrıca ele almayacağız. [255]
Sünen , taharetten vasiyyete kadar bütün fikhî konulara dair hadisleri ihtiva eden eserlere denilmektedir. Şöyle de tarif etmek mümkündür : Fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini muhtevi kitablara sünen denir.
Sünen'ler fıkhî görüşle telif ve. tasnif edildikleri için, genellikle, Hz. Pey-gamber'in söz, fiil ve takrirlerini bize nakleden merfu' sünnet malzemesini ihtiva ederler. Mevkuf ve maktu' haberlere pek yer vermezler.[256]
Sünen'lerin muhtevalarını, ibâdât, muamelât ve ukûbât bölümleriyle Özetlemek mümkündür.
Sünen denilince, Öncelikle Kütüb-i sitte'ye dahil olan sünenler akla gelmektedir. Ancak biz Tirmizîmim kitabını Camiler arasında mütalaa ettiğimiz için burada diğer sünenleri tanıtacağız. Bunlara ilâve olarak Dûrimî 'nin, Dârekutnî 'nin ve Beyhakî 'nin Sünen 'leri gibi matbu ve mütedâvil olanları da tanıtmaya çalışacağız.[257]

1. Ebû Dâvûd ve Sünen'i

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. îshak el-Ezdî es-Sicistânî h. 202'de Si-cistan'da doğmuştur. İlk tahsilinden sonra Nişapur, Horasan, Küfe, Arabistan, Mezopotamya, îran, Suriye ve Mısır'a kadar uzanan ilim yolculuklarında bulunmuştur. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main ve Kuteybe b. Saîd gibi, devrin meşhur ulemasından hadis tahsil etmiştir. H. 275/888'de Basra'da vefat etmiştir.
Hakkında, devrin ulemasının gerçekten büyük takdir ve övgüleri vardır.
Hocası Ahmed b. Hanbel, kendisinden bir hadis almıştır. Ebû Davud bununla iftihar eder. [258]
Ebû Davud, bütün sünnet adına 4 hadisi yeter görmesiyle meşhurdur. [259]
O'nun şu sözü de meşhurdur: «Hayru'l-kelâmi mâ dehale'l-uzne bidûniiz-nin »: «Sözün iyisi, kulağa izinsiz girendir.[260]
Sünen
Mısır, Mezopotamya, Mağrib ve dünyanın bir çok bölgesindeki muhtelif mezheb âlimlerince standart bir hadis kitabı olarak hüsnü kabul görmüş ve çokça okunmuş olan Ebû Davud'un Sünen'i, Concordance'a göre 40 kitab ve 1889 bâbtan meydana gelmektedir. Toplam olarak, müellifin kendi ifadesiyle 4800 hadis ihtiva etmektedir. [261] Sünen'deki bazı kitabların bâb'ları bulunmamaktadır. [262]
Genellikle, bâb başlıkları altında oldukça az hadise yer verir. Nadiren de olsa, bu genel durumun dışına taşıldığı bir kaç sayfalık hadislerin yer aldığı bâblar görülebilmektedir. Meselâ «bâbu sıfatı hacci'n-Nebî » yedi sayfadır. [263]Sünen'in bu ve benzeri öteki özelliklerini müellif Ebû Davud Mekkelilere yazdığı mektubunda (Risale ilâ ehli Mekke) şöyle dile getirmektedir: [264]
Bismilîahirrahmanirrahim
Lâ havle velâ kuvvete illâ bili ahi' 1-aliyy.
Muhammed b. Abdilaziz el-Hâşimî anlatıyor:
"Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd es-Sicistanî Mekkelilere ve başkalarına yazdığı mektub konusunda kendisinden bilgi istendiğinde cevaben bize şunları yazdırdı:
"Selamün aleyküm... Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamdeder ve her anıldığında kulu ve Rasûlü Muhammed'i rahmetine ğarketmesini niyaz ederim.
Allah bize ve size sıkıntısız ve sonunda hesap olmayan bir afiyet versin.
Sizler Sünen isimli kitabımdaki hadislerin, sünen konusunda bildiklerimin en sahihi midir diye soruyor ve benden açıklamada bulunmamı istiyorsunuz.
Sorularınızı dikkatle inceledim. Eserin tamamının; bildiğim en sahih hadislerden müteşekkil olduğuna emin olabilirsiniz. Ancak bir hadis iki ayrı sahih senedle rivayet edilmiş olur da birinin isnadı daha kuvvetli, diğerinin de râvisi hıfz yönünden daha ileri ise, bu durumda, çoğu kere hıfzı kuvvetli olanı tercih ettim. Kitabımdaki bu tür hadisler on kadardır.
Bir konuda birçok sahih hadis mevcud olsa da bir bâb başlığı (terceme) altında bir veya iki hadis verdim. Böyle yapmasaydım kitabın hacmi büyürdü. Bu şekilde davranmakla kitaptan istifadeyi kolaylaştırmak istedim.
Kitapta bir hadisi iki veya üç değişik senedle tekrar etmişsem, sebebi, farklı ve fazla bilgi ihtiva etmesindendir. Zira aynı konudaki herhangi bir hadis değişik senedle rivayet edilmiş olmasından dolayı diğerlerinde olmayan daha fazla malumat ihtiva edebilir.
Çoğu kez uzun hadisleri ihtisar ettim. Zira hadisi bütün uzunluğuyla ver-seydim, duyan ve okuyanlardan bazıları konuya ait hükmü belirleyen kısmının neresi olduğunu bilemezlerdi, işte bundan dolayı uzun hadislerin sadece o bâbla ilgili kısmını aldım.
Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve el-Evzâî gibilerinin yaşadığı dönemdeki âlimler mürsel hadislerle amel ederlerdi. Bu anlayış Şafiî'ye kadar sürdü. O, mürsel hadisleri delil olarak kullanma konusunda belli şartlar ileri sürdü. Ah-med b. Hanbel ve başkaları da bu konuda Şafiî'nin görüşlerini benimsemişlerdir.
Bir mevzuda, mürsel hadisin zıddına bir müsned hadisin mevcud olmadığı veya müsned hadisin hiç bulunmadığı yerde, her ne kadar kuvvet bakımından müsned hadis gibi olmasa da mürsel hadisle ihticac olunur.
Kitabımda metrukü'1-hadîs (yani hadisi terkedilmiş) râviden alınma herhangi bir rivayet yokturı.[265]
Aynı konuda kendisinden başka, ona benzer herhangi bir hadis bulamadığımdan dolayı münker bir hadise yer vermişsem onun münker

olduğunu mutlaka açıkladım.
Sünendeki hadisler çok azı müstesna Îbnu'l-Mübârek ve Veki'in kitaplarında mevcut değildir. Çünkü bunların kitaplarındaki hadislerin ekserisi mürsel rdir.
Sünen'de Malik b. Enes'in Muvatta'ında yer alan bir miktar hadis bulunmaktadır. Aynı şekilde Hammad b. Seleme ve Abdurrezzak'ın Musannef le-rinde yer alan hadislere de rastlamak mümkündür. Öyle sanıyorum ki, Sü-nen(in bölümlerin)de bulunan hadislerin üçte biri bile anılan kitapların hepsinde yer almış değildir.
Elde ettiğim hadisleri düzenli bir şekilde te'lif ettim. Değişik bir tarikle yer almış olması durumu hariç, kitabıma almadığım bir sünnet (hadis) hatırlatılacak olursa, bil ki, o hadis değeri olmayan bir rivayetten ibarettir. Zira ben okuyup öğrenmek isteyene karşı kitabin hacmi büyür (göz korkutucu olur) düşüncesiyle hadisin bütün tariklerini vermedim, kendimden başka da kılı kırk ya-rarcasma bir araştırmayla hadis toplayan (kitap telif eden) birini tanımıyorum. Ancak Hasen b. Ali el-Hallâl ahkâma dair 900 kadar hadis toplamış ve yine tbnu'l-Mübârek de ahkâma dair Rasûlullah'dan nakledilen hadislerin 900 kadar olduğunu söylemiştir. Kedisine, Ebû Yusuf un 1100 kadardır, dediği hatırlatılınca da İbnu'l-Mübârek; "Ebu Yusuf surdan burdan bir takım zayıf hadisleri de almıştır" şeklinde karşılık vermiştir.
Kitabımda yer alıp da kendisinde şiddetli vehn (zayıflık) bulunan hadislere (geçtiği yerde) işaret ettim. Senedi sahih olmayanlar da bunlara dahildir.
Hakkında bir şey söylemediklerim salihtir (i'tibar veya ihticac olunabilir). Eserimi ben değil de bir başkası telif etseydi, bu söylediklerimden çok daha fazlasını söyler, überdim.
Bu öyle bir kitaptır ki Nebî (s.a.) den salih isnadîa vârid olan (her) sünnet onda mevcuttur. Ancak hadisten çıkarılmış sözlere (hükümlere) pek yer verilmez. Bunlar yok denecek kadar azdır.
Kur'an-ı Kerim dışında insanların öğrenimine bundan daha çok ihtiyaç duyacakları bir başka kitap bilemiyorum. Ve yine bu kitabı elde ettikten sonra başka bir hadis kitabına sahip olmadığı için ilmî bakımdan zarara uğrayacak bir kişi de tanımıyorum. Eser incelenip üzerinde düşünüldüğü ve anlamaya çahşıldığmda onun değeri ortaya çıkacaktır.
Fıkhî meseleler es-Sevrî, Mâlik ve eş-Şâfiî'nin meseleleridir. Topladığım hadisler de bu meselelerin nasşı (kaynakları)nı teşkil etmektedirler.
Kişinin, bu kitapla birlikte Nebî (s.a.)'nin ashabının görüşlerine (ve uygulamalarına) da yer vermesi benim için memnuniyet vesilesi bir durumdur. Ayrıca Câmi-i Süfyân es-Sevrî gibilerini elde etmesi de yerindedir. Zira Süfyân es-Sevri'nin Câmi'i ulemânın ortaya koyduğu camilerin en güzelidir.
Sünen'e aldığım hadislerin büyük çoğunluğu meşhur hadislerdir. Bunlar hadisde ilgili eser) yazan herkesçe de meşhurdur. Ne var ki, bu hadisleri temyize her âlim muktedir olamaz. Bu hadisleri seçmiş olmak Övünmeye değer. Zira Mâlik, Yahya b. Said ve hadis ilminin diğer otoritelerinin rivayeti de olsa, ğarîp hadisle ihticac olunmaz. Herhangi bir adam ğarib hadisle delil getirse bile, bu konuda kendisini ta'n edecek, aleyhinde konuşacak kimseler çıkar. Hadis ğarib, şazz olduktan sonra, kendisiyle (önceden) delil getirilmiş diye, hükme esas alınamaz.
Meşhur, muttasıl ve sahih olan hadisi reddetmek kimsenin haddi ve hakkı değildir. İbrahim en-Nehaî şöyle der: "Alimler ğarib hadisi hoş kar sılam azlardı." Yezid b. Ebî Habib de şunları söyler: "Hadis duyduğun zaman yitiğini ilân ettiğin gibi onu ilân et. Şayet hadis olarak bilinirse ne alâ, değilse, at gitsin."
Sünen'de yer alan hadisler içerisinde mürsel ve mildelles gihi muttasıl olmayanlar da vardır. Muhaddislerin büyük bir çoğunluğu nezdinde sahih hadisin bulunamadığı yerde; eî-Hasen'in Câbir'den, yine el-Hasen'in Ebû Hurey-re'den el-Hakem'in Miksem'den (rivayetleri gibi) mürsel hadisler muttasıl muamelesi görür. Fakat Ebû İshak'ın Hâris'den, Hâris'in de Ali'den rivayetine gelince (ki Ebû îshak Hâris'den dört hadisten başkasını duymamıştır) bunlar arasında tek bir müsned hadis yoktur. Bu tür hadisler Sünen'de gerçekten pek nâdirdir. O kadar ki Haris el-A'ver'in, Sünen'de sadece bir tek hadisi vardır, onu da son anda yazmış bulundum.
Durumu bilmeyense bizim sahih hadisi terkedip onun yerine illetli hadisleri aldığımızı söyler (söyleyecektir).
Sünen'e sadece ahkâm hadisler 'ini aldım. Zühd ve amellerin faziletleri ve diğer fezail ile ilgili konuları işlemedim. Eserde mevcud 4800 hadisin tamamı ahkâma aittir. Zühd, faziletler ve diğer konularda bir çok hadis bulunmasına rağmen onları kitaba almadım.
Ve's-selâmu aleyküm ve rahmetu'llahi ve berekâtuh Ve sallelahu alâ seyyidina Muhammed ve ala âlih...
Sünen'de bâb başlıkları («terceme») kısadır. Fakat herhangi bir görüş ortaya koyacak şekilde değildir. Ancak aşağıdaki hadis okununca bâb başlığındaki ifâdeden ne kasdedildiği anlaşılabilmektedir. Meselâ «Bâbu men edreke mi-ne'l-cumuati rek'aten » başlığı altındaki hadis okununca «bir rek'ata yetişen kişinin cum'anm tamamına yetişmiş» sayıldığı anlaşımaktadır. [266]Bazan da bâb kelimesi «terceme» sizdir. [267] Pek sık olmamakkla beraber, hadisleri, ilgileri dolayısıyla bir kaç bâbta zikrettiği olur. Fakat bu halde asla takti' yoluna gitmez. Sadece hadis uzun ise, o takdirde ilgili kısmın vermekle yetinir. [268]
Gerekli gördüğü yerde şahıs tanıtması yapar (I, 31, 38, 251, 303, 384; III, 12, 25). Bazan bir râvî hakkında ileri sürülen iki ayrı isimle ilgili tercihli-ter-cihsiz açıklama yapar (I, 34, 325). Ya başkalarından naklen veya bizzat kendi görüşü olarak cerh ve ta'dilde bulunur (I, 32, 280, 281). Zayıf hadisleri belirtirken gerekçe zikreder (I, 34, 68, 237, 263). Mekânlar hakkında bilgi verir (I, 49-50, (tahâre 34).
Hadisin sebeb-i vürûdunu bildirir (I- 332-333); kelime açıklar (I, 68, 71, 343.)
Tashih ve taz'îf dışında bazı değerlendirmeler de yapar. Meselâ hadisi belli bir yöre âlimleri rivayet etmiş ise, bunu belirtir (I, 65, 79, 319).
Hadis ıstılahlarını yer yer kullanır. Bir yerde mevkuf yerine maksûr (I, 278) bir yerde de ceyyid yerine nebil (Cihad 91, 2633. hadis) kelimesini kullan mıştır
Sünen' de hiç «sülâsî» rivayet yoktur. [269]
Ebû Davud'un Sünen'indeki hadisler el-Bukâ'î' ye göre 6 gruptur:
1. Sahih: Buna sahih li zâtihi demek mümkündür.
2. Sahih'e benzer («şibhunnu»): Buna da sahih li ğayrihi demek mümkündür.
3. Sahih'e yakın («mukârib»): Bununla Hasen li zâtihi kasdedilmiştir.
4. Kendisinde «şiddetli vehn» olan hadisler. Müellif bunları açıklar.
5. «Hakkında bir şey söylemediklerim salihtir» dedikleri. Bundan da hafif bir vehn bulunanları anlamak mümkündür. Ve bunlar sadece i'tibâr için elverişlidirler.
6. Takviye gördüğü takdirde hasen li ğayrihi olabilecek olanlar.[270]
Zehebî de bu taksimi şöyle verir: (Siyeru a'lâmı'n-nubelâ, XIII, 214-215)
1. Seyhan'ın birlikte tahriç ettikleri hadisler (bunlar kitabın yarısını teşkil eder).
2. Seyhan'dan sadece birinin kitabına aldığı hadisler.
3. Sahihân'da olmamasına rağmen, senedi ceyyid olan ve aynı zamanda şâzz ve illetli olmayan hadisler.
4. İsnadı sâlih[271] olan,, iki ya da daha fazla leyyin tarikten geldiği için ulemânın kabul ettiği hadisler.
5. Râvîdeki hafıza noksanlığı sebebiyle isnadı zayıf kabul edilen hadisler (ki, bu tür hadisler hakkında Ebû Davud çoğu kere sükût eder).
6. Râvisinin za'fı çok açık olan hadisler. (Bu tür hadislerin za'fını müellif ekseriya açıklar). [272]
Bu durum, Ebû Davud'un, «fakihlerin delil olarak kullandıkları ahkâm hadislerini bir araya toplamak» gayesinin tabiî bir sonucudur. Böyle bir mak-sadla yola çıktığı için Ebû Davud, kitabına Sahih, Hasen, Leyyin ve amel edilebilir hadisleri almıştır. Çünkü ona göre, aşın derecede zayıf olmayan hadis, rey ve kıyas'tan önde gelir.
Aslında Ebû Davud, Sünen'inde zayıf hadislerin mevcudiyetini bizzat kendisi söylemiştir. Ancak, o « muhaddislerin ittifakla terkettikleri» herhangi bir hadisi kitabına almamıştır.
Ebû Davud'un Sünen'i hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir.[273]

Sünenin Rivayet Nüshaları

Ebû Davud'un Sünen'i, talebesinden 7 kişi tarafından rivayet edilmiştir:
1. Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Amr pl-Lu'lıti (333/944)
2. Ebû Bekr Muhammed b. Bekr b. Abdirrezzak b. Dâse et-Temmâr (346/957)
3. Ebû Said Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-A'râbî (340/951)
4. Ebu'l-Hasen Ali b. el-Hasen b. el-Abd el-Ensârî (328/940)

5. Ebû Usâme Muhammed b. Abdiîmelik er-Ruâsî
6. Ebû Salim Muhammed b. Said el-Culûdî
7. Ebû Amr Ahmed Ali b. el-Hasen el-Basri
En sahih ve yaygın rivayet, el-Lu'luî 'ninkidir. [274] Zira Sünen'i bir çok kereler müelliften dinlemiştir. En son dinlemesi ise, Ebû Davud'un vefat yılı 275'de gerçekleşmiştir. Nitekim el-Mizzî (741/1341) de «Tuhfetu'l-eşraf bi ma'rifeti'l-etrâında Lu'luî rivayetini esas almış; İbn Dâse, İbnü'l-A'râbî ve İbn Abd nüshalarmdaki farkları ayrıca işaret etmiştir. [275]

Sünen'in Baskıları ve Şerhleri

Ebû Davud'un Sünen'i, Kahire (1280), Dehli (1283), Luknov (1840-1888), Haydarâbâd (1321) gibi merkezlerde defaatîe basılmıştır. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid'in tahkiki ile Mısır'da 1354/1935'de yapılan baskısı 4 cild halinde ve hadisleri rakamlanmış vaziyettedir. Bu baskı 1950'de tekrarlanmıştır.
Ayrıca Halep'te Meâlimu's-sünen 'le birlikte 5 cîîd halinde bir başka baskısı daha gerçekleştirilmiştir. Muteberdir.
Ebû Davud'un Sünen'i, Ebû Muhammed Abdilazîz b. Abdilgavî el-Münzirî (656/1258) tarafından el-Mücteba adıyla ihtisar edilmiştir. Bu ihtisar, Hay-darâbâd'da 1342'de basılmıştır. A. Muhammed Şâkir ve Muhammed Hamid el-Fakî tarafından tahkik edilen Muhtasar Kahire'de 1948'de basılmıştır.[276]
ibn Kayyım el-Cevziyye (751/1350) de «Tehzibû Süneni Ebî Davud» adlı bîr çalışma yapmış bu da basılmıştır.
Ebû Davud'un Sünen'ine bir çok şerh yazılmıştır. [277]Bunların başlıcaları şunlardır:
1.Me'âlimu'S'Sünen, Ebû. Süleyman el-Hattâbî (388/998) tarafından ilk kez kaleme alınan bu kıymetli ve muhtasar şerh , 2 cild halinde Haleb'te 1351/1932'de basılmıştır. [278]
2. Avnu'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Davud, Ebû't-tayyib Muhammed Şemsu'1-hakk el-Azîmâbâdî tarafından[279] yazılmış olan bu şerh 14 cild halinde Dehli'de 1322'de basılmıştır. Bu, Ebû Davud'un en yaygın şerhidir. Kelime açıklamalarına bilhassa yer vermektedir. İbn Kayyım el-Cevziyye'nin ta'likiy-le birlikte basılmış bulunmaktadır. [280]
3.el-Menhelü'l-azbi'l-mevrûd şerhu Süneni Ebî Davud,Mahmud Muhammed Hattâb es- Sübkî (1352/1933) tarafından dört mezhebin görüşlerine mümkün mertebe yer vermek suretiyle kaleme ahnmış olan bu şerh 10 cild halinde basılmıştır. Müellifin vefatı üzerine oğlu Emin Mahmud Hattâb tarafından Fethu't-meliki'l-ma'bûd tekmiletü'l-Menheli'l-azbi'l-mevrûd adıyla 4 cild tekmile yazılmıştır. Ayrıca bir de miftah hazırlanmıştır. Bu haliyle el-Menhel, Sünen'in ilk iki cildini kapsamaktadır. Yani bu kıymetli şerh yarımdır.
4.Bezlu'l-mechûd fi halli Ebî Dauud, Halil Ahmed es-Sehârenfûrî (1346/1927) tarafından yazılan bu şerh, Muhammed Zekeriyya el-Kandeh-îevî'nin talikiyle 20 cild halinde matbu'dur. Bu şerh, özellikle Hanefî Mezhebi esas alınarak hazırlanmıştır.[281]
Ebû Davud'un Sünen'i Türkçeye de tercüme edilmiştir.[282]

2. en-Nesâi ve Sünen'i (el-Müctebâ)

Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Aîi b. Bahr b. Sinan b. Dinar en Nesâî 214/829 yılında Nesâ'da doğmuştur. (Bu tarih 215/830 olarak da verilir).
Hadis almak için Belh, Irak, Şam ve Mısır'a yolculuklar yapmış ve devrinin İshak b. Râhûye, Ebû Davud es-Sicistânî, Mahmud b. Gaylân ve Ali b. Haş-rem gibi büyük hadisçilerinden hadis tahsil etmiştir. Kendisinden de Ebu'l-Ka-sım et-Taberânî, Ebû Ca'fer et-Tahâvî ve Muhammed b. Harun b. Şuayb gibi bir çok ulemâ hadis almış ve rivayet etmiştir. [283]
Uzun süre kalıp ilim neşrettiği Mısır'dan 302 yılında Şam'a geldiğinde, kendisine Muâviye hakkında sorular soruldu. Onun faziletleri ve Hz. Ali'ye üstünlüğü hakkında rivayette bulunması istendi. O da bu konuda «Allah onun karnını doyurmasın » anlamındaki hadisten[284] başka bir şey bilmediğini söyledi. Bunun üzerine Muâviye taraftarları İmam Nesâîyi mescid içinde dövme1 ye başladılar. Olaydan sonra Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı, Remle'de veya Mekke'ye varır varmaz h. 303/915 yılında Hakkın rahmetine kavuştu.[285]

Sünen (el-Müctebâ)

Nesâî, Neseî veya Nesevî diye de anılan Ebu Abdirrahman, zamaninın en meşhur hadis otoritelerinden biriydi. Daha ziyâde nkhî hadisleri derlediği es-Sünenu'l-Kübrâ' sı sahih ve illetli hadisleri de ihtiva etmekteydi. Sonra istek üzerine Nesâî bu kitabını sadece sahih hadisleri almak üzere ihtisar etti ve bu yeni eserine el-Miictenâ veya meşhur olduğu şekliyle el-Müctebâ adını verdi. [el-Muctebâ'nm îbnu's-sünnî (364/974) tarafından meydana getirildiğine dâir bilgi için bk. ez-Zehebî, Tezkire, III, 940; Tehzîbu'l-Kemal, I, 328]
el-Müctebâ, sünenler içinde en az zayıf hadis ve cerhedilmiş ravîsi bulunan bir kitab olarak bilinir. Bunun için de Sahihayn'dan sonra üçüncü sırada sayılması gerektiğini savunanlar olmuştur. [286]Hatta Nesâî' nin, rical tenkidindi Müslim'den daha sıkı davrandığı bildirilmektedir. [287]
Nesâî, Sünen'ine hadisleri dercederken gerçekten oldukça titiz davranmıştır. Aralarındaki bir soğukluk sebebiyle hadislerini dinlemeye resmen me'zûn olmadığı hocası, el-Hâris b. Miskîn'in hadislerini, hocasından gizli olarak dinlediğini ondan yaptığı rivayetlerde ahberanâ el-Hûris b. Miskin, kırâe-ten 'aleyhi ve ene esme' u diyerek belirtir. Doğrudan doğruya ahberanâ veya haddesenâ lafızlarını kullanmaz. Bu, Nesâî' nin vera' ve takvası kadar, ilmî hassasiyetini de gösterir. [288]
Nesâî, hadisler arasındaki çok küçük rivayet farklarını bile, hadisi baştan aşağı tekrar etmek suretiyle göstermiştir. Gariptir ki, onun bu hassasiyeti, Musevî asıllı müsteşrik Goldziher tarafından «küçük işlerle uğraşma » olarak ten-kid edilmiştir. [289]
Nesâî, Tirmizî'de olduğu gibi, her hadis için ayrı bir değerlendirme yapmaz. Onun değerlendirmesi, kitabına aîmış olmasıdır. Ancak yine de yer yer se-nedlerin durumlarını açıkladığı, bir kaç hocasından birden aldığı hadis'in lafzını hocalarından hangisine ait olduğunu bildirdiği görülmektedir.
Nesâî, çoğunlukla hadisleri ahberanâ lafzı ile rivayet eder. Rivayet lafızlarından önce bazı kitablarda görülenin tersine «Kale» lafızları mutlaka açıkça yer almaktadır.
Sünen, 51 kitab ve 2400'e yakm bâb içinde, yer yer «nev1» kelimeleriyle açılmış alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu tür başlıkları daha çok ihtilaf edilen konularda kullanmaktadır. [290]
el-Müctebâ'da «sülâsî» hadis bulunmamaktadır. [291]
Sünen'i bize İbnu's-Sünnî diye meşhur olan Ebû Bekr Ahmed b. Muham-med b. İshak rivayet etmiştir.[292] «Sünen-i Nesâî» denilince el-Müctebâ anlaşılır. el-Müctebâ hadis kitaplarının ikinci tabakasına dâhildir. [293]

Sünenin Baskıları ve Şerhleri

Nesâî'nin Sünen'i Kahire'de 1312'de 8 cüz halinde Şeyh Hasen Muham-med el-Mes'ûdî'nin kontrolünde basılmıştır. Daha önceleri Dehli'de de bir kaç kez (1256, 1315, 1320), Bulak'ta (1276) da basılmıştır.
Sünen'in 1312 Kahire baskısı harekeli ve Suyûû (911/1505)'niri «Zehru'r-rubâ ale'l-Muctebâ » adlı şerhi ve Muhammed b. Abdül'hâdî es-Sindî (1136/1724) nin haşiyesini ihtiva etmektedir.
Nesâî'nin Sünen'i, garib bir şekilde, telifinden 600 sene sonra, ilk kez Suyûtî tarafından 904'de bitirilmiş olan anılan şerhe kavuşmuştur. [294]
Sünen'in, Sahihan ile Tirmizî ve Ebû Davud'un Sünenlerine olan zevâi-di Sirâcuddin Ömerb. el-Mulakkın (804/1401) tarafından bir cildlik bir eserde toplanmıştır. [295]
Sünen, üç kişilik bir heyet tarafından Türkçeye de tercüme edilmiştir. tir[296]

3. Ibn Mâce ve Sünen'i

İbn Mace künyesiyle meşhur Ebû Abdillah Muhammed b. Yezid el-kaz-vınî h. 209'da Kazvin 'de doğmuştur. Devri ulemâsı gibi o da zamanının ilim merkezleri olan İran, Mezopotamya, Arabistan, Suriye ve Mısır'a ilim yolculukları yapmıştır.

Kendisinin Sünen'den başka tefsir ve tarih sahalarında da eserleri bulunmaktadır.
H. 273/886'da Ramazan ayında vefat etmiş, cenaze namazı kardeşi Ebû Bekr tarafından kıldırılmış ve demi kardeşleri Ebû Bekr ve Abdullah ile oğlu Abdullah tarafından gerçekleştirilmiştir.
Sünen
İbn Mâce 'nin Sünen 'i, mukaddime hariç 37 kitab, 1515 bâb ve 4341 hadisten oluşmaktadır. Bu hadislerden,
3002 si Öteki beş kitabın müelliflerinin ya beşi birden veya bir kısmı tarafından rivayet edilmiştir. Geriye kalan
1339 hadis ise, sadece İbn Mâce'de bulunan hadisler («zevâid») dir. Bunların da;
428'inin ricali güvenilir, isnadları sahihtir. 199'unun isnadı hasen'dir. 613'ünün isnadı zayıftır.
99'nun ise isnadı yok hükmünde («vâhî»), veya münker ya da yalanlanmıştır.[297]
İbn Mâce' nin, kitabını telif edince, devrin meşhur münekkidi Ebû Zür'a'ya takdim ettiği, o'nun da 30 kadar zayıf hadis dışında kitabın büyük bir değer taşıdığını söylediğine dair Ebu'l-Fadl b. Tahir el-Makdisî (507/1113) tarafından ileri sürülen rivayet, senedindeki inkıta sebebiyle Suyûtî (911/1505) tarafından «doğru olmayan bir hikâye» diye tenkid ve reddedilmiştir. [298]
İbnu'l'Cevzî gibi Mevzuat yazarları, şahıslar, kabileler ve şehirlerin faziletleri ile ilgili hadislerin uydurma olduğunu ileri sürmüşlerdir. Delhi'li Şeyh Abdulhakk da İbn Mâce'nin Sünen'indeki Kazvin şehri hakkındaki hadislerin uydurma olduğunu söylemiştir. [299]
Aslında İbn Mâce'nin Sünen'i, tertibi, tekrardan uzak ve kısa oluşu ile oldukça değerlidir. 5 aded Sülâsiyyât'ı da vardır [Mubârekfûri I, 349; Afif Muhammed b. Nureddin, Sülâsiyyatu İbn Mâce, Nuruosmaniye 576/4 f+llb-12b) Abdulhamid Şânuha, Tahrîcu sülâsiyyât, s. 45-49- Beyrut, 1985)1,
Sünen'in kütüb-i sitte'ye dahil edilişi, Ebu'l-Fadl b. Tahir el-Makdisî (507/1113)'nin «Etrafu'l-kütübi's-sitte » ve «Şurûtu'l-eimmeti's-sitte »' sinde 6 kitab olarak îbn Mâce'nin kitabını almasıyla başlamıştır. Sonraki yazarlar da aynı yolu takib edince 7. asırdan itibaren Sünen, kütüb-i sitte'nin 6. kitabı oîa-rak hadis edebiyatı içindeki mümtaz yerini almıştır.[300]
Sünen'in, elde mevcut baskısında bazı hadis metinlerinin hemen altında küçük puntolarla dizilmiş siyah satırlardaki »ve fi'z-zevâid » diye başlayıp devam eden bilgiler, kütüb-i sitte içinde sadece îbn Mace'de bulunan hadislerin sıhhad derecelerini gösterirler. Bu notlar, Hafız Ahmed b. Ebî Bekr el-Bûsırî (840/1436)'nin Kitabu zevâidi İbn Mâce 'sinden alınmıştır. [301] Bu eserde (1553) hadis yer almaktadır. [302]
Sünen'in râvîsi, İbn Mâce'nin önde gelen talebesinden olan Ebu'l-Hasen et-Kettân'dır. [303] Ş. V. ed-Dihlevî, İbn Mâce'nin Sünen 'ine hadis kitaplarına ail yaptığı tabakalamada yer vermemiştir. [304]Ancak onu ikinci tabakaya dahil görmek mümkündür.[305]

İbn Mâce'nin Süneninin Baskılan ve Şerhleri

îbn Mâce'nin Sünen'i Dehli'de 1233, 1273,1889,1905'te; Lahorda 1311'de Kahire'de 1313'de basılmıştır. Bu son baskıda Sindi haşiyesi de bulunmaktadır.
M. Fuad Abdülbâkî, bu baskının Sindî Haşiyesi ve Zevâid'den nakiller taşımasının dışında -tashihine itina edilmemiş olduğu gerekçesiyle- bir kıymetinin olmadığını, Miftâhu kunûzi's-sünne ve Concordance hazırlayanların da bu baskıyı kullanmış olduklarını bildirmektedir. [306]
Sünen'in modern bir baskısı M. Fuad Abdülbâkî tarafından Mısırda iki cild halinde 1372/1952'de gerçekleştirilmiştir. Bu baskı Concordance'a uygun şekilde kitab ve bâb numaraları ihtiva etmektedir. Kısa kısa dipnotlar halinde açıklamalara sahiptir. Metin harekelidir. İbn Mâce'nin Zevâidinin durumu ile ilgili değerlendirmeler de bulunmaktadır. İkinci cildin sonunda da ilk kelimelerine göre hadislerin alfabetik fihristi bulunmaktadır.
Sünen bu son baskısı esas alınmak suretiyle Haydar Hatiboğlu tarafından Türkçeye tercüme ve şerhedihniştir.[307]
îbn Mâce'nin Sünen 'ine yazılmış 7 şerh, Sezgin tarafından tanıtılmaktadır. [308] Bunlar arasında Suyûtî'nin, Mısbâhu'z-zücâce alâ Süneni İbn Mâcesi ile Abdülgani ed-Dihlevî 'nin İncâhu 'l-Hâce' si 1282'da Sünen'le birlikte Dehli'de basılmıştır. [309]
M. Mustafa el-A'zâmî, komputer ile Fihrisu Süneni îbn Mâce adıyla 4 ciltlik yeni bir çalışma gerçekleştirmiştir. Son iki cildi 10 ayrı fihrist ihtiva etmektedir. (Riyad 1985)
Ayrıca, Hüseyn Kasım Muhammed tarafından 1969'da Ezher'de «îbn Mâce fi Sünenih» adıyla bir doktora tezi hazırlamıştır.[310]

4. ed-Dârimi ve Sünen'i

Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman et-Temîmî es-Semekand ed-Dârimî, kendi ifadesiyle «Abdullah b. Mübarek 'in vefat ettiği yıl (h. 181/797)» Semerkant'ta doğmuştur. Hadis araştırmaları yapmak üzere Horasan, Suriye, Irak, Mısır ve Hicaz'a seyahatlar yapmıştır. Namlı bir müfessir ve bilgili bir fa-kıhti de. O Horasan'da Hadis İlmine büyük hizmetler yaptı. Devrinin meşhur hadisçilerinden hadis tahsil etti. Kendisinden de Buhârî (Sahih'in dışındaki eserlerinde), Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve Abdullah b. Ahmed b. Han-bel gibi meşhur hadis bilgin ve müellifleri rivayette bulunmuşlardır.
Şiddetli baskılar sonucu kabul etmek zorunda kaldığı Semerkant Kadılığı görevinden sadece bir hüküm verdikten sonra istifa etti. Kendisi üstün bir takva ve dînî kişiliğe sahipti. 75 yaşlarındayken Zilhicce'nin sekizinci «terviye» günü Merv'de vefat etti (255/868).[311]

Sünen

Dârimî' nin bize kadar ulaşabilmiş olan en meşhur eseri, bazı hadisçile-rin Müsned ismini verdikleri Sünen'idir.
Sünen, Arapların İslâm öncesi bazı tatbikatları, Hz. Peygamber'in sîreti, hadislerin yazıya geçirilmesi ve ilmin fazileti ile ilgili hadislerden oluşan 163 sayfalık uzunbir giriş («mukaddime») ve 23 kitaptan meydana gelmektedir. İki cild halinde matbu olan[312] Sünen 'de 1403 bâb içinde 3500 hadis yer almaktadır. «Ebu'l Vakt rivayetinde 3557 hadis ve 1408 bâb bulunmaktadır» (Bustan, s.92).
Sünen, kendisine özgü ve gerçekten kıymetli mukaddimesi dışında taharetten vasiyyete kadar uzanan fikhî bölümleri, fıkıh kitablanndaki sıralanışlarına uygun biçimde ihtiva etmektedir. En sonunda daFedâilu'l-Kur'ân 'a ait bir bölüm yer almaktadır. Kitab bu muhtevasi ile ale'r-rical sistem anlamında bir müsned değil, Sünen'dir. Ancak Dârimî 'nin Sünen' i, «ahâdîs-i mürsele v mevkûfeyi de muhtevi olmakla[313] sünenlerin genel muhtevası dışına da taşmış bulunmaktadır. «Sülâsiyatının çokluğu» (15 aded) bir başka özelliğidir [Mubârekrurî; I, 349; Afif Muhammed b. Nureddin Sülâsiyyâtu'd-Dârimî, Nu-ruosmaniye ktb. 576/3 (8b-lla); Abdullhamid Şânûha, Tahrîcu Sülâsiyyât, s 52-74- Beyrut 1985].
Dârimî'nin Sünen'i mevsuk bir hadis kitabı kabul edilmek ve hatta bazı hadisçilerce kütüb-i sitte'nin 6. kitabı olmaya lâyık görülmekle birlikte, [314]bütün hadisleri, «sahih hadis» şartlarını -tam olarak- taşımamaktadır. Bununla beraber, «rical-i zuafâsı az, ahadis-i münkere'si nâdirdir.
[315]remziyle Concordance 'a dahil edilmiş bulunan Sünen'inde Dârimi, kısaca da olsada yer yer ravilerin hüviyetlerini tesbit eder: Meselâ,[316]
Daran!, zaman zaman da râvilerin karakterlerini tenkide tâbi tutar: [317]
[318]Bazan da bir hadisin muhtelif rivayetleri arasındaki farka işarette bulunur. [319]
Dârimî arada bir de hadislere notlar ekler ve kendi görüşünü açıklar:
Ebû Muhammed (müellif),
«Benim görüşüm de budur» dedi. [320]O, bazan da kelime açıklamaları yapar:
Mukâmea, bir yatakta beraber yatmak demektir. [321] Şunlar da müellifin bu tür açıklamalarına misaldir:
Dârımî kimi yerde kendi tereddüdünü açıklar: [322]
Bazı yerlerde de tereddüde düşen râvinin kim olduğunu söyler: [323]
Bazan da herhangi bir rivayetteki kapalı gibi görünen ifadelerin neye delâlet ettiğini açıklar:
Dârimînin bu ve benzeri açıklamaları bazan diyerek [324]ismiyle bazan[325]da diyerek künyesiyle verilmektedir231.
Bu özellikleriyle Dârimî'nin, kendi devrindeki hadisçilerin telif usullerine -genelde- uymuş olduğunu görmekteyiz. [326]
Sünen'in Baskısı ve Üzerinde Yapılmış Çalışmalar
Dârimî'nin Sünen'i, Hindistanda (Kanpur) ti. 1293/1876'da taş baskısı olarak neşredilmiştir. Piyasada bulunan baskılar Dımaşk 1349 baskısından yapılmış ofset neşirlerdir. [327]

Dârimî'nin Sünen 'ine Muhammed Naîm Atâ tarafından yazılmış olan «el-Hallu'l-müdelleh adlı şerhin yarısı Luknov'da 1322'de basılmıştır. Seyfur-rahman Mustafa tarafından «Zevâidu'd-Dârimî ale'l-kütübi's sitte mîne'l-ehâdîsi'l-merfûa » adıyla bir master tezi ve Muhammed Abdullah Muhammed Adi tarafından da «ed-Dârımî ve cuhûduhu fi'l-hadîs » adıyla Ezher'de 1973'de bir doktora tezi hazırlanmış bulunmaktadır.
Ayrıca Sünen A. Aydınlı tarafından Türkçeye tercüme edilmektedir. [328]

5. ed-Dârekutnî ve Sünen'i

«Sünenler[329] söz konusu olunca, hemen akla gelenlerden biri de Ebu'l-Ha-sen Ali b. Ömer ed-Dârekutnî (385/995)'ye ait Sünen'dir.
ed-Dârekutnî, yaşadığı devrin ilim öğrenme geleneğine uygun olarak Bağdat, Basra, Küfe, Vâsıt gibi şehirler ulemâsından hadis almış, yaşlıbk döneminde de Mısır ve Şam'a gitmiştir.
Dârekutnî, Kıraat ve bilhassa Hadis ile ilgili çok sayıda eser telif etmiştir[330] Onun hadis ricali konusundaki derin bilgisi çağdaşları ve daha sonraki âlimlerce kabul edilmiştir.
Sünen
Dârekutnî, Sünen'inde mevsûkiyetine inandığı hadisleri bir araya getirmeye ve hadislerin çeşitli isnad ve rivayetlerini vermeye gayret etmiştir. Meselâ kitabının ilk hadisi olan «Su iki külle miktarına ulaşınca onu hiç bir şey kirletemez (veya pislik tutmaz)» hadisinin 5 değişik rivayetine ait 40 farklı isnad zikretmiştir. [331]
Dârekutnî ricale ait değerlendirmelerini Sünen 'inde de yapmaktadır. Onun bu sahadaki bilgi ve dikkatinin en açık delili, fazlaca görülen bu değerlendirmeleridir.
Ancak hatırlatılması gerekir ki, rical konusundaki müsellem otoritesine rağmen, Dârekutnî 'nin Sünen'i, Öteki sünenlere oranla daha fazla, zayıf (münker, hattâ mevzu'[332] hadis ihtiva etmektedir. Bu yüzden de onun Sünen'i kil-tüb-i sitte dışında bırakılmıştır. [333]

Sünen'in Baskıları ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Dârekutnî'nin Sünen'i 4 cilt halinde Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsul-hak el-Azîmâbâdî' nin «et-Ta'lîku'l-muğn ale'd-Dârekutnî »'si ile birlikte basılmış bulunmaktadır. [334]Bu baskıda her babın kendi aralarında birden başlayan numaralarla gösterilmiştir.
Zehebî, Dârekutnî ve Sünen'i hakkında[335] detaylı yer yer de çelişik değerlendirmeleri ihtiva eden bilgiler vermektedir. Ayrıca Zehebî'nin verdiği bilgilerin büyük bir bölümünü Sünen'in birinci cildi başında da bulabilmekteyiz.
Sıddîkî de Goldziher 'den naklen el-Beğavî (516/1122)'nin Mesâbihu's sünne 'si için, Dârekutnî 'nin Sünen 'ini kaynak olarak kullanmış olduğunu bildirmektedir.[336]
Dârekutnî' nin Sünen'i üzerinde yapılmış birkaç çalışma ya Sezgin GAS'ta işaret etmektedir. [337]

6. el-Beyhakî ve es-Sünenü'1-Kübrâ'sı

Asıl adı Almed b. el-Hüseyn olan el-Beyhakî, Ebû Bekr künyesi ile anılır. 384/994 tarihinde Beyhak'a bağlı Hüsrevcird köyünde doğmuştur.
Horasan âlimlerinden önce Hadis sonra fıkıh tahsil etmiştir. Daha sonra. Irak ve Hicaz'a ilim öğrenmek maksadıyla seyahatlar yapmıştır. 458/1066'da Nişapur'da vefat etmiştir.
el-Beyhakî, hayatında en çok hadisle meşgul olmuştur. Eserlerinde hadis ve fıkhu'l-hadis 'i birlikte işlemiş, hadislerdeki illetleri, sıhhati, za'fı göstermiş, hadisler arasındaki ihtilâfları telife gayret etmiştir. [338] Yeri geldikçe de lügat açıklamalarında da bulunmuştur.
Görüşlerinde genelde eş-Şafî'î'ye bağlı kalmıştır. Hatta bu yüzden «Beyhakî dışında, İmam Şafi'inin kendisine minnet borcu olan hiç bir Şafiî âlim yoktur. Beyhakî eserleriyle Şafiî mezhebine fevkalâde büyük hizmette bulunmuştur[339] denilmiştir.
Beyhâkî, hiç bir eserinde[340] uydurma olduğunu bildiği hiç bir sözü nakletmemiştir. [341]O, yine bütün eserlerinde, h. IV ve V. asır müelliflerinin genel havasına uyarak, sadece İmam Şafi'î'nin görüşlerini teyid etmiş ve öteki imamların görüşlerine itina göstermemiştir. [342]
Beyhakî, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin eserlerini görmemiş, [343] fakat kendilerinden ilim aldığı hocalarının adedi 100'ü aşmıştır. Bunlar arasında el-Hâkim en -NeysâbûrV nin özel bir yeri bulunmaktadır. [344]

es'Sünenü'l-Kübrâ

Beyhakî'nin «umûmî plânı ve metodu açısındanû orijinal[345] bulunan en meşhur eseri es-Sünenu'1-kübrâdır. Bu eser, ilk kez, Haydarâbâd'da 1344 senesinde 10 büyük cild halinde basılmıştır. Bu baskının sayfa altlarında îbnu't-Türkmânî diye meşhur Hanefî Âlim Alaeddin b. Ali b. Osman el -Mardînî (745/1344)'nini, Beyhâkî'ye itirazlarını ve münâkaşalarını dile getirdiği[346] el-Cevheru'n-nakıyy fı'r-reddi ale'l-Beyhakî » adlı eseri de bulunmaktadır.
es-Sünenü'l-Kübrâ 'nin neşrini gerçekleştirenlere göre, Sünen'in özellikleri («Mezâyâ») şöylece özetlenebilir. [347]
Bilinen hadis kitablarımn hiç birinde bulunmayan sayıda çok hadis ihtiva etmektedir.
Diğer hadis kaynaklarında bulunan hadisleri verirse, sened ve metin itibariyle değişiklik ve üstünlüklerle verir.
Buhârî ve Müslim'in birlikte veya ikisinden birinin eserine aldığı hadisi verecek olursa, bu durumu açıklar. Böylece es-Sünenu'1-kübrâ, bir çeşit Sahi-hayn üzerine yazılmış müstahrac niteliği taşır.
Hadis ve rical değerlendirmesine ait (tashih, tercih, taz'îf v.s.) nakiller de oldukça çoktur.

Fıkhı meseleleri açıklar. Mesele ile ilgili âyet ve hadisleri delil olarak zikreder.
Şafiî mezhebine bağlı olmasına rağmen, bazan mezhebine muhalif görüşü; bazan da İmam Şafiî'nin meşhur görüşüne muhalif olan görüşünü tercih eder (Meselâ, başı bir kaç kez meshetmek, I, 62; deve eti yemekten ötürü abdest almak, 1,158; ölmüş kişi adına oruç tutmak, IV, 657 gibi konularda bu tutum görülür). Sünen, tabiî olarak, fıkıh bâblarına göre tertib edilmiş olmasına rağmen, münâsebet düşünce konu dışına taşarak, zihnin çağrışım yaptığı konuya ait hadisleri verir. Meselâ Hıdâne bâbmda birr ve sıla ile ilgil hadisleri; hudûa 'da isti'zân ile gilgi hadisleri; edebu'l-kâdt 'de de emir bi'1-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker ile ilgili hadislere yer vermiştir.
Kitab ve bâblar arasında oldukça ince irtibat noktalarını gözetir. Öyle ki, Sünen, kitab ve bâbları birbirini içeren muttasıl ve müteselsil halkalar gibidir.
Bâb başlıkarı («terceme») ile hadisler arasındaki ilgiye dikkat yanında, önceki babın son hadisinin, sonraki bâb başlığına münasip düşmesine de özel bir titizlik göstermiştir. Meselâ, «bâbu katli'r-racüli bi'lmer'eti », babının son hadisi, Müslüman bir kız çocuğunun öldürdüğü için katledilen Yahudi ile ilgilidir. Arkasından gelen bâb ise «bâbunft menlâ kısâse beynehu bi'htilâfi'd-dîneyn », başlığını taşımaktadır.
Sünen'deki hasdislerin ekserisi, el-Umm, Sünen-i Ebî Davud ve Sünen-i Dârekutnî gibi musannef eserlerden nakledilmiştir.[348]
Ayrıca Beyhâkî, Sünen'de Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Ubeyd'in Sünen'inden de pek çok hadis tahriç etmiştir. [349]
Beyhâkî'nin Sünen'inde, sahabe, tabiîn ve sonraki devir imamlarından yapılmış nakiller («el-âsâr»), başka eserlerde görülmeyen ölçüde bol bulunmaktadır. Aslında Sünen'ler merfu' hadisleri ihtiva etmek özelliği ile bilinirler. Burada «Sünen» çerçevesinin dışına taşılmış olduğu görülmektedir.
Mevcut baskının her cildinin sonunda o cildde geçen sahâbî ve tabiîn isimlerine göre tanzim edilmiş alfabetik fihrist de bulunmaktadır. Künyeler ve müphem isimlere de ayrıca bu fihristte yer verilmiştir.
Beyhâkî'nin[350] eseri de hadis kitaplarının üçüncü tabakasında yer almaktadır. [351]

Değerlendirme

Buraya kadar genel çizgileri ve meşhur örnekleriyle tanıtmaya çalıştığımız Hadis Edebiyatı çeşitlerinin ve mahsûllerinin kendi aralarında ve muhteva bakımından kısa değerlendirmelere tabi tutulması onları daha iyi tanımaya vesile olacaktır.

Bu sebeple biz, önce sünen türü eserler ile bu arada isimlerinden bilvesile söz ettiğimiz öteki hadis kitaplarının ihtiva ettikleri hadisler hakkında bir değerlendirme yapacak, sonra da Musannef türü içinde yer alan cami rler, sil-nenler ve musannefler'i yine muhteva olarak birbirleriyle mukayese edecek ve kısa bir değerlendirmeye tâbi tutacağız.[352]

1. Sünelilerin Muhteva Değerlendirmesi

Buraya kadar kısa çizgilerle muhtevaları hakkında bilgiler verdiğimiz Sünen 'leri genel bir değerlendirmeye tâbi tutacak olursak, bunlardaki bütün hadislerin sahih olduğunu söylememize imkân yoktur. Hem sahih, hem hasen hem de zayıf ve hatta çok az da olsa, uydurma («mevzu») haberlerin varlığı bir gerçektir.
Ebû Davud, zayıflığını belirterek, «o bâbta sahih hadisin yokluğu » gerekçesiyle; Tirmizî de «fukahâdan herhangi birinin amel etmiş »olmasını nazar-ı dikkate alarak; Nesâî ise, «terkinde hadisçilerin ittifak etmemiş olması » esasına dayanarak zayıf hadis rivayet etmişlerdir.
İbn Mâce ise, hâfiz, sadûk ve geniş bir ilme sahip olmasına rağmen, kitabındaki münker ve az da olsa uydurma hadisler dolayısıyla Sünen' inin değerine gölge düşürmüştür.
Dârimî Sünen'inde, mürsel, munkatı' ve maktu' rivayetlere yer vermiş olmasına rağmen, İbn Mâce'ninki yerine Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olmaya layık görülmüştür. Diğer sünnenlerden geri kalan bir tarafının olmadığı belirtilmiştir.
Dârekutnî'nin Sünen'i ise, zayıf, ğarîb, şâzz, muallel ve başka sünenlerde bulunmayan hadislerle doludur. Bu yönden tenkid edilmektedir.
Beyhakî (458/1066)'nin eserleri de zayıf hadisler ihtiva etmektedir. Umûmî bir netice olarak şunu söylemek mümkündür:
Sünenlerde bulunan bütün hadisler muhteccün bih değildir. Bununla beraber kütüb-i sitte dışında kalan kitablardaki bütün hadisler Zayıf da değildir.
Konu daima, genellemeden kaçınmayı gerektiren bir temel özelliğe sahiptir.
Ayrıca Hatîb (463/1071), bile bile uydurma sözlerle dahi delil getirmiştir.
Hâkim (405/1014) de, hadisleri sahih olarak nitelemekte («tashih») pek gevşektir. Zayıf, hatta uydurmaları bile sahih gösterebilmiştir. Onun için Hâkim'in görüşleri karşısında ehl-i hadisin uyanık olması uygun görülmüş ve istenmiştir.
Hâkim ile İbnu'l-Cevzî (597/1200)'yi karşılaştıran îbn Hacer (852/1448), «Hâkim, hadisleri sahih göstermekte ne kadar gevşek ise, İbnu'l-Cevzî de aksine, hadisleri uydurma olarak nitelemekte («Da've'l-vaz'») o kadar serttir. » demektedir.[353]
Zehebî (748/1347), Hâkim'in Mütedrek'indeki hadislerin yarısının Sahih-hasen, iki binden fazlasının amel etmeye değmez, geri kalanlarının da zayıf ve uydurma olduğunu belirtmektedir. [354]
Bu mevzunun detaylı ve münakaşalı bir değerlendirmesini Abdülhayy el-Leknevî (1304/1886) ,el-Ecvibetu'l-fadıla [355] adlı eserinin 66-139, sayfaları arasında yapmış bulunmaktadır. Konu oradan detayı ile tetkik edilebilir.[356]

2. Musannef Türü Hadis Edebiyatı'mn Muhteva Karşılaştırması

Musannef türü eser\erin,mussanef, cami' ve sünen grublarm ayrıldığını ve bunların biribirlerinden farklılıkları
arzettiğini kaydetmiştik. Şimdi bu üç grup eserin muhtevalarını bölüm («kitab») çerçevesinde -mukayese imkânı vermek için -aşağıya kaydediyoruz. Abdurrezzâk b. Hemmâm' in el-Musannef 'i ve birbirine sayısal açıdan yakınlık arzettikleri için Müslim'in Cami' i ile Nesâi' nin sünen 'ini seçmiş bulunuyoruz:
Bu liste dikkatle incelendiği zaman bu üç grup eserin büyük ölçüde muhteva açısından biribirine yakın olduğu görülecektir. Özellikle Nesaî 'nin temsil ettiği sünen grubu, zaten cami 'lerdeki bir bölümün aynısıdır. Aynı kısmın, Musannef 'te de mevcut olduğunu görmekteyiz. Sünen, ibâdât, muamelat ve hukuk konularından oluşmaktadır. Nesaî 'de de açıkça bu üç ana konunun de-taylandrnlmış olduğunu görmekteyiz.
Halbuki Müslim 'de iman, sünen, zühd, edeb, siyer, menâkıb, tefsir, fiten ve melâhim konularının tamamı bulumaktadır.
Musannef te ise, sünen'e ilâveten meğâzî ve menâkıbm ilâve edilmiş olduğu görülmektedir.
Pek tabiî bu görünen kitab isimlerinin ihtiva ettikleri bâblar ve o bâbları oluşturan hadislerin nitelikleri açısından da bu üç grub edebiyat arasında önemli farklar bulunmaktadır. Tekrar edecek olursak, Sünen 'ler sadece mer-fu'hadisleri; Musannef'ler, merfu'ata ilave olarak mevkuf ve maktu haberleri de ihtiva ederler Cami 'ler ise, merfu, mevkuf ve maktu' haberlerin özellikle sahih olanlarını tesbite gayret ederler.
Bu üç grup edebiyatı önce kendi içinde sonra da üçünün birbiriyle mukayesesine imkân verecek biçimde müstakil araştırmalara mevzu etmek musannef türüne ve ihtiva ettiği grublara çok daha açıklık kazandıracaktır.[357]

İKİNCİ BÖLÜM

TASNİF DEVRİ SONRASI HADİS EDEBİYATI

Tasnif Devri Sonrası Hadîs Edebiyatı

Tasnif devri sonrası hadis edebiyatı başlığı altında inceleyeceğimiz kaynakların oldukça değişik özellikleri bulunmaktadır. Biz bu Özellikler arasında sadece şerh niteliğinin müstakil bir grup oluşturmak için tek başına yeterli olduğunu düşünmekteyiz. Bu sebeple de bu ikinci bölümü,
I. Tasnif Devri eserlerine dayalı şerh niteliği bulunmayan hadis edebiyatı
II. Şerh Edebiyatı diye iki ana başlık altında tetkik edeceğiz.[358]

I. Tasnif Devri Eserlerine Dayalı Şerh Niteliği Bulunmayan Hadîs Edebiyatı

Bu bölümde, mahiyeti itibariyle birinci bölümde tetkik ettiğimiz Tasnif Devri Eserleri'ne bağlı bulunan istidrak, istihraç, tetimme, cem', telhis, zevâid, tehzîb, şerh v.b. hadis edebiyatını -yine meşhur ve mütedâvil Örnekleriyle-tanıtmaya çalışacağız.
Bu bölümde tanıtacağımız eserler içinde, hadis araştırmalarından hadis metinleri için «kaynak» gösterilebilecek olanlar (müstedrek ve müstahreçler) ile, birinci dereceden, «genel» veya «aslî» anlamda «kaynak» sayılamayacak olanlar bulunacaktır. Hemen işaret edelim ki, bu ikinci grub eserler, «aslî kaynaklar»a ulaşmakta -muhtelif açılardan- yardımcı ve kılavuzdurlar. Hatta bu niteliklerine ilâveten onların her biri «özel» veya «türü içinde kaynak» özelliğine de sahip bulunmaktadır. Binaenaleyh olarak «kaynak» niteliğinden soyutlamak isabetli bir değerlendirme olmayacaktır. En iyisi, «kaynak kavramını» biraz daha geniş çerçevede düşünmek ve değerlendirmektir.
Ayrıca, Hadis Edebiyâtı'nda Tasnif Devri ve sonrası için «Senedli hadis ihtiva etmek-etmem ek» gibi[359] sırf şeklî, metodik ve genel açıdan bir sınır tayinine gitmek, meşhur tabiriyle «zahire göre» yapılmış bir değerlendirme
olacaktır. Oysa Hadis Edebiyatını, özde, yani umûmen hadis edebiyatı, hususen türü içindeki yerleri açısından değerlendirmeye tabi tutmak daha uygun ve ilmî olacaktır. Nitekim hadis edebiyatında mütekaddimûn ve müteahhirün sınırını tesbite çalışırken el-Hûlî de eserlerin mahiyetlerini kıstas olarak ele aldığını şu ifadeleriyle dile getirmektedir:
«Hadis edebiyatında râviler ve musannıflar açısından mütekaddimûn ve müteahhirün arasındaki sınır, hicrî 300 senesi başlandır. H. III. asır, sünnet hizmeti, araştırmaları ve râyî tenkidi konularında en üstün devirdir. Daha sonra gelenler -pek azı müstesna-, hep bu öncekilere dayanmışlardır. Onların cem ettiklerini toplamış, onların değerlendirmelerine itimad etmişlerdir. Bu sebeple de h. II. ve III. asırdaki hadis kitabları genelde, ilk olmakta ve başkalarına dayanmamakta öteki hadis eserlerinden ayrı ve üstün bir mevkiye sahip olmuşlardır. Dördüncü asırda telif edilmiş eserleri ayrıca ele almamızın ve onları üçüncü asır eserleri araşma katmayışımızın asıl sebebi, bu (mahiyete yöneik) farklılıktır.[360]
Bu noktadan hareketle biz, bu bölümde tanıtacağımız eserlerin değişik çerçevede de olsa, «kaynak» niteliğinin bulunduğunu söyleyebiliriz.
Bu bölüm, yaklaşık on asırlık bir dönem içinde meydana getirilmiş hadis edebiyatın tahsis edildiği için burada tanıtılacak eserler sayı olarak çok fazladır. Bu sebeple biz eserleri belli gruplara ayıracak ve her gruptan bir-iki örnek tanıtacağız.
Şuna da işaret edelim ki, bu bölümde söz konusu edilecek eserler, dördüncü bölümde ele alacağımız «Hadis, Istılah ve Şahıs Bulma

Usulîeri»nin uygulama alanına giren hadis edebiyatı olma ortak niteliğine de sahiptirler. Böylece, çalışmamızın kendi içinde bir bütünlük ve pratiklik kazanacağı düşünülmüştür. [361]

A. Îstidrâk Ve İstihraç Edebiyatı

îstidrâk, Önceden gözden kaçmış bir şeyin hatırlanması, yapılmış bir yanlışın düzeltilmesi, eksik bir bilginin tamamlanması demektir. Edebiyat terimi olarak da tetimme, tekmile, zeyl, ek, lahika anlamlarına gelmektedir.
Musannif muhaddislerin gayeleri gibi, içinde bulundukları imkanları da hiç kuşkusuz değişikti. Eserleri de bu değişik imkân ve amaçlara paralel olarak meydana getirilmişlerdir. Ayrıca her muhaddisin değerlendirmesi de, pek tabiî olarak farklılıklar arzedecektir. Bu sebeple her eserin ikmal edilecek bir tarafı bulunacaktır.
Ne var ki, belli bir itibar sevyisine ulaşmış eserler üzerinde istidrâk çalışması yapmak, müstedrik'lerin tercih ettiği bir çalışma olarak gözükmektedir. «Önceki bir muhaddis musannifin şartlarına uygun olmasına rağmen, her nedense eserinde yer almamış olan hadislerin bir başkası tarafından toplanması neticesinde meydana gelen yeni esere müstedrek Midi verilmektedir. Bu anlam içinde Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerineyazılmış bir-iki müstedrek bulunmaktadır. Biz bunlundan, Sahih Hadis kaynaklarından olması ve daha sonraki eserlerde kısaltması veya «ravâhu'l-Hâkim» ifadesiyle kendisine atıfta bulunulması dolayısıyla el-Hâkim en-Neysabûrî (40511014)'nin eserini tanıtacağız: [362]

1. e I-Hâki m ve el-Müstedrek'i

Bir çok eser sahibi olan ve kadı olduğu için Hakim lakabı ile tanınan[363] Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah; el-Müstedrek 'i, bir takım türedi kişilerin («mübtedia »); «on bin kadar sahih hadis söz konusu iken, bin cüz kadar bir hacma sahip senedlerin tümünün zayıf olduğunu» iddia etmeye başlamaları ve ilim ehlinin ileri gelenlerinden bir grubun kendisinden, Buharı ve Müslim'in şartlarına uygun senedîere sahip hadisleri bir kitabta toplamasını istemeleri üzerine yazdığını bildirmektedir. [364]
Buharı ve Müslim'in birlikte veya ikisinden birinin şartlarına uygun hadisleri -ki bu şartlar tüm islam hukukçularına göre sahih hadisin şartıdır- toplamaya çalıştığını, sika râvilerden meydana gelen veya nakledilen metinlerin ortaya konulmasını makbul bir iş olduğunu belirtmektedir. Hadislerin sonunda Seyhan 'in veya onlardan hangisinin şartına uygun olduğu halde kitablannda bulunmadığını açıklayan el-Hâkim , kendisine göre «sahih» kabul ettiklerine de ayrıca işaret etmektedir.
el-Müstedrek , asıl olarak kabul ettiği Sahihân gibi cami' bir eserdir Müellifin, Buhârî ve Müslim 'in şartlarını esas almış olmasına rağmen onun tashih'de mütesâhü olduğu konusunda ulemâ görüş birliği içindedir. Ancak el-Müstedrek rte Seyhan 'in şartına uygun hiç bir hadis bulunmadığı şeklindeki iddia da oldukça ifrattır. el-Müstedrek 'in telhis eden ez-Zehebî (748/1247), Müstedrekteki hadislerin yarıya yakının sahih, dörtte birinin metni illetli olsa da senedi sağlam, son dörtte birinin de sahih olmaktan çok uzak münker ve vâhiyât 'dan ibaret olduğunu açıklamaktadır. Bu sebeple Zehebî 'nin telhisi ışığında Müstedrekten yararlanmak gerekmektedir. [365]Zater el-Müstedrek, Zehebî 'ye ait bu hadis konusu telhis ile birlikte basılmış bulunmaktadır. [366]

2. Müstahrecler

Hadisçilerin ıstılahlarında, herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri başka senedlerle yeni bir kitabta toplama çalışması istihraç, bu yolla meydana getirilmiş eserlerin genel adı da müstahreç'tir. Böyle bir çalışmayı yapan, önceki müellifin ya hocasında ya da hocasının hocasında onunla birleşir. İstihraç çalışması, değişik senedleri ortaya koymak suretiyle «garib» diye nitelenen bir çok hadisin kuvvet kazanmasına («takviye ») ve garabetten kurtulmasına yarar. Sahih hadislerin de değişik senedîerini göstermek suretiyle onların sıhhatini pekiştirir, onlara âlî îsnad temin eder.
Ancak, farklı senedleri gösterilen hadislerin daima aynı metne sahip olduğu da düşünülmemelidir. Bazan metinde hatta mânâda farhlıklar görülebilir. [367]
Müstedrekler gibi müstahrecler de daha ziyâde Buhârî ve Müslim'in sahihleri üzerinde yoğunlaşmıştır. [368]
Müstahreclerdeki her sened mutlaka sahih olmayabilir. Çünkü bu, müstahric'e göre sahihtir ama genel bir değerlendirmede zayıf çıkabilir. Asi kabul edilen kitabın «sahih»liği, müstahrecteki her yeni senedin de mutlaka sahih olmasını gerektirmez. [369]
el-İsmâilî (371/982) ve el-BurkânV nin Buhârî üzerine müstahrecler i; Ebû Avâne (316/928)'nİn Müslim üzerine müstahreci ve Ebû Nuaym (430/1038)'in Sahihayn üzerine telif ettiği müstahreci bu alanda meşhurdurlar. Tabiatıyla bu müstahrecler da asıl olarak kabul ettikleri Sahihân gibi cami' niteliğin dedirler.
Pratik herhangi bir faydasının düşünmediğimiz için herhangi bir müstahreç çalışmasını ayrıca tanıtmayacağız. [370]

B. Özel Sistemle Meydana Getirilmiş Eserler

Tasnif devri sonrasında ilk dikkati çeken çalışma, onlardan yapılan seçme hadislerin belli bazı grublar içinde birleştir ilmesidir. Bu seçim ve tertib sırasında, senedlerin ya tamamen ya da şahabı râvî dışında hazfedilmesi gibi bazı işlemler daha söz konusu olabilmektedir.
Aslî kaynaklardan seçilen hadisleri böyle belli sıhhat gruplarına ayırmak, o hadislerin seçildiği kaynakları da.aynı açıdan sınıflandırmak anlamına gelecektir. Bu yüzden de kabul edilebilmesi için grublandırmanınn oldukça ciddi ve titiz bir anlayışla yapılması zarurîdir. Zira bilindiği gibi hadis kaynakları, değişik sıhhat derecesine sahip hadisler ihtiva etmektedirler. Bu çeşitlerden sadece bir tanesinin kaynağı izlenimini verecek grublandırmalar yanıltıcı olacaktır.
Bu kısımda biz böyle bir çalışmanın olduğu kadar, hadislerde senedi tamamen hazfeden ilk teşebbüsün de örneğini ve üzerinde gerçekleştirilmiş bir eseri tanıtacağız : Mesâbihu's-sünne ve Mişkatu'l-Mesâbih...[371]

1. el-Beğavî ve Mesâbîhu's-sünne'si

«Muhyi's-sünne» ve «ruhnüddin» diye anılan Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî (516/1122), fakih, muhaddis ve müfessir olarak bilinmektedir. Kendisine Merv ile Herat arasında bir yer olan Bağ veye Bağşur' a nisbetle el-Beğavî denilmiştir.
Fıkıhta et-Tehzîb fi'İ-furû; tefsirde Meâlimu't-tenzîl; hadiste de Şerhu's-sünne, el-Cem' beyne's-Sahihayn ve Mesâbîhu's-sünne adlı eserleri meşhurdur.[372]
Mesâbîku 's-sünne
Îl-Beğauî, âbidlerin elinde Allahm kitabından sonra sünenlerden oluşan bir nasip kaynağının bulunması ve onlara taatlarında böylece yardımcı olmak maksadıyla, ulemanın kitablarına dercettiği hadislerden derlemek suretiyle bu kitabı meydana getirdiğini belirttikten sonra kitabının özlelliklerini şöyle anlatmaktadır:
«Hadis imamlarının nakline itimad ederek ve uzatmaktan sakınmak maksadıyla hadislerin senedlerini (tamamen) terketti. [373]Bazan -herhangi bir mucip sebebe mebnî- sadece hadisi Hz. Peygamberden nakleden sahâbinin ismini verdim.
Her babın hadislerini sihah ve hisan diye iki kısma ayrılmış bulacaksın. Sıhah ile Buharı ve Müslim'in Cami' lerinde ya ikisinin birlikte ya da sadece herhangi birinin tahriç ettiği hadisleri kasdetmekteyim. Hısan ile de Ebû Davud, Tirmizî ve öteki hadis imamlarının kitablanndaki hadisleri kasdetmekteyim ki, çoğu, âdil râvîlerin birbirlerinden nakli olmak bakımından sahihtirler. Ne var ki, bunlar, isnadlarının ulviyeti açısından Şeyhân 'in şartlarına tam uygunluk derecesine ulaşamamışlardır. Zaten ahkâmın ekseriyeti de hasen tariklere sahip hadislerle sabit olmuştur. Zayıf veya garîb olanlara mutlaka işaret ettim. Münker ve mevzu hadisleri ise, hiç almadım. [374]
Hemen işaret edelim ki, el-Beğavî tarafından yapılan bu sıhah ve hısan ayrımı kaynakarı açısından pek hoş karşılanmamış ve tenkid edilmiştir. [375]
Mesâbîhu's-sünne, sünen tertibin dedir. 4931 hadis ihtiva[376] etmektedir. (Bu rakam tahkikli 1987 Beyrut baskısı rakamıdır.)
Mesâbîh, kütüb-i sitte ve Dârimi' nin Sünen 'ine dayanmaktadır. [377]
Mesâbîh Üzerinde Yapılmış Çalışmalar.

el-Albânî, Mesâbîh 'e bir çok şerh yazılmış olduğunu belirttikten sonra üç tanesini tanıtmaksızm ismen vermektedir.[378]
Ebu Hafs Ömer b. Ali el-Kazvînî, Mesâbîh 'teki hadislerden 20 kadarının uydurma olduğunu iddia etmiş, îbn Hacer el-Askalânî (852/1448) de bu hadisleri savunmuştur. Îbn Hacer'in bu risalesi, mesâbih 'in 1987 baskısı başında ve biraz sonra tanıtacağımız Mişkâtu'l-Mesâbîh 'in III. cildi sonunda[379] neşredilmiştir. Mesâbih 'i esas alan çalışmaların en önemlisi Mişkâtu 7-Mesâbîh 'tir.[380]

2. et-Tebrîzî ve Mişkâtu'l-Mesâbîh'i

Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah el-Hatîb et-Tebrîzî (737/1336) Mesâbîh 'e toplam 1511 hadis ziyade etmek suretiyle Mişkâtu'l-Mesâbîh adlı eserini meydana getirmiştir.
Hatîb Tebrîzî, Beğavî'nin senedsiz zikrettiği hadislerin râvî ve kaynağını göstermek ve hemen hemen her bâb'ı üçfasl 'a çıkarmak suretiyle Mişkat' ı telif etmiştir.
1. Fasıl : Begâvî 'nin sıhah dedikleri. Bunlar, Buharı ve Müslim 'in y: birlikte ya da ayrı ayrı kitablarına aldıkları hadislerdir. Aynı hadisi tahriç eden Öteki hadisçilere işaret etmeye gerek duyulmamıştır.
2. Fasıl: Beğâvî 'nin hısan dediği hadislerden meydana gelmektedir.
3. Fasıl : Bu da ait olduğu bâb'a uygun düşmesine rağmen Beğâvî 'nin Mesâbîh 'e almadığı hadislerden oluşmaktadır. Hatîb Tebrîzî 'nin yaptığı ilâvedir. Hatîb, her ne kadar Beğâvî gibi merfu' hadisleri seçmek üzere bir eğilim göstermemişse de usulde Beğâvî' ye tam tamına bağlı kalmıştır.
Ayrıca Hatîb Tebrîzî, birinci ve ikinci fasıllarda, diğerinde olması gerekirken sehven bir başkasına alınmış olan hadisleri de bulunmaları gerekli yerlere koymuştur. Ancak Mesâbîh 'in genel bâb yapısında takdim-te'hir gibi bir yola girmemiştir.
Mişkât, aslı olan Mesâbîh 'ten daha fazla rağbet görmüştür. Alimler okumak, okutmak ve şerh yazmakla Mişkât'a olan güvenlerini göstermişlerdir. Mişkâtu'-Mesâbih'in en meşhur şerhi Aliyyulkârî (1014/1605) tarafından kaleme alınmış olan «Mirkâtu'l-mefâüh şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh »tir. 5 cild halinde matbu'dur. Muteber bir şerhtir.
Mişkâtu'l-Mesâbîh, Hindistan 'da, Rusya' da ve Dimaşk' ta bir çok kereler müstakil olarak ve Mirkâtu'l-mefâtîh ile birlikte basılmıştır. İngilizceye tercüme edilmiş ve Kalküta'da 1809'da ne şrecl'l mistir.
En son Muhammed Nâsirudin el-Albânî 'nin tahkiki ile 1961'de Dımaşk'ta, 1979'da da Beyrut'ta ikinci kez basılmış bulunmaktadır.
el-Albânî neşrinin sonunda hadislerin alfabetik fihristinin verilmiş olması, Mişkât'ta mevcut (ilk kelimesi bilinen) herhangi bir hadisi bulmak açısından oldukça kolaylık sağlamaktadır.[381]

C. Derleme («Cem'») Niteliğindeki Hadîs Eserleri

Temel hadis eserlerinin tasnifinden kemen sonra gündeme gelen bir ilmî mesaî türü de ayrı müelliflerce ve ayrı amaçlar doğrultusunda meydana getirilmiş eserlerdeki ortak nitelikli hadisleri bir araya toplamak suretiyle geniş çaplı kitaplar telif etmek olmuştur. Bu çalışma Buhârî ve Müslim'in Sahihlerini bir araya getirmekle başlamış daha sonraları kütüb-i sitte ve hatta bütün hadis külliyâtındaki hadisleri bir araya getirmeye kadar uzanmıştır.
Muhammed b. Ebi Nasr el-Humeydî (488/1095) ile başlayan Sahihayn'ı cem' faaliyeti bu sahada 10 kadar eseri Hadis Edebiyatına kazandırmış bulunmaktadır.[382] Bu on kadar eserin içinde sadece el-Humeydi'ninki ale'r-ricâl sisteme sahiptir. Diğerleri, Buhârî ve Müslim gibi ale'l-ebvâb sistemi oluşturulmuşlardır.
Daha sonra el-Humeydî gibi yine bir Endülüslü âlim Ebu'l-Hasen Rezîn b. Muaviye el-Abderî es-Serakostî (535i1140), İbn Mâce'nin Sünen'i yerine İmam Malik'zı Muvatta'mi koyarak kütüb-i sitte'nm hadislerini el-Cem'u beyne'l-usûlis-sitte adıyla bir araya toplamıştır. "et-Tecrid li's-Sıhah ve's-Sünen" bk. Kettânî,-s. 174-175.]
Biz bu derleme ya da birleştirme («cem») edebiyatından, bilhassa konusu bilindiği zaman hadis bulmakta yardımcı olabiecek nitelikte ve matbu olmaları dolayısıyla Câmi'u'1-usûl ve Kenzu'l-ummâl'i tanıtacak bu türden mutedâvil olan bir iki esere de kısaca temas edeceğiz.[383]

1. Câmi'u'l-usûl li ehâdisi'r-Rasûl

Mecdüddin Ebu's-s-Saadât Mübarek b. Muhammed Îbnu'l-Esîr el-Cezerî (606/1209), Rezîn b. Muâviye' nin yukarıda kısaca niteliğine değindiğimiz eserini esas alarak bu kitabını yazmıştır.
Müellif eserini mebâdî, mekâsıd ve havâtîm diye isimlendirdiği üç ana bölüme ayırmıştır.[384]
Mebâdî kısmı 25-205. sayfalar arasında yer alan mufassal ve mükemmel bir mukaddime ve hadis usûlü özetinden oluşmaktadır. Bu bölümden öğrendiğimize göre; asıl amaçları hadisleri hıfz ve isbat etmek, yalan ve uydurmaları ayıklamak, sened ve ricale dikkat etmek olan mutekadimûnun eserleri üzerinde daha sonraki âlimler, tertib değişikliği ihtisar-takrîb, cem've şerh gibi bir takım yeni ilmî faaliyetlerle hadis ilminin intişar ve inkişâfına hizmet etmişlerdir. Bunlardan Rezîn b. Muâviye (535/1140), Muvatta, Sahihân, Tirmizî, Ebû Davud ve Nesâî' nin Sünen "lerindeki hadis metinlerini şerh ve tefsirden uzak olarak bir araya getirmiştir. Rezin'in, bir çok hadisi, asıl bulunması gerekli babların dışındaki bablara yerleştirdiğini, bir çok hadisi mükerreren verdiğini, bir çoğunu da terkettiğihi gören müellif, onu yeniden tertib ve düzene koymayı terkettiklerini ilave etmeyi, mükerrerleri bire indirmeyi ve garib kelimeleri de açıklamayı uygun bularak çalışmaya başlamıştır.
Senedleri, sahâbî râvî dışında tümüyle hazfeden müellif, hadis metinlerinin başına, sahihayn, Muvatta', Tirmizî, Ebû Davud ve Nesâî sırasıyla[385] bu müelliflerin isim ve eserlerine en çok delâlet edeceKharflerden seçtiği kısaltmalar {«remz »)[386] koymuştur. Hadis metinlerinin sonuna da o hadisi kitabında zikr («tahriç») etmiş olan müellifin ismini «ahracehu'l-Buhâri » gibi açıkça kaydetmiştir. Fazla gibi görünen bu işlemin gerekçesini de zaman içinde, yıpranmadan dolayı remizlerin kaybolması halinde müstensih (veya nâşir)lerin o kısaltmaları yenileyebilmelerine («tecdîd») imkan vermek olarak açıklamıştır.[387] Bu, fevkalâde takdire değer bir ilmî hassasiyettir.
Ayrıca Rezîn 'in kitabında bulunduğu halde, Îbnu'l-Esîr' kütüb-i sitte'de bulamadığı hadisleri de kısaltma yeri boş, olarak kaydetmiştir. Nüsha farklarından doğmuş olma ihtimali bulunan bu farklılıgm zamanla ele geçecek başka nüshalarda görülerek tamamlanabileceği ümidi ile bu yolu tercih etmiş, tam bir ilmî anlayış ve uygulama sergilemiştir.
Câmi'usûl, merfu ve mevkuf hadislerden oluşturulmuş, Tâbiûn ve daht sonrakilerin görüşleri ise, çok nâdir olarak zikredilmiştir. [388]
Hadisleri, ağırlıklı şekilde temas ettikleri bablarda vermiş, tekrar etmemeye, konuları mümkün mertebe bütün detaylarıyla bir araya toplamak suretiyle tam bir bütünlük sağlamaya çalışmıştır.
Câmiu'l-usûl, alfabetik bir sisteme sahiptir. Ancak alfabetik sistem,hadis metinlerinde değil, kitab (bölüm) isimlerinde uygulanmıştır. Kitab isimleri de kelimenin aslî harflerine göre değil aslî veya zâid olsun görünen İlk harfine göre tanzim edilmek suretiyle iyice pratik hale getirilmiştir. Sadece lâm-ı tarif 'leri hiç nazarı itibara almamış onları yok kabul etmiş, ondan sonraki harflere göre sıralama yapmıştır. Meselâ; îslâm, îmân, îlâ, Aniye kitablarımn yanında aslî harfi itibariyle da olması gereken îhyâ da olması gereken i'tisâmı da hemzemde vermiştir.
Böylesine oldukça kolaylaştırılmış bir sistemi binemsemesini de müellif hadis kitablarımn avam-havas, âlim-câhil herkes tarafından okunmakta olması ve herkesin kelimenin aslî harfinin hangisi olduğunu bilemeyeceği ihtimali ile açıklamakta, oldukça gerçekçi davranmaktadır. [389]
Ana konunun yan başlıkları, ilk harfleri itibariyle başka harflerde olmalarını gerektirse bile, konu bütünlüğü açısından onları en çok alakalı olan bölümde zikretmiş, alfabetik sistem gereği bulunması lâzım gelen yerde de o babın geçtiği yere atıfta bulunmuştur. Meselâ ,Cihad konusunun ayrılmaz bahislerin kabul ettiği ganimetler, fey, ğulûl, nefl, hums ve şehâdet gibi konuları kitâbu'l-cihâd 'in bulunduğu cim harfinde vermiş; bu kelimelerin
başındaki harf ile ilgili yere gelince, bahsin sonunda «gulûl ve ganimetler kitabu'l-cihâd'da geçti » şeklinde bir atıf cümlesi koymuştur. [390]Câmi'ul-usûl' den faydalanmak isterken bu hususiyetinin göz Önünde bulundurulması gerekir.
en-Nihâye fi ğâribi'l-hadîs gibi değerli bir eserin de müellifi olan İbnu'l-Esir, hadis metinlerinde geçen ğarib kelimeleri kısa kısa açıklamıştır. Ancak aynı açıklamanın hadisin geçtiği her yerde tekrar etmemesi veya atıflarla kitabın doldurulmaması için, kelime açıklamalarını her harfin sonunda bir arada vermiştir. Fakat eserin baskısı sırasında, her ğarib kelime hangi hadiste geçiyorsa, açıklaması da hemen orada verilmiş, pratiklik hatırına, müellife rağmen tekrara rıza gösterilmiştir. [391]
Abdulkâdir el-Arnavud' un tahkik ve tahrici ile 11 cild halinde basılmış olan nüshadaki rakamlamaya göre Cami'u'l-usyl' de 9523 hadis bulunmaktadır.

Müellif, konusu itibariyle müşterek veya münferid konulu gözükmesine rağmen, alfabetik sistemde herhangi bir bölüme yerleştir eme diği hadisleri en sonda Kitâbu'l-levâkık adıyla müstakil bir bölümde toplamıştır bk. XI. 685/704.
Îbnu'l-Esîr, Sahihayn' daki hadisler konusunda, yukarıda kendisinden söz ettiğimiz el-HumeydV nin el-Cem'u beyne's-Sahihayn'ına, öteki eserler konusunda da kendisinin okuduğu nüshalara itimad etmiştir. Hadislerin lafızlarını daha çok Buhârî ve Müslim 'den yermiş, fakat öteki kaynaklarda önemli farklılıklar varsa onuda ayrıca kaydetmiştir.
Câmi'u'l-usûl' un Mısır' da 1368/1949'da Muhammed Hamid Fakı' nin tahkiki ile 12 cild halinde yapılan baskısı, eserin bir bölümünü içermemektedir. Bazı iashif ve tahrifler de söz konusudur. [Hadis sayısı 9483'-tür.]
Abdulkâdir el-Arnavud' un tahkiki ile 11 cild halinde Şam'da 1969-74 yılları arasında gerçekleştirilen baskısı daha tam ve kullanışlıdır.
Câmiul'-usûl üzerinde Îbnu'd-Deyba' diye meşhur olan Abdurrahman b. Ali (950/1543) Teysiru'l-vusûl ilâ Cami'i'l-usûl[392] adıyla bir ihtisar çalışması yaparken, Mecduddin Firuzâbâdî (817/1414) de «Teshîlu'l-tariki'l-vusûl ile'l-ehâdisi'z-zâide alâ Cami'i'I-usûl » adıyla bir zevâid[393] meydana getirmiştir.
Câmiu'l-usâl K. Sandıkçı; Teysîru'l-vusûl da î. Canan beyler tarafından Türkçeye terceme ve şerhedilmiştir.[394]

2. Ali el-Muttckî ve Kenzul-ummâl'i

Yukarıda da işaret etiğimiz gibi derleme («cem») çalışmaları, nihayet bütün hadis külliyâtım bir araya getirme teşebbüsüne kadar uzanmıştır. Bu gayreti Celaleddin es-Suyûti (911/1505)'de görmekteyiz.
Suyûtî, vefatı dolayısıyla ikmâline muvaffak olamadığı Cem'u'l-cevâmi adlı eserinde hadisleri iki ana gruba ayırmıştır.:
1. Kavli hadisler: Bunları alfabetik sıra ile vermiş ve her hadisin sonunda onu kimlerin kitablarına almış olduklarını ve kimlerin o hadisi rivayet ettiğini kaydetmiştir (el-Cami'us-sağir' de görüldüğü tarzda).
2. Fiilî veya hem fiili hem de kavlî hadisler: Bunları da sahabe isimlerinin alfabetik sırası içinde vermiştir. Sadece aşere-i mübeşşere'yi Öne almıştır. Sahâbîleri de isimler, künyeler, ismi bilinmeyenler («mübhem»), kadınlar, merâsil şeklinde bir sıralamaya tabi tutmuştur.
Suyûtt, bu eserinde «bütün hadisleri» toplamayı amaçladığı belirtmekte ise de el-Münâuî (1031/1622) bu sözün, «onun görebildiği bütün hadisler» anlamında kabul edilmesi gerektiğini, yoksa «hadis olarak ne var ne yok hepsini toplamak» anlamında olamayacağını açıklamaktadır Doğrusu da budur. [395]
Daha sonra Alaeddin Ali el-Muttakî (975/1567), Suyûtî'nin Cem'u'l-cevâmi' ve el-Cami'u's-sağîr' ini alel-ebvâb sisteme aktarmak ve (Câmi'u'l-usûl' de olduğu gibi) kitab isimlerini alfabetik sıra içine koymak suretiyle Kenzu'l-ummâV i meydana getirmiştir
Kenzu'l-ummâl, el-Muttakî' nin daha önce ayrı ayrı yaptığı çalışmaların bilâhqre birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Eser bu haliyle, üst kapakta belirtildiğine göre 40.000'e yakın hadis ihtiva etmektedir.[396]
Ali el-Muttekî eserini bizzat kendisi seçmiş ve bu seçme, Müntehabu Kenzi'l-ummâl adıyla Ahmed b. Hanbeî'in Müsned'i kenarında basılmıştır. Müellif bu intihab ve ihtisarında yaklaşık olarak Kenzu'l-ummâl 'in üçte birini (15.000) hazfetmiştir. Bunlar mükerrer hadislerdir. [397]

3. M. Ali Nâsif ve et-Tâcu'1-câmi'i

Ezher Üniversitesi âlimlerinden Mansâr Ali Nâsıf tarafından 6 yılda (1341-1247/1922-1928) meydana getirilen et-Tacu'l-câmı, fıkıh bablarına göre Buhârî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve Nesâî' nini kitablanndan seçilmiş hadisleri ihtiva etmektedir.
Müellif, bu beş kitapta hadis bulamadığı konulara dair rivayetleri Şafiî' nin ve Ahmed b. Hanbel' in Müsned 'lerinden, İmam Mâlik' in Muvatta mdan, îbn Mâce' nin Sünen 'inden ve Hâkim 'in Müstedrek' inder tamamlamıştır. [398] Bu durumu da yerinde açıklamıştır.
et-Tâc dört ana bölümden oluşturulmuştur:
1. îman, ilim ve ibâdât
2. Muamelât, ahkâm ve adat ıbüyu', nikah, taam, libas, tıb.. vs.)
3. Fedail, tefsir ve cihad
4. Ahlâk ve sem'iyyât (edeb, zühd, ezkar, fîten, kıyamet vs.)
Müellif eserini, aynı türden kabul ettiği Mesâbîhu's-sünne, Teysiru'l-vüsûl ve îbn Teymiyye 'nin el-Müntekâ 'sı ile kıyaslamakta ve bu üç kitabtan farkını şöyle dile getirmektedir:
Mesâbîh ,'te hadisler ravisiz ve kaynaksız olarak verilmiş olmasının yanında Tefsir bölümü de hiç yoktur. Teysiru'l-uüsûl, Câmiul-usûl' ün muhtasarıdır ve kitab isimleri alfabetik olarak sıralanmıştır. Fıkhı bir tertibi yoktur. el-Müntekâ ise, sadece ahkâm hadislerini ihtiva etmektedir. Fedail, tefsir, ahlâk ve sem'iyyât konulan yoktur.
Müellif et-Tâc' ı bu üç eserin noksan yönlerini giderecek şekilde, hadisleri sahabî râvisi ve beş eserden hangisinde bulunduğunu belirterek, fıkıh kitabları tertibinde ve tüm bölümleri içerecek şekilde telif ettiği belirtmekte ve bu yüzden de eserinin ulemâ arasında itibar gördüğünü kaydetmektedir.[399]
İstek üzerine eserine Gâyetü'l-mem'ûl', şerhu't-Tâcı'l-câmi li'l-usûl adıyla kısa bir de şerh yazan müellif her nedense hadislere rakam koymadığı gibi toplam sayısı hakkında da bir açıklamada bulunmamıştır. Modern bir çalışmada bu hususun ihmal edilmiş olması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.
et-Tâc, 5 cild halinde bir kaç kez Mısır'da basılmıştır. Ofset usulüyle İstanbul'da da üç ayrı yayınevi tarafından basılmış bulunmaktadır.
Ayrıca et-Tâc Türkçeye de çevrilmiştir.[400]

D. Zevaid Edebiyatı

Hadis Edebiyatı içinde, bir kitabın, bir başka hadis eseri ile karşılaştırılıp birincinin ikinciden fazla olarak ihtiva ettiği hadislerin bir araya getirilmesi sonucu oluşan yeni eserlere «Zevâid Kitapları» denir.
Bu karşılaştırma her zaman iki eser arasında, cereyan etmez. Bazan bir hadis eserinin birden çok kitabla karşılaştırması yapılır ve onlardan farklı ve fazla olarak ihtiva ettiği hadisler tesbit edilir.
Bu özellikleriyle zevâid kitaplarına eserlerin ilk örnekleri olarak bakabiliriz. mukayeseli çalışma» mahsulü öte yandan zevâid edebiyatının bir çeşit «ikmâl çalışmaları» olduğu da açıktır. Zira hadis külliyâtında ne kadar hadis bulunduğu sorusuna zevâidler aracılığı ile belli bir cevap verilebilir. Nitekim bu hedefe yaklaşmak için, ulemâ önce tek tek tesbit ettikleri belli kitablara ait zevâidleri sonradan bir araya toplayarak büyük hacimli mahsûller meydana getirmişlerdir.
Hadis Edebiyatı içinde hemen her tür çalışmada olduğu gibi zevâid tesbitinde de daima kütüb-i sitte mihrak olarak kabul edilmiştir.
Ale'l-ebvâb tasnif edilmiş bir eserin kütüb-i sitteye zevâidinde olduğu gibi ale'r-rical tasnife tâbi tutulmuş bir müsned'in kütüb-i sitteye zevâidi tesbit edilirken de alel'-ebvâb bir çalışma yapılır. Yani, zevâid edebiyatı musannef türüne dahildir.
Dokuzuncu hicrî asırda literatürdeki yerini almaya başlayan Zevâid Edebiyatının bugün elde mevcut ve mütedâvil en hacimli iki tanesini tanıtacağız .[401]

1. el-Heysemî ve Mecmeu'z-zevâid'i

Hafız Nureddin Ebu'l-Hasen Ali el-Heysemi (807/1404) tarafından önce ayrı ayrı Bezzâr, Ebu Yala ve Ahmed b. Hanbel' in müsnedleri ile, Taberânî nin üç mu'ceminin kütüb-i sitteye zevâidi tesbit edilmiş sonra hocası Zeynuddin el-lrâkı' nin teklif ve işareti ile, senedleri hazfederek bu altı kitabın zevâidi Mecmeu'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid adıyla bir araya getirilmiştir. [402]
Mecmeu'z-zevâid 10 cild halinde basılmış bulunmaktadır
Heysemî , senedleri hazfetmiş fakat her hadisin sıhhat durumuna dair hadis metinlerinden sonra açıklamada bulunmuştur.
Müellifin, bundan başka Ebû Nuaym' in Hilye' si, Temmam b. Necih 'in Fevaid' i, İbn Hıbbân' in Sahih' i, Haris b. Ebî Üsame' nin Müsned' i içir yazdığı 4 zevâidi daha bulunmaktadı[403]
Kettânî ve ondan naklen Ebu Zehv, Mecmeu'z-zevâid' i, «hadis edebiyatının en faydalı, benzeri az bulunur ve bir eşi şimdiye dek tasnif edilmemiş» bir örneği olarak takdir ve tavsif etmektedir. [404]

2. İbn Hacer ve el-Metâlibu'1-âliye'si

el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî (852/1448) tarafından kaleme alınmış olan el-Metâlibu'l-âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniyye » Habîburrahman el-A'zamV nin tahkiki ile 4 cild halinde basılmış bulunmaktadır. [405]
et-Tayalîsî (204/819), el-Humeydî (219/834), İbn Ebî Ömer el-Adenî (243/858), Müsedded b. Müserhed (228/843), İbn Meni' (244/858), İbn Ebî Şeybe (235/849), Abd İbn Humeyd (249/863), İbn Ebî Usâme (282/895)'den oluşan sekiz musannıfa ait müsned lerin kütüb-i sitteye zevâidini ihtiva eden eserde muhakkikin tesbitine göre 4702 hadis yer almaktadır.
Hadis ilmi ve edebiyatında müstesna bir yere sahip bulunan müellif İbn Hacer, hadislerin sıhhat durumu ve senedler hakkında bilgiler de vermektedir. Ayrıca tahkikli bir baskısının yapılmış olması da eserden güvenle faydalanmayı mümkün kılmıştır.
Kütüb-i sitteye bu iki zevâidi de eklersek toplam olarak 20 hadis kitabından faydalanma imkânı doğmuş olmaktadır. Bu 20 eserin her birini ayrı ayn elde etmenin günümüz şartlarında ne kadar fedakârlık istediği ise açıktır. Üstelik el-Heysemî ve İbn Hacer rin, zevâidîerini topladıkları eserlerden bir kısmı basılmış da değildir.
Eseri tahkîk eden Habiburrahman el-A'zamî, hadisin sahih, hasen veya râvilerinin sika olduğunu ilk bakışta anlamak için hadis rakamlarını başına yuvarlak bir yıldız işareti koymuştur.[406]

E. Belirli Konulara Ait Hadis Edebiyatı

Hadis tarihi içinde görülen mutlu bir gelişme de belli konu veya belli maksatlara yönelik müstakil eserlerin kaleme alınmış olmasıdır.
Biz burada bahse mevzu ettiğimiz müstakil eserlerin bilhassa sünnet'in hayata intikalini sağlamak amacıyla telif edilmiş olanlarını tanıtmaya çalışacağız. Zira Hadis Edebiyatı içinde bütün müslümanlann hayatını doğrudan ve yakından ilgilendiren eserler bunlardır.
Özellikle, İslâm ahlâkını elde edebilmek bakımından, va'z, nasihat, sohbet ve konferanslarda söz konusu edilecek sünnet malzemesi bu eserlerde bir araya getirilmiştir. Konuların terğîb ve terhîb yönlerimde gereken ağırlık verilmiştir. Halk eğitimi ve cemaat yetiştirmek için oldukça önemli olan bu eserlerin başında İmanı Buharı (2561870)'nin el-Edebu'1-müfred'i gelmektedir. [407]

1. el-Buhârî ve el-Edebul-müfred'i

İmam Bûhârî (256/870)[408] ahlâkî hadisleri Sahih 'nin, Concordance 'a göre, 78. bölümünde Kitâbu'l-edeb başlığı altında toplamıştır. Bu bölümde Buhârî meseleleri 128 bab başlığı altında vermiştir.
Ancak İmam Buhârî, ahlak ve âdâb'a ait hadisleri daha geniş olarak müstakil bir eserde toplamak istemiş ve el-Edebu'l-müfred 'ini telif etmiştir. O'nun bu eseri değişik tarihlerde Hindistan, [409]İstanbul[410] ve Mısır'da[411] basılmıştır.
Muhammed Fuad Abdülbâkî, el-Edebu'l-müfred 'in bab ve hadislerini numaralamış, hadislerin öteki kaynaklardaki yerlerini göstermiştir. Ayrıca Merru' olmayan hadisler için, hadis rakamından sonra parantez içinde («Eser») anlamına gelmek üzere harfi koymuş ve bunları da ayrıca numaralamıştır. Bu rakamlamalara göre el-Edebu'l-müfred 'de 644 bab, 383'ü eser olmak üzere taplam 1322 hadis yer almaktadır. Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi, her babta aşağı yukarı 2 hadis bulunmaktadır.
Anne-babaya iyilik etmeyi emreden el-Ankebût (29), 8. âyetiyle ilgili bab ile başlayan kitab, «Kin duyman, düşmanının ölümünü temenni edecek derecede olmasın» anlamındaki Hz. Ömer'e ait bir tavsiyeden oluşan 644. bâb ile sona ermektedir.
el-Edebu'l-müfred 'e Hintli Fazlullah el-Gılânî iki cildlik bir şerh yazmış ve fihristler hazırlamıştır.
Eseri türçeye tercüme eden Fikri Yavuz, tercümede bu şerhten istifâde etmiştir. Eser «Ahlâkî Hadisler » adıyla iki cild halinde istanbul'da 1974'de basılmıştır.
Kısaltma maksadıyla hadislerin senedleri sahâbî râvîden itibaren tercüme edilmiştir. Hiç kuşkusuz böyle bir uygulama oldukça garibtir. (Metinde mevcut, tercemede olmayan kısımlar okucuyu şaşırtıcı olacaktır. Zaten bir çokları da mütercimin başlangıçtaki açıklamasını okumayacaktır.) Sahâbî râviler ilk geçtikeri yerde kısaca tanıtılmaktadır. Sonundaki fihristler eseri kullanışlı hale getirmiştir.
Beşerî ilişkilerde uyulması gerekli kaideleri öğrenmek isteyenler için oldukça faydalı ve pratik bir eserdir.[412]

2. el-Münzirî ve et-Terğîb ve't-terhîb'i

Kısaca el-Milnzirî (656/1258) diye tanınan Abdülazîm b. Abdilganiy b. Abdillah, Ebû Muhammed Zekiyyuddin el-Münzirî, 581'de doğdu.
Mekke, Dimeşk, Harran, Ruha ve İskenderiye'de ilim tahsil etti.
Kendisinden ed-Dimyâtî, Ebu'l-Hüseyn el-Yûnînî, Takiyyuddin îbn Dakîkı'l-iyd gibi zatlar rivayette bulundular ez-Zehebî, Tezkira, IV, 1437 «Şerhu't-Tenbih », Müslim ve Ebu Davud' un eserlerine yaptığı ihtisarları vardır. Zehebî, «Devrinde ondan daha üstün hafız yoktu» der.
Tacûddin es-Sübkî, el-Münzirî' yi tanıtırken şunları söyler: Hocalık yaptığı Kamiliyye Daru'l-hadis' inde ilim ve ibâdetle meşgul olur, cuma namazları dışında hiç dışarı çıkmazdı. Hatta, âlim ve hâdisçi olan oğlu vefat ettiği zaman, oğlunun cenaze namazını medresenin içinde kıldırmış, kapıya kadar cenazeyi teşyi1 etmiş, göz yaşları arasında «Oğlum, seni Allah'a havale ediyorum» demiş, tekrar ilim ve ibâdetine dönmüştür. Teşyi' için mezarına kadar bile gitmemiştir.[413]
Bu ölçüde ilim ve ibadete düşkün olan el-Münzirî' nin en meşhur eseri hiç kuşkusuz, et-Tergîb ve't-Terhîb mine'l-hadisi'ş-şerîf »idir.
Ebu Zehv' in belirttiği gibi[414] et-Tergîb, derleme («cem») ve hadislerin sıhhat derecelerini açıklama açısından[415] en iyi teliflerden biridir. Bu yüzden de günümüze kadar vaiz ve mürşidîerin büyük bir çoğunluğu ona itimat etmiş ve kullanmışlardır. Bugün de irşad hizmetlerinin temel kitablanndandır.
Bu durum, kitabın telif maksadıyla tam bir paralellik arzetmektedir. zira el-Münzirî ; «Zühd ve takva hususunda gayret sahibi öğrencilerden biri benden, tergîb ve terhîb konusunda, senedsiz ve illetlerle ilgili uzun açıklamalardan arındırılmış derli-toplu bir kitab yazmamı istedi. Ben de bir taraftan istihare yaptım. Bir yandan da bu işi isteyene güçlük gösterdim. Niyetinin sağlamlığı ve ihlasının tamlığına kesin kanaat getirdikten sonra bu hacmi küçük faydası büyük kitabı... yazdım»[416] demektedir.
Bir konunun tergîb ve terhîb («teşvik ve uyarı») yönlerini dile getiren hadisleri iki grubta toplamak suretiyle önce tergîb sonra terhib'i ilgilenderin hadisleri vermiş, baştan sona kitab bu tertib ile telif edilmiştir.
Sahabî ravisi verilen hadislerden sonra, onların meşhur ve muteber hadis kaynaklarının hangilerinde bulunduğu, -ekseriya müellif ismi olarak- belirtilmiştir. Hadislerin sıhhat durumlarına işaret edilmiştir. Yalnızca «sahih» hadisleri toplayan kaynaklarda bulunan hadisler için ayrıca bir değerlendirmeye gerek görülmemiştir.
Münzirî, senedleri kaldırmasını şöyle savunmaktadır: «Sened zikretmekten asıl maksat, hadisin sahih mi, hasen mi, yoksa zayıf mı olduğunu bilmektir. Oysa, senedi görerek bu konuda bir kanaat sahibi olmak, ancak konunun mütehassısları için mümkündür. Böyle olunca senedi hazfedip onun yerine sıhhat durumunu açıklamak.okuyucu çoğunluğu açısından daha pratik ve daha faydalıdır. [417]
Kitabdaki hadisler baştan sona a. 'an,
b. Ruviye, lafızlarryla başlamaktadır. Müellif bu durumu açıklamıştır. Özeti şudur :
Hadisin senedi sahih, hasen veya bunlara yakın («mukarib ») ise «anrivayet lafzı ile sevkedilmiştir. Yine Mürsel, munkatı', mu dal ise veya senedinde mübhem bir râvi varsa, ya da güvenilir olduğu belirtilmiş zayıf bir râvi bulunursa, yahut da bunun tam tersi olursa yani zayıf olduğu söylenen güvenilir bir râvisi varsa, bu tür hadisler, öteki ravileri sika olmak şartıyla 'an rivayet lafzıyla sevkedilmişlerdir. Aynı şekilde mursel iken muttasıl olarak rivayet edilmiş olan hadisler, senedinde zayıf bir râvî olmasına rağmen, o hadisi kitablanna almış olanlardan birinin «sahih » veya «hasen » saydığı hadisler de 'an' lafzı ile dercedilmişler, peşinden de gerçek durumları açıklanmıştır. Kitabın sonunda da, haklarında değişik kanaatlar ortaya atılmış («muhtelefun fîh ») olan râvilere alfabetik bir bölüm tahsis edilmiş, kimler tarafından nasıl cerh ve ta1 dil edildikleri özetle ifâde edilmiştir.[418]
Senedinde, «yalancı», «uydurmacı» veya bunlardan biriyle itham edilmiş; zayıf olduğunda veya tamamen terkedilmesinde ittifak edilmiş, «zâhibu'l-hadîs », «halik », «sakıt », deyse bi şey », ciddi şekilde zayıf, güvenilir olduğum; söyleyen biri çıkmamış zayıf râvîler var ise , işte bu türlü hadisler ruviye lafzıyla nakledilmiştir. Sonunda râvînin durumu ile ilgili bir açıklama da yapılmamıştır. Zira zayıf senedleri gösteren iki

alâmet bulunmaktadır :
1. Hadîsin ruviye lafzıyla sevkedilmiş olması.
2. Sonunda herhangi bir açıklamanın yapılmamış olması. [419]
Kitabtaki hadislerin bu bilgiler ışığı altında değerlendirilmesi, okuyucuyu yanılgıdan koruyacaktır.
et-Terğlb 'deki hadisler, Muvatta, Müsned, Kütüb-i sitte, TaberânV nin üç mu'cemi, Ebu Ya'la'nın Müsned'i, Bezzâr'ın Müsnedi, îbn Hıbban'ın Sahih'i, el-Hâkim'in el-Müstedrek'i îbn Huzeyme'nin Sahih'i, îbn Ebi'd-dünya 'nın kitabları, Beyhakî' nin Şuabu'l-iman ve Kitabu'z-zühd 'ü ve Ebu'l-Kasım el-IsbahanV nin «et-Tergîb ve't-terhîb »inden derlenmiştir. [420]
Hadislere müteselsil numara verilmemiş olduğu için et-Tergîb1 den toplam kaç hadis bulunduğu ayrıca sayımı gerektirmektedir. Bu özellikleri ile et-Terğîb ve't-terhîb, «arasına bir çok apokrif hadis de karışmış»[421] bulunan, mü'minleri iyiliğe sevkedici ve kötülükten ahkoyucu hadislerin, sıhhat durumlarını tesbit ve uydurma olanlarının zararından korunma açısından büyük önem taşımaktadır.
et-Tergîb ve't-terhîb 'in bir çok baskıları yapılmıştır. Türkçe tercemesi yayınlanmıştır.
îbn Hacer el-Askalânî (852/1448) tarafından Tehzîbu't-Tergîb ve't-terhîb adıyla yapılan telhisi basılmış ve türkçeye de tercüme edilmiştir. [422]

3. en-Nevevî ve el-Ezkâr'ı

Belli konulara tahsis edilmiş hadis eserleri içinde tanıtılması gerekli biri de en-Nevevî (676/1277)'nin asıl adı, Hîîyetu'î-ebrâr ve şiâru'l-ahbâr fi telhisi'd-deavâtı ve'l-ezkârı'l-müstahabbe fi'l-leyli ve'n-nehâr olan kitabıdır. Eser, Ezkâr-ı Nevevî diye meşhur olmuştur,
Şam' a bağlı Neva nahiyesinde dünyaya gelmiş, hadis ve fıkıhta sözü sened kabul edilecek derecede ilmî otorite sahibi olmuş olan en-Nevevî, eserinde, günlük yaşayış içinde yapılacak dua ve zikirlerle İlgili rivayetleri toplamıştır. Aynı işi daha Önce yapmış olan müelliflerden en-Nesâî ve Ebû Bekr b, es-Sünnî (364/974)'nin Amelu'l-yevm ve,'l-leyle' leri de daha dar çerçevede ve aynı mâhiyete matbu1 eserlerdir.[423]
Nevevî, daha önce âlimlerce tasnif edilmiş olan eserlerin senedler ve tekrarlar dolayısıyla uzamış olduklarını, halbuki zamanındaki insanların himmetlerinin azaldığını ve dolayısıyla bu işe ilgi duyacaklar için kolaylık göstermek maksadıyla senedleri hazfettiğini, zaten aslolanmda zikir ve duaların bilinip uygulanması olduğunu belirtmektedir. Senedler yerine hadislerin sıhhat dereceleri ile ilgili bilgi vermeyi daha uygun bulduğunu ve böyle bir girişimin faydasının daha umûmî olduğunu da vurgulamaktadır.
Hadis, fıkıh, Önemli kaideler ve tasavvufî bahislerle ilgili olarak açtığı bablarla okuyucuyu tatmin etmeye çalışan müellif, senedler ve tekrarlar yüzünden kabarmış olduğunu söylediği Önceki eserlerden daha hacimli bir kitab meydana getirmiştir. Ancak verdiği bilgilerin ve tuttuğu yolun isabeti sonucu olacaktır ki, el-Ezkâr daima büyük bir rağbete mazhar olmuştur. Müellif Nevevî, dua ve zikirlerle ilgili rivayetleri Buhârî, Müslim, Ebû Davud Tirmizî ve Nesâî 'nin eserlerinden seçmiş çok az bir kısmını da «kiltüb-i meşhârede »den nakletmiştir. Bu arada zayıf olduğunu beyan ederek zayıf hadisler de kaydetmiştir. [424]Kitabın son kısmında da belli hal ve vakitlerde okunacak genel dualar, duâ âdabı ve istiğfar ile ilgili bir bölüme yer vermiştir.
Kâtip Çelebi' ye göre 356 babtan oluşan eser, müellifin umduğu gibi ulema ve halk arasında büyük bir itibar görmüştür. Hatta onun değerini belirtmek için «Bi'i'd-dâr ve'ş'teri'l-Ezkâr - Evi sat, Ezkâr'ı al » denilmiştir. Müellif h. 667 yılında ikmaî ettiği kitabının rivayeti okunuşunda bütün müslümanlara icazet vermiştir.[425]
Eser, âlimler arasında gördüğü yüksek itibâra paralel olarak bir çok çalışmaya da kaynaklık etmiştir. [426] En önemli şerhi, İbn Allan es-Sıddıkl (1057/1647)'nin el-Fütukâtu'r-rabbâniyye ale'l-Ezkârı'n-Nevevîyye' sidir.
Dua ve zikirlerle ilgli herhangi bir sözün hadis olup olmadığını kontrol için el-Ezkâr' a müracaat etmek en kestirme ve uygun bir yol olur.
Yine Nevevî'nin, dünya-âhiret saadetine yarayacak sahih hadislerden seçerek meydana getirdiği toplam 1894 hadis ihtiva eden[427] Riyâzu 's-sâlihîn min kelâmı Seyyidi'l-mürselîn de bu kısımda anılabilecek eserlerdendir. Riyâzu's-sâlihin , her konuda âyetler de ihtiva etmesi dolayısıyla bilhassa vaaz ve irşad hizmetlerinde güvenle kullanılabilecek bir eserdir. Hadisleri kütüb-i sitteden seçilmiştir.
Riyâzu's-sâlihin' in Türkçeye iki ayrı tercümesi bulunmaktadır. Ayrıca bizzat müellifi ve bir çok âlim tarafından da şerhedilmiştir.[428]

F. Kırk Hadis Edebiyatı

Hadisçiler, eskiden beri islâmî konularda belli bazı rakamlarla ifade edilen eserler yazagelmişlerdir. Bunların en yaygını Kırk Hadis («Erbe'ûn») edebiyatıdır.
Aşağı-yukarı her kırk hadis mecmuasını önsözünde yazılma sebebi olarak, bir çok sahâbî tarafından rivayet edilmesine rağmen «zayıf» olmaktan kurtulamayan. «Ümmetim için dînî mevzulara dâir kırk hadis hıfzedeni Allah teâlâ' kıyamet gününde fakihler ve âlimler arasında diriltir» [429] hadisi gösterilmektedir.
Hiç kuşkusuz, bu temel sebep yanında her müellife göre değişik başka sebep ya da sebepler bulunabilir.
Türk hadis bilgini Abdullah b. Mübarek (181/797)'m ilk musannifi olduğu Erbe'ûn Edebiyatı, özellikle h.V asırdan itibaren gelişme göstermiştir.
Hadis sahasında «kaynak» niteliği bulunmayan kırk hadis edebiyatı içinde en meşhur ve üzerinde en çok durulmuş ve şerhler yazılmış olan en-Nevevî (676/1277)'rain Erbe'ûn'udur.[430] Erbeun veya Kırk hadis denilince ilk akla gelen eser Nevevî'ninkidir. Diğerlerini gölgelemiştir.
Nevevî'nin kırk hadisinde hadisler senedsiz olarak verilmiştir. Hemen tamamı Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden seçilmiştir.
Nevevrye ait bu kırk hadis mecmuasının 26 hadisi, aynı Dâru'l-hadîs 'de Nevevî1 den önce hocalık yapmış olan Îbnu's-Salah tarafından seçilmiştir. Nevevî bu sayıyı 42'ye tamamlamıştır. Daha sonra da İbn Receb el-Hanbelî (795/1392) 8 hadis ilâvesiyle 50'ye çıkarmış ve «Câmi'u'1-ulûm ve'1-hikem fi şerhi hamsine hadisen min cevâmi'il-kelim» adıyla şerhetmiştir. [431]
Çok değişik konularda seçilmiş hadislerden oluşturulan kırk hadis edebiyatına biz de Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis [432] adıyla Halid b. Zeyd el-Ensârî'nin rivayet ettiği hadislerden seçtiğimiz 40 hadis ve yorumlarından oluşan bir çalışmayla katıldık.[433]

G. Alfabetik Hadis Edebiyatı

Hadis edebiyatı mahsullerinden daha kolayca yararlanma ihtiyacı, -telif sistemlerini incelerken kısaca değindiğimiz gibi- müellifleri yeni arayışlara zorlamıştır. Bugün bile okuyucu için en kolay tertib olma niteliğini taşıyan alfabetik (ya da Arabça söylenişi ile ale'l-ahruf) sistem, hadis edebiyatındaki yerini merfu' ve kavli hadîs metinleri için h. X. asırda almıştır. [434]
Hadislerin sıhhat belgesi ya da nakil kaynağı demek olan senedlerin hazfini gerektiren bu sistem, diğer sistemlere göre biraz gecikmeli olarak uygulamışsa, bunu hadis ilmindeki kaynak araştırma geleneği açısından değerlendirmek gerekir.
Hadis metinlerini toplayan eserlerin iyice yaygınlaşıp, değerlendirilmesi, usûle ait teknik bilgilerin temel eserlere ve muhtevaya kavuşması, Sünnet'e ait verilerin metinlerinin isteyen tarafından kolayca elde edilebilmesi gerekiyorsa daha sonra sened tetkiklerinin yapılması gibi ilmî gelişme ve ihtiyaçlar alfabetik sisteme geçişi sağlamış gözükmektedir. Nitekim bugün bu sistemin en yaygın örneği demek olan el-Câmiu's-sağîr'm müellifi es-Suyûtî, bu sistemi «öğrencilere kolaylık olsun diye» benimsediğini söylemiştir.
Bu sistem, semboller (remizler veya kısaltmalar) kullanma gereğini ve geleneğini de beraberinde getirmiştir. Gerek hadisin sıhhat durumu, gerekse bulunduğu kaynakları bazı remizlerle göstermek «kolaylaştırma» amacının tabiî neticesi olarak benimsemiştir.
Hadis metinleri için başlatılan bu alfabetik sistemi, hadis kitablannın ana bölümleri seviyesinde de tatbik edilmiş görmekteyiz.[435] Ama bu son uygulamanın tuttuğunu söylemek pek mümkün değildir. Zira iki-üç örnekle kalmıştır. Konuların tasnifinde fıkıh kitaplarıyla paralelliği esas alan eski sistem daha ağır basmıştır. Bu da bu iki ilim dalı arasındaki diyalogun «vazgeçilmezliği» ni gösteren bir delildir.[436]

1. es-Suyûtî ve el-Câmi'u's-sağîr'i

Yüzlerce eserin müellifi olan Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed, Celâleddin es-Suyûtî (911/1505)'nin hadis alanındaki eserlerinden olan el-Cami'u's-sağîr min ehâdîsi'l-beşîr ve'n-nezîr' i, yine müellife ait Cem'u'l-cevâmi' adlı bütün hadisleri bir araya toplamak maksadıyla telife başlanmış ve fakat yarım kalmış olan eserin telhisidir ve 10031 hadis ihtiva etmektedir.
Kısa ve özlü («veciz») hadislere tahsisi edilen el-Câmi'u's-sağîr' de ahkâm hadisleri hemen hemen hiç bulunmamaktadır, Osmanlı ulemasının büyük rağbetine mazhar olmuş bulunan esere, uydurmacı ve yalancı kişilerin yalnız başlarına rivayet ettikleri hiç bir hadis alınmamıştır.

Hadisler ilk kelimelerine göre alfabetik olarak sıralandığı için senedler tamamen hazfedilmiştir. Her hadis metninden sonra, hadisin bulunduğu kaynakla birer remiz ile gösterilmiştir. Bizim bu çalışmamızda tanıttığınuz bir çok esere ait kısaltmaları da ihtiva etmekte olması sebebiyle bu remizleri ve işaret ettikleri eserleri alfabetik sıra içinde sunuyoruz:
et-Tirmizî el-Buhârî fi't-tarih el-Buhârî el-Buhâri fi'1-edeb el-Hatîb îbnHıbbânfîsahîhihi Ebu Nuaym fi'1-hilye Ahmed b. Hanbel fi müsnedih i) Ebu Davud
îbn Ebî Şeybe Said b. Mansur fî sünenin et-Taberânî fVl-kebîr fi'1-evsat fi's-sağtr
Ebu Yala fî müsnedih Abdurrezzakfi'l-câmi'(el-Musannef îbn Adiyy fî'1-kâmil el-Ukaylî fi'd-duafâ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel fî zevâidih ed-Deylemî fî Müsnedi'l-firdevs el-Buhârî ve Müslim birlikte ed-Dârekutnî el-Hâkim fi'1-mustedrek Müslim en-Nesâî îbn Mâce el-Beyhakî fi şuabi'1-îman el-Beyhakî fi's-sünen Ebû Davud, et-Tirmizî, en-Nesâî, Îbn Mâce Ebû Davud, et-Tirmizî, en-Nesâî[437]
Hadis metinlerinden sonra, yukarıdaki kısaltmalarla gösterilen kaynakların, o hadisi hangi sahâbîden olmış olduğuna da ayrıca işaret edilmiştir. Her haksin sıhhat durumu da rumuzlarryla gösterilmiştir.
Müellif, ile başlayan fiilî hadisler için özel bir bab açmış ve bu tür hadislerin Hz. Peygamberin fizik Özellikleri («şemail ») demek olduğunu da kaydetmiştir. [438] Yine Hz. Peygamberin koyduğu yasakların anlatımını da «bâbu'n-nevâhî»de diye başlayan hadisleri sıralamak suretiyle vermiştir. [439] Her harften sonra el-muhallâ bi haze'l-harf diye Lâm-i tarifli olarak o harfle başlayan hadisleri sıralamıştır.
el-Câmi'u-s-sağîr'in Baskıları ve Şerhleri
el-Câmiu's-sağîr bir çok kez basılmıştır. [440] Yazılmış olan şerhler içinde[441]Abdurraûf el-Münâvî (1032/1623)'nin yer yer müellife itirazlar da ihtiva eden şerhi Feyzu'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr' i özlü ve önemlidir. Hadis metinlerini rakamlı ve harekeli olarak sayfa başlarında ihtiva eden Feyzul-kadîr 6 cild halinde matbu'dur. el-Câmi'us-sağîr' i bu şerh ile birlikte kullanmak isabetli bir davranış olacaktır.
Ayrıca yine Suyûtî tarafından ez-Ziyâde ala kitâbi'l-Câmî'i's-sağîr adıyla hazırlaan eser, Yusuf en-Nebhâni tarafından Câmi'u's-sağîr' e ilâve edilmiş ve bu yeni esere el-Fethu'l-kebîr fi zammı z-ziyade ile'l-Cami'i's-sağtr adı verilmiştir. Alfabetik olarak oluşturulmuş olan bu eserde, hadislerin sıhhat durumlarını gösteren rumuzların hazfedilmiş olmasının sebebi anlaşılamamıştır.[442]

2. Gümüşhânevî ve Râmûzul-ehâdîs'i

Mutasavvıf ve hadisci Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî (1311/1893) tarafından «ehıbbâ için hadis kitablarını bir araya toplamak » istediğine dayalı olarak, mütedâvil hadis kitablarından senedleri hazfetmek suretiyle derlenen hadisleri ihtiva eden Râmuzu'l-ehâdis alfabetik bir tertibe sahiptir.
Müellifin ifadesiyle «ahkâm ve meali zahir, dinin asıllarından önemlilerini müştemil » hadisler, kısaltmalarla işaret edilen toplam 33 kaynağa[443] müracaatlar derlemiştir.
Hadislerin derlendiği kaynaklar ve kısaltmaları, Suyûtî' nin el-Câmi'u's-sağîr' ini anlatırken verdiğimiz liste ile büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Muhtevanın tâbi tutulduğu tertibte de bu iki eser arasında benzerlik bulunmaktadır. Ancak Suyûtî' den farklı olarak Gümüşhânevî, bütün harflerin lâm-ı tarifli olarak yer aldığı hadislere, bir arada, elif harfinin sonunda, hiçbir açıklama yapmadan[444] yer vermektedir. Yine «bâbu'n-nevâhî» gibi bir bölüm de açmamıştır. Sadece son kısımda ile başlayan hadisleri den sonraki kelimelere göre alfabetik olarak sıralamıştır.
Râmûzu'l-ehâdîs 'te, sıhhat durumlarına da işaret edilmiş bulunan toplam 7101 hadis yer almaktadır. Uydurma olanlar dahil, her tür hadisin yer aldığı Râmûz' da her hadisin alındığı kaynak yada kaynaklar gösterilmektedir. Bu da ayrıca isteyene hadisi tetkik imkanı vermektedir.
Râmûzu'l-ehâdis müellifi ve müellifin halifeleri tarafından özellikle okutulmuş ve okutulmaktadır. Bu haliyle «tekke el kitabı hüviyetini [445] iktisab etmiş görünen eser, yine bizzat müellifi tarafından Levâmiu'l-ukâl adıyla
5 cild halinde matbu' olan bu şerh, Râmûz' un hadisleri için yararlanılacak ilk kaynak olmaktadır.
Râmûzu'l-ehâdis' in Abdulaziz Bekkine veNaim Erdoğan tarafından yapılan iki ayrı tercümesi basılmıştır.[446]

H. Halk Dilinde Hadis Dîye Dolaşan Sözlerle Îlgilî Edebiyat

Halk dilinde darb-ı mesel cinsinden dolaşıp duran birçok söz vardır. Bunlar içinde hadis diye bilinenler çoğunluğu teşkil eder. Oysa, pek tabiidir ki, bu sözlerden hadis olanların sıhhat dereceleri hiçbir zaman aynı değildir. Bir kısmı da hadis diye uydurulmuş sözlerden ibarettir. Bazıları ise, eski kültürlere aittir.
Bu karmaşık malzemenin tek tek gerçek durumlarını tespit etmek, kaynaklarını göstermek tahriç («kaynak tesbiti») çalışmalarını özel bir şubesini oluşturan faydası büyük bir mesâi koludur.
Dillerde dolaşan sözlerin bir kısmının, metin tetkikleri yapılmamış tarihi eserlerden, bir kısmının da vaiz, mutasavvıf ve tarihçi gibi meslek sahibi kişilerin sözlerinden kaynaklanmış olduğu açıktır. Böylesine değişik kaynaklı sözlerin kötü niyetli kişilerce «hadis» diye özel olarak kullanıldıkları da bir vakıadır.
Hadis edebiyatı tarihi içinde en meşhur ve muteber örneğine H.X. asır başlarında kavuşan bu nev'in, Türkçe'de bir örneği bulunmamaktadır.[447]
Sünnete yönelik tehlikeleri bertaraf edici her çeşit ilmî mesâiyi akıllara durgunluk verecek ciddiyet ve boyutlarda gerçekleştirmiş bulunan İslâm âlimleri, bu konuya da eğilmişlerdir. Nitekim es-Sehâvî (902/1496), kendisini bu türden bir eser yazmaya sevkeden gerçek sebebin, « nereden alındığı bilinmeyen, yalan ve bühtan olmak ihtimali olan bir takım sözlerin Rasûlullah'a izafe edilmesi...» olduğunu söylemektedir[448]
Hadis edebiyatı içinde Mevzu Hadisler/e ilgili çalışmaların bir uzantısı gibi de düşünülebilecek olan bahis konusu ilmî mahsûller, ilk örneğini Bedreddin ez-Zerkeşî (794/1392) 'nin «et-Tezkira fi'l-ehâdisi'l-müştehira»sıy£a ver mistir. îhn Hacer el-Askalânî (852 / 1448)nin «el-Leâli'il-mensûra fi'1-ehâdi-si'l-meşhûra»st, es-Suyûtî (91111505)nin «ed-Düreru'1-müntesira fi'l-ehâdi-si'il-müştehira.»s(ve es-Sehâvî (902/1496)nin, «el-Mekâsıdu'1-hasene fî beyâ-ni kesirin mine'l-ehâdisi'l-müştehira ale'l-elsine»si, bu eserin İbnu'd-Deyba1 eş-Şeybânrye ait «Temyîzu't-tayyib mine'l-habîs fîmâ yedûru ale'l-elsineti mi-ne'1-hadîs» adlı muhtasarı, Muhammed b. Ahmed el-Halîlî (1507/1647)nin, «Teshîlü's-sübül ilâ keşfil-iltibâs amma dâre mine'l-ehâdis beyne'n-nâs»ı ve nihayet, ismail b. Muhammed el-Aclûnî (1162/1749)'nin, «Keşfu'1-hafâ ve müzîlu'l-iîbâs amme'ş-tehara mine'l-ehâdis aîâ elsineti'n-nas»î bu vadide islâm ulemâsının değerli mesâileri olarak, yazma-basma nüshalarıyla kültür mirasımız arasındaki yerlerini almışlardır.
Biz bu çalışmamızda pratikten hareket etmeyi esas aldığınız için, alfabetik olmaları dolayısıyla kullanımları kolay olan el-Mekasıdu'l-hasene ve Keşfûl-hafâ 'yi tanıtmakla yetineceğiz.[449]

1. es-Sehâvî ve el-Mekâsıdu'1-hasene'si

Ebu'l-hayr ve Ebû Abdillah künyeleriyle bilinen ve dahaçok es-Sehâvi diye meşhur olan Muhammed b. Abdirrahman, Kâhire'de 831/1427'de doğmuştur. Dört yaşından itibaren İbn Hacer el-Askalânî (852/1448)' ye talebe olmuştur. Hocasının vefatından sonra, Hicaz, Halep, Hama, Şam ve Mısır'daki ilim merkezlerini gezmiştir. Aklî ve naklî ilimlerde üstün bir dereceye ulaşmıştır. Hadis ve tarih alanında yazdığı eserler, âlimlerin başvuru kitapları olmuştur.
İlim öğrenmek, öğretmek ve kitap telif etmekle geçmiş olan hayatı 902/1496' da Medine-i Münevvere'de sona ermiştir. Bakî' kabristanında tmam Mâlik' in yanma defnedilmiştir.[450]
Abdullah Muhammed es-Sıddîk' in tahkik ve ta'liki ile Bağdat'ta 1375/1956 yıhnda yapılan el-Mekâsıdu'l-hasene baskısı, 1356 sözü alfabetik olarak incelemeye tabi tutmaktadır.
Her söz, baş taraftaki sıra rakamını takib eden «hadis » kelimesi[451] ile başlamaktadır. Metnin peşinden de niteliği ile ilgili açıklamalar gelmektedir. Bu değerlendirme cümleleri değişik uzunluktadır.
Hadislerin kimler tarafından rivayet edilmiş olduğunu belirttikten sonra, rical ile ilgili görüşleri ve değerlendirmeleri vermektedir. Değişik şekillerde söylenen sözler hakkında, tam bilgi verdiği yere, ilk kelime olarak işaret etmekte, atıfta bulunmaktadır. Meselâ 243. sayfadaki hadisine bakılmasını istemektedir. Böylece kitapta incelemeye tabi tutulmuş söz sayısının 1356 olmadığı, daha aşağı bir rakam olduğu da anlaşılmış ol maktadır.
Ayrıca, alfabetik olarak incelenmiş olan sözler, kitabın sonunda konularına göre bir tertibe de («konu fihristi») konulmuş bulunmaktadır.[452]

es-Sehâvî, bu ikili tertibi, geçmiş eserlerdeki usulleri birleştirmek ve iki usulden birini tercih edeceklerin tenkidlerinden kurtulmak için benimsemiştir. [453]
Yukarıda da geçtiği gibi «el-Mekâsıd, Sehâvî' nin talebesi tbnu'd-Deyba (944/1537) tarafından Temyizu't-tayyib mine'l-habîs fimâ yedûru âlâ elsine-tin-nâs mine'l-hadîs » adıyla ihtisar edilmiştir. [454]

2. el-Aclûnî ve Keşfu'l-hafâ' sı

îsmail b. Muhammed el-Aclûnî , Aclûn'da 1087/1676'da doğmuştur. Kur'an okumayı öğrenmekle başlayan tahsilini, Şam'da fıkıh, hadis, tefsir ve arapça öğrenimi takib etti. Şam'da birçok hocadan ders aldı. 1119 da Anadolu'ya geçti. Sonra tekrar Şam'a dönerek ömrünü ders vermekle geçirdi. Şam'da 1162'de vefat etti.
el-Aclânî' nin birçok eseri içinde Keşfu'l-hafâ' bugün en yaygın olanıdır. Müellif, dillerde dolaşan sözler konusunda mevcut birçok eserden, her birinin bir başkasında bulunmayan özelliklere sahip olduğunu tespit etmiş ve konuya ait eserlerin Özelliklerini bir araya toplamak için Keşfu'l-hafâ' yi yazmıştır.[455]
Eser, temelde el-Mekâsıdu'l-hasene' ye dayanmaktadır. Ancak ondaki. «fazla bir önem arzetmeyen uzun sened nakillerini » kısaltmış, hadisi kitabına almış olan müellif ve şahabı râviye işaret etmekle yetinmiştir. îbn Hacer' in el-Leâlü'l-mensûra' sı gibi muteber kaynaklardaki bilgileri de eklemeyi ihmal etmemiştir.
Kale (zekera)fi'l-Leâlî sözü ile îbn Hacer' in bu eserine,
Kale fi'l-asl veya fi'l-Mekâsıd sözü ile Sehâvî 'nin el-Mekâsıdu'l-hasene sine,
Kale fi't-Temyîz sözü ile İbnu'd-Deyba 'in Temyizu't-tayyib' ine, Kale fi'd-Dürer sözü ile Suyûtt nin, ed-Düreru'l-müntesıra' sına, Rauâhu Ebû Nuaym sözü ileEbâ Nuaym' in Hilyetü'l-evliyâ' sına, Ravâhu'l-Beyhakî sözü ile Beyhakî 'nin Şuabu'l-imân' ma,
Kâle'n-Necm sözü ile Necmeddin el-Gazzî' nin îtkânu mâ yuhsen mine'l-ahbâr' ına,
Kâle'l-Kaari sözü ile Aliyyu'l-Kaari'nin Mevzuat' ına,
Kâle's-Sağânî sözü ile Muhammed es-Sağanî' nin el-Meşârık 'ına işaret etmektedir. Bunların dışında kalanlar ise tam isim olarak açıklamaktadır. [456]
İki cild halinde matbu olan kitap, 3281[457] sözü incelemektedir. Rakamlardan sonra sözleri parantez içinde alfabetik olarak tetkike tabi tutmaktadır. «Hadis» kelimesi kullanılmamaktadır.
Alfabetik tertib pek dikkatli olmadığı için bazan aranılan sözü, bulunması gerekli yerin biraz Önünde veya arkasında bulmak mümkündür.
el-Aclânî, Sehâvî'nin fi... şeklindeki atıflarını tekaddeme fi... şeklinde açıkça vermeyi tercih etmiştir. Meselâ bk. I, 434," 1397. söz...
Kitabın sonunda el-Mekâsıd' da olduğu gibi sözlerin konularına göre bir fihristi yer almaktadır. (II, 425-443). Bu fihristten önce bir de hatime (II, 401-424) yazısı görülmektedir.
el-Aclûnî, hadis olmayan sözlere «Leyse bihadîs » ifadesiyle işaret eder. Onun bundan maksadı o sözün «hikmetli sözler » kabilinden olduğunu veya «sahâbî kavli » ya da «bir âlimin sözü » olduğunu kasdetmektir. (bk. et-Tahhân, Usûlu't-tahric, s. 69).[458]

I. Hadis Diye Uydurulmuş Sözlerle İlgili Edebiyat

Mevzuat Edebiyatı da diyebileceğimiz, değişik amaçlarla [459] uydurulup hadis diye ortaya atılmış sözleri tek tek ele alıp inceleyen, sünnet-i seniyyeyi, temiz bünyesine yaraşmayan yabancı unsurlardan arındıran edebiyat, aded olarak epey bir yekûn tutmaktadır.
Hadisleri, taklidlerinden koruma savaşının ilmi mahsûlleri ve tslâm ulemâsının hadis uydurma girişimlerine karşı aldıkları tedbirlerin belki de en müessir olanı demek olan mevzuat edebiyatı telif usûlü açısından iki gruba ayrılır
a. Ale'l-ebvâb (konularagöre)
b. Ale'l-ahruf (harfleregöre, alfabetik).
Öte yandan bu edebiyat telif amacı açısından da ikiye ayrılır:
a.Yalancı (uydurmacı) ve zayıf râvileri tanıtmak için yazılmış olanlar. Bu eserler, uydurmacıları, zuafâ arasında mütalaa eden mütekaddimûn'a aittir.
b. Hadis diye uydurulmuş sözleri bir araya toplamak ve tanıtmak için telif edilmiş olanlar...
Ancak unutulmamalıdır ki bu son ikigrub eser, kısmen yekdiğerinin malzemesini kullanır. Meselâ yalancı ve zayıf râvileri tanıtan bir eser, onların uydurma sözlerinden örnekler verir; uydurma hadislere ait bir eser de, zayıf, uydurmacı ve yalancı râvilerden bahseder.
Biz burada, sadece mevzu hadisleri konu edinen eserlerin alfabetik ve ale'l-ebvâb olanlarından birer örneği tanıtmakla yetineceğiz.
Hadis İlmî ve edebiyatı tarihi içinde menfi boyutları yüzünden çok ciddî çalışmaların yapılmasına vesile olmuş bulunan hadis uydurma girişimleri ile ilgili bir olarak, Türkçemiz, M.Y. Kandemir'in "Mevzu Hadisler" isimli değerli araştırmasına sahip bulunmaktadır. Konuya ait 18 eserin tanıtımı bu kıymetli araştırmada yer almaktadır. Bu yüzden biz iki misalle iktifa edeceğiz.[460]

1. İbn Arrâk ve Tenzîhu'ş-Şerîa'sı

Ebu'l-Hasen İbn Arrâk el-Kinânî, 907/1501'de Şam'da doğdu. 5 yaşında Kur'am ezberlemeye başladı ve iki yılda hıfzım ikmal etti. Hicaz, Rumeli ve Mısır'ı gezdi-gördü. Birçok ilimde söz sahibi idi. Şiir tenkidi yapacak kadar edebî bilgi ve zevki vardı. Kendisi de şiir yazardı Kastallânî şerhine benzer bir Müslim şerhi vardır.
Tenzîhu'ş şerîa onun üstadlığı ve ilmî otoritesini göstermeye yeter bir eserdir. Medine-i Münevvere İmam-Hatibi iken (963/1556)' de vefat etmiştir.
Tenzîhu 'ş-şerîati 'l-merfûa ani'l-ahbâri 'ş-şenîati 'l-mevzûa
Derleme ve tertib açısından uydurma hadislerle ilgili edebiyatın en önde gelen eseri olarak kabul edilen[461] Tenzihu'ş-şeria alel-ebvab sistemle kaleme alınmış ve Kanunî Sultan Süleyman' a sunulmuştur. İki cild halinde matbudur.
Kaynak olarak, Îbnu'l-Cevzî (597/1200)'nin Mevzuat' Suyutt (911) 1505)'nin el-Leâli'i, en-Nüketü'l-bedi'ât 'ı veZeylu'l-Leâlı' ine dayanmaktadır. O, ikinci derecede daha birçok telhis ve tahric nitelikli eserlerdeki hadisleri de derlemiştir. [462] Bu yüzden de Tenzihu'ş-şeria, kendisinden önceki konuya ait neşriyattan okuyucuyu müstağni kılacak[463] bir muhtevaya kavuşmuştur.
Müellif üç fasla ayırdığı kitabının başına, alfabetik olarak 2000'den fazla hadis eklemiştir.[464]
Her konudaki hadisleri şu üç fasılda incelemiştir:
1. Îbnu'l-Cevzî' nin «mevzu» dediği ve SuyûtV nin de bu değerlendirmeye itiraz etmediği hadisler.
2. İbnu'l-CevzV nin mevzu saymasına rağmen SuyûtV nin ona itiraz ve muhalefet ettiği hadisler.
3. Îbnu'l-Cevzî' nin kitabında bulunmamasına rağmen, SuyûtV nin uydurma olduğunu tesbit ettiği hadisler.
Son iki fasılda hadislerin illetlerini açıklar. Yine bu iki kısımda eser («âsâr ») nevinden haberlere de yer verir.
Müellif sened zikretmez. Merfu haberler için «hadîs », mevkuf haberler («âsâr ») için, «eser » kelimelerini kullanır. Metinlerin sonunda da o metnin alındığı kaynağa remizlerle işaret ettikten sonra ilk râvîsini veya kailini belirtir. Müellif kendi görüşünü de «kültü » diye başlayan ve sonunda «vellahu alem, » ifâdesi yer alan satırlar arasında açıklar.[465]

2. Aliyyu'l-Kaarî ve Mevzûât'ı

«el-Kaarî » diye meşhur olan, Nureddin Ali b. Sultan Muhammed el-He-revî Herat' ta doğmuştur. Horasan ve çevresindeki ulemadan ders aldıktan sonra Mekke'ye göçmüş ve orada yerleşmiştir.
Zeki, üstün kavrayışlı, araştırmacı ve çok yönlü bir âlim olan Aliyyu'l-Kaarî, yüz küsur eseriyle[466] haklı bir şöhret ve itibar kazanmıştır. Kendisi, senede bir kere yazdığı Mushaf ı satarak yıllık ihtiyacını karşılamak gibi bir özelliğe de sahiptir. Müellif h. 1014/1605'de Mekke'de vefat etmiştir. Vefatı haberini alan Mısır Uleması, Ezher Câmi'inde gıyabında cenaze namazı kılarak takdirlerini ifade etmişlerdir.
el'Esrâru'l-merfu'a (ya da el-Mevzûâtu'l-kübrâ)
AIiyyu'l-Kaarî'nin son eserlerinden biri olun[467] ve «Mevzuat » veya «el-Mevzûâtü'l-kübrâ » isimleriyle bilinen «eİ-Esrâru'l-merfuâ fi'l-

ahbârı'l-mevzû'a », «daha kolay istifade edilebilmesi için halk arasında dolaşan hadislerden yalnızca mevzu veya asılsız olanlarını bir araya getirme[468] düşüncesiyle telif edilmiştir. Müellif, uydurma olduğu ihtilaflı olan hadisleri almadığını belirtmektedir. [469]
Eser, ale'l-ahruf (alfabetik) tir. Bu demektir ki, el-Esrâr;
a. Halk dilinde hadis diye dolaşan sözleri inceleyen eserlerden derlenmiş olmak,
b. Bu kabil eserlerdeki sadece mevzu ve asılsız haberleri bir araya getirmek,
c. Alfabetik olmak
Özelliklerine sahip bulunmaktadır. Ancak müellifin, «yer yer, âlimlerin mevzu dedikleri hadisleri savunduğu» ve böylece yukarıdaki çerçeveyi taştığı da görülmektedir. [470]Ayrıca çok ince bir alfabetik sistem de takib edilmiş değildir. [471] Daha ziyâde ilk harf veya kelime dikkate alınmış, iki veya üçüncü kelimeler arasında devam eden bir alfabetik sıra gerçekleştirilmemiştir. [472]
el-Esrâr üç ana bölümden oluşmuştur:
a. «Men kezebe aleyye...» hadisinin tahrici (ki, bu bölümde bahis konusu hadisin 102 ayrı senedi gösterilmiştir).
b. Alfabetik olarak sıralanmış 625 adet mevzu hadis,
Müellif bu kısımda, özellikle es-Sekâvî (902/1496)'nin el-Mekâsıdu'l-ha-sene' si, Îbnu'l-Cevzî (597/1200)'nin el-Mevzuât' ı, İbnu'd-Deyba' (944/1537)'ın Temyîzu't-tayyib'i, Irâkî (806/1403)'nin el-Muğnî an hamli'l-esfâr' ı ve Suyûtî (911/l505)nin el-Leâli'i'l-masnûa sı gibi eserleri esas almış ve bunlardaki değerlendirmelerden yararlanmıştır.
c. Mevzu hadislerle ilgili teknik bilgiler (ki, bu bilgiler de aşağı-yukarı el-Mekâsıdu'l-hasene'nin hatime bölümünden ve Îbnu'l-Kayyım el-Cevzîyye (751/1350)'nin el-Menâru'l-müntf fi's-sahîhî ve'z-zaf» adlı eserinden iktibas edilmiştir. [Ebu Gudde, el-Menârü'1-münîf, s. 14
Aliyyu'l'Kaari , bu eserinde daha çok hadis metinlerini eleştiri konusu yapmaktadır. Meselâ, O, Kur'an'a muarız olmasını hadisin uydurma olduğuna delil olarak değerlendirmektedir.[473]
Bu Önemli bir niteliktir ve aynı zamanda hadisçilerin metin tenkidi ile uğraşmadıkları iddialarına karşı, en susturucu cevaptır. [474]
Tasavvuf neşesine sahip bulunmasının şahsiyeti için bir zaaf olduğu; tas-hih'de mütesahil göründüğü[475]gibi fikirler tenkide açık tesbitlerdir.
el-Esrâr, «Mevzuâi-ı Aliyyi'l-Kâari » adıyla İstanbul'da 1308 de basılmıştır. A. Serdaroğlu tarafından da Türkçeye tercüme edilmiştir. [476]
Modern bir baskısı ise, Muhammed es-Sabbağ' m tahkik ve ta'likı ile «el-Bsrâru,'l-merfu'a fî'l-ahbâri'l-mevzûa » adıyla Beyrut'ta 1391/1971'de gerçekleştirilmiştir.
el-Masnu' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzu Aliyyu'l-Kaarî' nin «el-Mevzûatu's-suğra » diye bilinen bu eseri de Abdü fettah Ebû Gudde' nin tahkik ve ta'likıyla ilk kez Beyrut'ta 1379/1959'da, ikinci kez de yine Beyrut'ta 1398/1978'de basılmış bulunmaktadır.
el-Masnu' un el-Esrâr 'dan önce telif edilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Zira, Esrar' da mevzu olduğu kesinkes belirtilen bazı hadisler Masnu' da yoktur.
el-Masnu' un baş kısmındaki müellifin mukaddimesi[477] ile el-Esrar' in ikinci faslının başındaki[478] müellife ait sözler hemen hemen aynıdır. Gerek bu durum, gerekse iki eserin mukayesesi, Masnu' un 417 hadislik hacmi ve sonundaki mevzu hadislerle ilgili ulemânın görüşlerini ihtiva eden muhtevasıyla daha önce kaleme alındığını, daha sonra bu eserin başına men kezebe aleyye... hadisinin tarikleri ile ilgili kısmın eklendiğini, hadislerin de 625'e çıkarıldığını göstermektedir.
Aynı müellifin, biri diğerinin bir bölümü olan iki eserini aynı yayınevi aracılığıyla neşreden Ebu Gudde ve Muhammed es-Sabbağ' m, biribirlerinin çalışmalarından ne takdir, ne de tendik yollu söz etmemeleri, birbirlerini görmezden gelmeleri çok ilginçtir.
Mevzuat edebiyatında kullanılan ıstılahların özel bir takım anlamlan bulunabileceğine dikkat çeken şu notla bu konuyu bitirelim :
Mevzu hadislerle ilgili edebiyatta görülen lem yesıhha, lâ yasıhhu, lem yesbüt, lâ yesbutu gibi ifadelerin anlamı «Bu hadis uydurma ve bâtıldır » demektir. Fakat ahkâm hadisîeriyle ilgili eserlerdeki lem yesıhha ifâdesi ise, «Bu hadis sahih bir hadis değildir » demektir. Sahih değildir ama, pek a'la, ha-sen veya zayıf olabilir. Yani bu ifâde, ıstılahı anlamı için o hadisin sahih ol madiğini gösterir, uydurma olduğunu değil. Bu anlam farkı önemlidir.[479]

II. Şerh Edebiyatı

Tasnif Devri Eserlerine dayak çalışmalar içinde en yaygın olanı şerh edebiyatıdır.
Şerh edebiyatı, hiç şüphesiz, müelliflerin, lügat açısından önemli lafızlar ve müşkil manalar ihtiva eden hadisleri açıklamak, irabını, hükümleri ve bu hükümler ile ilgili fakihlerin görüşlerini tesbit düşüncelerinin mahsulüdür. Bu sebeple şerh edebiyatı, hadislerdeki garîb ve nâdir kullanılan kelimelerin sözlük açıklamalarını ihtiva eden hadis lügatları («garîbu'l-hadis») ile h. İH. asırda başlamıştır. Daha sonraları, Hattâbî (3881998)'nin Meâlimü's-sünen ve A'lamu's-sünen isimli Ebû Davud ve Buhârî üzerine yazdığı şerhler gibi, şerh kelimesi kullanılmadan kaleme alınmış kısmî şerhler ile gelişmesini sürdürmüş, bilâhare, açıkça şerh adıyla ve muhtelif bakış açılarına göre yazılmış büyük hacimli eserlere kavuşmuştur. Bu edebiyat daha dar çerçevede yazılmış olan haşiye ve ta'lik 'ler ile devam etmiştir.
Hemen işaret edelim ki şerh edebiyatı, hadis edebiyatı içinde önemli ve yaygın bir yer işgal etmesine rağmen, sadece hadis ilmi ile sınırlı kalmış değildir. Kur'an için yapılan açıklamalar tefsir ismini almıştır. Fıkıh, kelâm, sarf-nahiv, şiir-edebiyât ve öteki islamî ilimlere dair eserlere de şerhler yazılmıştır. Hatta, Hadis Usûlü eserleri de şerhedümiştir.
Pek tabiî olarak, biz burada bütün bu detayı verebilecek durumda değiliz. Ancak, sırasıyla, şerh, haşiye, ta'lik ve ğarîbu'I-hadis ile ilgili eserlerden söz edecek, meşhur ve muteber birkaç örneği tanıtmaya çalışacağız.
Ne var ki, daha önce şerh ve şerhcilik konusunda genel bilgilerin hatırlanması yararlı olacaktır.[480]

A. Şerh Hakkında Genel Bilgiler

Şerh, lügatte feth, ta'lik, genişletmek, tefsir etmek, açıklamak anlamlarına gelmektedir.
Genişletmek anlamında kelime, Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir.[481] Aynı anlamda, yani «göğsü genişletmek» manasında hadislerde de yer almaktadır. [482]
Şerh anlamında Hattâbî (388/998), sırasıyla tefsir, izah, beyân, delâlet ve keşf kelimelerini kullanmaktadır.[483]
Hadis edebiyatı terimi olarak şerh, herhangi bir hadîsin veya birçok hadîsi ihtiva eden bir hadis kitabının «Kavâid-i arabiyye ve usûl-i şer'iyye hase-bince M kadri't-tâka[484] açıklanması sonucu meydana getirilen eser demektir.
Her ne kadar orijinal telif» sayılmasa ve bir «asi » üzerinde yapılmış çalışma olsa da, şerh in ciddî bir takım güçlükler ve özellikler taşıdığı açıktır. Şerh, rivayetleri belli tertibler ve belli kriterlere göre sıralamaktan çok daha değişik yönleri bulunan bir çalışmadır. MansurAli Nâsıf'm haklı olarak ifâde ettiği gibi, «Hadis şârihi, çoğu kimselerin bilemeyeceği birçok zorluklarla karşı karşıyadır. Hadis usûlü tekniklerine göre her hadisi değerlendirmek, kaynaklardaki durumunu tahkik etmek, ihtiva ettiği lafızlar ve mânâlarla ilgili edebî ve bilimsel yönleri kavramak, taşıdığı fıkhı hükümleri doğru olarak tesbit ve izah usûlünü bilmek hep şârihe düşen görevler olmaktadır. Bu sebeple şerh, telif türlerinin en zoru ve hadis alanında yapılacak çalışmaların boyutları en geniş olanıdır .[485]
Bahis konusu zorluğa îbn Haldun, bilginlerin, Buhârî' ye şerh yazmayı ağır ve müşkil bir iş saydıklarını kaydetmekle[486] işaret etmektedir.
Herşeye rağmen şerhin bir ihtiyaç olduğu ve karşılanması gerektiği de ortadadır.[487]

1. Şerh İhtiyacı

Aslında her kitap yazarının amacı, şerhe ve ilâve bir açıklamaya gerek kalmadan anlaşılmaktır. Ancak yine de bazı sebeplerle şerhe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç, sadece hadis edebiyatı için değil, bütün ilim dallan için geçerlidir.
Biz hura&aKâtib Çelebi (1067/1656)rden naklen şerh ihtiyacının üç sebebini zikredeceğiz: [488]
a.Yazarın üstadlığı, zihninin parlaklığı, ibare ve ifâdesinin güzelliği, ince mânâları veciz ifâdelerle ortaya koymuş olması...
Başkaları yazarın bu vasıflarına sahip olmadıkları için, eserin bir kısmını anlamakta güçlük çekerler. Ya da hiç anlayamazlar. Anlayabilmek için daha fazla söze ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple bazı âlimler, kendi eserlerine şerh yazmışlardır.
b.Verilen hükümlerin bir kısım mukaddimeleri, durumun açık olması dolayısıyla, hazfedilir. Bazı hükümlerin sebeplerinden de gaflet edilebilir. Bu da, bu mukadime ve illetleri ortaya koyacak ilâve bir çalışmaya, bir şerhe ihtiyaç gösterir.
c. Lafzın birçok manâya ihtimali olması, mecazi lafızların kullanılmış bulunması da bir sarihin, yazarın gerçek maksadını açıklamasına ihtiyaç

hissettirir.
Bunların ötesinde, bazı eserlerde insanoğlunun uzak kalamayacağı yanılma, yanlış, bazı mühim unsurların hazfı, bazı şeyleri gerek yokken tekrar etmek gibi hususlar görülür. Bunlara dikkat çekmek gerekir. Bu da bir şerh çalışması için bir başka gerekçe olur.
Buraya kadar söylediklerimizden anlaşılacağı üzere genel anlamda şerh ihtiyacı;
a. Yazarın ilmî seviyesi
b. Eseri yazmaktaki üslûbu
c. Dil hususiyetleri
gibi üç ayrı noktadan kaynaklanmaktadır.
Bir hadis kitabı için bu üç sebebe ilâveten hadislerin, dinî ahkâmın Kurandan sonraki ikinci kaynağı olmasını ve onları yeni durumlara göre yeni m'analanyla değerlendirme ihtiyacının bulunmasını da katmak mümkündür. Bu, aynı zamanda aynı esere değişik dönemlerde farklı kişiler tarafından veya aynı muhit ve asırda bir kaç şârih tarafından şerh yazılmasının da gerekçesi, şerhlerin yenilenmesinin ana sebebidir. Kur'an ve sünnet'in dinamizmi ve her çağa hitabeden özelliği de ancak böylece ortaya çıkar.
Kaldı ki bir hadis kitabının şerhinde hadis usûlüne ait teknik yönler açısından her hadisin ayrı ayrı ele alınması ve onlann Öteki Islâmî ilimlere ne ölçüde kaynaklık yapmış olduğu gibi çok önemli noktalara yönelik açıklamalar ağırlıktadır. Sadece anlaşılması zor bir kelime ya da ifadenin açıklamasıyla yetinilmemektedir.[489]

2. Şerhlerin Karakterleri

Genel anlamda, yani her ilim daimi kapsamak kaydıyla, şimdiye dek kaleme alınmış şerhler şöyle bir gözden geçirildiği zaman onlann şu uslublar içinde yazılmış oldukları görülecektir: şeklinde kaleme alınmış şerhler.
Bu tür şerhlerde metin bazan tamamen yazılır bazan da nasıl olsa şerhe karışık olarak veriliyor diye kısmen yazılır. Mekâsıd şerhi bu türün Örneğidir. diye asi' a işaret eden şerhler. îbn Hacer, Kirmanı ve Aynî gibi Buharı şerhleri bu uslubtadır. Metni tamamen vermek gibi bir yola gidilmez. Bundan maksat, şerholunan ibareye işarettir. Mamafih bu tür şerhlerde de bazan metnin tamamı ya hamiş' de ya da sayfa başında veya satırlar arasında müstakillen verilir.
Meze usulüyle yazılmış şerhler. Burlara, metn ile şerh ibareleri birbirine karışık olduğu için Memzuç şerh'ler denir.
Bu tür şerhlerde ya ve harfleri ile veya metnin üstüne bir çizgi Çekmek suretiyle metin ile şerh birbirinden ayrılır. Müteahhir şerhlerin çoğunun karekteri budur. Fakat yanlışlık ve karıştırma tehlikesinden hiç de uzak değildir.[490]
Daha sonraları asıl metni parantez içine almak gibi bir usul de geliştirilmiştir.
Yine matbaa imkânlarının gelişmesi sonucu metin ve şerhi ayrı karakterdeki harflerle dizdirmek gibi bir yola da gidilmektedir. Bu usûl eski şerhlerin yeni baskılarında da uygulanmaktadır.
Ayrıca kısa şerh ve açıklamaların sayfa altlarına dipnot şeklinde verilmesi yolu da bugün oldukça yaygın haldedir.
Bir eser üzerinde şerh, haşiye veya ta'lik birleştirilerek verilecekse, bu takdirde sayfalar bir kaç çizgi ile bölünmek suretiyle, başa asıl metn, sonra şerh, daha aşağı kısma da haşiye ve ta'lik kaydedilmektedir.[491]

3. Şârih'in Uyması Gerekli Âdâb

Her çalışmanın kendisine has bir disiplini vardır. Şerh edebiyatının da bazı özelliklerinin bulunması pek tabiîdir. Şârih'in tıpkı bir yazar gibi daima dikkate alınması gerekli hususlar bulunmaktadır. Hatta bir yazardan farklı olarak uyması gereken bazı âdâb ve kullanması gerekli özel bir üslûb da mevcuttur.
Herşeyden önce şârih, şerhine esas aldığı metin üzerinde gücü ölçüsünde bir gayret sarfetmekle yükümlüdür. Muarız ve yazarı cerheden itirazcı bir şârih olmamak için metni iyi anlamaya ve gerektiği yerlerde de yazarı savunmaya çalışmalıdır.
Uygun bir yorum imkânı bulunmayan bir ifâde ile karşılaştığı zaman, adalet ve insaf hudutlarını zorlamadan, karalamaya kalkmadan ya ta'riz veya tasrîh yoluyla ona dikkat çekmekle yetinmelidir. Çünkü insan, nisyân ile malûldür, kalem de zâten ma'sum değildir. Bütün istenilenleri farklı yerlerden hatasız olarak derleyip toparlamak her zaman mümkün olmaz. Yine her yazarın her kitapta her şeyi noksansız olarak ortaya koyması da beklenmemelidir. Binaenaleyh, geçmiş ulemâ hakkında ta'n izharından teeddüb etmek uygun düşer tajn gerektiren bir durumu vs. gibi lafızlarla, açıkça tayin etmeden beyân etmek münâsib olur. Müteahhirundan fazilet sahibi âlimler, mütekaddimûnu açıkça red ve onlara itirazdan teeddüb etmişlerdir. Geçmiş ulemâ hakkında kötü düşünecek ve yanlış kanaatlara sahip olacaklara firsat vermemek için anılan şekillerde münâsib üslûplar geliştirmişlerdir. Tabiî böyle davranmakta, mütekaddimun'un şanını yüceltmek de vardır. Görülen hataları daha çok müstensihlerin karıştırmış olması ihtimaliyle açıklama yolunu tercih etmişlerdir. Eğer böyle bir yolla açıklamaya imkan bulamamışlarsa bu takdirde de «Mütekaddimûn araştırma ve yazmaya aşırı derecede düşkünlükleri sebebiyle eserlerini yeniden gözden geçirmeye vakit bulamamışlardır » diye savunmuşlardır. Bazı kişilerin «Şu ifâdeler, kelimesi kelimesine falana aittir » şeklindeki tesbit, tenkid ve ayıplamalarına da, «Biz bu türlü nakillerin bulunmadığı hiç bir eser hatırlamıyoruz. Müteahhirunun, hatta mütekaddimunun kitablan bile bu tür nakillerden hâli değildir. Bunlar, bu ifâdeleri değiştirmeye güçleri yetmediği için değil, vakit zayi etmemek için böyle davranmışlardır » diyerek cevap vermişlerdir Yine kimilerinin «Kendilerine ait olmayan fikirleri kendilerine mal etmeye kalkmışlar » diye yaptıkları ayıplamalara karşı da, «Eğer bu dediğiniz doğru ise, o; ayakların birbirini izlemesi gibi zihinlere de aynı fikirlerin doğmuş olmasının bir sonucudur (öncekilere gelen fikirler, sonrakilere de gelmiştir)» diyerek savunmuşlardır.[492]
Bir Örnek
Buhârî'nin «ehâdisu'l-enbiyâ » kısmında, filologlardan alınmış elan, aynı zamanda kendi aralannda da her türlü rabıtadan mahrum bulunan parçaların şerhi esnasında Şârih Kirmanı :
«Bu, kitabın fevâidini artırmak değil, hacmini büyütmektedir » demiştir. Buna karşı tbn Hacer :
«Bir Sarihin, şerhine çalıştığı kitaba karşı böyle bir üslubla itiraz etmesi normal değildir. Hiç şüphesiz Kurandaki garib kelimelerin izahında fayda vardır. Kirmanı nin burada, kitabın faydasını çoğaltmak hususiyetini kabul etmemesi merduttur. Bu kitabın, esasmevzuu sahih hadislerin iradı ise de bir çok âlimler, onun sahabe ve tabiînin veya muhtelif fukahanın sözlerini nakilden maksadının, kitabında rivayet malzemesinin bir arada bulunmasını istemesinden ibaret olduğunu anlamışlardır. Dirayet malzemesinin bir nevi de, hadisin garib kelimelerinin izahıdır. Buhârî, bir hadiste bir garib kelime bulunur ve bunun aslı veya benzeri Kur'an'da mevcut olursa, Kur'an'daki kelimenin şerhine teşebbüs ve Kur'an ile hadisin her İkisini birden şerhetmek suretiyle faydayı artırmaya gayreti adet edinmiştir. «Bed'ul-halk» veya «Kısasu'1-en-biyâ» gibi kısımlarda kendi şartına uygun hadis bulamadığ takdirde onun yerini Kur'an'da geçen garib kelimelerle doldurmasının faydası nasıl inkâr edilebilir? » diyerek itiraz etmiş, Aynî ise, Kirmanı' nin ve tbn Hacer' in sözlerin naklettikten sonra;
«Evet bunlar faydadan hâli değildir, fakat Buhârî'nin kitabının gayesi hadisleri ortaya koymaktır, lugatlan değil! demiştir.[493]
Bu örnek açıkça göstermektedir ki sarihler her zaman yukarıda Kâtip Çelebi' nin işaret ettiği âdâb'a sıkı sıkıya bağlı kalmış değillerdir. Tamamen ilmî serbesti içinde hareket etmişlerdir. Ancak yine de, günümüzde görülenden çok daha medenî ve ilmî davranmışlar, hakaret anlamına gelecek tenkidlerde bulunmamışlardır.[494]

4. Şerh Edebiyatının Tenkidi

Dünya ilim tarihinin en detaylı ve ince tenkid esas ve uygulamalarına sahip bulunan Hadis ilmi içinde geliştirilmiş olan şerh edebiyatı, bir takım tarafgirliklere kapı açtığı için özellikle tenkide tabi tutulmuştur.
Şerhçiliğin, tasnif devri sonrasında yoğunlaşan bir faaliyet sahası olması, fevkalâde hacimli şerhlerin meydana getirilmesi, öğretim imkânlarını zorlaştırmanın yanında, uzun uzun münâkaşalara yol açması ve asıl kaynaklara inmeyi geciktirmesi ve tabiî belli devrin ilmî bulgu ve şartlarına göre yapılmış olması, yani bir süre sonra tamamen değilse bile büyük bir kısmı ile yenilenmeye muhtaç bulunması gibi noktalar şerh edebiyatı çevresinde daima söz konusu ediîegelen hususlar olmuştur. Bu hususların ayrı ayrı ele alınıp tetkik edilmesi, hiç şüphesiz çok daha geniş ve belki de şerhçilik üzerinde yapılacak bir doktora tez çalışmasında daha münâsip olur. Biz burada genel bir değerlendirme yapacak ve konunun belli bazı noktalarına dikkat çekmekle yetineceğiz. Bizim çalışmamız ancak bu kadarını kaldırabilecek muhtevadadır.
Şimdi bütün bu saydığımız tenkid noktalarından farklı olarak şerh edebiyatının yazımında gözlenen bir gelişmeye dikkat çekmek istiyoruz.

Aşağıdaki iktibas, Hanefi Mezhebi görüşleri doğrultusunda Ebû Dauud' un Sünen' ine yapılmış bir şerh olan Bezlu'l-mechûd'un başında bulunan bir takdim yazısından- alınmıştır. Şöyle denilmektedir:
«Eskiden beri îslâm bilginleri, başta kütüb-i sitte olmak üzere hadis kitab-larını özel anlayışlarına göre şerhetmişler ve hadisler arasına mezheb anlayışlarını işlemişler, güvenilir hadis kitablarında buldukları delilleri ön plana çıkarmışlardır [495]Meselâ Ebû Ca'fer et-Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr'da, Allâme Zeyle'î Nasbu'r-râye'de ve Alâeddin et-Türkmânî, el-Cevheru'n-nakîyy'de hep aynı şeyi yapmışlardır.
Bizim büyüklerimiz Şafiî âlimler, -gerçeği söylemek gerçeğin hakkıdır, te'lifve tedvin meydanındaki birincilik çubuğunu herkesten önce ele geçirmişler, varış ipini herkesten önce göğüslemişlerdir. Ne zaman ki onlardan biri, sahih hadis kitablarından birine bir şerh yazacak olsa, hemen Hanefi Mezhebi ulemâsından büyük bir âlim kalkıp, aynı kitaba bir başka şerh yazmıştır. Şafiî veya Mâliki bir âlim bir tefsir veya fıkıh usûlü yazsa ve bu eser hüsn-i kabul görse, atlarla öğrenciler ona yönelse, ilmî mehâfil ve öğretim kurumları onu be-nimsese, bir hanefî âlim çıkar aynı konuda bir eser kaleme alır ve tabiî bâzan öncekini geçer, bâzan da ondan geride kalır. İşte Allâme Bedruddin el-Aynînin Umdetu'l-Kaarî'sz ile Allâme Hafız İbn Hacer el-Askalânî'mrc Fet hu'1-bâarî'sr olayı bunun açık delilidir.
Aynı durum Hanefi âlimlerin kimilerini, Şafiî ulemânın eserleri ilim muhitlerine yayıldıktan, ders ve tedris malzemesi olarak talebe ve hocalar tarafından yaygın şekilde kullanılmaya başlandıktan sonra Kur'an tefsiri yazmaya da sevketmiştir. Ebu'l-Berekât Hâfızuddin en-Nesefi (710!1310)'nin Medâ-rik'mrfe Ebu's-Suud el-îmâdî (982/ 1574)'nin îrşâdu'I-akli's-selim'mtfe aynı şeyi görmekteyiz. [496]
Bu satırların içinde yer aldığı takdim yazısının, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Hanefî Mezhebi görüşleri istikâmetinde yazılmış bir şerhin başına konmuş olması, artık bahis konusu mezhebi rekabet duygusunun oldukça mutedil bir hale dönüştüğünün göstergesi olsa gerekir. Pek tabiîdir ki aynı duygunun tersinden işlediği yöre ve olaylar da olmuştur.
Burada, Şârih'in Uyması GerekliÂdâb kısmında işaret ettiğimiz görüşleri de dikkate alarak, meseleye sırf mezhebî rekabet duygusunun kabarması ve tatmine ulaşmak istemesi şeklinde bakmamak, âlimlerin biribirlerinden etkilenmeleri ve aynı ilmî faaliyet içine girdikten sonra da pek tabiî olarak benimsedikleri görüşler istikâmetinde yorumlar getirmeye çalışmaları, bazan da karşı görüştekilere tarizlerde bulunmaları şeklinde daha ılımlt bakmakta büyük fayda oisa gerekir. Zira, tarihî bir gerçektir ki, bir çok Şafiî âlimin yazdığı eser Hanefî ilim muhitlerinde ısrarla ders kitabı olarak okutulmuştur. İşte Kâdî Beyzâvî Tefsiri, İşte Celâleyn, İşte Hadis Usûlü eserleri... Hadis Usûlü eserleri içinde Hanefî âlimler tarafından yazılmış, ısrarla okutulmuş herhangi bir muteber eser bulmak mümkün değildir. En son, Zafer Ahmed et-Tehânevî tarafından yazılmış bulunan Kavaid fi ulûmi 'l-hadîs [497] henüz hiç bir müessese tarafından ders kitabı düzeyinde banimsenmiş değildir.[498]

B. Meşhur Şerhler

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi, özündeki ciddî güçlüklere rağmen îslâm bilginleri, h. IV. asırdan itibaren yüzlerce şerh, haşiye ve talik yazmış, hadis edebiyatına büyük ilmî katkılarda bulunmuş ve sünnetin pratiğe dönüşmesine kendi şart ve çevrelerinde yardımcı olmuşlardır.
Hiç kuşkusuz şerh çalışmaları, pek tabiî olarak, daha çok ilmî çevrelerce itibar edilen kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır.
Biz burada meşhur ve mütedâvil şerhlerden örnekler tanıtacağız. Bunlar arasında «asl»ı unutturamasa bile onun değerine yakın bir kıymet arzeienler bulunmaktadır. Bilhassa diğer ilim dallarında «asl»ı unutturacak nitelikte şerhlerin mevcudiyeti bir gerçektir.
Ayrıca, hadislerin kaynaklarına müellif veya kitab (bölüm) adı olarak işaret etmiş olmalarından dolayı bazı şerhleri, hadis tahricinde kendisinden faydalanılacak eserlerden kabul etmek de mümkündür.[499]

1. el-Hattâbî ve Me'âlimu's-sünen'i

Ebû Süleyman, Hamd (Ahmed) b. Mukammed b. İbrahim el-Hattâbî el-Büstî (388/998) fakih-muhaddis ve edîb olarak, gerçekten kendisinden sonrakilerin daima fikirlerine müracaat etmek ihtiyacını hissettikleri bir Türk âlimidir. «Beyânu i'câzi'l-kur'ân, Garîbu'l-hadîs, Islahu ğalatı'l-muhaddisîn, A'lâmu's-sünen » gibi değerli eserlerin sahibi olan Hattâbî, elde mevcut bilgilere göre ilk şârih olarak Hadis edebiyatındaki müstesna yerini Ebû Davud' un Sünen' ine yazdığı «Me'âlimu's-sünen » adlı eseriyle almış bulunmaktadır.[500]
tik şerh olması ve dolayısıyla, şerh edebiyatının başlangıcına dair fikir vermesi bakımından, Me'âlimu's-sünen' in mukaddimesinin kısa bir özetini sunmayı faydalı bulduk.
Hattâbî, bu işe istek üzerine başladığını ortaya koyan cümlelerini, «Benden istediğiniz, benim için terki, sizin için cehli caiz olmayan, yine bana gizlemesi size de bilmemesi yakışmayan bir iştir... » diye bitirmekte; Ebû Davud' un Sünen' i gibi bir eseri tefsir, müşkil lafızların îzah, muğlak mânâları şerh ahkâm yönlerini beyân, hadis metinlerindeki hüküm istinbatına elverişli noktalara delâlet ve lâfızların gerisinde yatan fıkhı manaları keşf edeceğini bildirmektedir. Tabiatıyla Hattâbî' nin kullandığı bu kelimeler, bir şerhte hangi yönlerin bulunduğunu da ortaya koymakta ve bir çerçeve çizmektedir.
Hattâbî, zamanındaki âlimlerin «ehl-i hadîs ve eser », «ehl-i fıkıh ve nazar » diye iki gruba ayrılmış olduklarını, ancak bunların biribirlerinden asla müstağni kalamayacaklarını, zira hadis'in «asi » anlamında temel; fıkhın da «fer'» anlamında bina gibi olduğunu, temelsiz binanın çökeceğini, binasız bir temelin de çukurdan başka bir değer ifâde etmeyeceğini belirtmektedir.
Ancak bu gerçeğe rağmen, bu iki grubun yekdiğerine yardımcı olmadıklarından hatta biribirlerini tenkid etmekten de geri durmadıklarından yakınmaktadır. Çok açık cümlelerle her iki grubun tutumlarını tahlil ettikten sonra kendisinin, bu şerh çalışmasıyla her iki grubu yekdiğerinin meşguliyet sahası ile ilgilenmeye şevkedebileceği ümidi içinde bulunduğunu da vurgulamaktadır.
Böylece ilk şerh'in, fıkıhçılarla hadisçilerin aralarını telif hedefine yönelik olduğu ortaya çıkmış olmaktadır.
Daha sonra Ebû Davud' un Sünen' ini tanıtmakta ve onun hakkında «Din ilmi alanında benzeri telif edilmemiş çok değerli bir kitaptır » demekte ve muhtelif mezheblere mensub ulemâ ve fukahânın başvuru kitabı olarak İslâm dünyasının her yöresinde hüsn-i kabul gördüğünü bilhassa belirtmektedir. Sadece Horasan âlimlerinin daha ziyâde Buhârî ve Müslim' in Sahih lerine itibaı ettiklerini kaydetmekte, ne var ki, Ebû Davud' un Sünen' inin tertib açısından en güzel, fıkıh bakımından en zengin olduğunu bildirmektedir. Tirmizî' nin kitabının da «güzel bir eser » olduğunu ayrıca zikretmektedir.
Hadis'in, sahih, hasen ve sakîm (zayıf) diye üçe ayrıldığını bildiren ve bunların tariflerini veren Hattâbî, Ebû Davud' un, kitabına «ulemânın terkinde icma ettikleri » hiç bir hadisi almamış olduğunun kendisine nakledildiğini söylemektedir.
Ebû Davud' dan önceki ulemânın eserlerinin Cami' ve Müsned türünden olduğunu, bunların ise, her konuya dair hadisleri ihtiva ettiklerini, fakat Ebû Davud' un Sünen' inde, şimdiye dek kimsenin yapmadığı bir işi yaptığını, ahkâm ile ilgili hadisleri topladığını, bu yüzden de rağbet gördüğünü pek canlı ifadelerle dile getirmektedir.
Ebû Davud ve Sünen' i hakkındaki ulemâ görüşlerini hülâsa olarak verdikten sonra şerhe başlamaktadır.[501]
Şerh'te, sıradan her hadis mufassal bir şekilde ele alınmaz. Her bâbtan açıklanmasına ihtiyaç duyulan kelime ya da ifadeler kısa kısa açıklanır. Gari-bu'l-hadis çalışmasına fıkhî görüşlerin ilâve edilmesi, hadisler arasındaki muhtelif mânâların cem ve telifinin nasıl yapılabileceğine dair görüş beyânı ve bu açıklamalar esnasında kesinlikle belli bir mezhebin görüşünün takib edilmemiş olması Meâlimu's-sünen' in en bariz vasıflarını oluşturmaktadır.
Meâlimu's-sünen , «kale », «kültü » uslûbundaki şerhlerdendir. Özellikle âyetlere «kavluhû » diye işaret eder. Herhalde ilk şerh olmasının da bu üslûbun benimsenmesinde rolü bulunmaktadır.
Meâlimu's-sünen , gerek müstakil olarak[502]gerek Sünen-i Ebî Davud'un sayfa altlarına konulmak suretiyle basılmıştır.
Kendisinden sonra şerh yazan hemen herkes, Hattâbî' nin görüş beyan ettiği hadisleri açıklarken Hattâbî' ye atıf yapmadan geçemez.
Hattâbî, Meâlimu's-sünen' i bitirince, yine istek üzerine bu kez Buharı' nin Sahih' ine «A'lâmu's-sünen » adıyla ilk şerhi yazmıştır.[503]

2. el-Beğavî ve Şerhu's-sünne'si

EbûMuhammed el-Hüseyn b. Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî (516/1122) tarafından, zamanında yaşayan insanların fıkıh kitablarına aşırı düşkünlük göstermeleri sebebiyle, fıkhın ikinci kaynağı olan sünnete dikkat çekmek üzere telif edilmiş olan Şerhu's-sünne, isminden de anlaşılacağı gibi herhangi bir kitabın şerhi değil, hadis kitablanndan seçilmiş sünnet malzemesinin şerhidir. Bu niteliğiyle Şerhu's-sünne, bir çeşit fıkhu'l-hadîs çalışmasıdır.
Şerhu's-sünne, ale'l-ebvâb bir sisteme sahiptir. Bâb başlıkları genelde BuhârV den iktibas edilmiştir. Sika ravüerin rivayetlerinden seçilmiş hadis-lerdeki müşkili hail, ğarib kelimeleri tefsir ve hükümleri beyân etmektedir.
Bu açıdan da Şerhu's-sünne, Hattâbî'nin Meâlimu's-sünen' ine benzemektedir.

Ahkâmın beyânında el-Beğâvî, kendi mezhebi hilâfına da olsa tercihlerde bulunmakta, muhalif görüşteki]erin delillerini tenkitte aşırılık göstermemekte, son derece insaflı davranmaktadır.
el-Beğavî, bu eserinde, muhaddislerin ve fukahâdan sahih hadis'i esas alanların metoduna bağlı gözükmektedir. Ğarib kelimelerin izahında da lügat-çıların usûlünü uygulamakta, iştikak ve istişhâd yollarına baş vurmaktadır. Bu hususta Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm, îbn Kuteybe ve Hattâbî gibi âlimlerden kelimesi kelimesine nakiller yapmakta veya onların görüşlerini kendi ifadesiyle mana olarak yansıtmaktadır.
Müellif, sahihler, müsnedler, sünenler, mu'cemler ve cüzlerdeki kendileriyle ihticac edilen hadisleri bir araya toplamak ve değerlendirmek böylece de müslümanlara din ve dünya işlerinde kâfi bir başvuru kaynağı meydana getirmek gayesinde olduğu için inanç esaslarından güzel ahlâka kadar her konuya yer vermiştir.
el-Beğavî, hadisleri, sahabe, tâbiûn ve müctehid imamların görüşlerini topluca vermiştir. Bu açıdan hadisleri iyice kavramak isteyen ilim adamları için yegâne hadis kaynağıdır denilebilir.[504]
Müellif, senedlerini zikretmediği hadislerin bir çoğunun ma 'mûlun bih ve hadis imamlarının kitablarında mevcut olduklarım, kendisinin kısaltma amacıyla ve imamların nakline itimaden senedleri hazfettiğini belirtmektedir. [505]
Hadis otoritelerinin güvenmedikleri ve kitabîannda yer vermedikleri hiç bir hadisi almadığını, maklûb, mevzu, meçhul gibi otoritelerin reddettikleri ve terkinde ittifak ettikleri rivayetlerden kitabını uzak tuttuğunu ve koruduğunu ayrıca kaydetmektedir. [506]
16 cilt halinde ilk kez 1390-1400/1970-1980'de Dımeşk'te Zuheyr eş-Şâviş ve Şuayab el-Arnavud' un tahkiki ile basılmış olan Şerhu's-sünne, toplam olarak 4422 hadis'in açıklamasını ihtiva etmektedir. Fıkıh kıtaları tertibi içindedir.
16. cild tamamen, hadislerin ilk harflerine göre alfabetik fihristinden ibarettir. Hadis, cild ve sayfa numarası ile sahâbî râvisinin kim olduğuna da fihristte yer verilmiştir. Oldukça kullanışlıdır.
Hadislerin sened ve metin kısmı değişik puntolarla dizilmiş ve metinler tam harekeîenmiştir. Modern bir baskıdır.
Bu özellikleriyle Şerhu's-sünne , şerhler içinde çok ayrı bir hususiyet ar-zetmektedir.[507]

3. en-Nevevî ve el-Minhâc'ı

Müslim 'in Sahih' ine yazılmış olan bir çok şerh[508] içinde en muteber kabul edilen Nevevî' nin el-Minhâc' ıdır. Nevevî, bu şerhinin Ön sözünde şu hususla ra değinmektedir:
Geçmişte âlimlerin en yoğun şekilde meşgul oldukları sahanın hadis olduğunu, hatta hadis okunan bir mecliste binlerce öğrencinin toplandığını, ancak artık böylesine bir rağbetin görülmediğini, gayretlerin oldukça zayıflamış olduğunu, fakat buna rağmen yine de Hadis timine itina ve insanları bu sahaya teşvik etmek gerektiğini bildirmektedir. Hadis ve hatta ilim alanında en sahih eserin Buhârî ve Müslim' in sahihleri olduğunu kaydetmektedir. Kendisinin, Buhâri' ye bir şerh yazmakta olduğunu, bu arada Müslim' in Sahih' ine de ne anlaşıîamayacak kadar muhtasar ne de bıktıracak kadar mufassal olmayan orta («mutevassıt ») bir şeh yazmak üzere yola çıktığım söylemekte ve şöyle demektedir: «Eğer gayretîerdeki zaaf, isteklilerin azlığı ve uzunluk gerekçesiyle kitabın yayılamıyacağı endişesi olmasaydı, bu şerhi yüz cildi aşacak ölçüde geniş tutar ve gereksiz hiç bir şeyi de tekrar etmezdim. Fakat ben orta bir yol tuttum. Usûl ve fıırûa ait hükümler, âdâb, kavâid-i şer'iyye, lüğavî manaların ve şahıs isimlerinin zabtı, künye sahiplerinin isimleri ve ricalle ilgili bazı önemli hususlar, hadisler arasını cem' ve bazı pratik («amelî ») meselelere işaret ettim. Hadis tekerrür etmişse, ilk geçtiği yerde gerekli izahlarda bulundum, daha sonra o ilk yere atıfla yetindim. Bazan da meselenin daha başka yönlerinin mevcudiyeti dolayısıyla yeniden bilgi verdim. İstifâdeyi arttıracağını umduğum için usul bilgilerine ait bazı konuları da bu mukaddimede vermeyi uygun buldum.[509]
Bu mukaddime ve usul bilgilerinden sonra başlayan şerh, «kavluhû ûbuna sahip şerhlerdendir.
Neuevî şerhinde, Mâliki olan Kadı lyad (544/1149)'ın İkmalu'l-Mu'lim bi fevâidi Müslim adlı şerhinden oldukça istifade etmiş, ancak mezhep görüşlerinin ayrıldığı noktalarda kendi mezheb görüşü istikâmetinde yorumlarda bulunmayı ihmal etmemiştir.
Nevevî' nin şerhi gerek müstakil olarak gerekse KastallânV nin Buharı şerhi îrşâdu's-sârî kenarında bir çok kez basılmıştır. [510]

4. Buhârî Şerhleri

Hadis Edebiyatının bir numaralı eseri olan Buhârî'nin Sahih'i, üzerinde en çok çalışma yapılan eser olmanın yanında kendisine en fazla şerh yazılan ki-tab olma özeliğine de sahip bulunmaktadır. Kâtip Çelebi bu şerhlerden 82 tanesini saymaktadır. [511] Buhârî'/ım Sahih'i halen de üzerinde en yoğun çalışmaların yapıldığı eser olma vasfını sürdürmektedir.
Hadis edebiyatı tarihinde ilk şârik olarak bilinen «büyük Türk mütefekkir ve muhaddisi[512] Hattâbî (3881998)'nin yazdığı A'lâmü's-sünen, Buhâ-rî'ye yazılmış en eski ve ilk şerhtir. [513]
Birçok esere yazılan serlerin asıl eseri unutturacak seviyede itibar görmüş olmasına rağmen, bunca şerhinden hiç biri Buhârî'nin yerine geçebilecek bir nitelik kazanamamıştır. Ancak bunlar arasında Öteki şerhlerin nerede ise tamamen unutturmuş olanlar bulunmaktadır. Hepsini tanıtmamıza imkân bulunmayan Buhârî Şerhieri'nden en meşhur üç tanesi hakkında bilgi vermekle yetineceğiz.[514]

a. İbn Hacer ve Fethu'l-bâri'si.

Fakih, müverrih ve muhaddis olarak haklı bir şöhrete sahip bulunan îbn Hacer, Şemsüddin Ahmed b. Ali el-Askalânî (773/137 l'de Mısır'da doğmuş Kur'ân'ı hıfzetmekle başladığı öğrenim hayatının ileri yıllarında hadis ile iştigali yeğlemiştir. Mısır, Suriye, Hicaz ve Yemen' e defalarca seyahat etmiş 10 yıl süreyle Zeynüddin el-Irâkî (806/1403)'den hadîs okumuştur. Bilâhare muhtelif cami ve medreselerde büyük rağbet gören tefsir, hadis ve fıkıh dersleri vermiştir. 852/1448 tarihinde vefat etmiştir.
Hadis ilminin ana branşlarında değerli eserleri bulunan İbn Hacer 'in Buhârî'ye yazdığı Fethu'l-barî adlı şerhi pek meşhurdur.
îbn Hacer'in Fethu'l-barî' si, bir mukaddime ve şerh'den meydana gelmektedir. Buhârî ve Sahih' ine tahsis edilmiş müstakil ve en şümullü bir tetkik olan mukaddime «Hedyü's-sârî mukaddimetü Fethi'l-bârî » adını taşımaktadır. Mukaddimeyi îbn Hacer 813'te yazmıştır. 10 fazıldan oluşmaktadır. Buhârî' nin eserini tasnif sebebi, isim ve muhtevanın beyânı, hadisleri takti' ve ihtisar etmesi, muallâk hadis nakli, garîb lafızların şerhi, isim, lâkab ve künyeleri biribirine benzeyenlerin açıklanması, mühmel isimlerin ortaya çıkarılması, Dârekutnî gibi münekkidlerce tenkid edilmiş hadislerin müdafaası, ta'n edilmiş râvilerin tetkiki ve nihayet Sahih 'teki hadislerin sayımı gibi konular mukaddimede enine-boyuna ele alınmış bulunmaktadır.
Hadis tarihi yazarı el-Hûlî, «Eğer bize sadece mukaddime kalacak olsaydı, yine de müellifin (îbn Hacer) değerini göstermek için yeterdi [515] diye takdirini dile getirmektedir.
îbn Hacer «Hedyü's-sârî »de belirttiğine göre, şerhinde şu hususlara yer vermiştir:
a. Bâb başlığı ve hadisi zikrettikten sonra, [516] aralarındaki münâsebeti -gizli ise-, açıklamak,
b. Sened ve metne yönelik bütün hususiyetleri, müsnedler, camiler, müs-tahrecler, cüzîer'den toparlayarak ortaya koymak,
c. Muallekât ve mevkufâtı mevsûl olarak zikretmek,
d. İsim olsun, vasıf olsun kitapta geçen bütün müşkil lâfızların sözlük anlamlarını ve Beyân İlmi açısından ifade ettikleri nükteleri,tesbit ve zabt etmek,
e. Hadiste ulemânın istinbat ettiği hükümlere, ahlâkî öğütlere, terbiyevî Özelliklere, tercih, nesh ve cem' gibi önemli noklara işaret etmek,
f. Usul kaidelerine de ayrıca yeri geldikçe tenbihte bulunmak...
Mukaddimeden 4 yıl sonra 817'de başlayıp 25 yıl süre ile devam ettirdiği çalışması sonucu 842'de bitirdiği Fethu'l-bârî'nin değerlendirilmesi noktasında şu tesbitler önem taşımaktadır:
«Îbn Hacer'in şerhi, hadis ilmi, takrir güzelliği, ifâde düzgünlüğü ve maksadın ortaya konulması açılarından şerhlerin en üstünüdür.[517]
«...Hiç bir şerh, îbn Hacer'inki kadar mükemmel değildir...»[518]
îbn Hacer 'in Fethu'l-barî' si, kendinden önceki literatürden geniş ölçüde istifade etmiş olması ve Buhârî'nin kaynkları hakkında daha fazla bilgi ihtiva etmesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir. [519] Fethu'l-barî' nin değerini Şevkânî , «lâ hicrete ba'de'l-Feth » = «Feth » elinde olduktan sonra (ilim için) hicrete gerek yok[520] diyerek belirtmektedir. [521]
îbn Hacer, şerhinde Sahih' in EbûZerr rivayetini [522]esas almıştır. [523]

Fethu'l-bârî «kavluhu » üslubuyla yazılmış şerhlerdendir. En yeni baskısı mukaddime dahil 14 cilddir. [524]

b. el-Aynî ve Umdetü'l-kaarî'si

H. 762/1361'de Ayıntab 'da doğan Bedrüddin, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî el-Hanefî, babasından ve yöre âlimlerinden ders aldı. Hatta babasının vefatından sonra onun yerine kadı oldu. Haleb, Hicaz ve nihayet Mısır' da değişik görevlerde bulundu. Uzun yıllar özel medresesinde ders okuttu. Bir çoğu şerh niteliğindeki pek çok eserin müellifi olan el-Aynî 'nin en hacimli eseri, Umdetü'l-kaarî' dir. el-Aynî 855/145l'de vefat etti.
el-Aynî, Umdetü'l-kaarî' yi yazmaya 821 yılı sonlarında başlamış ve 26 yıllık bir mesâî'den sonra 847'de bitirmiştir. O, bu şerhinin yazımında îbn Hacer'in Fethu'l-bârî' sinden de istifâde etmiştir. Aynı yıllarda yazılmakta olan Fethu'l-bârî' den îbn Hacer' in talebesi Burhan b. Hıdır aracılığı ile faydalanmıştır. Bu sebeple yer yer aynen nakiller, yer yer de îbn Hacer' e itirazlara rastlamak mümkündür. Hatta îbn Hacer' in Hedyü's-sârV de incelediği on noktayı, Aynî hemen hemen aynı sıra ile Fevâid adıyla on başlık altında 6 sayfa içinde özetlemiştir.
Umdetü'l-kaarî , nakl ve tahkik yönünden Buhârî şerhlerinin en hacımlısı, tetkik ve inceleme cihetinden en derli-toplusudur. Hadisleri hemen hemen bütün yönleriyle ve gerektiği şekilde açıklamak amacıyla yazılmıştır. Aynî' ye göre, nakledilmiş metinlere dair bir şey öğrenmek isteyen, ma'kulât'a müteallik olarak aklına herhangi bir şey takılan da problemini Umde' den istifade ile çözebilecektir. Yararlanmayı kolaylaştırmak için de Aynî, açıklamalarını ayrı başlıklar altında vermeye özen göstermiştir. Onun en geniş olarak ele aldığı ve kullandığı başlıkları tam olarak görme imkanı bulduğumuz birinci hadisin açıklamasında 20 ara başlık tesbit etmekteyiz. Aynî hadisi verdikten sonra şu yan başlıkları sıralamaktadır:
1. Hadisin âyetle ilgisi Bu başlık, bâb başlığında âyet yer almışsa, o âyet ile hadisin irtibatını göstermek için açılır.
2. Hadisin bâb başlığı («Terceme») ile ilgisi. Bu ilgi, şârih tarafından çoğu kere, böyle bir başlık açılmadan «Mutâba-katu'l-hadis li't-terceme» gibi başlayan bir cümle ile açıklanmaktadır. Hadisin o bâb başlığı altmda zikredilmiş olmasını sebebini ortaya koyan bu başlık altında verilen bilgiler, BuhârÎ' nin fikhî anlayışının ortaya konulması açısından oldukça önemlidir.
3. Senedde yer alan râvilerin açıklanması
4. Râvi isimlerinin okunuşunu harekeli olarak tesbit
5. Neseblerinin açıklanması
6. Kavilerle ilgili diğer bazı noktaların ortaya konulması
7. Senedin ihtiva ettiği bazı özellikler
8. Hadisin nev'inin açıklanması
Bu altı başlık altında hadisin senedine yönelik hemen her husus ve neticede hadisin râvi sayısı, ittisal, inkita' ve irsal durumları açıklanır.
9. Hadisin Buhârî' de nerelerde geçtiği
10. Hadisin eserlerine almış olan öteki hadisçiler
11. Hadisin rivayetleri arasında görülen lafiz farklılıkları
Bu üç başlıkta da hadisin kaynak ve metin açısından değerlendirmesi yapılır. Bu başlıklar altında hadisin önce Buhârî içinde sonra da Hadis külliyâtı içinde tahrîc'i yapılmış olmaktadır. Bu sebeple şerhleri, hadis tahririnde istifade edilecek eserlerden saymak gerektiğine dair görüş beyân edenler bulunmaktadır. [525]Ancak hadisin diğer kaynaklarına sadece müellif ismi olarak işaret edilmiş olduğunu da burada kaydetmek gerekmektedir.
12. îlk olarak bu hadisi seçmiş olmasını sebebi Bu başlık pek tabiî olarak sadece bu birinci niyet hadisi' ne aittir. Böyle bir başlık diğer hadislerde bulunmamaktadır.
13. Lügat açıklamaları
14. t'rab açıklamaları
15. Meânî ilmi açısından açıklama
16. Beyân ilmi noktasından açıklama
17. Bedi' ilmi açısından açıklama
Bu başlıklar altında hadislerin dil ye edebiyat yönünden ince bir tahlili yapılmakta, dil hususiyetleri açıklanmaktadır.
18. Sorular ve cevaplar hadisle ilgili olarak akla gelebilecek muhtemel sorular bu başlık altında cevaplandırılmaktadır. Bu sual ve cevaplar da bazan ğaib siğasıyla şeklinde, bazan soru sahibi açıklandıktan ve soru verildikten sonra diye başlayan cevaplarla işlenir. Hemen hatırlatalım ki burada söz konusu olacak sorular, buraya kadar zikredilen başlıklar altında incelenen her hususa ait olabilir. Yani gerek lafız gerekse mânâ ile ilgili olabilirler.
19. Hadisin sebeb-i vürûdu
20. Hadisten çıkarılabilecek fıkhî hükümler
21. Hadis ile ilgili belirtilmesi faydalı olan öteki meseleler
Bu sıra, genelde böyledir ve hiç şüphesiz her hadis için bütün bu başlıklann açılması söz konusu değildir. Meselâ hemen ikinci hadiste bu başlıklar 10'a düşmektedir.[526]
Açıkça görüldüğü gibi «Aynî' nin bu eseri, diğer sarihlerin karma-kanşık yazmalarına mukabil, bir usûl dâiresinde yazılmıştır. [527] «Kavluhû » üslûbunda kaleme alınmış olan Umdetü'l-kaart, râviler hakkında verdiği bilgi, hadislerin mantıkî münâkaşası ve gramer açıklamaları bakımından ehemmiyet taşımaktadır. [528]
Netice itibariyle «Aynî'nin şerhi, şerhlerin en güzeli, yorum bakımından en tamı, ulemâdan nakli en bol olanıdır. Ne var ki, söz dizimi açısından İbn Hacer'inki gibi değil, biraz dağınıktır . [529]
Hanefî mezhebi görüşlerine göre yazılmış büyük ve mükemmel bir şerh olmasına rağmen, İbn Hacer' inki kadar şârih'in hayatında etrafa yayılmış değildir.
Umdetü'l-kaarî, 10 ve 25 cild halinde basılmış bulunmaktadır. [530]Matbaa-i Amire baskısı, hatası az olan bir baskıdır.[531]

c. el-Kastallânî ve İrşâdu's-sârî'si

Ahmed b. Muhammed el-Hatîb el-Kastallânî h. 851/1447'de Mısır' da doğmuştur. Bir çok hocadan ilim tahsil etmiş olan Kastallânî, hayatını Kahire' de vaizlikle geçirmiş ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır' a girdiği gün (923/1517) vefat etmiştir.
Kıraat ve tasavvufla da meşgul olan Kastallânî daha çok muhaddis ve ke-lamci olarak bilinmektedir. [532] el-Mevahibu'l-ledünniyye' si meşhur olan müellif, bilhassa Buhârî' nin Sahih' ine yazdığı İrşâdü's-sârî adlı şerhi dolayısıyla tanınmaktadır.
El yazmasında Buhârî' ye ait metnin kırmızı niürekkeble yazılmak suretiyle şerh kısmından ayrılmaya çalışıldığı anlaşılan İrşâdü's-sârî, memzûc Şerhlerdendir. Ayrıca Buhârî' nin metnini ihtiva etmez. Baskısında metin parantez içinde verilmiştir.
Kastallânî, nasıl bir şerh yapmak istediğini anlattığı önsüzünde özellikle, rivayet farklılıklarına işaret etmeye çalıştığını, ihtiyaç halinde açıklamaların tekrarından kaçınmadığını, hadisçiler nezdinde malum olan kelimelerin zabt ve tesbitini de avam ve havassın isifade edebilmesi için ihmal etmediğini belirtmektedir[533]. Önceki neşriyattan iktibaslar yaptığını da açıklayan Kastallânî, sırasıyla, Ehl-i hadisin fazileti, hadis tarihi, hadis usûlü ile ilgili özet bilgiler vermektedir. [534]Sonra da İbn Hacer'-in Hedyü's-sârl' sini bir fasılda özetlemektedir. Buhârî' nin hayatı ve menâkıbına ayırdığı 5. faslı da tenbîh ve ir-şad yan başlığı altında Buhârî' nin Sahih' inin rivayet nüshaları ve Buhâri şerhleri hakkında verdiği bilgiler ve yaptığı değerlendirmelerle[535] bitirmektedir.
Kastallânî, şerhine Buhârî' nin Yûnînî edisyonunu esas almıştır. [536] Bt sebeple de onun şerhi bilhassa, nüsha farklarına ait taşıdığı işaretler ve «Sa-hih'in rivayetlerinin tenkidi bakımından [537] büyük önem taşımaktadır.
İrşâdü's-sârî, hemen her isim, kelime veya ifâdenin tam şeklini bunlara en yakın yerde en özlü biçimde ihtiva ettiği için özellikle «öğretmen kitabı » niteliğinde gözükmektedir.
İrşâdu's-sârî Bulak' ta 10 cilt halinde ve kenarında en-Nevevî' nin Müslim Şerhi el-Minhac ile birlikte basılmıştır. Bu baskının ofset baskılan da piyasada bulunmaktadır. [538]
Bu üç şerhten başka, başta Türk âlimi el-Kirniânî (786/1384)'nin ve Enve-ru'l-Keşmîrî' nin Buhârî şerhleri de piyasada mevcut muteber şerhlerdendir.[539]

5. Aliyyu'l-kaarî ve Mirkâtu'l-mefâtih'i

Hadis diye uydurulmuş sözlerle ilgili edebiyatı tanıtırken kısa biyografisini sunduğumuz Aliyyu'l-kaarî (1014/1605)'nin Mişkâtu'l-Mesâbih üzerine yazdığı Mirkâtu'l-mefâtih adlı memzuç şerh, bilhassa Hanefî ulemâ tarafından kaleme alınan şerh ve haşiyelerde kendisine çokça müracaat edilen Önemli bir şerhtir.
Aliyyu'l-kaari, kendisinden önceki sarihler gibi, söz konusu şerhini hangi sebeplere dayalı olarak ortaya koyduğunu bizzat açıklamıştır. Mişkâtu'l-mesâbîh' i kimlerden okuduğu ve Mişkât' in nüshaları hakkında bilgi verdikten sonra Mişkât' a menhec-i şerif üzere bir «şerh-i lâtîf» yazma düşüncesinin gerekçesi olarak şu noktalara dikkat çekmiştir.
«Hadis İlmi gibi şerefli bir bilim dalının öğrenimine karşı rağbetin azaldığı, himmet ve gayretlerin iyice zayıfladığı, bu durumun hicrî 1000 yılı sonrasının (sanki) karakter ve gereği olduğu ilim ve ilim ile amel konusunuda çok ciddi boyutlarda bir gevşekliğin bulunduğu gözlemlenmektedir.
öte yandan sarihlerin çoğu Şafiî bilginlerdir. Bunlar da hadisler ile mez-heblerine göre istidlalde bulunmaktadırlar. Hadis ile amel etmedikleri hatta ne eskiden ne de şimdilerde rivayet nedir bilmedikleri zanmna dayalı olarak Hanefîleri «ashab-ı re'y» diye isimlendirmektedirler. Bu sebeple, fıkhı deliller hakkında yeterli bilgisi olmayan halk, «Hanefîlerin ortaya koyduğu meselelerin bizzat kendi delillerine muhalif olduğu» gibi yanlış bir zanna kapılmasın diye Hanefîlerin delillerini ve meselelere dair görüşlerini ortaya koymaya ve böylece onları savunmaya çalıştım.[540]
Aliyyu'l-kaarî' nin bu gerekçelere dayandırdığı şerhi 5 büyük cild halinde matbu ve muteberdir.[541]

6. el-Azîmâbâdî ve Avnu'l-ma'bud'u

Ebu't-Tayyib Şemsu'î-hakk el-Azîmâbâdî ile küçük kardeşi[542] Muhammed Eşref el-Azîmâbâdî' den bazan birine, bazan ötekine, [543]bazan da ikisine birden nisbet edilen[544] ve fakat aslında Ebu't-Tayyib Şemsu'l-hakk' in; kardeşi Muhammed Eşref, oğlu İdris b. Ebi't-Tayyib, meşhur âlim el-Mübârekfûrî, Ahmed ed-Deyânevî ve bir grub âlimin yardımıyla meydana getirdiği[545] Av-nu'l-ma'bud şerhu Süneni Ebî Davud, Hind uleması tarafından yazılmış şerhlerin en değerlilerin dendir.
Avnu'l-ma'bud' un kaleme alınma sebepleri şöylece özetlenebilir:
Ebû Davud' un Sünen' inde geçen hadislerin, herhangi bir tercih yapılmadan ve mezheb delillerine zikretmeden, manâlarını anlamaya çalışmak ve imkân vermek, çok zaruri olan yerlerde gerektiği kadar izahda bulunmak.
Hadislerin tercih ve tahkiki, mezheb delilleri, metin ve senedlerde söz konusu olacak illetler ve diğer bilgiler, çok daha geniş bir hacma sahip olan yine Ebu't-Tayyib' e ait olan «Ğayetu'l-maksud » adlı şerhe bırakılmıştır.[546]
Anılan maksat ve çerçevede kaleme alınmış olan Avnu'l-ma'bud, memzûc şerhlerdendir. Ancak, Sünen' in metni harekeli olarak sayfa başlarında ayrıca verilmiştir. Bâblar ve hadisler de sıradan rakamlanmıştır. Buna göre Sünen-i Ebî Davud' da 5252 hadis bulunduğu görülmektedir. [547]
Avnu'l-ma'bud, Sünen' in muğlak ifâdelerinin halli ve maksadlarının keşfi için yeterlidir. Hatta başka şerhlerden okuyucuyu müstağni kılacak zenginliktedir.
Avnu'l-ma'bud, Abdurrahman Muhammed Osman' in zabt ve tahkiki ile îbn Kayyim el-Cevziyye' nin şerhi ile birlikte 14 cild halinde basılmış bulunmaktadır. [548]

7. es-Sehârenfürî ve Bezlu'l-mechûd'u

Halil Ahmed b. Mecîd es-Sehârenfûrî 1267'de Sehârenfur' a bağlı bir köyde doğmuş, çevredeki ulemadan ilim tahsil etmiştir. Ömrünün ta'lim ve tedris ile geçirmiş, medreseler idare etmiştir. Tedris, te'lif ve tetkik bakımından meşguliyet sahası hadis olmuştur.
Hadis, fıkıh, cedel ve hılâf konularında yed-i tûlâ sahibi olan Sehârenfûrî, Medine' de 1346/1927'de vefat etmiştir.
O'nun ilminin Özü, araştırmalarının hülâsası kabul edilen eseri, ömrünün son on yılında, öğrencisi Muhammed Zekeriyya' nin yardımıyla telif ettiği «Bezlu'l-mechûd fi halli Ebî Davud » adlı şerhidir.
Bezlu'l-mechûd memzûc şerhlerdendir. Ancak, Sünenü Ebî Davud' un metni hareketsiz olarak sayfa başlarına konulmuştur.
Bezlu'l-mechûd' un yazılma sebebi, ed-Nedvî' ye göre ikidir.[549]
1. Şârih'in hadis'e karşı duyduğu engin sevgi, zevk ve ona hizmet hırsı.
2. Hadis ve fıkıh ilimlerini şahsında birleştirmiş Hanefî bir âlime ait kapsamlı bir Ebû Davud şerhinin mevcut olmaması...
Şârih es-Sekârenfûrî, hadislerin şerhinde çoğu kere sırasıyla Aliyyu'l-KaarV nin Mirkât' ına, İbn Hacer' in Fethu'l-bârî 'sine ve Aynî' nin Umde tu'l-kaarî' sine; fıkhî meselelerde Bedâyi'us-sanayi' e; ricalin durumu ile ilgili hususlarda da îbn Hacer' in Takrib, Tehzib ve îsâbe' sine, es-Sem'ânî' nin el Ensâb' ına dayandığım belirtmektedir. [550]
es-Sekârenfûrî, Ebû Davud' un rical ve hadisler hakkındaki sözlerine özel bir önem vermiş, Sünen' in nüshalarının mukayese ve tashihine dikkat göstermiş, taliklerin tahririne çalışmış, kaynakları bulamadığı zaman bunu da açıkça belirtmiştir. Hadisler ile bâb başlığı («terceme ») arasındaki irtibatın gizli kaldığı yerleri açıklamaya gayret etmiş, bâb başlıklarında tekrar varsa, bunun sebeplerini ortaya koymuştur. Hadis sarihlerinin ihtilâf ettikleri konularda sadra şifa açıklamalarda bulunmuş ve kendi tercihlerini ortaya koymuştur.
es-Sehârenfûrî, hadisçilerin metoduna uygun olarak, hadise ait meseleleri tetkik etmiş, Hadis ilmî verilerinin dışına Şaşmamıştır. Bu çok önemli bir meziyettir. Hadisçîliği ve Hadis îlmi usullerini ön planda tutmuştur. Zira Hindistan'da son zamanlarda bilhassa şerh, Hanefi Mezhebi ve ihtilaflı meseleler ile ilgili neşriyatta kelamı bir üslûb, aklî istidlaller ağır basmaktadır. Bu tarzın faydasına rağmen mütekaddimûn sarihlerinin metodu olmadığı da ortadadır.
Bezlu'l-mechûd sahibi, hadislerde yer alan fitne'lerin teşhisine de özel bir gayret sarfetmiştir.
10 mücelled ve 20 cild halinde Muhammed Zekeriyya nin ta'liki ile bir kaç kez basılmış olan Bezlu'l-mechûd, Ebû Davud' un şerhleri arasında özel bir yere sahip bulunmaktadır.[551]

8. el-Mübârekfurî ve Tuhfetu'l-ahvezî'si

Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim el-Mübârekfûrî 1283/1866'da doğmuş, Kur'ân'ı hıfzederek öğrenime başlamış, Urduca ve Farsça öğrenmiştir. Yakın çevresindeki tahsilini müteakıb Dehli' ye gelmiş ve orada öğrenimine devam etmiştir. Memleketine döndüğü zaman sünnet-i seniyyeye hizmet için Daru't-ta'lîm adıyla bir medrese açmıştır. Daha sonra yörede bir çok medreseler açmış ve açtırmıştır. Çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.
Bir ara 4 yıl süreyle Ebu't-Tayyib Şemsu'l-hak el-Azîmâbâdî' nin daveti üzerine ona Avnu'l-ma'bud' un hazırlanmasında yardım etmiştir. Ömrünün sonunda gözlerini kaybeden el-Mübârekfûrî[552] biraz sonra tanıtacağımız şerhinin son iki cildinin bu halinde talebelerinin yardımıyla tamamlamıştır. 1353/1935 yılında vefat etmiştir.
Ondan fazla kıymetli eser bırakmış olan müellifin eserleri arasında Tir-mizî 'nin cami'ine yazdığı «Tuhfetu'l-ahvezî » adlı şerhin ayrı bir yeri vardır.
el-Mübârekfûrî bu şerhte; TirmizV nin her râvisi için gerektiği kadar biyografik bilgi vermiş, hadisleri tahrîc etmiş olan öteki muhaddisleri zikretmiş, sened ve metinlerdeki işkâlleri izah etmiştir. Hadislerin şerhi sırasında mu-haddis fakihierden ve seleften iktibaslar kaydetmiştir. TirmizV nin hasen, sahih gibi görüşlerini diğer muhaddîslerin değerlendirmeleri ile desteklemiştir. Tirmizî tarafından genel olarak zikredilmiş olan ulema görüş ve ihtilaflarını delillerini ve kimlere ait olduklarını, râcih görüşlere de işaret etmek suretiyle açıklamıştır. Yine TirmizV nin, mezhep ulemasından yaptığı nakillerdeki tesâkülü -az da olsa- göstermiştir.
«Kavluhû » üslubuyla kaleme alınmış olan şerhte, TirmizV nin metni sayfa başların ayrıca kaydetmiştir. Bâb ve hadisler baştan sona müteselsilen numaralanmıştır. [553]
el-Mübârekfûrî, şerhine, şerhe başlamazdan önce iki cildlik bir de mukaddime yazmıştır. Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezî adıyla basılmış olan bu mukaddime iki bâb'a ayrılmıştır. 41 fasıl'dan oluşan birinci bâbta- Hadis ilmi, hadisçilerin fazileti, hadislerin tedvini, hadis ile amel gereği, Hadis

ilmine hizmet etmiş ulemanın çoğunun Arap olmadığı, Hadis ilminin Hindistan' daki durumu gibi konular işlendikten sonra, müelliflerin değişik amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda meydana getirdikleri Hadis edebiyatı çeşitleri, Hadis kitablan-nın tabakalarını ayrı ayrı ve büyük ölçüde Kâtib Çelebi' nin Keşfu'z-zunûn' undan yaptığı iktibaslarla işlemiştir.
îkinci bâb'ta, Tirmizî ve Cami' inin bütün özellikleri tanıtılmıştır. Şerhte kullandığı kısaltmalar ve Tirmizî nüshalarının değerlendirilmesi ile mukaddime cildleri sona ermektedir.
Eser 10 ciîd, mukaddimesi 2 cild halinde basılmıştır.[554]

9. Muvatta1 Şerhleri

Hadis Edebiyatının en eski mahsûllerinden olan Muvatta' üzerinde hicrî üçüncü asırdan beri şerhler yazılmıştır. Kadı İyaz (544/1149) «Hiç bir hadis kitabı Muvatta kadar âlimlerin itibar ve itimadına mazhar olmamıştır» der ve kendi zamanına kadar yapılmış çalışmaları kaydeder. Suyûti de Tenviru'l-havâlik'ie bu konudaki neşriyatı zikreder. [555]ez-Zürkânî (1122i 1710) de «Mu vatta'a çok sayıda şerh yazılmış olmasına rağmen» kendi ülkesinde çok azının bilindiğini kaydeder. [556]
Biz bu «çok sayıda»fei şerhlerden sadece üç tanesinden kısaca söz etmek istiyoruz. [557]

a. el-Bâcî ve el-Müntekâ'sı

Ebu'l-Veltd Süleyman b. Halef el-Bâcî el-Endülûsî (494/1100), daha önce geniş şekilde kaleme almış olduğu el-îstîfâ' adındaki eserini -istek üzerine- ihtisar etmiş, fıkhı meselelerin Muvatta' daki delillerine işaret edecek şekle getirmiş ve böyle bir seçim yapıldığı için de esere el-Müntekâ adını vermiştir.
el-Müntekâ' da şârih, senedleri, hadisle ilgili bütün meseleleri ve muhaliflerin görüşlerini ve delillerini zikretme yoluna gitmemiş, aksine hadis ve onunla ilgili temel meseleye yer vermiş ve bazan da bu meseleye uygun detaya işarette bulunmuştur.
el-Bâcî, bir âlimin aynı meselede değişik görüşleri olabileceğini, kendisinin de bu kitabındaki görüşlerinin şu anda varabildiği sonuçları gösterdiğini, nihâî ve kesin görüşleri anlamına alınmaması gerektiğini bildirmektedir. Ortaya koyduğu görüşleriyle, onlara muhalif görüştekileri kınadığını sanılma-masım, görüş ve yorumlarıyla meselelerin müzâkere ve değerlendirilmesine yardımcı olmak istediğini kaydetmektedir.[558]
Memzûc şerhlerden olan el-Müntekâ' da «mes'ele » «fasl » kelimeleriyle ve hadis metinlerinin başına »sonuna harfleri konularak ve «kav-luhü » diyerek açıklamalarda bulunulmuştur. Eseri neşredenler ayrıca sayfa kenarlarına Muvatta metnini koymuşlardır.
Mâliki mezhebine göre kaleme alınmış, ahkâm yönü ağırlıklı bir şerh olarak el-Müntekâ 7 cild halinde Mısır'da 1331'de ilk kez basılmıştır. Daha sonra bu baskıdan ofset neşirler yapılmıştır. [559]

b. es-Suyûtî ve Tenviru'l-havâlik'i

es-Suyûtî (911/1505) tarafından «ta'likun latîf'» olarak takdim edilen Tenviru'l-havâlik[560] îmam Malik ve Muvatta' ile Fevâidi ihtiva eden bir mu kaddime ile başlamaktadır.
Memzûc şerh görüntüsü veren Tenviru'l-havâlik' te Suyütî, daha çok, önceki Mâliki ulemânın görüşlerini zikretmek suretiyle hadisleri açıklamaktadır. Sayfa başlarında da Muvatta nietni yer almaktadır. Sonunda ise, Muvatta ricali ile ilgili olarak Suyutî' nin kaleme aldığı bir eseri bulunmaktadır[561]

c. ez-Zürkânî ve Şerhu'l-Muvatta'ı

Muhammed b. Abdülbâkt b. Yusuf ez-Zürkânî el-Mâlikî, Kahire' de doğmuş ve orada vefat etmiş (1122/1710) muhaddis, fakih ve usulcü bir âlimdir.
Mısır diyarında muhaddislerin sonuncusu[562] diye de tanıtılan müellif, Zürkân a dönüşünde, Ezher de okuduğu Muvatta' a çok uzun ve çok kısa olmayan orta bir şerh yazmak istemiş ve hatasızlık iddiasından uzak olarak Zeyd veya Amr için değil, Allah için » diye takdim ettiği[563] şerhini kaleme almıştır.
Kehhâle' nin, adını «Ebhecu'l-mesâlik bi şerhi Muvattaı'l-tmam Mâlik » diye verdiği şerh, memzûc şerhlerdendir. Muvatta metni de ayrıca sayfa içlerinde verilmektedir.
ez-Zürkânî, îmanı Mâlik ve Muvatta hakkında değişik yönlerden tanıtıcı bilgiler verdiği 12 sayfalık bir mukaddimeden sonra şerhe başlamıştır.
Şârih, hadislerin tahririni kitap ve musannif ismi olarak yapmakta, rivayet farklarını göstermekte, daha çok Mâliki anlayışa göre tercihlerde bulunmaktadır. Yer yer de diğer mezheplerin görüşlerine işaret etmektedir. Hadis ilmi usulleri açısından kaleme alınmış fikhî neticelere işaret eden bir şerh görünümündeki eser, îîk kez Mısır'da 5 cild halinde modern bir şekilde basılmıştır[564]

C. Haşiye Ve Ta'lîkler

Temelde şerh karakteri taşıyan ve fakat şerh'e göre çok daha sınırlı boyutlara sahip olan iki ayrı çalışma türü daha bulunmaktadır. Bunların ilki Haşiye'dir.
Haşiye, bir metin veya şerhin muğlak yerlerini izah etmek için «Kauluhu » ifadesiyle başlayan açıklamalardan oluşan kitaptır. Şerh, genellikle asi' in bütün ifâdelerini sıradan açıklar. Haşiye ise böyle bir zorunluk içinde değildir. Bir kitabın kenarına yazılan içindeki ibarelere ilgili mülâhazalara da haşiye denir.
Haşiye yazmaya tahşiye, yazana da muhaşşî denir.
Hadis edebiyatında Sindi (1138/1725), -TirmizV ye yazdığı tamamlanmamış da olsa- kütüb-i süte üzerine yazdığı hâşiyeleriyle meşhurdur. Bunlardan NesâV nin Sünen' ine yazdığı Sünen ile birlikte basılmış bulunmaktadır. O bu haşiye sinin «lafızların tam olarak tesbiti, i'rab durumu ve ğarib kelimelerin izahı nevinden okuyan ve okutanın halline ihtiyaç duyacağı meselelere münhasır» olduğunu açıklamış ve bir bakıma haşiye kavramına da açıklık getirmiştir. [565]
Bilhassa Osmanlıların son dönemlerinde yeni eser telifi yerine eski kitaplara haşiye yazma yoluna gidilmiştir. Haşiyeler, ders kitabı olarak okutulan metinler üzerinde daha yoğundur. Bunun ilmî hayattaki canlılığın beîli ölçüde kaybolması anlamına geleceği düşünülebilir.
îkinci edebî tür, talik'dir. Talik, herhangi bir eserin muhtevasının bazı kısımlarını tashih, izah ve tafsil maksadıyla sayfa kenarlarına veya sayfa altlarına («hamiş ») yazılan veya müstakil bir risale yahut kitabta toplanan düşünceler, notlardır. Talik, haşiye' den daha seyrek olarak dile getirilen mülahazalar demektir.
Talikte, bazı düşüncelerin asıl metne ilâvesi de söz konusudur.
Ta'likin çoğulu ta'likât' tır. Arapça eserlerin kapağında görülen «alleka aleyhi » tabiri, «dipnotlarla açıklama ve ilâveler yapan» demektir.
Bazan şerh ve haşiye niteliğindeki çalışmalara da sahipleri tevâzuan ta'lik derler. Meselâ, Ebu Davud' un 14 ciltlik şerhi Avnu'l-ma'bud' a, el-Azîmâbâdî ta'lik demektedir.[566]
Burada şerhlere yazılmış şerhlerin bulunduğuna da işaret etmek yerinde olacaktır. Şerhu'ş-şerh diye meşhur olan çalışmalar bulunmaktadır. Meselâ Aliyyu'l-Kâarî 'nin, îbn Hacer' in, Nüzhetun-nazar' ı üzerine yazdığı şerh böyledir.
Lügat, şerh, haşiye, ta'lik ve şerhu'ş-şerh şeklinde sıralanan açıklama edebiyatı, biraz toplumdaki ilim seviyesiyle irtibatlı olsa gerektir. Seviye düştükçe, açıklama ihtiyacı artmakta, bilginler de bu ihtiyacı karşılamak için açıklama üzerine açıklama getirmek zorunda kalmaktadırlar.
Tabiî, bu mesâilerde ibare ve anlatımı daha güzelleştirme («tehzib ») maksadı da söz konusudur.[567]

D. Hadis Lügatleri (Garîbu'l-Hadis'ler)

Değişik vesilelerle işaret ettiğimiz gibi aslında hadislerin anlaşılması yolunda ilk ortaya konmuş edebiyat türü «garibu'l-hadis » genel adını taşıyan hadis lügatleridir. Îbnu'n-Nedim, kendi dönemi öncesinden meydana getirilmiş garîbu'l-hadislere dair bir sayfalık liste vermektedir.

[568]
Garîbu'l-hadis edebiyatını, sadece kelime açıklamaları ihtiva eden özel şerhler olarak kabul etmek mümkündür. Bu yüzden biz onları Şerh Edebiyatı' na ayırdığımız bu kısımda bahis mevzuu etmeyi uygun bulduk. Hadis metinlerinde geçen, anlaşılması açıklama gerektiren nadir kelimelerin, lügat ve hadislerdeki anlamlarını inceleyen bu branş, Özel ihtisas isteyen önemli bur konudur. Hadisler hakkında zanna dayanarak görüş beyan etmekten sakınan geçmiş bilginler, kendilerine yöneltilen bu sahadaki sorulan, garlbu'l-hadis mütehassıslarına havale ederlerdi.[569]
Konuya ait ilk eseri Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsannâ (210/825) yazmıştır. Konu, h.JII. asrın hemen başlarında müstakil eserler ile Hadis edebiyatındaki yerini almıştır.
Bugün basılmış olarak elde mevcut bulunan en eskigarîbu'l-hadis, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm (223/838)'inkidir, Müellifin, «Ben bu kitabımı kırk yılda yazdım. O benim hayatımın eseridir » diye takdim ettiği kitap, alfabetik değildir. Özel olarak hazırlanacak alfabetik fihrist yardımıyla ancak kullanılabilmektedir. [570]
Ebu Ubeyd' in eserini Örnek almakla birlikte ondan çok daha geniş bir çerçeveye oturtulmuş olan ikinci önemli eser, İbn Kuteybe (276/889)'nin Garîbu'l-hadis' idir. Mütedâvil fıkhı kelimeler, Resulullah'ın hadislerin deki garib kelimeler, ferd ferd Sahabe, tabîûn ve sonraki nesillerden olan kişilerin rivâyetle-rindeki garîb kelimeler, kadınların rivayeti erindeki garîb kelimeler, kime aid olduğu bilinmeyen fakat îugatçılann kullandığı hadislerdeki garîb kelimeleri ayrı ayrı ele alan eser Bağdat' ta ilk kez 3 cild halinde 1977'de basılmıştır. 140 sayfalık mukaddime ihtiva eden bu baskı, bir cilde yakın fihristler (III, 769-1151) ile eserden yararlanmayı oldukça kolaylaştırmıştır.[571]

1. ez-Zemahşerî ve el-Fâik fî ğarîbi'l-hadîs'i

Tefsir, hadis, lügat, edebiyat gibi bilim dallarında mütehassıs olan Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî (538/1143) tarafından kaleme alınmış olan alfabetik hadis lügati el-Fâik fî ğarîbi'l-hadis, konuya ait eserlerin en meşhur ve mütedâvil olanlarındandır. Bir ve ikinci harfe göre alfabetik bir sıralama ile kelimeleri ihtiva eden el-Fâik, pratiklik açısından tam bir kolaylık sağlayabilmiş değildir.
el-Faik, 1324/1906'da Haydarâbâd' da ilk kez basılmıştır. Eserin daha başka baskılan da vardır.[572]

2. İbnu'1-Esîr el-Cezerî ve en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîs'i

Mecduddin Ebu's-Sa'âdât b. el-Esir el-Cezerî, Musul civannda bir köyde 544/1149'da doğdu. Muhtelif hocalardan edebiyat, nahv ve hadis öğrendi. Devlet görevlerinde de bulunan İbnu'UEsîr, bir hastalıktan dolayı kötürüm oldu ve evine kapandı. Müellif eserlerini bu halinde yazdı. 606/1209'da vefat eden îb-nu'l-Esîr hadis lügati olarak halen en muteber eser olan en-Nihaye fi garîbi'l-hadis' i yazdı.
Müellif, kendisinden Önceki dönemde meydana getirilmiş garibu'l-hadis edebiyatından istifade ederek en-Nihâye' yi hazırlamıştır. Bu sebeple de muhteva ve metod açısından garîbu'l-hadis' lerin en mükemmeli ve yararlanılması en kolay olanıdır. Müellif, kelimelerin kullanımına şahidler getirmenin yanında yer yer ahkâma işaret etmeyi de ihmal etmemiştir.
en-Nihâye muhtelif yer ve zamanlarda basılmıştır.[573] Mahmud Muhammed et-Tanâhî'nin tahkiki ile 5 cild halinde Kahire' de 1965 yılında yapılan baskısı modern fihristler de ihtiva etmektedir.[574]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADİS USULÜ EDEBİYATI

I. Hadis Usulü Edebiyatı

Hadis İlmi temelde Rivâyetu 1-hadis ve Dirâyetü'l-hadîs diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Hadîs edebiyatı da bu iki taksime göre şekillenmekte ve incelenmektedir. Biz ilk iki bölümde Rivâyetü'l-hadîs edebiyatının muhtelif örneklerini tanıtmaya çalıştık. Burada ise Dirâyetü'l-hadîs edebiyatını meşhur ve muteber örnekleriyle tanıtmak istiyoruz.
Mustalahu'l-hadîs ve usûlul-hadîs diye de isimlendirilen Dirâyetü'l-hadîs ilmi, "sened ve metnin durumlarını anlamaya imkân veren kaideler ilmi" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften açıkça anlaşılacağı gibi Dirâyetu'l-hadis îl-mi, genel ve teorik kaideler vaz ederek ravî, rivayet ve merviyy konularının tetkik ve tenkidine zemin hazırlamaktadır. Bu ilmin edebiyatı da prensipler edebiyatı demektir.
Zaten usûl, asl'm çoğulu olarak, asıllar, kökler, kaynaklar anlamındadır. Terim olarak da yol, yöntem, kaide, düzen ve metod anlamlarına gelen usûl, bir ilmin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gereken esaslar, prensipler ve başlangıç bilgileri ve teknikleri demektir. Böyle olunca, Hadîs usûlü, Hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis metodolojisi anlamına gelmektedir.
Hadis Usûlcüleri denilince de hadis ilminin dirayete dayanan prensipler bölümü (usûliyât) ile meşgul olan âlimler ("usûliyyûn") akla gelir.
Dirâyetu 1-hadis îlmi ve dolayısıyla Hadis Usûlü Edebiyatı da temellerini Rivâyetul-hadis İlmi ve Edebiyatı gibi ashâb-ı kiram'ın hadis nakli ve rivayetinde gösterdikleri titizlik, araştırma ('tesebbüt-taharri") ve denetim faaliye-tinlerinde bulmaktadır. Ashabın, üst seviyede bir dikkat ve titizliğe sahip olmaları yanında, birbirlerinden duydukları hadisleri daha iyi bilenden tahkik etmekten de geri kalmadıkları bilinmektedir. Hz.Aişe'nin 20 kadar sahâbinin rivayetlerini tashih ettiğine dair hadisleri Bedreddin ez-Zerkeşi (79411391) "el-İcâbe li îrâdi mestedrekethü Aişe ale's-sahâbe[575] adlı eserde toplamış bulunmaktadır. Öte yandan Hatib Bağdadî (46311071) de hadis öğrenmek ve bildikleri hadisleri kontrol etmek için uzun yolculuklara çıkan sahâbileri "er-Rihle fî talebi'I-hadîs[576] tanıtmaktadır.
Ashab ile başlayan bir araştırma ve tetkik gayretleri, dirâyyetü'l-hadis'e aid kaidelerin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Tebliğ görevi ve Hz.Peygambere yalan isnad etmeme dikkati, hadis ilmine dair tüm faaliyetlerin temelinde yatan gerçek olmanın yanında hadis usûlünün, en erken bir dönemden itibaren uygulama alanına intikalini de gerçekleştirmiş olan asıl sebeptir. Ancak Hadis Usûlüne dair edebiyatı müstakil hüviyetleri ile Rivâyetü'l-hadis Edebiyatından daha sonraki bir dönemde bulabilmekteyiz.
Aslında bu gelişme -mesele biraz yakından tetkik edilirse- tabîî bulunacaktır. Zira hadis metinlerinin hadis kitaplarında bir araya getirilmesi temelde "sahih" hadisleri tesbit amacından kaynaklanmaktaydı. Bu tesbit çalışmaları da belli kaidelere göre yapılıyordu. Bazıları kabul edilirken bir kısmı da güvenilir bulunmuyor ve reddediliyordu. Ne var ki bu tesbit, redd ve kabullere esas teşkil eden kaideler ("usûl") belli kitaplarda toplanmış değildi. Kaidelerin biliniyor ve uygulanıyor olması yeterli görülmekteydi. Hadis metinlerinin bu uygulanan canlı kaidelere göre tesbitinden sonra, geleceğin araştırıcılarına Hadis Edebiyatının hangi kaidelere göre oluşturulduğunu anlatma görevi de yerine getirilirdi. Nitekim bu da geciktirilmemiş, kütüb-i sitte dönemini ta-kib eden yıllarda usûl edebiyatı da müstakil mahsûllerini vermiştir.
Ancak yine bu arada hatırlanması uygun olan bir durum söz konusudur. O da -müstakilleri olmasa bile- bazı hadis Usûlü kaideleri daha önceki dönemlere ait eserlerde de yer almıştır. Meselâ îmanı Şâfiî (204i819)'nin er-Risâle.'si Ahmed b.Hanbel (2411'855) 'in, kendisine sorulan suallere verdiği cevaplar, Müslim (261 i874)'in Sahih'mde yazdığı mukaddime, Ebu Davud (275/888)'un Mekkelilere yazdığı mektub, Tirmizi (2791'892)'nin Câmi'i ve sonundaki Kitâbu'l-ilel'z' bu konuda ilk anda sayılabilecek olan eserlerdir. Yine Buhârî (2561870)'nin üç tarihi, cerh ve ta'dil bilginlerinin değerlendirmeleri de hadis usûlü kaidelerinin ilk kaynaklarıdır. Hatta bu gerekçe ile Tirmizinin ilk usûl yazarı kabul edilmesi gerektiği fikri ileri sürülmüştür?[577]
Ne var ki, biz Usûl Edebiyatı diye müstakillen vücuda getirilmiş eserleri kasdetmekte ve onları ele almak istemekteyiz.
Bu, aynı zamanda hadis ilminde lisans üstü çalışması yapacak olanların müstağni kalmayacakları Usûl Edebiyatını tetkik etmek anlamına da gelecektir. İbn Hacer el-Askalânî (852/1448)'nin Nuhbetu'l-fıker Şerhi Mukaddimesinde verdiği listeyi esas alarak şöyle bir sıralama yapmak mümkündür:
1. el-Muhadisü'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'1-vâ'î, Ebu Muhammed el-Ha-sen bAbdirrahmân b.Hallâd er-Râmehurmuzl (360/971).
2. Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, el-Hakim Ebu Abdillah en-Neysâbûri (405/1014).
3. el-Müstahrac, Ebû Nuaym el-Isfehânî (430/1038).
4. el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye, el-Hatîb Ebû Bekr el-Bağdâdî (463/1071).
5. el-İlma' ilâ ma'fîreti usûli'r-rivâye ve takyûdi's-sema', el-Kaadî İyaz (544/1149).

6. Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehluh, Ebû Hafs Ömer b.Abdilmecid el-Meyânci (580/'1184).
7. Ulûmu'l-hadîs, İbnu's-Salah, Ebu Amr Osman b. Abdirrahman eş-Şehrizûrî (643/1245).
a. et-Takrîb ve't-teysîr, Muhyiddîn Yahya b.Şeref en-Nevevî (676/1277).
b. İhtisara Ulûmi'l-hadîs, el-Hafız îbn Kesîr (774/1373).
c. Nuhbetu'l-fiker fî muşta lalı ı ehli'1-eser, îbn Hacer el-Askalânî (852/1448).
8. Tedrîbu'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî, Celâleddin es-Suyûti (911/1505).
9. Kava'idu't-tahdîs, es-Seyyid Cemaleddin el-Kaasımî (1332/1914).
10- Tevcîhu'n-nazar ilâ usûli'I-eser, Tahir el-Cezâirî (1338/1920)
Pek tabiîdir ki Hadis Usûlü Edebiyatı bunlardan ibaret değildir, özellikle h.XPV. asır başlarından itibaren İslâm Dünyasında yeniden canlanan hadis usûlü çalışmaları giderek müsbet yönde gelişmektedir.[578]
Gerek bu listede yer alan gerekse almayan usûl edebiyatı telif tarzı açısından, rivâyetul-hadis kitapları tekniği ile yazılmış eserler ve modern telif Usulüyle yazılmış eserler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.
Konuları, senedli bilgiler halinde işleyen edebiyat mütekaddimûna aittir. Modern tarzdakiler ise, müteahhirûnun kaleme aldıklarıdır. Biz bu telif tarzı farklılığını dikkate alarak Usûl Edebiyatını iki grubta tanıtmaya çalışacağız.[579]

A. Mütekaddimûn'a Aît Usûl Eserleri

Mütekaddimûna ait Usûl eserleri olarak telif tarzı kriterine göre üç müellif ve eserini tanıtacağız. Bunların, ilki, er-Râmehurmüzî'dir.[580]

1. er-Râmehurmüzi ve el-Muhaddisu'1-fâsıl'ı

Ebu Muhammed, elHasen b. Abdirrahman b.Hallâd el-Fârisî er-Râme-hürmuzî (3601971)' nin[581] bize ulaşan iki kitabından biri olan el-Muhaddisu'l-fâsıl, usûl edebiyatının ilkidir. Hadis otoritelerin ("eimme")den olduğu kitabının tetkikinden de anlaşılıan er-Râmehürmûzî, memleketi olan Huzistan'da kadılık da yapmıştır. Ehl-i sünnet ulemasından[582] olan er-Râmehürmuzî'nin el-Muhaddisu'l-fâsü' ı büyük bir şans eseri olarak yazma nüshalarıyla[583]bize kadar gelebilmiştir. Köprülü ktb. 397 ve Şehıd Ali Paşa ktb. 531 numarada kayıtlı iki yazması da İstanbul' da bulunan eserin, Muhammed Accac el-Hatîb tarafından tahkîkî modern bir baskısı Beyrut' ta 1391/1971'de gerçekleştirilmiştir.
Accâc' in 148 sahife tutan mukaddimesinden sonra müellifin önsözüyle başlayan eser, bablar halinde devam etmektedir. İlk bab "Rasûîullahın sünnetini nakledenlerin fazileti"ne tahsis edilmiştir. 904 paragraftan meydana gelen kitabın son babı, ilk musannıflarm listesini vermektedir.
eî-Muhaddisu'1-fâsıl beyne'r-râvî ve'1-vâ'î baştan sona rivâyetü'l-hadis ki-tabları metoduyla kaleme alınmıştır. Açılan bablar senedli bilgiler vasıtasıyla işlenmektedir. Müellif her sözü, -hadismiş gibi- senedle nakletmektedir.
el-Muhaddisu'I-fâsıl, usûl konularının tamamını ihtiva etmemektedir.
Eserde daha çok sene d ile ilgili hususiyetler, hadis öğenimi metodları ve bazı teknik konular işlenmektedir. Bu durum, eserin bütünüyle bize intikal etmemiş olduğu ihtimalini düşündürmektedir. îbn Hacer ise, onun bu durumunu, konusunda "ilk eser" olmasıyla yorumlamaktadır.[584]

2. el-Hakîm en-Neysâbûrî ve Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs'i

el-Müstedrek'i tanıtırken kısa biyografisini verdiğimiz el-Hâkim (405/1014) tarafindan kaleme alınmış bulunan Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, bir Önceki eser gibi hadis ve hadisçiler karşısındaki olumsuz tutumlarından yakınarak başlamasına rağmen, konuları, oldukça değişik bir tertib içinde, "nevs" kelimesiyle oluşturulmuş başlıklar altında ve senedli bilgiler halinde vermektedir.
"Ulûmu'l-hadîs" teriminin ilk kez kullanıldığı kitab, 52 nevi'den oluşmaktadır. İlk nevi', âli isnâd'm tanımına tahsis edilmiştir. En son nevi' ise, arz, semâ1 ve kitabet gibi hadis öğrenim yollarına ayrılmıştır. Konuların işlenmesinde yer yer müellifin görüşlerine de rastlamak mümkündür.
îbn Hacer, tertib bakımından eserin mükemmel sayılamayacağını söylerken[585]İbn Haldun, (808/1405) "hadis ilminin güzelliklerini ortaya koyduğu[586] görüşündedir. Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, Tahîr el-Cezâirî (1338/1920) tarafından Tevcihu'n-nazar'da Özetlenmiştir.
Ma'rife, Seyyid Muazzam Hüseyin tarafından Hindistan'da neşredilmiştir. Bu neşirden ofset Usulüyle baskılar da yapılmıştır. [587]
er-Râmehurmüzî ile ile aralarında çok büyük bir zaman farkı bulunmamasına rağmen bu iki müellif arasında konuya bakış ve tertip açısından oldukça farklılık görülmektedir. Bu da bu müelliflerden önce, usûl konusunda büyük bir ilmî birikimin mevcudiyetini göstermektedir.[588]

3. Hatîb el-Bağdâdi ve el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye'si.

Sırf ilme vakfedilmiş bir hayatın sahibi olan Ebû Bekr Ahmed b.Ali b. Sabit b. Ahmet El-Hatîb el-Bağdâdî (392/1002)'de doğmuş, babasından ve çevredeki ulemâdan dini ilimleri, hadis, kıraat ve fıkıh tahsil etmiştir. Çok çeşitli şehirlere ilim yolculukları yapmış, ilim merkezlerini ziyaret etmiştir. İlmî ihtiras ve hassasiyeti kendisini, değişik kaynakların tenkidlerine maruz bırakmıştır. Ancak O, gerek îîmî, gerek siyâsî olaylarda doğru olduğuna inandığı şekilde hareket etmekten çekinmemiştir.
Hatib daha çok hadis ve tarih sahasında verdiği eserleriyle ün yapmıştır. 4500 hadis ihtiva eden Tarihu Bağdâd'ım istisna edersek, hemen bütün eserleri badis ilminin muhtelif şubelerine dâir kıymetli tetkiklerdir. Bunlar arasında el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye, özellikle hadis Usûlü konularını, er-Râmehurmüzî gibi "bab" başlıkları altında ve tabiî senedli rivayetler ile işlediği önemli bir eseridir.
Kendisinden sonraki âlimlerin müracaat kaynağı olan el-Hatib, el-Kifâ-ye'de ilk bab olarak "Allah'ın kitabının hükmü ile Rasûlullah'ın sünnetinin hükmünün mükellefiyet gerektirmekteki denkliğT'ni ele almıştır. Sünnetin ki-tab karşısındaki durumu, haberlerin çeşitleri, haber- i vâhid'in tetkiki gibi ciddî konulara yer verdiği kitabında ravî, rivayet, cerh-ta'dil gibi hadis usûlünün temel meselelerine temas ettikten sonra nassların tearuzu ve tercih konularıyla eserini bitirmiştir.
Açık bir gerçektir ki, Hatîb, el-Hakim'in Ma'rifetu uîûmi'l-hadîs'inin hemen hemen iki misli bir hacme sahip olan el-Kifâye'de, usûl konularını daha teknik ve daha geniş olarak incelemiştir.
Gerek el-Kifâye, Takyıdu'1-ilm, Şerefu ashâbi'l-hadîs, el-Câmi' ahlâki'r-râvi ve adâbi's-sâmi, er-Rihle fî talebi'l-hadîs ve bazı risaleleri[589] gibi neşredilmiş olan eserleriyle kendisinden sonra gelecek ilim erbabına gerçekten müstağni kalamayacakları kıymetli eserler bırakmıştır. Zaten o, mütekaddimû-nun sonuncusudur. Kendisinden önceki neşriyatın özünü onun eserlerinde bulmak mümkündür.
Mütekaddimûn'a ait bu üç usûl eseri bir arada mütalaa edildiği zaman usûl konularını büyük ölçüde işlemiş oldukları görülür. Bundan sonraki dönemde kaleme alınacak usûl edebiyatı, pek tabiî olarak, bu üç eserden oldukça faydalanacaktır.[590]

B. Müteahhirûna Ait Usûl Eserleri

Bu dönemi, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, konuların, senedli bilgiler vasıtası iîe işlenmesi geleneğinin terkedildiği eserler ve müellifler oluşturmaktadır. Bu gelişmede, hadis metinlerini ihtiva eden rivâyetu 1-hadis'e ait kitablar-da senedlerin terkedilmeye başlamasının tesiri görülmektedir. Zira el-Beğavî (516/1122) Mesâbîhu's-sünne ile bu geleneği başlatmış, ondan sonra gelen Kadı İyaz (544/1149) da usûle dair kaleme aldığı el-îlma'da senedli bilgi verme usûlünü hadisler dışında terketmiştir. Böylece gerek rivayet gerek dirayet ile ilgili hadis kitaplarında senedlerin terki VI. hicrî asırda başlamış oldu. [591]

1. Kadı îyaz ve el-Hma'ı

Hakkında "îyaz olmasaydı, mağribin adını kimse anmazdi" denilen Ebu'l-Fazl İyaz b.Musa el-Yahsûbî[592] Sebte'de 494/1102'de doğmuştur. Öğrenme hırsıyla dolu bir tahsil hayatı sonunda hadis otoritesi, usûlcü, mütekellim ve fakih olarak meşhur olmuştur. Endülüs, Kurtuba, Mursiye, Gırnata'ya seyahatlar yapmıştır. Fıkıh, tarih ve hadis ilimlerine dair yazdığı eserleri ile tanınmıştır.
Hareketli ve mücâdele dolu bir hayat sahibi olan Kadı İyaz 544/1149'da vefat etmiştir.
Hadis şerhi konusunda Meşânkü11-envâr, İkmalu'l-Mu'lim ve Şerhu Hadisi Ümmü Zerr'[593] isimli üç eseri bulunan Kadı îyaz, Usûl konusunda sadece el-îlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâye ve takyidi's-semâ'ı yazmıştır.
Müellif el-îlma'da konuları, "bab"lara ayırarak ve genellikle, senedsiz değerlendirmelerle işlemektedir. Senedli olarak verdiği bilgiler ekseriyetle

delil olmak üzere sevkettiği hadislerdir.
Her babın konusu müellif, kendi ifadeleriyle takdim etmekte, görüş ve rivayetleri değerlendirmektedir. Kadı İyaz, yukarıda tanıttığımız üç hadis usûlü eserinden bol bol istifâde etmiş bulunmaktadır.
Müellif, hadis ve sünen ilmini öğrenmenin vücûbu, Hadis İlminin ve hadis-Çİlerin şerefi, hadis talibinin uyması gerekli âdâb ve elde etmesi uygun olan ahlâkî nitelikler gibi giriş bilgilerinden sonra, hadis öğrenmek için uygun olan yaş, öğrenim yolları ve rivayet Usûlleri, hatt, rivayet lafızları, takyid, zabt ve semâ' meselelerinin tahkiki, bu konuda kolaylık taraftarları, yazı, mukabele, şekil ve benzeri yollarla takyid, tashih, temrîz, tazbib, lafzen ve manen rivayet, kıraat ve tahricte isnadın ref i, hadis okutma yaşı gibi teknik konuları mağrib ve maşrık ulemasının görüşlerine ayrı ayrı temas etmek suretiyle işlemektedir. En sonda da "hâtimetü'i-kitab" (sonuç) olarak "âsâr-ı müfide ve âdâb-ı hamide1 ye yer vermektedir.
Kadı İyaz, hadis öğrenim yollarından olan icâzet'in altı çeşidini açıkladıktan sonra bu kısmı kendisinin ilk kez ortaya koyduğunu belirtmektedir.[594] Eî-İl-ma'ı tahkik eden Sakr da Kadı'yı bu noktada başarılı görmekte ve verdiği bilgiler dolayısıyla takdir etmektedir. [595] tbn Hacer de el-îlma' için "kitâbun latif değerlendirmesini yapmakta, kitapta birçok konunun bulunmamasını da "küçük hacimli" olmasına bağlamaktadır. [596]
Usûl konularının belli bir bölümünü incelemiş olmasına rağmen, meselenin Özünü ifâdede gösterdiği başarı, kendisinden sonraki usûl yazarlarını etkilemiştir. İbnu's-Salah, Kadı İyaz'ı taklid ettiğini açıkça söylemekte ve fakat her iktibastan sonra onun adını zikretmemektedir. [597]
El-îlma' mağribte yazılmış olan ilk hadis usûlü eseridir. Zira müellif, usûl meseleleriyle ilgili herhangi bir esere vakıf olmadığını söylemektedir. Peşinden de kitabında işlediği konuların her biri hakkında yazılmış müstakil eserlerin bulunduğunu kaydetmektedir. Bu iki cümle bir arada değerlendirilince müellifin, Mağribte yazılmış bir usûl eserine rastlamadığı anlaşılmaktadır. [598]
el-îlma', Ayasofya Ktb. 433 nodaki nüshası dahil üç yazma nüshasından yararlanılarak[599] es-Seyyid Ahmed Sakr'ın tahkiki ile ilk kez Kahire'de 1389/1970 yılında basılmıştır. Detaylı fihristler de ihtiva eden bu baskı oldukça kullanışlıdır. [600]

2. el-Meyancî ve Mâ lâ yese'u'l-muhaddise Cehluh'u

Ebû Hafs, Ömer b. Abdülmecîd el-Kuraşî el-Meyancî (580/1184)[601] tarafından yazılmış oîan Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehluh adlı muhtasar risalede, hadis tahammül yolları, mânâ ile hadis rivayetinin cevazı konusu, lahn, kendisinden hadis rivayet edilecek-edilmeyecek kişiler, sahih hadislerin tarifi ve Buharı, Müslim ve Muvatta'da kaç sahih hadis bulunduğu, Hasen, Meşhur, Garîb, Mursel, Mevkuf, Munkatı1 ve Mu'dal hadislerin kısa tarifleri yer almaktadır. 10 sayfalık bir hacme sahip olan bu küçük cüz, "rivayet ilmini öğrenmek isteyenlerin şevkini artırmak maksadıyla[602]kaleme alınmıştır. Risale, Suphi Sâmerrâî tarafından 1967 yılında Bağdat'ta neşredilmiştir. [603]

3. İbnu's-Salah ve Ulûmu'l-hadis'i

Îbnu's-Salah diye meşhur olan Ebû Amr Takiyyuddin Osman b.Abdirrah-man eş-Şehrizûri eş-Şâfi'î 577/1181 de Şerehan köyünde doğmuştur. Babasından fıkıh okumuş, sonra Musul ve Horasan'a gitmiş. Horasan'da hadis öğrenmiştir. Şam'a dönmüş ve oradaki medreselerde hocalık yapmaya başlamıştır. Daha sonra da Dımaşk'teki Eşrefıyye Dâru'l-hadis'inde hocalık ve yöneticilik yapmıştır.
İbnu's-Salah, tefsir, hadis, fıkıh ve esmâu'r-ricâl ve hadis ilmiyle ilgili diğer konularda otorite idi. Vefat ettiği 643/1245 yılına kadar hayatını doğruluk, salah ve ilmi mesaî içinde geçirmiştir.
Îbnu's-Salah'ın kaleme aldığı on kadar kıymetli eser bulunmaktadır. [604]Bunlardan, "Mukaddimetü İbni's-Saîah" diye meşhur olmuş bulunan Ulûnıu'l-hadîs, usûl edebiyatının vazgeçilmez kaynaklanndandır.
Ulûmu'l-hadîs'i müellif, Eşrefıyye Daru'l-hadîs'indeki hocalık yıllarında, ilimde belli bir mesafe katettikten sonra kaleme almış ve derslerinde dikte etmiştir. Ele aldığı konulan el-Hâkim gibi "nevi'ler halinde ve fakat senedsiz olarak işleyen İbnu's-Salah, toplam 65 nevi içinde Usûl meselelerine, önceki edebiyatta görülmeyen yeni bir tertib vermiştir. O, kendisinden önceki Usûlcüle-rin ele aldığı konulan, alâkalarına göre dağınıklıktan kurtarıp bir araya toplamaya çalışmıştır. Fakat buna rağmen kendisi de tertibte tam bir ahenk sağlayabilmiş değildir. [605] Senedle ilgili konuların içinde, birden metinle ilgili meselelere yer vermek gibi durumlara o da düşmüştür. Bunun sebebi de, eserini ders notu halinde hazırlayıp imlâ ettirmiş ve belki de asıl düzenli nüshanın kaybolmuş olduğu ihtimalleri ile açıklanmaktadır. Bu arada O'nun bu tertibinin kendisinden sonraki ulemâ tarafından aynen takib edildiğini de burada kaydetmek gerekir.
İbnu's-Salah, önceki müelliflerin temas etmediği konuları ilk kez belli bir tarife kavuşturmuş, öncekilerin ifâdelerini kendi üslûbu içinde tehzib etmiştir. Karşı çıktığı hususları açıkça belirtmiştir. Genellikle kendi görüşlerine, konuların sonunda "kültü" ifadesiyle yer vermiştir. O hemen her konuyu büyük bir ilmî ihtiyat ve tevazu ifâdesi olarak "Allahu a'lem" diye bitirmiştir.
Müellif, ele aldığı konuları misallendirmiş ve uzun uzun anlatım yoluna gitmemiştir. Bu da Ulûmu'l-hadîs'in gerektiğinde ezberlenebilecek bir ders kitabı olarak düşünüldüğünü göstermektedir.
Doğrudan Sahih Hadis'in tarifine tahsis edilmiş birinci nevi ile başlayan eser, râvilerin vatanlarının bilinmesine ayrılmış olan 65. nevi' ile bitmektedir.
Yazıldığı günden beri hemen hemen yegâne hadis usûlü kaynağı olarak büyük rağbet görmüş olan Ulûmu'l-hadîs, yazma-basma 5 nüshadan istifade edilerek Nurettin İtr tarafından tahkikli olarak Haleb'te 1386/1966'da yayınlanmıştır. [606]

4. Ulûmul-hadis'e Dayalı Usûl Eserleri

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Îbnu's-Saîah, Ulûmu'l-hadîs'i yazdıktan sonra, usûl konusundaki çalışmaların yegâne kaynağı olmuştur. Kendisini takib eden usûlcüler hep onun eserini esas almışlardır. Bu yüzden biz, bundan sonraki eserleri Ulûmul-hadis'e dayalı olmak ortak vasfı içinde değerlendirmeyi uygun bulduk.
İhtisar, nazma çekme, şerh ve nüket gibi değişik ilmî faaliyetlere kaynaklık etmiş olan Ulûmu'l-hadîs üzerinde gerçekten çok sayıda eser vücuda getirilmiştir. [607] Biz bunlardan meşhur ve mütedâviî olanlarından bir iki örnek tanıtmakla yetineceğiz. [608]

a. en-Nevevî ve et-Takrîb'i

Belli konulara tahsis edilmiş eserleri anlatırken kısaca biyografisine temas ettiğimiz büyük muhaddis Nevevî (676/1277), Ulûmu'1-hadîs'i önce "îrşâd" adıyla ihtisar etmiş sonra bunu da ikinci kez ihtisar ederek et-Takrîb ve't-teysîr li ehâdisi'l-beşîr ve'n-nezîr" adını vermiştir.[609]
"Anlatılmak istenileni ("maksûd") ihmal etmeden, ibarelerin izahına dikkat gösterilerek" yapılmış olan ihtisarda, ifâdeler düzeltilmiş, konular iyice özetlenmiş ve kitabm hacmi 64 sayfaya indirilmiştir.
Nevevî'nin ihtisarda gösterdiği başarı ve kendisinin hadis ilmindeki tartışılmaz otoritesi, Takrîb'in başlı başına müstakil bir esermiş gibi Usûl konularında kaynak olarak kullanılması sonucunu vermiştir. Hatta o kadar ki, Suyutî (911/1505) ona Tedribu'r-râvî adıyla daha sonra tanıtacağımız muteber bir şerh yazacaktır.
Takrîbu'n-Nevevî diye meşhur olan gerek müstakillen[610] gerekse Tedrîb ile birlikte basılmıştır. Takrîb, el-Kirmânî'nin Buhâri şerhi başına da mukaddime olarak konulmuş bulunmaktadır. Takrîb'in şöhreti, aynı müellifin "Irşâd"ım unutturmuştur. [611]

b. îbn Kesîr ve İhtisâru Ulûmi'l-hadis'i

Ebu'1-Fidâ İmâduddin İsmail b.Kesir 701/1301'de doğmuş, 4 yaşındayken babasını kaybetmiştir. 7 yaşında Şam'a gidip tahsile başlamıştır. Neticede el-Mizzî (742/1341)'den icazet almış ve ona dâmad olmuştur. Şeyhülislâm İbn Teymiyye'ye de talebelik yapmıştır.
Muhaddis, müfessir, fakîh ve mürevvih olarak birçok meşhur ve muteber eser vermiştir. Vefat edinceye kadar (774/1372) ders vermek ve kitap telif etmekle meşgul olmuştur.
20'ye yakın eserinin usûl ile ilgili olanı Îtmu's-Salah'ın Ulûmu'l-hadîs'inden yaptığı ihtisardır. Talebe arasında meşhur olan bu eseri, tertibini bozmadan özetlemiş, dağınık bulduğu konuları bir araya getirmiş, Beyhakî (458/1066)'nin el-Medhal'inden de yararlanarak ihmal edilmiş

gördüğü bazı fevâidi de ikmal etmiştir. [612]
îbn Kesir, İbnu's-Salâh'a çokça itiraz etmiştir. Kendi görüşlerini çok açık bir şekilde ifâde etmiştir.
İbn Kesir'in bu ihtisarına XX. asrın sünnet hadimlerinden Ahmed Mu-hammed Şâkir (1958) tarafından el-Bâisu'1-hasîs adıyla kısa ve pek değerli bir şerh yazılmıştır. Eser, gerek metin olarak gerekse el-Baisu'1-hasîs ile beraber birkaç kez basılmıştır. [613]
Halen muhtelif islam ülkelerinde ders kitabı olarak okutulan eserin hatimesinde her ne kadar el-Baisu'î-hasîs adı ibn Kesîr'e izafe ediliyorsa da doğru değildir. îbn Kesîr'in özetinin adı İhtisara Ulûmi'l-hadis'tir. el-Bâisu'lhasîs ise A,M.Şakir'in -kitabın ikinci baskısına yazdığı mukaddimede açıkladığı gibi-adı geçen ihtisara yazdığı şerhin adıdır, (bk. s.3) Karışıklık, İhtisarın ilk baskısını yapan Muhammed Abdurrezzak Hamze'nin, "İhtişam Ulûmu'l-hadîs ev el-Bâisu'î-hasîs ilâ ma'rîfeti Ulûmi'l-hadîs" adını vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. [614]

c. İbn Hacer ve Nuhbetü'l-fiker'i

Bu kitabın değişik bölümlerinde eserlerinden örnekler tanıttığımız el-Hâfiz îbn Hacer el-Askalânî (852/1448)'ye ait olan Nuhbetü'l-fiker fî mustalahı ehîi'1-eser ve bunun müellife ait şerhi Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuhbeti'1-fi-ker adlı, hacmi küçük, değeri büyük eser, her ne kadar değişik ve geliştirilmiş bir tertibe sahip ise de temelde İbnu's-Salah'm Uîûmu'l-hadîs'inin bir ihtisarıdır. Nitekim kendisi bu durumu şöyle dile getirmektedir:
"Bazı dostlar, kendileri için bu kitabı ("Ulûmu'l-hadîs") özetlememi benden istediler. Ben de onu küçük bir kitap halinde ihtisar ettim ve Nuhbetu'1-fi-ker fî mustalahı ehli'1-eser ismini verdim. İhtisar sırasında bazı faydalı ilâveler yaptım ve kendime göre bir şekil verdim. Daha sonra, hadis öğrenmeye yeni başlayanlar için zor gelebilecek yerlerini açıklamak, müşkillerini halletmek için bir şerh yazmak istedim... Şerh sırasında metni de muhafaza ettim.[615]
Nevevî ve İbn Kesir ihtisarlarında İbnu's-Salah'ın tertibine uymuşlardı. İbn Hacer ise, konuların tertibini kendine göre bir sıralamaya tâbi tutmuştur. [616] Bu tertib konusunda Prof.Dr.Talat Koçyiğit şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Bu tertip, Usûl-i hadise müteallik meşhur kitaplar arasında belki ilk defa görülen ve zamanımızın ilim anlayışına son derece uyan şâyân-ı dikkat bir tertibtir. [617]
Öte yandan ibn Hacer, sadece tertibini değiştirmekle de kalmamış, konuların anlatımı esnasında Îbnu's-Salah'a iîmî itirazlarda da bulunmuştur. Onun küçük hacimli bir ihtisar olmasına rağmen, müstakil bir Usûl eseri gibi rağbet görmüş olması, herhalde tertibi ve ibn Hacer'e ait bu değerlendirmeler sebebiyledir.
Kâtip Çelebi'nin "hadis ilimlerine dair sağlam ("metin") bir metn" diye [618] takdîm ve takdir ettiği Nuhbe ve şerhi Nüzhetü'n-nazar Prof.Dr.Talat Koçyiğit tarafından "Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetü'l-fiker Şerhi" adıyla ve faydalı dipnotlar ilâvesiyle tercüme ve neşredilmiştir. [619]
Özellikle Osmanlı ilim muhitlerinde büyük bir rağbet görmüş ve ders kitabı olarak okutulmuş olan Nuhbetu 1-fiker ve şerhi Nüzhetun-Nazar üzerinde muhtelif âlimler tarafından şerh, tercüme ve haşiye çalışmaları yapılmıştır. [620]
İbnu's-Salah'm Ulûmu'î-hadis'ine dayalı olarak meydana getirilmiş Usûl eserleri bunlardan ibaret değildir. Ancak biz bu kadarını şimdilik yeterli gördük. [621]

5. es-Suyûti ve Te&rîbu'r-râvî'si

el-CâmVu's-sağır adlı eseri dolayısıyla biyografisine kısaca temas ettiğimiz Celâleddin es-Suyûti (911/1505)'nin Hadis Usûlü konusundaki eseri Tedrîbu'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî"dir.
İbnu's- Salah'ın Ulûmu'l-hadis'ini bin beyitte anlatmış ("Elfiye") olan Suyûti, aynı eserin Nevevî tarafından yapılmış ihtisarına şerh yazmak yolunu niçin seçtiğinişöyle özetlemektedir: "Şeyhu'l-îsîâm Ebû Zekeriyya en Ne-vevî'nin et-Takrîb ve't-teysîr'inin faydası büyük, değeri yüksek fevâidi yaygın, öğrenciler için maddeleri bol bir kitap olduğunu; fakat bunca vasıflarına rağmen, telifinden bu yana, kimsenin ona şerh yazmamış olduğunu gördüm. Herhalde bu hizmet, Allah Teâlâ'nın kulları içinden dilediği birine sakladığı lutfu-dur, zaten O'nun dilemediğinin var olması da mümkün değildir, dedim. Böylece Takrîb'e, mânâlarını yeterince açıklayan, lafızlarını doğru olarak tesbit eden, aslı ("ülûmu'l-hadîs") ile arasındaki -fazlalık veya noksanlık kabilinden- görülen farklılıkları ihmal etmeyen, i'tirazları dikkate alan, gerekiyorsa müdâfaa eden ve ona başka yerde toplu halde bulunmayan bir takım mebahis ve fevaidi ekleyen, daha önce kimsenin ortaya koymadığı bir şerh yazmak hususunda içimde kuvvetli bir azim peydah oldu. Neticede de Allah'a dayanarak ve ondan yardım dileyerek bu işe giriştim. Bunu, husûsi olarak Takrîb'e, umumî olarak da İbnu's-salah muhtasarları ve bu bilim dalına ait Öteki kitablara yazılmış bir (genel) şerh olmak üzere kaleme aldım.[622]
Bizzat Suyûti tarafından dile getirilen bu muhtevasından Ötürü Tedrîb, muteber hadis usûlü eserleri arasındaki yerini almış bulunmaktadır.
Suyûti, "fevâid" dediği hadis ilmi ile ilgili tarifler, hadisçiler, Usûl kitapları ve yazarları, ve hadis ilmine ait neviler ile alakalı mülahazalardan oluşan mu-kaddime'den sonra şerhe başlamaktadır. [623]
Suyûtî, Tedrib'in son kısmına da hadis ilimlerinin nevilerini 65'den 93'e iblağ eden değerlendirmelerini eklemiş bulunmaktadır. [624]
Tedrîb, Abdulvahhab Abdüllatifin tahkiki ile ilk kez Kahire'de 1379/1959'da basılmıştır. Başka neşirleri de bulunmaktadır. [625]

6. el-Kaasımî ve Kava'idü't-tahdis'i

Cemâleddin b.Muhammed Said b.Kâsım eî-Kâsımî Şam'da 1282/1866'da doğmuş, orada büyümüş ve öğrenim görmüştür. Bir ara Mısır'a göç etmiş bîîâhere Şam'a dönmüştür. 1332/1914'de vefatına kadar muhtelif islâmî ilimlere dâir eser yazmak ve ders vermekle ömrünü geçirmiştir. 79 eseri bulunduğu söylenen el-Kâsımî'nin derleme yoluyla meydana getirdiği hadis usûlü eserinin adı Kava'idu't-tahdîs min fünûni mustalahı'l-hadîs"tir.[626]
el-Kâsımî, hadis usûlü ile ilgili her konuyu en iyi işlemiş olan müelliflerden seçme parça ve bölümler nakletmek suretiyle Kavâidu't-tahdîs'i oluşturmuştur. Müellifin şahsî fikrine rastlamak hemen hemen mümkün değildir. Buna rağmen tertib ve seçme ("intihab")daki başarısı ile muteber hadis usûlü kaynakları arasına girmiştir.
Kavaidu't-tahdis, bir mukaddime ve 10 bab'tan oluşmaktadır. Bir hatime ve bir de tetimme kısmı ile tamamlanmaktadır.
Fıkhul-hadîs konusunu, etraflıca (yaklaşık 1/3 oranında) inceleyen eser, hadis usûlü ile ilgili mevzulara gayet açık bir şekilde temas etmiş bulunmaktadır.
Kavaidu't-tahdis, usûl gibi teknik bir konuda dahi iyi bir seçimle orijinal eser ortaya konulabileceğinin delili olmak bakımından ayrıca bir önem taşımaktadır. [627]

7.Tâhir el-Cezâirî ve Tevcih u'n-nazar'ı

Tahir b.Salih el-Cezâirî (1268/1852) Şam'da doğmuş dil ve edebiyat âlimi bir zattır. Şam'da "Daru'l-kütübi'z-zahiriyye" nin kuruluşunda ve 'Mecmeu'l-ilmî el-arabî" üyeliğinde ve sonra reisliğinde bulunmuştur. Türkçe dahil birçok şark dilini güzel konuşan el-Cezâirî 1338/1920'de Şam'da vefat etmiştir. Kendisinin 20 kadar eseri bulunmaktadır. Bunlardan "Tevcihu'n-nazar ilâ ilmi'l-eser" hadis usûlüne dairdir. Tevcihu'n-nazar, muteber hadis usûlü eserlerinin en son yazılanlarından biridir. [628]
Muhtevasında Hâkim en-Neysâbûrî'nin "Ma'rifetu ulûmi'l-hadis'inin bir özeti de yer alan Tevcihu'n-nazar, müellifin talebesi müsteşrik Goldziher (1921) tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir.[629]

II. Yeni Hadis Usûlü Çalışmaları

Burada "yeni'den maksadımız, h. XIV. asır başından günümüze kadar ge-, çen dönemdeki Hadis Usûlü çalışmalarıdır.
Bü dönemdeki çalışmalar, temelde, hadis ve sünnet ile ilgili müsteşrik iddia ve ithamlarını red ve iptal gibi bir zorunluluğu da bünyesinde taşımaktadır.
Hiç kuşkusuz, aradan geçen uzun zamanın beraberinde getirdiği yeni anlayış ve araştırma imkânları, İslâm ülkelerinde büyük ölçüde istiklalini

kazanmış ilmî kuruluşların faaliyete geçmiş olması gibi sebepler hadis ve sünnete yönelik araştırmalarda yeni izah yöntemlerinin geliştirilmesini sağlamış bulunmaktadır.
Ayrıca, her ilim adamının kendi araştırma sonuçlarını okutma eğilim ve geleneğinin yerleşmesi, eski bir metni baştan sona takip etmek usûlünün terkedilmiş olması bu canlılığı sağlayan ve sürdürecek olan müsbet bir akademik gelişme görünümündedir.
Öte yandan çok uzun zamandan beri kütüphanelerin vefakâr raflarında zamanın tahribine karşı mukavemet göstermeye çalışan yazma eserlerin Hindistan'ın başlattığı tıpkı basımlarının, giderek tahrikli neşir şeklinde artış göstermesi, bu faaliyete diğer islâm ülkelerinin de katılması son dönemdeki canlı-ğın bir başka âmilidir.
Cemâleddin el-Kasımî (1332/1914) ile başlayan bu yeni dönem usûl çalışmaları, Tahir el-Cezâiri (1338/1920)'nin Tevcihu'n-nazar'ı, Abdülaziz el-Hûlî'nin Miftâhu's-sünne ev tarihu funûni'l-hadîs'i[630] Muhammed Accac el-Hatîb'in "es-Sünne kable't-tedvîn'i, [631] Ebû Zehv'in el-Hadis ve'1-muhad-disûn'u, [632] Mustafa Sıbâî'nin "es-Sünhe ve mekânetühâ fi't-teşri'i'1-isîâmî'si, [633] Suphi Salih'in Ulûmu'l-hadîs ve mustalahuh'u[634] Muhammed es-Semâhi'nin el-Menhecu'î-hadis fi ulûmi'l-hadîs'i, [635] Abdülhayy el-Leknevî'nin hadis ilimleri ve meseleleriyle ilgili eserleri ve bunların Abdulfettah Ebû Gudde tarafından yapılan tahkikleri, Ahmed Muhammed Şâkir'in çalışmaları, Nureddin İtr'in Menhecu'n-nakd fî ulûmi'l-hadîs'i, [636]Mu'cemu'l-mustalahâtı'l-hadisiyye"si[637] gibi değerli edebiyata kavuşmuş bulunmaktadır.
Nâsıruddin el-Albânî, Yusuf el-Uş ve Mustafa el-A'zamî gibi daha birçok müellifin ilmî gayretleri sürmektedir. Muhtelif islâm ülkelerindeki üniversitelerde de henüz basılmadığı için ancak listelerden isimlerini takip edebildiğimiz ilmî tetkikler ve tezler bu alandaki çalışmaların giderek yaygınlık ve yoğunluk kazandığını göstermekte ve gelecek için ümit vermektedir.
Hadis usûlü çalışmaları Türkiye'de, ciddî şekilde Ahmed Naim (1934) Bey'in Tecrid Tercemesi'ne yazdığı gerçekten kıymetli mukaddime ile başlamıştır.
Ahmed Naim Bey, usûl konularını daha önce tanıttığımız usûl edebiyatından en çok Nuhbetu'l-fiker'e benzerlik gösteren bir tertib[638] içinde 58 ana başlık altında, klasik Usûl edebiyatında bulunmayan konuları ("metodolojiden bir bahis" gibi...), asrın münakaşa ettiği noktaları da ilâve ederek kendine has güzel bir Osmanlı Türkçesi ile dile getirmektedir.
Ahmed Naim'in bu çalışmasının çok rahatlıkla, şimdiye kadar kaleme alınmış Türkçe hadis usûlü eserlerinin muhteva açısından en zengini olduğunu söyleyebiliriz. Tecrid Mukaddimesi'nin iyi anlaşılması, hadis usûlüne dair temel noktaların kavranmasına yetecektir. [639]
Ahmed Naim Bey'den sonra Türkçe Hadis Usûlü çalışmalarının "kaynak" değeri taşıyan eseri, "Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler"dir. Merhum Prof.Dr.Tayyib Okiç Bey'in "hayat eseri" denebilecek kitap, ele aldığı konular hakkında verdiği zengin bibliyografya ile bilhassa dikkat çekmektedir. [640]
Daha sonra, genellikle ders kitabı ihtiyacını karşılamak maksadıyla Usûl eserleri kaleme alınmıştır.
Bu arada özellikle zikredilmesi gerekli olan bir eser de Prof.Dr.Fuad Sez-gin'in Buhârî'nin Kaynakları adlı araştırmasıdır. Usûl eseri olmamasına rağmen konusu gereği hadis ilminin başlangıç dönemine ait pek önemli meselelere temas etmiş olması ve bilhassa konu etrafındaki müsteşrik ididalârım çürütmesi açısından önem arzetmektedir, ilmî araştırmalara örnek niteliktedir.
Özellikle son yıllarda İlahiyat Fakültelerinde yapılan ve yapılmakta olan tezler, [641] hadis usûlü ve ilimleri sahasında Türkçe çalışmaların seviyesini ve sayısının yükseldiğini göstermektedir.
Hadis tarihi ve edebiyatına dâir yayınların giderek artış göstermesi ve hadîs kaynaklarının -başarılı olmayan tercümelerle de olsa- Türkçe'ye kazandırılması herhalde özel konulara yönelik ciddi araştırmaları da peşinden getirecektir.[642]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HADİS EDEBİYATINDAN FAYDALANMA USÛLLERİ

İlk üç bölümde tanıtmaya çalıştığımız hadis edebiyatından kolayca ve mümkün olduğu kadar tam ve sür'atli olarak faydanabilmek elbetteki ilmî mesaî sarfeden herkes için büyük önem taşımaktadır.
Öte yandan araştırılacak olan hadis'in, Tasnif Devri Hadis Edebiyatında yer alıp almadığı, atıyorsa farklılık arzedip arzetmediği, sıhhat durumunun ne olduğu ciddî bir araştırıcının cevap vermek zorunda bulunduğu hususlardır.
Hadislerin kaynağını bulmak, bir başka ifâde ile, hadislerin ilk ve aslî hadis kaynaklarında yer alıp almadığını tesbit etmek, sadece ilmî araştırma açısından değil, günlük hayatta karşılaşılan herhangi bir sözün hadis olup olmadığını merak edenlerin yönelttikleri soruları cevaplandırmak bakımından da önemlidir. Bu konu, eskiden beri hadis ile meşgul olanları ciddî şekilde zorlayan ve yoran bir iş olmuştur. Hatta İmam Müslim gibi bir büyük muhaddisin, kendisine sorulan bir hadisi ararken, uyumamak için fazla miktarda aldığı belâzur sebebiyle vefat ettiği[643] rivayeti, meselenin ne derece ciddî olduğunu bir başka açıdan belgelemektedir.
Hiç kuşkusuz bugün, düne nisbetle daha yeni imkân ve kolaylıklar geliştirilmiş bulunmaktadır. Ancak yine de mesele öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir.
Hadis Edebiyatı tarihine bu açıdan şöyle bir göz attığımızda, başlangıçta, her hadisin elde edildiği kaynağı, şahıs isimleri ("râviler") olarak baş tarafında ("sened") ihtiva ettiğini, sened zikretmenin, hadisin kaynağını göstermek anlamına geldiğini görmekteyiz. Hadis Edebiyatının tasnifinden sonra, artık, sened ve metniyle birlikte hadisin yazılı metnin bulunduğu kitaptaki yerini göstermek önem kazandı. Zamanla bu gelişme, aynı hadisin, kaynak niteliği taşıyan kitabların hangilerinde yer aldığının topluca bilinmesine ve değerlendirilmesine yol açmıştır. Ale'r-ricâl sistemden ale'l-ebvâb sisteme geçilmesinden başlayarak, hadis edebiyatı tarihi içinde görülen müstahrac, müstedrek, cem', ale'l-ahruf (alfabetik) eserlere, miftah ve fihristlere varıncaya kadar her yeni telif türü biraz da bu noktadaki problemi çözmeye yardımcı olmak amacından kaynaklanmıştır.
Tabiî her yeni telifin külanmasını bilmek, getirilen kolaylıktan yararlanabilmenin ilk şartıdır. Bu dernektir ki, bir hadisin kaynağını bulmanın ("tahrîc) belli usûlleri ve belli malzemesi bulunmaktadır. Bu yönde devamlı bir gelişme de gözlemlenmektedir. Ancak, elde mevcut malzemeyi ve hadis konusu usûlleri detaylı bir şekilde müstakillen inceleme konusu yapan bir eser son zamanlara kadar yazılmış değildir.
Bilhassa master ve doktora seviyesinde ilmî çalışma yapan araştırıcıların ihtiyaçlarını göz önüne alarak Hadis Edebiyatından yararlanma yolları konusunda ilk eser, Dr.Mahmud et-Tahhân tarafından "Usûlu't-tahrîc ve dirâs-âtü'l-esânid" adıyla neşredilmiş bulunmaktadır.[644]
Daha önce de Muhammed Accâc el-Hatîb tarafından "es-Sebîlilâ marifeti mevâdı'ı'l-hadis[645]adıyla kaleme alınmış bir Arapça makale bulunmaktadır.
Turkçemizde de Dr.Abdullah Aydınlı'nın, Accâc'ın anılan makalesinden yararlanarak yazdığı "Hadislerin Bulunması ve Tesbiti Konusunda Yapılan Çalışmalar[646] başlığını taşıyan bir makalesi bulunmaktadır.
Çalışmamızın Hadis Edebiyatına aidiyeti ve konunun, İslâm ilimleri alanındaki tetkikleri açısından arzettiği fevkalâde önem dolayısıyla meseleyi biz, sadece hadis bulmak olarak değil, aynı zamanda terim ("ıstılah") ve şahıs ("rical") bulmak şeklinde aç ayrı açıdan, hadis edebiyatından nasıl faydalanılacağını bu bölümde incelemeye çalışacağız. Böylece birçok araştırıcının ilk yardımına koşmuş olabileceğini ümit etmekteyiz.[647]

I. Hadis Edebiyatından Hadis Bulmakta Faydalanmak

Öncelikle, hadis edebiyatından hadis bulmayı kolaylaştırmak için telif edilmiş anahtar kitaplar ve fihristleri tanıtacak, sonra hangi usûllerle bu edebiyattan faydalanarak hadislerin bulunabileceğini göstermeye çalışacğız. [648]

A. Hadislerin Kaynağını Bulmakla İlgîlî Eserler

Yukarıda kısaca değindiğiniz gibi hadîslerin kaynağını bulmakta yardımcı olmak maksadıyla telif edilmiş, çoğunlukla bellieserleri kapsayan bir takım çalışmalar yapılagelmiştir. Daha çok bunlar, aslî ve muteber hadis edebiyatı ile ilgili olarak meydana getirilmişlerdir.
Bu çalışmaların ilki Etraf Ki tablan'dır.[649]

1. Etraf Kitabları ve Zehâiru'l-irievârîs

islam bilginlerince meydana getirilmiş olan Etraf Kitabları, Sahihayn veya kütüb-i sitte'deki hadisleri ihtiva etmektedirler.
Genel nitelik olarak, bu eserlerde önce, çalışmaya konu alınan kitablarda-ki hadislerin bir araya toplandığını, her sahâbînin rivayetlerinin tesbit edildiğini, sonra da «ahabî isimlerinin alfabetik olarak sıralandığını ve hadislerden birer pasajın yazılarak, bu hadisin o kaynaklardaki yerlerine kitab (bölüm) ismi olarak işaret edildiğini görmekteyiz.
Bu tür edebiyatın en eskisi Halef b.Hamdûn ve Vâsıtî (40171011) "Etrâfu's-sahihayn'ıdır[650]Ebu'1-Fadl Muhammedb. Tâhir el-Makdisî (507/1114) nin "Etr-âfu'l-ğarâib ve'l-efrâd"ı da kütüb-i sitte üzerinde yapılmış bir etraf çalışmasıdır.
el-Mizzî (741/1340)'nin Tuhfetu'I-eşrâf bi marifeti11-etrâfı kütüb-i sitte üzerine yazılmış, 19595 hadis ihtiva eden bir etraf kitabıdır.
Etraf edebiyatının en yenisi,Şeyh Abdülğanî b.İsmail en-Nablûsî (1143/1730)'nin "Zehâiru'l-mevârîs fı'd-delâleti alâ mevâz'ı'l-hâdîs'idir.
Bu kitab, Kütüb-i sitte ve Muvatta'ı kapsamaktadır. Ezher Ulemâsından Mahmûd Rebi'in çalışmasıyla 4 cild halinde Mısır'da 1352/1934 yılında basılmış bulunmaktadır.
Önsözünde, Hadis İlminde fihristlere olan ihtiyaç ve daha Önce yazılmış Etraf Kitabları hakkında kıymetli tesbit ve bilgliler bulunan Zehâiru'1-mevâ-ris'deBuhârîiçin.Müslimiçin EbûDavudiçin Tirmizîiçin Nesâîiçin IbnMâceiçin Muvatta için de remizleri kullanılmıştır.
Zehâiru'l-mevârîs 7 bölüm halinde tertib edilmiştir. Her bölüm de kendi içinde sahâbi isimleri alfabetik olarak düzenlenmiştir.
1. Bölüm (bab): Kemal sahibi erkek sahabîlerin hadisleri (l'den-III. cildin 133. sayfasına kadar.)
2. Bölüm (bab): Sahabîlerden künyeleriyle meşhur olanlar (III, 133'den IV, 157'ye kadar)
3. Bölüm (bab): Haklarında varid olan söylentilere göre erkek sahabîlerden mübhem olanların hadisleri
(IV, 157'den IV, 177rye kadar)
4. Bölüm (bab): Kadın sahabîlerin hadisleri (IV, 177'den IV, 302'ye kadar)
5. Bölüm (bab): Kadın sahabilerden künyeleriyle meşhur olanların hadisleri. (IV, 302'den IV, 308'e kadar)
6. Bölüm (bab): Kadın sahabilerden mübhem olanların hadisleri(IV, 308'den IV, 312'ye kadar)
7. Bölüm (bab): Mürsel hadisler. Son kısımda künyeler, mübhemler ve kadınların mürselleri ile ilgili üç fasıl bulunmaktadır. (IV, 312'den 341'e kadar).
Bu bölümler içinde toplam olarak 12302 hadisin, bahis konusu 7 kitabtaki yerlerine kitab (bölüm) ismi olarak ve müelliflerin hangi hocalarından rivayet etmiş oldukları da belirtilmek suretiyle işaret olunmaktadır.
Hadis, taranan kitabların aynı bölümlerinde geçiyorsa, ilk kitaptaki bölüm adını verdikten sonra diğer kitabların remizlerinin peşinden diye işarette bulunulmakta; değişik bölümlerde geçiyorsa her defasında o bölümlerin ismi açıkça yazılmaktadır. Câbir b.Abdillah'm rivayetleri ile ilgili kısımdan [651]aldığımız şu örnekte bu hususiyetleri görmek mümkündür:[652]

2.Miftâhlar

Hadis bulmakta, ya da hadislerin belli kaynaklarda bulunup bulunmadığını kolayca tesbit etmekte yardımcı olmak üzere islam bilginlerince meydana getirilmiş bir başka çalışma da Miffcah adını taşıyan bir çeşit fihristlerdir.
Miftâhlarda hadisler ilk kelimelerinin alfabetik şırası içindedirler.
Miftah adıyla Buhârî'nin ve Müslim'in Sahihleri üzerine yapılmış fihrist çalışması Muhammed eş-Şerif b. Mustafa et-Tokâdî (1312/1897)"ye aittir.
Eser "Miftâhu's-Sahihayn, Buhârî ve Müslim" adını taşımaktadır. 1313 yılında İstanbul'da önce ayrı ayrı sonra da bir arada basılmıştır. Eserde, Buhârî ve Müslim'deki kavlî hadisler, ilk kelimelerine göre alfabetik olarak verilmiş, karşılarında da kitab ismi ve bab rakamları cilt ve sayfa no'ları gösterilmiştir.
Ayrıca Buhârî'deki hadisler için İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî şerhlerinin cild ve sayfa numaralan; Müslim hadisleri için de Kastallânî kenarındaki Ne-vevî şerhinin cild ve sayfa numaralan verilmiştir.
Hiç kuşkusuz bu miftahtan faydanabilmek için, Tokadı nin çalışmasına esas aldığı baskılan elde etmek gerekir. Değişik baskıların kullanılması halinde, Miftah'ta görülen sayfa numaraları geçerliliğini kaybetmektedir.
Tokâdî, Buhârî'nin Sahih'i için Mısır 1296 baskısını; îbn Hacer'in şerhi için Mısır 1301; Aynî için Kostantiniyye 1309; Kastallânî şerhi için Mısır 1293 baskısını kullanmıştır. Müslim'in Sahih'i İçin de Mısır 1290 baskısını esas almıştır.
Doğrudan ve birinci dereceden bir hadis kitabı olmamasına rağmen, Sey-yid Ahmed el-Gımâri'nin "Miftahu't-tertîb H ehâdisi Tarihi'1-Hatîb" adıyla Hatîb'in Bağdad Tarihindeki toplam 4500 hadis için yazdığı miflah da burada anılmağa değer niteliktedir. [653]
Merhum Muhammed Fuad Abdülbâkî tarafından Müslim, İbn Mâce ve İmam Malik'in Muvatta'ı için hazırladığı fihristler de anılan kitablardaki hadisleri aîfebetik olarak, cild ve sayfa numaraları ile birlikte kolaylıkla bulunabilecek, hale getirmiştir. "Miftahu Sünen, it-tirmizi 'de önemlidir, (bkz. s. 67).
Buraya kadar kısaca tanıttığımız Etraf, Mitfah ve fihrist çalışmaları, belli eserlere münhasır kalsalar bile yine de hadis bulmayı kolaylaştırıcı gayretlerdir. Ne var ki, herkesin her zaman aradığı hadisin ilk kelimesini bilmesi mümkün değildir.
O halde daha başka Usûllerle, her araştırıcının her safhada aradığı hadisleri kolaylıkla bulabilmesine imkân vermek gerekmektedir.
İşte bu gereği karşılamak üzere hazırlanmış geniş kapsamlı fihristler müsteşriklerce gerçekleştirilmiştir.[654]

3. Müsteşriklerce Hazırlanmış Fihristler

Asıl amaçlan, yetişecek yeni müsteşriklere kolaylık sağlamak da olsa, Hadis sahasında gerçekleştirdikleri MİFTÂHU KUNUZİ'S-SÜNNE ve kısaca Konkordans ("CONCORDANCE") diye anılan el-MU'CEMU'L-MÜFEHKES Lî ELFÂZI'L-HADİSİ'N'NEBEVİ adlı fihristler, hadis çalışmalarına müsbet katkılarda bulunan ve giderek bu çalışmaların temel müracaat kitablan niteliğini alan takdirle karşılanması gerekli gayretlerdir. Şimdi bu iki fihrist çalışmasını tanıyalım.[655]

a. Miftahu kunûzi's-Sünne

Müsteşrik A.J. Wensinck (Vensink) tarafından ingilizce olarak ve 14 kitab esas alınarak hazırlanan bu mevzu fihristi,[656]Muhammed Fuad Abdülbâkî tarafından arapçaya çevrilmiş ve böylece İslam Dünyasına yayılmıştır.
Kitab, alfabetik olarak ana konu ve şahıs isimlerini sonra da bu ana konunun tâli bahislerini vermekte ve her defasında da ihtiva ettiği 14 kitabtan hangilerinin nerelerinde o konuyu bulmak mümkünse, remizlerle ve rakamlarla işaret etmektedir.
Miftahu Kunûzi's-sünne'nin ihtiva ettiği kitaplar ve remizleri şöylece sıralanabilir:

1. Sahimı'l-Buhârî	Leiden, 1862-68/1907-8 baskısı
2. Sahihu Müslim	Bulak, 1290 baskısı
3. Sünemi Ebî Davud	Kahire, 1280 baskısı
4. Sünenu't-Tirmizî	Bulak, 1292 baskısı
5. Sünenü'n-Nesâî	Kahire, 1312 baskısı
6. Sünenu Ibn Mâce	Kahire, 1313baskısı
7. Sünemı'd-Dârimî	Dehli, 1337 baskısı
8. Muvatta-ı Mâlik	Kahire, 1279 baskısı
9. Müsnedu Ahmed b.Hanbel	Kahire, 1313 baskısı
10. Müsnedu't-Tayâlisi	Haydarâbâd, 1321 baskısı
11. Sîretu îbn Hişâm	Göttingen, 1859 baskısı
12. Tabakâtu Ibn Sa'd	Leiden, 1904-1908 baskısı
13. Meğazîl-Vâkıdî	Berlin, 1882 baskısı

14. Müsnedu Zeyd b. Ali Milano, 1919 baskısı
Ayrıca ile kitab'a bab'a hadis'e
işaret edilmiştir. işaretiyle de "Baş kısmıyla son kısmını karşılaştır" denmek istenmiştir. Rakamların sol tarafında görülecek üç küçük mim harfi ile de hadisin defalarca tekerrür ettiğine; sayıların sol üst köşesindeki rakamlarla da o hadisin o sayfa ya da babta o kadar tekerrür ettiğine işaret edilmiştir.
Bu 14 kitab için verilen rakamlar hepsi için aynı şeyi ifade etmezler. Bu açıdan da bu kitablann şöylece grublandığı görülmektedir:
1. Kİtab ve hadis numaralan verilenler:
Bunlar, Müslim, Muvatta, Tayâlisî'nin Müsned'i ve Zeyd b. Ali'nin Müsned'idir.
2. Kitab ve bab numaraları verilenler:
Bunlar,Buhârî, Ebu Davud, Tirmizt, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî'nin kitaplarıdır.
3. Cild ve sayfa numaralan verilenler:
Bunlar da, Ahmed b.Hanbel'in Müsned'i, îbn Sa'd'ın Tabakât'ı, İbn Hişûm'ın Siyret'i ve Vâkıdî'nin MeğazVsidir.
Bunlardan ibn Sâ'd için Kısım'a da işaret edilmiş; Ahmed b.Hanbel'in Müsned'i için cild kısaltması yerine, yazı ile evvel, sânî... diye cild sayısı belirtilmiştir.[657]
Burada Zeyd b.Ali (122/739)'ye izafe edilen MÜSNED üzerinde bir noktaya işaret etmekte fayda vardır. Bu kitab, Şia'dan Zeydiyye'nin fıkıh sahasında temel kaynağıdır. Ne var ki bu kitabı Zeyd b.Ali'den rivayet eden Ebû Halid Amr b. Hâlid el-Vâsıtî, hadis imamlarınca kendisine güvenilmeyen ve yalancılıkla itham edilen biridir. Hatta Ahmed b.Hanbel onun "mevzu hadisler rivayet ettiğTni söylemektedir. [658]Bu husus bilinerek bu kitâbtan ihtiyatla yararlanılmalıdır.[659]

b. Concordance

Fransızca olarak Concordance et Indices de la Tradıtıon Musulmane, arab-ça olarak el-Mu'cemu'l- Mufehres li Elfazı'l-Hadisl'n-Nebevi adını taşıyan ve kısaca Concordance diye anılan hadis fihristi, Amsterdam Kraliyet Akademi-si'nin himayesinde ve değişik ülkelere ait 15 kadar akademi ve enstitünün ilmî ve mâlî desteğiyle gerçekleştirilmiş modern bir çalışmadır.
Kütüb-i sitte'ye ilâve olarak Dârimî'nin Sünen'i, imam Malik'in Muvatta'ı ve imam Ahmed b.Hanbel'in Müsned'ini ihtiva eden Concordance'm hazırlanması için çalışmalar fiilen 1916 yılında Juynboll, Wensinck, Horovitz ve başka bazı müsteşriklerin planlamasıyla başlatılmıştır.[660] Muhtelif ülkelerden 40 kadar ilim adamı tarafından sürdürülen çalışmanın ilk ürünü, birinci cildi tam 20 yıl sonra 1936'da Leiden'de neşredilmiştir. 7.Cildi 1969'da, 8. cildi ise 1988'de yayınlanmıştır.
Şahıs ve yer isimlerine tahsis edilmiş olan 8.cild dışında hadislerde yer alan önemli ifâdelerin, lügat tekniği içinde[661] anılan 9 kitabtaki yerlerine işaret eden Concordance, ihtiva ettiği kitâblar için Miftahu kunuzi's-sünne'den ayrı olarak aşağıdaki kısaltmaları kullanmaktadır:
Buhârî
Müslim
Ebu Davud
Tirmizî
Nesâî
ibn Mâce (ilk iki formada şeklindedir.)
Dârimî
Muvatta
Ah.b.Hanbel (ilk iki formada şeklindedir.)
Ayrıca bu kısaltmalar her sayfa altında gösterilmek suretiyle araştırıcıya yardımcı olunmuştur.
Bu 9 kitab için verilen rakamlar değişik anlamlardadır. Bu açıdan şöyle bir gruplandırma yapmak gerekmektedir:
1. Bölüm (kitab) adından sonra bâb numarası verilenler:
Bunlar, Buhârî, Ebû Davud, Tirmizî, İbh Mâce, Nesâî ve Dârimî'nin ki-tablarıdır.
2. Bölüm (kitab) adından sonra hadis numarası verilenler:
Bunlar da sadece Müslim'in Sahih'i ve îmam Mâlik'in Muvatta'ıdır.
3. Cild ve sayfa Numarası verilenler:
Bu, yalnızca Ahmed b.Hanbel'in Müsned'idir.
Concordance'tan kolaylıkla yararlanabilmek için, herşeyden önce, Mu-hammed Fuad Abdülbâkî tarafından hazırlanmış bulunan ilk sekiz kitabın, kitab (bölüm) ve bab isim ve numaralarım gösteren Teysîru'l-menfea[662] adlı eser yardımıyla dikkatli bir şekilde kendi kitablarımıza kitab ve bab numaralarını işlemek gerekmektedir.
Ayrıca aynı numaraların sayfa başlarına kaydedilmesi daha kolaylaştırıcı olacaktır.
Öte yandan Concordance'tan kısa zamanda aranılan hadis hakkında bilgi alabilmek için, o hadiste geçen "en nâdir ve müştakk" kelimenin tesbit edilmesi ve o kelimeden hareketle aramaya başlamak gerekir.
Bir hadis için bir-iki kelimeden bakıldıktan sonra bulunmazsa, hemen bu hadisin Concordance'ın ihtiva ettiği dokuz kitapta bulunmadığı hükmüne varmamak lâzımdır. Daha başka kelimelerden araştırma sürdürülmelidir. Hazırlayıcıların hangi kelimeyi önemli gördüklerini her zaman doğru olarak kestirmek mümkün olmayabilir. Tahmin edilmeyen bir kelimeden o hadisi almış olabilirler.
Concordance'ta kelimeler, mazî, müzarî, emir... malum, meçhul sırasıyla ve şahıs zamirleri de emsile-i muttaride sırasına göre dizilmişlerdir. Bu husus da göz önünde bulundurulursa, daha kısa zamanda sonuca varılabilir.
Concordance'tan faydalanma süresinin kısaltılması biraz da onu çok çok şahsen kullanarak kazanılacak melekeye bağlıdır.
Ayrıca, Concordance'tan tesbit edilen kitab, bab veya hadis numaralarının ait oldukları kaynaklardan tek tek kontrol edilmesi,hele bilhassa metinlerin gösterilen yerde bulunup bulunmadıklarının tetkiki asla unutulmamalıdır.
Bu yapılmadan Concordance üzerinden verilecek isim ve rakamlarda az da olsa, hata ihtimali bulunacağından, bazen büyük mahcubiyet&er doğabilir. Araştırmacılar bu pek önemli noktayı ihmal etmemelidirler.
Şu iki nokta da bilinmelidir:
a.Concondance'ta, Müslim'in Sahih'inde sadece sened'i zikredilmiş fakat metni verilmemiş rivayetlere atıf yapılmamıştır.
b. Muvatta'daki sadece merfu hadislere atıf yapılmış, İmam Malik'e ve öteki zevata ait görüşlere ("âsâr") işaret edilmemiştir.[663]

Bir Uyulama

Şimdi bir uygulama yaparak elimizdeki hadisin Concordance aracılığıyla hadis edebiyatındaki yerini bulmaya çalışalım:
Elimizde şöyle bir metin bulunmaktadır:
Eh kısa yoldan bu hadis hakkında'Concordance'tan bilgi alabilmek için "Lâ yüldeğu" kelimesinin mazisi kelimelerinden bakabiliriz.
Ledeğa1 maddesinden bakıyoruz, Concordance'ın VI. cildinin 111. sayfasının ikinci sütununda şu satırları buluyoruz:
Cuhr, kelimesinden bakıyoruz. Concordance'ın I. cildinin 322. sayfasının ikinci sütununda şu satırları buluyoruz.
Ayrıca bu hadis için el-Mü'min kelimesinin mazisi Âmene maddesinden hareketle, el-Mü'min kelimesinin merfu' olarak geçtiği satırlara bakabiliriz. Bu hadisi, Concordance'm I. cildinin 114. sayfasının ilk sütununda şu satırlarla buluyoruz:
Birinci kelimeden bu hadisi bulabilmek için madde başı olan Ledeğa kelimesinden itibaren yaklaşık bir sütün; Cuhr kelimesinden itibaren yaklaşık V3 sütün; el-Mü'min kelimesi için ise, Âmene'den itibaren yaklaşık 12 sütûn'u ta-kib etmemiz gerekmiştir. Bu demektir ki, bu hadisi en kısa yoldan bulabilmek için Cuhr kelimesine bakmak uygun olacaktır. Gerçekten de hadîsteki en nâdir müştak kelime odur.
Hadisimizin geçtiği üç yerde, az-çok farklılıklarla verildiğini, gösterilen kaynaklarda da verilen şekle göre farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki, Ledeğa maddesinde, hadisin metnindeki değişiklikler bir arada gösterilmiş, bu gösterilen şekillerden herhangi birinin geçtiği yer de kaynak olarak kaydedilmiştir.
Cuhr kelimesinde ise verilen metnin aynen geçtiği kaynaklar verilmiş, bir yukarıda görülen kaydı ile Ahmed b.Hanbel'e ait olarak yukarıda işaret edilmiş olan rakamı görülmemektedir.
el-Mü'min kelimesinde verilen metin, burada verildiği şekilde yer almadığı için, en yukarıda görülen kaydı bulunmamaktadır.

Şimdi yukarıda gördüğümüz kaynaklarla ilgili satırları, Concordance'm usûlüne göre açıkça yazalım:
Buhârfnin Kitâbu'l-edeb'inin 83. babı[664]
Müslim'in Kitâbu'z-zühd'ünün 63. hadis'i,)
Ebû Davud'un Kitabu'l-edeb'inin 29. bab'ı,
Ibn Mâce'in Kitabu'l-fiten'inin 13. bab'ı,
Darimî'nin Kİtabu'r-rikak'ının 65. bab'ı,
Ahmed b-Hanbel'inMüsned'inin İL cildinin 115 ve 379. sayfaları.
Aynı kaynaklar Türce bir araştırmada;
Buhârî, edeb 83; Müslim, zühd 63; Ebû Davud, edeb 29; îbn Mâce, fiten 13; Darimî, rikak 65; Ahmed b.Hanbel, II, 115, 379 şeklinde verilecektir. Bu müelliflerin isimleri, kitablarının yerine geçmektedir. Ayrıca, Sahih, Sünen gibi kitablarının adını yazmaya gerek yoktur.
Şimdi araştırdığımız hadisi, burada gösterilen kaynaklardaki yerlerinde görmek istediğimizi düşünelim. Bu takdirde karşımıza, Müellif isimlerinden sonra gördüğümüz, edeb, zühd, rikak gibi bölümlerin o kitablann hangi cildinde ve hangi sayfalarında yer aldığını bilmemiz gerekmektedir.
Bunun için de M.Fuad Abdülbâkî tarafından neşredilmiş bulunan Teys-îru'l-menfea adlı eser yardımıyla oradaki kitab ve bab numaralarını Buhârî, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, ve Dârimî'nin elimizdeki nüshalarına işlemiş olmamız gerekmektedir. (Müslim, Muvatta ve îbn Mâce'in kitablarının M.Fuad Abdülbâkî neşirleri Concordance'a uygundur. Ahmed b.Hanbel için de cild ve sayfa no'su verilmektedir.)
Ayrıca her cildin sırtına, görülecek şekilde, kaçıncı kitabların o ciltte bulunduğunu, meselâ şeklinde yazacak olursak, işimiz daha kolaylaşmış olacaktır. Yine her cildin başına o cildde bulunan kitab isim ve numaralarını ve kaçıncı sayfada olduklarını da kaydetmeliyiz.[665]
Sonra Ahmed b.Hanbel'in Müsned'i hariç, öteki sekiz kitaba ait şu genel fihrist elimizin altında bulunmalıdır:
Bu fihristle görüldüğü üzere Kitâbu'I-edeb, Buharî'de 78. kitabtır. Bu ki-tab, 8 cildlik Buhârî baskısının 7. cildinin 68. sayfasında başlamaktadır. 83. bab ise, aynı cildin 103-sayfasında yer almaktadır. Orada aynen şu satırlar bulunmaktadır:
Müslim'de zühd kitabı 53. kitabtır. 5 cildlik Müslim baskısının 4. cildinin 2272. sayfasında başlayan Kitâbu'z-zühd'ün 63. hadisi aynı cildin 2295. sayfa-smdadir. Metin aynen şöyledir:
ıvıusıim in bu beş cildlik baskısının 5. cildi detaylı fihristlerin yer aldığı modern ve örnek bir ilmî mesâi ürünüdür.
Ebû Davud'un Sünen'inde Kitâbu'1-edeb 40. kitabdır. Muhammed Muh-yiddin Abdülhamîd neşrinin 4. cildinin 237. sayfasında başlamaktadır. 29, bab ise, aynı cildin 266. sayfasmdadır. Aradığımız hadis de aynı sayfada şu şekilde yer almaktadır:
îbn Mâce'nin Sünen'inde Ktâbul-fiten 36. kitabtır ve II. cildin 1295. sayfasında başlamaktadır. 13. bab ise aynı cildin 1316. sayfasmdadır. Aradığımız hadis ise aynı babın devamında 1318. sayfasında iki ayn rivayet zinciri ile şöyle yer almaktadır:
Dârimî'nin Sünen'inde Kitabu'r-rikâk 20. kitabt 297. sayfasında başlamaktadır. 65. bab ise,aynı dişimiz bu sayfada şöylece yer almaktadır:
Hadisimiz Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin II. cildinin şeklinde ve 379. sayfasında da; şeklinde yer almaktadır.
Böylece aradığımız hadisin, Concordance yardımıyla 6 kitabtaki yerini ve metinlerin görmüş olduk. Aynca bu hadisin, Tirmizî, Nesâî ve Muvatta'da yer almadığını da öğrendik.[666]

B. Bîr Hadîsîn Kaynağını Bulmakta İhtimaller Ve Baş Vurulacak Eserler

Bir hadisin kaynağını bulmak, herşeyden önce araştırılacak metnin hadis olduğunu kesinlikle bilip bilmemeye bağlıdır. Sonra da metnin elde mevcut bölümüne, konusunun veya sahâbî râvisinin bilinmesine vs. değişik durumlara göre değişik ihtimaller söz konusudur.
Şimdi biz, bu ihtimalleri ve her ihtimâle göre hangi eserlerden[667] yararlanarak hadisi bulabileceğimizi göstermeye çalışacağız. Araştırılacak söz için-iki ihtimal vardır:
1. Hadistir.
2. Hadis olduğu kesin olarak belli değildir.[668]

1. Araştırılacak Olan Söz Hadistir:

Bu takdirde 4 ihtimal söz konusudur: [669]

a. Hadisin Metni Bilinir.

Bu takdirde de iki ayrı ihtimal mevcuttur:
aa. Hadisin ilk kelimesi (yani baş kısmı) eldedir.
Bu halde yapılacak iş, hadis metinlerini alfebetik olarak ihtiva eden ve kaynak gösteren el-Câmi'u's-sağir,Râmûzu'l-ehâdîs gibi eserlere; ikinci olarak da Müslim, Muvatta, îbn Mace ve Mişkâtu'l-mesâbih gibi sonunda veya müstakil olarak alfebetik fihristi bulunan kitablara başvurmaktır.
Elde mevcut olan bu ilk kelime müştakk bir kelime ise, pek tabii olarak Concondance'a da bakılabilir. Ayrıca aslında hadis olup olmadığı kesin belli olmayan metinler için başvuru kaynağı olan, Keşfu'l-hafâ ve el-Mekâsıdu'l-hasene gibi eserlere de müracaat edilebilir.
bb. Hadisin herhangi bir (veya birkaç) kelimesi eldedir.
Bu halde yapılacak iş, mümkünse, elde mevcut kelimelerin her birinden hareketle Concordance'tan yararlanmaktır. Ayrıca elde mevcut kelimeler, hadisin konusu hakkında bir fikir verebilir. Concordance'dan bulunamaması halinde, Miftahu Kunuz'ıs-sünne gibi mevzu fihristlerine veya musannef türü eserlerin ilgili konularına tek tek bakılabilir. [670]

b. Hadisin Konusu Bilinir.

Bu takdirde yapılacak iş, öncelikle konuyu Miftahu Kunûzi's-sünne'de aramaktır.
Bu miftahm muhtevası dışında kalan, Zevâid, Müstedrek, Müstahrac ve Camiu'1-usûl, Kenzu'l-ummal ve et-Tac gibi ale'l-ebvâb ("musannef1) eserlere de baş vurmak gerekir. Şayet eldeki hadisin konusu, müstakil hadis kitaplarında incelenmiş, edeb, tergıb-terhib, zikir-dua, delâil, şemail, siyer vs. gibi bir konu ise, o takdirde doğrudan bu konulara tahsis edilmiş eserlere başvurmak doğru olur. [671]

c. Hadisin Şahabı Râvisi Bilinir.

Bu takdirde yapılacak iş, hiç kuşkusuz, ale'r-ricâl telif edilmiş Müsned ve Mu'cemler'e başvurmaktır. Bunun için de Ahmed b.Hanbel'in Müsned'i ile Ta-berânî'nin el-Mu'cemu'1-kebîr'i en geniş ölçüde istifade edilecek aslî hadis kaynaklarıdır.
Tabiî bu konuda yararlanılacak bir başka yardımcı eser türü de Etraf Ki-tablarıdır. Çünkü etraf kitabları, öncelikle sahâbi isimlerini alfabetik sıraya koyar, sonra sahâbîden gelen rivayetleri sıralamaya çalışır. [672]

d. Hadisin Pek Belirgin Bir Özelliği Bilinir.

Bu durumda üç ihtimal söz konusudur. Şöyle ki, bu belirgin Özellik;
aa. Hadisin senedindedir.
Meselâ, babanın oğlundan rivayeti, mürsel veya müselsel bir sened niteliği varsa, bu konulara tahsis edilmiş Hatib Bağdâdî'nin "Rivâyetü'l-âbâ ani'1-ebnâ, Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin el-Merâsil ve Celâleddin es-Suyûti'nin el-Müselselâtu'1-kübrâ [673] isimli eserlerine müracaat edilmelidir.
bb. Hadisin metnindedir.
Meselâ, metin Rudsî Hadis olduğuna ya da uydurulmuş bir söz olduğuna dair bir özellik varsa, bu takdirde, Kudsî Hadislere ve Mevzu Hadislere ait eserlere başvurulmalıdır.

cc. Hadisin sened ve metnindedir.
İllet ve ibhâm gibi bazı belirgin vasıflar hadisin hem senedinde hem de metninde bulunabilir. Bu takdirde de tbn Ebî Hatim er-Râzî (327/939)'nin her konudaki illetli hadisleri ale'l-ebvâb ihtiva eden İlelu'l-hadîs'ine, Ebû Zur'a Ahmed b. Abdurrahim el-Irâkî (826/1423)'nin el-Müstefâd min mübhemâtı'l-metn ve"l-isnâd'ı, İbnu'I-Cevzî (597/1200)'nin el-îlelu'I-mü-tenâhiye'si gibi eserlere bakılmalıdır. [674]

2. Araştırlacak Sözün Hadis Olduğu Kesin Belli Değildir:

Bu takdirde en yakın ihtimal olarak şu iki hal düşünülebilir:
a. Halk Dilinde Dolaşan sözlerdendir. Ya da hadistir ama, kısalığı ve veciz oluşu sebebiyle kelâm-ı kibar gibi dillerde dolaşır olmuştur.
Bu halde yapılacak iş, metnin ilk kelimesine göre alfabetik olarak bu kabil sözler hakkında bilgi veren el-Mekasıdu'1-Hasene ve Keşfu'1-hafâ gibi eserlere başvurmaktır.
b. Hadis Diye Uydurulmuş sözlerdendir.
Bu takdirde de Mevzuat Edebiyatına, meselâ îbn Arrâk'm Tenzihu'ş-şe-ria'sma veya Aliyyu'l-Kaarî'nin el-Esrâru'l-merfû'a veya el-Masnu'una başvurulmalıdır.
Hadis olduğu kesin olarak belli olmayan sözlerin ilk kelimesi elde ise, Mevzuat Edebiyatının alfabetik olanlarına; konusu biliniyorsa ale'l-ebvâb olanlarına başvurmak kısa yoldan o sözün uydurma olup olmadığını anlamaya yarayacaktır.[675]
Şimdi bütün söylediklerimizi şöyle bir çizimle şekillendirebiliriz. [676]

C. Tahrîc Edebiyatı

Hadislerin kaynağını bulup gösterme işine terim olarak tahrîc dendiğini yukarıda kaydetmiştik. Muhtelif islâmî ilimlere dair eser yazan âlimler, bilhassa kelamcılar, müfessirler, usulcüler, fakihler, mutasavvıflar ve lüğatçılar çoğu kez, delil olarak kullandıkları hadislere kaynak göstermemişlerdir.
Bu gelişme karşısında hadisçiler, bu kabil eserlerdeki hadislerin aslî hadis kaynaklarındaki yerlerini göstermek üzere ilmî mesâiler sarfetmişler, müstakil eserler yazmışlardır. Bu çalışmalar sonunda tahrîc edebiyatı ("kütübü't-tahrîc") dediğimiz birçok eser[677] literatürde yerini almıştır.
Ancak burada hemen işaret edelim ki, tahrîc edebiyatını, Müstahrec adıyla tanıdığımız edebiyat ile asla karıştırmamak gerekir. Zira müstahrec, belli bir (veya birkaç) hadis kitabındaki hadis metinlerinin değişik senedîerle rivayet edilmiş olduğunu göstermek üzere, tasnif devrinde meydana getirilmiş eserlerdir. [678]Bu yüzden müstahreçler, el-Müstahrec ale'I-Buhârî veya el-Müs-tahrec aîe's-Sahihayn gibi, çalışmaya esas alman kitaba izafetle isimlendirilmişlerdir. Halbuki tahric edebiyatı, bir kere daha tekrar edelim ki, değişik ilim dallarına ait eserlerdeki hadislerin tasnif devri hadis kaynaklarındaki yerlerine işaret etmek ve bu hadislerin sıhhat durumlarını incelemek üzere meydana getirilmişlerdir.
Akâid, fıkıh, tefsir, tasavvuf ve mev'ize gibi konulara dair meşhur eserlerin, hadis kaynakları açısından araştırmaya tabi tutulmaları, bu eserlerde yer aldığı için halk nazarında gerçekten hadis olarak kabul görme şansına sahip zayıf hatta uydurma hadislerin gerçek durumlarıyla ortaya konulması sonucunu verecektir. Araştırma konusu eserlerin, kullandıkları deliller açısından asıl değerlerini de tesbit etmek anlamına gelen bu çalışmalar, netice itibariyle müslümanlan ve onlardan da önce sünneti korumak demektir. Önemi ve faydası bu açıdan fevkalâdedir. [679]
Biz burada, herhangi bir yazma ya da basma eser üzerinde tahrîc çalışması tarzında master veya doktora tezi yapacak olanlara örnek teşkil etmesi için h.V. asırda ortaya çıkan meşhur tahric edebiyatından birkaç tanesini hatırlat- . makla yetineceğiz.
Tefsir'de Abdurrauf b.Ali el-Münâvî (103iyi622)'nin Tuhfetu'r-râvî fî tahriri ehâdisi'l-Beydâvî" si, genel dinî konularda Hafız Zeynüddin Abdurrahim b.el-Hüseyin el-Irâkî (806/1403)'nin el-Muğnî an hamli'l-esfar fî'1-Esfar fî tah-rici mâ fi'1-îhyâ mine'l-Ahbâr'ı[680] ve Fıkıh'ta da Abdullah b.Yusuf ez-Zeyleî (7 62/136 0)'nin Nasbu'r-râye li ehâdisi'l-Hidâye'si önemlidir. [681]
Ayrıca Şerh Edebiyatını tanıtırken de değindiğimiz gibi bazı şerhlerin, ele aldıkları hadisin kaynaklarına ya müellif adı veya kitab ("bölüm") adı olarak işaret etmiş oldukları için onları da bir çeşit tahric edebiyatı kabul etmek mümkündür. [682]

II. Hadis Edebiyatından Istılah Bulmakta Faydalanmak

Hadis Usûlü Edebiyatına Mustalahu'l-hadîs Edebiyatı da denilmektedir. Bu da hiç kuşkusuz, hadis ilmine ait ıstılahların Usûl Edebiyatında bulunacağını ifâde etmektedir.
Ancak biz burada meseleye bir başka noktadan yaklaşmak istiyoruz. Şöyle ki, hadis ıstılahları, Hadis Usûlü Edebiyatından önce mevcuttu. Bu ıstılahlar hadis edebiyatının şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Hatta usûl edebiyatından önce rivâyetu'l-hadîs kitablarında da kısmen yer almışlardır. Tırnızî (279/892)'nin Câmi'i bu açıdan çok canlı bir misaldir.
er-Râmehurmuzî (360/97 l)'den başlamak üzere değişik muhteva ve hacımda hadis ıstılahlarına yer veren eserlerin en muteberlerini önceki bölümde özetle tanıttık. Ancak herhangi bir hadis kitabında karşılaşılan bir terimin ne ifâde ettiğini kolayca bulmak ve öğrenmek, her araştırmacının sık sık ihtiyaç duyduğu bir konudur. Böylesi bir ihtiyaç da ancak hadis terimlerini alfabetik olarak tanıtan eserlerle karşılanabilecektir, tşte bizim burada sözkonusu etmek istediğimiz, Istılah bulmakta yardımcı olacak olan bu tür eserlerdir.
Pek tabii olarak Keşşaftı Istılâhâtı'l-funûn ve çeşitli ansiklopediler gibi, ıstılahların genel olarak yer aldığı eserlerde hadis ıstılahlarını belli ölçüde bulmak kabildir. Özel olarak Hadis Istılahlan'na tahsis edilmiş bir eserin bu konuda ihtiyacı daha geniş ölçüde karşılayacağında ise şüphe yoktur. Ne var ki bu konuda sadece yeni bir-iki Arapça -Türkçe teşebbüs ve eserden bahsedebileceğiz.[683]

A. Hadis Terimleriyle İlgili Arapça Eserler

Yukarıda belirlediğimiz sınırlar içinde hadis terimlerini bulmaya yardımcı olacak Arapça eser olarak görüp inceleyebildiğimiz sadece bir çalışma bulunmaktadır. O da çok yenidir. [684]

Mu'cemu'l-Mustalahâtı'l-Hadisiyye

Şam Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Nureddin îtr tarafından kaleme alınmış olan bu eser, hadis metinlerinin, senedlerinin ve râvilerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak hadisçilerin kullandıkları terimlerin kısa tanıtımlarını ve bazan hükümlerini vermektedir. Terimlerin Fransızca tarifleri de eserde yer almaktadır. Ayrıca her terim için, İbnu's-Salah'ın Ulumu'l-hadis'i; Ne-vevî'nin Takrîb'i; Suyûtî'nin Tedrib'i ve kendisinin Menhecun-nakd'inden sayfa numaraları gösterilmiştir. Böylece bu terimler hakkında geniş bilgi almak istyenlere yardımcı olunmak istenmiştir.
Bir çeşit ıstılahlar sözlüğü olan bu küçük eser, Şam'da 1397/1977'de basılmıştır. [685]

B. Hadîs Terimleriyle İlgili Türkçe Eserler

İstenildiği zaman kolayca hadis terimleri hakkında bilgi alınabilecek alfabetik eserler Türkçe'de de iki yeni teşebbüsten ibaret bulunmaktadır. Bundan böyle terimler konusunda da değişik kapsam ve muhtevada eserlerin hadis edebiyatına katılacağını ümit etmekteyiz.
Biz şimdilik mevcut iki çalışmayı kısaca tanıtalım: [686]

1. Hadis Istılahları

Eserleriyle Türkçe hadis edebiyatında önemli bir hizmet payına sahip bulunan Prof.Dr.Talat Koçyiğit tarafından kaleme alınmış oîan Hadis Istılahları, müellifin belirttiği gibi, özellikle Türkçe'de- hadis terimlerini alfabetik olarak ihtiva eden ve yayınlanmış ilk eserdir. Bir çeşit alfabetik hadis usûlü kitabıdır. Üçyüz otuz kadar ıstılahı 480 sayfa içinde tanıtmaktadır. Terimler hakkında, hadis usulü edebiyatında yer alan bilgileri toplu halde vermekte, ayrıca dipnotlarda kaynaklara atıflarda bulunmaktadır.[687]

Ancak gerçekten geniş hacmına ve alfabetik sistemine rağmen, ilk planda söz konusu edilebilecek olan bir çok terime ya madde başı olarak ya da hiç bir şekilde yer verilmemiş olması, eserden beklenen istifadeyi büyük ölçüde kısıtlamaktadır. Eser, özel olarak böyle bir mahiyette olması baştan düşünülmemiş de sonradan elde mevcut değişik vesilelerle hazırlanmış- yazıların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş gibi bir görünüm arzetmektedir. "Hadis Istılahla-rı"mın, hacmından beklenen zenginliğe kavuşturulması, eserden istifade imkanlarını artıracaktır. [688]

2. Hadis Istılahları Sözlüğü

Dr.Abdullah Aydmlı'nın kaleme almış olduğu "Hadis Istılahları Sözlüğü ıstılahlar hakkında kısa yoldan bilgi edinme ihtiyacına büyük ölçüde imkan veren bir çalışmadır. Hadis Istılahlarından daha fazla terimi çok daha küçük bir hacimle ve her terimin geniş olarak tetkik edilebileceği kaynakları da gösterecek şekilde hazırlanmış bulunan bu değerli çalışma, hadis ilmi alanında öğrenim gören ve araştırma yapanlara büyük Ölçüde yardımcıdır.
Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanmaya başlayan İslam Ansiklopedisinde de Islâmî İlimlere ait bütün ıstılahların yer alacağını öğrenmiş bulunmaktayız.
Önümüzdeki yılların, hadis ilminin diğer branşlarında olduğu gibi terimler sahasında da yeni ürünleri istifâdeye arzedeceği muhakkak gözükmektedir. [689]

III. Hadis Edebiyatından Şahıs ("Ravi, Rical") Bulmakta Faydalanmak

Sünnete hizmeti ana gaye edinmiş olan hadisçîler, hadis ilimleriyle ilgili her konuda ciddi ve seviyeli çalışmalar yapmışlar, eserler kaleme almışlardır.
Bu cümleden olarak hadisle ilgili her kişiyi ("rical") tam anlamıyla tanıtıcı çeşitli edebî mahsûller de ortaya koymuşlardır.
Bu gayretler Rical Edebiyâtı'm meydana getirmiştir.
Şunu ifade edelim ki, rical edebiyatı, usûl edebiyatı ile birlikte Hadis ilminin Dirâyetu'l-hadis kısmını oluşturur. Biz bu çalışmada pratiği esas aldığımız için, ysûl Edebiyâtı'm üçüncü bölümde, Rical Edebiyatını da hadis râvilerini bulma ve değerlendirme kaynağı olması açısından burada ele almayı uygun bulduk. [690]

A. Rical Edebiyatı

Tabakât, Tarihu'r-ruvât, Esmâu'r-ricâl, Terâcümü ahvâl, Tezkire, Nak-du'r-rical ("Cerh ve ta'dil") ve el-Esmâ ve'1-künâ vs. isimleriyle anılan ve bilinen eserleri Rical Edebiyatı ismi altında ve belli alt başlıklarla tetkik edeceğiz. Hemen ifade edilmesi gerekir ki, Hadis İlmi ile meşgul olan zevatın isabetle belirttikleri gibi, Rical Edebiyatı, Hadis Edebiyatının en gelişmiş ve bir başka kültürde eşi bulunmayan bir bölümüdür. [691]
Değişik açılardan gruplandırması yapılabilecek olan bu zengin edebiyatı biz, tanıtım ve tenkid fonksiyonlarını nazar-ı dikkate alarak bu açıdan sınıflandırmaya tâbi tutacağız. Bilhassa tanıtımı e'sas alan eserleri de kapsam açısından genel veya özel nitelikle eserler olarak ele alacağız. [692]

1. Rical Tanımı İle İlgili Edebiyat

Bu edebiyatı önce genel sonra da özel nitelikli olanlarıyla ve en çok kulan-ma şansı bulunanlanyla tanıtmaya çalışacağız. [693]

a. Genel Nitelikli Tanıtım Edebiyatı

Burada tarihî sırayı da göz önüne alarak önce İbn Sa'd'ın el-Tabakâtu'l-kübra sim sonra da Buhârî'nin et-Târihu'1-kebîr'ini ve Zehebî'nin Siyeru a'lâmi'n'-nübelâ'si'm kısaca tanıtacağız. [694]

aa. İbn Sa'd ve et-Tabakâtu'1-kübrâ'sı

Ebû Abdillah, Muhammed b.Sa'd b.Meni' es-Zühri, h. 163'de Basra'da doğmuş, Küfe, Mekke, Medine ve Bağdat'a ilim yolculuklarında bulunmuştur. Bağdat'ta Meğazî sahibi tarihçi Vâkıdî (207/822) nin katibîiğini yapmış, Va-ki'dî'nin vefatına kadar ondan ayrılmamış, bu yüzden de "Kâtibu'l-Vâkıdî" diye meşhur olmuştur. (230/844) de vefat etmiştir.
İbn Sa'd'ın kâtibliğini yaptığı Vâkıdî, tarih, siyer, meğazî ve futûh ilimlerine vâkıf bir âlimdir. Hocası Ebû Ma'şer tenkid edilmiş ise de Vâkıdî'nin tabakât, tarih ve meğazî sahasındaki eserleri dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Bunun sebebini Hatib Bağdadî, "Vâkıdî bu mevzuları, sahabe ve şehid çocuklarından, âlimlerden ve ilk meğazî sahibi Ebu Ma'şer'den en ince teferruatına kadar öğrenmiştir. Sonra o, bildiği bütün gazvelerin cereyan ettiği yerleri bizzat ziyaret ve tetkik ederek gazvelere ait detayları tesbite önem vermiştir." diyerek açıklamaktadır.
Vâkıdî'nin Meğazî'si günümüze intikal etmiştir. Miftahu Kunuzi's-sün-ne'de muhtevası verilen 14 eserden biri de Vâkıdî'nin Meğazî'sidir.[695]
Vâkıdî, hadis münekkaleri tarafından gevşeklik ve hadis uydurmakla it-, ham edilmiştir. Ahmed b.Hanbel ve Yahya b.Main onu tenkid edenlerdendir. İmam Malik, Şafiî ve Ebû Ubeyd Kasım b.Sellâm ise Vâkıdî hakkında hüsn-i zanna sahiptirler. [696]
İbn Sa'd (230/844) hakkında "Hocası zayıf ama kendisi sikadır" denilmiş, [697]hocasından farklı olan dikkat ve titizliği gösterilmiştir. İbn Sa'd, hocası Vâkıdî'nin rivayetini, ensab, meğazi ve fetihnameler ile uğraşan bir başka âlimin rivayeti ile destekleme yolunu benimsemiş, hocasının değinmediği konuları o yeniden yazmıştır. [698]

et-Tabakâtul-kübrâ

İbn Sa'd'ın en meşhur eseri Tabakât'tır. Kendisine ait olduğu İbnu'n-Ne-dim tarafından belirtilen et-Tabakâtu's-suğra ve Ahbarû'n-Nebî, Tabakât'm birer bölümüdürler.
Tabakât, üçüncü asra ait bir telif olmasına rağmen, kendisinden önce yazılmış olduğu kaynaklarda belirtilen eserlerin günümüze intikal etmemiş olmaları[699] ve nevi içinde "en değerli kitab" olması[700] dolayısıyla ilk hatırlanan esei olma şansına sahip bulunmaktadır.
Tabakat kitablannın genel planları, muhtevaları ve bu mevzuda eser ya-zanlann metodîarı hakkında belli bir fikir sahibi olabilmek için tbn Sa'd'ın Ta-bakât'ını tanımak gerekmektedir.
Tabakât'ın kaynağı, öncelikle ağızdan toplanan şifahî bilgilerdir. Sonra sınırlı da olsa, yazılı vesikalardır.
Sahabe, tabiûn ve müellifin kendi devrinde yaşıyan muhaddis, tarihçi ve ensab âlimlerinden toplam olarak 4300 kadar şahsın biyografisini ihtiva eden Tabakât, ilk iki cildinde Hz.Peygamberin hayatını vermektedir.
Tabakât'ta ağırlıklı iki konu, ashâb ve tabiûn'un biyografileridir. Zaman ve mekan unsurları, özellikle tabakât kitablannda ayrı bir önemi hâizdirler. Tabakaları zaman ve mekan kriterlerine göre, birbirlerine karışmayacak şekilde sıralayabilmek, ya da en münasib olan yerde ricalin anlatıl abilm e si pek kolay olmayan bir başarıdır. Zira bir çok tabakaya ya da bir kaç yere mensup olanlar bulunmaktadır.
İbn Sa'd, zaman ve mekan kriterlerinin her ikisini birden hem sahabiler hem de tabiîler hakkında kullanmaya çalışmıştır. Meselâ o, sahabileri zaman bakımından 5 tabakaya ayırmış gözükmektedir:
a. Bedir Harbine katılan muhacirler
b. Bedir Harbine katılan ensâr
c. Bedir Harbine iştirak edemeyen ilk müslümanlar (Bunlar Habeşistana hicret edenler, ya da Uhud'a katıldıkları halde Bedir'e katılmamış olanlardır.)
d. Mekke fethinden önce müslüman olanlar
e. Mekke fethinden sonra müslüman olanlar.
Mekan bakımından da şahısları Medine, Mekke, Taif, Yemen, Yemâme, Küfe, Basra, Şam ve Mısır'da kalanlar buralara seyahat edenler ve neticede bu şehirlerde yerleşip kalanlar şeklinde sıralamaya çalışmıştır.

ibn Sa'd neredeyse Tabakât'mda hiç kendini göstermez. Tenkid etmekten özellikle kaçınmış gibidir. Ancak arada bir de olsa tenkid yaptığına da rastlanır. Meselâ, "Mekke Fethi günü Hz.Peygamber'in, annesinin mezarı başında ağladiğı"na dair rivayeti, "Böyle bir iddia yanlıştır. Zira Amine'nin kabri Mekke'de değil Ebvâ'dadır" diye tenkid etmiştir.
Tabakât'ta şiir malzemesi, tıpkı hutbeler gibi, çok değildir. Tabii bu'azlık, Vâkıdî'nin Meğâzî'si ve İbn Hişâm'ın Siyre'sindeki şiirlere nisbetledir.
Tabakât'ta ısrarla takib edilen ortak bir plandan söz etmek mümkün değildir. Sahabe biyografileri oldukça uzundur. Kitabın sonlarına doğru bir-iki satırlık açıklamaları geçmeyen biyografiler görülmektedir. Bunların bir çoğu, boş ve açıktır. Muhtemelen yazar onları daha sonra doldurmayı düşünmekteydi.
Tabakât, İbn Sa'd'm talebesi Haris b.Üsâme (282/896) tarafından rivayet edilmiştir. Yer yer görülen "Haddesenâ Muhammed b. Sa'd = Bize Muhammed b. Sa'd bildirdi" ifâdesini kullanan bu Haris b. Üsâme'dir.
Eserin bir kısmı yine îbn Sa'd'ın talebesi Hüseyin b.Fehm (289/902) tarafından rivayet edilmiştir. Sonra Ahmed b. Me'mul el-Haşşâb (322/933) bu iki ayrı rivayeti birleştirdi ve talebelerine okuttu. Onun talebesi İbn Hayyûye (382/992) eserin tamamını istinsaha hazır hâle getirdi. Bu nüshadan istinsah edilen bütün yazmalar, İbn Sa'd'ın esas tertibini korumuştur. İbn Hayyûye'nin bilinen bütün yazma nüshalarına dayanılarak Alman ilim adamlarından bir grup Tabakât'ı 1898-1918 yılları arasında, 20 yılda Prusya İlimler Akademisi adına yayınlamışlardır.
1, 2, 3,4, ve 7. cildler ikişer kısım'a ayrılarak 8 cild halinde gerçekleştirilen bu baskı, "Miftahu Kunuzi's-sünne'de kullanılmıştır.
Tabakât'ın, kısım aynını yapmaksızın 1957-1958 yıllarında Beyrut'ta gerçekleştirilen 9 cildlik baskısı fihrist cildi de olmasına rağmen maalesef tam anlamıyla kulanışlı bir durum arzetmemektedir. Aranılan biyografinin tam şeklinin, fihristte verilen cild ve sayfa numaralarının hangisinde olduğunu belirleyen bir işaret bulunmamaktadır. Ancak Muhammed Ali İdlibî ve Muhammed Avvâme tarafından Beyrut'ta 1986'da neşredilen Fehresu'l-a'lâmu'l-müterci-min fıt'Tabâkati'l-kübrâ11 Ibn-i Sa'd' bu ihtiyacı karşılayacak niteliktedir.
Ayrıca Tabakât, Zâhid Kevserî'nin takdimi ile 1358'de Mısır'da da basılmıştır.
Tabakât'ı neşreden müsteşriklerden Sachau, îbn Sa'd'ı, dürüst, kusursuz, dakîk, objektif ve orijinal bulmaktadır.[701]
Netice olarak Sıddikî'nin de dediği gibi, "Tabakât, hadis tarihinin en mühim devirlerinin en önemli ravilerine ait hal tercümelerini ihtiva eden bugün elde mevcut en eski Esmâu'r-ricâl kitaplarından biridir. O aynı zamanda ilk devir îslâm Tarihi için de çok kıymetli ve zengin bilgi kaynağıdır."
Tabakât, Hz.Peygamber'den h.238 yılına kadar geçen zaman kesimini kapsamaktadır. [702]

bb. el-Buharî ve et-Târihu'1-kebîr'i.

Birinci bölümde kısaca biyografisinden bahsettiğimiz Ebû Abdillah Mu-hammed b.îsmail el-Buhârî (256/870)'nin meşhur Sahîh'inden sonra hadis edebiyatı içinde önemli bir yeri bulunan ikinci eseri et-Tarihu'1-kebir'idir.
et-Tarihu'l-kebîr, "Sahabe tabiûn ve sonrakileri alfabetik olarak tanıtmak üzere [703] kaleme alınmıştır. Eser, Hz.Peygamber ile başlamaktadır.
Sonra ismi Muhammed olan 871 kişiyi baba adlarına göre alfabetik olarak sıralamaktadır. [704] Daha sonra İbrhahim'ler ile normal alfabetik sıralamaya geçilmektedir.
I, II ve IV. cildleri ikişer kısım olarak neşredilmiş olan[705]eserin III. cildine ait hiç bir yazma nüsha bulunamamıştır. [706] Abdullah b.Ebû Kuhâfe'den Abb-âs'a kadar olan biyografiler bu yüzden eksik kalmıştır.
et-Târîhû'1-kebîr, ait olduğu devrin telif geleneğine uygun olarak bilgileri senedli rivayetlerle sunmaktadır.
Matbu' nüshada toplam olarak 9522 biyografi yer almaktadır. II. cildin ikinci kısmı sonunda yine el-Buhârî'ye ait olan el-Küna isimli kitab bulunmakta ve 1000 künye sahibi kısaca tanıtılmaktadır. Böylece et-Târîhû'l-kebîr'de
10522 şahıs hakkında bilgi bulabilme imkanına sahibiz.[707]
Bu eksik haliyle bile et-Târîhû'1-kebîr, İbn Sa'd'ın et-Tabakât'ul-kübrâ'sı-nın bir misli fazlası şahıs hakkında -kısa da olsa- bilgi ihtiva etmektedir. Ayrıca tanıtılan kişilerin rivayetlerinden birer tane örnek verilmiş olduğuna da işaret etmek gerekir.
Ne var ki, biyografik bilgi açısından oldukça yetersiz bir muhtevanın mevcudiyeti de göze çarpmaktadır. Meselâ çoğu şahısların vefat tarihleri bile verilmemiştir. Daha çok râvî olarak güvenirlik derecesine işaret eden kısa ifâdelerle yetinilmiştir.[708]

cc. ez-Zehebî ve Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'sı

Ahmed Naîm merhumun güzel ifadesiyle, "nakd-i ricalde müteahhirînin kudvesi olan müverrih ve muhaddis-i şehîr ez-Zehebî (748/1347)'ye ait olan Siyeru a'lâm'in-nübeiâ; "Târihu'n-nübelâ" , "Târihu'î-ulemâi'n-nübelâ", "Kitâ-bu'n-nübeîa", "A'yânu'n-nübelâ", "Siyeru'n-nübelâ" isimleriyle kaynaklarda yer almaktadır. Müellif, bu eserini "Târihu'l-îslâm ve vefeyâti'l-meşâhîr ve'l-a'lâm" adlı büyük eserinden sonra telif etmiştir.
Zehebî'nin hayatında, müellif nüshasından istinsah edilmiş en eski tarihli (739/743) nüshası, Sultan II. Ahmed ktb. 2910/A'da bulunan Siyer'in, ilk iki cildi Hz.Peygamber ve Hulefa-i râşidîn'e tahsis edilmiştir. Ancak bu iki cild yukarıda sözü geçen "Târîhu'l-İslâm" kitabının baş kısmıdır. Siyer basılırken bu iki cîd aradan alınıp Siyer'e ilâve edilmemiş olduğu için kitab, aşere-i mübeşşe-re'den Ebû Ubeyde b.El-Cerrah (18/639) ile başlamaktadır. (I, (5-23). En son olarak da 657 senesinin sonlarında saltanattan azledilen el-Mansur Ali b. Ay-bek et-Türkî'nin biyografisi yer almaktadır. (XXIII, 381-382).
Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, yaklaşık yedi yüz yıllık bir zaman kesiminde, Endülüs'ten Uzak Doğuya kadar uzanan İslâm ülkelerinde yaşamış mesleklerinde pek meşhur toplam 6024 halîfe, melik, emir, sultan, vezir, nakîb, kadı, kâri', muhaddis, fakîh, edib, lügate. ı, nahivci, şâir, mütekeîlim ve felsefecinin tanıtım ve tenkidini ihtiva etmektedir. Ancak hemen belirtelim ki Siyer'de tanıtılan zevatın çok büyük bir kısmı hadîsçidir.
Tanıtılan her şahsın rivayetlerinin kütüb-i sitte musanniflerinden kimler tarafidan tahrîc edildiğini gösteren remizlere yer verilmiştir. Bu remizler ve anlamlarını şöyle sıralayabiliriz:
Bütün kütüb-i sitte sahipleri
Dört sünen (Tirmizî, Ebû Davud, Nesâî, îbn Mâce) sahipleri
Buhâri Sahîh'inde
Buhârî ta'likan
Buhârî, el-Edebu'I-müfred'de
Müslim
Ebû Dâvud
Tirmizî
Nesâî
îbn Mâce
iki büyük cild halindeki detaylı fihristi ile Siyeru a'Iâmi'n-nübelâ 25 cild olarak ilk kez Beyrut'ta 1981-1984 (fihrist cildleri 1988) yıllarında basılmıştır.
Eseri neşre hazırlayanlar her biyografi için Zehebî'den önce ve sonraki bilgi kaynaklarına dipnotta işaret etmişlerdir. Bu işlem rical araştırması yapanların işini oldukça kolaşlaştırmıştır. Bu sebeple aranan şahsın öncelikle Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'da bulunup bulunmadığına bakmak gerekir. Çünkü Siyer, bu haliyle en kısa yoldan bilgi kaynaklarına ulaşma imkânı vermektedir. [709] Daha doğrusu, Siyeru a'Iâmi'n-nübelâ görülmeden rical tanıtımı yapılmamalıdır.[710]

dd. Ebû Nuaym ve Hilyetü'l-evliyâ'sı

Ebû Nuaym (430/1038) tarafından kaleme alınmış bulunan Hılyetü'1-evli-ya ve tabakâtu'l-asfiya, 800 kadar zâhid, âbid ve sofiyi tanıtmaktadır.
Hilye, aşere-i mübeşşere'den başlamak üzere 46 sahâbiyi tanıttıktan sonra, ehlu's-suffa için özel bir bab açmakta 86 biyografi vermektedir. Daha sonra da Sâhâbî hanımlarından 29 tanesini tanıtmaktadır.
Tabiûn tabakâtına da Veysel Karânî ile başlamakta, toplam 130 tabiîyi anlattıktan sonra Etbâut-tabiîn'e geçmektedir, (bk. Hilye, V, 79). 396 biyografiyi de bu bölümde tanıtmaktadır. En sonda da Şamlı zahidlerden bazılarının sadece isimlerini vermekte ve eserini 422"de bitirdiğini

açıklamaktadır.[711]
Hilyetü'l-evliyâ, ilk kez Mısır'da (1351/1932)-(1357-1938) tarihleri arasında basılmıştır. Hilye'nin bu baskısında rakamlanmış biyografi sayısı 689'dur.
Zühd ve takva yönü ağır basan zevata ait olsa da Sahabe, Tabiûn ve sonrakilere ait bir tabakât kitabı olması dolayısıyla biz onu, genel tabakatlar içinde tanıtmayı uygun bulduk. Aslında Hilye'yi belli vasıflara sahip rical ile ilgili bö-lümdede tanıtabilirdik.
Hilye büyük bir itibar görmüştür. Onun üzerinde yapılmış en önemli çalışma Ebu'l-Ferec İbnu'î-Cevzî (597/1200)'nin Sıfatu's-safve adlı eseridir. îbnu'l-Cevzî, Hilye'yi 10 noktada tenkide tabi tutmaktadır. Ona göre Ebû Nuaym, sa-lihleri tanıtmak, nefis terbiyesi konusunda ilginç bilgiler sunmak üzere yazdığı Hilye'de;
1. Haberleri doğrudan alakalı olduğu şahısların ismi altında zikretme-•miş,
2. Tanıtmaya çalıştığı kişiden nakledilmiştir diye, Hilye'nin muhtevasına yakışmayan bilgiler vermiş.
3. Haberleri çok tekrar etmiş.
4. Uzun uzun hadis nakilleri yapmış, öylesine ki, nerede ise biyografi yazdığını sanki unutmuş.
5. Kişilerin hadis ve rivayetlerini çok göstermek için uydurma hadisler nakletmiş, bunların uydurma olduğu konusunda da hiç bir açıklamada bulunmamış.
6. Soğuk seci'lere yer vermiş.
7. Tasavvufu, sahabeden başkalarına nisbet etmiş.
8. Sözü, gereksiz yere uzatmış.
9. İşlenmesi caiz olmayan bir takım işleri sofilerden nakletmiş.
10. Biyografilerin tertibinde karışıklıktan kurtulamamış bulunmakta-
Îbnu'l-Cevzî, bu on konuyu tesbit ettikten sonra Hilye'de noksan kalmış ya da Ebû Nuaym'ın ihmal etmiş olduğu üç hususu da şöylece belirtmektedir:
1. Salih ve zâhidleri tanıtmak üzere telif edilmiş olan böyle bir eserde ümmetin imâmı Hz.Peygamber'e yer verilmemiş.
2. Meşhur birçok kişi alınmazken, kendisinden sadece bir-iki satırlık şiir kalmış olan kişilere yer verilmiştir,
3. Kadın velilere de çok az temas edilmiş.
Ibnu'l-Cevzî, aslında Hilye'yi hülasa etmiş fakat yaptığı ilâvelerle eserini 1031 biyografi ihtiva eden bir hacma sahip kılmıştır.[712]
Ayrıca Hilye'de bulunan 5000 hadis, Abdülaziz b.es-Seyyid Muhammed b.es-Seyyid Sıddîk el-Gımârî tarafindan el-Buğye fî tertibi ehâdisi'l-Hilye adıyla tahric edilmiştir. "Kavli" olanlar, alfabetik olarak, "fiilî" olanlar da sahâbî râvilerine göre tertib ve tanzim edilmişlerdir. Bu çalışma, bir fihrist hüviyetindedir. [713]

b. Özel Nitelikli Tanıtım Edebiyatı

Burada "özel nitelik"ten, "birinci derecede tanıtıcı bir unsura sahip" olan ricali kasdediyor ve böylesi şahıslarla ilgili eserleri bu kısımda ele almak istiyoruz.
Bu kısımda ince, râvî tabakalarından herhangi birine tahsis edilmiş eserleri, sonra "belli hadis kaynaklarındaki" ricali inceleme konusu yapan kitapları, sonra da ricali "râvî olarak sahip bulundukları vasıfları" açısından inceleyen eserleri, en sonda da ricali "yaşadıkları bölgelere" göre tetkik eden edebiyatı tanıtacağız. Hiç kuşkusuz, ricali daha dar çerçevede belli gruplara ayırmak ve öylece incelemek de mümkündür. Ancak biz mevcut edebiyatı, onlardan yararlanmak bakımından çok detaylı olmayan böyle bir tanıtıma tâbi tutmak istemekteyiz.[714]

aa. Belli Râvî Tabakalarına Ait Eserler

îbn Hacer'in isabetle tesbit ettiği gibi "Dinî ilimlerin en şereflilerinden biri Hadis İlmidir. Bu ilmin en değerli branşlarından biri de Sahabîlerin, kendilerinden sonrakilerden ayırd edilip tanınmasıdır.[715]
Gerçek şu ki, Sahâbiler, kendi zamanlarında tarh olarak zabt ve tesbit edilmemişlerdir. Eğer o günlerde zabt ve tesbit edilmiş olsalardı, hiç kuşkusuz, bugün sahabî biyografilerinde görülen rakamların bir kaç katı fazla oldukları ortaya çıkacaktı. [716] Çok çeşitli sebeplerle devirlerinde tesbit edilmemiş olmaları, sahâbiler hakında eser yazan müellifleri "sahabidir-değildir" şeklinde değişik tesbitlerde bulunmaya götürmüştür. Sahâbîlerle ilgili eserlere, yazılan zeyl ve tetimmeîer de hep bu noktadaki görüş ayrılıkları ve tesbit farklılıklarından kaynaklanmışlardır.
İkinci hicri asrın sonlarında görülen genel nitelikli tabakat kitablan içinde yer almalarına rağmen özel ve müstakil olarak sahabîlere ait biyografiler h.III. asırdan itibaren yazılmaya başlanmıştır. "Esmâu's-sahabe", "Tabakât's-sahâbe", "Kitâbu's-sahâbe", "Mu'cemu's-sâhabe", ve "Ma'rifetu's-sahabe[717]gibi isimlerle yazılan sahabî biyografilerinin ilki İmam Buhârî (256/870)'e aittir. [718]
Daha sonraki dönemlerde yazılmış sahabi biyografileri ve yazma nüshalarının İstanbul'un hangi kütüphanelerinde buunduğunu[719] bir tarafa bırakarak, şahıs bulmakta faydalanma imkanı vermeleri açısından matbu ve mütedâvil üç eseri tanıtacağız.[720]

1. İbn Abdilberr ve el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb'ı

"İbn Abdilberr" diye meşhur olan Ebû Ömer Yusuf b. Abdillah en-Nemerî el-Kurtubî (463/1071) tarafından, kendisinden önce sahâbîlerle ilgili olarak yazılmış eserlerin tamamındaki ashabı kapsamak üzere kaleme almış olan el-îstîâb, sahasında değeri tartışılmaz olmakla birlikte, çok sayıda sahâbî'yi onda bulmak mümkün değildir. [721] İbn Hacer'e göre, 3500 kadar isim ve künye'yi; îb-nu'1-Esîr el-Cezerî (630/1233)'ye göre ise, 4225 sahâbî'yi tanıtmaktadır. Biyografileri, ilk ismin ilk harfine göre, ("magrib ulemasının alfabetik sistemine uygun olarak[722] sıralamıştır. [723]
İbn Abdilberr, önce sahabîleri isimlerine göre sıraladıktan sonra, künyeleri ile bilinenleri tanıtmakta, daha sonra da kadınlar bölümünü de aynı sıralama ile vermektedir. Kitabın başında Hz.Peygamberin biyografisine Özel olarak yer vermiş bulunmaktadır. [724]
el-îsti'âb'ı hemen hemen iki misline çıkaran îbn Fethûn el-Mâlikî (520/1126)'nin Zeyl'inden[725] itibaren sonraki bir çok esere kaynaklık yapmış olan îbn Abdilberr'in bu eseri, bir çok kez basılmıştır. Îbn Hacer'in el-îsabe'si kenarında da matbu'dur. [726]
Türkçe'ye terceme teşebbüsünün bir türlü tamamlanamamış olması[727] bir şanssızlıktır.[728]

2. İbnu'1-Esîr ve Üsdul-ğâbe fî ma'rifeti's-Sahâbe'si

Îbnul-Esîr diye meşhur üç kardeş âlimin ortancası olan îzzuddin Ebul Ha-sen Ali b. Muhammed el-Cezerî (630/1233) tarafından kaleme alman Üsdu'l-ğâbe, el-îstâ'âb gibi, kendisinden önceki sahabî biyografilerine dayanmaktadır. Müellif, kendisinden önce yazılmış eserleri andıktan sonra bunlardan bilhassa dört tanesini esas kabul ettiğini bildirmektedir. Bunlardan Ebû Abdillah b.Mende (301/913) için Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-Isfehânî (430/1038) için Îbn Abdilber için ve Ebû Musa Muhammed b.Ömer el-Medînî (581/1185) için de)remizlerini kullanmıştır. Bir biyografi bu kaynaklardan hangisinde yer almışsa, o ismin başına bu kısaltmaları
koymuş, kısıltmalann düşme ihtimalim göz önüne alarak hal tercemesi saür-lannın sonuna aynca kimin o sahabîyi tanıttığını ismen de zikretmiş, böylece ilmi bir dikkat göstermiştir. Meselâ Câbir b.el-Ezrak isminin başında (f -s) remizleri, sonunda da Ahrecehu îbnu Mende ve Ebû Nuaym satırları yer almıştır.[729]
Müellif bazı biyografilerin sonunda ("Ahrecehu's-selâse" = Bunu üç müellif zikretmiştir) der. Bununla îbn Mende, Ebu Nuaym ve îbn Abdîîberr'i kasdeder. Aynca bu ifadesinden, verilen bilgilerin bu üç kaynakta da aynen bulunduğunu kasdetmediğini sadece sözkonusu sahâbî'nin bu eserlerde yer aldığını söylemek istediğini de belirtir. [730]
Bu kısaltmalardan hiç birinin görülmediği biyografiler, bu kaynaklann dışından alınmış olmaktadır.
Müellif, kendi kaynaklarını yine kendisi kritik etmekte; Îbn Mende ve Ebû Nuaym'ın, biyografi eserinde bulunması gerekli hal tercümesi ile ilgili bilgilerin dışına taşarak, sahâbîlerin rivayet ettikleri hadislerden bol bol örnekler verdiklerini, oysa bu işin daha çok hadis kitaplarına yakıştığını kaydetmektedir, îbn Abdilberr'in eserini ise, biyografi kitabı olarak beklenen bilgiler açısından daha doyurucu bulmaktadır. [731]
Buna rağmen kaynaklarından uygun bulduğu bilgileri aldığını, sadece birini takib etmek gibi bir yola gitmediğini de yine müellif bildirmektedir.

[732]
Üsdu'1-ğâbe, önceki eserlerden farklı olarak tam bir alfabetik sisteme sahiptir. Sahâbilerin isimleri, baba, dede ve kabile adlan birinci, ikinci, üçüncü harfler dikkate alınarak sıralanmıştır. Meselâ Ebân İbrahim
'den önce alınmıştır. Çünkü Ebân'daki üçüncü harf olan (elif), İbrahim'deki râ'dan öncedir. Yine İbrahim b.el-Haris İbrahim b. Hallâd'a takdim edilmiştir. Çünkü Hâris'in 'sı, Hallâd'm öncedir. Yîne Ebân el-Abdî Ebân el-Muhâriho ye takdim edilmiştir. Hra 'den öncedir. Aynı sistem künyelerde de, Ebû'dan sonraki kelimeler dikkate alınarak takib edilmiştir. Meselâ Ebû Davud Ebû Râfi' yden öne alınmıştır. Aynı sistem, velâ ve baba ismi yerinde kullanılan kabile adıyla yapılan n i seti erde de uygulanmıştır. Meselâ, Zeyd'in mevlâsı olan Esved ("Esved mevlâ Zeyd"), Amr'ın mevlâsı olan Zeyd'e (" Esved mevlâ Anar"); Zeyd el-Ensârî de Zeyd el-Kuraşî'ye takdîm edilmiştir.[733]
Sadece ismiyle önceki kaynaklarda yer almış şahısları da aynı isimden baba adı, kabilesi veya künyesi belli olanları verdikten sonra tanıtmaktadır. Meselâ, Temim isimli zevat bittikten sonra sadece Temim diye bilinen biyografiye yer vermektedir. [734]
Lahik ve Laşer gibi başında bulunan isimleri de lâm harfinde vermiş, müstakil bir harf olarak değerlendirmemiştir.
İsimlerde neseb'i künyeye takdim etmiştir. Meselâ Abdullah b.Rebi'a'yı Abdullah b.Ebî Rebi'a'dan önce getirmiştir. Ayrıca yazılış itibariyle benzerlik arzetmesine rağmen, okunuşu farklı olan isimlerin okunuşunu harekete ile değil anlatımla vermiş, karışıklığı önlemeye çalışmıştır.
Biyografisini anlattığı sahabilerin rivayet ettiği hadislerde geçen bazı ga-rib kelimeleri de açıklamıştır.
Ibn Abdilberr'in yaptığı gibi Îbnul'-Esîr' de baş kısımda Hz.Peygamber'in biyografisine ait özel bir bölüm ayırmıştır. [735]
Usdu 1-ğâbe 7 cildlik 1970 Da'rul Şa'b Kahire baskısına göre 7702 biyografi ihtiva etmektedir. Ibn Hacer ise, bu rakamı 7554 olarak vermektedir. [736]
Usdu 1-ğâbe'nin 6. cildi künyeleriyle ("el-künâ") meşhur ashaba, 7. cildi hanım sahabîlere tahsis edilmiştir.
Usdü'1-ğâbe üzerinde Tecrîdu esmâ'is-sâhâbe telhîsu Usdi'1-ğâbe adıyla yapılmış bir ihtisar çalışması iki cild halinde basılmıştır. [737]

bb. İbn Hacer ve el-İsâbe'si

"el-lsâbe fi temyîziVsahâbe", Ibn Hacer (852/1448) tarafindan, isminden de anlaşılacağı gibi, öncekilerin düştüğü hatalardan uzak, sağlam bir sahabe biyografisi kitabı olarak kaleme alınmıştır.
îbn Hacer, eserini4 bab üzerinde tasnif etmiştir. Aşağıda sayılacak olan bu dörtlü taksim her harf için aynen uygulanmıştır. Dört kısım şöyle sıralanır:
1. Sahâbiliği kendisinden veya bir başkasından gelen rivayetle sabit olanlar. Bu rivayetlerin sahih, hasen veya zayıf olması neticeye tesir etmemektedir. Sahâbî olduğuna delalet eden bir kayd, işaret ve imâ bulunanlar da bu birinci kısma dahildirler. Meselâ elif harfi için bu gruba giren biyografiler matbu nüshada I, 13-93 sayfalar arasında yer almaktadırlar.
2. Sahabe arasında zikredilen çocuklar. Bunlar, Hz.Peygamber zamanında doğmuş ve Hz.Peygamber vefat ettiğinde temyiz yaşının altında bulunmaktadırlar. Bunlara sahâbî denmesi, Hz.Peygamberin onları görmüş olma ihtimalinden ileri gelmektedir. Çünkü aileler, çocuklarını tahnik ve tesmiye (isim koyma) için Hz.Peygambere getirirlerdi.
Elif harfi için bu gruba giren biyografiler birinci cildin 93-99 sayfaları ara-sında"zikru men lehu ru'ye" başlığı altında yer almaktadır.
3. Câhiliye ve islâm devirlerini idrak ettikleri halde Hz.Peygamberle bir araya gelmemiş ve ister müslüman olmuş, ister olmamış olsunlar,. Hz.Peygamberi asla görmemiş olan ("muhadram")lar. Bunlar hadisçilerin ittifakı ile sahâbî sayılmazlar. Ne var ki bu kişilerin sahâbi biyografisine tahsis edilmiş yukarıda isimleri geçen eserlerde zikredilmiş olmaları, -sahâbî olduklarından değil- sahabîlere en yakın kişiler olduklarından ileri gelmiş olmalıdır. "Muhad-ram'lann Hz.Peygamber den yapacakları rivayetler, ittifakla, Mürseî adını alır. (Çünkü onlar sahâbî değildirler. Arada bir sahâbi râvînin bulunması gerekir...).
Elif harfi için bu gruba girenler de 1. cildin 99-117. sayfaları arasında yer almaktadır.
4. Kendisinden önceki biyografik eserlerde yanlışlıkla sahâbî olarak zikredilenler.
Ibn Hacer, bu dördüncü grubu tesbit işinde kendisinden önce kimsenin çalışma yapmamış olduğunu, böyle bir şeyi kimsenin düşünmediğini "Bu dördüncü kısma gelince, bu konuda benden Önce davranmış ve i'mâl-i fikretmiş herhangi bir müellif bilmiyorum" cümleleriyle açıkça dile getirmektedir.
Bu gruba giren biyografiler, Elif Harfi için birinci cildin 117-136. sayfalan arasında yer almaktadır.
Ibn Hacer, bu taksim içinde gerçekten kendisinden Önce kimsenin düşünmediği kıymetli bir sahabe biyografisi eseri yazmış olmaktadır. Kendisinden sonra da konu onu aşacak şekilde ele alınmış değildir.
İbn Hacer, el-îsâbe'ye, Sahabe'nin ta'rifî, bir kişinin sahâbî olduğunu bilme yollan ve sahâbîlerin âdil oluşlarıyla ilgili üç fasıldan oluşan bir de giriş yazmıştır. 4 cild halinde, el-îstî'âb da bulunmak üzere Mısır'da 1328'de ilk kez basılan el-Isâbe'nin sayfa başlarında hangi harfe ait kaçıncı kısmın o sayfada bulunduğu yazılmış, böylece eserden faydalanmak kolaylaştırılmıştır.
el-îsâbe'de, Usdu 1-ğâbe'de görüldüğü şekilde kadın sahabîleri bir yerde toplama gibi bir yola gidilmemiştir^
el-lsâbe'ye ait bu dörtlü taksim bilinmeden ondan istifâde imkanı bulunmamaktadır.
el-İsâbe'nin 4. cildi künyeîeriyle ("el-kunâ") meşhur sahâbîlerin yukarıdaki dörtlü taksim içinde tanıtımına ayrılmıştır. Bu cildde 1552 biyografi bulunmaktadır.
İlk üç cild isimleriyle bilinen 9475 kişinin biyografisini vermektedir. Böylece toplam olarak el-İsâbe'de 9475+1552=11027 isim ve künye sahibinin biyografisi yer almış olmaktadır.[738]

bb. Belli Kitablara Ait Ricali İle İlgili Edebiyat

İslâm bilginleri hadis ricalini çok değişik yönlerden inceledikleri gibi muhtelif eserlere mahsus râvîleri de müstakil eserlere mevzu etmekten geri durmamışlardır. Tasnif devri musannefatmdan herhangi biri veya bir kaçının râvîle-rini incelemek ve tanıtmak için müstakil eserler telif etmişlerdir. Böylece, herhangi bir kitabın râvîleri arasında olduğu bilinen bir şahsın, kısa yoldan bulunabilmesine imkan sağlamışlardır.
Bir çoğu hâlâ yazma olarak kütüphanelerde bekleyen bu kabil eserlerden basılma şansına kavuşmuş ve böylece de istifade imkânı artmış bulunanlarından bir-iki tanesini tanıtmaya çalışacağınız.[739]

el-Cem'u beyne ricâli's-Sahihayn

Ebu'1-Fadl Muhammed b.Tahir el-Makdisî (507/1113)ının, el-Kelâbâzî (398/1007)'nin Buhârî'nin ricaline ait "el-Hidâye ve'1-irşâd fi ma'rifeti ehli's-si-kati ve's-Sedâd'ı ile tbn Mencûye diye ma'ruf Ebu Bekr Ahmed b.Ali el-Isfehânî (428/1036)'nin "Ricâlu Sahihi Müslim'ini bir araya getirerek ve bu iki müellifin eksik bıraktıklarını tamamlayarak[740] meydana getirdiği el-Cem'u beyne ricali' s-Sahihayn'ı Hindistan'da 1323 yılında basılmış bulunmaktadır.
Eser alfabetiktir. Îbnu'l-Kayserânî diye bilinen müellif, Buhârî ya da Müslim'den sadece birine ait olan ricale de ayrıca işaret etmiş bulunmaktadır.[741]

İs'âful-mubatta1 bi ricâlil-Muvatta'

Celâleddin es-Suyûtî (911/1505) tarafından kaîeme alınan eser, aynı müellifin Muvatta şerhi Tenviru'l-havâlik'in sonundadır. [742] 36 sayfalık bir hacma sahip olan İs'af, alfabetik olarak Muvatta ricalini kısa kısa tanıtmaktadır. Erkek ve kadın râvileri ayrı ayrı bablarda, künyeîeriyle bilinenleri ve mübhem isimleri de yine alfabetik olarak her iki kısım için ayrı ayrı vermektedir.
Kütüb-i Sitte Ricali İle îlgili Eserler
Kütüb-i sitte ricali ile ilgili olarak kaîeme alınmış ilk eser Hafız Abdülgâni el-Makdisî (600/1203)'nin el-Kemâl fi esmâi'r-ricâl'idir.
Henüz basılmamış olan bu eser üzerinde Ebu'l-Haccâc Yusuf b. ez-Zeki el-Mizzî (742/1341), Tehzîbu'l-Kemâl adıyla çok değerli bir eser meydana getirmiştir.
el-Mizzî bu eserinde, kütüb-i sitte ricaline ilâveten, bu altı kitab müelliflerinin "tarih" dışında kalan eserlerinde geçen şahıslan da tanıtmış; her şahsın bu kitabların kaç tanesinde geçtiğini remizlerle göstermiş, toplam 27 değişik remz (kısaltma) kullanmıştır. Biyografileri albafetik olarak

vermiştir. Sahabîleri de genel sıralama içine almıştır. Râvîlerin cerh ve ta dili ile ilgili bilgilere, mübhem isimler ve künyelerle dikkat göstermiştir. İsim ve künyelerden hangisi daha kesinlik arzediyorsa, şahsı orada tanıtmış, öbürüne atıfla yetinmiştir.
Kütüb-i sittede rivayetleri bulunmadığı gerekçesiyle, el-Kemal'de yer alan bazı zevatı hazfetmiştir. Maalesef el-Mizzî'nin bu değerli çalışması da basılma-mıştır.
Basılmamış olmasına rağmen el-Kemâl ve basılmakta Tehzîbu'l-Kemâl kütüb-i sitte ricali konusunda yazılan müteâkıb devir eserlerine kaynaklık etmişlerdir. Ya da bir başka ifâde ile bu alanda, sonraki müellifler tarafından meydana getirilen eserler, tamamen bu iki çalışmaya dayanmaktadır.
Biz burada bu iki esere dayalı edebiyattan îbn Hacer el-Askalânî (852/1448)'ye ait olan Tehzîbu't-Tehzîb'i tanıtacağız.[743]

Tehzibu't-Tehzîb

Şerh Edebiyatını anlatırken kısaca biyografisini verdiğimiz îbn Hacer,[744] el-Mizzî'nin eserim ihtisar etmek suretiyle toplam olarak 12415[745] râvînin hal tercemesini ihtiva eden Tehzibu't-Tehzîb'ini yazmıştır.
îbn Hacer, ricalin cerh ve ta'dili, talebe ve hocalarıyla ilgili bilgileri kısaltmış, her şahsın rivayet ettiği hadislerden örnekleri ihtiva eden kısmı tamamen hazfetmiştir. Kısa hal tercemelerini aynen muhafaza etmiştir. Cerh ve ta'dil açısından önem taşımayan sözleri tamamen atmıştır. Bazı biyografilere de yeni ilâveler yapmıştır. Vefatlar konusundaki ihtilafları da mümkün mertebe hazfetmiş, maslahat gereği nadiren bu değişik görüşleri aynen korumuştur.
îbn Hacer, Tehzîbu'l-Kemâl'deki hiç bir şahsı çıkarmamış, aksine bazı şahısları ilâve etmiştir. Yine bazı biyoğrafilrede de "kültü" diyerek kendisi bilgi ilâvelerinde bulunmuştur.
Ayrıca, el-Mizzî'nin eserinde yer alan, Kütüb-i sitte İmamlarının şartlan sika râvilerden hadis rivayetinin teşviki ve Siyer-î Nebî ile ilgili bölümleri hazfetmiştir.
îbn Hacer bu çalışmasında, Tehzîbu'l-Kemal üzerinde kendisinden önce yapılmış Zehebî'nin Tezhîbu't-Tehzîb'inden ve Alaeddin Moğoltay'ın tkmalu Tehzîbi'l-Kemalınden de yararlanmıştır.
İbn Hacer yazdığı mukaddimede, el-Mizzî'nin eseri üzerinde ez-Zehebî tarafından yapılmış Tezhîbu't-Tehzîb ve el-Kâşif adlı iki çalışmayı kritik etmek-te birinciyi gereksiz yere uzatılmış, ikinciyi de istifade edilemeyecek ölçüde kısaltılmış bulmaktadır.
îbn Hacer, 12 cild halinde basılmış bulunan Tehzıbu't-Tehzîb'ini yine kendisi Takrîbut-Tehzîb adıyla kisaltmıştır. Bu ihtisar da basılmıştır.
Kütüb-i sitte ricali hakkında ibn Hacer'in bu iki kitabından rahatlıkla faydalanma imkânı bulunmaktadır.
Ayrıca ez-Zehebî'nin el-Kâşif i de matbu'dur.[746] Hafız Safıyyüddin Ahmed b.Abdillah el-Hazrecî tarafından ez-Zehebî'nin Tezhîbu't-Tehzîb'i üzerinde Hulâsatu Tezhibi Tehzîbi'l-Kemal adıyla yapılan bir özet büyük bir cild halinde Mısır'da 1301 tarihinde basılmıştır. [747]

cc. Belli Vasıflara Sahip Ricalle İlgili Edebiyat

Hadis İlminin sayısız branşlarından bir çoğu hadis ricalinin muhtelif açılardan incelenmesiyle meşguldür. Kişileri inceden inceye tetkik etmek, onların Hz.Peygamber adına verecekleri haberlerin sıhhati konusunda emin olmak, kimseye bu önemli konuda rastgele konuşma imkanı tanımamak maksadına matuftur.
Çok yönlü rical edebiyatı içinde ravîleri sahip oldukları vasıflara göre müstakil eserlerde değerlendiren eserlerden birkaç örnek vereceğiz. Böylece vasfi belli râvileri ait oldukları gruplar içinde tanıtan eserlere müracaatla bulabileceğimizi de vurgulamış olacağız.[748]

Tezkiretu'l-huffâz

Şemsüddin Ebû Abdillah Muhammed b.Ahmed b. Osman b.Kaymaz b. Ab-dillah et-Türkmânî ez-Zehebî (748/1347) tarafından kaleme alınmış olan Tezkiretu'l-huffâz, isminden de anlaşılacağı gibi, hadis hafızlarını tanıtmaktadır. Müellifin belirttiğine göre, hafızlan ye ravîleri güvenilirlik açısından değerlendirme konusunda, kendilerine müracaat edilen zevatı belli tabakalar halinde ihtiva etmektedir. Sahabeden başlayarak hocalarına gelinceye kadar 21 tabaka içinde toplam 1176 biyografi bulunmaktadır.
Eser alfabetik değildir. Faydalanmayı kolaylaştırmak için eserin üçüncü baskısında, sonuna alfabetik fihrist konulmuştur.
Eser basılırken her şahsın adının başına, o kişinin genel sıra içindeki numarasını, kaçıncı tabakanın hangi sırasında bulunduğunu ve kütüb-i sitte'den hangilerine ait ricalden olduğunu gösteren rakamlar konmuştur. Meselâ
satırı, Saîd b.Ebî Arube'nin Tezkiretu'l-huffazdaki 176. hafız, ve onun 5. tabakanın 23. şahsı olduğunu ve bu zâtın kütüb-i sittenin hepsinde rivayetinin bulunduğunu anlatmaktadır.[749]
Tezkiretu'I-hufFâz'a üç ayrı zeyl yazılmıştır. Bunların ilki müellifin talebesi el-Hüseynî (765/1363), ikincisi Fehd el-Mekkî (871/1466) ve üçüncüsü de Celâleddin es-Suyûti (911/15O5)'ye aittir. Bu üç Zeyl de basılmış bulunmaktadır. [750]
Netice itibariyle Tezkire tu'1-huffaz zeylleriyle birlikte H.I. asırdan X. asrın ilk yıllarına kadar uzanan zaman kesimi içindeki hadis hânzlanni bize tanıtmış olmaktadır.[751]

Kitâbu's-sikât

Adalet ve zabt yönünden kusursuz, güvenilir ("sika") râvilerle ilgili eserlerin bir çoğu[752] henüz basılmış değildir. Muhammed b.Ahmed b.Hibbân el-Bustî (354/965)'nin, Kitabu's-sikât'ı, birincisi Sahâbilere, ikincisi Tabiîlere, üçüncüsü de etbâu't-tâbiîne tahsis edilmiş üç cüzden oluşmaktadır. Her cüz kendi içinde alfabetiktir.
Son "Sahih" musannifi olan îbn Hıbbân'in ricali sika olarak vasıflandı-makta gevşek davranmış olduğu, bu kitaptan yararlanırken dikkatten uzak tutulmamalıdır. Ibn Hibbân'a göre, "Cerh edildiği belli olmayan kişi, -aksi ortaya çıkıncaya kadar- âdildir." Bu görüşünün netcesi olacaktır ki bu eserinde sika olarak zikrettiği bir çok kişiyi, daha sonra yazdığı Kitâbu'z-zuafâ ve'l-mecrûhîn'inde zayıf olarak nitelendirmiştir.[753]
Kitâbu's-sikât Haydarabâd'da basılmıştır.[754]

el-Muğni fi'z-zuafâ

Çeşitli yönlerden cerhedilmiş ve bu sebeple zayıf sayılmış râviler demek olan Zuafa ile ilgili olarak müstakillen kaleme alınmış eserler, sika râvilere ait eserlerden çok fazladır. [755] Konuya ait eserlerden de ez-Zehebî (748/1347)'nin el-Muğnî fi'z-zuafâ'sı, alfabetik bir sistem içinde toplam 7854 kişi hakkında bilgi ihtiva etmektedir. Zayıf olduğu bilinen bir râvîyi bu eserden aramak ilk planda yapılacak iştir.
el-Muğnî fi'z-zuafa, Nureddin ttr'in tahkik ve ta'liki ile iki cild halinde Şam'da 1969'da basılmıştır.[756]

Mizânul-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl

ez-Zehebî (748/1347) tarafından zayıf râvileri tanıtmak maksadıyla îbn Adiy'in el-KâimTinden istifâde ederek telif edilmiş bulunan Mizânu'l-i'tidal, toplam 11053 şahıs hakkında bilgi vermektedir.
Eser her ne kadar zayıf râvilere ("ed-Duafâ ve'1-mecrûhîn") tahsis edilmiş ise da aslında güvenilir râvilerden (sikât") bir çok kişi hakkında da bilgi ihtiva etmektedir. Bu yüzden "Mizân'da ismi var" diye şahsın zayıf olduğuna hükmetmek doğru olmaz.
Zehebî, bu tür karışık bir muhtevayı benimsemekte İbn Adiy'e uymuştur. İbn Adiy, hakkında zayıf olduğuna dair herhangi bir görüş bulunan herkesi eî-Kâmîî'e almıştır. Zehebî de sahabîler ve Ebu Hanîfe, eş-Şafîî ve el-Buhârî gibi muktedâ bih olan zevat dışında İbn Adiyy'i takib etmiştir. [757] Hatta yer yer Zehebî bu durumu açıkça belirtmektedir. Meselâ Sabit b.Eslem el-Bunânî'yi tanıtırken[758] "Sabit, ismi gibi sabittir. îbn Adiy zikretmemiş olsaydı, ben asla ondan burada söz etmezdim" demektedir. Aslında güvenilir kişilerden Mîzân'da söz etmesinin bir başka maksadı da onlar hakkındaki ithamları reddederek onların sağlamlığını göstermektir.[759]
Mizânu'l-i'tidâl, alfabetiktir, sekiz kısımdan oluşmaktadır:
1. Erkek-kadın isimleri (I-IV, 487 arası)

2. Erkeklere ait künyeler (IV, 487-589)
3. Baba adlarıyla tanınanlar (IV, 590-598)
4. Nisbeler (IV, 599-601)
5. îsmi meçhul olan erkekler (IV, 602-603)
6. Îsmi meçhul olan kadınlar (IV, 604-610)
7. Kadınlara ait künyeler (IV, 611-614)
8. İsimsizler "Vâlidetu fülân... gibi" (IV. cildin sonunda 130 sayfalık genel bir fihrist (IV, 620-749) bulunmaktadır.
Zehebî, tanıttığı şahısların kütübi sitte ricalinden olup olmadıklarını, bu altı kitabtan hangisinin ricalinden iseler onu birer kısaltma ile belirtmiştir.
Altı kitabın her biri için yaygın kısaltmaları kullanmış; altısının birden ittifak ettiğini belirtmek için (9) dört sünen için de (y) kısaltmasına yer vermiştir.
Mizân'm önsüzü, eserin muhtevası ve cerh-ta'dil ıstılahları hakkında yeterli bilgi vermektedir. [760]

dd. Belli Bölge Ricali İle İlgili Eserler

İslâm ülkesinin muhtelif yörelerine ait genel karakterli tarihler yazılagel-miştir. Sıddîkî'nin isabetle belirttiği gibi, bu tarihlerin çoğu, o yörelerin siyâsi tarihlerine ağırlık vermektedirler. Yine büyük bir çoğunluğu da genellikle ilim adamlarının özellikle, râvî ve hadisçilerin biyografilerine tahsis edilmişlerdir. [761]
Böyle özel ya da "mahallî" tarihlerin, Endülüs, Afrika, San'a, Mısır ve Horasan gibi daha geniş bir bölgeyi ihtiva edenleri de bulunmaktadır. Biz, burada sadece Bağdat, Şam ve İsfahan tarihlerini tanıtmakla konuya rical bulmak noktasından dikkat çekmek istemekteyiz.[762]

Târîhu Bağdad

Hadis İlminin çok çeşitli dallarında eserler vermiş olan el-Hatîb el-Bağdâdî (463/1071) tarafından, kuruluşundan Hatib'in vefat tarihine kadar geçen dönem içinde Bağdat'ta yaşamış, yetişmiş ve oraya yerleşmiş veya uğramış halifelerden muhtelif san'at erbabına kadar her alanda meşhur olan âlim ve san'atçıyı tanıtmak üzere kaleme alınan Tarihu Bağdad, 14 cild halinde basılmış bulunmaktadır.[763]
Eser, basılmış nüshadaki rakamlamaya göre toplam 7831 hal tercümesi ihtiva etmektedir.
Müellif, Bağdad'ın tarih, coğrafya, ahkâm yönünden durumuna, Medâin'in müsîümanlar tarafından fethedileceğine dair haberler ve Bağdad'a uğrayan sahâbiler'e ayırdığı 211 sayfalık bölümden sonra, adı Muhammed olanlardan başlamak üzere alfabetik sistem içinde şahısları tanıtmaktadır. Künyeler[764] alfabetik olmayan bir sıralama içinde ayrı bir bölümde tanıtılmaktadır. En sonunda da Bağdatlı kadınlara yer verilmiştir. Bu bölümde 33 kadın tanıtılmaktadır.
Bağdad Tarihi, daha sonraları es-Sem'ânî (562/1167), ed-Dübeysî (637/1239) ve İbnu'n-Neccâr (643/1245) tarafindan ikmal edilmiştir.
Ayrıca Tarihu Bağdad'ın ihtiva ettiği 4500 hadisten "kavli" olanlarının alfabetik, "fiilî" olanlarının ise, sahâbî râvîlerine göre, 90 sayfalık bir fihristinin yapılmış olduğuna da burada işaret etmek isteriz. [765]

Dimcşk (Şam) Tarihi

îbn Asâkir diye meşhur Ebul-Kasım Ali b.el-Hasen (571/1176) tarafından, Hâtîb'in Bağdad Tarihi örnek alınarak yazılmış olan Târihi Medineti Dimeşk, büyük bir biyografi eseridir.[766]
Türk hükümdarı Nureddin Mahmud ez-Zengî (569/1173/nin Nûriyye adıyla inşa ettirdiği ilk Dâru'l-hadis'te hocalık yapan îbn Asâkir, keskin zekası, geniş hadis bilgisi, zühd ve takvası ile tanınmaktadır.
Eserlerinin en büyüğü olan Dimeşk Tarihi'ne istek üzere başlayan İbn Asâkir, Nureddin ez-Zengî'nin ısrarları neticesinde kitabını tamamlamıştır.
Müellif, genelde Suriye, özelde Dimeşk'in kısa bir tarihi ve Şam'ın diğer yörelere üstünlüğüne dair hadisleri serdettikten sonra Şam'ın o günkü durumunu tanıtmakta daha sonra da Şam'da yaşamış veya orayı ziyaret etmiş olan ha-disçilerin ve öteki sahalarda meşhur olmuş erkek ve kadınların biyografilerini sıralamaktadır. Biyografiler, Hz.Peygamberin ismi olması dolayısıyla, Ahmed isimli kişileri tanıtmakla başlamıştır. Ötesi herhangi bir ayırıma tabi tutulmaksızın alfabetik sistem içinde tanıtılmıştır. [767]
Târîhu Dimeşk'in Topkapı Sarayı, Süleymaniye ve Atıf Efendi kütüphanelerinde yazma tam nüshaları bulunmaktadır.[768]

Tarihu Isfahan

Ebû Nuaym el-îsfehânî (430/1038) tarafından kaleme alınmış olan eser Zikru ahbârı Isbahân adıyla iki cild halinde basılmıştır. [769]
îstek üzerine Isfehanîi muhaddis ve râvilerin, onlardan rivayette bulunanların kadı ve fakihlerin hal tercümeleri ile Isfehan'ın kuruluşu, fethî ve özelliklerine ait bigileri kolaylık olsun diye alfabetik sistem içinde te'Iif ettiğini bildiren müellif, ilk konu olarak Fürsler, acem ve mevâlî'nin üstünlüğünü ele almıştır. Daha sonra Isfehan'ın kuruluşu, mevcut durumu ile ilgili bilgiler vermekte, Selmân~ı Fârisi'yi anlatmakta, müteakiben de ismi peygamber isimlerine uyan ve elif harfi ile başlayanlara yer vermektedir. Bu kısımda, Hz.Pey-gamberin ismine rnuvâfakatmdan dolayı ilk olarak Ahmed isimli şahıslan tanıtmaktadır. [770]
Isfahan tarihi ikibîne yakın biyografi ihtiva etmektedir.
Cildlerin sonuna konmuş fihristler tam alfabetiktir. Yani eserdeki sıralamayı değil, tam alfabetik olmayı esas almıştır.
Eseri neşre hazırlayan Dr.Sven Dedering, tanıtma yazısında Ebu Nu-aym'dan başka Isfahan hakkında eser yazmış olan diğer müelliflere de işarette bulunmaktadır.[771]

2.Rical Tenkidi Üe İlgili Edebiyat

Nakdu'r-ricâl veya cerh ve ta'dil de diyebileceğimiz rical tenkidini esas alan çalışmalarda olduğu gibi tanıtım edebiyatında da bu noktalara temas edilmiştir. Biz rical tanıtımı ile ilgili edebiyattan örnekler verdik. Şimdi özellikle ve ana amaç olarak rical tenkidi'ni benimsemiş edebiyattan bir iki örnek tanıtmak istiyoruz.
Rical tenkidi ya da terim olarak ifade edildiği gibi cerh ve ta'dil, belli pren-siblere bağlı bir işlemdir. Bu sebeple de rical tenkidine ayrılmış eserlerde cerh ve ta'dil ile ilgili prensiplere de şu ya da bu ölçüde yer verilmiştir. Hatta, hiç rical tenkidine girmeden sırf bu prensiplerin münâkaşasına tahsis edilmiş eserler de bulunmaktadır. Meselâ Abdulhayy el-Leknevî (1304/1886)'nin er-Ref u ve't-tekmîl fi'1-cerhî ve't-ta'dil'i bu tür değerli bir eserdir.
Biz ise, burada cerh ve ta'dil prensiplerine girmeden konuya ait edebiyatı, rical bulmakta müracaat kaynağı olması sebebiyle ele almaktayız.[772]

a. İbn Ebî Hatim ve Kitabul-cerh ve't-ta'dil

Abdurrahman b.Muhammed b.Ebî Hatim el-Hanzelî er-Râzî h. 240 yılında Rey'de doğmuş, önce Kur'an sonra da Hadis tahsil etmiştir. Babası ile birlikte veya yalnız olarak Mekke, Şam, Mısır, Isfehan ve Bağdad gibi yörelere ilim yolculukları yapmıştır. Kendi ifadesine göre, yedi ayda bir kez sıcak çorba içeme-miş, gündüzleri hocaları takible, gecelerini de istinsah ve mukabele ile geçirmiştir..Çok beğenip aldığı bir balığa, ilim tahsili ile meşguliyetinden dolayı üç gün el sürmemiş, neticede kızartmaya fırsat bulamayacağını anlayıp çiğ olarak yemiştir. O, "rahat olayım diyenin ilim yapamayacağı" görüşündedir. [773]
Bir çok kıymetli eserin[774] sahibi olan İbn Ebî Hatim 327/938 yılında vefat etmiştir.
İbn Ebî Hâtim'in en meşhur eserlerinden biri Kitabu'1-cerh ve't-ta'dil'idir. Eserde Buhârî'nin et-Tarihu'î-kebir'i örnek alınarak başarılı bir şekilde takib edilmiştir. [775] Genellikle kısa tutulmuş toplam 16040 biyografi yer almaktadır. Şahısların adı, baba adı, künyesi ve nisbesi verildikten

sonra, en meşhur hoca ve talebelerinin isimleri zikredilmiş, bazan da biyografisine yer verilen şahsın rivayetlerinden bir hadis örnek olarak kaydedilmiştir. Şahıs, ehl-i,sünnet dı-şmda bir akideye sahibse, bu durum belirtilmiş, -varsa-, eserlerinden bir-ikisi-nin de ismi zikredilmiştir.
Her şahıs hakkındaki cerh ve tadil ile ilgili değerlendirmelere mutlaka yer verilmiştir. [776]
Eserde şahıslar, isimlerinin ve baba adlarının ilk harflerine göre alfabetik olarak sıraya konulmuşlardır.
Ancak her harf değişiminde o harften bir sahâbi varsa, baba adı sıralamasına bakmadan Önce o sahabi verilmiştir. Meselâ Câbir isimli râviler babında ilk isim, Cabir b.Abdillah Cr.a.), ikinci isim Câbir b.Üsâme'dir. [777]Ayrıca cerh ve ta'dil esaslarını inceleyen ve cerh ve ta'dil otoritelerini tanıtan gerçekten pek değerli bir de mukaddime ("Takdimetü'l-ma'rifeti li Kitâbi'l-cerh ve't-ta'dîî") cildi de bulunan eser, 9 ciid halinde ilk kez Haydarabad'da 1371-1373-1952-1953 yıllarında basılmıştır.[778]

B. Bîr Hadîs Ravîsinî Bulmada İhtimaller Ve Faydalanılacak Eserler

Hadis sahasında araştırma yapacak kişilerin problemi sadece herhangi bir hadisin kaynaklardaki yerini tesbit edebilmek değildir. Hiç kuşkusuz, hadisin sened ve metin'den ibaret bir yapıya sahib olması dolayısıyla, senedde ismi veya künyesi ya da lakabı geçen râvîler hakkında da bilgi edinmek zarureti bulunmaktadır. Hatta bir hadisin sıhhat açısından değerlendirmesini yapabilmek için senedindeki şahısların ayrı ayrı tanınması ve cerh ve ta'dil yönünden durumlarının bilinmesi gerekmektedir. Bu yüzden hadis ilimleri alanında araştırma yapacakların, ciddî şeki|de şahısları tanıma ihtiyaçları da bulunmaktadır.
Biz burada, araştırılacak bir şahsın, ihtimallere göre, nasıl bulunabileceğine işaret etmek istiyoruz.[779]

İhtimaller

1. Araştırılacak râvînin ismi, baba adı ve künyesi tam olarak bilinir.
2. İsmi ve vefat tarihi bilinir.
3. Sadece künye veya lakabı bilinir.
4. Nisbesi, memleketi bilinir.
5. Hangi hadis kitabının râvîlerihden olduğu bilinir.
6. Râvî olarak güvenilirlik açısından durumu bilinir.
7. İsminden başka hiçbir şeyi bilinmez.
İhtimallere Göre Baş Vurulacak Eserler
1. Râvînin ismi, baba adı ve künyesi biliniyorsa, vefat tarihi ve biyografisini öğrenebilmek için, alfabetik sisteme sahip genel veya özel tabakât, biyografi ve tarih kitablanna bakmak gerekir. Meselâ, îbn Sad'ın et-Tabakâtü'l-kübrâsı'na, Buhârî'nin et-Tarîhu'1-kebîr'ine, sahâbî biyografilerine (el-İsâbe gibi), Tehzîbu't-Tehzîb gibi kütüb-i sitte râvîleriyle ilgili eserlere müracaat edilebilir.
2. Vefat tarihi biliniyorsa, bu o râvînin hangi râvî tabakasına mensup olduğu konusunda yeterli bilgi verecek demektir.
a. H.llO'dan önce vefat etmiş ise, büyük ihtimalle Sahâbîdir. Sahâbiler için Üsdü'1-ğabe ve el-İsâbe'ye müracaat edilir.
b. H.110-180 arasında ise, büyük ihtimalle Tâbiûn'dandır.
c. H. 180-220 arasında ise, büyük ihtimalle Etbau't-tabiîn1 dendir.
Bu takdirde H.238'e kadarki ricali içine aldığı için İbn Sa'd'm et-Tabakâtü'l-kübrâ'sma bakılır.
d. H.220'den sonra ise Etbâu Etbâi't-Tâbiîn veya daha sonraki nesillerdendir. Bu halde büyük ihtimalle kütüb-i sitte râvîleri arasında bulunabilir. Tehzîbu't-Tehzîb gibi bir eser bize yardımcı olabilir.
3. Sadece künye veya lakabı bilinmekte ise, bu takdirde el-Esmâ ve'l-künâ isimli edebiyata veya tabakât kitaplarının el-künâ ve'1-elkâb'a tahsis edilmiş bölümlerine bakılmalıdır. Meselâ Tehzîbu't-Tehzîb'in XII. cildi künyeleriyle bilinenlere tahsis edilmiştir.
4. Nisbesi biliniyorsa, memleketi biliniyor demektir. Bu takdirde, Bağdad, Dimeşk ve Isfehân tarihleri gibi özel yöre tarihlerine bakmak gerekir.
5. Hangi hadis kitabının râvisi olduğu biliniyorsa, o kitabın ricaline ait özel bir eser yazılmışsa, ona müracaat etmek en kısa yoldan maksada ulaşmayı sağlayacaktır. Meselâ Muvatta ricalinden ise, et-Tarif bi ricâli'l-Muvatta [780] adlı esere veya Suyûtî'nin "Is'âfu'l-mubâtta' bi ricâli'l-muvatta'ma müracaat edilmelidir.
Kütüb-i sitteye dâhil eserlerden birinin ricalinden ise, bu takdirde kütüb-i sitte ricali ile ilgili olarak kaleme alınmış eserlere bakmak gerekir.
Kütüb-i sitte ricali hakkında, el-Mizzî'nin Tehzîbu'l-Kemârini esas alan İbn Hacer'in Tehzîbu't-Tehzîb'i ile Takrîbu't-Tehzîb'ine ve ez-Zehebî'nin el-Kâşif ine ve nihayet el-Hâfiz Safîyyüddin Ahmed b. Abdillah el-Hazrecî'nin Hülâsatü Tehzib'ü-Kemâl'ine müracaat edilebilir. Bu dört eser de matbu'dur. [781]
Ayrıca aranılan râvî, Sahihayn râvîlerinden ise, Îbnu'l-Kayserânî diye meşhur olan Ebu'1-Fadl Muhammed b.Tâhir eî-Makdisî (507/1113)'nin el-Cem'u beyne ricâli's-Sahîhayn'ma bakmak gerekmektedir. [782]
6. râvî olarak güvenilirlik açısından durumu biliniyorsa
a.Eğer sikât'dan ise, bu halde Muhammed b.Ahmed b.Hıbbân el-Büstî (354/965)'nin Kitabu's-sıkât'ına bakmak gerekir. Bu kitab, Sahabe, Tâbiûn ve Etbâu't-Tâbiîn olmak üzere üç tabaka halinde ve her tabakayı kendi arasında alfabetik olarak birer cüzde anlatmıştır.
b.Eğer zayıf râvilerdedn ("Zuafâ") ise, bu takdirde de ez-Zehebî'nin Mizânu'l-i'tidâl'ine[783] ve İbn Hacer'in Lisânu'l-Mizân'ına bakılmalıdır." [784]
c. Eğer, hadis ilminde Hafız ünvânı almış kişilerden ise, Zehebî'nin Tezkiretu'l-huffâz'ma bakmak gerekecektir.
d.Eğer metruk ve mecruh râvîlerden ise, bu grub râvîlerle ilgili olarak yazılmış kitaplara bakmak lâzım gelecektir.
7. İsminden başka hiçbir şey bilinmiyorsa, belli bazı tahminler ile bilhassa alfabetik kitablardan o isimlerle ilgili bölümleri tarayarak, aranan şahısla ilgili bilgi bulunabilir. Yukarıdan beri sıraladığımız ihtimallerden en az bir veya birkaç tanesi hemen hemen her isim hakkında sözkonusu olabilir.
Bir Uygulama:
Biz burada, hadis metni araştırmasında olduğu gibi bir örnekle râvî araştırmasına da bir Örnek vermek istiyoruz. Meselâ elimizde şöyle bir hadis var:
Önce bu metni, Concordance'tan yararlanarak araştıralım. Bu hadis şu kaynaklarda yer almaktadır:
Buhârî, ilim 11, meğazi 60, edeb 80 Müslim, cihad 4; Ebû Davud, edeb 17; Ahmed b.Hanbelr I, 239,283, 365; III, 131,209; IV, 399,412, 417.
Bu hadisin senedinde 5 râvî görülmektedir:
Muhammed b.Beşşâr
Yahya
Şube
Ebu't-Teyyâh
Enes
Hadis, Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'da bulunduğuna göre, bu hadisin râvîleri kütüb-i sitte ricâlindendir. Dolayısıyla bu zevat hakkında bilgi edinebilmek için Kütüb-i sitte ricali ile ilgili rical edebiyatına müracaat etmek gerekir. Meselâ bu edebiyattan İbn Hacer'in Tehzibu't-Tehzîb'ine baş vuralım.
Ancak arayacağımız râvîlerden Yahya, Şu'be ve Enes sadece isimleriyle, Ebu't-Teyyâh da künyesiyîe bilinmektedir. Önce bunların tam isimlerini bulmak için rical edebiyatının "Kütıâ" ile ilgili bölümlerine veya Kastallânî'nin Buhârî şerhi îrşâdu's-sârî'sinden metnini verdiğimiz hadisin şerhine bakabiliriz. Çünkü bu şerh, râvîleri tam isimleriyle hemen tesbit açısından özellik arzetmektedir.
Hadisimiz, Kastallânî şerhinin I.cildinin 169. sayfa sın dadır. Buradan Yahya'nın, Yahya b. Said el-Ahvel el-Kattân; Şu'be'nin, Şu'be b.el-Haccâc; Ebu't-Tayyâh'ın, Yezid b.Humeyd; Enes'in de Enes b.Mâlik olduğunu tesbit ediyoruz.
Şimdi sırasıyla Tehzîbu't-Tehzîb'de bu zevatı arayalım:[785]

1. Muhammed b.Beşşâr

Muhammed isimli râvîler, Tehzibu't-Tehzîb'in IX cildinde başlamaktadır. Baba adı Beşşâr olanları buluncaya kadar sayfa çeviriyoruz. Nihayet 70. sayfada, kütüb-i sitte'nin hepsinin râvisi olduğunu gösteren ayn harfi ile gösterilen renizden sonra Muhammed b.Beşşâr b.Osman b.Davud b.Keysân el-Abdî, Ebu Bekir el-Hâfiz el-Basri el-Bundâr adını buluyoruz. 73. sayfada da bir başka Muhammed b.Beşşâr daha bulunmaktadır. Ancak onun bizim aradığımız râvî olmadığını, kütüb-i sitte ricalinden olduğuna dair herhangi bir remz konmamış olmasından ve İbn Hacer'in bu isimden sadece temyiz için bahsettiğini açıklamasından anlamaktayız.
Tehzîbut-Tehzîb, Muhammed b.Beşşâr hakkında tam 2,5 sayfa bilgi vermektedir. Bu bilgilerden bu zâtın h.252 yılında vefat etmiş olduğunu da öğreniyoruz.[786]

2. Yahya (b. Said el-Kattân el-Ahvel)

İsmi Yahya olan raviler Tehzîbu-Tehzîb'in XI. cildinin 174. sayfasında, baba adi Said olanlar ise 213. sayfasında başlamaktadır. Yahya b. Said el Ferrûh el-Kattân el-Ahvel ise, 216-220. sayfalar arasında anlatılmaktadır. Yahya da kütüb-î sitte ricâlindendir ve H.160'da vefat etmiştir. [787]

3. Şu'be (b.el-Haccac)

Adı Şu'be olanlar IV. cildin 338. sayfasında Şu'be b.eUHaccac ile başlamaktadır. Kütüb-i sitte ricalinden olan Sulbe hakkında tam 8 sayfa bilgi verilmektedir, (s. 338-346) H.160"da vefat etmiştir. [788]

4. Ebu't-Teyyâh (Yezid b. Humeyd)

Tehzibu't-Tehzîb'in XII. cildi künyeleriyle bilinen râvîlere tahsis edilmiştir. Alfabetik sıra içinde Ebu't-Teyyâh, bu cildin 49. sayfasında harfinden sonra "Ebu't-Teyyâh ed-Dabbî, Huve Yezid b.Humeyd el-Basri, Tekaddeme" şeklinde yer almaktadır.
Bu satırlardan, asıl bilgiyi Yezid b.Humeyd maddesinde bulabileceğimizi anlıyor ve ismi Yezid olanların bulunduğu XI. cildin 320. sayfasında Yezid b.Humeyd'i buluyoruz. Kendisi hakkında verilen bilgilerden onun h. 128 tarihinde vefat ettiğini de öğreniyoruz. [789]

5. Enes (b.Mâlik)

Enes ismindeki zevat I.rildin 374. sayfasında başlamakta, Enes b. Mâlik ise 376-378. sayfalarda anlatılmaktadır.
379. sayfada bir başka Enes b.Mâlik (eî-Ka'bî el-Kuşeyrî)'den de söz edilmektedir. Ancak bu zâtın Hz.Peygamberden sadece bir tek hadis rivayet ettiği de açıklanmaktadır. Böyle olunca, bizim hadisimizdeki Enes b. Mâlik bu ikinci kişinin olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Zira yukarıdaki Enes b. Mâlik, kütüb-i sitte ricâlindendir. H. 93/712 yılında vefat etmiştir.
Burada şuna işaret edelim ki, biz sayfaları kabartmamak için bu râviler hakkında Tehzîbu't-Tehzîb'de verilen bilgileri tercüme etmedik. Aslında her râvinin biyografisi yanında onun güvenilirliği konusunda söylenmiş sözleri de bulmak mümkündür. Sadece bir isim tesbiti değil, râvî olarak değer tesbiti de yapmak mümkündür.
Diğer ihtimallerdede o ihtimallere göre yukarıda isimlerini verdiğimiz eserlere müracaat edilerek râviler hakkında az veya çok bilgi bulunabilir. Nadiren de olsa, bazı zevat hakkında elde mevcut kitaplarda bilgi bulunamadığı olur. [790] Ancak böyle bir durumda yılmadan küçük-büyük her ihtimali değerlendirmek gerekir. Zira îslam bilginlerinin rical konusundaki gayretleri gerçekten oldukça kapsamlı ve dikkatlidir. Hadis senedinde yer almış olan bir kişinin mutlaka bir tarafta tanıtılmış olması, atlanmış olması ihtimalinden çok daha güçlüdür. Gerisi, eldeki kitab ve araştırmacının azmine ve dikkatine kalmaktadır.
Buraya kadar rical edebiyatı ile ilgili olarak verdiğimiz bilgileri şöyle şekillendirmemiz de mümkündür: [791]

IV. Hadîs Edebiyatından Faydalanmakta Yeni İmkanlar

Her ne kadar, "Hadis Edebiyatından Faydalanmakta Yeni İmkanlar" diyorsak da aslında, burada "Hadis timi Açısından Değerlendirilmesi Gerekli Yeni İmkanlar"ı sözkonusu etmek istiyoruz.
İlimler, gelişen teknolojiden yararlanmak suretiyle sosyal ihtiyaçlara cevap verme imkânlarını arar ve kullanırlarsa, hem hayatiyetlerini sürdürürler hem de kendilerinden bekleneni vermiş olurlar. Çünkü ilimde tek ürün ve tek usûl olmaz. Ürün ve usûllerin değeri, kendi şartlarında geçerlilikleri oranıyla ölçülür. Tarihin belli bir kesiminde ortaya konmuş eserleri, önce o devrin şart ve ihtiyaçları açısından değerlendirmek gerekir. Günümüzün şartları ve anlayışı ile kritik etmeye kalkmak, gerçekçilik bakımından isabetli olmaz.
Bu sebeple, yukarıdan beri devre devre, değişik tertib ve muhtevada ortaya konmuş Hadis Edebiyatı çeşitlerini incelemeye çalıştık. Şu ya da bu ölçüde her devir ilim adamlarının hadis ve sünnet'e hizmette daima yeni imkân ve teşebbüsler içinde olagelmiş olduklarını yine kendi eserleriyle tesbit etmiş olduk. Gördük ki onlar, sünnet'e ait bilgi ve belgeleri değişik şekil ve boyutlarda daima istifadeye hazır tutmuşlardır.
Günümüzde de gelişen teknoloi, bilhassa şahıs, terim, metin ve edebiyat açısından fevkalâde derinliğe ve yoğunluğa sahib olan Hadis İlmi alanında büyük hizmetler vadetmektedir. Bilhassa çağımıza adım veren, bilgisayar Hadis ilmi sahasında çok kısa zamanda ve kapsamlı bir şekilde kullanılabilecek niteliktedir. Bilgisayarlardan yararlanarak mevcut hadis külliyâtını, özellik, kaynak, şahıs, nitelik, lügat ve konu itibariyle ilmi araştırmaların emrine vermek mümkündür.
Bu konudaki en geniş tasavvuru, Doha'da yapılan III. Siret Konferansı'na Dr.Abdülazîm ed-Deyb tarafından sunulan tebliğ ile dile getirmektedir. Bu tebliğ Dr.Abduîlah Aydınlı tarafından "Bilgisayar Vasıtasıyla Sünnet'i Şerifeyi Toplama ve Tasnif İçin Bir Tasan" adıyla Türkçeye çevrilmiştir.[792]
Bu arada, devam ettiğini bildiğimiz Prof.Dr.M.Mustafa el-A'zamî'nin kompüter çalışmasının da kısa zamanda neticelenmesini dilemekteyiz. [793]

SONUÇ

Hadis edebiyatını, çeşitli, özellikleri ve faydalanma usulleri ile tanıtmaya çalıştığımız bu kitab, hiç kuşkusuz hadis edebiyatının tümünü kapsamamaktadır. Hatta böyîe bir çalışmada, ilk elde tanıtılması gerekenler de bu kitabta görülenlerden ibaret değildir. Ne var ki biz, kendi imkanlarımız içinde, bu kadarını "önbilgi" vermek bakımından yeter bulduk.
Bu çalışma dolayısıyla bir kere daha gördük ki, İslâm bilginleri, sünnet'e ve tabiî, Hadis îlmi'ne hizmet konusunda, yaşadıkları devir şartlarında üzerlerine düşeni büyük bir fedakârlık ve adetâ birbirleriyle yarışırcasına yerine getirmişler, çok değişik şekil, usûl ve muhtevada eserler telif ve tasnif etmişlerdir.
Bunca eserin ve ilmi gayretin temelinde, ilim için ilim amacı değil, toplum için ilim, amel için ilim anlayışının yattığı bir gerçektir. Mukaddimelerde yer verilen telif sebepleri bu hususu dile getirmektedir. Öte yandan bugünün ilmi anlayışından daha ileri noktalara varan ilmi bir titizliğin gösterilmiş olması, onların sahip oldukları sünnete sahip çıkma duygularının göstergesi olarak değerlendirilmelidir. "Amellerin değer ölçüsü niyetlerdir" hadisi, hadis edebiyatı bakımından, "Kitabı, yazarının niyet ve maksadı şekillendirir." anlamında uygulanmıştır. Bu uygulamanın boyutlarını görebilmek için, bilhassa hadis edebiyatı mahsulleriyle yakından tanışmak gerekmektedir.
Netice itibariyle, kültür tarihimizde böylesine hasbî ve ilmî mesâilerin mevcudiyeti, yeni çalışmaların en güçlü teşvikçisi olarak değerlendirilebilecek bir olgudur.
Matbaa imkanlarının sözkonusu olmadığı devirlerde elle yazmak suretiyle meydana getirilmiş kitabîarın, günümüzün modern imkânlarına rağmen, büyük bir bölümüyle henüz neşredilememiş olmakla birlikte düşünülecek olursa, geçmiş âlimlerin gayretlerini takdir etmemek mümkün değildir.
Hadis edebiyatında başlangıçta, kitablarının muhtevalarına göre, musannef, câmî', ve sünen gibi genel isimlerin kullanıldığını giderek her kitabın kendisine ait özel, bir isimle kaleme alındığını görmekteyiz.

Hadis edebiyatının temelinde, hadisleri sağlam bir şekilde tesbit gayreti bulunurken, daha sonraki edebiyatta hadislerin tüm yönleriyle anlaşılması ve değerlendirilmesi esas alınmıştır.
Hocadan bizzat okumak, duymak ve başkalarına okutmak için yetki almak ("rivayet yetkisi, icazet") gibi dinamik bir eğitim öğretimin benimsenmiş olması, dikkate değer olan en küçük noktanın bile ihmal edilmeyip gösterilmesi, kaynaksız bilgiye itibar edilmemesi islam bilginlerinin, Özellikle hadisçilerin ısrarla geliştirdikleri ilmî usûller ve meziyetlerdir.
Çoğu alanda hiyerarşiye pek riâyet etmeyen îslâm bilginleri eğitim-öğretim sahasında katı denebilecek Ölçüde hiyerarşiye sahip çıkmışlardır.
Hocadan bizzat duymak suretiyle ("sema") alınmış bilgi ya da nüsha varken -bir bölümünde de olsa- bu özelliği taşımayan nüshalara itibar etmemişlerdir. Aynı şekilde müellifin el yazısını taşımayı ya da asıl nüsha ile mukabele edilmiş olmayı birinci dereceden kriter olarak kabul etmişler, bu ölçülere sahip nüshalar varsa, başkalarına asla değer vermemişlerdir. Yetişmişliğin Ölçüsü olarak da "hocanın kanaatı"m esas almışlardır.
Râvîleri, sadece ilmî mesâileri çerçevesinde değil, günlük hayatları noktasında da tetkike tabi tutmuşlar, insan davranışlarında bütünlük bulunacağını, günlük hayatta görülen aksaklıkların ilmî çalışmalara da yansıyacağını düşünmüş ve hadîs râvîlerini öylece değerlendirmişlerdir.
Hadis literatürünü tanımak onları kullanmakla mümkündür. Ancak herbirinin özellikleri hakkında önceden belli bazı bilgilere sahip olmak, daha kolay yoldan onlardan yararlanmaya imkan verecektir. Bizim bu kitapta yapmaya çalıştığımız işte bu "kolay ve süratli yararlanma"yı gerçekleştirici bir hazırlık sunmaktan ibarettir. Yoksa hadis edebiyatını tüm çeşit ve özellikleriyle tesbit ve tanıtmak değildir.
Bundan böyle yapılacak ilmi araştırmalar açısından önemli bir başka çalışma da mukayeseli tetkikier'dir. Aynı tür eserleri topluca ele alıp onları objektif değerlendirmelere tabi tutmak, o türde şimdiye dek yapılanları tanıtmakla kalmayacak, bundan sonra yapılacak araştırmalara da yön verecek, yol gösterecektir. Meselâ "Hadis Edebiyatında Müsnedler", "Hadis Edebiyatında Câmi'ler", "Hadis Edebiyatında Sünenler", "Hadis Edebiyatında Cerh ve Ta'dil, "Şerh Edebiyatı" gibi araştırmalar bundan böyle görmeyi, arzuve ümid ettiğimiz eserlerdir.
"Ayet ve hadîs ile düşünmek" ve yaşamak, Kur'an ve Hadis ilimlerine dair eserlerin yeniden, değişik açılardan ve samimî olarak ortaya konulmasıyla yakından irtibatlıdır. Bu mutlu neticeye de bu aziz millet lâyıktır. Böyle bir mutlu sona vasıta olmak ise, ilmî ve akademik muhitlerin görevidir.
Böyle bir sonuca ulaşmak amacıyla yola çıktığını kabul ettiğimiz hadis alanında çalışmayı seçmiş kişilerin, her şeyden önce, Muhammedi müsamaha sahibi, mezheb taassubu dahil, her türlü taassubtan uzak ve sokaktaki adamın kanaatini esas alıcı tavırdan kesinlikle arınmış, tam anlamıyla "gerçek araştırıcısı" olmak gibi temel zorunlulukları bulunmaktadır.
Böyle bir fikri ve amelî zemin, Hadis Edebiyâtı'mn kalite açısından en büyük şansı olacaktır.[794]

EKLER

Şii Hadis Edebiyatı Türkiye'de Hadis Çalışmaları

Şîi Hadis Edebiyatı

"Hz.Peygamberin sözlerinden ziyâde" masum olduklarına inandıkları imamların sözerinden oluşan şiî hadis edebiyatını[795] burada özetle de olsa söz konusu etmek, çalışmamızın bütünlüğü açısından uygun olacaktır. Ancak biz bu edebiyatı en meşhur ve muteber örnekleriyle asgarî ölçüde ele alacağız.
Şiî anlayışa göre Kur'an'dan sonra en güvenilir hadis edebiyatı, üç müellife ait dört kitab ("Kütüb-i erbaa") dan teşekkül eder. Bunları şöylece Özetlemek mümkündür: [796]

1. el-Küleynî ve el-Kâfî fi Usûli'd-din

Doğduğu köye nisbetle Küleynî diye bilinen Ebû Ca'fer Muhammed b.Ya-kub, Bağdat'da devrin şiî ulemâsından hadis, tefsir ve diğer Islâmî ilimleri tahsil etmiştir. Şiîlere göre gelmiş-geçmiş muhaddislerin en büyüğüdür. 329/941 yılında vefat etmiştir.
iman ve inanca ait hadisler ("usûl") ile amel ve ahkâma dair hadisleri ("fü-ru"), 34 kitab ve 326 bab içinde ihtiva eden el-Kâfî'de toplam olarak 16199 hadis bulunmaktadır. Bu sayı oldukça yüksektir. Nerede ise, kütüb-i sitte'nin toplam hadis sayısına yaklaşmaktadır.
Kuleynî'nin, eserini 20 yılda meydana getirdiği bildirilmektedir.
el-Kâfi, yalnız Hz.Peygamber'in değil, Hz.Ali, Muhammed Bakır ve Cafer-i Sâdık'in bile söylemesi mümkün olmayan tarafgirâne beyanlar da ihtiva eder. Bir örnek bu tür eğilimi göstermeye yeterlidir:
"İmam Ca'fer Sâdık şöyle demiştir: İnsanlar üç gruptur; âlimler, öğrenenler ve döküntüler. Biz âlimleriz, taraftarlarımız (şîa) öğrenenlerdir, diğer insanlar döküntülerdir.[797]
el-Kâfi ile Buhârî arasında mukayeseli bir çalışma şiî müellif Haşim, Ma'ruf eî-Hüseynî tarafından "Dirâsât fi'1-Kâfî H'I-Küleynî ve's-Sahîh Ii'l-Buhârî[798] adıyla gerçekleştirilmiştir.
el-Kâfi'deki rivayetler içinde, kendi kriterlerine göre, sahih olmayanların bulunduğunu itiraf eden şiî âlimlere de rastlanmaktadır. [799]

2.El-Kummî Ve "Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih"

"Şeyh Saduk" diye bilinen Ebu Ca'fer Muhammed b.Ali b.Babaveyh el-Kummî, Kum'un fakîhi olan babasından hadis ve öteki ilimleri öğrendikten sonra hadis öğrenmek için seyahatlere çıkmıştır. Horasan, Merv, Nişapur, Serahs, Semerkand, Belh, Ferğana, Bağdat, Küfe, Mekke ve Medine gibi merkezlerde bulunmuştur.
"Şiilerce "reisu'l-muhaddisin" olarak görülmesine; ilk şiî bilginler arasındaki büyük şöhretine; kendinden sonraki şiî muhaddis ve kel amaların a kuvvetle tesir etmesine ve bir çok eserinin bulunmasına rağmen[800] hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Saduk 381/991'de Rey'de vefat etmiştir.
300'e yakın eseri olduğu ileri sürülen Şeyh Sadûk'un Men lâ yahzuruhu'l-fakih adlı kitabı, ahkâm hadislerini klasik fıkhî tertib içinde, ekseriyetle sened-leri hazfedilmiş halde ihtiva etmektedir. Müellif fıkhî tertib içinde şiîliği de işlemeye gayret göstermiştir. Şöyle ki, Hz.Peygamberin abdest alışı ile ilgili bab-tan hemen sonra Hz.AH'nin abdest alışı ile ilgili rivayetlerin yer aldığı bir bab açılmıştır. Bu tür sıralamaya daha başka konularda da tesadüf olunmaktadır.
Eserdeki hadis sayısı 5963 ve 9044 olarak değişik rakamlarla verilmektedir. Müellif tüm hadislerin "sahih" olduğu görüşündedir.[801]

3. et-Tûsî, Tehzibul-ahkâm ve el-İstibsâr

Şeyh Tûsî diye meşhur "olan Ebu Ca'fer Muhammed b. Hasen et-Tûsî (460/1067)'ye ait olan Tehzîbu'î-ahkâm ve el-îstabsâr fî-ma'htülife mine'l-ahbâr adlı iki eser, kütüb-i erbaa'nın 3 ve 4. ki tablan dır.
Tehzîb'de 13059; el-Istibsâr'da ise 5.551 hadis bulunmaktadır.
Her iki eserde de ahkâm hadislerine ve bilhassa hadisler arasındaki ihtilafların giderilmesine ağırlık verilmiştir. Bu yönüyle de kütüb-i erbaa arasında özel bir nitelik arzetmektedirler. Ancak bu iki eserin telifinden sonra şifler arasında münakaşa ve ihtilafların arttığı da belirtilmektedir.
Bir konuda zıt manâlı iki ayrı hadisin varlığı konusundaki şiî inancını Şeyh Saduk ayrı bir bab olarak özetlemiştir.[802]

Türkiye'de Hadîs Çalışmaları

1978 yılında gerçekleştirdiğim "1876-1976 Arası Türkiye'de Hadis Çalışmaları Bibloyografyası (Kitaplar)" adlı seminer çalışmasında, bu bir asırlık dönemde yapılmış telif-tercüme-araştırma eserleri hiç bir ayırıma tabi tutmadan belli dönemlere ayırarak üstelemiştim.[803]
Biyografi tesbit çalışmasının güçlüklerini de dile getiren şu takdim yazısıyla bahis konusu listeyi sunmuştum:
"Hz.Peygamber devrinden günümüze kadar İslâm bilginlerinin süregelen Hadise dâir ihlâslı ve yılmaz çalışmalarının son bir asırlık (1876-1976) zaman dilimine rastlayanlarını -Türkiye sınırları içinde- tesbit etmek; bize en yakın bu son asrın Hadis İlmi açısından arzettiği manzarayı

kitablarla listelemek; bundan böyle ülkemizde yapılması matlub ve zarurî hadis çalışmalarına yardım va'deden bir mesâidir. Biz, böylesi bir mesâiye küçük bir örnek vermek istedik.
"Hadis Çalışmaları" içinde tabiî olarak makaleler de söz konusu ise de, makalenin tasbiti çok daha uzun bir zamanı gerektirdiğinden çalışmamızda risâle-kitab seviyesindeki yayınlanmış veya yazma eserlerle, doktora tez metinlerine yer verdik.
Çalışmamız, saltanat, meşrûtiyet ve cumhuriyet gibi üç ayrı yönetim biçimi ile tanışmış bir zaman kesimini kapsamakta ve dolayısıyla, bu farklı yönetim dönemlerinin konumuza bakışlarının ve verdikleri önemin -bir ölçüde de olsa- mukayesesi imkânlarını hazırlamaktadır. Değerlendirmede ve mukayesede kolaylık olsun diye, çalışmamızı dört ayrı bölüm içinde ve her bölüm için l'den başlayan yeni sıra numarası vererek hazırladık.
Cumhuriyet dönemi neşriyatı için -Öteki kaynakların yanında- asıl mehaz, Türkiye Bibliyografyası olmuştur. Cumhuriyet öncesi için ise; İstanbul kütüphanelerinin hemen tamamının Hadisle ilgili fişleri ve katalog bölümleri taranmıştır.
Üzerine ek bir çalışma yapılmadan basımı yenilenmiş kitablan çalışmamızın kapsadığı zamana ait bir çalışma saymadığımızdan listelemedik. Ancak (yazma aslı eski tarihli de olsa) ilk kez basılan eserleri aldık.
Bize en yakın 100 yılın hadis neşriyatı açısından durumunu tesbit için başlangıçta tahmin sınırlarımızın dışında kalmış güçlükler ve boşluklarla karşılaştık. İlim dallarının tarihî seyrine ışık tutacak sağlıklı bibliyografyaların zaruretini en katı bir şekilde müşahede ettik. Kanunî mecburiyete rağmen, matbaaların bastıkları kitabîarı sorumlu mercilere ulaştırmadıklarından olacak ki, son yıllara ait dinî neşriyat Türkiye Bibliyografyası'nda, gerçekte olduğu miktarda bulunamamaktadır.
İşaret ettiğimiz boşluklar nedeniyle bu son bir asırda Türkiye'deki hadis çalışmalarının, tesbit ettiklerimizden ibaret olduğunu söyliyem em ekteyiz. Sorumlu, ilmî gaye ve usûllerle çalışan, ciddî ve tarihî bir müessesenin tesbitle-rinden mahrum olarak yapılacak bir araştırma elbette noksan kalacaktır. Gelecekteki ilmî çalışmaların verimi vesıhhati için, geçmişe ait doğru tesbitler yapacak bir ilmî müessesenin zaruretini vurgulamak isteriz.
Çalışmamız; belki ortaya koyduğu listeden çok; anılan boşluğu tesbit ve teşhir noktasından önem taşımaktadır."
Bu takdimden sonra 4 döneme ayırdığım liste hakkında "sonuç" olarak şu değerlendirmeye yer verdim:
Bibliyografyamızda yer alan eser sayısının artabileceğini kabul etmekle birlikte, mevcutları bazı açılardan değerlendirmek, bazı sonuçlara dikkat çekmek faydadan hâli değildir. Önce, yılda yaklaşık iki eserlik bir oranla 191 adet Hadis Çalışması'nın 100 yıllık bir zaman kesimini doldurduğunu, bunun -miktar olarak- çok küşük bir düzeyi gösterdiğini belirtmekteyiz. Sonra, biraz daha detaya inerek, eserleri; çalışmamızdaki devrelere oranlandıracak olursak, şöyle bir tablo ile karşılaşırız:
31 yıllık birinci dönemde
21 yıllık ikinci dönemde
22 yıllık üçüncü dönemde 26 yıllık dördüncü dönemde
35 eser (yılda yaklaşık 1 kitab) 16 eser (1,5 yılda yaklaşık 1 kitab) 13 eser (2 yılda yaklaşık 1 kitab) 127 eser (1 yılda yaklaşık 5 kitab)
Bu tablo göstermektedir ki ilim, güvenli zamanlarda daha çok meyve vermekte, sosyal çalkantı ve harb dönemlerinde zarar görmektedir.
1. Dönemdeki Tasavvufun ağırlık kazandığı eserlerin yanında 2. dönemde kaleme alınmış olan "Kırk Hadis yahud İlm-i hal-i siyasî ve içtimaî" ve "Hadis-i erbain fî hukukı's-selâtîn" gibi eserler; günün problemlerinin ilme yön vermedeki etkinlğini göstermektedir. Eserlerin mahiyetleri incelendiğinde hadislerin hemen her devirde, aksıyan yönü tedavi; yanlış tutumlan tenkit ve düzeltmek için birinci derecede dayanak ve sermaye olduğu neticesine vanlacaktır. Meselâ 3. dönem, Diyanet İşleri Başkanlığının neşrettiği Tecrîd-i Sarih ve Ri-yazu's-salihin tercümeleri bir yana bırakılırsa, hemen bütünüyle ahlâkî Öğütleri ihtiva eden hadislerin tercümelerine ağırlık vermiş bir dönem olarak gözükmektedir.
İlmî niteliğe sahip eserler ise daha çok son 20 yılda (1956-1976) sığınmış bulunmaktadır.
Çalışmamızın sının dışında kalan 1976 sonrası, ilmî nitelikli Hadîs Çalışın al an açısından daha zengin bir görünüm içindedir. Önümüzdeki yıllan, bu çahşmalann mutlu meyvelerini derleme zamanı olarak görmekteyiz."
Şimdi, o çalışmadaki dönem ayınmlan içinde ve fakat onlan belli bir seçime tâbi tutarak ve 1976'dan günümüze kadar yazılmış ilmî nitelikle hadîs eserlerini de bunlara eklemek suretiyle oluşturduğumuz yeni listeyi sunuyoruz:[804]

1876-1908 DÖNEMİ

1. Abdu'n-nafî', el-Eseru'I-mu'teber fî tercemeti Nuhbeti'l-fîker, Elaziz, 1301(1883).
2. Ankaravî, Muhammed Şükrî, Miftâhu'l-Buhârî, İstanbul, 1311 (1893).
3. Ankaravî, Muhammed Şükrî, Usûl'l-Hadîs, İstanbul, 1326 (1908).
4. Dağıştânî, Ömer Ziyauddin, Sünenu'l-akvâli'n-nebeviyye mine'l-ehâdîsi'l-
Buhâriyye, İstanbul, 1308 (1890).
5. Erbilî, Mehmed Es1 ad, Kenzu'l-irfan fî ehâdîsî nebiyyi'r-rahman, İstanbul,1317 (1899).
6. Gümüşhanevî, Ahmed Ziyâeddin b.Mustafa, Şerhu râmûzi'l-ehâdîs (Levâmiu'1-ukûl), İstanbul, 1292-1294(1875-1877).
7. Harpûtî, Yusuf Şükri, Haşiye aîâ Şerh-i usûli'l-hadîs li Davud Karsî, İstanbul, 1293 (1876).
8. Hersekli Mehmed Kâmil, Metaliu'n-nücûm, MI, İstanbul, 1307-1309 .
9. Hilmizâde, İbrahim Rif at, Meşâhiri ashâb-ı güzîn ve terâcüm-i ahvâl-i fukahâ, İstanbul, 1319 (1901).
10. İsmail Hakkı Bursevî, Hadîs-i erbâîn tercemesi, İstanbul 1317 (1899).
11. İsmail Hakkı Celvetî, Şerhu şuabi'î-îman, İstanbul, 1304 (1886).
12. Mahmud Es'ad b.Emin Seydişehrî, Usûl-i hadîs, İzmir, 1889.
13. Mehmed Arif, Binbir Hadîs-i şerif Şerhi, Kahire, 1319 (1901) (Eser Binbir
Hadis adıyla daha sonra mükerreren basılmıştır).
14. Mehmed Zihni, el-Hakâık mimmâ fî Câmi'i's-sağîr ve'1-Meşânk min hadîs-i Hayri'l-Hakâik, İstanbul, 1310 (1893).
15. Muhammed b.Ali b. Muhammed Rehâvî, Risaletu'1-hadîsî'l-kudsî, İstanbul, 1303 (1885).
16. Okçuzâde, Mehmed Şâhî, Ahsenu'l-Hadîs, İstanbul, 1313.
17. Ramazanzâde, İffet Efendi, Tercüme-i Nuhbeti'l-fîker, Elaziz, 1301(1883).
18. Şerâfeddin (Yaltkaya), îbni Esir'ler ve Meşâhir-i ulema, İstanbul, 1322(1904).
19. Tokâdî, Mehmed Şerif b.Mustafa, Miftâhu's-Sahîhayn, İstanbul, 1313.
20. Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. Sevre, Şemâil-i Şerif, Mtrc. Muhmed Rauf Eyyûbî, İstanbul, 1304 (1886). [805]

1909-1928 DÖNEMİ

1. Cebbarzâde, Mehmed Arif b.Şakir, Hadîs-i erbain Şerhi (Terâcümü ahvâli's-sahâbe), I-IV-V-VI. C, 1335 h.
I. C, 200x102, 155x50 mm., 76 v., 22 st. rik'a.
IV. Ç., 204x95, 160x45 mm., 62 v., 19 st. rik'a.
V. C., 198x128, 155x70 mm., 20 v., 19 st. rik'a.
VI. C, 200x197,145x45 mm., 60 v., 22 st. rik'a.
2. İzmirli İsmail Hakkı, Hadîs Tarihî, İstanbul, 1340 (1921).
3. Muhammed el-Mekkî b.Azuz, Usûlu'l-hadîs, İstanbul 1332 (1913).
4. en-Nevevî, Kırk Hadîs, trc. Ahmed Naim, İstanbul 1341 (1922).
5. Ömer Ziyâeddin Dağıştânî, Zubdetu'l-Buhâri Tercemesi, I-III, Trabzon 1341 (1922).
6. Ömer Ziyâeddin Dağıştânî, Hadîs-i erbaîn fî hukukı's-seîâtîn, İstanbul, 1326(1909).
7. Rızaeddin b.Fahreddin, îlm-î hadîsten Kütüb-ü sitte ve Müellifleri, Orenburg, 1910.
8. ez-Zebîdî, Zeynuddin Ahmed, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Ter-cemesi, MI, Mtrc. Ahmed Naim, İstanbul, 1346 (1928). [806]

1929-1950 DÖNEMİ

1. Akseki, Ahmed Hamdi, Peygamberimizin Vecizeleri, I, İstanbul, 1945.
2. Kurtulmuş, Numan, Binbir Hadis Tercümesi, İstanbul, 1948.
3. Muhyiddin Nevevî, Riyâzu's-sâlihîn ve Tercemesi, I, Mtrc. H.Hüsnü Erdem, Ankara, 1949.
4. ez-Zebîdî, Zeynuddin Ahmed, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Ter-
cümesi, III, Mtrc. Ahmed Naim, İstanbul, 1936. (Eserin Kâmil Miras tarafından tercüme edilen öteki cildîeri 1948'e kadar basılarak yayımı tamamlanmıştır.). [807]

1951-1976 DÖNEMİ

1. el-Albânî Nasıruddin, Hadîs-i şeriflere Göre Evlenme Adabı, Mtrc. Ali Arslan, İstanbul 1968.
2. Aîiyyu'I-karî, Kırk Kudsî Hadis, Çvr. Hasan Hüsnü Erdem, Ankara, 1952.
3. Berkî Ali Himmet, Ahlâka Ait 239 Hadîs, Ankara, 1968.
4. Bilmen Ömer Nasuhi, Hikmet Gonceleri, 500 Hadîs-i şerîf tercümesi ve izahı, İstanbul, 1961.
5. Bilmen Ömer Nasuhi, Ashâb-ı kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları, Hz.Muâviye hakkındaki suallere cevaplar, İstanbul 1967.
6. Muhammed b.İsmail el-Buhârî, İmam Buhârî'nin Derlediği Ahlâk Hadisleri (el-Edebu'1-müfred), MI, trc. vs. şerh: AFikri Yavuz, İstanbul, 1974-1975.
7. Çantay Hasan Basri, Hadisler, On Kere Kırk Hadis, metni, meali, izahı, I-III,İstanbul 1962 (Önce kırk hadisler halinde neşredilmiş sonra birleştirilmiştir).
8.Cihan Sadık, Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Siyâsî ve Sosyo-politik Olanlarının Olaylarla îlgisi (Hz.Peygamber devrinden Abbasî Halifesi Mu'tasım devrine kadar), Erzurum, 1976 (Basılmamış doçentlik tezi).
9. Davudoğlu Ahmed, Bülûğu'l-meram Tercümesi ve Şerhi, Selâmet Yolları, I-IV, İstanbul, 1966-1967.
10. Davudoğlu Ahmed, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I-XI, İstanbul, 1973-
11. Duran Abdülhalık, eî-Ezkâr Tercümesi (Peygamber Efendimizin mübarek sözlerinden seçilmiş zikirler). İstanbul, 1973.
12. Erdem Hasan Hüsnü; İlâhî Hadîsler, Ankara 1952.
13. Erdem Hasan Hüsnü; Oruç ve Ramazan İbâdetlerine Dair Yüzbir Hadîs, Ankara, 1953.
14. Erdem, Hasan Hüsnü; Riyazu's-Sâlihîn Hadislerinin ravileri olan Ashab-ı
Kirâm'ın ve Hadis İmamlarının Hal Tercümeleri, Ankara 1964.
15. Hamidullah Muhammed; Hemmam b.Münebbihin Sahifesi, çvr. Talat Koçyiğit, Ankara, 1967.
16. Hamidullah Muhammed; Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Heramâm b.Münebbih, çvr. Kemal Kuşçu, İstanbul, 1967.
17. Hamidullah Muhammed; İlk Hadîs Mecmualarından Hemraâm b.Münebbih'in Hadis Mecmuası, çvr. M.Ragıb İmamoğlu, Ankara, 1966.
18. el-Hatîb el-Bağdâdî; Şerefu âshabı'l-hadîs, nşr. M. Hatiboğlu, Ankara, 1971(Tenkitli basım).
19. Hatiboğlu M.Said; İslâmî Tenkit Zihniyetinin Doğuşu ve Hadis Tenkidçiliği, Ankara, 1963 (Basılmamış doktora tezi).
20. Hatiboğlu M.Said; Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî-İçtimâî Hadiselerle Hadis Münâsebeti, Ankara 1967 (Basılmamış Doçentlik Tezi).
21. İbn Hacer; Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetü'l-fîker Şerhi, trc. Talat Koçyiğit, Ankara, 1971.
22. İbn Hanbel; Kitâbu'1-ilel ve Ma'rifeti'r-ricâl, nşr. T.Koçyiğit-İ.Cerrahoğlu,Ankara, 1963.
23. Kandehlevî M.Yusuf; Hadislerle Hz.Peygamber ve Ashabının Yaşadığı
Müslümanlık, I-IV, trc. A-M.Büyükçınarj Ahmet Tekin, Ö.F. Harman, İstanbul 1973-1976.
24. Kandemir M.Yaşar; Mevzu Hadisler, Ankara, 1975.
25. Karahan Abdülkâdir; Îslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, terceme ve Şerhleri, İstanbul, 1954.
26. Karaman Hayreddin; Hadis Usûlü, İstanbul, 1965.
27. Karaman H.-Kandemir M.Y.; Hadis Metinleri (Beş Demet Kırk Hadis) İstanbul, 1976.
28. Koçyiğit Talat; Hadislerin Toplanması ve Yazı İle Tesbiti, Ankara, 1957.
29. Koçyiğit Talat; Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münâkaşalar, Ankara,1969.
30. Koçyiğit Talat; Kur'an ve Hadiste Ru'yet Meselesi, Ankara, 1974.
31. Koçyiğit Talat; Hadis Usûlü, Ankara, 1967.
32. Merttürkmen Hilmi; Buhârî'nin Ebû Hanife'ye İtirazları ve Aralarındaki İhtilaflar, Erzurum, 1976, (Basılmamış doktora tezi).
33. Mollamehmedoğlu O.Zeki; Sünen-i Tirmizî Tercemesi, I-VI, İstanbul,1972.
34. Okiç M.Tayyib; Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, İstanbul,1959.
35. Okiç M.Tayyib; Hadis Dersi Notları, Ankara, 1965.
36. Okiç M. Tayyib; Hadiste Tercüman, Ankara, 1966.
37. Öğüt Cemal; Bekeret ve Rahmet-i tlâhiyye Burhanlarına Dâir Kırk Hadîs-iŞerîf, İstanbul, 1951.
38. Özek Ali; Hadis Ricali, İstanbul, 1967.
39. Sadak Bekir; Tac Tercemesi, IV, (Büyük Hadis Kitabı), İstanbul 1966.
40. es-Sağânî; Meşâriku'l-envâr ve Tercemesi, trc. E.Baytan, I-II, İstanbul,1971.
41. es-Salih Suphi; Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, trc. M.Y.Kandemir, An-kara, 1971.
42. Seçme Hadisler, I-IV, Ankara, 1963-1966 (Diy. îşî.Başkanhğı).
43. Sezgin Fuad; Buhârînin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İstanbul,1956.
44. Sıddîkî M.Zübeyr; Hadis Edebiyatı Tarihi, trc. Y.Z.Kavakçı, İstanbul,966.
45. Sofuoğlu Mehmed; Sahih-i Müslim Tercemesi, I-VIII, İstanbul, 1967-1970.
46. Uğur M.-Sofuoğlu C; Buhârî Klavuzu, Ankara, 1975.
47. Üryânî Aîi Vâhid; Câmiu'l-künûz, çvr. Y.Z.Ersal, Ankara, 1960.
49. Yardım Aîi; Mesnevî Hadisleri, Kayseri, 1970 (Basılmamış öğretim üyeliği-doktora tezi).
50. Yıldırım Celal; Hadis-i Şeriflere Göre Amellerin Faziletleri, İstanbul,1967. [808]

1976-1989 DÖNEMİ

1. Abbâs Abdulhalîm, Altın Nesil Ashâb-ı kiram, tr. Hayreddin Karaman, İs-tanbul, 1982.
2. Avvâme Muhammed, İmamların Fıkhı İhtilâflarında Hadislerin Rolü, trc.Mehmet Hayrı Rırbaşoğlu, İstanbul, 1980.
3. Aydınlı Abdullah, Doğuş devrinde Tasavvuf ve Hadis, İstanbul, 1986.
4. Ayvalıh Ramazan, Esbâbu Vurûdi'l-hadîs ve Onun îslâm Teşrîindeki Yeri ve
Önemi, Erzurum, 1979, (Basılmamış doktora tezi).
5. Başaran Selman, İbn Hazm ve Hadisteki Metodu, Ankara, 1977 (Basılmamışdoktora tezi).
6. Boyacılar Nureddin, İbnu'l-Cevzî ve Hadisteki Yeri ve Metodu, Ankara,1978, (Basılmamış doktora tezi).
7. Canan İbrahim, Hz.Peygamberin Sünnetinde Terbiye, Ankara, 1980.
8. Canan İbrahim, Kur'an ve Hadis'e Göre Ahir Zaman Fitnesi ve Anarşi, İstan-bul, 1982.
9. Cücü Taner, Hanefî Mezhebinde Hadîsin Yeri ve Önemi, İstanbul, 1979.
10. Çakan İsmail L.; Anahatlarıyla Hadîs, İstanbul, 1983.
11. Çakan İsmail L.; Ashabının Dilinden Peygamberimiz (s.a.v.), İstanbul,1981.
12. Çakan İsmail L.; Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, İstanbul,1982.
13. Çakan İsmail L.; Hadîslerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yollan (Muhteli-fu'1-hadîs İlmi), İstanbul, 1982.
14. Çakan İsmail L.; Hadis Edebiyatı, İstanbul, 1985.
15. Demircan Ali Rıza, Allah'ın Rasûlünden Hayat Düstûrları, İstanbul,1981.
16. Denizkuşları Mahmud, Peygamberimiz ve Tıb (Tıbb-ı nebevî), İstanbul,1981.

17. Denizkuşları Mahmud, Hadislerin Işığında Günlük Hayatımız, İstanbul,1983.
18. Ebû Gudde Abdulfettah, Sabrın Sonu, trc. Faruk Beşer, İstanbul, 1981.
19. Firuzâbâdî (Ebû Tahir) Muhammed b. Yakub, İbadetleriyle Peygamberi-miz (Sifrussâde), trc. Rıfkı Durgun, İstanbul, 1979.
20. îbn Hacer el-Askalânî, Terğîb ve Terhib, trc. Abdulvehhab Öztürk, İstanbul, 1982.
21. el-Hûlî Muhammed b. Abdulaziz b.Ali eş-Şâzelî, Edebü'n-Nebevî (Hadislerle Peygamber Ahlâkı) trc. Sezai Özdemir, İstanbul, 1982.
22. îbn Kuteybe, Hadis Müdafaası (Te'vilu Muhtelifı'l-hadis), trc. Mehmed Hayrı Kirbaşoğlu, İstanbul, 1979.
23. îbn Mâce Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi, I-X, trc. ve şerh: Haydar Hatipoğlu, İstanbul, 1982-1984.
24.Karahan Abdülkadir, îman, İbadet, Ahlâk ve Fazilet Konularında Kırk armağan, (Metin tercüme ve Yorumlarıyla Birlikte Kırk Hadis), İstanbul, 1981.
25. Kazancı Ahmed Lütfî, Peygamberimizin Öğrettiği Dualar ve Zikirler, İstanbul, 1982.
26. Kırbaşoğlu Mehmet Hayri, Abhâbu'l-hadîse Göre Allah'ın Sıfatları Problemi, Ankara, 1983, (Basılmamış doktora tezi).
27. Koçkuzu A.Osman, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, İstanbul, 1983.
28. Koçkuzu A.Osman; Hadiste Nâsih-Mensûh Meselesi, İstanbul, 1985.M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No: 12.
29. Koçkuzu A.Osman; Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve TeşriYönlerinden Değeri, Ankara, 1988.
30. Koçyiğit Talat, Hadis Istılahları, Ankara, 1980.
31. Koçyiğit Talat, Hadis Tarihi, Ankara, 1977.
32. Kotku Mehmed Zahid, Hadislerle Mu mirilerin Vasıfları, İstanbul, 1982.
33. Köten Akif, Kadı Iyâd, Hayatı, Eserleri ve Şerh Metodu, Bursa, (Basılmamış doktora tezi).
34. Küçük Râşid, Kur'an ve Sünnette Sevgi, Özellikle Allah Sevgisi, İstanbul,1984, (Basılmamış doktora tezi).
35. Muhammed Muhsin Khan, Sahih al-Bukhari, Arabic-English, 9 vol. (2. reved), The translation of the meeanings, İstanbul, 1976-1977.
36. Nar Ali, Kırk Hadiste Müslümanın Hüviyeti, İstanbul, 1981.
37. en-Nedvî, Sîret-i Hâtemi'n-nebiyyîn, trc. İsmet Ersöz, Konya,1981.
38. Nevevî İmam Muhiddin Ebû Zekeriya, Nübüvet Pınarından Kırk Hadis,trc. ve şerh: A.Lütfî Kazancı, İstanbul, 1978.
39. Özdemir Kemaleddin, 'Abd b.Hameyd ve Muntehab Musnedi, Erzurum,1980, (Basılmamış doktora tezi).
40. Özek Ali, Hadîslerle Ahlâkî Davranışlar, İstanbul, 1979.
41. Polat Selahattin, Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değerleri, Ankara, 1985.
42. Sandıkçı S.Kemal, İlk Üç Asır İslâm Coğrafyasında Hadis, Erzurum, 1982,(Basılmamış doktora tezi).
43. Sibâî, Mustafa, İslâm Hukukunda Sünnet, trc. Edib Gönenç, İstanbul,1981.
44. Sofuoğlu Mehmed, Sahih-i Buhârî Tercümesi, İstanbul, 1987.
45. Sofuoğlu M. Cemaî Hadîs Tenkidi Yönünden el-Kâfî Üzerine Bir İnceleme, Ankara, 1982 (Basılmamış doçentlik tezi).
46. Sofoğlu M.Cemal, Şîanın Hadîs Anlayışı, Ankara, 1977, (Basılmamış doktora tezi).
47. eş-Şerebâsî, Ahmed, 75 Kudsi Hadîsin Tercüme ve Şerhi, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, 1981.
48. Şimşek Mehmed, Bid'at Ehlinden Hadis Rivayeti, Ankara, 1982, (Basılmamış doçentlik tezi).
49. Tirmizî Muhtasar Şemâil-i şerif tercümesi, ter. ve şerh: Muhammed Raif,sadeleştiren: Bekir Başarıcı, Konya, 1982.
50. Toksan Ali, Hz.Ebû Hureyre ve Hadîs îlmindeki Yeri, Kayseri, 1982, (Basılmamış doktora tezi).
51. Topaloğlu Nuri, Selçuklu Devri Muhaddisleri, Ankara, 1988.
52. Tuğ Salih, Zuheyr'ubn Harb ve Kitâbu'1-ilm Adlı Eseri, İstanbul, 1984.
53. Uğur Müctebâ, Hicri Birinci Asırda İslâm Toplumu, İstanbul, 1980.
54. Uğur Müctebâ, Hadis Dersleri, Lise 3, ÎHL için, Ankara 1979.
55. Uğur Müctebâ, Hadis Derselri, Lise 4, İHL için, Ankara, 1979.
56. Yardım Ali, Hadis I, İzmir, 1984.
57. Yardım Ali, Hadis II, İzmir, 1984.
58. Yılmaz, Şelahaddin, el-Hâkim et-Tirmizî ve Kitâbu'lemsâl mine'l-kitâb ve's-sünne, Erzurum, 1980 (Basılmamış öğretim üyeliği-doktora tezi).
59. Zebidî, Sahih-i Buhârî'den Seçme 1001 Hadis, trc. Naim Erdoğan, İstanbul,1980. [809]

BİBLİYOGRAFYA

Abdülbâki, Muhammed Fuad; Teysîru'I-menfe'a, Mısır, 1353/1935.
Abdurrauf, Muhammed; 'Ahmed b.Hanbel'in Müsned'i", trc. M.Uğur, Diyanet Dergisi, C.XIV, sy.I, s.21-33, Ocak-Şubat, 1975.
Accâc, Muhammed el-Hatîb; es-sünne kable't-tedvîn, Kahire, 1383/1963.
el-A'zamî, Muhammed Mustafa; Studies in Earîy Hadith Literatüre, Beyrut, 1968.
Aydınlı, Abdullah; "Hadislerin Bulunması ve Tesbiti Konusunda Yapılan Çalışmalar, Fikir ve San'atta Hareket, sy. 24, Eylül, 1981, s.51-55.
Çakan, İsmail L.; Anahatlarıyla Hadis, İstanbul, 1983.
Çakan, İsmail L.; Hadislerde Görülen İhtilaflar veÇözüm Yolları, İstanbul, 1982.
el-Deyb, Abdülazîm; "Bilgi Sayar Vasıtasıyla Sünnet-i Şerifeyi Toplama ve Tasnif İçin Bir Tasarı." trc. AAydınlı, Diyanet Dergisi, c. XX, sy. I, s.57-64.
ed-Dihlevî, Abdülaziz; Bustânu'l-muhaddisîn, trc. A.O. Koçkuzu, Ankara, 1986.
Davudoğlu, Ahmed; Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi I-XI, İstanbul, 1971-1980.
Ebu Talib eî-Mekkî; Kûtu'l-kulûb, Kahire, 1310.
Ebu Zehv, Muhammed Muhammed; el-Hadîs ve'1-muhaddisûn ev inâyetu üm-meti'I-islâmiyye bi's-sünneti'n-nebeviyye, Mısır, 1378/1958.
Gündüz, İrfan; Gümüşhânevi Ahmed Ziyâeddin, İstanbul, 1984.
Hamidullah, Muhammed; el-Vesâiku's-siyâsiyye, Beyrut, 1969.
el-Hâtib, Ebu Bekr Ahmed b.Ali b.Sâbit el-Bağdâdî; Takyîdu'1-ilm, thk, Yusuf el-Aş, Beyrut 1974.
el-Hâtib, Ebu Bekr Ahmed b.Ali b.Sâbit eî-Bağdâdî; er-Rihle fi talebi'1-hadîs, thk. Nureddin İtr, Lübnan, 1975.
el-Hûlî, Muhammed Abdülaziz; Miflâhu's-sünne ev tarihu funûni'l-hadîs, Mısır, 1921.
İbn Abdilberr, Ebû Ömer b.Yusuf; Cami'u beyâni'1-ilm ve fadlih ve mâ yenbeğî
Kitapta tanıtılan eserler bibliyografyaya alınmamıştır.
fî rivâyetihi ve hamîih, MI, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, . Medine, 1388/1968.
Îbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec; Sıfatu's-safve, Beyrut, 1399/1979 (2. baskı). Îbnu'1-Esîr el-Cezerî; el-Lübâb fî tehzîb'il-ensâb, I-III, Beyrufcts.
İbn Hacer, eî-Askalâni; Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetu'l-fîker Şerhi, trc.
Talat Koçyiğit, Ankara, 1971.
îbn Haldun, Mukaddime I-III, trc. Z.K. Ugan, Ankara, 1969-1970. Ibnu'1-îmâd, Abdulhayy el-Hanbelî, Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb, I-
VIII, Beyrut ts.
Koçkuzu, Ali Osman; Hadis ilimleri ve Hadis Tarihi, İstanbul, 1983. İbn Kayyım el-Cevziyye; el-Menâru'1-münîf fî's-sahihi ve'z-zaîf, thk, Abdulfet-
tah Ebu Gudde, Beyrut, 1970.
İbn Kesîr; el-Bidâye ve'n-nihâye, Beyrut, 1388/1969. îbn Kute^be, Te'vilu muhtelifi'l-hadıs, Beyrut, 1972. (1393'den ofset). İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, Beyrut, ts.
İbn Recep el-Hanbelî, Şerhu İleîi't-Tirmizî, thk. Suphi Casim Hamid, Bağdat,'
ts.
İslâm Medeniyeti Mecmuası. IV, Sy. 3. S. 33-55. İtr, Nureddin; Menhecu'n-nakd fî ulûmi'l-hadîs, Şam, 1979. İtr, Nureddin; el-İmam et-

Tirmizî ve'1-Muvâzenetu beyne Camîîhi ve beyne's-
Sahihayn, Halep 1390/1970.
Kandemir, M.Yaşar: Mevzu Hadisler, Ankara, 1975.
Kaharan, Abdülkâdir; İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis, İstanbul, 1954. Katip Çelebi; Keşfu'z-zunûn, MI, İstanbul, 1971 (2. baskı). el-Keşmîrî, Enver; Feyzu'1-bârî, MV, Kahire, 1357/1938. el-Kettânî, Muhammed b.Ca'fer; er-Risâletü'1-mustatrafe li beyânı meşhûrî kütübi's-sünneti'l-müşerrefe, Karacı, 1379/1960. Koçyiğit, Talât; Hadis Tarihi, Ankara, 1977. Koçyiğit Talât; "İlmu Usûli'l-hadîs veya îlmu mustalahı'l-hadîs" A.Ü.Îlahiyat
Fakültesi Dergisi, C. XVII, 1969 (Ankara, 1971). el-Kummî, Ebu Ca'fer Muhamed b.Ali; Risâletu'1-i tikâdâti'l-İmâmiyye (Şiî İmâmiyenin İnanç Eseslan) tr. Er.R.Fığlah; Ankara, 1978. el-Leknevî, Abdulhayy; el-Ecvibetü'1-fâdile li'1-es'ıleti'l-aşerati'I-kâmile, thk.
Abdülfettâh Ebu Gudde, Halep, 1964.
Muhammed Avvâme; Eseru'l-hadisi'ş-şerîf fi'htilâfî'l-eimmeti'l,fukahâb, Halep, 1978. el-Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b.Abdirrahîm; Mukaddimetü
Tuhfeti'î-ahvezî şerhi Cami'i't-Tirmizî, I-II, Kahire, 1359. Robson, James; "Süneni Ebu Davud Nüshalarının Rivayeti", trc. T.Koçyiğit, İ.
Fak. Der.1956, C.V, Sy. MV, s. 175-182. ' Robson, James; "Müslim Nüshalarının Rivayeti" trc. T.Koçyiğit,
C.IV, sy. 3-4, s.8-20, Ankara, 1957. es-Sâtî, Ahmed Abdurrahman el-Bennâ; el-Fethu'r-rabbânî li tertibi Müsne-
di'1-Imam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, I-XIV, Kahire, 1358. es-Sâ'âtî, Ahmed Abdurrahman el-Bennâ; Minhatu'l-ma'bud fî tertibi Müsne-
di't-Tayâlisî Ebî Davud, I-II, Beyrut, 1400.
es-Sâlih, Suphi; Menhelu'l-vâridîn şerhu Riyazi's-sâlihin, I-II, Beyrut, 1970. Sezgin, Fuad; Buhârinin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İstanbul,
1956. Sezgin, Fuad; Tarihu't-turâsi'î-arâbî, trc. Mahmud Fehmi Hicâzî-Fehmî Ebu'l-
Fadî, Mısır, 1977. Sezgin, Fuad; "Hadis Musannefâtının Mebdei ve Ma'mer b.Râşid'in Camii",
Türkiyat Mecmuası, C. XII, s. 115-134. Sıddîkî, Muhammed Zubeyr; Hadis Edebiyatı Tarihi, trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul, 1966.
Sıbâî, Mustafa; es-Sünne ve mekânetüha fVt-teşri'i'l-İslâmî, Kahire, 1961. Sofuoğlu, Cemal; "Şianın Hadis Anlayışı", Fikir ve San'atta Hareket, Mart,
1982. Sofuoğlu, Mehmed; Sahih-i^ Müslim ve Tercemesi, I-VIII, İstanbul, 1967-1970.
es-Subkî; Tabâkâtu'ş-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1383/1964. Şah Veliyyullah ed-Dihîevî; Huccetullahi'l-bâliğa, I-II, ter. S.Sabık, Kahire,
ts. Şakir, Ahmed Muhammed; el-Bâisu'1-hasîs şerhu İhtisarı ulûmi'l-hadîs, Mısır,1958.
et-Tahhân, Mahmud; Usûlu't-tahrîc ve dirâsâtul-esânîd, Halep, 1978. Taşköprîzâde, Ahmed Efendi; Mevzûâtu'1-ulûm, I-II, trc. Kemaleddin Muhammed Efendi, İstanbul, 1313.
et-Tehânevî, Muhammed Ali b.Ali; Keşşâfu istılâhâtıl-fünûn, İstanbul, 1317. et-Tehânevî, Zafer Ahmed; Yeni Usul-i Hadîs, trc. İbrahim Canan, İzmir,1980.
Yardım Ali; Hadis II, İzmir, 1984. ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed; el-tcâbe li îrâdi me'stedrekethu Aişetu
alâ's-sahâbe, thk. Said el-Efğânî, Beyrut, 1970. Zirikli, Hayreddin; el-A'lâm, I-XI, Beyrut, ts. [810]

---

[1] Sıddıkî, Hadis edebiyîu Tarihi, s. 39
[2] a.g.e., s. 30
[3] a.g.e.,s.28
[4] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: XI-XIII.
[5] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: XIII.
[6] bk. en-Nahl (16), 44. Meali şöyledir: «Kendilerine ne indirildiğim insanlara açıkça anlata-sın diye sana da Kur'ân'ı inzal ettik.»
[7] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 3-4.
[8] Bilgi için bk. Ebu Zehv, el-Hadis ve'1-muhaddisun, s. 53.
[9] bk. Itr, Menhec, s. 37-39; Ebu Zehv, a.g.e., s. 65-79; Çakan, Anahatlarıyla Hadis, s. 100-104.
[10] Ebu Davud, üim 10; Tirmizî, ilim 7; tbn Mace, mukaddime 18; menâsik 76; Dârimi, mukaddime 24; Ahmcd b. Hanbel, I, 437; III, 225; IV, 80, 82; V, 183
[11] Buharî, menâkıb 23; Müslim, fedailu's-sahâbe 160.
[12] bk. Tirmizî, menâlab 9; Buhârî, ilim 30.
[13] Geniş bilgi için bk. Itr, Menhec, s. 37-39; Çakan, Anahatlarıyla Hadis, s. 100-103. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 4-6.
[14] bk. Buhârî, ilim 39.
[15] bk. Hâtib Bağdadi, Takyîdu'1-ilra, thk. Y. el-Aş, Dımeşk, 1974
[16] Müslim, zühd 72; Ahraed b. Hanbel, D3,12,21, 39,65. Bu hadisin diğer rivayetleri için bk. Takyidul-Üm, 29- 32; tbnu's-Salah, Ulûmul-badis, s. 160; Hadis hakkındaki tenkidlere verilen cevap, için bk. A. M. Şakir, eî-Bâisul-hasIs, s. 132-133.
[17] bk. Hatib, Takyîdul-ilm, 33-34; îbn Abdilberr, Cami, I. 76-84; el-Heysemi, Mecmeu'z zevâid, 1,150.
[18] Ebû Davud, ilm 3.
[19] Bühtan, ilm 39.
[20] Hemmam b. Münebbih'in Sahifesi, trc. T. Koçyiğit, s. 26.
[21] tbn Abdilberr, Cami', I, 86, Hatib, Takyîdül-ilm, 69.
[22] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 6-8.
[23] Te'vilu muhtelifî'l-hadis, s. 286-287.
[24] bk. Meâlimu's-sünen, IV, 184
[25] el-Muhaddisul-fâsıI, 386; Hatib, Takyîdu'1-üm, s. 9.
[26] bk. Sıbâî, es-Sünne ve mekânetüha, s. 61 (Mecellctü'I-Menar x, 10'dan naklen). Ebu Zehv, Reşid Rızanın bu görüşünü münakaşa eder ve tutarsızlığını gösterir (bk. el-Hadis ve'1-muhaddisun, s. 220-2336). A'zamî de R. Rıza'nın, ulemânın görüşlerine mubâlif olan bu mutâleasmı, «gerçek hiç bir temeli olmayan bîr zann» olarak değerlendirmektedir. (Studies s. 24-25).
[27] bk. N. ttr, Menhecu'n-nakd, s. 43.
[28] bk. Hatib, Takyıdu'I-üm, s. 49; Ibn Abdübcrr, Cami, I, 77.
[29] Takyîdu'1-ilm, s. 93.
[30] Tecrîd Tercemesi, (mukaddime), I, 45-46.
[31] bk. S. Salih, Hadis İlimleri, trc. Y. Kandemir, s. 27.
[32] a.g.c, s. 29. Ayrıca bk. Azami, Studies, s. 27.
[33] bk. Ibnu's-salah, Ulûmu'l-Iıadis, (thk. N. îtr.), s. 161.
[34] bk. M. Haraidullah, el-Vesâiku's-sÎyâsiyye; Hemman b. Münebbih'in Sahifesi, giriş; Azami, Studies in early hadith literatüre.
[35] Bilgi için Hattb, er-Rihle fî talebi'l-hadîs, thk. N. ttr. Beyrut 1975.
[36] bk. Sıddîkî, H.E Tarihi, s. 77
[37] el-Alâ (87), 16.
[38] Nüshatün meşhûratün» (Zehebî, Tezkire, I, 89). Bilgi için bk. A'zamî, Studies, s. 29.
[39] bk. A'zamî, Studies, s\ 30.
[40] Bilgi için bk. A'zamî, Studies, s. 34-61.
[41] Sıddıkî, H. E. Tarihi, s. 77.
[42] Dımaşk, 1953
[43] bk. Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi, (trc. T. Koçyiğit), s. 50-60.
[44] T, Koçyiğit, Ankara 1967; Kemal Kuşçu, istanbul 1967; M. Ragıb İmamoğlu, Ankara, 1966. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 8-15.
[45] bk. Koçyiğit, Hadis Tarihi, 199-200.
[46] S. Salih, Hadis İlimleri, s. 26

[47] Îbnu's-Salah, Mukaddime, s. 109.
[48] bk. Koçkuzu, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, s 255.
[49] bk. Accâc, es-Sünne kable't-tedvîn, s. 332.
[50] Buhârt, ilim 34; Dârimi, mukaddime 43; Hatib, Takyîdu'1-am, a. 105-106. Kottant, Hisâ-Ie s. 4; Accâc, es-Sünne kable't-tedvin, s. 328-337.
[51] ez-Zührf hakkında geniş bilgi için bk. Koçyiğit, «tbn Şihâb ez-Zührt», Hah. Fak. Der. c, XXI, s. 51-84 Ankara, 1976
[52] bk. Kettanî, Risale, 4.
[53] bk. a.g.e., s. 5.
[54] bk. tbn Hacer, Tehzibu't-Tehzîb, XH, 39.
[55] bk. Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 205 (Ebu Nuaym, HÜye III, 361'den naklen).
[56] Ibn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, K, 448.
[57] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 15-18.
[58] Ebü Tâlib el-Mekkî, Kûtul-kulÛb, 1,159 (Kahire 1310).
[59] Müslim Studies, II, 196.
[60] a.g.e., H, 216.
[61] bk. Sezgin, «Hadis Musannefâtının Mebdei ve Ma'mer b. Eâşid'in Camii», Tükiyât Mecmuası, C. XII, s. 115; dn. 2; Abdurrezzak b. Hemmam, el-Musannef, X, 379 (Beyrut, 1390/1970).
[62] Sezgin, a.g. makale, s. 120.
[63] bey el-Mekkî, Kutu'l-kulûb, I, İ59.
[64] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 18-20.
[65] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 21.
[66] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 25.
[67] Ale'r-ricâl sistemin taşıdığı mahzurlar hakkında bilgi içn bk. Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-rouhaddisûn, s. 365.
[68] Bu çalışmada, müsnedler bahsinde tanıtılacaktır. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 25-26.
[69] Eser 11 cild halinde 1390/1970'de basılmıştır.
[70] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 26.
[71] bk. Şehid Ali Paşa Ktb. 564.
[72] bk. Câml'u'1-usûl, I. 46. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 26-27.
[73] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 28.
[74] bk. Kettâni, Risale, s. 52-64; Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 234-238.
[75] es-Sâ'âti, el-Fethu'r-rabbânî, I, 11; aynı mlf. Minhatul-mâ'bud, I, 15.
[76] Meselâ bk. EbÜ Zehv, el-Hadis vel-muhaddisûn, s. 363-367; Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. .205, 208, 233;-aym mlf. Hadis Istılahları, s. 317; Koçkuzu, Hadis Tarihi, s. 275-284.
[77] 65 aded müsned eser ve müellifleri için bk. Kettâni, Risale, s. 52-64; Mubârekiftrî, Mkad dimetu Tuhfeti'l-ahvezî, I, 88-93.
[78] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 28-29.
[79] Bilgi için bk. es-Sâ'âtı, Mintahtu'l-ma'bud, s. 3.
[80] Abdıilaziz ed-Dihlevj, Bustanu'l-muhaddisîn, s. 72.
[81] Keşf, II, 1679. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 29.
[82] Bu rakama 30 sayfalık tashih cetveli ve 12 sayfalık fihrist dahil değildir.
[83] Bu bölümler, 1) Dört halife 2) Diğer ehl-i Bedr 3) Muhacirler 4) Ensâr 5) Kadınlar 6} Genç sahâbiler'den oluşmaktadır.
[84] Bu rakam ÎA'de 600, diğer bazı eserlerde 300 olarak verilmektedir (bk. Koçyiğit, H. Istılahları, s. 318).
[85] Ayrıca bk. es-Sfl'âtî, MÎnhatul-m«bûd, s. 5-6,10.
[86] bk. Minhâtul-ma'bûd, s. 16.
[87] bk. Katip Çelebi, Keçf, II, 1979; Sıddfltî, H. E. Tarihi, s. 79.
[88] bk. Sezgin. Tarihu't-türâsi'l-arabî, 1,142.
[89] Tam bir tanıtım için bk. es- Sâ'fitt, a.g.e., I, 6-15; aynca bk. ÎA. «Tayfilisi»mdd. (XII- 2, 68).
[90] bk. ed. Dihlevî- Huccetullâfail-bâliğa, 1,284.
[91] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 29-31.
[92] el-Humeydfnin hayatı hakkında bilgi için bk. îbn Sa'd, et-Tabakât, V, 502 Buhârî, Târihul-kebîr, V, 96-97; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dü, V, 56-57; Zehebî, Tezkire, I, 413-414; A'lamu'n-nübelâ, X, 616-621; Ibn Hacer, Tehzîb, I, 215-126; Sezgin, GAS I, 102. (Tarihu't-türas, 1,190); Buharının Kaynakları, s. 213. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 32.
[93] Kitabın yazma ve basma nüshaları hakkında bilgi için bk. Sezgin, GAS I, 102. (Tarihu't-türâs, I, 190).
[94] el-Humeydî'nin, Kitâbu'r-redd ale'n-Nu'mân, Kitâbu't-tefsîr ve Kitâbu'n-Nevâdir adlı eserlerinin bulunduğu hakkında bk. el-A'zamt, el-Müsned (mukaddime), s. 8; Sezgin, GAS I, 102 (Tarihu't-türâs, 1,190).
[95] Abdülaziz ed-Dıhlevî'nin, el-Müsned Cabir b. Abdillahin hadisiyle başlar
(Bustanu'l-mehaddisîn, s. 157) demesi bir karıştırma ya da yazma nüshalardaki bir karışma sonucudur. Yoksa Müsnedlerin genel karakteri Hz. Ebu Bekr'in rivâyetiyle başlamasdır. el-Müsned'de böyle başlamaktadır.
[96] bk. Bu kitabın Zevâid Edebiyatı kısmı.
[97] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 32-33.
[98] Sıddîkî, Hadis Edebiyati Tarihi, s, 83-S4.
[99] Abdurrauf, «Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi», (trc. M. Uğur), Diyanet Dergisi, C. 14, sy. 1, s. 21-33'den özetle. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 33-34.
[100] Bu zâtın nısbesi Kutay'i değil Katî'îdir. (Bustanu'l-muhaddisîn, s. 68-69) Katf a, Şerî'a vezninde, Bağdat'taki, devlet yöneticilerine oturmaları için tahsis edilen bir takım mahallelere verilen isimdir, (a.g. yer.)
[101] Tabakâtu'ş-şâfiiyyeti'I-kübrâ, I, 203.
[102] bk. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 85.
[103] Abdurraufun anılan makalesi, s. 26. Talâi'u'l-Müsned, s. 27'den naklen.
[104] Koçyiğit, Hadis Istılahları, s. 319, dn. 925.
[105] bk. Sıddîkî, Hadîs Edebiyatı Tarihi, s. 86.
[106] bk. Müsned, II, 312-319. Aynı sahâbinin rivayetlerini topladığı için hadislerin scnedlcri hep birdir. Bu nüshanın hadîsleri «Abdürrezzak 'an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hu-reyre» şeklindedir. Bazı ulusculere göre ihtiyata uygun olanı her hadis için senedi tekrar etmektir, hatta vacib'tir (bk. Tec. Ter. (rmıkadime, s. 484-485). Bazıları da ilk hadiste senedi verdikten sonra öteki hadisleri («ve bil-isnadi» yine o isnad ile) veya («ve bibi» diyerek naklederler, (bk. a.g. yer.)
[107] Müsned, II, 178-179.
[108] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 34-37.
[109] bk. ed. Dihlevî, Huccetu'llâhi'l-bâUğa, I, 283.
[110] bk. Abdurrauf, «Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i», s. 27-28.
[111] Her iki risale de Mısır'da 1347/1929 da «er-Resâilu'n-nâdire» serisi içinde 4 numara ile basılmıştır.
[112] bk. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 87-88. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 37-39.
[113] bk. Kettânî, Risale, s. 112.
[114] bk. Kettânî, a.g.c, s. 112-114. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 39-40.
[115] Zehebî, Tezkire, III, 912.
[116] b.k. Zehebî, a.g.e. II, 913-915; Sezgin, Târîhu't-turâs, I, 318-319.
[117] el-Mucemu'i-kebîr, I, 3. (thk. A. Abdülmecîd es-Sileft, Bağdat, 1978).
[118] bk Zehebî, Tezkire m, 912; Kettânî, Risale, 112.
[119] bk. Kettânî, Risale, s. 112.
[120] Zehebî, a.g.e., II, 913.

[121] Sıddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 114.
[122] Kettânî, Rİsâle, s. 112.
[123] Kettânî, a.g. yer.
[124] bk. el-Mu'cemu'1-kebîr, I, 3.
[125] el-Mu'cemu'1-kebir'in yazma nüshaları hakkında bilgi için bk. Sezgin, Tarihu't-turas, I, 317.
[126] Yazma nüshaları için bk. Sezgin GAS, I, 196.
[127] Muhakkik, «el-Mu'cemu'1-kebir»in 13, 14, 15, 16 ve 21. cüzlerini, yazmalarını bulamadığı için bastıramadığını, belirtmektedir, (bk. el-Mu'cemu'1-kebîr, XXV, 359, dn. 16.)
[128] bk. a.g.e., XXV, 188.
[129] bk. a.g.e., XXV, 189-327.
[130] bk. a.g.e., XXV, 329-368.
[131] bk. a.g.e., I, (muhakkikin mukaddimesi, b).
[132] bk. Kettânî, Risale, s. 19.
[133] Zehebî, Tezkire, III, 912.
[134] Kettânî, a.g.e., s. 112; Abdulaziz ed-Dihlevi bu rakamı on bin olarak verir (Bustan, s. 105).
[135] Zehebî, a.g.e., m, 912; Garâib, şeyhlerden birinde bulunup diğerine olmayan hadislere denir. (bk. Bustan, s. 105.)
[136] Kettânî, a.g.e., s. 112.
[137] Zehebî, a.g.e., III, 912; Kettânî, a.g.e., s. 112.
[138] Dr. M. Tahhan, el-Mu'cemul-evsat, I-II, Riyad, 1985-1986.
[139] el-Mu'cemu's-Sağîr, I, 3 (Abdurrahman Muhammed Osman'ın takdimi).
[140] Bu baskının son kısmında Gunyetü'l-elmaî, et-Tuhfetu'1-merdıyye fi halli ba'zı'l-müşküâti'l-hadisiyye, Sünniyyetü ref ıl-yedeyn fî'd-duâi ba'de's-salâtı'1-mekt-ûbe limen şâe ve Risâletu'1-keşf fî beyânı hurûcı'l-Mehdı gibi 4 önemli risale de yer almaktadır.
[141] bk. ed-Dihlevi, Huccetu'Uahi'1-bâliğa, I, 284. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 40-43.
[142] Hadis Edebiyatı İçinde söz konusu edilen mu'cemler hakkında bilgi için bk. K. Çelebi, Keşf, II, 1733-1737; Kettânî, Risale, s. 112-114.
[143] bk. A. Dihlevi, Bustan, s. 77.
[144] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 43.
[145] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 44.
[146] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 44.
[147] bk. ibn Kesir, İhtisâru ülûmi'l-badis, s. 30 (el-Bâisu'1-hasis ile birlikte).
[148] imam Malik'in hayatı için bk. Zehebt, A'lamu'n-nubelâ, VIII, 48-135; Tezkire, I, 207-213; ibn Hacer, Tehzîb, X, 5-9.
[149] Misaller için bk. Itr, el-îmam et-Tirmizî ve'1-muvâzene, s. 337.
[150] Zürkanî, Şernu Muvatta, I, 17; Nureddin îtr ise, Yahya'nın oğlunun adını Abdullah olarak vermektedir (a.g.e., s. 337, dn. 4).
[151] bk. A. ed- Dihlevi, Bustan, s. 17-62.
[152] bk. a.g.e., s. 27.
[153] bk. Suyûtî, Tenviru'l-hevâlik, I, 5.
[154] Sezgin, Buhârinin Kaynakları, s. 305, dn. 2.
[155] bk. ed-Dihlevî, Huccetullahi'I-bâliğa, I, 281.
[156] 75. Mısır, 1370/1951. Muvatta- Hadis kitaplarının dereceleri ve konusunda îbn Hazm'ın sıralaması için bk. Tec. Tere., s. 267-269.
[157] Bu şerh 1310'da Kahire'de 4 cild olarak, yine Mısır'da 1382/1962 yılında ibrahim Adve Avz'ın tahkiki ile 5 cild halinde neşredilmiştir.
[158] Muvatta üzerinde yapılmış çalışmalar hakkında bilgi için bk. Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1907-1909; Sezgin, Tarüm't-turâs, H, 121-131.
[159] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 45-48.
[160] bk. Zehebî, Mîzânu'I-i'tidal, II, 612.
[161] Cami' hakkında geniş bilgi için bk. F. Sezgin, «Hadis Musannefâtımn mebdei ve Ma'mer b. Râşid'in Câmi'i», Tukiyât Mecmuası, C. XII, s. 113-114. 1955.
[162] bk. Abdulaziz ed-Dihlevî, Bustânu'l-muhaddisîn, s. 97.
[163] Abdurezzak b. Hemmâm ve eserleri hakkında bk. Sezgin, Târihu't-türâs, 1,144-145.
[164] bk. ed-Dihlevî, Huccetu'llahi'l-bâliğa, I, 284.
[165] Sezgin, Târihut't-türâs, I, 162. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 48-50.
[166] bk. Kitab metni.
[167] bk. Sezgin, «Hadis mesannefâtmın Mebdei ve Ma'mer b. Râşid'in Camii», Tükiyât Mecmuası, c, XII, s. 115-134.1955.
[168] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 50-52.
[169] Olayın değerlendirmesi için bk. î. Çakan, İmam Buhârî'nin Bullara Emiri île Münâsebetleri, 18-20 Haziran 1987 talihlerinde Kayscride yapılan Buharı Sempozyumunda sunulan tebliğ; M. Uğur, Bulıârî, s. 34-39. Ankara 1987 (Kültür Bakanlğı Yayınları: 1043).
[170] bk. îbn Hacer, Fethu'1-bârî (mukaddime), 56Ö.
[171] Buhâri'nin, 14 eseri hakkında bilgi için bk. Sezgin, Târihu't-turâs, I, 175 ve 204-206.
[172] Buhârî'nin biyografisine ait yegâne muştaki] eser, Cemâleddin el-Kâsımi (1332/1914)'nin 1330'da Kahire'de basılmış olan «Hayâtul-Buhârî» sidir. bk. Sezgin. Tarihu't-turâs, I. 175).
[173] bk. ibn Hacer, HedyuVsârî, s. 6-7. Ibn Hacer burada diğer sebeplerden de söz eder.
[174] Bu konuda Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Mansur tbnü'l-Münîr el-Iskenderi (633/1284)'nin bir nüshası Bayezid ktb. 1115 no'da bulunan «KitâbüT-mütevârî alâ terâcimi'l-Buharî» adında yazma bir eseri mevcuttur. (Sezgin, TarÎhu't-tiirâs, I, 198). Ayrıca konuya ait dört eser için bk ttr. el-tmamu't-Tîrmizî, s. 330.
[175] bk. Buhârî, ezan 1;19; Aynî, Umdetül-kaarî II, 668.
Bu konuda bk. el-Ğuneymân, Delilul-kâri ilâ mevâzi'ul-hadis fl sahihi'l-Buhârt, Medine, ts.
[176] es-Sa'âtî, Fethu'r-rabbânî, 1,15.
[177] bk. îtr. el-îmamu't-Tirmiz! vel-muvâzene, s. 93-98.
[178] bk. îtr, a.g.e., s. 225-226.
[179] tbn Hacer, Hedyü's-sârî, s. 492.
[180] bk. Kadı îyad, Meşârıku'l-envâr, I, 6.
[181] Sezgin, Buhârî'nin Kaynakları, s. 168.
[182] Sezgin a.g.e., s. 169.
[183] Sezgin a.g.e., s. 175.
[184] Sezgin. a.g.e., s. 174.
[185] Sezgin. a.g.e., s. 179 (Kadı lyad, d-Üma' 54a-55a dan naklen).
[186] Ebû Zerr,Haroeviiçin Müstemliiçin Kuşmeyheni için Hameviüe MüstemlİI'nin müşterek bulunduğu kısımlar için işaretlerini kullanmıştır.
[187] bk. Sezgin. a.g.e., a. 183-184.
[188] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 52-57.
[189] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 57.
[190] Yazma nüshaları için bk. Feyzullah Ef. No. 437; Ayasofya 687; III Ahmed 393.
[191] Buhârî üzerine yazılmış 53 şerh hakkında bilgi için bk. Sezgin Târîhu't-turâs, I, 177-192; Buhârî şerhleri konusunda bk. K. Sandıkçı, "Sahihu'l-Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar" Diyanet Dergisi, C. XXI, sy. 1 s. 39-63, Ankara 19&5 (sy. 2'de de devamı var. s. 56-55)
[192] Bu şerhler ve kısa özellikleri hakkında bk. Çakan, Anahatlarıyla Hadîs, s. 147-149;
[193] Beyrut, tarihsiz.
[194] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 57-58.
[195] bk. Sofuoğlu, Sahih-i Müslim ve Tercemesi, I, XXVIII, imam Müslim ve Sahih'i hakkında'Sofuoğlu'nun bu mukaddimesi derli-toplu bilgi vermektedir.
[196] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 58-59.
[197] Câm'i' sayılmak istenmeyişinin bir sebebi de bu olabilir. İhtiva ettiği hadislerin niteliği açısından «sünen» çerçevesinde kalmıştır.

[198] Sezgin, Buhârinin Kaynaklan, s.198-199,
[199] A. Naîm, Tecrîd Tereemesi, «Mukaddime», s. 219, Ayrıca bk. Sıddîkî, H. E. Tarihi, s.98.
[200] A. Naîm, a.g.e., s. 473. Bu iki terimin kullanılması hakkındaki karşıt fikirler için bk. a.g.e., s. 472-473. A. Naîm bu işi şöyle tanımlar.: «Muhaddis bir hadisi bir isnad ile rivayet ettikten sonra diğer bir isnad ile yine o hadisi irad etmek istediğinde metni aynen zikretmeyip ikinci isnaddan sonra «mislehu» yahud «nahvehu» demekle iktifa eder. (s. 472).
[201] bk. Müslim, M. P. Abdölbâkt neşri, IV, 2323.
[202] bk. MübarekfÛrî, Mukaddimetu Tuhfetil-ahvezi, 1,66.
[203] Tec. Tere. I, 232; Ta'lik, müellifin, kendi hocasından başlamak üzere senedden bir veya daha fazla râviyi ya da bütün senedi atlayarak hadisi en yukarıdaki râvîden, cezm siğa-lanndan biriyle zikretmesidir. Bu tür hadislere Muallâk denir. Buhârî'deki taliklerin sayısı 1341'dir.
[204] Bu konuda bilgi için bk. James Robson, «Müslim Nüshalarinin Rivayeti» trc. T. Koçyiğit, Ankara Univ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1955, C, IV, sy. 3-4; s. 8-20, Ankara, 1957
[205] bk. Nevevi, Müslim Şerhi I, 10 (İrşâdu's-sârî kenarında)
[206] Müslim'in senedi hakkında küçük bir tereddüt için bk. Robson, «Müslim Nüshalarının Rivayeti», s. 18.
[207] bk. Nevevi, Şerhu Müslim, î, 17 (îrşâdü's-sârî kenarında. Robson'un adı geçen makalesinde bu rivayetin şarkta çak kullanıldığı belirtilmekte ise de, doğrusu garbta çok kul-lanıldığır (bk. Nevevî, Şerhu Müslim, I, 17).
Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 59-62.
[208] Müslim'in Sahih'i üzerine yazılmış 27 şerh hakkinda bilgi için bk. Sezgin, Tarihu't-türâs, I, 210- 217; M. Sofuoğlu, Sahüı-i Müslim ve Tercemesi, ILLX.
[209] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 62-62.
[210] A. Naîm, Tec, Tere. (mukaddime), î, 258-259.
[211] a.g.e., I, 263, dn. 1.
[212] Bu zevatın isimleri için bk. Kettânî, Risale, s. 26-27; Sofuoğlu, Sahih-i Müslim ve Tercemesi, 1, LXIÎ; Müstahraç eserler ve bunların faydalan konusunda geniş bilgi için bk. A. Naîm, Tec. Tere. I, 227-231; Gerek Sahihayn üzerine gerekse Sahîhayn'den herhangi biri üzerine yazılmış müstahrecler için, bk. Kettânî Risale, 24-27; diğer hadis kitapları üzerine yazılmış mustahrecler için bk. a.g.e., s. 27-29.
[213] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 65-66.
[214] Bahis konusu şartların sonradan tesbit edilmiş olduğu, Buhârt ve Müslim'in şartlar konusunda bir beyanda bulunmadıkları hakkında bk. Sezgin, Buhârînin Kaynakları, s. 193-194
[215] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 66-67.
[216] A. Naîm, Tec. Tere. I, 257.
[217] a.g. yer. Ayrıca bk. s. 226; Suyutî, Tedrîbu'r-râvî I, 109.
[218] Bilgi için bk. Çakan, Hadislerde Görülen ihtilâflar ve Çözüm Yolları, s. 42-43.
[219] tbn Hıbbân'ın Sahih'i Medine'de, el-Mektebetu's-Selefîyye tarafından neşredilmiştir (Şerhu ileli't-Tirmizî, s. 578). Ayrıca Müessesetu'r-risâlede yayınlamaktadır.
[220] A. Naîm, a.g.e., 1,258. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 67-68.
[221] Sıddîki'nin Mekke'yi doğum yeri göstermesi (H. E. Tarihi, s. 104} kendisine ait bir tesbit olarak gözükmektedir.
[222] bk. A. M. Şakir, el-Câmiu's-sahîh, I, 81 (mukaddime).
[223] Şakir, a.g. yer. I, 82; Itr, el-İmamu't-Tirmizî, s. 12-15.
[224] bk. Şakir, a.g. yer, I, 83; Itr, a.g.e., s. 21.
[225] Itr, a.g.e., s. 10-11
[226] bk. Şakir a.g. yer. s. 84-90; Itr, a.g.e., s. 21-22: tbn Hazm (453/1061) in, Tirmizi'yi tanınmayan («meçhul») biri diye tanımlaması, Tirmizî ve eserinin o yıllarda Endülüs'e ulaşmamış bulunmasmdandır (ttr, a.g.e., s. 22; Şakir, a.g. yer, î, 86).
[227] bk. Sezgin, Tarihu't-turâs, I, 204-206.
[228] Bu isim, <.daha çok ahkâm hadislerini ihtiva etmesi» dolayısıyla verilmiş olabilir (bk. îtr, Menhec, s. 199)
[229] bk. Kâtib Çelebi, Keşf, I, 559; Mübarekfürî, Mukaddimetu Tuhfetil-ahvezİ, I, 394-5; Itr, a.g.e., s. 62-63; Şâkir, s.g. yer, I, 87-88:
[230] ZeheM, Tezkire, II, 634.
[231] bk. Câmî' V, 736; İbn Reccb, Şerhu Üelit-Tirmizî, s. 43; ttr, a.g.c. s. 55. Mubârckfurî, bı ifâdesini Câmi'de ve İlel'de bulamadığım söylüyor. (Muk. Tuh. Ahvezî, I, 368)
[232] bk. M. F. Abdülbâkt, Teysîru'l-menfe'a, el-Fihrisu't-tafsili U Câmü't Tirmizî) 1-43.
[233] A. M. Şâkir (tarafından başlatılan baskı) Tirmizî, V. 735.
[234] bk. M.Tuhfetu'l-ahvezî, X, 456.
[235] bk. MübârekfÛrî, Tuhfetu'l-ahvezî, I, 19.
[236] bk. Itr, a.g.e., s. 214-219.
[237] bk. Tirmizî, salât 5; iman 17.
[238] bk. ilci, (Câmm's-sahih, V, 758).
[239] îbn Receb el-Hanbeli (795/1393) tarafından tlel'e doğerli bir şerh yazılmıştır. Bağdat, 1396/1976.
[240] Afif Muhamraed b. Nuraddin, Sülâsiyyâtu't-Tirmizî, Nuruosmaniye ktb. 576/2 (vr. 7a-8b): Abdulhamid Şânûha Tahricu sülâsiyyât, s. 41. Beyrut, 1985.
[241] Tinnizînin kullandığı ıstılahların anlamlan hk. da geniş bilgi için bk. îtr, a.g.e., s. 185-
[242] bk. Tirmizî, menâkıb 21 (V, 640), V, 408'de olması gereken ikinci hadisten sonraki ibare elimizdeki nüshada bulunmamaktadır. Ayrıca bk. Ebfl Gudde, «et-Tirmizî el-Imam el-muhaddis», Râbitatu'lâlemi'1-islâmî, muharrem, 41-42.
[243] bk. Tirmizî, savm 4 (Müslim bu hadisi kendi kitabına almamıştır).
[244] bk. ed-Dihlevi, Huccetullahi'l-bâliğa, I, 283. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 68-73.
[245] J. Robson, «The Transmission of Tirmidhi's Jami», BSOAS; Bulletin of the School of ori-cntal and African Studies: (Mccollctu Ma'hedi'd-dirâsâtiş' şarkıyyc vc'1-ilrîkıyyc), 16/1954/258-270).
[246] Mubarekfılrî, Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezî, 1, 360-361.
[247] Şâkir, el-CâmiVs-sahih, 1,9, 15 (mukaddime) Ayrıca bk. Robson J., The Transmissıoi of Tirmidhi's Jami; BSOAS, c. XVI, s. 258-270, 1954 (London). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 73.
[248] bk. A. M. Şâkir, el-Câmi'u's-sahih, I, 7-8 (mukaddime); Ebü Zchv, el-Hadis ve'l-mu-haddisûn, s. 417.
[249] îtr, el-Imam u't-Tirmizî ve'1-muvâzenetu beyne câmiîhi ve beyne's-Sahüıayn, 1390/1970.
[250] İstanbul, 1975. bk. Dr. el-Hüseyni Abdülmecid Hâşim, "Câmiu't-Tirmizf, Turasu'l-insaniye, V-2, 606-619, Kahire ts. (Derli toplu bir makale) Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 73-75.
[251] Şâkir. el-Câmiu's-Sahîh, I, 66-70 (Mukaddime).
[252] Yukarıdan beri sayılan üzellikleri ve bilhassa memleketimizdeki hadis Öğretiminin usul bilgilerine pek muhtaç olması sebebiyle, Tirmizî'nin Cami'i esas alınarak diğer hadis kitaplarından da karşılaştırmalı metinler seçerek yapılacak tedrisat, kısa zamanda olumlu sonuçlar verecektir. Kitabu'l-iman'ı konu alan Hadis I Programını Tirmizî'yi esas almak ve Buhârî'den mukayeseler için yararlanmak suretiyle 1984-85 ders yıl), I. sömestrde yapıtığım deneme bu açıdan şahsen bana ümit vermiştir. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 75-76.
[253] Bilgi için bk. Sıddîkî, Hadis F ' -biyatı Tarihi, 34-35.
[254] Bu devrede meydana getirilen mi nenler hakkında toplu bilgi için bk. Kettanî, Risale, s. 29-33; Mubârekfûrî, Mukaddimetü Tuhfeti'l-ahvezî, I, 86-88; Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 210-211, 243-244.
[255] Ahkâm hadislerini toplayan eserler hakkında geniş bilgi için bk. Ebu Zehv. el-Hadis ve'1-muhaddisûn, s. 446-448; Mubârekfûrî, a.g.e., I, 266-283: Sıddîkî, a.g.e., s. 35.
[256] Bk. Kettânî, Risale, s. 29.
[257] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 76-77.
[258] bk. M. M. Hattâb es-Subkî, el-Menhel, I, 16.
[259] bk. Muhammed es-Sabbâğ, «Ebû Davud Hayatuhu ve sünenuh», Mecelletü'l-buhûsi'l-islâmiyye, C. I, sy. 1, s. 277; Zehebî, Siyeru a'lamı'n-nübelâ, XIH, 203-221.
[260] bk. Sabbağ, a.g.mkl., s. 267 (Zehebi, Tezkire, II, 591'den naklen.

[261] Muhyiddin Abdühamid neşrinde bu sayı farklıdır:
[262] Meselâ bk. Kitâbu'l-Lukata, kitabu'I-mehdî.
[263] bk. Sünen II, 248-254.
[264] Mektubun bu ilk tam tercümesi M. Kavaklıoğlu tarafından Advau'ş-şeria, sy. 5'doki M Sabbağ neşrinden faydalanılarak yapılmış ve tarafımızdan kontrol edilmiştir.
[265] Bu söz değişik kitaplarda, "Ulemanın terkinde ittifak ettikleri râvinin hadisini kitabı ma almadım" şeklinde yer almıştır. Doğrusu da budur.
[266] bk. Sünen I, 400.
[267] bk. I, 160.
[268] bk. Sabbfiğ, a.g.mki. 289.
[269] MübârekfÛrî, Mukadimetu Tuhfeti'l-ahvezi, I, 349.
[270] Sabbâğ, a.g.mkl., s. 284 (Keşfuz-zunûn II, 1005'den naklen).
[271] Suyûtî'ye göre sâlih'den maksad, ihticac'a değil, i'tibâr'a salih olmaktır. (Ebü Zehv, el-Hadîs ve'1-muhaddisûn, s. 413).
[272] Kâsımî, Kavaidu't-tahdîs, s. 232; K. Çelebi, Keşf, II, 1005; Leknevf, el-Ecvibe, s,67.
[273] bk. ed-Dihlevî, HuecetuUahi'l-bâhğa, I, 283. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 77-84.
[274] Sabbâğ, a.g.mkl., 279, J. Robson, «Sünen-i Ebû Davud Nüshalarının Rivayeti», trc. T. Koçyiğife; Hah, Fak. Der. 1956, C: V, sy: 1-4; s: 175:
[275] Sabbâğ, a.g.mkl., s. 279; (Avnul-mabud, IV, 548'den naklen), Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 84.
[276] Sezgin, Tarihût-turas, I, 237.
[277] Ebû Davud'un şerhleri hakkında bilgi için bk. Sezgin, Tarihu't-türas, I, 235-237; Sabbâğ, a.g.mkl., s. 316-321: K. Çelebi, Keşf, II, 1004-1005:
[278] Tanıtımı için bk. Şerh Edebiyatı kısmı
[279] Bu şerh Ebu't-Tayyib Şemsu'l-hakk'm başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanmış ve onun ismiyle yayınlanmıştır.
[280] Tanıtımı için bk. bu kitap, Şerh Edebiyatı kısmı.
[281] Tanıtımı için bk. kitap, Şerh Edebiyatı kısmı.
[282] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 84-86.
[283] bk. Ebu zehv, el-Hadis ve'1-muhaddisûn, s. 358.
[284] Müslim, birr, 96.
[285] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 86.
[286] bk. Ebu Zehv. a.g.e., s. 410; Ebu Zehv bu sıralamayı esas almıştır:
[287] Ebû Zehv, a.g.e., s. 359; Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1006.
[288] Misaller için bk. Nesâî, miyah 3; hayz 13; Salât 23, mcvâkıt 22. Sünen'in Türkçe tercümesinde hocasının adı Haris b. Müslim (1,8) olarak yanlış verilmiştir.
[289] bk. Goldziher, Müslim Studies, II, 232; SıddîkT, H. E. Tarihi, s. 108.
[290] bk. Nesâî, I, 167-170.
[291] Mübârekfûri, M.Tuhfetü'1-ahvezî, I, 349.
[292] A. ed-Dihlevî, Bustanu'I-muhaddisin, s. 200.
[293] bk. ed-Dihlevî, Huccetullâhi'I-bâliğa, I, 283. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 86-88.
[294] Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1006.
[295] Kâtip Çelebi, Keşf, II. 1006.
[296] İstanbul, 1981; Sünen ve şerhleri hakkında bilgi için bk. Sezgin, Tarihu't-turâs, I; 266-268. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 88.
[297] tbn Mace, Sünen II, 1520 (M. F. Abdülbâki'nin tanıtma yazısı).
[298] bk. Nesâî, Sünen I, 5 (Suyûtî Şerhi); Ebu Zehv, el-Hadîs ve'1-muhaddisun, s. 419. Nesâi'nin Türkçe'ye tercemesinde bu olay, Nesâ'inin Sünen'i hakkında geçmiş gibi gösterilmiştir. (1, 26). Yanlıştır.
[299] bk. Sıddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 110.
[300] Ebu Zehv, a.g.e., s. 418; Sıddîkî, a.g.e., s. 115.
[301] Bu zevâid çalışmasını sünen'in mütercimi H. Hatiboğlu M. F. Abdülbâkrye nisbet etmektedir. Yahştır. (Sünen-i İbn Mace Tercemesi, It 12).
[302] bk. el-Bûsirî, el-Misbâhu'z-zucâce fî zevâidi Ibn Mâce, I-II, (thk. Musa Muham-med Ali-îzzet Ali Atiyye) Kahire 1405/1985.
[303] A. ed-DihlevT, Bostanu'I-muhaddisin, s. 202.
[304] bk. ed-Dihlevî, Huccetullahi'l-bâliğa, I, 280-285.
[305] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 88-90.
[306] M. F. Abdülbâki, Sünenu îbn Mâce, E, 1528
[307] Istanbu., 1982-3: Terceme, dikkatli ve emek verilmiş bir terceme olmasına rağmen, bilhassa Hadis İlmine dair ıstıahların tercümesinde ve Zevâidle ilgili notlarda isabetsizlikler görülmektedir. Meselâ «Zevâid nevinden olan bu hadis. (c. X. son sayfa) gibi garip ve yanlış cümlelere de rastlanmaktadır.
[308] bk. Sezgin, Tarihu't-turas, I, 379-380; Ayrıca bk. Kâtip Çelebi Keşf, II, 1004.
[309] Sünen ve şerhleri hakkında bilgi için bk., Sezgin,Taribu't-turâs, I, 229-232.
[310] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 90-91.
[311] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 91-92.
[312] Dimeşk 1349 (ofset baskılar mutedavildir).
[313] A. Naîm, Tec. Tere. 1,260.
[314] bk. Îbnu's-Salfih, Ulâmul-hadîs, s. 15.
[315] A. Naîm, a.g. yer; EbÛ Zehv. el-Hadis vel-muhaddisûn, s. 418-419.
[316] Dârimi, Sünen, II, 284.
[317] a.g.e., II, 307; Ayrıca bk. U, 280,402, 418, 432, 453, 474.
[318] Sünen, II, 289; ayrıca bk. E, 282.
[319] H, 279; ayrıca bk. II, 286; 378, 410, 464.
[320] n, 427.
[321] n, 280.
[322] H, 434.
[323] II, 447.
[324] II, 394.
[325] bk H 333 378
[326] bk! U, 306^ 307, 310, 330, 357, 394, 402, 410, 417,420, 427, 431, 452.
[327] Sünen'in yazma ve basma nüshaları için bk. Sezgin, Tarihu't-turâs, 1,172.
[328] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 92-94.
[329] Uzunca bir sünen listesi için bk. Kettânî, Risale, s. 29-33.
[330] ed-Dârekutnî'nin 33 eserinin kısa tanıtımları için bk. Sezgin, Târihu't-turâs, I, 338-343.
[331] bk. Sünen, î, 13-27.
[332] bk. Kettânf, Risale, s. 31.
[333] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 94-95.
[334] Kahire, 1386/1966.
[335] bk. Zehebî, Tezkire, İÜ, 991-995.
[336] Sıddîkt, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 111; Sünen'in yazma nüshaları için bk. Sezgin, GAS, I, 207; Târihu't-turâs, I, 338.
[337] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 95-96.
[338] ed-Dihlevî, Bustan, s. 103. es-Sünenü'1-kübrâ, I. 469.
[339] bk. es-Sünenü'1-kübrâ, I, 469.
[340] Eserleri için bk. es-Sünenu'1-kübrâ, I, 469.
[341] Kettânî, Risale, s.30.
[342] bk. Haşim Nedvî, es-Sünenu'1-Kübrâ, iy, (hatime 42).

[343] es-Sünenu'1-kübrâ, I, 468; ed-Dihtevî, Bustaniil-muhaddisin, s. 102
[344] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 96.
[345] bk. Sıddîkt, H. E. Tarihi, s. 112.
[346] Kâtib Çelebi, Keşf, II, 1007; es-Sünenu'1-kübrâ, I, 2.
[347] bk. es-Sünenu'1-kübrâ, X, 351-352.
[348] bk. Abd el-Yemâni, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, (hatime) 43.
[349] bk. Kettânî, Risale, s. 32.
[350] Türkçede, Beyhâki ile ilgili kısa tanıtma yazısı için bk. Nuri Topaloğlu. «Beyhakf Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti», Dokuzeylül Üniv. İlâh. Fak. Dorg. I, s. 333-347, İzmir, 1983.
[351] bk. ed-Dihlevî, Huccetullahil-bâliğa, I, 284. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 97-98.
[352] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 98-99.
[353] bk. Leknevî, el-Ecvibe, s. 82, dn. 4.
[354] Leknevî, el-Ecvibe, s. 84.
[355] Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy el-Leknevî, el-Ecvibetu'1-fâdîle H'l es.ileti'1-aşereti'l-kâmile, thk. Abdülfettah EbÜ Gudde, Halep, 1964 (1384).
[356] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 99-100.
[357] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 100-102.
[358] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 105.
[359] Böyle bir ayının teklifi, için bk. Ali Yardım, Hadis II, s. 55 dn. 27. Kaldıki sonedlcrin hazfı Îbnu's-Seken (353/964) ile başlamıştır, (kettâni Risâletu'l-Mustafiafe, s. 25-26.)
[360] Muhammed Abdülaziz el-Hulî, Miftahu's-sünne ev tarihu fünûni'l-hadîs, s. 34.
[361] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 105-106.
[362] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 106-107.
[363] bk. Abdülaziz ed-Dihlevî, Bustan, s. 89.
[364] bk. El-Müstedrek, 1, 2-3.
[365] bk. Kettânî, Risale, s. 19-21; K. Çelebi, Keşf, II, 1672; Abdülaziz ed-Dihlevî, Bustan, s. 88-90; îtr. Menhecu'n-nakd. s. 260-261.
[366] Haydarabâd 1334-1342 (piyasadaki ofset baskılar be neşre dayanmaktadır). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 107-108.
[367] bk tr, Menhec, s. 261; Koçyiğit, Hadis Istılahları, s. 320.
[368] bk. Kettânî, Risale, s. 24-29.
[369] bk. ttr. Menhec, s. 261.
[370] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 108-109.
[371] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 109.
[372] bk. Kettânî, Risale s. 8; el-Begavî'nin Mesâbihu's-sünne'de gerçekleştirdiği, Sıhah, Hı-san, taksimi, hadis kitaplarını belli katagorilere («tabaka») ayırma denemesi olarak da değerlendirebilir.
[373] bk. Aliyyu'1-karî, Mirkat, I, 10; Kettânî, Risale, 37; İA, II, 449, Scnedleri hazfederek sadece metinle yetinen eserlerin başında el-Beğavi'nin Mesâbih'i gösterilmektedir. (Kett âni, Risale, s. 8).
[374] bk. Mişkâtu'l-Mesâbîîı'e el-Albanî tarafından yazılan mukaddime.
[375] bk. Nevevî, Takrîb, s. 6-7.
[376] Bu rakkam, Bustanu'l-muhaddisin'de 4793 olarak verilmekte ve 2524 ünün sahih 2209umın hasen oluduğu belirtilmektedir, (s. 230. Ancak bu iki rakamın toplamı 4733 etmektedir. Keşfu'z-zunun'da da bu rakam 4719 olarak verilmektedir.
[377] bk. Mişkâtu'l-Nesâbih, naşirin mukaddimesi.
[378] Mesâbih üzerine yazılmış 30 kadar şerh için bk.K. Çelebi, Keşf, n, 1698-1702; Mübâ-rekfûrî, Mukadimetu Tuhfeti'l-ahvezî, I, 261-265.
[379] bk. s. 1773-1792.
[380] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 109-111.
[381] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 111-112.
[382] bk. Kettânî, Risale, s. 141-142; A. Naîm, Tecrid Tercemesi, I, 262-263.
[383] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 112-113.
[384] Îbmı'1-Esîr, Câmi'u'1-usûl, I, 25.
[385] bk. CamiVl-usûl, ı, 63.
[386] bk. a.g.e., I, 62.
[387] bk.a.g.e.,I,64.
[388] a.g.e., I, 54-55.
[389] a.g.e., I, 60.
[390] a.g.e., 1,60-61.
[391] bk. Cami'u'1-usûl, naşirin önsözü ve I, 65, dn. 1.
[392] Teysirul-vusul 4 cild halinde Mısırda 1388/1968'de basılmıştır.
[393] bk. Kettâni Risale, s. 175. A. Naîm, Tecrid Tercümesi, I, 263 (mukaddime).
[394] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 113-116.
[395] bk. K. Çelebi, Keşf, I, 597-8.
[396] bk. Kenzu'l-ummal, I. (Kapak), bu kayıt sonraki ciltlerde bulunmamaktadır. 1312-1314 Haydarabad baskısmdaki rakamların toplamı 47662'dir. Son baskıda ise, 46624'tür.
[397] Ali el-Muttakî, Müntehabu Kenzi'l-ummâl I, 6-7 (Müsned kenarında). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 116-117.
[398] bk. et-Tac, 1,18, An. 4.
[399] bk. et-Tac, I, 20, dn. 3.
[400] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 117-118.
[401] Zevâid edebiyatı için bk. Kettânî, Risale, 139-141. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 118-119.
[402] Beyrut, 1967 (2. baskı).
[403] bk. A. Naim, Tecrid Tercemesi, I, 223 (mukaddime).
[404] bk. Kettânî, Risale, s. 141; Ebu Zehv., el-Hadis ve'1-muhaddisûn, s. 445. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 119.
[405] Kuveyt, 1393/1973.
[406] Konu ile ilgili tcnbih notu UT. cildin baş kısmındadır. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 119-120.
[407] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 120.
[408] Hayatı hk. da özet bilgi için bk. bu kitap L bölüm (el-Buhârt ve SaKih'i).
[409] 1306.
[410] 1309.
[411] 1349.
[412] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 121-122.
[413] bk. I, 26.
[414] bk. el-Hadis ve I'-muhaddisûn, s. 433.
[415] Münzirî bu değerlendirmelerinde et-Tirmizfj^e dayanmış ve hükümler konusunda çoğu kere Tirmizî'den nakilde bulunmuştur (îtr, el-İmam et-Tirmîzî, s. 260). Ancak müellifin kendine has değerlendirmeleri hiç de az değildir.
[416] bk. et-Tergîb, I, 35-36 (Müellifin mukaddimesi).
[417] bk. a.g.e., I, 36.
[418] bk. et-Tergîb, IV, 567-581.
[419] bk. et-Tergîb, I, 37.
[420] et-Tergîb, I, 37-38.

[421] Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, s. 153.
[422] istanbul 1982. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 122-124.
[423] Nesâi'nin eseri Püammâde'nin, tbmı's-Sünnî'ninki ise Abdülkadir Ahmed Atâ'nm tahkiki ile basılmıştır.
[424] Bunun sebebi Nevevfnin, zayıf hadisle amellerin faziletleri, tergîb- terhib gibi konularda amel etmenin caiz oluduğu kanaatında oluşudur.
[425] bk. el-Ezkâr, s. 357.
[426] bk. Kâtip Çelebi, Keşf, I, 689.
[427] bk. S. Salih, Menhelu'I-varidin şerhu Riyâzı's-sâlıhin, H, 1048, K. Çelebi, Keşf, I 936.
[428] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 125-126.
[429] Bilgi için bk. Aclûnî, Keşfu'1-hafa, II, 246 (2465. hadis)
[430] Bilgi için bk. K. Çelebi, Keşf, I, 59-60; Okiç, Bazı Hadis Meseleleri, s. 160-166; A. Kara-han, İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis, s. 57-66.
[431] Mısır, 1393/1973 (4. basta).
[432] İstanbul, 1982
[433] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 126-127.
[434] Aslında alfabetik sistemi hadislerin ilk kelimelerine göre ilk kullanan Ebû Suca' ed-Deylemî (509/1115) dir. Kısa hadislerden 10.000 tanesini, senedsiz olarak 20 kadar harfi esas alarak sıralamıştır. İsmine de Firdevsu'l-ahbâr demiştir. (Kettânî, Risale, s. 64). Ama görüldüğü gibi bu, bir ilk teşebbüstür, sistem tam olarak uygulanmamıştır.
[435] bk. Ibnul-Esir Câmiu'I-usûl; Îbnu'd-Deybâ1 (944/1537) Teysinıl-vûeûl; Ali el-Müttekf (975/1567), Kenzul-ummâl...
[436] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 127-128.
[437] Bu kısaltmalar, mukaddimede müellif tarafından verilmiştir.
[438] bk. Feyzu'l-kadîr, V, 68.
[439] bk. a.g.e., VI, 301
[440] bk.îAXI,261
[441] bk. K. Çelebi, Keşf, I, 560-561
[442] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 128-131.
[443] bk. Gümüşhanevt, Râmûz, s. 3.
[444] bk. Râmûz, s. 187-241.
[445] bk. 1. Gündüz, Gümüşhânevî Ahmed Ziyaeddin, s. 98.
[446] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 131-132.
[447] Halkımızın dilinde hadis diye dolaşan sözlerle ilgili Türkçe ve alfabetikbir çalışma oldukça faydalı bir sünnet ve kültür hizmeti olacaktır.
[448] Sehâvi, el-Mekâsıdu'1-hasene., s. 3-4.
[449] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 132-133.
[450] bk. Ibnu'l-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, VELÎ, 17.
[451] Burada kullanılan «hadis» den maksad da sözlük anlamıdır, terim anlamı değildir, (bk. -Mekasıd,, s. 3).
[452] bk. el-Mekasıd, s. 485-505.
[453] bk. el-Mekasıd, s. 3.
[454] İbnul-Deybâ, el-Mekâsıd'daki hiçbir hadisi atmamıştır, hadislein kaynaklarına ve derecelerine işaret etmekle yetinmiştir. Az da olsa birkaç hadis ilâve etmiştir. Bu ilâve hadislerin başında «kültü» sonunda da «AUahu âlem» ifâdelerine yer vermiştir. Temyîzu't-tayyîb, talebe için oldukça pratİkleştirilmiş bir hadis kitabıdır. Araştırmacıları el-Mekâ-sıd'da^ı müstağni kılmaz, (bk. et-Tahhân, Usulu't-tahric, s. 68).
Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 133-134.
[455] bk. Keşfu'1-hafa, I, 7.
[456] Bu listede Sahihayn, kütüb-i sitte, kütüb-i erbaa gibi hadis edebiyatında hemen daima aynı muteva için kullanılan yaygın kısaltmaları vermedik, Aslında müellif onlara işaret etmektedir (bk. Keşfu'l-hafâ, I, 9).
[457] Bu rakam, görüldüğü gibi el-Mekasıd'dakinin hemen hemen iki mislidir. (et-Tahhân bu rakamı 3254 olarak verir. bk. Usûlu't-tahrîc s. 69).
[458] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 134-136.
[459] Bilgi için bk. M. Y. Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 31-61.
[460] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 136-137.
[461] bk. Tenzih, I, (mukaddime)
[462] bk. Tenzih, I, 5; Kandemir, Mevzu Hadîsler, s. 158.
[463] bk. Tenzih, I, 3.
[464] bk. Tenzih, I, 19-133.
[465] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 137-138.
[466] M. Sabbağ, el-Esrâr, s. 26-31 (Mukaddimetü't-tahkik).
[467] a.g.e., s. 2.
[468] bk. el-Esrâr, s. 73.
[469] a.g. yer.
[470] bk. Esrar, 115 ve 164. hadisler; Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 161.
[471] bk. Esrar, 3, 4, 5, 54, 126 ve 134. hadisler.
[472] Meselâ bk, «innellâhe» diye başlayan hadisler.
[473] bk. 309. hadis
[474] bk. es-Sabbağ, Esrar, s. 17 (mukaddime)
[475] bk. Sabbağ, Esrar, s. 25 (mukaddime)
[476] Ankara, 1966.
[477] bk. el-Masnu', s. 13.
[478] bk. el-Esrâr, s. 73.
[479] Geniş bilgi için bk. Ebu Gudde, el-Menâru'I-münîf, s. 17-18; el-Masnu', s. 17-42. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 138-141.
[480] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 141-142.
[481] bk. en-Nahl (16), 106; ez-Zümer (39), 22; el-lnşirah (94), 1; el-En'am (6), 125; Taha (20), 25.
[482] bk. Buhârî, tefsir sûre (9), 20; fedâilu'l-kur'an, 3; ahkâm 37; Tirmizî, tefsiri sûre (9), 18; Ahmed b. Hanbel, I, 13; V, 189.
[483] bk. Meâlimu's-sünen, I, 2, (mukaddime).
[484] Taşköprî-zâde, Muvzuâtu'I-ulûm, II, 13.
[485] bk. et-Tae, I, 13.
[486] bk. Mukaddime, II, 477 (Z. Kadirî tercümesi, ist., 1970).
[487] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 142-143.
[488] Keşf, I, 36-37 (mukaddime).
[489] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 143-144.
[490] Şerhlere ait bu üçlü uslûb değerlendirmesi için bk. Kâtip Çelebi, Keşf, I, 37 (mukaddime).
[491] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 144-145.
[492] bk Kâtib Çelebi, Keşf, I, 38 (mukaddime).
[493] bk. Sezgin, Buhârinin Kaynakları, s. 159-160 (Fethul-bâri VIII, 425; Aynî IX, 125 Kastallânî, VI,. 309-310'dan naklen).
[494] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 145-147.
[495] Aliyyu'l-Kaarî, Mişkatu'l-Mesâbih'e yazdığı şerhin Önsözünde bu gerçeğe işaret eder (bk. Mirkat, I, 3).
[496] Ebu'l-Hasen Ali el-Hasenî en-Nedvî, Bezlu'l-mechûd, I, 10-11 (Takdîmetü'l kitâb).
[497] Bu eser, I. Canan tarafından Yeni Usul-i Hadis adıyla Türkçeye çevrilmiştir.
[498] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 147-149.
[499] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 149.

[500] Hattâbî hk.'da toplu bilgi için bk. Zehebî, A'lamu'n-nubelâ, VIII,23-28 Mubârekfûîî, Mu-kaddimetu Tuhfeti'l-ahvezî, I, 252-255; Sezgin, Tarîhu't-tıuras, I, 235-236.
[501] Bu özet, Meâlimu's-sünen'in başındaki Hattâbî'yo. ait mukadimeden tarafı mızdan ya pılmıştır. (ı, 2-8, Haîeb, 1351/1932). Ebu Tâhir es-Silefî (576/1180) de MeâlÎmu's-sü-nen'in sonuna konulmuş bulunan tanıtma yazısında, Hattâbî'nin şerhini tanıtmak için bizzat Hattâbî'nin önsözünün kâfi olduğu görüşündedir. (IV, 357).
[502] Haleb, 1351/1932.
[503] A'lâmu's-süneh'in, Feyzullah Ef. No. 437, 261, 262; Ayasofya no. 687; Ahmcd III, no: 293'te yazma nüshaları bulunmaktadır. Ayrıca el-Emir Muhammed Sa'd Abdurrah-man tarafından Mekke-Ümmu'I-kura Üniversitesi Şeriat Fakültesinde A'lâmu's-sünen fî şerhi Sahihii-Buhârî li'1-Imam el-Hattâbî» adıyla hazırlanmış bir de doktora tezi bulunmaktadır. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 150-152.
[504] Buraya kadar verdiğimiz bilgi, naşirlerin mukaddimesinden özetlenmiştir.
[505] Şerhu's-sünne, I, 2 (Müellifin mukaddimesi).
[506] bk. I, 2 (Müellifin mukaddimesi).
[507] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 152-153.
[508] bk. K. Çelebi, Keşf, I, 557, 558; Mübârekfûrî, Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezi, I, 257-260.
[509] bk. Nevevî, Müslim Şerhi, I, 4-8'den özet (îrşâdu's-sârî) kenarında).
[510] bk. Sezgin, Tarîhu't-turâs, î, 214. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 153-154.
[511] bk. Keşf, I, 545-554.
[512] bk. Tecrid Tercemesi, XB, 90.
[513] Yazma nüshaları için bk. Sezgin, Tarihu't-türas, ı, 177-178.
[514] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 155.
[515] Miftahu's-sünne, s. 43.
[516] Şerhinde müellif, çok uzayacağı için hadisleri müstakillen zikretmekten vaz geçmiş ve memzûç şerh tarzında kaleme almıştır. Ancak onun baskısını yapanlar önce hadisleri müstakillen vermişler, müellifin mukaddimedeki sözünü de yerine getirmişlerdir. Hatta M. Fuad Abdülbâkî, hadisleri numaralamış ve aynı hadisin nerede geçtiğine de hadis numarası olarak işaret etmiştir.
[517] Enveru'l- KeşmM, Feyzu'I-bârî, î, 38.
[518] el-Hûlî, Miftâhu's-sünne, s. 43.
[519] Sezgin, Buharının Kaynakları, s. 158.
[520] Bu, «Mekke'nin fethinden sonra Medine'ye hicret etmek yoktur» anlamındaki hadistir.
[521] bk. el-Hûlî, Miftahu's-sünne, s. 43.
[522] Bilgi için bk. bu kitap, I, Bölüm (el-Buhârî ve Sahih'i).
[523] Fethu'l-bârî, I, 7.
[524] Kahire, tarihsiz {Matbaa-i selefiyye), yazma nüshaları ve baskılan için bk. Sezgin, Tari-hu't-türas, I, 183-185. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 155-157.
[525] bk. et-Tahhan, Usûlu't-tahrîc, s. 144.
[526] bk. Umde, ı, 26-36.
[527] bk. IA, n, 71.
[528] Sezgin, Buharinin Kaynakları, s. 158.
[529] Enveru'l-Keşmîrî, Feyzu'1-bârî, I, 38.
[530] Yazma ve matbu nüshaları için bk. Sezgin, Tarihu't-türas, 1,185-1S6.
[531] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 157-160.
[532] bk. ÎA, VI, 399.
[533] bk. irşâdu's-sârî, I, 3.
[534] bk. a.g.e., I, 3-19.
[535] bk. a.g.e., I, 19-46.
[536] bk. a.g.e., I, 41.
[537] Sezgin, Buhâriniı Kaynaklan, s. 158.
[538] Yazma ve basmaları için bk. Sezgin, Tarihu't-türas, 1,187-188.
[539] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 160-161.
[540] bk.Mirkat, I, 3.
[541] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 161-162.
[542] bk. Avnu'l-ma'bud, XIV, 220.
[543] bk. Bezlu'l-mechûd, I, (1), ve I, (29) (takdim yazılan).
[544] bk. Sezgin, Tarihu't-türâs, I, 237.
[545] bk. Avnul-ma'bud, XIV, 220-221.
[546] bk. a.g.e.,I, 11.
[547] Bu konuda bk. bu kitap, I. Böîüm (Ebu Davud ve Süneni).
[548] bk. Sezgin, Tarîhu't-türâs, I, 237. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 162-163.
[549] bk. Ebu'l-Hasen en-Nedvî, Bezlu'l-mechûd, I, 10 (Takdîmu(l-kitah).
[550] bk. Bezlu'l-mechûd, I, 44 (Sarihin Mukaddimesi).
[551] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 163-164.
[552] Vefatından 3-4 ay önce ameliyatla bir gözü açılmıştır.
[553] Geniş bilgi için bk. Mukaddimetu Tuhfeti'l-ahvezi, II, 189-216.
[554] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 165-166.
[555] bk. Tenviru'I-havalilc, I, 9-10; Ayrıca bk. Kâtip Çelebi, Keşf, 1,1907-1908.
[556] bk. Şerhu'l-Muvatta', I, 3.
[557] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 166.
[558] el-Müntekâ, I, 3.
[559] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 166-167.
[560] Tenvîrul-havâlik, I, 2.
[561] Son baskısı Mısırda 1370/1951'de yapılmıştır. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 167.
[562] bk. Zirikli, el-A'lam, VII, 55.
[563] bk. Şerhu'l-Muvatta', I, 3.
[564] Mısır, 1381/1961. Ayrıca 4 cildlik bir baskısı daha bulunmaktadır. (Mısır, 1310). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 167-168.
[565] bk. Nesâî, Sünen, I, 2.
[566] bk. Avnu'I-ma'bud, I, 11-12.
[567] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 168-169.
[568] bk. Fihrist, s. 129.
[569] bk. Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 378 (Mısır, 1379/1959).
[570] Haydarâbâd, 1383/1974 (Beyrut, 1396/1976 ikinci basla).
[571] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 169-170.
[572] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 170-171.
[573] Tahran, 1269/1852; Mısır, 1311/1893, 1322/1904, 1383/1963.
[574] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 171.
[575] Beyrut, 1390/1970.
[576] Beyrut, 1975.

[577] bk. ttr. el-İraam et-Tirmizi ve'1-muvâzene, s. 260.
[578] Bilgi için bk. Çakan, Anahatlarıyla Hadis, s. 153-159.
[579] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 175-178.
[580] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 178.
[581] Bilgi için bk. Zehebî, Tezkira, III. 905-907; Îbnu'1-Esir, el-Lübâb, II. 10.
[582] bk. Tedrîb, (muhakkikin mukaddimesi).
[583] bk. Sezgin, Tarihu't-türâs, I, 313.
[584] bk. Nüzhetü'n-nazar, s. 2. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 178-179.
[585] bk. a.g, yer.
[586] bk. îbn Haldun, Mukaddime, II, 476 (Z. K. Ugan tercümesi).
[587] Medine, 1397/1977.
[588] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 179.
[589] Kifâye, Haydarabad'da 1357'de; Takyidu'I-ilm, Dimeşk'de, 1949'da; Şerefu ashabı'I-hadis, Ankara'da 1971'de , er-Rihle ise, Lübnan'da 1975'te basılmıştır. Bazı risaleleri de Medine'de 1969'da basılmış bulunmaktadır.
[590] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 179-180.
[591] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 181.
[592] Geniş bilgi için bk. Zehebî, A'lamu'n-nubelâ, XX, 212-219 Tezkira, IV, 1304-1307.
[593] Bu eser üzerinde muhterem hocam M. Y. Kandemir Bey'in henüz basılmamış bir doktora tezi bulunmaktadır.
[594] bk. el-Üma', s. 107.
[595] a.g.e., s. 25.
[596] bk. Nüzhetü'n-nazar, s. 2.
[597] bk. el-Üma1, s. 29 (Sakr'ın takdimi)
[598] bk. el-Üma', s. 5.
[599] bk. el-İlma', s. 30-31 (Sakr'ın takdim yazısı).
[600] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 181-182.
[601] Bilgi için bk. K. Çelebi, Keşf, II, 1575.
[602] Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehluh, s. 3.
[603] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 182-183.
[604] bk. Ulûmu'l-hadîs, s. 26-27 (Itr'm takdimi).
[605] bk. Nüzhetu'n-nazar, s. 2.
[606] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 183-184.
[607] Bu konudaki literatür hakkında detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, «ilmu usûİi'l-hadîs veya îl-mu mustalahı'l-hadis», îlah. Fak. Der. C. XVII, yıl, 1969, s. 132-135 (Ankara-1971).
[608] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 184-185.
[609] K. Çelebi kitabın ismini «et-Takrîb ve't-teysir H ma'rifeti süneni'l-beşiri'n-nezîr» olarak vermektedir, (bk. Keşf, I, 465).
[610] Mısır, 1388/1968.
[611] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 185.
[612] bk. el-Bâisul-îıasis, s. 19.
[613] 1377/1958, Mısır (3. baskı).
[614] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 185-186.
[615] Nüzhetü'n-nazar, s. 3; Nuhbetü'l-fiker Şerhi (trc.), s. 21.
[616] Tertîbini bozarak ihtisar eden başka âlimler de vardır (bk. Tedrîbu'r-râvî, 14).
[617] Koçyiğit, a.g.e. s. 15
[618] bk.Keşfn, 1936.
[619] Ankara, 1971.
[620] Konuya ait çalışmalar için bk. K. Çelebi, Keşf, II, 1936-1937; Zeyl, H, 63.
[621] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 186-187.
[622] Tedrîbu'r-râvî, s. 4.
[623] Mukaddime'den önce, eseri neşre hazırlayan Abdülvehhab Abdülatif in, Suyûtî, Nevevi ve Tedrib'i tanıtan 32 sayfalık uzunca bir takdimi yer almaktadır.
[624] bk. Tedrîb, s. 533-546.
[625] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 187-188.
[626] Eser, Muhammed Behçet el-Baytar'ın ta'likiyle Dımeşk'ta 1353/1935'de basılmıştır.
[627] Kasımf nin, sclefY akide sahibi ve taklid'den uzak biri olduğu ve bu sebeple takibe uğradığı, «el-mezhebu'1-cemâlî» diye yeni bir mezheb kurmakla itham edildiği ve neticede berat ettiği anlaşılmaktan- (bk. Zirikli, el-A'lâm, II, 131). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 188-189.
[628] bk. Ma'rifetu ulumi'I-hadis, (Muhakkikin mukaddimesi.)
[629] bk. Zirikli, el-A'lâm, î, 80. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 189.
[630] Kahire, 1339/1921
[631] Kahire, 1383/1963
[632] Mısır, 1378/1958
[633] Kahire, 1961
[634] Beyrut, 1959
[635] Halep, 1979
[636] Halep, 1979 (32. baskı)
[637] Şam, 1977
[638] Bu kıymetli mukaddimeye detaylı bir mevzu indeksi yapmak, ondan yararlanmayı kolaylaştıracaktır. Türkçede yapılacak usul çalışlarında Ahmed Naim Bey'in bu mukaddimesine mutlaka baş vurulmalıdır.
[639] bk. Tecrid Tere. (Mukaddime) I, 338 dn. 1 ("Zaten bu mukaddime'de onun tertibine riâyet edilmiştir") Bibliyografyada da ilk sıra Nuhbetu'I-fîker'e verilmiştir, I, 495.
[640] Yazıldığı döneme göre normal sayılabilecek katı transkripsiyon uygulamasından arındırılması ve yeni baskısının yapılması eserden istifade oranını arttıracaktır.
[641] Bu çalışmaların bir kısmını «Ek» bölümünde bulacaksınız.
[642] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 190-192.
[643] bk. Ibn Kesir, el-Bidâye ve'n-nihâyc, XI, 34.
[644] Halep, 1398/1978.
[645] Advâu's-şerîa, Sy. 2, s. 33-37, 1390-1391, Riyad.
[646] bk. Hareket Dergisi, Eylül 1981, s. 51-55.
[647] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 195-196.
[648] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 197.
[649] Toplu bilgi için bk. Kettânî, Risale, s. 137-139. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 197.
[650] bk. Miftahu Kunûzi's-sünne, A. M. Şakir'in tanıtma yazısı, Lahor, 1391/197 l'den ofset.
[651] bk. Zehâiru'l-mevârîs, I, 161.
[652] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 197-199.
[653] Kitab Kahire'de 1955 yılında basılmıştır.
[654] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 199-200.
[655] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 200.

[656] bk. M. F. Abdülbâkî, îbn Mâce'nin Sünen'ine yazdığı tanıtma yazısı, II, 1626.
[657] Cild ve sayfa numarası verilenler dışındaki kitaplar için, kitap ismi, numarası ve bab veya hadis sayısını gösteren listeler kitabın baş tarafına konulmuş bulunmaktadır.
[658] bk. Miftahu künûzi's-sünne, (A. M. Şâkir'in tanıtma yazısı).
[659] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 201-202.
[660] bk. Sıddıkî, Hadis Edebiyatı Tarihî, s. 19.
[661] bk. îbn Mfice, Sünen, II, 1526 (M. P. Abdülbâkt'nin tanıtma yazısı).
[662] Mısır, 1353.
[663] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 203-205.
[664] Concordance'da 83 rakamının sol üst köşesinde çift yıldız bulunmaktadır. Bunun anlamı yüldeğu kelimesi 83. bab'ta iki kez geçiyor demektir.
[665] Bu kayıt işinde elimizdeki nüshaların her cildi sonundaki içindekiler fihristinden yararlanabiliriz. Kitab ve bab numaralarını bu kısma işleyerek gerektikçe oradan bakıp aradığımız kitab ve babı bulabiliriz
[666] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 205-219.
[667] Bu kısımda ismi geçecek eserler hakkında daha Önceki bölümlerde bilgi verdiğimiz için burada isimlerini zikretmekle yetineceğiz.
[668] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 219-220.
[669] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 220.
[670] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 220.
[671] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 220-221.
[672] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 221.
[673] Bu üç eser hakkında bilgi için bk. et-Tahhan, Usulıı't-tahrîç, s. 150.
[674] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 221-222.
[675] Hadis bulmakta Türkçede bir başka problem süz konusudur. Şöyleki, çoğu kişi duyduğu ya da takvim yapraklarında okuduğu Türkçe sözlerin gelip hadis olup olmadıklarını, hadis ise kaynağını sormaktadırlar. Bu takdirde yapılacak iş, sözün konusundan hareketle alel-ebvab eserlere başvurmaktır. Ya da o Türkçe metnin, Arapçasınm ne olabileceğini düşünüp tahmin edilen kelimelerden hareketle bulmaya çalışmak gerekmektedir. Tabiatıyla bu iş, zaman zaman oldukça yorucu olmaktadır. Belki Türkçede yaygın sözleri Türkçe olarak alfabetik bir sıra içinde verdikten sonra Arapça metinlerini kaydeden bir çalışma bu ihtiyacı karşılayacaktır.
[676] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 222-223.
[677] Bilgi için bk. Kettânî, Risale, 151-155.
[678] bk. Kettânî, Risale, s. 24-29.
[679] Halk arasında yaygın olan eserleri, sünnet malzemesi açısında tetkik etmek, Hadis Ana-bilim Dalında master çalışması yapacaklar için uygun olur. Dürretu'n-nâsihin üzerinde böyle bir çalışma, A. Tobay tarafından gerçekleştirilmiştir (istanbul, 1984).
[680] Bu eserin bir muhtasarı İhya ile birlikte basılmış bulunmaktadır.
[681] Nasbu'r-râye'nin 4 cildlik Kahire 1357/1938 baskısı tahkikli ve güzel bir baskıdır. Kısa bir tanıtımı için bk. et-Tahhân, Usûlu't-tahrîç, s. 19-24.
[682] bk. et-Tahhân, Usûlu't-takrîc , s. 144. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 224-225.
[683] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 225-226.
[684] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 226.
[685] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 226.
[686] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 226.
[687] Ankara, 1980 (A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınlarından).istanbul 1987.
[688] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 226-227.
[689] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 227.
[690] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 227-228.
[691] Bu konudaki görüşler ve bilgi için bk. Sıddîkî, H. E. Tarihi, s. 149-150.
[692] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 228.
[693] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 228.
[694] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 228.
[695] bk. Bu kitap, IV. bölüm.
[696] bk. Suphi Salih, Hadis filmleri, s. 295.
[697] bk. Kevserî, Tabakât, I, 2 (Mısır, 1358).
[698] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 229.
[699] Sıddîkî, H. E. Tarihi, s. 146.
[700] Suphi Salih, Hadis İlimleri, s. 291.
[701] bk. Sıddikî, H. E. Tarihi, s. 154-155.
[702] Îbn Sa'd ve Tabakât'ı hk. da geniş bilgi için bk. Tabakât, I, 5-17 (İhsan Abbas'ın takdim yazısı) Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 229-232.
[703] bk. et-Tarihu'1-kebîr, 1-1,2.
[704] a.g.e., 1-1, 11-271.
[705] Haydarabad, 1360-1363
[706] bk. II-2, 376
[707] SıddîkTnm 42.000 (H. E. Tarihi, s. 150) ve 40.000 (s. 155)'den fazla biyografi ihtiva ettiğine dair kaynak göstermeksizin verdiği rakamlar, matbu nüshadaki rakamla büyük bir tezat içindedir.
[708] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 232-233.
[709] Eser ve müellifi hk. da geniş bilgi için bk. Siyeru a'lârai'n-nübelâ, I, 7-159 (Dr. Beşşâr Avvâd Ma'ruf un mukaddimesi).
[710] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 233-234.
[711] bk. Hüye, X, 480.
[712] Ebu'l-Ferec Ibnu'l-Cevzî, Sıfatu's-safve, I-IV, thk. Mahmud, Fâhûrf, thrc., Muhammed Ravvas Kalacı, Beyrut, 1399/1979 (ikinci baskı).
[713] Kahire, tarihsiz (bk. et-Tahhân, Usûlu't-tahrîc, s. 64-65). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 234-236.
[714] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 236-237.
[715] İbn Hacer, el-İsâbe, I, 2.
[716] bk. Ibnu'1-Esîr, Üsdu'1-ğâbe, I, 9.
[717] bk. Okiç, Bazı Hadis Meseleleri, s. 66.
[718] K. Çelebi, Keşf, I, 89: İbn Hacer, el-İsâbe, I, 2
[719] Bilgi için bk. Okiç, a.g.e., s. 66-67
[720] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 237.
[721] îbn Hacer, et-îsâbe, I, 3.
[722] K. Çelebi, Keçf, I, 81
[723] bk. et-Tahhân, Usûlut-tahric, s. 170.
[724] bk. 1,13-41 (el-Isâbe kenarında)
[725] bk. îbn Hacer, el-İsabe, I, 3; K. Çelebi, Keşf, 1,81.
[726] Mısır, 1328/1910 (ve ofset baskıları)
[727] bk. K. Çelebi, Keçf, 1, 81; Okiç, a.g.e-, s. 68.
[728] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 237-238.
[729] bk. 1, 301
[730] bk. Usdul-ğabe, 1,11
[731] bk. Usdul-ğabe, 1,11

[732] Aynı yer.
[733] a.g.e., I, 12.
[734] bk. a.g.e., I, 261.
[735] bk. a.g.e., I, 20-42
[736] bk. Ibn Hacer, el-îsâbe, 1,6
[737] Haydarabad, 1315 (bk. Okiç, Bazı Hadis Meseleleri, s. 68, dn. 5). Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 238-240.
[738] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 240-242.
[739] Bu konudaki eserler hakkında bilgi için bk. Kettânf, Risale, s. 166-171. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 242.
[740] bk. Kettânt, Risale, s. 168; et-Tahhan, Usulu't-tahrie, s. 179
[741] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 242-243.
[742] Mısır, 1370/1951
[743] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 243-244.
[744] Tehzîbu't-Tehzîb'in sonunda (XII, 498-504), İbn Hacer'in biyografisi ve eserlerinin alfabetik isim listesi bulunmaktadır.
[745] Basılı nüshadaki rakamların toplamı 12185'tir. 3043'ü künyelere ait XII. cilddedir. 9142'sl ise, alfabetik sıradaki rical sayısıdır.
[746] Kahire, 1392/1972
[747] Kütüb-i sitte ricali ile ilgili Tehzibul-Kemal'i esas alan bu ve öteki çalışmalar hakkında bilgi için bk. et-Tahhan, Usulu't-tahrîc, s. 181-198.
Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 244-245.
[748] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 245.
[749] bk. Tezkire, I, 17
[750] Beyrut, tarihsiz.
[751] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 245-246.
[752] bk. Kettânî, Risale, s. 120-121.
[753] bk. Kettânî, Rislâle, s.121; et-Tahhân, Usûlu't-tahrîc, s. 201-202.
[754] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 246-247.
[755] bk. Kettânî, Risale, s. 118-120; Koçyiğit, Hadis Istılahları s. 479-480
[756] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 247.
[757] bk. Mizan, I, 2-3 (Müellifin mukaddimesi). Bu tür zevatı zikretmişse insaf ve itidal çevresinde değerlendirmiştir (aynı yer).
[758] bk. Mizan I, 362-363.
[759] bk. müellifin mukaddimesi (I, 2).
[760] Mizan hakkında bilgi için bk. K. Çelebi, Koçf, E, 19X7; Mübârekfurt, Mukaddimetu Tuh-fetil-ahvezî, I, 212-213; et-Tahhân, Usulu't-tahric, s. 201-202. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 247-248.
[761] bk Sıddıkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 159
[762] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 248-249.
[763] Mısır, 1349/1931
[764] bk. Tarihu Bağdad, X, 362.
[765] Ahmed b. Seyyid Muhammed es-Sıddtkı el-Ğımârî, «Miftahu't-tertib li ehâdisi Tari-hi'1-Hatîb» Kahire, 1955. Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 249.
[766] Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasen, îbn Asâkir, Tarihu Dimeşk (et-Tarihu'1-kebir), nşr. Ab-diilkâdir Bedrân, Suriye 1332, (Bedrân'ın bu neşri eserin aslı değil tehzîbidir).
[767] Bilgi için bk. Sıddfkî, H. E. Tarihi, s. 161-163.
[768] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 249-250.
[769] Leyden, 1931
[770] bk. I, 3, 77.
[771] bk. II, VHI-DC Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 250-251.
[772] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 251.
[773] bk. K. Cerh ve't-ta'dil, I, Abdurrahman b. Yahya el-Yemânî'nin mukaddimesi.
[774] bk. aynı yer.
[775] bk. Kettâni, Risale, 121; et-Tahhân Usûlu't-tahrîc, s. 177.
[776] Hakkında cerh ve ta'dil değerlendirmesi bulunmayan şahıslar ds kitabta yer almaktadır. Müellif, onlardan da hadis nakledildiğine göre, ileride cerh ve tadil konusunda bir bilgi bulunabilir ümidi ile onları aldığını belirtir. (II, 38).
[777] bk. el-Cerh ve't-ta'dü, II, 492
[778] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 251-252.
[779] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 252-253.
[780] Eser yazmadır (bk. Zirikli, el-A'Iam (mütedrek) 11/235)
[781] Bilgi için bk. et-Tahhân, Usûlu't-tahrîc, s. 185-197.
[782] bk. a.g.e., s. 179.
[783] bk. Bu bölüm.
[784] Bilgi için bk. et-Tahhân, Usulu't-tahrîc, s. 203-205.
[785] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 253-256.
[786] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 256-257.
[787] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 257.
[788] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 257.
[789] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 257.
[790] Böyle bir misal için bk. et-Tahhân, Usûlu't-tahrîc s. 231.
[791] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 257-258.
[792] bk. Diyanet Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, 1984, C. XX, sy. 1, s, 57-64.
[793] Haziran 1985'de vâki görüşmemizde, çalışmasının iki yıl kadar neticelenebileceği haberini sayın A'zamî'den almış bulunmaktayız.
Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 260.
[794] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 261-263.
[795] Cemal Sofuoğlu, «Şîanın Hadis Anlayışı», Hareket, Mart 1982, s. 22. Bu kısım genellikle bu makaleden özetlenmiştir.
[796] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 267.
[797] bk. Usûlu'1-KâfİI, I, 64
[798] Beyrut, 1388/1968; ikinci baskı, Beyrut, 1972
[799] bk! Ebu'l-Kasım Hut, Mu'cemu rîcâli'l-hadîs, I, 40 (Nccef, 1970) Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 267-268.
[800] E. R. Fığlalı, Risâletu'l-i'tikâdâtil-imâmiyye, s. 3 (Önsöz)
[801] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 268.
[802] bk. Risâletul-i'tikâdâtil-İmâmiyye, s. 140-151 Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 269.
[803] Tam liste için bk. İslâm Medeniyeti Mecmuası, C. IV, sy. 3, s. 33-55.
[804] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 270-272.
[805] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 272-273.
[806] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 273-274.
[807] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 274.
[808] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 274-276.
[809] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 276-279.
[810] Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakar, Hadis Edebiyâtı, İfav Yayınları: 283-285.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.8 Hadis el kitabi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları

Subhi es-Sâlih
Çeviren: Prof. Dr. Yaşar Kandemir
Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

HADİS İLİMLERİ VE HADÎS ISTILAHLARI
ÖNSÖZ
1- HADİS TARİHİ
1- HADÎS, SÜNNET VE DİĞER ISTILAHLAR
Hadîs Ve Sünnet :
Haber ve Eser:
Hadis-i Kudsî:
2- HADÎSİN TEDVÎNÎ ÜZERİNE
Asr-I Saadette Okuma-Yazmanın Az Oluşunun Sebepleri;
Hz. Peygamber Zamanında Yazılan Sahifeler
Ebü Hureyre'nin Hemmâm B. Münebbih Yoluyla Gelen Sahîfesi
Hadîslerin Tedvîni Ve Müsteşrikler
Hulefâ-Î Râşîdîn Devri
Tâbi'în Ve Tebe-İ Tâbî'în Devri
3- TALEBU'L-HADÎS (HADÎS TAHSİLİ) İÇİN YAPILAN SEYAHATLER
Hadîs Tedvininde Muhitin Te'sîri:
Talebu'l-Hadîs İçin Yapılan Seyahatler:
Bu Seyahatlerin Dînî Hükümlerin Tevhidine Olan Tesiri:
Hadîs Ticareti İçin Yapılan Seyahatler:
Hadiste Lâubâlî Olanlara Karşı Gösterilen Mukavemet:
4- DÂRU'L-HADÎSLER VE MUHADDÎSLERÎN LÂKAPLARI
Muhaddislerin Unvanları:
Hadîsin Lâfzen Rivayeti.
5- TAHAMMULU'L-HADÎS VE ÇEŞÎTLERÎ
1. Semâ'.
2. Kırâet,
3. İcâzet.
4. Münâvele.
5. Kitabet.
6. İ'lâm.
7. Vasıyyet.
8. Vicâdet.
Eda Şekilleri.
2- HADİS İLİMLERİNİN BÖLÜMLERİ
1- RIVÂYETU'L-HADÎS VE DİRÂYETU'L-HADÎS ÎLÎMLERÎ
1. Cerh veTa'dîl İlmi
2. Hadîs Râvîleri İlmi
3. Muhtellfu'l-hadîs ilmi
4. Ilelu'l-hadîs ilmi
5. Garîbu'l-hadîs ilmi
6. Nâsih ve Mensûh ilmi
2- RİVÂYETU'L-HADÎS KİTAPLARI VE DERECELERİ
I. Rivayet Kitaplarının Dereceleri.
II. Belli-Başlı Rivayet Kitapları Ve Müsnedler.
3- RİVAYETİN ŞARTLARI VE MUHADDİSLERİN ÖLÇÜLERİ
3- HADİS ISTILAHLARI
1- HADÎSİN KISIMLARI
2- SAHÎH HADÎS
Mütevâtir Hadîs:
3- HASEN HADÎS
Sahîh Ve Hasen'e Şâmil Istılahlar:
4- ZAYIF HADÎS
Zayıf Hadîsîn Nevîleri:
1. Mürsel Hadîs
2. Munkatı' Hadîs:
3. Mudal Hadîs.
4. Müdelles Hadîs:
5. Muallel Hadîs
6. Muztarib Hadîs:
7. Maklûb Hadîs:
8. Şâz Hadîs:
9. Münker Hadis:
10. Metruk Hadîs:
Mevkuf ve Maktu' Hadîsler, Zayıf Hadîsleri idir?
5- SAHÎH - HASEN - ZAYIF HADÎSLER ARASINDA MÜŞTEREK OLAN ISTILAHLAR
1. Merfû:
2. Müsned:
3. Muttasıl Veya Mevsûl :

4. Mu'an'aa Hadîs:
5. Mü'ennen Hadîs:
6. Mu'allak Hadîs:
7-8- Ferd ve Garlbr
9-11- Azîz, "Meşhur ve Müstefiz
12-13- «Âlî ve Nazil
14.15- Mütâbi ve Şâhid
16. Müdrec
Müdrec Olan Kısım Birkaç Şekilde Bilinir:
17. Müselsel Hadîs
18. Musahhaf Hadîs
6- MEVZU HADÎSLER VE UYDURMA SEBEPLERİ
7- SENED VE METÎN BAKIMINDAN HADÎS
4- HADÎSİN HUKUK-LÜGAT VE EDEBİYATTAKİ YERİ
1- HADÎSİN HUKUK BAKIMINDAN ÖNEMİ
2- SAHİH HADÎS TEŞRÎ BAKIMINDAN HÜCCETTİR
Rasûlullah'ıu Sünneti Hakkında Sahâbîlerin Bilgisi Farklıdır:
Mezheblerîn Zuhuru ve İmamların Hadîsle Ihticâcı:
Haber-i Vâhidle Îhticâc Ve Şartları:
Karinelerle Takviye Edilen Haberle Ihticâc Edilip Zayıf Hadîsle Edilemeyeceği:
3- HADÎSİN EDEBİYAT İLİMLERİNE TESİRİ
İslâmî İlimlerin Hadîsin Gölgesinde Doğuşu:
Hadîsin Nahiv Asıllarına Tesiri:
İslâm'ın İlk Devirlerinden Beri İsnâd Sistemini Tatbiki:
"Bil Ki Fezâil Hadîslerini Uydurma Hareketi, İlk Olarak Şiîler Tarafından Başlatılmıştır.
Edebiyat İlimleri Ve Hadîscilerin İsnadının Bu İlimlere Tesîri:
4- LÜGAT ve NAHİVDE HADÎSLE ÎHTÎGÂC
Âlimlerin Hadîs Rivâyetindeki Çekingenlikleri:
Lügat ve Nahivde Hadîsle İhticâc:
Edebiyatçılar Niçin Hadîsle Îhticâc Etmemişlerdir?
Hadîsle İhticâca Manî Olanlara Cevâp:
Araştırmanın Özeti:
5- RÂVÎLERİN TABAKALARI
1- İBNU SA'D ve et-TABAKÂT'DAKÎ TASNÎF METODU
Giriş:
Îbnu Sa'd, Hayâtı Ve Eserleri:
Asıl Kaynakları:
Îbnu Sa'd'ın Şeyhi El-Vâkıdi Hakkında Birkaç Söz:
Şeyh Ve Talebesi;
Et-Tabakât'ın İhtiva Ettiği Bellibaşlı Mevzular:
İbnu Sa'd'ın et-Tabakât'daki Metodu:
2- RÂVÎLERİN TABAKALARI
Râvîlerin Tabakaları Ve Tabaka Taksimleri:
İbnu Hacer'e Göre Râvîlerin Tabakaları:
Sahabe Tabakası:
Tabiin Tabakası:
Etbâut-tâbi'în Tabakası:
3- BÂZI SAHÂBÎLERÎN TERCEME-Î HALLERİ
A. Yedi Müksirûn:
1 -Ebû Hureyre.
2 -Abdullah b. Ömer.
3 - Enes b. Mâlik.
4 -Mü'minlerin Annesi Hz. Âişe.
5 -Abdullah b. Abbâs.
6 -Câbir b. Abdillâh
7 - Ebû Sa'îd el-Hudrî.
B. Bâzı Meşhur Sahâbîler.
8 - Abdullah b. Mes'ûd.
9 - Abdullah b- Amr b. el-'Âs.
10 - Ebû Zer el-Ğıfârî.
11 - Sacd b. Ebî Vakkâs.
12 -Mucâz b. Cebel.
13 - Ebu'd-Derdâ'.
4- BÂZI TABİİN BÜYÜKLERİNİN TERCEME-İ HALLERİ
1. Sa'îd b. el-Museyyeb.
2. İbnu Ömer'in Mevlâsı Nâfi.
3. Muhammed b. Şîrîn.
4. İbnu Şihâb ez-Zuhrî.
5. Sa'îd b. Cubeyr.
6. İmâm Ebû Hanîfe.
5- ETBÂ'U'T-TÂBÎ'ÎNDEN BÂZILARININ TERCEME-Î HALLERİ
1. İmâm Mâlik b. Enes.
2. İmâm eş-Şâfi'î.
3. Sufyânu's-Sevrî.
4. Sufyân b. Uyeyne.
5. el-Leys b. Sa'd.
6- ETBÂ'U ETBÂ'I'T-TÂBÎÎNDEN BÂZILARININ TERCEME'Î HALLERİ
1. İmâm Ahmed b. Hanbel.
2. İmâm Buharı.
3. îmâm Müslim.
4. İmâm Tirmizî.

HADİS İLİMLERİ VE HADÎS ISTILAHLARI

ÖNSÖZ

Hadîs ilimleri mevzuundaki bu eser, Ulûmu'l-Kur'ân adlı kitabımız gibi Ölümsüz mirasımızın üzerinden senelerin tozunu silken, ecdadımızın en değerli fikir şaheserlerini, asrımızın zevkine uygun sâde ve açık bir üslûbla takdim eden bâzı ilmî araştırmaları ihtiva etmektedir.
Birçokları, böyle bir araştırmanın pek kolay olduğunu, şaşmaz bir metodu bulunduğunu ve dolayısıyle herhangi bir şekilde yanılma ihtimâlinin kalmadığını zannederler; zira onlara göre büyük âlimlerimiz, yapılması îcâb eden kerşeyi yapmışlar ve ilâve edilecek hiçbir şey bırakmamışlardır. Buna göret ecdadımızın eserlerini ve sözlerini Özetlemekle yetinerek, onların ilim ummamndan kana kana içmekten başka yapılacak bir işimiz kalmıyor.
Söylediğimiz tarzdaki bir araştırmanın son derece müşkil olduğunu, me tinleri tetkik ve yazmaları neşr etmek süreliyle uzun bir emek ve gayrete ihtiyaç gösterdiğini anlatarak, bu yaygın hatâyı derhal tashîh etmemiz gerekmektedir; Çünkü böyle bir araştırmada, ie'lif ve tahkik ile beraber, eski mahsûlün yeni metodla mükemmel bir şekilde terkibi bahis mevzuudur. Hadîs ilimleri mevzuunda yazüan bir eserde, muhtelif metinlerin tetkik edilmesi zarurîdir. Eğer bu ilimler deki yazma ana kaynaklara eğilerek, onları emniyetle aktarıp dikkatle özetleyerek muhtelif meseleleri bir araya loplamasaydık, bu kitabımız-, mütehassısların aradıkları Önemli bahisleri ihtiva etmeyecekti.
Suriye''deki âhiriyye Kütüphanesinin, Hadîs ilimleri ve hadis ıstı-lâkları bakımından dünyânın en zengin kütüphanelerinden biri olduğu malûmdur. Bu ana kaynakların ekserisini tanıma imkânını eldetftik. Bibliyografya kısmında tanıttığımız bu eserlerden ne kadar çok faydalandığımız, kitabımız-daki notlardan anlaşılabilir.
Sâdece dikkatli bir nakil ve iyi bir özetleme ile yetinmeyip, selefimizin hadîs ilimleri hakkındaki eserlerini, târihî ve tahlilî bir metodla inceledik. Neticesiz münakaşalarını naklederek okuyucuyu lüzûmsuzyere oyalamadan, muhtelif müelliflerin fikirlerim mukayese ettik. Ayrıca, bu pek kıymetli eserlerindeki çeşitli ıstılahlar münâsebetiyle yer yer temas ettikleri tenkîd ölçülerini de bir araya getirmeye çalıştık.
Şu hâle göre bu kitap bir hulâsa değil, Ur inceleme ve araştırma mahsûlüdür', böyle olmayıp da sâdece bir hulâsadan ibaret bulunsaydı, bunu söylemek bile bizim için bir kusur sayılmazdı. yeryüzünü Rasûlullah (s.a.v.yin sünnetine dâir yazdıkları eserlerle dolduran büyük münekhdlerimize ve asil selefimize hadîs ilimleri mevzuunda muhtaç olmak, bizim için bir şereftir. Şurası da muhakkak ki, mevzuun karakteri, gerek bize ve gerekse diğer araştırıcılara nakil ve hulâsa yapmayı zarurî kılmaktadır. Bugün bizim, dünyanın ve bütün âlemlerin efendileri olan ecdadımızın ortaya koyduğu bu temel prensiplere, kökleşmiş kaidelere ve âşîkâr usûllere yeni bir şey ilâve etmemiz ne mümkün Bizyeni bir araştırmanın, titiz bir şekilde yapılacak olan nakle, metinler arasında bir mukayese yapmanın da tetkik ve tahkike muarız olacağını zannetmiyoruz. İşte bu anlayış çerçevesinde fevkalâde bir dikkat ve îtina ile, ekseriya beğendiğimiz veya tercih ettiğimiz görüşü de söyleyerek, birçok çetrefilli bahislere daldık:
Rasûî-i Ekrem (s.a.v.) yın zamanında hadîslerin yazıldığını gösteren, hiç kimsenin reddedemeyeceği deliller getirdik. Bu mevzuda birçok mecmuaları, kitapları ve târihî vesikaları ortaya koyarak bunu isbâta çalıştık. Nihayet şu. neticeye vardık : Bu büyük insanlar sünneti korkmak mevzuunda sâdece hafızaya itimat etmekle kalmayarak, islâm'ın ilk yıllarından itibaren hadîsleri azıyla da tesbit etmişlerdir.
Daha sonra târihî bir incelemeye geçerek talebu''l-hadîs (hadîsleri toplamak) için yapılan seyahatleri, tahammülü' l-hadîs (bir üstâddan hadîs alma) usûllerini tetkik ettik. Bunları birbiriyle karşılaştırarak aralarında mukayeseler yaptık.
Muhtelif hadîs ilimleri mevzuunda yazılan belli-baslı eserleri kısaca gözden geçirdik.
Râvîlerde aranan şartlara temas ederek, kıymeti her devirde kabul edilen bu şartlardaki insanî ölçüleri göz Önüne serdik.
Sonra hadîsin çeşitlerine geçerek, hassas hadis ıstılahlarını, en sağlam ve muteber kitaplardan faydalanarak inceledik. Şunun için de, hadîs ıstılahları mevzuunda ilk olarak yazıldığı kabul edilen eserinden başlayarak, Şam'ın allâmesi merhum Cemâluddîn el-Kâsımî'nin KavâHdu't-tahdîs'irce varıncaya kadar birçok usâl-i hadîs kitabını tetkik ettik.
Hadîsin hukuk, lügat ve edebiyattaki yerine tahsis ettiğimiz holümde, sünnetin hukuki bütün mevzularda nasıl hâkimiyet tesîs ettiğini, aslı Kut Kerîm!de bulunsa dahî, zaman zaman helâl ve karamı belirtmek hususunda
tek başına nasıl söz sahibi olduğunu îzâh ettik. Haber-i vâhİd ve haber-İ vâhidlt ihticâcın şartlan mevzuunu mufassal bir şekilde anlattık.
Haberleri isnâdlartyle birlikte rivayet etmek keyfiyetinin İlk defa lümanlar tarafından kullanıldığını gösterdik. Muhaddislerin îcâd ettiği bı isnâd sisteminin, edebiyat ilimlerine ne derece te'sîr ettiğini inceledik
Lügat ve nahivde hadîsle İhticâc etmek istemiyenleri reddederek, sahîh ve fasih sözleri nakletmek hususunda muhaddislerin kullandığı Ölçülerin, lâgat-ÇİlerinkİnDen daha hassas olduğunu belirttik.
Son bölümde râvîlerin tabakalarım geniş bir şekilde incelemek lüzumunu duyarak, özellikle İbnu Sâ'dVan ve onun bu tabakalarda göz Önünde bulundurduğu tasnif metodundan bahs ettik. Bu arada sahabe, tabiîn, ve tebe-i tâbiîn hakkındaki ıstılâhî taksimleri açıklayarak, bunlar arasında pek meşhur olan zevatın terceme-i hâllerini, ana kaynaklara baş vurmaya hacet kalmayacak şekilde yazdık.
Bâzı aydın gençlerimizin, "hadîsin tedvini" inkâr ederek, çeşitli şüpheler uyandıran müsteşriklerin hilelerine kapıldığını gördüğümüz İçin, bu bahsi mufassal bir şekilde tetkîk ettik.
'"Mevzu hadisler ve hadîs uydurmanın sebepleri" mevzuunu da etraflıca araştırarak, eski âlimlerimizin sahîh hadîs ile uydurma hadisi birbirinden ayırmak için göz Önünde bulundurdukları ana prensipleri ortaya koyduk.
Muhtelif bahisleri incelerken, hadîs ıstılahlarının kabuktan Önce Özün, şekilden önce mânânın, senedden Önce metnin, taklîdden önce akıl ve hissin dikkate alındığı pek hassas bir tenkîd sistemine dayandığını göstermeye çalıştık. Çeşitlerin, bölümlerin ve fasılların arasında, bu güç meseleyi net bir şekilde îzâh etmek kolay bir iş değildi. Zira okuyucunun, bu meseleleri anlamak ve çeşitli misâllerini görmek için devamlı surette bizi takip etmesi gerekirdi. Bu sebeple meseleyi vuzuha kavuşturup iyice anlaşmasını temin için, kitabın sonuna bir netîce kısmı ilâve ettik. Burada, daha önce verilen bilgileri özetleyerek, muhaddislerin tenkîd Ölçülerini gösterdik. Bu arada kalemimizin bahis mevzuu edilen ölçüleri, başka kitaplardan aynen alıp kopya etmesine, oradan buraya aktarmasına imkân vermedik. Takip ettiğimiz prensipler, açıkça ifâde etmek mecburiyetinde olduğumuz tabiî sonucu tutup çıkaracak bir şekilde okuyucunun önünde belirmiştir; bu sonuç da, hadîs ıstılahı iliminin, asırlar geçmesine rağmen ıstılahlar sistemindeki enyüksekyeri işgal etmekte olduğudur.
Biz şimdi, kültürünü ve düşünce sistemini yabancılardan alarak, ümmetinin arasında bir garîb gibi yaşamayı aklının ucundan dahî geçirmtdiğinden olduğumuz okuyucumuzun, hadîs ıstılahları ilminin hassasiyetine kanaat getirdikten sonra hadis rivayeti {hadis metni) ilminin de okutulması lâzım geldiği neticesine vararak bunu isteyeceğinden de eminiz- Şu hâle göre okuyucu, ' sahih hadis kitaplarını mutlaka tetkike başlamak, dil ve edebiyat kültürünün zevkim onlarla varmaya çalışmalıdır. Böylece bu eserlerde, Rasûl'i Ekrem (s.a.v.yin asrını en doğru şekilde aksettiren bir ayna bulacaklardır, öyle bir ayna ki, o büyük Peygamberdin hayâtım, yüce ahlâkını, ashabını doğruluk, iyilik ve güzdük esâsları üzerine ideâl bir cemiyet kurmaya teşvik ettiğini gösterir.
Hadîste, şüphe yok ki, tetkik ve incelemeye değer başka taraflar da vardır. 'Bunların bir kısmı asıl araştırmamızın dışında kaldığı İçin hiç temas etmedik. BİR kısmı üzerinde, sözü fazla uzatmaya imkânımız olmadığı için kısaca durduk. Bir kısmına ise, araştırıcıyı yolun başlangıcına götürmek düşüncesiyle, önemli çizgileri ve ana kaynaklanyle işaret,edip geçtik.
Bu kitapta temas etmediğimiz bahislerden biri de "belâgat-i nebeviyye" meselesidir; zira bu mevzu, geniş araştırmalar yapılmasını gerektirecek kadar mühimdir. Eğer burada belâgat-i nebeviyye meselesine de yer vermiş olsaydık, culûmu'l-hadîs, kendi sahasına girmeyen bir mevzüya müdâhale etmiş ve böylece bu eserin yazılmasındaki maksada uygun düşmeyen bir karışıklık meydana gelmiş olacaktı.
Burada, kitabımı yazarken bana yardım eden her şâhsa, samimi ve. sonsuz teşekkürlerimi takdim etmeyi bir borç bilirim. Çok istifâde ettiğim eserlerden biri olan Hemmâm b. Munebbih'in sahîfesVni neşredeliberi, hadis tedvini mev-ZÛunda yapılan araştırmaların öncüsü olarak gördüğüm Haydarâbâd'h dostum Prof. Dr. Muhammed Hamîdullah'ı ve HatîbuH-BağdâdVnin Takyidu'l-'Um'ini, titiz ve- ilmi bir incelemeyle yine hadîs tedvini sahasında, önümde uçsuz, bucaksız ufuklar açan, aynı zamanda birçok nâdir kitaplara ve pek kıymetli el yazmalarına muttali olmamı temin ederek Hatîbu'l-Bağ-dâdVnin el-Câmi1 liahlâhyr-râvî ve âdâbVs-sâmi' gibi bâzı eserlerini bana lütfeden arkadaşım Dr. Yûfus el-Aş'ı; kaynak eserlere, bilhassa muhad-dislerin terceme-i hâllerine müracaat etme babında bana- yardım eden âlim dostum Ahmed Ubeyd'i husûsiyle anmak isterim.
Cenâb-ı Mevlâ'dan bu kitabı rızâsına muvafık kılmasını, bu kitap sebebiyle bana hüsn-i kabul göstermesini ve onda husule gelen kata ve kusurlarımı bağışlamasını niyaz ederim.
Dr. Subhi es-Sâlik[1]

1- HADİS TARİHİ

1- HADÎS, SÜNNET VE DİĞER ISTILAHLAR

Hadîs Ve Sünnet :

Muhaddislerce - bilhassa müteahhirîn muhaddislerince - hadîs ve sünnetin, biri diğerinin yerinde kullanılan iki kelime olduğu kabul edilmiştir. Hadîs ve sünnet ifâdelerinden, bir sözün,, bir hareketin, bir takririn veya bir sıfatın Rasûl-i Ekrem'e fzâfrsi anlaşılmaktadır. Yalnız bu iki lâfzın tarihî asıllarına inilince, lügat ve ıstılah bakımlarından aralarında birtakım ince farkların bulunduğu göze çarpar.
Hadîsi, Ebu'1-Bekâ'[2] şöyle tarif eder: "Hadîs, talıdîs mastarından bir isimdir, haber vermek manasınadır; sonraları Rasûlullah (s.a.v.] nisbet edilen bir söze veya fiile yahut bir takrire hadîs denmiştir) [3] Hadîsin tarifinde geçen haber verme" nin ne mânâv geldiği, câhiliye devrinde meşhur günlerini diye adlandırdıkları zamandan beri Araplarca biliniyordu. [4] Ferra' in müfredi dir, bilâhare hadîsin cenı'ilarak[5] kullanılmıştır" [6] derken bu mânâya işaret etmiş olmalıdır. Bundan dolayı kendisinden darb-ı mesel yapılan kelime hakkında [7]yahut [8]denmeye başlanmıştır. Şâir Ebû Kelede ""kelimelerinin eş manâlı olduğuna işaret etmek istermiş gibi ikisini de-bir beytte kullanmıştır: darb-ı mesel söylemek isteyen herkesin ağzına düşen bir söz olmayınız[9]
Hadîs lafzı hangi şekilde kullanılırsa kullanılsın, yine de "haber vermek mânâsına gelir; netekim şu âyetlerde bu mânâ açıkça görülü O halde onun gibi bir söz yor getirsinler"[10]
Allah Taâlâ sözün en güzelim her tarafı birbirini tutan bir kitab halinde vahy etmiştir".[11] Bazı âlimler hadîs kelimesinde "yenilik" mânâsı sezerek, onun kadîm kelimesinin mukabili olduğunu söylemişlerdir. Bunlar kadîm sözüyle Kur'ân-ı Kerîm'i, hadîs sözü ile de Rasûl-i Ekrem'e izafe edilen şeyleri kasdetmişlerdir. Şeyhu'l-isiâm İbnu Hacer 'Askalânî, "Fethu'l-Bârî'de şöyle söylemektedir: "Şeriat örfünde hadisten maksat Rasûl-i Ekrem'e izafe edilen şeylerdir. Hadîs sözüyle, kadîm olan Kur'ân-ı Kerîm'in mukabili kasd edilmiş gibidir. [12] Bu izah bize birçok âlimin Kur'ân-ı Kcrîm'e hadîs ismini takmaktan ve "kelâ-mullah" yerine "hadîsullah" demekten ne derece kaçındıklarını açık birşekilde göstermektedir. "Sunenu İbn-i Mâce" de bulunan bir hadîs-i şerifin rivayeti esnasında gösterilen îtinâ, ifadedeki bu titizlik ve saygının âdeta zarurî olduğunu göstermektedir: Abdullah b. Mes{ud, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu söylemektedir:
Onlar da biri kelâm, diğeri hidâyet olmak üzere iki tanedir, kelâmın en güzeli Allah'ın kelâmı, hidâyetin en güzeli de Muhammcd (s.a.v.) in hidâyetidir. [13]Sünen kitaplarının bir çoğunda " Sözün en güzeli Allah'ın kitabıdır." İfadesi bulunurken, sadece İbn-i Mâce'nin şeklinde rivayet etmesini dikkate aldığımızda, onu
bu tâbiri tercih etmeye sevk eden âmilin titizlik olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. Bundan çıkaracağımız bir mânâ da,âlirrüer arasında kadîm olan Kitâbullah hakkında hadîs ismin kullanmaktan sakınanların bulunduğudur.
Bizzat Peygamber Efendimiz de kendi sözü hakkında hadîs kelimesini kullanmıştır; böyle söylemekle sanki o, kendine ait olanla olmayanı birbirinden ayırmış gibidir; hatta denebilir ki, hadîs sözünün sonraları bir ıstılah olarak kullanılması hususundaki prensibi Hz. Peygamber ortaya koymuştur, Ebû Hureyre Rasûl-i Ekrem'e gelerek, layâmet günü şefaatine mazlıar olacak en mes'ut insanın kim olduğunu sorduğunda Rasûlullah, "hadîs Öğrenmedeki aşırı arzusundan dolayı bu hadîsi Ebû Hurcyre'den Önce kimsenin sormayacağını bildiğini"[14] söylemiştir.
Sünnet esasında hadîsin mukabili değildir; lügat mânâsına baVılarak Rasûl-i Ekrcn (s.a.v.)'in günlük yaşayışında takip ettiği dînî yol mânâsında kullanılmıştır; zira sünnetin lügat mânâsı, yol demektir. Hadîsin, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hem kavlini, hem de fiilini ihtiva eden umumî mânâsına mukabil onun sadece fiilleri demek olan sünnetin daha hususi bir mânâsı vardır. MuhaddİslerİN "bu hadîs kıyasa, sünnete ve icmâa muhaliftir" veya "o. hadîste imamdır, sünnette İmamdır veya hem hadîste, hem de sünnette imamdır, [15]şeklindeki bir [akım sözlerini bu iki mefhum arasındaki mânâ ayı ılığı sayesinde daha iyi anlamaktayız. Daha garibi sanki bu iki mefhum her bakımdan birbirine muhalifmiş gibi, birinin ötekini takviye etmek için kullanıldığı olmuştur. İbıiu Nedim'in Fihrist'inde adlı bir kitabı zikretmesi de bunu göstermektedir.[16]
İslâm dini, yol kelimesini sünnet lâfzı ile ifade edince Araplar şaşmadılar; zira sünnetin zıddı olan bid'at kelimesini bildikleri gibi, onun yol mânâsına geldiğini de biliyorlardı. [17] Bundan başka Daha evvel geçenler hakkında da
Allah bu âdeti koymuştur[18] âyet-i kerîmesinde olduğu gibi sünnet kelimesinin lafza-i celâle izafesiyle kazandığı mânâyı da anlayabi-liyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Size benim sünnetime sarılmanızı tavsiye ederim, [19] şeklindeki hadîslerinde sünnet sözünü duyunca, artık onu, Rasûlullah (s.a.v.)'in üslûbunu, hususî ve umumî hayatındaki davranışlarını ifade etmek üzere kullanmaya başladılar.
Medine-i münevvere -ileride görüleceği gibi- halkının sünnete çok düşkün olması sebebiyle, [20]diye anılmaya başlanmıştır. Bu mübarek beldede "sünnet" tâbiri, asıl dinî mânasının yanında siyasî ve içtimaî bîr mânâ kazanmaya da başladı. Bu sebepledir ki, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Medine'de bir bid'at (hades) çıkaran kimsenin, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetini celbedeceğini beyan etmiştir. [21] Bu hadîste cemaati rahatsız eden, itaati bırakarak baş kaldıran, bid'ati sünnete tercih eden kimseden Allah'ın ve Rasû-lünün uzak olduğunu îmâ eden bir mânâ mevcuttur. Burada hades ile bid'atin aynı mânâda olduğu görülmektedir. Hem bîd'at, hem de hades sünnete zıt mânâdadır. Şu misâller de bunu göstermektedir. Oğ-lunaöğüt vermek isteyen baba şöyle der: "
Oğlum bid'atten sakın!"; oğul, babasının sünnet-i seniyyeye bağlılığını coşkunlukla karşılayarak; "Rasûlullah'm ashabından görüştüğüm her zâtın en ziyâde öfkelendiği şey, dinde bid'at çıkarmak idi[22]karşılığını verir. Dinî durumu sebebiyle itham edilen bir kimse de, kendini müdâfaa ederek şöyle diyebilir: îslâm dininde bir bid'at çıkarmadım ve itaatsizlik ederek baş kaldırmadım.[23]
Şu hâle göre müslümanlar, coğrafî dar mânâdan daha şümullü ve geniş bir mânaya pek çabuk intikal etmiş oluyorlar. Onlar sadece "dâru's-sünne" olan Medine'de değil, bütün islâmda, ulvî davetin ulaştığı her şehirde bir bid'at çıkarmış olmaktan korkuyorlardı; zira ortaya konan prensip umumî ve şümullü idi. Bu prensibi.
İşlerin en fenası sonradan uydurulmuş olanlardır[24] buyurduğundan beri bizzat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) koymuştu ve şöyle demişti:
Kim dinde olmayan bir şey uydurursa, o şey merdûddur" [25]
Bu açık ve nebevî prensibin tek ve kesin bir neticesi vardır: Is-lâmda bir bid'at çıkarmış olmak korkusu nisbetinde Rasûlullah (s.a.v.)'in sünnetini koruma arzusu şiddetlenmiştir, içi ve dışı Rasû-lullah'ın şahsına bağlı olmayan, nefsi ve hareketleri onun ahlâkına, davranışına[26] veya devamlı olarak işlediklerine[27] uymayan kimse, gerçek mânâsı ile îmân etmiş ve bütün gönlü ile İslama bağlanmış olamaz. Bu kimse, hadîs-İ nebevî ile meşgul olan biri ise, onun Rasûl-i Ekrem'e bağlılığı daha da artar. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yapmadığı bir şeyi yapmaz yapacağı işlere başlamadan önce, sünnet-i seniyyeye en uygun olanım Öğrenmek için araştırmalar yapar; meselâ elbisesini yukarı çekmede, [28] bir eve girmek için izin isterken kapıyı çalmada, [29] münâsip bir sesle selâm verirken müstahap olan haddi aşmamakta, [30] bir mecliste boş bulunan yere oturmada[31] ve fakat meclisin baş tarafına veya ortasına[32] yahut müsaadeleri olmadan iki kişinin arasına geçmemekte[33] velhâsıl bütün sünen kitaplarındaki edeb bölümünün ihtiva ettiği peygambere mahsus huylarda Rasûlullah'ı örnek alır.
Vahiy kesilip Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatının üzerinden uzun zaman geçinccj selef-i sâlihîne benzemek de bir nevî sünnete ittibâ sayılmıştır. Selefe benzemeye çalışan bu zevat, onlara nisbet edilerek "selefiyyûn" adım aldılar, [34] hayatlarını da sünneti ihyaya ve bid'atı imhaya vakf ettiler. [35] Muhtelif asırlarda, gerçek dindarların onları hürmetle yâd etmiş olmalarına rağmen, bid'atçıların, bâtıl mezhep sâliklerinin, ölçüsüz mutasavvıfların ve sahte ediplerin hücumlarından kurtulamamışlardır. Selefîler, avam tabakasının İşkencesine aldırmamıştır; zira insanlar hidâyetin yollarını yitirdikleri bir zamanda, bu yolları muhafaza etme şerefi onlara yeter!
Her nekadar bir çok yerlerde sünnet, hadîsten farklı mânâda kullanılmışsa da, hadîs münekkitleri bunların delâlet bakımından müsavî olduğunu veya - en azından - birbirine yakın bulunduğunu anlamakta idiler.
Şu hâle göre acaba amelî sünnet demek, sadece Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hikmetli sözleri, yön verip irşâd eden hadîsleri ile te'yîd ettiği nebevî yol mu demektir. Hadîsin mevzuu, sünnetin mevzûundan ayrı mıdır?. Her ikisinin de etrafında döndüğü mihver bir değil midir? netice itibariyle her ikisi de Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in amellerini te'yîd eden sözleri ile, sözlerini takviye eden amelleri demek değil midir?
Bu-sualler hadîs münekkitlerinin zihinlerim kurcaladığı" zaman, reddedilmesine imkân olmayan şu hakikati açıklamakta bir beis görmediler: Bu iki türlü isimlendirmenin aslına bakmayacak olursak, hadîsle sünnet bir tek şey olmuş olur; buna göre birçok muhaddisin, hadîsle sünnet eş manâlıdır, demekte hakkı vardır. [36]

Haber ve Eser:

Haberin hadîsle eş manâlı olması, sünnetin hadîsle eş manâlı olmasından daha münasiptir. Tahdîs (hadîs rivayet etmek) ihbar manasınadır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hadîsi demek, ona kadar varan haber demektir. Tarih ve benzeri ilimlerle uğraşanlara ahbârî denmesi, bazı âlimleri sünnetle meşgul olanlara "muhaddis" admı vermek suretiyle onları tarihçilerden ayırmaya sevk etmiş, başkalarından gelen "haber" den ayırmak için de muhaddislerin rivayetlerine "hadîs" demişlerdir. Bu îzâh muhaddislerin "haber ile hadîs arasında mutlak bir umumîlik ve hususîlik vardır; binâenaleyh her hadîs haberdir, fakat her haber hadîs değildir.[37] şeklindeki sözlerini daha iyi açıklamaktadır.
Hadîsle haberin eş manâlı olduğunu anlayan muhaddisler ,iki lafzın birbirine benzeyen lügat mânâsının yanında râvîlerin Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e ulaşan hadîsleri (niern) nakl ile iktifa etmeyerek, ayrıca sahabeye dayanan (mevkuf) ve tabiîne kadar varan (maktu) nakillerde de meşgul olduklarını dikkate almışlar ve bu suretle hem . Peygamber Efendimizden, hem de başkalarından gelen malûmatı rivayet etmişlerdir. Her iki durumda da rivayet, ihbar mânâsına gelmektedir. Şu hâle göre hadîse haber, habere de hadîs demekte bir beis yoktur.
Hadîsciler, eseri de aynı açıdan mütalaa etmişler, onun haber, sünnet ve hadîsle eş manâlı olduğunu görmüşlerdir. "Hadîsi rivayet ettim" mânâsına gelmek üzere denir., Eser'e nisbet ederek muhaddise eserî adı da verilmektedir"[38] Sadece sahabe ve tabiînin sözlerine "eser" denmesi doğru değildir; zira mevkuf ve maktu rivayetlerde merfû gibi birer eser sayılır. Şu kadar ki, merfû' Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e varırken, mevkuf sahâbîye, maktu da tabiîye dayanmaktadır. Haber ile eser arasındaki farkları gösteren birtakım ıstılahlar mevcut ise de, biz burada onlardan bahs açıp münâkaşaya dalmayacağız. [39]Tahdîs ve ihbarı ifade etmek bakımından bütün bu ıstılahlar arasında hiçbir fark bulunmadığım belirten cumhurun görüşünü almış bulunuyoruz; zaten usûl-i hadîs ilminin esasını tahdîs ve ihbar teşkil eder. [40]

Hadis-i Kudsî:

Hz. Peygamber zaman zaman Rabbmdan nakiller yaparak as-hâb-ı kirama va(z ederdi; inzal edilmiş vahiy olmadığı için bu sözlere Kur'ân denilemezdi; onun doğrudan doğruya ve açıkça kendine isnâd ettiği bir söz olmadığı için de hadîs-i nebevi denilemezdi. Kendinin yegâne vazifesinin bu sözleri Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbundan tamamen farklı bir ifade ile Allah'dan nakletmekten ibaret olduğunu belirtmek için Rasûl-i Ekrem, bu hadîslerin Allah'a ait olduğunu açıkça göstermek hususunda ciddî bir gayret sarfediyordu. Fakat bu hadîslerde yine de kudsî âlemin sırlarını taşıyan bir nefes, gayb âleminden bir nur ve taraf-ı ilâhîden geldiği belli olan bir heybet vardır. îşte aynı zamanda ilâhî ve rabbânî sözleri ile de ifade edilen kudsî hadîsler bunlardır.
Buna bir misâl olmak üzere Müslim'in Sahîh'inde bulunan şu kudsî hadîsi zikredelim: Ebû Zer (r.a.)'m nakline göre Rasûi-i Ekrem (s.a.v.)'in Allah Taâlâ'dan rivayet ettiği bir hadîste Allah Taâlâ şöyle buyurmaktadır: "Ey kullarım, ben zulmetmeyi kendime haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım, öyleyse birbirinize zulm etmeyiniz.
Ey kullarım, benim doğru yolu gösterdiklerimden başka hepiniz sapıksınız, binâenaleyh benden hidâyet isteyin ki, sizi doğru yola ileteyim.
Ey kullarım, benim doyurduklarımdan başka hepiniz açsınız, benden rızık isteyin ki, sizi doyurayım.
Ey kullarım, benim giydirdiklerimden başka hepiniz çıplaksınız, giydirmemi isteyin ki, sizi giydireyim.
Ey kullarım, siz gece-gündüz günâh işliyorsunuz; ben de bütün günâhları affederim. Binâenaleyh benden af dileyiniz ki, sizi affedeyim.
Ey kullarım, bana zarar vermek elinizden gelmez ki, zarar veresiniz. Yine bana fayda temin etmek elinizden gelmez ki, fayda veresiniz.
Ey kullarım, sizden evvelkiler ve sonrakiler, ins ve cin hepiniz en miit-takî bir insanın kalbine sahip olsalar, benim mülkümden en küçük bir şey eksilmez
Ey kullarım, geçmişiniz, geleceğiniz, ins ve cin hepiniz, bir yerde toplanıp benden dilediklerini isteseler, ben de herkesin istediğini versem, bu benim mülkümden, denize daldırılan iğnenin ondan eksilttiğinden fazla bir şey eksiltmez.
Ey kullarım, sizin için amellerinizi saklar, sonra da bunların karşılığını noksansız olarak veririm. Şu hale göre iyilik bulan Allah'a hamdetsin, kötülük bulan ise yalnız nefsini kötülesin.[41]
Daha önce de söylediğimiz gibi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bu kudsî
Hadîse Rasûlullah Rabbinden rivayet ettiği hadîste şöyle buyurdu. diyerek başlamıştır. Hadîs-i kudsîlerin rivayeti esnasında selefin kullandığı ifade budur. Daha sonraki âlimler ise kendilerine has bir tâbir kullanarak: Rasûlullah (s.a.v.)'ın rivayet ettiği hadîste Allah Taâlâ şöyle buyurdu" demişlerdir. Her iki cümlede de söylenmek istenen şey aynıdır. Aralarındaki fark ise, bunların ayrı ayrı zamanlarda kullanılmış birer ıstılahtan ibaret oluşudur.
Bu nev(î kudsî hadîslerde Hz. Peygamber'in Allah Taâlâ'dan rivayette bulunduğunun ifade edilmesi, kudsî hadîslerin lâfzı Allah'a aittir, diyen âlimlere delil teşkil etmektedir. Ama ne var ki, âlimlerin çoğu kudsî hadîslerin lâfzının Hz. Peygamber'e, mânâsının ise Allah Taâlâ'ya ait olduğu görüşündedir, Ebu'1-Bekâ' da bu görüşü benimseyerek kanâatini şu sözlerle açıkça belirtmiştir: "Kur'ân-ı Kerîm'in hem lâfzı, hem de mânâsı vahy-i celî ile Allah Taâlâ tarafından inzal edilmiştir; kudsî hadîse gelince, onun lâfzı Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e, mânâsı ise ilham ile veya uykuda bildirmek suretiyle Allah Taâlâ'ya aittir. [42]

2- HADÎSİN TEDVÎNÎ ÜZERİNE

İslâmdan Önce Araplar okuma-yazma biliyor muydu?
Arapların -îslâmdan bîr müddet önce- kâfi miktarda yazı malzemesine sahip olamayışları ve eserlerini koruyup edebiyatlarını nakl etmek için büyük ölçüde hafızaya güvenmeleri sebebiyle okuyup - yazmayı .bilmediklerini söyleyerek ifrata sapmayacağız. Arap Yarımadasının kuzeyinde bulunanların okuma-yazma bildiklerinden şüphe edilemez. Seçkin bir ticarî merkez olması sebebiyle Mekke'de, biletten bir müddet önce, Medine'ye nazaran daha çok okumuş insan vardı. Biz birtakım haberlerde söylendiği üzere o zaman Mekke'de sadece "okuma-yazma bilen on küsur adam bulunmasına[43] ihtimâl vermiyoruz. Senedleri sahîh olsa bile bu haberler, dikkatli bir istatistik bilgisi ve kesin bir netice veremez. Üstelik son derece önemli böyle bir mevzuda, böylesi zayıf ve müphem bir delille kat'î hüküm vermek doğru değildir. Bununla beraber, Arapların hayatındaki o fetret devrinde birçok okur-yazar bulunduğunu gösteren aklî ve nakli delillere sahip değiliz. Okuma-yazma mevzuunda ve Arap Yarımadasında okur-yazar birçok insan bulunduğu hususunda aşırı olmaya bizi sevk eden şey, müsteşriklere körü-körüne uyan bir cehalete sahip oluşu-muzdur. Müsteşriklere göre Kur'ân-i Kerîm'de[44] Arapların "ümmî" diye tavsif edilmeleri, okuma-yazma bilmediklerini göstermez. ArapIara göre "ümmî", ilâhî şeriatı bilmeyen kimsedir; Muhammed (s.a.v.) de "ümmî" değil, [45]"Allah'ın gönderdiği peygamberleri ve indirdiği kitapları tasdik etmeyen, üstelik kendi elleriyle bir kitap yazan"[46] o putperest "ümmîler" in peygamberi idi.
Gerçek şu ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vasfı olan "ümmî" kelimesi ile, Araplar hakkında kullanılan "ümmîyyûn" kelimesi arasındaki bu zoraki alâka mantıkî değildir; zira bu ne dil bakımından, ne de birbirine zıt iki mânâya değil de, tek mânâya göre açıklanması gereken bir Kur'ân lafzının üslûbu bakımından münâsip olan bir tefriktir. Ummî, ya ilâhî şcrîali bilmeyen veya okuma-yazma bilmeyen kimse demektir, "ümmî nebi" sözünü, okuyup yazması olmayan, "ümmî arap" sözünü de, ilâhî şeriatı bilmeyen şeklinde te'vîl eden müfessirlerin hataları bu yüzden büyüktür. Müsteşriklerin hatası ise kat kat fazladır; zira onlar zayıf bir görüşe dayanarak meseleyi iki kısımda mütâlâa ettiler, peşinden de çocukça görüşlerini söylediler: Araplar -müsteşriklere göre güya ilâhî şerîati bilmedikleri için ümmîdirler; peygamber ise, bu câhillere mensup olduğu, onlara Allah'ın şerîatİni öğrettiği için ümmîdir. O, bu câhillerin peygamberidir, diğer bir deyişle, bu ümmîlerin peygamberidir!
Bu iki zıt tefsirin fevkinde bir tenakuz bulunabilir mi?
Bu hezeyandan bizi ancak te'vile lüzum bırakmayacak derecede açık olan Kur'ân-ı Kerîm âyeti kurtarır. Kur'ân-ı Kerînı'deki "ümmi" kelimesi, ister Arapların, isterse Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sıfatı olsun, bu, sadece okuma-yazma bilmeyen kimse mânâsına gelir. Müfessirlerin çoğunun ve îslâm âlimlerinin bu güne kadar anladığı mânâ da budur. Şu hâle göre Araplara ümmî denmesi, onların okuma-yazma bilmedikleri hususunda bir aşırılık mânâsı taşımamaktadır; zira bu mânâya göre onların ekserisi ümmî idi. Asıl aşırılık ise Araplar arasında yazının ve yazı malzemesinin çok olduğunu iddia etmekte ve onlar yazı yazmasını değil, ilâhî şerîati bilmiyorlardı, demektedir; çünkü hiçbir araştırıcı, bu kısır [47]görüşü destekleyen bir delil getirmemiştir. [48]

Asr-I Saadette Okuma-Yazmanın Az Oluşunun Sebepleri;

İslâmdan önce Arapların okuma-yazma bilgileri ne durumda olursa olsun, Mekke'de okuyup yazma bilenler, Medine'dekilerden daha çoktu. Rasûlullâh (s.a.v.)'ın "Bedr" savaşında esir edilen Mek-keli okur-yazarlara Medineli çocuklardan onar tanesine okuma -yazma öğretmek şartıyle serbest bırakılacaklarını söylemesi bunu gösterir. Rasûl-i Ekrem'in kâtiplerinin kırk'a ulaşması, [49] onların çoğunun hicretten

Önce nazil olan Mekkî âyetleri yazan Mekkeli kâtipler olması da bunu gösterir. Lâkin müslümanlar Medine'ye yerleşince. durum değişti. Hz. Peygamberin Mescitte bir sofa yaptırıp güzel yazı yazan Abdullah b. Sa'îd b. el-'Âs'm da orada isteklilere okuma-yazma ve hüsn-i hat öğretmeye başlatmasından sonra Medine'de de yazı yazanlar çoğaldı. [50] Kanaatim odur ki, Rasûlullâh (s.a.v.)'m zamanında Medine'de bulunan dokuz mescit[51] ilmin yayılması için mektep olarak da kullanılmıştır. Bu da Rasûl-i Ekrem'in çocuklara kendi mahalle mescitlerinde ders okumalarını emrettiği hakkındaki inancımızı takviye etmektedir. [52] Rasûlullâh'm hicretin birinci yılında Medine'de bulunan büyük, küçük, erkek, kadın bütün müslümanlarm nüfus sayımının yapılmalını emrettiği de bilinmektedir. Sahîhu Buhârî'nin"kitâbetu'1-imâm li'n-nâs" babında bu nüfus sayımının yazılarak tertiplendiği açıkça görülmektedir:

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) İslama girenlerin isimlerini bana yazınız buyurdu; biz de derhal bin beş yüz kişinin isimlerini yazdık.[53]

Bundan sonra sahabenin hadîsleri muhafaza etmek için yazıya değilde-ezberlemeye ehemmiyet vermelerinin sebeplerini araştırmamız gerekecektir. Ne var ki, bu mevzuu tetkik eden bazı araştırıcıların âdet yerini bulsun diye temas ettikleri gibi davraniriay.acağız. Onlara uyarak Hz. Peygamber zamanında hadîslerin kâfi derecede tedvin edilmeyişinin en önemli sebebi olarak yazı malzemesinin azlığını gösteremeyiz; zira yazı malzemesi mübalağa edildiği kadar az değildi. Fakat bu sebep - her hâl-ü kârda - hadîs tedvinini geciktiren âmillerden biri olabilir. Ama şüphe yok İd. yegâne âmil değildir. Yazı malzemesinin az oluşu, ashâb-ı kiramın nice eziyetlere katlanarak Kur'ân-ı Kerîm'i ince taşlara, düzgün hurma dallarına, kürek kemiklerine, bağırsaklara ve derilere yazmalarına engel olmamıştır. [54]Onların hadîs tedvini hususundaki meyilleri, Kur'ân-ı Kerîm'in yazılması mevzuundaki meyilleri kadar kuvvetli olsaydı, bunun için çeşitli vesileler icat eder ve her şeye baş vururlardı. Lâkin onlar hadîsleri toplamak için - gönüllerinin arzusu, Peygamberlerinin de irşadı ile - Kur'ân-ı Kerîm'in toplanmasında takip ettikleri yoldan farklı bir metod takip ettiler.

Kendilerini zorlayan bulunmadığı halde ashâb-ı kiram, Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek ve yazarak toplamaya çalışıyordu. Kitâbullâh onların derûnuna tamamen hâkim olduğu gibi, zamanlarının çoğunu da işgal ediyordu. O zaman Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hadîsleri sayılamayacak kadar çoktu. Her hâdise ile ilgili olarak birşey söylüyor, her danışana bir cevap veriyor ve Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin çoğunu açıklayıp îzâh ediyordu. Hadîsleri yazanlar devamlı olarak onu takip ederek bütün sözlerini, hareketlerini ve takrirlerini yazabilecek zamanı nerede bulabileceklerdi? Bu .kâtiplerin bir kısmı, Rasûlullâh (s.a.v.)'dan duyup gördükleri herşeyi yazmaya kalkmalardı, hiçbir şey kaçırmamak şartıyle hcrbirinin aynı derecede muvaffak olması mümkün mü idi?

Akla ve gerçeğe en yakın olanı şudur: Sahâbe-i kiramdan bir kısmı, Rasûl Ekrem'den duyduklarının çoğunu bazan da hepsini -yazmak için büyük bir arzu duydular. Hadîslerin Kur!ân-ı Kerîm'lc karışması endişesi kalmadığı sıralarda Hz. Peygamber de buna müsaade etmiştir. O zaman bâzı salıâbücr bir miktar hadîs yazdılar. Okur yazar olanların bir kısmı da hadîsleri yazmaya imkan bulamayacak derecede, kendini Kur'ân-ı Kcrîm'e vermiş bulunuvordu. Bunlar Rasûlullâh (s.a.v.)'dan birşey duyuyor, onunla amel ediyor ve fakat yazmaya lüzum görmüyordu. Ümmî olan diğer bir ki s? m sahâbî de elinden geldiği kadar Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-İ şerif ezberliyordu; zaten-îslâmın ilr devirlerinde ashâb-ı kiramın çoğu da bu durumda idi. Ashâb-ı kiramın herşeyi bir iarafa bırakıp bütün mevcudiyetleri ile ezberleyerek[55] ve yazarak Kurân-ı Kerîm1 i toplamaya çalışmaları, bu Ummî ve okur-yazar necîb talebelerin Rasûlullâh (s.a.v.)'dan aldıkları bir talimata dayanıyordu. Bu tâlİmât tek şekilden ioaret kalmayıp hayata ve şahıslara göre değişen, îslâm cemiyetinin yaşadığı hâdiselerle birlikte gelişen bir mâhiyet arz ediyordu. Zamanın ve İnsanların durumu dikkate almıyordu. Nitekim Islâmm ilk yıllarında Rasûl-i Ekrem, kendi sözlerinin, izahlarının sîretinin Kur'ân-ı Kerîm'-le karıştırılmasından, hele ikisinin de ayni sahîfede toplanmasından korkarak hadîslerin yazılmasını yasak etmiş1 ve şöyle söylemisdir:

Benden bir şey yazmayınız, Kur'ân'dan başka benden bir şey yazmış olan varsa onu derhal imha etsin. Benden hadîs rivayet ediniz, bunun'bir mahzuru oktur, benim soylcmediğim bir şeyi kim bİIebile bana îsnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.[56]

Ne zaman ki, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin ekserisi nazil oldu; birçok hafızlar tarafından ezberlendi[57] ve artık başka birşcyle karışması hususundaki endişe ortadan kalktı; işte o zaman Hz. Peygamber (s.a.v.), hadîslerin yazılabileceğini ifâde ederek İlmi (hadîsi) yazı ile tesbit ediniz"[58] buyurdu. Rasûlullâh (s.a.v.) hadişlerin yazılmasını umûmî bir ifade ile yasak etmişti; zira onun sözleri ashâh-ı kiramın umûmuna birden müteveccihti. Ashâb-ı kiram ise, sika» sâlih, zabıt, hafız olmak bakımından birbirinden farklı idi. Zabtı kuvvetli olanların hıfzına ayrıca yazı ile tesbitin yardım edeceği, [59]unutma İhtimali bulunan ve hafızası sağlam olmayanların ise daha iyi zabt edebileceği düşüncesiyle Rasûlullah (s.a.v.) bazı sahabeye hadîslerin yazılması mevzuunda husûsî izin vermişti; [60] ashabın bir kısmına istisnaî muamele yaparak husûsî izin vermesi ise Rasûlullah (s.a.v.)'m zamana ve şahıslara göre takdir ve tayin ettiği birtakım Önemli sebeplere dayanmaktadır.

Bu mevzuda nesh vârid olduğunu - yani sünnetin yazılması hakkındaki hadîsleri nesh ettiğini[61] söylemekle, bu son derece ehemmiyetli problemin mâkûl bir formülle peyderpey hallediildiğine işaret edilmektedir. Hadîslerin yazılmasının herkese yasak edildiği sıralarda, bazı sahabenin bundan müstesna tutulması, nesh mevcut olduğu görüşü ile tezat teşkil etmez; zîrâ nâsihin mensûhu iptal etmesi, neshten önce bazı fertlere husûsî muamele yapılmasına manî değildir. Sathî bir şekilde araştırma yapan kimseye birbirine zıtmiş gibi görünen muhtelif fikir ve yorumları böylece bağdaştırmaktayız. Halbuki bu görüşleri birbiri ile bağdaştırmak görüldüğü üzere öyle zor değildir. Bizim buradan çıkaracağımız ve tslâm âlimlerinin de üzerinde birleştikleri netîce şudur: İslâm'ın ilk yıllarından sonra hadîslerin yazrl-masına müsâade edildiği hususunda herkes müttefiktir. Ibnu Salâh şöyle söylemektedir: "Bilâhare bu ihtilâf ortadan kalktı ve müslümanlar bu işin caiz olduğu hususunda fikir birliği ettiler. Eğer hadîsler tedvin edilmeseydi, daha sonraki asırlarda kaybolup gidecekti. [62]

Hz. Peygamber Zamanında Yazılan Sahifeler

Bazı sahâbîlerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatında birtakım hadîsleri yazdıkları kesin olarak bilinmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi, hadîslerin yazılması hakkındaki umûmî yasağa rağmen, bazıları Rasûl-i Ekrem'den husûsî izin alarak yazmaya devam etmişlerdi. Şurası da var ki, Hz. Peygamber'in hayatının sonlarına doğru, hadîslerin yazılması hakkında her isteyene ve elinden gelene izin vermesini müteakip birçok ashâb topladığı hadîsleri yazmışlardır. [63]Bu sahîfeler hakkında sağlam ve zayıf bir takım bilgilere sahibiz. Bu bilgilerin bir kısmı çok sağlam senedlere dayanmakla beraber, bugün o sayfaların izlerine tesadüf edemiyoruz. Buna rağmen onların Hz. Peygamber'in hayatında yazılmış olduğundan ve onun vefat ederek refîk-i â'lâya kavuşmasından sonra uzun zaman dilden dile dolaştığından şüphe etmemekteyiz.

Tirmizî, [64] Sa'd b. 'Ubâde el-Ensârî'nin, Rasûlullâh'm bâzı hadîs ve sünnetlerini topladığı bir sahîfesi bulunduğunu rivayet etmektedir, [65]Sacd b. Ubâde'nin oğlu, bu sahîfeden hadîs rivayet ederdi. [66]

Buhârî, [67]bu sdhîfenin, Abdullah b. Ebî Evfâa'm [68] sahîfesinin bîr nüshası olduğunu söylemektedir. Abdullah, hadîsleri bizzat yazarak toplar, başkaları da bu hadîsleri onun huzurunda okurlardı. [69]

Semure b. Cündüb (v. 60) büyük bir nüshada birçok hadîs toplamıştır. Bu nüsha kendine intikal eden oğlu Süleyman da onu babasından rivayet etmiştir. [70] Bu nüsha -tahmin edildiğine göre- Scmure1-nin, oğullarına gönderdiği nüshadır. [71] Bunun hakkında İbnu Şîrîn: [72] "Semure'nİTi oğullarına gönderdiği nüshada çok hadîs vardır" demektedir. [73]

Câbir b. Abdillâh (v. 78)'m da bir sahîfesi vardır. [74] Müslim, [75] Sa-hîh'inde bu sahîfenin menâsik-i hac hakkında olduğunu söylemektedir. [76]Bu sahîfedeki bazı hadîslerde belki de Rasûlullâh (s.a.v.)'m, ihatalı hutbesini îrâd ettiği veda haccı hakkında bilgi vardı. Muhterem tâbi'î Katâde b. Di'ânıe es-Sedûsî (v. n8)'nin, "Câbir'in sahîfesini Bakare sûresinden daha kuvvetli olarak ezbere bilmekteyim, [77] diyerek bu sahîfeye verdiği değeri ifâde etmesi, zanmmızı son derece takviye etmektedir. Câbir'in talebelerinden olan Süleyman b. Kays el-Yeş-kurî[78]'nin rivayet ettiği hadîslerin mezkûr sahîfeden nakledilmiş olması da ihtimâl dahilindedir. [79] Vehb b. Munebbih (v. 114), Mescid-i Nebevî'de bir ders halkası kuran Câbir'in yazdırdığını[80] söylediği bazı hadîsleri rivayet etmektedir ki, bunu nazar-ı itibare almamız gerekir. Belki de bu hadîsler, Câbir'in sahîfesinden nakledilmiştir. Bundan çıkaracağımız netîce en azından bu sahîfenin herkesçe bilinen meşhur bîr sahîfe olduğudur. Her nekadar bugün elimizde yoksa bile, Câbir'in bâzı talebelerinin bu sahîfeyi istinsah etmiş olmaları da mümkündür. [81] Bununla beraber onun nüshalarından hiçbiri elimizde mevcut değildir.

Asr-ı Sâadette yazılan sahîfelerin en meşhuru, Abdullah b. (Amr-b.Âs (v. 65)'in bizzat Rasûlullâh (s.a.v.)'dan yazarak topladığı Sahîfe-i sâdika'dir.[82] Îbnu'l-Esîr'in söylediğine göre bu sahifede bin hadîs-i şerif bulunmaktadır. [83]Sahîfe-i sâdıka Abdullah b. 'Amr'm hattıyle bugün Elimize ulaşmamış olsa bile, muhtevasını bilmekteyiz; zîrâ bu sahîfe, îmâm Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almış bulunmaktadır. [84] Sahîfe-i sâdıka'yi asr-ı saadette hadîslerin yazıldığını isbât eden en sağlam tarihî bir vesika olarak kabul etmemiz yerinde olur. Bu sahîfenin, Rasûlullâh (s.a.v.)'m Abdullah b. 'Amr'a hadîslerin yazılması hususundaki müsâadesinin ve hikmet dolu irşadının tabi'î ve kesin bir neticesi olması, onun sıhhati hakkındaki güvenimizi artırmaktadır. Abdullah b. 'Amr, hadîslerin yazılması için Rasûlullâh (s.a.v.)'danizin almak

maksadıyle şöyle sormuştu: "Sizden işittiklerimin, hepsini yazayım mı?" Rasûlullâh (s.a.v.) "evet" diye cevap verdi. Abdullah tekrar: "sükûnet hâlinde olduğu gibi, öfkelendiğiniz zaman da yazabilir miyim?" diye sorunca, Rasûl-i Ekrem: Evet ben, hiç bir zaman hakikat dışında birşey söylemem" buyurdular. [85] Bana öyle geliyor ki, Abdullah b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'dan bu sarîh izni aldıktan sonra hadîs-i şerifleri yazmaya başlamıştır. Sahîfe-i sâdıka da bu iznin bir meyvesi olmuştur. Abdullah b. 'Amr'm gerek Sahîfe-i sâdıka'yı, gerekse başka sahîfeleri yazmakla meşgul olduğunun açık delili, Ebû Hureyre'nin şu sözüdür: "Abdullah b. 'Amr'dan başka Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabından hiçkimse, benden daha çok hadîs rivayet etmemiştir. Çünkü o yazardı, ben yazmazdım[86]
Abdullah b. 'Amr'ın torunu olan (Amr b. Şu ayb (v. 120)'m sonraları bu sahîfenin hadîslerini okuyarak veya ezberinden rivayet ettiği kuvvetle tahmin edilmektedir. [87] Muhterem tâbi'î Mucâhid b. Gebr (v, 103), Sahîfe-i sâdıka'yı Abdullah b. cAmr'm yanında görmüştür.[88]
Hicretin birinci yılında bizzat Rasûl-i Ekrem'in yazılmasını emrettiği son derece mühim bir sahîfe, sahabe zamanında pek meşhur idi. Daha çok bu sahîfe Medine'de henüz gelişmekte olan genç bir devletin "anayasa" sına benzemekte idi. Bu Rasûlullah (s.a.v.)'ın kâtipleri tarafından muhâcirûn, Ansâr, Yahudiler ve Medine Arapları arasındaki hukukun tedvin edildiği sahîfedir. Onun baş tarafında "kitabet" sözü açıkça görülmektedir: "Bu belge, Kureyşli ve Medine'li olan, onlara tâbic olup iltihak eden ve onlarla birlikte mücâhede eden mü'min ve müslümanlar arasındaki hukuku gösteren Allah Rasûlu Muhammed'in mektubudur; onlar diğer insanlardan ayrı olarak bir ümmettir. [89] Belgede ubu sahîfenin ehli" sözü beş defa tekrarlanmaktadır. Şu hâle göre bu sahîfenin yazılı olduğunu İtiraf etmekten başka çıkar yol yoktur. Bahis mevzuu sahîfe, tevâtüren nakli, içindeki dînî hükümlerin çokluğu ve muhtevasının genişliği bakımından Kur'ân-ı Kerîm'in şöhretine yakın bir şöhrete sahiptir. Hz. Ali'ye: "Yanınızda bir kitap var mıdır?" diye sorulduğunda, "hayır, Allah'ın kitabı, bir müslümana verilen anlayış kabiliyeti ve bir de şu sahîfeden başka birşey yoktur" cevâbını verirken kasdettiği sahîfe herhalde budur. Ona: "Bu sahîfede ne vardır?" dîye sormuşlar, o da "akıl, [90]esirleri serbest bırakma ve bir kâfir karşılığında bir müslümamn Öldürülmeyeceği vardır[91] demiştir. Bu sayılan meseleler mezkûr sahîfenin ihtiva ettiği hususlardan bir kısmıdır. [92]
Abdullah b. Abbas (v. 69), ilim meclislerine hep yanında götürdüğü levhalara Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in sünnet ve sîretini yazmaya çalışmıştır; [93]vefatında bir deve yükü kitap bıraktığı tevâtüren nakledilir, [94] Abdullah'ın talebesi Sa'îd b. Cubeyr (v. 95), onun kendine imlâ ettirdiği hadîsleri yazardı; kâğıt tükenince elbisesine, ayakkabı-: sına ve bâzan da elinin içine yazar, evine gittiğinde bunları sahîfelere geçirirdi. [95] îbnu Abbas'ın sahîfelerînin bilinmekte olduğunda ve uzun zaman elden ele dolaştığında şüphe yoktur. Bunlar oğlu Ali'ye intikâl etti. [96] Müslümanlar bu sahîfeleri rivayet edip onlardan faydalanmışlar, bu suretle tefsir ve hadîs kitapları îbnu Abbas'ın nakl ve rivayetleri ile dolmuştur. Böyle olmakla beraber bu sahifelerin ne zaman ve ne şekilde kayboldukların bilemiyoruz. [97]

Ebü Hureyre'nin Hemmâm B. Münebbih Yoluyla Gelen Sahîfesi

Ebû Hureyre (r.a.) [98] ın (v. 58) topladığı sahîfeler de böyle mahvolmuştur; sâdece talebesi tâbirlerden Hemmâm b. MunebbÎh[99] (v. ioi) [100]' in ondan rivayet ettiği sahîfe bize kadar gelmiştir. Bu sahîfe sonraları Hemmâm'a nisbet edilerek "Sahîfetu Hemmâm" diye tanınmıştır. Gerçekte ise bu, Ebû Hureyre'nin Hemmâm'a yazdırdığı sahî-fedir. Bu sahîfeyi, asr-ı sâadette yazılan sahîfeler cümlesinden sayamıyoruz. Zîrâ Hemmâm H. 40 tarihine yakın bir zamanda doğmuş. Şeyhi Ebû Hureyre ise H. 58'de vefat etmiştir. Bu sahîfe -Hemrnâm'ın hocasının meclislerine devam ederek işittiği hadîslerin mecmuu olduğu için - mutlaka. Ebû Hureyre'nin vefatından önce, yani hicrî I. asrm ortalarında tedvîn edilmiş olmalıdır. Bu durum hadîslerin pek erken bir çağda tedvîn edildiğini gösteren ve hadîsler II. hicret asrının başlarından önce tedvîn edilmemiştir" şeklindeki yaygın, bir hatayı tashîh eden açık ve kesin bir ilmî neticedir.
Bu sahîfe, Hemmâm'm Ebû Hureyre'den rivayet ve tedvîn ettiği şekilde tam. ve kusursuz olarak bize intikal etmesi bakımından hadîs tedvininde pek mümtaz bir mevkie sahiptir. Abdullah b. cAmr b. 'Âs'ın zikri geçen "es-Sahîfetu's-sâdıka" sı gibi bu da "es-Sahîfetu's-sahîha[101] diye adlandırılsa yeridir. Kıymetli araştırıcı ve ilim adamı Dr. Muhammed Hamîduîlah bu sahîfenin Berlin ve Dimeşk'te bulunan birbirinin aynı iki nüshasını elde etmiştir[102] Bu sahîfede bulunan hadîslerin hepsinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bulunuşu,[103] ayrıca hadîslerin bir çoğunun Sahîhu Buhârî'nin muhtelif bâblarmda yer alışı[104] ona olan itimâdımızı daha çok kuvvetlendirmiştir. Hemmâm'ıa sahîfesinde 138 hadîs bulunmaktadır. [105] Hemmâm'ın kitaplara pek düşkün olduğunu onları te'mîn edip yazdığını, "kardeşi Vehb için kitaplar satın aldığını"[106] kitapları ve notlarını halka arzedip onlardaki hadîsleri yazdırdığını[107] bilmekteyiz.[108]

Hadîslerin Tedvîni Ve Müsteşrikler

Adına hadîs tedvini veya hadîs tedvin gayreti denen şeyi ilk defa duymak İçin halîfe Ömer b. Abdilazîz devrine bakmak zorunda değiliz. Hadîs tedvininin pek erken bir asırda başladığını söylemek için, Goldziher ve Sprenger gibi müsteşriklere uyarak içinde yaşadığımız asra bakmamız da icab etmez; zîrâ kitaplarımız, haberlerimiz ve târihî vesikalarımız, hadîslerin bu ikî müsteşrikin söylediği gibi ikinci hicret asrının başında değil, daha Hz. Peygamber zamanında yazıya geçtiğini hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermektedir. Ayrıca bu vesikalar Dozi'nin sandığı gibi bir kısmında değil -bütün hadîs kitaplarında bulunan sahîh ve hasen hadîslerin ihtiva ettiği bilumum vakıaların, sözlerin, davranış ve tasarrufların doğruluğunu beyan etmektedir. Bu müsteşrikler, bize, edebiyat ve şeriatımıza hizmet etmek maksadiyle hadîs tedvini hakkında delil ve hüccet toplama zahmetine katlanmıyorlar. Hayır, hayır onların maksatları başka, onların hadîs tedvini ile alâkası olmayan başka hedefleri vardır.
Goldziher'e gelince: İkinci cildi fransızcaya terceme edilen Muhammedanische Studien adlı araştırmasında hadîslerin yazılmasına dâir husûsî bir bölüm ayırmıştır. [109]Bu bölümde (p. 241-250) hadîslerin II. hicret asrının başlarında tedvin edildiğini isbat etmek üzere birçok deliller ileri sürmüştür. Hernekadar kitabın birinci faslında (p. 10-12) asr-ı saadette tedvîn edilen bazı sahîfeler hakkında birtakım hadîsler zikretmişse de, öte yandan bunun doğru olmadığını göstermek maksadıyle birçok şüpheler ileri sürmüştür. Böyle davranışının iki sebebi vardır:
1- Hicretin TF. asrında müslümanlarm yazıya güvenmeleri sebebiyle sünnetin artık ezberlenerek kalblerde muhafaza edildiği hususundaki îtimadi sarsmak,
2 - Hadîs tedvin edenlerin, sadece kendi hevâ ve heveslerine uyan, fikir ve dünya görüşlerini ifade eden hadîsleri topladıklarını söyleyerek bütün sünneti onların düzüp koşması olarak göstermek. Bu sebeple biz de hadîslerin Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatında yazılmaya başlandığını ve aynı zamanda rivayetin hıfz ve zabt bakımından da müteselsil olduğunu te'kîd eden güvenilir târihî vesikaları okuyucunun önüne serebilmek için Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yazılmış sahîfeler hakkında geniş îzâhât verdik.
Sprenger, "Araplarda hadîs[110] adlı kitabında, sünnetin sâdece şifahî nakil yoluyla geldiği hususundaki yanlış kanâati çürütmeye çalışır; hadîslerin Rasûlullah (s.a.v,)'m hayatında değil de hicrî ikinci asrın başları gibi erken bir zamanda tedvîn edilmeye başlandığına dâir birçok delil toplar. Onun gayesi de Goldziher'in gayesinden farklı değildir.
Dozi ise mutedil görüşüyle öğrencilerimiz bir yana, âlimlerimizin çoğunu dahî aldatmaktadır. Bu müsteşrik, gönüllerde muhafaza edilen ve son derece titiz, misilsiz bir çalışmayla tedvîn edilen hadîs-i şeriflerin büyük bir kısmının sahîh olduğunu îtiraf etmekte ve şöyle demektedir: "Hadîs kitaplarında mevzu ve yalan hadislerin bulunmasına şaşmamak lâzımdır. - bu ona göre tabiidir. - Aksine, şüphe edilmesine imkân olmayan birçok sahîh ve sağlam rivayetler vardır ki (aşırı hadîs tenkidçilerine göre en azından Sahîh-i Buhârî'nin yarısı böyledir.) bunlar, samimî bir müslümanın bulunmasını hoş görmediği birçok şeyleri ihtiva etmektedir[111] Dozi, sünnetin büyük bir kısmının sıhhatini îtiraf eder gibi görünürken, ilim ve mücerret araştırma adına hiç de samimî davranmak niyetinde değildir. Onun bütün düşüncesi, sahîh sünnetin ihtiva ettiği kâinat, hayat ve insan hakkındaki müstakil görüşlerdir. Bu görüşlerin müstakil oluşu, onları cerh ve ta'dîlden âzâde kılamaz; çünkü bunlar hârikalar yaratan garplının aklından fışkıran nazariyeler olmadığı gibi, hiçbir kayda tâbi olmayan garbın hür hayatını da tasvir etmemektedir.
Eski kültürümüzü araştırırken bu müsteşriklere muhtaç olmayacağız. Üstelik medeniyetimizle ilgili olarak söyledikleri herşeyde de sonderece uyanık olacağız - Hadîsin tedvini hakkındaki sözlerini dikkate almıyoruz; zîrâ onların bu itiraflardaki gayeleri de bizce meçhul değildir. Bunu ister ikrar etsinler, ister inkâr etsinler netîce değişmez; zîrâ ev sahibi, evin içinde ne bulunduğunu başkalarından daha iyi bilir. Şurası muhakkak ki, güvenilir kitaplarımız, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yazılmış sahîfeler bulunduğunu haber vermektedir. Alımed b. Hanbel'in Mü sn ed'in de, Abdullah b. 'Amr b. 'Âs'ın.ve Ebû Hureyre'nin Hemmâm b. Munebbih'e yazdırdığı sahîfeler nasıl yer almışsa, kimbilir belki de dünyâ kütüphânelerindeki hadîs yazmaları' arasında bulunan müsnedlerde bu sahîfelerin hepsi de mevcuttur!.
Müsteşriklerin, sağlam bir mantık ve sahîh bir nakle dayanmadan geveleyip durdukları fikirlerden biri de şudur: diyorlar ki, gerek sünneti

tedvine teşvik eden ve gerekse bundan meneden hadîsler, bir taraftan ehî-i hadîsin, diğer yandan ehl-i re'yin birbirine zıt olan kanaatlerini te'yit eden sözler uydurmak üzere giriştikleri yarışların bir neticesidir. Ehl-i hadîs, hadîslerin sıhhati ve onlarla ihticâc hususunda ellerinde bir delil bulunması için, hadîslerin yazılmasının cevazına kail oluyorlar. Ehl-i rc'y ise - aksine - hadîsin sıhhatini ve onunla ihticâcı inkâr edebilmek için hadîslerin yazılmaktan nehy edildiğini ve yazılmadığını İleri sürüyorlar.[112]
Goldziher, 1855 senesinde Hatîbul-Bağdâdî'nin "Takyîdu'l-'ilm" adlı kitabını keşfeden selefi Sprenger'in "kitabetin başlaması ve gelişmesi" adlı yazısını gördükten sonra, bu ilmî sapıklığın en büyüğünü üzerine almış oluyor. Bununla beraber bu iki müsteşrikin metodu bu mevzuda tamamen farklıdır. Sprenger, Araplarda yazının başlaması adlı yazısından ve mezkûr kitapta geçen metinlerden, hadîslerin çoğunun Rasûlullah (s.a.v.) zamanında tedvin edildiği neticesini çıkarmış ve bu görüşü herzaman savunmuştur. Goldzihcr'e gelince: o, bütün bu metinlerin sıhhatinden şüphelenmiş ve onların bir kısmını ehl-i hadîsin, diğer bir kısmını da ehl-i re'yin uydurduğunu ileri sürmüştür.
Allah Taâlâ bu kitabın Dimeşk'tc ilmî bir şekilde neşr edilmesini müyesser kılmıştır. Naşiri olan değerli âlim Dr. Yusuf el-cAş, mukad-demede, Goldziher'in görüşünde yanıldığına dâir münakaşaya meydan bırakmayan deliller getirmiştir. Ezcümle, hadîslerin yazılıp yazılmaması hususundaki anlaşmazlığın, ehl-i re'y ile ehl-i hadîs arasında bir mücâdele mcvzû'u olmadığını isbât etmekte ve şöyle demektedir :
"Zira ehl-i re'y arasında 'îsâ b. Yûnus (v. 187), Hammâd b. Zeyd (v. 179), Abdullah b. İdrîs (v. 192), Sufyânu's-Sevrî (v. 161) gibi hadîslerin yazılmasına taraftar olmayanların mevcudiyetine karşılık, Hammâd b. Seleme (v. 167), Leys b. Sa'd (v. 175), Zâtide b. Kudâme (v. 161), Yahya b. el-Yemân (v. 189.....gibi hadîslerin yazılmasını
isteyenler de vardı. Mulıaddislerde de durum böyledir: İbnu 'Uleyye (v. 200), Huşeym b. Beşir (v. 183), 'Âsim b. Damre (v. 174) ve diğerleri hadîslerin yazılmasına taraftar olmadıkları halde, Bakıyyetu'l-Kelâ'î (v. 197), (İkrime b. 'Ammâr (v. 159),'Mâlik b. Enes (v. 179) ve başkaları da bunu tasvip etmektedir" [113]
Yûsuf el-cAş, ilk asrın, hadîslerin yazılmasını tasvip edip etmeme bakımından arzettiği durumun tekâmülünü îzâh ederken muvaffak olmuştur; yalnız hadîslerin yazilmasıyle meşgul olan nesilleri, İslâm'ın siyâsî ve içtimaî hayatının tekâmülüne uygun düşeceği zannıyle kendine has bir taksime tâbi tutmuştur. Bu taksim hususunda onun fikrine iştirak etmiyoruz; zîrâ bu sâdece bir görüş ve ıstılah meselesidir. Yusuf el-'Aş burada nesilleri dörde bölüp, her nesli kırk sene olarak kabul etmektedir. [114] Bu tahdîd bâzan "âlimlerin ilim sahasından çekildiği zamana uygun gelmektedir. Yine alimlerin tabakalarına ve bâzı zevatın birbirinden nakillerine de muvafık düşmektedir"[115] Fakat bu taksim - herşeye rağmen - yalnız zaman çerçevesi İçinde kalan pek muayyen bir sınırlamadır. Biraz dikkat edilirse görülür ki, bu taksim, az veya çok bâzı râvîlerin vefat târihlerine aykırı düşmektedir. Şu halde bunun uygun bir taksim olduğu söylenemez. Görülüyor ki, eskilerin meşhur tabakât eserlerinde dikkate aldıkları içtimaî sınırları da göz önünde tutan taksimlerinden faydalanmak durumundayız. Onlar hadîslerin yazılması mevzuunda birbirine zıt fikirlere sahip olduklarından bâz an buna taraftar görünüyorlar, bâzan da aleyhinde görünüyorlardı. Burada sahabe, tâbi'î ve tebe-i tâbi'în olmak üzere üç nesil bahis'mevzuudur. Sahabe devrinde, daha Rasûlulîah (s.a.v.)'ın hayatında, hadîslerin yazılmaya başlandığını, fakat çok miktarda yazılmadığını gördük. Zikrettiğimiz sahîfeler haklarında ne kadar konuşursak konuşalımmahduttu; bunun sebeplerini de zikrettik. . Bizi alâkadar eden tek şey, hadîslerin sadece ezberyoluyla nakl edildiği hususundaki kanâatin yanlış olduğunu isbât etmektir.[116]

Hulefâ-Î Râşîdîn Devri

Hulefâ-i râşidîn devrinde durum pek değişmemişti. Bu devrin halîfeleri de asr-ı saadetteki sahabe kardeşleri gibi hadîslerin şifahî rivayetine önem. veriyorlar, yazılmasına muhalefet ediyorlardı. Nitekim Hz. Ebû Bekir (r.a.), Önce bâzı hadîsleri toplamış, sonra da onları yakmıştı. [117] Diğer taraftan Hz. Ömer, hadîslerin tedvinine karar verdikten sonra bu karardan caymıştı. '"Urve b. Zubcvr'dcn rivayet edildiğine göre Ömer b. Hattâb hadîslerin yazılmasını arzu ederek bu mevzuda ashâb-ı kiram ile istişare etti. Onlar bu görüşe katıldılar. Hz. Ömer yine de müteredddid olduğu için bir ay süren bir istişarede bulundu. Nihayet birgün kat(î kararını vermiş olarak dedi ki, "bildiğiniz gibi sünnetin yazılması meselesini sizlere arzetmiştim, sonra düşündüm ve şu karara vardım: Sizden önce ehl-i kitaptan bâzıları Allah'ın Kitâb'ından başka şeyler yazmışlar ve onlara ehemmiyet vererek Kitâbullâh'ı bîr tarafa bırakmışlardı. Allah'a yemin ederim ki, ben O'nun Kitâb'mı bir şey ile asla karıştırmam" ve bu sûretlf hadîsleri yazmaktan vazgeçti.[118]
Hulcfâ-i râşidîn, sâdece hadîslerin yazılması işinde sıkı davranmakla kalmadılar, hatta rivayet hususunda bile son derece titizlik gösterdiler. Hz. Ebû Bekir, ancak Muğîre b. Şu'bc ve Muhammed b. Mcslcme'nin Rasûlullâh (s.a.v.)'m nineye mirasın verdiğini söylemeleri üzerine bunu tatbik etti. [119]Hz. Ömer, istîzân hadîsini rivayet eden Ebû Mûsâ'l-Eş'arî'ye müsamaha göstermemiş, aksine bu hadîsi Hz. Peygambcr'den duyduğuna dâir ashâbdan bir şahit göstermediği takdirde işkence yapacağını söyleyerek, ('bu hususta bir delil getirmezsen elimden çekeceğin var[120] diye tehdît etmişti.
Bilâhare Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in hadîs yazdıklarını ve başkalarını buna teşvik ettiklerini, [121] onların devirlerinde yaşamış olan büyük ashâbdan bir çoğunun da aynı şekilde hadîslerin yazılmasını tavsiye, hatta açık açık emrettiklerini gördüğümüz zaman, bahsi geçen bu şiddetin sebebini daha iyi anlıyoruz. Ismâîl b. İbrahim b. 'Uleyye el-Basrî (v. 2oo)'nin de söylediği gibi, sahabenin "eski kavimlerin çeşitli kitaplara sahip olmaları, onları daha çok sevdikleri İçin de Allah'ın Kitâb'mı bir tarafa bırakmaları sebebiyle hadîsleri yazmaktan çekindiklerini[122] öğrenmiş olduk. Hatîbu'l-Bağdâdî de şöyle söylemektedir:
"İlk asırda yaşamış olanların hadîsleri yazmaktan çekinmeleri, Allah'ın Kitâb'ma bir diğer kitabı eş tutmamak veya Kur'ân'dan baş-kasıyle meşgul olmamak içindi.[123]

Tâbi'în Ve Tebe-İ Tâbî'în Devri

Tabiîn devrine gelince büyük, orta yaşlı ve küçük tâbi'îlerin hadîslerin yazılmasına karşı oldukları hususunda birçok rivayetle karşılaşırız. Bir müddet sonra da onların çoğunun bu mevzuda anlayışlı davrandıklarını, hadîslerin yazılmasına cevaz verdiklerim veya buna teşvik ettiklerini görürüz. Artık orta yaşlı tâbi'îler devrinde hadîslerin yazılması "resmî" bir iş durumuna gelmiştir. Bize sanki bu rivayetlerde bir tezat varmış da, onlardan mevsuk bir târihî hüküm çıkarılması mümkün değilmiş, gibi geliyor. Fakat mesele çok daha basittir; zîrâ Hulefây-ı râşidîn'i bu mevzuda menfî davranmaya götüren sebep ne ise, tâbi'îni hadîslerin yazılmasına karşı çıkaran sebep de odur. Bu sebep ortadan kalkınca herkes aynı şeyi söylemiş, fikir birliği etmiş, hadîslerin yazılmasının caiz olduğunu belirtmekle kalmamış hatta teşvik ve takviye etmişlerdir,
Hicrî I. yüzyılın sonuna kadar devam eden büyük tâbi'îler devrinde birçokları hadîslerin yazılmasına muhalefet etmiştir. 'Ubeyde b. 'Amr cs-Selmânî el-Murâdî (v. 72), İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî (v. 92), Câbir b. Zeyd (v. 93), İbrâhîm b. Yezîd en-Nehacî (v. 96) bu. kanâattadır. Bunlar hadîsleri yazmayı gerektiren bir sebep görmüyorlardı; hatta bir müddet önce Hulefây-ı râşidîn'in de bu işe yanaşmadıkları hakkındaki haberleri işitip duruyorlardı. Ne derece muttekî oldukları görülen bu kıymetli insanların, ashabın tesirinde kalarak onlara iştirak etmelerine şaşmamak lâzımdır. Yine onların kendilerine ebediyyen nisbet edilecek bir hata ve günâhtan kaçınmalarına da hayret etmemek lâzımdır. Nitekim İbrahim'in kendinden birşeyîer yazmakta olduğunu öğrenen 'Ubeyde, ona şöyle demişti: "Benden birşey yazarak ebedîleştirme![124] ibrahim'in de bu tavsiyeye uyduğunu ve "ondan sonra bir şey yazmadım" dediğini görüyoruz. [125]
Bu âlimlerin hadîslerin yazılmasına muhalefet etmelerine te'sîr eden bir sebep de şahsî fikirlerinin yayılmaya başlaması idi. Kendilerinden hadîs yazanların, onun bir tarafına kendi fikirlerini de yazmalarından korkuyorlardı. Elimizde bunu gösteren bir hayli delil vardır. Bu meselenin büyük tâbi'îler devrindeki hâlini en iyi anlatan şu misâli zikredelim: Câbir b. Zeyd (v. 93)'e, senin fikirlerini yazıyorlar, dendiğinde bundan memnun olmadığını şu sözlerle ifâde etmişti: "Yazıyorlar ama, yarın benim o fikirlerden dönmeyeceğim ne malum?!. [126]
Bu zâtların kendilerinden birşey yazılmasına taraftar olmayışı, aralarında tedvine cevaz verenler bulunduğunu dolaylı olarak ifâde etmektedir. Hele şahsî görüşlerden âzâde olarak sâdece hadîs-i şeriflerin yazılmasına hiç itiraz etmemişlerdir. Onları bu mevzuda muhalefete sevk eden şey, hadîslerin yazılması keyfiyetidir. Prensip olarak bu âlimler, işin nazarî tarafına itiraz etmemişlerdir. Onların itirazını celbeden husus, tatbikat sırasında meydana çıkan amelî durumdur. Bütün bunlardan sonra, Sa'îd b. Cubeyr (v. 95) 'den hadîslerin yazılmasına dair nakledilen ve aralarında tenakuz varmış gibi görünen iki söz bizi şaşırtmamalıdır. Sa'îd bir defasında îbnu Abbâs'ın hadîslerin yazılmasını yasak ederek: "Sizden öncekileri sapıtan şey kitaplardır[127]dediğini nakleder; başka bir defasında da yine îbnu Abbâs'ın: "îlmi en iyi muhafaza eden şey kitapdır[128] dediğini rivayet eder. îbnu Abbâs'ın yazı hakkındaki nehyi, kitaplardaki şahsî görüşleri; tavsiyesi ise Rasûl-i Ekrem'in hadîslerini muhafazayı hedef almaktadır. İşte bu yüzden Sa'îd b. Cubeyr, hadîsleri yazmakla kalmadı, kendini büsbütün bu işe verdi ve dedi ki:

"Yolda tbnu Ömer ile İbnu Abbâs'ın arasında gider, her ikisinden de hadîs dinlerdim. Duyduğum hadîsleri binitin semerine kaydeder, indiğim zaman da temize çekerdim.[129]
Hadîs-i şerifleri yazmanın yasaklanması ile, şahsî görüşleri yazmanın yasaklanması fikri arasındaki fark anlaşılmaya başlayınca, ikinci yüzyılın başında, orta yaşlı tâbirlerin birçoğu hadîsleri yazıya geçirmekte herhangi bir mahzur görmedikleri gibi, talebelerine de bu hususta izin verdiler. Nitekim Sa'îd b. el-Museyyeb (v. 105), hafızasının zayıflığından şikâyet eden Abdurrahman b. Harmele'nin hadîsleri yazmasına müsâade etmiştir. [130] McrnV bir hadîsten mülhem olarak sahabe ve tâbi'în arasında nakledilegelen Yazmak ilmi bağlamaktır[131] sözünü Şa'bî (v. 104) her zaman tekrar edera yazmanın faydalarına işaret ederek şöyle derdi: "Benden birşey duyduğunuz zaman onu duvara bile olsa yazınız. [132] Bundan Şa'bî'nin. bâzı hadîsleri yazdığı' anlaşılıyor. Nitekim ölümünden sonra ferâiz ve yaralamalar mevzû(unda bir kitabı ele geçmiştir. [133] Mücâhit b. Cebr cl-Mekkî (v. 103), hadîs talihlerini odasına çıkarır, kitaplarım verir, onlar da istinsah ederlerdi. [134] (Atâ' b. Ebî Rabâh (v. 114) da hadîsleri yazar, başkalarının yazmasına da müsâade ederdi. [135] Katâde b. Di'âme es-Sedûsî (v. 118) bu mevzuda izin isteyenlere açıkça derdi ki:
"Allah Taâla bile (onların bilgisi Rabbı'nm katından yazılıdır. Rabb'ın şaşırmaz ve unutmaz), [136]âyetiyle kendinin bile yazdığım haber vermişken sen niye yaz mıy a çakmışsın. [137]
Öyle zannediyorum ki, muttekî halîfe Ömer b. Abdilazîz (v. 101), hadîs tedvinine başlanmasını resmî olarak emrettiği zaman âlimlerin görüşlerine mutlaka istinâd etmiştir; onlarla istişareden sonra -en azından - ekserisinin tasvibini alarak bu işe başlamıştır. [138] Hernekadar haberler, bilhassa zühd ve takvasına inanan muasırları tarafından çok sevildiği için Ömer b. Abdilazîz'in bu kararı yalnız basma aldığını gösteriyorsa da buna ihtimâl vermiyoruz.
Bu mevzuda rivayet edilen bütün haberler dikkâte alınırsa görülür ki Ömer b. Abdilazîz'i hadîs tedvinine zorlayan âmil, ilmin yok olup âlimlerin zeval bulması endişesidir; zîrâ Medine valisi Ebû Bekr b. Muharnmed b. Hazm'e yazdığı mektup da şöyle demektedir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m hadîslerini, sünnetlerini, 'Amre'nin rivayetlerini araştır ve yaz; zîrâ ben ilmin yok olup âlimlerin de tükenmesinden korkuyorum. [139] Burada ismi geçen 'Amre, (Amre binti Abdirrahmân el-.\nsâriye'dir. Bâzi rivayetlerde onun isminin yanında Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Siddîk (v. io7)'m ismi de geçer. Her ikisi de Hz. 'Â'işe'nin talebelerinden olup onun Rasûlullah (s.a.v.)'dan rivayet ettiği hadîsleri en iyi bilen kimselerdi. Ebû Bekir b. Hazm, Ömer b. Abdilazîz'in verdiği vazifeyi îfâ etti; fakat büyük halîfe, valisinin yaptıklarım göremeden Rabbı'na kavuştu. [140]
Ömer b. Abdilazîz, Ibnu Hazm'e verdiği talimatı, bütün valilere yazıp memleketin her tarafına göndermişti.[141] Daha halîfe hayatta iken emrini ilk olarak yerine getirerek gayesini tahakkuk ettiren şahıs, Hicaz ve Şam âlimi Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî el-Medenî (v. 124) olmuştu. Zührî hadîsleri halîfenin emrine uyarak bir kitapta toplamıştı. [142] Halîfe de bu kitap formalarım-her yana gönderiyordu. [143] Yaptığı işle iftihar ederek: "Bu ilmi benden önce kimse tedvin etmemişti" demekte Zührî haklıdır. [144]
Tetkikin bu safhasına gelen araştırıcı, artık tedvîn aleyhindeki görüşün tamamen ortadan kalktığını ve bu asırda unutulmaya başladığını zanneder. Fakat çok geçmeden aynı sözleri, hattâ tedvine cevaz verip teşvik ve müdâfaa edenlerin ağzından bile tekrar duymaya başlar. Sanki tedvinciler bu işi kendileri başlatmamış da idarecilerin emir ve zoruyla bu işe katılmışcasına, araştırıcı onların pişmanlık sadâlanm duyacaktır. Zührî der ki:
"Emirler bizi zorlaymcaya kadar hadîslerin yazılmasını istemiyorduk; sonra hiçbir müslümanı bu işten alıkoyaiırayacağımızı anladık. [145] Gerçekten de Zührî, hiçbir müslümanı birşey yazmaktan menetmemiştir. Hattâ tedvîn işine iyice giriştiği zamanlar duyduğu hadîsleri unutmak korkusule onu derhal ayakkabısının üstüne yazmaktan kendini alamamıştıre. Şunu söylemek lâzımdır ki, hadîsleri yazmaya ve buna cevaz vermeye emirleri zorlayan âmillerden biri de, Rasul-i Ekrem'in hadîslerini, [146]uydurularak ona nisbet edilenlerden ayırmaktı. Zâten Zührî'nin belini büken de budur. Öfkesini tutmaya çalışarak Zührî şöyle diyordu:
"Şark tarafından tanımadığımız, bilmediğimiz hadîsler gelmeye başlamasaydı, ne bir hadîs yazar, ne de yazılmasına izin verirdim".[147]
Zührî'nin bu görüşü o asırdaki âlimlerin ekserisinin görüşüdür. Rasûl-i Ekrem'in sözünün kaybolması korkusu gibi, ona başka sözler karışması endişesi de âlimlerin bâzan hadîslerin yazılmasına taraftar olmalarında, bâzan da muhalif kalmalarında iki mühim âmil olmuştur. Sa'îd b. el-Museyyeb ile Sadî'nin isimlerini hadîslerin yazılmasına taraftar olanlar arasında görmekle, onların bu işe muhalefet ettikleri hususundaki rivayetleri inkâr etmek mümkün değildir. [148] Mücâhid ve Katâde'nin durumu da böyledir. [149]Ömer b. Abdilazîz'in, Hz. 'Â'işe'ye ait ne kadar hadîs ve rivayet biliyorsa hepsini toplamakla görevlendirdiği Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir'in tedvîn aleyhtarı olduğu pek meşhurdur. [150] Cem1 ve tedvîn taraftarı olmayan nice şahıslardan hadîsleri işte böyle topladılar. Halka: "Hadîsleri de Kur'ân-ı Kerîm'-de olduğu gibi kâğıtlara yazmayınız[151] diye bağıran Dahhâk b. Mu-zâhim el-Hilâlî (v. 105), bu sözlerle, hadîs tedvini neticesinde meydana gelecek durumdan ne derece korktuklarını ifade ediyordu. Bununla beraber Dahhâk, endîşeye mahâî kalmadığını görünce, halka menâsik-i hac hakkındaki rivayetleri yazdırmıştı. [152]
Orta yaşlı tâbi'îler hadîs uyduranların îcâd ettikleri sözlerden sakındırıp dururken, tabiinin son tabakası, muhtelif fırka ve partileri takviye etmek maksadıyle uydurulmuş sözlerle karşılaştılar. Hadîs metinlerini bu pervasız insanların oyuncağı olmaktan korumak için de kendi asırlarında hadîs tedvinini geliştirip yaymaya koyuldular. Bu asırda yapılan tedvînİn özelliği, hadîslerin ekseriya sahabe ve tâbirinin fetvâlanyle karışık bulunmasıdır. Nitekim Medîne imâmı Mâlik b. Enes (v. R g)'in Muvatta'ı böyledir.
İkinci yüzyılın başında, Etbâu't-tâbİ'în devrinde âlimler, sahabe ve tâbi'înin fetvalarından ârî, sadece sünnete tahsis edilmiş müsned eserler meydana getirmeye çalışmışlardır. Bu müsnedlerden ilkini te'lîf eden Ebû Davut et-Tayâlisî (v. 2O4)'dir. [153]Ahmed h- Hanbel (v. 24i)'in Müsned'i, bu müsnedlerin en yeterlisi ve en genişi olarak kabul edilmektedir. Ne var ki, Ahmed b. Hanbel H. 220 târihinden sonra vefat ettiği için Etbâu etbâi't-tâbi'înden sayılmaktadır.
Bâblara göre tasnif edilmiş olarak sırf sahîh hadîslerden meydana getirilmiş eserler, Buhârf nin çağdaşı olan etbâu etbâi't-tâbi'îler devrinden önce tedvîn edilmemiştir. Kütüb-i sitte de bu devirde meydana getirilmiştir. Kütüb-i sitte'yi ve müelliflerini (Buhârî, Müslim, Tir-mizî, Ebû Dâvûd, Ibnu Mâce ve Nese'f yi) "önemli rivayet kitapları" bölümünde inceliyeceğiz.
Rivayet asrından sonra gelenlerin yaptığı iş, meşhur sahîh hadîs kitaplarını tehzîb, şerh ve ihtisar etmek olmuştur. Nitekim .Ebû Ab-diîiâh el-Humeydî (v. 448), Sahîheyn'i müsned metoduna göre tertib etmiştir. Sonra Ebû's-Sa'âdât Mübarek b. el-Esîr (v. 606), Kütüb-i sitte'yi bâblarma göre tertib etmiştir. Daha sonra Nûreddîn Alî el-Heysemî (v. 807), Mecma'u'z-zevâ'id'ine Kütüb-i sitte dışında kalan meşhur musannafları almıştır. [154] Ve nihayet Suyûtî (v. 911), Kutub-i sitte, on müsned ve bunun gibi elliden fazla eseri el-Câmicu'l-kebîr adiyle anılan Cem'ul-cevâmi'inde toplamıştır. [155]
İşte hadîs-i nebevi, böylece yazılmış ve zâbtedilmiş olarak bize gelinceye kadar birçok merhaleler geçirmiştir. Modern matbaacılık da bu muazzam îslâmî mirasın neşrine yardım etmiştir.[156]

3- TALEBU'L-HADÎS (HADÎS TAHSİLİ) İÇİN YAPILAN SEYAHATLER

Hadîs Tedvininde Muhitin Te'sîri:

Sınırlarım tâyin etmek suretiyle Rasûlullah (s.a.v.)'m tebcil ettiği[157] dâru's-sunne[158] denen Medîne-i münevvere'de hadîsler yeni yeni parıldamaya başlamıştı. Ashâb-ı kiram onları şifahî olarak telkin suretiyle birbirine naklediyordu. Tâbirler de aynı usûlle hadîs alabilmek için Ashâb-ı kiramın yardımını istiyorlardı. Böylece hadîs - henüz doğmakta iken - muhitin tesirinde kalmış, oluyordu.
Medine topraklan, râvîler nazarında mukaddes bir bölge sayılmaya başlandı; gönüller orayı arzuluyordu. Zîra Medine, hicretten sonra îslâm davetinin gelişip yayıldığı mübarek bir yerdi. Beytullâh'ı ziyaret için diğer memleketlerden çekilip gelen ziyaretçiler, hac vazifesini îfâ ettikten sonra, halkının ağzından hadîs dinlemek maksa-dıyle hemen Medine tarafına yöneliyorlardı. [159] Râvîlerin teferrüd ettiği hadîsleri onlardan duyup .almak için uzak diyarlardan oraya geliyorlardı.[160] Bâzı âlimler, Hicaz âlimlerinden hadîs dinlemek maksa-dıyle hac ettiklerini itiraf etmekte bir beis görmemişlerdir. Onların bütün arzusu, Medine'nin sika ve sağlam Kadîscileriyle görüşmekti. [161] Ali b. el-Medînî. [162] "Bir kere haccettim, ama asıl maksadım hadîs dinlemekti!" [163] derken herhalde bu duruma işaret etmiştir.
Medîneliler - hadîslerin ilk neş'eti sırasında - sünnetin çoğunu rivayet etmek hususiyetine sahip oldukları gibi[164] diğer bâzı şehirler de - daha erken bir devirde - ilk defa kendi muhitlerinde şöhret bulan, bir müddet sonra da başka memleketlerdeki râvîlerce duyularak meşhur

olan bâzı hadîsleri rivayet etmek hususiyetini kazanmaya başladılar. Hadîs kitaplarında, bâzı muhitlerin muhtelif hadîsleri rivayet etmekle hususiyet kazandıklarını gösteren çeşitli tâbirler vardır: Bu hadîsin rivayetinde Basrahlar teferrüd etmiştir[165] bu hadîs Şamlıların sünnetlerindendir, onu Şamlılardan başka kimse rivayet etmemiştir, [166]bu Humuslularm hadîsidir, [167] gibi. Alışa geldikleri muhitin tesirinde kalarak muhaddislerin rivayette teferrüd mevzuunda ihtilaf etmeleri tabiîdir. Bir şehir halkı tarafından benimsenen râvînm hadîsleri almıyor ve rivayete elverişli olarak kabul ediliyordu; şayet onu bir başka şehrin ahâlisi tutuyorsa, o zaman râvî makbul sayılmıyor, hadîslerine münker gözüyle bakılıyordu. Bu hâl bize imâm Buhârî'nin aşağıdaki sözleriyle Zuheyr b. Muham-med'e karşı takındığı tavrı açık ve mantıkî bir şekilde îzâh etmektedir. Buhârî diyor ki: "Zuheyr b. Muhammed'den Şamlıların rivayeti münkerdir; Iraklıların rivayeti ise doğruya yakındır. [168] Buhârî'nin bu şahıs hakkındaki hükmü, tesirinde kaldığı iklim farkı sebebiyle değişik olmuştur. Zîrâ bu büyük imâm - hadîs ricali bilgisi, râvî ve rivayetlerde aradığı şartlardaki aşırı titizliği ile - bir kimseyi cerh, ötekim ta'dil etmek veya aynı adamı kâh gizli bir kusuru sebebiyle zayıf bulmak, kâh takdîr odeceği birçok sebepler yüzünden sika olarak göstermek bakımlarından asrının en kudretli âlimi idi. [169]

Talebu'l-Hadîs İçin Yapılan Seyahatler:

Râvîler rivayette muhitin tesiriyle yapılan teferrüd karşısında -hadîsleri ne sâdece kendi hemşehrilerinden almakla yetiniyorlar, [170]ne de kendi şehirlerine uzak olsun, yakın olsun, sâdece Medine'den hadis almakla kalıyorlardı. Taiebu'l-hadîs için en uzak beldelere seyahatler yapmak onların en çok sevdiği birşeydi; bu aşk sebebiyledir ki, ilk râ-vîler kafilesinin ağzından hadîs alabilmişlerdi. "Doğrudan doğruya ve telkin yoluyla kazanılacak melekeler, daha kuvvetli ve sağlamdır"[171] şeklindeki inançları bu ideâl sayesinde gerçekleşmiştir.
Hadîs toplama işi hicretin birinci asrında şifahî olarak başlamıştır. Azîz sahâbî Ebu'd-Derdâ'[172] diyor ki: "Kur'ân- Kerîm'in bir âyetini anlamakta müşkilât çekseydim de onu halledecek tek şahsın Bir-ku'l-ğimâd'da bulunduğunu öğren şeydim, yine oraya giderdim'. [173]
Âlim sahâbî Câbir b. Abdilîâh (v. 78) bir deve satın alarak eşyasını yükledi ve Abdullah b. Uneys'den kısas mevzuundaki bir hadîsi sormak için Şam'a kadar bir ay süren bir yolculuk yaptı. [174]
Tek hadîs için dahi seyahat etmeye selef âlimlerinin bir çoğu alışmıştı; Sa'îd b. cl-Müseyyeb (v. 105): '!Bir hadîs için günlerce seyahat ederdim" demektedir. [175] Ebû Küâbe (v. 104 civan): "Hiçbir işim olmadığı halde Medine'de, sırf bir hadîsi daha Önce duymuş olan bir şahıstan dinlemek için üç gün kaldım", diyor. [176] Mekhûl (v. 112 civarı)'ün aşağıdaki sözleri, bir kısmımızın akıl erdiremediği, Allah katında çok büyük bir iş olduğu halde basit zannettiğimiz, yalmz bir hadîs için yapılan seyahatlere iyi bir nüsâl teşkil eder. Mekhûl diyor ki:
"Mısır'da Benî Huzeyl kabilesinden bir kadının kölesi idim; sonra beni âzâd etti. Mısır'dan çıktığım zaman kanaatimce oranın bütün ilmini öğrenmiş bulunuyordum. Sonra Hirâz'a gittim; oradan ayrıldığım zaman, zannımca Hicaz'ın bütün îlmİHİ de almış bulunuyordum. Sonra Irak'a geldim; oradan ayrıldığım zaman, zannedersem Irak'ın bütün ilmini öğrenmiş bulunuyordum. Sonra Şam'a gittim, orayı kalburdan geçirdim. Her gittiğim yerde ganimet mevzuunu soruyordum, O hususta bana birşey söyleyecek kimseleri bulamadım. Nihayet Ziyâd b. Câriye et-Teymî denen bir şeyhi buldum. Ona; ganimet hakkında birşey işittin mi? diye sordum. Şöyle cevap verdi; Evet, Habîb b. Mesleme el-Fihrî'nin şöyle dediğini duydum: Hz. Peygamberin ganimetin dörtte birini dönmeden önce, dörtte üçünü de harpten döndükten sonra dağıttığını gördüm[177]. (Abdan [178], Basrah-larca rivayet edilen Eyyûb'un teferrüd ettiği hadîsleri duymak üzere Basralya on sekiz defa seyâhet ettiren sebep, talebu'l-hadîse olan bu susuzluk olsa gerektir. [179]
Şahısların, şehir ve nesillerin değişmesiyle, talebu'l-hadîs için yapılan seyahatlerin şekilleri de değişmiştir. Seyyahların kimi yaya olarak dolaşıyo, [180] kimi daha 15 veya 20 yaşında iken seferlere'başlıyor, [181] kiminden de şu sıfatlarla bahsediliyordu: O seyahat edip eziyet çekenlerden biridir; [182] birçok seyahatler yapmıştır; [183] onun dolaşmadığı yer yoktur; [184]talebu'l-hadîs ve seyahate pek önem vermiştir; [185]on. küsur sene durmadan dolaşmıştır[186]
Muhaddislerin zaman zaman şu kabil sözlerle anıldığı da olmuştur Ona varmak için hayvanların böğürleri tepilir[187]ona herkes çekilip giderdi[188] zamanında onun için seyahatlar yapılırdı. [189]
Çok seyahat eden mânâsmdaki güllakapları, topladığı hadîs sayısı ne kadar olursa olsun, bu gaye uğrunda çeşitli eziyetlere katlanarak uzak beldelere seferler tertîb eden bu büyük muhaddisler ve benzeri âlimler hakkında kullanılmıştır.
Bu sebeple halk, muhaddislerin başına gelen çeşitli eziyetleri merakla sorup öğrenmeye çalışırdı. Onlar halk nazanndaki ehemmiyetleri sebebiyle asırlar boyunca " beldeler seyyahı" diye hürmetle anıla gelmişlerdir.
Bir kısım seyyahların şarkı, garbı defalarca dolaştıklarında şüphe yoktur. Müsteşrik Goldziher - hadîseilerin rivayetlerini inkâr etmeye pek meraklı olduğu halde - "şarkı, garbı dört defa dolaştıklarını söyleyen seyyahların - kanaatına göre hiç de mübalağa etmediklerini" itiraf etmektedir. [190]

Bu Seyahatlerin Dînî Hükümlerin Tevhidine Olan Tesiri:

Talebu'l-hadîs ve seyahat husus iye tleriyle meşhur olan hadîseilerin[191] islâm ülkeleri arasındaki bağı sağlanlaştırdıkları açıkça görülmektedir, ki bu gayet normal bir neticedir, iş sâdece bu kadarla da kalmamıştır; öyleki çeşitli beldelerde devamlı bir şekilde dolaşmakta olan âlimler, şarkla garbı birbirine bağlamış, [192] aradaki bütün engelleri kaldırıp atmış ve İslâm âlemini, bütün efradının gönülleri tek prensip etrafında birleşen bir şehir hâline getirmişlerdir. Bu seyahatlerin, muhaddislerin dolaştığı şehirlerden'çok, bizzat hadîsin nass ve ruhu üzerindeki tesirleri daha çok olmuştur. İlk defa bir muhitin fertleri rivayet ettiği zaman dînî metinlerin rivayet şekilleri birbirinden farklı idi; fakat bu seyahatler aradaki farkı kaldırarak hepsinin aynı havaya bürünmesini temin etti. Muhitin doğurduğu bu farklı rivayet neticesinde, râvîlerin muhtelif bölgelerde yetişmiş olması itibariyle- ha-dîslerdeki ifade şekilleri de değişmiştir. Fakat birbirine zıt bu rivayetler, bir kalıpta eritilmesi mümkün olacak şekilde gittikçe birbirine benzemeye başladı. Sonunda Öyle bir hâl aldı ki, hadîsi ilk defa duyan veya okuyan kimse, onu muhtelif beldelerin değilde bir şehrin rivayet ettiği hadîs sanmaya başladı. Bunun birçok misâli vardır. Fakat mu-haddisler nazanndaki ehemmiyetim. binâen hadîsini misâl vermekle yetineceğiz:
Abdurrahmân b. Mehdi (v. 198) diyor ki: "İlmî mevzuda bir eser yazacak olan müellifin, kitabına mutlaka bu hadîsle başlaması lâzımdır. [193]Şu sözleri ile Buharı aynı şeyi ifâde etmektedir: "Bir kitap
yazmak isteyen kimse eserinesın. [194]Bu prensibi bizzat tatbik ederek Buharı, -bilindiği üzere-Sahîh'ine bu hadîs-i şerif ile başlamıştır. Bu değerli vasıyyetc uyan birçok âlimler, hadîs mevzuunda yazdıkları kitaplarına aynı hadîs ile başlamışlardır.
Okuyucu sünen kitaplarının niyet hadîsi ile başladığım ve hadîs metninin hepsinde de hemen hemen aynı olduğunu görünce, tevatür, şartlarının lüzumu kadar bulunduğunu ve hadîsi mutlaka büyük bir topluluğun, kendileri gibi kalabalık bir cemâatten rivayet ettiğini zanneder. Halbuki hadîsi - Müsncd'indc Bezzâr[195] söylediği gibi "sahîh olarak sâdece Rasûlullah'dan Hz. Ömer, ondan sadece Alkame, Alkame'den yalnız Muhammed, Muhammcd'den de yalnız Yahya rivayet etmiştir; hadîsin yegâne sahîh tarîki böyledir[196] Rasûl-i Ekrem'den sâdece Hz. Ömer rivayet ettiği için de bu.hadîs mütevâtir olamaz. [197]Niyet hadîsi bundan başka sâdece Medine'de bilinmekte idi. Fakat bilâhare diğer şehirlerde de meşhur şeklî ile yayıldı. Bu hâl. hadîs metinlerinin tevhidinde ve onların asıl muhitlerinin te'sirinden çıkarak umûmî ve müşterek bir kalıba bürünmezinde seyahatlerin te'sîri bulunduğunu açıkça göstermektedir. Sahîh hadîs kitaplarında bulunan avnı mevzu etrafındaki rivayetlerin birbirine benzemesİ bu yüzdendir. Yalnız muhaddislerin işaret etmeyi unutmadıkları bazı önemsiz ve küçük farklar da vardır. Bu çok nâdir benzeyişlerin sebebi, seyahat sırasında râvîlerin birbirleri ile karşılaşmaları, birbirlerine te'sîr etmeleri ve gelip giderken halka hadîs rivayet etmeleridir.[198]
Bu seyahatlerin te'sîri, sâdece metinlerin birbirine benzemesini te'mîn etmekten ve zaman zaman da aralarım te'lîf etmekten ibaret kalmadı. Daha da ileri giderek teşrî ve itikat bakımınlarmdan da bir vahdet temin etti. Böylece âlimler bu hadîsten, İslâm dîninde dış görünüşe değil, insanın vicdanına bakıldığına, herşeyden çok kalblere ve gönüllere ehemmiyet verildiğine dâir çeşitli fikri meseleler istinbât , ettiler. [199]
Teşri ve îtİkat meselelerinin tevhidinde seyahatlerin bu kadar çok te'sîri bulunduğu için, adı sened zincirinde geçen her râvînin ismini iyice bilmek için isnâd mevzuunda çok sıkı davranmak gerekiyordu; zira Alî b- el-Medînî'nin dediği gibi: "seneddeki şahıslan tanımak, hadîs ilminin yarısıdır. [200] Bu sebeple, hadîs aramak için seyahatler yapıp eziyetlere katlandığını söyleyen talibin rivayetini kabul edebilmek için, isnâd silsilesindeki bütün isimleri ezbere sayması, sonuna da kendi adını eklemesi şart koşulmuştur. Râvînin rivayet ettiğini gerçekten işitip işitmediği böylece anlaşılmış olacak, aksi halde faziletli büyük bir âlim olsa bile rivayette müsamahakâr olduğu kabul edilecek, hadîsiyle ihticâc edilmeyecektir. [201] İşte Zelıebî[202] îbnu Lehî'a (v. 174) hakkında: "Mısır diyarının kadısı büyük imâm"[203]dedikten sonra Ahmed b. Hanbel'in onun için şöyle söylediğini rivayet etmektedir: "Mısır'ın muhaddisi yalnız İbnu Lehî'a'dir". Fakat bu büyük muhaddisi - bütün

bunlara rağmen - bizzat Zehebî gevşeklikle itham etmekte ve "Onun hadîsi mütâbi olarak rivayet edilir; fakat ihticâc için kullanılmaz"[204] ve "geniş ilmine rağmen îbnu Lehî'a sağlam değildi, [205]demektedir. Hatîbu'l-Bağdâdî de onun hakkında şunları söylemektedir: "îbnu Lehî'a hadîsleri alırken gevşek davranırdı; kendine gösterilen her kitaptan hadîs rivayet ederdi. Bu sebeple birçok münker hadîsleri vardır[206] Yahya b. Hassan diyor ki:
"Birtakım hadîseiler bana gelerek, ellerinde bulunan bir cüz'ü îbnu Lehî'a'dan dinlediklerini' söylediler. Alıp baktım, içinde İbnu Lehî'a'ya ait bir hadîs dah: bulamadım. Kalkıp İbnu Lehî'a'nın yanma gittim. Ona: îçinden senin hadîslerinden bir tane bile bulunmayan ve hiçbirini katiyen duymamış olduğun bu hadîsleri sen mi rivayet .ettin? diye sorduğum zaman 5u cevâbı verdi: Ne yapayım, bana tutup bir kitap getiriyorlar, şu hadîs senin hadîsindir, diyorlar, ben de bu hadîsi onlara rivayet ediyorum. [207]
Hernekadar haberlerin sahîh bir senedle beraber rivayet edilmesi şart koşulmuşsa da, buna rağmen hadîs toplamak için seyahat eden muhaddîslerin haberlerine bir hayli mübalağa karışmıştır. Meselâ : Haccâc b. Şâ'ir diyor ki:
"Annemin pişirdiği yüz pideyi bir torbaya doldurarak Medâ'İn'-de ikâmet eden Şebâbe'nin yanına gittim, kapısının önünde yüz gün kaldım. Hergün bir pide alıyor, Dicle suyuna batırarak yiyordum. Nihayet pideler tükenince ben de oradan ayrıldım. [208] Ahmed b. Furât[209] "1107 şeyhten hadîs yazdığını" söylüyor[210] .Halbuki Buhârî'nin - Sahîh'ini toplarken - bizzat görüşerek ağızlarından hadîs ilseyirlerinden sâdece bin kadarının ismini bilmekteyiz.[211] Ebü AbdiIlâh b.' Mende (v. 395)'nin hadîs için seyahat edenlerin sonuncusu olduğu söylenmektedir[212] zîrâ "uzun seyahatinden döndüğü zaman onun kitapları birkaç yük, hatta söylendiğine göre, kırk yük kadar vardı. [213] Hadîs kitaplarının tasnîf edilmesi, mulıad d isleri, talebu'l- hadîs için seyahat etmekten müstağni kılmadı; zîrâ kitaplar, rahatça ilim tahsil etmek isteyen kimselere bu kolaylığı tc'mîn etmek içindi. İlmin şeref ve bereketini acıyanlar ise kitaplarda okudukları ile yetinmi-yorlardı. Onların en büyük arzusu talebu'l-lıadîs için seyahat etmekti.[214]

Hadîs Ticareti İçin Yapılan Seyahatler:

Bahsettiğimiz muhaddis seyyahların sırf ilim için hadîs aramalarına karşılık, birçokları da ticaret düşüncesiyle hadîs toplamaya başladılar, îşte Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd bunun misâlidir; Ya'kûb. necaset karışan durgun suda yıkanmaktan Rasûlullah (s.a.v.)'ın nehy ettiğine dâir Ebû Hurevrc'nin rivayet ettiği hadîsi biliyordu ve "bu hadîsi ancak bir dînâr karşılığında rivayet ediyordu"[215] Ebû Nu/aym el-Fadl b. Dukeyn'in hâli bundan da gariptir. Sika ve hafız bir imâm. olmasına rağmen ibnu Dukeyn, [216] işin mâlî tarafını sağlama almış, rivayet ettiği her hadîs için belli bir para birimi kabul etmişti. Onun talebelerinden biri olan Ali b. Ca'fer b. Hâlid diyor ki: "Ebû ÎNVaym el-Fadl b. Dukeyn el-Kureşı'ye gider gelir, ondan hadîs yazardık. Buna karşılık bizden sahih dirhemler alırdı; yanımızda değeri düşük dirhemler bulunursa üste para alırdı. [217] îşte bu sebeple Şu'be b. el-Haccâc[218]yalan söylemeye ihtiyacı bulunmayacağı düşüncesiyle hâli vakti yerinde olan zengin râvîlerdcn hadîs almayı tavsiye ederek derdi ki:
"Ziyâd b. Mıhrâk'dan hadîs yazınız; zîrâ o zengindir, yalan söylemez Ali b. Âsim'a da şöyle demişti:
"'Umara b. Ebî Hafsa'dan hadîs almam tavsiye ederim; zira o zengin adamdır, yalan söylemez." Ali b. Âsim da onun bu sözünü kabule şâyân görmeyerek: "yalan söyleyen nice zengin gördük!" diye cevap vermişti.[219] Şu'be görüşünde ısrar ederek diyor ki: "Fakirlerden kat'iyyen birşey yazmayınız!. [220]
Muhtelif devirlerde âlimler, bu hadîs tacirlerinin karşısına çıkarak ellerine vurmuşlar ve ilim yolcularına: "Ey âdemoğlu, sana nasıl karşılıksız öğretilmişse, sen de karşılıksız öğret" diye nasihat etmişlerdir. [221] Kütüb-i semâviyede de meccani Öğretimden bahsedildiğini dikkate alarak böyle söylüyorlardı. Rabî1 b. Encs, Ebu'l-Âliye'nin: "Semavî kitaplarda: Sana nasıl bedava öğretilmişse, sen de bedava öğret, diye yazılmıştır" dediğini rivayet etmektedir. [222] Bu sözün semavî kitaplarda bulunduğu bilinmektedir Kitâb-i mukaddesin bir bölümünün sonunda "Deuter-onome": "Ben size Rabbımın emri ile öğrettim" denilmektedir. [223]
İlim öğretmek için ücret almanın kesin surette haram olduğunu göstermek için bâzan da hadîs-i şerîfe istinat ederler. Sunenu Ebî Dâvûd'da rivayet edildiğine göre muhterem sahâbî 'Ubâde b. es-Sâmit (s.a.) ehl-i suffe'den bazılarına yazı ve Kur'ân-ı Kerîm öğretti. Onlardan biri de 'Ubâde'ye minnet ve teşekkürünü ifâde etmek üzere bir yay hediye etti. (Ubâde, bu hediyeyi kabul etmenin dînî bakımdan mahzurlu olup olmadığını Rasûlullâh (s.a.v.)'a sordu. Raşûlullâh (s.a.v.)'da şiddet ve kesinlik ifâde eden bir üslûpla buyurdu ki: "Eğer boynuna ateşten bir halka takmak istiyorsan o hediyeyi kabul et!. [224]Bu kabil hadîsler âlimlere ve râvîlere çok te'sîr ediyor, onlar da hadis talibi tarafından verilen hediyeyi rüşvet sayıyorlar ve ancak kendilerine hiçbir şey hediye edilmeyeceğine dâir söz aldıktan sonra tâlible görüşmeyi kabul ediyorlardı. Muhammed b. Haccâc diyor ki:
"Hammâd b. Seleme (v. 167)'den hadîs dinleyen bir adam Çin Denizinde yaptığı yolculuktan döndüğü zaman Hammâd'a bir hediye getirdi. Hammâd ona: Bak, dedi, istersen bu hediyeyi kabul edeyim ve fakat sana bir daha katiyen hadîs rivayet etmeyim; istersen hadîs rivayet edeyim; fakat hediyeyi almayım. Bu şıklardan birini seç. O zât da: pekâlâ hediyeyi alma da hadîs rivayet et! dedi. Hammâd hediyeyi almadan hadîs rivayet etti.[225]
Hadîs ticâreti yapanların bu düşünce, ile takbih edilmeye başladığı, Ahmed b. Hanbei'in şu sözünde ve buna benzer diğer sözlerde görülmektedir. Ahmed b. Hanbel'e: hadîs satan kimseden hadîs yazılır mı? diye sorulduğu zaman: hayır ,onun hiçbir değeri yoktur! cevâbını vermiştir. [226]
Hadîsleri para mukabilinde satarak bu işin ticâretini yapanlar, - bazan açıkça görülen aşırı hırs ve tama'larma rağmen - hep yalancı ve hadîs uydurucular arasından çıkmamıştır. Hatta bu tacirlerin birçoğu sika ve zabt sahibi kimselerdi. Fakat ne varki, paranın yüzü yumuşaktır, çoklarının boynunu büker. Hadîs tacirlerinin de kendilerine göre bir felsefeleri vardı: Öyle ya nice meşakkatlere göğüs germişler, tehlikelere atılmışlar ve bu suretle talebu'l-hadîs için seyahat etmişlerdi. "Fakr-u zaruret onları mecbur kîmamiştı; yolda başlarına gelecek eziyetleri, tehlikeleri biliyorlardı. Çölün yakıcı ateşi, denizin korkunç dalgaları, evet bütün bunlar onların azmini kırmıyordu; zîrâ onların gönlünde ilim öğrenmenin cihâd olduğu ve bu yolda ölen kimsenin şehîd olarak öleceği inancı yerleşmişti. [227] Halbuki bunlardan hadîs alan diğer râvîler, rivayet ve nakil vazifesini gayet rahat ve huzur içinde yapıyorlar, kendilerini ötekilerle aynı seviyede tutmak istemiyorlardı.
Güvenilir kitaplarımızda bu ravîlerin hadîs toplarken riâyet ettikleri metodu gösteren birtakım haberler bulma imkânına sahibiz. Bu metodlar muhaddislere pekçok külfetler yüklemekteydi. Eğer onlarrın durumları günümüzün vâkıasıyle kıyaslanacak olursa görülür ki, bu bayiler, bütün mesaîsini yazına eserleri neşre hazırlamaya veren, sonra da çalışmasının mahsûlünü pahalı bir şekilde satan naşirlere benzemektedirler.
Âlimlerin Ali b. el-Cacd (v. 23o)'in hadîslerini elde etmesini sağlayan usûl, o günlerdeki hadîs tacirlerinin düşünce sistemlerini bize aksettirmektedir: "Ebu'1-Fadl b. Tâhir el-Makdisî diyor ki:
Arkadaşımız Ebu'l-Kâsım Hibetullah b. Abdilvâris eş-Şîrâzî'nin şöyle dediğini duydum: Bağdat'a gittim, şeyhlerle görüşerek elimden geldiği kadar hadîs dinlemeye çalıştım. Sonra Musul'a gitmek Üzere oradan ayrıldım, Sarîfîn'e geldiğimde orada kalarak geceyi bir mescitte geçirdim. Nihayet Ebû Muhammed es-Sarîfînî mescide gelerek cemâate imâm oldu. Yanına giderek: hiç hadîs dinlediğin oldu mu? diye sordum. Cevaben: Babam beni Ebû Hafs el-Kettânî, İbnu Hab-bâbe ve diğer şeyhlerin yanına götürürdü. Yanımda bâzı cüz'ler var, dedi. Ona: Şu cüz'leri çıkar cia bir göreyim, dedim. O da, içinde diğer cüzlerle beraber Ali b. el-Ca'd'in kitabının tamamı bulunan bir paket getirdi. Kitabı ona okudum. Sonra Bağdatlılara bu durumu yazdım. Büyük Bağdat âlimleri es-Sarîfînî'ye geldiler. Bu kitabı es-Sarîfînî'den işitenler ona minnettardırlar. Onun bu işte çok Önemli mevkii vardır.[228]
Talebu'l-hadîs için yıllar, nesiller sonra yapılan bu seyahatler, şöhret için yapılan bir nev'î sportif geziler mâhiyetini almaya başladı. Bazı nasipsiz kişiler, hadîsleri muhafaza edip onların muktezâsı ile amel etmek için değil de, bilhassa meşhur olmayan hadîslerin sened zincirlerine adlarını geçirmek için uzak diyarlara seyahat ediyorlardı. Bu - tâbir caizse - sportif geziler, hicretin III. yüzyılında arttı ve V. yüzyılda çok kötü neticeler verdi. Nihayet muhtelif beldelerde bulunan âlijîüer bundan bîzâr olarak seslerini yükselttiler ve buna karşı bütün güçleriyle mukavemet etmeye başladılar.[229]

Hadiste Lâubâlî Olanlara Karşı Gösterilen Mukavemet:

Hatîbu'l-Bağdâdî (v. 463) diye bilinen Ebû Bekir b. Ahmed, zamanında kendilerine hadîs râvîsi diye iftira eden bâzı şahısların bayağı durumlarına temas ederek, el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye adlı kitabının mukaddimesinde diyor ki:
Zamanımızda bâzı adamlar, hadîsleri yazmak ve toplamaya çalışmak hususunda kendi kapasitelerinin dışına çıkıyorlar. Bunlar râvînin ve mervînin (rivayet edilen haberin) durumuna selefin gözüyle bakmak, makbul ve merdûd rivayetleri birbirinden ayırmak, sünnetlerden hüküm

çıkarmak, onlarda bulunan helâl ve haram hakkındaki fıkhî meseleleri elde etmek bakımlarından selef ulemâsının izinden gitmiyorlar; aksine hadîsin adıyla oyalanıyorlar ve onu kâğıtlara yaz-. makla kalıyorlar. Bunlar câhil kimselerdir. Kitap hamalından başka birşey değildirler. Nice çetin zorluklara katlanarak uzak diyarlara seferler yapmışlar; yorulmak, usanmak bilmeden konup göçmüşler; mallarını» canlarım bu uğurda bezletmişler, tehlikelere atılmışlar; saçları, başları dağınık, benizleri soluk, karınları aç, bedenleri yorgun ve zayıf olduğu halde âlî isnâd elde etmek ve bundan başka da bİrşey arayıp istemeksizin memleket memleket dolaşmışlardır. Adaleti sabit olmayan, kendine güvenilmeyen kimselerden hadîs almışlar; hadîsin sıhhat derecesini bilmedikleri, hakîkaten o hadîsi duyduğundan emîn olmadıkları şahıslardan rivayet etmişler; daha sahîfesini doğru dürüst okumasını bilmeyen, rivayet şartlarının hiçbirini hâiz olmayan, semâ ile icazetin farkını anlamayan; müsned ile mürseli, maktu ile muttasılı tefrik edemeyen; başka râvîlerden ayırabilmek için şeyhinin adım dahî ezberlememiş olan kimseleri hüccet kabul etmişler; hare% ketleri nokta-i nazarından fâsık, mezhebi itibariyle sapık, din yönünden bid'atçı ve inancı büsbütün bozuk adamlardan hadîs yazmışlar; semâ vuku bulduğu sabit olup da isnâd da 'âlî olunca, râvî nasıl olursa olsun, onun rivayeti ile amel etmeyi vacip görmüşlerdir.[230] Garip ve münker, hadîs râvîlerinin müttekî görünmeleri, fazlaca ibâdet ve tâat yapmaları yeterli görülmemiştir. Hadîs münekkidlerinin ilhama benzeyen bir sezgileri vardır. Bu sezgi onları garip hadîs râvîlerinin rivayetlerine karşı ihtiyatlı olmaya, onları benimsemekten sakınmaya zorlar. Böylece son derece uyanık ve tedbirli olarak o hadîslerden uzaklaşırlar ve rivayete yanaşmazlar. Mu'allâ b. Hİlâl'in rivayetini fışkı veya zabtının mükemmel olmayışı sebebiyle reddetmemişlerdir; zira Mu'allâ, günde yüz rek'at namaz kılan, iyi hâli ile tanınan âbid ve zâhid bir kimse idi. Onun hadîslerini kabul etmeyişlerinin sebebi, çok garip hadîs rivayet[231] etmesidira. Hadîs münekkidleri meşhur

hadîsleri rivayet etmeyi seviyorlar, bir araya geldiklerinde de - râ-vînin en iyi hadîsini veya bildiği hadîslerin en iyisini rivayet etmesinden hoşlanmıyorlardı.[232] Onlara göre "en iyi" demek, "garîb" demekti; çünkü alışılmamış, duyulmamış olan garîb şey, bilinen ve tamnandan..daha çok rağbet görmektedir[233]Bilhassa bilmediği şeye pek meraklı olan halk tabakası için bu böyledir. Şu'be b. Haccâc'a, Ab-dulmelik b. Ebî Süleyman'dan niye rivayet etmiyorsun? Halbuki onun hadîsleri iyidir, diye sorulduğu zaman şu cevâbı verdi: Ben de iyiliğinden kaçıyorum ya. [234]

Garîb hadîs rivayetinden kaçmak sözü, garîb ve münker hadîs rivayet edenlerin bilerek veya bilmeyerek yaptıkları tedlîsten âlimlerin korktuklarını en iyi ifade eden bir tâbirdir. Zîrâ böylesi râvîler, diğer muhaddislere nazaran çeşitli tedlîsleri daha çok yapıyorlar: Bunun sebebi de onların, havâssa övünmek, avama karşı da âlimlik taslamak için, hadîsin sıhhatinden evvel garabetini, senedinin ittisalinden evvel nâdir oluşunu ön plâna alarak talebu'l-hadîs için çeşitli tehlikelere atılmalarıdır. Hadîs münekkidleri bu yüzden onları basît görerek hiçbir değer vermemişler; Ebû Hanîfe'nin "garîb hadîs peşinde koşanlar, yalanlanrruşlardır. [235] Sözünü muktezâsmca onları cerh etmişler ve yalancı olduklarını söylemişlerdir.

Hadîs tenkidçiîerinin, garîb rivayetler düşkünü müdellisîeri cerh etmesi gayet normaldir. Tedlîs yapan kimse, kendi kendini rezil ve mahkûm etmekte. [236] Bu duruma düşüp de yalancı olduğu anlaşılınca, ceza olarak hiçbir sözüne inanılmamakta, iyi hâlleri söylenmemekte[237] ve artık.hadîsi hiçbir zaman kabul edilmemektedir. [238]

Övünmek- ve halka gösteriş yapmak için tedlîse tevessül eden kimseler, bazan eşi görülüp duyulmamış derecede fena insanlardı. Bâzıları, hiç görüşmediği bir şahıstan hadîs dinlediğini iddia ederek rivayet ediyor, hiç tanışmadığı kimselerin yerlerin adlarını uyduruyor veya kendinden rivayet ettiği râvîyi, geniş hayâlinin îcâd ettiği üstün sıfatlarla tebcîl ediyor veya ona aslı esası bulunmayan nice sâlih ameller izafe ediyordu. 'Ufeyr b. Ma'dân el-Kilâ'i diyor ki:

"Ömer b. Mûsâ Humus'a geldi. Mescitte onun etrafına toplandık, îkide bir Bize sâlih şeyhiniz rivayet etti"

diyordu. Bunu o kadar tekrarladı ki, nihayet dayanamayarak: Bu sâlih! şeyhimiz kimmiş? söyle de bilelim, dedim. Onun Hâlid b. Ma'dân olduğunu söyledi. Hâlid ile ne zaman görüştünüz. diye sordum, 108 yılında, dedi. Nerede görüştünüz? diye sordum, Ermîniye gazasında, dedi. O zaman dedim ki: Ey şeyh, Allah'dan kork, yalan söyleme! Hâlid b. Ma'dân 104 tarihinde vefat etti; sen onunla ölümünden dört sene sonra karşılaştığım söylüyorsun. Üstelik Hâlid, ErmîniyeMe hiç| savaşmadı, hep Rumlarla harbetti.[239]

Bu hikâyeden de anlaşîacağr üzere râvîlerin kendilerinden rivâ-l yet ettikleri şeyhlerin vefat tarihlerini bilmemesi, o rivayette yalan vej tedlîs bulunduğunu gösteren kat'î bir delildir. [240] Hadîs münekkidleri bu yüzden râvîlerin terceme-i hâllerini, tabakalarım bilmeyi, doğuı ve ölüm târihlerine dikkat etmeyi şart koşmuşlardır" Bütün bunlarla meşgul olmanın sebebini izah ederek Sufyânu's-Sevrî (v. 161) der ki: "Râvîler yalan söylemeye başlayınca, biz de onlara karşı târih silâ-hıyle karşı koyduk.[241] Hatta hadîs münekkidleri yalancıları meydana çıkarmak, onların hadîs uydururken ve tedlîs yaparken başvurdukları hileleri keşfetmek için coğrafî bir tahdîd de yapmışlardır. Buna göre1 râvîîcr seyahatleri sırasında çeşitli memleketleri dolaşırken kendilerinden hadîs aldıkları şeyhleri sayarken, onların ismiyle beraber mutlaka I.:ıdîs rivayet ettikleri şehirleri de söyleyeceklerdir, [242]H;ıclîs ticâreti yapmak veya şöhret te'mîn edip övünmek için seyahat yapanlar ne kadar çok olursa olsun, yeryüzünü Rasûlullah (s.a.v.)'ın sünneti ile dolduranlar yine de Allah'ın rızâsını kazanmak düşüncesiyle hadîs rivayet eden muttekî kişilerdir. Her yerde ve her zaman azımsanmayacak kadar çok, ihmâl edilmeyecek derecede yüce, ve târihin nisyân perdesine bürünmeyecek kadar da kuvvetli şahsiyete mâlik idiler. Bize - muhaddislcrin rivayetleri kabuldeki titizliklerini göstermek üzere- onların şu beyânları da kâfidir: "Hadîsler dışındaki diğer mevzularda da yalan söyleyen kimsenin rivayeti reddedilir, [243] "sefâhet, adaleti yok eder, rivayetin reddedilmesini gerektirir. [244]

Âdî sözler söyleyen ve bayağı tarzda konuşan kimseden hadîseiler nefret eder; böylesinin rivayetini kabul etmezler. Buhârî'den rivayet edildiğine göre Yahya b. Sa'îd el-Kattân (v. 113), en-Nadr b. Mutar-rif'den rivayet etmediği için Buhârî de onun hadîsini almaz. Yahya, en-Nadr'm hadîsini niçin almadığını îzâh ederek diyor ki:

"en-Nadr'm eğer size rivayet etmezsem fahişe çocuğuyum, dediğini duydum; bu sebeple hadîsini terk ettim. [245]Şube b. el-Haccâc (v. 160)'dan rivayet edilen şu sözlerde böyledir. Şube diyor ki:

"Mekke'den geldiğini gördüğüm bir kimseye Ebu'z-Zubeyr'i sorarak ondan haber almak kadar hoşlandığım birşey yoktu. Nihayeti Mekke'ye giderek ondan hadîs dinledim. Yanında bulunduğum es-; nâda bir adam gelerek Ebu'z-Zubeyr'den birşey sordu. Ebu'z-Zubeyrl de o şahsa iftira etti. Ona bir müslümana nasıl iftira edersin? diye sordum. Cevaben: ne yapayım, beni kızdırdı, dedi. Bunun üzerine ona: Demek seni kızdırana iftira edeceksin Öyle mi?! dedim ve ondan bir daha rivayet etmemek üzere yemin ettim". Yine aynı şahısla ilgilij olarak Şu'be derdi ki:

"Ezberimde ondan dörtyüz hadîs vardır; vallahi size bunlardaı hiçbirini katiyen rivayet etmem.[246]

Öfkelendirdiğini ileri sürerek bir adama iftira etmek, adalet sıfatını yok eden bir sefâhettir; zîrâ bu râvîler en güzel ahlâk ile muttasıf kimselerdi. Onların tâlim ve terbiyede, eski, yeni, şarkta, ve garbtaki diğer bütün âlimlerden farklı, kendilerine hâs birtakım usûl ve metodları vardı. [247]

4- DÂRU'L-HADÎSLER VE MUHADDÎSLERÎN LÂKAPLARI

Hicrî VI. asırda İslâm, âlemi, talebu'î-hadîs için yapılan seyahatleri tavsatan yeni bir vakıa ile karşı karşıya kaldı. Bu asrın başlarında, îslâm memleketlerinde hadîs öğretmek için kurulan medreseler henüz yoktu. Talebeler hadîs öğrenmek için seyahatler yapıp, seferler tertip etmek mecburiyetinde kalıyorlardı. Fıkıh, mezhepleri, fıkhı görüşler, ve ictihadlar mevzuunda öğretim yapan ve ihtisas kazandıran medreseler, devlet mekanizmasına kadı ve. dindar adamlar yetiştirmek maksadıyle her yerde kuruluyordu.

VI. yüzyılda Dimeşk'te yaptırdığı Nuriye Medresesi ile adını ebedîleştiren Nureddin Mahmud b. Ebî Sa'îd Zengî (v. 569)'nin emriyle ilk dâru'l-hadîs inşa edilmiştir. "Târîhu Dimeşk" adlı eserin müellifi îbnu cAsâkir, bu medresenin hocalarındandı.[248]

Seneler sonra Kahire'de, Eyyûbî meliki el-Kâmil Nâsıruddîn'in emriyle bir dâru'l-hadîs yaptırıldı ve 622 târihinde tedrise açıldı. Bu medresenin ilk hocası, Ebu'l-Hattâb b. Dıhye'dir. [249]

Kâmiliye Medresesi'nin tesisinden dört yıl sonra 626 tarihindt Dimeşk'te Eşrefiye dâru'l-hadîsi kurulmuştur. îlk hocası Ebû Amr b es-Salâh'dır. [250]Burada îmâm Nevevî[251] de hocalık yapmıştır.

Dımeşk'te bunların dışında pek meşhur olmayan dâru'l-hadîslei de yapılmıştır. [252] Bütün bu dâru'l-hadîslerin tedris hayatı pek uzuı sürmedi; zira bu müesseseler, fıkıh ve ahkâm medreseleri gibi bii makam ve kadılık elde etmeye, halîfeler yanında iltifat ve îtiba kazan-j maya imkân hazırlamıyordu. Dâru'l-hadîsler -üstelik- diyar di dolaşarak hadis öğrenmeyi herşeye tercih eden muttekî hadîs talebe lerinin susuzluğunu gideremiyordu.[253]

Muhaddislerin Unvanları:

Âlimler, hadîs toplamak için seyahat eden kimselerin bu mevzû-daki şevklerine bakarak onlara muhtelif adlar verdikleri gibi, kendi memleketlerinde veya komşu bölgelerde bulunan müderrislere de "resmî" unvanlar vermişlerdir. Bu unvanları, onların tabakalarını, derecelerini, hadîs tahammülü ve rivâyetindekİ usûllerini göstermek için, terceme-i hâllerinden bahsederken isimleriyle birlikte söylemeyi uygun görüyorlardı.
Birbirinden farklı olarak kullandıkları meşhur üç unvan şunlardır: müsnid, muhaddis ve hafız.
Miisnid, rivayet ettiği hadîse vukufu olsun veya olmasın, hadîsi senedi ile rivayet eden kimse demektir. [254]
Muhaddis,' müsnidden daha üstündür; zira muhaddis diye se-nedleri, illetleri, senedde adı geçen râvîîeri, isnâdm 'âlî ve nazil olanını bilen, çok sayıda hadîs ezberleyen, kütüb-i sİtte'yi Ahmed b. Han bel'in. Müsned'İni, Beyhakî'nin Sünen'ini, Taberânî'nin Mu'ce-m'ini ve ayrıca bin tane hadîs cüz'ünü dinlemiş olan kimseye denir.[255]
Hafız ise derece bakımından her ikisinden de üstündür. Hafızda şu hususiyetler aranır: Rasûlullah (s.a.v.)'ın sünnetlerini bilmek, tarîklerine vâkıf olmak, isnâdlarmı birbirinden iyice tefrik etmek, hadîs mütehassıslarının sıhhatinde ittifak ettiği, ictihâd farkı yüzünden nâkillerinin durumunda ihtilâf ettiği sünnetleri ezberlemek. Hafız, hadîscilerin: gibi tâbirleri arasındaki farkı bilir; gibi ifadelerle
değişen rivayetleri birbirinden ayırır; [256] Bunları söyleyenin sahâbî veya tâbi'î oluşuna, râvîmn deyişine göre hükümlerin değişeceğini, hadîsi işittiğini kesin olarak isbât etmese dahî müdellisin bu tâbirlerle naklettiği rivayetlerin kabule şayan olduğunu bilir; hadîste geçen bir kelimenin icâbında vehim eseri ve fakat diğerlerinin sahîh olduğunu anlar; metinlere karışan ve bu sebeple o metnin bir parçası hâline gelen müdrec lâfızları tanır; sırf hadîs ilminin yardımıyle râvî-lerin durumuna dikkat eder. Zîrâ bu ilim nefsini sâdece ona vakfeden ve ona başka bir ilirn karıştırmayan kimselere nasîb olur. [257]
Hafızın en önemli hususiyeti, - âlimlerin söz ve tariflerinden anlaşıldığına göre - tabaka tabaka, ama her tabakada bildikleri bilmediklerinden fazla olmak şartıyle şeyhlerini, şeyhlerinin de şeyhlerini tanımış olmasıdır. [258] Birçok hadîs münekkidi, hafızlarda aranan şartlar pek zor olduğu için, bu adı alan zevatın her devirde ve her yerde pek az olduğu ve hatta "bulunmasına imkân olmadığı[259] kanâatmtmdadır.
Mutlak olarak hafız denince, hadîs İlmİndeki hafız kasdedilmiş olur. Bir Kur'ân-ı Kerîm kâri'i çıkıp da: falan hafız bana Kur'ân öğretti; yahut bir nahivci: beni falan hafız yetiştirdi, demez.[260]
Hafızlarla ilgili olarak halkın ağzında dolaşan birçok mübalağalı söz vardır: Ahmcd b. Hanbel vefat ettiği gün kitapları sayılmış, oniki yüktü ttuğu görülmüş, bu kitaplarda"
diye başlayan ne kadar hadîs varsa, Ahmed b. Hanbel hepsini de ezbere biliyormuş. [261] Yahya b. Mn(îr[262] diyor ki; "Bu altıyüzbin hadîsi kendi elimle yazdım. [263] Bunda şaşılacak bir taraf yoktur; zîrâ Yahya vefât ettiği zaman içi kitap dolu 114 kitap dolabı bırakmıştı. [264]tbnu 'Ukde'nin[265] durumu daha az enteresan değildir. Onun hafız olduğu ve dört kardeşe ezbere dörtyüzbin hadîs yazdırdığı söylenmektedir; ezberinde daha başka hadîsler bulunması da muhtemeldir. Bu dört kardeşten biri olan Abdullah el-Kâdisî diyor ki; "Dört kardeşimle birlikte senelerce Kûfe'de kalarak İbnu 'Ukde'den hadîs yazdık. Ayrılmak istediğimizde ona veda etmeye gitmiştik, bize şöyle dedi: İşittiklerinizle yetinip kaldınız; ben en az hadîs dinlediğim şeyhten yüzbin hadîs almişımdır/Abdullah el-Kâdisî diyor ki: Ey şeyh, dedim, biz dört kardeşiz, herbirimiz senden yüzer bin hadîs yazdık".[266]
Bu hafızlardan herhangi birine nisbet edilerek eliyle yazdığı veya talebelerine yazdırdığı söylenen muazzam hadîsler, ekseriya onların ezberinde bulunuyordu. Ebû Züras [267]diyor ki: "Evimizde yazılmış olarak ne kadar yazı mevcutsa, hepsi de czbcrimdcdir. [268]Şacbî de mevzuda şunları söylemektedir:
"Bugüne kadar herhangi bir yere ne kaydetmişsem, biri bana hadîs olarak ne rivayet etmişse, hepsim ezberlemîşimdir. [269]
Bâzı hafızlar hadîsleri ezberleyebilmek içm önce yazar, iyice ezberleyince de buna güvenir kalırım endişesiyle yazdığı şeyleri imha eder veya makasla doğrardı. Böyle yapanlar arasında Sufyânu's-Sevrî[270] Âsim b. Damre [271] ve Hâlidu'l-Hazzâ' [272] bulunmaktadır. Halk arasında şu söz pek yaygındır: timi kâğıtlara terketmek ne fenadır!
Bazı âlimler, bir muhaddisin "hafız" adım alabilmek için ne kadar hadîs ezberlemiş olması gerektiğini tahdîd etmek istemişlerdir. Hâkim [273] el-medhaî adlı kitabında diyor ki:
"Bir kimsenin hafız olabilmesi için beşyüzbin hadîsi ezbere bilmesi lâzımdır. [274] Başkaları hâfızm ezberindeki hadîslerin yirmibinden az olmaması gerektiğini söylemişlerdir. Fakat Fethuddîn b. Seyyidi'n-nâs [275] bu ölçülerin nisbî olduğunu, her devrin kendisine göre bir ıstılahı ve tahdîdi bulunduğunu ileri sürerek diyor ki:
"Bâzı selef âlimlerinden nakledilen yirmibin hadis yazmayan kimseyi muhaddis saymazdık, şeklindeki beyân, kendi zamanlarına göre söylenmiş bir sözdür. [276]
Ezberlenmesi şart koşulan hadîs sayısı on binler ile yüz binler arasında değişiyorsa,[277] ki bu fark hakîkaten pek büyüktür o zaman bunun belli bir îzâhı vardır. Şöyle ki: yüz binler sözüyle merfu1, mevkuf ve maktu bütün hadîsler kasdedilmektedir. Ahmed b. Hanbel'in: Ebû Zür'a yediyüzbin hadîsi ezbere bnirdi, şeklindeki sözünü Bey-hakî1 tefsir ederek "bununla sahih hadîsleri, sahabe ve tabiîn sözlerini kasdetmiştir" diyor. [278] Şu hâle göre bu rakama sahîh olan ve olmayan rivayetler de dâhildir. Buhârî diyor ki: "Ezberimde yüzbin sahîh, ikiyiizbin de sahîh olmayan hadîs vardır[279] Muhaddisler, ezbere bilinen hadîsleri on binler sözüyle ifade edince de, sâdece merfû' sahîh hadîsleri kasdetmiş olmalıdırlar.
Müttekî hafızlar, halkın kendileri hakkında yaydığı mübalağalı sözlerden hiç de hoşnut değillerdi. Ellerinden gelse buna hiç meydan vermeyeceklerdi; zira yanlarında bir hadîs bulunacak olsa onu tahrîc veya rivayet edene kadar halk peşlerini bırakmıyordu. [280]Onlar ytiz binlerce hadîs yazmış veya ezberlemişlerse, bunun ancak on binler-cesini rivayet ediyorlardı. Kendilerini - bütün bunlardan başka - sadece çok hadîs rivayet etmeye değil, ilimde derinleşmeyej fehm ve dirayet kazanmaya mecbur hissediyorlardı. [281]

Hadîsin Lâfzen Rivayeti.

Hadîs âlimlerinin - bilhassa ilk zamanlar - hadîsi kendi lâfzı ve metniyle rivayet etmek hususunda ne derece titizlik gösterdiklerini, hattâ vâv yerine fâ kullanılmasına dahî göz yummadıklarını öğrendiğimiz zaman, onları daha çok tebcil ederiz. Hadîsi edâ (rivayet) eden kimsenin, onu hiçbir değişiklik yapmadan, fazla ve noksan söylemeden, aynen şeyhinden aldığı lâfızla rivayet etmesini şart koşuyorlardı. Bunu da Rasûlullâh (s.a.v.)'ın sözünden çıkarıyorlardı kimsenin yüzünü Allah Taâla ak etsin. Kendine hadîs nakledilen niceleri vardır ki, onu duyandan daha mükemmel muhafaza eder. [282] Bu titizliği ayrıca Rasûlullâh (s.a.v.)'ın kendi lâzfma son derece îtina edilmesi hususunda ashabına Öğrettiği şu hareketten arılıyorlardı. Hz. Peygamber, Berâ' b. 'Âzib'e öğrettiği, yatağa yatarken okunacak duayı tekrarlattığı zaman Berâ'aynen bellediği gibi okudu; yalnız " yerine dedi. Hz. Peygamber derhâl
eliyle kendini göstererek diye tashih etti. [283] Ashâb-ı kiram ekserisi lâfızla rivayet üzerinde bu yüzden çok durmuştur. As-hâb-ı kiram'dan birine: Sen de falan, falan şahıslar gibi neden rivayet etmiyorsun? diye sorulduğunda şu cevabı verdi: Onların duyduğunu ben de duydum; ben de onlar gibi Rasûlullâh (s.a.v.)'ın huzurunda bulundum. Fakat şimdilik buna zaruret yoktur. Halk işi sıkı tutmaktadır. Bu işi benim yerime yapanlar vardır. Rasûlullâh (s.a.v.)'ın hadîslerinde bir ilâve ve noksan yapmaktan çekmiyorum. [284]
Bu anlayış içinde bazı sahâbîler, râvîlerden duydukları hadîsler-deki takdîmte'hîri veya bir kelimenin yerine eş manâlısını koymak suretiyle yapılan değişikliği tashih etmeye başlamışlardır. b. 'Umeyr, münafığın durumu iki ayrı sürü arasında idip gelen bir koyun gibidir mealindeki hadîsini okurken İbnu Ömer müdâhale ederek, şöyle dedi: Vah size vah! Rasûlullâh (s.a.v.)'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmeyiniz. O böyle değil demişti.[285] Yine îbnu Ömer, İslâm'ın beş esası hadîsini okuyan birinin, onun bizzat Rasûl-i Ekrem'den dinlediğine muhalif olarak hadîsi takdîm te'hîrli okuduğunu görünce: "Rasûlullâh (s.a.v.)'m ağzından duyduğun gibi Ramazan Orucunu son olarak söyle!" demişti. [286]
Tâbi'în ve tebe-i tâbi'în devrinde, bâzılarının mânâ ile rivayet etmekte bir beis görmemesine rağmen, birçok râvîler Rasûlullâh (s.a.v.)'ın hadîsini lâfzı ve metni ile rivayet etmekte idiler. îbnu (Avn diyor ki:
"Rivayet esnasında harfler üzerinde dahî titizlik gösteren üç muhaddis ile manen rivayete cevaz veren diğer üç muhaddisi görüp tanıştım. Mânâ ile rivayete müsâade edenler Hasenu'l-Basrî, Şacbî ve îbrâhîm en-Neha'î idi. Harflere dahî dikkat eden muhaddisler ise Kasım b. Muhammed, Recâ3 b. Hayve ve Muhammed h, Şîrîn idi. [287]

A'meş, rivayet sırasında harflere dahî dikkat eden hadîseilerden bahisle, onların bu titizliğine karşı duyduğu minneti ifâde ederek der ki: "Hadîs ilmi vaktiyle öyle insanların elinde bulunuyordu ki, onlar hadîse bir vâv, bir elif, bir dâl ilâve etmektense, gökten yüzü-koyun yere düşmeyi tercih ederlerdi. Bugün öyle râvîler var ki, en değersiz bir meselede dahî yemin etmekten çekinmiyor. [288]

Bu müttekî râvîlerin, Hz. Peygamber'in lâfzı idi diyerek hadîsler üzerinde böylesine titremelerine şaşmamak lâzımdır[289]. Yine onların râvî [290] dedi; yahut dedi diye şüphelerini [291]çık açık söylemelerine de hayret etmemelidir. Râvîlere göre bu iş, üzerinde daha fazla titizlik ve dikkat göstermeye lâyık bir iştir. Bâzıları lâhin değişikliği yapmaya lüzum görmüyordu; râvî ister sahâbî, ister tâbi'î olsun sözünü olduğu gibi muhafaza ediyordu; zîrâ hadîseiler onu böyle rivayet etmişlerdi. Bu hâle göre yerme[292] demekte yerine demekte[293] "íîIiIp" yerine demekte[294] bir beis yoktur. Bu sebeple îbııu Sîrîn'in, "râvîler gibi lâhin yaptığı" nakledilmektedir. [295] îmâm Ebû'Ubeyd, lâhni olduğu gibi bırakma vakıasını şu sözlerle îzâh etmektedir:

"Hadîscilerin bir dili, arap dili mütehassıslarının da ayrı bir dili vardır. Arap dili mütchassıslarınınki kaideye daha uygundur; fakat semâ dolayısıyle hadîscilerin diline uymak zarureti vardır. [296]

Daha sonra âlimler lâhni, mânâyı bozan ve bozmayan olmak üzere ikiye ayırdılar ve mânâyı bozan lâhni mutlaka değiştirmek îcâb ettiğini belirttiler. [297] Eğer hadîsin râvîsi i'râua riâyet etmemişse, hadîsi tashih ederek doğrusunu bulmak gerektiğini söylediler. [298]

Hadîsin mânâ ile rivayetinde bir mahzur görmeyenler, bunun için bırıakım şartlar ileri sürdüler. Buna göre râvînin sarf, nahiv ve lügat ilimlerini bilmesi, lâfızların delâlet ettiği mânayı ve maksadı anlaması, lâfızlar arasındaki mânâ farkına vâkıf olması ve hadîsi lâhinsiz olarak rivayet etmesi lâzım gelmektedir; zîrâ Rasûlullah (s.a.v.), arapça konuşanların en fasihidir. Rasûl-i Ekrem'in yapması muhal olan lâhni, sanki o söylemiş gibi hadîs râvisinin îcâd etmesi de bir yalandır. Asma'î diyor ki:

"Râvî için en çok korkulacak şev, arapçayı bilmeyişi yüzünden

Benim söylemediğim bir sözü bile bile bana kim isnâd ederse cehennemdeki yerine hazırlansın,) hadîsinin şümulüne girmesidir. Zîrâ Hz, Paygamber (s.a.v.) lâhin yapmazdı. Eğer ondan hadîs rivayet ederken lâhin yaparsan ona yalan söylemiş olursun.[299]

Arap dili ilimleri pek çeşitlidir. Onları anlamak, lâfızlar ve lâfızların delâlet ettiği mânâlar arasındaki ince farkları kavramak imkânsız denecek kadar güçdür. Bu sebeple bâzı âlimler, sahabe dışında kalan râvîlerİn hadisleri mânâ ile rivayet etmesine müsâade etmemişlerdir. Zîrâ ashâb-ı kiramın "mayası arap olarak yoğurulmuş, arapçaya istidatlı olarak yaratılmışlardır". Kadı Ebû Bekir b. el-'Arabî[300] der ki: "Bu ihtilâf ancak sahabe asrı ve ashâb-ı kiram hakkında bahis mevzuu olabilir. Onların dışında kalan hiçbir kimsenin -mânâyı ifâde etse dahî - lâfzı bırakarak mânâ ile rivayeti caiz değildir. Eğer herkesin mânâ ile rivayetine izin verecek olsak, o zaman hadîslere katiyen güvenemeyiz; zîrâ zamanımıza kadar birşeyler rivayet etmiş olan şahıslar, nakl ettikleri haberi değiştirerek bir harfin yerine münâsip gördükleri başka bir harfi koysalardı, rivayetler büsbütün değiştirilmiş, tahrif edilmiş olurdu".

"Ashâb-ı kiram böyle değildiler; zîrâ onlarda iki büyük hususiyet vardı; biri fesahat ve belagattı; çünkü onların mayası arap olarak yoğrulmuş, arapçaya isti'dath olarak yaratılmışlardır. İkincisi de onların Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in sözünü duyup, yaptığını görmüş olmalarıydı. İşte bu müşahede, sahabeye mânâyı tam olarak kavrama ve maksadı kamilen anlama imkânını kazandırmıştır. Haber veren, onu gözüyle gören gibi-olamaz. Görme;, misin ki, onlar, lâfzını söylemeden her hâdise hakkında Rasüluliah (s.;ı.y.) şunu emn Rasûlullah (s.a.v.) şunu yasak etti" deyip dururlar. Onların bu kalıil sözleri, güvenilir bir haber ve sağlam "bir nakil olarak kabul edilmiştir. İnsaflı bir kimse bunun böyle olduğundan şüphe edemez. [301]

Manâ ile rivâyei meselesinde İmâm Mâlik vasat bir yol tutmuştur. Şöylr ki: Rasûlull.ıh (s.a.v.)'dan merfı olarak rivayet edilmeyen haberlerde manen rivayeti câîz görmüş, merfû1 hadîslerde ise buna katiyen cevaz vermemiştir. Hatta Beyhakî'nin Medhal'inde naklettiğine göre takva ve ihtiyâtkârliği sebebiyle - Rasûlullah'ın hadislerinde bâ, yâ ve tâ harflerinin değişmesine dahî göz yummazdı.[302]

İbnu's-Salâh ise, merfû olsun veya olmasın, hadîsin mânâ ile rivayeti üzerinde böyle sıkı davranmaya zaruret olmadığı kanaatın-dadır. Ona göre merfû olan veya olmayan rivayetleri mânâ ile nakledebilmek için arapçayı iyi bilmek, zikredildiği şekilde bu lisâna fevkalâde hâkim olma kudretini kazanmak şarttır. Görüşlerini îzâh ederek Îbnu's-Salâh diyor kî: "Bâzıları Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hadîslerinin mânâ ile rivayetini men' etti; fakat diğer rivayetlerde buna cevaz verdi. Halbuki en doğrusu, şayet râvî bahsedildiği şekilde âlimse, kendine ulaşan lâfzın mânâsım ifadeye muktedirse, böyle bir tefsir yapmadan mânâ ile rivayeti kabul etmektir. Zîrâ sahâbe-i kiram da, selef-î sâlİhîn de böyle yapmıştır. Onlar çoğu zaman ifâde edilmesi gereken bir mânâyı, çeşitli lâfızlarla naklederlerdi. Bu da onların lâfza değil, mânâya ehemmiyet vermeleri yüzündendi. Sonra bu ihtilâf - bildiğimize göre - kitaplardaki nakiller hakkında da bahis mevzuu olmamıştır. Lâfızları olduğu gibi zabtederek korumak çok güç ve zahmetli olduğu için mânâ ile rivayete müsâade edilmiştir, diye kimse kalkıp da herhangi bir müellifin eserindeki bir lâfzı, o mânâya gelen bir başka lâfızla değiştirecek de değildir. Şimdiye kadar böyle birşey yapılmamıştır. [303]

Mânâ ile rivayet edilen nakillerde ihtiyat ve dikkati gösteren bâzı ifâdelerin de bulunması lüzumludur. Rivâyetindeki bir lâfızda şüphelendiği zaman râvînin hemen demesi îcâb eder. [304]

Hâvilerin ekserisi hadîsi bütün lâfızlarıyla birlikte tam olarak rivayet etmek için büyük gayret sarfederler; bu suretle Rasûlullah (s.a. v.)'ın lâfızlarına bir nevî itina edilmiş olduğunu hesap ederler. Yalmz bazı âlimler hadîslerin ihtisar edilmesi mevzuunda müsamahakâr davranarak hadîsin bir kısmını hazfetmişler, parçalamışlar ve böylece onu muhtelif münâsebetlerle ayrı ayrı rivayet etmişlerdir; nitekim Buhâri de Sahîh'inde böyle yapmıştır. Hadîs imamları Buhârî'nin bu hareketinde tenkıd edilecek bir taraf görmemişlerdir; çünkü onla Buhârî'nin bu mevzuda tesâhül göstermediğini, haberi bir başka rivayette bütünüyle birlikte rivayet ettiğini hesaba katıyorlardı. Bu yüzden muhaddisler, teblîğ edilmesi gereken şeyi gizlemek durumuna düşmemek için, bir başka tarîkle tam rivayet edilmedikçe, hadîsin ihtisarına müsâade etmemişlerdir.[305]

Hadîsin rivayetinde (edasında) gösterilen bu müsamaha, onun râvîden ilk alınışı (tahammülü) esnasında gösterilen müsamahanın tabiî bir netîcesidir. Bâzı imamların mânâ ile rivayeti mübâh gördüğünü veya hadîsin ihüsâr edilmesine ve bölünmesine izin verdiğini müşahede eden birçok âlimler de, hadîsin semâ(a hiç benzemeyen yeni bir takım yollarla tahammül edilmesine cevaz vermişlerdir. Onların bu cevazı - islâm âlimlerinin ekserisine (cumhura) göre fena bir tutum ve mes'uliyetli bir iş değildir.

Talebu'l-hadîs için yapılan bu seyahatler gittikçe azalmaya başladı. Seyyahlar da bizzat şeyh ile görüşerek onun- ağzından hadîs almaz oldular. Gerçi şimdi de büyük bir imâmın yanma gitmek için uzun yollar katediyorlar; fakat oraya varınca şeyhe zettîkleri bir kitapla veya şeyhin onlara verdiği icazetle yahut rivayetine müsâade ederek kendilerine verdiği hadîs cüz'leri ile iktifa ediyorlardı. Kendine müracaat edilen îmâm da taliplere rivayet ettiği hadîsleri bildiriyor veya yazdığı bâzı haberleri vasıyyet ediyordu. Hadîs talipleri, sanki Şeyh kendilerine gayet açık ve net ifâdelerle icazet vermişcesine bu haberleri topluyorlar ve gayet rahatlıkla rivayet ediyorlardı. Hatta daha sonraki hadîscüer, sahibleriyle görüşsünler, görüşmesinler, kitaplarda ve yazma eserlerde buldukları herşeyi rivayet etme hakkına sahip olduktan itibaren seyahate ve bir süre zahmetlere katlanmaya hacet görmediler.

Semâ îslâmm ilk yıllarında da olduğu gibi - hadîs tahammülü ve rivayeti için yegâne yol olarak değil, hadîs münekkidlerİnin ortaya koyduğu sekiz yoldan biri olarak kabul edildi.

Bundan sonraki fasılda bu sekiz yolu inceliyecek, ıstılahlarını tetkîk edip aralarındaki farkı göstereceğiz. Böylece okuyucu ilk devrin muhaddisleriyle karşı karşıya gelmiş olacaktır. O halde kalb buna hazırlansın, kulak dikkat kesilsin; zîrâ şiir ve mûsikî dili gibi insanı coşturmasa bile, bu âlimlerin de kendilerine hâs dilleri vardır. Bu dil, tenkîd ve tahlîl ilminin apayrı dili olarak derin muhtevası ile insanı hayran bırakır.[306]

5- TAHAMMULU'L-HADÎS VE ÇEŞÎTLERÎ

1. Semâ'.

Hadîs talipleri ilk çağlardaki râvîlerin yaptığı gibi - hadîsleri doğrudan doğruya şeyhin ağzından duyarak elde etme usûlünü zamanla bırakarak kirâet, icâzet,-münâvele. mükâtebe, i'Iâm, vasıyyet ve vicâdet yollarıyla hadîs almaya başladılar. Semâ1 ile birlikte bu yedi usûl, muhaddİslerin tahammulu'l-hadîs için kullandıkları sekiz rivayet Şeklini meydana getirir.[307]

Semâ'ın tahammulu'l-hadîs çeşitlerinin en yükseği ve en kuvvetlisi olduğunu bir defa daha söylemenin fazla olacağı kanaatindeyim. Yalnız burada sema'a, muhaddİslerin tarif ve ıstılahlarım da dikkate alarak husûsî bir surette bakmamız gerekmektedir. Buna göre semâ, talibin, şeyhin sözünü işitmesi demektir. Şeyh ister ona okuduğu bir kitaptan veya ezberinden rivayet etsin, isterse imlâ ettirsin veya ettirmesin

durum aynıdır. [308]
Râvînin söylediği: gibi tâbirlerin arapçada tahdîs (rivayet) mânâsına geldiği bilinmekte-dır. Bu tâbirler lügat âlimlerine göre falanın, (falanı işittim) dediğini duydum" mânâsında kullanılmaktadır. Hemen hemen muhaddİslerin çoğu, ıstılah bakımından Arap dili mütehassıslarına tabî oldular; öyle ki, yukarıda zikredilen tâbirler arasında bir fark görmeyerek hepsini aynı mânâda kullanmaya başladılar. İlk devir hadîseilerinin bıı çoğundan rivayet edildiğine göre Fonlar, "rivayet ettikleri hadîsleri ekseriya sözüyle nakletmişlei ve hemen hemen tâbirini kullanmamışlardır. [309]Ahmed Hanbel'e bir adam gelerek demişti ki: Ey Ebû Abdillâh, Abdurrezj zâk[310] demezdi de derdi. Ahmed b. Hanbel şu karşılığı vermişti; aynıdır. [311] Mütekaddimîn âlimle-" rinin lügat bakımından tahdîs mânâsına gelen diğer lâfızlara tercih etmelerinin sebebi, onun çok yaygın olması ve çok kullanılmasıdır. [312] Bâzan 'mn istimali diğer tâbirlerden daha geniş ve[313] şümullü olmuştur. Nu'aym b. Hammâd[314]diyor ki: îbnu Müb'ı-rek6îin dediğim hiç duymadım; herhalde'yi daha şümullü sayıyordu. [315]
Bütün bu tâbirlerin tahdîs ve semâ'ı ifâde etmekte müsâvî olduğuna göre, Kâdî Iyâz[316]'m lügat âlimlerinin kanâatına iştirak etmesinde bir mahzur yoktur. Kâdî 'Iyaz semâ1 şeyhin lâfzından veya bir kitaptan olduğu zaman- hadîsi duyan kimsenin falan bize zikretti), bize dedi) lâfızlarından birini söylemesinde bir beis görmemektedir.[317]
Ne var ki hadis münekkidleri her türlü karışıklığı ve mübhemliği ortadan kaldırmayı isterler. Bu sebeple derler ki: Semâ'ın keyfiyetini tâyin etmek lâzımdır, şeyhin ağzından duyulan rivayet için denir. Şayet râvî haberi şeyhe bizzat okumuşsa bunu ifâde etmek üzere der. Eğer bir başkası şeyhe okumuş da o dinlemişse, bunu göstermek üzere de der. [318]
Âlimlerin ekserisi lâfzını diğer tâbirlerin hepsinden üstün tutmaktadır; zira hiçbir râvî icazet ve kitabet yoluyla aldığı bir hadîs, işitmediği bir haber, yaptığı bîr tedlîs hakkında bu tâbiri hemen hemen kullanmamıştır, işte bu sebeple lâfzı, talebu'l-hadîsin diğer tâbirlerinden üstün tutulmuştur. [319] Derece itibariyle 'den sonra daha sonra da lâfızları gelir. [320] Tabİ'î ki müfred ve cemî durumlarını tefrik etmek icâb eder. Bu hususta imâm Mâlik[321]'in arkadaşlarından Abdullah b. Vehb. [322]der ki: "Bu lâfızlar dört tanedir: sözüyle bir âlîmden yalnız başıma duyduğum rivayeti, lafzıyla ondan, bir cemâatle beraber duyduğum, rivayeti, sözüyle muhaddise bizzat okuduğum rivayeti, tabiriyle de ben dinlerken muhaddise okunan rivayeti kastederim. [323]
Tahdîs ve ihbar lâfızlarından sonra tâbirleri gelir. Ama bunlar nâdir kullanılan tâbirlerdir. [324]Aslında bütün tâbirleri birbirinden ayıran niyettir. [325] Bu yüzden muhaddisler râvîlere karşı pek çetin davranmışlar, veya demedikçe onların hadîslerini kabul etmemişlerdir. [326]
Hafız Ibnu Kesîr (v. 774-)'e göre bu tâbirlerin en üstünü sözüdür; zîrâ veya diyen râvînin, rivayet edeceği haberi dinlerken büyük bir topluluğun arasında bulunması ve şeyhin maksadını iyice [327]anlamaması ihtimali mevcuttur. Binâenaleyh şeyhin maksadım tam olarak belirten siğa müfred sîğasıdır lâfzı, duyulmayan bir rivayeti tedlîs ederken kullanıldığı için, muhaddisin demesi, lâfzını kullanarak demesinden daha üstündür. [328] MüteahhİrÎn şâirlerinden biri şu beytiyle bunu dikkate almıştır:
Senin güzel bir sözün ve parlak bir ifâden bana ulaştı. Fakîhin demesi arasında bir fark vardır. [329]
Scrnâ'ı ifâde ederken râvînin demesi caizdir; her ne kadar bu tâbirler müzâkere yoluyla elde edilen semâ'a daha çok benziyorsa da, râvî ile şeyh arasında bir inkitâ(bulunmadığını göstermesi bakımından gibidir. [330]
Bütün bu tâbirlerin en zayıfı, denmeden söylenen ve lâfızlarıdır; zîrâ bunda tedlîs şaibesi vardır. Bu duruma Hammâcl şu sözleriyle işaret ediyor: "Eyyub[331]'dan duymadığım bir hadîsi rivayet ederken diyerek onu Eyyûb'dan duyduğumu zannettirmekten nefret ederim.[332] Şube b. eI-Haccâca'[333] şu sözü daha sert ve ağırdır. Şube der ki: "Kendinden bizzat hadîs duymadığım biri hakkında demektense zina etmeyi tercih ederim. [334]
Şunu tekrar edelim ki, lisân âlimlerine göre bütün bu lâfızlar tahdîs karşılığıdır; aslında bunlar demek gibidir. Bunun hadîs münekkidleri arasındaki ihtilâfa yol açan tarafı, örf ve âdet bakımından farklı istimal edilmesidir. [335]

2. Kırâet,

Kırâcti târîf etmeye lüzum voktur. Bu tâbirin, talibin şeyhe ezbere veya bir kitaba bakmak suretiyle okuması (kırâet etmesi) sözünden alındığı aşikârdır. [336] Talibin, kirâetini, tahammulu'l-hadîsin bu yoluyla şeyhine arz etmesine bakarak birçok muhaddisler kirâete arz adını da vermişlerdi[337]
Tilmiz, hadîn ezberinden veya elinde bulunan bir kitapdan okumuyorsa, şu hâle göre bir başkasını şeyhe okurken dinliyor demektir. Bu durumda şeyhin, kendine okunan rivayetleri ezbere bilmesi lâzımdır; yahut da bu rivayetleri diğer sika ve zabıt tilmizlerin ellerinde veya en azından birinin elinde bulunan asıl nüsha ile karşılaştırılmak icab ettiğinde, bu sahih asılla onların aynı olduğundan tamamen emîn olması gereki. [338]
Kitaptan okumak daha makbuldür; zira kitap ile yapılacak olan karşılaştırma, ezberdekine nisbetle daha sağlam ve emniyetlidir.
Hafız Ibnu Hacer[339] bu sebeple der ki: "Elde tutmayı, tahammuîu'l-hadîsin bütün çeşitlerinde ezbere tercih etmek lâzımdır. Zîrâ ezber aldatıcıdır. [340] İbnu Hacer, bu cümledeki "elde tutmak" ifadesiyle yazılı metni elde bulundurmayı kasdettiğini söylemeye lüzum görmemiştir.
Kirâct'in senıâ'dan sonra ikinci derecede bulunduğu görüşü vavgındır[341] fakat bâzıları ikisinin müsâvî olduğu kanâatındadır. [342]Bu ikinci görüş sahipleri, şeyhin huzurunda hadîs okuyan talibin, onu başkasına nakletmek istediği zaman sözüyle şeyhe okuduğunu ifâde etmeden sadece lâfzıylc rivayet etmesinde mahzur görmezler. [343] Bâzı muhaddisîer de daha ileri giderek kırâet tâbirini semâ'a tercih etmişlerdir. [344]
Âlimlerct muteber olan kanâate göre eğer talip şeyhe bizzat oku-muşsa hadîsi rivayet ederken demesi lâzımdır. Eğer başkası okumuşsa demesi gerekir. Hadîscilcrin birçoğu rivayet sırasında tilmizin mutlaka sözünü ekleyerek veya yahut da demesini uygun görmüşlerdir; zîrâ sözünü ilâve etmediği takdirde, tahammülü[345]-hadîsin en yükseği olduğunda şüphe edilmeyen semâ'm vuku bulduğu anlaşılabilir1. lâfızlarının mutlak olarak semâ1 mânâsına gelen ıstılâhî birer tâbir olduğunu henüz unutmuş değiliz.[346]

3. İcâzet.

Semâda talibin, şeyhin sözlerini duyduğunu, kırâet'de ise okuduğunu, şeyhine arzettiğini görmüştük. Her iki şekilde de ağızdan duyarak veya sahîh bir tarzda naklederek muttasıl isnâdla rivayet mevcuttur, icazette ise bunların hiçbiri yoktur. Zîrâ icazet, şeyhin tilmizine duyduklarini veya kitaplarını rivayet etmesine İzin vermesinden ibarettir. Tilmiz şeyhten bîrşey dinlemese veya ona birşey okumasa dahî bu böyledir. îşte ibnu.Hazm da icazete bu yüzden itiraz etmekte ve onu "caiz olmayan bir bîd'at" olarak görmektedir. Bâzıları icazete aşırı şekilde muhalefet ederek derler ki: "Bir kimse
başka bir şahsa Benden duymadığın şeyleri benden duymuş gibi rivayet etmene icazet veriyorum.) demekle sanki ona: benim hakkımda yalan söylemene icazet veriyorum, demiş gibi olur; zîrâ dîn, duyulmayan bir şeyi rivayet etmeyi mübâh saymaz. [347]
Bu da aşırılıktır; çünkü icazetin bu kadar zayıf olmayan bâzı şekilleri de vardır. Nitekim icazetin âlimlerin büyük ekseriyeti tarafından tereddütsüz kabul edilen çeşitlerinden biri de: [348]
Muayyen bir şahsa veya şahıslara, muayyen bir kitabı veya kitapları rivayet etmek üzere verilen icazettir; buna göre şeyh şöyle der: Sana veya size yahut (ismini ve hususiyetlerini söyleyerek) falana, Sahîh-i Müslim'i veya Sunenu Ebî Davud'u yahut Kütüb-i sitte'yi veyahutta şunlardan ibaret olan bütün müdevvenâ-tımı rivayet etmek üzere icazet verdim.
Birçokları işi daha geniş tutarak nıurayyen bir şahsa veya şahıslara, belli olmayan bîr şeyi rivayet etmek üzere verilen icazeti makbul saymaktadırlar. Buna göre şeyh meselâ: Sana veya size veya falana bütün duyduklarımı veya mervivyâtımi rivayet etmek üzere icazet verdim, diyebilir veya buna benzer mübhem bir ifâde ile icazet verebilir, icazetin bu şeklinin kabulü, icazet anlayışının genişliğine bağlıdır.
Bilinmeyen bir şahsın, yine kendisi gibi bilinmeyen bir kimseye verdiği icazet, ittifakla bâtıl sayılmıştır. Bir de umûmî icazet vardır. Buna göre şeyh şöyle söyliyebilir: Şunu rivayet etmek üzere bütün insanlara) veya müslümanlara) veya hâlen yaşamakta olanlara) veya muasırlarıma) veya lâilâhe illallah diyen herkese) yahut dileyene) veyahut (o falanın dilediği kimseye) icâaet verdim. Her ne kadar-icazeti bu türlüsüne bazıları cevaz vermişse de, şüphesiz bu katiyen makbul değildir.
icazet veren şeyhin, talibin önünde bunu açıkça söylemesi lâzımdır. Eğer sözüyle ifâde etmeden yazarak icazet verirse, müteşeddid âlimlerce bu icazet muteber sayılmaz; fakat bu mevzuda en doğru hareket tarzı yazmak ile söylemeyi müsâvî tutmaktır.
En makbul şekilleriyle de olsa icazet, semâ bir tarafa, kİrâet seviyesinde bile değildir; tahammulu'l-hadîs dereceleri arasında kırâet'ten sonra

Üçüncü sırayı alır.[349]

4. Münâvele.

Şeyhin, kendinden nakil ve rivayet etmesi için talebesine bir kitap veya yazılı bir hadîs vermesine münâvele denmektedir. Münâvele'nin kuvvet ve zayıflık bakımından birbirinden farklı birkaç çeşidi vardır. En yüksek ve en kuvvetli şekli de, şeyhin talebesine kitabı veya yazılı hadîsi verirken: bunu sana temlik ediyor, rivâyetine de icazet veriyorum; bunu benden al ve rivayet et, demcsidir.[350] Münâvele'nin bu türlüsüne icazetli münâvele7denir. Bâzıları mübalağa ederek bu şeklin semâ'dan üstün olduğunu söylemekte ve "zîrâ- şeyhin rivayetine izin verdiği kitabına olan güven ve itimat, ORtian duyulan rivayete olan itimattan daha üstün ve sağlamdır; çünkü duyan da, dinleyen de yanılabilir' demektedir; fakat İmâm Ncvevî: "Doğrusu şudur ki, münâvele hem semâ'dan, hem de kırâet'ten aşağı seviyededir" [351] demek suretiyle meseleyi kökünden halletmektedir.
Şeyhin talebesine: "bu kitabı al, istinsah ve mukabele ettikten sonra geri bana ver" demesi icazetli münâvele seviyesine yakındır.
Bu iki nev'in dûnunda olan bir başka usûl de, talibin şeyhinden dinlediği bir kitabı ona takdim etmesi, şeyhin de bu kitabı alıp mütalaa ettikten sonra Bunu benden rivayet et!" demesidir.
Bütün bu şekillerin şüphesiz dûnunda olan münâvele de, lale benin münâvele arzftsuyîe şeyhine bir kitap vermesi, şeyhin de kitaba bakmadan veya mütalaa edip kendi nüshasıylc karşılaştırmadan talebesinin arzusunu yerine getirmesidir.[352]

5. Kitabet.

Hadîs aLnak üzere gelen veya orada bulunmayan bir şahıs irin şeyhin bâzı hadîslerini bizzat yazarak veya yazdırarak vermesi veya göndermesidir".[353] Şeyh hadîs yazarken yanında, bulunarak onun yazısını veya şeyhin yanındaki kâtibin yazısını gören bir kimse bu hadislerden katiyen şüphe etmez. Şeyhin yarımda bulunmayan kimseye gönderilen hadîslerden ilk anda şüphelenmek mümkün ise de bu doğru değildir; zîrâ kendine mektup gönderilen şalısın, bu yazının şeyhin veya kâtibinin yazısı olduğuna inanması için mektubu götüren kimsenin güvenilir biri olması kâfidir. [354] Şu hâle göre kâtibin ve mektubu götüren kimselerin sika ve âdil olması şarttır.
Bâzıları bu mevzuda pek sıkı davranarak "kitabetsin "icâzet li olmasını şart koşmuşlardır; fakat bu lüzumsuz bir aşırılıktır; zîrâ büyük râvîler icâzetsiz kitabet usulüyle hadîs alıp rivayet etmişlerdir, îşte Buhârî, SahüVinin bölümünde, Muhammed b. Beşşâr'a mektup yazıp ondan hadîs alarak rivayet ettiğini söylüyor[355] İşte Müslim, Sahîh'inde diyor ki: "Câbir ibn-i Scmure'ye, Rasûlullah (s.a.v.j'dan duyduğun falan meseleyi bana »haber ver, diye mektup yazarak kölemNâfi1 ile gönderdim. O da cevaben bana şöyle yazdı: Eslemî'nin recm edildiği cum'a günü akşam Rasûlullah (s.a.v.Vdan duydum kiilh. [356]
tcâzetli kitâbet'in yalnız kitabet'ten daha kuvvetli olduğu muhakkaktır; hatta bâzıları icazetli kitâbet'i semâ'a tercih etmeye kalkmıştır. [357]
Kitabet usulüyle hadîs rivayet eden kimsenin mutlak olarak demekten sakınması uygun olur;
zira bu lâfızlar sönlendiği takdirde, semâ1 vuku1 bulduğu zannedilc-bilir; ama kitabet sözüyle birlikte bu lâfızları söylemekte bir mahzur yoktur. Kitâbet rivayet ederken şöyle söylemek lâzımdır: veya Yam falan bana kendi meclisinde veya bir başka yerde yazdığı veya yazdırdığı, elçisinin veya benim elçimin getirdiği hadîste şöyle şöyle dedi. [358]

6. İ'lâm.

Şeyhin talibine -rivayetine icazet verdiğini açıklamadan- falan kitabın veya hadîsin, falan şeyhten aldığı veya duyduğu rivayetlerinden olduğunu sâdece söylemekle iktifa etmesine i'lâm denir. [359]Birçok muhaddislef, şeyhe olan tam itimâdın devam ettiği müddetçe tahammülü '1-hadîsin bu çeşidinin cevazına taraftardır; zîrâ bu îtimâd, şeyhin, kendi rivayetinden olmayan bir şeyi tilmizine söylemesine engel teşkil eder. Şeyhin, duyduğu rivayetlerden bir kısmır; tilmizine sâdece söylemekle, onun bu rivayetleri tahammül ve nakl etmesine razı olduğunu imâ etmiş sayılır. Şeyh rivayete izin verdiğini açıkça söylemese bile, bu keyfiyet zımnen anlaşılmış olur. Eğer şeyh aşağıda zikredileceği üzere - kendinden rivayet etmesine razı olmadığını talebesine açıkça söylemişse, o takdirde muhaddislerin çoğu ilâm yoluyla rivayete müsâade etmemişlerdir. Bu durumda şeyh şöyle der yâni bu benim semâyım veya bu benim rivâyetimdir; fakat bunları benden rivayet etmeni istemiyorum veya müsâade etmiyorum veya sana icazet vermiyorum yahut fakat bunları benden rivayet etme".
Bu mesele "şahitliğe şahitlik etme" ye çok benzediği için, böyle bir rivayete müsâade etmemişlerdir; çünkü ikinci şahsın kendi şahadetine şahitlik etmesine birinci şahit izin vermedikçe, o şahsın şahitliği kabul edilmez.[360] Fakat Kadı bu kıyâsı doğru bulmayarak, böyle bir i'lâm ile şahitliğe şahitlik arasında hiçbir benzerlik olmadığını söylüyor ve diyor ki :
"Zîrâ şahitliğe şahitlik, izinsiz katiyen caiz olmaz, Kirâct ve semâ1 yoluyla alman hadîsi rivayet etmek için de izin almaya ihtiyaç olmadığında ittifak edilmiştir. Ayrıca şahadet birçok bakımlardan rivayetten ayrılır. [361]
Talebe, şeyh tarafından hadîs rivayet etmekten nıen'edilse bile, i'lâm yoluyla rivayetinin yine de caiz olduğu hususundaki Kâdî 'Iyâz'm istidlali gayet açıktır. Zâhiriyye mezhebinin birtakım mensupları[362] şeyhin i'lâm yoluyla haber verdiği hadîsleri nakletmekten talebesini menetmesi, semâ" yoluyla kendinden hadîs alan talebesini rivayetten menetmesi gibidir, diyorlar.[363]

7. Vasıyyet.

Tahammulu'l-hadîsİn pek nâdir bir şekli olan vâsıyyet, sefere çıkan veya ölmek üzere olan bir şeyhin, rivayet etmekte olduğu kitabı bir şahsa vasıyyet ederek bırakması demektir.[364] Bâzı selef âlimleri, kendine kitap bırakılan şahsın (mûsâ leh), onu şeyh (mûsî) den rivayet etmesini mübâh saymışlardır; zîrâ onlar bu vasıyyetin bir nev'î i'lâm'a benzediğini, bir çeşit münâvele olduğunu söylemişlerdir. Sanki şeyh bu vasıyyetiyle, açık açık söylememekle beraber, talebesine muayyen bir şey vermiş (münâvele yapmış) ve o şeyin Kendi rivayetlerinden olduğunu söylemiş (i'lâm etmiş) gibidir. [365]
Vasıyyet yoluyle rivayete cevaz verenle bununla beraber -onun tahammulu'l-hadîs şekillerinin en zayıfı olduğunu da itiraf etmektedirler. Vasıyyet bâzı bakımdan münâvele ve i'lâm'a benzemekle beraber onların dûnundadır. Ibmı Salâh ise vasıyyet ile mü-nâvele ve ilâm arasında herhangi bir benzerlik bulunduğunu söyleyenleri şiddetle reddederek diyor ki:
"Bâzıları vasıyyet yoluyla rivayeti kabul ederek onu bir nev'î i'lâm ve münâvele'ye teşbih etmişlerdir. Bu doğru olamaz; zîrâ - daha önce de söylediğimiz üzere mücerred bir ilâm ve münâve-le'yi kâfi görerek rivayete cevaz verenlerin sözünün bir dayanağı vardır; ama i'lâm ve münâvele ve vasıyyet arasında bir yakınlık bile yoktur. [366]
Vasıyyet edilen kimsenin rivayet sırasında vasıyyet edenin sözünü, fazla veya noksansız olarak, aynen söylemesi gerekir; çünkü mal vasıyyetinde olduğu gibi, ilim vasıyyetinin de hudud ve miktarı belli olmak icâb eder. Aynı şekilde vasıyyet edilen şey de kitap mı, kitaplar mı, hadîs mi, hadîsler mi, mesmûât mı, merviyyât mı? her ne ise vasıyyet eden şeyhin söylediği gibi açık ve net olmalıdır.[367]

8. Vicâdet.

Vicâdet sözü mastardır. Bu söz, Araplarca önceden bilinmeyen, fakat sonradan îcâd edilen bir kelimedir. Muhaddisler bunu, semâ', icazet ve münâvele vâki' olmadığı hâlde, bir sahîfeden hadîs almayı ifâde etmek üzere kullanmışlardır. [368]Bir şahsın görüşüp yazısına âşinâ olduğu, kendini iyice tanıyıp itimat ettiği bir şeyhin hattıyle yazılmış bir hadîs bulmasına vicâdet denir. Şeyhi görmediği hâlde bu yazının ona ait olduğunu kat'î olarak bilirse durum yine aynıdır. Bir kimsenin meşhur müelliflerin mâruf kitaplarından bazı hadîsleri bulup alması da vicâdet'tir. Böyle bir imkânı elde eden kimsenin o hadîsleri şeyhten hikâye yoluyla rivayet ederek hadîsin isnadını zikretmesi vr şöyle, demesi lâzımdır:
Falanın hattıyle yazılmış olara! buldum).
Falanın hattı olduğunu zannettiğim bir hatla yazılmış olara! buldum).
Meşhur sahîhde buldum)| Hadîsi bulan kimse, bu sözlerden sonra Abdullah b. Ahmcd Hanbel'in yaptığı gibi hadîsi zikreder; zîrâ Abdullah çoğu zaman: Babamın hattı ile diye yazılı olarak buldum" diyerek senedi ve metni zikrederdi. [369]
Hadîsi rivayet ederken râvînin rivayetinden şüphe ederek veya demesi caiz değildir

çünkü bütün bu tâbirler semâı andırdığı için çirkin bir tcdlîstir: Râvînin şöyle demesi îcâbeder: [370]
Falan dedi ki veya Falanın şöyle dediği bana ulaştı) yahu Şeyh kendi hattıyle yazdı) veyahıı Kâtibine yazmasını emretti). Işl buna bakarak muasır yazar ve tarihçilerimizin kitaplarmdj günlük konuşmalarında söz gelişi)veya yahut derken ne uûyük hatâv yaptıklarım anlamaktayı.[371]
"Vicâdet'in - gerektiği gibi anlaşıldığı takdirde tahammulu'1-ha-dîs şekillerinden biri olarak değerinden şüphe edilemez. Bugün sahîh hadîs kitaplarından yaptığımız nakillerin hepsi bir nev'îvicâdet'tir; zira matbaacılık yayılıp ana eserlere baş vurmak son derece kolaylaştıktan sonra îelkin ve semâ' yoluyla hadîs'rivayet eden hafızlar, îslâmî hayatta cidden pek azalmıştır. Zİkredildiği üzere Ibnu's-Salâh, vicâ-det'İc amel etmenin zarurî olduğunu söyleyerek der ki:
"Son asırlarda başka türlüsü geçmeyecek olan en doğru söz budur; zîrâ bu kitaplarla amel etmek rivayete bağlı olsa, şartları bulunamayacağı için menkûl ile amel etmenin kapısı kapanırdı. [372]
Ibnu Kesîr[373] vicâdet'le amel etmenin cevazına delîl olarak Rasû-llullah (s.a.v.)'m şu sahîh hadîsini zikretmiştir:
Hz. Peygamber ashabına sordu: "îmânı en çok hoşunuza giden mahlûk kimdir? Ashâb-ı kiram: Meleklerdir, dediler. Hz. Peygamber: Onlar Rab'larının yanında bulunup dururken nasıl îmân etmezler? Ashâb: Peygamberlerdir, dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): Kendilerine vahiy gelip durmakta iken îmân etmez olurlar mı? dedi. Bu defa sahâbîler: O halde bizler miyiz? dediler. Rasûlullah (s.a.v.): Ben aranızda bulunduğum halde nasıl îmân etmezmîşsiniz? buyurdu. Çaresiz kalan sahâbîler: öyleyse bunlar kimdir, yâ Rasûlallah? diye sordular. O zaman Hz. Peygamber şu cevâbı verdi: Sizden sonra gelip ae birtakım sayfalar bularak onlara îmân edenlerdir" buyurdular. [374]Bu hadîsten sâdece ellerine geçmesi (vicâdet) sebebiyle eski kitaplarla amel edenlerin medh edildiği anlaşılmaktadır. Bulkînî bu istinbâtı beğenmiştir. [375]
Bütün mesele bundan ibaret olmadığı gibi, vicâdet yoluyla amel etmenin gerekli oluşu da buna bağlı değildir. Vicâ-deti gerekli kılan husus, tebliğ ve kendine ulaşan bilginin Rasûlullah (s.a.v.)'a âit olduğuna mükellefin güvenmesidir. [376]
Selefin vicâdet, vasıyvet ve ilâm gibi bâzı tahammulu'l-hadîs şekilleri üzerinde titizlik göstermeleri, kendi hayat ve durumlarının bir îcâbı idi. Hadîs onların yegâne meşgalesi idi. O devirde tedvin ve kitabet imkânlarının azlığı sebebiyle hadîsleri muhafaza ve rivayet etmeye bizden daha fazla ihtiyaçları vardı. Bizİm de hadîsleri koruyup tahammül ve rivayet yollarını incelememiz lâzımdır. Fakat matbaanın getirdiği kolaylıklar, hadîsleri muhafaza etmek ve korumak hususundaki birçok zorlukları üzerimizden kaldırmıştır.[377]

Eda Şekilleri.

Muhaddisîerin tahammül yollarım göstermek üzere kullandıkları sekiz usûlün hepsi de eda (rivayet) şekillerini anlatmaya elverişlidir. Edâ, tilmize hadîs rivayet etmek demektir. Kendinden aşağıdaki şahsa edâ eden kimse (müeddî), kendinden yukarıda bulunan şahsın hadîsini tahammül etmiş olur (mütehammil olur). Şu hâle göre bir şahıs bir defasında şeyh, diğer seferinde de tilmiz olmak itibariyle aynı zamanda hem mütehammil, hem de müeddî olabilir. Meselâ: Hz. Ebû Bekir'i Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadîs almış bîri (mütehammil) olarak ele alalım. Bu durumda Hz. Ebû Bekir tilmizdir, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de şeyhtir. Hz. Ebû Bekir, tahammül ettiği hadîsi Hz. Ali'ye edâ ettiği zaman, Hz. Ebû Bekir müeddî şeyh, Hz. Ali de mütehammil tîmîz olmuş olur.
Bu itibarla edâ'ya, tahammülün bir devamı olarak bakmak lâzımdır. Sekiz şekilden biri ile hadîs tahammülüne liyâkati olan kimsenin, şayet edâ ehliyetine mâni olan veya bu e-uiyeti zayıflatan bir durumu yoksa, tahammül ettiği hadîsleri bu şekillerden biri ile edâ etmesi îcâb eder.[378]

2- HADİS İLİMLERİNİN BÖLÜMLERİ

1- RIVÂYETU'L-HADÎS VE DİRÂYETU'L-HADÎS ÎLÎMLERÎ

Hadîs ilmi başlıca iki gruba ayrılır: biri rivâyetu'l-hadîs ilmi diğeri dirâyetu'l-hadîs ilmidir.
Rivâyetu'l-hadîs ilmi ~ muteber görüşe nazaran - Hz. Peygam-. ber'e, sahabeye ve tâbi'îne nîsbet edilen kavil, fiil, takrir ve sıfatlardan ibaret olan yazılı naklin hassas ve dikkatli bir şekilde nakledildiği bir ilimdir.[379]
Dirâyetu'l-hadîs ilmi de râvî ile mervî (rivayet edilen haber) in makbul olup olmamak bakımından durumlarını gösteren birtakım bilgilerden meydana gelen bir ilimdir. [380]
Râvî -kadın olsun, erkek olsun hadîsi isnadı ile- beraber nakl eden kimsedir. [381]
Mervî (rivayet edilen haber, hem Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, sahabe ve tâbi'îne âit olan nakilleri, hem de bunların dışında kalan nakilleri ifâde eden umûmî bir tâbirdir.
Râvînin makbul olup olmamak bakımından araştırılan hâlleri şunlardır: Tahammül, eda, cerh ve tâ'dîl durumu, vatanı, ailesi, doğuna ve vefat târihleri.
Rivayet edilen haberin tetkîk mevzuu olan durumları şunlardır; tahammül ve edâ sırasında rivayetin şartları ve senedin bundan sonraki fasılda göreceğimiz üzere muttasıl, munkatı% mu'dal ve buna benzer bakımlardan durumları.
Râvî veya mervî hakkında: "Bunlar makbuldür veya mer-dûddur" dediğimiz zaman, makbul sözüyle onlarla amel etmeyi, merdûd sözüyle de onlarla amel etmenin caiz olmadığı mânâsım kas-detmiyoruz. Bizim kabul ve reddimiz sâdece nakil bakımındandır. Râvîyi makbul saymamız, ona değer verip rivayetini kabul etmemiz demektir; reddetmemiz de, ona değer vermeyip rivayetini mühim-semediğimizi gösterir. Rivayet edilen haberi kabul edişimiz, onun varit olduğuna inandığımızın, reddedişimiz de, o haberden şüphelenip sıhhatini kabul etmediğimizin bir ifadesidir.
Âlimler dirâyetu'l-hadîs ilmine usûl-i hadîs ilmi adını verirler.[382]
Hadîs metni tetkikimiz ve rivayet kitaplarım korumak bâbmdaki gayretimiz, şayet Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in kavil ve fiillerinin târihî ve tahlilî bakımlardan tetkîki demek olan dirâyetu'l-hadis ilmine istinâd etmiyorsa, bu yaptıklarımızın hiçbir değeri yoktur.
Bu kitabımızda dirâyetu'l-hadîs bakımından tahlîlî araştırma yapacağız. Kur'ân-ı Kerîm'e göre tefsîr veya hâdiselere göre hükümler ne ise, hadîs metnine göre tahlîlî araştırma da odur. Dirâ-yetu'î-hadîs ilminin içine aldığı bahisler, ilk zamanlarda çok çeşitli idi. Buna rağmen mevzuu, gayesi ve metodu bakımlarından tamamen müstakil idi. Hadîsler tedvîn edilip, bu suretle birçok eser vücûda getirilince, her âlim işîn bir cephesini ele aldı ve tahlîlî araştırmaya bağlı ilimler çoğalmış oldu. Bu ilimlerin hepsine birden hadîs ilimleri adı verildi. Şimdi bu ilimlerin en mühimlerinden kısaca bahs edeceğiz.[383]

1. Cerh veTa'dîl İlmi

Hadîs ilimlerinden biri de cerh ve ta(dîl ilmidir. Bu ilimde isûsî bâzı tâbirlerle râvîlerin kusurları veya meziyetleri incelenir.
Cerh ve ta'dîl, hadîs ilminin bir semeresi ve büyük ölçüde gelişmiş bir koludur.[384]
Sahabeden müteahhirîn ulemâsına varıncaya kadar ulûmu'1-hadîs ile meşgul olan birçokları cerh ve taıdîl ilminde tenkidler ~ yapmışlardır. Bunlar arasında:
Sahabeden îbmı Âbbâs (v. 96) ve Enes b. Mâlik (v. 93).
Tâbi'înden eş-Şa'bî (v. 104) ve İbnu Şîrîn (v. no).
Tâbi'înm son neslinden el-A'meş (v. 14S), Şu'be (v. 160) ve Mâlik (v. 179) vardır.
Bunlardan sonra gelen tabakada ise: İbmı'l-Mübârek (v. 181), İbnu 'Uyeyne (v. 179) ve Abdurrahman b. Mehdî (v. 198) bulunmaktadır. Bu ilim Yahya b. Ma'în (v. 233) ve Ahmed b. Hanbel (v. 241) ile zirvesine ulaşmıştır.
Cerh ve tacdîl ilminde yazılmış derlİ toplu kitaplar arasında İbnu Sa'd ez-Zuhrî el-Basrî (v. 23o)'nin 15 ciltlik et-Tabakât'ı vardır. Suyûtî (v. 911) bu eseri îcâzul-va£d el-muntekâ min Ta-bakâti îbnu Sa'd adiyle ihtisar etmiştir.
Cerh ve ta'dîl ile alâkalı olarak Buhârî (v. 256)'nin üç Tâ-rîhi, [385]Alî b. el-Medînî (v. 234)'nin oncüz'Iük Târihi, İbnu Hibbân (v- 345)'m tarihçilerin vehimlerine dâir oncüz'Iük bir kitabı, İbnu Kesîr (v. 774)'in Kitâbu't-tekmîl fî macrifeti's-sikât ve'd-du'afâ ve'1-mecâhîl adlı eseri mevcuttur.

Bir kısım âlimler râvîleri sâdece cerh ve ta'dil bakımından tetkik eden kitaplar yazmışlardır. Yalnız sika râvîleri incelemek üzere el-(Iclî (v. 361) ve Zeynuddîn Kasım (v. 389); Du*afâ ve metrûkîn ile alâkalı olarak Buhârî, Nese'î ve İbnul-Cevzî; sâdece müdellis-leri incelemek üzere îmâm Şâfi'î'nin arkadaşı olan tmâm el-Huseyn b. Ali el-Kerâbîsî, sonra da Nese'î, ed-Dârekutnî ve nî-hayet es-Suyûtî eser vermişlerdir. .
Muhammed b. Tâhîr el-Makdisî, Buhârî ve Müslim'in râvî-lerini tetkik eden bir kitap yazmış, hafız ez-Zehebî de Kütüb-i Sitte râvîleri hakkında el-Kâşif adlı kitabım te'lif etmiştir.[386]

2. Hadîs Râvîleri İlmi

Bu ilim hadîs râvîlerini, hadîs rivayeti bakımından tetkik eden bir ilimdir1, Bu ilimle ilk defa Buhârî (v. 256)'nin meşgul olduğu bilinmektedir, ibnu Sa'd (v. 23o)'m et-Tabakât'mda bunlardan birçoğunun ismi zikredilmektedir.
H. VII. asırda İzzuddîn b. el-Esîr (v. 630), Usdü'1-gâbe fî esmâ'i's-sahâbe adlı bir eser yazmış, fakat bu esere sahabe olmayanları da almıştır. Daha sonraları İbnu Haceri'l-cAskalânî (v. 852), el-Isâbe fî temyizi's-sahâbe isimli eserim meydana getirmiş, talebesi es-Suyûtî (v. gii)'de bunu ıAynu'l-Isâbe adiyle ihtisar etmiştir.[387]

3. Muhtellfu'l-hadîs ilmi

Aralarını tc'lîf etme imkânı olmakla beraber dış görüşünü bakımından tezat teşkil ediyormuş hissini veren hadîsleri inceleyen bir ilimdir. Hadîslerin aralarını te'lîf de yâ mânâsı mutlak olanı bâzı kayıtlara bağlamak veya umûmî manâlı olanı tahsis «tmek veyahut bahis mevzuu olan hâdiselerin mükerrer oluşuna hami etmek. gibi şekillerle olur. Buna Telfîku[388]-hadîs ilmi de denir.
Nevevî Takrîb'inde demiştir ki:
"Bu çok mühim bir ilimdir. Branşı ne olursa olsun her âlim bunu bilmek mecburiyetindedir. Muhtelefu'l-hadîs ilmi'nde mânâsı zahiren birbirine zıtmış gibi görünen iki hadîsin araları bulunur veya biri diğerine tercih edilir. Bu işi en mükemmel bir şekilde yapanlar, hadîs ile fıkhı iyi bilen imamlarla, mânâlara halyle vâkıf olan usûlcülerdir. îmâm ŞâfiTnin bu mevzuda bir eseri vardır; fakat doyurucu değildir. Şâfi'î bu eserde muhtclefu'l-hadîse kısaca temas etmiş ve metodunu vermekle yetinmiştir".[389]
Buna misâl olmak üzere Rasûlullâh (s.a.v.)'ın şu iki hadîsini zikredelim: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir hadîsinde "
râyet yoktur." buyurmuş; diğer hadîsinde de:
Cüzzamhdan aslandan kaçtığın gibi kaç" buyurmuştur. Bu hadîslerin ikisi de sahihtir. Araları şöyle telif edilmektedir: "Hastalıklar kendiliklerinden bulaşmaz fakat; Allah Taâlâ hastanın sağlam ile ihtilâtım, hastalığını ona bulaştırması için bir sebep kılmıştır. Diğer sebeplerde olduğu gibi bu sebep de aynı neticeyi doğurmaz; yâni hastanın sıhhatli biri ile ihtilâti, hastalığın bulaşmasına her zaman sebep teşkil etmez.[390]
Muhteliful-hadîs mevzuunda İmâm Şâfi'î (v. 204), îbtm Kuteybe (v. 276), Ebû Yahya Zekeriyyâ b. Yahya es-Sâcî (v. 307) ve Îbnu'l-Cevzî (v. 597) eser yazmışlardır.[391]

4. Ilelu'l-hadîs ilmi

Hadîsin sıhhatini zedeleyen gizli sebeplerden bahs ederi bir ilimdir. Bu sebepler de meselâ: Munkatıc hadîsi mevsûl, mevkuf hadîsi merfû göstermek, bir hadîsi diğer hadîse karıştırmak gibi kusurlardır. [392] Zayıf hadîsin kısımlarından biri olan mu'allel hadîsi incelerken, zahiren hiçbir illeti bulunmayan bir hadîsi zayıflatacak olan Önemli .illetlere İşaret edeceğiz.
Bu sahada eser veren âlimler arasında İbnu'l-Medînî (v. 234), İmâm Müslim (v. 261), İbnu Ebî Hatim (v. 327), Ali b. Ömer ed-Dârekutnî (375), Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim (v. 405) ve Îbnu'l-Cevzî (597) bulunmaktadır.[393]

5. Garîbu'l-hadîs ilmi

Arapça bozulmaya başladıktan sonra hadîs-i şeriflerin birçokla-rınca mübhem kalan taraflarım inceleyen bir ilimdir. [394]
Bu ilimde ilk olarak eser veren Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. el-Musennâ el-Basrî (v. 2io)'dir; fakat kitabı küçük ve muhtasar idi.
Ebu'l-Hasen en-Nadr b. Şümeyl el-Mâzinî (v. 204), ondan daha İÂ büyük bir eser meydana getirdi. Daha somaları Ebû cUbeyd el-Kasım b. Sellâm (v. 223), ömrünü vakfettiği kıymetli bir kitap j yazdı. îbnu Kuteybe (v. 276)'den sonra Zemahşerî (v. 538),! el-Fâik fî ğarîbi'l-hadîs'ini yazdı. tbnu'1-Eşîr diye mâruf olan| Mecduddîn (v. 606), en-Nihâye fî ğârîbi'I-hadîs ve'1-eser adlı i kitabım telif etti. el-Ermevî, en-Nihâye'ye zeyl yazmış, es-Suyûtîi (v. 511) de ed-Durru'n-nesîr telhîsu Nihayeti Ibnu'1-Esîr adiyle onu ihtisar etmiştir.[395]

6. Nâsih ve Mensûh ilmi

Bir kısmı nâsİh, diğer bir kısmı da mensûh olduğu için aralarım telîf etmek imkânı bulunmayan birbirine zıt hadîslerden bahs eden bir ilimdir. Önce vârid olan hadîse mensûh, daha sonra söylendiği anlaşılan hadîse de nâsih denir.[396]
Hadîsin nâsih olduğu bâzan Rasûlullah (s.a.v.)'m sözlcrinden| anlaşılır; nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadîste şöyle buyurmuştur:
Ben sizi kabir ziyaretinden menetmiştim; fakat şimdi kabirleri ziyaret ediniz. Kurban etlerinin üç günden fazlî yanınızda kalmasını yasak etmiştim; ama şimdi münâsi] gördüğünüz şekilde yiyiniz". Bunu Müslim Burcyde'nin hadîsinden rivayet etmiştir. [397]
Nâsih hadîs bâzan da târih ve siyer ilimlerinin yardımıyle bilinir j Mekke Fethi'nden önce Ca'fer b. Ebî TâlİB hakkında vârid olan Hacamat yapanın da, yapdıranın da orucu bozulur", hadîsinin mensûh olduğu Mekke Fethi esnasında babası ile beraber müslüman olan îbnu Abbâs'm rivâye ettiği: RasûluIIah (s.a.v.) oruçlu ve ihramlı iken hacamat yaptırdı" hadîsi ile anlaşılır.
"Nâsih ve mensûh hadîs" sahasında Ahmed b. îshâk ed-Dî-narî (v. 318) Muhammed b. Bahr'el-îsbahânı (v. 322), Hibet-tullah b. Selâme (v. 410), Muhammed b. Mûsâ el-Hâzimî (v. 584) [398]ve Îbnu'l-Cevzî (v. 579) kitap yazmışlardır.[399]

2- RİVÂYETU'L-HADÎS KİTAPLARI VE DERECELERİ

I. Rivayet Kitaplarının Dereceleri.

Hadîs mevzuunda bir kısmı bize kadar ulaşan, bir kısmı ulaşmayan birçok kitap yazılmıştır. Bunların büyük bir kısmı, hâlâ yazma olarak dünyâ kütüphanelerinde bulunmaktadır. Bu kitapların tozunu silkip büyük îslâm mîrasmı onlarla ihya edecek olan mütehassıs âlimler mutlaka gelecektir. Hadîs kitaplarının zâten bu kadar çok olması icab ederdi; zîrâ hadîslerin hepsini saymak ve hacim itibariyle ne kadar büyük olursa olsun bir kitapta toplamak imkânı yoktur. Nitekim Ahmed b. Hanbel sâdece Müsned'ini yediyüzellibin hadîsten seçerek meydana getirmiştir.[400] Bununla beraber Müsned'deki hadîslerin yekûnu kırk bini bulmaz. [401]
Suyûtî, Cem^u'l-cevâmi' adlı kitabında görüp elde edebildİğil hadîslerin hepsini bir araya getirmeye gayret etmiş, yüzbin tânesinil toplamış ve eserim tamamlayamadan vefat etmiştir. Onun şu sözü yâd edilmeye değer: "Yer yüzünde bulunan kavlî ve fiilî hadîslerin tamâmı ikiyüzbin küsurdur. [402]
Muhtelif asıiınrda telif edilen çeşitli kitaplardakİ muazzam hadîslerin kaynağını aynı seviyede.kabul etmek mümkün değildir. Diğer bir deyişle hadîslerin kaynakları pek çeşitli olduğu için onları bir tabakada ve bir derecede toplamak mümkün değildir. Bu sebeple âlimler sahih, hasen ve zayıf oluşlarına göre hadîs kitaplarını birkaç tabakaya ayırmışlardır.[403]
Birinci tabaka: Buhârî ve Müslim'in Sahihleri İle Mâlik, b. Enes'in Muvata'mdan ibarettir. Bunlar rnütcvâtir, sahih (haber-i vâhid olarak) ve hasen hadîsleri ihtiva etmektedir.
İkinci tabaka: Bu tabakada Tirmizî'niri Câmi'i. Ebû Davud'un Sünen'i, Ahmed b, Hanbel'in Müsned'i ve Nese'î'nin Müctebâ'sı yer almaktadır. Bu kitaplar. Sahihayn ve .el-Muvatta derecesine ulaşmamıştır. Bununla beraber bu eserlerin müellifleri kendi şartlarında bir gevşeklik göstermiş de değildirler. Daha sonraki âlimler bu kitaplara pek ehemmiyet vermişlerdir. İçlerinde zayıf hadîsler bulunmakla beraber birçok ilimler ve

hükümler bu kitaplardan alınmıştır.
Muhaddisler bu iki tabakaya çok itibar ederler; itikat ve şeriat esaslarını bu kitaplardan çıkarırlar.
Üçüncü tabaka: Bunlar şâz. münker ve muztarİb gibi zayıf hadîs çeşitlerinin çokça bulunduğu kitaplardır. Senedlerindc bulunan râvîlerin hâli mübhemdir. Şâz veya münferid olan hadîsleri de kullanılmaz. Bu tabakaya giren kitaplara misâl olarak İbnu Ebî Şeybe'nin, et-Tayâlîsî'nin ve Abd b. Humeyd'İn Müsnedleri, "Abdurrezzâk'm Musannaf ı, el-Beyhakî, et-Taberânî ye et-Tahâvî'nin; kitapları söylenebilir.
Bu tabakada bulunan kitaplara itimat edilemez. Bunlardan ancak hayatlarım bu ilmi ikmâl edip her meselesini tetkîk etmeye hasr etmiş olan hadîs mütehassısları faydalanabilir.
Dördüncü tabaka: Kıssacılar, vâ'izlcr, mutasavvıflar ve tarihçiler gibi udûl olmayan hevâ ve bid'at sahibi kimselerin ağızlarından sonraki asırlarda toplanmış olan değersiz kitaplardır. İbnu Murdeveyh, İbnu Şâhîn ve Ebusş-Şeyh'in kitapları bu cümledendir.
Hadîs-i şeriflere vukufu olan bir kimsenin bu tabakadaki kitaplara itimat edemeyeceği aşikârdır; zîrâ bunlar bid'at ye,hurafelerin kavnaçhdir.[404]

II. Belli-Başlı Rivayet Kitapları Ve Müsnedler.

Tabakaları gibi hadîs kitaplarının nevileri de farklılık arzeder. Nitekim bu eserlerin sahihler, camiler, müsnedler, mu'cemler, müstedrekler, müstahrecler ve cüz'ler bilgi çeşitleri vardır.
Sahih hadîs Kitapları: Kütüb-i sitte yâni el-Euîiâiî ve Müslim'in Sahihleri ile Ebû Davûd, et-Tirmizî, en-Nese'î ve İbnu Mâce'nin Sünen'leri bu gruba dâhildir. Yaînız âlimler İbnu Mâcc'de ihtilâf etmişlerdir. Razîn ve Îbnu'l-Esîrin dediğine göre İmâm Mâlik'in Muvattahnı, İbnu Hacer eî-VVskalânî'rnn söylediğine göre de e'd-Dârimî'nin Müsned'ini altıncı kitap olarak kabul edenler olmuştur.[405]
'Kütübü'I-hamse" denilince, İbnu Mâce'dcn Öncv zikredilen pımâmlarm kitapları akla gelir. Bâzı hadîslerden sonra ibaresini görünce o hadîsin Buhârî, Müslim, Ebû Davûd, Tirmizî ve Nese'î tarafından müştereken rivayet edildiği anlaşılır.
"Sahîheyn" tâbiri, Buhârî[406] ve Müslim[407]'in Sahîlıleri hakkında kullanılır. İkisinin birden rivayet ettiği hadîs hakkında denir.
Hadîslerinin ekserisi dikkate alınarak Kütüb-i sitte'ye sahihler denmektedir. Yoksa Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ncse'î ve Ibnu Mâce'nin Sünenlerî, Sahîheyn mertebesinden daha aşağı, dikkat ve zabt bakımından daha dûndur.[408]
Kütüb-i sitte'nin herbirinin ayrı bir özelliği vardır: Fıkhı mâlû-mât isteyen Sâhîh-i Buhârî'ye, az ta'lîkât isteyen Sahîh-i Müslim'e, [409] hadîs rivayet mevzuunda fazla bilgi almak isteyen Tirmizî'nin GâmÎ'ine, sâdece ahkâm hadîsleri isteyen Ebû Dâvûd[410]'un Sünen'ine, fikhî bakımdan bâblavin mükemmel sıralanışını görmek isteyen İbmı Mâce[411]nin Sünen'ine müracaat etmelidir. Nese'î[412] 'nin Süneninde ise bu meziyetlerin birçoğu bulunmaktadır.
Sahîh-i Buhârî, Sahih-i Müslim'den daha üstündür; zîrâ imâm Buharı hadîsi tahrîc ecerken iki şart ileri sürmüştür. Bunlardan biri râvînin şeyhi ile mıı'ûsır olması, ikincisi de râvînin şeyhini mutlaka dink-miş olmasıdır. Halbuki Müslim, sâdece mu'âsır olmak şartı ile iktifa etmiştir.[413]
Hafız İbnu Hacer, Fethu'1-bârî adi t kitabının mukaddimesinde Sahîh-i Buhârî hadîslerinin mükerrerleri, ta Ukât, mütâbeât ve muhtelif rivayetleri ile (9082), tekrarsız mevsûl hadîslerin (2602), merfû' mu'allak îıadîslerin. (159) adet olduğunu söylemektedir. İbnu Haccr, Sahih-İ BuhûıTdeki mcvkûi ve maktu1 rivayetleri bu rakama dâhil etmemiştir, [414]
Sahîh-İ Müslim hadîslerinin tekrarsiz sayısı ise (4000) kadardır. [415]
Buhârî, Sahîh"İnin başlıklarını bizzat kovmuş, İlmînin ve fıkhının genişliğini gösteren oz.el bir mrtodla kitabını bâblara ayırmıştır. aman İjâblara âyet-i kerîmelerle başlar; bundan onun muhtelif bâblar h.ıkkmdaki fıklıî görüşünü anlamak mü dündür.
Müslim ise hadîslerini kadine hâs bir usûlle tcrtîb etmiştir. Aynı mevzu' ik- alâkalı olan birçok hadîsleri, herbirinc ayrı ayrı başlıklar koymadan bir yerde toplamıştır. îmâm Nevevî, Müslim'in Sahîh'i-ni bâblara ayırmış ve başlıklar koymuş, bu sûrede ondan daha kolay faydalanma İmkânı hâsıl olmuştur.
Müslim'in SalnVinin bircek meziyetleri vardır. Bu meziyetlerden biri de istifâde imkânının kolay oluşudur; zîrâ Müslim her hadîsi, ait olduğu en münâsip yeıe yerleştirmiş ve orada hadîsin beğendiği tariklerini, çeşitli isnâdların: toplamıştır. Buhârî ise böyle yapmamış, bu çeşitli vasıflan, birbiri ile alâkası olmayan muhtelif bâblarda zikretmişiir.
Müslim tâbirlerini farklı görür tâbirini sadece râvînin bizzat şeyhin ağzından duyduğu hadîs için yi da şeyhe okunan hadîs için kullanır K Muhaddislerin çoğunun görüşü de budur. Bilhassa îmâm Şâfi'î ve Şâfiî mezhebinde olanlar ile şarklı hadîscilerin ekserisi bu kanâattedir. Müslim Sahîh'inde ayrıca râvîlerin lâfızlarını aynen muhafazaya da pek dikkat eder. Meselâ: Onun şu sözünü misâl olarak zikredebilirizû Râvîler arasında hadîs metninin bir harfinde veya râvînîn sifaünda yahut nesebinde veyahut da buna benzer hususlarda bir ihtilâf varsa, bu ihtilâfla mânâ değişmese bile, onu göstermeyi Müslim kat'iyen ihmâl etmez Eğer bu titizlik birşey ifâde ediyorsa şüphesiz Müslim'in zabtının ve emânetinin mükemmel olduğunu gösterir.
Sahîheyn'de rumuzu ile gösterilmektedir. Bu rumuzlar ihtisar için kullanılan birer ıstılahtır. Bilhassa Sahîh-i Müslim'de -ık sık 'harfi kullanılır, bu işaret senedlerin değiştiğini gösterir. Bir hadîsin iki veya daha fazla senedi olduğu zaman kullanılır. Okuyucunun bu işarete gerince dedikten sonra devam etmesi gerekir.[416]
Buhârî ve Müslim, sahîh olduğu kabul edilen bütün hadîsleri tahrîc etmek mecburiyetini duymamışlardır. Kitaplarına almamakla beraber sıhhatini kabul ettikleri bir miktar hadîs daha vardır. Bu hadîsler dört sünende veya bunlar dışında kalan sahîh hadîs kitaplarında bulunmaktadır . [417]
İmâm Mâlik [418]Muvatta'i onu kütüb-i sitte'nin altıncısı olarak kabul edenlere göre derece itibariyle Sahîheyn'den sonra gelir. Kütüb-i sitte'nin altıncısı olarak Ibnu Mâce'nin Sünen'inİ kabul edenlere göre ise sahîh kitaplar arasında yer almaz. Onlar buna sebep olarak, Muvatta'da bir taraftan çok sayıda mürsellerİn, diğer taraftan da birçok fıkhî görüşlerin bulunuşunu göstererek onu fıkıh kitaplarına daha yakın bulurlar . [419]
Camiler; Sekiz tane olduğu kabul edilen bütün hadîs bâblarını içine alan kitaplardır. Bu bâblar şunlardır: bâbu'l-akâ'id, bâbu'l-ahkâm, bâbu'r-rikâk, bâbu âdâbi't-ta'âm veş-şarâb, bâbu't-tefsîr ve't-tarîh ve's-siyer, bâbu's-sefer vel-kı-yâtn ve'l-ku[420]ûd (buna bâbu'ş-şcmâ'il de denir), bâbu'l-fiten ve bâbu'l-menâkıb ve'1-mesâlib[421] Bu sekiz babı içine alan kitaplara cami denir. Buhârî'nin ve Tirmizî'nin câmi'lerİ gibi.
Müsnedler:Müsned kelimesinin cemi mesâ-nîd'dir. Müsnedler, Islama giriş sırası esas alınarak sahabe adlarına6
veya iescblerine1 göre hadîslerin zikredildiği kitaplardır.
Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî (v. 204);nin Müsned'İ bu gruba dâhildir. Daha önce de söylediğimiz gibi ct-Tayâîisî, ilk olarak rnüsned tcrtib eden muh.addi.yir, Eâkîr b. MaKIed (296)'in Müsned'[422] de bu cümledendir. [423] Buna Musannaf da denir; zîrâ müellif bu eserde her sahâbînin hadisini fıkıh bâblarma göre tasnif etmiştir. Bu müs-ncdlerin en mükemmeli ve en genişi İmâm Ahmed b. Hanbel [424]'in Müsned'idir. Bu müsnedde[425] Kütüb-İ pitte'de bulunmayan birçok salıih hadîs vardır Ahmed b. Hanbel kendi müsnedî hakkında şunları söylemektedir:
"Bu kitabı 750 binden fazla hadîs arasından sererek mcyd.V'.a getirdim. Müslümanlar Rıısül-i Ekrem (s.a.v.Vm gi bir IıacMsi hakkında ihtilâfa düşerse, hemen bu kitaba başvursunlar, eğer hadisi ondi- bulurlarsa ne â'lâ, bulamazlar?:, o hadis hüccet olamaz"[426]. Hafız Zehebî bu sözü1 tenkîd ederek şöyle Ahmcdb. Hanbel'in bu sözü umûmî olarak İnimi;; bir sözdür; aksi takdirde Sahîheyn'dc sünenlerde ve cüzUerde Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde olmayan sağlam hadîsleri vardır".
Uydurma hadîsler ve uydurma sebepleri bahsinde, hafız İbnu Hacer'in el-Kavlu'1-musedded fi'z-zebbi 'an Müsnedi'1-îmâm Ahmed adlı bir risale yazdiğ-nıı ve bu risalede. el-Müsncd'de mcvzuc-hadîsler bulunduğunu tevehhüm edenlerin sözlerini reddettiğini görceğiz. îbnu Teymiye bu meseleyi mükemmel bir şekilde halletmiştir: et-Tevessül ve'1-vesîle adlı kitabında imâm Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'inde mevzu1 h-adî bulunmadığını ifâde ederek der ki: mevzu hadîsten maksad, senedinde yalancı râvî olan hadîs ise, Müs-ned'de böylesi yoktur, "şayet mevzu hadîs sözüyle râvînin galatı ve sû-i hıfzı sebebiyle Rasûlüah (s.a.v.)'a nisbet edilen sözler kastedili-yorsa, el-Müsned'de ve sünenlerde bu kabil sözler pek çoktur".
Mu'cemler: Mu'cem'in cem'i me'âcim'dir.
Şeyhlerin veya şehirlerin yahut kabilelerin adlarına göre hadîslerin alfabetik olarak sıralandığı kitaplardır.[427] En meşhur mu'cemler: et-Taberânî'nin el-Kebîr, el-Evsat ve es-Sağîr adlı mu'cemlerdir.
Müstedrekler: Bir müellifin şartlarına uygun olduğu halde kitabına almadığı hadîslerin toplandığı kitaplara bu ad verilmektedir. M üste dr ekler in en meşhuru el-Hâkim en-Neysâbûrî'nin Sahîheyn üzerine yaptığı Müstedrek'tir. Zehebî bu eseri telhis etmiştir. [428] Buhârî ve Müslim'in,

râvîleri zayıf olduğu için kitaplarına almadıkları hadîsleri el-Hâkim tahrîc etmek lüzumunu duymuştur. [429] Şurası var ki, el-Hâkim'in Müstedrek'inin zararı, sahih olmayan bir hadîsi sahîh gibi göstermesidir; zîrâ bâzı hadîsleri Şeyheyn (Buhârî ve Müslim)'in şartlarına uygun olarak tahrîc etmeye çalışmıştır. Bununla beraber istidrâlderinin çoğu tenkîd mevzuu olmuştur. [430]
Müstahracler: el-'Irâkî'ninde dediği gibi mustahrac, muhaddisin herhangi bir kitabın hadîslerini, o kitabın müclh'finin senedleriyle değil, kendine ulaşan başka senedlerle rivayet etmesidir. Böylece o kitabın müellifinin şeyhinde veya daha yukarıdaki bir şeyhte birleşir. [431]
Müstahraclere misâl olarak, Ebû Bekir el-îs-mâilî'nin Buhârî üzerine, Ebû (Avâne'nin Müslim üzerine, Ebû Alî et-Tûsrnin Tirmizî üzerine ve Muhammed b. Abdilmelik b. Eymen'in Ebû Davud'un Süneni üzerine yaptığı müstahracler zikredebiliriz. îbnu Kesîr Muhtasaru Hılûmi'1-hadîs adlı eserinde bu mevzuda şunları söylemektedir:
"Diğer birtakım kitaplar daha vardır ki, müellifleri bilhassa sahîh hadîsleri toplamayı hedef edinmişlerdir. îbnu Huzeyme ve îbnu Hibbân el-Büstfnin kitapları böyledir. Bu iki eser müstedrekten daha İyi, isnâd ve metin itibariyle de daha mükemmeldir.[432]
Cüz'ler: Sahabeden veya daha sonra gelen birinden rivayet edilen hadîslerin bir araya toplanması ile meydana gelen kitaplara cüz' denir. Meselâ: Ebû Bekir'in Cüz'ü böyledir. Herhangi bir mesele hakkındaki hadîslerin bir araya toplanması ile meydana, gelen eserlere de bu ad verilmektedir: el-Mervezînin gece namazı, Suyûtî'nin Kuşluk namazı hakkındaki cüz'leri böyledir. Vuhdâniyât, sünâ'iyat... 'uşâriyât gibi hadis kitapları da bu gruba dâhildir. İmâm Müslim'in Kitâbu'l-vuhdân'ı böyledir. [433]
Hadîsle amel etmenin şartlarını bilen herkes, hadîsi tahammül ve edaya salahiyetlidir; meşhur sahîh kitaplardan hadîs nakl ve rî-vâyet etmesi, mânâsını söylemesi, caizdir.[434]

3- RİVAYETİN ŞARTLARI VE MUHADDİSLERİN ÖLÇÜLERİ

Rivayetinin kabul edilebilmesi için bir râvîde akıl, zabt, adalet ve İslâm şartlarının bulunması lâzımdır. Râvîde bu şartlar veya bunların bir kısmı bulunmazsa, rivayeti kabul edilmez, terk edilir. Müte-kaddim ve müteahhir hadîs münekkidlerinin sözleri, bu şartlan hedef alır. Şurası var ki, ıstılahın bu derece önem kazanması, mütekaddi-mînin birçok görüşlerine vâkıf olarak bunlar arasında tercihler yapabilme imkânına sâhib olan müteahhirînin bir özelliğidir. Mütekaddi-mîn ise bu mevzuda amelî tatbikatları ile yetinmişler, kazandıkları tecrübe ve melekeler sebebiyle ıstılahlar vaz edip ölçüler koymak lüzumunu duymamışlardı. Şu'be b. Haccâc (v. 160)'a: "Kimin hadîsi alınmaz?" diye soruldu. O da şu cevâbı verdi:
"Ma (ruf râvîlerden, meşhur muhaddislerin bilmediği hadîsleri çok rivayet edenin hadîsi alınmaz; hadîs uydurmakla ittiham edilen kimsenin hadîsi alınmaz; galatı çok olanın hadîsi alınmaz; galat olduğu ittifakla kabul edilen bir hadîsi rivayet edenin hadîsi alınmaz. Böyle olmayanların hadîslerini rivayet et.[435]
Bu sözüyle Şu'be, rivayeti kabul edilecek olan râvîde bulunması gereken şartlardan ikisine işaret etmiştir ki bunlar zabt ve adalet şartlarıdır. Çok yanılmak zabt sıfatını ortadan kaldırır; hadîs uydurmakla ittiham edilmek de adalet sıfatının bulunmasına mânî'dir. İslâm ve akıl sıfatlarına gelince, bunlar Şube'nin söylemek lüzumunu duymayacağı kadar bedihî şartlardır; zîrâ İslâm olmadan adalet, akıl ve temyîz olmadan da zabt sıfatlarının bulunması düşünülemez.
Müteahhir hadîs münekkidleri ıstılahlar ve Ölçüler koymak lüzumunu duydukları ıman bütün şartları göstermişler, zaman zaman bilinen şeyleri söylemek .en de çekinmemişlerdir. Üstelik bâblara ayırmak, fasıllara bölmek suretiyle bu ilmi tahsil etmek isteyenlerden hiçbir şeyi esirgememişlerdir.
Muhaddislere göre akıl şartı, râvînin temyiz kudretine sahip olması mânâsında kullanılmıştır. Akıl şartını hâiz olan baliğ, tahammül ve edaya; mümeyyiz s^bî ise edaya değil tahammüle salahiyetlidir. Akıl şartında bulûğ mânâsı zımnen mevcuttur; zîrâ sabî rivayeti tahammül edebilir; ama ancak bulûğa erdikten sonra edâ etme salâhiyetine sahip olur.[436]
Sahabeden küçük yaşta hadîs duyup da müksirûndan olanlar arasında Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbas ve Ebû Sa'îd el-Hudrî vardır. Mahmud b. er-Rabic söylediğine göre, evlerinde asılı duran kovadan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bir avuç su alıp ağzıyle ona püskürttüğünü hatırlamaktadır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) vefat ettiği zaman Mahmud b. er-Rabi' henüz beş yaşında bulunmakta idi. [437]
Rivayete başlamaya elverişli yaş haddinin ne olduğu hususunda muhaddîslerin bir ittifakı yoktur. [438] Kimi 15, kimi 13 demiş; ulemânın ekserisi de, daha küçük yaşlarda bunun mümkün olacağını söylemişlerdir. Hatîbu'l-Bağdâdî de bu son görüşü benimseyerek: "Bizce doğru olan da budur" demiştir. [439]
Semâmda yaş haddi muhitine göre değişir: Basralılar 10 yaşında hadîs yazıp dinledikleri halde, [440] Kûfcliler 20 yaşını doldurmamış kimseye bu mevzuda izin vermezlerdi. Bunlar 20 yaşına kadar Kur'ân-ı Kerîm ezberlemek ve ibâdet etmekle meşgul olurlardı. [441]Şamlılar ise ancak 30 yaşında hadîs yazarlardı. [442]
Muhaddisler sözüyle, râvînin rivayet ettiği haberi gerektiği şekilde duymasını, mükemmel bir şekilde anlamasını şüpheye mahal kalmayacak surette tam olarak ezberlemesini ve bütü bu saydığımız vasıflara, semâ1 vaktinden cdâ zamanına kadar sahip olmasını kastederler. [443]Zabt şartında, hafıza kuvvetine ve kontrol hassasiyetine bakılır.
Râvînin zabt sahibi olduğunu anlamak için, rivayet ettiği hadîs sağlam ve zabt sahibi sikaların hadîsleri ile karşılaştırılır. Eğer çoğ zaman onların rivayetleri ile mânâ bakımından da olsa uyuşu yorsa, râvî zabt sahibidir; ufak-tefek muhalefetleri bu sıfatına bi nakîse getirmez. Böyle değil de, muhalefeti çok, muvafakati az ise râvî zabt sıfatını kaybeder, hadîsi ile ihticâc edilmez. [444]
Şurası muhakkak ki, zabt sahibi sika râvîlere muhalefet etmek haktan ve doğrudan bir nev'î sapıp ayrılmaktır. Şâz rivayetleri tahammül edenlerin büyük bir vebal altına girdiklerinde şüphe" yoktur. [445] Şucbe b. el-Haccâc der ki: "Şâz hadîsi ancak şâz olan rivayet eder. [446]
Allah Taâlâ rivayet mevzuunda son derece titiz davranan büyük âlimler halketmiş, onlar bu vazifeyi pek şuuriu bir şekilde yapmışlar ve sahîh. olmayan hadîsleri rivayet etmemişlerdir. Bir hadîsin sahih olduğu sâdece rivayet şekline bakılarak anlaşılmaz. Bunun yanında ayrıca idrâk, hıfz ve çok hadîs dinlemiş olmak da lâzımdır. [447] Şu hâle göre Abdullah b. cî-Mübârek'in, hatâsından dönmeyecek derecede sâbİt fikirli, yalancı, bid'atma taraftar toplayan bid'atçı ve ezberlemediği hâlde ezbere hadîs rivayet eden kimselerden hadîs yazmayı veya dinlemeyi men etmesi gayet- tabîîdir. [448]
Râvînin adaleti söziyle, onun din işlerinde haktan ayrılmaması, her nev'î günâhtan sakınması ve şahsiyeti yıpratıcı hareketlerden kaçınması kasdedilmektedir.[449] Hatîbu'l-Bağdâdî adaleti şöyle tarif etmektedir: "Farzları îfâ eden, emredileni devamlı yapıp nehye-dilenden sakınan, insanı âdîleştiren günâhlardan kaçman, davranışlarında hakkı arayıp yapılması gerekeni yapan, bu esnada dînini ve şahsiyetini zedeleyen sözleri ağzında almayan kimseye âdil denir ve doğru sözlü olduğu kabul edilir. [450]
Muhaddisler bîr râvînîn adaletli olduğunu söylemekle bir şahidi tezkiye etmenin aynı olmadığım kabul ederler. Çünkü bir şâhidî ancak iki erkek tezkiye edebildiği hâlde, bir râvînin adaleti- sözüne güvenilir olmak şartıyle - erkek veya kadın, hür veya köle olan bir kişinin beyânı ile kabul edilir. [451] Fahruddîn er-Râzî[452] ve Seyfeddîn el-Âmidî[453]nin görüşü budur.
Bâzı âlimler de şahit ile râvî arasında bir fark görmezler. Bu takdirde bir şalısın beyâm ile ikisinin de adaleti sabit olur. [454] Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî[455] de bu görüştedir. Malûm olduğu üzere şahidi tezkiye etmek, şâhidlik yapmak değildir. Şahadette iki erkeğin bulunması gerektiğinde bütün âlimler müttefiktir. İhtilâf edilen husus şahidin tezkiyesi meselesidir. Acaba şahidi tezkiye edebilmek için bir kişinin sözü kâfî midir, yoksa iki şahsın bulunması zarurî midir?.
Ta'dîl edilen bir râvîde bulunması gereken şahsiyet, çoğu zaman insanların müşterek özelliği olan ahlâkî Ölçülerle değerlendirilir. Haübu'l-Bağdâdî, bunu isbât etmek üzere şu hadîsi şerîfi delil getirir: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) buyurmuştur ki
İnsanlarla yaptığı işte onlara zulmetmeyen, onlarla konuştuğunda yalan söylemeyen, va'dettiği zaman sözünden dönmeyen kimse, şahsiyetli, adaletli, kendisiyle kardeşlik yapılması gereken, arkasından konuşulması haram olan bir insandır.[456]
Bu Ölçülerin ışığı altında, insanm terketmesine imkân olmayan bâzı kusurlarına göz yummaktan başka çâre yoktur. Bir âlimin, bir râvînin hayatında bildiklerimizden çok bilmediğimiz taraflar mevcuttur. "Hiçbir değerli şahıs, kıymetli âlim, kuvvet ve kudret sahibi insan yoktur ki bir kusuru bulunmasın; fakat kusurları söylenmeyen insanlar da vardır. [457] Sa'îd b. el-Müseyyeb'in: "Fazileti kusurundan çok olanın kusurları, fazîleti dolayısıyîe bağışlanmahdır" sözü, râvîleri tadildeki ölçümüz olmalıdır. [458]
Râvîye hüsn-i zanda bulunmak prensibi, bâzı âlimleri, hâli ve durumu bilinmeyen kimselerden hadîs rivayet edecek derecede müsamahalı olmaya sevketmiştir. Bu şu demektir: Hadîs sahasında hizmet îfâ eden bîr kimse, cerhi tebeyyün edene kadar âdil kabul edilir. [459]

Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.):
Bu ilmi her ijesİlden âdil olan kişiler naklederler ve onu haddi aşanların tahrifinden, sapıkların çalmasından korurlar. [460] buyurmuştur. Fakat usûlcü âlimler, fesada me\dan vermemek düşüncesiyle hâli bilinmeyen kimselerden rivayet etmenin aleyhindedirler. [461] Her nekadar birinin ayp ve kusurlarını araştırmak muhaddislerin hiçbir surette yapmadıkları birşey ise de, bu durumda olasıları ta'dil etmek, mümkün olduğu kadar bilinmeyen taraflarını keşfetmek lâzım geldiği görüşündedirler.
Şüphe yok ki adalet, dindar ve müttekî görünmenin üzerinde bir hâldir. Bu hâl râvî hakkında tam bir bilgi edinebilmek için ancak onun hareketlerini kontrol etmek ve yaşayışlarını araştırmakla bilinebilir. Şahidin adaletini tesbîtte olduğu gibi, muhbirin adaletini araştırmak da kimsenin şahsiyetini zedelemeyecek birkaç hassas araştırma usûlü ile yapılır; hatta böyiece muhbir olan râvînin tezkiyesi sırasında mervî olan haber de tezkiye edilmiş olur. Şöyle ki:
Adamm biri Ömer b. Hattâb'm yanında bir şahadette bulundu. Hz. Ömer ona: Ben seni tanımıyorum, seni tanıyan birini getir, dedi. Orada bulunanlardan biri ben onu tanıyorum, dedi. liz. Ömer, nasıl bilirsin? diye sordu. O da, emin ve âdil bir adam olarak tanıyorum, dedi. Hz. Ömer tekrar: Gecesini gündüzünü, girdisini çıktısını bildiğin en yakın bîr komşun mudur? diye sordu. Adam: Hayır, dedi. Hz. Ömer: İnsanın takvasını ortaya koyan para vasıtasıyle karşılıklı iş yaptığın biri midir? diye sordu. Adam tekrar: Hayır. dedi. üz. Ömer: Onunla insanın güzel ahlâklı olduğunu anlamaya imkân veren 'bir yolculuk yaptın mı? diye sordu. Adam tekrar: Hayır, dedi. O zampn Hz. Ömer. S m onu tanımıyorsun, dedikten sonra adama dönerek: Git, seni tanıyan birini getir, dedi. [462]
Bütün bunlardan sonra muhaddisî hevâ vr bid'at sahihlerinden[463] bayağı ve utanmaz[464] kimselerden rivayet etmek istemeyişlerine şaşmamalıdır. Bunun yanında meşhur râvîlerc müsamahakâr davranarak onların adaletlerini gösteren sebepleri araştırmamışlardır. Muhaddisler arasında ve onların dışındaki ilim muhitinde adaletiyle şöhret bulan ve bu vasfiylc medh-u sena edilen kimsenin tezkiye edilmeye ihtiyacı yoktur. Meselâ: Mâlik b. Enes, Süfyân b. 'Uyeyne, SüfyâıuVSevrî[465] el-Evzâ'î[466] cş-Şâficî, Ahmed b. Hanbcl, el-Lcys b. Sa'd, [467] Şu'be b. el-Haccâc, Abdullah b. el-Mübârek, Vcki b. çl-Cerrâh, Ali b. cl-Medini, Yahya b. Maîn bu kabil râvîlerdcndir.
Ahmed b. HanbcTe İshâk b. Râhûyeyi sordular; şu cevâbı verdi: "İshâk gibisi de sorulur mu? [468]Yalıya b. Ma'în'e Ebû 'Ubcyd'i sordular; dedi ki: "Ebû {Ubeyd de benim gibisine sorulur mu?; o başkasının durumunu sorup araştıracak bir adamdır. [469]
MuhaddisltTİn crh için kullandıkları metodlar. [470]acdil için kullandıklarından daha şiddetlidir; zira meşhur ve makbul olduğu üzere onlar, sebep zikredilmeyen ta'dîü kabul ederler". Sebebi kâfi derecede açıklanmayan cerhi de kabul etmezler. Onlara göre insanlar, adaleti iskât eden ve (aşıklıkla hükmetmeyi gerektiren sebeplerde farklılık arzederler ve "münekkıdlrrin bu movzûdaki görüşleri çok derin ve hassas'n Çoğu kere bazıları râvînin en ufak bir kusurunu duyduğu zaman onun haberi ile iluirâc etmekten kaçınır; râvî hakkında cluv-duğu şov hadîsi reddetmeyi gerektiren ve adaletin düşmesini îcâb ettiren bir sebep olmasa dahî büyle davranırlar. [471]
Bu sebepledir ki, yollarda dolasan, sokaklarda yemek yiyen, şaka ve mizaha çok düşkün olan insanların bu nev'î mubahları işlemeleri sebebiyle dahî rivayetlerini kabulde şiddet gösterirlerf. [472] Satranç ve benzeri oyunları oynamak, mûsikî âletleri ile eğlenmek ise daha şid-1; detli davranmayı gerektirir. Şu'be b. Haccâc diyor ki:
"Ebû Ishâk'ın hadîs rivayet ettiği Naciye ile karşılaştım; satranç I oynadığını gördüm ve ondan hadîs yazmadım; bilâhare ondan rivayet eden bir başkasından yazdım". Yine Şu'be der ki: "el-Minhâl b. 'Amr'ın evine gittim ve orada tanbur çalındığını duyarak geri döndüm. Keski içeri girip konuşsaydım. Belki de tanbur çalmanın haram olduğunu bilmiyordu.[473]
Cerh ve tacdîl kitaplarının müellifleri, bilindiği üz«rc, cerh heplerine çok az temas ederler. Sâdece falan zayıf falanın hiçbir değeri yoktur", falan metruktür" v.b. demekle iktifa ederler. Bununla berâber râvîlerin hadîslerini reddederken herkes bu sözleri dikkate alır.
Bu kitapların mevzuları hakkında yapılan hassas ilmî araştırmalar göstermiştir ki, bunların gayesi, cerh mevzuunda verdikleri hüküm lere itimat ettirmek değil, cerh edilen kimseler hakkında şüphe uyan dırmak ve tevakkuf ettirmektir. O râvî hakkındaki şüphe zail olup|. itimat hâsıl olmadıkça hadîsi kabul edilmez. [474]
Bu aşırı titizlik, büyük takva ve son derece hassas dikkat, hadîsj münekkidlerinin hadîse verdiği büyük değeri gösterir; zîrâ hadîs rast[475] gele bir söz, şiir, hutbe ve hikâye değil, ancak güvenilir bir nakil vep sahîh bir semâ' ile alınacak dîndir. Muhammed b. Şîrîn der ki: "Bu|. hadîsler dîndir, dîninizi kimden aldığınıza dikkat ediniz" Bâzıları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu mânâda bir hadîsi olduğunu|v söylerler. îbnu Ömer'in rivayet ettiğine göre Rasûl-i Ekrem şöyle! buyurmuştur:
"Ey Ibnu Ömer, dînine çok dikkat et; o senin etin ve kanmdır Onu kimden aldığına dikkat et. Müstakim olanlardan al; sapanlardan! alma. [476]
Bu vasiyetlerin ışığı altında hadîs talebeleri, vasıfları uygun ol«jf mayan şeyhler arasında tercihler yapıyorlar[477]emîn kimselerden hadî alıyorlar, zayıf olanlardan nakil ve rivayet etmekten kaçınıyorlardı. [478] "Senette Rasûlullah (s.a.v.)'a yakınlık, Allah'a yakınlıktır[479] inancıyle 'âlî isnâdlan, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e yakın olanları tercih ediyorlar; Rasûlullah (s.a.v.)'a yakın olan isnâdları bulamayınca Sahabeye, Tâbi(îne veya büyük imamlara yakın olan isnâdları arıyorlar ve bu altın asırlardaki ilmin "taptaze bulunduğuna, onu araştırmanın en zevkli bir iş olduğuna, böyle olmasını gerektiren sebeplerin büyüklüğüne ve hadîslere rağbetin fazlalığına" güveniyorlardı. [480] Muhaddis-lerin ulüvvü isnadı bu derece aramaları sırf (âlî isnâd elde etmek için değil, aksine, 'âlî isnâdlann hadîs metninin sahîh olduğu inancım kuvvetlendirdiği içindir. P âvîleri hakkında şüpheye düştükleri zaman, 'âlî isnada pek değer vermezler; zîrâ seneddeki râvîlerin zayıf oluşu, netîce itibariyle rivayet edilen metnin zayıf olduğunu ortaya koyar. İşte bu sebepledir ki, sika râvîlerin teşkîl ettiği nazil isnâdı,sika olmayan râvîlerden meydana gelen'âlî isnada tcrcîh etmişlerdir; [481] şu beyitleri söyleyen Ebû Bekir b. cl-Enbârî[482] ile hemfikirdirler:
Nazil olan isnâdları yazmakta fayda vardır; yazınız; yazmamanız bir hatâdır. Size sika râvîlerin rivayet ettiği nazil haberler, sika olmayanların rivayet edeceği 'âlî haberlerden daha makbuldür. [483]
Bâzı hadîs münekkidleri, nazil isnâdlarda, 'âlî isnâdlarda bulun-|nayan bâzı meziyetlerin mevcut olduğunu kabul ederek derler ki:
"Nazil hadîs daha faziletlidir; zîrâ râvî hadîsi rivayet edenlerin âdil mi, yoksa mecruh mu olduklarını bilmek için gayret sarfedecektir. Nâz hadîsleri rivayet edenleri tanımak için daha çok gayret sarfedece-ğine göre, onun sevabı daha fazla olacaktır.[484]
Muhaddislcrin mu'âsır olanlardan hadîs naklini kusur sayarak, o zaman yaşayanlardan hadîs rivayet etmekten kaçındıkları düşünülecek olursa, tenkîd görüşlerinin ne derece yüksek olduğu anlaşılır. Böylece onlar, kendisinden hadîs rivayet edilen kimse hakkında hüsn-i[485].an veya sû-i zan beyân ederken ona karşı beslenilen sevginin veya nefretin müessir olacağından çekiniyor gibiydiler."Böyle olunca da cerh ve ta'dîîin prensipleri sağlam temellere dayanmış olacaktı. îbnu Abdi'l-Hâkim der ki:
"Ben henüz çocuk denecek bir yaşta iken eş-ŞâfiTye bir hadîs okudum. eş-Şâfi(î: bunu sana kim söyledi? diye sordu. Ben de sen söyledin, dedim. O zaman bana dedi ki: Şana söylediğim şey aynen söylediğim gibidir; fakat henüz yaşamakta olanlardır, rivayet etmekten kaçın!. [486] İbnu 'Avn de der ki: cş-Şa'bî'ye, sana hadîs rivayet edeyim mi? d ive sordum. Dirilerden mi, yoksa ölmüş olanlardan, mı rivayet edeceksin" dedi. Ben de, dirilerden, cevâbını verdim. O zaman cş-Şa'bî şunu söyledi: "Bana dirilerden hadîs rivâyrt etme. [487]
Hadîs münekkidi er inin cerh ve ta'dîl hakkında birtakım ıstılahları vardır. Bunlarin çeşitli oluşu, râvîlerin de kuvvet ve za'f, itimat ve şüphe bakımından farklı olduklarını gösterir. İbnu Haccr bu ıstılahları oniki dereceye ayırmıştır. [488] Şöyle ki:
1- Sahabe.
2- En üstün sıfatıyle medh edilenler: insanların en sağlamı" gibi veya sıfatı lâfzen tekrar edilenler "
gibi; veya manen tekrar edilenler: gibi.
3 - Hakkında bir sıfat kullanılanlar: veyahut gibi.
4 - Üçüncü dereceden biraz daha aşağıda olanlar: çok doğrudur" veya zararı yoktur" yahut "iyicedir" gibi.
5 - Bir derece daha asafrı olanlar: hıfzı gevşek doğru" veya vehim sahibi bir doğrudur" veya vehimlidir" yahut hata eder" veyahut sonraları hâli değişmişûr" gibihevâ ve bid'at sahipleri hakkında kullanılan ıstılahlar bu gruba dâhildir.
6 - Çok az hadîs rivayet edenler ve bu-sebeple de hadîsini terk etmeye vesile olacak bir hâli bilinmeyenlere " makbuldür" denir. Böyle de olmaz, bir kusuru meydana çıkarsa: hadîs mevzû'unda yumuşakçadır" denir.
7 - Kendinden birden fazla râvînin sika olduğunu söylemeden rivayet ettiği kimse hakkında durumu bilinmemektedir" veya " durumu belli değildir" tâbirleri kullanılır.
8 - Hakkında muteber bir tevsik bulunmayan; fakat sebebi söy-lenmediği halde zayıf olduğu belirlileri kimse hakkında tâbiri kullanılır.
9 - Kendinden sâdece bir kişinin, sika olduğunu söylemeden rivayet ettiği şahıs hakkında da bilinmemektedir" denir.
10 - Hiçbir şekilde îtimat caiz olmayan, ayrıca kendini cerh eden bir sebeple zayıf görülen kimse hakkında da " terkedilmiştir" veya il hadîsi

terkedilmiştir" yahut büsbütün zayıftır" veyahut da tamamen atılmıştır" denir.
11 -Yalanla ittihâm edilen hakkında" yalama, iiulıâm edilmiştir" denir.
12 -Hakkında mutlak olarak kizb ve vaz' tâoirleri kullanılan Kimse hakkında yalancıdır" veya hadis uydurucu" yahut haoîîs uydurur" veyahuüa ne yalancıdır!" v.b. denir.
Münekkidlcrin istilâlılarımn ışığı altında râvîde aranan şartlara karşı gösterilen îtinâ, H. III. asrın sonlarına kadar büyük bir titizlikle devam etmiştir. Zîrâ o devirde semâ' imkânı henüz mevcut olduğu gibi, bu lâfızlar şeyhlerin ve talebelerin dillerinde hâlâ dolaşmakta idi. Ne var ki, rivayet işi ağızla ve semâ' suretiyle yapılmayıp kitaplara geçtikten sonra râvîlcr bu şartlarda büyük ölçüde müsamahakâr davranmaya mecbur kalmışlar ve râvî'yi ta'dîl için onda akıl, bulûğ, İslâm, zabt ve fışkı zahir olmamak şartlarıyie iktif;ı etmişlerdir.[489]
îslâm şartının ne demek olduğu ve niçin konulduğu gayet açıktır; zîrâ râvî, bu dîni, dînin hükümlerini, hikmetlerini ve teşrîîni alâkadar eden hadîsleri, haber ve eserleri rivayet eder. İşin sağlamı, bu mühim mevkide, bu akideye îmân eden ve onu insanlara duyurma mescûli- -yetini deruhte eden insanların bulunmasıdır.
islâm şartı, rivayeti tahammül ederken değil, edâ ederken aranır. [490] Nitekim Cübeyr b. Mut'ım'in henüz müslüman olmadığı ve Bedir esirleri arasında bulunduğu zamanlar "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i akşam namazında Tûr sûresini okurken dinlediği" ni ifâde eden rivayeti kabul edilmiştir. Sahîh-i Buhârî'de de bulunduğu üzere Cübeyr: "İlk olarak o zaman îmân kalbime tesir etti" demiştir.[491]

3- HADİS ISTILAHLARI

1- HADÎSİN KISIMLARI

Hadîs makbul ve merdûd olmak üzere ikiye ayrılır. Makbul olanına sahîh, merdûd olanına da zayıf denir. Bu iki büyük kısmın şümulüne râvîlerin ye hadîs metinlerinin durumlarına göre sıhhat ve zayıflık bakımından değişen daha birçok bölümler girer.
Muhaddisler üçlü diğer bir taksîmi bu ikili taksime tercîh etmişlerdir. Böylece hiçbir hadîs bu ana taksimin dışında kalmamıştır. Bunlar da sahih, hasen ve zayıf bölümleridir.[492]
Hasen hadîs I birinci görüşe göre iki gruptan birine dâhildir. Zehebî'nin Buhârî ve Müslim'den naklettiğine göre, [493] ya sahîh. grubuna dâhildir yahut da kendisiyle amel edilen zayıf hadîs grubuna dahildir. [494] Hatta zayıf hadîs Ahmed b. Hanbel'in dediğine göre kıyâsa da tercîh edilir. İkinci görüşe göre ise hasen sahihten aşağı, zayıftan da yukarıda bulunan başlı başına bir bölüm teşkil eder.
Mevzû'a gelince, o Rasûlullâh (s.a.v.)'a veya sahabe ve tâbi'îne karşı yapılmış olan bir iftira olduğu için - onu hadîsin kısımları arasında zikretmedife 'zirâ mevzu hadîs, gerçekte hadîs olmayıp, yalnız onları uyduranlara göre hadîs hükmündedir. [495]Uydurma olduğunu isbât etmekle hadîs sıfatı düşmüş olur. Uydurma olduğu isbât edil meden önce de, bu husustaki araştırma sona erene kadar hadîs diye biliriz. Eğer onda zayıflık vasfı görülürse, zayıf hadîs denir ve niçi: zayıf olduğu gösterilir. Uydurma olduğu isbât edilince de kat'iye: hadîs olamaz. "Mevzu'hadîs' tâbirini işittiğin veya bir yerde okuduğun zaman şunu bilmelisin ki, buradaki hadîs sözü, onun nakl v rivayet edilmesinin haram olduğunu gösterir.
Hadîsin bu üçlü taksiminin altına birçok hadîs nevileri girer. Bunlar yâ sahîh veya hasen yahut zayıf olmaya müsaittir; veyahut da sahîhle hasen arasında müşterek vasıfları vardır. Nihayet bu üçü arasında eşit özelliklere sahip olanlar da sahîh, hasen ve zayıf olmak üzere ayrı bir grup teşkil eder. Bir yönden müstakil hadîs nev'î olmaya müsait bulunan, diğer yönden de bunlarla müşterek tarafları olan bu nev'îler hakkında çeşitli ıstılahlar ortaya konmuştur. Bunlara kimi ilim kimi nevi demiştir. Hepsi de bunların sayılamayacak kadar çok olduğunu kabul ederler. [496]Nitekim el-Hâzimî[497] der ki: "Hadîs ilmînin yüz kadar nev'i vardır; bunların herbiri başlı-başına birer ilimdir. Hadîs talibi bunlara bütüa ömrünü hasretsç, yine de tamamını öğrenemez. [498]
İbmı's-Salâh, cUlûmu'l-hadîs'ini te'lîf ettiği zaman bu ilimlerden altmişbeş tanesinden bahsetmiş ve şöyle demiştir: "Bu ilimler altmışbeş nev'e inhisar etmez; onları sayılamayacak kadar çok gruplara ayırmak mümkündür; zîrâ râvîlerin ve hadîs metinlerinin hâlleri ve sıfatları sınırlandırılamaz. [499]
îbnu Kesir ise mezkûr kitaba yaptığı ihtisarında - bu nevilerin bir kısmrnı kendi aralarında birleştirmeyi düşünmüş, Îbnu's-Salâh'm mufassalan bahsettiği bu taksimi, kendince münâsip şekilde yeniden tertiplemiştir. [500] İbnu Kesîr'in bu yeni taksîmi hakkında söylenecek sözümüz vardır. Her nekadar çoğu zaman onun usûlünü takip etmişsek de, tertibini tamamen esâs almadık.
Cemâluddîn el-Kâsimî[501]'nin Kavâ'idu't-tahdîs'inde olduğu üzere sahih ve hasen hadîsler: içine alan, [502] sahih, hasen ve zayıf hadîsler arasında ortak olan[503] ve sonunda da sâdece zayıf hadîslere [504]mahsûs olan çeşitli taksimleri akla ve mantığa daha uygun gelmektedir. Bu taksimi benimsediğimiz için, onun bu eserimiz üzerindeki tes'îri açıkça görülecektir. Ayrıca okuyucu ıstılahlarında ve taksimlerinde Şamlı allâme el-Kâsimî ile tamamen ittifak hâlinde bulunmadığımızı müşahede edecektir. Eski âlimlerimiz: "Istılahta münâkaşanın yeri yoktur1 derîcr. Biz de hadis ıstılahlarım haîka açık bir dille, güzel bir taksimle, nevilerini ve adlarım karıştırmaksızın ve bahislerinin ehemmiyetine inanaraK, faydasız olduğuna inandığımız boş lâf ve faydasız münâkaşalardan sıyrılarak anlatmak için kolaylıklar ihsan etmesini Cenâb-ı Mevlâ'dan niyaz ederiz.[505]

2- SAHÎH HADÎS

Sahîh hadîsi şöyle tarif etmişlerdir: "Şâz ve mu'allel olmayarak, isnadı Rasûl-i Ekrem'e veya sahabeden yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adi ve zabt sahibi kimselerin, yine kendileri gibi adi ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadîstir.[506]
Bu târîfe göre sahîh hadîste şu şartların bulunması lâzımdır:
1- Sahîh hadîs müsned olacaktır. [507] Yâni ilk râvîsinden son râvîsine varıncaya kadar isnadı muttasıl olacaktır. Bu sebeple sahîh hadîsin vasıflarını anlatırken muttasıl veya mevsûl sözleri de kullanılır. Şu hâle göre mürsel hadîsin senedinden bir sahâbî düştüğüne göre, senedde ittisal şartını kaybetmiştir. Makbul olan görüşe nazaran mürsel hadîs, sahîh değil zayıftır. Aynı şekilde munkatı' hadîs de sahîh değildir; zîrâ onun da isnadından bir kişi düşmüştür veya senedinde müphem olan bir kişi zikredilmiştir. Senedde müphem bir râvînin yer alması ise, ondan bir kişinin düşmesine benzemektedir. Mudal da bu durumdadır; zîrâ mu'dal hadîs, senedinden iki veya daha fazla râvîsi düşefi hadîstir.
2- Sahîh hadîs şâz da olmayacaktır. Şâz hadîs, sika bir râvînin yine kendisi gibi sika râvîlere muhalif olarak rivayet ettiği hadîs demektir. Şazlar bahsinde bunu göreceğiz.
3 - Sahîh hadis mu'allel de olmayacaktır. Mucallel,
zahiren illetten salim gibi görünse de sıhhatini zedeleyen gizli bir illeti ortaya çıkarılan hadîs demektir.
4 - Sahih hadisin senedinde bulunan râvîlerin hepsi de adi ve zabt sahibi kimseler olacaktır. Bu râvîlerden herhangi birinde adalet ve zabt sıfatlarından biri bulunmazsa, hadîs sahih olamaz; zayıf kabul edilir. "Rivayetin şartları" bahsinde adalet ve zabttan ne kasdedildiğini görmüştük.
Sahih hadîs de: li zâtihî sahîh ve li ğayrihî sahîh olmak üzere ikiye ayrılır.
Li zâtihî sahîh: Makbûliyet sıfatlarım tamamen ihtiva eden hadîstir.
Li ğayrihî sahîh: Makbûliyet sıfatlarını tamamen ihtiva etmeyince, dışarıdan herhangi bir destek yardirmyle sahîh olan hadîstir. Li ğayrihî sahîh hadîs, hasen hadîs gibidir. Birkaç türlü rivayet edildiği zaman kendini takviye eden sebepler dolayisıyle hascn derecesinden sahîh derecesine yükselir.[508]
Sahîh hadîse müsned ve muttasıl dendiği gibi, mütevâtir ve âhad da denir; ayrıca garîb ve meşhur demek de mümkündür. [509] Burada sahîh İle hasen arasında müşterek olan bâzı tâbirler olduğunu; sahîh, hasen ve zayıf hadîslere şâmil olan başka ıstılahlar da bulunduğunu göreceğiz.[510]

Mütevâtir Hadîs:

Aldın ve âdetin yalan üzere birleşmelerini imkânsız gördüğü bir topluluğun, senedin başından sonuna kadar yine kendileri gibi bir topluluktan rivayet ettiği sahîh hadîstir. [511] Mütevâtirin tarifinde: aklın ve âdetin yalan üzere birleşmelerini imkânsız gördüğü bir topluluk dedik. Bunu, açık bir delîle dayanmayarak tamamen keyfî bir şekilde bu topluluğun sayısını tahdîd etmeye çalışan görüşlerden kaçınmak için söyledik. Bunların bir kısmı, bir hadîsin mütevâtir olabilmesi için en az dört kişinin bulunması lâzımdır, der. Kendilerine göre delilleri de, zinanın sabit olabilmesi için aranan şahit sayısını ifâde eden şu âyettir:

Buna dört şahit getirselerdi ya!.[512]

Kimi beş kişinin bulunması lâzımdır, der. Delilleri de mülâ'ane âyetidir. [513]

Kimi on kişinin bulunmasını şart koşar; zîrâ on'dan aşağıda bulunan sayılar cemi' sayılmaz. Cemi' olabilmesi İçin on veya on'dan yukarı olması lâzımdır.

Kimi oniki kişinin bulunmasını şart koşar. Delilleri de şu âyet-i kerîmedir: İçlerinden oniki kefîl bulundurmuştuk. [514]

Kimi yirmi kişinin bulunmasını şart koşar. Delilleri de şu âyet-i kerîmedir:

İçinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa, onlar iki yüz kişiye galip gelirler. [515]

Kimi kırk kişinin bulunmasını şart koşar. Delilleri şu âyet-i Kerîmedir.

Ey Peygamber, sana da, mü'minlerden senin izince gidenlere de Allah yeter. [516]Bu âyet-i kerîme nazil olduğu zaman müslüman-larm sayısı, Hz. Ömer'in müslümân olmasıyle kırk'ı bulmuştu.

Kimi yetmiş kişi olması lâzımdır, der. Delîl olarak da şu âyet-i kerîmeyi ileri sürerler: Mûsâ tâyin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam ayırdı.[517]

Kimi de üçyüzonüç erkek ve iki kadın bulunmasını şart koşmuştur; çünkü bu adet Ehl-i Bedr'in sayısını ifâde, etmektedir.

Bütün bu istidlaller -isfcerse Kur'ân-ı Kerîm'den istinbât edilmiş olsun- açık ve net değildir; zîrâ bütün bu âyet-i kerîmeler, orada bahsedilen husûsî bir hâdise ile alâkalıdır.

Mütevâtiri tarif ederken yapılacak en doğru hareket, adedini tâyin etmeye kalkmaksizm sâdece yalan üzere birleşmesini aklın kabul etmediği bir topluluğun rivayet ettiğini göz önünde bulundurmaktır. Ibnu Hacer der ki: "Gerçekten de adet tesbît etmenin bir faydası yoktur. [518]

Mütevâtir hadis, lafzı ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır:

Lafzı mütevâtir: Adı geçen topluluğun, senedin başından sonuna kadar, metnini aynı lâfızla ve aynı şekilde rivayet ettiği hadîstir. Böyle bir hadîs ise, Îbnu's-Salâh'm da dediği gibi: "Hakîkaten bulunmayacak kadar nâdirdir. Bunun bir misâlini göstermesi istenen bir kimse çok müşkil durumda kalır. [519]

Âlimlerin çoğu - mütevâtir hadîste her bakımdan lâfzî mutabakatın bulunması şart koşulduğu takdirde - Kur'ân-ı Kerîm'den başka bir yerde bu şarta uyan bir naklin bulunmasını muhal görmektedir. Bâzı âlimler de bizzat hadîs-i nebevide bir hayli lâfzî mütevâtirin bulunduğunu teyît ederler ve buna delîl olarak da: ayın yarılması,

şefaat, kütüğün inlemesi, mest üzerine mesh, isrâ ve mi(râc, Rasûlullâh (s.a.v,)Jın parmaklarından su fışkırması, Katâde'nin gözünü tekrar yerine yerleştirmesi ve az yiyeceği birçok askere yetiştirmesi hadîslerini ve benzeri hadîsleri ileri sürerler.[520] Suyûti [521]'nin, el-Ezhâru'1-mütenâsira i fi'1-ahbâri'l-mütevâtira adlı kitabında bu görüşe katıldığı anlaşıl maktadır. [522] Kâdî 'Iyâz da eş-Şifâ'sında aynı görüşü ifâde eder. Hafız îbnu Hacer'in de aynı kanâatte olduğu görülmektedir. Nitekim Nuhbe şerhi'nde şöyle der:

"Mütevâtir hadîsin bol miktarda mevcut olduğunu gösteren en güzel delîl şudur: Dünyânın dört-bir yanında bulunan âlimlerin ello-j rinde dolaşan ve yazarlarına ait olduğu kesinlikle bilinen meşhur kitaplarda bir hadîs müştereken tahric edilmişse, hadîsin muhtelif]! tarîkleri de bütün şartları hâiz olarak adeten yalan üzere birleşmeleri imkânsız olan bir cemaat tarafından rivayet edilmişse, bu rivayetini söyleyenine âit olduğu hususunda ilm-i yakînî hâsıl olur. [523]

Hacer, Buhârî şerhinde: hadîsini kırktan fazla sahâbinin rivayet ettiğini ve aralarında aşere-i mübeşşere'nin! de bulunduğunu söylemektedir. [524]

Mânevi mütevâtir hadîsin rivayetinde lâfzı bir mutabakat! aranmadığım söylemeye lüzum yoktur. Râvîleri ihtilâf etse de. aklen! ve adeten yalan üzere birleşmelerine imkân olmayan bir topluluğun,! hadîsin mânâsını edâ etmeleri kâfidir.

Mânevi mütevâtir, kimsenin inkâr edemeyeceği kadar çoktur.! Bunun misâli: "Duada elleri kaldırmak" hakkındaki hadîs-i şerif lerdir. Rasûlullâh (s.a.v.)'dan rivayet edilen yüz kadar hadîs-i şerifte, onun duâ ederken ellerini kaldırdığı zikredilmektedir. Suyûti bu! hadîsleri bir cüz'de toplamıştır. Fakat bunların herbiri ayrı ayrı meseleler hakkındadır. Bu meselelerin hepsi de mütevâtir değildir. Bunların müşterek tarafı ise," duada ellerin kaldırılması meselesinde tevatürün mevcut oluşudur.[525]

Bâzıları da diyor ki: âlimlerin bir kısmının lafzî mütevâtire misâl olarak İleri sürdükleri bu hadîsler, gerçekte manen mütevâtir olan hadîslerdir; fakat muhtevasının şöhret bulup yayılması, bâzı lâfızla-rındaki rivayet ihtilâflarını kapamıştır.

Mânevi mütevâtir hadîsin daha önce âhad hadîs[526] olup birinci tabakadan sonra meşhur olmasında bir beis görmeyen hadîs âlimleri vardır. hadîsini manen mütevâtir olan hadîsler arasında sayarlar; halbuki onu yalnız Ömer b. el-Hattâb, ondan yalnız 'Alkame, ondan yalnız Muhammed b. îbrâhîm et-Teymî, ondan da yalnız Yahya b. Sa(id el-Ensârî rivayet etmiş ve hadîs ancak Yahya ile meşhur olmuştu. [527]

Muhaddisler, mütevâtiri kelime olarak taşıdığı mânâsıyle değil de, fıkıhcılann ve usûlcülerin kullandıkları mânâda kullanırlar. Bunlara göre: "Tevatür, isnâd ilminin şümulüne girmez. Zîrâ isnâd ilminde hadîs râvîlerinin sıfatları ve edâ sığaları göz önünde bulundurularak hadîsle amel etmek veya etmemek bakımından hadîsin sahîh veya zayıf oluşu incelenir. Mütevâtir hadîsin râvîleri araştırılmaz, hatta böyle bir araştırma yapmaksızın onunla amel etmek îcâb eder. [528] Hem lafzîj hem de manevî mütevâtir hadîsin kesin ve yakînî bilgi ifâde ettiğinde bütün muhaddisler müttefiktir. Onların ihtilâfı, haber-İ vâhid olan sahîh hadîsin zan mı, yoksa kat'iyet mi ifâde ettiği husû-sundadır. Nevevî et-Takrîb'de onun sübûtunun zannî olduğu görüşünü benimsemektedir.Muhaddislerin çoğu ise, sahîh hadîsin kat'iyet ifâde edebilmesi için şeyhân (Buhârî ve Müslim) tarafmdan tahrîc edilmiş olması lâzımdır, derler. Bir kısım muhaddisler de, sahîh olan haber-i vahidin - ister şeyhân, isterse başkaları tarafından tahrîc edilmiş olsun-lafzî ve manevî mütevâtir hadîs gibi kat ve yakînî ilim ifâde ettiğini kabul ederler. îbnu Hazm[529] der ki:

"Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e varıncaya kadar hep adalet sahibi râvîler tarafından rivayet edilen haber-i vâhid hem ilim, hem de amel ifâde eder. [530]

Kabule şayan görüş, İbnu Hazm'in görüşüdür; zîrâ sâdece Sahîheyn hadîslerinin katiyet ifâde ettiğini söylemenin hiçbir mânâsı yoktur. Bu İki kitabın dışında kalan kitaplardan sıhhati kesin surette bilinenleri de aynı şekilde kabul etmek gerekir. Bunların mü'min-lerce büyük bir değeri hâiz olması, diğer kkaplardaki sahîh hadîslerin değerini küçümsemeyi gerektirmez. Aynı şekilde, sıhhati sâbît olduktan sonra haber-i vahidin zan ifâde ettiğini söylemenin de bir mânâsı yoktur; zîrâ hadîsin sahîh olabilmesi için aranan şartlar, ondaki zan mânâlarım ortadan kaldırır ve onun hakkında ilm-İ yakîn hâsıl olmasını gerektirir. [531]

Sahîh hadîsin rivayetinde sika bir râvî teferrüd ederse, o hadîse garîb denir. Garabet bâzan metinde, bâzan da senedde bulunur. [532]

Sahîh hadîsi sika râvîlerden meydana gelen bir topluluk rivayet erse o hadîse meşhur denir. [533]

Muhaddislerin garîb İşlerinden bîrî de, sahîh hadîsi tarif edern bâzılarının onun azîz olmasını şart koşmalarıdır. [534] Hâkim .bu Abdillâh'm 'Ulûmu'l-hadîs'teki şu sözü de bunu göstermektedir:

"Sahîh hadîsin özelliği, Rasûlullâh (s.a.v.)'dan meçhul olmayan ir sahâbî, ondan da iki tabii rivayet etmek suretiyle ve hadîseiler .rafından makbul addedilerek birinin şahadet etme ehliyetini hâiz olduğuna şahadet etmek gibi - günümüze kadar rivayet cdilegelme-sİdir.[535]

Yukarıda da açıkladığımız üzere ulemânın râvîyi ta'dîl ile şahidi tezkiye etmenin farklı olduğunu söylemelerinden sonra böyle husûsî bir ıstılaha lüzum yoktur.

Mürscl, munkatı1 ve "belâğ" sözü[536] ile rivayet edilen hadîslere yer vermeden sâdece sahîh hadîsleri ilk defa toplayan îmâm Bu-hârî'dir. Buhârî Gâmi'İnc aldığı ta'lîklcri âdece misâl ve .şâhirî olmak üzere almıştır. Bu tarîklerin bulunuşu eserinin hususiyetini değiştirmez. [537]

İmâm Mâlik, sahîh hadîsleri toplayanların ilki sayılmaz; zîrâ o sâdece sahîh hadîsleri toplamamış, - metodu gereğince - eserine mür-sel, munkatı ve "belâğ" sözü ile rivayet edilen hadîsleri de almıştır.

Sahîh hadîsleri toplama mevzuunda Buhârî'yi, talebesi îmâm Müslim takip etmiştir. [538] Daha sonra "Bclli-başh rivayet kitapları" bölümünde incelediğimiz üzere - sahih ve benzeri hadîsler hakkında birçok kitaplar yazılmaya başlanmıştır.

Şu da var ki, sahîh adını alan ve sahîh hadîsleri ihtiva eden bütün kitaplardakî hadîslerin sıhhat derecesi aynı değildir. Muhaddisler -ileride

göreceğimiz üzere- bütün mertebelerİyle zayıf hadîsleri bildikleri gibi derece derece bütün sahîh hadîsleri de bilirler. Sıhhatini gerektiren vasıfların farklı olması sebebiyle, sahîh hadîslerin kuvvet itibariyle de farklı olacağını kabul ederler. [539] Bu farklhîk karşısında Nevevî, sahih hadîsleri yedi muhtelif sınıfa ayırmıştır:

1- Buharı ve Müslim'in ittifak ettiği hadis.
2 -Sâdece Buhârî'nin rivayet ettiği hadîs.
3 - Sâdece Müslim'in rivayet ettiği hadîs.
4 -Buhârî ve Müslim kitaplarına almadıkları hâlde onların şartlarına uyan hadîs.
5 - Buhârî'nin şartlarına uygun olduğu hâlde kitabına almadığı hadîs.
6 - Müslim'in şartlarına uygun olduğu hâlde kitabına almadığı hadîs.
7 - Buhârî ve Müslim dışındaki diğer imamlar tarafından sahîh olarak kabul edilen hadîs.[540]

Sahîh hadîsleri rivayet eden şehirlerin değişmesiyle onların dereceleri de farklılık arzeder. Hemen hemen ulemânın ekserisi, en sahîh hadîslerin Dâru's-sünne olan Medine halkı tarafından rivayet edilenler olduğunu kesinlikle belirtirler. îbnu Teymiye[541] diyor ki:

"Hadis âlimleri en sahîh hadîslerin Medîneliler, sonra Basrahlar, daha sonra da Şamlılar tarafından rivayet edilen hadîsler olduğunda müttefiktirler".

Hatîbu'l-Bağdâdî de şöyle demektedir:

"Tarîkleri en sahîh olan hadîsler, Mekke ve Medîneliler tarafından rivayet edilenlerdir; zîrâ onlarda tedlîs az, kizb ve hadîs vaz ise pek nâdirdir. Yemenlilerin pek az olmakla beraber ceyyid rivayetleri ve sahîh tarîkleri vardır. Onların kaynakları da yine Hicazlı-lardır. Basrahlar çok hadîs rivayet etmelerine rağmen gayet açık ve başkalarında bulunmayan senedlerle rivayet edilen hadîslere sahiptirler. Kûfeliler de Basrahlar gibi çok hadîs rivayet ederler; fakat rivayetlerinde çok kusur bulunur; illetten salim olanları ise azdır. Şamlıların rivayet ettiği hadîslerin çoğu mürsel ve maktû'dur. Bunlardan sika râvîleri tarafından muttasıl olarak rivayet edilenler ise iyidir. Fakat bunların çoğu mevâ'izla ilgilidir. [542]

Hadîs imamları esahhu'î-esânîd'de (en mükemmel isnadın hangisi olduğunda) ihtilâf etmişlerdir. Herbiri kendi gayreti neticesinde elde ettiği bir esahhu'l-esânîd vermektedir. Her sahâbînin tâbi'înden râvîleri, onların da çoğu sika olan etbâ'u't-tâbi'înden râvîleri vardır. Bu sebeple kesin olarak bir sahâbînin esahhu'l-esânîd'ini söylemek mümkün olmamaktadır. [543]

Hadîs münekkidleri, metinde şaz ve illetlerin bulunabileceğini hesaba katarak ve metnin değil, senedin sıhhatini kastederek bir hadîs hakkında lâdesini değil de tâbirini kullanırlar" Hem senedin, hem de metnin sahîh olduğunu göstermek istediklerinde de mutlak bir ifâdeyle derler. şeklindeki mukayyet ifâdeden daha üstündür. Bu sebeple Suyûtî, Elfiyye'sinde şöyle der:

Münekkidlerin, metnin değil de isnadın sahîh ve hasen olduğuna hükmetmeleri, metinde bâzı şâz ve illetlerin bulunması ihtimâline binâendir. Hıfzı kuvvetli olan râvîlerin rivayet ettiği metin içm de aynı hükmü ver[544]

Muhaddislcrin Bu bâbta en sahîh olan hadîs falan hadîstir demeleri o hadîsin sahîh olmasını icâb ettirmez; zîrâ o hadîs zayıf olsa bile onlar yine aynı sözü söylerler. Muhaddislerin bu sözden maksatları, bu bâbta en makbul olan veya en az zayıf olan hadîsin o olduğunu göstermektedir. [545]

3- HASEN HADÎS

Hasen hadîs: Şâz ve illetten salim olarak, zabtı mükemmel olmayan râvîler tarafından muttasıl bir senedle rivayet edilen hadîstir. [546]Sahîh ile hasen arasında bir karışıklığa meydan vermemek için bu tarifte dikkate alınacak husus, sahîh hadîs râvîsinin zabt bakımından mükemmel olmasına mukabil, hasen hadîs râvîsinin bu bakımdan noksan olduğudur. Her iki hadîs de şâz ve illetten salim olup ihticâc ve istişhâda elverişlidir.

Hasen hadîs iki çeşittir:

1 -Li zâtihî hasen.
2 - Lİ ğayrihî hasen.

Mutlak olarak söylenen Hasen hadîs sözüyle li zâtihî hasen kastedildiğine göre burada onu tekrar tarif etmeye lüzum yoktur. Li zâtihî hasen denişinin sebebi de, ondaki hüsnün (güzelliğin) bizzat kendinde bulunup dışarıdan gelmeyişidir. [547] Hasen hadîs her ne kadar râvîlerinin zabtı bakımından sahîh hadîsten aşağı ise de, şartları itibariyle sahîh hadîs seviyesindedir.

Liğâyrihî hasen hadîs'e gelince: Senedindeki râvîierden biri çok hatâ yapacak kadar dalgın ve kizb ile müttehem olmamakla beraber, ehliyetli veya ehliyetsiz olduğu anlaşılmayacak kadar kapalı bulunmasıdır. Ayrıca hadîsin metni mütâbic ve şâhidle takviye edilmiş olacaktır. [548]

Lizâtihî ve liğayrihî hasen hadîsin tarifi hakkında söylenmiş pek çok söz ve münâkaşalar vardır ki, onlardan bahsetmeye ne lüzum görüyor, ne de bir fayda bekliyoruz.[549]

Her ne kadar Tirmizî'nin hasen hadîs tarifi hakkında bir çok söz söylenmişse de, onun Câmi'i yine de hasen hadîsin kaynağıdır. Hasen hadîs tarifini ilk defa ortaya atan da Tirmizı'dir. [550] Hadîsleri ilk olarak sahih, hasen ve zayıf şeklinde taksim eden yine odur.

Muhaddisler zayıf hadîsi iki kısma ayırırlar:

a) Amel edilebilecek olan zayıf hadîs ki, bu Tirmizî'nin ıstılâ-hındaki hasen hadîse benzer.
b) Terkedilrnesi zarurî olan zayıf hadîs ki, işte bu büsbütün değersiz olan hadîstir. [551]

Tirmizî'nin Camiinde, iyice bilinmediği takdirde bâzı karışıklıklara yol açabilecek olan iki tâbir vardıı. Bunlardan bîri ifâdesi, diğeri de ifadesidir. Hasen olarak bilinen bir rivayetin, diğer tariklerden sıhhat şartlarını hâiz olduğu anlaşılınca, Tirmizî bu rivayet hakkında tâbirini kullanmaktadır. Ona göre bu hadîs hasenden üstün, sahihten de aşağı bir mertebededir. [552] Hafız İbnu Hacer şu misaliyle bu mesele hakkındaki bütün şüpheleri dağıtmıştır. İbnu Hacer diyor ki:

"Bunun bir benzeri de muhaddislerin râvî hakkında söyledikleri tâbirleridir. Bunlardan birincisi sâdece sahîh hadîs râvîleri derecesinde olanlar hakkında, ikincisi de bu derecede olduğu kabul edilenler hakkında kullanılır. Her ikisini irleştirerek söylemekte nasıl ki, hiçbir mahzur yoksa sahîh ile hasen tizlerini birleştirerek söylemekte de hiçbir mahzur yoktur.

"Hasen-Sahîh" hadîs hakkında garîb sözünün kullanılmasına gelince: Sahîh hadîs bâzan bir tarîkle rivayet edildiği için garîb olur. Şu hâle göre, sahihin dûnunda olan hasen hadîs'in, garîblikte tavsifi daha münâsip olur.

îbnu Hacer bu ıstılahı bir başka şekilde daha açıklamıştır. Buna göre Tirmizî, hasen hadîs'i mutlak olarak tarif etmemiş, onu kitabında kendine mahsus bir ıstılah olarak kullanmıştır, Tirmizî bâzı hadîsler hakkında bâzıları hakkında veya tâbirini kullandığı gibi, diğerlerinde de bir kısmında ve diğer bâzılarında da denmektedir. Onun yaptığı tarif, ilk defa zikri geçen haseri hadîs hakkındadır. Nitekim kitabının sonundaki şu ifâde de bunu göstermektedir:[553]

"Bu kitabımızda dediğimiz zaman, bu sözle isnadı bizce hasen olan hadîsi kasdetmişizdir. Kizb ile ittihâm edilmeyen râvî tarafından rivayet edilip başka tarîklerden de onun gibisi gelen ve şâz da olmayan hadîs bizce hasendir". Bundan da anlaşılıyor ki, o sâdece hasen dediği hadîsi tarif etmiştir. Yalnız .at" veya yalnız

dediklerini tarif etmediği gibi, dediklerini de tarif etmemiştir. Diğer nev'îler, hadîscüer arasında meşhur olduğu için Tirmizî onları tarife lüzum görmemiş, yalnız dediğini tarif etmiş olsa gerektir. Bunun sebebi de herhalde bu tâbirin ya müphem oluşu, yahut yeni bir ıstılah oluşudur. Nitekim - Hattâbî[554]'nin yapüğı gibi bu tâbiri hadîscilere nisbet etmemiş, "bizce" diyerek sınırlandırmıştır.[555]

Li zâtihî hasen olan hadîs başka bir tarîkten de rivayet edilmişse, iki taraftan takviye edilmesi sebebiyle hasen derecesinden sahîh mertebesine yükselir. Zîrâ hasen hadîsin râvîsi, sıdk ve mestûru'1-hâl olarak meşhur olmakla beraber, zabtı kuvvetli hafız derecesine çıkamamıştır. Bu durum karşısında râvînin hadîsi bir başka tarîkten rivayet edilirse, mütâbi' ile takviye edilmiş olur ve böylece râvisinin sû-i hıfzı cihetiyle beslenen endîşe giderildiği gibi, hadîsi de hasen mertebesinden sahîh mertebesine çıkmış olur. Meselâ: Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, her abdest alışlarında misvak kullanmalarını emrederdim", hadîsinin senedi şöyledir Seneddeki Muhammed b. Amr'a her ne kadar birçok hadîsciler sıkadır, diyorlarsa da, hıfz, zabt ve itkân bakımlarından müttehemdir. Buna göre mezkûr hadîs, lizâtihî hasen ve liğayrihî sahihtir; zîrâ hadîs. Muhammed'in şeyhinden, şeyhinin de şeyhinden rivayet edilmektedir. Ayrıca onu Ebû Hurey-re'den, aralarında A'rec b. Hürmüz ve Sa'îdu'î-Makburî'nin de bulunduğu birçok râvîler rivayet etmektedir. [556]

Hasen tâbirini ilk defa ortaya atan Tirmizî olmakla beraber, daha Önceki tabakaya mensup olan Ahmed b. Hanbel ve Buhârî gibi zevatın kitaplarında ve Tirmizî'nin şeyhlerinin bâzı rivayetlerinde haseıı adım verebileceğimiz birtakım hadîslerin bulunduğunu görmekteyiz. [557] Bunlar mertebece sahihten aşağı, zayıftan da üstündür. Zehebî'nin, hasen hadîsin sahihin bir nev{i olduğu hususundaki delilini zikrettikten sonra, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i bir tarafa - Sahîh-i Bu-hârî'de bile hasen'in bulunuşunu garîb görmüyoruz.
Îbnu's-Salâh, Ebû Davud'un Sünen'ini hasen hadîsin çokça bulunduğu eserlerden biri olarak kabul eder. Buna delil olarak da Ebû Davud'un şu sözlerini nakleder:
"Sahîh hadîsi, sahihe benzeyeni ve ona yakm bir durumda olanı zikrettim. Kendinde son derece za olan hadîsleri de açıkladım. Hakkında hiçbir şey söylemediğim hadîs sâlihtir; ,bir kısmı diğerin den daha sahihtir. [558]Ibnu Salâh. Ebû Davud'un bu sözlerini şöyle tenkîd eder:
"Sahîheyn'den birinde bulunmadığı ve hiçkimsenin de sahîh duğunu söylemediği hâlde Ebû Davud'un Sünen'inde mutlak olarak zikredilen hadîsler ona göre hasendir. [559]
Îbnu's-Salâh'm kendi metodu gereğince böyle bir tenkîd yaparak sahîheyn'de bulunmayan ve imamlardan biri tarafmdan sahîh olduğu söylenmeyen herhangi bir hadîse, müteahhirînin sahîh diye hükmetmesini önlemek zaruretini hissettiği meydandadır. Bu sebepledir ki, Hâkim'in sahihtir dediği fakat diğer güvenilir âlimlerin, hakkında sahihtir veya zayıftır şeklinde bir hüküm vermediği hadîslerin zacftnı gerektiren bir illet görmedikçe hasen oldukları kabul edilir. Hafız tIrâkî[560]'nin, isnâd ve illetleri tetkîk etmeye muktedir olan bir mütehassısın, herhangi bir hadîsin sahîh veya zayıf olduğuna hükmetmeye yetkili olduğunu söylemesi çok doğru bir sözdür. [561]
Beğavî, [562]Mesâbîhu's-sünne adlı eserinde sahîh ve hasen hadîsleri tefrik etmek için kendine hâs ıstılahlar kullanmıştır. Ona göre Seyhan'ın veya onlardan birinin tahrîc ettiği hadîs sahîh; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve benzerlerinin rivayet ettiği hadîsler de hasendir. Birçok âlimler buna îtiraz ederek Beğavî'nİn husûsî ıstılahına makbul bir îzâh yolu bulamamışlardır. Kaldı ki onun Mesâbîh'İnde Nevevî'nin de dediği gibi âdil ve zabıt olmayan râvîlerin infirat ettiği münker hadîsler vardır. [563]

Sahîh Ve Hasen'e Şâmil Istılahlar:

Hadîs münekkidleri, sahîh veya hasen dedikleri hadîslerin aynı zamanda- makbul ve ihticâca elverişli.olduklarını ifâde eden başka isimlerle anılmasını da uygun görmüşlerdir. Makbul bir hadis hakkında kullamlan bu isimler arasında ceyyid mücevved kavi sabit mahfuz marûf sâlîh ve müstahsen gibi tâbirler de vardır. Bu tâbirlerde muhaddislerin ıstılahlarından çok, lügat mânâsının hâkim olduğu görülmektedir. Bilhassa ilk dört tâbir yâni mücevved ile ceyyid ve-sâbit île kavi beraber düşünüldüğünde, bunların sâdece değişik tâbir söylemek için kullanıldığı açıkça görülür. Ahmed b. Hanbel'in esahhu'l-esânîd yerine: En ceyyîd sened Zührî'nin Sâlim'den, onun da babasından rivâyetiyle meydana gelen eneddir, demesi de bunu göstermektedir. [564] Bu sözü Îbnu's-Salâh Hâkim Ebû Abdillâh gibi Ahmed b. Hanhel'den almıştır. îbnu's-Salâh bu nakline bakan bâzı âlimler onun ceyyid ile sahih tâbirlerini müsâvî gördüğü sonucuna varmışlardır. [565]
Tirmizî de, daha önce işaret ettiğimiz meşhur tâbîri yerine zaman zaman " ifâdesini kullanmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, Tirmizî, lizâtihî hasen mertebesini aşan hadisin, sahih derecesine çıktığında tereddüt edince - ki bu durumda hadîs, lizâtihî hasen ve liğayrihî sahih olmuştur meşhur tâbirini kullanmaktan vazgeçmektedir. Bu sözüyle Tirmizî, ceyyid tâbirinin sahîhe olduğu gibi hasen'e de şâmil olduğunu kas-detmektedir.
Bana öyle geliyor ki, şu sözleriyle Suyûtî de buna İşaret etmek istemiştir: "Mütehassıs bir hadîseinin sahih tâbiri yerine ceyyid'i kullanmasında mutlaka bir incelik vardır. Meselâ: Ona göre bir hadîs lizâtihî hasen mertebesinden yüksektir; fakat sahîh mertebesine çıktığından da şüphe etmektedir. Kavı tâbirinde olduğu gibi ceyyid tâbirini kullanınca, o hadîsin sahîh derecesinden bir derece aşağı olduğunu ifâde etmek istediği anlaşılır.[566]
Suyûtî'jıin cümlesindeki "kavî tâbîrinde olduğu gibi" sözüne dikkat etmek gerekir. Bu suretle o, "cevdet" ve "kuvvet" ifâdelerini müsavi görmektedir. Buna kıyâsen tecvîd ve cevdet tâbirleri ile sübût ve kuvvet tâbirleri arasında bir fark olmadığı neticesine varabiliriz, ister sahîh, ister hasen olsun bütün bunlar makbul hadîsin sıfatlarıdır.
Sahîh ve hasen hadîsi tarif ederken bunların şâz olmaması gerektiğine işaret etmiştik. Şâz olmadıktan başka bunlar münker de olmayacaktır. Buna göre şâz ve münker'in mukabili olan mahfuz ve ma'rûf sıfatlarını alırlar. îbnu Hacer diyor ki: "Kendinden daha sika olana muhalif olmamak şartıyle sahîh ve hasen hadîs râvîsinin yaptığı ziyâde makbuldür. Eğer daha makbul hadîse muhalif olursa bu hadîse mahfuz, onun mukabiline de şâz denir. Kendinde zayıflık bulunmakla beraber makbule muhalif olan hadîse macrûf denir. Mukabili de münker'dir. [567]
Sahîh ve hasen olan hadîslere "sâlih" denmesine gelince, mânâsından da anlaşılacağı üzere, onların ihticâca elverişli oldukları kastedilmektedir. [568] îşte bunun içindir ki muhaddisler, Ebû Davud'un Sünen'indeki hadîslerin sâlih olduğunu söylerler. Zîrâ onda hem sâlîh, hem de hasen hadîsler vardır,
Muhaddislerin bir hadîs hakkında demeleri, o hadîsin - açıkladığımız - ıstılâhî mânâsıyle hasen olduğunu göstermez. Aksine hasen'e olduğu kadar, sahîh olmaya da ihtimâli bulunduğunu belirtir. Hasen demek, cevdet demektir. Müstah-sen'den maksat da ceyyîd olmaya elverişli demektir. Muhaddisler bu tâbirleri ve müştaklarını ne de kolay anlıyorlar!. Bu tâbirlerin avam ifadesine benzeyenlerini tefrik etmek hususunda ne kadar da hassastırlar!
Ali b. el-Medînî diyor ki:
"Süfyân b. Uyeyne'nin meclisinde bulunuyorduk. Süfyân, Ra-sûlullah (s.a.v.)'m bir hadîsini okudu. Orada bulunanlardan biri: Ne kadar güzel! dedi.[569] Süfyân ona dönerek şunları söyledi: Cevahirden de güzel, inciden de güzel, yakuttan da güzel, dünyada mevcut olan her şeyden de güzel desen olmaz mı?. [570]
Sahîh ile hasen arasında müşterek olan noktalardan biri de şudur: Bir sened hakkında sahihtir veya hasendir diye hüküm vermişsek, bu hükmün metne de şâmil olması gerekmez; zîrâ metin bâzan şâz veya mu'allel olur. Bu noktaya sahîh hadîs bahsinde temas etmiştik. Burada ona tekrar temas edişimizin sebebi, sahîh ile hasen arasında bir benzeyiş ve mantıkî bir alâka olduğunu göstermek; ayrıca "senedi sahîh olan her hadîsin metni de sahîh olmaz[571] demek suretiyle arazdan önce cevheri, şekilden önce de muhtevayı gözeten, muhadrîisîerin bir oıçüsünü ortaya koymaktır.[572]

4- ZAYIF HADÎS

Zayıf hadîs, hadîs taksiminde üçüncü yeri işgal eder; en güzel tarifi de şudur: "Zayıf hadîs, kendinde sahîh ve hasen hadîslerin sıfatları bulunmayan hadîstir.[573] Bâzıları zayıf hadîsi, sahîh ve hasen hadîsin şartlarını hâiz olmayışı bakımından muhtelif aklî taksimlere tâbi tutmuşlar ve netice itibariyle 381 kısma ayırmışlardır. Bunların çoğu hayalîdir. Üstelik hadîsle uğraşanların zayıf hadîs hakkında ortaya koydukları çeşitli ıstılahlar arasında bunların belirli birer adı da yoktur. [574] Îbnu's-Salâh, zayıf hadîs hakkında yapılacak taksimlerin 42'yi geçmeyeceği kanaatındadır. O bunları açıklamış ve nasıl taksim ettiğini de göstermiştir. Hafız 'Irâkî de bu taksimi kabul etmiştir. Fakat biz bunlardan sâdece kendine hâs ismi olanları mevzû-ı bahs edeceğiz ki, bunlar mutlaka bilinmesi îcâb edenlerdir. Kendinde herhangi bir zayıflık bulunup da muayyen bir adı olmayanlara ise kısaca işaret etmekle yetineceğiz.[575]

Zayıf Hadîsîn Nevîleri:

1. Mürsel Hadîs

Mürsel'in meşhur olan tarifi, senedinden bir sahâbî düşen hadîs, şeklinde yapılmıştır. Meselâ: Nâfi'in Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" veya Rasûlullah (s.a.v.) şöyle yaptı" yahut Rasûlullah (s.a.v.)'ın karşısında şöyle davranıldı" şeklindeki sözleri mürseldir. [576]Şu hâle göre mürsel yaşı ister küçük, ister büyük olsun "bîr tâbi'înin mutlak olarak merfû'an rivayet ettiği hadîstir.[577]
Mürsel'in zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır. Mürsel adını alışının sebebi de, râvîsinin onu Rasûl-i Ekrem (s.a.y.)'den dinlemiş olan sahâbîyi söylemeden doğrudan doğruya Rasûlullah. (s.a.v.)'a bağlamasıdır. [578]
Mürsel, dinde hüccet değildir. Bu görüş üzerinde "hadîs hafız ve münekkîdler i ittifak etmişler ve eserlerinde böyle söylemişlerdir. [579] Müslinij

Sahîh'inin mukaddimesinde şöyle demektedir: "Bizim ve hadîscilerin kesin kanaati şudur ki, mürsel hüccet olamaz".
Âlimlerin-birçoğu sahabenin mürselini zayıf görmeyerek onunla amel etmektedir. Zîrâ Rasûlullah (s.a.v.)'dan bizzat duyamadığı bir hadisi rivayet eden sahâbî, çoğu zaman onu Rasûlullah (s.a.v.)' dan aldığında şüphe edilmeyen diğer bir sahâbîden dinlemiştir,ve bu sahabenin, senedden düşmüş olması hadise zarar vermez. Nitekim o sahâbînin hâlini bilmemek de hadîsi zayıflatmaz; zîrâ onun Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) görmüş olması adaleti için kâfi bir sebeptir. Suyûtî
Tedrîbu'r-râvî'de diyor ki:
"Sahîheyn'de sayılamayacak kadar sahâbî mürseli vardır; zîrâ onların rivayetlerinin çoğu yine sahabedendir. Sahabenin hepsi de udûldür. Onların sahâbî olmayandan rivayeti ise nâdirdir. Böyle bir rivayet vukû'undaîse onu kimden aldıklarını açıklarlar. Şurası muhakkak ki, sahabenin tabiînden rivayet ettiklerinin çoğu merfu hadisler olmayıp isrâilİyyât, bir takım hikâyeler ve mevkuf ıiadîslerdir. [580]
Sahabenin mürseli diye birşey olmadığını söylemek mümkün değildir; zîrâ Ibnu Abbas, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında küçük yaşta bulunduğu için, ondan gelen rivayetlerin çoğu mürsel'dir! Kat'î olarak bilmekteyiz ki Rasûl-i Ekrem vcfât ettiği zaman îbnu A|b|s'm yaşı onüç'ü geçmiyordu.[581]
Mürsel'in birkaç derecesi vardır. Sırayla en makbulü Rasûl-i Ekrem'den hadîs dinlemiş öîan sahâbînin mürselidir. Sonra Rasûlullah (s.a,v.)'dan hadîs duymayan fakat sâdece onu gören sahâbînin mürselidir. Sonra muhadramın, daha sonra da Saîd b. Müseyyeb gibi güvenilir râvîlerin mürselidir. Bunları takiben de Şa*bî ve Mü-câhid gibi şeyhleri üzerinde titizlikle duranların mürseK-gelir. Bunların dûnunda olan mürsel de Hasanu'l-Basrî gibi herkesten hadîs alanların mürselidir. Katâde, Zührî, Humeydu't-Tavîl gibi küçük tabiîlerin mürselîerine gelince, bunların rivayetlerinin çoğu tâbi'în-dendir. [582]
Mürsel, sika râvîlere isnâd edilmiş olarak gelirse kuvvet kazanır ve sıhhati aşikâr olur. Bu durumda o hadîste biri mürselUk, diğeri müsnedlik olmak üzere iki hâl birleşmiş olur. Böyle olan bir hadîsle başka bir müsned tearuz.ederse, önceki tercîh edilir; çünkü mücsel olan o hadîs, sonuna kadar muttasü olan müsned bir hadîsle takviye edilmiştir. [583] ...

2. Munkatı' Hadîs:

Meşhur tarifi şöyledir:
"Munkatı hadîs, senedinden bir kişinin düştüğü veya mübhem birinin zikredildiği hadistir[584] Zayıf oluşunun sebebi de, senedinin muttasü bulunmayışıdır. Munkatı' hadis bu bakımdan mürsel gibidir.
Senedinden bir kişi düşen munkatı' hadîs'in misâli: merfıı' olarak rivayet edilen şu hadîstir:
Eğer o işe Ebû Bekir'i seçerseniz, şüphesiz ki o kuvvetli ve güvenilir bir kimsedir". Eu hadîsin isnadından, Sevrî ûi Ebû tshâk arasında bulunan Şerik düşmüştür; zîrâ Sevrî hadîf doğrudan doğruya Ebû îshak'dan değil Serik'ten almıştır. Onu Ebı tshâk'dan dinleyen ise Serik'tir.
Senedinde mübhem bir kişi bulunan hadîsin misâli
Allah'ım senden isimdi sebat vermeni dilerim" hadîsidir. Hadîsin isnadı şöyledir: diye zikredilen iki adam kimdir? Senedde zikredilmekle beraber bunların kim oldukları belli değildir. Bu hadîste mübhem olarak. zikredilenler iki kişidir. Bâzan diğer hadîslerde mübhem olarak sâdece bir kişinin zikredildiği de olur. Burada bizi alâkadar eden şey, senedin bâzı halkalarında mübhemlik bulunuşudur.
Senedinde adı hiç geçmeyen bir kişi bulunduğu hâlde munkatı [585]sayılmayan hadîs de vardır. Bunun misâli şu hadîstir:
Bize Ebû Hureyre'den bir şeyh rivayet etti, Ebû Hureyre'nin söylediğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kişinin acizlikle fısk u fücur arasında muhayyer kalacağı bir zaman gelecektir. Bu zamana yetişen kimse acziy-yeti fısk u fücura tercih etsin". Bu hadîsin munkatı' sayılmamasının sebebi, mübhem olan zâtın diğer bir rivayette Ebû Anır el-Cedelî olarak zikredilmesidir. Bu ne'î munkatı hadisi ancak çok anlayışlı ve hadîste büyük ihtisası olan bir hafız anlayabilir. [586]
Munkatı vnnürsel hadîslerin zayıf sayılmasının sebebi, sened-lerinin muttasıl olmayışıdır. Hatîbu'l-Bağdâdî, el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye adlı kitabında der ki:
"Munkatı1 hadîs mürsel gibidir. Yalnız munkatı[587] sözü çoğu zaman tabiinin dûnunda bulunan birinin sahabeden rivayet ettiği hadîs hakkında kullanılmaktadır. Meselâ: Mâlik b. Enes'in Abdullah b. Ömer'den veya Süfyânu's-Sevrî'nin Câbir b. Abdillâh'tan veyahut Şu'be b. el-Haccâc'm Enes b. Mâlik'ten.....olan rivayetleri böyledir"1. Hatîbu'l-Bağdâdî'nin çoğu zaman kullanıldığına işaret ettiği bu isti'mâl tarzı, yukarıda verdiğimiz munkatı' tarifiyle her bakımdan aynı değildir. Bu, munkatı' hadîs'lerde çoğu zaman bulunan vasfa göre daha husûsî bir ıstılahtır.[588]

3. Mudal Hadîs.

Senedinden biribiri peşine iki veya daha fazla râvînin düştüğü hadîstir; [589] munkatı hadîsten daha kapalı ve mübhemdir. Mu'dal adı da bu yüzden verilmiştir. [590] Mu'dal, husûsî bir surette olmak üzere, munkatıın bir kısmı sayılmaktadır; zîrâ her mtdal, munkatı'; fakat her munkatı mu'dal değildi. Mürsel ve munkatı hadîslerde söylediğimiz gibi, bunun zayıf sayılmasının sebebi de senedinde ittisalin bulunmamasıdır, Tebe-i tâbi'înin irsal ettiği hadîs de mu'dal'dır. Bunun misâli A'meş'in Şa'bî'den livâyet ettiği: [591]
Kıyamet günü insana falan falan işi yaptın denecek; fakat o inkâr edecek; bunun üzerine ağzı mühürlenecek" hadîsidir. Zîrâ Şa'bî bunu Enes'den, Enes de Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'-den rivayet etmiştir. Fakat A(meş hadîsin isnadından Enes'i ve Rasûlullah (s.a.v.)'ı düşürmek suretiyle hadîsi Mu'dal yapmıştır. [592]
Mu'dal munkatı'dan, tnunkatı1 da mürselden daha değersizdir. Mürselle ihticâc olunmaz. Eğer senedde inkıta bir yerde ise bu takdirde mu'dal munkatı'dan daha değersiz olur. Şayet inkıta iki veya daha fazla yerde olursa, bu durumda munkatı' ile mu'dal'ın değersizliği müsavi olur. [593]

4. Müdelles Hadîs:

Müdelles iki kısımdır:

a) İsnâdda tedlîs: Râvînin mutasın olup görüştüğü fakat hadîs almadığı veya mu'âsırı olduğu hâlde görüşmediği kimseden hadîs işittiğini zannettirecek şekilde rivayet ettiği hadîstir. Bunun misâli Ali b. Haşrem'in şu sözüdür:
Süfyân b. Uyeyne'nin yanında bulunuyorduk. Süfyan: Zührî şöyle söyledi diyerek rivayete başladı. Ona Zührî'den bunu işittin mi? diye sorulduğunda: Hayır, bunu Zührî'-den Macmer duymuş, bana da ondan duyan Abdurrezzâ£ söyledi, demiştir. [594]Gerçekten Süfyân Zührî'nin mu'âsm olup onunla görüşmüştür ; lâkin ondan hadîs almadığı için semâ'ı sabit değildir. Süfyân Abdurrezzâk'dan, Abdurrezzâk Ma'mer'den o da Zührî'den hadîs almıştır. Buradaki tedlîs, Süfyan'm iki şeyhini de atlayarak hadîsi doğrudan doğruya Zührî'den duyduğunu zannettirecek bir tarzda rivayet etmesidir.
Tedlîs'in en çirkin ve yalana en yakın olan kısmı budur. Şube: "Tedlîs yapmaktansa, zina yapmak bence ehvendir [595] ve "Tedlîs yalanın kardeşidir" demiştir. [596] Şâfi'î, isnadda bir defa dahî tedlîs yaptığını bildiği kimsenin hadîsini almazdı. Fakat bu mevzuda âlimlerin kanâati şudur: Tedlîs yaptığı söylenenlerin rivayetinde semâ1 lâfzını açık bir şekilde kullananların rivayeti kabul edilir. Bunun aksine sözü mübhem ve tedlîs ihtimâli mevcut olan râvînin rivayeti reddedilir.
Hâkim, bu nev'î tedlîs'in çokça yapıldığı memleketlerle, rivayetlerinde böylesi yalan bilinmeyen şehirler üzerinde bir araştırma yapmış; neticede imamları tedlîs yapmayan şehirler olarak: "Hicaz, Haremeyn, Mısır, Avâlî (Medîne civarındaki köyler), Horasan.. Isfahan, îran, Hûzistan ve Mâverâ'u'n-nehir halkını tesbît etmiş; en çok tedlîs yapan muhaddislerin de Kûfeliler ile Basrahlar olduğunu iyleyen Şâfi'î değildir (Bk.
söylemiştir. Bağdatlılardan ise Ebû Bekir Muhammed b. Muhammed b- Süleyman el-Bağdâdî el-Vâsıtî'ye gelinceye kadar kimse tedlîs yapmamıştır. Oraya tedlîs'i ilk defa sokan bu zâttır.[597]

b) Şüyûhta tedlîs: Râvînin, durumunu gizlemek istediği şeyhini, hâiz olmadığı yüksek vasıflarla anması veya bilinen künyesinden başka birisimle zikretmesidîr. Meselâ râvî:
Sağlam allâme bize haber verdi" veya Zabtı kuvvetli hafız bize haber verdi" diyerek şeyhini kast eder.

Bunun bir başka misâli de şudur: Kıraat imâmı Ebû Bekir b. Mücâhid'in Ebû Bekir b. Dâvûd'dan: diyerek ve müfessir Ebû Bekir Muhammed b. Hasen en-Nakkâş'dan diyerek ve onu tamndığı isim olan babasına değil de dedesine m'sbet ederek rivayet etmesidir. [598]
İbnu's-Salâh, Hatîbu'l-Bağdâdî'nîn "eserlerinde bu nev'i çok isü'mâl ettiğini[599] söyleyerek bu mevzuda ondan bâzı misâller verir. Şöyle ki: Hatîbu'l-Bağdâdî kitaplarında Ebû'l-Kâsım el-Ezdî'den, Ubeyduîlâh b. Ebi'1-Feth el-Fâsî'den ve Ubeydullâh b. Ahmed b. Osman es-Sayrafî'den rivayet etmektedir. Halbuki bütün bu değişik İsimlerin sâhibî onun şeyhlerinden sâdece bir şahıstır.
Yine Hatîbu'l-Bağdâdî, el-Hasen b. Muhammed el-Hallâl'den, el-Hasen b. Ebî Tâlib'den ve Ebû Muhammed el-Hallâî'den rivayet eder. Halbuki bütün bu isimler bir kişiye' ait muhtelif adlardır.
Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebû'l-Kâsim et-Tenûhî'den, Ali b. el-Muh-sin'den, Kâdî Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Muhsin et-Tenûhî'den ve Ali b. Ebî Ali el-Mu'addil'den rivayet etmektedir. Yine bütün bu değişik isimlerle yalnız bir şahsı kasdetmektedir.
Aslında biz, hafız Hatîbu'l-Bağdâdî'yi bu şeyhlerden birinin durumunu ört-bas etmek için böyle yapmaktan tenzih ederiz-. Fakat şeyhin tanınmasını güçleştiren bu isimleri zikretmesini yadırgadığımızı da gizİiyemiyeceğiz. Bu isimler bir şahsa aittir. Bunun böyle olduğunu o da bilmektedir. Ne var ki, çokları bunu anlayamazlar. Bâzı âlimler tedlîs'i birkaç gruba ayırırlar. Şöyle ki:
aa) Atf tedlîsi: Râvî, demekle beraber ikinci râvîden (mâctûf olandan) hadîs dinlememiştir.[600]
bb) Sükût tedlîsi: Râvî, veya dedikten sonra susarak meselâ: el-A(meş, der. Böylece A'meş'den hadîs işitmediği hâlde işitmiş gibi göstermektedir.[601]

c) Tesviye tedlîsi: Râvînin, hadîsini makbul ve sahih göstermek için senedde bulunan - fakat kendi şeyhi olmayan - birini zayıf veya kendinden daha küçük olduğu için atlayarak, hadîsi sâdece sika râvîler rivayet etmiş gibi göstermesine denir. Tedlîsin en kötü çeşidi, büyük ölçüde bir aldatma mevcut olduğu için tesviye tedlîsidir. Bu tedlîsi yapmakla meşhur olanlardan biri de Velîd b. Müslim'dir. Velîd, Evzâ'î'nin zayıf şeyhlerini atlayarak sâdece sika olanlarım zikrederdi. Niçin böyle yaptığını sordular; cevaben: Evzâ'î böylelerinden rivayet etmiş olmaktan berîdir! dedi. Buna karşılık tekrar: Evzâ% zayıf olmalarına rağmen bu râvîlerden münker hadîs rivayet etmişse, sen de o zayıf râvîleri iskât ederek Ev2â(î'yİ hep sikalardan rivayet etmiş gibi gösteriisen, bu hareket EvzâTyikötü bir duruma düşürmez mi? diye sorulduğunda, Velîd bu söze aldırış bile etmedi.
Müdellislerin sözlerinde birçok bozukluk! ir vardır. Öyleleri var ki, bir şehie veya şeyhinin mahallesine hürmetkar davranırken birtakım mübhem ve müteşâbih sözlerle şeyhine olan saygısını göster-
meye çalışır. Meselâ Mısırlı bir râvî: Falan bana Endülüs'te rivayet etti ki. .." derken, Karâfe'deki yeri kasteder; veya Falan bana Halep Sokağı'nda rivayet etti ki. . ." derken Kahİreʼdekİ bir yeri kasteder; veya Bağdat'Iı bir râvî: Falan bana Mâverâ'u'n-nehir'de rivayet etti ki..."derken nehir sözüyle Dicle nehrini kasteder.[602] Yahut
Rakka'da rivayet etti" derken, Dicle kenarında bulunan bir bahçeyi
kasteder; veyahut Dimeşk'li biri: Bana Kerek'te rivayet etti" demek suretiyle Dimeşk yakınlarında bulunan Kerek-i Nuh'u kasteder. Bütün bu ifâdeler, talebu'l-hadîs için seyahatler yapılmış olduğunu zannettirmektedir. İbnu Hacer bu yaldızlı ifâdelere tedlîs-i bilâd" adını vererek onu "tedlîs-i şüyuh" grubuna dâhil etmiştir. [603]
Hadîs imamlarından bâzı müdellisler, böylesi mübhem rivayetlerle latifeler yapmaktan hoşlandıkları için bu mevzuda müsamahakâr davranmış, sonra da pişmanlık duyarak tevbe etmişlerdir. Huşeym [604]niçin tedlîs yapıyorsun? diye sormuşlar; o da: "Tedlîs yapmak çok zevkli bir şeydir! [605] demiştir. Hüseyin'in arkadaşlarından bâzıları, birgün, ondan tedlîs yapılmış hadîs almamak üzere karar vermişler; bunu anlayan Huşeym, okuduğu her hadîste demiş; sonunda onlara bugün size tedlîs yaptim mı? diye sorduğunda: hayır, yapmadın, demişler; o zaman Huşeym şunları söylemiştir: Seneddeki Muğîre'tfen, söylediklerimin bir harfini bile duymadım; bu böyle olduğu içindir ki şeklînde söyledim!. [606]
Görülüyor ki, Huşeym tedlîs ile şaka yapmanın bir hududu olduğunu anlayaı ak, duyduğunu iddia ettiği şeyleri, aslında duymadığını bizzat itiraf etmiştir! Müdellisier bilhassa semalarını iyice soruşturup kendilerine sık sık baş vuranlara bu suretle itirafta bulunmuşlardır. [607] Hatta çoğu zaman halkı tedlîs yaptığı rivayetlerden sakındırarak mübhem ifâdelerini bırakarak asıl işittiklerini açıklamışlardır. AH b. Haşiem diyor ki: "Birgün îbnu 'Uyeyne [608]nin yanında iken, Züh-rî'den diyerek söze başladı. Ona, bu hadîsi size Zührî mi söyledi? diye sorduklarında: hayır, dedi, bunu ne Zührî'den, ne de Zührî'den işitenden aldım. Bunu bana Zührî'den rivayet eden Ma'mer'den duyan Abdurıezzâk söylemiştir. [609]
Emânet, hıfz ve zabt sıfatlarına sahip îbnu 'Uyeyne ve Huşeym gibi böylesi iki imâmın tedlîs yapması insanı şaşırtabilir. Şaşmamak lâzım. çünkü tedlîs yapmayanlar o kadar azdır ki[610] Hatta îbnu Abbâs (r.a.), Rasûlulîah (s.a.v.)'den çok az hadîs duymuştur. (Bâzıları bunun dört tane olduğunu söyler). Rivayet ettiği diğer hadîsleri ise,
Rasûlulîah (s.a.v.)'den duyan sahabeden almıştır. Abdullah b. Abbas, hemen hemen Rasûlulîah (s.a.v.) ile kendi arasındaki râvîyi söylememiş, sadece Rasûlulîah (s.a.v.) buyurdu ki. . ." demekle iktifa etmiştir.[611]
îbnu 'Uyeyne ve Huşeym, üstelik Sahîheyn'in râvîlerindendir. Bu ise onlar için büyük bir şereftir. Zaten hadîs imamlarının gerek bu iki râvîyi ve gerekse bunlar gibi tedlîs ile meşhur olan Sahîheyn râvîlerinden A'meş, [612] Katâde, [613] Hasenu'İ-Basrî [614] Abdurrezzâk[615] ve Velîd b. Müslim[616] gibilerini müdâfaa etmeleri lâzım gelirdi.
Ibnu yeyne'ye mahsus olmak üzere bu mevzuda onu ma'zûr görerek tedlîsini kabul etmişlerdir. [617] Çünkü İbnu 'Uyeyne mevkuf olarak rivayet ettiği zaman Ibnu Güreye, Ma'mer[618] ve benzerlerine dayanmıştır. Bu görüşü tercih eden îbnu Hibban[619] şöyle demiştir: "Bu hâl dünyâda sâdece Süfyân b. 'Uyeyne'ye mahsustur. O tedlîs yapardı ama sika ve sağlam râvîleri tedlîs ederdi. Bir de tedlîs ettiği bütün haberleri kendi gibi güvenilir râvîlerden işittiğini söylemiştir. [620]
Ayrıca, tedlîs ile meşhur olan Sahîhayn râvîlerinin yaptığı ted-lîsİn kizb değil, bir nev'î mûblıem bırakma olduğunu söyleyerek onları mâ'zür görmüşlerdir; çünkü onların rivayetlerinde ve buna benzer semâ vukû unu gösteren ifâdeler vardır, [621]
Buhârî ve Müslim, belki de hadîslerini rivayet ettikleri müdellisin semah olup olmadığım bilmiyorlardı. Fakat onlar aldıkları hadisin sıhhatini gösteren mütâbicler bulunduğunu biliyorlardı. Bunun irindir kis pek kıymetli, emin ve hadîsinde za'f töhmeti bulunmayan minlellisin isnadını tercih etmişlerdir. Tercih ettikleri bu müdellisin sika mütâbier arasında fazilet ve şöhret bakımlarından da bir benzeri yoktur[622]Bâzı münekkidler, Sahîhayn râvîlerinden tedlîs yaptığı söylenenlerin bu hareketine, mürsel-i hafî demenin daha uygun olacağı kanaatindedir. Bunlar tedlîs ile mürsel-i hafî'yî çok hassas bir şekilde birbirlerinden ayırırlar. Buna göre tedlîs, mülâki olduğu bilinen kimseden rivayet edenler hakkında kullanılır. Birbirinin mucâsırı olup mülâki oldukları bilinmeyenler hakkında mürsel-i hafî tâbiri kullanılır. Hafız îbnu Hacer bu mevzuda der ki:
"Tedlîsi tarif ederken, birbirleriyle görüşmemiş olsalar bile aynı asırda yaşamış olmayı şart koşan kimsenin, tarifine mürsel-i hafî'yi de alması gerekir. En doğrusu, bu İki tâbiri birbirinden ayırmaktır[623]Tedlîste, muhaddislere mucâsır olmaya değil, görüşmeye ehemmiyet verilmektedir. Şöyle ki: Ebû Osman en-Nehdî[624] ve Kays b. Ebî Hazım[625] gibi muhadramların Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayetleri, müdelles değil, mürseî sayılmaktadır. Sâdece mu'âsı-r olmak hadîsin müdelles olması için kâfi bir sebep olsaydı, bu zevatın da müdellis olmaları gerekirdi. Zîrâ bunların Rasûlullah (s.a.v.)'ın mu'âsırı olduklarında şüphe yoktur; fakat ona mülâki olup olmadığı bilinmemektedir. [626]
Müdelles île mürseli, Hatîbu'l-Bağdâdî'nin şu sözleri kesinlikle birbirinden ayırmaktadır: Râvî, "hadîsi tedlîs yaptığı şeyhten işitmediğini söylerse durum tavazzuh eder ve bu suretle hadîs müdelles olmaktan çıkarak mürsel olur. Mürsilin işitmediği bir kimseden işitmiş, görmediği bir şahıs ile de görüşmüş zannını uyandırmasıyle hadîs mürsel olmaz. Fakat anlattığımız tedlîs, müdelHsin kimden tedlîs yaptığım açıklamadığı için, muhakkak ki mürselük mânâsını da taşımaktadır. Müdellesi mürselden ayıran taraf, râvînin hadis duymadığı kimseden duymuş gibi göstermesidir. Burada işini gevşek tutan müdellistir. Şu hâle, göre bu tedlîsin mürsel mânâsını ihtiva etmesi gerekir. Mürsel hadîs ise tedlîs mânâsım ihtiva etmez; zîrâ mürsilin, duymadığı kimseyi duymuş gibi göstermesi gerekmez. îşte bunun içindir ki âlimler müdellisleri ayıpladıkları hâlde mürsilleri ayıplamazlar[627]
Bütün çeşitleriyle müdelles hadîsin, zayıf hadîsler grubuna girmesinin sebebi meydandadır. Çünkü râvîlerinin sika olduğu sâbıt değildir. Şu sözleri Ibnu Mübarek ne kadar yerinde söylemiştir:
Halka mû'teber göstermek için hadîslerini tedlîs etti; ama Allah tedlîsi kabul etmez. [628]

5. Muallel Hadîs [629]

Dış görünüşü bakımından kusursuz gibi görünse bile, sıhhatim zedeleyen bir kusuru olduğu anlaşılan hadîstir. [630]

Hadîsteki illet, hadîs ilimleriyle uyğraşanlann dahî anlayamayacağı kadar kapalı olması îtibariyie onu meydana çıkarmak için geniş bir bilgiye, iyi bir hafızaya ve hassas bir anlayışa sâh'p olmak îcab eder. Ibnu HaceV diyor ki:
"İllet, 'ulûmu'1-hadîs nev'îlerinin en kapalı ve en hassasıdır ki onu ancak Allah Taâlâ'nm fevkalâde bir anlayış, geniş bir külün» râvîlerin dereceleri hakkında mükemmel bir bilgi ve senedlerle metinleri tam mânâsıyle kavrayacak kuvvetli bir meleke verdiği insanlaı anlayabilir. [631]
Bu ilmi çok iyi bilen bir âlim, Allah Taâlâ'nm kalbine doğduracağı bir nev'î ilhamla bu kapalı illetleri bilebilir. Buna şaşmamak lâzımdır; zîrâ hadîsi anlamak, telkîn ile olacak bir iş değildir. En ancak Allah'ın kalbe akıtacağı bir bilgi ile olabilir. [632]
Abdurrahmân b. Mehdî[633] diyor ki: "Hadîs ilhamla anlaşılabilir. Hadîsin illetlerini açıklayan bir âlime, bunun neye dayanarak söylüyorsun? diye sorsanız size bir delîl gösteremez. [634] Yine Abdurrahmân b. Mehdî'ye: "Sen herhangi bir şeye: bu sahihtir, bu sabit değildir, diyorsun; bunu neye göre söylüyorsun? diye sordular. O da şöyle bir suâlle karşılık verdi: Sarrafa gidip dirhemlerini gösterdiğin zaman, sana: bu iyidir, bu kalptır, derse, ona bunun sebebini sorar mısm? yoksa dediğini aynen kabul mü edersin?. Soru sahibi: Aynen kabul ederim, deyince, Ibnu Mehdî: İşte uzun derslerin, münâkaşaların ve ihtisasın netîcesi olarak bu da onun gibidir, dedi. [635]
Hatîbu'l-Bağdâdî de şu sözleriyle bunu anlatmaktadır: "Muhad-disin sarraf gibi olması gerekir. Dirhemlerin bozuğu ve kalpı olduğu gibi, hadîslerin de bozuğu ve kalpı vardır. [636]
îşte bu ilmin çok zor ve hassas olması, uzun mümâreseye ihtiyaç göstermesi sebebiyledir ki, bu mevzuda çok az eser yazılmıştır. [637] Yazılan eserlerin en kıymetlisi de Buhâri'nin şeyhi olan Ali b. el-Medî-nî'nin "Kitâbu'l-'Iler'idir. [638] Bunun arkasından el-Hallâl[639] aynı adlı eseri gelir. Daha sonra da iki cilt olarak Mısır'da basılmış olan tbnu Ebî Hatim [640]'in 'Ilel'ini zikredebiliriz.
Bize kadar gelmiş olan bu mevzûdaki kitaplardan biri de Sünen-i Tirmizî'nin sonunda muhtasar olarak bulunan Kitâbu'l-'Ilel'dir.
Bunu İbnu Receb[641] şerh etmiştir. Yine {Ilel mevzû'unda Ahmed b. Hanbel'in -hâlen yazma olarak bulunan[642] bir kitabı vardır. Bundan başka Ebû'l-Hasen ed-Dârekutnî [643]'nin kendinden sonra bir benzeri yazılamayan değerli bir eseri vardır. [644] Fakat kitabı kendi yazmamış, talebesi hafız Ebü Bekir cl-Burkânî cem1 etmiştir. [645] Ayrıca yine 'Ilelu 1-hadîs mevzulunda Buhârî, Ya'kûb b. Ebî Şeybe, [646] es-Sâcî, [647] tbnu'l-Gevzî[648] ve îbrnı Hacerfi'[649] nisbet edilen kitaplar mevcuttur.
Çoğu zaman illet, zahiren sıhhat şartlarını hâiz olan bir isnadda bulunur. Şu hâle güre illetin mevcudiyeti, râvînin teferrüdü, bir vehim bulunduğunu münekkide gösteren karinelerle birlikte diğer bir râvînin ona muhalif oluşu, mevsûlün mürsel olarak, merfıVun mevkuf olarak gösterilmesi ve bir hadîsin diğer bir hadîse karışması ile anlaşılır ki, bu durumlar karşısında müuekkidde hadîsin sahih olmadığı hususunda zann-ı gâlib hâsıl olur veya hadiste tereddüd ederek durakla. [650]
Muallel bir hadîsi rivayet eden râvînin ondaki iüel.i söylemesi nasıl şâyân-i arzu ise, [651]isnadda birçok bakımlardan illet bulunabileceği için, müsnidin de hadîsteki illeti açıklaması aynı şekilde verinde olur. [652]
Bİr hadîsin İlletim bilmek için hadîsin bütün rivayetlerini tetkîk etmek, râvîlerinin hadîs hakkındaki ihtilâflarına ve onların zabt ve itkân itibariyle durumlarına bakmak İâzimdır. Ali b. cl-Mcdînî: "Hadîsin bütün tariklerini cem etmedikçe hatası anlaşılmaz" d':inrktndıı. [653]
Hâkim en-Neysâbûrî, Ma'rifetu culûmi' 1-hadîs adlı kitabında mu'allel hadîsi on kısma ve her birini îzâh eden misâller vermiştir. [654] Daha sonra demektedir: "Burada zikretmediğim başka nev'îler de itiklerimi ise, bu ilmin mütt Kassıslarınm birçok mu'allel hadisi bulabilmesi İçin verdim; zîrâ hadîslerin illetlerini i.iSmh' îhıv, bu ilimlerin en değerlilerindendir. [655]
Mu'allel hadîsin nevMleri, Hâkim'in taksim ettiği bu on gruptan ibaret değildir. Binâenaleyh hadîsi zedeleyen bu gizli sebepleri îzâh etmek maksadıylc mu'allel hadîsin bclli-başh misâllerini süylemckle iktifa edeceğiz.
Bir sahâbîden rivayet edildiği bilinen bîr hadîs, iki veya daha fazla râvînin memleketlerinin ayrı olması sebebiyle diğer bir râvîden rivayet edilir. Bunun misâli: tarikiyle rivayet edilen Ben günde yüz defa Allah'a tevbe
ederim'" hadîsidir. Bu isnada bakan kimse, [656] ilk önce onu sahih hadîsin şartına uygun olaiak rivayet edilmiş zanneder. Halbuki bu hadîsi bir Medîncli, bir Kuleliden rivayet etmiştir. Mâ'iûm olduğu üzere Medîneliler, Kûfelilerdcn rivayet ettikleri zaman hati ederler.
Bunun bir başka misâli, râvîlerden birinin kendi şeyhinin ismini söylemesi veya mübhem birakmasıyle meydana gelen ihtilâftır. Şöyle ki, Ebu Şihâb'ın: isnâdıyle meruV ola-rak rivayet ettiği Mü'-min saf ve kerîm, fâcir ise hilekâr ve alçaktır", hadîsini Muhammed b. Kesîr'in senediyle rivayet etmesinin hadîsi malûl yaptığını Hâkim beyân etmektedir.[657]
Bir başka misâl: Bir şahıstan rivayet eden râvîj o zâtı görüp, hadîs dinlemiş olmakla beraber, ondan dinlediği hadîsler mu'ayyen değildir. Bu râvî o zâttan arada vâsıta olmaksızın rivayet ederse, bu hadîslerin illeti, râvînin. onları şeyhinden duymamış olmasıdır. Bunun misâli, Yahya b. Ebî Kesîr'in En es (r.a.)'den rivayet ettiği:
Rasûlullalı (s.a.v.) bir aile yanında iftar ettikleri zaman, evinizde oruçlular iftar etsin, diye dua ederdi, [658] hadîsidir. Hâkim: "Yahya b. Ebî Kesîr'in Enes b. Mâlik1 den bir çok hadîs rivayet ettiğini biliyoruz; fakat bu hadisi Enes'den duymamıştır", dedikten sonra Yahya b. Ebî Kesîr'in Enes'-den rivayet eden şahıs bana söyledi", dediğini beyân ederek hadîsi senediyle zikreder. [659]
Bir başka misâl: Sened görünüşü bakımından sahîh olmakla beraber, orada, rivayet ettiği zâttan hadis işitmediği bilinen birinin bulunması, hadîsin mu'allel olmasına sebep teşkil eder. isnâdıyla Rasûluîlah (s.a.v.)'dan rivayet edilen: Çok dedi kodu yapılan bir mecliste bulunan kimse oradan kalkmadan öncesi deyince, o mecliste bulunması sebebiyle işlediği günâh affedilir' , hadîsi bunun misâlini teşkil eder. Rivayet edildiğine göre Müslim, Buhârî'ye gelerek bu hadîsi sormuş, Buhârî de: "Bu güzel bir hadîstir. Bu babta dünyâda bundan başka bir hadîs bulunduğunu da bilmiyorum; ne var ki hadîs ma'lûldur", diyerek senedini okumuş ve bununla
beraber Musa b. 'Ukbe'nin Süheyl b. Ebî Sâlih'den hadîs işittiği zikredilmemektedir, demiştir.[660]
Hadîsle meşgul olan kimsenin: Bu hadîs falan râvî sebebiyle mualleldir sözünü okuyunca, hadîste, mu-callel İstılahı ile anılan cinsten cerh edici bir illet bulunduğuna hemen hükmetmeyerek biraz teennîlİ davranması gerekir; zîrâ bâzı âlimler illet sözünü, ıstılahı mânâsını kastetmeyerek de kullanmaktadır. [661] Bu takdirde yapılan cerh onlar nazarında, râvîyi, hafızasının zayıflığı veya kizbi gibi, (gizli değil) zahirî bir sebebe dayanarak yapılan bir cerhten öteye geçmez. Hadîsin zayıf olmasını gerektiren zahirî bir sebep bulunduğu takdirde, o hadîse mu'allel denemez. Misâllerle açıkladığımız üzere illet, hadîsin mu'allel olmasını gerektiren gizli ve kapalı bir sebcbtir. Ne var kİ bâzı münekkidler mu'allel hadîsin tarifinde hafi illet sözünün zikredilmesini zarurî görmeyerek, mu'allel hadîste gizli değil açık illetlerin de bulunabileceğini söylemektedirler. [662]
Ebû. Ya'lâ el-Halîlî, el-îrşâd adlı eserinde, zabıt olan sika râvînin müsned olarak rivayet ettiğini, mürsel olarak rivayet etmek gibi, hadîsin sıhhatini zedelemeyecek bir muhalefete de illet adını vermekte ve nasıl ki bâzıları şâz olan sahihin bir nev'i saymışsa, "ma'luL olan sahîh hadîs de sahîh'in bölümlerindendir", demektedir. Bununla: beraber ıstılahı sınırlandırmak da istememiş ve buna misâl olarak; Mâlik'in Muvatta'ında bulunan şu hadîsi zikretmiştir; Ebû Hureyre (R.A.)'den bize. baliğ oldu ki, Rasûlullah (s.a.v.): Yedirilmek ve giydirilmek kölenin; hakkıdır, bu vurmuştur". Mâlik bu hadisi Muvatta'ında bu şekilde nru'dal olarak rivayet etmektedir. Hadîsi İbrahim b. Tahmân ve ı-ıı-Nu'mau b. Abdisselâm isnâdıyle rivayet etmektedir. Hadîs, isnâdı! beyân edildikten sonra sahîh olmuştur. Bâzıları: da "Ma'lul, bunun; aksine, görünüp itibariyle kusurdan salim olmakla beraber, yapıları araştırmadan sonra sıhhatini zedeleyen bir kusuru bulunan hadîstir. Misâlini verdiğimiz bu hadîs ise, dış görünüşü itibariyle mu'dal olmakla beraber, araştırıldığında mevsûl olduğu meydana çıkmıştır.[663] diyorlar.
Ma'lûl tâbiri, merdûd olan her hadîse şâmil değildir. Buna göre| munkatı' hadîs ma'lûl sayılmaz. Râvîleri arasında meçhul veya zayıf bir kimse bulunan hadîse de maûl denmez. Malûl diye bu saydığı mız kusurlardan birini ihtiva eden hadîse deni. [664]Hâkim Ebû AbdillaK diyor ki:
"Mecruh olan bir râvînin hadîsi değersiz ve bâtıl olduğundan, cerhle hiç alâkası bulunmayan muhtelif bakımlardan hadis ta'lil edilebilir. Hadisin illetine gelince, sika râvîlerin bîr çok hadislerinde onların bile farkına varamadıkları illetler bulunur ve hadîs ma'lûl olur. Bizce illeti tâyin etmede ölçü hıfz, fehm ve mâ'rifettir. [665]

6. Muztarib Hadîs: [666]

Muztarib Hadis, birçok rivayetleri bulunmakla beraber bu rivayetler birbirine müsavi olduğu için aralarında terc yapma imkânı olmayan, bir râvînin iki veya dahi rivayet ettiği, yahut iki veya ikiden daha çok râvi ettiği hadîstir. [667]Bu hadîsin zaTma sebep râvîlerinin hıfz ve zabtı hakkın. ihtilâf edilmesidir. [668]Bu ihtilâf da rivayetlerden birinin râvisinin hıfz veya zabt, yahut aldığı zâttan uzun müddet hadis dinlemesi gibi üstünlüklerden biri sebebiyle Ötekine tercih edilmesiyle ortadan kalk.u. İşte bu sebepledir ki, iki veya daha fazla rivayetten biri diğerine ıı.rcıh edildiği zaman, hndîse Muztarib denihnez . [669]

Iztırâb bâzan raetinde bulunmakla beraber, ekseriya i .naıida bulunur, İsnâdda değil de, sâdece metindeki ıztırâba binâen, nuılıad-disin bir hadîse bu adı vcıişi pek nâdirdir.
îsnâddaki ıztırâba misâl olarak V'.bû Bekir Hadisini -zikredebiliriz. Ebû Bekir "Vâ Rasûiallah yaşlanmış gcrüy.iıma", dediğinde Rasûl-i Ekrem: Sûresi ile benzeri sûreler ılı uyarlattı" buyurmuşlardır. Dân-laıtni diyor ki: "Bu hadîs miizuribtir; zîrâ sâth gelmekte ve bu rivayette on türlü ihtilâf edilmektedir. Kimi bu hadîsi Ebû îshâk'dan mürsel olarak, kimi mevsûi olarak ıivâye.ı cimi ktc, kimi onu Ebû Bekir (r.a.)'ın, kimi Sacd (r.a.;'ın, kimi de Ifz. .Vize'nin müsnedi olarak rivayet etmektedir. Hadîsin bütün râvîleri sika oİduğu gibi, birini diğerine tercih etmek de mümkün değildir; üsteli etmeye de imkân yoktur. [670]
Araştırıcı bu nevi muztarib insâd hakkında şöyle düşünebilir: Dârekutnî'nin de saydığına göre bu hadîste birbirine zıt on cihetten ihtilâf edilmiş oluyor. Buna rağmen aralarında bir tercih yapmaya imkân olmayan birbirinin dengi sika râvîler hakkında tereddüt edildiği müddetçe hadîsi sahîh kabul etmek gerekir, ilk anda akla gelen bu anlayış kısaca söylemek gerekirse makbuldür. Ne var ki meselâ: Hadîs te'âruz ettiğinde onun hakkında bir hüküm verebilmek için rivayetlerini makbûliyet sırasına göre kademelere ayırmak gerekir; "Bu durumda râvîsi hakkında hiçbir suretle ihtilâf edilmeyen hadîs, râvîsi hakkında ihtilâf edilen hadîsten elbette daha sahihtir" Demek oluyor ki, sâdece isnâdda[671] bir iz tır âb bulunması, hadîsin za'fma işaret sayılmaktadır; çünkü rivayetlerin derece bakımından müsavi olup, aralarında hiçbir teâruz bulunmaması, hangisinin sahîh olduğu hakkında bir hüküm vermeye mânidir. Buna göre hadîslerin sıhhat bakımından birbirine mu'âdil oluşu, zayıflık bakımından mu'âdil oluşu gibidir ki, birini alıp diğerini terk etmek için ortada hiçbir tercih sebebi yoktur.[672]
Metindeki ıztırâba misâl, Müslim'in Velid b. Müslim rivâye-tiyle Sahîh'ine aldığı besmele hadîsidir. Velîd b. Müslim diyor ki, "bize Katâde tarikiyle Ev2âcî rivayet etti. Katâde EvzâTye yazdığı bir mektupta Enes b. Mâlik'in kendisine şunu rivayet ettiğini haber vermiştir :
Rasûlullah (s.a.v.)'in, Ebû Bekir, Ömer ve Osman (r.a.)'ın arkalarında namaz diyerek başlıyorlar, kırakıldım. Namaza atin başında ve sonunda demiyorlardı". Bu hadîste muzurib olan metin, râvînin besmele'nin okunmadığını söylediği hadîsin ikinci yarısını teşkil eden kısımdır. Zîrâ Buhârî ve Müslim'in müttefikan tahrîc ettikleri aynı mevzûdaki diğer bir rivayette besmelenin okunup - okunmaması şeklinde bir mesele ve dolayısıyla bir tearuz yoktur. Bu rivayette râvî:
Kırâete diyerek başlıyorlardı", demekle iktifa etmekte ve namaza başlandığında okunan sûrenin Fatiha Sûresi olduğunu kastetmektedir, îş bu kadarla kalsaydı elbette müttefekun aleyh olan hadîs tercih edilmekle iş biterdi. Biz birinci hadîse muztaribtir demiyoruz; fakat yine Enes (r.a.)'den gelen üçüncü bir rivayete göre, ona besmele ile namaza başlama meselesinde sorulan bir suâle cevaben, bu hususta Rasûlullah'tan mervî herhangi bir şey bilmediğini söylemiştir. Böyle değerli bir kimsenin tereddüdü, önemsenmeyecek bir tereddüt değildir. Böylece besmelenin kırâet edilip - edilmeyeceği hususunda rivayetlerin birini tercih etmek çok güç veya imkânsız bir duruma gelmiş oluyor. Hadîsin ilk yarısına muztarib deyişimizin esas sebebi, tercihe imkân olmayışıdır. Hadîs metninde illetin bulunuşunu göstermesi bakımından bu iyi bir misâldir. Bunun içindir ki Ibnu's-Salâh, Ulûmul-hadîs'inde Hafız Irâkî, Îbnu's-Salâh'ın kitabına yazdığı şerhdeı, [673]Suyûtf de Tedrîbu'r-râvî'sinde mu'allel hadîse misâl" olarak zikrederler. [674] Muztarib hadîs, mu'allel hadîsin bir nev(i olduğu ve iki mevzu da biribirine çok yakın bulunduğu için buna hayret etmemek lâzımdır. [675] îbnu Hacer'in mu'allel için söylediğini bildiğimiz şu sözü, Alâî, muztarib hadîs hakkında söylemektedir:
Bu mesele, hadîs nev'îlerinin en gizli - kapalı ve en hassas bir nev'ini t-şkîl ctmektediı. Bunun hakkından ancak Allah Taâlâ'nm çok hu. e bir seziş, geniş bir nüfuz, râvücrin durumları hakkında tam bir idrâk ve derin bir anlayış verdiği kimseler gelebilir.[676]
îbnu Haccr'in el-Mukterib fî beyâni'l-muztarib[677] adlı kitabını yazarken Dârekutnî'nin[678] el-llel'inc dayanışının sırrını burada anlamaktayız; zîrâ mevzular biribirine çok yakın, misâller de birbirine çok benzemektedir. Hadîs nev'îlerinin biiibirinc karışması ve bâzılarının içİçe girmesi ihtimâline rağmen hadiscilerin. hadisleri neden bu kadar çok bolümleıe ayırmak isledikleri hakkında bu durum bize herhalde bir fikir vermektedir. Dikkat ve hassasiyetlerini bildiğimiz hadîseiler, hadisleri [679] taksim edip gruplara ayırırken, onların birbirine karışması ihtimâlini göz önünde bulundurdukları için, herhangi bir tenakuz bahis mevzuu değildir. Zaten bir bakıma muzLırib olan hadîsin, diğer cihetten nnrullcl olması mümkündür. Diğer hususlar da buna kıyâs edilebilir.
Bâzı hâllerde, sahih ve hasen olan hadîslerde bile iztırâb olabilir. Şöyle ki, râvî sika bir kimse olmakla beraber onun nesebi veya ismi, yahut babasının isminde ihtilâf edilebilir. İşte böyle bir hadîse muztarib, denir. Hadîsin muztarib oluşu sahih veya hasen oluşuna bir zarar getirmez. Hadîsin zayıf olmasını gerektiren bir ıztıâb, bundan önce çeşitlerini zikrettiğimiz, metni \eya senedi muztarib olan hadîslerdeki durumlardır. [680]

7. Maklûb Hadîs:

Kavilerden birinin metindeki bir lafzı veya isnâddaki bir şahsın ismini yahut nesebini alt - üst etmesiyle, tehîr edilmesi gerekeni takdim, veya takdîm edilmesi gerekeni tehîr etmesiyle, veyahut bir şeyin diğerinin yerine konması suretiyle rivayet edilen hadîse maklûb denir.[681] Bu tariften anlaşılacağı üzere kalb, isnâdda olduğu gibi metinde de olur.
Metindeki maklûba misâl: Müslim'in rivayet ettiği, Allah Taâlâ'nın, kendi gölgesinden başka bir gölgenin bulunmayacağı günde gölgelendireceği yedi sınıf hadîsindeki: Sol elinin verdiğini sağ eli duymayacak şekilde, [682]gizlice sadaka veren kimse" cümlesidir. Hadîsin Sahîhayn'daki lâfzı: Sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak tarzda şeklindedir. Fakat râvîlerden biri tam aksini yapması gerekirken sözünü takdîm, lâfzını da tehîr etmiştir.
İsnâddaki İsimlerin takdîm ve tehiri ile yapılan maklûb hadîse misâl, Murre b. Ka(b ve Kab b. Murre isimlerinin takdîm ve tehiridir. Halbuki bunlardan biri, diğerinin babasının adıdır. [683] Hatîbu'1-Bağ-dâdî, Raf'ul-irtiyâb fi'İ-maklûb mine'l-esmâi ve'l- ensâb adlı eserinde bu mevzua gereken ehemmiyeti vermiştir. [684]
Bu iki misâldeki kalb de, kasten değil sehven yapılmıştır. Böyle olmakla beraber bu hâl yine de hadîsin zayıf olmasını gerektirmektedir. Bu durum, sehven değil de kasten yapılmış olsaydı o takdirde kalb, mevzu hadîsin bir nevi olurdu[685] Meselâ: Hadîs bir râvî veya bir isnâd ile meşhur olur; hadîs uyduranlardan biri, seneddeki râvînin yerine, halkın hadîslerine rağbet ettiği bir başka râvîyi kasden getirir. [686] Söz gelimi Salim b. Abdillah[687]'ın olduğu bilinen hadîsi Nâfi[688]'in hadîsi imiş gibi gösterir. Yahut bir isnadın yerine bir başka isnadı koyar. Bunun misâli de yalancı Hammâd b. 'Amr en-Nesîbî'nin: isnâdıyle merfu olarak rivayet ettiği:
Yolda mü[689]" riklere rasladığımz zaman ilk olarak siz selâm vermeyiniz" hadîsim Hammâd kalb ederek A'meş'ten geliyormuş gibi göstermektedir. Halbuki hadîsin ma'rûf olan senedi: şeklindedir. [690]
Hadîscilerin çoğu hadîs uydurmak veya kalb ettiklerini müstakil bir hadîs olarak benimsetmek maksadıyle değil de[691], râvîlerin, başkalarının ne derece tesirinde kaldıklarını öğrenmek arzusu ile[692] hadîsleri kalb ederek ve birbiri arasına karıştırarak denerlerdi.[693] Hatîbu'l-Bağdâdî, Ahrncd b. Mansûr er-Rûbâzî tarikiyle şu haberi rivayet eder:
er-Rûbâzî diyor ki.: "Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în ile beraber Abdurrezzâk'a gittik. Kûfe'ye döndüğümüzde Yahya b. Ma'în, Ahmed b. Hanbel'e Ebû Nu'aym'i denemek istediğini söyledi. Ahmcd'in bundan vaz geçmesi hususundaki ısrarına rağmen Yahya vaz geçmeyerek eîine bir kâğıt aldı ve Ebû Nu'aym'in hadîslerinden otuz tanesini yazdı. Her Gn tanede bir Ebû Nu'aynr e âid olmayan bir hadîs ilâve etti. Sonra Ebû Nu'aym'e gittik. Ebû Nu'aym dışarı çıkarak evinin karşısında bulunan bir dükkâna girdi ve oturdu. Sağma Ahmed b. Hanbel'i, soluna Yahya'yı oturttu; ben de aşağıya oturdum. Yahya Ebû Nu'aym'e on hadîs okudu; Ebû Nu'aym hiç sesini çıkarmadı. OnbirincİI hadîsi okuduğunda ise, bu benim hadîsim değildir diyerek reddetti. Yahya ikinci on hadîsi ve peşinden ilâve ettiği ikinci hadîsi okudu. Ebû Nucaym yine, benim hadîslerim arasında bu yoktur, diyerek ilâve edilen hadîsi kabul etmedi. Yahya tekrar üçüncü on hadîsi ve ilâve ettiği üçüncü hadîsi okuyunca Ebû Nu'aym birden değişerek Ahmed'in kolunu tuttu ve - Ahmed'i göstererek- bunun takvası böyle bir şey yapmasına manîdir; bana işaret ederek-bunun da yaşı böyle bir şey yapmasına müsâid değildir; arna bu olsa olsa senin işindir be adam!., diyerek ayağıyla Yahya b. Ma'în'e vura vura dükkândan çıkardı; sonra da kalkıp evine gitti. Ahmed b. Hanbeî'in Yahya'ya dönerek: Ben sana, yapma bunu, o sağlamdır, demedim mi? diye sorması üzerine Yahya b. Ma'în şu cevâbı verdi: Böyîe bir kovulma, yaptığımız yolculuktan bence daha makbuldür. [694]
Münekkidlcr Hz. Peygamber'in yasak etmesi sebebiyle bu neVî yanıltmaları sevmezler. [695] Ebân b. Ebî Ayyaş'm hadîslerini Şu'be kalb ettiği zaman, bunu doğru bulmayan Haramî: "Bu yaptığı şey ne fenadır!" demişti. [696]
Maklûb hadîsleri tanımak, muazzam bir ilme sâhib bulunmayı, rivayet ve isnâdlarla uzun zaman meşgul olmayı îcâbettirir. Muhad-disin bu ilimdeki mahareti de hadislerdeki kalbleri bilmesiyle anlaşılır, işte Buhârî'nin büyüklüğünü gözlerimizin önüne seren ve O'na karşı kalblerimizdeki saygıyı artıran bu mevzu'daki şu misâlini Hatîbu'l-Bağdâdî anlatıyor:

"Buhârî Bağdad'a gittiği zaman Bağdat uleması O'nun etrafında toplandılar. Senedlerini ve metinlerini kâlb ederek, bir metni başka bir isnada, onun senedini de başka bir metne ekleyerek yüz hadîs hazırlayıp on kişiye bu hadîslerden on'ar tane dağıttılar ve Buhârî meclise geldiği zaman bu hadîsleri ona okumalarını emrettiler. Buhârî'den bir yerde görüşmek üzere söz aldılar. O gün buluşma yerini Horasan ve başka semtlere mensup yabancı hadîscilerle, Bağdatlı hadîsciler doldurdular. Herkes geldikten sonra, hazırlıklı olan on kişiden biri söz alarak bîr hadîs okuyup durumunu sordu. Buhârî: Bilmiyorum, dedi. Diğerini sordu. Buhârî yine: Bilmiyorum, dedi. Aynı tarzda diğer hadîsleri teker teker sorduğunda Buhârî hep aynı cevâbı veriyor, bilmiyorum, diyordu. Mecliste bulunan anlayışlı bâzıları biribirine dönerek: "Adam meseleyi anladı!" diyorlardı. Anlayışlı olmayanlar da Buhârî'yi, acziyet ,bilgisizlik ve anlayışsızlık ile suçluyorlardı. Sonra on kişiden bir diğeri sözü alarak bu maklûb hadîsleri sormaya başladı. Buhârî yine: Bilmiyorum, dedi. Bu zât aynı tarzda on hadîsi de okuyup bitirdi. Hepsine de Buhârî "bilmiyorum" diye karşılık verdi. Daha sonra 3. 4. ve diğer zevat maklûb hadîsleri sorup bitirdiler. Aldıkları cevap hep "bilmiyorum" sözünden ibaretti. Buhârî soruların bittiğini anlayınca ilk defa sorana dönerek: İlk olarak okuduğunuz hadîs şöyledir, ikincisi şöyledir, 3. 4. ve 10. ya kadar aynı sırayla asıllarını okuyor, her metni kendi isnadına, her isnadı da âid olduğu metne rabtediyordu. Diğer on kişinin hadîslerine de aynı tarzda cevâp vererek her metni ve inadı âid oldukları isnada ve metne bağladı. Bu durumu görenler O'nun hafızasının mükemmel olduğunu ikrar ederek faziletini kabul ettiler.[697]

Maklûb hadîsin zayıf olmasının sebebi, ondaki takdim, tehîr ve bir şeyin diğeri ile değiştirilmesi suretiyle meydana gelen zabt noksanlığıdır. Maklûb hadîs, bundan başka dinleyenin anlayışını- da bozarak onu hataya sürüklemektedir. [698]

8. Şâz Hadîs: [699]

Şâz'ı tarif etmek zordur; bu sebeble de âlimler şâz hadîs hakkında müstakil eserler yazmamışlardır. [700] Yalnız şâz hakkında düşünülen iki mühim husus vardır.- Bünîardan biri iufirâd, diğeri de muhalefettir. Umûmî mânâda şâz hadîs, sika bir râvînin diğer sikalara muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. Daha hassas bir ifâde ile şâz: "Makbul bir râvînin kendinden daha makbul olan bir râvîye muhalif olarak rivayet ettiğihadîstir". Hafız îbnu Ha-cer, Şâz'm ıstılâhî bakımdan en güvenilir tarifinin bu olduğunu söylemektedir. [701]

îbnu Hacer, şâz'ın mutemet olan bu tarifi ile, halkın birbirine aykırı olduğunu zannettiği iki meşhur ıstılah arasındaki ihtilâfia meydana getirdiği mesafeyi azaltmış gibidir. Bu iki ıstılah, İmam Şafi[702]ve Hâkim'e nisbet edilmektedir.

Şâfi'î bu mevzuda şunları söylemektedir: "Şâz hadîs, başka birinin rivayet etmediğini sika râvinin rivayet ettiği hadîs demek değildir. Buna şâz denmez. Şâz diye: Nâsa muhalif olarak, sika râvînin rivayet ettiği hadîse denir. İşte şâz hadîs budur. [703]ŞâfîYıın nâs dediği, sika râvîlerdir. O bu sözüyle: "Şâz, sika bir râvînin diğer sika râvîlere muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir" demek istemiştir. Buna göre Şâfi sâdece teferrüdü değil, hem teferrüd hem de muhalefeti aynı anda düşünmüştür. Ne var ki O, muhalefetin daha makbul veya daha sağlam râvîye karşı olması gerektiğini tasrîh etmemiş, sâdece nâsa,.yâni sika râvîlere karşı uiffûmî bir muhalefet meydâna geldiğini söylemekle iktifa etmiştir.

Hicaz âlimlerinin çoğu bu ıstılahı benimsemişlerdir,[704] tbnu's-Salâh da bunu kabul etmiştir, tbnu Kesîr ise bu ıstılaha binâen şöyle bir neticeye varmıştır: Sika râvî başkalarının rivayet etmediğini rivayet ederse o, "âdil, zabıt ve hafız olmak şartıyle makbuldür; zîrâ bu râvî reddedilecek olursa, bu neviden birçok hadîs de reddedilir ve birçok meseleler delilsiz kalır. [705] Şu kesin sözleriyle büyük âlim îbnu Kayyım[706] de bu ıstılahı tekîd etmektedir: asıl şâz diye, sikaların rivayet ettiğine muhalif olarak rivayet edilene denir. Sika bir râvî, diğer sikaların muhalifini rivayet etmediği bir hadîs rivayet edecek olursa, buna da şâz denmez. Eğer bu hadîs hakkında - söylenilen mânâda olmak üzere - "şâz" ıstılahı kullanılırsa, bu ıstılah o hadîsin reddedilmesini gerektirmediği gibi, cevaz da vermez. [707]

Hâkim'e gelince; o da şazı: "Sika bir râvinin mü tâbi (i olmaksızın münferiden rivayet ettiği hadîs[708] şeklinde tarif etmiştir. Hâkim, teferrüd kaydını nazar-j îtibâre aldığını açıkça söylemekte, muhalefet kaydını ise, net bir şekilde olmasa da yine dikkate aldığı - bizce -görülmektedir. Şayet sika râvînin o hadîs için bir mütâbici bulunsaydı, hadîs ne nâsa, ne de başkalarına muhalif olurdu. Hâkim -görüldüğü üzere - şâz hadîste, bir mütâbicin bulunmayışını şart koşmaktadır. Bu durumuyla o, muhalefeti de şart koşmuş ve nazar-ı îtibâre almış gibidir. Uzaklara gitmeye ne hacet, şazın târifindeki anlayış güçlüğü bize yetmektedir. Şâfi'î'nin görüşü ile bu büyük imâmın görüşü arasındaki benzerliği meydana koymak maksadıyle ve ŞâfiTnin şâz tarifine bağlı olarak bu mesele tetkik edildiği zaman bütün ^karışıklıklar ortadan kalkar. Bu benzerliği gören Hâkim ister kendi husûsî tarifine, ister Şâfi'î'nin tarifine misâl yapmakta muhatabını muhayyer bırakarak şu hadîsi şaza misâl olarak zikretmiştir:

Mu'âz b. Cebel diyor ki,

Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk Gazvesinde güneşin batıya doğru meylinden önce yola çıktığında, öğle namazını ikindiye kadar tehîr ederek ikisini birden kılardı. Güneşin meylinden sonra yola çıktığında da öğleyi ikindi ile birlikte kılar, sonra yola devam ederdi. Akşam namazından önce yola çıküğı zaman, akşam namazını tehîr ederek yatsıyla beraber kılardı. Akşam namazından sonra yola çıktığında da yatsıyı öne alarak akşam namazı ile birlikte kılardı."

Bu misâle ilâveten Hâkim diyor ki:

"Bu hadîsin râvîleri sika imamlardır; hem isnadı, hem de metni şazdır; gösterebileceğimiz bir illeti yoktur. Eğer hadîsi el-Leys, Ebu't-Tufeyl'den rivayet etseydi, hadîsin bu yüzden rna'lûl olduğunu söylerdik. Yezîd b. Ebî Habîb, Ebu'z-Zubeyr'den rivayet etseydi, hadîsi yine ma'lûl kabul ederdik. Bu iki illeti bulamadığımıza göre hadîs mu'allel değildir. Dikkatle araştırdığımızda görüyoruz ki, Yezîd b. Ebî Habîb'in, Ebu't-Tufeyl'den bir rivayeti yoktur. Aynı şekilde bu metni bu ifâdeyle ne Ebu't-Tufeyl'in ashabından birinin, ne de onu Ebu't-Tufeyl tarikiyle Mu'âz b. Gebel'den rivayet edenlerden birinin hadîsleri arasmda görmekteyiz. îşte bu sebeple hadîsin şâz olduğunu söylemekteyiz.[709]

Hâkim bu hadîsteki illeti bulmak arzûsuyle bütün dikkatini sar-fetmiş; fakat sonunda hadîste hiçbir illet bulamadığını açıklamıştır. Böylece hadîs ma'lûl olmaktan kurtulmuştur. Şâz'da ma'Iûlünkinc benzer bir müşkil vardır. Bu müşkil, "Münekkidin hadîste bir galat olduğunu sezmesine rağmen bunu gösteren bir delîl bulamayışıdır. [710]

işte bu sebeple Hâkim bu iki ıstılahı birbirinden ayırmak mecburiyetinde kalmış ve malûl hadîsi şöyle tarif etmiştir: "Ma'lûl hadîs, bir hadîsin diğerine karışması veya hadîste bir râvînin vehme kapılması, yahut birinin mürsel olarak rivayet ettiğini vehm sahibi başka birinin mevsûl olarak rivayet etmesi gibi illetleri bilinebilen hadîstir.[711]

Ma'lûl hadîs - illetinin gizli ve kapalı olmasına rağmen - tanma-bİlmektedif. Fakat şâz, malûl'den daha dakîk olduğu için illeti bilinemez. Bir hadîsin şâz olduğunu ancak bu ilim ile haşir-şenir olmuş, derin anlayışı ve ihtisası ile zirveye ulaşmış ve Allah Taâla tarafından kendine büyük bir meleke bahşedilmiş insanlar anlayabilir. [712]Şâz'm dakîk oluşu, çoğu zaman onun bir mütâbi'inin bulunmayı-şmdandır; zîrâ mütâbi bulabilmek İçin uzun araştırmalar yapmak lâzımdır. Şazı - Hâkim'in mübalağa ettiği kadar - dakîk veya güç yapan sebep belki de onun kendine göre bir şâz tarifi yaparak ekseriyetin görüşünden ayrılmasıdır, işte Ibnu's-Salâh, Hâkim'in görüşünü bu sebeple zayıf bularak hadîsiyle onun tarifine kiraz etmiştir. Zîrâ bu hadîsi sâdece Hz. Ömer rivayet etmekte olup aynı şekilde ondan 'Alkame, ondan Muhammed b. îbrâhîm et-Teymî, ondan da Yahya b. Sa'îd el-Ansârî nakl etmektedir. [713]

Biz ulemânın bu hadîs için saydığı bâzı garîb mütâbi'lere işaret ettik. Münekkidlerin bâzı ifâdelerinden, mütâbi'lere rağmen bu hadîsin Hz, Ömer tarîkinden ancak mezkûr yolla geldiği takdirde sahih olabileceğini gördük[714] ibnu'l-cArabî, niyyet hadîsini onüç tarîkten rivayet ettiği zannına kapılmış, bâzı hemşehrileri de iddia ettiği bu tarîkleri kendilerine göstermeyince ona îtirâz etmişler ve bir şâir şöyle demiştir:

Ey Humuslular[715] ve orada bulunanlar, size İyiliği ve takvayı şefkatle tavsiye ederim. Gecenin isimlerim el-Arabî'den, rivayeti de müttekî bir imâmdan alınız. Zîrâ genç olan temiz ve acı sözlüdür; sahîh bir haber bulamazsa, keûdi îcâd etler. [716]

Şu hâlde Hâkim'in bu niyyet hadîsini şâz'a misâl olarak getirmesi doğru değildir; zîrâ hadîs, teferrüdüne rağmen sahihtir. Sahîh hadîs de şâz olmaz. Şâz'm makbul tarifine misâl olmak üzere cumhûr-ı ulemânın zikrettiği hadîslerin çoğu - aynı zamanda - Hâkim'in şâz tarifine misâl olmaya da elverişlidir. Çünkü bu hadîslerdeki sika râvî-lere olan muhalefet, mütâbi'lerin elde mevcut olmayışındandır. Bunun en açık misâli, Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin: tarikiyle merfû olarak rivayet ettikleri:

Herhangi biriniz sabah namazmın. iki rekcat sünnetini kıldığı zaman, sağ tarafı üzerine yatsın" hadîsidir. Beyhakî[717]'nin söylediğine göre fcb-dulvâhid bu hadîste birçok sika râvîlere muhalefet etmiştir. Zîrâ bu râvîier hadîsin muhtevasını Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözü olarak değil, fiili olarak rivayet etmişlerdir. A'meş'in sika ashabı içinden sâdece Abdulvâhid bu lâfızlarla rivayet etmiştir. [718]

Münekkidler bu bâbta, hadîs hafızlarının şâz hakkındaki görü şünü ifâde eden Ebû Yalâ el-Halîlî [719]'nin tarifini zikretmektedirle Onlar, yalnız bir isnadı olan hadîse şâz adını vermektedirler. Hadîsi şâz yapan râvînin sika olup olmaması dikkate alınmaz. Yalnız sikamn cazında tevakkuf edilir ve onunla hemen ihticâc edilmez. Sika olmayan râvinin şazı ise reddedilir. [720] Hâkim'in görüşünü zayıf bulan İbnu's-Salâh ve

diğer âlimlerin aynı şekilde bu görüşü de zayıf bulmaları gerekirdi; ne var ki, iki görüş arasında açık bir farklılık mevcuttur. Hâkim'in tarifi ile cumhurun görüşünü teîîf etme ilunkâm hasıl olduğu takdirde, HalÜî'nin söylediği ile cumhurun görüşünü uzlaştırmak güçleşmektedir; zîrâ cumhurun, sikamn teferrüdü ve diğer sikalara muhalefeti şartların ileri sürmesine karşılık Halîlî, muhalefeti nazar-ı itibara almaksızın sâdece teferrüde şâz demektedir. [721] HalıK'nin yaptığı, hadîs hafızlarının şâz hakkındaki görüşlerini hikâye etmekten ibarettir. Onun kendine mahsus ıstılahı da - hakikatte - ŞâfîTnin cumhur tarafından kabul edilen tarifinin tekrarından başka birşey değildir. [722] Her iki durumda da Halîlî'nin yaptığı iş, ulemânın görüşlerini sâdece dikkat ve emniyetle nakletmekten ibaretti[723]
Şâz'ın -Halîlî'nin dediği şekilde bir tarifi kabul edilecek olsa,mustalahu'l-hadîste çok tehlikeli birtakım neticeler doğar. Şöyle l;i: Sahîh hadîsin her türlü illetten olduğu gibi, her türlü şâz'dan da s âlim olmasını şart koşmamıza rağmen bu tarif, bâzı durumlarda şâz hadise de sahîh olma imkânını vermektedir. Ne var ki, biz - Halîlî'nin bir nev'î hadîse es-Sahîhu'1-malûl adını vermekle beraber, ıstılahı daraltmak istemediğini gördüğümüz gibi[724] yine onun bir sikanın şilz olarak rivayet ettiği sâdece bir isnadı bulunan sahîh hadîse şâz dediğini de burada görmekteyiz. îkİnci defa da Halîlî, yine meşhur ve yaygın olan ıstılahı sınırlandırmayı düşünmemektedir; fakat - Şâz'ın böyle garip bir tarifini zikretmesine rağmen - yine de Halîlî cumhurun görüşünü benimsemektedir; bu meşhur görüşü bize hikâye etmekle de kendine olan İtimadımızı artırmaktadır.
Şu hâle göre, şâz hadîste mutlaka teferrüd ve muhalefet şartlarının bulunması lâzımdır. Bu İki vasfı hâiz olan bir hadîs, sahîh olmaktan çıkarak zayıf hadîsler grubuna girer; bu durumda da onu, zayıf hadîslere mahsûs olan nev'îler arasında zikredebiliriz. Sika veya olmayan bir râvînin, muhalefet şartı bulunmadan teferrüd etmesine gelince, bu durum, mutlak teferrüdün bir kısmını teşkil eder ve bu sebeple de hadîs fcrd adım alır. Bunu "Sahîh-Hasen-Zayıf hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında anlatacağız. Onun burada Şâz ile herhangi bir şekilde karışması doğru değildir.
Sika râvînin teferrüd ettiği hadîste tevakkuf etmek, sika olmayan râvînin hadîsini reddetmek meselesi, ihticâc etme veya etmeme ile alâkalı bir iştir ve bu meselenin bir hadîse sahihtir veya zayıftır diye hüküm vermekte hiçbir te'sîri yoktur.
işte, sahîh ve hasen hadîsler ihticâca elverişli oldukları için onlara sâlİK dedik. Bunların dışında kalan İse - ki o da zayıftır sâlih ve ihticâca elverişli olmayıp aksine merdûttur. Hulâsa olarak şunu söyleyelim ki, kısımların ve ıstılahların değişmesiyle birlikte her zaman vasıflar ve adlar da değişmez.[725]

9. Münker Hadis:

Münker Hadîsin en iyi tarifi: zayıf bir râvînin sika râvîye muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir, şeklinde yapılanıdır. Münker, şâz'ın zıddıdır; zîrâ şâz'ın râvîsi sika olduğu halde münkerin râvîsi sika olmayıp zayıf bir kimsedir. Şâz hadîs, nasıl mahfuzun mukabili ise, [726] münker hadîs de ma'rûfun mukabilidir. [727] Çünkü Münker'i ravîsi, hıfz sahibi olmamakla beraber, mâ'rûf ve meşhur olana muhalefet etmektedir; zira hıfz, böylesi zayıf râvîlerin seviyesinden çok uzak bir zabt derecesidir. Şâz'lann râvîsi ise sikadır; çoğu zaman da sika oluşunun yanında hafız ve zabıttır. Ne var ki, bu râvî, zabt ve itkân bakımından kendinden daha sika olana muhalefet etmiştir. Sâdece bilinen ve meşhur olana muhalif olmakla kalmamış, aynı zamanda sağlam bir şekilde hıfz edilene de muhalefet etmiştir. îbnu Hacer diyor ki: "Sahîh ve hasen hadîs râvîsinin yaptığı ziyâde, kendinden daha sika olanın rivayetine münâfi olmadıkça makbuldür. Şayet zabtının daha sağlam, râvîsinin daha çok olması... gibi tercih yolları sebebiyle daha üstün bir hadîse muhalif olursa, tercîh edilene mahfuz, mukabiline de - kendine tercîh edilene de - şâz denir. Râvî zayıf olmakla beraber yine de bir muhalefet bulunursa, tercîh edilene ma'rûf, mukabiline de nıünker denir.[728]
Îbnu's-Salâh, Münker ile Şâz'm müteradif olduğu kanâatindedir. Berdîcî[729]nin de Münker'i tarif ederken: "Yegâne râvîsinden gelen isnâddan başka herhangi bir yolla metni ma'ruf olmayan hadîstir[730] dediği söylenmektedir. Daha açık bir ifâdeyle Münker hadîs, mutlak ferd olan hadîstir. Birçok muhaddisin merdûd veya münker yahut şâz olduğu için bir hadîse ferd dediği çok görülmüştür. [731] Mutlak ferd hadîslerin makbul olanları bulunduğu gibi merdûd olanları da vardır. "Bir râvî herhangi bir rivayette teferrüd edince bakılır: Teferrüd ettiği hadîs, kendinden hıfz ve zabt bakımlarından daha makbul olan bir râvînin hadîsine muhâlîf ise, teferrüd ettiği hadîs şâz-i merdûd olur. Şayet hadîste başkasının rivayet ettiğine muhalif birşey olmayıp, bu kendinden başkasının rivayet etmediği bir hadîs ise, şu duiumda râvîye bakılır; Eğer râvî âdil, hâfiz, itkânma ve zabtına güvenilir biriyse, teferrüd ettiği kısım kabul edilir, reddedilmez. Şayet, infirâd ettiği kısımlar sebebiyle, hıfz ve itkânma güvenilir biri değilse teferrüd ettiği bu kısımlar sahîh olmaktan çıkarak reddedilir. [732] Mutlak ferd'in neverini anlatırken îbnuVSalâh, münker hadîsin de Şâz'm ayrıldığı bölümlere ayrılacağına işaret etmek istemiş gibidir. Her iki hadîs nev'inde de daha üstün olana muhalefet bahis mevzii olduğu gibi, yine bunlar makbul ve merdûd kısımlarına da ayrılır. Îbnu's-Salâh'm, Şâz ve Münker'in aynı mânâya olduğunu açıkça söylemesinde bir acâiblik yoktur. [733]
Şâz ve Münker'in müteradif olduğu sözü hakikatten uzaktır. Bunun böyle olduğuna Suyûü Elfiyye'sinde şöyle işaret eder:
Münker, sika râvîye muhalif olarak rivayet edilen hadîstir. Nuhbe-tu'1-fiker müellifi bu mevzuu güzel bir şekilde incelemiştir. Münker'in mukabili Ma'rûf'tur. Münker ile Şâz'ın müteradif olduğunu söyleyenler, hakikatten ayrılmış olurlar.[734]
Suyûtî bu sözleriyle Şâz ve Münker'in müterâddif olduğunu söylemekle doğrudan ayrılan İbnu's-Salâh'ı kasdetmektedir. Yine Suyûtî: "Bu iki ıstılahı müsâvî gören de gaflet etmiştir" sözleriyle de Îbnu Hacer'i kasdetmektedir. [735]
Münker hadîsin en açık misâli, îbnu Ebî Hatim [736]in, -kırâat[737] sebca imamlarından Hamza b. Habîb ez-Zeyyât kardeşi Hubey yib b. Habîb tarîkinden senediyle tahrîc ettiği:
Herkim namazı kılar, zekâtı verir, hac eder, oruç tutar, misafirini ağırlarsa, Cennete girer" hadî-sid'r. Ebû Hatim bu hadîse münker demektedir; zîrâ Ebû Hâtim'-den başka diğer sikalar da bu hadîsi Ebû İshâk'dan mevkuf olaral yâni îbnu Abbâs'ın sözü olarak - rivayet etmektedirler ki, mâ'rı olan da budur. [738]
Dikkat edilecek hususlardan biri de şudur: Bâzı imamlar, sırf tflbferrüde de münker adını vermektedirler. [739] Halbuki Münker'ıı başkalarına karışmaması için hadîste mutlaka münkerlik alâmetleri bulunmalıdır. Muhaddisin hadîsinin münker olup olmadığım anlamak İçin. rivayeti, hıfz ve itkân sahibi râvîlerin hadîsleriyle karşıla;-tırılır. Birbirini tekzîb etmemekle beraber, mezkûr râvîlerin hadîslerine muhalif olursa onda münkcrlik bulunduğu anlaşılır.[740]
Munaddisler, zayıf olmasa bile bâzan bir hadîs hakkında Bu, falanın rivayet ettiği hadîslerin en mnnkeridir", derler. Meselâ İbnu Adî: [741]Yezîd b. Abdiilâh b. Ebî Bürae'nin rivayetlerini en münkeri: Allah Taâla bir ümmetin iyiliğini dilerse, kendilerinden Önce peygamberlerini vefat ettirir" hadîsidir, dedikten sonra şöyle devanı eder. "Bu tarîk hasendir; râvîleri sikadır; bâzı muhaddisler bu hadîsi sahihlerine almışlardır. [742]

10. Metruk Hadîs:

Muhaddislere göre metruk: "Hadîste yalan söylemekle itham edilen yahut fiilî veya kavlî bakımdan fışkı zahir olan, veyahut çok gafil [743]veya çok vehimli olan bir râvının rivayet
Büsbütün zayıf olan hadîsler meyânmda zikrettiğimiz bu on nevi, zayıflık bakımından hep aynı seviyede değildir; aksine râvilerin durumuna göre farklılık arzeder. Nasıl ki, sahîh hadîsler arasında daha sahîh olanı varsa, zayıf hadîsler arasında da pek zayıf olan hadîsler vardır. [744] Hâkim Ebû Abdiilâh, Ma'rifetu ulümi'I-hadîs adlı bitabında hadîs râvüerinin ve muhtelif şehirlerin en zayıf isnâdlannı mükemmel bir şekilde îzâh etmiştir. [745]

Mevkuf ve Maktu' Hadîsler, Zayıf Hadîsleri idir?

Şimdiye kadar zayıf hadîsin kısımlarından - bahsimizin başındı] da söylediğimiz gibi- husûsî bir adı olanları zikrettik. Muayyen bıı adı olmamakla beraber kendisinde herhangi bir zayıflık bulunan ha] dîslere de kısaca işaret etmekle yelindik.
BizÎm -"Sahîh Hasen Zayıf Hadîsler arasında müşterek oiaıj ıstılahlar" kısmına geçmeden evvel - iki meseleye temas etmemiz gerekir. Bunlardan biri, Mevkuf ve MaktıYlara zayıf denip denmeyeceği, diğeri de zayıf hadîslerin rivayeti ve onlarla amel etme mı leşidir.
Mevkuf sözüyle: Sahabeden rivayet edilen söz, fiil ve takrirler kastedilmektedir. Meselâ: Râvînin Ömer b. Hattâb şöyle dedi veya Ali b. Ebî Tâlib şöyle yaptı, eyahut Ebû Bekir'in önünde şöyle şöyle yapıldı da, birşey söyleyip reddetmedi, demesi bu rivayetlerin. mevkuf olduğunu gösterir. Rasûlullah (s.a.v.)'dan sâdır oiduı kabul edilen kavil, fiil veya takriri mevkuf hadîste sahâbî yapmaktadır. Rasûlullah (s.a.v.);dan gelen hadislerde bir uhuvvet bulunduğu yüce bir sahâbî bile olsa, başkalarının sözlerinde bu ulviyyet mevcut olmadığı düşüncesiyle bâzı

âlimler mevkuf hadîsi zayıf saymak istemişlerdir. [746] Sırf bu sebeple mevkuf hadîsi mutlak olarak zayıf görmeye taraftar değiliz; zîrâ biz sahîh veya hasen hadîsin şartlarım hâiz olan mevkuf bir hadîse, sahihtir veya hasendir, dediğimizde şunu kat'î olarak bilmekteyiz ki, o hadis Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) değil, sahâbînin sözüdür. Biz - bu duruma göre - Rasûlullah' sehven veya kasten tekzîb etmediğimiz gibi, onun söylemediği bir şeyi de söyledi diye iddiaya kalkışmıyoruz. Sonra mevkuf bir hadîse sahihtir jeya hasendir demekle, onunla amel etmenin vâcib olduğunu söylemek istemiyoruz. Biz sâdece re'y ve içtihadın bulunmadığı bir mevkufla amel etmeyi kendimize mübâh kılmaktayız.[747] Çünkü böyle bir durumda sahâbî Rasûlullah (s.a.v.)'dan sadır olduğuna bizzat kanâat getirmediği bir şeyi ne söyler, ne yapar ne de tasvîb eder. Şu hâle kıymetli Sahâbî Abdullah b. Mes'ûd'un: neccime veya kâhine giderek, onun söylediklerini kabul eden kimse Hz. Muhamrned (s.a.v.)'e nazil olanı inkâr etmiş demektir, [748]sözü mevkuf hadîstir. Yine İbnu Mescûd'un müezzin ezan okurken mescitten çıkıp giden kimse hakkındaki: adam Ebû'l Kasım (s.a.v.)'e isyan etmektedir[749] sözü de mevkuftur. Bunların her ikisi de amel etmemiz caiz olan sözlerdir. Buna rağmen bizim Kâ'bu'l-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Abdullah b. cAmr b. 'Âs'ın mevkuf hadîsleri karşısında dikkatli bulunmamız gerekir; zîrâ bu sahâbîler, isrâiliyyat ve birçok kıssalar rivayet etmekle, bunlardan bilhassa kıyamet alâmetlerine ve âhir zaman fitnelerine dâir olanları nakl etmekle meşhurdurlar. Bu nev(î haberleri ihtiva eden hadîslerin çoğu, mevzu demesek bile, zayıftır. Fakat bu zayıflık hadîsin mevkuf oluşundan gelmemektedir. Diğer bir ifâdeyle mevkuf olduğu için zayıf değildir; bilakis bu zayıflık hadîsteki şâz, İllet, iz tır âb gibi durumlardan meydana gelmektedir. Yoksa mevkuf hadîse de, isnâd ve metinlerine bakarak, Rasûlullah (s.a.v.)'e ref edilen hadîsler gibi sahîh, hasen, zayıf demek mümkündür.

Râvîninsahâbivi kastederek: Hadîsi ref ediyor" veya îsnâdediyor",yahut:

Rasûiullah (s.a.v.)'e iblâğ ediyor" dediği hadîsler, hadîsciîere göre sarih mernV kabîlindendir. [750] Yalnız bâzılarının sahabe tefsirlerini mutlaka mernV hükmünde tutuşu doğru değildir; zîrâ sahabe Kur'ân tefsirinde ictihâd etmiş, bâzı mesâii ve fürûda da ihtilâfta bulunmuşlardır. Nitekim bâzılarının ehl-i k:tâbdan isrâiliyyat rivayet ettiğini de gördük. [751]

Maktu hadis ise, tâbi'înden rivayet edilen kavi, fiil ve takrirlerdir, imâm Ebû Hanîfe'nin bu mevzuda meşhur bir görüşü vardır.

Ebû Hanîfe, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Abbâs (r.a.) gibi birkaç sahâbîyi görmüş olmasına rağmen açıkça der ki:

Rasûlullah (s.a.v.)'dan gelen hadîslerin başımız, gözümüz Üzerinde yeri var. Sahâbîden gelenlerde muhayyeriz. Tabiinden gelenlere gelince, onlar ricâlse biz de ricaliz". Ebû Hanîfe bu sözüyle Maktûru ihticâc edilmeyen bir zayıf olarak kabûi ettiğini belirtmektedir.

îşte bu sebeple re'y mektebi ki Ebû Hanîfe'nin mektebidir - kı-yâs-ı celî ile amel etmeyi, tabiinden maktu olarak gelen rivayetlerle amel etmeye tercih etmiştir. Ancak makbul olan görüş şudur: Maktu' -isnadının ve metninin durumuna göre- sahih, hasen, zayrfsıfatlarından birini alabilir; Maktu'un sahîh ve hasen oluşu, değil Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den, sahabeden alındığı mânâsına dahî gelmez; aksine bizzat tabiinden rivayet edildiği anlaşılır. Bunlardan sâdece büyük sahâbîlerle aynı çağda yaşamak bahtiyarlığına eren Sacîd b. el-Mü-seyyeb, eş-Şa(bî, en-Nehaî ve Mesrûk [752] gibi büyük tâbi'îlerin Maktuclarıyle ihticâc etmemiz caiz olur.

Zayıf Hadîslerin Rivayeti ve Onlarla Amel Etme Meselesi

"Fezâil-i a'mâl mevzuunda zayıf hadîsle amel etmek caizdir" sözünü herkes söyler durur. Bu sözle, rivayetinde müsamahalı davrandıkları, kendilerince sahîh 7 mayan bütün hadîsleri bu gruba katarlar ve böylece sabit ve mâliun bir esasa dayanmadan birçok prensipleri dine ilâve ederler. Aradan asırlar geçmesine rağmen bu söz, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdî ve Abdullah b. Mü-bâ^ek gibi üç büyük hadîs imamının söylediği buna benzer bir sözün aks-i sadâsmdan başka birşey değildir. Bu üç büyük imâmın sözü şudur: "Helâl ve haram mevzuunda birşey rivayet ettiğimizde pek sıkı, fezâil ve benzeri mevzularda birşey rivayet ettiğimizde de müsamahakâr davranırdık. [753]

Bu imamların sözleri tam olarak anlaşılmamıştır. Nasıl ki bizim nazarımızda sahîh'in mukabil zayıfsa, onların pek sıkı davranmak sözünden kastettikleri de, böyle karşılığı olan birşey değildir. Helâl ve harama dâir birşey rivayet ettiklerinde daha temkinli davranarak ancak hadisin en yüksek derecesinde bulunanlarla ihticâc ediyorlardı ki, bu da kendi zamanlaımda ittifakla "sahih" diye adlandırılan derecedir. Helâl ve haram ile ilgisi olmayan, fezâile dâir birşey rivayet ettiklerinde pek sıkı davranmak ve sâdece sahihleri rivayet etmek zaruretini duymuyorlar, aksine mertebece sahihten aşağıda bulunup, kendi asırlarında henüz yerleşmemiş bir tâbir olan Hasen'i de kabule taraftardırlar. Hernekadar hasen, kendilerinden sonra zayıf adı verilen hadîslerden mertebece daha üstün görülüyorsa da, mütekaddi-mînin ıstılahında zayıf hadîsin bir nev'i olarak kabul ediliyordu.[754] Halk bu imamların fezâil babında müsamahalı davranmaları sözüyle, sahih derecesine varmayan hasen hadîsleri rivayete elverişli bulmaları şeklinde anlasalar bile, "Fezâil-i a'mâlde zayıf hadîsle amel etmek caizdir" sözünü pek doğru bulmuyorlardı. Şu noktada hiç şüphe yoktur kî, - din nazarında - zayıf rivayetler ne şer'î bir hüküm, ne de ahlâkî bir fazilet için kaynak olur; zîrâ zan, gerçekten hiçbir şey ifâde etmez. Fezâil de ahkâm gibi dinin esas prensiplerindendir. Binâenaleyh bu prensipleri çürük bir temel üzerine, paramparça olacağı bir uçurum kenarına bina etmek doğru olamaz.

Müsamahakâr davrananların, fezâil-i a'mâî mevzuunda zayıf hadîs rivayet edebilmek İçin öne sürdükleri şartlar ne kadar çok ve müsait olursa olsun, anlattığımız sebebe binâen bunu kabul etmiyoruz. Bilindiği üzere bu şartlar üç tanedir:

1 - Rivayet edilen hadîs pek zayıf olmayacak.

2 - Kitap veya sahîh sünnetle sabit olan bir asla dayanacak.

3 - Kendinden daha kuvvetli bir delile muhalif olmayacak. Zayıf hadîs rivayetini - bu şartlara rağmen - kabul etmiyoruz.

Gerek şer'î ahkâm ve gerekse fezâil babında, elimizde, başkasına Iüzûm bırakmayacak kadar çok sahîh ve hasen hadis vardır. Biz - bu şartların çokluğuna rağmen - zayıf hadîslerin sabit olduğuna bir türlü inanamıyoruz. Böyle olsaydı ona hiç zayıf deriniydik. Hâsılı, zayıf hadîsler hakkında şüphe etmekten kendimizi alamıyoruz. Zâten dinde,, yakînî olmayan şeylerin hiçbir değeri yoktur.

Buradan şu neticeye varmaktayız ki, - hadîs çalışmalarında ve tedrisinde bile - zayıf olduğunu iyice bildiğimiz bir hadîsi kesin bir ifâdeyle: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki..." diye başlayarak misâl vermekten şiddetle kaçınmalıyız. Böylece dinleyicide veya okuyucuda onun sahîh olduğu zannını uyandırmamahyız. Aksine onun zayıf olduğunu açıklamalı ve hatta iyice biliyorsak, hadîsin malû, mudal, muztarib, şâz... gibi zayıf hadîs nevilerinden hangisine girdiğini belirtmeliyiz. Sözünmüzü de bu hadîsin muhtelif tarîklerine vâkıf olan hadîs hafızlarının - bunun zayıf olduğunu ortaya koyan - beyânları ile desteklemeliyiz.

Zayıf hadîsin tetkik ettiğimiz kısımlarındaki muhtelif misâllere bir daha bakacak olursak, bu zayıflığın bâzan senedden, bâzan da metinden ileri geldiğini görürüz. Bu bakış bizi, herhangi bir hadîse zayıftır derken son derece ihtiyath bulunmaya sevkede çektir. Bir hadîse mutlak olarak zayıftır demek, muhaddislerin titizlikleri ile bağdaşmayan bir harekettir. Bunu söylemenin mânâsı, aynı zamanda o hadîsin hem sened ve hem de metin bakımından zayıf olduğunu beyân etmektir. Ne var ki, aynı hadîsin sâdece senedinin veya sâdece metninin zayıf olması da muhtemeldir. Hattâ diğer senedleri zayıf denemeyecek kadar sahîh olmakla beraber, zayıflık sâdece muayyen bir senedde bulunabilir, işte zayıf senedlî bir hadîs bulduğumuz zaman, tâbirimize son derece dikkat ederek bu hadîs, bu isnâdla zayıftır, dememiz gerekir, [755] Aynı şekilde bâzı hafızların metnine zayıf dedikleri bir hadîs hancında da: "Falan hafızın falan kitabında söylediği gibi, bu metin başka bir tarîkten sahîh olarak gelmemiştir" demek suretiyle ihtiyatlı davranmamız îcâb eder.

îetihad kapısı fıkıh sahasında kapanmadığı gibi hadîs sahasında da kapanmamıştır. Her iki ilmin kapısının açık bulunması da lâzımdır. Rivayet ve dirâyet-i hadîs üzerinde ihtisası olan ve selef hafızlarında olduğu gibi, ictihâd şartlarını tamamen bilen bir kimse, bir hadîsin bütün tarîklerini araştırmak ve metninin bir başka senedle sahîh olarak gelmediği hususunda zann-i galibi bulunmak şartıyle, o hadîsin zayıf olduğuna mutlak surette hükmedebilir.

Hadîs ilminde yetişmiş bir kimsenin, sahîh mi, yoksa zayıf mı olduğunu bilmediği bir hadîsi rivayet edeceği zaman mutlaka temrîz sîğasım kullanarak meselâ: Rasûlullah (s.a.v.)'dan şöyle rivayet edilmiştir. .." veya"

Bize baliğ oldu ki. demesi gereklidir.[756] Böyle bir muhaddisin isnâdsız olarak rivayet edeceği sahîh bir hadîs hakkında zayıf olabileceği vehmi hâsıl olabileceğinden temrîz sîğasım katiyen kullanmaması lâzımdır. O zaman kesinlikle: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki..." demelidir.[757]

5- SAHÎH - HASEN - ZAYIF HADÎSLER ARASINDA MÜŞTEREK OLAN ISTILAHLAR

Bu müşterek ıstılahlar kısmında, üç ana bölümden birine girmediğini, aksine sahîh, hasen ve zayıf gruplarından her birine aynı derecede şâmil olup bunların adı ve sıfatı olabildiğini - istikra ve araştırma yoluyla - anladığımız ıstılahlardan bahs edeceğiz.

Bu ıstılahlar yirmi tanedir. Bunlardan asıl üzerinde durmak istediğimiz de mevkuf ve matku hadîslerdir. Biz bu ikisine bâzan sahîh ve hasen, bâzan da zayıf demekte bir beis görmüyoruz. Geri kalan onsekiz ıstılah da şunlardır: Merfu, Müsned, Muttasıl; Mü'ennen, Mu'an'an, Mu'allak; Ferd, Garîb; Aziz, Meşhur, MüstefÎz; Âlî, Nazil; Tâbi', Şâhid; Müdrec; Müselsel, Mu-sah h af.

Ad ve vasıfları arasında kolayca mukayese yapabilmek için bu ıstılahlardan bir kısmını birbirine yakın olmaları itibariyle üçlü gruplar hâlinde, diğer bâzılarını da birbirinin aksi ve mukabili olmaları bakımından ikili gruplar hâlinde inceleyeceğiz. Yalnız son üç ıstılahı müstakil olarak tetkik edeceğiz; zîrâ müdrec, müselsel ve musahhaf arasında bir yakınlık veya birbirinin mukabili olma durumları bahis mevzuu değildir. Bunların, birbirine daha fazla yaklaşmasına imkân olmayan açık birer mânâları vardır.[758]

1. Merfû:

Meşhur olan tarifi şudur: Hassaten Hz. Peygâtıı-ber (s.a.v.) izafe edilen söz, fiil veya takrire merfu denîr.
Onu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e izafe edenin bir sahâbî, bir tâbi'î veya onlardan sonra gelen biri olması arasında bir fark bulunmadığı gibi, senedinin muttasıl olup olmaması arasında da bir fark yoktur.[759]
Bu tariften de anlaşılacağı üzere merfu, her zaman muttasıl olmaz. Bâzan bilhassa bir sahâbînin düşmesiyle mürsel, bâzan isnadından bir kişinin düşmesiyle veya senedde mübhem bir kişinin bulunmasıyla munkatı', bâzan da iki veya daha çok râvînin düşmesiyle mu'daî olur. Hadîs merfu bile olsa, bu üç durumda da zayıf sayılır. Hadîsin sırf merfu olması, mutlaka sahîh denmesi için kâfî bir sebep değildir. Aksine bir taraftan muttasıl veya munkatı olduğunu anlamak için, diğer tai aftan da muttasıl olduğu takdirde râvîlerinin derecesini bilmek İçin ref edildiği tarîki iyice araştırmak lâzımdır, işte Merfuun bu müşterek kısma girmesi de bu İtibarladır. MerftVun isnadında inkıta varsa, inkıtam nevine göre zayıf hadîsin isimlerinden birini alır. Şayet isnadı muttasıl ise, ricalinin zabt hususundaki derecesine göre sahîh ve hasen adlarım almaya elverişli olur.
Kavli Merfûca misâl: Sahâbînin: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in şöyle söylediğini duydum", veya: Rasûlullah (s.a,v.) bize şunları söyledi", demesi, yahut sahâbî veya bir başkasının (s.a.v)dedi ki", yahut ,
Rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur"
gibi ifâdeler kullanmasıdır.
Fiilî merfû'amisal: Sahâbînin: Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle yapmakta olduğunu gördüm" demesi, yahut da sahâbînin veya sahâbî olmayan birinin ıIifT Rasûlullah (s.a.v.) şeyle yapardı", demesidir.
Takriri merfû'a misâl: Sahâbînin: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in huzurunda şöyle yaptım" demesi, yahut onun veya bir başkasının: RasûÎullah (s.a.v.)'m huzû Rasûlullah runda falan şöyle davrandı" diyerek, Rasûl-i Ekrem'in bunu yadırgadığını söylememesidir.[760]
Merfû'da isnâd bir tarafa bırakılarak sâdece metnin durumuna bakılır: Bu hâle göre Hz. Peygamber (s.a.v,)'e izafe edilen herşey merfû'dur. [761] Kavil, fiil ve takrirden herbirine "metnu'l-hadîs" denilebilir; çünkü hadîs metnine sırf metin olması itibariyle bakılacak olursa, onunla isnâd arasında bir münâsebet görülmez.[762]

2. Müsned:

Güvenilir tarifine göre Müsned: İlk râvîden sonuncu râvîye kadar, senedi muttasıl olarak Rasûlullah (s.a.v.)'e ref edilen hadîstir. [763] Müsned'deki mernVluk durumunu çoğu zaman aranan bir şart olarak kabul eden Hatîbu'l-Bağdâdî der ki: "Hadîse müsned derken, râvîsi ile, kendine haber isnâd edilen kimse arasındaki isnadın muttasıl olmasını kastederler. Fakat bu tâbiri bilhassa Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e isnâd edilen haberler hakkında kullanırlar, isnadın ittisali demek, sencd zincirindeki sonuncu şahsa varıncaya kadar, râvîlerinden her birinin, haberi bir üstteki râvîden bizzat dinlemiş olması demektir. Haberde sema sözü zikredilmese bile anane ile (aIp lâfzını söylemekle) iktifa edilir. [764]
Mutlaka ref şartı aransa bile Müsned, makbul olan göiüşe nazaran, merfûcun mürâdifi değildir. Merfû'un isnadında inkıta olabileceğini gördük; çünkü merfû hadîste sâdece metnin durumuna bakılır. Müsned, ittisal ve ref şartlarını cem etmekle beraber, her merfu' Müsned değildir; çünkü Müsnedde isnada ve metne dikkat edilir. Senedinde sonuna kadar ittisal bulunduğundan, her müsned muttasıl, metni Rasûlullah (s.a.v.)a ulaştığı için de her Müsned merfû'dur. [765] Bu sebeple Hâkim Müsned tâbirinin ancak muttasıl merfû'da kullanılabileceğini belirtmiş[766] ve Müsned'in şartlanndan bahisle onun ne mevkuf, ne mürsel, ne mu'dal olacağını, ne de rivâ yetinde tedlîs bulunabileceğini söylemiştir1. Yine Hâkim'in beyânına göre Müsned'in isnadında: Falanın şöyle dediği bana haber verildi Falanın şöyle dediği
Falanın şöyle dediği bana rivayet edildi" bana baliğ oldu" Bu haberi falan Hz. Peygamber'e ref etti, O haberin merru, [767]olduğunu zannediyorum", gibi, hadîsin nıüsnedliğini bozacak ifâdeler bulunmayacaktır. [768]Bildiğimiz ve îzâh ettiğimiz üzere, Müsned Hadîs'e misâl olarak zikrediîebilecek pekçok misâl vardır. Hâkim'in binlercesine misâl teşkil etmek üzere zikrettiği şu hadîse bakalım: Hâkim diyor ki, Müsned'in misâli, bize Bağdat'ta Ebû Amr Osman b. Ahmed es-Semmâk'in senediyle rivayet ettiği şu hadîstir:
Ka'b b. Mâlik'in babası Mescidte îbnu Ebî Hadred'den alacağım istedi. Sesleri o derece yükseldi ki, bunu duyan Rasûlullah (s.a.v.) hücresinin perdesini aralayarak dışarı çıktı. Ne oluyoruz? diye sorduktan sonra meseleyi halletti. [769] Şimdi duruma bakalım: Hâkim'in îbnu's-Semmâk'den hadîs dinlediği aşikârdır. Îbnu's-Semmâk'in el-Ha-sen b. Mukrem'den semâ'ı olduğu da meydandadır. Aynı şekilde el-Ha-sen'in Osman b. Ömer'den, Osman b. Ömer'in Yûnus b. Yezîd'den hadîs dinlediği bellidir. Yûnussun Zührî ile, Zührî'nin Ka'b b. Mâlik'in oğullarıyle, Ka'b b. Mâlik oğullarının babalan Kab ile, Ka'b'ın da Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşüp ashâb-ı kiramdan olduğu malumdur, [770] îbnu 'Abdilber[771]'in Müsned ile Merfû'u müsâvî tutan farklı bir görüşü vardır. Ona göre Müsned, ister muttasıl, ister munkatı' olsun (s.a.v.)'den hâsseten Rasûlullah (s.a.v.)'dan gelen hadîstir. [772]Hz. Peygamber senediyle gelen hadîsi, muttasıl Müsned'e misâl olarak zikreder. Munkatic Müsned'e misâl olarak da Rasûlullah (s.a.v.)'dan senediyle gelen hadîsi zikreder. [773]Bu sonuncu hadîsin akabinde îbnu Abdilber der ki:
"Bu hadîs, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e isnâd edildiği için Müsned'-dir, Zuhrî'nin onu îbnu Abbas'dan duymadığı için de mımkatı'dir. [774] Fakat hadîs imamlarının diyerek
Müsned ile Mürsei arasında gözettikleri meşhur farka bu görüş muhaliftir4. Gerçek şudur ki, Müsned'de inkıta1, İrsal v,b. şeyler düşünülmez. Aksine Müsned, ref[775] ve ittisali aynı anda ihtiva eder. ittisalin gibi - bîr hadîsin sahîh olduğuna hükmetmek için kâfi gelmeyeceği, [776] ancak îzâh edildiği üzere, zabt ve hıfz şartlan yeter miktarda bulunduğu takdirde sahîh olacağı gayet açıktır. [777]

3. Muttasıl Veya Mevsûl :

İster Rasûlullah (s.a.v.)'a ref(edilmiş olsun, ister sahâbî veya daha berideki bir şahısta kalsın, senedinde kesiklik olmayan hadîse bu ad verilir. [778] Nevar ki, Hatîbu'l-Bağdâdî, Muttasıl ile Müsned'i hemen hemen bir tutarak, aralarında çok istîmâl edilmekten başka bir fark görmez. [779]Çünkü Müsned tâbiri çoğu zaman Rasûlullah (s.a.v.)'a isnâd edilen haberler hakkında kullanılır. Müsned hadîs'deki merfûluk keyfiyeti, onda çoğu zaman bulunan bir şarttır. Hatîbu'l-Bağdâdî'nin Mürsel ile Munkatı' arasında bir fark gözetmeyi sinde olduğu gibi, bu da yine ona mahsus bir ıstılahtır. Hatîbu'l-Bağdâdî'nin Mürsel ile Munkatı arasında çok istimal edilmekten başka-bir fark gözetmediğini de görmüştük. Müsnedin tarifinde merfû'luk keyfiyetini çoğu zaman bulunan bir şart olarak değil de, her hâl-u kârda bulunması gereken bir şart olarak gereken muteber görüşü esas aldık.
Merfû1 hadîs hakkında verilen misâller Muttasıl Merfû' hakkında da câri olduğu için tekrara lüzum yoktur. Aynı şekilde mevkuf için verilen bütün misâller Muttasıl Mevkuf için de verilebilir. Ibnu Salâh, Mâlik'in tarikiyle rivayet ettiği hadîsi buna misâl olarak göstermektedir.[780]
Tabiînin sözlerine gelince: îsnâdları muttasıl olursa, Mukâyyed Muttasıl denir; nitekim ifâdesi de bunu gösterir. Senedin dayandığı tâbi'îyi söyJemeksizin Mutlak Muttasıl demek caiz değildir; zîrâ tâbirde nihayet bulan haberler için Maktu' tâbirini kullanırlar. Maklû'un gerek tlil ve gerekse zevk bakımlarından mevsûlün zıddı olduğunda şüphe bulunmadığı için, bîr şeye onun tam zıddmın adini vermeyi doğru bulmamışlardır. [781] Belki bu hassas çekingenlik yardımryle Ibnu's-Salâh'ın "merfiYa da, mevkufa da mutlak mânâda muttasıl denebilir[782] cümlesini, daha iyi anlarız. Zâten biz Muttasıldı tarif ederken, onun bâzan sahâbînin berisinde bulunanların yâni tâbicînin sözleri hakkmda da kullanılabileceğine işaret etmiştik.
Bu üç ıstılah hakkında hulâsa olarak diyebiliriz ki, Merfû bâzan muttasıl olduğu gibi, olmayabilir de; nitekim Muttasıl'da bâzan rnerfû olur; bâzan olmaz. Müsned ise bu iki tâbirden daha umûmî olup aynı zamanda Muttasıl ve Merfû'dur. [783]Bütün bu ıstılahlar, râvîlerinin durumlarına göre sahîh, hasen veya zayıf olmaya müsaittir.
B. 4.5.6) Mu'an'an, Mü'ennen Ve Mu'allak.[784]

4. Mu'an'aa Hadîs:

Lâfzından da anlaşılacağı üzere-tahdîs ve sema sözleri açıkça belirtilmeden senedinde (denen hadîstir. [785] Mu'an'an hadîs'te mûtemed olan görüşe nazaran - şu üç şart bulunursa, muttasıl isriâd gibi kabul edilir. Uç şart şunlardır: râvînin adaleti, râvînin rivayeti aldığı zâtla görüştüğünün sübûtu ve tedlîsten salim olmak.[786]
Mu'an'an hadîs, Sahîheyn'de de, bol miktarda mevcuttur; Sa-hîh-i Müslim'de daha çok bulunmaktadır; zîrâ Müslim, râvî ile ondan lâfzıyle hadîs nakleden şahsm görüşmüş olmasını şart koşmamıştır; hatta Alî b. el-Medînî, Buhârî ve başka hadîs imamlarının kabul etmesine rağmen o, Sahîh'irûn mukaddimesinde bu şartı reddetmiştir. Müslim görüşünü, 'an'ane ile rivayetin İcabûl edilip ihticâcı gerektirdiğini ileri süren eski ve yeni ulemânın görüşlerine istİnâd ettirmektedir. Buna göre sika ve mu'âsır oldukları takdirde râvînin rivayeti aldığı şahıstan hadîsi bizzat işitmiş olduğu kabul edilir. [787]
Müslim'in bu görüşüne iştirak eden bir kimse olmadıktan başka, üstelik onu tenkîd ve muâhaze edenler dahî mevcuttur. İbnu's-Salâh diyor ki: "Müslim'in söylediği hususta düşünmek lâzımdır. Ayrıca Müslim'in reddettiği görüşün, Ali b. el-Medîni, Buhârî ve bunlardan başka zevatın üzerinde birleştiği görüş olduğunu söyleyenler de vardır. [788] Nevevfnin bu mevzûdaki sözü gayet açık ve nettir; diyor kî:
"Müslim'in bu görüşünü âlimler reddetmekte ve zayıf olduğunu söylemektedirler. Onun kabul etmediği görüş de, hadîs imamlarının üzerinde birleştiği makbul ve sahih olan görüştür. [789]
Bâzı münekkidler, Mu'an'an Hadîsi Mürsel gibi telâkki ederek onunla ihticâc edilemeyeceğini söylemişlerdir. Buna rağmen Mu'an^an ile ihticâc edilebileceğini söyleyen münekkidler de vardır. Çünkü 011u, sahâbînin mürseline nazaran ihticâca daha elverişli bulmuşlardır. Bununla beraber Mu'an'an Hadîs'in rivayet ederken kullanılan muayen bir ıstılahı yoktur. Kâhbâzan da demek suretiyle ifâde edilir. Bu sebeple meseleyi açıklamaya lüzum görmüşler ve RasûluUah (s.a.v.)'dan ayrılmayan sahâbînin rivayetini, hangi lâfız ile rivayet edilirse edilsin, Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyulmuş olarak kabul etmişlerdir. Rasûl-i Ekrem'in yanında her zaman bulunmayanların rivayetinde iki ihtimâl ifrev-cuttur. Hz. Ömer ki seçkin sahâbîlerdendir- Rasûhıllah (s.a;v.)'ı dinlemek için bir komşusuyla nöbetledirler di. Birgün Hz. Ömer Rasûl-i Ekrem'in yanında kalarak duyduklarını komşusuna iletir; ertesi gün komşusu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında kalarak duyduklarını Hz. Ömer'e aktarırdı. Bu durumu Buhârî, Sahîh'inde anlatmaktadır.[790] Fakat îmâm Nevevî, Mı^an'an'ı Mürsel gibi telakki etmenin selefin icmâı ile merdûd olduğunu beyân etmektedir. [791]
Sahîhayn'de, hele Sahîh-i Müslim'de Mu'an'an Hadîs'in çok kullanıldığından, tahdîs ve sernâ'm açıkça ifâde edildiği birçok tarîklerle bu iki esere yazılan tahrîclerde şikâyet edilmektedir. [792] Bundan başka Sahîh'inde, bir hadîsin hepsi Mu'an'an olmayan birçok tarîkinin bulunuşu da Müslim'in lehinedir. [793]
Mu'an'an Hadîs'in üç durumunu Hafız îbmı Hacer kesin surette halletmektedir. Birinci mesele: gibidir. İkincisi: Eğer hadîs bir müdellisten sâdır ol-, muşsa, bu mertebede değildir. Üçüncüsü: (J-p) lâfzı, icazetle kullanılan gibidir; hadîs yine muttasıldır. Lâkin tahammül şekillerinde de açıkladığımız üzere, sema'dan aşağı mertebededir. [794]

5. Mü'ennen Hadîs:

Senedinde ibaresi kullanılan hadîstir. îmâm MâUVe bir râvînin: demesiyle demesi arasında ne fark vardır? diye sorulduğunda, O, her ikisi de birdir, demek suretiyle Mü'ennen hadîs ile Muanlan hadîs arasında bir fark gözetmemiştir. [795] Berdîcî, [796]Mü'ennen hadîs'te semac vuku bulduğu, bir başka hadîsle meydana çıkıncaya kadar onu rmmkatı kabul eder. [797] Gerçek şudur ki, - sema' bahsinde de işaret etliğimiz üzere râvînin kullandığı muhtelif lâfızlar, lisân ulemâsmca tahdîs olarak kabul edilmektedir. Bu meseledeki ihtilâf örf ve âdet bakımından olup sâdece hadîs mü-nekkidleri arasında bahis mevzuudur.[798]

6. Mu'allak Hadîs:

îsnâdın baş tarafından bir veya birbiri peşine daha fazla râvînin ismi hazf edilerek, mahzûfun üst tarafındaki râvîye isnâd edilen hadîstir. [799] Mu'allak hadîs,
Buhârî'de pek çoktur. Misâli şu hadîstir:
Ebû 'Amr Osman b. el-Heysem dedi ki, 'Avf, Muhammed b. Sîrîn'den, O da Ebû Hureyre'den bize şunu rivayet etmiştir: Ebû. Hureyre dedi ki: Rasûlullah (s.a,v.) beni Ramazan zekâtını korumaya memur ettiğinde biri gelerek yiyeceklerden çalmak istedi. Ben de adamı yakalayarak, Vallahi seni Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna çıkaracağım, dedim. [800]
Sahîh-i Buhârî'deki Mu'allak hadîsler iki türlüdür. Bir kısmı kitabının birbaşka yerinde mevsûl olarak yer almış olanlardır ki, Buhârî fazla uzatmak endişesiyle senedde tasarruf ederek kısaca zikretmektedir. Diğeri ise, sırf mu'allak olanlardır ki, Buhârî bunları cezm sîğasi ile îrâd etmektedir. Böylece hadîsin, adı zikredilmeyen râvîlerden kesin surette rivayet edilmiş olduğu anlaşılır. Nevevî diyor ki: "Bunlardan gibi cezm sığası ile zikredilenler ma'ruftur. Buhârî, bu suretle hadîsin, kendine izafe edilen kimseden sahîh bir şekilde geldiğini kabul etmiş demektir. Ayrıca onun Sahîh'inde bu Mn'allak hadîsi zikredişi, aslının güvenilir ve îtimat edilir sahîh bir hadîs olduğunu gösterir. O hadîsle istidlal etmek isteyen âlimin, hadîsin ihticâca elverişli olup olmadığını anlamak için râvîlerine ve senedinin durumuna bakmasılâzımdır. [801]
Bâzı âlimler Mu'allak hadîsi, isnadından bir kişinin düştüğü veya mübhem birinin zikredildiği Munkatı hadîs'in bir nevi olarak kabul etmek istemektedir. Suyûtî, "Sahîh-i Müslim'de, râvîlerinden bir kısmı mübhern olan hadîsler bulunduğunu" göz önünde bulundurarak bunlardan bir kısmını Munkatı£ hadîs bahsinde zikretmiştir. [802] Bununla beraber Nevevî, böylelerine Mu(âllak demekte veya Mun-katı1 mı, yoksa Mu'allak mı diyeceğini ketirememekte ve şöyle demektedir :
"(Müslim, el-Leys b. Sacd şöyle rivayet etti, dedi sözüyle hadîsi zikrettikten sonra devamla şunları söylemektedir: Hadîs, Sahîh-i Müslim'de bütün rivayetlerde, Müslim ile Leys arasında munkatı olarak rivayet edilmektedir ki, bu nev^e Mu'âllak denir. [803]
Bu üç hadîste de mühim olan nokta şudur; Bunları sırf zayıf olarak kabul etmek doğru olmamakla beraber râvîlerinin hâline bakarak sahih, hasen ve zayıf sıfatlarından biri verilebilir. [804]

7-8- Ferd ve Garlbr

Ferd ile Garîb hadîsler arasında lügat ve ıstılah bakımından müşterek bir rabıta vardır ki, o da teferrüd mefhûmudur. Bu itibarla bâzı âlimler Ferd ile Garîb'in müteradif olduğunu söylemekte beis görmemişler, bâzan " Bu hadîste falan teferrüd etmiştir", bâzan da Bu hadîs falan sebebiyle garîb olmuştur" deıken aynı şeyi kasdetmişlerdir. [805]
Gerçek şudur ki, muhaddislerin çoğu, az veya çok İstîmâl edilmek itibariyle aralarında fark gözetirler. Ferd tâbirini çoğu zaman, herhangi bir şekilde takyîd edilmeyen mutlak ferd hakkında; garîb tâbirini ise, ekseriya muayyen bir şeyle kayıtlanan nisbî ferd hakkında kullanmaktadırlar. Bu iki tâbiri ancak ıstılahı mânâda kullandıkları zaman ayırdetmektedirler. Bu durumlarda esasen iki ıstılahın da müteradif mânâda kullanılması lâzımdır. Müştak fiil olarak istîmâl ederken de, teferrüd ile garîblik arasında bir ayırım yapmazlar. [806]
Mutlak Ferd'in şâz ile karıştırılması doğru değildir. Daha önce de gördüğümüz üzere, şâz'da, teferrüd ve muhalefet şartlarının bulunması gereklidir.[807] Ferd denince akla gelen Mutlak Ferd'dir. Bu sebeple onu "tarîkleri çok olsa bile tek râvînin infirâd ettiği hadîstir1' diye tarif etmektedirler. [808] Râvîlerinin durumuna göre de Ferd hadis, sahîh, hasen yahut zayıf adlarını alır. Sahih olan mutlak ferde misâl olarak velâmn bey ve hibe edilmesini nehy eden hadîsi zikretmektedirler. Zîrâ bu hadîsi Abdullah b. Ömer'den rivayet eden Abdullah b. Dînâr, onda teferrüd etmektedir. [809]Abdullah b. Dinar'ın sika, zabıt ve sağlam olduğu da bilinmektedir.
Nisbî ferd olan (veya ıstılahta garîb denilen) hadîse gelince; onun da şâz ile karışması doğru değildir. Nisbî ferdde, teferrüd ile birlikte muhalefet şartı aranmaz. O, bir râvî ile mukayyed olan veya muayyen bir râvîden, yahut bir şehir halkından v.b. rivayet edilmek suretiyle kayıtlanan teferrüdün bir nev(i olur. Bu sebeple Garîb'i şöyle târîf etmişlerdir: "Senedin herhangi bir yerinde, bir şahsın rivayetinde teferrüd ettiği hadîstir"[810] Garîb hadîste teferrüd, senedin başında değil, devamında olur ve sâdece bulunduğu yerle kayıtlı olur. Meselâ : Bir sahâbîden birkaç kişi rivayet eder de, sonra o hadîsi bu râvîlerden sâdece biri rivayet ede[811]. Ferd hadîsteki teferrüd, senedin aslında, yâni sahâbînin bulunduğu kısımda vuku bulur. Hadîs muhtelif-tarîklerle rivayet edilse bile, yine o sahâbîye irca edilmiş olur [812]Garîb hadîs,

herhangi bir şehir ahâlîsi ile takyîd edilirse, onların teferrüdü sözünden yalnız, içlerinden birinin mün-ferid olarak rivayet ettiği anlaşılır. [813] Garîb'in râvîsi, her hâl-ü kârda, bir kişidir.
Garîb'in birçok nevileri vardır. Bunlar da Garîb'teki teferrüdün nisbet edildiği muayyen durumlara göre tesbît edilir. Bu nevilerin en önemlilerini üç grupta toplamak mümkündür:
1 - Bir şahsın diğer bir şahıstan teferrüdü.[814] Meselâ : Ab-durrahman b. Mehdî'nin, Sevrî'den, onun da Vâsıl'dan Abdullah b. Mes'ûd'un şu hadîsiyle teferrüd etmesi gibi :
"Abdullah b. Mes'ûd diyor ki, yâ Rasûlailah, en büyük günâh hangisidir? diye sordum. Seni yaratmış olduğu hâlde, Allah Taâlâ'ya şirk koşmanda, dedi. Sonra hangisidir? diye sordum. Komşunun karısı ile zina etmendir, dedia. [815]Bu nevcî çok olup muhaddislerce pek mâruftur.
2 - Bir şehir halkının bir şahıstan teferrüdü. [816]Bunun misâli îbnu Bureyde'nin şu hadîsidir:
"Ebû Bureyde'den Rasûlullah (s.a.v.)'m şu hadîsini duyduktan sonra bir meselede hüküm veremem. Rasûİullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kadılar üç sınıftır. İki sınıfı cehennemlik, bir sınıfı da cennetlik olacaktır. Cehennemlik olanlardan biri, bile - bile haksız hüküm veren hâkim, öteki de bilmeyerek haksız hüküm veren hâkimdir. Cennetlik olanı ise, hakkıyle hüküm veren hâkimdir". Hâkim en-Neysâbûrî diyor ki, bu hadîste Horasanlılar teferrüd etmişlerdir; zîrâ son kısımlardaki râvîler Mervlidir. [817]
3 - Bir şahsın diğer bir şehir halkından rivâyetiyle meydana gelen teferrüddür. Hâlid b. Nizâr el-Eylî'nin hadîsi gibi ki onun: tarikiyle rivayet ettiği hadîs şudur: Allah Taâlâ'nm en çok sevmediği kimse, sığırın diliyle yalanması gibi, dilini dişleri üzerinde dolaştıran hatîbtir'
Hâkim diyor ki, bu, Mısırlıların Mekkelilerden infirâd ettiği hadîslerdendir; zîrâ HâlİId b. Nizâr Mısırlı, Nâfi* b. Ömer ise Mekkelidir.[818] Hâkim, bu üçüncü nev'î hakkında şunları söylemektedir: "Meselâ: Medînelilerin hadîslerini, onlardan alan Mekkelilerj o hadîslerden teferrüd etmiş olurlar. Ve yine meselâ: Horasanlıların Haremeyn ahâlîsinden teferrüd ettikleri hadîsler olabilir. Bu nev'î, mevcudiyeti de, kavranması da pek ender ve zor olan bir nevî'dir!. [819]
Bu üç nev'înin her bîrinde - daha önce de söylediğimiz gibi-bir kişi teferrüd etmektedir ve bütün bu nev^lerde teferrüd, senedin neresinde bulunursa, sâdece o kısımla mukayyeddir. Teferrüd senedin aslında değil, devamında bulunur. Garîh hadîs'teki bu izafî takyide Nisbî Ferd de denebilir. Nisbî Ferd'e misâl olarak zikrettiklerimizin çoğunu, Hâkim, kitabının MaVifetu'l-efrâd adlı 25. nev'inde zikretmektedir. [820] Hâkim, mutlak ile mukayyed arasında tevcih ve ta'lîller yapmaktan başka Ferd ile Garîb arasında herhalde bir fark görmemektedir.[821]

9-11- Azîz, "Meşhur ve Müstefiz

Bu üç ıstılahın müşterek noktaları, nisbî ferd ile, manevî tevatür arasında yer almış olmalarıdır. Bunlarda -nisbî ferd olduğunu gördüğümüz- bir nev'î garîblik de vardır; zîrâ bir şeyhden iki veya üç kişinin müştereken rivayet ettikleri garîb hadîse Azîz denmektedir. Şayet hadisi şeyhten rivayet edenler bir cemâat olursa, hadîs meşhur adını alır. [822]Şeyhten rivayet eden bu cemâatin sayısı, baş tarafta da, son tarafta da aynı olursa, hadîse müstefîz denir. [823]Hadîs, müteaddit rivayetlerinin bulunduğu anlaşıldıktan sonra halk arasında yayıldığı için, onda bir nev'î manevî tevatür de bulunmaktadır. Şöyleki: birden fazla râvîsi bulunduğu için Azîz olmakta; halk arasında nakl edilişi sebebiyle de meşhur lduğu kabul edilmektedir.
Şu da var ki, bu üç nev'î, mütevâürden çok, garîb ile alâkalıdır; zîrâ bahisleri isnâdla alâkalıdır. Mütevâtirin ise isnâdla bir ilgisi yoktur. [824] Bunlarda râvî sayısının farklı Ölçülerde değişmesi, onları âhadlık durumundan çıkarmadığı gibi, mütevâtirde bulunması şart olan cemâat seviyesine de ulaştırmaz. Bunlar teferrüdden bir kademe daha yüksclseler bile, eninde - sonunda garîb hadîs'in isimleri ve lâkabları olmaktan başka hirşey değildir. Sahîh, hasen ve zayıf kısımlarına ayrılmaları itibariyle de Garîb'i andırırlar.
Bu üç ncr'îyc acele bir göz atan kimse, bunların mükemmel birer sahîh hadîs olması lâzım geldiğini zanneder ve bir başka tarikten gelmesi sebebiyle yükselip kuvvet bulmuş veya bir cemâat tarafından rivayet edilmek suretiyle meşhur olmuş bir hadîsin, rivayetinde bir şahsın teferrüd ettiği garîb hadîs mertebesinde bulunacağına İhtimâl vermez. Kemiyete ve çokluğa, her yerde ve her zaman Önem verildiğine halkın alışması sebebiyle, bu netîce ilk bakışta mantıkî ve doğru görülebilir. Fakat hassas ilmî araştırmalar göstermiştir ki, muhaddislerin, rivayetleri sahîh ve zayıf olarak değerlendiren öiçüleri kemiyetle alâkalı olmadığından, rakamlara ve adetlere ehemmiyet vermezler. Fertler ve cemaatlar arasında bir mukayese yapmazlar. Onların ölçüleri kıymet ölçüsü, olduğu için, senedlerde adı geçen râvîlerin vasıflarını îtibar ederek bunların azlık veya çokluklarına bakarlar. Buradan da anlamış oluyoruz ki, hadîs münekkidleri, mütevâtir hadîste bile onu rivayet eden cemâatin sayısını tâyine ehemmiyet vermeyip, bu cemâatin örf ve âdet bakımından yalan üzere birleşmelerinin imkânsız olması lâzım geldiğini şart koşarlar.[825]
Araştırıcı, bîr hadîsin sahîh olması hususunda bâzı münekkid-lerin râvî sayısını gözden uzak tutmadıklarını zannetmekle zaman zaman aldanır. Hâkim Ebû Abdillâh'in, sahîh hadîsin iki râvîsi bulunmasını şart koşarken, bu adet ölçüsünü dikkate aldığı sanılmaktadır. Onun bu tutumunu sahîh hadîs bahsinde îzâh etmiştik. [826]Bu meseledeki görüşünü daha net bir şekilde açıklamamız, Hâkim'in bizim üzerimizdeki haklarından biridir;
Hâkim, Sahîh'in azîz olmasını şart koşarken, Azîz'in sahîh olduğuna hükm etmez. Ona göre Sahîh'in azîz olması gerekir; ferd ve garîb olması caiz değildir. Azîz ise her zaman sahîh olmaz. Hatta Meşhur ve Müstefîz hadîs bile râvilerinin mütteaddit ve bir cemâat hâlinde bulunmasının şart olmasına rağmen - her zaman sahîh değildir: Çünkü hasen ve zayıf oldukları gibi, bâzan bâtıi ve mevzîr da olabilirler. Hâkim'in bu bâbtaki sözü, te'vîle lüzum kalmayacak kadar açıktır. O diyor ki:
"Meşhur hadîs, sahîh hadîsten başkadır. Nice meşhur hadîsler vardır ki, sahihler arasında tahrîc edilmemiştir. [827] Hâkim buna misâl olarak aralarında hasen ve zayıfların da bulunduğu birtakım hadîsleri zikretmekte ve demektedir ki:
"Bütün bu hadîsler isnâdlarıyle, tarîkleriyle ve hadîscilerin cem ettiği bâblanyle meşhurdur. Tarîkleri bir veya iki cüz'de cem edilen bu hadîslerin bir harfleri bile sahîh olarak tahrîc edilmemiştir.
Hâkim'in istişhâd ettiği bu hadîsleri gören Suyûtî, bunları inceden inceye tetkîk ederek ve aralarında mükemmel bir şekilde temyizler yaparak her birine uygun ıstılâhî isimler vermiş; ayrıca İmâm Zer-keşî'nin et-Tezkira fi'1-ehâdîsi'l-müştehira adlı kitabına alamadıklarını da toplayarak birçok ilâveler yapmış ve alfabetik bir tarzda tertîb etmiştir. [828] Suyûtî'nin Meşhur hadîs'in sahîh, hasen, zayıf ve bâtıl olmak üzere bütün durumlarına misâl olarak zikrettiği bu şevâ-hidden bir kısmı Tedrîbu'r-râvî'de mevcuttur.
Sahîh olan Meşhûr'un misâli şu hadîstir:
Allah Taâlâ ilmi, insanların arasından çekip almak suretiyle değil, âlimleri vefat ettirmek suretiyle ortadan kaldırır. Nihayet ortada âlim kalmayınca, halk birtakım câhil insanları kendilerine lider seçer; bunlara birşeyler sorulur; onlar da rastgele, bilmeden cevap verirler. Böylece hem kendileri doğru yoldan saparlar; hem de başkalarını saptırırlar. [829]
Hasen olan Meşhûr'un misâli de şu hadîstir ilim öğrenmek her müslümana farzdır.[830]
MİzzÎ1, bu hadîsi hasen derecesine yükseltecek tarîkleri bulunduğunu söylemektedir. [831]
Zayıf olan Meşhûr'un misâli: Kalbler, kendilerine iyilik yapanları sevmeye mail olarak yaratılmıştır. [832]
Bâtıl olan Meşhûr'un misâli ise hadsiz hesapsızdır. Bir kısmı merfiy, bir kısmı mevkuf, bir kısmı da maktu olarak nakledilmektedir. Çoğu da avam arasında pek yaygındır. Misâl olarak şunları zikredebiliriz: Kendini bilen kimse, Rabb'ini de bilir Oruç tutacağınız gün, kurban kestiğiniz gündür bilinmeyen bir hazîne idim her derde devadır. [833]
Hadîsin meşhur olması nisbî bir iştir. [834]Bâzan sâdece hadîseiler arasında meşhur olur; bâzan tia hem hadîstiler, hem diğer islâm âlimleri ve hem de avara arasında meşhur olabilir, işte bu sebeple deniyor ki:
Ailah Taâlâ'nın ençok buğz ettiği helâi, talâktır" hadîsi, fakîhler arasında meşhurdur.
Ümmetim, hatâ, unutkanlık ve zorlanmak suretiyle yaptıkları hareketlerden mesûl tutulmamıştır", hadisi usûicûîer arasında meşhurdur.
Suhayb ne güzel bir kuldur. AllahMan korkmasa bile, ona âsî olmazdı" hadîsi, nahivciler arasında meşhurdur.
Halka iyi muamele etmek sadakadır" hadîsi, avam arasında meşhurdur.
Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanlarm zarar görmediği kimsedir" hadîsi, hem hadîsciîer, hem bütün İslâm âlimleri, hem de halk tabakası arasında meşhurdur.[835]
Şurası var kî, hadîs münekkidlerince mâruf olan ıstılâhî mânâdaki meşhur sözü ile, âlimler ve avam dilinde yaygın olan meşhur hadîs değil, üç veya daha çok kişinin rivayet ettiği hadîs kastedilmektedir[836] Bunun misâllerinin pek çok olmasına rağmen, onları cem' etmek ve tanımak için hadîseiler ile müctehidlerden başkası pek gayret etmez. [837]Bunun en açık misâli Enes'in rivayet ettiği şu hadîstir:

Rasûlullah (s.a.v.) bir ay müddetle rükûMan sonra kunût yaparak Ril ve Zekvân kabilelerine beddua etmiştir." Bu hadîsi Buhârî ve Müslim, senediyle tahrîc etmişlerdir. [838]Bu hadîse meşhur denmesinin sebeplerini açıklayarak Hâkim der ki:
"Bu hadîs sahih hadîsler arasında rivayet edilmiştir. Onu Enes (r.a.)'den Ebû Mecliz'den başka, Ebû MechVden Teymfden başka, Teymî'den de Ensârî'den başka râvîier rivayet etmektedir. Bunu ha-dîsci olmayanlar bilemez. Başkaları onun üzerine düşündüğü zaman der ki: "Süleyman et-Teymî, Enes'in arkadaşıdır. Teymî hadîsi,
Enes'den rivayet eden adı zikredilmeyen bir şahıstan aldığına göre, bu hadîs garîb olmaktadır!". Böyle söyleyen bilmez ki, hadîs, Zührî ve Katâde tarafından da bilinmektedir. Hadîsin Katâde'den gelen pekçok tarîkleri vardır. Ve yine bilmez ki, bütün uzunluğuyla hadîs Urenîler hakkında olup tarikleri cem ve müzâkere edilmektedi.[839]
Meşhur için verilen misâllerin çoğu Müstefîz için de verilebilir. Fukahâ imamlarından bir kısmının görüşlerine nazaran bu iki ıstılah müteradiftir. Fakat doğrusu, aralarında bir farkın mevcut olduğudur. Şöyle ki, Müstefîz'in baş ve sonundaki râvî sayısı bir olup, Meşhur ise bundan daha umûmîdir. [840] Bu iki ıstılahı bir başka bakımdan da farklı mütalâa edenler vardır. Bunlar, Meşhûr'u rivayet eden üç veya üçden fazla kişiyi düşünerek, Meşhûr'un tarîklerini ikiden fazla olmakla sınırlandırırlar. Bu arada Müstefîz'in tarîklerinin ise üçden fazla olması lâzım geldiği, üçten az olmasının imkânı bulunmadığını da söylerler. [841]Suyun kabın etrafından taşması göz önünde bulundurularak şeklindeki yaygın istimale binâen Müstefîz adını almıştır. [842]
Muhaddisler, ne Meşhur, ne de Müstefîz hakkında her hangi bir şüphe izhâr etmişlerdir. Bunların pek çok misâlleri vardır. Muhad-dislerin şüphesi Azîz hadîs hakkındadır, tbnu Hibbân el-Büstî. [843] Azız hadîsi, senedinin sonuna kadar hep iki kişinin, diğer iki kişiden rivayet ettiği hadîs, olarak kabul ettiği için, onun hiç mevcut olmadığım zannetmiştir. [844]Ibnu Hibbân, hadîse azîz denmesini, az ve nâdir bulunuşuyla değil de, her halde hiç mevcut olmayışıyle îzâh etmektedir. Şeyhu'l-îslâm Ibnu Hacer, onun bu görüşünü şu sözleriyle reddetmektedir:
"Ibnu Hibbân, iki kişinin, yalnız iki kişiden rivayetini kastediyorsa, o taktirde azîz hadîs hiç bulunmaz ve ona hak verilebilir. Ama bizim bahsettiğimiz azîz hadîs vardır; şartı da: îkiden az olmayan râvîlerin, yine en az iki râvîden rivayet etmesidir. Bunun misâli, Buhârî ve Müslim'in Enes hadîsinden müştereken rivayet ettiği, Bu-hârî'nin de ayrıca Ebû Hureyre hadîsinden rivayet ettiği şu hadîstir.
Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuştur ki Herhangi biriniz beni babasından ve annesinden daha çok sevmedikçe hakkıyle îmân etmiş olmaz ...". Bu hadîsi Enes'ten Katâde ve Abdulâzîz b. Suheyb rivayet etmiştir. Katâde'den de Şu'be ve Sa'îd, Abdulazîz'den de Ismâîl b. 'Uleyye ve Abdulvâris rivayet etmiş; bunların her bîrinden de birer cemâat rivayet etmiştir.[845]
Istılahta nâdir görülen bîr durum da, hadîste hem azizlik ve hem de meşhurluk vasıflarının müştereken bulunmasıdır ki, bu takdirde hadise Meşhur azîz denir. Bunun için de, hadîsin iki kişinin rivayeti ile bâzı tabakalarında azîz olduğu, daha evvel veya daha sonraki tabakalarda ise çok râvîden rivayet edilmek suretiyle meşhur olduğu ortaya çıkmalıdır. Hafız 'Alâ'î[846] buna misâl olarak:
Biz kıyamette en öne geçecek olan sonra gelenleriz' hadîsini zikretmekte ve şöyle demetedir: Bu hadîs, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den azîz olarak gelmektedir; zîrâ Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den Huzeyfe b. Yemân ve Ebû Hureyre rivayet etmekte, Ebû Hureyre'den de şu yedi zât rivayet etmektedir: Ebû Seleme b. Abdirrahmân, Ebû Hâzim, Tavus, el-A'rec, Hemmâm, Ebû Salih, Ümmü Bürsün'ün mevlâsı Abdurrahman. [847]

12-13- «Âlî ve Nazil

Müttekî hadîseiler, "isnâdda yakınlık, Allah'a yakınlıktır"
inancıyle isnadı âlî olup Rasûlullah (s.a.v.)'a yakın olan râvîlerden hadîs almayı tercih ediyorlardı. [848] Her zaman Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)e yakın olan isnâdları elde edemiyorlar ve bu sebeple de sahabe, tâbi'în ve büyük âlimlere yakın olan isnâdlara îtimat ediyorlardı. Bu suretle 'âlî isnadın mutlak ve nisbî olmak üzere iki nev'i meydana geldi.
Mutlak câlî isnâd, senedinde birçok râvînin yer aldığı başka bir senede nazaran, adetlerinin azlığı sebebiyle Tâvîleri Rasûlullah (s.a.v.)'a yaklaşan isnâddır.[849]
Ulûvvün her türlüsü, sahîh ve güzel bir isnâdla gelmek şar tiyle, isnâdlarin en değerlisidir. Zayıf bir isnâdla geldiği takdirde.ise, Önemi yoktur. Hele içinde sahabeden hadîs işittiğini iddia eden sonraki yalancılardan İbnu Hüdbe, Dînâr, Hırâşe, Nu'aym b. Salim ve Ebu'd-Dünyâ el-Eşec gibileri bulunduğu takdirde, o isnadın hiçbir değeri yoktur. Hafız Zehebî bu sebeple:
"Muhaddisin şu saydığımız adamlara yakınlık sebebiyle övündüğünü görürsen, o kimsenin avamdan biri olduğunda şüphe etme[850] demiştir.
Nisbî âlî isnâd ise, senedindeki râvîler, sağlam bir şekilde Ameş, tbnu Güreye, Mâlik, Şube v.b. hadîs imâmlanndan birine veya Kütüb-i Sitte, Muvatta v.b. meşhur ve mutemet kitapların müelliflerinden birine yakın olan isnâddır. [851] Nisbî denişinin sebebi de ondaki ulüvvün hakikî değil de izafî oluşudur.
Nisbî 'âlî isnâd'ın birçok çeşitleri vardır. En meşhuru da Buhâ-rî'nin rivayet ettiği hadîsin bir benzerini getirmekdir. Bu da bir hadîsi Buhârî'nin şeyhine veya şeyhinin şeyhine kadar isnâdla götürmek suretiyle yapılır. Böylece hadîsin senedindeki râvîler, Buhârî'nin tarîkinden rivayet edildiği takdirde mevcut olacak râvî sayısından daha az olur. [852]
îbnu Hacer, nisbî 'âlî isnâd'ı Muvafakat, Bedel, Müsâ-vât ve Musâfaha olmak üzere dört neviye ayırır.
Muvafakat: Musannıflardan birinin şeyhine, başka bir tarîkle olan vusuldür. Meselâ: Buhârî'nin Kuteybe'den, onun da Mâlik'den rivayet ettiği hadîsi, Kuteybe'den başka bir isnâdla ve Buhârî tarikiyle Kuteybe'den rivayet edildiği takdirde mevcut olacak râvî adedinden daha az bir adetle rivayet etmek gibi. [853]
Bedel: Bir musannifin şeyhinin şeyhine, yine başka bir tarîkle olan vusuldür. Bunun misâli de daha önce zikredilen isnâdm aynen ve başka bir tarîkle Mâlik'den rivayet eden Ka'nebî'ye ulaşması gibi ki; burada Ka'nebi Kuteybe'nin yerini almaktadır.[854]
Müsavat: Sona kadar isnâddaki râvî adedinin musannıflardan birinin imâdıyle müsâvî olmasıdır. Bunun misâli: -îbnu Hacer'in dediği gibi- şudur: Diyelim ki Nese'î'nin rivayet ettiği bir hadîste kendiyle Rasûlullah (s.a.v.) arasında onbir kişi bulunsun. Bu hadîsi Rasûlullah (s.a.v.)'a kadar varan başka bir isnâdla aynen elde edelim. Bu .hadîste de bizimle Rasûlullah (s.a.v.) arasında onbir râvî bulunsun, bu takdirde biz o husûsî isnadı bir an düşünmediğimiz takdirde adet itibariyle Nese'î ile müsâvî olmaktayız. [855]
Îbnu's-Salâh der ki:
"Asrımızda müsavat, isnâddaki adedin az olması demektir. Ne Müslim'in ve emsalinin şeyhine, ne de şeyhlerinin şeyhine ulaşmak değil, aksine sahâbî veya ona yakın olan birine ulaşmak matlûbdur. Bâzan seninle meselâ; sahâbî arasındaki râvî sayısı, Müslim ile o sahâbî arasındaki râvî sayısı kadar olabilir. Bu takdirde s'en isnâd yakınlığı ve rical adedi itibariyle Müslim ile müsâvî olursun. [856]
Musâfaha: O musannifin tilmizi ile müsâvî olmak demektir. Musâfaha denmesinin sebebi de karşılaşan iki insanın musâfaha etmelerinin âdet olmasıdır. [857] Müsavat senin şeyhinle olursa, sen musannrfla musâfaha ederek hadîsi ondan aldın demektir. Müsavat seninle değil de şeyhinin şeyhiyle olmuşsa, musâfaha şeyhinle cereyan etmiş olur. Müsavat şeyhinin şeyhinin şeyhiyle olmuşsa, musâfaha da şeyhinin şeyhiyle yapılmış demektir. [858]
Müsavat ve Musâfaha'nın her birinde uîüvvün nisbî oluşunu îzâha lüzum yoktur. Bu iki nev% kitabın müellifin İsnâdmdakİ nüzule nisbetle 'âlîdir, işte bu sebeple, zamanımızda, yâni H. XIV. asırda ve buna yakın geçmiş asırlarda bu iki nev'ielde etmek imkânsızdır; zîrâ isnâd bize nisbetle çok uzaklaşmıştır. Îbnu's-Salâh, müsavat ve musâfaha'dan hakiki ulüvlük vasfını kaldırarak, ikisini aynı hükme tâbi tutmuş, ikisine aynı ölçüyle bakmış ve kesin olarak demiştir ki:
"Ulüvvün bu türlüsü nüzule bağlıdır; çünkü o imâmın isnadı nazil olmasaydı, senin isnadın da 'âlî olmazdı.[859]
Nisbî ulüvvun çeşitlerinden biri de adet bir olduğu halde râvînin, rivayeti telâkki ettiği zâttan Önce vefâtıyle olan ulüv-dür. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini tarikiyle dinleyenin isnadı, tarîkiyle dinleyenin isnadına nisbetle'âlîdir. Sebebi de ilk üç zâtın, son üç zâttan Önce vefat etmeleridir. [860] Böylece, önce vefat edenler Ahmed b. Hanbel'e ve Müsned'ine daha yakın olmaktadır.
Nisbî ulüvvün çeşitlerinden biri de Semâ'ın tekaddümüdür. [861] Şeyhten, Önce hadîs alanların isnadı, daha sonra alanların-kinden 'âlîdir. Meselâ: Bir şeyhten iki kişi hadîs dinlemiş olsun. Bunlardan biri o hadîsi şeyhten altmış sene önce, diğeri de kırk sene Önce almışsa, birinci zâtın isnadı, ikincisinin isnadından 'âlîdir. [862]
Müteahhirîn muhaddisleri, mutlak ve nisbî 'âlî isnada karşı büyük bir ehemmiyet vermişlerdir. Bu iş muhaddislerin çoğu arasında o derece yaygm bir hâle gelmiştir ki, daha mühim, meseleleri bırakarak isnâd meselesiyle meşgul olmaya başlamışlardır. Talebu'l-hadîs için yapılan seyahatler ve Râvînin şartları fasıllarında da îzâh ettiğimiz üzere, garîb ve münker hadîsleri arayıp bulmayı nasıl bir iftihar vesilesi yapmışlarsa, 'âlî isnâd bulmakla da aynı şekilde iftihar etmeye başlamışlardır. Âlî isnâd sıhhate daha yakın olduğu ve onda hata ihtimâli daha

az bulunduğu için rağbette idi; zîrâ sened zincirini teşkil eden her râvî hata edebilir. Hele vâsıtalar çoğalıp sened uzadıkça hata ihtimâli de artar. Vâsıtalar azalıp sened kısaldıkça da, hata ihtimâli azalır. [863]
İşte bu sebeple muhaddisler arasında âlî isnadın nazil isnâddan üstün olduğu kanâati yayılmıştır. [864]Suyûtî Elfiyye'sinde der ki:
Âlî isnadı aramak sünnettir. Nazili 'âlîye tercih eden kimse ise, meseleyi kavramamış demektir.[865]
Nazil îsnâd'm, 'âlî İsnâd'm mukabili olduğunu söylemeye hacet yoktur. Nazil isnadın kısımları ise, 'âlî isnadın îzâh edilen kısımlarına bakarak anlaşılır. [866]
Âlî'nin Nâzil'den üstün olduğunu mutlak olarak söyleyip geç-geçmemelidir. Bir husus ile değer kazanan nice nazil isnâdlar vardır ki, 'âlî isnâddan üstündür. Nitekim nazil isnadın ricali daha sika, veya daha hafız yahut daha fakîh olursa, veyahut tahammül tarzı semâ'a daha yakın bulunursa, 'âlî isnâddan üstün olur. [867]
Vekî[868] arkadaşlarına şöyle sordu:
"Sizce isnadı mı, yoksa isnadı mı
daha makbuldür? Birincisi daha makbuldür, cevâbını verdiler. O zaman Vekî' dedi ki: senedinde bir şeyh, diğer bir şeyhten rivayet etmekte, Üp senedinde ise, bir fakîh diğer bir fakîhten
rivayet etmektedir. Fukahânın rivayet ettiği hadîs, bizce şeyhlerin rivayet etmekte olduğu hadîsten daha makbuldür. [869]Hafız Silefî, [870]bundan şu netîceyi çıkarmaktadır:
"Rivayetle makbul olan husus, hadîsi âlimlerden almaktır. Muhakkak râvîlerce, âlimlerin nazil isnadı, câhillerin alî isnadından evlâdır. Bu takdirde nazil olan bir isnâd, mütehassıs âlimler katında 'âlî olmuş olur!.[871]

14.15- Mütâbi ve Şâhid

Bâzı muhaddisler, Mütâbi'e şâhid, Şâhid'e de Mütâbi demekte bir beis görmemektedirler. [872]Her ikisinde de ni.sbî ferd'in (Garîb'in) bir neVî azîzleştirihnesi mevcuttur. Bu da iki ıstılahın müteradif olması mânâsına gelmez. Aralarında âlimlerin tahdidinde ittifak edemediği bir fark mevcuttur.
Biz - bu bâbta söylenmiş sözlerden ve misâllerden de anlamaktayız ki, Şâhid, Mütâbi'den daha umûmîdir. Şâhid bâzan mânâyı, bâzan hem söz hem de mânâyı takviye etmektedir. Halbuki mutabakat lâfızla ilgili olup mânâ ile bir alâkası yoktur. [873] Şimdi bu asıl farkın ışığı altında - Mütâbi'î, râvîsine, hadîsi tahrîc edilmeye elverişli olan başka bir râvînin muvafakat ettiği ve bu ikinci râvînin o hadîsi şeyhinden veya daha üstteki birinden yaklaşık sözlerle rivayet ettiği hadîstir, diye tanıtabiliriz. [874] Şâhid'i de şu sözlerle tarif edebiliriz:
Hadîsin râvîsine, bir başka râvînin, aynı hadîsi diğer bir sahâbîden lâfzan ve manen benzeyen veya sâdece mânâ itibariyle benzeyen - bir metinle rivayet ederek muvafakat ettiği hadîstir. [875]
Mütâbi', tam ve kasır olmak üzere iki kısımdır, ŞâhÎd de îâfzî ve manevî olmak üzere iki kısımdır.
Tam mütâbic: Aynı râvî için gelen mutabakattır. Misâli de Şâfi'î'nin el-Ümm'de dîstir:
Senediyle rivayet ettiği bu hayirmi dokuz gündür. Hâli görmedikçe oruç tutmayım Hilâli görmedikçe de bayram etmeyiniz. Eğer ufkun bulutlu olması sebebiyle ayı göremiyorsanız, sayıyı otuza tamamlayınız". Bâzıları bu hadîsi bu lâfızla Mâlik'ten sâdece imâm Şafii'nin rivayet ettiğini zannederek hadîsi ŞâfiTniii garîblerinden biri olarak kabul etmişlerdir. Bunun sebebi de, Mâlik'in ashabının aynı hadîsi bu isnâdla
Hava bulutlu olursa, hesaplayarak ve takdir ediniz" lâfzıyle rivayet etmeleridir. Fakat âlimler, Şâfi'î'nin hadisinin mütâbi'ini bulmuşlardır ki, o da Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dİr. Ayrıca bu hadîsi Buhârî, Mâlik'ten rivayet etmiş olan Şafii'den tahrîc etmiştir.[876]
Kasır Mütâbi: Mütâba'atın, râvînin şeyhinden daha yukarıda olmasıdır. Misâli de îbnu Huzeyme'nin Sahihinde vâri-i olan yukarıda zikrettiğimiz, lâfzıyle rivayet edilen hadîstir. Aynı hadîs, Sahîh-i Müslim'de isnâdıyle ye lâfzıyle rivayet edilmiştir. [877]
Lâfzî Şâhid: Hadîs metninin lâfzen azîzleşmesidir. Bunun misâli de daha evvel zikrettiğimiz Nese'î'nin tarikiyle rivayet ettiği hadîse muvafık olmasıdır. [878]
Manevî Şâhid: Hadîsin lâfzen değil manen azîzleşmesidir. Bunun misâli de Buhârî'nin Muhammed b. Ziyâd'dan, onun da Ebû Hureyre'den rivayet ettiği mezkûr Eğer ay, bulut sebebiyle görünmüyorsa, Şa'bân'm sayısını otuza tamamlayınız" lâfzıyle rivayet ettiği hadîstir. [879] Böylece görüyoruz ki rü'yet-i hilâl hadîsi, hem tam mütâbi'e, hem kasır mütâbi'e, "hem lâfzî şahide, hem de manevî şahide misâl teşkil etmektedir. [880]
Mustalahu'l-hadîs kitaplarında mütâbi ve şâhid'in yamsıra itibârın da zikredilmesi âdet olmuştur. Hadîs ilmiyle alâkası olmayan bir okuyucu, bunların üç nev'i olduğunu zannedebilir. Halbuki itibâr, mütâbi(ve Şâhid'i tanımak için bir vesile olmaktan öteye geçmez. Suyûtî Elfiyye'sinde der ki:
î'tibâr, rivayet edilen hadîsi, başka bir râvînin rivayet edip etmediğini araştırmak demektir.[881]
Tbnu Hacer de şöyle demektedir:
"Ferd olduğu zannedilen bir hadîsin mütâbi i olup olmadığını anlamak için tarîklerini câmi'lerden, müsnedİerden ve cüz'lerden aramaya iHibâr denir. İbnu's-Salâh'ın Ma'rifetu'l-i'tibâr ve'1-mütâ-ba'ât ve'ş-şevâhid başlığı ile bu kısmı incelemesi, i'tibârın, bu iki ıstılahın bir bölümü olduğu zannını uy andırmakta dn ki, durum hiç de böyle değildir. Aksine i'tibâr, mütâbi' ve şevâhidi elde etme durumundan ibarettir. [882]
Hadîs münekkidleri, asıl hadîslerde gösterdikleri titizliği, şevâhid ve mütâbi'de göstermezler ve asıl hadîslerde müsamaha etmedikleri bit miktar zaıfa, bunlarda müsamaha göstererek aldırış etmezler. Bu gibi şeyler Hazan Sahîhayn'de de vuku bulmuştur, işte bu sebeple Dârekutnî ve emsali münekkidler, bâzı zayıflar hakkında:
Bu hadîs i'tibâra elverişlidir', ve Bununla i'tibâr etmek doğru değildir", demektedirler. [883] Zayıf bir hadîs damgasını aldıktan sonra i'tibâr için kullanılmaz. Bunun misâli:
"Bu hadîs garîbtir. Onu yalnız bu tarîkten bu isnâd ile bilmekteyiz". Suyûtî, Tirmizî'nhı bu sözünü şöyle açıklamaktadır:
Yâni hadîs bir vecihten sabittir. Yoksa onu cl-Haseıı b. Dînâr, Ibnu Sîrîn'den rivayet etmektedir. el-Hasen ise metruktür, mütâ-ba'at'ta bir işe yaramaz.[884]
Şâhid ve inütâbi'lere elverişli tarîkleri araştırmak isteyen kimsenin camilere, müsncdleıe ve cüzlere baş vurması gerekir. Bunların mâhiyetini 99. sayfa ve devamında açıklamıştık.[885]

16. Müdrec

Müdrec, metninde veya senedinde kendine ait olmayan bir fazlalık görmen hadîstir. [886] Niçin müdrec dendiği de açıktır. O Bir şeyi ötekinin içine sokup yerleştirmek", sözünden alınmıştır. [887]
Sahîh, hasen ve müsnedlerin çoğu zaman hadîslerin gerek metninde gerek senedinde - bulunan, önemsiz de olsa ziyâdeleri ve bu ziyâdeleri yapanları gösterirlei. Böyle yapmalarının sebebi de, müdrec sözü ve o sözü söyleyeni göstermedikleri takdirde, bunların müdrec olduğunu düşünmeyerek, kendilerinden olduğu gibi rivayet edecek insanların bulunabileceğini ve bu suretle -istemeyerek - Rasûlullah (s.a.v.)'a veya onun hadîslerini edâ edecek kimseye karşı yalan söylenmesine müsâade etmiş olacak]aım'dan korkmalarıdır. Kasden müdrec yapmanın bir nev'î kizb ve tedlîs olduğundan ve bunu da ancak îmânı zayıf ve akîdesi bozuk kimselerin yapacağından şüphe yoktur. Sem'ânî der ki:
"Kasden müdrec yapan, âdil olmaktan çıkar; kelimeleri yerle-, rinden çıkararak tahrif eden kimse de yalancılardandır. [888]
Metindeki idrâc çoğu zaman hadîsin sonunda olur. Hadise kendi sözlerini katan bâzı râvîler, bunu, hadisi îzâh ve tefsir etmek için yaparlar.
İdrâc, bâzan da hadîsin başında veya sonunda olur. Hadîsin baş tarafında olan idrâc, ortasında olan idrâc'dan daha çoktur.[889]
Hadîsin ortasında olan idrâca misâl: Nese'î'nin Fedâle'den merfû' olarak rivayet ettiği şu hadîstir: müslüman olan ve Allah yolunda cihâd eden kimseye, Cennette bulunan bir köşkü garanti ediyorum. [890]Za'îm, kefîl demektir"
kısmı hadîsin aslında, Rasûlulîah (s.a.v.)'ın sözü olarak mevcut değildir' müdrec'tir. Bu sözü, hadîsin râvîleıinden biri olan Ibnu Vehb, vazıh olmadığını zannettiği sözünü tefsir etmek maksadiyle ilâve etmiştir.
Hadîsi» baş tarafındaki idrâca misâl: Hatîbu'l-Bağdâdî'nin, tarikiyle rivayet ettiği:
Abdesti eksiksiz alınız. Cehennemde yanacak Ökçelere yazık" hadîsidir. Hadîsin baş tarafındaki: sözü Rasûlulîah (s.a.v.)'a âit değildir. O

sâdece: buyurmuştur. Fakat bu sözü hadîsin baş
tarafına Ebû Hureyre getirmiş; Ebû Katan ve Şebâbe de hadîsi Şuı-be'den rivayet ederken, bu ilâveyi Ebû Hureyre nin değil de Rasûlul-lah (s.a.v.)'m sözü zannetmişlerdir. [891]
Hadîsin sonundaki idrâca misâl: Sahîh-i Buhârî'deki Ebi Hureyre'nin şu merfû1 hadîsidir:
Kölenin iki kat mükâfatı vardır. Nefsim kudret
elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihâd ile hac ve anamın gönlünü hoş etmek kaygûsu olmasaydı, köle olarak ölmeyi tercih ederdim[892] Bu hadîsteki Rasûlulîah (s.a.v.)'a âit olan söz sâdece: kısmından ibarettir, Ne var ki, Ebû Hureyre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in söylediği iki ecri, köleliği temenni eden kısımlarla izah etmek istemiştir. Getirdiği prensiplerle köleleri hürriyete kavuşturmava teşvik eden bir Peygamberin kalbine böyle bir temenninin gelmesi muhaldir. Kaldı ki, Rasûlulîah (s.a.v.)'m annesi, o daha küçük iken vefat etmiştir. Binâenaleyh bu son kısmın Rasûl-i Ekrem'e ait olmasına katiyen imkân yoktur. [893]
îsnâddaki idrâc, netîce itibariyle metne râciMir[894] ve başlıca iki kısımdır. [895]
Birincisi: Bir râvînin, muhtelif isnâdları bulunan bir hadîsi, bu senedlerin aslında muhtelif olduğunu söylemeden tek isnâdla-rivayet rimesidir. [896] Bunun misâli: Tirmizî'nin ki, Ibnu Mes'ûd bu hadîste; tarikiyle rivayet ettiği hadîstir
Ya Rasûİallah, en büyük günâh hangisidir?..." diye sorduğunu söylemektedir. Vâsıl ise, rivayetinde cAmr b. Şurahbîl'i zikre tmey ip Ebû Vâil'den, o da doğrudan d&ğruya İbnu Mes'ûd'dan rivayet etmektedir. Mansûr ve A'meş'in rivayetlerine göre 'Amr b. Şurahbîl'in senedde zikredilmesi idrâcdır. Böyle olduğu da Yahya b. Kattân'ın Sevrî'den bu hadîsi Vâsıl'a varan iki isnâdla yaptığı rivayetlerde mezkûr idrâcın bulunmasından anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerden biri Mansûr'dan, ikincisi de A'meş'dendir. Kattân'ın rivayetini de Buhârî tahrîc etmiştir. [897] îsnâd müteaddittir. Râvî sen iki isnâdda hadîsin Mansûr ve A'meş'den geldiğini açıkça gördüğümüz bu müteadditîik durumuna işaret etmeyerek Vâsıl'ın (Amr b. Şurahbil'dcn rivayet ettiğim zannetmiştir. [898]

İkincisi: Bir râvîde bir hadîs, senediyle birlikte bulunmaktadır. O râvînin yanında başka bir isnâdla diğer bir hadîs de mevcuttur. Bir şahıs bu zâtın yanma gelerek hadîslerden birini o zâtın İsnâdıyle alır ve bir açıklamada bulunmaksızın öteki hadîsi buna katar. Bunun misâli:merfû(olarak rivayet edilen Birbirinize gazablanmaym, birbirinize haset etmeyin, birbirinizden yüz çevirmeyin, birbirinizte rakâbete kalkışmayın . ." hadîsidir. Ibnu Ebî Meryem bu hadîse, aslında bulunmayan bir sözü katmıştır. Halbuki bu söz ayrıca bir isnadı dan ve: olarak gelen başka, bir hadîse aittir. Bu ilâve edilen söz de Sahîlıayn'de ve Muvat-ta'da olduğu üzere, başka bir senedle rivayet edildiği bilinen V/! sözüdür. [899]
Müdrec'in birçok sebepleri vardır. Biri de hadîs-i nebevideki bâzı garîb lâfızların tefsir edilmesidir. Diğeri, râvînİn, Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözünü söylemeye bii hazırlık olmak üzere zikrettiği şer'î hükümdür ki, metnin başındaki idrâclarda olur. Bir başkası, hadîsten bir hüküm istinbât etmektir ki, bu da metnin ortasındaki veya sonundaki idrâclarda bulunur. [900] Bütün bunları râvî kasden bile yapmış olsa, onun bu hareketini normal karşılayabiliriz. Bu sebepledir ki, Zührî ve başka imamlar, garibi tefsir v.b. zikrettiğimiz maksatlardan biri için müdrec yapmakta bir beis görmemişlerdir. [901] Bu saydığımız sebepkr dışında kasden yapılan idrâc ise, hadîs ve fıkıh imamlarının icmâ'ıyle haramdır. Buraya, "sahîh-hasen-zayıf. arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmına aldığımız Müdrec'in herhangi bir tedlîs çeşidi ile alâkalı olmadığı açıktır. Yine Müdrec hadîs, müdrec olduğu bilinen kısmının dışında, sahîh ve hasen olmaz. Şurası anlaşılmış oldu ki, müdrec sırf, şerh ve tefsîr etmek için zikredilir. Hadîsin aslında sâdece Rasûlullah (s.a.v.)'ın merfû akvâli veya sahabe ve tâbi'înin mevkuf ve maktu sözleri bulunmakta ölüp, müdrec kısım mevcut değildir.[902]

Müdrec Olan Kısım Birkaç Şekilde Bilinir:[903]

1. O kısmın Peygamber (s.a.v.)'e izafe edilmesi muhal
olur. Bunun misâli: Teşe'üm şirktir..." hadîsidir. Bunun son kısmı müdrec olup îbnu Mes'ûd'a aittir; çünkü Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e herhangi bir şekilde şirk izafe edilemez. Biraz önce gördüğümüz, Ebû Hureyre'nin hadîse kölelik temennisini ilâvesi de buria misâldir.
2. Sahâbînin müdrec cümleyi Peygamber (s.a.v.)'den duymadığını açıkça söylemesidir. Misâli, Ibnu Mes'ûd'un:
"Rasûlullah (s.a.v.)'Allah'a şirk koşan Cehenneme girer" dediğini işittim; bende ona ilâveten diyorum ki: Kim de Allah'a şirk isnâd etmeden ölürse, Cennete girer" hadîsidir. Hadîs Sahîh-i Müslim'de: Rasûlullah (s.a.v.) bir söz söyledi; ben de ilâveten birşey söyledim", lâfzıyledir. Rivayetlerin muhtelif olması sebebiyle müdrec olan kısmın, Allah'a şirk koşmayanın Cennete gireceği kısmı mı, yoksa Allah'a şirk koşanın Cehenneme gireceği kısmı mı olduğunu katı olarak bilemiyoruz.
3. Bâzı râvîler müdrec olan sözü merfû metinden ayırarak kimin söylediğini^elirtir ve ilâve edilen kısımla, edilmeyeni gösterir. Bunun misâli de İbnu Mes(ûd'un teşehhüd hadîsini rivayet ettikten sonra:
yapınca namazın tamam olmuştur. Eğer kalkmak İstiyorsan kalkar, oturmak istiyorsan otururSun" demesİdir. Bunu Ebû Dâvûd kitabına almıştır. Bu söz müdrectir. Müdrec olduğunu da Şebâbe b. Sivâr'ın îbnu Mes'ûd'dan:
Abdullah dedi ki: Bunu yapınca..." diyerek rivayet etmesinden kesin surette anlamak tayız. Bu hadîsi Dârekutnî rivayet etmiş ve Şebâbe sika'dir, demiştir.[904]

17. Müselsel Hadîs

Müselselj müsned ve muttasıl olup, içinde tedlîs bulunmayan ve rivayet şekli hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'a varıncaya kadar her râvînin bir Önceki râvîden naklettiği birbirinin aynı sözlerin ve hareketlerin senedinde tekrar edildiği hadîstir. [905]Hadîsin tedlîs ve ınkıtacdan salim oluşu, bu ilme yeni başlayanlara, o hadîsin sahîh olduğuna dâir fevrî bir hüküm verdire-bilir. Ve râvî bu hükmünde pek acele davranmış olur. Çünkü o bu sözlerin ve birbirinin aynı olan hareketlerin müteselsil oluşunda rivayetin aynen eda edilip edilmediğine dâir mevcut olan şüpheden habersizdir, îbnu Kesîr:
"Müselsel hadîs'in faydası, tedlîs ve mkıta'dan uzak oluşudur. Bununla beraber müselsel tarîkle gelen bir hadîs, nadiren sahîh olur", demektedir.[906] Müselsel bir hadîsin metni, tedlîsten salim olduğu için bâzan sahîh olur. Fakat haberlerin nakl edilişinde bu derece teselsülün imkânsız ve böyle bir benzeyişin nâdir olacağı için^aym rivayette bâzı akvâl veya ef'âlin her cihetten mükemmel bir surette müteselsil oluşu yüzünden hadîse zayıflık arız olur. işte bu sebeple birçok hadîslerin sâdece rivayetleri, anlattığımız tarzdaki bir teselsül ile sahîh olmamakla beraber, metinleri sahîh olur.[907]
îbnu Hacer'in: "Müselsellik isnadın sıfatlarındandır, [908]deyişi bu yüzdendir. Merfû'luk ve benzeri durumlar bunun hilâfınadır; çünkü ref1 hâli, metnin sıfatlarındandır. Sahîhük ise böyle değildir; çünkü sıhhat, hem metnin, hem de isnadın sıfatlarındandır.
Rivayeti sırasında söylenen sözler birbirinin aym olan ve fakat böyle bir ayniyetin vukuu garîb görülen müselsel hadîs'in misâli, Ebû Bekir Muhammed b. Dâvûd b. Süleyman ez-Zâhîd'in tarikiyle rivayet ettiği şu hadîstir: eş-Şenâbuzî diyor
ki: Bana Ebû Mansûr: "Kalk, abdest suyumu dök de, sana Man-sûr'un nasıl abdest aldığını söyleyeyim" dedi. Ona da Mansûr: "Kalk, bana abdest suyumu dök de sana İbrahim'in nasıl auiicot aldığını göstereyim" dedi. Ona da îbrâhîm: "Kalk bana abdest suyumu dök de sana Alkame'nin nasıl abdest aldığını söyleyeyim", dedi. Ona da Alka-me: "Kalk, bana abdest suyumu dök de sana îbnu Mes'ûd'un nasıl abdest aldığını söyleyeyim", dedi. Ona da îbnu Mes'ûd: "Kalk, bana abdest suyumu dök de, sana Rasûlullah (s.a.v.)'ın nasıl abdest aldığını söyleyeyim", dedi. Ona da Rasûlullah (s.a.v.): "Kalk, bana abdest suyumu dök de sana Cebrail (a.s.)'in nasıl abdest aldığım söyleyeyim dedi.[909]
Rivayetinde yapılan hareketler birbirinin aynı olan hadîsin misâli de Hâkim'in rivayet ettiği şu hadîstir; fakat bundaki ayniyet de en azından mezkûr hadîsteki kadar garîb görülmektedir. Hâkim diyor ki. Mukrı Ahmed b. el-Huseyin elimi kenetledi ve dedi ki: Ebû Arar Ab-dulazîz b. Ömer b. el-Hasen b. Bekr eş-Şerûd es-Sanânî elimi kenetledi ve dedi ki: Eiimi babam kenetledi ve dedi ki: Ibrâhîm b. Ebî Yahya elimi kenetledi ve dedi ki: Safvân b. Selîm elimi kenetledi ve dedi ki: Eyyûb b. Hâlid el-Ansârî elimi kenetledi ve dedi ki: Abdullah b. Râfi elimi kenetledi ve dedi ki: Ebû Hureyre eiimi kenetledi ve dedîki: Ebu'l-Kâsim (s.a.v.) elimi kenetledi ve buyurdu ki Allah Taâlâ yeryüzünü cumartesi günü, dağlan pazar günü, ağaçları pazartesi günü, mekruhu salı günü, nuru çarşamba günü, hayvanları perşembe günü ve Âdemi de cum'a günü yarattı[910].
Hadîs râvîleri, birbirin aynı olan bu söz ve hareketlerin, o rivayetler hakkında şüpheye düşüreceğini ve bunun da rivayetleri cerh edeceğini mutlaka hissetmişlerdir. Hâkim bu kısma misâl olarak zikrettiği Şevâhidin akabinde der ki:

"İşte bunlar, tedlîs karışmayan muttasıl isnâdlardan meydana gelen müselsel'in nev'îleridir. Râvîler arasında semâ1 vuku bulduğu da zahirdir. Ne var ki, bu isnâdlarda cerh ve ta*dîl izi kuvvetle görülmektedir. Ben bu isnâdlarm bir kısmının sahîh olduğunu söyleyemem. Bunları, şevâhidleriyle Allah Taâlâ'nm müsâadesi nisbetinde istidlal edilsiî; diye zikrettim. [911]
Hâkim, - kendi ifadesince - zikrettiği bu isnâdlarm bir kısmına sahih demediğine göre, diğer bir kısmına sahîh veya hasen demiş olması gerekir. Os bu sözüyle zabıt oldukları fülen sabit olan râvîlerin de, vücûda getirdiği bir teselsül nevrine işaret etmektedir ki, bu zabıt râvîler de aynen duydukları şekilde yahut feibi mümasil ibarelerle, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e varıncaya kadar hadîsleri aldıkları tarzda edâ ederler. Edâ,şekillerini gösteren lâfızlardaki bu teselsülün vukuu mümkündür. Veya en azından rivayet lâfızlarının yahut râvîlerin yaptığı hareketlerin aynı şekilde tetkrarlanmasından daha çok imkân dahilindedir. Hâ-kim'in şu sözü bunun misâlidir:
Ebû Hureyre diyordu ki: "Ateşte pişen şeyler yenildiği zaman abdest alınır'1. Bunu Mervân'a anlattım veya ona biri anlattı. O da, o kimseyi veya beni Ümmü Seleme'ye gönderdi. Ümmü Seleme bana şunları söyledi: Rasûhıllab. (s.a,v.) bir kemikteki etleri yerdi veya bir uyluktan yerdi; sonra namaza gider ve yeniden abdest almadan namaz kılardı.[912]
Sahîh Müselsel'den biri de hafızların müselselidir. Bu, her biri hıfz mertebesine ulaşmış aynı sıfattaki râvîlerin rivayet ettiği hadîstir. Müselsel'in bu türlüsü kat'î ilim ifâde eder. [913]
Rivayet edilen müselsel hadîslerin en sahihi, Sâf sûresinin kıraati hakkındaki hadîstir. [914] Bunu rivayet eden Abdullah b. Selâm der ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabından bir kaç kişi ile konuştuk ve dedik ki, hangi amellerin Allah katında en makbul olduğunu biîsek de onu yapsak. O zaman şu âyet nazil oldu:
Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbîh etmekte. . .
O, Azîz'dir, HakîmMir. Ey îmân edenler, niçin yapmıyacağınız şeyi söylersiniz?" Abdullah b. Selâm dedi ki: Onu bize Rasûlullah (s.a.v.) böylece okudu. Ebû Seleme dedi ki: Onu bize Abdullah b. Selâm (r.a.) böyle okudu. Yahya dedi ki: Onu bize Ebû Seleme okudu. Evzâ(î dedi ki: Onu bize Yahya okudu. Muhammed b. Kesir dedi ki: Onu bize Evzâ'î okudu. Dârimî dedi ki: Onu bize Muhammed b. Kesîr okudu.[915]
Münekkidlerin gerek metin ve gerekse silsile itibariyle bâtıl olduğuna hükmettikleri müselsel hadîslerden biri de kasem ile teselsül eden şu hadîstir:
Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki, Vallahi bana Cebrail (a.s.) söyledi. Cebrail dedi ki, Vallahi hana Mikâii (a.s.) söyledi, ve bu silsile Allah Taâlâ'ya varıncaya kadar bu lâfızlarla devam eder...". Sehâvî diyor ki: Bu hadîs hem metin; hem de teselsül bakımından bâtıldır. [916]
Hülâsa, herhangi bir hadîsin sahih veya zayıf olduğu kesin olarak söylenemez. Sened ve metnin hâiz olduğu vasfı isabetli ve temkinli bir şekilde verebilmek ve hatâya düşmemek, büyük ölçüde senedle metni, her durumuyla araştırmaya bağlıdır.[917]

18. Musahhaf Hadîs

Mütehassıs hafızlar, metni ve isnadı tashîfe uğramış hadisleri tanımak için büyük gayretler sarfetmişler ve "bu nev'i tanımayı çok mühim[918] bir vazife kabul ederek bu sahada yetişenleri takdirle karşılamışlardır. Zîrâ Musahhaf 'ı gösterirken, birçok âlimlerin hata ettiklerini söylemek durumu bahis mevzuudur.
Eski hadîs münekkidleri Musahhaf ile Muharref'i birbirinden ayırmamalardır. Her ikisinde de hatâ mevcuttur. Bu hatâ müşâfehe ve semâc ile nakilden değil, sahîfelerden doğduğu için bu arlı almıştır. Bu iki lâfız arasındaki müteradif lige bakarak îmâm el-'Askerî[919] kitabına: et-Tashîf ve't-tahrîf ve şerhu mâ yaka'u fîh[920] adını vermiştir. Bu kİtâb, âlimlerin, Kur'ân ve sünnette yatpıkları tashîflerİ açıklaması bakımından çok değerli bir eserdir. 'Askerî şu sözleriyle okuyucusuna, tashîf ile tahrifi bir tuttuğunu söylemek İstemiştir:
"Kitabımda yazılışı bakımından birbirine benzeyen, bu sebeple de tashîf ve tahrif vâki olan şu lâfızları ve miişkil isimleri şerh ettim. [921] Başka bir yerde de şöyle demektedir:
"Tashîfin sebebi şudur: Bâzıları âlimlerle görüşüp onlara arzet-meden, ilmi sahîfelerden almışlar; böylece rivayetlerinde değişikliklei vuku bulmuştur. [922]
Fakat daha sonraki hafızlar, Musahhaf ile muharref'i birbirinden ayırmak istemişler; bununla beraber yaptıkları ayırım lâfız ve şekil bakımından olmuştur. îbnu Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine Musahhaf,- şekil İle alâkalı olan değişikliğe de Muharref adın; vermiştir. [923]
Musahhaf'm misâli, -bu ıstılaha göre - şu hadîstir:
Kim Ramazan'ı tutar ve ardur dan da Şevval ayında altı oruç tutarsa.. .". Bu hadîsteki lâf zım, Ebû Bekir es-Sûlî tashîf ederek, yapmıştır.
Muharref in misâli de, Câbir'in şu hadîsidir; muharebesinde3 Ubey omuzundan vuruldu. Rasulullah (s.a.v,) da onu dağladı". Bu hadîsteki lâfzını Gunder tashîf ederek, izâfet hâline getirmiştir. Halbuki" den maksat "Ubeyy b. Ka'b'dir. Üstelik Câbir'in babası da Ahzâb'dân önce Uhud'da şehîd düştüğü için, olması mümkün değildir.[924]
Tashîfin hadîste olduğu gibi Kur'ân-ı Kerim'de de vuku bulduğu hakkında pek çok haber vardır. Tashîfi yapanların çoğu da hatalarını kendilerine haber verip ikaz edecek kurrâ ve hafızlardan üstâdlan bulunmayan ve halk arasında âlim geçinen insanlardır. [925]Ebû Bekir el-Mu(aytî diyor ki:.
"önünde oturan çocuğa imlâ ettiren bir muallime rastladım: diye yazdırıyordu. Ona: Ey falan, dedim, Allah Taâlâ böyle bir şey söylememiştir. Senin yazdırdığın: olacaktır. Adam hemen cevâbı yapıştırdı: "Sen Ebû Âsim b. el-'Alâ el-Kisâ'î'nin kıraati üzere okuyorsun; ben ise Ebû Hamza b. Âsim el-Medenî'nİn kırâatma göre okuyorum. Ben de ona: Kıraat bilgine bayıldım doğrusu!!, diyerek yanından kalkıp gittim. [926]
Osman b. Ebî Şeybe[927]'nİn Kur'ân-ı Kerîm'de yaptığı söylenen tashîfier kadar çok tashîfi hiçbir muhaddis yapmamıştır. Dârakutnî, et-Tashîf adlı kitabında onun pek çok hatâlarını ve tahriflerini zikretmektedir. [928] Bu hatâlarından biri tefsir hakkında arkadaşlarlyla konuşurken: diye okumasıdır. Bunun üzerine ona doğrusu: dir denilince, şu cevâbı vermiştir: Ben ve kardeşim Ebû Bekir, Âsım'm kıraati üzere okumayız[929] Osman arkadaşlarına yine tefsir babında: âyetinin evvelindeki harfini, sûre başlarının okunduğu şekilde ve sanki Bakara sûresinin başındaki gibi tecvîd üzere okumuştur1. Osman b. Ebî Şeybe, yine bir seferinde, âyet-i kerîmeyi: şeklinde okumuştur.
Arkadaşlarından bâzıları, doğrusunun olduğunu söyleyince şu cevâbı vermiştir: "Ben Hamza'mn kıraati üzere okumam, bizce onun kıraati bid'attır. [930]
Ibnu Kesîr, Osman b. Ebî Şeybe'ye nisbet edilen bu haberlerin doğru olmadığını söyleyerek onu hararetle müdâfaa eder ve der ki:
"Birçoklarının Osman b. Ebî Şeybe'nin Kur'ân kıraatim tashîf ettiğini söylemesi hakikaten çok garîbtir. Zîrâonun tefsîr mevzu(unda bir kitabı vardır! Onda öyle şeyler naklediyor ki; bunları.mektep çocukları bile yapmaz! [931]
Böylesi tasniflerin Kur'ân-ı Keîm'de cereyan edip üstelik hafız, müfessir ve muhaddis bîr âlim tarafından yapılması, [932] bu iddiaların sıhhati hakkında çok şüphe edilmesine sebep olmaktadır. Bizim bâzan hadîs metinlerinde, bâzan isnâdlarda vuku bulan birçok tashîf çeşitlerinin mevcudiyetini inkâr etmemiz pek güçtür. Şurası da var ki, hadîs ıstılahları hakkında yazılmış olan her kitapta bu mevzua dâir birçok misâller vardır, tmâm Ahmed b. Hanbel'in: "Hatâ ve tashîfi kim yapmamış ki?!" sözü ne kadar güzeldi. [933]
Musahhaf daha çok metinlerde, bâzan da isnâdlardaki isimlerde vuku bulur. [934] Metindeki Musahhaf in misâli şudur:
Muhammed b. Yahya ez-Zühelî öldüğü zaman tahdîs için Mahmiş diye bilinen bir şeyh vazifelendirildi. Mahmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: buyurduğunu rivayet etti. Halbuki doğrusu:[935]
Zekeriyâ b. Mihrân'ın'zikrettiği misâl de böyledir. Zekeriyâ diyor' ki:
Bâzıları, kısmını tashîf ederek: şeklinde öKumuştur. [936] Yine bâzıları, hadîsini tashîf edip okuduktan sonra bununla ilgili olarak uzunca bir kıisa da anlatarak şöyle demiştir: Bir kavim kazandıklaımın ne öşrünü veriyor, ne de fukaraya sadaka veriyordu. Bunun üzerine bütün ekinleri kına oldu. [937]
Metin tasniflerine dâir anlatılanların en garîblerinden biri de şudur: Adamın biri ei-Leys b. Sa'd'ın evine gelerek derki:
adama dönerek: Yazıklar olsun sana, okumak istediğin hadîs Öyle değil, şeklindedir, der. [938] îsnâdda vâki olan tashîfe misâl de Kur'ân-ı Kerîm kâri'lerin-den Muhammed b. Abdilkuddûs'ün bir şeyhinden rivayet ettiği şu sözlerdir:
"Bağdtâ'ta bir şeyh bize rivayet ederken dedi ki: [939] Halbuki demek istediğinin doğrusu şöyledir: kelimesi, kelimesinin ism-i tasgiridir; serçeye benzeyen kırmızı gagalı küçük bir kuşun adıdır. Bu hadîs meşhurdur. [940]Bk.
îmâm ŞâfiTnin, îmâm Mâlik'in tasnifleri hakkında anlattıkları da böyledir. el-Müzenî diyor ki, Şafii'nin şöyle söylediğini duydum: tasnîf ederek, tashîf yaparak, 'i tashîf ederek, diye dîye "Mâlik, okumuştur. okumuştur. okumuştur.[941]

Önceki iki isimde tashîf yapıldığı aşikârdır; üçüncü isim hakkında Hâkim şunları söyler:
"îmâm Şâfi'î'nin Abdulazîz hakkındaki sözleri vehimden ibarettir ; şüphe yok ki o, değil, 'dir:
Zîrâ Mâlik Asma[942]den, yâni Abdulmelik b. Kureyb'den rivayet etmemiştir. Abdulazîz'den ise Mâlik'den başkaları da rivayet etmiştir. [943]
Müelliflerin semâ(tashihi hakkında rivayet ettikleri de buna benzemektedir. Şöyle ki:
Şube b. Haccâc, 'nin ismini tashîf ederek yapmıştır. [944]Şurası aşikârdır ki, bunun ikisi de şeyhtir. Şuıbe, bunların birinden rivayet etmiştir. Ötekinden de bir başkası rivayet etmiştir. Şu'be'nin şeyhidir. Onun ismini semâ yoluyla tashîf edeceği düşünülemez; fakat isnâdda Şu'be yanılarak, bunlardan bilini ötekinin yerine koymuş, münekkidler de bunu tashîf zannetmişlerdir. [945]
Tashîfde hata gördüğümüz üzere, sayfalara bakarken gözün yanılmasıyle meydana gelmektedir. îsim söylenirken yapılan hatâ da bu kısma girer. Bir de işitme tashîfi denen bir nev'î vardır. Şöyle ki:
İsmin ve lâkabm veya İsmin ve baba adının, başka bir isim ve lâkabıyle veya başka bir isim ve baba adiyle aynı vezinli oluşudur. Harfler, şekil ve nokta bakımından farklı olduğu için, bunları kulak birbirine benzetir. Meselâ : 'in hadîsini, bâzıları 'in hadîsi diye rivayet etmişlerdir. [946]
İbnu's-Salâh diyor ki
"Dârakutnî bunun göz tashîfi değil, işitme tashîfi olduğunu söyler, O, Allah bilir ya bunların yazı bakımından karışmadığı, aksine onu rivayet edenin yanlış işitmiş .oldıığn kanâatinde olsa gerektir. [947]
İşitme tashîfinden biri de, Ehvâzlılarm diye tashîf etmeleridir. Hâkim diyor ki:
"Herhalde râvî bunu imlâ yoluyla aldı ve duydu. [948]
Râvîlerin isimlerinde pekçok tashîf yapılması, münekkidleri bu isimlerden birbirine benzeyenler üzerinde dikkate durmaya sevketmiştir. Onlar daha da ileri giderek râvî kabilelerinden, şehirlerinden, künyelerinden, san'atların dan[949] birbirine benzeyenleri bellemişler; birkaç adı olanları, [950] künyesiyle değil de adıyla meşhur olanları, [951]isim, lâkab ve neseblerden mü'telef ve muhtelef olanları[952] öğrenmişler ve bu mevzularda bir kısmı basılan çoğu da hâlâ yazma olarak duran pekçok eser vücûda getirmişlerdir.
Hangi çeşidiyle olursa olsun, metindeki tasnifler, çoğu zaman mânâyı değiştirir ve gerçekleri çirkinleştİrir, [953] Heîe tashîf yapan kimse, bilgisi az ve zabtı kötü biri ise daha fenadır. Bu mevzuda
Hatîbu'l-Bağdâdî'nin, Ebû Mûsâ Muhammcd b. el-Müsennâ el-nezî'den rivayet ettiği şu misâl ne garîbtir. Birgün kabilesiyle iftihar ederek Ebû Mûsâ dedi ki:
"Biz şerefli bir kavimiz. Biz 'Aneze (S j_lp) kabîlesindeniz. Muhakkak ki Rasûlullah bizim kabilemize doğru yönelerek namaz kılmıştır Böyle söylemesinin sebebi şudur: Rasûlullah (s.a.v.) in doğru yönelip namaz kıldığına dâir bir rivayet vardır.
Fakat Ebû Mûsâ Rasûl-i Ekrem'in, kendi kabilelerine doğru yöneîip namaz kıldığı vehmine kapılmıştır. Halbuki Onun yönelerek namaz kıldığı anaze, namaz kılacağı zaman Önüne dikilen bir mızraktır.[954]
Musahhaf'm hemen hemen bütün çeşitlerinde göze çarpan zayıflığa rağmen, "sahîh-hasen-zayıf hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında zikredilmesi, bir çoklarınca acâib karşılanacaktır. Araştırıcı, ona mevzu' damgası vurulmasa bile, tamamen zayıf olarak kabul edilmesi gerektiğini zannedecektir.
Bu zannın hatalı olduğu, daha işin başında bellidir; zîrâ bu zan, fasit bir kanâate dayanmaktadır. Kısaca bu kanâate göre, tashîfcilerin sahîh ve hasen hadîsleri tahrif etmeleri yasaklanmış ve son derece zayıf rivayetlerle, istedikleri gibi oynamalarına da müsâade edilmiştir. Vakı'a bu kanâati tekzîb etmektedir; zîrâ tashîfciler, bütün hadîs nevilerini tahrife yeltenmekle kalmamışlar; hatta bâzılarının hayâsızlığı Allah'ın Kitâbi'nda bile tashîf yapacak kadar aşırı bir hadde varmıştır. Mütevâtir olan Kur'ân-ı Kerîm/in, bu tashîflerden beri. olduğu ve onda katiyen tashîf yapılmadığı gibi, sahîh, hasen ve zayıf hadîs-i şerifler dahi bu tashîflerden beridir.
Tashîf yapılan hadîsler hakkında şu ifâdeler kullanılır: Bu hadîs sahihtir; fakat onu falan tashîf etmiştir. Bu hasendir; onda tashîf yapılmıştır. Nitekim zayıf hadîs için de, ister tashîf edilsin; ister edilmesin, bu hadîs zayıftır, denir.
İşte böylece Musahhaf'm da incelenmesiyle, sahîh-hasen-zayıf hadîsler arasında müşterek olan yirmi ıstılah anlatılmış olmaktadır. Bu bölümün başında da söylediğimiz gibi, mevkuf ve maktu' hadîsi de bu kısma dâhil ettik.
Bu ıstılahları, birbirine yakın veya zıt olmaları bakımından üçlü veya ikili gruplar hâlinde tetkik edişimiz, şüphesiz onların tariflerini, şekil ve misâllerini anlamamızı kolaylaştırmıştır. Bu tetkik tarzı ayrıca bize, muhaddislerin, kendi fikir ve düşünce tarzlarını, bir tarihçi dikkati, mantıkçı anlayışı, hatîb belagatı ve hadîsin din olduğuna inanan râvî eminliğini hâiz açık bir dille ortaya koydukları tenkîd ölçülerinin bir çoğunu gözümüzün önüne sermiştir![955]

6- MEVZU HADÎSLER VE UYDURMA SEBEPLERİ

Mevzu' hadîs, yalancıların uydurduğu ve iftira ederek Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e nîsbet ettiği haberdir. [956]Bu uydurma işi, çoğu zaman, uyduranın bizzat hazırladığı sözler ve düzüp-koştuğu senedlerle meydana gelmektedir. Birtakım müfteriler, hadîs uydurmak için geniş hayâller kuramadıklarında, Rasûlullah (s.a.v.)'a kadar varan uydurma senedlerle, onun ağzından parlak hikmetler, özlü sözler yahut vecîz misâller elde etme yoluna başvururlar. [957]
Abdullah b. el-Mübârek'e, bu uydurma hadîsler için ne dersiniz? diye sorulduğunda şu cevâbı verdi:
"Hadîs mütehassısları ne güne duruyor; onlar bunun için yaşarlar. Muhakkak ki Kur'ân-ı
Biz indirdik. Onu koruyacak olan da biziz biz. [958] Gerçekten de mütehassıslar bunun için yaşadı. Sahîh rivayeti, uydurmasından ayıracak ilmî ve hassas ölçüler hazırladılar. Bu ölçülerin esâsları çok olmakla beraber, en meşhurları aşağıdaki beş maddedir. Bir haberin uydurma olduğuna hükm etmek İçin, bunlardan birinin bulunması dahî kâfidir.
Birinci kaide: Hadîs uyduran kimsenin, yaptığı işi bizzat îtiraf etmesidir. [959] Nûh el-Câmi diye şöhret bulan Ebû İsmet Nûh b. Ebî Meryem'in yaptığı gibi ki, bu zât Kur'ân-ı Kerîm'in her sûresinin faziletine dâir tbnu Abbas (r.a.)'a nisbet ederek hadîsler uydurduğunu îtiraf etmiştir. [960]
İkinci kaide: Rivayet edilen sözde bir gramer hatâsı veya bir mânâ bozukluğu bulunmasıdır. [961] Böyle bir kusurun, Arapların en fasihi olan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den sâdır olması imkânsızdır. Hadîs ilmiyle meşgul olanlar için bu kaidenin tatbîki gayet kolaydır. er-Rabî1 b. Cuseym'in dediği gibi: "Hadîste gün ışığı gibi bir pırıltı vardır ki, onun hadîs olduğunu derhâl tanırsın, veya gece karanlığı gibi bir zulmet vardır ki, o sözü derhâl reddedersin. [962]
Hadîs münekkidleri, lâfız hatâsından önce mânâ bozukluğuna dikkat ederler; zîrâ mânâ bozukluğu, hadîsin uydurma olduğunu gösteren en açık bir delildir. Hafız İbnu Hacer der ki:
"Esâs rekâket, mânâ bozukluğudur. Buna lâfız bozukluğu eklen-mese bile, sâdece mânâ bozukluğu, o sözün uydurma olduğunu gösterir; zlrâ İslâm, baştan sona güzeldir; rekâket ise çirkin olan bir şeyde bulunur. Sâdece lâfız bozukluğu bunu göstermez; çünkü bir hadîs, manen rivayet edilirken, lâfızları, fasih olmayan lâfızlarla değiştirilerek rivayet edilmiş olabilir. Evet, eğer râvî o lâfızların Peygamber (s,a,v.)'in lâfızları olduğunu söylerse yalancıdır. [963]
Üçüncü kaide: Rivayet edilen sözün tevili mümkün olmadan akla veya his ve müşahedeye aykırı düşmesidir. [964] Abdurrahman b. Zeyd'e: Sana baban, dedenden rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.):
Nuh'un gemisi Kâ'be'yi tavaf etmiş ve Makâm'm arkasında iki rek'at namaz kılmıştır", buyurduğunu söyledi mi? diye sordular. Oda: "Evet", diye tasdik etti.[965] Bu haberi, yalan ve iftirası ile meşhur olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem uydurmuştur. Tehzîb'de İmâm Şâficî'nin şöyle dediği nakl edilmektedir:
"Adamın biri îmâm Mâlik'e munkatı bir hadîs okudu. Mâlik ona şunu söyledi: Abdurrahman b. Zeyd'e git; o sana babası tarikiyle Nûh'dan rivayet etsin!!. [966]
Dördüncü kaide: Hadîs diye rivayet edilen. sözün, basit bir iş yüzünden şiddetli cezalar veya büyük mükâfatlar görüleceğini ifâde etmesidir. [967]Meselâ: Mendûp bir işin yapılmasıyle, veya bir mekruhun terk edilmesiyle binlerce huri ile beraber altından ırmaklar akan Cennetlerde ebediyyen yaşanacağını, [968]veya yine bir mendûbu terk etmek, yahut bir mekruhu işlemekle, Allah'ın gazabını kazanmış olaıak ebediyyen Cehennemde kalınacağını anlatan uydurma sözler bu kabildendir.
Hikayeci vâ'izîei [969] halk tabakasının kalbini kazanmak için bu nevcî sözler uydurmaya pek hevesli idiler.

Beşinci kaide: Hadîs uyduran kimsenin, yalancılıkla meşhur olan, dindar olmayan ve şahsî arzularını tahakkuk ettirmek hevesiyle | hadîsler ve senedîer uydurmaktan korkmayan biri olmasıdır.
Me'mûn b. Ahmed el-Herevî'ye: "Şâfi'î ve Horasan'da ona tabî olanlar hakkında ne dersin?", diye sordular. Cevaben dedi ki:
"Ahmed b. Abdullah, bize Abdullah b. Ma'dân el-Ezdî'den rivayet etti, o da Enes'den merfuc olarak rivayet etti, Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: Ümmetim içinde Muhammed b. îdrîs adında biri çıkacaktır ve ümmetime İblîs'ten daha zararlı olacaktır. Yine ümmetim içinden Ebû Hanîfe denilen bir zât çıkacaktır ki, o ümmetimin meselesidir.[970]
Bundan daha garîbi Hâkim'in Seyf b. Ömer et-Temîmî'ye isnâd ettiği şu sözdür. et-Temîmî diyor ki;
"Sacd b. Tarifin yanında bulunuyordum. Oğlu mektebten ağlayarak geldi. Ona neyin var?, diye sordu. Oğlu: Beni mu'alüm dövdü, dedi. O zaman Sacd b. Tarîf şunları söyledi: Bugün onları rezîl edeceğim, îkrime İbnu Abbâs'dan merfûc olarak bana şöyle rivayet etti: Sizin en şerlileriniz, çocuklarınızın muallimleridir; onlar yetime karşı merhametsiz ve fukaraya karşı çok haşîndirlei. [971]
Hadîs uydurma hareketi, hicretin 41. senesinde, IV. halîfe Ali b. Ebî Tâlib (k.v.)'in hilâfeti zamanında başlamıştır. O zamanlar, müslümanlar arasında çeşitli grup ve parti münâkaşaları baş göstermiş, siyâsî olarak cumhur, haricîler ve şî'a kısımlarına ayrılmışlar; arzularına uygun olan hadîsleri îmâl etmeye başlayarak îbnu Abbâs'ın dediği gibi: "Serkeş ve uysal atlara binmişlerdi", ilk zamanlar hadîs uydurmanın en mühim sebeplerinden biri, mensûb olduğu mezhebi galip getirme çabalan idi.
Muhtelif asırlarda bid'atçılar Rasûluliah (s.a.v.)'aiftirâetmekİçin uğraşıp durmuşlardır. Nitekim Abdullah b. Yezîd el-Mukrî diyor ki:
"Eski hâlini bırakan bid'atçılardan biri şöyle derdi: Hadîsi den aldığınıza dikkat ediniz. Eskiden biz ortaya yeni bİrşey atmak istediğimizde, o mesele hakkında bir hadîs uydururduk!.[972] Hammad b. Seleme de şöyle demiştir: "Râfizîlerden yaşlı bir adam, hadîs uydurmak mevzuunda râfizîlerin ittifak hâlinde bulunduğunu bana söyledi. [973]
Bid'atçılardan biri de, mezheplerini iftira ve tezvir yoluyla müdâfaaya çalışan ve kitaplarını mevzu hadîslerle dolduran fakîhlerdir, Onlarm bizzat hadîs uydurmaları ile, kendilerine hizmet edip bâtıl dâvalarını desteklemek için hadîs uydurmayı meslek edinenlerin düzüp-koşması arasında bir fark yoktur. Bunların cür'etlerİ, kendi kıyasları ile Rasûluliah (s.a.v.)'m hadîslerini birbirine karıştıracak dereceye varmıştır. Böylece ictihâdları ile elde ettikleri kıyâslarını, tamamen Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e nisbet etmişlerdir. Ekseriyetle bu fakîhler, kıyâsa husûsî bir ehemmiyet veren re'y medre| sesine mensup idiler. Ebu'I-Abbas el-Kurtubî[974] der İd:
"Bâzı ehl-i re'y fakîbJeri, kıyâs-ı celî ile elde ettikleri hükmü, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e nisbet etmeyi caiz görecek kadar ileri gitmişlerdir. Bu sebeple onların kitaplarım, fakîhlerin fetvalarına benzeyen hadîslerle dop-dolu bulursun ve onlar bu hadîslere bir sened de gösteremezler!"
Bunun en fecîsi ve en bayağısı, her asırda görülen bâz âlim taslaklarının, hükümet adamlarına yaklaşmak ve onlar dan dünyalık koparmak maksadıyle hadîs uydurmalarıdır. Gıyâs b. İbrahim en-Neha(î el-Kûfî'nin yaptığı da böyledir. Gıyâs, güvercinlerle oynamasını seven halîfe Mehdî'nin huzuruna girdiği zaman, halîfenin önünde güvercin bulunduğunu gördü. Ona: Mü'mİn-Ierin emîrine hadîs oku dediler. Gıyâs söze başlayarak dedi ki:
Bize falan, rivayet etti, o da falan-İ dan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in şöyle ,buyurduğunu nakletti: deve, at ve kuş yarışlarından başkası için ödül almak helâl olmaz". Bunun üzerine Halîfe Mehdî, ona bir kese verilmesini emretti; kalkıp giderken de ona şunları söyledi: Senin şu kafan yok mu? Fu Rasûlullah (s.a.v.)'a iftira eden bir adamın kafasıdır. Sonra Mehdi, onu bu işe ben teşvik etüm, diyerek güvercinin kesilmesini emretti ve güvercinle oynamaktan vaz geçti.[975]
Bâzan halk arasında bilgiç görünmek gayreti, hadîs uydurmaya sebep olmaktadır. Âlim kılığında bir câhilin ortaya çıkıp halk arasında parmakla gösterilen bir âlim olmak hevesine kapılması bu neticeyi doğurmaktadır Her asırda göıülebilen böylesi açık gözler, halkın aklını çelen birtakım garip sözler uydurmak suretiyle cehaletini gizleyebilmektedirler. Îbnu'l-Gevzî, isnadı Ebû Ca'fer b. Muhammed et-Tayâîisî'ye varan şu haberi rivayet etmektedir:
"Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în Rusâfe mescidinde namaz kıldılar. Ortaya bir kıssacı çıkarak şöyle konuşmaya başladı: Bize Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. senediyle Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: Kim derse, Allah Taâlâ bu sözün her kelimesine mukabil, gagası altından ve kanatları mercandan bir kuş yaratır! diye başlayarak, tahminen yirmi yaprak tutacak bir hikâye anlatmaya başladı! Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel, Yahya'nın; Yahya, Ahmed b. Hanbel'in yüzüne bakıp duruyordu. Yahya b- Ma'în, Ahmed b. Han-bel'e sordu: Sen bu adama böyle bir şey söyledin mi?. Ahmed: vallahi ilk defa burada duyuyorum, dedi. Adam kıssasını bâtipip-he diyeler aldıktan sonra, oturarak verilecek başka hediyeleri beklemeye başladı. Yahya b. Ma în, eliyle buraya gel diye işaret etti. Adam bir şeyler daha koparmak ümidiyle yaklaştı. Yahya ona: Bu hadîsi sana kim rivayet etti?, diye sordu. Kıssacı: Ahmed b. Hanbel İle Yahya b. Maîn rivayet etti, cevâbını verdi. Yahya: Yahya b. Ma'în benim, Ahmed b. Hanbel de budur. Biz Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadîsleri arasında böyle -sini hiç duymadık, dedi. Hikayeci vâ'izşu cevâbı verdi: Öteden beri Yahya b. Ma'în'in ahmağın biri olduğunu duyardım. Bunun doğru olduğu şimdi iyice anlaşıldı. Dünyâda sizden başka Yahya b. Ma'în ile Ahmed b. Hanbel kalmadı mı?. Ben on yedi tane Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în'den hadis yazmışımdır. Bu sözleri duyan Ahmed b. Hanbel, eliyle yüzünü kapayarak: Bırak şunu gitsin, dedi. Adam onlarla alay ederek kalkıp gitti!!.[976]
Alim geçinen kıssacılar, en yüzsüz ve en hayâsız insanlardır. Bunlar uydurdukları sözlerin revaç- bulması için birtakım meşhur isnâdları papağan gibi ezberleyip, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în ile karşılaşan şu utanmaz adamın yaptığı gibi, uydurmalarım bu senedlerle rivayet ederler.
Başka bir kıssacı ile de Ebû Hatim el-Bustî karşılaşmıştır ki, Ebû Hatim, onun, cehaletini ve yalancılığım hemencecik itiraf ettiğini şöyle anlatır:
"Bir mescide girmiştim; namazdan sonra bir genç ayağa kalkarak :
senediyle bir hadîs okudu. Okumasını bitirdikten sonra onu yanıma çağırdım ve Ebû Halîfe'yi gördün mü? diye sordum. "Hayır, görmedim", dedi. "Görmediğin birinden nasıl rivayet edersin?', şeklindeki soruma şu cevabı verdi: Bizimle münâkaşa etmek terbiyesizlik sayılır. Bu senedi ezberledim, duyduğum hadîsleri de bu senedle rivayet ediyorum!!. [977]
Bâzı zâhid ve mutasavvıfların, insanları sâlİh amellere teşvik etmek için Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in söylemediği bir sözü hadîs diye uydurmakta bir beis görmemeleri hakîkaten çok garîbtir. Rasûl-İ Ekrem (s.a.v.)'in seçkin hikmetlerinden ve Özlü sözlerinden meydana gelen, dilin sayıp dökemediği bu büyük servet onlara kâfi gelmemiş gibidir. Bu adamların ibâdetle meşgul olmaları, zühd ve iffetle tanınmaları, halkı, uydurdukları şeye aldanmaya sev-ketmektedir. Bu cihetten zai arları tasavvurumuzun çok fevkindedir. Cehaletleri sebebiyle islâm'ın güzel yüzünü çirkinleştirmisler, islâm prensiplerinin arasında bulunmayan şeyleri, islâm esâslarmdandır, diye sokuşturmuşlardır. Yahya b. Sa'îd el-Kattân: "Hakkında, iyidir denen bir adamdan daha fazla yalan söyleyen birini görmedim [978]demektedir.
Hadîs uyduranların, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e nisbet ettiği iftiraları saymaya kalksak, tüketemeyiz. Sâdece din düşmanları, -Hammâd b. Zeyd'in dediği gibi ondörtbin hadîs uydurmuşlardır, [979] Ab-dulkerim b. Ebi'l-'Avcâ', [980] yalnız başına, -kendinin de îtiraf ettiği gibi drtbîn hadîs uydurmuştur; halîfe Mehdî zamanında boynu vurulmak üzere yakalandığı zaman, şöyle bağırmıştır: "Ben dîninizde helâli haram, haramı da helâl göstermek üzere dörtbin hadîs uydurmuşumdur.
Kendi dînini âdî kimselerin oyuncağı olmaktan ve Peygamberinin hadîsini de uydurmacıların yalanından koruyan Allah Taâlâ'ya hamd-ü senalar etmeliyiz. Cenâb-ı Mevlâj kendine güvenilir, ihlâslı, temiz.! pisinden ayıran, bize uydurma sebeplerini öğreten, hadîs uyduranları cerh eden, onların bayağı hareketlerini ortaya döken, mevzu hadisleri bir araya topladıkları kitaplar telîf eden, bu uydurma hadisler kendilerini müşkil durumda bırakmasın diye zaman zaman onları ezberleyen âlimler göndermek suretiyle ümmet-i Muhammed'e büyük lûtuflarda bulunmuştur.
Muhtelif seviyedeki hadîslere dâir yazılan kitapların en meşhuru, Ebu'l-Ferec Ab dur rahman b. el-Cevzî (v. 597)'nin- Kitâbu'l-Mevzuatadır. İbnul-Cevzî, kitabındaki mevzu' hadîslerin çoğunu el-Gevzekânî'nin el-Ebâtıl'inden almıştır. Bu sonuncu zât, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine -yapması veya terk etmesi bakımından muhalif olan her hadîse mevzu' damgasını vurur. Îbnu'l-Cevzî Gevzekânî'nin metodunu kullandığına göre, Cevzekânî'nin düştüğü hatâlara onun da düşmesi lâzımgelirdi. Bu sebeple Îbnu'l-Cevzî, bâzı sahîh ve hasen hadîslere mevzu damgasını vurmuştur. Hatta Sahîh-i Müslim'de bulunan bir hadîsi de mevzu saymıştır. Bu, Ebû Hureyre'nin merfû [981] olarak rivayet ettiği şu hadîstir:
Eğer uzun müddet daha yaşayacak olursan, Allah'ın gazabına uğrayan ve lâ'netine yakalanan bir kavim göreceksin. Onların ellerinde sığır kuyruğuna benzer birşeyler vardır. [982]Bu hadîsi tetkîk eden îbnu Hacer 'Askalânî şöyle der:
"Îbnu'l-Cevzî'nia Kitâbu'l-Mevzû'ât'mda bu hadîs müstesna, Sahîheyn'deki bir başka hadîs için mevzu dediğini görmedim. Bu hadîsi mevzu sayışı da onun büyük bir gafletidir".[983]
Îbmrl-Gevzî'nin Kitâbul-MevztVât'ını tetkik eden îbnu Hacer, el-Müsned'de bulunan yirmidört hadîsin, bu esende mevzu kabul edildiğini görmüş, el-Kavlu'1-müsedded fi'z-zebbi 'ani'l-Müsnedı Ahmed, adiyle yazdığı bir kitapta, İbnu'l-Cevzî'nin bu hükmünü reddederek, Ahmet b.

HanbePi müdâfaa etmiştir. Bu kitaba bir zeyl yazan Suyûıi, İbnu'l-Cevzî'nin Kitâbu'l-Mcvzû ât'ında bu yirmi dört hadîsten başka, Müsned'deki ondört hadisin daha mevzu sayıldığını söylemiş ve bunlara mevzu denemeyeceğine işaret etmiştir. Suyûtîj el-Kavlul-müsedded ve zeyluhû aleyh adlı kitaplara bir zeyl yazmış ve el-Kavlu'1-hasen fi'z-zebbi 'ani's-sünen adını vermiştir. Bu kitapta, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nese'î ve İbnu Mâce'nin Sünenlerindeki hadîslerden yüzyirmidört kadarının İbnu'1-Cev-zî'nin eserinde mevzu sayıldığını göstermiş ve İbnu'l-Cevzî'nin bunlara mevzu damgasını vurmakta haklı olmadığına işaret etmiştir.
Daha sonraları Suyûtî, İbnu'l-Cevzî'nin kitabını telhîs etme ve bu kitaptaki. bâ?,ı hadîsleri tenkîd eden hafızların sözlerini araştırma lüzumunu duymuş, bu suretle meydana getirdiği kitaba el-Le'âli'1 masnûa. sâdece tenkîd edilen hadîsler irin yazdığı kitaba da Zeylu'l-Le'âli'l-masnû'a adını vermiştir.[984]
Âlimlerin, ibnu'lrCevzî'yî ve Kitâbu'İ-Mevzû'ât'ını sırf ilmî bir tarzda tenkîd etmeleri sebebiyle, bu eserden istifâde imkânları çok kolaylaşmıştır. Bilhassa hadîs ilmi ile meşgul olan kimse, bu eseıin mevzularını büyük bn arzu ve ihtimamla okur. Şunu da söylemek lâzımdır ki, İbnu'l-Cevzî'nin kitabındaki zarar, - âlimler tenkîd etmeden önceki durumuyla meşhur mevzu hadislerin ve hadîs uy-duranlunn meydana getirdiği zarara benzemez. İbnu Hacer'in de söylediği gibi, "bu kitabın zararı, mevzu olmayan hadîsi, mevzu1 diye göstermesidir. Hâkim'in MüstedreVindeki hadîslerin zararı da bunun aksinedir; o da, sahîh olmayan hadîsleri sahih diye göstermiştir. [985]
Şuna da işaret etmek zarureti vardır: Bâzı âlimlerin mevzu dediği hadîsler, Müdrec'e daha yakın olup, ona daha fazla benzemektedir.
Şöyle ki:
Şeyh bir hadîs rivayet ederken, muayyen bir isnâd zikreder. Sonra da rivayet etmek istediği hadîsle alâkası olmayan bir söz söylemek lüzumunu duyar. Hadîs dinlemek için bekleyen râvi, bu sözü, zikredilen senede bağlı olan metin zanneder ve şeyhten alır, başkalarına rivayet eder. Bunun misâli Ibnu Mâce'nin: taiîkiyle merfiY olarak rivayet ettiği şu sözdür:
Gece çok namaz az kılanın yüzü, gündüz güzelleşir". Hâkim diyor ki: "Şerîk, hadîs imlâ ettirirken, yanında Sabit giriyor. Bu esnada Şerîk, şu isnadı yazdırıyordu: Bu sırada, hadîsi yazanlar yazıp yetiştirsin diye .Şerîk sustu ve Sâbit'in yüzüne bakarak: Gece çok namaz kılanın yüzü gündüz güzelleşir", dedi ve bu sözle de zühd ve takva sahibi bir zât olan Sabiti kasdetti. Sabit de bu sözü mezkûr isnadın metni zannetti ve hadîs diye rivayet ederdi". îbnu Hibbân diyor ki:
"Bu söz, Şerîk'in sözüdür. A'meş'in Ebû Süfyân'dan, onun da merfi olarak Câbir'den rivayet ettiği hadîsin akabinde bunu söylemiştir; hadîs şudur: Şeytan birinizin ensesine düğüm atar". Sabit o sözü hadîse katmış; sonra da birtakım zayıf râvîler bunu Sâbit'den çalarak, Serik'ten rivayet etmişlerdir.[986]
Böyle hadîsleri İbnu Hacer Müdrec sayar. Bunların zayıf olduğunu, fakat mevzu olmadığım kabul eder. Ebû Amr Ibnu's-Salâh ise bunları, kasden uydurulmayan bir nevî mevzu' hadîs telâkki eder. Nevevî ve Suyûtî de İbnu's-Salâh'ın görüşüne katılmaktadır.
Şurası bir gerçektir ki, herhangi bir hadîse rnevzû damgasını vurmak çok güçtür; zîrâ bir hadîse hemen sahihtir, demek gibi,.arayı, sormadan mevzu damgasını basmak da, ancak ağzına geldiği gibi konuşan, mes'ûliyetini idrâk etmemiş araştırıcıların yapacağı bir şeydir. Yukarıda zikrettiğimiz beş kaideden birinin şümulüne gire.ı bir söz hakkında, mevzudur demekte acele etmek, diye bir şey bahis mevzuu değildir. Şu sözleri Ibnu'l-Cevzî ile birlikte tekrarlıyoruz:
"Akla uymayan, nakle muhalif ve İslâm prensiplerine zıt bir hadîs görürsen, bil ki o mutlaka mevzundur, diyen ne güzel söylemiş. [987]
Bütün bunlardan sonra, mevzu[988] olduğunu katî surette bildiğimiz bir haberin mevzu olduğunu söylemeden nakletmenin haram olacağını belirtmeye lüzum yoktur; zîrâ Rasûl-i Ekrem buyuruyor ki:
Yalan olduğunu bildiği bir sözü, ben söylemişim gibi nakleden kimse olan bir sözü, herhangi bir insan ve öğretmektir.[989]

7- SENED VE METÎN BAKIMINDAN HADÎS

İnsaflı araştırıcının, bu kitabın mufassal fihristini sâdeee şöyle bir karıştjnvermesi, onu, hadîs mustalahının ilimler tarihindeki yerinin, asırlar boyu mustalahlar felsefesinin çıktığı en yüksek mertebeyi işgal edeceğine inandırır. Araştırıcı, kitabın fihristine çabucak bir göz gezdirdikten sonra, hoşuna giden bâzı mevzuları dikkatli bir şekilde tetkik edecek olursa, muhaddislerin târihî araştırmalar ve ıstılahlar için yapılan tahlilî incelemeler yanında, zevahiri kurtarmak için değil de, hakikatleri meydana çıkarmak maksadıyle tesîs ettikleri ilmî ve hassas tenkîd ölçülerinin de mevcut olduğunu görür. Bu mütehassıs tenkîd-cilerin üzerinde dikkatle durdukları şey, muhteva, yâni hadîs metnidir. Senede gelince o, bu muhtevayı tetkike yardım ettiği ölçüde değerlidir.
Muhtelif yerlerde ve asırlarda, şekil ile muhteva veya sened ile metin yahut lâfız ile mânâ... etrafında şiddetii ve uzun süre devam eden anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu anlaşmazlıklar şiir ve edebiyat sahalarında da devam etmiş, sonra ilim ve felsefe sahasına atlamıştır. Onun tehlikesi her branşa ve kâinattaki her hakikate sirayet etmiş, nihayet din sahasına sokulmuş, gayb hududuna geçmiştir, işte böylece bu anlaşmazlıklar, her dînin îtirazsız kabul edilen hakikatieri, yerleşmiş kökleri ve alışılmış prensipleri ile, bu hakikatleri, kökleri ve prensipleri günümüze aktaran târihî vesikaların, bu vesikaları bize açıklayan dilin ve bu dile yön veren mantığın.. . arasını açmıştır.
Önünden, aıkasmdan. hiçbir yanından bâtılın yol bulup da yanaşamayacağı Allâh'm azîz Kîtâb'ı, bugün kâh müsteşriklerle, bizden yeni yetişen mukallitleri, kâh bizdeki fikir öncüleri tarafından, semâ ile hiçbir alâkası olmayan herhangi bir din gibi tetkik edilmekte; gayet kesin ve hiçbir kayda tâbi olmayan hükümler verilmekte, derû-nundakileri meydana çıkarmak maksadıyle onu aydınlatacak olan ışıklar tutulmakta; bütün bahisler garplı veya garplılaşmaya çalışan tamamen şüpheci veya ne yaptığını bilemeyecek derecede şaşkın akılların istediği sonradan ortaya.konan, ilmî araştırma metodlarına âmâde bulundurulmaktadır.
Birtakım araştırıcılar, fıtrî olmayan bu prensip, ma'kûl olmayan bu mantık, insanî olmayan bu inceleme usûlü çerçevesinde Kur'ân-ı Kerîrn'i araştırdılar. Onun hakikatlerine elleriyle dokunmak, nazil oluşunu gözleriyle görmek, Mekkîsini, Medenîsini, nâsihinİ, mensû-hunu, cem'ini, tertibini, te'vîlini, tefsirini tenkid etmek istediler: ama Kui'ân-ı Kerimi inzal, eden: Bu azız Kitabı Biz indirdik, onu tahriflerden koruyacak olan da biziz biz[990] âyeti 'kerîmesi mucibince, onu bu adamların oyuncağı olmaktan korudu.
Allah kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'in durumu böyle olursa, bu tenkidli ilmî araştırmanın hadîa-i nebeviye sokularak onun usûlü, nakil yollan, ezberlenmesi, tedvini ve ıstılahları hakkında münâkaşalar yapmasına, epey bir zaman önce câhiliyye şiirinin sıhhati hakkında şüphelei yaydığı gibi, hadîsin sıhhati hakkında da şüpheler uyandırmasına şaşmamak lâzımdır. Ağır bîr silâha karşı, şüphe yok ki, - yine kendi gibi ağır bir silâhla karşı konabilir. Şurası da malûmdur ki, bilgili düşmanın veya câhil dostun uyandırdığı şüpheler, bağırıp çağırmakla yok edilemez. Bâtılı ancak hak mahveder. Karanlık şüpheleri de, "gecesi gündüzü gibi aydınlık ve mahv u perişan olmuş kimselerden başkasının sapıtmayacağı şekilde parlak olan" deliller siler, süpürür!
Mebâhis fî 'ulûmi'1-K.ur'ân adlı kitabımızda[991] müsteşriklerin
şüphelerini inceleyip reddettiğimiz veya çok gevşek olup birbirini tutmadığı için bunların kendi kendilerini reddettikleri gibi, 'ulûmu'l-hadîs'te de bu şüphelerin bclli-bashlanm tetkik ettik \c pek değerli âlimlerimizin izinde giderek bu ilimlerin çeşitli meselelerini, elimizden geldiği kadar, hassas bir şekilde tahlil ettik. Müsteşrikleri ve kendi diyarımızda bulunan onların mukallidlerini meşgul etmekte olan esas problemi incelemek üzere, - ki bütün bunlar halledilmiştir - müstakil bir fasıl açmaya lüzum görmedik. Bu problem de hadîs ve usûl-i hadîsteki lâfız ve mânâ, şekil ve muhteva yâni sened ve metin problemidir. Böyle yapmak yerine, mevzuu muza devam edip hedefe doğru ilerledik. Şimdi de ıstılahımızı sâdece şekilden ibaret görüp, onun muhtevayı ihmâl ettiğini sanan veya kendi tâbirleri ile senedlere önem verip metinlere dikkat etmediğini söyleyenlerden bu kısımda hayretle bahsetmekteyiz. Gerek müsteşriklere ve geıekse onlara aklananlara yönelerek şunu açıkça söylüyoruz ki, âlimlerimizin hadîs ıstılahları hakkındaki kitaplarından anlaşıldığına göre, - Allah'a şükür, bu ana eserlerin matbu veya yazma, hiçbirini gözden kaçırmadık onların şekille meşgul olduklarını, şekil dışında hiçbir şeye ehemmiyet vermediklerini söylemek katiyen doğru değildir. Kitabımızın sayfalarına dikkatle şöyle bir bakmak, insaflı okuyucunun bu açık hakikati kabul etmesi için kâfidir.
Bu kısımda, bütün dikkatiylc kulak veren kimseler için muhad-dislerin birtakım sözlerinden güzel aks-i sadâlar vermeyi, onların . îcâdı olan bazı tenkîd ölçülerini gözlerinin önüne bir daha sermeyi uygun görüyoruz. Bu sözleri uzun boylu araştıracak değiliz; zîrâ onlar bu kitabın ileriki sayfalarında önümüze çıkacaktır. Bu sayfalara işaret edip geçmemiz kâfidir. Orada, kendini beğenmiş bir inatçıdan başka hiçbir kimsenin inkâr edemeyeceği hakikatler konuşacaktır!
Muhaddisler şuna kuvvetle inanmışlardır ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözlerini ve hareketlerini târihî ve tahlilî bakımdan araştırmak demek olan dirâyetu'l-hadîs ilmine istinat, etmeyen hadîs metni çalışması ve rivayet kitaplarını ezberleme gayreti, pek Önemli bir şey değildir. Dirâyetu'l-hadîs ilminde muhaddislerin, râvi ile mervînin hallerini incelediklerini görmekteyiz. Râvî sözü ile sened zincirindeki bir halkayı, mervî ile de sâdece hadîs metnini kastederler. Şu hâlde, Mustalahu'l-hadîs ilmi, sâdece senedle ilgili bahislerle uğraşmaz; ayrıca metne âit birtakım

mes'eîelerle de meşgul olur. İşin yalnız dış görünüşüne bakan bir araştırıcı, muhaddislerin metinden çok senedlc meşgul olduklarını zanneder. Fakat bu kanâat, derin tetkik ve incelemeler karşısında eriyip gidecek bir vehimden ibarettir,
Muhaddislerin incelemeleri, kabule şâyân olup olmaması bakımından senedle metin etrafında cereyan eder. Makbul -gurubunda Sahih ile Hasen'i, mcrdûd grubunda da zayıf ile Mevzû'u incelerler. Onların bütün ıstılahlarında hem senedi, hem de metni içine alan ikili bir taksim görülür. Burada dikkat edilecek husus, muhaddislerin sened ile metni aynı derecede göz önünde bulundurduğudur. Şöyle kî:
239Sahîh ve Hasen bahislerinde müşterek bir durum vardır, yâni hem sened, hem de metin beraberce sahîh olur veya sencd sahîh, metin zayıf; bâzan metin sahîh, sened zayıf olur. Hasen de böyledir. Bir hadîsin sahîh veya hasen olduğuna mutlak olarak hükm edilemez; bilâkis sahîh veya hasen olan sened mi, yoksa metin midir?, açıklanır. Senedi sahîh olan her hadîsin metni de sahîh olmaz.
Sahih hadîs, mütevâtİr derecesine ulaşrmşsa, râvîlerinin say ısının çoğalması ve onda ittifak hâsıl olması itibariyle isnadına değil, bu kadar çok râvî böyle bir yalanda ittifak edebilir mi, edemez mi? dîye metnine bakılır; zîrâ hisse veya akla muhalif olan bir meselede kalabalık bir topluluğun anlaşması akla gelmez. Mütevâtir ise, bunun da üzerinde, isnâd meseleleri ile alâkası olmayan bir haberdir.
Hasen li zatini hadîs, sahîh li gayrihi derecesine çıkınca sâdece tarîk ve isnâdlannm çokluğuna bakılmaz; sahîh li zâtihî' de olduğu gibi, her türlü şâz ve illetten salim elmasına dikkat edilir. Şâz hadîsteki râvînin teferrüdü ve sikaya muhalefeti^ çoğu zaman metinde bulunur. Bu sebepledir ki, şâz hadîsi ancak şâz olan rivayet eder, derler. Münker hadîsleri rivayet etmeyi hoş görmeyişlcri de yine bu sebeptendir.
İllet ise, bizatihi hadîste bulunan bir kusurdur. Bu da râvîlerin hatâları sonunda meydana gelir. İllet, mütehassıs'arın derin nüfuzları ve ilâhî ilham sayesinde anlaşılır. Yoksa râvîlerin isimlerini ve isnâdları ezberlemek suretiyle
bilinemez.
Hadîs ister sırf zayıf olsun; isterse sahih-hasen-zayıf açasmda müş-terek olan bir hadîs nevH olsun, zayıf hadîs nev'îlerinin çoğunda hem sened, hem de metin bahis mevzuudur. Sahabenin mürseÜ, sened bakımından munkatıc olmasına rağmen makbuldür; zîrâ sahabenin, rivayet ettiği .metni uydurmuş olması ihtimâli mevcut değildir; fakat Benî îsrâîl haberlerini nakl eden sahâbîlere karşı âlimler sıkı davranmışlar ve haberlerini tetkike tâbi tutmadan kabul etmemişlerdir. Zîrâ bu sahâbîlerin rivayet ettiği haberler bâzan hadîslere muhalif düşmektedir...
Münekkİdler, bu sebeple sahabenin yaptığı tefsîrleii dikkatle incelerler ve bir kısmının, müslüman olan ehl-i kitabın tesirinde kalabileceği korkusuyla o nakle hemen meıfiY damgasını vurmazlar.
Bir kısım münekkidler de sahabenin mürselı diye birşey kabul etmediği gibi, bazı sahâbîlerin mürsellerini de müdelles saymışlardır.
Hatta açık açık: "Tedlîsten kurtulanlar ne de azdır!", demişlerdir.[992]
Alimler illetin daha çok şenedde bulunduğunu söylemekle beraber, m.tindeki illeti de reddetmemişler ve şöyle demişlerdir: Bir hadîsin metninde illet bulunabileceği için, mutlak olarak onun sahih okluğuna hükm editmez. Hadîste kusur en fazla senedde bulunmakla beraber, münekkidler bu kusurun metinae de bulunabileceğini söylemeyi ihmâl etmemişler ve buna dâir birçok misâller göstermişlerdir.
Maklûb h tdîsi, metni maklûb ve senedi maklûb diye ikiye ayırmışlardır.
Rasûl-i Ekrem (s.a.v.Ve kimse yalan söylemesin diye hadîsin lâfzan edasında senedden çok metin üzerinde titizlik
göstermişlerdir. Bilhassa râvi hadîste lâhin yapmış ise, bu hatânın Rasûlullah (s.a.v.)'in lâfzında yapıldığı düşünülerek, râvînin kasden yalan söylediğini kabul etmişler ve onu Cehennemdeki yerine hazırlanmaya lâyık görmüşlerdir.
Sahîh-hasen-zayıf arasında müşterek cian ıstılahların bir kısmında sâdece metnin durumuna bakılır. Meselâ; meruV hadîs böyledir; zîrâ Rasûlullah (s.a.v.)'a varan bir hadîsin, zevk-i selimin tanıdığı gündüz aydınlığına benzer bir nuru vardır. Rasûlullah (s.a.v.)'a nisbet edilerek onun ağzından uydurulmuş sözler gizli kalamaz; çünkü mevzu' hadîslerde parlak basiretin yadırgadığı eece karanlığına benzer bir zulmet vardır. [993]
Bu müşterek ıstılahlar kısmının birçok bahisleri, birinci derecede metinlerle alâkalıdır. Scnedlcrle ilgisi olan tarafları davardır. Müdrec hadîsin senedindeki müdreclik, aslında yine metni ilgilendirir. Musahhaf da böyle olup tashîf daha çok metinde bulunmaktadır.
Bütün bunlardan sonra rnüselsel'i de misâl olarak zikredebiliriz. Müselseî hadîste şüpheyi en çok celbeden taraf metinlerindeki ifâdelerin birbirinin aynı oluşudur. Her ne kadar dış görünüş itibariyle bu benzerlik râvîlerin sözlerinde veya diğer bir deyişle isnâd silsilesinde ise de, netice itibariyle metni alâkadar etmektedir. İşte bu sebeple müselscl hadîs hem metin, hem de teselsül bakımından bâtıldır, derler. Sanki müscjseJ hadîsin bâtıl oluşunun sebebi, sırf ondaki teselsül değil, metninin böyle pek nâdir görülen bir şekilde tekrarlanıp durmasıdır !
Araştırıcı ferd ve garîb ıstılahlarının yalnız senedle ilgili olduklarını ve daha önce gördüğümüz gibi teferrüd durumunun onları birbirine bağlayan müşterek bir tarafı olduğunu zanneder; fakat dikkatli ve nüfuzlu bir bakış, meselenin senedden çok metinle ilgili olduğunu görür. Şâz ve münl.er hadîsleri yadırgadıkları gİbİ, ferd ve garîb hadisleri de çokça rivayet etmeyi hoş görmezler. Bu itibarla da garîb hadîslerin aziz, meşhur ve müstefîz rivayetlerin metinlerine muhalefeti sebebiyle onlardan uzaklaşırlar.
Münekkidlerin bu son üç rivayeti (aziz, meşhur ve müstefîzi) şevâhid ve mütâba'lan ile sâdece ferd ve garîb hadisleri takviye etmek maksadıyle bahis mevzuu ederler. Bunlar müteaddid isnâdlarla ve birçok râvîlerle takviye edilmez; zîrâ iiiuhaddisler kemiyete değil keyfiyete bakarlar. Bu sebeple şayet hadîsteki şöhret nisbî ise, buna şaşmamak lâzımdır. Yine bâzı hadîslerin fukahâ arasında meşhur olup onların damgasını taşımasına, bir kısmının halk tabakası, diğer kısmmm sûfiler nezdinde şöhret bulmasına ve çoğu zaman arzularını takviye etmek için ortaya konmuş olmasına hayret etmemelidir.
Muhaddislerin metinlere husûsî bir ihtimam göstermelerine bakarak - mütâbeât ve şevâhidden ziyâde asıl kabul edilen hadîsler
Üzerinde daha çok durduklarını görmekteyiz. Asim lâfzını veya mânasını takviye eden fürû'lardan çok asıl hadîslerin metinlerine îtimad etmek gerekir. Yine muhaddislerin itibar sırasında metruk hadîslere değer vermevişlerinîn sırrını da anlamaktayız. Zîrâ metruk hadîsin vasıflarından biri de3 onda zabt keyfiyetinin bulunmayışıdır. Zabt sıfatı olmadan ne kadar uğraşıhrsa uğraşılsın, metinleri muhafaza etmek mümkün değildir. Bu sebep! hadîsleri, itibâra elverişli olan ve olmayan diye ikiye ayırmışlardır.
Muhaddisler, şahidi de lâfzı ve manevî olmak üzere ikiye ayırır. Lâfzı şâhid, hadîs metninin aynı demektir. Manevî şâhid de hadîs metniyle ilgili olup metnin lâfzına yakın ifâdelerle onu takviye eden hadîs demektir.
MÜtaba(ât't'a da hadîs lâfızlarının birbirine yakınlığı arandığı için yine metnin durumu-bahis mevzuudur, tşte bütün bu ıstılahlarda metnin ne derece ehemmiyetli olduğunu anlamış bulunuyoruz.
Biz şimdiye kadar, senedle ilgili her bahsin, mutlaka metin ile de bir münâsebetini te'mîn etmeye çalışmadık. Bizim yaptığımız iş, me-tin-sened ikilisinin bu ilmin bütün meselelerini alâkadar ettiğini göstermekten ibarettir. .Metnin ehemmiyetinden bahsederken, katiyen senedin durumunu küçümsemek iddiasında değiliz. Muhterem âlimlerimizi de, sened üzerinde bu derece titremeleri sebebiyle ayıplayacak insaflı bir insanın bulunacağını da zannetmiyoruz. Sened asıl hedef sayılmadıkça bu böyledir. Alimlerimiz senedi bir hedefe varmak için kullanmışlardır. Bu hedef, hadîsin sahihini mevzûundan tefrik etmek ve âlimJerİn, hukuk, sosyoloji, iktisat, askerlik ve politika mevzularında hadislerden faydalanmalarını sağlamak için onları farklı derecelere ayırmaktır. Bu hâl bütün îslâmî ilimlerde mevcut olan insanî ve asîLbir gayedir. Bunu sâdece bizim ümmetimizin yapmış olması, bu yüce hedefin değerini azaltmaz; aksine bu bize ait bir hususiyet ve meziyet olduğundan, onunla bütün dünyaya karşı ilelebed İftihar edeceğiz.
Şurası unutulmamalıdır ki, biz müsteşriklerin ve onların muazzam (!) ilimlerine aldanmış öğrencilerinin, hadîs-i nebevi sahasında her araştırma yaptıklarında irtikâb ettikleri ahmaklığa kapılmayacağız; çünkü onlar birleşmelerine imkân olmayan iki hasmı veya bir araya gelmeleri mümkün olmayan iki kumayı birbirinden ayırır gibi senedîe metni ayrı ayrı mütâlâa ediyorlar.[994] Muhaddislerin sened hakkındaki ölçüleri, metne tatbik ettikleri ölçülerden, sâdece açıklama, bâblara ayırma ve taksim etme bakımından bir farkhhic iirzcder. Yoksa çoğu zaman sahili bir sened, sahîh bir metinle son bulur; ve hisse muhalif olmayan ma'kûl, mantıki bir metîn de çoğu zaman sahîh bîr senedle beraber zikredilir. Şu hâle göre münekkidlerin isnâddaki râvîier ve rivayetin şartları hakkında yaptıkları bütün araştırmalar, yalnız bir neticeye götürmektedir. Bu netice de, hadîslerin, sahih, hasen ve zayıf gibi çeşitli seviyelerden hangisinde bulunduğunu anlamak içîn hadîs metinlerini tcnkîd etmektir. .
Muhterem okuyucu bir kere daha rivayetin şartları bahsine dönerek bu kısmı dikkat ve îtina ile okuyacak olsa açıkça görür ki, münekkidlerin râvîlerde aranan şartlarda titiz davranmalarının sebebi, yalnız rivayet edilen haberin sıhhatini meydana çıkarmak içindir. Muhaddislerin titizliği, onların râvîlerde aradığı bu şartların, insanlığın kullanmakta olduğu diğer müşterek ölçülerle mukayese edilmesini gerektirecek durumdadır. Bu şanlar, bütün milletlerin eskiden olduğu gibi şimdi de alıp kullanmalarına elverişlidir: çünkü bur umumiyetle şahısların ve kendilerini herkesin fevkinde gören veya gösteren bâzı adamların ortaya koyduğu prensiplerden çok üstün, objektif bir görüşten doğmaktadır.
Bu metoddaîsİm ve şökrctia önemi yoktur. İşte bu Sebeple bâzı sahâbîlerin tecilîs ile ittihâm edilmesi, İmâm Mâlik gibi meşhur imamların tashîf yapmakla suçlanması bu nisbî ölçüye göre pek mühim değildir. Sika râvüerden teşekkül eden nâz İsnadın, sika olmayan râvîlerin meydana getirdiği câlî İsnada üstün olmasında bir beis yoktur. Hayatta olan râvîierden rivayet etmek makbul değildir; zîrâ mucâsır olmak bir

mahzû sayılmaktadır. Ter.kîd edilen bâzı hadîslerin Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde bulunmasında,[995] bâzı zayıf hadîslerin Ahmet b. Hanbel'in Müsned'İnde yer almasında, [996] bir mahzur yoktur. Hatta âhad hadîslerin sahîh olmalarına, sahîh hadîste aranan bütün şartları ihtiva etmelerine ve üstelik dînî hükümlerin büyük bir kısmının onlara dayandırılmasına rağmen, zan ifâde edip etmeyecekleri hususunda umûmî bir münâkaşa açılmasında bir mahzur görülmemiştir. Muhaddisler, sened tenkidinde zaman ve mekân, diğer bir ifâdeyle târih ve coğrafya ölçülerinden de faydalanmışlardır. Râvîier yalan söylemeye başlayınca. muhaddİsler de onlara târih bilgisi ile karşî koymuşlar; râvîlerin tabakalarını bilmeyi, doğum ve ölüm târihlerine vâkıf olmayı, râvîlerin adl'anyle birlikte hadîsi rivayet ettikleri beldenin adını da söylemeyi şart koşmuşlardır, Muhaddisin, hadîs aldığı şahsın vefat târihini bilmemesi sebebiyle tedlîs damgasını vurdukları birtakım kıssalar ve haberler anlatmışlardır. Târihî gerçeklere umûmî surette muhalefet etmeyi de uydurma alâmetlerinden biri olarak kabul etmişlerdir. [997]
Adet bakımından müsâvî olsalar dahî râvînin önce vefat etmesi ve hadîsi daha önce duymuş olmasını uluvv-û nisbî şekillerinden biri olarak kabul etmişlerdir. Medîneliier, Kûfelilerden rivayet ettikleri zaman yanıldıklarına ve semâ'ın muhit şartlarına bağlı bulunduğuna ve en çok tedlîs yapan muhaddislerin Kûfeliler ve bâzı Basralılar olduğuna işaret etmişlerdir. Bâzı asırlarda ve çevrelerde aşırı taraftarları bulunan mezheblerin tesirlerini göz önünde bulundurmuşlardır. Bu durum çoğu zaman o nev'î hadîsleri mevzu' saymaya birer sebep teskîl etmiştir. Şehirlerde yapılan tedrisi, şüyûhta tedlîs arasında saymışlardır; zîrâ böyle tedlîslerde râvînin görmediği yerleri gördüğünü iddia etmesi hâli mevcuttur, Muhaddislerin ölçülerinde psikoloji ve sosyolojiden de faydalanıl-mıştır. Helva hadîsi mevzû'dur. Onu helvacı Muhammed b, el-Haccâc el-Lahmî uydurmuştur[998]
Çocuklarımızın muallimleri hadîsi de böyledir. Çocuğunu mu'allimin üzerine Sad b. Tarif uydurmuştur.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Guhfe'de hamama girdiğini iddia eden hadîs de hadîs hafızlarının ittifakı ile uydurmadır[999] zîrâ Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) zamanında hamam diye bir şey yoktu.
Bu ölçülerdeki hassasiyet aşikârdır. Şöyleki, bir defa bile yalan söylediği sabit olan râvînin hadîsi kabul olunmaz. Hatâsını kabul edip ondan dönmeyen aşırı râvîlerden hadîs alınmaz. Muhaddislerin kulağı tashîf yapılan bir kelimeyi kaçırmayacak kadar hassastır. Bu tashîf, kelimelerinde olduğu gibi bakışla ilgili bir tashîf değil de, duymakla vukuca gelen bir tashîf olsa bile onların dikkatinden kaçmaz. Cerh mevzuunda, ta'dîlde olduğundan daha fazla titizdirler; zîrâ bu Ölçülerin, - sırf insanlar tarafından ortaya konmuş olmasına rağmen- halkı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı yalan söylemekten alıkoyacak bir vasıfta olması lâzımdır. Herhangi bir hatâ ve yanılmadan tamamen emîn oluncaya kadar herkese karşı mutlaka titiz davranmak gerekir.
Mevzûc hadîsin alâmetleri olarak saydıkları bütün deliller metinle ilgilidir. Gramer hatası ve ifâde bozukluğu, akıl prensiplerine veya hisse aykırılık, va'd ve va'îd mevzûlanndaki ölçüsüzlük ve aşırılık, hadisin belîğ ifâdesinin, usûlcülerin veya kelâmcılarm kapalı ve anla şuması güç sözlerine benzemesi,[1000] devlet idaresine hâkim olan zümreye yaklaşmak arzusuyla uydurulmuş olması, işte bütün bunlar Hz. Peygamber (s.a.v,)'e yakışmayan sözlerin onun hadîsleri arasına sokulması itibariyle hadîs metnini ilgilendiren hususlardır. Yine Rasûl-i Ekrem'in ağzından çıkması mümkün olmayan sözler de bu cümledendir. Meselâ: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadîste Rasûlullah (s.a.v.)'m köle olmayı arzu etmesi gibi ki, buna imkân yoktur. Hadîsi kasden kalb etmek (takdim-tehîr yapmak), İki hadîs arasında uzlaştırılmasma imkân olmayan bir tenakuz bulunması da mevzû£ hadîsin alâmetle-rindendir. Mütenâkiz gibi görünen hadîslerden ya birinin ötekini nesli ettiğini veya îzâh yahut tahsis edebileceğini dikkate almak lâzımdır.
Bütün bunlar bizi zarurî bir neticeye götürmektedir: Bu durumlar karşısında muhaddislerin daha çok sened üzerinde mi, yoksa metin üzerinde mi durduklarını tâyin etmek gerekirse, kesin olarak söylenecek söz, onların metin üzerinde daha çok durduklarını beyân etmek olacaktır; çünkü sened bizi asıl söze ve metne götüren bir vesileden ibarettir.
Bütün bunlara, her çağda râvîlerin takvaları, hadîs öğrenmek için I katlandıkları eziyetler, hadîsin değerini hakkıyle anlayışları, hadîsleri dînin temeli kabul etmeleri ilâve edilecek olursa diyebiliriz ki, muhaddislerin îcâd ve tatbik ettikleri böylesine hassas bir metodun târihte bir eşi ve benzeri yoktur. [1001]
Müsteşrikler, bizim gördüğümüz yazma eserleri, bütün müdev-venâtı ve sahîfeleri okumak zahmetine katlandıktan sonra, metnin sıhhatini tesbît için senedden başka bîr yol olmadığını ve Araplarin sâdece bu sened işine önem verdiklerini nasıl zannedebiliyorlar?. Müsteşriklerin ileri gelenleri sırf hadîse ve hadîs râvîlerine hakaret etmek, hadîs metinlerine dil uzatmak için kitaplar ve makaleler yazmak suretiyle böylesine bir mugalataya nasıl cesaret edebiliyorlar?.[1002]
Bütün bunlara bir de daha Rasûlullah (s.a.v.)'ın hayatında hadîs-lerin yazıldığını gösteren; müsteşriklerin ve taraftarlarının kurdukları bütün ümitleri ve. hayâlleri yıkan; muhaddislerin tâlim ve terbiyeaki metodlannı, tahammül ve edâ şekillerini birbirinden ayırdıkları lâfızlar üzerindeki titizliklerini ortaya koyan târihî vesikaların mevcut olduğu hususundaki isbadarımiz eklenecek olursa görürüz ki, muhaddislerin çalışma sistemleri ve hassas metodlan hakkında söylenen bütün medhu senalar, onların bizim kültürümüz ve dünya medeniyeti üzerindeki büyük hizmetlerini ifâde etmeye yetmez. Şunu da iyice anlamış bulunuyoruz ki, hadîs ıstılahları üzerinde yapılacak araştırma, kültür neşri üzerindeki asıl metodumuzu takviye edecektir. Dünya, bu metodu yalnız ve yalnız bizim altın asırlarımızda ortaya konduğu zaman görüp tanımıştır. Onu başkalarının îcâd etmesi de mümkün değildir; sîrâ bu metod, bizim, îcâd etmeye muktedir düşünce sistemimizden, geniş ve yaygın kültürümüzden ve yüce mazimizin ruhundan fışkırıp çıkmıştır.
îşte şimdi netice olarak diyoruz ki, müsteşrikler, harbi ve hücum tarzlarını çok iyi bilirler. Şüphe uyandırmak ve zehirler saçmak hususunda üzerlerine geîen yoktur. Biz ise yalnız bildiğimiz sağlam bir şekilde yapar ve ancak inandığımızı biliriz. Başkalarıyla harb etmeye bir zaruret ve onların üzerine saldıımayı gerektiren hu sebep olmadıkça kimseyle savaşmayız. Bizi alâkadar eden husus, insanların hakikati perdesiz bir gözle ve hastalıksrz bir kalble bizim gibi gömeleridir...
Bu sözlerle kültürlü gençlerimize hitâb ediyoruz; hâlâ bu sese kulak vermeyecekler mi?! hâlâ derdi anlamayacaklar mı?![1003]

4- HADÎSİN HUKUK-LÜGAT VE EDEBİYATTAKİ YERİ

1- HADÎSİN HUKUK BAKIMINDAN ÖNEMİ

Kur'ân-ı Kerîm'in Rasûlullah'a itaati ve nete sarılmayı tavsiye etmesi:
Mütehassıs âlimler, sahih hadîsin bütün müslümanlara hucci olduğu neticesine vararak, mü'minlerin Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e bağlanıp onun hükmüne boyun eğmelerini farz kılan âyet-i kerîmelerle bu görüşü desteklemişlerdir. Bu görüşün aksini kabul eden kimseye de bu şahıs kendini veya halk onu bilgisi muazzam, dînî anlayışı tam biri olarak kabul etse dahî- ilim adamı sıfatını vermemişlerdir.[1004]
Derin ilmî araştırmanın bu doğru neticeye varması tabiî idi; zîrâ mü'minlerin Rasûlullah (s.a.v.)'a İtaat etmesini emreden âyet-i kerîmelerin başka türlü tevîli mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e itaat de ancak onun sünnetine yapışmak, hadîsiyle amel etmek, dînî mes'elelerde ona baş vurmak ve onu; dînin Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gelen ikinci kaynağı olarak kabul etmekle mümkündür.
Bu işin böylesine açık bir şekilde halledilmesine rağmen, hadîsin hüccet olması mes'elesi etrafmda beliren bâzı pürüzlere ışık tutmakta fayda görüyoruz.
Acaba Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e itaati tavsiye eden Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, onun hadîslerinin de teşri' bakımından müstakil olduğunu kabul ediyormu ki, Kur'ân'm ahkâmıyle amel edildiği gibi onun ahkâ-nüyle de amel edilsin? Yoksa yalnız Kur'ân-ı Kerîm'in bir tefsiri olup ona bağlı bulunması itibariyle teşrî' yönünden müstakil olduğunu kabul etmiyor mu? Eğer hadîs Allah Kitâbı'nın bir tefsîri veya mücmelinin îzâhı ise, bu takdirde O'nunla beraber teşrî1 asıllarından biri olarak nasıl kabul edilebilir? Halbuki din hükümleri bunların yalnız birinden, Allah'ın yüce Kitâb'mdan elde edilir. Şayet hadîs, müstakil veya müstakil olmayan bir teşrîc kaynağı sayılacaksa, bu arada haber-i vâhidler de kabul edilecek mi? Yoksa hadîsin mutlaka sahîh olması mı şart koşulacak?
Bu suallere yerinde cevâp verebilmek için her şeyden evvel sünnetin Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in günlük hayaundaki amelî tatbikatını ve ileri gelen sahabenin, kendilerini zorlamadan hadisleri duyar duymaz nasıl anladıklarını da göz önünde bulundurarak sünnet-i ile amel etmenin vacip olduğunu ifâde eden belli-başlı âyet-i kerimeleri zikretmemiz îcâb edecektir.
Abdurrahman b. Yezîd, hac mevsiminde dikişli bir elbise ile ihrama girmiş bir zâtı görür ve ona. elbiselerini çıkararak Rasu. (s.a.v.)'in giydiği şekilde ihrama bürünmesini tavsiye eder. O şahsın:
"Bana elbisemi çıkarmamı emreden bir âyet oku bakalım! demesi
üzerine Abdurrahman ona verilecek en güzel cevâbın: Peygamber (s.a.v.) size neyi getirdi ise onu alın; size neyi yasak etti ise ondan da uzak durun[1005] âyetini okumak olduğunu görür.
Dikişli elbisenin çıkarılması Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça zikredil-memiştii; fakat bu meseleye dâir hadîs-i şerîf vardır. Demek oluyor ki, bu şer'î

hükmü sâdece sünnet ortaya koymuş ve tcşrî kaynaklarından müstakil bir kaynak durumuna gelmiştir; zîrâ Rasûlullah (s.a.v.)'ın yasak ettiği şeyden sakınmalarını mü'minlere emreden
Allah Taâiâ'dır.
Büyük imâm Tâvûs, [1006] ikindiden sonra iki rekat namaz kılar. Bunu gören Abdullah b. Abbas, ona, "bir daha bu namazı kılma," der. Buna karşılılc Tâvûs, Rasûl-i Lkrem (s.a.v.)'in, sünnet hâline getirilmesinden çekindiği için bu namazı nehyettiğini, devamlı olmamak şartıyle bu iki iek(at namazı kılmakta bir beis olmadığını söyler. Fakat Abdullah b. Abbas Rasûlullah (s.a.v.)'m, ikindiden sonra bir başka namaz kılınmasını mutlak surette yasak ettiğini ısrarla söyler
Allah ve Peygamberi bir işe hüküm verdiği zaman mü'miti olan erkekle kadına kendi işlerinde buna aykırı hareket etme muhayyerliği yoktur,[1007] âyetine dayanarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.'in beyân ettiği bir meselede muhayyerliğin bahis mevzuu olamayacağım tekrarlar. [1008]
Sünnet-i nebeviyenin vârid olduğu bir meselede mü'ininin muhayyerliği, her ihtilâfta ve dâvada şu âyet-i kerime gereğince tam bir teslimiyetle sünnetin vereceği hükme boyun eğmekten ibarettir:
Rabb'ın hakkı için, onlar, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiçbir darlık duymadan tam bii teslimiyetle boyun eğmedikçe îmân etmiş olmazlar. [1009]'Bu âyet-i kerîmenin sebeb-i nüzulü hakkındaki rivayetlerin hepsi de, Zübcyr b. 'Avvâm'm, hurmalarını Bedir harbine katılan bir Ansârî'den önce Harre çeşmesinden sulamasına Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hükmettiği noktasında toplanmaktadır. [1010] Burada açıkça görülüyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'in sarîh bir hükümle temas etmediği bu mevzuda kânun vaz' eden yalnız hadîs-i şerîf olmuştur.
Allah Taâlâ Peygamberine; İnsanlara, kendileıine ne indirildiğini açıkça anlatasm diye sana da Kur'ân-ı Kerîm'i inzal ettik, [1011] buyurmak suretiyle, mü'minlere sünnetin teşrîîdeki yerini göstermek istemiştir; zîrâ Rasûlullah (s.a.v.) in sözleii ve fiilleri âyet-i kerîmeyi tefsir ederek onun mücmelini tafsil, mutlakını takyıd, umûmî lâfızlarım tahsis, Kur'ân-ı Keîm'in belirtmediği ölçüleri, hadleri ve cüz'iyyâtı da lâyîn eder. Kur'ân-ı Kerîm'in açıkça bir hüküm getirmediği yerlerde sünnet, müstakil olarak kanun koyma salâhiyetini hâizdir. Kur'ân-m İîfcafsîl ve izahını kendine bu aktığı hususları da tefsir eder. 'Imrân b.Husayn'm, büyük bir gaflet ve sakat bir anlayışla suçladığı şahsa söylediği sözlerden bu sonuç elde edilmektedir. 'Imrân ona şöyle çıkış:
"Sen ahmağın birisin. Kur'ân-ı Kerîm'de, Öğle namazının dört rek'at olup, kıraatinin da cehri olmayacağına dâir bir âyet bulabiliyor musun?", ^mrân ona, namaza dâir bâzı hükümleri, zekâta dâir bâzı ölçüleri ve İslâm'ın buna benzer esaslarını ve farzlarını sayıp döktükten sonra sözüne şöyle devam etti:
"Bütün bunları Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça bulabiliyor musun? Bulamazsın; çünkü Allah'ın Kitâb'ı bu meseleleri müphem ve mücmel bırakmıştır. Onları açıklayıp tefsîr eden ise sünnettir.[1012]
Sünnetin Her Mevzuda Teşrî Vâsıtası Olduğu:
Sünnetin, Kur'ân-ı Kerîm'in mücmel âyetlerini tafsil etmesi hakkında verdiğimiz misâller, ibâdât, mu'âmelât, helâl ve haram gibi İslâm hukûkuni-in bütün mcvzûlarına şâmildir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün bu mevzuları, kâh kıyâs yoluyla, kâh birbirine benzeyen iki şeyi mukayese etmek, bâzan da karşılıklı iki şey arasında bir muvâzene kurmak suretiyle mükemmel bir şekilde açıklar. Allah, ahş-verişi helâl, faizi haram kılmıştır[1013] Âyct-i kerîmesinde faizin haram oluşu meselesindeki inceliğin, karşılığı bulunmayan bir çoğalma olduğunu anlayan Rasûl-i Ekrem s.a.v bu çoğalmanın bulunduğu bütün muameleleri kıyâs yoluyla ribâ sınıfına sokarak şöyle hükmetmiştir:
Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz; her şey kendinin mukabili ile müsâvî bir şekilde ve elde mevcut olarak muamele görecektir. Kim artırırsa veya artırmak isterse haddi aşmış (faiz muamelesi'yapmış) olur, [1014] Karşılığı olmayan muhtelif maddeler ise ribâ sınıfına girmez ve mukabili olmayan bir artma sayılmaz. Bununla ilgili olarak da Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuşturMaddeler değişik olduğu zaman, elde mevcut olmak şartıyle istediğiniz gibi satınız".
Kur'ân-ı Kerîm, mâ'lûm âyet-i kerîmelerle zinayı haram, nikâhı da mübâh kılmakla beraber, velîsinin izni olmadan bir kadının evlenmesi gibi şeriata muhalif bir nikâhın hükmünü ise açıklamamıştır. Mutlak zina ile şeriata uygun olmayan böylesi bir evlenme arasında yakınlık gören Hz. Peygamber (s.a.v.), evlilik muamelesinin usûllerine uyulmayan evlenmelerin bâtıl olduğuna hükmederek şöyle buyurmuştur.
Velîlerinin izni olmadan evlenen kadınların nikâhı bâtıldır".[1015]
Deniz avını, Deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı ki, hem size, hem de yolcu olanlarınıza faydalı olsun"[1016] âyetiyle helâl ve temiz olarak kabul eden Kur'ân-ı Kerîm,Ölü hayvan etini de muhtelif âyetleıv le kat'î surette haram etmiştir. [1017] Deniz avının mutlak surette helâl ol-Imasıyla, ölü hayvan etinin umûmî bir ifâdeyle kesin şekilde haram olması arasında bir muvâzene kuran Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), deniz meytesinİ umûmî hükümden istisna ederek helâl saymış ve deniz
hakkında: Denizin suyu temiz, ölüsü de helâldir, [1018] buyurmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), denizde ölen deniz hayvanına mahsus olan bu hükmünü şu hadîsiyle de teyît etmiştir:
İki ölü, iki de kan bizlere helâl kılınmıştır. İki ölü: çekirge ve balık; iki kan da ciğer ve dalaktır.[1019]
Selef âlimlerinin, sünnetin Kur'ârı âyetlerini açıklamadaki büyük önemini -ki bu açıklama hangi suretle olursa olsun anlamış olmaları, bazılarını sünnetin Kitâb üzerinde söz sahibi olduğunu söylemeye sevketmiştir. Nitekim Evzâ'î demiştir ki:
"Sünnetin Kitâb'a olduğundan çok Kitâb'm sünnete ihtiyâcı vardır. [1020] Gerek Evzâ'î e gerekse başkaları bu sözle, Kur'ân-ı Kerîm'in mânâlarını en iyi bilen insanın, hevâdan konuşmayan, konuştuğu ancak vahy-i ilâhî olan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) olduğuna işaret etmek istemişlerdir. Yine bu cümleden olarak Mutarrif b. Şıhhîr[1021]'e: Bize yalnız Kur ân-ı Kerîm'den bahs ediniz, denmişti. O böyle söyleyenleıe şu karşılığı vermişti:
"Vallahi biz, Kuı'ân-ı Kerînrm bir mukabili olduğunu söylemiyoruz; fakat Kur'ân-ı Kerîîn'İ bizden iyî bilen birinin bulunduğunu söylüyoruz!. [1022]
Zikrettiğimiz misâller sünnetin iki fonksiyonu bulunduğunu göstermektedir. Buna göre sünnet, ya Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmayan meselelerin teşriinde müstakildir; yahut da Kur'ân-ı Kerîm1 deki mücmel âyetlerin açıklayıcısıdır. Bu hâl kaışısmda - Şâtibfnin dediği gibi - şunu kabul etmekten başka yapacak birşey yoktur:
"Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri de göstermektedir ki, Rasûluîlah (s.a.v.Vm getirdiği, emredip yasakladı hevşey Kur'ân-ı Kerîm'in hükümlerine katılmaktadır. Şu hâlde sünnet, Kur'ân-ı Kerîm'in bir ilavesidir", [1023] Hz. Peygamber (s.a.vO'in Kur'ân'a ilâveten getirdiği bu hükümler, hadîsi - bütün âlimlerin kanâatine göre - Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gelen ikinci dereceye çıkarmaktadır. Bu da Rasûl-İ Ekrem (s.a.v.)'in:
Size, sıkıca sarıldığınız takdirde sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Allah'ın KÎtâb'ı ve benim. sünnetim, [1024] hadîsi gereğince îslâm şerîatmm Kur'ân ve hadîs olmak üzere iki asıldan meydana geldiğini gösterir.
Aslı Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunsa Bile Sünnetin Teşrrde Müstakil Olduğu:
Bütün bunlardan sonra biri çıkıp da dese ki: Hayır, Kur'ân-ı ÎCerîm hadîs-i şerîflerdeki bütün meselelere icmâlen ve tafsîlen de olsa ışık tutmaktadır. Rasûluîlah (s.a.v.)'ın her sünnetinin Kur'ân'da mutlaka bir aslı mevcuttur; zîrâ Allah Taâlâ Kur'ân her şeyi açıklayan [1025] bir Kitâb olarak göndermiştir. Onunîa dînini tamamlayarak; dîninizi kemâle erdirdim" [1026]
Biz O Kitâb'dahiçbirşeyi eksik bırakmadık[1027] buyurmuştur. Binâenaleyh, sünnetin müstakiLbir te§rîc organı olması şöyle dursun, dinde katiyen ilâve yapmamıştır.
Bu şüpheciler. Rasûluîlah (s.a.v.)'a itaati tavsiye eden, ona muhalefetten sakındıran, bu hususta onun Kur'ân-ı Kenm'e yaptığı tefsirlerle, sünnetinde müstakil olarak emrettikleri arasında bîr fark gözetmeyen Kur'âxw Kerîm'den şüphe ettirmek istiyorlar. Halbuki
yine Kur ân-ı Kerîm tehdîd ifadesiyle buyurur ki: Peygamberin emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden sakınsınlar[1028]Bu âyetle Kur" ân-ı Kerîm, Peygamber (ş.a.vj'de itaat edilip, katiyen karşı gelinmemesi gereken bir hususiyet bulunduğunu ifâde etmektedir. Bu hususiyet ne Kur'ân'a âit olan, ne de Kur'ân'da işaret edilen Peygamber sünnetidir. Mü'itimle re, anlaşmazlığın hallini Allah'a ve bırakmalarını emreden ilâhî emir de böyledir:
Lymü'minler, eğer bir mesele hakkında ihtilâfa düşerseniz, onun hallini derhal Allah'a ve Rasûlüne arz ediniz; eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız.[1029] İhtilâfın hâilini Allah'a bırakmak demek. Kur*ân-ı Kcrîm'e müracaat etmek demektir. Rasûlullah (s.a.v.)'a bırakmak da vefatından sonra sünnetine baş vurmakla olur.
Bu durum karşısında sünnet, bütün tafsîH delilleriyle birlikte Kur'ân-ı Kerîm'e yönelmiş oluyor; ?.îrâ hiçbir âlim, sünnetin getirdiği ile amel etmenin, Kur'ân ile amel olduğuna itiraz etmez. Çünkü sünnetle amel etmenin vacip olduğunu gösteren Kur!ân-ı Kerîmdir. Kur'ân-ı Kerîm daha umûmî, hadîs ise daha husûsîdir. Külli hükümleriyle daha umûmî elanın, cüz'î hükümleriyle daha husûsî olanı kapsadığında şüphe yoktur. Kur'ân ile hadîs arasında prensip bakımından mevcut olan birlik, -prensipler üzerinde bile olsa- hadîsin yalnız başına bir hüküm getirmesine

veya mevcut bir hükmü îzâh etmesine manî değildir. Şurası muhakkak ki Allah Taâîâ, Allah'a ve âhiret gününe imân eden ve kendini çok ananlar için Rasûlünü önder, sünnetini kılavuz ve nebevi hidâyetini de güzel bir örnek yapmıştır.
İmâm Şâf i'î Risâle'sînde[1030] hakkında âyet-i kerîme bulunmayan hususlarda Rasûlullah (s.a.v.)'m getirdiği hükümlere temas ederek meseleyi dört yönlü bir tetkike tâbi tutmuştur ki, bunların hepsinde de sünnetin Kur'ân ahkâmına birtakım ilavelerde bulunduğu kabul edilmektedir. Bu ilâve durumunun nereden geldiğini ve teşrî'de ne derece hüccet olduğunu inceleyen İmâm Şâfi'î şu ikinci vechi tercih etmiş gibi görünmektedir. Buna göre Rasûl-i Ekrem'in "sünnetlerinin Kur'ân-ı Kerîm'de mutlaka bir aslı vardır; meselâ: Na-rnazm miktarını ve kılınma şeklini açıklayan sünneti, namazın farz olduğunu beyân eden âyete dayanmaktadır. Alış-veriş ve diğer dînî meseleler hakkındaki sünnetlerde böyledir; zîrâ Allah Taâlâ: Mallarınızı aranızda bâtıl sebeplerle yemeyin"[1031] ve "Allah, alış-verişi helâl, faizi de haram kılmıştır[1032], buyurur. Namaz hakkında olduğu gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in helâl veya haram kıldığı meseleler hakkında Allah Taâlâ'-nm mutlaka bir beyânı vardır[1033]
Hadisin hukuk bakımından önemini açıklarken, en doğru görüşün sonuncusu olduğu kanaatindeyiz; zîrâ bu görüşe nazaran Kur'ân'm her şeye şâmil olduğu, herşeyi açıkladığı ve Allah Taâlâ'nın ona dere etmedik bir şey bırakmadığı meselesi ile, ana prensipleri Kur'ân'da mevcut olmakla beraber, onun isbât ve nefy etmediği hükümlerin sünnette yer aldığı meselesini hiçbir müşkilâta ve haksızlığa mahal kalmadan uzlaştırabiliriz. Bu mutedil görüş, hadîse İslâm'ın teşri asıllarından ikincisi adını tereddütsüz vermemizi mümkün kılmaktadır. Bu tafsilâttan sonra, bâzı şahısların sünneti teşrî'de müstakil sayıp, bâzılarının da saymaması önemli değildir. Eskiden, "Ki-tâb'm sünnete terk ettiği bir saha, sünnetin de Kitâb'a bıraktığı bir. saha vardır[1034] diyen ulemâ ne kadar doğru söylemiştir.
Allah Taâlâ: ber'e itaat ederse, muhakkak Allah'.itaat etmiş olur[1035] buyurduktan sonra bunda garip görülecek bir taraf yoktur.[1036]

2- SAHİH HADÎS TEŞRÎ BAKIMINDAN HÜCCETTİR

Helâl ve Haram Kılma Mevzuunda Sünnet ile Kur'ân Arasında Bir Fark Yoktur:
Rasûlullah (s.a.v.), sanki gayb perdesini aralayarak, ileriki çağlarda .AHâh'm Kitabiyle Rasûlü'nün sünnetini birbirinden ayırmakta ve sâdece Kur'ân nassiyle amel etmekte olan bîr millet görmüş de, bunların fecî hatâsını ve doğru yoldan sapışını bize şu sözleriyle tasvir etmiş gibidir:
Şunu kat'î olarak biliniz ki, bana Kur'ân-ı Kerîm ve onun bir misli daha verilmiştir. Karnı tok bir hâlde rahat koltuğunda oturarak: şu Kurân'a sarılınız; Onda helâl olarak ne görmeseniz onu helâl kabûî ediniz, neyi de haram görrnüşseniz onu haram biliniz, diyecek bâzı "kimseler gelmek üzeredir. Şüphesiz ki, Allah Rasûîü'nün haram ettiği şey, Allah'ın haram ettiği şey gibidir.[1037]
Helâi-haram mevzuunda olduğu gibi, önemli bütün dînî meselelerde de Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendi sünnetini Kur'ân'a ilâve ederek şahsının ehemmiyetini göstermesini îmâm Şâfi'î: Hz. Peygamber yalnız Âîîah Taâlâ'nm Kur'ân'da helâl saydığmı helâl, haram saydığını da haram kılmıştır, diye îzâh ettikten sonra pek kesin bir ifâdeyle şunu söyler: îmânfların tmfim söyfefffKlerî, sinmetm nnet de Kur'ân-ı Kerîm'in şerhidir. [1038]Şafii'nin dışındaki mler sünneti:
"Cebrail'in Rasûlullah'a Kur'ân'ı indirdiği şekilde getir-i ve Kur'ân'ı tâ'lîm ettiği gibi öğrettiği bir vahiy" olarak kabul etmekle, bu pek bedihî meselenin tefsirinde haddi aşmış gibidirler. [1039] Ebü'1-Bekâ', ifrat ve tefrite düşmeksizin bunu KülUyât'ın[1040] şöyle tefsir eder:
"Hâsılı Kur'ân ile hadîs, O, Allah rafından ilka edilmiş bir vahiyden ibarettir" âyetinin delâlet ettiği ü-zere Allah tarafından inzal edilmiş bir vahiy olmak bakımından bîrdirler. Yalnız Kur'ân-ı Kerîm, mûciz olması ve bir benzerinin getirilemiyeeeği hususunda meydan okumak için inzal edilmiş bulunması bakımlarından hadisten ayrılır. Buna ilâveten Kur'ân-ı Kerîm, Levh-i mahfûz'da yazıtıdır. Ne Cebrail'in, ne de Resûiuliah (s.a.v.)'in ondan herhangi bir tasarrufa haklan vardır. Cebrail tarafından sırf mânâ hâlinde inzal edilen birtakım hadîsleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz hâlinde ifâde etmesi muhtemeldir".
Biz - vahiy nokta-i nazarından - Kur'ân-ı Kerîm'in, Rasıılulîah (s.a,v.)'m kalbine indirilmesi ile, bâzı hadisleri söylemesi için ona ilham verilmesini birbirinden ayırmaya şiddetle taraftarız. Sonra da bu ayırım sebebiyle adlı kitabımızda da îzâh ettiğimiz şekilde vahiy hâdisesinin sâdece Kur'ân-ı Kerîmce mahsûs olduğu kana'atindeyiz. [1041] Zîrâ "Rasûlullah (s.a.v.) kendine nâil olan vahy ile, Allah Taâlâ'mn ilhamı diye bahs ettiği kendi hadislerini zâten birbirinden açıkça ayırırdı. İçinden geçen sırf insanî düşünce ve fikirleri, ilâhî kelâm ile karıştırması mümkün değildir. [1042]Bu durumda -nebevi hadîslerdeki "tevkîfî" (vahye müstenit) mânâya Kur'ân-ı Kerîm'in de dediği gibi hikmet adım vermeyi tercih ediyoruz :
Allah mü'minlere bol bol ihsanda bulundu.
Çünkü onlara kendi cinslerinden bir Peygamber gönderdi ki, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyor, onları fena huy ve inaçlardan temizliyor; onlara Kur'ân ve sünneti öğretiyor. Halbuki bundan önce açık bir sapıklık içinde idiler. [1043] Mütehassıs İslâm âlimlerinin ekserisi, âyetteki hikmet kelimesiyle Kur'ân-ı Kerîm'in kastedilme d iği ve fakat Hz. Peygamber'in kaviî ve fiilî sünnetinden başka birşey olmayan Allah'ın Rasûlü'ne bildirdiği şeriat hedeflerinin, tâlîmât ve sırlarının mecmuundan ibaret bulunduğu kanaatindedir. Çünkü Allah Taâlâ, -îmâm Şâfi'î'nin de dediği gibi - kullarına "Kitabı ve hikmeti öğretmek lût-funda bulunmuştur. Buna göre - Allah bilir yâ burada hikmetten maksat sâdece Rasûlullah (s.a.v.)'ıı sünnetidir, demek caiz değildir; zîrâ hikmet, Kur ân-ı Kerîmle birlikte bu vasfı taşır. Allah Taâlâ Rasûlü'ne itaat etmeyi farz kılmış ve insanların onun emirlerine uymalarım kesinlikle beyân etmiştir. Bu itibarla farz kılındı sözü, ancak Kitâbulîah ve Rasûlullah,'m sünneti hakkında kullanılabilir; çünkü Allah Taâlâ, anlattığı üzere Rasûlü'ne îmânı kendine îmânla birlikte zikretmiştir[1044]

Rasûlullah'iu Sünneti Hakkında Sahâbîlerin Bilgisi Farklıdır:

Asr-ı saadete baktığımız zaman, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in evde, mescidte, çarşıda, harp sahasında, hazerde ve seferde sahâbe-i kiramın mu'allimi olduğunu ve her nazil oldukça Kur'ân âyetlerini anlamaları için, sözleriyle ve fiilleriyle onları irşâd ettiğim görmekteyiz. Yine sahâbîlerin, anlatılması kabil olmayacak derecede sünnete önem verdiğini görmekteyiz. Öyleki:
Sözümü işittikten sonra duyduğu gibi rivayet eden kimseye Allah rahmet etsin. Kendisine söz ulaşan nicelen vardır ki, sözü duyandan daha iyi muhafaza eder,[1045] şeklindeki sözleriyle ashabı ilme teşvik ettikien ve ilme olan susuzluklarını giderdikten sonra bâzıları onun meclisinde birgün arayla nöbetleşe bulunurlar; birgün biri, ertesi gün diğeri Rasûlullah'in yanındaki yerini alırdı; sonra da arkadaşı kendi duyduklarından birini kaçırır endişesiyle Rasûlullah (s.a.v.)'dan işittiği söz ve tâlîmâtı diğerine aynen aktarırdı.
Bütün sahabe ictihâd mertebesine ulaşmadığı gibi, Rasûlullah'm sünnetim ve sözlerim de aynı derecede bilmezlerdi; çünkü onların kimi köylü ve bedevî, kimi san'atkâr ve tacirdi. İçlerinde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bir kere oturanlar, ondan sâdece bir hadîs duyanlar vardı. "Rasûl-i Ekrem'den veya sahabenin birinden hadîs duyan kimsenin, müetehid olsun veya olmasın, duyduğuyle anlayışına göre amel ettiğinden şüphe edilemez. 'Gerek Rasûlullah zamanında, gerekse sahabe devrinde müetehid olmayan birinin duyduğu hadîsle amel etmek için müetehide gitmeye zorlandığı bilinmemektedir. Müetehid olmadan da bir hadîsle amel etmenin caiz olduğu hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'m takrîri, ashâbm da icmâcı mevcuttur. Böyle olmasaydı hulefâ-i râşidîn, müetehid olmayanlara, - hele bedevilere ~ bizzat veya bilvasıta Rasûlullah'dan duyduklarını, müetehid olanlarına arzetmeden amel etmemelerini emrederdi ki, bu hususta ne bir kaynak, ne de bir eser vardır. [1046]
Şurası muhakkak ki, - sahabenin sünnet bilgisi farklı olduğu için - bâzı hükümlerin sebebini bilmede, bâzı lâfızları zabtetmede, ictihâd ve istinbât ettikleri meselelerde sünnete uygun karar verebilme derecesinde aralarında elbette bir farklılık bulunacaktı. Çünkü "her sahâbî, Rasûlullah (s.a.v!)'m ibâdetinden, fetva ve hükümlerinden Allah'ın müyesser kıldığı kadarını görmüş, onları hıfz etmiş, anlamış, bildiği karineler ölçüsünde her şeyin hikmetini anlamış ve yeterli gördüğü birtakım emare ve karînelere dayanarak bunlara bîı kısmının mübâh olduğuna, bir kısmının da mensûh olduğuna hükmetmiştir. Onların dayandıkları tek şey, istidlal tarîklerine iltifat etmeksizin, sâdece itminan ve kalbi kana'aün bulunması id. [1047]
TSirgün "RasulüIlaTı '(s.a.v.) ve sahabesinin "bulunduğu yerden bir cenaze geçer. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ayağa kalkar; ashâb da ona bakarak hep beraber ayağa kalkarlar.[1048] Fakat cenaze geçerken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in neden ayağa kalktığının sebebini de bilmemektedirler. Hayretini gulemeyen bir sahâbî: Yâ Rasûlâllah, der, o bir yahûdînin cenazesi idi. Rasûl-i Ekrem ona cevaben: "îyi ama o bir nefis değil midir?", buyurduktan sonra, mürşid bir mu'allim olarak şunları söyler: Cenazeyi gördüğünüzde onun için ayağa kalkınız" 2. Ashâb-ı kiram, cenaze için neden ayağa kalkıldığında ve bu emri tefsir ederken, onun, mü'min, kâfir herkese şâmil olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir.
Ayağa kalkma sebebim, kimi Ölümün 'azametine hürmet, kimi Ölünün etrafındaki meleklere tâ'zîm şeklinde îzâh etmişlerdir. [1049] Fakat ayağa kalkma sebebini Rasûlullah'ın: "O bir nefis değil midir?" gerekçesiyle îzâhı her cenaze için ayağa kalkmanın müstahab olduğunu

göstermektedir. [1050]
Abdullah b. Ömer, Rasûî-î Ekrem (s.a.v.) den şu hadîsi rivayet eder: Ölü, ailesinin kendine-ağlaması sebebiyle azâb görür". Hz. îşe, îbnu Ömer'in bu hadîsi iyice alamadığını ve lâfzını zabtedemediğini söyleyerek tenkîd etmiş ve Ölümüne ailesi ağlayan bîr yahûdî kadının mezarı yanından geçerken Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in: yahûdî kadın mezarında azâb görürken, ötekiler de oturmuş arkasından ağlıyorlar, buyurduğunu söylemiştir. Şu hâle göre, ölünün azâb görmesinin sebebi, arkasından ailesinin ağlaması değildir, îbnu Ömer'in rivayet ettiği hadîsin lâfızlarından anlaşılan mânânın hilâfına her ölünün kabrinde azâb görmesi, arkasından ağlanmasıyla îzâh edilemez. Halbuki Hz. 'Âişe'nin rivayetine göre hadîs, Rasû-lullalı'm işitip gördüğü manzarayı hikâye etmesinden ibaret olup ne şer bir hükmü, ne de nebevi bir tâ'lîmi ihtiva eder.[1051]
Sahabenin içtihadı bâzan hadise muvafık düşmüştür. Nitekim Nese'î'nin rivayetine göre îbnu Mes'ûd (r.a.)'a, kendine mehii takdir etmeden kocası ölen kadının durumu sorulduğunda: Rasûluîlah (s.a.v.)'m bu mevzuda bir hüküm verdiğini bilmiyorum, diye cevâp vermiş, ashâb-ı kiranı da bir ay devamlı surette ona gidip-gelip ısrar etmiştir. Bunun üzerine İbnu Mes'ûd, o kadının ne fazla, ne de az olmadan, emsali kadınların mehri kadar mehir alması, iddet beklemesi ve mirastan hakkını almasına hükm ederek re'yi île ictihâd etmistir. Ma'kıl b. Yesâr gelerek, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendi kabîle-\ lerinden bir kadm hakkında aynen böyle hükmettiğim söyleyince, Abdullah b. Mes'ûd buna, müslüman olalıdanberi sevinmediği bir şekilde sevinmiştir.[1052]
işte ashâb-ı kiramın böyle farklı görüşleri oîmuş; bu görüşleri tâbirler almışlar, ellerinden geldiği kadar hıfz ederek ashabın kana'at-lerini öğrenmişler; aralarında ihtilâf bulunanları, yapabildikleri nis-bette uzlaştırıp bâzı kaviller diğerine tercih etmişler ve böylece tâbi4în imamlarından herbirinin müstakil bir mezhebi meydana gelmiş; her beldede bir imâma uyulup intisâb edilmiş; bu imamlardan fetvalar istenmiş: aralarında birçok meseleler görüşülmüş ve kendilerine birçok dâvalar ve hükümler götürülmüştür. [1053]

Mezheblerîn Zuhuru ve İmamların Hadîsle Ihticâcı:

Etbâ'u't-tâbi'în, müftîlerin fetvalarını duymuşlar, onların muhtelif şehirlerde verdikleri hükümleri ve hallettikleri meseleleri araştırmışlar, ictihâd ve istinbât mevziiunda, kaza ve fetva babında ellerinden geleni esıı gememişlerdir. Sonra mezhebler vücûda gelmiş, tâbî'lerİ çoğalmış ve her biri - görüşünü tfeyît için - sünnete dayanarak, onun müşkülen hâl ve münazaaları neticeye bağlamak hususundaki salîh hükümünü ortaya koymuşlardır. Bu mezhep imamlarının her biri sünnetle kat'î surette amel edileceğini ve onunla ihticâcm vâcib olduğunu açıkça söylemişlerdir. Onlar -herhangi bir meselede farklı hadîsler bulunla duğunu görünce- sahabenin sözlerine müracaat etmişlerdir; zîrâ sahabe, İslâm'ın asıl kaynağına ve Rasûluilah (s.a.v.)'ın zamanına en yakın olan insanlardır.
Şurasına dikkat edilmelidir ki, meşhur mezheblerin imamlarının - hadîs hıfzı ve hadîs bilgisi bakımından farklı durumlarda bulunduklarını araştırıcılar ne kadar zannederlerse etsinler- hepsi de sahîh hadîsin kıyâsa ve nazara takdim edileceğinde ittifak etmişlerdir. Onlar arasında hiçbir imâm yoktur ki, aynen veya yaklaşık bir ifâdeyle: "Hadîs sahîh ise, işte benim mezhebim odur", dememiş olsun. Hatta "hadîscilerin ölçüyü kaçırarak aşırı bîr şekilde zemmettiği [1054]Ebû Hanîfe, sahîh olduğunu gördüğü bir sünneti elde ettiği zaman, onunla amel etmekten başka birşey düşünmemiştir. Ebû Hanîfe'nİn görüş tarzını hassas bir şekilde açıklayan Şa'rânî der ki:
"Ebû Hanîfe'iiin kıyâsı nassa tercîh ettiğini söyleyen kimse, ihtimâlki bu hükme onun mukallidlerinin sözleri arasında rastlamıştır. Ebû Hanîfe'nİn mukallidleri, imamlarının ki-yâsıyle amel etmeyi mecbur tutmuşlar ve imâmın ölümünden sonra sahîh olduğu anlaşılan hadîsi terketmişlerdir. Bunda imâm Ebû Hanîfe mahzurdur; fakat tâbî'leri ma'zûr sayılamaz. Onların (bizim imamımız bu hadîsle amel etmemiştir), demeleri, hadîsin huccetlik vasfını kaldırmaz; çünkü imâm o hadîse ya rastlamamış veya gördüğü halde sahîh kabul etmemiş olabilir. [1055]
Ebû Hanîfe zamanında hadîs uydurma hareketinin korkunç bir şekilde yayıldığım öğrendiğimiz zaman, onun re'yi ve kıyâsı birtakım hadîslere tercîh ederek bunlara ehemmiyet vermesini ve haber-i vâhid-lerin çoğunu reddetmesini büyük ölçüde nıâzûr görürüz. Zâten re'y imâmı olan kimsenin hadîsleri kabul ederken pek titiz davranması ve haber-i vâhidlerle amel etmek için bâzan bir kısmında aşırı davrandığı ağır şartlar ileri sürmesi gerekirdi, tşte bu hâl imamları, Ebû Hanîfe'nİn bâzı fikirlerini ve zaman zaman mezhebini tenkîd etmeye
şevke tmiş tir.
Ebû Hanîfe'nİn bu bâbta ileri sürdüğü şartların en mühimleri' şunlardır:
Haber-i vahidin, şeriatın kaynaklarında yapılan istikradan sonra ittifak edilen şartlara mu'ârız olmaması,
Kur'âıı-ı Kerîm'in umûmî prensiplerine ve zevahirine muhalif olmaması,
Kavlî veya fiilî olan meşhur sünnete aykırı düşmemesi,
Bir beldeye hâs olmadan, sahabe ve tabiinden tevarüs edilen amele muhalif olmaması,
RâvînİN, hadîsi müzâkere etmedikçe yazısına güvenmemesi,
Râvînin, hadîsinin, hilâfına amel etmemesi,
Sahabeden gelen bir mes'elede ihtilâf eden birinin, yine bir sahâ-bînin rivayet ettiği haberle ihticâc etmeyi terketmesi,
Haberin, metinde veya senedde bir fazlalık ile infirâd etmemesi.
Herkesin başına gelebilecek bir mesele olmaması,[1056]
İmâm Şafii'nin, hadîse ne büyük bir değer verdiğini söylemeye hacet yoktur. O derki:
"Rasûlullah (s.a.v.) m sözü yanında, kimin başka bir hücceti bulunabilir? Anam, babam ona feda olsun!. [1057]Haber-i vahidin tesbîtinde göz önünde bulundurulacak esâsları göstermek için Risalesinde müstakil bir fasıl açan odur.[1058]
Mâlik b. Enes'in kıymetini anlamak için, onun yüce dâru's-sünne diye kabul edilen Medine'nin imâmı, Muvatta'mın da ehl-i hadîs metoduyla yazılmış bir nev'î fıkıh olması kâfidir. îmâm Mâlik, hadîsle tatbikî ve amelî olarak ihticâc etmiştir. Bu mevzuda ondan rivayet edilen sözler, onun hakkında daha fazla bir bilgi vermez. Mâlik, - her hâl-ü kârda - haber-i vahidin kat'î olarak ilim ve amel ifâde ettiği görüşündedir. [1059]
Ahmed b. Hanbel'e gelince, hadîs mevzuundaki ımı'azzam Müsned'i, onun teşrîc bakımından sünnete ne kadar büyük bir ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Ahmed b. Hanbei"in, en büyük hadîs hafızlarından biri olduğu şüphesizdir. Hatta onun hadîsci tarafı, fakîhliğinden daha fazladır. "Öyle ki bir nass bulduğu zaman derhal ona göre fetva vermiş, ona muhalif olan her şeye ve kim olursa olsun hiçbir kimseye aldırış dahi etmemiştir. [1060]
Bütün bunlar, büyük imamların hadîsin dindeki yerini bildiklerini ve onu şerîatm ikinci aslı saydıklarını göstermektedir. Onlar sâdece haber-i vahidin kendilerine verdiği tatmin derecesinde ihtilâf etmişlerdir.[1061]

Haber-i Vâhidle Îhticâc Ve Şartları:

Haber-i vâhidle - Ebû Hanîfe'nin yaptığı gibi - ancak bâzı şartlar dâhilinde ihticâc edenler, sahabeden gelen rivayetlere göre onlardan böylesi haber-i vâhidle amel etmeyenlerin de bulunduğuna bakarak kendilerini mâ'zur göstermeye çalışmışlardır. Nitekim Hz. Ebû Bekir, Muğîre'nin, ninenin mîrâsı hakkındaki haberini, Muhammed b. Mes-leme de aynı şeyi söyleyene kadar reddetmiştir. Hz. Ömer Ebû Mûsa'l-Eş'arî'nin bir yere izin isteyerek girme mevzuundaki haberini, Ebû Sa'îd el-Hudrî takviye edene kadar reddetmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'in Hakem b. Âsı reddetmeye izin verdiğine dâir Hz. Osman'ın rivayet ettiği haberi kabul etmemişlerdi^. Hz. Ali, Ebû Sinan el-Eşca(î'nin talâk-ı tefviz mevzuundaki haberini reddetmiştir. Hz. AH, Hz. Ebû Bekir müstesna, hiçbir kimsenin haberini, yemin ettirmedikçe kabul etmezdi. Hz, eÂişe de, ailesinin ağlaması sebebiyle ölünün azâb göreceğine dâir Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği haberi reddetmiştir.[1062]
Sahabenin haber-i vâhidle ihticâc ve muhtevası ile amel ettiğinden şüphe edilemez. Yalnız bâzı haber-i vâhidleri hemen kabul etmeyişlerinin sebebi, şüpheyi gidermek veya iyice anlamaya teşvik etmek, yahut da hadîs rivayetinde son derece ihtiyatlı olmayı tavsiye etmek İçindir, Bunun böyle olduğunu Hz. Ömer'in Ebû Musa'ya söylediği şu söz pek güzel ifâde etmektedir:
"Ben scvii itham etmiyorum; ama rivayet ettiğin söz, Rasûlullah (s.a.v.)'in sözüdür!".
Haber-i vahidin gerçek mânâsını bilmemiz, bu mevzûdaki karışıklığı bir kere daha izâle edecektir, Haber-i vâhid demek, sâdece bir kişinin rivayet ettiği haber demek değildir; bilakis o, sahih bahsinde de îzâh ettiğimiz üzere, mütevâtirin mukabilidir. [1063] Mezkûr rivayeti erdeki birinci sahâbîye bir başka sahâbînin de katılması, o rivayetin haber-i vâhid olmaktan çıkması için kâfî değildir. Daha da fazla olarak birinci sahâbînin rivayetine iki veya üç, hattâ yalan üzerine birleşmelerini akim kabul etmediği birçok râvîlcr katılsa dahî o haberler vâhidlik durumundan çıkmazlar. îşte bunun için !Âmidî demiştıı ki:

"Muhaddislerin bâzı haberleri reddedip bâzıları üzerinde tevakkuf etmeleri, habetlerde böyle davranmayı gerektiren bir.hâlin bulunuşu veya aranan bir şartın bulunmayıp gibi sebepler dolayısıyledır. Yoksa .0 haberlerle, amel etmek hususunda hemfikir olup da sıhhat derecesi bakımından ihticâca elverişli bulmadıkları için değildir.[1064] Binâenaleyh haber sahih olduğu saman, dînin asıllarından biri olur. Araştırıcının bu aslı başka bir asılla karşılaştırmasına ihtiyaç yoktur; zîrâ ikinci asıl birinciye muvâfıksa onu destekler ve takviye eder; muhalif olduğu takdirde de, ikisinden birini reddetmek doğru değildir; zîrâ o zaman bu iş. haberi kıyasla reddetmeye benzer. Halbuki sünnet kıyâsa tercih edildiği İçin bu durum ittifakla merduttur. [1065] "Eğer biri kalkar da: Biz sâdece Kur'ân'da bulduğumuzla amel ederiz, derse, icmâ-ı ümmetle kâfir "olur. O takdirde bu şahsın, sâdece biri güneşin zevalinden gece karanlığına kadar, [1066] diğeri de fecr vaktinde olan namazları kılması îcâbeder; zîrâ namaz adiyle Kur'ân-j Kerîm'de zikri geçen en az miktar bu kadardır. Bundan fazlasının da hududu yoktur. [1067]
Şurası var ki, haber-i vâhidle amel etmenin sahîh oluşu başka şey, kat'î oluşu daha başka şeydir. îslâm âlimlerinin ekserisi, sika râvînin rivayet ettiği haber-i vahidin hüccet olup onunla amel etmek lâz;m geldiği kanaatindedir. [1068] Bu nevî haberin delâleti zannî olduğu için de, yine onların ekserisine göre katHyet ifâde etmez. [1069]İmâm Ahmed b. Hanbel, Haris b. Esed eî-Muhâsibİ, Hüseyin.b. Ali eî-Kerâbîsî ve Ebû Süleyman'ın [1070]aralarında bulunduğu bir grup, haber-i vahidin kat olup ilm-i yakînî ifâde ettiği [1071]Hatta İbnu
Hazm de der ki:
"Rasûlullah (s.a.v.)'a varıncaya kadar hep âdil kimselerin rivayet ettiği haber-i vâhid, hem ilim, hem de amel ifâde eder. [1072]Hatîbu'l-Bağdâdî, bu görüşü tenkîd etmek ve haber-i vahidin katiyet ifâde ettiğini söyleyenleri reddetmek için el-Kifâye adlı eserinde bir bolüm ayırmıştır. [1073] Bir başka bölümü de, haber-i vahidin ilim İfâde ettiğini zannedenlerin şüphesini zikretmeye ve bu şüpheyi yok etmeye tahsis etmiştir. [1074] Aynı zamanda da haber-i vâhidlerle amel etmek gerektiği mevzuuna girip buna sahîh rivayetlerle deliller getirmekte bîr beis görmemiştir. Bütün bunları, "haber-i vâhidle amel etmemin sıhhatine ve vücûbuna dâir bâzı delillerin beyânı[1075] adlı müstakil bir bâbta incelemiş, sonra haber-i vahidin kabul edildiği ve edilmediği mevzuları beyân etmiş ve nihayet "aklın ve muhkem olan Kur'ân âyetlerinin hükmüne, ma'lum sünnete, sünnet yerine kâim fiile ve her kesin delile muhalif olan" mevzularda haber-i vahidin kabul edilmeyeceğini söyleyerek bu bahse son vermiştir. [1076]Eğer bu bir şey ifâde ediyorsa, şüphesiz, âhad yolla rivayet edilse . dahî, sahîh hadîsin teşrî'deki Önemli yerini gösterir. Gayr-i dînî ilimlerin haberlerini, semavî olan dînî rivayetler bir tarafa, Arap olan bu yüce Rasûlün hadîslerinden daha hassas bir İsnâdla, daha muttekîce, daha emîn bir tarzda daha titizlikle ve ihtiyatla, daha geniş ve yaygın bir şöhretle rivayet etmek elbette çok güç, hatta muhal gibidir. Bu hadîslerin çoğu tevatür derecesine ulaşmasa, her neslija ulemâsı, hadîslerin kat'î ve yakînî ilim ifâde ettiğinde aynı - veya birbirine yakın -kanâ'atlere sahip olmasa bile bu böyledir. îşte bu sebeple, ekseriyetin sahîh haberin hilâfına amel etmesi ona zarar vermez; çünkü ekseriyetin sözü hüccet değildir. [1077] Üstelik hadîsle amel etmek, daha önce de îzâh ettiğimiz üzere[1078] senedden önce metni, şekilden önce muhtevayı, lâfızdan önce mânâyı gözeten birtakım tenkîd ölçülerine bağlıdır.[1079]

Karinelerle Takviye Edilen Haberle Ihticâc Edilip Zayıf Hadîsle Edilemeyeceği:

Daha öfice zikredilen sebeplere binâen mütehassıslar, senedi sahîh olan haber-i vâhidle ihticâcı kâfî görmeyip, karinelerle takviye edilen haberle de ihticâc ederek bu nevi haberin ilim ifâde ettiğini kabul etmişleri[1080] ve ilim ifâde etmek bakımından, bunu, tevatür derecesine varmamakla beraber tarîkleri çok olan haberlerden de kuvvetli saymışlardır. Bunu böyle saymalarının sebebi: "onu hafızlardan hiç birinin tenkîd etmeyişi ve iki mânâsı arasında bir zıddiyet bulunma-İyişıdır; zîrâ mütenâkız olan iki şeyden her birinin değru olması mümkün değildir[1081]
I Eğer karinelerle takviye edilen haber kabul edilirse ve haberi I takviye eden şey de karineleri ise, o takdirde hasen hadis bilhassa zâtihî hasen hadîs[1082] kuvvet, derece ve yakın ifâde etmek bakımından ; sahîh seviyesinde olmamakla beraber sahihe ilâve edilecek ve hatta 'ihticâc bakımından ona müsavi olacak kadar sahîh hadîse benzemektedir. Şu hâlde imamların çoğunun: Hasen hadîs, ihticâc itibariyle sahîh hadîs gibidir, demelerine şaşmamak lâzımdır. Hattâbî'nin de dediği gibi: "Hadîslerin ekserisinin durumu böyledir; zîrâ birçok hadîs, sahih derecesine ulaşmaz. Hemen hemen bütün fakîhler hasenle amel etmiş, âlimlerin çoğu da onu makbul saymıştı[1083]
Bilindiği üzere bütün çeşitleri ile ihticâca elverişli görülmeyen hadîs, zayıf hadîstir. Bu durum da îzâha lüzum kalmayacak kadar tabîîdir; zîrâ kusuru ister metinde, ister senedde olsun zayıf hadîsin bütün nev'îleri şüpheyi celbe tmektedır. Bunların niçin zayıf olduğunu
"aynı ölçüde belirttiğimiz İçin şimdi yeni baştan bu ıstılahları ele alarak her birinin neden zayıf olduklarını araştıracak değiliz. Biz zâten incelediğimiz her ıstılahın niçin ihticâca elverişli olmadığını söylemiştik.
Burada okuyucuyaj muhaddİslerin araştırmalarına hâkim olan me-todlu tenkîd ruhunu hatırlatmak istiyoruz. Hadîsteki zayıflık ne kadar önemsiz de olsa, onu herhangi bir tedkîk ve tahkike tâbic tutmadan ne bir şercî hükmün, ne de ahlâkî bir faziletin kaynağı olarak kabul edebiliriz.[1084] Yine okuyucunun, münekkıdlerin cerh ve taMîl ıstılahlarım ve cerh ıstılahlarının, tafdîl için kullanılanlardan daha sert olduğunu her zaman hatırlamasını isteriz. [1085] Bu suretle okuyucu, kendisiyle amel edilecek hadîsin sahîh olduğunu görmek ve onu her türlü şaibeden kurtarmak için bu hassas tenkîd Ölçülerinin, râvîicri cerh etmeyi caiz, hattâ vacip kıldığına[1086] inanmış olacaktır. Yalnız sika râvîîer tarafından rivayet edilen ve bu işin ĞXn olduğunu bütün râvîleri anlamış olan hadîs ihticâca elverişlidir.[1087]

3- HADÎSİN EDEBİYAT İLİMLERİNE TESİRİ

İslâmî İlimlerin Hadîsin Gölgesinde Doğuşu:

Bâzı âlimler şöyle derdi: "İlimler üç kısımdır:
1 -Pişen fakat yanmayan ilim ki bu nahiv ve nahiv asılları ilmidir.
2 -Ne pişen, ne de yanan ilim ki bu beyân ve tefsir ilmidir.
3 -Pişen ve yaran ilim ki hu fıkıh ve hadis ilmidir.[1088] Bu söz, önemli İslâmî ilimlerin gc\irdiği merhalelerden bahseden, araştırıcıların bu ilimler .ırasında y.ip Lığı muvâzeneden ve bu ilimlerin asıl prensipleri, yerleşmiş kfudt İcri ve hassas ıstılahları arasındaki mukayeseden sonra vardıklar neticeleri gözümüzün önüne seher doğru bir sözdür.
Bu sözleri söyleyen kimse, fıkıh ve hadîsi bir ilim olarak kabul etmekle çok İsabetli davranmıştır; zîrâ fıkıh, hadîs-i şeriflerin, hayâtın muhtelif saf halan hakkında ortaya koyduğu muazam teşrî'i mirastan doğmuştur. Hadîs-i şerifin, mücmel âyetleri beyân etmesiyle, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra müstakil bir teşri' esâsı olması arasında bir fark yoktur. Şüphe yok ki fıkıhla hadîs arasındaki bu sağlam bağlantı, onların tekâmül yolundaki adıral^rmı birbirine yaklaştırmış, gelişme safhasında geçirdikleri merhaleleri yakmlaştırmıştır. Fıkhın asılları, ancak 'ulûmu'l-hadîsin temeline ilk tas konduktan sonra yerleşebilmiştir.
Hadîs ile fıkıh, hazırlayıcı ve yerleştirici fonksiyonlarını îfâya devam edip giderken, onlar hakkında yapılan araştırmalar genişleyip çoğalmış}, "kâh hadîsin, kâh re'yin hâkimiyeti için gayret eden fikir ekolleri vücut bulmaya başlamış ve hadîs ile fıkıh beraberce pişmiş, beraberce yanmışlardır. Başlangıçları aynı olduğu, mu'azzam gelişmeleri birbirine benzediği, şerî'ata hizmet etmek, tahkik ve tedkîk için müşterek bir metod kullanmak itibariyle aralarında fark bulunmadığı için karşılıklı rabıtaları hiç gevşeme mistir. Eğer hadîs ile fıkha müşterek bir isim vermek istenirse, her ikisini birden ifâde etmesi İtibariyle 'ilmu'l-hadîs adından daha münâsibi bulunamaz. Bu suretle hâsseten hadîsin bütün ıkhî meselelerdeki yerine işaret etmek için bu isimlerden birini söylemekle ötekine ihtiyaç duymayız. Hadîs olmasaydı, fıkıh elbette bir ilim olamazdı.
Şu hâle göre. Önce pişen, sonra da - hakkında pek çok eser yazılması sebebiyle yanan ilim hadîs veya fıkhı'l-hadîs ilmidir. Diğer ilimler de - İster nahiv esasları gibi pişsin'fakat yanmasın, ister tefsir tnetodlan gibi ne pissin ne de yânsın - hadîs münekkidi erinin vaz'et-tiği ölçülerden, yerleştirdiği kaide ve usûllerden kuvvet ve zayıflık, genişlik ve derinlik itibariyle farklı şekillerde tesir altında kalmıştır. Fıkıh hadîsin gölgesinde doğmuş, sonraları onun kopmayan bir parçası hâline gelmiştir. Müfessirler, Kur'ân-ı Kerîm'in tevilinde sünnete dayanırken, tefsîr ilmî de hadîs sahasındaki yolunu bulmuş, kendisine hâs metodlaıı ve usûlleri olan müstakil bir ilim hâline gelinceye kadar o da fıkıh gibi - hadîsin bir parçası olmuştur. Fakat tefsîr,. - müstakil olmakla beraber - tefsîr bi'l-me'sûrda olduğu gibi hadîsten bir dereceye kadar ayrılmış da olsa, yine RasûluUah (s.a.v.)'m sözüyle büyük bir irtibat halindedir.[1089]
îşte bu suretle müfessirler, tefsîr gibi pişmemiş ve yanmamış bir ilmi teyît için, pişen ve yanan bir ilimle - hadîsle ihticâc etmişlerdir. [1090]Nitekim fıkıh ilminde de hadîsle ihticâc etmişler; bu suretle müfessir fakîhler muhaddislerin metodlarını kullanmayı âdet edinmişler; ve

fıkıhla tefsirin bir çok tarafları hadis mührüyle damgalanmıştır.[1091]

Hadîsin Nahiv Asıllarına Tesiri:

Şimdi geriye, pişen fakat yanmayan nahiv asılları kalmış oluyor. Bunlar hadîsin tâsîrinde nasıl kalabilir?. Nahvin, -dünyevî ve insanî bir ilim olarak- dînin temellerinden ve teşrî(esaslarından birine ne ihtiyâcı vardır?!
Hayret edilecek nokta şürasıdır: Bu soruya cevâp verirken, hadîsin nahve ve nahiv asıllarına olan tesirinin, fıkha ve tefsire olan tesîri kadar kuvvetli olduğunu âdeta gözle görmekteyiz. Şurası da var ki, bunların birbirine olan tesîr ve müessiriyetine kendi arasından baktığımız açı, taklîdle hiçbir münâsebeti clmayan asîl ve orjinâl bir açıdır.
Görüşümüzü açıklamaya başlamadan önce, - tâbirin sıkıcılığm-dan kurtulmak için - bu fasılda nahiv sözünü her zikredisimizde, yalnız lügat meselelerini sırf nahvi kısımlar olarak ihtiva eden büyük nahiv asıllarını kasdettiğinmi söylemek istiyoruz. Bu nahiv asılları, - umûmî vfe şümullü ıstılaha göre - hadîsin tesirinde kalmış ve onun metodundan çok istifâde etmiştir.
Hadîsin nahiv asıllarına tesîri, bu asılların genişliğine, derin ligine ve ufkunun büyüklüğüne rağmen - iki türlü olmuştur: Birincisi hadîs ilmi pişmeden önce nahiv asılları onun doğuşuna katılmış; diğeri de, hadîs ilminin pişip, parlak nefis yemişlerini verdikten sonraki yanışına şahit olmuştur!
Birinci kısımda bu tesîr derecesini genişleterek ifrata sapmayacağız; zîrâ şimdi biz, hadîsleri isnâd fikrinin İlk ve basit şekliyle Hulefâ-i râşidîn devrinde doğduğunu tasavvuı etmekte, sonra da - yine ilk ve basit şekliyle - Hulefâ-i râşidîn'in sonuncusu olan Hz. AH zamanında nahiv ve arabî ilimlere dâir bâzı meseleleri ortaya koyma fiikfinİn doğduğunu düşünmekteyiz. Her hâl-ü kârda İslâm âlimlerinin ahkâm-ı şer'iyyeyi elde ettikleri rivayetlere gösterdikleri titizliği, aynen, nahiv kaidelerini çıkardıkları rivayetlere gösterdiklerini müşahede etmekteyiz. Arabî ilimleri ilk olarak ortaya koymakla tanınan Ebu'l-Esved ed-Duelî[1092], nahiv meselelerini ilk defa Hz. Alî'nin bahis mevzuu ettiğini söylemektedir. Rivayet edilen haber, dînî ve şer'î bir mesele olmasa bile onun Hz. Alî'ye nisbet edilmesi, tahammül ve edâ yollarının müslü-manlar tarafından çok Önceleri kullanıldığını göstermesi bakımından bir isnâd çeşidi sayılır. Ebu'l-Esved ed-Duelî bu rivayeti Hz. Alî'ye isnâd ettikten başka, yine pek aşikâr bîr isnâdla fetvalarının bir çoğunu da ona nİsbet ediyordu.
Hadîs rivayetinde isnadın kullanılmaya başlandığı zamanı tâyin etmenin güç olduğu zannı, hadîsin kaynaklarına pek az inilmesi sebebiyle doğmuştur; zîrâ bu kadar çok ve yaygın hadîsleri sahâbîlerin birbirinden aldığını, onların bir sözü bir başka sahâbîye isnâd ettiğini ve bir sözün, o mealdeki diğer sahabe sözleriyle takviye edildiğini reddetmek güçtür,
Kitâbımızdakî teşrî'de hadîsle ihticâc faslım okuyan, -zikre-! dildiği üzere - hadîsleri duyup Öğrenip başkalarına rivayet etmeky maksadıyla sahâbe-i kiramın Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına nöbetleşffl gittiğini müşahede eden, asr-ı saadette bile müslümanlarin birbirlej rinden rivayet ettiğini gören okuyucunun rivayet ve isnâd meselelerini tekrar ele almaya intiyaç duyduğunu zannetmiyoruz. Ve yine sahabe ve tâbi'înİn, rivayet etmekte oldukları haberleri kimden aldıklarını beyân ettiklerinden de şüphe ettiğine ihtimâl vermiyoruz.[1093]

İslâm'ın İlk Devirlerinden Beri İsnâd Sistemini Tatbiki:

Bâzı tâbi£îlerİn-meselâ:Katâde b. Di*âme es-Scdûsî gibilerin -ha-? dîsleri senedleriyle birlikte rivayet etmediklerine dâir söylenen haberler dahî bize, muhtelif şehirlerde bulunan tâbi'îleiin çoğunun, hadîsleri senedleriyle birlikte rivayet etmekte olduklarını gösterir. Böyle olmasaydı râvî; herkese şâmil olduğunu o devirde - bilmeyen tek şahsın dahî mevcut olmadığı umûmî bir hükümden Katâde'yi veya bir başka tabiiyimüstesna tutmaya uğraşmazdı. Misâl olarak: Hammâd b. Seleme'nin Tabakâtu'l-kubıâ'daki[1094] şu sözünü ele alalım
Katâde'ye giderdik, oda: Hz. Peygamber'den bize ulaştı ki. Ömer'den bize ulaştı ki. diyerek hadîsleri hemen hemen isnâd etmezdi. Hammâd b. Ebî Süleyman Basra'ya geldiği zaman: Bİze İbrahim, falan ve falan rivayet etti ki demeye başladı. Bu hâl Katâde'ye söylendiğinde o da: Mutarrıf'a sordum kî diyerek haberle senetleriyle birlikte rivayet etti.
ilk bakışta bu haberden anlaşılan mânâ şudur: Hammâd b. Süleyman Basra'da bu âdeti yaygın hâle getirdikten sonradır ki Katâde isnâdla rivayet etmeye başlamıştır. Bu haberle anlatılmak istenen asıl mesele, Hammâd b. Seîeme'den başka birçok tabiilerin de kendi şehirlerinde haberleri isnâdla rivayet etmekte olduklarıdır. İşte meselenin delîl olarak ele alınacak tarafı burasıdır.
Esâsında tâbi'îlerin, isnâdla birlikte rivayet etmeye teşvik etmeleri veya haberlerin senedlerini soruşturmaları îcâb ediyordu; fakat bu teşvike ne asr-ı saadette, ne de ilk sahâbîler devrinde hacet vardı; zîrâ herkes birbirini tasdîk edip inanıyor, kimse kimseyi itham etmiyordu. Yalnız "Hz. AH ile Hz. Mu'âviye arasındaki ihtilâfın harp şeklini alarak, kanların dökülüp canların telef olmaya başladığı hicretin kırkıncı yılı, sünnetin yalan ve uydurmadan münezzeh olması ile, yalan ve hadis uydurma hareketinin çoğalarak siyâsi maksatlara ve dahilî bölünmelere hizmet için kullanılmaya başlamasını birbirinden ayıran bir hududtur.[1095] Bu fitne hareketinin zuhurundan sonra herkes haberlerin senedlerini soruşturmaya başladı; "ehl-İ sünnetten olanların hadîslerini kabul ettilers ehl-i bid'attan olanların hadîslerini de terk ettiler[1096] Fitnenin kalblerde bıraktığı kötü tesirlerden biri de, iki kutubtai herbirini, kendi grubunun faziletlerine dâir uydurmaya tabiî olarak teşvîk etmesiydi. Nitekim büyük şiî edîbi Ibnu Ebi'l-Hadîd şöyle demektedir;[1097]

"Bil Ki Fezâil Hadîslerini Uydurma Hareketi, İlk Olarak Şiîler Tarafından Başlatılmıştır. [1098]

Mühim olan nokta, - daha önce zikrediîdiği üzere - haberlerin senedlerle birlikte rivayetinin ilk olarak sünnetin naklinde görüldüğüdür. Çünkü fıkhî ve teşri meselelerin izahında sünnetin tesiri mevcuttur. Gayr-i dînî rivayetlerde isnada önem verenler, -islâm'ın ilk yıllarında - müsamahakâr ıstılâhçılarm göz yumabileceği bir tarzda, lâfza bağlı kalanların taassubundan da pek uzak bir şekilde ve tabiî imkân nisbetinde nakillerini isnâd etmişlerdir. Bununla beraber nahvin kurucusu sayılanlardan arabî ilimleri ilk defa tesîs eden kimseler, muhtelif sahalarda imkânları nisbetinde haberler ve eserler nakl etmeye çalışan sahabe ve son tâbirlerin yaptıklarından farklı bir şey yapmamışlardır. Bu iki gruptan herbiri, ahbâr râvîierini umûmî olarak, hadîs râvîierini de daha husûsî bir şekilde birbirlerinden tama-! miyle ayıracak bir özellik bulamıyorlardı.
Bununla beraber diyoruz ki, Arapların nahiv prensipleri vazetmeyi düşündüğü günden itibaren hadîs, nahiv asıllarına tabiî olarak tesîr etmiştir. Yani bu tesîr, hadîsin kemâl devresinde değil doğuşu sırasında vuku bulmuştur. Bu hususta mübalağa ederek hadîsin tesîr sahasının genişliğini belirtirken aşırı davranmayacağız. Fakat bu ilmin ikinci asırda pişip, üçüncü asıda yanmasından sonra- hadîsin nahve ve nahiv usûlüne, muhtelif ilimlere ve metodlarına olan tesîrini anlatmak bâbmda ne kadar mübalağa edersek edelim, yine de hadîs ilminin hakkını Ödeyemeyiz; zîrâ hiçbir îslâmî ilim yoktur ki, onda hadîsin belirli bir tesîri bulunmasın. Bu tesîr vasıyyetler, hikmetler ve prensipler gibî nebevî mîrâsın aydınlattığı sahalarda olmasa bile, mutlaka tahammül ve edâ usûlleri, rivayet ve râvîlerin şartları, ten-kîd ve tercih Ölçüleri, tasnif ve tahrîc iislûbları, muvâzene ve tercih şekilleri hakkındadır. İşte bütün bunlar rivayet ve isnâd yoluyla nahiv misâllerine girmiş, lügat bahislerine geçmiş, edebiyat haberleri arasına katılmış ve her sahada gür sesini duyurmuştur. [1099]

Edebiyat İlimleri Ve Hadîscilerin İsnadının Bu İlimlere Tesîri:

Bilindiği üzere sarf, nahiv ve bütün lügat meseleleri, edebiyat ilimlerinin çeşitli dallarını teşkîl eder. Bunlara ancak erRuaynî [1100]'nin de dediği gibi asıl Arap kelâmıyle şâhid getirebilir. Sahîh rivayetlerle, muttasıl isnâdlardan başka, bizi fasîh olan kadîm Arap kelâmına götüren bir başka yol var mıdır?
Bütün âlimler şu hususta ittifak etmişlerdir ki kanaaümca bu ittifaklarında haklıdırlar Arapçada müteahhir edebiyatçıların sözüyle ihticâc edilmez. [1101]Ve bu ittifak sebebiyle, saymakla tüken-v meyecek nice rivayetleri ulûm-i arabiyyeye katmışlardır. Bu rivayetler arasında, İslâm'a yetişemeyen Gâhiliyyet devri şâirlerinin, Câhiliyyet ve İslâm devirlerine yetişen Muhadramlann birçok şiirlerinden başka Gâhiliyyet devrini hiç görmemiş şâirlerin bir kısım îslâmî şiirleri de bulunmaktadır. [1102]Acaba muhaddislerin hadîs rivayetinde kullandıkları isnâd sisteminin az veya çok nisbette tĞsîrinde kalmadan bütün bu şevâhidi nakletmek onlardan birine müyesser olmuş mudur?
Bu noktada bâzı mu'âsır araştırıcılar bize şöyle seslenmektedir: Aksine hadîs rivayeti, şiir rivayetinin ve Câhiliyye şâirlerinin haberlerinin te'sîrinde kalmıştır; zîrâ İslâm'dan önceki bâzı şâirlerden şiir alındığını söyleyen sahâbîler mevcuttur. Nitekim Ömer b. el-Hattâb, Furât b. Zeyd el-Leysî'ye kardeşinin şiirini okuyarak: "Bu, kardeşin Kusâme b. Zeyd'in şiiridir. Bu şiiri bana o okudu; ben de ondan zabtettim". demiştir. [1103]Araştırıcıların - şayet doğru ise byîe bir haber kaışısında- sâdece misâl verilen şiirin Câhiliyye şiiri olmasına bakarak, onu,

Gâhiliyyet devri halkının, şâirlerin haberlerini senedle rivayet ettiklerine delîl saymalarını anlayamıyorum. [1104]Bu haberde, İslâm'ın Ömer gibi birisine, bilmen her sözü sahibine nisbet etme hırsını vermesinde, doğruluğa, takvaya, emânete ve iyi ahlâka teşvîk etmek için bir misâl bulamıyorlar!
Hattâ rivayet edilmekte1 olan az miktardaki bu kabil rivayetin hepsi, Câhiliyyet devri insanları arasında, haberleri senedîeriyle rivayet etme âdetinin mevcut olduğuna delîl sayılsa, ve hatta bu misâllerin sayılamayacak kadar çok olduğu kabul edilse bile - ki aslında, bu kadarcık rivayetten fazlası da elimizde yoktur- kim çıkıp da bu şevâhidin, İslâm'dan Önce veya Hulefâ-i râşidîn devrinde rivayet edildiği tarzda bize geldiğini iddia edebilir?
Hadîs ilimleri gelişip, hadîs ıstılahları hakkında esâsh prensipler tesbit edilip ve bu prensiplerle ıstılahlar halk arasında yayıldıktan sonra râvîler, öğrenip öğretilmesini istedikleri haber, siyer ve şiirlerden senedleri muttasıl olanların rivayetlerine ehemmiyet vermeye başlamışlardır. Aslında râvîler, bunlar arasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadîslerini, takva ve ihtiyatla rivayet etmek hususunda daha titiz davranıyorlardı.
Bunlardan şu neticeye varmaktayız: Râvîler, ilimlerin tasnifi asrında, hadîs rivayetinde muttasıl isnadı kullanmaya önem vermişler veya bu kabil dînî rivayette sened zincirinin muttasıl olmasını daha çok gözetmişlerdir. [1105]Sonra yine aynı şahısların, lügat ve nahvin, şiir V€ benzeri şevâhidin râvîleri-oldukları ve bunları rivayet ederken dînî rivayetteki kadar ciddî olmadıkları; fakat hadîs münekkidlerinin onlara cehd ve zorlama ile dahî zail olmayan derin bir tesir bırakmaları sebebiyle, bu şevâhidte, câhiliyye devrinde olduğu nisbette bir gevşeklik göstermedikleri neticesine varmak hakkımız ve hattâ vazifemizdir. [1106]

4- LÜGAT ve NAHİVDE HADÎSLE ÎHTÎGÂC

Âlimlerin Hadîs Rivâyetindeki Çekingenlikleri:

Asma'î gibi bîr imâmın, "ancak birkaç hadîs rivayet edecek kadar[1107] hadîs rivayetinden kaçınması gösteriyor ki, Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan isnadı korkusu, ilk büyük râvîlere olduğu gibi ona da hâkim olmuş, kendileri için Selâmeti, dinde takva ve ihtiyat sahibi olmakta görmüşlerdir. Bunların, başka rivayetlerde de takvayı asla bırakmamalarına rağmen, hadîs rivayetine kıyâsla şiir rivayetinde dana serbest oldukları da bir hakikattir. Meselâ: Şu'beb. Haccâc, en büyük hadîs imamlarından biridir. Hemen hemen yegâne meşgalesi, halka hadîs rivayet etmekti. Fakat zaman zaman şiir rivâyetiyle bir miktar uğraştığı da olurdu. Birgün Ebû Zeyd Sa(îd b. Evs ile karşı-bklı bir hayli şiir okurlar. Buna hayret eden bâzı hadısciler dayana-mıyarak Şu'be'ye derler ki:
"Ey Ebû Bistâm! Biz senden Rasûlullah (s.a.v.)'m hadîslerini duyabilmek için günlerce yolculuk edip geliyoruz. Sen ise bizi bırakıp şiirle uğraşıyorsun!" Bu sözlere pek hiddetlenen Şu'be onlara dönerek:
"Be adamlar! Ben kendim için hayırlı olanı sizden daha iyi bilirim. Allah'a yemin ederim ki ben, şiir rivayetinde, hadîstekinden daha serbest davranıyorum", der. [1108]
Hadîs rivayetinde gösterdikleri ciddiyete nazaran, şiirde, râvîlerin m daha serbest davrandıkları muhakkaktır; zîrâ sünneti rivayet ederken |j onlara, tahkik ve tetkiki gerektiren tahdîs sıfatı hâkim oluyor ve bu sûrede sened zincirine gösterdikleri ihtimamı hadîs metninin lâfızlarında da gösteriyorlardı[1109] Onlar şiir rivayetinde de fevkalade bir dikkat ve titizlik gösteriyorlar ve farkında olmadan tahdîs sıfatının tesirinde bulunuyorlardı; şiirde serbest davranmakla büsbütün gevşetmiyorlardı. Hadîs rivayet edip yalana düşmektense, şiir rivayet etmeyi tercih ediyorlardı. Nitekim sahâbî îmrân b. Hıısayn Basra'ya geldiğinde, şiir ve hadîs rivayetine ayrı ayrı zaman tahsis etmekle beraber, daha çok şiir rivayet etmiş ve eğer istese devamlı surette iki gün hadîs rivayet edebileceğini söylemiştir.[1110]

Lügat ve Nahivde Hadîsle İhticâc:

Siz, bütün bunlardan sonra, eski nahivcileiin çoğunun hadîsle ihticâcı terkederek şiirle ihticâc etmelerine şaşmaz mısınız? Dağ gibi ağaçları bırakıp çalı-çırpiya sarılmaları sizi dehşete düşürmüyor mu?
Eskilerin haberlerini rivayet edenlerin yalancı veya uydurmacı (vazzâ) olduklarını söylemiyoruz; hatta şiir rivayetinde, onların hepsinin müsâmahakâı olduklarını da söylemiyoruz; aksine ellerinden geldiği kadar bütün rivayetlerinde doğru, temkinli ve ihtiyatlı olmaya çalıştıklarını zannediyoruz. Ne var ki, Müsned'i irsal etmek, Mür-sel'i isnâd etmek, Mevzûl'ü maktu yapmak, Maktû'u mevsûl yapmak, bir rivayeti diğerlerine idhâi etmek gibi mevzularda hadîseilerin gösterdiği dikkat ve sağlamlığa onlar sahip değildiler. Onlar her hâl-u kârda mâzûr idiler. Şüphesiz onların bu mazeretleri bir çoğunun edebiyat haberlerini, nahiv ve lügat şevâhidini, câhilliyye devrini görmeyen kimselerden almış olmaları sebebiyledir, Şu hâle göre bâzı isnâd halkalarının düşmüş olmasında onların bir sû-i taksirleri yoktur. Bu halkalar düşünce, geniş mesafeleri kapatmak, boşlukları doldurmak için, inkıta1 ortadan kalkana kadar bir şahsın yerine mu'âsırı olan birini koyarak ve isnâd silsilesini tamir ederek tesviye tedlîsi[1111] yapmakta da bir beis yoktur. Bununla beraber, şiir rivayet eden kimselerin yalancı ve gevşek olduklarını, bu tamir ve tedlîsi kasden yaptıklarını söylemiyoruz. Şüphe yok ki onlar, hadîseilerin tesirinde çok kalmışlardır. Şiir râvîlerinin, hadîs ıstılahlarının tesirinde kaldığını gösteren en açık delîl, hadîs rivayetinden kaçmaları, muhaddislerin merhamet nedir bilmeyen terbiyeci sopalarından ve bu sopanın son derece sağlam ve insaftı dikkatli davranmaya mecbur eden karaltısından koıkmalarıdır. Bu öyle bir müeyyidedir ki, bütün talebelerinin, gerek dünyâ ve gerekse din işlerine dâir rivayet ettikleri her şeyde en doğru konuşan, alnı en açık ve sözü en samimî birer insan olmalarını ister.
İlk nahivcilerin durumuna hayret etmemek kabil değildir. Çeşitli bâblar ve fasıllar hâlinde tertîb ettikleri kaidelere misâl arayıp durdukları hâlde, Rasüluilah (s.a.v.)'ın hadîslerine müracaat etmemeye gönülleri nasıl razı oldu! Halbuki onlar, muhaddislerin gerek şifahen ve gerekse isnâd yoluyle rivayet edilen haberler için ileri sürdükleri şartların en doğru nakilleri ve en sağlam sözleri temîn ettiğini de bilirler!
Mucâsır bazı araştırıcılar bu acâip durumu mükemmel bir tarzda şu şekilde açıklamaktadırlar:
"Eski lûgatçiler ve nahivciler bilhassa şiir râvîlerinin naklettiği küitüre olanca gayretleri ile yöneldikleri için, hadîs rivayet ve dirâ-yetiyle meşgul olacak imkânları kalmadı. Bu sebeple, hadîsle ihticâc meselesi de istendiği gibi olmadı. Nahivciler, hadîsle ihticâc edememelerinin sebeplerini zikrederken öyle gerekçeler ileri sürmüşlerdir ki, bütün bunlar, şiir ve nesirle yaptıkları ihticâctan daha kuvvetli ve sağlam olmuştur.[1112]

Edebiyatçılar Niçin Hadîsle Îhticâc Etmemişlerdir?

Hadîsle ihticâc edilmesine razı olmayanların ileri sürdükleri en' kuvvetli delil, bütün bu rivayetlerin, Arabın en fasîhi olduğunda şüphe edilmeyen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in lâfzı olduğuna güvenmedikleridir ve "ulemâ bu rivayetleri, - Ebû Hayyân el-Endülüsî'nin dediği gibi- Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in sözü olduğuna güvenemedikleri için terke tmişler dir. Eğer güvenselerdi, bunlar, külli kaidelerin isbâtında Kur'ân yerine geçerdi. [1113]
Ebû Hayyân, hadîsle ihticâcı kabul etmeyenlerin durumunu iki şeye bağlamaktadır:
Birincisi, râvîlerin bir kıssayı değişik lâfizlarla nakletmeye cevaz vermeleridir; halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün bu lâfızları söylememiştir; fakat râvîler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in fasîh lâfızlarını söylemeyipj onların benzeri diğer kelimelerle hadisi nakletmelerdi.[1114]
İkincisi, rivayet edüen hadîslerde birçok lâhin yapıldığıdır. "Zîrâ râvîlerin birçoğu aslında Arap değildi ve Arap dilini de nahiv san'atına uygun olarak bilmiyorlardı. Bu sebeple, onlar farkına varmadan sözlerinde lâhin vuku* bulmuştur. [1115]

Hadîsle İhticâca Manî Olanlara Cevâp:

Gerçek şudur ki, mânâ ile rivayeti caiz görenler} bunu birtakım şartlara bağlamışlardır. Şöyle ki:
Mânâ ile rivayeti, ancak, dili kendi tabiatı iktizâsı olup yaratılış itibariyle Arap olan sahabe, tâbi'în, büyük fakîh imamlar ve râvîler yapabilir. Bu zevattan Arap olarak yaratılan biri, bir lâfzın yei ine mürâdifini koysa, bunu nahivcilerin diğer Arap kelâmına tercih etmesi gerekir. Zîrâ bunu yapanın, fasîh Arap topluluklarında yetişen biri olması, sözünün tereddüt edilmeden derhâl kabul edilmesini îcâb ettirir. îşte bu sebeple imâm Ahmed. b. Hanbel, îmâm Şafii hakkında: "Onun sözü lügatte hüccettir", der. [1116]

Farzedelim ki, selef-i sâlihîn, mânâ ile rivayet etmiştir. Farzede-lim ki, hepsi de diğer rivayetlerde olduğu gibî, merfû hadîste de müsamahakâr davranmıştır. Ve yine diyelim ki, rivayet ve tedvîn asrında, bütün râvîlerin mânâ ile rivayet edebileceğine dâir icmâ edilmiştir; fakat vâkı'a her bakımdan bunun aksini göstermektedir. Şöyle ki:
îlk râvîler, rivayetlerin mutlaka lâfzî ve nassa tamamen uygun olarak yapılması hususunda pek titiz davranıyorlardı; hattâ ve harflerinin yer değiştirmesine dahî müsamaha etmiyorlardı. Onlar,Acmeş'in dediği gibi hadîste bir veya bir ziyâde etmektense, göklerin başlarına yıkılmasını tercih ediyorlardı.[1117] Hadîs râvîsinin, iki lâfız arasındaki tereddüdünü gösteren ve Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in söylediği lâfzın yerine başkasını söylemek korkusuyle, tereddüd ettiği iki lâfzı da belirtmek istediğini ifâde i eden ne kadar çok misâl vardır. [1118]
Bâzı imamlar, merfûc hadîslerin mânâ ile livâyet edilmesini şiddetle reddetmişlerdir. Onlar, yalnız mevkuf ve maktûc hadîsleıin mânâ ile rivayetine göz yumuyorlardı; zîrâ onlar hadîse, teşrîcdeki yeri dola-yısıyle son derece ikiat etmek gerektiğine inanıyorlardı. [1119]
Rasûlullah (s.a.v.)'m lâfzını mürâdifi ile değiştirdikleri takdirde onun söylemek istediğini îfâya muktedir olsalar dahî, sahabeden başkasının mânâ ile rivayetine bâzı mütehassıs âlimlerin nasıl karşı koyduklarını gördük. Buna gerekçe olarak da, herkesin mânâ ile rivayet edebileceği kabul edildiği takdirde, kimsenin hadîslere itimat etmeyeceğini ileri sürmüşlerdir. [1120]Bu kadar şiddetten ve her yönden yapılan bu kadar tazyikten sonra mânâ ile yapılan rivayetler çok az ve pek nâdir olmuştur. Böylesi bir rivayet, vâki olduğunu kabul etsek bile- yalnız şu şartlan hâiz olan râvîlere serbest bırakılmıştır: Râvî sarf ve nahvi mükemmel surette bilecek, lâfzın medlul ve maksatlarına vâkıf olacak ve Hz. Peygamber hiç lâhîn yapmadığı için de, lâhin yapmadan hadîsi rivayet etmeye muktedir olacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadîste lâhin yaparı kimse Rasû-lullah (s.a.v.)'a yalan söylemiş, böylece de Cehennemdeki yerine hazırlanmış olur.[1121]
Aralarında lâhne benzer ifâde bozuklukları görülen bir hayli hadîs, bize göre çoğu zaman - râvîleıin tahammül ve edadaki titizlik ve ihtiyatlarını gösterir. Râvîlerin bir kısmı da, emânete haddinden fazla dikkat göstermesi sebebiyle, rivayet ettiği lâfız mânâyı bozup fesada uğratmadığı müddetçe lâhin yapmıştır. [1122] Buna binâen mütehassıs âlimler, râvîsinin i'râba muhalif davrandığı bir hadîsin aslını bulmak gerektiğini söylemişlerdir!. [1123]Yine aynı sebeple el-Hasen b. A1İ el-Hulvânî demiştir ki:
"Kitabımda 'Affân'dan rivayet ettiklerimde bir lâhin bulursanız onun i'râbım göstererek tashih ediniz; zîrâ 'Affân lâhin yapmazdı" 'Affân da der ki:
"Kitabımda Hammâd b. Seleme'den, rivayet ettiklerimde bir lâhin bulursanız, onun i'râbmı göstererek tashih ediniz; zîrâ Hammâd b. Seleme îâhin yapmazdı". Hammâd da şöyle der:
"Kitabımda Katâde'den rivayet ettiklerimde bir lâhin bulursanız, onun i'râbım veriniz; zîrâ Katâde lâhin yapmazdı. [1124]

Araştırmanın Özeti:

Muhaddisierin senedleri rivayet ederken gösterdikleri fevkalâde dikkatin yanında, metinleri rivayet ederken göz önünde bulundurdukları bu ölçüler bize kesin surette göstermektedir ki, mütekaddim lû-gatçilerden ve nahivcüerden hadisle ihticâcı men'edenler, hadis mer-viyyatının, hâlis Arap olan yüce Peygamber'in sözleri olduğu hususunda insana îtimat telkin etmediğini söylemekle pek büyük bir hata işlemişlerdir. Hadîsle ihticâca manî olanlar, ihticâca cevaz verenler ğibİ, şunu iyice anlamış oldular ki, "nahivcilerin ve Iûgatçilerin ihticâc ettiği bütün Arap keîâmındas hadîs rivayetinde gösterilen zabt, dikkat ve araştırmanın asgarîsi dahî mevcut değildir. [1125]
Mütekaddim lûgatçi ve nahivcileri, hadîste onlar gibi şüphe etmemek şartıyle - mâzûr gösterecek sebepler araştırdığımız takdirde görürüz ki, o gün İçin Rasûlulîah (s.a.v.)'ın sahîh hadîsleri "bol miktarda ellerinde bulunduğu hâlde onları hadîsin dışındaki kıraç arazîde otlamaya mahkûm eden[1126] sebeplerin başında, "az meşguliyet, [1127]nâdir rivayet ve pek az kitabın mevcut olması gelir.
Nahvin ilk kurucuları olan Basralı imamlardan Ebû Amr b. el-'AIâ, İsa b. Ömer, el-Halîl, Sîbeveyh ve Kûfe'li imamlardan el-Kisâ'î, el-Ferrâ', Ali b. Mübarek eİ-Ahmer ve Hişâm ed-Darîr'e nisbet edilen bu tefsirin ışığı altında hadîsle ihticâcm neden islenırie.diğini anlamamız mümkün olabilir. [1128] Ve yine müteahhir Iûgatçilerin en seçilmiş ve en fasîh lâfızları, şerhleri ve şevâhidİ ile bir arada bulunduran mu'cemlerinde RasûJullah (s,a.v.)'m hadîsleri ile neden ihticâc I ettiklerini de anlamamız mümkündür. Bu mu'cemler arasında el-Ezherî'nin Tehzîb'i, el-Cevherî'nin Sinan'ı, İbnu Fâris'in Ma-kâyîs'i, ez-Zemahşerî'nîn Fâik'i ve ayrıca îbnu Harûf, İbnu : Ginnî, îbnu Berrî ve es-Suheylî gibi büyük nahivcilerin meseleleri :de bulunmaktadır. Nitekim bu görüşte olanlardan Îbnu't Tayyib diyor ki: [1129]
"Bu meselede şeyh Ebû Hayyân (v. 745 H.)'m Şerhu't-teshîl de ve Ebu'l-Hasen ed-Dâ'i fv. 680 HO'in Şerhu'l-cumel'de ortaya koydukları görüş dışında, hadisle ihticâca muhalif olan bir nahiv âlimi "bulunduğunu bilmiyoruz. Celâluddin es-Suyûtî (v. 91î)'de bu iki zâtın kanâatine tâbi olmuştur".[1130]
"Kuvvetle tahmin ediyorum ki, Saîd eî-Efgânî'nin dediği gibi - mütekaddim âlimlerden hadîsi şâhid olarak kullanmayanlar, hadîs âlimlerinin gerek rivayet ve gerekse dirayet bakımından verdikleri meyvenin halk arasında revaç bulduğu zamanda gelselerdi, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra elbette yalnız hadîsle ihticâc ederlerdi. Hadîs ilminin hassas ilmî ölçülerine vurulduğu zaman haklarında birçok şüphelerin uyanacağı şiirlere ve haberlere hiç iltifat etmezlerdi.[1131]
Bu sağlam mantıkî görüşle, ihticâc meselesini, asla şaşmayacak bir ölçüye bağlayabiliriz ki, bu, fesahat, saflık ve bozulmadan salim olma ölçüsüdür. Bu hâle göre gerek hadîste ve gerekse diğer ilimlerde, lügatinde za(f olan, kelâmına yabancı söz karışan, makam ve mertebesi ne kadar yüksek olursa olsun, lâfzında rekâket bulunan kimseyle İhticâc edilmez. îlk lûgatçiler keşkt bu Ölçüyü daha o zamanlarda bilselerdi, şüphesiz ki bu ölçüler, dil kaidelerini ve nahiv asıllarım, sabit ve sağlam esaslara bağlamayı, bu usûlün semeresini müteahhir nahivcilerden ve ileri gelen imamlardan Ibnu Mâlik ve îbnu Hişâm'm topladıkları gibi, şevâhiÖle zenginleşmiş nahiv meyveleri olarak toplamayı garanti altına almış olurdu.[1132]

5- RÂVÎLERİN TABAKALARI

1- İBNU SA'D ve et-TABAKÂT'DAKÎ TASNÎF METODU

Giriş:

Hadîslerin cem'i, hadîs toplamak için yap lan seyahatler ve bu sahada yazılmış olan eserlerin tedvini, rivayet ve isnada dayanan bütün naklî ilimlerle birlikte ilk müslüman Arap kültürünün temelini teşkîl eder. Târih, siyer, megâzî, fetihnameler, terâcim ve tabakât kitapları, hattâ tefsir ve kıraat ilimlerine dâir bütün bilgilerimiz, hadîsin cem ve rivayeti neticesinde meydana gelmiştir; çünkü hadîsler, vârid oldukları ilk halleriyle râvîlerin zihinlerinde ve hafızların kalb-İerinde iktn bütün bu ilimleri ihtiva etmekteydi. Bu parça paıça bilgiler, müstakil isim ve mevzular ile yavaş, yavaş hadîsten ayrılmaya başladı ve daha sonraları herbiri başlı başına birer üim hâline geldi.
Tabakât kitapları, hadîsin cem ve tedvini ile doğan bu ilk İslâm kültüıünün bir cephesini teşkîl eder. Bu kitaplarda râvîlerin hâl ter-cemelerini ve asır asır, tabaka tabaka durumlarını bulmaktayız. [1133]Biz bu fasılda, tabakât kitaplarından, onların esâs kaynaklatmdau ve bu nev'i târihi-tenkîdî incelemelerde bulunan kimselerden mutlaka bilmemiz lâzım gelenleriyle meşgul olacağız.
Tabakât der demez akla ilk gelen, îbnu Sa'd'm et-Tabakâtu'l-kubrâ sıchr; zîrâ bu esef, tabakât ilminde yazılan kitapların en değerlileri ndendir. [1134]Bu nev'i tetkiklerin esâsına ve bu mevzuda kitap yazmış olanların metodlarına vâkıf olabilmek için yapacağımız en faydalı çalışma, bu eseii tahlil etmektir. Biz de et-Tabakât'ın müellifini tanıtarak işe başlıyoruz.[1135]

Îbnu Sa'd, Hayâtı Ve Eserleri:

Adı, Muhammed b. Sad b. Meni ez-Zührî'dir. Zühre oğullarının mevlâlarmdaıı biri olduğu için ez-Zühîî nisbesini almıştır. Dedelerinden biri, Hâşimîlerden Hüseyin b. Abdillâh b. 'Ubeydiüâh b. el-Abbâs'ın mevlâsı olduğu için de el-Hâşimî sayılır. H. i68'de Basra da doğdu; bu sebeple Îbnu Sa(d el-Basrî dîye anılır. Sonraları Medine, Küfe ve Bağdat'a seyahatler yapmıştır. Medine'ye yaptığı seyahatin H. 200 senesinde vuku bulmuş olması gerekir; zîrâ Medine'de, 189 târihinde bâzı şeyhlerle karşılaşmış ve onlardan ilim atmıştır. Medine'de meşhur râvîlerle görüşmüştür; çünkü Medine dâru's-sünne ve hadîs rivayetinin geliştiği ilk şehirdir.

Bağdat'a seyahat ettikten sonra, H. 230 senesinde vefat edene kadar orada kalmıştır. Vefat ettiği zaman 62 yaşında bulunuyordu. Bağdat'ta, tabakât ve nıegâzî müellifi büyük tarihçi el-Vâkidî'den ayrılmamıştır. Onun kâtipliğini yaptığı için KâtÎbu'l-Vâkidî unvanı İle tanınmıştır. Ayrıca tarihçiler îbnu Sa'd'i, Vâkıdî'nin ölümsüz bir eseri olarak kabul ederler. .
îbnu Sa'd'in hayâtım yazan tabâkat kitapları, onun sâdece üç kitabından bahs ederler: Birincisi, bu et-Tabakâtu'1-kubrâ, ikincisi, bize et-Tabakâtus-sağîr diye tan]ulan kitap, üçüncüsü de Ah-hâru'n-Nebî'dr? kî, îbnu Nedîm el-Fihrist'inde îbnu SaSd'in yalnız bu eserinden bahsetmektedir. Bâzı araştırıcılar, -ki ben de onların kanaatindeyim bu üç kitabın aslında sâdece bir kitap olduğunu söylerler, Zîrâ görüldüğü üzere, et-Tabakâtu*s-sağîr ve Ahbâru'n-Nebî kitaplarının muhtevası, et-Tabakâtu'1-kübrâ'mn ilk iki cüz'ürı-de mevcuttur. Bu durum, îbnu Sa£d in et-Tabakâtu'1-kübrâ'dan başka bir kitap yazmadığını göstermez; fakat terceme-i hâl kitaplarının, îbnu Sa'd ve eserleri hakkında" verdiği bilgiler kısaca bundan ibarettir, îbnu Sa'd'in et-Tabakâtul-kubrâ'dan başka bir kitabı olmasa bile, sâdece bu kıymetli eser onun muazzam ilmini, sağlam hafızasını ve zamanındaki rivayet ve târih kaynaklarıyla, olan kuvvetli alâkasını ortaya koymaya kâfi gelirdi.[1136]

Asıl Kaynakları:

îbnu Sa'd'in et-Tabakât'mdaki kaynakları iki türlüdür:
Birincisi, zamanındaki muhaddis ve tarihçilerin ekserisinin yaptığı gibi dinleyerek ağızdan alma yolu.
İkincisi de, yazma usûlüdür. Bu ikinci kaynak, dar ve sınırlıdır.
et-Tabakât'dan husûsî bir şekilde bahs edeceğimize göre, ilmî emânet hemen şunu söylememizi îcâb ettirir: îbnu Sa'd, ön plânda, şeyhlerinin ağzından duyduğu nakle istinâd etmiştir. Hattâ şeyhi
Vâkidi'den et-Tabakât'da yazılı olarak aldığı bilgileri, ayrıca şifahî olarak da almıştır, ilmî emânet, ayrıca şunu da söylememizi gerekli kılar: îsmine açıkça et-Tabakât denen bir eseri, îbnu Sa'd'dan önce, - Vâkıdî müstesna - telîf eden olmamıştır, îbnu Sa'd, asrındaki bütün meşhur mnhaddislerle görüşerek onlardan hadîs alma fırsatını da kaçırmamiştır. Onun yaşadığı ilmî çevrenin mâhiyetini anlamak için şeyhlerinden bir kaçının misâl olarak zikretmek kâfi gelecektir: Vekîc b. el-Cerrâh, Süleyman b. Harb, Huşeym b. Beşîr, Ebû Nu'aym el-Fadl b. Dükeyn, Sufyân b. Uyeyne el-Velîd b. Müslim, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Muhammed b. Sacdân el-Mukri' ed-Darîr bunlardandır. îşte bu durum sebebiyle, daha sonraki asırlarda ve kısa bîr zaman sonra yaşayan hadîs raünekkidleri onu medh, tezkiye ve ta'dîl etmişler ve hakkında sadûktur, sikadır, rivayetlerinin çoğunda titiz davranır, demişlerdir. Hattâ îbnu Sa'd'i şeyhinden üstün tutanlar vardır. Meselâ es-Sehâvî: "İsnadı zayıf olmakla beraber kendi sikadır", der.[1137]

Îbnu Sa'd'ın Şeyhi El-Vâkıdi Hakkında Birkaç Söz:

îbnu Sa!dm üstadı el-Vâkıdî hakkında, - zayıftır deseler dahî -birkaç söz söylemeyi lüzumlu görüyoruz. Adı Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî'dır. Benî Hâşim'in mevlâlarından olup Mervân b. Muhammed'in hilâfeti zamanında, H. 130'da Medine'de doğmuştur. 170 târihinde hacca giden halîfe Hârûnu'r-Reşîd'e refakat etmiştir. Halîfe ile birlikte Medine'yi ziyaret etmiş ve ona meşhedleri, gazve yerlerini göstermiştir. Halîfe, el-Vâkıdî'yi bu sebeple çok sevmiştir. Sonraları Hârûnu'r-Reşîd'in veziri Yahya b, Hâlîd el-Bermekî, Irak'ı merkez edindiği zaman, el-Vâkıdî'ye yanında kalmasını teklif etmiş, bu teklifi kabul eden Vâkıdî, vezirden birçok îzâz u ikram görmüştür. Sonraları Şam'a ve Rakka'ya gitmiş, tekrar Bağdad'a dönmüştür. Me'mûn onu Askeru'l-Mehdî kadılığına tâyin etmiş, Vâkıdî de Bağdat'ta H. 207 (veya 209) senesinde vefat edene kadar bu vazifede kalmıştır.
el-Vâkıdî, hadîsi, Medînelilerin imâmı Mâlik b. Enes, Sufyân b. Sacîd es-Sevrî ve Ma'mer b. Râşid gibi büyük râvî ve hafızlardan almıştır; yaşça küçük olmakla beraber meşhur es-Sîre sahibi Muhammed b. îshâk'ın mu'âsırı idi. el-Vâkıdî'yi târih, siyer, megâzî ve fütûh ilimlerine vukuf îtibariyîe îbnu Ishâk'dan sonra ikinci olarak kabul ederler; fakat el-Vâkıdî, megâzî ilminin çoğunu, H. 170 târihinde vefat eden Ebû Ma'şer es-Sindî diye mâruf Nuceyh es-Sindî'den almıştır. Halîfe Mehdi, Medine'yi ziyareti sırasında el-Vâkıdî'nin ilim ve faziletini duymuş, kendisiyle birlikte Bağdad'a gelmesini teklîf etmiştir. Şurası da var ki, hafızlar ve münekkidler, çok münker haber rivayet etmesi sebebiyle Ebû Ma'şer'in bâzı rivayetlerini tenkîd ederler. Bununla beraber onun megâzîyi çok iyi bildiğinde, sîretu'n-nebî ve fetihlere defin vukufu olduğunda ittifak ederler. Nitekim imâm Ahmed b. Hanbel: Ebû Ma'şer, megâzîyi iyi bilir, demektedir. Hatî-bu'1-Bağdâdî'nin, eİ-Vâkıdî'nin hayatim yazarken söylediği gibi, onun tabakât, târih ve megâzî sahasındaki kitaplarının dünyânın dört bucağına yayılmasına şaşmamak lâzımdır; zîrâ o, bu mevzuları sahabeden, şehîd çocuklarından, mevâlîden, râvîlerden, âlimlerden ve ilk megâzî sahibi Ebû Ma'şer'den en ince teferruatına varıncaya kadar öğrenmiştir. Sonra bildiği bütün gazvelerin cereyan ettiği yerleri bizzat görüp, iyice tetkik edip, gazve hakkındaki bütün haberleri en ince teferruatına varıncaya kadar yerinde tesbît etmek için harp meydanlarını dolaşmıştır.
Bizi ne el-Vâkıdî'nln, yüz yirmi devenin taşıdığı iddia edilen 600 kitaplık dolusu te'lîfâtı, ne senelere ve hâdiselere göre tertîb ettiği ve Taberf nin târihinde çok faydalandığı - ki son olarak H. 179 yılı hâdiselerini iktibas etmiştir - et-Târîhul-kebîr adlı eseri, ne Hz. Peygamber (s.a.v.)'în vefatını müteakip irtidâd edenler hakkında yazdığı er-Ridde adlı kitabı ve ne de günümüze kadar gelip el-Vâkıdî'ye ait olduğu bilinen yegâne, kitabı el-Megâzî'si alâkadar ediyor. Bizi yalnız, günümüze kadar gelmeyen et~Tabakât'ı İlgilendirmektedir. O bu kitabında sahabe ve tâbi'înin sîretlerini, tabakalarına göre yazmış, onların islâm ve Emevi asırlarında cereyan eden haberlerini husûsîle anlatmış ve bu haberleri çoğu dâru's-sünne ve sahîh rivayet şehri olan Medîneli yirmi beş kadar şeyhe isnâd etmiştir. el-Megâzî'sinin baş taraflarında da söylediği gibi el-Vâkıdî, megâzî-sîni de yine bu şeyhlerden almıştır. Bahis mevzuu olan et-Tabakât, hernekadar bize müellifinin tertîb ettiği, şekilde ulaşmamıza da talebenin şeyhinden büyük bir titizlikle nakl etmesi suretiyle gelmiştir ki, bu talebe tabakâtımızın sahibi Muhammed b. Sa'd b. Menimden başkası değildir.[1138]

Şeyh Ve Talebesi;

Bâzı hadîs münekkidleri el-Vâkidî'yi tenkîd ederek bâzan gevşeklik ile bâzan da hadîs uydurmakla itham etmişlerdir. Nitekim Ah-med b. Hanbel: "Vâkıdî muhtelif senedleri birbirine karıştırarak sened uydurur", demektedir. Yahya h. Macîn: el-Vâkıdî, Rasûlullah (s.a.v.)'a yirmi bin garîb hadîs nisbet etmiştir, der. Başka münekkidler de şöyle demişlerdir: el-Vâkıdî, çeşitli senedleri bir araya getirerek bîr metnin senedi imiş gibi gösterir; halbuki metnin de bir kısmı muayyen bir râvîye, diğer kısmı başka bir râvîye aittir.
el-Vâkıdî'nin sahîfelerden, kitap ve defterlerden hadîs aldığını söyleyen vardır, ki bunlar tahrif ve tashîf endişesiyle, râvînin kulağı ile duymadığı bir haberi rivayet etmesini hoş görmezler.
el-Vâkidî'ye hüsn-i zan besleyenler de vardır. Meselâ: İmâm Mâlik b. Enes, onun rivayetini îbnu Ishâk'm rivayetine tercîh eder. Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm ve imâm Şâfi'î de bunlardandır; I fakat muhaddislerin ekserisi, bilhassa Vâkıdî'nin Abbâsîlere karşı I olan aşırı tutkunluğunu ve onlara olan meyli sebebiyle bâzı haberler | üzerindeki tahrifini öğrendikten sonra onun hakkında iyice tereddüde I düşmüşlerdir. el-Vâkidî, Abbâsîlere olan aşırı muhabbeti sebebiyle, |Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası Abbâs'm ismini, Bedir harbinde I müsîümanlara esîr düşenlerin listesinden çıkarmıştır. Rasûl-i Ekrem J(s.a.v.)'in amcasını esirler arasında görmek, bu aşırı Abbasî taraf-ftarına güç gelmiş olmalıdır. el-Vâkıdî'nin haberleri hakkındaki'bu |tereddüd, îbnu Sa'd için bir kusur teşkil etmez; zîrâ birçok âlimler, daha önce de söylediğimiz gibi- îbnu Sa'd hakkında: Hocası zayıf ^olmakla beraber kendi sikadır, demektedir.
Îbnu Sa'd, -îbnu Nedim'in de isabetli olarak söylediği gibi-I "kitaplarını el-Vâkıdî'nin eserlerinden faydalanarak te'lîf etmiştir"; îbnu Sa'd, yazdığı her tabakada veya Peygamber (s.a.v.)'în İgavzelerinden birine tahsis ettiği her bâbm isnâd zincirinde üstadı el-Vâkıdî'nin. ismini hemen hemen unutmaz. Şu kadar var ki, îbnu Sad - üstadını zikretmekle beraber ona ait bir rivayeti nakl ederken Jiyice kontrol eder veya o rivayeti ensâb, megâzî ve fetihnameler ile luğraşan bir başkasmm rivayeti ile takviye eder. Meselâ: Hz. Peygamber |(s.a.v.)'e gelen elçilerden bahsederken şeyhi el-Vâkıdfnin rivayeti ile jyetinmeyip, onun adının yarüna Hişâm b. Muhammed b. es-Sâ'ib el.-Kelbî'nin adını da ilâve eder. Şeyhinin rivayetini bulamadığı bâzı
fasılları yeniden yazdığı olmuştur. Meselâ; el-Vâkıdî'nin pek önem vermediği anlaşılan Rasûlulîah (s.a.v.)'ın künyesi, Rasül-i Ekrem'in istiâze ettiği ve Cebrail (a.s.)'in istiâze ettirdiği meseleler, câhiliyye devrinde yaşayanların ensâbı, peygamberlerin ve geçmiş milletlerin sîretleri gibi bahisler bu kabildendir.[1139]

Et-Tabakât'ın İhtiva Ettiği Bellibaşlı Mevzular:

îbnu Sacd'm et-Tabakât'ı, muhtevası geniş, hacimli bir kitaptır. Müellifi onu, sahabe ve tâbicîn asrında ve kendi yaşadığı devirdeki muhaddislerin, tarihçilerin ve ensâb âlimlerinin hayatlarını içine alan onbeş ciltlik bir eser olarak yazmaya çalışmıştır. et-Tabakât'ı îbnu Sâ'd'dan bize rivayet eden, el-Hâris b. UsâmeMir. Bu itibarla eserin bâzı bölümlerinde zaman zaman Bize Mu-hammed b. Sa'd rivayet etti" sözüne rastlarız. Bu ifâdeden, metnin râvîsinin bizzat Îbnu Sad olmayıp talebesi olduğunu anlamaktayız, İbnu Sa'd'm, kendine gelen haberlerin pek azını tenkîd ederek, geri kalanlarını büyük bir dikkatle yazmakla yetinmesinin hikmetini bununla îzâh ediyoruz. Eserin bir kısmını da Îbnu Sacd'm diğer bir talebesi eî-Huseyn b. Fehm rivayet etmiştir. Sanki bu iki talebe, et-Tabakâtu'1-kubrâ'nm rivayetini paylaşmış gibidirler.
îbnu Sa(dr kitabının ilk iki cildini Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hayâtına tahsis' etmiştir. Buna giriş mâhiyetinde olmak üzere de Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in peygamberlerden olan ecdadını zikretmiştir. Bu meyânda Hz. Havva'yı, îdrîs, Nûh, İbrahim, îsmâîl (aleyhimi's-selâm)'ı ve Hz. Muhammed ile Hz. Âdem arasında kalan yılları ve asırları, peygamberlerin isimlerini ve neseblerini, Hz. Âdem'e varıncaya kadar Rasûlullâh (s.a.v.)'m ecdadını, validelerini, dedelerinden Kusay, Abdumenâf, Hâşim, Abdulmuttalib'i, babası Abdullah ve annesi Âmine b. Vehb'i ve Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bi'setine kadar olanlan, vahyin nüzulünü anlatmış; sonra hicretten söz etmiş, Ra-sûlullah (s.a.v.)'m gazvelerini birer birer vasfetrmş ve ona gelen elçileri . zikretmiştir. Daha sonra Rasûluilah (s.a.v.) zamanında Medine'de fetva verenlerden söz etmiş,, bütün bunları takiben de sahabe ve tabiînin hayatlarına geçerek, kadınlara tahsis ettiği son cilt müstesna, diğer bütün cildîerde onların terceme-İ hâllerini vermiştir.[1140]

İbnu Sa'd'ın et-Tabakât'daki Metodu:

Tabakât kitaplarında birinci derecede zaman unsurunu nazar-ı dikkate almak lâzımdır; îbnu Sad buna dikkat etmiştir. Habeşistan'a hicret edenlerden veya Bedir savaşına iştirak eden Ehl-i Bedir'den yahut Mekke fethinden önce müslüman olanlardan bahs ederken, İslâm'a ilk girenleri zaman bakımından hareket noktası kabul etmiştir. Bu sebeple ilk olarak Ehl-i Bedir muhacirlerinden başlamış, sırasıyle Ehl-i Bedir ensârını, önceleri müslüman olduğu hâlde Habeşistan'a hicret ettiği için Bedr'e iştirak edemeyenleri veya edenleri, Mekke fethinden önce müslüman olanları... zikretmiştir. Bu usûl, Hz. Ömer'in sicil defterleri tutarken takip ettiği usûle benziyor. Belki de îbnu Sa'd burada, Hz. Ömer'in usûlünü göz önünde bulundurmuştur.
îbnu Sa(d aynı zamanda mekân unsurunu da ihmâl etmemiş ve sahabenin hâl tercemesini gittikleri şehirlere göre yazmıştır. Bu suretle Medine, Mekke, Tâif, Yemen ve Yemâme'de olanları; Küfe ve Basra'ya gidenleri; Şam ve Mısır'da yerleşip kalanları zikretmiştir. Zaman ve mekân bakımından tâkîp edilen bu metodun, tâbi'înin terceme-i hâlleri sırasında da göz önünde bulundurulduğu görülür. Tabiinin terceme-i hâlini de bu esâsa göre yazmış ve her tabakayı yirmi sene olarak kabul etmiştir. Tabakât, terceme-i hâl ve siyer yazanların çoğunun metodu da böyledir. et-Tabakât'da pek mühim olan iki mevzu, evvelâ ashabın, ikinci olarak da büyük tabiilerin terceme-i hâlleridir. Zîrâ Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in zamanına en yakın olanlar bunlardır. Bunlardan rivayet edilen dîni ve târihî bilgiler tereddüdsüz kabûî îbnu Sa'd, sahabeyi beş tabakaya ayırmıştır:
1 -Bedir harbîne iştirak eden muhacirler.
2 - Bedir harbine iştirak eden ensâr.
3 - Habeşistan'a hicret ettiği yahut Uhut savaşına katildığ hâlde Bedir'de bulunmayan ilk müslümanlar.
4 - Mekke fethinden önce müslüman olanlar.
5 - Mekke fethinden sonra müslüman olanlar.
îbnu Sa'd'in takip ettiği ve kendinden sonraki tabâfcat sahipîe-|rinin geliştirdiği bu tabaka taksiminde, kaçınılmaz bir kusur vardır. I Bu da bâzı şahısların muhtelif tabakalara girmek suretiyle birbirine i karışmasıdır. Meselâ: Ehl-i Bedir'den olan muhacirler tabakasında geçen birinin, fetihler sırasında bâzı şehirlere hicret etmesi mümkündür.
Sonra aynı zât uzun müddet Medine'de'kalarak fetva verenlerden olabilir. îbnu Sa'd'ın bu zâtı gerçek yerinde zikretmesi mümkün değildir. Bu sebeple onun terceme-i hâlini iki veya daha fazla yerde vermek mecburiyetinde kalır. îbnu Sa'd. bunu yapmakla beraber o zâtın mufassal terceme-i hâlini, bâzı hususiyetleri sebebiyle zikrettiği yerlerde değil de, asıl tabakasında verir.
îbnu Sa'd'ın Ensâba verdiği ehemmiyet: îbmıSa'd kitabına et-Tabakât adını verip, onun sâdece tabaka taksimlerini ihtiva etmesine dikkat etmekle beraber, üstadı el-Vâkıdî'-nin aksine, câhiliyye târihine ayrı bir ehemmiyet vermiştir. îbnu Sa'd'm bu mevzuda, babası gibi neseb (soy) bilgini olan ve eski Arap haseblerini çok İyi bilen Hişâm b. Muhammed b. es-Sâ'ib el-Kelbî'ye itimat ettiğini görüyoruz. Demek, oluyor ki, îbnu Sa*d ensâbı (soy bilgisini) mükemmel surette biliyordu. O, bu malûmatı, ensâbı çok iyi bilenlerden bizzat almıştı. Hişâm el-Kelbî, nesebi, Arap haberlerini, iyi ve kötü günlerini ve Arap savaşlarını çok iyi bilen babasının meslekini ilerletti. Onun, Arapların meşhur günlerine, gece baskınlarına, münâferetlerine, islâm târihine ve şehirlerin haberlerine dâir birçok eseri vardır. Bu eserlerin 140 kadar olduğu söylenmektedir. Emevîler devrinde cereyan eden hâdiseleri bizzat babasından öğrenmiştir. Babası Muhammed b. Sâ'ib, uzun müddet Emevîler devrinde yaşamış, Abdurrahmân b.. el-Eşcas ile Deyru'l-Cemâcim savaşına iştirak etmiş; fakat Emevîler ile birleşip ona zulmetmemiştir. Îbnu Sa'd'ın et-Tabakât'm da Asr-ı saadette yaşadığı hâlde sahâbî sayılmayan bir soy bilginine dâir malûmat bulmaktayız. Bu zât Dağfel b. Hanzaîe eş-Şeybânî'dir. Bunun Ebû Bekr es-Sıddîk ile Aıap ensâbı hakkında yaptığı bir münazarayı da kendinden rivayet ederler. Onun Mu'âviye ile görüştüğü, Mu'âviye'nin onun bilgisine hayran kaldığı ve bu zâtın, kendi asandaki birçok ensâb haberlerini rivayet ettiği söylenir.
Îbnu Sâ'd'ın kitabına almadığı ensâb hakkındaki bilgilerin, daha sonra yazılan iki kitâpda yer aldığını görmekteyiz. Bu kitaplar, el-Belâzurî'nin Ensâbu'l-eşrâf ve Fütûhu'l-buld&n adlı eserleridir, el-Belâzurî îbnu Sa'd'm et-Tabakât'mdaki metinleri ve hattâ aynı lâfızları alıp rivayet etmekte bir beis görmez.
Daha sonraki tarihçilerin ensâb ve tabakât mevzuunda düştükleri hatâlardan îbnu Sa'd'ı ensâb hakkındaki bu derin bilgisi korumuş olsa gerektir. Nitekim Mukarrinu'l-Muzenî'nin iki oğlu en-Nu'mân ve Süveyd gibi, sahâbî cldukJan hâlde, bâzılarına göre tabiinden sayılan kimseler vardır. Diğer taraftan Abdurrahmân b. Ğanem gibi tabiinden olduğu hâlde sahâbî sayılanlar da mevcuttur. Bu hatâya, haberi mürsel olarak rivayet etmek suretiyle Mahmut b. er-Rabî1 el-Gîzî sebep olmuştur. îbrâhîm b. Abdirrahmân el-'Uzrî hakkında da Îbnu Mende yanlışlık yapmıştır.
Muhaddislerin metodunu takip eden bir râvî îbnu Sa'd'ın et-Tabakât'ı rivayete dayanmakla beraber, eserde müellifin şahsiyyeti nerdeyse görünmez ve tenkîdlere de hemen hemen rastlanmaz. Yalnız bâzı ufak-tefek açıklamalar, Îbnu Sa'd'ın yer yer tenkîdler de yaptığını göstermektedir. Meselâ: H2.. Peygamber Mekke'yi feth ettiği zaman annesinin kabri başında ağlamıştır, şeklinde özetleyebileceğimiz bir rivayet zikr ettikten sonra der
"Bu iddia yanlıştır; zîrâ Hz. Âmine'nin kabri Mekke'de değil Ebvâ'dadır". Hişâm el-Kelbî'nin, "Bedr'e iştirak eden es-SâJib b. Osman b'. Maz'ûn değil, es-Sâ'ib b. Maz'ûn'dur' , sözünü naklettikten sonra, bu sözü şöyle tenkîd eder:
"Bize göre bu, onun bir hatâsından ibarettir; zîrâ megâzî bilen siyerciler, Osman b. Maz'ûn'un Bedir'e, Uhut'a. Hendek'e ve bütün gazvelere iştirak ettiğini kabul ederler".
Îbnu Sa'd'ın et-Tabakât !mda yer alan şiir mevzuundaki edebî parçalar, hutbeler gibi -bilhassa muhtelif münâsebetlerle zikredilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hutbeleri gibi - çok değildir. et-Tabakât'-taki şiirlerin bir kısmı, eski câhiliyye şiiridir. Bunların çoğu da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dedelerine veya Kureyş kabilesinden olan Arap büyüklerine dâirdir. Şiirlerin bir kısmı da îslâmî olup ekseriyetle gazveler hakkındadır. Bu şiirler el-Vâkıdî'nin Megâzî'sindeki veya îbnu Ishâk'ın Sîret'indeki şiirlerle kıyâs edilecek olursa çok azdır.
Eninde-sonunda söylenecek söz şudur ki, îbnu Sa'd, muhaddisler gibi bir rivayet adamıdır. Edîbler gibi münekkid değildir.[1141]

2- RÂVÎLERİN TABAKALARI

Râvîlerin Tabakaları Ve Tabaka Taksimleri:

Muhaddisler, râvîlerin yaşlarını ve şeyhlerle görüşme durumlarını dikkate alarak meydana getirdikleri her gruba tabaka adını vermekte hemen hemen ittifak etmişlerdir. [1142]Râvileri tabakalara ayırmaları ise tamamiyle ıstılahıdır. [1143]Tabaka taksimi yapanların kimi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in

Nesillerin en hayırlısı benim çağdaşlarım, sonra onları takip
edenler, daha sonra müteakiben gelenlerdir, [1144] hadîsine bakarak sahabenin hepsini bir tabaka, tâbifîni ikinci bir tabaka, daha sonra gelenleri de üçüncü bir tabaka olarak kabul etmişlerdir. Şu hâle göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), hadîste iki veya üç asırdan söz etmiş oluyor.
Kimi de sahabeyi çeşitli tabakalara bölmüş, tâbi(în ve daha sonra gelenleri de muhtelif tabakalaıa ayırmıştır. [1145]
Belli bir topluluğu içine alan bu taksimde gözetilen esas, onların müşterek bir vasıf etrafında birleşmiş olmasıdır. Nitekim sahabe tabakasında çeşitli topluluklar bir araya gelir: Bâzan islâm'a ilk olarak girenler, bâzan muhacirler, bâzan da gazvelere ve harplere katılanlar bu tabakayı teşkil ederler; meselâ, Hz. Ebû Bekr hem sahabe tabakasından, hem islâm'a ilk olarak girenler tabakasından, hem cennetle müjdelenenler tabakasından ve hem de muhacirler-tabakasından sayılmaktadır. Bu vasıflardan herhangi birinde Hz. Ebû Bekr'e benzeyenler, onun tabakasına girmiş olur. [1146]Tabakaların teşkili hakkında, çeşitli görüş ve kanaatler bulunduğu için sahâbîler, ona bağlı olarak da tâbirler muhtelif tabakalara bölünmüştür.[1147]

İbnu Hacer'e Göre Râvîlerin Tabakaları:

îbnu Haceri'l-'Askalânî, sahabe asrından rivayetin sona erdiği devre kadar olan tabakaları on iki kısma ayırmıştır, Kütüb-i siue'de rivayeti bulunmayanlar bu tabakalara dâhil değildir:
1. Dereceleri farklı olmakla beraber Ashâb-ı kiram.
2. Büyük tâbİ'îler tabakası, Sa'îd b. el-Museyyeb gibi.
3. Orta yaşlı tâbi'îler tabakası, el-Hasen ve ibnu Şîrîn gibi.
4. Rivayetlerinin çoğu tâbi'înden olup orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası, Zuhrî ve Katâde gibi.
5. Bir kısmı sahabeden hadîs duymamış olan küçük yaşlı tâbirler tabakası, el-Ameş gibi.
6. Beşinci tabakadaki râvîlerle görüşmekle beraber, sahabe ile görüşmeyenler tabakası, ibnu Cureyc gibi.
7. Büyük etbâ'u't-tâbi'în tabakası, Mâlik b. Enes ve Sufyânu's-Sevrî gibi.
8. Orta yaşlı etbâVt-tâbi'în tabakası, ibnu 'Uyeyne ve ibnu 'Uleyye gibi.
9. Küçük etbâ'u't-tâbi'în tabakası,. Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî ve Şâfi'î gibi.
10. Tabiin ile görüşmeyip etbâcu't-tâbi(înden hadîs rivayet eden büyük râvîler tabakası, Ahmed b. Hanbel gibi.
11.Tâbİ'în ile görüşmeyip etbâcu't-tâbicînden hadîs rivayet eden orta yaşlı râvîler tabakası, ez-Zuhelî ve el-Buhârî gibi.
12 . EtbâVt-tâbi'înden hadis alan küçük râvîler tabakası, et-Tir-mizî gibi. [1148]
Râvîlerin tabakalarını bilmek, birçok karışıklığı önler; birbirine benzeyen isim ve künyelerin karışmasına mâni olur; araştırıcıya tedlîs, inkıta ve irsalin çeşitli şekillerini öğretir. Bu sebeple mühim tabakaları tetkik etmeyi, her tabakadaki meşhur râvîlerin hal tercemelerini vermeyi, sahabe, tâbi'în veetbâVt-tâbi'jn tabakalarım incelemeyi faydalı gördük.[1149]

Sahabe Tabakası:

îmân etmiş olarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'i gören ve müsîümanjj olarak ölen kimselere sahâbî denmiştir. Az bir müddet de olsa Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmek şarttır.[1150] Bu sebeple Ashanıe en-Necâî'y sahâbî saymazlar; zîrâ Necâşî Rasülullah (s.a.v.)'a îmân etmiş, faka onunla görüşmemiştir. Sahâbî olabilmek için temyiz yaşında bulun mak kâfidir. "Sözü anlayıp karşılık verebilen" çocuk - Nevevî v Irâkî'nin dediği gibi - sahâbî sayılır. Hz. Ali'nin iki oğlu Hasen il Hüseyin ve Mahmud b. er-Rabî1 de böyle idiler.
Âlimler sahâbî olabilmek için birtakım şartlar tesbit etmişlerdi ki, bunlardan birini hâiz olan kimse sahâbî sayılır, bu şartların belli başlıları şunlardır: [1151]
1. Birinin sahâbî olduğu tevatür yoluyla bilinir; cennetle müjdelenen sahâbîler gibi. Bunlar Hulefâ-i râşidîn, Sa'd b. Ebî Vakkas, Sa'îd b. Zeyd, Talha b. 'Ubeydillâh, Zubeyr b. el-cAwâm, Abdurrah-man b. cAvf vç Ebû (Ubeyde Âmir b. el-Cerrah'dır. Bilindiği üzere Hz. Ebû Bekrin sahâbî olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetiyle sabittir: "b O vakit Peygamber arkadaşına şöyle diyordu: Üzülme, zîrâ Allah bizimle beraberdir[1152]
2 Şöhret yoluyla bilinir; Dımâm b. Sa'lebe ve Ukâşe b. Mıhsaj gibi.
3. Meşhur bir sahibinin şahadeti ile bilinir; Humeme b. Eli Humeme ed-Devsî'nin sahâbî olduğunu Ebû Mûsâ el-Eş(-arî'nin söklemesi gibi. [1153]
4. Mümkün olan zaman sınırım aşmamak kaydîyle, adaleti bilinen bir şahsın, kendinin sahâbî olduğunu söylemesiyle bilinir. Aşılmaması şart koşulan bu zaman sınırını H. 110 senesi olarak tesbît etmişlerdir. Bunu da Müslim'in ve Tirmizî'nin rivayet ettiği Rasûl-i Ekrem'in şu hadîs-i şeriflerinden almışlardır: sonra bugün yaşayanlardan hiçbir canlı sağ kalmayacaktır[1154] hadîse binâen âlimlerin H. 200 yılından sonra sahâbî oldu iddia eden Ga'fer b. Nastûr er-Rûnıî'nin ve H. 333 yılında Serbâtek eî-Hindî'nin bu iddialarını reddetmeleri gayet tabîîdi
Âlimler zikretmemiş olsa bile, bir zâtın sahâbî olduğunu şuanlamak mümkündür: Hz. Peygamber'in zamanındaki Evs ve H. kabileleri tamamen müslüman olmuşlardı. Bu kabilelerden Hz. gambcr'i gören herkes sahâbîdir. Bundan başka hicretin onuncu yılı Medine veya TâİF'te bulunan herkes müslüman olmuş ve Hz. Pe gamber'le birlikte Veda' Hacc'mda bulunmuşlardır. Onların sahâla olduğu böylece de anlaşılmış olur. Bunlardan başka Rasûl-İ Ekrcn fetilılerde yalnız sahâbîleri kumandan tâyin etmiştir. Asr-ı saadetteki fütuhat kumandanlarının hepsi de sahâbî idi. [1155]
Îbnu's-Salâh, Ibnu *Abdilber ve Nevevî, bütün sahabenin udûl olduğunda âlimlerin ittifak ettiklerini söylerler, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hadîs-i şeriflerde sahabenin fazilet ve adaletine dâir işaretler vardır. Nitekim Allah Taâlâ bir âyet-i kerîmede: " Siz, beşeriyet için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz[1156] diğer bir âyette de: Müslümanlar, böylece sizi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık kî, bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şâhiüeri olasınız[1157] buyurmaktadır. Hz. Peygamberde şöyle görüp îmân edene Nesillerin en hayırlısı benim Sakın hâ ashabım aleyhinde bulunmayınız. Onlara saldırmayınız. Onları kim severse, bana olan sevgisi dolayısıyle sever. Kim de kin beslerse, bana olan kini dolayısıyle böyle davranır. Kim onlara eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse, Allah'a eziyet etmiş olur. Her kim de Allah'a eziyet ederse, çok sürmez Allah onun belâsını verir.
En önce îmân eden sahâbînin Hz. Peygamber'in hanımı Hatîce binti Huveylid olduğu ittifakla kabul edilmiştir. Yaşlılardan Hz. Hatice'min amcazadesi Varaka b. Nevfel, hür erkeklerden Hz. Ebû Bekr, azatlılardan Zeyd b. Harise, çocuklardan Hz. Ali, kölelerden Bilâl, iranlılardan da Selmân ilk îmân edenlerdendir. [1158]
Sahâbîler muhtelif köy ve şehirlere dağıldıkları için sayılarını tes-bit etmek mümkün olmamıştır. Ebû Zür'a diyor ki: [1159] Hz. Peygamber vefat ettiği zaman 114 bin sahâbî mevcuttu. Muteber görüşe nazaran hicretin 100. yılında en son vefat eden sahâbî Ebu't-Tufeyl 'Âmir b. Vasile el-Leysî el-Kinânî ile sahabe nesli son bulmuştur.
Sahabeden, bin hadîsten çok rivayet edenlere müksirûn denir. Bunlar yedi kişi[1160] olup şunlardır:
Ebû. Hureyre, 5374 hadîs rivayet etmiştir. Abdullah b. Ömer, 2630 hadîs rivayet etmiştir. Enes b. Mâlik, 2286 hadîs rivayet etmiştir. Hz. ıÂişe, 2210 hadîs rivayet etmiştir. Abdullah b. Abbâs, 1660 hadîs rivayet etmiştir. Câbir b. Abdillâh, 1540 hadîs rivayet etmiştir. Ebû Sa£îd el-Hudrî, 1170 hadîs rivayet etmiştir.
MüksİrûndanherbirininterceMe-i hâlini vereceğiz; sonra da daha az hadîs rivayet eden muhaddislerden kısaca bahs etmekle yetineceğiz.
îbnu Sad et-Tabakât'ında sahabeyi beş tabakaya ayırmıştır. Bu^kaİarı bunu daha genişleterek îslâmJa girişlerine, hicretlerine ve velerde bulunuşlarına göre on iki tabakaya taksim etmiştir. [1161]
1 - Mekke'de îmân eden ilk müslümanlar, 'Aşere-i mübeşşere, Hz. Hatîce ve Bilâl gibi.
2 - Hz. Ömer'in İslâm'a girişinden sonra müslüman olan Dâru'nedve ashabı.
3 - Peygamberliğin beşinci yılında Habeşistan'a hicret edenler; bunlar on bir erkek ve dört de kadından ibarettir. Osman b. Affân, Zübeyr b. el-'Avvâm, Ca'fer b. Ebî Tâlib, Hz. Osman'ın hanımı ve Hz. Peygamber'in de kızı olan Rukiyye, Ebû Huzeyfe'nin hanımı Seh-le binti Sehl bunlar arasındadır, Habeşistan'a ikinci defa hicret edenler de bu tabakaya dâhildir. Bunlar seksen üç kişi kadar vardı. Ca'fer b. Ebî Tâlib, hanımı Esma binti 'Umeys, (Ubeydullah b. Cahş, karısı Ummü Habîbe, kardeşi Abdullah, Ebû Mûsâ ve Ibnu Mes'ûd bunlardandır.
4 - Birinci Akabe'de bulunanlar; bunlar arasında on iki ansâr vardı: Câbir b. Abdillâh, *Ukbe b. 'Âmir, Es'ad b. Zürâre, ve 'Ubâde b. es-Sâmit de bunlardandır.
5 - Birinci Akabe yılından sonra müslüman olan ikinci Akabe müslümanları; bunlar yetmiş Ansârdan ibarettir; aralarında iki tane de kadın

vardı. el-Berâ' b. Ma'rûr, Sacd b. 'Ubâde ve Ka'b b. Mâlik bunlardandır.
6 - Hz. Peygamber daha Küba'da, iken Medine'ye giren muhacirler.
7 - Ehl-i Bedr, Rasûl-i Ekrem bunlar hakkında şöyle buyurmuştur: Cenâb-ı Hak, Ehl-i Bedr'e baktı da dedi kî, dilediğinizi yapın, ben sîzi affettim". Bu hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ehl-i Bedr, üç yüz küsur erkekten ibarettir.
8 - Bedr savaşı ile Hudeybiye musâlahası arasında hicret denîer.
9 - Hudeybiye'de ağaç altında bey'at eder. Eey^tu'r-rıdvân ehli. Bunlar hakkında Rasûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur Ağaç altında bey'at edenlerden hiçbiri Cehenneme girmeyecektir".
10 - Hudeybiye musâlahası ile Mekke fethi arasında hicret edenler. Hâlid b. Velîd bunlardandır.
11 - Mekke fethinde müslüman olanlar. Bunlar bin kişiden fez-ladır. Ebû Süfyân b. Harb ve Hakim b. Hızâm bu tabakaya dâhildir.
12 -Mekke fethinde ve Vedâc Hacc'mda Rasûl-i Ekrem'i gören çocuklar. Hz. Ali'nin iki oğlu Hasen ile Huseyn, es-Sâ'ib b. Yezîd el-Kelbî ve Abdullah b. ez-Zubeyr'de bunlardandır.[1162]

Tabiin Tabakası:

Tâbiîyî, Hz. Peygamber'e îmân etmiş olarak bir sahâbîyi gören ve müsîüman olarak ölen kimse diye tarif ederler. Hatîbu'l-Bağdâdî, sahabeyi sâdece görmeyi kâfi bulmayarak onunla sohbeti de şart koşar.[1163] Kitâb ve sünnette bu tabakanın fazileti bahis mevzuu edilmiştir. Şöyle ki, Allah Taâlâ: İslâm'dabirinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile, onlara güzellikle tâbi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'dan razı olmuşlardır" [1164]Hz. Peygamber de muhtelif hadîslerinde: Beni göreni görene ne mutlu!" ve Nesillerin en hayırlısı benim çağdaşlarım, sonra onları takiben gelenlerdir", buyurmuştur.
el-Hâkim'e göre tâbiîn tabakasuun sonuncusu, en son ölen sahâ-bîyi görenlerdir. Bunlar Mekke'de Ebu't-Tufeyl'i, Medine'de es-Sâ'ib'i, Şam'da Ebû Umâme'yi, Kûfe'de £Ubeydullâh b. Ebî Evfâ'yı, Basra'da Enes b. Mâlik'i görenlerdir. [1165]
H. 181 târihinde vefat eden Halef b. Halîfe en son vefat eden tâbi'î sayılmaktadır; zîrâ Halef, Mekke'de en son vefat eden sahâbî Ebu't-Tufeyl €Âmir b. Vâsile'yi görmüştür. -Buna dayanarak tâbi'în asrının 181'de son bulduğu söylenmektedir.[1166]

Etbâut-tâbi'în Tabakası:

Etbâ'u't-tâbi'î, Hz. Peygamber'e îmân etmiş olarak bir tâbny gören ve müsîüman olarak ölen kimsedir. îmâm Mâlik b. Enes ve imâm Şâfi'î'yi bu tabakadan saymışlardır. Ebû Hanîfe ise makbul olan görüşe nazaran tâbi'îndendir; zîrâ sahabeden Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdillâh, Abdullah b. Gez' ez-Zubeydî, Abdullah b. Uneys ve Aişe binti 'Acred'i görmüş ve onlardan rivayet etmiştir. îmâm Ahmed b. Hanbel'e gelince o, etbâVt-tâbi'înden sonraki tabakadan, yâni etbâ£u etbâ'i't-tabiinden sayılır; zîrâ etbâ'u't-tâbi'în asrı H. 220'de son bulduğu halde, Ahmed b. Hanbel 241'de vefat etmiştir.[1167]

3- BÂZI SAHÂBÎLERÎN TERCEME-Î HALLERİ

A. Yedi Müksirûn:

Binden fazla hadîs rivayet eden sahâbîlere müksirûn dendiğine daha önce işaret etmiştik. Müksirûn - söylendiği üzere - Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Hz. 'Âişe, Abdullah b. Abbâs, Câbir b. Abdillâh ve Ebû Sâ îd el-Hudrî olmak üzere yedi kişidir. Terceme-i hâllerini, isimlerini saydığımız sıra ile vereceğiz:[1168]

1 -Ebû Hureyre.

Müksirûn İçerisinde en fazla hadîs rivayet eden Ebû Hureyre'dir. Baki b. Mahled, onun 5374 hadîsini tahrîc etmiştir.[1169]
Ebû Hureyre'yi kucağındaki küçük bir kedi ile gördüğü zaman Rasûl-i Ekrem ona "Ebû Hureyre" diye çağırmıştı. Onun kedilere olan sevgisi sebebiyle Rasûlullâh (s.a.v.)'m verdiği bu künye, adetâ isminin yerini tutmuştur. Öyle ki, Ebû Hüreyre'yi asıl adı ile Abdur-rahman b. Sahr diye çağıranlar çok nâdir olurdu. Ebû Hureyre Devs kabîlesindendir. Nesebi, Devs b. ^Adnân oğullarından olan Ezdî'lerin bir oymağına dayanır.
Ebû Hureyre hicretin yedinci senesinde, Hayber yılında müslü-man olmuştur. Makbul olan görüşe nazaran da Akîk'de H. 57'de vefat etmiştir. Rasûîullah (s.a.v.)'ın mescidinde sâdece ibâdetle meşgul olan Ehî-i Suffe'nin en ileri gelen siması ic\i. (Suffe, Mescid-i Nebevî'de gölgelik bir yerdir. Bu zâhid sahâbîler orada barmırdı). Allah Taâla, onun hafızasının kuvvetlenmesi için Rasûl-i Ekrem'in yaptığı duayı kabul etmiştir. Hafızası en kuvvetli sahâbî o idi. Buhârî, Müslim ve
Tirmizî onun bu hadîsini kitaplarına almışlardır:
Yâ Rasûlallah, dedim, senden bir çok şey dinliyorum, fakat aklımda kalmıyor. Rasûîullah, cübbeni yere ser, buyurdu. Ben de serdim. Bana birçok hadîs söyledi, söylediklerinin hiçbirini unutmadım".
Ebû Hureyre -ziihd ve takvasına rağmen- mizahı sever, nükteye bayılırdı. Çocukların yanından geçerken onları güldürürdü. Çarşı-pazarda karşılaştığı insanları üzüntüden kurtaracak birtakım hikâyeler anlatırdı. Yalnız başına kalınca da bütün bicgece huşu içerisinde ibâdet ederdi.
Ömer b. Hattâb'ın hilâfeti zamanında Bahreyn valisi idi. Ne var kî, bir müddet sonra Hz. Ömer onu azletmiştir. Ebû Hureyre'yi sonraları Hz. Mu'âviye Medine emirliğine tayin etmiştir. Hz. Ömer hadîs rivayetinde gösterdiği titizlik sebebiyle - Ebû Hureyre nin çok hadîs rivayet etmesini hoş görmemiş ve onu: "Ya çok hadîs rivayet etmeyi bırakırsın, yahut da seniDevs'e yollarım!" diye tehdit etmişti.
Hz. Ebû- Hureyre de ona Rasûl-i Ekrem'in Benim söylemediğim bir
sözü bile bile bana isnâd eden kimse Cehennemdeki yerine hazırlansın", hadîsini okuduğu zaman Hz. Ömer onun haklı olduğunu kabul etmiş ve "o takdirde git, rivayete devam et" demiştir.
Şu*be b. el-Haccâc, Ebû Hureyre'nin hem Ka'bul-Ahbâr'dan I hem de Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den hadîs rivayet ettiğini, fakat bu iki rivayetin arasını tefrik etmediğini ileri sürerek onu "tedlîs" ile itham etmiştir. Bişr b. Sa'îd ise, Şu'be'nin Ebû Hureyre hakkındaki sözünü | kabul etmemiş ve şu sözlerle reddetmiştir:
"AUah'dan korkunuz ve hadîs-i şerifleri koruyunuz. Biz Ebû Hu-1 reyre ile otururduk da o bize Rasûl-i Ekrem'den de hadîs rivayet ederdi, Kau'I-Ahbâr'dan da. Sonra Ebû Hureyre kalkıp gidince, bizimle oturup onu dinlemiş olanların bir kısmına kulak verirdim; onlar Rasûl-i Ekrem'in hadîsini Ka^u'l-Ahbâr'ın sözüne, Ka(bu'l-| Ahbâr'm sözünü de Rasûl-i Ekrem'in hadîsine karıştırırlardı". Şu I hâle göre eğer burada bir tedlîs varsa, bunu yapan bizzat Ebû Hureyre değil, ondan hadîs rivayet edenlerdir. İmâm Şâfi'î'nin bu mev-zûdaki beyânı her şeyi halletmeye kâfidir:
"Ebû Hureyre, zamanındaki hadîs râvîlerinin hafızası en sağlam olanı idi". Mervân b. el-Hakem'in valisi ve kâtibi Ebu'z-Zu'ayze'a Salim şu haberi rivayet ediyor:
"Mervân b. el-Hakem, Ebû Hureyre'yi davet etti ve divânın arkasına oturttu. Sonra ona hadîs sormaya başladı; ben de söylediklerini yazıyordum. Nihayet bin hadîs hakkında soracağını sorup bitirince onu perdenin arkasına oturttu ve yazdıklarımı tekrar sormaya başladı, Ebû Hureyre daha önce söylediklerinden ne bir harf fazla veya noksan söyledi, ne de takdim-telür yaptı"
Ebû Hureyre Hz. Peygamberden, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, b. Zeyd, Hz. Â'işe (r.a.) ve başka sahâbî-lerden hadîs rivayet etmiştir. Ondan hadîs rivayet eden sahâbîlerin ve tâbi'îlerin sayısı sekiz yüzü geçmektedir. Bunlar arasında sahabe âlimlerinden Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Câbir b. Ab-dülâh ve Enes b. Mâlik, tâbi'în âlimlerinden de Saîd b. el-Museyyeb, îbmi Şîrîn, «Ikrime, cAtâ\ Mucâhid ve eş-Şa'bî vardır.
Ondan gelen esahhu'l-esânîd (en sahih isnâd) şöyledir,: zayıf sened zinciri de şöyledir:[1170]

2 -Abdullah b. Ömer.

Ebû Hureyre'den sonra en fazla hadîs rivayet eden sahâbî îbnu Ömer'dir, 2630 hadis rivayet etmiştir.
Abdullah b. Ömer, ikinci halîfe Ömer b. Hattâb'm oğlu, üm-mü'1-mü'rninîn Hz. Hafsa'nın kardeşi ve fetva vermekle meşhur dört Abdullah'dan ((abâdile) biridir. Diğer üç Abdullah ise, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Amr b. el-As ve Abdullah b. Zubeyr'dir. [1171]
Bi'setten bir müddet sonra doğdu. Babası ile beraber müslüman olduğu zaman on yaşında idi. Sonra Medine'ye babasından önce hicret etmişti. Uhut harbinde çocuk denebilecek bir yaşta bulunuyordu. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) onu pek genç bulduğu için harbe katılmasına izin vermemişti. Fakat sonraları birçok savaşlara iştirak etmiştir. Nitekim onun Kadisiye ve Yermûk savaşlarına katıldığını, Afrika, Mısır ve İran'ın fetihlerinde bulunduğunu, Basra ve Medâine geldiğini biliyoruz.
Zührî onun görüşlerine pek önem verirdi. Mâlik ve Zührî onun hakkında:
"Evet, îbnu Ömer, Rasûlullah ve ashabının hareketlerine dâir ne varsa hepsini bildirdi", demişlerdir.
Ibnu Ömer, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, 'Âişe, kız kardeşi I Hafsa ve Abdullah b. Mes'ûd (r,a.) dan hadîs rivayet etmiştir. Ondan rivayet edenler arasında ise, Sa'îd b. el-Müseyyeb, Hasenu'l-BasrîJ îbnu Şihâb ez-Zührî, îbnu Şîrîn, Nâfi, Mücâhid, Tâvûs ve îkrime gibi birçok râvîler vardır.
Abdullah b. ÖmerH. 73 yılında vefat etmiştir. Söylendiğine göre! Haccâc ona sû-i kast hazırlamış, zehirli bir mızrağı bir adam vasıta-sıyle ayağına düşürtmüş, Îbnu Ömer de bunun tesîriyle ölmüştür. Ölümünün tabiî olduğu da söylenmektedir ki, bu haber doğru değildir,
Onun silsiletu'z-zeheb adı verilen esahhu'l-esânîdi şöyledir: îsnâdlannın en zayıfi da; şeklindedir.[1172]

3 - Enes b. Mâlik.

Müksirûnun üçüncüsüdür, 2286 hadîs rivayet etmiştir.
Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'ın.pek güvenip sevdiği bîr hizmetkârıdır^ Annesi Ümmü Sülem onu Rasûl-i Ekrem'e hizmet etmesi için getirdiği zaman henüz on yaşında İdi. Babası Mâlik b. en-Nadr'dır. Nesebi îbnu 'Adî b. en-Neccâr ile birleşir. Hz. Peygamber ona kulaklı" diye takılırdı; ona hiçbir zaman,| efendi - köle muamelesi yapmamıştır. Bu itibarla Enes diyor ki:
"Yaptığım herhangi bîr şey için Rasûl-i Ekrem, niye bunu yaptın veya yapmadığım birşey için de bunu niye yapmadın, diye beni azarlamaz, yalnız: Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz, derdi".
Enes, yaşının küçük olması sebebiyle büyük Bedir savaşına katılmamış; fakat sonraları birçok gazvelerde bulunmuştur. Hz, Ebû Bekir, Enes'i Bahreyn'e vali olarak göndermek istediğini Hz. Ömer'e söylediği zaman, Hz. Ömer onu medh etmiş ve "Enes akıllı ve okur -yazar bir gençtir" demişti. Rasûl-i Ekrem'in yanında uzun zaman bulunması sebebiyle çok muttekî idi. Onun hakkında Ebû Hureyre
şunları söyler:
"Kıldığı namaz Rasûl-i Ekrem'in namazına Enes'inki kadar benzeyen birini daha görmedim." îbnu Şîrîn de:
"Hazarda ve seferde en güzel namaz kılan Enes'ti", diyor.
Enes hayatının sonlarına doğru Basra'da ikâmet etmeye başlamıştır. Bunun sebebini îzâh maksadıyle bâzıları diyor ki, Enes'in Basra'ya gidişinin sebebi, tbnul-Eşcas fitnesinde tazyike mâruz kalmasıdır. Haccâc ona eziyet etmeye başlayınca Basra'ya gitmekten başka bir çıkar yol bulamadı. Basra'da bulunan yegâne sahâbî o idi. işte bu sebeple Basra'da vefat eden son sahâbînin Enes olduğu söylenmektedir. H. 93 yılında yüz yaşını aşkın olduğu halde vefat etmiştir. Vefat ettiği gün Muverrik şöyle demiştir: "İlmin yarısı gitti. Bir bid'atçı bize muhalefet ettiği zaman ona, gel, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i dinleyenin yanına gidelim derdik!"
Enes'in esahhu'l esânîdi: şeklindedir.[1173]
En zayıf isnadı da şöyledir:[1174]

4 -Mü'minlerin Annesi Hz. Âişe.

Rasûl-i Ekrem'in zevcesi olan Hz. 'Âişe, Rasûlullâh (s.a.v.)'ın dostu ve en çok sevdiği insan Hz. Ebû Bekir'in kızıdır. Henüz çok küçük yaşta iken İslâm'a girdi; on dokuzuncu müslüman Odur. Rasûl-i
Ekrem (s.a.v.) ile hicretin ikinci yılında evlenmişlerdir. Rasûlullâh (s.a.v.)'m bakire olarak evlendiği yegâne hanımdır. Efendimiz onu çok sever, bir dediğini iki etmezdi. Bunda şaşılacak bir taraf yoktur; zîrâ Hz. 'Âişe'de bulunan pek kıymetli meziyetler, kolay kolay bir başkasında daha bulunmaz: Arap edebiyatını, şiiri, tıbbı, ensâbı ve Arapların meşhur günlerini bilirdi. Onun hakkında Zührî şunları söyler: "Hz. Peygamber'in diğer hanımlarının ve hatta bütün kadınların bilgisi bir araya toplansa, Hz. 'Âişe'nin ilmi yine de hepsinden fazla olurdu".
'Urve de der ki:
"Tıbbı, şiiri ve fıkhı Hz. Aişe'den daha iyi bilen biri görmedim".
Hz. Âişe, çok hadîs rivayet edenlerdendir. Bu mevzuda Enes Mâlik'den sonra gelir; 2210 hadîs rivayet etmiştir. Onun özelliklerinden biri de, zaman zaman bâzı meseleleri tek başına istinbât etmesidir. Yalnız başına yaptığı bu içtihatları ile âlim sahâbîlerin hatalarım da düzelttiği olurdu. Nitekim ez-Zerkeşî, yalnız bu mevzu
hakkında adını verdiği bir eser yazmıştır.
Hz. (Âişe hakkında Rasûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu söylenir Dîninizin yarısını bu hu meyradan alınız". Humeyrâ. beyaz kadın demektir; zira Arapla beyaza ahmer derler-Ne var ki bu hadîsin senedi yoktur. îbnu Hacer el-Mizzî, ez-Zehebî ve îbnu Kesir bunun yalan ve uydurma olduğun söylemişlerdir. Yalnız Aliyyu'1-K.ârî: "Fakat mânâsı doğrudur", diyor
Babası Hz. Ebû Bekir'den, Hz. Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkas, Usey b. Hudayr ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan rivayet eden sahâbîler: Ebû Hureyre, Ebû Mûsâ'l-Eş'ârî Zeyd b. Hâlid el-Cuhnî, Safiyye binti Şeybe ve başkalarıdır.
Hz. Âişe'den hadîs rivayet eden büyük tâbi'îler ise: Saîd b el-Museyyeb, 'Alkame b. Kays, Mesrûk b. el-Ecda, Âişe binti Talha (Amre binti Abdirrahman ve Hafsa binti Sîrîn'dir. Bu üç hanım, Hz 'Âişe'nin çok kıymetli fakîh talebelerindendir.
Meşhur ifk hâdisesinden sonra Cenâb-ı Hakk'ın âyet inz ederek Hz. 'Âişe'nin mâsm olduğunu îlân etmesi ona şeref olar. yeter! Ifk hâdisesine adı karışan Hassan b. Sabit bilâhare Hz. Âi hakkında şunları söylemiştir;
Afiftir» vakurdur, bir şüphe üzerine itham edilemez. Midesinde temiz kişilerin eti yoktur (kimsenin gıybetini etmez). Bununla beraber biri Hassan b, Sâbit'in aleyhinde bulunduğu zaman Hz. 'Âişe kızar ve:
Anam, babam, dedem size karşı Muhammed (s.a.v.)'ın ırzını korumak için fedadır, diyen Hassan değil midir? diyerek onu müdâfaa ederdi.
En muteber rivayete göre Hz. Âişe H. 57 yılında vefat etti; cenaze namazını Ebû Hureyre kıldırdı.
Hz. (Âişe nin esahhu'l-esânîdi şöyledir: »
En zayıf isnadı da şöyledir.[1175]

5 -Abdullah b. Abbâs.

Müksirûnun beşincisi olup çok hadîs rivayet etmek bakımından Hz. 'Âişe'den sonra gelir. 1660 hadîs rivayet etmiştir.
Abdullah, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in amca-zâdesidir; babası Abbâs b. Abdilmuttalib, Annesi de ümmül-müminîn Hz. Meymûne'nin kız kardeşi Ümmü'1-fadl Lübâbe binti'l-Hâris el-Hilâliye'dir.
Hicretten üç yıl önce doğmuştur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) onun hakkında şöyle duâ etmiştir:
Allah'ım! Onu dinde fakîh kıl ve Kur'ân ilmini öğret". Genâb-ı Hak RasûTünün duasını kabul etmiştir. Bu sebeple Jbnu Abbâs, ilminin çokluğu ve fıkhının derinliğin ile ün salmış, ilim yolcuları S ondan fetva almak ve hadîs rivayet etmek için uzak diyardan çekilip gelmişlerdir. Abdullah b. Mes'ûd'dan sonra, takriben otuz beş sene müddetle herkese fetva vermiştir. Onun hakkında Ubeydullah b. Ab-dîllah b. ıUtbe şunları söylemektedir:
"Rasûlullah (s.a.v.)'m hadîslerini, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hükümlerini ondan daha iyi bilen, Kur'ân tefsirini, arapça, şiir, hesap ve ferâizi ondan daha iyi anlayan birini görmedim. Birgün fıkıh, birgün te'vîl, birgün megâzî, bir6iin şiir ve birgün de Arapların meşhur günlerini anlatıp öğretmek maksadiyle ilim meclisleri kurardı. Omm yanına gelip de boyun eğmeyen bir âlim, ona herhangi birşey sorup da cevâp alamayan bir kimseyi de görmedim.
Nese'î onun esahhu'l-esânîdinin: en zayıf isnâdırun da: şeklinde olduğunu söylemektedir. Onun bu zayıf isnadına yalan zinciri" adı verilmektedir.

Rasûl-i Ekrem ona tercümânul-Kur'ân lakabını vermiştir. Onun tefsiri hakkında âiimler: "Eğer bu tefsiri Rumiar ve DeylemHler duy-saydij mutîaka müslüman olurlardı", demişlerdir. Ne var ki, birçokları onun rivayetlerine ilâveler yapmışlardır. Nese'fnin de işaret ettiği üzere âlimler, onun tefsirdeki en değersiz tarîkinin birinci derecede silsiletu'l-kezib, ikinci derecede de ed-Dahhâk b. Müzâhim'in tarîki olduğunu söylemişlerdir. Bu tarîk munkatı'dır; zîrâ ed-Dahhâk} îbnu Abbâs'ı görmemiştir. Bu senedi Guveybir el-Belhî, ed-Dahhâk*-dan rivayet ederse, zayıfhk daha da artar.
îbnu Abbâs'ın tefsirdeki makbul tarîkleri ise şöyledir: r. Ali b. Talha el-Hâşimî'nin tarîki. Buhârî, îbnu Abbâs'dan talikler yaptığı zaman bu tarîke itimat etmiştir. îbnu Abbâs'dan bu tarîk ile rivayet edilen tefsîr nüshası, Mısır'da el-Leys'in kâtibi Ebû Salih'in yanında idi. Bu nüshayı Ali b. Ebî Taîha'dan Mucâviye bji Salih, Mu'âviye'den de el-Leys'in kâtibi rivayet eder. Bu nüshî hakkında îmâm Ahmed b. Hahbel şunları söyler:
"Mısır'da Ali b. Ebî Talha'nm rivayet ettiği bir tefsir sahîfesi vardır ki, bir kimse sâdece onu görmek için Mısır'a gitse, yine de çok Şey yapmış sayılmaz". Ali b. Ebî Talha'nm bu sahîfeyi îbnu Abbâş'-dan bizzat işitmeyip Mucâhid veya Ibnu Gubeyr'den duyduğu anlaşılmaktadır. Mucâhid ve Ibnu Cubeyr sika râvîlerdîr. Bana öyle geliyor ki, Ibnu Talha bu sahîfeyi bizzat Ibnu Abbâs'dan almıştır.
tarîki. Bu tarîk, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olan tarîktir. Hâkim en-Neysâbûrî Müstedrek'ine bu tarîk İle bir miktar hadîs almıştır.
tarîki. (Muhammed b. Ebî Muhammed, Zeyd b, SâbİT ailesinin mevlâsıdır). Ibnu Cerîr et-Taberî, tefsirine bu tarîk ile birçok rivayet almıştır.
tbnu Abbâs'a, bu kadar ilmi ne ile elde ettin? dîye sordular; "çok soran bir dil ve anlayışlı bir kalb ile" cevâbını verdi. Onun Kur'ân lügati hakkındaki bilgisi, dînî ve şer! hükümlere olan vukufundan daha fazla İdi. Öyle ki, bu bilgisi bütün Arap dilini kapsayacak ve câhiliyye arapçasında yaygın olan tâbirlerle Kur'ân üslûbuna misâller verebilecek kadar genişti. Rivayet edildiğine göre Nâfi b. eUEzrak ve Necde b. cUveymir birkaç haricî ile birlikte ilim tahsîlî için yola düşüp Mekke'ye geldiklerinde, Zemzem'in yanında duran Ibnu Abbâs'm tefsîr hakkında kendine sorulan meselelere cevâp vermekte olduğunu gördüler. Nafi de ona bâzı Kur'ân âyetleri ile, bu âyetlerdeki bir takım kelimeler hakkında suâl sormuş ve şöyle demişti: Araplar, Kurân-ı Kerîm gelmeden önce bu kelimeyi biliyorlar mıydı? Ibnu Abbâs, evet, diyerek ona bir beyit okumuş, bu suretle Nâfi1 ve arkadaşları, Ibnu Abbâs'm derin bilgisine ve muazzam ilmine şahit olmuşlardı.
Ibnu Abbâs, Hz. Ali, Hz. Ömer, TIbey b. Kâ'b'dan hadîs rivayet etmiştir. Ma'mer, Ibnu Abbâs'm, ilmi bu üç zâttan aldığını söyler. Ayrıca Mü'âz b. Cebel, Ebû Zer el-Ğifârî ve başkalarından da rivayet etmiştir. Ondan rivayet edenler ise şunlardır: Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Sehl b. Hüneyf ve mevlâsı 'Ikrime.
Ibnu Abbâs, Huneyn'de, Tâif'te, Mekke fethinde ve Haccetu'l-vedâ'da bulunmuştur. Ibnu Ebî Şerh ile birlikte Afrika'nın fethine,
Hz. Ali ile birlikte de Cemel ve Sıffîn harplerine katılmıştır. Hz. Ali onu, kendi temsilcisi olarak Basra'ya göndermiştir.
Ömrünün son günlerinde gözleri kor oldu. Daha Önce babası ve dedesi de aynı derde yakalanmışlardı. îbnu Abbâs, Tâif'te, hicretin 68. yılında vefat etti; namazını İbnu'l-Hanîfe kıldırdı.[1176]

6 -Câbir b. Abdillâh

Müksirûnun altıncısıdır. 1540 hadîs rivayet etmiştir.
Babası, Abdullah b. Amr b. Haram el-Ensârî es-Sulemî'dir. En-sâr oymaklarından biri olan Seleme oğullarına mensuptur. Babası ve dayısı ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a yardım edip desteklemek ve dîni yaymak üzere ona bey'at eden 70 ensârın arasına katılmak suretiyle ikinci Akabe'de bulunmuştur. Câbir, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in birçok savaşlarına katılmıştır. Yalnız Bedir ve Uhut harplerine iştirak edememişti; bunu şöyle anlatmaktadır:
"Rasûî-i Ekrem ile birlikte on dokuz harbe iştirak ettim; yalnız Bedir ve Uhut'ta bulunamadım. Bunlara katılmama babam engel olmuştu. Babam Öldürülünce Rasûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı hiçbir savaştan geri kalmadım".
Gâbir b. Abdillâh, Mısır'a ve Şam'a geldiğinde, halk onu gördüğü yerde etrafım çevirip hadis alırdı. Medine'de Mescid-i Nebevî'-de, herkesin onun etrafını alarak ilim ve takvasından faydalandığı bir tedris halkası vardı. Medine'de hicretin 74. yılında vefat etti. Namazını, o zaman Medîne valisi olan Ebân b. Osman kıldırmıştır.
Câbir'in esahh-ı esânîdi, bilindiği üzere: tarikiyle MekkelilerİN rivayet ettiği isnâddı. [1177]

7 - Ebû Sa'îd el-Hudrî.

Müksirûnun yedinci sidir. 1170 hadis rivayet etmiştir.
Ondan duydukları hadîsleri yazmak için izin isteyenlere şu cevâbı vermişti:
"Hayır, hadîsleri yazmayınız; onları Kur'ân yerine koymayınız. Biz nasıl ezberlemişsek, siz de öyle ezberleyiniz".
İsmi Sa'd b. Mâlik b. Sinan'dır; fakat daha çok Ebû Sa'îd kün--yesi ile bilinir. Babası Mâlik b. Sinan, Uhut harbinde şehît olmuştur. Nisbesi Hudrî'dir. Nesebi, el-Ebcer diye maruf Hudre b. (Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec ile birleşir.
Babası Mâlik, Uhut harbinde, onu Rasûlullah (s.a.v.)'a getirip takdîm ederek'harbe iştirak etmesini teklif etti. O zaman Ebû Sa'îd henüz on üç yaşında bulunuyordu. Babası onun kuvvetli ve dayanıklı olduğunu söyleyerek: "Yâ Rasûlallah, bu kemikleri ufaltır", diyordu. Fakat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) onu çok küçük bularak harbe katılmasını doğru bulmadı.
Ebû Saîd el-Hudrî, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e, Allah yolunda kendine dil uzatanlara aldırmamak üzere beycat edenlerdendir; bunlar: Ebû Zer el-Ğifârî, Sehl b. Sacd, cUbâde b. es-Sâmit ve Muham-med b. Mesleme'dir. Hendek ve daha sonraki savaşlara katıldığı gibi, Rasûl-i Ekrem'le birlikte Benû'l-Mustahk harbine de iştirak etmiştir. İştirak ettiği gazvelerin sayısı on iki'dir.
Ebû Sa'îd, birçok sahabeden hadîs rivayet etmiştir. Bunların bellibaşhları şunlardır: Babası Mâlik b. Sinan, Anne bir kardeşi Ka-tâde b. erı-Nu'mân, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebü Mûsa'l-Eş'arî, Zeyd b. Sabit ve Abdullah b. Selâm (r.a.)'dır.
Ondan rivayet edenler ise: Oğlu Abdurrahmân, hanımı Zeyneb binti Kâ'b b. 'Acred, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Ebu't-Tufeyl, Nâfic ve 'Ikrime'dir.
Oğlu Abdurrahmân'm elinden tutarak Bakî'a (Medine mezarlığına) götürdü. Kendini mezarlığın uzak bir yerine defn etmesini vasıyyet ettikten sonra dedi ki:
"Oğlum, öldüğüm zaman beni buraya defnet; üzerime kılcadır germe; yanıma ateş getirme; üzerime katiyen bağırıp çağırarak ağlama; kimsenin de öyle ağlamasına izin verme!".
Zahit, âbit, âlim ve âmil Ebû Sa'îdi'l-Hudrî, hicretin 74. yılında Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.[1178]

B. Bâzı Meşhur Sahâbîler.

8 - Abdullah b. Mes'ûd.

Adı, Abdullah b. Mes'ûd b. Ğâfil el-Huzelî, künyesi Ebû Abdir-rahmandır. İslâm'a ilk girenlerin altıncısıdır. Habeşistan'a iki defa hicret etmiş ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bütün harblere iştirak etmiştir. Bedir harbinde Ebû Cehil'i yakalayıp öldüren odur. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onun Cennetlik olduğunu söylemiştir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):"Kur'ân-ı Kerîm'i dört kişiden öğreniniz: Abdullah'dan (yâni Abdullah b. Mes'ûd'dan), Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'den, Mu'âz b. Gebel'den ve 'Ubey b. Kacb'dan" buyurmuştur. Muhaddis-lerin ıstılahında mutlak olarak Abdullah denince, Abdullah b. Mes'ûd kastedilir.
Abdullah'ın barakları çok ince idi. Bâzı sahâbîler onun bu haliyle alay ederlerdi. Bunu duyan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o iki bacak Mîzân'da Uhut dağından daha ağır gelecektir".
Hz. Ömer onu Kûfe'ye kadılık ve beytu'1-mâl memurluğu ile göndermişti, Ibnu Mes'ûd, vera(, takva ve iffetin timsâli idi.
Onun esahhu'l-esânîdi şöyledir:
En zayıf isnadı da: şekündedir.
Hz. Ömer ve Sa'd b. Mu'âz'dan hadîs rivayet etmiştir. Ondan rivayet edenler ise: Abâdile, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdillah, Ebû Mûsa [1179]Eş/arî, ^İkame, Mesrûk, Şureyhu'1-kâdî ve başkalarıdır. Rivayet ettiği hadîslerin sayısı, 848'i bulur.
Medîne'ye geldiğinde rahatsızlandı ve H. 32'de.vefat etti. BakTa defnedildi. Cenaze namazını Osman b. 'Affân kıldırdı .[1180]

9 - Abdullah b- Amr b. el-'Âs.

Fakîh dört Abdulîah'dan (Abâdile'den) biridir. Babasından önce müslüman olmuş, Mekke fethinden önce de hicret etmiştir. Âbid, zâhid, çok oruç tutup çok namaz kılan ve kendini tamamen hadîse vermiş olan bir zât idi. 700 hadîs rivayet etmiştir. Hadîsleri yazması İçin Rasûl-i Ekrem ona izin verdikten sonra, ondan duyduklarını yazmaya başladı. Buna işaret ederek Ebû Hureyre der ki:
"Abdullah b. Amr b. el-'Âs müstesna, Rasûl-i Ekrem'in hadîslerini benden daha iyi hıfz eden bir kimse yoktur; çünkü o yazardı, ben yazmazdım".
Hz. Ömer, Ebu'd-Derdâ', Mu'âz b. Cebel, AbdurTahmân b. Avf ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir.
Ondan rivayet edenler ise: Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, es-Sâ'ib b. Yezîd, Sa'îd b. el-Müseyyeb, Tâvûs, (Ikrime ve başkalarıdır.
Esahhu'l-esânîdi şöyledir:
Abduliah b. Amr, H. 43 yılında Fustât'ın kuşatıldığı günlerde vefat etti.[1181]

10 - Ebû Zer el-Ğıfârî.

Künyesi budur; adı Cundeb b. Gunâde'dir. Ğıfâr kabîiesinden olan dedesi Gunâde'ye nisbet edilmiştir; Kinân oğullarmdandır. Ebû Zer, Rasûl-i Ekrem'e peygamberlik gelmeden önce de ibâdet ile meşgul olurdu. İslâm'a ilk girenlerin beşincisidir. Ancak Hendek harbinden sonra hicret etme imkânını bulabilmiştir. Allah yolunda kendini kınayanlara aldırmamak ve acı da olsa hakkı söylemek üzere Rasûl-i Ekrem'e bey'at edenlerdendir.
Ebû Zer (r.a.), ertesi günü yiyecek bir şey bırakmayacak kadar zâhid idi. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında bir ney'î mâlda sosyalizmi müdâfaa etmeye başladı. Kendini buna sevk eden şey, son derece hassas insanî şuuru ve büyük takvası idi. Fakat Osman b. cAffân, Ebû-Zer'in bu tutumunu beğenmedi ve onu Rebeze'ye nefyetti. H. 32'de ve yine Osman b. 'Affân'ın hilâfeti sıralarında vefat edene kadar orada kaldı. Namazını tesadüfen Rebeze'den geçmekte olan Abdullah b. Mes'ûd kıldırdı. Hz. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Örher ve diğer sahâbîlerden hadîs rivayet etti. Ebû Zer'den hadîs rivayet edenler ise: el-Ahnef b. Kays, ÂbdurJ İahmân b. Ganem, Atâ ve diğerleridir. Esahhu'l-esânîdi, Şamlıların: tarikiyle rivayet ettiği isnâdd Ebû Zer'den 281 hadîs rivayet edilmiştir.[1182]

11 - Sacd b. Ebî Vakkâs.

Sa'd b. Ebî Vakkâs b. Üheyb ez-Zuhrî'nin künyesi Ebû Ishâk'tır. Aşere-i mübeşşere'den olup Allah yolunda ilk oku atan odur. İslâm'a- ilk girenlerin dördüncüsüdür. Henüz on yedi yaşında iken Hz. Ebû Bekir'in delâleti ile müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bütün gazvelere iştirak etmiştir. Bütün bu gazvelerde fârisu'l-îslâm = tslâm süvârîsi idi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in annesi Hz. Amine'nin mensup olduğu Benû Zuhre oğullarmdandır. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem onu göstererek: "işte benim dayım, kimin böyle bir dayısı var!", derdi. Hz. Ömer, Sacd b. Ebî Vakkâs'ı İranlılar üzerine gönderdiği orduya baş kumandan olarak tâyin etti. İranlıları, hicretin 15. yılında Kadisiye'de, 16. yılında da Celûlâ'da bozguna uğrattı. Medâin'i fethetti. H. 17'de Küfe şehrini kurdu. Hz. Ömer devrinde, daha sonra da Hz. Osman zamanında Irak- valisi İdi. Hz. Ömer'in halîfe seçimi için tâyin ettiği altı kişiden biridir. Hz. Osman'ın şehâdeti ile ortaya çıkan büyük fitneye karışmadı. 'Akîk'te H. 55 târihînde vefat edene kadar evinden dışarı çıkmadı. Bald'a defnedildi. Aşere-i mübeşşere'den en son vefat eden O'dur.
Hadîslerini rivayet ettiği sahâbîler, Abdullah b. Abbâs, Abdulh b. Ömer, Havle binti Hakîm'dir.
Ondan rivayet edenler ise, Mucâhid, Alkame b. Kays ve es-Sâ'ib b. Yezîd'dir. Sad b. Ebî Vakkâs'm esahhu'l-esânîdi şöyledir: Ondan 270 hadîs rivayet edilmiştir.[1183]

12 -Mucâz b. Cebel.

Sahâbîlerin fakîhi Mu'âz'm tam adı: Mu'âz b. Cebel b. Amr b. Evs el-Hazrecî, künyesi de Ebû Abdirrahmân'dır, On sekiz yaşında müslüman olmuş ve Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e ikinci Akabe'de bey'at etmiştir. Rasûluliah ile birlikte bütün gazvelere iştirak etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Abdullah b. Mes'ûdile kardeş yapmış, İslâm'ı anlatıp Öğretmek ve Kur'ân-ı Kerîm'i ezberletmek üzere Yemen'e göndermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e uğurlarken Mu'âz, biniti üzerinde bulunuyor, Rasûl-i Ekrem de yanında yaya olarak gidiyordu. Rasûluliah (s.a.v.) Mu'âz'a: "Ben seni seviyorum", derdi. Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında da Yemen'deki muallimliğine devam etti; sonraları Şam'a hicret etmiştir.
Mu'âz, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zamanında Kur'ân-ı Kerîm'i cem eden sahâbîîerdendir. Rasûl-i Ekrem'in söylediği gibi: "Helâl ve haramı en iyi bilen o idi".
Mu'âz, Abdullah b. Abbâs, ve Abdullah b. Ömer'den hadîs rİ-vâyet etmiştir. Ondan rivayet edenler ise, Enes b. Mâlik, Mesrûk ve Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'dir. Henüz otuz üç yaşında iken Ürdün'de Tâ(ûn-ı Amvâs'm çıktığı hicretin 18. yılında vefat etmiştir. Onun hakkında Ömer b. el-Hattâb şöyle der:
"Analar bir daha Mu'âz gibisini doğuramaz. Mu'âz olmasaydı Ömer helak olurdu!. [1184]

13 - Ebu'd-Derdâ'.

Adı 'Uveymir b. Zeyd b. Kays olmakla beraber, daha çok Ebu'd-Derdâ künyesi ile şöhret bulmuştur. Ensâr'dan olup Hazrec oğulla-rmdandır. Kur'ân-ı Kerîm'i Rasûluliah (s.a.v.)'dan öğrenip ezberledi. Umu harbinde nasıl bir yiğit olduğunu isbât etti. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem: '"Uveymir ne yaman bir yiğittir", buyurmuştur. Hz. Peygamber, onunla Selmân-ı Fârisî'yi kardeş yapmıştır.
Ebu'd-Derdâ', Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında Şam kadısı olup Şamlıların müftîsi, Filistinlilerin de kadısı idi.
Ebu'd-Derdâ1, Hz. Â'işe'den ve Zeyd b. Sâbit'ten hadîs rivayet etmiştir. Ondan da oğlu Bilâl ve hanımı Ummü'd-Derdâ1 rivayet etmişlerdir. Rivayet ettiği hadîslerin sayısı 179'u bulur. O'nun hakkında Mesrûk şöyle demektedir:
"Rasûluliah (s.a.v.)'ın ilminin altı kişide bulunduğunu gördüm; Ebu'd-Derdâ da bunlardan biridir.[1185]
Ebu'd-Derdâ', Dımeşk'te H. 32 târihinde vefat etmiştir.[1186]

4- BÂZI TABİİN BÜYÜKLERİNİN TERCEME-İ HALLERİ

1. Sa'îd b. el-Museyyeb.[1187]

Sa(îd b. el-Museyyeb b. Hazn eİ-Kureşi el-Mahzûmî, - Ahmed b. Hanbel'in de dediği gibi- tâbi'îninen değerli simasıdır. Babası ve dedesi sahâbî idiler. Hz. Ömer'in hilâfetinin ikinci yılında dünyâya geldi. Çocuk denecek yaştan îtibâren bir tek hadîs bulabilmek için günlerce, gecelerce seyahatler yapmıştır. Onun hakkında MekhûÎ der ki:
"Hadîs aramak için yer yüzünü dolaştım; fakat Sa'îd b. el-Museyyeb'den daha âlim birine rastlamadım". Ali b. el-Medînî de şunları söyler:
"Tâbi'în içinde ondan daha âlimini bilmiyorum. Sacîd'in birşey hakkında bu sünnette mevcuttur, demesi yeter. Bana göre, o tâbi'înin en büyüğüdür.
Onun zühd ve takvası için şunu anlatırlar. Halîfe Abdulmelik oğlu Veiîd için kızını istediği zaman, Sa'îd b. el-Museyyeb razı olmamış; fakat Küseyyir b. Ebî Vedâ'a ile sâdece iki dirhem karşılığında evlendirmiştir. Abdulmelik, oğlu Velîd'e halkı bey'at ettirmek istediği sıralarda, Abdulmelik'in Medine'deki vekili Hişâm b. İsmâ(îl, İbnu'l-Museyyeb'i dövmüşj bey'ata razı olması için ölümle tehdîd etmiş; bütün bunlara rağmen İbnu'l-Museyyeb bey'atı kabul etmemiştir.
Sa'îd b. el-Museyyeb, Hz. Ebû Bekir'den mürsel olarak birtakım haberler rivayet etmiş; Hz. Ömer, Osman, Ebû Hureyre, Zeyd b. Sabit, Hz. 'Âişe ve diğer sahâbîlerden hadîs dinlemiştir.
Ondan rivayet edenler: Salim b. Abdillâh, ez-Zuhrî, Katâde, Şerik, Ebu'z-Zinâd ve başkalarıdır.
'Sa'îd b. el-Museyyeb, H. 94 târihinde vefat etmiştir.[1188]

2. İbnu Ömer'in Mevlâsı Nâfi.

Nâfi'in babasının adı Hürmüz'dür; Kâvûs olduğunu söyleyenler de vardır. Künyesi Ebû Abdillâh el-Medenî'dir. Onu Abdullah b. Ömer, gazvelerinden birinde ele geçirmiş, Nâfi'deki ilim aşkını ve mükemmel rivayet istidadını gördükten sonra da: "Allah Taâlâ, Nâfi'i bize bağışlamak suretiyle büyük bir lûtufta bulundu", demiştir.
Nâfi*, efendisi îbnu Ömer'in hizmetinde samimiyetle otuz sene çalıştı. Bâzıları onun aslen Nîsâbûr'lu, bâzıları da Kâbil'li olduğunu söyler. Yahya b. Ma'în ise: "Nâfi* Deylem'lİdir; çünkü onun lisânında Deylemlilere hâs şîve bozukluğu vardır",,demektedir..
îmâm Mâlik b. Enes, Nâficîn arkadaşlanndandır. Hattâ en-Ne-se'î'nin söylediğine göre, "en sağlam arkadaşıdır". Mâlik, Nâfi* hakkında şöyle der:
"Nâfi'in îbnu Ömer'den rivayet ettiği bir hadîs dayduğum zaman, onu bir başkasından daha duymak lüzumunu hissetmezdim". Bu sebeple îmâm Buhârî, "Mâlik'in esahh-ı esânîdinin, şeklinde olduğunu" söylemiştir.
Nâfi' sâdece ibnu Ömer'den rivayet etmemiş, aynı zamanda Ebû Sa'îdi'l-Hudrî, Hz. ve Hz. Hafsa'dan da mürsel olarak rivayet etmiştir.
Ondan rivayet eden hadîsciler şunlardır: Abdullah b. Dînâr, ez-Zuhrî, el-Evzâ% îbnu îshâk, Salih b. Keysân ve îbnu Cureyc.
Abdullah b. Ömer, Nâfi'i çok severdi. Nâfi'i satın almak için otuz bin dinar teklif edenler olmuş; fakat îbnu Ömer bunu kabul etmeyerek onu nzây-ı bârî için âzâd etmiştir. Halîfe Ömer b. Ab-dilazîz, Nâfi, Mısırlılara sünneti öğretip dîni anlatması için Mısır'a göndermiştir.
Nâfic H.. 117 târihinde vefat etmiştir. [1189]

3. Muhammed b. Şîrîn.

Müttekî fakîh Muhammed b. Şîrîn el-Ensârî'nin babası Sînn, Enes b. Mâlik'in kölesi idi. Enes onu, Enbâr'ın yakınında bulunan cIrak çölündeki Aynu't-Temrtle esîr eden Hâlid b.Velîdden satın almıştı. Enes, bir miktar mâl karşılığında serbest bırakmak üzere Şîrîn ile bir anlaşma yapmış, Şîrîn de tâyin edilen meblâğı ödeyerek hürriyetini kazanmıştı. Annesi Safiyye ise Hz. Ebû Bekir'in azatlısı idi. Muhammed b. Şîrîn, Hz. Osman'ın hilâfetinin son ikinci yılında doğdu ve hicretin no. yılında vefat etti. Otuz sahâbî ile görüşmüş; fakat Hz. Ebû Bekir ve Ebû Zer'i görmemiş, Ibnu Abbâs, Ebu'd-Der-dâ, (tmrân b. Husayn ve Hz. Âişe'yi dinleyip hadîs alamamıştır. Bunlardan rivayet ettiği hadîslerin hepsi mürsel sayılır. Bununla beraber b. îbnu Sîrîn'in Zeyd b. Sâbİt, Enes b. Mâlik, Ebû Hureyre, Huzeyfe el-Yemân ve başkalarından müsned olarak rivayet ettiği hadîsler vardır.
Ibnu SîrînMen rivayet eden muhaddisler şunlardır: eş-Şâ'bî, el-Evzâ% 'Âsimu'I-Ahvel, Mâlik b. Dînâr ve Hâlidu'l-Hazzâ'.
Hişâm b. Hassan der ki:
"Ibnu Şîrîn, gördüğüm insanların en doğrusudur". Onun hakkında Ebû Avâne de şunları söyler:
"Ben İbnu Sîrîn'i gördüm. Onu gören mutlaka Allah Taâlâ'yi hatırlar". Ibnu Sad ise:
"Muhammed b. Şîrîn, sika, güvenilir, pek kıymetli bir imâm ve çok âlim bir insandı", demektedir.[1190]

4. İbnu Şihâb ez-Zuhrî.

îbnu Şihâb'ın adı, Muhammed b. Müslim b. Ahdülâh'dır. el-H-eys b. Sa'd onun hakkında şunları söylemektedir:
"ez-Zuhrî'den daha ihatalı bir âlim görmedim. Sanl. ıskalarını rivayet etmek istemezmiş gibi, çoğu zaman tergîb had i-İtrini rivayet ederdi; aynı zamanda Sünnet ve Kur'ân hakkındaki hadîsleri de rivayet ederdi; rivayet ettiği hadîsler kusursuz îdi".
ez-Zuhrî, Hicaz ile Şam arasındaki Eyle köyünde otururdu. Şöh-ifreti öylesine yayıldı ki, Hicaz ve Şam âlimlerinin mercii hâline geldi. Sa'id b. el-Museyyeb'in Şam civarındaki "Şa'bedâ" adlı köyünde onunla birlikte sekiz sene kalmış ve yine orada 123 yılında, bâzılarına göre 125 yılında vefat etmiştir. ez-Zuhrî, duyduğu hadîsleri tedvin ederdi. Salih b. Keysân diyor.
"ez-Zuhrî ile birlikte hadîs toplardık. Zuhrî bana: Gel, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in hadîslerini yazalım, dedi. Bir müddet sonra, gej sahabenin kavillerini de yazalım, dedi; fakat o yazdı, ben yaznjadım. Neticede o kazandı, biz kaybettik ez-Zuhrî'nin hıfz ve zabtının ne kadar kuvvetli olduğunu ifade etmek maksadıyle onun anlattığı şu vaka zikredilir: Hişâm b. Abdil-[melik Zuhrî'den bir çocuğuna hadîs imlâ ettirmesini ister. ez-Zuhrî, çocuğa dört yüz hadîs yazdırır ve çıkıp gider. Sonra da ey hadîsciler, neredesiniz? diyerek muhaddisleri toplar ve onlara da bu dört yüz hadîsi yazdırır. Aradan bir ay kadar bir zaman geçer. Birgün Hişâm, ez-Zührî ile karşılaşarak ona: Yazdırdığın hadîsleri kaybettim, der ve bir kâtip çağırarak hadîsleri tekrar yazdırır. Bilâhare bunları ilk defa yazılan hadîslerle karşılaştırır ve bir tek harfinin dahî farklı olmadığını görür. Bu hâdise üzerine Hişâm, ez-Zührryi çok beğenir ve onu çocuklarına muallim tâyin eder.
Amr b. Dînâr'ı: "Hadîsleri tam metinleri ile Zuhrî gibi rivayet eden birini daha görmedim", diyerek, ez-Zuhii'nin faziletini îtirâfa sevk eden şey, onun hadîsleri böylesine bir dikkat ve ihtimamla zab-tetmesidîr. ez-Zuhrî, hadîsleri asıl metinleri ile rivayet etmek hususunda pek titiz davranırdı. Onun rivayet ettiği hadîslerin bin iki yüz'e ulaştığı söylenmektedir; fakat bu hadîslerin müsned olanları bu rakamın yarısı kadardır.
ez-Zuhrî, şu muhaddislerden hadîs rivayet etmiştir: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Ca'fer, Sehl b. ez-Zubeyr, «Atâ b. Ebî Rabâh.
Diğer taraftan Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Hureyre, Râfî(b. Hu-deyc ve başkalarından da mürsel rivayetleri vardır.
Buhârî, onun esahh-ı esânîdının: şeklinde olduğunu söylemektedir. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'ye göre esahh-ı esânîdi ise şöyledir :[1191]

5. Sa'îd b. Cubeyr.

Fakîlı, mükrî ve âbid Sa(îd b, Cubeyr el-Esedî el-Kûfî'nin künyesi Ebû Abdillâh'dır. Sufyânu's-Sevrî onu İbrahim en-Naha(î'den üstün tutarak derdi ki:
"Tefsîri şu dört kişiden alınız: Sa'îd b. Cubeyr, Mucâhid, 'Ikrime ve ed-Dahhâk".
Abdullah b. Mes'ûd Küfe kadısı iken, îbnu Cubeyr onun kâtipliğini yapardı. Sonra Ebû Burde b. Ebî Musa'nın kâtipliğini yapmaya başladı. Daha sonraları da Ibnu'l-Eş'as ile birlikte ayaklandığı için hicretin 95. yılında Haccâc tarafından Öldürüldü.[1192]
Sa'îd b. Cubeyr, Abdullah b. Zubeyr'den, Enes b. Mâlik'ten ve Ebû Sa'îd el-Hudrî'den hadîs rivayet etmiştir; bunlardan rivayet ettiği hadîsler müsneddİr. Yalnız Ebû Hureyre, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Hz. Ali ve Hz, eÂişeden hadîs duymamıştır; bunlardan rivayet ettiği hadîsler de mürseldir. Onun bu mürselleri hakkında Yahya b. Saîd
der ki:
"Sa'îd'in mürselleri, bence cAtâ'nıri mürsellerinden daha makbuldür".
Ondan rivayet edenler: el-A'meş, Mansûr b. el-Mu'temir, Ya'lâ b. Hakîm es-Sakafî, Simâk b. Harb ve başkalarıdır.
Meymûn b. Mihrân diyor ki:
"Sa'îd b. Cubeyr Öldü; fakat yeri doldurulamayacak bir boşluk bırakarak göçtü gitti. [1193]

6. İmâm Ebû Hanîfe.

Ebû Hanîfe künyesi ile meşhur olmuştur. Asıl adı, en-Nu'mân b. Sabit b. Zûtâ'dır. Teymullâh b. Sa4lebe el-Kûfî'nin mevlâsı olduğu için nisbesi Teymî'dir; fakat aslen Iran'lıdır.. Sahabeden Enes b. Mâlik, Sehl b. Sa'd es-Saidî, Abdullah b. Ebî Evfâ, Ebu't-Tufeyl Âir b. VâsüVyi gördüğü için tâbirdir. Bu sahâbîlerin bir kısmından
hadîs de rivayet etmiştir. Bâzı âlimler ise, onun bu sahâbîlerin hepsinden rivayet ettiğini söylemektedir.
Ebû Hanîfe, fıkhı ve hadîsi, 'Ata, Nâfi1, îbnu Hürmüz, Hammâd b. Ebî Süleyman, Amr b. Dînâr ve diğer âlimlerden öğrenmiştir. Ondan rivayet edenler ise: Ebû Yûsuf, Zufer, Ebû Mutîc el-Belhî, İbhu'l-Mubârek, el-Hasen b. Ziyâd, Dâvûd et-Tâ'î, Vekî ve başkalarıdır.
Âlimler, Ebû Hanife'nin muazzam bir fıkıh kültürüne ve kuvvetli delillere sahîp olduğunu söylerler. eş-Şâfi(î ise: "İnsanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye minnettardır", der. el-Leys b. Sacd da şunları anlatır:
"Medine'de Mâlik'e rastladım. Hayrola terlemişsin, dedim. Mâlik : Beni Ebû Hanîfe terletti; o gerçekten fakîhmiş a Mısırlım! dedi. Sonra Ebû Hanîfe ile karşılaştım. Ona: Mâlik senin hakkında ne güzel şeyler söylüyor, dedim. Ebu Hanîfe'nin karşılığı şöyle oldu: "Ben onun kadar hazır cevâp olup da isabetli konuşan, onun kadar mükemmel tenkîd yapan birini daha görmedim".

Ebû Hanîfe, şüphesiz muhaddis olmaktan çok fakîhtir. Fakat onun hadîse vukufu, bâzılarının söylediği kadar az değildi. Muham-med b-Mahmûd el-Harzemî, onun on beş müsnedinî toplamıştır. Muhammed b. el-Hasen, el-Âsâr adlı kitabında Ebû Hanîfe'den pek çok hadîs almıştır. Fakat Ebû Hanîfe'nin en bariz vasfım fıkıh teşkil etmektedir. Zaten kendi adiyle anılan Hanefî mezhebini tesîs etmesi ve re'y mektebinin imâmı olması ona yeter!
Ebû Hanîfe, muttekî bir insandı. Elinin emeği ile geçinirdi. Âlimlerin değerini sarsacağı, izzet-i nefislerini rencîde edeceği düşüncesiyle onların hediye almasını doğru bulmazdı.
Ebû Ca'fer, onu zorla kadı yapmak istedi. Bu vazifeyi kabul etmediği için Ebû Hanîfe'yi haps etti. Kabul etmesini sağlamak düşüncesiyle, günde on sopa olmak üzere yüz on sopa vurdurdu. Ebû Hanîfe yine de kabul etmedi. Bağdat'ta hapishanede iken H. 150'de Allah'ın rahmetine kavuştu.
Abdullah b. el-Mubârek onun hakkında şunları söylemektedir: "İnsanların en fakîhi Ebû Hanîfe'dir. Fıkıh'ta onun bir benzerini daha görmedim. Eğer Cenâb-ı Hak, Ebû Hanîfe ile görüştürmek lûtfunda buîunmasaydı, ben de rastgele bir insan olurdum. O, muttekî, cömert, meseleleri bütün incelikleri ile kavrayan bir insandı.[1194]

5- ETBÂ'U'T-TÂBÎ'ÎNDEN BÂZILARININ TERCEME-Î HALLERİ

1. İmâm Mâlik b. Enes.

Medînelilerin imâmı, hadîste emîru'I-mü'rmmîn Mâlik b. Enes b. Ebî 'Âmir el-Asbahî'dir. Yemen meliklerinden Zû Asbah'a mensup olduğu anlaşılmaktadır. Künyesi Ebû Abdillâh'dir. Onun hakkında İmâm Şafii şöyle demektedir:
"Malik, Allah Taâlâ'nın, tâbi'înden sonra kullarına karşı hüccet olarak gönderdiği bir insandır". îbmı Hibbân da diyor ki: "Medine'de râvîleri, fıkıh ve din anlayışlarına, fazilet ve ibâdet durumlarına göre değerlendiren ilk fakîh Mâlik'tir. İmâm Şâfi'î de ondan istifâde etmiştir". en-Nese'î'nin Mâlik, hakkındaki sözleri ise Şöyledir:
"Mâlik'ten daha asil, daha büyük, daha itimâda şayan, hadîs bakımından daha emniyetli ve zayıf râvîlerden daha az rivayet eden birini görmedim. Abdulkerîm'den başka metruk olan bir râvî'den hadîs aldığını bilmiyoruz". Mekke'de ikâmet eden Abdulkerîm b. Ebi'l-Muhârık el-Basrî'yi kasdetmektedir; zîrâ Abdulkerîm, müstakim ve çok mütevâzî bir insandı; fakat Mâlik'in hemşehrisi değildi. Bu sebeple imâm onu tanıyamadı. Bununla beraber Abdulkerîm'den sâdece faziletli ameller hakkında bir miktar hadîs veya hadîs metni üzerine bazı ilâveler almıştır.
Mâlik, el-Muvatta'ı telîf ettiği zaman, halîfe Mansûr halkı bu eseri okuyup onunla amel etmeye zorlamak istedi; fakat Mâlik daha önce de söylediğimiz gibi bunu doğru bulmadı. Mâlik, el-Muvatta üzerinde kırk sene çalıştı. Bu arada eserini Medîne'U yetmiş fakîhe sunup onların fikirlerini aldı. Bu eseri yüz bin hadîsten seçerek meydana getirmiştir. el-Muvatta'ı Mâlik'ten binden fazla kimse rivayet etmiştir. Bu sebeple el-Muvatta'ın çeşitli otuz nüshası vardır; fakat bunlardan sâdece yirmi tanesi meşhur olmuştur. En meşhur nüshası da, Yahya b. Yahya el-Leysî el-Endülüsî el-Maşmûdî'nin rivayet ettiği nüshadır.
Bâzı âlimler, ana hadîs kitaplarının, Kütüb-i sitte ve Muvatta' olmak üzere yedi tane olduğunu söylerler. Bâzıları da Kütüb-i sitte'ye, el-Muvatta' yerine Dârimî'nin Suhen'ini katarlar. Bu büyük eser hakkında Ibnu Hazm der ki:
"Fıkıh ve hadîs sahasında meydana getirilmiş bu eserin . bir dengi daha yoktur".
el-Muvatta hadîslerinin hepsi müsned değildir. Aralarında mürsel, mu'dal, munkatı ve başka nev'îlerİ de vardır. Bâzı âlimler el-Muvatta'da 600 müsned, 222 mürseî, 613 mevkuf hadîs ve 285'de tâbi€în sözü bulunduğunu tesbît etmişlerdir. Ayrıca Mâlik'in isnâd etmeden Bana ulaştı" ve Sika râvîden"
diye rivayet ettiği sözlerin 61 tane olduğu söylenmektedir. Fakat bu rivayetler, Mâlik'in isnâdları dışındaki diğer tarîklerden müsned olarak gelmektedir. Bu .sebeple îbnu Abdilber en-Nemerî, Mâlik'in el-Muvatta'mda bulunan mürsel munkatı, muMal hadîsleri mevsûl olarak rivayet etmeyi hedef tutan bir kitap yazmıştır.
Mâlik şu muhaddislerden rivayet etmiştir: Nu'aym el-Mucmir, Zeyd b. Eşlem, Nâfi', Şerîk b. Abdillâh, ez-Zuhrî: Ebu'z-Zİnâd, Sa'îd eî-Makburî ve Humeyd et-Tavîl. Mâlik'in arkadaşlarından en son vefat eden Huzâfe es-Sehmî el-Ensârî'dir.
Mâlik'ten rivayet edenler ise pek çoktur. Bunlar arasında: ez-Zuhrî, Yahya b. -Sa'îd gibi şeyhleri, el-Evzâ% es-Scvrî, Sufyân b. Uyeyne, el-Leys b. Sard, Ibnu Güreye ve Şu'be b. d-Haccâc gibi arkadaşları ve eş-Şâfi% Ibnu'l-Mubârek, îbnu Vchb, îbnu Mehdî, el-Kattân ve Ibnu îshâk el-Fezârî gibi diğer âlimler de vardır.
Malik H. 93 yılında doğup 179'da vefat etmiştir.[1195]

2. İmâm eş-Şâfi'î.

Yeryüzünü ilimle dolduran Muhammed b. Idrîs b. Abbâs b. Osman b. Şâfi'î, bu sonuncu dedesine nisbet edilerek eş-Şâf^î diye tanınmıştır. Neseb İtibariyle Kuregî, Muttalibî ve "Mekkî'dir. Künyesi Ebû AbdÜlâh'dır. Annesi Ezd kabîlesindendir.
eş-Şâfi, H. 150'de Gazze'de doğdu. Sütten kesildikten sonra Mekke'ye götürüldü. Orada büyüyüp okudu. Daha yedi yaşında iken Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi. O zamanlar Mekke mukri'i olan İsmail b. Kostantîn'den Kur'ân tâlimi yaptı. Ramazan ayında Kur'ân-ı Kerîm'i altmış defa hatm ettiği söylenir.
Medine'İllerin imâmı Mâlik b. Enes'den hadîs rivayet etmiş,, henüz on üç yaşında iken birkaç gün zarfında hocasının el-Muvat-ta'mı ezberleyerek önünde okumuştur. Ayrıca Sufyân b. 'Uyeyne -ve Abdulmelik b. Mâcişûn [1196]dan da hadîs rivayet etmiştir. Fıkhı, yirmi yaşlarında bile yokken, fetva vermek üzere kendisine izin veren Müslim b. Hâlid ez-Zencî'den okumuştur. Bütün bunlardan başka lügat ve şiirde çok üstündü. Münazara 'ederken çok kuvvetli deliller ileri sürerdi. Kendisiyle -münazara yapan bütün Irak ve Mısır âlimlerini su s tur muştur. Hîcâzlıların, Mısırlı ve Iraklıların fıkıhlarını mez-cedip bilgisinde toplamıştır.
Yemen bölgesindeki Necrân'da kadılık vazîfesini üzerine aldı; bunun üzerine onu halîfe Hârûnu'r-Reşîd'e jurnal ederek .hilâfeti ele geçirmek istediğini söylediler. Derhâl Bağdat'ta bulunan hilâfet merkezine götürüldü. Orada H. 184 târihinde halîfe Hârunu'r-Reşîd ile görüşerek onun huzurunda Muhammed b. el-Hasen ile münazara etti. Muhammed b. el-Hasen onun ne büyük bir âlim olduğunu anladı ve halîfenin önünde, iddia edilen suçla eş-ŞâfiTnin bir alâkası bulunmadığını ifâde etti. eş-Şâfi'î sonra Mekke'ye, daha sonra da H. 195'de ikinci defa olarak Irak'a gitti. Bu defasında îrnâm Ahmed b. Hanbel, el-Kerâbîsi ve ez-Zağferânî ile görüştü. Bilâhare Mekke ile Bağdâd arasında birçok seferler yaptı ve nihayet H. 199 târihinde Mısır'a geldi. 204 yılında 54 yaşında iken Mısır'da vefat etti.
îshâk b. Râhûye'ye: Genç denecek bir yaşta ölmesine rağmen eş-Şâfi(î bu kadar kitabı nasıl yazdı? diye sordular. îshâk b. Râhûye şu cevâbı verdi: "Ömrü kısa olduğu için, Cenâbı-Mevlâ ona çok akıl verdi!".
eş-ŞâfiTnin İbnu Râhûye'ye sorulan eserleri, tefsîr, hadîs, fıkıh ve edebiyat sahalarında olmak üzere pek çoktur; fakat en meşhuru Ab-durrahman b. Mehdî'nin arzusu üzerine yazdığı er-Risâle'dir. Bu eser îisûi-i fıkıh hakkındadır. eş-ŞâfiTnin bunlardan başka, din prensiplerinin çoğunu içine alan el-Um adlı bir kitabı daha vardır. Ebû Amr Muhammed b. Ga'fer en-Nîsâbûrî, el-Um'deki ve yine eş-Şâfil'nin el-Mebsût adlı bir diğer eserindeki müsned hadîsleri bir araya toplamıştır. Böyle olmakla beraber bâzı âlimler cş-ŞâfiTnin hadîs sahasında müstakil bir Müsned'i olduğunu zannetmişlerdir. lbnu'1-Esîr (v. 606) bu Müsned'e bir şerh yazmıştır.
eş-Şâfi'î'den rivayet edenler: imâm Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, Buhârî'nin şeyhi Abdullah b. ez-Zubeyr el-Humeydî, Ebû Sevr İbrahim Hâlid el-Bağdâdî, Yûsuf b. Yahya el-Bûtî, Harmele b. Yahya, el-Hasen b. Muhammed ez-2acferânî ve başkalarıdır.
eş-Şâficî'nin hadîsteki üstünlüğünü ez-Zehebîşöyle anlatmaktadır: "Hadîs hafızı olup hadîsteki illetlere hakkıyle vâkıftı. Sübûtuna mutlak surette kanâat getirmediği rivayetleri kabul etmezdi. Eğer ömrü olsaydı bu sahada daha çok ilerlerdi". îmâm Ahmed b. Hanbel'in şu sözü onun değerini anlatmak için kâfidir:
"Eline kalem kâğıt alan herkesin îmâm eş-ŞâfiTye şükran borcu vardır.[1197]

3. Sufyânu's-Sevrî.

Hıfz ve zabtı mükemmel olup hadîste hüccet sayılan îmâm Sufyân b. Sa'îd b. Mesrûk el-Kûfî'dir. Künyesi Ebû Abdillâh'dır. Babası Sa'îd, Küfe âlimlerinden idi. Hadîsleri rivayet ve zabt bakımından öylesine meşhur oldu ki, Şu'be b. el-Haccâc, Sufyân b. *Uyeyne ve Yahya b. Ma'în

ona: "Hadîste emîru'1-mü'minin" lâkabım verdiler, îmâm Mâlik b. Enes'in bu lâkabı aldığını görmüştük. Hatîbu'J-Bağdadî onun hakkında şunları söyler: "Müslümanların bîr imâmı, dînin yüce bir şahsı idi. Onun büyük bir imâm olduğunu kabul etmeyen yoktur. îtkân, hıfz, marifet, zühd ve takvası sebebiyle Sufyân'ın kimsenin tezkiyesine ihtiyâcı yoktur".
Sufyan, A'meş, (Süleyman b. Mihrân), Abdullah b. Dînâr, cAsı-mu'1-Ahvel, Îbnu'l-Munkedir ve diğer muhaddislerden rivayet etmiştir.
Ondan rivayet edenler İse: Abdurrahmân el-Evzâ'î, Abdur-rahmân b. Mehdî, Miscar b. Kidâm, Ebân b. Abdillâh el-Ahmesî'dir. Sufyân'dan son olarak rivayet eden Ali b. el-Ca'd'dır.
Abdullah b. el-Mubârek der ki:
"Bin yüz şeyhten hadîs yazmış olmama rağmen, Sufyân'dan daha değerli bir muhaddisten hadîs yazmamışımdır." Bunu duyan biri Abdullah b. Mubârek'e: "Sen Sa'îd b. Cubeyr gibilerini görmüş bir adamsın; nasıl böyle söylersin, Ebû Abdillâh?, diye sorduğu zaman îbnu'J-Mubârek ona şu cevâbı verdi: "Söyledim, yine söylüyorum; ondan daha üstün birini görmedim". Bununla beraber SufyânuV Sevrî'nin zaman zaman tedlîs ettiği yine Ibnu'l-Mubârek'ten rivayet edilmektedir. Bu hususta Îbnu'l-Mubârek diyor ki:
"Sufyân'a bir hadîs rivayet ettim. Yanma gittiğim zaman o hadîsi tedlîs ettiğini gördüm. Sufyân beni görünce utandı ve onu senden rivayet ediyoruz, dedi". Eğer bu söylenen doğru ise, - Ibnu'l-Mübarek'in bu iki sözünün arasını telîf etmek için - Sufyân'm tedlîsinin sâdece sika râvîlerden yapılan tedlîs gibi, şahsını zedelemeyecek bir şekilde olduğunu kabûi edeceğiz. îşte Sufyân bunun içindir ki Îbnu'1-Mu-bârek'e: "Onu senden rivayet ediyoruz", demiştir. Bu sözü ile Sufyân, hadîsi Îbnu'l-Mubârek'e isnâd ederek tevsik etmek istemiştir. Suiyânu's-Sevrî, Basra'da H. 161 târihinde vefat etmiştir.[1198]

4. Sufyân b. Uyeyne.

Sufyân b. 'Uyeyne b. Meymûii el-Hilâlî el-Kûff dir; künyesi Ebû Muhammed'dir. 87 tâbi'î ile görüşüp 70'inden hadîs dinlemiştir. Bunların en meşhurları: Gacferu's-Sâdık, Hurreydu't-.Tavîl, Abdullah b. Dînâr, Ebu'z-Zinâd ve Salih b. Keysân'dır.
Ondan da şeyhlerinden, arkadaşlarından ve talebesinden bir çoğu rivayet etmiştir. Bunlar arasında el-A'meş, Mis'ar b. Kidâm, Abdullah b. el-Mubârek, eş-Şâfi Ahmed b. Hanbel, Yahya b, Ma'în ve Ali b. el-Medînî vardır.
163 târihinde Kûfe'den Mekke'ye gitmiş, ömrünün sonlarına doğru hafızası zayıflayıncaya kadar orada Hicâzlılara hadîs rivayet edip Kur'ân-ı Kerîm öğretmiştir. îşte bu sebeple îbnu Hacer el-Aska-lânî der ki:
"Sika, hafız, fakili, imâm ve hüccettir. Ne var ki, ömrünün son :iarma doğru hafızası bozuldu. Pek az da olsa tedlîs yapardı; fakat hep sikalardan tedlîs yapmıştır".
Yedi bin kadar hadîs rivayet etmiştir. eş-Şâfi(î, onun geniş Edimini takdir ederek der ki:
"Mâlik ve îbnu 'Uyeyne olmasaydı, Hicaz beldesinin ilmi yok folup giderdi". İbnu Uyeyne hakkında el-'Iclî de şunları söyler: K.ûfe'Iidir; sikadır ve hadîste çok sağlamdır".
Sufyân b. Uyeyne, Mekke'de H. 198 târihinde, 91 yaşında ikenf İS'efât etmiştir. [1199]

5. el-Leys b. Sa'd.

I Mısır diyarının muhaddisi el-Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân eî-| "Fehmi'dir; künyesi Ebu'l-Hâris'tir. H. 94 yılında Karkaşend'de doğdu. | -Zengin ve cömert İdi. Senelik geliri yirmi bin dinardan fazla idi. Fakat! iaşırı derecedeki cömertliği yüzünden yanında nisap miktarı mâl ^bırakmadığı için, ona hiçbir zaman zekât farz olmamıştır.
1 Buharı ve Müslim, ondan çok hadîs rivayet etmiştir. Ahmed b.'. Hanbel, eş-Şâfi% Sırfyânu's-Sevrî, el-1clî ve birçok âlimler, onun sika Olduğunu ifâde etmişlerdir. Onun hakkında cş-Şâfi'î şöyle demektedir:.
"el-Leys, Mâlik'ten daha fakîhtir. Ne var ki, arkadaşları onun| İlmini zayi etmişlerdir". îmâm Mâlik b. Enes, kitaplarındaki:
En çok îtimât ettiğim âlim bana haber verdi ki..." sözü ile hep el-Leys b. Sa'd'i kasteder.
el-Leys, en-Nevevî'nİn dediği gibi, "rivayetlerinde tedlîs yapmaktan çok sakmırdı"; fakat icazet yoluyla rivayet etmekte bir mahzur görmezdi. îşte bu sebeple Yahya b. Ma'în: "el-Leys. semâ1 ve şüyûh bakımlarından müsamahakâr idi", demektedir. Ahmed b. Hanbel de: "el-Leys, sikadır; ne var kİ, hadîs tahammülü bakımından gevşektir der. Âlimler, Mısır'ın esahh-ı esânîd'İnin şöyle olduğunu söylemişlerdir: el-Leys'in hadîs rivayet ettiği muhaddisler şunlardır: Nâfi ez-Zuhrî, Sa(îd el-Makburî ve Yezîd b. Ebî Habîb. Ondan rivayet .edener ise: Abdullah b. el-Mübarek, Abdullah b. Vehb ve başkalarıdır. el-Leys, 175 târihinde vefat etmiştir.[1200]

6- ETBÂ'U ETBÂ'I'T-TÂBÎİNDEN BÂZILARININ TERCEME'Î HALLERİ

1. İmâm Ahmed b. Hanbel.

İmâm Ahmed b. Muhamrhed b. Hanbel b. Hilâl eş-Şeybânî el-Mervezî'nin künyesi Ebû Abdillâh'dır. Annesi Merv'de iken ona hâmile idi. Merv'den çıkıp Bağdâd'a geldi. Oğlunu H. 164'de burada dünyâya getirdi.
Ahmed b. Hanbel, tahsîl hayâtının çoğunu Bağdat'ta geçirdi. Bununla beraber yine de hadis toplamak için diyar diyar dolaşarak, sahabe ve tâbi'îlerin rivayetleri mevzuunda, sağlam zabtı ve mükemmel takvası ile parmakla gösterilen bir muhaddis durumuna geldi.
Ahmed b. Hanbel'in birçok eseri vardır. Başlıçaları: Kitâbu'l-îlelj Kitâbu'z-zühd, et-Tefsîr, en-Nâsih ve'1-mensûh, Kitâbu fezâili's-sahâbe, Kitâbu'l-eşribe'dir. En meşhur ve en büyük eseri, el-Musned'dir. Bu eserde, ilki aşere-i tnübeşşere'nin müsnedi olmak üzere on sekiz müsned vardır. "Bellibaşlı rivayet kitapları ve müsnedler" bahsinde, İbnu Hacer'in el-Musaed'i müdâfaa ederek, onda mevzu hadîs bulunduğu iddiasını reddettiğini görmüştük. Bununla beraber yine Ibnu Hacer, Ta'cîlu'l-merüVa bi ricâli'l-erba'a adh kitabında üç veya dört hadîs müstesna el-Müsned'de asılsız hadîs bulunmadığını söylemektedir.
Ahmed b. Hanbel'in el-Musned'inde kırk bin müsned hadîs vardır. Bunlardan on bin'i mükerrerdir. Oğlu Abdullah'da on bin kadar hadîs ilâve etmiştir. Ayrıca AbdullâhMan rivayet eden Ahmed b. Câ(fer el-KatîTnin de bâzı ilâveleri vardır.
Ahmed b. Hanbel'in el-Musned'ini tertîb eden oğlu Abdullah'tır. el-Musned'de bâzı karışıklıklar olmuş; fakat Ahmed b. Hanbel bunları tashih edemeden vefat etmiştir. el-Musned'i alfabetik olarak tertîb eden ise, Hafız Ebû Bekir Muhammed b. AbdUlâh el-Makdisî el-Hanbelf dir.
Ahmed b. Hanbel, hıfz ve zabt bakımından bir hârika idi. Buna işaret ederek Ebû Zür'a der ki:
"Ezbere yazdıracak şekilde yüz bin hadîs hıfz etmişti". Ahmed b. Hanbel, hadîste emîru'l-mü'minîn sayıldığına göre, bunda hayret edecek bir taraf yoktur. Onun hakkında îbnu Hibbân da şunları söylüyor : ,
"Hafız ve sağlam bir hadîsci idi. Gizli bir takvası vardı. Kırbaçlar altında »iletildiği hâlde, yine de ibâdetlerini gevşetmedi. Allah Taâlâ onu bid'attan korumuş, kendine uyulan bir imâm, himayesine girilen bir barınak yapmıştır".
Allah Taâlâ'nın onu koruduğu.ve kabul etmediği için kırbaçla dövüldüğü bidcat, -îbnu Hibbân'm dediği gibi- halku'l-Kur'ân (Kur'ân-ı Kerîmin mahlûk olduğu) meselesi idi. Ahmed b. Hanbel, Kur'ân-ı Kerîm'in mahlûk olduğunu söylemediği için dövüldü, haps edildi; Bişr b. el-Hâris el-Hâfî'nin de dediği gibi, "körüğün içine girdi, som altın olarak çıktı".
Ahmed b. Hanbeî, önceleri Kadı Ebû Yûsuf'un ilim meclislerine devam etti, sonraları eş-Şâfi(î den hadîs, fıkıh ve Kureyş ensâbi ilimlerini tahsil etti. Abdurrezzâk'dan hadîs dinlemek için Yemen'e gitmiş, Küfe, Basra, Cezire (Mezopotamya), Mekke, Medine ve Şam'ı dolaşmıştır.
Hadîs rivayet ettiği şeyhleri şunlardır: Bişr el-Mufaddal er-Ru-kâşî, Sufyân b. Uyeyne, Yahya b. Sa'îd el-Katt.ân, Abdurrezzâk b. Hemmâm es-Sancânî, Süleyman b. Dâvud et-Tayâlisî, İsmail b. 'Uleyye, Murtemir b. Süleyman el-Bâsrî ve başkaları.
Ahmed b. Hanbel'den rivayet edenler ise; el-Buhârî, Muslini, Ebû Dâvûd, Vekîc b. el-Cerrâh, Yahya b. Âdem el-Kûfî, Ali b. el-Medînî, tbnu Mehdî'dir. Ayrıca bâzı şeyhleri, arkadaşları ve talebeleri de ondan rivayet etmişlerdir.
Ahmed b. Hanbel, H. 241'de, 77 yaşında iken vefat etmiştir. Menkıbeleri saymakla tükenmez.[1201]

2. İmâm Buharı.

Hadîs hıfz ve zabtı bakımından eşsiz îmânı Muhammed b. îs-mâil b. İbrahim'dir; künyesi Ebû Abdillâh'dır. Daha on yaşlarında bile yokken hadîs ezberlemeye başlamıştır. Binden fazla şeyhten hadis yazmış, yüz bini sahîh olmak üzere üç yüz bin ha'dîs ezberlemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en sahîh kitap olan el-Camicu's-sahîh'iii müellifidir. Bu eserdeki hadîsleri yetmiş bin'den fazla râvîden dinlemiş olup» on altı senede meydâna getirmiştir. Birtakım hafızlar, el-CamiVs-sahîhHn bâzı hadîslerine talikler yapmışlar, 110 tanesini de tenkîd etmişlerdir. Tenkîd edilen bu hadîslerden otuz iki'sini Müslim tahrîc etmiş, geri kalan yetmiş sekiz'ini de yalnız Bu-hârî kitabına almıştır. îbnu Hacer el-(Askalânî, tenkîd edilen bu hadîslerin, "bütün illetlerinin cerh edici mâhiyette olmadığını, çoğunun îzâhı kolay olup, pek azmi îzâh etmenin müşkül olduğunu" söylemektedir.
Sahîh-i Buhârî'nin pek çok şerhleri vardır. Keşfu'z-zunûn'da bunlardan seksen iki'sinin adı verilmektedir; yalnız bu şerhlerin en değerlisi, îbnu Hacer el-'Askalânî'nin Fethu'l-bârî'sidir. Sonra bunu sıra ile el-Kastalânî'nin îrşâdu's-sârî'si ve el-'Aynfnin eUrc-detu'l-kârî'si takip eder.
Buhârî'nin birçok eserleri vardır: Büyük, orta ve küçük olmak üzere üç Târih'i, Kitâbu'1-kunâ, Kitâbu'l-vuhdân, Kitâbu edebi'l-mufred, ve Kitâbu' d-du[afâ'sı bunlar arasındadır. Buhârî hakkında Tirrnizî der ki:
"Hadîslerin illetlerini ve râvîlerin hâllerim Buhârî'den daha iyi bilen birini görmedim". îbnu Hacer ise şunları söylemektedir.
"Gök kubbenin altında, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadîslerini, Muhammed b. îsmâil el-Buhârî'den daha iyi bilen birini görmedim". Müslim b. Haccâc ona gelerek alnından öptü ve "Üstâd-larm üstadı, muhaddislerin efendisi, hadîs illetlerinin doktoru, bırak ayaklarım Öpeyim", dedi.
Maklûb hadîs bahsinde söylediğimiz gibi, Bağdâd âlimlerinin yüz hadîsi birbirine karıştırdıklarını, Buhârî'nin de her metnin senedini, her senedin metnim ayırıp gösterdiğini, âlimlerin de onun hıfzı ve zabtı karşısmda dehşete düştüklerini her hâlde unutmadık. Hadîsleri zabt ve hıfz etmek İçin Buhârî, Şam, Mısır, Bağdat, Küfe, Mezopotamya, Hicaz ve Basra'ya seyâhatlar yapmıştır.
Buhârî'nin hadîs rivayet ettiği şeyhler şunlardır: ed-Dahhâk b. Mahled Ebû «Âsim en-Nebîl, Mekkî b. îbrâhîm el-Hanzalî, «Ubeydullâh b. Mûsâ el-'Abaî, Abdulkuddûs b. el-Haccâc, Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî ve diğerleri.
Ondan rivayet edenler ise pek çoktur 5 başlıcaları: et-Tirmizî, Müslim, en-Nese'î, ibrahim b. îshâk el-Harbî, Muhammed b. Ahmed ed-Dûlâbî. es-Sahîh'i, Buhârî'den en son olarak rivayet eden Mansûr b. Muhammed el-Bezûdî (v. 329)'dir.
Buhârî, H. 194'de doğup, Semerkand köylerinden Hartenk'de 256 târihinde vefat etmiştir[1202]

3. îmâm Müslim.

Hadîscilerin imâmı Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî'dir. Benû Kuşeyr, meşhur bir Arap kabîlesidir. Künyesi Ebu'l-Huseyn'dir. Âlimler, onun hadîste imâm ve rivayette mütehassıs olduğunda müttefiktir. Hadîs toplamak için pek çok seyahatler yapmış, bu sûrede Horasan'da Yahya b. Yahya, îshâk b. Râhûye ve başkalarını, Rey'de Muhammed b. Mihrân, Ebû. Gassân ve diğerlerini, Hicaz'da Sa'îd b. Mansûr, Ebû Mus'ab ve başkalarını, Irak'ta Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesleme ve başkalarını, Mısır'da Amr b. Sevâd, Harmele b. Yahya ve diğer muhaddisleri dinleyip hadîs almıştır.
Müslim'den hadîs rivayet edenler ise pek çoktur; en meşhurları: et-Tirmizî, Ebû Hatim er-Râzî, Ahmed b. Seleme, Mûsâ b. Hârûn, Yahya b. Sâ'id, Muhammed b. Mahled, Ebû *Avâne Ya'kûb b. îshâk el-îsferâînî, Muhammed b. Abdulvehhâb el-Ferrâ', Ali b. el-Hu-seyin, el-Huseyin b. Muhammed b. Ziyâd el-Kabbânî, İbrahim b. Muhammed b. Sufyân'dır. Bu sonuncu muhaddis, Sahîh-i Müslim'in râvîsidir.
Müslim'in birçok eserleri vardır: el-Cami Vs-sahih, Kitâbu'l-(ilel, Kifâbu evhâmi'l-muhaddisîn, Kîtâbu men leyse lehû illâ râvin vâhid, Kitâbu tabakâti't-tâbiln, Kitâbu'l-muhad-ramîn, Kitâbu' l-musnedi'1-kebîr (âlâ esmâi'r-ricâl ve Kitâ-bu'1-câmi'i'l-kebîr'ale'l-ebvâb bunlar arasındadır.
Sahîh-i Buhârî ile birlikte Sahîh-i Müslim, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gelen en sahih iki kitaptır. Müslümanlar bunlara büyük önem vermişlerdir. Çokları Buhârî'nin kitabının daha sahîh olduğu kanâatindedir.
Müslim, Sahîh'ini meydana getirene kadar çok gayret sarfettiği için onun üzerine titrerdi; zîrâ bu eseri, şeyhlerinden bizzat dinlediği üç yüz bin hadîs arasından seçerek meydana getirmiştir. îşte bu sebeple derdi ki:
"Hadisciler iki yüz sene boyunca hadîs yazacak olsalar, baş vuracakları kaynak yine de bu el-CâmiVs-sahîh olacaktır".
Müslim, Nîsâbur'da H. 261 târihinde, 55 yaşında iken vefat etmiştir .[1203]

4. İmâm Tirmizî.

îmâm, hafız ve münekkıd Muhammed b. îsâ b. Sevre et-Tir-mizî'nin künyesi Ebû 'îsâ'dır. H. 200 yılında doğmuştur. Buhârâ'ya giderek orada hadîs okumuştur. Birçok memleketler dolaşmış, Hora-san'hlardan, Hicâz'lılardan ve Irak'hlardan hadîs dinlemiştir. Buhârî, MusİIm, ve îsmâîl b. Mûsâ es-Suddî'den rivayet etmiştir. Ondan rivayet edenler ise pek çoktur: el-Heysem b. Kuleyb eş-Şâşî, Mekhûl b. el-Fadl ve es-Sunen diye mâruf olan el-Gâmi'in râvîsi Muhammed b. Mahbûb el-Mahbûbî el-Mervezî bunlar arasındadır.
Tirmizî'nin birçok eserleri vardır. Başlıcaları şunlardır: Kitâ-bu'I-Hel, Kitâbu'ş-şemâil, Kitâbu esmâ'is-sahâbe, Kitâbul-esma(ve'1-kuna ve şüphesiz en meşhur kitabı es-Sunen diye anılan el-Câmî'idir. Hasen hadis bahsinde söylediğimiz gibi, Tirmizî'nin es-Sunen'i, hasen hadîs mevzuunda ana kaynaktır. es-Sunen dört kısımdan ibarettir. Birinci kısımda, sahîh olduğu kat'î olan hadîsler; ikinci kısımda, Ebû Dâvûd ve en-Nese'î'nin şartlarına uygun olan hadîsler; üçüncü kısımda, illetini açıkladığı hadîsler; dördüncü kısımda ise, "bu kitaba aldığım hadîslerle bâzı fakîhler amel etmişlerdir", diyerek durumunu açıkladığı hadîsler vardır.
Abdullah b. Muhammed el-Ensârî, Sunenu't-Tirmizî'nin hususiyetlerine temas ederek: "Tirmizî'nin Sunen'i, bence Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden daha faydalıdır", deyince, bunu duyan Muhammed b. Tâhir el-Makdisî, Abdullah'a: Neden böyle söylüyorsun? diye sordu. Abdullah da şu cevâbı verdi: "Zîrâ Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinden ancak hadîs ilmini çok iyi bilenler faydalanabilir. Tirmizî ise, kitabındaki hadîsleri açıklayıp şerh etmiştir. Bu sebeple fakîhler, muhaddisler ve başkaları ondan faydalanırlar".
Tirmizî, kitabının kıymetini bilir ve derdi ki:
"Bu kitabı tasnif ettikten sonra, Hicaz, Irak ve Horasan âlimlerine gösterdim, beğendiler. Kimin evinde bu kitap varsa, orada, konuşan bir peygamber varmış gibidir!".
Tirmizî, hayâtının sonlarına doğru âmâ oldu ve 279 yılında vefat etti.[1204]

---

[1] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: III-VI.
[2] Eyyûb b. Mûsâ el-Huseynî el-Karîmî cl-Kefevî, Hanefî kadılarmdandır, Ku-düs*te kadı iken 1093 yılında vefat etmiştir (bk. Hcdiyyctu'l-'ârifin, c. I, s. 229J îzâhu'I-meknûn c. î, s. 251, 380).
[3] Kulliyâtu Ebi'I-Eekâ', s. 152, Emîriyye matbaası, 1280.
[4] Belâzuri, Futûhu'l-buldân, s. 39.
[5] Yahya b. Ziyad ed-Dcylcmî, Kûfe nalıivcîîerinden ve meşhur lügat imâm-! Iarmdan biridir; Ma'âni'I-Kur'an hakkında bir eseri vardır; 207 yılında vefâı etmiştir (bk. Tabakatu'ss-Zeb"idî, s-; 146).
[6] Bk. Kava'idu't-tahdîsj s. 35.
[7] el-Eğânî, c. 21, s. 150.
[8] el-Eğânî, c. 14, s. 47.
[9] el-Eğânî, c. 10, s. 120.
[10] Tür: 52/34
[11] Zümer: 39/23.
[12] Tedrîbu'r-râvî, s. 4.
[13] Sünemi İbni Mâcc, c. I, s, ı?>, badis nr, 46. nşr. Muhammcd Fuâd Abdulbâkî.
[14] Sahihu'l-Bulıârî, Kitabn'r-rikâk, nr. 51.
[15] Nitekim Abdurrahman b. Mehdi (v, K)8)'ye güre, Sufyânu's-Servî hadîste imânıdır; Evzâî hadîste değil sünnette imamdır; Mâlik b, Enes de her ikisinde imamdır (bk. Zurkâni, Mu vatla* şerhi, c. 1, s. 4; krş. Trad. İslam, p. 13, 14.
[16] Bk. el-Eğânî, c. 7, s. 119; bİd'atla ilgili olarak bk. c. 7, s. 114,
[17] Suneni İbn-î Mâce, c. I, s. iöj hadîs nr. 42.

[18] Ahzâb sûresi, âyet 62.
[19] Bk. Talebu'l-hadîs için yapılan seyâhatlar faslı, s. 3g v.d.
[20] Sahîhu'I-Buhârî, el-İctisâm, nr. 6.
[21] Suoemı't-Tirmizî, c. I, s. 51.
[22] İbnu'n-Nedim, el-Fihrist, s. 230.
[23] el-Eğânî c. 21, s. 144.,
[24] Sunenu îbn-i Mâce, c. I, s. 17, hadîs nr. 45.
[25] Sunenu Ebî Dâvûd, c. 4, s. 280.
[26] Buharı, el-îctisâm, nr. 9.
[27] Sunenu Ebî Dâvûd, c. II, s. 368, nr. 2250.
[28] el-Câmi'li ahlâkı'r-râvî, c. II, s. 22.
[29] Aynı eser, c. II, s. 24.
[30] Aynı eser, c. II, s. 26.
[31] Aynı eser, c. II, s, 28.
[32] el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî c. II, s. 28.
[33] el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, c. II, s, 29.
[34] Zehebî, el-Muştebah fî esmâi'r-ricâl, nşr. Jong, s. 260,.
[35] Müsteşriklerin meseleleri inceleme ve araştırmada takip ettikleri metodları gereğince Goldziher, muhtelif devirlerde müslümanlann sünneti ihya hareketleri hakkında birtakım faydalı bilgiler toplamaya çalışmıştır. Onun bu meselede yaptığı incelemeden elde ettiği neticelere itiraz edecek değiliz. O, bu araştırmada sünneti ihya etmenin, çoğu zaman onu yaymak, fertlerin ve cemiyetlerin bünyesine iyice yerleştirmeye çalışmak demek olduğunu göstermiştir. Bk. Muhammedanisches Recht, in Theorie und Wirklich Keit (Zeitschrift f. vergileich). Rechtswissenschatt, VIII, 409 sq.
[36] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 1-7.
[37] Tedrîbu'r-râvî, s. 4.
[38] Tedrîbu'r-râvî, s. 4.
[39] Meselâ muhaddisler, merfû1 ve mevkufa eser derler; buna karşılık Horasan fakîhleri de mevkufa eser, merfû'a haber adını verirler. Bk. Tedrîbu'r-râvî, s. 4.
[40] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 7-8.
[41] en-Nevevî.'Riyâzu's-salîhîn, s, 73,
[42] Ebu'1-Bekâ', Külliyât, s. 288.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 8-9.
[43] Misâl olarak Dr. Muhammed Hamîdullah'm bu habere ne derece itimat ettiğini görmek için bk. Sahîfetu Hemmâm b. Münebbih, s. 3; krş. H. Lammens, La Mecque â la veille de l'Hegire, Beyrouth 1924, p. 122.
Tarihçiler de "Araplar arasında okuma-yazma az idi" sözünü tekrarlayıp dururlar. Meselâ bk. İbnu Sa'd, Tabakât, c. III/2 s. 148.
[44] el-Cum'a sûresi, âyet 2.
[45] el-A'râf sûresi, âyet 157.
[46] Ümmî kelimesinin bu şekildeki tefsiri, Taberî'nin İbnu Abbas'dan naklettiği^ rivayetlerin bir kısmında (c. I, s. 296) ve Bakara sûresinin 78. âyetmdeki Onların içinde ümmîler de var ki, Kitabı (Tevrat'ı) bilmezler. Bütün bildikleri bir sürü kuruntu ve yalandan İbarettir" âyet-i kerimesinin te'vîlinde görülmektedir. Müsteşrikler bu te'vîlde, Rasûlullâtrm okuyup yazma bildiği şeklindeki yanlış kanaatlarmm tecvizini buldular. Onlara- göre Hz, Peygamber'e ümmî denmesi - Araplara da denildiği gibi - Onun okuma-yazma bilmediği mânâsına geimez (Bk. Paret, Encyc). de L'Islam, IV, 1070; Korovitz, Koranische Untersuchungen, Berlin, 1924, p. 52).
Taberî'nin aynı sayfada bu kanâati zayıf bulduğunu görebilmek için, müsteş riklerin Taberî Tefsîri'ni okumaları uygun olur.
[47] Bk. Tefsiru9t-Taberî, c. I, s. 296-297..
[48] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 10-12.
[49] Bk. es-Süheylî, er-Ravdu'1-unuf <alâ sîreti İbni Hişâm, c, II, s. 92; Tabakâtu tbn-i Sa(d. c. II/ij s. 14.
[50] Mebâhis fî 'ulûr.ıi'l-Kur'ân adh kitabımıza bk. s. 66. ikinci baskı.
[51] İbnu 'Abdi'1-Berr, el-Istî'âb fî esmâi'l-ashâb, c. II, s. 366 (tbnu Hacer'in ei-îsâbe'si kenarında), nşr. Mustafa Muhammed, 1358. îbnu 'Abdi'l-Berr'in sözü şudur: "Hz. Peygamber, Abdullah b. Sa'îd b. el-'As'a Medine'de okuma-yazma öğretmesini emretti. Abdullah güzel yazı yazardı".
[52] Ensâbu'İ-eşrâf, Kahire nüshası, c. I, s. 420. Bunu Muhammed b. Hamî-dullâh Sahîfetu Hemmâm b. Münebbih'de zikretmiştir: s. 6, not 5.
[53] Bk. Sahîfetu Hemmâm, s. 9; krş. Sahîhu Müslim bi şerhi'n-Nevevî, kitâbu'l-îmân, bâbu cevâzi'I-istisrâr bi'1-îmân li'1-hâif. c. II, s. 178 (Nevevî şerhi).
[54] Bk. Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'ân adh kitabımız, s. 67 (ikinci baskı).
[55] Hattâbî, Ma'âlimü's-sünen, c. 4S s. 184'de, bv. duruma işaret ederek der ki: "Bazıları bu mevzuda şüyle söylemiştir: Rasûl-i Ekrem, birbirine karışmaması için hadisle Kur'ân'm aynı sahîfeye yazılmasını yasak etmiştir; bu yüzden okuyucu, yazı yazmanın ve hadîslerin yazı ile tesbit edilmesinin yasaklandığım zan edebilir ki, bu katiyyen. doğru değildir".
[56] Sahîhu Müslim, c. 8, s. 229; bu hadîsi Ebû Sa'id el-Hudrî rivayet etmiştir: Onun bu mevzûdaki diğer rivayetleri için bk. İbnu's-Salâh, 'Ulümu'l-hadîsj s. 1 70; Hatîbu'l-Bağdâdî, Takyîdu'l-'ilm. s. 29-32. Buhârî ve diğer bâzı hadîstiler, bu hadisi tenkid ederek Ebû Sa'îdi'î-Hudrî'ye mevkuf olduğunu söylemelerdir; fakat büyük âlim Ahmed Şâkir bu iddianın yerinde olmayıp hadisin sahih olduğunu söylemektedir, (bk. el-Bâ'isu'1-hasis, s. 149). Bu hadîsin yine bizzat Ebû Sa'îdi'l-Hudri'-nin rivayet ettiği şu hadîsle olan insicamı da - bizce - onun sıhhatini takviye etmektedir. Ebû Sa'îd diyor ki: "Hadîs yazmak için RasûÎ-i Ekrem'den izin istedim, bana izin vermekten çekindi" (Takyîdu'l-'ilm, s. 32; krş. Kâdî 'îyâd, el-İlmâ*, Zahiriye nüshası varak: 27 a).
Ebû Sa'îdi'l-Hudrî, Kur'ân-ı Kerîm ile karışmasından korktuğu için hadîslerin yazılması bâbmda çok sıkı davranıyordu. Bu husustaki kanâatini kendinden hadis yazmak isteyen Ebû Nadra'ya şöyle açıkladı: "Biz size hadîs yazdırmayız, hadîsleri Mushaf haline getirmeyiz. Rasûlullâh (s.a.v.) söyler, biz de ezberlerdik. Biz Peygamberinizden nasıl ezberlemişsek siz de bizden ezberleyiniz (bk. Hercvî, Zemmu'l-kelâm, Zahiriye nüshası, varak 62 b).
Netice şudur: Hadîslerin yazılmasını yasak eden hadîs-i şerifi Ebû Sa'îdi'l-Hudrî rivayet etmiştir. Diğer sahabeden bir kısmı da -anlaşıldığına göre- buna benzer hadisleri rivayet etmişlerdir. Ebû Hureyre'nin rivayeti için bk. "Takyidu'l-'İlm, s. 33-34"; İbnu Abbâs ve îbnu Ömer'in rivayeti için bk. "Mecme'u'z-zevâ'd, c. I, s, 150"; Zeyd b. Sâbit'in rivayeti için bk. "Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 63".
[57] Hadîsleıin yazılmasını yasak eden Ebû Sa'îd hadisi üzerine konuşurken Râ-mahurmuzî bu fikri reddederek der ki; "Ebu Sa'id'in hadisi şudur: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in bize hadîsleri yazmak için izin vermesini çok arzu ettik; fakat vermedi. Ben hadîslerin, hicretin ilk yıllarında ve ashabın Kur'an'la değil de hadîsle meşgul olmasından çekinildiği zamanlar ezberlendiğini zannediyorum" (Ek. el-Muhaddisü'l-fâsıl, c. IV, varak 6 a).
[58] İbnu 'Afedi'1-Berr, Câmi'u beyâni'l-'ilm. c. I, s. 72; Takyîdu'l-'ilm, s, 69; Râmahurmuzî, eî-Muhaddisu'I-fâsıI, Zahiriye nüshası, c. IV, varak 2 a. Yalnız Rcşîd Rıza "Mecelletu'l-menâr, e. X,s. 763-766" da bu hadîsi tenkîd ederek Abdul-hamîd b. Süleyman el-Huzâ'î tarikinden gelen rivayetin de zayıf olduğunu söylemiştir. Sonuncu râvî hakkında îmâm Ahmed b. Hanbel, "hadîsleri münkerdir" demiştir (Bk. Mecma'u'z-zevâ'id, c. I, s. 152).
Reşîd Rızâ'nm tenkidi sadece bu iki tarîk hakkındadır; bunların dışında kalan diğer tariklerin de zayıf olması gerekmez. Meselâ sadece " tarikiyle geîen ve Rasûlullâh'sn hadîsi yazı ile tesbit ediniz" buyurduğunu ifade
eden hadîs de böyledir (Bk. Takyîdu'I-'ilm, s. 69). .
İleride göreceğimiz gibi bu hadîs sahabe arasında çok yaygın idi; bu yüzden onu bazı muhaddisler mevkuf olarak "rivayet etmişlerdir. Aslında hadis merfü'dur; fakat sahâbîler tarafından çok nakledilmesi, mevkuf olduğu zannını uyandırmıştır. Bu yüzden Suyûtî, et-Tedrîb, s. 150 de şöyle demektedir; Bu hadîsi Hâkim ve baş-' kalan, Enes'in ve diğer bâzı sahâbîlerin sözü olarak rivayet etmiştir".
Râmahurmuzî'nin, el-MuhadJisu'1-fâsıl, c. IV, v. 3 a da, Suyûtî'nin et-Tedrîb, s. 150 de naklettiği şu rivayet, hadîslerin yazılmasına umûmî izin verildiği zannını uyandırmaktadır: Raf ic b. Hudeyc diyor ki, ya Rasûîallah, biz Senden birçok şeyler
duymaktayız, onları yazalım mı? dedim. O da: yazınız, bunda bir beis yoktur" buyurdu, Reşîd Rızâ, bu hadîsin zayıf olduğu kanaatindedir {Bk. Mecelle tu'1-mcnâr, c, X, s. 763).
[59] Nitekim "es-Sahîfetu's-sâdika", Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in Abdullah b. Arnr b. 'As'a verdiği husûsî iznin bir semeresidir. İleride Abdullah b. 'Amr'dan ve Sahîfe*-sinden bahsedeceğiz. îbnu Kuteybe,Te'vîIu muhtelefi'l-hadîs, s. 365, (Mısır, 1326)'-da bu mesele hakkında şöyle söylemektedir: "Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in Abdullah b. 'Amr'a hadîslerin yazılması bâbmda husûsî izin vermesinin sebebi, onun eski kitapları okuyup Süryânîce ve Arapçayı.yazabilmesi idi; Öteki sahâbîler ümmî oldukları için, bir ikisi müstesna, yazı yazamıyorlardı. Yazı yazabilenler de harfleri doğru-dürüst tanıyarak kusursuz bir şekilde yazamıyor!ardı. Bu sebeple Rasûlullah diğerlerinin yazı yazmasını yasak etti. Abdullah b. 'Amr'ın hatasız olarak yazı yazabileceğini görünce ona izin verdi".
[60] Bu mevzuda Ebû Hureyre'den bir hadîs rivayet edilmektedir: Ensârdan bir zât Rasül-i Ekrem'in yanında oturarak onu dinler ve hayran kalır, fakat

duyduklarım ezberinde tutamazdı. Bu hâlini Rasûlullah (s.a.v.)'a şikâyet etti; O da: elinden faydalan" buyurdu (Bk. Talcyîdu'l-'ilm, s. 67; Sunenu't-Tirmizî, c. II, s. 111, Mısır, 1292; Hattâbî, Ma'âlimu's-sunen, c. IV, s. 184).
Yalnız bu hadîsin senedinde Halil b. Murre vardır. Buhârî onun hakkında "hadîsleri münkerdir" diyor. Hatîbu'l-Bağdâdî ise bu hadîsi (Takyîdu'l-'ilm. s. 66 da) içinde Halil b. Murre bulunmayan bir sened ile rivayet etmektedir. Aynı hadîsi Suyûtî, {Tedrîbu'r-râvî, s. 150 de) senedsiz olarak rivayet ediyor. Hadîsin bütün tarîklerinin münker ve zayıf olduğunu söyleyivermek doğru değildir.
Biz şimdiye kadar zikredilen metin ve vesikaları dikkate alarak Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in, hayatının son yıllarında hadîslerin yazılmasına izin verdiği neticesini çıkarabiliriz. Yemen'li Ebû Şâh'm hadîsi de bunu göstermektedir: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi feth ettikten sonra halka bir hutbe îrâd etti. Hutbesini bitirince Ebû Şah ayağa kalkarak: "Yâ Rasûlallah! Bu hutbeyi bana yazınız" dedi. Rasûl-i Ekrem de ashabına: "Bu hutbeyi yazıp Ebû Şâh'a veriniz" diye emretti. Haberin tafsilâtı ve hutbenin metni için bk. Takyîdu'I-'ilm, s. 89; krş. Fethu'1-bârî, c. I, s. 184; Sunenu't-Tiraiizî, c. II, s. 110; Îbnu's-Salâh, 'Ulûmu'l-hadîs, s. 170; Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 70; el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, v. 1 b).
[61] Bk. Ibnu Kuteybe, Te'vîlu muhtelefi'l-hadîs s. 365; el-Ba'isu'I-hasîs, s. 149.
[62] İbnu's-Salâh, 'Ulumu'l-hadîs, s. 171.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 12-17.
[63] Rasûlullah (s.a.v.)'m -hadîsle Kur'ân'm artık birbirine karışmayacağından emin olduktan sonra - hayatının sonlarına doğru hadîslerin yazıl masına izin verdiği anlaşılıyor. Çünki Rasûî-i Ekrem (s.asV.) vefatından biraz Önce, müslümanların kendinden sonra dalâlete düşmemeleri için bir mektup yazmak istedi ve böyle bir mektubun yazılmasında herhangi bir beis görmedi. Tafsilât için bk. Târihu't-Taberî, c. î/4, s. 1806-1807; Fethu'1-bârî, c. I, s. 185-187.
[64] Tirmizî, Muhammed b. 'îsâ b. Sevre b. Mûsâ b. ed-Dahhâk esrSuIeinî'dir. Meşhur Sunen'in sahibidir. Kitabına "el-Câmi'u'1-kebir" de denir. H. 279'da vefat etmiştir, 275'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Hasen hadîsden ve rivayet kitaplarının en mühimlerinden bahsederken tekrar Tirmizî ve kitabı üzerinde duracağız,
[65] Sünemi't-Tİrmizî, Kitâbu'l-ahkâm, bâbu'l-yemîn maa'ş-şâhid (bk. Sahîfetu Hemmâm, s. 16; krş. Goldziher, Etudes sur la Tradition Islamique, p. 11.
Abdussamed Sârim, Hintçe olarak yazdığı Târihu'l-Kur'ân diye bilinen (Ar-zuH-envâr) adlı ve 1359 da Dehlî'de basılmış olan kitabının 137. sayfasında ve devamında, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Sa'd b. 'Ubâde'nin sahîfesinden bahsedildiğini söylemektedir (bk. Sahîfetu Hemmâm, s, 17). İbnu Hacer, Tehzî-bu't-tehzîb, c. III, s. 457, madde 883 de Sa'd b. 'Ubâde'nin "câhîliye devrinde oku-ma-yazma bilenlerden" olduğunu kesin olarak ifâde etmektedir. Sa'd, Havran'da H, 1,5 yılında vefat etmiştir.
[66] Bk. Menâzır Ahsen Geylânî'nin Hintçe olarak yazdığı (Tedvînu'l-hadîs) kitabından naklen Sahîfetu Hemmâm, s. 16.
[67] Buhârî'nin hâl tercemesini, belli-başlı rivayet kitaplarından bahs ederken yazacağız.'
[68] Sahîhu Buhârî, Kitâbu'l-cihâd, bâbu's-sabr cale'l-kıtâl. Bu meseleyi Mu-hammed Zubeyr es-Sıddîkî, (es-Seyru' î-hasîs fî târîhi tedvîni'I-hadîs) adlı kitabının 9. sayfasında anlatmaktadır.
[69] Bu durum Sahîhu Buhâri'nin muhtelif bâblarmda mevcuttur. Ayrıca "Me-ğâzî" adh kitabın sahibi Mûsâ b. 'Ukbe'nin şu rivayetinde açıkça görülmektedir: "Ömer b. 'UbeyduIİah'm mevlâsi ve kâtibi Ebü I\radr Sâlîm diyor ki: Abdullah b. Ebî Evfâ yazdı, ben de okudum, - diğer bir rivayette - Abdullah b. Ebî Evfâ Harü-riye'ye çıktığında ona bir mektup yazdı, bende okudum. Mektupta şunlar yazılı idi: Rasûl-i Ekrem düşmanla karşı karşıya geldiği günlerden birinde, .güneş batıya yö-nelinceye kadar bekledi. Sonra ayağa kalkarak ashaba şöyle hitap etti: "Ey insanlar, düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz, AÜah'dan sıhhat ve afiyet isteyiniz. Düşmanla karşılaşınca da sabredip dayanınız. Şunu iyice biliniz ki, cennet, kılıçların gölgesindedir. Sonra şöyle devam etti: Ey kitap indiren, bulutları yürüten, orduları bozan Allahım, düşmanı perişan,bizi muzaffer eyle", Bk. Sahîhu Buhârî, bâbu la temennev likâe'l-'adüvv, bâbu izâ lem yukâtil evvele'n-nehâr, bâbu's-sabr 'ale'l-kıtâl.
[70] Tehzîbu't-tehzîb, c. IV, s. 198.
[71] Krş. Tradition Islamique, p. 11.
[72] Muhammed b. Şîrîn el-Basrî, künyesi Ebû Bekr'dîr. Baira'da dînî ilimlerde zamanının imâmı idi, H. 110 da vefat etmiştir (Bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. IX, s. 'i 14).
[73] Tehzîbu't-tehzîb, c. IV, s. 236, nr. 402. Muhammed b. Sîrîn'in hadîslerin yazılmasına taraftar olmadığı bilinmektedir. Hadislerin yazılmasını istemeyenlerin görüşünden bahsederken şöyıe demiştir: "Onlar, Benî İsrail'in ellerinde bulunan kitaplar sebebivîe saptıkları kanaatinde idiler". Takyîdu'l-'iim, s, 61. Bir gün 'Ubey-de'ye: Senden duyduklarımı yazayım mı? diye sordu; o da hayır, diye cevap verdi (bk. Takyîdu*l-'ilm,s. 45; krş. Sunenu'd-Dârimî ,c. I, s, 121). Muhammed b. Sirîn'in hadîslerin yazılmasına muhalefeti için şu kitapiara bk. (Ahmçd b. Hanbel, 'Helu'l-hadîs, v. 6 a, Zahiriye nüshası, mecmua, 40; el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, v 5a; tbnu Sa'd,et-Tabakât, c. VII/i, s. 141).
Buna rağmen İbnu Şîrîn, "ezberledikten sonra İmha etmek şartıyle, duyulan bir hadîsi yazmakta beis görmemiştir". Nitekim Yahya b. 'Atık, Takyîdu'l-ilm s. 60 da; Hammâd b. Zeyd, el-Muhaddisu'İ-fâsıl, c. IV, v 5 b de böyle rivayet etmişlerdir. Muhtemeldir ki, Ibnu Şîrîn önceleri hadîsleri yazmış veya kitaplardan okumuştur; zîrâ Semure'nin oğullarına bıraktığı kitabın muhtevasını ve onda bulunan hadîslerin çokluğunu başka türlü bilemez.
[74] Ibnu Sa'd, et-Tabakât, c. V, s. 344; Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 110.
[75] Terceme-i hâli, "belli-başh rivayet kitaplan" bahsinde verilecektir.
[76] Sahîfetu Hemmâır, s, 14.
[77] Buhârî, Târîhu'I-kebîr, c. IV, s. 182, Hindistan.
[78] Süleymânu'l-Yeşkurî'nin hadîs yazdığından şüphe edilemez, Ebû Bişr, Ebû Süleyman'a: "Süleymânu'l-Yeşkurî'nin rivayet ettiği gibi niçin rivayet etmiyorsun?' diye sorduğu zaman, o da: "Süleyman yazardı, ben yazmazdım" diye cevap vermiştir. TakyîduM-'ilm, s, 108.
[79] Tehzîbu't-tehzîb, c. IV, s. 215, nr. 369,
[80] Tehzîbu't-tehzîb", Vehb b. Munebbih maddesi; "bk. Sahîfetu Hemmâm, s. 14".
[81] s Câbir'in talebelerinden olan tâbi'înin ileri gelenlerinden Muhammed b. el-Hanefiyye (v, 80), Muhammed b. Ali Ebû Ca'feru'l-Bâkrr (v. 114) ve Abdullah b. Muhammed b. "Ukayl (terceme-i hâli için Hulâsatu't-tehzîb'e bk) gibi üç büyük âlim "Câbir'in sohbetine devam ederler, ondan Rasûlullah'm sünnetlerini, nasıl namaz kıldığını sorarlar, yazıp öğrenirlerdi" (Bk. Takyîdu'l-'ihn, s. 104; krş. tbnu Sa'd, et-Tabakât, c. IV, s. 344; el-Mubaddisu'I-fâsıl, c. IV, V3a.). Şu yukarıdaki metni de .okuduktan sonra şöyle bir suâl sormamız gerekir: Bu üç büyük âlim Câ bir'den birşeyler yazıp öğrendiklerine göre, acaba Câbir'in sahîfesinî veya o sahîfeden birkaç hadîsi yazmak hiçbirinin aklına gelmedi mi?
[82] Abdullah b. 'Amr b. 'Âs, bu sahîfeyi bizzat yazdığını şöyle anlatmıştır: "es-Sahîfetu's-sâdika, Rasûlullah'dan yazdığım bir sahifedir" (Takyîdu'l-'ilm, s. 84). Abdullah b. 'Amr bu sahîfenin değerini şu sözlerle ifâde ederdi: "Hayatı bana sevdiren iki şey vardır: biri es-Sahîfetu's-sâdıka, öteki de Vehta'dır. es-Sahîfetu's-sâdika, Rasûlullah'dan yazdığım bir hadîs mecmuasıdır. Vehta ise, 'Amr b. 'Âs'ın sadaka olarak verdiği ve vaktiyle üzerinde oturduğu bir toprak parçasıdır" (Bk. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 73; krş. el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, v2b; Sunenu'd-Dârimîj c. I, s. 127).
Reşid Rıza, Mecelletu'l-menâr, c. X, s. 766 da senedinde el-Leys bulunduğu için bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Abdullah b. 'Amr b. 'Âs'm, Sahîfe-i sâdıka'sma pek Önem verdiğini - daha hassas bir ifâdeyle - onun Rasûlullâh (s.a.v.}' dan duyduğu hadîsleri bu sahîfeye yazmaya pek meraklı olduğunu gösteren diğer rivayetlerin zayıf sayılmasında bunun herhangi bir tesiri söz konusu olamaz, önemlilerine işaret ettiğimiz güvenilir kaynaklarda bu görüş yer almıştır.
[83] Îbnu'1-Esîr, Usdu'1-gâbe, Abdullah b. 'Amr'm hâl tercemesi, c. III. s. 233.
[84] Abdullah b. 'Amr'ın sahîfe'si için bk. Ahmed b. Hanbel, Musned, c. II, s. 158-226.
[85] tbnu 'Abdi'1-Berr, Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 71. Aynı mânâdaki diğer bir hadîs için bk. Müsnedu Ahmed b. Hanbel, c. II, s, 207; îbnu Kuteybe, Te'vîlu muhtelefi'l-hadîs, s. 365; Hâkim, Mustedrek, c. I, s. 105; el-llmâ1 v. 36 b; el-Mu-haddisu'l-fâsil, c. IV, v. 2 a.
Bu rivayetlerin bir kısmında ifade edildiğine göre Abdullah b. 'Amr, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den her duyduğunu yazardı. Kureyşliler, Hz. Peygamber, nihayet bir insandır, sükûnet hâlinde de konuşur, öfkelendiğinde de, diyerek Abdullah'ın hadîs yazmasına mâni oldular. O da bunu kabul etmekle beraber meseleyi Rasûl-i Ekrem
(s.a.v.)'c açtı. Rasûl-i Ekrem'in cevabı şöyle oldu: Yazj nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben hak olandan başkasını söylemem".
[86] Takyîdu'İ-'ilm, s. 82; krş. Câmi'u beyânı'i-'ilm. c. I, s. 70; Musnedu Ahmed b. Hanbel, c. II, s. 248; el-îsâbe, c. IV, s. 112; Fethu'1-bârî, c. I, s. 184. ibnuHacer (Fethu*l-bârî*de, gösterilen yerde) Abdullah b. 'Ami'ın kitapları, bilhassa ehl-i kitaba ait olanları bildiğine i§aret etmektedir. Bu hadîs-i şerifin bazı tarîklerinde za'f ve illet bulunduğu anlaşılmaktadır. Ahmed b.Hanbel'in 'Ilelu'l-hadîs (v.6 a)'inde zikrcdildiğine göre bu hadîs İsmail b. 'Uleyye el-Basrî (v. 2oo)'ye senediyle okunduğu zaman:
"yalandan Allah'a sığınırım" demiştir. Fakat haberin gelişinden sezildiğine göre tbnu 'Uleyye, 'Amr'ı yalancılıkla itham etmemiştir. Onun böyle söylemesinin sebebi, hadîslerin yazılmasına muhalif oluşudur. Habere göre: "İsmail b. 'Uleyye, Amr b. Şu'ayb'dan, Muhammed b. Şîrîn, Eyyûb ve îbnu 'Avn'ı hadîslerin yazılmamasına taraftar olduklarını rivayet etmiştir".
Buhârî'nİn Sahîh'inde (Bâbu'I-'ilm'de) bu hadisi zikretmesi onun sıhhati için kâfi bir delildir.
[87] Tehzîbu't-tehzîb, c. VIIÎ, s. 48-55, nr. 80; krş. Sahîfetu Hemmâm, s. 2; Goldziher,Tradition Islamique, p. 11. 'Anîr b. Şu'ayb'in sahîfesinin aslında Abdullah b. 'Amr'm sahîfesi olup Îbnu Şvı'ayb'in onu dedesinden rivayet ettiği sözü zikredilmeye değer.
[88] Tehzîbu't-tehzîb,c. VIII, s. 54; el-Muhaddisul'1-fâsıl, c. IV, v. 2 b; Tabakâtu Îbnu Sa'd, c. H/2, s, 125. Abdullah b. 'Amr - bu sahîfeye çok düşkün olduğu için

-hiç kimsenin ona dokunmasına razı olmazdı. Mucâhid'in bu sahîfeyi görmesi de arz kabHindendir; zîrâ anlattığına göre Mucâhid'in bu sahîfeyi görmesi şöyle olmuştur: "Abdullah b. 'Amr'm yanma gittim, yatağının altından bir sahîfe aldım, hemen bana mâni oldu. Ona: Hani benden birşey esirgemezdin, dediğim zaman şu cevâbı verdi: Bu Sahîfe-i sâdıka'da Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğum hadîsler bulunmaktadır. Onunla benim arama kimseler giremez...". Tafsilat için bk. Takyîdu'l-Cilm. s. 84.
Abdullah b. 'Amr'm Ebû Râşid el-Hibrânî'ye verdiği ve içinde bir mü'minin akşam-sabah yapacağı dualar bulunan sahîfeye gelince, kanaatimce bu sahîfe, Abdullah b. 'Amr'm başkalarından sakınmadığı birçok sahîfelerden biridir ve fakat sahîfe-i sâdıka veya onun bir parçası değildir. Geniş bilgi ve mezkûr duâ için bk. Takyîdu'l-'ilm. s. 85.
Abdullah b. 'Amr'ın hadîslerini halka nasıl imlâ ettirdiğini, -ezberden mi?, yoksa sahîfe-i sâdıka'ya veya diğer ;ahîfelerine bakmak suretiyle mi? - kesin olarak tâyin edemiyoruz. Kesin olarak b-idiğİmiz, onun hadîs imlâ ettirdiği ve ondan iki kitabın nakledilmiş olduğudur (Bk. Hıtatu'l-Makrizî, c. II, s. 332, Bulak, 1270).
[89] Bu rivayet Ebû 'Ubsyd ve İbn.u.Hişâm'm_rivayetleridir. Bk. Prof. Dr. Muhammed Hamîdullah, el-Vesâiku's-siyâsiye fi'1-ahdi'n-nebevî, nr. 1.
[90] Atıl sözüyle burada para cezası ve diyet kasdedilmektedir.
[91] Fethu'1-bârî, c. Is s. 182, bâbu kitâbeti'I-'ilm, ayrıca bk. bâbu fikâki'1-esîr.
[92] Zira bu sahîfenin muhtevasının çoğu para cezası ve diyet hakkındadır. Bki Muhammed Hamîduîlah, el-Vesâiku's-siyâsiye, nr. 1,
[93] Îbnu Sa'd, et-Tabakât, c. II/2, s. 123; Muhammed Zubeyr es-Sıddîkî*n es-Seyru'1-hasîs s. 9 da, Tirmizî'nin Kitâbu'I-'Ilel'inden naklettiği bilgilerle kar: laşunnız.
[94] Bk. Îbnu Sa'd, et-Tabakât c. V, s. 216; Takyidu'İ-'ilm, s. 136; Şezerâtu1: zeheb, c. I, s. 114.
[95] Dârimi, Sünen, c. I, s. 128; îbnu Sa'd et-Tabakât, c. VI, s. 179.
[96] îbnu Sa'd, et-Tabakât, c. V, s. 216 "Ali b. Abdullah b. Abbâs bir sahîfi isteyeceği zaman Kureyb'e, bana falan sahîfeyi gönder, diye yazar, onları istins. ettikten sonra iade ederdi". Takyidu'İ-'ilm s. 136.
[97] Şurası teessüfe şayandır ki, bazı sahâbîler Rasûlullah (s.a.v.)'daıı duyduklar: gibi zabtedemeyecekleri ve böylece aynı lâfızlarla rivayet edemeyecekleri endişesiyle, yazdıkları hadisleri imha ederlerdi. Tabaka;u!l-huffâz, c. I, s. 5 de rivayet edildiğine göre, Ebû Bekr es-Sıddik (r. a.) Peygamber Efendimizin beşyüz kadar hadîsini bir sahîfede toplamış, sonra da iyice ezberlemediği bir hadîsi yazmış olabileceğini -düşünerek hepsini imha etmiştir.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 18-24.
[98] Bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. XII, s. 265, nr. 1216. Ebû Hureyre'nin birçoksahîfesi vardı. Bunları îbnu Vehb (Fethu'1-bârî, c. I, s. 184) ve .'Âmr b. Ümeyye ed-Damrî (Câmi'u beyâni'l-'ilm, c, I. s. 74) görmüşlerdir.
[99] Brockelmannj-bu sahîfenin H. 151'de vefat eden Hemmâm b. Mende'ye ait olduğunu zannetmiş, bu hatasını kitabının ne ikinci lab'mda, ne de Suppleman'mda tashih etmiştu. Bk. Brockelmann, Geschischte des Arab. Litter., c. I, s. 354.
[100] îbnu Hemmâm'm vefat tarihi, îbnu Sa'd'm et-Tabakât'mda (c. V, s. 396) kesin olduğu için biz onu tercih ettik; zîrâ et-Tabakât en eski kaynak eserlerden biridir. îbnu Hacer, Nevevî ve başkaları da onun 131 tarihinde vefat ettiğini söylemektedir. Belki de bu târih hatâsı, Îbnu Sa'd'm 101 veya 102 yılında ölmüştür.) şeklindeki sözünün tashîf edilmesiyle meydana gelmiştir. Sahîfetu Hemmâm'm sonundaki tashihler kısmına bk. s. 2.
[101] Keşfu'z-zunûn'da böyle geçmektedir.
[102] Her iki yazmanın da tavsifi için bk. Sahîfetu Hemmâm. s. 21-23.
[103] Ahmed b. Hanbel Müsned, c. II, s. 312-319.
[104] Sahîh-i Buhârî, Mısır, 1313, c. I, s. 34, 3g, 56, 64, 91; c. IV, s, 56, 63, 86, vs.
[105] Bu sahîfenin Hemmâm'a ait olduğunu bir taraftan bu rakam, diğer taraftan
da halk arasında yaygın oluşu isbat etmektedir. Zîrâ mevsuk kitaplarda da bu rakam verilmektedir. Nitekim. Tehzîbu't-tehzîb, c. XI, s. 67 nr. 106 da şöyle denmektedir: "Hemmâm, Ebû Hureyre'nin meclislerinde bulundu ve doğrudan doğruya ondan 140 kadar hadîs rivayet etti".
[106] Tehzîbu't-tehzîb c. XI, s. 67. nr. 106.
[107] Hatîbu'l-Bağdâdî, eI-Câmic li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi% c. VIII, v. 112.
[108] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 25-26.
[109] Mütercimi Leon Bsrcher, Etudes sur la Tradition Islamique (Maisonneuve, Paris) adiyle 1952'de terceme etmiştir.
[110] Sprenger, das Traditionswesen bei den Arabern, 1856, 1-17 dans Uber das TradÎtionswesen beiden Arabern.
[111] Dozi'nin sözleri, esasında olduğu gibi, burada zikredemiyeceğimiz kadar çirkindir. Bu adamın sözlerini merak edenler şu kitabı okumalıdır:
Dozy, Essai sur l'Histoire de l'Islamisme, traduit par. V. Chauvin, p. 124.
[112] Goldziher, Etudes sur la Tradition Islamique, p. 245-250. Ruth. Macken-son'un, Goldziher'in tesirinde kalarak yazdığı şu makale ile krş.; Ruth Mackenson, Arabic books and librairies in the Omayad period (in AJSL, vol. L. II-LIV, 245-253; vol. L. III, 230-249; vol. L. IV, 41-61).
[113] Hatîbu'l-Bağdâdî, Takyîdu'i-'ilm. naşirin önsö?ü, s. 21-22.
[114] Dr. Yusuf el-'Aş, Takyîdu'l-'ilm önsözü s. 17'de bu dört nesli şöyle sıralamaktadır:
a) Hz. Peygamber ve ilk sahâbîler devri. Hulefây-İ râşidîn'in sonuncusunun vefâtıyle H. 40 yılma doğru bu devir sona erer.
b) Son r.ahâbîler ve ilk tâbi'îler devri. Abduimelik b. Mcrvan'm hilâfetinin sonlarında, H, 80 yılı hududunda nihayet bulur.
c) Son tâbi'îler devri. Hişâm b. Abdiîmeiik'in hilâfetinin sonlarına doğru H. 120 yılı civarında son bulur.
d) Daha sonrakiler devri. H. 160 yılı dolaylarında sona erer.
[115] Takyîdu'l-ilm3 naşirin Önsözü, s. 17.
[116] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 26-30.
[117] Tezkjratu'l-huffâz, c. I, s. 5.
[118] Takyîdu'l-'ilm s. 50. Ayrıca bk. uâmru beyâni'l-'ilm, c. I, s. 64; Tabakâtu. İbni Sacd, c. IIÎ/i, s. 206; Mutteki'l-Hindi, Kcnzu'I-'ummâl, c. V, s. 239.
[119] Abdulvchhâb Abdullatîf, el-Muhtasar fî 'ilm-i ricâlİ'l-eser, s. 79.
[120] Sahîhu Müslim, c. VI, ;. 177. Ebû Musa'nın bu hadîsi Hz. Peygamber'den duyduğuna dair Ebû Sa'îdi'î-Hudrî şahadette buku:,auştur.
[121] Meselâ: bk. Suyûtî, Cem'u'I-cevâmi', Zahiriye nüshası, hadîs nr. 196. v. (o3 b; Rasûlullâh (s.a.v.)'m müslümanlara farz kıldığı sadaka farizası hususundaki emrini muhtevi Hz. Ebû Bekr'İn Enes'e yazdığı mektup; ayrıca bk. Hâkim, Mustedrek, c. I, s. 106; Câmi'u bcyânî'l-'ilm, c. I, s. 72; Râmahurmuzî, el-Muhaddisu'1-fâsıl,
Zahiriye nüshası, hadis nr. 4.00'dc Ömer b. Hattâb'm " sözü mevcuttur. Aynı şekilde Ali b. Ebî Tâlib de hadîslerin yazılmasını teşvik etmiştir. Onun " süzü, birçok sahabe tarafmdan bilinmektedir. Bk. Takyîdu'l-'ilm, s. 90; Emîn 'Amili, Ma'âdinu'l-Cevher, Dimeşk, 1347.
[122] Takyîdu'l-'ilm s s. 57; kış. Tezkiratu'l-huffâz, c I} s. 296.
[123] Aynı eser, s, 57.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 30-32.
[124] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 67; Takyîdu'l-'ilm, s. 46. 'Ubeyde, biraz önce bahsi geçen 'Ubeyde b. 'Ainr es-Selmânî el-Murâdî'dir. Öleceği zaman bütün kitaplarını getirtmiş, imha etmiş ve "bunların, benden sonra kıymetini bilmeyeceklerin ve yerinde kullanmayacakların eline geçmesinden korkuyorum" demiştir. Tabakâtu İbni Sa'd, c. VI, s. 63; Câmi'u beyâni'l-'ilm. c. I, s. 67. İbrâhîm ise, İDrâhîm b. Yezîd en-Neha'î'dir. İbrâhîm et-Teymî'nin hadîslerin yazılmasına karşı olduğunu görmek için bk. Sunenu'd-Dârimî, c. I, s. 22; Câbir b. Zeyd'in muhalefeti için d? bk. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. II, s. 31.
[125] Takyîdu'l-'ilm, s. 60.
[126] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. II, s. 31. Dr. Yûsuf el-'Aş'm bu mevzûdaki sözleri için bk. Takyîdu'l-'ilm mukaddemesi, s. 20.
[127] Takyîdu'I-'ilm. s. 43; bu mealdeki diğer bir haber için bk. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 65.
[128] Takyîdu'l-'ilm, s. 9,2.
[129] Takyîdu'l-'ilm, s. 103; Câmi'u beyâni'l-'iim, c. I, s. 72. Şu hâle göre Kesîr b. Eflah (v. 63)'ın "Zeyd b. Sâbit'den hadîs yazardık" (Takyîdu'l-'ilm, s. 102) sözüyle, Zeyd b. Sâbit'in rivayet ettiği hadîs yazmayı yasak eden rivayetin arasını te'lîf etmemiz mümkündür (bk. bu bahsin baş tarafları).
[130] Câmi'u beyânı'I-1 ilm, c. I, s. 73; Takyîdu'l-'ilm, s. 99.
[131] Takyîdu'l-'ilm, s. gg. Bu mevzuda meşhur olan hadîs şudur: İlmi yazarak tesbit ediniz".
[132] Takyîdu'l-'ilm, s. 100.
[133] Târîhu Bağdâd, c. XI, s. 232.
[134] Bk. Sunenu'd-Dârimîj c. I, s. 128; Takyîdu'l-'ilm, s, 105. Yine Sunenu'd-Dârimî, c. I, s. 121 de Mucâhid'in hadîslerin kâğıtlara yazılmasını hoş görmediği rivayet edilmektedir.
[135] Kâdî 'Iyâz, el-llmâ', v. 27 a; Sünen u'd-Dârimî, c. I, s. 125.
[136] Tâhâ sûresi, âyet 52.
[137] Takyîdu'I-'iim, s. 103; Dârimî, Sünen, c. I, s. 120 de ayrıca onun yazmayı uygun görmediğini de rivayet etmektedir.

[138] Ekserisinin tasvibi" dedik5 zîrâ bâzı âlimler tedvine razı olmadıklarını Ömer b. Abdilazîz'in yüzüne karşı söylemişlerdir. Kendinden rivayet edildiğine göre, Ubeydullah b. Abdillâh (v. 106), Ömer b. Abdilazîz'in huzuruna girdiği zaman halîfenin etrafında birşey ler yazıldığını görüyor. Kalkıp gideceği zaman Ömer b. Abdilazîz ona hitaben: "yapmakta olduğumuz işe ne dersin?" diye soruyor. Ubeydullah, "hangi İşten bahsediyorsun?" dediği zaman halîfe: "Demin söylediklerimi yazdırdım" diye mukabele ediyor. Bu defa Ubeydullah: "Hani nerede?" diye soruyor ve kâğıt getirildiği zaman eline alıp yırtıyor (Bk. Takyîdu'l-'ilaı, s. 45).
[139] İbnu Sa'd, et-Tabakât, c, II/2, s: 134.
[140] Muhammed Abdulazîz el-Hûlî, Miftâhu's-sünne, s. 20 (üçüncü baskı).
[141] er-Risâletu*I-mustatxafe, s. 4.
[142] Aynı eser, aynı yer.
[143] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 76.
[144] Risâlctu'1-mustatrafe, s. 4,
[145] îbnu Sa'd. Tabakât, c. II/3, s. 13;,. el-Kâsım b. Sellâm'm Kitâbu'l-emvâl, (s. 578, Mısır, I353)'inde halîfelerden sadece Ömer b. Abdiiazîz'in ismi zikredilmektedir, bunun için ayrıca bk. Câmi'u beyânı3l-'ilm. c. I, s. 76.
[146] T-zkiratu'1-huffâz, c. I, s. 103; Takyîdu'l-'ilm, s. 107. Zühri'den intikâl eden -Hatîbu'l-Bağdâdî'nin 300 hadîsi ihtiva ettiğini söylediği- sahîfe, onun muazzam ilmini yazdığı birçok sahîfelerden sâdece bir örnektir (Bk. Târîhu Bağdâd, c. XIV, s. 87).
[147] Takyîdu'l-'ilm, s. 108.
[148] Sa'îd b. el-Müseyyeb'in kitabet aleyhindeki görüşü için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I. s. 105; Şâ'bî'nin aleyhteki görüşü için de bk. el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, s". 5 a.
[149] Mücâhid'in hadîslerin kâğıtlara yazılmaması hususundaki fikri için bk. SunenuM-Dârimî, c. I, s. 121. Yine Stınenu'd-Dârimî, c. I, s. 128 de Mücâhid'in hadisleri yazmadaki gayretine dâir rivayetler bulunduğunu söylemiştik. Katâde'nin kitabet aleyhindeki görüşü için de bk. Sunenu'd-Dârimî, c. I, s. 120.
[150] Bk. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 68; Takyîdu'l-'ilm, s. 46.
[151] Takyîdu'l-'ilm, s. 47.
[152] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 72.
[153] Bu müsned, Haydarâbâd'da 1321 senesinde basılmıştır.
[154] Husâmeddin el-Kudsî, bu eseri 1352 senesir.de neşretmiştir.
[155] Bk. Zahiriye kütüphanesi, hadîs nr. 196, CemVl-cevâmi' nıij sâdece 3. cildi mevcuttur.
[156] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 32-38.
[157] Bk. Musnedu Ahmed b-. Hanbel, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, c. II, s. 19^> '99 hadîs nr. 959. Burada Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "İbrahim (a.s.) Mekke'yi harem kabul etti. Ben de Medine'yi harem olarak kabul ediyorum. Medine hudutları içindeki bütün topraklar haremdir. Otu kopanlmaz avı ürkütülmez, orada bulunan birşey -yerini gösteren kimse müstesna - alınmaz...". Hadîsin isnadı sahihtir.
[158] Târîhu't-Taberî, s. 1820.
[159] Rivayet edildiğine göre Ebu'l-cÂliye şöyle demiştir: "Basra'da Ashâb-ı kiramdan hadîs dinlerdik; bununla da yetinmeyerek Medînelilerin ağzmdan hadîs duymak için oraya gelirdik" (Bk. el-Câmi' li ahlâkı'r-râvi, c. IX, v. 168 b.
[160] Bunun en iyi misâli, Abdulmelik b. Habîb'in anlattığı şu sözlerdir': Abdul-melik "hac vazifesini ifâ ettikten sonra Abdulmelik b. Mâcişûn, Esedu's-sünne, Asbağ b. el-Ferec ve bunların tabakasırdan hadîs alarak birçok ilimle birlikte Endülüs'e döndük Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 537, (üçüncü baskı). Bu fasıldaki bütün nakillerimiz bu baskıdan olacaktır; daha fazla bilgi için bibliyografya kısmına bk.
Abdulmelik b, Habîb. Endülüs'ün büyük âlimi ve fakîhidir. Künyesi Ebû Mervân es-Sulemî'dir. el-Mirdâsî, el-Endiilüsî ve el-Kurtubî nisbeleriyle de anılır H. 238 târihinde vefat etmiştir.
[161] Bu rivayet, hadîs semâ'mm Mekke'ye nisbetle Medine'de daha çok olduğunu göstermektedir. Bu sebeple tarihçiler Medîne hakkında dânı's-sünne vasfını kullanmışlardır. Bu sözlerimizden, hadîs tedvîni itibariyle bu iki şehirden birine öncelik hakkı tanıdığımız mânâsı çıkarılmamalıdır. Telkin yoluyla semâ', tedvin suretiyle hadîsleri yazmak demek değildir.
[162] Ali b. Abdillâh b. Ca'fer, künyesi Ebû Ca'fer'dir. Sa'd oğullarının mevlâsıdır. Buhâri'nin şeyhlerinden biridir. H. 234. târihinde vefat etmiştir. (Bk. Şezerâtu'z-zeheb, c. II, s. 81).
[163] Sunenu't-Tirmizî, c. I, s. 196.
[164] Bu yüzdendir ki sünen kitaplarında çoğu zaman: "Bu hadîs Medînelilerin rivayetinde teferrüd ettiği hadîslerdendir" sözüne rastlarız; nitekim bk. Sunenu Ebî Dâvûd, c. II, s. 370, hadîs nr. 254, 1369, ikinci baskı, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. Bütün nakillerimiz bu baskıdan olacaktır. Yine Ebû Dâvûd'un şu sözü de bu cümledendir: "Medîneliler diye okurlar; bu hadîs onlar için hüccettir" (Bk. Sunenu Ebî Dâvûd, c. I, s. 416, hadîs nr. 1173).
[165] Bk. Sunenu Ebî Dâvûd, c. I, s. 76, hadîs nr. 155; c. I, s. 140,hadîs nr. 333.
[166] Sunenu Ebî Dâvûd, c. I,'5. 56, hadîs nr. 91.
[167] Ibnu Şîhâb'dan rivayet edildiğine göre, cumartesi günü oruç tutulmasına taraftar olmadığı ona hatırlatıldığı zaman: "Bu Humuslularm hadisidir", derdi. (Sunenu Ebî Dâvûd, c. II, s. 341, hadîs nr. 2423).
[168] Sunenu't-Tirmizî, c. I, s. 60, Hz. 'Âi'şe'nin rivayet ettiği şu hadîs sebebiyle Zuheyr b. Muhammed'den bahsedilmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.) namazda Ön tarafına doğru bir selâm verirdi, bu esnada sağ tarafına da hafifçe meylederdi" Hadîsin senedi şöyledir:
[169] Zuheyr b. Muhammed hakkındaki ihtilâfta Ahmed b. Hanbel'in tamamen farklı bir görüşü vardır; diyor ki: "Bahis mevzû'u olan Zuheyr b. Muhammed, kendinden Irak'ta hadîs rivayet edilen Zuheyr b. Muhammed değildir. Bu ismi kalbedilen bir başka şahıs olsa gerektir" (Sunenu't-Tirmizî, c. I, s, 60}.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 39-41.
[170] Eğer seyahatten beklenen faydayı kendi şehrinin âlimlerinden temin etmek mümkünse, o zaman muhaddisler hadîs talibinin kendi şehrindeki hadîslerle yetinmesini ve onlar üzerinde ihtisas yapmasını uygun görüyorlardı; fakat bu tavsiye onlara kâr etmiyordu. Hatîbu'l-Bağdâdî diyor ki:
Talebu'l-hadis için seyahat iki maksada binâen yapılır: birincisi, âlî isnâd ve e.n eski semâ'ı elde etmek; İkincisi, hafızlarla görüşerek müzâkereler yapmak vr onlardan istifâde etmektir. Eğer bu iki husus başka yerde olmayıp da talihin beldesinde mevcutsa, seyahat etmekte bir fayda yoktur. En iyisi kendi beldesinde olanla iktifa etmektir" (el-Câmi1 li ahlâld'r-râvî, e. IX, s. 167 b),
[171] İbnu Haldun, Mukaddeme, s. 541, nşr. Mustafa Muhammed, Kahire, tarihsiz.
[172] Bu muhterem sahâbînin adı, 'Uveymir b, Zeyd'dir. H: 32 târihinde vefat etmiştir.
[173] Yakut, Mu'ccmu'l-Buldân. c. î, s. 590. İbnu Dureyd bu kelimenin Birku'l-ğumâd şeklinde telaffuz edildiğini sÖyJemişse de,Gımâd telaffuzu daha meşhurdur. Birku'l-ğımâd; Mekke'ye sahil tarafından beş gün uzaklıkta ve Mekke'nin arka tarafında bir yerdir (Bk. Mu'cernu'l-buldân, c. I. s. 589).
[174] el-Câmi' li ahîâkı'r-râvî. c. IX, s. 168 Câbir b. Abdiîlâh'ın hâl tercemesi için bk. Tezkiratu'l-huffâz, r. I, s. 43, nr. 21.
[175] Aynı eser, c. IX, s. 169 a. Sa'îd b. el-Müseyyeb'in ha! terrenıesi için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 54, nr. 38.
[176] Aynı eser. c. IX.s. 169 a. Ebû Kılâbe. Abdullah b. Zevci el-C lurmî el-Basrî'dir.
[177] Sunenu Ebî Dâvûd, c. III, s. 106, hadîs nr. 2750; İbnu Mâce de buna yakın mânâda bir hadîs tahrîc etmiştir, (Bk. c. II, s. 951-952). Mekhûl, Şamlıların âlimi: fakîh ve hafız Ebû AbdîIJâh b. Ebî Müslim el-Huzelî'dir. (Terceme-i hâii için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 107, nr. 96).
[178] Ahmed b. Mûsâ el-Cevâlikî (v. 3o6)'dir.
[179] Mu'cemu'I-buldân, e. I, s. 414. Sika âlim Eyyûb b. Keysân es-Sahtiyâni (v. i3i)'dir, künyesi Ebû Bekir'dir.
[180] Nitekim fakîh ve hafız Ebû Mûsâ Abdullah b. AbdilğânÎ (v. 629} hakkında böyle söylenmiştir (bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. IV, s. 1409).
[181] Meşhur sika hafız Ebû Ya'lâ eî-Mavsıli (v. 3O7)'nin Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 708 de; Ebu'n-Nersî diye anılan Muhammed b. Alî (v. ^io/'nin de Tezkiratu'l-huffâz, c. IV, s. 1261 deki hâl tercemelerine bk.
[182] Mufîd Ebu'l-Berekât b. el-Mubârek es-Sakatî (v. 509). Tezkiratu'l-huffâz, c. IV, s. 1260 da, 509 yılında vefat edenler kısmında geçen terceme-i hâline bk.
[183] eş-Şîrâzî, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Ahmed İbrahim es-Sûfî (v. sSjJ'nin Tezkı-ratu'l-huffâz, c. IV, s. 1357 deki.; İbnu Mettûye İbrahim b. Muhammed el-Isbahâni (v. 3O2)*nin rle Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 740 daki terceme-i hallerine bk.
[184] H. 240 dolaylarında vefat eden büyük Tirmizî'nin hâl tercemesine bk. Tezkiratu'l-huffâzj c. II, s. 740.
[185] Mâverâu'n-nehr muhaddisî el-Buceyrî Ebû Hafs Ömer b. Muhammed b. Buceyr el-Hemezânî es-Semerkandî (v. 311) hakkında böyle denmiştir (bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 720).
[186] Ebû Tâhir es-Süefî (v. 576) böyledir. Hafız, allâme, şeyhu'l-islam Süefî'nin tam adı: 'Imâduddîn Ahmed b. Muhammed el-Isbahânî el-Curvâ'ânî'dir (bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. IV, s, 1298, nr. 1298.)
[187] Mu'cemu'l-Buldân, c. I, s. 694.
[188] Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 807.

[189] îbnu Hubeyş Ebu'I-Kâsim Abdurrahmân el-Endülüsî (v. 584) hakkında böyie denmiştir (bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. IV, s. 1354).
[190] Goldziher, Tradition îslamique, p.,220.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 41-44.
[191] Mu'cemu'l-buldân, c. III, s. 528'de Tarsus ve orada yetişen meşhur ha-dîsciler münâsebetiyle bu mevzua temas edilmiştir.
[192] Zîrâ âlimler, İslâm ülkelerinde dolaşın durmaları sebebiyle kendi beldelerinde devamlı kalma imkânını bulamıyorlardı. BİR âlim Irak'da iken icâbında hemen Şam'a geçiyor, Şam'a henüz gelmişken Endülüs'e hareket etmek lüzumunu duyuyor, Endülüs'de bulunduğu zannedilirken bir de Mısır'a geçmiş oluyordu. Tabakât ve terâcim kitaplarında bir muhaddis kendi memleketine nisbet edilmekte beraber, çoğu zaman dolaştığı şehirlere be işaret edilir : Nizâr b. Abdilaziz Bağdadî, Mısır'a gitmiştir (Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. 437); Nail b. Necih eİ-Hanefî Basrahdır. Bağdat'a seyahat etmiştir (Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. 434); Ali b. Ma'bed cr-Rakkî, Mısır'da kalmıştır (Tabakâtu'l-huffâz, c- Hj s- 55°); Cûzecânı Dimeşk de ikâmet etmiştir (Tabakâıu'i-huffâz, c. II. s. 549}; Îbnu Vâsıl es-Sedüsî el-Basr:, Bağdat'a yerleşmiştir (Tabakâtu'l-huffâz, c s- 3r3); Ali b. Sa'd cl-'Askerî, Rey'de kalmıştır (Tabakâtu'l-huffâz, c. II, s. 749); Ahmed b. Abdillâh el-'Iciî el-Kûfî, Trablusgarp'ta ikâmet etmiştir. (Taba kâtu'I-huffâz, c. II, s. 560) Mekkî b. İbrahim el-Belhî, Bağdat'a gelmiştir (Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. 118).
[193] el-Câmi1 li ahlâki'r-râvi, c. X, s. 193-b.
[194] cl-Câmi1 li ahlâki'r-râvî, c. X, s. 193 b.
[195] Meşhur hafız Ahmed b. 'Arar b. Abdilhâlık'dır: künyesi Ebü Bekir olup H. 21c târihinde vefat etmiştir. Büyük ve küçük olmak üzere iki Müsned'i vardır.
Büyük müsnedine el-Bahru'z-zâhır ve el-Kebîru'1-tnu'allel denir. Niyet hadisinde Hz. Ömer'in teferrüdünü gördüğümüz gibi. Bezzâr'da burada mezkûr hadîsin bazı râvîleriıiin teurrüdünden ve mtitâ-bi'înin bulunduğundan bahsetmektedir (Bk. er-Risâlelu'I-mustalrafe, s. 51).
[196] Suyûlî, Tedrîbu'r-râvî. s. 83. Ne var ki, Ebu '1-K.âsım b. Mende, niyet hadisini ayrıca diğer onyedi sahâbînin rivayet ettiğini sû\ temektedir (Bu sahâbîlerin isimlerine bk. Tedrîb'u'r-râvî, s. 82). Hz. Ömer, - ona göre - bu hadisin rivayetinde teferrüd etmiştir. Sonra bu hadîsi Hz. Ömer'den yalnız Alkame, ondan yalnız Muhammed, Muhammed'den de yalnız Yahya rivayet elmemiş, diğer râviler de bu muhaddislerden alarak rivayet etmişlerdir (Tedrîbu'r-râvî, s. 82;.
İrâkî, böyk bir görüşü reddederek adları zikredilen sahâbîlerin bu hadîsi aynen rivayet etmediklerine ve bu mevzûdaki başka bir hadisi rivayet etliklerine işaret etmektedir. Niyet hadîsi Hz. Ömer'den yukarıda zikredilen tarik dışında sahîh olarak gelmemiştir. Suyûtî Tedrîbu'r-râvî, s. 82'de böyle söylemektedir. Bu hadis etrafındaki bütün bilgilerin Tedrîbu'r-râvî, s. 82-83'den okuması faydalı olur.
[197] Tedrîbu'r-râvî, s. 193.
[198] Gelip-giderken &adîs rivayet etti" sözü, târih ve tabakât kitaplarında çok geçer; meselâ bk. Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. n8, Mekkî b. ibrahim el-Belhî (v. 2i5)'nin terceme-i hâli.
[199] Bunun en güzel misâli, müsteşrik Ahhvardt'm bir araştırmasında İmâm Şafii'nin niyet hadîsinden 70 fıkhî mesele istinbât ettiğini göstermiş, olmasıdır. (Bk. Ahhvardt, Berliner Katalog, c. II, s. 165, nr. 1362). Ahhvardt, îmâm Şâfi'î'nin bu mevzuda söylediklerini, münâkaşa etmeden araştırıp topladığı için başarılı olmuştur; eğer münâkaşa etmeye kalksaydı diğer, müsteşrikler gibi o da hatalar^a-pardı.
[200] Bu söz için bk. el-Câmi* li ahlâkı'r-râvî, c, IX, s. 1G4 a.
[201] Hatîbu'l-Bağdâdî. el-Kifâye, s. 152'de hadis rivayetinde müsamahakarlık ile tanınan kimsenin hadîsiyle ihticâc olunmayacağına dair bir bâb vardır.
[202] Hafız Şemsuddîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz et-Turkmânî el-Fârûkî ez-Zehebî. Mîzânu'I-i'tidâl ve Tezkiratu'l-huffâz onun değerli kitaplarından ikisidir. 748 H. târihinde vefat etmiştir.
[203] Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 238.
[204] Tezkiratu'3-huffâz, c. î, s. 239.
[205] Aynı eser, c. I, s. 238.
[206] cl-Kifâye, s. 152.
[207] Aynı eser, aynı yer;
[208] îbnu Ebî Ya'lâ, Tabakatu'I-hanâbile, s. 106, nşr. Ahmed 'Ubeyd, Dimeşk, Matbaatu'l-i'tidâl, 1350,
[209] Büyük hafız, Isfahan muhaddisi ve birçok eserin müellifi Ebû Mes'ûd er-Râzî, 258 tarihinde vefat etmiştir.
[210] Tezkiratu'l-huffâz, c. IIj s. 544.
[211] Bunu, binden fazla âlimden hadis yazdım" diyen îmâm Buhârî'nin sözlerinden öğrenmekteyiz. Devamında Buhârî, "îmân hem söz, hem de amelden ibarettir" demeyenlerden hadîs yazmadığını ifade etmektedir (Bk. Şezerâtu'z-zeheb, c II, s. 134, H. 256. sene hâdiseleri; Tezkiratu'l-huffâz, c. II, s. 255'de Buhârî'nin muhtehT şehirlerden hadîs işittiği hakkındaki kısma bk.)
[212] TezkİratU'l-huffâz, c. III, a. 1032, terceme-i hâli buradadır.
[213] Aynı eser, c. III, s. 1032.
[214] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 44-49.
[215] Bk. Sunenu'n-Ncseî bi şerhi's-Suyûtî, c. I, s. 49; el-Kifâye, s. 156.
[216] Terceme-i hâli için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s, 372.
[217] el-Kifâyej s. 156. Onun para mukabilinde hadîs rivayet ettiğini görmek için bk. el-Bâ'isu'I-hasîs, s. 116.
[218] Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd el-Âtekî el-Vâsıtî'dir. Künyesi Ebû Bistâm'dir. Basra muhaddisi olup hadîsde emîru'l-mü'minîn sayılmıştır. Enes b. Mâlik (r.a.)'i görmüş ve tabiînden 400 râvideri hadis îşitmiştir. H. 160 târihinde yefât etmiştir.
[219] el-Kifâyc, s. 155.
[220] Aynı eser, s. 156.
[221] el-Kifâye, s. 154.
[222] Bk. aynı eser, s. 153.
[223] Goldzihe Etudes sur la Tradition Islamique, p. 225. 3 numaralı dip notta Coldziher, bunun doğru olduğuna işaret etmektedir.
[224] Sunenu Ebî Dâvûd, c. III, s. 360, hadîs nr. 3416. Kitâbu'l-icâra, bâbfî kesbi'î-mu'allim.
[225] el-Kifâye s. 153, hadis rivayetine karşılık ücret almanın kerâhati ve "ücret alandan hadîs dinlenmez" diyenin sözü.
[226] el-Kifâye, S.J54.
[227] Duhâ'l-Islâm, c. II, s. 72.
[228] Yakut, Mu'cemu'l-Buldân, c. III. s. 385.
[229] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 49-52.
[230] El-kifaye,s. 3-4
[231] El-Cami'lı aklaki'r-ravi, c. VII,v. I27a.HatîbuU-Bağdâd^nsözü «Onun makbul bir râvî olmayışının sebebi, garîb hadis rivayet etmesidir.
[232] el-Câmi(li ahlâkı'r-râvî c. VII, v. 127 b.
[233] el-Câmİ1 li ahlâkı'r-râvî, c. VII, v. 127 a.
[234] Aynı eser, aynı yer.
[235] Aynı eser, c. VIII, v. 146 a.
[236] B Sufyânu's-Sevrî (v. i6ıj'de: "hadîste yalan söyıeyen kimse rezîl, rüsvây olur" demektedir (el-Kifâye, s. 117).
[237] Abdullah b. el-Mubârek (v. i8i)'in "yalancının bir cezası da sözüne bir daha itibar etmemekdir", dediği rivayet edilmektedir. Bir başkası da: "Fâsık bid'at-çının cezası, iyi hâllerinin bir daha amlmamasıdır" demektedir (Bk. el-Kifaye. s.'117).
[238] el-KİFâye, s. 118.
[239] el-Kifâye, s. 119.
[240] Bu yalan ve onu doğuran cehaletin, terceme-i hâlinden pek cüz'î bİrşey bildiğimiz Ömer b. Mûsâ gibi müphem bir adama izafe edilmesine şaşmamak lâzımdır; asıl şaşılacak taraf, meşhur âlim Kitâbu'I-Ensâb müellifi Abdulkerîm es-Sem'âni (v- 5Ö3)'yi> ~ şayet doğru ise - Ebu'l-Ferec Îbnu'l-Cevzî'nin. açık bir yalan ve çirkin bir tedlîs ile itham etmesidir. Şöyle ki: es-Sem'ânî, Bağdat'taki bir şeyhinin elinden tutarak onunla <îsâ Nehri'nin karşı tarafına geçtikten sonra şöyle rivayet etmeye başlıyor: Falan şeyhin nehrin karşı tarafında (Mâverâu'n-nehr'de) şöyle söylediğini duydum. es-Sem'ânî "nehrin karşı tarafında" sözüyle "MâverâuVnehr ' denen yeri anlatmak istiyor.
Goldziher bu hikâyeyi (tbnu'1-Esîr, el-Kâmil, c. XI, s. i25)de görünce ona dört elle sanldı ve müsteşriklerin âdeti veçhile hadîs rivayeti hakkında şüpheyi cel-betmeye bir vesile oîmak üzere diline doladı. Fakat İbnu Cevzî'nin es-Sem'ânî hakkındaki yalanını Îbnu'l-Esîr'in yine aynı yerde reddettiğini görünce gerism geriye donuverdi. Ibr.u'1-Esîr, "el-Ensâb" müellifinin yalandan berî olduğunu ve gerçekten "Mâverâu'n-nehr" e seyahat ettiğini ve orada mâruf şeyhleri bulunduğunu; Sem'ânî şâfÎ'î, İbnu Cevzî de hanbelî olduğu için, mezhep ihtilâfı yüzünden îbnu Cevzî'nin onu böyle itham ettiğini söylemektedir. (Krş. Goldziher, Tradition Isla-mique, p. 329-230). İbnu Cevzî'nin mevzu hadîs hakkındaki hükümlerinde pek aceleci olduğu.bilinmekte ve hatta onun Mevzûât'ının değeri yoktur, denilmektedir.
[241] el-Kifâye, s. 119.

[242] İşte misâlleri: Muhammed b. Ahmed el-'tyâdî ve Hascn b. Hafs cn-Nchre-vânî bize Semerkant'ta rivayet etti (Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. 436); Ebu'1-Fadl Ömer b. Ebî Sa'd el-Herevî bize haber vererek dedi ki, Abdulazîz b. Ca'fer el-Harîrî bize Bağdad'da haber verdi (el-Câmi' li ahlâkır-râvî, c. Hı, v. 157 b); îmâm Buhârî Bağdad'da bâzı râvîlerden hadîs dinledi. Onlar arasında Ahmed b. üanbei'de vardır (Şezerâtu'z-zeheb, c. II, s. 57-60); Mekke'de Humcydî'dcn hadîs dinledi (Tabakatu'ş-şâfi'iyye, s. 5}. Muhaddisler râvîye bunun için hadîs işittiği yeri sorarak imtihan ederlerdi (el-Câmi'Ii ahlâki'r-râvî, c. I, v. i7a-b).
[243] el-Kifâye, s, 117.
[244] Aynı eser, s. 115.
[245] el-Kifâye, s. 115.
[246] el-Kifâye, s. 115
[247] Muhaddislerin tâlim ve terbiyede tâkİp ettikleri metodu en iyi gösteren kitap, 4Ö3 tarihinde vefat eden Hatîbu'l-Bağdâdî'nin "el-Câmİ(li ahlâkı'r-râvî ve âdâbİ's-sâmİ;" adlı kitabı olmalıdır. Bu eser İskenderiye Belediye kütüphanesinde (nr. 117, c. III) bulunmaktadır. Küçük boyda 10 cüz'lük bir yazmadır.
Arkadaşım Dr. Yûsuf el-'Âş, bu eserden yaptırdığı fotokopi nüshasını emaneten bana vermek lûtfunda bulundu; kendisine çok teşekkür ederim, Allah razı olsun. Değerli okuyucu bu eserden ne kadar çok faydalandığımızı görmüştür. Eseri tetkik ve tahkik ettik, inşallah yakında neşr edeceğiz.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 52-57.
[248] Bk. Wustenfeld, die Akademien der Arabcr und ihre Lehrer, p. 69 (ef. Tradit. islam, 231 note 1).
Wustenfeld'in bu kitabı, Araplarda dâru'l-hadîs ve hocaları mevzuunda yazılmış en güzel eserlerdendir.
îbnu 'Asâkir, mütehassıs hafızların sonuncusu olan Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen ed-Dimeşkî eş-sâfi'î'dir. 571 H. tarihinde vefat etmiştir,
[249] Îbnu Dıhye diye meşhur olan hafız Ömer b. el-Hasen'dir. Endülüs'ün doğusunda bulunan Belensiye şehrindendir. Kahire'de 633 de vefat etmiştir. et-Tenyîr fî mevlidi's-sirâci'I-münîr adlı bir eseri vardır. Makrîzî, Hıtat (c. II, s. 375)'da Ibnu Dıhye'den bahsederken şöyle bir cümle söyler: tbnu Dthye Kâmiliye Medre-sesi'nde ders verirken, arkasında, şeklinden başka hiçbir tarafıyle insana benzemeyen bir genç vardı.
[250] Meşhur hafız Ebû 'Amr Takıyyuddîn Osman b. Abdirrahmân el-Kurdî eş-Şehrizûrî'dir; İbnu's-Salâh diye meşhurdur; 643 tarihinde vefat etmiştir
[251] Hafız Muhyiddîn Ebû Zekeriyyâ Yahya b. Şeref en-Nevevî'dir. Ulûmu'l-hadis'e dâir birçok eseri vardır; en meşhuru da Şerhu Sahihi Müslim'dir; 676 tarihinde vefat etmiştir,
[252] Bütün bu dâru'l-hadîsler i Michael Meschâka, Cultur-Statistik von Da-maskus (ef. Tradit, islam. 232 note 1) adlı eserinde mükemmel bir surette incelemiştir.
[253] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 58-59.
[254] Tediîbu'r-râvî, s. 4.
[255] Tedrîbü'r-râvî s. 6. KâsİmÎ'nin "Kavâ'idu't-tahdîs", s. 53*deki sözleri biraz tasarruf ile iktibas edilerek buraya alınmıştır,
[256] Buraya yazılan ve yazılmayan diğer cerh ve ta'dîl tâbirleri için bk. bu eser, s. 112-114
[257] el-Câmi1 li ahlâki'r-râvî, c. VIII, v. 150 b.
[258] et-Tedrib, s. 7; krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 53.
[259] el-CâmiMi ahlâkıVrâvî, c. VIII, v. 159 a.
[260] el-Câmi* U ahlâkı'r-râvî c. VIII, v. 152 a.
[261] Aynı eser, c. VIII, v. 151 b,
[262] Hafızların en değerlisi, cerh ve ta'dîl imâmı Ebû Zekeriya Yahya b. Ma'în b. 'Avn b. Ziyâd el-Gatafânî el-Bağdâdî'dir. Medine'de 233 tarihinde vefât etmiştir.
[263] el-Câmif li ahlâkı'r-râvî, c. VIII, v. 151 b; Tedrîbu'r-râvî, s. 8'de İbnu Ma'în'in kendi eliyle bin hadîs yazdığı söylenmektedir.
[264] el-Câmif li ahlâkı'r-râvî, c. VIII, v. 151 b; Tedrîbu'r-râvî, s. 8'de İbnu Ma'în'in kendi eliyle bin hadîs yazdığı söylenmektedir.
[265] Hafız, cami' ve müellif olan Ahmed b. Muhammed b. Sa'îd el-Kûfî, Ebu'l-Abbâs'dır. Benû Hâşirrı'in mevlâsı olup İbnu 'Ukde diye mâruftur. 382 tarihinde vefât etmiştir (Bk. er-Risâletu'l-mustatrafe, s. 84).
[266] el-Câmi' li ahlakı'r-râvî, c. VIII, v. 152 a-b.
[267] Ebû Zürıa er-Râzî, Abdullah b. Abdilkerim b. Yezîd b. Ferrüh, Kureyşli-lerin mevlâsıdır; meşhur bir sika hafızdır; H. 264*de vefât etmiştir (Bk. er-Risâletu'l-mustatrafe, s. 48). Ahmed b. Hanbel diyor ki: "Yedi yüz bin küsur sahîh hadîs, vardır; bu genç de -Ebû Zür'a'yı kasdediyor- yediyüzbin hadîs ezberlemiştir" (Bk. et-Tedrib, s. 8).
[268] el-Cârui' li ahlâkrr-râvî, c. VIII, v. 152 a.
[269] Tedrîbu'r-râvî, s. 8.
[270] Bk. Sunenu'd-Dârimî, c. I, s. 125.
[271] Rânıaburmuzî, el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, v. 5 a. 'Âsim, 174 tarihinde vefat etmiştir.
[272] Takyîdu'I-'ilm, s. 59. Hazza', H. 141'de vtfât eden Hâlid b. Mihrân'dır. Yazdıklarını sonradan imha eden âlimler arasında îbnu Şihâb (Bk. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c I, s. 66) ve Îbnu Şîrîn {Bk. el-Muhaddisu'1-fâsıl, c. IV, v. öb)'de bulunmaktadır.
[273] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 69.
[274] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Hamdûye, Hâkim en-Neysâbûrî ve îbnu'I-Beyyi' diye mâruftur. Meşhur kitapları vaidir. En mühimlerinden ikisi el-Mustedrek 'ale's-Sahîheyn ve el-Medhal'dir. H.4O5*de vefât mistir.
[275] Tedrîbu'r-râvî, s. 8.
[276] Ebu'1-Feth, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, îbnu Seyyidi'n-nâs di>e meşhurdur. NİsbesI de el-Ya'murî el-Endüliisi (aslen buralıdır) el-Mısrî eş-şâfi'î'dir; meşhur hafızlardan biridir. 734'devefât etmiştir. 'Uyûnu'1-eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâ'il ve's-siyer adlı bir eseri vardır.
[277] Terceme-i hâli ileride gelecektir.
[278] Tedrîbu'r-râvî, s. 8.
[279] Aynı eser, aynı yer.
[280] el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, c. VIII, v. 151 b.
[281] Aynı eser, c. VIII, v. 151 a.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 59-63.
[282] el-Kifâye, s. 173.
[283] Aynı eser, s. 175. Berâ' b. 'Âzib'den rivayet edildiğine göre, Rasût-i Ekrem (s.a.v.) ona: Berâ'. yatağa girdiğin zaman ne okursun? diye sordu. Berâ'; diyor ki, Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, diye cevap verdim O zaman Rasûlullâh (s.a.v.): Yatağına temiz olarak yattığın zaman sağ tarafına yaslan ve şöyle de, buyurdu Allah'ım, kendimi sana teslim ettim, işlerimi sana havale ettim. Arkamı sana dayadım. Senden sığınacak yer varsa, o yine Sensin. Gönderdiğin Kitabına, yolladığın Peygamberine îmân ettim. Berâ' diyor ki: Rasûlullâh'm bana öğrettiği gibi tekrarladım; yalnız dedim. O zaman Rasûlullâh eliyle" dedi.
[284] Aynı eser, s. 173.
[285] el-Kifâye. s. 172.
[286] Aynı eser, s. 176. Îbnu Ömer, büyük sahâbî Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'-dır. 73 yılında vefat etmiştir.
[287] el-Cami(li âhlâkı'r-râvî, c. V, v. 101 a.
[288] el-Kifâye, s. 178. A'meş, Süleyman b. Mihrân (v. i48)*dir.
[289] Aynı eser, aynı yer.
[290] Aynı eser, 3. 180.
[291] Aynı eser, s. 179.
[292] el-Kifâye, s. 182.
[293] Aynı eser, s. 183.
[294] Aynı esti. s. 180.
[295] el-Kifâye, s. 186.
[296] el-Kitfıye, s. 182. Ebıı 'Ubeyd. büyük hadis ve lügat imamlarından biridir. 232'de vefat etmiştîî.
[297] Aynı eser, s. 188.
[298] el-Cami' li ahlâkı'r-râvî. c. VI, v, 103 a.
[299] İhtişam 'ulûmi'l-hadîs, s. 162.
[300] Mıhûr İjbiliye fakihlcrinden İbnu'l-'Arabî diye mâ'ruf Muhammcd b. Abdillâh el-M;ı'âfiri'dir. 544 yılında vefât etmiştir.
[301] Ahkâmu'1-Kur'ân, c. I, s. ıo.
[302] eİ-Bâ'isu'1-hasîs, s. 158; krş. el-Kifâye, s.i79.
[303] îbnuVSalâh, 'Ulûmi'l-hadîs, s. i8y.

[304] el-Bâ'isu'I-hasîs s. 161.
[305] el-Bâ'isu'1-hasîs s. 161
[306] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 63-69.
[307] Tedrîbu'r-râvî, s, 129.
[308] Tedrîbu'r-râvî. s. I2g'dak: semâ* tarifi ile karşılattırınız.
[309] cl-Câmi* li ahlâkı'r-râvî, c. VI, v. 112 a; aynı sayfada Hatîbu'I-Bağdâdî, ile arasında bir fark gözetmeyen ve yi isti'mâl eden bu mütekaddimîn hadîscil er inden şu zevatı saymaktadır: Hammâd b. Seleme, Huşeym b. Be;îr, Abdullah b. el-Mübârek, Abdurrezzâk b. Hemmâm, Yezîd b. Hârûn, Yahya b. Yahya en-Neysâbûrî. İshâk b, Râhûye, Ömer b. *Âvf, Ebû Mes'ûd Ahmed b. el-Furât ve Muhammed b. Eyyüb b. Yahya b. ed-Dırrîs; krş. el-Kifâye, s. 284-285.
[310] Büyük âlim Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'dÎr; 213'de vefat etmiştir.
[311] el-Kifâye, s. 286. Ahmed b. Hanbel ile İshâk b. Râhûye, her nekadar bütün bu tâbirlerin tahdîs ve semâ'ı ifâde etmekte müsâvî olduğunu söylüyorlaisa da, (LJas-Vyi benimseyerek âlimlerin rivayetlerinde onu kuIlanmaJanm tavsiye ettikleri anlaşılmaktadır. Muhammed b. Râfi* diyor ki: Abdurrezzâk 'yi kullanırdı. Ahmed b. Hanbel ile îshâk b. Râhûye gelip de ona 'yı kullanmasını tavsiye ettikten sonra onlardan duyduğum bütün bu hadîsleri diye rivayet etti; bundan ünce duyduklarımda demişti (Bk. el-Kifâye, s. 286.)
[312] el-Kifâye, s. 284.
[313] Nu'aym b. Hammâd b. Mu'âviye b. el-Hâris el-Huzâ'î el-Mervezî, Ebû Abdillâh: ilk olarak müsned tertib eden odur. Samarrâ'da hapiste iken ?"8 yılında vefât etmiştir (Bk. er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 37).
[314] Büyük imâm Abdullah b. el-Mübârek, Ebû Abdirrahmân; 181 yılında vefât etmiştir.
[315] Ktfaye, s. 285.
[316] Büyük sika âlim Kâdî 'Iyâz b. Mûsâ. eş-Şifâ fî şemâ'iH'l-Mustafâ ve el-îlmâ' fî usûli's-semâ' adlı eserlerin müellifidir. el-İImâ'm bir nüshası, Zâ-hiriye'de hadîs r.r. 406'da bulunmaktadır; 544 yılında vefât etmiştir.
[317] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 122.
[318] el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, c. VI, v. 112 a. Hatîbu'l-Bağdâdî, bu meseleye el-Kifâye, s. 2gg-3orde bii faSıl tahsis etmiştir.
[319] el-Kifâye, s. 284.
[320] Tedrîbu'r-râvî, s. 130.
[321] Medînelilerin imâmı, hadîste emîru'l-nıü'minîn, Mâlik b. Enes b. Ebî 'Amir el-Asbahî, Ebû Abdillâh, Muvatta'ını 40 yılda telif etmiş, bu arada onu Medine fakîhlerinden yetmiş tanesine takdim etmiştir. 179 tarihinde hakkm rahmetine kavuşmuştur.
[322] Hafız Abdullah b. Vehb b. Müslim Ebû Muhammed el-Fihiî el-Misrî'diy. Fakîhdir, meşhur imamlardan biridir. Mısır ve Haremeyn'de birçok zevattan hadîs alrtıış ve büyük bir muvatta' telif etmiştir. Bunun hakkında Ebû Züi'a şöyle de-mek'tedir: "îhnu Vehb'in otuzbin hadîsini inceledim; bunların içinde asılsız bir hadîs gördüğümü bilmiyorum". Abdullah b. Vehb 197 tarihinde vefat etmiştir (Terceme-i hâli için bk. Tezkiratu'I-huffâz, c. I, s. 3°4-306
[323] el-Kifâye, s. 294. Bu haberin senedinde Ahmed b. Abdirrahman olup demektedir. Amcası da, bundan önce terceme-i hâlini verdiğimi İbnu VehbMir.
[324] Tedrîbu'r-râvî, s, 130.
[325] el-Kifâye, s. 287.
[326] A-ym «ser, s. 299.
[327] Îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 122.
[328] el-Kifâye, s. 289.
[329] Aynı eser, s. 291;.
[330] Tedrîbu'r-râvî, s. 130.
[331] Eyyûb es-Sahtiyânî'dir;-ierceme-i hâli verildi.
[332] el-Kifâye. s. 290.
[333] Terccmc-i hâli verildi.
[334] cl-Kifâye, s. 2qn.
[335] Aynı eser, s. 28!?.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 70-74.
[336] Tcdrîbu'r-râvî, s. 131.
[337] Aynı eser, s. 130.
[338] Uâ'isu'l-hasis. s. 123,
[339] İbnu Hac-er el-'Askalânî, Şcyhu'l-islârn Ahnıed b. Ali b. Muharair.ed b. A!:, Şihâbuddîn Ebu'1-Fadl. hadîsde imâm ve hafız olan âlimlerden biridir. Aslen As-kalâr.'Iadır; Haccr ailesine mensuptur; birçok eserleıi vardır. ÎÎ52 târihinde vefat etmiştir (Bk, er-Risâlttu'1-mustatrafe, s. 121-122).
[340] Tedrîbu'r-râvİ, ?. 131.
[341] Şark âlimlerinin birçoğunun görüşü budur (Tedrîbu'r-râvî, s. 132).
[342] İmâm Mâlik'in Medine âlimlerinden olan arkadaşlarının ve hocalarının, Hicaz ve Küfe âlimlerinin ekserisinin kanâati budur, imam Buhârî'nin görüşü de böyledir (Bk. 1 cdrîbu'r-râvî, s. 132).
[343] İhtişam 'ulûmi'l-hadîs, s.-124.
[344] Bu sözü söyleyen birçok âlim arasında Ebû Hânîfc ve tbnu Ebî Zi'b de vardır. Beyhakî el-Medhal'inde Mekkî b. İbrahim'in şöyle dediğini rivâyel etmektedir: "İbnu Güreye. Osman b. cl-Esved, Hanzale b. Ebü Süfyan. Talha b. Amr, Mâlik, Muhammed b. îshâk, Sufyânu's-Sevri, Ebû Hanîfe. îbnıı Ebî Zi'b, Sa'id b. Ebî 'Arûbe ve el-Musennâ b. es-Sabbâh şöyle derlerdi; senin âlime okuman, onun Sana okumasından daha iyidir" (Tedvîbu'r-iâvî. c. I, s. 132}.
[345] el-Bâ'isu'I-hasîs, s. 125; krş. Tedrîbu'r-râvî, s. 132.
[346] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 74-76.
[347] Tedrîbu'r-râvî, s. 131.
[348] Bütün bu şekiller için bk. Tedrîbu'r-râvî, s. 137 ve devamı; culûmi'I-hadîs, s. 132.
[349] Tedrîbu'r-râvî, s. 138.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 76-77.
[350] Kış. İhtisâru 'ulûmi'l-lıadî.s, s. 137.
[351] ci-Bâ'isu'1-hasîs, s. 138
[352] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 77-78.
[353] Rrç. Tav/.îhıı'1-efkâr. c, II. s. 33B; Tcdribu'r-râvî. «. 146.
[354] Şu bir gerektir ki, insanların yazısı birbirine benzeme/ ve İbnu Salâlı'm iddia etlimi iiibi bir karışıklara da meydan vermez
[355] Tavzîhu'I-efkâr, c. II, s. 339, notlar.
[356] Tedrîbu'r-râvî, s. 147.
[357] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 140.
[358] Krş. TavzÎhu'l-efkâr, c. II, s. 341; Ihtisâru 'ulûmi'Uhadîs, s. 139.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 78-79.
[359] Tedrîbu'r-râvî, s. 148.
[360] el-Bâ'isu'1-basîs, s. 140.
[361] Tedribu'r-iâvî, s. 148.
[362] Zahirîler, Dâvûd b. Alî ez-Zâhirî (v. 27o)'nin taraftarlarıdır. Nassların zahirlerini dikkate aldıkları için kendilerine bu ad verilmiştir.
[363] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 79-80.
[364] Tedrîbu'r-ıâvî, s. 148.
[365] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 141.
[366] Tavzîrm'l-efkâr, c. II, s. 344,
[367] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 81.
[368] Îbnu's-Salâh, 'Ulûmi'l-hadîs, s. 167.
[369] Krş. Tcdi'îbu'r-râvî, s. 1.; -149.
[370] Îbnu's-Salâh, 'Ulûmi'İ-hadîs, î. 168.

[371] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 144.
[372] Îbnu's-Salâh., 'Ulûmi'l-hadîs, s. i6g.
[373] Muhaddis ve müfessir, 'Îmâduddin Ebi'1-Fidâ îsmâîl b. es-Şeyh Ebî Hafij Şihâbuddin Ömer'dir. Birçok eserleri vardır. 774'de vefat etmiştir.
[374] Tavzîhu'l-efkâr. c. II, s. 349; kış. Tefsîru îbni Kesîr, c. I, s. 74-75, Meni Matbaası.
[375] Tednbu'r-râvî, s. 149. Bulkînî, Abdurrahmân b. Ömer b, RasÎân, Ebu'1-Fadl Celâluddîn, Fıkıh, usûl, Arap dili ve tefsir ilimlerinde büyük bir ihtisas sahibidir. Eserlerinden biri de dir' 824 V1" Imda vefat etmiştir (Bk. Şezerâtu'z-zeheb, c. VII, s. 166).
[376] el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 144.
[377] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 81-84.
[378] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 84.
[379] el-Menhelu'I-hadîs, s. 35; îbmi'I-Efltânî'nin Tedrîbu*r-râvi, s.deki tarifi ile krş.
[380] Bu tarif - Tedrîb s. 3-4'de olduğu üzere - Ibnu Hacer'in tarifinden alınmıştır.
[381] el-Kifâye, s. 97.
[382] Abdulvehhâb Abdullatîf, elrMuhtasar fî 'ilmi ricâli'1-escr s. 8.
[383] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 86-87.
[384] el-Hâkim, Ma'ıifem 'ulûmi'l-hadîs. e. 52. onsekizinci nev'î'de böyle söylemektedir. Ayrıca bk. el-Kifâye, adalet ve hükümleri babı, s. 81-101; cerh ve hükümleri .babı, s. 101,
[385] Bunlardan et-Târîhu's-sağir 1325 tarihinde, Târîhu'l-kebîr'in de 1. ve 4. cüz'leri 1360-61 yıllarında Hindistan'da basılmıştır.
[386] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 87-88.
[387] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 89.
[388] Ez-Zurkânî, el-Menhelu'l-badîs, s., 10; krş. cr-Risâletu'I-mustatrafe, s. 96-100
[389] el-Menhelu'l-hadîs, s. 11; krj. Tav2İhu'l-efksr, c. II, s. 453.
[390] el-Menhelü'l-hadîs s. 198; krş. İbnu Hacer, Şerhu'n-nuhbe, s. 15.
[391] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 89-90.
[392] el-Menhelu'l-hadîs, s. 11; bk. er-Risâletu'1-mustatrafe, 'ilehıM-hadîs mevzuunda yazılmış eserler, s. 107.
[393] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 90.
[394] Bk. er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 115; Tavzih u'I-ef kâr, c. II, s. 412.
[395] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 90-91.
[396] el-Menhelu'l-hadîs, s. 11; krf. er-Risâîetu'1-mustalrafe, s, 6o.
[397] Şerhu'n-nuhbe, 5. 16,
[398] Hâzimî'nin "el-î'tibâr fî beyâni'n-nâsihi ve-mensûhi mine'l-ast adh eseri Haydarâbâd, Mısır ve Haleb'de basılmıştır.
[399] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 91-92.
[400] Ebû Müsâel-Medînî, Hasâisu'I-Müsned, bk. el-Müsned, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, mukaddeme, c. 1, s. 21.
[401] Ahmed Muhammed Şâkir, Müsned'de der ki:el-Müsned'deki hadîsler otuz binden fazladır; fakat kırk bini bulmaz. İnşallah neşri tamamlandığı zaman hadîslerin miktarı belli olacaktır", c. I, s. 23. Fakat neşrini tamamlayamadan Hakk'm rahmetine kavuştu.
[402] Suyûtî bunu söyledikten sonra sözüne şöyİe devam eder: "Bu kitaba Cem'u'l-cevâmi' adım verdim. Bütün hadîsleri bu eserde toplamayı hedef aldım". Münâvî buna ilâveten der ki: "Bu gerçekte böyle değil; fakat müellifin elde edebildiği hadîsler bakımından doğrudur".
[403] Şâh VeliyyuÎlah cd-Dehlevî tüye mâruf olan İmâm Ahmcd'in "Huccçtu'1-j lâhi'I-bâliğa" sı ile krş. s. 105 ve devamı, Kahire, el-îvîaîbaatu'l-Hay--iye, 1322.
[404] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 93-95.
[405] er-Risâletu'I mu^taîrafe. s. ıo-ii.
[406] İmâm Buhârî, Muhammed b. Ismâ'îl b. İbrahim'dir. Rıiııyesi Ebû Abdil-lâh'dir. On yaşlarında bile -yokken hadîs ezberlemeye başlamıştır. Binden fazla şeyhten hadîs yazmış, yüzbin sahih, ikiyüzbin de sahih olmayan hadîs ezberlemiştir. el-Câmi(u's-sahîh'i Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en sahih kitaptır. Onu, yetmiş binden fazla kimseden dinlemiş, onaltı senede toplamıştır.
Sahîh-i Buhâri'nin pek çok şerhleri vardır: Keşfu'z-zunûn müellifi bunlardan sekseniki'sini saymıştır. Fakat bunların en değerlisi İbnu Hacer'in şerhi olan Fethu'l-bârî'diı.
Buhâri'nin diğeı eserleri arasında el-Kebîı, el-Evsat ve es-Sağîr adlı üç târih kitabı Kitâbu'1-kunâ, Kitâbu'I-vuhdan, Kitâbu Edebi'l-müfred ve Ki-tâbu'd-du'afâ bulunmaktadır.
Buhârî, Stmerkant köylerinden Hartenk'de H. 256 tarihinde vefat etmiştir.
[407] imâm Müslim b. el-Haccâc b. Müslim d-Kuşcyrî en-Nîsâbûrî'dir. Benu Kuşeyr, mâruf Arap kabilelerinden biridir. Künyesi Lbû'l-Hasen'dir. Hadiste imâm olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. Talebu'l-hadis için pek çok seyahatler yapmıştır. Kitapları çoktur: el-Câmi'u's-Sahîh, Kitâbu'l-'IIel, Kitâbu evhâmi'i-mu-haddisîn, kitâbu men Ieyse lehû illâ râvin vâhid, Kitâbu tabakâti't-tâbi'în, Kitâbu'l-Muhadranıîn, Kitâbu'l-musnedi'l-kebîr 'alâ esmâi'r-ricâl'i bunlar ara-:ndadır.
îmâm Müslim, Nîsâbûr'da H. 261 tarihinde 55 yaşında iken vefat etmiştir.
[408] Kütüb-i sitte'nin hâricinde kalan sahih hadîs kitapları - cs-Suyûti'nin cem'u'l-cevâmî' adiı kitabının mukaddimesinde söylediğine göre- şunlardır: İbnu Huzeyme Ebû Bekir Muhammed b. tshâk (v. 3n)Mn Sahîh'i, Ebû 'Avâne Ya'kûb b. İshâk b. İbrahim el-îsferâyînî (\. 316}'nin Sahîh'ij İbnu Hibbân Muhammed b. Hibbân el-Bustî (v. 354)'nin Sahîh'i, ed-Dıyâ'u'l-Malıdisî Muhammed b. Abdilvâhid el-Makdisî el-Hanbelî (v. Ö34)'nin es-Sıhâhu'I-muhtâre'si (krş, er-Risâietu'1-mustatrafe, s. 16-21).
[409] Bu ta'Îîkâtm 14'ü geçmediği söylenir. Ta'lîklerde Müslim diyerek hadîsin senedini söylemektedir. Hafız el-'Iiâkî, Îbnu's-Salâh'm 'ÜİÛmi'l-hadis'me yazdığı şerhinde bunları saymaktadır (Bk. s. 20-21), Haieb. 1350.
[410] Sika hadîs imamlarından biri olan Ebû Dâvûd Süleyman b. "el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî'dir. "Sünen" inde sâdece ahkâm hadîslerini toplamıştır. Râviier ve hadisler hakkında pek kısmetli fikirleri vardır; 275'de vefat etmiştir.
[411] Hafız Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Kazvînî'dir; İbnu Mâce diye mâruftur. Bu lâkab dedesine değil, babasına aittir. KütÜb-İ sitte hakkındaki eserinde, İbnu Mâce'nin Sünen'ini ilk olarak Kütüb-i sitte meyânında sayan Ebu'1-Fadl Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdisî'dir. Yaygın olan kanaate göre İbnu Mâce 275'de vefat etmiştir.
[412] Hafız Ebü Abdıı rahman Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'î'dir. Horasan'da bulunan meşhur Nesâ' beldesine nisbet edilmektedir. Sahîheyn'den sonra en az zayıf hadîs ihtiva eden sünen, Nese'î'nin Sünen'idîr. Sünenu'l-kübrâ'sındaki
sahih h.ıiU^lm. el-Müctebâ adını verdiği kitapda tnphımijtır. Bu v:ser ana hadis kİı^pla ından ve küıüb-i sıte'dcn biri olarak kabul edilmiştir.
[413] İhıisâru 'uKımi'l-hadîs, s. 22. ^';iInız Hâkinvin ^cyiii olan V,bü Alî en-Xeysâ-bûrî ve birkı.sıın MiLğrib âlimltri, Salsîh-i Müslim'i. Sahîh-i Buhârî'ye tercih el-ınekIcdirk'r. Bu iki eser bütün Küm âîimlrrİnin inilVıkı iK' hadis ki laplarının kesin surette rn -,alıihı L>hırak kabul cdihıiişiir.
[414] 'fthıı't-bârî, c. 1. s. 470-178
[415] tini^âru 'üiûıni'l-hadis, -i. 23.
[416] çmn tahvîl mânâsına geldiğini görmek için bk. 'Ulûmi'I-hadîs.s. 182-183.
[417] Ihtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 23-24.
[418] Terceme-i hâli için bk. s. 66, not. 3.
[419] el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 31-32.
[420] et-Tavzîh, c. II, s. 15; krş. er-Risâletu'l-mustatrafe, s, 32. Bir câmi'de toplanmadığı devirlerde bu sekiz babın herbiri müstakil birer kitap mevzuu idi. Mesela: Akaide dâir îbnu Huzeyme'nin Kitâbu*t-tevhîd'i, ahkâma dâir Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nese'î ve îbnu Mâce'nin Sünenleri vardır. Rikâka dâir Ahmed b. Hanbel'in Kitâbu'z-zühd'ü, âdaba dâir Buhârî'nin el-Edebu'1-müfred'i, tefsire dâir tbnu Murdeveyh'in ve îbnu Cerîr'in kitapları, sefer ve kıyam babında Tirmizî'nin eş-Şema'il'i, fiten mevzuunda Nu'aym b. Hammâd'ın bir kitabı vardır. Câmi'Ierle ilgili olarak bk. et-Tavzîh, c. II, s. 15.
[421] Hatîbu*l-Bağdâdî der ki: "Müsnedlerü tahrîci hususundaki bu usûlü çok beğeniyorum. Bu usûle göre aşare-i mübeşşere ile başlanır, müteakiben ehl-ibedr zikredilir", el-Câmi% c. X, v. igo a.
[422] Bu usûle gi nesebce Rasûl-i Ekrem (s.a.v. ;'c \ukır, olaii Hâkini okullarından başlanır, el-Câmi', c. X, v. 190
[423] Eâkî'in Müsned'İ hakkında bilgi almak İçin bk. Xcflurl-ıîh, c. I. s. 5Ö1; c. II, s. 131.
[424] îmânı Ahmed b. Hanbel b. Hilâl eş-Şcybâni. d-Mervezi. cl-Bağdâdî'dir, Künyesi Ebû Abdilîâh'dir. Hıfz ve zabt bakımından âdem bir mucize idi. Hadiste emîru'l-mü'minîn okullardandır. Kitapları çoktur. Başhcaları: el-Müsned, el-'IIel, Kitâbu'z-zühd, Kitâbu fazâ'İlrs-sahâbe'dir, H. 241'de vei..: emiştir.
[425] Ahmed b. Hanbel'in. Müsned'İ Mısır'da altı bü\-ük cılı hâlinde basılmıştır. Basım 1313'de sona ermiştir. Değerli âlim Ahmed Muhammed Şâkir imiktir mel bir şekilde tahkik ederek tab'ma başJamış. fakat tamamlayamadan vefat etmiş::r. Eserin yalnız 15 cildi neşredilmiştir.

[426] Bk. Müsned mukaddimesi, nşr. Ahmed Muhammed, Şâkir. s. 21. Ahmed b. Hanbeî, sünneti toplayıp muhafaza ettiğine inandığı Ivlüsmd'ine çak değer verirdi. Müsned'İ kendinden rivayet eden oğlu Abdullah'a: "Bu Müsned'İ çok iyi koru; zîrâ o insanların imâmı olacaktır" derdi.'
[427] er-RisâletuI-mustatrafe. s. 101.
[428] Bu iki eser Hindistan'da basılmıştır.
[429] lhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 26.
[430] Tedrîbu'r-râvî, s. 100.
[431] Aynı eser, s. 33.
[432] İhtisara ulunjil-hadîs, s. 27.
[433] er-Risâletu'l-mustatrafc, s. 64-65, (Vufadâniyât, tek râvîli; rtnâ'iy&t, iki ili; «usâriyât, on râvili hadîsler demektir - mütercim).
[434] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 95-102.
[435] Hâkim, Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 62.
[436] Bk. el-Kifâye, s. 54, bab:
[437] Aynı eser, s. 56
[438] Bu mesele hakkındaki muhtelif görüşler için bk. el-Câmi li ahlâkı'r-râvî, c. IV, s. 71.
[439] el-Kifâye, s. 54.
[440] Aynı eser, s. 55.
[441] Aynı eser, s. 54,
[442] Aynı eser, s. 55.
[443] Muhaddisler, bir râvinin Önceieri rivayet ettiği hadisle, sonraları rivayet ettiği hadîsi bir cutmazlar; zira râvinin zabt kudreti ömrünün sonlarına doğru bazen zayıflamaktadır Böyle olanlara sonraları durumu Ğişti" denmekledir. Sonraları durumu değişen ve hafızası bozulduktan sonra ba tahrîc eden bir râvînin hadîsinin reddedilişine bk. Sunenu Ebî Dâvûd, c. IIÎ. 85, hadîs nr. 2695.
[444] Tedrîbu'r-râvî, s. 110.
[445] el-Kifâye, s. 140.
[446] el-Kifâye, s. 141.
[447] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 59.
[448] el-Kifâye, s. 143; aynı sayfadaki, rivayetinde ekseriya vehim bulunan galatı çok râvînin rivayeti ile ihticâc olunmayacağı hususunda âlimlerin sözlerine bk.
[449] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 118,
[450] el-Kifâye, s. 80.
[451] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 121; ferş. el-Karâfî. el-Furûk, c. I, s. 5-22 Tunus.
[452] Fahruddîn er-Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn, aklî ve nakli ilimlerde söz sahibi büyük bir imamdır; Tefsîr-i kebîr diye meşhur olan kıymetli eserin müellifidir. Birçok kitapları olup başhcaları şunlardır: Nihâyetu*l-'ukûl, el-Mahsûl fî ilmi'1-usûl, Kitâbu'l-erba'în fî tısûlid'-dîn. Fahruddîn er-Râzî, H. 606 târihinde vefat etmiştir.
[453] Seyfuddîn el-'Âmidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Salim et-Tağlebî el-'Âmidî usûl âlimlerin dendir. Yirmi kadar eseri vardır. Başhcaları şunlardır: Müntehe's-sûl fi'I-usûl, Dekâ'iku'l-hakâik ve ilmî kelânn'da ebkâru'l-efkâr. Diyarbakır Âmid kasabasındandır. H. 631'de vefat etmiştir.
[454] Tevzîhu'l-efkâr, c. II, s. 121.
[455] Muhammed b. et-Tayyib b. Muhammed b. Ca fer'dir. Kâdî el-BâkıIlânî diye mâ'rûftur. Eş'arî mezhebinin reisliğini de yapmıştır. I'câzu'l-Kur'ân adlı eseri pek meşhurdur. H. 403'de vefat etmiştir.
[456] el-Kifâye, s. 78.
[457] el-Küaye, s. 79.
[458] Aynı eser, aynı yer. Bu söz, tâbi'î*nin en ileri gelen sîmâsı ve Medîne'li fu- i kahâ-i seb'a'dan biri olan Sa(îd b. el-Müseyyeb'e aittir. Halîfe Ömer b. el-Hattâb'jn hükümlerini en iyi bilen o idî. Bu sebeple "Ömerin râvîsi" adı verilmiştir. Hadîşî ve fıkıhla meşgul olmasına rağmen elinin emeği ile, zeytin yağı ticâreti yaparak geçinirdi. el-Hâkim'in de dediği gibi, hadîscilerin çoğu onun 105 târihinde vefâtj ettiğini kabul etmektedirler (bk. Tezkiratu'l-huffâzj c. I, s. 56).
[459] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 126-127.
[460] el-Câmi1 li ablâkrV-râvî, c. I, v. 15 b.
[461] Tedrîbu'r-râvî, s, 115.
[462] el-Kifâye, s. 84.
[463] el-Câmi' li ahİâkı'r-râvî, c. I, v, 18 a,
[464] el-Kifâye, s. 136.
[465] Şeyhu'l-islâm \c büyilk hafız Süfyân b, Sa'itl b. Mesrûk < .-Se.vrî, Sevr'e nisbet edilir; Sevr, Mudar'dcm bir kabile kurucusudur. H. 160 veya 161'de velat etmiştir (Dk. er-Rîsâlem'i-muMatrafe. s. 31 .
[466] Evzâ'İ dîye şöhret bulan ^eyhn'1-İ.siâm h.ifrz ANlniTahn:ân b. 'Amr b. Mıı-hamme.d'dir. Velîd b. Mczîd ûylc anlatır: "MİIk!er potuklarını onun kendini terbiye ettiği gibi terbiye (Minikten âcizdirler anhinde veiat etmiştir fLîk. Trzkivatu'I-i-.uffâz
[467] I ir, ânı. nâfız. iakih takva sâlıil^i ve Mısır divârınm şeyhi olan eI-Le\s b. Sa'd b. Abdirrahman el-l7ehn:î. FiıuM-Hâm'ıir: 17-, târihinde v* fâî e ..-.i^tir.
[468] îbnu Râhûye diye bilinen \r künyesi Ebû Y.ı'kub ulan imânı, hafız ishâk b. İbrahim b. Mahled'dİr. "S'etnu^bin hadîsi ry.hcre bilirdi. Büyük bir müsnedi vardır. H. a^ö'de vefât etmiştir . Bk. or-Rİsâlrtu'İ-nıusıairafc, s. 49).
[469] Tedrîbu'r-râvî, s. 109.
[470] Buna gerekçe olarak îSnyûıi. ta'dil seb'nnin sayılamayacak t-adar çok o'duğunıı ileri sürer; zîrâ bu takdirde ta'dii \:ıpan kiTi'.ıçııİn: O şunu yapmamıştırj bunu yapmamıştır diye yapılma.îi veva tcrkcdün-.c-i (.irkin oian peyleri ıeker teker sayması îcâb eder ki, bu da son derece ınu^kildir . ledı-ibu'r-râv], s, 111).
[471] el-Kifâye, 5. 109.
[472] Aynı eser, s. 111.
[473] el-Kîfâye, s. m, 112.
[474] Tedrîbu'r-râvî, s. 111.
[475] el-Câmi' li ahiâkır-râvî, c. I, v. 15 b.
[476] el-Kifâye, s. 121.
[477] el-Câmi' Ii ahlâki'r-râvî, c. I, v. 14 b.
[478] el-Kifâye, s. 132.
[479] el-Câmi' îi ahlâkı'r-râvî, c. I, v. 13 b.'de Muhammed b. Eskm et-Tusî'den böyle rivayet edilmektedir. Bu kitabm aynı sayfasında Ahmed b. Hanbel'in: "âlî isnâd aramak sünnettir" dediği rivayet edilmektedir. "Sahîh - hasen - zayıf hadisler arasında müşterek olaıı ıstılahlar" kısmında 'âlî ve nazil hadîslerle ilgili mühim meseleleri inceliyeceğiz. Tafsilât.için bk. s. 171.
[480] Aynı eser. c. I, v, ! 1 a.
[481] el-Câmi' li ahlâki'r-râvî, c. I, v. 14 a.
[482] Ebû Bekir b. el-Enbârî diye şöhret bulan Muhammed b. Beşşâr'dır; nahiv-fcidir; hadîs hafızlarından sayılmaktadır; birçok eserleri vardır; 328'de vefat etmiştir.
[483] el-Câmi Ii ahlâkı'r-râvî, c. I, v. 14 b. Her iki beytde geçen ilmu'n-nüzûlden maksat, Rasûlullah (s.a.v.)'dan veya büyük imamların yaşadığı devirlerden uzak olan nazil isnâdları bilmek demektir.
[484] el-Câmi' li-ahîâkı'r-râvi, c. I, v. 11 b.
[485] Aynı eser. s, 140.
[486] Aynı eser, s. 140.
[487] el-Kifâye, s. 139.
[488] Bu taksimat İbnu Hacer'in Takrîbu't-tehzîb adlı kitabının mukaddime-sindedir. Biz yukarıda zikrettiğimiz şekilde kısaltarak aldık. Krş. eI-Bârisu'l-hasîs s. 118-119; Tavzîhu'l-efkâr, c. II, 5. 261-271; İbnu Ebî Hâlim, Mukaddimetu Kitâbi'1-cerh ve't-ta'dil.
[489] Ihtisâru 'ulûnıi'l-hadîs, s. i ı9
[490] el-Kifâyc, s. 76.
[491] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 103-114.

[492] Tedrîbu'r-râvîj s. 13; krş. Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 7.
[493] Zehebî'nin bu bâbtaki delili şudur: Buhârî ve Müslim, yalanla ittihâm edilmemekle beraber, zabtı da mükemmel olmayan râvîlerin hadîslerini kitaplarına almamışlardır. Şu şartla ki bu hadîsler her bakımdan sahîh oîan bir başka senedle takviye edilmiş olacaktır. Bu iki imâmın kitapları sâdece sahîh hadîsleri ihtiva ettiği içindir ki, sahîh adını almışlardır. Bunlarda yer alıp da daha çok hasen hadîsin özelliklerini taşıyan hadîsler de sahîh olarak telakki edilmeye lâyıktır.
[494] Bunlar zayıf hadîsi ikiye ayırırlar: Birincisi, kendisiyle amel edilmeyen hadîstir ki, bunun râvîsi ya kizb ile müttehemdir veya galatı çoktur. İkincisi de, kendisiyle amel edilen hadîstir ki, işte hasen hadîs budur. Bunun râvîsi ne kizb ile müttehemdir, ne de galatı çoktur. Sâdece zabtı mükemmel değildir.
[495] Suyûtîj Tedrîbu'r-râvî, s. 13'de: "Mevzu* zikredilmedi; zîrâ o ıstılah bakımından hadîs olmayjp uyduranına göre hadîstir" dedikten sonra bizim bu sözümüzü yadırgamamak gerekir.
[496] Tedrîbu'r-râvîj s. 9.
[497] Hâzimî, imâm, hafız ve nesep âlimi;olan ve H. 584,'de Bağdat'da velat eden Ebû Bekir, Muhammed b. Mûsâ b. Hâzim el-Hemedânîdir. Birçok kitapları vardır, el-t'tibâr fî beyâni'n-nâsihi ve'1-mensûti mine'I-âsâr ve el-'Ucâle bunlar arasındadır.
[498] Tedrîbu*r-râvî, s. 9.
[499] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 19-20.
[500] Aynı eser s. 20.
[501] Cfcmâluddîn el-Kâsiml, Şâm allâmesi olup zamanın pek nâdir yetiştirdiği bir ilim adamıdır. Birçok eserleri vardır. H. 1333 yılında çok genç sayılacak bir yajta vefat etmiştir.
[502] KavÎ'KÎuVtahdlg, %t 88.
[503] Kava'idu't-tahdli, s. 104.
[504] Aynı eser* s. 111.
[505] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 116-118.
[506] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 21.
[507] Muhaddisler, bazan müsned ile muttasıl tâbirlerini ayrı mânâda kullanırlar. Şu sebeple ki müsnedde ref* mânâsı vardır. Buna göre müsned, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaşan hadîs demektir. Muttasıl ise, râvîlermin her birinin bir önceki râvıden işitmesi sebebiyle senedi ilk râvîye dayanan hadis demektir. Sened İster Rasûlullâh (s.a.v.)'a kadar çıksın, ister bir tâbi'îde kalsın farketmez (iik. Tedrîbu'r-ravi, s. 60) "Sahîh-hasen-zayıf hadisler arasında müşterek olan ıstılahlar" bahsinde, bu mevzu hakkında tafsilât vereceğiz.
[508] Kavâ'idu't-tahdîs, s. 56.
[509] lhtİ5âru 'ulûmi'l-hadisj s. 21,
[510] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 119-120.
[511] Şerhu'n-nuhbe, s. 3.
[512] Nûr sûresi, âyet 13.
[513] Bu da Nûr sûresinin 69. âyetleridir: Karılarına zina isnâd eden ve kendilerinden başka şâhidieri de
bulunmayan kimselerin herbiri dört defa şöyle şâhidlik etmelidir: "Allah şâhidtir ki, zevcesine isnâd ettiği sözde muhakkak doğru söyleyenlerdendir". Beşinci defa şöyle demelidir: "Eğer yalancılardan ise, Allah'ın lâ'neti muhakkak üzerine olsun". Kadından azabı, dört defa şöyle şahitlik etmesi defeder: "Allah şâhidtir ki, o (koca) muhakkak yalancılardandır." Beşinci defa kadın şöyle der: "Eğer o doğru söyleyenlerden ise muhakkak Allah'ın gazabı kendinin üzerine olsun.
[514] el-Mâ'ide sûresi, âyet 11.
[515] el-Enfâl sûresi, âyet 65
[516] Aynı sûre, âyet 64..
[517] cl-A'râf sûresi, âyet 155.
[518] Şcrhu'n-nuhbe, s. 3.
[519] İbnu's-Salâh bu hükümden hadîsini İstisna eder ve onun râvîlerinden altmışiki sahâbînin ismini sayar; krş. Tedrihu'r-râvî" s. 190.
[520] Geniş bilgi almak için bk. Tedrîbu'r-râvî, s. 190.
[521] Allâme Celâluddin Abdurrahman es-Suyûtî (v. 911), tefsir hadis ve edebi-| yatta birçok eserler yazmış, bir âlimdir. Hadîs ıstılahları hakkında da Elfiyve veî Tedrîbu'r-râvî adlı kitapları vardır.
[522] Tedribu'r-râvîj s, 190.
[523] Şerhu'n-nuhbe, s, 4-5,
[524] Aşere-i mübeşşere şu zevattır: "Dört halife. Sa'd b, Ebi Vakkâs, Sa'id b.| Zeyd b. 'Amr b. Nubeyl, Talha b. 'Ubeydillâh, Zübeyr b. 'Avvâm, Abdurralımânİ b. 'Avf ve Ebû "Ubeyde 'Amir b. el-Cerrâh". Bâzı âlimler de bu hadîsi yüzden fazla! râvînin rivayet ettiğini söylemektedir. Nevevî de Müslim şerhi'nde: Bu hadîsi iki-| yüz kadar râvî rivayet etmiştir, der. 'îrâkî de şöyle demektedir: "İttifak bu hadisini metninde değil, mutlak kizb hakkındadır. İçlerinde aşerc-i mübeşşere'nin de bulun-! duğu yetmiş kadar sahâbî tarafından rivayet edilmek hususiyeti bu hadise mahsûstur." Suyûtî aşere-i mübeşşere'nin isimlerini Tedrîbu'r-râvî. s. 190'da saymak-| tadır.
[525] Tedrîbu'r-râvî. s. 191.
[526] Âhad hadîs, -ıstılahta- mütevâtirin şartlarını hâiz olmayan hadîstir. Rivayetinde bir râvî teferrüd ederse garîb adını alır; iki veya daha fazla râvî tarafından rivayet edilirse, azîz adını alır. Şayet şöhret bulursa meşhur adım alır. Hadîsin âhad vasfım taşıması, onun dâima haber-i vâhid olduğunu göstermez; kış. Şerhu'nuhbe, s. 6.
[527] Tedrîbu'r*râvî, s. 189; krş. Tavzîhu'l-efkâr, C. I, s. 24.
[528] Şerhu'n-nuhbe, s. 4.
[529] Asrının Endüiüs âlimi olan Alî b. Ahmed b. Sa'îd b. Hazm ez-Zâhirî'dir. En meşhur eserleri: el-Muhallâ, el-Fasl fi'1-milel ve'1-ehvâ ve'n-nihal'dir, 456 tarihinde vefat etmiştir,
[530] el-İhkâm, c. I, s. 119-137. Orada bu nıevzû hakkında değerli bilgiler vardır. Bkz. Îbnu'l-Kayyim, îğâsetu'l-lehfân, s. 160 (el-Meymeniyye matbaası, Kahire.)
[531] Krş. el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 39.
[532] Garîb hadîs hakkında geniş bilgi, "sahîh-hasen-zayıf hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar" bahsinde verilecektir.
[533] Meşhur hadîs hakkında geniş bilgi, "sahîh-hasen-zayıf hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar" bahsinde verilecektir.
[534] Azîz hadîs, - ileride de göreceğimiz üzere - en az iki râvî tarafından rivayet edilen hadîstir. Bu adı alışının sebebi, ya az oluşu veya diğer bir tarîkle takviye edilmek suretiyle değerinin artmasıdır.
[535] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. fo: krş. Şerhu'n-nuhbe, s. 5.
[536] Senedinde gibi ifâdelerin bulunduğu hadîsler kastedilmektedir, sîgasıylc rivayet edilen hadisler, bilhassa İmâm Mâlik'in Muvatta'ında görülmektedir (Mütercim).
[537] Tedrîbu'r-râvî, s. 24-vjj.
[538] TedrîbuV-râvî, s. 25.
[539] JjL-rhu'n-nuhbe, s. y.
[540] Kavâ'idu't-tahdîs, s. 5g. Kâsimî bunu, Tedrîbu'r-râvî, s. 37'den nakletmiştir.
[541] Büyük ve değerli eserİerin müellifi olan şeyhu'l-îslâm Takıyyuddîn Ahmed b, | İTeymiye el-Harrânî'dir. H. 728 târihinde vefat etmiştir. Fransız müsteşriki Herini &.aoust, onun hayatı, siyâsî ve içtimaî düşünceleri hakkında değerli bir kitap yaz-| j|nıştır (Henri Laoust Essai sur les doctrines sociales et politiques d'Ibn Taimiya).
[542] Kâsimî, Kavâ'idu't-tahdîs, s. 58.
[543] Ma'rifetu 'ulûmil'-hadîs, s. 54-55; krş. Tavzîhu'l-efkâr, c. 1, s. 33. Bununla eraber bâzı esânîd zikretmişlerdir ki, Ahmed Muhammed Şâkir bunları toplamış e bir miktar da ilâve yapmıştır (Bk. el-Bâ'isu*l-hasîs. s. 22725).
[544] Suyûtî, Elfiyye, s. 55 (104 ve 105. beyitler), notlara da bk
[545] Nevevî'den naklen. Kavâ'idu't-tahtÜs, s. 59.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 120-128.
[546] Şerhu'n-nuhbc, s. 11; krş. Suyûtî, Elfiyye, s. 42, not.
[547] Şerhu'n-nuhbe, s. 11,
[548] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 188. "Sahih-hasen-zajif hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar" kısmında muiâbi' ve şâhid'dtn bahsedeceğiz. Şimdilik bu iki kelimenin, liğayrih^ hasen hadîsi, lâfızları aynı olan başka rivayetlerle veya mânâca aynı başka hadislerle takvi>eye yaradığını ve î'tibâr için kullanıldığını

bilmemiz kâfidir.
[549] Bu münâkaşalar arasında Hattâbî'nin hasen hadîs tarifi ve âlimlerin onu tenkîdleri, sonra Tirmizî'nin tarifi ve onun tenkîdleri, daha sonra da bu iki tarifi uzlaştırma çabaları bulunmaktadır (Misâl olarak bk. Tedrîbu'r-râvî, s. 49-52).
Muhaddisler, hasen hadîsin târifindeki bu anlaşmazlığın ilk bakışta onun sahîh hadîsle zayıf hadîs araşma girmiş gibi görünmesinden çıktığını söylemektedirler; hatta hasen hadîsin hafızın iyice ifâde edemeyişi yüzünden bir hatâ eseri olarak vuku'-bulduğunu belirtirler. Biz burada münâkaşayı bırakarak hasenin hudutlarını çizen en basit ve en sağlam tarifi almakla yetineceğiz.
[550] thtisâiu 'ulûmi'l-hadîs ve şerhi, s. 43.
[551] İbnu Teynıiye'nin fetvalarından birinde geçen sözünden alınmıştır (Ka-vâ'idu't-tahdîs, s. 83).
[552] îhtisâru 'ulûmi'i-hadîs, s, 47.
[553] Tedrîbu'r-râvî, s. 53.
[554] Hattâbî, hafız Hamed'dir. Abdullah'ın rivayet ettiği üzere mim'in fethasıyle olup mim'den sonra hemze yoktur- Abdullah Hattâbî'ye ismini sormuş, o da Hamed'dir demiştir; fakat halk Ahmed diye yazmıştır. Hattâbî, fakîh, edîb ve muhaddistir. Birçok eserleri vardır: Ebû Davud'un Sünen'ine şerh olarak yazdığı Me'âlimu's-sünen de bunlar arasındadır. Kitab matbûdur. Ayrıca Sahlh-i Bu-hâri'yi şerh etmiş, ona da î'Iâmu's-sünen adını vermiştir. Zaman zaman nisbet edildiği Büst'de 388 târihinde vefat etmiştir.
[555] Şerhu'c-nuhbe, s, 12.
[556] Tedrîbu'r-râvî, s. 57.
[557] thtisâru 'ulûmi'I-hadîs ve şerhi. s. 43,
[558] Tedrîbu'r-râvî, s. 55; Tavzîhu'l-efkâr. c. I, s. 196.
[559] Ihtisâru 'ulûini'l-hadîSj 3. 44,
[560] Aüâme hafız Abdurrahman b. Hüseyin, Zeynüddîn el-Bağdâdî el-'Irâkî'dir. îmâm, mukrî, fakîh ve usûlcü olup şâii'î mezhebinde idi. 'TJIûrau'l-badîs sabasında pek çok kitapları vardır. Elfiyye'sİ meşhurdur. H. 806 târihinde vefat etmiştir.
[561] el-Bâ'isu'l-hasîs, s, 29.
[562] Hafız Ebû Muhainraed el-Hüse^in b, Mes'ûd elrFcrrâ el-Bcğavî (v. 5i6)'dir.
[563] Tedrîbu'r-râvî, s. 55.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 129-133.
[564] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 54, Bu tâbirlerde lügat mânâlarının daha çok dikkate alındığını göstermek üzere muhaddislerin çok beğendikleri rivayetlere Hadîslerin en ceyyidleri ve göz bebekleri" (el-Câmi* li ahlâkı'r-râvl, c. VII, v. 127)
Bundan daha. hadîs yoktur" (el-Câmîc ,c. VIIj v. 134) demelerini misâl olarak zikredebiliriz. Muhaddisler hadîs lügatini ve ıstılahlarını kullana kullana o hâle gelmişlerdir ki, beğendikleri bir fikir ve görüş hakkında kanaatla-
nm söylemek için dahî demişlerdir (et-Tavzîh, c. I, s. 327).
Tedlîsde dahî -ki ileride göreceğimiz üzere tedlîs, hadîsin zayıf olduğunu gösteren sebeplerdendir - münekkidler cevdet ve tecvîd tâbirlerini kullanmışlardır. Bir râvî senedden zayıf râvîleri atıp, tedlîs-i tesviye suretiyle onların yerine zayıf olmayan râvİİeri zikredince Senedi ceyyid yaptı" derler Bk. TavrfhuM-efkâr, c. I, s. 376).
[565] TedrîbuV-râvî, s. 58.
[566] Tedrîbu*r-râvî, s. 58.
[567] Şerhu'n-nuhbe, s. 12-14; ^î* Suyûtî, Elfiyye, s, 93. dip not.
[568] îtibâr*a elverişli olan 2ayıf hadîsler hakkında da bâzan bu tâbir kullanılıştır (Bk. Tedrrbu'r-râvî, s. 58).
[569] el-Câmi* li ahlâkıVrâvî, c. VII, v. 135 a-b.
[570] Aynı eser, C. VII. s. 135 a.
[571] Bk. Tavzîhu'I-eflcâr, c. I, s. 193; Ihtisâru 'ulûmi'I-hadîs, s. 46.
[572] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 133-136.
[573] Tedrîbu'r-râvî, s. 59.
[574] Bu taksim hakkında îbnu Hacer "lüzumsuz gayret" demektedir (Suyûtî, Elfiyye, dip not, 58).
[575] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 137.
[576] Kavâ'idu't-tahdîs, s. 114.
[577] Şerhu'n-nuhbe, s. 17.
[578] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 284.
[579] İhtişam "ulûmi'l-hadîs, s. 5a.
[580] Tedrîbu*r-râvî, s. 71; krş. Karâfî, Şerhu't-TerJdh, s. 164 (Kahire, Matbaatu'l-Hayriye, 1306). İbnu's-Salâh'ın mutlak bir ifâdeyle sahabe mürsellerini, birbirlerinden yaptıkları rivayetler, şeklinde göstermesini Suyûtî, tenkîd etmiştir. En doğrusu şöyîe demekdir: "Sahabenin rivayetlerinin hepsini değil, ekserisini, birbirlerinden yaptıkları rivayetler teşkil eder*' (Bk. Tavzihu'I-efkâr, c. I, s. 317). Bâzı âlimler sahabenin mürseli mevzuunda pek titiz davranarak bu tâbiri lâubalîlik ile tavsîf ederler ve gerçekte sahabenin mürseli dîye birşey olmadığını söylerler (Bk. Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 295).
[581] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 291. Bâzı âlimler müsamahakâr davranarak, titiz-likleriyle mâ'rûf, güvenilir hadîs imâmlannin mürsellermi kabul etmişlerdir (Bk, Tavzîhu*I-efkâr, c- I, s. 287).
[582] Kavâ'idut-tahdîs, a. 125-126. Buraya Delhi'de taş basma olarak tab* edilen 'trâkî'nin Elfiyye'si kenarındaki, Sehâv!nin Fethu'l-muğîs'inden naklen alın7 mışür. Zührî'nin küçük tâbi'îler arasında zikredilmesine itiraz edilmiştir. Zîrâ o, ©nüç veya daha fazla sâhâbîye mülâkî olmuştur. îbnu Hallikân İse onun on sahâbîyi gördüğünü söyler (Bk. Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 285).
[583] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, sk 289.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 137-139.
[584] thtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 53.
[585] Ihtisâru 'ulûmi'I-hadîs, s. 54; krş. Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 27.
[586] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 28.
[587] el-Kifâye, s. 21.
[588] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 139-141.
[589] Tedrîbu'r-râvî. s. 73. Birbiri peşine değilse, Çeddâd b. Evs'ten rivayet eden mübhem iki kişide gördüğümüz gibi hadis mıınkatı'dir; krş, Şerbu'n-nuhbe, s, 18.
[590] İştikakı hayli müşkildıı. Tavzîhu'l-etkâr, c. I, s. 327.
[591] Tavzîhu'î-efkâr, c. I, s. 324.
[592] îhtisâru 'ulûrr.i'I-hadîsj s. 55.
[593] Tavzîhu'l-efkâr; c. I s. 350.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 142.
[594] Tavzîhu'l-efkâTj c. I, s. 366,
[595] Bunu Şu'be söylemiş, Şâfi'î ise nakletmiştirf ej-Bâ'isu'1-hasîs, s. 58).
[596] Ihtisâru 'ulûrm'l-hadîs, s. 58.
[597] Ma'rifetu «ulûmi'l-hadîs, s. 111-112.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 142-143.
[598] thtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 59.
[599] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 369
[600] Bu nevi' ve daha sonraki iki nevi' için bk. el-Bâ'isu'!-hasîs, s. 6o.
[601] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 143-144.
[602] Sem'âııî'nin Mâverâ'u'n-nehir hakkındaki hikâyesi için bu kitabın 54. sayfasındaki 2 numaralı dip nota bk.
[603] Bu hususta geniş bilgi almak için bk. Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 372.
[604] Büyük hafız Huşeym b. Beşîr b. Ebî Hazım, Ziihri, (Amr b. Dînâjy Mansûr b. Zâdân, Husayn b. Abdirrahmân, Ebû Bişr, Eyyûb es-Sahtiyânî ve diğer birçok zevattan hadîs almıştır. Onun hakkında Zehebî şöyle der: "Huşeym'in hafız olduğunda şüphe yoktur; ne var ki o, çok tedlîs yapmış ve işitmediği kimselerden hadîs rivayet etmiştir". Huşe>m, 183 târihinde vefat etmiştir. Terceme-i hâli için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 2^8.

[605] el-Kifâye, s. 361.
[606] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 105; kış. Tedribu'r-râvî, s. 79. Bu nev'î tediîse tedlîsi) denir. Zîiâ Huşeym burada "
demiş olmakla beraber, atf harfiyle zikredilen Muğîre'den hiçbir şey işitmemiştir. Husayn'dan ise pekçok badis duymuştur. Bu Husayn, Huşeym'in hadîs aldığı zevat arasındaki önceki haşiyede adı geçen Husayn b. Abdirrah-mân'dır. Suyûtî'nİn Tedrîbıv'r-râvî'deki ifâdesi daha sarihtir, Huşeym diyor ki: "Senedinde dediğim bütün hadîsleri, bahsedilen şahıstan duymaini- Şimdır".
[607] Ma'rifetu 'ulûmi'î-hadîs, s. 104. Bu, Tedrîbu'r-râvî, s, 79'da da nakledilmektedir.
[608] Allâme, hafız şeyhu'l-islâm Süfyân b. 'TJyeyne b. Meymûn. Ebû Muhammed el-Hilâlî el-Kûfî'dir. 'Arar b. Dinar, Zührî, Ziyâd b. 'Alâka, Ebû İshal, Esved b. Kays, Zeyd b. Eşlem, Abdullah b. Dînâr, Mansûr b. el-MuHemir ve AbdurraKman b. el-Kâsımfdan hadîs işitmistir. Hadîsleriyle ihticâc edileceğine dâir imârnların ittifakı vardır; fakat sika râvîlerden tediîs yapardı. 198 târihinde vefat etmiştir (Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 262).
[609] Tavzih u'1-efkâr. c. I, s. 351; Tedrîbu'r-râvî, s. 78."
Kat' tedlîsi" dedikleri budur; zîrâ râvî edatını söy lemiyerek (kat' edeiek) fülânun" diye şeyhinin ismini söylemekle iktifa etmektedir. Nitekim îbnu "Uyeyne de demiş; fakat Zührî hadîsi ona tahdîs mi etmiş söylemiş mi yoksa Zührî'den işitmiş mi olduğunu tâyin etmemiştir.
s. 136'da tamamen bunun aynı olmamakla beraber buna benzeyen bir tedlîs-î isnâd misâli vermiştik; fakat burada yeni bir hüküm elde etmek İçin tekrarladık.
[610] Tedrîbu'r-râvî, s, 77. Burada şöyle denmektedir; "Îbnu ıAbdi']-Berr demiştir ki: -.. .şu hâle göre ne Mâlik, ne de-bir başkası tedlîsten kurtulabilmiştir " .
[611] Tavzîhu'l-efkâı, c. I, s. 347, Bâzıları bunun tedlîsten ziyâde sahabe mürsel-lerine yakın olduğunu söylemektedir. Âlimler, gördüğümüz üzere, sahabe mürselle-riyle ihticâc etmektedirler. Aynı zamanda onlar, açıklayacağımız üzere, rr,ütsel ile müdellesi birbirinden ayırırlar. Daha önce de dediğimiz üzere, îbnu Abbas'm rivayetlerinin çoğunun rmirsel olduğunda şüphe yoktur. Ne var kî, bazı Gürsellerinde, tedlise ilhak edilecekleyin bir kapalılık vardır. Tekrar edelim: Tedlîsten kurtulanlar ne kadar da azdır
[612] A'meş, Süleyman b. Mihrân el-Kûfî'dir. Aslen Rey'lidir. Enes b. Mâlik'i göiüp hadîs almıştır. Meşhur muhaddislerden biridir. Tâbi'înin küçüklerinden say.il-maktadır. Mîzân'da da söylendiği üzere, tedlîs yapmaktan başka bir kusurunu bulamamışlardır. Zehebî diyor ki: Az miktarda zayıf râvîyi tedlîs ettiği olmuştur. dediklerine söz yok; fakat lâfzıyle rivayet ettiklerinde tedlîs ihtimâli mevcuttur. H. 148 târihinde vefat etmiştir.
[613] Katâde b. Di'âme b. Azîz ed-Devsî. el-Easîî'dir. Anadan doğma a'mâdır. Hafız, allâme ve sikadır. Abdullah b. Sercis, Enes b. Mâlik, Sa'îd b. el-Müseyyeb ve Ebu't-Tufeyl'den hadîs ri\âyet etmiştir. Tedlîs ile mâruftur. îbnu Ma'în onun ne Sa'îd b. Cubeyr'den, ne de Mücâhid'den işittiğini söyler, Şu'be ise, onun Ebû Râfi'den semâ'ı olduğu bilinmektedir, diyor. Vâsıt'ta tâ'un hastalığmdan 118 târihinde ölmüştür; 117'de öldüğünü söyleyenler de vardır.
[614] Hasen b. Ebi'l-Hasen Yesâr el-Basrî, Ensârrn mevlâsıcbr. Tâbi'înin büyüklerinden ve zühd İle meşhur olan âlimlerindendir. Mîzân'da onun hakkında söyle denmektedir; sikadır; fakat Ebû Hureyre'den tedlîs yapardiye rivayet ettiği hadîsler nizacsi2 hüccettir. H. no târihinde vefat etmiştir.
[615] Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî'dir. Mîzân'da: "sifea olan meşhurlardandır; rivayetinde tedlîs yaptığını gösteren alâmetler vardıi", deniyor. 2ti târihinde vefat etmiştir.
[616] Velîd b. Müslim, Ebu'l-'Abbâs ed-Dimeşkî'dİr. Benî Ümeyye'nİn mevlâsıdır. Mîzân'da ona dâir şu sözler söylenmektedir: "Meşhurlardan olup Şamlıların âlimidir." Ebû Misher diyor ki: Velîd mtidellistir. Yalancılardan tedlîs yaptığı çok olmuştur, dediği zaman îtimat edilmez; zîrâ yalancılardan tedlîs yapar. dediği ise hucftu.ii. 195 târihinde vefat etmiştir (krş. Tezkiratu'İ-huffâz, c. I, s. 302).
[617] Tedlîs ile meşhur olan bu imamların hc.pbi de Sahiheyn râvilerSndcndir. Tavzîhu'l-efkâr sahibi buna işaret etmektedir, c. I, s. 353-354. Bir kısmım du Suyûû, Tedrîbu'r-râvî'de zikretmektedir, s. 80.
[618] îbnu Cureyc, Mekke'li fakîh Abduîmelit b. Abdulazîz \>. (Jureyc er-Rûnû olup Emevîlerin tnevlâsıdır. İlk olarak kitap yazan odur. 150 lâiiiûnde vefat tt-imştb (Tezkîratu'l-huffâz, c. îj s. 169-170).
Ma'mer ise, meşhur muhaddislerden olup hüccet sayılan bir imamdır. Adı Ma'mer b. Râşid, Ebû 'Urve'dir. Ezd'lilerin mevlâsıdır. Makbul olan görüşe nazaran 153'de vefat etmiştir (Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 190-191).
[619] Büyük hafızlardan olup birçok eseri bulunan Muhammed b, Hibbân b. Ahmed b. Mu'âz el-Yemânî el-Büsti, Ebû Hâtim'dir. Beş cihlik (et-Tekâsîm ve'l-Enva' adli eseri ne bâblara göre, ne de müsnedler gibi alfabetik olarak tasnîf edilmiştir; onun kendi îcâd ettiği fevkalâde bir tasnif tarzı vardır. 354 târihinde vefat etmiştir.
[620] Tedrîbu'r-râvî, s. 79.
[621] Aynı eser, s. 80.
[622] Ek. Tavzîhu'I-efkâr, c. I, s. 356.
[623] Şerhu'n-nuhbe, s. 18.
[624] Ebû Osman en-Nehdî, Abdurrahman b. el-Basrî'dir. Asr-ı saâüetî idrâk etmiş; Hz. Ömer zamanında irtihâl etmiş; H2. Ömer'den ve bâzı sahabeden hadîs dinlemiştir. H. ıoû târihinde veya bir müddet sonra vefat etmiştir (Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 65).
[625] Kays b. Ebî Hazım, Ebn Ahdillâh el-Ahmesî el-Kûfî'dir. Küfe muhaddisİdir. Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmek ve ona bey*at etmek için yola çıkmış; fakat Kays yolda iken Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve birçok büyük sahâbîden semâ'i vardır. Onun hakkında Zehebî: "hadîsleriyle bütün îslâmi eserlerde ihticâc edilmektedir", der. Hicretin 97. yılında vefat etmiştir; Be vefat ettiğini söyleyenler de vardır (Tezkiratu*l-buffâzj c. I, s. 61).
[626] Şerhu'n-nuhbe, s. 19.
[627] el-Kifâye, s. 357.
[628] Ma'rifetu 'ulûrni'l-bacÜs, s. 103.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 144-150.
[629] Buna I(el-Ma*lûl" de denir. Nitekim Buhârî, Tirmizî ve Hâkim'in sözlerinde
de böyle geçmektedir. Bunun en iyisi tek lâm ile yazılan peklinde olanıdır; zîrâ bu kıyâsî olarak fiilînin mef'ûlüdür. tâbiri İse oy al adı,meşgul etti, mânâsına gelen fiilinin mef'ûlüdür; fakat bu fiili onlar kullanmamışlardır. Bk. Tedrîbu'i-râvî, s. 88.
[630] Kr.5. Tedrîbu'r-râvî, s. 89.
[631] Şerhu*n-nubbe5 s. 21; buradan naklen Tavzîhu'l-efkâr. c. II, s. 29.
[632] el-Câmi' li ahlâkı'r-râvî, c. IX, s. 177,
[633] Büyük hafız imâm Abdurrahmân b. Mehdî, b. Hasen'dir. Künyesi Ebû Sa'İd el-Basri'dir. Ezd'lilerin mevlâsıdır. Benu'l-'Anber'in mevlâsıdır diyenler de olmuştur, Ahmed b. Hanbel onun hakkında: "Yahya el~Kattan'dan daha fakîh, Vekî'den daha sağlamdır", demiştir. 198 târihinde vefat etmiştir (Bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. î, s. 329).
[634] Ma'rifctu 'uluroi'l-hadîSj s. 113.
[635] Bk. TedrîbuVrâvî, s. 89; el-Bâ<isu'!-hasîs. s, 71. Yine Abdurrahmân b. Mehdî: "Bir hadîsin illetini öğrenmek, yanımda olmayan yirmi hadîsi yazmaktan bana daha makbuldür" demektedir... el-Câmi(li ahlâkı'r-râvî, c. X, s. ıgi. Aynı sözler için bk. Ma'rifetu 'ulûmi't-hadîs, s. 112.
[636] el-CâmİI! İİ ahlâkı'r-râvî, c. VII, v. 128 a.
[637] Şerhû'n-nuhbe, s. 21.
[638] Tedjîbu'r-râvî, s. 91. İbnu*l-Medîni'n:r terceme-i hâli verildi.
[639] Hallâl diye rcâ'ruf, Ebû Bekir, Ahmed b. Muhammed b. Hârûn el-Bağdâdî |el-Hanbelî'dir. Kitabı birkaç cilt halindedir. {Bk. er-Risâktu'1-mustatrafe, s. m).
[640] er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 111.
[641] Hafız Zeynüddîn Ebm'l-Fercc, Abdurrahman b. Ahmed b, eİ-Hüseyin b. Muhammed ei-Bağdâdî ed-DİmeşkÎ el-Hanbelî, tbnu Receb diye mâ'rûftur. 975 târihinde vefat etmiştir (er-Risâletu'I-mustairafe. s, 111).
[642] Zâhiriyye kütüphanesinde yazma olarak 40 numaralı mecmu'ada bulunmakta olup küçük boy 24 varaktan ibarettir.'Muhtelif hatlarla yazılmış 325 varaktan müteşekkil birkaç risâieyi muhtevi bir cilt idinde bulunmaktadır, (Bu eser Dr. İsmail Cerrahoğlu ve Dr. Talat Koçyiğit tarafından neşre hazırlanmış ve I. cildi Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi neşriyatı arasında 1963 yılında basılmıştır (mütercim).
[643] Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi, Ebu'I-Hasen Dârekutnî diye meşhurdur. Bağdat'taki Dânı'l-kutn'a nisbet edilmektedir. Hadîste Emtru'İ-Mu'minîndir; Sü-nen'i vardır. 385 yılında vefat etmiştir (er-RisâU;tu'l-nıustatrafe, s. 19).
[644] îhtisâru 'ulûmi'I-hadis, s.70
[645] er-Ri'âletu'1-mustatrafe, s. 111.
[646] Şerhu'n-nuhbe, s. 21.
[647] es-Sâcî, Ebû Yahya, Zekeriyâ b. Yahya ed-Dabbî el-Basri'dir. Basra muhad-disidir. 307 târihinde vefat etmiştir. Zehebî diyor ki: 'Ilelu'l-hadîs mevzuunda onun büyük bir mütehassıs olduğunu gösteren değerli bir kitabı vardır (er-Risâletu'l mustatrafe, s. î 11).
[648] Kitabının adı el-'Ilelu'l-miitenâhiye fi'I-ahâdîsi'l-vâhiye'dir. îbnu Cevzî, bu kitabı sebebiyle tenkîdlere uğramıştır (er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 111).
[649] Kitabının adı ez-Zehru'1-matlûl fi'1-haberi'l-ma'Iûl'dur (Tedrîbur-râvî,e. 91).

[650] Tedrîbu'r-Râvî, s. 89; aynı bilgi için bk. Tavzîhu'l-efkâr. c. II, s. 27-28.
[651] el-Câmî' İi ahîâki'r-râvî, c. VII, v. 127 b.
[652] Aynı eser, c. X. v. 191. Hatibıı'l-Bağdâdi, el-Câmi'de müsnidîn illetleri açıklaması me\zû'una bir bâb ialısıs etmiştir (Bk. gösterilen yer).
[653] Tedrîbu'r-Râvî, s. 89.
[654] Hâkim'in Ma'rifetu 'uiümi'l-hadîs'inde s. 113-119 arasında bu on kısım da mevcuttur. Suyûtî de Tedrîbu'r-râvî'de Hâkim'den naklen bu on kısmı misalleriyle birlikte zikreder (Bk. s. 91-93).
[655] Ma'rifetu 'ulûmi'î-hadîs, s. 119.
[656] Ma'rifetu 'ulûmi' 1-hadîs, s. 115.
[657] Ma'rifetu 'ulümi'İ-hadîs, s. 117. AUâme Ahmcd Şakır, Hâkim'in, hadîsi mu'allel saydığı illetin iyi olmadığını; zîrâ hadîsin şevâhi'd ve mütâbi'lerinin bulunduğunu söylemiştir (Bk. el-Bâ'ısü'l-hasîs, s. 76).
[658] Hadîsin tamâmı şöyledir:
[659] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 117-118.
[660] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 113-114.
[661] el-Bâ'isü'I-hasîs, s. 77.
[662] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 27.
[663] el-Bâ'isü'1-hasîsj s. 77-78; krş. Tavzîhu'l-efkâr c. İÎ, s. 33-34.
[664] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 27.
[665] Ma'rifetü 'ulûmi'I-hadîs, s. 112-113.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 150-156.
[666] Bu ıstılah, işin karışıp nizâmının bozulması mânâsında kullanılmıştır. Asil da, çok hareketli olup birbirir-e çarpması sebebimle Drdga hareketi) sözünden alınmıştır. Eğer rî'nin fethasıyla muztarab denilse idi, ıztırâbın istn-i mekânı oiur ve ıstılahı mânânın daha iyi belirmesini temîn ederdi. Zîrâ muztarib hadîs gerçekte râvînîn \cya râvîlerin yalpaîarmm göründüğü, bir yerdir (Ek. Elfiyyetü'- Suyûtî, s. 118, dip not.)
[667] Krş. Tedrîbür-râvi, s. 93.
[668] Tavzîhıı'l-efkâr, c. II, s. 47. Râvîsi ister bir, ister daha çok olsun, rztırâbm râvînin zabt edemeyişi sebebiyle meydana geldiği âşikâ: Jır. Bir râvî bir hadîsi değişik bir çok şekillerde rivayet etmişs*v o râvînîn ?abt sahibi olduğu düşünülemez; zîrâ on.un muhtelif şekillerde rivayet etmesi bir nevi tenakuzdur. Şayet muztarip hadîsin râvîleri birden fazla İse, hepsinin de zabt sahibi olmadığı kabûl edilir; yalnız bu noksan tercih yoluyla bâzılarından giderilebilir.
[669] TedribuT-râvî, s. 93.
[670] Şerku'n-nıihbe, s, 22. s Tedrîbu'r-râvî, s. 94.
[671] Bu fikri, Tavzîhü'I-efkâr, c. II, s, 47'de Hafız 'Alâî'den îbnu Hacer'in aldığı söylenmektedir. 'Alâî'nin adı: Salâhuddin Ebû Sâ'îd Halil b. KeykeİdÎ b. Abdil-lâh ed-Dimeşkî, el-Makdisî, eş-Şâfi'î'dir 761 târihinde Kudüs'te vefat etmiştir. Câmi'u't-tahsîl fî ahkâmi'l-merâsîl ve îhtisâru cami'i'1-usûl li'bni'1-Esîr el-Cezerî eserleri arasındadır, Terceme-i hâli için bk. er-Risâletu'I-mustatrafe, s. 62-63.
[672] 'Alâî'den îbnu Hacer'in aldığı seneddeki ıztırâbın altı şekli: a) Vâsıl ve irsalin tearuzu, b) Vakf ve rafın tearuzu, c) İttisal ve inkıtâ'ın tearuzu, dj Hadîsi bir topluluk bir adamdan, o tabi'iden, o da sahâbîden rivayet etmişken, o adamın hadîsi başka bir tabi'îdenj onun da aynı sahâbîden rivayet etmesidir, e) Birinin, iki isnadın birinde ziyadelik yapması, f) Bir râvînin sika veya zayıflığında tereddüd ediyorsa, onun ismi ve nesebinde ihtilâf edilmesidir. Bu altı şekli misalleriyle bir likte görmek için bk. Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 38-47.
[673] s. 98-103.
[674] s. 89-91. Ayrıca Suyûtî, metni muztarib hadîse misâl olarak bunu zikrettikten tonra der ki:
"Berice bunun - metni muztarib hadîsin - en güzel misâli, mezkûr besmele hadîsidir; zîrâ îbnu 'Abdi'1-Berr zikredildiği üzere bunun muztarib olduğunu söylemiştir. Bâzan illetleri aynı olduğu için muztarib, mu'allel ile birleşir." Tedrîbu'r râvî, s. 95.
[675] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 37.
[676] Tevzîhu'l-elkâr, c. II, s. 36-37.
[677] Tedribu'r-râvî, s, 95.
[678] Aynı eser, s. 91.
[679] Suyûtî'nin bu meseleye teâliuk eden (Tedribü'r-râvî, s. 95)'deki sözü Zer-|» keşî'nin Muhtasarından nakledilmiştir. Zcrkeşî divor ki: "Bazan kâlb şüzûz ve iztırib; sahih ve hasen hadislerde dahî bulunabilir".
[680] eI-Bâtısüıl-hasîs, s. 78.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 156-160.
[681] Bu târîfi, maklûb hadîsin kısımları hakkında söylenen bütün sözleri toplamak suretiyle yaptık.
[682] Hadîsin tamamı şöyledir :
Yedi sınıf insanı Allah Taâla, hiçbir gölgenin bulunmayacağı günde, Arş'ımn gölgesinde gölgelendirir: Bunlar, Adaletli devlet reisi, Allah'a ibâdetle büyüyüp yetişen genç, kalbi nu'scidlere bağlı kimse, Allah rızâsı için sevişen ve bu uğurda birleşip bu sevgi ile ayrılan iki k]$İ, cemiyette mühim bir mevkii olan güzel bir kadın kendini ona takdim ettiği halde "ben A Han'dan korkarım" diyerek reddeden kimse, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak şekilde gizli sadaka veren kimse, tenha yerde Allah'ı anarak gözleri yaşla dolup taşan kimse (Ek. Şerhu'n-nuhbe'* s. 22; krş, Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 106).
[683] Şerhu'n-nuhbe, s. 2a.
[684] Gösterilen yerden naklen el-Bâ'İsü'1-hasîsj s. 97.
[685] Şerhu'n-nuhbe, s. 22.
[686] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 99.
[687] Salim b. Abdillah b. Ömer b. el-Hattab, el-Kureşî, el-Adevî'dir. Tabiînin ileri gelenlerinden ve âlimlerinden olup, aynı zamanda Medine'nin yedi fakîhinden biridir. 106 târihinde Medine'de vefat etmiştir. (Tehzîbu't-tehzîb, c. III, s. 456}.
[688] Nâfi% Medine'deki Tabi'în büyüklerinden biridir. Nâfi'u'l-Medenî'nin künyesi Ebû Abdillâh'dır. Nâfi' henüz küçükken Abdullah b. Ömer O'nu, iştirak ettiği gazvelerden birinde esir olarak almıştı. Ömer b. Abdilazîz: Nâfj'i Mısır'lılara hadîs öğretmek için göndermişti. Sika ve çok hadîs rivayet eden bir muhaddistir. 117 târihinde vefat etmiştir (Bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. X, s. 412).
[689] O'nun hakkında Buhârî: Münkeru'l-hadîs; Neseî: Metruk;; Cevzekânî Yalan söylerdi; îbnu Hibbân: Hadîs uydururdu, demektedirler (Mîzân'dan alınmıştır); krş. Tavzîhu'l-efkâr c. II, s. 101.
[690] Bu sonuncu isnâdla hadîsi, Müslim Sahîh'ine almıştır. Rivayet edenler de: Şu/be, Sevrî, Cerîr b. Abdilhamid, Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî olup, hepsi de Süheyl'den rivayet etmiştir (Krş. Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s, 101}.
[691] Tedrîbu'r-râvî, s. 107.
[692] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 102.
[693] el-Cami' li ahlâkı'r-râvi, c. I, v. 17.
[694] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 102-103.
[695] Aynı eser, c. II, s. 102.
[696] Tedrîbur-râvî, s. 107.
[697] Tedrîbu'r-râvî, s. 106-107; Tavzîhu'l-efkâr, c. II. s. 104; SuyûtİEfiyye, s. 122.
[698] TavzîhuJl-efkâr,_c. II, s. 103.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 160-164.
[699] Hadîscilerin büyük çoğunluğu tarafından rivayet edilmediği için bu ad verilmiştir (Bk. Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 377).
[700] Tedrîbu'r-râvî, s. 81.
[701] Şerhu'n-nuhbe, s, 14.
[702] îmâm Şâfi'î, tanıtmaya lüzum hissedilmeyecek derecede meshûr olan, yeryüzünü ilimle doldurup taşıran ve kendi adiyle anılan nvzhebin sahibi Muhammed b. îdrîs b. el-Abbâs b. Osman b. Şâfi'î'dir. İşte bu sonuncu dedesine nisbet edilmiş ve Şâfi'î diye tanınmıştır. Kureyşli, Muttalib oğullarına mensûb ve Mekke'lidir. Künyesi: Ebû Abdiîlâh'dır. Annesi Ezd kabîlesindendir. İmâm Mâlik, Süfyân b. 'Uyeyne, Abdulmelik b. el-Mâcişûn*dan hadîs-rivâyet etmiş ;ükhı Müslim b. Hâlid ez-Zencî'den öğrenmiştir. Tefsir, hadîs, fıkıh ve edebiyat sahalarında pek çok eseri vardır; fakat bunların en meşhuru er-Risâle*sidir. Ayrıca el-Um ve el-Mebsût adlı kitapları da vardır. Basra'da 204 târihinde, eüidört yaşında iken vefat etmiştir.
[703] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs s. 1 ıg; bundan biraz farklı olarak da Tcdrîbu*r-râvî, s. 81 ve Tay7Îhu*l-efkâr, c. I, s. 377'de mevcuttur.
[704] îhtisâru 'uîûmi'l-hadîs, s. 6ı.

[705] Aynı eser, 6ij 63.
[706] Büyük imâm, Şemsüddin Ebû Abdillâh Muharrrmed b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Sa'd b. Harız ez-Zer'î, ed-Dimeşkî el-Hanbelî, îbnu Kayyim el-Cevzîyye diye meşhur olmuştur. 751 târihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.
[707] İğâsetu'l-Iehfân, s. 160. Talâk-ı selâse'nin Rasûl-i Ekrem zamanında, Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti esnasında ve Hz. Ömer devrinin başlarında bir olduğunu söyleyerek İbn-i Abbâs hadîsine dil uzatanların reddi hakkındadır.
[708] Ma'rifetu'ulûmi'l-hadîs, s, 119.
[709] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. ng-:2o.
[710] Tedrîbu'r-râvî, s. 81; krş. Suyûtî, Elfiyye, s. 92, dip not.
[711] Ma'rifetu 'ulûroi'l-hadîs, s. ng. Bunu mu'allel hadîs hakkında söylediklerimizle karşılaştırınız.
[712] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 379. Hadîsin illetleri hakkında söylediklerimizle karşılaştırınız.
[713] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 61; meşhur olan haber-i vâhidler hakkında söylediklerimizle karşılaştırınız.
[714] Bk. bu eser, s. 46, not. 3.
[715] Şâir Humus sözüyle îşbiliyye'yi kasdetmektedir; zîrâ Işbiliyye'ye Humus da denir. îbnu'l-'Arabî de îşbüiyye'lidir.
[716] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 381.
[717] îmâm Beyhakî, Ebû Bekir, Ahmed b. el-Huseyin b. Ali'dir. Nîsâbur'a yirmi fersah uzaklıkta bulunan Beyhak köyündendir. Beyhakî'nin pek çok eserleri vardır; bunların bin kadar olduğu söylenir. En meşhurları: es-Sunenu'1-kubrâ ve-De-lâilu'n-nübüvve'sidir. Beyhakî, 458 târihinde vefat etmiştir (Bk, er-Risâletu'I-mus-tatrafe, s. 25-26).
[718] Tedrîbu'r-râvî, s, 82. Metni şâz olan hadîsin misâli budur; zîrâ hadisi bu lâfızla yalnız Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet etmektedir. Halbuki A'meş'in arkadaşları olan sika râvîier bu hadîsi Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözü değil, fiili olarak rivayet etmektedir.
[719] Kâdî, hafız el-Halîl b. Abdillâh el-Kazvînî (v. 446)'dir. el-Îrşad fî 'ulemâi'l-bîlâd adlı bir eseri olup bundan kendi zamanına varıncaya kadar muhaddisîeri ve diğer âlimleri şehir sırasına göre zikretmiştir. Bilâhare İbnu Kutluboğa {v. 879) bu eseri alfabetik "l.ırak yeniden tertiplemiştir (Bk. er-Risâletu'l-mustatrafe, s. g7).
[720] thtisâru 'ulûmi'1-hadis s. 61
[721] Tedrîbırr-râvî, s. 8ı,
[722] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs. s. 6ı.
[723] Tavzîhu'l-cfkâr, müellifi c. I, s. 384'de HaİîH'yi böyle müdâfaa etmektedıı.
[724] Bu eserdeki Mu'allel hadîs bahsinin sonuna bk.
[725] Şâz hadîs haldandaki muhtelif görüşlerin münâkaşasına girmeyeceğimize dâir okuyucuya söz vermemize rağmen, buna mecbur kalışımız sebebiyle özür beyân ederiz. Şâz'ın muhtelif tarifleri arasında bir tezat bulunabileceği endîşesine kar5ı göz yummayı doğru bulmadık. Münâkaşa yapmadan bu tariflerin herhangi birini almak mümkün olmadığı için, mümkün mertebe uzlaştırmaya çalıştık.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 165-171.
[726] Sahîh ve Hasen hadîsler arasında müşterek olan ıstılahlar bahsinde buna işaret etmiştik; bilhassa bk. s. 128.
[727] Zîrâ münker, lügat bakımından inkâr etti veya, tanımadı mânâsında ısmv mefûldür. Muhaddisler de husûsî ıstılahlarında kelimenin lügat mânâsım dikkate alırlar.
[728] Şerhu'n-mihbe, s. is-14; s. 128'de söylediklerimizle bir defa daha krş.
[729] Hafız Ebû Bekir, Ahmed b. Hârûn el-Berdîcî'dir. Azerbeycan şehirlerinden -Berda'a yakınlarında bulunan- Berdîc'e nisbet edilmektedir. Ona Berda'î de denmektedir.
[730] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 45.
[731] Aynı eser, c. II, s. 6.
[732] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 4, dip. not.
[733] Tedrîbu'r-râvî, s. 8a.
[734] buyûtî, ESfiyye, s. 93, 180-181, beyitler.
[735] Şerhu'n-nuiıbe, s. 14.
[736] Rey şehrinin hafızı Abdurrahman b. Ebî Hatim, Muhammed b, İdris bj el-Munzir er-RâzîJdir; bin cüzlük bir müsnedi vardır (er-Risâletu'I-mustatıafe, s. 54
[737] 'Ikrime b. Rabî(et-Teymî'nin mevlâsı idi. Yahya b. Vessâb'ın talebesi oie Acmeş'den kıraat tahsil etmiştir.
[738] Şerhu'n-nuhbe, s. 14.
[739] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 6.
[740] Tavzîhu'I-efkâr, c. II, s. 7.
[741] Tcdrîbu'r-râvî, s. 85.
[742] Suyûü, Elfiyye, s. g4, dip not.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 171-174.
[743] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs, s. 57.
[744] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs, s. 57.
[745] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs, s. 56-58.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 174.
[746] Bu sebeple el-Kâsimî, mevkuf hadîsi zayıf hadîs nev'ileri arasında say! mışür. Maktu' hadisi de aynı gruba dâhil etmiştir [Bk. r^avâ'idu'ı-talıdîs. s. 11 il krş, bu eser, s. 9).
[747] Şerhu'n-nuhbe, s. 2ü.
[748] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s, 262.
[749] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 268.
[750] İhtişam 'ulûmi'l-hadis, s. 50.
[751] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 50.
[752] Sa'id b. el-Müseyyeb'in ve eş-Şâ'bî*m terceme-i hâlleri verilmişti. en-Neha'î*-ye gelince; adı tbrâhîm b. Yezîd b. Kay s el-Kûfî'dir. Irak fakîhidir. H. 96 târihinde vefat etmiştir. eş-Şa'bî onun vefat ettiğini duyunca: "geride kendinden daha âlim ve daha fakîh birini bırakmadan öldü gitti" demişti. Şa*bî'ye: Hasenu'l-Basrî ve ıbıra 3îxîıı*İ bıi-akaiadı mı? diye-soıüaklarınâa". Khayır ne Haseınrl-Basrî*yi, ne Ibnu Sîrin'i, ne Basra'dan, ne Kûfe'den, ne Hicaz'dan, ne Şam'dan hiç bir kimseyi bırakmadan gitti", karşılığım vermiştir.
Mesrûk ise, !bnu'l-Ecda(b. Mâlü el-Kûfî'dir. Abdullah b. Mes'ûd'un arkadaşlarından fakîh bir âlimdir. 6a târihinde vefat etmiştir.
[753] Krş. el-Kifâye, s. 133.
[754] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 101.
[755] El-ba'isu'I-hasis, s. 99
[756] Bk, el-Bâ'isu'1-hasîs, s. ioo. Ahmed Muhammcd Şâkirin n
[757] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 175-180.
[758] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 181.
[759] Tavzîhu l-eikâr, c. I, s. 254
[760] Bu üç misâli hafız îbnu Hacer (Şerhu'n-nuhbe, s. 26)'da zikretmiştir. Bunlar -ona göre- lâfzı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Sarahaten ulaşan nevilerdendir. Îbnu Hacer, bunların peşinden, Hz Peygamber (s.a.v.)'e hükmen ref' edilen kavil, fiifve takrire üç tane de misâl getirmektedir. (Bk. s. 27-28). Bu misallerin çoğu Mevkuf hadîs hakkında söylediklerimizle ilgilidir. Tekrar a\nı bahse dönmeye lüzum görmüyoruz.
[761] Tavzîhul-efkâr, c. I, e. ^59.
[762] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 181-183.
[763] Kavâ'idu't-ıahdîs, s. 104; krş. Tavzîhu'I-efkâr, c. I, s. »58.
[764] el-Kifâye, s. 21.
[765] Krş. TavzîhuM-efkâr, c. I, s. 259.
[766] Tediîbu'r-râvî, s. 60.
[767] Ma'rifetu *ulûmi»l-koıdîs, s. 18.
[768] Aynı csetj s. 19.

[769] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 17-18.
[770] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 19.
[771] Yûsuf b. Abdillâh b. Abdissamed b. Abdilberr en-Nemerî eI-Kurtubîs el-îsti'âb, et-Temhîd, Câmi'u beyâni'l-41tn ve fadlih adlı eserlerin müellifi olup 4G3 yılında veîat etmiştir (Bk. Şezerâtu'z-zeheb, c, III, s. 314).
[772] Krş, îhtisâru (ulûmi*l-hadîs, s. 48.
[773] Tedrîbu'r-râvî, s. 60.
[774] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 258.
[775] Tavzîhu'I-efkâr; c. I, s. 258.
[776] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs, s. 19.
[777] Bk. Bu eser, Sahîh hadîs bölümü.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 183-185.
[778] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 48.
[779] Tayzîhu'l-efkâr, c. I, s. 155.
[780] Tedrîbu'r-râvîj s. 60.
[781] Tavzîhu'I-efkâr. d, s. 260; ayrıca dip nota da bk.; krş. Tedrîbu'r-râvî, s.60,61.
[782] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 60.
[783] Krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 104.
[784] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 185-186.
[785] Tavzîhu'I-cfkâr, c. I, s. 330.
[786] Bk. (Irâkî, Şerbu (ulûmi'I-hadîs, s. 67.
[787] Krş. Mukaddemetu Sahihi Müslim, c. I, s. 23.
[788] Îbmı's-Salâh, 'Ulûmu' 1-hadîs, s. 72.
[789] Nevevîi Şerhû S&hîM-MüsUaa, c. Is s, 128.
[790] Tavzîhu'l-efkâr, c. I, s. 235.
[791] Tavzîhu*l-efkâr, c. I, s. 335.
[792] Kavâ'idu't-tahdîs, s. 104.
[793] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, c. I, s. 14,
[794] Bu üç durum için bk. Tavzihu'I-efkâr, c. I, s. 336.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 186-188.
[795] Aynı eser, c. I, s. 337.
[796] Terceme-i hâli daha önce verilmiştir.
[797] Tavzîhu'I-efkâr, c. I, s. 338.
[798] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 188-189.
[799] el-KJfâye, s. 288.
[800] Sahîh-i Buhârî ,c. III, s. 64, kftâbu'l-vekâle.
[801] Kavâ'idu't-tahdîs, s. 105.
[802] Tedrîbu'r-râvî, s. 117-118.
[803] Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim, c. IV, s, 63.
[804] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 189-190.
[805] Krş. Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 8, dip not.
[806] Şerhu'n-nuhbe, s. 8.
[807] Şâz hadîs kısmına bk.
[808] Suyûtî, Elfiyye, s, 95, 184. beyt hakkındaki dip nota
[809] Şerhu'n-nuhbe, s. 8.
[810] Aynı eser, s. 6.
[811] Aynı eser, s. 8.
[812] Aynı eser, s. 7.
[813] Tedrîbu'r-râvî, s. 88.
[814] Tâvzîhu'l-efkâr, c. II, s. io. Bu, Hâkim'in, "bir kişinin imamlardan birinden teferrüd ettiği hadîsler" diye adlandırdığı ikinci hadîstir. Bk. Ma'rifetu «ulûmi'l-hadîs, s. .99.
[815] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadis, s, 100.
[816] Tavzîhu'I-efkâr, ç. II, s. 10. Bâkim'in: "Bir şehir halkının bir sahâbîden teferrüd ettiği sünnetleri bilmek" adını verdiği birinci nev'îdir. Bk. Ma'rifetu 'ulûmi'1-hadîs, s. 96.
[817] Ma'rifetu culûmi'l-hadîs, 3. 99. Tâlebu'l-hadîs için yapılan seyahatler faslın-daki "Hadîs tedvininde muhîtîn tesiri'* kısmına bk. s. 50. Bâzı şehirlerin hadîs rivayetinde teferrüd etmesinin misâlleri (s. 41).
[818] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 1112.
[819] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 100.
[820] Aynı eser, s. 96-102;
[821] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 190-193.
[822] Ihtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s, 187.
[823] Şerhu'n-nuhbe, s. 5.
[824] Bk. Bu eser, s,
[825] Bk. Bu eser, s,
[826] Bk. s. 125.
[827] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 92,
[828] Tedrîhu'r-râvî, s. 188.
[829] Gösterilen yer; krş. Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 92.
[830] Ebu'I-Haccâç, Yûsuf b. Abdirrahman, Dımeşk köylerinden olanMizze'ye nisbet edilerek el-Mizzî diye tanınmıştır. Dımeşk*teki Eşrefiyye Dâru'l-hadîs'inde 74a târihinde vefat etmiştir .(er-Risâletu'l-mustatrafç, s. 126).
[831] Tdrîbu*r-râvî, s. 189. Hâkim, bu hadîs hakkında sâdece "sahih olarak tahrîc edilmemiştir" diyerekj Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs'ine almıştır.
[832] Tedrîbu'r-râvî, s. 189
[833] Suyûtî, bunların mevzu* olduğunu açıkça ifâde ederek; "Bütün bunlar bâtıldır, asılsızdır" demiştir (Tcdrîbu*r-râvî, s. 189).
[834] Ihtisâru •ulûmi'l-badîs, s. 185.
[835] Bütün bunlar hakkında daha mufassal bilgi almak için bk. Tedrîbu'r-rivî, s. 189; krş. Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 408.
[836] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 409.
[837] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 94.
[838] ledrîbu'r-râvî, s. 189.
[839] Ma'rifetu 'ulûmi'İ-hadîs, s. 93, 94.
[840] Şerhu*n-nuhbe, s. 5.
[841] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 402-403. dip not.
[842] Tedrîbu'r-râvî, s. 188; Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 407.
[843] Tcrceme-İ hâli daha önce verildi.
[844] Tavzîhu'Uefkâr, c. II, s. 405, dip not.
[845] Nüzhetu*n-nazar, s. 8; bunu Tedrîbu'r-râvî, s. 191 Men nakletmiştir.
[846] Terceme-i hâli daha önce verilmiştir.

[847] Tedrîbu'r-râvî, s. 193.
[848] el-Cânü', c. I, v. 13 b
[849] Krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 108.
[850] Tedrîbu'r-râvî, s. 184.
[851] Tedrîbu'r-râvî, s. 185.
[852] Krş. el-Bâ'isu'I-hasîs, s. 182.
[853] Şerhu'n-nuhbe, s. 31.
[854] Şerhun'n-nuhbe, s. 31; krş. Tedrîbu'r-râvî, s. 185.
[855] Şerhun'n-nuhbe, s. 32.
[856] İbnu's-Salâh, 'Ulûmu'l-hadîs, s. 219.
[857] Şerhu'n-nuhbe, s. 32.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 193-199.
[858] Tedrîbu'r-râvî, s. 186.
[859] ibnuVSfciâh, 'Ulûmu'l-hadîs, s. 220.
[860] Tedrîbu'r-râvî, s. 186.
[861] İbnu's-Salâh, 'Ulûmu'i-hadîs, s, 220.
[862] el-Bâ'îsu'I-hasîs, s. 184; krş. Tedrîbu'r-râvî, a. 187.
[863] Şerhu'n-nuhbe, s. 31.
[864] Ihtisâru 'ulûmi'I-hadis. s. 184.
[865] Suyûtî, Elfiyve, s. 260, beyt 604.
[866] Îbnu's-Salâh, 'Ulûmu'l-hadîs, s. 222.
[867] Tedrîbu'r-râvî, s. 188; krş. bu eser, s. 107 sika râvîlerden gelen nazil isnadın, sika olmayan râvîlerden gelen 'âlî isnada tercih edilmesi bahsi.
[868] Ebû Süfyân, Veki' b. el-Cerrâh b. Melih b. 'Adî, er-Ru'âsî, el-Kûfî; H. 128 târihinde doğupj 198'de vefat etmiştir. O'nun hakkında Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Mfc'în der ki: Bizce Irak'taki en sağlam hadîsci Veki'dir. (Bk. Târîhu Bağdâd,
c. XIII, s. 466-481).
[869] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 185.
[870] Terceme-i hâli daha önce verildi.
[871] Tedrîbu'r-râvî, s. 188.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 199-204.
[872] Şerhu'n-nuhbe, s. 15; buradan da Tedrîbu'r-râvî, s. 85'de iktibas edilmiştir.
[873] Tedrîbu'r-râvî, s. 85.
[874] Krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 109.
[875] Şerhu'n-nuhbe, s. 15.
[876] Şerhu'n-nuhbe, s. 14.
[877] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 14; krş. Şerhu'n-nuhbe, s. 14.
[878] Tedrîbu'r-râvî, s. 8P.
[879] Şerhu'n-nuhbe, s. 15.
[880] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 15.
[881] Suyûtî, Elfiyye, s. 104, beyit 204.
[882] Nüzhetu'n-nazar, s. 23; krş, Tavzîhu'l-efkâr. c. II, s. 11-12.
[883] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s, 64.
[884] el-Bâi'su'Khasis, s. 64. Tcdrîhu'r-râvî, s. 85dcn naklen.
[885] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 204-207.
[886] el-Bâ'isu'l-hasîs, s, 80 ile krş.
[887] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 50, dip not.
[888] Tedrîbu'r-râvî, s. 98.
[889] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 53, dip not.
[890] Tedribu'r-râvi, s. 97.
[891] Bu hadîste idrâcm bulunduğunu, içinde sözü bulunmayan diğer birçok rivayetlerden öğrenmekteyiz. Bu rivayetlerin, üzerinde ehemmiyetle durmaya en çok lâyık olanı, Sahîh-i Buhârî'deki şu hadîstir:
Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: "Abdestİ eksiksiz alınız", zîrâ Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): Cehennemde yanacak ökçelere yazık", buyurdu." Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s, 96'da, Hatibu'l-Bağdâdî'den naklen, bu hadîsin son rivayet şekliyle, "Ebû Hureyre'den Âdem'in rivayeti olarak birçok râvî tarafından nakledilmiş olduğunu" söylemektedir.
[892] Tedrîbu'r-râvî, s. 96.
[893] Tavzihu'l-efkâr, c. II, s. 62,
[894] el-Bâ'isu'1-hasîs. s, 82.
[895] tbnu Hacer Askalânî, Şerhu'n-nuhbe, s. 2i-22*de isnâddaki idiİJdfh dört şeklinden bahsetmektedir. Gösterilen yere bakılabilir.
[896] Krş. el-Eâ'isu'1-hasîs, s. 82.
[897] Bu rivayetteki idrâc nev'i hakkında geniş bilgi için bk. Tedîbu'r-râvî, s. 98.
[898] Kr;. cI-Bâ'isu'1-hasîs, s. 83.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 207-209.
[899] Tavzîhu'İ-efkâr, c. II, s. 65; Hâşiyetu lakü'd-dürer, s. 79.
[900] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 52, dip not.
[901] Tedrîbu'r-râvî, s. 98.
[902] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 209-210.
[903] Bu şekiller hakkında geniş bilgi almak için bk. Laktu'd-dürer, s. 91; Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 62.
[904] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 210-211.
[905] İbnu Cemâ'a'nm Hâşiyetu Laktı'd-dürer, s, 136'daki Müselsel hadîs hakkındaki tarifi ile krş. îbnu Ceroâ'a diyor ki: Müselsel, râvîlerinin bir sıfat veya bir hâl yahut bir keyfiyet üzerinde ittifak ettiği hadîstir.
[906] İhtişam 'ulûmi'l-hadîs, s. 189.
[907] Şerhu'n-nuhbe, s.34
[908] Şerhu'n-nuhbe, s.34
[909] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 30.
[910] Aynı eser, s. 33, 34.
[911] Ma'rifetu 'ulûmi'l-hadîs, s. 34.
[912] Ma'rifetu 'ulûmi'J-hadîs, s. 30.
[913] Tedrîbu'r-râvi, s. 195.
[914] Aynı eser, s. 194,
[915] Hâşiyctu Laktı'd-dürcr, 3. 135.
[916] Hâşiyctu Laktı'd-düjer, 8. 136.
[917] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 212-216.
[918] Şerhu'n-Nuhbe, s. 22.
[919] Büyük lügat âlimi Ebû Ahmed el-'Askerî, el-Hasen b. Abdillâh b. Sa'îd'dİr; hadîs imlâ ve rivayeti üstâdhği yaptı, Smâ'atu'ş-şi'r, el-Hikem ve'1-etnsâl, el-Muhtelef ve'I-mü'telef adlı eserleri yazdı. Eserlerinin en mühimmi, bu bahiste zikrettiğimiz et/Tashîf adlı kitaptır. es-Smâ'ateyn adlı eserin müellifi Ebû Hilâl el'Askerî, el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl, onun talebelerindendir. Hem üstadın, hem de şeyhin ismij baba adı ve nısbesi aynıdır. Bu sebeple Brockelmann, Târîhu

âdâbi'l-Arab, c. I, s. 127'de bu iki zâtı birbirine karıştırmış; bilâhare bu hatasını anlayarak Zeyl'inde (Supplement) tashih etmiştir. Ebû Ahmed el-'Askerî» 382 târihinde vefat etmiştir (Bk. Buğyetu'l-vu'ât, s. 122).
[920] Bu eser Mısır'da 1326 senesinde dikkatsiz bir. şekilde basılmıştır. Eserin aslı Dâru'l-kütübi'l-Mısnyye'de yazma olarak bulunmaktadır, tamamını 156 varaktır.
[921] et-Tashîf, s. 3.
[922] et-Tashîf, s. 9.
[923] Şerhu'n-nuhbe, s, 22.
[924] Hâşiyetu Laktı'd-dürer, s. 95.
[925] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 192.
[926] el-Câmi(, c.IV, v. 64 a.
[927] el-Câmi1, c. IV, v. 63 b. Osman b. Ebî Şeybe, hafız Ebu'l-Hasen Osman b. MuhammedMir; dedesi Ebû Şeybc'ye nisbet edilmektedir. Kendisi ve kardeşi Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebî Şcybe'nin miisnedleri vardır. Osman b. Ebî Şeybe, 239 tarihinde vefat etmiştir (Bk. er-Risâletu'i-mustatrafe, s. 50).
[928] Tedrîbu'r-râvî, s. 197. Dârekutnî'nin tashîf mevzuundaki kitabı üe, el-'As-kerî'nin - biraz önce bahsettiğimiz - kitabını İbnu Hacer 'Askalânit Şerbu'n-nuhbe, s. 22'de bahis mevzuu etmektedir.
[929] Tedrîbu'r-râvî, s. 197; krş. el-Câmi(, c. IV, v. 64 a.
[930] Tedrîbu'r-râvî, s. 197.
[931] el-Câmi', c. IV, v. 64 a.
[932] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 192
[933] Tedrîbu'r-râvî, s. 196.
[934] Şerhu'n-nuhbe, s. 22. îbnu Hacer metinlerde geçen isimler zannedilmesin diye "isnâdlardaki isimler" demiştir; tasnif isimlerde bile olsa, bir metne âit bir tashîf olarak kabul edilir.
[935] Ma'rifetu 'ulûmi'l hadis, s. 146; krş. Ihtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 193.
[936] el»Câmi% c. IV, v. 62 b.
[937] Ma'rifetu 'ulûroi*l-hadîs, s. 148; krş. Tedrîbu'r-râvî, s. 19İ
[938] el-Câmi', c. IV, v. 62 b.
[939] Mari'fetm'ulûmi'l-hadîs, 9. 15a.
[940] Hepsinin,' de terteme-i hâli daha önce verildi.
[941] Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, b. 150.
[942] Mâlik'in Abdulmelik b. Kureyb'den rivayet etmediğini söylemek istiyor; 2Îrâ bilindiği üzere Asma'î'nin adı Abdulmelik b. Kureyb'dir.
[943] Ma'rifetu 'ulûmi'I-hadîs, s, 150.
[944] Bk, meselâ: Tedribu'r-râvî, s. 197.
[945] Bu tashîfi Ahmed Muhammed Şâkir, Süıten i Tirmısı'ye yazdığı şerhd: mükemmel bir şekilde incelemiştir (c. I, s. 67-70); yine onun tahkikli olarak neşrettiği Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki, 928 ve 989 numaralı hadîslere bakıldığı zaman, orada, birinde diğerinde de isimleri bulunan iki isnâd göîülür.
[946] Tedrîbu'r-râvi, s. 196. 197.
[947] İbnu's-Salâh, 'Ulûmu' 1-hadîs, s. 233.
[948] Ma'rifetu 'ulûmi' 1-hadîs, s. 151.
[949] Aynı eser, s.-221.
[950] Ihüsaru 'ulümi'l-hadîs. s. 235.
[951] Aynı eser, s. 247,
[952] Tcdribu'r-râvî, s. 235.
[953] Bu sebeple Musahhaf'ı, lâfzı musahhaf ve mânâsı musahhaf olmak üzere ikiye ayırırlar (Bk. Tedrîhu'r-râvî; s, H)6. 197).
[954] el-Câmi1, c. IV, v. 63 a.
[955] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216-224.
[956] Tedrîbu'r-râvî, s, 98.
[957] Şerhu'n-nuhbe, s. 20.
[958] Tedrîbu'r-râvî, s. 102; Tavzîhu'I-efkâr, c, II, s. 89'da bu sözün Abduirahnıan b. Mehdî'ye âit olduğu söylenmektedir,
[959] Şerhıı'n-nubbe, s. 20.
[960] Tedrîbu'r-râvî, s. 102. Ömer b. Subh b. rImrân et-Teymî'nin, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) adına bir hutbe umdurduğunu söylemesi Meysere b. Abdirabbih el-Fârisî'-nin, Ali b. Ebî Tâlib'in faziletine dâir yetmiş adet hadîs uydurduğunu ikrar etmesi cümledendir.
Ebû îsmet'in, el-Câmir lâkabını almasının sebebi Ebû Hanîfe ve İbnu Ebî
Leylâ'dan fıkıh, Haccâc b. Enâd'dan hadîs, el-Keîbî ve Mukâtil'den tefsîr, Ebû îshâk'danmeğâzî okumuş olmasıdır. Onun böylece bütün faziletleri nefsinde toplamış Qİduğu kabul edilmektedir. Nûh b. Ebî Meryem hakkında Ebû Hatim şöyle der: "Dpğrulûktan başka her şeyi kendinde toplamıştır". Nûh, Mansûr'un hilâfeti zamanında Merv kadılığı yapmıştır (Bk. Tavzih u'l-efkâr, c, II, s. 81).
[961] Tedrîbu'r-râvî, s. 88. Gramer hatâsı hakkında s. 65'de söylediklerimizle krş,
[962] Tavzihu'l-efkâr, c. II, s. 94.
[963] Tedrîbu'r-râvî, s. 99.
[964] et-Tehzîb, c. VI, s. 179; krş. Tedribu'r-Râvî, s. 100. ibnu Cevzî'nin Mev-| zûât'mda: senediyle merfû' olarak rivayet ettiği: m.
Allah kısrağı -yarattı ve onu koşturdu. Kısrak terledi; Allah da kendini ondan yarattı!!", sözü de bu cümledendir. Su>ûtî. Tedrîbu'r-râvî, s.de bu söze ilâveten der ki:
"Böyle bir şeyi müslüman olan uyduramaz. Burada mütlehem olan Muham-med b. Şüca'dır; o da samimi bir dindar değildi. Senedde Ebu'l-Mühezzem de vardır, Şu'be onun hakkında diyor .ki: "Ona bir kuruş verilse, elli hadîs uydurur!"
[965] el-Bâi'şu'1-hasîs. s. 91.
[966] Krş. Tedrîbu'r-râvî, s. 99.
[967] Laktu'd-dürer, s. 83.
[968] Tedrîbu'r-râvî, s.
[969] Şerhu'n-nuhbe, s. 20.
[970] nıîzân, c. V, s. 7-8; krş. Tedrîbu'r-râvî, s. 100; Laktu'd-dürer, s. 84.
[971] Tedrîbu'r-râvî, s. 100. Sa'd b. Tarîf hakkında İbnu Hibbân: hadis uydururdu, demiştir. Yahya b, Ma'în de: Ondan rivayet etmek hiç kimseye helâl değildir, demiştir. Hikâyeyi Sa'd b. Tariften rivayet eden Seyf b. Ömer hakkında da Hâkim: "Zındıklıkla ittibam edilmiştir. Onun rivayetinin hiçbir önemi yoktur", demektedir (Krş. el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 89).
[972] Tedrîbu'r-râvîj s. 103.
[973] Gösterilen yer.
[974] Ebu'l-Abbas el-Kurtubî, el-Müfhîm şerhti Sahîh-i Müslim adlı kitabın^ müellifidir. Onun ehl-i re'y fakîhlermden bahs eden bu sözünü Sehâvî, Elfiyyetû'I-y 'Irâbî fî mustalaJu'l-hadîs'e yazdığı şerhte yine ondan nakletmektedir, s. 111
[975] Şerhu'n-nuhbe, s. 20; Tedrîbu'r-râvî, s. 103; Tavzîhu*l-efkâr. c. II, s. 76. Hadîs dört Siinen*de de vardır. Yalnız Sünen sahipleri, " r-Li.^- = kuş*' sö-zünü zikretm emişlerdir (Bk. Laktu'd-Dürer, s. £2).
[976] Ahmed Muhammed Şâkir, Şerhu Elfiyyeti's-Suyûtî fî mustalahi*î-hadis. s. 87-88; el-Bâ'isu'I-hasîs, s. 93, 94; Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 76, 77.
[977] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 93.
[978] Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 78. Müsteşrik Nöldeke, muhaddislerin ölçülerinin mükemmelliğine işaret etmekle beraber, bu nev'î ibarelerde de tenkide elverişli noktalar bulmaktadır (Bk. Geschichte des Corans, p. XXII).
[979] Tedrîbu'r-râvî, s. 103.
[980] Meşhur kumandan Ma'n b. Zâ'ide eş-Şeybânî'nin dayısıdır. Mekke emîri Muhammed b. Süleyman b. Ali, onun boynunu vurmuştur. Zehebî, Mîzân'da Ab-dulkerim'in hâl tercemesini verirken: "Onun zındıklığa aşikârdır", der; krş. Tav-zîhu'l-efkâr c. II, s. 75.
Zındıklık ve yalancılık bakımından onun gibi olan biri de, asılarak îdâm edilen Muhammed b. Sa'îd b. Hassan el-Esedî eş-Şâmîdir. O da dörtbin hadis uydurmuştur. Hâkim Ebû Abdillâh'in söylediğine göre, onun uydurduğu hadîslerden biri merfû' olarak Humeyd ve Enes tarikiyle rivayet ettiği şu sözdür: Ben

peygamberlerin so-nuncusuyum. Allah'ın dilediği müstesna, benden sonra Peygamber yoktur". Hâkim bunu şöyle tenkîd ve tefsîr eder:
"Küfre, zındıklığa teşvik edip peygamberlik İddiasında bulunduğu için bu istisnayı uydurmuştur" (Bk. Tedrîbu'r-râvî, s. 103).
[981] er-Risâletu'1-mustatrafe, s. r 12. Müellifin, sünnet sözünü, mütevâtir sünnet olarak kayıtlaması lâzımdı (Bk. Tavzîhu'l-efkâr, c, II, s. 96).
[982] Sahîhu Müslim, c. II, s. 355
[983] îbnu Hacer 'Askalânî, el-Kavlu'I-müsessed fi'z-zebbi 'ani'l-Müsned, s. 31.
[984] el-Bâ'isu'1-hasîs, s. 87;
[985] Tedrîbu'r-râvî, s. îoo.
[986] Tedrîbu'r-râvî, s. 104'den naklen el-Bâ'isu'l-hasîs. s. 84.
[987] İbnu'l-Cevzî'den naklen Suyûlî bunu Tedrîbu'r-râvî, s. ioo'de nakletmektedir.
[988] Müslim bunu, Semure b. Cündüb ve Muğîre b. Şu'be'den gelen hadîste rivayet etmektedir (Tavzîhu'l-efkâr, c. II, s. 71). kelimesinde, yâ'nın zammı ve fethi ile olmak üzere iki rivayet vardır. kelimesinde de bâ'nm kesri ve fethi ile olmak üzere yine iki rivayet mevcuttur.
[989] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 225-236.
[990] Hıcr sûresi, âyet 9.
[991] Bu kitap 1377 -yılında Câmi'atu Dımeşk matbaasında basılmış, 1381 târihinde ikinci tab'ı yapılmış, son olarak da Beyrut'ta Dâru'1-ilm li'I-melâyîn'in yayınları arasında neşr edilmiştir.
[992] Tedlîs, kizbin benzeri olmakla beraber, 136, sahifede âlimlerin fikirleri olarak naklettiğimiz gibi. ikisi aynı mânâda değildir. Her hâl-ü kârda rr.üdelks hadîs, mevzu' değüdir. Tedlîste kizb, bir nev'î aldatmak, hadis uydmmada kizb ise, bir nev'i yoktan îcâd etmektir. Bu iki ıstılah arasındaki ihtilâfı, müsteşrik Frankel ve Ahlwaidt, göz önünde bulundurmuşlardır. (Ek. Frankei, Die ara.inaisch.en Fremdw örter im Arabischen 188; Ablvvardt, Verzeichniîs der Landberg;--ıien Sammiung arab. Handschriften de la Biblioth. Royale de Berlin, ur.
GoldzİHer ise bunu çek iyi bilir; Fakat hadîs uydurma hareketini ve hadis u\duranlar:_ı durumunu ku^unc ûsterrr.ek için kasten bu iki ıstılahı birbirine karıştırır.
[993] Merfû' hadîslerle, uydurulup Rasul-i Ekrem (s.a.v.)'e nîsbet edilen sözleri birbirinden ayırmak, bilhassa bunların hayra ve fazilete teşvik maksadıyle îcâd edilmiş olanlarını tanımak çok kolaydır. Üatâd Ahmı.U Han Bahâdır, RasûluÜah (s.a.v.)'a ait olan merfûc hacimlerle ona nisbet edilen sözleri birbirinden ayırmak için lâzım olan bu fıtrî istidadı mükemmel surette tarif edip (.anılmıştır. Onun ingilizce olarak yayınlanan bu araştırması için bk. İslâm Ansiklopedisi hadîs maddesi: AhmedKhân Bahâdur, Essay on Mohammedan Tradition, in Huges, Dictionary of İslam. 64.2 a.

[994] Nitekim Sprcnger. "Doğu Almanya içtimaiyat Dcrgisi'nde neşr edilen Araplarda hadîs, mevzuundaki yazısında, böyle davranmaktadır. Gerçi Sprenger muhaddislerin - kendi bâtıl kanâatine göre - yalnız helâl ve haram mevzuuna taalluk eden senedlerde şiddetli davrandıklarım söyleyerek aşınhğir.! yumuşatmaya çalışmıştır. (Bk, Zeltsehrift. der Deutschen Morgenlandischen Gesellschatt, x, p. 16. Uber das TraditİonsV--e sen be i den'Aiabern.), îir.âm Ahmed b, Hanbel'in:
"Helâl ve karam mevzuundaki hadîslerde şiddetli, fezâil ve benzeri nıevzûu-lardaki rivayetlerde ise müsamahakâr davranırdık", sözünü incelerkenj bu göçüşün sakat olduğunu söylemiştik (Bk. bu eser, s, 177).
[995] Buhârî'nin 110 hadîsim tenkîd etmişlerdir. Müslim, bunla-dan 32 hadîsi Sahih'ine almıştır. 78 tanesi de yalnız Euhârî'nin Sahîh'ir.de bulunmaktadır. Hadîsler hakkında ileri sürülen bütün illetler. - İbnu Hacer'in söylediği bigi - cerh edici mâhiyette değildir.
[996] Bu sebeple birçok muhaddisler, 233. sahifede gördüğümüz gibi, Müsned'i müdafaa etmeye çalışmışlardır.
[997] Hayber halkından cizyenin kaldırıldığını iddia eden hadîs böyledir. Bu sözde hadîs, birkaç bakımdan yalandır, Başhcalarmi şöyle sıralayabiliriz:
Burada Sa'd b. Mu'âz'm şehâdetinden bahsedilmektedir; halbuki Safd, bundan önce Hendek gazvesinde vefat etmiştir,
Mu'âviye b. Ebî Süfyân'm kâtipliğinden söz edilmektedir; halbuki Mu'âviye Mekke fethinde müsîüman olmuştur.
Üstelik cizye âyeti Tebük yılından sonra nazil olmuştur.
Yine bu haberde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hayberlilerden vergi ve ücretsiz çalışma mecburiyetini kaldırdığı söylenmektedir. Halbuki asr-ı saadette böyle bir mesele bahis mevzuu olmamıştır (Krş. el-Kâvukcî, el-Lu'Iu'lmarsû* fî mâla asle lehû ev bi aslihî mevzu').
Bu mevzuda yazılan en güzel eser, Dr. Mustafa el-Sibâ'i'nin es-Sunne ve mekânetuhâ fi't-teşrî'i'1-islâmî adlı tezidir. Bu tezi, Ezher Üniversitesine doktora payesini elde etmek üzere takdim etmiştir. Muhterem arkadaşım tezini basılmadan Önce bana göstermek lûtfunda bulunmuştur. Kitabımın birinci baskısında Dr. es-Sibâ'i'nin tezini, ancak eserimin son fasikülleri basılmak üzere iken okumak fırsatını bulduğumu ve üstadın tezini bastıracağını va'd ettiğini söylemiştim. Şimdi bu tezin basılmış olduğunu görüp ondan bahsetmek imkânını eide etmiş bulunmaktayım.
[998] Bk. Fettenî, Tezkiratu'l-mevzû'ât, s. 145.
[999] el-Lu'Iu'u'1-marsû,, s. 35.
[1000] Şerhu'd-Dîbâci'l-müzehheb, s. 53'de söylendiğine göre, usûlcülerin Hz. Peygamber (s.a.v.)*in sözü olarak naklettikleri :
Benden hadîsim olarak rivayet edilen sözü, Allah Taâlâ'nm Kitabı ile karşılaştırın; eğer ona uyarsa kabul edin, uymazsa reddedin", haberi uydurmadır. Hattâbs: "Bunu zındıkların uydurduğunu" söylemektedir. Artık diğerlerini buna kıyâs
[1001] Müsteşrik Goldziher böyle olduğum; itiraf etmiş; fakat bu hassasiyetin hem metinde, hem de senedde gösterildiğini söylemekten kaçınmıştır (Bk. Etudes sur la Tradition Islamique, p. 6).
[1002] Goldziher'in Ebû Hureyre ye dil uzatması bu kabildendir (Bk. Zâhiriten, 73-79).
Allah rahmet eylesin Ahmed Emin de Goldziher'in te'sîrînde kalarak hiç de makbul olmayan birtakım münâkaşalara dalmıştır. Edw. E. Salisburg, "ContrİBution from original sources to Our Knovvledge of the Science of Müslim Tradition" in the Journal of the American oriental Society, VU, (1862) 60-142.
[1003] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 237-248.
[1004] Krş. Kavâ'iduVt^hiUs, s, 263.
[1005] ei-Haşr sûresi, âyet 7; krş. İbnu Abdiîberr, Câmİ'u beyâni'l-'îlm, c. II, s. 188.
[1006] Tâvüs b. Keysân el-Havlânî el-Hemedânî, tâbi'în büyüklerinden ve fikıhcı hadis râvilerinin en meşhurlarındandır. Hac esnasında Müzdelife'de H. 106, târihinde vefat etmiştir (Bk. Tehzîbu't-teh2İb, c. V, s. 82).
[1007] el-Ahzâb sûresi, âyet 36.
[1008] el-Muvâfakat, c. IV, s. 25.
[1009] en-Nisâ sûresi, âyet 65.
[1010] Bu rivâyer hakkında mufassal bilgi edinmek ve senedlerin tahrîci ile beraber hangisinin tercih edildiğini de görmek için bk, îbnu Kesir tefsiri, c. I, s, 520. Bu âyetin tefsîrindeki maksat -bütün müfessirlere göre- şudur: Hz. Zübeyr'in kendinden önce içmesine itiraz eden Medîneli zâtın, nefsine ağır gelmeksizin Hz. Peygamber (s.a,v.)Jin hükmünü kabul etmesi gerekirdi.
[1011] en-Nahl sûresi, âyet 44.
[1012] Krş. Cârni'u beyâni'l-'ilm, c. II, s. 191; el-Muvafakat, c. IV, s. 26.
[1013] el-Bakara sûresi, âyet 275.
[1014] Bu hadîs Müslim'in Sahîh'inde, Ahmed b. Hanbei'in Müsned'inde ve Ebû Davud'un Sünen'inde bulunmakta olup meşhurdur.
[1015] Krş. Sunenu Ebi Dâvûd, s. 308, hadîs nr. 2083 (J^JI J vl;); hadîs |Hz, 'Aişe (r.a.) rivayet etmiştir.
[1016] el-Mâ'ide sûresi, âyet 96.
[1017] Bk. Bakara sûresi, âyet 173; Mâi'de sûresi, âyet 3; En'âm sûresi, âyet. 145
[1018] Krş. Ebû Dâvûd, Sünen, c. I, s. 54.
[1019] Krş. Muhamrned b. îsmâîl es-San'ânî, Sübülirs-selâm, c. IV, s. 76 (Bu eser, îbnu Hacer'in Bülûğu'l-merâm'mm şerhidir).
[1020] Câmi'u beyâni'i-'ilm. c. Tl- s. toi.
[1021] Mutarnf b. Abdillâh b. cş-Şıhhir, tâbi'in büyüklerinden bir zahittir. Rivayet ettiği hadîslerde sikadır; Basra'da 87 târihinde vefat etmiştir (Bk. Vefayâîu'l a'yân, c. II, s. 97).
[1022] el-Muvâfakat, c. IV, s, 26.
[1023] Aynı eser, c. IV, s. 14.
[1024] Krş. Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. II, s. 180.
[1025] en-Nahl sûresi, âyet 89.
[1026] el-Mâi'de sûresi, âyet, 3,
[1027] el-En'âm sûresi, âyet, 38,
[1028] en-Nûr sûresi, âyet 63.
[1029] en-Nisâ sûiesi, âyet 59.

[1030] er-Risâle, s. gi.
[1031] en-Nisâ' sûresi, âyet 29.
[1032] el-Bakara sûresi, âyet 275.
[1033] Bunu, Taberî'nin Tefsîr'indeki (c. I. s. 25) şu ifâde ile krş. "Kur'ân-i Kerîm'de, Rasûlü Ekrem (s.a.v.)'in herhangi bir açıklaması olmadan te'vîli anîaşıla-mayacak âyet-İ kerîmeler vardır. Hz. Peygamber, onları çeşitli emirleri, nehiyleri, mendup ve irşâdları... ile îzâh etmiştir".
[1034] el-Muvâfakat, c. IV, s. 16-17.
[1035] en-Nisâ' sûresi, âyet 80.
[1036] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 251-259.
[1037] Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Dârimî ve İbnu Mâce, Mıkdâm b. Ma'dîkerb tarîkinden rivayet etmektedirler. Şâtibî bu hadîsi, sünnette, Kitâp'ta bulunmayan hususların mevcudiyetine öeîîi olarak kabul etmiştir.
[1038] Krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 33.
[1039] Kasimî, Kavâ'idu't-tahdîs, s. (32'de zikrettiği bu mânâdaki bir rivayette bu görüşü Hassan b. 'Atiyye'ye nisbet etmiştir.
[1040] Külliyyatu EbiM-Bekâ', s. 288 (el-Matba'atu'I-Emîriyye, 128:, ikinci baskı): krş, İbnu Hazra, îhkâm, c. I, s. g6.
[1041] Bu kitabımızın birinci bölümür;ün ikinci faslında incelediğimiz, vahiy vâkı'ası, kısmını bir daha dikkatle okuyunuz; üçüncü baskı, Dâru'l-'ilm li'1-melâyîn,
[1042] Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'ân adlı eserimizin s, 32 ve devâmiirı bk,
[1043] Âli 'Imrân sûresi, âyet 164.
[1044] er-Risârîc, s. 78.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 260-262.
[1045] Câmi'u beyâni'l-'ilm, c. I, s. 3g.
[1046] îmâm es-Sindî el-Hanefî'nin söz [erindendir. Bunu 'Alemuddîn el-Fullânî 'IkâzuM-himem, s. 90'da nakletmektedir (Riyâzu'J-Hind matbaası, 1298),
[1047] Krş Velivvullah ed-Dehlevî, Huccetullâh'il-bâliğa, s. 113, Mısır, 1341.
[1048] Hadîs, Sahîhayn'de bulunmaktadır; birinde Câbir b. AbdilIâK, ötekinde ise Sehl b. Huneyf tarîkinden gelmektedir; krş. Sunenu Ebî Dâvtijd, c III, s. 277, hadîs nr. 3174
[1049] Krş, HuccetuHâhi l-bâliğa, s. 114.
[1050] Şeykânî, Neylu'I-evtâr'da böyle îzâh «mistir.
[1051] Bk. HuccetuUâhi'l-bâlİğa, s. 113.
[1052] Krş. Kavâ'idu't-tahdîs, s. 314.
[1053] Biraz tasarruf edilerek Huccetullâhi*I-bâliğa, s. 114*den alınmıştır.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 262-265.
[1054] Bu söz İbnu Abdüberr'in sözüdür (Gâmi'u beyâni'U'ilm, c, II, s. 148).
[1055] eş-Şa'rânî, el-Mîzân, s, 71,
[1056] Usûlü's-Serahsî, c. I, s. 364.
[1057] eş-Şa'rânî, el-Mîzân, s. 65.
[1058] Bk. er-Risâle, s. 401.
[1059] ÂmİdÎ, el-Ihiâm, c. I, s. 108.
[1060] ibnu Kayyim, I'lâmu'l-muvakki'în, c. I, s. 32, Matbaatu*n-Nîl,
[1061] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 265-267.
[1062] Âmidî. el-lhkâm, c. I, s. 94.
[1063] Bk. bu eser, s. 124; krş. Şerhu'n-nuhbe. s, 6.
[1064] Âmidîj el-îhkâm, c. I, s. 97; İbmı Kayyım, İğâsetu'İ-lehiân fi talâki'l-ğadbân,] s. 160.
[1065] Buna benzer bir ifâdeyi tbnu's-Sem'ânîj el-îstılâm adlı eserinde zikretmiştir; bunu da Kâsinî, Kavâ'idu't-tahdîs, s. 77'de nakletmektedir.
[1066] Sûre-i îsrâ*daki şu âyet-i kerîmeden alınmıştır:
Güneşin zevalinden gece karanlığına kadar gereği üzerine namaz kıl; Bir de sabah namazını kıl; çünkü sabah namazında gece ve gündüz melekleri | hazır bulumu" (âyet 78).
[1067] îbnu Haznij el-İhkâm fî usûli'fahkâm, c. II, s. 80.
[1068] Nevevî, Şerhu mukaddimeti Müslim, c. I, s. 63.
[1069] Nenevi, et-Takrîb, s. 4i*de sahîh olsa bile haber-i vâlıidin katiyeî ifâde etmemesini "sika râvînin hata edip yarulabileceği" ihtimâline bağlamakta ve bu görüşü âlimlerin birçoğuna ve mütehassıslara mâl etmektedir.
[1070] Ebû Süleyman, imâm Malik'den hadîs rivayet etmiştir.
[1071] Âmidî, ei-îhkâm, c. I, s. 108.
[1072] ibnu Hazm, cl-Ihkâm'fî usûli'I-ahkâm c. I. s. 119-1373
[1073] el-Kifâye fî Hlmi'r-rivâye, s. 18-20.
[1074] Aynı eser, s, 25-26.
[1075] Aynı eser, s. 26.
[1076] Aynı eser, s. 432.
[1077] Krş, Sıddîk Hasan Hân, Husulu'1-me'mûl min 'ilmi'1-usûl, s. 59, Matbaatû'i-Cevâ^ib. 1296, istanbul
[1078] Bk. bu eser, sened ve metin bakımından hadîs faslı, s. 237-247.
[1079] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 268-270.
[1080] İbnu Hacer'in Şerhu'n-nuhbe, s. 7'deki ifâdesi şöyleaİr: "Karinelerle takviye :dilen-haber, ilim ifâde eder; fakat bu görüşün aksini müdafa'a edenlerde mev-:uttur".
[1081] Şerhu'n-nuhbe, s. 7.
[1082] Hasen li zâtihî hadîsi bilhassa zikrettik; zîrâ bunun hasenliği asiîdir, kendin-lendir. Bâzı şevâhid ve mütâbeât ibe takviye edilen hasen li ğayrîhî hadîs gibi hasendış tesirlerden doğmamaktadir. Hasen hadîs hakkında yazdıklarımız için bk. 129 vd.
[1083] Krş, Kavâ*idu*t-tahdîs, s. 87. (Hasen hadisin ahkâmda hüccet olduğu) bahsi.
[1084] Zayıf hadîslerin rivayeti ve onlarla amel etme meselesi'5 adlı bahsi tekrar dikkatle oku, s. 177.
[1085] Bu meseleyij "rivayetin şartları ve muhaddislerin ölçüleri" faslında îzah ettik, s. 100-110.
[1086] Nevevî,Şerhu Sahîh-i Müslim, s. 6c.
[1087] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 271-272.
[1088] Suyuiî, el-Eşbâh ve'n-nazâtr fi'n-nahv, c. I, s. 5*de bu sözü. Bedreddin ez-jZerkeşî'ye nisbet eımektcdir,
[1089] Mebâhis fî 'ulûtm'I-Kur'ân adlı kitabımızın "tefsîr" faslını okuyunuz, s. 289; bu fasıldaki tefsîr bi'1-me'sûr kısmım dikkatle gözden geçiriniz,
[1090] Onun pişip yanması mümkün değildir; zîrâ o, ilâhî kelâmla olan münâsebeti dolayısıyle - sayısız tevîl şekillerine imkân ve ihtimâl verecektir. Zâten müfessirler, her zaman ve her yerde, ilâhî Kelâm'da kastedilen mânânın derûnuna ve hakikatine vâkıf olamadıklarını açıkça söylerler.
[1091] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 273-274.
[1092] ez-Zerkeşî, el-Burhân fi ''ulûmi'l-Kur'ân, c. I, s. 378.
[1093] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 274-276.
[1094] Ibnu Sa[d, et-Tabakâtu'1-iubrâ, c. VJI/fl, s. a.
[1095] Dr. Mustafa es-Sibâ'î, es-Sunne ve mekânetuhâ fi't-teşri'i'i-islâml. s. 89.
[1096] Ibnu Hacer, Lisânu'l-Mîzân, c. I, s. 7. Bu haber, îbnu Sîrîn'e. aittir. Bu sözün baş taraflarında şöyle demektedir: ''Fitne kopmadan önce isnâd aramıyorlardı. Fitne koptuktan sonra ise, ehl-i sünnetin hadîslerini kabul ettiler...
[1097] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 276-277.
[1098] Şerhu Nehci'l-belâğa, c. II, s. 134.
[1099] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 277-278.
[1100] VIII, asır âlimlerinden er-Ru'aynî el-Endülüsî'dir. Meslektaşı tbnu Câbir*in Şerhi'nde onun şöyle söylediği rivayet edilmektedir: "Edebiyat ilimleri altı tanedir: Lügat, nahiv, sarf, meânî, beyân, bedî'dir. Bunların ilk üçünde şâhid olarak yalnız Arap kelâmı zikredilebilir; son Üç ilim ise tneânî ile alâkalı olduğu için onlarda şâhid olarak müteahhir edebiyatçıların sözleri de getirilebilir'*, bk. el-Bağdâdî, Hızânetu'1-edeb, c. I, s. üo, Kahire Matbaatu'a-selefiyye, 1348,,

[1101] Suyûtî, el-îktirâh, s. 31.
[1102] Üç mütehassıs âlim müstesna - Hizânetu'1-edeb, c. I, s. 20*deki görüşüyle Bağdadî de bunlara katılmaktadır- diğer âlimler lügat ve edebiyat ilimlerinde İslâm şâirleri tabakasının şiirleriyle ihticâc edilmeyeceği kana'atindedirler.
[1103] îbnu Hacer, el-îsâbe, c. V, s. 216.
[1104] Âlim dostumuz Dr. Nâsiruddîn el-Esed, bu rivayet hakkında kanâatini şu sözlerle ifâde etmiştir: "Rivayet, yazı gelişip yaygın bir hâl alana kadar, her devirde ve her millette tabiî bir nakil yolu idi. Hadîs rivayetine'gelince, bu, Arapların İslâm'dan sonra kullandıkları tamamen farklı bir usûldür", Masâdıru'ş-şİ'ri'I-câhiIî,
[1105] Bilhassa bk. bu kitap s. i ıo-ı 11
[1106] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 278-280.
[1107] Bk. Ebu't-Tîb el-Lûgavî, Merâtibu'n-nahviyyîn, v. 74, Masâdıru'ş-şî'ri']-câhilî, s. 260'dan naklen,
[1108] Krş. et-Tabakâtu'1-kubrâ, c. VII, k. 2-38; Nüzhetu'I-elibbâ, s. 89-90.
[1109] Lâfzen hadîs rivayeti hakkında s. 63 ve devamında söylediklerimize bk.
[1110] et-Tabakâtu'I-kubrâ, c. IV, k. 2-26.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 281-282.
[1111] Müdelles hadîs bahsine bakarak tesviye tedlîsi kısmını bilhassa okuyunuz,
[1112] Sa'îd el-Efgânî, Usûlü'n-nahv, s. 41.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 282-283.
[1113] Sûyüti, el-lktirâh, s. 19; kr s. 405-40
[1114] Ebû Hayyân buna misâl olarak:
O hanımı, ezberindeki Kur'ân-ı Kerîm karşılığında sana nikahladım", hadîsini zikretmiştir. Bir başka rivayette hadîs şu sözlerle rivayet edilmektedir: üçüncü bir rivayette: dördüncü bir rivayette de; lâfızlanyle rivayet edilmiştir.
[1115] Krş. el-îktirâh, s. 21.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 283-284.
[1116] el-îktirâh, s. 24.
[1117] el-Kifâye, s. 178; krş. bu eser, s. 63-64.
[1118] Meselâ: Sa'd b. Ebî Vakkâs'm rivayet ettiği hadîste Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in: buyurduğu rivayet edilmektedir. Râvî, mi, yoksa mi buyurduğunda şüphe ettiği için ikisini de göstermiştir (Bk. Delîlu'l-fâlihîn, c. I, s. 46) Ebû Mâlik el-Hâris b. 'Âsim el-Eş'ârî'nin rivayet ettiği hadîs de böyledir. Hadîs: sözleriyle başlamakta, bilâhare sözleriyle devam etmektedir. Râvî şüphelenerek kelimeninMc " şeklinde müfred olarak mı, yoksa şeklinde tesniye olarak mı vârid olduğunu tesbît edememiş, bu sebeple ihtiyaten her ikisini de zikretmiştir (Bk. Delilu'I-fâlihîn, c. I. s. 130).
[1119] Beyhâkî, Medhal'inde îmâm Mâlik'in böyle söylediğini rivayet etmektedir, bk. el-Bâ'isu*l-hasîs. s. 158.
[1120] Bk. s. 66.
[1121] Krş. îbnu Kesîr, îhüsâru 'ulûmi'I-hadîs, s. 162.
[1122] el-Kifâye, s. 186. Bu fikir, Muhammet! b. Sîrîn'den rivayet edilmektedir.
[1123] Hatîbu'l-Eağdâdî', el-Câmi" li ahlâkı'r-râvî ye âdâbi's-sâmi', c. VI, v. 103 a.
[1124] Bk. el-Belevî, Elifba, c. I, s. 44.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 284-286.
[1125] Usûiü'n-nahv, 3. 4
[1126] Usûlü'n-nahv, s. 45.
[1127] Sa'îd eI-Efgâm*nin, Usûlü'n-nahv, s. 45'deki bu ifâdesi, ilk râvîlerin içinde bulunduğu şartları pek mükemmel bir şekilde belirtmektedir.
[1128] el-Iktirâh, s. sı.
[1129] Mecelletu mecme'u'l-lûgati'l-arabiyye, c. III, s. igg'da yayınlanan Mu-ined el-Hıdr Husevn'in *'hadîsle istişhâd" adlı makalesi.
[1130] Metinden düşen istisna edatı, tercümede dikkate alınmıştır. (Mütercim).
[1131] Usûlü'n-nahv, s. 49.
[1132] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 286-288.
[1133] er-RİsâJf;tu'l-mustatrafe, s. 104.
[1134] Muhtasara 'uîûmi'l-hadîs, s, 302.
[1135] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 291.
[1136] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 291-292.
[1137] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 292-293.
[1138] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 293-294.
[1139] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 295-296.
[1140] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 296.
[1141] îbnu Sa'd'in terceme-i hâli için bk. Târîhu Bağdâd, c. V, s. 521; el-Vefeyât, c. I, s. 507; Tehzîbu't-Tehzîb, c. IX, s. 182; el-Cerh ve't-ta'dil, nr. 1433; Tabakâ-tu'1-kurrâ, c. I, s. 142.
îbnu Sa'd'm terceme-i hâlini hulâsa ederken, arkadaşım Dr. İhsan Abbas'ın Beyrut, Dâru Sâdır'da basılan Tabakâtu'l-kubrâ'ya yazdığı takdim yazısından faydalandık.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 297-299.
[1142] Krş. el-Muhtasar fî ilmi ricâli'1-eser, s. 18.
[1143] İbnu Kesîr, Muhtasaru 'ulûmi'l-hadîs, s. 302.
[1144] Bu hadîs, 'Imrân b. Husayn tarîkıyle Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde rivayet edilmiştir.
[1145] Şu hâle göre âlimler, bîr asrın yüz sene olduğunda ittifak etmemişlerdir; hattâ bâzıları bir asrı kırk sene olarak kabul eder (bk. Muhtasaru 'ulûmi'I-hadîs, s. 302.)
[1146] el-Muhtasar, s. 19.
[1147] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 300-301.
[1148] İbnu Hacer bu on iki tabakaya altı imârrun bir müddet sonra vefat eden diğer şeyhlerini de katmıştır, Nese'i'nin bâzı şeyhleri gibi.
[1149] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 301.
[1150] Krş, el-Kifâye, s. 51; bk. el-îsâbe, c. I, s. 4-5
[1151] Krş. îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 231
[1152] Tevbe sûresi, âyet, 40.
[1153] el-îsâbe, c. I, s. 6.
[1154] el-Mulıtasar, s, 27.
[1155] Â3-i 'İmrân sûresi, âyet 110.
[1156] Bakara sûresi, âyet 143.
[1157] el-Muhtasar, s. 29.
[1158] Krş. Ibnu's-Salâh, «Ulûmu'I-hadîs, a. 226.
[1159] Ihtisâru 'ulûmi'l-hadîs, 9. 224.
[1160] Îbnu'l-Cevzî, telkîhu fühûmi'1-cser, Hindistan, s. 184.
[1161] Kts. Tedrîbu'r-râvî, s. 207.
[1162] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 302-306.
[1163] Kxş, îhtisâru (ulûmi*l-hadîs, s. 23a.
[1164] et-Tevbe, âyet 100.
[1165] îhtisâru 'ulûmi'l-hadîs, s. 230.
[1166] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 306.
[1167] el-Muhtasar, s. 44-45.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 306-307.

[1168] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 308.
[1169] Baki b. Mahled'in Müsned'i, hadîs kaynaklaının en mühimlerindendir. Baki', 1300 küsur sahâbîden hadîs rivayet etmiştir. Her sahâbînin hadîslerini de fıkıh, bâblarına göre sıralamıştır. Eser, bu haliyle musannaf bir müsncddir. Daha önce bu tarzda tertip edilen bir eser mevcut değildir (krş. Nefhu't-tîb, c. I, s. 581}.
[1170] Ebû Hureyre nin terceme-i hâli için bk. el-îsâbe, nr. 1179 (bâbu'I-künâ); Tchzîbu'1-esmâ ve*İ-lûgât, c. II, s. 270; Hılyetu'l-evliyâ, c. II, s. 376.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 308-310.
[1171] Abdullah b. Mcs<ûd'a gelince, onun devamlı ibâdetle meşgul elması ve eriten ölümü, fctvâ vermekle meşhur Abdullah'lar ile zikredilmesine engel teşki' etmiştir (krş. el-Bâ'isu*l-hasîs, s. 229).
[1172] Îbnu Ömer'in hâl tercemesi için bk. el-îsâbe, nr. 4825; Tehzîbu'l-Esmâj c. I, s. 278; Tabakâtu îbni Sa'd, c. IV, s. 105.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 310-311.
[1173] Enes'in terceme-İ hâli için bk. Tabakâtu îbni Sa'd, c. VII, s. io; Tehzîbu îbnu 'Asâkir, c. III, Si 139.
[1174] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 311-312.
[1175] Hz. 'Âişe'nin terceme-i hâli için bk. el-tsâbe, kitâbu'n-nisâ*, nr. 70 \; Ta-bakâtu tbnu Sa'd, c. VIII, s. 39; Târîhu't-Taberi, c. III, s. 67; Hılyetu'l-evliyâ', c. II, s. 43; ayrıca Sa'İdu'l-Efgânî'nİn yazdığı '* ğerü kitabı da okuyunuz.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 312-314.
[1176] Terceme-i hâli için bk. el-Isâbe, nr. 477a; Hüyetu'l-evliyâ, c. I, s, 314; Nektu'I-himyân, s. 180.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 314-317.
[1177] Terceme-i hâli, el-îsâbe, c. I, s. 213; Tehzîbu'I-esmâ', c. I, s. 142'dedir.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 317.
[1178] Ebû Sa'îdi'UHudrî'nin terceme-i hâli için bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. III, s. 4.79; Hılyetu'l-evliyâ, c. I, s. 369; SıfatuVsafve, c. I, s. 299.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 317-318.
[1179] Terceme-i hâli için bk. el-İsâbe, nr. 4945; Tabakâtu'l-kurrâ, c. I, s. 458; u'I-Evlivâ. c. I. s. ıqa
Hılyetu'I-Evliyâ, c. I, s.
[1180] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 319.
[1181] Abdullah b. Amr'ın tercemc-i hâli için bfc. el-îsâbe, nr. 4838; îbnu Sa'd, Tabakât, c. IV, k. 2, s. 8-m; Hılyetu'l-evliyâ, c. I, s. 283.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 319-320.
[1182] Ebû Zer'in terceme-i hâli için bk. el-Isâbe, c. VII, s. 60; Îbnu Sa'd, Tabakât c. IV, s, 161-175; Hılyetu'l-evliyâj c. I, s. 156.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 320-321.
[1183] Sa'd b. Ebî Vakkâs'in tereeme-i hâli îçin bk. et-Tehzîb, c. III, s. 483; el-Hilye, c. I, s. 92; SıfetuVsafve, c. I, s. 138; Abdulhamîd es-Sehhâr'ın Sa'd b. Ebî Vakkas hakkındabir kitabı vardır.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 321-322.
[1184] Mu'âz b. Cebel'in terceme-i hâli için bk. el-Isâbe. nr. 8039; Üsdu'1-ğâbe, c, IV, s. 376; îbmı Sa'd; ct-Tabakâî, c. III, k, 2, s. 120.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 322.
[1185] Ebu'd-Derdâ'run terceme-i hâli için bk. el-îsâbe, nr. 6119; eI-lstfWiri kenarında, c. III, s. 15; Tabakâtu'I-kurrâ*, c. I, s, 606.
[1186] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 322-323.
[1187] Iraklılar, el-Museyyeb kelimesinin yasını meftûh ve şeddeli okurlar ki, doğrusu da budur. Kûfelıler ise meksûr (Musevyib) okurlar.
[1188] Sa'îd b. el-Museyyeb'in terceme-i hâli İçin bk. îbnu Sa'd, et-Tabakât, c. V, s. 88; Hılyetu*l~evliyâ-, c. II, s. 161; el-VefİyyÂt, c'. I, s. 206.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 324-325.
[1189] Nâfi'in terceme-i hâli için bk. Tehzîbu'1-esmâ', c. X, s. 412; el-Vefiyyât, s. 150.•
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 325.
[1190] Ibnu Sîrîn'in terceme-i hâli için bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. IX, s.- 214; el-Ve-fîyyât, c. I, s. 453; Târîhu Bağdâd, c. V, s. 331.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 326.
[1191] Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 326-328.
[1192] ez-Zuhrînin terceme-i hâli için bk. Tehzîbu't-tehzîb, c. IX, s. 445; cl-Hılye, c İÜ, g» 360; Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s. 10a.
[1193] Terceme4 hâli için bk. Îbnu Sa'd, et-Tabakât, c. VI, s. 178; Tehzîbu't-tehzîb, c*JV, s. u; krş. et-Taberî, c. VIII, s. 93.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 328.
[1194] Ebû Hanîfe'nin terceme-i hâli için bk. Târihu Bağdâd, c. XI, s, 323-423; el-Vefiyyât, c. II, s. 163; el-Cevâhiru'1-mudiyye, c. I, s. 26.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 328-329.
[1195] Mâlik b. Enes'in tercem<'-i hâli: ed-Dîbâcu'î-muzehheb, s. 17-30; Tchzî-bu't-tehzîb, c. X, s. 5; el-Vefiyyât, c. I, s. 439'da bulunmaktadır.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 330-331.
[1196] el-Mâceşûn diye de okunur.
[1197] eş-Şâfi'î'nin terceme-i hâli için bk. Tabakâtu'ş-Ş^'ryy^ c. I, s. 185; Tez-kirâtu'l-huffâz, c. I, s. 329; Tehzîbu't-tehzîb, c. I, s. 329; Târîhu Bağdâd, c. II, 3-56-73
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 331-333.
[1198] SufyânuVSevri'nin terccme-İ hâli, îbnu Sa'd, et-Tabakât, c, VI, s. 257; Tehzîbu't-tehzîb, c. IV, s. m-115; el-Vefiyyât, c. I, s. aio'dadır.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 333-334.
[1199] Ihnu 'Uyeyne'nin terceme-i nâli için bk. Tezkiratu'l-huffâz, c. I, s, 242; \ 'cl-Vefiyyât, c. I, s. 210; Mîzânu'l-iHidâl, c. I, s. 397.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 334-335.
[1200] Terceme-İ hâli için bk. Târîhu Bağdâd, c. XIII, s. 3; Tezkirâtu'l-huffâz c. I, s. 207; Tehzîbu't-Tehzîb, c. VIII, s. 459; el-Vefiyyât, c. I, s, 438.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 335-336.
[1201] Ahmed b. Hanbel'in terceme-i hâli için bk. Târihu Bağdâd, c. IV, s. 412; el-Vefiyyât, c. I, s. 17; el-HiIye, c, IX, s. 161.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 337-338.
[1202] Buhârî'nin terceme-i hâli için bk. Târîhu Bağdâd, c, II, s, 4-36; Tezkirâtu'!-huffâ2, c. II, s. 122; Tehzîbu't-tehzib, c. IX, 3.47; el-Vefiyyât, c. I, s. 455.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 338-340.
[1203] Müslim'in terceme-i hâli için bk. Tezkirâtu'I-huffâz, c. II, s. 150; Tehzî-bu*I-esmâ', c, X, s. 126; el-Vefiyyât, ç. II, s. 91
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 340-341.
[1204] Tirmizî'nin tcrcemc-i hâli için bk. Tehzîbu*I-esmâ', c IX, s. 387;|Jezkîrâ-tu'1-huffâz, c. II, s. 187; Nektu'l-Jıimyân, 3. 264.
Dr. Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadîs Istılahları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 341-342.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS İLMİ

Lâ Tahzen

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS KİTAPLARI

Lâ Tahzen

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

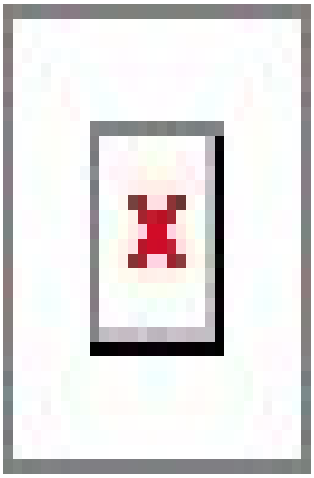

Ahmet Keleş

İnsan Yayınları

HADİSLERİN KURAN'A ARZI
Ahmet Keleş
Önsöz
I. BÖLÜM
HADİSLERİN KURAN'A ARZININ TANIMI, TARİHÇESİ VE ARZIN LEHİNDEKİ VE ALEYHİNDEKİ GÖRÜŞLER
A- Hadis'în Kuran'a Arzının Tanımı, Arz Fikrinin Doğuşu Ve Tarihi Tatbikatı
Hadisin Kuran'a Arzının Tanımı
Hadislerin Kuran'a Arz Fikrînin Doğuşu
İlk Arz Uygulamasının Rasûlullah'a (a.s) Dayandırılması
Hz. Peygamber'in Arz Uygulamaları
Arzın Tarihi Tatbikatı Ve Gelişimi
Hz.Peygamber'in (a.s) Arz Uygulaması
Sahabe Devri ve Hadis'i Kur'an'a Arz Uygulamaları
Sahabenin Arz Uygulamaları
Hz. Ebû Bekir:
Hz. Ömer (23/643) :
Hz. Ali (40/660) :
İbn Ömer (73/692) :
İbn Abbas (68/687):
İbn Mes'ud (32/652) :
Ebû Hüreyre (57/676) :
Hz.Âişe (58/677) :
Sahabenin Arz Uygulamalarının Değerlendirilmesi
Sahabe Devrinden Sonra Arz Uygulamaları
Hanefîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Mâlikîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Mû'tezile ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Haricîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Muhaddisler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Çağdaş İslam Âlimlerinin Arz Uygulamaları ve Arz Hakkındaki Görüşleri
Yeni Sünnet Tanımı ve Yeni Metedoloji Tesbiti Çerçevesinde Arzı Değerlendiren Görüş
"Hadislerin Mutlaka Kur'an'dan Bir Asla Dayandığı" Prensibi Çerçevesinde Arzı Değerlendiren Görüş
Çağdaş Türk-İslam Âlimlerinin Görüşleri
Diğer İslam Âlimlerinin Görüşleri
"Din Sadece Kur'an'dır" Görüşü Çerçevesinde Arzı Değerlendirenler
Çağdaş Alimlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi
HADİSLERİN KURAN'A ARZININ LEHİNDEKİ VE HİNDEKİ GÖRÜŞLERİN DELİLLERİ
Arzın Lehindeki Görüşlerin Delilleri
Kur'an'dan Deliller :
Hadis'ten Deliller:
Kur'an'a Arz Etmeyi Emreden Hadisler (Arz Hadisi)
İyiye/Marûf Olana Arzı Emreden Hadisler
Kalbe Arz Etmeyi Emreden Hadisler :
Arz Hadislerinin Değerlendirilmesi
Arz Hadislerinin Sıhhati
Arz Hadislerinin Mevzu Oluşu
Aklî Deliller
Hz. Peygamber'in Kur'an Karşısındaki Konumuna Aklî Yaklaşım
Arzın Aleyhindeki Görüşler Ve Bu Görüşlerin Delilleri
Arz Aleyhindeki Görüşler
Hanbeliler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı
Hadis'in Kur'an'a Arzını Kabul Etmeyen Diğer Muhaddis ve Falâhler
İbn Hazm (456/1076);

İbn Kayyım (526/1146):
İbn Ebî Şeybe(235/1679):
Suyütî (911/1531):
İbn Abdi'l-Berr (463/1083):
Kurtubî (656/1258):
Diğerleri:
Çağdaş Âlimlerin Görüşleri
Arz Aleyhindeki Görüşlerin Delilleri
Kur'anî Deliller:
Hz. Peygamber'e (a.s.) İnanmayı ve İtaati Bildiren Âyetler
Hz. Peygamber'in (a.s.) Hükümlerini Kabul Etmeyi Emreden Âyetler
Hz. Peygamber'in (a.s.) Verdiğini Almayı, Yasakladığından Sakınmayı Emreden Âyet
Sünnet'ten Deliller
Sünnet'in Bağlayıcılığını Vurgulayan Hadisler
Özellikle İtaatin Vurgulandığı Hadisler
Arzın Tarihi Tatbikatının Lehindeki Ve Aleyhindeki Delillerin Değerlendirilmesi
Arzın Meşru Bir Uygulama Olması
Arz Fikrinin Dayandığı Temel Esas
Arz Aleyhine Getirilen Delillerin İstidlal Yanlışlığı
II. B Ö L Ü M
HADİSLERİN KUR'AN'A ARZININ PROBLEMLERİ
Genel Olarak Anlama Ve Problemleri
Anlamada Dil Faktörü
Dilin Tanımı ve Anlamayla ilişkisi :
Anlama Ve Dil İlişkisinden Çıkarılan Prensipler:
Anlamada Sübjektiflik Sorunu
Hermenötik:
Hermenötik Kuramlar:
Anlamanın Anlamı:
(2) Anlamanın Tarihsel Boyutu :
Anlamada Bütünlük ilkesi:
Anlamada Yazılı Metin - Sözlü Metin ve Anlamlı Eylemin Rolü:
Anlamada Bağlam Faktörü :
Anlamanın Öznel ve Nesnel Boyutu:
Öznel Anlama:
Nesnel Anlama:
Hermenötik Kuramlardan Çıkarılan Prensipler:
İslamı İlimlerde Anlama Yöntemleri
Edebî Anlama Çalışmaları:
Tefsir ilmi ve Anlama :
Hadis ilmi ve Anlama :
Fıkıh Usûlü ve Anlama :
Hadislerin Kur'an'a Arzında Kur'an'ın Doğru Anlaşılması İle İlgili Problemler
Kur'an Telakkisinden Kaynaklanan Problemler
Kur'an'ın Tarifi:
Kur'an'ın İhtiva Ettiği Bilgi ve Boyutları
Kur'an'da Herşeyin Olduğu Telakkisi
Kur'an'da Verilen Bilgiler
Kur'an Dilinin Özelliklerinden Kaynaklanan Problemler
Kıssaların Dili:
Sembolik ve Müteşabih Anlatım
Teosentrik Anlatım
Kur'an'ın Metin Veya Söz / Hitap Olması Problemi
Hadislerin Kur'an'a Arzında Kur'an'ı Anlama Yöntemlerinden Kaynaklanan Problemler
Tarihsel Bağlam Problemi :
Gaye ve Hedef Problemi:
Hadislerin Arz Edileceği Kur'an Metnini Tesbite Ait Prensipler
Hadislerin Kuran'a Arzında Sünnetin Anlaşılması İle Ilgili Problemler
Hz. Peygamberin Dindeki Konumu İle İlgili Problemler
Hz.Peygamber'e (a.s.) İman ve İtaatin Gerekliliği:
Hz. Peygamber'in Beşerîliği, Hatadan Korunması ve Kendisine Mucizeler Verilmesi
Beşerîliği :
Hatadan Korunması :
Kendisine Mucizelerin Verilmesi
Kur'an'da Zikredilen Mucizeleri:
Hadislerde Zikredilen Mucizeler :
Hz.Peygamber'in (a.s.) Gaybı Bilmesi:
Hadislerde Gaybdan ve Gelecekten Haberler:
Kur'an'da Mucize Konusu :
Sünnet - Kuran İlişkisine Dair Problemler
Sünnet - Kur'an ilişkisi Konusunda Hadislerin Açıklaması
Sünnet - Kur'an tlişkisi Konusunda Âlimlerin Görüşleri
Hadisleri Anlamada Yöntem Problemi
Sünnet'i Tasnif Ederek Anlama Problemi
Bütünlük Problemi:
Hadislerin Kur'an Işığında Anlaşılması Problemi:
Sünnet'in Tarihsellik ve Evrensellik Problemi
Tarihsellik ve Evrenselliğin Tanımları:
Târihsellik ve Evrenselliğin Değerlendirilmesi:
Sünnet'teki Tarihsel ve Evrensel Boyut
Sünnet'i Anlamada Edebî Yöntem Problemi :
Kur'an'a Arz Edilecek Hadis'in Tesbiti için Prensipler
Hz. Peygamber'in (a.s.) Konumuna ilişkin Prensipler
Hadislerine İlişkin Prensipler
III, BÖLÜM

HADİSLERİN KURAN'A ARZININ USÛLÜ VE ARZ ÖRNEKLER
Genel Usûli Prensipler
Kuran'ın Anlaşılması Konusundaki Problemler İle İlgili Çözüm Kaideleri
Sünnet'in Anlaşılması Konusundaki Problemler İle İlgili Çözüm Kaideleri
Kuran - Sünnet İlişkisi Konusundaki Problemlerin Çözümü İle İlgili Kaideler
Anlama Konusundaki Problemlerin Çözümü İle İlgili Kaideler
Arz Örnekleri
İsabetli Arz Örnekleri
İtikâdî Konudaki Hadisler :
Terğîb ve Terhîb Hadisleri:
Fiten ve Melâhim Hadisleri :
Gelecekten Haber ve Siyâsî Hadisler:
Sonuç olarak bu ve benzeri rivayetler;
Dinin Tecdid Edileceği; "Müceddid" Hadisi
Kıyamet Alâmetlerini Bildiren Bir Hadis:
Kur'an'da Hz. Mesih'in (a.s.) ineceğine delil sayılan âyetler:
Siyasî ve îdârî Konudaki Hadisler:
Fezâil Konusundaki Hadisler:
Çağ ve Devirlerin Faziletlerini Bildiren Hadisler:
Sahabe Hakkındaki Hadisler :
Şahısların Faziletine Dâir Hadisler :
Kur'an'da Genel Olarak Fazilet Kavramı:
Kur'an'daki Fazilet Kavramına Dâir Prensipler:
Değerlendirme ve Arz:
Kader Konusundaki Hadisler:
Cebr Anlamında Anlaşılan Ayetler :
İnsanın Özgürlüğünü ve Hürriyetini Bildiren Ayetler :
Hatalı Arz Örnekleri Ve Nedenleri
Sonuç
Bibliyografya

HADİSLERİN KURAN'A ARZI

Ahmet Keleş

01.09.1959 Kırşehir/Çiçekdağı'nda doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Kırıkkale'de yaptı. 1983-1987 yıllarında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okudu. Aynı üniversitede "Abdurrezzak b. Hemmam'ın Musannefindeki Sahabe ve Tabiun Fetvaları Işığında Sünnetin Teşrii Değeri" adlı teziyle yüksek lisansını; "Sünnetin Kur'an'a Arz Usulü" adlı teziyle de doktora çalışmasını tamamladı. Halen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ana Bilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr. olarak öğretim üyeliği yapmaktadır.
Türkçe İbdet isimli (Balıkesir Müsbet ve Manevi İlimler Vakfı Yay. 1998) yayınlanmış eserinin yanısıra Temel İslami ilimlerde Anlam Problemi, Sahih Hadisin Tanımı, Kur'an'ı Anlamada Yöntem, Hadisi Anlamada Yöntem isimli çalışmaları bulunan Ahmet Keleş evli ve iki çocuk babasıdır.[1]

Önsöz

Bu eserimi, yayınlanmış olarak göremeyen ama benim için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan babamın ruhuna ithaf ediyorum.

Ahmet KELEŞ

Allah, kendisinde hiçbir eksikliğin bulunmadığı bir Kitap indirmiştir[2]Bu İlahi Kitap, bizzat Allah tarafından koruma altına alınmış ve her türlü tahrif tehlikesinden uzak tutulmuştur. Bu yönüyle Kur'an diğer ilahi Kitaplardan ayrılır. Müslümanlar da, böyle bir İlahi Kitab'a sahip olma ayrıcalığına naildirler. "Bugün dininizi tamamladım" ifadesinde anlatılan din Kur'an'dır. Müslümanlar için ne kadar büyük bir bahtiyarlıktır ki, ellerinde ilk indirildiği haliyle aynen korunmuş bir Kitapları vardır. Ve bu Kitap da onların dinlerinin ta kendisidir. Bizzat Hz. Peygamber (a.s.) bu Kitab'ı insanlara ulaştırmanın mücadelesini vermiş ve Veda Haccı'nda ise ümmetine bu görevini yapıp yapmadığını sormuştur. Onlar da, "yaptın" diye karşılık vermişlerdir. Bu tarihi konuşmasında Allah Rasûlü (a.s.), bütün müslümanlara şu mesajı verdi: *"Size iki şey bırakıyorum. Şayet bu iki şeye sanlırsanız bir daha asla sapmazsınız. Bunlar, Allah'ın Kitab'ı ve benim Sünnet'imdir."*
Hz. Peygamber (a.s.) Kur'an'ı tebliğ konusunda o kadar titiz idi ki, kendi sözlerinin ona karışma tehlikesi ihtimalinden dolayı, hadislerin yazılmasına -birkaç istisna dışında- izin vermemiştir. O (a.s.) ümmetinden Kur'an ile meşgul olmayı ister ve ona teşvik ederdi.
Allah Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde Hz. Peygamber' in (a.s.) Kur'an Vahyine hiçbir müdahale ve katkısının olmadığını belirtir. Yani, Kur'an bütünüyle sadece Allah'ın Kelam'ıdır. Bu konuda ayet çok önemli bir açıklamada bulunmaktadır: *"Şayet O bize karşı bazı sözler uydurmuş olsaydı. Biz onu kuvvetle yakalardık. Sonra onun şah damarını koparırdık. Hiçbiriniz de onu koruyamazdınız."* [3] Bu ifade açık bir şekilde Hz. Peygamber'in istese bile Kur'an'a beşeri bir katkıda bulunmayacağını anlatmaktadır. Buna izin verilmeyecektir. Bütün bu söylediklerimizin önemi; Kur'an'ın her türlü beşeri tahriften korunmuş bir İlahi Kitap olarak elimizde mevcut olduğunu göstermesi yönüyledir.
Elbette böyle güvenilir bir Kitap bizim için en sağlam bir kaynak ve en yanılmaz bir ölçü durumundadır. Din konusunda doğru ve yanlışı ona başvurmak suretiyle öğreneceğiz. Ona uyduktan sonra yanılmadığımıza ve doğru yol üzerinde olduğumuza inanıp kalp huzuruyla hayatımızı yaşayacağız.
Ancak, burada üzerinde durmamız gereken önemli bir nokta daha vardır. Bu nokta da; Hz. Peygamber'in (a.s.) Sünnetinin bu bağlamda nereye konacağı ve Din içindeki konumunun ne olacağıdır.
Başta bütün sahabe olmak üzere tüm Müslümanlar, Hz. Peygamber'in (a.s.) asla Kur'an'a muhalif olmayacağına inanmaktadırlar. Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayette zaten açıkça böyle bir muhalefete izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Yani Hz. Peygamber (a.s.) Din olarak insanlara Allah'ın muradına zıt olan bir beyanda ve tebliğde bulunmak istese bile Allah buna izin vermeyeceğini çok açık bir ifadeyle Kur'an da zikretmiştir. Demek oluyor ki, bir anlamda Sünnet de koruma altındadır. Allah, insanlar için adına "islam" dediği bir dini yanlışsız olarak tebliğ ettirip uygulattırmaktadır. İşte bu uygulama Sünnettir. Kur'an ile örtüşen ve onunla tam bir bütünlük arzeden peygamberi uygulamadır. Yani, Kur'an'ın miğferi etrafında dönen ve asıl gayesi onu açıklamak, izah edip uygulamasını göstermek olan bir konumdur bu!
Bizim savunmuş olduğumuz tez, Sünnet'in Kur'an'ı muhteva içerisinde ve O'nun gölgesinde anlaşılması ve her konuda O'na dönmesi gerektiğidir. Sünnet olarak kabul edeceğimiz her şeyin mutlaka Kur'an'ı bir asla dayanıyor olmasıdır.
Kur'an ve Sünnetin ilk şahitleri ve yine bu iki kaynağın ilk talebeleri olan sahabe için bu konuda bir problem olmamıştır. Onlar Kur'an ile Sünneti birlikte anlamak ve yaşamak konusunda bizim çektiğimiz türden bir sıkıntı çekmemiş ve yaşamamışlardır. Çünkü onlar, Kur'an ile beraber ilgili Sünneti de birlikte öğreniyorlardı. Ayrıca onların, Sünnetin sıhhatine dair bir kuşkuları da yoktu. Her iki asıl kaynağı da aynı derecede kati olarak kabul ediyor ve hayatlarına aksettiriyorlardı. Fakat bu mükemmel durumun sahabe sonrası devirler için, hatta sahabenin son devirleri için bile aynı olduğunu söylememiz zordur. Zira, islam coğrafyası genişlemiş ve bir çok yeni kültür ve medeniyet bu sınırlar içine girmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan pek çok uydurma hadis, Sünneti ilk devirde olduğu gibi hemen alıp kabul etme ve uygulama durumunu güçleştirmiştir. İslam alimleri konuya ilişkin pek çok prensipler koyarak, insanların Sünnet adı altında hurafelere ve bidatlara düşmelerini engellemeye çalışmışlardır. Bu konudaki sayılamayacak kadar çok telifat bu gayretlerin açık şahididir. Ancak, günümüzün kendine has problemlerini de buna ilave edersek, Sünnet ve Hadis konusunda daha titiz çalışmaların gerektiğini kabul edeceğiz. Bu ifademiz geçmiş çalışmaların titiz olmadığı anlamına kesinlikle gelmemektedir. Aksine bizim durumumuzun bize vermesi gereken titizliğe bir tenbihdir. Bugün

yapılacak her türlü Islami tebliğde bu şartların göz önüne alınması gerekmektedir.
İşte bu şartlardır ki, uzun yıllardır Müslümanları çağa uymak veya çağın idrakine İslam'ı söyletmek gibi tezler üretmeye ve bunları tatbik etmeye onları zorlamaktadır. Bugün sıkça ifade edilen 'yeni metodoloji gerektiği' söylemi bu tür bir zorlamanın hasıl ettiği durumdur. Bu zarureti görmemek ve ona bigane kalmak affedilir bir durum olamaz. Özellikle ilim adamları için çok büyük bir gaflet olur. Sevindirici bir durumdur ki son günlerde islam dünyasında konunun bu hassasiyetini anlamış alimler çoğalmakta ve problemi doğru bir yöntem ile çözmeyi denemektedirler. Bugün için bu çözüm henüz tamamı ile başarılamasa bile, doğru bir çözüm üzerinde olmak bizleri sevindirmektedir.
Burada ifade etmemiz gereken bir Önemli nokta da, Kur'an'ın anlaşılması ile ilgili, keza Sünnet'in anlaşılmasıyla ilgili oldukça önemli problemlerin varlığıdır. Ve bunların çözüme kavuşturulmaları ise zaruridir. Çünkü bu iki ana kaynağın doğru anlaşılmaması demek, bunlara bağlı olarak ulaşılacak her türlü hükümlerin de yanlış olması demektir. Son günlerde şahit olduğumuz her türden televizyon kanallarında yapılan keyfi Kur'an ve Sünnet yorumları ve bu yorumların halk tarafından aynen "islam" olarak algılanması, söz konusu ettiğimiz problemin boyutlarını daha da büyük olarak ortaya koymaktadır. Bu vaki durum bütün ilahiyatçılara, bu kor gidişin önünü alacak şekilde çalışmalar yaparak inananların istifadelerine sunmaları gerektiği mesajını en tesirli bir şekilde vermektedir.
Bugünün ilahiyatçıları, Kur'an'ın ve Sünnet'in anlaşılması konusunda önemli gördüğümüz şu iki soruyu cevaplandırmaları gerekmektedir. Birinci soru: Kur'an bugün bize inmiş olsaydı nasıl bir ifadeyle bize hitap eder ve çağımızın bütün insanlarını islam'a çağırırdı. Sorunları ortak olan bu global dünyaya nasıl kurtuluş mesajları verirdi? Neleri bölgesel ele alır, neleri global olarak değerlendirirdi?
ikinci soru: Eğer Hz. Peygamber (a.s.) bugün bize peygamber olarak gönderilmiş olsaydı, nasıl bir hayat yaşar ve nasıl bir Sünnet ortaya koyardı? Günümüz insanı ile nasıl bir diyaloga girer ve onları islam Dini'ne davet ederdi? Daha bunlara ilave edilebilecek pek çok sorular olabilir. Ancak hepsi de bu iki başlıkta toplanacaklardır. Bu iki ana başlık altında topladığımız soruları doğru olarak cevaplamadığımız takdirde, sonu gelmez tartışma ve çekişmeler sürüp gidecektir. Her hizip, her cemaat ve topluluk kendi anlayışlarını ve uygulamalarını yukarıdaki soruların doğru cevapları olarak kabul edecek ve yoluna devam edecektir. Bu yanlış gidişe "Dur" diyecek olanlar gerçek ilim adamları, hakiki araştırmacı ilahiyatçılar olduğu inancındayız.
Biz bu naçiz çalışmamızda, başta İslami ilimlerle meşgul olan ilahiyatçılar olmak üzere, her müslümanın da belli ölçüde yararlanacağına inandığımız bir konuyu incelemeye çalıştık. Bu konu yukarıda ifade ettiğimiz Sünnettin/Hadislerin Kur'an çerçevesinde anlaşılması ve değerlendirilmesi konusudur. Diğer bir ifadeyle, Sünnet ile Kur'an arasında asla muhalefetin olmadığını gösterme çalışmasıdır. Elbette bu konuda geçmişte yapılan pek çok değerli çalışma mevcuttur. Fakat, bizim yaptığımız şekliyle bir çalışma bu sahanın ilk örneğidir diyebiliriz. Diğer islam ülkelerinde de konuya ilişkin çalışmalar en geniş anlamda bir makale seviyesini geçmemiştir. Ya da Sünnet ile ilgili çalışmaların bir bölümü olarak ele alınmıştır. Biz ise, -eksik ve kusurlarıyla beraber- Kur'an'ın anlaşılmasına ilişkin problemleri, Sünnetin anlaşılması konusunda karşılaşılan anlama problemlerini, felsefi anlamda anlama problemini beraberce ele aldıktan sonra, bunlardan çıkarılan sonuçlar ve prensipler ışığında, sağlıklı bir Kur'an-Sünnet karşılaştırmasının ölçülerini koymaya çalıştık. 'Bu hadis Kur'an'a aykırıdır kabul edilmez', keyfiliğini büyük ölçüde önleyecek bir Arz metodolojisi tespitine çalıştık. Konunun bu anlamda ilk defa çalışılıyor olması nedeniyle, özellikle prensipler kısmında olgunlaşması ve üzerinde daha çalışılması gereken noktaları olduğu muhakkaktır. Fakat inanıyoruz ki, daha mükemmellerinin olabilmesi için böyle ilk adımların atılması gerekmektedir. Bu çalışmayı daha mütekamil çalışmaların takip etmesini diliyoruz.
Tezimizin örnekler kısmında vermiş olduğumuz örnekler, daha bir çok konuda da çoğaltılabilir. Fakat biz bu örnekler ile, tespitine çalıştığımız prensiplerin teorik olarak kalmayıp, uygulanabilir olduklarını gösterme bakımından ulaşabildiğimiz bu örnekler ile yetindik. Tespit ettiğimiz kaideler çerçevesinde olmak şartıyıla Arz Uygulaması yapılabilir. Karşılaşılan problemli hadisler bu yöntemle test edilebilir.
Kur'an ve Sünnet ile ilgilenen herkese faydası olacağına inandığımız bu çalışmanın gerçekten de ümit ettiğimiz gibi olmasını yüce Allah'tan diliyoruz.
Bu eserimin yayınlanmasını sağlayan insan Yayınlarına ve tüm çalışanlarına minnet ve şükranlarımı arz ederim.[4]

I. BÖLÜM

HADÎSLERİN KURAN'A ARZININ TANIMI, TARİHÇESİ VE ARZIN LEHİNDEKİ VE ALEYHİNDEKİ GÖRÜŞLER

A- Hadis'în Kuran'a Arzının Tanımı, Arz Fikrinin Doğuşu Ve Tarihi Tatbikatı

Hadisin Kuran'a Arzının Tanımı

Hadis'in Kur'an'a arzı, Hadis'in Kur'an'a muhalif olmaması veya Kur'an'a uygun olmasıdır. Bir başka ifadeyle, Hadis'in sahih olabilmesi için, mutlaka Kur'an'a uygun olması ve Kur'an'a muhalif bir anlam taşımaması gerekir.
Bu anlamı ve "arz" adını, Hz. Peygamber'e (a.s.) isnad edilen şu ve benzeri hadislerden almaktadır: "Benden gelenleri Allah'ın Kitab'ına arz ediniz. Ona uygun ise ben söylemişimdir. Şayet ona aykırı ise ben söylememişimdir." [5] Literatüre de bu ve benzeri rivayetler ile geçtiğinden dolayı, ilim ehli bu konuyu Hadis'in Kur'an'a arzı olarak bilmektedir. Arz Hadîsi'nin, sıhhati ve onun ile ihticâca (delil getirmeye) elverişli olup olmamasını, ayrı bir başlık altında inceleyeceğimiz için bu noktayı daha sonraya bırakıyoruz.
Bir çok değişik varyantları bulunan "Arz Hadisi'nin sıhhatine kail olanlar ile, bu hadisleri sahih kabul etmeyip 'manası sahihtir' diyen âlimler, hadislerin sahih olması için mutlaka Kur'an'a uygun olmaları gerektiği görüşünü savunmuşlardır. İleride detaylı olarak görüleceği üzere, hadislerin Kur'an'a muhalif olmayacağı görüşü müslümanlann umumi kanâatleridir. Buna rağmen bir çok âlim hem Arz Hadisi'ni sahih kabul etmemiştir, hem de hadislerin sahih olması için onların Kur'an'a arzının gerekmediğini savunmuşlardır. Bu iki görüşleri ve delillerini bu bölümde incelemeye çalışacağız.
Burada belirtmemiz gereken bir nokta da; biz bu konuyu işlerken, arz uygulamasını ve yöntemini kabul ediyor olarak inceleyeceğiz. Bu durum, önyargılı olmak değil tezimizin bir gereğidir. Çünkü, tezimiz "Sünnet'in Kur'an'a Arz Usûlü"dür. Yani biz bu çalışmamızda, isabetli bir arz uygulaması için gerekli olan prensipleri tesbit etmeye çalışacağız. Elbette böyle bir çalışma, "Arz" uygulamasını kabul etmeyi gerektirmektedir. Yoksa, mücerred olarak arz konusunu ve bu konudaki görüşleri tesbit için bu incelemeyi yapmamaktayız. Tez içerisindeki ifadelerimizde, bu noktanın dikkate alınması gerekmektedir.[6]

Hadislerin Kuran'a Arz Fikrînin Doğuşu

Hadis'in Kur'an'a arzı fikrinin ilk defa ne zaman ve nasıl çıktığı, diğer yandan tutarlı bir fikir olup olmadığı her zaman tartışma konusu olmuştur. Aşağıda da göreceğimiz üzere, Arz Hadisi'ni sahih kabul edip onun ile amel edenler, arz fikrini Hz. Peygamber'e (a.s.) kadar götürmektedirler. Bu rivayeti kabul etmeyip, onu zındıkların ve dine zarar vermek isteyenlerin uydurduğunu söyleyip söz konusu hadisi mevzu sayanlar ise, bu görüşlerinin bir gereği olarak hem arz fikrini kabul etmemektedirler, hem de bu fikrin Rasûlullah'a nisbetini inkar etmektedirler. Biz burada, arz uygulamasının ilk defa Hz. Peygamber(a.s.) tarafından yapıldığı görüşünü kabul ederek bu konuda nakledilenleri vermekle konuya başlayacağız.

İlk Arz Uygulamasının Rasûlullah'a (a.s) Dayandırılması

Arz uygulamasının ilk olarak Hz. Peygamber'e (a.s) dayandırılması ve bu konuda bizzat Hz. Peygamber'in (a.s.) bir uygulamasının bulunması konunun meşrûiyyeti açısından son derece önemlidir. Hadislerin Kur'an'a arzı ile ilgili rivayet edilen hadis de, böyle bir maksadı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Yâni, arz yapmayı Hz. Peygamber'in (a.s.) emretmiş olması, kendisinin de bunu yapmış olduğu veya yapılacak böyle bir uygulamayı tasvip etmiş olduğu anlamını içermektedir. Bu rivayetlerin üzerinde, arzın delilleri başlığıyla ayrıca duracağız. Burada ise, arz uygulamasının ilk önce Hz. Peygamber (a.s.) tarafından uygulanmış olduğunu gösteren rivayetleri vereceğiz. Bunlar ile varmak istediğimiz nokta ise, arz uygulaması ile ilgili rivayet edilen hadisler olmadan da, hadislerin Kur'an'a arz edilmesinin Hz. Peygamber'e (a.s.) nisbetinin ve arz uygulamasının doğru olduğunu göstermektir.[7]

Hz. Peygamber'in Arz Uygulamaları

Hz. Peygamber'in (a.s.) arz uygulamalarını birkaç başlıkta ayrı ayrı vermekte fayda görüyoruz.
Hz. Peygamber'in (a.s.) Hadisini Te'kid Maksadı İle Yaptığı Arz Uygulaması
Aşağıdaki rivayetlerin genel karakteri ve ortak özelliği, Hz. Peygamber'in (a.s.) bir hadisi söylediğinde, onun anlamını pekiştirmek, Allah'ın Kelam'ı ile güçlendirmek maksadı ile, Hadis'in devamında bir de âyet okumuş olmasıdır. Bu uygulama, elbette bütün hadisleri kapsayan bir durum değildir. Ancak, hadislerinin sonunda bir âyet okuduğunda, ona öyle bir vurgu yapmıştır ki, adeta; "dikkat ediyor musunuz, sözlerim ile Allah'ın sözleri, nasıl bir birini destekliyor!" mesajını vermiştir. Söz konusu rivayetleri bu şekilde değerlendirenler, bu durumu bir arz uygulaması olarak kabul etmektedirler. Şimdi bu rivayetlerden bazılarını vermeye çalışacağız:
Ör. 1:
"Allah zâlime muhakkak mühlet verir, verir de yakalayacağı zaman da, göz açtırmaksızın ansızın yakalar", buyurduknan sonra şu âyeti okur; *"İşte Rabb'inin -zâlim belde ehlini- yakalayışı böyledir. Şüphesiz onun tutması pek çetindir."*[8]
Ör. 2:
"Hiçbir adam yoktur ki, bir günah işlesin ve sonra kalkıp temizlensin, sonra namaz kılsın ve istiğfar etsin de, affedilmemiş.olsun." buyurdu ve şu âyeti okudu: *"Onlar ki bir günah işler veya kendilerine zulmederlerse, Allah'ı anarlar."*[9]
Ör. 3:
Ebû Hüreyre [10] naklediyor: Şüphesiz Cennet'te bir ağaç vardır ki, bir süvari onun gölgesinde yüz sene yürüse, onun gölgesini katedemez. İsterseniz şu âyeti okuyunuz: "Uzamış gölgeler."[11]
Ör. 4:
Ebû Saîd b. El-Muallâ anlatıyor: Mescitte namaz kılıyordum. Rasûlullah (a.s.) beni çağırdı ve icabet edemedim. Sonra varıp;
"Yâ Rasûlallah (a.s.) namaz kılıyordum, onun için da'vetinize icabet edemedim" dedim. Bana;
"Allah, Allah ve Rasûlü'nün (a.s.) davetine icabet ediniz buyurmuyor mu?" dedi.[12]
Özellikle hadis külliyatının "Kitabu't-Tefsir" bölümlerinde, oldukça fazla bir şekilde örneklerini bulabileceğimiz benzeri rivayetler, Hz. Peygamber'in (a.s.) yukarıda ifadeye çalıştığımız maksat ve gaye için, hadislerin sonunda âyet okumuş olması, arz yapmış olduğuna bir delil sayılmıştır.[13]
Söz konusu bu rivayetlerin, iddia edildiği gibi arz için bir delil sayılmayacağı üzerinde durulmuş ve bu rivayetlerin mücrec olması nedeniyle kabul edilemez olduğu ve delil sayılamayacağı ifade edilmiştir: "Bize kadar ulaşan bazı hadis metinlerinde, bazen metnin son kısmında, "bunun tasdiki şu âyettir" veya "dilerseniz şu âyeti okuyunuz" gibi, Hz. Peygamber'in açıklamaları ile Kur'an arasında irtibat kuran ifadeler yer almaktadır. Hadis'in hemen peşinden bu gibi ifadeler ile âyet okunmuş olması değişik amaç ve hikmetleri bulunmakla beraber, arz metodunun menşei olarak değerlendirilmiştir. Fakat kanâatimizce verilen bu hadis metinleri sıhhatli bir incelemeye tabi tutulmamıştır." [14] Hadislerin Kur'an'a arzı konusunda Hz. Peygamber'in (a.s.) uygulamasının olmasını tenkit edip kabul etmeyen bu görüş, söz konusu hadislerin sonlarındaki ifadelerin sahabeye âit olacağından hareketle, Ebû Hüreyre'ye âit bir rivayet üzerinde bu iddiayı delillendirilmeye çalışmıştır.[15] Bu iddia üzerinde kısa da olsa durmakta yarar görüyoruz.
Hadiste idrac: "Bir râvînin, sika râvîlere muhalefet ile, metne, metnin aslında olmayan bazı sözler ilave ederek, bu sözlerin hadisten olmadığını da beyan etmeksizin rivayet ettiği hadise, mücrec hadis denir." Metindeki bu idracı tesbit yollarından birisi de, bu rivayetin farklı tariklerini karşılaştırmaktır.[16]
Mücrec hadis ile ilgili bu usûl kaidesi gereği, söz konusu Ebû Hüreyre Hadisi'nin kabul edilemeyeceği, çünkü aynı hadis Hemmam b. Münebbih'in (131/880) rivayetinde hadisin sonundaki "dilerseniz şu âyeti okuyunuz" ifadesinin yer almadığı söylenmiştir. Bu durum da, bu hadisin kabul edilemeyeceğini göstermektedir.[17]
Bizim bu başlık altında incelemeye çalıştığımız konunun bütün delili, Ebû Hüreyre hadisi olmamakla birlikte, konu hakkında önemli bir itiraz olması nedeniyle burada, bu hadis ile ilgili önemli gördüğümüz bazı bilgileri vermekte fayda görüyoruz, önce söz konusu hadisi veriyoruz :
Ebû Hüreyre(57/676) naklediyor: "Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki; "Ben salih kullarıma, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiç kimsenin aklına gelmeyen şeyler hazırladım." Bundan sonra Rasûlullah (a.s.); "Bunun Allah'ın Kitab'ındaki tasdiki şu âyettir dedi: *'Onlar için göz aydınlığı olacak şeyler gizlendiğini kimse bilemez'*[18]."[19]
Buharı (256/876) Sahih'inde bu hadisi farklı başlıklar altında birden fazla rivayet eder ve Buharı şarihleri, Aynî ve İbn Hacer (852/1472) hadisin mücrec olup olmadığı ile ilgili olarak, hiçbir şey söylememektedirler. Keza Müslim'in (261/881) rivayeti için de Nevevî (676/1296), hadiste idrac olduğuna dâir hiçbir şey söylememektedir. Tirmizî (279/899) rivayetinde Mübârekfûrî (1283/1903), Tuhfetü'l-Ahvezi şerhinde idracdan bahsetmemek tedir. Ne söz konusu hadisin nakledildiği asıl metinlerde ne de onların şerhlerinde, idrac yapıldığına dâir bir ifadeye rastlayamadık. Bu nedenle, sadece Hemmam b, Münebbih'in (131-880) sahifesinde, söz konusu ifadenin bulunmayışından hareketle verilecek bir "idrac" hükmünün isabetli olmadığını düşünüyoruz.[20]
"Bazı Buharı Hadislerine Yöneltilen İtirazlar" adı ile yapılan bir yüksek lisans tezinde de, söz konusu hadis için geçmişten bugüne, mücrec olması nedeni ile bir itirazın olduğundan bahsedilmemektedir.[21] Bu verilenler ile söz konusu idrac iddiasının, hadisin konu ile ilgili delil olmasını engellemediği kanaatinde olduğumuzu söylemek isteriz.
Hz. Peygamberin (a.s.) Hadis'in Kur'an'daki Aslını / Delilini Göstermek Maksadı île Arz uygulaması
Hz. Peygamber'in (a.s.) arz uygulamaları içinde, bizim konumuz olan Hadis'in Kur'an'a Arzı meselesi ile en yakından alakalı ve onun ile örtüşen uygulaması, bu bölümde vereceğimiz örnekde görülmektedir. Bu örneğin, konumuza ışık tutması açısından son derece önemli olduğunu düşünüyoruz. Daha önceki rivayetlerde de arz için bir teşvik sezebiliyorsak da, burada vereceğimiz örnek bize hadislerin Allah'ın Kitab'ı ile test edilip doğrulanması gerektiğine dâir doğrudan işaretler vermektedir.
Ebû Saîd el-Hudrî (74/693) naklediyor:
Bir adam Rasûlullah'a (a.s.) geldi ve kardeşinin midesinden rahatsız olduğunu söyledi. Rasûlullah (a.s.) da, *"Git ona bal içir"* buyurdu.
,Adam gitti geldi, "Bir faydası olmadı, yâ Rasûlallah (a.s.)." dedi. -Bir rivayette, rahatsızlığının daha da artırdığını söyledi.- İki defa daha, aynı şeyi söyleyerek gönderdi. Adam da, her defasında aynı netice ile geldi. Buyurdular ki;
"Allah doğru söyledi, senin kardeşinin karnı yalan söylüyor."[22]
Burada Rasûlullah (a.s.) Allah'ın sözü ile, Nahl Suresi 69. âyeti kasdetmektedir. Bu âyette, "arının karnından çıkan içecek"in insanlar için şifâ olduğu anlatılmaktadır.[23] Bu nedenle de Allah Rasûlü (a.s.), adama bal tavsiye etmiştir. Ancak, adamın rahatsızlığının geçmemesi, hatta bir rivayete göre artması, bir anlamda Rasûlullah'ın (a.s.) uygulamasının ve emrinin isabetsizliği anlamına gelmiştir. Çünkü, Rasûlullah'm (a.s.) tavsiyesi fayda vermemiştir. Bu fiilî durum karşısında Allah Rasûlü (a.s.), kendisinin haklılığını, -her ne kadar o adama fayda vermediyse de- savunuyor. Yâni, bir anlamda adama; *"senin kardeşine fayda vermemesi, benim Allah'ın Kitab'ında ifade ettiği şifa âyetine binâen verdiğim tavsiyemden beni döndürmez. Ben Allah'ın buyurduğunu söyledim."* demek suretiyle bir nevi arz yapmış ve kendi sözünü (hadis'ini) Kur'an ile doğrulamıştır.
Bu konuda bilgi veren kaynaklarımız, bu uygulamanın olumsuz neticesini yeterince açıklamış ve izah etmişlerdir. Biz burada bu noktaya girmiyoruz. Bizim için önemli olan, bizzat Rasûlullah'ın (a.s) tavsiyesini Kur'an âyeti ile destekleyip doğrulamak suretiyle arz yapmış olmasıdır.
Bu hadis ile arz uygulamasını, bizzat Rasûlullah'a (a.s.) isnad etmeye bizi sevkeden bir diğer önemli gerekçe de;, hurmaların aşılanması konusunda tavsiyesi olumsuz netice verince, "...*siz daha iyi bilirsiniz," buyurmasıdır.*[24]Çünkü, bu emri kendi tecrübesi veya içtihadı olarak söylemişken, diğerini doğrudan doğruya, Kur'an'ın bir âyetinin gereği olarak söylemiştir. Bu nedenle de, biri için; "...kardeşinin karnı yalan söylüyor." buyururken, -sonuçları benzer olmasına rağmen- diğeri için, "... siz bildiğiniz gibi yapın." buyurmuşlardır. Bu demek oluyor ki, Rasûlullah (a.s.) Kur'an'ı, hadislerinin doğrulanmasında bir kriter olarak kabul ediyor ve uyguluyor. Bu uygulamanın devamlı olmadığı şeklinde yapılacak bir itiraz, arz uygulamasının sübûtuna zarar vermez diye düşünüyoruz.
Hz. Peygamber'in (a.s.) Arz Uygulamalarının Bir Değerlendirilmesi Yukarıda vermeye çalıştığınız misaller, bizzat Rasûlullah'ın (a.s.) kendi uygulamaları olarak, Hadis'ini Kur'an ile bütünleştirmesi, birlik ve bütünlüğünü göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu rivayetler bize, bir Peygamber'in getirdiği mesaj ve tebliğ ettiği din ile kendi sözlerinin ve davranışlarının asla çelişmeyeceği gerçeğini göstermesi bakımından önemlidir. Hatta Hz. Peygamber (a.s.) bu uygulamaları ile, bu noktayı ashabına anlatmak istediğini bile anlamamız mümkündür. Kur'an olarak getirdiklerinde yanılması veya yanlış bir şey söylemesinin mümkün olmadığı ve Allah'ın buna izin vermeyeceği Kur'an âyetleri ile açıklanmıştır.[25] Bu uygulamaları ile de Rasûlullah (a.s.), kendi sözleri ile Kur'an arasında bir çelişkinin olmayacağım öğretmiş olmaktadır.
Rasûlullah'ın (a.s.) bu rivayetlerde naklettiğimiz uygulamaları ile, sahabesi başta olmak üzere, bütün ümmeti için daima geçerli olacak oldukça önemli bir kaideyi öğretmeyi amaçlamıştır. O da: Rasûlullah'ın (a.s.) ne sözü, ne de fîîli asla Kur'an ile tearuz etmez, kâidesidir. İşte

bu öğretinin bir gereği olarak, Rasûlullah'ın (a.s.) hadislerinin arkasından âyet okuması gayet tabiîdir, diye düşünüyoruz. Rasûlullah'ın (a.s.), bu kadar da olsa arz için bir örnek yolu açmış olması daha sonraki nesiller için, bu fikri ve yöntemi geliştirmek ve ondan yararlanmak için nebevi bir izin olarak telakki edilmiştir.
Ebû Saîd el-Muallâ'dan naklettiğimiz rivayette Rasûlullah (a.s.), Kur'an'daki âyetin sahabi tarafından iyi anlaşılmamış olduğunu görmüş ve ona, "Allah Kitab'ında, ben sizi çağırdığım zaman icabet etmenizi emretmiyor mu?" buyurmuştur. Bu ikâzı ile, sahabîye Kur'an'ı doğru anlaması için gerekli dersi vermiş ve açıklamada bulunmuştur. Zaten bu şekilde açıklamada bulunması Hz. Peygamberin (a.s.) bir görevidir.
Kur'an; *"Sana da zikri indirdik ki insanlara Allah'ın indirdiği şeyi açıklayasın diye."* buyurmaktadır.[26] Ancak bunun yanında bir ders daha vermiş oluyor ki bu ders de: "Kur'an'ı O'nun açıkladığı tarz üzere anlamaları gerektiği" dersidir. Zîrâ, onun açıkladığı gibi anlamazlar ise, bu misalde olduğu gibi yanlış anlayabilmektedirler. Şu halde Rasûlullah (a.s.), bu uygulaması ile bize, Kur'an ve Hadis'in nasıl bir bütünlük içinde anlaşılması gerektiği dersini de ayrıca vermektedir.
Diğer verdiğimiz örnek ise, hasta adama bal tavsiye edilmesidir. Biz bu misali, Hz.Peygamber'in (a.s.) açık bir arz uygulaması ve bizi de benzeri uygulamalara teşvik mesajını veren bir örnek olarak kabul ediyoruz. Çünkü, sahâbî müteaddit defa "fayda vermedi", diyor. Rasûlullah da (a.s.) ısrar ile onu tavsiye ediyor. En nihayet ise, "senin kardeşine şifa olmasa da Allah doğru söylüyor. Bal şifadır. Senin kardeşinin karnı yalan söylüyor." buyurmaktadır. İşte bu örnek iyi tahlil edildiği zaman, açık bir arz örneği olduğu görülecektir. Çünkü, yapılan bal tavsiyesi olumlu sonuç vermemiştir. Ancak Hz. Peygamber'in (a.s.) bu durum karşısında: "Senin kardeşinin karnı yalan söylüyor." buyurması, iki noktadan konumuza ışık tutmaktadır: a- Rasûlullah'ın (a.s.) bu tavsiyesi, kendi şahsî içtihadı değil, Allah'ın, Kelam'ında açıkladığı bir tavsiyedir, b- Olumsuz sonuç veren uygulamasını ise, söz konusu Kur'anı asla dayanarak savunmaktadır. Yani arz yapmaktadır.
İşte Rasûlullah'ın (a.s.) bu olay karşısında takındığı tavır ve almış olduğu karar, hadisi Kur'an'a arz etmek isteyenlerin tavır ve kararıdır. Onlar Hz.Peygamber'in (a.s.) bu nevî uygulamalarından, "arz" mesajını almışlardır. "Hz. Peygamber'in (a.s.) birçok hadisinin sonunda, bizzat kendisinin ilgili bir âyeti okumasında hadisleri Kur'an ile münasebete koymaya açık bir teşvik sezmekteyiz. Hz. Peygamber'in (a.s.) hadis'in sonunda ilgili bir âyet okuması, değişik gayelere bağlanabilirse de, bu teşvik özelliği hepsinde müşterek bir unsur olarak kendisini hissettirmektedir. Böylece o söylediği sözün, o âyetin açıklamasını ihtiva ettiğini belirtmek, müslümanları Kur'an'la sürekli bir münasebet kurmaya yöneltmek, söylenen sözlerin ve verilen hükümlerin mutlaka bir delile dayanması gerektiğini ders vermek istemiştir. Belki de söylediği herşeyin Kur'an'dan bir esasa dayandığını, kendisinin ise O'nun açıklayıcısı durumunda olduğunu hatırlatmak düşüncesini taşımaktadır."[27]
Verilen bu örneklerden hareketle varılacak; "Arz uygulamasının Hz. Peygamber (a.s) ile başladığı" kanâatinin isabetli olduğunu düşünüyoruz.Bu şekilde düşünmemize neden olan bir diğer sebep de, sahabenin -aşağıda görüleceği üzere- arz uygulamalarıdır. Sâhebenin bu uygulamalarını, bizzat Hz. Peygamber'den (a.s) görmüş ve almış olduklarını düşünmeye bizi sevketmektedir. Bununla şunu ifade etmeye çalışıyoruz: Sahabenin arz uygulamaları, Hz. Peygamber'in (a.s) arz uygulamış olmasının bir delili sayılmalıdır.[28]

Arzın Tarihi Tatbikatı Ve Gelişimi

Burada, Hadislerin Kur'an'a arzının ilk uygulamasından günümüze kadar olan târihî tatbikatını ve geçirmiş olduğu gelişimi incelemeye çalışacağız.[29]

Hz.Peygamber'in (a.s) Arz Uygulaması

Bir önceki başlıkta vermeye çalıştığımız Nebevi (a.s) uygulamalar ile, arz uygulamasının târihî başlangıcının, bizzat Hz. Peygamber (a.s) ile başlamış olduğunu belirtmiş olduk.Bu nedenle burada da ilk önce bunu ifade etmekle başlıyoruz: İlk arz uygulaması, bizzat Hz. Peygamber (a.s.) tarafından yapılmıştır.[30]

Sahabe Devri ve Hadis'i Kur'an'a Arz Uygulamaları

Sahabenin Hadis'i Kur'an'a arz uygulamalarının örneklerini vermeden önce, sahabenin konuya olan yaklaşımlarını ifade eden Dümeynî'nin şu tesbit ve açıklaması ile başlamak istiyoruz: "Tam bir inceleme ye araştırmadan sonra görülecektir ki Kur'an, sahabe için en birinci bir mikyas (ölçü)dır.Bu nedenle de Kur'an'a muhalif olan hadis rivayetlerini, asla kabul etmemektedirler. Rivayetin sahibini ise, ya hata ile veya vehim ile itham edip, hadisi almayı ve onun ile amel etmeyi, işte bu Kur'anî nassa ve ölçüye muârazasından ve muhalefetinden dolayı terk ederler. Onlar için, bir rivayetin Kur'an'a muhalefeti onu reddetmelerine kâfi gelmektedir. Ancak bu red, asla Rasûlullah'ın (a.s.) verdiği bir hükme ait değildir. Bilakis bu red, o sözün Rasûlullah'a (a.s.) âidiyetinedir. Çünkü onlar çok iyi bilmektedirler ki, Kur'an ve Sahih Hadis, her ikisi de Allah katındandır ve asla biri diğeri ile çelişmez ve birbirlerine muhalefet etmezler."[31]
Sahabenin Kur'an ve Hadis'e ilişkin bu anlayışlarını, aşağıda vereceğimiz uygulamaları daha açık bir biçimde gösterecektir.[32]

Sahabenin Arz Uygulamaları

Hz. Ebû Bekir:

Hz. Ebû Bekir (13/634)[33], ilk müslüman olma özelliğinin yanıında Rasûlullah (a.s.) ile beraber hicret etme ve ilk halîfe olma özelliğini de taşımaktadır.[34] Burada konu edemeyeceğimiz kadar çok meziyeti ve fazileti olan bir sahâbîdir. Rasûlullah (a.s.) ile olan yakınlığı ve herkesten ziyade onunla beraberliğine binâen, Hz. Peygamber (a.s.)'ın kişiliğini, olaylara olan bakış açısını, dînî meseleleri ve diğer konuları ele alış mantığını ve tebliğ metodunu v.b. elbette başkalarından daha iyi bilmekte idi. Bu nedenle biz de Hz. Ebû Bekir'in, hadisin Kur'an'a arzı veya Kur'an - Hadis ilişkisi hakkındaki görüşleri ile, önemli gördüğümüz bir arz uygulamasını burada nakledeceğiz.
Hz. Ebû Bekir, dini meseleleri çözmede, Kur'an ve Sünnet'e müracaat etmeyi gerekli gören bir sahabi idi. Kur'an'ın doğru anlaşılmasına çok itina gösterirdi. İnsanların, en çok Kur'an ile meşgul olmalarını isterdi. Hadis rivayetinde ihtiyatı tavsiye eder ve insanlara çok hadis rivayet etmemelerini söylerdi. Bunun en önemli sebebi de, zamanla hadislerin gereği gibi korunamayarak, ihtilaflara neden olması idi. Onun bu tutumu, bazı kimseler tarafından hadis rivayetini yasakladığı ve "Kur'an size yeter" şeklinde bir kanâate sahip olduğu şeklinde anlaşılmıştır.[35] Zehebi (748/1368) Tezkire'sinde, Hz. Ebû Bekir'in hutbe îrad edip şunları söylediğini nakleder: "Siz Rasûlullah'tan (a.s.) birbirinize muhalif çok hadis rivayet ediyorsunuz. İnsanlar sizden sonra daha çok ihtilafa düşecekler. Rasûlullah'tan hadis rivayet etmeyin. Kim size bir şey sorar ise onlara; 'sizinle bizim aramızda Allah'ın Kitabı var, onun helalini helal, haramını haram sayınız', deyin." Bu sözleri naklettikten sonra Zehebî, akla hemen gelebilecek bir sorunun cevabını vermektedir: "Bu sözlerinden Hz. Ebû Bekir'in hadis rivayetine karşı olduğu anlaşılmamalıdır. Zîrâ O, kendisine gelen bir meseleyi Allah'ın Kitab'ında bulamayınca, Rasûlullah'ın (a.s.) hadisi ile çözmektedir. Nitekim kendisine, ninenin mirastaki payı sorulunca şöyle söyledi: *"Bu konuda Allah'ın Kitab'ında bir şey bulamıyorum.* "Daha sonra sahabeye bu konuda Rasûlullah'tan (a.s.) bir şey işitenin olup olmadığını sordu. Mugîre b. Şu'be (50/670); "Ben Rasûlullah'ın (a.s.), ona altıda bir takdir ettiğini biliyorum." dedi. Hz. Ebû Bekir: "Bunu senden başka bilen var mı?" dedi. Muhammed b. Mesleme (43/663: "Evet, ben de öyle işittim." dedi. Hz. Ebû Bekir de, bunun ile hükmetti."[36] Zehebî bu misâli, Hz. Ebû Bekir'in yukarıdaki sözlerinin, onun gerçekten Kur'an'dan başka bir kaynağa itibar etmediği şeklinde anlaşılmaması gerektiğini tenbih etmek için vermiştir. Eğer, o Kur'an'dan başka bir nas kabul etmiyor olsa idi, ninenin mirası konusunda iki sahabenin rivayetine dayanarak hüküm vermezdi. O halde, Hz. Ebû Bekir'in yukarıda nakledilen hutbesindeki hadis rivayeti ile ilgili sözünü, rivayette ihtiyatlı olmaya teşvik ettiği şeklinde anlamak gerekmektedir.
Hz. Ebû Bekir'in, hadisleri kabulde ihtiyatlı davrandığı bir gerçektir. Bu konuda, Hz. Âişe'nin (58/677), babasının beş yüz kadar hadis ihtiva eden bir eserinin olduğunu, fakat daha sonra bunların iyi korunamayıp ihtilaflara sepep olması korkusuyla yaktığı rivayet edilir ki, Zehebî bu rivayet için; "Allah bilir ama, bu rivayet sahih değil" demektedir.[37]
Hz. Ebû Bekir halîfe oldukdan sonra dinden dönmeler baş gösterdi. Bunların arasında zekat vermeyiz ama namaz kılarız diyenler de vardı. Hz. Ebû Bekir sahabe ile bu konuyu istişare ederken Hz.Ömer şöyle dedi: "Bu insanlarla nasıl savaşacaksın ki, Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmaktadır: *Ben, insanlar L.â İlahe İllallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim Lâ İlahe İllallah derse, malını ve canını benden korumuştur."* Bunun üzerine Hz. Ebü Bekir: "Allah'a yemin olsun ki, kim namaz ile zekatı birbirinden ayırt ederse onlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekat malın hakkıdır. Allah'a yemin olsun ki; şayet Rasûlullah'a (a.s.) vermiş oldukları bir yuları bana vermeseler, onlarla onu vermemelerinden dolayı savaşacağım."[38] İşte bu örnek, kendisine rivayet edilen hadisi Kur'an'da bulduğu namaz ve zekat beraberliği ve

emri nedeniyle uygulamayıp, Kur'an'ın emri gereği onlarla harb etmiştir. Tabii, Kur'an'da zekat ile namazın beraber zikrinin dışında bir çok âyetin de zekatı emrettiği gerçeği[39] onu bu şekilde uygulamaya sevketmiş ve Hz.Ömer'in söz konusu itirazını da kale almamıştır. Hz.Ebû Bekir'in bu isabetli olan uygulamasını[40] bir arz örneği olarak değerlendirmekteyiz. Çünkü, Kur'an'ın katî emirleri karşısında söz konusu hadisi, "La ilahe İllallah" diyenlere diğer dînî yükümlülükleri yüklememek şeklinde anlamayı, yanlış bulmuş ve harp kararı almıştır. Bu uygulamanın arz için örnek olması iki cihettendir:

a- Bu hadisin hükmünün Kur'an'm kesin emirleri doğrultusunda uygulamadan kalktığını göstermek ve artık onunla amel etmemek,

b- Kur'an'ın katî emirleri çerçevesinde hadisi doğru anlamanın yöntemini göstermektir.

Bu uygulama bize, arz yapılacak bir hadisi tesbitte önemli bir ölçü vermektedir: Hadis sahih olur ancak, Kur'an'ın o konuda getirdiği ve yerleştirdiği asıllara ters düşerse, onların hükümlerinin kalmadığına hükmedilir. Bu hükmün arz yöntemiyle verildiğine dikkat edilmelidir.[41]

Hz. Ömer (23/643) :

Rasûlullah'ın (a.s.) ikinci halîfesi, hakkında pek çok övücü sözler söylenen, en ileri gelen sahabedendir. İslam'ın yayılması, kurumlaşması ve pratik olarak çok geniş bir coğrafyada uygulanıp, yerleşmesinde büyük payı ve hizmeti olan bir kişidir.[42]

Uzunca sayılabilecek halifeliği dönemi ona, Kur'an ve Sünnet ile çözmesi gereken bir çok problemler getirmiş ve o da bunları çözmüştür. İşte bu uygulamalarıyla Hz. Ömer, Kur'an'ın anlaşılmasında, Hadis'in anlaşılmasında ve yorumlanmasında asla göz ardı edilmeyecek bir ilim insanı, bir hukukçu ve yorumcudur. Konumuzu alakadar eden yönleriyle Hz. Ömer, Allah'ın Kitab'ı ile Rasûlü'nün (a.s.) Sünnet'ini, hem ayrı ayrı kendi içlerinde, hem de birbirleriyle olan ilişki ve bütünlükleri içinde, en başarılı bir şekilde anlayan sahâbî sayılabilir. Bunu, onun uygulamalarından anlamak zor olmasa gerektir. Hadisi Kur'an'a arz etmenin, en meşhur örneğini bulacağımız sahâbîdir. Zaten o, hadis rivayeti konusunda, Hz. Ebû Bekir'den daha titiz ve ihtiyatlı davranmakta, hatta çok fazla rivayette bulunan sahabeyi, zecredip azarlamakta idi.[43] O da, Hz. Ebû Bekir gibi, bir kişinin rivayetini kabul etmek için, başka bir şahid arardı. Nitekim Ebû Musa el-Eş'arî'nin (44/664), kapıyı üç kez çaldıkdan sonra açılmadığı takdirde, ayrılıp gitmeyi emreden hadisi rivayetinde, ondan şahid istemiş ve bir sahâbî daha şahitlik yapmıştır.[44] Şimdi O'nun, çok meşhur olan bir arz uygulamasını veriyoruz:

"Allah'ın Kitab'ını ve Rasûlü'nün (a.s.) Sünnet'ini, unutup unutmadığını bilemediğimiz bilmediğimiz bir kadının rivayeti için terk edemeyiz." Hz. Ömer, Fâtıma bnt. Kays'ın, boşanmış kadının nafaka ve süknâ hakkı ile ilgili rivayetini, Kur'an'a muhalefeti nedeniyle reddetmektedir.[45] Hz. Ömer'in, kabul edip amel etmediği bu hadis ile ilgili mevcut rivayetlere baktığımızda, Hadis'in sahih olarak nakledildiğini ve hadis külliyatında yer aldığını görmekteyiz. Buhârî sarihi Aynî ve Ibn Hacer'in ve Müslim şârihi Nevevî'nin kaydettiklerine göre, bu rivayet sahih olarak nakledilmiştir. Hz. Âişe 'nin ifadesi ile bu hadis, Fâtıma bnt. Kays'a verilen bir ruhsatı ifade etmektedir. Söz konusu hadisin sahih olması nedeni ile, arz yaparak reddine imkan olmadığı da söylenmiştir.[46]

Bu bahsin sonundaki değerlendirme kısmında üzerinde durulacağı gibi, Hadis'in Kur'an'a arzında bu uygulama oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, ilk devirden itibaren bu uygulama bir arz misali olarak değerlendirilmiştir.[47] İbn Hacer de önemli bir noktaya işaret etmiş, "Muhtemelen Hz. Ömer, bu 'Peygamberin Sünneti' ifadesi ile, hususi Sünnet'i değil de, Kur'an'ın umumi uygulanmasına mani olmayan, yaygın Sünnet'i kastetmektedir"[48] demiştir.

Kur'an'da bulamadığı konular için Sünnet'e baş vurur ve çözüm arardı. Ölünün kardeşleri olduğu zaman, dedeye ne verileceği konusu Kur'an'da yoktu. Hz. Ömer, sahabeye bu konuda bir şey bilenin olup olmadığını sordu. Ma'kıl b. Yesar; "Rasûlullah (a.s.) altıda bir verirdi" dedi. Hz. Ömer; "Hangi mirasçılar ile beraber olursa altıda bir verirdi?" dedi. Ma'kıl; "Bilmiyorum" deyince, Hz. Ömer; "Bilmez olasıca! Senin bu kadarcık ilmin neye yarar ki!" dedi.[49] Aynı konuda bir gün minberde hutbe irad ederken şöyle dedi: "Üç mesele vardır, gönül isterdi ki, "Rasûlullah (a.s.) onların hükümlerini bildirmeden aramızdan ayrılmasa idi. Bunlar; ikinci dereceden mirasçıların durumu, dede meselesi, ribanın çeşitleri"[50] Vefat edeceği zamanda sahabeye, bu konuda vermiş olduğu altıda bir uygulamasını, dilerlerse tatbik etmeyebileceklerini tenbih etmiştir. Bu uygulamaları bize, onun Kur'an ve Sünnet'te olan esaslar ile nasıl amel ettiğini göstermek için yeterli bir fikir vermektedir.[51]

Hz. Ali (40/660) :

Sahabe arasında, ilim ve hüküm verme ile temayüz etmiş, coçuk yaşta müslüman olmanın yanında, Hz.Peygamber (a.s.) sonrası İslam târihînin ilk dönemine âit zuhur eden birçok fitnenin şahidi olmuş bir sahâbîdir.[52] Şahid olduğu fitne olayları ve harbler, daha sonra İslam târihînde birçok fırka ve mezheplerin de çıkışına neden olacağından, Hz. Ali, birçok uydurma hadislere ve yanlış Kitap ve Sünnet anlayışlarına da tanıklık etmiştir.

Hadislerin rivayetinde tek kalan kişiye, yemin ettiren ilk imamdır.[53] İnsanlara münker gelecek şeyleri rivayet etmekten sakındırır, ma'ruf olan şeyleri rivayete teşvik ederdi. Kur'an ile alakalı bilgisinin seviyesini şu sözlerinden anlamak mümkündür: "Allah'a yemin ederim ki, her âyetin nerede, niçin ve kime nazil olduğunu bilirim."[54]

Hz. Ali, mihri belirtilmemiş kadının kocasının, duhulden önce ölmesi halinde mihir gerekmeyeceği kanâatindeydi. Çünkü, Kur'an *"...Onlardan faydalandığınız vakit, kararlaştırdığınız mihirlerini verin..."*[55] âyeti ile bu durumu açıklamaktadır. Kendisine, Ma'kıl b. Sinan' ın Rasûlullah (a.s.) 'onun için mihr-i misil, mîras ve iddet vardır', dediği hadisi ulaşınca şöyle buyurdular: "Baldırına bevleden bir bedevinin rivayetini alıp, Allah'ın Kitab'ını ve Rasûlü'nün (a.s.) Sünnet'ini terkedemeyiz."[56]

Hz. Ali'nin bu sözünden şunu anlamak mümkündür. Eğer, böyle bir hadis olsa idi onu, bâdiyede yaşayan bir bedevî değil, kendilerinin ve diğer sahabenin daha iyi bilmeleri gerekirdi. Madem kendileri böyle bir şey bilmiyorlardı. O halde, Allah'ın Kitab'ı gibi bir asıl, bir bedevinin rivayeti ile terkedilemezdi. Kur'an'a muhalif bu rivayeti kabul etmedi. Bu uygulama, gayet açık bir arz örneğidir.[57]

İbn Ömer (73/692) :

Sahabenin fâkih, âbid, zâhid ve çok hadis rivayet eden güzide sîmalarındandır. Hadis'e, aşırı denecek kadar bağlılığı ile meşhurdur.[58] Hz. Ali onun için, hadis rivayetinde onun kadar titiz olanını görmedim. Eksilteceğim, ya da ziyade yapacağım diye çok korkardı, demiştir.[59]

İbn Ömer'in, bu meşhur Sünnet bağlılığına rağmen arz yapmış olması, oldukça dikkate değer bir husustur. Çünkü o, Sünnet'in zahirine bile aşırı bağlılığı ile bilinir. Kendisine, yırtıcı kuşların etinin durumu soruldu. "Bunda bir beis yok" dedi. O'na, Ebû Sa'lebe'nin bu konuda, yasaklayıcı hadisi söylenince şöyle demiştir: "Bacağına bevleden bir bedevinin hadisiyle mi, Allah'ın Kitab'ını terk edeceğiz ?"[60] İbn Ömer bu hadisi, "De ki, bana vahy olunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilenden başkasını yemenin haram olduğuna dâir bir şey bulmuyorum."[61] âyetine muhalif görmüş ve kabul etmemiştir.

İbn Ömer'in, haram ve helal konusunda Kur'an'ın açık ve katî emrine muhalif böyle bir rivayeti reddetmesi, arz konusunda oldukça önemli bir misaldir.[62]

İbn Abbas (68/687):

Hibru'l-Ümme lakabı ile meşhur, Rasülullah'ın (a.s.) kendisine, dinde fâkih olması ve te'vil ilmini bilmesi için duâ ettiği, sahabenin içinde genç yaşında ilim ve fetvası ile meşhur olmuş bir sahâbîdir.[63]

ibn Abbas, kendisine bir şey sorulunca, Kur'an'a bakar ve onda bulduğu ile hüküm verirdi. Onda bulamaz ise, Rasülullah'ın (a.s.) hadisine bakar ve hüküm verirdi. Eğer onlarda bulamaz ise, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in görüşleri ile hüküm verir, onlarda da bulamaz ise, ictihad ederdi.[64] "Benim rivayet ettiğim hadisleri Allah'ın Kitab'ında bulamaz iseniz, veya insanların müşterek güzel gördükleri / ma'rufa aykırı bulursanız, ben o konuda yalan söylemişimdir."[65] ifadeleri ile, arz konusunda adeta tavsiyede bulunuyor, denebilir.

İbn Abbas, sahabeden müt'a nikahının caiz olduğu görüşünde olan, nerede ise tek kişidir. O, müt'a nikahını yasaklayan rivayetleri, Nisa; 24. âyete muhalif bulmuş ve kabul etmemiştir. Çünkü âyet, *"kadınlardan yararlanınca ücretlerini veriniz"* demektedir. Burada, İbn Abbas'ın görüşünün cumhurun görüşüne ters olduğunu belirtmeliyiz. Bu noktanın üzerinde, Hz. Âişe'nin arz yaptığı konuları incelerken tekrar duracağız.[66]

İbn Abbas'a, 'ehli eşeğin etinin haram olduğu rivayet ediliyor, siz ne dersiniz', denilince o; 'bunda bir haramlık göremiyorum', dedi ve En'am, 145. âyeti okudu. (Bu âyeti yukarıda da, vermiş bulunuyoruz.) İbn Abbas, âyetteki umumi helalliğe, hadisi muhalif bulduğundan onu sahih saymamıştır.[67] İbn Abbas'ın bu hadisi, Kur'an âyetine muhalif bularak reddedmesinde, onun şu sözünün de tesirini göz ardı etmemek

lazımdır: "Eskiden bir kimse, Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurdu dedi mi, hemen dikkat kesilirdik. Ancak, şimdilerde dileyen dilediği gibi söyler olunca, bildiğimiz (ma'ruf) rivayetleri kabul ediyoruz."[68] Söz konusu rivayet, İbn Abbas için ma'ruf gelmemiştir. Fakat bizim için -konumuz bakımından- bundan da önemlisi, kabul etmediği bir hadisi reddederken gerekçesinin, Kur'an ve onda olan bir hüküm dolayısıyla olmasıdır. Yâni, Arz yapmış olmasıdır.[69]

İbn Mes'ud (32/652) :

İbn Ümmi Abd, lakabı ile de meşhur olan İbn Mesud, sahabenin âlim ve fâkihlerinden, Kur'an'ı en iyi bilen ve okuyanlardandır. Rasülullah'ın kendilerinden Kur'an öğrenilmesini tavsiye ettiği sahabeden biridir.[70]
Hadisleri araştırmada ve kaydetmede oldukça titiz davranırdı. Talebelerini bu konuda sık sık uyarırdı. Mümkün oldukça, hadis rivayetini az yapmaya gayret ederdi. Rivayetlerinde de, lafza çok önem verirdi. "Kişiye günah olarak, işittiği herşeyi söylemesi yeter.", "İlim istiyorsanız Kur'an'ı araştırınız. Onda öncekilerin ve sonrakilerin ilmi vardır." derdi.[71] Rasûlullah (a.s.) onun için; *"İbn Ümmi Abd size konuştuğu zaman, onu tasdik ediniz."* buyurmuşlardır.[72]
Kendisi de "Allah'ın Kitab'nın nerede, kim için nazil olduğunu bilirim. Eğer bilse idim ki, benden daha iyi bilen biri var, ona mutlaka giderdim."[73]
İbn Mesud'un, dövme yaptıran kadınlar için Rasûlullah'ın (a.s.) lanetini bildiren hadisi meşhurdur. Kadın, İbn Mesud'a gelerek, "sen şöyle şöyle diyormuşsun? Ben, Allah'ın Kitab'nın tamamını okudum ama, senin dediğine rastlayamadım." dedi. İbn Mesud ona; "sen, Allah'ın Kitab'ında, *'Rasûl (a.s.) size ne verirse alınız, sizi neden de sakındırırsa ondan da uzak durunuz'*, âyetini okumadın mı?" dedi. O da; "evet okudum." deyince; 'işte benim rivayet ettiğim hadisi, bu âyette bulacaksın.' dedi.[74]
Bu örneği dikkatlice incelediğimiz takdirde, Hadis'in Kur'an'a arzı konusunda gayet önemli olduğunu görebiliriz. Çünkü kadın, İbn Mes'ud'un hadisini Kur'an'a arz etmiş ve onu sahih saymayarak reddetmiştir. Ancak İbn Mes'ud ise, kadının yapmış olduğu arz uygulamasının yanlış olduğunu, söz konusu hadisi, söylemiş olduğu âyete arz ettiği zaman bunun doğru olduğunu görmüş olacağını bildirmiştir. Bu durum, her ikisinin de yapmış olduğu bir arz olarak konumuza delil olmaktadır. Ancak, birinin yaptığı bir arz ile, hadisi reddederken, diğerinin onu doğrulayacak olan bir Kur'an âyeti ile arz yapmış olması da, konumuz açısından bir kez daha önemlidir. Zîrâ, arzın usûlü ve örnekleri bölümünde de belirtileceği gibi, arz sağlam bir metod ve güvenilir bir usul muvacehesinde yapılmaz ise, hatalara ve sahih hadislerin reddine neden olabilecektir, isabetli ve hatalı arz örnekleri ile bu önemli nokta açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.[75]

Ebû Hüreyre (57/676) :

Hadis ilminin büyük imamı, Rasûlullah (a.s.) ile olan beraberliğinin azlığına rağmen, bize intikal eden bir çok hadis'in nâkili, yine Rasûlullah'ın (a.s.) duasına mazhariyeti dolayısıyla, duyduğu hadisleri büyük ölçüde unutmayan bir sahâbîdir.[76]
Zehebî, Ebû Hureyre için, "O, Kitap'ta, hadiste ve fıkıhta, başlı başına bir imamdı." demiştir.[77]
Kendisi, hadis konusundaki yerini şöyle açıklardı: "Rasûlullah'ın (a.s.) ashabı arasında, benden daha çok hadis ezbere bilen yoktur. Muhacir kardeşlerimiz ticaretle, ensar kardeşlerimiz bağ ve bahçe işleri ile meşgul olurlarken, ben karın tokluğuna Rasülullah'a (a.s.) hizmet eder ve hadislerini öğrenirdim."[78]
Ebû Hüreyre, rivayetleri itibariyle oldukça fazla tenkide uğramış bir sahâbîdir. Biz burada bu konuya tabiatıyla girmeyeceğiz. Fakat, bu tenkidlerin merdud ve asla doğru olmadığı da, hep vurgulana gelmiştir. Söz gelimi Zehebî, Ebû Hüreyre'nin rivayetlerini tenkid edenleri eleştirmiş ve şöyle demiştir: "Bu söylenenlerin hiçbir kıymeti yoktur. Müslümanlar ilk devirden itibaren, onun hadisleri ile ihticac etmişlerdir. Hıfzına ve fıkhına kail olmuşlardır. İbn Abbas bile, kendisine sorulan soruda, Ebû Hüreyre'ye 'sen fetva ver' demiştir. Hz. Ömer de onun, ihramlı kimseler için av etlerini yiyip, yiyemeyecekleri konusundaki fetvasını doğru bulmuştur."[79]
Kur'an'da, kendileri ile evlenmeleri haram olanların sayılıp gerisi size helal kılındı, buyrulmasma rağmen, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği "Kadın, halası ve teyzesi üzerine nikahlanmaz" hadisi ile amel edilmiş ve Kur'an'a muhaliftir gerekçesiyle reddedilmemiştir.[80] Bu türden rivayetlerin kabul edilip de reddedilmemesi üzerinde, değerlendirme kısmında durulacaktır.
Ebü Hüreyre, kendisinin rivayetleri nedeniyle tenkid edildiğini bildiği için, rivayetlerini sık sık Allah'ın Kitab'ı ile desteklemeye çalışır ve hadislerden sonra âyet okur ve onlara arz ederdi. Ancak onun bu arzı, daha çok hadisi te'kid ve takviye maksadı ile olurdu. Bunun bir örneğini vermek istiyoruz:
Buharı, Al-i İmran tefsirinde, RasûluIIah'ın (a.s.) "Her doğan çocuğa mutlaka şeytan temas eder ve o da, bundan dolayı çığlık atar ve ağlar. Meryem ve oğlu Hz.Mesih bundan müstesnadır." buyurduğunu Ebû Hüreyre'den naklediyor. Ebû Hüreyre, hadisi rivayetten sonra, isterseniz şu âyeti okuyun der: *"(Meryem'in annesi) Ben onu ve zürriyyetini şeytann şerrinden sana sığındırdım."*[81]

Hz.Âişe (58/677) :

Küçük yaşta Rasûlullah'ın (a.s.) zevcesi olması, ondan bizzat ilim alması nedeniyle, sahabenin en âlimeleri arasında yer almış, en çok hadis rivayet edenlerden (müksirûndan) olmuştur. Kendisine birçok konuda müracaat edilen, âlime bir sahâbîyedir. İslam'ın ilk dönemi itibariyle çok uzun bir zaman dilimine şahid olmuş, birçok fırka ve mezheplerin kiminin teşekkülünü, kiminin nüvelerini görmüş olması nedeniyle, onun Kur'an, hadis ve fıkhı yorumları oldukça büyük önem taşımaktadır.[82]
Hadis'in Kur'an'a arzı konusunun en büyük imamesi şüphesiz, Hz. Âişe'dir. Sahabe içinde, hadisleri Kur'an ile karşılaştırmak suretiyle tenkid edip reddetmek veya râvinin yakalayamadığı bir eksikliği göstermek veya râviyi unutkanlık ve hata gibi haller ile cerhetmek suretiyle, rivayetleri metin tenkidi açısından değerlendirmekle şöhret kazanmıştır. Onun arz konusunda, sahabeye olan reddiyelerini bir araya toplayan Zerkeşî (794/1414), "el-İcâbetü li İradi mâ Istedrekethu Âişetü ala's-Sahâbeti" isimli eserini yazmıştır. Hz.Âişe'nin arzları, burada bütünü ile zikredilmeyecek kadar çok olduğu için, konumuz açısından buraya almakta fayda gördüklerimizi, zikretmekle yetineceğiz.
Ör.1:
Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği "Veled-i zina, üç şerlinin en şerlisidir." hadis'ini duyunca, Allah Ebû Hüreyre'ye rahmet etsin, ne kötü işitmiş ve cevap vermiştir. O hadis, bir münafık hakkındadır ki, Rasûlullah'a (a.s.) çok eziyet ediyordu. O,nun kim olduğunu sordu, "veled-i zinadır" dediler. O zaman, işte böyle buyurdu. Yoksa, Kur'an; "Kimse, kimsenin günahını yüklenmez" derken, Rasûlullah (a.s.) nasıl böyle buyurur?"[83]
Hz. Âişe burada, hem hadisin tam anlaşılmadan nakledilmiş olduğuna, hem de nakledildiği gibi kabul edilir ise, Kur'an'a muhalif olup, bunun Rasûlullah'a (a.s.) isnadının kabul edilemez olduğuna dikkal çekmektedir.
Ör 2:
İbn Ömer'in; "Ölü, ehlinin ağlaması ile kabirde azab görür" rivayeti, Hz. Âişe'ye söylenince; "Allah İbn Ömer'e rahmet eylesin, vallahi Allah mü'mine, ehlinin ağlaması ile azab eder diye Rasûlullah (a.s.) söylememiştir. Ancak, şöyle demiştir: *'Allah, kâfire ehlinin ağlaması ile, azabını artırır.'* Daha sonra, sözlerini şöyle tamamlamıştır: *'Size Kur'an yeter. Allah; kimse, kimsenin günahım yüklenmez.'*[84] buyuruyor." İbn Ebî Melike diyor ki; "Vallahi Îbn Ömer buna karşı bir şey demedi." Bu konuda farklı bir rivayette de, Hz. Âişe; "İbn Ömer yalan söylemez. O ya unuttu, veya rivayetinde hata etti. Rasûlullah (a.s.) bir cenazenin götürüldüğünü gördü. Ehli ağlıyordu. Adam ise Yahûdî idi. O zaman; 'onlar ağlıyorlar, o da kabrinde azab görüyor.' demişdir.[85]
Ör 3:
İbn Abbas, Rasûlullah'ın (a.s.) Allah'ı gördüğünü naklediyordu. Durum Hz. Âişe'ye nakledilince, "Kim Rasûlullah (a.s.) Allah'ı gördü derse biliniz ki, büyük günah işlemiştir. O (a.s.), Cibrîli görmüştür. Halbuki Allah şöyle buyuruyor; *'Gözler onu idrak edemez. O gözleri idrak eder.'*[86]
İbn Abbas, Necm; 13-23, âyetlerine dayanarak Rasûlullah'ın (a.s.) Allah'ı gördüğünü söylüyordu. Hz. Âişe ile İbn Abbas'ın farklı Kur'an âyetlerine dayanarak arz yaptıklarına bir misal daha verelim:
Ör 4:
Daha önce, Îbn Abbas'ın arz yapmasını naklederken verdiğimiz, "müt'a" nikahı konusunda Îbn Abbas'ın, *"Kadınlardan yararlanmanız karşılığında onların ücretlerini veriniz.*[87] âyetine arz ederek, mut'ayı yasaklayan rivayeti reddetmişti. Aynı konuyu Hz. Âişe, *"Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, ırzlarını korurlar. İşte bunlar yerilmezler. Ama bu sınırın dışına çıkanlar ise, haddi aşanlardır."*[88] âyetlerine arz ederek, müt'anın sınırı aşmak olup yasaklandığı gerekçesiyle, îbn Abbas'ı tenkid edip rivayetini reddetmiştir."[89]
Yukarıda vermiş olduğumuz örnekler, Hz. Âişe'nin sahabenin Rasûlullah'a isnad ettikleri rivayetlerin, Kur'an'a arzının örnekleri idi. Aşağıda

vereceğimiz örneğin, bizzat Rasûlullah'a (a.s.) yapılmış olması yönüyle oldukça önemli bir ayrıcalığı vardır. Şimdi onun üzerinde durmak istiyoruz.

Ör 5:

Hz. Âişe rivayet ediyor: Allah Rasûlü (a.s) şöyle buyurdu:

"Hesaba çekilen kimse mutlaka helak olmuştur." Ben dedim ki,

"Allah beni sana feda etsin Yâ Rasûlallah (a.s.), Allah; *'Kimin kitabı sağından verilirse, o kolay bir hesab ile hesaba çekilmiştir.'*[90] buyurmuyor mu?" Bana,

"O, Allah huzurunda duruştur. Kimin hesabı münakaşalı geçerse, o helak olmuştur." dedi.[91]

Hz. Âişe'nin bu örnekteki arz uygulaması, bir rivayeti Kur'an ile tashih uygulaması değil , bizzat Hz. Peygamber'in (a.s.) hadisinin Kur'an ile uyum içinde olup olmadığını , yine bizzat Hz. Peygamber'e (a.s.) arz etmesidir. Bu yönüyle bu örneğin, hadislerin Kur'an'a arzı konusuna farklı bir boyut kazandırdığı muhakkaktır.[92]

Sahabenin Arz Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Sahabe devri; İslam Dîni'nin yaşanması, siyâsî, iktisâdı, askerî alanlarda kurumlaşması ve devletleşmesi itibariyle, oldukça önemli bir devirdir. Bu devirde müslümanlar, farklı coğrafyada, farklı kültürler ile karşılaştılar ve oralarda İslam'ı yaymak ve yaşatmak için mücadele verdiler. Hz. Peygamber'in (a.s.) vefatını müteakip bu devrede her karşılaştıkları yeni durum, onlar için yeni bir problem anlamına geliyordu. Rasûlullah (a.s.) hayatta iken hiçbir sıkıntıları yoktu. Zîrâ başlarına gelen her türden problemi rahatlıkla çözdükleri bir kaynakları vardı. Rasûlullah (a.s.)'dan sonra ise durum farklı idi. Artık bu yeni problemleri, kendileri çözmeleri gerekiyordu. Din tamamlanmış idi. Yâni, din onlara problemlerini aşmalarını sağlayacak temel esasları ve ölçüyü vermekteydi ve bütün sahabe de buna böyle inanıyordu. Bu nedenle karşılaştıkları bütün problemleri, Kur'an ve Sünnetin bütünlüğü içinde çözmeye çalışmışlardır. Özellikle ilk dört halîfe devri, bu noktadan oldukça önemli örnekler içermektedir.

Bu özelliği nedeniyle, sahabe devri için şunu da söylememiz mümkündür: Bu devir, daha sonra gelişecek olan tüm fıkhı / hukukî, ve itikâdî mezheplerin fikrî bakımından bir nüvesini taşımakta idi. Adeta bu devrin rahmine atılan, Kur'an ve Sünnet ilişkisine âit anlayışlar ve bu iki ana kaynaktan yararlanma yöntemleri, daha sonraki devirlerde doğup gelişecek, sistemleşip mezhepleşecek ve gelecek nesillere intikal edecektir. İşte bu temel özelliğinden dolayıdır ki, her Îslâmî konudaki araştırmanın ilk hareket noktası ve fikrî temeli, sahabe devrinde aranmaya çalışılır. Biz de sahabe devrinden arz örneklerini bulmayı ve sahabenin bu örneklerde nasıl bir usûl / metod takip etmiş olduklarını tesbit etmeyi amaçladık. Çünkü onlar, dinin ilk ve birinci elden kaynağına, vahye ve onun tebliğcisi Hz. Peygamber'e (a.s.) herkesten daha yakındılar ve bu kaynağı herkesten daha iyitanımakta idiler.

Sahabenin arz uygulamalarını değerlendirmeye geçmeden önce, bu devrin önemli bir özelliğinden bahsetmekte fayda görüyoruz. Bu özellik de, o devirde Sünnet inkarcılarının çıkmış olması, "Bize Kur'an yeter. Kur'an'ın dışındakilerini bırakın." diyenlerin varlığıdır. Bir çok örnekleri verilebilecek bu noktada, İmrân b. Husayn'a yöneltilen itirazı vermekle yetiniyoruz;

Cemâatten bir adam İmrân b. Husayn'a: "Yâ Ebâ Necîd! Bize bir takım hadisler rivayet ediyorsunuz ki, biz onların asıllarını Kur'an'da bulamıyoruz." dedi. Bunun üzerine imrân b.Husayn kızdı ve ona: "Sen Kur'an okudun mu?" dedi. Adam "Evet" dedi. İmrân: "Peki, Yatsı namazını dört, Akşam namazını beş, Sabah namazını iki, Öğle namazını dört, ikindi namazını dört rekat olarak Kur'an'da buldun mu?" dedi. Adam: "Hayır" dedi. İmrân: "Peki bunları kimden aldınız. Bizden almadınız mı? Biz de Rasûlullah'dan (a.s.) aldık."[93] dedi.

Bu ve benzeri rivayetler, henüz sahabe devrinde Sünnet-Kur'an ilişkisine dâir ortaya çıkan eğilimleri göstermesi bakımından önemlidir. Kendilerine; "Biz, rivayet ettiğiniz hadislerin asıllarını Kur'an'da bulamıyoruz." şeklinde gösterilen tepki ve itirazlara karşı sahabe tabiatıyle Sünnet-Kur'an ilişkisini ve bu iki kaynağın bir bütün olup, asla birbirinden ayrılmayacağını göstermeye çalışmışlardır. Bu gayretin bir sonucu olarak ise, sık sık rivayet ettikleri hadislerin Kur'an ile uyumuna dikkat çekmek için, ayetler okuyup, bir nevî arz yapmışlardır. Buradan hareketle şöyle bir neticeye ulaşmamız mümkündür: Sahabe devrinde hadisleri Kur'an'a arz bir ihtiyaç ve zaruret olmuştu. Yukarda vermiş olduğumuz örnek bu ihtiyacı gayet açık olarak göstermektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in (a.s.), kendisinden sonra ortaya çıkacak yalan ve uydurma hadisler karşısında sahabeyi uyarmış olması da, sahabenin hadisleri Kur'an'a arz etmelerinde önemli bir etken olmuştur. Aşağıdaki rivayet ve benzerleri bu durumu göstermektedir:

"Ahir zamanda yalancılar ve deccallar olur. Bunlar, sizin ve babalarınızın bilmediği hadisleri size getirirler. Sizi, onların sizi saptırmaları ve fitneye düşürmeleri konusunda uyarıyorum."[94]

"Kim bana âit (bana isnat ederek) yalan söylerse, Cehennem'deki yerini hazırlasın."[95]

Yukarıda vermiş olduğumuz rivayetler, sahabe neslinin Hz.Peygamber'den (a.s.) sonra bir çok yalan haberlerle karşılaşacaklarına dair, onların zihinlerinin hazırlanmış olduğu fikrini bize vermektedir. Yâni sahabe, olası bu türden yalanlara karşı uyarılmıştı ve onlar da bu duruma hazırlıklı idiler. Karşılaşacakları herhangi bir yalan haber karşısında onun yalan olduğunu tesbit etmek için baş vuracakları ölçüleri 'Kur'an idi. Onlar Kur'an ve Sahih Sünnet'i, her türlü yanlış ve yalan haberleri tesbit etmede ölçü olarak kabul ediyor ve baş vuruyorlardı. Nitekim bazı örnekleri yukarda vermiş bulunmaktayız.

Bu uygulamaları ile aynı zamanda, doğru bir Sünnet ve Kur'an anlayışının da örneğini vermiş olmakta idiler. Verilen misallerin özüne, ruhuna, amaç ve gayelerine dikkat edilince, gayet iyi bir şekilde görülmektedir ki sahabe, Kur'an'dan ve Hadis'ten ne alacağını, ne almayacağını, ne zaman neyi, nasıl yorumlayacağını, şeklin yanında muhteva, muhtevanın yanında gaye ve amacı beraber nasıl taşıyabileceğini çok iyi bilmenin örneklerini vermişlerdir. Sahabeyi, zaman ve mekanın dar ve bağlayıcı kalıpları sıkıştıramamış ve onlar, dinin karşılaştığı her şart ve aşamada, onu yaşanabilir bir din olarak uygulayabilmeyi ve yorumlamayı başarmışlardır, işte sahabe devrinde Hadis'in Kur'an'a arzı denilince, herşeyden evvel konuya bu perspektiften bakılması gerektiğine inanmaktayız. Onlar sadece bir hadis tashihi olsun diye arz yapmıyor, bir metodun veya bir prensibin içine sıkışmıyorlardı. Kendilerine ulaşan herhangi bir rivayeti, hemen Kur'an ile test edip onunla uyuşup uyuşmadığına bakıyorlardı. Burada şunu da söylememiz gerekmektedir ki sahabe, peyderpey nazil olan Kur'an'ı çok iyi anlamış ve çok iyi bir Kur'an kültürüne sahip olmuşlardı, işittikleri şeyle birlikte zihinleri hemen, onun Kur'an ile uyuşup uyuşmadığına intikal ediyordu. Bizce sahabenin "Arz Uygulamalarının arkaplanında işte bu Kur'anî anlayış ve kültür vardır. Nitekim Hz. Âişe, Hz.Peygamber'in (a.s.) hadisini derhal Kur'an ile karşılaştırmış ve "Allah böyle buyurmuyor mu?" demişti.

Kur'an, sahabe için o kadar birinci derece bir kaynak görevi yapıyordu ki, sadece hadisleri tashih için değil, kendi aralarındaki şahsi görüş, rey ve içtihadlarında da birbirlerini tenkid ederken Kur'an'a başvuruyorlardı ve Kur'an'ı ölçü alıyorlardı. Bunun en çarpıcı örneğini şu misalde görebilmekteyiz: Hz. Ömer bir Cuma hutbesinde, kadınların fazla mihir istemeleriyle evlenmenin zorlaştığı ve bunun fuhşa sebebiyet vereceği, bu nedenle kadınların evlenmeyi kolaylaştırmaları ve mihri azaltmaları gerektiği şeklinde bir görüş beyan etmişti. Cemâatin arka kesiminden bir kadın kalkarak; "Ey Ömer! Allah bizim mihirlerimiz hakkında, *'onlardan birine ölçek ölçek mihirlerini verdiğinizde geri almayın' buyuruyor"* [96]Sen ne diye bizim hakkımıza rîâyet etmiyorsun? deyince, Hz. Ömer az önceki görüşünden döndü. Bir rivayette, Hz. Ömer'in bu âyetten habersiz konuştuğuna hayıflanıp üzüldüğü nakledilmektedir."[97] Bu misal, sahabenin günlük yaşam ve konuşmalarında bile, yukarda ifadeye çalıştığımız Kur'anî anlayışla hareket edip, Kur'an'ı ölçü almalarmdaki toplumsal seviyeyi göstermesi bakımından da oldukça manidardır. Kadın Hz. Ömer'in görüşünü, Kur'an'a arz etmiş ve yanlış bulmuştur.

Sahabe, sadece işittikleri hadisleri Kur'an'a arz etmiyorlardı. Kendi bildikleri, Hz. Peygamber'den (a.s.) bizzat duydukları hadisleri de Kur'an ile irtibatlandırmak ve söz konusu hadisin hangi Kur'anî asla dayandığını bulmak için hadisleri Kur'an ile karşılaştırıyor ve bu yöntemle Kur'an okuyorlardı. Şu örnek bunu ifade etmektedir: Ebû Mûsâ el-Eş'arî (44/664), *"Yahûdî ve Hristiyanlardan her kim beni işitir de, benimle gönderilene inanmaz ise, Cehennem'e girer."* Hadisinin Kur'an'daki aslının ne olduğunu araştırdım. En sonunda şu âyeti buldum: *"Musa'nın (a.s.) Kitab'ı önlerinde bir rahmet ve imam olarak bulunanlar, işte onlar Kur'an'a inanırlar. Hangi topluluk onu inkar ederse yeri ateştir."*[98]

Bu kısımda sahabenin hadisleri Kur'an'a arzlarına âit vermiş olduğumuz örnekler, elbette ki o devirde yapılmış olan uygulamaların bütünü değildir. Daha başka örneler de bulmak mümkündür. Ancak verilen bu örneklerin, sahabenin arz uygulamasını kabul ettiklerini ve gerekli durumlarda kullanmış olduklarını göstermeye yeterli olacağı kanâatindeyiz. Elbette sahabenin en ileri gelenlerinin yapmış olduğu bu uygulamalar, bizim de gerektiği yerde arz yöntemini kullanmamız ve uygulamamız için bir delil teşkil etmektedir. Biz bu misallerden hareketle varmış olduğumuz bu sonucu, sadece arz uygulamasının meşrulaştırılması açısından değil, aynı zamanda bize, arz ile ilgili prensipler vermesi bakımından da oldukça önemli görmekteyiz. Şimdi bu prensiplerin bazılarını vermeye çalışacağız:.

1- Sahâbenin sık sık, "Bize Kur'an yeter" demeleri, onların nazarında doğruyu tesbit işleminde Kur'an'ın yeterli bir ölçü olduğu anlamını taşımaktadır. Bu da bizim için oldukça önemli bir prensiptir: kur’an yeterli bîr tashih ölçüsüdür.

2- Hz. Ömer'in kabul etmediği Fâtıma bnt. Kays hadisi, sahih olarak rivayet edilmiştir. Buna rağmen Hz.Ömer Kur'an ve maruf olan Sünnet nedeniyle bu hadisi kabul etmemiştir. Yine, güvenilirlikleri açısından hiç kuşkunun olmadığı bir çok sahabenin rivayetini' Hz. Âişe, Kur'an'a muhalefeti nedeniyle reddetmekten çekinmemiştir. Yine Hz. Âişe, bizzat Hz. Peygamber'e (a.s.) "Sen böyle buyuruyorsun ama Allah da böyle buyurmuyor mu?" diyerek arz yapmış olmaları bize önemli bir prensibi daha vermektedir: Bir Hadis -senet itibariyle- ne kadar sahih olursa olsun arz uygulamaya mâni' değildir. . ,

3- Hz. Âişe'nin "Rü'yet" konusundaki arz uygulaması, İbn Abbas'ın "müt'a nikahı" konusundaki arz uygulaması, İbn Mes'ud'un "dövme yaptıran kadın" konusundaki arz uygulamaları da bize, arz uygulamasının da hatalı olabileceği sonucunu vermiştir. Zîrâ, Hz. Âişe'nin "Rü'yet" konusunda kendisine delil saydığı *"gözler onu idrak edemez"*[99] âyeti, Mi'rac'da da Hz. Peygamber'in (a.s.) Allah'ı göremeyeceğine delaleti açık değildir. Keza Necm Süre'sindeki âyetler de manaya delaletleri açısından yeterince açık değildir." [100] İbn Mes'ud'un kadına vermiş olduğu cevapta ise zikrettiği *"Rasûl size neyi verirse onu alınız ve neyi de yasaklarsa ondan kaçınınız."*[101] âyeti de, öyle bir arz örneğidir ki, bu âyet arz uygulaması için esas alınacak olursa, hiç bir hadisin reddedilmemesi gerekecektir.. Bu nedenle İbn Mes'ud'un arz uygulamasını da isabetli yapılmış bir arz olarak bulmuyoruz. Buradan hareketle vardığımız sonuç oldukça önemlidir: Arz uygulamasının isabetli olarak yapılabilmesi için, Kur'an'ın doğru anlaşılması ve hadisin hangi Kur'an metnine arzedileceğinin doğru tesbit edilmesi gerekmektedir. Biz bu noktanın üzerinde 'Arzın Problemleri" başlığıyla ayrıca duracağız.

Sahâbenin arz uygulamalarından çıkardığımız prensipleri de göz önüne alacak olursak sonuç olarak şöyle diyebiliriz: Bu örnekler, sahabede oluşmuş olan mükemmel bir Kur'an mantalitesine, sağlam bir din anlayışına, herşeyden önemlisi dini gönderen Allah'tan, onu tebliğ eden Peygamber'e (a.s.) ve tebliğe muhatab olan insanlara kadar, Din meselesinin gayesini, hedefini çok iyi anlamış olduklarına delalet etmektedir. İşte bu anlayış sayesinde idi ki, Garaudy'nin ifadesi ile, bir yüzyıl içinde dünyanın çok geniş bir coğrafyasına yayılıverdiler ve sadece yayılmakla da kalmayıp "hüsn-ü kabul" gördüler.[102] Bu vâki durum da onların, dinlerini iyi anlayıp, iyi inanıp, iyi yaşamış olduklarına en açık bir delil olmak durumundadır. Burada şu hususa da işaret etmeden geçmememiz gerekiyor: Sahabe devrinde, Kur'an ve Sünnet ile alakalı oldukça çok bid'at eğilimler ve fırkalar zuhur etmiştir. Sahabe bu düşünceler ve temsilcileriyle yılmadan mücadele etmişlerdir. Şayet arz uygulaması da onların kabul etmeyeceği bir durum olsa idi, hem kendileri uygulamaz, hem de uygulayanlar ile mücadeleden dur olmazlardı. Halbuki yukarıdaki örneklerde gördük ki başta Hz. Peygamber (a.s.) olmak üzere kimse, arz uygulamasına karşı çıkmamış ve itiraz etmemiştir.[103]

Sahabe Devrinden Sonra Arz Uygulamaları

Bu başlık altında, tâbiün devrinden itibaren ekolleşen fikirlerin ve mezhepleşen görüşlerin içinde, Hadis'in Kur'an'a arzının hangi konumda ele alındığını ve arz uygulamasının nasıl bir noktaya geldiğini, arzı kabul edip onu bir yöntem olarak uygulayanlardan, arzı kabullenmeyip reddedenlerin görüşlerine ve delillerine, oradan da çağımıza, çağdaş islam âlimlerinin konuya nasıl bakıp yorumladıklarına kadar uzanan, geniş bir yelpazede konuyu incelemeye çalışacağız.

Bu kısımda inceleyeceğimiz görüşler ve uygulamalar, oldukça iç içelik arzettiğinden dolayı, uygulamalar ile beraber, bu uygulamaların dayandığı gerekçeleri de vereceğiz.Aynca arzın delillerini incelediğimiz kısımda, gerektiği takdirde buraya atıfta bulunacağız.[104]

Hanefîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

Hanefî mezhebi Irak re'y ekolünün, en büyük temsilcisi olan bir mezheptir. Ebû Hanîfe 'nin (150/772)[105] künyesine izafeten bu isimle meşhurdur. Mezhep, Ebü Hanîfe ile en büyük temsil noktasına ulaşmıştır. Hadis'in Kur'an'a arzının bir usûl olarak değerlendirildiği mezhep Hanefîliktir.

Şafiî (204/824), Ebû Hanîfe için, "insanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'nin çocukları hükmündedir." der. [106] Gerçekten de O, fıkhının enginliği ve aklî melekesinin üstünlüğü ile ün salmıştı. Onun usa vurmaları, o devir fakîhlerini şaşırtacak kadar başarılı ve mükemmeldi.[107] Kendi fıkhının dayandığı esasları cem eden şu sözü hem meşhurdur, hem de konumuz bakımından oldukça önemlidir." Ben Allah'ın Kitab'ını alırım. Onda bulamaz isem, Rasûlulah'ın (a.s.) Sünnet'ini alırım. Onda da bulamaz isem, sahabeden dilediğimin sözlerini alırım. İş gelip, İbrahim'e (96/714), Şa'bî 'ye (103/721), İbn Sîrin'e (110/728), Atâ'ya (135/752) dayandı mı, onlar ictihad ettikleri gibi ben de ictihad ederim."[108]

Hanefiler, Sünnet'i Kur'an karşısında üç konumda ele alırlar:

Beyan-ı Takrir: Burada Sünnet, âyetteki anlamları takviye edici görev yapar.[109]

Beyan-ı Tefsir: Âyetlerdeki kapalı olan kısımları açıklar. Müşkil, mücmel ve müşterek kelimeleri açıklamak gibi.

Beyan-ı Tebdil: Bu, âyeti nesih demektir. Hanefîlerce Kur'an, Kur'an ile nesh olur. Kur'an'ın Sünnet ile nesh olması için, Sünnet'in mütevatir veya meşhur olması gerekir. Haber-i vâhidler Kur'anı-ı neshedemez. Hem de haber-i vâhidler, Kur'an'ın umumuna muhalif olacak bir dereceye yükselemezler. Bu nedenle, Kur'an'ın umumuna muhalif olan haber-i vâhidler reddolunur. Onların Rasûlullah'a (a.s.) isnadı kabul edilemez. [110] İşte Hanefîlerin, arz uygulaması yaptıkları bu kısma giren hadislerdir. Bu türden rivayetleri Hanefî usûlculeri, "Manevi İnkıta'" olarak değerlendirmekte ve kabul etmemektedirler.[111]

Ebû Hanîfe'nin şu ifadeleri, onun arzı hangi anlayış ile yaptığını göstermesi bakımından önemlidir. "Eğer bir kimse, 'Peygamber'in (a.s.) her söylediğine inanıyorum, çünkü Nebî (a.s.) hakkın dışında konuşmaz ve Kur'an'a muhalefet etmez' derse, bu onun Peygamber'e (a.s.) inandığını ve Peygamber'i (a.s.) Kur'an'a muhalefetten tenzih ettiğini gösterir. Şayet Peygamber (a.s.) Kur'an'a muhalefet etse ve Allah'a karşı haktan başka bir şey söyleseydi, Allah Teala: *"Eğer, Peygamber (a.s.) bize karşı olarak Kur'an'a bazı sözler katmış olsa idi, biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını keserdik de hiçbiriniz de ona yardımcı olamazdınız."*[112] kavline uygun olarak onu kuvvetle yakalardı ve şah damarını keserdi. Allah'ın Rasûlü (a.s.) Allah'ın Kitab'ına muhalefet etmez. Allah'ın Kitab'ına muhalefet eden de, Allah'ın Rasûlü (a.s.) olamaz. Peygamber'den (a.s.) Kur'an'a muhalif hadis rivayet edeni red, Peygamber'i (a.s.) red ve onu yalanlama değildir. Bu ancak Peygamber'den (a.s.) batıl rivayet eden kimseyi reddir. Töhmet bu kimseyedir. Bu nedenle, Peygamber'in (a.s.) söylediği herşey, işitelim işitmeyelim başımız gözümüz üzerinedir. Buna iman eder ve Allah'ın Rasülü'nün (a.s.) söylediğine olduğu gibi şehadet ederiz. Ve yine şehadet ederiz ki, O (a.s.) Allah'ın nehyettiği bir şeyi asla emretmez. Allah'ın bağladığı bir şeyi koparmaz. Allah'ın tavsif etiği bir şeyi, başka şekilde tavsif etmez. Şehadet ederiz ki, O (a.s.) bütün işlerinde Allah'a muvafıktır. Bidat olacak bir şey yapmamış ve Allah'ın sözüne bir şey katmamıştır. Zorlayıcılardan olmamıştır. *Bu yüzden Allah; 'Kim Rasûle (a.s.) itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.'*[113] buyurmuştur."[114]

Ebû Hanîfe'nin kendisine ait olan bu ifadeler, onun; Kur'an-Sünnet ilişkisine ve arz anlayışına âit görüşlerini gayet açık olarak göstermektedir. Esas olarak İmam, Sünnet'in asla Kur'an'a muhalif olmayacağı tezi ve prensibi ile hareket etmektedir. Şayet bir muhalefet var ise o takdirde, hakkında şüphe olmayan Kur'an alınır ve ona muhalif olan rivayet reddedilir. Bu rivayeti reddetmek de, asla Rasûlullah'ı (a.s.) reddetmek değildir. Bu anlayış, daha sonra mezhebin usûlî bir prensibi olacak ve Hanefî usûlcüler, haber-i vahidin hüccet olması ile ilgili birçok meseleyi bu prensibe göre yorumlayacaklardır. Hanefîlerce, hem sübûtu katî hem de delaleti katı olan Kur'an'a haber-i vâhid ile gelen bir hadis asla ziyade yapamaz, nesh yapamaz, âyetin âmmını tahsis edemez. Hanefî fıkhında haber-i vâhidle amele âit prensipler, büyük ölçüde bu esas üzerine bina edilmiştir. Bu esası zorlayacak ve daha sonra gelen Hanefî usûlcülerin izahında güçlük çekecekleri uygulamalar da vardır. Biz, burada hadisin Kur'an'a arzına da örnek sayılacak bir iki örnek vermekle yetineceğiz.[115]

Hanefîler, haber-i vâhid ile Kur'an'a ziyadeyi kabul etmemelerine rağmen, dâru'l-harbde hadlerin uygulanmayacağını bildiren"[116] hadisle, amel ettiklerinden dolayı tenkit edilmişlerdir. Ebû Hanîfe'nin bu uygulamasını kendi usûlleri açısından doğrulamak için Hanefî usûlcüler olağan üstü bir zorlamaya ve tevillere gitmişlerdir.[117] Halbuki imam, bu görüşünün nedenini kendisi şöyle açıklamaktadır: "Dârul-harbde had uygulanmamasının sebebi, düşmana iltihak etmesi endişesindendir." İmam bu ifadesiyle, içtihadının nedenini belirtmiştir.[118]

Hırsızın elinin kesilmesini emreden Kur'an âyeti umûmî olmasına rağmen, el kesmede nisabı bildiren haber ile amel etmede de Hanefîler, kendi usûllerine ters düşmüşlerdir ve tenkid edilmişlerdir. Bu konudaki âyet: *"Hırsız erkek ve kadın her ikisinin de ellerini, Allah'dan bir ceza olarak kesin."*[119] buyurmaktadır. Yâni, çalmanın azıda da çoğuna da şâmildir. Bunu bildiren hadis de vardır: *"Allah hırsıza lanet etsin, yumurta çalar eli kesilir, ip çalar eli kesilir."*[120] Zahirîler, Hâriciler ve Hasan Basrî'nin görüşünün de, âyetin umumîliği ile amel edilmesi şeklinde olduğu nakledilmiştir. İşte bu konuda Hanefîlerin kaideleri gereği, hırsız ne çalarsa çalsın elinin kesileceğine hükmetmeleri gerekirdi. Fakat onlar bu konudaki rivayetin, haber-i vâhid değil meşhur olduğu gerekçesiyle amel etmişlerdir.[121]

İbn Ebî Şeybe (235/1679), Musannefinde Ebû Hanîfe'nin amel etmediği hadisler için bir bölüm açmış ve söz konusu hadisleri nakletmiştir. Tabiî orada Ebû Hanîfe'nin, o hadisler ile neden amel etmediğine dâir bir açıklama yapılmamıştır. [122]

Mezhebin arz ile ilgili görüşünü gerekçeleri ile ifade eden Serahsî (490 / 1112), usûlünde şunları söylemektedir: "Bidatlann ve hevâya tabî

olmanın kaynağı, haber-i vâhidleri Kur'an'a ve meşhur hadise arz etmemedir. Bir kısım kimseler, yakın ifade etmeyen haberleri Rasûlullah'a (a.s.) isnad ediyorlar ve onu -âhad haberi- bir kısım meselelerde esas kabul ediyorlar, işte bundan da, bidat ve hevâ meydana gelmektedir. En selametli yol ise bizim âlimlerimizin, selefimizin yoludur ki, Kur'an'ı ve meşhur hadisi, asıl yapmaktadır. Bu asla göre rivayetleri değerlendirip ona uyanları kabul etmekte, ona uymayanları ise reddetmektedir."[123] Bu ifadeler gayet açık olarak Hanefîlerin, Kur'an ve meşhur hadisi, diğer rivayetler için bir kriter ve asıl olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Diğer mezhepler ile yer yer tartıştıkları, haber-i vâhid ile amelde ise Hanefîler, o haberi ya meşhur saymışlar veya Kur'an'a muvafık olmasını yeterli görmüşlerdir. Nitekim, yukarıda verdiğimiz hırsızın elinin kesilmesi konusundaki haber ile, daru'l-harbde hadlerin uygulanmaması misallerinde de, bu esasın gereği ile amel etmişlerdir. Yâni, haberi meşhur kabul etmişlerdir.[124]
Hanefî âlimlerinden ve Ahkâmu'l-Kur'an'ın müellifi Cessâs (370/980) konumuz ile ilgili şu görüşlerini belirtmektedir. "Kitab'a ittiba emri tenzil ile sabittir. Halbuki haber-i vahidin kabulü böyle değildir. Bu itibar ile Kur'an'ın haber-i vâhid sebebi ile terk edilmesi caiz değildir. Çünkü Kitab'a ittibâm gerekliliği, ilim gerektiren bir yoldan geldiği halde, haber-i vâhid sadece ameli gerektirir. Dolayısıyla Kitab'ın haber-i vâhid sebebiyle terki ve haber-i vâhid ile Kitap'a itiraz edilmesi , caiz değildir. Bu da ashabımızın, haber-i vâhidler ile Kitap'a itiraz edenin sözünün makbul olmayacağına dâir görüşünün sahih olduğunu gösterir." Cessâs bu ifadelerinden sonra, bizim ilerde üzerinde duracağımız 'arz hadisi'ni görüşlerinin doğruluğu için delil olarak zikretmektedir. [125]
Ebû Hanîfe'nin, hadislerin Kur'an'a uygunluğu konusunda gösterdiği hassasiyet talebelerine de sirayet etmiş ve onlar da bu noktanın üzerinde titizlikle durmuşlardır. Talebelerinin arasında bu konudaki hassasiyeti ile dikkat çeken Ebû Yûsuf'tur. Konu ile ilgili şöyle söylemektedir: "Rivayetler çoğaldıkça, bunlar arasından, bilinmeyen, fıkıh ehlinin bilmediği, Kitab'a ve Sünnet'e uygun olmayan rivayetler ortaya çıkar. Şaz hadislerden sakın, hadisçilerin ve fukahânın bildikleri ile, Kitap ve Sünnet'e uygun olanları al. Diğerlerini buna göre değerlendir. Çünkü, Kur'an'a muhalif olan, Rasülullah'tan (a.s.) rivayet edilmiş dahi olsa ondan değildir."[126]
Hanefîler bu uygulamaları usûl kitaplarında, haber-i vâhidlerin "manevî inkıta" gerekçesi ile reddedilmesi olarak değerlendirmektedirler. Hanefîlerin bu görüşlerine âit şu değerlendirmeyi de burada vermek istiyoruz: "İslam hukukçuları, kendi aslî malzemelerinden biri olan hadisleri kabulde, bulundukları çevreye, sahip oldukları hukuk anlayışına ve hukuk mantığma göre, çeşitli şartlar ileri sürmüşler ve bu yönde bir takım prensipler geliştirmişlerdir. Haber-i vahidin Kitab'a arzı ve Kitab'a aykırı olanlar ile amel edilmemesi yönünde, sahabenin bazı uygulamaları bulunmakla birlikte, bu düşünceyi sistemi eştiren ve onu bir kıstas ve prensip haline getirenler Hanefî hukukçulardır."[127]
Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Hanefî hukukçular Hadis'in Kur'an'a muhalif olmayacağı, olduğu takdirde onun kabul edilmeyeceği konusunda görüş birliği içinde olmuşlar ve ona göre problemleri çözmeye çalışmışlardır. Hanefîlerin Kur'an'a muhalefeti nedeniyle amel etmedikleri önemli konuları başlıklar halinde veriyoruz:
1- Tek şâhid ve yeminle hüküm vermek
2- Zina yapana, celde /sopa ile beraber sürgün cezası vermek
3- Alışverişteki muhayyerlik
4- Boşanan kadının nafaka hakkı
5- Müslümanm kâfire karşılık öldürülmeyeceği
6- Veli izin vermedikçe nikâhın caiz olmayacağı
7- Kabeye sığınan caninin durumu
8- Rükû ve secdede uzunca durma
9- Namazda Fâtiha'nm okunması ile ilgili rivayet
10- Abdest ve gusûlde niyet
11- Sarık üzerine mesh
12- Haram kılan emzirme
13- Ölü için yapılacak hac ve tutulacak oruç
Daha bunlara eklenebilecek birçok uygulamaları ile Hanefîler, söz konusu hususlarda gelen rivayetleri Kur'an'a muhalefetleri nedeniyle kabul etmemişlerdir.[128]

Mâlikîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

Medine'nin imamı, imam Mâlik b.Enes (179/795), muhaddis bir fakîhtir. Meşhur eseri olan Muvattâ'ı hadis sahasında verilen ilk devir eserlerindendir. Sahih hadis külliyatları arasında sayılmıştır. [129] İmamın mezhebinde Sünnet'in, üç görevi vardır: Kur'an'ı takrir eder; Kur'an'ı tefsir eder; Kur'an'da olmayan konularda hüküm koyar. O: "Kur'an'ın doğru anlaşılabilmesi, ancak Sünnet ile mümkündür. Sünnet olmadan Kur'an anlaşılmaz" derdi.[130]
İmam Mâlik, bazen haber-i vahidi Kur'an'a muhalefeti dolayısıyla reddederdi. Bazı ahvalde de, Kur'an'ın umumunu tahsis, mutlaknı takyid ederdi. Özellikle hadis, Medîne ehlinin ameli ile de destekleniyor ise, onunla amel ederdi.[131]
İmam Mâlik, "rü'yet" konusunda gelen rivayetleri; *"O gün birtakım yüzler, Rab'lerine bakıp parlayacaktır."*[132] ayetlerine arz ederek, Kur'an'a uygun bulmuş ve söz konusu hadisleri reddedenleri Kitab'a tâbi olmamakla itham etmiştir.[133]
İmam Mâlik'in, Kur'an'ın zahirine muhalif görerek, amel etmeyip reddettiği hadisler sayılıdır. Bunları şöylece sıralayabiliriz:
1- Haram kılan emzirme adedi.
2- Ölü için yapılan hac. [134]
3- Köpeğin yaladığı kabın temizlenmesi.
4- Köpeğin necisliğini bildiren hadis
5- At eti yemeyi helal sayan hadis. [135]
imam, bu konularda gelen rivayetleri, Kur'an'ın umûmî ifadelerine muvafık bulmamıştır ve amel etmemiştir.[136]

Mû'tezile ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

İslam'ın ilk rasyonalist mezhebidir. Aklı temel ölçü olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle de dînî meseleleri, aklî ölçüye göre yorumlamışlardır. Felsefelerine ters düşen Kur'an ve hadisi te'vil ve reddetmekten çekinmemişlerdir. Bu redlerine bir gerekçe olarak Kur'an'a aykırılığı da dikkate almışlardır. Ancak bu Kur'an'a uygunluğu, felsefelerine ve mezheplerine uygun olduğunda kabul etmişlerdir. Hadisi reddederken aynı zamanda, sahabeye de dil uzatmışlar ve onları da yalancılık ve başka töhmetler ile cerh etmişlerdir. Ebû Hureyre'yi, yalancıların en yalancısı saymışlardır. İbn Mesud'u, kişinin anne karnında sâit veya şaki olacağı rivayetinden dolayı, yalancı saymışlardır. Özellikle en ayrıcalıklı görüşlerinin olduğu; kader, rü'yet ve günah-ı kebîre gibi konularda gelen hadisleri kabul etmemişlerdir. Haber-i vâhidleri özellikle Kur'an'a muhalefet gerekçesiyle reddetmek, Mu'tezilenin genel görüşüdür diyebiliriz.[137]
Kardâvî, Mû'tezile'nin hadisleri hem akla, hem de Kur'an'a arz ederek reddetmekte aşırılığa gittiklerini ifade eder ve onların, Kur'an'a muhalif olduğu gerekçesiyle reddettikleri birçok Hadis'in, Kur'an'a muhalif olmadığını göstermeye çalışır.[138] Özellikle şefaat hakkındaki sahih hadisleri Kur'an'a muhalif olmakla reddederken, alakası olmayan âyetlere arz edilmesini eleştirir ve bunun, içine düşülen fahiş bir yanlışlık olduğunu göstermeye çalışır.[139]
Mûtezile'nin arz uygulamalarını doğru değerlendirebilmek için, onların Kur'an anlayışlarını gösteren şu örneği vermekte fayda görüyoruz: Amr b. Ubeyd'in bir gün yanında şu âyet okundu:
"Doğrusu bu şerefli Kur'an'dır ve Levh-i Mahfuzdadır."[140] Hemen şöyle dedi; "Peki, şu âyette Levh-i Mahfuzda mı?: *'Ebû Leheb'in eli kurusun'"*[141] Adam; 'evet' dedi. O da, "o halde Allah'ın kullarına karşı bir delili yok demektir" dedi.[142]Amr b. Ubeyd'in bu sözleri, Mû'tezile'nin nasıl bir Kur'an anlayışında olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.
İbn Kayyım (751/1371), Î'lâmu'l-Muvakkîn adlı eserinde, "Kur'an'ın Zahiri İle Sünnet'i Terk Edenler" başlıklı bir bahis açmış ve hangi âyetler ile kimler hangi hadisleri reddettiklerini uzun uzadiya nakletmiştir. Mûtezile'yi de bu meyanda sayan İbn Kayyım, onların da, şefaat ve rü'yet ile ilgili hadisleri reddettiklerini yazar. Cehmiyye, Allah'ın sıfatları ve onlar ile ilgili rivayetleri reddetmişlerdir. [143] Kaderiyye, Cebriyye'de Kur'an âyetlerinin zahirleri ile hadisleri reddetmişlerdir.[144]
F. Râzî tefsirinde, Kadı Abdul-Cebbâr'ın (415 / 1024) Hz. Peygamber'e (a.s.) sihir yapıldığım bildiren hadisi, *"Allah seni insanlardan koruyacaktır."*[145] ve *"Her nasıl gelirse gelsin sihirbaz asla kurtuluşa eremez."* âyetine muhalif bularak reddetmiş olduğunu

nakletmektedir.[146]
Mû'tezile mezhebinin konumuz ile ilgili görüşlerini şu ifade ile özetlemeye çalışacağız: İbn Hazm (456/1064), Mû'tezile imamlarının, "Biz hükmünü Kur'an'da bulamadığımız bir hadisi asla kabul etmeyiz." dediklerini nakleder.[147] Bu ifade bize, Mu'tezilenin hadisleri Kur'an'a arz etmenin gerekli olduğuna inandıklarını göstermektedir.[148]

Haricîler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

Haricîler, islam tarihinde câhil ve bedevi kişilerin oluşturduğu bir fırka olarak bilinir. Güya Kur'an'ı kendilerine rehber ettiğini söyleyen bu fırka mensupları gerek Kur'an'ı, gerekse Hadis'i gereği gibi anlayamamış ve anlayacak ilim ehline sahip olamamışlardır. Âyet ve hadisleri yorumlarken ne sebeb-i nuzûlü ne de sebeb-i vurûdu dikkate almışlardır. Kimseyi tekfirden çekinmemişler ve büyük günah işleyenlerin küfre gireceğini ilk defa gündeme getirmişlerdir. Hem Hz. Ali'yi, hem de hakem olayına rıza gösteren bütün sahabeyi kâfir saymaktan çekinmemişlerdir. Genel görüşleri bu şekilde olan Hâricîler'in, nasıl bir Kur'an ve Sünnet anlayışında olacakları açıktır.[149]
Kur'an anlayışlarına bir misal vermek istiyoruz: Al-i İmran süresindeki; *"Gücü yetenler için Allah'ın beytini ziyaret, Allah'ın kulları üzerinde bir hakkıdır. Kim de bundan imtina ederse, Allah âlemlerden müstağnidir."*[150] Bunun için Haricîler, "kim hacca gitmez ise, kâfirdir" demişlerdir.[151]
Haricîler de Mû'tezile gibi, şefaat ile ilgili hadisler ile, âsî mü'minlerin Cehennem'den çıkacaklarına dâir hadisleri; Müddesir/48; Al-i Imran: /192 ve Nisa: /14 âyetlerine arz ederek reddetmişlerdir.[152]

Muhaddisler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

Muhaddislerin hadisi tashih ederken, Kur'an'ı bir kriter olarak aldıklarını gösteren herhangi bir metod, eserlerinde yok görünmektedir. Muhaddislerin hadisleri sahih kabul etmedeki ölçülerinin ne olduğunu gösteren şu açıklamada bu husus şöyle ifade edilmiştir: "Hadisleri delil olarak veya hükmün kendisi olarak alırken temel kriter, isnadının sahih olmasıdır. Metnini Kur'an'a arzetmek, meşhur Sünnet'e veya akla uygunluğunu araştırmak yersizdir. Aynca fukahâda olduğu gibi, hadis ile amel edilip edilmemesi de bir ölçü değildir."[153].
Muhaddislerin, sahih hadis tanımlarına bakılacak olur ise, zahiren Mehmet Görmez'in ifadesindeki gibi anlaşılmaktadır. Ancak durumun böyle olmadığını, sahih hadis'in bir tarifini verdikten sonra göstermeye çalışacağız.
Sahih Hadis:
"Adil ve zabıt sahibi bir râvînin, yine kendisi gibi bir râvîden sonuna kadar muttasıl olarak naklettikleri şaz ve muallel olmayan hadisdir."[154]
Sahih Hadis'in tarifinden anlaşılacağı üzere, aranan şartlar iki ana noktaya işaret etmektedir. Birincisi, hadis metnine âit şartlar, ikincisi ise, hadis senedine âit şartlardır. Metne âit şartlara baktığımızda, hadis'in Şaz ve Muallel olmamasını görmekteyiz. Şaz rivayet; güvenilir bir râvînin, cemâatin rivayetine muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetinde tek kaldığı hadistir.[155] Sika ve güvenilir bir râvînin, topluluğun rivayetine muhalif, olan hadis'inin kabul edilemeyeceği ve zayıf sayılacağı şartını sahih hadis'in bir şartı sayan muhaddislerin, aynı hadisin şahinliği için, onun Kur'an'a uygun olması gerektiği şartını dikkate almamış olmalarını kabul etmek zordur. Kanâatimizce, muhaddislerin, sahih bir hadisin asla Kur'an ile çelişmeyeceğine olan inançları o derecededir ki, "Kur'an'a Uygunluğu" ayrı bir şart olarak sahih hadisin tanımı içinde zikrine gerek görmemişlerdir. Değilse onlar, sahih hadis'in tarifinin başına; "Kur'an'a muhalif olmamak kaydı ile..." cümlesini ekleyeceklerdi, diye düşünüyoruz. Bizim bu yaklaşımımızı destekleyen bir delil, muhaddislerin mevzu hadisin tanınma yollarından bahsederken, "Kur'an'ın Açık Anlamına Aykırılık" prensibini koymalarıdır. Uydurma hadisin tesbiti için gerekli gördükleri bir ölçüyü, sahih hadisin tesbiti için de gerekli görmeleri, muhaddislerin bu konudaki hassasiyetleriyle de örtüşen bir durumdur.[156]
Ayrıca, başta Buhârî olmak üzere birçok büyük muhaddis, bab ve kitap başlarına, konu ile ilgili âyetleri koymalarının da, söz konusu "Kur'an'a Uygunluk" ölçüsünü dikkate alıyor olduklarının bir göstergesi sayılabileceği, kanaatindeyiz.[157]
Sahih Hadis'in bir diğer metin şartı muallel olmamak idi. Hadisdeki illeti ve muallel hadisi bilmenin, bu ilimde rüsûh sahibi olmak ile ancak mümkün olacağı söylenmiştir. Muhaddiste oluşan hadisi tanıma kabiliyet ve becerisi o dereceye ulaşır ki, bir hadisde kimsenin farkedemeyeceği kusurları ve hataları bu melekesiyle farkeder. Çoğu kez de bu kusurlar açıklanamayacak kadar da gizlilik ve kapalılık arzederler. İmam Tirmizî, Sünen'in sonunda Kitâbu'l-İlel başlığı ile, İbn Receb'in (795/1393) bu İlel'e yazdığı şerhinde, söz konusu illetin bilinmesi ile ilgili ve bunun önemi hakkında bilgiler vermişlerdir.
Muhaddisler, muallel hadisi izah ederlerken, illetin senette de metinde de olacağından bahsederler.[158] Hadis metnindeki bir illet-i kâdiheyi keşfedecek kadar bu ilimde derinleşen imamların, Kur'an-hadis ilişkisini dikkate almadan illet tesbit etmiş olmaları düşünülemez. Muhammed Gazâlî de bu nokta üzerinde durmaktadır. Bir açık oturumda kendisine yapılan eleştirileri, cevaplarken; sahih kabul edilen hadisleri reddetmekteki gerekçesinin, Kur'an naslarına muhalefetle illetli olmalarını esas aldığını söylemektedir.[159]
Hatîb el-Bağdâdî (463/1083) Kifâye'sinde, zikrettiği bir kısım hadisleri delil getirerek, Kur'an'a uygunluğu savunmaktadır.[160] Bağdâdî'nin söz konusu naklettiği hadislerin, sahih olduğu kanâatinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu hadisleri Arz Hadis'i üzerinde durduğumuz kısımda nakledeceğiz. Bu nedenle burada zikretmiyoruz.
Muhaddislerin Hadis'i Kur'an'a Arzlarının Örnekleri :
1- Hz. Peygamberin (a.s.), annesini kabrinde ziyaret edip de onu kendisine iman ettirdiğini haber veren hadisi, Bakara: /217 âyetine muhalif görerek reddetmişlerdir,[161]
2- Veled-i zina Cennete giremez, diyen hadisi, En'am: /164 âyetine arz ederek reddetmişlerdir.[162]
3- Dünyanın ömrünü bildiren hadisi, A'raf: /187, Lokman: /34 âyetlerine arz ederek reddetmişlerdir.[163]
4- Hızır (a.s.)'ın hayatını bildiren hadisi, Enbiya: /84 âyetine arz ederek reddetmişlerdir.[164]
Kur'an'a arz edilerek reddedilen daha pek çok hadis, mevzuat kitaplarında yer almaktadır. Bu zikredilenlerin bir fikir vereceği kanaatiyle iktifa ediyoruz.[165]

Çağdaş İslam Âlimlerinin Arz Uygulamaları ve Arz Hakkındaki Görüşleri

Bu kısımda, üzerine duracağımız görüşlerin anlaşılabilmesi ve doğru bir şekilde değerlendirmemize yardımcı olması için, bir giriş ile bazı ön bilgilerin verilmesinde yarar görüyoruz.
Daha Hz. Peygamber (a.s.)'in sağlığında, kendisinden sonra meydana gelecek gelişmeler ve bunların neden olacağı fikrî ayrışmalar ile hizipleşmelere dikkat çekmiş ve ümmetine nasıl tedbir alacakları konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Sahabe, bu bahsedilen gelişmeleri fiilen yaşamış, Rasûlullah (a.s.) adına söylenen pek çok yalan haberlere uydurma sözlere şahid olmuşlardır. Bu tehlikeli akımın durdurulması için Hz. Peygamber'in (a.s.) tavsiyeleri doğrultusunda tedbirler düşünülmüş, ilim ehli olanlar bu konuda ölçüler ve kriterler geliştirmeye çalışmışlardır. Hadis usûlünde bahsedilen bütün kriterler, Hz. Peygamber'e (a.s.) isnad edilen sözlerin doğrusunu yanlışından ayırt etmeye matuf olduğu malumdur. Bu kriterlerden biri olarak da, "Kur'an'a uygunluk" prensibi konulmuş ve bundan büyük ölçüde de yararlanılmıştır. Gerek iyi niyetle, gerekse kötü niyetle ortaya çıkan uydurma hadisler karşısında Kur'an'ı birincil kriter olarak kabul etmişlerdir. İslam'ın bu uzun zaman diliminde karşılaştığı dahilî ve haricî bir çok tehlikeler karşısında korunabilmesi ve nesilden nesile ulaştırılması, Kur'an-Sünnet bütünlüğünün iyi korunması ölçüsünde olmuştur. Bu bütünlüğün korunamaması, uydurma hadislerin ve hurafelerin din içine sızmasına neden olmuştur. Genellikle uydurma haberleri tesbitte Kur'an'ın ana kriter olmasında bu noktanın tesiri büyüktür. Sonuç olarak; çağımıza kadar olan geçmiş devirlerdeki âlimlerin bir çoğu, yıkarda zikretmeye çalıştığımız şartlar ve gerekçelerle arz uygulamasında bulunmuşlardır.
Bizim yaşadığımız çağa[166] gelince, bu çağda oluşan İslâmî tefekkürün ve düşünüşün de arka planını, bir başka ifade İle, çağımızın portresinin oturduğu tablonun fon rengini ve temel karakterlerini belirlememiz gerekmektedir. Nasıl ki sahabe devri arz uygulamalarını, onlarda oluşan Kur'an-Sünnet anlayışı çerçevesinde ve o devrin taşıdığı özellikler muvacehesinde değerlendirmeye çalıştı isek, aynen bunun gibi, bütün dünya kültürlerini ve medeniyetlerini, öyle ya da böyle tesiri altına alan, değiştiren, etkileyen, dönüştüren ve kendisine bağlayan Batı medeniyetini, Aydınlanma'yı ve onu takip eden gelişmeleri de hesaba katmadan yapılacak bir Çağdaş İslâmî Tefekkür incelemesi ve bu bağlama oturan bir konunun araştırılması sağlıklı olamayacaktır.
İlmî, fennî, teknik, ekonomik, askerî, siyasî, kültürel v.b alanlarda dünya genelinde bir değişimin yaşanmasına neden olan bir medeniyetin, bizim düşünce, inanç ve ilmî araştırmalarımıza olan uzantıları hesaba katılmaksızın söylenecek her söz hakîkî bağlamından kopuk söylenmiş olmak ile malul olacaktır.

Bizim bu ifadeler ile söylemeye çalıştığımız şey, elbette Batı medeniyetini yargılama adına söylenmiş şeyler değildir. Çünkü burada, böyle bir araştırmayı yapmıyoruz ve konumuz da o değildir. Ancak, "tekniği Batı'dan alalım, fakat ahlakımızda, hukukumuzda şarklı kalalım, diyemeyiz. Hattâ tekniği, ilmi milletlerarası bir fikir piyasasından alalım, fakat sanatımız, felsefemiz, millî olsun hiç diyemeyiz. Böyle bir milletlerarası piyasa yoktur. Ancak çağdaş ve birleşik faaliyetleri olan bir milletler seviyesi vardır.[167] diye düşünülen bir dünyanın içinde, hadislerin Kur'an'a arz anlayışı ve uygulamasının, sahabe ve tâbiûn devri hayat şartlarında oluşmuş bir anlayış ve uygulamayla aynı olamayacağından hareketle, aradaki farkı göstermek istedik. Görülecek farklı anlayışların arkaplanında hangi oluşumun olduğunu göstermeyi amaçladık.
Felsefî anlamı ile Aydınlanma, dünya genelini tesirine alacak bir yeni medeniyetin başlaması faaliyeti ve değişimidir. Bu değişim, geleneğin taşıdığı bütün değerleri ve geleneğe âit olan herşeyi değiştirmeyi hedeflemiş ve toptan, köklü bir değişime dünyayı zorlamıştır. Felsefe, ilim, fen, teknik, dünya görüşü, insan ve tabiat kavramları gibi, hemen herşeyi yeniden tanımlamış ve bunu yaparken de büyük ölçüde, din dışı kalmaya, seküler bir bakış açısı taşımaya itina göstermiştir. İnsanı evrenin efendisi ve dünyayı da onun merkezi gören dindar bir hayat anlayışından, insanın da sair tabiat canlıları gibi bir tabîi canlı konumuna indirgendiği bir dünya görüşüne ve anlayışına kayılmıştır. Bu yeni dünyada artık, insan en mükerrem bir varlık ve yeryüzü de onun için kurulmuş bir mekan değildir. Sonsuz evren içinde, diğer canlılar gibi hayat mücadelesi veren bir yaratıktır. Bundan böyle, gökteki Tanrı'nın yere müdahalesi bitmiş, hâkimiyet gökten yere, Tanrı'dan insana geçmiştir. Artık insanın önünü aydınlatan, peygamberlerin getirdiği vahiy değil, insanın kendi aklı, doğrunun yegane ölçütü olan insan aklıdır.
Merkezini dünyeviliğin, din dişiliğin, ferdiyetçi-menfâatci bir dünya görüşünün oluşturduğu bu anlayış, dünyanın değişik bölgelerine o toplumların kendi istekleri ile ihraç edilmiş, bazı bölgeler ise sömürge yapılarak zorla bu modele sokulmaya çalışılmış ve nihayet, "Batı medeniyeti" terkibi ile özetlenecek çağımızın dünyası, bizim dünyamız, kişiliğimizin, düşüncemizin, herşeyimizin içinde şekillendiği bir dünya kurulmuştur. Biz bu dünyanın çocuklarıyız. Düşüncemizde ve fikri faaliyetlerimizde bu dünyanın izleri vardır.
Bu izlerin tesirini, Kur'an'ı anlamamızdan Hadis'i yorumlamamıza, genel din telakkimizden özel dînî yaşam anlayışımıza ve tetkîkatımıza kadar uzandığını görmek mümkündür. Bu nedenle, çağımız ilim ehlinin eserlerini mütâlâa ederken, bu temel nokta daima göz önünde tutulmalıdır.
Bu nedenle çağdaş İslam âlimleri ve Hadis'in Kur'an'a arzı konusunu incelerken, çağdaş islam âlimlerinin yetiştiği, neşet ettiği dünyanın bilinmesi ve göz önünde tutulması gerektiğine inanarak, bu çağın tarihsel oluşumunu kısaca özetlemeye çalıştık.[168]
Bu kısımda görüşlerine başvuracağımız ve araştırmalarını nakledeceğimiz âlimler, Hadis'in Kur'an'a arzını, yukarıda belirlemeye çalıştığımız yeni dünyanın içinde kendilerine mahsus ve kendi değerleri ve kültürlerine dayanan ve onu esas alan bir dünya kurmak için, "Kur'an ve Hadisi yeniden yorumlayarak anlamayı", ilk şart görenler oluşturacaktır. Bu âlimler, Hadis'in Kur'an'a arzını, bu bağlamda değerlendirmekte ve ele almaktadırlar. Bu yaklaşımlarını da büyük ölçüde, Sahabe devrindeki hadisin Kur'an'a arz mantığına dayandırmak ve onları arz uygulamasına sevk eden âmilleri, çağımızda da tesbit ederek, o noktayı çıkış noktası yapmak istemektedirler. Bu nokta da; dînîn, değişen dünya içerisinde Kur'an-Sünnet bütünlüğü çerçevesinde yorumlanarak hayata geçirilmesidir.
'Bugün hadislerin Kur'an ışığında anlaşılıp, Kur'an'a uygunluğunun yeniden belirlenmesi gerekir' görüşüne karşılık olarak; 'artık hadisler yeteri kadar araştırılmış ve tashih işlemi tamamlanmıştır, biz ancak bizden öncekilerin sıhhat derecelerini belirledikleri rivayetler ile, onlara bağımlı olarak amel ederiz' denilmemelidir. Bugün için de, Hadis-Kur'an bütünlüğü aynı hassasiyetle ele alınmalıdır. Zîrâ, dün bir problem teşkil etmeyen bir rivayet, bugün için problem oluşturabilir. Dün problem oluşturmadığı için arz edilmemiş ve bu şekilde bir tashihe tabi tutulmamış bir rivayet, bugün tutulabilir, işte bu görüşler, bugün seslendirilen ve Hadis'in Kur'an'a arzı çerçevesinde duyulan genel bir söylemdir.
Bu çerçevede zikredeceğimiz görüşleri, dayandıkları temel argümanları vermeye çalışacağız. Bu görüşlerin genel içeriği ortak olmasına rağmen konuyu daha açık bir şekilde gösterebilmek' için, görüş sahiplerinin kendi ifadelerini nakledeceğiz. Ortak görüşlere ise referans vermekle yetineceğiz.[169]

Yeni Sünnet Tanımı ve Yeni Metedoloji Tesbiti Çerçevesinde Arzı Değerlendiren Görüş

Bugün gelinen nokta itibariyle, yeni metodolojilere ve yeni tanımlamalara ihtiyaç olduğu, dolayısıyla geçmiş devirlere kafi gelen metodolojilerin bizim için eksik taraflarının bulunabileceği, bu nedenle de yeni metodolojiler ile kendi problemlerimizi çözmemiz gerektiği, görüşleri önem kazanmaktadır.[170] Bugün için yeni bir Kur'an anlama metodolojisine, Sünnet'i anlama yöntemine, ihtiyaç vardır. O halde, geçmişteki çalışmalardan yararlanmakla birlikte, günümüz ilimlerinden, özellikle sosyal bilimler alanındaki gelişmelerden yararlanarak bunlar oluşturulmalıdır. Bu noktadan hareketle, yeni bir Sünnet tanımı ve metodolojisi geliştirmek amaçlanmaktadır. İslam âleminin bir çok yerinde yapılan sempozyumlar ve Türkiye'de son zamanlarda sıklaşan bu kabil faaliyetler, Sünnet'in yeniden tanımlanıp, yorumlanarak, hayata geçişini sağlamayı amaçlamaktadır. Aşağıdaki şemada, yeni bir Sünnet tanımı şekille izaha çalışılmıştır.

Klasik Sünnet Anlayışı, Önerilen Sünnet Anlayışı

"Görüldüğü üzere, klasik anlayışta Kur'an ile Sünnet bir birinden ayrıdır. Hatta ayrılık klasik görüş tarafından sık sık kullanılan: "Sünnet teşri'de müstakildir." formülünde açık bir şekilde ifade edilmektedir. Halbuki bizce doğru olan, Kur'an ile Sünnet'in iç içe olduğudur. Daha da doğrusu, Sünnet'in, merkezinde/çekirdeğinde Kur'an'ın yer aldığı ve Kur'an tarafından yönlendirilen bir davranış biçimi -hayat tarzı- dünya görüşü olduğudur. Diğer bir deyişle Sünnet, kendisinin çekirdeğini oluşturan Kur'an'ın -teorik ve pratik açıklama suretiyle- yaşanan hayata bir açılımıdır. Bizce doğru, tutarlı, mantıkî ve bu çağın şartlarına uygun olan, Hz. Âişe'nin dile getirdiği ve Şâtıbî'nin geliştirdiği anlayıştır. Binâenaleyh, Kur'an ile Sünnet bir birinden ayrılmaz bir bütündür. Kur'an'ın, Sünnet tanımı ve kavramı içerisinde yer alması zorunludur. Bu sebepledir ki, yapılacak yeni bir Sünnet tanımında Kur'an'a mutlaka yer verilmelidir. Aksi taktirde, klasik Sünnet tanımında olduğu gibi, Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu model, onun sadece Kur'an dışındaki söz, fiil ve takrirlerine indirgenecek olur ise, bir takım hataların ve istenmeyen durumların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Nitekim gerek tarihte, gerek günümüzde ortaya çıkan bu tür pek çok hatanın bulunduğunu görmek mümkündür. Mesela kadının sosyal statüsü, siyâsî hakları, boşanma, devlet başkanının Kureyş kabilesinden olma zorunluluğu, recm cezası, dâru'l-harbde faizin caiz olup olmaması gibi günümüzde tartışılan, üzerinde yazılıp çizilen birçok konudaki sıkıntılar, Kur'an ile Sünnet'in bir bütün halinde ele alınmamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu sebepledir ki, son zamanlarda bazı islam alimleri -ki bunların sayısı çok azdır- problemlere yol açtığı görülen bazı hadislere karşı tenkitçi bir tavır takınmaya başlamışlar ve bu hadislere yönelttikleri tenkitleri de -isabetli bir şekilde- Kur'an'ı esas alarak geliştirmeye itina göstermişlerdir. Yapılan bu tenkitlerin dayandığı temel varsayım ise, Hz. Peygamber'in Sünnet'inin Kur'an'a ters düşmesinin mümkün olmayacağıdır."[171]
"Bizim bu tanımda Kur'an'a özellikle ilk sırada yer vermemizin iki amacı vardır:
a- Sünnet'i uygulamanın yolunun Kur'an'dan geçtiğini,
b- Kur'an dışında yer alan Sünnet'e âit unsurları tesbit etmede Kur'an'ın temel kriter olduğunu vurgulamaktır.
Kur'an dışındaki Sünnet'e âit unsurlardan kasdettiğimiz, hadislerde ifadesini bulmuş olan ilkelerdir. İşte Sünnet'i ortaya koymaya çalışırken kullanılacak olan bir hadisin veya hadis grubunun sahih olup olmadığını metin açısından tesbit etmede başvurulacak ilk kriterin Kur'an olması gerektiğini, Sünnet'i ortaya koymada başvurulacak bir hadis Kur'an'a açıkça aykırı olduğu takdirde -isnadı sahih bile olsa- onun sahih olamayacağını, zîrâ mantıken Hz. Peygamber'in herhangi bir söz, fiil , hüküm veya davranışının Kur'an'a aykırı olmasının mümkün olmayacağını vurgulamak amacıyla da Sünnet tanımının içinde Kur'an'a ilk sırada yer verilmiştir. Kur'an'a ilk sırayı vermekle, aynı zamanda Sünnet'in içerdiği ilkeler ortaya konulurken, hadislerle Kur'an'ın bir arada ele alınması gereğine de işaret edilmiş olmaktadır."[172]
"Kur'an'ı Sünnet'in temeli ve Sünnet'i de Kur'an'ın bir açılımı olarak gören böyle bir yaklaşım, hem Sünnet'i kabul etmekle Kur'an'ın ikinci plana düşeceğinden endişe eden eğilim sahiplerinin endişelerini giderecek, hem de Sünnet'i kabul etmenin Kur'an'dan kaynaklanan bir zorunluluk olduğunu kabul ederek, Sünnet'in reddedilmesinden endişe eden eğilim sahiplerinin endişelerini izale edecektir." [173]
"Aslında hadisleri değerlendirmede Kur'an'ı temel kriter olarak almak, geçmiş İslam âlimlerinden birçoğu tarafından da benimsenmiş olan bir yöntemdir. Bugün bize düşen bu geleneği -yâni hadisleri değerlendirmede Kur'an'ı temel kriter kabul eden ve başta Hz. Âişe'nin uyguladığı bu yöntemi- daha da geliştirerek sistemli hale getirmek olmalıdır."[174]
Görüldüğü gibi bu görüş hadislerin Kur'an'a arzını, Sünnet tanımı çerçevesi içerisinde değerlendirmekte ve çözmeye çalışmaktadır.[175]

"Hadislerin Mutlaka Kur'an'dan Bir Asla Dayandığı" Prensibi Çerçevesinde Arzı Değerlendiren Görüş

Bu yaklaşım, yâni hadislerin Kur'an'a uygunluğu ve mutlaka Kur'an'dan bir asla dayanması gerektiği, hem çağdaş Türk-îslam âlimleri, hem de diğer İslam ülkelerindeki âlimler tarafından savunulmuştur. Önce çağdaş Tûrk-İslam alimlerinin konuya ilişkin görüşlerini vereceğiz, daha

sonra da diğerlerinin görüşlerini nakledeceğiz.[176]

Çağdaş Türk-İslam Âlimlerinin Görüşleri

"Hilâfetin Kureyşîliği" adlı makalesinde Mehmed Hatipoğlu, Hadis'in Kur'an'a arzı ile ilgili görüşlerini de belirtmiştir. Söz konusu "imamların Kureyş'ten Olacağı" nı bildiren hadisi Kur'an âyetleri ile değerlendiren Hatiboğlu, görüşünü şu şekilde ifade eder: *"Muhakkak Allah size emanetleri ehline vermenizi emreder."*[177] Âyetinden anlaşılmaktadır ki, işin başına getirilecek kimsede iki şart aranmaktadır. Ehil olmak ve mü'min olmaktır. Âyet, *'Ey imanlılar'* diye başlayıp, ulû'l-emr'i de 'sizden' şeklinde takyid etmektedir. İslam olmak hiçbir kavmin inhisarında olmadığına, mü'minler ailesine isteyen herkes girebildiğine göre, İslam idarecilerinin her kavimden olabileceği neticesi Kur'ani bir hakikat olarak tecelli eder." Bu ifadelerinden sonra, İbn Teymiyye'den (728/1328) söz konusu meseleye âit şu nakilde bulunur: *"...Layık ve uygun olanın yerine, kendi ırkından olduğu için bir Arab'ı, İranlı'yı, Türk'ü veya Rum'u tercih eden, 'Ey İman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hiyanet etmeyin! Bile bile emanetlerinize hiyanet etmiş olursunuz.'*[178] âyeti gereğince, Allah ve Rasûlü'ne hiyanet etmiş olurlar."[179]
"Kur'anî zihniyetin ışığında rivayetlere değer biçmek durumundayız. 'Kur'anî zihniyet ışığında' diyoruz, çünkü bu zihniyetin kaynağı elimizdedir ve onu en iyi anlamış ve tatbik etmiş kimse olan Hz. Peygamber'in (a.s.) ondan ayrı düşünmüş olması da mümkün değildir. Hz. Peygamber'den (a.s.) mervî hadislerin Kur'an'ı Kerim'e ibra ettirilmesi diyebileceğimiz bu tenkit usûlü, yeni birşey olmayıp tatbik târihî bakımından sahabe devrine kadar gider. Mesela Hz. Âişe, sahabe tarafından yanlış anlaşılmış hadisleri düzeltirken, böyle meselelerde Kur'an-ı Kerim'in yeterli delil olduğunu beyan etmiştir."[180]
"Hadis tenkidinde Kur'an'ın hakemliğine başvurma yolu islam âlimlerince benimsenmiş bir keyfiyyettir. Husûsiyle, ilk iki asırda İslam tefekkür dünysını mesgul eden siyâsî, fikri v.b. her türlü meselenin Hz Peyeamber'e (a.s.) çözdürülmek istenmesi, ortalığı sayısız rivayetlerin kaplamasına sebep olmuştu. Bunların tahkik usûlünden en tesirlisi şüphesiz onları' tahrifsiz kalmış bir kaynağın yâni Kur'an'ın süzgecinden geçirmektir. Nitekim, II./VIII. asrın ilim muhitlerince malum bir rivayette bu care, Hz. Peygamber'e şöyle ifade ettirilmiştir: 'Size benden bir söz ulaşırsa onu Kur'an'a arzedin.' Bu ibarenin Hz. Peygamber sözü olmadığı muhakkak ise de, prensip olarak doğruluğunda şüphe yoktur."[181]
Sünnet'in dâima Kur'anî bir asla dayandığı görüşünün temellendiği ana fikir Hz. peygamber'in (as) aslâ Kur'an'a ters düşmeyeceğidir. İşte bu esas bu çerçevedeki bütün görüşlerin özünü teşkil etmektedir. "Hz. Peyeamber'in sözleri sonradan yazılmıştır. Bu nedenle de birçok uydurma sözler ona isnad edilmiştir. Hadislerden yararlanırken çok dikkatli olunmalıdır. Şurasını hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak gerekir ki, Hz. Muhammed'in (a.s.) sözleri asla Kur'an ile çelişmez, Kur'an'a ters düşmez Çünkü onun görevi Kur'an'a ters düşmek değil, aksine ona uygun hareket etmektir.[182]
Salih Akdemir, İlhan Arsel'in; "Şeriat ve Kadın" adlı eserinde kadınlar ile ilgili naklettiği hadisleri sıraladıktan sonra konumuz ile ilgili şu ifadeleri' serdetmektedir: "Şurasını hemen belirtelim ki, bu zikredilen ve gerçekten de kadını aşağılayıcı mahiyette olan sözleri, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamberin (a.s.) söylemesi asla mümkün değildir. Zîrâ bu sözler Kur'an'ı Kerim ile çelişki halindedir. Oysa böyle bir şeyin vuku bulması, «yâni Hz. Peygamber'in (a.s.) Kur'an'a aykırı bir şey söylemesi, aslâ mümkün değildir. Bu hadisler uydurma hadislerdir."[183]
Hadislerin Kur'an'daki asıllarına dayandırılması görüşünün, Hicri III yüz yıl mühendislerinin eserlerine de yansımış olduğunu ifade eden Suat Yıldırım bu hususu şöyle değerlendirmektedir: "Üçüncü asrın hadis mecmualarının musanniflerine de aynı düşüncenin hâkim olduğunu, bu kitapların tertibinden çıkarmak mümkündür. Bu durum en bariz bir şekilde Buhâri'nin Sahih'inde görülür. Bu eserin hemen her yerinde rivayet edilen hadisler, Kur'an'daki asıllarına rabt edilir. Birçok kitap ve bâbın unvanını bir âyet teşkil eder. Böylece o kitap ve bâbta olan hadislerin, baştaki âyetin tefsirinden ibaret olduğu anlatılmak istenir. Aynı durum, daha az uygulanmakla beraber, Müslim, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî gibi muhaddislerin mecmualarında da görülür."[184]
Bu konudaki diğer görüşler için, dipnotta vermiş olduğumuz kaynaklara bakılabilir. [185]

Diğer İslam Âlimlerinin Görüşleri

Çağdaş Müslüman Türk âlimlerinden tesbit edebildiğimiz bu görüşleri verdikten sonra, şimdi de İslam âleminin değişik yerlerinde, Hadis'in Kur'an'a arzını gerekli gören âlimlerin görüşlerini aktarmaya çalışacağız.
Çağdaş âlimlerin görüşlerini aktarmadan önce yapmış olduğumuz giriş kısmında, belirtmeye çalıştığımız dünyanın içine girdiği yeni değişimden ilk önce etkilenenler, müstemleke ülkeler olmuştur. Başta Hind bölgesinde yaşayan müslümanlar olmak üzere, Mısır, Cezayir -Mağrib ülkeleri- ve nihayet Osmanlı Devleti'nin merkezi durumunda olan Anadolu bu etki alanının içine girmiştir. Hindistan'da Seyyid Ahmed Han ile başlayan, modernleşme ve Kur'an'ı yeniden yorumlama hareketi giderek bütün İslam coğrafyasına yayılmış ve temsilciler bulmuştur.[186] Kendilerine daha çok modernistler denilen bu âlimlerin, gelenekçi denilen âlimlerden farklı olarak seslendirdikleri düşünceleri, Kur'an'ın yeniden anlaşılması ve "asrın idrâkine söyletilmesi" idi. Daha sonraları, Cemâleddin Afgânî, M. Abduh, Reşid Rızâ, M. Akif gibi âlimlerin temsil edeceği bu görüşler zamanla yaygınlaşıp savunulan bir kurtuluş reçetesine dönüşecektir.
Kur'an ve Hadis anlayışları ve yorumculuklarını ifadeye çalışacağımız bu âlimlerden en meşhur olanı, görüşlerini ve fikirlerini "El-Mecel-letü'l-Menâr" adlı dergide yayınlayan M. Abduh ile, daha sonra bunları birleştirip, meşhur "Tefsîru'l-Menâr"ı meydana getiren Reşid Rızâ'dır. Konumuzla ilgili şu görüşlerini veriyoruz: "Kur'an'ın zahiriyle çelişen bir hadis veya sahâbî sözünün -râvîleri ne kadar güvenilir olursa olsun- senedinin sahih olduğuna inanmıyorum. Kötü niyetli olduğu halde dış görünüşüne aklanılarak güven duyulan nice râvîler vardır. Eğer senetleri açısından tenkit edildikleri kadar metinleri açısından da tenkit edilse, bir çok hadis çürüğe çıkacaktır.[187] "Bir metin katı naslara ve olaylara ters düşmüyorsa ancak o zaman senedin sıhhatinden söz edilebilir. Tearuz var ve cem' imkanı da yoksa, Kur'an hadislere mukaddemdir. Yapılan rivayetlerde kalbi mutmain olmayan bir kimse, katı surette Kur'an'ı tercih edip râvîlerin hatalı olduklarım kabul etmekten kaçamaz."[188] Reşid Rızâ, M.Abduh'un hayatına dair yazdığı eserinde şeyhinin Sünnet-Kur'an münasebeti ile ilgili görüşlerini de bize nakletmektedir: "Hadis ilminde esas, Kur'an'ın naslarına muhalefet eden zayıf hadislerin atılması suretiyle, hadisin Kur'an için bir açıklama ve yorum kaynağı olarak değerlendirilmesi ve zahiri itibariyle Kur'an'la çelişme hissini uyandıran sahih hadislerin, Kur'an'a sunulması için içtihad edilmesidir."[189]
Rasûlullah'ın (a.s.) Abdullah b. Übeyy b. Selül'ün cenaze namazını kıldırması ile ilgili rivayetleri, Kur'an'a aykırı olması nedeniyle kabul edilemeyeceği görüşünü M. Abduh'tan nakleden ve kendisinin de aynı görüşte olduğunu söyleyen R. Rıza, "bu mesele Kur'an'ın âyetlerine muhaliftir."[190] demektedir ve arz uygulamasında bulunmaktadır.
İbn Aşur, söz konusu münafık Abdullah b. Übeyy'in cenaze namazı ile ilgili rivayetlerin Kur'an'a muhalif olmadığını izaha çalıştıktan sonra, yine de rivayetlerin kati asıllar ile çelişmemesi gerektiğini söylemektedir. "Bir haber, şeriatın asıllarına ve Peygamber'in (a.s.) getirdiklerine/Kur'an'a ters düşer ise, reddi ve iptali vacip olur."[191]
Kâsımî, "Kur'an'ı Anlamalı" adlı eserinde, Hadis'in Kur'an'a arzını âmir olan hadis hakkında söylenenleri naklettikten sonra şu mütâlâada bulunmaktadır: "Delil olarak ileri sürülen Arz Hadisi sahih değilse her iki görüşte olanlar için de bunda bir fayda yoktur. Eğer sahih ise veya benzerinin kabul edildiği bir yoldan gelmiş ise, elbette dikkate almak gerekir. Çünkü hadis ya vahiydir veya Peygamber'in Kitap'tan sahih bir vahiyle yaptığı muteber bir içtihadıdır. Her iki takdirde de onda, Allah'ın Kitab'ı ile tenakuz mümkün değildir. O halde her hadiste, arz hadis'inde zikredildiği gibi, Kitâbullah'a uygunluk şarttır. Senedi sahih olsun olmasın bu hadisin manası sahihtir."[192]
Hadis'in Kur'an'a uygunluğu konusunda oldukça önemli fikir ve görüşleri olan bir âlim de, Nedvî'dir. "Tahkîku Ma'na's-Sünne" adlı esrinde konumuz ile ilgili görüşlerini bildirmiştir. Sünnet'i, Kur'an'dan Hz. Peygamber'in (a.s.) anladığı ve aldıkları olduğu yaklaşımı ile ele alan Nedvî, bu konuda bir de misal vererek, Rasûlullah'ın (a.s.) Sünnet'ini Kur'an'dan nasıl aldığını göstermeye çalışır. O bu misalle aynı zamanda, hadisler Kur'an'a arz edilirken ne kadar dikkatli olunması gerektiğine de dikkatlerimizi çekmiş olur. "Oruç âyetleri nazil olunca sahabe oruç tutmaya başladı. Sonra bir sahabe gelip unutarak yediğini haber verdi, Rasûlullah (a.s.) ona orucunun sahih olduğunu ve bu yemenin bir zararı olmayacağını haber verdi. Bu hükmünü de Kur'an'ın şu âyetinden alıyordu: *"Sizin hatâ ile yaptıklarınızda size bir günah yoktur. Ancak kalblerinizin niyetlendiğinde günah vardır."*[193] Acaba, hiçbir kimsenin kalkıpta, Rasûlullah'ım (a.s.) bu fetvasının Kur'an'daki oruç âyetlerine muhalif olduğunu söylemesi mümkün müdür? Halbuki Rasûlullah (a.s.), oruç ile ilgisi olmayan bir âyetten, oruç hakkında hüküm çıkarmaktadır."[194]
Nedvî'nin, Hz. Peygamber'in (a.s.) oruçla ilgisi olmayan bir âyetle oruç hakkında hüküm vermesi nedeniyle arz uygulamasında dikatli olmanın gerektiğini söylediği bu nebevi uygulama, bizim arz usûlü kısmında çıkaracağımız prensiplerden birine ışık tutmaktadır. O da; Kur'an'ın umûmî anlam içeren âyetlerinin, her konudaki hadisler için bir asıl olduğudur. Biz de arz uygulamasında, Hz. Peygamber'in (a.s.) yaptığı gibi, genel

hüküm içeren âyetleri her konudaki hadisler için arza bir mesned kabul edeceğiz. Nedvî görüşlerini şu şekilde tamamlamaktadır: "Sünnet'in tarihsel olan, yâni sahabe ve Hz. Peygamber'in (a.s.) o devirdeki bir takım olaylara bağlı olarak yaşadıkları ve onlardan başkasına sirayeti olmayan rivayetlerin zaten konumuz ile alakası yoktur. Ahlâka, hikmete, âdaba, nasihatlara âit şeyler de o türden hadislerdir ki hepsinin asılları Kur'an'da vardır. Bir de akaide dâir olan hadislerdir, onların zaten temelleri Kur'an'dadır."[195]
Sünnet'in anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili şüphesiz en önemli çağdaş çalışmalardan ve eserlerden birisi de, Kardâvî'nin, "Keyfe Neteâmelü Mea's-Sünneti'n-Nebevıyye" adlı eseridir. Bu eser Türkçe'ye "Sünnet'i Anlamada Yöntem" adıyla çevrilmiştir. Kardâvî bu eserinde, Sünnet'in Kur'an ışığında ve onun onayı, tashihi ile anlaşılması gerektiğini şu özlü ifadesiyle anlatır: "Kur'an'ın muhkem âyetlerine ve açık belgelerine muarız olan sahih ve sabit hiçbir hadis yoklur."[196]Bu görüşünü fakîhlerin uygulamalarına da teşmil ederek şöyle demektedir: "Hadis'ten hüküm çıkarmada fukahânın görüşleri, anlayışları ihtilaflı olduğunda en evlâsı ve en doğrusu Kur'an'ın desteklediği görüştür." Bu ifadesinden sonra, fukahânın zekat alınacak mallar konusundaki görüşlerden doğruya en yakın olanın, En'am: 6/141 âyetine uygunluğu yönüyle Ebû Hanîfe'nin olduğunu söyler.[197]
Kardâvî, Kur'an'a muarız olan bir hadis görüldüğünde onu reddetmede aceleci olmamayı tavsiye eder. Kendisinin, Ebû Davud'un rivayet ettiği; *"Kız çocuğunu gömen kadın ve gömülen kız Cehennem'dedir"* hadis'inde tevakkuf ettiğini söyler. [198] Hadislerin Kur'an'a arz edilmesi konusunun çağımızdaki en büyük temsilcilerinden birisi hiç şüphesiz, Muhammed Gazâlî'dir. Gazali, günümüzde problem olarak gördüğü hadisleri, rivayetine ve tahriç edildiği esere bakmaksızın reddetmiş ve tevakkuf etmeyi de düşünmemiştir. Yayınlandığı zaman Mısır'da infial uyandıran ve tartışmalar ve açık oturumlar düzenlenmesine neden olan eseri, "Es-Sünnetü'n-Nebevîyyetü Beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadîs" genelde hadisin Kur'an'a arzı ile ilgili bir eserdir. Değişik konu ve mevzularda Gazâlî, Kur'an'a, akla ve tecrübeye muhalefeti nedeniyle bir çok hadisi reddetmekten çekinmez. Bunların bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
Kadının diyetini erkeğin diyetinin yarısı olarak gösteren rivayetleri Gazâlî, Maide:45-46. âyetlerine muhalefeti dolayısıyla, galiz bir ifade ile ve kızgınlıkla reddeder: *"Diyet Kur'an'da erkek için de kadın için de birdir. Kadının kanını ucuz, hakkını basit gören bu yalancı zihniyettir ki, Kitab'ın zahirine muhalif olmuştur."* [199]
Gazâlî, *"Müslüman kâfire karşı öldürülmez"* hadisini de yine yukarıdaki Mâide: 5/45-46. âyetleri gereği reddetmektedir.[200]
Gazâlî, Kur'an-ı Kerim'i Cibril'in getirdiğini ifade eden Kur'an âyetlerinin bütününü sıraladıktan sonra, Buhârinin rivayet ettiği Mi'râc Hadisi'nde Şerîk tarîki ile gelen rivayetteki, *"sonra sarktı ve yaklaştı"*
âyetindeki yaklaşanın Allah olduğu şeklindeki rivayeti reddetmektedir. [201] .
Gazâlî'nin vermiş olduğu misalleriyle, eserinin genelinde ortaya koymak istediği tezi; İslam'ın insanlığa tanıtılması ve tebliğ edilmesi yolunda, müslüman bir davetcinin karşılaştığı zorlukları giderme ve müslümanlığm anlatım ve anlaşılmasını kolaylaştırmaktır. Bunun için de, Kur'an'ın esas alınarak hadislerin tashih edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Gazâlî'ye göre onun bu teklifi şaz bir teklif de değildir. Çünkü bu teklif ve fikir daha evvel gelen büyük imamların, birçok sahabenin yolu ve yöntemidir. Bugünün müslümanı bu yöntemi uygulamadan korkmayacak ve cesur davranacaktır.
Bu konuda diğer görüşler için dipnotta vermiş olduğumuz kaynaklara bakılabilir.[202]

"Din Sadece Kur'an'dır" Görüşü Çerçevesinde Arzı Değerlendirenler

"Kur'an'a Göre Araştırmalar" adlı eserinde Hüseyin Atay, konumuz ile ilgili görüşlerini gayet açık bir biçimde ifade etmektedir: "Hadis mütevâtir de olsa, yine de Allah'ın sözü olan Kur'an'a denk olmayacağını ve Kur'an'ın dâima tercih edileceğini kabul edenlerden yana olduğumu söylemek istiyorum." "Kendi tutumuma gelince, Kur'an ana kaynak, Kur'an'da olan bir hükümde hadise gitmeye hacet yoktur. Çünkü Kur'an'da olan açık hükümler hadisler ile yanlış yorumlanmış, daha doğrusu, önce yorumlanmış ve sonra bu yorumlar hadis sayılmıştır. Sahabenin ve tabiînin sözlerinin hadis sayılması gibi. Uydurma hadisler ile fıkıh ve hadis kitapları hele tasavvuf kitapları hınca hınç doldurulmuştur." "Hadisler birinci kaynak din kültürü olup, benzerlerine birer örnek teşkil ederler. Kur'an'ı anlamaya yardımcı olurlar. Ama Kur'an'a ters olamazlar."[203]
Atay, hayız halindeki kadının tavaf yapması ve Kur'an okuması ile ilgili rivayetleri kabul etmemiştir. Bu rivayetlerin Kur'an'da bulunan açıklamalara uygun olmadığını şu ifadeleri ile bildirir: "Kur'an'a gittiğimiz zaman, hayız yalnız bir tek şeye engel sayılmaktadır. Kur'an, hayzı sadece, cinsi münasebete engel saymaktadır."[204]
Hadislerin Kur'an'a uygunluğu ve dinin sadece Kur'an'dan ibaret olduğu görüşünü hem yazılı hem de sözlü savunması ile tanınan bir diğer çağdaş âlim de, Yaşar Nuri Oztürk'tür. Daha önceki eserlerinin ona göre tashih edilmesini istediği, "Kur'an'daki İslam" adlı eserinden konuyla ilgili görüşlerini nakledeceğiz.
"Dinin içeriğini, çerçevesini Kur'an çizer. Bunun dışında hüküm kaynağı aramak aldanış, kabullenmekse şirktir. Kur'an'ın tebliğcisi olan Hz. Peygamber, bu ana kaynağın dışında hiçbir şey söylememiştir. Onun yaptığı, ana kaynağın zaman üstü buyruklarına açıklama getirmek ve o buyrukları canlı örnekler ile, insan hayatına kazandırmaktır. O halde Hz. Peygamber'e isnad edilen bir söz veya bir fîl, Kur'an'daki buyruklar ile çelişir yahut Kur'an'da olmayan bir hüküm koyma durumunda görülürse, o söz veya fiilin Hz. Peygamber'e isnadı kabul edilemez. Bunun aksini söylemek, Allah dışında din sahibi, koyucusu icat etmek olur ki, bunun Kur'an'dan onay alması mümkün değildir. Ne yazık ki, Hz. Peygamberin bu dünyaya gözlerini yumduğu andan itibaren, Kur'an'ın bu temel anlayışına ters bir gidiş başlamış; ilâhî din önce Arab-Emevî müdahalesiyle yozlaştırılmış, sonraki devirlerde bu yozlaşma yüzlerce mezhep ve klik tarafından derinleştirilerek ortaya Kur'an'a nisbeti yüzde ellilerin altına düşen bir karmaşık kurum çıkarılmıştır. Bu karmaşık kurumun oluşturulması esnasında, Allah Rasûlü'ne binlerce yalan söz isnad edilmiş ve bunlar Hadis ve Sünnet adı altında insanlığın karşısına çıkarılmıştır. Bu uydurmalara karşı çıkanları, "hadis" karşı çıkmakla itham edenler olabilmektedir. Biz de bunları Kur'an'a karşı çıkmak veya Kur'an'ın kontrolünden çıkmakla itham ediyoruz. Sonunda onların savunucusu uydurma rivayetler, bizim savunucumuz ise Kur'an olacaktır. Hz. Peygamberin.Hadis'ine "evet", Hz. Peygamber'e isnad edilen yalanlara "hayır". Bizim imanımız budur. Uydurma rivayetlere dayanan kurum, Allah'ın tek hüküm sahibi, Hz. Peygamber'in tek mübelliğ olduğu din değildir."[205]
"Hadisler ve Sünnet konusunda, biz bir keyfiyet olarak Sünnet'e saygı duyar, bağlılığımızı bildiririz. Ancak hadis ve Sünnet'le, hadis ve Sünnet diye ortaya sürülen rivayetleri eşitlemeyiz. Rivayeti Kur'an süzgecinden geçirir; o süzgeçten onay alanları kabul eder, ötekileri hiç çekinmeden kaldırıp atarız. Allah'ın dinine hizmet ve sadakatin başka bir yolu olduğunu söyleyenlerin samimiyetine de asla inanmayız. Hadiscilerin kendi aralarındaki, sahih, müttefekun aleyh v.s. gibi terimler Allah ölçüsü değildir. Bizi bağlamaz."[206]
Öztürk, "Arz Hadisi" ile de ilgili görüşlerini bildirmiştir. Kısaca onları da burada veriyoruz: "Kur'an'dan onay alan söz ve fîîl hadisdir, Sünnet'tir. Başımızın üstünde yeri vardır. Kur'an'ın filitresindeh onay almayan söz ve fîîllerse Allah Rasûlü'ne (a.s.) iftiradır, bizim dünyamızda yeri yoktur. Bu ölçü bizzat Peygamberimiz (a.s.) tarafından konmuştur. Buyuruyor ki: 'Bana isnad edilen sözler çoğalacaktır. Size benden rivayet edilip de Kur'an'a uygun olanlar bendendir. Bana isnat edilip de Kur'an'a uygun olmayanlar bana âit değildir.[207]
"Benim mızrabımı vurduğum, parmağımı tuttuğum yer Kur'an'dır. Çünkü ben, Kur'an'ın dışında kalan şeyin İslam olduğuna inanan bir insan değilim"[208] Temel argümanı bu şekilde özetlenebilecek olan.Öztürk, hadislerin Kur'an'a arz edilmesi gerektiğini savunmakla birlikte, "Arz Hadisi"ni de sahih kabul etmektedir. Bu görüşlerini,"Kur'an'daki islam" eserinde koruyamamış olduğunu da burada belirtmek istiyoruz. Yukarda altını çizdiğimiz ifadelerinde, Kur'an dışında hüküm koyan, hüküm getiren hadislerin kabul edilemeyeceğini söylemesine rağmen, kitabında bu kabil hadislerle amel etmiştir. Nitekim aşağıda bunun bir örneğini vereceğiz. Kanâatimizce Öztürk, amel ettiği hadisleri neye göre sahih sayıp onlar ile amel etmiş olduğunu belirtmiş olsaydı, kendi argümanıyla ters düşmeyecek ve daha tutarlı olacaktı. Çünkü, amel ettiği hadisler Kur'an'a uygun olmakla tashih edilemez. Çünkü, kendi ifadesiyle "Kur'an'da olmayan" bir hüküm getirmektedir. Şimdi bu ifadelerimizi şu örnek üzerinde göstermeye çalışalım:
"Allah dileseydi, namaz vakitlerini beş olarak belirlerdi. Hiçbir tartışmaya da meydan vermezdi. Ama o zaman cem' imkanı kalmazdı. Bu açık alandan yararlandığı içindir ki, Hz. Peygamber (a.s.) cem' imkanını kullanmış, ümmetine örnek olmuştur. Öğle ile ikindi, akşam ile yatsı bir birlerinin vakitlerinde cem' edilerek kılmabilir. Bu cem' etmenin önceden belirlenmiş özür kalıplarıyla kayıtlanması da doğru değildir. Müslüman birey, kendi içinde gerek gördüğü durumlarda bu cem' yoluna rahatlıkla gidebilir. Hz. Peygamber'in (a.s.) bu cem'i en rahat zamanlarda bile uyguladığı kesindir. Cem'in yalnızca hac sırasında kullanılacağını söylemek tamamamen yanlıştır.[209]
Namazların cem' edilmesinin sadece hacda olacağı görüşü başta hanefiler olmak üzere birçok fukahânm görüşüdür. Cem ile ilgili hadisleri zayıf gördüklerinden, hem Kur'an'a ziyade hüküm getirdiğinden, hem de Rasûlullah'tan nakledilen meşhur hadise muhalif olduğundan amel etmemişlerdir. İşte Hanefiler başta olarak bu şekilde düşünenlerin görüşleri aslında, Öztürk'ün devamlı savunduğu, kendi ifadesiyle mızrabını vurduğu, görüştür. Ancak, yukarda görüldüğü gibi kendi tezine ters düşmüştür. Kendi aslî tezine tam anlamıyla uygun olan Hanefîlerih görüşüne de, "tamamen yanlıştır" demektedir.

Öztürk, Fatiha Süresi'nin son âyetindeki, "Dâll ve Mağdub aleyh" olanların, Hristiyanlar ve Yahudiler olduğunu söyleyen hadisi kabul etmemiştir ve şöyle demiştir: "Bu söz uydurmadır. Kur'an'ın beyanlarına terslik veya ilave anlamında bir sözün Hz. Peygamber tarafından söylenmesi mümkün değildir."[210]
Miraç ile ilgili rivayetleri de, Atay ile aynı görüşte olduğunu ifade edip ondan nakleden Öztürk, bunların da Kur'an ile çeliştiğini vurgulayarak kabul etmemiştir.[211]

Çağdaş Alimlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Görüşlerini aktarmaya çalıştığımız çağdaş İslam âlimlerinin arz uygulamaları ve bu meyanda ifade ettikleri görüşlerim değerlendirmek ve bunlardan bazı prensipler çıkarmak istiyoruz.
Çağdaş âlimlerin arz uygulamalarında görülen hâkim "Fikrî Yön"ü yaşanılan modern çağın tesirinde kalmak ve bu tesir altında arz uygulamasına gitmek olarak ifade edebiliriz. Yaşanılan çağın, dîni ve geleneği sorgulamış olması, âlimlerin de bu sorgulamayı dikkate almalarını sağlamıştır. Bir taraftan dîni anlama ve yorumlama gayretleri, diğer taraftan da yeni hayata intibak çalışmaları, zorunlu olarak müslümanların karşısına bir takım proplemler getirmiştir. Bu durumda âlimler, Kur'an ve Sahih Sünnet'ten oluşan din ile, yaşanılmış târihî İslam'ı bir birinden ayırmak ve değerlendirmek durumunda kalmışlardır. Yasanmış İslam'ın getirdiği bir kısım tarihsel problemler nedeniyle âlimler, her şeyi yeniden Kur'an hakemliğinde incelemek ve bize yeni bir hayat modeli oluşturacak prensipleri Kur'an ve Sünnet'ten çıkarmak gayesiyle arz uygulamasını savunmuşlardır. Yeni bir Sünnet tanımı, yeni metodoloji arayışı ve Sünnet'in mutlaka Kur'an'dan bir asla dayanması gerektiği görüşü, hep bu ihtiyaçtan ve zorunluluktan kaynaklanmaktadır, diyebiliriz. Biz de bu genel yaklaşıma katılıyoruz.Temelini, çekirdeğini Kur'an'ın oluşturduğu bir Sünnet tanımıyla mevcud literatür gözden geçirilmelidir. Buradan hareketle şöyle bir prensip çıkarabiliriz: Kur'an ve Sünnet'in bütünlüğünü gösterecek yeni bir Sünnet tanımı yapılmalıdır. Bu tanım mevcud Sünnet literatürüne uygulanmalıdır.
Dinin sadece Kur'an olduğu prensibinden hareketle yapılan arz uygulamalarına katılmıyor ve bunu çelişkili buluyoruz. "Din sadece Kur'an'dan ibarettir" ifadesini, arz uygulaması çerçevesinde kabul etmek imkansızdır. Çünkü arz ancak, "dinde Sünnet de vardır" denildikden sonra işleyecek bir metoddur. Bu nedenle, 'din sadece Kur'an'dır' diyenlerin arz uygulamaları metod olarak da, sonuçlan itibariyle de isabetsizdir ve yanlıştır. Bu görüşe katılmamız mümkün değildir. Sonuç olarak; Arz metodu, Din'in Kur'an ve Sünnet'ten oluştuğunu kabul edenlerin uygulayacağı bir yöntemdir.
İlk uygulayıcısını Hz.Peygamber (a.s.) olarak kabul ettiğimiz arz metodunda, görmüş olduğumuz bu târihî gelişimde önemli bir nokta ortaya çıkmaktadır: Arz yöntemi, Sünnet'e dahil olmak isteyen yalan haberlerin ve Hadislerin önünde önemli bir engeldir. Bir Sünnet muhafızıdır.[212]

HADİSLERİN KURAN'A ARZININ LEHİNDEKİ VE HİNDEKİ GÖRÜŞLERİN DELİLLERİ

Bu kısımda, arz uygulamasını kabul edenlerin hangi delilleri esas aldıklarını, yine arzı kabul etmeyenlerin de hangi deliller ile kabul etmediklerini vermeye çalışacağız. Arzın târihî uygulamasını ve gelişimini verdiğimiz bir önceki kısım uygulamalar ile beraber bir kısım delillerini de vermiş bulunmaktayız. Burada kısaca, arza taraftar olanların genellikle hangi delillere istinad ettiklerini ifade etmekle yetineceğiz.Arzı kabul etmeyenlerin görüşlerini ve delillerini ise, daha mufassal olarak aynca bir başlık altında vermeye çalışacağız.[213]

Arzın Lehindeki Görüşlerin Delilleri

Arz uygulamalarını vermiş olduğumuz bölümün başında da ifade ettiğimiz gibi, arz ile ilgili görüşler ve uygulamalar içice girmiş, âdeta ayrılmaz bir bütün oluşturmuştur. Uygulamaların sadece bir listesini vermeyi, konunun açıklık kazanması açısından uygun bulmadığımızdan, uygulamalar ile uygulamayı yapan âlimlerin görüşlerini beraber vermiş olduk. Bununla da büyük ölçüde, bu uygulamaların arkasında nasıl bir arz mantalitesinin bulunuyor olduğunu, aynı anda, göstermeyi amaçladık. Bu açıdan, arzın yukarıda vermiş olduğumuz târihî tatbikatını, aşağıda vereceğimiz delillere ilave bir ön delil olarak verilmiş sayıyoruz. Yâni, arzın târihî uygulaması başlı başına bir delil sayılmalıdır. Çünkü, sahabeden günümüz âlimlerine kadar uzanan, geniş ve oldukça uzun bir zaman dilimine yayılmış bulunan bu uygulamalar, birer fiilî/pratik delil hükmündedirler.
Bu târihî uygulamanın delil kabul edilmesinin dışında aşağıda, arzı gerekli kabul edenlerin müşterek olarak delil saydıkları; Kur'an, Sünnet ve aklî delilleri ayrı ayrı başlıklar halında vereceğiz.[214]

Kur'an'dan Deliller :

Hadisin Kur'an'a arzını gerekli görenler; Rasûlullah'ın (a.s.) Kur'an'a muhalif olamayacağını, zaten hadisin büyük bir ekseriyetinin vahiy olması nedeniyle, hadislerle Kur'an arasında çelişki düşünmenin mantıken imkansız olduğunu söylemektedirler. Necm Suresi'ndeki *"O, hevasından konuşmaz; O'na vahyolunanı söyler"*[215] âyetini, sahih Sünet'in asla Kur'an ile çelişmeyeceğine delil sayarak, sahih olmayan süneti belirlemede Kur'an bir ölçü olarak alınmalıdır, görüşünü savunmuşlardır. *"Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık"*[216] âyetine dayanarak, Hadis'in de bu anlamda Kur'an'a râci' olacağını söylemektedirler. *"Sana herşeyi açıklayan Kur'an indirdik."*[217] Bu âyetin, hadise de şâmil olduğu, yâni hadisteki konuları, asıllar ve esaslar halinde Kur'an'ın içerdiğini söylemişlerdir.[218]
Bütün Sünnet'in sonuçta mutlaka Kur'an'dan bir asla dayanacağı görüşünün büyük savunucusu Şâtıbî, arzın Kur'an'dan delillerine değinirken, *"Sen en yüce bir ahlak üzeresin"*[219] âyetini, Hz. Âişe'nin "Onun ahlakı Kur'an idi"[220] sözü ile birleştirip, şöyle bir neticeye ulaşır: "Âyetin ve Hz. Âişe'nin ifadeleri, Sünnet'in kavlî, fîlî ve takrîrî bütününün, neticede Kur'an'a dayanacağını gösterir." Bu ifadeleri ile Şâtıbî, söz konusu âyeti de delil sayar. [221]
Haricîlerin konuyla ilgili delil olarak kullandıkları bir diğer âyet de, *"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendisidirler."*[222] âyeti ile, *"Hüküm ancak Allah'a aittir."*[223] âyetidir.[224]

Hadis'ten Deliller:

Hadisin Kur'an'a arzının, hadisten delilleri ise, başta "Arz Hadisi" ve onun benzeri olan rivayetlerdir. Özellikle arz hadisi, tez konumuzun esasını teşkil ettiğinden, bu hadis ile ilgili ulaşabildiğimiz tüm rivayetleri vermeye çalışacağız. Bu rivayetlerin bütününün genel içeriğinde, hadisin arz edilmesi anlamı bulunmakla birlikte teker teker bakıldığında, bu arzın nerelere yapılacağına dâir verilen referansların aynı olmadığı görülecektir. Bu yüzden biz de, bu hadisleri, arz için gösterdikleri referansa göre tasnif edip vermeye çalışacağız. Aynı anlam kategorisine girenlerin içinden, en yaygın olanını metniyle verip diğerlerinin ise, kaynaklarına atıfda bulunacağız.[225]

Kur'an'a Arz Etmeyi Emreden Hadisler (Arz Hadisi)

"Benden size gelen şeyi, Allah'ın Kitab'ına arzedin. Ona uygunsa, onu ben söylemişimdir. Ona uygun değilse, ben onu söylemedim."[226]
İmam Şâfî'i, bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bunu, hadisi büyük ya da küçük herhangi bir konuda sabit bir kimse rivayet etmemiştir. Yine, rivayet meçhul bir kişiden olduğu için munkatı'dır ve biz böyle bir rivayeti, hiçbir şey hakkında kabul edemeyiz."[227]
"Benden sonra size çok hadis rivayet edilecektir. Size, benden bir hadis rivayet edildiğinde, onu Allah'ın Kitab'ına arz edin. Eğer ona uygun ise kabul edin ve biliniz ki o bendendir. Ona muhalif olur ise, onu reddedin ve biliniz ki ben ondan beriyim," Bu hadisi Serahsî, Kur'an'a muhalif rivayetlerin kabul olunamayacağı ve onunla amel edilmeyeceği konusunu işlerken nakletmektedir. Hadis hakkında ise, hiçbir olumsuz bilgi vermemektedir. Delil olarak kullanmasından da, sahih kabul ettiği anlaşılmaktadır.[228]
"Benden size ulaşanı Allah'ın Kitab'ına arzediniz. Şayet Allah'ın Kitab'ına uygun ise onu ben söylemişimdir. Eğer Allah'ın Kitab'ına uygun değilse onu ben söylemedim. Ben ancak Allah'ın Kitab'ına muvafakat ederim ve Allah beni Kitab'ıyla doğruya ulaştırmıştır." Bu rivayetten sonra İbn Abdi'l-Berr (463/1083), "bu rivayet ilim ehli olanlarca sahih olarak Rasûlullah'dan (a.s.) nakledilmemiştir. Ayrıca ilim ehli olanlar, biz bu hadisi Allah'ın Kitab'ına arz ederiz ve onun kendisinin Allah'ın Kitab'ına muhalif olduğunu görürüz. Çünkü Allah, Kitab'ında, peygamberine tabi olmayı böyle bir şarta bağlamamıştır.", dediklerini nakletmektedir.[229]

"Size bir hadis rivâyet olunduğunda, veya rivayet edilir ise, veya bir hadis söylendiğinde, onu Allah'ın Kitab'ına arz ediniz. Eğer uyar ise kabul ediniz. Şayet uymaz ise reddediniz." Fîrûzâbâdî (817/1437), "bu hadis mevzuların en mevzuudur", der. Şevkânî (1255/1877) de bu hadisi mevzu olarak kabul etmektedir.[230]
Ayrıca bu hadis hakkında Aclûnî (1162/1784), Sagânî'nin (650/1272) bu hadisi mevzuatında zikrettiğini söyledikden sonra, bu konuda gelen rivayetlerin bütününün üzerinde söz söylenmiş olduğunu nakletmektedir.[231]
"Yahudilere Hz. Musa'dan (a.s.) soruldu ve onun hakkında çok şey söylediler. İlavede bulundular, eksiltme yaptılar ve nihayet küfre düştüler. Hrıstiyanlara da Hz. İsa (a.s.) hakkında soruldu. Onlar da onun hakkında çok şey söylediler, ilave ettiler, eksiltme yaptılar ve nihayet küfre düştüler. Pek yakında benden de hadisler yayılacaktır. Size bana ait bir sözüm ulaşırsa, Kur'an'ı okuyup ona itibar ediniz. Allah'ın Kitab'ına uygun ise, ben onu söylemişimdir. Allah'ın Kitab'ına uygun değilse, ben onu söylemedim."[232]
Aclûnî, "bu hadis, şeyhimiz İbn Hacer'e soruldu, şu cevabı verdi: 'Bu hadis hangi tarikten gelmiş ise, aleyhinde söz söylenmiştir.'"[233]der. Heysemî (807/1405), bu hadisi Taberânî'nin (360/971) el-Kebifde naklettiğini söyledikden sonra şöyle dediğini naklediyor: "Hadis'in senedinde bulunan Ebû Hâzır Abdulmelik b. Abdi Rabbih, münkeru'l-hadisdir."[234]
Sevban, Rasûlullah'tan (a.s.) naklediyor: 'Dikkat edin İslam'ın gidişatı değişecek.' 'Bu durumda nasıl yapacağız Ya Rasûlallah (a.s.)?' denince buyurdular ki; 'benim sözümü Allah'ın Kitab'ına arzedin, ona uygun ise o bendendir ve ben onu söylemişimdir.'
Hadisin senedinde, Yezîd b. Rebîa vardır. Bu râvî metruk ve münke-ru'l-hadistir. [235]"Ebû Hüreyre Rasûlullah'tan (a.s.) şunu nakleder: Hadis ikidir. Farz hakkında olan hadis ile farzların dışında olan hadistir. Farz hakkında olan hadisin aslı Allah'ın Kitab'ındadır ve onu almak hidâyettir, terki de dalalettir. Aslı Kitabullah'ta olmayan hadise gelince onu almak fazilet, terketmek ise hata değildir." Bu hadisi Taberânî, el-Evsat'ta rivayet etmiştir.[236] Suyûtî (911/1531), bu hadisi Beyhakî'nin sahih saymadığını nakleder.[237]
"Kim benim hakkımda Allah'ın Kitab'ına ve benim Sünnet'ime uygun güzel bir söz söylerse, ben onu söyledim. Kim de benim hakımda Allah'ın Kitab'ına ve benim Sünnet'ime muhalif yalan bir söz söylerse, Cehennem'deki yerini hazırlasın."[238]
"Hz. Ali'den nakledilmektedir: "Yakında benden hadis nakleden insanlar geleceklerdir. Kim size, Kur'an'a benzeyen bir söz söylerse ben onu söyledim. Kim de Kur'an'a benzemeyen bir söz söylerse, ben onu söylemedim. O sadece ateşten bir yudumdur." İbn Hazm, 'hadiste geçen, Hüseyin b. Abdullah zenadıkadandır. Hadisi de sakıttır', demektedir. [239] Bunun benzeri bir hadis yine Hz. Ali'den nakledilmiştir; "Ölümümden sonra benden hadis rivayet eden çok râvîler olacaktır. Onların hadislerini Kur'an'a arzediniz. Eğer Kur'an'a uygunsa onları alınız. Uygun değilse almayınız." Beyhakî ve Dârekutnî (385/995), bu hadiste vehm olduğunu, râvî Asım'ın Zeyd b. Ali'den rivayetinin munkatı' olduğunu söylemişlerdir.[240]
"Benden nakledilen hadis üçtür: Benden size gelen herhangi bir hadisi Allah'ın Kitab'ında buluyorsanız hemen kabul ediniz. Benden size ulaşan, herhangi bir hadisin yerini Kitap'ta bulamıyorsanız ve durumunu da tanımıyorsanız kabul etmeyiniz. Benden size ulaşan herhangi bir hadisden dolayı tüyleriniz ürperiyor, kalbleriniz titriyor ve Kur'an'a da muhalif bir şey buluyorsanız, onu reddediniz." İbn Hazm, "hadis mürseldir, râvî el-Esbâ' da meçhuldür" diyerek hadisi kabul etmemektedir .[241]
"Gerçekten ben bilmiyorum belki siz benden sonra, benim söylemediğim şeyleri söyleyeceksiniz. Size söylenen benim sözümden, Kur'an'a uygun olanı tasdik ediniz, Kur'an'a uygun olmayanı da tasdik etmeyiniz." Hadis mürseldir. Râvî, Amr b. Ebû Amr da meçhuldür. İbn Hazm bu rivayeti verdikden sonra, "Allah, Rasûlü'nü Kur'an ile hidâyet etmişken Hz. Peygamber (a.s.) nasıl olur da Kur'an'a muhalif bir söz söyler?!" der.[242]
"Şüphesiz benden sonra râvîler, benden hadisler rivayet edeceklerdir. Onların hadislerini Kur'an'a arzediniz. Kur'an'a uygunsa alınız. Eğer Kur'an'a uygun değilse almayınız." Beyhakî, "hadiste vehm vardır", demiştir.[243] "Ebû Ca'fer, Rasûlullah'tan şunu nakletmektedir: "Allah Rasûlü (a.s.) Yahudileri çağırdı ve onlara sordu. Onlar da naklettiler ve nihayet Hz. İsa hakkında yalan söylediler. Bunun üzerine Allah Rasülü minbere çıktı ve insanlara hitap etti: Pek yakında benden hadisler yayılacak, size Kur'an'a uygun olarak gelen bendendir. Kur'an'a muhalif olarak gelen ise benden değildir." Beyhakî (458/1078), 'hadisin senedindeki Hâlid b. Ebî Kerime meçhuldür, Ebû Ca'fer de sahabe değildir. Hadis munkatı'dır.' demektedir.[244]
"Size benden çeşitli hadisler geldiğinde, onlardan Kur'an'a ve benim Sünnet'ime uygun olanlar bendendir. Onlardan Kur'an'a ve benim Sünnet'ime uygun olmayanlar benden değildir. "[245]
"Benden hadis yayılacaktır. Size Kur'an'a uygun bir şey gelirse bilin ki o bendendir. Benden Kur'an'a muhalif bir şey gelirse o benden değildir."[246]

İyiye/Marûf Olana Arzı Emreden Hadisler

"Size benden hakka uygun bir hadis nakledildiğinde, ben onu söylemiş olayım ya da olmayayım onu tasdik ediniz ve onunla amel ediniz (alınız)." Sahâvî 'bu hadiste Eş'as şiddetli zayıf bir râvîdir, hadisi de münkerdir' demiştir.[247]
"Size benden, hayra âit söylediğim bir şey gelirse, onu söylemedi isem de söylüyorum. Şerre âit bir şey gelirse, ben asla şer söylemem."[248]
"Bana âit bir hadis duyduğunuz zaman, kalbleriniz onu tanır, tüyleriniz ve tenleriniz ona yatışır ve onu kendinize yakın görürsünüz. İşte ben o hadise hepinizden daha yakınım. Yîne benden bir hadisi duyduğunuz zaman, kalbleriniz onu reddeder tüyleriniz ve tenleriniz ondan ürperir ve ondan uzak olduğunuzu görürsünüz. İşte o hadise, ben hepinizden daha uzağım."[249] Bu hadisi rivayetinden sonra İbn Hibban (739/1359); "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahihtir." demektedir.[250]
"Size, hakka uygun bir hadis söylendiğinde, ben onu söylemiş olayım, ya da olmayayım onu alınız." Bu hadisi, Beyhakî Ebû Hüreyre'den rivayet etmiş ve 'hadis münkerdir. Bu babda sahih hiçbir şey sabit olmamıştır', demiştir.[251]
Aynı hadisi, İbnu'l-Cevzi (597/1201) nakletmiş ve Yahya b. Maîn'in (233/848) hadis için, 'bunu zındıklar uydurmuştur', dediğini de kaydetmiştir. Bu hadis râvîlerinden Ebû Cabir b. el-Feyyaz'ın kezzab olduğunu, Fettenî (986/1606) söylemektedir. [252] Buna yakın bir ifadeyle bir hadisi Heysemî (807/1429) nakletmiştir: "Benden size hakka uygun bir hadis rivayet edildiğinde ben onu söylemişimdir."[253] Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir; "Benden size söylemediğim güzel bir söz ulaşırsa, ben onu söyledim." İbn Hazm, 'hadisin râvîlerinden Haris zayıf, Arzemi zayıf, Abdullah b. Sait meşhur bir kezzabdır. Bu hadis Rasûlullah'a (a.s.) yalan isnadına teşvik etmektedir.' der.[254]
"Benden size, ma'rufa dâir bir söz söylenirse onu tasdik ediniz. Benden size, münker bir söz söylenir ise, onu tasdik etmeyiniz. Ben münker söylemem." Beyhakî, hadisin munkatı' olduğunu söylemiştir.[255]
"Size Rasûlullah'tan ma'ruf olan ve derilerin kendisine yumuşadığı bir şey ulaştığında, onu Rasûlullah söylemiştir. O, ancak hayrı söyler." Beyhakî, bu babda en sahih olan rivayetin bu olduğunu söylemiştir.[256]
"Ebû Hüreyre rivayet ediyor: Kim benden Allah'ın razı olacağı bir hadis nakleder söylerse, ben onu söylememiş bile olsam, onu söyledim."[257]

Kalbe Arz Etmeyi Emreden Hadisler :

Yukarda nakletmiş oduğumuz bazı rivayetlerde, işittiğimiz hadisleri kalblerimizin, his ve duygularımızın anlayacağını, duyduğumuz bir hadis karşısında bizde müsbet bir duygunun oluşup o hadise karşı içimizde güzel şeylerin uyanacağını ifade ettiklerini gördük. Bu duyguları ölçü yapmamızı söyleyen hadisler, aynı zamanda Kur'an'a arzı da içine aldığından yukarıda zikrettiğimiz bu hadisleri buraya tekrar almıyoruz. O hadislerden, mü'min kalbinin ve hislerinin hadisleri doğrulamada ölçü alınabileceği ifade edilmiş oluyor. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği şu hadis de burada zikredilebiliri diye düşünüyoruz. "Sana fetva verseler bile sen fetvayı kalbinden iste."[258] Bu hadis her nekadar konumuza doğrudan bakmıyor ise de, mü'min kalbinin doğruyu bulmada bir ölçü sayılması gerektiğine bir işaret olması nedeniyle burada zikretmiş bulunuyoruz.
Söz konusu arz hadisleri içinde sahih olduğu kabul edilerek nakledilen bir hadisi burada vermek istiyoruz:
"Size benden tanıdığınız (ma'ruf olan) ve inkar etmediğiniz (münker olmayan) bir hadis söylendiğinde, ben onu demiş olayım ya da olmayayım onu tasdik ediniz. Çünkü ben maruf olanı ve münker olmayanı söylerim. Size benden tanımadığınız (münker olan) ve bilmediğiniz (maruf olmayan) bir hadis söylendiğinde onu hemen yalanlayınız. Çünkü ben asla münker olanı söylemem."[259]
Tahâvî bu hadisi naklettikten sonra, Hz. Peygamber'in (a.s.) temsil ettiği şeriatı ve ahlakı itibariyle maruf olduğunu, dolayısıyla ona ait şeylerin bu cihetle bilinebileceğini ve bu hadisin de bunu anlatmış olduğunu kaydetmektedir.[260] Hadisin tahkikini yapan Şuayb el-Arnavûd, Buhârî'nin bu hadis için Ebû Hüreyre'den rivayetinde vehm olduğunu söylediğini, İbn Ebî Hatim'in de hadis için "Münkerdir" dediğini kaydetmektedir.[261]
Buraya kadar vermeye çalıştığımız rivayetler, bu konuda nakledilen rivayetlerin büyük bir çoğunluğunu teşkil etmektedir. Bazıları aynı lafızları

taşımasından, bazılarını da, konu dışına çıkmasından dolayı nakletmedik. Nakledilen rivayetler ile ilgili değerlendirmemizi, bu bölümün sonundaki değerlendirme kısmında vereceğiz.[262]

Arz Hadislerinin Değerlendirilmesi

Arz Hadislerinin Sıhhati

Yukarda nakletmiş olduğumuz rivayetler, Hadislerin Kur'an'a arzedilmesi konusunda Hz. Peygamber'e (a.s.) isnad edilen hadislerdir. Elbette bu naklettiklerimizden başka da rivayetler bulanabilir. Ancak bu naklettiğimiz rivayetlerin, konuya ışık tutması için yeterli olduğunu düşünüyoruz. Şimdi bu rivayetlerin bir değerlendirmesini yapacağız. Önce bu hadislerin sıhhatleri açısından iki noktanın üzerinde durmak istiyoruz.
1- Arz Hadisleri olarak verdiğimiz rivayetlerin büyük bir çoğunluğu, muhaddislerin büyük bir ekseriyeti tarafından "mevzu" kabul edilmiştir. Verileri referanslardan da anlaşılacağı üzere, bu rivayetlerin ekseriyeti mevzuat kitaplarında zikredilmektedir. Mevzuat kitaplarının dışındaki (ulaşabildiğimiz) kaynaklarda ise, hadis için "mevzu" hükmünün verildiğini göstermiş bulunmaktayız. Konuya bu açıdan bakılınca, arz hadislerinin kabul edilmesi ve hadislerin Kur'an'a arzında onlarla delil getirmenin mümkün olmadığını görmekteyiz. Bu noktanın üzerinde aşağıda değişik bir açıdan tekrar duracağız.
2- Arz hadislerinden bazıları muteber hadis mecmualarında da zikredilmiş ve tahriç edilmiştir. İmam Ahmed b.Hanbel[263] Dârekutnî[264] İbn Hibban[265], Buhârı[266] gibi muhaddisler ile, Ebû Yûsuf[267], Serahsî[268], Cessas[269], Pezdevî ve Abdulaziz Buhârı[270] gibi Hanefî âlimler de eserlerinde söz konusu Arz hadislerinden bazılarını rivayet etmişlerdir. Arz hadislerinin bu şekilde sahih kabul edilerek rivayet edilmesi, bu konudaki hadislerin bütününün birden "mevzu" sayılıp geçilmesinin isabetli olmayacağını bize göstermektedir.
Arz hadislerinin sıhhati ile ilgili göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli nokta da, bu hadisleri rivayetleri açısından sahih kabul etmeseler bile, manasının sahih olduğunu söyleyen âlimlerin görüşleridir.[271] Bu yaklaşımın aşağıda yapmaya çalışacağımız, Arz hadislerinin "mevzûluğu" ve "uydurulma nedenleri" açısından önemli bir noktayı teşkil ettiklerini göreceğiz. Bu nedenle Arz hadislerinin, anlamları bakımından bir problem taşımamış olduklarını dikkate almamız gerekmektedir.
Bu hususda dikkate alınması gereken bir diğer önemli nokta da, târihî arz uygulamalarıdır. (Bize göre) Hz.Peygamber (a.s.) ile başlayan, sahabe ve diğer bir çok imam tarafından tatbik edilen bu uygulamalar da, Arz hadisleri ile anlatılmak istenilen mananın, İslâmî esaslar ile çelişmediğini göstermektedir. Arz uygulamalarının bu târihî geçmişi, Arz hadisleri için destekleyici bir unsur olmak durumundadır. Bu noktalardan hareketle yapacağımız değerlendirmede, Arz hadislerinin sıhhati ile ilgili bu iki noktadan sonra, bu hadislerin neden ve kim tarafından uydurulduğunu ve bu konuda âlimlerin yaklaşımları ile, kendi mütalaamızı belirtmeye çalışacağız.[272]

Arz Hadislerinin Mevzu Oluşu

Arz hadislerini mevzîî kabul eden âlimler, bu hadisleri Haricîlerin, Râfızîlerin ve Zındıkların uydurmuş olduklarını söylemektedirler. [273] Sünnet'in hücciyyetini ve dindeki konumunu inkar niyetine matuf olduğu söylenerek, söz konusu fırkalar tarafından uydurulduğu düşünülmüştür. Sıbâî, Haricîlerin hadis rivayetinde diğer fırkalara göre en güvenilir bir fırka olduğunu, İbn Teymiyye'den de naklederek ifade etmekte ve bu rivayetlerin uydurulmasının Haricîlere nisbet edilmesinin doğru olmadığını söylemektedir.[274] Bu rivayetlerin uydurma olduğu görüşünde olan âlimlerin birleştikleri fırka "Zındıklar "[275]dır.Daha çok bu fırkanın bu hadisleri uydurmuş olacağı üzerinde fikir birliği olduğu dikkat çekmektedir. Genel özellikleri İslam dinine düşmanlık olan Zındıklar, doğrudan İslam'a zarar veremeyince, müslüman görünerek zarar vermeyi düşünmüşler ve müslüman olduklarını söylemişlerdir. İslam'a zarar verecek 4000 hadis uydurduğunu itiraf eden meşhur zındık Abdulkerim b. Evca' (160/776)'nın durumu dikkate alınacak olursa, söz konusu zındıkların hadis uydurmada ne derece zararlı oldukları daha iyi anlaşılacaktır.[276]
Zındıkların Arz Hadisi'ni uydurma düşüncelerini ve gayelerini değerlendiren Ali Toksarı'nın şu ifadelerini vermek istiyoruz: "Şayet bunlar, Kur'an-ı Kerim'in tümünü veya içinden bazı süre veya âyetleri açıktan inkara kalkışsalar müslümanlar kendilerini hiç dinlemeyecekler ve dolayısıyla câhil halkı kandırarak, pis emellerine ulaşamayacaklardı. Yine bu taife, Sünnet'e doğrudan cephe almayı da aynı sebeple göze alamamışlardı. Ancak hadisleri Kur'an'ı Kerim'e arzetmek suretiyle âyetlere muhalif olan haberlerin kabul edilmemesi gibi son derece masumane bir gerekçeyle bu hadisi uydurmuşlardır. Böylece bunlar, önlerine gelen her türlü hadisi Kur'an-ı Kerim'e arzederek âyetleri teyid eden haberleri kabul edip, diğerlerini kabul etmemekle Sünnet'in tebyin ve müstakil hüküm koyma fonksiyonunu ortadan kaldırmayı hedeflemiş olabilirler. Hadislerin dindeki yerine bu şekilde değer biçmek ise Sünnet'in hiçbir teşri' değeri olmadığını kabul etmek manasına gelir...Netice olarak ifade etmek gerekirse, biz de arz hadisini Zındıkların veya Râfızîlerin uydurduğu inancındayız. Bunlar bu hadisi kendi menfur emellerine ulaşmada bir basamak olarak kullanmışlardır."[277]
Arz hadislerinin uydurulması konusunda klasik anlayışın ve değerlendirmenin dışında oldukça değişik bir yaklaşım ve değerlendirme de Fazlurrahman'a aittir. Fazlurrahman bu değerlendirmesinde, sadece Arz hadislerini değil, mütevatir olduğunda ittifak bulunan; "Kim bana isnad ederek kasden yalan söylerse Cehennem'deki yerini hazırlasın" hadisini de mevzu saymakta ve değerlendirmesine dâhil etmektedir. Özellikle Sünnet'in tedvin edilmesini müteakip bu uydurmanın yapıldığını düşünmektedir. Çünkü tedvin edilen Sünnet yazı ile tesbit edileceğinden artık hadis uydurmak zorlaşmış olacaktır. İşte bu zorluğu aşma düşüncesiyle âlimler bu tür hadisleri uydurmuşlardır. [278] Bu konudaki görüşünü şöylece özetlememiz mümkündür:
"Önce, her kelami veya fıkhi doktirini hadis olgusunun ortaya koyduğu mantığın gerektirdiği şekilde, Hz. Peygamber'e (a.s.) isnad etmek suretiyle, serbest ve yaratıcı yorum faaliyeti hemen hemen sona ermiş olacaktı. Veya ikinci olarak, yaratıcı faaliyet devam edecekse, o takdirde topyekün ve kesintisiz bir 'uydurma faaliyeti' zorunludur. Gerçekte her iki korku da karşılıklı olarak birbirini etkilemiştir. Fakat hadisciler, iki ilke ortaya koymak suretiyle her iki aşırı uca karşı korunmaya çalıştılar. Bu ilkelerden her ikisi de muhtemelen, hadis tarafından üretilen hayallerdir. Birinci ilkeye göre, Hz. Peygamberin (a.s.) mevcut olan bütün güzel sözlerin kendisine âit olduğunun varsayılıp kabul edilebileceğini (Arz hadisleri kastediliyor), söylediği nakledilmiştir. İkinci ilkeye göre ise, Hz. Peygamber'in (a.s.) şunu söylediği iddia edilmiştir: *"Benim hakkımda kasıtlı olarak yalan söyleyen kimse Cehennem'deki yeri için hazırlansın."*[279]
Görüleceği üzere Fazlurrahman, Sünnet'e âit genel görüşünü hadislerin rivayetine de yansıtmış ve hadisçilerin ittifakla mütevatir saydıkları bir hadisle, büyük çoğunluğunun mevzu saydığı bir hadisi, farklı bir yorumla mevzu olmakla eşitlemiştir. Fazlurrahman'ın bu görüşüne katılmadığımızı belirtmeliyiz. Ancak, Arz Hadisi'nin uydurulma nedeni olarak ifade ettiği, "bütün güzel sözlerin" Rasûlullah'a nisbet edilmesi yaklaşımının, söz konusu hadisin iyi niyetle müslümanlar tarafından da uydurulmuş olabileceği ihtimaline dikkatimizi çekmiş olduğunu da söylemeliyiz. Bu noktanın dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.
Gerek Rafızî ve Zındıkların uydurmuş olmalarını esas alahm, gerekse iyi niyetle müslümanların uydurmuş olduklarını dikkate alalım, sonuç olarak bu hadislerin uydurma olduğu neticesine ulaşılmaktadır. Halbuki biz, Arz hadislerinin sıhhati hakkındaki değerlendirmemizde yukarda ifade ettiğimiz gibi, hem bazı büyük muhaddislerin bu hadislerin bazısını rivayet etmelerinden hareketle, hem de özellikle Hanefî âlimlerin bu hadisleri -bütününü değil- sahih kabul etmelerinden hareketle, bu rivayetlerin bütünü hakkında mevzu kararı vermenin tam isabetli olmayacağını düşünüyoruz. Arz hadisleri içinde, senet açısından ve metin açısından mevzu olan rivayetlerin mevcudiyeti, bu konudaki bütün rivayetlerin mevzu olması sonucuna bizi göturmemelidir. Biz bu hadislerin değerlendirilmesinde şu noktaların da dikkate alınmasında yarar olduğu kanaatindeyiz:
1- Zındıkların ve Râfızîlerin dîne zarar vermek kasdıyla bu hadisleri uydurduklarını söylemek ne derece isabetlidir? Bu sorunun cevabı üzerinde durulmalıdır. Çünkü, başta Zındıklar olmak üzere dine zarar vermek isteyen diğer fırka mensuplarının uydurdukları söylenilen bu hadisleri, bir çok büyük âlim sahih kabul ediyor ve onunla kendi mezheplerinde önemli bir ölçü olarak hüküm çıkarıyorlar. Hak ve büyük bir mezhebin, kısmen de başka imamların sahih sayıp amel ettikleri bir hadisi, dîne en büyük zaran vermek maksadıyla Zındıkların uydurduğunu söylemek, bu mezhep ve âlimler için ciddî bir itham olacaktır. Bu noktanın dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Eğer bu imamların söz konusu hadise karşı tutumlarını doğru buluyorsak, onları Zındıkların uydurduğunu söylemek yeterince isabetli görünmemektedir. En azından, ifade edilen uydurma gerekçesi yerine oturmamaktadır. Şayet Zındıkların uydurduğunu kabul edersek, bu imamların bu kadar dikkatsiz olmalarını izah etmek oldukça zordur.
2- Zındıklar böyle bir hadisi nasıl uydurmuşlar ki, bu hadisin anlamının doğruluğunu çoğunluk kabul ediyor.[280] Yine bu hadisin gereği ile, sahabe devrinden itibaren amel edilip arz uygulaması yapılıyor. Bu târihî arz uygulamaları ışığında da konuya bakıldığında, bu hadislerin Zındıklara ve Râfızîlere isnadının çok kolay olmayacağı, isnad edilirse bu türden çelişkilerden kurtulamayacağı kanaatindeyiz. Zîrâ, bu hadis

dîne o kadar zarar veriyorsa, bu zararı, bu hadislerle ilk defa amel edenler vermiş olduğunu kabul etmeliyiz. Kaldı ki, 'bu hadisleri Zındıklar uydurmuş' diyen âlimler, bu hadisler ile Zındıkların hangi uygulamaları sonunda nasıl Sünnet'e zarar verdiklerine dâir bir örnek de vermemişlerdir.
3- Bu rivayetleri uydurma kabul edecek olsak bile, bunu Zındıklara ve Râfızîlere isnad etmektense, bize göre; Hz.Peygamber'den (a.s.) itibaren var olan arz uygulamasının zamanla hadis şeklinde formüle edilmiş olduğunu kabul etmenin daha tutarlı olacağı ve târihî arz uygulamasının dini geleneğimiz içindeki yerini izah açısından da daha kolay olacağı kanaatindeyiz.
4-Arz hadisleri hakkında belirtilen görüşlerin arkaplanına baktığımızda da, bu hadisleri Zındıklara vb. nisbet etmenin çok tutarlı olmadığını farkedebilmekteyiz. Başta İmam Şafiî olmak üzere, bu hadisleri kabul etmeyenler, Sünnet'in müstakil teşri' değerinin zarar göreceği endişesinden hareket ettiklerini veya Kur'an'da aslı bulunmayan bir takım hadislerin reddedileceği endişesinin bu görüşlerin arkasında gizli olduğunu görüyoruz. Ayrıca o dönemde Sünnet'i bütünüyle inkarın ciddi olarak tartışılması da, bu türden rivayetlere karşı daha tedbirli bakmaya ve tavır almaya sevketmiş olacağı düşünülebilmektedir. Bu nedenle, arz ile ilgili rivayet edilen hadislerin, bu türden bir târihî arkaplandan kaynaklanan şartlı bir bakışın hükmüne müncer olduğu da gözden ırak edilmemelidir.
5- Bu konudaki hadisleri, hakîkaten Rafızî ve Zındıklar da kötü niyetli olarak kullanmak istemiş de olabilirler. Bunların da bu hadisleri dillerine dolamış olmaları, toptan bu rivayetleri uydurma olmaya mahkum etmemelidir, diye düşünüyoruz. Sû-i niyetle, bir çok sahih hadisten hatta Kur'an âyetlerinden de uygun olmayan anlamlar çıkarmak ve kullanmak mümkündür. Bu açıdan "kötü niyet" ölçü alınarak hüküm bina edilmemelidir.
6- Arz hadislerinin uydurma oluşunu ifade eden âlimler, bu hadislerin kendi içlerinde çelişki taşıdıklarını, bu hadislerin kendilerini Kur'an'a arz ettiğimiz zaman, Kur'an'ın bunları reddedeceğini söylemişlerdir.[281] Söz konusu arz hadisini Kur'an'a arz edince de, *"Rasûl size neyi verirse onu alın."*[282] âyetine arz etmişlerdir. Biz böyle bir arzın isabetli olmadığını düşünüyoruz. Sahabenin arz uygulamalarını değerlendirdiğimiz yerde de ifade etmiştik; bu âyete yapılacak arz sağlıklı bir sonuç vermez. Çünkü, âyet kendi bağlamından kopuk olarak anlaşılmaktadır. Bu âyete yapılacak bir arz ile bütün hadisler kabul edilmelidir. Arz Hadisi de dahil! Dolayısıyla biz, bu hadisler arz edilecekse, Kur'an'm bu âyetine değil, Hz. Peygamber'in (a.s.) yalan ve yanlış konuşmayacağını bildiren, Allah'ın onun yanılmasına izin vermediğini bildiren, sahih rivayetlerde varid olduğu şekilde, ancak hakkı söylediği ifade edilen sahih Sünnet'e ve âyetlere arz edilmelidir.
Şâtıbî bu hadisin Allah'ın Kitab'ından şu âyetlere arz edilmesi gerektiğini, o takdirde hadisin Kur'an'dan onay alıp kabul edilebileceğini Tahâvî'den naklen söylemektedir: *"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer."*[283], *"Rablerinden korkanların bu Kitab'dan tüyleri ürperir. Sonra hem derileri hem de kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatışır."*[284], *"Peygamber'e indirilen Kur'an'ı işittiklerinde gerçeği öğrenmelerinden gözlerinin yaşla dolduğunu görürsun."*[285] İşte bu âyetlere, bizim yukarda rivayetini nakletmiş olduğumuz şu hadis arz edilirse Kur'an'ın bunu reddetmediğinin "görüleceği ifade edilmiştir: "Benden bir hadis duyduğunuz zaman, onu kalbleriniz tanır. Tüyleriniz ve tenleriniz ona yatışır ve onu kendinize yakın görürsünüz. İşte ben o hadise hepinizden daha yakınım. Yine benden bir hadis duyduğunuzda, kalbleriniz onu yadırgar, tüyleriniz ve tenleriniz ondan ürperir, onun bir münker olduğunu görürsünüz, işte o hadise ben hepinizden daha uzağım."[286]
"İşte mü'minler hadisi dinlerken aynen Kur'an'i dinlerkenki ruh haletine girmeleri, o hadisin doğruluğuna delil olur. Çünkü, eğer hadis Kur'an'a muhalif olsaydı, o zaman dinlenirken deriler ürpermez, kalpler yatışmazdı.[287] Bu Kur'an âyetlerine arz edildiği takdirde arz hadisinin kabul edildiğini ve Kur'an'a muhalif olmadığını görmekteyiz. Bu da bize, "Arz hadislerini Kur'an'a arzederiz ve Kur'an onları reddeder." sözünün peşin bir fikirle, tek bir Kur'an âyetine arz ile yapılmış olması nedeniyle isabetli olmadığı ve kabul edilemeyeceğini göstermektedir.
Sonuç olarak Arz hadisleri, hadis kriterleri açısından değerlendirildiğinde bir çok lafızlarıyla "mevzu" olduğu görülmektedir. Tabiî bunun yanında, yukarda ifadeye çalıştığımız sahih isnadların da bulunduğunu, bu babda gelenlerin bütününü "mevzu" saymanın imkansız olduğunu da kabul etmek durumundayız. Ancak, senede ait bu değerlendirmenin yanında metni ve târihî uygulamayı da esas alıp değerlendirecek olursak, Arz hadisleri; hadislerin Kur'an'a arzı konusunda, diğer delilleri destekleyici bir delil sayılabilir.[288]

Aklî Deliller

Hadis'in Kur'an'a arzını gerekli görenlerin, Kur'an ve Hadis'ten gösterdikleri bu delillerin yanında, bir de bu iki delilden hareketle yaptıkları, akıl yürütme ve mantıksal yoldan ulaştıkları delilleri vardır. Şimdi bu delilin üzerinde durmaya çalışacağız:

Hz. Peygamber'in Kur'an Karşısındaki Konumuna Aklî Yaklaşım

Bu yaklaşımın merkezi noktasını, Hz. Peygamber'in (a.s.) Kur'an ile çelişmesinin imkansızlığı oluşturmaktadır. Bir dîni tebliğe memur kılınan Peygamber, asla tebliğ ettiği dînin mesajları ile çelişmez. "Kur'an İslâmî oluşun ruhu, binasının temelidir. Nebevî Sünnet ise, Kur'an'ın teorik bir beyanı ve pratik bir uygulamasıdır. Rasûl'ün görevi ise, kendisine indirileni insanlara beyan etmektir. Ne beyanın, beyan edilenle çelişkiye düşmesi ve ne de fer'in asl'a ters olma durumu yoktur. Zîrâ Nebevî Sünnet, devamlı bir şekilde Yüce Kitab'm yörüngesinde döner durur ve ondan dışarı çıkmaz. Bunun içindir ki, Kur'an'ın muhkem âyetlerine ve açık belgelerine muarız olan sahih hiçbir hadis yoktur. Şayet bazı insanlar var zannediyorlar ise, bu durumda ya hadisin sahih olmadığı veya bizim anlayışımızın doğru olmadığı veya çelişkinin vehme dayandığı ortaya çıkar. İşte, hadis'in Kur'an ışığında anlaşılmasının anlamı da budur." [289] Bu ifadeleri ile Kardâvî, bu babda söylenebilecek en güzel akıl yürütmeyi ifade etmiştir.
Asıl-Fer' Münasebeti Açısından Yürütülen Aklî Yaklaşım
Kur'an'ın sübûtu katî olduğuna ve hiçbir değişikliğe uğramadan bize kadar ulaştığına göre, elimizdeki en mevsuk serî delil Kur'an'dır, denilebilir. Ayrıca Hz. Peygamber (a.s.) Kur'an'ı açıklamak (tebyin) ve hayata geçirmekle görevlidir. Bu yüzden hadisin aslı Kur'andır, denilebilir. Bunu kabul ettiğimiz takdirde de, fer'in asl'a uygunluğunu da kabul etmemiz gerekecektir. Bu uygunluğu kabul etiğimizde ise, zannî olan fer'in sübutunu katî olan asl'a uygun olup olmamasından hareketle tesbit etmek, gayet normal görülecektir. Modern hukuk metodolojisinde de, bir alt derecedeki mevzuatın bir üst derecedeki mevzuata uygunluğu esastır. Hukuk kurallarında böyle hiyerarşik bir bütünlük aranır. Kanunun anayasaya aykırı olmaması gibi. İşte bu mantıktan hareket ile, hadis ile Kur'an arasında bir tearuz var ise, hadisin sahih olmadığına hükmedilecektir.[290]
"Kitap katî, hadis ise zannîdir. Hadis'te katilik ancak kısmen söz konusudur. Kitap ise, hem genel hem de tafsil üzere katidir. Katî olan zannî olan üzerine takdim olunacağından, Kur'an hadis üzerine takdim olunur."[291]
Kur'an ve Hadislerin İhtiva Ettikleri Konulann Karşılaştırılması Yönünden Yürütülen Aklî Yaklaşım
Şâtıbî (790/1388), görüşlerini yukarıdaki ifadeleri ile tesbite çalıştığı prensip ile beraber, bir de Sünnet-Kur'an ilişkisinde muhteva ve genel hedeflerdeki birlik ve beraberliğe bağlamaya çalışır. Ona göre, Sünnet ile Kur'an'ın muhtevaları iyi tetkik edilir ise, her ikisininde de dünya ve âhiret saadetini temine yönelik olduğu görülecektir. Bunun temini ise, şu konuların bütünlüğü ile gerçekleşir: Zarûriyyât, Hâciyyât ve Tahsîniyyât'tır. Dînin oluştuğu temel esaslar işte bunlardır kî, bir dördüncüsü yoktur. Sünnet de, Kur'an da bu üç noktayı işlerler. Sünnet'te varid olmuş hiçbir mesele bu noktaların dışında değerlendirilemez. Dolayısıyla, Sünnet'te var olan herşeyin mutlaka Kur'an'da bir aslının olması meselesi de böylece çözülmüş olmaktadır.[292] "Biz, 'Sünnet sonuçta Kur'an'a çıkar', diyorsak bunun nedeni şudur", diyor Şâtıbî: "Çünkü Sünnet Kur'an'ın beyanıdır, 'insanlara indirileni açıklayasm...' diyen âyetin anlamı da budur. Sünnet'te yer alıpta, Kur'an'da genel ya da detaylı temas edilmeyen hiçbir mesele yoktur. Buna dayalı olarak, bir kimse Kur'an'da olan bir emri yerine getireceği zaman, bu emrin şuna ya da buna ihtimali olabilir. Fakat, Sünnet bu ihtimalleri ortadan kaldırır. Bu durumda da biz, hem Kur'an ile hem de Sünnet ile amel etmiş oluruz. Âyetlerde hem Allah'a hem de Rasûlü'ne itaatin emredilmiş olması, itaat edilecek konuların ayrı ayrı olmasını gerektirmez." Şâtıbî, bu temel yaklaşımının bir gereği olarak, Arz Hadisi'nin 'senedi sahih olmasa bile anlamı sahihtir' diyerek, hadisin muhtt vasinin doğru olduğunu ifade etmektedir.[293]
Sünnet'in Kur'an'a uygunluğu tezinde Şâtıbî'nin, önemli bir prensibi de şudur: Kitap'ta dâima iki uç hakkında hüküm belirleyici nass bulunur. Bu iki uç arası ise, ya içtihat ile belli olur veya bu konuda Sûnnet'te açıklayıcı bir emir olur. Böylece iki ucun arasında kalan şeylerin alacağı hükümler belirlenmiş olur. Bunu bir örnek ile ifade eder isek şayet, Allah temiz olanları helal, pis olanları da haram kılmıştır. Bu iki uç -temiz ve pis- arasında kalanlar her ikisine de katılabilirler. İşte Sünnet, bu iki uç arasında kalanların hangi uca dahil olacağı ile ilgili hükümler getirir. Âyette "sana indirdiğimizi insanlara açıklayasın diye.." ifade edilen görev de, Rasûlullah'ın bu görevidir. Bunda, asla Kur'an'a muhalif ve Kur'an'da olmayan bir şeyi getirme söz konusu değildir. Mesela, Rasûlullah'a köpek dişli hayvanlar ile pençeli kuşların etleri sorulmuş ve onları yasaklamıştır. Ehli eşek sorulunca da 'o necistir' buyurmuştur. Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (a.s.) kendisine sorulanları bu iki uç prensibi

muvacehesinde cevaplandırmaktadır. Durum böyle olunca, konuyu şöylece özetlememiz mümkündür: Kur'an'da bir asıl bulunduğu zaman, Sünnet ya onun manasında olanı, ya da ona katılacak olanı getirecektir, ifade edilmeye çalışılan bütün mana işte bundan ibaretir. İşin burasında, söz konusu hadisi Rasûlullah (a.s.) ister vahiy yolu ile getirsin, isterse içtihadı ile getirsin fark yoktur. Zaten onun ictihadları Kur'an'dan istinbatıdır.[294]
Bunun yanında Şâtıbî, Hadis'in, teklifi olmayan ve mü'minleri herhangi bir mükellefiyete sokmayan konularda, Kur'an'da bir aslı olmayan şeyler getirmesini caiz görmektedir. Çünkü, mükellefiyet getirmemektedir. Bu neviden olarak, önceki peygamberler ve ümmetleri ile ilgili anlatımları, Hz. Musa'nın (a.s.) meleğin gözünü çıkarması v.s. gibi konular bunlardandır. Bunlardan bir yükümlülük doğmaz. Dolayısıyla böyle konularda, Kur'an'dan,bir asıl aranmaz. Durum bu olunca da, hadisin bu neviden olanlarını Kur'an'a arz etmeye gerek yoktur.[295]
Bu serdedilen görüşler dikkate alındığında, konunun akîl ve mantıkî dayanağının, Sünnet ile Kur'an'ın sonuçta bir ve aynı asla bağlı oldukları, aynı ışığı yansıttıkları, sonuçta Sünnet Kur'an ile test edilse bile bunun her ikisinin de asıl kaynaklar olmasına bir engel teşkil etmediği noktasında toplandığı görülmektedir. Yâni, herhangi bir önyargı ve paradigma ile bu konuyu değerlendirmeyen bir selim akıl, Sünnet ile Kur'an'ın çelişmesini asla kabul etmeyecektir. O halde, Sünnet'in, Kur'an ile test edilmesinin Sünnet'in Kur'an yanındaki yerine ve dindeki konumuna, hiçbir zararı söz konusu edilemez.[296]
Ebû Hanîfe'nin el-Âlim ve'l-Müteallim'den naklettiğimiz görüşle-rindeki akıl yürütme ile varmak istediği sonuç da böyledir. Yâni, Allah'ın görevlendirdiği bir peygamber, Allah'ın mesajlarına ters düşemez. Allah'ın mesajlarına ters düşen de Allah'ın peygamberi olamaz. Bu ifadenin ortaya koymak istediği sonuç; eğer Hz.Peygamber'in (a.s.) Allah'ın göndermiş olduğu mesaja muhalif olabileceği kabul edilmiş olur ise, bunun kendi içinde bir mantıksal çelişki taşımış olacağıdır. Ebû Hanîfe'ye göre böyle bir çelişkiye düşmemenin tek yolu; Kur'an ve Sünnet'in birbiriyle çelişmeyen bir bütün olduğunu kabul etmektir.[297]

Arzın Aleyhindeki Görüşler Ve Bu Görüşlerin Delilleri

Bir önceki kısımda, arşı gerekli görenlerin kendilerine delil saydıkları ve arz lehine ileri sürdükleri delilleri verdik. Bu delilleri vermeden önce, arzın târihî tatbikatı içinde, vermiş olduğumuz bütün uygulamaları ve bunlarla birlikte zikretmiş olduğumuz görüşleri de, târihî bir uygulama delili olarak kabul edip ifade ettik. Bu kısımda ise, arzın aleyhinde olan görüşleri ve delillerini vereceğiz. Ancak, bu delilleri yukarıda lehteki delilleri verdiğimiz gibi, hemen zikretmeden, arzın aleyhinde olan görüşlerin de ilk elden temsilcilerini ve yine çağdaş islam âlimlerinin de görüşlerini naklettikten sonra, bu görüşte olanların dayandıkları müşterek delilleri de ayrıca vermeye çalışacağız.[298]

Arz Aleyhindeki Görüşler

Şâfiîlerin Görüşleri
İmam Şafiî (204/624), Sünnet'in Kur'an ile beraber aynı bağlayıcılıkta ve teşrîî değerde olduğunu kabul edip bu görüşlerini kendi telif ettiği eserlerinde ifade eden ilk imam olarak kabul edilir.[299] İmam Şafiî hadisler ile ameli, Allah'ın Kitab'ında açık bir şekilde açıklamış olduğu üzere farz olarak kabul eder. Risale, Ümm ve diğer eserlerinde bu nokta üzerinde geniş bir şekilde durmaktadır. Zehebî, İmam Şafiî'nin: "Ben bir sahih hadis rivayet eder de, onun ile amel etmez isem, şahid olun ki aklımı kaçırmışımdır." dediğini nakletmektedir.[300]
İmam Şâfî', "Arz Hadisi" olarak nakledilen bir rivayeti Risâle'sinde nakletmiş ve bu rivayetin kabul edilemeyeceğini ve hiç bir delil teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir. (Bunu daha önce zikretmiştik.) O, bu rivayetin tam aksine Risâle'sinde, sahih olarak kabul edip naklettiği şu hadisi delil gösterir:
"Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış ve benim kendisiyle emrettiğim veya nehyettiğim bir emrim geldiğinde, 'biz Allah'ın Kitab'ında bulduğumuza uyarız', derken bulmayayım."[301] .
Şafiî bu hadisi, Arz Hadisi'ni tamamen reddeden bir hadis olarak değerlendirir. Onun görüşüne göre, Hadis asla Kur'an'a muhalif olmaz ve bu mümkün de değildir. Çünkü sahih olan bir hadis, Rasûlullah'a (a.s.) Allah'tan gelmektedir ve Kur'an'da zikredilen "Hikmet" bu vahyedilen hadistir.[302] İmam Şafiî ayrıca, Hadis'in Rasûlullah'ın (a.s.) kalbine Cebrail tarafından indirildiğine dâir de, Risâle'de delil getirir:
"Dikkat edin! Cibril benim kalbime kimsenin rızkını tamamlamadan ölmeyeceğini koydu. Rızık talebinizi güzel yapın."[303] imam Şafiî bu rivayetten sonra, "İşte Rasûlullah'ın (a.s.) kalbine konulan hadis, Allah'ın Kitab'ın da zikrettiği hikmettir." demektedir.[304]
İmam Şafiî, Sünnet'in Kur'an'ı tefsir ettiğini, takyid ettiğini ve Kur'an'ın bir nass getirmediği konularda da hüküm koyduğunu kabul eder. Bu, onun genel Sünnet anlayışıdır. İmam Şafiî'nin temsil ettiği bu Sünnet anlayışı, "Sünnet'in müstakil bir teşri'i kaynak" olduğu görüşünü doğurmuştur. Bu anlayışa göre Sünnet, Kur'an'ın hüküm getirmediği konularda, Kur'an'a uygun olup olmadığı tartışılmaksızın hüküm getirir. Böyle düşünüyor oluşlarındaki temel esas, Sünnet'in Kur'an ile çelişmeyeceği prensibidir. Çünkü İmam; "Sünnet ebediyyen Kur'an'a muhalif olmaz." demektedir.[305] İmam Gazâlî de aynı kanâati belirtir. "Eğer Hadis ile Kur'an arasında bir çelişki görülür ise, bu maksadın tayinine delalet eden karinelerin bilinemeyişinden kaynaklandığına işarettir",der[306].
İmam Şâfî'nin; "Hadis sahih ise, benim mezhebim odur", sözü meşhurdur. Yine imam, sahih bir hadis için şöyle söylemektedir: "Anam babam ona feda olsun, bir konuda ondan bir hadis geldi mi, artık hiçbir şey için onu terk etmek helal değildir."[307] İmam Şafiî'nin hadisi değerlendirdiği şu ifadesi de, konumuz bakımından oldukça önemlidir. "Rasûlullah'ın hükmettiği herşey, onun Kur'an'dan anladıklarıdır." [308] imam, Hadis'i bu anlamı ile değerlendirince, zaten arz için gerek kalmamaktadır.
Îhtilâfu'l-Hadis adlı eserinde İmam Şafiî, Sünnet Kur'an'a muarız olur ise, Kur'an'ın zahirini alınız ve Sünnet'i terk ederiz demek cehalettir, demek suretiyle, arz yapmaya karşı tutumunu gayet belirgin bir dil ile ifade eder.[309]
Vermiş olduğumuz bu görüşleri ile bilinen İmam Şâfiî'inin, el-Ümm adlı eserinde bu görüşlerine tam zıd olan ve arzı kabul eden görüşleri de vardır. Önemine binâen o görüşlerini özetleyerek buraya alıyoruz.
"Hadis, Kur'an'a muhalif olur ise Rasûlullah'a âit değildir. İsterse o hadisi pek çok râvî rivayet etmiş olsun." Devamında şöyle tenbihte bulunuyor: "Sana çoğunluğun bildiği hadisi tavsiye ederim, şaz olandan sakın. Çünkü bize, İbn Ebî Kerime, Ebû Ca'fer'den; o da, Rasûlullah'tan şunu rivayet etti: Rasûlullah (a.s.) Yahudileri çağırdı onlara sordu ve nihayet onlar da Hz. İsa'yı (a.s.) inkar ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (a.s.) minbere çıktı ve şöyle buyurdu: "Benden sonra sözlerim yayılacak, size Kur'an'a uygun olarak gelen sözlerim bendendir. Kur'an'a muhalif olarak gelen benden değildir." İmam Şafiî, daha başka bu mealde rivayetleri verdikten sonra, sika râvîlerin naklettiğini söyleyerek şu rivayeti verir: Rasûlullah hasta yatıyordu. Şöyle buyurdu: "Ben Kur'an'ın haram kıldığım haram kıldım. Allah'a yemin ederim ki benim adıma (beni bahane ederek) herhangi bir şeye yapışmasınlar."[310]
Birbirine, zıd olan bu görüşlerin, İmam Şafiî'nin kadim/ilk görüşleri olduğu, daha sonra bu görüşlerinden vazgeçtiği düşünülmektedir. Çünkü, Hadis'in Kur'an'a arzına muhalif olarak verdiğimiz görüşleri, Risâle'den nakledilmiştir. Risale de İmam Şafiî'nin en son ve katı görüşlerinin yer aldığı eseridir. Bu nedenle İmam'ın görüşleri arasındaki çelişkinin, bir önceki görüşünden vazgeçmiş olması şeklinde değerlendirmenin, daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Ancak, vazgeçilmiş bir görüş bile olsa, bir zamanlar Şafiî'nin de arza kail olması, önemli bir noktadır. Bunun üzerinde değerlendirme kısmında duracağımız için burada durmuyoruz.[311]

Hanbeliler ve Hadis'in Kur'an'a Arzı

Büyük muhaddis İmam Ahmed b. Hanbel (241/861), Sûnnet'i Kur'an'dan sonra gelen bir kaynak olarak görürdü. Ona göre, Sünnet'in delil olduğunu bildiren Kur'an idi. O halde delil olması Kur'an'a bağlı idi ve ondan sonra gelmesi gerekiyordu.[312]
Ahmed b. Hanbel, prensip olarak arzı uygun görmezdi. Ona göre, Kur'an'ın zahiri ile hadis reddolunmaz. Kur'an'ın manasını ve delaletini Sünnet tayin eder. Bu yüzden de, Kur'an'ın umumuna muhalif diye hadis reddedilemez. Kur'an'ın zahiri anlamı hadis ile tayin edilir. Tearuz söz konusu edilemez. Tearuz var zannedilen hadis, beyan ve açıklama olarak kabul edilir.[313] Ona, Sünnet'in Kur'an üzerine kadi -hâkim- olduğunun söylendiği nakledilince; "Ben bunu söylemeye cesaret edemem ama,hadis Kur'an'ı tefsir eder ve açıklar" dedi.[314]
Bu ifadelerinden Ahmed b. Hanbel'in, Kur'an karşısında Sûnnet'i değerlendirirken, temel hareket noktasının Sünnet'in Kur'an'ı açıklıyor olması olduğu anlaşılıyor. Yâni, İmam'a göre Sünnet'in birinci derecede görevi "tebyin" (açıklama)dir. Müslümanlar da Sünnet'in bu açıklamasına muhtaçtırlar. Bu yaklaşıma göre bir değerlendirme yapacak olursak, İmam'ın kendisi arzı kabul etmeyip gerekli görmese de, bu görüşleri arz uygulaması ile çok çelişmediğini söylemeliyiz. Çünkü, Sünnet Kur'an'ı açıklar demekle, Sünnet mutlaka Kur'an'a raci'dir demek bir birinden çok farklı şeyler ifade etmemektedir. Bununla birlikte İmam'ın bir muhaddis olması, arza gerek olmadan hadislerin tashih edileceği görüşünde olması neticesini vermiştir.[315]

Hadis'in Kur'an'a Arzını Kabul Etmeyen Diğer Muhaddis ve Falâhler

Bu kısımda, Hadis'in Kur'an'a arzını kabul etmeyen değişik mezhep ve görüşlerde olan, muhaddis ve fakîhlerden tesbit edebildiklerimizin görüşlerini vermeye çalışacağız.[316]

İbn Hazm (456/1076);

Nasların zahirleri ile amel edilmesi, temel ilkeleri olan Zahirî mezhebinin önde gelen temsilcilerinden olan İbn Hazm, Hadis'in Kur'an'a arzı konusunu en şiddetli bir şekilde reddeden ve tenkit eden âlimlerdendir. El-İhkam fi Usûli'l-Ahkâm adlı eserinin "Sünnet" ile ilgili bölümünde, bu hususun üzerinde durur. Sünnet'in de aynı Kur'an gibi vahiy eseri olduğunu iddia eder ve Necm 3-4 âyetlerini delil gösterir. Literatüre geçen, "Vahy-i Metlüv, Vahy-i Gayr-i Metlüv" fikrinin en önemli savunucusudur. Bu görüşlerden hareketle İbn Hazm; "Sünnet ile Kur'an her ikisi de vahiy iken, Sünnet'in Kur'an'a muhalif olmasını söylemek, vahyin kendi içinde çelişkisi anlamına gelir ki, bu zaten muhaldir. Allah Kur'an'da; *"Eğer bu Kur'an Allah'dan başkasından gelse idi, onda mutlaka tezadlar bulurlardı."*[317] buyurmaktadır. Demek oluyor ki, vahiyde tezad olamaz. O halde Sünnet ve Kur'an'da da tezat bahis mevzu değildir, görüşünü ortaya koymaktadır. Bu konudaki farklı görüş sahiplerini tenkit eder ve şöyle der: "Bazı kimseler, Kur'an'ın bir kısmını bir kısmı ile muârız, sahih hadisin bir kısmının da, diğer bir kısmı ile çelişik olduğunu, hatta Kur'an'ın Sünnet ile çelişik olduğunu söylemeleri cahilliklerindendir."[318]
İbn Hazm, Rasûlullah'ın vahiy olarak konuştuğuna dâir birçok âyetleri delil getirmektedir. *"De ki, ben sizi ancak vahiy ile sakındırmaktayım."*[319] Onun vahiy olan hükümlerine tabî olmanın vâcibliğine dâir de yine Kur'an âyetlerinden deliller getirir. Yine Kur'an'ın, *"Zikri biz indirdik onu koruyacak olan da biziz."*[320] âyetinin Hadis'i de kapsadığı ve Rasûlullah'ın din olarak söylediği herşeyin koruma altında olduğu görüşünde ısrar eder. Zîrâ, hadisler de vahiy/zikirdir ve koruma taahhüdü onun için de geçerlidir. Bu konuda, hiçbir âlimin ve dil bilgininin ihtilaf etmediğini de kaydeder.[321]
Sika bir râvînin, yine kendisi gibi bir sika râvîden yaptığı ve Rasûlullah'a ulaşan hadisin ilim ifade edeceği ve bunun haber-i vâhid olarak zan ve vehim içereceği anlayışının, yanlış olduğunu savunur. Aksi görüşte olanları şiddetle eleştirir. Bizim görüşümüzün aksini savunanlara soralım: Allah, Kitab'ında*; "Ey Rasûl! Sana Rabb'inden indirileni tebliğ et. Eğer tebliğ etmez isen risâlet görevini yapmış olamazsın. Allah seni insanlardan koruyacaktır.*[322]" buyurmuyor mu? Rasûlullah bu görevini yerine getirip tebliğ etti mi, etmedi mi? Şayet 'evet' diyorlar ise, bu tebliğ sadece onun yaşadığı devir ile mi sınırlıdır, yoksa kıyamete kadar şumûlü var mıdır? Eğer onun risâleti ebedî ve tebliği de kıyamete kadar bakî ise, bu ancak onun tebliğinin sika râvîler tarafından nakli ile bize ulaşacaktır. O halde ondan gelen bu rivayetler kesindir ve hem ameli hem de ilmi gerektirir.[323]
Usûlünün hadis ile ilgili kısmında "Naslarm tearuzunu iddia edenler" diye bir fasıl açmış ve burada, arz konusu ile ilgili bir kısım rivayetleri reddetmiştir.İ'rbad b, Sariye'den nakledilen; "Sizden biriniz koltuğuna yaslanır da, Allah'ın Kur'an'ında haram kıldığından başka, haram kılmadığını mı zanneder? Allah'a yemin ederim ki ben, emrettim, nehyettim, öğüt verdim ve birçok şeyi de yasakladım. Onlar Kur'an kadardır."[324] Hadis'inden sonra kendisi, "Allah Rasûlü doğru söylüyor. Onlar Kur'an kadardır. Her ikisi de vahiydir.'Onlara itaatte üzerimize vacibdir."der. Kur'an'ın dışında Sünnet'i kabul etmeyenler için de İbn Hazm, çok sert bir dille şöyle söyler: "Bir kimse, biz ancak Kur'an'da bulduğumuzu alırız derse, ümmetin icmâı ile kâfir olur."[325]
İbn Hazm'ın, müteârız görülen nasların anlaşılması ile ilgili bir mütâlâasını da, önemine binâen burada zikretmek istiyoruz. "Birbirine muarız görünen iki nasdan birisi, herhangi bir iş için; bir keyfiyyete/özelliğe âit bir durumda, muayyen bir zamanda, hususi bir şahsa âit, belirli bir mekanda, belli bir sayıda ve herhangi bir özre binâen olabilmektedir. İşte söz konusu tearuz var zannedilen ikinci nas da keza, aynen yukarıdaki durumlar gibi bir ortamda ve şartta olabilir. Bu durumda da, naslarm farklı hükümleri ortaya çıkar. Hükmün birisi nassın biri ile, diğeri de diğer nass ile hükme bağlanmış olur. Tabiatıyla da, tearuz söz konusu olamaz."[326] İbn Hazm bu görüşlerini desteklemek üzere sık sık dile getirdiği, *"Eğer bu Kur'an Allah'tan başkasından olsa idi, mutlaka onda tezadlar bulacaklardı."* âyetini zikretmektedir.[327]
Kur'an ve Sünnet'e âit görüşlerini kısaca özetlemeye çalıştığımız ibn Hazm'ın, bu mütâlâları neticesinde, arz görüşünü benimsememesi, kendi fikri bütünlüğü içinde mantıkî bir tutarlılık arzetmektedir.[328]

İbn Kayyım (526/1146):

Hadis'in Kur'an'a arzı konusunda, aynen İbn Hazm gibi düşünen ve Kur'an-Sünnet anlayışlarında büyük bir paralelik olan bir âlimdir. İ'la-mu'l-Muvakkıin'de, Hadis'in Kur'an'a arzı fikrine ve Hadis'in hangi sebepten dolayı olur ise olsun, terk edilmesine çok şiddetli bir şekilde karşı çıkar. Ne Kur'an'a muarız olması nedeni ile, ne de Kur'an'a ziyade olması nedeni ile Hadis'i terk edenler tutarlı değillerdir. Din'deki, Kur'an-Sünnet bütünlüğüne karşı büyük bir hata içindedirler, demektedir.
İbn Kayyım, "Kur'an'ın zahiri ile Hadis'i terk edenler" başlığı altında, sayfalarca onların görüşlerinin yanlışlığını göstermeye çalışmıştır. Cehmiyye, Kaderiyye, Cebriyye, Mû'tezile, Haricîler gibi fırkaların, hangi görüşleri nedeniyle, hangi hadisi terk ettiklerini anlatır.[329]
Özellikle Hanefîleri ve uygulamalarını hedef alan, "Kur'an'a Ziyade Olan Hadis ve Hükmü" başlığı altında ise, bu görüşün tutarsızlığını göstermeye çalışır. Hanefîleri, sık sık, kendi kaidelerine uymamakla suçlar. Çünkü, 'Kur'an'a ziyade nesihtir', diyerek Sünnet ile amel etmeyen Hanefiler, pek çok yerde bu şekildeki bir Sünnet'le amel etmekle çelişkiye düştüklerini söyler. Daha sonra Hanefîlerin bu şekildeki amellerine misaller sıralar.[330]
İbn Kayyım, Sünnet'i bu şekilde kabul etmeyip amel etmeyenleri, "Yakında, karnı tok koltuğuna oturmuş bir adam, kendisine benim emrimden bir emrim gelince, biz Allah'ın Kitab'ında bulduğumuza uyarız diyecektir."[331] hadisinin hükmü altına girmiş olmaları ile tehdit eder.
İbn Kayyım Sünnet'in Kur'an karşısındaki durumunu üç noktada ele alır. Bunlardan üçüncüsünde, Sünnet'in Kur'an'ın bir hüküm getirmediği konularda müstakillen hüküm koyucu olduğunu söyler. Bizim bu durumlarda, Rasûlullah'a itaatimiz vaciptir. Allah'ın Kitab'ında emrettiği, Rasûl'e itaat budur, der. *"Kim Rasûl'e itaat eder ise Allah'a itaat etmiş olur."*[332] Hem, Allah'a itaatin ile Rasûl'e itaatin ayrı ayrı zikredilmesi de, Rasûlullah'ın müstakillen emirlerine bir işarettir, görüşünü ifade etmektedir.
İbn Kayyım'ın, Kur'an'a ziyade gerekçesiyle veya başka bir sebep ile Sünnet'i kabul etmeyenler ile ilgili şu mütâlâasını da vermek istiyoruz.
"Rasûlullah (a.s.) nerede, 'size Allah'ın Kitab'ında olanın üzerine ziyade bir hadisim ulaşır ise, onu reddediniz, kabul etmeyiniz, çünkü o Allah'ın Kitab'ını nesihtir' buyurmuştur? Yine nerede Allah, 'Rasûlûm Kur'an'a ziyade bir söz söyler ise, onu kabul etmeyin ve onun ile amel etmeyin ve reddedin', buyuruyor? Rasûlullah'ın Hadis'i nasıl olur da sizin ve babalarınız koyduğu kaidelere göre, reddedilmesi caiz olur ki, Allah sizin kaidelerinize bir kuvvet vermemiştir.[333]
Bu gayet açık ifadeler ile İbnu'l-Kayyım, Hadis-Kur'an ilişkisi hakkındaki görüşlerini ortaya koyuyor ki, bu görüşlerinde arzı ve onun bir metod olarak uygulanmasını kabul etmediği açıktır.[334]

İbn Ebî Şeybe(235/1679):

Musannef sahibi İbn Ebî Şeybe de, Hadis' in Kur'an'a muhalefetten veya ona ziyadeden dolayı terk edilmesine karşı çıkan âlimlerdendir. Özellikle Musannef in bir bölümünde, Ebû Hanîfe'ye âit bir reddiye yazmış olması, onun bu konudaki görüşlerini yansıtmaya yetecek şekildedir.[335]

Suyûtî (911/1531):

Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticaci bi's-Sünne adlı eserini, Hadis'in Kur'an'a arzı ile ilgili hadise ve "Bize Kur'an yeter" diyenleri, zecreden hadislere ve rivayetlere tahsis etmiştir.
Suyûtî eserinin girişinde; "İstedim ki bu eserimde, insanlara bu hadisin ne kadar bâtıl olduğunu izah edeyim ve bu büyük tehlikeden onları sakındırayım. "[336]
Suyûtî, Hadis'in Kur'an'a arzını ifade eden, hemen bütün rivayetleri nakleder ve bu rivayetlerin hüccet durumunu ve değerlerini de belirtir. Netice olarak vardığı sonuç ise, bu hadisler'in asla delil olamayacağı şeklindedir.[337]
Suyûtî'nin arz hadisi hakkında varmış olduğu böyle bir sonuçtan hareketle, onun arza karşı olduğu sonucunu çıkaramaz isek de, en azından

Arz Hadis'ine karşı olan tutumunu arzın lehinde de olmadığı şeklinde anlamanın mümkün olduğunu düşünüyoruz.[338]

İbn Abdi'l-Berr (463/1083):

Câmiu Beyâni'l-İlm adlı eserinde, Arz Hadisi'ni nakletmiş ve bunun Zındıklar ve Haricîler tarafından uydurulduğunu söylemiştir. Hadis'in, Kur'an karşısındaki durumunu belirttikten sonra, "Allah, Rasûlü'ne mutlak olarak itaati emretmiştir. Ona itaati, herhangi bir şart ile kayıtlamamıştır. Bazı kalbi bozukların zannettiği gibi, Kitab'a uygun olması ile de kayıtlamamıştır." şeklinde kanaatini belirtir.[339]

Kurtubî (656/1258):

Hadis'in Kur'an'a arzını bildiren haberi yalanlamış ve kabul etmemiştir. Kur'an'ın asıl, Sünnet'in ise onun beyanı olduğunu ifade eden Kurtubî, Sünnet'in de vahiy olduğunu kabul eder ve bu görüşünü destekleyen Hassan b. Atıyye'nin "Cibril, Kur'an'ı getirdiği gibi, Sünnet'i de getiriyordu" sözünü zikreder.[340]

Diğerleri:

Hadis'in Kur'an'a arzına, prensip olarak karşı çıkanlardan bazıları da şunlardır: Arz Hadisi'ni mevzu sayıp onu kabul etmeyenlerden hareket edecek olur isek şayet, muhaddislerin kahir bir ekseriyeti ki, biz istisnaları yukarıda vermiş bulunuyoruz, bu hadisin mevzu olduğunda ittifak içindedirler. Bu açıdan bakılınca, Ebû'I-Ferec İbn Cevzi, Şevkânî, Sagânî, Fettenî, Îbnu'l-Arrak, Aliyyü'l-Kârî gibi birçok mevzuat yazarı muhaddis, Arz Hadisi'ni reddetmişlerdir. Bu görüşleriyle onların, "Arz Hadisi"ne dayanan bir arz uygulamasına taraftar olmadıkları düşünülebilir. Ancak bu âlimlerin hepsi, mevzu hadisi belirlemede Kur'an'a uygunluğu bir ölçü kabul etmişlerdir. Bu noktanın dikkate alınmasında yarar olduğu kanâatindeyiz.[341]

Çağdaş Âlimlerin Görüşleri

Hadisler'in Kur'an'a arz edilmesini, hem Kur'an, hem de Sünnet açısından mahzurlu görüp, böyle bir uygulamaya gidilmesi neticesinde, dinin bu iki kutsal referansının zarar göreceği ve ortaya ciddî problemlerin çıkabileceği iddia edilmiş ve böyle bir uygulamaya gidilmemelidir, görüşü ileri sürülmüştür.
A. Hamdi Akseki, Hadis'in Kur'an'a arzı konusundaki endişelerini şöyle dile getirir: "Rivayet olunan bu Arz Hadisi'ne Peygamber'in (a.s.) sözü olarak bakacak olur isek, Kur'an'ı Kerim'de açık bir şekilde hükmü bulunmayan hadislerin hiçbiri, Peygamber'e âit değildir diye hükmetmek lazımdır. Bu ise, dini yıkmaktan başka bir şey değildir."[342]
Sâdık Cihan, arz uygulamasının mahzurlarından bahsederken, dikkate alınması gereken önemli noktalara da işaret etmiştir.
"Bütün imamların ittifakıyla uydurma kabul edilen ve zındıkların amaçları gereğince dîni saptırmaktan ibaret olan,"size benden bir hadis ulaşırsa onu Allah'ın Kitab'ına arzedin" haberine dayanarak, Hz. Peygamber'in Kur'an'ın mücmelini izah sadedinde getirmiş olduğu bütün hükümleri inkar ederler." Arz hadisi ile ilgili bu mütâlâasından sonra, arz uygulaması hakkında şöyle devam eder: "Hadisleri doğru anlamada birinci ölçü Kur'an-ı Kerim ışığında anlaşılmasıdır. Herhangi bir konuda hüküm çıkarılırken, değişik görüşlerin ileri sürülmesi durumunda, bunun en doğru olanının Kur'an'ın desteklediği görüş olmasıdır. Kur'an'a arzedilen hadiste göz önünde bulundurulması gereken önemli hususlardan biri de, herhangi bir sahih hadis Kur'an âyetlerine muhalif gibi göründüğünde hemen reddetmeyip tevakkuf etmektir. Göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus da, herhangi bir sahih hadisin ihtiva ettiği bir hüküm Kur'an'da bulunmaması onun hadisin sahih olmadığı anlamına gelmez."[343]
Muhammed Ebû Zahve, "Mekanetü's-Sünne fi'l-İslam" adlı eserinde Arz Hadisi'ni Zındıkların ve Haricîlerin uydurmuş olduklarını söyledikten sonra, bu konuda İbn Abdi'l-Berr'in görüşlerine katıldığını söyler.[344] Ebû Reyye'ye reddiye olarak yazmış olduğu "Sünnet Müdafaası" eserinde Ebû Şehbe, Arz Hadisi'nin kabul edilemeyeceğini ve bu şekilde hadislerin Kur'an'a arz fikrinin tutarlı olmadığını savunmuştur. O da bu hadisi Zındıkların uydurduklarını söylemiştir.[345]
Görüş olarak İbn Kayyım'ı destekleyen ve Sünnet'in müstakil olarak teşrîî bir değerinin olduğu ve Kur'an'da bulunmayan bir hüküm getirmesinin caiz olduğu görüşünü benimseyen Accâc da,arzı uygun görmemektedir.[346]
Sünnet'in müstakil teşri'i değeri olduğu görüşünden hareketle arzı uygun bulmayan bir âlim de Sıbâî'dir. Eserinde mevzu hadislerin bilinme yollarını sayarken, "Kur'an'ın sarih hükmüne muhalif olmak" şeklinde bir madde de koymuş olmasına rağmen, arzı kabul etmez. Sünnet'i hem Kur'an'a arz ederek hem de genelde kabul etmeyerek reddeden Tevfik Sıdkî'yi de tenkid eden Sıbâî, arz uygulamasını Sünnet'in dindeki yerine uygun bulmamaktadır.[347]
Benzeri gerekçeler ile arz uygulamasını ve arz ile ilgili rivayetleri kabul etmeyen bir diğer âlim de Abdulganî Abdulhâlık'tır. Ona göre Kur'an'da zikredilen Peygamber'e itaat âyetleri, yine Peygamber'in hatadan korunmuş olmaları, Peygamber'in vermiş olduğu hükümlere tabî olmayı emreden âyetler ile konu ele alındığında, Sünnet hem Kur'an'a ters düşmez hem de arz uygulamasına gerek yoktur, demektedir. Arz uygulamasının tehlikeli bir noktasını göstermek için şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: "Hz. Peygamber (a.s.) Kur'an'dan hiç kimsenin anlamayacağı bir manâyı anlamış olabilir. İşte bu doğrultuda söylemiş olduğu bir hadisi de biz Kur'an'a muhalif zannederiz. Halbuki bu muhalefet bizim anlayışımızdaki noksaniyet nedeniyle ortaya çıkmıştır. Mesela Rasûlullah'a (a.s.) eşek etinden sordular. *"Bu konuda bana şu âyetten başkası indirilmedi."* buyurdular: *"Kim zerre kadar bir hayır işlerse karşılığını görecektir. Kim de zerre kadar bir şer işlerse karşılığını görecektir."*[348] Görülüyor ki Rasûlullah (a.s.) hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir âyetten, ilgisiz gibi görünen bir konuya dâir hüküm çıkarıyor. Şimdi bak, sen bundan böyle bir mana ve hüküm çıkarabilir misin?"[349] Bu yaklaşımlarıyla arzı uygun bulmayan Abdulhâlık'ın ve benzerlerinin görüşlerini, bu bölümün sonundaki değerlendirme kısmında inceleyeceğimiz için burada sadece görüşleri nakletmekle yetiniyoruz..[350]

Arz Aleyhindeki Görüşlerin Delilleri

Hadislerin Kur'an'a arzını kabul etmeyen âlimlerin görüşlerini ve konuya ilişkin bazı değerlendirmelerini vermeye çalıştık. Bu görüşte olan âlimlerin birleştikleri ortak nokta, Hadislerin asla Kur'an ile çelişmeyeceği olmakla birlikte, başta Arz Hadisi'ni kabul etmemek olmak üzere, arz uygulamalarını da mahzurlu görmekte ve kabul etmemektedirler. Birbirlerinden ayrıldıkları noktaların da bulunabileceği bu görüş sahiplerini biz, ortak noktaları itibariyle değerlendirip ona göre nakletmeye çalışmaktayız. Burada delillerini verirken de, her bir âlimin arzı kabul etmezken ileri sürdüğü kendi delillerini değil, genel olarak arzı kabul etmeyenlerin hangi gerekçeler ve deliller ile kabul etmediklerini vermeye çalışacağız.[351]

Kur'anî Deliller:

Hadis'in Kur'an'a arzını kabul etmeyenlerin Kur'an'dan delillerini dört başlık altında toplamamız mümkündür. Bunlar:
Hadis'in Vahiy Olduğunu Bildiren Âyetler :
Hadislerin Kur'an'a arzını kabul etmeyen âlimlerin görüşlerinin ana fikri; Sünnet'in de vahiy olduğu inancıdır. Bu inançdan hareketle, Sünnet zaten Kur'an ile çelişmeyeceğinden arz gibi bir uygulamaya da gerek kalmamaktadır. Çünkü, Kur'an ile Sahih Sünnet, her ikisi de Allah'tandır ve birbiriyle çelişmesi söz konusu değildir.[352]
Sünnet'in vahiy olmasına dayandırılan bu görüşlerini doğrulamak için Kur'an'dan şu ayetleri kendilerine delil saymışlardır:
"Arkadaşınız (Muhammed) sapmamış ve azmamıştır. O kendi nevasından konuşmaz. O (konuşması), ancak ona vahyolunan bir vahiydir."[353]
Bu âyetlerde bildirilen Hz. Peygamber'in (a.s.) konuşmasının Kur'an vahyi olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Sünnet'in de kast edilmiş olduğu veya olabileceği görüşü de belirtilmiştir.[354]
Sünnet'in vahiy olduğuna dâir delil sayılan diğer âyetler de genelde, içinde "Hikmet" lafzı geçen âyetlerdir. Özellikle İmam Şâfii bu âyetlerde geçen "Hikmet" lafzının Sünnet anlamına geldiğini kabul eder ve bu görüşü kendi beldesinden bir çok ilim ehlinin de kabul etmiş olduğunu

nakleder.[355] Söz konusu âyetler;
"Rabbimiz! İçlerinden onlara senin âyetlerini okuyan, Kitab'ı ve Hikmet'i öğreten, onları her türlü kötülükten arıtan bir Peygamber gönder."[356]
"Eğer sana Allah'ın fazlı olmamış olsaydı, onlardan bir kısım kimseler seni saptırmağa çalışırlardı. Halbuki onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar, sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve Hikmet'i indirmiştir. Bilmediğini öğretmiştir. Ve Allah'ın senin üzerindeki fazlı çok büyüktür."[357]
Bu âyet özellikle, Hikmetin indirildiğini bildirmesi, "sana bilmediğini öğretti" buyurması ile, Hadis'in hikmet olduğu ve dolayısıyla vahiy olduğunun burada ifade edildiği söylenmiştir. Bir diğer âyet de şudur:
"Rabb'inin yoluna Hikmet'le, güzel öğütle çağır. Onlar ile güzel bir şekilde tartış."[358]
"İşte bunlar, sana Rabb'inin vahyetti'ği hikmetlerdendir. Allah ile beraber başka bir ilah edinme! Yoksa yerilmiş ve kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın."[359] Burada "Hikmet"ten, 'vahyedilmiş' olarak bahsedilmesi önemlidir.[360]

Hz. Peygamber'e (a.s.) İnanmayı ve İtaati Bildiren Âyetler

'Kur'an-i Kerim'de, Hz. Peygamber'e (a.s.) inanmayı ve ona itaati emreden âyetler, mutlak anlamda olduğundan Hz. Peygamber'in getirdiği herşeye bizim de mutlak olarak itaatimizi gerektirir', denilmiştir. Nitekim bu ifadeleri ve benzerlerini yukarıda vermiş bulunuyoruz. Bu konuda oldukça fazla âyet bulunduğu için, biz bunlara atıfta bulunmak ve sadece en çok zikredilen Nisa Süresi'nden iki âyet vermekle yetineceğiz.
"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, Allah onu, altından ırmaklar akan Cennetlere kor ve orada ebedi kalırlar, işte büyük kazanç da budur. Kim de Allah'a ve Rasûl'üne karşı gelir, onun sınırlarını tecâvüz ederse,' Allah onu ebedî kalacağı bir ateşe sokar."[361]
"Kim Rasûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur."[362] Bu âyetlerin ifade ettiği emirlerin bir gereği olarak, Hz. Peygamber'in Hadis'inin doğrudan, müstakil olarak kabul edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.[363]

Hz. Peygamber'in (a.s.) Hükümlerini Kabul Etmeyi Emreden Âyetler

Kur'an, Hz.Peygamber'in (a.s.) vermiş olduğu hükümleri kabul etmeyi ve bu hükümler hakkında en küçük bir tereddüt taşımamaları gerektiğini de bir çok yerde bildirmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim bu hususları ifade ederken, bu hükümleri kabul edip etmemeyi mü'minler için bir iman meselesi halinde takdim eder. Yâni, Rasûlullah'ın (a.s.) hükümlerini kabul etmemek, Allah ve Rasûl'ünü inkar anlamına gelmektedir. Kur'an bu mesajı gayet açık bir şekilde ifade etmektedir. Bazılarını vermekle yetiniyoruz: *"Hiçbir mü'min erkek ve kadına, Allah ve Rasûlü bir hüküm verdikten sonra, onların kendilerine bu konuda muhayyerlik yoktur."*[364]
"Hayır! Rabb'ine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü, içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe iman etmiş olamazlar."[365]

Hz. Peygamber'in (a.s.) Verdiğini Almayı, Yasakladığından Sakınmayı Emreden Âyet

İstidlal edilen âyetlerin içinde, oldukça fazla yanılmaya neden olması itibariyle Haşir Suresi 7. âyeti burada ayrıca vermekte yarar gördük. Çünkü bu âyeti, Sünnet'in müstakil bir teşrîî kaynak olduğuna delil sayıp, Hz.Peygamber'in her emrini ve hadisini tartışmasız kabul etmeyi bu âyete isnat ettirdikleri gibi, bir kısım hadisleri bu âyete arz ederek onları kabul edip tasdik etmek için de yine aynı âyet delil olarak alınmıştır. Daha önce vermiş olduğumuz, İbn Mes'ud'un dövme yaptıran kadın ile ilgili rivayetini Kur'an'a muhalefeti nedeniyle reddeden bir kadına, söz konusu (Haşir; /7) âyetini delil getirerek, "işte bu âyette bulabilirsin" demiştir. Görüleceği üzere, arz uygulayan bir sahabe bu âyeti kendisine delil almaktadır. İşte bu ehemmiyetine binâen burada müstakil olarak üzerinde duruyoruz. Âyet-i kerime şöyledir:
"Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamber'ine (a.s.) verdikleri; Allah, Rasûl, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Ta ki, içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber (a.s.) size ne verirse onu alın. Neden de men ederse, ondan sakının. Allah'tan korkun! Doğrusu Allah'ın cezası şiddetlidir, "[366]
Bu âyetin sebeb-i nüzulü itibariyle, âyette anlatılan ganimet mallarının durumu ile ilgili hukuki düzenlemeden bahsediyor oluşuna bakmaksızın, sahabe devrinden itibaren bu âyetteki; *"Rasûl size ne verirse onu alın, neden de nehyederse ondan geri durun"* şeklindeki kısım, umûmî anlamda, Hz. Peygamber'in (a.s.) herşeyine itaati içine alacak şekilde istidlal edilmiştir. İbn Mesud, İmran b. Husayn, İbn Abbas ve diğer bazı sahabe, bu âyetle böyle istidlal etmişlerdir.[367]
Bu âyetleri delil sayanlar, âyetlerin anlamını Resulullah'ın (a.s.) bütün hadislerini tartışmasız kabul etmeyi emrettiği şeklinde anlamaktadırlar. Dolayısıyla da, hadislerin Kur'an'a uygunluğu gibi artı bir şarta gerek görmemektedirler. Özellikle yukarıda isimlerini zikrettiğimiz âlimler bu anlayışta ısrar etmektedirler.[368]

Sünnet'ten Deliller

Sünnet'in Kur'an'a arzını kabul etmeyenlerin, Sünnet'in kendisinden getirdikleri deliller de yine bir kaç başlık altında toplanması gerekmektedir.[369]

Sünnet'in Bağlayıcılığını Vurgulayan Hadisler

Bu konuda varid olan hadisler, herhangi bir şart zikretmeksizin, Sünnet'e tabî olmayı ve onunla amel etmeyi emretmektedir. Dolayısıyla bu rivayetler, Sünnet'in Kur'an'a arzına manîdir, demektedirler.
"Size iki şey bıraktım, eğer onlara sarılırsanız, asla sapmazsınız; Bunlar; Allah'ın Kitab'ı ile benim Sünnet'imdir."[370]
I'rbâd b. Sâriye'den nakledilen şu hadis de Sünnet'in önemini vurgulamaktadır: *"Kim benden sonra yaşar ise çok ihtilaflar görecektir. Size, Sünnet'ime ve Râşid Halîfelerin Sünnet'ine azı dişleriniz ile yapışmanızı tavsiye ederim."*[371] Bu hadiste, Rasûlullah'ın (a.s.) Sünnet'i ile birlikte, Râşit Halîfelerin Sünnet'i de zikredilmektedir. Bunun da ayrıca taşıdığı önemli bir anlam bulunmaktadır. Bu anlamın üzerinde, Sünnet'in anlaşılması bölümünde durulacaktır. Ümmetinin önemli bir başvuru kaynağı olan Sünnet'in referans gösterildiği rivayetler, oldukça fazladır. Hatta denebilir ki, Kur'an'ın referans gösterilmesine ihtiyaç yokken, Sünnet'in referans gösterilmesine ihtiyaç olacağına binâen çok istişhad yapılmıştır. Bu konuda bizim bir kaç münasebetle naklettiğimiz, "bize Kur'an yeter" diyenlerin, Rasûlullah tarafından şiddetli bir şekilde reddedilmesi ve zecredilmesi, bunun bir delilidir. Sünnet'in referans gösterilmesi konusunda, şu hadis de oldukça önemlidir:
"Dikkat edin! Bana, Kur'an ile birlikte bir de onun misli -Sünnet-verildi. Dikkat edin! Yakında şişman bir adam koltuğuna oturup, size Kur'an'i tavsiye ederim, onda bulduğunuz helali helal sayınız. Haramı da haram sayınız, diyecektir."[372]
Diğer bir rivayette de şöyledir:
"En güzel söz Allah'ın Kitab'ı, en güzel yol Muhammed'in (a.s.) yoludur."[373]

Özellikle İtaatin Vurgulandığı Hadisler

Hz. Peygamber'in (a.s.) kendisine itaat edilmesi konusundaki beyanları ve uyarılan da, Hadis'in müstakil olması şeklinde anlaşılarak, arz görüşüne karşıt delil olarak zikredilmiştir. Bu konuda zikredilen önemli rivayetleri vermekle yetineceğiz.
'Ümmetimin hepsi Cennet'e girecektir, girmek istemeyenler müstesna!"
"Kim girmek istemez Ya Rasûlallah?"
"Bana itaat eden Cennet'e girer, itaat etmeyen de Cennet'e girmek istemiyor demektir."[374]
"Beni, bıraktığım şeylerde siz de bırakın; muhakkak ki, sizden öncekiler, peygamberlerine çok sual sormaları ve peygamberleri ile ihtilafa düşmeleri nedeniyle helak olmuşlardır. Ben sizi bir şeyden nehyedersem, ondan kaçınınız. Bir şeyi de size emredersem, onu gücünüzün yettiği kadar yapınız."[375] Bu anlamı tamamlayıcı şu rivayet de oldukça önemlidir:
"Müslümanların en büyük günahkârı o kişidir ki, haram olmayan bir şey hakkında sorar da, onun suali nedeniyle de o şey haram olur."[376]
"Allah o kimsenin yüzünü ak etsin ki, sözümü işitir, işittiği gibi ezberler ve başkalarına aktarır. Umulur ki kendisine tebliğ olunan, tebliğ

edenden daha iyi anlar."[377]
Sünnet'inde olmayan bir şeye karşı Rasûlullah'ın (a.s.) tavrını ifade eden şu hadisi de zikretmek istiyoruz:
"Kim bizim işimizde olmayan bir şey ortaya koyarsa o merduttur."[378]
Müslim'in rivayet ettiği şu hadis de, Sünnet'ten yüz çevirme karşısında oldukça önemlidir:
"Kim Sünnet'imden yüz çevirirse benden değildir."[379] Bu zikredilen hadisler, genellikle Sünnet'in bağlayıcılığı, müstakil teşrîî değeri olduğu hususuna delil olarak alınmış ve onlarla istidlal edilmiştir.[380]

Arzın Tarihi Tatbikatının Lehindeki Ve Aleyhindeki Delillerin Değerlendirilmesi

Arzın Meşru Bir Uygulama Olması

Bu bölümde hadislerin Kur'an'a arzının ilk olarak uygulanışını, sahabe devrinden itibaren günümüze kadar olan gelişimini ve "Arz Hadisi" olarak bilinen hadisler ile, arz uygulamasının leh ve aleyhindeki görüş ve delillerini nakletmeye çalıştık. Yer yer değerlendirmelerde bulunup, konu bütünlüğü sağlaması açısından görüşlerimizi belirtmeye çalıştık. Burada ise, konunun genel bir değerlendirmesini yapıp, kanaatimizi belirtmeye çalışacağız.
Hz. Peygamber'in (a.s.) arz uygulamasındaki asıl maksat ve gayesi farklı şekillerde anlaşılıp değerlendirilebilirse de, ilk arz örneğini kendisinin vermiş olduğu, bize göre sahih olarak sabittir. Bu da "Arz" uygulamasının Sünnet olduğu anlamına gelmektedir. Arzın meşrûiyyeti açısından bu noktanın önemi son derece büyüktür.Hz. Peygamber'in (a.s.) arz uygulamış olmasının bizce diğer bir önemli uzantısı da; bu arz uygulamasının, sahabe nesli üzerinde bırakmış olduğu tesir ve onlarda oluşturduğu anlayıştır. Her davranışlarını, Hz. Peygamber'e (a.s.) göre ayarlamaya çalışan ve bunda aşırı denilecek kadar ileriye giden sahabe neslinin, arz uygulamasında bulunması, bu uygulamayı Hz. Peygamber'den (a.s.) almış oldukları düşüncesine bizi götürmektedir ki: Bu nokta da konumuz açısından son derece önem taşımakta ve bizim için bir delil oluşturmaktadır. Özellikle de, arz uygulaması yapan sahabenin, en ileri gelen sahabe olması, ümmetin kendilerine güvendiği ve dîni yaşamada ve anlamada kendilerine mürâcât ettikleri sahabe olması, arzın meşrûiyyeti açısından oldukça önemi haizdir.
Arz konusunda gelen, *"Size benden bir hadis ulaşırsa onu Allah'ın Kitab'ına arzedin."* hadisini ve benzerlerini, yerinde nakletmeye çalıştığımız gibi, bir çok muhaddis "mevzu" saymış ve bunlarla delil getirmenin ve amel etmenin caiz olmayacağı görüşünü belirtmişlerdir. Ancak, yine yerinde detayıyla işaret edildiği gibi, "mevzu" sayılan rivayetlerin yanında bu hadislerin sahih sayılan varyantlarının da bulunduğunu, en kötü ihtimalle bu hadislerin manalarının sahih sayıldığı ve târihî arz uygulamaları da dikkate alınacak olursa, verilen "mevzu" hükmünün üzerinde durulup düşünülmesi gereken bir görüş ve kanâat olduğu sonucuna varmış olduk. Biz, "Sünnet" olarak kabul ettiğimiz bir uygulamayı, bu kadar tartışmalı rivayetler üzerine elbetteki bina etmeyeceğiz. Bununla beraber, bu rivayetlerin de konumuz açısından hiç bir kıymeti haiz olmadığı ve dikkate alınmayacağı şeklinde bir yaklaşımın da, yerinde olmadığını düşünüyoruz.
Arz Hadisi ile ilgili bu kanaatimizden sonra, sahabenin konuya ilişkin yaklaşımını da kısaca değerlendirmek istiyoruz. Sahabe kendi arasında, birbirlerinin adaletine son derece inanmış olmalarına rağmen, işittikleri bir hadis, Hz.Peygamber'den (a.s.) gördükleri ve Kur'an-Sünnet bütünlüğü konusunda onlarda oluşmuş olan mantalitelerine uymayınca, onda bir kusur ve yanlışlık aramaktan çekinmemişlerdir. Bu yanlışı bulmak ve rivayeti test etmek amacıyla başvuracakları kaynağı da, en isabetli bir şekilde "Kur'an" olarak seçmişlerdir. Rivayetlerde bir kusur var ise, bunu en iyi belirleyecek hakem ve kıstas (ölçü) Kur'an olmalıdır. Bu şekildeki davranışlarında da sahabe, birbirlerine, "Bu yaptığın yanlıştır. Rasûlullah'ın (a.s.) söylediği bir söz Kur'an ile test edilir mi?" dememişlerdir. Verdiğimiz örneklerde böyle bir itirazın görülmemesini, arz uygulamasının, yâni gereğinde bir hadisin Kur'an ile doğrulanması ya da reddedilmesinin, sahabe arasında "meşru" kabul edilen bir yöntem olarak benimsenmiş olduğunu göstermektedir.
"Bize Allah'ın Kitab'ı yeter", "....falanın sözüyle mi Allah'ın Kitab'ını terkedeceğiz?" ifadeleriyle sahabenin, hadisleri Kur'an ile test etmelerinin örneklerini vermiştik. Bu yaklaşım tarzına ve bu mantıkla hareket etmeye, sahabe devrinden sonra artan ve gelişen hadis uydurma faaliyetlerini görmüş ve yaşamış âlimler, daha çok muhtaç olmuşlardır. Dolayısıyla bu yöntemi sahabeden daha çok ve yaygın olarak uygulamaları gerekmiş ve öyle de yapmışlardır. Yani arz uygulaması, Hz. Peygamber'den (a.s.) sahabeye, onlardan da tâbiün nesline doğru, devamlı genişleyen ve artan bir grafik çizmiştir. Bu grafik çağımıza gelince, yine artmakla birlikte, değişik bir boyut da kazanmıştır. Bu yeni boyutuyla arz uygulaması; bütün bir Sünnet'i ve İslâmî geleneği Kur'an ile test etmeyi amaçlayan, yeni bir dînî yorum ve anlayış noktasına gelmiştir. Elbette bu yeni boyutuyla arz uygulaması, geçmiş devirlerdeki "haber-i vahit" lerin Kur'an'a muhalefetinden dolayı reddedilmesinden daha farklıdır. Bu farklı yönüyle de çağımızda, islam'ın karşı karşıya olduğu problemleri aşmayı ve çözmeyi hedeflemektedir. Bu sebeptendir ki, bugüne kadar arz edilmemiş ve arzı düşünülmemiş bir çok mevzu, arz için konu edilmektedir.
Meşrûiyyetini Hz. Peygamber'den (a.s.), sahabeden ve daha sonraki bir çok âlimin uygulamalarından alan arz yönteminin, Sünnet'in değerlendirilip anlaşılmasında oldukça önemli bir kriter olduğu kanâatindeyiz. Bu yönetmeden yararlanmaya ise, geçmiş devirlerden daha çok bizim çağımızın da ihtiyacı olduğunu düşünüyoruz.[381]

Arz Fikrinin Dayandığı Temel Esas

Meşruluğunu temellendirmeye çalıştığımız arz fikri, bu meşru oluşun yanında en temel bir esasa, bir prensibe ve kaideye istinad etmekte ve ona dayanmaktadır. Bu dayanak ve kaide, arza taraftar olanların da, muhalif olanların da, muhaddislerin de, fakîhlerin de, hasılı bütün ümmetin, müslümanların ittifak ettikleri bir prensiptir: Kur'an ile Hadis asla ve asla çelişmez. İşte bu ilke ve prensip, yukarıda görüşlerini vermeye çalıştığımız, sahabe devrinden, çağdaş İslam âlimlerine kadar üzerinde ittifak edilen bir prensiptir. Bu ilkeye muhalif bir görüş bilinmemektedir. Durum böyle olunca, biz bu ilkeyi arz fikrinin temel esası ve prensibi olarak kabul ediyoruz ve "Arz Usûlü" ile ilgili bütün üretmeye çalışacağımız prensipleri bu temel kaide üzerine koymaya çalışacağız. Bu kaidenin, neden arzın en temel esası olduğuna gelince, şunları söyleyebiliriz:
Kur'an ve hadis asla ve ebediyyen çelişmeyeceğine ve birbirine muhalif olmayacağına göre, bu ilke arz hadisi ile anlatılmaya çalışılan prensibin tam da kendisir. Yâni, mantıksal bir önermeyle ifade edecek olursak;
Kur'an ile sahih Hadis asla çelişmez.
Kur'an ile çelişen bir Hadis var.
O halde o Hadis sahih değildir.[382]
İşte bu mantıksal çıkarsamadan hareketle, bu ilke ve prensibi arzın en temel ilke ve esası olarak kabul ediyoruz. Bu ilkenin, arzın târihî uygulamasını verirken, daha çok arza muhalif olanlar tarafından öne sürüldüğünü, bu prensipten hareketle, arza gerek olmadığını iddia etmiş olduklarını naklettik. Bu ilkeyi, arza taraftar olanlar da yer yer ifade etmişler ve kabul etmişlerdir. Hatta İmam-i A'zam Ebû Hanîfe'nin, "Bir peygamber Allah'a muhalif olamaz. Muhalif olan da peygamber olamaz." mantıksal önermesi, aynen bizim mantıksal çıkarsamamıza benzemektedir. Arzın lehinde ve aleyhinde olanların bu esasta birleşmelerine rağmen, arz uygulaması konusunda ihtilaf devam etmiş kesilmemiştir.
Biz bu ilkeyi, arza muhalif olan görüş sahiplerinin kendilerine delil almalarını bir çelişki olarak değerlendiriyoruz. Eğer, sahih hadis Kur'an'a muhalif olmaz ise ki, bu görüşte ittifak olduğunu söyledik, bu durumda kimse 'Kur'an ile çelişmeyen hadisi arz yapalım', demiyecektir ve demesi de abes olacaktır. Arz fikri ve uygulaması, ittifakla kabul ettiğimiz bu ilkenin bozulduğu -zahiren- bir durumda devreye girmektedir. Yâni, bu yaklaşımımıza göre Arz, Kur'an'ın Hadis ile çelişmeyeceği görüşünün garantörüdür. Her ne zaman bir hadis Kur'an çelişirse, arz uygulaması ile problem çözülecek ve söz konusu ilke korunmuş olacaktır.
Arzı kabul etmeyenler ise, böyle bir durumu, muhaddislerin koymuş oldukları sahih hadisin tesbitine âit prensipler ile çözeceklerini söylemektedirler. Halbuki biz, yukarıdaki incelemelerimizde göstermeye çalıştık ki, bütün muhaddisler uydurma hadisin tesbit yöntemlerinden biri olarak, "Kur'an'a Aykırılığı" prensip olarak kabul etmişlerdir. Bu noktada gözden kaçan bir inceliğe dikkat gerektiği görüşündeyiz: Muhaddisler, neden mevzu hadisin bilinme yöntemi olarak arzı kabul etmişlerdir de, sahih hadisin tanımında ya da kabulünde böyle bir prensip ve yöntem koymamışlardır? Çünkü, Kur'an ile çelişecek olan mevzu hadistir. Ancak uydurma olan bir hadis Kur'an ile çelişir. O halde muhaddisler bu prensibi, kullanmaları gereken en uygun yerde kullanmışlardır. Muhaddislerce sahih olan hadise gelince, onun Kur'an ile çelişme problemi yoktur ki, onun için böyle bir prensip vaz' etmiş olsunlar. Bu noktadan dolayı, muhaddislerin yaklaşımını tutarlı görmekteyiz.
Burada şu sorulabilir ; "Bir sahih hadis Kur'an'a aykırıdır denilirse durum ne olacaktır?" Hadis usûlünde, Sahih Hadis'in bilinme şartları içtihadı olarak belirlenmiştir. Bu nedenle bir âlimin bir hadis için 'bu sahihtir' demesi, o hadisin Kur'an ile çelişmesine mani değildir. Çünkü, bir hadisi

sahih kabul etmek için belirlediği şartlar yetersiz kalmış olabilir ya da sahih hükmünü verdiği rivayetteki bir hata ve kusuru görememiş olabilir. İşte arz uygulaması, Kur'an'a muhalefetin olduğu, gözden kaçan bu noktayı tesbit edip giderme yöntemidir.
Muhaddislerin senede âit belirledikleri şartların, metne âit şartlardan daha ağırlıklı olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, âlimlerin, (muhaddislerin) sahih hadis için geliştirdikleri bu şartlar, çok iyi ise de, yeterli olmadığı, yine onların birbirlerinin sahih saydıkları hadise, hasen, zayıf, hatta mevzu bile diyebilmeleri, bu şartlar ile varılan sonucun nihâî olmadığını göstermektedir. Bu nedenle özellikle çağdaş âlimlerin, yeni hadis tanımı ve tarifi yapılması gereği üzerinde durmaları, hatta Sahih Hadis'in de yeniden tanımının yapılması gerektiğini ifade etmeleri, görülen bu eksikliği doldurmanın bir imkanını aramaktan ibarettir. Yâni, tartışmasız bir sahih hadis tanımı ve tesbit yöntemini bulmak ve 'bu hadis sahihtir' denildikten sonra da artık kimsenin 'bu hadis Kur'an'a muhaliftir', diyebilmesine imkan tanımamaktır.
Kur'an'ın ana kriter olması ve geliştirilecek yeni metodolojilerde bu noktanın en birinci rolü üstlenmesi görüşü de bunu yansıtmaktadır. Sahabenin kendi aralarında birbirlerine naklettiği bir hadis, elbette sahih şartlarını haizdi ama, yine de Kur'an'a arz ediyorlardı. Bu ifadelerimizle anlatmaya çalıştığımız şey şudur: Bizim için Sahih Hadis'in anlamı hiçbir zaman, sahabenin Hz. Peygamber'den duydukları bir hadisin, onlar için sahih olduğu anlamında sahih değildir. Eğer böyle olsaydı, arz hiç gündeme gelmeyecekti.[383]Ama, Sahih Hadis'in insan aracılığıyla bize ulaşmış olması ve mütevâtir olmaması nedeniyle, dâima yanlış olabilmesi ve bir beşerî nakil kusuru taşıması söz konusudur, işte bu kusuru meydana çıkarma mihengi Kur'an'dır. Bir muhaddis, kendi şartlarıyla sahih saydığı bir hadisi Kur'an'a arz ihtiyacı duymaz, duymaması da gerekir. Aksi takdirde, kendi koyduğu prensipleriyle çelişkiye düşer. Ama bir fakîh, bir hadiste, bir muhaddisin görmek istediğinden daha farklı şeyler görmeyi arar. Bu anlama ve yorum yaklaşımını ileriki bölümlerde göreceğiz. Bu da, muhaddisin sahih dediği bir rivayetin, bir fakîhin bakışı ve ölçüsüyle, Kur'an'a muhalif olmakla illetli olarak karşımıza çıkmasını sağlar. Bu açıdan arz uygulaması, Hz. Peygamber'e, yazılı metinler ve sözlü aktarımlar ile muhatap olan bizler için, kaçınılmaz bir metod ve yöntem olmak durumundadır.

Arz Aleyhine Getirilen Delillerin İstidlal Yanlışlığı

Gerek âyetlerden, gerekse hadislerden, arz aleyhine getirilen delilleri, yanlış istidlal olarak değerlendiriyoruz. Kur'an'da ifade edilen Rasûl'e uyma ve onu dinleme, ona itaat v.b. bütün emirler, arz uygulamasında bulunan âlimler için de aynı derecede geçerli ve bağlayıcıdır. Bunda bir problem yoktur.
Nakledilen hadislerde de, aynı durum söz konusudur. O rivayetlerin hiçbirisinin doğrudan muhatabı, arz uygulayanlar değildir. Verilen bütün rivayetler, hadis inkarcılarını ve 'Din yalnız Kur'an'dan ibarettir' diyenleri hedef almaktadır. Dikkat edilirse, 'din yalnız Kur'an'dan ibarettir' demekle, 'Kur'an bizim için en baş kriter ve doğrulama ölçüsüdür' demek bir ve aynı değildir. Bu görüşte Sünnet'i kabul vardır. Ebû Hanîfe'nin ifadesiyle; "İşitelim ya da işitmeyelim Hz. Peygamberin söyledikleri başımız gözümüz üstünedir." anlayışı vardır. Bu nedenle, hem' Kur'an'dan hem de hadis'ten getirilen delilleri, arz fikrinin engellenmesine bir gerekçe olarak görmemekteyiz.
Daha önce bu konuyla ilgili görüşlerini verdiğimiz Dümeynî'nin, arz konusunu değerlendirmek üzere söylemiş olduğu sözlerini buraya almakta yarar görüyoruz:
"Bu araştırmalarımızın bir neticesi olarak, Hadisler'in Kur'an'a arzı konusunda gelen rivayetlerin sahih olmadığını gördük. Bu nedenle de onlarla delil getirmek caiz değildir. Ancak, Hanefîler ve Mâlikîler başta olmak üzere birçok fukahânın ise, bu ölçüyü kullanıp arz yapmış olduklarını da gördük. O halde bu konunun doğru bir değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir, işte bu değerlendirmeyi yapmak için, arz fikrine karşı çıkanların, hatalı bir delil istidlaline gittikleriyle başlıyorum. Arza muhalif olanlar zannediyorlar ki, arz taraftarları, bütünüyle Sünnet'i reddetmektedirler. Halbuki bir çok şer'i ahkam Sünnet'le sabit olmuştur. Allah da Rasûl'üne itaati emretmiştir. Hem de Rasûlullah; *"Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış, benim emrettiğim veya nehyettiğim bir emrim kendisine ulaştığı zaman, 'ben bilmem, biz Kur'an'da bulduğumuza uyarız' derken bulmayayım."* buyurmuştur. İşte bu yaklaşımlarıyla, arza karşı çıkanlar yanlış bir bakış içindedirler. Çünkü arza kail olanlar, Allah'ın Kitab'ı bize yeter, biz başka bir delil istemiyoruz demiyorlar. Bilakis, Kitap ve mütevâtir Sünnet ikisi de şer'î bir asıldır, asla birbirleriyle çelişmezler demektedirler. Ancak, âhâd tarikiyle sabit olmuş bir hüküm Kur'an ile çelişiyor ise, o zaman sübûtu katı olan Kur'an'ı almakta ve haber-i vahidi terk etmektedirler.
İşte bu yaklaşımlarından dolayı arz fikrinde olanlar, muarız olanların anladıklarından daha geniş bir anlamı arzdan anlamaktadırlar. Bunu şöylece özetleyebiliriz; rivayet edilen haber, mütevâtir veya meşhur ise, Kur'an'a da muarız bir durum varsa, bu durumda, bu rivayet, ya Kur'an'ın umûmunu tahsis eder, ya mutlakını takyîd eder. Eğer âyetten sonra oluşu tesbit edilirse, nesheder. İşte onların arzdan anladıkları anlam budur. Yoksa, arz denilince akla hemen geldiği gibi, Sünnet'i bütünüyle reddetmek veya terk etmek değildir."[384]
Dümeynî'nin de tesbiti ile arz, zannedildiği gibi; Hadis'i terk etmenin bir yolu değildir.[385]

II. B Ö L Ü M

HADİSLERİN KUR'AN'A ARZININ PROBLEMLERİ

Hadislerin Kur'an'a arzı konusunda belirlemeye çalışacağımız usûl, üç ana problemin çözümlenmesiyle elde edilecek olan sonuçlar ve bu sonuçlardan çıkarılacak metodik esaslar üzerine oturacaktır. Bu üç problematik ise, "Genel Olarak Anlama ve İslamî İlimlerde Anlama", "Kur'an'ın Doğru Anlaşılması" ve "Sünnet'in Doğru Anlaşılması"dır. Bu bölümde, mezkur problemler ve konumuza olan yansımaları üzerinde durulacaktır.
Sağlıklı bir arz uygulamasının yapılabilmesi için önce, Kur'an ve Sünnet'in doğru anlaşılmasının sağlanması gerekmektedir. Çünkü, bu iki dinî referansın herhangi biri yanlış anlaşıldığı takdirde, isabetli bir arz uygulamasından bahsetmek mümkün olmayacaktır. O halde mümkün olduğu kadar bu iki kaynağın doğru anlaşılmasını sağlayacak bir yöntem geliştirmek gerekmektedir.
Bu durumda ise karşımıza, konumuzun ortak noktasını teşkil eden "Anlama" bir problem olarak çıkmaktadır. Yani, doğru anlamanın ne derecede mümkün olduğunun sorgulanması ve bu problemin çözümlenmesi gerekmektedir, insanlar arası illetişimi anlamadan, geçmiş târihî metinleri ve yapıtları anlamaya kadar uzanan, beşerî yaşamın insan tarafından ne kadar anlaşılabileceği ve bu anlaşılanın doğruluk derecesin ne kadar olduğu, aşılması gereken çok önemli bir problematiktir.
Bu problematiğin aşılması için beşeri bilimlerde geliştirilen Semantik (Anlambilim) ve Hermenötik (Yorumbilim) kuramlarından, geleneksel İslamî ilimlerde geliştirilen anlama çalışmalarına kısa ve genel olarak bakmaya çalışacağız. İmkan ölçüsünde sonuçlar çıkarmaya çalışacak ve çıkarılan bu sonuçların birer usûlî prensibi teşkil etmesini sağlayacağız. Kur'an ve Sünnet'in de doğru anlaşılmasıyla ilgili problemlerine değinip çıkarabileceğimiz sonuçlan belirledikden sonra, "Arz Usûlü"nü tesbit edebilme noktasına gelmiş olacağız.[386]

Genel Olarak Anlama Ve Problemleri

Bu kısımda, özellikle çağdaş anlambilim ve yorumbilimin "anlama" konusunda ulaşmış olduğu anlama yöntemlerinden ve bu yöntemlerin konumuza olan yansımalarından bahsedeceğiz. Yani burada böyle bir konuyu işlememizin asıl gayesi bu çağdaş anlama çalışmalarından, Kur'an-Sünnet yorumunda ve bunların doğru anlaşılmasında yararlanıp yararlanamayacağımızı tesbite çalışmaktır. Araştırmamızın dayandığı bu maksadın bir gereği olarak, burada ele alınacak konular ve onlara yaklaşım, devamlı bir surette bu asıl hedefimize endeksli olmak durmunda olacaktır. Bu nedenle, söz konusu "anlama"ya ilişkin konuların bütünü burada bahsedilmeyecektir.[387]

Anlamada Dil Faktörü

Kur'an, "Anlama"yı bir problem olarak' kabul etmektedir. Bu nedenle de, kimi yerde kınama ifadeleriyle[388], kimi yerde uyarma ve yönlendirme[389] üslubuyla bu problematiği ortaya koymaktadır. Bununla da kalmayıp, bu problemin azaltılması için, "Tibyan-Açıklama" görevi ile Rasûl (a.s.) görevli kılınmış ve söz konusu anlama'da insanlara yardımcı olması emredilmiştir. *"Sana da zikri indirdik ki, insanlara indirileni açıklayasın diye, olur ki düşünürler."*[390] Yine Kur'an, anlamada dil faktörüne dikkat çekmiş ve insanların anlamaları için, onların konuştukları dilleriyle onlara hitab etmiştir. Mükerrer defa *"Bu apaçık bir Arapçadır."*[391], *"Arapça indirdik ki anlayasınız."*[392] gibi ifâdeler kullanmıştır. Hatta daha önce gönderilen peygamberlerin de kendi kavimlerinin diliyle[393] gönderilmiş olduklarını da Kur'an ayrıca vurgulamaktadır. Yine

Kur'an, anlama konusunda, anlamanın sübjektifliğine ve hattâ metni yanlış anlamlarına dikkat çekerek anlamanın -maksatlı- da üzerinde durmuş ve bu noktaya da açıklık getirmiştir. Kur'anî ifâdeyi; "Muhkemât" ve "Muteşâbihât" olmak üzere ikiye ayırmıştır. [394] Muhkemât olarak nitelendirilen âyetlerin, -dili bilen- herkes tarafından anlaşılabileceğini; müteşâbihât olanların ise yanlış anlamaya müsait olmaları nedeniyle onları; "Doğru Anlamları" Allah tarafından bilinecek âyetler olarak kabul etmeyi bize öğütlemektedir[395]. Bu ayrımdan hareketle, muhkemât nesnel anlamayı, müteşâbihât da öznel anlamayı netice verdiğini söylememiz mümkündür.
Bu Kur'anî ifâdelerden hareketle, biz de anlama konusunda; dil, açıklama, yorumlama ve bu bağlamda dikkate alınması gereken bir kısım konulara burada temas edeceğiz. Bu açıklamalarımızı, Kur'an'ın bu konudaki açıklamalarını arzetmek için yapmadık. Bizim üzerinde duracağımız konumuzun işlemek istediğimiz konuyla ilgisini göstermek için ifâde ettik. Yani biz, anlama ve yorumlamayla ilgili bahse, gereksiz girmediğimizi, bu konunun Kur'an'ın da önem verdiği bir konu olduğunu göstermek ve asıl konumuzla olan ilgisine dikkat çekmek istedik.[396]

Dilin Tanımı ve Anlamayla ilişkisi :

Bu açıklamalardan sonra önce dilin bir tarifini vermek suretiyle konunun üzerinde duracağız:
Dil (Language): Dil, lisan, konuşma kabiliyeti, herhangi bir kabileye veya bir yere mahsus ifâde tarzı, lehçe, kompütür lisanıdır.[397] Dil; konuşma ve fikirleri, söz, yazı, şekil, mimik ve hareketler ile anlama ve anlatabilme kabiliyetidir. Kısacası dil, "anlatım araçları bütünü", bütün bireylerde ortak olan şifre "code"dir. Söz ise, bu şifre veya kodun bireysel kullanımıdır.[398]
Bu ve daha çoğaltılabilecek diğer dil tanımlarının ortak noktaları, dilin; toplumsal anlaşmada kullanılan ortak sembol olmasıdır. Dil bu yönü ile o kadar önemlidir ki, o dili konuşan kavim ve milletlerin pek çok toplumsal özellikleri ve ahlâkî, kültürel değerleri, konuştukları dillerinden anlaşılmaktadır.[399]
Heidegger'e göre ise dilin, insan varlıklarının yalnızca ona katılarak insan olabildikleri kendine âit bir varlığı vardır.[400] Dilin bu özelliğine, jürgen Habermas, ideolojik eleştiri felsefesi ile ayrı bir anlam daha katar ve dil, bir yandan bir tahakküm vasıtası iken, bir yandan da içerisinde örtük biçimde evrensel olarak geçerli bir iletişim kuramı ve pragmatiğine olanak sağlamaktadır. Dilin bu etkili özelliği dolayısıyla Habermas, özgür bir toplumun oluşması projesinde, tahrif edilmemiş bir iletişimin vazgeçilmez bir şart olduğunu düşünür.[401] Gademer'e göre ise dil, dünya içinde varlığımızı (being in the world) sürdürdüğümüz, temel bir biçim, içerisinde anlamanın kendisini gerçekleştirdiği ve bu gerçekleşme biçiminin yorum olduğu evrensel bir vasıtadır.[402] Gadamer, "dünyanın dilsel yapılaşması" adını verdiği temel düzeye çıkmaya çalışır. Dünyanın dilsel yapılaşması, kendisini "târih tarafından etkilenmiş bilinç" olarak ortaya koyar ve tüm bilme olasılıklarımızın başlangıç şemasını bize verir. Bir düşünür veya doğa bilimci, gelenekten, toplumdan ve çevresindeki olası tüm etkenlerden tümüyle bağımsızlaşamaz. Târih tarafından etkilenen bilinç, dilsel şey içerisinde ifa edilir. Dil, yalnızca değişen bir şey olarak düşünülmemeli; içerisinde işleyen bir teleolojiye (tabîat-düzen) sahip bir şey olarak da görülmelidir. Yani kelimelerin biçimlenmesi, belirli şeyler söylemek için bir dilde ortaya çıkan anlam ifâdeleri rastgele bir araya gelmemiştir. Ortada belirli eklemlenişlerle bir dünyanın inşası söz konusudur. Tüm anlamaya, dil aracılık etmektedir. Eğer dil kendi içerisinde bir teleoloji olmasaydı, doğru ifâdeleri bulmamış olsa idik, şeyler bizim için bir anlam ifâde etmez, ifâdelerin sonsuz evreninde yolumuzu bulmamız imkansızlaşırdı. Her zaman önceden yorumlanmış, temel ilişkileri içerisinde önceden organize edilmiş bir dünya vardır. Dilin bu niteliği, beşerîn dünya yaşantısının tümünü kuşatmış durumdadır.[403]
Çağdaş yorumsamacılar (Hermenötikciler), dilin anlama ve yorumlamada önemi üzerinde ısrarla durmuşlardır. İlk yorumsamacı filozoflardan kabul edilen Schleiermacher (1768/1834), anlamanın gerçek nesnesinin deşifre edilip anlaşılmayı bekleyen bir metin olduğu kanâatindedir.[404] Târihselci yorumsamacı Giambattista Vico (1668/1744), doğru anlama konusunda dile o kadar güvenmektedir ki, bu yolla (Filolojiyle) bilinecek târih, doğalbilimlerin gerçeklerinden daha bir gerçekliğe sahiptir. Çünkü târihi yapan biziz. Bu nedenle de dünya yine bizim kendi tinimizin modifikasyonları (değiştirmeleri) içindedir ve biz bu dünyayı geometrinin düzlem, çizgi, nokta ve şekillerinden daha doğru olarak anlamamız mümkündür der.[405] Vico, yorumsamada dile bu güveninden dolayı, kesin bilgiye ulaşmayı "Filolojik kesinlik" olarak anlamaktadır.[406] Vico'nun bu kanâatine Wilhelm Dilthey (1883/1911) de katılmakta ve dili, 'tarihsel olayları anlamamızda en elverişli bir nesnelleşme türü ve her tarihsel dönemin kendini dışa vurduğu, nesnelleştiği ortamdır' diye tanımlamaktadır. [407]
Anlamada dilin bu öneminin yorumsama (Hermenötik) yöntemlerde nasıl sonuçlara götürdüğünü ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz.
Burada, dile âit bu görüşlerden sonra, daha çok dilin Semantik (Anlam-bilim) yönü üzerinde durmak istiyoruz.
Semantik: Kelimeler ile, bu kelimelerin temsil ettikleri (nesneler) arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Yani, kelimenin vaz' olduğu, mânâ ile, o mânânın temsil ettiği şey ile ilişkisidir.[408]
Yorumbilim (Hermenötik) açısından semantik; mânâ ile ilgilenen geniş, kapsamlı bir bilimdir. Bunu, Izutsu şu şekilde ifâde etmektedir: "Mânâsı olan herşey semantiğin konusu olabilir. Henüz bir semantik bilimine sahip değiliz. Elimizde olan, çeşitli mânâlandırma nazariyeleridir. Semantik hakkında konuşan herkes, kelimeyi istediği biçimde anlamaya kendini yetkili görüyor. Halbuki semantik; bir dilin anahtar terimleri üzerinde bir tahlil çalışmasıdır. Bu çalışma, dili yalnız bir konuşma âleti olarak değil, bundan daha önemli olmak üzere, kendilerini kuşatan dünya hakkındaki anlayış ve düşüncelerinin de âleti olarak, o dili kullanan halkın, dünya hakkındaki düşüncelerini kavramak için yapılır. Bu suretle semantik, bir ulusun târihinin, şu veya bu önemli devresindeki dünya görüşünün mahiyeti hakkında bir çalışmadır."[409]
Dil içinde kelime, semantik açıdan ele alınınca, iki tür anlamı ortaya çıkmaktadır:
Birincisi; kelimenin vaz' olunduğu mânâsıdır ki, biz onu yalnız başına, bulunduğu münasebet sistemi dışında da mütâlâ etsek, kelime yine de o mânâyı ifâde eder. İşte kelimenin bu sürekli mânâsına "Esasmana denir.
İkincisi ise; kelime, özel bir sistem içerisinde yer almasıyla, sistemin diğer düşünce ve kanâatleriyle irtibat kurar, onlardan yeni elemanlar alır ve yeni bir anlam kazanır. Çoğu zaman bu yeni elemanlar, kelimeyi o kadar etkiler ki, onun asıl mânâsını kökünden değiştirir. İşte kelimenin kökünden -aslından- gelmeyen, fakat içinde bulunduğu münasebet sisteminden doğan bu mânâya "Îzafi mana" denir.[410]
Örneğin: "kitap" kelimesi, esas mânâsı itibariyle sıradan bir kitabı ifâde ederken, Kur'an içerisinde; Allah, vahiy, tenzil, Nebî, ehl-i kitap kelimeleriyle yakından ilişkiye girer ve yeni bir anlam kazanır. "Yevm" kelimesi, "saat" kelimesi de böyledir. Bu kelimeler, günlük dilde normal gün ve saati gösterirlerken, Kur'an sistemi içerisinde, kıyamet, hesab günü, son hüküm günü gibi anlamlar kazanır.[411]
Kelimeler, karışık sosyal ve kültürel varlıklardır. Realite dünyasında tek kelime dahi yoktur ki, onun mânâsı sadece asıl mânâdan ibaret olsun. İstisnasız bütün kelimeler, az çok bulundukları özel kültürden etkilenmişlerdir ve yeni, izafî bir mânâ kazanmışlardır. Kelimenin izafî mânâsı dediğimiz şey, zaten o kültürün ruhunun açık olarak kendini göstermesinden ve o dili kullanan insanların genel psikolojik veya başka eğilimlerinin, gerçek görünümünden ve yankısından başka bir şey değildir.[412]
Bu anlatılanlara bağlı olarak, Kur'an sistemi içerisinde hiçbir kelime yoktur ki, doğrudan doğruya "Merkezî Allah" fikriyle temas etmesin. Kur'an'ın dünya görüşünde, Allah kavramı üzerinde kurulan ve onun etrafında sıralanan bir kavram insicamı vardır.[413] Bu yaklaşımdan hareketle şöyle diyebiliriz: Kur'an'da bulunan kelimeler nihâî olarak, "Merkezî Allah" görüşünün bütünlüğünü bozmayacak şekilde yorumlanmalıdır. Yani, Kur'an'ın bize bildirdiği Allah inancının kapsamından taşacak bir anlam, Kur'an kelimelerine yüklenemez.
İslam târihinde, İslâmî ilimler gelişirken, zamanla bu izafî mânâlar oldukça çoğaldı ve yaygınlaştı. Hatta, daha sonra Kur'an ve Hadis yorumları bu izafî mânâ üzerinde yapılmaya başlandı. Özellikle fetihler ile, yeni coğrafya ve kültürler ile karşılaşan İslâm, temel dinî kelimelerine, oldukça fazla izafî mânânın sokulması ile karşı karşıya kaldı. Bu kültürler ve yeni ortaya çıkan siyasi hareketler, mezhep ve fırkalar, bu izafî mânâya daha da bir zenginlik kattılar. Bunu bir örnekle göstermeye çalışalım.
İslam târihinde Hâriciye fırkasının çıkışı, İslam Dini'nde var olan "müslüman-kâfir" kelimelerine yepyeni bir anlam kazandırmıştır. Bu fırka, bu kelimelerin yeniden tanımlanmasına ve o güne kadar yapılmamış olan başka tanımlamalar ve tartışmalar yapılmasına neden olmuştur. Bu kelimeler daha önce Kur'an'da, İslam'ın tek Allah inancına inanan kimse ile, müşrik putperestleri anlatıyordu. Halbuki artık bunlar, yani "müslüman-kâfir" kelimeleri, aynı, dîne inanan müslümanlar arasındaki bir ayrımı ifâde etmeye başladı. Zîrâ Haricîler, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Aişe gibi en güzide sahabeye bile kâfir demekteydiler.[414]
Düşüncelerimizi anlatmaya yarayan bu araç (dil), nesnelerin yerini tutar. Fakat, bazen de mânâyı aktarmak için seçtiğimiz kelimeler, o nesneyi veya mânâyı aktarmada yetersiz kalırlar. Hatta, yetersiz kalmakla da kalmayıp, başka nesneleri ve mânâları gösterecek şekilde de anlaşılabilmektedirler. Bu nedenle, bir kelimeden farklı mânâlar anlaşılıyorsa, orada sağlıklı bir iletişimden söz etmek imkanı ortadan kalkar. Bu yüzden, mantıkta doğru ve asıl hedef olan "ispat"ı gerçekleştirmek için, en başta terimler, kelimeler incelenmelidir. Anlamaya tesir eden kelimelerin taşıdıkları özellikleri itibariyle üç ana grupta toplamışlardır:
1- Hominem (Müteşabih, eş sesli): Adı bir olmakla beraber, bu adın taşıdığı mânâlar başka başka olan kelimeler.
2- Sinonim (Müteradif, eş anlamlı): Hem isim birliği, hem de anlam birliği olan kelimeler.
3- Paronim (Müştak, türemiş): Şekil ve türediği kök itibariyle benzer olan kelimelerdir.[415]

Anlama Ve Dil İlişkisinden Çıkarılan Prensipler:

Yukarıda ifâdeye çalıştığımız dilin anlama üzerindeki rolünden, diğer kısımlarda ve usûl bölümünde yararlanabileceğimiz şu prensipleri çıkarabiliriz:
1- Dil, anlamanın önemli bir elemanıdır.
2- Dil, sadece kendisine yüklenen anlamı taşımakla kalmaz, aynı zamanda; ait olduğu kültürel ortamı, konuşulduğu kavmin millî özelliklerini, o kavim ve milletin dünya görüşünü, ahlâkını, edebiyat ve sanatını, din ve felsefesini v.b. bize ulaştırır ve bunları anlamamızı sağlar.
3- Dil, nesnel bir anlamaya imkan verir.
4- Dil, târihi doğru anlamamıza yardım edecek en önemli bir araçtır. Bu yolla elde edilecek bilgi güvenilir kabul edilmelidir.
5- Özellikle semantik tahlil yöntemiyle dil bize, anlamak durumunda olduğumuz metinden, daha doğru bir anlamı anlamamızı sağlar. Hattâ, bu sayede toplumsal değişimin zaman içindeki aşamalarını tesbit etmemiz de mümkün olabilmektedir.
6- Dilin bu özellikleri Kutsal metinler için de geçerlidir. Onları anlamada da bu prensiplerden yararlanılmalıdır.
7- Dil, kendi yapısı gereği farklı anlamalara imkan tanımaktadır. Özellikle kelimelerin, bir çok anlamı beraber yüklenebilmeleri ve kazandıkları izafî anlam nedeniyle, farklı anlamalar mümkün olmaktadır. Dilin kendisindeki bu özellik sayesinde, yorumsama ve yorumbilim yöntemleriyle değişik anlamları bir metinden çıkarmamız mümkün olmaktadır.[416]

Anlamada Sübjektiflik Sorunu

Semantik tahlil (anlambilim), dilin kullanımıyla ve anahtar terimlerin yardımıyla ilgili anlama prensiplerini bize vermişti. Şimdi ise, bir ifâdenin veya bir metnin (yazılı - sözlü - eylemsel - sanatsal) taşıdığı muhtemel anlamların nasıl anlaşılacağı ve bunların hangisinin doğru ya da doğruya yakın olduğu konusu üzerinde; yorumbilimden (Hermenötik)den bahsetmeye çalışacağız.[417]

Hermenötik:

Yorumsama (Hermeneutics) kavramı, etimolojik olarak tanrılarla insanlar arasında aracılık yapan Hermes'e kadar götürülür. Hermes'in bu görevini yaparken işe kendi yorumlarını da kattığı için bu kavramın türemiş olacağı düşünülür. Kavram daha sonra, 17. yüzyılda Kitab-i Mukaddes metinlerinde bulunduğu var sayılan Tanrı mesajının örtüsünün kaldırılmasını ve daha tam bir kutsal kitap yorumunun sağlanmasını amaçlayan bir disiplini tanımlamak için kullanılmıştır. Yorumsamayı ilk kez, epistemolojik (bilgikuramsal) değerlendirmeler yapabilmek için bir yöntemsel tartışmaya sokan kişi, Schleiermacher olmuştur.[418]
Hermenötik kuramlar, "Tarihselci Hermenötik", "Eleştirel Hermenötik", "Felsefî Hermenötik" olmak üzere üç ana katagoride değerlendirilmiştir.[419] Biz burada, bu ayrımı esas alarak değil, genel olarak bütün yorumsamacıların, "Anlama" ile ilgili geliştirdikleri yöntemleri, yine genel olarak ve bir bütün içinde değerlendirmeye çalışacağız. Ayrıca hermenötikciler, anlamak durumunda olduğumuz metne de üç noktadan yaklaşmanın mümkün olacağını ifâde etmişlerdir.
1- Yazar Merkezli Anlama: Bu yöntemde bir metni anlamak, ancak yazarı ve onun yazım anındaki yaşamını ve ruh halini bilmek ve yazarla ilgili bütün verileri de elde etmekle, mümkün olmaktadır.
2- Metin Merkezli Anlama: Bu yöntem için metnin kendisi, anlamak için yeterlidir.
3- Okuyucu Merkezli Anlama: Bu yöntem ise, anlamanın okuyucuda gerçekleşmesinden hareketle anlamayı, büyük ölçüde okuyucuya merkezlemektedir. [420]
Modern yorumsamacılarm kuramlarında bu üç nokta ne tamamen ayrılmış, ne de tamamen birleştirilmiştir. Yerinde her biri yorumbilim kuramlarında yerlerini almışlardır. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki, yorumsamada bugün için ağırlıklı noktayı "Metin Merkezli" anlama teşkil etmektedir. Bizim için de bu anlama yönteminin önemi açıktır. Zîrâ, anlamak durumunda olduğumuz dînî mesajlar karşımızda metin olarak bulunmaktadır.[421]

Hermenötik Kuramlar:

Genel çerçevesini çizmeye çalıştığımız hermenötiğin, anlamaya ilişkin yöntem ve kuramlarından da kısaca bahsedeceğiz. Bu yöntemleri arzederken, herhangi bir ekolü veya yorumsamacı filozufu takip ederek konu üzerinde durmayacağız. Aksine bu konudaki görüşlerin genelinin bir özetini vermek suretiyle, kendi konumuza ışık tutmasını ümit ettiğimiz noktalara da vurgu yapacağız.[422]

Anlamanın Anlamı:

Anlamanın; "ifâde" özelliği taşıyan şeylerde olduğuna dikati çeken Rickman, ifâdelerin insan faaliyetinin doğal belirtileri olduğunu söyler. Bu nedenle biz önce bir şeyi ifâdeye dönüştürürüz sonra anlarız. Örneğin, nefes alıp vermek doğal bir olaydır. Ancak, biz onu bir tepkinin sonunda, bir kızgınlık halinin ifâdesi olarak alıp vermeye başlayınca, ifâde haline gelir ve anlamaya konu olur. İşte bu yönüyle ifâde anlamlıdır ve anlamanın konusu olmaktadır.[423]
Anlamayı, insan varoluşunun özüne yerleştiren ve onu sürekli bir biçimde yaşamın kendisi kılan Dilthey ve Gadamer, anlamayı varoluşsal bir özellik olarak görürler. Bu nedenle anlama, ilk planda toplumsal gerçekliğe ulaşmayı sağlamanın yoludur. Bunu gerçekleştirirken anlama, anlamak istediğimiz şey karşısında kendimizi yok farzetmek değil, tersine anlamak durumunda olduğumuz metnin bize ne verdiğine, hayatımıza, yaşam biçimimize ne kazandırdığına bakmaktır. Bir başka deyişle bir metni anlamak demek, onun nasıl kullanılacağını bilmek, onu uygulayabilmek demektir.[424]
Şu halde anlama sırasında kendimize mâl ettiğimiz şey, yabancı bir deneyim değil, metnin göndermesini oluşturan bir dünyayı ortaya çıkarma gücüdür. İşte bu sayede bir yazarı onun kendisini anlamasından daha iyi anlayabilme imkanı bulabiliriz. Çünkü yorumcunun, yazarın asla farkedemeyeceği tümüyle kendisinden önce gelen ve kendisine eşlik eden tüm açıklayıcı prosedürleri açıklama sürecinde kullanabilme, metinle araşma mesafe koyarak metni zamansallığın dışına çıkarabilme ve metnin ufkunu genişletme şansı vardır.[425]
Anlama, bizim başkalarını anlarken aslında kendimizi anlamamız olarak görülmüştür. Bir cümle ile ifâde edecek olursak, anlama; "Sen"de "Ben"i yeniden keşif tir.[426]Ancak hiç unutmamak gerektir ki beşerî bilimlerde, yargıcın vediği karar cinsinden bir son söz asla yoktur.[427]

(2) Anlamanın Tarihsel Boyutu :

Heidegger (1889/1976) anlamayı, önceki felsefelerde olduğu gibi yaşam operasyonlarının karşısında yer alan ve ondan sonra gelen zihinsel bir operasyon olarak görmeyip, doğrudan doğruya insan yaşamının içinde görmüştür. Onun bu "Ontolojik Anlama" yöntemi, aynı zamanda geleneksel anlamaya bir meydan okuyuş sayılmıştır. Heidegger'e göre hep bir geleneğe bağlıyız ve ne yaparsak yapalım bu gelenekten kaçıp kurtulma şansımız da yoktur. Biz de o geleneğe sürekli katkıda bulunmaktayız.[428] Dilthey bu noktaya daha da bir derinlik kazandırmış ve insan gibi yaşamın da bir bütün olduğundan hareketle, anlamayı da bu bütünlük içinde değerlendirmiştir. Her şeye ancak yaşamın içinden bakabiliriz. Tabîi burada kasdedilen yaşam biyolojik yaşam değil, bizim duygularımızdan yapıp etmelerimizden, başkalarıyla etkileşimimizden ve tarihselliğimizden oluşan bir tinsel yaşam (Geistiges Leben)dır. Bu noktada Dilthey bir kuram geliştirerek, anlaşılmaya çalışılan tarihsel veya toplumsal olayda içerilen yaşamın tümüyle yakalanması için alabildiğine "eş duyumsal yaşama" (Empathic Reliving) imkanının gerektiğini savunur.[429] Sonuç olarak Dilthey şunu ifâde etmektedir: "Ben, her şeyden önce, kendi bireyselliğimi ancak başkalarıyla karşılaştığım zaman deneyliyorum."[430]
Bu yaklaşımlar Gadamer'in yorumsama kuramı ile iyice pekişmiştir. Ona göre pratikten, yani yaşanılan gelenekten kopuk bir anlama olamaz. Dâima bir anlama sürecindeyiz. Bu nedenle anlama; bir kimsenin geçmiş ile şimdinin sürekli kaynaşmış olduğu gelenek süreci içerisinde kendi kendisini yerleştirdiği öznelliğinin bir eylemi olarak kavranmalıdır.[431] Gadamer bu noktada anlamayı, anlayan özne ile anlaşılan metin arasındaki mesafenin kapanmasıyla bu farklı ufukların kaynaşıp bir ve aynı olması gerektiğini savunur. Böylece aradaki mesafe hem ortadan kaldırılmış hem de yeniden kurulmuş olur.[432]

Gadamer, bu yaklaşımıyla anlamayı öyle bir bağlama oturtmak ister ki, bu bağlamda anlama; yorumlama ve uygulamayla bir ve aynı bir işlem haline gelir. O, "Anlamadan yorum olmaz" diyen Dilthey'in aksine, "Anlamak her zaman yorumlamaktır" der.[433]
Bu yorumsamacı görüşlerden anlaşılan ise, anlamanın devamlı bir tarihsel ortamda olduğu ve tarihsel özellik taşıdığı hususudur.[434]

Anlamada Bütünlük ilkesi:

Yorumsamacı filozofların anlama konusunda dikkate aldıkları bir diğer nokta da; anlaşılması istenen metnin bütünlüğü ile ilgilidir. Anlamada filolojik yöntemi savunanlardan, Schleiermacher bu noktayı vurgulayarak metni, bir yandan yazarın bütün yapıdan içinde anlamak gerektiği gibi diğer yandan da giderek, bütün bir edebî yapı içerisinde anlamak gerektiğini söylemiştir. Bütünün parçalardan yola çıkılarak, parçanın da bütünden yola çıkılarak ve aralarında bir uyum sağlanmak suretiyle anlaşılabileceğini öne sürer.[435]
Aynı tezi savunan Gadamer, bütün ile parçalar arasında dairesel bir ilişkinin bulunduğuna dikkat çeker.[436]

Anlamada Yazılı Metin - Sözlü Metin ve Anlamlı Eylemin Rolü:

Anlama konusunun birincil derecede merkezlendiği nokta metindir. Metin ise, söz, yazı, anlamlı bir eylem, sanat eseri veya mûsikî bir yapıt olabilmektedir. Bu durumlarda metin, hep aynı anlamayı ya da aynı yöntemle anlamayı gerektirmeyip aksine, metnin metinsel özelliğine göre bir anlama yöntemi belirlememizi gerektirmektedir. Çağdaş yorumsamacılardan Paul Ricouer, anlamada söz konusu noktaların önemine dikkat çekmiştir. Ricouer, sözlü söylem ve yazıh metin arasmdaki ayırıcı noktaları şu şekilde ifâde eder:
Söylem, dilin konuşulduğu veya yazıldığı biçimdir. Söylemin dil bilimiyle, dilin dilbiliminin temelleri ve kuralları farklıdır. Dilin temel birimi göstergedir. Oysa söylemin temel birimi tümcedir. Dil dizgesi, hep zamanın dışında olarak varolduğu halde, söylem hep zamansal olarak şimdi içerisinde gerçekleşir. Dilin bir öznesi yoktur ama, söylem sırasında hep konuşmacıya geri göndermeler vardır. Yani, kimin ne söylediği önemlidir. Dilin zamansallığı ve öznelliği olmadığı gibi bir dünyası da yokken, söylem her zaman bir şey hakkındadır. Dil yalnızca iletişim için ön koşulları ve kodları sağlar, buna karşılık, iletilerin hep alınıp verildiği yer söylemdir. Yani söylemin bir de seslenilen muhatabı vardır. Tüm bu özellikler bir araya gelince, söylem bir olay olarak kurulmuş olur. ikinci adım, söylemi anlamanın ne demek olduğunun cevabını vermektir. Söylemi anlamanın yazılı ve sözlü dilde farklı karşılıkları vardır. Sözlü dilde söylem anı, bir görünür bir yok olur. Yazıda ise, bir kayıt bir tesbit vardır. Daha doğrusu yazı zaten söylemi kaydetmek, tesbit etmek içindir. Ama, yazının tesbit edebildiği de konuşma olayının kendisi değil söylenen, yani konuşma olayının anlamıdır. Şu halde bir sonraki adım, söylenenin anlamının ne olduğunu araştırmaktır. Bunun için Ricouer üç aşama öngörmektedir:
a- Söyleme eylemi aşaması. Bu aşamada bir şey söylenir veya önerilir,
b- Güç aşaması. Bu aşamanın ifâdeyle bir ilgisi yoktur. Önemli olan söylerken ne yaptığımızdır.
c- Sonuç aşaması. Bu aşamada önemli olan, bir şeyi bir tavır içinde ifâde ettiğimizde ortaya nasıl bir etkinin çıktığıdır.[437]
Sözlü söylemde, konuşan kimsenin öznel niyeti ile söylemin anlamı o kadar örtüşür ki, konuşmacının ne demek istediğiyle; (What do you mean?) sorusuyla, söylemin ne anlama geldiği (What does that mean?), sorusunu anlamak aynı şey olur. Yazılı söylemde ise, yazarın kasdettiği zihinsel niyet ile kaydedilen metnin anlamı ayrışmıştır. Metnin söylediği şey, yazarın söylemek istediği şeyden daha önemli hale gelmiştir. Çünkü, yazıda söylemin anlaşılmak için yardım aldığı sözel olmayan süreçler (tonlama, konuşma tarzı, mimikler, jestler) kaydedilmemiştir.. Metnin bu özelliği nedeniyle, artık yazarın fiziksel ve psikolojik varlığının bir anlamı kalmamıştır. Anlamı, ancak anlam kurtaracaktır. Yazarın niyeti ne olursa olsun, artık anlamı anlamın kurtaracağını söylemek, artık söylemin bu zayıflığını ancak yorum kurtarabilir, demektir.[438]
Sözlü söylem, yalnızca söylem anındaki kişiyi ve kişileri muhatab kabul ederken yazılı söylemin muhatapları, diyalog durumunun eşit koşullarında yer almayan okuyuculardır. Bu haliyle yazılı söylem, diyalog olayının anlık sınırlarını, konuşmadaki yüz yüze olmanın kısıtlıklarını aşarak evrensel bir nitelik kazanmış; bilinmeyen, görünmeyen bir okuyucu, söylemin aralıksız muhatabı haline gelmiştir.[439]
Yazılı söylem ile sözlü söylem arasındaki bu önemli farkları vurgulayan ve anlamadaki rolüne dikkat çeken Ricouer, anlamlı insan eylemlerinin de bir metin gibi okunabileceği teziyle, "eylem"i de metin olarak görür ve anlamaya konu edinir. Bu konudaki görüşleri de kısaca şöyledir:
Anlamlı eylemin okunabilir bir metin gibi ele alınabilmesi için etkileşimin, sözlü iletişimin yazıyla nesnelleşebildiği gibi nesnelleşmesi, yani eylemin anlamının eylem olayından ayrışması ve yazıyla tesbit edilebilmesi gerekir ve bu, mümkündür, insanın her türlü eyleminin konuşma eylemi gibi bir bildiri içeriği vardır, insan eylemi, bildiri içeriği taşımasının yanı sıra konuşma eylemi gibi belirli kurallara göre ifâde edilme tarzına da sahiptir. Eylemin bildiri içeriği ve ifâde tarzı birarada, onun yazıyla tesbit edilmesini mümkün kılan anlam içeriğini oluşturur. Toparlarsak, nasıl sözlü söylem, bir görünür bir kaybolur nitelik taşıdığı halde, anlam içeriği sayesinde yazıyla tesbit edilip kaydediliyorsa, benzer özellikleri bulunduğu için her türlü insan eylemi de aynı fırsattan yararlanabilir. Yazılı söylemde metnin anlamı ile yazarın niyetinin ayrışması gibi, bir eylem de aktöründen bağımsızlaşabilir. Yazılı söylemin, metnin bir özelliği de kendisini tüm görünür göndermelerden kurtarması, görünmez göndermelere yol açmasıdır. Aynı nitelik, anlamlı eylem için de söz konusudur. Önemli bir eylem, o eylemin ilk yer aldığı bağlamlardan başka bağlamlarda da gerşekleşebilecek anlamlar taşır. Bir metnin yeni göndermeler geliştirmesi ve yeni dünyalar kurması gibi, bağlamından özerkleşen anlamlı eylemlerin oluşturduğu büyük kültür yapıtları kendilerini üreten toplumsal yapıları aşan, zaman-ötesi bir önem ve ilgi gerçekleştirirler.[440]

Anlamada Bağlam Faktörü :

Modern yorumsamacıların önemle üzerinde durdukları bir diğer nokta da "Bağlam" konusudur. Herhangi bir metni doğru anlamada, o metnin âit olduğu bağlamı iyi tesbit edebilmenin önemi asla göz ardı edilmemelidir. Bu noktanın da kısaca üzerinde duracağız.
İfadeler daima bağlamlar içinde ortaya çıkar ve bağlamlara aittir. Çünkü onların tabiatı kendilerinin ötesine işaret etmektir ve bu işaret etme işleminin kendisi de, bir ilişkidir. İfadeler Wittgenstein'ın dediği gibi, kendi başlarına duran ve tek başlarına bilinen atomik olgular olarak kavranamazlar.[441] İnsan belleğinin de bağlamın oluşumunda önemli bir yeri vardır. Ben bir taşı iki kez düşürürsem, ilk düşürmemde kendisine zarar vermemiş olmam kaydıyla aynı şekilde düşecektir. Fakat, bir çocuğu iki kez Paris'e götûrürsem, bu çocuk her ikisinde de aynı deneyimden geçmeyeceği için, aynı biçimde davranmayacaktır. Hatta ben onu, aynı otellere götürebilirim, aynı yemekleri söyleyebilirim ve aynı müzeleri dolaştırabilirim. Ama yine de bu ikinci (kezki) durum, salt birinciden sonra geldiği için, farklı olacaktır. Bütün bu ifâdeler tarihsel bağlam içinde yer alır. Çünkü, ifâde edilen herhangi bir zihinsel içerik daha önceki deneyimlerin bilinciyle renklenmiştir. İfadelerin zorunlu olarak farklı bağlamlarda yer aldığını gördük. Yine bunların çeşitli zihinsel eylemler, özellikle belleğin işleyişi sayesinde, bilinçte nasıl oluştuklarını da göstermeye çalıştık.[442]
Bu anlamı ile bağlam; ortak geçmiş tecrübeler, konu hakkındaki ortak bilgiler, doğru olarak kabul edilen ve o nedenle de kelimelere dökülmesine gerek görülmeyen noktalar sayesinde konuşan ve dinleyenin paylaştığı anlamlar, durumun yorumlanması, zaman, mekan, bizzat olayın anlam ve önemi, mesajın iletildiği araç; bütün bunlar bağlamı oluşturmaktadır. Muhtevanın içine, çoğu dile getirilemeyen birçok şey girer. Fakat bağlamla ilgili bu noktaları hesaba katmadığımız takdirde, konuşanın sözlerini kolayca yanlış anlayabiliriz. Gerçekten de, anlamın büyük bir kısmını taşıyabilen bağlam, dışa vurulan kelimelerden çok daha fazla anlam ve önem taşır. Bu nedenle dilbilimciler ve antropologlar eserlerinde, insanların nasıl iletişim kurduklarını ve anlamı nasıl paylaştıklarının anlaşılmasında, bağlam faktörünün önemine çok yer vermişlerdir.[443] Bunu bir örnek üzerinde göstermeye çalışalım:
İki samimi arkadaş kendi aralarında, onları dakikalarca güldüren bir şeyler konuşuyorlar. Halbuki biz, konuştuklarından dinlediklerimizle, hiç de öyle dakikalarca gülünecek bir şey olduğunu zannetmiyoruz. İşte, onları güldüren ve bizim için de pek anlamlı gelmeyen şeyin nedeni "bağlam"dır. Yani onların, kelimelere gelmeyen ve gelmesine gerek görmedikleri, kendi aralarında ortaklaşa paylaştıkları gerçek anlamın bulunduğu bağlamla ilgilidir.
Söz gelimi okuduğumuz bir romanın sonunda, bir kadın şöyle diyor: "... artık sonsuza dek hoşça kal." Biz, bu sözü bütün bir romanı okumadan, kadının bunu hangi duygular ile söylediğini, ağlayarak mı, gülerek mi, yoksa başka bir duygu ifâdesi ile mi söylediğini bilemeyiz. Ancak, o sözü bütün bir roman ile irtibatlandırdığımız zaman anlayabiliriz. İşte, bağlamın anlama ile ilgili en önemli görevi de budur.[444]

Anlamanın Öznel ve Nesnel Boyutu:

Çağdaş yorumsama kuramlarından bahsettiğimiz üst kısımlarda, anlamanın büyük ölçüde öznelliğine dikkatin çekilmiş olduğunu, bununla birlikte nesnel anlamanın da bütünüyle yadsınmadığını görmüştük. Burada bunları tekrar etmemekle birlikte, öznel ve nesnel ayrımının anlamadaki boyutlarını da kısaca müstakil bir başlık altında ele almayı gerekli bulduk.[445]

Öznel Anlama:

Öznel: (Subjective) özneye âit olan, öznede temellendirilen, özneyle belirlenmiş olan, özne için geçerli olan, nesnenin karşıtı.[446] Öznellik, benim yaşadığım bir durumu başkasının bilmemesidir. Yani, öznel olan şey tikeldir. Tikel olan bu öznel durum dille ifâde edilebilme özelliğine de sahiptir. Bu nedenle de tümelleşme imkanı vardır. Bu imkanından dolayı öznel olan bilgiler, güç de olsa başkalarına aktarılabilme imkanına sahiptirler.[447]
"Biz, yerde beden için yeniden dirilmeyi beklemek üzere hazırlanmış bir dinlenme yeri (mezar) değil, çukur görürüz. Bir kabile üyesinin günahının karşılığını ödeme fiilini değil, uzuvlarını hareket ettirdiğini görürüz. Kağıt üzerinde anlaşılır bir haberi değil, işaretleri görürüz. Yine de bunlar, bazı eski kabilelerin öldükten sonra yeniden dirilmeye inanmaları, bir siyasetçinin hırslı olması ya da bir kabilenin ruhların öfkesinden korkması, bizim olgularımızdır. Başka bir deyişle, bizim olgularımız halkın fiziksel fiillerde ifâdesini bulan düşünceleri, duyguları ve niyetleridir. Bunlar bir kimsenin ne hissettiği, bir kimsenin karşılaştığı bir durumdan nasıl bir deneyim edindiği ya da bir kimsenin dünyayı nasıl gördüğü gibi, her zaman bir özneye âit durumlar olmaları bakımından özneldir. Öznenin bir kişi, bir insan olması gerekmez; bir ailenin, bir derneğin tutumundan da bahsedebiliriz.[448]
Bütün olgular, bir kimsenin zihin durumu ve nesnelere bakış biçimi ya da yorumu olması anlamında özneldir. Bu husus sebepler konusunda da böyledir. Onlar her zaman bir kimseye âit olan sebeplerdir. Benim kızma sebebim ile bir başkasının kızma sebebi aynı olmayabilir.[449]
Gadamer; "Elbette yorumcunun zaman, mekan ve dünya görüşü içindeki konumuna ilişkin girdileri olacaktır."[450] demektedir. Zîrâ okuyucu, karşısındaki metnin âit olduğu kültürel ortamdan getirdiklerine ' karşılık, o da kendi kültürel ortamının, tarihsel bağlamın ona kazandırdığı bir zihinsel yapı ile metni karşılayacaktır. Anlayan öznenin, bu ön kabulleri, bilgi birikimi, paradigması, ideolojik ön kabulleri, siyâsî ve ekonomik dünya görüşü gibi faktörler, metinden anlaşılan anlamın öznelleşmesi ve yorumcunun sübjektif karakterinin anlama yansıması anlamına gelmektedir. Bu söylediklerimizi Gadamer, bir cümle ile şöyle özetlemektedir: "Anlama her zaman bir ön anlamayı gerektirir. O da yorumcunun içinde yaşadığı ve ön yargılarını biçimlendiren belli bir geleneği gerektirmektedir."[451]
Farklı kimselerin aynı "şey" için farklı tavırlar gösterdiğini söylerken, şunun çok iyi tesbit edilmesi lazımdır. Bu "şey" farklı kişiler için, hiç de aynı "şey" değildir. Bu "şey" ne olursa olsun öyledir. Çünkü, bir olaya veya çevreden gelen bir tepkiye, belirlenmiş bir tarzda tepki göstermeyiz. O ana kadar getirdiğimiz şeylere göre davranınız. Tabîi, her birimizin getirdiği şeyler de, az ya da çok benzersizdir.[452]
Herhangi bir meslekte yetişmiş bir insan, maharetsiz birisinin görmediği, işitmediği, hissetmediği şeyleri görür, işitir, hisseder. İnsanlar farklı uğraşılara girip, farklı maharet, ve ilgilere sahip oldukça, algılar da buna uygun olarak değişir. Özel bir eğitim gerektirmeyen alanlarda bile, bir kimsenin neyi gördüğü veya neye kör kaldığı, o kişinin ilgi ve geçmişine bağlıdır. Bütün bunlar şu anlama geliyor: İdeal bir objektiflik göremediğimiz gibi, sürekli biçimde kendi nev-i şahsımıza münhasır algılarımızı tekrar ederiz. En geniş anlamıyla, dünyanın algılanması fiziki vücudun duyu organlarından ziyade, sosyal vücutla ilgilidir.[453]
Söz konusu bu kişiliğimiz, bilgi birikimimiz, dünya görüşümüz, hasılı tüm bize özgü, bizi başkalarından ayıran özelliklerimiz, anlamak durumunda olduğumuz, metne ve söyleme yansıyacaktır. Bizim subjektif karakterimizden ayrı ve hariç hiçbir anlama olamaz. Bu durum sadece sosyal bilimlerde değil, doğal bilimlerde de böyledir. Deney ve tecrübenin esas alındığı bu bilimlerde de, ön kabullerimizin çok büyük rolü vardır. Örneğin, biz bir üçgenin iç açılarının =2d olduğunu kabul ederiz. Bu kabulümüz, bizim mekan anlayışımızın ön kabulüne dayanır. Yani biz, geometride mekan anlayışımızı "düzlem" esasına göre kurarız. Öyle olunca da, bir üçgenin açılarının toplamı =2d olur. Fakat, acaba mekan üç boyutlu ve düzlem midir? Mekan, şimdi kabul ettiğimizden başka türlü düşünülemez mi? Yani, bir küre, bir eğri olamaz mı? Eğer, mekanı bir küre gibi düşünür isek, o zaman üçgenin iç açıları >=2d olur. Eğer, hiberbolik kabul edersek, o zaman; =<2d olur. Demek oluyor ki, bir üçgenin iç açılarının 2d olması veya 2d'den büyük veya küçük olması, tamamen mekan hakkındaki ön kabulümüz ile ilgilidir. Nihayet, 19. yüzyılın başlarında üç matematikçi, paraleller önermesine karşıt bir önerme, aksiyomla geometri kurma çalışmalarına giriştiler. Neticede, böyle bir geometrinin -Öklidci olmayan- mantık açısından, çelişkisiz bir şekilde mümkün olacağını ispatladılar. Bunun ile düz mekanların yanında, eğri mekanın, Öklid'ci olmayan geometrinin de olabileceği gözlenmiş oldu.[454]
Deney ve tecrübenin esas olduğu bilimler için, bizim ön yargılarımız bu kadar etkili olunca, tamamen anlayan öznenin sübjektif karakterine bağlı, sosyal bilimlerde elbette bunların tesirleri daha fazla olacaktır.[455]

Nesnel Anlama:

Nesnellik: (Objectivity) Özneden bağımsızlık, nesnenin kendisine uyumluluğu, öznenin kendi duygu, görüş ve ön yargılarından uzakta kalarak ve herhangi başka bir etki altında da kalmaksızın bir nesneyi kavrama, genel geçerlik, bireyüstü gerçeklik, anlamlarına gelmektedir.[456]
Metafizik felsefede özellikle Alman düşünürü Kant ile bağlayan nesne ve nesnel anlayışına nesnelcilik adı verilmiştir. Kant, Descartes ve Dekartçıların insan zihninin bir tasarımı saydıkları, tasarımsal bir varlık olarak tanımladıkları nesne'yi insan zihninin dışında ve ondan bağımsız olarak varsaymışlardır. Daha sonra ise, insanın ve kişiselin dışındalığını konu edinen bütün öğretiler nesnelci sayılmıştır. İnsan bilincinden bağımsız olarak insanın dışında varolan herşey nesnel gerçektir. Gördüğümüz bir ağaç, dokunduğumuz bir taş, nesnel gerçeklerdir. Evren nesnel bir gerçek olarak vardır ve insan bilinci ise, bu nesnel gerçeğin yansısıdır.[457]
Tümelleştirilen her bilgiye nesnel denilmektedir. Çünkü tümel olan, sözle ifâde edilebilir. Yani, iletişim konusu olabilir. Bu demektir ki, sözle anlaşılır bir şekilde tümel olarak ifâde edilemeyen bir şey nesnel değildir. O halde nesnelliğin iki temel ilkesi vardır: Birincisi, tümel olmak, ikincisi de, sözle herkesin anlayacağı bir şekilde ifâde edilebilir olmaktır. [458]
Öznel ile nesnel birbirlerinin karşıtı olsalar da, bunların karşılıklı münasebetlerinde, öznel olan bir durumun nesnel de olabileceği savunulmuştur. Sözgelimi, öznel olan anlamada biz bunu söz ile ifâde edip başkalarına anlatabilmekteyiz. Yani, tikel olan bir öznel anlamayı, söz vasıtasıyla tümelleştirip başkalarına aktarmaktayız. İşte bu durum, öznel olan bir şeyin nesnel olması yönüdür.[459] Bunu şöylede ifâde edebiliriz:
Biz, öznel olarak anladığımız olguları ve bağlantılarını, bağımsız gözlemciler doğruladıkları sürece, nesnel olarak kabul edebiliriz. Yine biz her durumda elde ettiğimiz sonuçların bir takım bağımsız kanıtlara bağlı bulunması gerektiği anlamında, nesnellikten söz edebiliriz. Târihci ya da toplum bilimcinin ele aldığı olgular, kesinlikle yorumlardır. Nesnellik onların kendi başlarına konuşmalarını sağlamaktan ibarettir. Eğer ben yüz kişinin görüşünü sorar ve garip sorularla bu görüşleri çarpıtmama konusunda titizlik gösterirsem, bira içmenin onlarca -görüşlerini sorduğum kişilerce- önemli olduğunu tesbit edebilirim. Bu böylece, terimin beşerî bilimlerde kullanıldığı anlamda nesnel olacaktır. Benim biradan nefret etmem ve onu insan sağlığı açısından zararlı görmemin, benim vardığım sonuçları değiştirmesi gerekmez. Aynı şekilde, geçmiş bir çağ ile ilgili bir yazıyı inceleyen tanrı tanımaz bir tarihçi de, o çağın anlaşılması için dinin önemli olduğu sonucuna ulaşabilir.[460] İşte bütün bunlar, nesnel anlam ve anlamalardır.[461]

Hermenötik Kuramlardan Çıkarılan Prensipler:

Konumuz açısından oldukça fazla öneme hâiz olarak gördüğümüz bu konudan şu prensipleri çıkarmış bulunmaktayız:
1- Bir metni anlarken, o metnin bütününü göz önünde bulundurmak ve parçaları bütünden hareketle, bütünü de parçalardan hareketle anlamak gerekmektedir. Bütünlüğü bozan parçacı bir anlayış doğru bir anlama değildir.
2- Anlaşılmak istenen bir metnin, yazılı bir söylem mi, yoksa sözlü bir söylem mi olduğu tesbit edilmelidir. Bu ayrımın neden olacağı anlam farklılıkları anlamaya yansıtılıp gösterilmelidir.
3- Anlamlı her bir insanî eylem, mesaj taşıyan bir metin gibi anlamaya konu edilmelidir. Her eylemin bir bildiri içeriği olduğu dikkate alınmalıdır.
4- Sözlü söylemin yazıyla tesbit edilmesi, bu metnin evrensel çerçevede anlamaya konu edilmesi demektir. Yazarından ayrışmış bir metin, yorumun konusudur.
5- Gelenekten ve yaşanılan pratikten kopuk bir anlama olamaz. Bu nedenle her anlama, aynı zamanda bir tarihsel ortamın metne yansımasıdır.

6- Anlama büyük ölçekte özneldir. Fakat bu, nesnel anlamanın imkansızlığı anlamanı doğurmamaktadır.
7- Anlamanın doğruluğuna yardımcı unsurlardan en önemli bir unsur da bağlamdır. Bağlamı bilmek, yazıya geçirilmiş bir olayın fotoğrafını görmek gibidir.
8- Metin anlamalarında semantik tahlil, mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu sayede hem daha doğru anlama imkanı bulmuş olacağız hem de metnin anlamının yanında, metne yansımamış gözüken yan bilgileri de anlamış olacağız.
9- Bir metni filolojik tahlil yöntemi ile anlarken, metinde mevcûd olan kelimelerin "esas" ve "izafî" anlamlarını tesbit etmek ve anlaşılan anlama yansıtmak gerekmektedir.[462]

İslamı İlimlerde Anlama Yöntemleri

"İslâmî ilimlerde anlama"dan kasdımız; ilk emri *"Oku!"*[463] olan ve tebliğinin özünü tefekkürün ve akletmenin[464] oluşturduğu ilâhî bir hitabın muhatabı olan müslümanların, bu doğrultuda geliştirmiş oldukları anlama yöntemleridir. Burada bu yöntemlerden kısaca bahsetmeye çalışacağız. *"Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik ki anlayasınız.*[465] *"Biz her peygamberi kendi kavminin dili ile göndeririz."*[466] anlamındaki îlâhî beyanlar, muhataplarına adeta; "Ben sizinle, sizin dilinizi kullanarak konuşuyorum. Yoksa beni anlamıyor musunuz?" demektedir.
İlâhî söylemde dil, o kadar önemli olarak vurgulanır ve ona dikkatler çekilir ki, Kur'an dil olarak en büyük mucizedir. Onun bir benzerini getirmek de beşerî takatin üzerindedir. *"Eğer kulumuza indirdiğimiz bu Kur'an'da bir tereddüdünüz var ise, haydi siz de onun bir benzerini getiriniz! Asla getiremeyeceksiniz. O halde yakıtını insanların ve taşların oluşturduğu bir ateşten korkunuz."*[467] *"Şayet insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplansalardı ve birbirlerine de yardım etselerdi, yine de onun bir benzerini getiremezlerdi."*[468] Bu ağır ifâdelerle yapılan meydan okumalar, insanın acizliğini ortaya koyan, Kur'an için "Mu'cizu'l-Beyân" dedirten açıklamalar, ister istemez müslümanlarm ilk himmet ve gayretlerini bu mu'ciz beyanı anlamaya yöneltmiştir.
İslâmî ilimlerde anlama, yukarda ifâdeye çalıştığımız gibi Kur'an'ın vahiy ve "mu'ciz" oluşundan hareketle, anlam çalışmaları ve yöntemleri daha çok dil üzerinde olmuştur. Bu özelliği nedeniyle İslâm! ilimlerde "Dil Merkezli" anlama ve anlamada dilin önemi çağdaş hermenötikden çok önce dikkate alınmış ve üzerinde durulmuş olduğu söylenebilir. Şimdi bu çalışmaları, ana başlıklar altında görmeye çalışacağız:[469]

Edebî Anlama Çalışmaları:

İlâhî mesajın maksad ve emirlerini doğru anlamak için ilk geliştirilen ilim edebî ilimler olmuştur. Genel adı "Belagat" olan edebî söylem ve bu başlık altında incelenen, "Maânî", "Bedi'", "Beyan" ilimleri, tamamen dil merkezli bir anlama ile ilgili çalışmalardır. Bu çalışmalar ile, hem maksadımızı doğru ifâde edebilmenin usûlü belirtilmeye çalışılmıştır, hem de bir ifâdeyi ve bir metni doğru anlamanın yöntemleri tesbit edilmiştir. Bu tür bir anlamanın ağırlığı geleneksel îslâmî eserlerin hemen bütününde en dikkat çeken en önemli bir özelliktir.[470]

Tefsir ilmi ve Anlama :

Tefsîr ilminin ana konusu İlâhî Kitab'ı anlamaktır. Bu nedenle anlama bu ilmin gayesi durumundadır. İslam'ın ilk devrinde hadis ilmi içinde bir bölüm olan tefsîr, daha çok âyetlerin açıklaması durmundaki hadisleri ve sahabe sözlerini ihtiva ediyordu. "Rivayet Tefsiri" diye adlandırılan bu tefsîr yönteminde anlamanın merkezî noktasını nakil oluşturmaktadır. Ancak daha sonraları tefsirin müstakil bir ilim olması ve "Dirayet Tefsiri" denilen yeni bir yöntemle Kur'an'ın anlaşılmaya başlanması, tefsîr ilminde anlamaya değişik ve geniş bir boyut kazandırmıştır. [471] Bu yeni boyutuyla tefsîr, aklî yorumları ve beşerî bilimlerde elde edilen tecrübeleri de ihtiva eden bir ilim olmuştur. Tefsirin kazandığı bu yeni boyut daha da gelişmek suretiyle, Kur'an'ın ihtiva ettiği ana konuları ayrı ayrı tefsîr eden, yeni tefsîr yöntemleri geliştirildi. "Konulu Tefsîr", "Bilimsel Tefsîr", "Edebî Tefsîr", "Sosyolojik Tefsîr" gibi daha dar alanlarda yazılan tefsirler, tefsîr ilminde anlamaya önemli boyutlar kazandırdılar. Rivayet tefsiri daha çok "nesnel" bir anlamayı ön plana çıkarırken, dirayet tefsiri buna mukabil "öznel" anlamayı ön plana çıkarmıştır..
Tefsir ilimi ile ilgili "usûl" kitaplarına bakıldığında görülecek olan ana konular, bu ilimde nasıl bir anlama yönteminin gelişmiş olduğunu göstermektedir. En önemlilerini ifâde edersek, "Müfredâtü'l-Kur'an", "Garîbü'l-Kur'an", "Müşkilü'I-Kur'an", "Uslûbü'l-Kur'an", "Esbâbü'n-Nüzûl", bunlara ilave edilebilecek daha bir çok Kur'an ilimleri, tefsirde dil merkezli anlamanın yanında, hermenötik (Hermeneutics) kısmında ifâde edilen, tarihsel bağlam ve anlayan öznenin kendi çağını metne yansıtması ve öznelliğin merkezîleştiği anlamayı da yöntem olarak kullanmıştır. Bu ilimlerden, esbâb-ı nüzul, nâsih-mensûh ilimleri özellikle tarihsel bağlam yönteminin tefsirde ilk devir itibariyle mevcudiyetini göstermektedir. Diğer sayılan ilimler ise, dil merkezli anlamayı ve bu anlayıcı yaklaşımın ne kadar etkin ve hakim olduğunu göstermektedir.[472]"

Hadis ilmi ve Anlama :

Hadis ilminde de tefsir ilminde carî olan anlama yöntemleri vardır. Bu ilimde fazladan olarak, hadislerin nâkili olan râvîlerin halleriyle ilgili bir ilim daha gelişmiştir. "Cerh ve Ta'dil" ilmi denilen bu ilim, rivayetlerin güvenilir bir kanal ile bize ulaşmasını sağlamak içindir. Anlama konusunda, anlaşılacak metnin vusûkuyla ilgili bu ilim İslâmî ilimlerde anlamaya ayrı bir boyut kazandırdığı açıktır. Bu noktanın önemini şu ifâdeler gayet iyi açıklamaktadır: "Haberler ve râvîlerin durumlarıyla ilgili bu tahliller (Cerh ve Ta'dil) ortaya çıkarıyor ki, müslümanların târihi nakille ilgili olarak koydukları metodlar, Batılılar tarafından ancak geçen yüzyılda farkedilerek kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Batı'da Kutsal Kitapları târihi tenkide tabî tutmaya yönelik ilmî çalışmaların başlamasının arkasında da müslümanların ortaya koydukları ve daha sonra müsteşrikler tarafından tanınan bu metodlar rol oynamıştır."[473]
Hadis ilmi içinde "Vürûdü'l-Hadîs", "Müşkilü'l-Hadis", "Garîbü'l-Hadîs", "Îhtilâfu'l-Hadîs" gibi ilimler, anlamanın hem dil merkezli hem de yorumcu yöntemlerini ihtiva etmektedir.[474]

Fıkıh Usûlü ve Anlama :

İslâmî ilimlerde "Anlama"yı kendisine asıl konu edinen ilim dalı fıkıh usûlüdür. Fıkıh usûlü adı üzerinde "Anlama Yöntemi" demektir.
Bu itibarla bu ilim, anlama ile ilgili oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Başta dil ve onu oluşturan öğeleri anlamak olmak üzere bu ilimde, "Makâsıd" ve "Ta'lîlü'l-Ahkam" denilen anlama çalışmalarıyla da, ifâdelerin maksad ve gayelerini araştırmak bu ilmin şümulüne dahil edilmiştir.
Lafızları vaz' oldukları anlamlar, kullanıldıkları anlamlar, mânâya delâletlerinin açıklığı veya kapalılığı ve daha başka yönleriyle taksimata tâbi tutup inceleyen bu ilim, filolojik anlamanın en başarılı yöntemini geliştirmiş ve örneğini vermiştir. Filolojik kesinliği yakalayarak "nesnel" anlamayı temine çalışan fıkıh usûlünün, anlama konusunda en başarılı ölmüş bir ilim dalı olduğunu söylemeliyiz.[475]

Hadislerin Kur'an'a Arzında Kur'an'ın Doğru Anlaşılması İle İlgili Problemler

Hadislerin Kur'an'a arz usûlünü tesbit edebilmek için, Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlarıyla ilgili problemleri de dikkate almamız üzerinde durmamız gerekmektedir. Çünkü, hadislerin arz edileceği Kur'an metninin nasıl anlaşıldığı ve bu anlaşılan anlamın ne derece doğru olduğu oldukça önemlidir. Bu önemine binâen, bu nokta etrafında dikkate alınması gereken konuları burada ele almaya çalışacağız.
Daha evvel de ifâde ettiğimiz gibi arz yöntemi, işlev gördüğü alan itibariyle, Sünnet ve Kur'an'ın anlaşılması ile ilgili bir yöntemdir. Bu nedenle tezimizin en önemli noktasını bu iki kaynağın doğru anlaşılması oluşturmaktadır. Diğer üzerinde durduğumuz konular ise bu noktayla olan münasebetlerinden dolayıdır. Biz bu ikinci bölümde elde edeceğimiz esasları, arz usûlünün prensipleri olarak tesbit etmeye çalışacağız. Yani bir anlamda bu kısımlardaki araştırmalarımız, usûlî prensipleri tesbit içindir.[476]

Kur'an Telakkisinden Kaynaklanan Problemler

Kur'an telakkisinden kaynaklanan problemlerden kastımız, Kur'an'ı anlama ve yorumlamada, anlayan öznenin ve yorumcunun kabullenmiş olduğu Kur'an anlayışı ve Kur'an'ı kabul şeklidir. Aşağıda üzerinde durulacağı üzere bu telakki, Kur'an ile ilgili her türden anlamayı etkilemekte ve olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Konuya girerken ilk önce bu noktanın üzerinde durmak istememizin nedeni de, Kur'an ile ilgili üzerinde duracağımız her konuyla bu Kur'an telakkisinin doğrudan ilişkisinin olmasındandır.
Bugün tartışılan ve çözümler aranan birçok problemin, temelde Kur'an'a âit telakkilerde düğümlendiğini düşünüyoruz. Yapılan Kur'an tanımları ve tarifleri, daha sonraki Kur'an'a bakış açımızı ve onu anlamamızı doğrudan etkilemektedir. Yaşanmış târihî islam için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Yani, bugüne kadar yaşanan İslâmî hayat, bugüne kadar kabul edilen Kur'an telakkisi ile doğrudan alakalıdır. Bunu söylerken, geçmişteki telakkilerin bir değerlendirmesi veya tenkidi anlamında söylemiyoruz. Aksine, Kur'an telakkisinin, Kur'an'ın anlaşılması ve bizim üzerimizdeki tesirinin boyutlarını, târihi tecrübe ile delillendirmek için söylemekteyiz. O halde, Kur'an'ın anlaşılmasının konu edildiği yerde, konunun temeline, nasıl bir Kur'an anlayışımızın/telakkimizin olduğunu koymamız gerekmektedir. Yapacağımız Kur'an tanımı, daha sonra Kur'an'a yükleyeceğimiz bütün anlamaların kaynağını oluşturacaktır. İşte bu kısımda, Kur'an'ın tanımı ve telakkisi etrafında oluşan problemleri ve bunları aşma imkanlarını araştıracağız.[477]

Kur'an'ın Tarifi:

Kur'an'ın, tefsîrciler, kelamcılar ve usülcüler tarafından, değişik şekillerde tarifleri yapılmıştır. Bu tarifleri, kimi âlimler Kur'an'ın en önemli özelliklerini cami' olacak bir biçimde yaparken, kimileri de, Kur'an'ın bazı özelliklerini, isimlerini ve vasıflarını da, tariflerine yansıtmışlardır.
Kur'an: "Kur'an, Hz. Peygamber'e (a.s.) indirilen, ondan tevatür yoluyla bize nakledilen ve okunmasıyla kulluğun, ibadetin yapıldığı İlâhî Kelâm'dır."[478]
Bu tarife yapılan bazı ilaveler olmakla birlikte, Kur'an tariflerinin özünü bu özellikler oluşturmaktadır. Bu tarife İlm-i Kelâm âlimleri, "Kur'an'ın Kadîm" olma vasfını özellikle ilâve etmişlerdir.[479]
Tariflerde dikkati çeken ortak nokta, her ilmin kendi temel görüşlerini esas alarak tarif yapmış olmasıdır. Bu nedenle, tefsîrciler daha çok Kur'an'ın î'caz yönünü asıl hedef yaptıklarından, tariflerine "mu'ciz bir kitap" ifâdesini özenle yerleştirmişlerdir. Hukukçular ise, Kur'an'ın hüküm istinbatında temel yapacakları tarifleri esas alarak, daha önce verdiğimiz tarifleri, kendileri için yeterli ve maksatlarını hasıl edici bulmadıklarından, muteber saymazlar ve kendi tariflerini yaparlar.[480] Zîrâ, yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, tarif, daha sonra onun üzerine bina edilecek bütün yüklemeleri mütehammil olmalıdır. Aksi takdirde, i'mal-i fikr etmeye ve istinbâta elverişli olmayacaktır.
Tarifte gözetilen bu temel hareket noktası, daha sonraları Kur'an'ın Allah Kelâmı olmasını ispat sadedinde de, kendisini göstermiş, tarifleri yapılmış, ilmî ve teknik gelişmelerin habercisi olması tariflere dâhil edilmiş ve hâsılı Kur'an; benimsenen telakkînin, birinci derecede belirleyici olması ile tarif edilmiştir.[481]

Kur'an'ın İhtiva Ettiği Bilgi ve Boyutları

Kur'an'ın ihtiva ettiği bilgi ve ilim ile alakalı anlayış, Kur'an telakkisinde son derece önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Bu konuda taşınacak herhangi bir telakkî, Kur'an'ı anlamada ve onu yorumlamada büyük bir etken olma özelliği taşıyacaktır. Aşağıda görüleceği üzere, tefsir ilmi içinde yapılan birçok farklı yorum ve Kur'an okumaları, bu telakkînin bir sonucudur.[482]

Kur'an'da Herşeyin Olduğu Telakkisi

Kur'an'ın içerdiği bilgi ve ilim, ilk devir müslüman âlimlerinden itibaren, üzerinde en çok durulan bir konu olmuştur. Kur'an'da nelerin bulunduğu, hangi konularda bilgi ve ilim içerdiği hep tartışılagelmiştir. Bunun en önemli sebebi, bizzat Kur'an'ın bazı âyetlerindeki "herşeyi ihtiva etme" anlamına gelen bazı ifâdelerin, anlaşılması ile ilgili olmuştur. Söz konusu âyetlerde: *"Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."*[483] Ayrıca; *"Sana, herşeyi açıklayasın diye Kitap indirdik."*[484] Yine, *"Bugün sizin dininizi tamamladım."*[485] *"Yaş ve kuru ne varsa hepsi de Kitab-ı Mübin'dedir."*[486] gibi âyetlerden dolayı, Kur'an'da herşeyin bilgisinin olduğu veya olması gerektiği görüşünden hareketle, "Kur'an'da herşey vardır." denildiği gibi, bu âyetlerdeki ifâdelerin bu anlama gelmediği yorumu ile, Kur'an'da herşeyin olmasının gerekmediğini savunanlar da olmuştur. Bu şekildeki bir anlayışa neden olan, bu âyetleri anlama ve yorumlamanın yanında, bir kısım hadislerin de, bu konudaki görüşleri etkilemiş olduğunu söylememiz yerinde olacaktır. Şu hadis bu konuda bir fikir vermektedir:
"Pek yakında karanlık gecenin bir parçası gibi fitneler çıkacaktır. Bundan kurtuluş nasıldır, dedik. Allah'ın Kitab'ıdır. Onda sizden öncekilerinin ve sizden sonrakilerin haberi ve aranızda vereceğiniz hükümler vardır."[487]
Bu ve benzeri rivayetler ile, sahabeden İbn Abbas gibi âlimlerin bu konudaki ifâdeleri de, Kur'an'da herşeyin olduğu ve her ilmin bulunduğu kanâatine sevketmiştir. İbn Abbas; "Eğer devemin ipi kaybolsaydı, onu Kur'an'da arardım."[488] dediği nakledilmektedir. Müslüman âlimlerin bu noktaya bakış açıları, hem Kur'an tanımlarına hem de Kur'an'ı anlama ve yorumlarına tesir eden en birinci etken olmuş olduğunu söylemenin yanlış olmayacağını düşünüyoruz.
Kur'an'da herşeyin ilminin olacağı-olmayacağı tartışmasının iki temel noktada toplandığını görmekteyiz. Birincisi, söz konusu âyetlerin anlaşılması yorumu, diğeri de, gerçek olarak, hakiki anlamıyla, Kur'an'da neyin ilmini ve nasıl bulacağımızın belirlenmesidir. Söz konusu âyetlerin tefsirlerinde çoğunluğun (cumhurun) kanaati, her şeyin açıklanması ve mevcudiyeti Levh-i Mahfuz" için söz konusu olduğu şeklindedir.Bu âyetlerde kastedilenin Kur'an olduğunu kabul edenler azınlıktadırlar ve bu konuda ileri sürdükleri delilleri de sübjektif olmaktan kurtulamamaktadır.[489]

Kur'an'da Verilen Bilgiler

Yukarda Kur'an'da her şeyin bulunduğu görüşü ile bu görüşün istinad ettiği âyetlerin üzerinde durduk. Burada ise, Kur'an'da ne tür bilgilerin bulunduğu ile bu bilgilerin hangi boyutta bulunduğu üzerinde durmaya çalışacağız. Ancak, bu konuları ayn başlıklar halinde inceleyemeyeceğiz. Yalnız, konuyla ilgili ana görüş ve eğilimlerden ve bu görüşlerin konumuza olan yansımasından bahsedeceğiz.
Kur'an'da geçmişin ve geleceğin ilminin olduğu görüşünden hareketle, Kur'an'ın modern çağın gelişmelerinden ve bu gelişmelerinde ilerisinde daha gelişecek olan ilmî buluşlardan bahsetmesi gerekeceği inancıyla bir kısım âyetler, günümüz ilmî verileriyle ve teknik buluşlarla izaha ve uzlaştırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle son zamanlarda yazılan "Bilimsel Tefsir" kitapları, bu konuda yapılan çalışmalardır. Sık sık, "Bu âyet 20. yüzyılın keşiflerini ondört asır önce haber vermektedir."[490] şeklinde ifâdelere yer verilen bu kitaplarda, Kur'an'ın modern bilimleri öncelediği isbata çalışılmaktadır.
Kur'an'da bu konudaki bilgilerin, bazısı târihi kıssalar şeklinde[491] bazıları da peygamber mucizeleri suretinde bildirilmiş olduğu iddia edilmiştir.[492] Bu görüşlerin karşısında, Kur'an'ın modern bilimi öncelemesi diye bir şeyin söz konusu olamayacağı, zîrâ böyle bir iddianın;
a- Kur'an'ın kullandığı dil açısından mümkün olmadığı,[493]
b- Kur'an'm nüzul ortamındaki muhatapları için bunun bir anlamının olamayacağı için mantıksız olduğu[494] gerekçesiyle kabul edilemez olduğu iddia edilmiştir.
Hülâsa edecek olursak, Kur'an'da herşeyi bulacağına inanmak ve bu inancın bir gereği ayetleri yorumlamak, ferdî-subjektif bir anlama olarak kabul edilmelidir. Çünkü; Kur'an'da her şeyin ilminin bulunması Kur'an'ın bir taahhüdü değildir. Bu konudaki Kur'an âyetleri, daha önce işaret etmiş olduğumuz "Kur'an telakkîsi" nedeniyle doğru anlaşılmamıştır. Kur'an'da, bir insanın Allah ile münasebeti ve hidâyeti açısından herşey Peygamber'in de (a.s.) açıklamalarıyla beraber verilmiştir. Bu anlamda, Kur'an ve sahih Hadis'te, beşerî hidâyet açısından herşey bulunabilir. Bu anlamda ayetlerin anlaşılması doğrudur. Yoksa, maddî terakkiler açısından bu iddia ferdîdir, subjektifdir, Kur'an'ın bir daveti ve iddiası değildir.
Bu iki ana görüşün -Kur'an'ın bu tür bilgileri içerip içermediği- konumuza olan uzantısını şöylece ifâde etmemiz mümkündür: Kur'an'ın kıyamete kadar olacak şeyleri önceden haber vermesini doğru ve gerekli gören görüş, bu anlayışın tabiî bir sonucu olarak, hadislerde ifâde edilen bu kabil açıklamaları ve haberleri, Kur'an'ın bu yöndeki yorumuna "arz" etmek suretiyle söz konusu hadisleri sahih kabul edecek ve Kur'an'a uygunluğunu savunacaktır. Aksi görüşte olanlar ise, geleceğe ilişkin haberler ya da keşifleri bildiren haberleri, Kur'an'da bu konuda mevcud bir "asıl" olmadığı gerekçesiyle reddedecek ve kabul etmeyecektir.
Biz bu tür tartışmaların, tesbit edilecek tutarlı bir "Tefsir Usûlü" ile, "Kur'an Okuma Yöntemi" ile çözülebileceğine inanıyoruz. Bu konuda ciddi

çalışmalar yapılmalıdır. Arz ile ilgili oluşan problematiği ise, bu konunun sonunda tesbit edeceğimiz; ilkelerle çözmeye ve aşmaya çalışacağız. Tekrar olmaması için oraya bırakıyoruz.[495]

Kur'an Dilinin Özelliklerinden Kaynaklanan Problemler

Kur'an'ın vahiy dili Arapça'dır. Bunu Kur'an bizzat ifâde etmektedir. *"Bu apaçık bir Arapça Kur'an'dır."*[496] Yine, her peygamberin kendi kavminin dili ile gönderildiğini ifâde eden âyet[497] gereği, Hz. Muhammed (a.s.), kendi kavminin dili ile vahiy almıştır. Arapça olmayan bazı kelimelerin varlığı Kur'an'da kabul edilmiştir.[498] Ancak bu kelimeler, Kur'an'ın Arapça olmasına bir engel teşkil edecek miktarda olmayıp, mücerred kelime seviyesinde, bir kısım isimlerden ibarettir.
Bu başlık altında üzerinde durmak istediğimiz nokta, Kur'an'ın vahiy dili olan Arapça değildir. Asıl değinmek istediğimiz önemli nokta, Allah'ın Kur'an'da kullan ile konuştuğu anlatım dili, yani Din Dili'dir.
Allah, Arapça'yı kullanmak suretiyle kulları ile nasıl bir diyalog kurmuştur. Bu diyalogun dili, üslûbu nasıldır? Hangi anlatım şeklini esas almış ve anlatmıştır? işlediği o kadar geniş ve çok olan konuları, hangi dilsel kalıp ve anlatım tarzında bizlere ulaştırmış ve bu ulaştırmanın "dilsel" anlamda, Kur'an'ı anlamamız ile nasıl bir ilişkisi vardır? İşte burada varmak istediğimiz hedef nokta bu soruların cevabında bulunmaktadır.
Bir yukarıdaki kısımda, Kur'an'ın tanım ve tarifinin, onu anlama ve yorumlamaya nasıl yansıdığını göstermeye çalıştık. Bu kısımda ele alınacak olan Kur'an'ın dilsel anlatımına âit yaklaşımlarda, Kur'an yorumlarında ve tefsirlerinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu yorumların da konumuza yansıyacağı açıktır.
Kur'an, vahye vasıta kıldığı Arapça'yı kullanarak, insanlara son ilâhi mesajı sunmuştur. Bu mesajın, o günkü konuşulan Arapça ile nazil olmasını ve bu dilin bir beşer dili olmasının ve bütün dilsel özelliklerinin göz önünde tutulduğunun başta belirtilmesinde yarar vardır. Yani Kur'an, bu son vahiyde kullandığı üslubu o gün konuşulan dilden almış ve kullanmıştır. O dili konuşanların anlayacağı, etkileneceği, hayranlık duyacağı bir şekilde kullanmıştır. Bu gayet tabiidir ki, Kur'an seslendiği toplum tarafından anlaşılmak istemektedir. Bunu ısrar ile de ifâde eder: *"Anlamıyor musunuz?", "Düşünmüyor musunuz?"* gibi âyetlere Kur'an'da sıkça rastlanmaktadır.
Kur'an muhatapları tarafından anlaşılıp, onları etkilemek için, onların duygularını, hissiyatlarını, târihlerini, kültürlerini, zaaflarını, onları coşturacak, korkutacak ve sevindirecek şeyleri, vahiy içinde birer malzeme olarak kullanmıştır. İfade etmiş olduğu anlatılarda bunları açıkça görmek mümkündür. Bu açıdan, Kur'an'ı doğru anlamak için, onun nazil olduğu toplumun hayat tarzını, fikri düzeyini ve eğilimlerini v.b. tüm tarihsel şartları hesap etmek ve bunlardan yola çıkmak durumundayız.[499] Kur'an'ın kullandığı hakim üslûbu bu bakış açısıyla değerlendirmekte yarar vardır. Hatta Kur'an, o günkü insanların fikrî bunalımlarını ve şirk içinde olmalarını öyle bir malzeme olarak kullanmıştır ki, Kur'an'ın büyük bir ekseriyetini oluşturan "tevhid" ilkesi bu tema üzerine kurulmuştur. Elleriyle yaptığına tapanlara, herşeyi anlamsız ve başı boş telakki edenlere hitap eden Kur'an, yer ve göğü konuşturmak ve onların da Allah'ı teşbih edip ona hamd ediyor olduklarını anlatmak,[500] taptıkları yıldızların onun gökyüzünü süslemek için astığı birer lamba olduğunu ifâde etmek,[501] Allah'a kız evlat olarak yakıştırdıkları meleklerin, Allah'ın kainatı içinde ona kulluk yapan ve asla isyan etmeyen varlıklar olduğunu vurgulamak...[502] suretiyle, o müşrik Arab dünyasında, birden cansız âlemi canlandırmış, sessiz âlemi kendisini zikrettirmekle seslendirmiş, herşeyin kendisinin mülkü ve mahlûkâtı olduğunu açıklamıştır.[503]
Kur'an'ın kullandığı ifâde özelliklerinden konumuz açısından da önem taşıyan bazıları üzerinde durmamız gerekiyor. Bunlar şunlardır:
1- Kıssaların dili.
2- Sembolik ve Müteşabih anlatım.
3- Teo-sentrik (Tanrı merkezli) dil.
4- Kur'an'ın yazılı bir metin değil, sözlü bir hitap olması.
Kur'an, ferdî, ailevî, sosyal, îtikâdî, amelî, ibadete âit, hukuka dâir bütün mesajlarını bu tür bir anlatım içerisinde insanlara sunmuştur. Biz bu ifâde biçimlerinin oluşturduğu "anlama" problemlerinin konumuza olan yansımaları açısından üzerinde durmak istiyoruz.[504]

Kıssaların Dili:

Kur'an'da anlatılan kıssaları üç grupta toplamak mümkündür:
a- Târihi Kıssalar,
b- Temsili Kıssalar,
c- Târihi-Temsili Kıssalar.[505]
Bu üç taksimatta da ifâde edilen Kur'an kıssalarının tamamen târihi gerçekler olduğu, bizim bazılarını tarihsel olarak kanıtlayamamış olmamızın, o haberlerin birer mitolojik anlatım olmalarını gerektirmeyeceği ifâde edilmiştir.[506] Kur'an bu kıssaların bir çoğunda; *"Bunlar sana (gaybdan) anlattığımız gerçek haberlerdir."*[507] gibi ifâdeler ile târihi olduklarını açıklamaktadır.[508]
Buna mukabil Kur'an kıssalarında târihi olmayıp da sırf bir öğüt ve ibret olması bakımından zikredilenlerinde bulanabileceği idda edilmiştir.[509] Ayrıca bazı müsteşrikler ise bu kıssaların, Hz. Peygamber'in (a.s.) duymuş olduğu Kitab-ı Mukaddes kıssaları olduğunu, bunların içinde de iyi anlayamamasından kaynaklanan yanlışlar ve târihi gerçeklere uymayan haberlerin bulunduğunu iddia etmiştir.[510]
Biz bu noktanın üzerinde, Kur'an kıssalarının gerçekliği ve bu gerçek kıssaların tefsiri mahiyetinde zikredilen hadisler için birer Kur'anî asıl teşkil etmeleri yönüyle durmaktayız. Biz her bir Kur'an kıssasını, hermenötik (Hermeneutics) yaklaşımla bize yeni mesajlar verdiğini, beşerî karakterleri târihin bütününe yaydığını, geçmişle geleceği bu anlatı türüyle birleştirmeyi ve kaynaştırmayı sağlayıp bize göndermelerde bulunduğu şeklinde anlıyoruz. Kıssaların şeklinden, târihselliğinden ziyade, o kıssalar içinde kendimizi anlamamız ve kendimizi bulmamız önemlidir, diye düşünüyoruz. Yani bir anlamda, geçmişi okurken kendimizi okumuş olacağız. Kur'an kıssalarını anlamada hermenötik yorumsama yöntemlerinin oldukça önemli katkısının olacağı kanaatindeyiz.[511]

Sembolik ve Müteşabih Anlatım

Kur'an'ın târihi kıssaları anlatmasının yanında, benzetmeler yapması, örnekler ve misaller vermesiyle, o kadar geniş bir konular zincirinden bahseder ki, bunlar, burada sayılmayacak kadar geniş yer tutar. Varlığın ilk yaratılışından, melekten, cinden, kıyametin kopacağı andan, mahşerden, hesaptan, nihayet Cennet ve Cehennem olarak yaşamın son bulmasından ve daha nice konular yelpazesi içinde Kur'an, insanlara hitap eder. Tabiatıyla, hitap edilecek konuların çeşitliliği, üslûbun ve konuşma tarzının da çeşitliliğini gerektirir. Bir kısım konular, yukarıda üzerinde durulduğu gibi, târihî anlatımı; kıssa tarzını gerektirirken, bazıları emir tarzını, bazıları öğüt, bazıları da yine farklı tarz ve üslûplar gerektirecektir. Bu ifâde değişikliği Kur'an'da, din olarak bağlayıcı hükümlerin çıkarılmasında da önemli rol oynamıştır. Haram, helal, mendup, mekruh v.b. ahkam, bu ifâdelere bağlı istinbat edilmiştir.
Kur'an'ın kullandığı bu farklı üslûp, din dili açısından oldukça önemlidir. İnsana, insanın konuştuğu dil ile hitap eden, ancak hitap ettiği konular arasında, insan zihnini, düşünce seviyesini aşan, aşkın-müteâl konularda bulunmaktadır. Bu konular özü gereği, insanın saf aklı ile anlayamayacağı konulardır. Kant'ın "Saf Aklın Tenkidi" adlı eserinde savunduğu gibi, beşerî idrakin yetersiz kaldığı konuların en başında Allah'ın bizzat kendisinin varlığı gelmektedir.[512] İşte din dili burada devreye girer ve bu aşkın/müteâl olan fenomenleri, bizim idrak alanımıza taşıyarak, bize âit olan anlatılar ile bildirir ve anlatmaya çalışır. Din dili, "teşbih"i (anthropomorphic) kullanır. Allah'ın "el", "yüz", "göz" gibi vasıfları bizim vasıflarımıza indirgenerek anlatılır. Allah'a kelam/konuşma, söz/kavi isnadı hep bu zaruretten kaynaklanmıştır.[513]
Din dilinin kullandığı başka ifâde biçimleri de vardır. Tenzîhî dil bunlardandır. Din, aşkın olan şeyleri, müteâl olanı bu tenzîhî dil ile anlatır. Daima olumlu ve iyi olarak ifâde eder. Kur'an bize *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur"*[514] ifadesiyle böyle bir tenzihi dilin Allah için kullanılması gereğine de işaret etmektedir. Yani bu âyet, bizim idrak seviyemize indirilen Kur'an öğretisinde yer alan, el, yüz v.b.nin Allah'a nisbet edilmesinden hareketle, O'nu da kendimiz gibi anlamamızın önünü almış olmaktadır. Yani, Allah'ın görüyor olduğunu anlamamız için, o bize kendisini bizim anladığımız görme ifâdeleri ile anlatacak ama, biz bundan, Allah'a bizim gözümüz gibi bir göz isnat etmeyeceğiz. Çünkü Kur'an, *"Onun benzeri yoktur."* demek suretiyle, böyle bir benzetme/teşbih düşüncesinin önünü kesmektedir.
Burada üzerinde durmaya çalıştığımız Kur'an'ın kullandığı "Sembolik Dil"dir. Sembolik dile başvurulması gereğini savunanlar, genellikle, dilin tecrübeyle tam örtüşmediğini ve yetersiz kaldığını iddia ederler. Böylesi durumlarda sembolik dile baş vurmak kaçınılmazdır, derler. Dolayısıyla, dille ifâdesi imkansız olan, veya başka türlü söyleyecek olursak, dilin erişemediği hakikatlerin, başka türlü anlaşılma va kavranma şekli, sembolik anlatımı gerektirmektedir.[515]

Sembolik ifâde ve müteşabih anlatım, muhataplarının durumlarından kaynaklanan bir zarurettir. Ancak, bu ifâde tarzının Kur'an'da teşmil edilmemesi gereken sahalara ve konulara da şamil kılarsak, bu takdirde biz, Kur'an'ın genel mesajına ve hedefine ters olan sonuçlara ulaşabiliriz. Cennet ve Cehennem böylesi bir anlayışla, "ego"nun varlık tezahürleri ya da gelişim sürecindeki devreleri anlatan bir sembole dönüşebilir.[516] Tabii böyle bir anlayış çerçevesinde, Kur'an'da zikredilen bu kabil ifâdeleri birer "Asıl" kabul edilerek hadislerde ifâdesini bulan konuları "Arz" edemeyiz. Bu nedenle, Kur'an'da teşbih ve sembol dilinin ne kadar ve ne derece var olduğu ve bunların nasıl anlaşılması gerektiği doğru tesbit edilmelidir. Nitekim bu tür bir anlama hatasının neden olduğu hatalı arz örneğinden "Arz Usûlü ve Örnekleri" bölümünde bahsedilecektir.[517]

Teosentrik Anlatım

Kur'an'da cebrî bir dil kullanılması, Allah'ın daima egemen tek hakim olduğu bir ifâde biçiminin seçilmesi, beşerî insiyatif ve iradenin adeta yok sayılması şeklinde anlamalara neden olduğu gerekçesiyle, Kur'an dili içinde teo-sentrik anlatım problem edinilmiştir. Hatta bu yaklaşım bazı yanlış Kur'an yorumlamalarına da, neden olmuştur.[518] Kanâatimizce, Kur'an'ın kullandığı dili doğru anlamak için bir "Kur'an Okuma Yöntemi" geliştirmek gereklidir. Kur'an'daki, determinist/cebrî görülen ifâdelerin okunma biçimi, kıssalarda verilen mesajı okuma biçimi, emir ve yasaklara dair ifâdeleri okuma biçimi veya anlama metodu geliştirilmelidir. Bu metod Kur'an tercümelerine yansımalı ve tercüme okuyan insanlar, Allah'ın muradını yanlış anlama gibi bir tehlike ile karşılaşmamalıdırlar. Aksi takdirde, hidâyet alacağı Kur'an'dan, dalâletine neden olacak bir anlamı anlayabilir.[519]
İşte söz konusu bu anlatım tarzı, Kur'an'ın genel prensipleri ve hedefleri çerçevesinde, yine Kur'an'ın açıkça bildirdiği, beşerî irâde ve insan hürriyeti ile çelişmeyecek bir şekilde anlaşılmaz ise, bu ifâdelerden salt bir "Cebr" anlaşılabilir. Bu da bizi, hadislerde ifâde edilen ve açıkça cebr anlamına gelen rivayetleri Kur'an ile doğrulamamız ve tasdik etmemiz anlamına gelir. Halbuki bunun Kur'anî mesajın özü ve esası ile bağdaşması imkansızdır. Bu konunun örneklerini arz örnekleri bölümünde yeterince göreceğiz.[520]

Kur'an'ın Metin Veya Söz / Hitap Olması Problemi

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız, Kur'an'ın dili ile ilgili problemin yanında, önemli bir diğer problematik nokta da, Kur'an'ın bizim anladığımız türden bir metin olup olmaması ile, metinsel bir bütünlük taşıyıp taşımamasıdır. Bugün birçok akademisyen, Kur'an'ın metinsel bütünlüğü olup olmaması konusundaki yaklaşımın, Kur'an ile ilgili pek çok anlama probleminin özünü teşkil ettiğine inanmaktadır. Özellikle, Kur'an'ın yirmi üç sene zarfında, peyderpey nazil olması, sözlü bir hitap olması, daha sonra yazıya geçirilmiş olup, önceleri bir metin olmaması, Kur'an yorumlarında dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır. (Böyle bir ayrımın önemli anlama farklılıklarına neden olduğundan, hermenötik kısmında bahsedilmişti.)
Gerçekten de Kur'an, bir defada inmiş bir Kitap değildir. Gerçi, onun Levh-i Mahfuz'da bütünü ile yazılı olmuş olduğu, aslında bütün olarak ilk önce Dünya semasına indirilip, sonra yere indirildiğine dâir İbn Kesîr, bazı nakillerde bulunmuş ise de, bunların delil olacak mevsûkiyeti hâiz olmadığını söylemeliyiz.[521] Kur'an'ın sözlü bir hitab olmasının, yazı diline daha sonra geçirilmesinin, metinsel bir bütünlük dediğimiz, birbirleriyle bağlantılı ve mantıksal bütünlüğü olan cümleler ve paragraflardan oluşmadığının -genel olarak- Kur'an'ı doğru anlamaya ve yorumlamaya etkisi olduğu bir gerçektir. Bizim, anlamanın hermenötik (Hermeneutics) kuramlarından bahsettiğimiz yerde üzerinde durmaya çalıştığımız gibi, yazıya geçirilen Kur'an âyetleri, indirildiği bağlamından koparılmıştır. Bu âyetler artık birer metin gibi bizim karşımızda durmaktadır. Ricouer'un yazılı metinlerle sözlü söylem arasındaki farkı dile getirdiği kuramı hatırlanırsa, metnin arkasındaki kaybolan bu bağlam boşluğunu "yorumun" kurtaracağını söylediği hermenötik kuralın önemi bir kez daha görülmüş olacaktır.
Nitekim geçmiş tefsir çalışmalarında görülen problemlerin önemli bir merkezini bu noktanın teşkil ettiği söylenebilir. Kelâmı konular ile, hukuka âit ifâdeler bunların başında gelmektedir. Burada bir örnek vermek istiyoruz:
"Nerede olursanız olunuz, sağlam kaleler içinde bile olsanız ölüm size erişecektir. Onlara bir iyilik gelirse: Bu Allah'tandır, derler. Bir kötülüğe uğrayınca da; bu sendendir, derler. De ki: Hepsi Allah'tandır. Bu kavme de ne oluyor ki söz anlamıyorlar?", "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Sana gelen kötülük de kendindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."[522]
İşte bu iki âyet, yazılı bir metin olarak değerlendirildiğinde, anlam çelişkisi içinde olduğu hemen görülecektir. Ancak bu âyetlerin indiği tarihsel bağlam dikkate alındığında, bizim alt alta bir metin gibi okuduğumuz bu iki âyetin arasında belki ayların, belki de yılların olduğunu göreceğiz. Ayrı ayrı ortam ve hâdiseler için anlamlı, muhatapları için bir problem teşki etmeyen bu âyetler, yazılı metin haline gelince, okuyucular için problem olmaktadır. İşte bu problematiği aşacak olan "Yorum"dur. Daha önce -yerinde- ifâde edildiği gibi, bir metnin parçalarını bütün bağlamında, bütünü de parçalardan yola çıkarak anlama prensibi, keza yine bir metni dahil olduğu bütün bir yazın (edebî) tür içinde anlama kuramıyla okuduğumuzda, daha az hatalı olarak anlama imkanımız olacaktır.
Kur'an'ın yorumlanmasında karşılaştığımız bu zorlukları, beşerî bilimlerde anlama yöntemlerinden, sözlü anlatımdan yazılı anlatıma geçişin anlamaya olan tesirinin[523] göz önünde bulundurulmasıyla, metnin sözlü olması halindeki taşıdığı anlamaları metin içinde bulmanın yöntemini tesbit ederek çözümlemeye çalışacağız. Bu yapılan yorumlar da bize, geniş bir anlamlar alanı sağlayacak ki, sözlü söylem bir anlık ve belli muhataplara mahsus iken, yazılı metnin evrensel ve sürekli ve kesintisiz bir okuyucu kitlesini kendine muhatap alıyor olmasının farkı ve önemi de belirmiş olsun.[524]

Hadislerin Kur'an'a Arzında Kur'an'ı Anlama Yöntemlerinden Kaynaklanan Problemler

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, yaşadığımız çağ, topyekün dünya milletleri ve kültürleri için, büyük bir değişimin ve gelenekten kopuşun yaşandığı çağ olmuştur. Her kültür ve milletin öyle ya da böyle etkilendiği bu son değişimin, en büyük faturasının İslam âlemine çıktığı muhakkaktır. Zîrâ, bu yeni Batı medeniyetinden önce, bir büyük dünya medeniyetinin temsilcisi olan Osmanlı ve onun şahsında İslâmîyet, bu devletin çöküşüyle beraber zayıflamış ve gerilemiş oldu. Özellikle, fen bilimlerinin hızla ilerlemesi, buna paralel olarak teknik ve teknolojinin çok hızlı bir gelişme kaydetmesi, bunu, aklın bir zaferi, rasyonelliğin bir sonucu olarak görüp, aklı evrensel bir kurtarıcı olarak tanıtan bir akım olarak modernitenin insan yaşamındaki yerini alması, mantıksal pozitivizmin her yere taşınıp, ihraç edilmesiyle topyekün kültürler ve bu kültürlerin temsilcisi milletler, önce bir şok yaşadılar, sonra da entegre olmaktan kendilerini kurtaramadıkları bu modern dünyaya, kendi kültür ve değerlerini uyarlama yarışma girdiler. [525] Bu yarışın doğruluğu veya yanlışlığı ayrı bir araştırma ve inceleme konusudur. Fakat bizi burada ilgilendiren nokta, mevcut durumun bizim için ciddi bir problem olmasıdır. Bu problemin en temel noktası da, bu yeni oluşmuş olan dünya içinde dini yaşama imkanını aramaktadır. Bu arayış beraberinde, dinin yeniden yorumlanmasını, bu da beraberinde Kur'an ve Sünnet'in yeni bir okuyuş ve yorum yönteminin belirlenmesi gerektiği tezini getirmiştir. Bugün için tesbitine çalışılan Kur'an'ı anlama yöntemlerinin arkaplanında bu ihtiyaç vardır.
Hodgson, İslam'ın ve müslümanların içinde bulundukları durumu değerlendirdiği eserinde, müslümanların hızlı bir şekilde değişmiş olan bu dünyaya Kur'an'ı uygulama zorluğu ile karşı karşıya olduklarını söyler. Batı'da değişimin kısmen kendi geleneği üzerine oturup, tatlı sayılacak bir geçiş ile modernizasyonun gerçekleşmesine karşı, İslam âleminde bunun ânî ve farklı bir gelenekten olmasının zorluğu çekilmekte olduğu, tesbitinde bulunur, İslam'ın bu çağdaki gelişmeler karşısındaki zor durumunu değerlendiren Hodgson, "İslam ve Kur'an modern çağda yorumlanırken, şu sorunun cevabını vermek durumundadır: İslam'ın, teknik çağın sorunları ile ilgili, sadece yerel ölçekte değil, tüm insanlık düzeyinde söyleyecek neyi vardır?"[526]
Görüldüğü gibi Hodgson, müslümanlarm yerel, mevzi'i çözüm bulmalarını, hatta kendilerini -imkan olsa- dünyadan tecrit etmelerini bile yeterli görmemektedir. Yani, evrensel bir nitelik taşımıyan çözümlerin, halihazır medeniyetin alternatifi olmak anlamına gelemeyeceğinin altını çizmektedir. Zaten birçok yerde, modernitenin problemlerinin artık sadece Batı'nın problemi olmadığını, problemlerin de ortak olduğunu vurgulamaktadır ki, sonuç olarak çözümün de ancak ortak olacağına meseleyi bağlamak istemektedir. Hem bugün her insanın ifâde ettiği, globalleşme, küreselleşme, dünyanın küçülmesi v.b ifâdeler, kaçınılmaz bir şekilde, problemlerin de çözümünde müşterekliğe dikkat çekmektedir.[527] O halde bütün müslûman âlimlerine düşen görev, Hodgson'un tüm dünya milletleri adına sorduğu, Garaudy'nin yine, tüm beşeriyetin kurtuluşu için çağrıda bulunduğu İslam'ın, yeni ve evrensel bir yorumu ve uygulamasını gerçekleştirmenin yolunu bulmalarıdır.[528] Yine Garaudy; "İslam'ın her rönesansı Kur'an'ın yeni bir okunuşuyla başlar."[529] demek suretiyle de problemin özüne işaret etmektedir.
Bu girişle belirtmeye çalıştığımız çerçevede, Kur'an'ın tefsir edilmesi ve anlaşılmasıyla ilgili öne sürülen bazı yöntemlerin üzerinde, konumuzu alakadar eden yönüyle durmaya çalışacağız. Daha önce, İslâmi ilimlerde anlama konusundan bahsederken, kısmen tefsir metodundan,

geleneksel tefsir anlayışından bahsetmiştik. Daha çok dil merkezli olan bu yöntemin, bugünün şartlarında yetersiz kaldığını da ifâde etmiştik. "Dirayet Tefsir Metodu"nun, yukarda işaret etmeye çalıştığımız günümüzde hissedilen dînî problemleri çözmesi için, genişletilerek yeni bir tefsir metodunun tesbit edilmesi gerektiği bugün en çok seslendirilen bir husustur. Bu bağlamda, geçmiş tefsir usûlünden de yararlanmakla birlikte, özellikle günümüzün anlayıcı ilimlerinden (Hermeneutics) yararlanılarak, yeni bir yöntem geliştirilmelidir ve bu yöntemle yapılacak Kur'an-Sünnet yorumlarının da hayata geçirilmesi mümkün, pratiği teoriği ile çelişmeyen bir özelliğe sahip olması gerekmektedir.
Biz burada daha çok bu noktayı dikkate alarak tefsir yönteminden bahsedeceğiz. Bu amacı gerçekleştirecek yöntem olarak şunlar ileri sürülmektedir:
1- Kur'an'ı kendi iç bütünlüğü içinde anlamayı sağlayacak yöntem.
2- Kur'an'ı tarihsel bağlamından hareketle anlamak.
3- Kur'an'ı literal anlamıyla değil, ilke, amaç ve gerçekleştirmek istediği hedefleri doğrultusunda anlamak.
Bütünlük Yöntemi:
Bu yöntem bize; Kur'an'ı kendi içinde bir bütün olarak anlayıp, yapılacak yorumların Kur'an'ın herhangi bir âyeti, âyetleri veya süresiyle, ya da mesajları ve ilkeleri bir biriyle çelişmeyecek şekilde anlamamızı ve yorumlamamızı önerir. Bu şekilde Kur'an'ın sağlıklı bir şekilde anlaşılabileceğini savunur.[530] Bu görüş Kur'an'ın şu âyetini kendisine çıkış noktası ve rehber alır:
"Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, onda bir çok tutarsızlık bulurlardı."[531] Bu âyet Kur'an'ın kendi içinde tutarlı olup çelişkiden uzak olduğunu, Allah'tan gelmiş olmaya dayandırarak ifâde etmektedir. O halde, kendi içinde tutarlı olduğuna yine kendisinin açıklama getirdiği Kur'an'ın yorumlarında tarafımızdan bir çelişkinin ona nisbet edilmemesi için, bu yöntem öne sürülmüştür. Hatırlanacağı üzere bu yöntemin felsefi temeli, Schleiermacher, Heidegger, Dilthey, Gadamer ve Ricouer'un yorumsama kuramlarına dayanmaktadır.
Yine bu bağlamda sayılacak, Kur'an'ın konu bütünlüğüyle anlaşılması ve "Konulu Tefsir" diye ifâde edilen yöntem de bu bütünlük yöntemini esas almaktadır.[532] Şimdi bu yönetimin önemi ve konumuza olan bağlantısına gelince, bu yöntemin karşıtı bir yöntem olan ve geleneksel tefsir anlayışında çokça örneklerini gördüğümüz, "parçacı" ve "atomik" anlayıştan kaynaklanan çelişkileri ve yanlış anlamaları önlemektir. Böylece, yanlış anlamanın neden olduğu Kur'an-Sünnet çelişkisi asgariye indirilmiş, olanlar içinde sağlıklı bir Kur'an anlayışı temin edilmiş olacaktır. Bunu bir örnekle göstermemiz gerekirse, şu örneği verebiliriz: F Râzî, *"Gerçek şu ki, kâfir olanları korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir. Onlar îman etmezler."*[533] âyetinin tefsirinde, Mû'tezile ile Ehl-i Sünnet arasındaki tartışmaları uzunca nakleder. Bu âyetin üzerinde Ehl-i Sünnet'in bildirdiği görüşleri naklederken de şu ifâdeyi kullanmaktadır: "Ehl-i Sünnet âlimleri, Allah'ın kullarının kaldıramayacaklarını (Teklîf-i mâ lâ yutak) onlara teklif etmesinin caiz olacağına bu ve benzeri âyetlerle delil getirmişlerdir. "Râzî bu görüşün nedenini de, şayet o kafirler inanacak olursa, bu durumda Allah'ın verdiği haberinde yanılmış olması gerekeceği şeklindeki, kelâmı bir anlayışın sonucundan kaçınmak için olduğunu belirtir.[534] İşte bu anlayış, Kur'an'ı kendi bütünlüğünden kopararak anlama metodudur ki, asla Kur'anî esaslarla bağdaşmayacak bir anlamı Kur'an âyetlerine yüklemeye götürmüştür. Tabii böyle bir yorum ve anlayış esas alınacak olursa, hadislerde belirtilen bütün "cebrî" ifâdeler de doğru kabul edilecektir. Ama, bütünlük yönteminin iyi korunmasıyla yapılacak bir Kur'an tefsirinin bu kabil sorunları olmayacaktır. Zîrâ, bu âyete böyle bir anlam yüklerken, Kur'an'ın açıkça ifâde ettiği; *"Allah hiç bir nefse kaldıramayacağını teklif etmez."*[535] âyeti bizi söz konusu yanlışlara düşmekten alıkoyacaktır.[536]

Tarihsel Bağlam Problemi :

Kur'an'ı doğru anlamada ve tefsîr etmede önemle üzerinde durulan bir yöntem de, tarihsel bağlam yöntemidir. Bu yöntem bize, Kur'an'ı ilk olarak, nazil olduğu ortamda anlamamız gerektiğini, o ortamda Kur'an'ın nasıl anlaşıldığını ve hangi mesajları verdiğini ve neleri kullanarak verdiğini bulmamızı ve görmemizi önerir.[537] Burada önerilen yöntem bize, önce anlamak durumunda olduğumuz İlâhî metni, bağlam faktörünü kullanarak, metne yansımayan unsurları, metne katmak suretiyle, yazılı bir metnin sözlü bir söylemden ayrışmasıyla oluşan boşluğu imkan ölçüsünde gidererek, anlamayı tavsiye eder. Klasik tefsîr yönteminde "Esbab-ı Nüzul" ilmi olarak ifâde edilen bu ilmi, önerilen bu yöntemle daha da geliştirmek suretiyle kullanmayı salık vermektedir. Sadece sebeb-i nüzul olarak nakledilen rivayetleri değil, o çağın bütün sosyal yaşantısını nakleden kaynakları, kültürünü, edebiyatını, hatta o çevreye, (nüzul ortamına) etki eden diğer kültür ve sosyal çevreyi de bu "bağlam" faktörüne katmayı ve sonra anlamayı yöntem olarak kabul etmektedir. Bu şekilde mümkünse Kur'an'ın indiği ortamın bir panaromasını çıkarmak ve böylece Kur'an'ı anlamaya çalışmaktır.[538]
Bu yöntem bize, Kur'an'ı literal anlamıyla okuyup anlamamızdan kaynaklanan hataları askariye indirecektir. Fazlurrahman bu konuya, çağdaş yorumsamacılardan E. Betti'nin yorumsama kuramıyla yönelir ve "Git-Gel" şeklinde ifâde edebileceğimiz bir şekilde Kur'an'ın nazil olduğu çağa gitmeyi, orada Kur'an'ı anlayıp, sonra da kendi çağımıza geri gelmeyi yöntem olarak benimser. Bu durumda Fazlurrahman, önce nüzul ortamında Kur'an'ı anlamayı, sonra da o anlaşılan Kur'an'ı kendi çağımıza taşımayı, doğru bir Kur'an okuması için gerekli görüyor ki, bu bizim yukarda izaha çalıştığımız, "nüzul ortamı panaroması" çıkarmakla Kur'an'ı anlamak görüşüyle örtüşmektedir.[539]

Gaye ve Hedef Problemi:

Kur'an'ı, literal anlamıyla değil lafızların arkasındaki Kur'anî ilke, amaç ve gayeler doğrultusunda anlama yöntemidir. Bu yöntem Kur'an'ın zahirinden daha çok, külli esaslarını, evrensel mesajlarını anlamayı öne çıkarır. Özellikle de Kur'an'ın insanların sosyal hayatlarına âit getirdiği düzenlemeler ile, hukukî yasamalara âit düzenlemelerini, bu yöntemle anlamayı yönteminin merkezine koyar. Bu tür bir anlamayı İslâmî ilimler içinde Fıkıh Usûlü'nün yapmaya çalıştığını daha önce zikretmiştik. "Makâsıd" ve "Ta'lîl" çalışmaları bunun örnekleridir. Ancak, daha çok hukukî alanı içine alan bu çalışmalar, bu yöntemle daha da geliştirilerek, Kur'an'ın bütün mesajlarını kapsayacak hale gelmesi amaçlanmaktadır.
Önemli olan, İlâhî Kelam'ın o zaman vuku bulan târihî uygulamalarından, bugünkü meselelerin çözümünü sağlayacak, ezelî prensipleri ortaya koymaktır.[540] Bu yaklaşım sahabe devrinden uygulamalar ile örneklendirilmek suretiyle, uygulanması gerekliliği savunulan bir tefsir yöntemi olmuştur. Başta Hz. Ömer olmak üzere sahabe, Kur'an'ın lafzi okunuşundan ziyade; o lafzın arkasındaki ilke, amaç ve gayeyi görmek ve onu gerçekleştirmek istemişlerdir.[541] Bizim de bugün aynı yöntemi kullanarak, çağımızın açmazlarını çözümlememiz gerektiği ileri sürülmüştür.
Şu ayet bize Kur'an'ı her zaman lafzî anlamıyla okuyup anlamamızın doğru olmadığını göstermektedir: "Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın; onunla, Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği kimseleri korkutursunuz." İşte bu ayette zikredilen "atlar"dan hareketle, her çağ ve zamanda illâ at beslenip düşmana karşı onlarla gözdağı verileceğini anlamak, şüphesiz Kur'an'ı doğru anlamak değildir. Kur'an'ı hedefleri ve gayesi doğrultusunda anlamadan kasdedilen de bu şekilde anlamadır.
Böyle bir yöntem bize, Kur'an-Sünnet ilişkisinde de yol gösterici olur. Her iki kaynağı da, asıl maksadları ve gayeleri doğrultusunda anlarsak, sağlıklı anlamış ve yanlış/hatalı arz uygulamasından korunmuş oluruz.[542]

Hadislerin Arz Edileceği Kur'an Metnini Tesbite Ait Prensipler

Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasıyla ilgili görüşleri ve yöntemleri verdikden sonra şimdi, arz etmemiz gerekenleri hangi Kur'an metnine veya Kur'an yorumuna arzedeceğimiz sorusunun cevabı olacak, prensipleri tesbite gelmiş bulunmaktayız. Bu prensipleri şu şekilde tesbit etmiş bulunmaktayız:
1- Arz edilmesi gereken Hadis, muhaddislerin "Sarîhu'l-Kur'an" dedikleri, fıkıh usûlcülerinin "muhkemât" diye tanımladıkları, Kur'an metnine yapılmalıdır. Çünkü bu metin, Kur'an'ın her zaman ve her yerde aynı anlaşılması gereken metinleridir. Kur'an'ın "Ümmü'l-Kitab" diye nitelendirdiği bu kısım, arzın ilk yapılacağı Kur'an metnini oluşturmaktadır.
2- Kur'an, bütünlük yöntemi ile anlaşılmalıdır. Bu ilke ile elde edilecek bir Kur'anî yoruma arz yapılmalıdır.
3- Kur'an'da, parça parça bulunmasına rağmen, genel anlam ve ifâde taşıyan âyetlere arz edilmelidir. Bunlar; *"Allah kullarına zulmetmez."*[543] yine, *"Allah fasıklan günahkarları sevmez."*[544] yine, *"Allah size iyiliği adaleti ve yakınlarınızı görüp gözetmenizi emreder."*[545] gibi Kur'an âyetleridir. İster yalnız başlarına âyet olsunlar, isterse bir âyetin bir parçasını oluştursunlar, bunlar değişmez ve yanlış anlaşılmaz Kur'an metinleridir. Bunlar arz yapılacak metinleri oluştururlar.
4- Kur'an'da bulunan müteşâbih âyetler ve Kur'an'ın kullandığı diğer ifade özellikleri, hadislerde mevcûd olan benzerî ifâdeler için arz mesnedi olurlar. Yani hadislerdeki anlatım ile Kur'an'daki anlatım -Din Dili- birbirlerine uyum içinde arz edilmelidir. Müteşâbih bir hadisin anlamı Kur'an'ın

zahir bir ifadesine arz edilemez.
5- Kur'an içindeki konular, o konu içine girecek âyetler ve sureler ile bir bütün oluştururlar. İşte oluşan bu bütünden elde edilecek anlam, Kur'an'ın ana hedef ve gayesine de endekslenmek koşuluyla, arz için bir Kur'an metnini oluştururlar.
6- Kur'an tarihsel bağlam yöntemi ile anlaşılarak, onun nüzul ortamındaki sözlü söylem olarak ifadesi doğru tesbit edilmelidir. Bu yöntem gereği, arz edilecek hadis ile arza esas olacak Kur'an metninin tarihsel bağlamı birbiriyle örtüşmelidir.
7- Kur'an mucize olgusunu kabul etmektedir. Hadislerdeki mucizeler bu Kur'anî esasa arz edilmelidirler. Bunu küçük bir misalle açıklamakta yarar görüyoruz. Örneğin, Hz. Peygamber için nakledilen bir mucizeyi, Kur'an'daki diğer mucizelere arz edeceğimize, *"De ki; ben de sizin gibi bir insanım."*[546] âyetine arzedecek olursak, bu tamamen yanlış bir arz olur.
8- Hadis'in arzedileceği Kur'an metninin, Hadis ile anlam, konu, maksat-gaye gibi noktalardan ilgisinin olması gerekmektedir. Hiç ilgisi olmayan bir âyete, bir hadis, o ayetin kapsamına dahil edilerek arz yapılmamalıdır.[547]

Hadislerin Kuran'a Arzında Sünnetin Anlaşılması İle Ilgili Problemler

Hadislerin Kur'ana arzı konusunun birincil öğesi Sünnet'tir. Çünkü, arz uygulanarak tashih edilecek ya da reddedilecek olan odur. Bu nedenle, önce arz işlemine tâbi tutulacak hadisin veya Sünnet'in tesbit edilip belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirlemenin ise hangi kritere göre yapılması gerektiği herşeyden önce açıklığa kavuşturulmalıdır. Bir başka ifadeyle şöyle söyleyebiriz: "Bu hadis arz edilmelidir." kararını neye göre vereceğiz ? Bu kısımda bu sorunun cevabını bulmaya ve arz uygulamasına gidilecek Sünnet ve hadisin nasıl tesbit edilip belirleneceğine dâir prensipler çıkarmaya çalışacağız.
Arz uygulamasına gidebilmek için çıkarılacak prensiplerin ancak; Sünnet'in doğru anlaşılması ile belirlenebileceğine inanarak, Sünnet'i doğru anlayabilmenin imkan ve yöntemlerini araştıracağız. Bu problematiğin şâmil olduğu bütün noktalara inemesek de, hiç olmaz ise problemin özünü teşkil ettiğine inandığımız iki ana noktanın çözümlenmesine çalışacağız. Bu iki nokta ve onların alt bölümlerini oluşturan talî problemleri kısmen de olsa çözümlemeyle, büyük ölçüde bizim için önemli prensipleri çıkarabileceğimize inanmaktayız. Bu iki nokta şunlardır:
1- Hz.Peygamber'in (a.s.) konumu ile ilgili Kur'an ve Sünnet'te vârid olan delillerin doğru anlaşılmasıdır. Yani, Hz.Peygamber'in (a.s.) dînî konumunun doğru bir şekilde anlaşılması ve bu anlayışın Sünnet ve hadislerin anlaşılması ve yorumlanmasına yansıtılması gerekmektedir.
2- Sünnet'i anlamada başvurulacak yöntemlerin belirlenmesi ve anlamanın bu yöntemlere göre yapılmasıdır.
Bu kısımda çözümlemeye çalışacağımız noktalar bunlardır. Bu bahsin sonunda belirleyeceğimiz sonuçlar ve prensipler ise, "Arz Usûlü"ne âit prensiplere dahil edilecektir.[548]

Hz. Peygamberin Dindeki Konumu İle İlgili Problemler

Bu başlık altında, Hz. Peygamber'in (a.s.) dindeki konumuna ilişkin problemler üzerinde durulacaktır. Bu noktaların herbiri aynı zamanda arz usûlü ile ilgilidir. Buradan çıkaracağımız sonuçlar, usûl kısmına yansıyacaktır.[549]

Hz.Peygamber'e (a.s.) İman ve İtaatin Gerekliliği:

Kur'an, kendisini insanlara tebliğ edecek olan elçi ile alakalı birçok mesaj ve emir ihtiva eder. O elçiyi, tanımamız gereken bütün özellikleri ve vasıfları ile anlatır, ilk olarak da Rasûl'e îmâna davet etmektedir. Allah'a îman nasıl Kur'an'ın en önemli bir gayesidir; aynı ölçü ve değer içinde, Rasûl'e îman da, öyle değerli görülmekte ve "O'na inanın" diye emredilmektedir. Bu kudsî davetin en önemli esprisi, insanların ancak kendisine inandıkları birinden alacakları mesajları dinleyip ona itaat edecekleri hususudur. Herşeyden önce bu sağlanmalıdır. Yani, O'na inanılmalıdır. O'na inanmak demek ise, O'nun Allah'a karşı yalan söylemeyeceğine ve yine O'nun Din olarak insanları asla aldatmayacağına, hasılı O'nun "Güvenilirlik ve Doğruluğunun" İlâhî teyidli ve Kudsî olduğuna inanmak demektir. Eğer insanlar en başta buna inanmamışlar ise, daha başka hiçbir şeye inanmayacaklardır. İşte Kur'an bu nedenlerden ötürü; "Rasûle İman" konusunda şu âyetleri ile bize mesaj vermektedir.
"Allah'a ve Rasûlü'ne (a.s.) inanın. Eğer inanırsanız ve sakınırsanız, size büyük ecir vardır."[550]
"Ey! îman edenler, Allah'a ve Rasûl'üne (a.s.) îman ediniz."[551]
"Ey Muhammed (a.s.) de ki; Ey insanlar! Ben sizin hepinize gelen Allah'ın elçisiyim. O Allah ki, yer ve gök onun mülküdür. Ondan başka ilah yoktur ve o, diriltir ve öldürür. Allah'a ve O'nun okuma yazma bilmeyen -ümmi- Elçi'sine inanınız ki, o Elçi kendisi de Allah'a ve onun sözlerine inanmaktadır. İşte O Elçi'ye tâbi olunuz ki, hidâyete ermiş olasınız."[552]
Rasûl'e îman etmeye çağrılmanın hemen arkasından, Allah'ın Kitab'ında ısrarla tekrar edip vurguladığı diğer bir emir ve mesaj da, "Rasûl'e itâat"tir. Şâfi'î Risâle'sinde bunu Rasûlullah'a itaatin farzıyeti başlığı altında işler ve birçok âyeti delil olarak sıralar.[553]
"Hiçbir erkek ve kadın mü'min için, bir konuda Allah ve Rasûlü bir hüküm verdikden sonra, onlara, o işlerinde serbestlik yoktur. Kim de Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse, gerçekten de tam bir sapıklığa düşmüş demektir."[554]
"Ey îman edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emirlerinize itaat ediniz. Bir şey üzerinde ihtilâfa düşerseniz, onu Allah ve Rasûlü'ne götürünüz. Eğer Allah'a ve âhirete inanıyorsanız, işte bu sizin için daha güzel ve daha hayırlı bir tevildir."[555]
Şafiî, burada ifâde edilen "sizden emirler"den muradın, Rasûlullah'ın askeri komutanları olduğu rivayet edilmiştir, der.[556]
"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne (a.s.) itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine ni'met verdiği , peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler ile beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştırlar."[557]
"Kim Rasûle (a.s.) itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur."[558]
"Hayır, Rabbine yemin olsun ki, aralarında tartıştıkları konularda seni kendilerine hakem yapmadıkça ve senin verdiğin hükme de, içlerinde hiçbir' şey hissetmeden teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olamazlar."[559]
Rasûl'e itaat konusunda Kur'an'da zikredilen âyetleri iki şıkta değerlendirebiliriz. Birincisi, Kur'an'ın "itaat" fiilini bir kere kullanıp, Allah ve Rasûl kelimelerini o fiile atfettiği âyetler, diğeri de, "itaat" fiilinin hem Allah lafzı için ayrı, hem de Rasûl lafzı için ayrıca kullanılmış olanlardır. Özellikle bu iki defa fiilin tekrar edilmesinden, Rasûlullah'a itaatin boyutları ve çerçevesi itibariyle âyete çok anlam yüklediğine kail olmuşlardır.[560] Biz, Rasûlullah'a itaati emreden âyetlere dipnotta referans vereceğiz. Burada üzerinde durmak istediğimiz önemli olan nokta; "Rasûl'e itaat ediniz" denince, itaatin sadece tebliğe me'mur olduğu İlâhî Kitab'i dinleme değil, Rasûlullah'ı mutlak mânâda, umumi olarak dinlemeyi içerdiği ve ifâde ettiği hususudur. Kur'an'ın ısrarla vurguladığı "itâat"in, sadece kendisine indirilen Kur'an'ı tebliğde onu dinleme anlamında olmayıp, Rasûlün, Rasûl olarak dinî bir referans kabul edilmesi ve emirlerinin ona göre değerlendirilmesi gerektiği anlamındadır.
"Hz. Peygamber (a.s.) size ne verirse onu alın, sizi neden sakındırır ise ondan sakının."[561] Bu âyet umûmî olarak Rasûl'e itaat edilme mânâsında anlaşılmış ve öyle de uygulanmıştır. Âyetin, siyak-sibak içerisindeki anlamı, fethedilen ganimet mallarının taksimi ile ilgilidir. Bu âyette açık ve sarihdir.[562] Müfessirlerin genel olarak kabul ettikleri bir prensip olan; "sebebin hususiliği hükmün umumiliğine mâni teşkil etmez" ifâdesi ile bu âyet, Rasûlullah'ın bütün tasarruflarını içine alacak şekilde anlaşılmıştır. [563]
Âyeti bu genel anlamı ile anlama, sahabe ve daha sonraki nesillerde oldukça fazla görülmektedir. Örneğin İbn Mesud, yüzlerinin tüylerini yolan, dişlerini seyrelttiren kadınlara lanet etmiş ve bunu da, Benî Esed kabilesinden bir kadın duymuş ve ona şöyle demişti: "İşittim ki sen şöyle şöyle söylüyormuşsun." İbn Mesud da, "Peygamberin (a.s.) lanet ettiğine ben ne diye lanet etmeyeceğim? O Allah'ın Kitab'ında var". Kadın ona: "Ben mushafın her iki kapağının arasını okudum ama, böyle bir şey okumadım" dedi. İbn Mesud; *"Sen, 'Rasûl size ne verdi ise onu alın; neden de sakındırmış ise ondan kaçının'*, âyetini okumadın mı?" Kadın; "Evet okudum." dedi. İbn Mesud; "İşte Hz. Peygamber onlardan kadınları nehyetmiştir." dedi.[564]
Sahabe ve daha sonraki nesillerin genel anlamı ile istidlal ettikleri bu âyet, kendi bağlamından koparılarak anlaşılmıştır. Kanâatimizce böyle bir anlayışa sahabeyi ve sonrakileri sevkeden âmil, Kur'an'da bu âyetin anlamında ve Hz. Peygamber'in söylediklerini dinlemeyi âmir çok âyetin bulunmasıdır. Onların mecmuundan alınan bir mânâ, bu âyet ile uygulamaya konulmuştur.
Buradan çıkarılacak sonuç ise; Hz. Peygamber'in (a.s.) haber verdikleri şeylere inanmanın ve itaat etmenin gerektiğidir.[565]

Hz. Peygamber'in Beşerîliği, Hatadan Korunması ve Kendisine Mucizeler Verilmesi

Kur'an, Rasûl'e (a.s.) itaat emrinin yanında, itaat edilecek Rasûl'ün (a.s.) vasıflarını ve özelliklerini de açıklamaktadır. Bir anlamı ile bu

açıklama, itaatin çerçevesini, şeklini, "Rasûl"' ifâdesinin kapsam ve içeriğini, "itâat"in "nasırını cevaplamaktadır. Çünkü, Rasûl olan zat, şahsında birçok farklı özellikleri toplamaktadır. Bu özellikler, iyi anlaşılmadığı takdirde, ona itaat tam ve doğru olarak gerçekleşemeyeceğinden dolayı, Kur'an bu konuda gerekli açıklamalar yapmaktadır. Zîrâ, Rasûl'ün şahsında birleşen söz konusu özellikler, bizim alışageldiğimiz özelliklerden, oldukça farklılıklar içermektedir. Yani; Rasûl bir insandır ama, diğer insanların taşımadığı fazladan özellikleri vardır. Başka bir ifâde ile, hem insandır hem de insan üstü özellikleri vardır. Hem bizlerden biri gibi yaşar, hem de meleği görür, gayb alemini görür, bizim işitmediğimiz şeyleri işitir. İnsan olduğu cephesiyle bizim gibidir. Fakat, Rasûl olmanın ona kazandırdığı artı özellikleriyle de, bizlerden çok farklıdır, işte bu bu farklı kişiliklerin buluştuğu peygamberi şahsiyeti Kur'an bize anlamamız gerektiği bir üslûp ile anlatmaktadır.[566]

Beşerîliği :

"De ki; ben de sizin gibi bir insanım."[567] Bu mealde birçok âyet, bütün peygamberlerin ortak noktaları olan beşeriliğe dikkat çeker ve hiçbir Nebî'nin, beşeriyetten çıkarılıp ulûhiyyet derecesine konumlamasını prensip altına alır. Âyetlerde vurgulanan beşerîlik, daha çok bu temayı işliyor denebilir. Ayrıca, onların da bizim gibi birer insan olmaları, getirdikleri şeylerin bizim için anlamlı ve anlaşılabilir ve yaşanabilir olmasını, yani Din her ne kadar Allah'tan, aşkın ve müteâl olandan geliyor ise de, insan için ve insan vasıtasıyla geliyor olması gerçeğini vurgulamakta ve ifâde etmektedir. Bizim gibi bir insan olan Rasûl (a.s.) o dini bizzat yaşayarak, bizim de yaşamamızın gereğini ve imkanını göstermiş olmaktadır. Eğer bizden biri olmasa idi, bize örnek olamazdı ve biz ona uyamazdık. O halde şöyle diyebiliriz: Rasûl'e atfedilen bütün değer ve kudsîyyet dâima; "onun da bir insan olduğu" gerçeği çerçevesinde kalacaktır.
Fakat burada, dikkat edilmesi gereken önemli bir noktanın da olduğu kanaatindeyiz. Rasûl'ün insan üstü özelliklerinin olması, onu nasıl insan olmaktan çıkarmıyor ve çıkarmamalı ise, insan olması da onun bir kısım hârika ve olağanüstü, beşerüstü, kudsî yanlarının olduğu gerçeğini görmezlikten gelmeye neden olmamalıdır.[568]

Hatadan Korunması :

Allah, kendisini ve dinini tebliğ ettirmek istediği bir elçisine, özellikle Din'e taalluk eden bir noktada yanılmasına ve hatâ etmesine izin vermediğini ve verilemeyeceğini Kur'an'da açıkça anlatmaktadır. Bunun anlamı da, Din söz konusu olduğunda Rasûle (a.s.) hatâ ve yanlışlık isnad edilemez, demektir. Edilirse bu ona değil, Allah'a râci' olur. Klasik anlamıyla "ismet sıfatı" olarak değerlendirilen bu nokta oldukça önemlidir. Bu konuya referans verdiğimiz âyetler yeterince ışık tutmaktadır. [569]
Fakat, gerek Kur'an âyetlerinde, gerekse bir kısım hadislerde Rasûlullah'ın hatalı içtihadından bahsedilmektedir. Örneğin, Bedir esirleri konusundaki içtihadında[570], Tebuk gazvesine gelemeyenlerin özürlerini kabul etmesinde[571] olduğu gibi bizzat Allah, Rasûl'ün aldığı kararları eleştirmiştir. Bu mevcut âyetlerden dolayı çoğunlukla âlimler, Peygamber'in de hatâ edebileceğini anlamış ve söz konusu âyetleri ve vakaları bu görüşlerine delil saymışlardır. Söz konusu âyetlerden bunları anlamak doğrudur. Çünkü âyetlerde konu saraheten anlatılmaktadır. Ancak biz, bu âyetlerden şu iki anlamın da anlaşılabileceğini düşünüyoruz:
1- Hz.Peygamber (a.s.) kendi içtihadı ve re'yi ile hüküm vermekteydi. Nitekim yukarıdaki örneklerde zikredilen âyetler bunu açıkça ifâde etmektedir. Bu durum da bize, O'nun konuşmalarının bütününün vahiy olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in (a.s.) bütün sözleri vahiy dğildir.
2- Hz.Peygamberin (a.s.) kendi içtihadı olarak yapmış olduğu uygulamaları ve vermiş olduğu hükümleri, Kur'anî esaslara ve dînin gaye ve maksatlarına uygun değilse, vahiy müdahale edip düzeltmektedir. Söz konusu örnekler bu durumu gayet açık olarak göstermektedir. Bu da bizi şu kanâate varmaya sevketmektedir: Vahiy Hz. Peygamber'i (a.s.) hatâ üzerinde bırakmamaktadır.
İşte bu iki noktada varılan sonuçları birleştirdiğimizde, Hz.Peygamberin konumuyla ilgili önemli bir noktanın açıklığa kavuşmuş olduğunu görmekteyiz. Bu da; Hz. Peygamber'in şahsî uygulamaları hatalı olabiliyor ama, hatanın devamına izin verilmiyor, demek oluyor ki, sahih olarak bize ulaşan ve sıhhati katî olan Sünnet, ilâhî teyid almış, "tasdik görmüş Sünnet'tir. Zîrâ, bunlar içinde bir yanlış uygulama ve hatalı hüküm olsaydı, düzeltilenler gibi bunlar da düzeltilmeliydi. Madem böyle bir düzeltme olmamıştır, o halde biz, vahyin müdahale etmediği Sünnet'i, "Takrir-i ilâhî"[572] olarak kabul edebiliriz.
Varmış olduğumuz bu sonuç, "Arz Usûlü" açısından oldukça önemlidir. Çünkü Allah, Elçisinin uygulamalarını Kur'an ile düzeltmektedir. Kur'an'a uygun olanları ise kabul edip onlara bir şey söylememektedir. Bu ilâhî uygulamaların, arz uygulamasıyla ve arz mantığıyla ne derece örtüştüğü ifâdeden varestedir.[573]

Kendisine Mucizelerin Verilmesi

Konuya girerken ifâdeye çalıştığımız gibi, Hz. Peygamber'i bütün bütün bir olağanüstülük içinde görmek yanlış olduğu gibi, onu tamamen Kur'an mucizesinin dışında bizim gibi normal bir insan görmek de yanlıştır. Bunu bir örnek üzerinde şöylece ifade etmek istiyoruz: "Sünnet'i Anlamada Yöntem" adlı doktora tezinde Mehmet Görmez, Hz. Peygamber'in (a.s.) namazda sahabenin kendisinden önce yatıp kalkmalarından onları sakındırma konusunda rivayet edilen; *"Ben önümü gördüğüm gibi arkamı da görürüm."*[574] hadisini açıklama sadedinde, Hz. Peygamber'in bu görme olayını naklederken, onun arkasında iğne ucu gibi görünmeyen gözleri vardı, izahını yapan Aynî'yi haklı olarak gülünç olmakla tenkit eder. Bu görüşlerine katılıyoruz. Ancak, kendisi izah ederken söylediği; "Ben saflarınıza dikkat etmediğinizi biliyorum." yahut da, "Ben göz ucuyla halinizi görüyorum.", şeklinde anlamak mümkün iken, gerçekten bizim kaynaklarımızda, Hz. Peygamber'in arkasındaki gözün veya gözlerin neresinde olduğuna dair ilginç tartışmalara şahid oluyoruz."[575]Bu ifâdelerine de katılmadığımızı söylemeliyiz. Aynî gibi bir âlimin gerçekten Hz. Peygamber'in (a.s.) sırtında veya başının arkasında bir göz araması doğrusu şaşırtıcıdır. Fakat, özellikle çağımızda parapsikolojinin gelişmesiyle, bazı insanlarda meydana gelen psişik olaylar ile, "arı duru görme"[576] haliyle kilometrelerce öteleri bile önünü gördüğü gibi görebilenlerin bu psişik halleri literatürlere geçmişken, Hz. Peygamber'i (a.s.) huşu ve hudu'dan yoksun gafil bir insanın, gözüyle önünü arkasını süzerek namaz kıldığı şeklinde bir pozisyona düşürecek olan, Görmez'in yaklaşımı da şaşırtıcıdır. Mazhar olduğu her an, gayb alemini ve meleği, cini gören bir göz, mazhar olunca neden namaz kıldırdığı cemâati göremesin!? Bu ilâhî ve yukarıda tamamlamaya çalıştığımız, onu bizlerden farklı kılan yönü itibariyle, bir olağanüstü hal ile görmesi mümkün iken, göz aramanın da onu kendi hâlimize indirgemenin de, Hz. Peygamber'in (a.s.) konumu açısından doğru bir anlayış olmadığını söylemeliyiz.
Burada üzerinde duracağımız nokta, Hz. Peygamber'in (a.s.) Kur'an dışında başka mucizeye mazhar olup olmadığıdır. Bu noktaya da, hadislerde nakledilen bir kısım mucize rivayetlerini, yine mucize sayılacak bazı haberleri Kur'an'a arz etmemiz gerekirse, nasıl bir tutum içinde olmamız gerektiğini aydınlatmak maksadıyla girmekteyiz. Bu hususta da üzerinde durulması gereken iki ana noktanın olduğunu düşünüyoruz:
a- Hz.Peygamber'in (a.s.) Kur'an'dan başka mucizesi var mıdır?
b- Kur'an'da mucize konusunda nasıl esaslar ve prensipler vardır?
Bu iki noktanın açıklanmasıyla varılacak sonuçlar, arz uygulamasında dikkate alınacak prensipleri oluşturacaktır.[577]

Hz. Peygamber'in Mucizeleri:

Hz.Peygamber'in (a.s.) mucizelerini bir kaç alt başlıkta özetlemeye çalışacağız.[578]

Kur'an'da Zikredilen Mucizeleri:

Kur'an'da zikredilen bazı âyetler Hz.Peygamber (a.s.) için, Kur'an vahyinin dışında da olağanüstüye mazhar olduğunu göstermektedir. Mi'râc olayı, Kur'an'da "İsrâ" olarak ifâde edilen, Mekke'den Mescid-i Aksâ'ya götürülüşü bir mucizedir.[579] Bu âyeti "rüya" olarak yorumlamak ise, âyette ifâde edilen açık anlama zarar vermeyecek sübjektif bir yorumdur. Yine, kendisine Hendek ve Huneyn muharebelerinde meleklerin indirilmesiyle desteklenmesi de bir olağanüstüye mazhariyettir.[580] Delâleti katı olmamakla birlikte Ay'ın ikiye bölünmesi de Kur'an'da zikredilmiş mucizelerden sayılmıştır.[581]

Hadislerde Zikredilen Mucizeler :

Hz.Peygamber'in (a.s.) Kur'an dışındaki mucizelerini kabul etmeyen görüşün dayandığı temel tez, mucizenin tarifinde esas alman "tahaddi'dir. Yani, meydan okuma vasfıdır.[582] Zannımızca bu nokta, olağanüstü ile karıştırılmıştır. Çünkü her mucizenin illâ da tahaddî içermesi gerekmemektedir. Nitekim aşağıda Kur'an'ın mucize olayına bakışını incelerken bu nokta üzerinde durulacaktır. Diğer mucizelerde tahaddî yoktur, diye onları kabul etmemeyi uygun bulmamaktayız. Söz konusu kavram karışıklığı mucizenin tarifinden de kaynaklanmaktadır. [583] Burada Kur'an dışında Rasûlullah'a (a.s.) nisbet edilen mucizelerden bahsetmeya çalışacağız.
Kur'an'da zikredilen mucizelerin azlığına mukabil, hadislerde oldukça fazla mucize Hz.Peygamber (a.s.)'e nisbet edilmiştir. Bunların bazıları kendi zamanında, ashabıyla beraber mazhar olduğu olağan üstülüklerdir ki; *az bir yemeğin yüzlerce insana yetmesi*[584]*, ellerinden suyun akması*[585]*, ağaç ve taşların onu tanıması*[586]*, mesiciddeki hurma kütüğünün, minberin yapılmasından dolayı ağlaması*[587] v.b. böyledir. Bir diğer kısmı da gelecekten verdiği haberlerdir. Bunlar hadis mecmualarında bir çok değişik münasebetle rivayet edilmeleriyle birlikte, daha çok "Melâhim" veya "Fiten" başlıkları altında zikredilmişlerdir. Ayrıca müstakilen bu konuda yazılmış eserler de vardır. [588] Biz burada önemine binaen ve arz uygulamasında oldukça fazla yer işgal edecek olan, "Gelecekten Haber" veya "Gaybdan Haber" konusunundaki mucizeden ve konumuza olan uzantısından bahsedeceğiz.[589]

Hz.Peygamber'in (a.s.) Gaybı Bilmesi:

Gaybdan haber ve gelecekten haber konusunda önce, Hz. Peygamber'in (a.s.) gaybı bilmesinin ne derece mümkün olduğunun kısaca üzerinde durmamızda yarar vardır. Kur'an'da gaybla ilgili âyetler, *gaybı ancak Allah'ın bileceğini ifâde etmektedirler.*[590] *"Yer ve göklerin gaybının Allah'a âit olduğu.."*[591], *"Yer ve gökte Allah'ın dışında hiç kimsenin gaybı bilemeyeceği.."*[592], *"Gaybm anahtarlarının 6nun yanında olduğu.."*[593] bildirilmiştir. Bunun yanında Kur'an ayrıca peygamberlerin de gaybı bilmek gibi bir iddialarının olmadığını bildirmektedir. *"De ki; ben gaybı bilmem..."*[594]
Hz. Peygamber'de (a.s.) "Beş Gayb" olarak bilinen Lokman Suresi'nin son âyerindeki,[595] *kıyametin ne zaman kopacağı, rahimdekinin ne olduğu, yağmurun ne zaman yağacağı, kişinin nerede öleceği ve yarın ne yapacağı konusunda gaybı ancak Allah'ın bileceğini bildirmiştir.*[596] Hz. Aişe (57/677) de; *"Kim peygamberin gaybı bildiğini iddia ederse ona iftira atmış olur." demektedir.*[597] *Bununla beraber Kur'an, Allah'ın dilemesiyle gaybı dilediği peygamberine bildireceğini ifâde etmiştir.* [598]
Bu âyetlerin bize bildirdiklerinden hareketle, Allah'ın dilemesiyle gayba âit bazı bilgileri peygamberlerine bildirmesinin ve onların da bunu haber vermesinin mümkün olduğunu anlamaktayız.[599] Dolayısıyla, Hz.Peygamber'e (a.'s.) gelen vahyi sadece "Kur'an Vahyi" ile sınırlı kabul etmeyip, Kur'an dışında da gelen bir kısım vahiyle, söz konusu gaybdan haber vermenin mümkün olduğunu da söylememiz mümkündür. [600] Nitekim bu noktaya ışık tutacak şu örneği burada zikretmemizde yarar görüyoruz: Hz. Peygamber (a.s.), hanımı Hafsa'ya (45/665) bir sır söylemiş ve bunu gizli tutmasını emretmişti. Ancak Hafsa bunu Aişe'ye haber vermişti. Bir müddet sonra Hz. Peygamber'in (a,s.) durumu farkettiğini anlayınca ona, bunu nasıl bildiğini sormuş ve Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Alîm ve Habîr olan Allah*[601] *banabildirdi."*[602] Bu hadisden, hem kendisine Kur'an dışında vahiy geldiğini anlıyoruz, hem de gayba dâir bilgilerin verilmiş olduğunu anlıyoruz.
Hz. Peygamberce Kur'an dışında vahiy geldiğine şu rivayetler de delil sayılmıştır: İmam Şafiî şu hadisi bu konuda delil kabul etmektedir: *"Cibril benim kalbime, hiç kimsenin rızkını tamamlamadan ölmeyeceğini vahyetti. Rızık talebinizi güzel yapın."*[603]
Diğer bir rivayet de; Mikdam b. Ma'dîkerib hadisidir: *"Dikkat ediniz! Bana, Kur'an ve bir de onun misli verildi."*[604] Bu hadiste geçen "misli" sözünün Sünnet olduğu, dolayısıyla da, Sünnet'in de Allah'tan gelen bir vahiy olmuş olduğu söylenmiştir.
Ayrıca Evzâf, Hassan b. Atıyye'nin; *"Cibril Rasûlullah'a (a.s.) Kur'an'ı indirdiği gibi, Sünnet'i de indiriyordu." dediğini nakletmiştir.*[605]
Abdullah b. Amr'dan nakledilen şu rivayet de, Hadis'in vahiy olduğuna delil sayılmıştır. Abdullah b. Amr anlatıyor: "Ben Rasûlullah'tan (a.s.) duyduğum herşeyi yazıyordum. Kureyş beni bundan nehyetti: Sen herşeyi yazıyorsun. Rasûlullah (a.s.) neşeli ve sinirli iken de söz söylüyor, dediler. Ben de yazmayı kestim. Sonra bu durumu Rasûlullah'a ('a.s.) haber verdim. Bana dediler ki;
Yaz! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benden ancak hak çıkar." [606]
Hz. Peygamber (a.s) ashabı ile şakalaşması, onlarla latifede bulunması meyanında, kendisinden sadır olan sözlerin durumunu soran sahabelere, *"Ben ancak hakkı söylerim."*[607] Der. Ebu Hüreyre'den rivayet edilen şu hadis de konumuzla ilgili zikredilmiştir: *"Size, Allah'dandır diye haber verdiğimde asla şüphe yoktur."*[608]
işte bu ve benzeri rivayetlerden hareketle, Hz. Peygamber'in bir şekilde vahiy alarak -Kur'an dışında- gaybdan haber verebildiği kabul edilmiştir.[609]

Hadislerde Gaybdan ve Gelecekten Haberler:

Rasûlullah'ın gaybı bilmesi ve kıyamete kadar olacak şeylerin kendişine bildirilmesiyle onun da bunları ashabına ve ümmetine bildirmiş olduğu görüşünde olanlar, hadis mecmualarında nakledilen bütün rivayetlerin doğru olduğu kanâatindedirler. Sahabeden Huzeyfe b. Yeman'ın (36/656) bildirdiğine göre" bir gün Rasûlullah (a.s.) ashab arasında durarak hutbe îrad etmiş ve kıyamete kadar olacak şeyleri onlara haber vermiştir. Haber vermediği hiç bir şey kalmamıştır. Bu konuşmayı ezberleyen ezberlemiş, unutan da unutmuştur. Huzeyfe, haber verilen olaylar çıktıkça onları hatırladığını bildirmekte ve sözlerini şöyle bitirmektedir: *"Hz. Peygamber (a.s.) bu konuşmasında fitnelere kimlerin öncülük yapacağını isimleri, atalarının adı ve kabilesi ile haber vermiştir."*[610] Bu kabil rivayetlerin tafsilatından da haberler verilmiştir. Yani münferid olaylardan yer ve zaman bildirmek suretiyle haberler verilmiştir. Bazılarını başlıklar halinde zikretmekle yetiniyoruz: Bedir Savaşı'nda düşman askerlerinden kimlerin öldürüleceğini[611], Necâşî'nin (9/630) ölümünü[612] haber vermiştir. Beraberinde Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman olduğu halde Uhud Dağı üzerindeyken bir sarsıntı duyuldu ve bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Ey Uhud sakin ol! Senin üzerinde bir Nebî (a.s.), bir sıddık ve iki şehit vardır."*[613] Yine, yeryüzünün anahtarlarının kendisine verildiğini[614], Kisra ve Kayser'in helak olacağı ve yerlerine yenilerinin gelmeyeceğini[615], hilafet ve süreleriyle ilgili haberleri[616], Hz.Osman'ın şehadetiyle ilgili haberleri, *"Ey Osman, Allah sana bir gömle giydirecek, eğer onu çıkarmanı isterlerse sakın çıkarma"*[617]*, Ammar'ın ölümünü haber vermesi*[618]*, ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını haber vermesi* [619] bu babda zikredilebilecek yüzlerce hadislerden sadece bazılarıdır.
Hz. Peygamber'in bu şekilde bildirdiği haberler şüphesiz gayba dâir haberlerdir ve ancak, Allah'ın bidirmesiyle bilinebilmektedir. Bu açıdan bu rivayetler, Kur'an'da bu konuda verilen esaslar doğrultusunda değerlendirilir ve kabul edilirler. Arz örnekleri kısmında bunların üzerinde durulacaktır.[620]

Kur'an'da Mucize Konusu :

Kur'an, genel anlamda vahiy olayının dışında "mucize" olgusunu kabul etmektedir. Her peygamberin ortak olduğu "olağanüstü" vahiy mûcizesidir. Ancak, Kur'an'da zikredildiği üzere,, birçok peygamber vahiy dışında da olağanüstüyü yaşamış ve mucize gerçekleşmiştir. Bazılarını sıralar isek; *Hz. İbrahim (a.s.)'ın ateşte yanmayıp, ateşin ona "berd u selam"*[621] olması, *Hz. Musa (a.s.)'ın, asa ve yed-i beyzâ ve sihirbazlara karşı gerçekleşen mucizeleri ile, taştan su akıtması, Kızıl Deniz'in yol olması*[622]*, Hz. Meryem'in bakire olmasına rağmen Hz. İsa (a.s.)'ı doğurması ve Hz. İsa (â.s.)'m havarilerine gökten bir sofranın inmesi*[623]*, yine Hz.İIsa (a.s.)'ın kundakta iken konuşması*[624] daha sayılabilecek diğer örnekler ile diyebiliriz ki; Kur'an mucize olgusunu kabul etmektedir.
Diğer peygamberlerin kendilerine gelen vahiy mucizesinin yanında, başka mucizelere de mazhariyetlerinin nasıl bir sakıncası olmamış ise, Hz. Muhammed'in (a.s.) de, Kur'an ile beraber başka mucizelerinin olması, Kur'an'ın bu konudaki genel tavrına ve mantığına ters görünmemektedir. Biz Hz. Peygamber'in (a.s.), Kur'an dışındaki mucizelerini, yakardaki Kur'anî esaslar ışığında değerlendirilerek kabul edileceği kanaatindeyiz. Sahih olmak şartıyla, rivayet edilen her türden mucizenin yukardaki Kur'an âyetlerine arz edilerek kabul edilmesinin doğru olacağını söyleyebiliriz.[625]

Sünnet - Kuran İlişkisine Dair Problemler

Hz. Peygamber'in (a.s.) konumu ile ilgili yukardaki açıklamalarımızın, konumuz bakımından tamamlanabilmesi için, Sünnet'in Kur'an ile ilişkisinden ve Sünnet'in görevinden de kısaca bahsetmemiz gerekmektedir.
Sünnet ve Kur'an dinin iki temel referansıdır. Kur'an, kelimenin tam anlamıyla "kutsal" olanı, Allah'ın kelamını temsil eder. Ondaki herşey, dolayısıyla kutsala bir göndermedir. Hem lafız olarak, hem de o lafızların içerdiği anlamlar itibariyle Kur'an, bir insanın doğrudan Allah ile

ilişkisinde devreye giren ve insanın müteâl olan, aşkın olan ile buluşmasını ve iletişimini sağlayan kaynaktır. Ancak, kendi başına her insan, o referansın göndermelerini alamayacağından, iletişimin tam anlamıyla sağlanması ve gerçekleşmesi için, bu ilişkiyi -kul ile Allah arasında- kuracak bir aracı gerekmektedir. Bu aracı, bir yönüyle fânî olanı, insanı temsil etmeli, diğer bir yönüyle de Kutsal'ı, müteâl olanı temsil etmeli; yani hem "abd" olmalı, hem de "Rasûl" olmalıdır. "Rasûl" olma, Kur'an halinde insanlığa yansıyacak; "abd" olmak da Sünnet halinde yansıyacaktır. Dinin bu iki temel referansının da birleştiği, buluştuğu nokta; Hz. Muhammed (a.s.) dır. Rasûl vasfıyla konuşup insanları Allah ile buluşturduğu, iletişimi sağladığı zaman ağzından çıkan kelimeler Kur'an'ı oluşturmaktadır. Abd olarak, kendisinin de, diğer insanlar gibi ona muhatap duruma geçtiği anda konuşunca da, Hadis oluşmaktadır. Nihayet her iki durumda da, hem Kur'an olarak hem de Hadis olarak bu iki referansın, Arap diliyle şekillenip ortaya çıktığı yer Hz. Peygamber'in (a.s.) şahsıdır. Bize, *"Bu söylediklerim Kur'an'dır"* dedikleri, bizim için Allah'ın Kelam'ı mu'ciz bir beyan olur. *"Bu benim sözümdür"* dedikleri de, bizim için Hadis olur.
Önce Kur'an'ın bu konuda bize ne gibi bir ışık tuttuğunu, nasıl bir açıklama getirdiğini görmeye çalışalım.
Sünnet - Kur'an ilişkisi Konusunda Kur'an'ın Açıklaması Hz. Peygamber'in konumunu açıklamaya çalıştığımız yerde kısmen bu konuya da değinilmiştir. Ancak burada, sadece Kur'an'ın anlaşılması konusunda Hadis'in durumunu bize Kur'an nasıl bildiriyor, onu görmeye çalışacağız.
"Sana da Zikri/Kur'an'ı indirdik ki, insanlara indirmiş olduğumuz şeyi açıklayasın. Olur ki düşünürler."[626] Bu âyet Hz. Peygamber'in "Beyan/açıklamak" la görevli olduğunu bildirmektedir.
"Sen gerçekten onları doğru yola hidâyet edersin."[627] Bu âyette onun "hidâyete" ulaştıncı olduğunu ifâde etmektedir.
"Biz sana hak olarak Kitap indirdik ki insanlara, onunla Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin."[628] Bu âyette Allah, hem Kitap indirmiş olduğunu, hem de ona gösterecek olduğu şeyle insanlara "hüküm" de bulunması gerektiğini ifâde ediyor. Demek oluyor ki Rasûlullah (a.s.) insanlar arasında Hadis'i ile hüküm verecektir.[629]
Bu âyetlerin benzerlerini Kur'an'dan çoğaltmak mümkündür. Ancak, anlatmak istediğimiz noktayı aydınlatacağı kanaatiyle, bu âyetler ile yetiniyoruz. Bu âyetlerde zikredilen Hz. Peygamber'in (a.s.) görevleri kuşkusuz Hadis'in görevleridir. Buradan hareketle; Açıklama, hüküm verme, hidâyete ulaştırma, davette bulunma, korkutup müjdeleme, hak ile çağırma, şahid olma, örnek olma, aydınlatan bir ışık olma gibi özellikler dikkate alındığında Kur'an, Hz. Peygamber'e (a.s.) Kur'an'ı tebliğe artı görevler vermektedir. Bu görevler, saymaya çalıştıklarımız ve daha onlara yapılacak ilavelerle, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı tebliğinin yanında yapacağı, Sünnet diye tanımladığımız görevlerdir.
Özellikle de, ancak Sünnet'in açıklamasıyla bilebileceğimiz noktalar için ise Kur'an, açıkça bu görevi ona yüklemekte ve tavzif etmektedir. Bu Kur'an ifâdelerine dayanarak, Sünnet'in Kur'an tebliğinden ayrı düşünülemeyecek bir konumda olduğunu söyleyebiliriz.[630]

Sünnet - Kur'an ilişkisi Konusunda Hadislerin Açıklaması

Kur'an'ın, Sünnet - Kur'an ilişkisine dair vermiş olduğu bilginin yanında, Sünnet de bu konuda, kendi yerini tesbit etmiş ve ümmete bunu açıklamıştır.
"Size iki şey bıraktım. Eğer onlara sarılırsanız, asla sapmazsınız. Bunlar, Allah'ın Kitab'ı ve benim Sünnet'imdir."[631] Bu hadis, Kur'an ile beraber, ümmetin Sünnet'e de ihtiyacının olduğunu bildirmektedir.
"Pek yakında sizden birisini, karnını şişirmiş, koltuğuna yaslanmış olduğu halde, kendisine emrimden bir emir geldiğinde, ben bilmem biz Allah'ın Kitab'ında bulduğumuza uyarız derken bulmayayım. Ben Allah'ın helal kıldığı gibi helal kıldım ve haram kıldım."[632] Bu hadis de, Kur'an'dan Hadis'i, ayıran kimseyi kınamakta ve bu düşüncede olmayı yanlış bularak uyarmaktadır.

Sünnet - Kur'an tlişkisi Konusunda Âlimlerin Görüşleri

Sünnet'in dindeki, söz konusu değerini ve görevini bütünüyle inkar eden ve 'din sadece Kur'an'dır', diyenleri bahsimizden hariç tutarsak, âlimlerin görüşlerini şöylece özetlememiz mümkündür:
a- Sünnet, Kur'anın getirdiği hükümler ve konularda, onun benzerlerini getirerek, Kur'an'ı teyid ve te'kid eder.
b- Sünnet, Kur'an'ın mücmelini tafsil, mutlakını takyîd, âmmını tahsis ve müphemini tebyin eder. Yani, öz olarak geleni genişçe izah eder. Namazı, zekatı, haccı tafsilatıyla açıkladığı gibi, mutlak olarak zikredilmiş olanı kayıtlar, sınırlar ve bu kayıtlamanın sınırlarını belirler. Anlaşılmasında güçlük olan müphemleri de açıklar, anlaşılır hale getirir.
c- Kur'an'ın bir hüküm getirmediği, sustuğu konularda Sünnet müstakil olarak hüküm getirir, teşri'de bulunur.[633]
Bu üç grupta değerlendirilecek olan görüşlerden ilk ikisinde ittifak vardır. Hiçbir âlim bu konuda ayrı bir görüş belirtmemiştir. Ancak, üçüncü noktada ihtilaf vardır ve Sünnet - Kur'an ilişkisinde en problematik nokta da burasıdır.
İmam Şâfi'î, Sünnet'in Kur'an'ın sükut ettiği yerlerde, aynı Kur'an gibi hüküm koyacağını ve teşri'de bulunacağını söylemiştir. Zîrâ o -daha önce belirtmiştik- Hadis'i vahiy saymakta ve bu konuda ona tâbîi olmayı bizzat Allah'ın emrettiğini söylemektedir. Bu nedenle, Şâfi'î bu üçüncü şıkta Sünnet'in müstakil olarak teşri'de bulunmasını Kur'an'ın emri gereği ve Hz. Peygamber'in dindeki konumunun bir neticesi olarak değerlendirmektedir.[634]
Bu konuda, İmam Şâfi'î gibi düşünen İbn Hazm, bütün Sünnet'i Kur'an gibi vahiy saymış olmasının onu götürdüğü tâbîi bir sonuç olarak, 'Sünnet, Kur'an'ın hüküm getirmediği yerde, hüküm koyar', demektedir.[635] İbn Hazm ile paralel bir görüşte olan İbn Kayyım da keza, 'Sünnet böyle bir durumda müstakil teşri'de bulunur' demektedir.[636]
Birinci bölümde görüşlerini genel olarak verdiğimiz diğer mezhep imamları da, Sünnet'in Kur'an'ın hüküm koymadığı yerlerde hüküm koyacağını, ancak bu Sünnet'in taşıması gereken şartlarının olması gerektiğini ifâde etmiştik. Yukarıda görüşlerini verdiğimiz âlimler, Sünnet hangi durum içinde olursa olsun, müstakil olarak onunla amel etmek gerektiği ve onu başka gerekçeler ile terketmenin caiz olmadığı görüşündedirler.
İlk devirlerden itibaren çok tartışılan bu noktayı, en uzlaşmacı bir yaklaşımla çözen ve kendi içinde tutarlı bir prensip vaz' eden âlim, Şâtıbî'dir. Şâtıbî; "Sünnet mânâ bakımından sonuçta Kitab'a çıkar ve ona dayanır. Dolayısıyla Sünnet, Kitab'ın ya mücmelini tafsîl eder, ya müşkil olanını açıklar veya muhtasar olanın izah eder. Hadis'te yer alıp da, Kur'an'da genel ya da detaylı olarak temas edilmeyen hiçbir şey yoktur.[637]" demektedir.
Ona göre Sünnet asla Kur'an'da olmayan bir şey içermez. O halde Sünnet'in Kur'an ile ilişkisi zannedildiği gibi üç noktada değil, iki noktadadır. Yani, ya Kur'an'ı te'kid eder veya onu açıklar. Bir üçüncüsü yoktur.
Sünnet'in Kur'an ile ilişkisi ve Sünnet'in müstakil bir teşrî'i konumunun olup olmadığı konusunu Abdulganî, müstakil bir bahis olarak incelemiş ve şu sonuca ulaşmıştır:
"Sünnet'in müstakil bir teşri' değeri demek, Sünnet'in Kur'an karşısındaki üçüncü şıkta ele alınan noktadaki durumu demektir. Üstad Abdulvahhab Hallâf, "Mecelletü'l-Kanun ve'l-İktisad" adlı makalesinde konumuza ışık tutmuştur. O, İmam Şafiî ve Şâtıbî'nin birbirine muhalif görünen görüşünü, lafız olarak bir ayrıcalık görmüştür. Hakiki bir muhalefet yoktur, demektedir. Zîrâ Şâtıbî'nin, "Allah Rasûlü Kur'an'da olmayan hiçbir hüküm koymamıştır." demesi, 'Sünnet'in teşri'i değeri yok' demek değildir. Bunu böyle anlamak yanlıştır. Çünkü Şâtıbî, Sünnet'in hüküm getirdiğini kabul ediyor. Ancak bunun Kur'an'dan mutlaka bir asla dayandığını söylüyor. Bu Sünnet'in hüküm getirmediği anlamına gelmez, demektedir."[638]
Abdulganî, uzunca yaptığı araştırmasının sonucunda, ihtilafın daha çok lafzı olduğu, hakiki olmadığı kanâatine ulaşmıştır. Bu görüşüyle birlikte o da, Sünnet'in müstakillen teşri'î bir konumunun olması gerektiği görüşündedir.[639]
Sünnet'in Kur'an karşısındaki konumu ile alakalı ve bu tartışılan nokta hakkında, Nedvî'nin yaklaşımı da oldukça önemlidir. Bu konuya farklı bir perspektifden bakarak şöyle der: "Birçok âlimin inandığı gibi biz de şuna inanıyoruz ki, sahih hadisler ile bize ulaşan bütün Sünnet, Hz. Peygamber'in, Kur'an'ı Kerim'den, ilahi bir te'yid ve Rabbânî bir açıklama ile anladığı ve istinbat ettiği hükümlerdir, işte Rasûlullah'ın bu istinbatının Kur'an dilindeki ıstılahı ise, 'tibyan/açıklama' veya 'irae/gösterme'dir. Bu yönüyle Sünnet, Kur'an'dan alınmıştır."[640]
Şâtıbî'ni yaklaşımını benimseyen ve ondan uzunca bir tercemeyi eserinde nakleden Kırbaşoğlu, "Kur'an'ı Sünnet'in bir temeli, Sünnet'ide Kur'an'ın bir açılımı olarak görmek gerekir." sonucunu ifâde etmektedir.[641]
Sonuç'olarak âlimlerin ekseriyeti, "Sünnet teşrîde müstakil" olduğuna kail olduklarını, buna mukabil Şatıbî ve onun gibi düşünenlerin de; "Sünnet'in mutlaka Kur'an'dan bir asla uyması gerektiği" görüşünde olduklarını gördük. Bu görüşlerin konumuza olan yansımasına gelince bunu şöyle özetlememiz mümkündür:
"Sünnet teşri'de müstakildir" sözünden, Sünnet'in Kur'an'da hiç bir şekilde aslı bulunmayan konularda hüküm getirdiğini anlarsak, bu anlayışın arz uygulamasını ortadan kaldırdığı bir gerçektir. Çünkü, arz ancak Kur'an'da mevcud olan asıllar ve prensipler üzerine gerçekleşebilir. Bu asılların da, bu görüşe göre olmadığı kabul edilince, arz uygulaması kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır. Bizim bu görüşe katılmadığımızı

söylemeliyiz. Zaten bu görüşteki âlimlerin hem "arz hadisini" hem de arz uygulamasını kabul etmemeleri de bu anlayışın tâbîi bir sonucudur. "Sünnet mutlaka Kur'an'da mevcud olan bir asıl üzerine hüküm getirir" görüşünü kabul ettiğimiz takdirde, arz uygulaması dayanacağı temel esası bulmuş olmaktadır. Zîrâ arz, Sünnet'e âit rivayetleri bu asıllara göre test edecektir. Bu nedenledir ki, bu görüşte olan âlimler, "Arz Hadisi"nin senedi sahih olmasa da mânâsı sahihtir." demiş, kabul etmişlerdir. Bu kabul, Sünnet hakkındaki görüşlerinin tâbîi bir sonucudur. Bizim görüşümüzün de bu olduğunu bir kere daha burada ifâde etmiş oluyoruz.
İster vahiy olsun, ister vahyin dışında bir bilgilenme ile olsun, Hz. Peygamber'e (a.s.) âit olduğu kat'i olan Sünnet mü'minleri bağlayıcıdır. Biz Hz.Peygamber'in (a.s.) sahih olmak şartıyla hiçbir Sünnet'inin Kur'an'a muhalif olmayacağı kanaatindeyiz.'.[642]

Hadisleri Anlamada Yöntem Problemi

Hz. Peygamber'in (a.s.) dînî konumu çerçevesinde değerlendirmemiz gereken hususlardan sonra, arz uygulayacağımız hadisleri hangi yöntemlerle anlamamız gerektiği konusu üzerinde durmaya çalışacağız. [643]

Sünnet'i Tasnif Ederek Anlama Problemi

Sünnet'in doğru anlaşılmasında önemli görülen âmillerden biri de, Sünnet'in sınıflandırılmasıdır. Yani, Sünnet'in bütününü aynı derecede ve aynı kategoride değerlendirmenin yanlış olacağından hareketle, bir taksimin yapılmasının, bizim muhtemel yanlış anlamalarımıza engel olacağı ifâde edilmiştir. Çünkü, Hz. Peygamber'in peygamberlik vasfının yanında, taşımış olduğu birçok başka vasıfları da vardı. Sözgelimi, devlet başkanı olma vasfı, hâkimlik vasfı, yol göstericiliği, aile reisliği, ordu komutanlığı v.b. gibi. Bu değişik özellikleri, tabiatıyla ondan farklı şeylerin Sünnet olarak doğmasına neden olmuştur. İşte bu durumlar göz önüne alınmadan yapılacak bir "Anlama" sağlıklı olmayacaktır. Zîrâ yapılan yanlışlıkların çoğu da, değişik özellikleri şahsında toplayan bir peygamberin Sünnet'ini genel olarak bir ve aynı görmekten doğmaktadır.
Bu nedenle, Sünnet anlaşılırken, bu farklı temsil özellikleri dikkate alınmalıdır. Hangi Sünnet'in arkasında, hangi kişiliğin veya vasfın olduğunu tesbit edebilmek, bizi daha sağlıklı anlamaya götürecektir. Burada, şöyle bir soru sorulabilir: Hangi vasfıyla söylemiş ya da işlemiş olursa olsun, nihayet her durumda da, o bir Peygamberdir. Bu onun değişmeyen daimi özelliğidir. Bizim de bütün Sünnet'i bir ve aynı anlamamız neden yanlış olsun?
Bu soruya şu örnekle cevap vermek istiyoruz: Bir tiyatro sanatçısına soruyorlar: "Sen, bir bakıyoruz, sahnede şarkı söylüyorsun. Bir de bakıyoruz, rol yapıyorsun. Bir de bakıyoruz, bahçede çim biçiyorsun. Sen hangi sanatı temsil ediyorsun?" Cevabında o şöyle diyor: "Rol yaparken tiyatro sanatçısıyım. Şarkı söylerken ses sanatçısıyım; bahçenin çimlerini biçerken de çim biçicisiyim."[644] Bu cevabın da işaret ettiği gibi, bir kişinin değişmeyen sabit bir özelliğinin olması, başka özellikler taşımasına ve onların gerektirdiği gibi davranmasına mani' değildir. Burada şunu kabul etmeliyiz; elbette Hz. Peygamber, hangi vasfı ile davranır ise davransın peygamber oluşu ondan ayrılmıyordu. Fakat, tasarruflarının sonucu, neticesi değişiyordu. O'nun bir dînî kaideyi ifade ettiğindeki söz ve temsiliyle, çarşıda şahsî alışveriş yaparken söylediği söz aynı anlamayı gerektirmediği gibi, aynı sonuçları da doğurmaz.
Örneğin; *"Ölü bir toprağı ihya (imar) eden, o toprağın sahibi olur.*[645] Âlimler bu hadis ile amel ederlerken, onu anlamada ihtilaf etmişlerdir. İmam Malik ve Şâfi'iye göre 'bu söz Rasülullah'ın (a.s.) dini anlam içeren bir "fetva"sı olup, devlet başkanının iznine gerek olmadan da ihya ederse, toprak onun olur.' Ebû Hanife ise, 'bu söz Rasülullah'ın (a.s.) devlet başkanı, olarak verdiği bir emirdir. Dolayısıyla, devlet başkanı izin vermeden toprak sahiplenilemez.', görüşüne varmıştır.[646]
Bu örnekte görüleceği üzere, hadisi anlamada ve ondan hüküm çıkarmada, Hz. Peygamber'in (a.s.) söz konusu hadisini hangi vasfı ile söylemiş olduğu son derece önemli olmaktadır. Bu önemine binâen âlimler, Hz. Peygamber'in hangi vasıflan taşıdığını ve bunların neler olduğunu tesbite çalışmışlardır.
En genel taksimat olan, dînî ve dünyevî gibi ikili bir taksimden[647], emirler, yasaklar, verdiği haberler, mubah kılmaları, fiilen olmak üzere beşli bir ayrıma giden ve sonra da bunların her birini kendi içinde değişik sınıflamalar yapmak suretiyle dört yüz kadar farklı sınıfla ortaya çıkaranlar olmuştur.[648] Daha genel özelliklere taşımak suretiyle İbn Aşur, bunları on ikiye çıkarır. [649] Daha çok hanefi âlimlerin benimsediği bir diğer ikili taksim de, Zevâid ve Hüdaî olarak yapılmıştır.[650] söz konusu bu tasnifler daha genel çerçeveye taşınmak suretiyle de aşağıdaki taksim yapılmıştır..
1- Fiillerin Kur'an' a göre tasnifi,
2- Beşer ve peygamber sıfatlarına göre tasnif,
3- Adet ve ibadet kategorilerine göre tasnif,
4- Din-Dünya ayrımı bakımından Hz. Peygamber'in fiillerinin taksimi,
5- Hz. Peygamber'in vazifeleri açısından taksimi. [651]

Bütünlük Problemi:

Sünnet'in anlaşılmasında önemli bir yöntem de, onu kendi bütünlüğü içinde anlamaktır. Bu yöntemin Kur'an'ın anlaşılmasında da ne derece önemli olduğu daha önce zikredilmiştir.
Sünnet'in, İslam'ın bir tebliğ dönemi boyunca oluşturduğu bir bütünlüğü vardır. İşte bu bütünlük içinde Hadis'in anlaşılması gerekmektedir. Bunu, Sünnet'in bir kısmını diğerine arz etmek şeklinde ifâde eden Dümeynî, hadislerin anlaşılmasında bu ilkenin, sahabe devrinden itibaren uygulandığının misallerini verir. Kardâvî de Sünnet'i anlama yönteminde, bir konuda varid olan hadislerin bir araya toplanması sonrasında anlaşılmasının doğru bir anlama olacağını vurgular.[652]
Aşağıda verilen örneklerde sahabenin de bir konuda vârid olan bütün hadisleri bulmak ve ona göre değerlendirmek istedikleri görülmektedir.
Hz. Ömer'in Ebû Mûsâ el-Eşâri, üç defa izin isteyen bir kimseye izin verilmez ise, dönmesini emreden hadisi söyleyince, ona, "bunu senden başka duyan kimse var mıdır", demesi de, konumuz açısından oldukça önemlidir.[653]
Dümeynî, sahabe arasında bu konuya misal olacak on kadar örnek zikreder. Sahabenin, hadislerin arasında görülen ihtilafı halletmek ve bunların içinden en doğru olanını bulmak için baş vurdukları yöntemlerden birisi de, bir hadisi diğer hadisler ile karşılaştırmaktır.[654]
Kardâvî'nin bu konuda eserinde verdiği önemli bir kaç rivayetin sadece bir tanesini örnek olarak vermek istiyoruz. Bu, elbisesi uzun olup, topuğundan aşağıda olan kimse hakkında gelen rivayetleri toplayarak, bunların genelinden, doğru bir anlam çıkarmaya yönelik bir misaldir. Bu konuda gelen bütün rivayetleri değerlendirdikten sonra Kardâvî, bu hadislerin lafızlarında mevcûd olan "uzunluk" noktasının problem olmadığını, asıl hadislerde sakındırılanın, elbisenin uzunluğuyla kibirlenmek olduğunu ifâde etmiştir. Bu durum da bize, sağlıklı bir anlamanın ancak, bir konuda gelen rivayetlerin bütününü toplamak ve göz önünde bulundurmakla mümkün olduğunu göstermektedir.[655]
Bir konuda toplanan bütün rivayetlerin, hadisleri doğru anlamada önemli bir ilke olduğu kuşkusuz doğrudur. Ancak yeterli olduğu söylenemez. Bu yöntemin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için, konuyla bağlantılı başka rivayetleri ve o konudaki diğer Kur'anî esasları da göz önünde bulundurmalıdır. Sözgelimi, Buhari bu hadisleri naklettiği bab başlıklarına şu âyetleri koymuştur:
"*De ki, Allah'ın kulları için çıkarmış olduğu ziynetleri haram kılan da kimmiş?*"[656]
Buhâri'nin bu âyeti zikretmesinin taşıdığı anlam önemlidir. Çünkü, elbise, süslü olsun, ziynetli olsun Allah'ın insanlara bir lütfudur. İnsanlardan bunu yasaklamak doğru değildir. O halde bu hadislerde, elbisenin kılıf olarak zikredildiği, kınanan ve sakındırılan başka bir şey olmalıdır; o da Kibir'dir. Dolayısıyla, bu kibir anlaşıldıkdan sonra, onu ortaya çıkaran vesilenin uzun elbise olması ya da başka bir şey olması önemli değildir. Hangi vesile insanda kibirlenmeyi doğuruyorsa, o vesileden insan uzak durmalıdır. Bu konudaki rivayetlerden anlaşılacak asıl anlamın bu olduğunu düşünüyoruz. Bu ifâde ettiğimiz mânâyı İbn Abbas şu şekilde ifâde etmektedir: "Şu iki şey seni hataya düşürmedikçe, dilediğini ye, dilediğini giy; israf ve kibir."[657]

Hadislerin Kur'an Işığında Anlaşılması Problemi:

Bu yöntem esas itibariyle bizim tesbite çalıştığımız "Arz Usûlü'nden ibarettir. Ancak, Sünnet'in anlaşılmasında başvurulan bir yöntem olarak kabul edilmiş olduğunu göstermek bakımından burada zikrediyoruz.
Sünnet'in dâima Kur'an mihverinde anlaşılması ve Kur'anî noktaya merkezlenmesi görüşünün temel felsefesi, anlamanın değişmez sabit değerlere dayandırılmasının doğruluk ve isabet açısından daha güvenilir olmasındandır. Bu durum fen bilimlerinde de geçerlidir. "Kopernik'in

uzay kuramına mutlak gözüyle bakmak doğru değildir. Biz, Dünya'yı esas alıp gökyüzünü ve hareketlerini inceleyecek isek, yeri sabit, hareketsiz kabul etmemiz ve diğer hareketleri buna göre düşünmemiz gerekmektedir. Yok, gökyüzü merkez alınacak ise, Güneş'in sabit alınması gerekir."[658] Burada vurgulanmak istenen nokta, Sünnet ve Kur'an yorumlarında da bir sabiteye dayanmamız gerektiğidir. Bu sabite de İslam dini içinde, mevsukiyeti tartışılmaz olan Kur'an'dır. O halde Kur'an'ın sabit değer alındığı bir anlayışla Sünnet anlaşılmalıdır.
"Hadis'in tahrif, istismar, yanlış te'vil gibi tehlikelerden korunması için, haber verdiğinde doğruluğu, hükmettiğinde ise adaleti kat'i olan Kur'an'ın ışığında ve onun Rabbânî rehberliğinde anlaşılmasıdır. Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor: *"Rabb'inin sözü hem doğrulukça, hem de adaletçe tamamlanmıştır. Onun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur."*[659] Çünkü Kur'an, İslâmi oluşun ruhu ve binasının temelidir. O İslâm'daki her kanun için bir anayasa hükmünde olup, onların anası ve dayanağıdır."[660] "Bunun içindir ki; Kur'an'ın muhkem âyetlerine ve açık belgelerine muarız olan sahih ve sabit hiçbir hadis yoktur. Şayet bazı insanlar bunun var olduğunu sanıyorlarsa, bu durumda ya hadisin sahih olmadığı, ya bizim anlayışımızın doğru olmadığı veya çelişkinin hakiki değil vehme dayanmış olması gerekir. İşte Hadis'in Kur'an'ın ışığında anlaşılmasının anlamı budur."[661]
Kardâvî daha sonra, zekat konusunda oldukça önemli plan bir örneği vermektedir. Bu konuda sahih olarak gelen rivayetlerde, kendilerinden zekat verilecek malları; "buğday, arpa, üzüm ve hurma" şeklinde dört sınıfa hasrettiklerini görmekteyiz.[662] Halbuki, Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *"Çardaklı ve çardaksız bağları inşa eden Allah'tır. Tadları çeşitli ekin ve hurmaları, zeytin ve narı -birbirine benzer ve benzemez şekilde- yaratan O'dur. Ürün verdiği zaman ürününden yeyin, devşirildiği ve biçildiği gün de hakkını verin."*[663] İşte bu âyet, icmalen ve tafsilen yeryüzünde biten istisnasız herşeyde, herbirinde hak olduğunu ve bunun verilmesini emretmiştir. Bu icmali emir daha sonra, Kur'an ve Hadis'in "zekat" başlığı altında tafsil ettiği haktır.[664]

Sünnet'in Tarihsellik ve Evrensellik Problemi

Sünnet'in anlaşılmasında, onun evrensel olan boyutu ile tarihsel boyutunu tesbit etmenin önemi büyüktür. Ancak bu ayrımdan sonradır ki biz, hem Sünnet'i daha doğru anlama imkanına kavuşmuş oluruz hem de Sünnet'in çağlar üstü taşınacak yönü ile, taşınmayıp târihîliği içinde bırakılacak yönlerinin neler olduğunu tesbit edebiliriz. İşte bu öneminden dolayı burada, Sünnet'in evrenselliği ve târihselliğinden bahsedeceğiz. Ancak daha önce, evrensellik ve târihsellikle ilgili kısa bir bilgi vermekte fayda görüyoruz.[665]

Tarihsellik ve Evrenselliğin Tanımları:

Tarihsellik (Historicism): 19. yüzyıl ortalarında, özellikle Almanya'da târih bilimlerinin bağımsız gelişme sürecinde ortaya çıkan düşünce akımıdır. Olayların açıklanmasında târihe Öncelik veren eğilimdir. Buna göre tarihsellik şu iki ana noktada tanımlanmaya çalışılmıştır:
1 - Bütün olayları, başarıları ve değerleri, içinde oldukları tarihsel durumlardan kalkarak anlamaya çalışan, giderek bu olayların nesnel içeriklerinin ve bugünkü anlamlarının açıklanmasını da ancak bu geçmişe bakış açısından elde edeceğine inanır.
2- insan var oluşunun özünü, onun târihselliğinde gören, târihselliği insan yaşamının canlı temeli diye anlayan, böylece dünyayı târih olarak kavrayan felsefi düşünme doğrultusudur.[666]
Tarihsellik kavramını felsefi anlamıyla ilk kullanan filozof Hegel'dir.[667] Kavram daha sonra, Dilthey ve Wartenburg tarafından yeniden ele alınarak, felsefenin merkezcil kavramı olarak konulmak istenir. Dilthey târihselliği, insanın târih içinde neliğini -mahiyetini- yapan, tarihsel olup bitmeler içinde insanı hem oluşturan hem de insanın oluşturduğu bir şey olarak bizzat tinselliğin kendisi olarak kabul eder.[668] Rothacker târihselliği "Dogmatik Düşünme" olarak anlar ve târihselliğe âit düşüncesini bunun üzerinde temellendirir ve şöyle ifâde eder: "Eğer tek ve evrensel bir sistem olsa idi, bir dogmatikden söz edemeyecektik."[669] "Zaten târihte ortaya çıkan her olgu dogmatiktir. Dogma ise, yine bir başka dogmanın karşıtıdır. Bu nedenle evrensellik iddiasında bulunan tüm ideolojiler, dinler, sanat v.b. sadece tarihsel dogmalardır. Binlerce yıldır mü'minlerine, kendi aksiyonlarının başka insanlara da kabul ettirilmesini buyurup, cihad emri veren fakat bir türlü evrenselleşemeyen teolojik sistemler, bu târihselliğin en eski ve canlı örneğidir."[670]

Evrensellik:

Objektif -evrensel- olan şey, bütün zekâlar için ortak olmalıdır. Dolayısıyla birinden diğerine naklolunmalıdır. Bir diğer özellik de anlaşılır olmaktır. Anlaşılır olan şey ise herkes için aynı olan şeydir. Yani bizim için değerli olan, bizden sonra gelen insanlar için de değerli olmalıdır. Bu nedenle aynı kalan, değişkenlik içinde değişmeyip devamlı olan şey evrenseldir.[671]

Târihsellik ve Evrenselliğin Değerlendirilmesi:

Her peygamberin getirdiği mesaj, evrenseldir. O peygamberlerin kendi şahıslarının târihi olması buna mani değildir.[672] Yine peygamberi mesajların içinde yer alan "Sâlihat" kavramı da evrensel bir değeri göstermektedir.[673]
Târihselci düşünceyi savunan Rothacker'ın, dogmatik düşünce yaklaşımını isabetli bulmuyoruz. Çünkü, herhangi bir devirde oluşan bir hukukun yine bir başka hukuka karşı oluşmuş dogmatik bir hareket olması, ya da Çin hukukunun yanında bir Roma hukukunun olması, tarihsel olabilir.[674] Ancak, bu farklı dogmatik hukuk anlayışının arkasında yatan ve bütün insanlarda müşterek olan bir "Hukuk" anlayışının evrenselliğine engel teşkil etmeyeceği kanaatindeyiz. Târihselliği ilk defa felsefi anlamda kullanan Hegel'in konuyla ilgili şu ifâdesi oldukça önemlidir: "Evrensel binanın en yüksek katları olan, sanat, felsefe ve din, daha aşağı katların varlığını ve onların tamamıyla sağlam olmasını gerektirir."[675]
Kur'an da bu konuda, gerek doğal bilimlere âit olgular için gerekse sosyal olaylara âit olgular için, evrenseli kabul etmektedir. Bununla ilgili bir çok âyette mesajlar verilmektedir. *Fıtratın asla değişmediği ve değişmeyeceği*[676]*, yine milletlere ve ümmetlere âit yasaların da değiştirilemeyeceği*[677]*,* açıkça belirtilmiştir. Bu Kur'anî ifâdelerden hareketle, evrenselliğin mevcudiyetini anlamamız mümkündür. Aynca, "Biz seni bütün insanlara bir müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik."[678] mesajı İslam'ın evrensel bir din olarak gönderildiğini de göstermektedir.
Evrensellik konusunda şu hadis de dikkate alınmalıdır: "Her doğan çocuk İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra ebeveyni onu Yahüdî, Hristiyan veya Mecûsî yapar."[679] Bu hadisde ifâde edilen, "her doğan çocuğun aynı fıtrat üzere doğması" evrensel boyutu, "ebeveynin bu çocukları değiştirmeleri" de, tarihsel boyutu göstermektedir.
Sonuç olarak, tarihsel realitenin yanında, evrensel değerlerin ve evrenselliğin mevcudiyetine inanıyoruz. Diğer bir ifâdeyle; eğer evrensellik olmasaydı, ne tabiat içinde evrensel bir ahenk bulacaktık. Ne de insanların birbirlerinden dersler alacakları müşterek bir diyalog imkanı bulacaktık, işte insanlar arasında müşterek olunan bu olgu evrenselin varlığını ve gerçekliğini göstermektedir. Daha önce görmüş olduğumuz yorumsamacı filozofların ifadesiyle, "anlamadaki ufuklar kaynaşması", "geçmişin hep bu günden çıkılarak anlaşılması ve onu kendi değerleriyle yeniden kurabilmesi",[680] bu evrenselliğin beşerî yaşamdaki gerçekliğinin tesbitleri sayılmalıdır.[681]

Sünnet'teki Tarihsel ve Evrensel Boyut

Tarihsel olanın, bir anlığını, belli bir zaman diliminde oluştuğunu,yerelliğini yukarda ifâdeye çalıştık. Her târihi şahıs, olay ya da olgunun bu yönünün bulunması zaruridir. Bu itibarla, Sünnet'in de böyle bir yerel ve tarihsel yönünün bulunması kaçınılmaz ve tabiidir. Biz ancak bu tarihsel olanı tesbit edip ayırt ettiğimiz zaman, evrensel olan Sünnet'i çağlar ötesine taşıyabileceğiz. Bu nedenle âlimler, Sünnet'in tanımı üzerinde dururlurken, onun; şekil, lafız ve zahirinden ziyade, amaç, gaye, ilke ve hedefleri üzerinde durmaya çalışmışlardır.[682]
Bu anlayış daha sahabe devrinden itibaren başlamış ve Sünnet, şekilden ziyade öz, lafızdan ziyade amaç ve gaye olarak anlaşılmıştır. Hz. Ömer'in teravih namazını bir imam arkasında kılınmasını emretmesi ve ardından da bunun güzel olduğunu görünce şöyle demesi bunu göstermektedir: *"Bu bid'attır ama, ne güzel bir bid'attır."*[683] Keza Hz. Âişe'nin, kadınların namaza çıkmalarını hoş karşılamayıp onları mescide gelmekten men etmesinden sonra söylediği şu ifâde de konumuz açısından önemlidir: "Eğer Rasûlullah (a.s.) bugün hayatta olsaydı, O da benim yaptığımı yapardı."[684] Hz. Aişe'nin bu ifâdelerine rağmen, kadınların mescide gönderilmeleri gerektiğini ifâde edenler, peygamberi emrin[685] evrensel olduğunu kabul edenler de olmuştur.[686] Kanaatimizce bu hadisde emredileni lafzı mânâda almak doğru değildir. Hz. Aişe'nin de anladığı gibi, Peygamber'in gayesini anlamak ve yerinde bu gayeyi esas alıp Sünnet'in lafzını terk etmek ancak,

Sünnet'in evrensel olanını anlayabilmeyi mümkün kılacaktır. Zaten bunun aksi iddia edilince, Sünnet'in evrenselliği iddiasında çelişkiye düşülmüş olur. Zîrâ, Sünnet lafzı mânâda evrensel olsaydı, Hz. Peygamber'in (a.s.) vefatından beş on sene sonra, emri doğrultusunda hareket etmenin problem oluşturmaması gerekirdi. Halbuki problem olmuştur ve Hz. Aişe de bunu farkederek şöyle yapılması gerekir demiştir.[687]
Yine Hz. Ali'nin içki içenlere verilen cezanın Hz. Peygamber'den (a.s.) sonra nasıl artırıldığını ifâde ettiği sözleri de, Sünnet'teki değişen (tarihsel) ile değişmeyen (evrensel) unsurun tesbit edilmesini göstermektedir. "Hz.Peygamber (a.s.) zamanında 40 sopa vurulurdu. Hz. Ebû Bekir bunu 60 yaptı. Hz. Ömer devrinde de 80'e çıkarıldı. Bunların hepsi de sünnet'tir."[688]
Bu örnekler Sünnet'i anlamada evrensel olan ile tarihsel olanın ayırt edilmesinin, Sünnet'i doğru anlamayı nasıl doğrudan ilgilendirdiğini göstermektedir.[689]

Sünnet'i Anlamada Edebî Yöntem Problemi :

Hz. Peygamber'in (a.s.) kavminin dili olan Arapça'yı, fasih bir şekilde konuştuğu, bu dilin bütün edebî zevkini yansıtacak şekilde sözlerinde kullandığını görmekteyiz. O kadar ki, bazı ifâdelerini o günün çağdaşı arablar anlamazlar ve yine ona sorarlardı. Örneğin, Ebû Temim el-Huceymî'ye (iyyâke ve'l-mühîle) demişti.
Ebû Temim: "Ya Rasûlallah! Biz Arabız, bu söylediğin ne demek anlamadım", demişti. Rasûlullah (a.s.) da ona:
"İzarını uzatmaktır." demişti.[690]
Belâgati en yüksek noktada olan Hz. Peygamber (a.s.), elbette bunun tabîi bir sonucu olarak edebî sanatları dilde kullanıyordu. Mecazi ifâdeler kullanıyor, kinâî lafızlara baş vuruyordu. Bu nedenle Sünnet anlaşılırken, edebî ifâdelerdeki bulunan bu özellikle dikkate alınmalı ve ona göre anlaşılmalıdır. Bunlar dikkate alınmadığında, sahabe bile onun sözlerini yanlış anlayabilmekteydi. Örneğin, *"İçinizden bana en çabuk kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır."*[691] Hz. Aişe, bunun üzerine hanımlarının kollarını ölçtüklerini söylemektedir. Halbuki hadisde kasdedilen kolun uzunluğundan Hz. Peygamber (a.s.), hayırda ve iyilikte önde olmayı kasdetmişti. Görüldüğü gibi, hadislerdeki ifâdelerde, teşbihi, mecazı, kinayeyi ve diğer ifâde özelliklerini dikkate almak son derece önemlidir ve doğru anlamayı da direkt olarak ilgilendirmektedir.[692]

Kur'an'a Arz Edilecek Hadis'in Tesbiti için Prensipler

Sünnet'in anlaşılması ile ilgili üzerinde durduğumuz konulardan sonra şimdi, o konulardan çıkaracağımız bazı prensiplerle arz edilecek hadisin nasıl belirleneceğini göstermeye çalışacağız. Bu prensipleri de iki grupta toplayacağız:[693]

Hz. Peygamber'in (a.s.) Konumuna ilişkin Prensipler

1- Hz.Peygamber'in (a.s.) "Din" olarak getirdikleri; Kur'an olsun Sünnet olsun, ümmeti bağlayıcıdır.
2- Bütün peygamberi özelliklerinin yanında O bir beşerdir. Bu özellik dâima göz önünde bulundurulmalıdır.
3- Hz. Peygamber (a.s.) "Din" söz konusu olduğu konularda hata üzere bırakılmamıştır. Bu da bize, O'nun vahiyle müeyyed olduğunu - Sünnet'i yönüyle- göstermektedir.
4- O, Allah bildirmedikçe gaybı bilemez ve gaybtan haber veremez.
5- O'nun bütün Sünnet'i, Kur'an'ın O'na çizdiği "Görev" çerçevesinde anlaşılmalıdır.
6- 'O Kur'an'da olmayan konularda hüküm getirir', demek, 'o hükümlerin Kur'an ile uyum içinde olma zorunluluğu yok', demek değildir. Tüm Sünnet'in Kurânî esaslarla uyumu söz konusudur.
7- Kur'an'a artı hüküm getirmemek O'nun için bir nakîsa değildir. Aksine bir fazilettir. O'nun gerçek büyüklüğü, Kur'an ile olan uyumunda ve Kur'an'ın dışına çıkmayışındadır.[694]

Hadislerine İlişkin Prensipler

1- "Doğru Anlama Yöntemleri"nin hangisiyle anlaşılırsa anlaşılsın, kendisinden anlaşılan anlamın Kur'an'ın açık ve muhkem bir âyetine veya bir hükmüne ters düşen ve hiçbir şekilde de, Kur'an ile uyum ve telifi mümkün olmayan hadisler, arz edilir. Bu hadislerin senedinin sahih olması arza engel değildir.
2 - Kur'an'da asılları bulunan, ama bu asıllara getirdiği ziyade ve açıklamada, bu aslın gayesine ters bir anlam içeren hadisler arz edilmelidirler.
3- Kur'an'ın evrensel bir ilkesinin uygulanması konusunda, içerdiği tarihsel bir anlamdan dolayı, Kurânî mesajın anlaşılmasını veya uygulanmasını engelleyen hadisler de arzedilmelidirler.
4- Taşıdığı anlamı, yukarda belirtmeye çalıştığımız peygamberi konuma ters düşen hadisler arz edilirler.
5- "Anlama" yöntemlerinden hermenötik kuramlara göre öyle bir sözü tarihsel açıdan veya semantik açıdan Hz. Peygamber'in söylemesi mümkün olmayanlar da arz yöntemine tabi tutulurlar.
6- Hem Kur'an'ın beşerî bir teklif içine almadığı, hem de Hz. Peygamber'in (a.s.) her hangi bir teklif anlamında olmadan söylediği hadisler arz edilmezler. (Bu Şâtıbî'nin görüşüdür.)
7- Bu prensipler ile arz edilecek hadisin, itikâdî, amelî, ibâdet, terğîb ve terhîb gibi konuların herhangi birine ait olması önemli değildir.
8- Bu prensipler ile arz edilmesi gereken bir hadisin, bugün mevcûd olan herhangi bir sahih hadis mecmuasında tahriç edilmesi de arz uygulamasına mani' değildir.[695]

III, BÖLÜM

HADİSLERİN KURAN'A ARZININ USÛLÜ VE ARZ ÖRNEKLER

Bu bölümde, daha önceki bölümlerde incelemeye çalıştığımız konulardan elde edilen prensiplerden hareketle çıkarılacak "Arz Usûlü" ve bu usûl çerçevesinde yapılacak arz uygulaması ve örnekleri üzerinde durulacak ve bu kısım iki başlıktan oluşacaktır:
1- Genel Prensipler.
2- Örnekler.
Verilecek olan genel prensipler, konumuz olan "Arz Usûlü'nü belirlemiş olacaktır. Vereceğimiz örnekler ise tesbite çalışılan prensiplerin sadece "Teorik" olmayıp, uygulanabilen "Pratik" prensipler olduğunu göstermek gayesine matuftur.'Yine örnekler bölümünde, hatalı arz uygulamalarından ve bu hataların nelerden kaynaklanmış olduğundan bahsedilecektir. Ayrıca, hatalı arz uygulamalarını belirleyecek kaideler de zikredilecektir.
Bu bölümde tesbit etmeye çalıştığımız "Arz Usûlü" kaideleri, tezimizin ikinci bölümünde "Arzın Problemleri" olarak ele aldığımız konuların sonunda belirlemeye çalıştığımız prensiplerden hareketle tesbit edilmiştir. Bu kaideleri, çıkarıldıkları konu başlığıyla değil de genel olarak alt alta vermemizin nedeni, bu kaidelerin genel olarak "usûlî" prensipleri ifade etmesi ve bir arada görülmesi içindir.
İsabetli bir arz uygulaması, bu kaidelerin biri ya da bir kaçıyla olabileceği gibi, bütünüyle de olabilir. Örnekler bölümünü yazarken, her kaide ile ilgili örnek vermekten ziyade, bütün kaidelerin geçerliliğini göstermesi açısından, örnekleri sınıflandırıp, kaideleri genel olarak uyguladık. Örnekleri, hadis literatüründeki maruf başlıkları kullanarak vermek suretiyle, hangi konulara giren hadisleri arz yapmanın mümkün olduğunu göstermeyi amaçladık. Dolayısıyla tezimizin örnekler kısmı, kaidelerin örneklendirilmesinden daha çok, bu kaidelerin hadis külliyatlarında nakledilen rivayetlerin hangilerine uygulanabileceğini göstermek gayesiyle tanzim edilmiştir. Verilen başlıklardan da anlaşılacağı gibi arz uygulaması, hemen her konudaki hadisler için geçerli olacak bir yöntem olma özelliğini taşımaktadır. Eğer tez sınırlarımızı zorlayacağından

endişelenmemiş olsaydık, verilen konu başlıklarına daha bir çok ilaveler yapılabilirdi.
Verilen örneklerin büyük bir ekseriyeti bize aittir. Arzın tarihçesi bölümünde zikredilen örnekleri tekrar etmedik. Özellikle "usûlî" kaidelerin işlerliğini göstermesi için, tekrar edilen maruf örneklerden ziyade, kendi seçtiğimiz muhtelif konulardan örnekler olmasına itina gösterdik. Bu örneklerin bütününde isabet edememiş olabiliriz. Yapmış olduğumuz arz uygulamalarının da bazı eksiklerinin olabileceğini kabul ediyoruz. Ancak, bu teşebbüslerin olgunlaşıp daha verimli kılınacağına da inanıyoruz.
Verilen örneklerde dikkat ettiğimiz diğer bir nokta da; bu örnekleri arz ederken yapmış olduğumuz semantik ve hermenötik yaklaşımlardır. Bu noktadaki açıklamalarımız, hadisleri arz etmeye bizi sevkeden âmilleri göstermektedir. Bu nedenle tezimizde özenle üzerinde durduğumuz anlambilim yöntemleri ve bunlardan çıkarılan prensipler, arz uygulanacak hadisleri belirlemede önemli bir görev üstlenmektedirler.
Tezimizde tesbite çalıştığımız prensipler, bütün İslâmî ilimlerin Kur'an ile uyum içinde olması gerektiği tezine dayanmaktadır. Bu tezin gereği olarak biz Kur'an'ı, Kur'an dışındaki her şeyin test edilmesinde kendisine baş vurulacak "sabit değer" ve değişmeyen ölçü olarak kabul ettik. Daha önce de yer yer ifadeye çalıştığımız gibi, ölçme ve değerlendirmelerde değişmez bir sabitenin tesbiti gerekmektedir. Bu yaklaşımımızı şu örnek ve felsefî tez ile daha da açık bir şekilde şöyle ifade edebiliriz:
"Paralojizm" diye ifade edilen üçüncünün olmazlığı anlamındaki mantıkî prensip konumuzla da ilgilidir.Bu konuda şu örnek meşhur olmuştur: Giritli Epimenides şöyle der: "Bütün Giritliler yalan söyler." Bir başka deyişle, "Giritlilerin söylediği her önerme yalandır." İşte bu önerme, ister yanlışlansın, isterse doğrulansın çelişkiden asla kurtulamaz. Yani; doğrulanırsa, Epimenides'in yalan söylemiş olması gerekir. Eğer onun yalan söylediği kabul edilirse, önermenin kabul edilmemesi gerekir. Yanlışlama durumunda da sonuç aynıdır. Yani, üçüncü bir şık yoktur. Bu tür önermeler bir kısım postulalarla yasaklanmalıdır. Matematik böyle bir postulayla, "sıfıra bölünme"yi yasaklamıştır. Zira, sıfıra bölünme kabul edilecek olursa, tüm matematik önermeler ve kurallar saçmalaşacaktır. Örneğin;
2=2 doğrudur, 2=3 yanlıştır. Bu açık kural, sıfıra bölünme olsa idi şöyle saçma hale gelecekti; 2=3'ü her iki tarafı sıfıra bölersek eşitleriz; (0/2)=(0/3)=0 olurdu. İşte bu "Paralojizm" olarak yasaklanmıştır.[696]
Bu örnekte görüldüğü gibi, matematik kendi içindeki bütünlüğü bozmamak için bir postulayla oluşacak çelişkilerin önünü almaktadır. Eelsefî "Paralojizm" de, önermelerin saçmalığını engellemek jçin bu paralojizmi öngörmektedir. Bu prensiplerden hareketle biz de, şu prensibi usûlümüzün bir postulası olarak tesbit ediyoruz: "Sahih Sünnet asla Kur'an ile çelişmez."[697]

Genel Usûli Prensipler

Bu bölümde, "Arzın Problemleri" başlığı altında daha önce işlenmiş olan konulardaki problemlerin hangi prensipler ile çözülerek "Arz" uygulaması yapılabileceğine ilişkin kaideler tesbit edilecektir. Bu kaidelerin nasıl çıkarıldığının görülebilmesi için de onları, çıkarmış olduğumuz konu başlıkları altında zikredeceğiz.[698]

Kuran'ın Anlaşılması Konusundaki Problemler İle İlgili Çözüm Kaideleri

Kur'an'ın anlaşılması ile ilgili daha önce üzerinde durmuş olduğumuz problemleri aşağıdaki kaideler ile aşabilir ve bu kaideler ile isabetli arz uygulamaları yapabiliriz.
1. Kaide: Kur'an'ın ne bir âyeti ne de bir sûresi ya da herhangi bir Kur'anî ifade, diğeriyle çelişecek şekilde anlaşılamaz. Çünkü Allah, Kur'an'ın çelişkiden uzak olduğunu bizzat açıklamıştır.[699] Bu nedenle Kur'an, kendi iç bütünlüğüyle anlaşılmak zorundadır. Bu bütünlükden kopan bir Kur'anî yorum (tefsir), arz uygulamasında esas olamaz.[700]
2. Kaide: Kur'an tefsirlerinde yapılmış olan yorumlar, Kur'an'ın bizatihî gönderiliş gayesi olan, insanları "hidayete erdirme" mesajına muhalif ise, böyle bir yoruma hadisler arz edilemez. Çünkü Kur'an'ın herhangi bir şekilde iniş gayesine muhalif bir mesaj içermesi düşünülemez. Kur'an'da zikredilen her konunun bu doğrultuda anlaşılması gerekmektedir.[701]
3. Kaide: Kendisine arz yapılacak Kur'anî yorumun veya anlamın, "Muhkemât" veya "Nesnel" bir anlam olması gereklidir. Tamamen sübjektif (öznel) olan bir anlama arz yapılamaz. Arz konusunda en problemli nokta da budur. Her anlayan öznenin kendisine göre bir anlam ile anladığı anlamlar, arz için Kur'anî metni teşkil edemezler. Çünkü ilâhî Kelam'ın, anlaşılan o sübjektif anlamı kastettiği kesin değildir. Bu nedenle, kendisine arz edilecek Kur'an metninin büyük ölçüde "nesnelmuhkemât" olması gerekmektedir. Aksi taktirde yapılacak arz uygulamaları hatalı olabilme riski ile karşı karşıya kalmaktan kurtulamaz.
4. Kaide: Rivayet tefsirlerinde sıkça görülen bazı yorumlar ki, çok tekellüflü bir şekilde Kur'an ayetlerine yüklenmektedir, bu şekilde te'vil ve yorumlarla ayetlere yüklenen anlamlara arz yapılamaz. Örneğin, *"Gökleri ve yeri yaratmak elbette nâsı yaratmaktan daha büyüktür. Fakat insanların çoğu bilmezler."*[702] ayetinde "nâs"dan muradın, "Deccâl" olduğu söylenmiştir.[703] Yine; *"O kıyamete bir alamettir.*[704] ayetinin Hz. İsa (a.s.)'nın nüzulüne ve Deccal'ı öldüreceğine işaret olarak anlaşılmıştır. [705]Şimdi bu yorumlardan hareketle, bu ayetlere; Mesih (a.s.) ve Deccal ve ile ilgili hadisler arz yapılamazlar. Çünkü delâletleri kat'î değildir.
İslâmî ilimlerde anlama çalışmalarından bahsedildiği yerde de üzerinde durulduğu gibi, klasik tefsir çalışmalarında bu kabil örnekler oldukça fazladır. Bu nedenle, söz konusu tefsir geleneği ile anlaşılan ayetler ve onlara âit yorumlara arz yapılamaz. Yapıldığı taktirde ayetler, aslî maksatlarının dışında bir anlam alanına çekilmiş olur.[706]
5. Kaide: Kur'an'ın genel hedeflerine, genel hüküm içeren âyetlerine ve müstakil bir âyet olsun ya da bir âyetin bir parçası olsun, evrensel nitelik taşıyan ve genelgeçer bir prensip vaz' eden Kur'an ifadelerine arz yapılır. *"Allah adaleti emreder."*[707]*, "Hükmettiğinizde adaletle hükmediniz."*[708] *"Allah kimseye zulmetmez."*[709]' Bu gibi ayetler, hem nesnel olarak anlaşılabilen, hem de evrensel anlamlar taşıyan ayetlerdir. Yine bu türden ayetler, aynı zaman da Kur'an'ın genel hedeflerine ve maksatlarına da en uygun olan açık anlamlı ayetlerdir.[710]
6. Kaide: Kur'an'ın doğru anlaşılmasında dikkate alınması gereken bir diğer önemli prensip de âyetlerin, indiği "nüzul ortamı" bağlamında anlaşılmasıdır. Dolayısıyla âyetler, doğrudan bir ilişki ile gönderildikleri bu bağlamdan kopuk olarak anlaşılmamalıdırlar. Böyle bir bağlam münasebeti ile doğru anlaşılabilecek bir ayet ya da ayetler, bu prensip dikkate alınmadığında ilgisi olmayan bir başka bağlamda yanlış anlaşılabilmektedir. Bu durum da tabii olarak arz uygulamasının hatalı olmasına neden olabilecektir.[711]

Sünnet'in Anlaşılması Konusundaki Problemler İle İlgili Çözüm Kaideleri

Burada vereceğimiz kaideler, Sünnet'in doğru anlaşılması çerçevesinde daha önce işlenmiş olan problemleri aşmaya yöneliktir.
1. Kaide: Sünnet, kendi içinde bir bütün olarak anlaşılmalıdır. Sünnet'in birbiriyle çelişecek şekilde anlaşılması, doğru bir Sünnet anlayışı değildir. Bu nedenle, Sünnet'in genel bütünlüğüne aykırı düşen bir hadis/Sünnet Kur'an'a arz edilmez. Çünkü böyle bir badis sahih kabul edilemez.[712]
2. Kaide: Herhangi bir hadis veya Sünnet, dînin asıl maksadına ve hedefine ters düşecek şekilde anlaşılmamalıdır. Bu maksadın dışına çıkan bir Sünnet yorumu Kur'an'a arz edilemez. Sünnet, Kur'an'ın pratik hayata bir aktarımıdır. Kur'an'ın ise çelişkiden uzak ve korunmuş olduğunu yukarda kaide olarak zikrettik. Bu nedenle, Sünnet de böyle bir çelişkiden uzak olmalıdır. Yani, her hangi bir peygamberi uygulama, bizzat Peygamber'in (a.s.) gönderiliş maksadına muhalif olamaz. Bu prensibe aykırı olan yorumlar arz edilecek hadis ve Sünnet metnini oluşturmazlar.[713]
3. Kaide: Kur'an'a arz edilecek Sünnet'in "nesnel" olarak anlaşılması gerekir. Sübjektif yorumlar Kur'an'a arz edilemez. Şayet bir hadisin anlaşılmasında bir takım zorluklar var ise, bunların aşılmasında, her-menötik ve semantik tahlil prensiplerinden, Sünnet'i sınıflama ve Kur'an ile beraber anlama yöntemlerinden yararlanılabilir.[714]
4. Kaide: Dînî tebliğ içine girmeyip, herhangi bir mükellefiyet getirmeyen konulardaki hadislerin Kur'an'a arzına gerek yoktur. Çünkü dînî özelliği yoktur. Bu çerçevedeki hadisler, Kur'an harici unsurlar taşıyabilir. O günkü hayat ve çevre ile ilgili sıradan şeyleri anlatan hadisler gibi.[715]

Kuran - Sünnet İlişkisi Konusundaki Problemlerin Çözümü İle İlgili Kaideler

Arz usûlü ile ilgili en önemli prensiplerin çıkarıldığı problematik konu, Kur'an - Sünnet ilişkisi konusudur. Burada belirtilecek kaideler ile, bu problemler aşılmaya çalışılmıştır.
1. Kaide: Sünnet asla Kur'an'a muhalif olamaz. Olan da sahih olamaz. Bu prensip ile ilgili, Sahih Hadis'in tanımı çerçevesinde yeterince

durulmuştur. Özellikle bu nokta, bizzat Hz. Peygamber'in (a.s.) konumu ve tebliğ ettiği Kur'an ile ters düşmeyeceği ilkesinden hareketle işlenmiştir. İlk devir alimlerinden çağdaş alimlere kadar bu noktada beyan edilen görüşler, ifade etmeye çalıştığımız çerçevede cereyan etmiştir. Bu kaide usûlümüzün en önemli kaidesini teşkil etmektedir.[716]
2. Kaide: Sünnet'in din içindeki fonksiyonunu Kur'an belirlemektedir. Kur'an'ın yüklemediği bir fonksiyon Sünnet'e yüklenemez. Bu nedenle Sünnet'in tüm işlevi Kur'an'ın ona yüklediği misyona uygun olmalıdır. Kur'an bu konuda yeterli açıklamada bulunmuştur. Peygamberî fonksiyon belirlenmiştir. Kur'an'ın Sünnet için çizmiş olduğu bu çerçevenin dışına çıkmak doğru değildir. Bu çerçeveyi taşan anlayışlar isabetli arz uygulayamazlar.[717]
3. Kaide: Kur'an'ın evrensel ilkelerinin yanında, tarihsel unsurlarının da bulunduğu bir gerçektir.[718] Sünnet, Kur'an'ın tarihsel bir hayata yansımasıdır. Bununla birlikte, Kur'an'ın evrensel ilkeleri gibi, Sünnet'in de evrensel ilkeleri vardır.[719] Bu nedenle, Kur'an'ın tarihsel bir unsuruna evrensel bir Sünnet ya da evrensel Kur'anî esaslara tarihsel bir Sünnet arz edilemez. Edildiği taktirde hatalı bir arz uygulaması yapılmış olur.[720]
4. Kaide: Sünnet'in Kur'an ile uyuştuğunu göstermek için yapılan te'vil ve yorumların, hem Kur'anî esaslarla, hem de diğer dînî esaslar ile' çelişmemesi gerekir.Yani, bir cihetten Kur'an ile uyumu sağlanırken, diğer cihetten diğer bir çok Kur'anî esasla çelişmemelidir.[721] Özellikle hadislerin şerhlerinde görmüş olduğumuz bu problem, arz uygulamasında son derece önemlidir. Daha çok hadislerin müdafaası sadedinde yapılan bu yorumlarda, hadisler tashih edilmek istenirken dînin bir çok temel esaslarıyla çelişkiye düşüldüğü fark edilememiş tir. Hadis yorumlarında ve hadis tashih çalışmalarında bu nokta ciddi olarak göz önünde bulundurulmalıdır.[722]
5. Kaide: Kur'an, hem geçmiş ile ilgili hem de gelecek ile ilgili "Gayb" haberleri vermiştir.[723] Ancak, bu haberlerinde teferruattan; yer, şahıs ve tarih belirtmekten ısrarla kaçınmıştır. Kur'an'ın bu gaybi haber prensibi, hadislerdeki ihbar-ı gayb için de bir esas teşkil eder. Dolayısıyla da, hadislerde belirtilen gayb haberleri bu Kur'anî ölçü içinde arz uygulamasına tâbi olurlar.[724]
6. Kaide: Kur'an'ın zikrettiği "Olağanüstü" olgusu, Hz. Peygamber'in (a.s.) mazhar olduğu olağanüstü/mucize için kendisine arz yapılacak Kur'an metnini teşkil ederler. Dolayısıyla, hadislerde zikredilen mucizeler Kur'an'ın bu konudaki ayetlerine arzedilmelidir.[725]
7. Kaide: Arz edilecek hadis, hadisde zikredilen konuyla ilgili Kur'an metnine arz edilecektir. İlgisiz konular birbirlerine arz edilemez. Edildiği taktirde, hatalı bir arz yapılmış olur. Örneğin, bir mucizeyi bildiren hadis, yukarıdaki kaide (11. Kaide) gereği Kur'an'ın mucize konusundaki prensiplerine arzedileceği yerde, *"De ki; ben de sizin gibi bir insanım."*[726] ayetine arz edilirse, hatalı bir arz yapılmış olur.
8. Kaide: Kur'an, müteşâbih anlama yer vermiştir. Bu anlatımı içeren âyetleri yorumlamamayı da tavsiye etmiştir.[727] Sünnet'te de vârid olan bu kabil müteşâbih ifadeler Kur'an'ın müteşâbihâtına arzedilmelidir.[728] Daha açık bir ifadeyle, Sünnet'in müteşâbihâtı, Kur'an'ın muhkemâtına arz edilmez.[729]

Anlama Konusundaki Problemlerin Çözümü İle İlgili Kaideler

Anlama konusunun "Arz Usûlü" ile ne kadar önemli bir ilişkisinin olduğu tezimizin müteaddit yerlerinde ifade edilmiştir. Özellikle sosyal bilimler alanında yeni geliştirilen anlama ile ilgili çalışmaların; Hermenötik ve Semantik gibi, konumuz açısından önemine sık sık işaret edilmiştir. Burada, bu konuda çıkarmış olduğumuz bazı kaideleri zikredeceğiz.
1. Kaide: Beşerî bilimlerde geliştirilen anlayıcı ilimler, anlamanın büyük ölçüde öznel "sübjektif olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle her türlü anlama ve yorumlamanın böyle bir sübjektif karakter taşıdığı kabul edilmelidir. Bu kabul edildiği takdirde ise arz uygulamasında, mümkün olduğu kadar bu sübjektif yorumlar arz uygulaması dışında tutulmalıdır.[730]
Bu kaidenin bir gereği olarak, arz için asıl yapılacak Kur'anî anlamın tesbitinde;
a- Dilsel (Filolojik) çözümlemeden,
b- Semantik tahlilden,
c- Hermenötik yöntemlerden,
d- Geleneksel tefsir yöntemlerinden,
e- Diğer beşerî bilimlerden yararlanılabilir. Ancak bunlardan elde edilecek anlamın; Kur'an'ın bütünlüğü ile, genel hedefleri ve esas gayesi ile çelişmemesi şarttır. Söz konusu anlayıcı yöntemler, tek başlarına yeterli bir doğru anlamayı verememektedirler. Yerinde de gösterildiği gibi, bu yöntemlerle varılan anlama büyük ölçüde öznel olmaktadır. Öznel bir anlama ise tek başına, arz için esas olamaz.[731]
2. Kaide: Hermenötik ve semantik yöntemler, özellikle arz edilecek hadislerin anlaşılmasında bize çok büyük katkıda bulunabilir. Doğrudan bir dilsel çözümleme ile anlaşılmayan bir metin, bize söz konusu, yöntemler ile daha doğru ve daha farklı anlamlar verebilir. Bu da bizim, daha önce aynı metinde görmediğimiz bir noktayı görmemizi ve anlamamış olduğumuz bir anlamı anlamamızı sağlar. Bu nedenle hermenötik, yazılı metinlerin özellikle de hadis metinlerinin metne yansımayan anlamlarını bulmada ve anlamada bize yardımcı olabilmektedir. Bu önemine binâen bu konunun üzerinde ilgili bölümde yeterince durulmaya çalışılmıştır.[732]
3. Kaide: Bir metni doğru anlamak, ancak parçadan hareketle bütünü, bütünden hareketle de parçayı anlamakla mümkün olabilmektedir. Bu hermenötik prensip, hem Kur'an'ın hem de Sünnet'in doğru anlaşılmasında oldukça önemli bir kaidedir. Biz bu prensibi tezimizin değişik yerlerinde hem zikrettik hem de kullanmaya çalıştık.[733]
4. Kaide: Anlaşılması gereken metnin, yazılı-sozlü ya da eylem oluşundaki ifade özelliğini ayırt etmek ve bunları ayrı ayrı doğru anlamak da yine, anlama konusunda önemli bir problematiktir. Biz bunu Kur'anî metinlerde ve hadis metinlerinde dikkate alınması gereken bir prensip olarak kabul ettik.[734]

Arz Örnekleri

Arz örneklerini; "İsabetli Arz" ve "Hatalı Arz" olarak iki kısımda vereceğiz. Yukarda başlıklar altında zikredilen prensiplerin uygulanabilirliği bu örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.[735]

İsabetli Arz Örnekleri

Bu kısımda zikredilen örnekler, yukarıda tesbite çalıştığımız prensipler çerçevesinde tatbik edilen ve isabetli sonuçlar alınan örnekler ve uygulamalardır.[736]

İtikâdî Konudaki Hadisler :

Ör. 1:
Kardâvî'nin; "Tevakkuf ettim, okuduğum şeylerin hiçbirisi benim kalbimi rahatlatmadı." dediği Ebû Davud'un İbn Mesud tarikiyle rivayet ettiği şu hadisi arz edeceğiz.[737] Hadis şöyledir:
"Kızını diri diri gömen kadın da, gömülen çocuk da Cehenem'dedir."[738]
Bu hadis, Seleme b. Yezîd el-Cu'fî tarikıyle Ahmed b. Hanbel tarafından şu fazlalıkla rivayet edilmiştir:
"Kızını diri diri gömen kadın da, gömülen kız da Cehennem'dedir. Ancak anne İslam'a yetişir de müslüman olursa, o zaman Allah onu affeder."[739]
Bu hadisle beraber değerlendirilerek arz edilecek bir diğer hadis de şudur:
İbn Abbas naklediyor: Hz.Peygamber'e (a.s.) müşrik çocuklarının durumu soruldu;
"Allah bilir ama onlar da babalarının amelini işlerler."[740] buyurdular.
Hz. Aişe'den nakledilen rivayette ise,
"Onlar babalarına tabidir" buyrulunca; Hz. Aişe soruyor: "Amel etmeden mi?";
Allahrasûlü (a.s.) da yukarıdaki cevabı veriyor.[741]
Bu her iki rivayeti de beraberce Kur'an'a arzedeceğiz. Çünkü her iki hadiste anlatılan konu, masum çocukların Cehennem'e gitmeleridir .Bu ortak nokta itibariyle arzı da beraber yapıyoruz.
Azîmâbâdî (1273/1857) bazı alimlerin bu hadisi ve Hz. Âişe'nin rivayet ettiği müşrik çocuklarının durumu ile ilgili hadisi, Kur'an ayetlerine muhalif bulmakla mevzu saydıklarını ifade eder.[742] Bu iki hadisin te'villeri çerçevesinde özetle şu görüşler ileri sürülmüştür:

a- Babalarına tâbi olarak Cehennem'e giderler.
b- Aslî fıtrat üzerine öldüklerinden Cennet'e giderler,
c- Ne Cennet'e ne de Cehennem'e giderler; ikisi arası bir yerde kalırlar.
d- Cennet ehline hizmet ederler.
e- Allah'ın ezelî ilmiyle onların Cehennem ehlinin amelini işleyeceklerini bilmiş olması nedeniyle, Cehennem'e gitmelerinde bir mahzur olmaz.[743]
Bu yaklaşımların, hadisi müdafaa fikrinden kaynaklandığı açıktır. Yapılan tevillerin ve açıklamaların, hadisten daha problemli olduğu ise izahtan varestedir. Bu hadisleri arzedeceğimiz Kur'an ayetleri şunlardır: *"Diri diri gömülen kız çocuğuna, hangi günahından dolayı gömüldüğü sorulduğu zaman!"*[744]
"Biz kendilerine peygamber göndermedikçe azab etmeyiz."[745] *"Onlara korkutucu ve müjdeleyici peygamberler gönderdik ki, bunlardan bu elçilerden sonra insanların, Allah'a karşı bir hüccetleri kalmasın."*[746]
"Kendisine -Cehennem'e- her bir gurup atıldıkça, Cehennem bekçileri sorarlar; "Size korkutucu gelmedi mi?" "Evet geldi. Fakat biz onları yalanladık.'"[747]
Görüleceği üzere bu âyetler ve daha bunlarla aynı anlamda olan diğer ayetler, Cehennem'e kimlerin gideceğini açıklamaktadır. Bu açıklama çerçevesine yukarda nakletmiş olduğumuz her iki hadisin de girmediği açıktır.
Tekvir Sûresi'ndeki âyet, *"hangi günahından dolayı onu öldürdünüz?"* diye sorulacak buyurmasından dolayı biz de aynı soruyu sormak suretiyle arz yapmış olduk. Yapılan arz sonunda bu hadisin kabul edilemeyeceği görülmüştür.
Müşrik çocuklarının babalarına tabî olduklarını bildiren hadis ise, Kur'an'ın esaslarına muhalif olmanın yanında, o günkü Hz. Peygamber'in yaşadığı bizzat kendi hayat gerçeklerine de aykırıdır. Zira, çoğu sahabenin babaları müşrikti. Eğer bunlar çocukken öldürülseydiler, (babalarına tâbi, diye) Cehennem'e gönderilecek olan bu insanlar, hiç de babalarına tâbi olmamış ve çok saygıdeğer sahabe olmuşlardır. Eğer 'babalarına tâbi olacaklardı' sözü doğru olsaydı, hiçbir sahabenin inanmaması gerekirdi. Realitenin bu hadisi ve anlamını reddettiği bir gerçektir. Kur'an'ın mezkûr ayetlerine de açıkça muhalif olan bu hadisin sahih olması mümkün değildir. Dolayısıyla bu rivayette arz yapılarak reddedilmektedir.
Burada şu noktanın altını çizmeliyiz; bu hadisler hakkında neden tevakkuf etmediğimiz düşünülebilir. Bunun cevabı; "Arz tevakkuf uygulaması değildir. Şayet tevakkuf edilecekse arz uygulaması yapılamaz. Arz, bir çözümleme ve problemi giderme işlemidir".
Ör. 2:
"Veled-i zina Cennet'e giremez."[748] ile, *"Veled-i zina, üçün en şerlisidir."*[749] Bu iki hadis de Kur'an'ın açık nassına muhalif olduğundan arz yapılmıştır.
Hz. Aişe, veled-i zinanın üçün en şerlisi olduğunu bildiren Ebû Hüreyre'ye, "Allah ona rahmet etsin, o (veled-i zina), Hz. Peygamber'e çok eziyet eden bir münafıktı. Allahrasûlü bu adamı sordu,
onun veledi zina olduğunu söylediler o zaman,
'bu üçün en şerlisi' buyurdular. Bu, hususi bir kişi için söylenmiş bir hadisdir. [750] Yoksa, *'Kimse kimsenin günahını yüklenmez.'*[751] ayetine muhaliftir.", demiştir.
Şayet bu hadis, Hz. Âişe'nin açıklık getirdiği gibi özel bir durumu ifade ediyorsa ki, bizim için doğru olan da budur, o takdirde arz için bir neden kalmamaktadır. Ancak, rivayetlerdeki anlamıyla genel ise, bu hadislerin kabulü imkansızdır.
Bu hadislerin tashihi için yapılmış olan teviller de tutarlı değildir. Zina nedeniyle doğan çocuğun, pis bir meniden olması, dolayısıyla şer ameller işlemesi v.s. gibi yaklaşımların herbirisi -bize göre- hadisten daha müşkildir. Bu konuda en güzel açıklama, İbn Ömer'den nakledilmiştir. O'na, bu hadis söylenince O; "Bilakis o, üçün en hayırlısıdır. Çünkü anne baba, zina ile günahkar; bu çocuk ise masumdur." demiştir.[752] Diğer önemli bir yaklaşım da, ibn Abbas'dan nakledilmiştir: "Madem öyle de, neden annesi doğum yapıncaya kadar bekletilmektedir. Anneye recm cezası uygulanmamaktadır?" İbn Abbas'ın bu yaklaşımını Tahâvî Hz. Âişe'den de nakleder. Her iki hadisin de muhtemelen aynı konuda vârid olmuş olmasını ifade etmektedir.[753]
Hattâbî, bazılarının bu hadisin Kur'an'ın ayetleri ile doğrulandığı görüşünü nakleder. Yani, 'bu hadisler Kur'an âyetlerine uygundur' denilmiştir. Kur'an'da, *"Ey Meryem! Ne kötü bir iş yaptın. Baban kötü bir adam değildi, annen de iffetsiz değildi."*[754] Yine, *"Muhakkak biz Cehennem için ve Cennet için birçok cin ve insan yarattık."*[755]" Bu ayetlerin söz konusu hadisi tasdik ettiği söylenmiştir.[756] Biz, hatalı arz kısmında bu türden yapılan yanlış arzlardan bahsedeceğiz. Fakat burada şunu söylemeliyiz: Görüldüğü gibi bu tür arz, bizim usûl kısmında belirttiğimiz, "Kur'an'ın bütünlüğünden koparılarak anlaşılmış" bir yoruma dayandığı için isabetsizdir. Ayrıca, Kur'an'dan delil getirilen ayetler ile hadisler arasında bir birlik de söz konusu değildir.
Yukarıdaki âyetleri delil sayanlar, "asıl bozuk olunca fer' de bozuk olur" şeklinde bir hüküm bile vermişlerdir. [757] İbn Cevzî, her iki hadisi de, Kur'an âyetlerine muhalefetinden mevzuatında zikretmiştir. Fakat, "şayet hadis sahih ise, babalarının günahından değil, nutfenin habisliğindendir. Cennet'e ise nefs-i tayyibe girecektir." demektedir. [758] Hadisleri sahih kabul etmekte ciddi titizliğine ve birçok sahih kabul edilen hadisleri bile mevzu' saymaktaki şöhretine rağmen İbn Cevzî, böyle söyleyebilmektedir. Halbuki, nutfenin pis olmasının o nutfeden olacak olan çocukla hiç bir ilgisinin olmadığı gayet açıktır. Doğan çocuğun tamamen iradesinin dışında olan bir fiilden dolayı onu suçlu görmek İlâhî adalet ile telif edilemez.
Bu konuda yapılmış olan te'vilîerin mantıkî bir yanlışlık içerdiğini de şöylece ifade etmemiz mümkündür: Tek tek bütün veled-i zina test yapılsa ve hepsi de Cehennemlik ameller yapsalar, şakî gibi yaşayıp ölseler. Bu verilerden hareketle, tümevarım metoduyla böyle bir hüküm verilemez. Yani, bu kadar deneyler veled-i zinanın şakî olduğunu gösteriyor, bu hadis doğrudur denilemez. Zira tümevarım güvenilir bir doğrulama metodu değildir. Ancak, yanlışlanabilir. Yani, kıyamete kadar her veled-i zinanın istisnasız testi gerekir. Bir istisna, bu doğrulamayı iptal eder. Bu nedenle, bu hadisten hareketle veled-i zina konusunda söylenecek her söz, yanlışlanmaya mahkumdur.[759]
Sonuç olarak, eğer bu hadislerin tek bir münafığın hali hakkında vârid olduğunu kesin olarak bilseydik, zaten arzın konusuna girmeyecekti. Ama rivayetlerden, "genel" bir anlam taşıdığı anlaşıldığı için arz etmiş olduk. Konunun kader ile ilgili olan uzantısını ise, kader konusundaki hadislerin arzı örneklerine bırakıyoruz.
Ör. 3:
İtikadı hadisler kısmında vermek istediğimiz bir diğer örnek de "Irtidat" konusunda olacaktır. Özellikle günümüzde insan hakları, din ve vicdan hürriyeti gibi konularda oldukça sık bir şekilde konu edilen "Mürtedin Öldürülmesi" konusunda gelen hadisleri de arz edeceğiz.. Çünkü mürtedin öldürülmesi konusu, Kur'an'ın insan hakları ve özgürlüğü ile ilgili prensibleri ve vermiş olduğu mesajları yönüyle çelişkili kabul edilmiştir. Hatta buna bağlı olarak, Kur'an'ın insana hiçbir şekilde inanç özgürlüğü tanımadığı, tolerans ve hoşgörü içermediği şeklinde iddialar ileri sürmüştür.[760]
Bu konuda nakledilen İbn Abbas hadisi şöyledir:
İkrime anlatıyor; Hz. Ali, İslam dininden dönmüş zındık bir kavme uğradı. Onların yanında bazı kitaplar buldu. Ateş yakılmasını emretti ve onları da kitaplarını da ateşe attı. Bu durum İbn Abbas'a ulaşınca şöyle dedi: "Ben olsam onları, Rasulullah'ın (a.s.) *"Dinini değiştireni öldürün."* emri gereği onları öldürürdüm. Yine Rasulullah'ın *"Allah'ın azabıyla kullarına azab etmeyin."* hadisi gereği onları yakmazdım."[761] Tahâvî hadisin birkaç tarikini nakleder.
Bütün rivayet tariklerinde aynı Hz. Ali vak'asını anlatan bu rivayetlerden anlaşılan, dininden dönenin öldürülmesidir.[762]Ebû Dâvûd konuyla ilgili bir kaç örneği de nakletmiştir. Buhâri de konuyu, Hz. Ebû Bekir'in ehl-i ridde ile harbetmeyi istişare ettiğinde, sahabenin bu hadisi de delil saydıklarını zikretmektedir. Hadislerin genelinden anlaşılan, dinden dönenin öldürüleceği konusunda Hz. Peygamber'in ölüm cezası koymuş olduğudur.
Bu konuda cumhurun görüşünün ehl-i riddenin/dinden dönenin öldürülmesi şeklinde olduğu nakledilmiştir.[763]Hz. Ali'nin mürtedleri yaktığını bildiren hadiste, İbn Abbas'ın "Ben olsaydım..." dediği hadisin şerhinde, o zaman İbn Abbas'ın Basra emiri olduğu zikredilmiştir.[764] Buhadisle ilgili üzerinde durulan en önemli ihtilaf konusu, kadın mürteddenin de öldürülüp öldürülmeyeceği noktasında toplanmaktadır. Bu konuda gelen rivayetler ve tartışmalar çoğaltılabilir. Biz, arz uygulamamız için bu verilenlerin yeterli olacağı kanâatindeyiz.[765]
Hadislerin ana fikrini teşkil eden noktaları şu şekilde belirlemek istiyoruz :
1- Rivayetlerin ekseriyetinde zikredilen olaylar, Hz. Ali'nin hilafeti yıllarında geçmektedir.
2- Hz. Ali'nin uygulamalarının zahiri, bir "irtidat/dinden dönme" olarak görünse de, açık olarak farkedilen, olayın daha çok bir isyan ve anarşi olması ve bunun bastırılması olduğudur.
3- Buhârî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadisden, konunun bir harb ve savaş meselesi olduğu, olayın arkaplanında, isyan/fesad ve

anarşinin bulunduğu anlaşılmaktadır.[766]
4- Bu rivayetlerden, mücerred dinden dönmeyi anlamak zordur. Çünkü, İbn Abbas'ın; "Kim dininden dönerse onu öldürün." şeklinde rivayet ettiği hadis, Hz. Ali'ye nakledilince, "Doğru söylemiş." demesi, gariplikler ve kapalılıklar içermektedir. Böyle bir konu, yani "insanın hayatı", nasıl olur da mü'minlere halife olmuş ve ilmi ile sahabe arasında çok yüksek bir mevkii olan Hz. Ali tarafından bilinmemiştir? Müslümanların bütün işlerinden sorumlu olan bir halifenin bu konudaki bir rivayeti bilmediğini kabul etmek zordur.
5- Hâdisenin târihî arkaplanına baktığımızda, söz konusu öldürülenlerin dinden dönmüş olma vasıflarının yanında en başat özelliklerinin, mevcut düzen ve idareye olan isyanları ve baş kaldırmaları olduğu görülmektedir. Meşru devlet bu isyanı bastırmak için harbeder ve öldürür. Herhangi bir yolla bunu gerçekleştirir. Bunda şaşılacak bir nokta yoktur. Çünkü, harp anında herşey olabilir. Bugün de olduğu gibi... Ancak, bu harp uygulaması sivil toplumun yaşadığı sulh ortamına da tatbik edilen genel bir dînî kaide olarak telakki edilirse, işte o zaman bir problem vardır ve bunun çözülmesi gerekmektedir. Bu çözüm yollarından birisi olarak biz arz uygulamasını öngörmekteyiz.
Hadislerin sahih olarak kabul edildiği bir gerçektir. Yani, rivayetler isnatları yönünden sahihtir. Fakat bizim kanâatimiz, bu sahih rivayetlerden alan kaymasıyla, yanlış bir istidlal yapılmıştır. Hüküm bir harp durumunu ifade ediyorken, genel bir kaideye dönüştürülmüştür. Yani, "Kim dinini terkederse öldürülecektir."
Arz uygulamasına tabî tutacağımız hadisin anlam çerçevesini belirlemeye çalıştıkdan sonra, şimdi de kendisine arz edeceğimiz Kur'anî esasları belirlemeye çalışacağız.
1- *"Onlar kendileri inkar ettikleri gibi, keşke siz de inkar etseniz de eşit olsanız isterler. Allab yolunda hicret etmedikçe, onları, dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse, onları tutun, bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan dost ve yardımcı edinmeyin. Ancak sizin ile, kendileri arasında, anlaşma olan bir millete sığınırlar, yahut sizinle savaştan veya kendi milletleriyle savaşmaktan bıkarak size baş vuranlar müstesnadır. Allah dileseydi, onları üzerinize çullandırırdı da, sizinle savaşırlardı. Eğer sizden uzak durur, sizin ile savaşmaz, size barış teklif ederlerse, Allah onlara dokunmanıza izin vermez. Diğerlerinin de, sizden kendi milletlerinden güvende olmayı istediklerini göreceksiniz. Ne var ki, fitneciliğe her çağrıldıklarında ona can atarlar. Eğer sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve sizden el çekmezler ise, onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün, işte onlar aleyhine size, apaçık bir yetki verdik."*[767]
2- Kur'an, bir insanın öldürülmesi gereken yerleri saymaktadır. Kısas durumunda, ve bir de yer yüzünde bozgunculuk/anarşi çıkarıldığında buna sebep olanların, genel bir sulh ortamının sağlanması için öldürülmelerine izin vermektedir.[768]
3- Kur'an, inanıp da sonra dinden dönüp sonra tekrar iman edenleri anlatmaktadır. Bu giriş ve çıkışların onların inançsızlıklarını artıracağını söylemektedir ama, öldürülmelerine dair bir şey söylememektedir: "îman edip sonra inkar edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkar edenleri, sonra da inkarlarını arrtıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir. "[769]
4- Kur'an, *"Dinde zorlama yoktur. Artık doğru yanlıştan ayrılmıştır."*[770] buyurmak suretiyle, inandırmak için kimsenin zorlanmaması gerektiğine dair emir vermektedir. Bu emrin şümulüne hiç inanmamış olanların girmesiyle inanmış olup da tekrar kafir olmuşların da girmesine bir mani' yoktur.[771] Aksine, bir üstteki maddede işaret ettiğimiz Kur'an âyetleri, bilakis dahil olduğunu ifade etmektedir. Çünkü girmeleri ve çıkmaları anlatıyor. Demek ki bu arada ölüm veya öldürme söz konusu değildir. Çünkü, ilk dinden döndüğünde öldürülmüş olsaydı, tekrar girmesi söz konusu olamazdı! Halbuki Kur'an, "tekrar girmeden" bahsetmektedir, işte bu âyetlerde ifade edilen durum, sulh ortamındaki durumdur. Ferdî ve vicdanî olan inanmak veya dinden dönmektir. Yoksa, isyana dönüşen, müslümanlar için karşıt cephe oluşturan, dini yıkma mücadelesi veren, kısaca harbî bir konuma giren kimseye karşı savaş açılır ve öldürülür ki bu durum, mürtedin öldürülmesinden ayrı bir durumdur. Bu ayrılığı nedeniyle Kur'an da bunlar -isyancılar- ile cihad etmeyi ve onların sonu gelinceye kadar mal ile, can ile savaşmayı emretmektedir. Bu söylediklerimiz şu âyette gayet açık bir şekilde ifade edilmektedir: *"Sizinle savaşanlar ile siz de savaşın ve aşırı gitmeyin; Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları her nerede bulursanız öldürünüz. Onlar sizi çıkardıkları gibi siz de onlan çıkarın. Fitne/anarşi adam öldürmekten daha şiddetlidir. Mescid-i Haram'ın yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlar ile savaşmayın. Şayet savaşırlarsa onları öldürün. Kafirlerin cezası işte böyledir. Ama vazgeçerlerse onları bağışlayın. Allah bağışlayan ve acıyandır. Onlar ile, fitne/anarşi son buluncaya ve din Allah'ın oluncaya kadar savaşın. Vazgeçerlerse bırakın, zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur."*[772]
Bu âyetler çerçevesinde söz konusu hadisleri değerlendirdiğimizde, öldürme sebebinin açık olarak: Fitne veya Düşmanlık olduğunu görebilmekteyiz.
5- Kur'an herşeyden önce bir hidayet kitabıdır. Yani, insanlara hidayet yolunu iman ettirmek suretiyle kazandırmak için gelmiştir. Hz. Peygamber (a.s.) de müjdeleyen ve korkutan bir elçidir. Görevi ise "Tebliğ"dir. Bu Kur'an'da sıkça vurgulanan bir gerçektir. İnsanları inandırmayı hedefleyen bir din, o dinden şu veya bu nedenle çıkan birine ölüm cezası vermemelidir. Çünkü bu ceza, o dinin aslî hedef ve gayesine terstir. Mürted öldürülünce, hidayet şansı da ebedî olarak elinden alınmış olacaktır. Bu ise, İslam'ın genel mesajı açısından değerlendirecek olur isek, bir insana yapılabilecek en büyük zulümdür. Zira onu öldürmekle ebediyyen Cehennem'e gitmesini kesinleştirmiş oluruz. Halbuki yaşasaydı, her an yeniden ebedî bir kurtuluşa erme şansı olacaktır. Bu konuda bu noktanın dikkate alınması gerektiği inancındayız.
6- Bir diğer Kur'anî esas da, Hz. Peygamber (a.s.) için vurgulanan şefkat ve merhamet özellikleridir. Kur'an'ın portresini çizdiği Hz. Muhammed (a.s.), elinde ateş acımasızca inkarcıları yakan bir şahsiyet değil, aksine elinde nur ve merhametle insanları kucaklayan yüce bir kişidir. O'nda bu merhamet ve şefkat öyle bir safhadadır ki, münafıklığı malum, hakkında âyetler gelmiş olan Abdullah b. Übeyy'in cenaze namazını kılmış ve onun için dua etmiştir. Bu davranışı nedeniyle de Kur'an'dan itab görmüştür. [773] Şimdi bu Kur'anî tabloda bize resmedilen Hz.Peygamber (a.s.), "Kim dinden döner ise onu öldürün" der mi? Zaten Buhârî de, "Dinden dönenin tevbeye çağrılması" babında, bizim yaklaşımımızı destekler mahiyette, konunun bir savaş durumunu anlattığı şeklinde hadisler rivayet etmiştir.[774]
7- Bu rivayetlerin kabul edilemeyeceğine dâir yapmış olduğumuz bu arz uygulamasını teyid eden Hz. Peygamberin (a.s.) şu tatbikatı da bizim kanâtimizi doğrulamaktadır. Asr-ı Saâdet'te dinden dönmeler olmuştur. Bu mürted olan sahabîler daha sonra da müslüman olmuşlardır. Haklarında "mürtedin öldürülmesi" cezası uygulanmamıştır. Örneğin; Eş'as b. Kays, müslüman olmuş, irtidat etmiş ve bir görüşe göre Hz. Peygamberin (a.s.) vefatından önce, bir diğer görüşe göre de sonra tekrar müslüman olmuştur. Kendisinden hadis rivayet edilmiştir. [775] Bir diğer örnekte, Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'dir. Mekke'nin fethinden önce müslüman olmuş, hicret etmiş, vahiy kâtipliği yapmış.ve sonra irtidat etmiştir. Fetihden sonra tekrar müslüman olmuştur. Hz. Osman'ın valiliğini yapmıştır.[776]
İşte bu Nebevî (a.s.) uygulamalar da bize, ferdî dinden dönmeler konusundaki arz uygulamamızın isabetli olduğunu göstermektedir.
Sonuç olarak diyoruz ki bu rivayetler, müslümanların varlığını ve birliğini tehdit eden bir isyana ve fitneye dönüşmüş olan mürtedler hakkında, Kur'an'ın da bu konudaki açıklamalarıyla uyum içinde olarak, sahih kabul edilebilir. Ancak, ferdî ve sübjektif bir yanılmayla şüphelenmiş ve dinden dönmüş bir kimsenin öldürülmesini içine alacak bir emri bu hadisten anlayacak isek, bu hadis'in sahih kabul edilmesi düşünülemez. Çünkü bu durum, hem Kur'an'ın hem de dinin bütününün genel hedefine ve gayesine ters düşer. Bu şekilde anlaşıldığı takdirde, arz usûlümüz gereği bu hadis reddedilir. Birinci anlayışla ise, hiçbir problem teşkil etmez, arza da konu olmaz.[777]

Terğîb ve Terhîb Hadisleri:

Kur'an'a arz edilecek bir çok hadisin vârid olduğu bir konu da, terğîb ve terhîb hadisleridir. Bu konuda da bir kaç örnek vermek istiyoruz.'
Ör; 1:
Hz. Âişe'nin de reddetmiş olduğu şu hadis de konumuza örnek olması bakımından önemlidir. Hadis şöyledir:
"Ya Ebâ'Hüreyre! Sen, Rasulullah'ın (a.s.), bir kediyi aç ve susuz bıraktığından dolayı kadının azab gördüğünü söylediğini, rivayet ediyormuşsun öyle mi ?
- Evet ben onu Rasulullah'tan (a.s.) duydum.
- Bir mü'min Allah katında, bir kedi yüzünden azab görmeyecek kadar şerefli ve kıymetlidir. O kadın aynı zamanda kafire idi. Bak ya Ebâ Hüreyre! Bir daha Rasulullah'tan (a.s.) hadis rivayet ederken, nasıl rivayet ettiğine iyi bak !"[778]
Kardâvî, Hz. Âişe'yi bu hadisi reddetmekte dikkatsiz olmakla tenkit eder. O kadının, ağzı ve dili olmayan bir hayvana yaptığı bu ameli, onun merhemetsiz biri olduğunu göstermektedir. Cennet'e ise merhametli olanlar gireceklerdir. Hz. Âişe bu noktayı gözden kaçırmıştır. Ayrıca, zina yapan bir kadının köpeği sulamasıyla Allah'ın onu affettiği hadisi de dikkate alsaydı, bu hadisi reddetmezdi, demektedir.[779]
İbn Hacer konuyla ilgili görüşleri nakletmiş, kadının kafire olması görüşüne ağırlık vermiştir. Nevevî'den de hadisin galat ve zayıflığına dair alıntı yapmıştır.[780]
Hz. Âişe'nin hadisi reddetme gerekçesi de, Kardâvî'nin dikkatinden kaçmış gözükmektedir: "O kadın aynı zamanda kafire idi." Burada azabın gerekçesiyle, merhametsizliğin de büyük ölçüde nedeni olan "küfür" gösterilmiştir. Dolayısıyla, hadis'in problemsiz anlamı şöyle olmaktadır:

"Kafire ve merhametsiz bir kadın, acımadan hapsedip aç ve susuz bıraktığı bir kedi nedeniyle azab olacaktır." Kadın zaten Cehennem'e gidecek, ancak bu davranışı da azabını artıracaktır. Eğer kadın kafire değil ise, bu hadisi kabul etmek zordur. Çünkü, Allah yerde ve gökte olanı insan için yaratmıştır.[781] Gerek ihtiyaç halinde, gerekse değişik amaçlar ile insanlar diğer canlıları öldürmektedirler. Buna Allah izin vermiştir. Kur'an bu konuda açıktır. Fakat burada ki durum şu yönüyle biraz farklı; kadın acımadan ve bir maksadı da yokken, onu ölüme terketti. İnsan olarak acıması gerekirken acımadı.
Kur'an, insanların nasıl Cennet'e gireceğini ve yine nasıl Cehennem'e gireceğini açıklamaktadır. Ayrıca, şirkin dışındaki bütün günahları da Allah dilerse affedeceğini de açıklamaktadır.[782] Bu nedenle, birçok sahih hadis, kulun günahlarının çokluğuna ve şekline bakmadan tevbe etmesini teşvik etmekte ve Allah'ın bağışlayacağını bildirmektedir.
Görülüyor ki, bu hadis ne diğer sahih hadisler ile, ne de Kur'an nasslarıyla uyuşmaktadır. Din, zina eden bir kadını ya değehek cezası verip dövüyor, veya recm edip öldürüyor. Dinin ağır bir suç ve günah saydığı böyle bir fiil, çok küçük sayılacak amellerle bağışlandığını söyleyip; "Allah'ın rahmetinin genişliği" anlatılmaya çalışılırken, diğer taraftan zina gibi bir amelin hafifletilmiş olduğu dikatten kaçmamalıdır. Biz terğîb ve terhîbin, biri diğeri aleyhine dengeyi bozmayacak şekilde kabul edilmesi gerektiği kanâatindeyiz. Tabii, diğer dînî esaslarla da çelişmemek şartıyla.
Ör: 2:
Terğîb ve terhîb konularının içinde örnek olarak vereceğimiz bir hadis de, özellikle nafile ibadetlere teşvik sadedinde gelen hadislerden olacaktır. Bu örnekle, benzeri rivayetlerin de ayı kategoriye girmesi gerektiğine de işaret edilmek istenmiştir. Hadis "Tesbih" namazı hakkındadır:
"Ey amcacığım Abbasi Sana on özelliği olan bir şey vermeyeyim mi? (Bu mealde bir çok ifadeden sonra) Sen onu yaptığında Allah senin günahlarının öncesini sonrasını; eskisini, yenisini; hatâen olanını, kasden olanını; büyüğüm", küçüğünü; gizlisini, açığını bağışlar... (Hadis daha sonra teşbih namazının tarifini yapmaktadır.) Sonundaki ifadeler ise şöyledir: *Yapabilirsen bu namazı her gün bir defa kıl. Kılamaz isen her Cum'a bir defa kıl. Kılamaz isen her ay bir defa kıl. Kılamaz isen her yıl bir defa kıl. Kılamaz isen, ömründe bir defa kıl."*[783]
Hadis kendi içinde iki cihetten müşkildir. Birincisi, vaad ettiği sevabın şeklidir, ikincisi de, ifade biçimidir. Bunlar nedeniyle arz uygulaması yapıyoruz. Genellikle fezâil-i a'mâl cihetinde gelen rivayetler de bu tür terğîb ifade eden hadisler, önemli çelişkiler içermektedir. Bu babda zikredilen rivayetlerin Kur'an'ın konuyla ilgili getirmiş olduğu gerçekçi vaadleriyle, Sünnet'in genelinde ortaya çıkan reel sevab ve mükafat anlayışı çerçevesinde değerlendirilmeleri gerekmektedir. Fezâil hakkındaki hadislerde muhaddisler gevşek (mütesâhil) davranmışlar ve ulemâ da, bu babda, mevzu olmadıkca zayıfhadislerle amel edilebileceğini söylemişlerdir.[784] ": ..._ :"
Kur'an'ın mü'minlerin amellerine ne kadar sevap vereceği ve onların kusurlarını nasıl bağışlayacağını açıkladığı mesajlarından ortaya çıkan şablonun, hadisde anlatılan mükafaat ve sevap şablonuyla örtüşmediği açıktır." *Kim zerre kadar iyilik yaparsa karşılığını görecek, yine kim de zerre kadar kötülük yaparsa karşılığını görecek.*[785] açıklamasında bulunan İlâhî bir mesajın, inananlara verdiği bu ölçüye göre, yukarda sayılan; kasden, büyük, açık, önce, sonra v.b. ifadelerde dile getirilen bir af vaadini kabul etmesi ve onaylaması düşünülemez. Diğer bir önemli nokta da şudur; Kur'an müslümanlara farz kıldığı emirlerinde bile karşılık olarak böyle bir mükafatı bildirmemektedir. İbadetten, cihada, inançtan ihlasa kadar ne ölçüde Kur'anî tebliğ varsa, bütününe bile böyle bir karşılık verilmez ise, "ömürde bir defa" kılınsa olacak bir namaz için bu kadar vaad kabul edilemez.
Ulemânın insanları nafileye teşvik için gösterdikleri bu müsamaha, sonuç olarak nafileyi farzın önüne geçirmiş ve insanlar beş vakit "namazın faziletinden ziyade, bu kabil rivayetlerde anlatılan ibadetlere iştiyak göstermişlerdir. Doğurduğu sonucu bakımından bile bu hadisler kabul edilmemelidir.
Hadisdeki ifade biçimi de problemler taşımaktadır. Çünkü, ifadelerde vurgulanan günahın şekli için de öyleler var ki, bunların bağışlanacağını Hz. Peygamber'in (a.s.) vaad etmesi düşünülemez. "Büyüğü, açığı, kasdî olanı..." bu üç ifade içine girecek, din içinde o kadar çok günah vardır ki! Bunların bağışlanması bir nafile namaza bağlanamaz.
Ayrıca hadisin bu vaadleri sadece Hz. Abbas'a âit olarak göstermesi de problemlidir. Bütün bunlardan hareketle, en büyük farz ibadetlere bile Kur'an'ın ve diğer sahih Sünnet'in vaadetmediği bir sevabı, nafile bir namaza vaadetmesi yönüyle bu rivayet kabul edilemez. Bu yapmış olduğumuz arz uygulaması hadisin, başında ve sonundaki ifadeler içindir. Yoksa tarifi yapılan teşbih namazı bizim arz uygulamamıza dahil değildir.[786]

Fiten ve Melâhim Hadisleri :

Kur'an'ın getirdiği genelgeçer esaslar ve prensipler ile değerlendirilmesi gereken bir çok hadis de, "Fiten ve Melâhim" bölümlerinde geçmektedir. Bu hadisler özellikle ümmetin dünya görüşünü, siyâsî anlayışını, karşılıklı birbirleriyle münasebetlerini ve daha da önemlisi; kıyamete kadar sürecek evrensel bir dînin tebliğcisi durumunda olan müslüman düşüncenin ve anlayışın oluşumunu da doğrudan ilgilendirdiği için ayrıca bir önemi haizdir. Bu babdaki hadisleri bir çok alim, Hz. Peygamber'in (a.s.) mucizeleri sadedinde, bazıları gelecekten haber sadedinde sayarak, nübüvvetin bir delili kabul etmişler ve söz konusu hadisleri bu perspektifden değerlendirmişlerdir. Aşağıda görüleceği üzere, konuya böyle bir yaklaşım da, ulemânın bu rivayetlerde görmeleri gereken şeyleri görmelerine mani olmuştur. Hermenötik kısımda da işaret ettiğimiz gibi, yorumun tarihsel olan bu özelliği nedeniyle, bu tür rivayetler "Delâil-i Nübüvvet" olarak kabul edilmiştir. Biz ise, -yine tarihselliğin rolü- bu rivayetleri daha farklı görebilmekte ve anlamaktayız. Biz bu tür rivâyetlerin zahir anlamlarından başka göndermelerine muhatap oluyor, metne yansıyan, anlamdan ziyade yansımayanı, metnin arkasında duran ama gerçek bir hayata yansıması olan anlamı tesbite çalışıyoruz. Bu açıdan bu hadislerin, zahirî anlamlarından ziyade bizim için, yorumun ortaya çıkaracağı gizli anlamlar önemlidir..
İfade ettiğimiz gibi bu konudaki rivayetlerin iki özelliği vardır: Birincisi, gelecekten haber verme ve siyâsî uyarılardır. İkincisi ise, kıyamete yakın ümmetin başına gelecek olaylara karşı îkaz mahiyetindedir. Bu konuda arz edilecek hadisler oldukça fazla olduğundan, bu iki ana konuya girebilecek bir kısım rivayetlere, başlıklarıyla işaret etmek suretiyle zikredip, genelini arz yapacağız:[787]

Gelecekten Haber ve Siyâsî Hadisler:

"Hz. Ömer'in ölümüyle fitnenin kapısının açılacağı"[788], *"Hz. Osman'a hilafet gömleği giydirileceği, onu zalimlerin keyfi için çıkarmaması gerektiği"*[789], *"Hav'ab köpeklerinin Hz. Âişe'ye havlayacağı"*[790], *"Zübeyr'e, Hz. Ali ile savaşırsa haksız olduğu"*[791], *"Dâvaları bir olan iki büyük topluluk savaşmadıkça kıyametin kopmaşacağı"*[792], *"Ammar'ı âsî bir topluluğun katledeceği"*[793], *"Bu oğlum seyyiddir. Allah'ın onunla iki büyük topluluğun arasını bulacağını umarım"*[794], *"Hz. Hüseyin'i kendi ümmetinin katledeceğini Cibril'in haber verdiği"*[795], *"Hilafet benden sonra otuz senedir."*[796], *"Ümmetimin helaki Kureyş'ten bir çocuğun eliyle olacaktır."*[797]
Bu kabil rivayetleri çoğaltmak mümkündür. Ancak zikredilenlerin maksada işaret edeceği kanâatindeyiz. Önce bu rivayetleri arz etmeye bizi sevkeden bazı noktaların üzerinde duracağız. Daha sonra da arz uygulamasında bulunacağız.
***** Bu hadisleri, Hz.Peygamberin (a.s.) peygamberliği ve gayba dâir bilgileri bilebileceği noktasından değerlendirip sahih saymak, hem de peygamberliğin bir delili kabul etmek iki noktadan problemlidir:
a- Hz.Peygamber'in (a.s.) gaybı nasıl ve ne kadar bildiği ile, bu haber verdiği konuların onun gaybdan bilgileneceği konular arasına girip giremeyeceğidir. Eğer bu konuları onun bildirmesi gerektiği kabul edilecek olursa, o takdirde şöyle bir sorunun cevabı verilmesi gerekecektir: Hz. Peygamber (a.s.) bu zikredilenlerden daha önemli ve tebliğ ettiği din açısından daha hayatî konuları neden bildirmedi? Hem bu bildirileri daha açık olarak tebliğ edip de ümmetini söz konusu fitnelerden uzak tutmadı ve haberlerin büyük çoğunluğu sadece ferdî ihbarlar seviyesinde kaldı?
b- Bu rivayetlerde ifade edilen gaybdan haber vermenin şekli ve ifade biçimidir. Kur'an'ın haber verme üslûbundan faklı olan bu bildirme şekli, dînin kabul ettiği gaybdan haber çerçevesine tam girmemektedir.
Bu haberler, gaybdan haberden ziyade", vâkî "bir durumu ifadeye benzemektedir. (13., 14. kaideye bakılabilir.)
***** Bu hadisler muhteva bakımından Hz. Peygamber'in (a.s.) dindeki misyonuyla örtüşmemektedir. O, ümmetinin başına gelecek olan bu olayları bildirmek için gelmemiştir. Eğer bunlar nübüvvetin görevlerinden olsaydı, bildirme daha başka olmalıydı ve sonuçları da böyle olmamalıydı.
***** Bu rivayetler sahih ise, sahabe de bu îkazlara rağmen, sabit olan târihî davranış biçimiyle bu uyanlara karşılık vermiş ise sahabenin; Hz. Peygamber (a.s.) ile münasebetlerinin -Kur'anî emirlerde açıkça gördüğümüz, "O'na inanmayı ve itaati" emreden emirlere muhalefetleri nedeniyle- ve dindeki konumlarının tekrar gözden geçirilmesi lazımdır. Çünkü, bu rivayetlere göre, O'nun açıkça uyarılarına rağmen

birbirleriyle savaşmışlardır. Bu çok ciddî bir problematiktir. Rivayetler sahih sayılırken bu nokta gözden kaçmıştır. Bu rivayetlerden, O'nun geleceği haber vermesiyle nübüvvetine delalet aranırken, sözü dinlenmeyen bir Nebî (a.s.) durumuna düşürüldüğü fark edilmemiştir.
* Hz. Hasan'ın sulhu sağlamasından övgüyle bahsedilirken, Hz. Hüseyin'in de hunharca katledilişinden bahsedilmektedir. Halbuki bu iki davranış birbirine zıttır. Hz. Hasan için söylenilen övgü doğru ise, Hz. Hüseyin'in de Hz. Hasan gibi davranması gerekirdi. Yani, o da hilafetten feragat etmeliydi. Zîra Hz. Peygamber (a.s.), nakledilen rivayete göre, Hz. Hasan'ın davranışını takdir etmiş ve övmüştür. Halbuki Hz. Hüseyin, Hz.Hasan gibi davranmamıştır. Bu iki olay, mükellef iki mü'minin iradeleriyle yaptıkları birer tercih olarak değerlendirilmez ise, çelişkiden kurtulmak mümkün değildir.
* "Davaları bir olan iki ordu savaşmadıkça" şeklinde ifade edilen hadise göre ise, söz konusu fitne tamamen anlamsızlaşmaktadır. Çünkü her ikisi de haklı gösterilmektedir. Öyle ise neden bu olay "Fitne" olarak nitelendirilsin, iki haklı kavga takdir edilmelidir. Kur'an ise, *"Fitne katilden şiddetlidir"* demektedir.[798]Öte yandan, "Hilafet otuz sene" olarak belirlenince, daha sonra geleceklerin de "Isırıcı Kral" olmaları ifade edilecektir ki, bu da Muâviye'nin durumu açısından son derece önemlidir. Halbuki, önceki hadise göre Muâviye savaşında haklı gösterilmektedir.
* Biz târihen sabit bu "fitne" tabir edilen olayları doğru okuduğumuzda, sahabenin her imtihan olan insanlar gibi iradeleriyle imtihan olduklarını, bütün olayları şahsî rey ve içtihadlarıyla yaptıklarını, Hz. Peygamberin (a.s.) ise, sadece genel tebliğ ve uyarılarının dışında bu kabilden açık ve şahıs, yer belirleyerek tenbihatta bulunmadığını anlıyoruz. Aksi takdirde, Hz. Peygamber'e mucize isnad edip bunları delâilden sayarken, sahabeyi de Cerh etmiş oluruz. Biz sahabeyi Hz.Peygamber'e (a.s.) karşı isyandan tenzih etmeyi, bu rivayetlerle Hz. Peygamber'e (a.s.) mucize isnad etmeye tercih ediyoruz. Hz. Peygamber'in (a.s.) peygamberlik için bu mucizelere ihtiyacı yok ama, sahabenin bu kabil bir itaatsizlikten tenzihe şiddetle ihtiyaçlarının olduğu kanâatindeyiz.
* Bu rivayetleri sahih saymak, İslam'ın yakın ve uzak geleceği açısından da sakıncalıdır. Çünkü, otuz seneden hemen sonra krallığa dönüşen, hemen akabinde kıyametin beklendiği, "Gün günden beter gelir" şeklinde değişmez bir kanaate ulaşılan bu öğreti, islam'ın evrenselleşemeyişinde ve bugünkü seviyede kalışında büyük payı vardır.
* Bu hadislerin doğruluğu Hz. Peygamber'in (a.s.) manevî büyüklüğü ile irtibatlandırılmamalıdır. Yerinde incelendiği, usûl kısmında kâideleştirildiği gibi, bunları haber vermesi; Allah'ın bildirmesiyle mümkündür ve inkarı gerekmez. Ancak her mümkün olanın vâkî olması gerekmediğinden, bu hadisler için şu soru sorulmalıdır: Neden Hz. Peygamber (a.s) bu olayları ve haberleri bildirsin? O'nun temsil ettiği risaletle bunun nasıl bir ilişkisi vardır? Bu soruların cevabı verilmelidir.
* Hermenötik yöntemle baktığımızda, şayet bu rivâyettler sahih olsaydı, bu rivayetler taraflar arasında birbirlerine karşı kullanılmalıydı. O gün buna şiddetle ihtiyaç vardı. Halbuki, hadisler olayların birinci derece kahramanlarının ağzında değil, bir asırdan fazla bir zaman sonraki neslin ağzında dolaşmaktadır. Hem de yaran ve fayda vereceği devir geçtikten sonra! Çünkü bu hadisler her ne kadar "Gelecekten Haber" gibi görünüyorsa da, tedvinleri haberi verilen olaylardan çok sonradır. Örneğin Hz. Ali'nin Hz. Zübeyr ile (67/689) savaşması konusunda haksız olduğu bildirilen hadisde, Hz. Ali şöyle demektedir: "Hatırlıyormusun ey Zübeyr, sen ve ben Ensar'dan bir topluluğun çardağındaydık. Sana Rasûlullah (a.s.); Onu seviyor musun dedi. Sen de: Buna bir mani' yok dedin. Sonra sana: Sen bir gün Ali'ye karşı çıkacak ve savaşacaksın ve sen zalim olacaksın."[799] Değişik rivayetlerde Hz.Zübeyr'in "hatırladım"[800] deyip savaşmaktan vazgeçtiği nakledilmektedir. Bu olayın hermenötik bir yorumu yapıldığında görülecektir ki, böyle bir rivayet bir kaç noktadan illetlidir.
a- Şayet böyle bir uyarı olmuşsa, bu uyan normal zamanlarda unutulsa bile, söz konusu savaş ortamı çıktığında hatırlanmalıydı. Zira unutulan şeyler, onları hatırlatıcı sâikler zuhur ettiğinde hatırlanırlar.
b- Böyle bir önceden haber verme olsa idi, Hz. Ali'nin bunu harb anıma bırakmaması ve önceden Hz. Zübeyr'i çağırarak veya giderek konuşup bunu hatırlatması ve savaşın önünün baştan alınması gerekirdi. Bizzat Hz. Peygamber'in (a.s.) "Havarim"[801] dediği bir sahâbînin böyle bir hatırlatmadan sonra, gereken müsbet tepkiyi göstererek gereğini yapması daha uygun olurdu. Yapılmayışı, kuşku uyandırmaktadır. Yani böyle bir önceden haber verme olmamıştır.
c- Hz. Peygamber'in (a.s.) gerçek bir kardeşlik üzere tesis ettiği bir sosyal ortamda, hangi maksatla böyle bir haberi vermiş olabilir? Böyle birbirlerini seven insanların savaşacağını haber vermek nasıl bir mesaj niteliği taşımaktadır? Bununla onların kendisine daha iyi inanmalarını istemiş olması zayıf bir ihtimaldir. Çünkü her iki şahabının de imânî seviyeleri böyle bir ihtiyaçtan uzak durumdadır. Ayrıca hadisde bildirilen "zâlim"lik sıfatının da üzerinde durulması gerekmektedir.
* Semantik açıdan da hadislerde kullanılan, "Hilafet", kelimesi gibi ancak zamanla o dilde oluşacak "izafî" anlam taşıyan kelimeler, peygamberi bir ifadeden çok, bu kavramın dile girdiği ve kullanıldığı dönemin anlayış ve ifade tarzını göstermektedir.
* Şayet Hz. Peygamber (a.s.) bunları haber verecekti ise, haber vermesinde de bir sakınca yoktu ise, bizce; bunlardan ziyade fitnenin tamamen önlenebileceği açık emirleri hem de yazılı olarak tesbit edebilirdi. Hiç bir sahâbî de buna bir şey söyleyemezdi. Söz gelimi siyâsî yapılanma, şekli ve yürütülmesine dair ve fitneyi daha kökünden çözümleyici tebliğde bulunabilirdi. Hatta kendisinden sonra yerine kimin geçeceği gibi en yakın ve hayatî bir konuyu açığa kavuşturabilirdi. Çünkü daha sonra oluşacak fitnenin ilk nüveleri o gün belirmişti. O'nun getirdiği din ve tebliğ ettiği mesajları açısından son derece önemli olan bu noktaları haber vermeyip de, hiç bir reel yaptırımı olmamış olan yüzlerce geleceğe âit olaylardan haber vermesi, anlaşılır gibi değildir. Bu olaylar bize, Hz. Peygamber'in (a.s.) Kur'an ve Sünnet gibi iki rehber bıraktığını ve bunların bizim için yeterli olduğunu, bu iki kudsî referenstan faydalanarak her kuşağın kendisini hayatın imtihanına hazırlaması gerektiğini anlatmaktadır. Eğer biz bunu anlayabilirsek, Sahabenin imtihan olduğu gibi, tamamen hür ve özgürce, herkesin kazandığı ile âhirete gideceği ve hesabını vereceği bir anlayışla yaşamamızı ve amel etmemizi, dînin bizden istediğini de anlarız.[802]

Sonuç olarak bu ve benzeri rivayetler;

* Kur'an'ın Hz. Peygamber'e yüklemiş olduğu Kur'anî misyona ters olup, bu misyonu ifade eden Kur'an âyetleriyle çelişmesinden,[803]
* Kur'an'ın gaybdan haber verme konusunda getirdiği ölçüye ve kendisinin izlediği tarza, bu haberlerin üslûbunun aykırılığından,[804]
* Söz konusu ihbarların pratik bir müsbet sonucunun olmaması gibi, peygamberi misyonla örtüşmeyen sakıncalı yönlerinin bulunmasından,
* Kur'an'ın insanları kendi iradeleriyle imtihan edip ona göre ceza ve mükafat vermesini açıkladığı esaslarına bu nevi haberlerin ters düşmesinden ve beşerî iradeyi yönlendirmesi nedeniyle kabul edilemeyeceği kanaatindeyiz.[805]

Bu konuya girebilecek bütün rivayetler için geçerli olabilecek bu arz uygulamamızdan sonra sonuç olarak şöyle düşünüyoruz:
Hz. Peygamber'in (a.s.) Allah'ın bildirmesi ve dilemesiyle her olayı her zamanda ve mekanda bilmesi ve haber vermesi hiç şüphe götürmeyecek şekilde haktır ve mümkündür. Ancak her mümkünün gerçekleşmesinin gerekmediği unutulmamalıdır. Rasûlullah'ın (a.s.) büyüklüğü ile irtibatlayıp her mümkünü kabul etmek bizi içinden çıkılmaz çelişkilere götürebilir. O'nun (a.s.) büyüklüğü ayrıdır, o büyüklükden hareketle ona bir çok yanlış şey izafe etmek ayrıdır. Bu noktaların dâima dikkate alınması gerektiğine inanıyoruz.[806]

Dinin Tecdid Edileceği; "Müceddid" Hadisi

Fiten ve melâhim hadisleri içinde zikredilen ve bizim de burada Kur'an'a arz edeceğimiz bir diğer hadis de dinin tecdid edileceğini bildiren hadisdir. Hadis şöyledir:
Ebû Hureyre naklediyor: *"Muhakkak ki Allah bu ümmet için her yüzyılın başında, ümmetin dînini onlara yenileyecek bir kimse gönderir.*[807]
Bu hadisin şerhinde, yüz senede bir geleceği vaad edilen müceddidin, yüzyıl başında mı yoksa sonunda mı geleceği, bunların ilkinin kimler olduğu araştırılmış ve tartışılmıştır.[808] Cumhurun kabul ettiği görüş olarak ilk müceddidin Ömer b. Abdulazîz (104/726), ikincisinin ise İmam Şafii (204/826) olduğu bildirilmektedir.[809] Bu iki müceddidin aralarında yüz senenin bulunmasından hareketle bu kanaate varılmıştır. Ancak, bu iki müceddidin de ölüm tarihlerinin yüzyıl başına denk gelmesi ile problem oluşturmuş ve bu nokta ise, dilbilimcilerin "Bir şeyin başı aynı zamanda sonudur." görüşleriyle delil getirip problemi izaleye çalışmışlardır.[810]
Müceddidin görevleri arasında ise, Kitap ve Sünnet içine giren yanlışları temizlemek ve bid'atları yok etmek olduğu bildirilmiştir.[811] Ayrıca müceddidin bir kişi değil, kişiler olabileceği, böylece her bir ilimden ayrı ayrı ve değişik bölgelerde müceddid olabileceği söylenmiştir.[812]
Bu konuda yapılan izahları çoğaltmak mümkündür. Fakat yapılacak ziyadenin de bu noktalarda toplanması nedeniyle bu verilenleri yeterli görüyoruz. Bu hadisi Kur'an'a arza bizi sevk eden noktalar üzerinde durmak istiyoruz:
* Semantik açıdan: Hadis sahih olarak nakledilmekle birlikte, ifade ve içerik itibariyle problemler ihtiva etmektedir. Hadisde geçen "yeb'asü" lafzı, Kur'an'ın semantiğinde, öldükden sonra dirilmek "ihya" anlamında, "haşir" anlamında, "peygamber göndermek, görevlendirmek" anlamlarında kullanılmıştır.[813] Kur'an'ın bu kullanımındaki anlamı üstlenecek olursa hadisin, müceddidin Allah tarafından görevlendirilmiş

olması gerekir. Bu ise kendi içinde çelişkiler içeren bir iddiadır. Çünkü Allah'ın göndermesi ya rasûller gibi olur ve onların rasûl olduklarının "mucize" nev'inden alametleri vardır. Ayrıca onlar kendilerini açıklamak ve kendilerine inanmaya çağırmakla görevlidirler. Bu iki özelliğin tarihte hiç bir müceddid için vâki olmadığı tarihî olarak sabittir. Bu noktalardan dolayı hadisdeki "Ba's/gönderme" tabiri bize, ümmetin, ümitsizlik içinde olduğu ortamların şevkiyle bir kurtacı bekleme duyguları ile bu nevî hadisleri söylemiş olduklarını göstermektedir.
Yine hadisde geçen "yüceddidü" lafzı da bu hadisin söylendiği zaman hakkında bize bir kanaat vermektedir. Çünkü, Rasûlullah'ın (a.s.) hayatta olduğu zamanda böyle bir tecdid kavramı anlamlı değildir. Bu tabir, ilk bidat kavramının çıktığı ve bunlara karşı mücadele verildiği bir ortamın zihin yapısını ve kavramsal düzlemini göstermektedir. Bid'at fırkaların ve görüşlerin zuhuruna karşı oluşan bu kavramın semantik açıdan Hz. Peygamber'in (a.s.) hayatta olduğu bir zamanda anlamlı olması düşünülemez. Özellikle de Kur'an'ın semantiği içinde bu kelimenin hiç kullanılmamış olması, bu ifadenin taşıdığı "kavramsal" anlamın, semantik ifadesiyle "izafî" anlamın nüzul ortamı için anlamlı olmasını kabul etmek çok zordur. Kur'an bu kelimenin kökünü "cedîd" olarak kullanmış; onu da sadece "yeniden diriliş" olarak kullanmıştır. [814] Bu nokta da bize gösteriyor ki, bu hadisin Rasûlullah'a isnadı isabetli değildir.
* Nübüvvetin son bulduğunu ilan eden bir din tebliğcisi Peygamber'in (a.s.), tekrar ilahî görevlilerden bahsetmesi düşünülemez.
* Şayet Müceddid Hadisi sahih olsaydı, ümmetin bağlanmasını emrettiği hadislerinde Hz. Peygamber'in (a.s.), bu müceddidi de zikrederdi. Halbuki bu haber sadece bu rivayet ve lafızlarla nakledilmiştir. *"Size iki şey bırakıyorum,...", "Sünnetime ve râşid halifelerimin sünnetine..."* gibi ifadelerde, müceddidin de sünnetine tavsiyede bulunulmalıydı. Zira, bu tecdid asırlarca süreceğine göre, ümmetin en uzun zaman diliminde görevlisi olanlar onlardır. Halbuki işaret edilmemiştir. Yorumbilim açısından böyle bir eksikliği kabuletmek zordur.
* "Her yüzyıl başı" gibi ifadelerin, nebevi uslûb açısından problemli olduğuna yukarda işaret etmiştik. Neden her yüzyıl? Din içine yanlışların sokulması, bid'atlar ancak yüzyıl içinde mi oluşmaktadır? Neden başında da, sonunda değil? Ümmet bu görevliyi nasıl tanıyacaktır, veya tanıyacak mıdır? Tecdid ederken bid'at yapmadığım nereden bileceğiz? Onun yaptıklarını bilebilecek ümmetin alimleri varsa böyle bir müceddide ne gerek var?
* Yorum açısından: Hadise yapılan yorumlar ve hadisten anlaşılan anlamlar da, bizim arz uygulamasına gitmemize neden olmuştur. Bunların da bazılarını burada zikrediyoruz:
* Hadis açıkça "Yüzyıl başı" demesine rağmen, önyargıyla önce müceddid bulunup sonra hadise mana verildiğinden, hadisdeki en açık muhkem lafızlar yanlış, hem de zıt anlamıyla anlaşılmıştır. Çünkü, birinci ve ikinci müceddidi olduklarında ümmetin -neredeyse- icmâ etmiş oldukları Ömer b. Abdulazîz ve İmam Şafii'nin her ikisi de yüz yılın başında ölmüşlerdir. Bunu çözmek için de, baş-son ifadesinin aynı olduğu şeklinde dilbilimcilerin yorumlarına başvurulmuştur. Şayet bu yaklaşım doğru olsa, o takdirde hadisin "yüzyılın başı" demesinin bir espirisi kalmaz. Daha ilk müceddidin tesbitinde hadise, yüklenemeyecek bir anlam verilmesi bu hadisin doğru bir mesaj iletebilmeye uygun olmadığı görülmektedir.
Ayrıca, İmam Şâfi'î döneminde onun gibi pek çok müçtehidin de bulunduğu düşünülecek olursa, bu hadise doğru anlam vermek gerçekten zordur. Bu zorluk, birden fazla da müceddid olacağı formülünü geliştirmeye götürmüş, bulunan müceddidlerin farklı ilim dallarında olmaları da ayrı ayrı ilimlerde müceddid olabileceği tezini doğurmuştur. Nihayet, her cemâatin kendi imamını müceddid görebileceği gibi bir noktaya mevzu getirilmiştir.[815]Bu farklı ve doğru olmayan anlamalar nedeniyle bu hadisin, ümmet için verdiği mesaj olmadığı inancına bizi götürmektedir.
Bu rivayetin, özellikle bir de ümmetin kendi içinde, her cemaatin kendi imamını müceddid görmesinden kaynaklanan bir ayrılığa ve parçalanmaya neden olmuş olması, daha da bir problematik oluşturmuştur.[816]
Saymaya çalışılan bu noktalar nedeniyle bu hadisi, Kur'an'ın şu âyetlerine arz ediyoruz:
"Bugün sizin dîninizi tamamladım. Sizin için din olarak islam'dan razı oldum."[817]
"Hiç şüphesiz Zikr'i biz indirdik ve onu koruyacak da yine biziz."[818]
" Şüphesiz o aziz bir Kitab'tır. Ona bâtıl ne önünden ne de arkasından gelemez. O, Hakîm ve Hamîd olanda nindirilmiştir."[819]
Bu ve benzeri olan Kur'an âyetleri Kur'an'ın her türlü tehlikeye karşı İlâhî koruma altında olduğunu bildirmektedir. Zaten Kur'an da bize güvenilir olarak gelmiş ve hiç bir müslümanın onun Allah'ın Kitab'ı olduğu konusunda da şüphesi yoktur. Dinin özü ve esası olan Kur'an'ın korunmak için bir müceddide ihtiyacı olmayacağı açıktır. Dinin diğer bir esasını teşkil eden Sünnet'e gelince o zaten her zaman araştırılmaya ve üzerinde çalışılmaya muhtaçtır. Yani, ne yüzyıl başına ne de son ve ortasına münhasır bir görev değildir. Demek oluyor ki, müslümanların Kitap ve Sünnet'e âit görevleri açısından böyle bir tecdid müessesine ihtiyaçları yoktur. Her müslümanın bu dîne gücü nisbetinde, ilmi ölçüsünde, yüzyılın hangi diliminde gelirse gelsin hizmet etmek ve onu kendi çağında en iyi bir şekilde anlayıp anlatmak ve yaşamak, biricik ve aslî görevidir. Bunu hem Kur'an hem de Sünnet tartışmasız bir şekilde açıklamaktadır. Başka ifadelere ve bildirilere gerek yoktur.[820]

Kıyamet Alâmetlerini Bildiren Bir Hadis:

Kur'an'a arzedilecek hadisler arasında önemli bir bölümü de, kıyamete yakın çıkacağı bildirilen olaylar hakkındaki hadisler teşkil etmektedir. Hiç şüphesiz, hem Asr-ı Sâadet'e yakın hem de uzak olan devirler için Hz. Peygamber'in (a.s.) bazı uyanları ve tenbihleri olmuştur. Bunların ölçüsünü kaideler kısmında belirtmeye çalıştık. Ancak, bu bildirilen haberlerin çerçevesini, Kur'an ve Sahih Sünnet'in prensipleriyle doğru belirleyemez isek, bu çerçeveye dahil olacak yanlışların hem önü alınamaz, hem de bunlardan hasıl olan zihnî ve fikrî kargaşa ümmetin maddî ve manevî gelişmelerini engelleyecektir.
Bu babda zikredilebilecek bir çok konu olmasına rağmen biz bir tanesini zikretmekle yetineceğiz. Bu örneği, Hz. isa'nın (a.s.) kıyametten önce ineceğini haber veren hadisleri arz yapmak suretiyle vereceğiz. Ebû Hureyre naklediyor:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak yakında Meryem oğlu İsâ (a.s.) âdil bir hâkim olarak inecektir. O, salibi (haç) kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi koyacak, mal o kadar artacak ki, onu kimse kabul etmeyecek. Artık Allah'a bir kere secde etmek dünya ve dünyanın içinde olan her şeyden daha hayırlı olacaktır."[821]
Bazı rivayetlerde, *"beyaz minareye iner"*[822] *"Hz.îsâ (a.s.) inmeden kıyamet kopmaz."*[823] *"O indikden sonra kırk yıl kalır."*[824] *"Ben ömrüm uzarsa Meryem oğlu İsa'ya ulaşacağımı umuyorum. Eğer ecelim acele gelirse, sizden ona ulaşan selamımı söylesin."*[825] gibi daha bir çok detay bilgiler verilmektedir. Biz sahih olarak rivayet edilen bu ifadeleri vermekle yetiniyoruz. Bu hadislerle ilgili yapacağımız arz uygulaması, bu babda vârid olan bütün hadisleri için geçerlidir.
Hz. İsa'nın (a.s.) nüzulünün Kur'an'da da zikredildiği, bir kısım âyetlerin bu konuda bilgi verdiği gerekçesiyle, söz konusu hadislerin Kur'an'a da uygun olduğu iddia edilmiştir. Tefsir kitaplarında bu doğrultuda görüş beyan edenler olmuştur. [826] Biz bu meyanda delil sayılan âyetleri vermek suretiyle konu üzerinde durmak istiyoruz.[827]

Kur'an'da Hz. Mesih'in (a.s.) ineceğine delil sayılan âyetler:

"Ehli Kitaptan her biri, ölümünden önce ona mutlaka iman edeceklerdir. Kıyamet gününde de O onlara şahitlik edecektir."[828]
"Şüphesiz ki o (İsâ) kıyametin bilgisidir. Ondan hiç şüphe etmeyin ve bana uyun, çünkü bu dosdoğru yoldur.[829]
Bu âyette geçen ('ilm) kelimesi, ('alem) olarak da okunmuştur. O zaman ayetin anlamı; "O (İsâ), kıyamet için bir işarettir" olmaktadır.[830]
Bu iki âyetten hareketle kıyametten önce Hz. İsâ'nın (a.s.) geleceği söylenmiştir. Ancak bu âyetlerdeki işaretler sarih olmadığından dolayı, onların bu iddia için açık bir delil olması söz konusu değildir. Müfessirlerin bu kanaate varmalarında bu rivayetlerin önemli ölçüde rolü olmuştur. Çünkü Elmalı, bu konuda yaptığı tefsirinde; *"Yâ İsâ! Seni öldüreceğim ve kendime yükselteceğim."*[831] ayetini açıklarken, bu âyetteki "öldüreceğim" anlamındaki "müteveffîke" kelimesini başka anlama tevil etmenin caiz olmadığını, sarih anlamıyla anlamak gerektiğini ifâde etmektedir. Ancak, hadislerdeki Hz. İsa'nın (a.s.) tekrar ineceğini bildiren haberlerden dolayı bu ayeti uygun bir şekilde tevil etmek gerektiğini söylemektedir."[832] Bu ifadeler bize, 'şayet bu rivayetler olmamış olsaydı, müfessirler bu âyetlere böyle mana vermeyeceklerdi' kanâatini vermektedir. Ayete verilen anlamda rivayetlerin rolü gayet açıkça görülmektedir.
Bu âyetlerden söz konusu "inme"nin anlaşılmayacağı üzerinde de durulmuştur. Hz. İsa'nın (a.s.) öldüğünü, tekrar gelmesinin söz konusu olamayacağını, bu konudaki âyetlerin yanlış anlaşıldığını ifade eden alimler de olmuştur.[833]
Zeccâc (311/933), *"ölümünden önce ona mutlaka bütün Ehli Kitap inanacaktır"* ayetindeki "ona" ifadesindeki zamirin, hem Hz. İsa'ya (a.s.) hem de Hz. Muhammed'e (a.s.) raci' olabileceğini, her iki anlamının da doğru olduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre, bu âyetin ifade ettiği anlam şöyledir: "Her peygamberi inkar edenler, ölümlerinden önce gerçeği görmek suretiyle yanlış yolda olduklarını anlar ve peygamberin

getirdiklerinin doğruluğuna inanırlar."[834] Yine müellif; "Bu âyetten Hz. İsa'nın gökten inip de bütün Ehli Kitab'ın ona inanacağını anlamaya dil müsait değildir. Çünkü âhir zamanda olanlar ona inanmışlardır, diyelim, o zamana kadar olanları ne yapacağız? Doğrusu bu âyetten böyle bir mana anlamak doğru değildir." demektedir.[835]
"O kıyamet için bir alâmettir." ayetinin de, Hz. İsa'ya delâletinin kat'î olmadığını bildirmişlerdir. Zeccâc, buradaki alâmetin Kur'an olması da mümkündür demektedir.[836] Taberî (310 / 932), her iki anlamı da bir çok müfessirden naklettikten sonra, kur'ân'ın ekseriyetinin bu kelimeyi '"ilmun" şeklinde okuması nedeniyle, kıyamete âit bilginin "Kur'an" olması görüşünü tercih etmiştir. Çünkü Kur'an, kıyametin bilgisini vermektedir.[837]
Bu iki âyetin ifade ettikleri anlamlara arz ederek Hz.İsa'nın (a.s.) ineceğine dair hadisleri tashih etmek, arz usûlü olarak belirttiğimiz prensipler muvacehesinde de belirttiğimiz gibi, mümkün değildir. Şimdi de biz, Kur'an'da zikredilen âyetlerin, Hz. İsa'nın her ölümlü gibi öldüğüne, tekrar dünyaya gelmesinin imkansız olduğuna dair Kur'an metinlerini, arz edeceğimiz Kur'anî asılları verelim:
* *"Her can ölümü tadacaktır. Sonra da bize döneceksiniz."*[838]
* *"Allah buyurmuştu ki; yâ İsâ! Seni öldüreceğim, kendime yükselteceğim. Seni, seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kafirlerden üstün tutacağım. Sonra bana döneceksiniz. İşte o zaman aranızda ihtilaf ettiğiniz şeyler hakkında aranızda hükmü ben vereceğim.* [839]
* *"Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı (a.s.) öldürdük, dediler. Halbuki onu öldüremediler ve asamadılar. Fakat onlara, İsa (a.s.) gibi birisi benzetilerek gösterildi. Onun hakkında ihtilafa düşenler tam bir şüphe içindedirler. Bu konuda zandan başka hiç bir bilgileri yoktur. Onu kati olarak öldüremediler. Bilakis Allah onu kendisine yükseltti. Allah Azîz'dir, Hakîm"dir."*[840] .
* *"Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim. Benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. Ben içlerinde olduğum müddetçe onlar üzerinde kontrolcü idim. Fakat sen beni öldürünce, artık gözetleyici onlar üzerinde sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.*[841]
* *"Muhammed (a.s.) sizin erkeklerinizden hiç birisinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."*[842]
Bu Kur'an âyetleri açık bir şekilde ve muhkemât olarak Hz. İsa'nın öldüğünü bildirmektedir. Bu âyetler mezkûr hadislerin tesirinde kalmadan anlaşılınca bu anlam sarih olarak anlaşılacaktır. Bu nedenle, önceki âyetler, bu babda vârid olan hadisler için arz metnini oluşturmazken, bu âyetler anlamlarındaki açıklık ve katilik nedeniyle bizim için bir arz metnini oluşturmaktadırlar.
Ayetteki ifade edilen, Yahudilerin Hz. İsa'yı (a.s.) öldürememeleri, asamamaları, Allah'ın da onu öldürmediğine bir delil sayılamaz. Çünkü Allah diğer âyetlerinde onu öldürdüğünü açıklamıştır. Ayrıca, Hz.Muhammed'in (a.s.) son nebî olması da onun tekrar gelmesine mani'dir. Hz.İsâ'nın (a.s.) peygamber olarak gelmeyeceği görüşü de kabul edilemez. Çünkü, Hz. İsa'nın (a.s.) geleceğini kabul edenlerin en önemli gerekçeleri, Ehli Kitab'ın ona inanmasıdır. Ehl-i Kitap O'na ne olarak inanacaklardır? Müslümanlar Mehdi'ye tabî olur, şeklinde bir yorumla problemi çözmüş görünmektedirler ama, işaret etmeye çalıştığımız bu nokta, gözardı edilmiştir. Hz. Mesih'in, Ehl-i Kitab'ı Hz. Muhammed'e (a.s.) inandırmak için geleceğini kabul etmek ise kabul edilir bir görüş olamaz. Hangi şekilde gökden inecek bir Mesîh, Hristiyan dünyayı müslüman edecektir? Onlan imana zorlayacak açık bir mucizeyle gelmesi, herkesin zorunlu olarak ona inanması, dînin imtihan sırrına muhaliftir, kabul edilemez. Böyle zorunlu bir inandırma, ne Hz. Mesîh'in kendi sağlığında ne de bir başka peygamberin hayatında gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmesi de Kur'an'ın bildirdiği imtihan mantığına zıddır.
Şayet böyle bir açık mucizeyle gelmez ise, kimse ona inanmıyacaktır. Sıradan bir insan çıkıp da "ben Mesihim" dese buna kim inanır?! Nitekim; 1340'da Nahcivan'da doğan, Fazlullah Esterâbâdî, 1819'da Şiraz'da doğan Mirza Ali Muhammed Seyyid ve 1830'da Hindistanda doğan Ahmed Kâdiyânî gibi kimseler, Mehdi ve İsâ olduklarını söylemişler ve kendilerine inanlar da olmuştur ama, bu inanma hiç bir zaman hadislerde anlatılan gibi olmamıştır.[843]
Hz. İsa'nın tekrar dünyaya gelmesini, hem de tekrar dünyevî cesed giymesini, gerçekten ölmüş bile olsa gerekli görenler, Hz. İsa'yı yere indiğinde "İman Nuru" ile kendisine çok yakın olanların tanıyabileceğini söylemişlerdir.[844] bu ifadeler de bize, Hz. İsa'nın (a.s.) inmesi konusunda zikredilen rivayetler ile, delil sayılan âyetlerin, reel olarak anlaşılabilmesinin ve tahakkukunun imkansız olduğu kanaatini vermektedir. Çünkü, bir kaç kişinin tanıyacağı bir Mesîh, hadislerde anlatılan misyonu üstlenemez. Ayrıca bu şekilde "Kurtarıcı" beklentilerinin, müslüman irâdeyi ve İslâmî aktiviteyi nasıl etkileyip körleştirdiği, her biri bir Mesîh ve Mehdî görevi üstlenmesi gereken mü'minlerin, bu kutsal tebliğ görevinden kendilerini, haber verilen bu "muntazar/beklenen" şahıslar yüzünden devre dışı tutmakta ve bu dîni bütün insanlığa ve Ehli Kitab'a tebliğ etmek görevini üstlenip de yerine getireceklerine, gökten inecek Hz. Isâ (a.s.) ile Hz. Mehdî'ye bırakmakla yetinmektedirler. Söz konusu hadislerin müslüman dünya için oluşturduğu bu fasit telakki bile bu hadisleri reddetmek için yeterli bir neden sayılmalıdır.
Bu babda zikredilen hadislerin İsrâiliyyat kaynaklı olmasını ve İslâmî literatüre de Hristiyan öğretisinden geçmiş olacağını da burada ayrıca vurgulamak istiyoruz. Biz sadece Kur'an'a muhalefetler yönüyle bu hadisleri arzetmiş olduğumuzdan, bu detaylara girmiyoruz, [845]
Sonuç olarak, Hz. Mesîh'in tekrar dünyaya gelmesini bildiren hadisler, Kur'an'ın bu konudaki açık nasslarıyla çeliştiğinden, tekrar dünyaya gelmesinin İslam dininin getirdiği mesaj ve tebliğ ile uyumunun bulunmamasından dolayı kabul edilmesi zordur. Ancak bu hadisler, yani; hem Hz. Mesîh ile ilgili hem de Mehdî ile ilgili hadisler birer sembol kabul edilip, zahirî anlamlarıyla anlaşılmayıp 'bunlar müteşâbih hadislerdir, bunlar ile kastedilen başka anlamlar vardır' denilirse, ne itikadı nede amelî bir bağlayıcılığı olmamak ve herhangi bir mükellefiyet de getirmemek kaydıyla kabulünde ve zikrinde mahzur olmayabilir.[846] Biz de bu neviden olan Nebevî anlatımları arz uygulamasının dışında tutmuştuk. Bu müteşâbih olanlardan, ilimde rüsûh sahibi olanlar, kendileri için bir mesaj alıyorlarsa, bu öznel anlamaya bir şey denilemez. Fakat, genel olarak âhirzaman telakkisi ve dîne hizmet bu rivayetler üzerine bina edilemez.[847]

Siyasî ve îdârî Konudaki Hadisler:

Ör: 1:
Siyaset ile ilgili ve itaat konusunda zikredilen hadisler, ayrı bir çalışmada incelenmelidirler. Özellikle İslâm'ın hayat görüşü ve bunun siyâsî tezahürleri açısından böyle bir çalışmanın oldukça büyük bir önemi vardır. Bu hadisler, Kur'an'ın getirdiği evrensel hayat prensipleri ve toplumsal gerçeklikler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Sadece bu konuya giren hadislerin bile üzerinde müstakil çalışmalara ihtiyaç vardır. M.Said Hatiboğlu'nun yapmış olduğu, "Hilafetin Kureyşiliği"[848] konusundaki çalışma, bu doğrultuda yapılmış önemli bir çalışmadır. Bu konudaki bütün rivayetler bu şekilde incelenmelidir. Biz burada vereceğimiz örneklerle bu ihtiyaca işaret etmiş olacağız.
İrbad bin Sariye rivayet ediyor: "Rasûlullah bize öyle bir vaaz verdi ki, vaazın tesiriyle gözler ağladı, kalpler korktu. Dedik ki,
'Ya Rasûlullah! Bu veda vaazına benziyor. Bize ne tavsiye ediyorsunuz?' O zaman şöyle buyurdular: *'Sizi, gecesi de gündüz gibi olan bir beyazlık üzere bırakıyorum. Benden sonra ondan ayrılan helak olmuştur. Kim benden sonra yaşar ise çok ihtilaflar görecektir. Size, Sünnet'imden bildiklerinize ve râşid halifelerimin sünnet'ine iyice azı dişleriniz ile tutunarak yapışmanızı tavsiye ederim. Yine size itaati tavsiye ederim, isterse bu habeşli bir köle olsun. Mü'min ancak bir deve gibidir. Her nereye çekilir ise oraya gider.'"*[849]
Bu babda 'İrbad İbn Sariye'den birçok hadis nakledilmiştir., *"Mü'min ancak yularlı bir deve gibidir."* Bu ziyade ile İbn Mâce nakletmektedir. Hadis, hem ziyade olan ifadesiyle hem de önceki ifadeler ile problemlidir. Özellikle, hadis metninde altı çizili olan ifadeleri, semantik tahlil açısından Hz.Peygamber'e (a.s.) nisbette ihtiyatlı olmamızı gerektirmektedir. Hermenötik yorumsamayla ise, bu ifadelerin; bir 'önceden bildirme' değil, yaşanmış bir hayatın insan zihninde oluşturduğu anlamların ifadeye aktarımı olduğu kanâatini bize vermektedir. Şimdi bu hadisin, Kur'an ile nasıl çeliştiğini göstermeye çalışacağız.
itaat, daha önceki kısımlarda da, geçtiği üzere, İslam dininin en çok vurguladığı bir esasdır. Başta Kur'an olmak üzere, sahih hadisler ve alimler bu konu üzerinde gereği gibi durmuşlardır. Bunlar burada zikredemeyeceğimiz kadar geniş olduğundan, Kur'an'dan, arz için asıl yapacağımız iki ayeti burada zikretmekle yetiniyoruz:
"Muhakkak ki Allah size, emanetleri ehline vermenizi emreder. İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman da adaletle hükmediniz. Allah size ne güzel öğüt vermektedir. Allah işitmekte ve görmektedir. Ey iman edenler! Allah'a, Rasûl'üne ve sizden olan emir sahibi kimselere itaat ediniz. Eğer herhangi bir şeyde çekişirseniz, onun halli için Allah'a ve Rasûl'üne meseleyi götürünüz, Allah'a ve ahirete inanıyorsanız, işte bu ne güzel ve neticesi itibariyle de hayırlıdır."[850]
İşte bu alt alta iki âyet açık bir ifadeyle, çok önemli prensipleri vaz' ediyor. Bizim konumuz ile ilgili olarak da, itaatin hiyerarşisini ve temsilcilerini belirtiyor: Allah, Rasûl ve inanan yetkililer. Kur'an bu çerçeve ile kime hangi hiyerarşi ile itaat edileceğini sarih olarak belirtmektedir. Buna göre, Hz. Peygamber'in (a.s.) itaat konusunda teşvikkâr olmasından daha doğal bir şey olamaz. Ancak, âyetlerin itaat konusunun özüne, merkezine yerleştirdiği bir nokta vardır ki, o da ehliyettir.

Biz itaati bu noktaya merkezleyip kabul etmez isek şayet, bizden olmayanlara da itaate bizi götürür. Târihîn değişik dönemlerinde yaşanan yanlışlıkların bir örtüsü olur itaat. Bizim için de benzeri bir târihî tekerrürün sebebi haline gelir. O halde bizim, Kur'an ve sahih hadiste itaat ve ehliyete ait vârid olan nassları iyi değerlendirip bir sonuca varmamız lazımdır. Aksi takdirde, yanlışlar din adına doğruların önüne geçmiş olacaktır. Şimdi hadise dönecek olursak; niçin müslümanların başına ehliyetsiz bir köle geçsin? Müslümanlar, işlerini emanet edecekleri ehil kimseyi başlarına geçirmeye me'mur değiller mi? Yine müslümanlar, ehil olan varken, ehil olmayana işlerini havale etmekten sorumlu olmazlar mı? 'Mü'min yularlı deve gibi, nereye çekilirse oraya gider.' şeklinde mü'min tarif edilecek olur ise, Kur'an'da zikredilen onlarca âyetteki doğruluğu emretmek, yanlışa engel olmak (Emr-i bi'l-Mâruf ve Nehy-i ani'l-Münker) görevini; *"Siz insanlar için görevlendirilmiş hayırlı bir ümmetsiziniz."* şeklinde ifade edilen ayete göre, insanlara doğruyu ve hakkı götürmek görevini, yeryüzünde adaleti sağlama ve hakkı ikame etme, fitneyi/terörü yok etme vazifesini nasıl yapacak? Nereye çekilirse oraya giden mü'minin böyle bir Kur'anî görevi üstlenemeyeceği açıktır. Sonuç olarak 'bu hadislerin, Kur'an'da zikredilen mü'minler ile ilgili mesajlarla uyuşması neredeyse imkansızdır', denilebilir.

O halde bu rivayetleri, mü'minlerin başlarına ehil olmayanların geçtiği bir dönemde, itaati sağlamak ve muhtemel başkaldırıları önlemek maksadıyla uydurulmuş olarak değerlendirmemiz mümkündür. Bu türden hadislerin iyi niyetle ve müslümanların umûmî salahları için uydurulduğu düşünülse bile bu hadislerin ifade ettikleri anlamları, kıyamete kadar mü'minlerin tâbi olacakları prensipler olarak kabul etmek imkansızdır.

Söz konusu hadis, hermenötik açıdan da incelendiğinde, bu ifadenin bir peygamber ifadesi olmakdan çok, "vâki'"i tasvir eden bir mü'min ifadesi olduğu görülecektir.

Ör: 2:

Yine siyasî konuda nakledilen bir örnek daha vereceğiz. İbn Abbas'dan nakledilmiştir :

"Sizden kim emîrinde hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin. Çünkü, kim cemâatten bir karış ayrılırsa, başka değil ancak câhiliyye ölümüyle ölmüştür."[851] Buhârî, yine İbn Abbas'dan başka bir tarikten şu farklı lafızla aynı hadisi nakletmektedir: *"Kim sultandan bir karış ayrılırsa..."*[852]

Değişik ifadelerin yer aldığı diğer rivayetlerin de birleştiği asıl nokta; cemâatten ayrılmak ve idareye karşı tavır almak, tâbi olmamaktır. "İtaat", Kur'an'ın önem verdiği toplumsal ve siyasal bir kavramdır. Allah'a, Rasûl'e ve müslümanların kendilerinden olan emir sahiplerine itaat etmelerini emretmektedir.[853] Ancak bu emir, sosyal ve siyasal bir zorunluluğu ifade ediyorsa da, konuyu Kur'an, "iman" meselesi haline getirmemektedir. Yani, bir siyâsî otoriteyi dinlemeyen ve ona tâbi olmayan kişinin, İslam dâiresinden çıkacağını, "boynundaki İslam ipini çıkaracağını"[854] ifade etmemektedir.

'Câhiliyye ölümü' demek, 'şirk üzere ölmek' demektir. Allah'ın bütün indirdiklerine iman eden, sâlih ameller işleyen bir kimsenin, sadece "itaat" probleminden dolayı, "Câhiliyye Ölümü" ile ölmesini kabul etmek; Kur'an'ın insanları çağırdığı genel dâvetine ve aslî mesajına ters düşmektedir. Birincil hedefi "iman" olan bir davetin, siyasî bir kusurdan dolayı müntesiplerini, şirk içinde ölmeyle denk tutması düşünülemez. Konunun siyasî çıkarlar nedeniyle bu şiddetli noktaya çekilip, Hz. Peygamber'e (a.s.) izafe edildiğini düşünüyoruz.

Ayrıca; Hz. Ebû Bekir'e halife olduğunda biat etmeyenlerin içinde, Sa'd b. Ubâde ve Hz. Fâtıma[855] gibi sahabelerin de olduğu dikkate alınırsa, bu hadisin ifade ettiği anlamın kabul edilemez olduğu görülecektir. Çünkü, bu iki sahabe ve daha başkaları, biat etmeden ölmüşlerdir. Hz. Ali de ancak, Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra gelip biat edebilmiştir. Şimdi bu hadisten hareketle, Hz. Fâtıma'nın ve Sa'd b.Ubâde'nin, câhiliyye ölümü üzere öldüklerini söylemek imkânı yoktur. Onlar için bu hadisin bir hükmü yoksa, kimse için de yoktur.

Azîmâbâdî'nin şerhine ve Ebû Davud'un hadisi tahriç ettiği bab başlığına bakılacak olursa, konunun "Hâriciler" hakkında olduğu görülmektedir.[856] Ancak, söz konusu hadislerin lafzından, bu tehdidi belli bir grup için anlamak ve onlara münhasır kılmak mümkün görünmemektedir.

Sonuç olarak bu ve benzeri hadisler, Kur'an'ın bütün ve genel mesajlarına terstir.

Ör: 3:

Meşhur hadis mecmualarında tahriç edilmemesine rağmen, halk dilinde de oldukça fazla kullanılan ve söylenilen bir hadisi de burada konu münasebeti nedeniyle arzetmek istiyoruz.

"Ümmetimin ihtilafı rahmettir."[857]

Aliyyü'l-Kârî, bu hadisi Hattâbî'nin "Garîbü'l-Hadis"inde tahriç ettiğini, Suyûtî'nin ve Beyhakî'nin de rivayet etmiş olduklarını zikrettikten sonra, "Muhtemelen bu hadis, bazı hafızların kitaplarında tahriç edilmiştir ama, bize kadar ulaşmamıştır." der. [858] Ayrıca Suyûtî'den söz konusu ihtilafın ahkam konusundaki ihtilaf olduğu şeklinde bir yorumu da nakletmektedir.[859]

Suyûtî'nin, böyle bir anlamı nasıl çıkardığını bilemiyoruz. Ancak, diğer ihtilafların kesin olarak dinde yasaklanmış olmasından hareketle, böyle bir yorum yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü aşağıda görüleceği üzere, Kur'an ve O'nun açık mesajı ile inananların en ziyade dikkatleri çekilen nokta, "Birlik"tir. İhtilaf ise bunun muhalifi olduğu için, genel anlamıyla bu hadisin Kur'an ile çeliştiği açıktır. Şimdi bu âyetleri veriyoruz:

"Hepiniz birlikte Allah'ın ipine sanlın, ayrılığa/ihtilafa düşmeyin! Allah'ın size olan nimetim hatırlayın! Düşman idiniz; kalblerinizi birleştirdi de, onun sayesinde kardeş oldunuz. Bir ateş çukurunun kenarında idiniz, sizi oradan kurtardı. Allah doğru yola erişesiniz diye size böylece âyetlerini açıklar."[860]

"Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin! Çekişmeyin/ihtilafa düşmeyin; başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetinizi kaybedersiniz. Sabredin, çünkü Allah sabredenler ile beraberdir. "[861]

Bu âyetlere muhalefeti açık olan bu rivayet konusunda Ali Toksarı'nın şu değerlendirmesini burada vermek istiyoruz: "Bu habere sahih dememiz mümkün değildir. Çünkü, söz konusu haberin sağlam bir senedi yoktur. Ayrıca haberin getirdiği hüküm, İslam'ın temel prensiplerine ters düşmektedir. Biz ihtilafın tabiî, hatta bazı konularda gerekli olduğunu kabul etmekle birlikte, bu habere dayanarak rahmet olduğunu söylemenin mümkün olmadığı inancındayız."[862]

Kur'an'ın en temel öğretisine muhalefeti açık olan bu hadis üzerinde daha fazla durmuyoruz. Meşhur hadis mecmualarında zikredilmeyişini de, arzı takviye edici bir faktör kabul ederek, bu hadisin sıhhatini reddediyoruz.[863]

Fezâil Konusundaki Hadisler:

Kur'an'ın evrensel prensipleri ve İslam dîninin genelgeçer esaslarıyla test edilmesi gereken bir çok hadis de "Fezâil" konusunda vârid olmuştur. Bu hadislerin nasıl anlaşılacağının veya asıllarının olup olmadığının gösterilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde insanlar, bu fezâil konusundaki rivayetler ile, hayatın gerçeklerini gerçek kimlikleriyle görememekte ve kendi reel hayatlarının yine kendilerinden beklediği misyonu da eda edememektedirler. Aşağıda üzerinde durulacak olan hadislerde bu noktalar ayrıca gösterilmeye çalışılacaktır. Önce bu konudaki önemli bazı hadisleri vereceğiz. Ancak bunları bazı alt başlıklarla vereceğiz ki, daha net olarak konu anlaşılmış ve görülmüş olsun.[864]

Çağ ve Devirlerin Faziletlerini Bildiren Hadisler:

"Ümmetim beş tabakadır. Kırk sene birr (el-Birru) ve takva dönemidir. Sonra yüz on seneye kadar şefkat ve sıla-i rahmin korunduğu devir gelir. Bundan sonra yüz altmışa kadar yabancılaşma ve diyalog kopukluğu gelir. En nihayet de, Herc gelir! Kurtulmaya bakın! Kurtulmaya bakın! "[865]

"Ümmetimin hayırlıları ilkleridir. Sonu ise aşikar bir eğriliktir. Onlar benden değil, ben onlardan değilim." Bu hadisi Taberânî, Abdullah b. es-Sa'di'den nakletmiştir.[866]

"*İnsanların en hayırlısı benim çağımda gelenlerdir. Sonra ikinci, sonra üçüncü çağda gelenlerdir."*[867] Bu ifadelere benzer oldukça fazla hadis vardır.[868]

"Ümmetimin hayırlıları başında ve sonunda gelenlerdir. Ortasında ise bulanıktır."[869]

"Ümmetimin en hayırlısı benim gönderildiğim çağda olanlardır. Sonra, ondan sonra gelenler ve onlardan sonra gelenlerdir."[870]

Sahabe Hakkındaki Hadisler :

Yukarıdaki hadisler de dolayısıyla sahabenin faziletini bildirmektedir. Ancak burada doğrudan onların faziletlerini ifade eden hadisleri

vereceğiz:
"Ashabımı bana bırakın; nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şayet siz Uhud kadar altın infak etseniz onların amellerine ulaşamazsınız."[871]
"Ne mutlu beni görene ve ne mutlu beni göreni görene!" [872]
"Ashabıma sövene Allah lanet etsin."[873] Diğer bir rivayette; *"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti..."* şeklinde ifade edilmektedir.[874] Ashaba sövme ile ilgili bir çok hadis rivayet edilmiştir.[875]
"Ateş, beni gören müslümana veya beni göreni görene dokunmaz.[876]
"Allah ümmetimden bir kimseye hayır dilerse, onun kalbine ashabıma âit sevgi koyar." [877]
"Ümmetimin en şerlileri ashabıma karşı en cesur olanlarıdır."[878]
"Kim ashabım hakkında güzel söz söylerse o mü'mindir."[879]

Şahısların Faziletine Dâir Hadisler :

Genel olarak sahabenin faziletine dâir yukarıdaki hadislerden sonra burada, ferdî olarak bir kısım sahâbîler için söylenen hadislerden bahsedeceğiz.
"Dikkat edin ben bütün dostların dostluğundan uzağım. Şayet Allah'tan başka bir dost edinecek olsaydım Ebû Bekir'i dost edinirdim."[880]
"Ebû Bekir, nebî olmamak kaydıyla insanların en hayırlısıdır."[881]
"içinizde ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sonra bu ikisine (Ebû Bekir ve Ömer'e işaret ediyor.) uyun!"[882] *"Benden sonra ümmetimin en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir."*[883]
Hz. Ali'ye hitap ederek: "Benim yanımda, Harun'un (a.s.) Mûsâ'nm (a.s.) yanında olduğu gibi olmak istemez misin?"[884] Yine Hz. Ali için: *"O kimin dostu ise ben de onun dostuyum. Allâhım! Onun dostuna Sen de dost ol! Onun düşmanına Sen de düşman ol!..*[885]
"Hasan ve Hüseyin, Cennet gençlerinin efendileridir. Babaları da onlardan daha hayırlıdır."[886] *"Kim Hasan ve Hüseyin'i severse beni sevmiş olur. Kim de onlara buğz ederse bana buğz etmiş olur."*[887] *Hz. Ali, Fâtima, Hasan ve Hüseyin için; "Sizinle barışta olanlarla ben de barıştayım, sizinle harpte olanlarla ben de harpteyim."*[888]
Bu babda vârid olan hadisleri çoğaltmak mümkündür. Ancak biz, üç alt başlıkta vermeye çalıştığımız bu hadisler ile, "Fezâil" konusunda nasıl rivayetlerin bulunduğunu genel hatlarıyla göstermek istedik. Tabiatıyla biz, bu kadar geniş bir konudaki belirli hadisleri arz yapmayacağız. Bilakis, bu konulardaki genel ifadeyi ve üslûbu, bu konuya hakim olan mantığı ve bu mantığın bir sonucu olarak ortaya çıkan sözleri genel olarak arz edeceğiz. Böylece; bazı hadisleri arz yaparak ulaşacağımız sonuçtan daha önemli bir noktaya ulaşmış olacağız. Çünkü varılan bu sonuçla belirlediğimiz "Arz Şablonu" kendisine uyan bütün hadisler için geçerli olacaktır.
Şimdi de bu üç alt başlığa âit hadisleri arz edeceğimiz Kur'an metnini ve Kur'anî esasları belirlemeye çalışalım:[889]

Kur'an'da Genel Olarak Fazilet Kavramı:

Kur'an semantiği içinde "fazilet" kelimesi kullanılmış ve bu kavram şemsiyesi altına bir çok şeyin faziletinin anlatımı dahil edilmiştir. Biz bu ifadenin Kur'an içinde nasıl bir kullanım alanı bulduğunu kısaca göstermekle, konumuzla ilgili Kur'anî esasları da belirlemeye çalışacağız.
Kur'an umûmî olarak insan türünün yaratılmış bir çok varlıktan üstün olduğunu bildirmiştir.[890] İnsan türü içinde ise bazı milletleri bazısından üstün kıldığını da açıklamıştır.[891] Bu milletlerden Kur'an da en çok zikredilen "üstün kılınmış" millet; İsrâiloğulları'dır. Sık sık bu millete bu durum hatırlatılmış ve bu nimeti unutmamaları istenmiştir.[892] Kur'an bazı Peygamberlerin bazılarından daha üstün olduğuna da dikkat çekmiş[893], bu "üstünlüğü" olan peygamberlerin bazılarını da isim olarak tasrih etmiştir.[894]
Kur'an, insanlar arasındaki üstünlük ve dereceyi ifade ederken farklı sınıflamalar ve kategoriler oluşturmuştur. Söz gelimi, mallarıyla ve canlarıyla cihâd edenlerin böyle olmayanlara üstünlüğü[895], kendilerine imtihan olmak için verilen rızk ve mal konusundaki (fazlalık anlamında) üstünlüğü[896], yenilip istifade edilen şeylerin kendi aralarında birbirinden üstünlükleri[897], bilenlerin bilmeyenlere,[898] görenlerin görmeyenlere[899], ışığın karanlığa[900], tayyip (güzel) olanın habîs (çirkin) olana[901], iyiliğin kötülüğe[902], mü'minin fasığa[903], diri olanın ölü olana[904] Mekke'nin fethinden önce infak etmenin Mekke'nin fethinden sonra infak etmeye[905],Cennetlik olanın Cehennemlik olana[906], üstünlüğü ve bunlarının birbirlerine denk olamayacağına dâir oldukça geniş bir alanda üstünlük dereceleri olduğunu açıklamıştır.
Bu genellemelerden ayrı olarak, Hz. Peygamber'in ümmetinin; "en hayırlı ümmet" olduğu[907], bu ümmetin görevlerinin iyiliği emr, kötülükten nehiy olduğu, ayrıca bu Hz. Peygamber (a.s.) ile beraber olan sahabenin Tevrat ve İncil'de özellikleri anlatılan faziletli kişiler oldukları da belirtilmiştir.[908] Kur'an sahabe neslinden ve onların faziletlerinden bir çok âyette bahsetmiştir. Daha çok; Ensar ve Muhacir genellemesi içinde, "önce gelenler (es-Sâbikûn) ve onlara uyanlar"[909] şeklinde ifade tarzını kullanmıştır. Bazı dönemlerdeki kusurlarını affedip tevbelerini kabul ettiğini,[910] Hz. Peygamber ile birlikte cihâd edip bu uğurda mal ve canlarını ortaya koyanlara Cennet hazırladığını ve onların kurtuluşa erenler (el- Müfiihûn) olduklarını[911] bildirmiştir.[912]
Kur'an'ın sahabe nesline âit bu ifadelerinin yanında, daha da özelde Hz. Peygamber'in ehl-i beyti için de bazı açıklamaların bulunduğunu görmekteyiz. Bu açıklamalar sarih olmadığından, husûsî ve ferdî ölçekte bir "fazilet" kavramının Kur'an'da zikredildiğini göstermemek-tedir.[913]

Kur'an'daki Fazilet Kavramına Dâir Prensipler:

Bütün bu Kurânî ifadelerden yola çıkarak "fazîlet" kavramının Kur'an'da kabul edildiğini ve pek çok alanda da kullanıldığını söylemek mümkündür. Ancak bu fazîlet ifadelerinin genel bir karakteri, soyut kavramlar halinde olmaları ve sınıfsal genellemeleri içine almalarıdır. Diğer bir ifadeyle; peygamberlerin bazılarını ismen tasrih etmesini saymaz isek Kur'an'ın ferdiyete inen "üstün" kılmadan söz etmediğini söyleyebiliriz.
Yine Kur'an'ın belirttiği üstünlük kavramı, özellikle milletler ve topluluklar için, bir değişmez vasf-ı mümeyyiz değil, Allah'ın imtihan etmek veya daha başka nedenlerle verdiği ve her zaman alabileceği bir özelliktir. Nitekim İsrâiloğullarma verilen üstünlük, onların ahde vefa göstermemeleri nedeniyle alınmış ve haklarında "lanet" ve "zillet" hükmü verilmiştir [914] Ayrıca Kur'an açıkça getirdiği bir hüküm ile bu noktayı prensip altına almıştır: *"De ki; mülk Allah'ındır. Onu dilediğine verir ve dilediğinden geri alır. Dilediğini azîz (üstün) yapar, dilediğini de zelil yapar."*[915] Bu Kur'anî prensip gösteriyor ki; Kur'an değişmez ve kaldırılmaz bir "fazîlet" vasfını kabul etmemektedir. Yani, bir zaman fazîletli olan, daha sonra bu fazîleti kaybedebilir. Bir zaman zillet içinde olan da daha sonra fazîletli olabilir. Bu önemli bir noktadır. O halde konuyu şöyle maddeleştirebiliriz:
1- Kur'an, 'fazîlet' kavramını kullanmış ve üstünlük konusunda açıklamada bulunmuştur.
2- Kur'an, soyut ve genel kategorilerde bir faziletten bahsetmiştir.
3- Kur'an, bir sınıfın diğerine daimî övüneceği bir değişmez vasf-ı mümeyyiz vermemişitir.
4- Kur'an, imtihan vesilesi olmanın dışında, ferdî, cinsî (erkek-dişi), toplumsal düzeyde bir faziletten bahsetmemiştir.
5- Kur'an, ayrıcalıklı fert, aile, toplum veya cemâat fikrine delil olacak bir prensip içermemektedir.
6- Kur'an, kişisel amel ve çabalarla kazanılan üstünlüğü, özellikle de Allah'a yakınlığı (takvayı) ifade eden üstünlüğü övmüş[916] ve bunu da hiç bir zümreye, millete, kabileye v.s. bırakmamıştır.[917]

Değerlendirme ve Arz:

Kur'an'ın bu genel esaslarından hareketle, sahabenin bazı fertlerinin diğerlerine üstünlüklerini ifade eden Kur'anî delil olmadığım söylememiz mümkündür. Hz. Peygamber'in (a.s.) yirmi üç senelik peygamberliği döneminde, elbette bazı sahabenin diğerlerine göre, Hz. Peygamber'e (a.s.) yakınlıkları, hizmetleri olmuştur. Bu tarihen de sabit olan ve kimsenin itiraz edemeyeceği bir vakıadır. Ancak, bu yakınlıktan ve hizmetten kaynaklanan fazilet ve sevabı Allah vereceğinden ve bu dünyada bunu bilmeye imkan olmadığından, bu noktanın bir üstünlük ve derece belirlenimi için yeterli delil olmadığı açıktır. Kur'an bu hizmetin mükafaatını genel olarak açıklamış ve bildirmiştir. Yukarda zikrettiğimiz âyetlerde bunlar açıktır. Fakat, dikkate değer bir nokta, Kur'an bu bildirisinde "fert" bazında bir açıklamada bulunmamış ve genel bir ifade kullanmayı, belli bir dönemi paylaşanlar ve aynı amelleri işleyenler şeklinde bir sınıflamayı üslûp olarak tercih etmiştir.

Ehli Sünnet'in genel görüşü olan, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali şeklindeki derecelemenin, Kur'an'dan bir dayanağının olmadığı açıktır.[918] Yukarda zikredilen hadislerin ve benzerlerinin bu Kur'anî esaslar çerçevesinde arzları yapılırken, üzerinde ittifak sağlanmış olan sahabelerin faziletleri konusunda bile Kur'an'dan delil olmayışı oldukça önemlidir.
Konuya bir de vâki olan tarihî gerçekler açısından ve o olayların hermenötik bir yorumuyla, tarihî olayları bir metin gibi okumak yöntemiyle bakacak olursak, ifadeye çalıştığımız noktanın daha açık görülebileceğini ümid ediyoruz.
Hz. Peygamber'in (a.s.) vefatını müteakiben cereyan eden hilafet tartışması ve halîfe tayini olayı bize, sahabe neslinin zihnî çerçevelerinde, bizim şimdilerde kabul ettiğimiz gibi bir fazilet ve üstünlük, anlayışının olmadığını görmekteyiz. Şayet sahabe neslinin şuur altında peygamberi (a.s.) telkinlerle oluşan (nakledilen hadislerdeki gibi) sahabeye âit fazîlet sıralaması bulunsa idi, Benî Sâîde çardağında tartışmalara ve kavgalara gerek kalmadan, icmâ ile Hz. Ebû Bekir halîfe seçilecekti.[919] Özellikle sahabenin ileri gelenlerinden, Sa'd b. Ubâde'nin itirazı ve Hz. Fâtımâ'nın biat etmeyişi konumuz açısından önemlidir. Çünkü, söz konusu Hz. Ebû Bekir için zikredilen bir üstünlüğü, bu sahabelerin bilmemelerini ve duymamalarını kabul etmek zordur. Özellikle Hubâb b. Münzir'in Ensar'ın faziletine ve üstünlüğüne dâir söyledikleri dikkate alınacak olursa, sahabenin zihnî çerçevesi içinde hiç de bizim zannettiğimiz gibi bir fazîlet derecelenmesinin olmadığını anlamamız mümkündür.[920]
Hz. Ebû Bekir'in biattan sonra îrâd ettiği hutbesindeki ifadeler de konumuz açısından önemlidir. Özetle, Hz. Ebû Bekir, böyle bir görevi istemediğini, kendisine kabul ettirildiğini, Allah'ın ağır bir yükü omuzuna koyduğunu, kendisinin de onlardan biri olduğunu, hak üzere gittiği müddetçe kendisini dinlemelerini... dile getirmiştir.[921] Yani, Hz. Ebû Bekir hilâfete geçirilişini, taşımış olduğu faziletin zorunlu bir sonucu olarak değerlendirmemiştir.
Bir önemli nokta da, Hz.Ömer'in kendisinden sonra halife adayı olarak altı sahabeyi vasiyet etmesidir.[922]Tarihen sabit olan şey, bu altı kişiden Hz. Osman'ın seçildiğidir. Bugün Ehl-i Sünnet'in inancındaki üçüncü sırayı da bu sahabî almıştır. Oysa ki bu tarihî olaya bir de şöyle bakılması gerektiğine inanıyoruz: Eğer bu altıdan bir başkası seçilseydi, şimdiki Ehl-i Sünnet sıralamasında o sahabî olacaktı. Bu ihtimal de, altıda birdir. Yani o heyette bulunanların her biri için aynı şans vardı. O halde, şimdi kabul edilen fazîlet sıralaması kabul edilecek olursa, bu faziletin rivayetlerden dolayı değil de, hilafete geçmeden dolayı olduğu kabul edilmelidir. Yani faziletin ölçüsünün hilâfete geçme şeklinde belirtilmesi gerekir. Aksi taktirde bu sıralamayı makul olarak izah imkansızdır. Çünkü, Hz. Ömer'in altı kişiyi, hilafete aday göstermesi, bu altı kişinin onun gözünde ve onun yanında, hem derece bakımından hem de hilafete liyakat bakımından aynı olduğu anlamına gelmektedir. Buna göre sahabe arasındaki fazîlet sıralaması, Hz. Ömer'e göre şöyle olması gerekir:
Hz.Ebû Bekir,Hz. Ömer,Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Sa'd , Hz. Abdurrahman b. Avf.
Bu durumda sıralamada, üçüncülüğü altı kişinin paylaştığını kabul etmemiz gerekmektedir. Halbuki Ehli Sünnet sıralamayı böyle yapmamıştır. Bunun bir çelişki olduğunu düşünüyoruz.
Sonuç olarak sahabenin faziletine dâir, Hz. Peygamber (a.s.) bir kısım ifadelerde bulunmuş olması tabidir. 23 senelik dâva arkadaşlığında elbette övücü, sena edici bir kısım ifadeler olmuştur. Ancak bu sözlerin, bize nakledildiği türden, derece bildiren, siyâsî iktidarı belirleyen, ümmetin akidesi arasına girecek türden olmadığı kanâatindeyiz.Yukarda Örnek olarak zikrettiğimiz hadisler ve üslûp olarak benzer özellikler taşıyanlar, Kur'an'ın bu konudaki esaslarının ve ifadeye çalıştığımız noktanın dışına taşdıklarından, sahih sayılıp, ümmetin akidesi içerisine girmelerini isabetli bulmuyoruz. Bu türden rivayetler, hermenötik açıdan da bakılınca, bu hadislerin söylendiği ortamın tarihselliğini yansıttıklarını görmekteyiz. Ayrıca bu rivayetlerin, tarihselci yorum yöntemiyle dikkatlice değerlendirilmesi gerektiğine de inanıyoruz.[923]

Kader Konusundaki Hadisler:

Başlı başına bir araştırmayı, gerektiren arz konularının olduğunu söylemiştik. Büyük bir kitap hacmine ancak sığabilecek bu konulardan biri de, "Kader" konusudur. Biz bu konuyu, yapılması gereken arz uygulaması konusunda küçük bir örnek teşkil etmesi yönüyle burada arz yapacağız. Kader konusunda sağlıklı bir arz yapılabilmesi için, önce kader konusunda Kur'an'ın nasıl bir mesaj içerdiğinin net olarak ortaya konulması gerekmektedir. Yine bu konuyla doğrudan bağlantılı olan insanın özgürlüğü konusunun Kur'an'daki yeri, gayet açık bir şekilde belirtilmelidir. Kader ve insanın özgürlüğü konusu net/açık olarak ortaya konuldukdan sonra ancak, hadislerde gelen kader ile ilgili anlatılar, arz uygulamasıyla tashih edilebilir. Biz, Kur'an'ın kullandığı dil ve ifade özelliklerinden bahsettiğimiz yerde, "teo-sentrik" dil olarak, bu konunun Kur'an'daki anlatımlarında problem ve anlama zorluğunun olduğuna dikkat çekmiştik. Çünkü Kur'an'da öyle ifadeler var ki, bunları insanın özgürlüğü ve hürriyeti ile bağdaştırmak mümkün değildir.[924] İşte bu ifadelerin, önce nasıl anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Tezimizde, Kur'an'ın anlaşılması konusunun arz için bir problem olarak incelendiği yerde, yeni bir Kur'an okuması yöntemi geliştirmenin lüzumuna dikkat çekmiştik. Bu yöntemin en önemli çözümleyeceği problem de zannediyoruz, bu kader ve insanın özgürlüğü ile ilgili âyetlerin oluşturduğu problemdir.
Kur'an'ı anlama yöntemlerinden bahsettiğimiz kısımda önemini vurguladığımız şu esası burada yinelemek istiyoruz: En doğru Kur'an anlama yöntemi, Kur'an'ı gönderiliş gayesi olan "hidayete davet" çerçevesinde anlamaktır. İşte bu esas ve prensipten hareketle Kur'an âyetlerine baktığımızda, konuyla ilgili âyetlerin iki merkezî noktada toplandığını görmekteyiz :
1- Kur'an'ın ilk muhataplarına, onların özel durumları ve olayları çerçevesinde zikrettiği âyetlerdir ki, bunlar genel hükümler olarak anlaşılmış ve yanlışlara neden olmuştur. Yani tarihsel ve yerel unsur, evrensel ve zamanüstü telakki edilmiştir.
2- Kur'an'da insan özgürlüğü ve kader konusunda zikredilen evrensel prensiplerdir.
Bizce kader konusu, işte bu ikinci kategoriye giren âyetlerin oluşturduğu anlam çerçevesinde değerlendirilmelidir.Aynca, birinci guruptaki âyetler de, bu çerçevede oluşan anlam ile uyum sağlayacak şekilde tekrar yorumlanmak ve anlaşılmalıdır. Yoksa, birinci grubu oluşturan ve büyük ekseriyeti "cebr" ifade eden âyetler, yine o mealdeki hadisler ile anlaşılırsa, doğru bir kader anlayışını Kur'an'dan ve hadislerden çıkarmak çok zordur. Şimdi bu iki kategoriye giren âyetlerden bazılarını zikredeceğiz.[925]

Cebr Anlamında Anlaşılan Ayetler :

"Sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır."[926] Bu ayeti, hem insanları hem de onların fiilerini Allah'ın yarattığı şeklinde anlamışlardır. Halbuki âyetin bağlı bulunduğu konteksi (bağlamı) böyle bir anlamaya katiyyen müsait değildir. Ayetin bağlı bulunduğu bağlamıyla beraber anlamı şöyledir: Hz. İbrahim (a.s.) putperestler ile konuşuyor ve Allah bu konuşmayı naklediyor.
"İbrahim onlara şöyle dedi: Yonttuğunuz bu şeylere mi tapıyorsunuz? Sizi de bu yaptığınız (putlan da) yaratan Allah'tır."[927]
Bir önceki âyetle münasebeti içinde anlaşıldığında hiçbir problemi olmayan bu âyet, bağlamından koparılınca, nasıl yanlış i'tikad ve anlayışlara neden olduğuna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Burada, Kur'an'ın anlaşılmasında bağlam faktörünün önemi olarak verdiğimiz açıklamalar ile, anlambilimde bağlamın önemi hatırlanmalıdır.
Allah'ın dilediğini hidayete erdireceği ve dilediğini dalâlete atacağını ifade eden âyetlerle, kalplerin mühürlendiğini bildiren âyetler de 'cebr ifade ediyor' şeklinde anlaşılmıştır.[928] Allah'ın bir kısım tasarruflarını ifade için zikrettiği, "ketebe/yazdı"[929]" ve "kadâ/hükmetti" fiilleri de cebr anlamında anlaşılmaya neden olmuştur.[930]
"Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü. Attığın zaman da, atan sen değildin, Allah'tı."[931]
Bu zikrettiklerimiz dışında da Kur'an'da bol miktarda "cebr" ifade eden âyet bulmak mümkündür. Ancak bu verilenlerin maksadımızı ifadeye yeteceğine inanıyoruz.[932]

İnsanın Özgürlüğünü ve Hürriyetini Bildiren Ayetler :

Kur'an'ın en açık şekilde ifade ettiği ve en genelgeçer prensipler olarak anlaşılacak âyetleri, bu konuda nazil olmuştur. Çünkü bu konu, insanlığın en birinci ve en önemli bir problemidir. Bu problem net olarak çözümlenmeden, diğer problemleri çözümlemek, hemen hemen imkansızdır. İslâmî araştırmalardaki tıkanmaların bir çoğunu biz, bu temel özgürlük ve insan hürriyeti konusundaki yanlış anlamalarımızda ve Kur'an telakkimizde görmekteyiz. Bu konuda Kur'an bize şöyle mesaj vermektedir:
"O Allah, ölüm ve hayatı, sizin hanginizin daha güzel amel işleyeceğiniz konusunda sizi denemek için yarattı."[933]
"Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa mükafaatını, kim de zerre kadar bir kötülük yaparsa karşısında cezasını görecektir."[934]
"İnsan için çalıştığının karşılığından başka bir şey yoktur. İnsan yaptığı amelin karşılığını mutlaka görür."[935]
"Oku kitabını! Bugün hesabını görmek için bu sana yeter."[936] İnsanın yaptıklarının, iyi veya kötü tek sorumlusunun kendisi olduğunu

bildiren, daha onlarca âyet zikredilebilir. Biz bu verilenlerin bir fikir vereceği kanâatindeyiz. Sonuç olarak şöyle diyebiliriz; cebr ifade ettiği zannedilen âyetlerin yanlış anlaşıldığı, âyetlerin taşımadığı anlamlarla anlaşıldığından hareketle, birinci konu olan cebr problemini geçiyoruz. Ancak burada üzerinde durmamız gereken önemli bir nokta vardır. Teo-sentrik bir anlatım olan Allah'ın bütün olaylar ve hâdiselerde birinci derecede etken oluşunu ifade eden âyetler, şirk toplumunu tevhid akidesine ulaştırmak maksadıyla Kur'an'da zikredilmişlerdir. Ayrıca, kader konusunda ele alınacak bütün konuları da burada ele alamadığımızdan, değinmediğimiz ve değinemeyeceğimiz noktalar bulunacaktır. Bunlardan biri de, kader konusunun cebrî olan boyutudur. Biz bu boyutun, insanın iradesi dışında oluşan olaylar ile, yaratılışı içine alan boyut olduğunu düşünüyoruz. Örneğin bizim nerede, nasıl ve hangi anne ve babadan, yine hangi özellikler taşıyarak dünyaya gelip imtihan olacağımız konusuna giren herşeyin, cebr boyutunu oluşturduğu kanâatindeyiz. Bunun böyle olması da doğaldır. Çünkü dünyaya imtihan için gelmiş bulunmaktayız.
Şimdi, yukarıda kısaca özetlemiş olduğumuz, insanın davranış ve amellerinde tamamen hür ve mesul olduğunu bildiren Kur'an'ın evrensel bildiri ve mesajına rağmen, maalesef, en muteber hadis külliyatlarında bu mesajlara taban tabana zıt ve onları anlamsızlaştıran hadisler nakledilmiştir. Bunlardan bir kaçını örnek olarak zikretmek istiyoruz:
Hz. Adem ile Musa'nın (a.s.) tartışdıklarını anlatan hadis böyledir.
"Hz. Musa ile Hz. Adem tartışdılar da Hz. Adem, Hz. Musa'ya galebe çaldı. Hz. Musa ona dedi ki, 'sen o Adem'sin ki, insanları yanılttın ve onları Cennet'ten çıkardın.' Hz. Adem de ona, 'sen o Musa'sın ki, Allah sana herşeyin ilmini verdi. Seni insanlar üzerine risaletiyle üstün kıldı'. Hz. Musa: 'evet', dedi. Sonra Hz. Adem, 'peki sen beni, Allah'ın daha beni yaratmadan önce, hakkımda yazmış olduğu bir kaderden dolayı mı ayıplıyorsun!?' dedi."[937]
Bu konudaki diğer bir hadis de söyledi:
Hz. Ömer b. Hattab naklediyor: *"Rasûlullah'ı, kendisine, 'Rabb'in insanların sulblerinden zürriyyetlerini alıp da onları kendilerine şahit yaparak, 'ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' demişti, insanlar da, 'evet, sen bizim Rabb'imizsin' demişlerdi. Bu şahit tutma, kıyamet gününde insanların 'biz bundan gafildik' dememeleri içindir.*"[938] ayetinden sorulduğunda şöyle derken işittim:
'Allah Teâlâ, Hz. Adem'i yarattı. Sonra onun sırtını sağ eliyle meshedip, bir zürriyet çıkardı. 'İşte bunları Cennet için yarattım ve bunlar Cennet ameli işlerler', dedi. Sonra Hz. Adem'in sırtını bir kere daha meshedip bir zürriyet daha çıkardı, işte bunları da Cehennem için yarattım, bunlar Cehennem ehlinin amelini işlerler', dedi. Bu arada bir adam,
'Ya Rasulallah! O halde amel niçin yapılıyor?' diye sordu. Buyurdular ki,
'Allah bir adamı Cennet için yaratmışsa onu Cennetliklerin amelinde görevlendirir. Ta ki bu amel üzere ölür ve bu ameliyle onu Cennet'e girdirir. Bir adamı da Cehennem için yaratmışsa, onu da Cehennem ehlinin amelinde görevlendirir. O da bu amel üzere yaşayıp ölür ve bu ameliyle de onu Cehennemine koyar.'" [939]
"Sizden biriniz ya da bir adam, Cehennem ehlinin amelini işler tâ ki Cehennem ile onun arasında bir kol veya bir zira' mesafe kalır, kader (Kitap/Yazgı) önüne geçer ve Cennetlik amelini işler ve Cennet'e girer.
Yine bir adam da Cennet ehlinin amelini işler, tâ ki onunla Cennet arasında bir kol veya bir zira' mesafe kalır, kader (Kitap/Yazgı) önüne geçer, Cehennem ehlinin amelini işler ve Cehennem'e girer."[940]
Bu mealde hadisleri çoğaltmak mümkündür. Ancak, en muteber hadis mecmualarında tahriç edilen bu örnekler ile yetiniyoruz. Yukarıda vermiş olduğumuz Kur'an âyetlerindeki insanın mesuliyyeti ve davranışlanndaki özgürlük ve hürriyet prensipleri ile bu hadisleri bağdaştırmaya ve anlamaya imkan olmadığı açıktır. Biz, müstakil bir kitap hacminde incelenecek bu konuda nihâî anlamda bir şey söylemiyoruz. Ancak, bu mealdeki hadislerin de, Kur'an karşısında çelişki içerdiğinden dolayı sahih kabul edilmelerinin de imkansızlığını ifade ediyoruz.
İmam Mâlik, bu konudaki hadisleri tabriç ettiği bab başlığına şu ifadeyi koymuştur: "Kader hakkında görüş bildirmenin yasaklığı" yani, konu o kadar aklî çelişki içeriyor ki, her akıl sahibi bunu reddedecektir. Bu bilindiği için, bab başlığı ona göre düzenlenmiştir.
Söz konusu rivâyetlerdeki ifadelerin doğru kabul edilmesi, Kur'an'ın en temel esaslarını iptal eder. İlâhî adaleti ve Allah'ın şefkat ve merhamet sahibi olduğunu anlatan onlarca ayeti ve Allah'ın insanlara zulmetmeyeceği, ancak insanın kendi kendisine zulmedeceğini bildiren âyetleri hükümsüz bırakır ve anlamsızlaştırır. Kısaca: Allah'ın "ÂDİL" oluşuna dayalı açılan beşerî imtihan dünyası bu hadisler kabul edilecek olursa, İlâhî bir komedyaya dönüşür.
Allah'ı, âyetlerini ve bu âyetleri bize tebliğ eden elçisi Hz. Muhammed'i (a.s.) böyle çelişkiler içerisinde görülecek bir komedyadan tenzih ederiz.[941]

Hatalı Arz Örnekleri Ve Nedenleri

Bir önceki kısımda, isabetli arzın prensiplerini ve bu prensipler çerçevesinde yapılan arz uygulamalarının örnekleri verilmiştir. Burada ise, konunun daha bir açıklık kazanması için, hatalı yapılan arz uygulamalarından ve bu uygulamaların istinat ettiği hatalı prensiplerden bahsedeceğiz. Tesbite çalışacağımız bir kısım prensipler ile, hatalı yapılmış bir arzı tesbit edebilmeyi göstermeye çalışacağız.
Kaide 1- İsabetli arz prensiplerinin dışında yapılan uygulamalar.
Kaide 2- Manaya delâleti kat'î olmayan Kur'an metihlerine arz yapmak.
Kaide 3- Kur'an âyetleri için yapılan tamamen sübjektif yorumlara arz yapmak.[942]
Kaide 4- Kur'an'ın hedefi dışına taşmlmış bir anlama arz yapmak.
Kaide 5- Kur'an'ın, ne dil kuralları, ne de tefsir/yorum prensipleri açısından, asla taşımayacağı bir anlama arz yapmak.
Kaide 6- Doğru olarak anlaşılmamış bir hadisi arz yapmak.
Kaide 7- Maksatlı ve her türden peşin fikirler ve ideolojiler doğrultusunda arz yapmak.
Kaide 8- Arzı, henüz doğruluğu ispat edilmemiş bir aklî kuramdan hareketle yapmak.
Kaide 9- Arzın, hem Kur'an hem de hadis yönünden, bizim beşeri aklımızla hiçbir zaman tam olarak anlayamayacağımız konularda yapılması.
Kaide 10- Arzın, hem Kur'an hem de hadisteki, mensuh kabul edilen unsurları dikkate almadan yapılması.
Kaide 11- Arzın, ilgisiz konularda yapılması (Kur'an ve hadisin ihtiva ettiği konular yönüyle).
Kaide 12- Arzın, teklife konu olmayan hadis metinleri üzerinde yapılması.
Arz uygulamasında önemi asla yadsınmayacak bir nokta, hatalı arz uygulamalarının tesbitidir. Bu noktanın önemi, yapılan arz uygulamasının bir açıdan Kur'an'a ters düştüğünü göstermek mümkün iken, diğer bir açıdan da, uygun düştüğünü göstermenin mümkün olabilmesidir. Zira, daha önceki kısımlarda da ifade edildiği gibi, bir anlayışa göre Kur'an'a muhalif olan bir hadis, diğer bir bakış açısına göre muhalif olmamaktadır. Nitekim, sahabenin yaptığı arz örneklerini verirken, İbn Abbas'ın istidlal edip, müt'a nikahını caiz gördüğü bir ayete karşı Hz. Âişe ise, başka âyetlerden istidlal ederek müt'a hakkındaki rivayeti reddediyordu.[943] Sahabe de bile görülen bu türden arz uygulaması bize, hem isabetli bir arz usûlünü geliştirmenin önemini, hem de hatalı arz uygulamasının gerçekliğiyle birlikte, sahabeyi de içine alabilen boyutunun genişliğini göstermektedir.
Şimdi bazı örneklerle bu noktaya ışık tutmaya çalışacağız.:
Ör:1:
Ahmet Akbulut'un, sahabe devri siyasi olaylarının, müslümanların itikadi ve ameli inançlarına olan yansımalarını incelediği eserinde, birçok sahih olarak rivayet edilmiş hadisi, Kur'an'a aykırı olmakla reddetmektedir.[944] Biz bunlardan bir tanesini burada örnek vereceğiz. Önce arz edilen söz konusu hadisi veriyoruz:
"İki müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelirlerse, öldüren de ölen de Cehennem'dedir." buyurdular. Biz dedik ki, 'hadi bu öldüren katil, ölenin suçu nedir?' "O da kardeşini öldürmeye hırslı idi."[945] Bu hadis, şu Kur'an ayetine muhalif görülerek reddedilmiştir.
"Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz. Eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın emrine boyun eğecekleri ana kadar savaşınız. Eğer dönerlerse, aralarını adaletle bulunuz. Adil davranınız. Şüphesiz ki Allah adil olanları sever. "[946]
Bu âyete muhalefeti gerekçesiyle yukarıdaki hadisi sahih kabul etmeyen Akbulut bu konuda şöyle söylemektedir: "Hak prensibini esas almayan bu rivayetin, Hucûrat Suresi'nin 9. ayetine de aykırı olduğu ortadadır. Savaşan tarafların, haklılıklarını ortaya koymak için Peygamber'e istinaden rivayetler istihsal etmiş oldukları da bilinmektedir."[947]
Biz siyasi ve gelecekten haber veren hadisleri genel olarak arz ettiğimiz kısımda, bu kabil rivayetlere arz mantalitesi içinde nasıl bakılması gerektiğine de işaret etmeye çalıştık. Burada yapılan arz uygulamasının hatalı olmasını gerektiren en önemli neden; arzın herhangi bir usûl çerçevesinde yapılmamış olmasıdır. Bizim belirlemeye çalıştığımız prensipler açısından bakılacak olursa bu arz uygulamasının şu noktalardan hatalı olduğu görülecektir:

1- Hadis metninde ifade edilen olay ile Kur'an metninde zikredilen olay birbirleriyle tam örtüşmemektedir. Dolayısıyla, ilgisiz konuların birbirlerine arzı yapılarak hataya düşülmüştür. Çünkü, hadis iki müslümanın, gerekçelerini bildirmeksizin -dünyevi mi, nefsi mi olduğu belli değil- birbirlerini öldürmeleri gibi bir vuruşmadan bahsetmektedir. Halbuki âyette zikredilen olay ise, iki topluluğun birbirleriyle savaşıdır ki, bu iki müslümanın şu ya da bu nedenle yaptıkları hususi kavgadan şüphesiz çok farklı bir olaydır. İki kişinin kavgasında daha çok nefsanilik aranırken, toplulukların kavgalarında daha başka nedenler aranır. Bu iki durumun her açıdan birbirlerinden ayrı olduğu açıktır.
2- Hadiste belirtilen mü'min bir kişinin yine bir mü'min kişiyi öldürmesi olayını, Kur'an'ın söz konusu Hucûrat 9. ayetine arz etmeyip de şu âyete arz ettiğimiz zaman, hadisin doğru bir hakikati ifade ettiğini görebilmemiz mümkündür:
"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedi kalacağı Cehennem'dir. Allah ona gazab etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azab hazırlamıştır."[948]
Görüleceği üzere bu âyet, hadiste ifade edilen olayla daha açık bir şekilde örtüşmektedir. Bu iki noktadan dolayı yapılan bu arz uygulamasını hatalı kabul ediyoruz.
Ör: 2:
Hadisten mensuh olanları, hadis kitaplarında rivayet edilmesinden dolayı hem problem edinmek, hem de onları Kur'an'a arz etmek de hatalı bir arza neden olur. Hadiste nasih ve mensuh ile ilgili eserinde Ali Osman Koçkuzu, temizlik, ibadet, muamelatla ilgili konularda yüz elli sekiz madde örnek sıralamış ve nesh olan durumları göstermeye çalışmıştır. Bu kısımda zikredilen hadisler nasih olanlarıyla, mensuh olanlarıyla halen hadis kitaplarında mevcutturlar. İşte bunlardan mensuh olmuş bir hadisi alıp da, Kur'an'a arz etmek hatalı bir arzdır, örneğin kadınları da ilgilendirdiği için sık sık söylenen *"Namaz kılanın önünden, kadın, eşek ve siyah köpek geçerse namaz bozulur."*[949] Bu hadis, İbn Abbas'ın veda haccında safların önünden eşekler ile geçilmesi halinde namazın bozulmadığını bildiren rivayeti ile, mensuh sayılmıştır.[950] Hz. Âişe'nin, ben önünde yatardım ve namaz kılardı, rivayeti ile de yine mensuh olduğu söylenmiştir. İşte bu nev'i mensuh sayılan hadisleri Kur'an'a arz etmek te hatalı bir arz uygulamasıdır.[951]
Ör: 3:
Hatalı arz örnekleri içinde zikredeceğimiz bir örnek de "Sihir Hadisi"dir. Önce bu hadisin metnini vereceğiz sonra da neden hatalı bir arz yapılmış olduğunu göstermeye çalışacağız.
Hz. Âişe hadiseyi şöyle anlatıyor: "Rasulullah'a sihir yapılmıştı. Bazı işleri yapmadığı halde o işi yapıyormuş hissine kapılıyordu. Nihayet bir gün benim yanımda Allah'a tekrar tekrar dua etti. Daha sonra bana,
'haberin var mı ya Âişe! Allah bana fetva istediğim konuda fetva vermiştir', dedi. 'Bana iki melek geldi. Bunlardan biri baş ucuma, diğeri ayak ucuma oturdu. Daha sonra aralarında şöyle konuştular.
- Bu kişinin hastalığı nedir?
- Ona sihir yapılmıştır.
- Sihri kim yapmıştır?
- Zürayk oğullarından Yahudi Lebid b. el-A'sam.
- Bu sihir nasıl yapılmıştır ?
- Bir tarak, saç-sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı içinde.
- Sihir nerede ?
- Zervan kuyusunun içindedir.'
Bunun üzerine Rasulullah (a.s.) bir grup ashabıyla birlikte kuyuya gidip baktı. Döndüğünde Hz. Âişe'ye şöyle söyledi:
'Vallahi, kuyunun suyu kına suyu gibi kırmızımtırak, hurma ağacının dalları (kuyunun üzerinde bulunan hurma ağacı) ise, şeytanların başları gibidir.' Hz. Âişe:
'O sihri çıkardın mı, ya Rasulallah!'
'Hayır Allah bana afiyet ihsan etmiş, şifa vermiştir. Sihri çıkarmakla insanlar arasında kötülük yayacağımdan korktum', cevabını verdi. Daha sonra o kuyunun kapatılmasını emretti."[952]
Bu hadisi başta Mu'tezilî imamlar olmak üzere geçmiş ve yeni birçok alimin, tenkit ettiklerini ve arz yaparak reddetmiş olduklarını daha önceki arzın tarihçesi bölümde vermiş bulunuyoruz. Burada onları tekrar etmeyeceğiz. Sadece hangi âyetlere arz ettiklerini göstererek, arzı hatalı kılan noktalara işaret etmekle yetineceğiz.
"Ey Rasûl! Rabb'inden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, risalet görevim yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kafirleri hidayete erdirmez."[953]
"Sağ elindekini at da onların yapmış olduklarını yutsun. Onlar ancak sihirbaz oyunu yapıyorlar. Sihirbaz hangi yolla gelirse gelsin başaramaz."[954]
"Seni dinledikleri zaman neye kulak verdiklerini, gizli görüşmelerinde zalimlerin, 'Siz ancak büyülenmiş bir adama tâbi oluyorsunuz' dediklerini biz çok iyi biliyoruz."[955]
"İnanmayanlar şöyle dediler: 'Bu da nasıl peygamber!? Yemek yiyor, sokaklarda geziyor. Onunla beraber bir de melek indirilseydi ya! Yahut ona bir hazine verilseydi, veya bir bahçesi olsaydı!' İşte bu zalimler inanan insanlara: 'Siz başka değil, sadece büyülenmiş (meşhur) bir adama inanıyorsunuz.'"[956]
Râzî'nin tefsirinde Muavvizeteyn surelerinin bu münasebetle nazil olduğunu ifade etmesinden hareketle M. Gazâlî; bunun kabul edilemez olduğunu iddia ederek şöyle söylemiştir: "Çünkü, bu sureler Mekkî'dir, sihir hadisesi ise Medine'de olmuştur. Şimdi kime inanalım, Kur'an'a mı, Buhâri'ye mi? Beş para etmez bir Yahudinin Rasûlullah'a sihir yaptığını nakletmiştir."[957]
Kanaatimizce Sihir Hadisi'ni yukarıdaki âyetlerle reddedip kabul etmeyen alimler, şu noktalarda hatalı bir arz uygulamasına düşmüşlerdir:
a- Kur'an âyetlerini, o âyetlerde anlatılmak istenen konunun dışına taşımış ve âyetlerin mütehammil olamayacağı anlamları yüklemişlerdir. örneğin; "Sihirbaz her nasıl gelirse gelsin..." ayetini bu konuda arz delili saymak uygun değildir. Zira o âyette anlatılan sihirbazlık ile, Hz. Peygamber'e (a.s.) yapılan sihri aynı kabul etmek doğru bir Kur'an anlayışı değildir. Ayrıca bu âyette Hz. Musa'ya (a.s.) karşı yapılan şeylerin (sihirbazlıkları) Allah'ın mucizesi karşısında başarı şansının olmadığı anlatılmaktadır. Tabii bu âyetteki sihirbazlıkların başarılı olamayışlarını, o sihirbazlıkların sihirbazlık olarak zuhuruna ve vaki oluşlarına bir engel teşkil etmez. Yani başarısızlıklarından hareketle, onları inkar edemeyiz. Vakidirler ve tarihidirler. Allah'ın, peygamberini koruyacağı vaadinden hareketle yapılmış bir sihri inkar, uygun bir çıkarım değildir.
b- Yapılan arzı hatalı kılan önemli bir nokta da, "Siz ancak büyülenmiş (meşhur) bir adama inanıyorsunuz." mealindeki âyetlerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bizim, tezimizin anlama ile ilgili problemlerini incelerken üzerinde durduğumuz, "Kelimelerin Semantik Tahlili" ile anlama yöntemi hatırlanacak olursa, bu yöntemle yapılan bu arz uygulamasının neden hatalı olduğu daha açık bir şekilde görülebilecektir. Burada bu yöntemden hareketle konuyu şöyle izah etmeye çalışacağız: "Sihir" kelimesinin aslî ve izafî anlamları, o günkü toplumun bu kelimeden anladığı anlam, yine o toplumda bu kelimenin, özellikle; şair, arrâf, affâk gibi, söz ve hitabet uzmanları için kullanıldığında nasıl bir anlam taşıdığı araştırıldığında, söz konusu ifadelerin daha doğru anlaşılması mümkün olacaktır. Bu tesbit edilecek semantik tahlilden sonra bu ifadelerin Kur'an âyetlerine nasıl yansıdığı tesbit edilecek ve âyetlerde geçen "meşhur, mecnun" gibi ifadeler doğru anlaşılma imkanı bulacaklardır.[958]
Semantik tahlille elde edilen sonuçlara baktığımızda; bu kelimeler, kendilerine gaybdan bir şeyler söylenip de onu halka, insanlara, yerinde şiir olarak, yerinde hitabet olarak, yine yerinde veciz sözler olarak söyleyen kişiler için kullanılmakta oldukları görülecektir. Meşhur şair el-A'şa el-Ekber'in kendi ifadesiyle: "Bize cin fısıldamayınca/vahyetmeyince/gizlice söylemeyince, biz bir şey söyleyemeyiz." bu durum ifade edilmektedir. O günkü toplumun zihninde bu şekilde yer eden bu anlamlardan hareketle, Hz. Peygamber'in (a.s.) ümmi olmasına rağmen, fevkalade sözler söylemesini de, ayni şekilde cin tarafından büyülenip, sinirlenmiş gibi sözler söylüyor olacağını düşünmeye onları sevketmiştir. Kur'an'da onların bu mantığım yüzlerine vuruyor ve onlara, durumun zannettikleri gibi olmadığını, Hz. Muhammed'in söylediklerinin Allah'ın Kelam'i olduğunu ifade ediyor ve onlara; *"Eğer siz, bu sözlerin/Kur'an'ın zannettiğiniz gibi diğer şair ve kahinlerin sözlerine benzetmeniz, 'bu da onların cinlerden aldıkları bir sözdür', iddianızda ısrarlıysanız, hadi o şairleri ve onlara fısıldayan cinleri toplayın da bu Kur'an'ın bir benzerini getirsinler bakalım!"*[959] diye meydan okuyordu.
İşte içerdiği gerçek anlamın, semantik bir tahlil ile bu şekilde tesbit edildiği Kur'an âyetlerine yüklenen yukarıdaki anlamların, yanlış bir Kur'an yorumu ve okuması olduğuna inançla, yapılan arzı hatalı kabul ediyoruz.
Muavvizeteyn surelerinin Mekkî olmasına rağmen Medenî gibi yanlış anlaşılıp, bu olayın sebeb-i nüzul sayılması ise, sure ve âyetlerin tekrar tekrar, farklı nedenler ile nazil olması bilinen ve çok vaki olan bir durumdur. Bu konuda dip notta vermiş olduğumuz kaynaklar yeterli bilgi vermektedirler. Gazâlî'nin bunu delil yapmasının, sahih bir hadisin reddine yetmediğini söylemeliyiz.

Sonuç olarak; özellikle hadislerde müteşabih bir anlatım özelliği taşıyan, bizim beşerî idrakimizle asla anlamamızın mümkün olmadığı bir takım ifade biçimlerini, Kur'an'ın muhkematına arz ederek reddetmek de hatalı arz uygulamalarına neden olmaktadır.
Sözgelimi Hz. Musa'nın (a.s.) ölüm meleğine tokat atması olayı[960], bizim beşerî idrakimizle "rasyonel" olarak bilemeyeceğimiz bir olaydır. Bu olayı Kur'an'ın açık ifadelerine arz etmek hatalı bir arzdır. Ama bu hadisi ve benzerlerini, Kur'an'ın aynı şekildeki müteşabih ifadelerine arz etmemiz ise, isabetli bir arz sayılabilir. Örneğin bu "tokat" hadisesini, Kur'an'da zikredilen "melek"lerin özellikleriyle ilgili âyetlere arz etmek, bizi hatalı sonuçlara götürürken, Hz. Meryem'in kendisine Hz. İsa'yı (a.s.) müjdelemeye gelen Cebrail'i insan zannettiğini, melek olduğunu bilmediğini anlatan âyete arz etmek isabetli sonuçlara götürür.[961]
Biz usûl kısmında da belirttiğimiz gibi, bu türden hadisler; ya dînî bir mükellefiyet getirmediğinden hareketle arza konu edilmeyecektir, veya hadisin ifade biçimini doğru tesbit ederek aynı Kurânî ifade biçimine arz edilmesi sağlanacaktır. Bu kabil hatalı arz uygulamasına dahil edilecek pek çok konu vardır. Biz böyle bir genel ölçü ve misal vermekle iktifa ediyoruz.
Ör: 4:
Allah'ın her gecenin üçte ikisinden veya yarısından sonra, dünya semasına indiğini bildiren hadisler, tecsim ve teşbih içerdiğinden dolayı kabul edilmemiştir. Yine bu meyanda, Mi'rac olayında Allah'ın Hz. Peygamber'e (a.s.) yaklaştığını bildiren hadisler de reddedilmiştir. 'Çünkü Kur'an'da açıkça Allah'ın böyle şeyler ile tavsif edilmeyeceği zikredilmektedir', denilmiştir. Söz konusu hadislerin bir tanesini vermekle yetiniyoruz.
Ebû Hureyre naklediyor: *"Rabb'imiz Teâlâ her gece son üçte biri kalınca,dünya semasına iner ve şöyle der: Kim dua ediyor, kabul edeyim. Kim istiyor, vereyim. Kim bağışlanmak istiyor, affedeyim."*[962].
"Sonra yaklaştı ve indi."[963] hadisleri de aynı gerekçeler ile reddedilmiştir. Yani, Allah'ın gelmek, inmek v.b. şeylerden münezzeh olması esasları nedeniyle kabul edilmemiştir.[964]
M. Gazâlî, "Bu hadisi Buhârî de rivayet etse yanlıştır. Allah dünya semasına inmemiştir." diyerek bu rivayeti kabul etmez.[965]
Burada biz, rü'yet konusunu işlemediğimiz için, onu konu etmeyeceğiz. Ancak, Allah'ın inmesi/nüzulü ile ilgili bu reddedilen hadislerin, Kur'an'a arzı ile tashihlerini göstermeye çalışacağız.
Kur'an açık bir şekilde Allah'a beşerî ve insanî birçok özelliği isnat etmektedir. Bu bir zarurettir. Biz bu konuyu, Kur'an'ın anlaşılması bölümünde, "Kur'an'ın Kullandığı Dil" başlığıyla anlatmaya çalıştık. Din dilinde böyle bir anlatımın zarurî olmasından, bu anlatıma bizim anlayışımızın ve aklî seviyemizin muhtaç olduğunu vurgulamıştık. Şayet Allah, kendi kudsiyyetini bize aynıyla, aşkın olduğu keyfiyetiyle anlatmış olsaydı, biz ondan hiçbir şey anlamayacaktık. Çünkü, (her-menötik bahsinde daha önce üzerinde durulduğu gibi) biz kendi anlama ufkumuza indirdiğimiz, kendimize mal ettiğimiz ve bir anlamda kendimizin kıldığımız şeyleri anlıyoruz. Bu hakikati bilen Allah, bize bu anlayacağımız yöntemle hitap etmektedir. 'Arş'a istiva etti', 'Allah'ın eli', 'Allah'ın yüzü', tâbirleri Kur'an'da sıkça geçmektedir. Bir de bizim kendisine arz edeceğimiz âyet vardır ki, onda da açıkça 'Allah'ın gelmesi'nden bahsedilmektedir.
"Yer parçalanıp dağıldığında, Rabb'in ve melekler saf saf geldiğinde..."[966] Bu âyette Allah kıyamet günü görülecek bir manzarayı tasvir ediyor. Bunu anlatırken de, bizim anlayacağımız bir ifade tarzıyla, "gelme" fiilini kendisine isnad etmektedir. Elbette bundan ne bizim gelmemiz gibi bir gelme anlaşılır, ne de tecsim ve teşbihe gidilir. Çünkü Kur'an, "O'nun benzeri yoktur"[967] ayeti ile böyle bir anlamanın önünü kesmiştir.
Arz usûlünün kaideleri içinde de belirttiğimiz gibi, hadislerde ifadesini bulan bu tür teşbîhî anlatımlar, Kur'an'da mevcûd olan teşbîhî ifadelere arz edilmelidir. Aksi taktirde yapılan arz uygulamasından yanlış sonuçlar çıkarılabilmektedir. Bu nedenle, Kur'an Allah için "gelme" yi bir teşbîhî ifade olarak kullanıyorsa, biz arz yaparken hadisdeki "inme" ifadesini, Kur'an'daki bu ifadeye arzedeceğiz. Sonuç olarak da; bu Hadis'teki "inme" lafzı, Kur'an'daki "gelme" lafzına arz edilince;
a- Teşbih yönünden uyum vardır,
b- Lafızların anlamları yönünden uyum vardır,
c- Her ikisinde de anlatılmak istenen Allah'ın kullarına teveccühüdür ve bu, din dili ile bu şekilde anlatılmıştır.
O halde bu hadislerdeki 'inme' lafzından dolayı onları terk etmek ve reddetmek doğru olmaz. Aksine, yapmaya çalıştığımız şekilde bir arz yapılarak, Kur'an ile uyum içinde olduğu gösterilebilir ve bu rivayetler kabul edilirler.[968]

Sonuç

Hadislerin Kur'an'a Arz Usûlü olarak yapmış olduğumuz bu çalışmamızda, şu sonuçlara ulaşılmıştır:
Hadislerin Kur'an'a uygunluğu ve uygun olması gerektiği temeline dayanan "Arz" metodu, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından da uygulanmış ve ilk örneği verilmiştir. Hz. Peygamber'den (a.s.) sonra sahabe devrinde sıkça başvurulan bu yöntemi sahabenin, doğrudan Hz. Peygamber'den (a.s.) almış olduklarını düşünüyoruz. Yani sahabenin arz uygulamaları, onların bulup keşfettikleri ve kullandıkları bir yöntem değil, bizzat Hz. Peygamber'den (a.s.) görüp almış oldukları bir yöntemdir. Sahabe içinde bu yöntemin baş temsilcisi Hz.Aişe'dir. O'nun Hz. Peygamber (a.s.) ile yakınlığı ve kuvvetli zekâsı dikkate alındığında, bu yöntemi sahabenin hangi kaynaktan almış oldukları daha da açık görülebilecektir.
Sahabe devrinde ihtiyaç halinde uygulanan "Arz Yöntemi", mezheplerin teşekkül devrinde daha sistemli ve metodik bir hüviyetle, mezhep usûlü içinde yer almıştır. Sünnetle/hadisle amelde, Kur'an'a uygunluğu esas alan mezheplerin başında Hanefîler; imamların içinde de Ebû Hanîfe gelmektedir. Bu yöntemi ifratla kullanarak hatalı sonuçlara ulaşmış olmalarıyla birlikte, arz uygulayan mezhepler içinde Mûtezile'nin önemli bir yeri vardır. Tezimizin ilgili yerlerinde dikkat çekildiği üzere, arz uuygulaması "Anlama" merkezli bir yöntemdir. Bu nedenle de, "rey" ağırlıklı ve rasyonaliteyi ön plana alanlar daha çok bu yöntemi kullanmışlardır. Bunun aksine, dînî kaynaklara (Kur'an ve Sünnet), ayn ayrı otorite ve bağlayıcılık atfeden anlayış, böyle bir uygulamaya olumlu bakmamıştır.
Muhaddisler de arz uygulamasında bulunmuşlardır. Özellikle mevzu hadisin tesbit edileceği kriterlerden biri olarak bu yöntemi kabul etmişlerdir. Ancak yerinde de ifade etmiş olduğumuz gibi, bu yöntemi hadisciler sadece bu konuda kabul etmemişlerdir. Aksine onlar; te'lif ettikleri eserlerinde "Kitap" ve "Bab" başlıklarına, o konudaki âyetleri almalarıyla, rivayet ettikleri hadislerin Kur'an ile uyum içinde olduğunu göstermek istemişlerdir. Bu uygulamaları da bizi, hadisciler her ne kadar "sahih" hadisin tanımı içine; "Kur'an'a Uygun Olma"yı bir şart olarak koymamışlarsa da, bu esasın onlar tarafından dâima göz önünde tutulup dikkate alınmış olduğu görüşüne sevk etmektedir.
Asr-ı Saadet ile başlayan, mezhepler devrinde daha da gelişen bu yöntem, son asırlarda hem içerik olarak hem de uygulanma alam olarak iyice genişletilmiştir. Bu devrede "Arz Yöntemi", geçmişteki misyonunu aynen korumasının yanında bugün İslâm'ın hayata taşınıp uygulanmasında ve yorumlanmasında, bize kadar ulaşmış bütün hadislerin ve bu konuda te'lif edilen eserlerin bu yöntemle yeniden gözden geçirilmesi gerektiği noktasına taşınmıştır. Bu yeni yaklaşıma göre, İslâmî gelenekte oluşmuş olan kanaatlerin tesirinde kalmadan, her türden hadis mecmuasının, Kur'an'a göre test edilmesi ve Kur'an ile uyumu sağlanamayan rivayetlerin ise, bu eserlerden ayıklanması gerekmektedir. Bu çalışmanın sağlıklı olarak yapılabilmesi için ise, yeni metodolojiler üretilmesine ihtiyaç vardır. "Arz Usûlü" olarak yapılan çalışmalar da bu yeni metodolojide yerini alacaktır.
Arzın târihî gelişimi noktasında varmış olduğumuz bu sonucu kısaca şöyle özetleyebiliriz: Arz yöntemi, sahabe devrinden itibaren devamlı gelişerek ve kullanma alanında yaygınlaşma göstererek günümüze gelmiş bir yöntemdir. Bu gelişim süreci çağımızın problemleriyle de bütünleşince, şimdiki ulaşmış olduğu noktaya gelmiştir. Bizce bu nokta; bütün İslâmî ilimler için oldukça önemlidir. Bu noktada yapılacak çalışmaların da bu nedenle çok daha önemli olduğuna inanıyoruz.
Söz konusu bu yöntemin, hadis olarak delillerinden sayılan "Arz Hadisi" bir çok rivayet tarikiyle mevzu sayılmış olmakla birlikte, bu konuda vârid olan bir kısım zayıf hadislerin ve konuyla ilgisi olan benzer anlamda sahih kabul edilen rivayetlerin de olduğunu göstermeye çalıştık. Fakat biz tezimizi bu konuda nakledilen rivayetin sıhhatine bağlamadık ve geliştirmeye çalıştığımız usûlü de bu rivayetten çıkarmadık.
Bu konuda geliştirmeyi amaçlamış olduğumuz "Usûl"ü, üç ana temel üzerine binaettik :
a- Konu genel olarak "Anlama" merkezli bir problem olduğundan, anlama konusunda, özellikle de "Doğru Anlama" konusunda prensipler çıkarmaya çalıştık. Hem geçmiş İslâmî ilimlerden, hem de çağdaş sosyal bilimlerde geliştirilmiş olan, "Hermenötik"ten yararlanarak bu konuda esaslar tesbitine gittik. Anlamanın büyük ölçüde öznel ve tarihsel olduğu sonucuna vardığımız bu konuda, bu problemlerin aşılabilme yollarını araştırdık. Vermiş olduğumuz örneklerde de gördük ki, bu yöntemler ile metinleri daha doğru anlamamız mümkün olmaktadır. Tabiî doğru anladıkça da, daha önce dikkatimizden kaçmış olan, Kur'an'a uygunluk ya da muhalefet daha iyi görülmektedir. Bu nedenle biz, tüm İslâmî çalışmalarda ve metin okumalarında, bu yöntemlerden yararlanmak gerektiği kanaatindeyiz.

b- Hadisleri kendisine arz edeceğimiz Kur'an'ın doğru anlaşılması, konumuzun en hayati noktasını teşkil etmektedir. Çünkü elimizdeki bir hadisi, Kur'an'ın neresine ve nasıl arzedeceğimizin belirlenmesi gerekmektedir. Bu konuda geliştirebildiğimiz kadar prensipler tesbit ettik. Bu tesbit edilen prensiplere ilave kaideler bulunabilir. Vermiş olduğumuz kaideler, isabetli bir arzın hangi Kur'an metnine ve anlamına/yorumuna yapılması gerektiğine dâir genel bir çerçeveyi çizmeye çalışmıştır. Bu konunun müstakil olarak çalışılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu müstakil çalışmadan çıkarılacak sonuçlar ile, bizim çizmeye çalıştığımız çerçevenin daha iyi doldurulabileceğini de söylemeliyiz.
c- "Arz Usûlü" konusunda önemli bir noktayı da Sünnet'in doğru anlaşılması teşkil etmiştir. Konunun objesi Sünnet'tir. O halde, Kur'an'a arz edilecek hadisi tesbit edebilmek için de kriterler gerekmektedir. Bu noktada da başta hadisi doğru anlamak olmak üzere bazı kaideler çıkarmaya çalıştık. Bu kaideler de geliştirilmeye açıktır. Zîrâ, müstakil çalışmaları istemektedir. Biz tez çerçevemizin sınırlarını zorlama pahasına bazı prensipleri çıkarmaya çalıştık. Tamamen yeterli olduğunu söylememiz elbetteki mümkün değildir. Yapılacak başka çalışmaların bu eksikleri tamamlayacağını ümid ederiz.
Tezimizin örnekler kısmında daha çok isabetli arz uygulamalarına yer verdik ki bu bizim asıl maksadımızdır. Bununla birlikte, hatalı yapılmış bazı uygulamaları da vererek, konunun daha iyi anlaşılıp görülebilmesini amaçladık. Verilen örnekler ile gördüğümüz, bu yöntemin iyi geliştirilip uygulandığı taktirde, İslâmî ilimlerde ve İslâmî çalışmalarda oldukça yararlı olacağıdır.
Bu çalışmamızın bir sonucu olarak görülmüştür ki "Arz Yöntemi", Sünnet'i inkar için bir yol değildir. Aksine bu yöntem, Sünnet'in doğru anlaşılması ve hayata geçirilmesi açısından kendisine başvurulması kaçınılmaz bir yöntemdir. Ayrıca bu yöntem, Hz. Peygamber (a.s.) adına dîne sokulan onca yalan sözlerden, O'nu (a.s.) korumanın da en güvenilir bir yoludur.[969]

Bibliyografya

1- Abdulhalık, Abdulganî, Hücciyyetü's-Sünne, Beyrut, 1986.
2- Abdulmuttalib, Rifat Fevzî,Şerhu Sahîfeti Hemmam b. Münebbih, Kahire, 1983.
3- Accac, Muhammed el-Hatîb, es-Sünnetü kable't-Tedvin, Dimeşk, 1966.
4- Aclunı, İsmâîl b. Muhammed, Keşfu'1-Hafâ ve Müzîlü'l-tlbâsi amma'ştehere mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs, I-II, Beyrut, 1988.
5- Açar, Halilrahman, Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar, Giriş, Ankara, 1993.
6- Açıkgenç,, Alparslan, Bilgi Felsefesi, İstanbul, 1992.
6- Açıkgenç,"Fazlurrahman'ın Sünnet Anlayışı", İ.A.D. Cilt, 4, s.4, 1990.
7- Ahmed, Abdulhamîd, Mea't-Tıbb fi'l-Kur'ani'l-Kerîm, Dimeşk, 1980.
8- Akarsu, Bedîa, Felsefe Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1988.
8- Akarsu, Felsefe Sözlüğü, İstanbul, 1988.
9- Akbulut, Ahmed,Nübüvvet Meselesi Üzerine, Ankara, 1978.
9- Akbulut,Sahabe Devri Siyâsî Hâdiselerin Kelâmî Problemlere Etkileri, İstanbul, 1992.
10- Akçam, Taner,"İslam ve Tolerans", I.İslam Düşüncesi Sempozyumu Tebliği, İstanbul, 1995.
11- Akdemir, Salih, İlmî Tefsir Hareketinin Değerlendirilmesi ve Ondokuz Rakamı Üzerine, (M. Draz'ın, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru' isimli eserine giriş), Ankara, 1983.
11- Akdemir, "Lâiklik Sorununa Yeni Bir Yaklaşım Aşkın Boyut", I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1995.
11- Akdemir,"Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın", İ.A.D., Cilt, 5, s. 4. 1991.
12- Akseki, Ahmed, Riyazu's-Salihîn Tercemesi, Mukaddime, I-III, Ankara, 1976.
13- Akşin, Tülin, "Anlamanın Anlamının İkinci Bir Açıklaması ve Post-Modern Söylem", Felsefe Dünyası, 7, 1993.
14- Aktaş, Ümit, "Tarihin Anlamı ve Modernizm", Bilgi ve Hikmet, Kış, 1994.
15- Atay, Hüseyin, Kur'an'a Göre Araştırmalar, I-IV, Ankara, 1995.
16- Alan, Yusuf, Lisan ve insan, izmir, 1994.
17- Albayrak, Halis, Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine, İstanbul, 1993.
17- Albayrak, "Kur'an'ı Anlamak-Kur'an'ın Ne Olduğunu Anlamak", I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1995.
18- Alıyyû'l-Kârı, Nureddin Ali b. Muhammed, el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzûa, Beyrut, 1971.
18- Alıyyû'l-Kârı, Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-Fiker, Beyrut, ts.
18- Alıyyû'l-Kârı, Şerhu'ş-Sifâ, I-II, Beyrut, ts.
19- Alusi, Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Seyyid Mahmûd, Rühu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve Seb'î'l-Mesânî, l-XXX, Beyrut, 1985.
20- Amidi, Seyfeddin Ebu'l-Hasen Ali, el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm, I-IV, Beyrut, 1985.
21- Apaydın, H. Yunus, "Hanefî Hukukçularının Hadis Karşısındaki Tavırlarının Bir Göstergesi Olarak **21-** Apaydın, Manevî İtınkıtâ Anlayışı", E.Ü.İ.F.D., Ayrı Basım, s.8, Kayseri, 1992.
21- Apaydın, "Hz. Peygamber'in Fonksiyonu ve Sünnet'in Değeri", E.Ü.S.B.E.D., VIII, Kayseri, 1996.
22- Arkoun, Muhammed, Kur'an Okumaları, (Çev: Ahmet Zeki Ünal), İstanbul, 1995.
23- Aster, Ernst von. Bilgi Teorisi ve Mantık, (Çev: Macit Gökberk), İstanbul, 1994.
24- Aşık, Nevzat, "Sünnet'in Yerelliği ve Evrenselliği", I. İslam Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 1985.
25- Ateş, Ali Osman, Kur'an ve Hadislere Göre Cinler-Büyü, İstanbul, 1995.
26- Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, I-XII, İstanbul, ts.
26- Ateş, Süleyman, "İşârî Tefsir Okulu", A.Ü.B., Ankara, 1986.
27- Avvame, Muhammed, İmamların Fıkhı İhtilaflarında Hadislerin Rolü, (Çev: M. Hayri Kırbaşoğlu), istanbul, 1980.
28- Aydın, Mehmet, "Fazlurrahman ve İslam Modernizmi", (Fazlurrahman'm "İslam" isimli eserine giriş), İstanbul, 1981.
29- Ayni, Ebû Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed, Umdetü'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, l-XII, Beyrut, ts.
29-Ayni,el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye, I-XII, Beyrut, 1988.
30- Azimâbâdi, Ebûttîb Muhammed Şemsülhak, Avnu'I-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvûd, I-XII, Kahire, 1992.
31- Bağdadi, Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed el-İsirâinî, el-Fark Beyne'l-Firak, Beyrut, 1990.
32- Bağdadi, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatîb, el-Kifâye fî İlmi'r-Rivaye, Beyrut, ts.
33- Bakan, Tevhid,Mu'tezilenin Hadis Görüşleri, (Basılmamış Yüksek Lisans tezi), A.Û.S.B.E. Erzurum, 1987.
34- Batuhan, Hüseyin - Grünberg, Teo, Modern Mantık, Ankara, 1970.
35- Bayraktar, İbrahim, "Metin Tenkidi ve Müşkil Hadisler", Uluslararası I. İslam Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 1985.
36- BehnesavİI, Salim Ali, es-Sünnetü'l-Müfterâ Aleyhâ, ?, 1989.
37- Beyazi, Kemaleddin Ahmed, i,İşârâtü'l-Merâm min İbârâti'l-İmâm, İstanbul, 1949.
38- Beyhaki, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyn b. Ali, es-Sünenü'l-Kübrâ, I-X, Beyrut, ts.
38- BeyhakİI, Delâilü'n-Nübüvveti ve Ma'rifeti Ahvâli Sahibi'ş-Şerîati, I-VII, Beyrut, 1985.
38- BeyhakİI, Şuabu'l-İman, I- VIII, Beyrut, 1992.
39- Bilgin, Beyza, "Kur'an'ın Anlatım Teknikleri Üzerine", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
40- Birand, Kamiran, Manevî ilimler Metodu Olarak Anlama, Ankara, 1960.
41- BinnebİI, Mâlik, Sömürge Ülkelerinde Fikir Savaşı, (Çev: İlhan Kutluer), İstanbul, 1995**.**
42- Bolelli, Nusreddin, Belagat Arab Edebiyatı Bilgi Teorileri, İstanbul, 1993.
43- Broughton, R.S., Tartışılan Bilim: Parapsikoloji, (Çev: Vedîi Evsal), İstanbul, 1995.
44- Bucaille, Maurice, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, (Çev: Suat Yıldırım), İzmir, 1985.
45- Buharı, Alâaddin Abdulazîz,Keşfu'l-Esrâr an Usûh'l-Fahri'l-İslami'l-Pezdevî, I-IV, Beyrut, 1994.
46- Buhari, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, İstanbul, 1979.
46- Buhari, Târihu'l-Kebîr, l -V Haydarâbâd, 1359.
47- Bulaç, Ali, "Makâsıdu'ş-Şerîa Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu", İ.A.D,, c.5, s.4, 1991.
47- Bulaç,"Modern Dünya İle Çatışma ve Uyumdan Moderniteyi Aşmaya", Bilgi ve Hikmet, Güz, 1994.

47- Bulaç,"İslam'ı ve Tarihi Okuma Biçimi-Antropolojik ve Modernist Yaklaşımın Eleştirisi", Bilgi ve Hikmet, Kış, 1994.
47- Bulaç, "'Din Dışı'nın Seküler Sitesinden 'ed-Dîn'nin Sahici Dünyasına", Bilgi ve Hikmet, Bahar, 1994.
48- Büyük, Haydar Efendi, Usûlü Fıkıh Dersleri, İstanbul, ts.
49- Canan, İbrahim, Sulh Çizgisi, İzmir, 1985.
50- Canatan, Kadir, "Gelenek, Din ve Modernite", Bilgi ve Hikmet, Kış, 1995. ,
51- Carim, Ali - Emin, Mustafa, el-Belâgatü'l-Vâzıha, ?, ts.
52- Cebeci, Lütfullah, "Kur'an'ı Kerim'in Ahkâmı Kıyamete Kadar Geçerlidir", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
53- Carr, Edward Hallet, Tarih Nedir, (Çev: Misket Gizem Gürtürk), İstanbul, 1993.
54- Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usûlü, Ankara, 1983.
54- Cerrahoğlu,Tefsir Tarihi, I-ll, Ankara, 1988.
55- Cessâs, Ebû Bekir b. Ahmed b. Ali er-Râzî, Ahkâmül-Kur'an, I-III, Beyrut, 1993.
56- Cihan, Sadık, "Günümüzde Hadisin Anlaşılmamasında Temel Sebepler", Uluslararası I. İslam Araştırmaları Sempozyumu, izmir, 1985.
57- Cisrî, Hüseyin, Risâle-i Hâmidiyye, İstanbul, ts.
58- Condon,JohnC, Kelimelerin Büyülü Dünyası -Anlambilim ve İletişim-, (Çev: Murat Çift-kaya), İstanbul, 1995.
59- Cündioğlu, Dücane, "Vahiy Dili Kur'an Dili", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
59- Cündioğlu, "Tefsirde Helenizm - Bilimsel Tefsir Zaafı", Bilgi ve Hikmet, Güz, 1993.
59- Cündioğlu, "Kur'an'ı Anlamanın Anlamı", Bilgi ve Hikmet, Yaz, 1994.
60- Cürcânı, eş-Şerîf Ali b. Muhammed, et-Ta'rîfât, ?, ts.
61- Cürcanl, Ebû Bekir Abdulkâhir, Delâü'l-t'câz, Kahire, 1989.
62- Çakan, l. Lütfi, "Sünnet'e Yönelik Tartışmalar", Bilgi ve Hikmet, Bahar, 1994.
63- Çakın, Kamil, "Hadislerin Kur'an'a Arzı Meselesi", A.Ü.İ.F.D., XXXIV, Ankara, 1993.
64- Çantay, Hasan Basri, Kur'an'ı Hakim ve Meali Kerim, I-III, istanbul, 1985.
65- Çelebi, İlyas, İslam İnancında Gayb Problemi, İstanbul, 1996.
66- Darimi, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl,Sünen, I-ll, ? ts.
67- Dayıhan, Ahmet Tahir, Bazı Buhârî Hadislerine Yöneltilen İtirazlar, (Basılmamış yükseklisans tezi), İzmir, 1995.
68- Demir, Ömer, Bilim Felsefesi, istanbul, 1992.
69- Dervîş, Muhyiddîn, İ'râbu'l-Kur'an ve Beyânuhu, I-X, Beyrut, 1994.
70- Dihlevi, Veliyullah Ahmed b. Abdurrahim, el-Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsir, Beyrut, 1987.
70- Dihlevi, Hüccetullahi'l-Bâliga, I-II, Beyrut, 1990.
71- Dümeyn, Misfer Azmullah, Mekâyîsü Nakdi Mütûni's-Sünneti, Riyad, 1984.
72- Ebu Bekir, es-Seyyid Salih, el-Advâu'l-Kur'aniyye fi'ktisâhi'l-Ehâdîsi'l-İsrâüiyyeti ve Tathîri'l-Buhârî minhâ, Kahire, ts.
73- Ebu Davud, Süleyman b, el-Eş'âs es-Sicistânî el-Ezdî,Sünen, I- V, Humus, 1959.
74- Ebu Gudde, Abdulfettah, Lemâhâtün min Târîhi's-Sünneti ve Ulûmi'l-Hadîs, Haleb, 1984.
75- Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit, el-Alim ve'l-Müteallim, (Çev: Mustafa Öz), İstanbul, 1981.
76- Ebu Reyye, Mahmüd, Muhammedi Sünnet'in Aydınlatılması, (Çev: Muharrem Tan), İstanbul, 1988. **77-** Ebu Şehbe, Muhammed, Sünnet Müdâfâsı, (Çev: Mehmet Görmez - M. Emin Ûzafşar), I-II, Ankara,1990.
78- Ebu Yusuf, Ya'kûb b. İbrahim el-Ensârî, er-Redd alâ Siyeri'l-Evzâî, Beyrut, ts.
79- Ebu Zahve, Muhammed, Mekânetü's-Sünneti fi'l-İslâm, Beyrut, 1984.
80- Ebu Zehra, Muhammed, Ebû Hanîfe, (Çev: Osman Keskioğiu), Konya, 1984.
80- Ebu Zehra, İmam Şâfi'î, (Çev: Osman Keskioğiu), D.I.B.Y., Ankara, 1987.
80- Ebu Zehra, İmam Mâlik, (Çev: Osman Keskioğiu) , Ankara, 1984.
80- Ebu Zehra, Ahmed b.Hanbel, (Çev: Osman Keskioğiu), Ankara, 1984.
81- Emîroğlu, İbrahim, Mantık Yanlışları, M.Ü.İ.F.Y. 70. 1993.
82- Eren, Şâdi, Kur'an'da Gayb Bilgisi, İzmir, 1995.
83- Erdoğan, Mehmet, İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi, İstanbul, 1990.
83- Erdoğan, Akıl Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, İstanbul, 1995.
84- Fazlurrahman,İslam (Çev: Mehmet Dağ - Mehmet Aydın), İstanbul, 1980.
84- Fazlurrahman,İslam ve Çağdaşlık, (Çev: Alparslan Açıkgenç), Ankara, 1990.
84- Fazlurrahman,Ana Konularıyla Kur'an, (Çev: Alparslan Açıkgenç), Ankara, 1987.
85- Firuzâbâdi, Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb,Hâtimetü Sifru's-Saâde, Mısır, 1317.
86- Freund,Julien, Beşerî Bilim Teorileri, (Çev: Bahâeddin Yediyıldız), Ankara, 1994.
87- Feyerabend, Paul, Bilgi Üzerine Üç Söyleşi, (Çev: Cemal Güzel - Levent Kavas), İstanbul, 1993. 87- Feyerabend, Bilim Kilisesi, Özgür Bir Toplumda Bilim, (Çev: Cevdet Cerit), İstanbul, 1991.
88- Fetteni, Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî, Tezkiratü'l-Mevzuat, Beyrut, 1965.
89- Gadamer, Hans George, Tarih Bilinci Sorunu, (Çev: Taha Parla), Toplumbilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, İstanbul, 1990.
90- Garaudy, Roger, İslam ve İnsanlığın Geleceği, (Cev: Cemal Aydın), İstanbul, 1995.
90- Garaudy, Yaşayan İslam, (Cev: Mehmet Bayraktar), İstanbul, 1995.
91- Gazali, Ebû Hâmid Muhammed, el-Mustasfâ min Usûli'l-İlm, ?, 1312.
92- Gazali, Muhammed, Fakihler ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet, (Çev: Ali Özek), İstanbul, 1992.
92- Gazali, es-Sünnetü'n-Nebeviyyetü Beyne Ehli'l-Fıkhi ve Beyne Ehli'l-Hadîs, Kahire, 1989.
92- Gazali, Kur'an'ı Anlamada Yöntem, (Çev: Emrullah İşler), Ankara, 1993.
93- Göka, Erol, "Paul Ricoeur'un Hermenötiği", Türkiye Günlüğü, Yaz, 1993.
93- Göka, Erol,Hermenötik Üzerine", Türkiye Günlüğü, Bahar, 1993.
94- Göka, Erol - Topçuoğlu, Abdullah – Aktay, Yasin,Önce Söz Vardı, Ankara, 1995.
95- Gökberk, Mâcit, Felsefe Tarihi, İstanbul, 1985.
96- Görmez, Mehmet, Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu, (Basılmamış doktora tezi), Ankara, 1995.
97- Güler, İlhamı, "Kutsallık ve Dini Metinlerin Dogmalaştırılması", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
98- Hakim, Ebû AbdiIIah Muhammed b. Abdullah en-Nisâbûri, el-Müstedrek ala's-Sahîhayn, Beyrut, 1990.
99- Hammîs, Muhammed b. Abdurrahman, Usûlü'd-Dîn inde'l-İmam Ebî Hanîfe, Riyad, 1996.
100- Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Sözlüğü, İstanbul, 1993.
100- Hançerlioğlu, Türk Dili Sözlüğü, İstanbul, 1993.
101- Hanefi, Hasan, İslâmî İlimlere Giriş, (Çev: Muharrem Tan), İstanbul, 1994.
102- Haşimi, Ahmed, Cevâhiru'l-Belâgati fi'l-Meânî ve'l-Bedi ve'l-Beyan, Beyrut, ts.
103- HatemİI, Hüseyin, "Modern Mahrem ve İslam'ın Kadına Bakışı", İ.A.D., c.5, s.4. 1991.
104- Hatib, Abdulkerim, el-Mesîh fi'l-Kur'an ve't-Tevrât ve'l-İncîl, Beyrut, 1976.
105- Hatiboğlu, M. Said, İslam'da ilk Siyâsî Kavmiyetcilik-Hilâfetin Kureyşiligi, A.Ü.İ.E.D. XXIII, Ankara, 1979.
105- Hatiboğlu, "Hz.Aişe'nin Hadis Tenkitçiliği", A.Ü.İ.E.D.XIX, Ankara, 1973.
106- Hattabi, Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm, Meâlimü's-Sünen, Humus, 1969. ı
107- Havva, Said, el-Esas fi's-Sünneti ve Fıkhihâ, Kahire, 1989.
108- Hazimi, Ebû Bekir b. Muhammed Mûsâ, el-İ'tibâr fi'n-Nâsihi ve'l-Mensûhi mine'l-Asâr, Beyrut, ts. **109-** Hazin, Alâuddin Ali b. Muhammed, Mecmau't-Tefâsir, I-VI, İstanbul, 1979.
110- Heysemi, Nûreddin Ali b. Ebî bekir, Mecmau'z-Zevâîd, I-X, Kahire, 1319.
111- Hindi, Alâuddin Ali b. Hüsameddin el-Mültekâ, Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Ekvâli ve'l-Ef'âl, I-XVIII, Beyrut, 1989.
112- Hodgson, M.G.S. İslam'ın Serüveni -Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih-,(Çev: İzzet Akyol -Senâi Demirci-Ahmet Demirhan-İhsan Durdu-Metin Karabaşoğlu-Ercüment Karataş),I-III, istanbul, 1993.

113- Hudârı Beg, Muhammed, Usûlü'l-Fıkh, Kahire, 1969.
114- Hümam, Kemaleddin Muhammed b. Abdilvâhid, Fethu'l-Kadîr, I-XII, ?, 1325.
115- İbn Abbas, Abdullah, Mecmau't-Tefâsir, I-VI, istanbul, 1979.
116- İbn Abdılberr, Ebû Ömer Yûsuf, Câmiu Beyâni'l-ilmi ve Fazlihî ve mâ Yenbegî fî Rivâyetihî ve Hamlihî, I-II, ?,ts.
116- İbn Abdılberr, el-İntikâ fî Fezâili's-Selâse, Kahire, 1350.
117- Îbn Abidin, Muhammed Emin, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, l-VIII, İstanbul, 1984.
118- İbn Aşur, Muhammed Tâhir, İslam Hukuk Felsefesi, (Çev: Vecdi Akyüz - Mehmet Erdoğan), istanbul, 1988.
119- İbn Arabi, Ebû Abdillah Muhammed, Fusûsü'l-Hikem, (çev: M. Nuri Gencosman), İstanbul, 1971.
120- İbn Arabi, Ebû Bekir Muhammed, Ahkâmu'l-Kur'an, I-IV, Mısır, ts.
121- İbn Cevzi, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, Kitabu'l-Mevzuât, I-III, ?, 1966.
122- İbn Ebi Hatim, Ebû Muhammed Abdurrrahman er-Râzî, İlelü'l-Hadîs, l-III, Beyrut, 1985.
122- İBN Ebi Hatim, Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl, I-IX, Hind, ts.
123- İbn Ebi Şeybe, Abdullah b. Muhammed, el-Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Asâr, I-X, Beyrut, 1989.
124- İbn Esir, Muhammed el-Cezerî, Câmiu'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl, I- XIII, Beyrut, 1983.
124- İbn Esir, en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs, I-V, Kum, 1347.
125- İbn Fürek, Muhammed b. Hasan, Müşkilü'l-Hadîs, ?, ts.
126- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Fethu'I-Bâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, I- XII, Beyrut, 1989.
126- İbn HaceR, el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe, I-lV, Beyrut, 1328.
126- İbn Hacer,Nüzhetü'n-Nazar Şerhu Nuhbeti'I-Fiker, Beyrut, 1989.
126- İbn Hacer,Tehzibu't-Tehzîb, I-X, Beyrut, ts.
127- İbn Hanbel, Ahmed, Müsnedü'l-İmam Ahmed, I-IV, Beyrut.ts.
128- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali ez-Zâhiri, el-İhkâm fi Usüli'l-Ahkâm, I-IV, Kahire, 1984.
129- İbn Hibban, Alâuddin Alî b. Belbân el-Fârisî, Sahîhu İbn Hibbân bi-Tertîbi İbn Belbân, I-XVIII, Beyrut, 1993.
130- İbn Hibban, Muhammed b. Ahmed Ebî Hatim et-Temîmî el-Bestî,Kitâbu's-Sikât, I-X, Beyrut,1973.
131- İbn Kayyım, Şemsüddin Ebî Abdillah Muhammed Ebû Bekir el-Cevzî, İ'lâmu'l-Muvakkin an Rabbi'l-Alemîn, I-IV ,Beyrut,. 1991.
131- İbn Kayyım,el-Menâru'I-Münîf fi Sahihi ve'z-Za'îf, Kahire, ts.
131- İbn Kayyım,Fetâvâ Rasûlullah, Dimeşk, 1984.
131- İbn Kayyım,et-Tıbbu'n-Nebevî, Beyrut, ts.
132- İbn Kesir, el-Hâfız,el-Bâisu'l-Hasîs Şerhu İhtisarı Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut, 1408.
132- İbn Kesir, Tefsîru'l-Kurâni'I-Azîm, I-VIII, İstanbul 1984.
132- İbn Kesir,el-Bidâye ve'n-Nihâye, I- XIV, Beyrut, 1977.
132- İbn Kesir,en-Nihâye fi'I-Fiteni ve'l-Melâhim , l-II, Beyrut,1988.
133- Îbn Kuteybe, Muhammed b. Müslim, Te'vîlû Muhtelifi'l-Hadîs, (Çev: M. Hayri Kırbaşoğlu), "Hadis Müdafaası" adıyla tercüme edilmiştir. Ankara, 1989.
134- İbn Kudame, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed, el-Muğnî eş-Şerhu'l-Kebîr, I-XlI, Beyrut, 1992.
135- Ibn Mace, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, Sünen, l-II,?, 1975.
136- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. ez-Zührî, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, I-IX, Beyrut, 1968.
137- İbn Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrazûri, Usûlü'l-Hadîs, Dimeşk, 1986.
138- İbn Teymiyye, Ebu'l-Hasan Ahmed Takiyüddîn, Kitâbu'l-Hadîs, Riyad, ts.
139- İkbal, Muhammed, İslam'da Dînî Düşüncenin Yeniden Doğuşu, (Çev: N. Ahmet Asrar), İstanbul, ts.
140- İraki, Abdurrahîm b. Hasan, Elfiyetü'l-Hadîs, (Şerhu Fethi'l-Mugîs) ile beraber. Beyrut, 1988.
141- İ'yaz, Kadı, eş-Şifâ, I-ll, (Aliyyü'l-Kâri'nin şerhi ile beraber.), Beyrut, ts.
142- İzutsu, Toshihiko, Kur'an'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar, (Çev: Selahaddin Ayaz), İstanbul,1991.
142- İzutsu, Toshihiko, Kur'an'da Allah ve İnsan, (Çev: Süleyman Ateş), Ankara,1975.
143- Jansen,J.J.G., Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar, (Çev: Halilrahman Açar), Ankara, 1993.
144- Kam, Ömer Ferid, Dînî ve Felsefi Sohbetler, D.İ.B.Y., Ankara, 1987.
145- Kadi Beyzavi, Abdullah b.Ömer Ali Ebu'l-Hayr, Mecmau't-Tefâsir, I-VI, İstanbul, 1979.
146- Karaman,Hayretin, İslam-hukukunda İçtihâd, Ankara, 1985.
147- Kardavi, Yûsuf, Sünnet'i Anlamada Yöntem, (Çev: Bünyamin Erul), İstanbul, 1991.
147- Kardavi, Fıkhu'z-Zekâti Mukârenetün Li-Ahkâmihâ Ve Felsefetihâ Fî Dav'i'l-Kurâni Ve's- Sünneti, Beyrut, 1994.
148- Kasapoğlu, M. Aytül, "Sosyolojide Hermenötik Uygulamalar", Felsefe Dünyası, s.10, 1993.
149- Kasımi, Cemâleddin, Kur'an'ı Anlamak, (Çev: Sezâî Özel), İstanbul, 1990.
149- Kasımi,Kavâidu't-Tahdîs min Fünûni Mustalahi'l-Hadîs, Beyrut, 1987.
150- Keleş, Ahmet, Abdurrezzak b. Hemmam'ın Musannef'indeki Sahabe ve Tâbiûn Görüşleri Işığında Sünnet'in Teşri'î Değeri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1992.
151- Keller, Werner, Parapsikoloji, (Çev: İhsan Çomak), İstanbul, 1992. .
152- Kılıç, Sâdık, Mitoloji, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim, İzmir, 1993.
152- Kılıç, İslam'da Sembolik Dil, İstanbul, 1995.
153- Kırbaşoğlu, M.Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet Yeni Bir Yaklaşım, Ankara, 1993. .
153- Kırbaşoğlu, "Müteşâbihât Konusundaki Yaklaşımların Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Yaklaşım", Ankara, I. Kur'an Sempozyumu, 1994.
154- Kırca, Celal, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, İstanbul, 1989.
155- Kirmani, Ebu'l-Mehâsin Yûsuf b. Yahya b. Muhammed b. Cemâleddin, el-Kevâkibü'd-Derârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, l-XII, Kahire, 1356.
156- Koç, Turan, Din Dili, Kayseri,ts.
157- Koçkuzu, Ali Osman, Hadisde Nâsih Mensuh, İstanbul, 1985.
157- Koçkuzu,Rivayet ilimlerinde Haber-i Vahidlerin İtikâdî ve Teşri Yönden Değeri, Ankara, 1988.
158- Koçyigit, Talat, Hadis Istılahları, Ankara, 1985.
158- Koçyigit, Kelamcılarla Hadisçiler Arasındaki Münakaşalar, Ankara, 1985.
159- Kurtubi, Ebû Abdillah Muhammed Ahmed el-Ensâri el-Câmiu li-Ahkâmi'I-Kur'an, I-XX, Kahire, 1967.
160- Kutup, Seyyid, Fi Zilâli'l-Kur'an, I-Vl, Beyrut, 1980.
161- Lacheleir, Tules, Tümevarımın Temeli, Ankara, 1995.
162- Leknevi, Muhammed Abdulhay el-Hindi, er-Ref'u ve't-Tekmîl fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîI, Haleb, ts.
162- LeknevI, el-Ecvibetü'l-Fâzıla Ii'l-Es'ileti'l-Aşereti'l-Kâmile, Haleb, 1963.
163- MALİK, B. Enes; Muvatta'; Beyrut, 1989.
164- Makdisi, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Tâhir, Şurütu Eimmeti's-Sitte, Beyrut, 1984.
165- Mazharuddin, Sıddıki, Kur'an'da Târih Kavramı, (Çev: Süleyman Kalkan), İstanbul, 1982.
166- Mevdudi, Ebu'l-Alâ, Tefhîmü'l-Kur'an -Kur'ar-ın Anlamı ve Tefsiri-, (Çev: Muhammed Han Kayhânî), İstanbul, 1991.
167- Mübarekfuri, Ebu'l-Ali Abdurrahman b. Abdurrahim, Tuhfetü'I-Ahvezî bi Şerhi Câmi'i't-Tirmizi, I-XIl, Kahire, 1993.
168- Müsllm, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kureyşî, Sahîhi Müslim, (Nevevi Şerhi ile birlikte), ?, ts.
169- Müslim, Mustafa, Kur'an Çalışmalarında Yöntem Konulu Tefsire Metodik Bir Yaklaşım, Ankara, 1993.
170- Nedvi, es-Seyyid Süleyman,Tahkîku Ma'na's-Sünneti ve Beyâni'l - Haceti ileyhâ, Kahire, 1957.
171- Nesai, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, Sünen, l-VlII, (Süyutî'nin Şerhi ile beraber), Beyrut.
172- Nesefi, Muhammed b. Muhammed, Mecmau't-Tefâsir, l-Vl, İstanbul,1979.
173- Nevevi, Muhyiddin Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, Şerhu Sahîhi Müslim, I-XVIII, ?, ts.
174- Nursi,Bedî'ZamanSaîd' Sözler, İstanbul,1978.

174- Nursi,Mektubat,İstanbul,1973.
174- Nursi,Lem'alar, Ankara,1978
175- Ong,J.Walter Sözlü ve Yazılı Kültür Sözün Teknolojileşmesi, (Çev: Sema Postacıoglu), İstanbul, 1995
176- Özel, İsmet, Bilimin Dünyasından Bilginin Dünyasına", (Bilgi,Bilim ve İslam), İstanbul,1987
177- Özlem, Doğan, Metinlerle Hermenötik Dersleri, I-Il, İzmir, 1994.
177- Özlem, Doğan, Mantık, İstanbul, 1994.
178- Özkan, Ercüment, Kur'an ve Sünnet, Soruşturma 2, İstanbul, 1987.
179- Özsoy, Ömer, Sünnetullah, Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması, Ankara, 1994.
179- Özsoy, Ömer, "Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın Bazı ifade Özellikleri", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
180- Öztürk, Yaşar Nûrî, Kur'an'daki İslam, İstanbul, 1994.
180- Öztürk, Yaşar Nûrî, "Kur'an Dîninin Evrensel Boyudan", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
181- Paret, Rudi, Kur'an Üzerine Makaleler, (Çev: Ömer Özsoy), Ankara, 1996.
182- Pezdevi, Fahru'l-İslam, Usûlü'l-Pezdevî, I-IV, (Keşfu'l-Esrar ile beraber), Beyrut, 1994.
183- Poincare, Henri,Son Düşünceler, (Çev: Ragıp Atademir - Süleyman Ölçen), İstanbul, 1986.
184- Polat, Selahattin, Hadiste Metin Tenkidi, (Hadis dersi notları), Kayseri, 1987.
184- Polat, Selahattin, "Esbâb-ı Nüzul Üzerine", I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1995.
184- Polat, Selahattin, "Hadislerin Kur'an'a Arzının Problemleri", I. Uluslararası Sünnet Sempozyumu, İstanbul, 1996.
185- Popper,Karl R., Tarihselciliğin Sefaleti, (Çev: Sabri Osman), İstanbul, 1995.
186- Rabinow, Paul – Sullivan, William, "Yorumcu Eğilim": Bir Yaklaşımın Doğuşu, Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, İstanbul, 1990.
187- Rafi'ı, Mustafa Sadık, İ'câzü'I-Kur'an ve Belâgatü'n-Nebeviyye, Beyrut, 1973.
188- Râgıb, Ebu'l-Kâsım Hüseyn b- Muhammed el-İsfehânî, el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an, Beyrut, ts. **189-** Râmehurmuzi, Ebu'l-Hasen b. Abdirrahman,Kitabu Emsalil-Hadis,Beyrut,1972
190- Rayyıs,M. Zıyâüddin,. İslam'da Siyâsî Düşünce Tarihi, (Çev: Ahmed Sarıkaya),İstanbul, 1990
191- Razi, Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer Hüseyn el-Kureşi, et-Tefeîru'l-Kebîr Mefâtîhu'l-Gayb, I-XXXII, Tahran, ts.
192- Riza, Muhammed Reşid, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakîm -es-Şehir bi Tefsîri'l-Menâr-, I-XII, Beyrut, Hayatü'l-Üstaz el-İmam, I-II, Kahire, ts.
193- Rîckman, H. P, Anlama ve İnsan bilimleri, (Çev: Mehmet Dağ), Ankara, 1992.
194- Ricoeur, Paul, "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek", Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, İstanbul, 1990.
195- Rothacker, Erich, Tarihselcilik Sorunu, (Çev: Doğan Özlem), İstanbul, 1990.
196- Sabuni, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefâsîr, I-IlI, İstanbul, 1987.
197- Sabri, Mustafa, Mevkıfü'l-Beşer tahte Sultâni'l-Kader, Kahire, 1352.
197- Sabri, Mustafa, Mevkıfü'l-Akli ve'l-İlmi ve'l-Alimi mine'r-Rabbî'l-Alemîn ve İbâdihi'l-Mürselin, Beyrut, 1992.
198- Sahavi, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman, el-Makasıdü'l--Hasene fî Beyâni Kesirin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehireti ala'l-El-sineti, Kahire, 1991.
199- Saganı, Ebu'l-Fezâil Hasan b. Muhammed el- Kureyşî, Mevzûâtü's-Sagâni, Beyrut, 1985.
200- Said, Hümam Abdurrahim, el-İlelü fi'l-Hadîs Dirâsetün Menheciyyetün fi Dav'i Şerhi İleli't-Tirmizî, Ürdün, 1980.
201-Sakallı, Talat, "Hüdâî Sünnet-Zevâid Sünnet Aynmı", Uluslararası I. İslam AraştırmalarıSempozyumu, İzmir, 1985.
202- Sakar, Abbas Ahmed - Abdulcevad, Ahmed, el-Ehâdîsü'l-Mevzû'a, Beyrut, 1988.
203- San'ani, Ebu Bekir Abdurrezzak b. Hemmam,el-Musannef, I-XI, Beyrut, 1980.
204- Sarıtoprak, Zeki, İslâm'a ve Diğer Dinlere Göre Deccâl, İstanbul, 1992.
205- Schimmel, Annemarie,peygamberâne Bir Şâir ve Filozof Muhammed İkbâl, (Çev: Senail Özkan),Ankara, 1990.
206- Seharenfuri, Halil Ahmed, Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd, I-XX, Beyrut, ts.
206- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b.Ahmed b. Ebi Sehl,Usul,I-II, İstanbul, 1984.
207- Serinsu, A.Nedim, Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzulünün Rolü, İstanbul, 1994.
208- Sıbâî, Mustafa; es-Sünnetü ve Mekânetüha fi't-Teşrî'i'l-İslâmî, Beyrut, 1978.
209- Subhi, Salih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, (Çev: Yaşar Kandemir), Ankara, 1981.
210- Süyuti, Celaleddin, Miftâhu'l-Cenneti fi'l-İhticâci bi's-Sünneti, Kahire, 1402.
210- Süyuti, Celaleddin,lübâbü'n-Nükûl fi Esbâbi'n-Nüzül, Beyrut, 1980.
210- Süyuti, Celaleddin,Tedrîbü'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevevi, I-II, Kahire, 1966.
210- Süyuti, el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an, I-II, Kahire, 1278.
210- Süyuti, Tahzîru'l-Havâs an Ekâzîbi'l-Kussâs, Beyrut, 1978.
210- Süyuti, Esbâbu Vürûdi'l-Hadîs, Kahire, 1988.
210- Süyuti, El-Hasâisü'l-Kübrâ, I-II, Kahire, 1967. –
211- Şaban, Zekiyüddin, İslam Hukuk İlminin Esasları, (Çev: İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara, 1990.
212- Şafak, Ali, İslam Arazî Hukuku ve Tatbikatı, İstanbul, 1977.
213- Şafi'i, Muhammed İdris, er-Risâle, Kahire, ts. el-Ümm, I-VIlI, Beyrut, ts. İhtilâfu'l-Hadîs, Beyrut, 1986.
214- Şatibi, Ebü İshâk İbrâhîm el-Gırnatî, el-Muvâfakât fi Usûli'l-Ahkâm, I-IV, (Çev: Mehmed Erdoğan) İstanbul, 1993.
215- Şatibi,El-İ'tisâm, I-II, Beyrut, 1991.
216- Şehrıstani, Ebu'l-Feth b. Muhammed b. Abdulkerim, el-Mülel ve'n-Nihal , I-V, Beyrut, 1975.
217- Şelebi, Muhammed Mustafâ, Ta'tilül-Ahkâm -Arzun ve Tahlîlûn Litarîkati't-Ta'lîli ve Tatavvurâtihâ fî Unsûri'l-İctihad ve't-Taklîd, Beyrut, 1981. .
218- Seltut, Mahmûd, İsa'nın Nüzulü, (Trc: E.Rûhî Fıglalı) A.Ü.I.F.D. Ankara, 1978.
219- Şengül, İdris, Kur'an Kıssaları Üzerine, İzmir, 1994.
219- Şengül, Kur'an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi, I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.
220- Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Neylü'l-Evtâr Şerhu Münleka'l-Ahbâr, I-IX, Beyrut, 1989.
220- Şevkani, El-Fevâidü'I-Mecmûati fî Ehâdîsi'l-Mevzuati, Beyrut, 1987.
221- Şiblî, Mevlânâ, Asr-ı Saâdet, I-VI, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul, 1974.
222- Taberi, İbn Cerîr, Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Ayi'l-Kur'an, I-XV, Beyrut, 1995.
223- TaftazanÎ, Mes'ûd b. Ömer b. Abdullah Sa'dettin, Serhu'l-Mekâsid, I-V, Beyrut,ts.
224- TehanevÎ, Zafer Ahmed el-Osmânî, İ'lâü's-Sünen, I-XXII, Beyrut, 1415.
224- Tehanevi, Kavâid fî İlmi'l-Hadîs, Beyrut, 1990.
225- Tahavi, Ebû Ca'fer Ahmed el-Ezdî, Müşklü'l-Asâr, I-IV, Beyrut, 1995.
225- Tahavi, Şerhu Müşkili'l-Asâr, I-XVI, Beyrut, 1994.
226- Tirmizî, Ebû Abdillah Muhammedü'l-Hakim, Nevâdiru'l-Usûl fî Ma'rifeti Ehâdîsi'r-Rasûl, Beyrut,ts. **227-** Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsâ. Sünen, I-V, Beyrut, ts.
228- Toksari, Ali, Delil Olma Yönünden Sünnet, Kayseri, 1994.
228- Toksari, Ali, "İslam'da İhtilâfın Yeri", E.Ü.I.F.D., IV, 1987.
229- Toku, Neşet, "Medîne Vesikası Post-Modern Bir Sivil Toplum Projesi Olabilir mi?", Bilgi ve Hikmet, Bahar, 1994.
230- Uveyda, Muhammed Abdullah, Îhticâcü's-Sahâbe bi-Haberi'l-Vâhid, Dirâsât, XIII, Amman, 1986. **230-** Uveyda, Muhammed Abdullah, el-Menhecû'n-Nebeviyyü fî Kabûli Ahbâri'l-Ahâd, Dirâsât, XIII, Amman, 1986.
231- Uyanık,Mevlüt, "19 .Yüzyıl İslam Yenilikcilerine Göre İslam'ın Uygulanabilirlik Meselesi Bilgi ve Hikmet, Kış,1995.
232- Ülken, Hilmi Ziya, Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, 1992.
233- Ünal, Ahmet Zeki, Sunuş (M. Arkoun'un 'Kur'an Okumaları' isimli kitabına), İstanbul, 1995.
234- Ünal, İsmâil Hakkı,Hadisleri Değerlendirmede Akılcı Yaklaşım", Uluslararası I. İslam Araştırma Sempozyumu, İzmir, 1985.
234- Ünal, İmam Ebû Hanîfe'nin Hadîs Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadîs Metodu, Ankara, 1991.
235- Weber, Alfred, Felsefe Tarihi, (Cev: H. Vehbi Eralp), İstanbul, 1991.

236- Weischedel, Wilhelm, Felsefenin Arka Merdiveni, (Çev: Sedat Umran), İstanbul, 1993.
237- Wensinck,A.J.,Concordance Et İndices De La Tradition Muslumane, İstanbul, 1986.
238- Wıttgenstein, Felsefe ve Dil -Wittgenstein Üzerine Bir Araştırma-, (Çev: Ömer Naci Soykan), İstanbul, 1995.
239- Yazır, Hamdi; Hak Dini Kur'an Dili; I-X; İstanbul, ts.
240- Yıldırım, Suat,Peygamberimizin Kur'an Tefsiri, İstanbul, 1983. "Hadislerin Kur'an'a Arzı Meselesinin Kaynakları", Ankara, 1972.
241- Zeccac, Ebû İshak İbrahim , Meâni'l-Kur'an ve İ'râbuhû, I-V, Beyrut, 1988.
242- Zehebı, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b, Osman, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, I-XXV, Beyrut, 1990.
242- Zehebı,Tezkiratü'I-Huffaz, I-V, Beyrut, ts.
242- Zehebı, El-Mîzânü'l-Î'tidâl fî Nakdi'r-Rical, I-IV, Beyrut, ts.
243- Zemahşeri, Ebu'l-Kâsım Carullah Mahmûd b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmıdı't-TenzîI ve Uyûni'l-Ekâvili fî Vücûhi't-Te'vîl, I-IV, Beyrut, 1995.
244- Zerkani, Muhammed Abdulazîm, Menâhilü'l-İrfan fî Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut, 1995.
245- Zerkeşi, Bedreddin Ebî Abdillah, et-Tezkiratü fi'l-Ehâdîsi'l-Münteşirati, Beyrut, 1986.
245- Zerkeşi, el-Bürhân fi Ulûmi'l-Kur'an, I-LV, Beyrut.ts.
245- Zerkeşi, el-İcâbetü li-İrâdi mâ İstedrekethu Aişetü ala's-Sahâbeti, Beyrut, 1985.
246- Zeydan,Abdulkerîm, el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkhi, Amman, 1990.
247- Zeyveli, Hikmet, "Kur'an'ın Aktüel Değeri Üzerine", I. Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1994.[970]

---

[1] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 4.
[2] Kehf: 18/1.
[3] Hakka: 69/44-48.
[4] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 7-10.
[5] Şâfit, Risale, 224. Bu hadis ve benzerleri için ayrıca bkz: Tezimizin, 71-80 sahifeleri-
[6] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 13-14.
[7] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 14.
[8] Buhârî, Süretü Hûd, 6; Hûd, 11/102.
[9] Tirmizî, Sûretu Âl-i İmran, 4; Âl-i İmran, 3/135.
[10] 57/676.
[11] Vakıa, 56/30; Buhârî, Süretu Vakıa, 1; Tirmizî, Sıfatu Ehlil-Cenne, 1.
[12] 'Buhari, Tefsir, 1. Hz.Peygamber'in Kuran Tefsiri ve örnekleri için bkz: İbn Kayyım, Fetâvâ Rasülullah. Ayrıca bkz, Yıldırım, Suat, Peygamberimizin Kuran Tefsiri, 138-147.
[13] Rasûlullah'ın arz örnekleri ve bu örneklerin arz için delil sayılması konusunda bkz: Polat, Selahaddin, Hadiste Metin Tenkidi, Ders Notları, 20-21. Ayrıca bkz., Yıldırım, Suat, Hadislerin Kuran İle Karşılaştırılma Meselesinin Kaynaklan, 112, Yıldırım, Suat, a.g.m, 138-147.
[14] Çakın, Kâmil, Hadis'in Kuran'a Arzı Meselesi, 240-43.
[15] Çakın, Kâmil, a.g.m, 241.
[16] Koçyigit, Talat, Hadis Istılahları, 255-57.
[17] Çakın, Kâmil, a.g.m, 241.
[18] Secde: / 17.
[19] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, Sıfatü'l-Cenne ve Naîmihâ, XVII, 165; Buhârî, Sûretu Secde, 1. Buhârî burada "Sonra şu âyeti okudu" şeklinde nakleder. Tevhîd, 35, ise aynı hadisin sonunda hiç bir ilave vermez. Tirmizî, Tefsir, 33'de bu hadisi, "Bunun tasdiki Allah'ın Kitâb'ındaki şu âyettir" ifadesi ile rivayet etmiştir. Hadisin sonunda Tirmizî,"Bu hadis Hasen Sahih'tir" demektedir. İbn Mâce ise, Sıfatu Ehli'l-Cenne, 39; İbn Mâce, "dilerseniz şu âyeti okuyunuz" ifadesi ile rivayet eder. Aynca bkz: Abdurrezzâk b. Hemmâm, Musannef, XI, 416'da; Îbn Hanbel, Müsned, II, 313, 370, 405.
[20] Abdulmuttalip, Rifat Fevzî, Sahîfetû Hemmâm b. Mûnebbih an Ebî Hüreyre, Mukaddime, 8-16.
[21] Dayıhan, Ahmed Tahir, Bazı Buhârî Hadislerine Yöneltilen İtirazlar, 63-99.
[22] Buhâri, Tıbb, 4; Tirmizî, Tıbb, 31; İbn Hanbel, Müsned, I, 19. Bu konuda geniş açıklama için bkz.: Îbn Kayyım, Tıbbu'n-Nebevî, 35,37.
[23] Nahl, 16/69, " ..Karınlarından insanlara şifa olan çeşitti renklerde içecek çıkar.."
[24] Müslim, Fezâil, 18.
[25] Bu konuda bkz: Hakka: 69/44,46; Tevbe: 9/43.
[26] NahI: 16/44.
[27] Yıldırım, Suat, a.g.m., 106, 114.
[28] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 15-21.
[29] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 21.
[30] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 21.
[31] Dümeynî, Misfer Azmullah, Mekâyîsû Nakdi Mütûni's-Sünne, 61.
[32] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 21.
[33] Buhârî, Fezâil, 2; İbn Mâce, Fezâil, 11; Hâkim, Müstedrek, II, 64; Zehebî, Tezkire, I, 2; Îbn Hibban, Sikât, II, 151; İbn Sa'd, Tabakât, III, 169; İbn Kuteybe, el-İmame ve's- Siyase, 9, 23.
[34] İbn Sa'd, Tabakât, III, 169.
[35] Ebû Reyye, Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması, 33.
[36] Zehebî, Tezkire, I, 2, 3.
[37] Zehebî, Tezkire, 1,5.
[38] Ebû Dâvûd, Zekat, 1.
[39] Kur'an'da zekat emri için bkz: Bakara,: 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisa: 4/77, 162; Mâide: 5/12, 55; Tevbe: 9/5, 11.
[40] Bu ifadeyi Hz. Ömer'in sözüne binâen kullandık. Bunun için bkz: Ebû Dâvûd, Zekat, 1. Hz.Ebû Bekir'in zekat vermeyenlerle harp etmesi konusunda istidlal ettiği ayetlerden birisi de Tevbe: 9/11. ayettir. Kardâvî bu ayetin, dinde kardeş olmak için iki şarta dikkat çektiğini ifade ediyor. Bu şartlar da; namaz ve zekattır. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Kardâvî, Yûsuf, Fıkhu'z-Zekât, I, 7-36.
[41] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 21-23.
[42] Hz. Ömer için bak: Buhârî , Fezâil, 6; İbn, Mâce, 11; Hâkim, Müstedrek, lll, 8; Zehebî, Tezkire, I, 5; İbn Hibban, Sikât', II, 191; İbn Sa'd, Tabakât, lll, 265; Şiblî, Mevlânâ, Asr-ı Saadet, IV, 173.
[43] Zehebî, Tezkire, I, 7. Ebû Hüreyre bizzat kendisi "Eğer ben Hz. Ömer hayatta iken böyle rivayette bulunsa idim beni kamçısıyla döverdi." demektedir. Bu konuda ayrıca bkz; Hâkim, Müstedrek, III, 578.
[44] Zehebî, Tezkire, I, 6 .
[45] Bu konu, Talak Süresi 1. âyette anlatılan boşama ile ilgili hükümleri içermektedir. Âyete göre, "...Allah'tan korkun ve onları evlerinden çıkarmayın..." halbuki, Fâtıma bnt. Kays, kadına sûknâ hakkının olmadığını söylüyor. Hz. Âişe de bu riveyeti kabul etmiyor ve önemli bir açıklık getiriyor: Bu durum sadece Fâtıma'ya mahsus bir ruhsatır. Çünkü, onun evi dışarda idi, saldırıya uğrayabilirdi endişesiyle kendisi Rasûlullah'a mürâcaât etti. O da, izin verdi. Bu konuda bak, İbn Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, IV, 1830; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IX, 596, 603; Nevevî, Şerhu Müslim, X, 94, 108.
[46] Çakın, Kâmil, a.g.m, 243-45, Fâtıma bnt. Kays Hadisi'nin sahih olduğunu ve burada söz konusu edilen talakın ricl talak olduğu ve dolayasiyla da Kur'an ile hadis arasında bir tezad olmadığını söylemektedir.
[47] Dümeynî, Mekâyîs, 61.
[48] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IX , 389.
[49] Beyhakî,Sünen,VI,244.
[50] Beyhakî, a.g.e, VI, 246.
[51] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 23-25.

[52] Buhârî, Fezâil, 9; İbn Mâce, Fezâil, 11; Hâkim, Müstedrek, lll, 116; İbn Sa'd, Tabakât, III, 19, 33; Zehebî, Tezkire, I, 10; İbn Kuteybe, el-İmâmetü ve's-Siyâse, 46, 50.
[53] Zehebî, Tezkire, l, 12.
[54] İbn Sa'd, Tabakât, III, 338.
[55] Nisâ: 4/24.
[56] Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, VII, 359 .
[57] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 25-26.
[58] Zehebî, Tezkire, I, 37; Hâkim, Müstedrek, III, 641 .
[59] Zehebî, Tezkire I, 39.
[60] Kurtubî, Tefsîru'l-Kurtubî, VII, 118 .
[61] En'am: 6/145.
[62] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 26.
[63] Buhâri, Fezâil, 24 ; İbn Mâce, 11; Hâkim, Müstedrek, III, 626; İbn Sa'd, Tabakât, II, 365; İbn Ebî Hâlim, Cerh ve't-Ta'dîl, V, 116; Zehebî, Tezkire, I, 37; İbn Hacet, el-İsâbe fi Temyizi 's -Sahabe, II, 330; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, V, 276.
[64] İbn Sa'd, Tabakât, II, 365.
[65] Suyûtî, Miftâh, 18.
[66] Dümeynî, a.g.e, 67; Ayrıca mut'a nikahı için bak., Hâzimî, Ebû Bekir b. Muhammed, el-İ'tibâr fi'n-Nâsihi ve'l-Mensühi mine'l-Akbâr, 138, 141.
[67] Kurtubî, Tefsir, VII, 117.
[68] Nevevî, Şerh-i Müslim, I, 81.
[69] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 26-27.
[70] Buhârî, Fezâil, 27; İbn Mâce, II; İbn Hanbel, Müsned, I, 74,384; Hâkim, Müstedrek, III, 353; Zehebî, Tezkire, I, 13; Zehebî, Siyer, I, 461; İbn Sa'd, Tabakât, lll, 106; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, IX, 286, 291; Hindî, Kenzu'l-Ummâl, XIII, 460, 469.
[71] Zehebî, Tezkire, 14, 16.
[72] Hâkim, Müsfedrek, III, 79.
[73] Buhâri, Fezâil, 27; İbn Sa'd, Tabakât, II, 342; Zehebî, Siyer, I, 471.
[74] Buhârî, Büyü' 25, 113; Tefsîru Süre-i Haşr, 4; Talak, 51; Libâs, 82, 87, 96; Müslim, Libâs, 119,120; Ebü Dâvûd, Terecculü'n-Nisâ, 5; Tirmizî, Libâs, 25; Edeb, 33; Nesâî, Talak, 13; Zinet, 23, 24, 25; İbn Mâce, Nikâh, 52; Dârimî, İstizan, 19; İbn Hanbel, I, 83, 87, 107, 121; II, 21, 339; IV, 309, VI, 250; İbn Abdi'l-Berr, Camiu Beyâni'l-İlm, II, 188 .
[75] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 27-28.
[76] İbn Hanbel, Müsned, ll, 228; V, 114; Hâkim, Müstedrek, II!, 578; İbn Sa'd, Tabakât, II, 362, IV, 325; İbn Esir, Câmiu'l-Usûl, IX, 95; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye,llX, 103, 115; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, IX, 361; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, XII, 262; Zehebî, Tezkire, I, 32, Zehebî, Siyer, II, 628.
[77] Zehebî, Tezkire, I, 32; Ayrıca bkz: Siyer, II, 628 .
[78] Zehebî, Tezkire, l, 36.
[79] Zehebî, Siyer, II, 609; Ayrıca bkz: Tezkire, I, 34.
[80] Buhâri, Nikâh, 27; Müslim, Nikâh, 37; Ebû Dâvûd, Nikahı, 12; Tirmizî, Nikâh, 30; Nesâî, Nikâh, 47, 48; Dârimî, Nikâh, 8; İbn Hanbel, I, 78, 372; II, 179, 189, 229;III, 338.
[81] Buhârî, Tefsîr-i Al-î İmran, 2; Al-i İmran, 3/36.
Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 28-29.
[82] Buhâri, Fezâil, 44; İbn Hanbel, Müsned, VI, 29; Hâkim, Müstedrek, IV, 4, 14; Heysemî, Zevâid, IX, 225; Zehebî, Tezkire, I, 27; Zehebî, Siyer, II, 135; İbn Hacer, Tehzîb, XII, 433; Hindî, Kenzu'l-Ummâl, XIII, 693; İbn Kesîr, Bidâye ve'n-Nihâye, VIII, 91, 94.
[83] Zerkeşî, İcâbe, 119; Ayrıca bkz: İbn Hanbel, Müsned, II, 311; VI,109; Hâkim, Müstedrek, IV, 100; Hattâbî, Meâlimü's-Sünen, IV, 271, 272; İbn Kayyım, el-Menâru'l-Mü-nif 133.
[84] En'am, 8/164.
[85] Buhârî, Cenâiz, 32, 33, 44; Megâzî, 8; Müslim, Cenâiz, 16, 18, 19; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 24, 25; Tirmizî, Cenâiz, 22; Nesâî, Cenâiz, 13; îbn Mâce, Cenâiz, 54, 58; İbn Hanbel, I, 36; II, 31; Muvattâ, Cenâiz, 37; Zerkeşî, İcâbe, 103.
[86] Tirmizî, Tefsir, 54; En'am, 8/103.
[87] Nisâ: 4/24.
[88] Mü'minûn, 5, 7.
[89] Zerkeşt, İcâbe, 165.
[90] İnşikak, 84/7.
[91] Buhâri, Tefsîr-u İnşikak, 2; İbn Hanbel, Müsned, VI, 103, 206.
[92] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 29-31.
[93] Suyûtî, Miftâh, 5-6; Ayrıca bkz: Îbn Abdi'l-Berr, Cami', II, 190; Bağdadî, Kifâye, 48.
[94] Müslim, Şerh-i.Nevevî, I, 78, 79; Suyûtî, Tahzîru'l-Havâs min Ekâzîbi'l-Kussâs, 145, 218.
[95] Buhârî, İlim, 38; Cenâiz, 33; Enbiyâ, 50; Edeb, 109; Müslim, Zühd, 72; Ebû Dâvûd, İlim, 4; Tirmizî, Fiten, 80; İlim,8, 13; Tefsir, 1; Menakıb, 19; İbn Mâce, Mukaddime, 4; Dârimî, Mukaddime, 25; Îbn Hanbel, II, 47, 82.
[96] Nisâ, 4/20.
[97] Kasimî, Kavâidu't-Tahdîs, 393.
[98] İbn Hanbel, IV, 396; Hûd: 11/ 17.
[99] En'am: 8/164.
[100] Bu konuda bkz: Necm: 53/ 8, 15.
[101] Haşr: 59/7.
[102] Garaudy, Roger, Yaşayan İslam, 23, 36.
[103] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 31-36.
[104] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 36.
[105] Ebû Hanîfe ile ilgili bkz: İbn Kesîr, d-Bidâye ve'n-Nihâye, X, 107; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dîl, VIII, 449-450; İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzîb X, 449-452; Zehebî, Mizan, IV, 265; Zehebî, Tezkire ,168; Zehebî, Siyer, VI, 390-403.
[106] Zehebî, Tezkire, I, 168.
[107] Ebû Hanîfe'nin aklî melekesi ile ilgili misaller için bkz: Avvâme, Muhammed, İmamların Fıkhi İhtilaflarında Hadislerin Rolü, 61.
[108] İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzib, X, 451.
[109] Sünnet'in bu görevi, Hz. Peygamber'in ve sahabenin yapmış olduğu gibi bir çeşit arz uygulaması sayılabilir.
[110] Ebû Zehra, Muhammed, Ebû Hanîfe, 292-294.
[111] Buhârî, Abdulaziz, Keşfu'l-Esrâr, III, 19, 29.
[112] Hâkka: 44-47.
[113] Nisâ: 4/80 .
[114] Ebû Hanîfe, el-Alim ve'l-Müteallim, 26-27.
[115] Ebû Hanîfe'nin bu konudaki görüşleri ve Hanefî usûlcülerin görüşleri için bkz: Serahsî, Usûl, l, 364-382;
Tehânevî, Kavâid fi İlmi'l-Hadis, 140, 145; Ebû Zehra, Ebû Hanife, 292-294.
[116] Aynî, el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye, VI, 261.
[117] Ünal, İsmail Hakkı, İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı, 141-142.
[118] Aynî, Binâye, VI, 261-262.
[119] Mâide: 5/38.
[120] Buhârî, Hudûd, 13; Müslim, Hudûd, 7; İbn Mâce, Hudûd, 22; İbn Hanbel, III, 253.
[121] Aynî, Binâye, VI, 374-381.
[122] İbn Ebî Şeybe, Muasannef, VIII, 363-432.

[123] Serahsî, Usûl, I, 367-68.
[124] Aynî, Binâye, VI, 384.
[125] Cessâs, Ahkâmu'l Kur'an, IV, 201.
[126] Ebû Yûsuf, er-Red ala Siyeri'l-Evzâî, 31.
[127] Apaydın, Yunus, Hanefî hukukçuların Hadis Karşısındaki Tavırlarının Bir Göstergesi Olarak Manevi İnkıta Anlayışı, 159, 163; Hanefi'lerin ve özellikle Ebû Hanîfe'nin arz anlayışı ve uygulamalarından örnekler için bkz: Ünal, İsmail Hakkı, İmam Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı, 84, 88.
[128] Dümeynî, Mekayîs, 333-334.
[129] İmam Mâlik için bkz: Zehebi, Tezkire, l, 207-208; Ebû Zehra, İmam Malik.
[130] Ebû Zehra, İmam Mâlik, 260-267 .
[131] Ebû Zehra, a.g.e, 289.
[132] Kıyâme:75/22-23.
[133] İbn Abdilberr, İntikâ, 36.
[134] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 258-259.
[135] Bu arz örnekleri ve delilleri için bkz: Ebû Zehra, a.g.e, 283-286; Ayrıca bkz: İbn Kudâme, Muğnî, I, 70, 71.
[136] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 41-42.
[137] Mû'tezile mezhebi ile ilgili olarak ve mezhebin görüşleri için bkz: Bağdadî, Abdulkâhir, el-Fark Beyne'l-Firak, 89; Şehristânî, el-Müel ve'n-Nihal, 1, 57; Koçyiğit, Talat, Hadis Târihî, 133; Mû'tezilenin Haber-i Vâhid ile görüşleri için bkz: İbn Hazm, İhkâm, I, 114; Amidî, İhkâm, II, 68; Mûtezile'nin hadis anlayışı konusunda geniş bilgi için bkz: Bakan, Tevhid, Mû'tezilenin Hadis Görüşleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1987.
[138] Kardâvî, Yûsuf, Sünnet'i Anlamada Yöntem, 113.
[139] Kardâvî, a.g.e., 114-116.
[140] Burûc: 85/ 21-22.
[141] Tebbet: 111/1.
[142] Koçyiğit, Talat, Kelamcılar ile Hadisciler Arasındaki Münakaşalar, 229.
[143] Şûrâ: 42/11; Meryem: 19/65
[144] Bu konuda geniş bilgi için bkz., İbn Kayyım, İ'lâm, 219-220 v.d.
[145] Mâide: 5/67.
[146] Râzî, Fahruddîn, Mefâtîhu'I-Gayb Tefsîru'l Kebir, XXXII, 187.
[147] İbn Hazm, İhkâm, II, 197-8.
[148] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 42-43.
[149] HarîcîIer ve görüşleri için bkz: Bağdadî, Fark, 72; Şehristânî, Milel, I, 135.,
[150] Al-i İmran: 3/97.
[151] Koçyiğit, Talat, Kelamcılar ile Hadisciler Arasındaki Münakaşalar, 37-38.
[152] Daha geniş bilgi için bkz., İbn Kayyım, İ'lâm, II, 219. Söz konusu âyetlerin mealleri şöyledir. Müddessir: 74/48, "Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda vermez.", Al-i İmran: 3/192 "Rabbimiz sen ateşe kimi sokarsan, şüphesiz onu rezil etmiş olursun. Zulmedenlerin hiç yardımcıları yoktur." Nisa: 4/4, "Kim Allah'a ve Peygamber'ine baş kaldırır ve yasaklarını çiğnerse, onu ebedî Cehennem'e sokar. Alçaltıcı azab onadır."
[153] Görmez, Mehmet, Sûnnet'i Anlamada Yöntem, 130-31.
[154] İbn Salâh, Ulûmu'l-Hadîs, 11; Sahih hadis ve onun ile ilgili bahisler için bkz: İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu Nuhbetü'l-Fiker, 29-30; Aliyyü'l-Kârî, Şerhu Şerh-i Nuhbeti'l-Fiker, 243; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî fi Şerh-i Takribi'n-Nevevî, 63; Irâkî, Elfiyetü'l-Hadîs, 7-9; İbn Kesir, el-Bâiu'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-Hadis, 21; Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, 383.
[155] Koçyiğit. Hadis Istılahları, 405-406.
[156] Mevzû Hadis'in tanınması ile ilgili ve Kur'an'a uygunluk şartı için bkz: İbn Cevzî, Kitabu'l-Mevzüat, l, Mukaddime; AIiyyu'I-Kârî, el-Esrârul-Merfûa fi Ahbâri'l-Mevzûa, 452.
[157] Bu konuda bkz: Polat, Selahattin, Hadisle Metin Tenkidi, 25.
[158] Tirmizî, Sünen, Kitâbu'l-İlel, V, 736; ayrıca, Hümâm, Abdurrahim Sâid, Şerhu İleli Tirmizi; Ayrıca, İbn Ebî Hatim er-Râzî, Îlelü'l-Hadîs; İlelü'l-Hadîs ile ilgili yazılmış kaynak kitaplardır.
[159] Gazali, Muhammed, Bir Eser ve Açık Oturum, 289, 293; (Nebevi Sünnet eserinin sonuna yapılan ekten nakledilmiştir).
[160] Bağdâdî, Hatib, Kifâye, 602-3. Bağdâdî'nin bu konudaki naklettiği hadisleri, arzın delilleri bölümünde vereceğiz.
[161] İbn Cevzî, Mevzuat, 1, 284.
[162] İbn Cevzî, a.g.e, lll,164.
[163] İbn Kayyım, Menâr, 80.
[164] İbn Kayyım, a.g.e, 84.
[165] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 43-45.
[166] Burada söz konusu ettiğimiz 'çağ' kelimesi ile, bütün dünyada meydana gelen köklü değişimin yaşandığı Aydınlanma devri ve devamı olan bugünümüze uzanan zaman dilimini kasdediyoruz.
[167] Ülken, Hilmi Ziya, Türkiyede Çağdaş Düşünce Târihî, 22-23.
[168] Çağdaş dünyanın teşekkülü ve bizde dini düşüncenin yeniden oluşması ile ilgili bkz; Ülken, Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Târihi, Giriş; Canatan ,Kadir, Gelenek, Din ve Modernite, Bilgi ve Hikmet, Kış, 1995/9; Aktaş, Ümit, Târihin Anlamı ve Modernizm, Bilgi ve Hikmet, Kış, 1995/9; Bulaç, Ali, İslam'ı ve Tarih'ini Okuma Biçimi -Antropolojik ve Modernist Yaklaşımın Eleştirisi-, Bilgi ve Hikmet, Kış, 1994/5; Toku, Neşet, Medine Vesikası Post-Modern bir Sivil Toplum Projesi Olabilir mi?, Bilgi ve Hikmet, Bahar, 1994/6; Uyanık, Mevlüt, 19. Yüzyıl İslam Yenilikçilerine Göre İslam'ın Uygulanabilirliği Meselesi, Bilgi ve Hikmet, Kış, 1995/9; Bulaç, Ali, Modern Dünya ile Çatışma ve Uyumdan Moderniteyi Aşmaya, Bilgi ve Hikmet, Güz, 1994/8; Demir, Ömer, Bilim Felsefesi, 99, 103; Feyerabend, Paul, Bilim Kilisesi, 39, 46, 108, 115; Feyerabend, Paul, Bilgi Üzerine Üç Söyleşi, 46, 65, 87, 88, 93, 136.
[169] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 45-48.
[170] Albayrak, Halis, "Kur'an'ı Anlamak" Kur'an'ın Ne Olduğunu Anlamak, s.t.,165; Bilgin, Beyza, Kur'an'ın Anlatım Teknikleri Üzerine, I.Kur'an Sempozyumu, 79.
[171] Kırbaşoğlu, M. Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet, Yeni Bir Yaklaşım, 88-89. İhtisar edilerek nakledilmiştir.
[172] Kırbaşoğlu, İslam Düşüncesinde Sünnet, 99-100. Özetlenerek aktarılmıştır.
[173] KırbaşoğIu, a.g.e, 247.
[174] Kırbaşoğlu, a.ğ.e, 280.
[175] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 49-51.
[176] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 51.
[177] Nisâ: 4/59.
[178] Enfal: 8/27.
[179] Hatiboğlu, Mehmet Sâid, Hilâfetin Kureyşîliği, 43.
[180] HatiboğIu, a.g.m., 186.
[181] Hatiboğlu, a.g.m., 186-87; ayrıca bu konuda bkz. Hz. Aişe'nin Hadîs Tenkitçiliği, 59,68.
[182] Akdemir, Salih, Tarih Boyunca ve Kur'an'da Kadın, 264.
[183] Akdemir, Salih, a.g.d, 261.
[184] Yıldınm, Suat, a.g.m., 112-113.
[185] Sabrî, Mustafa, Mevkıfu'l-Akli ve'l-İlmi ve'1-Alimi mine'r-Rabbi'l-AIemîn ve İbâdi-hi'1-Mürselîn, IV, 68-69; Ünal, İsmail Hakkı, Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu, 84; Hadisleri Değerlendirmede Akılcı Yaklaşım, 145; Bayraktar, İbrahim, Metin Tenkidi ve Müşkil Hadisler, 80; Güler, İlhami, Kutsallık ve Dini Metinlerin Dogmalştırılması, 310. İlhami Güler'in tebliğinde Ebû Hanîfe'nin Kur'an'dan edindiği mantık ile reddedtiğini söylediği, alış-veriş yapanların ayrılmadıkları sûrece muhayyer olduklarını bildiren hadisi reddetmiyor. Bilakis onunla amel ediyor. Ancak oradaki, "ayrılmadıkça" lafzına farklı bir anlam veriyor. Bu mekana değil, sözlü akdin ayrılmasına işaret eder, diyor. Bu konuda İlhami Güler'in, delil olarak getirdiği misalde isabetsizlik olduğunu belirtmek isteriz. Bu hadis ve yorumları için bkz: Tehânevî, Zafer Ahmed, İâu's-Sünen, XIV, 6; Avvâme, Muhammed, İmamların Fıkhi İhtilaflarında Hadislerin Rolü, 64-65; Apaydın, Yunus, Hanefi Hukukçuların Hadis Karşısındaki Tavırlarının Bir Göstergesi Olarak Manevi İnkıta Anlayışı, 192; Ateş, Ali Osman, Kıır'an ve

Hadîslere Göre Cinler-Büyü, 268-85, 342-43; Akbulut, Ahmet, Nübüvvet Meselesi Üzerine, 64, 65, 82, 119; Rıza, Reşid, Tefsîru'l-Menâr, X, 580; Hâtemî, Hüseyin, Modern Mahrem ve İslam'ın Kadına Bakışı; Özkan, Ercüment, Soruşturma, 83; Zeyveli, Hikmet, Kur'an'ın Aktüel Değeri Üzerine, 289. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 51-53.
[186] Hodgson, İslam'ın Serüveni, III, 183 v.d.
[187] Rızâ, Reşid, Tefsirul-Menâr, X, 288.
[188] Rızâ, Reşid, a.g.e, X, 580.
[189] Rızâ, Reşid, Târihu'l-Üstâz, II, 347-349.
[190] Münâfikûn, 63/6; Tevbe, 9/113.
[191] Dayıhan, Ahmet Tahir, Buhârî'ye Yöneltilen Bazı İtirazlar, Basılmamış doktora tezi, 137. (İbn Aşur, en-Nazaru'l-Fesîh, 297-98'den naklen).
[192] Kasımî, Kur'an'ı Anlamak, 170.
[193] Ahzab: 33/5.
[194] Nedvî, Tahkîku Ma'na's-Sünne, 6-7.
[195] Nedvî, a.g.e ,12-16.
[196] Kardâvî, Yûsuf, Sünnet'i Anlamada Yöntem, 105.
[197] Kardâvî, a.g.e, 106-18.
[198] Kardâvî, a.g.e,109. Ayrıca tezimizin III. bölümüne, örnekler kısmına bakılabilir.
[199] GazâIî, Muhammed, es-Sünnetü'n'Nebevîyyetü beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadis, 18-19.
[200] Gazâlî, a.g.e, 18.
[201] Gazâlî, 21-22; Müellifin delil olarak aldığı âyetler, Bakara: 2/97, Nahl:16/102, Şuârâ :26/192-196, Tekvir: 81/19-21, Necm: 53/4-10; aynca söz konusu Şerik tarıki ile gelen Buhâri Hadisi'nin tenkidleri için bkz: Dayıhan, Ahmet Tahir, a.g.d.t., 110-124.
[202] Ebû Gudde, Lemehâtûn min Târîhi's-Sûnneti ve Ulûmil-Hadîs, 10, 21; Dümeynî, Mekâyîs, 63, 70, 74, 118, 119, 73, 74, 331, 335; Ebû Bekr, es-Salih, Advâu'l-Kurâniyye Fi'ktisâhi'l-Ehâdîsi'l-İsrâiliyye ve Tathîri'l-Buhârî minhâ, 64,65; Behnesâvi, Salim Ali, es-Sünnetü'l-Müfterâ Aleyhâ, 148, 149; Uveydâ, Muhammed Abdullah, İhticâcu's-Sahâbe bi Haberi'l-Vâhid, Dirâsât, XIII, 83; Garaudy, Roger, Yaşayan İslam, 61, 62; Ebû Reyye, a.g.e, 204, 209.
[203] Atay, Hüseyin, Kur'an'a Göre Araştırmalar, IV, 26, 27, 28.
[204] Atay, a.g.e, 149-150.
[205] Öztürk, Yaşar Nuri, Kur'an'daki İslam, Önsöz, 8.
[206] Öztürk, Yaşar Nuri, a.g.e, 139.
[207] Öztürk, Yaşar Nuri, a.g.e, 351
[208] Öztürk, I. İslam Düşüncesi Sempozyumu, "Kur'an Dininin Evrensel Boyutları", 228, 199.
[209] Öztürk, Yaşar Nuri, a.g.e., 577.
[210] Öztürk, Yaşar Nuri, a.g.e., 26.
[211] Öztürk, Yaşar Nuri, a.g.e., 180, 183.
[212] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 59-60.
[213] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 69.
[214] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 69-70.
[215] Necm : 53/3,4.
[216] En'am: 6/38.
[217] Nahl: 16/89 .
[218] Daha geniş bilgi için bak: Şâtıbî, Muvafakat, IV, 11- 56; Ayrıca, Kırbaşoğlu, a.g.e.,
144-166.
[219] Kalem: 68/5.
[220] MüsIim, Müsâfirûn, 18; Ebû Dâvûd, Salâh, 316; Nesâi, Kıyâmü'l-Leyl, 2; İbn Hanbel, VI ,544
[221] Şâtibî, Muvafakat, IV, 11.
[222] Maide: 5/44 .
[223] En'am: 6/57.
[224] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 70.
[225] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 70-71.
[226] Şâfî'i, Risale, 224, 225.
[227] Şâfi'i, Risale, 225.
[228] Serahsî, Usûl, I, 364, 365.
[229] İbn Abdi'1-Berr, Cami', II, 191.
[230] Fîruzâbâdî, Sifru's-Saâde, 146; Ayrıca bkz : Şevkânî, Fevâidü'l-Mecmüa, 291; Sagânî, Mevzuat, 76.
[231] Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 86.
[232] Aclûnî, a.g.e. I, 86.
[233] Aclûnî, a.g.e, I, 86.
[234] Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, I, 170.
[235] Heysemi, a.g.e., I, 170; Hadisde geçen W kelimesinin anlamı için bkz.İbn Esir,Nihaye,II.Cilt,211.
[236] Hindî, Kenzu'l-Ummâl, X, 231.
[237] Suyûtî, Miftâh, 16.
[238] Hindî, a.g.e., X, 231.
[239] İbn Hazm, İhkâm , II, 205.
[240] Suyûtî, Miftâh, 37.
[241] İbn Hazm, İhkâm, II, 206., Ayrıca bkz, Suyûtî, Mitfah, 15. Suyûtî, bu hadis için, Beyhakî'nin munkatı' olduğunu söylediğini nakletmektedir.
[242] İbn Hazm, İhkâm, II, 206.
[243] Suyûtî, Miftah, 15.
[244] Suyûtî, Miftah, 14. Hadis râvîsi Ebû Ca'fer için Ebû Gudde, Lemehâtün min Tanhi's-Sünne, adlı eserinde şu bilgileri vermektedir: Söz konusu hadisi Miftâhu'I-Cenne'den naklettikden sonra, Ebü Ca'fer hakkında yapılan bir yanlışlığa dikkat çekmekledir. Bu hadisde geçen Ebû Ca'fer, Ebû Ca'fer el-Medâinî'dir. O da vazzâ' ve kezzabdır. Halbuki bu zat, tabiî olan Ebû Ca'fer el-Bâkır ile karıştırılmaktadır. Zehebî de bunu el-Mizan, II/504'de naklediyor ve söz konusu hadisteki Ebû Ca'fer için, 'sika değildir' der. Ahmed b. Hanbel ve başkaları, 'hadisleri mevzudur' demişlerdir. Nesâî ve Darekutni de, 'metruktür' demişlerdir. Yine İbn Hacer, Lisanu'l-Mizan'da (III/361) bu konuda bilgi vermektedir.
[245] Bağdâdî, Hatîb, Kifâye, 603.
[246] Dârekutnî, Sünen, I, 208.
[247] Fettenî, Tezkiratü'l-Mevzuat, 27. Ayrıca bkz: Sahâvî, el-Makâsıdû'1-Hasene, 36.
[248] Fettenî, a.g.e: 28.
[249] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 425; İbn Hibban, Sahih, 1, 264; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, I, 149-150; İbn Sa'd, Tabakât, I, 387; Fettenî, a.g.e, 28; Bağdadî, Hatîb, Kifâye , 603. Ayrıca bu hadis için bir mûrsel şahid hadisi Buhari nakletmiştir: Buhârî, Tarihul-Kebir, lll,474.
[250] İbn Hibban, Sahih, I, 264.
[251] Sakar, Abbas Ahmed ve Abdulcevad, Ahmed, Ehâdîsü'l-Mevzûa, 23.
[252] İbn Cevzî, Mevzuat, I, 258; Ayrıca bkz; İbn Arrâk, Tenzîhu'ş-Şeria, II, 293.
[253] Heysemî, Zevâid, I, 150.
[254] İbn Hazm, İhkâm, II, 207 .
[255] Suyûtî, Mijtâh, 17; Bağdadî, Hatib, Kifaye, 603.
[256] Suyûtî, a.g.e, 17.
[257] Hindî,a.g.e, X, 231.
[258] İbn Hanbel, Mûsned, IV, 228; Dârimî, Sünen, Büyü', 2.

[259] Tahâvî, Serhu Müşkili'l-Asâr, XV, 347-349.
[260] Tahâvî, a.g.e, 348-349
[261] Tahâvî, a.g.e, 347-348
[262] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 77-78.
[263] İbn Hanbel, Müsned, V, 425.
[264] Dârekutnî, Sünen, I, 208.
[265] İbn Hibban, Sahîh, I, 264. İbn Hibban bu hadisin Müslim'in şartına uygun olduğunu bildirmiştir.
[266] Buharî, Târîhu'l-Kebir, III, 474. Buhârî burada bu hadisi mürsel olarak nakletmiştir.
[267] Ebû Yûsuf, Red, 31.
[268] Serahsî, Usûl, I, 367-368.
[269] Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, IV, 201.
[270] Buhâri, Abdulaziz, Keşfu'l-Esrâr, III, 19-26.
[271] Şâtıbî, Muvafakat, IV ,19; Kâsımî, Kur'an'ı Anlamak, 170.
[272] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 78-80.
[273] İbn Abdi'1-Berr, Câmi', II, 191; Suyûtî, Miftâh, 2-3; İbn Cevzî, Mevzuat, I, 258.
[274] Sıbâî, es-Sıinnetü ve Mekânetûhâ fi't-Teşri'i'l-İslâmî, 130.
[275] Zındıklar ile ilgili geniş bilgi ve Arz Hadisi'ni uydurma maksatları için bkz: Toksan, Ali, Delil Olma Yönünden Sünnet, 122-126. Ayrıca bkz: Hammîs, M. Abdurrahman, Usülü'd-Dîn, 26. Müellif burada; "Zındık" kelimesinin Farsça bir kelime olduğunu bildirmektedir.
[276] Zehebî, Mizan, II, 644.
[277] Toksarı, Ali, a.g.e, 125-126.
[278] Fazlurrahman, İslam, 82.
[279] Fazlurrahman, a.g.e, 83.
[280] Arz Hadisi'nin anlamının doğruluğu için bkz: Şâtıbî, Muvafakat, IV, 19; Kasımî, Kur'an'ı Anlamak, 170.
[281] İbn Abdi'l-Berr, Cami', II, 191; Suyütî, Miftâh, 3; Ebû Gudde, Lemehâtün min Târihî's-Sünne, 12-13.
[282] Haşr: 59/7.
[283] Enfal: 8/2.
[284] Zûmer: 39/23.
[285] Mâide: 5/83.
[286] Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 1, 149-150.
[287] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 20.
[288] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 80-84.
[289] Kardâvî, Yûsuf, Sünnet'i Anlamada Yöntem, 105.
[290] Polat, Selahaddin, a.g.d.n, 29.
[291] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 5.
[292] Şâtıbî, a.g.e, 25.
[293] Şâtıbî, a.g.e, IV, 5-27 arasından özetlenerek aktarılmıştır.
[294] 'Şâübî, Muvafakat, IV, 20-37. Bu vermeye çalıştığımız görüşlerin detayları ve örnekleri için bkz. 45-47, 49-50.
[295] Şâtıbî, a.g.e, IV, 53-54
[296] Bu mantık için bak, Ebû Gudde, a.g.e, 3.,5. Bulaç, Ali, Mekâsıdu'ş-Şerî'a Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu, İ.A.D., c.5, s 4., 91.; Havva, Said, el-Esâs fi's-Sûnne, Giriş, I, 24-28.
[297] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 84-87.
[298] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 87.
[299] İmam Şâfi'î ve hadis ile ilgili görüşleri için bkz: Şafi'i, Risale, 85-105; Umm, Kitâbu Cimâ'u'l'İlm, VII, 275,87; Îhtilafu'l-Hadis, 11, 31; Zehebî, Tezkire, I, 354; Ebû Zehra, Şafi'i, 197, 224.
[300] Zehebî, Tezkire, I, 362 .
[301] Şâfî', Risale, 89.
[302] Kur'an'da geçen "hikmet" kelimesinin, hadîs anlamında olduğu hakkında bkz: Şâfi'î, Risale, 76-89.
[303] Şâfî'i, Risâle, 93. Söz konusu hadis ve açıklamaları için aynı hadisin dip notunda, Ahmed Muhammed Şakîr'in açıklamalarına bakılabilir. Orada, bu hadis ile ilgili başka vâyetleri vermektedir.
[304] Şâfi'î, Risale, 103. 307 nolu rivayet.
[305] Şâfi,i Ümm, Kitâbu Cimâi'1-İlm, VII, 273,286.
[306] GazâIî, Ebû Hâmid, Mustasfâ, I, 179.
[307] Kâsımî, Kavâidu't-Tahdîs, 51. "Hadis sahih ise benim mezhebimdir." sözünü İbn Abdi'l-Berr, bütün imamlara nisbet.eder. Bkz: Cami', II, 148; İbn Abidîn, Haşiye, I, 67.
[308] Kâsımî, Kavâid, 58; Ayrıca geniş bilgi için bkz: Şâfî'i, Risale, 85, 103 .
[309] Şâfî'i, İhtilâfu'l-Hadîs bi-Hâşiyeti'l-Ümm, VII/ 45.
[310] Şâfî"i, Ümm, VII, 307-308. Yukarıda yapmış olduğumuz alıntının sonundaki, Rasûlullah'ın ölüm döşeğindeki hadisini İmam Ebû Yûsuf da rivayet etmektedir. Bkz: Ebû Yûsuf, Red, 31.
[311] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 87-90.
[312] Ebû Zehra, Ahmed b. Hanbel, 239.
[313] Ebû Zehra, a.g.e, 241.
[314] Bağdâdi, Hatîb, Kifâye, 46.
[315] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 90.
[316] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 90.
[317] Nisâ: 4/82.
[318] İbn Hazm, İhkâm, I, 96 .
[319] İlgili âyetler. Enbiyâ: 21/45; Necm: 53/3-4; NahI: 16/44; Nisa: 4/59.
[320] Hicr : 15/9.
[321] İbn Hazm, a.g.e, I, 114-115.
[322] Mâide: 5/67.
[323] İbn Hazm, a.g.e. I, 117.
[324] İbnHazm, a.g.e, II, 157-8.
[325] İbn Hazm, İhkam, ll, 208.
[326] İbn Hazm, a.g.e, II, 162.
[327] Nisâ: 4/82.
[328] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 90-92.
[329] Bu konuda geniş bilgi için bkz: İbn Kayyım, İ'lâm, 11, 210-219.
[330] İbn Kayyım, İ'lâm, II, 220, v.d.
[331] Mıkdâm b. Ma'dîkerib'den ve başka sahabilerden de rivayet edilen bu ve benzeri rivayetleri deliller kısmında detayıyla inceleyeceğimizden burada, sadece bu rivayeti naklediyoruz, İbn Kayyım, a.g.e: 220.
[332] Nisâ: 4/80.
[333] İbn Kayyım, a.g.e, II, 226. Müellif, yukarıdaki "sizin ve babalarınızın koyduğu..." ifadeleri ile, tenkit ettiği görüşü reddederken aynı zamanda, Necm: 24. âyetindeki 'O putlar başka değil, sizin ve babalarınızın koymuş olduğu isimlerdir. Allah onlara bir kuvvette vermemiştir.' âyetine telmihte bulunmuştur.
[334] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 92-93.
[335] İbn Ebî Şeybe, Musannef, VIII, 363-432. Bu kısımda görüleceği gibi oldukça uzun bir şekilde Ebû Hanîfe'nin hemen her konudaki uygulamalarını tenkid

etmiştir.
[336] Suyûtî, Miftâh, 2.
[337] Konu ile ilgili rivayetler ve değerlendirmeleri İle ilgili bkz, Suyütî, Miftâh, 2- 56.
[338] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 94.
[339] İbn Abdi'1-Berr, Cami', II. 190.
[340] Kurtubî, Tefsir, I, 38.
[341] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 94-95.
[342] Akseki, A. Hamdi, Riyâzu's-Sâlihin Tercemesi, 1, XX-XXI.
[343] Cihan, Sâdık, Günümüzde Hadis'in Anlaşılmamasının Temel Sebepleri, 175-178.
[344] Ebû Zahve, Muhammed, Mekânetü's-Sünne fi'1-İslam, 32-36.
[345] Ebü Şehbe, Muhammed, Sünnet Müdafaası, I, 58.
[346] Accâc, Muhammed, es-Sünnetû kable't-Tedvin, 49-50.
[347] Sıbâî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşri'i'l-İslâmî, 81-83, 98-100.
[348] Zilzal: 100;10-11.
[349] Abdulhâlık, Abdulganî, Hüctiyyetü's-Sünne, 495-504. Özetleyerek vermiş olduğumuz görüşleri için bkz: 85, 115, 241, 272, 472.
[350] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 95-96.
[351] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 96-97.
[352] İbn Hazm, İhkâm, 11, 159, 160, 170, 173, 175.
[353] Necm: 53/2, 3, 4. Bu âyetlerin tefsiri için bkz: Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, VII, 289,290.
[354] Bu âyetin yorumları ve tartışmaları hakkında geniş bilgi için bkz. Kırbaşoğlu, a.g.e.,216, 224.
[355] Şâfi-i, Risale, 76, 78. Şâfi'î burada: "Beldemde Kur'an'ı bilen ilim ehli kimselerin bu âyettteki 'hikmet' lafzının Sünnet olduğunu söylediklerini işittim." demektedir.
[356] Bakara: 2/129. Ayrıca bu surede bkz, 151, 231; AI-İ îmran: 3/48, 164.
[357] Nisâ: 4/113.
[358] Nahl: 16/125.
[359] İsra: 17/39.
[360] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 97-98.
[361] Nisâ: 4/13-14.
[362] Nisâ: 4/80. Aynıca bu konuda bkz: Al-i İmran: 3/31-32, 132; Nisa: 4/59, 64, 65, 115; Mâide: 5/92; Enfal: 8/1, 13, 20, 24, 27, 46; Tevbe: 9/63, 71, 120; Nur: 24/48 51, 52, 54; Şuara: 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179; Muhammed: 47/33; Feth: 48/17; Hucûrât: 49/14; Mücâdele: 58/9, 13; Tegâbûn: 64/12.
[363] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 98.
[364] Ahzâb: 33/36.
[365] Nisâ: 4/65.
[366] Haşr: 59/7.
[367] Haşr Suresi 7. âyetin anlaşılması ile ilgili geniş bilgi için bkz. Kurtubî, a.g.e., XVII, 10, 12; Râzi, Mefâtih, XXIX, 286; Abdulhâlık, a.g.e.; Yazır, a.g.e. VII, 4836; Mevdûdî, Tefhîmu'l-Kur'an, VI, 691.
[368] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 99.
[369] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 100.
[370] Mâlik, Muvattâ, Kader, 602.
[371] Dârimî, Sünen, Mukaddime, 45.
[372] Kirmânî, el-Kevâkîbu'd-Derârî Şerhu Sahihi'l-Buhâri, IX, 79, 80; Bağdadî, Hatîb, Kifâye, 39; Kasımi, Kavâid, 39, 40.
[373] Buhârî, İ,tisam, 139. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 100.
[374] Buhârî, İ'tisam, 139.
[375] Buhârî, İ'tisam, 142.
[376] Buhâri, İ'tisam, 142.
[377] Ebû Dâvûd, İlm, 10; Tirmizî, İlm, 7; İbn Mâce, Mukaddime, 18; Menasik, 76; Dârimî. Mukaddime, 24; İbn Hanbet, I, 437; III, 225; IV, 80, 82; V, 183.
[378] Buhâri, İ'tisam, 20.
[379] Buhârî, Nikah, 1; Müslim, Nikâh, 5; Nesâî, Nikâh, 4; Dârimî, Nihâh, 3; İbn Hanbel, II, 158.
[380] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 100-101.
[381] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 101-103.
[382] Mantıkta akıl yürütmenin üç türü vardır: a- Dedüksiyon (Tümdengelim), b-Endüksiyon (Tümevarım), c- Anoloji. Bu üç türden en geçerli akıl yürütme, dedüksiyon akıl yürütmedir. Bu nedenle mantıkçılar, "Her geçerli akıl yürütme bir dedüksiyondur.' demişlerdir. Yukarda vermiş olduğumuz, Kur'an - Sünnet ilişkisine dâir olan önerme de bir dedüksiyondur. Bu açıdan konumuz, mantıksal tutarlılık arz etmektedir. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Özlem, Doğan, Mantık, 36 - 43.
[383] Bu ifademiz, sahabenin arz yapmış olmasıyla çelişkili olarak değerlendirilmemelidir. Biz bu ifademiz ile, sahabenin Hz. Peygamber'den tam ve eksiksiz duyduğu hadisleri kasdediyoruz. Yoksa kendilerinin birbirlerinden naklettikleri hadislerde, beşeri kusur daima söz konusudur. Onlar da zaten bu tür rivayetleri Kur'an'a arz etmişlerdir.
[384] Dümeynî, a.g.e, 300 - 303, özetleyerek verdik.
[385] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 103-107.
[386] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 117-118.
[387] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 118.
[388] Kur'an, insanî anlayışın oluşturduğu "anlama" problemine sıkça temas etmektedir. Tevbe Sure'sinde cihada gitme konusunda yavaş davranan ve ciddi olmayan gerekçelerle geri kalanların halleri ve anlayışları konu edilmekte ve kınayan bir uslûb ile, "bu anlayış" dile getirilmektedir: "Allah'ın Rasûlü'ne muhalefet için geri kalanlar (cihada gitmeyenler) oturmalarıyla sevindiler de; mallarıyla ve canlarıyla Allah yolında cihad etmeyi çirkin gördüler. 'Bu sıcakta sefere çıkmayın' dediler. De ki; 'Cehennem ateşi daha sıcaktır.' Eğer anlıyorlarsa." Tevbe: 9/81. Bu âyet ve benzerleri, f-k-h kelimesi ve türevleriyle Kur'an'da, "anlama" problemine işaret etmektedirler. Hud: 11/91. âyette; "Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz." Nisa: 4/78. âyette; "Bu kavme de ne oluyor da sözü anlamıyorlar?!" buyrulmaktadir. Ayrıca bkz: Tâhâ: 20/28; En'am: 6/98; Kehf:
18/93.
[389] Kur'an, daha iyiyi ve insanların yararına olanı göstermek suretiyle de, beşerî anlamayı yönlendirir. Kur'an "Bu sizin için daha hayırlıdır.", "...bilirseniz daha hayrınızadır." gibi ifâdelerle, bildirilen İlâhî mesajın mü'minler tarafından anlaşılmasını yeterli görmeyip daha iyi ve doğru anlamaya teşvik etmektedir. Bu konuda bkz: Bakara: 2/54, 184, 216; Nisa: 4/59; En'am: 6/32; A'raf: 7/85.
[390] Nahl: 16/44.
[391] Nahl: 16/103; Şuarâ: 26/195.
[392] Yûsuf: 12/2; Tâhâ: 20/113.
[393] Brahim: 14/4.
[394] Al-i İmran: 2/7.
[395] Bu ayetin anlaşılmasıyla ilgili yorumlara, konumuzun dışında olması nedeniyle burada girmiyoruz.
[396] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 118-119.
[397] Redhouse English Turkish Dictionary, 552; Hançerlioğlu, Orhan, Türk Dili Sözlüğü,
"Dil" Maddesi, 170.
[398] Ünal, Ahmet Zeki, Kuran Okumaları (Muhammed Arkoun), Sunuş kısmı, 9;Alan, Yusuf, Lisan ve İnsan, 9, 11.
[399] Izutsu, Toshihiko, Kuran'da Allah ve İnsan, 21.
[400] Göka, Erol, Topçuoğlu, Abdullah, Aktay, Yasin, Önce Söz Vardı, Yorumsamacılık Üzerine Bir Deneme, 43.
[401] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 59.

[402] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 112.
[403] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 117.
[404] Göka, Topçuğlu, Aktay, a.g.e, 28-29; Göka, Erol, Hermenötik Üzerine, 86; Ayrıca bkz: Freund, Julien, Beşerî Bilim Teorileri, 30.
[405] Özlem, Doğan, Metinlerle Hermenötik Dersleri, I, 21.
[406] Özlem, Doğan, a.g.e, 21.
[407] Özlem, Doğan, a.g.e, 31.
[408] İzutsu, Kuran'da insan ye Allah, 14, 22; Batuhan, Hüseyin, Modern Mantık, 37; Koç, Turan, Din Dili, 15.
[409] İzutsu , a.g.e, 14.
[410] İzutsu, a.g.e, 22, 24.
[411] İzutsu, a.g.e, 23.
[412] İzutsu, a.g.e, 25,
[413] İzutsu, a.g.e, 31.
[414] Bagdadi, el-Fark Beyne'l-Firak, 50, 51; Şehristani, el-Milel ve'n-Nihal, I, 120, 121.
[415] Dilde kelimenin neden olduğu anlama problemleri ve çözümleri için bkz: Emiroglu, İbrahim. Mantık Yanlışları, 103-147.
[416] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 119-123.
[417] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 123.
[418] Göka, Topçuoğlu, Aktay, Önce Söz Vardı, 27; Ayrıca bkz: Gökberk, Ülker, Yorumsama Kuramı Açısından Yazın Eleştirisi, 167-175; Sayın, Şârâ, Yorumbilimsel Söyleşi, 103-107.
[419] Göka, Erol, Hermenötik Üzerine, 85.
[420] Açar, Halilrahman, Kuran'a Yaklaşımlar, Giriş kısmından özetlenerek alınmıştır. Yazar bu bilgileri, Jeffrey Stout'un "The Relativity of Interpretation" adlı makalesinden nakletmîştir.
[421] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 124.
[422] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 124-125.
[423] Rickman, H. P., Anlama ve İnsan Bilimleri, 49-51.
[424] Kasapoğlu, M. Aytül, Sosyolojide Hermenötik Uygulamalar, 67; Witlgenstein, Felsefe ve Dil, 84.
[425] Göka, Topçuğlu, Aktay, Önce Söz Vardı, 84- 85.
[426] Rickman, H. E, a.g.e, 52; Ayrıca bkz: Özel, İsmet, Bilimin Dünyasından Bilginin Dünyasına, 6-9.
[427] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 82-83.
[428] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 41.
[429] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 31 33.
[430] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 27.
[431] Göka, Erol, Hermenötik Üzerine, 90. Ayrıca Gadamer'in görüşleri için bkz: Kasapoğlu, M. Aytül, Sosyolojide Hermenötik Uygulamaları, 63-64; Rabinow, Paul ve SuIlivan, William, Yorumcu Eğilim: Bir Yaklaşımın Doğuşu, 13.
[432] Göka, Erol, a.g.m, 90; Kasapoğlu ,M. Aytül, a.g.m, 64
[433] Kasapoğlu, M. Aytül, a.g.m, 63-64.
[434] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 125-126.
[435] Bu açıklamalar için bkz: Kasapoğlu, M. Aytül, a.g.m, 61; Göka, Erol, a.g.m, 86; Freund, Julien, Beşerî Bilim Teorileri, 30.
[436] Göka, Erol, a.g.m, 90.
[437] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 75-76 .
[438] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 77
[439] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 78 .
[440] Göka, Topçuoğlu, Aktay, a.g.e, 78-79 .
[441] Rickman, a.g.e, 109.
[442] Rickman, a.g.e, 116-117.
[443] Condon, a.g.e, 158, 159; Ünal, A. Zeki, a.g.e, 15; Rickman, a.g.e, 6.
[444] Condon.J. C.,a.g.e, 161; Göka, Erol, a.g.m, 22, 93.
[445] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 130.
[446] Akarsu, Bedia, Felsefe Terimleri Sözlüğü, "Öznel" maddesi, 148; Ayrıca bkz: Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Sözlüğü, Öznel mad. 326.
[447] Açıkgenç, Alparslan, Bilgi Felsefesi, 122.
[448] Rickman, a.g.e, 80.
[449] Rickman, a.g.e, 86.
[450] Gadamer, Hans Georg, Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, Hürriyet Yayınlan, 80.
[451] Gadamer, a.g.m , 82.
[452] Condon, a.g.e, 33, 34.
[453] Condon, 34, 35. 2d, İki dik açı demektir.
[454] Aster, Ernst von, Bilgi Teorisi ve Mantık, 67, 70.
[455] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 130-132.
[456] Akarsu, a.g.e, 133.
[457] Hançerlioğlu, a.g.e, "Nesnelcilik", "Nesnel Gerçeklik" maddeleri, 274-76.
[458] Açıkgenç, a.g.e, 122.
[459] Açıkgenç, a.g.e, 123.
[460] Rickman, a.g.e, 89.
[461] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 132-133.
[462] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 133-134.
[463] Alak: 96/1.
[464] Kur'an'da mükerrer olarak "düşünme" ve "akletme" emredilmiştir. Bu konuda bkz: Bakara: 2/219; Al-i İmran: 3/191; Yûnus: 10/24; Ra'd: 13/3; Zümer: 39/42.
[465] Yusuf: 12/3.
[466] İbrahim: 14/ 4.
[467] Bakara: 2/23, 24.
[468] İsra: 17/88.
[469] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 134-135.
[470] Dil konusunda daha geniş bilgi için bkz: Cürcani, Abdulkahir, Delâilûl-Î'caz, 35, 98; Haşimi, Ahmed, Cevâhiru'l-Belâga, 34, 40; Carim, Ali-Emin, Mustafa, el-Belâgatü'l-Vâzıha, 35 vd.
[471] Tefsir çalışmaları ve bu ilmin gelişimi için bkz: Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usûlü, 210, 228; Tefsir Târihi, I, 9, 33.
[472] Kur'an ilimleri ve tefsirde anlamanın boyudan için bkz: Dihlevi, Şahveliyullah, el-Fevzu'1-Kebir fi Usûli't-Tefsîr, 19, 47; Kasimi, Celaleddin, Tefsir İlminin Temel Meseleleri Kur'an'ı Anlamak, 61; Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 115, 214; Menna', Halil Kattan, Mebâhisu fi Ulûmi'l-Kur'an, 75, 208, 245.
[473] Hanefi, Hasan, İslâmî İlimlere Giriş, 151.
[474] Bu konuda bkz: Leknevi, Abdulhay, er-Refu ve't-Tekmü fi'l-Cerhi ve't-Ta'dil, 134, 142; Accac, Muhammmed, es-Sünnetü kable't-Tedvin, 223 v.d. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 136.
[475] Fıkh usûlündeki konular ve anlamayla ilişkisi için bkz: Amidi, Seyfeddin, el-İhkam fi Usüli'l-Ahham, I, 7, 11; Hudari, Muhammed, Usülü'l-Fıkh, 13 v.d.; Zeydan, Abdulkerim, el-Veciz fi Usüli'l-Fıkh, 11 v.d.; Şa'ban, Zekiyüddin, Usûlû'l-Fıkh, 24 v.d. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 136-137.
[476] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 137.
[477] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 137-138.

[478] Zerkani, Muhammed Abdu'1-Azim, Menahilû'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an, I, 21. Ayrıca aynı yerde, değişik ekollerin Kur'an tarifleri bkz, 19-20. Hamdi Yazır bu tarife, "Arapça olarak indirilen" ilavesini yapmaktadır. Bkz: Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, I, 13; Cerrahoğlu meşhur tarifleri verdikten sonra, "Hz.Peygamber'e (a.s.) gelen vahiyleri ihtiva eden mukaddes bir Kitap'tir." şeklinde tarif eder. Bkz: Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 34; Tefsir Târihi, I, 9-16.
[479] Geniş bilgi içîn bkz, Zerkani, a.g.e, 21.
[480] Amidî Usûlünde Kur'an'ın tarifini beş fasılda yaparak, usül-ü fıkıh açısından önemli olan esasları bu tarife yansıtmıştır .Bkz: I, 138-144.
[481] Nursi, Bediüzzaman Sâid, Sözler, 339-340. Bu tarifinde Bediüzzaman, bütün ilimlere konu olacak ve yine bütün meslek ve meşreplere kaynaklık yapacak bir Kutsî Kitap olarak Kur'an'ı tarif etmektedir, Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 138-139.
[482] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 139.
[483] En'am: 6738.
[484] Nahl: 16/89.
[485] Maide: 5/3
[486] En'am: 6/59.
[487] Kurtubî, Ebû Abdullah, el-Cami' li-Ahkâmi'l-Kur'an, I, 5; Tirmizî, Sünen, I, 149; Suyûtî, el-İtkan fi Ulümi'l-Kur'an, II, 125.
[488] Suyuti, İtkan, II, 126.
[489] Bu âyetler ve ifâde ettiği anlamla ilgili görüşler için bkz: Yazır, Hamdi, a.g.e, 111, 417-420; İbn Abbas, Mecmau't-Tefasir, II, 405; Nesefi, Kadı Beyzavi, Hazin, Mecmau't-Tefasir, II, 405; İbn Kesir, Tefsir, III, 261; Kutup, Seyyid, Fi Zılal, II, lll-ll3; Sabuni, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefasir, 1, 395; Rıza, Reşid, Tefsîru'l-Menar, VII, 396; Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, III, 158; Kam, Ömer Ferid, Dini Felsefi Sohbetler, 23 - 27. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 139-140.
[490] Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz: Jansen, J.J.G., Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar, 69-70, 90,102-103.
[491] Nursi, Said, Sözler, 235-236; Kırca, Celal, Kur'an'ı Kerim'de Fen Bilimleri, 26. Atay, Hüseyin, Yusuf Mürüvve'nin "İzafiyet Teorisi ve Kur'an" adlı kitabına takdim, 6,
[492] Nursi, Said, Sözler, 237; Ahmed, Abduihamid, Mea't-Tıbb fi'hKur'ani'l-Kerim, 3, 11, 13.
[493] Bu Konuda Emin Hûlî'nin görüşleri için bkz: Jansen, J.J.G., a.g.e, 102-103. Ayrıca bu konuda bkz: Özsoy, Ömer, Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın Bazı İfade Özellikleri, s.t., 184; Akdemir Salih, İlmi Tefsir Hareketinin Değerlendirilmesi ve Ondokuz Rakamı Üzerine, XLVIII, (Abdullah Draz'ın Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, eserine girişten alınmıştır.); Cündioğlu, Dücane, Kur'an'ı Anlamanın Anlamı Üzerine Hermenötik Bir Deneme, Bilgi ve Hikmet, 74; Zeyveli, Hikmet, Kur'an'ın Aktüel Değeri Üzerine, s.t., 281-82.
[494] CündioğIu, Dücane, a.g.m., 77
[495] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 140-141.
[496] Nahl: 16/103.
[497] İbrahim: 14/4.
[498] Amidi, a.g.e, 1,45.
[499] Özsoy, Ömer, Sûnnetullah, 17-25.
[500] Hadid: 57/1; Haşr: 59/1; Saff: 61/1; İsra: 17/44.
[501] Mülk: 67/5.
[502] Tahrim: 66/6.
[503] Mülk: 67/l, 2.
[504] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 141-143.
[505] Şengül, İdris, Kur'an Kıssaları Üzerine, 71-84.
[506] Kur,an kıssalarının târihi gerçekliği için bkz: Kılıç, Sadık, Mitoloji, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an, 121 v.d. Kılıç, Sadık, Târih Felsefesi Açısından Kıssalar, s.t. 89; Şengül, İdris, Kur'an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi, s.t. ve Cevabı, 133-138, 151-156 .
[507] Kehf: 18/13.
[508] Kur'an'ın kıssalarının târihi gerçekler olduğunu bildirdiği bazı âyetleri veriyoruz: Yasin: 36/13; Tahrim: 66/10-11; Nemi: 27/76; Hud: 11/49; Kehf: 18/13; Yusuf: 12/4.
[509] Kur'an kıssalarının târihi gerçekler olanlarıyla beraber, edebî metinler mitsel anlatılar da olabileceği görüşleri için bkz: Halefullah, Muhammed Ahmed, el-Fennu'l-Kasasî fi'l-Kur'ani'l-Kerim; Arkoun, Muhammed, Kur'an Okumaları, 81-82; Akdemir, Salih, I. Kur'an Sempozyumu, 163. (Oturum başkanı olarak yapmış olduğu açıklamadır.); Zeyveli, Hikmet, s.m., 142-143.
[510] Paret, Rudi, Kur'an Üzerine Makaleler, 55.
[511] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 143-144.
[512] Gökberk, a.g.e, 391,415; Weischedel, Wilhelm, Felsefenin Arka Merdiveni, 245, 260.
[513] Bu konuda geniş bilgi bkz, Koç, Turan, Din Dili, 49-51.
[514] Şurâ: 42/11.
[515] Sembolik anlatım için bkz., Koç, Turan, a.g.e, 89-113. Sembolik anlatım hakkında aynca bkz. Kılıç, Sadık, İslam'da Sembolik Dil, 49, 79, 217, 319.
[516] İkbal, Muhammed, İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu, 169; Schimmel, Annemarie, Peygamberane Bir Şair ve Filozof Muhammed İkbal, 33, 36.
[517] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 144-145.
[518] Özsoy, Ömer, Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın Bazı İfade Özellikleri, s.t., 183. Bu tebliğinde Özsoy, İsra : 17/16. âyeti ve bu âyetteki üslubu esas alarak, Kur'an'da cebri bir dilin hakim olduğu şeklinde görüş bildirmektedir. Söz konusu âyetteki, *"Biz bir kavmi helak etmek istersek* ..." ifâdesinin cebr ifâde etmediği için bkz: Zeccac, Ebû İshak, Meâni'l-Kur'an ve İ'rabuhu, III, 231-232; Ragıb, el-İsfehani, Müfredat, "Mütref" maddesi, 74; Mazharuddin, Sıddıki, Kur'an'da Târih Kavramı, 37-40.
[519] Yeni bir Kur'an okuma metodu teklifi için bkz, Bilgin, Beyza, Kur'an'ın Anlatım Teknikleri Üzerine, I. Kur'an Sempozyumu Tebliği, 79.
[520] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 145-146.
[521] İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'an'i'l-Azim, IV, 529.
[522] Nisa: 4/78, 79.
[523] Bu konuda geniş bilgi için bkz: Ong, WalterJ., Soslu ve Yazılı Kültür Sözün Teknolojileşmesi,-17'-19, 37, 53, 63, 122-123; Ricouer, Paul, Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek, Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, 28-29; Bulaç, Ali, "Din-Dışı"nın Sehüler Sitesinden "ed-Din"in Sahici Dünyasına, Bilgi ve Hikmet, 4; Cündioğlu.Dücane, Vahiy Dili-Kur'an Dili, s.t., 99-100.
[524] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 146-147.
[525] Modernite ve rasyonalîtenin beşerî yaşamdaki tesirleri için bkz: Aydın, Mehmet, Rasyonel Düşünce ve İslam Modernizmi, 147-154; Bekaroğlu, Mehmet, Bir Anahtar Kavram: Akü, 161-170.
[526] Hodgson, İslam'ın Serüveni, III, 433. Ayrıca önceki açıklamalar için bkz., 439-44.
[527] Hodgson, a.g.e, 447-49.
[528] Garaudy, Roger, İslam ve insanlığın Geleceği, 35.
[529] Garaudy, Yaşayan İslam, 131.
[530] Kur'an'ın kendi içinde çelişkisiz bir bütün olduğu konusunda bkz; Albayrak, Halis, Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine Kur'an'ın Kur'an İle Tefsiri, 44, 46, 48.
[531] Nisa: 4/82. Verilen meal için bkz: T.D.V Yay. Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meali.
[532] Bu yöntem için bkz: Fazlurrahman, Ana Konularıyla Kur'an; İslam ve Çağdaşlık, 39-43, 44-45; İslam, 46-48; Aydın, Mehmet, Fazlurrahman ve İslam Modernizmi, (İslam eserinin girişi), XXX-XXXV1. Gazâlî, Muhammed, Kur'an'ı Anlamada Yöntem, 125-126-, 98-102; Müslim, Mustafa, Kur'an Çalışmalarında Yöntem, Konulu Tefsire Melodik Bir Yaklaşım, 29,33,87,142.
[533] Bakara: 2/6.
[534] Râzî, Fahreddin, Tefsîru'l-Kebir, II, 42-57.
[535] Bakara: 2/233, 282; Nisa: 4/84; En'am: 6/152; A'raf: 7/42; Mü'minun: 23/62; Talak: 65/7
[536] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 147-150.
[537] Şâtıbî, Muvafakat, III, 329-337; Kasımi, Cemaleddin, Kur'an'ı Anlamak, 71-91, Özsoy, Ömer, Sünnetullah, 17-25.
[538] Polat, Selahaddin, Esbab-ı Nüzul Üzerine, s.t., 111-115; Gazâlî, Muhammed, Kur'an'ı Anlamada Yöntem, 162-163.
[539] Fazlurrahman, İslam ve Çağdaşlık, 39-43. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 150-151.
[540] Garaudy, Roger, Yaşayan İslam, 93-94.

[541] Hz. Ömer'in uygulaması için bkz: Şelebi, M. Mustafa, Ta'lilü'l-Ahkam, 69 v.d. Ayrıca bkz: Albayrak, Halis, "Kur'an'ı Anlamak" Kur'an'ın Ne Olduğunu Anlamak, t.s., 165-67.
[542] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 151-152.
[543] Enfal: 8/60, Nisa: 4/40, Yunus: 10/44.
[544] Maide: 5/64, Âl-i İmran: 3/32, Kasas: 28/77.
[545] Nahl: 16/90.
[546] Kehf: 18/110.
[547] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 152-153.
[548] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 153-154.
[549] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 154.
[550] Âl-i İmran: 3/179.
[551] Nisa: 4/136; Rasül'e îmanı emreden âyetler, için bkz: Nisa: 4/170, 171; Maide: 5/111;. Hadid: 57/7, 28;Tegabün: 64/8.
[552] A'raf: 7/158.
[553] Şâfiî, Risale, 79-85.
[554] Ahzab: 33/36.
[555] Nisa: 4/59.
[556] Şâfiî, Risale, 79.
[557] Nisa: 4/69.
[558] Nisa: 4/80
[559] Nisa: 4/65.
[560] Bu konuda bkz: İbnu'l-Kayyım, İ'Iam, II, 213.
[561] Haşr: 59/7.
[562] Bu âyetin sebeb-i nüzulü için bkz: Suyûtî, Lübâbu'Nukûl fi Esbâb'i-Nuzül, 208, 209.
[563] Yazır, Hamdi, a.g.e, VII, 497, 498.
[564] Buhâri, Buyu' 25, 113; Tefsîru Sure-i Haşr:59, Talak:65/ 51; Libas, 82, 87, 96; Müslim, Libas, 119, 120; Ebû Davud, Terecculü'n-Nisa, 5; Tirmizî, Libas, 25; Edeb, 33; Nesâî, Talak: 65/ 13; Zinet, 23, 24, 25; İbn Mâce, Nikah, 52; Dârimî, İstizan, 19; Ahmed b. Hanbel, I, 83, 87, 107, 121; II, 21, 339; IV, 309; VI, 250.
[565] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 154-156.
[566] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 157.
[567] Kehf: 18/10.
[568] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 157-158.
[569] Kıyame: 75/17, 19; Hicr: 15/9; Hakka: 69/44.
[570] Enfal: 8/67.
[571] Tevbe: 9/43.
[572] Buradaki "Takriri İlâhî" ifâdesinden maksadımız; Hz. Peygamber'in (a.s.) görüp de uygun bularak seslenmeyip bir nev'i tasdik ettiği takriri Sünnet gibi, Allah da Peygamber'inin (a.s.) uygulamalarında görüp de, tasdik edip yanlışlamadıgı bir nevi takrir ettiği sünnettir.
[573] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 158-159.
[574] Buhârî, Cemaat, 42; Aynî, Umâetü'l-Kârî, V, 254; Müslim, Salat, 4.
[575] Görmez Mehmet,Hadisleri Anlamada Yöntem, 254. Basılmamış doktora tezi, Ankara, 1995.
[576] Arı-duru" görme ve parapsikolojinin bu konudaki gelişmeleri ile ilgili bkz: Keller, Werner, Parapsikoloji, Yılmaz Yay. 1992; Krafhıck, Parapisiholoji Dersleri, Ruh ve Madde Yay. İstanbul, 1995; Berger, Jaques, Gizli Parapsikoloji Savaşları, Ruh ve Madde Yay. 1990.
[577] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 159-160.
[578] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 160.
[579] İsra: 18/1.
[580] Â1-i İmran: 3/124-125.
[581] Kamer: 54/1-2; Ayrıca bkz.: İyad, Kadı, Şifa, I, 584. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 160.
[582] Akbulut, Nübüvvet Meselesi Üzerine, 17-18.
[583] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: Cürcani, Şerif Ali b. Muhammed, Kitabu't-Ta'rifat, 219; Mucizenin tanımı ve bu tanımda verilen şartların izah ve tartışması hakkında geniş bilgi için bkz: Teftazani, Sa'duddin Mesud b. Ömer b. Abdullah, V, 11, 45; Akbulut, Nübüvvet Meselesi Üzerine, 17-1; Teftazani, a.g.e, V, 37; Mucize ve şartları ile ilgili bkz: Beyazi, Kemalüddin Ahmed,İşârâtû'l-Merâm min İbârâti'l-İmâm, 311, 313; Akbulut, a.g.e, 27 v.d.; Akbulut, 29, 34; Akbulut, 27.
[584] Buhâri, Şirke, 13; Cihad, 123; Megâzî, 29; Heysemi, Zevâid, VIII, 303; Kadı İyâz, Şifâ, I, 292.
[585] Buhâri, Vudû, 32; Enbiya, 25; Heysemi, Zevâid, VI, 194; Kadı İyâz, Şifâ, I, 298-302.
[586] Heysemî, Zevâid, IX, 10.
[587] Nesâî, Cum'a, 17; İbn Hanbel, VI, 295, 324.
[588] Bu konuda bkz: Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve; İbn Kesir, en-Nihâye fi'l-Fiteni ve'l-Melâhim.
[589] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 160-161.
[590] Maide: 5/109, 116; En'am: 6/73; Tevbe: 9/78, 94, 105; Ra'd: 13/9; Mü'minûn: 23/92.
[591] Yûnus: 10/20; Hûd: 11/123; Nahl: 16/77; Kehf: 18/26.
[592] Neml: 27/65.
[593] En'am: 6/59.
[594] En'am: 6/75.
[595] Lokman: 31/34.
[596] Buhâri, İstiska, 29.
[597] Buharî, Tevhid, 4; Müslim, İman, 77.
[598] ÂI-i İmran: 3/179; Cin: 72/26-27.
[599] Bazı bildirilen gayb bilgisi için bkz: En'am: 6/75; Yûsuf: 12/21; Âl- İmran: 3/49.
[600] Çelebi , İlyas, İslam İnancında Gayb Problemi, 112.
[601] Tahrim: 66/3.
[602] Yazır, Hamdi, VII, 5110-5116.
[603] Şâfiîi, er-Risale, 93. Aynca bkz. el-Umm, Kitabu Cimai'l-İlm, VII, 298.
[604] Bagdadi, el-Kifâye, 39.
[605] 'Bağdadi, a.g.e, 44. Bu rivayette geçen Hassan b. Atıyye'nin güvenilir, sika olduğu, salih bir kimse olup Evzai'nin kendisine çok saygı duyduğu ve ondan rivayet ettiği hakkında bkz: İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, II, 251.
[606] İbn Hanbel, Müsned, II, 62, 192; İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azim, VII/418.
[607] İbn Hanbel, Müsned, II, 340; Mübârekfûrî, Tııhfetü'l-Ahvezi, VI, 126-27; İbn Kesir, Tefsir, VII, 418.
[608] İbn Kesir, a.g.e, VII, 418.
[609] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 161-162.
[610] Buharî, Kader, 4; Müslim, Fiten, 6; Ebû Davud, Fiten, 1; İbn Hanbel, Müsned, V, 385; Beyhaki, Delâilü'n-Nübüvve, VI, 313.
[611] Müslim, Cennet, 17; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XV, 145.
[612] Müslim, Cenaiz, 22.
[613] Buhârî, Fezail, 5; Beyhaki, Delâil, VI; 350. Müslim aynı hadisi, olayın Uhud'da değil de Hıra'da geçtiği şeklinde rivayet eder. Bkz.: Müslim, Fezail, 6.
[614] Buhârî, Menâhıb, 25; Nesâî, Cihad, 2.
[615] Buharî, Menakıb, 25; Müslim, Fiten, 18.
[616] Buhâri, Fedail, 5; Ta'bîr, 47; İbn Hanbel, IV ,273; Beyhakî, Delâil, VI, 342.
[617] Tirmizî, Menâkıb, 19.

[618] Suyûtî, Hasâisû'l-Kübrâ, II, 239; İbn Sa'd, Tabakat, III, 252.
[619] Tirmizî, İman, 18; İbn Mâce, Fiten, 17; Dârimî, Siyer, 75.
[620] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 162-163.
[621] Enbiya: 21/69.
[622] Bakara: 2/50, 60 ; Taha: 20/19, 23.
[623] Maide: 5/113
[624] Meryem: 19/29.
[625] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 163-164.
[626] Nahl: 16/44.
[627] Şura: 42/52.
[628] Nisa: 4/105.
[629] Ayrıca bkz: Sebe': 34/28; Bakara: 2/119; "Korkutucu ve mûjdeleyici" ifâdeleri için bkz: Furkan: 25/56; Fatır: 35/24; Fussılet: 41/4; Fetih: 48/8. Bu âyette ayrıca "Şahid" özelliği de anlatılmaktadır. Ahzab: 33/45-46; Ahzab: 33/21.
[630] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 164-165.
[631] Malik, Muvatta, Kitabu'l-Kader, 602.
[632] Bağdadi, el-Kifaye, 40, 41.
[633] Şâfîî,er-Risâle, 32.
[634] Şâfii, a.g.e, 79.
[635] İbn Hazm, el-İhkam, I, 129, 138.
[636] İbnu'l-Kayyım, İ'lam, 11,220.
[637] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 9- 10.
[638] Abdulhalık, Abdulganiy, Hucciyyetü's-Sünne, 505.
[639] Abdulhalık, Abdulganiy, a.g.e, 505-539.
[640] Nedvi, Seyyid Süleyman, a.g.e, 16; Rıza, Salih Ahmed, Zahiratûn Hatıratün fi Rafdı's-Hadisi'n-Nebeviyyeti fi'l-Müçtemai'l-İslâmî, 9-23.
[641] KırbaşoğIu, a.g.e, 237, 247.
[642] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 165-169.
[643] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 169.
[644] Condon, Kelimelerin Büyülü Dünyası, 58.
[645] Buhâri, Hars, 15; Ebû Davud, İmare, 37; Tirmizî, Ahham, 38; Malik, Muvatta', Akdıyye, 26-27; Dârimî, Buyu', 65.
[646] Şafak, Ali, Arazi Hukuku, 178; İbn Aşur, İslam Hukuk Felsefesi, 48.
[647] Dihlevi, Şahveliyullah, Hûccetullahi'l-Baliğa, I, 371-373.
[648] İbn Hibban, Sahih, I, 105-139.
[649] İbn Aşur, a.g.e, 50-51. Ayrıca bkz.: Apaydın, H. Yunus, a.g.m., 6, 7.
[650] Sakallı, Talat, Hüdâi Hadis-Zevâid Hadis Ayrımı, Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu, 16-18 Eylül, İzmir, 39-55.
[651] Görmez, Mehmet, a.g.d.t, 333-342. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 169-170.
[652] Dümeyni, Mekâyîs, 79; Kardâvı, Sünneti Anlamada Yöntem, 117, 126.
[653] Buhâri, İst'izan, 67.
[654] Dümeyni, a.g.e, 92.
[655] Bu konudaki hadisler için bkz.: Buhârî, Libas, 4; Müslim, İman, 46; Libas, 9; Nesâî, Zîne, 103; Nevevî, Şerhu Müslim, IV, 795. Ayrıca bkz.: Kardâvî, a.g.e, 119.
[656] A'raf: 7/32.
[657] İbn Hacer, a.g.e, X, 252. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 170-172.
[658] Ernst, a.g.e, 79.
[659] En'am: 8/115.
[660] Kardâvî, a.g.e, 105.
[661] Kardâvi, 105.
[662] Söz konusu zekat hadisi için bkz: Buharı, Zekat, 55; Müslim, Zekat, 1; Muvatta, Zekat, 33; Tirmizî, Zekat, 14; Nesâî, Zekat, 25.
[663] En'am: 8/114.
[664] Kardâvî, a.g.e, 107. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 172-173.
[665] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 173.
[666] Akarsu, Bedia, Felsefi Terimler Sözlüğü, 170-171.
[667] Özlem, Doğan, Metinlerle Hermenötik Dersleri, 1, 38.
[668] Özlem, Doğan, a.g.e., 39.
[669] 'Rothacker, Erich, Târihselcilik Sorunu, 23-37.
[670] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998:173-174.
[671] Poincare, Henri, Son Düşünceler, 77. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 174.
[672] "Fazlurrahman, Ana Konularıyla Kur'an, 177.
[673] M. Abduh'un bu görüşü için bkz: Baljon, J.M.S., Kur'an Yorumunda Çağdaş Yönelimler, 99.
[674] Rothacker, Erich, a.g.e, 34-45.
[675] Weber, Alfred, Felsefe Tarifli, 32; Gökberk, Macid, Felsefe Tarihi, Hegel, 435.
[676] Rum: 30/30.
[677] Ahzab: 33/62. Bu konudaki âyetler ve yorumları için bkz: Özsoy, Ömer, Sünnetullah, 139 v.d:
[678] Sebe': 34/28.
[679] Müslim, Kader, 25; İbn Hanbel, Müsned, IV, 24.
[680] Özlem, Doğan, Metinlerle Hermenötik Dersleri, 25.
[681] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 174-175.
[682] Nedvi, Tahkiku Ma'na's-Sünne, 13; Kırbaşoğlu, İslam Düşüncesinde Sünnet, 101. Bu konuda geniş bilgi için bkz.: Keleş, Ahmet, Abdurrezzak b. Hemmam'ın Musannef'inde Görülen Sahabe ve Tâbiûnun Uygulamaları Işığında Sûnnet'in Teşrî'î Değeri, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi.
[683] "San'ânî, Abdurrrezzak b. Hemmam, Musannef, W, 259.
[684] Buhârî, Ezan, 163; Müslim, Salat, 144; San'ani, a.g.e, III, 149.
[685] Hz.Peygamber kadınların mescide gelmeleri konusunda şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın hanım kullarını, Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz."* Bu hadis için bkz: Buhârî, Cuma', 13.
[686] Çakan, İ, Lütfi, Sünnet'e Yönelik Tartışmalar, 115, 116, 117.
[687] Sünnet'i; öz, içerik, amaç, gaye ve maksad olarak anlayıp öyle uygulamanın doğru olacağı konusunda bkz: Şelebi, Mustafa, Ta'lîlü'l-Ahkâm, 35-93; Erdoğan, Mehmet, Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet, 268-271. Ayrıca yine Erdoğan, Mehmet, islam Hukukunda Ahkamın Değişmesi, 55, 66; Fazlurrahman, İslam ve Çağdaşlık, 21, 25; Topaloğlu, Nuri, Hadislerin Anlaşılmasında Zaman, Mekan, Şahıs ve .Şartların Önemi, s.t, 211-212; Aşık, Nevzat, Sûnnet'in Yerelligi ve Evrenselliği, s.t, 30-35; Kardâvî, Sünnet'i Anlamada Yöntem, 160-162.
[688] Beyhakî, Sünen, VIII, 320.
[689] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 175-176.
[690] Bu konuda geniş bilgi için bkz: Rafi'i, Mustafa Sadık, İ'cazu'l-Kur'an ve Belâgatü'n-Nebeviyye, 315-323. Ayrıca, Îbn Receb, Şihabuddin, Câmiu'1-Ulum ve'l-Hikem fî Şerhi Hamsine Hadisen min Cevâmi'l-Kelim, 1-28.
[691] Müslim, Fezâil, 17.
[692] Bu konuda bkz.: Kardâvî, a.g.e, 172-173. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 176.
[693] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 177.
[694] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 177.

[695] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 177-178.
[696] Aster, Ernst von. Bilgi Teorisi ve Mantık, 139, 141; Ayrıca bkz: Özlem, Doğan, Mantık, 48-50.
[697] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 193-195.
[698] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 195.
[699] Nisa: 4/82.
[700] Bu kaide ile ilgili geniş bilgi için bkz: Tezimizin "Bütünlük Yöntemi", 145-146.
[701] Bu kâide ile ilgili bkz; Tezimizin "Gaye ve Hedef Problemi", 147-148.
[702] Mü'min: 40/57.
[703] İbn Hacer, Feth, XIII, 98.
[704] Zuhruf: 43/61.
[705] İbn Kesîr, en-Nihâye fi'l-Fiteni ve'l-Melâhim, 1, 153; İbn Hacer, Feth, XIII, 98; Taberî, Tefsir;XXV91.
[706] Bu kaide için bkz: Tezimizin "İslâmî İlimlerde Anlama Yöntemleri" 127-129.
[707] NahI: 16/90.
[708] Nisa: 4/58.
[709] Nisa: 4/40; Yûnus: 10/44.
[710] Bu kaide için bkz: 148.
[711] Bu kaide için bkz: Tezimizin "Tarihsel Bağlam Problemi", 146-147. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 195-197.
[712] Bu kaide için bkz: Tezimizin , Sünnet'in anlaşılmasında "Bütünlük Problemi" kısmı, 169-170.
[713] 'Bu kaide için bkz: Tezimizin, 167-174.
[714] Bu kaide için bkz: Tezimizin "Hadisleri Anlamada Yöntem Problemi", 167-175.
[715] Bu kaide için bkz: 176-177. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 197.
[716] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Sünnet-Kur'an İlişkisine Dair Problemler", 162-167.
[717] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Sünnet-Kur'an İlişkisi Konusunda Kur'an'ın Açıklaması", 167.
[718] Bu konuda tezimizin, Kur'an'ın anlaşılması ile ilgili kısma bakılabilir.
[719] Bu konuda tezimizin, Sünnet'in evrensel ve tarihsel yönlerinin tesbiti ile ilgili kısmına bakılabilir.
[720] Bu kaide için bkz: "Sünnet'in Tarihsellik ve Evrensellik Problemi", 170-174.
[721] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis, 461-469. Burada İbn Kuteybe'nin, Hz.Âişe'nin, "recim" âyetini Hz. Peygamber'in defni sırasında kendileri meşgulken, bir keçinin gelip âyetin yazılı olduğu hurma dalını yediğini ve böylece Kur'an'dan çıktığını nakleden hadisi (bkz: İbn Hanbel, V, 131-132, 183; VI, 269) müdafaa sadedindeki görüşleri, yukarıdaki kaidemiz açısından dikkate değerdir. Zira İbn Kuteybe, bu hadisi müdafâ edeceğim, Kur'an'daki " *...Biz onu koruyacağız"* (Hicr: 15/9) ayetine muhalif olmadığını göstermek için öyle te'villere girmiştir ki, ne kadar çelişkiye düşûlebilecekse hepsini irtikab etmiştir. İzahlarını, ne akılla ne Kur'an'ın açık naslarıyla, ne de sahabenin Kur'an'ı yazıp kaydetmeleri ve ezberlemeleri gibi reel tarihî gerçeklerle telif etmek imkanı dahilindedir. İşte bu şekilde bir müdafaa ile varılacak hadis yorumları, kabul edilemez ve arz uygulamasına bir mani' teşkil etmez. Kaidede anlatılmaya çalışılan prensibe bir örnektir.
[722] Bu kaide için bkz: Tezimizin "Kur'an'a Arz Edilecek Hadisin Tesbiti İçin Prensipler", 176-177.
[723] Kur'an'daki bütün geçmişle ilgili kıssalar bu nevidendir. Aynca, Rum: 30/1-3 ayeti ile, Feth: 48/1-2, 27-29 ve Nasr: 110/1-2 ayetleri de gelecekten haber vermektedir.
[724] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Hz. Peygamber'in Gaybı Bilmesi", 158.
[725] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Kendisine Mucizelerin Verilmesi", 156.
[726] Kehf: 18/110.
[727] Âl-i İmran: 3/7.
[728] Bu ifade ile şu kasdedilmektedir; Yani, nasıl Kur'an'da zikredilen bir takım müteşâbih âyetlerin kasdettiği anlamı Allah'ın ilmine bırakıp sadece inanıyor isek, sahih olarak gelen bir hadisdeki müteşâbih ifadeler de aynı şekilde sadece inanmakla bırakılmalıdır. Biz böyle bir bırakmayı da "arz" olarak kabul ettik. Çünkü, burada da yine bir Kur'anî esasa dayanma ve ona hadisi tatbik etme vardır.
[729] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 198-199.
[730] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Anlamada Sübjektiflik Sorunu", 114- 118.
[731] Bu konuda geniş bilgi için bkz: Tezimizin, "Anlamanın Öznel ve Nesnel Boyutu", 121-124.
[732] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Hermenötik Kuramlar", 115-124.
[733] Bu kaide için bkz: Tezimizin "Hermenötik", 114.
[734] Bu kaide için bkz: Tezimizin, "Anlamada Yazılı Metin-Sözlü Metin Ve Anlamlı Eylemin Rolü", 118. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 199-200.
[735] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 200.
[736] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 200.
[737] Kardâvî, Sünnet'i Anlamada Yöntem, 109 .
[738] Ebû Dâvûd, Sünne, 18.
[739] İbn Hanbel, Müsned, III, 478.
[740] Ebû Dâvüd, Sünne, 18.
[741] Ebü Dâvûd, Sünne, 18.
[742] Azîmâbâdî, a.g.e, XII, 492.
[743] Sehârenfûrî, Halil Ahmed, Bezlü'l-Mechud fi Halli Ebi Dûvûd, XVIII, 242, 248.
[744] Tekvir: 81/8-9.
[745] İsra: 17/15.
[746] Nisa: 4/165.
[747] Mûlk: 67/8-9.
[748] İbnu'l-Kayyım, Menar, 133; İbnu'I-Cevzî, Mevzuat, III, 111; Aliyyû'1-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a, 488.
[749] Ebû Dâvûd, el-'Itk, 12; İbnu'l-Kayyım, Menar, 133; Hakim, Müstedrek, IV, 100; İbn Hanbel, Vl, 109; Serahsî, Usûl, I, 341.
[750] Zerkeşi, İcâbe, 108.
[751] Bakara: 2/286.
[752] Hattâbî, Mealimü's-Sûnen, IV, 272, 273.
[753] Tahâvî, Müşkilü'l-Âsâr, I, 268, 271.
[754] Meryem: 19/28.
[755] A'raf: 7/179. Âyete verilen meal için bkz: Çantay, Hasan Basri, Kur'an'ı Hakim ve Meali Kerim, I, 246.
[756] Hattâbî, a.g.e, IV, 272.
[757] Hattâbî, a.y.
[758] İbnü'l-Cevzî, a.g.e, lll,lll.
[759] Tümevarımın vardığı sonucun yanlışlığı için bkz: Popper, Tarihselliğin Sefaleti, 18, 82; Ayrıca, Lachelier, Jules, Tümevarımın Temeli, 26 v.d; özlem, Doğan, Mantık, 38,41. Endüksiyon (Endüktif Akıl Yürütme), Tümevarım, mantıksal bir zorunluluğu ifade etmez. Örneğin bir fizikçi, kendisinden önce yapılan deneyleri de hesaba katarak, "arı su 100 derecede kaynar" gibi bir sonuca varır. Oysa mantıksal açıdan bakıldığında, varılan bu sonuç zorunlu değildir ve böyle bir akıl yürütme örneği geçersiz olur. Ayrıca bkz: Demir, Ömer, Bilim Felsefesi, 22, 26.
[760] Çam, Taner, İ. İslam Düşüncesi Sempozyumu, Tebliği, 256-267.
[761] Tahâvî, a.g.e, IV, 44.
[762] Mürtedin öldürülmesi ile ilgili bkz: Buhârî, Cihat, 149; İ'tisam, 28; istitâbe, 2; Ebû Dâvüd, Hudüd, 1; Tirmizi, Hudüd, 25;-Nesâî Tahrim, 14; İbn Mace, Hudûd, 2; İbn Hanbel, I, 2, 7, 282; V, 231.
[763] Mübârekfûri, a.g.e, V, 240, 241.
[764] Azîmâbâdî, a.g.e, XII, 3,5.
[765] Geniş bilgi bkz: İbn Hacer, Feth, VI,184 ,187.
[766] Bu rivayette Ebû Hüreyre şöyle demektedir: *"Rasûlullah bizi bir gazaya gönderecekti. Bize, 'falan ve falanı bulursanız onları yakın', dedi. Sonra yola*

çıkarken geldi ve 'ben böyle söylemiştim ama, yakarak ceza Allah'a mahsustur; siz onları öldürün', dedi." Bkz: İbn Hacer, a.g.e, VI, 184 .
[767] Nisa: 4/89, 90, 91.
[768] Maide: 5/32.
[769] Nisa: 4/137; Ayrıca bkz: Âl-i İmran: 3/90.
[770] Bakara: 2/ 256.
[771] Bu konuda Mehmet Aydın şöyle demektedir: "Lâ ikrâhe fî'd-Dîn" 'gayri müslimler içindir, müslümanlar için değildir', diyenler ve böyle anlayanlar var; hâlâ bu böyle yorumlanıyorsa, ciddî bir inanç hürriyeti problemi var demektir," bkz: I. Kur'an Sempozyumu, 353. Oturum başkanı olarak yaptığı değerlendirmedir.
[772] Bakara: 2/190, 194.
[773] Tevbe: 9/ 80.
[774] Buhârî, İstilâbetü'l-Mûrteddîn. Bütün baba bakınız.
[775] İbn Hacer, İsâbe. I, 8.
[776] Zehebî, Tecrîdü Esmâi's-Sahâbe, I, 314.
[777] Bu konuda bkz: Hadis Üzerine Bir Kitap ve Açık Oturum. Cemaleddin Mahmud bu açık oturumda, "Her halükârda bütün bu rivayetleri yeniden anlamamız gerekiyor." görüşünü savunmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz: Gazâlî, Nebevi Sünnet, 299. Söz konusu açık oturum, bu kitabın sonuna ilâve edilerek basılmıştır. Bu açık oturum için aynca bkz: Görmez, Mehmet, İ.A.D. V/2, Nisan, 1991, 100, 118. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 200-208.
[778] Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, X, 190. Bu hadisin farklı varyantları içi bkz: Buhârî, Ezan, 90; Müsâkât, 9; Enbiyâ:21/ 54; Müslim, Selam, 40; Birr, 37; Nesâî, Küsuf, 14, 20; İbn Mace, İkame, 152; İbn Hanbel, IV, 351.
[779] Kardâvî, a.g.e, 43. Köpeği sulayıp da affolan kadın için, bkz: Buhârî, Enbiyâ: 21/ 54.
[780] İbn Hacer, Feth, VI, 441.
[781] Bakara: 2/29.
[782] Nisa: 4/48.
[783] Ebû Dâvûd, Salah, 303; İbn Mâce, Salah, 190.
[784] Nevevî, Ezkâr, 7.
[785] Zilzâl: 99/7-8.
[786] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 208-211.
[787] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 211-212.
[788] Buhârî, Menâkıb, 25.
[789] Tirmizî, Menâkıb, 18.
[790] İbn Hanbel, VI, 52, .97.
[791] Süyûtî, Hasâisü'l-Kübrâ, II, 97.
[792] Müslim, Fiten, 3, 4, 25.
[793] Müslim, Fiten, 18; Tirmizî, Menâkıb, 35.
[794] Buhârî, Filen, 20; Müslim, Fiten, 21.
[795] İbn Hanbel, III, 265, 342; VI, 294; Hakim, III, 17, 177.
[796] Ebû Dâvûd, Sünne, 8; Tirmizî, Fiten, 48; İbn Hanbel, IV, 273; V, 44, 50; Beyhakî, Delâil, VI, 342.
[797] Buhârî, Menâkıb, 25; Fiten, 3; Müslim, Fiten, 18.
[798] Bakara: 2/191.
[799] Hakim, Müstedrek, III, 412, 413, 414. Hakim bu konuda farklı rivayetleri naklet-miştir. Bütününde ortak nokta, Zübeyr'in Hz. Ali'ye karşı savaşmasının "zulüm" olmasıdır.
[800] Hakim, a.g.e, III, 413.
[801] Hakim,a.g e, 111,408.
[802] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 212-215.
[803] Bu madde için geniş açıklama tezimizin ikinci bölümünde, "Hz. Peygamber'in (a.s.) Dindeki Konumu" başlığı altında verilmiştir. Oraya bakılabilir.
[804] Bu madde için tezimizin ikinci bölümünde, "Hz. Peygamber'in (a.s.) Gaybı Bilmesi" başlığı altında yeterli açıklama verilmiştir, bakılabilir.
[805] Kehf: 18/7; Mülk: 67/2.
[806] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 216.
[807] Ebû Dâvüd, Melâhim, 1.
[808] Azîmâbâdî, Avnu'lMa'bûd, XI, 386-389.
[809] Azîmâbâdî, a.g.e, XI, 388-389.
[810] Azîmâbâdi, a.g.e, XI, 389.
[811] Azimâbâdî, a.g.e, XI, 388-389. Bu konuda ayrıca geniş bilgi için bkz: Canan, İbrahim, Sulh Çizgisi, 54-58.
[812] Hadisin sıhhati için ve bu konuda bkz: Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 243-244.
[813] İsfehânî, Müfredat, 53.
[814] Bu kelimenin kullanıldığı yerler bkz: Ra'd, 13/5; İbrahim: 14/19; Secde: 32/10; Sebe'e: 34/7; Fatır: 35/16.
[815] Azîmâbâdî, Avnu'l-Ma'bûd, XI, 390-396; Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 244; Canan, İbrahim, a.g.e, 53- 58.
[816] İbrahim Canan bu konuyu, ümmetin ihtilaflarına neden olan konular içinde saymıştır, bkz: a.g.e, 53-58.
[817] Mâide: 5/3.
[818] Hicr: 15/9.
[819] Fussılet: 41/41-42.
[820] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 216-219.
[821] Buhârî, Büyü', 102; Enbiyâ: 49; Müslim, İman: 242, 243, 247; Tirmizî, Fiten, 54; İbn Hanbel, II, 240, 294, 538.
[822] Ebû Dâvûd, Melâhim, 14; İbn Mâce, Fiten, 33.
[823] Buhârî, Mezâlim, 31; İbn Mâce, Fiten, 33 .
[824] Hindî, Kenzu'l-Ummâl, XIV, 336.
[825] İbn Hanbel, II, 298, 299.
[826] Kurtubî, Câmi', IV, 99; Alûsi, Rüku'l-Meânî, III, 179; Yazır, Hamdi, Hah Dîni, II, 372-374; Cisri, Hüseyin, Risâle-i Hâmidiye, 620-642.
[827] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 219-220.
[828] Nisâ: 4/159. Bu ayetin tefsirinde Taberî, bir çok rivayet sıralamak suretiyle, ayetin Hz. İsa'nın (a.s.) nüzulüne işaret ettiğini ve ölümünden önce Ehli Kitab'ın ona ineceğini ifade etmiştir. Bkz: Taberi, Câmiu'l-Beyânyi, 25-30.
[829] Zuhruf: 43/61.
[830] Kurtubî, a.g.e, XVI, 105. Burada Kurtubî, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Katâde , Mâlik b. Dinar ve Dahhâk'dan, ('ilim) lafzını ('alem) olarak okuduklarını nakletmiştir.
[831] Â1-i İmran, 3/55.
[832] Yazır, Hamdi, a.g.e, II, 372.
[833] Şeltut, Mahmut, İsa'nın Ref'i, (Terc: E. Ruhi Fığlalı) A.Ü.İ.F. D. Ankara, 1978, 319-324; Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, II, 396-410; Hatîb, Abdulkerîm, Mesih fi'l-Kur'an, 532.
[834] Zeccac, Meâni'l-Ku'an, II, 129-130.
[835] Zeccac, a.g.e., 130. Ayeti bu şekilde anlamayla ilgili bkz: Zemahşerî, Keşşaf, I, 575-576; Derviş, Muhyiddin, İ'râbu'l-Kur'an, II, 374.
[836] Zeccâc, a.g.e, IV417.
[837] Taberî, a.g.e, XV, 115-117. Ayrıca bkz: Zemahşerî, Keşşaf, IV, 254-255.
[838] Ankebût: 29/57; Ayrıca bkz: Âl-i İmran: 3/ 185; Enbiyâ: 21/35.
[839] Al-i İmran: 3/ 55.
[840] Nisâ: 4/157-158.
[841] Mâide: 5/117.

[842] Ahzâb: 33/40.
[843] Bu konuda bkz: Ateş, Süleyman, a.g.e, II, 407.
[844] Nursî, Bedîüzzaman Sâîd, Mektübât,
[845] Hristiyan akidesinde yer alan bilgilerin, hadislerde geçen bilgiler ile örtûşdügünü göstermesi için şu noktayı ifade etmek istiyoruz: Pavlos'un II. mektubunun II. babında ve Müşâhedât'ın XIX. babında İsa'nın (a.s.) Deccal'i öldüreceği yazılıdır." Bu konuda bkz: Ebü Reyye, Muhammedi Sünnet'in Aydınlatılması, 209. Daha geniş bilgi için bkz: Sarıtoprak, Zeki, İslâm'a ve Diğer Dinlere Göre Deccal, 25-48.
[846] Ahirzamanda zuhur edecek bu tür haberlerin sembol olduğu görüşü için bkz: Rızâ, Reşîd, Tefsiru'l-Menâr, III, 317-318; Nursî, Bedîüzzaman Sâîd, Lem'alar, 112, Şualar, 5. Şuâ; 459-471.
[847] Mesîh hadislerinin bir değerlendirilmesi için bkz: Hatîb, Abdulkerîm, el-Mesîh fi'l-Kur'an, 532-539. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 220-224.
[848] Biz bu konuda M. Said Hatiboğlu'nun yapmış olduğu çalışmayı tasvip ettiğimizden bu hadisi arz etmeyeceğiz. Konumuz için bu çalışma da bir örnek niteliğindedir. Bkz. Hatiboğlu, M. Said, Hilafetin Kurevşîliği.
[849] İbn Mace, Mukaddime, 6.
[850] Nisa: 4/59.
[851] Buhârî, Fiten, 2.
[852] Buhâri, Fiten, 2. Bu konudaki hadisler için ayrıca bkz: Müslim, İmâre, 53, 54, 55; Ebû Dâvûd, Sünne, 30; Tirmizî, Edeb, 28; Nesâî, Tahrim, 6, 28; İbn Hanbel, II, 132, 296, 306, 388; III, 445, 446; V, 180, 387.
[853] Nisâ: 4/59.
[854] Ebû Dâvûd, Sünne, 30.
[855] İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-Siyâse, I, 17-22.
[856] Azîmâbâdî,Avnu1-Ma'bûd, XII, 102-106.
[857] Aliyyü'I-Kâri, Esrâru'l-Merfü'a, 84, 86. Bu hadis ve yorumları için bkz: Toksan, Ali, İslam'da İhtilâfın Yeri, 285-317.
[858] Aliyyü'I-Kâri, a.g.e, 84.
[859] a.y. Bu hadisin tenkidi ve reddi için bkz: İbn Hazm, İhkâm, V, 61-67.
[860] Âl-i İmran: 3/103.

[861] Enfal: 8/46; Aynca bu konuda şu ayetlere bkz: Bakara: 2/176, 213; Al-i İmran: 3/102, 105; Şura: 42/13 .
[862] Toksan, Ali, a.g.m., 316.
[863] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 224-228.
[864] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 228.
[865] Bu hadisin farklı lafız ve rivayetleri için bkz: Hindî, Kenz, XI, 525.
[866] Hindî, a.g.e, XI, 526.
[867] Müslim, Fezâil, 210, 217.
[868] Buhârî, Menâkıb, 23; Müslim, Fezâil, 211, 212; Ebû Dâvûd, Sünne, 9; İbn Hanbel, II, 328; V, 327; VI, 156.
[869] Hindî, a.g.e, XI, 527.
[870] Müslim, Fezâil, 213. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 228.
[871] İbn Hanbel, II, 266. Buhâri, Fezâil, 5. "Yarım müdd verdiklerine ulaşamazsınız." ziyadesiyle rivayet etmiştir.
[872] Değişik rivayetleri için bkz: Hindî, a.g.e, XI, 530.
[873] Hindî, a.g.e, XI, 530.
[874] Hindi, a.g.e, 531.
[875] Buhârî, Menâkıb, 5; Müslim, Fezâil, 221, 222; Ebû Dâvûd, Sünne, 10; Tirmizî, Menâkıb, 58; İbn Hanbel, III, 11. Suyûtî, Esbâb-ı Vürûdi'l-Hadîs, 308-310. Suyûtî bu konudaki hadislerin, Abdurrahman b.Avf ile Hâlit b. Velîd arasındaki bir çekişme nedeniyle söylenmiş olduğunu nakletmektedir. Abdurrrahman b. Avf'a Halit b. Velîd'in; "Bana karşı gururlanma! Sen benim bir iki gün farkla önümdesin" dediğini nakletmektedir, İbn Asâkir'den yaptığı bir nakille de, bu çekişmenin Zûbeyr b.Avvâm ile Hâlit b. Velîd arasında geçtiğini nakletmektedir.
[876] Tirmizî, Menâkıb, 57.
[877] Kenz, a.g.e, XI, 532.
[878] Hindî, a.g.e, XI, 532.
[879] Hindî, a.g.e, XI, 540. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 228-229.
[880] İbn Mâce, Mukaddime, 11. Buhâri, Fezâil, 5'de; "Fakat İslam kardeşliği daha üstündür." ziyadesiyle nakletmiştîr. Farklı varyantlar için bkz: Hindî, a.g.e, XI, 545.
[881] Hindi, a.g.e, XI, 543. Tabarânî'den nakletmiştir.
[882] 'İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[883] Hindî, a.g.e, XI, 563- İbn Asâkir'den nakletmiştir.
[884] İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[885] İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[886] İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[887] İbn Mâce, Mukaddime, 11..
[888] İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[889] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 229-230.
[890] İsrâ: 17/70.
[891] İsrâ: 17/21.
[892] Bakara: 2/47, 122; A'raf: 7/140; Câsiye: 45/16.
[893] Bakara: 2/253; İsrâ:17/55.
[894] En'âm: 6/86. Burada Allah; İsmail, Elyes'a, Yûnus ve Lüt (a.s.)'u, ismen zikretmiş ve "âlemlere üstün kıldığını bildirmiştir. Nem:7/15. âyette İse, Dâvûd ve Süleyman (a.s.)'ı zikretmiş ve onların bu üstün kılınmadan dolayı Allah'a hamdettikleri açıklanmıştır.
[895] Nisâ: 4/95.
[896] Nisâ: 4/32, 34; Nahl: 16/71.
[897] Ra'd: 13/4.
[898] Zümer: 39/9.
[899] Fâtır: 35/19.
[900] Fâtır: 35/19.
[901] Mâide: 5/100.
[902] Fussılet: 41/34.
[903] Secde: 32/18.
[904] Fâtır, 35/22.
[905] Hadîd: 57/10.
[906] Haşr: 59/20.
[907] Âl-i İmran: 3/110.
[908] Fetih: 49/29
[909] Tevbe: 9/100.
[910] Tevbe: 9/117.
[911] Tevbe: 9/88.
[912] Sahabenin fazilet ve dereceleri ile ilgili geniş bilgi için bkz: Derviş, Abdurrrahman b. Abdullah, Sahâhiyyü ve Mevkıfü'l-Ulemâ mine'l-İhticâc bi-kavlihî, 25-45.
[913] Ehl-i Beyt ile ilgili Kur'an'da iki ayet geçmektedir: Ahzâb: 33/33. âyette; *"Ey ehl-i beyt, Allah sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak*

istiyor." buyrulmaktadır. Bu ayet, Hz. Peygamber'in (a.s.) hanımlarına dışarı çok çıkmayıp, çıktıklarında da giyimlerine kuşamlarına dikkat etmelerini, eski câhiliyye devri alışkanlıklarını bırakmalarını emir bağlamında ifade etmektedir. Şüphesiz bu ayet ve bir önceki ayet, onların diğer kadınlar gibi olmadığını vurgulayarak, pozisyonlarının önemini açıklamaktadır. Bu da en azından onların temsilî bir ayrıcalıklarının olduğu anlamına gelmektedir. Konumuzla ilgili önemli olan diğer ayet, Şura: 42/23. âyettir. Bu âyette; *"De ki ben akraba sevgisinden başka bir mükâfat/karşılık istemiyorum."* buyrulmaktadır. Bu âyetin tefsiri sadedinde Buhârî, İbn Abbas'dan; "Kureyş'e hiç olmazsa aramızdaki akrabalığa saygı gösterin" demek istediğini nakletmiştir. Hz. Peygamber'e (a.s.) akrabalığı anlayan Sâid b. Cübeyr'e İbn Abbas, yanıldığını söylemiştir. Bkz: Buhârî, Tefsîru Sureti Şura, 1; Menâkıb, 1; Tirmizî, Şura Tefsin, 1; İbn Hanbel, I, 286. Ayrıca, Hamdi Yazır bu ayet ile ilgili görüşleri özetlemiş ve Hz. Ali ve Fâtıma'nın çocuklarına delâlet ettiği şeklindeki anlamanın uygun olmadığını söylemiştir. Alûsî'den yaptığı nakilde de; "kurbâ" lafzı, nesep-soy yakınlığı değil, "kurbet", Allah'a yakınlık manasında olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak Yazır, bu anlamın hem daha genel hem de ayetin öncesine ve sonrasına daha uygun olduğunu ve bu şekilde anlaşılması gerektiği görüşünü açıklamıştır. Bkz: Yazır, Hamdi, Hak Dini, VII, 24-25. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 230-231.

[914] Bakara: 2/61.

[915] Âl-i İmran: 3/26.

[916] Hucûrât: 49/13.

[917] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 231-232.

[918] Sahabe sıralaması için bkz: İbn Hacer, Feth, VII, 40-41. Ayrıca bkz: Humeyyıs, Muhammed b. Abdurrahman, Usûlu'd-Din, 21-57.

[919] HaÎife seçimindeki tartışmalar ve Hz. Ömer'in özellikle Ensar'dan bazı sahabeler için "ölüm" tehditleri için bkz: İbn Hacer, Feth, VII, 38-39. Aynca bkz: İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-Siyâse, I, 16-19.

[920] Hubâb b. Münzir'in söz konusu yaklaşımı için bkz: İbn Kuteybe, a.g. e. I, 15.

[921] İbn Hibbân, Sikât, II, 160-161.

[922] İbn Kuteybe, a.g.e, 28. Bu altı kişiyi İbn Kuteybe şöyle nakletmiştir: Ali b. Ebî Talip, Osman b. Affan, Talha b. Ubeydullah, Zûbeyr.b. Avvam, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdurrrahman b. Avf.

[923] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 232-234.

[924] Yûnus, 10/99, 100. Bu iki ayette Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer Rabb'in dileseydi yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi. Yoksa sen insanları inanmaları konusunda zorlayacak mısın? Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse iman edemez." İşte bu ayet ve benzerleri, insan iradesi ve hürriyeti açısından doğru anlaşılmadıkça kader konusundaki hadisler Kur'an'a arz edilemezler. Diğer bir ifadeyle, arz edilecekleri Kur'anî asılları tesbit etmek oldukça zor olacaktır.

[925] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 234-235.

[926] Saffat: 37/96.

[927] Saffat: 37/95, 96.

[928] A'raf: 7/178; İsra: 17/97; Kehf: 18/17; Zümer: 39/37 .

[929] Nisâ: 4/66; Tevbe: 9/51; Mücâdele: 58/21; Haşr: 59/3.

[930] İsra: 17/4. Bu ayette: *"Biz İsrâiloğullarına yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaklarını yazdık."* buyurulmaktadır.

[931] Enfal: 8/17.

[932] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 235-236.

[933] Mülk: 67/2.

[934] ZiÎzal: 99/8, 9.

[935] Necm: 53/39, 41; Taha: 20/15.

[936] İsra: 17/14.

[937] Malik, Muvatta, Kader, 601; Buhârî,.Kader, 11; Enbiyâ, 31; Tevhîd, 37; Müslim, Kader, 13, 14, 15; Ebû Dâvûd, Sönne, 16, 17; Tirmizî, Kader, 2; İbn Mâce, Mukaddime, 10; İbn Hanbel, II, 214, 248, 264, 398.

[938] A'raf: 7/172.

[939] Malik, a.g.e, 601. Aynca bkz: Tirmizi, Tefsir, 8. Tirmizi hadisin sonunda 'bu hadis hasendir' demektedir. Kader konusuyla ilgili ayet ve hadislerin anlaşılması hakkında geniş bilgi için bkz: Sabri, Mustafa, Mevkifu'l-Beşer tahte Sultanil-Kader, 113, 126.

[940] Buhâri, Kader, 1.

[941] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 236-238.

[942] Bu nokta hatalı arz uygulamalarını tesbit açısından son derece önemlidir. Bu prensibin daha iyi anlaşılması için bir örnek vermek istiyoruz: İbnu'l-Arabî, *"Kafirleri uyarsan da uyarmasan da onlarca birdir. Onlar iman etmezler. Allah onların kalblerine mühür vurmuştur.* Bakara: 2/6-7; ayetini şu şekilde anlamaktadır:

"Ya Muhammedi (a.s.) bana olan sevgilerini gizleyenler var ya, işte onlan seni göndermiş bulunduğum tehdidinle uyarsan da, uyarmasan da birdir. Onlar senin sözüne inanmayacaklardır. Zira onlar benden başkasını.düşünmezler. Halbuki sen onları hiç düşünmedikleri ve görmedikleri şeyle tehdit ediyorsun. Onlar nasıl sana inanırlar ki ben onların kalblerine mühür vurmuşumdur. Oraya benden başkasını koymamışımdır. Kulaklarını da mühürlemişim, alemde benden başka bir söz işitmezler. Gözlerinde de beni görme sırasında, benim behamdan bir örtü vardır. O örtü onlardan masivâyı gizlemiştir. Onlar benden başkasını görmezler. Onlar için benim katımda büyük bir azab vardır. Onları bu yüce görüşten sonra senin uyarmana indiririm ve benden perdelerim. Nasıl ki sana da böyle yapmıştım... İşte yarattıklarım arasında benim eminlerim de böyledir. Onları gizlemişimdir. Onlara rızamı vermişimdir. Onları asla kızdırmam." Bahsin sonunda İbnu'l-Arabî şu sözler ile ifadelerini tamamlamaktadır: "Bak, yüce Allah, velilerini nasıl düşmanları sıfatında gizlemiştir." (Bu konuda bkz: Ateş, Süleyman, İşâriTefsir Okulu, 188-189.) Şayet bu batini ve sübjektif anlamayı doğru kabul etsek yukarıda reddediğimiz kader hadislerini sahih kabul etmemiz gerekecektir. İbnu'l-Arabî'nin bu şekilde anlam verdiği bir Kur'an metnine yapılacak bütün arzlar hatalı bir arz durumuna düşeceklerdir. Zira bu anlayış, ne dil açısından ne de ayetin ifade ettiği hakikat olan anlamı açısından böyle bir manayı yüklenmeye mütehammil değildir. Tamamen batini olan bu anlayış, arz için uygun değildir. Yine İbnu'l-Arabî "Füsûsü'l-Hikem" adh eserinde de, bu kabil birçok anlama örneği vermiştir. Sure-i Kehf'de anlatılan Hz. Musa kıssası ve Hz. Musa'nın Firavun ile olan mücadelesinde, Firavun ile ilgili söylediği onun imanı ve mü'minligi hakkındaki yorumları da bu kabildendir, (bkz: Füsûsû'l-Hikem, XXV. Fasıl, Mûsa Peygamber'deki Ulvî Hikmetin Aslı, 219-238) Bu tür tamamen sübjektif anlamlara arz yapılamaz.

[943] Bu konuda yapılan arz uygulaması için bkz: Tezimizin, Sahabe Devri Arz Uygulamaları, İbn Abbas ve Hz. Âişe kısımlarına. Söz konusu ayetler, İbn Abbas, Nisa: 4/24 ayetini delil sayıyor. Âişe, Mü'minun: 23/5, 7.

[944] Akbulut, Ahmet, Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelamı Problemlere Etkileri, 311-318.

[945] Buhârî, İman, 22; Ebû Dâvûd, Fiten, 5; Nesâî, Tahrim, 29; İbn Mace, Fiten, 11; İbn Hanbel, V, 43, 47, 51.

[946] Hucûrat :9.

[947] Akbulut, Ahmet, a.g.e, 316-317. Bu kabil rivayetleri, o günkü fitne olaylarına karışan tarafların kendilerini haklı çıkarmak maksadıyla uydurmuş olmaları gerektiği görüşünü bildiren Akbulut, daha bir çok rivayeti de kitabında bu yaklaşımla uydurma kabul etmektedir. Bkz: 313-319.

[948] Nisa,: 4/93.

[949] Müslim, Salat, 265-266; Ebû Dâvûd, Salat, 109; Nesâî, Kıble, 7; İbn Mace, İkame, 38; İbn Hanbel, I, 247-11, 425-IV, 86-164; V, 58-149.

[950] Hazimi, İ'tibar, 76.

[951] Hadislerin mensuh olmaları konusunda bkz: Koçkuzu, Ali Osman, Hadiste Nasih-Mensuh, 175-340 arasındaki bahisler.

[952] Buhârî, Cizye 14; Bed'ü'l-Halk 11; Tıbb 47; 49, 50; Edeb 56, VII/88; Daavat 57.

[953] Maide: 5/67.

[954] Taha: 20/69.

[955] İsrâ: 17/47.

[956] Furkan: 25/7-8.

[957] Gazâlî, Muhammed, el-Müslimûn Gazetesi Açık Oturum Konuşmaları, Nebevi Sünnet kitabının sonuna ek olarak ilave edilmiştir. Bkz. 292, Muavvizeteyn surelerinin sebebi nüzulü için bkz: Râzî, Fahruddin, Mefâtihu'l-Gayb, XXXI1/187. Ayrıca bu konuda Suyûti, Beyhaki'nin Delâilü'n-Nubüvve'sinden, Ebû Nuaym'in el-Hılye'sinden yaptığı nakille, Buhârî'nin naklettiği hadisi aynen nakletmiş ve bunları sebeb-i nüzul saymıştır. Ancak, el-Hılye'den yaptığı nakilde, Enes b.Malik rivayetinde, Cibril'in bu sureleri şifa bulması için getirdiğini söylüyor ki, bundan bu surelerin bilindiğini, fakat böyle bir durumda şifa için okunması gerektiğini de bu vesileyle Cibril'in bir kere daha gelerek haber verdiğini anlıyoruz. Bkz: Suyuti, Celaleddin, Lûbabu'n-Nukûl fi Esbabi'n-Nûzal, 239 .

[958] Bu noktanın daha iyi anlaşılması için, tezimizin ilgili bölümüne ve özellikle vahiy ile ilgili kısma bakılabilir.

[959] Bakara: 2/23, 24.

[960] Mûslim, Fezâil, 158; İbn Hanbel, II, 7, 315, 351, 523.

[961] Söz konusu bu olay Kur'an'da Meryem Sure'sinde anlatılmaktadır. Allah şöyle haber veriyor: Biz ona ruhumuzu gönderdik de o Meryem'e düzgün bir insan

gibi göründü. Hz. Meryem: Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman'a sığmıyorum dedi." Meryem: 19/17-18.
[962] Buhâri, Tebeccüd, 14, ayrıca: Müslim, Müsafirün, 168, 170; Ebû Dâvûd, Sünne, 19; Tirmizi, Salah, 211; Daavat, 78; İbn Mace, İkame, 182; Darimî, Salah, 168; Muvatta', Kur'an, 30; İbn Hanbel, II, 264.
[963] Necm: 53/8.
[964] Bu konuda bkz: Buhâri, Tevhid, 37. Aynî, Umde, XXV, 170.
[965] Görmez, Mehmet, a.g.m, 113.
[966] Fecr: 89/21, 22.
[967] Şura: 42/11.
[968] Bu konuda geniş bilgi için bkz: İbn Fürek, a.g.e, 242, 253. Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998: 238-246.
[969] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 259-262.
[970] Ahmet Keleş, Hadislerin Kuran'a Arzı, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1998: 263-280.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadisleri Tespitte Yöntem Sorunu

Yavuz Ünal

ETÜT YAYINLARI

HADİSLERİ TESPİTTE YÖNTEM SORUNU
Yavuz Ünal
Önsöz
HADİS UYDURMACILIĞININ BAŞLANGICI VE UYDURMA RİVAYETLERİ TESPİTTE DİKKATE ALINAN KRİTERLER
A) Hadis Uydurmacılığının Başlangıcı
B) Uydurma Rivayetleri Tespitte Dikkate Alman Kriterler
A) Sened Açısından Vaz' Alametleri:
B) Metin Açısından Vaz Alametleri:
İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AKIL VE AKLÎLİK
A) Aklın Lügat Ve Istılah Manaları
B) Kur'an-ı Kerim'e Göre Akıl
C) Hadislere Göre Akıl
D) Bir Eylem Olarak Akletmek
E) İslam Tarihinde Akılcılığın Doğuşu
F) İslam Bilginlerinin Akıl Tanımları
G) Akıl Tanımlarında Yer Alan Unsurlar
a) Gariza Ya da Temyiz Aleti
b) İlim
ç) Tecrübe
d) Meşhurat
H) Aklın Kısımları
a) Garîzî Akıl
b) Müktesep Akıl
I) Bugün Akla Yüklenen Anlamlar
J) Akli Hükümler
K) Makul /Aklî /Ussal Oluş
RİVAYETLERİN KAYNAĞI VE MAHİYETİ
A) Hz. Peygamber Dönemi Arap Toplumunun İdari, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapısı
b) Coğrafi Konum Ve Ekonomik Hayat
c) Sosyo-Kültürel Hayat
d) Dini Hayat
B) Hz. Peygamber'in Temel Nitelikleri ve Görevi
a) Beşer Olarak Hz. Muhammed
b) Resul Olarak Hz. Muhammed
C) Hz. Peygamberin Bilgi Kaynakları
1-Zaruri İlim:
2- Nazari Veya İstidlali İlim
a) Vahiy
b) Akl/Kalp (Fuad)
c) Haber
d) Duyular
D) Hz. Peygamberin İsmeti Ve Rivayetlerle İlişkisi
a) İsmetin Mahiyeti
b) İsmetin Rivayetlerle İlişkisi
E) Rivayetlerin Mahiyeti:
RİVAYETLERİN HZ. PEYGAMBER'E AİDİYETİNİ TESPİT VE DEĞERLENDİRMEDE AKLIN ROLÜ
A) Akla Aykırılığın Vaz Alameti Olarak Kullanılıp Kullanılmadığı
B) Haberlerin Reddinde Kullanılan Akıl
a) Geçmişte Yapılan Akıl Tanımlarına Göre Aklilik İlkesinin Tatbiki
1- Gariza Ya da Temyiz Aleti
2- İlim Ya da Zaruri İlim
2a) Zorunlu Bilgiye Aykırı Olduğu İçin Reddedilen Haberler
2b) Genel Kabullere Aykırılık Nedeniyle Reddedilen Haberler
3- Tecrübe
4- Meşhûrât
b) Günümüzdeki Akıl Anlayışlarına Göre Aklîlik İlkesinin Kullanılması
1) Kendisi Bağımsız Olan Ve Mutlak-Doğru Sonuçlara Götüren Akıl:
2- Belli Bir Kültüre Nispet Edilen Akıl
3- Hiçbir Şekilde Bağımsız Olmayan Akıl Anlayışı
C) Aklî Değerlendirme
D) Hadis Araştırmasında Dikkate Alınabilecek Aklîlik İlkeleri Ve Örnek Uygulama
Sonuç
Bibliyografya

HADİSLERİ TESPİTTE YÖNTEM SORUNU

Yavuz Ünal

1963 yılında Ordu/Fatsa'da dünyaya geldi, ilk ve ortaokulu Ilıca'da; liseyi ise Fatsa İmam-Hatip Lisesi'nde okudu. 1983 yılında O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi'ne girdi ve aynı Fakülteyi 1988 yılında bitirdi. İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra Mardin İmam-Hatip Lisesi'nde Meslek Dersleri Öğretmeni olarak göreve başladı ve 2 yıl kadar bu görevi sürdürdü. 1990 yılında O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi'ne Hadis Araştırma Görevlisi olarak atanan yazar 1993 yılında "Cumhuriyet Türkiye'si Hadis Çalışmaları (1920-1992)" adlı teziyle Masterını tamamladı. Doktora programını 1997'de "Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit ve Değerlendirmede Akim Rolü" adlı teziyle tamamlayan yazar, halen aynı Fakültede Yrd. Doç. Dr., olarak görevini sürdürmektedir.
Çalışmalarından bazıları: "Dinlerde Yükseliş Motifleri" (Ş, Gündüz ve E. Sarıkçıoğlu ile birlikte Vadi Yay., Ankara, 1996), "Hadis Verilerine Göre Mut 'a Nikahı" (O.M.Ü.t.F.D.; sy.7; Samsun, 1993), "Cumhuriyet Türkiye'si Hadis Çalışmaları Üzerine " (İslami Araştırmalar (Hadis-Sünnet Özel Sayısı) Ankara, 1997. Cumhuriyet Türkiye'si Hadis Çalışmaları (1920-1997) .(Etüt Yay., Samsun 1997).

Önsöz

Peygamber'in (a.s.) söz, fiil ve takrirlerinden oluşan Sünnet, İslam tarihi boyunca. Allah Resulünün getirdiği mesajı anlaşılır kılmanın yanında, insanlara yükümlülüklerini de bildiren temel kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Ne var ki Sünnetin ümmet üzerinde sağlamış olduğu bu otoriteyi kendi çıkarları için kullanmak isteyen muhtelif gruplar, uydurdukları bir takım söz ve belgeleri, başlarına birer sened ekleyerek Hz. Peygambere isnad etmeye çalışmışlardır.
Hz. Peygamber'e (a.s.) isnad edilen bu uydurmaların içerisinde ilk bakışta ayrıştırılabilecek rivayetler olduğu gibi, ince tetkik ve araştırmalarla bile zor tespit edilebilecek olanlar da vardır. İşte bu nedenle, haberlerin sahihi ile sakîmini birbirinden ayrıştırma faaliyeti, aradan asırlar geçmiş hatta söz konusu olan rivayetler belli hüküm ve kurallara delil teşkil etmiş olmasına rağmen, hala devam etmektedir.
İnsanlara yükümlülüklerini bildiren, dolayısıyla sahih olanla uydurma olanların birbirinden ayrıştırılması hayati bir önem arz eden hadislerin sıhhatini tespitte kullanılan ilkelerin, tarihi süreç içersindeki kültürel ve siyasi gelişmelere paralel olarak ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Mesela 'isnad sorma' geleneği bu şekilde başlamış ve sistemin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Söz konusu olan bu sistem içerisinde 'akla uygunluk' kriterine de yer verilmiştir. Ancak Batı dünyasında, 16. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılda zirveye ulaşmış olan 'akılcılık' akımı, ekonomik açıdan geri kalmış, kültürel olarak da pasifleşmiş olan İslam dünyasını etkisi altına almış; böylece akıl, haberlerin tespit ve değerlendirilmesinde, hatta bütün değerlerin tespitinde önemli bir mihenk taşı olarak görülmeye başlanılmıştır.
Böylece hadis tarihinde kullanılan ve sistemin bütünlüğü içerisinde kendine has bir yeri olan "akla aykırılık vaz' (uydurma) alametidir" ilkesi, akla duyulan aşırı güven nedeniyle ön plana çıkarılmış ve dinin temelini oluşturan hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetinin tespitinde önemli ölçüde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak aklın, işleyiş tarzının bir gereği olarak, sonuca giderken kullandığı öncüller, temel ilkelerinin çok sınırlı olması nedeniyle, hakim kültürlerden çıkarılmıştır. Dolayısıyla hakim anlayışa, hayat tarzına, hatta kişisel düşünce ve değerlendirmelere aykırı düşen haberler, 'akla aykırılık' gibi meşru bir zemine oturtularak reddedilme yoluna gidilmiştir.
Akla aykırılık ilkesinin anlaşılması ve yerli yerince kullanılabilmesi ve böylece değerleri belirlemede keyfîliğin engellenebilmesi, akim geçmişte nasıl kullanıldığını ve bugün hangi alanlarda, nasıl ve ne kadar kullanılabileceğini belirlemeye bağlı gözükmektedir. Bu amaçla yaptığımız, "Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespit ve Değerlendirmesinde Aklın Rolü" adlı çalışmamızda biz, Giriş'te uydurma haberlerin ortaya çıkışı ve onları tespitte kullanılan kriterleri; Birinci Bölüm'de akıl ve aklîlik; İkinci Bölüm'de rivayetlerin kaynağı, mahiyeti; Üçüncü Bölüm'de ise ilk iki bölümde ortaya çıkan sonuçlara bağlı olarak rivayetlerin tespit ve değerlendirmesinde aklın rolünü ele almaya çalıştık.
Bir araştırmacı için hata yapma ihtimalinin her zaman söz konusu olduğu bilinci ile yapılan tenkitleri, yolumuzu aydınlatan kandiller olarak değerlendirip dikkate alacağımızı beyan ederek, araştırmam esnasında hiçbir yardımını esirgemeyen ve yapıcı tenkitleriyle yol gösteren hocam Prof. Dr. Sadık Cihan beye, çalışmamı büyük bir fedakarlık göstererek okuyup değerlendiren değerli dostlarıma teşekkür ediyorum.

HADİS UYDURMACILIĞININ BAŞLANGICI VE UYDURMA RİVAYETLERİ TESPİTTE DİKKATE ALINAN KRİTERLER

A) Hadis Uydurmacılığının Başlangıcı

Kendisine risalet görevi verilen Hz. Muhammed (a.s.), risalet yani elçilik görevinin gereği olarak Allah tarafından insanlara gönderilen şeyleri tebliğ[1] ve tebyin[2] etmekle görevlendirilmiştir. Aynı zamanda O, insanlara "en güzel örnek" olarak sunulmuş[3] ve inananlardan ona tabî olup, itaat etmeleri[4] istenmiştir. Hatta O'na itaat Allah'a itaatla özdeşleştirilmiş[5] ve hükmüne uyup-uymama noktasında herhangi bir mümine tercih hakkı da tanınmamıştır.[6]
Bu nedenle Hz. Peygamber'e itaat ve ittibayı imanlarının bir gereği olarak gören ashabı, gerek hayatında, gerekse vefatından sonra O'na en güzel bir şekilde tabî olmaya çalışmışlardır. Bunun doğal sonucu olarak da O'nun mesajım koruma ve sonraki nesillere aktarma konusunda büyük bir titizlik göstermişlerdir. Zira Hz. Peygamber'den aktarılan bu bilgiler, kendisine itaatin zorunlu kılınması ve üsve-ı hasene tayin edilmesi nedeniyle ümmetin üzerinde özel bir yaptırım gücüne sahiptir.
Müslümanların problemlerini vahyin ışığı altında çözen Hz. Peygamber'in sağlığında, onları tefrikaya düşürecek herhangi bir hâdise zuhur etmemesine karşın,[7] vefatından sonra, kendisinin nereye defnedileceği[8] ve imamın kimlerden olacağı[9] gibi bazı konularda ihtilaflar çıkmış; ancak bunlar siyasi bir kargaşaya neden olmadan ashab tarafından halledilmiştir.
Hz. Peygamber'in ahirete irtihalinden sonra İslam dünyası bir yandan fetihlerle büyümesini sürdürürken, bir yandan da iç karışıklıklarla karşı karşıya kaldı. Önce bazı kabileler, İslâm'ın temel esaslarından biri olan zekatı vermemek için direndi.[10] Ardından Hz. Ömer, Hz. Osman şehit edildi ve Şam valisi olan Muaviye kabul etmediği için, Hz. Ali tartışmalı bir şekilde hilafet makamına geçti. Böylece Müslümanların arasına tefrika girdi.[11] İşte bu siyasi olaylar zamanla dinî bir hüviyet kazanmış; hatta müslümanların grup ve mezheplere ayrılmalarına sebep olmuştur.[12]
Hz. Ali'nin hilafete geçmesiyle, Şam valisi olan Hz. Muaviye, Hz. Osman'ın katillerinin bulunup cezalandırılması için harekete geçti ve merkezî idareye itaati reddetti. Neticede Hz. Ali ile Muaviye arasında gerçekleşen Sıffın harbiyle, Hz. Ali'nin ashabı Hariciler ve Şia olmak üzere ikiye ayrıldı.[13] Sahabe asrının sonlarına doğru Mürcie ve Kaderiye; tabiîn asrının sonlarına doğru da Cehmiyye ve Müşebbihe gibi kelâmî mezhepler ortaya çıktı ve doğal olarak bu süreç içerisinde oluşan mezhepler arasında siyasi mücadeleler de başladı. İşte bu siyasi ihtilaflar Hadis uydurmacılığının en önemli sebeplerinden birini oluşturdu.[14]
Bu olaylar sonrasında siyasi bir grup olarak ortaya çıkan Şia, Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia ettiği hilafete Hz. Ebu Bekir'in getirilmesiyle kaybedilen liderliğin, asıl sahibine teslim edilmesi için siyasi ve kültürel mücadeleye başladı. Bunların yanında aslen müslüman olmadıkları halde müslüman gibi görünen zındık ve münafıklar da faaliyetlerini artırdı. Bu gelişmelerin muhatabı olan insanlar politize olmuş; dolayısıyla tevhid, ibadet, ahlak ve zühd gibi esaslar geri plana itilmişti. Bu şartlarda yaşayan insanlar için tevhid, ibadet, ahlak ve zühd ilkelerini öncelikli kılmak amacıyla mücadele eden tarafsızlar da dikkat çekmektedir.
Böylece İslam dünyasında bir yandan siyasi kamplaşma başlarken; öte yandan fırkalar kendi iddialarının doğru ve kendilerinin de hidayette olan grup olduğunu ispatlamanın gayretine düştüler. Bu amaçla her fırka, düşüncelerini Kur'an ve Sünnet'e teyit ettirmeye uğraştı. Fikirlerini doğrudan destekleyen ayet ya da hadis bulamadıklarında ise nasları te'vile, ya da iddialarını destekleyen söz ve belgeleri Hz. Peygamber'e isnad etmeye çalıştılar.[15] Zira ümmet üzerinde yaptırım gücü olmasına rağmen sünnet, henüz cem edilmemiş, hatta tam olarak kayda da geçirilmemişti.[16] Onları bilen ashabın savaş, ticaret veya eğitim amacıyla merkezden ayrılması da işlerini kolaylaştırdı.[17] Bu konuda İbn Lehîa'nın (ö.174/790), bidatından dönen bir bidatçıya atfen naklettiği şu haber oldukça dikkat çekicidir:
"Bu hadisleri kimden aldığınıza bakınız. Çünkü biz bir görüşü benimsersek onu hadis yapardık" Aynı haberin bir başka varyantında: "Bu hadisler dindir. Dininizi kimden aldığınıza bakınız. Zira biz bir işi istediğimizde onu hadise çevirirdik"[18]
Böylece tarih sahnesine çıkmış olan gruplardan, Hz. Ali'nin hilafette hak sahibi olduğunu iddia eden Şia, iddiasını temellendirmek için, düzdüğü söz ve belgeleri Hz. Peygamberi isnad etme geleneğini başlattı.[19] Onlar, Hz. Ali'nin fazileti ve Hz. Muaviye'nin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurdular.[20] Aynı yöntemi kullanmada Hz. Ebu Bekir'i; Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı ve Hz. Muaviye'yi savunan rakipleri gecikmeyip

onların faziletleriyle ilgili hadisler uydurdular.[21] Bu gelişme sahabelere yönelik kampanyalara dönüştüğünde, bütün sahabelerin veya bir kısmının faziletiyle ilgili hadisler uyduruldu.[22] Öte yandan siyasi savaşlar ve hemen onları izleyen kelâmî ve dogmatik tartışmalar özellikle istikbalde olacak olaylardan haber veren hadislerin (hadîsü'l-fiten) ortaya çıkmasına neden oldu.[23]
İkinci asrın başlarında Abbasiler adına girişilen davetten sonra hadis uydurma yarışma yeni bir grup daha katıldı. Bunlar da, diğerleri gibi, kuracakları devletin Hz. Peygamber'in tebşirine mazhar olduğunu beyan etmek için hadis uydurmaya yeltendiler.[24] Bunlara, kelâmî ve fıkhî mezhep taraftarlarının yanında[25] insanları İslam'a sevk etmeyi amaçlayan saf tasavvuf erbabını ve idarecilerden menfaat koparmaya çalışan kesimi[26] de ilave etmek gerekmektedir. Zira bunlar, uydurdukları hadislerle ümmetin kültür havzasını bozma noktasında zındıklardan daha zararlı olmuşlardır.[27] Bunların yanında milletlerin, kentlerin,[28] yiyeceklerin, günlerin ve gecelerin,[29] muayyen zamanlarda yapılan ibadetlerin fazileti,[30] Resulullah'ı rüyasında, ya da cennetteki kendi yerini görmek veya Kur'an ezberlemek gibi belli amaçlarla; [31] veyahut da yedirmek, yolda kalmışa kılavuzluk etmek gibi islâmî açıdan övülen ahlakî hareketleri teşvik etmek[32] gibi oldukça geniş bir yelpazede hadis uydurulduğu görülmektedir.
Şiilerle muhalifleri arasındaki mücadele nedeniyle bu uydurma faaliyeti, Emevi ve Abbasiler döneminde de devam etmiş;[33] hatta politik bir zorunluluk haline gelmiştir.[34] Bu gelişmelerin neticesinde 2. ve 3. hicri asırlarda uydurma hadislerin sayısı varabileceği en yüksek seviyeye ulaşmıştır.[35]
İslam dünyasında fitne çıktıktan soma, henüz tedvin ve tasnifi yapılmadığı için suistimale açık olan Hz. Peygamber'in sünnetini, hem korumak, hem de sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlamak amacıyla, bir önlem olarak, isnad sorulmaya başlandı.[36] Zira bu, Abdullah İbn Mubarek'in (ö.181/797) de belirttiği gibi dileyenin dilediğini söylemesine;[37] dolayısıyla dinden olmayanın dine sokulmasına engel olacaktı.[38] Böylece hadis metniyle birlikte, metnin kimlerden alındığını ortaya koyan senedinin de aktarılma geleneği başlatılmış oldu.

B) Uydurma Rivayetleri Tespitte Dikkate Alman Kriterler

Sened ve metinden oluşan Hadisin tenkidinde, doğal olarak her iki unsurun da dikkate alınması gerekiyordu. Bu amaçla hem senedin, hem de metnin sıhhatinin tespitinde yardımcı olacak ilkeler belirlendi. Buna göre haberi nakleden bütün ravilerin tek tek sika olmasının yanında, senedin muttasıl; haberin de şaz ve illetten âri olması gerekmekteydi.[39] Bu noktada hadisin sened kısmı, metnin sıhhati için önemli bir teminat olarak görülmüş; ancak isnadın şahinliği bağlı bulundukları hadis metinlerinin fiilen sıhhatinin delili sayılmamıştır.[40] Zira haber, bazen şaz veya muallel olabilmektedir.[41] Bu nedenle metnin tenkidinde kullanılacak kriterler de geliştirilmiş ve bunlara sahih hadis tanımlanırken dikkat çekilmiştir. Bu şartlardan bir veya bir kaçını kaybeden hadis ise sahih kabul edilmemiştir.
Hadisin sıhhat derecesini tespit için belirlenen bu kriterlerin yanında, onun uydurma olduğunu ortaya koyabilecek ilkeler de, sened ve metin birlikte dikkate alınarak belirlenmiş ve haberler öncelikle bu ilkelerle değerlendirilmiştir. Bunlar
a) Senet açısından;
b) Metin açısından olmak üzere iki farklı grupta değerlendirilebilir:

A) Sened Açısından Vaz' Alametleri:[42]

1- Ravinin İtirafı: Hadisi uyduran kişinin, uydurduğunu itiraf etmesidir. Ancak haberi uydurduğunu itiraf eden kişinin itirafı, bu itirafında da yalan söylemesi muhtemel olduğu için, ihtiyatla karşılanmıştır. Buna örnek olarak Meysere b. Abdirabbih'in Kur'an'ın faziletiyle ilgili haberleri uydurduğunu itiraf etmesi [43] verilebilir. Zira ona, rivayet ettiği hadisleri nereden aldığı sorulunca cevap verememiş ve insanları Kur'an'a yöneltmek için kendisinin uydurduğunu beyan etmiştir.[44]
2- Haberin uydurulduğu konusunda itiraf makamına geçebilecek bir karinenin bulunması. Mesela ravinin görüşmediği veya gitmediği bir beldedeki şeyhten işitmiş gibi rivayette bulunması. Me'ınun b. Ahmet el-Herevî, Hişam b. Ammâr'dan (ö.245/859) hadis aldığını iddia ettiği zaman İbn Hibban (ö.354/965) ona ne zaman Şam'a gittiğini sormuş; Memun'un 250 senesinde gittiğini söylemesi üzerine, "Sen hadis aldığım söylediğin zaman Hişam ölmüştü" diyerek onu terslemiştir.[45]
3- Yalancılıkla maruf olan bir ravinin, sika hiçbir ravinin nakletmediği bir haberle teferrüd etmesi.
4- Haberlerin ravinin özel hali ya da mezhebi ile doğrudan ilişkisinin bulunması: Buna örnek olarak şu haberi zikredebiliriz. Sa'd b. Tarîf in oğlu okuldan ağlayarak gelir. O, oğluna neden ağladığını sorup da çocuktan hocanın dövdüğünü öğrendiği zaman, 'onları bugün rezil edeceğim' deyip; İkrime, İbn Abbas'tan şeklinde bir senetle şu haberi uydurur: "Çocuklarınızın öğretmenleri sizin şerlilerinizdir..."[46]

B) Metin Açısından Vaz Alametleri:

1- Haberin Kur'an-ı Kerim'e aykırı olması: Bir peygamber olarak Kur'an'ı insanlara tebliğ ve tebyin etmek; kul olarak da ona uymak zorunda olan Hz. Peygamber'in, aralarındaki tearuz giderilemeyecek şekilde Kur'an'a aykırı beyanatta bulunması düşünülemediği için bu şekildeki haberlerin uydurma olduğuna hükmedilmiştir.[47] Mesela "Ashabıma sövmek bağışlanmayacak bir günahtır"[48] rivayeti Nisa suresi 5/48. ayetine muhalif görülmüştür. Zira söz konusu olan ayette Allah'ın, kendisine şirk koşulmanın dışında, dilediği günahı bağışlayacağı belirtilir. Veled-i zinanın cennete giremeyeceğini belirten haber[49] de hiçbir kimsenin bir başkasının günahından sorumlu tutulamayacağım belirten ayetlere[50] aykırı bulunduğu için reddedilmiştir.
2- Haberin sarih sünnete aykırı olması: Haber, sahih hadislerle açıkça çelişirse onun uydurma kabul edilerek reddedileceği konusunda herhangi bir şüphe yoktur. Mesela isimleri Ahmet veya Muhammet olan kimselerin cehenneme girmeyeceğini belirten haberler, isimler ve lakaplarla ateşten korunulamayacağını, zira ateşten kurtuluşun iman ve salih amellerle olacağını belirten[51] hadislere aykırı bulunarak reddedilmiştir. Yine "Kim bir kadını güzelliği ve malı için nikahlarsa Allah ona kadının malını ve güzelliğini haram kılar" [52] rivayeti "Kadın üç şey için nikahlanır, malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç ki elin bereketlensin"[53] rivayetine aykırı görülerek reddedilmiştir.
3- Rivayetin icmaya aykırı olması: Hz. Ali'nin velayetinden veya hilafetinden bahseden hadisler, bu konuda Hz. Peygamber'den sahih herhangi bir şey gelmediği noktasındaki icmaya aykırı bulunarak reddedilmiştir.[54]
4- Haberin doğru kabul edilen tarihi malumata ve olaylara aykırı olması: Tarihen sabit olan olaylarla ilgili haberler, tarihi gerçeklere aykırı olduğunda bu onların uydurulduğunun bir delili olarak görülmüştür. Mesela Hayber ehlinden cizyenin kaldırıldığını belirten rivayet bu gerekçe ile reddedilmiştir.[55]
5- Haberde kullanılan ifadelerinin bozuk olması: Hz. Peygamber'in cevâmiu'l-kelim olmasından hareketle hadislerdeki ifade bozukluklarını vaz' alameti olarak saymışlarsa da,[56]mana ile hadis rivayetine cevaz verildiğini düşündüğümüzde bu ilkenin çok fazla uygulanabilir olduğunu söylemek güç gözükmektedir.[57]
6- Başkaları tarafından da nakledilmesini gerektirecek birçok neden olmasına rağmen önemli bir olayın ya da sözün yalnız bir kişi tarafından nakledilmesi: Mesela, Hz. Ali için ikindiden sonra güneşin geri getirildiğini belirten rivayet bu nedenle reddedilmiştir. Zira Güneşin battıktan sonra tekrar geri gelmesi, herkes tarafından görülebilecek son derece büyük bir olay olmasına rağmen onu bir kişi rivayet etmiştir.[58]
7- Haberin küçük bir şey karşılığında büyük bir va'd veya basit bir şey karşılığında şiddetli tehdit ve ölçüsüzlükler içermesi; Mesela: "Kim 'la ilahe illallah' derse Allah bir kuş yaratır ki onun yetmişbin lisanı, her lisanın yetmişbin dili vardır. Bunlar onun için istiğfar ederler" haberi ölçüsüzlükler nedeniyle reddedilmiştir.[59] Yine "Kim mescitte dünya kelamı konuşursa Allah onun amelini kırk yıl boşa çıkarır"[60] rivayeti de bu gerekçeyle reddedilmiştir.
8- Hadisin, anlam itibariyle çirkinlikler içermesi: Mesela "Dört şey vardır ki dört şeye doymaz: yer yağmura, dişi erkeğe, göz bakmaya ve kulak habere"[61] rivayetinde olduğu gibi.
9- Rivayetin his ve müşahade tarafından yalanlanması: "İnsanların en yalancıları boyacılardır" haberi, onlardan kat kat daha fazla yalancı olanların varlığı belirtilerek, his ve müşahedeye aykırı bulunduğu için reddedilmiştir.[62]
10- Rivayetin, mutaassıp olan ravinin mezhebine uygun düşmesi; "Kim rukuda elini kaldırırsa onun namazı olmaz"[63] veya "Bir kimse Ali b. Ebi Talib 'e buğz besleyerek ölürse o Yahudi ve Hristiyan olarak ölür"[64] rivayetleri bu gerekçe ile reddedilmiştir. Yine "Ali'nin beşerin hayırlısı olduğunu söylemekten kim kaçınırsa kafir olur" rivayeti de bu gerekçe ile reddedilmiştir. Nitekim İbn Arrak, bu rivayeti uydurmakla suçlanan Muhammed b. Kesir el-Kufi'nin bir şiî olduğunu beyan etmektedir.[65]
Gerek sened ve gerekse metin tenkidi için belirlenen bu ilkeler doğrultusunda Hz. Peygamber'e ait olmayan uydurma haberler tespit edilmeye

çalışılmış; dolayısıyla O'na isnad edilen hadislerin de sıhhat dereceleri belirlenerek sahih, hasen veya zayıf kategorilerinden birine konulmuştur. Ancak söz konusu ilkelerin, her musannif tarafından sencdle metne birlikte ve aynı titizlikle uygulandığı; dolayısıyla benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenememektedir. Meselâ "Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır; Allah-u Teala ona, "önünü dön", dedi. O döndü. "Arkanı dön" dedi. O döndü. Sonra da şöyle söyledi: 'İzzet ve celalime andolsun ki, bana senden daha sevimli gelen bir şey yaratmadım; seninle alır, seninle veririm. Seninle sevap verir,- seninle cezalandırırım.[66] rivayetinin ittifakla uydurma olduğu beyan edilirken,[67] Suyûtî, Zerkeşî ve İbn Teymiyye'nin onu inkar noktasmda ileri gittiklerini belirtir. Abdullah İbn Ahmed de "ceyyidü'l-isnâd bir mürsel" olduğunu beyan ederek Zevâidü'l-Müsned adlı eserine almıştır. Aynı rivayet Taberânî'nin Mu'cemü'l-Evsat'ında da görülmektedir.[68] Bu ve benzeri haberler hakkındaki değerlendirmelerin farklı olması, genellikle müelliflerin yöntemlerinden kaynaklanmaktadır.

Hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespit edebilmek amacıyla farklı müellifler tarafından, ağırlık noktaları değişik yerlerde bulunan yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Bunun neticesi olarak, da bazı hadisler, takip edilen bir yönteme göre sahih kabul edilirken, bir başka yöntemle değerlendirildiğinde zayıf hatta uydurma olarak nitelendirilebilmektedir.[69] Söz konusu olan bu yöntemleri Ahmed Naim şu şekilde özetlemektedir:[70]

a) Senedin esas alınması: Senedin sağlam olması, yani ricalinin mevsuk, isnadının da muttasıl olması durumunda, aralarındaki ihtilaf giderilemeyecek şekilde başka sahih bir hadise muhalif bile olsa. hadis sahih kabul edilir ve senedi tercih edilene "esah" denilir. Bu eğilime göre senedin sıhhati metnin sıhhatinin garantisi olarak kabul edilmektedir.[71]

b) Metnin esas alınması: Senedi çok fazla dikkate almaksızın, mezhep ve düşünceye uygunluğuna göre hadisin kabul edilmesidir. Mutezile ve Mütekelliminin çoğu, kendi mezheplerine muvafık olmayan hadisleri, senetleri bütün illetlerden salim olsa bile, akla aykırıdır diye kabul etmemişler; mezheplerine uygun gelen zayıf hadisleri ise kabul etmeyi âdet edinmişlerdir.

c) Mutedil davranmak: Hadisin kabulünde sadece senede veya metne bağlı kalmayıp, her iki yönden de şâri'in amacını araştırmayı hedefleyen yöntemdir. Bunda ön şart yoktur. İsnad ve metin hakkıyla tetkik edilir ve bu araştırmanın sonucu esas alınır. Dolayısıyla söz konusu olan metin, araştırmacının 'reyine aykırı'olduğunda, onun ravilerine hata ve noksanlık atfedilmediği gibi, onlar masum da kabul edilmezler.

Yukarıdaki açıklamayı yapan Ahmed Naim, ümmetin önde gelen alimlerinin öteden beri üçüncü yolu takip ettiklerini belirtmektedir.[72] Ancak Leone Ceatani[73] ve Alfred Guillaume [74] gibi şarkiyatçılar ile Ahmed Emin[75] ve Zakir Kadiri Ugan[76] gibi nıüslüman bazı müellifler, cerh ve tadil için ilkeler ortaya koyan ulemanın metin tenkidinden ziyade isnad tenkidine önem verdiklerini; hatta "hadisi muhtevasıyla yargılamayı asla düşünmediklerini" ileri sürmektedirler.[77] Mesela Ahmed Emin, tecrübi müşahedelerin ve zamanın sahih olmadığını ortaya koyduğu haberleri, Buhari'nin sahih kabul edip eserine almasının nedeninin bu olduğunu beyan etmektedir.[78]

Daha önce belirttiğimiz üzere ilke olarak bir haberin sahih, hasen veya zayıf kategorilerinden birinde yer alabilmesi için öncelikle vaz alameti olarak telakki edilen Kur'an'a, mütevatir sünnete ve akla aykırı olmaması gerekmektedir.[79] Örneğin İbnü'l-Cevzi (ö.597/1200), "Allah atı yarattı, onu koşturdu; at terledi ve o terden de kendi nefsini yarattı" rivayetini, ma'dûm olan halıkın kendi nefsini yaratamayacağı gerekçesiyle akla aykırı yani muhal görür, hatta onun bir müslüman tarafından uydurulamayacağını belirterek ravilerini değerlendirmeye ihtiyaç bile duymadan reddeder.[80]

Yukarıda vermiş olduğumuz tarzda aklen imkansız olan haberler, başka herhangi bir tahlile ihtiyaç duyulmaksızm reddedilmiş, dolayısıyla hadis tasnifinde onlara hiçbir yer verilmemiştir. Ancak bugün akıl ve mantığın kabul etmediği gerekçesiyle reddedilen hadislerin hemen hepsinin, sahih, hasen veya zayıf kategorilerinden birinde yer aldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bugün akıl dışı/akla aykırı görülen bu haberler daha önce tahlile tâbi tutulmuş, ancak akla aykırı bulunmadıkları için reddedilmemişlerdir. Meselâ Ebu Zerri'l-Gifari'den Buhari'nin nakletmiş olduğu şu hadis bunlardan birisidir: Nebi kendisine:

"Ey Ebu Zer, Güneş nereye gider bilir misin?" diye sordu. Ben

"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Resulullah:

"Güneş gider, ta arşın altındaki karargahında secde eder ve maşrıktan doğmak üzere izin ister ve ona izin verilir. Bununla beraber o, Ademoğlunun günahkarları üzerine doğmayı hoş karşılamaz ve secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabul olunmaz. Matlaına gitmeye izin ister, izin de verilmez. Ve ona:

"Artık nereden geldinse oraya dön" denilir. O da battığı taraftan doğar." buyurdu.[81]

Görüldüğü gibi bugün akla aykırı olarak nitelenen bu rivayetin, daha önceki değerlendirmelerde akıl dışı olarak nitelenmediği, dolayısıyla kitaplara girdiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda haberin uydurma olduğunu ortaya koyan "akla aykırılık" ilkesinin ele alınması ve hem geçmişteki uygulamasının, hem de bugünkü değerlendirmelerin irdelenmesi gerekmektedir. Zira rivayetlerin bugün akla aykırılıkla tenkit edilmesi, ya söz konusu olan ilkenin geçmişte teorik olarak kabul edilmesine rağmen pratikte uygulanmadığını; ya da müellifler tarafından akim farklı konumlarda ele alınması nedeniyle aynı hadis hakkında değişik sonuçlara ulaşıldığını düşündürmektedir. İlke olarak akla aykırılık konusunda, Ahmed Naim'in de belirttiği gibi,[82] bugün bile ciddi bir ihtilaf vardır.

Bir taraftan bizzat aklın tanımı, istinbat edebileceği şeyler ve en önemlisi verdiği hükümlerdeki görecelik/izafilik, bir taraftan da test edilen malzemenin yapısı ve ona yüklenen anlamın tarihselliği veya evrenselliği bugün için önemli bir problem oluşturmaktadır. Dolayısıyla rivayetlerin Hz. Peygamber (a.s.)'e aidiyetini tespit edebilmek için öncelikle onların anlaşılması gerekmektedir. Anlama ise söz konusu olan olguya önceden yüklenen anlamı bulup ortaya çıkarmakla mümkündür.[83]

Bu nedenle yaşadığımız asrın da önemli problemlerinden birisi olan akla uygunluk veya akla aykırılık yargısının hadislere atfedilebilmesi; diğer bir ifadeyle akim bu noktada mihenk taşı olarak kullanılabilmesi için, öncelikle akıldan ne anlaşıldığının ortaya konulması ve söz konusu malzemenin yapısı ve oluştuğu dönemde yüklendiği anlam dikkate alınarak sonuca gidilmesi gerekmektedir. Zira, Ahmet İnam'ın da belirttiği gibi[84] her ussallık araştırması, yöntemini, araştırdığı metnin yapısını göz önüne alarak belirlemek zorundadır. Bu nedenle biz öncelikle akıl anlayışlarını, sonra da rivayetlerin mahiyetlerini ele alarak, onların Hz. Peygamber'e aidiyetini tespitte aklın oynayabileceği rol üzerinde durmak istiyoruz.

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AKIL VE AKLÎLİK

Akıl ve aklîlik kavramları, istisnasız herkes tarafından kabul edilmesine rağmen, üzerinde en çok anlaşmazlık ve tartışma bulunan kavramlar arasındadır. Zira her kültürün, her düşünce veya mezhebin, hatta fertlerin bir akıl dolayısıyla aklîlik anlayışları vardır. Takdir edileceği gibi hadislerin Hz. Peygambere aidiyetini tespit ve değerlendirmede aklın rolünü belirlemeye çalıştığımız böyle bir araştırmada, her düşünce ve kültürün kendine ait tanımlarını veya tartışmaları, felsefî boyutlarıyla birlikte yansıtmak mümkün değildir. Ancak, söz konusu ilkenin ne kadar ve nasıl uygulandığını tespit edebilmek için, öncelikle sahih hadislerin uydurmalardan ayrıştınldığı dönemlerde kabul edilen akıl anlayışının ortaya konulması gerekmektedir. Bu nedenle biz, aklın lügat ve ıstılah manalarını, günlük hayattaki kullanımlarını, Kur'an ve Sünnet perspektifinde nasıl ele alındığını inceleyerek kabul edilen aklın ne olduğunu; dolayısıyla aklîlik ilkesinin nasıl uygulandığını belirlemeye çalışacağız.

A) Aklın Lügat Ve Istılah Manaları

Lügatte fiil olarak, "anlamak, idrak etmek, baliğ olmak, engellemek ve bağlamak"[85] gibi anlamlara gelen 'a-k-l' fiilinin mastarı olan 'akıl' kelimesi, cehaletin ve ahmaklığın zıddı (ilim)[86] sığınak; diyet, kalp, bir çeşit kumaş, tarak, bağ, [87] iyiliği kötülükten ayırma kabiliyeti, idrak merkezi ve hafıza anlamlarında kullanılmaktadır.[88] Farklı bilim dallarını da dikkate alarak akıl kelimesinin kullanıldığı anlamlan Hüseyin Kâzım Kadri şu şekilde özetlemektedir: "Hayvanın ayağına vurulan bağ, köstek; maddeden mücerret cevher; anlama ve bilme melekesi, zekâ, an, us, hûş; nefsi natıka, ruh, kuvve-i müdrike; rey, fikir; fikirden fikre intikal suretiyle olan tarzı istidlal; tasavvurât ve kazayâtı tertip; mebâdi ve tasavvurât vasıtasıyla malumatı tanzim eden meleke."[89]

Görüldüğü üzere akıl kelimesi lügatte birbirlerinden oldukça farklı anlamlarda kullanılmıştır. Nitekim Şemseddin Sâmî, günlük hayattaki kullanımlarını dikkate alarak şu şekilde bir tasnife tabi tutmaktadır:[90]

a) Düşünme ve anlama hassası; Bu kişiden kişiye değişkenlik gösterir. 'Bu çocuk çok akıllıdır" örneğinde olduğu gibi.

b)Anlama, idrak ve zeka: 'Onun böyle şeylere aklı ermez' örneğinde olduğu gibi.
c) Mülahaza ve fikir: 'Bunu akledemedim' örneğinde olduğu gibi.
d) Hafıza: 'O olay hala aklımdadır' örneğinde olduğu gibi.
c) Rey ve tedbir: 'Bana bir akıl ver', Bu aklı sana kim öğretti' örneklerinde olduğu gibi.
Mil kelimesi ıstılahta ise, sahibini uygun olmayan davranışlardan alıkoyan ilim, [91] güzeli çirkinlik, kemal-noksan veya iki şeyin hayırlısını ya da şerlisini bilme veya güzelle çirkin arasında kendisiyle ayırım yapılan kuvvet; nazari veya zaruri ilimleri idrak eden bir nur,[92] ya da eşyanın hakikati kendisiyle anlaşılan veya gaibatı (müşahade edilemeyeni) vasıtalarla, mahsusatı (duyumlanabilir olanı) ise müşahede ile idrak eden mücerret bir cevher,[93] gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bunların yanında Hüseyin Kâzım Kadri'nin verdiği şu bilgi, aklı tanımlamanın yanında görev alanını da belirtmektedir.
"Akıl caiz ve mümkün olan şeylerin esbabı cevazını ve müstehil ve mümteni bulunan şeylerin esbabı istihalesini bilmektir ki bu sayede hakayıkı umurda ve tedbiri mesâlilıte nazarı dakik ve fikri selim hâsıl olur."[94]
Görüldüğü gibi, gerek lügatte, gerekse ıstılahta, biri temyiz edici alet, diğeri de ilim olmak üzere, akıl kavramının iki farklı boyutuna dikkat çekilmektedir. Nitekim Rağib el-İsbehânî (ö.518/1124) de, kavramın, hem ilmi kabule hazır kuvvet, hem de bu kuvvetle elde edilen bilgi için kullanıldığını belirtmektedir.[95] Daha sonra ele alacağımız aklın tanım ve taksimatında da bu hususun dikkat çekici bir şekilde işlendiği görülecektir.

B) Kur'an-ı Kerim'e Göre Akıl

Kur'an-ı Kerim'de akıl kelimesinin isim olarak kullanılmamasına rağmen "akletmek, düşünmek, idrak etmek, öğüt almak, ibret almak ..." manaları ifade etmek üzere "a-k-1" fiili değişik sıygalarda[96] ya da aynı anlamda "f-k-r" fiili kullanılmıştır.[97] Ancak bazen akim yerine lübb:[98] hıcr[99] mıha"[100] hılm,[101] ve fuad[102] gibi müteradifleri isim olarak kullanılmış; onlarla da yaygın anlamıyla akıl kastedilmiş, hatta anlam olarak akla. yeni boyutlar kazandırılmıştır.[103]
Ayet ve hadislerde, doğurduğu sonuçlarına dikkat çekilmekle birlikte akıl tanımlanmadığı için onunla neyin kastedildiğini ve ona yüklenen anlam vet görevin neler olduğunu, yine ayet ve hadislerdeki kullanımlardan çıkarmak gerekmektedir. Bu nedenle biz İslam düşünürlerini de etkilemiş olması nedeniyle, önce Kur'an'daki, sonra da hadisteki kullanımları inceleyeceğiz.
Kur'an-ı Kerim'de "akletme" fiilinin geçtiği ayetlerin bir kısmında genel olarak insanlara hitap edilmekte; Allah'ın yarattıklarına ve Kur'an'a dikkat çekilerek insanlar öğüt almaya çağrılmaktadır. Mesela:
"Arzda birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır; bunların hepsi bir su ile sulanır ama ürünlerinde bunları birbirinden üstün yapıyoruz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir kavim için ayetler vardır."[104]
Bu ve yukarıda atıfta bulunduğumuz aklın müteradiflerinin kullanıldığı benzer ayetlerde görüldüğü gibi,[105] insanların dikkatleri tabiata, kendi nefislerine ve tarihe çekilerek uyarılmış ve onlar Allah'a imana dolayısıyla O'nun Resulü'ne tabî olmaya davet edilmişlerdir. Kur'an'da sayıları hayli kabarık olan bu ayetlerin ilk hedefi, yaratıcının ululuğu, olağanüstü gücü, geniş kapsamlı ilmi. evreni tümüyle egemenliği altında tutuşu ve bir düzen içersinde yürütmesine dikkat çekerek insanları uyarmak, Allah'tan korkmaya, hiçbir ortak koşmaksızın ona kulluk yapmaya, kısacası doğru inanç edinmeye sevk etmektir.[106] Sonra da bu çağrıya uymayanlar "akıllarını kullanmayanlar, akletmeyenler"[107] olarak vasıflandırılmıştır. Bu noktada insanı diğer canlılardan ayıran yetisine yani aklına dikkat çekilmekte ve hadiselerden gereken dersi almayanlar ise akıllarını kullanmamakla suçlanmaktadır. Yani olup bitenleri gören, yaşayan, bilen insan ancak akletmezse bunları yaratan ve yöneten Allah'a teslim olmaz.
Aklın gerçekleştirdiği bu eylem, kalpte tamamlanan bir ilişkilendirme. zapt ve hıfz işidir.[108] Bu noktada akletmenin, olup bitenlerden hareketle kendisini ve çevresindekileri bir yaratanın olduğunu ortaya koyabilecek bir eylem olarak görüldüğü[109] anlaşılmaktadır. Ancak onun doğru sonuçlara ulaşması, tabiata bakışın yanlış modellerden, kendisinin de nefsin etkilerinden kurtulması durumunda mümkündür. Bu anlamda mutlak otonom/özerk akıldan çok görece bağımsız (izafî) akıldan söz edilebilir.[110] Zira tarih, çevre ve toplumdan gelen izlenimler ve bilgiler aklı yönlendirmektedir. Onun sağlıklı düşünebilmesi için, söz konusu olan bu izlenim ve bilgilerden kurtarılması gerekmektedir.[111] Bunun başarılma oranı ise, doğal olarak kişiden kişiye değişkenlik gösterecektir. Öte yandan İslam'da istişareye verilen önem de, en iyi ve en doğruya ulaşmada fertlerin, akıllı olmalarına rağmen, birbirlerinden farklı olduğunu göstermektedir.
İman etmeyen müşrikleri akletmemekle ayıplayan Kur'an, bu tavrım, akıl ve hislerini kullanmayanlardan "insaniyet" vasfını düşürüp, onları hayvanlara benzeterek[112] sürdürmektedir. Zira Kur'an'a göre insanla hayvanın arasındaki temel ayırımı sağlayan nitelik akıldır. Bu durumda kişi aklını veya onun vasıtaları olan hislerini kullanmadığında akletmeyen ya da idrak etmeyen hayvanlarla aynı seviyeye düşer.[113] Zira onlar aklın zıddı olarak kabul edilen[114] hevalarına tabi olmuşlardır.
Kur'an, his ve akıllarını kullanmayanlar için hayvanlaşma benzetmesinin yanında, onları ölülere de benzetmektedir.[115] Bununla birlikte onu aklını kullanıp istenilen sonuca ulaşmadığı için cehennem azabıyla da tehdit etmektedir.[116]
Kur'an-ı Kerim'de inanmayanlar genellikle akletmemekle suçlanıyorsa da bu ayetler, onların akıllarının olmadığına delalet etmemekte; aksine Kur" an, onların akıllarının olduğunu, ancak onu doğru bir şekilde kullanmadıklarını vurgulamaktadır.[117] Burada Kur'an'ın realiteyi dile getirmekten ziyade, sürekli seviyelerini düşürdüğü için. aşağılayarak onları uyarmayı hedeflediğini düşünebiliriz. Ancak Kur'an-ı Ke-rim'i'n bu kullanımı, doğal olarak müslüman düşünürlere de yansımıştır. Mesela Alkame, İbn Mesud'un kendilerini, kafir olan bir insanı akıllı olarak nitelendirmekten nehyettiğini belirtir.[118] Uydurma olduğu belirtilen bir habere göre de Resulullah (a.s.), hıristiyan olan bir kişinin akıllı olarak nitelendirilmesini istememiş ve şöyle buyurmuştur: *"Bırak! akıllı Allah'a itaat edendir."*[119] Rağib el-İsbehânî de aklın meyvelerinden en hayırlısının, Allah'ı bilme, ona güzelce itaat ve masiyyetten el çekme olduğunu beyan ederek[120] bu kullanıma dikkat çekmiştir.

C) Hadislere Göre Akıl

Hadislerde akıl kelimesi, "akıl (insanın kendisiyle değer kazandığı şey)"[121] ve "diyet"[122] anlamlarında isim olarak kullanıldığı gibi, "akletnıek, idrak etmek, anlamak" manalarına fiil olarak da kullanılmıştır.[123] Kur'an'da yer, gök, deve, çeşitli meyvalar vb. gibi Allah'ın yarattığı şeylere dikkat çekilerek insanın düşünmesi istenmiş; aynı şeyler hadislerde de vurgulanmış ancak o, Allah'ın zatı gibi konularda değil de, Allah'ın yarattığı varlıklar üzerinde düşünmeye çağırılmıştır. Zira akılların onun zatını kavrayamayacağı düşünülmektedir. Bu hususta vurguları açısından Kur'an ile hadisteki kullanım arasında bir fark dikkat çekmemektedir.
İnsanın yükümlü kılınmasına neden olan ve gerek Kur'an ve gerekse hadislerde ısrarla, kullanılması istenmesine rağmen, mıihaddisierle aklı ön plana çıkaranlar. Allah Resulü'nden gelen akılla ilgili hadislerin sıhhati konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Alimlerin bir kısmı bu konuda sahih hiçbir hadisin olmadığını, dolayısıyla hepsinin uydurma olduğunu söylerken;[124]diğerleri, haberlerin bir kısmının isnadları zayıf bile olsa, ayetlerin ruhuyla özde uyum içersinde olduğunu, zira bu hadislerin çağırdığı aklın Yunan aklına benzeyen mücerret akıl olmadığını; hatta onun Allah'ı tanıma ve O'na itaat etmede kullanılması istenilen islamî akıl olduğunu beyan ederek kabul etmişler;[125] bu konuda da bir çok hadisin varid olduğunu ileri sürmüşlerdir.[126]
Akılla ilgili haberlere karşı bu şekilde tavır alışların temelinde, akıl konusunda aşırı gitmiş olan Mutezile ile, nasslara yapışarak bu taşkınlığın karşısında duran Ehl-i Hadis'in arasındaki fikir çatışması yatmaktadır.[127] Zira Mutezile mezhebine mensup olanlar Me'mun (ö.218/833) döneminde tercüme edilen kitaplara sarılıp, görüşlerini destekleyen aklî metotları alarak, bunları münazaralarda kullanmışlardır.[128] Cerh ve tadil, özel olarak da fıkhu'l-hadisle uğraşan alimler, müslümanların, salt akim arkasına düşmelerinden korktukları için bu tür hadislere karşı hassas davranmışlardır.[129] Nitekim bu hadisleri reddetmenin, mutezilenin akim hükümranlığı konusunda aşırılığa kaçması nedeniyle bir tepki olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir.[130]
Mutezile mezhebine mensup olanların çoğu, akla özel bir değer verip eşyayı idrak ve işleri ayrıştırmada sırf onun kudretine güvenerek, kabul ettiğini kabul, reddettiğini de reddetme noktasında ifrata düşerek, aklın yanılmaz olduğunu ileri sürdüler. Bazı hadislerin ve eserlerin reddinde -hükümlerine ve anlayışlarına aykırı olduğunda- akla dayandılar. Bu şüphesiz onlar adına bir aşırılıktı.[131] Bu düşüncelerinden dolayı Mutezileye karşı çıkanlar da, onların yücelttiği aklın fazileti konusundaki haberleri reddetme konusunda, aşırılığa kaçtılar,[132] yani onları tümden reddettiler. Buna rağmen İslam'da aklın kötülenmesi söz konusu olmamış, aksine o, dünya ve ahiret mutluluğunu elde etme aracı olarak görülmüştür.[133]
Hz. Peygamber'den akıl konusunda aktarılan hadislerin içerisinde, tıpkı diğer konularda olduğu gibi, hem sahih hem de uydurma haberlerin bulunması gayet doğaldır. Çünkü bu hadisler de aynı tarihî süreçten geçmişler; hatta farklı mezheplerin düşünce sistemlerinde anahtar terim

olarak görüldüğü için ona özel bir önem ve yer verilmiştir.
Mutezilenin akılcı eğilimine bir tepki olarak, onların temel dayanakları olan akıl konusunda, bazı alimler hiçbir sahih haberin olmadığım söylerken, bazıları da, haberlerden bir kısmının sahih olduğunu beyan etmektedir.[134] Bu durumda, her ne kadar hüküm çoğunluğa göre verilse bile, akıl konusundaki hadislerin bir kısmı sahihse "Bu konuda hiçbir sahih hadis yoktur" yargısı geçerliliğini kaybetmektedir.[135]
Öte yandan bu hadisler, şayet Hz. Peygambere ait olmasa da sahabe veya tabiûn; daha genel bir ifade ile ilk müslüman nesilden gelmiştir.[136] Dolayısıyla onların Hz. Peygamber'c aidiyeti kabul edilmese bile, ilk dönemin kültür ve kabulünü yansıttığı inkar edilemez. Bu nedenle uydurma bile olsa konuyla ilgili rivayetleri bir bütün olarak elc almak sureliyle, ilk dönemde kabul edilen akim keyfiyyetini tespit etmeye çalışacağız.
Hz. Peygambere (a.s.) atfedilen rivayetlerin bir kısmında akim, yaratılmış, müstakil ve öncelikli bir varlığının olduğu, bir kısmında ise insan tarafından kazanılan bir yetenek olarak vurgulandığı görülmektedir. Bunların yanı sıra onun insandan insana değişkenliği de vurgulanmış; ancak bu değişkenlik insanların kesbi yani kazanmasından değil de yaratılışta Allah tarafından yapılan dağıtımdan kaynaklandığı belirtilmiştir. Böyle bir çalışmada konuyla ilgili bütün rivayetleri ortaya koymak mümkün olmadığı için biz, ilgili rivayetleri kendi içerisinde gruplandırmak suretiyle örnek zikretmekle yetineceğiz. Rivayetlere göre akıl:
a) İlk yaratılan şeydir':
"Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır; Allah-u Teala ona, 'önünü dön', dedi. O döndü. 'Arkanı dön' dedi. O döndü. Sonra da şöyle söyledi: 'İzzet ve celalime andolsun ki, bana senden daha sevimli gelen bir şey yaratmadım; seninle alır, seninle veririm. Seninle sevap verir, seninle cezalandırırım.'[137]
"Cebrail Adem'e geldi ve
"Ben sana üç şey getirdim, birini seç" dedi. Adem:
"Onlar nedir? Ya Cibril" dedi. Cibril:
"Akıl, haya ve din" dedi. Adem de aklı seçti..."[138]
. Bu rivayetlerde akıl, ilk yaratılan veya yaratılışta önceliği olan: hatta insandan bağımsız bir varlık olarak kabul edilmektedir. Bu haberler müslüman düşünürler üzerinde etkisini göstermiştir. Nitekim Muhammed Takiyyü'l-Müderrisî, yaygın olan görüşün 'aklın yaratılış ve dirilişteki bağımsızlığı' olduğunu beyan etmektedir.[139]
b) Akıl insan tarafından kazanılmıştır:
"Kişi kendisini hidayete götürecek, çirkinliklerden sakındıracak bir akıldan daha güzel bir şey kazanmamıştır."[140]
Kazanılan bu akıl doğal olarak, kişiden kişiye, hatta kişinin erkek ve kadın olmasına bağlı olarak da değişen ve gelişen bir şeydir.[141] Hatta kişilere ecirlerinin akıllarına göre verileceğini[142] kabul de bunu göstermektedir. Öte yandan aklın işle ortaya çıkacağını,[143] hatta insanların akıllarının zamanlarına göre olduğunu belirten görüşler de vardır.[144]
c) Aklın kişiden kişiye değişiklik arzeden cüzleri vardır:
Bu konuda, kazanılıp geliştirilmesine bağlı olarak kişiden kişiye değişkenliği noktasında ikinci grup olarak verdiğimiz haberlerle aynı gözükse bile, Allah tarafından verilmesiyle ondan ayrılan farklı bir değerlendirme daha dikkat çekmektedir. Nitekim Meleklerle Allah-u Teala arasında şöyle bir konuşma hadis olarak aktarılmaktadır:
"Melekler:
"Ya Rab Arştan daha büyük bir şey yarattın mı?" Allah;
"Evet, aklı yarattım" buyurdu. Melekler:
"Ya Rab o ne kadardır?" Allah:
"Kumların sayısını bilir misiniz?" Melekler:
"Hayır, Ya Rab!" Allah:
"İşte aklı da bilemezsiniz. Ben aklı kum sayıları gibi sınıflara ayırdım. İnsanların kimisine bir tane, kimisine de Allah'ın dilediği kadar verilmiştir" buyurdu."[145]
Buna göre akıl parçalardan mürekkep olan bir bütündür. İnsanların farklılıkları da sahip oldukları parça sayısına bağlıdır.
Bu rivayetlerde belirtilen unsurları özetlediğimizde, temelde iki farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır:
i) Akıl müstakil bir varlıktır,
ii) Müstakil bir varlığı olmayan akıl, kişilere bağlı olarak değişkenlik arz etmektedir. Ancak bu değişkenlik ya kişinin çabasından ya da yaratılıştan kaynaklanmaktadır.
Bu farklılığı ortaya koyan rivayetler dikkate alındığında, ya onların uydurma oldukları için çeliştiklerini ya da farklı rivayetlerde, akim farklı yönlerine dikkat çekildiği için çelişki olmadığı sonucu çıkarılabilir. Akılla ilgili rivayetlerde bol miktarda uydurma olduğu için birinci görüş uzak bir ihtimal olarak görülmemekle birlikte, günlük hayatta da değişik şekillerde kullanılan aklın farklı özelliklerinin dikkate alındığı da düşünülebilir.
Kur'an-ı Kerim'de de akim, birbirleriyle çelişik gibi gözüken farklı şekillerde kullanıldığını beyan eden Rağıb el-İsfehânî de, Kur'an'da akılla ilgili olan ayetleri, aklın garizi (doğuştan) ve müktesep (kazanılmış) oluşuna göre tasnif etmiş ve aklı olmadığı için insandan teklifin kaldırıldığı her yerde birincisine; Allah'ın akılsızlıkla kafirleri yerdiği yerlerde ise ikincisine işaret etmiştir.[146] Söz konusu olan hadislerlerde de bu şekilde bir tasnif yapılabileceği için, akim farklı yönlerine temas eden haberler arasında, esas itibariyle, telifi mümkün olmayan bir tenakuzun olduğu söylenemez. Aklın sonraki dönemlerde yapılan tasniflerinde de bu ayırımın etken olduğu anlaşılmaktadır.
Kur'an ve sünnette akıl, farklı boyutlarda ele alınmış olmakla birlikte, Mutezilenin iddia ettiği gibi, Hakikatin Bilgisini tek başına kavrayıp keşfedebileceğine dair ciddi bir işaretin olmadığı,[147] aksine teslimiyete götüren bir araç olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada Ali Bulaç'ın İslam ile Aydınlanma arasındaki temel farkı oluşturduğunu söylediği "Kendi adına ve kendi basma var olan ve kurallarım evrensel gerçeklikler düzeyinde bize yansıtan otonom bir akıldan bahsedilebilir mi?"[148] sorusuna cevap bulmak gerekmektedir. Zira insanı seküler bir tabana oturtan Aydınlanma, aklı ile ürettiği bilginin evrensel ve hakikatin tek ölçüsü olduğunu ileri sürmektedir. Aksinin kabulü ise aklın bilgi kaynağı olarak yetersizliğini ortaya koyup, akıl üstü bir nağıkayn yani vahyin müdahalesini haklı kılacaktır.[149] Oysaki gerek Rasyonalizm, gerekse Aydınlanma aklın üstündeki her prensibi ve değeri reddedip, bilimsel bilginin ötesinde mümkün bilginin olamayacağını belirtmektedir.[150]

D) Bir Eylem Olarak Akletmek

Yukarıda işaret etmiş olduğumuz ayetlerde akim bir fonksiyonu olarak kullanılan akletme ile insan olma arasında bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda eylem olarak akletmenin keyfiyetinin ortaya konulması gerekmektedir. Asrımızın meşhur müfessirlerinden Hamdi Yazır akletmeyi şu şekilde açıklamaktadır:
"Neden ile sonuç, eser ile müessir arasındaki alakayı; yani illiyet kanununu ve ona bağlı olan şeyleri idrak ederek eserden müessire veya müessirden esere ya da müessirin iki eserinin birinden diğerine geçmektir. Mantık denilen bu geçiş sayesinde hissedilen bir eserden, hissedilemeyen müessiri; yalı ut mahsus olan bir eserden, ilgili olduğu diğer bir eser, mesela görünmeyen bir annın vızıltısından henüz hissedilemeyen bal ve onun yeri keşf ve idrak olunur. İşte böyle hisssedilenden hissedilemeyene intikale vesile olan veya hissedilemeyen bir manayı keşfeden idrak aletine akıl, eyleme de akletmek denilir."[151]
Yazır'ın bu tanımlamasını daha açık bir şekilde Creighton'da bulmaktayız:
"Akletmek bilinen gerçek veya ilkelerden hareketle, başka bir gerçeğe ulaştığımız zihni bir süreçtir. Bu geçişin temelleri genellikle elimizdeki bilgide bulunur, Bu durumda akletmenin ayırdedici vasfı arabuluculuk olarak ortaya çıkar. Biz düşündüğümüzde/usa vurduğumuzda, bazı şeylerin, diğerleri doğru olduğu için doğru olduğu sonucunu çıkarırız."[152]
Bu durumda ne akletmek bir boşlukta gerçekleşir, ne de akıl, gizemli bir şekilde gerçekleri ortaya koyan zihnin özel ve ayırdedici bir fonksiyonudur. O materyalini tamamen tecrübeden alır, onu birleştirir, yeniden düzenler ve sistematize eder.[153] İnsana da bu akletme gücü verildiği için sorumlu tutulmuştur. Kur'an'a göre akleden insan inanır ve gereği gibi amel eder. Çünkü Kur'an nezdinde aklın bu iki hareketi gerçekleştirmesi gerekmektedir.[154] Zira Kur'an'a göre akletme, niyet ve eyleme yönelik sonuç alıcı zihinsel bir faaliyettir. Amacı ise ibret almak, olup bitenlerin arkasındaki sebepleri görmek, dolayısıyla Yaratana teslim olmaktır.[155]
Öte yandan Kur'an'daki tefekkür, tedebbür ve akletmeye çağrıda kullanılan unsurlar, derin düşünmeye ve ince araştırmaya muhtaç olmayan sade ve açık şeylerdir. Bunların bir kısmı hissi bedihiyyattır ki insan sanattan sanatkara ulaşır; diğerleri ise toplumsal ahlakî bedihiyattır.

İnsan, bunlar sayesinde Allah'ın emir ve yasaklarından onun faydalı veya zararlı olduğu sonucunu çıkarır. Zira Allah insanı yeryüzünde kendi halifesi yaparken ona vazifesini yerine getirebilecek imkanla birlikte, sorumluluğu taşıyabilecek yetenek de vermiştir. Yani ona sebepleri araştıran, her şeyde Allah'ın varlığının ve birliğinin işaretini gören bir akıl bahşetmiş, onu kullanmayanları da kınamıştır.

E) İslam Tarihinde Akılcılığın Doğuşu

İslam tarihinde ortaya çıkan akılcı hareketleri iki grupta ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi akıl ve bilimin, gerçeğe ulaşmada, iyiyi kötüden ayrıştırmada yeterli ve güvenilir bir yol olduğunu; insanların da akıllı olmaları nedeniyle bilgiye ulaşmada eşit olduklarını; nebilerin haber- diye getirdiği kutsal metinlerin icaza sahip olmadığı gibi, akla aykırı ve çelişkili[156] olduklarını beyan eden Berâhime veya onun düşüncesini savunanlardır. Diğeri ise hakikatlerin akılla bilinebileceğini söylemekle birlikte nübüvvetin mümkün olduğunu beyan eden i'tizâlî hareket, yani muteziledir.
Akla aykırı bulduğu için bizzat nübüvveti inkar eden[157] Berâhime ya da Ebu Bekir er-Râzî ve İbnü'r-Ravendi gibi münferid ilhad hareketlerini[158] bir kenara bırakırsak, İslam tarihinde dini meselelerde, mezhep olarak aklî uğraş verenlerin ilki, Vasıl b. Ata (ö.131/748) ve Amr b. Ubeyd'le (ö. 144/761) başlayan i'tizâlî harekettir.[159]
İslâmi rasyonalize faaliyeti olarak değerlendirilebilecek bu hareket, başta Hıristiyanlık, daha sonra da antik Yunan düşüncesi olmak üzere yabancı düşünce sistemleriyle karşı karşıya gelindiğinde, İslam'ı, akli platformda savunmak için bir tepki olarak doğmuştur.[160] İlk merhalesi mutezileyle başlayan akılcılık, felsefi hareketin başlamasıyla çok daha sistemli bir hal aldı ve kalıcı bir miras bıraktı.[161] Emeviler döneminin sonlarına doğru Kelâm ilmi, yerleşik kadim inançlar, Mutezile ve dış etkiler karşısında İslam inancını akıl temelinde savunmak amacıyla ortaya çıktı.[162] Böylece İslamın 2. yüzyılı teolojik rasyonalizmin doğuşuna şahit oldu.[163]
îslamı, aklî platformda savunmak için ortaya çıkan Mutezile, akılcılığını dini hükmün keşfinde akılla naklin eşit düzeyde olduğunu iddia edecek kadar ileri götürdü. Hatta onu dinî bir delil olarak Allah'ın kelamıyla aynı düzeyde hatta nakilden üstün tuttular.[164] Zira onlara göre akıl, işlerini düzenlemesi ve faaliyetlerini yönetmesi için Allah'ın insan nezdindeki vekilidir.[165] Bu nedenle, aklın terk edilerek, naklin birinci derecede bilgi kaynağı olmasını reddettiler. Meselâ husun-kubuh meselesinde herhangi bir nassa ihtiyaç duymayıp[166] bunları ayrıştırmayı aklın asli görevi olarak gördüler. Nass ve me'suratın herhangi bir müdahalesini kabul etmedikleri için de onların akla arz olunacağını söylediler.[167] Dolayısıyla delilleri sayarken Akılla başlayarak Kitap, Sünnet ve İcma şeklinde sıralamışlardır.[168]
Öte yandan Mutezile, Allah'ın her şeyden münezzeh olduğu fikrini korumak endişesiyle, Kur'an ve Hadiste teşbih ihtiva eden bütün sözleri akılcı bir ruhla te'vil etmiş, dolayısıyla sıfatları inkar etmiştir.[169] Zira onlara göre Allah'ın bilgisi sırf akılla elde edilebilir.[170] Böylece onlar aklı, inanç konularında tek otorite konumuna geçirdiler.[171]
Mutezilenin önemli ölçüde kullandığı, akılla nasları te'vil konusunda insanlar ifrat ve tefrite düştüler. Öyle ki tevili kabul edenler, münker ve nekirin suallerinin, cennet ve cehennemliklerin ahiretteki konuşmalarının "kâl" (söz) diliyle değil "hal" diliyle olacağına hükmettiler.[172] Buna karşılık te'vili reddetme konusunda ifrata düşülürken,[173] bazı mutasavvıflar da aklı ve akli ilimleri kötülediler.[174] Böylece Kelam, naslar etrafında cedelî akıl, felsefe salt akıl, fıkıh usûlü de pratik akıl şeklinde tezahür ederken, tasavvuf aklı eleştiren ve sınırlamaya çalışan bir hareket olarak gelişti.[175] Onları böyle davranmaya, akıl ve aklî ilimleri, insanların birbirlerini suçlamak için kullanmaya kalkmaları ve akıl ile makul kavramlarım mücadele ve münazara ortamına sokmaları sevk etmiştir.[176]
Akla önem vermekle ün kazanan Mutezile, düşüncelerini insanlara kabul ettirebilmek için halifelerin sultalarını kullandılar.[177] Zira onlara göre akıl ve muhakemeyle varılan her sonuç mutlak olarak doğrudur;[178] dolayısıyla evrenseldir.[179] Bu akıl yürütmenin doğal bir sonucu olarak da akıl ile nakil çatıştığında akim hükmünü tercih ettiler.
Ancak Selef çizgisinde bulunan hadis bilginleri, bu düşünceye karşı önemli eleştiriler yönelttiler.[180] Onları, Kur'an ve Sünneti akli bir takım formüllerle savunurken, tahrif etmekle suçladılar.[181] Bu tepkiler çeşitli şekillerde kendisini gösterdi. Mesela Muhasibi (ö.243/857) onların akli mücadelelerinde taşkınlık gördüğü ve aklı Kur'an'a hakim kılmaları, dolayısıyla nassa üstün tutmaları nedeniyle, Fehmu'l-Kuran adlı eserini bir reddiye olarak yazdı.[182] Zira Mutezilenin akılcılığı karşısında yer alan Sünnî kelam geleneği, nasları açıklamada akla önemli bir rol yüklemekle birlikte, temel hareket noktası olarak nassı belirleyici ilke kabul ediyordu. Çünkü akıl, davranış tarzımızı ve inancımızı belirleme konusunda yeterli bir kaynak değildir; dolayısıyla akıl veya aklî tahliller de iman ve dini inançlar alanında geçerli olamaz.[183] Bununla birlikte akıl, insanı belli bir seviyeye kadar getirebilir. Daha sonra insanın iyiliği adına bir otoriteye teslim olma yükümlülüğü başlamaktadır.[184]
Mutezilenin bu akılcı çıkışı, hareket olarak baltalanmış olsa bile, sonraki gelişmeler esnasında sahip çıkılan bir miras bırakmıştır. Akıl ile nassın çatışması durumunda aklın alınıp naklin te'vil edilmesi ilkesi bunun en açık örneklerindendir. Mutezileye reddiye olarak bir eser kaleme alan Muhasibi bile ondan bazı şeyleri değiştirmekle birlikte, almıştır. Meselâ mutezilenin kabul ettiği aklın istiklaliyeti ve bilgide önceliğine karşın, o aklı bilgi kaynağı olarak kabul eder; ancak Kur'an'ın yaptığı gibi, onun imanla ilişkilendirilmesinin gerektiğini vurgular.[185] Öte yandan Mutezilenin aklı bu derece yükseltmesi kıyas ve re'yi bertaraf etmeye çalışan Zahiriye mezhebinin mutaassıp fikirlerinin ve sırf ilhama dayanarak bazı sapıklıklar doğuran Kerramiye fırkasının fikirlerinin yayılmasını da bir dereceye kadar önlemiştir.[186]
Hadisçilerle Kelamcılar arasında ortaya çıkan bu fikri çatışma, VII/XIII ve V11I/XIV. yüzyıllarda İbn Teymiye ve ekolüyle birlikte zirveye ulaşmıştır.[187] Böylece Mutezile gibi yer yer teoloji örtüsüne bürünmüş politik bir eğilimin akla yaptığı aşırı vurgu ile Meşşailerin[188] aklı epistemolojik kavramsallaştırmada anahtar bir terim durumuna yükseltmeleri karşısında selefi bakış açısı, nassa öncelik ve belirleyicilik vermekle entelektüel hayatta özel bir tavır alışın gelişmesine de katkıda bulunmuştur.[189]
Kelamcıların hemen hepsi, aklın vazgeçilmesi imkansız bir epistemolojik fonksiyonunun bulunduğunu kabul etmekle beraber, onun bütün ve olayların bilgisini elde etmedeki gücü konusunda farklı görüşler ortaya atmışlardır. Nakli ihmal etmemekle birlikte aklı mutlak bilgi kaynağı olarak görenler olduğu gibi; aklı, nakli anlamada bir araç, naklin hizmetinde bir idrak vasıtası olarak benimseyenler de olmuştur.[190] Ancak dinde teklif için şart görülen aklın[191] insanların davranış tarzını belirlemede yeterli bir kaynak olup olmadığı konusu, doğru ve bağımsız akılla her şeyi bilebileceğimizi beyan eden akılcılarla, bu tür bilgi için uygun bir kaynak olarak yalnız vahyi kabul eden ehl-i sünnet arasında temel çatışma noktasını oluşturmaktadır.[192] Kelamda uzun süre tartışılan husun-kubuh meselesini buna örnek olarak zikretmek mümkündür.
Nascılarla akılcılar veya Ehl-i Sünnet ile Mutezile arasında çıkan bu fikri çatışma islam düşüncesini etkilemiş, hatta toplumda çeşitli eğilimlerin belirginleşmesine neden olmuştur. Bu farklı yaklaşımları Gazzâlî beş grupta ele almaktadır:[193]
a) Yalnızca aklı geçerli ölçü olarak alanlar;
b) Yalnızca nakli ölçü alanlar;
c) Aklı temel alıp nakli ona uyduranlar;
d) Nakli esas alıp aklı ona uyduranlar;
e) Hem nakli hem de aklı esas alanlar.
Akılla nakil arasındaki ilişkiyi farklı biçimlerde oluşturan bu eğilimler, genellikle akılla vahiy arasındaki ilişkiyi belirlerken üç yoldan birini takip etmişlerdir:
i) Aklın vahiyle ilgili meselelerde hiçbir yeri yoktur.
ii) Akıl, Resul ve tebliğinin kabulü için makul deliller üretir ve neticede vahyolunan hakikatlerin daha köklü bir şekilde anlaşılması ve savunulması için araçlar sunar;
iii) Bizatihi akıl, vahye ihtiyaç duymayacak derecede kuvvetlidir. Vahyin öğrettiği şeys akıl tarafından bilindiği için insan aklı, ne vahye ne de Resule muhtaçtır.
Bu yollardan birincisi Ahmed İbn Hanbel (ö.241./855) ve takipçileri tarafından temsil edilen nakilcilerle özdeşleştirilmiştir. İkincisi çoğunlukla Mutezile hareketiyle özdeşleşmiş olsa da metodoloji açısından Ehl-i Sünnetin önde gelen iki ekolü Eşarilik ve Maturidilik tarafından da paylaşılmıştır. Üçüncüsünü ise Cehm İbn Safvan (ö. 128/745) seçmiştir.[194]

F) İslam Bilginlerinin Akıl Tanımları

İslam bilginlerinin akılla ilgili değerlendirme ve tanımlarının ne zaman başladığım tam olarak ortaya koymak mümkün gözükmemektedir. Ancak "Zanda isabet etmek ve olmuş vasıtasıyla olacağı bilmek tarzındaki Amr İbnü'1-As'a (ö.43/663) atfedilen bir akıl tarifine ya da Hz. Ali ve Muaviye'ye atfedilen akıl taksimatına[195] bakarak daha ashab devrinde bu konuda fikir beyan edilmeye başlandığını söylemek mümkündür. Ancak aklın tarifi ve konumu çerçevesindeki tartışmaların, esas itibariyle Mutezile kelamcılarının ortaya çıkmasından sonra başladığı

anlaşılmaktadır.[196]
Zira İslam tarihinde "akılcılık" olarak isimlendirilebilecek olan mutezile hareketinin başlamasından sonra ulema akıl-nakil ilişkisi konusundaki görüşlerini, dolayısıyla akıl tanımlarını ortaya koymak zorunda kalmışlardır. Ancak soyut ve birden çok anlama sahip olması nedeniyle "efradını cami, ağyarını mani" bir tanımı yapılamayan akıl konusunda insanlar ihtilafa düşmüşler; hatla bunu "kalp ve azalardaki etkisiyle bilinebilen bir garizadır"[197] veya "akıl işle ortaya çıkar"[198] şeklinde sıfatlarıyla tavsif etmeye çalışmışlardır. İşte bu ihtilafı vurgulayan Ferid Vecdi, yapılan tanımları dört grupta ele almıştır:[199]
1) Latif bir cevher,
2) Gerçek anlamda eşyayı idrak eden şey.
3) İlim.
4) Zorunlu ilim.
Her ne kadar Ferid Vecdi gibi bilginler yapılan akıl tanımlarım dört grupta ele alsalar da, onları, gariza ya da temyiz aleti ve ilim ya da zorunlu ilim olmak üzere iki ana başlık altında toplamak mümkün gözükmektedir. Zira Ferid Vecdi tarafından birinci ve ikinci sırada zikredilen latif bir cevher ve eşyayı idrak edici bir şey olması iki farklı niteliktir. Bir nesnenin birden çok niteliğe sahip olması da doğaldır. Üçüncü ve dördüncü sırada zikredilen ilim ve zorunlu ilim ayırımı ise, kategorik bir ayırım olmayıp, umum husus ayırımıdır. Bu nedenle yapılan akıl tanımlarını gariza/temyiz aleti ve ilim/zorunlu ilim olmak üzere iki grupta ele almak mümkün gözükmektedir. Böyle bir tasnif, hem tarihteki ayırıma, hem de mezheplerin genel görüşleriyle uyum içindedir. Çünkü bu tasnifte birinci sırada yer alan temyiz aleti veya gariza oluşu, Ehl-i Sünnet, ilim/zorunlu ilim oluşu da Mutezile ve bazı Eşariler tarafından benimsenmiştir. İnsanların bu farklı anlayışları doğal olarak lügat kitaplarına da yansımış ve kavramın karşısına bu farklı anlamlar bir araya getirilerek yazılmıştır.[200]

G) Akıl Tanımlarında Yer Alan Unsurlar

a) Gariza Ya da Temyiz Aleti

Bilindiği gibi akıl, insanların, diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan doğuştan sahip olduğu bir haslettir. İnsanlar yaratılışlanndaki bu yeti ile nazari ilimleri öğrenmeye istidat kazanırlar.[201] İnsanın zarar veren şeylerden kaçınıp, fayda veren şeyleri yapması onun aklının varlığına delalet eder, yani onun garizası vardır.[202] Çocukta kuvve halinde mevcut olan bu kudret, o buluğa erdiğinde, kişiden kişiye değişken olmakla birlikte, gelişimini tamamlar, böylece insan onunla istidlali bilgiye ulaşabilir.[203] İnsan kategorisi içinde yer alan tüm akıllı fertler bu garizaya sahip olma açısından birbirlerinden herhangi bir farklılık arz etmezler.[204] Bu noktayı ön plana çıkaran tanımlardan bazılarını zikredelim:
"Akıl, gaib olan şeyleri vasıtalarla, mahsûsât/duyumlanabilir olanları ise müşahade ile idrak eden latif bir cevherdir."[205]
"Akıl, insanın kendisiyle sözü anlayabildiği bir garizadır."[206]
"Akıl sebepleri görmek ve sonuçları çıkarmak aletidir. Akıl gözlerin görmediğini gören bir basirettir. Akıl geçmişi hale taşıyan, olanlardan olacaklara dair dersler çıkaran, onları muhafaza eden ve kendisinde toplayıp değerlendiren bir hafızadır."[207]
"Akıl, nazarî ilimlere veya nazarî ilimlerin dayanağı olan öncüllere kendisiyle ulaşılan bir sıfattır."[208]
Temyiz aleti veya kuvveti olarak kabul edilen aklın bulunduğu yer de, doğal olarak tanımlarla birlikte verilir. Mesela Hamdı Yazır onu, "madeni kalp ve ruhta, şuası beyinde bulunan manevi bir ışıktır ki insan bununla duyumlanamayan şeyleri idrak eder"[209] şeklinde tanımlar. Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzi de, şu tanımı yapar:
"Akıl garizadır. Çünkü o kalbe atılmıştır. Eşyayı idrak için kullanılır ve mümkün olanların imkanını, muhal olanların imkansızlığını bildirir ve işlerin neticesine ışık tutar. Bu nur artar ve eksilir."[210]
Aklın doğuştan gelen bir temyiz aleti olduğunu kabul eden düşünürler, gözde görme, dilde tatma kuvvetinin bulunması gibi, aklı, bütün akıllılarda var olan bir yetenek[211] olarak kabul etmekle birlikte, onun kişiden kişiye değişkenliğini de kabul ederler. Mesela Haris el-Muhasibi'ye akıldan sorulduğunda: 'O doğuştan olan bir nurdur, tecrübeyle artar, ilim ve hilm ile güçlenir' şeklinde cevap vermiştir.[212]
Aklın doğuştan olduğu fikrine karşılık, onun çalışmakla elde edilip pratikle geliştirilebileceğini ileri sürenler[213] bu noktada çok farklı bir şey getirmemişlerdir. Zira onun kişiden kişiye değişkenliği, kişinin tecrübesi, gelişme süreci veya vasıtalarla izah edilmektedir. Aklı tanımlayan islam bilginlerinin önemli bir kısmının bu görüşte olduğu görülmektedir.[214]

b) İlim

Akılla ilgili olarak yapılan tanımların bir kısmı da onu ilimle özdeşleştirmiştir. Zira bu tanımlarda açıkça aklın, ilim[215] ya da cehlin zıddı"[216] olduğu belirtilmektedir. Bu noktada bütün ilimler akıldır gibi bir genellemenin, yanlış olacağı anlaşılmaktadır. Çünkü aklı ilim olarak nitelendirenler, onu bütün ilimlere teşmil etmeyip sadece zaruri ilimler olduğunu belirtmektedirler.[217] Zorunlu ilim ise, ferdin kurtulamadığı. ayrılamadığı müteallakı konusunda şüpheye düşmediği, daha önemlisi kendisinden şüphe etmediği şeydir.[218] Bunlar da zorunlu olanın zorunluluğu, muhal olanın imkansızlığı ve mümkün olanın imkanıyla ilgili bilgilerdir.[219] Bunu bilgi düzeyinden daha ileri götürmek suretiyle "gereğiyle amel etmektir" şeklinde tanımlayanlar da vardır.[220]
Tanımlardan bir kaç örnek verecek olursak şunları zikredebiliriz:
"Akıl, belli ilimlerden ibarettir ki, onlar mükellefte hasıl olduğunda o, nazar, akıl yürütme ve mükellef tutulduğu şeyi yapar."[221]
"Akıl, ilimdir veya güzellik-çirkinlik ve olgunluk-noksanlık açısından eşyanın sıfatı hakkında bilgidir; ya da iki hayrın en hayırlısım veya iki şerrin en şerlisini bilmektir..."[222]
Akıl, ilim olarak kabul edilince doğal olarak da akıllı, belli ilimleri bilen ve yolunu diğerlerinden ayıran kimse diye tanımlanmaktadır.[223]
Aklı bilgi veya zorunlu bilgi olarak kabul edenler genellikle Mutezile ve Eşarilerdir.[224] Ancak akıl olarak kabul edilen zorunlu ilimlerin sanıldığı kadar çok olmadığını belirten Eşari, bu ilimlerin insanda hasıl olmasını, dolayısıyla kişinin baliğ olmasını, fili gören kişinin, onun iğne deliğinden geçmesinin imkansız olduğu sonucunu çıkarmasıyla anlatır.[225]
Akıl, ilmin özel bir bölümü olarak tanımlandığında, hangi ilimlerin akıl olduğu sorusu akla gelmektedir. Akılla ilim arasındaki bu ilişkiyi Rağib el-İsfehânî (ö.502/1108) şu şekilde açıklar: Akılla ilim üç noktada kıyas edilebilir:
a) İlim olmayan akıl ki o garizi akıldır,
b) Akıl olmayan ilim ki bu da iki mefule müteaddi olan ilimdir,
c) İlim olan akıl veya akıl olan ilim. Bu müstefâd olan akıldır.[226]
İstisnalar bulunmakla birlikte genel olarak Mutezile ve Eşarilcre göre akıl ilimdir. Bu durumda akıllı da, özel ilimleri bilen ve yolunu diğerlerinden ayıran kimsedir.[227]

ç) Tecrübe

İnsanlardan tecrübeli olanların akıllı olarak nitelendikleri görülmektedir.[228] Burada insanoğlunun hayat birikimi anlamına gelen akıl ile tecrübenin kastedildiği anlaşılmaktadır.

d) Meşhurat

Âdet veya çoğunluk nezdinde genel kabul gören ortak görüş de akıl olarak isimlendirilmiştir.[229]
Tanımlar özetlendiğinde bunlardan birincisinde aklın, insanın ayırıcı vasfı, ikincisinde ise zorunlu ilim olarak kabul edildiği söylenebilir. Ancak bu tanımları, aklın gerçekte temyiz aleti veya o garizanın adı olup, bunun zarurî ilimler için kullanılmasının neticesi itibariyle olduğunu söylemek suretiyle,[230] telif mümkün gözükmektedir. Bunların dışında âdet, kişisel tecrübe ve genel kabul gören ortak görüş için de akıl ifadesinin kullanıldığını düşündüğümüzde, kavram üzerinde yine de bir anlaşmazlığın olduğunu söyleyebiliriz.
Bu ihtilaflara dikkat çeken Gazzâlî. tanım yapanların bir çoğunun bu ismin değişik manalara kullanılan mutlak bir isim olduğunu unuttuklarını, dolayısıyla ihtilafa düştüklerini ileri sürer ve "ayn" kelimesinin bir çok manaya kullanıldığı gibi "akıl'ın da dört manaya kullanıldığını ve bu gibi müşterek manalarda kullanılan kelimelerin bütün manasını bir araya toplayan bir tanımının yapılmasının gerekmediğini vurgular.[231] Gazzâlî,

yapılan akıl tanımlarını, kişilerin sahip olmalarını dikkate alarak, şu şekilde özetlemektedir:
1- İnsanların diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan haslete akıl denir ki, insanlar yaratılışlarındaki bu akıl ile nazari ilimleri öğrenmeye istidat kazanırlar, birçok gizli hüner ve sanatları elde ederler.
2- Mümeyyiz bir çocuğun, caiz olan şeyleri mümkün, muhal olanları imkansız kabul etmesi; ikinin birden çok olduğunu, bir adamın bir anda iki farklı yerde bulunamayacağını bilmesi gibi zaruri ilimlerdir. Bazı kelamcıların aklı, "mümkün olanların imkanını, mümkün olmayanların imkansızlığını anlamak gibi zaruri ilimlerdir" diye tarif etmelerindeki gayeleri de budur.
3- Tecrübelerden elde edilen ilim akıldır. Tecrübeli insana akıllı, tecrübesiz olana da cahil denilir. Bu da akıl adı verilen ilimlerin başka bir çeşididir ki, buna tecrübe denir.
4- O garizanın, bütün işlerin neticesini anlayıp akıbeti tehlikeli geçici lezzetlere davet eden şehvetini yenecek bir dereceye yükselmesidir. Bu kuvvet kimde bulunursa o akıllı sıfatını alır.
Aklın bu dört manasından birincisi asıl ve köktür. İkincisi onun en yakın bir dalıdır. Üçüncüsü, birinci ve ikinci manaların dallarıdır. Aklın meyvesi demek olan dördüncüsü, akıldan beklenen neticedir. Bunlardan birinci ve ikincisi tabiî, üçüncü ve dördüncüsü ise kesbîdir.[232]
Aklın dört kısmından ikincisi olan zaruri ilimlerden başka diğer üç kısmında insanlar arasında ayrılık vardır. İkinci manadaki akıl, mümkün olanların imkanı, mümteni olanların da imkansızlığına dair olan zaruri ilimlere delalet eder. İki adedinin birden çok olduğunu, bir cismin bir anda iki yerde bulunamayacağını, bir şeyin hem hadis hem de kadîm olamayacağını bilen akıl sahibi kati olarak aklın anlayacağı diğer şeyleri de bilir. Bunda akıllı insanlar arasında fark yoktur, ancak diğer üç kısımda önemli farklılıklar vardır. Dördüncü kısım olan şehvetlere galebe çalmaktaki akl-ı müstefadda ise insanların, hatta bir insanın her halinin aynı olmadığı meydandadır. Üçüncü kısım olan tecrübeye gelince, buradaki farklılığı kimse inkar edemez. Bunlar tesadüf ve sürati intikalle ayrılırlar. Bunun sebebi yaratılıştaki farklılık ya da tecrübe azlığıdır. Asıl olan birinci kısım yani yaratılıştaki akla gelince bundaki farklılığı inkar mümkün değildir. Bu akıl kırkma varıncaya kadar durmadan artar ve olgunlaşır. Yaratılışta farklılık olmadığını iddia edenlerin akıllarından şüphe edilir. Zira yaratılıştaki akıl birbirinden farklı olduğu için insanlar ahmak, zeki ve kâmil olarak ayrılmaktadır.[233]
İnsanların akıl açısından farklılığını Gazzâlî, şu örnekle anlatmaya çalışır: "İnsanlar kendi kendine anlayabilmek, talim ve terbiye ile öğrenmek, talim ve terbiye de kendisine fayda vermemek bakımından yeryüzü gibidir. Bir kısım toprak kendiliğinden suyu çıkarır ve akıtır; bir kısmı kazmakla çıkarır; diğer bir kısmı da ne kadar kazarsan kaz su çıkarmaz, kuru topraktır. Bu toprağın cevherindeki farklılıktandır. İnsandaki farklılık ise akıllarındadır."[234]

H) Aklın Kısımları

İslam felsefecilerine göre akıl, nazarî ve amelî olmak üzere ikiye ayrılır. Nazari akıl cevherleri ya da külli mahiyetleri kavrayan güçtür. A-meli akıl ise nefsin bilinen bir amaç için seçtiği şeyleri istek gücüyle harekete geçirme kaabiliyetidir.[235] Ancak İslam tarihinin hemen hemen ilk döneminden itibaren akim, felsefecilerin bu ayırımından ziyade, garizi/matbu'/mevhub ve mükteseb/ meksûb/mesmu' şeklînde ikiye ayrılarak ele alındığını görmekteyiz.[236]

a) Garîzî Akıl

Her İnsanda doğuştan var olan ve insanın diğer varlıklardan ayrılmasını sağlayan asıl akıldır. İnsan bu akıl sayesinde, diğer canlılardan ayrılır. sorumluluk yüklenerek emir ve yasaklara muhatap olur. Bu akıl, artmaz ve eksilmez.[237] Bu akıl, aynı zamanda deney ve düşünme yoluyla elde edilen bilgilerin de esasını teşkil eder.

b) Müktesep Akıl

Garîzî aklın kullanılmasıyla elde edilen akıldır/ilimdir. Kullanıldığında artar, ihmal edildiğinde ise eksilir. [238] Sezgi, deney, düşünme ve öğrenim yoluyla oluşan bu tür akla mesmu', müstefâd ve tccrübî akıl adı da verilir.[239] Bu bazen kişinin ihtiyarı olmaksızın gerçekleşir, kişi onun nereden ve nasıl olduğunu bilmez. Bazen de kişinin özel gayretiyle gerçekleşir.[240] Bu garizi akim meyvası ve neticesidir. Marifette nihayet, fikirde isabet bununla tamamlanır. Bunun belirli bir hududu yoktur. Çünkü o kullanıldıkça gelişir. [241] Onun gelişmesinde zeka yanında sezgi, deney ve öğrenim büyük rol oynadığı için bu nevi aklın verdiği hükümler farklıdır. İnsanlar arasındaki farklılıklar da çoğunlukla bu noktada toplanır.[242]
Kişi açısından garizi akıl, cesed açısından göz, müstefâd da nur/ışık mesabesindedir. Bedenin gözü olmadığında kör olması gibi, nefsin de garîzî aklı olmadığında kördür. Işık olmadığında gözün görmemesi gibi, müstefâd olmadığında da akıl işlemez.[243] Rağib el-İsbehanî'nin bu benzetmesi, akletme eyleminin gerçekleşmesi için bir takım öncüllerin olması gerektiğini düşündüğümüzde oldukça yerinde görülmektedir.

I) Bugün Akla Yüklenen Anlamlar

Araştırma konumuz açısından aklın geçmişteki tanımları kadar, günümüzdeki tanımlan da önem arz etmektedir. Bu nedenle biz, akim tanımı., konumu ve bilgi edinmedeki yeri konusunu, felsefî tartışmalara girmeksizin, ele almaya çalışacağız. Ancak bugün akıl kavramının İslam dünyasmda kullanıldığı anlamları tespit edebilmek için öncellikle Batı dünyasındaki kullanımlarını görmek gerekmektedir. Zira Seyyid Hüseyin Nasr'ın da belirttiği gibi, Batı'da moda olmuş ideolojileri, "islamî" nitelemesiyle uyarlama noktasında, İslam dünyasında yaygın olan bir eğilimin olduğu görülmektedir.[244] Öte yandan Batı'nın gücünü doğuran aklın, İslam'ı da kurtaracak sihirli bir güç olarak görülmesi söz konusudur.
Yunan felsefesinde 'kanun', 'nizam', ontolojik ve epistemolojîk olarak 'tedbir kuvveti' anlamındaki logos veya nous kavramıyla ele alman akıl,[245] 16. yüzyıldan başlayarak Avrupa'da bu anlamından koparılıp hesap ve öl- çülebilirlikle özdeşleştirilmeye başlandı.[246] 17. yüzyıldan itibaren de bu yeni anlamıyla Avrupa zihniyetinin hakim söylemi haline geldi.[247] Ancak Kant'ın "Critique of Püre Reason" adlı eserini yazmasından sonra, felsefecilerden pek azı fiziksel gerçeklerin çözümüne muktedir olan aklın, aynı zamanda hayatın tüm sırlarım ortaya çıkarabileceği fikrini savundu.[248] Zira 18. yüzyılın sonuna kadar akıl, tecrübeden tamamen ayrı, mutlak doğruya götüren bir organ veya bir meleke olarak kabul edilirken Kant, tecrübeden soyutlayarak akıldan bilgi çıkmasının imkansızlığını ortaya koydu.[249] Dolayısıyla o, bilginin ve yöntemin tenkidinden ziyade bilgiyi ortaya çıkaran melekeyi yani aklı tenkite yöneldi.[250]
Öte yandan akıl diye kabul edilen şeylerin farkına varana kadar bilimin tabiatının değişkenliği sayesinde 20. yüzyılda aklın prestijinde önemli bir sarsılma meydana gelmiştir.[251] Zira bu asra kadar mantık alanını tahakküm altına almış olan kıyasla ilgili mantık ilkeleri aşılmaya başlanmıştır.[252] Öyle ki bugün kimi bilim adamları, aklın kategorilerinin mutlak olmaktan uzak, bir çeşit gelişmiş efsane olduğunu dahi söyleyebilmektedir. Bu efsanede yer alan kelime ve kavramlar da ancak bizim sayemizde anlam sahibi ve içinde bulunduğumuz çerçevede doğru olabilirler. Ancak bu doğruluk, kalıcı ve ebedi değildir. Örneğin öklit geometrisi kendi içinde doğrudur ve bir binanın inşasına uygulanabilir. Ancak bilim öklit geometrisinin temelini teşkil eden düz çizginin mevcut olmadığını söylemektedir.[253] Bu nedenle modern bilim adamı, bilim yoluyla herhangi bir mutlakın bilgisine ulaşabilme ümidini tümden yitirmiştir. Onun şimdi aradığı şey ilgilendiği alanın fenomenlerini izah eden en elverişli açıklamadır.[254] Zira saf bilimden uzaklaşıldıkca, saf mantığın ilkelerinin uygulanma imkanı azalmıştır. Ancak matematik ya da fizikî bilimlerin "kategorik uslamlama"ya güvenme şansı bulunmaktadır.[255] İşte bu nedenle rasyonalizmin, "eğer bir kavram mantıksal olarak bilinen bir takım doğrulardan çıkıyorsa o da doğrudur" varsayımı hatalı bulunmuştur. Bu zorunlu mantık zincirini test eden bilim, son derece mantıksal görünen pek çok sonucun tamamen yanlış olduğunu tespit etmiştir. Bunun en güzel örneği 1887 yılında yapılan Michelson-Morley deneyidir. Bu deney sonunda, ışık hızının, onun çıkış noktasındaki nisbi hızı dikkate alınmaksızın daima aynı kaldığı varsayımının mantıksal bir "imkansızlık" olduğu görülmüştür.[256] Bu noktada bilimin mutlaklığına olan inancın sarsılması, yirminci yüzyıl biliminde kabul edilen zaman, mekan, büyüklük, güç ve hareketin hatta evrendeki her şeyin izafîliği ile olmuştur.[257]
"Aklın, kendine mecbur kılacak düzeyde bağımsız kanunlara sahip olduğu düşüncesi" batılı aydınlanmacı flozofların bir yanılgısı olarak kabul edilmektedir.[258] Zira aydınlanmanın neredeyse ilah konumuna çıkardığı bu aklın, o kadar da aydınlık kaynağı olmadığı ortaya çıkmıştır.[259] Dolayısıyla bu kabulün ortaya çıktığı 19. yüzyıldan itibaren akıl, prestijini yitirmeye ve kendisine farklı değerler atfedilmeye başlanmıştır.
Bugün aklın, evrensel olan ve kendi başına mutlak doğruya ulaştıran bir bilgi kaynağı olarak kabulünden, kişilerin veya kültürlerin diledikleri şekilde kullanabilecekleri ve istedikleri sonucu alabilecekleri bir vasıta olarak kabulüne varıncaya kadar, oldukça farklı değerlendirmelerin yapıldığını görmekteyiz.[260] Bu kadar geniş bir bağlamda kullanılan bir kavrama ilişkin, herkesin kabul ettiği bir tanım bulmak da oldukça güç

gözükmektedir. İşte bu nedenle aklın, akıl yürütme ya da ilkelerden mantıksal tümdengelim yapma faaliyetine işaret eden katı kullanımdan, kavramları formüle etme ve mantıksal ilişkiler kurma yönündeki kavrama gücüne atıfta bulunmaya kadar çok geniş bir bağlamda kullanıldığını belirten Bulaç, aklı şöyle tanımlar:
"İnsanın düşünme, bilme, davranışlarını belirleme, denetleme ve yargılaması ya da iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan ayırmasryla ilgili kabiliyeti veya dirayetine topluca akıl denir."[261]
Bu noktada birbirinden ciddi bir şekilde ayrılan iki farklı bakış açısı dikkati çekmektedir. Bunlardan biri akim, hem bilinenden bilinmeyeni çıkaran, hem de hiçbir şeye dayanmadan ilim yapan yeti olarak kabul edilmesidir.[262] O işlerin kendisiyle değerlendirildiği mizan ve mikyastır. Bu nedenle her şeyin değiştiği kainatta, onun verdiği hüküm bakı kalır.[263]
Aklı tek ve yanılmaz bir otorite olarak gören bu anlayış, onu evrensel ve bütün önyargılardan, eğilimlerden, gelenekten, kültürden bağımsız hareket eden bir unsur olarak kabul eder. Zira doğru bilgiye ulaşabilmek için tarihsel olmayan a priori[264] ilkeler gerekmekte ki, bunlar kişiden kişiye yahut zamana ve mekana göre değişmeyen ilkeler olmalıdır.[265] Çünkü aklî faaliyet ilkelerden ve kurallardan doğmaktadır.[266] Diğer bir ifadeyle düşünmek ve akıl yürütmek için zihnin, açık-seçik olarak algıladığı bazı temel ilkelere dayanması ve bu ilkeleri doğru bir biçimde uygulaması gerekmektedir. Bu bakımdan aklın, doğru düşünmesinde temel alman ilkeler, akıl yürütmenin de temelini oluşturan esasların, ya da kalıpların, yani kategorilerin varlığını gerekli kılar.[267] Bu görüşe göre akıl, evrensel ilkelerle kendi başına işleyen, tecrübe ve kültürden bağımsız olan ve mutlak doğru sonuçlara ulaşan bir yetidir.
Bu görüşün karşısında dilediğimiz şekilde kullanabileceğimiz ve kendisiyle istediğimiz sonuca ulaşabileceğimiz, düşünme melekesi olarak kabul edilen bir akıl anlayışı vardır.[268] Öyle ki o, kendi künhüne erebilnıek için bile, kendi dışındaki bir kaynağa yani vahye muhtaçtır.[269] Nitekim değişik inançları, yaşam biçimlerini akıl dışılıkla suçlamak akıl adına yapılmaktadır. Oysaki her kültür, ne denli ilkel sayılırsa sayılsın, kendi varlığı için sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Bu ise en geniş anlamıyla her kültürün kendi akıl ve bilim bileşeni olduğunu göstermektedir.[270] Ancak zaman ve mekanın sınırlarını aşabilecek bir rasyonellik söz konusu değildir.[271]
Bu iki karşıt görüşün ortasında yer alan görece bağımsız bir akıldan söz etmek mümkün gözükmektedir. Buna göre aklın, etkileyici unsurlardan soyutlanması imkansızdır. Başka bir ifade ile akıl, diğer hisler gibi, inançtan ve dış etkenlerden etkilenmektedir.[272] Zira o hafızalardaki imajları düzenleyip kıyaslayarak sonuca gitmektedir.[273] Bu durumda akim, eylem için kullandığı ilkelerin mutlaklığından bahsedilemez. Belli ilkelerle işleyen aklın, esas aldığı ilkelerin izafiliği kabul edilince, ulaştığı sonucun izafiliği de zorunlu olarak kabul edilecektir.
Bu noktada bütün insanlığın üzerinde ittifak ettiği ilkelerin olup olmadığı sorunu tartışmaya konu olmaktadır. Genel anlamda, akim temel ilkeleri olarak kabul edilen özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin imkansızlığı üzerinde ittifak olduğu ileri sürülse bile, John Locke gibi düşünürler, üzerinde bütün insanlığın ittifak ettiği herhangi bir ilkenin bulunmadığını belirtmektedir.[274] Ancak bütün insanlığın üzerinde ittifak ettiği hiçbir ilkenin bulunmadığını söylemek zor olsa bile, bunların sayısının çok fazla olmadığı açıktır.
Külli ve tek olan garîzî aklın ötesinde bütün kültürlere nispet e-dilen ve meşhûrât/düşünce/zihniyet anlamında kullanılan bir akıl kabul edildiğinde, onun ilke ve kurallarının da doğal olarak o kültür tarafından belirlendiğini kabullenmek durumunda kalmaktayız. Zira insan zihninin mutlak terimlerle düşünmesi imkansızdır.[275] Bu anlamda akıl, herhangi bir kültürle sınırlandırılama[276] Dolayısıyla yalın olarak akıldan bahsedildiğinde onu, söz konusu asır ve medeniyetteki konumuna bakarak anlamak gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle o, tarihin belli bir dönemindeki makbul ve yerleşik kaidelerin bütünüdür. Ona bu süre içersinde mutlak bir kıymet verilir.[277]
Değerler mutlak olmadığı gibi,[278] değerlerin izafiyeti de yönlendiricidir.[279] Hatta bu izafîliğe insanın sevgi ve nefret gibi ruh hallerini de karmak gerekmektedir. Zira sevgi ve nefret, aşırılığa kaçtığında dengeyi bozar; aklı fesada uğratır ve batılı hak suretinde tasvir eder.[280] Her insanda bulunmasıyla evrensel olan garizi akim yanında izafi olan mükteseb aklın/ilmin bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak ikincisinin mutlaklılığı ve yeterliliği genel olarak kabul edilmediği için onunla vahiy arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.[281] Zira her ikisi de (biri batm, diğeri de zahir olmak üzere) Allah'ın mahrukatına gönderdiği elçidir. Bunlardan biriyle yetinmek mümkün değildir. Batın olan akıl, zahir olan elçinin davasında doğru olduğunu ispat eder. Akıl komutandır, din ise yönlendiricidir. Akıl olmasaydı din olmazdı. Din olmasaydı akıl da sapıtırdı.[282] Daha veciz bir şekilde anlatmak için Rağib el-İsbehânî, Kitab'ı ele, aklı da teraziye benzetmektedir ki, tartı için ikisi de zorunludur.[283]
Kelamcılarm dillerinde dolaşan ve "bu aklın gereğidir" veya "bunu akıl nefyeder", "akıl kabul eder" veya "akıl kabul etmez" derken esas aldıkları meşhurat da buna tekabül etmektedir. Zira onlar herkesin veya genelin kabul ettiği ortak görüşü akıl; fazileti, serden sakınma veya hayra götürecek şeyleri istinbat noktasında isabetli görüşe sahip olanı da akıllı olarak nitelemektedirler.[284] Bu durumda akıl, hakikati ortaya çıkarmak için toplumsal sınırları bir biçimde aşabilecek bir yetenek olarak anlaşılmaz.[285]
Aklı, mükevvin (etken) ve mükevven (edilgen) olarak ayıran Lalende, birincisiyle fikrin araştırma ve tatbik esnasındaki zihni faaliyeti, anlamları ve ilkeleri koyan şeyi kasteder. Diğer bir ifadeyle o kendisiyle her insanın eşyalar arasındaki ilişkiyi idrakten külli ve zaruri ilkeleri çıkarabileceği melekedir ve bu bütün insanlarda eşittir. İkincisine gelince o, akıl yürütmelerimizde kendisine dayandığımız ilke ve kaidelerin bütünüdür. O birliğe doğru yol alsa bile, asırdan aşıra değiştiği gibi kişiden kişiye göre de değişir.[286] Lalende'nin akl-ı mükevvin ve akl-ı mükevven ayırımını verdikten sonra, akl-i arabî kavramını kullanan Câbirî, onunla neyi kastettiğini şöyle açıklar: "Akl-ı arabî mükevven yani Arap kültürünün müntesiplerine sunduğu kaide ve kurallar bütünüdür. Akl-ı mükevvine gelince o inşam hayvandan ayıran özelliktir. Bu durumda insanın nerede ve hangi asırda bulunursa bulunsun, diğer insanlarla mükevvin akılda müşterek iken. akl-ı mükevvende aynı cemaata mensup kişiyle bile ayrılır."[287]
Aklın ulaştığı sonuçlardaki mutlaklığı kabul etmeyen bilim adamlarına göre bizim ani "ilhamlarımız" bile önceden oluşmuş şartlanmaya bağlıdır.[288] Hatta kişinin bir şeyleri anlayabilmesi için önceki tecrübelerinden edindiği ön kabul ve yargılara ihtiyacı vardır. Kişi bu tecrübeleriyle anlama işine girişebilir. Bizde bulunan ön yargılarımızın kaynağı ise gelenektir.[289] Belki de bu şartlanmanın sonucu olan bakış açılarındaki farklılıklar şaşırtıcı boyutlara varabilmektedir. Örneğin bugün çoğumuz nezaketin evrensel bir değer olduğunu düşünmekteyiz. Oysa bazı ilkel topluluklar, nezaketi korkaklığın bir İşareti olarak görmüşlerdir. Hırsızlığın bir erdem olduğuna inananlar olduğu gibi, yalan söyleyernemeyi küçümseyenler de mevcuttur.
İslam bilginlerinin, ilim, zaruri ilim, temyiz aleti ve yeti gibi kelamı tartışmalarında esas aldıkları akıl tanımlarını bir tarafa bırakırsak, akıl konusunda bugün iki farklı yaklaşımın olduğu dikkat çekmektedir. Bunlardan birisi kelimenin asli anlamı olan "düşünme melekesi" olmasıdır. Öteki ise belli bir millete, belli bir kültür çevresine veya belli bir devreye nispet edilen ve mecazi olarak akıl diye isimlendirilen düşünce, kabul ve zihniyettir. Dolayısıyla düşünce ve kültür birikimi olarak kullanıldığında os gelişir, değişir, artar ve eksilir. Bu noktada hangi aşama ve asırdaki akıldan/fikirden bahsedildiğinin ortaya konulması gerekmektedir.[290] Nitekim "islami akıl" deyimini kullanan M. Arkoun da, bununla sırf müslümanlara has olan bir akıldan bahsetmediğini, farkın "islami" nitelemesinde yattığını belirtmektedir.[291] Bu düşünceye katılan Mehmet Aydın, İslam düşünce tarihi söz konusu olduğunda bir tek islami akıldan bahs edilemeyeceğini, aksine önemli ortak özellikleri bulunan islamî akıllardan bahsetmenin daha doğru olacağını belirtmektedir.[292] Bunun örneklerini Rağib el-îsbehânî,[293] Cabirî ve Mean Ziyade[294] gibi düşünürlerde açıkça görmekteyiz. Bu yaklaşım, daha önce gördüğümüz, kelamcılarm akla uygundur derken esas aldıkları meşhuratla büyük oranda benzerlik göstermektedir.
Düşünme melekesi anlamında kullanıldığında ise o, bütün, akıllı insanlarda birdir. Ancak milletler veya fertler bu aklı veya düşünme melekesini geliştirme noktasında farklılıklar arz etmektedir.[295]
Bu durumda doğuştan olan garizi akim aksine, ilkelerini belli bir kültür, inanç ve tecrübeden çıkaran mükevven. müstefâd veya mükteseb akıl söz konusu olduğunda, kültürlere, kişilere, zamana ve şartlara bağlı olarak onun değişkenliğini kabul etmek kaçınılmaz gözükmektedir. İslamî akıl, Arap aklı..., gibi kullanımlar da bunu ortaya koymaktadır.

J) Akli Hükümler

Akıl yürütmek için zihin, doğruluğunda şüphe etmediği bir takım temel ilkelere ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu olan bu ilkelerin esas alınmasıyla yapılan akıl yürütmelerde ortaya çıkan hükümler ya da hüküm açısından akla nispet edilebilecek olan yargılar vacip/zorunlu, caiz/mümkün ve muhal/mümteni/imkansız olmak üzere üçe aynlmaktadır.[296]
a) Zorunlu/Vacip: Zorunlu, aklen yokluğu düşünülemeyen veya zatından ayrılması kabul edilemeyen şeydir. Dört sayısının çift olması gibi! Akıl dört sayısının çift olmadığını düşünemez. Mahluk için bir halikın bulunması da aklî bir zorunluluktur.
b) İmkansız/Muhal/M'ümteni: İmkansız, aklen varlığı düşünülemeyen şeydir. Birin üç sayısının yarısı olması, ya da parçanın bütünden büyük olması gibi! Onu üç kısımda ele almak mümkündür:

i) Hakikatlerin değişmesi: Kadim, olan bir varlığın muhdes olması gibi.
ii) Hakikatlerin çelişmesi: Bir şeyin aynı anda hem ölü hem de diri olması gibi.
iii) Hasrın imkansızlığı: Cismin, hareket ve sükunun yanında başka bir halinin bulunması gibi.
c) Mümkün: Mümkün, aklen hem varlığı, hem de yokluğu imkan dahilinde olan şeydir. Diğer bir ifadeyle ne varlığı, ne de yokluğu zatının muktezası olmayan; zatına nispetle varlığı da yokluğu da müsavi olandır. Bir cismin bazen hareketli bazen de sakin olması gibi.
Söz konusu olan bu aklî hükümler, H. Kazım Kadri'nin vermiş olduğu, "Akıl, caiz ve mümkün olan şeylerin esbabı cevazım, müstakil ve mümteni olan şeylerin esbabı istihalesini bilmektir..." şeklindeki tanımda da açıkça görülmektedir. [297] Buna göre, temel ilkelerden hareketle zorunlu ve imkansız sonuçlarına ulaşan akıl, vacip ve muhalin dışında, yani "mümkün" olan alanda, sonuca gidebilmek için yeni deliller aramak zorundadır. Zira bu noktada her iki ihtimal de bulunmaktadır. Dolayısıyla, tecrübelerimizin erişebildiği alanlarla ilgili olasılık ifade eden yargıların kabul edilmesi için iki temel unsur ortaya çıkmaktadır:
i) Olasılık ifade eden yargının bizim daha önce edinmiş olduğumuz bilgi, gözlem ve tecrübemizle uygunluk içinde olması.
ii) Böyle bir yargının doğruluğuna dair diğer insanların şahadetinin mevcut olması.
Söz gelimi biz, buz üzerinde yürüyen birini görmüşsek, buzun üzerinde yürünebileceğini biliyoruz demektir. Daha sonra biri bize, bir kış günü soğuktan donmuş suyun üzerinde yürüyen birini gördüğünü söylerse, biz bu olasılığı, daha önce edindiğimiz bilgiye uygun olduğu için kabul ederiz. Fakat aynı şey sıcak iklimlerde yaşayan ve buz üzerinde yürüyen birini hiç görmeyen bir insana söylendiğinde, buradaki olasılık tamamen başka birinin şahadetine dayanacaktır. Bizim kendi bilgi, gözlem ve tecrübelerimize uygun olan olasılık, kesinliğe, sadece başkalarının şahadetine dayanan olasılıktan daha yakındır. Başkalarının şehadetine dayanan olasılıkların kesinliğe olan yakınlıkları da şehadette bulunan kişilerin sayısı, kendi içlerindeki bütünlükleri, hafızalarının sağlamlığı, aksi şahadetlerin olup olmaması açısından farklı derecelerdedir.[298]
Her iki ihtimalin de söz konusu olabileceği bir de tecrübe ötesi alan vardır. Bu alanla ilgili, örneğin ruh, melek, şeytan vb. gibi maddi olmayan varlıkların yapısı ve faaliyetleri hakkında, duyu organlarının bize herhangi bir duyum sağlaması mümkün değildir.[299] Çünkü onlar beşerin idrak alanının dışındadır. Bu noktada akıl, kantitatif mahiyetli olmayan değerler ve bilgi türlerini sınayıp doğrulama hususunda, geçersizliğini benimsemeli, kendi açısından mümkün olmayan bir şeyin ancak tasdike konu olacağını makul saymalıdır.[300]

K) Makul /Aklî /Ussal Oluş

Makul, akılla idrak olunan, mantığa uygun olan, ya da akim kabul ettiği şeydir. "Kül, cüzden daha büyüktür.", "Bu eşya için bu fiyat makuldür" ve "Suyun aşağıdan yukarıya doğru akması gayrı makuldür"
Örneklerinde olduğu gibi,[301]
Makul olanı tespit açısından ele alındığında aklın, sıradan akıl ilmi akıl, fenni akıl ve felsefi akıl gibi farklı sınıflara ayrılması[302] mümkün olmakla birlikte, akıl kavramının, eşyanın olumsuz (imkansız) ve olumlu (zorunlu) yönlerini temyiz etme, hatta söz ve fiilde ölçüye karşılık olarak kullanıldığını görmekteyiz.[303] Bu durum yalnız tecrübe dünyasına hasredilmediği için de, bir şeyin makul olması için onun müşahhas olması gerekmemektedir. Zira makuliyet müşahhas mevcudata hasredilmemiştir.[304]
Bir şeyin makul olması için gerçek şart, düzenin içersinde olma imkanıdır. Bu düzenin dışında kaldığında gayrı makul olur. Burada makuliyet var olma imkanına benzemektedir. Buna göre makul, mümkün olan; gayrı makul ise imkansız olandır. [305] Belli bir olgu veya dönem esas alındığında, bir şeyin makul oluşunun tespiti iki açıdan mümkündür: ,
1) Delalet veya zaruretle sübutu bilinir.
2) Sübutunun takdiri uygundur.[306]
Hz. Peygamber'in hamama girdiğini belirten hadisler, onun yaşadığı dönemde ve yaşadığı coğrafyada hamamın olmaması nedeniyle uydurma kabul edilmektedir. [307] Ancak hamamdan bahseden hadisleri, makul olup olmama, diğer bir ifade ile olma imkanı açısından ele aldığımızda, Hz. Peygamber, hamam kültürünün bulunduğu Şam yöresinde yaşamıyordu. Dolayısıyla ne delalet, ne de zaruretle onun bu bilgiye sahip olduğunu iddia edemeyiz. Ancak Şam'a gidip gelenlerin anlatması, ya da kendisinin çeşitli zamanlarda yapmış olduğu seyahatlerinde onu görmesi veya hakkında bilgi sahibi olması hiç de imkan haricinde değildir. Öyleyse bu husustaki haberleri, her ne kadar Hz. Peygamber'in hamam olgusundan haberdar olmasının delalet veya zaruretle sabit olmasa da, takdiri imkan dahilinde olduğu için akla aykırılıkla reddedememekteyiz. Bu durumda haberlerin güvenilirliğini tespit edebilmek için başka kriterlerin uygulanması bir zorunluluk olmaktadır.
Aslında makullük, genel normlara dayalı olarak yeni bir takım ahlakî ve insanî düzenlemeleri yapmak ve korumak için kişinin yapıştığı ve sayesinde gerçeği kavrayabildiği beşerî bir tutumdur. [308] Herkes tarafından kabul edilen genel ilkeler yerine, makul oluşu günlük hayata, yaşayan toplum ve kültürlere taşıdığımızda, bir toplumun veya bir kültürün rasyonellik anlayışı, her şeyden önce yeni düşünce ve bilgilerle kendisini sürekli olarak inşa edebilen bir yapıya ve anlam sistemine bağlı olarak değişiklik arz ettiğini görmekteyiz.[309] Diğer bir ifade ile bilgi seviyesi ve görgüsü, yani kültürlerdeki değişkenliğe bağlı olarak rasyonellik anlayışı da değişmektedir. Bu durumda bir tecrübe ve zihin hali olarak ele alınabilecek olan rasyonelliğin, üç ana dayanağından bahsetmek mümkündür.[310]
a) Mantıksal Düzen: Mantıksal düzenin biri metodolojik, öteki ontolojik olmak üzere iki yanı vardır. Bunlardan ilki düşünce objelerinin mantıksal bir sıra düzenine konulması; ikincisi ise bu düzenin bir fiksiyon veya psikolojik bir alışkanlığı değil bir ontolojiyi, bir gerçekliği dile getirdiğini hatırlatır.
b) Tecrübi Dayanak: Doğruluğuna inanılan bir hükmün veya tutumun, olup bitenler tarafından "yanlışlanmaması" zaruretiyle ilgilidir. Bir insanın bir anda iki farklı yerde bulunması nasıl mantık düzenine ters düşerse, bazı ilaçların bazı hastalıkların geçmesine sebep olduğunu inkar etmek de empirik düzenle bağdaşmaz. Her iki halde de irrasyonellik vardır.
c) Hikmet Düzeni: Söz konusu olan herhangi bir olgunun, yapılmasını gerektirecek neden, ya da yönlendirici etmenlerin bulunmasıdır.
Tabiattaki her şeyin görece ussallığı olduğu için mantıksal düzen ve tecrübe olarak algılandığında, rasyonelliği inkar mümkün değildir. [311]Bu durumda rasyonelliğin bir kültür tecrübesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira bir insanın kendi toplumunda ve çevresinde şer olarak gördüğü şeyi, bir başka insan, başka bir toplum ve çevrede hayır olarak görebilmektedir. Zaman, mekan, çevre ve kültür faktörlerine bağlı olan bu değişkenlik nedeniyle, Araplar tarafından kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi yadırganmam aktaydı. Zira onlar kendi sosyo ekonomik şartları ve maslahatları icabı, akıl yürütmelerinin neticesinde doğru kabul ettikleri için bu uygulamayı yapmaktaydılar. Tıpkı bugün bazı çevrelerin sosyo-ekonomik şart ve maslahatları mazeret göstererek kürtajı makul görmeleri gibi.
Eskimoların aynı sebep ve mantıkla yaşlanan anne-babalarını iglo dışına atıp onları beyaz ayılara yem yapmaları ya da Kızılderililerin ebeveynlerini kendi elleriyle öldürmeleri akıl dışı olarak ilan edilemez. Çünkü onlar da kendi topluluklarının menfaati ve dinamizmi için doğrusunu yapıyorlardı.[312] Diğer bir ifadeyle yaptıkları şey, kendilerine göre aklî idi. Bu durumda huşun ve kubuh açısından işin değerini ve hakikatini belirlemede akıllanıl değişik olduğu anlaşılmaktadır. [313] İnsan akıllı olması nedeniyle eşyanın imkansız ve zorunlu olanları arasını temyiz etme kabiliyetine sahiptir. 'İnsan akıllıdır' dendiğinde, faaliyet, gidişat, vakar ve heybet açısından belli bir sınıf kastedilir. İşte bu noktada akıl, söz ve fiilde kişisel ölçüye tekabül etmektedir. [314] Bu noktada Rağib el-İsbehânî'nin bahsettiği akıl ayırımı yerinde görülmektedir. Ona göre akıl, biri evrensel, yani arızî hiç bir şeye atfedilmeksizin kabul edilen akıl, diğeri de insanlardan her birine nispet edilen ve "falancanın aklı" denilen akıl olmak üzere ikiye ayrılır.[315]
Bu durumda bir şeyin akliliğinden/us s allığından bahsederken, ne zaman, neye dayanarak, hangi açıdan, nasıl ussal/aklî olduğunun ya da olmadığının ortaya konulması gerekmektedir. Öte yandan ussallık ölçütü, nasıl, hangi amaçla oluşturuluyor? Bu ölçütle, bu ölçüte dayanan kavramlar arasında nasıl bir bağ kuruluyor?[316] Akliliğin araştırılmasında objektif olabilmek için bu soruların da dikkate alınması gerekmektedir. Zira her varlığın görece ussallığı vardır. Örneğin deniz suyu balıklar için içilebilir ve hayat kaynağıdır. İnsan için ise içilemez ve yok edicidir. Bu durumda deniz suyunun balıklar için görece ussallığı vardır. İnsan için ise yoktur. Görece ussallık, farklılıkların, değişmelerin ve zıtlıkların ussallığıdır.[317] İşte bu nedenle, Ahmet İnam'ın da belirttiği gibi, aklîliği mutlak olarak zikretmek yerine. "x, y alanında z ölçütüne göre w açısından ussaldır"[318] şeklinde formüle etmek daha uygun gözükmektedir. Ussallık araştırmasının Herakleitos'ta bir uygulamasını yapmaya çalışan İnam, "X, ussaldır" sözündeki "ussaldır" kelimesi yerine "ölçüye uygundur", "logosu vardır" ve "bir ilkeye dayanır" gibi ifadelerin konulabileceğini belirtmektedir, [319]
Netice itibariyle tanımlarını dikkate aldığımızda aklîlik araştırmasında kullanılan akim, temyiz aleti olması oldukça uzak bir İhtimaldir. Tıpkı terazinin tartılana aykırı olamayacağı gibi, temyiz aleti de ayrıştırılmak veya idrak edilmek istenen bilgiye aykırı olamaz. Böyle bir durumda ancak alan farkı veya güç yetmezliği söz konusu olabilir ki bu da akla aykırılığı değil, aklın sınırlılığını tartışmaya açar. Akim sınırını aşan şeyler konusunda da akla aykırılık söz konusu edilemez.

Akıl kavramıyla kastedilen şeyin zaruri ilimler ve bunlar aracılığıyla tespit edilen aklın ilkeleri olması ihtimal dahilindedir. Ancak kişi, zaman ve mekan faktörüne bağlı olarak değişiklik arz etmeyen ve aklî hükümlerden vacip ve muhal sonuçlarına götürdüğü kabul edilen bu ilkelerin, sayıca çok fazla olmadıkları bilinmektedir.
Âdet, genel kabul veya meşhurat karşılığı olarak kullanılan akim, aklîlik araştırmasında önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira söz konusu olan kavram, halk arasında kullanıldığında her şeyden önce akılla elde edilen ilim, tecrübe veya meşhur olan kastedilmektedir. Nitekim kelamcılar da genel veya çoğunluk nezdindeki ortak görüşü akıl olarak isimlendirmişlerdir.
Sonuç olarak, her insanda doğuştan var olan ve insanın diğer varlıklardan ayrılmasını sağlayan yetisi anlamma gelen garizi aklı bir kenara bırakırsak, tarih boyu mutlak bir akim olmadığını[320] ve her toplumun kendi ahlak anlayışını oluşturması gibi, akıl anlayışlarını da inşa ettiğini[321] dikkate almak zorunda olduğumuz anlaşılmaktadır.
Bu durumda bizim rasyonellik anlayışımız yalnızca toplumsal uygulamalarımızda köklenmiş olarak görülebilmektedir.[322] Uygulamalarımızı yönlendiren bu örtük kurallar da, neyi akla uygun, neyi akla aykırı olarak gördüğümüzü belirlemektedir.[323]

RİVAYETLERİN KAYNAĞI VE MAHİYETİ

Araştırma konumuz açısından birinci bölümde ele aldığımız Akıl ve Aklîlik anlayışları kadar, rivayetlerin kaynağı ve mahiyeti de önem arz etmektedir. Zira problem, söz konusu olan bu rivayetlerin Hz. Peygambere aidiyetini tespit etmektir. Bu noktada aklın hüküm verebilmesi için, zorunlu görülen öncülleri çıkarabilmek; dolayısıyla Hz. Peygamber açısından mümkün olanla imkansız olanın, en azından ilke olarak ortaya konulması gerekmektedir. Mümkün olanla imkansız olanın tespiti ise, fizikî çevre ve kültürel çerçevenin yanında, bir beşer olarak Peygamberin fıtri yapısı ve bir rasül olarak da görev ve yetkisinin ortaya konulmasıyla mümkündür. Bu nedenle biz rivayetlerin kaynağı olan Hz. Peygamber'i, temel özelliklerinin yanında, görev ve yetkisiyle birlikte ele alarak, onun ismeti ile rivayetlerin mahiyeti arasındaki ilişkiyi araştıracağız. Ancak bundan önce her insan gibi yaşadığı kültürden etkilenmesi kaçınılmaz olan Hz. Peygamberin doğup büyüdüğü toplumun idari, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını ana hatlarıyla incelemek istiyoruz.

A) Hz. Peygamber Dönemi Arap Toplumunun İdari, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapısı

a) İdari Yapı

Arap tarihinin en önemli özelliği, aynı kavim içinde ve aynı bölgede farklı hayat düzeyi ve anlayışına sahip iki farklı kesimin yan yana yaşamasıdır. Bunlar, çöl göçebeleri ve vaha sakinleridir. İşte bu nokta Arap tarihinin dinamiklerini anlamanın bir anahtarıdır. [324] Hem coğrafî hem de kültürel olarak ortaya çıkan bu bölünmüşlük idarî yapıda daha dağınık bir hal arz etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği Mekke ve civarında kabileler halinde yaşayan Araplarm her bir kabilesi ayrı bir cemaat hüviyeti taşıyordu.[325] Kabile, fertleri tek bir asıldan gelen yani kan ve asabiyetle birbirlerine bağlanan bir birliktir. Kabileye sığman köleler ve zayıf insanlar da aralarında kan bağı olmamasına rağmen o kabileden addedilirdi.[326]
Hz. Peygamber'in (a.s.) doğduğu coğrafyayı Ceziretü'1-Arab olarak ele alırsak bu takdirde toplumu oluşturan bedevilerle nazarîleri birbirinden ayırmak daha yerinde olabilir. Zira bedevinin nezdindeki siyasi düşünceyle nazarînin nezdindeki siyasi düşünce birbirlerinden farklıdır. İşte bu nedenle bedeviler, bağımsız, küçük birlikler halinde yaşamaya özen gösterirken, hazarîler siyasi bir nizamı bulunan krallıklar kurmuşlardır. [327] Ancak Mekke ve civarı esas alındığında, kabilelerin üzerinde müstakil bir devletten bahsetmek mümkün değildir.
Bağımsız olarak yaşayan bu kabilelerin her biri reis olarak kabul edilen şeyhler tarafından idare edilmekteydi. Genellikle kabile büyüklerinin yaşça en büyük, malca en zengin, nüfuz bakımından en etkili ve şahsına hürmet hissi uyandırmakta en başarılı olanı başkan seçilir[328] ve ona reis, şeyh, emir ve seyyid lakapları verilirdi.[329] Reis seçiminde ihtilaf çıktığında ise kahinlere başvurulur, bir önceki reisin vasiyeti de dikkate alınırdı.[330]
Genellikle babadan oğula geçen bu mevkiin, tecrübe üe yeniden kazanılması lazımdır. Umumi müzakerelerde her ne kadar herkesten ziyade onlar dinlenirse de, vazifelerinin büyüklüğüne karşın özel bir hakları yoktur. Zira herkes, onların harpte hayatlarım, barışta da servetlerini ortaya atmalarını beklemektedir.[331]
Bugünkü anlamda devlet hizmeti beklenmeyen[332] kabile başkanının harpte orduya komutanlık etmek, diğer kabilelerle görüşmeler yapmak, tartışmaları karara bağlamak ve ihtilafları çözmek, güçsüzlere yardım etmek ve kabilenin birliğini sağlamak gibi bir takım görevleri vardır. [333] Kabile başkanının, kabilenin bütün fertleri üzerinde itaat hakkı olmasına rağmen, onları itaate zorlayacağı bir gücü söz konusu değildi. Bir bedevi, başkanın aldığı herhangi bir karara karşı çıkabilir; ancak bu durumda kabileyi terk etmesi ve onunla bütün ilişkilerini kesmesi gerekirdi.[334] Barış zamanında bağımsız olarak yaşayan Araplar savaşta bir emirin komutası altında toplanırlar;[335] bunun seçimi de kura ile yapılırdı.[336]
Bugünkü anlamda hükümeti, adliye teşkilatı, emniyet teşkilatı ve düzenli bir ordusu olmayan Mekke site devletinin tek hükümet teşkilatı Mele yani Senato idi. Bunun yanında her kabilenin, önde gelenlerinden oluşan kabile meclisleri de vardı. Çeşitli oymakların başlan ve ileri gelenlerinden oluşan bu Mele veya Meclisti'ş-Şuyuh,[337] Daru'n-Nedve'de toplanıp, savaş ilanı, barışı onaylama ve kabileyi ilgilendiren diğer meseleleri görüşür ve çoğunluğa göre karar alırdı.[338] Genel olarak şehir devletinin meşveret merkezi olan Daru'n-Nedve'de alınan kararlar da, Nadi adı verilen mahallerde uygulanırdı.[339] Zira toplumdan dışlama, yapılan işlemi kanunsuz sayma ve himayeye alma gibi hukukî uygulamaların burada yapılması son derece önemliydi. Söz konusu olan bu meclise Kur'an'da da atıfta bulunulmuştur.[340]
Bu şehir devletinin yaptırım gücüne sahip organizeli teşkilatları olmadığı için[341] gerek amme hukukuna, gerekse hususi hukuka taalluk eden müeyyideleri yazılı bir vasıfta olmayıp tamamen örf ve adetler şeklindeydi.[342] Bu hukukta yaptırım gücüne sahip cezai müeyyideler olmamasına rağmen taraflar, karara uymak zorundaydılar. Burada etken olan örfî hukuktur, [343] Zira bir bedevinin düşüncesini yönlendiren yüksek şeref duygusu, onun umumi ahlakının esasıdır. Bu hukuk, Taif, Mekke ve Medine'de, diğer bir ifade ile bütün Hicaz şehirlerinde câri idi.[344]

b) Coğrafi Konum Ve Ekonomik Hayat

Arabistan'ın beşerî tarihinde etken olan coğrafî belirleyiciler arasında en tartışmasız olanı ve Yarımadayı dış kesimdeki, özellikle güney batıdaki yağış alan bölge ile orta yahut iç kesimdeki kurak bölge olarak ikiye bölen temel faktör sudur. Bu yüzden yarımada, sınırları içinde yan yana iki aşırılığı ihtiva eden keskin zıtlıkların ülkesidir. Şöyle ki toprak ve iklimle taltif edilmiş verimli ve bereketli güney ve tüm dünyadaki büyük çöller içinde en genişine sahip olan kuzey doğu. Aynı yarımadanın sınırları içinde bu iki aşırılığın bir arada bulunması, her iki bölgedeki beşeri intibak, tavır alıştaki vasıf ve karakteristik özelliklerin açık seçik bir şekilde tefrik ve tasvirini mümkün kılmaktadır.[345]
Ekonomik açıdan bakıldığında Arap yerleşim merkezleri refahlarını Batı Arabistan ile Mezopotamya ticaret yolları üzerinde birer durak olmalarına borçludur.[346]Nitekim Mekke, arazisi susuz dolayısıyla ekinsiz bir sahra[347] olduğu için halkı, çevre yerleşim merkezlerinde yaşayan insanların aksine ticaretle ilgilenip bu alanda, "her Arap tacirdir" dedirtecek kadar üstünlük kazandılar.[348] Mekke'nin gerek dini, gerekse coğrafi konumu da ticarî açıdan gelişmesine yardımcı olan unsurlardandı. Zira Mekke bir taraftan kutsal Kabe'yi içinde bulundurmakta, dolayısıyla hac için oraya gelen insanlar saldırılardan emin oldukları haram aylarda bölgede kurulan Ukaz, Mecenne ve Zü'l-Mecaz panayırlarına katılmaktaydılar.[349] Bunların dışında Arabistan etrafında, Filistin ve Güney Irak'ta her yıl belli zamanlarda kurulan panayırlar, kuzeyde sene başında başlar, bunu takip eden aylarda doğuya, soma güneye, senenin sonuna doğru ise batıya geçerdi. [350] Öte yandan Şam ile Hint denizini birleştiren iki büyük ticaret yolu da bu bölgeden geçmekteydi. Bunlardan biri Fars körfezini takip edip, Hadramut'tan Bahreyn'e, oradan da Sûr'a giden kuzey yoludur, öteki ise yine Hadramut'tan başlayıp, Kızıldeniz'den Necd sahrasına geçer ki, Mekke bu ticaret yolunun takriben ortalarında bulunmaktadır.[351] İşte bu coğrafî konumun sağladığı avantajı kullanan Mekkeliler, kara yoluyla olduğu kadar deniz yoluyla da ticaret kervanları çıkarmışlardır.[352] Böylece Arap yarımadası gemi grupları gibi deve kervanlarının uğradığı geniş bir denize benzedi.[353]
Mekke'de Kabe'nin hizmetlerini yürütüp, onu düşmanların saldırılarından muhafaza ettiği için Kureyş kabilesi, Araplar arasında haklı bir üne kavuştu. Böylece diğer kabileler tarafından üstünlüğü kabul edilen Kureyş, ticarete büyük önem verip, kış aylarında Yemen'e, yaz aylarında da Şam'a olmak üzere yılda iki kervan çıkardılar.[354] Kervanları, saldırılardan emin olarak, her yöne korkusuzca gidip geldi. Bu kafileler,

önceden Sebe kervanlarının yaptığı gibi, yarımadayı enine boyuna katettüer. Gazze, Beytü'l-Makdis ve Dımeşk'a gittiler. Kızıldeniz'i geçerek Habeşistan'a ulaştılar. Kara yoluyla olduğu gibi deniz yoluyla da ticaret kervanları çıkaran Mekkeliler, böylelikle Yemen, Şam ve diğer bölgeler arası ticareti; özellikle de ticaret mallarının şevkini tekellerine aldılar.[355] Ancak bu ticari çevrelerde süregelen bir İktidar mücadelesi vardı ki, bu Mekkelilerin kervanlarının uğradığı Arap kabileleri ve mallarını pazarlarına götürdükleri büyük güçler ile ilişki halinde olan politik kümeleşmeleri doğurdu.[356]
Genel olarak Arap Yarımadasında servetin kaynağını ziraat, sanat, madenler ve ticaret oluşturmaktaydı.[357] Bunların yanında, avcılık[358] ve küçükbaş hayvanlarla deve besleyerek geçimlerini temin etmekteydiler. Zira bölgede büyük bir yeri kaplayan çölün seyrek nebatları, ancak küçük baş hayvanlarla develerin beslenmesine imkan tanımaktaydı.[359] Bu nedenle çoğu göçebe hayatı yaşayan Araplar, yağmur mevsimini gözetler; çoluk çocuklarıyla otlak aramaya çıkarlardı.[360]
Kureyş kabilesi içinde tüccar-kervancı bir aileye mensup olan Hz. Peygamber de, böylece gerek Arap yarımadası içinde, gerekse dışında birçok bölgeyi ziyaret etme şansına sahip olmuştur.[361] Ancak Hz. Peygamberin seyahatlerini sırf ticari amaçla izah da mümkün gözükmemektedir. Nitekim Onun İslam öncesi seyahatlerini özel bir çalışma konusu yapan Hamidullah, çocukluğundaki seyahatler, Medine, Taif, Suriye, Yemen, Doğu Arabistan ve Habeşistan seyahatleri olarak ayrı ayrı ele almıştır.[362]

c) Sosyo-Kültürel Hayat

Hicaz bölgesinde yaşayan Araplar, hürler, esirler veya köleler ve mevâlî olmak üzere üç sınıftan teşekkül etmekteydi. Bunlardan hürler, aile veya kabileler halinde yaşarlar ve toplumun en itibarlı kişileridir. Kahinler, şairler ve savaşlarda yararlılık gösterenler de onlarla aynı statüye tabidirler. Esirler, ya harp sonunda elde edilen veya pazarlarda alınıp satılan, hibe veya hediye edilen köle ve cariyelerdir. Mevâlî ise, hürriyetlerine kavuşmuş köle ve cariyelerle başka milletlere mensup olanlardır. Bunlar köle ve cariyelere göre daha iyi bir konumdadırlar; en azından onlar gibi alınıp satılmazlar.[363] Bu şekilde sosyal sınıflara bölünmüş olan Arap toplumunu ayakta tutan en kuvvetli rabıta soy bağıdır.[364]
Ticaretle meşguliyetleri nedeniyle Araplar, Suriye, Habeşistan, Mısır ve diğer ülkelere sık sık gidip gelmişler; oralarda gittikleri milletlerin tüccarlarından başka Hintli, Çinli ve diğer milletlerden olan tüccarlarla da karşılaşmışlardır.[365] Dolayısıyla bu seyahatleri onlaras Rum ve Farslar gibi eski medeniyet sahibi toplulukların siyasi, içtimaî ve kültürel durumlarını öğrenmelerine imkan sağlamıştır.[366] Böylece onlar, işitip öğrendikleri şeyleri kendi kültürlerine aktardılar. Nitekim birçok Farsça, Rumca, Mısırca ve Habeşçe sözler bu yolla Arap diline sokulup dilin kuralları uygulanarak onun bir parçası haline getirilmiştir.[367]
Öte yandan dinî merasimlerin icra edildiği sırada, yalnız malların değil fikir mahsullerinin de mübadele edildiği panayırlar ve pazarlar kurulurdu. Arapların dini ve kültürel hayatlarındaki birçok figürün bu etkileşim sonucunda yaygınlaşmış olması mümkündür.[368] Araplar umumi bir dünya görüşünü, müşterek ahlak ve mükellefiyetler yükleyen şeref mefhumlarını ve bunların şiirlerde umumi bir dille ifadesini bu panayırlara borçludurlar.[369]
Çevreyle ilişkileri açısından bu kadar geniş bir yelpazeye sahip olan Araplarda, okuma yazma pek yaygın olmadığı halde onlar, nazım, nesir, belagat, gece toplantılarında anlatılan hikaye vs. gibi edebî sanatlara düşkündüler. İçlerinde okuma-yazma ve hesap bilenlerin sayısı yok denecek kadar az olmasına rağmen,[370] telif ettikleri en güzel şiirler, Kabe'nin iç kısmına, mükâfat olarak asılırdı. Öte yandan Mekkeliler çocuklarına mükemmel bir dil ve edebiyat eğitimi verme gayreti içersindeydiler. Bunun için de onları doğduktan sonra kozmopolitik merkezlerden uzak yaşayan bedevi ailelerin yanma gönderiyorlardı ki, Hz. Peygamberin de aynı uygulamaya tabi tutulduğu bilinmektedir.[371]
Bu şartlar altında yaşayan Arapların kültür kaynağını, doğal olarak, şiir, ensab, emsal, eyyamu'l-arab (harp ve diğer önemli olaylar), kendi adet ve ananeleri, Hımyer ve Yemen halkının menkıbeleri, Hicaz ve Yemen bölgelerinde yerleşik Yahudilere ait olan haberler, nihayet Suriye ve Irak'taki Hıristiyan kiliselerinin yaydığı Hıristiyanlığa ait malumatlar teşkil etmekteydi[372] Ancak bu dönemde Araplar, İlmü'l-Envâ (yıldızlara bakarak tahminde bulunma) İlmü'1-Eser (iz sürme) ve İlmü'l-Ensâb (soy-sop bilimi) konularında özel maharetler kesbetmişlerdir.[373]

d) Dini Hayat

Adını "mukaddes ibadet mahalli" anlamına gelen Seba dilindeki Makuraba'dan aldığı belirtilen Mekke, Hz. Peygamber'in doğumundan çok önce dini bir merkez hüviyetini kazanmıştır.[374] Zira ticari veya dini amaçlı seyahatler sayesinde Araplar, komşu milletlerle iç içe bir hayat yaşamışlar; bunun neticesi olarak da kültürel açıdan olduğu kadar dini açıdan da karşılıklı bir etkileşim söz konusu olmuştur.[375] Gerek ticari, gerekse komşuluk ilişkileri nedeniyle İran'ın ateşperestliğinden, Irak'ın yıldıza tapıcılığmdan, Filistin ve Suriye'nin putperestliğinden etkilendiler. Öyle ki, Beyt-i Mukaddes'in içini-dışını tasvir edilmiş veya yontulmuş putlarla doldurdular. Evlerinde edindikleri özel putları, sefere çıkarken ve dönüşte meshetmeyi âdet edindiler.[376]
Kısacası cahiliyye döneminde Arapların dinî hayatı oldukça dağınık bir mahiyet arz etmekteydi. Onların arasında Yahudilik, Hiristiyanlık, Zerdüştliik ve yaygın olarak putperestlik mevcuttu. Bunların yanında muvahhid olanlar, halıkı ve âlemin hadis olduğunu kabul edenler veya halıkın varlığını kabul edip peygamberleri ve ba'sı kabul etmeyenler;[377] hatta Meleklerin Allah'ın kızları olduğuna inanan ve kendilerini, tıpkı putlarda olduğu gibi, Allah'a yaklaştırması için meleklere tapanlar da vardı.[378] Bu nedenle Abdulfettah Ali, çok değişik dinî inanışları bünyesinde barındıran Arap yarımadasını, bir ma'raz, yani değişik dinlerin sergi yeri olarak nitelendirmektedir.[379]
Bu kültür çevresinde doğup yetişen Hz. Peygamber, insanların arasında dilden dile dolaşarak yaygınlık kazanmış kültürel bilgileri gerek seyahatleri, gerekse kişisel ilişkileri sebebiyle öğrenme imkanına sahip olmuştur.[380] Nitekim Hamidullah, naul (navlon), dîmâs (sıcak hamam), sûr (ziyafet), kâh kâh (taklidi bir kelimedir) ve sena sena (güzel güzel) kelimelerinin yabancı uyruklu olmalarına rağmen, Hz. Peygamberin bu kelimeleri bilmesini ve kullanmasını bu seyahatlerine bağlamaktadır.[381]

B) Hz. Peygamber'in Temel Nitelikleri ve Görevi

Allahu Teala çeşitli zamanlarda insanlara, kulluklarını hatırlatmak, onları şirkten arındırmak ve büyük günün azabından korkutmak üzere kendi içlerinden, yani kendileri gibi beşer olan bazılarına vahiy göndermiştir. Hz. Peygamber'i dikkate aldığımızda onun bu özelliği bir ayeti kerimede şu şekilde vurgulanmıştır.
"O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları yücelten, onlara kitap ve hikmeti öğreten elçi gönderdi. Oysa onlar, önceden sapıklık içinde idiler."[382]
Ayeti kerimede elçinin, gönderilenlerin hemcinsleri olduğu vurgulanmaktadır ki bu Allah'ın sünnetidir. Diğer bir ifadeyle yeryüzünde yaşayan insanlara gönderilen elçi, biyolojik olarak diğerlerinden farksızdır. Ancak Hz. Peygamberin bu yönü, kendi dönemindeki müşrikler tarafından anlaşılamadığı için, onu yadırgamışlar ve itirazlarını dile getirmişlerdir:
"Kavminden kendilerine dünya hayatından bol nimet verdiğimiz halde, inkar eden ve âhiret hayatına kavuşmayı yalanlayan eşraf takımı dedi ki: 'Bu da sizin gibi bir insandan başka bir şey değil. Sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor."[383]
Hz. Peygamberin sîretini bir bütün olarak ele aldığımızda bir beşere ait olan nitelikleri onda da görmekteyiz. Mesela O da, diğer insanlar gibi üşümüş, terlemiş, acıkmış, susamış, öfkelenmiş, üzülmüş, zayıflamış ve yaşlanmış; attan düşmüş, savaşta yaralanmış, kendisine zehir içirilmiş hatta büyü yapılmıştır. Hastalandığında tedavi olmuş, kan aldırmış, sonra da ömrünü tamamlayıp ahirete göçmüştür.[384] Beşer olma noktasında diğer hemcinsleriyle aynı olan Hz. Muhammed. seçilmiş ve kendisine peygamberlik görevi verilmiş, dolayısıyla kendisine vahyolunmuştur. Böylece onun biri biyolojik yapısı itibariyle beşeriyet; diğeri de göreviyle ilişkili olarak elçilik olmak üzere iki farklı yönü ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber'den aktarılan rivayetlerin ona ait olup olmadığını araştırırken bu özelliklerinin mutlaka dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle biz önce Beşerî yönünü, daha sonra da Resul oluşunu ele alıp, her iki noktada da ön plana çıkan temel özelliklerine dikkat çekeceğiz:

a) Beşer Olarak Hz. Muhammed

Gerek Kur'an'da gerekse Hadislerde beşer olduğu vurgulanan Hz. Peygamber'e ait olan bir takım vasıflar ön plana çıkarılmış, bununla birlikte hemcinsleriyle aralarındaki fark da vurgulanmıştır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür;

1) Biyolojik olarak diğer insanlardan farksızdır. Ancak kendisine vahyolunmaktadır. Bu durum ayet-i kerimede açıkça vurgulanmıştır:
"De ki 'Ben de sizin gibi bir insanım, ancak ilahınızın tek bir ilah olduğu bana vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine (yaptığı) ibadete hiç kimseyi ortak etmesin"[385]
Hz. Peygamber'in aynı özelliği, Peygamberlerden olağanüstü şeyler isteyenlerin talepleri geri çevrilirken de belirtilmiştir.[386] Öte yandan Hz. Peygamber hadislerinde de kendisinin bir beşer olduğunu dolayısıyla insanlara has olan niteliklerin kendisinde de bulunduğunu belirtmektedir:
"Ben bir kulum; kulun yediği gibi yerim ve içerim."[387]
"Ben ancak sizin gibi bir beşerim. Sizin hatırlamanız gibi hatırlarım, sizin unutmanız gibi unuturum."[388] Rivayete göre adamın biri titreyerek Hz. Peygamber'e gelip o-nunla konuşunca, onu rahatlatmak için Hz. Peygamber:
"Sakin ol. Ben kral değilim. Ben kurumuş et yiyen bir kadının oğluyum." buyurmuştur.[389]
Hz, Peygamber, kullandığı 'kurumuş et yiyen bir kadının oğluyum' ifadesiyle, kendisinin hayat tarzı açısından, toplumun diğer fertlerinden farklı olmadığını vurgulamıştır. Fizikî yapı itibariyle diğerlerinden farklı olmayan Hz. Peygamber, biyolojik ihtiyaçları açısından da farklı değildir; hatta beşer için bir eksiklik olarak görülen unutma noktasında da diğer insanlarla aynı olduğu belirtilmektedir. Nitekim bu konudaki haberler bir bütün-olarak ele alındığında da O'nun unuttuğunu ya da hatırladığını gösteren pek çok olay görülmektedir. Mesela namaz kılarken unutması bunlardan birisidir:
"Resulullah namaz kıldı, eksik mi yaptı, yoksa fazla mı hatırlamıyorum. Selam verdiğinde ona:
"Ya Resulallah! Namazda bir şey mi oldu," denildi. O ne olduğunu sorunca, Onlar:
"Sen şöyle şöyle kıldın" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber ayağını büktü, kıbleye döndü, iki secde yaptı ve selam verdi. Sonra yüzünü bize döndürdü ve şöyle dedi:
"Şayet namazda bir şey olsa ben bunu size haber veririm. Ben de sizin gibi bir beşerim; sizin unuttuğunuz gibi unuturum. Unuttuğumda bana hatırlatın.. "[390]
Bir başka örnek ise Ebu Hureyre tarafından nakledilmiştir:
"Namaz için kamet getirildi. İnsanlar saf oldular, Hz. Peygamber çıkıp yerini aldığında gusletmediğini hatırladı. İnsanlara "*'yerinizde kaim"* dedi. Sonra evine döndü. Bizim yanımıza geldiğinde başından su damlıyordu. Biz safta beklerken o gusletmişti."[391]
Bu rivayetlerden birincisine göre Hz. Peygamber, kıldığı namazın rekat sayısını, ikinciye göre ise gusletmeyi unutmuştur.
Beşer olan Hz. Peygamber, diğer insanlar gibi memnun kalarak veya kızarak[392] tepkisini ortaya koymaktadır. Örnek olarak Hz. Aişe tarafından nakledilen şu haberi zikredebiliriz:
'Resulullah'ın huzuruna iki kişi geldi ve kendisiyle bir şey konuştular. Ben konuşulanı bilmiyorum. Onlar Resulullah'ı öfkelendirdiler de Resulullah onlara lanet etti ve ağır söz söyledi. Onlar dışan çıkınca ben:
"Ya Resulallah! Senden bir hayra nail olan umduğuna kavuşmuş, kurtulmuştur. Bunlar senden bir hayra nail olamadılar," dedim. Resulullah:
"Ben neler söyledim," dedi. Ben:
-'Sen onlara lanet ettin ve ağır söz söyledin," dedim. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu;
"Sen benim Rabbımla ne üzerine anlaştığımı bilmez inisin? Ben,
"Ya Allah! ben bir beşerim. Müslümanlardan herhangi bir kişiye layık olmadığı bir sözle hitap eder, lanet eylersem, o hitabımı o mümin için günahtan temizlik ve bir ecir kıl,' dedim,"[393]
Hz. Peygamber'in davalılar arasında hüküm verirken de kendisinin beşer oluşunu ön plana çıkardığını görmekteyiz. Zira insanın yapısı itibariyle güzel konuşmalardan ve düzgün ifadelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle işittiği şeye göre hüküm verdiğini belirttikten sonra, haksız yere kime bir şey verirse verdiğinin cehennemden bir parça olduğunu beyan etmiş ve kişiyi alıp almamakta serbest bırakmıştır.[394]
2) Kendisine peygamberlik verileceğini bilmeyen, hatta kendisine bu görev verilmeden önce kitap nedir, iman nedir bilmeyen ümmî bir beşerdir:
"Sen kitabın sana indirileceğini ümit eder değildin,.."[395]
"İşte sana da böyle emrimizden bir ruh (kalplere can veren bir Kitap) vahyettik. Sen Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (vahyettiğimiz o Kitab'ı), bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi onunla hidayete iletiyoruz. Ve şüphesiz ki sen doğru yola götürüyorsun."[396]
3) O da diğer insanlar gibi kendisine vahyolunana tabi olmakla yükümlü kılınmıştır. Öyle ki vahyedileıılerin aksine hareket ederse O'nun da ameli boşa gidecektir.
"De ki 'Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum; gaybı da bilmem, size ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyuyorum.' De ki 'körle gören bir olur mu? Düşünmüyor musunuz?"[397]
"Kur'an'ı (sana indiren ve onu okumayı) sana farz kılan (Allah), elbette seni dönülecek yere döndürecektir..."[398]
"Andolsun sana da senden öncekilere de şu vahyolundu: "Yemin ederim ki eğer şirk koşarsan bütün amellerin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun. Hayır, onun için yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."[399]
4) Hata işleme melekesi elinden alınmamış olmakla birlikte, vahyin kontrolü altında tutulduğu için, özellikle göreviyle ilişkisi bulunan alanlarda yaptığı hata düzeltilmiştir. Yani o hatanın ümmete mal olması söz konusu değildir. Mesela Allah'ın kendisine helal kıldığını, eşini memnun etmek için kendisine haram kılmaya kalkmış, ancak uyarılmıştır:
"Ey Peygamber, sana Allah'ın helal kıldığını zevcelerinin hoşnutluğunu aramak için neden haram edersin?"[400]
Bu amaçla Kur'an'ı taradığımızda Hz. Peygamber'in (a.s.). Bedir gazvesinde esir alması, Tebük gazvesinde de savaşa katılmak istemeyenlere izin vermesi nedeniyle uyarıya maruz kaldığını görmekteyiz:
"Hiçbir peygamber için, harp sahasında düşmanı iyice ezinceye kadar esirler almak layık değildir. Siz dünya malını istiyorsunuz. Allah ise ahireti kazanmanızı murad ediyor."[401]
"Allah seni affetsin. Doğru söyleyen sence belli oluncaya ve yalancıları bilinceye kadar beklemeden onlara niçin izin verdin?"[402]

b) Resul Olarak Hz. Muhammed

Kendisine vahyolıınmasıyla diğerlerinden ayrılan Hz. Peygamber, Allah'ın elçisi olması hasebiyle ona bazı görev ve yetkiler verilmiştir. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:
1- Hz. Peygamber Allah'ın kendisine vahyettiklerini insanlara tebliğ etmekle görevlendirilmiştir.
"Ey Resul, sana Rabbindcn her indirileni tebliğ et. Etmezsen Allah'ın verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun..."[403]
Hz. Peygamberin ifadeleriyle yaptığı şeyin Rabbinin risaletini tebliğ etmek olduğu da açıklanmıştır.
"De ki: 'Ey kavmim, bende bir sapıklık yok. Ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum, size öğüt veriyorum ..."[404]
2- Hz. Peygambere tebliğ ettiği şeyi tebyîn etme görev ve yetkisi verilmiştir. Diğer insanların şart ve imkanlarında yaşayan Hz. Muhammed'e, gerek söz ve davranışlarıyla, gerekse müşahade ettiği olaylar karşısındaki tavırlarıyla insanlara indirileni açıklama yetki ve görevi verilmiştir.
"...Ey Resulüm, kendilerine indirileni insanlara açıklayışın diye sana da Zikri indirdik..."[405]
"Biz sana Kitabı indirdik ki. hakkında ayrılığa düştükleri şeyi onlara açıklayasın ve inanan bir kavim için (o Kitap) yol gösterici ve rahmet olsun."[406]
3- Peygamber olması nedeniyle kendisine verilen tebliğ ve tebyin görevini ifa esnasında kullanabileceği bir takım yetkiler tanınmış; ümmetinin de kendisine tabi olması ve itaat etmesi istenmiştir.[407] Bunun doğal bir sonucu olarak da günlük hayatla ilgili işleri organize eden bir lider ve dinî açıdan pis şeyleri haram, temiz şeyleri de helal kılan bir peygamber ortaya çıkmıştır. Bu dimim, Ehl-i Kitab'ın eserlerinde Hz. Peygamber'e ilişkin nitelikler zikredilirken şöyle dile getirilmiştir.
"Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o Elçiye, o ümmi Peygambere uyarlar. O (Peygamber) ki, iyiliği emreder, kötülükten men eder; onlara güzel şeyleri helal, çirkin şeyleri haram kılar, üzerlerin deki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona inanan, destekleyerek Ona saygı gösteren, yardım eden ve Onunla beraber indirilen nura uyanlar, işte felaha erenler onlardır."[408]
Aynı husus müslümanlara cihat konusunda hedef gösterilirken de vurgulanmıştır:
"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe İnanmayan, Allah'ın ve Elçisinin haranı kıldığını haranı saymayan ve gerçek dini din edinmeyen kimselerle, küçül(üp boyun eğ)erek elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın."[409]

Peygamberin, bir beşer olduğu, iradesini kullandığı; hatta kendi görüşüyle bir işe karar verdiğinde sahabenin onunla fikir teatisinde bulunduğu da bilinen bir vakıadır. Zira "*... iş hususunda onlara danış...*"[410] emrinin birinci derecede muhatabı o idi. Nitekim Uhud gazvesinde müslümanlarla istişarede bulunmuş ve çoğunluğun görüşüne uyarak şehir dışında savaşmayı kabul etmiştir. Oysaki kendisi şehirde kalarak savunma savaşı yapmak istiyordu. Bedire katılmayan gençler ise şehir dışına çıkarak düşmanla savaşmayı arzu ediyorlardı.[411] Bedir gazvesinde de Hz. Peygamber önce karargahını ilk kuyunun basma kurmuştu; ancak Hubab b. Münzir Resulullah'a gelerek oraya kendi görüşüyle mi, yoksa vahiyle mi konduğunu sordu. Resulullah'ın kendi görüşü olduğunu bildirmesi üzerine Hubab, düşüncesini açıklamış, Allah Resulü de uygun görerek onun işaret ettiği son kuyunun başını karargah olarak seçmiştir.[412]
Elçilikle görevlendirilen Hz. Muhammed'in ve uygulamalarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için, onun temel nitelikleri ve görevinin yanında, kendisinin turum ve davranışlarını yönlendiren bilgi kaynaklarının ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Zira bilginin kaynağı ile değeri ve doğruluğu arasında doğru orantı mevcuttur. Bu nedenle biz onun bilgi kaynaklarını, ayet ve hadislere dayanarak tespit etmeye çalışacağız.

C) Hz. Peygamberin Bilgi Kaynakları

Hz. Peygamber'den aktarılan bilgilerin gerek bağlayıcılık ve doğruluk açısından değerlendirilmesi, gerekse Hz. Peygamber için "mümkün" olanın kavranabilmesi, öncelikle onun bilgi kaynaklarının bilinmesine bağlıdır. Aksi takdirde ya onun bilgi kaynaklan diğer insanlarınki ile aynı kabul edilerek, özellikle gaybî konularda, diğer insanlar için bilinmesi mümkün olmayanın onun için de mümkün olmadığı sonucuna ulaşılacaktır. Bunun doğal sonucu olarak da birçok rivayetin Hz. Peygamber'e aidiyeti reddedilecektir. Ya da onun bilgisinin tek kaynağı olarak vahiy kabul edildiği içins değişen veya aksi ortaya çıkan herhangi bir haberin ona aidiyeti reddedilme yoluna gidilecektir. Böyle bir yanlışa düşmemek için biz, rivayetlerden hareketle O'nun bilgi kaynaklarını ve bu kaynakların etken olduğu alanı tespit etmeye çalışacağız.
Bilgi, lügatte farklı anlamlarda kullanılan bir kavramdır. Bunları şu şekilde özetlememiz mümkündür:
a) Okuma, araştırma, gözİem ve deney sonucunda edinilen, ya da öğrenilenlerin tümüdür,
b) Düşünme, yargılama, akıl yürütme gibi işlemler sonucunda elde edilen düşünsel üründür,
c) Belirli bir alanda öğrenilmiş olanların tümüdür,
d) Bir şey ya da kimse hakkında yapılan açıklamadır.[413]
İslam alimleri tarafından bilginin farklı tarifleri yapılmıştır. Her ne kadar bu tanımlarla belli bir gruba veya mezhebe cevap vermeyi amaçlamış olsalar bile, geçerliliğini kabul ettikleri bilgiyi tanımladıkları için önemlidir. Biz öncelikle onların bilgi tanımlarından örnekler zikredip, daha sonra Hz. Peygamber'in bilgi kaynaklarını tespit etmeye çalışacağız.
İlimle ilgili tanımlan sıfat; inanç ve kavrama işlemi gibi farklı gruplarda toplamak mümkündür. Ancak biz, konuyu dağıtmamak için böyle bir ayırıma gitmeyeceğiz. İlim:
"Zıddına ihtimal verilmeyecek şekilde manaları birbirinden ayırdetme sıfatıdır, ki onunla muttasıf olan kişiye, bilinmesi imkan dahilinde olan şeyler anlaşılır ve kavranılır hale gelir."[414]
"Bilgi, nefsin üzerinde sükun bulması ve karar vermesiyle bîr şeye olduğu gibi itikat etmektir."[415]
Her ne kadar bilginler tarafından farklı şekillerde tanımlansa bile, genel olarak; insanda hasıl olması veya elde edilmesi bakımından ilim, zaruri ve istidlali[416] olmak üzere ikiye ayrılmakla birlikte Allah'ın ilmi de dikkate alındığında zorunlu ve kazanılmış olmayan mutlak bilgiyi de eklemek suretiyle bu bölümleme üçe çıkarılabilmekledir.[417]

1-Zaruri İlim:

Fazla düşünmeden, delile başvurmadan kendiliğinden ve kaçınılmaz bir şekilde (zorunlu olarak) meydana gelen bilgidir. Bu da farklı kategorilerde ele alınmaktadır:
a) Bedihiyyat: Aklın kendisine yönelrnesiyle hemen meydana gelen, ilk nazarda hemen hasıl olan bilgidir. "Bir, ikinin yarısıdır"; "kül, cüzden büyüktür" örneklerinde olduğu gibi.
b) Fıtriyyat: Aklın çok basit bir kıyas ile vardığı hükümdür. Mesela "dört sayısı çifttir" örneğinde olduğu gibi. Dört ve çift mefhumlarına sahip olan akıl, hemen bir hükme varabilir.
c) Müşahedeler: Dış veya iç duyularla elde edilen bilgilerdir. Ateşin yakıcılığının tecrübe edilmesi, açlık ve susuzluk hissi buna örnektir.
d) Tecrübeler: Dış duyular vasıtasıyla yapılan mükerrer duyumların doğurduğu bilgidir. "Sert bir cisimle vurmak acı vericidir" örneğinde olduğu gibi.
e) Mütevatirat: Sayısız insandan defalarca işittiğimiz haberler bu cümledendir. Mesela bir kişinin görmediği bir şehrin varlığını kabul etmesi, buna bir örnektir,
f) Hadsler: Mukaddimelerden neticelere süratle intikal veya mukaddimelerle neticelerin aynı anda zihne gelişi demektir. "Bulutun çıkması yağmurun yağacağını gösterir." örneğinde olduğu gibi.

2- Nazari Veya İstidlali İlim

Lügatte bakmak ve görmek manalarına geldiği gibi, araştinna ve mukayese sonunda düşünmek manasına da kullanılan nazar, ıstılahta bilinmeyeni elde etmek için bilinenleri münasip bir şekilde işlemek demektir. Buna kesbi ilimde denir.[418]
Biz, Hz. Peygamberin bilgi kaynaklarının neler olduğunu tespit etmeyi amaçladığımız için, bu tanımları vermekle birlikte onları tartışmak istemiyoruz.
Bilgi problemi açısından bakıldığında Kur'an'da belirtilen bilgi kaynaklarının vahiy başta olmak üzere duyular, akıl veyahut kalbi sezgi ve haberler olduğu görülmektedir. Bunlardan vahy. Allah'ın peygamberlerine bildirdiği kesin bilgi kaynağıdır. Duyular, insana 'dışarıdan izlenimler, algılar temin eder; akıl var olandan hareketle olmayan hakkında bilgi üretir; haberler ise başkasına ait dolaylı bilgi veya şifaî olarak ya da kitapla aktarılan bilgilerdir;[419] Allah tarafından elçilikle görevlendirilmiş olan Hz. Peygamber'in de bu kaynaklan kullandığında hiç şüphe yoktur. Ancak biz, rivayetlerden hareketle onun kullandığı bilgi kaynaklarını belirlemeye çalışacağız. Hz. Peygamber'in bilgi kaynakları:

a) Vahiy

Vahiy, lügatte, gizlice bildirmek, yazmak, göndermek, mektup, ilham, emir, ima, işaret, aralıklarla seslenmek,, başkalarının duymayacağı şekilde seslenmek, fısıldamak manalarına gelirken[420] ıstılahta ise Allah'ın insanlar arasından seçtiği kimselere, hidayet, talimat ve ilim açısından ulaştırmak istediği şeyleri insanlar arasında mutad olmayan gizli bir yolla bildirmesidir.[421]
Bir takım bilgi ve talimatları insanlara ulaştırması için seçilen peygamberlerin, doğal olarak birinci derecede bilgi kaynağını vahiy oluşturmaktadır. Nitekim farklı ayet-i kerimelerde bu hususun açıkça vurgulandığını görmekteyiz:
"*Muhakkak biz sana, Nuh'a ve ondan sonra gelen bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi vahyetik.*"[422]
"*Biz senden önce de kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını elçi göndermedik... Sana da zikri indirdik.*"[423]
Görüldüğü üzere ayet-i kerimelerde, diğer peygamberlere olduğu gibi, Hz. Peygamber'e de vahycdildiğinden bahsedilmektedir. Ancak peygamberler için bilgi kaynağı olan vahyin, peygamberleri bilgilendirdiği alan, sırf risalet görevi ile kayıtlı mıdır? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle ayetlere bakmak gerekmektedir:
"*...Allah sana kitabı ve hikmeti indirdi ve bilmediğin şeyleri öğretti.*"[424]
"*Namazları ve özellikle de orta namazım koruyun, gönülden bağlılık ve saygı ile Allah'ın huzuruna durun. Eğer (bir tehlikeden) korkarsanız, yaya yahut binitli olarak kılın; güvene kavuştuğunuz zaman ise bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı anın.*"[425]
"*Sana ilim geldikten sonra onların heveslerine uyarsan, O zaman zalimlerden olursun.*"[426]
Görüldüğü gibi bu ayetlerde, indirilen Kitap ve Hikmet'in yanında, Hz. Peygambere bilmediği şeylerin de öğretildiğinden bahsedilmektedir. Bu noktada öğretilen şeylerin Kur'an olduğunu düşünmek suretiyle vahiyle gelenin sadece Kur'an olduğu sonucuna ulaşılabilir mi? Bu soruyu cevaplayabilmek için, öncelikle peygamberler açısından, kendilerine verilen kitap dışında vahyin mümkün olup olmadığının, daha sonra da özel

olarak Hz. Peygamber için bunun ele alınması gerekmektedir.
Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda *"Hz. Davud'a zırh yapma sanatının",*[427] *"Hz. Süleyman'a kuş dilinin,"*[428] *"Hz. Nuh'a gemi yapma sanatının öğretildiğini"*[429] görmekteyiz. Söz konusu olan bu hususlar kendilerine verilen kitabın dışmda olduğu gibi, risalet göreviyle de doğrudan ilişkili değildir.
Diğer peygamberler için mümkün olan bir hususun doğal olarak Peygamberimiz açısından da mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Ancak biz, ayet ve hadislerden örneklerle Kur'an dışı vahyin hem imkanını hem de alanını belirlemeye çalışacağız.
Yukarıda zikretmiş olduğumuz ayeti kerimelerde görüldüğü üzere Resul'e kitap ve hikmetin verildiğinden ve bilmediği şeylerin öğretildiğinden bahsedilmektedir.[430] Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahiy gelip gelmediğini ortaya koyacak ve kendisine öğretilen şeylere örnek olabilecek bazı ayet ve hadisleri zikrederek konuyu işlemeye çalışacağız:

i) Namazın Kılınışı

"Namazları ve orta namazım koruyun, gönülden bağlılık ve saygı ile Allah'ın huzuruna durun. Eğer (bir tehlikeden) korkarsanız, yaya yahut binmiş olarak kılın; güvene kavuştuğunuz zaman ise bilemediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı anın".[431]
Ayet-i kerimede, tehlike geçtikten soma, kendisinin öğrettiği şekilde namazın normal olarak kılınması emredilmektedir. Buradaki "size öğrettiği şekilde" ifadesi dikkat çekicidir. Oysaki namazın keyfiyeti Kur'an'da ortaya konulmamıştır. O halde Hz. Peygamber bunu nereden öğrenmiştir? Ona kim öğretmiştir? Bu gibi hususlar içtihat konusu olamayacağına göre, onun, Yüce Allah'tan Kur'an'ın dışında da bir takım ilave bilgiler almış olması gerekmektedir. Nitekim Cebrail'in, Hz. Peygamber'e gelip beş vakit namazı her şeyiyle bizzat tatbiki olarak öğrettiği rivayetlerde mevcuttur.
"Cibril indi ve bana imam oldu, ben de onunla beraber namaz kıldım, sonra onunla namaz kıldım, sonra onunla namaz kıldım, sonra onunla namaz kıldım." Resulullah bunu söylerken birer birer beş vakit namazı sayıyordu.[432]
Müslim'in bir başka rivayetinde ise *'bununla emrolundun/emrolundum'* ilavesi yer almaktadır.[433] Bunlardan birincisi (emrolundun) esas alınırsa, söz Cebrail'e ait olmaktadır, yani Cebrail namazın kılınışım gösterdikten sonra "İşte bununla emrolundun" demektedir. İkincisi "emrolundum" siygası kabul edilecek olursa; namazın nasıl kılınacağını ümmetine gösteren Hz. Peygamber, *"işte bununla emrolundum"* demektedir. Bu durumda Cebrail namazın keyfiyetini öğretmiş ve netice olarak farz kılınan namazın, gösterdiği namaz olduğunu beyan etmiştir.[434] Hz. Peygamber de aynı şekilde bunu ashabına öğretmiş ve: *"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi kılınız"*[435] buyurmuştur.

ii) Hz. Peygamber'le Eşi Arasındaki Bir Sırrın İfşa Edilmesi

Tahrim suresi 3. ayetinde Hz. Peygamber'le eşi arasındaki bir sırrın, eşi tarafından ifşa edildiğinin kendisine bildirildiği; O da bunlardan bir kısmını söylediğinde eşinin şaşkınlığı şöyle anlatılmaktadır:
"Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz (bal şerbeti içmeyeceğini) söylemişti. Fakat eşi o sözü başkasına haber verdi. Allah da onun bu davranışını peygamberine açıklayınca, Peygamber, hanımına bu söylediklerinin bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu haber verince eşi:
'Bunu sana kim söyledi?' dedi. O da
'Her şeyi bilen ve haber alan Allah bana söyledi' dedi."
Kur'an'ın hiçbir yerinde Hz, Peygamber'e bildirilen bu sırrı görmediğimize göre, onun Kur'an'da olmayan bir vahiyle bildirilmiş olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

iii) Hz. Peygamber'in İlk Kıblesi

Bakara Suresi 144. ayetinde açıkça Hz. Peygamber'den ve beraberindeki müminlerden yüzünü mescid-i harama çevirmesi istenmiş, yani onlara kıble olarak Mescid-i Haram tayin edilmiştir.[436] Ancak bu ayetle belirlenen kıble, nihai olmakla birlikte ilk uygulama veya emir değildir. Zira ayette belirtilen Hz. Peygamber'in yüzünü semaya doğru çevirip durmasının nedeni istediği kıbleye Rabbinin kendisini çevirmesini talep etmesidir. Nitekim bir başka ayette Hz. Peygamberin arzu ettiği bir yönün yani Kabe'nin kıble olarak tayin edildiği belirtilmekte, hatta buna gerekçe olarak da *"Peygamber'e uyanları, ökçesi üzerinde geriye döneceklerden ayırdetmek"*[437] gösterilmektedir.
Nihai kıbleyi belirleyen ayetlerin Medine'de indiği bilinmektedir. Oysaki namaz risaletin Mekke döneminde farz kılınmış; dolayısıyla namazın şartlarından biri olan kıble de belirlenmiştir. Ancak ayetlerde o döneme ait, ne bir emir, ne de o dönemdeki uygulamaya bir işaret bulabilmekteyiz. Acaba Hz. Peygamber (a.s.) ve Müslümanlar Mekke'de kıble olarak nereyi benimsemişlerdi? İçinde yaşadıkları toplumun kutsal saydığı ve bazı ibadetlerinde yöneldikleri, Hz. İbrahim ve İsmail (a.s.)'ın de kıblesi olan Kabe'ye mi, yoksa Medine döneminde yöneldikleri Beyt-i Makdis'e mi dönmüşlerdi? Hz. Peygamber, Mekke döneminde Kabe'ye yöneldiyse, hangi amaçla ve ne zaman Beyt-i Makdis'e yöneldi? Buraya yönelişi kendi istek ve içtihadıyla mı, yoksa ilahi bir emirle mi olmuştu?
Kur'an-ı Kerim'de cevabını bulamadığımız bu sorulan, tarihi bir vesika olan rivayetlerin ışığı altında cevaplandırmaya çalışacağız. Bu konuda İbn Cüreyc ve İbn Abbas'tan farklı rivayetlerin geldiğini görmekteyiz:
İbn Cüreyc'ten naklolunmuştur:
"Resulullah önce Kabe'ye doğru namaz kıldı. Sonra Beyt-i Makdis'e çevrildi. O zaman Hz. Peygamber Mekke'de idi. Böylece üç yıl namaz kıldı, sonra hicret etti. Medine'ye geldikten sonra 16 ay oraya doğru namaz kıldı. Sonra da Allah onu Kabe'ye çevirdi."[438]
İbn Abbas'tan naklolunmuştur:
"Resulullah Medine'ye hicret ettiğinde, ora halkının çoğu Beyt-i Makdis'e yönelen Yahudilerdi. Allah da Peygamberine oraya yönelmesini emretti. Hz. Peygamber oraya 17 ay yöneldi; oysaki Allah Resulü kıblenin Kabe olmasını arzu ediyordu. Çünkü Yahudiler
"Muhammed bize muhalefet ediyor ama kıblemize uyuyor" diyorlardı. Bunun üzerine ayet indi."[439]
İbn Abbas'tan rivayet olunmuştur:
"Resulullah Mekke'de iken Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılıyordu. Kabe de aralarında bulunuyordu. Medine'ye hicret ettiğinde ise 16 ay böylece namaz kıldı, sonra Kabe'ye çevrildi."[440]
İbn Abbas, Mekke'de iken her iki kıbleyi birleştirdiğini; ancak Medine'ye geldiğinde, coğrafî olarak buna imkan olmadığı için Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmakla emrolunduğunu anlatır.[441]
Bu rivayetleri dikkate aldığımızda Beyt-i Makdis'in kıble olarak kabul edildiği yerin Mekke mi, yoksa Medine mi olduğu konusunda bir ittifak sağlanmasa bile, Hz. Peyganıber'in oraya yönelmesinin, kendisine gelen bir emirle olduğu anlaşılmaktadır. Zira Kudüs'e yöneliş Yahudilerin kalbini ısındırmak gibi bir amaçla Hz. Peygamber'in kendi seçimi olsaydı, onlarda bir hayır olmadığını gördüğünde, arzu ettiği kıbleye 'gözünü semaya dikip beklemeksizin' dönerdi. Oraya yönelmesini isteyen bir emri Kur'an'da bulamadığımıza göre, Hz. Peygamber'in ilk kıblesinin tespitinin, Kur'an'da olmayan bir vahiyle olduğunu söyleyebiliriz.
Kur'an dışı vahyin farklı alanlarda bilgi kaynağı olarak kullanıldığını gösteren örnekleri artırmak mümkün olmakla birlikte, fazla uzatmamak için bir iki örnek daha zikrederek konuyu kapatmak istiyoruz.
Resulullah'ın mevlası Sevban'dan nakledilen rivayete göre Yahudi alimlerinden biri, Hz. Peygamber'e gelip, peygamber olanlardan başka kimsenin bilemeyeceği bir takım sorular sormak istediğini belirtince Hz. Peygamber:
"*Söylediğim sana fayda verir mi?",* dedi. O da:
"kulaklarımla duyarım" dedi ve çocuğun oluşumundan sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Erkeğin suyu beyazdır, kadınınki ise sarı. Bu ikisi birleştikleri zaman, erkeğin menisi kadınınkine galip gelirse Allah'ın izniyle erkek çocuk dünyaya getirirler. Kadının menisi erkeğinkine galip gelirse kız çocuğu meydana getirirler" buyurdu. Bunun üzerine yahudi:
"Yemin ederim ki sen doğru söyledin, ve yine yemin ederim ki sen bir peygambersin" dedi ve ayrılıp gitti. Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.) şu açıklamayı yaptı:
"Hakikaten bu adam bana soracağını sordu. Ama ben onun sorduklarından bir şey bilmiyordum. Onları Allah bana bildirdi."[442]
Rivayetten anlaşıldığına göre sorunun yöneltildiği alanda Hz. Peygamber'in bir bilgisi yoktu; ancak soruya muhatap olunca kendisine bu bilgi vahyedildi.
Bu rivayetlere göre Hz. Peygamber'in bilgisinin kaynağını vahiy oluşturmaktadır. Özellikle gaybi konularda vahiy tek kaynaktır.[443] Zira gözlem ve deney yardımıyla duyulur alem hakkında sınırlı bilgi üreten akim, gayb alemiyle ilgili konularda eksik ve hatalı hükümler vereceği şüphesizdir.[444]
Örneklerden Hz. Peygamber'in hayatın farklı alanlarında vahiyle bilgilendirildiği anlaşılmaktadır. Zira namazın kılmışı, görevine ilişkin bir örnek teşkil ederken, yahudinin sorduğu soruya cevap verdikten sonraki açıklaması, ya da Hubab b. Münzir'in Bedir'de ordunun konuçİandırılması hakkında vahiy olup olmadığını sorması, söz konusu alanın, Hz. Peygamber'in görev alanıyla sınırlı olmadığını, en azından ashabın bu

noktadaki beklentilerini ortaya koymaktadır. Ancak risalet görevini îfâ noktasında vahyin özel bir anlam ve yerinin olduğu şüphesizdir.

b) Akl/Kalp (Fuad)

Akıl kavramını, birinci bölümde ele aldığımız için burada tekrar zikretmemekle birlikte, Hz. Peygamber tarafından onun nasıl kullanıldığını tespit etmeye çalışacağız.
Varlığı akılla anlam kazanan bir insanın, günlük hayatında yapması veya yapmaması gereken hususları tespit ederken aklını kullanması kaçınılmazdır. Hz. Peygamber de, gerek elçilik görevini yaparken, gerekse günlük hayatını sürdürürken üpkı diğer insanlar gibi gaib olan şeyleri vasıtalarla, mahsûsât/duyumlanabilir olanları ise müşahede ile idrak etmekte[445] bir vasıta olarak aklını kullanmıştır. Mesela adadığı orucu tutamadan vefat eden annesinin yerine oruç tutup tutamayacağını soran bir kadına
"Annenin bir borcu olsa onu öder miydin?" diye sormuş, onun
"Evet" demesi üzerine de
"O halde onun yerine oruç tut"[446] buyurmuştur.
Hz. Peygamber, müslümanların arasında çıkan anlaşmazlıkları çözümleyen bir hakim olarak görev yaptığı Medine toplumunda, davaları, davalıların iddia ve savunmasını dinleyerek karara bağlama yoluna gitmiş ve yaptığının bir akıl yürütme olduğunu belirtip, kişiyi nihai olarak vicdanıyla baş başa bırakmıştır. Rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamberin ifadesi şöyledir:
"*Davalarınızda bana başvuruyorsunuz, benim de beşer olduğumu unutmayın. Olur ki bazılarınız davasını delillerle daha kuvvetli ispat edebilir. Şayet onun lehine hüküm verip de mümin kardeşini haksızlığa uğratırsam sakın onu almasın. Çünkü ben ona ateşten bir parça vermişimdir."*[447]
Konuya ışık tutabilecek başka bir örnek daha verelim:
"Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde ziraatçilerin erkek hurma dallarını dişilerinin üzerine asarak tozlaştırma yaptıklarını görmüş ve ne yaptıklarını sormuştu. Onlar:
"Öteden beri biz bunu yapıyorduk." dediler. O:
"Umarım siz bunu yapmasanız daha iyi olur." dedi. Bunun üzerine onlar da tozlaştırmayı terk ettiler. Bu yüzden hurmalar olgunlaşmadan döküldü. Onlar durumu Hz. Peygamber'e bildirdiler, O da şöyle buyurdu:
"Ben ancak bir beşerim, size dininize ait bir şey emredersem onu uygulayın, kendi görüşümden bir şey söylersem bilin ki ben de bir beşerim. Siz dünya işinizi daha iyi bilirsiniz."[448]
Aynı olaym anlatıldığı bir başka rivayette ise Allah Resulü yaptığı işin bir akıl yürütme olduğunu açıkça belirtmiştir. Rivayete göre O:
"*..Bu bir tahmindir. Eğer faydalı ise yapın. Ben de sizin gibi bir insanım. Tahmininde insan hata da, isabet de edebilir."*[449] buyurmuştur.
Aklı, bilgiye ya da sonuca ulaşmada bir vasıta olarak kullanan Hz. Peygamber, başkalarının akıl yürütmelerini de dikkate almıştır. Mesela Selman-ı Fârisî'nin hendek kazma fikrini, Hubab b. Munzir'in Bedir savaşında, ordunun su kuyularının başında konuçlandırılması konusundaki akıl yürütmesini[450] kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur.[451]
Netice itibariyle olgu ve olayları değerlendirmede Hz. Peygamber, tıpkı diğer insanlar tarafından yapıldığı gibi. mevcut birikimini kullanarak akıl yürütmelerde bulunmuş; diğer bir ifade ile bilgiye ulaşmada aklım bir kaynak olarak kullanmıştır.

c) Haber

İnsan, ancak duyumla algıladığı, acı ve tat gibi nefsin yaratılışında bulduğu nesneyi veyahut varlığı, birliği, çokluğu tasarlama gibi akim açık seçik gördüğü, ya da aklın veya kuruntunun meydana getirdiği nesneleri tasarlayabilir. Bunların dışında kalanları şüphesiz kavrayamaz. İşte bu noktada, insan için haberler önem kazanmakta ve bilgi kaynağı olarak kullanılmaya başlanmaktadır. Vahyi de bir tür haber olarak değerlendirmek mümkün olmakla birlikte, biri beşerî tecrübenin sonucu, diğeri ise evrensel gerçeklikler olması nedeniyle, bilgiye kaynaklık etmeleri noktasında ikisini birbirinden ayırmak durumundayız. Zaten bilgi kaynakları arasında sayılan haberdm de, diğer insanların bilgi ve tecrübesini aktaran bilgiler kastedilmektedir.
Rivayetlerden anladığımız kadarıyla, diğer insanlar için kaçınılmaz olan haberlerin bilgi kaynağı olarak kullanılması, Hz. Peygamber için de geçerlidir. Diğer bir ifade ile Hz. Peygamber de haberleri, bilgilenme yolu olarak kullanmıştır. Ancak söz konusu olan bu bilgileri değerlendirmeye tabi tutup, bazısını alırken, bazısını da reddettiğinde herhangi bir şüphe yoktur.[452] Ebu Musa el-Eş'ari'den nakledilen şu rivayeti bir örnek olarak zikredebiliriz:
"Resulullah beni Yemen'e gönderirken Ona:
"Ya Resulallah! Orada birçok içecek var, hangisini içeyim, hangisini içmeyeyim" diye sordum. Resulullah: *"Nedir onlar?"* dedi. Ben de
"Bit ve mızr" dedim. Resulullah:
"Nedir onlar?" deyince,
"Bit baldan yapılır, mızr da mısırdan yapılan bir nevi meşrubattır." dedim. Bunun üzerine Resulullah:
"*Sarhoş eden içkiyi içme, çünkü sarhoş eden her şey haramdır."* buyurdu.[453]
Bu rivayete göre Hz. Peygamber içkinin niteliği hakkında bilgi almış ve İslam'ın genel prensipleri altında onu değerlendirerek sarhoş eden hiçbir içkinin içilmemesi gerektiğini beyan etmiştir.
Hz. Peygamber Ebyad b. Hemmal'a Yemen taraflarında bulunan Me'rib tuzlasını ikta olarak (kesime) vermiş, Akra b. Habis et-Temımi (yahut Abbas b. Mirdas es-Salemi) Hz. Peygamber'e gelerek o yerin cahiliyye devrinde kimseye ait olmadığını ve her uğrayanın oradan istediği kadar tuz alıp gittiğini; bunun aynen su gibi muamele gördüğünü ve dolayısıyla Ebyad'a verilmemesini istemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber adı geçen sahabiye yaptığı iktadan vazgeçmiştir.[454]
Bir başka örnek: Hz. Peygamber zekat develeri içinde bir deve görünce kızdı ve
"Bu ne dedi?" (O memur), da
"Ya Resulallah! Onu iki deve yerine aldım." deyince Hz. Peygamber sustu.[455]
Hz. Peygamber emzikli kadınlarla cinsel ilişkiyi yasaklamak istemiş, ancak Fars ve Rumların bunu yaptığını ve bunun da çocuğa zarar vermediğini öğrenince bundan vazgeçmiştir.[456]
Yukarıda zikretmiş olduğumuz rivayetlerden de anlaşıldığı üzere hüküm, verilen ya da edinilen bilgiye göre konulmuştur. Bu da açıkça Hz. Peygamber tarafından haberlerin, bir bilgi kaynağı olarak kullanıldığını göstermektedir.

d) Duyular

Kur'an'ın bilgi kaynağı olarak kabul ettiği duyular, genellikle kelamcılar tarafından da bilgi kaynakları arasında sayılmış,[457] hatta Maturidî, dış dünyayı ve onun özelliklerini bilmesi için insana verilmiş olan duyuların bilgi elde etme yollarının en yükseği olduğunu belirtmiştir.[458] Öyle ki bilgi kaynakları arasında sayılan akıl/istidlal ve haber konusunda bazı itirazlar görülürken,[459] duyuların bilgi kaynağı olarak kabul edilmesine itiraz edilmemiş; hatta duyuları tek bilgi kaynağı olarak kabul edenler de olmuştur. Mesela Sümeniyye, havassı hamsenin (beş duyu) dışında hiç bir şeyle bilgi elde edilemeyeceği görüşündedir.[460]
Bilgi kaynağı olan duyuların, sayısını yediye çıkaranlar[461] olsa dahi, genellikle onlar beş olarak kabul edilirler. Bunlar, işitme, görme, koklama, tatma ve dokunmadır.[462]
Herkesin benimsediği bu kaynaklar, Hz. Peygamber tarafından da; bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır. Buna örnek olarak Ebu Bekir İbn Ebu Musa'nın babasından naklettiği şu haberi zikredebiliriz:
"Resulullah oruç tutuyordu, ona kabakta yaptığım bir içkiyi sunmak için oruç tutmadığı bir günü kolladım. Oruç tutmadığı bir günde yaptığım meşrubatı ona götürünce:
"Yaklaştır bakayım" buyurdu. Yanına yaklaştırdım, iyice keskinleştiğini görünce:
"Bunu bahçeye dök. Çünkü bu Allah'a ve ahiret gününe inanmayanların içkisidir." dedi.[463]
13 yıl Mekke'de elçilik görevini yerine getirmeye çalışan Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edince orada bir site devleti kurup başına geçmiş ve toplumun komutam, hakimi, doktoru vs. görevlerini de üstlenmiştir. Bu görevlerini yaparken Hz. Peygamberin, vahyi, aklım, hislerini, geçmiş kültür birikimini ve çevresindeki insanların tecrübelerini aktaran haberleri bilgi kaynağı olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

Ancak Kur'an'da bilgi felsefesi kurmak gibi bir amaç güdülmemiş, aksine insanların dikkatlerini çekip, düşündürmek suretiyle Allah'a yöneltmek hedeflenmiş; dolayısıyla bilgi kaynakları sayılmamıştır. Bu nedenle sadece Kur'an'da belirtilen kaynakların geçerli olduğu gibi bir iddia ileri sürülemeyeceği gibi, Hz. Peygamber'in bilgi kaynaklarının sadece bunlar olduğu da söylenemez.
Özetlediğimizde Hz. Peygamber'in bilgi kaynakları esas itibariyle Allah'tan aldığı vahiy, akıl, haber ve duyular olarak sıralanmaktadır. Ondan bize intikal eden bilgiler ise vahiy ve beşerî tecrübesinin bir birikimi olan bilgiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ikincisi:
1) Beş duyu organıyla elde ettiği bilgiler;
2) Başkalarının tecrübelerinden kazandığı bilgiler;
3) Kendi akli muhakemesi ile ulaştığı bilgiler;
4) Kur'an-ı Kerim'i anlamak ve ondan istinbat ve istidlal etmekle ulaştığı bilgiler, şeklinde alt başlıklarla gösterilebilir.[464]
Bilginin kaynağı ile gerçekliği ve evrenselliği arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu dikkate aldığımızda Hz. Peygamber'in vahiy kaynaklı olan bilgisinin yanhşlanması veya aksinin ortaya çıkması söz konusu değildir. Ancak beşerî tecrübesi veya görev alanı dışındaki istidlalleri ve diğer bilgi kaynaklarından elde etmiş olduğu bilgiler için evrensel anlamda gerçeklik yerine, öncelikle kendi şart ve mekanında doğruluk aranmalıdır. Bu durumda rivayetlerin, kaynakları da dikkate alınarak değerlendirildiği takdirde, gerek onların Hz. Peygamber'e aidiyetini tespit, gerekse bağlayıcılık açısından daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir. Ancak bu noktada Peygamberlerin ismet sıfatı ile kendilerinden aktarılan rivayetlerin ilişkisinin ele alınması gerekmektedir.

D) Hz. Peygamberin İsmeti Ve Rivayetlerle İlişkisi

'A-s-m' fiilinin mastarı olan ismet, lügatte men etmek, korumak, tutmak, bir şeye yapışmak, sığınmak, dayanmak, güvenmek; bilek, bilezik, gerdanlık, ip, bağ, nikah akdi, iffet, namus ve dokunulacak şey anlamlarına gelmektedir.[465]
Kur'an-ı Kerim'de "a-s-m" fiili korumak,[466] "i'tesame" tutunmak,[467] "iste'same" imtina etmek ve çekinmek[468] anlamlarında kullanılmıştır. Hadis-i şeriflerde de asama fiilinin mastarı olan ismet, aynı anlamlarda kullanılmış ve ismetin bulunduğu kimsenin yani ma'sumun Allah'ın koruduğu kimse[469] olduğu vurgulanmıştır. Kavukci'nin (ö.1305/1887), sûfıyyeye ait olduğunu belirttiği uydurma bir haberde de, güç yetirememenin ismetten olduğu belirtilmiştir.[470]
Ayet ve hadislerdeki bu kullanım doğal olarak ıstılahı anlamdaki ismet tanımlarına da yansımıştır. Bu nedenle ismet, Şiilerin dışında, bütün ümmet tarafından peygamberlerin, Allah tarafından günah işlemekten, isyana düşmekten, yasak ve haramları irtikap etmekten korunması[471] şeklinde anlaşılmıştır.
Peygamberlerin ismet sıfatı, genel olarak her mezhep tarafından kabul edilmiştir. Ancak ismetin tanımı, mahiyeti yani neleri içerdiği ve peygamberlerde başlangıç tarihi, hatta ismetin delili [472] söz konusu olunca; bu ittifakın bozulduğunu görüyoruz. Öte yandan elimizde bulunan örnekler de onun mutlak olarak ifade edilmesine müsaade etmemektedir.[473] Kur'an'da da bazı peygamberler hakkında *"isyan etti ve haddi aştı"*[474] gibi ifadeler kullanılmakta, bizzat Resuhıllah'a "zenb/günah" isnad edilmekte [475] ve bazı konularda uyarıldığı bilinmektedir. Hz. Peygamber de dualarında geçmiş günahlarından bağışlanma niyaz etmektedir.[476] Biz araştırma konumuzla ilişkisi oranında konuyu ele almayı amaçlamaktayız. Bu nedenle konuyu uzatmamak için naslardan hareket ederek sonuca gitmek yerine, tartışmalardan hareketle ittifak edilen hususları tespit etmeye, bunun yanında da bulabildiğimiz kadar, görüşleri te'yid veya tekzip eden haberleri de zikretmeye çalışacağız.
Konuyla ilgili tartışmalara baktığımızda ismet sıfatının gereği olarak Hz. Peygamber'in, insanlardan; cin ve şeytandan; unutma, yanılma ve günahlardan korunduğu kabul edilmektedir.

a) İsmetin Mahiyeti

1) İnsanlardan Korunma
Allah'u Teala peygamberini insanlardan koruyacağını beyan etmekte[477] ve rivayetlerde de Hz. Peygamberin, kendi dışında bir güç tarafından korunduğu belirtilmektedir.[478] Nitekim tehlikelere karşı insanlar tarafından korunan Hz. Peygamber, "Allah seni insanlardan koruyacaktır"[479] ayeti indiğinde, başını pencereden dışarı çıkararak *"Ey insanlar! Dağılın, Allah beni koruyacaktır"* buyurmuştur.[480] Kendisine itaat zorunlu kılınan ve insanlar için de güzel bir örnek olarak sunulan[481] Hz. Peygamber, şüphesiz inanç ve ahlak açısından sürekli kontrol altında tutulmuştur. Ancak tehlikelere karşı korunacağı konusunda, kendisine özel bir güvence verilmiş ve bu teminat yerine de getirilmiştir.[482]
2) Cin ve Şeytandan Korunma
Hz. Peygamber, Allah'ın kendisini şeytanların helak etmesinden, tasallutundan ve vesvese vermesinden koruduğunu söylemiştir. [483] Öte yandan her insanın biri hayrı emreden ve ona teşvik eden, diğeri de şerri emreden ve ona teşvik eden iki refiki vardır.[484] Hz. Peygamber, kendi cirminin müslüman olduğunu beyan etmiştir.[485] Dolayısıyla ona şerri emretmemektedir. Hz. Peygamber'in cin ve şeytandan korunacağı konusunda icma olduğu da belirtilmektedir.[486] Aslında İslam inancında koruyucu bir güç her zaman kabul edilir ve O'nun koruması beklenir;[487] hatta bu nedenle dualar yapılır. Mesela "Kim Kehf suresinin başından 10 ayet ezberlerse deccaldan korunur"[488] buyurulmuştur. Burada zikredilen korunacak kişi mutlaktır. Yani onun peygamberlik gibi özel bir konumunun olması da gerekmemektedir.
3) Unutma
Ulema arasında unutma, kendilerine has olan ibadet vb. gibi konularda peygamberler açısından caiz ve mümkün olduğu kabul edilmektedir.[489] Nitekim tebliğe ait söz ve fiilleri açıkladıktan sonra nadir de olsa yanılmışlardır.[490] Örnek olarak şu haberleri zikredebiliriz:
i- Abdullah İbn Ömer'den nakledilmiştir:
"Resulullah bir gün yamlarak iki rekatta selam verdi. Kendisine Zülyedeyn denilen birisi:
"Ya Resulallah! Namaz kısaltıldı mı yoksa unuttun mu?" dedi. Hz. Peygamber de:
"Ne kısaltıldı ne de unuttum" dedi. Bunun üzerine Zülyedeyn:
"İki rekat kıldın" dedi. Hz. Peygamber
"Zulyedeyn'in dediği gibi mi?" diye sordu. Ashab, evet deyince Hz. Peygamber iki rekat kıldı, sehiv için iki secde yapıp selam verdi."[491]
ii- Hz. Aişe'den nakledildiğine göre:
Hz. Peygamber bir gece mescitte birinin -ki bir başka rivayette bu kişinin Abbad olduğu söylenmektedir- Kur'an okumasını dinlemiş; sonra:
"Allah ona rahmet etsin bana falan ve falan surelerden unutmuş olduğum şu ve şu ayeti hatırlattı" buyurmuştur.[492]
iii- Ebu Hureyre'den nakledildiğine göre, Resulullah kadir gecesinin uykusunda kendisine gösterildiğini ancak sonra bunu unuttuğunu söylemiştir.[493]
Resulullah'ın tebliğiyle ilişkisi olmayan sözleri unutabileceği genel kabul görmüştür. Rivayetlerde de bu durum açıkça görülmektedir. Ancak onun unutması veya kendisine unutturulmağı, sünnet koymak veya insanların karşılaşacakları benzeri durumlarda onlara yol göstermek gibi belli bir amaca matuf olabileceğini belirterek, Hz. Peygamber'den bu noktada gelen haberleri tebyinle ilişkilendirenler de görülmektedir.[494]
4) Günahlardan Masumiyet
Hz. Peygamberin kendi dışındaki bir güç tarafından günahlardan korunduğunu belirten bir rivayete rastlayamadık. Aksine ona zenb/günah[495] isnat edildiğini; onun da günahlarından istiğfar ettiğini görmekteyiz. Mesela Hz. Fatıma'dan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber, mescide girdiğinde:
"Rabbim günahlarımı bağışla ve rahmet kapılarını benim için aç"; çıktığında da
"Rabbim günahlarımı bağışla ve bana lütuf kapılarını aç." derdi.[496] Öte yandan onun, kendisiyle korunacağı bir rahmeti Allah-u Teala'dan niyaz ettiği görülmektedir.[497] Ancak Hz. Peygamber'in bu şekilde davranması, onun örnek olmasının yanında "şükreden bir kul olma" arzusundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.
İsmet, Allah'ın peygamberleri, önce onlara tahsis ettiği saf cevherlerle, en üstün cismi ve nefsi varlığa sahip kılmakla, ayaklarını taatte sabit tutmakla, neticede de onlara sükûnet indirmekle, kalplerini kötü temayüllerden muhafaza etmekle ve tevfıkıyla korumasıdır,[498] şeklinde tanımlanmaktadır.
Şiilerin dışında, İslam alimlerin hemen hepsi, ismetin, bu anlamda, sırf peygamberlere mahsus bir sıfat olduğunu kabul etmelerine rağmen ismetin mahiyeti konusunda bir birlik sağlayamamışlardır. Onlar ismetin nasıl bir sıfat olduğunu açıklarken, yani hakikat ve mahiyetinde, ihtilaf etmişler, hatta onu, günahtan masumiyet ve hatadan masuniyet şeklinde ikiye ayıranlar da olmuştur.[499] Öte yandan günah İşlemelerinin

nasıl engellendiği konusunda da ihtilaf edilmiştir.[500] Kimi İslâm alimlerine göre günah işleme yetileri ellerinden alınmamıştır. Ancak onlar gerek sözlerinde gerekse fiillerinde kendilerini lekeleyecek ve değerlerini düşürecek hatalardan korunmuşlardır. Bilinçsiz olarak kendilerinden bir hata vuku bulacak olsa, Allah onları uyarır ve kınar.[501]

Zira ismet, yapma gücü olmakla birlikte masiyyetten kaçınma meleke-sidir.[502] Kimilerine göre İse peygamberlerin günah işleyememeleri, yani bu yetilerinin ortadan kaldırılmasıdır.[503] Bu ya nefsin veya bedenin günah işlemeyi engelleyen bir melekeyle tahsıslenmesi ya da peygamberlerin itaatte övgü, masiyette ise yerme olduğunu kesin olarak bilmeleri, dolayısıyla kendilerini korumaları şeklinde olur.[504] Bu noktada farklı görüşlere sahip olmaları nedeniyle mezheplerin görüşlerine müracat edeceğiz.

Maturidîlere göre ismet, Allah'ın peygamberlerine tahsis ettiği bir lutfudur ki ondan sonra peygamber artık, irade ve ihtiyarı baki kalmakla birlikte, devamlı taat işler ve günahlardan uzak durur.[505] Onlara göre ismet külfeti kaldırmaz, yani peygamberin günahtan korunmuş olması, onu taate zorlamadığı gibi, günah işlemekten de aciz bırakmaz.[506] Eğer kast ve iradesi olmaksızın kendisinde bir hata vuku bulacak olsa Cenab-ı Hak onu uyarır ve kınar.[507]

Eşarilere göre, Allah'ın peygamberlere itaat gücü verip masiyet gücü vermemesidir. Diğer bir ifadeyle bir şahsın nefsinde veya bedeninde bulunan bir özellik sebebiyle ondan günah çıkmasının imkansız olmasıdır.[508] Böylece peygamberler günahlardan korunmuş olurlar.[509] Ancak bu görüş akli ve nakli delillerle tenkit edilmiştir.[510]

Şiaya göre: gücü yettiği halde hiçbir masiyet işletmeyen akıl kuvvetidir.[511]Onlara göre kişinin iman derecesi "yakin ve şuhud" seviyesine ulaşırsa kişinin günah işleme ihtimali sıfıra düşer. Yani günahtan ismet kamil imandan doğan güçlü bir takvadır. İnşam günahtan masumiyete ulaştırmak için zorlayıcı bir dış gücün onu günahtan vazgeçirmesi söz konusu değildir.

Hatadan masumiyet ise, peygamberlerin özel bir his vasıtasıyla olaylarla karşılaştığında ve olayı tam olarak kavradığında, olayla ilgili zihinsel bir şekillendirme olmadığından hata yapma ihtimali sıfırdır.[512] Buna göre insanın masumiyeti ve masuniyeti için zorlayıcı bir dış gücün, onu günahtan vazgeçirmesi söz konusu değildir. Zira kudreti olmadığı için günah işlememesi onun için bir olgunluk sayılmayacaktır.[513]

Mutezileye göre ismet, Allah'ın masuma bir lutfudur ki bu lütuf sayesinde O, günahlardan uzaklaştırılmış olur.[514] Zira onlar Allah'ın küfre düşen veya büyük günah işleyen bir nebi göndermeyeceği konusunda icma sağlamışlardır. Ancak bu nebinin küçük günah işleyebileceğini beyan etmişlerdir.[515]

Bunların dışında ismeti, sahibini masiyet ve hatadan bir başka tabirle dalaletten men eden bir ilim türü olarak tanımlayanlar[516] olduğu gibi, Allah'ın seçimine ehliyetli kılan ahlak, düşünce, akıl ve iman olgunluğu ve kişinin kendini Allah'a adaması gibi özellikleri sayesinde ulaştığı nitelik[517] şeklinde anlayanlar da olmuştur.

İslam mezhepleri ismeti farklı şekillerde tanımlamış olsalar bile, büyük bir çoğunluğun, ismeti günahlardan uzak durmak şeklinde algıladıkları görülmektedir.[518] Ancak bazı alimler, ismeti tebliğ konusunda hatadan uzak olmak şeklinde kabul edip; günah işleme konusunda peygamberlerin masum olmadıklarını beyan etmişlerdir. Buna göre onlar, peygamberlik davasında ve Allah'tan insanlara tebliğ ettikleri şeylerde kasten yalan söylemekten masumdur;[519] bunun dışında ise masum değildir.[520] Günah İşleme konusunda peygamberlerin masum olmadığını beyan eden İbn Teymiyye, onların günahta ısrar etmeme konusunda masum olduklarını belirterek[521] bir ayırım yapmaktadır.

Peygamberlerin, peygamberlik davalarında ve Allah'tan insanlara tebliğ ettikleri şeylerde kasten yalan söylemekten, çirkin davranışlardan ve helak edici büyük günahlardan masum olduklarında bütün İslâm alimleri ittifak etmişlerdir.[522] Ancak dini açıdan küçük günah sayılan hususlarda ne lehte ne de aleyhte bir delil olmadığı için, kimi alimler onu caiz görmüş:[523] ancak bunun gerçekleşmediğini beyan etmişlerdir.[524] Zira Peygamberler, mucizelerin medlulüne ters düşecek şeylerden, aklen, masum olması gerekir. Mucizenin medlulü ise tebliğ ettikleri şeylerde onların doğruluğudur.[525] Kimi alimler ise günahlar arasında herhangi bir ayırım yapmaksızm büyük küçük hiçbir günahın peygamberler için caiz olmadığını söylemişlerdir. Örneğin İbn Hazm'a göre peygamberler büyük ve küçük günahlardan masumdurlar.[526] Şehristânî de bu noktada İbn Hazm ile aynı görüşü paylaşmaktadır.[527] Ancak bu, kasıt olmaksızın, onlardan yanlışın sadır olmasını engellemez. Fakat onlar yanlış üzerinde kalmazlar.[528]

İsmetin mahiyeti konusunda ihtilaf edildiği gibi ona delalet eden delilde de ihtilaf edilmiştir. Mutezile ve Eşariler onun delilinin şeriat ve akıl olduğunu söylerken; Hanefî ve Safî alimlerinden bir kısmı ise onun sem'i olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda îsbehânî'nin hadis olarak zikrettiği şu haber dikkat çekicidir *"Bizden günah işlemeyen veya ona yeltenmeyen hiçbir nebi yoktur."*[529]

İsmetin mahiyetinin tartışıldığı gibi, peygamberde ne zaman başladığı; diğer bir ifadeyle nübüvvetten önce de peygamberlerin masum olup olmadığı tartışma konusudur. Şia ve Mutezile peygamberlerin bi'setten önce de masum olduklarını kabul ederken;[530] bazı kelamcılar, peygamberlerin nübüvvetten önce büyük ve küçük günahlardan korunmadıklarını beyan etmektedirler.[531] Çoğunluğun görüşü de bu yöndedir.[532] Bu noktada peygamberlerin tevhit ve iman konularında gerek peygamberlikten önce, gerekse peygamberlikten sonra korunduğunu[533]belirterek tahsise gitme eğiliminin varlığı da dikkat çekmektedir. Resulullah'ın peygamberliğinden önceki döneme ait olan haber ve eserler de onların bu görüşünü desteklemektedir.[534] Zira bir peygamberin nübüvvetinden önce Allah'a şirk koşup, putlara tapması, kendisine nübüvvet geldiğinde insanları tevhide çağırırken kınanmasına yol açabilirdi. Kavminden birisi kalkar:

"Önceden sen de bizimle beraber bu putlara taparken, şimdi bunları kötüleyip terk etmene sebep nedir? Sen bir dinde karar kılmadın." derdi. Peygamberin bu şekilde kınandığını gösteren sahih bir haber yoktur. Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı naklolunur, yani müşrikler bunu söylemekten geri durmazlardı.[535] Nitekim Hz. Peygamber de kendisinin puta tapmadığını açıkça beyan etmiştir.[536] Bununla ilgili şöyle bir olay anlatılır: "Senede bir kaç kez Kureyşliler buvane isimli putun etrafında toplanır, kurban keser, sabahtan akşama kadar bayram yaparlardı. Ebu Talib yeğeniyle oraya gitmeye hazırlandı. Hz. Muhammed ise gitmek istemedi. Ebu Talib kızdı ve elinden tutarak onu da götürdü. Bundan sonrasını Hz. Peygamber şöyle anlatmaktadır:

"Ben puta yaklaşınca uzun boylu, beyaz elbiseli biri bana göründü,

'sakın puta yaklaşma' diye beni tembihledi. Ben de yaklaşmadım."[537] Bi'setinden önce şirk ve putperestlikten beri olan Peygamberlerin, günahlardan masum oluşu ise, Ehl-i Sünnete göre, vahiyden sonradır.[538] Bu konudaki görüşler özetlendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:[539]

i) Peygamberler doğumlarından itibaren masumdurlar. Bu Rafizanın görüşüdür.

ii) Peygamberler buluğ çağından itibaren masumdurlar. Ancak onlar için nübüvvetten önce küfür ve günah işlemek caiz değildir. Mutezilenin çoğunluğunun görüşü budur.

iii) Peygamberler nübüvvetlerinden sonra masumdurlar. Ehli Sünnetin görüşü budur.

Netice olarak peygamberlerin peygamberlik görevlerini gizlemekten, yani ilahi mesajı tebliğde fazlalık, noksanlık ve hata yapmaktan masum olduklarında ittifak sağlanmıştır.[540] Nitekim Hz. Aişe, bu konudaki itimadını şu şekilde dile getirmektedir:

"Kim Muhammed Allah'ın indirdiğinden bazı şeyleri gizledi derse şüphesiz yalan söylemiştir."[541]

Bir başka rivayete göre "gizleseydi Ahzap suresi 37. ayetini gizlerdi" demiştir.[542]

Bu konuda Hz. Peygamberin de: *"Allah'ın size emretmiş olduğu her şeyi eksiksiz olarak size emrettim; Allah'ın yasaklamış olduğu şeyleri de eksiksiz olarak size yasak ettim"*[543] buyurduğu bildirilmektedir.

Şeriattaki içtihadında hatadan beri olan[544] Hz. Peygamber, insan olmak bakımından, hakkında vahiy inmeyen sanat, ziraat, matematik gibi dünya ile ilgili bazı işlerde, bilgisinin olmaması ya da olanın aksine bir inanç beslemesi ismetine ayları düşmez.[545] Bu konulardaki bilgisizlikleri nedeniyle onlar kınanmazlar. Zira onların görevleri ahiret haberleri, şeriat işleri ve kanunlarıyla ilgilidir. Şöyle veya böyle yapılacağı konusunda dinin belirleyici bir hükmünün bulunmadığı dünya işleri ise bundan farklıdır.[546] Ancak bu durum, onların dünya işlerinde tamamen bilgisiz oldukları anlamına gelmediği gibi göreviyle direk bir ilişkisi bulunmasa da dünya işlerinde de onlar vahyin kontrolünden çok uzak değillerdir. Hz. Peygamber'i kınayan ayetlerin hatalı kararın uygulamasından sonra nazil olması da bunu desteklemektedir.[547] Öte yandan fıkıhçıların ve kelamcıların çoğu Peygamberlerin sehven şer'i hükümlere aykırı davranışlarda bulunmasının caiz olduğu görüşündedirler. Zira Resuller fiillerinde masumiyet sıfatına haiz değillerdir. Ancak Allah'tan vahiy kanalıyla aldıklarını duyurma ve tebliğ etme hususunda masum oluşları katidir.[548] Peygamberimizin namazda yanıldığım belirten rivayetler onları desteklemektedir. Böylece bu alimler peygamberlerin sözleriyle bu şekildeki davranışlarım birbirinden ayırmışlardır. Onlara göre davranışlardaki yanılgı peygamberin itham edilmesini de gerektirmez. Öte yandan peygamberin uygulamada yanılması ya da yanıltılması görevi gereği de olabilir.[549]

Hz. Peygamberin içtihadında hata yapmasını[550] imkan dahilinde görenler onun hata üzerinde bırakılmayacağını ileri sürerler. Onun kınanan içtihatları, ismet sıfatına aykırı düşecek bir günah da değildir.[551]

Peygamberler için hata, unutma ve yanılmanın caiz olduğunu düşünen Ehl-i Sünnet alimlerinin hiçbirisi onların nehyedilen bir şeyi kasten işlemelerini caiz görmez. Onlar dini hükümleri tebliğin dışında peygamberlerin unutma ve hata etmelerini caiz görürler ki buna da zelle ismi

verilmektedir.[552]
Bu durumda peygamberlerin ismetini, görevlerini esas alarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Bunları:
1) Tebliğe aykırı düşen;
2) Tebliğle ilişkisi olmayan şeyler şeklinde ikiye ayırmamız mümkündür.

b) İsmetin Rivayetlerle İlişkisi

1- Tebliğe aykırı düşen şeyler
Peygamberler risaleti gizlemek, davalarında yalancılık, kendisine indirilen herhangi bir şeyde bilgisizlik, şüphe, tebliği eksik yapmak, şeytanın melek suretinde kendilerine görünmesi, risaletin başlangıcında veya daha sonra onları karıştırması, vesvese vermek suretiyle zihinlerine musallat olması, Allah'tan verdiği haber konusunda kasten yalan söylemesi gibi tebliğe aykırı düşen şeylerde masum olduklarında icma vardır.[553] Ancak hata, unutma ve yanılma şeklinde olan fiillere gelince, bu noktada ihtilaf edilmiş ve onlar üç farklı düzeyde ele alınmıştır:[554]
i- Dini konularda olmakla birlikte insanların tabi olmaları için yapmadığı; diğer bir ifade ile bir beşer olarak kendisine has olan fiillerinde, diğer insanlar gibi hata yapmaları caizdir. Bu ulemanın genelinin görüşüdür.
ii- Ümmeti eğitmeyi amaçladığı, tebliğle ilişkili fiillerinde ilk defa açıklamasında veya tatbikatında hatadan ve galattan masumdur.
iii- Ümmeti eğitmeyi amaçlamadığı ve önceden defalarca yaptığı işlerde hata ve yanılma caizdir.[555]
2- Tebliğle ilişkisi olmayan hususlar
Tebliğle ilişkisi olmayan şeylerde, ulemanın çoğunluğuna göre peygamberin hata yapması ve yanılması caizdir.[556]
Öte yandan dini tebliğ noktasında, Hz. Peygamberden sadır olan şeyler, zaman, mekan ve şartlarla ilişkisi olsa bile, evrensel bilgilerdir. Bunun dışında kalan tecrübi bilgiler için ise, tarihsellikleri nedeniyle, bunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu ayırım bizzat Hz. Peygamber tarafından da yapılmış ve O şöyle buyurmuştur:
"Ben bir beşerim. Allah'tan size tahdis ettiğim şey haktır. Kendi yanımdan söylediğim şeye gelince, ben bir beşerim, hata da ederim isabet de."[557]
"Ben bir beşerim. Size dininizden bir şey emredersem onu alın; kendi reyimden bir şey emredersem ben bir beşerim."[558]
"Ben bir beşerim; zan isabet de eder hata da. Benim 'Allah buyurdu' dediğim şeye gelince ben hiçbir zaman Allah adına yalan söylemem."[559]
Hurma aşılama konusunda görüşünü bildiren Hz. Peygambere başarısız sonuç bildirildiğinde de aynı ayırımı yaparak bütün hadisleri itham altında bırakacak belirsizliği ortadan kaldırmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurur:
"Ben ancak sizin gibi bir insanım. Size dininizle ilgili bir şey emrettiğimde ona sarılın, kendi görüşümden bir şey söylersem (bilin ki) ben de sizin gibi bir insanım."[560]
Görüldüğü gibi dinî olanla tecrübî olanı birbirinden ayıran Hz. Peygamber, bağlayıcılık açısından olduğu gibi gerçeklik açısından da bunların aynı olmadığını, yani görevyle ilişkili olanın hak/gerçek bilgiler olduğunu; diğerlerinin ise iki ihtimali de taşıdığım belirtmektedir. Onun eğitim süzgecinden geçen ashabı da bu ayırımı yaptığı için zaman zaman, Hz. Peygamberin sözlerinin kaynağının vahiy olup olmadığını sormak suretiyle, kendi görüşlerini beyan etmişlerdir. Mesela Bedir'de ordusunu konuçlandıran Hz. Peygambere Hubab b. Munzir, oraya vahiyle mi konduğunu sormuş; Hz. Peygamberin vahiy olmadığını bildirmesi üzerine kendi görüşünü söylemiş ve bu görüş Hz. Peygamber tarafından uygulamaya konulmuştur.[561]
Resulün kınanan içtihatları ismet sıfatına aykırı düşecek bir günah değildir. Zira bu içtihatlar, kendisine vahyin gelmediği alandadır. Bu noktada os beşeri tabiatından ayrılması imkansız olduğu için yanlış ya da doğru yapabilir.[562] Ancak Hz. Peygamber'e büyük oranda kaynaklık etmiş olan vahyin, sadece dinî hususlarda geldiğini söylemek mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle Hz. Peygamberin tecrübi alandaki görüşlerinin kaynağının da vahiy olması muhtemeldir. Örnek olarak tıp konusundaki tartışmalara baktığımızda alimlerden bazılarının onu, vahiyle hiçbir ilişkisi bulunmayan bir gelenek olarak değerlendirdiklerini,[563] bazılarının ise tamamen vahyin mahsulü olarak kabul ettiklerini[564] görmekteyiz. Rivayetler her iki görüşü de desteklemektedir. Bu problemi gören Kamil Miras, rivayetleri dikkate alarak, tıbbi bilgilerin bir kısmının vahiyle bilindiğini,[565] bir kısmının ise Arap geleneğinden alındığım söylemiştir.[566] Dolayısıyla onların da doğru bilgiler olması ihtimal dahilindedir. Bu nedenle onların öncelikli olarak tetkik edilmesi gerekir. Bu araştırmanın neticesinde ortaya çıkan sonuca göre de o bilgi ya alınır, ya da belli bir dönemin kültürü olarak kabul edilir. Ancak buradan bilimsel verilerle doğrul anamayan ya da aksi ortaya çıkan bilgilerin Hz. Peygambere atfedilen uydurmalar olduğu sonucuna gidilemeyeceği gibi, ondan gelen her şeyin bilimsel yöntemlerle doğrulanması gerektiği de iddia edilemez. Diğer bir ifade ile sıhhati tespit edilen rivayetlerin Hz. Peygambere aidiyeti kesinleşmiş olur. Ancak bilginin geçerliliği/evrenselliği ise farklıdır. Zaten peygamberin ismetiyle tecrübi bilginin gerçekliği arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle müspet ilim veya sosyal bilimler alanındaki hükümler, peygamberin herhangi bir insan olarak söylediği veya geçerliliği zaman ve mekan ile sınırlı olan ifadelerdir.
Peygamberlerin ismetinin alanını özetleyecek olursak:
Peygamberler, küfre düşme, Yüce Allah'ı bilmeme, Allah'ın risaletini saklama, tebliğ ettiği konularda yalan söyleme, tebliğ ve dini hükümleri açıklama konusunda ittifakla masum kabul edilmiştir.[567] O söz ve eylem olarak Kur'an'a aykırı hareket etmekten de uzaktır.
Ümmetin kendisine tabi olması için yapmadığı, tamamen kendine mahsus ibadet ve zikirlerinde yanılması veya hata etmesi ulemanın çoğunluğuna göre caizdir. Nitekim tebliğ niteliği taşımayan ibadetlerinde zaman zaman yanıldığı da bildirilmektedir.
Dinle ilişkisi olmayan, dünyaya ait tecrübî konularda, peygamberlerin hata etmesi caizdir. Çünkü bunlarda peygamberlerin mertebesini düşürecek bir durum yoktur. Bunlar alışılmış günlük işlerdir. Tecrübesi daha çok olan, yani onlarla çok fazla meşgul olan daha çok bilgi sahibi olur.

E) Rivayetlerin Mahiyeti:

Rivayet kelimesi, söz, fiil ve takrir cinsinden Hz. Peygambere atfedilen her şeyi kapsasa da, gerek vasıtalı, gerekse vasıtasız bir şekilde Hz. Peygambere vahyedilen Kur'an, nazil olduktan sonra yazılması ve mütevatir olarak nakledilmesi nedeniyle ayrı olarak ele alınmaktadır. Zira tevatür, ilm-i yakın yani kesinlik ifade etmekte; dolayısıyla mütevatir olarak aktarılan haberin kaynağına aidiyeti kesinlik arzetmektedir.
Hz. Peygamber'den nakledilen haberlerin içinde de söz konusu olan özelliklerden ikisini birlikte, ya da onlardan birini taşıyanlar vardır. Yani hadislerin bir kısmının kaynağı vahiy olduğu gibi; bir kısmı da tevatüren nakledilmişlerdir. Bu nedenle Hz. Peygamber'e atfedilen haberler, ulema tarafından tasnife tabi tutulduğunda vahy-i metlüv ve vahy-i gayr-i metlüv, veya zahir vahiy ve batın vahiy şeklinde bir ayırıma gidilmiştir. Burada vahy-i metlüv veya zahir vahiyle Kur'an; vahy-i gayr-i metlüv ve batın vahiy ile de sünnet kastedilmiştir. Hatta Kur'an ve Hadis, Allah tarafından gönderilmiş birer vahiy olmak bakımından aynı görülmüştür.[568]
Sünnetin vahiy olup olmadığı alimler arasında tartışılan konulardan biridir. Bir kısmı, Necm 2-5. ayetleri ve onun *"...Yemin ederim ki bumdan haktan başkası çıkmaz"*[569] ve *"Bana Kur'an ve onunla beraber bir misli verildi"*[570] vb. sözlerini dikkate alarak sünnetin tamamen vahiy olduğunu ileri sürerken, bir kısmı da hem kaynağı hem de bağlayıcılığı açısından haberleri tasnife tabi tutmuşlardır. Zira beşer olan Hz. Peygamberin davranışlarının bir kısmının vahye dayanmadığını ifade eden kendi sözleri ve buna delalet eden rivayetler vardır. Öte yandan Hz. Peygamber'in huzurunda salıabenin reylerini açıklaması da bunu teyid etmektedir. Örneğin Hz. Peygamber, Mekke için "Oranın otu koparılmaz, ağacı kesilmez" buyurunca Abbas,
"Ey Allah'ın Resulü! Izhir bu hükmün dışında kalsın. Çünkü o evlerimizin çatısını örmede işimize yarıyor, deyince Hz. Peygamber,
"İzhir hariç olsun" dedi.[571]
Bu gibi rivayetler hadislerin içinde bir ayırımın yapılmasını gerektirmektedir. Zira rivayetlerin bir kısmının, Hz. Peygamberin beşeri tabiatından kaynaklandığı yahut rey ve içtihadına dayandığı anlaşılmaktadır ki, bunlar bağlayıcılık açısından farklılık arzetmektedir.[572]
Aslında bu ayırım daha Hz. Peygamber hayattayken, Onun terbiyesi altında yetişmiş olan ashabı tarafından yapılmıştır. Onlar Hz. Peygamber'den gelen bir kararın vahiy kaynaklı olup-olmadığını belirlediklerinde kendilerince uygun tavrı sergilemişler; ayırım yapamadıklarında ise bizzat Resulullah'a vahiy olup olmadığını, ya da emredip emretmediğini sorup ona göre hareket etmişlerdir.[573] Örneğin Hz. Peygamber Gatafan kabilesmin şerrinden emin olabilmek için Medine'nin hurmalarının 1/3'ünü verip anlaşma yapmak istemişti. Sahabe bunun vahiy olup olmadığını sorup, rey olduğunu öğrenince, cahiliyede bir şey vermedikleri insanlara İslam'la şereflendikten sonra hiçbir şey

vermeyeceklerini belirterek karşı çıkmışlardır.[574] Yine köle olan kocasına dönmesi için Berîre'ye aracılık yapmak isteyen Hz. Peygamber'e Berîre'nin verdiği cevap bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir.
Resulullah,
"Ey Berîre! Allah'tan kork (Muğays'a dön), o senin kocan ve çocuğunun babasıdır" deyince Berîre:
"Ya Resulullah! Bunu bana emir olarak mı söylüyorsun" dedi. Resullah,
"Hayır, emir değil, şefaat ediyorum" dedi..."[575]
Bundan sonra Hz. Peygamber Berire'yi muhayyer bıraktı; o da kocasına dönmedi. Ancak onun bu tavrı ne Hz. Peygamber ne de müslümanlar tarafından kınandı.
Kaynağı açısından farklılık arz eden rivayetler, bağlayıcılık açısından olduğu gibi gerçeklik açısından da farklı olabilirler. Hz. Peygamber, kendisinin Allah'a yalan isnat etmeyeceğini,[576] ancak kendi yanından bir şey söylediğinde kendisinin de insan olduğunu, hatta bu nedenle muaheze edilmemesi gerektiğini[577] belirtmesi bunu ortaya koymaktadır.
İşte bu nedenle Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetleri bağlayıcılık açısından değerlendiren müellifler, onları farklı kategorilerde ele almışlardır. Mesela Şah Veliyyullah ed-Dıhlevi (ö.1176/1762) onları:
a) Risaleti tebliğ kabilinden olan rivayetler;
b) Risaletle ilişkisi bulunmayan, yani O'nun beşerî yönünden kaynaklanan veya âdete ve tecrübeye dayanan hususlarla ilgili rivayetler şeklinde ikiye ayırır;
a) Risaleti Tebliğ Kabilinden Olan Rivayetler
1) Ahiret hayatı ve nıelekût âlemine ilişkin rivayetler.
2) İbadetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici rivayetler.
3) İhtiyaçların giderilmesine yönelik olan rivayetler.
4) Hz. Peygamberin herhangi bir şekilde kayıtlamaksızın mutlak olarak zikrettiği hikmet ve maslahatlarla ilgili sünnet.
5) Üstün ameller ve menkıbelerle ilgili hadisler.
Bunların bir kısmının kaynağı vahiy, bir kısmının da içtihattır. Ancak Hz. Peygamberin hata üzerinde kalmaktan masum olması nedeniyle onun içtihadı da vahiy mesabesinde kabul edilmektedir.
b) Risaletin Tebliğiyle İlişkisi Olmayan Hususlar
ed-Dıhlevî bu kısma giren sünnetler hakkında Hz. Peygamber'in:
"Ben de bir insanım. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman onu alın. Size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman ben de nihayet bir insanım"[578] buyurduğunu açıklar ve onları şu şekilde sınıflandırır:
1) Tıbla ilgili hadisler
2) Beşerî tecrübeye dayanan hadisler.
3) Hz. Peygamber'in ibadet kastı olmaksızın âdet olarak ve tesadüfen yaptığı şeyler.
4) Hz. Peygamberin folklor kabilinden olan şeyleri kavmiyle birlikte konuşması.
5) Ümmetin tamamını ilgilendirmeyen; ancak o günün şartlarına göre bir maslahata taalluk eden haberler.
6) Hususi ikaz ve hükümler.[579]
Karafî, Şah Veliyyullah'ın birinci kısımda verdiği rivayetleri bağlayıcılık açısından ele alır ve Tebliğ, Fetva (Risalet), Kaza (Hakimlik) ve İmamet (Devlet Başkanlığı) şeklinde ayırır.[580] Bunlardan tebliğle ilişkili olan rivayetlerin evrensel hükümler içerdiğini söylerken, kaza ve imamet konusunda, hakimin veya devlet başkanının iznini şart koşar.[581]
Söz konusu olan bu tasnifi dokuza hatta on üçe çıkaranlar da olmakla birlikte,[582] Hz. Peygamber'in fiilleri genel olarak üç grupta toplanmıştır:[583]
a) Şeriatı açıklamak için yaptığı fiiller
Hz. Peygamberden, kendisine indirilen Kur'an'ı insanlara tebliğ ve tebyin etmesi istenmiştir. Bu görevini yerine getirmek amacıyla:
i) Hz. Peygamber kendisine mücmel olarak indirilen hükümleri açıklamıştır. Örneğin vakit, rekat ve erkanı belirtilmeksizin farz kılman namazı,[584] uygulama ve sözleriyle en ince ayrıntısına varıncaya kadar beyan etmiş ve *"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi siz de namaz kılın"*[585] buyurmuştur.
ii) Hz. Peygamber Kur'an'da amm olarak ortaya konulan hükümleri tahsislemiştir. Mesela Nisa suresi 11. ayetine göre her evlat varis, her ebeveyn de muris olur. Ancak Hz. Peygamber, *"Biz peygamberler topluluğuna varis olunmaz; bizim bıraktığımız sadakadır"*[586] sözüyle baba olan peygamberleri, *"Katil varis olamaz"*[587] sözüyle de katilleri bu genel hükümden istisna etmiştir.
Yine Nisa suresi 29. ayetindeki
"Ey inananlar! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin, ancak karşılıklı rızanızla yaptığınız alışveriş hariç...", ifadesinden meşru olan her malın karşılıklı rızaya dayanan alış-verişle helal olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Peygamber ürünün olgunlaşmadan[588] veya alıcı tarafından teslim alınmadan satılmasını yasaklamıştır.[589] Burada söz konusu olan genel hükmün tahsislendiği görülmektedir.
iii) Hz. Peygamber Şariin mutlak olarak ortaya koyduğu kavram ve hükümleri tahsislemiştir. Mesela Maide suresi 38. ayetine göre hırsızlık suçunun cezası olarak, hırsızın elinin kesilmesi gerekmektedir. Ancak "el" kelimesi avuçtan dirseğe kadar olan kısım için kullanılabilen mutlak bir kelimedir. Öte yandan ayette çalman mala ait olarak da hiçbir nitelik zikredilmemiş; dolayısıyla mutlak olarak bırakılmıştır. İşte bu noktada mübeyyin olan Hz. Peygamber, elden kastedilenin "bilek" olduğunu ve sirkat cezasının uygulanabilmesi için çalman malın cinsini, miktarını ve benzeri durumları açıklayarak ayetteki kapalılığı kaldırmıştır.[590]
Bir başka örnek olarak Bakara suresi 187. ayetinde belirtilen orucun başlama saati ile ilgili ifadeleri zikredebiliriz. Ayetteki *"...Sizce beyaz ip siyah ipten ayrılıncaya kadar, yiyip için, sonra da ta gece oluncaya kadar orucu tamamlayın..."* ifadeleri, yanlış anlaşılmaya müsait müphem ifadelerdir. Nitekim Adiy b. Hatem'in yastığının altına beyaz ve siyah ipler koyarak bu hükmü uygulamaya çalıştığı nakledilmektedir. Bu durumu Resulullah'a sorunca Hz. Peygamber onun *"Gecenin karanlığı, gündüzün aydınlığı olduğunu"* beyan etmiştir.[591]
iv) Hz. Peygamber, Kur'anda hükmü bulunmayan bazı konularda da hüküm koymuştur. Örneğin nikah konusunu ele aldığımızda, kadının hala ve teyzesinin üzerine nikahlanmasının[592] ve babaların karşılıklı olarak mihir vermeksizin kızlarını değişmesi anlamına gelen şiğar nikahının[593] ve geçici nikah anlamına gelen muta nikahının[594] Hz. Peygamber tarafından yasaklandığını görmekteyiz.
b) Sadece kendisine mahsus fiiller
Hz. Peygamber, kendisi yapmasına rağmen başkalarından yapmalarını istemediği, hatta istekli olanlara bile izin vermediği fiillerdir. Bu konuya misal olarak Hz. Peygamber'in gece namazını[595] ve visal orucunu zikredebiliriz. Rivayetlere göre Hz. Peygamber, ramazanda iftar etmeksizin iki günün orucunu birleştirince insanlar da birleştirdi. Ashabına visal orucunu yasaklayınca onlar:
"Ama sen yapıyorsun?" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Ben sizin gibi değilim, ben yedirilir ve içirilirim" buyurdu.[596]
c) Beşeri fıtratı gereği veya o devirde Arabistan'da cari olan âdetlere göre yapmış olduğu iş ve hareketler Mekke'de doğan ve oradaki yerleşik kültürün içersinde yaşayan Hz.Muhammed, diğer insanlarla birçok şeyi paylaşmış; fıtrî olarak bazı şeyleri sevmiş, bazı şeylerden de hoşlanmamıştır. Mesela Zeyd b. Sabit Hz. Peygamber'in bu yönüne dikkat çekerek, kendisinden hadis rivayet etmesini isteyen bir gruba surdan söyler:
"Ben Resulullah'ın komşusu idim. Ona vahiy geldiğinde bana haber gönderir, ben de onun için yazardım. Biz dünyadan bahsettiğimizde o da bizimle beraber konuşurdu. Ahiretten bahsettiğimizde o da bahsederdi; yemekten bahsedersek o da söz ederdi. Bütün bunları ben size nasıl anlatayım,"[597]
Bu durum aslında her insan için geçerlidir. Nitekim O, keler konusunda bunu açıkça beyan etmiştir:
"Keleri ne yerim ne de yasaklarım."[598]
Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetleri, aklın idrak alanını dikkate aldığımızda da akıl ve duyu organlarıyla elde edilebilecek tecrübi bilgiler ve akılla elde edilemeyecek yani vehbi bilgiler olarak ikiye ayrılabiliriz.
Netice itibari ile Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetlerin bir kısmı onun göreviyle ilişkili tebliği veya tebyini iken, bir kısmı da toplumdaki konumu veya asli niteliği olan beşeriyeti gereği söylediği sözler, yaptığı davranışlar olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisinde ittifakla masum, diğer bir ifadeyle yanılmaz kabul edilen Hz. Peygamber, ikincisinde farklı bir statüde değerlendirilmektedir.
Çok yönlü bir insan olan Hz. Peygambere atfedilen rivayetlerin içinde tebliğe ilişkin dolayısıyla bağlayıcı emir ve nasihatler olabileceği gibi dönemin kültürünü yansıtan ve zamanın değişmesiyle değişime uğrayan, yani ümmet açısından bağlayıcı olmayan bilgiler de olabilir. Bu

nedenle Hz. Peygamber'e atfedilen her şeyin bilimsel verilerle doğrulanması, aksi takdirde onun uydurma sayılacağı şeklinde bir genelleme yanlış olacaktır. Zira toplumda farklı görevler icra eden Hz. Peygamber, kendisine iletilen problemlere gücü ve imkanı dahilinde çözümler getirmiştir. Örneğin hastalanan müslümamn derdine çare bulmaya çalışmıştır. Bunu yaparken de, vahiy gelmemişse, doğal olarak dönemin tedavi yöntemini ve ilaçlarım kullanmıştır. Dolayısıyla bugün tıbbın bunları aşmış olması, yani o tedavinin eksik veya yanlış görülmesi onun Hz. Peygambere ait olmadığını ortaya koymamaktadır.
Bu durumda Hz. Peygamber'in "ismet" sıfatından hareketle, aralannda herhangi bir ayırım yapılmaksızın, rivayetlerin ona aidiyeti ile gerçekliği hatta evrenselliği arasında doğru bir orantı kurmak mümkün gözükmemektedir. Zira Hz. Peygamberin kendisi, belli bir dönemde, belli bir kültür ve coğrafyada yaşamış tarihsel bir şahsiyettir. Görevi ve bilgi kaynağının zorunlu bir neticesi olarak kendisinden aktarılan bilgilerin önemli bir kısmı, zaman ve mekan kaydı bulunmaksızın insanlığı hidayete, saadete ve cennete götürecek evrensel bilgiler, gerçekler ve talimatlar ise de, bir kısmı tarihseldir. Bu durumda Hz. Peygamber'e atfedilen bütün rivayetlerin gerçeklik, bağlayıcılık ve evrensellik açısından aynı olmadığım söyleyebiliriz. Nitekim bu ayırım Hz. Peygamber tarafından da yapılmıştır:
Bu durumda hadislerin bir kısmı aklın idrak alanının dışmda kalacaktır ki, bu tür konularda akılla bir sonuca gitmeye çalışmak imkan dahilinde değildir. Bir kısmı da bütün alternatiflerde akla aykırılığı söz konusu olmayacak şekildedir. Hz. Peygamber'in hayat tarzına ve ibadet esaslarına dair olan hadisler böyledir. İbadetin şöyle veya böyle olmasında, Resululah'ın şöyle veya böyle davranmasında akıl ile çatışacak bir husus yoktur. Zaten insan aklı ibadetin şeklini tespit edemez. Bu gibi konularda haberin doğruluğu akılla çelişmesi ile değil, kendi içindeki tutarlılığı ve haberi nakledenlerin dürüstlüğünü tespit yoluyla tayin edilebilir."[599] Çünkü akılların verebileceği hükümler vacip, mümteni ve caiz olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Akıl vacip ile mümteni hakkında kolayca hüküm verebilirse de caiz hakkında ne müspet, ne de menfi bir hüküm veremez; sadece onun mümkün olduğunu beyan eder. İşte bu noktada Kur'an'a arz, Sünnetin sünnetle değerlendirilmesi vb. harici unsurlara ihtiyaç hasıl olmaktadır.

RİVAYETLERİN HZ. PEYGAMBER'E AİDİYETİNİ TESPİT VE DEĞERLENDİRMEDE AKLIN ROLÜ

Akıl konusunu ele aldığımız Birinci Bölümde akla ilişkin, temyiz aleti, ilim/zarûrî ilim. tecrübe ve meşhurât şeklinde özetleyebileceğimiz birbirlerinden oldukça farklı tanımların yapıldığını görmüştük. Söz konusu olan bu tanımlarla kastedilenlerin hepsini, birbirlerinden farklı şeyler olmasına rağmen, tek bir kavrama irca etmek suretiyle, o kavramı Hadislerin Hz. Peygambere aidiyetini tespitte temel ilke olarak kullanmak; sonuçta da çıkan hükümlerin hepsini aynı değerde kabul etmek mümkün müdür?
Hz. Peygamber'e nispet edilen rivayetleri, mahiyet açısından dikkate aldığımızda akılla idraki mümkün olan ve bilgi kaynaklarının acziyeti nedeniyle akılla idrak edilemeyenler şeklinde ikiye ayrıldığını görmekteyiz.
Öte yandan Hz. Peygamber (a.s.).'in kullanmış olduğu dilin yani Arapça'nın yapısını da dikkate almak gerekmektedir. Bilindiği gibi Arapça, sözün hakiki anlamının dışında kullanılması olarak açıklanan mecazi kullanımları bol olan bir dildir. Dilin bu özelliğini göz ardı ettiğimizde birçok rivayet vukuu mümkün olmayan bir hal alacaktır. Mesela İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:
"Cennet ehli cennete, Cehennem ehli de Cehenneme girdikleri zaman ölüm getirilip Cennetle Cehennem arasına konulur ve boğazlanır. Sonra da bir münadi 'Ey Cennet ehli ölüm artık yok; Ey Cehennem ehli ölüm artık yok' diye nida eder. Bunun üzerine cennet ehlinin sevincine sevinç katılır. Cehennem ehlinin de kederleri artar."[600]
Aynı konuyla alakalı olan Ebu Said'in rivayetinde ise ölümün alaca bir koç suretinde getirilip boğazlanacağı belirtilmektedir.[601] Bu ve benzeri rivayetleri zahiri manasına hamlederek kabul etmek mümkün görülmediği için, bir sözü lügattaki hakikat manasına hamletmenin mümkün olmadığı yerlerde teviller ortaya çıkmaktadır. İşte bu nedenle söz konusu olan ifadenin bir mecaz olabileceğini de dikkate almak gerekmektedir.
Söz konusu olan bu rivayetlerden akılla idrak edilenler, tecrübi alanla ilgili haberlerdir. Bu noktada Hz. Peygamber'in tecrübî dünya ile ilgili söz ve uygulamalarında müspet bilimin verileri ile mutabakat ön şart olarak zikredilememektedir. Zira müspet bilim, gelişmesinin doğal bir sonucu olarak, dün doğru kabul ettiğini bugün yanlış olarak niteleyeb ilmekte; ya da dün mümkün görmediği herhangi bir olguyu bugün kabul edebilmektedir. Hz. Peygamber'in bu alandaki sözleri de, kendi tahmin ve içtihadının yanında kavminin kültürünü de yansıtmaktadır. Öyleyse bu malzemenin Hz. Peygamberce ait olup olmadığını tespitte akla aykırılık temel bir ilke olarak kullanılabilir mi?
Biz bu sorulara cevap bulabilmek amacıyla, öncelikle "Akla aykırılık vaz alametidir" ilkesinin usulcüler arasındaki geçerliliğini ve nasıl anlaşılıp uygulandığını; sonra da akla aykırılıkla tenkit edilen haberlerden hareketle, kabul edilen aklı ve onunla elde edilen hükmün değerini incelemeye çalışacağız. Son olarak da bugün için ilkenin geçerliliğini tartışacağız.

A) Akla Aykırılığın Vaz Alameti Olarak Kullanılıp Kullanılmadığı

Bir haberin Hz. Peygamber'e ait olabilmesi için onun, akla. akl-ı selime veya salim akla aykırı olmaması gerektiği, genel olarak usulcüler tarafından kabul edilmiş bir ilkedir.[602] Mesela Hatib el-Bağdâdî "Aklın gereklerine muhalif olması bir haberin batıl olduğunu ortaya koyar. Çünkü şeriat aklın tecviz ettiği alanda varit olmuştur. Dolayısıyla akla aykırı olan şeyleri kabul etmez"[603] demekte ve haber-i vahidin kabulü için de aklın hükümlerine aykırı olmamayı ön şart olarak zikretmektedir.[604]
Ahmed Naim de zarurat-ı akliye, zaruratı hissiyye ve müşahedeyle aksi malum olan haberin batıl olacağında şüphe olmadığını; zira Muhammed'in (a.s.) şeriatının akılların cevaz vermeyeceği şeyleri getirmediğini belirtmek suretiyle Hatib el-Bağdâdî'ye katılmaktadır.[605]
İbn Salah, lafzın ve mananın bozukluğunu dikkate almaktadır.[606] Mananın bozukluğu ise küçük bir şey karşılığında büyük tehdit, basit bir şey karşılığında da büyük vaadlerde bulumnak gibi ölçüsüzlükler olarak açıklanmaktadır.[607] Nitekim İbn Fûrek de onu, metnin sıhhatinin garantisi olan unsurlardan biri olarak görür.[608]
İbnü'l-Cevzi, akılla çelişmeyi ve usûle aykırı olmayı;[609] Suyûtî de, te'vil kabul etmeyecek tarzda akla aykırılığı vaz alameti olarak telakki etmekledir.[610] Irakî ise. kavramdaki bu kapalılığı biraz daha açarak,, rivayetlerin, zıtlarm bir araya gelmesi, yaratıcının inkarı ve kıdemü'l-ecsam gibi, herhangi bir şekilde tevil kabul etmeyecek tarzda, sarih akla aykırı olmasının vaz alameti olduğunu beyan etmiştir.[611]
Sıddiki'ye gelince o, hadislerin, aklın ve fıtratın kanunlarına ve herkes tarafından kabul edilen tecrübe verilerine aykırı olmaması gerektiğini söyleyerek[612] genel kabul gören tecrübeyi de ilkenin kapsamı içine almıştır.
Hadisin sahih olup olmadığına çoğu zaman haber verenin durumunun delalet ettiğini belirten İmam Şafii ise, bir kısım hadislerin uydurma olduğunun, vukuu mümkün olmayan (muhal) veya doğruluğuna dair güçlü deliller bulunan bir olguya muhalif olmasıyla bilinebileceğini belirterek,[613] ilkenin uygulama alanının darlığına dikkat çekmiştir.
İlkenin, uygulandığı alan konusunda Şafii ve Iraki'nin beyanı dışında çok fazla bir açıklama bulunmamakla birlikte, hadisçiler arasında genel kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bu noktada akıl anlayışlarının ve buna bağlı olarak da onun gücü, sınırı ve oluşum şeklinin insanlar arasında farklı algılanması nedeniyle, anlayışları tespit edebilmek için öncelikle ilkenin nasıl uygulandığının ortaya konulması gerekmektedir. Bu amaçla biz, akla aykırılıkla tenkit edilen haberleri esas alarak, rivayetlerin ona aidiyetinin tespit ve değerlendirilmesinde, kastedilen aklı ve onun hükmünün bağlayıcılık değerini tespit etmeye çalışacağız. Usul olarak ise tanımlarda belirtilen akıl çeşitlerini tek tek ele almak suretiyle, kullanılan aklı ve onun hadis açısından kullanılma imkanlarını değerlendirerek konuyu işleyeceğiz.

B) Haberlerin Reddinde Kullanılan Akıl

Yapılan akıl tanımlarım dikkate aldığımızda, fıtrî akıl, ilim, temyiz aleti, idrak vasıtası, tecrübî akıl, işlerin sonucunu kestiren güçlü basiret (gariza) ve usluluk şeklinde sayıyı artırmak[614] mümkün olmakla birlikte biz, tanımları verirken yaptığımız gibi, onları dört grup halinde ele alarak usulcüler arasında genel kabul gören akla aykırılık ilkesinin geçmişte işletilme şeklinin, bugün için ise kullanma imkanının üzerinde duracağız:

a) Geçmişte Yapılan Akıl Tanımlarına Göre Aklilik İlkesinin Tatbiki

1- Gariza Ya da Temyiz Aleti

İnsanların, diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan, doğuştan sahip oldukları bu haslet ile onlar, ilim elde edebilirler; zarar verenle yarar sağlayanı bununla ayrıştırırlar. Yaptıkları bu temyiz işlemi de onların akıllı olduğunu ortaya koyar. Ancak tartı işlemini yapan terazinin, tartılan cisme aykırılığından söz edilemediği gibi, rivayetlerin de bu anlamdaki akla aykırılığından söz edilememektedir. Akla aykırılıkla tenkit edilen haberlerin içersinde bu gerekçe ile reddedilen herhangi bir habere rastlanmaması da bizim bu tespitimizi desteklemektir.

2- İlim Ya da Zaruri İlim

Daha önce zikretmiş olduğumuz tanımlarda aklın ilim ya da zarurî ilim olarak nitelendiğini görmüştük. Hatırlanacağı üzere zorunlu ilim, ferdin istek ve iradesinin dışında oluşan ve doğruluğu konusunda herhangi bir şüphe bulunmayan bilgi şeklinde anlaşılmaktadır. Akıllı olan herkesin sahip olma açısından eşit olduğu bu bilgi, çelişmezlik, üçüncü halin imkansızlığı vb. aklın temel ilkeleri gibi algılanmaktadır. Irakı'nin söz konusu olan İlkeyi açıklarken yapmış olduğu izah da bunu teyit etmektedir. Zira o. bir haberin, zıtların bir araya gelmesi, yaratıcının inkarı ve kıdemü'l-ecsam gibi, herhangi bir şekilde tevil kabul etmeyecek tar/da sarih akla aykırı olmasının vaz alameti olduğunu beyan etmiştir.[615]
Akıllı olmasının zorunlu bir sonucu olarak, herhangi bir akıllı için düşünülemeyen bir söz veya davranışın Hz. Peygamber"e atfedilmesi imkansızdır. Örneklere baktığımızda, bu anlamdaki akla aykırılığın, vaz alameti ve hüküm açısından da hemen herkes tarafından "muhal" olarak değerlendirildiğini; dolayısıyla bu haberlerin sahih kaynaklara alınmadığını gömlekteyiz İmam Şafii'nin benzeri olması mümkün olmayan bir kısım hadisler derken bu noktaya işaret ettiği anlaşılmaktadır. Ancak akli hükümlerden olan muhal her zaman zorunlu bilgiye aykırılık nedeniyle verilen bir hüküm değildir. Akıllı olan insan kesbî olan bir takım bilgileri kullanmak suretiyle de bu sonuca ulaşabilir; hatta ulaştığı sonuç, zorunlu bilgi olarak da nitelenebilir. Nitekim el-Eşari, fili gören insanın, onun iğne deliğinden geçmesinin imkansız olduğu sonucunu çıkaracağını, yani kendisinde zorunlu bilgi oluşacağını beyan etmektedir.[616] Tecrübe ile oluşan bu bilgiler, sonraki nesillere mütevatirat olarak aktarılmaktadır.
Bu dununda muhali, zati itibariyle imkansız; zatı itibariyle mümkün olmakla birlikte, başka nedenlerden dolayı imkansız olmak üzere ikiye ayırmak yerinde olacaktır.
Bunlardan birincisi hiçbir şekilde değişiklik arz etmezken, ikincisi şartlara bağlı olarak değişkenlik gösterecektir. Diğer bir ifade ile birincisi, zorunlu bilginin gerektirdiği aklî bir sonuç iken; ikincisi, yine akıl olarak nitelenen bilginin ulaştırdığı bir sonuçtur.
Akla aykırılık gerekçesiyle tenkit edilen haberleri dikkate aldığımızda, verdiği haber, zatı itibariyle muhal olan rivayetin, hemen her müellif tarafından reddedildiğini, ancak aslen mümkün olmakla birlikte, başka gerekçeler nedeniyle akla aykırılıkla tenkit edilenlerin, bazı muhaddisler tarafından reddedilirken, bazılarının ise, tevil etmek suretiyle, kabul edip eserlerine aldıklarını görmekteyiz. Şüphesiz bu müellifleri, bilgi, beceri, düşünme tarzı ve kullandıkları yöntem farklı sonuçlara götürmüştür.[617]
Söz konusu olan haberlerden ittifakla reddedilmiş olmaları nedeniyle birinci grupta yer alanları, ya sadece mevzuat kitaplarında, ya da mevzu olduğunu belirtmek suretiyle örnek olarak kullanan diğer eserlerde bulabilmekteyiz. Örnek olarak şu rivayetleri zikredebiliriz;
"Nuh'un gemisi Kabeyi tavaf etti ve makamı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı."[618]
"Allah'ın bir horozu vardır ki, onun boynu arşın altında ayakları ise sınırdadır."[619]
Tevili mümkün olmadığı için hemen herkes tarafından reddedilen bu haberlerin yanında, tevil edilebilir nitelikte oldukları için bütün kaynaklarda bulunabilen rivayetler de vardır. Örnek olarak Kur'an'ın deri bir kaba konulup ateşe atılsa yanmayacağını belirten şu rivayeti verebiliriz:
"Kur'an hayvan derisine sarılıp ateşe atılsa yanmaz"[620]
Herkes tarafından denenebilecek ve kağıdına bağlı olmakla birlikte, aynı sonuca ulaşılabilecek tecrübî bir konuda gelen böyle bir rivayetin, tecrübenin yalanladığı bir haber olarak tenkit edildiğini belirten İbn Kuteybe (ö.276/899), çeşitli açılardan onu tevil etmeye çalışmaktadır. Bunlardan birinde el-Asmâî'nin (öl.213/828) görüşüne dayanarak, "Allah Müslümanlardan kime Kur 'an 'ı öğretir ve onu ezberletirse, günahlardan dolayı içine atılsa bile, Kıyamet günü ateş onu yakmaz" demekte; bir diğerinde ise şöyle yorum yapmaktadır:
"Kur'an'ın ateşe atıldığında yanmaması Hz. Peygamber'in devrinde idi. Bu onun peygamberliğine alamet ve Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğuna, onun katından indiğine bir delil idi. Allah bu durumu, müşriklerin Kur'an'a hakaret ettiği bir dönemde böyle bir mucize ile açıklamıştır. Hz. Peygamber'den sonra ise bu mucize ortadan kalkmıştır."[621]
Görüldüğü gibi, Dârimî (ö.255/869) ve İbn Hanbel (ö.241/855) tarafından kabul edilen bir rivayet, akla (tecrübeye) aykırılıkla tenkit edilmiş, ancak İbn Kuteybe tarafından, bir takım tevillerle haberin vakıaya muhalif olmadığı ispat edilmeye çalışılmıştır.
Bu durumda haberin reddini gerektiren unsurlar, zorunlu bilgi ve genel kabuller olarak ikiye ayrılabilir:

2a) Zorunlu Bilgiye Aykırı Olduğu İçin Reddedilen Haberler

i) "... Allah atı yarattı, onu koşturdu; at terledi ve o terden de kendini yarattı."[622]
Haberi nakleden Muhammed b. Şüca, hadis imamları tarafından bu hadisi uydurmakla suçlanmış; hatta onun "teşbih" konusunda haber uyduran bir mutaassıp olduğu belirtilmiştir.[623] Söz konusu olan rivayetin, bir müslüman tarafından uydurulamayacağını belirten İbnü'l-Cevzî, onu, "Halikın, kendi nefsini yaratamayacağı" gerekçesiyle muhal görüp reddetmiştir.[624]
ii- "Ay, Hz. Peygamber'in cebinden girdi ve yeninden çıktı"[625]
Bu haberde belirtilen Ayın Hz. Peygamber'in cebinden girip yeninden çıkma imkanı düşünüldüğünde, Eşari'nin (ö.324/935) fil örneğinde olduğu gibi, zorunlu olarak bunun aklen mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.
iii- "Rabbimi izarlı olarak kırmızı bir devenin üzerinde gördüm; o şöyle diyordu:
"Zalimler hariç bağışladım, affettim..."[626]
Bu hadisin mevzuattan olduğunu belirten İbnü'l-Cevzi, muhal olduğu için senedine bakılmayacağını, zira böyle bir haberi sika olan raviler rivayet etseler bile reddolunacağım beyan etmektedir. Çünkü Resul, Allah'tan kendisi için muhal olanı hikaye etmekten münezzehtir.[627]
Allah'u Teala'ran izarlı bir şekilde devenin üzerinde görülmesi mümkün görülmediği için reddedilmektedir. Ancak böyle bir tecelli rüyada olursa, bunda bir beis, en azından imkansız görülmemektedir. Nitekim Ahmed İbn Hanbel'in ve Darimf nin rivayet ettiği şu haber bunu ortaya koymaktadır.
Abdurrahman İbn Âiş rivayet etmektedir:
Resülullah bir gün sabaha karşı gözlerinin içi gülerek onların yanına gelmişti. Biz
"Ya Resülullah! Seni neşeli görüyoruz" dedik. O:
"Beni hiçbir şey engelleyemez, Rabbim güzel bir surette bana geldi ve Ya Muhammed!" dedi. Ben
"Buyur, ey Rabbim" dedim. O:
"Mele-i Ala neyi tartışır bilir misin?" dedi. Ben:
"Bilmem ey Rabbim" dedim. (Bunu iki veya üç kez söyledi). Ellerini omuzlarımın arasına koydu. Onların soğukluğunu göğüslerimde hissettim. Öyle ki semavatta ve arzda olanlar bana tecelli etti. Sonra
"Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk" [628]ayetini okudu. Daha sonra
"Ey Muhammed! Mele-i Âla neyi tartışıyor" dedi. Ben
"kefaret konusunu tartışıyorlar" dedim."[629]
Dünya gözüyle bir insanın Rabbini görmesi imkansız kabul edilmesi nedeniyle önceki rivayet reddedilirken, kişinin rüyasında Rabbini görmesi mümkün görüldüğü, en azından imkansız görülmediği için bu rivayet reddedilmemiştir. Nitekim rüyada bir insanın Rabbini görmesini mümkün kabul eden İbn Şirin, "Kim rüyasında Rabbini görürse cennete girer" yorumunu yapmaktadır.[630]
iv- Ebu Said'den nakledildiğine göre Meryem, Hz. İsa'yı eğitmesi için öğretmenine verdiğinde öğretmen ona "bism" yaz dedi. İsa, ona
"bism nedir?" dedi. O, bilmediğini söyleyince İsa,
"'ba' bahâullah, 'sin' senâullah, 'mim' mülküllah...", diyerek uzun bir açıklama yaptı."[631]
İbnü'l-Cevzi bu rivayeti muhal olan mevzuattan kabul ederek reddetmektedir.[632]
v- Cabir ibn Abdullah ve İbn Abbas'tan nakledildiğine göre *"İzâ câe nasrullah ..."* suresi geldiğinde, Hz. Peygamber Cebrail'e:
'Ey Cebrail! Nefsim yok oldu' dedi. Cebrail:
'Ahiret senin için dünyadan daha hayırlıdır; Rabbin sana verecek sen de razı olacaksın' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Bilal'e insanları

namaza çağırmasını emretti. Muhacir ve Ensar mescide toplandı. Hz. Peygamber de onlara namaz kıldırdı, sonra hutbeye çıktı..."[633]
İbnü'l-Cevzî söz konusu olan bu hutbede Hz. Peygamber'in yaptığı konuşmayı muhal bularak reddetmiştir. Zira o rivayete göre, Hz. Ali:
"Öldüğünde seni kim yıkasın? Ne ile kefenleyelim? Namazını kim kıldırsın? Kabre kim koysun?" diye sormuş; Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
"Beni sen yıka, İbn Abbas sana su döksün; üçüncünüz Cebrail'dir. Yıkadığınızda yeni üç elbise ile kefenleyiniz. Cebrail kokuyu cennetten getirir. Beni şerire koyduğunuzda mescide bırakın ve dışarı çıkın. Çünkü benim üzerime ilk namaz kılan arşın üstünde Rab'dır, sonra Cebrail, sonra Mikail ve İsrafil, sonra da grup grup melekler..."[634]
Örnek olarak zikretmiş olduğumuz bu haberlerde belirtilen hususlar, bizde oluşan zorunlu bilgilere aykırı olduğu için aklen imkansız bulunmuş ve reddedilmiştir.

2b) Genel Kabullere Aykırılık Nedeniyle Reddedilen Haberler

Mütevatir haberlerin zorunlu bilgi hasıl edeceği genel olarak kabul edilirken, mütevatir tanımının dışmda kalan, diğer bir ifade ile ahad olan haberler için bu söz konusu değildir. Ancak tek başına, bilgi kaynağı olamayan, dolayısıyla amel edilmesini zorunlu kılacak bir bilgi ortaya koyamayan bu tarz haberler, özellikle ittifak ettikleri noktalarda, çoğu zaman genel kabulleri oluşturmaktadır. Bunlar da, her ne kadar zorunlu bilgi olarak kabul edilmese bile, haberlerin değerlendirilmesinde bir kriter olarak dikkate alınmışlardır. Buna örnek olarak şu rivayetleri zikredebiliriz:
Enes İbn Malik'ten naklolunmuştur:
Hz. Aişe ile ilişkiden sonra gusletmek üzere kalkan Hz. Peygamber'e Cebrail gelerek şöyle demiştir:
"Gusletme, teyemmüm yap ve namazını kıl, O caizdir."[635]
Kendisine vahyedilene uyma noktasında herhangi bir ayrıcalığı olmayan Hz. Peygamber (a.s.) için böyle bir şeyin söz konusu olması mümkün değildir.
Hızır ve hayatını anlatan rivayetler
Hadislerde Hızır'dan bahsedilmektedir. Örnek olarak şu rivayeti zikredebiliriz:
"Hızır yeryüzünde, İlyas ise denizdedir. Onlar her gece Zülkarneyn'in, insanlarla Yecüc-Mecüc arasında yapmış olduğu setin üzerinde birleşirler. Senede bir kere de Hac ve Umre yapıp, zemzem suyundan içerler ki, o zemzem onlara bir sene yeter."[636]
Hızır'ın hayatta olduğunu belirten bu rivayetin yanında onun Hz. Peygamber'in meclisine katıldığını beyan edenler de vardır. Rivayete göre Hz. Peygamber mescitte iken dışarıdan bir ses işitmiş; ashab ne olduğuna bakmak için gittiklerinde onun Hızır olduğunu görmüşlerdir."[637]
Hızır'ın halen yaşadığını kabul etmeyen İbn Kayyim el-Cevziyye'ye(ö. 751/1350) göre Hızır ve hayatını anlatan rivayetlerin reddedilmesindeki gerekçelerden biri de makul olmamasıdır. O, görüşünü Kur'an, Sünnet, İcma ve makul (akıl) olmak üzere dört delille teyit etmektedir. Kur'an, sünnet ve icma ile ilgili delilleri, konuyu dağıtmamak için burada vermeyeceğiz. Makulata gelince İbn Kayyim el-Cevziyye bunların 10 tane olduğunu ileri sürer:[638]
i- Hızır'ın sağ olduğunu kabul edenler, onun Adem'in sulbünden gelme evladı olduğunu söyler ki bu iki açıdan bozuk bir görüştür.
O takdirde Hızır, 6.000 yaşındadır. Böyle bir ömür insan için söz konusu olamaz.
Eğer Adem'in sulbünden gelme evladı veya torunu olan dördüncü insan ve Zülkarneyn'in veziri olsaydı, onların vücut yapıları bizimki gibi değil, aksine boyu ve eni çok fazla olurdu. Zira Ebu Hureyre'den nakledildiğine göre Allah Adem'i 60 zira boyunda yaratmıştı. Ondan sonra insanlar fiziksel olarak küçülerek gelmişlerdir. Hızır'ı gördüğünü söyleyenlerin hiçbirisi onu bu irilikte ve insanların en yaşlısı olarak görmemiştir.
ii- İkinci madde kitapta zikredilmemiş.
iii- Hızır, Nuh'tan önce var ise Nuh ile gemiye binmesi gerekirdi. Böyle bir şeyi nakleden kimse yoktur.
iv- Alimler ittifak etmişlerdir ki Nuh gemiden indiğinde beraberindekiler ölmüş, sonra nesilleri ölmüş. Sadece Nuh'un nesli kalmıştır ki bunun delili Saffat suresi 37/77. ayetinde belirtilen *"Onun soyunu ise baki kılmıştık"* ifadesidir.
v- Bu doğru olsaydı, yani insanoğlundan birisi doğduğu andan itibaren kıyamete kadar yaşamış, doğumu da Nuh'dan Önce olsaydı, bu büyük bir ayet ve garip bir şey olurdu. Onun haberi de Kur'an'da birçok yerde zikredilirdi. Zira Allah 950 sene yaşatmış olduğu Nuh'u, bir ayet kılarak zikretmiştir. Öyleyse kıyamete kadar yaşattığı birini nasıl zikretmez?
vi- Hızır'ın hayatta olduğunu söyleyen, bilgisizce Allah adına söz söylemektedirler. Bu ise haramdır.
vii- Hızır'ın sağ olduğunu savunanların tek tutanakları anlatılan hikayelerde adamın biri Hızır'ı gördüğünü söyler. Allah için ne şaşılacak bir iş, Hızır'ın belli bir alameti var da gören onu tanıyor mu?
viii- Hızır, Allah'ın kelimi Musa'dan ayrıldı da cumaya, cemaate ve ilim meclislerine katılmayan, İslam'dan çıkmış bu cahillerle mi beraber oldu? Onların her biri:
"Hızır dedi", "Hızır geldi" veya "Hızır bana tavsiye etti" demektedir. Hayret! O Musa'yı terk etti de; abdest almasını, namaz kılmasını bilmeyen bu cahillerle mi beraber oldu?
ix- Bu ümmet "Ben Hızırım" diyen bir kimse hakkında, onun "Ben Allah Resulünü şöyle şöyle söylerken işittim" dediği farz edildiğinde, sözüne iltifat edilmeyeceği ve dinde de hüccet olarak kullanılmayacağı konusunda ittifak etmiştir. Böyle bir durumda onun Resule gelmediği veya ona biat etmediği söylenecek; ya da o cahil Hz. Peygamber'in ona gönderilmediğini söyleyecektir ki, bunda küfür vardır.
x- Hızır sağ olsaydı, kafirlere karşı cihadı, Allah yolunda at koşturması ve ordu safında bir saat yer alması, cumayı kılması, cemaate gelmesi ve ilim öğrenmesi kendisi için vahşi hayvanlar arasından ıssız yerlerde ve tenha çöllerde dolaşmasından daha hayırlı olurdu. Böyle yapması ise ayıplanmasına ve ta'n edilmesine sebep olmaz mı?
Görüldüğü gibi İbn Kayyim el-Cevziyye, gerek naslardan çıkardığı hükümleri, gerekse insanlar tarafından tecrübe ile sabit olan yargıları öncül olarak kullanmış ve söz konusu olan rivayetleri, "makule muhalif bularak reddetmiştir. Dikkat edilirse İbn Kayyim el-Cevziyye'nin öncülleri içinde doğrudan veya dolaylı olarak naslardan çıkarılan bilgilerin bulunduğu görülecektir. İbn Kayyim el-Cevziyye'nin makul olarak isimlendirdiği bu hususları maruf yani bilinen/kabul edilen olarak tanımlamak, uygulamaya açıklık getirmesi açısından önemlidir. Zira makul, kavranılan şey olarak beyan edilmektedir.[639]
"Güneş ve ay kıyamet gününde getirilirler Sanki onlar birbirine sarılmış iki öküzdür; sonra cehenneme atılırlar."[640]
İbn Kuteybe akla aykırılıkla tenkit edildiğini belirttiği bu haberi şu şekilde savunmaktadır:
"Güneş ve ay ateşe sokulduklarında kendilerine azap edilmiş olmaz. Dolayısıyla eleştirilirken 'bu ikisinin günahı ne" denilemez. Bilakis ateşten yaratıldıkları gibi ateşe döndürülmüşlerdir. Ateşten olan bir şey, tekrar ateşe döndürüldüğünde ona azap olunduğu söylenemez. Bu, *"...yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının."* [641]ayeti hakkında taşların günahı ne demeye benzemektedir."[642]
İbnü'l-Cevzi ise, akla aykırılıkla eleştirilen bu haberi, aklen imkansız bulmamış olacak ki, kendi yöntemi açısmdan ikinci aşama sayılabilecek, ravilerini değerlendirmeye geçmiş ve isnadında meçhul ve zayıf bir grup insanın bulunduğunu belirterek "bu haberin uydurma olduğunda şüphe yoktur" demiş; daha sonra da ravilerini değerlendirmiştir.[643] Oysaki, muhal olanın, sika ravilerden gelse bile reddolunacağmı belirten İbnü'l-Cevzi, konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır:
"Sika bir topluluk birleşip devenin iğne deliğinden girdiğini haber verseler, onların sika olmaları bir şey ifade etmez. Çünkü onlar "muhal" olandan haber vermektedirler. Sen makule muhalif ve usûle aykırı bir hadis gördüğünde onun uydurma olduğunu bil."[644]
Netice itibariyle zaruri ilme aykırılık nedeniyle tenkit edilen haberlerin, akla aykırı oldukları gerekçesi ile imkansız görülerek reddedildikleri anlaşılmaktadır.

3- Tecrübe

Bir şeyi yaparak, yaşayarak kazanılan bilgilerin tümü olarak tanımlanan tecrübe[645] karşılığında, daha önce de gördüğümüz gibi, akıl kullanılmıştır. Sonradan kazanılan bu tecrübenin/aklın en önemli özelliği zaman, mekan ve şartlara bağlı olarak gelişmesi ve değişmesidir. Bir insan olarak, yaşadığı toplumda devlet başkanlığından hekimliğe kadar birçok görevi üstlenen Hz. Peygamber'in (a.s.) gerek fert olarak kendisinin, gerekse toplumunun edindiği bir takım tecrübeleri dile getirmesi; ya da bunların ashabı tarafından ifade edilerek sonraki nesillere aktarılması gayet doğaldır. Ancak bunlar aşılmaya mahkum olan olgulardır. Tarihi süreç içinde ortaya çıkan tecrübedeki farklılıklar, Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetlerin yalanlanmasını gerektirir mi? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle tecrübenin temel niteliklerinin ve

bunun karşısında Hz. Peygamber'in (a.s.) konumunun belirlenmesi gerekmektedir.
İnsanlığın yaşadığı hayatın kültürel bir birikimi olan tecrübe, hiç değişmeyen zorunlu bilgi hasıl edebileceği gibi, şartlara bağlı olarak değişkenlik gösteren verileri de ifade edebilir.
Akla/tecrübeye aykırılıkla tenkit edilen hadislere baktığımızda tecrübeye aykırılıkla tenkit edilen, diğer bir ifade ile Hz. Peygamber'in söylemesi mümkün görülmeyen haberlerin varlığını görmekteyiz. Örneklendirecek olursak:
i- "Akikten yüzük edinin çünkü o fakirliği önler"[646]
Bu rivayet, 'nice yüzük edinen fakirler vardır ki onları, edindikleri yüzük zengin kılmamış; nice zenginler vardır ki, onları da fakirlikten yüzük korumamıştır' şeklinde aktarılan bir tecrübe zikredilerek tekzip edilmiştir.[647]
ii- "İsmim içinde bulunan bir eve fakirlik girmez"[648]
Bu rivayet de kişinin adı ile fakirliğinin bir ilişkisi bulunmadığı gerekçesiyle reddedilirken, ismi Ahmed ve Muhammed olanların cehenneme girmeyeceğini belirten haberde 'ateşten kurtuluşun isim ve lakapla olmayıp, iman ve salih amel ile' olduğu belirtilerek kabul edilmemiştir.[649]
iii- "Kişi hadis tahdis ederken aksırırsa bu, o haberin doğruluğuna delalet eder"[650]
İbnü'l-Cevzî, 'her ne kadar bazı insanlar onun senedini sahih kabul etseler de his onun uydurma olduğuna delalet etmektedir. Zira biz nice aksıranlar görüyoruz ki işi yalandır. Şayet Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet ederken yüz bin kişi aksırsa bununla haberin sıhhatine hükmolunmaz.' diyerek bu rivayeti reddetmiştir.[651]
iv- "İnsanların en yalancıları kuyumcular ve boyacılardır"[652]
Hissin bu haberi reddettiğini belirten İbnü'l-Cevzî, bunların dışındaki insanların kat kat daha fazla yalancı olduklarını beyan etmektedir.[653]
v- "...Patlıcan her derde devadır ve onda hastalık da yoktur."[654]
İbnü'l-Cevzî, 'îabiblerin en mahiri olan Yuhannas bu sözü söylemiş olsaydı, insanlar onunla alay ederlerdi, o bir çok hastalığın sadece şiddetini artırır' diyerek[655] bu haberi, Ahmed b. Muhammed b. Harb'ın uydurduğunu beyan etmiştir.[656]
Tecrübeye aykırılık konusunda, kabul edilen ismet anlayışına bağlı olarak, farklı tavırlar sergilenmektedir. Hz. Peygamber'den sadır olan hiçbir şeyin aksi mümkün olmadığını iddia ederek, bilimsel gerçeklere aykırılığı vaz alameti olarak telakki etmek bunlardan birisidir.[657] Bu noktada Ali Şeriati'nin şu değerlendirmesi oldukça dikkat çekicidir:
"Bir hadis senet ve metin olarak sağlam ise ilmî açıdan sağlam
"Bir hadis senet ve metin olarak sağlam ise ilmî açıdan sağlam sayıldığı için haktır. Bu noktada gerçeklikle hakikat eşanlam kazanır. Peygamber'e intisabı tarihi bir hakikat olan her hadis aynı zamanda ilmî bir hakikattir de. Bu konu araştırmacı için araştırma kıstasları ve belgelerin sağlamlığını belirleme olarak nitelendirilebilir. Nitekim kan grubu çocuğun babaya intisabını doğrulayan, araştırma ve incelemede kıstas sayılan bir faktördür. Kan grubunun uyumu, intisap için yeterli değildir, fakat gerekli delil sayılır. Eğer farklılık olursa çocuğun gayrı meşruluğu kesinleşir."[658]
Ancak söz konusu ilkenin, ilmin verisi olup da asla değişmeyecek hiçbir bilgi ve yasanın olmadığını düşündüğümüzde, bu anlamda geçmişte kullanılmış olsa bile, bugün için işletilebileceğini söylemek oldukça zor gözükmektedir. Zira hadis kaynaklarında, belli bir dönemin kültürel birikimini aktaran, dolayısıyla kendi dönem ve şartlarında doğru olan haberler bulunmaktadır. Örnek olarak kişisel tecrübe eksikliğini ve kendi dönemindeki genel kabulü gösteren şu rivayetleri zikredebiliriz:
"Resulullah'a bir katır hediye edilmişti, ona bindi. Hz. Ali de
"Eğer atla katırı (eşeği) çiftleştirseydik bu katır gibi bir hayvanımız olurdu" dedi. Bunun üzerine Resulullah
"Bu işi bilmeyenler yapar" buyurdu."[659]
Hz, Peygamber katıra sahip olabilmek için Hz. Ali tarafından yapılan öneriyi *'bunu bilmeyenler yapar'* gerekçesiyle reddetmektedir. Oysaki soyu kesik olan katırın tek üreme yolu atla eşeğin çiftleşmesi olarak görülmektedir.[660]
Ebu Musa'dan nakledildiğine göre:
"Hz. Peygamber, *"ümmetimin sonu ta'n ve taunladır"* buyurunca, kendisine:
"Ta'nı biliyoruz ama tâûn nedir? diye sorulur. Bunu üzerine O da,
"Cinden olan düşmanlarınızın dürtmesidir." dedi.[661]
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber bazı hastalıklara cinlerin sebep olduğunu bildirmiştir. Tıp tarihçileri de vaktiyle bazı hastalıklara cin ve şeytanların sebep olduğuna inanıldığını belirtmektedir.[662] Bugün ise böyle bir düşünceye yer verilmemekte; hatta Hz. Peygamberin cinle mikropları kastettiği beyan edilmektedir.
Bir başka örnek olarak da Güneşin yeryüzündekileri yakmama nedenini belirten rivayeti zikredebiliriz. Ona göre Hz. Peygamber:
"Güneşe her gün kar atan dokuz melek tayin edildi. Böyle olmasaydı, Güneş her şeyi yakardı."[663]
Bu rivayetin uydurma olduğunda şüphesinin bulunmadığını belirten Elbânî, astronominin ortaya koyduğu bilgilere ters düşmesi bu düşüncesini te'yid ettiğini belirtmektedir. Zira Güneşin yeryüzünde bulunan şeyleri yakmama nedeni, ikisinin arasında 150 milyon km olarak takdir edilen büyük mesafedir.[664]
Tecrübeye aykırı olduğu gerekçesi ile reddedilen veya hakkında şüphe ortaya çıkan haberlerin sayısını artırmak mümkündür. Ancak tecrübenin değişkenliğini ve rivayetlerin özelliklerini dikkate aldığımızda, zarurî ilimlerdeki kadar güvenli bir şekilde haberlerin sahih ve uydurmasını ayrıştırmada onun kullanılamadığım görmekteyiz.

4- Meşhûrât

Farâbî'nin belirttiğine göre meşhurat, "akla uygundur, akla aykırıdır, akıl kabul eder, ya da etmez" derken kelamcıların kullandıkları temel ilkelerdir. Akıl da doğal olarak bu ilkelerden hareket ederek, yani onları öncüller olarak kullanarak sonuca gitmektedir. Akli hükümlerden muhal olarak kabul edilen, zorunlu ilme aykırılığın dışında, makul olmamakla eleştirilen haberlerin hemen hepsinde genel kabul gören meşhuratın ilke olarak kullanıldığını görmekteyiz. Örneklendirmek gerekirse:
i- Ebu Zerri'l-Gifari'den nakledilen bir rivayete göre Güneşin battığı sırada Nebi kendisine:
"Ey Ebu Zer, Güneş nereye gider bilir misin?" diye sordu. Ben
'Allah ve Resulü daha iyi bilir' dedim. Resulullah:
"Güneş gider; ta arşın altındaki karargahında secde eder ve maşrıktan doğmak üzere izin ister ve ona izin verilir. Bununla beraber o, Ademoğlunun günahkarları üzerine doğmayı hoş karşılamaz ve secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabul olunmaz. Matlaına gitmeye izin ister, izin de verilmez. Ve ona:
'Artık nereden geldinse oraya dön' denilir. O da battığı taraftan doğar.[665]
Hadisin muhtevasında güneşin dünyaya göre döndüğü anlamına gelen bir teşbih vardır ki bu belli bir döneme kadar kabul edilen bir görüştür.[666] Oysaki bugün ilim bunun aksini ispatlamıştır.[667] Bu durumda bugün için meşhurat sayılabilecek dünyanın güneş etrafında döndüğü tezi, haberin uydurma olduğunu ortaya koyar mı? Resulullah'ın bilgi kaynaklarım işlerken gördüğümüz üzere tecrübeyi bir bilgi kaynağı olarak kullanan Hz. Peygamber'in bu genel yargıyı kullanmış olması mümkün değil midir?
ii- Uc b. Unuk rivayeti:
Uc, Adem'in evinde doğan ve Musa'nın zamanına kadar yaşamış olan bir adamdır.[668] Rivayete göre:
"Onun uzunluğu 3333 ziradır. Nuh onu boğulmakla korkuttuğu zaman Nuh'a 'Beni bu çanağına mı bindireceksin?' dedi. Nuh tufanı onun topuğuna bile ulaşamadı. Uc denize girdi. Deniz onun ancak göbeğine ulaştı. O denizin içinden balığı aldı ve onu güneşte kızarttı. O Musa'nın büyüklüğünde bir kayayı kaldırdı ve onu askerlere atmak istedi. Ancak Allah onu gerdanlık yapıp Uc'un boynuna geçirmiştir."[669]
Bu rivayeti zikreden İbn Kayyim şu değerlendirmeyi yapmaktadır:
"Gök ile yer arasındaki uzaklık 500 senelik yoldur. Güneş de dördüncü semada ise bizimle onun arasında bu kadar büyük mesafe varken bu dev nasıl olur da balığı bizzat güneşin kendisinde kızartabilir?"[670]
iii- Hz. Musa (a.s.)'ın Mısır'dan giderken Yusuf (a.s.)'ın kabrini götürdüğünü beyan eden rivayeti bir başka örnek olarak zikredebiliriz. Zira bu rivayetin sahih olmadığını akim ortaya koyduğu belirtilmektedir.
"Musa (a.s.) gece yola çıkmış, Yusuf peygamber de kurşun veya bakırdan bir tabuta konularak, bütün Mısır'a bereket getirmesi için Nil nehrine konulmuştur. Bu akıl için gariptir. Öyle ki Yusuf'un âdet üzere kabre konulduğu düşünülse bile onun nakli ve taşıması güçtür."[671]
iv- "Yeryüzü bir kayanın, kaya bir öküzün boynuzu üzerindedir. Öküz boynuzunu hareket ettirdiğinde yeryüzü sallanır. İşte o zelzeledir."[672]
Dümeynî, bu haberi zikrettikten sonra, kocaman yeryüzünün bir öküzün boynuzuna konulmasının aklen imkansız olduğunu söyler ve arzı

taşıyan bu öküzün ne kadar büyük olduğunu sorar.[673]
v- "Kaf dağı, yeşil zeberceddendir. O, duvarın bahçeyi çevirmesi gibi dünyayı kuşatmıştır. Sema kanatlarını onun üzerine koymuştur. İşte mavi oluşu bundandır."[674]
Görüldüğü gibi genel kabul gören unsurlar ilke olarak doğru kabul edildiği için haberlerin ayrıştırılmasında kendilerine başvurulmuştur. Ancak tıpkı tecrübede olduğu gibi, meşhuratta da değişkenlik söz konusudur. Bu değişkenliği dikkate almaksızın onun temel ilke olarak kullanılması her zaman doğru sonuçlar vermeyecektir. Bu mahiyetteki haberlerin doğruluğu ile Hz. Peygamber'e aidiyeti arasında doğrudan bir ilişki kurulduğu takdirde, değişen her bilgi kuramına göre haberleri yeniden değerlendirmek, ya da haberlerin belirttiği yönde bilgi kuramları geliştirmek gerekecektir.
Aklı, zarurî ilimler, akla aykırılığı da muhal olarak ele aldığımızda hadislerin ayrıştırılmasında onun Ön şart olarak uygulandığını görmekteyiz. Nitekim İbnü'l-Cevzî'nin "muhal olanı sika raviler dahi nakletse bir şey ifade etmez" sözü de bunu ortaya koymaktadır. Ancak insanların "muhaldir" diyemedikleri noktalarda, aklî gerekçeler bulma imkanı olmasına rağmen, bunlar yeter neden olarak görülmemiş, senetteki raviler ele alınarak, onların dunımlarına göre hüküm verilmiştir. Biz, sarı ve kırmızı gülün faziletiyle ilgili uydurma haberler hakkında İbnü'l-Cevzî'nin değerlendirmesini[675] buna örnek olarak zikretmek istiyoruz.
Bu konuda Hz. Ali, Enes, Câbir ve Hz. Aişe'den rivayetler yapılmıştır.
Hz. Ali'den gelen rivayete göre, Hz. Peygamber Miraç için semaya götürüldüğü gece, terinin yeryüzüne düştüğünü ve ondan da gülün bittiğini söylemiş ve
"Kim kokumu duymak isterse gülü koklasın" buyurmuştur.
Bu konuda Enes İbn Malik'ten iki farklı rivayet gelmiş; bunların birinde gül sadece "kırmızı" ile kayıtlanmış; diğerinde ise kırmızı gülün Miraç gecesinde Cebrail'in, sarı gülün ise Burak'ın terinden olduğu beyan edilmiştir.
CâbÎr'den gelen rivayette sema ve miraçtan söz edilmemekle birlikte, Hz. Ali'nin rivayetiyle uyum içersindedir. Hz. Aişe'nin rivayeti ise Câbir'in rivayetiyle aynıdır.
Bu rivayetleri veren İbnü'l-Cevzî, Ali'nin hadisinin ehl-i beyt hakkında uydurulduğunu söyler ve Muhammed b. Sadaka. İbrahim b.Musa ve Muhammed b. Temîm'in bilinmediklerini; Adevî'nin ise hadis uydurmakla müttehem olduğunu beyan eder. Enes'ten gelen iki rivayetten birincisinde meçhul insanlar vardır. İkincisinde ise Makdîsî'nin müttehem olduğunu belirtir. Aişe'nin hadisi de aynı şekildedir. Hişam ondan hiçbir zaman nakilde bulunmamıştır.
İbnü'l-Cevzî, Hz. Peygamber'den veya onun miracından önce gülün olup olmadığı konusunda kesin bir bilgiye sahip olmadığı için olsa gerek, ravilerinden hareketle haberi reddetme yoluna gitmiştir. Zira Hz. Peygamber'den önce gülün olmaması, ya da olması imkan açısından aynı ihtimalleri taşımaktadır.
Görüldüğü gibi, kendi başına, yeterli ve evrensel hükümler ortaya koyan bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmeyen akıl, rivayetlerin ayrıştırılmasmda iki farklı konumda ele alınmıştır. Bunlardan biri, zaman, mekan ve çevre farkı gözetilmeksizin herkes tarafından kabul edilen temel ilkelerdir ki, bu ilkeler doğrultusunda haberin vukuunun imkansız olduğu ortaya çıkarsa, başka herhangi bir delile ihtiyaç duyulmaksızm o. "akla aykırı olduğu" gerekçesiyle reddedilmiş; bilgi, görgü, kültür, zaman ve mekana bağlı olarak ortaya çıkan ilkeler söz konusu olduğunda ise kabul edilen öncüller zikredilmiş ve ona göre değerlendirilerek sonuca gidilmiştir. Böyle bir haberin doğru olmadığına karar verildiği takdirde o haber mecazî olarak akla nispet edilerek reddedilmiştir. Zira gerçekte onun reddini sağlayan ilke,- ya Kur'an ve Sünnetten çıkarılan, ya da insanların nezdinde genel kabul gören bilgilerdir.

b) Günümüzdeki Akıl Anlayışlarına Göre Aklîlik İlkesinin Kullanılması

Daha önce, kabul edilen akıl anlayışlarının üç farklı grup içersinde mütalaa edilebileceğini görmüştük. Bunları:

1) Kendisi Bağımsız Olan Ve Mutlak-Doğru Sonuçlara Götüren Akıl:

Batı'da 19. yüzyılda Kant'ın, bizzat akla yönelik eleştirilerinden sonra, bu anlamdaki akılcılık anlayışları önemli ölçüde nüfuz kaybetti.[676] Öyle ki bunun sonucunda evrensel olarak kabul edilen akim temel ilkeleri bile tartışmaya açıldı.
Aklın, bir takım öncüllerle sonuca gidebilen bir yeti olarak kabul edildiğini düşündüğümüzde, bilinmezlik gizeminden kaynaklanan gücü nedeniyle herkes tarafından kullanılan bu anlamdaki akim, rivayetlerin değerlendirilmesinde her zaman pek sağlıklı sonuçlar doğurmayacağı anlaşılmaktadır. Zira öncülsüz işlemesi mümkün olmayan aklın, mutlak bağımsızlığından söz edilememekte; dolayısıyla kişi bu noktada, akıl adına kendi zihniyetini veya hakim kültürü kullanmaktadır. Zihniyetler ise çeşitli mensubiyet gruplarıyla ilgili değerler dizisinden oluşmaktadır. Burada kültürden kaynaklanan tutumlar, idealler ve alışkanlıklar bilinçsizce yaşanır. Öte yandan geniş kültürel gurubumuzun değerleri (İslam Medeniyeti gibi), kendi ulusal kültür gurubumuzun değerleri (Türk Kültürü gibi) ve içinde yaşadığımız daha dar gurupların değerleri (ailemiz ve meslekî gurubumuz gibi) de zihniyetin oluşmasında önemli faktörlerdendir.[677] Bütün bu değişkenliklerine rağmen onu mutlak bilgi kaynağı olarak değerlendirmek ve bunu kriter olarak kullanarak hadisler hakkında karar vermek pek yerinde olmayacaktır.

2- Belli Bir Kültüre Nispet Edilen Akıl

Her kültürün kendi zihniyetini oluşturan temel dinamikleri mevcuttur. İşte belli bir kültür için herhangi bir şeyin doğruluğu veya yanlışlığı bu temel ilkeler vasıtasıyla tespit edilebilir.
Hadis açısından meseleyi ele aldığımızda Kur'an ve sıhhati tespit edilen Sünnetle oluşan îslamî Akıl, şüphesiz durumu belli olmayan rivayetlerin, en azından kabul edilenlere aykırı ölüp olmadığını ayrıştırma noktasında gözardı edilmemesi gereken bir kriter oluşturacaktır.
Aslında adına akla aykırılık denilmese bile geçmişte rekâketü'l-elfâz (çirkinlik) ve ölçüsüzlük vb. adlarla bu ilke işletilmiştir. Ancak böyle bir anlayışı öncekinden farklı kılan taraf, mutlak bağımsızlık iddiası yerine, belli bir kültürle kayıtlı, diğer bir ifade ile görece bağımsız/İzafî bir akıl olmasıdır.

3- Hiçbir Şekilde Bağımsız Olmayan Akıl Anlayışı

Allah'ın kendisiyle kullarına lütufta bulunduğu akıl nimetini, hiçe saymak, hafife almak anlamına gelen böyle bir anlayışa göre, hiçbir şeyde olmadığı gibi, hadisler açısından da onun bir gücü ve becerisi olmayacaktır.

C) Aklî Değerlendirme

Âkli değerlendirmeyi yapan insanın biyo-psiko-sosyal bir varlık olduğunu düşündüğümüzde, Ali Şeriati'nin de belirttiği gibi,[678] herhangi bir meselenin akli tahlili ve mantıki değerlendirmesinde, metot ve kriter yoksa, araştırmacının şahsi heves, eğilim, önyargı ve özel beğenisi etken olacaktır. Hatta bir haberin doğruluk değeri de, içeriğine ve metnin, İslam'ın gerçek ruhuyla uyuşması şartına bağlandığında, sahih olup olmadığı kararı bile belli bir şahsın zihninin subjektif-rasyonel değerlendirme sürecine terk edilmiş demektir.[679] Zira akıl, kendisiyle gariza kastedilmiyorsa, diğer hisler gibi, inanç ve öteki belirleyici unsurların etkisi altında kalacaktır.[680] Hatta bir haberin gerçek İslam'la mutabık olup olmama konusunda Resulün mantalitesinin verdiği yargının ötesinde bir karar mercii kalmadığı zaman, kişisel takdir, diğer bütün unsurların üzerinde hakem konumuna oturtulmuş olur. Söz, sonuçta gelip herkes katıldığı şeyi kabul edecek, hoşuna gitmeyen şeyi de reddedecek demeye varmaktadır.[681]
Nitekim, Kırbaşoğlu'nun da belirttiği gibi,[682] hadislere karşı olumsuz tavır takınanların geçmişte olduğu gibi günümüzde de, rasyonalist eğilime sahip oldukları ve itirazların genelde bu akılcı zihniyetten kaynaklandığı görülmektedir. Bu tavır, İslam dünyasında geçmiş alimlerin kabul ettikleri bir takım hadislerin tekrar gözden geçirilmesi ve hadislerin yeniden tasfiyeye tabi tutulması yönünde giderek artan bir eğilimin doğmasına yol açmıştır.[683]
Bu eğilimin gelişmesinde farklı etmenlerin rol oynadığı anlaşılmaktadır. İşte bunlardan birisi, geçmişte bu anlamda bir değerlendirmenin yapılmamış olduğunu; ya da yanlış değerlendirmelerin yapıldığını kabul gelmektedir. Mesela İbn Haldun, bu konudaki endişesini şöyle dile getirmektedir:

"Tarihçiler, nüfessirler ve muhaddisler, bazı olay ve hikayelerde zayıf-sahih ayırımı yapmaksızın sırf nakle güvendikleri, kurallara vurmadıkları, benzerleriyle mukayese etmedikleri, hikmet ölçüsünü ve evrenin gerçeklerini dikkate almadıkları ve akıl süzgecinden geçirmedikleri için hatalara düşmüşlerdir."[684]
Aslında İbn Haldun'un dile getirdiği bu endişe, başka insanlar tarafından da telâffuz edilmektedir. Buna göre, geçmişte senedi tenkit edilen hadislerin, kabul edilebilmesi için akıl ve dirayet yoluyla sabit olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.[685]
Öte yandan çağa uymadığı gerekçesiyle reforme edilmesi düşünülen dinin, en ufak ayrıntıları bile hadisle desteklendiği için, hadis literatürünü tenkide tabi tutmaksızın, çağa uydurulması mümkün görülmemektedir.[686] Az ya da çok bütün modernistler tarafından hissedilen bu durum karşısında, gerçek olandan uydurmaları, sırf tarihi olandan evrensel olanı ayrıştırmak için, gücü herkes tarafından kabul edilen akla başvurmak en uygun yol olarak kabul edilmektedir.
Bu durumda herkes tarafından farklı değerlendirilip, kişisel amacı doğrultusunda kullanılabilecek olan aklîlik ilkelerinin, sözünü etmiş olduğumuz sübjektif değerlendirmelerin meşrulaştırılmasını engelleyebilmek için, açık ve net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

D) Hadis Araştırmasında Dikkate Alınabilecek Aklîlik İlkeleri Ve Örnek Uygulama

Hz. Peygamber'e atfedilen hadislerin sıhhatini tespit amacıyla yapılacak böyle bir araştırmada kullanılabilecek ilkeleri belirlerken, öncelikle akıldan beklenen şeyin netleştirilmesi; sonra da söz konusu olan malzemenin yapısına ilişkin temel özelliklerin tespit edilmesi gerekmektedir.
Bir takım öncüllerle işleyebilmesine rağmen, kendisine mecbur kılacak düzeyde bağımsız kanunlara sahip olmayan aklın, yapabileceği şeyler şu şekilde sıralanmaktadır:[687]
a) Tecrid ve Tasnif;
b) Açıklama;
c) Düzenleme.
Bu hareket alanı içinde etkin olan akim uygulanacağı rivayetlerin temel özelliklerini, hem rivayetlerin kaynağı olan Hz. Peygamber'in temel niteliklerini hem de metnin yapısını dikkate alarak belirlemeye çalışacağız. Hz. Peygamber'in görevi ile ilişkili olan alanlarla ilgili olarak:
1- Allahu Teala tarafından insanlara dinlerini tebliğ ve tebyin etmek, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri de haram kılmak ve önlerinde tabî olabilecekleri, yaşayan bir örnek olmak üzere gönderilmiş bir elçi olan Hz. Peygamber, vahiyle bilgilendirilmekteydi. Söz konusu olan bu vahyin, sadece Kur'an'la sınırlı olmadığını; yani Kur'an dışında Hz. Peygamber'den bize intikal eden malzemenin içinde de, sıradan bir beşerin, bilgi kaynaklarıyla ulaşması mümkün olmayan bilgilerin, bulunduğunu görmüştük. Öte yandan tıpkı huzurunda yapılan herhangi bir iş veya söylenen bir söz, onun onaymı aldığında ya da en azından tekzibiyle karşılaşmadığında sünnet kabul edilmesi gibi, vahyin kontrolü altında bulunan Hz. Peygamber'in, görevi dahilinde bulunan hadisleri de vahiy gibi telakki edilebilir. Ancak bu noktada haberlerin Hz. Peygamber'in risalet görevinin kapsamı içinde olması, yani teşrii bir değere haiz olması gerekmektedir. Bu gibi haberlerde, doğal olarak, tecrübenin doğrulaması veya yanlışlaması söz konusu olmayacaktır. Onlar, insanları Allah'a ve Resulüne inanmaya çağırırken tecrübî dünyadan, müspet bilimin alanına ilişkin bazı örnek ve bilgileri kullanmış olsalar bile, inananların görev ve yükümlülüklerini bildiren evrensel gerçekliklerdir. Bu durumda inanan insan, haberdeki hükmü ya da örnekliği dikkate alarak hayatını ona göre düzenlemek zorundadır.
2- Hz. Muhammed'in, gerek peygamberliğini ortaya koymak amaçıyla, gerekse darda kaldığında Allah'ın bir lütfü olarak kendisine bir takım mucizeler verilmiştir. Olağanüstü bir durumu beyan eden bu mucizeler de, hadisler vasıtasıyla bize intikal etmiştir.
3- Allah'ın kendisini koruyacağını belirttiği Hz. Peygamber, en dar anlamda kendisine vahyedileni tebliğ ve tebyin noktasında masum/yamîmaz kabul edilmektedir. Beşer olarak Hz. Peygamber'in sözlerinde yanılması ve yanlış yapması mümkün olmakla birlikte, yanıldığında vahiyle düzeltileceğim kabul, ondan bu bağlamda bize intikal eden haberlerin mutlak doğruluğunu gerektirmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in hatadan uzak oluşundan veya hatasının vahiy tarafından düzeltileceği görüşünden hareketle, elimizdeki bütün hadislerin kesinlik ifade ettiğini, yani yalan olmaktan uzak olduğunu iddia etmek kabul edilebilir bir yaklaşım değildir.[688]
Hz. Peygamber'in risalet görevi ile ilişkili olan bu alanlarda akıl, haberin doğruluk değerinden ziyade, Hz. Peygamber tarafından söylenilip söylenümediği üzerinde duracaktır. Zira bu noktada haberin akılla çelişmesi söz konusu olmadığı gibi, akim da hükmü belirlemede bir rolü olmayacaktır.
4- Mekke'de doğan Hz. Muhammed, beşer olması itibariyle, o bölgedeki diğer insanların yaşadığı hayatı yaşamıştır. Onlardan bazı noktalarda ayrılsa bile, insanlar için etkileyici ve belirleyici olan unsurlar, özellikle beşeri tecrübenin geçerli olduğu alanlarda ve vahyin uygulanmasında, Hz. Peygamber için de geçerli olmuştur. Özellikle tıp, ziraat ve askeri teşkilatlanma vb. tecrübî alanlarda bunun örnekleri açıkça görülmektedir. Oysa ki, tecrübenin tekamülü, dolayısıyla değişkenliği herkes tarafından kabul edilen bir olgudur.
Yaşadığı toplumda, lider olması hasebiyle birçok görevi üstlenen Hz. Peygamber, gerek kendi tecrübesini, gerekse kabilesinin hatta diğer milletlerin tecrübesini zaman zaman kullandığı bilinmektedir. Bu uygulamalar da bize hadis olarak nakledilmiştir. Bu durumda hadislerde, zaman içersinde terk edilen uygulamalar, ya da o günün şartlan ve imkanlarına göre doğru kabul edilip de daha sonra yanlışlığı ortaya çıkan görüşler bulunabilir. Zira muhaddislere göre hadis, gerek peygamberliğinden önce, gerekse sonra Hz. Peygamber'den bize nakledilen söz fiil ve takrirlerdir.[689] Görüldüğü gibi, bu tanımda teşrii değere haiz olma veya olmama gibi herhangi bir ayrıma gidilmemektedir. Dolayısıyla bağlayıcılık açısından aynı kabul edilmeyen bu haberlerin, Hz. Peygamber'e aidiyeti ile evrenselliği arasında da doğrudan bir ilişkinin kurulmaması gerekmektedir. Bunu örneklendirmek gerekirse şu rivayeti ve hakkındaki değerlendirmeleri zikredebiliriz:
"...Mantar menn'dendir. Suyu göze şifadır. Acve cennettendir. O da zehire karşı şifadır."[690]
Teşrii bir değeri olmayan bu haber, her şeyden önce Hz. Peygamber dönemindeki bir tedavi yöntemini ortaya koymaktadır. Ancak, genel olarak tıp konusundaki hadislerde olduğu gibi, uygulamanın kaynağının Arap toplumunun bu konudaki kültürel bir birikimi mi, yoksa vahiy mi olduğu konusu açıklık kazanmamıştır. Söz konusu olan bu haber Hz. Peygamber'e ait olduğu takdirde, bu tedavinin vahiyle kendisine bildirilmiş olma ihtimali dikkate alınarak, öncelikli olarak, doğrululuğu test edilir. Müspet bir sonuç alındığında, bu bilim dünyasına, dolayısıyla insanlığa yapılan ilahi bir lütuf olarak görülür. Ancak menfi bir sonuç alınırsa, bu noktada, ne Hz. Peygamber yalanlanmış olur, ne de bu durum haberin uydurulduğunu ortaya koyar. Hadislere yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmı bilimsel gerçekliklerle hatta genel kabullerle hadislerin her zaman uyuşması beklentisinden kaynaklandığı görülmektedir. Örneğin mantar ve acve hurması ile ilgili rivayeti ele alan Süleyman Ateş şu değerlendirmeyi yapmaktadır:
"Bu hadisi rivayet edenler, mantarın göz hastalığını iyi ettiğini acvenin panzehir olduğunu denediler mi? Hayır, gerçi onlar Ebu Hureyre'nin bir denemesini nakletmişlerdir: 'Üç ya da beş, ya da yedi mantar aldım. Onları bir bardağa sıktım. Gözleri anışa (zayıflayan ve sürekli yaşaran) cariyenin gözüne sürdüm, iyi oldu.[691] Ama rivayet hükmün doğruluğunu kanıtlamaya yetmez. Birçok deneme yapmak lazımdır ki, mantarın gerçekten ilaç olup olmadığı anlaşılsın."[692]
Özetlersek herhangi bir haberin, diğer insanlar tarafından bilinememesi, olağanüstülükler içermesi ve tecrübî dünyada bugün terk edilmiş veya aksinin kabul edilmiş olması, haberin akla aykırılığını ortaya koymayacağı gibi, genel olarak uydurma olduğunu da kanıtlamaz. Zira bunlar, yukarıda da görüldüğü gibi, tarihsel bir varlık olan Hz. Peygamber'in, evrensel nitelikte olan görevi dışındaki hadislerin doğasında vardır. Bu durumda yaşadığımız hayat ve şartlara göre onları değerlendirmek yerine, kendi konjonktüründe anlamak ve yer aldığı sistemin bütünü içersinde değerlendirerek, olma imkanını irdelemek gerekmektedir. Zaten hadislerin gerçek anlamda uydurma ve sahihinin ayrıştırılması amacıyla belirlenen ilkeler, onun imkan ve imkansızlığı üzerine kurulmuştur.[693]
Öte yandan akim temel ilkelerinin evrenselliğinin bile tartışıldığı günümüzde, tek basma mutlak doğruya götüren evrensel bir akıldan söz etmek oldukça güç gözükmekle birlikte, bunun yerine görece bağımsız bir akıl ve bu aklın ilkeleri ile ulaşılan sonuçlardan bahsedilebilir. Diğer bir ifade ile naslarla eğitilen İslamî bir akıldan, söz edilebilir. Nitekim Ebu Hasan Ali b. Urve el-Hanbelî, bu niteliklere sahip olan bir aklın ancak sağlıklı sonuca gidebileceğini belirtmiştir:
"Kalp (akıl), arınmış temiz ve saf olduğunda, onun hakla batılı, doğruyla yanlışı, hidayetle sapıklığı ayırma yeteneği olur. Özellikle nebevi nurdan bir nasibi olursa o, işlerin boşunu, nesnelerin kirlisini ve yalanı açığa çıkarır. Resul adına uydurulan söze sahih bir isnad veya sahih metne zayıf bir isnad konulmuş olsa bile onu ayrıştırır ve sahihini uydurmasından temyiz eder."[694]
Aynı durum, Bulkînî (ö.805/1402) tarafından farklı bir açıdan ele alınmıştır:
"Bir kişi birisine yıllarca hizmet etse, dolayısıyla sevdiğini ve sevmediğini bilse, bir başkası onun bildiğinin aksini, yani sevdiği bir şeyi sevmediğini iddia etse. o sırf duynasıyla iddianın yalan olduğu sonucuna gider."[695]
Akletmenin, bilinenlerden hareketle sonuca gitme, ya da zihinde var olan imajların kompoze edilmesi olduğunu düşündüğümüzde, mutlak bir akıl yerine mukayyed yani kayıtlanmış (İslamî gibi) bir akıldan ve buna bağlı olarak kayıtlanmış bir aklîlikten bahsetmek daha doğru olacaktır.

Aklîlik ilkesi açısından konuyu ele aldığımızda, bir şeyin aklî sayılabilmesi İçin:
1) Haber, gerek zatı itibariyle, gerekse beşere nispetle varlığı imkansız olan bir olguyu beyan etmemeli. Bu nokta, gerçek anlamda onun akla aykırılığını, dolayısıyla Hz. Peygamberden sıudurunun imkansızlığını ortaya koyacaktır. Bu noktada mucizeleri istisna etmek kaydıyla, bugün için vukuu imkansız olanın, geçmişte de imkansız olduğuna hükmedilecektir.[696]
"Ben Allah'tanım, mü'minler de bendendir."[697]
"Rabbimi izarlı olarak kırmızı bir devenin üzerinde gördüm; o şöyle diyordu: 'Zalimler hariç bağışladım, affettim..."[698]
Bu rivayetlerden birincisinde sudur nazariyesinden bir etkileşim, ikincisinde ise açık bir tecsim görülmektedir ki bunların ikisi de muhaldir.
Herhangi bir hadiste, böyle bir akıl dişiliğin bulunması onun reddi için yeter neden olarak görülmüştür. Ancak bu ölçüyü kullanırken yukarıda da beyan etmiş olduğumuz mucizelere dikkat etmek gerekmektedir. Zira mucizeler, beşere nispetle muhal iken, Allah'ın kudreti açısından mümkün olan işlerdendir. Ancak Allah'ın, elçisini teyit etmek a-macıyla gerçekleştirdiği mucizeyi, bir kişi rivayet ettiğinde bu kabul edilmez. Çünkü mucizenin, Resulün nübüvvetine delil olması için, büyük bir topluluğun huzurunda olması gerekmektedir. Çoğunluk tarafından müşahede edilen böylesi olağanüstü şeyler de, tek kişi tarafından nakledilmez; aksine çoğunluk tarafından aktarılır, hatta zamanla efsaneleşir.
Hz. Peygamber'in başı kucağında olması nedeniyle ikindi namazım geçiren Hz. Ali için güneşin geri döndürüldüğünü belirten rivayet bu gerekçe ile reddedilmiştir. Rivayete göre:
"Hz. Peygamber'in başı, kendisine vahiy geldiği bir esnada Hz. Ali'nin kucağında idi. Vahiy kesildiğinde ona: *"İkindiyi kıldın mı?"* diye sordu. Hz. Ali:
"Hayır"dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Rabbim! Biliyorsun ki o senin ve Resulünün taatındaydı, ona güneşi geri getir" diye dua etti. Güneş onun için geri getirildi. Ali namazını kıldı, sonra battı."[699]
Bu hadisin mevzu olduğu belirtilir ve hiç kimse için güneşin geri getirilmediği, sadece Yuşâ b Nûn için hapsedildiği öne sürülür.[700]
2- Haberin kendisi, mucizeler dışında, aklen mümkün olan bir hususla ilgili olmakla birlikte, söz konusu olan şeyi Hz. Peygamber'in de yapma ya da söyleme imkanına sahip olması gerekmektedir.
Daha önce de gördüğümüz gibi aklen mümkün olan haberin imkanı ya delalet ve zaruretle bilinir; ya da takdiri uygun olur. Bunların ikisinin de mümkün olmadığı yerde haberin olma imkanı ciddi bir şekilde tartışmaya açılır. Bu konuya örnek olarak Hz. Peygamber'e atfedilen hamamla ilgili hadisleri ele almak istiyoruz:
a) Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
"Hz. Peygamber önceleri hamamlara girmekten nehyetmişti. Sonra erkeklerin izarlı olarak girmesine izin verdi."[701]
b) Hz. Aişe'den nakledilmiştir:
Şam ehlinden bir grup kadın Hz. Aişe'nin yanına geldi. Aişe onlara nereli olduklarını sorduğunda onlar, Şamlı olduklarını söylediler. Bunun üzerine Aişe,
"Belki de siz, kadınları hamamlara giren şehirdensiniz!" dedi. Onlar:
"Evet" dediler. Bunun üzerine Aişe, ben Allah Resulünü şöyle söylerken işittim demiş ve şu hadisi aktarmıştır:
"Kendi evinden başka bir yerde elbisesini çıkaran herhangi bir kadın, Allah'la arasındaki şeyi parçalamıştır."[702]
c) Abdullah İbn Amr Man nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*Sizler acem topraklarını fethedecek ve oralarda hamam denilen evler bulacaksınız. Erkekler izarsız oraya girmesin; kadınlarınızın da hasta veya nifaslı olmaları dışında oraya girmelerini engelleyiniz."*[703]
d) Enes İbn Malik'ten nakledilmiştir:
"Hamama girdiğimde Resulullah'ı, üzerindeki izarıyla veznde otururken gördüm. Onunla konuşmak istedim. Bunun üzerine o,
"Ey Enes! Hamama izarsız girmek yasaklanmıştır" dedi.[704]
e) Ümmü'd-Derda'dan naklolunmuştur:
Hamamdan çıkmıştım. Resulullah'la karşılaştım. Bana
"Nereden Ey Ümmü'd-Derda" dedi. Ben
"Hamamdan" diye cevap verdim. Bunun üzerine o:
"Nefsim kudret elinde olana andolsun ki, annelerinin biri dışında elbisesini çıkaran her kadın, kendisi ile rahman arasındaki örtüyü parçalamıştır."[705]
f- Cabir îbn Abdullah'tan nakledildiğine göre o şöyle demiştir:
"...Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa hanımını hamama sokmasın..."[706]
Görüldüğü gibi, bu konudaki haberlerin içersinde Hz. Peygamber'in hamama girdiğim, ya da gireni gördüğünü belirten haberlerin yanında, bilgisi dahilinde bulunan böyle bir yapılanma hakkındaki hükmünü belirten, hatta onun genel sözlerinden sahabe tarafından yapılan istidlallerle hamam hakkında bir yargıya varıldığını gösteren. birbirinden oldukça farklı haberler bulunmaktadır.
İbnü'l-Cevzî, Enes İbn Malik'ten nakledilen, Hz. Peygamber'in hamama girdiğini belirten rivayetin senedinde meçhul insanların bulunduğunu zikreder ve Resulullah'ın hiçbir zaman hamama girmediğini, hatta onların memleketlerinde hamamın bulunmadığını belirterek reddetmektedir.[707] İbnü'l-Cevzî'nin bu değerlendirmesini, Hz. Aişe'den nakledilen Şamlı kadınlarla arasındaki konuşma da teyit etmektedir. Ümmü'd-DerdâMan nakledilen haberde ise Resulullah'ın hamama girdiği belirtilmez ama hamam olgusunun varlığı vurgulanmaktadır. Abdullah Ibn Amr ise istikbale matuf olarak Şam yöresinin fethinden ve orada karşılaşılacak hamamlardan bahsetmektedir.
Bu rivayetleri imkan açısından değerlendirdiğimizde, İbnü'l-Cevzî'nin belirttiği gibi Hz. Peygamber'in yaşadığı coğrafyada hamam bulunmuyorsa onun hamama girme imkanı ve Enes b. Maliksin de hamamda onu görerek ilgili hükmü ondan işitme ihtimali olmayacaktır. Aynı şekilde Ümmü'd-Derdâ'nın belirttiği hamamdan sonra buluşma da gerçekleşemeyecektir. Ancak Hz. Peygamber'in yaşadığı coğrafyadaki dinî merasimler ve ticari ilişkiler nedeniyle gidip-gelenlerin sayesinde hamamdan haberdar olması, hatta Şam'a yapmış olduğu seyahatlerinde hamama girmiş olma ihtimali çok uzak değildir. İlke açısından ele aldığımızda, Hz. Peygamber'in sözünü ettiğimiz nedenlerle, hamamdan haberdar olması, en azından bunun takdirinin mümkün olduğu görülmektedir.
İşte bu imkanlar nedeniyle, söz konusu olan haberleri akıl dışılıkla reddedememekteyiz. Bu noktada İbn Kayyim el-Cevziyye'nin yaptığı gibi, Hz. Peygamber'in yaşadığı toplum ve coğrafyada hamamın bulunmadığı öncülüne dayanarak, söz konusu olan alanda "hiçbir sahih hadis yoktur"[708] gibi genel değerlendirmelerin yerinde olmadığı görülmektedir. Nitekim Zâdu'l-Meâd'ı tahkik eden Ş. Arnavut ve A. Arnavut da müellifin bu noktada hata yaptığını beyan ettikten sonra, hamamla ilgili hadisleri üç gruba ayırarak vermişlerdir.[709] Öte yandan bilgi kaynaklarından biri vahiy olan Hz. Peygamber'in, görmediği bir yapılanma hakkında ümmetini sakındırmak için hükümler koyması da mümkündür. Oysaki burada hem görme hem de haber alma ihtimali birlikte bulunmaktadır.
Herhangi bir haberin, aklî kabul edilebilmesi için mümkün olmasını, sadece tarihi veya biyolojik imkan olarak görmemek gerekmektedir. Zira rivayetlerin kaynağı olan Hz. Peygamber'in ahlaki yapısı ve konumu açısından da, haber olması mümkün olan bir olguyu bildirmelidir. Mesela bir peygamberin söylemesi veya yapması mümkün olmayan çirkinlik ve ölçüsüzlük içermemelidir. Çirkinliğe örnek olarak şu haberi zikredebiliriz:
"Hz. Aişe'den nakledildiğine göre kendisi, Hz. Peygamber'e:
"Fatıma'yı öptüğünde sanki bal yalamak istercesine dilini onun ağzına soktuğunu görüyorum" dedim. O "*Evet"*dedi ve devam etti: *"Cibrîli Emîn cennetten bir üzüm salkımı getirdi, ben onu yedim ve Hatice ile cima ettim. Bundan Fatıma oldu. Bu nedenle cennete iştiyak duyduğumda onu öperim."*[710]
Bu rivayeti nakleden İbnü'l-Cevzî, Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'nın ağzına dilini sokarak onu öpmesini, çirkinliği nedeniyle muhal bulmaktadır. Zira haberi aktaran Hz. Aişe bunu, kendisiyle evlendikten sonra görmüştür. O zaman Hz, Fatıma 20 yaşlarındaydı. Bu gibi şeyleri ise ancak koca yapar, baba için caiz olmaz, demektedir. [711] Hz. Aişe'den nakledilen bu haberin dört farklı varyantı bulunmaktadır ki, bunların ikisinde söz konusu yiyeceğin miraç gecesi getirildiği beyan edilmektedir.[712] Hz. Hatice'nin vefatını dikkate aldığımızda, çirkinliğinin ötesinde olayın vuku bulma ihtimali gözükmemekte, yani muhal olmaktadır. Zira Hz. Hatice miraçtan önce vefat etmiştir.
Benzerlerine oranla olması gerekenden çok fazla veya çok az bir mükafaat ya da cezanın takdir edilmesi olarak nitelenebilecek ölçüsüzlüğe örnek olarak şu rivayeti zikredebiliriz:
"Kim kuşluk namazını şu kadar rekat kılarsa, Allah ona yetmiş nebi sevabı verir"[713]
3- Müşahhas mevcudatla ilgili ve aklen mümkün olan bir haberin tutarlı ve mantıksal bir sıra düzenine sahip olması gerekmektedir. Buna örnek olarak şu haberleri zikredebiliriz:

Ebu Hureyre'den naklolunmuştur:
"Biz mescitte iken Peygamber geldi ve
"yahudilerin üstüne yürüyün" dedi. Yürüdük, Midras'ın evine gelince Hz. Peygamber,
"İslam olun güvene eresiniz. Bilin ki, yeryüzü Allah'ın ve Elçisinindir. Ben sizi bu topraklardan çıkaracağım. Dileyen taşınır malını satabilir. Ama toprak Allah'a ve Elçisine aittir" dedi.[714]
Bu haberde anlatılan Benû Nadir'in Hz. Peygamber tarafından Medine'den sürgün edilmesidir. Bilindiği gibi olay hicretin dördüncü yılında vuku bulmuştur. Olayı nakleden Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in talimatı üzerine bizzat savaşa katıldığını beyan etmektedir. Ancak Ebu Hureyre Hayber'in fethinden sonra, yani hicretin yedinci yılında Medine'ye gelerek müslüman olmuş bir sahabidir. Bu durumda henüz Medine'ye gelmemiş, hatta müslüman bile olmamış bir insanın Medine'deki bir savaşa katıldığım belirtmesi, olayda bulunması gereken mantıksal sıra düzeninin olmadığım ortaya koymaktadır.[715]
Bu konuya örnek olabilecek bir başka rivayet de Enes İbn Malik'ten nakledilmiştir. O, Hz. Peygamber'in miraca götürüldüğü yer ve zamanı şu şekilde anlatmaktadır:
"Hz. Peygamber, bi'setten önce mescitte uyurken üç kişi kendisine geldi ve onların ilkleri:
"Hangisi" diye sordu. Ortancaları
"En hayırlıları" dedi. Sonuncuları da:
"Onların hayırlılarını alın" dedi..."[716]
Bu olayı anlatan Enes İbn Malik, Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde annesi tarafından Resulullah'a hibe edilen 10 yaşlarında genç bir sahabedir.[717] Olayın vuku bulduğu yer ise hicretten önceki dönemde Mekke'dir. Yani Enes İbn Malik'in orada bulunma imkanı yoktur. Buna rağmen, ashabın birbirlerinden nakilleri, ya da Hz. Peygamber'den daha sonraki bir dönemde olayı dinlemiş olma ihtimalleri dikkate alındığında, sözünü ettiğimiz bu unsurların hiç birisi tenkit nedeni sayılamaz. Ancak rivayette miracın ne zaman olduğunu ortaya koyan "vahyedilmeden önce" ifadesi, henüz peygamber olmayan, hatta bu konuda bir beklentisi bile olmayan bir şahsın Rabbıyla buluşması, O'ndan bir takım talimatlar alması ve ahiret alemine ilişkin bir takım tecrübeler yaşaması düşünülemez.
İşte bu noktada haber, olay ve olgular arasındaki mantıksal düzeni kaybettiği için tenkit edilebilir bir hüviyet arz etmektedir. Nitekim söz konusu olan haberin ravilerinden biri olan Şerik b. Abdullah'ın hataya düştüğü tespit edilmiş; dolayısıyla gerçek bir olaydan bahsetmiş olmasına rağmen haber kabul edilmemiştir.[718]
Sonuç olarak hadisin gerçek anlamda sahih veya uydurma olanını ayrıştırılması için konulan ilke onun imkan ve imkansızlığı üzerine kurulmuş; akıl da bunu tespit eden bir vasıta olarak görülmüştür. İşte bu noktada haber, aklen imkansız, ölçüsüz ve mantıksız olduğunda, akla aykırı olarak nitelenmektedir. Aklen imkansızlık, herkes tarafından kolaylıkla bilinebilen zorunlu bilgiye aykırılıkla; ölçüsüzlük ve mantıksızlık ise bütün haberlerden çıkan genel ilkelerle tespit edilebilmektedir. Bu tespiti gerçekleştiren ise temyiz aleti olan akıldır. Zaten aklın görevinin de tasnif, açıklama ve düzenleme olduğu anlaşılmaktadır.
Burada akim kullandığı öncüllerin ise, akleden kişiye bağlı olarak, belli bir kültüre ait ilkeler olması dikkat çekicidir.

Sonuç

Dinin ikinci derecede kaynağı olan hadislerin akla aykırı olması, hemen hemen bütün usulcüler tarafından vaz alameti olarak kabul edilmiş ve İslam Tarihinin her döneminde uygulanabilir, dinamik bir ilke olarak görülmüştür.
Akıl, hadisler arasındaki tenakuzu gidermede ve onların tarihi gerçekliğini yani Hz. Peygamber'e ait olup olmadığım araştırmada göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir vasıtadır. Ancak kavramın kapalılığı, birden çok anlam içermesi ve insanlar üzerinde bilinmezliğinden kaynaklanan gizemli gücü nedeniyle, belli kişi, grup veya mezhep tarafından zaman zaman uygun olmayan şekillerde kullanılmıştır. Daha açık bir ifade ile söz konusu olan kesim, kendi zihniyeti ile çelişen haberleri reddederken bu ilkeyi ön plana çıkarmıştır.
Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, burada kullanılan akla aykırılık, gerçekte temyiz aletine ya da doğuştan gelen bir yetiye aykırılık değildir. Zira bu yeti ancak bir takım ilkelerden hareketle sonuca gidebilmektedir. İşte öncül olarak kullanılan bu ilkelerin doğruluk ve güvenilirliği, beraberinde sonuca itimadı getirecektir. Ancak aklın öncül olarak kullandığı ilkeleri düşündüğümüzde, bunlar genel kabul gören aklın temel ilkelerinin yanında, belli kültürlerin birikiminden de çıka-nlabilmektedir. İşte bu nedenle aklın öncül olarak kullandığı ilkeleri, zaman ve mekanı aşan ilkeler ve kültürlere ait olan ilkeler şeklinde ikiye ayırmak yerinde olacaktır.
Akla aykırılık ilkesini, aklî hükümler açısından değerlendirdiğimizde, muhal yani olma imkanı bulunmayan veya zorunlu olanın aksini iddia eden her haber akıl dışı olarak görülmüş ve ravilerinin bile değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaksızın reddedilmiştir. İşte bu nedenle muhal olan haberleri sadece mevzuat kitaplarında bulabilmekteyiz. Ancak muhal hükmü, sadece akim temel ilkelerinden ya da eşyanın doğasından çıkmamakta; aksine herhangi bir haber, kişi, kültür, belli bir coğrafya vs. açısmdan da imkansız olarak görülebilmektedir. İşte bu noktada biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın kültürü, zihniyeti ve şartlan ön plana çıkmaktadır. Zira bunlardan oluşan öncüller, akıl tarafından kullanılarak sonuca gidilmektedir. Ancak aklın bir vasıta olarak kullanıldığı bu yerlerde, her ne kadar sonuç ona atfedilse bile, verilen hüküm evrensel bir hüküm değildir. Diğer bir İfade ile olgunun doğasından kaynaklanan bir imkansızlık değil, kişisel ve yerel doğrulara aykırılığı veya benzerlerine nispetle bir ölçüsüzlük bulunduğu için reddedilmekte, bu yargıya da bir akıl yürütme sonucunda varıldığı için, sonuçta hüküm akla nispet edilmektedir. Mesela basit bir şey karşılığında büyük mükâfat veya küçük bir suç karşısında büyük bir ceza verilmesini öngören rivayetlerin reddedilmesi böyledir. Burada akıl, mükâfat ve fiil arasındaki oranı, benzerleriyle kıyaslar ve neticeye gider. Ancak bu sonuç, kullanılan diğer verilere değil, işlemi yapan akla izafe edilmektedir. Bu görevini yerine getirirken akim, mutlak bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Aym olayı değişik kültürlerin farklı değerlendirme nedeni de burada aranmalıdır. Zira sonucu belirleyen, esas alınan öncüller olmaktadır. Bu noktada haberin sıhhatinden önce, öncüllerin güvenilirliğini tartışmak yerinde olacaktır.
Tanımlardan çıkan akıl anlayışlarını, hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespitte kullanılabilme açısından şu şekilde değerlendirebiliriz:
a) Temyiz aleti: Temyiz aleti olarak kabul edildiği takdirde aklın hiçbir şekilde rivayetlere aykırı olması söz konusu edilemez,
b) Zaruri bilgi: Akıl, zarurî bilgi olarak kabul edildiği takdirde, şayet çatışma söz konusuysa bu rivayetin uydurma olduğuna delalet eder. Zira bu durumda ortaya çıkan aklî hüküm muhal olacaktır. Diğer bir ifade ile rivayetler, akli hükümlerden muhal olan bir şeyi, ya da vacip/zorunlu olanın aksini iddia etmesi durumunda, bu onun uydurma olduğunu ortaya koyacaktır. Zira insanların en akıllısı olan Hz. Peygamberin bu şekildeki bir çelişkiye düşmesi imkansızdır.
c) Meşhurat: Genel kabul gören bilgiler, meşhurat olarak değerlendirilmektedir. Bunların kaynağı vahiy olabileceği gibi beşerî tecrübe de olabilir. Bu bilgilerden vahye dayanmayanların tabiatında, yavaş da olsa bir değişim vardır. Orta çağdaki Dünyanın sabit, Güneşin ise hareket halinde kabul edilmesi buna bir örnek olarak düşünülebir. Vahyin ulaştırdığı genel sonuçlar, hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespitte, aklın temel ilkeleri gibi kullanılabilir. Ancak tabiatında değişkenlik olan meşhuratm kullanılması, kişiyi her zaman doğru sonuçlara götürmeyecektir.
d) Tecrübe: Akılla, tecrübe kastedildiği takdirde, söz konusu olan akla aykırılık ilkesinin uygulanması ortaya ciddi problemler çıkaracaktır. Zira hem meşhurat hem de tecrübe, çağdan çağa, toplumdan topluma hatta fertten ferde değişmektedir. Bunların belli dönemlerde genel kabul görmesi, kendilerine aykırı düşenin, o şartlarda yanlışlığını ortaya koyabilir. Ancak belli dönemlerde veya yerlerde, bugün doğru kabul edilmeyen olguların genel geçer doğrular olarak kabul edildiği göz ardı edilmemelidir. Bu ise tecrübe ve meşhuratın, söz konusu olayın belirtilen zaman, mekan ve şartlarda olup-olmadığını tespit için zorunlu ilkeler olarak kullanılmasını gerektirir.
Bugünkü akıl anlayışları açısından olaya baktığımızda, mutlak bağımsız bir akim veya hiçbir gücü ve etkisi olmayan yani insanların diledikleri şekilde kullanabilecekleri bir akim, hadislerin ayrıştırılmasında sağlıklı sonuçlar elde etmesi beklenemez. Bunlardan birincisi yani mutlak bağımsız olan akıl, evrensel ilkelere aykırı olması nedeniyle, muhali (imkansızı) tespit edebilir. Ancak her iki anlayışa göre, değerlendirmeyi yapan kişinin zihniyet ve kültürünün belirleyici olması kaçınılmazdır.
Belli bir kültürden çıkan ilkeleri öncül olarak kullanan, diğer bir ifade ile görece bağımsız olan akıl ise, en azından söz konusu kültür açısmdan mümkün olanla (aklî), imkansız olanı (akla aykırı) birbirinden ayrıştırabilecektir.
Rivayetler muhteva açısından ele alındığında onlardan bir kısmının tecrübî dünya ile alakalı; önemli bir kısmının ise Hz. Peygamber'in (a.s.). görev alanıyla ilişkili oldukları görülmektedir. Söz konusu olan bu malzemeden Hz. Peygamberin 'dünya işleri' olarak nitelediği, tecrübi verilere dayanan rivayetlerin, akıl diye isimlendirilen tecrübeye, zaman zaman ters düşmesi mümkündür; hatta bu, tekamülün doğasında vardır. Bu noktada araştırmacının esas aldığı meşhurat ve tecrübe olarak kabul edilen akla aykırılık, rivayetlerin uydurma olduğunu ortaya koymaz.

Ancak rivayet, kendi şart ve tarihi çerçevesi içersinde de makul değilse bu, haberin uydurma olduğuna şahitlik edebilir.
Bu durumda akıl kavramının, birden çok anlamda kullanılması, tarih boyu mutlak bir aklın olmaması ve her toplumun kendi ahlak biçimini inşa ettiği gibi, akıl anlayışlarını da inşa ettiğini dikkate alarak, hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini tespit ve değerlendirmede akla aykırılık ilkesinin işletilmesi gerekmektedir.
Sonuç olarak aklen muhal olan herhangi bir söz veya olgu, Hz. Peygamber'e isnad edildiği takdirde, haberin akla aykırılıkla reddedilmesi kaçınılmazdır. Ancak kendi şart ve ortamında vukuu imkansız olmayan hadiselerle ilgili rivayetleri, akla aykırılıkla reddetmek, tevili mümkün olduğu sürece, genel kabul gören bir tutum olmayacağı gibi, sağlıklı bir sonuca da iletmeyecektir. Bu durumda onları, belli dönemlere ışık tutan tarihî vesikalar olarak değerlendirmek ve Hz. Peygamber'in mesajını anlamada birer vasıta olarak kullanmak yerinde olacaktır.

Bibliyografya

1. Abdulfettah Ali Şehat, Dirâsât fi Tarihi'l-Arab ve Sadri'l-îsîam (el-Kısmu'l-Evvel), Matbaat-ü Zehran, Kahire, 1972.
2. Abdulğâni Abdulhalık, Hücciyyetü's-Sünne, el-Ma'hed el-Âlî li'1-Fikril-İslâmî, Beyrut, 1986.
3. Abdulvehhab, Ebu Süleyman, "Devrü'l-Akl fi'l-Fıkhi'l-İslamî", Mecelletü Külliyyeti'ş-Şeria ve'd-Diraseti'İ-İslamî, sy.2; Mekke, 1977.
4. Abdurrahman Bedevi, Min Tarihi'l-İlhad fi'l-İslam, Beyrut, trs.
5. Abdurrahman Bedevi, "Akl" mad., Mevsûatü'l-Felsefe, el-Müessesetü'1-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, Beyrut, 1984.
6. Abdurrezzak îbn Hemmâm es-Sariânî, el-Musannef, el-Mektebü'1-İslâmî, Beyrut, 1983, (I-XI).
7. Abdüssettar er-Râvî, el-Akl ve'l-Hürriyet, el-Müessesetü'1-Arabiyye, Beyrut, 1980.
8. el-Abraşî, Mustafa Atiyye, Azametü'r-Rasâl, İsa el-Bâbî d-Halebî, Kahire, 1971.
9. Accac el-Hatib, Muhammed, Usulu'l-Hadîs, Daru'1-Fikr, Beyrut, 1989.
10. el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs amma İştehere mine'l-Ehâdîs ala Elsineti'n-Nâs, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1985, (I-II).
11. Adams, Charles, "Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi" İslami Araştırmalar, c.7, sy.3-4, Ankara, 1994.
12. Ahmed Ayid vd., el-Mu'cemü'l-Arabî el-Esâsî, Larouse, trs.
13. Ahmed Çelebi, Mevsuatü't-Tarihi'l-îslami, Mektebetü'n-Nahza el-İslamiyye, 6.b., Kahire, 1974.
14. Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1969.
15. Ahmed Naim. Sahih-i Buharı Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi (Mukaddime), Diy. İş. Baş. Yay., Ankara, 1982.
16. Akbulut, Ahmet, Nübüvvet Meselesi Üzerine, Birleşik, Ankara, 1992.
17. Ali Harb, Nakdu'n-Nass, el-Merkezü's-Sekafî el-Arabî, Beyrut, 1993.
18. Ali Sabunî, Muhammed, Peygamberlik ve Peygamberler, Kültür Basın Yaym Birliği, İstanbul, trs.
19. Aliyyü'1-Kârî, Ebul-Hasan Nureddin Ali b. Sultan el-Herevî, el-Masnu'fi Ma'rifeti'l-Mevzû' (el-Mevzûatü' s-Suğrâ), Mektebü'i-Matbaati'l-İslâmî, Haleb, 1969.
20. Aliyyü'1-Kârî, Şerhu'ş-Şifa, Dersaadet, İstanbul, 1309, (I-II),
21. AnaBritanica, İstanbul, 1986, (î-XXn).
22. Arkoun, Muhammed, Kur'an Okumaları, trc. Ahmet Zeki Ünal, İnsan Yayınları; İstanbul, 1995.
23. Arslan, Abdullah, "Sekülerizm; Akleden Kalbin Parçalanışı", Bilgi ve Hikmet, İstanbul, sy.2, Bahar, 1993.
24. Aruoba, Oruç, "Soruşturma: Çağımız ve Aklın Sınırları", Varlık Dergisi, sy. 1056, İstanbul, 1995.
25. el-Aşkar, Muhammed Süleyman, Ef'âlü'r-Resul ve Delâletûhâ ale'l-Ahkâmi'ş-Şerıyye, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1991, (I-II).
26. Atay, Hüseyin, Kur'an'a Göre Araştırmalar V, Ankara, 1995.
27. Atay, Hüseyin, Kur'an'ı Anlaşılmasına Ait İlkeler", E.Ü.İ.F.D., sy.8, Kayseri, 1992.
28. Ateş, Ali Osman, "Günümüzde Hadislerin Değerlendirilmesinde Göz Önüne Alınması Gereken Bazı Hususlar ve Hadisin Geleceği ile İlgili Bazı Düşünceler" Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993.
29. Ateş, Ali Osman, İslam 'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitab örf ve Adetleri, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996. **30. Ateş, Süleyman,** Gerçek Din Bu 2, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, trs.
31. el-A'zâmî, Muhammed Mustafa, Menhecü'n-Nakd ınde'l-Muhaddisîn, Mektebetü'l-Kevser, Riyad, 1982
32. Aydın, Mehmet, "Rasyonel Düşünce ve İslam Modernizmi", 1. İslam Düşüncesi Semp., Beyan, İstanbul, 1995.
33. Aydın, Mehmet, "İslami Rasyonellik Üzerine Bazı Düşünceler", Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı 2, İstanbul, 1997.
34. el-Bağdadî, Abdulkerim b. Muhammed, Usâlü'd-Dîn, Matabaatu'd-Devle, İstanbul, 1928.
35. Bahçeci, Muhittin, Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler. Türdav Basım Yayım Ltd. Şti., İstanbul, 1977.
36. el-Bakillânî, Ebu Bekir Muhammed b. et-Tayyib, et-Temhîd fı'r-Red ale'l-Mülhideti'l-Muattıla, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 1947.
37. Bayraktar, İbrahim, "Metin Tenkidi ve Müşkil Hadisler", A.Ü.İ.F.D., sy. 12, Erzurum, 1996.
38. Bekaroğlu, Mehmet, "Bir Anahtar Kavram: Akıl", 1. İslam Düşüncesi Semp., Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.
39. Beşir, Asam Ahmed, Usûlü Menheci'n-Nakd inde Ehli'l-Hadîs, Beyrut, 1992.
40. el-Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, es-Sünenü'l-Kübra, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1353 (I-X).
41. de Boer, T. D., İslam 'da Felsefe Tarihi, trc. Yaşar Kutluay. Birlik Yayınları, Ankara, 1960.
42. Brockelman, C, İslam Milletleri ve Medeniyetleri Tarihi, trc. Neş'et Çağatay, Örnek Matbaası, Ankara, 1954.
43. Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, es-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-VIII).
44. Bulaç, Ali, "Akıl", Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale, İstanbul, 1990, (I-IV).
45. Bulaç, Ali, "Tasarlanmış Fenomenler Dünyasında Akıl, Nefis ve Kimlikler", Bilgi ve Hikmet, sy. 4, Güz 1993.
46. Bulaç, Ali, İslam Düşüncesinde Din-Felsefe/Akıl Vahiy İlişkisi, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.
47. Bulut, Mehmet, Ehl-i Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı, Risale, İstanbul, 1991.
48. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İstanbul, 1992-93, (I-XXIV).
49. el-Câbirî, Muhammed Âbid, Bünyetil'l-Akli'l-Arabî, el-Merkezü's-Sekâfî el-Arabî, Beyrut, 1991.
50. el-Câbirî, Muhammed Âbid, Tekvînü'l-Akli'l-Arabî, el-Merkezü's-Sekâfî el-Arabî, Beyrut, 1991.
51. Ceatani, Leone, İslam Tarihi, trc. Hüseyin Câhid, Tanın Matbaası, İstanbul, 1924-1926, (I-X).
52. el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd, es-Sıhâh fi'l-Luga ve'l-Ulûm, haz. Nedim Maraşh-Usame Maraşk, Darul-Hazârati'l-Arabiyye, Beyrut, trs., (I-II).
53. Cihan, Sadık, Uydurma Hadislerin Doğuşu Siyasi ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi, Samsun, 1996.
54. Corci Zeydan, İslam Medeniyeti Tarihi, trc. Zeki Megamiz, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976.
55. Creighton, J. E,, "Reasonbıg", The Encyclopedia Americana, 1957.
56. el-Cürcânî, Ali b. Muhammed eş-Şetîf, Kitabu't-Ta'rîfât, Beyrut, 1990.
57. el-Cüveynî, Ebu'l-Meâlî Îmâmul-Harameyn, Kitabu'l-İrşâd ilâ Kavâtıı'l-Edille fi Usûlil-İ'tikâd, thk. Muhammed Yusuf Musa-Ali Abdül, Kahire, 1950.
58. Cûzû, Muhammed Ali, Mefhûmu'l-Akl ve'l-Kalb fı'l-Kur'an ve's-Sünne, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1983.
59. Çağatay, Neşet, İslam Öncesi Arap Tarihi, Ank. On. İl. Fak. Yay., Ankara, 1982.
60. Çetin, İsmail, John Lock'te Tanrı Anlayışı, Vadi Yayınları, Ankara, 1995.
61. Çubukçu, İbrahim Agah, "Nakilcilik ve Akılcılık" Islami İlimler Fakültesi Dergisi, c.3, Ankara, 1977.
62. Çubukçu, İbrahim Agah, "Mutezile ve Akıl'ıneselesi", Ank.Ü.Î.F,D., sy. XII, Ankara, 1964.
63. Dağ, Mehmet, "Eş"ari'de Bilgi Problemi" İslam İlimleri Ens. Der., sy.IV, Ankara, 1980.
64. ed-Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah Abdurrahman, es-Sunen, Çağrı Yayınları, istanbul, 1992,(1-11)
65. Derviş, Muhammed b. Seyyid, Esne'l-Metâlib fi Muhtelifeti'1-Merâtib, Mısır, 1355.
66. ed-Dıhlevî, Şah Veliyyullah, Hüccetullâhi 1-Bâliğa, thk. Seyyid Sabık, Kahire, trs.
67. ed-Dümeynî, Misfir Azmullah, Mekâyîsu Nakdi Mütûni's-Sunne, (Ofset Baskı), Dersaadet, İstanbul, 1996. **68. Ebul-Bekâ, Eyyub b.**

Musa el-Kefevî, Külliyyâtu Ebi'l-Bekâ, Matbaatu'l-Âmire, İstanbul, 1287.
69. Ebu Zehra, İslam Hukuk Metedolojisi, trc. Abdulkadir Şener, Ank. Ün. İl. Fak.Yay., Ankara, 1971.
70. Ebu Reyye, Muhammed, Edvâ ale's-Sünneti'l-Muhammediyye, Dârul-Meârif, Kahire, 1980.
71. Ebu Zehv, Muhammed, el-Badîs ve'l-Muhaddisûn, Beyrut, 1984.
72. el-Elbânî, Muhammed Nasirüddin, Sisiletü Ehâdîsi'z-Zaîfa ve'l-Mevzua, Beyrut, 1985.
73. el-Ensârî, Abdulalî Muhammed b. Nizameddin, Fevâtihu'r-Rahamât (el-Gazzâlî, 'el-Mustasfa min Usulu'd-Dîn' Zeylinde) Bulak, 1322, (I-II).
74. Erdoğan, Mehmet, Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, M.Ü.I.F. Vak. Yay., İstanbul, 1995.
75. el-Eşarî, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail, Makalatu'l-İslamiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn, Wiesbaden, 1980.
76. Farabi, Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed, Risale fı'l-Akl, Beyrut, 1938. Fazlur Rahman, islam, GreatBritain, 1966.
77. Farabi, Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed, Islamic Methodology in History, İslamic Research Institute, Islamabad, 1964.
78. Farabi, Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed, "Akl" mad., The Encyclopedia lramca, ed. Ehsan Yarshater, London, 1987.
79. Ferid Vecdi, Muhammed, Dâiretü'l-Meârif el-Karn el-Işrîn, Beyrut, 1971, (I-X).
80. el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, Misbâhu'l-Munîr, Mektebetü Lübnan, Lübnan, 1987.
81. Finch, Henry Le Roy, "Reason" mad., The Ancylopedia of Religion, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, (I-XV1).
82. el-Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, el-Kamus el-Muhit, Beyrut, 1987.
83. Gadamer, Hans-Georg, The Pover of Reason, translated by Henry W. Johnstone, Man and World, 3. 1, 1970.
84. el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Dâru Nehri'n-Nîl, Mısır, trs., (I-V).
85. el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, "Kânânu't-Te'vil", Mecmûatü Resâili'1-Imâm el-Gazâlî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
86. el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, Şerefü'l-Akl ve Mahiyyetühu, thk. Mustafa Abdulkaid Atâ, Beyrut, 1986.
87. el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, "Hasan Hanefi'nin Tecdit Projesi", İslamî Araştırmalar, c.7, sy.2, Ankara, 1994.
88. Gölcük, Şerafettin, "Kelam ve Antropolojiye Göre Akıl ve İnsan", Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı 2, İstanbul. 1997.
89. Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, Kelam, S.ÜlF.Yay., Konya, 1988. Guülaume, Alfred, The Tradition of islam, New York, 1980.
90. Güler, İlhami, "Kutsallık ve Dinî Metinlerin Dogmalastırılması", 1. Kur'an Semp., Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
91. Gümüşhanevî, Ahmed Ziyauddin, Ramuzu'l-Ehâdis, trc. Abdülaziz Bekkine, Neşr. Haz. Lütfı Doğan-Cevat Akşit, Milsan Bas. San. A.Ş., 1982, (I-II).
92. Güzel, Murat, "Bir Tartışmanın Tartamadıkları", Tezkire, sy.7/8, Ankara, 1994.
93. el-Hakim en-Neysâbûrî, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, Beyrut, trs., (I-IV).
94. el-Hakim et-Tirmizî, Kitâbu'l-Akl ve'l-Hevâ Risalesi, neşr. Ahmet Suphi Fırat, Şarkiyat Mecmuası, İstanbul, 1964.
95. el-Halebî, Burhaneddin, Keşfü'l-Hasis ammen Rıtmiye bi Vadi 'l-Hadîs, Beyrut, 1987.
96. Halil b. Ahmed, Ebu Abdurrahman, Kitâbu'l-Ayn, tlık. Mehdi Mahzûmî-İbrahim es-Samirâî, Beyrut, 1988, (I-VIII).
97. Hamidullah, Muhammed, "el-İlaf veya İslam'dan Önce Mekke'nin İktisadi-Diplotnatik Münasebetleri", trc. îsmail Cerrahoğlu, Ank. Ü.Î.F.D., c.9, Ankara, 1962.
98. Hamidullah, Muhammed, "Hz. Peygamber'in İslam öncesi Seyahatleri", trc. Abdullah. Aydınlı, A.Ü.İs.İl. Fak. Der., sy. 4, Ankara, 1980.
99. Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, İrfan Yayınları, İstanbul, 1980, (I-II).
100. Hamidullah, Muhammed, İslama Giriş, Nur Yayınları, Ankara, 1961.
101. Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.
102. el-Harpûtî, Abdullatif, Tenkîhu'l-Kelam, Dersaadet, İstanbul, 1330.
103. Hasan Hanefî, el-Akl ve'n-Nakl, Mevsûatü'l-Hazârati'l-îslâmî et-Arabî, Beyrut. 1986, (I-II).
104. Hasan Hüseyn, Nakdu'l-Hadîs fi İlmi'r-Rivâye ve İlmi'd-Dirâye, Beyrut, 1985.
105. Hasan İbrahim, Hasan, Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi, trc. Heyet, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1985, (I-V).
106. el-Hatib el-Bağdâdî, el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
107. el-Hatib el-Bağdâdî, el-Fakih ve'l-Miiîefakkih, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1975.
108. el-Heysemî, Nureddin Ali b. Ebu Bekir, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, Müessesem'1-Meârif, Beyrut, 1986, (I-VIII).
109. el-Hindî, Muhammed Tahir b. Ali el-Fettenî, Tezkiretü'l-Mevzûâî, Dâru îhyâi't-Turâs el-Arabî, Beyrut, 1399.
110. Hitti, Philip K., Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, trc. Salih Tuğ, İFAV, İstanbul, 1995, (I-II).
111. Hol, P.M. vd., İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti, trc. Heyet, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1988.
112. el-Iraki, Zeynuddin Abdurrahim b. Hüseyin, Elfıyetü'l-Hadls, Beyrut, 1992.
113. el-Iraki, Zeynuddin Abdurrahim b. Hüseyin, Fethu'l-Muğîs, Beynıt, 1992.
114. Itr, Nureddin, Menhecü'n-Nakd fî Ulûmi'l-Hadîs, Daru'1-Fikr, Suriye, 1988. İbn Arabi, Fütuhatı Mekkiyye, trc. Nihat Keldik, Ankara, 1991.
115. İbn Arrak, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfûa ani'l-Ahbâri'ş-Şenîaü'l-Mevzûa, thk. Abdulvehhab Abdullatif-Abdullah Muhammed Sıddık, Beyrut, 1981, (I-II).
116. İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Bekir, el-Akl ve Fazluhu, thk. Mecdî es-Seyyid İbrahim, Mektebetü'l-Kur'ân, Kahire, trs.
117. İbn Ebi Hatim er-Râzî, Ebu Muhammed Abdurrahman, Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dîl, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1952, (MX).
118. İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, Mücmelü'1-Luga, thk. Zübeyr Abdülmuhsin Sultan, Beyrut, 1986, (I-IV)
119. İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, Mu'cemü Mekâyîsi'l-Luga, Dârul-Cîl, Beyrut, 1991, (I-VI).
120. İbn Furek, Ebu Bekir, Müşkilü'l-Hadîs ve Beyânuh, thk. Musa Muhammed Ali, Âlemül-Kütüb, Beyrut, 1985.
121. İbn Hacer, Şihabuddin Ebu'I-Fazl Ahmed b. Ali el-Kenânî el-Askatânî, Metâlibü'l-Aliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye. thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Matbaatü'l-Asriyye, Kuveyt, 1983. (I-IV).
122. İbn Hacer, Şihabuddin Ebu'I-Fazl Ahmed b. Ali el-Kenânî el-Askatânî, Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahîhi'l-Buharî, Daru'l-Edyân li't-Turâs, Kahire,1986, (I-XIII)
123. İbn Hacer, Şihabuddin Ebu'I-Fazl Ahmed b. Ali el-Kenânî el-Askatânî, el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe, Daru'l-Kütübil-İmiyye, Beyrut, trs., (I-VIII).
124. İbn Haldun, Mukaddime, Darul-Kalem, Beyrut, 1983.
125. İbn Hanbel, Ahmed, Müsned, Çagrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-VI).
126. İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed el-Bustî, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut, 1987.
127. İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdulmetik, es-Siretü'n-Nebeviyye, Dârul-ai, Beyrut, 1975, (I-IV).
128. İbn İshak, Ebu Abdullah Muhammed, Siretü İbn İshak, thk. Muhammed Hamidullah, Hayra Hizmet VakfI, Konya, 1981.
129. İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâd fî Hayri'l-İbâd, thk. Şuayb Arnavut-Abdulkadir Arnavut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1987, (I-VI).
130. İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menâru'l-Münîffi's-Sahîh ve'z-Zaîf, Kahire, trs.
131. İbn Kesir, İsmail b. Ömer, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut, 1977.
132. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dineverî, Uyûnu'l-Ahbâr, Dâru'l-Kütübi'l-Mısrıyye, Kahire, 1925-1930, (I-IV).
133. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dineverî, Te'vîlü Muhtelifi'l-Ehâdîs, thk. Muhammed Muhyiddin el-Esfar, el-Kutübü'l-îslâmî, Katar, 1979.
134. İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-II).
135. İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed b. Mükerrem, Lisânu'l-Arab, Daru'l-Meârif, Kahire, trs., (I-VI).
136. İbn Melek, Şerhu'l-Menâr, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1965.
137. İbn Muhabber, Davud, "Kitabu'l-Akl", (Metalibül-Aliye, c.3, ss.13-24), Matbaatu' 1-Asriyye, Kuveyt, 1983.
138. İbn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed, Tabakatu'l-Kübra, Dâru's-Sadr, Beyrut, 1968, (I-VIII).

139. İbn Salah, Ebu Amr Osman b. Abdurrahman, Ulûmu'I-Hadis, thk. Nureddin Itr, Daru'1-Fikr el-Muâsir, Beyrut, 1986.
140. İbn Teymiyye, Ahmed, Mecmuu Feteva, trt.: Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım el-Âsımî, Dâru Âlemi'1-Kütüb, Riyad, 3 991
141. İbn Teymiyye, Ahmed, Câmiu'r-Resâil, thk. Muhammed Reşad Salim, Matbaatu'1-Medenî, Kahire, 1984, (I-II).
142. İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, Kitâbu'l-Mevzuât, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Daru'1-Fikr, 1966 (I-III).
142. İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, Zenunil'l-Hevâ, Beyrut, 1987.
143. Îbnü'l-Esir, Mecdüddin el-Mavîlî, en-Nihâyefî Garîbi'l-Hadis, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, trs., (I-V).
144. İnam, Ahmet, "Hoş Geldin Feyerabend! Hoş Geldin Akıl, Varlık Dergisi, sy. 1056, İstanbul, 1995
145. İnam, Ahmet, "Herakleitos Üzerine Bir Ussallık Araştırması", Araştırma, Ankara, 1991.
146. İsmail Hakkı, Yeni İlmi Kelam, Ümran Yayınları, Ankara, 1981.
147. İzzet Derveze, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, trc. Mehmet Yolcu, Yöneliş Yayınları, İstanbul 1989, (I-III).
148. Kadri, Hüseyin Kâzım, Türk Lügati (Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lûgatları), Maarif Matbaası, İstanbul, 1943, (I-IV).
149. el-Karafî, Şihâbuddin Ebu'l-Abbas, el-Furuk, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, trs., (I-IV).
150. Karaman, Hayrettin, "Bağlayıcılık Bakımından Resulullah'ın Davranışları", Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İlmî Neşriyat, İstanbul, 1989.
151. Kasimî, Muhammed Cemaluddin, Kavâidü't-Tahdis min Funûni Mustalahi'l-Hadis, thk. Muhammed Behçet el-Baytar, Beyrut, 1987.
152. Kadı Abdulcebbar, İbn Ahmed, Şerhıı Usuli'l-Hamse, Kahire, 1988.
153. Kadı Iyaz, Kitâbu 's-Şifa bi Hukuki'l-Mustafâ, Dersaadet, İstanbul, 1312.
154. Kandemir, M. Yaşar, Mevzu Hadisler (Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi), Diy. İş. Baş. Yay., Ankara 1994.
155. Kapar, M. Ali, Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti, İlim Yayınları, İstanbul, 1987.
156. Kavukcî, Ebu'l-Mehâsin Muhammed, el-Lu'lu'u'l-Marsûfî. mâ Kîle lâ Asla lehû ev AsluhûMevzu', Mısır, trs.
157. Kemalüddin Ebu Şerif, Kitâbu'l-Musâmere, Çağn Yayınları, İstanbul, 1979.
158. el-Keremî, Hasan Said el-Hâdî ilâ Lugati'l-Arab, Beyrut, 1992, (I-IV).
159. Kılıç, Sadık, İslam'da Sembolik Dil, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.
160. Kırbaşoğlu, Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet, Fecr Yayınları, Ankara, 1993.
161. Koçyiğit, Talat, "Mevzu Hadislerin Zuhuru", Ank. Ü.İ.F.D., sy.15, Ankara, 1967.
162. Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, İlmi Yayınlar, Ankara, 1981.
163. Hadis Istılahları, Ank. Ün. İl. Fak. Yay., Ankara, 1985.
164. el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1988, (I-XX).
165. Kutluer, İlhan, Akıl ve İtikad, İz. Yayıncılık, İstanbul, 1996.
166. Kutup, Muhammed, Çağdaş Konumumuz, trc. Salih Uçan, Dünya Yayınları, İstanbul, 1987.
167. Leamen, Oliver, Ortaçağ İslam Felsefesine Giriş, trc. Turan Koç, Rey Yayıncılık, Kayseri, 1992.
168. Leknevî, Muhammed Abdulhay, el-Ecvibetü'l-Fâdıle li'l-Esileti'l-Aşereti'l-Kâmile, 2.b., Beyrut, 1984.
169. Link, Henry C, Dine Dönüş, trc. Ö. Rıza Doğrul, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1949.
170. Makbûlî, Hasan Muhammed el-Edhel, Musialahu'l-Hadis ve Ricâluh. Beyrut, 1990.
171. el-Maturidî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, Kîîabu'î-Tevhid, thk. Fethullah Huleyf, el-Mektebetü'l-îslamî, İstanbul, 1979.
172. el-Maverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, Edebü'd-Dünya ve'd-Dîn, thk. Mustafa es-Sakâ, îsa el-bâbî el-Halebî, Kahire, 1973.
173. el-Maverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, A'lâmu'n-Nübüvve, Bağdat, 1319.
174. Malik b. Enes, el-Muvatta, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-II).
175. Makdisi, George, "Law and Orthodoxy in Classical İslam", İslamic Studies, sy.4,1993.
176. Mean Ziyade, "Hıvar Havle'l-Akl Ve'l-Akli'l-Müslim mea Mean Ziyade", Mülakat: Gıyaseddin Ali, Tevhid, Eylül, sy. 67, Iran, 1993.
177. Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, Murucu'z-Zeheb ve Meâdinu'l-Cevher, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Mısır, 1964-1965, (I-IV).
178. el-Mevsîlî, Ebu Hafs Ömer b. Bedr, el-Muğnî ani'l-Hıfz ve'lî-Kitâb, Mektebetü's-Selefiyye, Kahire, 1342.
179. Mucchıelli, Alex; Zihniyetler, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
180. Muhammed Ammara, "Kaziyyetü 'l-Ehâdîsi'n-Neheviyye ve 'l-Akli 'l-Beşeri' Mecelletü'l-Ezher, c.54, sy.l, Kahire, 1980.
181. Muhammed Ammara, "el-Fıraku'l-İslâmî", Mevsûatü'l-Hazârati'l-İslâmî el-Arabî, Beyrut, 1986, (I-III).
182. el-Muhâsibî, Haris îbn Esed, el-Akl Fehmü'l-Kur'ân, thk. Hüseyn el-Kuveytli, Daru'1-Fikr, 1982.
183. Mutahhari, Murtaza, Vahy ve Nübüvvet, Endişe Yayınları, Ankara, 1990.
184. el-Müneccid, Selahaddin, el-İslam ve'l-Akl, Daru'l-Kitabi'l-Cedîd, Beyrut, 1976.
185. Müslim, Ebul-Huseyn Îbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî, es-Sahih, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-III).
186. el- Müncid fi'l-Luga ve'l-Ulum, Daru'l-Maşrık, Beyrut, 1986.
187. M. Şemseddin, "Gazali'nin Tevil Hakkında Basılmamış Bir Eseri (el-Kanun el-Külliyye fi't-Te'vîl)", Darul-Funûn İlahiyat Fakültesi Mec, sy.16, İstanbul, 1930.
188. M. Şemseddin, "Kable'l-İslam Araplarda İçtimai Aile", Daru'l-Funun İlahiyat Fakültesi Mecmuası, yıl 1, sy.4, istanbul, 1926.
189. Nasr, Seyyed Hossein, "Revelatin, İntellecct and Reason in th Quran", International İslamic Conference, (February 1968), sy.l, İslamabad, 1970.
190. en-Nedvî, Ebu'l-Hasan Ali el-Hasenî, el-İmam Serhendî Hayâtıthu ve A'mâluhu, Kuveyt, 1983.
191. en-Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-VIII).
192. en-Neşşâr; Ali Sâmî, Fıraku ve Tabakâti 'l-Mutezile, Dâru'I-Matbûati'l-Câmiyye, y.y., 1972.
193. Özen, Şükrü, İslam Hukuk Düşüncesinin Ahitleşme Süreci, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1995.
194. Ömer Femıh, Târihu' l-Fikri'l-Arabî, Dâru'1-İlm li'1-Melâyîn, Beyrut, 1983.
195. Öz, Mustafa, "Ahmed Han, Seyyid" mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, istanbul, 1989.
196. Paçacı, Mehmet, 'Anlama (Fıkıh) Usulüne Dair", İslâmî Araştırmalar, c.8, sy.2, Bahar, 1995.
197. Pessagno, J. Meriç, "Akıl ve Dini Tasdik" trc, Bülent Baloğlu-Adil Çiftçi, D.E.Ü.İ.F.D., İzmir, 1994.
198. Pezdevî, Ebu'1-Yüsr Muhammed b. Muhammed, Usulu'd-Din, İsa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1963.
199. Polat, Selahattin, "Hadiste Metin Tenkidi I", E.Ü.Î.F.D., sy. VI, Kayseri, 1989.
200. Polat, Selahattin, "Hadiste Metin Tenkidi III", E.Ü.İ.F.D., sy.VIII, Kayseri, 1990.
201. Poole, Poss, Ahlak ve Modernlik, trc. Mehmet Küçük, Ayrıntı, İstanbul, 1991.
202. Rağib el-İsbehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredâtfi Garibi'l-Kur'an, İstanbul, 1986.
203. Rağib el-İsbehânî, ez-Zerîa ilâ Mekârimi'ş-Şerîa, Kahire, 1973.
204. er-Ramehurmuzî, Hasan b. Abdurrahman, el-Mıthaddîs el-Fasıl beyne'r-Râvî ve'l-Vâî, (thk. Muhammed Accac el-Hatib), Beyrut, 1971.
205. Randall, John - Herman, Jr. Jastus Buchler, Felsefeye Giriş, trc. Ahmet Arslan, s.61
207. er-Râzî, Fahreddin, Mefâtîhu'l-Gayb, Mektebetü'1-îmân, Kahire, 1991, (I-XVI).
208. er-Râzî, Fahreddin, İsmetü'l-Enbiya, Kahire, 1986.
209. Reşit Cemili, Tarîhu'l-Arab, Beyrut, 1972.
210. Rothacher, Erich, Tarihselcilik Sorunu, trc. Doğan Özlem, Ara Yayınları, İstanbul, 1990.
211. es-Sabûnî, Nureddin, el-Bidâye fi Usûli'd-Din, Diy. îş. Baş. Yay., 3.b., Ankara, 1978.
212. Sakallı, Talat, Rüya ve Hadis Rivayeti, İsparta, 1994.
213. Sakallı, Talat, "Hüdâî Sünnet-Zevâid Sünnet Ayırımı", Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993.
214. Sakallı, Talat, "Halife Me'mun ve Hadisçilerle Olan Münasebeti", E.Ü.Î.F.D., sy.6: Kayseri, 1989.
215. es-Sanânî, Muhammed b. İsmail, Sübülü's-Selâm Şerhu Bulûgi'l-Meram, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985. (I-IV).
216. es-Semâlûtî, M. Tevfik, Kur'an'a Göre İnsanın Psikolojik Yapısı, trc. İsmail Durmuş-Habil Şentürk , Yeni Ümit Der., c.4, sy.29, İzmir, 1995.
217. es-Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, Usul-u Serahsî, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984, (I-n).

218. es-Sıbâî, Mustafa, es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-Teşrî'l-îslâmî, el-Mektebetü'l-îslâmî, Beyrut, 1985.
219. Sıddıki, Mazharuddin, İslam Dünyasında Modernist Düşünce, trc. Murat Fırat-Göksel Korkmaz, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.
220. Sofuoğlu, Cemal, "Hadisin Anlaşılmasındaki Bazı Güçlükler ve Bazı Problemler" Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Semp., İzmir, 1985.
221. Sözer, Onay, "Soruşturma: Çağımız ve Aklın Sınırları", Varlık Der., sy. 1056, İstanbul, 1995.
222. es-Subkî, Tacuddin Ebu Nasr Abdulvehhâb İbn Takiyyüddin, Tabakâtü'ş-Şâfıiyyeti'l'Kübrâ, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs., (I-V).
223. es-Suyûrî, Cemaleddin Mikdat b. Abdullah, İrşadu't-Tâlibm ila Nehci'l-Müsterşidîn, Matbaat-seyyidi'ş-Şüheda, Kum, 1405.
224. es-Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekir el-Leali'l-Masnûa fi'l-Ehâdîsi'1-Mevzûa, Darü'l-Ma'rife, Beyrut, 1975, (I-II).
225. es-Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekir Câmiu's-Sağîr, Daru'1-Fikr, Beyrut. 1981, (I-II).
226. es-Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekir Tedribü'r-Râvî fi Şerhi Takribi'n-Nevevî'. Daru'l-Kitâb el-Arabî, Beyrut, 1985, (I-II).
227. eş-Şafii. Muhammed b. İdris, er-Risale, Dâru't-Turâs, Kahire, 1989.
228. Şakir, Ahmed Muhammed. el-Bâisü'l-Hasîs Şerhu İhtisarı Ulûmi'l-Hadîs, Daru'1-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1951.
229. eş-Şarkâvî, Muhammed Abdulla, es-Sûfiyye ve'l-Akl, Dâru'1-Cîl, Beyrut, 1995.
230. eş-Şâtibî, Ebu İshak, el-Muvafakat fi Usûli'ş-Şerîa, Daru'l-Fikri'l-Arabî, trs., (I-III),
231. eş-Şehristânî, Tacuddin Muhammed b. Abdülkerim b. Ebu Bekir Ahmed, el-Milel ve'n-Nihal, thk. Ahmed Fehmi Muhammed, Daru's-Surûr, Beyrut, 1984, (I-III).
232. eş-Şehristânî, Tacuddin Muhammed b. Abdülkerim b. Ebu Bekir Ahmed, Kitabu Nihayeti 'l-İkdâm fî llmi'l-Kelâm, thk. Alfred Guillaume, London. 1934.
233. Şemseddin Sami, Kamusİ Türkî, Dersaadet, İstanbul, 1317.
234. eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, el-Fevâidü'l-Mecmûa fî Ehâdîsi'l-Mevzâa, thk. Abdurrahman b. Yahya, Kahire, 1960.
235. eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, İrşâdu'l-Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hak min İlmi'l-Usûl, Daru'1-Fikr, Beyrut, trs.
236. Şevki Yavuz, Yusuf, "Akıl" mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul; 1989.
237. Şevki Dayf, el-Asru'l-Câhiliyye, Dâru'l-Meârif, 3.b., Mısır, 1976. Taftazani, S'adeddin Mesud, Şerhu'l-Akaid, Dergah Yayınları, İstanbul, 1982.
238. et-Tahavî, Ebu Cafer, Müşkilü'l-Âsâr, Dâru's-Sadr, Beyrut, 1333, (I-IV).
239. Tâhir b. Aşûr. İslâm Hukuk Felsefesi, trc. Vecdi Akyüz- Mehmet Erdoğan, İklim Yayınları, İstanbul, 1988.
240. Tahirü'l-Mevlevi, Müslümanların Medeniyetlere Hizmetleri, sad. Abdullah Sert, Bahar Yayınları, İstanbul, 3974.
241. Takiyyü'l-Müderrisî, Muhammed, el-Mantık el-îslâmî Usûlühü ve Menâhicühü, Dâru'1-Cîl, Beyrut, 1977.
242. Taşköprüzâde, Mevzûâtu'l-Ulûm, trc. Kemaleddin Muhammed Efendi, Dersaadet, İstanbul, 1314, (I-II).
243. Tevfıc Îbrahim-Arthur Sagadeev, Classical İslamic Fhilosopy, trnslaed by Campbell Creigton, Moscaw, 1990.
244. Tirmizî, Muhammed b. İsa, Es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, (I-V).
245. Topaloğlu, Bekir, Kelam İlmi, Damla Yayınları, istanbul, 1981.
246. Tuğ, Salih, İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ank. Ün. İl. Fak. Yay., Ankara, 1963.
247. Tuğlacı, Pars, Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük, Pars Yayınevi, istanbul, 1975, (I-VI).
248. Ugan, Zâkir Kadiri, "Dinî ve Gayrı Dinî Rivayetler", Daru'l-Funûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası, sy.4, İstanbul, 1926.
249. Uğur, Mücteba, H. Birinci Asırda İslam Toplumu, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980.
250. Ulutan, Burhan, İslam Medeniyeti ve Akılcı Felsefe, ötüken Yayınevi. İstanbul. 1976.
251. Ulyan, Şevket, "el-Aklfi'l-İslam", el-Mavrid, c.9, sy.4, Beyrut, 1981.
252. Umerî, Ekrem Ziya, Hadis Tarihi, trc. İsmail Kaya, Konya, 1990.
253. Ünal, Ali, Soruşturma II (Kur'an ve Sünnet), Sor Yayıncılık, İstanbul, 1987.
254. Ünal, İsmail Hakkı, "Hadisleri Değerlendirmede Akıla Yaklaşım", Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun. 1993.
255. el-Vakidî, Muhammed b. Ömer, Kitabu 'l-Meğazi, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut. 1984, (I-III).
256. Wahidur Rahman, Modernini Muslitn's Approach to Badith: Aligarh School. Hamdard Islamicus, vol. XVI, no. 4, Pakistan, 1993.
257. Walters, J. Donald, "Modern Düşüncenin Krizi", trc. Şehabeddin Yalçın, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.
258. Watt, Montgomary, Hz. Muhammed Mekke'de, trc. Rami Ayas-Azmi Yüksel, Ank.Ün.İl.Fak.Yay., Ankara, 1980.
259. Yakûbî, Ahmed b. Ebu Yakub, Tarihu'l- Yakübî, Daru's-Sadr, Beyrut, 1960, (I-II).
260. Yavuz, Hilmi, "Soruşturma: Çağımız ve Aklın Sınırları", Varlık Dergisi, sy. 1056, istanbul, 1995.
261.Yazır, Elmalı'lı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, d-IX).
262. Yıldırım, Suat, Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1983.
263. Yusuf Seferta, "Abduh ve Reşid Rıza'nın Yazılarında Peygamberlik Doktrini", trc. Mehmet Durmuş, İktibas, Nisan 1990.
264. ez-Zâvî, Tahir Ahmed, Tertibu Kamusi'l-Muhît ala Tarikatı Misbâhi'l-Münir, İsa el-Bâbî el-Halebî, 2.b, 1973, (I-IV),
265. ez-Zâyid, Muhammed, "Akl" mad.. el-Mevsûatü'1-Felsefeti'l-Arabiyye, Beyrut, 1986.
266. ez-Zebîdî, Ebu'1-Feyz Muhammed Murtaza Hüseynî, Tâcu'l-Arus, Daru'1-Fikr, Beyrut, trs., (I-X),
267. ez-Zebîdî, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed, Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, trc. Kâmil Miras, Diy. İş. Baş.Yay., Ankara, 1981,
268. ez-Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, Tarîhu'l-İslam ve Vefeyâtu 'l-Meşâhir ve 'l-A'lâm (es-Siretü'n-Nebeviyye), Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1989.
269. ez-Zerkânl Muhammed Abdulazim, Menûhilü'l-İrfân fi Ulûmı'l-Kur'an, İsa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1943, (III).
270. ez-Zerkeşî, Bedrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah, et -Tezkire fi'l-Ehâdisi'l-Müştehire, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut, 1986.
271. Zeyne, Hüsni, el-Akl ınde'l-Mutezile, Dâru'l-Âfakı'l-Cedîde, Beyrut, 1978.
272. Zübeyr Sıddıkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, trc. Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınları, İstanbul, 1966.

---

[1] Maide: 5/67.
[2] Nahl: 16/44, 64
[3] Ahzab: 33/21.
[4] Al-i İmran: 3/32; Nisa. 4/59; Maide. 5/92; Ahzab: 33/36; Mücadele: 58/13.
[5] Nisa: 4/70.
[6] Ahzab: 33/33.
[7] M. Yaşar Kandemir, Mevzâ Hadisler, Diy. İş. Baş. Yay., Ank. 1994, s.29.
[8] Muvatta, Cenaiz, 16/27 (c.l, s.231); Tirmizi, Cenaız, 8/33 (c.3, s.339); İbn Mace, Cenaiz, 6/65 (c.l, ss.520-521).
[9] İhtilaflar için bkz. Muhammed b. Abdülkerim b. Ebu Bekir Ahmed eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, Daru's-Surûr, Beyrut, 1984, c.l, ss.13-31.
[10] Muhammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-Muhaddisun, Beyrut., 1984, ss.63-64.
[11] ÖmerFerruh, Târihu'l-Fikri'l-Arabî, Dâru'1-Em li'l-Melâyîn, Beyrut, 1983, s.206; Ebu Zehv, a.g.e., s.65; Ekrem Ziya Umerî, Hadis Tarihi, trc. İsmail Kaya, Konya, 1990, s.48.
[12] Mustafa es-Sıbâî, es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-Teşrtı'l-İslâmî, 4.b., el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1985, s.75.
[13] Ebu Zehv, a.g.e., ss.65; Umerî, ag.e., s.49.
[14] Misfir Azmullah ed-Dümeynî, Mekâyîsü Nakdi Mütûni's-Sünne, (Ofset Baskı), Dersaadet, îst, 1996, s.30.
[15] Sıbâî, a.g.e., s.75; ed-Dümsynî, a.g.e., s.30.
[16] Umerî, a.g.e., s.49.
[17] Sıbâî, a.g.e., s.75; Talat Koçyiğit, "Mevzu Hadislerin Zuhuru", Ank. Ü.I.F.D.,sy.l5,Ank., 1967, ss.62,68.

[18] Hatib el-Bağdâdî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Daru'l-Kütübi'l-îlmiyye, Beyrut, 1988, s.123.
[19] Bkz. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, İlmi Yay., Ank., 1981, s.İ35; Kandemir, a.g.e., s.32-42; Sıbâî, a.g.e., s.75.
[20] Örnekler için bkz. Celaleddin Abdurrahman es-Suyûtî, el-Leali'l-Masnûa fi'l-Ehâdîsi'l-MevdÛa, Daru'l- Ma'rife, Beyrut, 1975, el, s.323.
[21] Bkz. Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, Kitâbu'l-Mevzuât, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Daru'1-Fikr, 1983, c.l, s.303-407; es-Suyûtî, el-Leaü'l-Masnâa, c.l, 286-388; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbn Arrak, Tenzihü'ş-Şeriatı 'l-Merfûa ani 'l-Ahbâri 'ş-Şenîati'l-Mevzûa, thk. Abdulvehhab Abdullatif-Abdullah Muhammed Sıddık, Beyrut, 1981, c.l, ss.341-407, 371; c.2, s.4; Koçyiğit, Hadis Tarihi, s.137; Kandemir, a.g.e., ss.36-37.
[22] Umerî, a.g.e., s.56. Örnek için bkz. es-Suyûtî, el-Leali'l-Masnua, c.l, ss.412-441; İbnü'l-Cevzi, a.e., c.2, ss.7-40.
[23] Fazlur Rahman, İslamic Methodology in History, İslamabad, 1984, ss.53-54.
[24] Bkz. Koçyiğit, Hadis Tarihi, ss.138-139.
[25] Örnekler için bkz. İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, c.2, ss.48-50.
[26] Zeynuddin Abdurrahim b. Hüseyin el-Irakî, Elfiyetü'l-Hadis, Beyrut, 1992, s.123; Zübeyr Sıddıki, Hadis Edebiyatı Tarihi, trc. Y. Ziya Kavakcı, İrfan Yay., ss.64-65; Burhaneddin Halebi, Keşfü'l-Hasis, Beyrut, 1987, ss.28-29.
[27] es-Suyûtî, Tedrîbtt'r-Râvî, c.l, s.281; Zübeyr Sıddıkî, a.g.e., s.64.
[28] Bkz. İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, , c.2, s.11-70.
[29] İbnü'l-Cevzi, a.e., c.l, ss.71-74.
[30] İbnü'l-Cevzi, a.e., c.2, ss.113-136; 197-208.
[31] İbnü'l-Cevzi, a.e., c.2, ss.136-141.
[32] İbnü'l-Cevzi, a.e., c.2, ss.172-178.
[33] Bkz. Kandemir, a.g.e., s.39.
[34] Alfred Guillaume, The Tradition of İslam, New York, 1980, s.79.
[35] Umerî, a.g.e., s.56.
[36] Müslim, Mukaddime, 7 (el, s.15); Ebu Abdullah el-Hasen b. Abdurrahman b. Haîlâd er-Rameburmuzî, el-Muhaddis el-Fasü beyne'r-Râvî ve'l-Vâi, Beyrut, 1971, s.209; İbn Ebi Hatim er-Razî, Kitâbü'l-Cerh ve'l-Ta'dil, Beyrut, 1952, c.2s s.28; el-Bağdâdî, el-Kifaye, s.122.
[37] Müslim, Mukaddime, 5 (c.l, s.15); Muhammed Cemalüddin el-Kasimî, Kavaidü'l-Tahdis min Funûni Mustalahi'l-Hadis, thk. Muhammed Behçet el-Baytar, Beyrut, 1987, s.181.
[38] İsnadın başlangıç tarihi için bkz. Zübeyr Sıddıkî, a.g.e., ss. 123-125; Muhammed Abdulhay el-Leknevî, eî-Ecvibetü'l-Fâdıle li'l-Esileti'l-Asreti'l-Kâmile, 2. b., Beyrut, 1984, ss.21-27.
[39] Bkz. İbn Salah, Ebu Amr Osman b. Abdurrahman, Ulumu'l-Hadis, thk. Nureddin Itr, Daru'1-Fikr el-Muâsır, Beyrut, 1986, s.8.
[40] Muhammed Mustafa el-A'zâmî, Menhecü'n-Nakd inde'l-Muhaddisîn, 2.b., Mektebetü'l-Kevser, Riyad, 1982, s.83; Zübeyr Sıddıkı, a.g.e., 8.172; Selahattin Polat, "Hadiste Metin Tenkidi I", E.Ü.İ.F.D. sy. VI, Kayseri, 1989, s.124.
[41] Bkz. Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'l-Hasîs Şerhıı İhtisâru ülümi'l-Hadîs, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1951, s.43.
[42] Muhammed Accac Hatib, Usâlü'l-Hadîs, Daru'1-Fikr, Beyrut, 1989, s.433.
[43] Şakir, a.g.e., s.81.
[44] Daha geniş bilgi için bkz. es-Suyûtî, Tedribü 'r-Râvî fi Şerh-i Takribi 'n-Nevevî, Dâru'l-Kitâb el-Arabî, Beyrut, 1985, c.l, s.288; Sadık Cihan, Uydurma Hadislerin Doğusu Siyasi ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi, Etüt Yay., Samsun, 1996, s.13.
[45] Şakir, a,g.e., s.81; Cihan, a.g.e., s.19.
[46] es-Suyuti Tedrib, el, s.277.
[47] Asam Ahmed el-Beşir, Usûlü Menheci'n-Nakd inde Ehli'l-Hadîs, Beyrut, 1992, s.51; Sıbâî, a.g.e., ss.98-99; Accac Hatib, a.g.e., ss.434.
[48] İsmail b Muhammed el-Aclûnî, Keşfü 'l-Hafâ ve Müzîîü 'l-îlbâs amma îşîehere alâ Elsineti'n-Nâs, Müesseselü'r-Risale, Beyrut, 1986, c.l, s.537, had. no:1445.
[49] el-Aclûnî, a.g.e., c.2; s.501, had. no:3114; İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.3, s.111; Kavukcî, a.g.e., s.216.
[50] Bkz. Enam. 6/164; Müddessir: 4/38; Necm: 53/38-39;
[51] Bkz. İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'l-Muniffi's-Sahih ve'z-Zaîf, Kahire, trs., s.57; Accac el-Hatib, es-Sunne Kable't-Tedvin, Kahire, 1963, s.245.
[52] el-Kavukcî, a.g.e., s.78.
[53] Buhari, Nikah, 67/15 (c.6, s. 123); Ebu Davud, Nikah, 12/2 (c.2, ss.539-540); ed-Dârimî, Nikah, 11/4 (c.2, s.456); İbn Hanbel, Müsned, c.2, s.428.
[54] Bkz. İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'l-Münîf, s.57.
[55] Bu konudaki haberin tenkidi için bkz. ibn Kayyım el-Cevziyye; a.e., ss.102-105.
[56] Bkz. Şakir, a.g.e., s.82.
[57] Tartışmalar için bkz. Asam Ahmed a.£.e., s.97.
[58] İbn KayyÎm. el-Cevziyye, a.e., ss. 57-58.
[59] İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menâru'l-Munîf, ss. 50-51.
[60] Muhammed Ebu'l-Mehâsin el-Kavukcî, Kitâbu'l-Lu'lu'ul-Marsâfî mâ. Kîle lâasla lehû ev Asluhî Mevzâ't Mısır, trs., s.78.
[61] İbn Kayyim. el-Cevziyye, a.e., ss.99-100.
[62] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e.,s.52.
[63] es-Suyûü, Tedrib, c.l, s.278; İbn Airak, a.g.e., c.2, s.79.
[64] İbnü'l-Cevzi, Mevzuât, c.l, s.385.
[65] İbn Arrak, a.g.e., c.l, s.353.
[66] Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, el-Akl ve Fazluhu ve't-Yakîn, thk. Mecdî es-Seyyid İbrahim, Mektebetü'l-Kur'ân, Kahire, trs., s.31.
[67] el-Kavukcî, a.g.e., s.26.
[68] el-Kavukcî, a.,e., s.64.
[69] Ahmed Naim, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi (Mukaddime), Diy. İş. Baş. Yay., Ank., 1982, c.l, ss.277.
[70] Ahmed Naim, a.e., c.l. ss.275-6.
[71] Ayrıca bkz. Muhammed Aramara, "Kaziyyeta'l-Ehâdtsi'n-Nebeviyye ve'l-Akli'l-Beşer", Mccelltta'l-Ezher, c.54, sy. l, Kahire, 1981, s.124.
[72] Ahmed Naim, a.g.e., c.l, s.277.
[73] Hadis tenkidinin isnad tetkikinden ileriye geçmediğini belirten Leone Ceatani, bunun gerekçesini şöyle açıklamaktadır: "Hadis metinlerinin tenkid edilebileceğini kabul etmek iman ve akaid kapılarını tahripkar akıl ve mantığa açık bırakmak olurdu." Bkz. Leone Ceatani, İslam Tarihi, trc. Hüseyin Câhid,Tanin Matbaası, İst., 1924-1926, ss.92-93.
[74] Guillaume, a.g.e., s.79.
[75] Ahmed Emin, Fecru 'l-îslâm, Dâru'î-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1969, s.217.
[76] Zâkir Kadiri Ugan, "Dinî ve Gayrı Dinî Rivayetler", Daru'l-Funûn İlahiyat Fak. Mec, sy.4, 1926, ss.96-98.
[77] Mazharuddin Silddıki, İslam Dünyasında Modernist Düşünce, Trc, Murat Fırat-Göksel Korkmaz, Dergah Yay., İst, 1990, s.88; İbn Haldun, Makaddime, Darul-Kalem, Beyrut, 1983, s.12; Süleyman Ateş, Gerçek Din Bu 2, Yeni Ufuklar Neş., İst., s.96.
[78] Örnekleri için bkz. Ahmed Emin, a.g.e., s.218.
[79] Ahmed Naim, a.g.e., c.l, s.279.
[80] İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, c.l, s.105.
[81] Buhari, Bedii'3-Halk, 59/4 (c.4, s.75); Tefsîru Suret-i Yâsîn: 36/1 (c.6, s.30). Başka örnekler için bkz. Ateş, a.g.e., s.61; Muhammed Ammara, a.g.m, s.122.
[82] Ahmed Naim, a.g.e., s.279.
[83] Erich Rothacher, TarihselcilÎk Sorunu, trc. Doğan Özlem, Ara Yay., İst.; 1990, s.15.
[84] Ahmet İnam, "Herakleitos Üzerine Bir Ussallık Araştırması "Araştırma, Ank., 1991, s.1-17.
[85] Bkz. Tahir Ahnıed ez-Zâvî, Tertibu Kamasi'l-Muhîî, İsa el-Bâbî el-Halebî, 2;b, 1973 "Akl" mad., c.3, s.277; el-Mu'cemu'l-Ambî el-Esâsî, "Akl" mad., s. 855;
[86] Ebu Abdurrahman Halil b.Ahmed, Kitâbu'l-Ayn, thk. Mehdi Mahzûmî-İbrahim es-Sâmirâî, Beyrut, 1988, c.l, ss.159; Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris, Mu'cemü Mekâyîsü'l-Lüga, Dâru'1-Cîl, Beyrut, 1991, c.4, s.69.
[87] Ebu'I-Hüseyin Ahmed b. Faris, Mücmelü'l-Luga, thk. Zübeyr Abdülmuhsin Sultan, Beyrut, 1986, c.3, ss.616-17; Cemaluddin Muhammed b. Mükerrem İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, Daru'l-Meârif, Kahire, trs., c.4, ss.3047-3050; 3 Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, es-Sıhâh fi'l-Lugat ve'l-Ulûm, Daru'l-Hazârati'l-Arabiyye, Beyrut, trs., c.2, ss.140*141.
[88] Şemseddin Sami, Kamusi Türkî, "Akl" mad., Dersaadet, İst, 1317, s.943;Muhammed Ali Cûzû, Mefhûmu'l-Akl ve'l-Kalb fi'l-Kur'an ve's-Sünne, Dâru'l-üm

li'1-Melâyîn, Beyrut, 1983, s.42.
[89] Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügati (Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lûgatları), "akl 11.mad., Maarif Matbaası, İst-, 1943, c.3, s.524.
[90] Şemseddin Sami, a.g.e.: s.943; Krş. Pars Tuğlacı, Okyanus AnsiklopedikTürkçe Sözlük, Pars Yay., İst., 1975, c.l, ss.48-49..
[91] Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Rağib el-İsfehânî, ez-Zerta ilâ Mekâtimi'ş-Şerîa, Kahire, 1973, s.82; Ali b. Muhammed eş-Şerîf el-Cürcâni, Kitâbu't-Ta'rîfât, Beyrut, 1990, s.157.
[92] Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, el-Kcunus el-Muhit, Beyrut, 1987, "akl" mad., s.1336; el-Cürcânî, a.g.e,, ss.157.
[93] el-Cürcânî, a.g.e.. ss.157-158.
[94] Kadri, a.g.e., c.3, s.524.
[95] Bkz. Rağib el-İsbehânî, el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an, İst., 1986, s.511.
[96] Bkz. Bakara: 2/44- 73- 75- 242; Al-i İmran: 3/65-118; En'am: 6/32-151; Hud: 11/51; Yusuf: 12/2, 109; Şuara: 26/28; Yasin. 36/62; Hadid. 57/17.
[97] Bkz. Al-i Îmran: 3/191; Araf: 7/176; Yunus: 10/24; Ra'd: 13/3; Nahl: 16/11-44, 69; Haşr: 59/21; Casiye: 45/13.
[98] Bkz. Bakara: 2/179, 197; Al-i İmran: 3/7-190; Maide: 5/100; Yûsuf: 12/111; İbrahim: 14/52; Sâd: 38/29; Zümer: 39/9-18; Mü'min: 40/54; Talâk: 65/10.
[99] Fecr: 89/5.
[100] Tâhâ: 20/54, 128.
[101] Tur: 52/32.
[102] Bkz. Hac: 22/46; İsra: 17/36; Necm:, 53/11; Furkan: 25/32; En'am: 6/113; İbrahim: 14/37; Kasas: 28/10; Hud: 11/120; Kaf: 50/37; Şuara: 26/193-194.
[103] Aralarındaki faiklar için bkz. Cûzû, a.g.e., s.17; el-Muhâsibî, a.g.e., s.130.
[104] Ra'd: 13/4.
[105] Ayrıca bkz. Nahl: 16/67-12; Ankebut: 29/35; Rum: 30/24-28; Haşr: 59/14.
[106] Muhammed Kutup, Çağdaş Konumumuz, trc. Salih Uçan, Dünya Yay., İst.s 1987. s.166.
[107] Bkz. Bakara: 2/171; Yunus: 10/42.
[108] el-Câbirî, Bünyetü'l-Akli'l-Arabî, s.209.
[109] Mehmet Bekaroğlu, "'Bir Anahtar Kavram: Akıl", 1. İslam Düşüncesi Semp., Beyan Yay., İst, 1995, ss.166-167.
[110] Ali Bulaç, "Tasarlanmış Fenomenler Dünyasında Akıl, Nefis ve Kimlikler", Bilgi ve Hikmet, Güz 1993/4, s. 26.
[111] Hüseyin Atay, Kur'an 'a Göre Araştırmalar V, Ank, 1995. ss. 19-20.
[112] Bkz. Bakara: 2/171, Enfal: 8/22. Furkan: 25/44.
[113] Cûzû, a.g.e, s.80.
[114] el-Hakim et-Tirmizi, Kîtabu'l-Akl ve'1-Hevâ Risalesi, Neşr. Ahmet Suphi Fırat, Şarkiyat Mec, sy. V, İstanbul, 1964, s.1.19
[115] Bkz. Rum: 30/52.
[116] Bkz. Yûnus: 10/100.
[117] Yunus: 10/42.
[118] Aliyyü'1-Kârî el-Herevî, el-Masnû' fî Ma'rifeti'l-Mevzû' (ei-Mevzuâtü's-Suğrâ), Mektebü'l-Matbaati'l-İslâmî, Haleb, 1969, s.206.
[119] Aliyyü'1-Kârî, el-Masnâ', s.205.
[120] Rağib el-İsbehânî. ez-Zerîa, s.93.
[121] Müslim, İman, 1/132 (c.l, ss.86-87); Hudud, 29/23 (c.2, ss.1323); Ebu Davud, Hudud, 37/17 (c.4, s.559); İbn Mace, Tıp, 31/ 22 (c.2, s.l 153); 31/40 (c.2, s.l 168); Fiten, 36/10 (c.2, s. 1309); İbn Hanbel, Müsned, c.5, s. 347.
[122] İbn Mace, Diyât, 21/13 (c.2, s.883); Tirmizı, Dıyât, 14/22 (c.4, s.31); Nesâî, Kasâme, 38-40 (c.8, ss.45-47); ed-Dârimî, Ferâiz, 21/35 (c.2, S.671); İbn Hanbel, Müsned, c.2, s. 183; Abdurrezzak İbn Hemnıâm es-San'ânî, el-Musannef 2.b., d-Mektebü'1-İslâmî, Beyrut, 1983, c. 10, ss.75-76.
[123] İbn Hanbel, Müsned, c.2, s.362; c.5, s.181.
[124] Bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.l, s.177; Zemmu'l-Heva, Beyrut, 1987, s.15; İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâm'l-Münif, ss.66.67: Muhammed b. Seyyid Derviş, Esne'l-Metâlib fî Muhtelif eti'l-Merâtib, Mısır, 1355, s.276; İbn Hacer el-Askalânî, Metâlibü'l-Aliye bi Zevâidi'l-Mesânîdi's-Semâniye, c.3, s.23; Ebû Hafs Ömer b. Bcdr el-Mevsîlî el-Hanefî, el-Mıığnî ani'l-Hıfz ve 7-Kitâb, Mektebetü's-Selefiyye. s. 21; Aliyyü'1-Kârî, el-Masnû' s.205.
[125] el-Muhâsibî, , a.g.e., ss.121. 124,125; Cûzû, a.g.e.. s.135.
[126] Bkz. Muhammed Abdullah eş-Şarkâvî, es-Sâfıyye ve'l-Akl, Dâru'1-Cîl, Beyrut. 1995, ss.89-91.
[127] Cûzû, a.g.e., ss.135, 139; el-Muhâsibî, a.g.e., s. 124.
[128] Talat Sakallı, "Halife Me'mun ve Hadisçilerle Olan Münasebeti''. E.Ü.I.F.D., sy.6, Kayseri. 1989, s.260.
[129] el-Muhâsibî, a.g.e., s.124.
[130] Selahaddin el-Müneccid, el-İslam ve'l-Akl, Darul-Kitabi'l-Cedîd, Beyrut. 1976, s.43.
[131] el-Müneccid. a.g.e., ss.43-44.
[132] el-Müneccid. a.e., s.43.
[133] Oliver Lcamen. Ortaçağ İslam Felsefesine Giriş, trc. Turan Koç, Rey Yay., Kayseri, 1992, s. 177.
[134] Cûzû, a.g.e., s.139.
[135] el-Muhâsibî, a.g.e., s.124.
[136] el-Muhâsibî, a.e., s.125; Akılla ilgili hadislerin geçtiği verler ve sıhhat durumları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Cûzû. a.g.e.. s.14i): Abmed İbn Teymiyye, Mecmuu Feteva, trt. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım el-Âsımî, Dâru Âleınınl-Kûtüb, Riyad, 1991, c.18, ss.336-337. Ebû ilamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Dâru Nehri'n-Nîl. Mısır, crs., c.l, ss.89, 94.
[137] İbn Ebi'd-Dünya, a.g.e., s.31. İbn Ebi-d-Dünya'nın eserini tahkik eden Seyyid İbrahim, isnadının uydurma olduğunu beyan etmektedir.
Bununla birlikle el-Gazzâlî İhya'da kullanmış; Irâkî de talikinde onun senedinin zayıf olduğunu beyan etmiştir. Bkz. el-Gazzâlî, İhya, c.l, a.89. Hadis hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Teymiyye, Mecmuu Feteva, c.18, ss.336-337; Muhammed Tahir b. Ali el-Hindî el'Feltenî, Tezkiretii'l-Mevzûât, Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî; Beyrut, 1399, ss.28-30.
[138] İbn Ebi'd-Dünya, a.e., s.36-37; Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe ed-Dineverî, Uyûnu'l-Ahbâr, Kahire, 1925, s.281.
[139] Bkz. Muhammed Takiyyü'l-Müdemsî, el-Mantık el-İdâmî üsûlühû ve Menâhicühu, Daru'1-Cîl, Beyrut, 1977, s. 154. Aynca bkz. İbn Arabi, Fütuhatı Mekkiyye, trc. Nihat Keklik, Ankara, 1991, s.408; Bulaç, Akıl, Nefs ve Kimlikler, ss.26-27.
[140] Rağib el-lsbehânî, el-Müfredat, s.511.
[141] Bkz. İbn Hacer, Metalibu'l-Aliye, c.3, s.13; Buharı, Hayz, 6/6 (c.l, s.78); Zekat, 24/44 (c.2, s.126); Müslim, İman, 1/132 (c.l, ss.86-87); İbn Hanbel, Müsned, c.2, s.67.
[142] İbn Hacer, Metalibu'l-Aliye, c.3, s.11-12; İbnü'l-Cevzi, Zemmü'l-Heva, 14; İbn Kuteybe, Uyânu'l-Ahbâr, c.l, s.279; İbn Ebi'd-Dünya, a.g.e., s.28, 34.
[143] İbn Kuteybe, Uyûnu'l-Ahbâr, s.282.
[144] Bkz. İbn Kuteybe, Uyânu'l-Ahbâr, s.280.
[145] İbnMuhabber, Kitabu'l-Akl, (Metalibül-Aliye içinde, c.3, ss.13-24) s.20; el-Gazâlî, İhya, c.l s.82; 94.
[146] Rağib el-îsbehânî, el-Müfredât, s.511; ez-Zerîa, ss.74-75; el-Müneccid. a.g.e., s.19
[147] Ali Bulaç, İslam Düşüncesinde Din-Felsefe/Akıl-Vahiy İlişkisi, Beyan Yay., İst, 1994,3.10
[148] Bulaç, "Akıl, Nefs ve Kimlikler", s.26.
[149] Abdullah Arslan, "Sekülerizm; Akleden Kalbin Parçalanışı", Bilgi ve Hikmet, İst., Bahar 1993/2, s.9.
[150] Bekaroğlu, a.g.t.: s. 165.
[151] Elmalı'lı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neş., İst., 1979, el, ss .5 66-5 67.
[152] J. E. Creighton, "Reasoning", The Encyclopedia Americana, 1957, s.263.
[153] Bkz. Creighton, a.g,tn., s.263.
[154] el-Muhâsibî, a.g.e., s.120.
[155] Bekaroğlu, a.g.t.,s.169.
[156] Daha fazla bilgi için bkz, eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-Nİhal, c.2, s.250-251; İlhan Kutluer, Akıl ve İtikad, tz. Yay., İst, 1996: s.81.
[157] eş-Şehristânî, a.e., c.2, s.250-251; Kutluer, a.g.e., s.83.
[158] Abdurrahman Bedevî, Min Tarihi'l-İlhad fi'l-İslam, Beyrut, trs., ss.168-171.
[159] Haris İbn Esed el-Muhâsibî, el-Akl ve Fehmü'l-Kur'ân, Daru'1-Fikr, 1982, s. 130; Burhan Ulutan, İslam Medeniyeti ve Akılcı Felsefe, Ötüken Yay., İst., 1976, s.52.

[160] George Makdisi, "Law and Orîhodoxy in Classical islam", İslamic Studies, 1993, sy.4,s. 373.
[161] Fazlur Rahman, Mamx Great Britain, 1966, s.96.
[162] Ali Bulaç, Din-Felsefe, s.87
[163] Makdisi, a.g.m., s.374.
[164] Fazlur Rahman, islam, s.90.
[165] Muhammed Ammara, "el-Fıraku'l-İslâmî", Mevsûatü'l-Hazârati'l-İslânıî el-Arabî, Beyrut, 1986, c.2, s.624.
[166] eş-Şehristânî, el-Milel, c.l, s.45.
[167] Muhammed Ammara, a.m., c.2, ss. 626, 627.
[168] Bkz. Kadı Abdulcebbar b. Ahmed, Şerhu Usuli'l-Hamse, Kahire, 1988, s.88;Ammara, a,m., c.2, s.625; Tevfic İbrahim-Arthur Sagadeev, Classical İslamic Fhilosopy, translated by Campbell Creigton, Moscaw, 1990, s.40.
[169] Fazlur Rahman, islam, s. 89.
[170] Kadı Abdulcebbar,a.e., s.88.
[171] Bkz. Bulaç, Din-Felsefe, s. 92.
[172] M. Şemseddin, "Gazalinin Tevil Hakkında Basılmamış Bir Eseri (el-Kanun el-Külliyye fı't-Te'vîl)" Daru'l-Funûn I. Fak. Mec, sy.16, İst, 1930, s.57.
[173] Bkz. M. Şemseddin, a.y. İbn Hanbel sadece üç hadiste tevil yapılabileceğini söylemiştir, örnekler için bkz. a.y. öte yandan tevilin bazen zorunluluk olduğu da ileri sürülmektedir. Örneğin Yasin: 36/82, Nahl: 16/40. ayetlerindeki "ol" emrini zahirine hamletmek aklen mümtenidir. Eğer zahirine hamledilecek olursa "ol" emri bir şeyin vucut bulmasından evvel olduğu takdirde maduma hitap olur ki, bu muhaldir. Vucut bulmasından sonra olursa, tekvinden müstağni olan bir şeye tekvin taailuk etmiş olur ki bu da muhaldir. Binaen aleyh bu ayette ve "Mescit sümükten derinin ateşten sakındığı gibi sakınır" hadisinde mananın zahirine hamledilmemesi gerektiği konusunda akli deliller vardır. M. Şemseddin, a.g.m., ss.54-55.
[174] el-Gazzâlî, İhya, c.l, s.82.
[175] Güler, Tecdid Projesi, s. 159.
[176] el-Gazzâlî, İhya, c,l, s.82; Şerefü'l-Akl ve Mahiyyetühu, thk. Mustafa Abdulkaid Atâ, Beyrut, 1986, s.69.
[177] İ. Agah Çubukçu, "Nakilcilik ve Akılcılık" İsi. İl. Fak. Der.,Ank., 1977,0.3, s.47.
[178] Ulutan, a.g.e., s.52.
[179] Leaman, a.g.e., s.193
[180] Bulaç, Din-Felsefe, s.87; Cûzû, a.g.e., 157 el-Muhâsibî, a.g.e., s.130, Fazlur Rahman, İslam, s.90.
[181] Fazlur Rahman, İslam, s.94.
[182] Cûzû, a.g.e., s.159.
[183] Ulutan, a.e., s.52.
[184] Leaman, a.g.e., s.194.
[185] Cûzû, a.g.e., s.159.
[186] Çubukçu, Mutezile ve Akıl Meselesi, s.59; Ali Sâmî en-Neşşâr, Fıraku ve Tabakâti'l-Mutezite, Dâru'l-Matbûati'l-Câmiyye, y.y., 1972, s.131.
[187] Fadur Rahman, İslam, s.94.
[188] İslam Felsefesinde Aristotelesci akım. Bkz. Orhan Hançerlioğlu. Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst, 1989, s.255.
[189] Bulaç, Din-Felsefe, s.90.
[190] Şerafettin Gölcük, "Kelam ve Antropolojiye Göre Akıl ve İnsan", Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı 2, İstanbul, 1997; s. 131.
[191] Ebu İshak eş-Şâtibî, el-Muvafakatfi Usûli'ş-Şeria, Daru'l-Fikri'l-Arabî, trs., c.3, s.131.
[192] Leaman, a.g.e., s.169.
[193] el-Gazzâlî,"Kânunu't-Te'vil'', Mecmuatü Resâiti'l-İmâm el-Gazzâlî, Dârul-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, ss. 124-126.
[194] Meriç Pessagno, "Akıl ve Dini Tasdik" trc, Bülent Baloğlu-Adil Çiftçi, D.E.Ü.İ.F.D., izmir, 1994, ss.44M42; George Makdîsî, a.g.tn., s.382.
[195] el-Müneccid, a.ğ.e., s.9.
[196] Yusuf Şevki Yavuz, "Ahi", DİA., îst, 1989, c.l, s.249.
[197] Bkz. el-Muhâsibî, a.g.e., s.205.
[198] İbn Kuteybe, Uyunu'l-Ahbâr, c.l, s.282.
[199] Muhammed Ferid Vecdi, Dâiretü'l-Meârif el-Karn el-Işran, Beyrut, 1971, c.6, ss.522-523.
[200] Bkz. Firûzâbâdî, a.g.e., s.1336.
[201] el-Gazzâlî, İhya, c.l, ss.79, 80.
[202] el-Muhâsibî, a.g.e., s.203; Ayrıca bkz. İbnül-Cevzi, Zemmü'l-Heva; s.13; İbn Teymiyye, Mecmuu Feteva, c.9, s.287.
[203] Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail el-Eş'arî, Makalatu'l-lslamiyyîn ve Ihtilâfu'l-Musaüîn, Wies-baden, 1980, s.480; Hüsni Zeyne, el-Akl ınde'l-Mu'îezile, Dâru'l-Âiakı'l-Cedîde, Beyrut, 1978, s.40. İbnü'l-Cevzi, çocuğun 7 yaşında temyiz çağma, 14 yaşında buluğa, 21 yaşında da biyolojik olarak gelişiminin son aşamasına geldiğini, ancak akli olarak gelişiminin 28 yaşma kadar sürdüğünü belirtir. 28'den sonra ise tecrübe artmaktadır. (İbnül-Cevzî, ZemmU'l-Heva, s.15.) Ferid Vecdi de akhn üç aşamasının varlığını kabul eder ve hemen hemen aynı ayırımı yapar. Ancak aklın kemal yaşı olarak 2VİI esas alır. (Bkz. Ferid Vecdi, a.g.e., c.6, s.525.)
[204] el-Muhâ,sibî, a.g.e., ss.201-202; el-Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, thk. Mustafa es-Sakâ, Kahire, 1973, s.20; Ferid Vecdi, a.%.e., s.522.
[205] Muhammed Murtaza Hüseynî ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, Daru'1-Fikr, Beyrut, trs., c.8, s.26; Sadettin Mesud Taftazani, Şerhu'l-Akaid, Dergah Yay., İst, 1982, 2.b., s.10.
[206] Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî, Mİsbâhu'l-Munîr, Mektebetü Lübnan, Lübnan, 1987, s.161.
[207] M. Tevfik es-Semâlûtî, Kur'an'a Göre insanın Psikolojik Yapısı, trc. İsmail Durmuş-Habil Şentürk, Yeni Ümit Der., c.4, sy.29, İzmir, 1995, s.44.
[208] Tacuddin Ebu Nasr Abdulvehhâb İbn Takiyyüddin es-Subkî, Tabakâtü'ş-Şâfnyyeti'l-Kübrâ, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs., s.42. Ayinca bkz. İbrahim Agâh Çubukçu, "Mutezile ve Akıl Meselesi", Ank.Ü.İ.F.D., sy. XII, Ank., 1964, s.58.
[209] Yazır, a.g.e., c.l, s.566. Ayrıca bkz. el-Müncid fi'l-Luga ve'l-Ulûm, Dâru'I-Maşnk, Beyrut, 1986., "Akl" mad., s.520; Cûzû, a.g.e., s. 29; Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, el-Câmi' ti Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kütübil-Ilmiyye, Beyrut, 1988, c.l, s.252; Taftazani, a.g.e., s. 10; Ulyan, a.g.m, s.95; ez-Zebîdî, Tacu'l-Arus, c.8, s.26.
[210] İbnü'l-Cevzi, ZemmÜ'l-Heva, s.13.
[211] lbn Teymiyye, Mecmuu Feteva, c.9, s.287; el-Müneccid. a.g.e., s.s.10-11.
[212] el-Muhâsibî, a.g.e., s.147; es-Subkî, a.g.e., c.2, s.41.
[213] Henry C. Link, Dine Dönüş, trc. Ö. Rıza Doğrul, Ahmet Halit Kil, İst., 1949, s.104.
[214] Bkz. Zeyne, a.g.e., s.201.
[215] el-Fîrûzâbâdî, a.g.e., s.1336; Muhammed Âbid el-Câbirî, Bunyetu'l-Akli'l-Arabî, Beyrut, 1991, s.211; Ulyan, a.g.m., s.95.
[216] el-Kurtubî, a.g.e., c.l, s.251.
[217] ez-Zebîdî, Tacıt'l-Arûs, c.8, ss.25-26; Ferid Vecdi, a.g.e., s.523;
[218] el-Câbirî, Bünyetu'l-Akl, s.215.
[219] Bkz. el-Kurtubî, a.g.e., c.l, s.252; el-Müneccid, a.g.e., s.10.
[220] Bkz. İbn Teyraiyye, Mecmuu Feteva, c.9, s.287.
[221] Zeyne a.g.e., ss. 31-32.
[222] el-Fîrûzâbâdî, "akl" mad., a.g.e., s. s 1336.
[223] Zeyne, a.g.e., s.35., Ayrıca bkz. Ulyan, a.g.m, s.95.
[224] Mehmet Dağ, "Eşari'de Bilgi Problemi", İsi. İl. Ens. Der., IV, Ank., 1980, ss.106-107.
[225] el-Eşarı; a.g.e., ss.30-31.
[226] el-İsbehânî, ez-Zerîa, s.81.
[227] Zeyne, a.e., s.21; İbn Teymiyye, Mecmuu Feteva, c.9, s.287.
[228] el-Gazzâlî, İhya, c.l, ss. 81-82; Şerefli 'l-Akl, ss.66-68.
[229] Farabi, Risale fi'l-Akl, Beyrut, 1938, ss.7-8; Krş. Abdulkerim eş-Şehristânî, Kitabu Nihayeti 'İkdâm fî İlmi-l Kelam, Landon, 1934, s.374.
[230] el-Gazzâlî, İhya, c.l, s.80.
[231] el-Gazzâlî, a.e., c.l, s.79.

[232] el-Gazzâlî,1 İhya, c.l, s.79; ss.58-60; Krş. Ferid Vecdi, a.g.e., c.6, ss.522-523; el-Maverdî, Edebil'd-Dünya ve'd-Dîn, ss.20-21; Taşköprüzâde, Mevzûâtu'l-Ulûm, trc. Kemaleddin Muhammed Efendi, Dersaadet, İst., 1314," 8.271.
[233] el-Gazzâlî, İhya, c.l, ss.81-82; Şerefli 'l-Akl, ss.66-68.
[234] el-Gazzâlî, İhya, el, s.82. Yavuz Ünal, Hadisleri Tespitte Yöntem Sorunu, Etüt Yayınları, Samsun 1999:51-58.
[235] el-Cürcâni, a.g.e., ss.157-158. Krş. AnaBritanica, "akl" mad., c.l, s.274.
[236] Bkz. el-Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, s.20; Ferid Vecdi, a.g.e., c.6, s.522; Ulyan, a.g.m., s.95; Abdulvehhab Ebu Süleyman, "Devru'l-Afd fi'l-Fıkhi'l-îslamf, Mecelletü Külliyyeti'ş-Şeria ve'd-Dirasetü'l-İslamî, sy.2, s.155, Mekke, 1977; el-Müneccid, a.y.
[237] el-Maverdi, CLg.e., s.20; Ferid Vecdi, a.g.e., c.6, s.522.
[238] Ferid Vecdi, a.g.e., s.523.
[239] Yazır; a.g.e., c.l, s.567
[240] Rağib el-İsbehânî, ez-Zerîa s.74.
[241] el-Maverdî, a,g.e., s.22.
[242] Şevki Yavuz, cug.m, el, ss.243-244.
[243] Rağib el-İsbehânî, ez-Zerîa, s.75; Kşr. Abdu'l-Kâhir b. Muhammed el-Bağdadî, Usulu'd-Dîn, ist, Matbaatü'd-Devle, 1928, s.10.
[244] Seyyed Hossein Nasr, "Revelatin, întelîecct and Reason in th Quran, International Islainic Conference, (February 1968), sy.l, İslamabad, 1970, s.59.
[245] Muh'ammed ez-Zâyid, "Akl" mad., el-Mevsûatü'1-Felsefeti'l-Arabiyye, Beyrut, 1986, c.l, s.599-
[246] Özer, a.g.m., s.6.
[247] Hilmi Yavuz, "Soruşturma: Çağımız ve Aklın Sınırları", Varlık Der., sy. 1056, İst, 1995, s.7.
[248] Sıddikî,a,g.e., s.50.
[249] Creighton, a.g.m., s.263.
[250] Ali Harb, Nakdu'n-Nass, el-Merkez es-Sekafî el-Arabî, Beyrut, 1993, s.9.
[251] Henry Le Roy Finch, "Reason", mad., The Ancylopedia of Religion, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, s.224.
[252] Finch, a.g.m., s.223.
[253] J. Donald Walters, "Modern Düşüncenin Krizi", trc. Şehabeddin Yalçın, İnsan Yay.,131,1995,8.18.
[254] Walters, a.g.e., 8.71.
[255] Walters, a.e., s.73.
[256] Walters, a.e., s.68.
[257] Walters, a.e., s.54.
[258] Bulaç, "Ahi, Nefs ve Kimlikler", s.25.
[259] İlhami Güler, "Hasan Hanefi'nin Tecdit Projesi", İsi. Arş., c.7; sy.2, Ank., 1994,s,168.
[260] Modern çağın akla yüklediği anlamlar ve onların değerlendirmesi için bkz. Poss Poole, Ahlak ve Modernlik, trc. Mehmet Küçük, Ayrıntı, İst., 1991, ss.45-46.
[261] Ali Bulaç, "Ahr, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale, İst., 1990, el, s.20.
[262] Hüseyin Atay, "Kur'an'in Anlaşılmasına Ait İlkeler", E.Ü.Î.F.D., sy.8, Kayseri, 1992, s.4.
[263] el-Müderrisi, a.g.e.: s.155.
[264] Gözlemden bağımsız bir tarzda kazanılmış genel ilkelerin mutlak bilgisine, deneysel bilgiye karşıt olarak a priori (öncel) bilgi denilmektedir. (John-Herman Randall, Jr. Jastus Buchler, Felsefeye Giriş, trc, Ahmet Arslan, s.61.)
[265] Mehmet Paçacı, "Anlama (Fıkıh) Usulüne Dair", İsi. Araş., c.8, sy.2, Bahar, 1995, s.90.
[266] el-Câbirî, Tekvinu'l-Akl, s.16.
[267] Bulaç, a.g.m., c.l, s.21.
[268] Oruç Aruoba, "Soruşturma: Çağımız ve Aklın Sınırları", Varlık Der., sy. 1056, İst, 1995, s.8.
[269] Murat Güzel, "Bir Tartışmanın Tartamadıkları", Tezkire, sy.7/8, Ank., 1994, s. l85.
[270] Ahmet İnam, "Hoş Geldin Feyerabend! Hoş Geldin Akıl", Varlık Der., sy. 1056, İst, 1995, s.3.
[271] Roger Trigg, Akılcılık ve Bilim, trc. Kadir Yerci, Sarmal Yay., İst., 1996, s.69.
[272] Ebu'l-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvı, el-İmam Serhendî Hayâtuhû ve A'mâluhu, Kuveyt, 1983, s.172.
[273] Fazlur Rahman, "Akl" mad., The Encyclopedia of Tranica, ed, Ehsan Yarshater, London, 1987, s.194.
[274] Bkz. İsmail Çetin, John Lock'te Tanrı Anlayışı, Vadi Yay., Ank., 1995, s.37.
[275] Walters, a.g.e., s.51.
[276] el-Câbirî, Tekvinü'l-Akl, s.18.
[277] el-Câbirî, a.e., s.15,
[278] Walters, a.e,, s.116.
[279] Wakers, a.e., s.110.
[280] el-Muhasibî, a.g.e., s.233.
[281] Rağib el-îsbehânî, ez-Zerta, s.94.
[282] Rağib el-İsbehânî, a.e., s.99.
[283] Bkz. Rağib el-İsbehânî, o.e., s.83.
[284] Farabi, a.g.e., ss.4-8.
[285] Trigg, a.g.e., s.185.
[286] El- Cabiri, Tekvinü'l-Akl, s.15 (A. Lalande, La raison et les normes, pp. 16-17, 187,228'den naklen).
[287] el-Câbirî, a.e., , ss.15-16.
[288] Walters, a.g.e., s.19-20.
[289] Paçaci, a.g,m., s.89.
[290] Mean Ziyade, "Hıvar Havle'l-Akl Ve'l-Âkli'l-Müslim mea Mean Ziyade", mülakat: Gıyaseddin Ali, Tevhid, Eylül, 1993, İran, sy. 67, ss.125.
[291] Bkz. Muhammed Arkoun, Kur'an Okumaları, trc. Ahmet Zeki Ünal, İnsan Yay., İst., 1995, ss.325-325.
[292] Melımet s. Aydın, "İslami Rasyonellik Üzerine Bazı Düşünceler", İslam Düşüncesi Konferansı 2, İst., 1997, s. 113.
[293] Rağib el-İsbehânî, ez-Zefîa, s.74.
[294] Mean Ziyade, a.g.m. ss. 124-127.
[295] Mean Ziyade, a.m., s.127.
[296] Ebu'l-Meâlî İmâmu'l-Harameyn el-Cüveynî, Kitabu'l-İrşad İlâ Kavâtü'l-Edille fi Usûli'l-Î'tikâd, thk. Muhammed Tusuf Musa-Ali Abdül, Kahire, 1950, s.16; Ulyan, a.g.nt, s.97; Abdullatif el-Harpûtî, Tenkîhu'l-Kelam, Dersaadet, İst., 1330, ss.32-34; Bekir Topaloğlu, Kelam İlmi, Damla Yay., İst., 1981 ss.67-69.
[297] Bkz. Kadri, a.g.e., c.3, s.524.
[298] Krş. Çetin, a.g.e., ss.78-79.
[299] Çetin, a.e., s.79.
[300] Sadık Kılıç, İslam'da Sembolik Dil, İnsan Yay., İst, 1995, s.107.
[301] Hasan Said el-Keremî, "Akl" mad., el-Hâdî ilâ Lugati'l-Arab, Beyrut, 1992, c.3, s.248.
[302] ez-Zâyid, a.g.m, s.597.
[303] Bkz. ez-Zayid, a.y,
[304] Zeyne, a.g.e, s. 48.
[305] Zeyne, a.e., s.47.
[306] Zcyne, a.y.
[307] Bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.2, s.80-81; İbn Arrak, a.g.e., p.2, s.67.
[308] Hans-Georg Gadamer, The Power of Reason, translated by Henry W. Johnstone, Man and World, 3, 1, 1970, s.8.
[309] Mehmet Aydın, "Rasyonel Düşünce ve İslam Modernizmi", 1. İslam Düşüncesi Semp., Beyan, ist, 1995, s.149.
[310] Aydm, a.g.t., ss. 148-149.
[311] Güler, "Hasan Hanefî'nin Tecdit Projesi", s.169.
[312] Güzel, a,g.m., s.187.

[313] Cûzû, a.g.e., ss. 162-163.
[314] Zayid, a.g.m., s.597.
[315] İsbehânî, ez-Zeria, s.74.
[316] Bkz. İnam, Herakleitos Üzerine..., s.114.
[317] İnam; a.m., s. 122.
[318] İnam, a.m., s.114.
[319] İnam, a.m., s.122.
[320] İlhami Güler, "Kutsallık ve Dinî Metinlerin Dogrnalaştırılması", 1. Kur'an Semp., Bilgi Vakfı Yay., Ank., 1994, s.312; Arkoun, a.g.e., s.328.
[321] Poole, a.g.e., s.213.
[322] Trigg, a.g.e., s.43.
[323] Trigg, a.e., s.42.
[324] P.M. Hol, K.S. Lampton, B. Levis, İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti, trc. Heyet, Hikmet Yay., İst, 1988, c.l, s.34.
[325]Şevki Zayf, el-Asru'l-Cahiliyye, Daru'l-Meârif, Mısır, 1976, s.51; Hasan İbrahim Hasan, Siyasî-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi, trc. Heyet, Kayıhan Yay., İst., 1985, c.l, s.17; Reşit Cemili, Tarîhu'l-Arab, Beyrut, 1972, s.48.
[326] Ahmed Çelebi, Mevsuatü't-Tarihi'l-İslamî, Mektebetü'n-Nahza el-İslamiyye, Kahire, 1974, s.97.
[327] Ahmed Çelebi, a.g.e., s.96.
[328] Reşid Cemili, a.g.e,, s.50; Ahmed Çelebi, a.e., s.97.
[329] Reşid Cemili, a.e., s. 49.
[330] M. Şemseddin, "Kable'l-İslam Araplarda İçtimai Aile", Daru'l-Funun İlahiyat Fak. Mec, yıl I, sy.4, İst., 1926, s. 69.
[331] C. Brockelman, İslam Milletleri ve Medeniyetleri Tarihi, trc. Neş'et Çağatay, Örnek Matbaası, Ank., 1954, s.4.
[332] Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, trc. Salih Tuğ. İrfan Yay., İst., 1980, c.2, s.918.
[333] Reşit Cemili, a.e., s.50; Ahmed Çelebi, a.g.e., ss., 97, 137; Hüseyn Hasan, Nakdü'l-Hadîs fî İlmi'r-Rivâye ve İlmi'd-Dirâye, Beyrut, 1985, s.53.
[334] Ahmed Çelebi, a.e., s.93.
[335] Montgomary Watt, Hz. Muhammed Mekke'de, trc. Rami Ayaş-Azmi Yüksel, Ank. Ün. İ. Fak. Yay., Ank., 198, s. 17; Ayrıca bkz. Şevki Zayf, a.g.e., s.51
[336] M. Şemseddin, Kable'l-İslam Araplarda İçtimai Aile, s.69.
[337] Şevki Zayf, a.e., ss.51-52.
[338] Watt, a.e., s. 15; Reşid Gemili, a.g.e., s.50; Ahmed Çelebi. a.e., s. 97.
[339] M. Ali Kapar, Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti, İlim Yay., İst., 1987, s.56.
[340] Bkz. Alak: 96/17-18.
[341] Brockelman, a.g.e., s.5.
[342] Salih Tuğ, İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ank. Ün. İ.Fak. Yay., Ank., 1963, s.10; Ahmed Çelebi, a.g.e., s.97.
[343] Mücteba Uğur, H. Birinci Asırda İslam Toplumu, Çağrı Yay., İst., 1980, s.25.
[344] Brockelman, a.g.e., s.5. Yavuz Ünal , Hadisleri Tespitte Yöntem Sorunu, Etüt Yayınları, Samsun 1999:77-80.
[345] Hol vd., a.g.e, el , s.20; Philip K. H. M, Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, trc. Salih Tuğ, İFAV, ist, 1995, el, s.45.
[346] Hol vd., a.g.e., c.l, s.35; Hitti, a,g,e,, c.l, s.45.
[347] Bkz. İbrahim: 14/37.
[348] Hasan Hüseyin, cug.e., s.45-46; İzzet Derveze, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, trc. Mehmet Yolcu, Yöneliş Yay., İst, 1989, c.l, s.53; Hitti, a.e., c.l. s.45.
[349] Hasan İbrahim, a.g.e., c.l, s.84; Brockelman, a.g.e., s.9.
[350] Muharnmed Hamidullah, el-İlaf veya İslam'dan Önce Mekke'nin İktisadi-Diplomatik Münasebetleri, trc. İsmail Cerrahoğlu, Ank. Ü.İ.F.D., c.9, Ank., 1962, s. 132.
[351] Ahmed Emin, a.g.e,, s. 12; Şevki Zayf, a.g.e., s.49; Ahmed Çelebi, a.g.e., ss.129-130.
[352] Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in İslam öncesi Seyahatleri, trc. Abdullah Aydınlı, A.Ü.İs. İl. Fak. Der., sy. 4,. Ank., 1980, s.328.
[353] Ahmed Çelebi, a.e., s.129.
[354] Kureyş: 106/1-2; Ayrıca bkz. Hasan Hüseyin,- a.g.e., ss.45-46; Hasan İbrahim, a.g.e., c.l, s. 84.
[355] Hasan İbrahim, a.e., c.l, ss.84-85; Watt, a.g.e., s.10.
[356] Watt, a.g.e., s.11.
[357] Bkz. Ahmed Çelebi, a.g.e., s.128; Hasan Hüseyin . a.g.e, s.48.
[358] Derveze, a.g.e., c.l, ss. 73-76.
[359] Brockelman, a.g.e., s.3.
[360] Hasan Hüseyin , a.e., ss.41-42.
[361] Hamidullah, "Hz. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri", ss. 327, 328; Ayrıca bkz. Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, Tarihu'Uİslam, (es-Sireîü'n-Nebi) Dâru'l-Kütübil-Arabİyye, 1989, ss.55-61; Ebu Hatim Muhammed b. Hibban el-Bustî, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut. 1987, ss.58-63.
[362] Bkz. Hamidullah, "Hz. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri", ss.329-338. Ayrıca bkz. Hamidullah, İslama Giriş, Nur Yay., Ank., 1961, ss. 17-19; Ahmed Emin, a.g.e., s.15.
[363] Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi, Ank. Ün. I. Fak. Yay., Ank., 1982, ss.131-133.
[364] Uğur, a.g.e., s.7; M. Şemseddin, "Kable'l-İslam Araplarda İçtimai Aile", s.83.
[365] Hamidullah. "el-îlaf... ", s.220.
[366] Hasan İbrahim, a.g.e., c.l, s. 85.
[367] Ahmed Emin, a.g.e., ss. 15-16; Derveze, a.g.e., c.l, s.248.
[368] Dinî ve kültürel etkileşim içinbkz. Brockelmann, a.g.e., ss.8-11.
[369] Brockelmann, a.g.e., ss.9.
[370] Bu durumu Hz. Peygamber *"Biz ümmi bir milletiz, yazı ve hesap bilmeyiz."* sözleriyle dile getirmiştir. Buhari, Savm, 39/13, (c.2, s.230); Müslim, Siyam, 13/15 (c.l, s.761); Ebu Davud, Savm, 14/4, (e.2, s.739); En-Nesâî, Siyam,. 22/17, (c.4, s.139); İbn Hanbel, Müsned, c.2, s. 122.
[371] Hamidullah, İslam Peygamberi, c.l, ss. 27-28
[372] Corci Zeydan, İslam Medeniyeti Tarihi, trc. Zeki Megamiz, Üçdal Neş.; tst.; 1976, c.l, s.24; Watt, a.g.e., s.34-35; Brockelman, a.g.e., ss.8-11.
[373] Hasan İbrahim, a.g.e., c.l, ss.89-90.
[374] Hitti, a.g.e., c.l,s.l55.
[375] Bkz. Abdulfettah Ali Şehat, Dirasâî fi Tarihi'l-Arab ve Saâril-îslam, Matbaat-ü Zehran, Kahire, 1972, s.193.
[376] Tahirü'l-Mevlevî, Müslümanların Medeniyetlere Hizmetleri, sad. Abdullah Sert, Bahar Yay., İst., 1974, c.2, s.34; İsmail b. Ömer İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, Beyrut, 1977, c.l, cüz 2, ss.190-193.
[377] Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin el-Mes'udî, Murucu'z-Zeheb ve Meâdinu'l-Cevher, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Mısır, 1964, c.2, ss.126-127; Ahmed b. Ebu Yakub Yakûbî, Tarihu'l-Yakubi, Dâru's-Sadr, Beyrut, 1960, c.l,s.254.
[378] el-Mes'udî, a.g.e., c, 2, ss.. 126-127. Daha geniş bilgi için bkz. Ahmed Çelebi, a.g.e, ss.165-181.
[379] Bkz. Abdulfettah Ali, a.g.e., s. 194.
[380] Derveze, a.g.e, c.2, s. 42.
[381] Bkz. Hamidullah, "Hz. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri", ss.339-340.
[382] Cuma: 62/2. Ayrıca bkz. Al-i İmran: 3/164.
[383] Mü'minûn: 23/33; Şuara: 26/154.
[384] Daha fazla bilgi için bkz. Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Aliyyü'1-Kari, Şerhu 'ş-Şifa, Dersaadet, İst., 1309, c.2, ss.326-327.
[385] Kehf: 18/110; Fussilet: 41/6.
[386] Bkz. İsra: 17/90-94.
[387] Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekir es-Suyûtî, Câmiu 's-Sağîr, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1981, c.l, s.394, had. no. 2571. Ayrıca bkz. İbn Mace, Etime; 29/29 (c.2, s.1100).
[388] Müslim, Mesacid, 5/93, (c.l, s.402); Nesâî, Sehv, 13/25-26 (c.3, ss.28-33); İbn Mace, Ücametü's-Salat, 5/129-130 (c.l, s.380); es-Suyûtî, Câmiu 's-Sağîr,

c.l, s.392, had. no. 2565.
[389] İbnMace, Et'ime, 29/30 (c.2, s.1101).
[390] Buharı, Salat, 8/31 (c.l, s.104-105); Nesâî, Sehv, 13/25 (c.3, ss.28-29); İbn Mace, İkâmetü's-Salat, 5/129-131 (c.l, s.382); Ayrıca bkz. Muvatta, Salat, 3/58-59 (c.l, ss.93-94), 65; Buharı, Sehv, 22/1, 4 (c.2, ss. 65-66); Müslim, Mesacid.5/ 97 (c.l, s.403); İbu Mace, İkameti's-Salat, 5/134 (c.l, s.383).
[391] Buhari. Ezan, 10/24 (c.l, 8.157); Müslim, Mesacid, 5/157-159 (c.l. ss.422-423); Ebu Davud, Taharet, 1/93 (c.l, ss. 160-161); Nesâî, İmame, 10/14 (c.l, ss.81-82); 24 (c.l, s.89); İbn Hanbel, Müsned, c.2. ss.237, 259.
[392] Müslim. Birr, 45/95 (3/2009-10); es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.393; had. no. 2569.
[393] Müslim. Bur, 45/88-91, (c.3, ss.2007-2008) 94 (c.3, s.2009); İbn Hanbel, Müsned, c.3, s.33; es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.393, had..no. 2569;
[394] Buhari, Hıyel, 90/10 (c.8, s.62), Ahkam, 93/20 (c.8, s.112), 29 (c.8, s. 116), 31 (c.8, s.117); Müslim, Akzıye, 30/4-5 (c.2, ss.1337-1338); Fezail, 43/140 (C.2, s.1835); Ebu Davud, Akzıye, 14/7 (c.4, ss.13-14), Tirmizı, Ahkam. 13/11 (c.3, s.624); Neşet, Âdâbul-Kuzât, 49/13 (c.8, s.233), 33 (c.8, s.247); İbn Mace, Ahkam, 13/5 (c.2, s.777); es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.392, had. no. 2566.
[395] Kasas: 28/86.
[396] Şûra: 42/52.
[397] En'am: 6/50.
[398] Kasas: 28/85.
[399] Zümer: 39/64-65.
[400] Tahrim: 66/1.
[401] Enfal: 8/66. Diğer misaller için bkz. En'am: 6/52; Abese: 80/1-4.
[402] Tevbe: 9/43.
[403] Maide: 5/67.
[404] Araf: 7/61-62.
[405] Nahl: 16/44.
[406] Nahl: 16/64.
[407] Nisa: 4/59; Tegâbün: 64/12; Şuara: 26/108.
[408] Araf: 7/157.
[409] Tevbe: 9/29.
[410] Ali İmran: 3/159.
[411] Ebu Abdullah Muhammet! İbn tshak, Siretii İbn İshak, thk. Muhammet! Hamidullah, Hayra Hizmet Vakfı, Konya, 1981, s.303.
[412] Ebu Abdullah Muhammed b.Muhammed el-Hakim en-Neysâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, Beyrut, trs., c.4, s.427.
[413] Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İst., 1993, "Bilgi " mad., c.4, ss.1637-1638.
[414] Taftazani, a.g.e., s. 6.
[415] Dağ, "Eşari'de Bilgi Problemi" s.101.
[416] Topaloğlu, a.g.e., s.70; İsmail Hakkı İzmirli, Yeni İlmi Kelam, Ümran Yay., Ank., 1981, s.35.
[417] el-Bakilliânî, a.g.e., s.35; Pezdevî, a.g.e.. s.10
[418] Topaloğlu, a.g.e., ss.70-72.
[419] Krş. Talat Sakallı, Rüya ve Hadis Rivayeti, İsparta, 1994, ss.32-33.
[420] Şihabüddin Ebu'1-Fazl Ahmet! b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buharî, Daru'l-Beyân li't-Turâs, Kahire, 1986, el. ss.14-15.
[421] Muhammed Abdulazim ez-Zerkânî, Menâhilü'l-îrfân fî Ulûmi'l-Kur'an, İsâ el-Bâbî el-Halebî, trs., el, s.6Ş. Krş. Suat Yıldırım, Kur'an-ı Kerim ve Kıtr'an ilimlerine Giriş, Ensar Neş., İst., 1983, s.20.
[422] Nisa: 4/163.
[423] Nahl: 16/43-44.
[424] Nisa: 4/113.
[425] Bakara: 2/238-239.
[426] Bakara: 2/145.
[427] Enbiya: 21/80.
[428] Neml: 27/16.
[429] Hud: 11/37.
[430] Nisa: 4/113; Bakara: 2/238-239.
[431] Bakara: 2/238-39
[432] Buhari, Bedü'1-Halk, 59/6 (c.4, s.81); Müslim, Mesacid, 5/166 (el, s.425).
[433] Müslim, Mesacid, 5/167 (c.l, s.425).
[434] İbn Hanbel, Müsned, c.l, s.333; c.3, s.30.
[435] Buhari, Ezan, 10/18 (c.l, s.155).
[436] Bakara: 2/144.
[437] Bakara: 2/143.
[438] İbn Hacer, Fethul-Barî, c.l, s.599.
[439] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, el, s.599.
[440] Ebu Abdullah Muhammed İbn Sa'd, Tabakâtu'l-Kübra, Daru's-Sadr, Beyrut, 1968, c.l.s.241.
[441] İbn Hacer, a g,e. l, s.599.
[442] Müslim, Hayz, 3/34 (c.l, s.252-253); Nureddin Ali b. Ebu Bekir el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, Müessesetü'l-Meârif, Beyrut, 1986, c.8, ss.244-245.
[443] Konuyla ilgili tartışma için bkz. Muhittin Bahçeci, Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler, Türdav, İst., 1977, ss.89-93.
[444] Şevki Yavuz, a,g.m., s. 245.
[445] ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, c.8, s.26; Taftazani, a.g.c, s.10.
[446] Müslim, Siyam, 13/156 (c.l, s.804).
[447] Buhari; Hıyel, 90/10 (c.8, s.62), Ahkam, 93/20 (c.8, s.112), 29 (c.8, s.116), 31 (c.8, s.117); Müslim, Akzıye, 30/4-5 (e.2, ss.1337-1338); Fezail, 43/140 (c.2, s.1835); Ebu Davud, Akzıye, 14/7 (c.4, ss.13-14), Timizi, Ahkam, 13/11 (c.3, s.624);Nesâî, Adabul-Kuzât, 49/13 (c.8, s.233), 33 (c.8, s.247);' İbn Mace, Ahkam, 13/5 (c.2, s.777); es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.392, had. no. 2566.
[448] Müslim, Fedail, 43/140 (c.2, ss.1337-1338); İbn Hanbel, Müsned, c.l, ss.162-163; c.3, s.152, c.6. s.123.
[449] İbnMace; Ruhun, 16/15 (c.2, s.825); İbn Hanbel, c.l, ss.162-163.
[450] Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Kitâbu'l-Meğazi, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1984, c. 2, s. 643; İbn İshak, a.g.e., s.303; Ebu Muhammed Cemaleddin Abdulmelik İbn Hişam, es-Siretu'n-Nebeviyye, Beyrut, 1975, c.2, s.192.
[451] Daha geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Ünal, "Hadisleri Değerlendirmede Akdcı Yaklaşım", Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp., Samsun, 1993, ss.138-139.
[452] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Osman Ateş, İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri, Beyan Yay., İst., 1996.
[453] Nesâî, Eşribe, 51/24-25 (c.8; ss.299-301).
[454] İbn Mace, Ruhun, 16/17 (c.2, s.827).
[455] İbn Hanbel, Müsned, c.4, s.349.
[456] Müslim, Nikah,16/140-141 (c.2, ss l066-1067).
[457] Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed el-Maturidî, Kitabu't-Tevhid, thk. Fethullah Huleyf, el-Mektebetü'1-İslamî, İst., 1979, ss. 7-8; Ebu'1-Yüsr Muhammed b. Muhammed Pezdevî, Usulu'd-Din, İsa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1963., a.g.e., s. 9.
[458] Maturidi, a.g.e., s.9.
[459] Pezdevî, a.g.e., s. 8; el-Bağdâdî, a.g.e., ss. 11-12.
[460] el-Bağdâdî, a,e., s.10.
[461] el-Bağdâdî, a,y,

[462] el-Bağdadi, a.e,ss.9-10; Nureddin es-Sabûnî, a.g.e., s.7.
[463] Nesâî, Eşribe, 51/25 (c,8, ss.299-300).
[464] Atay, "Kur'an'ın Anlaşılmasına Ait ilkeler", ss.26-27.
[465] İbn Manzur, a.g.e., c.4. s.2976; ez-Zebîdî, Tacu'l-Arus, c.8, s.399; Rağib el-İsbehânî, el-Müfredaî, 336.
[466] Maide: 5/67; Araf: 33/67; Hud: 11/43.
[467] Nisa: 4/146-175; Al-i İmran: 3/101-103; Hac: 22/78.
[468] Yusuf: 12/32.
[469] Buhari, Ahkam, 93/42 (c.8 s.121), Kader, 82/8 (c.7 s.213-214); İbn Hanbel, Müsned, c.3, ss. 39, 88,
[470] Kavukcî, a.g.e., s.28,
[471] Cemaleddin Mikdat. b. Abdullah es-Suyûrî, Irşadu'i-Talibin ila Nehci'l-Müsterşidîn, thk. SeyyİD Mehdi er-Racai, Matbaanı Seyyîdi'ş-Şüheda, Kum, 1405, s.301; el-Cürcani, a.g.e., s.159; ez-Zebîdî, Tacu'l-Arus, c.8, s.399.; Şerafettin Gölcük-Süleyman Toprak, Kelam, S.Ü.I.F.Yay., Konya, 3988, s.280; Mehmet Bulut, Ehl-i Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı, Risale, İst., 1991, s.25; Yazır, a.g.e., c.7, s.4917.
[472] Delil konusundaki tatışma için bkz. Abdulalî Muhammed b. Nizameddin el-Ensârî, Fevâtihıı'r-Rahamût (el-Gazzâlî, 'el-Mustasfa min Usûlü'd-Dîn' Zeylinde) Bulak, 1322, c.2, s.99.
[473] Bkz. Mehmet Erdoğan, Ahl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, M.Ü.I.F. Vak.Yay., İst, 1995, s.189; Muhammed Ali Sabunî, Peygamberlik ve Peygamberler, Kültür Basın Yay. Birliği, İst., trs., s.68.
[474] Bkz, Tâhâ: 20/121;
[475] Bkz. Mü'min: 40/55; Muhammed: 47/19; Fetih: 48/2.
[476] İbnMace, Mesâcid, 4/13-(c.l, ss.253-254).
[477] Maide: 5/42, 67.
[478] Örnekler için bkz. Ebul-Hasan Ali b. Muhammed el-Maverdî, A'lâmu'n-Nübüvve, Bağdat, 1319, ss.53-64; el-Heysemî, a.g.e., c.8, s.229-31; 298-299.
[479] Maide: 5/67
[480] Tirmizi, Tefsir 5/6 (c.5, s.252).
[481] Ahzab: 33/21.
[482] Mustafa Atiyye el-Abraşî, Azametti'r-Rasâl, İsa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1971, s. 142.
[483] el-Heysemî, a.g.e., c.8, s.225, 229; Ayrıca bkz. İbn Hanbel, Müsned, c.l, s-14;
[484] Bkz. Buhari, Ahkam, 93/42 (c.8, 5.121), Kader, 82/8 (c.7, ss.213-214); İbn Hanbel, Müsned, c.3, ss.39, 88.
[485] el-Heysemî, a.g.e., c.8, s.228; Aliyyü'1-Kârî, Şerhu'ş-Şifa, c.2, ss.213-214. Ayrıca bkz. Buhari, Ahkam, 93/42 (c.8, s.121), Kader, 82/8 (c.7, ss.213-214).
[486] Kadı Iyaz, Kitâbu'ş-Şifâ bi Hukuki'l-Mustafâ, Dersaadet, İst., 1312, c.2, s.110.
[487] Bkz.Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame, 35/21 (c.4, s.635); İbn Hanbel, Müsned, el, s.14.
[488] Müslim, Salatul-Müsafirin, 6/257 (el, 8.555)
[489] el-Bağdâdî, a.g.e.,s.l6B.
[490] Kadı Iyaz, Şifa, c.2, s.143.
[491] İbn Mace, İkametü's-salat, 5/134 (c.l, s.383).
[492] Buhari, Şehadat, 52/11 (c.3, s.152); Müslim, Salatu'l-Müsafırin, 6/224 (c.l, s.543).
[493] İbn Hanbel, Müsned, c.2, s.291.
[494] Kadı Iyaz, Şifa, c.2, ss.133, 144-145; İbnü'l-Esir, en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis, c.2, s.410.
[495] Gafır: 40/55; Muhammed: 47/19; Feth: 48/2.
[496] İbnMace, Mesâcid, 4/13 (el, ss.253-254).
[497] Tirmizi, Daavat, 45/30 (c.5, ss.482-484).
[498] Rağib el-İsbehânî, Müfredat, s.337; ez-Zebidî, Tacu'l-Arâs, c.8, s.399; Eyyüb b. Musa eî-Kefevî Ebu'1-Bekâ, Külliyâta Ebi'l-Bekâ, Matbaai Amire, İst, 1287, s.470.
[499] Murtaza Mutahhari, Vahy ve Nübüvvet, Endişe Yay., Ank., 1990; ss.23.
[500] Muhammed Süleyman el-Aşkar, Efâlü'r-Rasul ve Delâletuhâ ale'l-Ahkâmi 'ş-Şenyye, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1991, c.l, s.142.
[501] es-Sabûrîî, a.g.e., s.53.
[502] el-Cürcânî, a.g.e., s.159.
[503] Kavukcî, a.g.e., s.28.
[504] Bkz. es-Suyûrî, a.g.e., s.3Ol.
[505] el-Cürcânî, a.g.e., s.159.
[506] es-Sabûnî, a.g.e., s.54.
[507] es-Sabûnî, a.ge, s.53.
[508] Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, İrşâdu 'l-Fuhûl ilâ Tahkîki'l-Hakmın İlmi'l-Usûl, Daru'1-Fikr, Beyrut, trs., s.34.
[509] el-Bağdâdî, Usuli'd-Din, s. 169.
[510] Bkz. Bulut, a.g.e., s.29.
[511] Bulut, a.e., s.30; Mutahhari, a.g.e., s.23.
[512] Mutahhari,a.g.e., ss.22-25.
[513] Mutahhari, a..e., s.24.
[514] Kadı Abdulcebbar, a.g.e, s. 780.
[515] el-Eşarî, Makâlât, s.226
[516] Ali Ünal, Soruşturma II (Kur 'an ve Sünnet), Sor Yay., İst, 1987, s.50.
[517] Derveze, a.g.e., c.2, s.98.
[518] el-Bağdâdî, a.g.e., s.168.
[519] el-Cüveynî, Kitabu'l-îrşad, s.356; Bulut, a.g.e., s.55.
[520] Abdussettar er-Râvî, el-Akl ve'l-Hürriyet, el-Müessesetü'1-Arabiyye, Beyrut, 1980, s.329.
[521] İbn Teymiyye, c.l, s.269. Ayrıca bkz. Câmiu'r-Resâil, thk. Muhammed Reşad Salim, Matbaatu'l-Medenî, Kahire, 1984, el-Aşkar, a.g.e., c.l, s.146; İbn Melek, Şerhu'l-Menâr, Salah Bilici Kit, İst., 1965, s.251.
[522] el-Cüveynî, Kitabu 'l-İrşad, s.356; Bulut, a.e., s.55.
[523] el-Cüveynî, a.g.e, el-Bağdâdî, a.e., s. 168; Abdurrahman b. Ahmed el-îcî, el-Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm, Kahire, trs., ss.358-59.
[524] eş-Şevkânî, a.g.e. 34 Kadı Iyaz'a atfedilen bir görüşe göre ise peygamberlerin küçük günah işlemeleri caiz olduğu gibi, bu gerçekleşmiştir. Bkz. a.y.
[525] el-Cüveynî, a.e., s.356; eş-Şevkânî, a.e., s.34
[526] Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, Usul-u Serahsî, Kahraman Yay., İst, 1984, c.2 s.5; el-Aşkar, a.g.e, c.l, ss.144-146.
[527] eş-Şehristânî, Nihâyetü 'l-İkdâm, s.445
[528] es-Serahsî, a.e., c.2, s.5; el-Aşkar, a.e, c.l, ss.144-146.
[529] Rağib ei-Isbehânî, ez-Zeria, s.77.
[530] el-Aşkar, a.e, el, s.144; Sabûnî, a.g.e, s.54; Kadı Abdulcebbar, a.g.e. s. 873.
[531] el-Aşkar, a.e., c.l, s.144.
[532] Fahreddin er-Râzî, Îsmetü'l-Enbiya, Kahire, 1986, s.40; Sabûnî, a.g.e, s.54.
[533] Kadı Iyaz, Şifa, c.2, 101, 140; Sabûnî, a.g.e., s.54.
[534] Bkz. el-Heysemî, a.g.e., c.8, s.228; Kadı Iyaz, Şifa, c.2, s.101.
[535] Kadı Iyaz, a.e., c.2, s. 102; Ayrıca bkz. Bahçeci, a.g.e,, ss.102-105.
[536] İbn Hanbel, Müsned, c.5, s.362.
[537] Bkz, Hamidullah, İslam Peygamberi, c.l, s.52.
[538] es-Sabûnî, a.g.e., s.54.
[539] Abdulgani Abdulhalık, Hücciyyetü's-Sünne, el-Ma'hed el-Âlî li'1-Fikri'l-îslâmî, Beyrut, 1986, s. 114.
[540] Abdulgani Abdulhalık, a.e., ss.279-280, 96; Derveze, a.g.e., c.2, s.98.

[541] Buhari, Tevhid, 97/46 (c.8, s.210).
[542] Buhari, Tevhid, 97/22 (c.8, ss.175-176); Müslim, İman, 1/288 (c.l, s.160).
[543] Ebu BekirAhmed b. Hüseyin el-Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1353, c. 7, s.76.
[544] Kadı Iyaz, Şifa, c.2, s.108.
[545] Aliyyü'l-Kari, Şerhu'ş-Şifa, c.2, ss.337-339; Yazır, a.g.e., c.9, s.6357; Bahçeci, a,g.e., s.119.
[546] Abdulgani Abdulhalık, a.g.e.,s 96, Kadı Iyaz, Şifa, c.2, ss.107, 142, 178; Yusuf Seferta, Ahduh ve Reşid Rıza'mn Yazılarında Peygamberlik Doktrini, trc. Mehmet Durmuş, İktibas, Nisan 1990, s.13; Bulut, a.g.e., s.107.
[547] Ahmet Akbulut, Nübüvvet Meselesi Üzerine, Birleşik, Ank., 1992, s.73.
[548] Abdüssettar er-Râvî, a.g.e. f s.329; Muhâmmed Ebu Reyye, Edvâ ale's-Sünneü'l-Muhammediyye, Dâru'l-Meârif, Kahire, 1980, s.15; Ateş, Gerçek Din Bu 2, s.68.
[549] Muvatta, Sehv, 4/2 (c.l, s.100).
[550] Bu konudaki tartışma için bkz. Abdulganı Abdulhalık, a.g.e., ss. 22-239. 120
[551] Derveze, a.g.e., c.2, s.98.
[552] el-Bağdâdî, a.g.e., 167; Pezdevi, a.g.e., s.240.
[553] AbduIgani Abdulhaîık, a.g.e., s.96; Bahçeci, a.g.e., s.117.
[554] Tartışma için bkz. Abdulgani Abdulhalık, a.e., ss.99-102.
[555] Abdulgani Abdulhalık, a.e., s.106.
[556] Abdulgani Abdulhalık, a.e., s.139.
[557] Kadı lyaz, Şifa, c.2, ss.178-179.
[558] Müslim, Fedâil, 43/140 (c.2, ss.1835-1836); es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.393, had. no. 2570.
[559] es-Suyutî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.393, had. no. 2571.
[560] Müslim, Fezâil, 43/140 (c.2, ss.1835-1836); es-Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, c.l, s.393, had. no:2570.
[561] el-Vakidî, a.g.e., c.2, s. 643; îhn İshak, a,g.e., s. 303.
[562] Derveze, a,g.e., c.2, s.98.
[563] İbn Haldun, a.g.e., ss. 493^94;
[564] İbni Kayyim el-Cevziyye, ZMu'l-Meâd, c.4, s.413-414.
[565] Buhari, Tıp, 76/4 (c.7, ss.12-13); Müslim, Selam, 39/ 91 (c.2, ss. 1736-1737); İbn Mace, Tıp, 31/20 (c.2, s.1151); Tirmizi, Tıp, 26/12 (c.4, ss.390-391); İbn Hanbel, Müsned, c.l, s.354.
[566] Zeynüddin Ahmed b. Ahmed ez-Zebîdî, Sahih-i Buhârİ Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, trc. Kâmil Miras, Diy. İş. Baş. Yay., Atık., 1981, c.12, s.74.
[567] Kemalüddin Ebu Şerif, Kitâbıt'l-Müsâmere, Çağrı Yay,, İst, 1979, 3.196; el-Cüveyni, a.g.e., s.356; Gölcük, a.g.e., 281;
[568] Talat Koçyiğit, Hadis Istilahlan, Ank. Ün. İ. Fak. Yay., Ank., 1985, ss.122-123; Ebu Zehv, a.g.e., ss.11-20; Accac Hatib, a.g.e., s.30.
[569] Ebu Davud, İlim, 24/3 (c.4, ss.60-61).
[570] Ebu Davud, Sürme, 39/5 (c.5, ss. 10-11).
[571] Müslim, Hac, 15/445 (c.2, ss.986-987).
[572] bkz. Talat Sakallı, Büdâî Sünnet-Zevâid Sünnet Ayırımı, Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Semp,, Samsun, 1993; s. 45; Hayrettin Karaman, "Bağlayıcılık Bakımından Rasulullah'ın Davranışları," Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İlmî Neşriyat, İst., 1989, s. 129.
[573] Karaman, a.t ...s. 340.
[574] Aliyyül-Kari, Şerhu'ş-Şifa, c.2, s.340.
[575] Ebu Davud, Talak, 13/19 (c.2, 8.670).
[576] Ibn Hanbel, Müsned, c.l, s.163; es-Suyûtî, Câmiu'sSağîr, c.l, s.393, h. no:257l.
[577] Müslim, Fezâil, 43/140 (c.2, ss.1835-1836); İbn Hanbel, Müsned, c.l, s.162-163; es-Suyûtî, Câmiu'sSağîr, c.l, s.393, h. no:2570.
[578] Müslim, Fedail, 43/140 (c.2, ss.1835-1836); İbn Hanbel, Müsned, c.l, s.162-163; c.4, s.152;c.6, s.123.
[579] Şah Veliyyullah ed-Dıhlevî, Hticcetullâhi 'l-Bâliğa, thk. Seyyid Sabık, Kahire, trs.,c.l, ss.271-272.
[580] Şihâbuddin Ebu'l-Abbas el-Karafî, el-Furâk, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, trs., el, ss.205-206.
[581] el-Karafî, a.e., c.l, ss.205-206.
[582] Ayrıntılı bilgi için bkz. el-Aşkar, a.g.e., c.lss.213-372; Tâbir b. Âşûr, İslâm Hukuk Felsefesi, İMim Yay., İst., 1988, ss.50-62; Talat Sakkalı, 'Sünnetin Bağlayıcılık Açısından Taksimi", S.D.Ü.Î.F.D., sy.2, sa.39-102; Karaman, "Rasulullah'ın Davranışları", ss.135-150.
[583] Ebu Zehra, İslam Hukuk Metedolojisi, trc. Abdulkadir Şener, Ank: Ün. î. Fak. Yay., Ank, 1971, s.119.
[584] Hac: 22/78; Ankebut: 29/45; Müzzemmil: 73/20.
[585] Buhari, Edeb, 78/27 (c.7, s.77); Ezan, 10/18 (el, s.155).
[586] Buhari, İtisam: 96/5 (c.8, s.146); Humus, 57/1 (c.4, s.42); Müslim, Cihad, 32/51 (c.2, s.1379), 32/54 (c.2, S.1381); İbn Hanbel, Müsned, c.l, s. 6.
[587] Tirmizi, Ferâiz, 27/17 (c.4, s.425); İbn Mace; Ferâız, 23/8 (c.2, s.913); ed-Dârimî, Ferâiz, 21/41 (c.2, s.675); İbn Hanbel, Müsned, c.l, s.49.
[588] Buhari, Buyu, 34/85 (c.3, s.33); İbn Hanbel, Müsned. c.3, s.395.
[589] Buhari, Buyu, 34/55 (c.3, s.23); İbn Hanbel, Müsned, c.3, s.392.
[590] Muhammed b. ismail es-San'ânî, Sübülü's-Selâm Şerhu Bulûği'l-Meram, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985, c.4, ss.37-39; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, cll,s. 99.
[591] Buhari, Tefsir, 2/28 (c.5, s.157); Müslim, Siyam, 13/33-35 (c.l, ss.766-767); el-Kurtubî, a.g.e., c.l, ss.213-214.
[592] Buhari, Nikah, 67/27 (c.6, 8.128).
[593] Buhari, Nikah, 67/28 (c.6, s. 128)
[594] Buhari, Nikah, 67/31 (c.6, s.129)
[595] İsra: 17/79; Müzzemmil: 74/20.
[596] Müslim; Siyam, 13/55-61 (c.l, ss.774-776); Buhari, î'tisam, 96/5 (c.8,s.144); İbn Hanbel, Müsned, c.3, s.30.
[597] ed-Dıhlevî, a.g.e., c.l, s.272.
[598] Müslim, Sayd, 34/40-44 (c.2, ss.1542-1544); Tirmizi, Et'ime, 23/3 (c.4, ss.253-254).
[599] Selahattin Polat, "Metin Tenkidi III", E.Ü.İ.F.D., sy. Vm, Kayseri, s.
[600] Buhari, Rikak, 81/51 (c.7, s.200).
[601] Buhari. Kitabu't-Tefsir (Suret-ü Meryem) 19/1 (c.5. s.236).
[602] Bkz. es-Suyûtî, Tedrib, c.l, s.233; Kasimi, a.g.e.. s.157; Hasan Muhammed el-Edhel Makbûlî, Mustalahu'l-Hadis ve Ricaluh, Beyrut, 1990, s. 182; Ahmed Naim, a.g,e., ss.278-279.
[603] Hatib el-Bağdâdî, el-Fakih ve'l-MiİtefakkIh, Daru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1975,1/132.
[604] Hatib el-Bağdâdî, Kifaye. 432, 434.
[605] Ahmed Naim, a.g.e., s.278.
[606] İbn Salah, a,g.e.,s.219.
[607] Nureddin Itr, Menhecü'n-Nakdfi Ulûmi'l-Hadis, Dâru'1-Fikr, Suriye, 1988, s.212
[608] Bkz. Ebu Bekir İbn Fûrek, Müşkilü'l-Hadîs ve Beyânuh, thk. Musa Muhammed Ali, Alemül-Kütüb, Beyrut, 1985, s. 15.
[609] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.l, s.106.
[610] es-Suyûtî, Tedrib, c.l, s.233.
[611] Zeynuddin Abdurrahim b. Hüseyin el-Iraki, Fethu'l-Muğis, Beyrut, 1992, s. 130
[612] Zübeyr Sıddıki, a.g.e., s.173.
[613] Muhammed b. İdris eş-Şafii, er-Risale, Dârut-Turâs, Kahire, 1989, s.399.
[614] Bkz. Şükrü Özen, İslam Hukuk Düşüncesinin Ahitleşme Süreci, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü.S.B.E., İst, 1995. ss.39-45.
[615] el-Iraki, Fethu'l-Muğis, s.130
[616] el-Eş'arî, a.g.e., ss.30-31.
[617] ed-Dümeynî, a.g.e., s.236.
[618] es-Suyûtî, Tedrib, c.l, s.235; Şakir, a.g.e., s.83.
[619] İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menâru'l-Münîf, s.55; İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.3, s.6.

[620] ed-Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an, 23/1 (c.2, s.707); İbn Hanbel, Müsned, c.4, s. 155.
[621] Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifi'l-Ehâdîs, thk. Muhammed Muhyiddin el-Esfâr, el-Kütübü'l-îslâmî, Katar, 1979, ss.236-237.
[622] Bkz. İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, el, s.105.
[623] İbnü'l-Cevzi, a.y.
[624] İbnü'l-Cevzi, a.e., c.l,s.lO6.
[625] Aliyyü'1-Kârî, el-Mevzuâtu's-Suğrâ, s.210.
[626] İbnü'l-Cevzi,a.e.,c.l,s.l25.
[627] İbnü'l-Cevzi, a.y.
[628] Enam: 6/75.
[629] Ahmed İbn Hanbel, Müsned, c.4, s.66; c.l, s.368; c.5, s.243, 378; Darimî, Rü'ya, 12 (c.2, s.449).
[630] Darimî, Rü'ya, 12 (c.2, s.449).
[631] İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, c.l, s.204.
[632] İbnü'l-CevzÎ, a.y.
[633] İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, el, s.300.
[634] İbnü'l-Cevzi, a.y. Aklen mümkün görülmediği için reddedilen haberler için ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzi, a.e., et, s.204; c.3, ss.268, 376.
[635] Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, el-FevâÎdil'l-Mecmâa fî. Ehâdîsi'l-Mevzâa, thk. Abdurrahman b. Yahya, Kahire, 1960, s.9.
[636] Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî, Ramuzu'l-Ehâdis, trc. Abdülaziz Bekkine, Neşr. Haz. Lütfı Doğan-Cevat Akşit, Milsan Bas. San. A.Ş., 1982, el, S-97.3. Hızır ile ilgili hadisler için bkz. Şehabuddin Ebu'1-Fazl Ahmed b. Ali el-Kenânî İbn Hacer el-Akalânî, el-İsabe fî Temyîzi's-Sahabe, Daru'l-Kütübi'l-Imiyye, Beyrut, trs. c.2, ss.127-137; İbn Kayyim el-Cevzîyye, el-Menâru'l-Münîf, s.67; Bedrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, et-Tezkire fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehire, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1986, s.207.
[637] İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menâru'l-Münîf, s.67,
[638] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., ss.69-73'ten özetle. Ayrıca bkz. Derviş, a.g,e., ss.296-298.
[639] Bak. ibn Manzur, a.g.e., c. 4, s.3047.
[640] İbnü'l-Cevzi, Mevzuat, c.l, ss.139,140. Krş. İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhteli-fı'l-Ehâdis, ss.115-116.
[641] Bakara: 2/24.
[642] İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifi'l-Ehâdîs, ss.115-116
[643] İbnü'l-Cevzi, Mevzuat., el, s.140
[644] İbnü'l-Cevzi, a.e., el, s.106.
[645] Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İst., 1992, c.21, s. 11340
[646] Itr, a.g.e., s.314.
[647] Bkz. Itr, a.e., s.314.
[648] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.l, s.156.
[649] İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menâm'l-Mitnîf, ss.57, 61.
[650] İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'l-Münîf, s.51
[651] İbn Kayyım el-Cevziyye, a.g.e. Ayrıca bkz. Itr, a.g.e., s.315.
[652] İbn Kayyım el-Cevziyye, a.g.e., s.52; Kavukcî, a.g.e., s.22; İbn Mace, Ticaret,12/5, (c.2, s.728); İbn Hanbel, Müsned, c.2, ss.292, 324, 345.
[653] İbn Kayyım el-Cevziyye, a.e., ss.52-53.
[654] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.2, s.30î; İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., s.51; el-Aclûnî, a.g.e., el, ss.327-328, had. no: 874.
[655] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., s.51.
[656] İbnü'l-Cevzî, a.e., c.2, s.301
[657] Bkz. İbrahim Bayraktar, "Metin Tenkidi ve Müşkil Hadisler", A.Ü.İ.F.D., sy. 12, s.204.
[658] Ali Şeriati, Hür Düşünce Mektebi, Birleşik Yay., Ant, 1989, ss.63-64.
[659] Nesâî, Hayl, 28/10 (c.6, s.224).
[660] Bkz. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.13, s.650.
[661] İbn Hanbel, Müsned, c.4, s.395.
[662] Değerlendirme için Ali Osman Ateş, "Günümüzde Hadislerin Değerlendirilmesinde Göz önüne Alınması Gereken Bazı Hususlar ve Hadisin Geleceği île İlgili Bazı Düşünceler" Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Sernp., Samsun, 1993, s.130.
[663] Muhammed Nasirüddin el-Elbânî, Sisiletü Ehâdîsi'z-Zaif ve'l-Mevzâa, Beyrut, 1985, el, s.307.
[664] el-Elbânî, a.g.e., c.l, s.307. 152
[665] Buhari, Bedü'I-Halk, 59/4 (c.4, s.75). Daha geniş bilgi için bkz. ez-Zebîdî, Tecrid-i Sarih, c.9, ss.13-14.
[666] Bkz. Fahreddin er-Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Mektebetül-îmân, Kahire, 1991, c.l, ss.492-493.
[667] Cemal Sofuoğlu, "Hadisin Anlaşılmasındaki Bazı Güçlükler ve Bazı Problemler" Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Semp., İzmir, 1985, ss.l00-101.
[668] el-Fîrûzâbâdî, "âc" mad., s.256.
[669] İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menar el Munif, s.77.
[670] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., ss.76-77; Derviş, a.g.e., ss.290-291.
[671] Derviş, a.g.e.,s.29O.
[672] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., s.78; cd-Dümeynî, a.g.e., s.223.
[673] ed-Dümeynî, a.g.e., s.223.
[674] İbn Kayyim el-Cevziyye, a.e., s.78.
[675] Bkz. İbnü'l-Cevzi. Mevzuat, c.3, ss.61-63.
[676] Bkz. CreİgTon, a.g.m., s.263;-Finch, a.g.m,, 223; Walters, a.g.e., s.18.
[677] Alex Mucchıelli, Zihniyetler, İletişim Yay., ist., 1991, ss.47, 52.
[678] Şeriatı, a.g.e., ss.64-65.
[679] Adams Charles, "Bazı Çağdaş Müslümanların Nazarında Hadisin Otoritesi" İs. Araş., c.7, sy.3-4, Ank., 1994, s.301.
[680] en-Nedvî, a.g.e., ss.171-172.
[681] Charles, a.g.m., s.301.
[682] Hayri Kırbaşoğlu, islam Düşüncesinde Sünnet, Fecr Yay., Ank., 1993, s.148.
[683] Sıddıkî, a.g.e., ss.91-92. 158
[684] İbn Haldun, a.g.e., ss.9-10, Ayrıca bkz. Ahmed Emin, a.g.e., s.217.
[685] Mustafa Öz, "Ahmed Han, Seyyid" mad., DİA, c.2; s.74.
[686] Wahidur Rahman, ModemÎst Muslim's Approach to Hadith: Aligarh School, Hamdard Islamicus, vol. XVI, no. 4, Pakistan, 1993, s.19, 20.
[687] Abdurrahman Bedevî, "AW" mad., Mevsûatü'l-Felsefe, el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, Beyrut, 1984, s.73.
[688] Kırbaşoğlu, a.g.e., s.234.
[689] Accâc Hatib, Usûla't-Hadîs, s.19.
[690] Tirmizi, Tıb, 26/22 (c.4, s.401).
[691] Tirmizi, Tıb, 26/22, (c.4, s.401).
[692] Ateş, Gerçek Din Bu 2, s.98.
[693] Krş. Guillaume, a.g.e., s.80.
[694] Kasimî, a.g.e., s.172.
[695] Şakir, a.g.e., s.83.
[696] de Boer, T. D., İslam'da Felsefe Tarihi, trc. Yaşar Kutluay, Birlik Yay., Ank., 1960, s. 144.
[697] el-Kavukcî, a.g.e., s.25.
[698] İbnü-l-Cevzi, Mevzuat, el, s.125.
[699] Aliyyü'1-Kârî, el-Mevzuât es-Suğra, s.214. Bu konudaki tartışmalar için bkz. a.e. ss.214-216; Ebu Cafer et-Tahavî, Müşkilü'l-Asâr, Dâru's-Sadr. Beyrut. 1333, c.2, sş. 8-12; Heysemî'nin naklettiği habere göre Güneşin batması bir saat geciktirilmiştir. Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, c.8, ss.299-300.

[700] Aliyyü'1-Kârî, a.e., s.214.
[701] Ebu Davud, Hammam, 30/1 (c.4, s.300); Tirmizi, Edeb, 41/43 (c.5, s.113); İbnMace, Edeb, 33/38 (c.2, s. 1234).
[702] Ebu Davud, Hammam, 30/1 (c.4, s.301); TirmizÎ, Edeb, 41/43 (c.5, s.114); İbnMace, Edeb, 33/38 (c.2, s.1234).
[703] Ebu Davud, Hammam, 30/1 (c.4, s.302); Ibn Mace, Edeb, 33/38 (c.2, s.1233); el-Heysemî, a.g.e., el, 282.
[704] İbn Arrak, a.g.e., c.2, s.67.
[705] İbn Hanbel, Milsned, c.6, s.362.
[706] el-Heysemî, a.g.e., c.l, s.282.
[707] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.2, s.80-81; İbn Arrak, a.g.e., c.2, s.67.
[708] İbn Kayyım el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâdft Hayri'l-Ibâd, Thk. Şuayb Arnavut-Abdulkadir Arnavut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1987, c.l, S.175. Ayrıca bkz. el-Mevsîlî, a.g.e., s.29.
[709] İbn Kayyım el-Cevziyye, a.e., c.l, s.175 (2 nolu dipnot).
[710] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.l, s.412.
[711] İbnü'l-Cevzî, a.y.
[712] İbnü'l-Cevzî, Mevzuat, c.l, ss. 412-414.
[713] Kavukcî, a.g.e., s.83.
[714] Buhari, Cizye, 58/6 (c.4, s.65)
[715] Bkz.Ateş, Gerçek Din Bu 2, s.61.
[716] Buharı, Menakıb, 61/24 (c.4, s. 168); Tevhid, 97/37 (c.8, s.202); Müslim, İman, 1/262(0.1,3.148)
[717] İbn Hacer, el-İsâbe, c.l, s.71.
[718] Değerlendirme için bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, c.13, ss.487-496; İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâd, c.3, .s.63 (n.18).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis-i Şerif Lugatı

Hadîs Âlimi (Muhaddis):
Hadîs-i şerîf sahasında mütehassıs kimse. Çok sayıda hadîs toplayıp, senet ve metinleriyle ezberleyen, râvilerin cerh ve ta'dîl (güvenilir olup olmadıkları) noktasından durumlarını bilen, bu ilimde ihtisas kazanıp kitaplar yazmış olan âlim. Muhaddisin çoğulu muhaddisîn'dir.

Hadîs İmâmı:
Üç yüz binden çok hadîs-i şerîfi, râvîleri (rivâyet edenleri, nakledenleri) ile birlikte bilen büyük hadis âlimi. Buna, hadîs müctehidi de denir.

Hadîs-i Âhâd:
Hep bir kimse tarafından rivâyet edilen, bildirilen, müsned-i muttasıl (Resûlullah efendimize varıncaya kadar, rivâyet edenlerden yâni nakledenlerden hiçbiri noksan olmayan) hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Âmm:
Herkes için söylenmiş hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Cibrîl:
Peygamber efendimiz Eshâbı (arkadaşları) ile otururlarken, Cebrâil aleyhisselâmın insan sûretinde gelip; İslâm'ı, îmânı ve ihsânı sorduğunda Resûlullah efendimizin verdiği cevabları bildiren hadîs-i şerîf.

Hadîs-i Garîb:
Yalnız bir kişinin bildirdiği sahîh hadîs. Yahut, aradaki râvîlerden (nakledenlerden) birine, bir hadîs âliminin muhâlefet ettiği hadîs.

Hadîs-i Hâs:
Bir kimse için söylenmiş hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Hasen:
Bildirenler (râvîler) sâdık (doğru) ve emîn (güvenilir) olmakla beraber hâfizası, anlayışı sahîh hadîsleri bildirenler kadar kuvvetli olmayan kimselerin bildirdiği hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Kavî:
Resûlullah efendimizin, söyledikten sonra, peşinden bir âyet-i kerîme okuduğu hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Kudsî:
Mânâsı, Allahü teâlâ tarafından, kelimeleri ise, Resûl-i ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından olan hadîs-i şerîfler. Hadîs-i kudsîleri söylerken, Peygamber efendimizi bir nûr kaplardı ve bu, hâlinden belli olurdu. (Abdülhak Dehlevî)

Hadîs-i Maktû':
Söyleyenleri (râvîleri), Tâbiîn-i kirâmakadar bilinip, Tâbiîn'den rivâyet olunan hadîs-i şerîfler. Tâbiîn'den rivâyet edilen, bildirilen maktû' hadîslerin sonraki râvîleri (nakledenleri) Ehl-i sünnet âlimlerinden iseler, bunlar hakîkaten hadîs-i maktû'dur. Mevdû sanmamalıdır. (İbn-i Kudâme-Buhârî)

Hadîs-i Mensûh:
Peygamber efendimiz tarafından ilk zamanda söylenip, sonra değiştirilen hadîsler.

Hadîs-i Merdûd:
Mânâsı olmayan ve rivâyet şartlarını taşımayan söz.

Hadîs-i Meşhûr:
İlk zamanda bir kişi bildirmişken, ikinci asırda şöhret bulan, yâni bir kimsenin Resûl-i ekremden, o kimseden de, çok kimselerin ve bunlardan dahî, başka kimselerin işittiği hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Mevdû:
Bir hadîs imâmının şartlarına uymayan hadîs-i şerîfler. Bir müctehid (âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerden hüküm çıkaran âlim), bir hadîsin sahîh (doğru) olması için, lüzûm gördüğü şartları taşımıyan bir hadîs için; "Benim mezhebimin usûlünün kâidelerine göre mevdûdur" der. Yoksa; "Resûlullah'ın sallallah ü aleyhi ve sellem sözü değildir" demez. (Dâvûd-ül-Karsî)

Hadîs-i Mevkûf:
Eshâb-ı kirâma kadar râvîleri (nakledenleri) hep bildirilip, sahâbî olan râvînin, Resûl-i ekremden işittim demeyip, böyle buyurmuş dediği hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Mevsûl:
Sahâbînin (Resûlullah efendimizin arkadaşları); "Resûlullah'tan işittim, böyle buyurdu" diyerek haber verdiği hadîs-i şerîfler. Bunda, Resûl-i ekreme kadar rivâyet edenlerin hiç birinde kesinti olmaz.

Hadîs-i Muddarib:
Kitab yazanlara, çeşitli yollardan, birbirine uymayan şekilde bildirilen hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Muhkem:
Te'vîle (yoruma, açıklamağa) muhtaç olmayan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Mu'allak:
Baştan bir veya birkaç râvîsi(rivâyet edeni, nakledeni) veya hiçbir râvîsi belli olmayan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Munfasıl:
Aradaki râvîlerden (nakledenlerden), birden ziyâdesi (fazlası) unutulmuş olan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Müfterâ:
Müseylemet-ül-Kezzâb'ın ve ondan sonra gelen münâfıkların (kalbiyle inanmayıp, sözleriyle inandık diyenlerin), zındıkların (kâfirlerin), müslüman görünen dinsizlerin uydurma sözleri. Ehl-i sünnet âlimleri (Resûlullah efendimiz, dört halîfesinin ve ashâbının arkadaşlarının yolunda olan âlimler), müfterâ hadîsleri aramış, bulmuş ve ayırmışlardır. Din büyüklerinin kitablarında böyle sözlerden hiçbiri yoktur.

Hadîs-i Mürsel:
Sahâbe-i kirâmın ismi söylenmeyip, Tâbiîn'den (Sahâbeyi görenlerden) birinin, doğruca Resûl-i ekrem buyurdu ki dediği hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Müsned-i Münkatı':
Sahâbîden başka bir veya birkaç râvîsi (nakledeni) bildirilmeyen hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Müsned-i Muttasıl:
Peygamber efendimize kadar râvîlerden (nakledenlerden) hiçbiri noksan olmayan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Müstefîz (Müstefîd):
Söyleyenleri üçten çok olan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Müteşâbîh:
Te'vîle (açıklamaya, yorumlamaya) muhtâç olan hadîs-i şerîfler.

Hadîs-i Mütevâtir:
Bir çok Sahâbînin Peygamber efendimizden ve başka bir çok kimsenin de bunlardan işittiği ve kitâba yazılıncaya kadar, böyle pek çok kimsenin haber verdiği hadîs-i şerîfler. Mütevâtir hadîsleri rivâyet edenlerin yalan üzerinde sözbirliği yapmaları müm kün değildir. Hadîs-i mütevâtire muhakkak inanmak ve bildirilenleri yapmak lâzımdır. İnanmayan kâfir olur, îmânı gider. (İbn-i Âbidîn)

Hadîs-i Nâsih:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin, son zamanlarında söyleyip, önceki hükümleri değiştiren hadîs-i şerîfleri.

Hadîs-i Sahîh:
Âdil ve hadîs ilmini bilen kimselerden işitilen, müsned-i muttasıl (Resûl-i ekreme kadar, rivâyet edenlerin hepsi tam olup noksan bulunmayan), mütevâtir (bir çok sahâbînin rivâyet ettiği) ve meşhûr (önceleri bir kişi bildirmişken, sonraları şöhret bulan) hadîsler.

Hadîs-i Şâz:
Bir kimsenin, bir hadîs âliminden işittim dediği hadîs-i şerîfler. Hadîs-i şâzlar kabûl edilir, fakat sened (vesîka) olamazlar. Âlim denilen kimse meşhûr bir zât değilse, kabûl olunmazlar.

Hadîs-i Zaîf:
Sahîh ve hasen olmayan hadîs-i şerîfler. Zaîf hadîsi bildirenlerden birinin hâfızası, adâleti gevşek olur veya îtikâdında (inancında) şübhe bulunur. Zaîf hadîslere göre fazla ibâdet yapılır; fakat ictihâdda bunlara dayanılmaz.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.9 Hadis mudafaasi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Problemleri

Enbiya Yıldırım

Rağbet Yayınevi

Hadis Uydurma Faalİyetinin Ortaya Çıkışı
I- Hadis Uydurma Faaliyetinin Başlangıcına Dair Görüşler:
A- Hadis Uydurma Faaliyetinin Hz. Peygamber Zamanında Başladığı:
Değerlendirme:
1-Bureyde Hadisi:
Bureyde Hadisinin Tedkîki:
2-Abdullah B. Ez-Zubeyr Hadisi:
Abdullah B. Ez-Zubeyr Hadisinin Tedkîki:
3- Abdullah B. Muhammed B. El-Hanefiyye Hadîsi:
4-Abdullah b. Amr Hadisi:
5- Hadîsin Mutlaka Bir Söylenme Sebebi Vardır
Düşüncesinin Metin Tenkidi Açısından Tahlili:
B- Hadis Uydurma Faaliyetinin Hz. Osman'ın Hilafetinin İkinci Döneminde Başladığı:
Değerlendirme:
1-Ebû Sevr el-Fehmî'nin Rivayeti:
2-Ebû Sevr el-Fehmî'den Gelen Diğer Tarik:
C- Hadis Uydurma Faaliyetinin H. 40'da Başladığı:
D- Hadis Uydurma Faaliyetinin H. 41 De Başladığı:
E- Hadis Uydurma Faaliyetinin Birinci Asrın Son Üçte Birlik Döneminde Başladığı:
Fellâte'nin Görüşünün Değerlendirilmesi:
I-Sonuç:
Sahabenin Güvenilirliği
I- Ashaba Yöneltilen Tenkidler:
I-Tenkidlerin Tahlili:
A-Birinci Tenkidin Tahlili:
1-Sahabenin Adaleti Ve Bu Görüşte Olanlar:
2- Sünnet Ve Kitaptan Sahabenin Âdil Olduklarına Dair Deliller:
Kur'ân-I Kerimde Sahâbe-İ Kiramın Övülmesi:
B-İkinci Tenkidin Tahlili
Tenkidin Cevabı:
1-Kur'ân'da El-Mu'minûn Sûresi De Var:
2-El-Munâfikûn Sûresi Münafıkları Yermektedir:
3- İslam Toplumunda Münafıkların Mevcudiyeti Sebebiyle, Sahabenin Tamamının Âdil Sayılmasına İtiraz Edilmesinin Cevabı:
4-Faraziyelerle Hüküm Yürütülmez:
5- Bazılarının Büyük Günah İşlemiş Olmaları Sebebiyle, Sahabenin Adaletine Yapılan İtirazın Cevabı:
6- Ahirette Havuza Gelineceği Ve Bazı İnsanların Havuzdan Uzaklaştırılacağına Dair Hadisi Delil Getirerek, Sahabenin Hepsinin Âdil Oluşuna İtiraz Edilmesi Ve Bu Hadisin Manasının İzahı:
7-Sözün Hülâsası:
C-Üçüncü Tenkidin Tahlili:
D-Dördüncü Tenkidin Tahlili:
1-Ashabı Bugünkü Toplumlarla Kıyas Etmemek Gerekir:
2-Sahâbenin Beşer Yönü İnkar Edilmemektedir:
3-Sahâbenin İhtiyatlı Davranmasına Misaller:
4-Sahâbenin Yanılması Ve Unutması:
Hadislerde Anlam Kayması (Manayla Rivayet Sorunu)
I-Tarif Ve Kapsam:
I -Manayla Rivayetin Sebepleri:
1-Hadisenin Birkaç Kez Tekrar Etmesi:
2- Manayla Rivayet Etmek:
3-Ravîlerin Ezberleme Kabiliyetlerinin Farklılığı:
4-Ravinin Hadisi İhtisar Etmesi:
5-Ravinin Hadisin Bir Kısmını İşitmesi:
6- Sorunun Yöneltildiği Kimselerin Çok Olmasından Dolayı Cevapların Da Çok Olması:
7-Ravinin Hata Etmesi:
8- Arapçanın Kendisinden Kaynaklanan Sebepler:
9-Yalan Söylemek:
Iı-Ulemanın Manayla Rivayete Bakışı:
A-Manayla Rivayete Cevaz Verenler:
1- Hanefîler:
2- Mâlikîler:
3-Şâfiîler:
4-Hanbelîler:
5-Cevaz Veren Hadisçiler:
6-Sûfiler:
B-Manayla Rivayete Cevaz Vermeyenler:
1-Hadisçilerden Ve Fıkıhçılardan Cevaz Vermeyenler:
2-Filologıann Manayla Rivayeti Değerlendirişi:
C- Manayla Rivayete Cevaz Verenlerin Delilleri:

D- Manayla Rivayete Cevaz Vermeyenlerin Delilleri:
Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:
Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:
Cevaz Verenlerin Üçüncü Ve Dördüncü Delile Cevapları:
Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:
Iv-Değerlendirme:
V-Manayla Rivayete Misaller:
Sahîhayn Üzerinde İcmâ Meselesi
I- Sahîhayn Üzerindeki İcmânın Tahlili:
Iı-Sahîhayn Üzerinde İcmâ Olmadığına Misaller:
Sahih Hadis Bulunmayan Konular
(İstisnalanyla Birlikte)
1- Sahih Hadis Bulunmayan Konulara Dair Müstakil Çalışmalar:
Iı- Sahih Hadis Bulunmayan Konuların Toplandığı Ana Başlıklar:
A-İman, Amel:
B-Kur'ân:
C-Hz. Peygamber:
Ç-Melekler:
D-Ezan:
E-Abdest, Mesh:
F-Namaz:
G-Dua:
G-Mescid:
H-Hac-Umre:
I-Kurban:
İ-Zekat, Öşür, Haraç, İnfak Etmek:
J-Oruç:
K-Yemin, Vasiyet-Miras:
L-Kısas, Had:
M-Tasavvuf:
N-İlim:
O- Aile Hayatı:
Ö-Kadınlar:
Q-Köleler ve Cariyeler:
P-Giyim Kuşam:
R-İş Hayatı:
S-Sağlik, Taharet:
Ş-Irklar, Lisanlar:
T-İsimler, Şahıslar, Nesepler. Ekoller:
U-Şehîrler:
U-Yemek:
Ü-Sebzeler, Tahıllar, Bitkiler, Yiyecekler:
W-Hayvanlar:
X-Oyun-Eğlence:
Y-Gayr-i Ahlâkî Durumlar:
Z-Bazı Günler:
§-Taıih Veren Rivayetler:
&-Diğer Bazı Konular:
Hadislerin Tahlilinde Tarihten İstifade Edilmesi
I- Tarih Yardımıyla Tenkit Edilen Rivayetlere Örnekler:
1-Fatıma Ne Zaman Doğdu?
2-Mescide Kandil Takmak:
3-Rasûlullah İn Mushafa Bakması:
4-Yüzüncü Yıl Başındaki Meltem:
5-Hz. Ömer'in Babasını Öldürmesi:
6-El-Hasanul-Basri Ebû Hureyre'den Hadis Aldı Mı?
7- Hz. Ali Ne Kadar İbadet Etti.
8-Hayber Belgesi:
9-Muâz'in Oğlu Ne Zaman Vefat Etti?
10-Hz. Âişe Rasûlullah'la Ne Zaman Evlendi?
11-İsrâ Ne Zaman Gerçekleşti?
Iı-Şam Yolculuğu:
A-Rivayetîn Tahüü:
1-Rasûhıllah'ın Bu Seyahat Esnasında Kaç Yaşında Olduğu:
2-Bu Sırada Hz. Ebûbekr (13/634) Kaç Yaşında Olduğu:
3-Bilal Bu Esnada Doğmuş Muydu?
B-Hadise Yöneltilen Tenkidler:
Iıı-Ummu Habıbe Hadisi:
3-Hadîsi Tevil Edenler:
4-Hadisin Senedi:
5 -Değerlendirme:
B- Hz. Peygamber'in Muâviye'yi Katip Yapması:
C-Hz. Peygamberin Ebu Sufyan'ı Emir Olarak Ataması:
Rivayetin Tahlili
Metin Tenkidi Prensipleri Açısında Cessâse Hadisi
I-Cessâse Hadisi:
A-Hadisin Tarîkleri:
B-Hadisi Yorumlayanlar:
C-Hadisi Tenkit Edenler:
D-Metnin Tahlili
Metinler Arası Farklılıklar:
E-Metnin Tenkidi:
Iı-Değerlendirme:
Rasûlullah'a Sihir Yapılması
I-Sihir Hadisi:

A-Rivayetler Arası Farklılıklar:
1-Kuyuya Kim Gitti:
Değerlendirme:
2- Kuyudaki Muska Ne Yapıldı?
Değerlendirme:
3-Çıkarılan Muska Ne Yapıldı?
Değerlendirme:
4- Sihir Ne Kadar Sürdü?
Değerlendirme:
B-Sihir Hadisini Kabul Etmeyenler:
C-Sihir Hadisini Kabul Edenler:
H-Degerlendırme:

Hadis Uydurma FaalİYetinin Ortaya Çıkışı

Herkesçe kabul edildiği gibi, tüm dinlerin, mezheplerin ve felsefî akımların öğretilerinin en katıksız ve berrak olduğu asır, o din, mezhep veya felsefî akımın ilk dönemidir. Berraklık ilk halifelerin, ashabın ve öğrencilerin döneminde de devam eder. Daha sonraki dönemlerde ise, ondan olmayan {bidat ve asılsız sözler, rivayetler gibi) bazı unsurlar yavaş yavaş katılmaya başlar. Çünkü sosyal realite olarak, farklı yolları tutan insanlar en öndekileri, sistemin kurucularını takip ettiklerini ispat etmek için ona tutunma ihtiyacı hissederler. Günümüzde de durum böyledir. Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sosyal kurumlar, kendilerini sisteme rabtetmek için, sistemin kurucularının sözlerinden dayanak ararlar. Bulamadıklarında da ona söyletirler. Aynı durum İslam için de geçerlidir. Hz. Peygamber tarafından söylenmemiş pekçok söz, benzer gerekçelerle daha sonra onun adına uydurulmuştur.[1] eş-Şâtıbfnin (790/1388) ifadesiyle "sünnetten ayrıldıkları halde onun içinde ve ona bağlı olduklarını iddia eden herkesin, kendi yollarının vasıflarını delilleriyle beraber ispat etme zorluğu vardır. Çünkü delillerinin olmaması davalarını yalanlayacaktır."[2]
Bu dayanak -Kur'ân yanında- elbetteki sünnet olacaktı. Kur'ân'da açık ifadelerle geçen ve kendilerini destekleyen bir delil bulma zorluğu ve ona eklemede bulunmanın imkansızlığı sebebiyle, daha kolay bir yol tutulmuş ve Hz. Peygamber'e istenilen herşey açıkça veya ta'rîzle söylettirilmiştir. M. Saîd Hatiboğlu'nun deyişiyle "Hz. Peygamber'in, İslâm camiasının en yüksek otoritesi oluşu, aynı zamanda onun, İslâm âleminin en çok istismar edilen şahsiyeti hâline gelmesine müncer olmuştu."[3]
Ancak hadis uydurma işinin ne zaman başladığı tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar bunu Hz. Peygamber zamanına, bir kısmı Hz. Osman'ın şehadetinden sonraya, diğer bir kısmı ise daha da ileri bir tarihe taşımaktadırlar. Biz bu husustaki görüşleri zikredip tahlil ettikten sonra, vardığımız neticeyi sunmaya çalışacağız.[4]

I- Hadis Uydurma Faaliyetinin Başlangıcına Dair Görüşler:
A- Hadis Uydurma Faaliyetinin Hz. Peygamber Zamanında Başladığı:

Bir kısım alimler hadis uydurma işinin ilk olarak Hz. Peygamber zamanında ortaya çıktığını söylemişlerdir. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bunu ilk söyleyen İbn Hazm'dır (456/1064), İbn Hazm, değerlendirmesi aşağıda gelecek olan Bureyde rivayetini, hadis uydurmanın Hz. Peygamber döneminde başladığına delil olarak getirmektedir.[5]
Son dönemde de Ahmed Emîn (1374/1954) hadis uydurmanın başlangıcı hususunda, "uydurma işinin Hz. Peygamber zamanında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Zann-ı galib, 'benim adıma bilerek yalan uyduran cehennemdeki yerine hazırlansın' hadisinin, Hz. Peygamber adına söylenmiş bir yalan sebebiyle buyurulduğu yönündedir" demektedir.[6]
Sıddîqî de Bureyde hadisini delil getirir ve şöyle der: "Hadiste sahtekarlığın başladığı devri tayin etmek alaka çekici bir meseledir... Ben onun bizzat Peygamber (S.A.S)in hayatında neş'et etmiş olduğunu düşünüyorum. Düşmanları, onun mes'ul olmadığı sözlerini ve fiilleri uydurup ona isnad etmekten geri kalmadı. Böylece onu yanlış tanıtmakta maksatlan, halk efkârını onun aleyhine kıyam ettirmekti."[7]
Ebû Zehv ve el-Edlebî de aynı hadisi, Rasûlullah zamanında dahi hadis uydurmanın olduğuna delil getirirler.[8]

Değerlendirme:

Görüldüğü gibi, yukarıdaki görüşü savunanlar, "mert kezebe" hadisini kendilerine mesned almakta ve bunun -hadisin bazı tariklerinde de, geçtiği üzere- Rasûlullah zamanında uydurulan hadis sebebiyle söylendiğini öne sürmektedirler. Bu görüşte olanlar, Hz. Peygamber'in böyle birşeyi sebepsiz yere demeyeceğini, yaşanan bir hadisenin ardından böyle buyurmuş olacağını düşünmektedirler. Bu yaklaşımı tahlil edebilmek için, öncelikle "men kezebe" hadisinin söylenmesine sebep olarak zikredilen rivayeti ele almamız gerekmektedir. Bu rivayet -tesbit edebildiğimiz kadarıyla- dört tarikle gelmektedir: [9]

1-Bureyde Hadisi:

Ali b. el-Mushir, Salih b. Hayyân > İbn Bureyde tarikiyle hadisi Bu-! reyde'den (63/682) nakleder. Bureyde şöyle demiştir:
Medine'ye iki mil uzaklıkta Benû Leys kabilesine ait bir mahalle vardı. Bir adam cahiliyye döneminde onlardan bir kız istemiş, onlar ise vermemişlerdi. İşte bu zat, üzerinde güzel bir elbise İle tekrardan onlara geldi ve "bu elbiseyi bana Rasûlullah (a.s) giydirdi, mallarınız ve canlarınız hususunda hüküm vermemi (kadılık yapmamı) emretti" dedi. Daha sonra da sevdiği kadının evine gitti.
Bunun üzerine mahalleliler, Rasûlullah'a (a.s) haber salıp durumu sordurdular. Rasûlullah ise (a.s) şöyle buyurdu: "Allah'ın (c.c) düşmanı yalan söylemiş!" Hz. Peygamber (a.s) hemen bir adam gönderdi ve ona şunu emretti: "Zannetmiyorum ama, sağ bulursan boynunu vur; ölü bulursan da cesedini yak."
Ravi diyor ki: Rasûlullah'ın (a.s) gönderdiği adam (yalancının yanına) geldiğinde, engerek yılanı tarafından sokulup ta ölmüş olduğunu gördü. Bunun üzerine cesedini ateşte yaktı. Rasûlullah'ın (a.s) 'kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın' hadisinin söylenme sebebi budur.[10]

Bureyde Hadisinin Tedkîki:

Bureyde hadisi çeşitli tariklerle rivayet edilmekle beraber tüm tarikleri bir noktada birleşmektedir: Ali b. el-Mushir > Salih b. Hayyân > İbn Bureyde > babası Bureyde,.
Bu rivayet için "munkerdir, hiçbir şekilde sahih değildir" denilmiştir. [11] Çünkü senedinde Salih b. Hayyân el-Kureşî bulunmaktadır. Mü-nekkid hadisçilerin tamamı bu zatı zayıf kabul edip cerh etmişlerdir.[12] İbn Teymiyye (728/1328) her ne kadar "bu hadisin bir illetini bilmediğini, İsnadının sahih olduğunu" söylese de[13], Salih b. Hayyân illet olarak yetmektedir. Nitekim ez-Zehebî de (748/1347) bu rivayet hususunda şu değerlendirmeyi yapar: "Bu hadisin hiçbir[14] tariki sahih değildir."[15]

2-Abdullah B. Ez-Zubeyr Hadisi:

Yukarıdaki hadis benzer ifadelerle es-Serî b. Yezîd el-Horasânî > Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali el-Fezârî > Dâvud b. ez-Zibrikân > Atâ b. es-Sâib > Abdullah b. ez-Zubeyr tarikiyle de rivayet edilmiştir. [16]

Abdullah B. Ez-Zubeyr Hadisinin Tedkîki:

es-Serî b. Yezîd el-Horasânî İle Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali el-Fezârî hakkında bakabildiğimiz kaynaklarda malumat bulamadık. Dâvûd ez-Zibrikân'a (180 küsûr/796) gelince, münekkid muhaddislerin kahir ekseriyeti onu cerh etmiş, bir kısmı 'sika değil', bir kısmı' metrukü'1-ha-dîsdir', bir kısmı da 'kezzâbtır' demiştir.[17]
Atâ b. es-Sâib'e (136/753) gelince, ihtilat etmiş birisidir. İhtilâli da Davud'un kendisinden hadis aldığı zamana rastlar. Nitekim İbn Maîn (233/847) bu hususta şöyle söyler: "Şu'be (160/777) ve es-Sevrî (161/778) hariç Atâ'dan hadis işitenlerin tamamı, hadisleri karıştırmaya başladığı dönemde ondan işitmiştir."[18] İbn Teymiyye'nin, bu rivayetin yukarıdaki tarîkin şâhid'i olduğunu söylemesinin de[19] bu sebeple pek kıymeti yoktur. Çünkü içinde bu derece zayıf kabul edilen, kezzâb olduğu belirtilen birisinin rivayeti şâhid olarak alınamaz. [20]

3- Abdullah B. Muhammed B. El-Hanefiyye Hadîsi:

Aynı hadis Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye'den (98/716) rivayet edilmekte ve sonu şu ifadelerle bitmektedir: "... Rasûlullah (a.s) kızdı ve ensârdan bir adamı gönderdi. Ona dedi ki: 'Git onu öldür, cesedini de ateşte yak.' O da geldi, baktı ki adam ölmüş ve defnedilmiş. Oradakilere emretti, kabir kazılıp cesedi çıkarıldı. Ardından cesedi ateş-te yaktı. Rasûlullah (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa..."[21]
Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye hadisinin tedkîki:
Bu rivayetin senedinde Ebû Hamza Sabit b. Ebî Safiyye es-Sumâlî ei-Kûfî (148/765) bulunmaktadır. el-Heysemî (807/1404) bu zatın zayıf, vâhi'l-hadîs [22]olduğunu ifade eder. [23]

4-Abdullah b. Amr Hadisi:

Abdullah b. Amr'dan gelen "bir adam Hz. Peygamber'in (a.s) güzel elbisesi gibi bir elbise giydi...." hadisi.[24]
Abdullah b. Amr hadisinin tedkîki:
Bunun senedinde de Atâ' b. es-Sâib el-Kûfî vardır. Bu zatla ilgili değerlendirme yukarıda geçmişti.[25]
Buraya kadar zikredilen dört tarikin senedlerindeki bir kısım ravile-rin, hadis münekkidlerince tenkide tabi tutulduğu gözlenmektedir. Bunları rivayet edenler ya son derece zayıf ya da tanınmayan kimselerdir. Bu da sened açısından rivayete olan güveni sarsmaktadır. [26]

5- Hadîsin Mutlaka Bir Söylenme Sebebi Vardır
Düşüncesinin Metin Tenkidi Açısından Tahlili:

Ahmed Emîn'in "Hz. Peygamber'in men kezebe hadisinin söylenmesine sebep olan bir olay olmalıdır, zann-ı galip bu hadisin bir olaya mebni olarak söylendiğini göstermektedir" görüşü kabul edilecek olursa: Öncelikle belirtmek gerekir ki, "güvenilir eserlerde bu hadisin sebeb-i vurûduyla ilgili hiçbirşey geçmemektedir."[27] Dolayısıyla onlarca sahabe tarafından rivayet edilen hadisin vurûd sebebiyle ilgili olarak güvenilir eserlerde bir şey gelmemiş olması, zayıf tariklerin metinlerinde geçen nedenlerle ilgili olarak zihinlerde şüphe uyandırmaktadır.
Ayrıca sahabeden herhangi birisinin, bilerek Rasûlullah adına yalan uydurduğu da tesbit edilememiştir. Bu sebeple, Ahmed Emîn gibi düşünenlerin görüşleri bir mesnede dayanmamakta, kendisinin de belirttiği gibi zandan öteye geçmemektedir.
Bunun yanında, yukarıdaki rivayet sahih olarak kabul edilse bile, hukuki açıdan sıkıntılar getirecektir. Çünkü rivayet, Hz. Peygamber'in suçlanan insanı dinlemeden, itham edenlerle yüzleştirmeden, suçu ispatlamadan infazına hükmettiğini belirtmektedir. Oysa adamın suçsuz olma ihtimali vardır. Bu durumda, infaz gerçekleştikten sonra suçsuz olduğu anlaşılsa nasıl davranılacaktı? Keza, Rasûl adına da olsa, sevdiği kızı almak için yalan söyleyen bir müminin, katli gerekecek kadar büyük bir suç işlediği söylenemez. Belki, yalan ve iftiranın cezası olarak kendisine had cezası takdir edilseydi, bu daha münasip olurdu.
Ayrıca bu olay gerçekse, Hz. Peygamber ifk hadisesinde iftiracıları niçin cezalandırmadı sorusu akıllara gelecektir.[28]
Bu sorgulamalara, "Hz. Peygamber'in gönderdiği adam onun yanına vardığında zaten ölmüş olacaktı, burada bir mucize söz konusudur"diye karşılık verilecek olsa bile, bir devlet reisinin bu şekildeki uygulamasının daha sonrakilere emsal teşkil etmeyeceğini kimse söyleyemez.[29]
Hadisin sebeb-i vurûduyla ilgili olarak elimizde sağlam bir delil olmadığı için, Hz. Peygamber'in bu beyanını "sözlerinin olduğu gibi muhafazası sadedinde, içine birşey karıştırılmasından sakındırmak babında söylemiştir" diye düşünmek, belki en mâkulü olacaktır. Abdullah b. Amr'ın şu rivayeti bunu teyid eder mahiyettedir:
"Hz. Peygamber birgün yanımıza geldi. Bizler sükût etmiş duruyor, Rasûlullah'ın sözlerini (birbirimize) aktarmıyorduk. Allah Rasûlü "sizleri hadisleri aktarmaktan alıkoyan nedir?" diye sorunca, bizler şöyle dedik: "Sizin 'kim benim adıma...' kavlinizi işittiğimizden, sözlerinize ilave ve eksiltmede bulunmaktan korkuyoruz." Rasûlullah bunun üzerine şöyle buyurdu: "Benden rivayet edin, bunda beis yoktur."[30]
Münafıkların, toplumu ifsad etmek için Hz, Peygamber zamanında hadis uydurmak isteyecekleri, bu çerçevede alda gelebilir. Ancak Rasûlullah yaşarken böyle birşey vuku bulacak olsaydı, hayatta olması uyduranın tesbitini kolaylaştıracağından, buna tevessül edilmiş olabileceğini düşünemiyoruz. Ayrıca münafıkların sahabe tarafından bilinmekte oluşları, onlara karşı temkinli[31] yaklaşılmasını sağlamıştır. [32]

B- Hadis Uydurma Faaliyetinin Hz. Osman'ın Hilafetinin İkinci Döneminde Başladığı:

Ekrem Ziya el-Umerî, uydurma faaliyetlerinin Hz. Osman'ın hilafetinin ikinci döneminde, 29-35 (650-655) yılları arasında başladığını söylemektedir.[33] Çünkü bu dönemde büyük karışıklıklar meydana gelmiş, fitne alevlenmiş, insanlardan bir kısmı Hz. Osman'a karşı cephe almıştır.[34] el-Umeri, bununla beraber, Hz. Osman zamanında hadis rulduğuna dair nadir rivayetler bulduklarını söyler. Misal olarak ta şu rivayeti nakleder:
Ebûbekr b. Ubeyd el-Kureşî > meçhul bir zat > Kâmil b. Talha > İbn Lehîa > Yezîd b. Arnr el-Meâfirî vasıtasıyla sahabî Ebû Sevr ei-Feh-mî'den[35], o şunu anlatmıştır: Ebû Sevr anlatıyor: Hz. Osman'a gelmiştim. Bu arada İbn Udeys minbere çıktı ve şöyle dedi: Bakınız! Abdullah b. Mes'ûd (32/652) Rasûlullah'tan duyduğu şu hadisi bana aktardı: "Osman cariyenin efendisini aldatmasından daha çok sapıtmıştır."[36] Ben de Osman'a gidip onun dediğini aktardım. Osman ise şöyle dedi: "Vallahi İbn Udeys yalan söylemiş. Bunu ne İbn Mes'ûd'dan duymuştur, ne de İbn Mes'ûd Rasûlullah'tan işitmiştir."[37]
el-Umerî ardından şöyle söyler: "Muhtemelen İbn Udeys ilk hadis uydurandır. Bu hadise ise Osman'ın hilafeti zamanında olmuştur."[38]

Değerlendirme:

el-Umerî'nin dediği gibi, bu hadisin lafzına bakıldığında, Hz. Osman'ı yermek için, onun zamanında uydurulmuş olduğu anlaşılmakta- j dır. Ancak, böyle düşünmeden önce rivayetin tedkiki gerekecektir: [39]

1-Ebû Sevr el-Fehmî'nin Rivayeti:

a) el-Umerî'nin bahsettiği hadisi Kitâbu'l-Meuzûât\na alan İbnu'l-Cevzî (597/1201) "bunun mevzu olduğunda şüphe etmiyoruz. Ayrıca ravileri ta'n etmeye de gereksinim duymuyoruz. Şu kadar var ki, bu rivayet îbn Udeys'in bir iftirasıdır" demektedir.[40]
Burada hem İbnu'l-Cevzînin hem de el-Umerî'nin gözünden kaçan bir husus vardır: İbnu'l-Cevzfnin hadisin uyduruluşunu üzerine yıktığı İbn Udeys -aşağıda geleceği üzere- sahabeden Abdurrahman b. Udeys'tir. Bu zat Hz. Peygamberle beraber olup ondan hadis işiten, Rıdvan beyatında da hazır bulunan bir zattır. Mısır'ın fethinde bulunmuş, Hz. Osman'a karşı Mısır'dan gelen grubun Önünde yer almıştır. 36 (656) yılında da öldürülmüştür.[41]
Herhalde İbnu'I-Cevzî bu zatın sahâbî olduğunu tesbit edememiştir, îbn Udeys'le iigili ithamında delil göstermemesi bir tarafa, Hz. Osman'a karşı olan cephede yer almış olsa bile, ashabtan bazılarının mutlaka var olduğu bir mecliste, hem de minberde böylesi bir yalanı söylemesi imkansız gözükmektedir. Ayrıca Rıdvan beyattnda bulunmuş ve Allah Te-âlâ'nın ayetiyie övülmüş [42] bir insanın, Hz. Peygamber adına yalan

uy-durması İmkansız gözükmektedir.
b) Bu rivayet sened yönüyle de sağlam değildir. Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Rical alimlerinin ekseriyetinin cerh ettiği, kitapları yanmış birisidir.[43] Kitapları yanmış bir ravinin rivayetine güvenmek ise sağlıklı bir yol değildir. Ayrıca hadisin senedinde yer alan Ebûbekr b. Ubeyd el-Kureşî[44], hadisi Kâmil b. Talha'dan, kim vasıtasıyla aldığını açıklamadan, "bana Kâmil b. Talha'dan tahdîs edildi" demektedir. Aradaki mübhem kişinin kimliğinin meçhuliyeti de rivayetin senedini iyice zayıflatmaktadır. Buna el-Kureşî'nin hadis rivayetinde oldukça gevşek oluşu da eklenince rivayetin güvenilecek tarafı kalmamaktadır. [45]

2-Ebû Sevr el-Fehmî'den Gelen Diğer Tarik:

Bu rivayet yine İbn Lehîa > Yezîd b. Amr tarikiyle Ebû Sevr'den, metni farklı olarak, şu şekilde rivayet edilmektedir:
Ebû Sevr anlatıyor: "Hz. Osman'a geldim. Yanındayken birara dışarı çıktım, bir de baktım ki, Mısırlılar geri dönmüşler. Hemen Hz. Osman'ın yanına varıp durumu haber verdim. Bana onları nasıl gördüğümü sordu. Ben de "yüzlerinde şer müşahede ettim" dedim. Başlarında İbn Udeys el-Belevî vardı. İbn Udeys Hz. Peygamber'in minberine çıktı ve ardından onlara cuma namazını kıldırdı. Hutbesinde Hz. Osman'ı tahkir etti. Hz. Osman'ın yanına varıp dediklerini aktardım. O ise şöyle dedi: "Vallahi İbn Udeys yalan söylüyor. {Sen bunu aktarmasaydın) kesinlikle demeyecektim ancak, ben İslam'da önde gelen dört kişinin dördüncüsüyüm. Rasûlullah bana kızını nikahladı, o vefat edince diğerini nikahladı. Ben ne cahiliye döneminde, ne de müslümanken zina etmedim, hırsızlık yapmadım. Zina yapmadığım gibi, İslam olduktan sonra böyle bir emelim de olmadı. Rasûlullah'a beyat ettikten sonra sağ elimi avret mahallime hiç sürmedim. Hz. Peygamber'den sonra Kur'ân'ı biraraya getirdim. Müslüman olduktan sonra, her cuma günü bir köle azad ediyorum. Bu cuma ise bunu yapamadım, önümüzdeki cuma ikisini birden azad edeceğim..."[46]
a) Bu rivayette İbn Udeys'in nisbeti el-Belevî diye geçmektedir. Böylece, önceden zikri geçen sahâbî olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ayrıca Hz. Osman'ın bu rivayetteki şekliyle kendisini savunmasından, İbn Udeys'in hadis aktarmak yerine, kendi görüşleri doğrultusunda, Hz. Osman'ı iffeti yönüyle tahkir ettiği anlaşılmaktadır.
b) Bu da diğeri gibi İbn Lehîa vasıtasıyla rivayet edilmektedir.
İbn Lehîa'nın mecruh olmasını bir tarafa bırakacak olursak, bu rivayetten anlaşıldığına göre İbn Udeys Hz. Osman'ın aleyhine bir hadis serdetmemiş, sadece bazı kötü sözler söylemiştir. Çünkü böyle bir hadis zikretmiş olsaydı, Ebû Sevr onu Hz. Osman'a mutlaka aktarır, o da buna temas ederek reddederdi. Ayrıca Hz. Osman'ın kendi faziletlerini ve iffetini zikretmesi, İbn Udeys'in sadece ona hakaret ettiğini göstermekte, bundan bile onun bir hadis zikretmediği anlaşılmaktadır.
Bu durumda, İbn Udeys'in hadis zikretmediği, hadis diye zikredilenin ise kendi sözü olduğu anlaşılabilir. Bu yorum, İbn Lehîa'nın kitapla- ;| nnın yandığı ve ihtilat etmiş birisi olduğu düşünüldüğünde makul olmakta rivayetler arası farklılıkların ondan kaynaklanabileceği ihtimali doğmaktadır. Böyle olunca da buradaki rivayeti, Hz. Osman zamanında hadis uydurulmaya başlandığına delil getirmek uygun düşmemektedir.
İbn Udeys'in Hz. Osman hakkında böyle bir suçlamada bulunmasına gelince; siyasi karmaşa içerisinde, karşı cephede yer alması sebebiyle ifadelerinin dozunu kaçırmış olması -doğru olmamakla birlikte- izah edilebilir durumdadır. Çünkü Hz. Osman'a lakab takma ve suçlamalar kargaşa döneminde yapılan bir işti. Nitekim kendisine Mısırlı bir zat kastedilerek "uzun sakallı ihtiyar (moruk)"[47] anlamında, Na'sel lakabının takılması da bunu teyid etmektedir. [48]

C- Hadis Uydurma Faaliyetinin H. 40'da Başladığı:

Bazı alimler hadis uydurma faaliyetinin başlangıcı olarak h. 4O'ı (660) gösterirler. Örneğin, Accâc el-Hatîb fitnelerle ilgili genel bilgileri arz ettikten sonra, hadis uydurma faaliyetinin ilk asrın ilk yarısından bir müddet önce başladığını belirtirken[49], es-Sibâî sünnetin safiyetini koruduğu dönemin nihayet bulduğu ve uydurma faaliyetlerin başladığı yılın h. 40 olduğuna işaret eder.[50]
el-A'zamî de uydurma faaliyetinin daha ziyade h. 40'h yıllarda başladığını söyler.[51] Asrımız hadisçilerinin önde gelenlerinden olan Ebû Gudde de, hadis uydurma faaliyetinin başlangıcını 40 yılı olarak gösterir ve uydurma faaliyetinin Hz. Osman'ın şehadetiyle ortaya çıkan fitneden sonra zuhur ettiğini belirtir. O şöyle der: "Sünnet-i mutahhere temiz ve arınmış olarak dört halife (ra) devrinin sonlarına kadar devam etti. Bu da hicretten sonra kırk yıl civarı eder."[52]
Ebû Şehbe de aynı kanaatta olup uydurma faaliyetinin 40 yılı civarında başladığını belirtir. Onun bu husustaki düşüncesi şöyledir: Çeşitli milletlere mensup insanlardan bir kısmı İslam'a girerken samimiyken, diğer bir kısmı da gerçek niyetlerini gizlemekteydiler. Bunların bir bölümü münafık, bir kısmı zındık olup çeşitli vesilelerle İslam ümmetini parçalamaya gayret gösteriyorlardı. Bir kısmı da yahudi ve hristiyan olup hissettirmeden kendi davalarına hizmet ediyorlardı. İşte tüm bunlar, Hz. Osman'ın müsamahasını fırsat bularak İlk fitne tohumlarını serpmeye başladılar. Yahudi İbn Sebe bölge bölge dolaşıyor, insanları zehirliyordu. Yaptıklarını da Şîîlik, Hz. Ali sevgisi adına yapıyor, Hz. Ali'nin Hz. Ebû-bekr ve Hz. Ömer'den daha çok hilafete layık olduğunu sağda solda yayıyordu. İşte bu arada, "her peygamberin bir vasîsi vardır, benim vasîm de Ali'dir" hadisini uydurdu. Bununla da yetinmeyip Hz. Ali'nin ilah olduğunu iddia etti. Bu kötü faaliyetleri sebebiyle Hz. Osman onu kovdu. Hz. Ali de kovup kanının helal olduğunu belirtti. O ise, yaptıklarıyla yetinmeyip faaliyetlerine devam etti. İbn Sebe'nin bu propagandalarına bazı müslümanlar, özellikle de Mısırlılar inandılar. Ve nihayet bu sahtekar, Hz. Osman'ın başını almaya kadar uzanan fitnenin oluşmasını başardı. Hz. Ali hilafete geçtiğinde karşısında büyük bir ihtilaflar yığını bui-du. Daha İlk günden itibaren, Hz. Osman tarafını tutanlar ona düşmanlık beslediler. Bunların neticesinde kanlı savaşlar oldu. Bu arada, Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında tahkim olayına razı olmayan Haricîler zuhur etti. Bu sefer cephe Hz. Ali'ye açıldı. İnsanlar artık kesin hatlarla fırkalara ayrılmış oldular: Hz. Ali'yi destekleyen Şîîler, Hz. Osman taraftarları, herkese düşmanlık eden Haricîler, Muâviye ve Umeyyeoğulları taraftan Mervânîier. İşte bu fırkalardan bir kısmı kendilerini desteklemek için hadislerden, tefsirden, siyerden ve diğer istifade edebilecekleri yerlerden deliller aramaya başladılar. Tüm bu olaylar 40 yılı civarında olmaktaydı. O günden sonra uydurma hareketi artarak devam etti.[53]
Görüldüğü gibi, h. 40 yılını başlangıç olarak verenlerin bir kısmı, kesin olarak bu tarihden itibaren başladığını söylerken, bir kısmı da Hz. Osman dönemindeki fitne devrinde çok az hadis uydurulduğunu ancak, İşin boyutunun h. 40'da arttığını ifade ederler. Bu görüşün değerlendirmesi konunun sonunda yapılacaktır. [54]

D- Hadis Uydurma Faaliyetinin H. 41 De Başladığı:

Ebû Zehv'in, hadis uydurmanın Rasûlullah zamanında söz konusu olduğunu belirttiğine yukarıda temas etmiştik. Bunun yanında o, Hz. Osman zamanında İbn Sebe taraftarlarınca hadis uydurulduğunu ve bunların fitne ateşini yaktığını, halifenin katline kadar varan karışıklıklara neden olduğunu belirtir. Daha sonra Hz. Ali'nin hilafeti ele aldığını, onunla Hz. Muâviye arasında olanların olduğunu, insanların Şîî, Haricî ve bunların dışında kalan cumhur şeklinde gruplara ayrıldıklarını belirtir. İşte bu noktada, Rasûlullah adına yalan uydurma hadisesinin net olarak ortaya çıktığını belirtirek alimlerin hicri 41 (661) yılını mevzu rivayetin başlangıcı olarak kabul ettiklerini söyler. Bunun ise hadis uydurmanın açıkça ortaya çıktığı tarih olduğunu belirtir.[55]
Bu görüşün değerlendirmesi de bir önceki gibi konunun sonunda yapılacaktır. [56]

E- Hadis Uydurma Faaliyetinin Birinci Asrın Son Üçte Birlik Döneminde Başladığı:

Hadis uydurmanın ne zaman başladığını genişçe işleyen Fellâte, bunun birinci asrın son üçte birlik diliminde (h. 66'dan sonra) başladığını ve delillerin, bu faaliyetin bu dönemde ortaya çıktığını gösterdiğini söyler.[57] Bundan önceki karışıklıkların ise yalan uydurma döneminin bir nevi "hazırlık safhası" olduğunu belirtir.[58] Bu karışıklıkları şöyle sıralar:
1- Ashabın tenkit edilmeye başlanması: Hz. Osman'ın çeşitli sebeplerden dolayı tenkit edilmesi gibi. Seferde namazı mukîm gibi kılması, mushafi tek bir nüshada toplayıp diğerlerini yakması bunun sebeplerinden bir kısmıdır. Aynı şekilde Hz. Ali de tahkîm meselesinde tenkit edilmiştir.
2- Bazılannm, halkı imamlara ve halifelere karşı kışkırtması: İbn Udeys'in Rasûlullah'ın minberinde insanları Hz. Osman'a karşı kışkırtması, Muhammed b. Ebîbekr es-Sıddîk'in de Hz. Osman'ın kanının helal olduğunu söyleyerek haiku galeyana getirmesi gibi. Sahabeden bazılarının ve Rasûlullah'ın hanımlarının bir kısmının adıyla yazılan yalan mektuplar da böyledir: Rasûlullah'ın hanımlarının dilinden yazılan Hz. Osman'ı ta'n

edici mektuplar ile Mervan'ın Hz. Osman'ın adına yazıp ta altına mührünü bastığı, Hz. Osman'a karşı çıkan bazı Haricilerin öldürülmesine dair mektup gibi.
3- Halifelerin (Hz. Osman ile Hz. Ali'nin) şehid edilmeleri.
4- Müslümanların kamplara ayrılması: Hz. Osman'ın şehadetinden sonra insanların temelde iki gruba ayrıldığını; bir kısmının Hz. Ali'nin hilafetini kabul ederken, diğerlerinin ise Hz. Osman'ın kanını talep ederek ona karşı çıktıklarını görmekteyiz. Cemel vakası ve Talha ile ez-Zu-beyr'in katledilmesinden sonra Şam hariç diğer yerler sükûnete kavuştu ancak insanlar iki gruba ayrıldı: Çoğunluğu teşkil eden Hz. Ali taraftarları ile Hz. Muaviye'yi destekleyen Şamlılar. Bu iki siyasi grup arasındaki ihtilaf sonunda Sıffîn savaşı meydana geldi. Bu safhada da insanların Hz. Ali'ye karşı iki gruba ayrıldığını görmekteyiz:
a) Tahkim olayını kabul etmeyip, Hz. Ali'yi suçlayanlar. Bunların bir kısmı Hz. Ali'yi tekfir ettiler. Hz. Ali'nin şehadeti de zaten bu gruptan birisinin elinden oldu. Daha sonra bu grup ta kendi içinde kamplara ayrıldı.
b) İkinci grup ise Hz. Ali ile beraber kalanlardır. Yalnız bunlar da çok geçmeden ihtilafa düşüp gruplara ayrıldılar. Bir kısmı onun, müminlerin halifesi olduğunu ve bu vasfının devam ettiğini kabul ederken, diğer bir grup ise halife olmaktan öte ilah olduğunu iddia ettiler. Zaman geçtikçe bu fırkalar kendi içlerinde çeşitli fraksiyonlara ayrıldılar. Her fırka kendisinin hak üzere olduğunu iddia edip, zahiren veya istidlal yoluyla tevile baş vurarak, ayetlerle kendilerini haklı çıkarmaya başladılar.[59] Sıkıştıkları noktalarda ise sünnete yönelip aynı metodları onda uygulamaya başladılar.
Bu karışıklıklar esnasında, çeşitli dinlerden İslam'a girenler de inançlarını beraberlerinde getirmişler, İbn Sebe gibi zahirde müslüman olup İslam'ı ifsad etmeye çalışanlar boş durmamıştır. İbn Sebe Hz. Ali'nin ilah olduğu ve Hz. Peygamber'in geri döneceği gibi sapık görüşlerini oradan oraya dolaşarak yaymaya çalışmıştır.[60]
İşte tüm bu karışıklıklar sonunda, önde gelenleri olmak üzere sahabenin saygınlığı sarsılmış, toplum herkesin karşıdakine diş bilediği fraksiyonlara ayrılmıştır. Meydana gelen savaşlarda sahabenin pekçoğu hayatlarını kaybetmiştir. Tüm bunların ardından Hz. Muaviye'nin vefatıyla Yezîd'e beyat fitnesi ortaya çıkmış, netice Hz. Hüseyin'in şehadetine, Ka'be'nin dahi mancınıkla topa tutulmasına varan üzücü hadiselere varmıştır.[61]
5- Bu dönemde insanların, kabul ettikleri görüşlere revaç buldurmak için sahabe adını kullanarak yalanlar uydurduğunu görmekteyiz.[62] Bundan en çok nasibini alan da Hz. Ali olmuştur. Şu rivayetler bunu teyid etmektedir:
a) Tâvûs anlatıyor: "İbn Abbas'a (68/687) Hz. Ali'nin (ra) hükümlerinin yazılı olduğu sahife getirildi. Bir zira'Ik (dirsekle parmak ucu arası miktarlik) kısmı hariç gerisini hep yok etti. Sahife tomar şeklinde uzunca idi."[63]
b) İbn Ebî Muleyke anlatıyor: "İbn Abbas'a mektup yazıp, bazı hususları gizli tutarak bana (hadislerden müteşekkil) bir mektup yazmasını istedim. Benim hakkımda şöyle demiş: "Samimi bir çocuktur. Yazacağım hadisleri seçiyorum ve bir kısmını ondan gizliyorum."
Yine İbn Ebî Muleyke diyor ki: "İbn Abbas Hz. Ali'nin mahkeme kararlarının bulunduğu sahifeyi istetti. Ondaki bazı şeyleri yazmaya başladı. Arada birşeye takılıyor "vallahi o böyle karar vermemiştir" diye tereddüdünü belirtiyor, "yok eğer vermişse de hata etmiştir" diyordu.[64]
c) Hz. Ali'den sonra onun adına bazı şeyleri uydurduklarında, arka-daşlanndan birisi üzüntüsünü şu ifadelerle beyan etmişti: "Allah belalarını versin! Güzelim ilmi ifsad ettiler."[65]
Tüm bu gelişmeler, Hz. Peygamber adına yalan hadis uydurmayı hazırlayan sebeplerdi. Ben Rasûluliah'ın vefatından itibaren, ilk asrın son üçte birlik çeyreğine kadar geçen süre içerisinde, birinin hadis uydurmaya cesaret ettiğine ve bunu Rasûlullah adına hadis uydurmaya başlangıç kabul edebileceğime dair sağlam bir rivayete rastlamadım.
Hadis uydurmanın başlangıcına delalet eden ilk olay olarak şunu tes-bit ettim: İbn Ebî Ubeyd el-Muhtâr es-Sekafî (67/687) hadisçilerden birisine "benim Rasûlullah'tan sonra halife olacağıma ve onun neslini kollayacağıma dair bir hadis uydur. Bunun karşılığında sana onbin dirhem, bir elbise, bir deve, bir tane de köle vereceğim" der. Teklifte bulunduğu adam bunu kabul etmez ve şu cevabı verir: "Hz. Peygamber adına uy-duramam. Ama sahabeden dilediğini seç, onun adına birşey uydurayım. Ayrıca fiyatta da dilediğin kadar tenzilat yaparım." el-Muhtar, "fakat Hz. Peygamber'den olursa daha etkileyici olur" deyince, adam da "azab ta daha şiddetli olur" der ve hadis uydurmaya yanaşmaz.[66]
Diğer bir rivayet meseleyi daha açık olarak ortaya koymakta ve kendisinden hadis uydurması istenen kimsenin İbnu'r-Reb'a el-Huzâî olduğu geçmektedir.[67]
Fellâte, el-Muhtâr'ın insanları RasûÎullah adına hadis uydurmaya zorladığına dair başka haberler de zikreder. el-Muhtâr'ın bu tür şeylere, Kûfe'de ortaya çıkıp insanları Muhammed b. el-Hanefiyye'ye beyat etmeye, Hz. Hüseyin'in intikamını almaya, katillerinin peşine düşmeye, İbnu'z-Zubeyr'e ve Abdulmelik b. Mervan'a karşı koymaya çağırdığı zaman başladığını ve 67'de öldürülene kadar buna devam ettiğini söyler. Rivayetler her ne kadar insanların el-Muhtar'ın sıkıştırmasına boyun eğmediğini gösterse de uydurmayı düşünmesi sebebiyle bu düşüncesini uydurmanın başlangıcı olarak kabul edebiliriz, der.
Feliâte devam ederek şöyle söyler:-Bu sebeple ben, sahabenin büyük çoğunluğunun vefat ettiği, geriye küçüklerinin kaldığı, bunların da toplumda bir ağırlıklarının kalmadığı, zaten cemiyetten de kaçtıkları bir dönem olan "İlk asrın son üçte birlik dilimi, hadis uydurmalarının başladığı dönemdir" diyorum.
Fellâte düşüncesini bu şekilde sunduktan sonra, kendisine itiraz edilebileceğini ve fitnenin ardından hadis uydurmanın başladığını gösteren rivayetlerin zikredilebileceğini belirterek, itiraz noktalarını sıralar ve ardından da bunların neden kendi görüşünü nakzetmediğini belirtir:
1- İbn Şîrîn (110/728) şöyle söyler: "Önceleri isnad sormuyorlardı, ne zaman ki (Hz. Osman'ın katliyle neticelenen) fitne zuhur etti, 'bize ravilerinizin İsimlerini söyleyin' demeye başladılar. Böylece, ehl-i sünnet olanlara bakılıp hadisleri alınır, ehl-i bidat olanlara bakılıp hadisleri alınmaz oldu."[68]
Fellâte bunu şöyle değerlendirir: İbn Sîrin'İn bu sözü, fitneyle beraber hadis uydurmanın başladığını göstermemektedir. Bilakis, imamların hadislerin kabulünde ihtiyatlı ve çok sıkı davrandıklarını, bidat sahibi kimselerden hadis almaktan geri durduklarını ortaya koymaktadır. Bunu: a) ya ilk nesle muhalif bir yol tuttuklarından dolayı onları cezalandırmak gayesiyle b) veya bidat ehli olmalarının onları zayıf kimselerden hadis almaya sevk edebileceği endişesini taşıdıklarından c) veyahutta kendi bidatlerini destekleyen rivayetlerin yalan olmasından şüphe ettiklerinden dolayı yapmışlardır. Görüldüğü gibi, bu rivayet hadis uydurmayı değil, onların son derece teyakkuz halinde bulunduklarını göstermektedir.
2- Tâvûs'tan: Buşeyr el-Adevî (69/688) İbn Abbas'a gelip hadisler rivayet etmeye başlayınca, İbn Abbas ona, "şu hadisi bir daha tekrar et hele" dedi. O da tekrar etti. Sonra yine hadisler rivayet etti. İbn Abbas yine "şu hadisi bir daha tekrar et hele" dedi. O da tekrar etti. Bunun üzerine Buşeyr İbn Abbas'a dedi ki: 'Anlamadım! Tüm hadislerimi kabul ettiniz de bunu mu reddeddiniz? Yoksa tüm hadislerimi reddedip bu-j nu mu kabul ettiniz?' İbn Abbas da ona şu cevabı verdi: "Bizler Rasûlul-i lah'tan (a.s) hadisler rivayet ediyorduk. Çünkü o zamanlar Allah Rasûlü! (a.s) adına yalan söylenmezdi. İnsanlar ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladı[69], ondan gelen hadisleri terk ettik."[70]
Fellâte bunu şöyle değerlendirir: İbn Abbas'tan gelen bu rivayet, onun hayatının son demlerine hamledilir. Malum olduğu üzere o, ilk asrın son üçte birük diliminin ilk yıllarında (68/687) vefat etmişti. Dolayısıyla bu rivayet bizim görüşümüze ters düşmemektedir.
Fellâte, bu değerlendirmesinin ardından, bu rivayetin İbn Abbas'tan üç tarikle geldiğini belirterek, diğer tarikleri de zikreder:
1- Tâvüs'tan: Buşeyr ona hadisler rivayet etmeye başlayınca, İbn Abbas "şu hadisi bir daha tekrar et" dedi. O da denileni yaptı. Bunun üzerine Buşeyr îbn Abbas'a dedi ki: "Anlamadım! Tüm hadislerimi kabul ettiniz de, bunu mu reddettiniz? Yoksa tüm hadislerimi reddettip bunu mu kabul ettiniz?" İbn Abbas ona şu cevabı verdi: "Bizler RasûÎullah'tan hadisler rivayet ediyorduk. Çünkü o zamanlar RasûÎullah adına yalan söylenmezdi, insanlar ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladı, ondan gelen hadisleri terk ettik."[71]
2- Tâvûs'tan: "Bizler önceleri hadisler ezberlerdik. Bu ezberleme Ra-sûlullah'ın kendisinden işitilerek yapılırdı. Fakat ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladınız, heyhat."[72]
3- Mucâhid'den: Buşeyr el-Adevî İbn Abbas'a gelip "RasûÎullah şöyle buyurdu", "RasûÎullah şunu söyledi", RasûÎullah buyurdu ki" dedikçe,
İbn Abbas onu hiç nazar-ı itibara almadı. Bunun üzerine "ey İbn Abbas! Bakıyorum da hadislerimi dinlemiyorsun. Sana Rasûlullah'tan hadis aktarıyorum, sense oralı olmuyorsun bile!" dedi. İbn Abbas da "biz önceleri bir adamın 'Rasûlullah şöyle buyurdu' dediğini duyduğumuzda, gözlerimizi ona diker, kulaklarımızı kabartırdık. İnsanlar ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladı, sadece tanıdığımız kimselerden hadis alır olduk" cevabını verdi."[73]
Fellâte bunları şöyle değerlendirir: Bu kıssaların hepsi aynı olayı anlatmaktadır. Rivayetler arasındaki farklılıklar hiç şüphesiz ki manayla rivayet sebebiyledir. Görüldüğü gibi, İbn Abbas Buşeyr'in rivayetlerini dinlemeyişinin sebebini, insanların hırçın develerle uysal develere binmesi olarak göstermektedir. Bu sözüyle kasdettiği, insanların çeşitli fırkalara ayrılmalarıdır; yoksa bazılarının anladığı gibi, Rasûlullah adına yalan uydurulduğu bağlamında söylenmiş değildir. Böyle birşey olmuş olsaydı, Buşeyr'den tek bir hadis bile dinlemezdi. Çünkü onu yalancılıkla

suçlamış olsaydı hiçbir hadisine kulak dahi kabartmazdı. Ancak gördüğümüz gibi, hadislerine kulak vermiş, bir kısmını tekrar ettirmiş, bir kısmını da sükût edip dinlemiştir. Bu ise, onu tekzîb etmediğini göstermektedir.
İlk rivayette geçen, Buşeyr'in hadislerinin reddedilme sebebi olarak Rasûlullah adına yalan uydurulması illetine gelince; bu, ravinin anladığı birşeydir. Hırçın develerle, uysal develere binmek sözünden böyle bir mana çıkarmıştır. Aynı hadisin sonunda gelen "ondan gelen hadisleri terk ettik" ifadesi görüşümüzü teyid etmekte, ravinin hadisi anladığı manayla rivayet ettiğini göstermektedir. Oysa bu, aynı rivayette geçen, İbn Abbas'ın Buşeyr'in rivayetlerinin bir kısmını almasına, bir kısmını da reddetmesine ters düşmektedir. Nitekim bu itirazı "sadece tanıdığımız kimselerden hadis alır olduk" sözü de teyid etmektedir. Bu durumda, İbn Abbas'ın muradı, insanlar fırkalara ayrılınca, sadece tanıdığımız kimselerden hadis aldık manasındadır. İbn Sîrîn'İn fitne çıktıktan sonra sadece ehl-i sünnetten olanlardan hadis aldıklarını söylemesi de aynı manadadır.[74] Veyahutta "Habru'Wmme" olan İbn Abbas bu sözüyle, kendi yanında maruf olan hadisleri aldığını demek istemiş te olabilir. Malum olduğu üzere o pekçok hadisi biliyordu. [75]

Fellâte'nin Görüşünün Değerlendirilmesi:

Fellâte'nin varmak istediği neticeye giderken başvurduğu zorlama aözden kaçmamaktadır. Gelen rivayetleri eğip bükerek, uzak yorumlara tabi tutarak, hadis uydurma faaliyetini geç bir dönemde başlatmak için çaba sarf etmektedir. İbn Sebe'nin Hz. Peygamber'in geri döneceğini, Hz. Ali'nin İlah olduğunu iddia edecek kadar ileri gittiğini söylemesine rağmen hadis uydurmadığını demek istemektedir. Bu derece bozuk ve batıl inançları uydurabilen, buna müsait zemin ayrıca taraftar bulabilen bir insanın, hadis uydurmaya gelince geri durması, ashabtan vs. korkması düşünülemez. Eğer ashab bu derece toplum üzerinde hakim idiyse, İbn Sebe'nin batıl fikirlerinin halk nezdinde taraftar bulmasına mani olmaları gerekirdi. Oysa gelen fitne seli karşısında durmak kudret dahilinden çıkmıştı. Ayrıca bu zatın hadis uydurma faaliyetinde bulunduğuna dair açık ve net deliller vardır. Aşağıda geleceği üzere, Hz. Ali'nin vasi olduğunu uydurması gibi.
Fellâte'nin bazı rivayetleri mecrasından kaydırdığım da görüyoruz. Örneğin, Hz. Ali adına bazı şeyler uydurulunca, arkadaşlarından birisinin "Allah belalarını versin! Hem de ne ilmi ifsad ettiler" sözünü, Hz. Ali'nin kendi sözlerinin çarpıtılmasına hasretmektedir. Halbuki burada ağırlıklı olarak kastedilen Hz. Ali'den gelen sözler yanında hadis rivayetleridir de.[76] Çünkü Fellâte bu rivayeti Müslim'den aktardıktan sonra hemen peşinden gelen el-Muğîre'nin şu sözüne dikkat etseydi, burada neyin kastedildiğini daha iyi anlayabilirdi. el-Muğîre burada şöyle demektedir: "Hz. Ali'den hadis nakletme hususunda, Abdullah b. Mes'ûd'un arkadaşlarından başka doğru söyleyen yoktur."[77] Ayrıca en-Nevevî'nİn (676/1277) şerhindeki ifadeler de bu hususu teyid etmektedir: "Bu sözüyle, Râfızîlerin ve Şiilerin Hz. Ali'yle ilgili bilgilere ve hadislere kattıkları, ona izafe ettikleri, yalan-uydurma rivayet ve sözlere işaret etmektedir. Onlar, bunları hak olanlarla karıştırdılar, katıştırdıkları yalanlarla sahih olanlar birbirlerinden ayırt edilemez oldu."[78] Dolayısıyla bu rivayet, Hz. Ali'nin vefatından sonra Kûfe'de yalanın yayıldığını göstermektedir.
Fellâte aynı şeyi İbn Sîrîn'İn (110/728) sözünde de yapar. Onun, fitne zuhur edince, ehl-i bidatin rivayetlerini almadıkları sözünü, ihtiyatlı davrandıkları manasına alır. Halbuki, onları bu ihtiyata sevk eden birşey hadis uydurma olmasaydı, ehl-İ bidatin rivayetlerinden sakınmazlardı. Fellâte'nin el-Muhtâr'la ilgili naklettiği rivayet ise, hadis uydurma faaliyetinin boyutuna işaret etmekten öte, hadis uydurmanın başlangıcıyla ilgili birşey ifade etmemektedir. Gerçekten de el-Muhtâr es-Seka-fî'nin dönemi (66/685-67/687 yıllan) hadis uydurmanın ağırlıklı olduğu bir zaman dilimidir. Nitekim Hz. Ali'nin arkadaşlarından birinin "Allah belalarını versin! Hem de ne ilmi ifsad ettiler" sözü, Huzeyme b. Nasr el-Absî'nin beyanına göre, el-Muhtâr'm günlerinde söylenmiştir. İbrâhîm en-Nehaî (96/714) bu sözü nakletmeden önce kendisi de şöyle demiştir: "el-Muhtâr1 m zamanında isnad sorulur oldu. Çünkü o günlerde Hz. Ali adına çok yalanlar uyduruluyordu."[79] İbn Receb de (795/1393), el-Cûzecânî'den naklen, ei-Muhtâr'ın kendisinin de Hz. Ali adına hadis uydurulmasını teşvik ettiğini nakleder.[80] Dolayısıyla, bu dönem, uydurmanın başladığı değil, yayıldığı bir dönemdir. Netice itibarıyla, el-Muhtâr'ın mevzu hadis uydurulmasına teşviki, bir takım Arapların, Şîîliği istismar ederek idareyi almak için gayret sarfettiklerini göstermesi [81] açısından önemlidir. [82]

I-Sonuç:

Eldeki bilgilere baktığımızda, bazılarınca h. 40-41 yılları hadis uydurma faaliyetinin başlangıcı olarak kabul edilmesine rağmen, h. 34-35 tarihleri bizlere daha makul gelmektedir. Çünkü bu tarihler, fitnenin patlak verdiği yıllardır. Fitnenin hazırlık safhası diyebileceğimiz Hz. Osman'ın hilafetinin ikinci döneminde, özellikle İbn Sebe'nin[83] hadis uydurma faaliyetlerinde bulunduğu söylenebilir ancak, onun hadis uydurma faaliyetini insanların Mısır'dan Medine'ye yürümesi dönemine yakın bir zamana hasretmek makul olacaktır. Zira bu zatın hadis uydurmaya daha baştan başladığı kabui edilecek olursa, fazla karışıklıkların olmadığı Hz. Osman'ın hilafetinin ikinci diliminin (29-35 yılları) ilk yıllarında böyle bir şeye tevessül etmesi durumunda bunun ashaba intikal edeceği, çeşitli bölgelere dağılmış sahâbîierin onu engelleyeceği aşikardır. Bu sebeple karışıklıkların arttığı son yıllar hadis uydurmaya daha münasip görünmektedir. Kaynaklar onun faaliyetlerini hızlandırmasını ve insanların etrafında toplanmasını Mısır'a gittiği dönem olarak gösterirler, çünkü daha önce dolaştığı bölgelerde başarılı olamamıştı. Mısır'a yerleşmesi ise Hz. Osman'ın hilafetinin son yıllarına tekabül etmektedir. Mısır'daki insanları birden Hz. Osman'a karşı aya kandıramayacağı da düşünülürse, bunu son iki yıla tahsis etmek en uygunu gözükmektedir.
San'a'h bir yahudi olan Abdullah b. Sebe'nin bu dönemde hadis uydurduğunu gösteren en güzel deli!, Hz. Ali'nin Rasûlullah tarafından va-sî ilan edildiğini iddia etmesidir. et-Taberî'nin (310/922) verdiği bilgiye göre, bu zat Hz. Osman zamanında zahiren müslüman olmuş, daha sonra İslam beldelerinde dolaşarak inananları ifsad etmeye gayret etmiştir. İlk önce Hicaz, Basra, Küfe, Şam bölgelerinde dolaşmış, Şam'daki fesadiarında başarılı olamayıp buradan kovulunca Mısır'a yerleşmiştir. Burada, Hz. Peygamber'in dünyaya dönmeye Hz. İsa'dan daha layık olduğunu yaymıştır. İnsanlar ona inanmışlar ve yaydığı görüşleri sağda solda konuşmaya başlamışlardır. Bunun ardından, Hz. Ali'nin Rasûlullah tarafından vasî tayin edildiğini yaymıştır. Ardından da Hz. Osman'ın hilafeti gaspettiğini ortaya atmış ve halkı Hz. Osman'a ve valilerine karşı kışkırtmıştır.[84] Bu olayların olduğu tarih h. 34-35'tin Hz. Peygamber'in geri döneceği inancını ve Hz. Ali'nin Rasûlullah tarafından vasî ilan edildiği yalanını ortaya atan İbn Sebe'nin bu dönemde hadis uydurduğu anlaşılmaktadır.[85]
Kaynaklarda İbn Sebe'nin bu faaliyetlerine 35'den sonra, Hz. Ali döneminde de devam ettiği zikredilmektedir: Hz. Ali minberde iken el-Museyyeb b. Necbe, İbn Sebe'yi yaka paça halifenin huzuruna getirir. Hz. Ali ne yaptığını sorunca, "Allah ve Rasûlü adına yalan söylüyor" ce-j vabını verir.[86]
İbn Sîrîn'in yukarıda zikredilen "önceleri isnad sormuyorlardı, ne zaman ki (Hz. Osman'ın katliyle neticelenen) fitne zuhur etti, 'bize ravile-rinizin isimlerini söyleyin' demeye başladılar. Böylece ehl-i sünnet olanlara bakılıp hadisleri alınır, ehl-i bidat olanlara bakılıp hadisleri alınmaz oldu" sözü, o dönemde hadis uydurma işinin ortaya çıktığını, uydurma faaliyetinde bulunulduğunu, bunun da insanları hadis alırken temkinli davranmaya mecbur ettiğini göstermektedir. Ayrıca yine yukarıda geçen, İbn Abbas'in, "insanlar ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladı, sadece tanıdığımız kimselerden hadis alır olduk" sözü de, aynı endişe ile söylenmiş bir serzeniştir.
İbn Sebe' yanında hadis uydurma faaliyetinin h. 40'a varmadan başladığını gösteren başka deliller de vardır: Hz. Ali'nin Sıffîn savaşında (36/657) söylediği söz bunlardan birisidir: "Allah belalarını versin! Güzelim topluluğu karaladılar, Rasûlullah'ın o güzelim hadislerini ifsad ettiler."[87] Ayrıca gerek Hz. Ali'yi ve gerekse Hz. Muâviye'yi desteklemek için uydurulan hadislerin en azından bir kısmının, Sıffîn savaşının ardından ortaya çıkmış olabileceği de ihtimal dışı tutulmamalıdır.
Yine tâbiûnun büyüklerinden Rib'î b. Hirâş'ın (101/719), Hz. Ali'nin hutbesinde, Rasûlullah'ın kendisi adına yalan uydurulmasından men eden hadisi naklettiğini söylemesi, uydurma faaliyetinin o hengâ-meli dönemde var olduğunu göstermektedir.[88]
Sonuç olarak, uydurma faaliyetinin h. 34-35 yıllarında başladığını söyleyebiliriz. [89]

Sahabenin Güvenilirliği

Ashabın hadis rivayetinde tam güvenilir oluş olmadıkları, yalan söyleyip söylemedikleri günümüzde tartışılan konulardan biridir. Bu bağlamda, özellikle Ebû Hureyre'ye ciddî tenkidler yöneltilmektedir. Aşağıdaki satırlarda hem yöneltilen tenkidler genel hatlarıyla sunulacak, hem de ashabın tamamının Rasûlullah adına hadis uydurmaktan beri ve aynı zamanda âdil kimseler oldukları ispat edilmeye çalışılacaktır.[90]

I- Ashaba Yöneltilen Tenkidler:

Tâhâ Hüseyin şöyle der: "Bizler ashabı, onlar kendilerini nasıl görüyor idiyseler öyle görüyoruz. Onlar kendilerini beşer olarak görüyorlardı. Bu sebepledir ki, başkaları İçin söz konusu olabilecek hatalara ve günahlara düşebiliyorlardı. Hatta birbirlerine en ağır iftiralan atmışlar, kafirlik ve fasıkhkla bile itham etmişlerdir. Hatta Ammâr b. Yâsir'in Hz. Osman'ı tekfir ettiği, kanının helal olduğunu söylediği ve ona sakalı uzun Mısır'h bir zatın ismiyle Na'sei lakabını taktığı rivayet edilmiştir. Keza îbn Mes'ûd'un Kûfe'de olduğu günlerde Hz. Osman'ın kanını helal gördüğü mervîdir..."[91]
Ahmed Emîn de (1374/1954) şöyle der: "Görünen o ki, sahabe kendi dönemlerinde birbirlerini tenkit etmişler, bir kısmı diğerlerini daha üst konumda kabul etmiştir... Fakat durum ne olursa olsun, pekçok hadis, tenkidçisinin ve özellikle de müteahhirûn hadisçilerinin tamamı, sahabenin tümünü âdil kabul etmiş, onlardan hiçbirini yalancılık ve uyduruculukla itham etmemişlerdir. Tenkit ve cerh ettikleri insanlar bunlardan sonraki kimselerdir."[92]
Ebu Reyye de (1390/1970) şöyle söyler: "Alimler ravilerin hallerinin araştırılmasının elzem olduğunu söylemişlerdir fakat, sahabenin eşiğinde kalakalmışlar oradan öteye geçmemişlerdir. Çünkü onların tamamını âdil kabul etmişler ve ashabı tenkit caiz olmaz, onları cerhe yöne-linmez demişlerdir. Sahabe hakkında söyledikleri sözlerden birisi de "onların defteri kapandı" ifadesidir. Esasen çok ilginçtir; sahabe birbirlerini tenkit edip tekfir ederken, bunlar bu noktada duraksamaktadırlar..."[93]
Ebû Reyye yukarıdaki sözüyle yetinmemekte ve ehl-i sünnetin tutumundan bahsederek şöyle demektedir:
"Sahabeden kabul ettikleri kimseler içinde, toplanan zekatlar hususunda Rasûlullah'a imalı itirazda bulunanlar, ona eziyet edenler, onun için '(o her söyleneni dinleyen) bir kulaktır' diyenler[94], Mescid-i Dırâr'ı yapanlar vardır... Keza içlerinde Tebuk gazvesine katılmayıp mazeret beyan edenler var ki, bunların sayısı seksen küsurdur. Hz. Peygamber'e savaşa katılmayıp mazeret beyan ederek yemin etmişler, Allah Rasûlü de onların zahirî mazeretlerini kabul etmiş ve haklarında şu ayet-i celîle inmiştir: "Döndüğünüzde kendilerine çıkışmamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin; çünkü pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir." [95]... Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de el-Munâfikûn isimli sûreyi görmen sana yeter."[96]
Başka bir yerde de şöyle söyler: "Hazrec ve Evs kabilelerindeki münafıkların isimlerini öğrenmek isteyen kimse Ensâbu 'İ-Eşrâf kitabının birinci cildine baksın.[97] Tam on sayfa, 274'den 283'e kadar bunların isimleriyle doludur."[98]
Şunu da sözlerine ilave eder: "Cumhur, sahabenin tamamını âdil kabul edip, diğer raviler için uyguladıkları cerh ve tadili bunlar hakkında uygulamayıp, hepsinin hata, yanılma ve unutmadan berî olduklarını söylemesine rağmen, sahabenin tamamını mutlak âdil olduğunu kabul etmeyen muhakkik alimler de vardır. Bunlar Allâme el-Mukbilî'nin ifade ettiği gibi, 'sahabenin çoğu âdildir ancak hepsi değildir' diyerek başkaları için söz konusu olan hata, unutma ve yanılma hali hatta nefse uymanın onlar için de söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir. Onlar bu görüşlerini, sahabenin de insan olduğunu, beşer tabiatı için söz konusu olabilecek durumların ashab İçin de geçerli olduğunu söyleyerek takviye etmişlerdir. Hatta onların önderi, Allah Teâlâ'nın seçip "Allah peygamberliğini vereceği kimseyi daha iyi bilir"[99] buyurduğu zat ta (as) şöyle demektedir: "Ben bir beşerim. İsabet te ederim, hata da."[100] Bu muhakkik alimler, Hz. Peygamber zamanındaki münafık ve yalancıların çoğunun, Rasûlullah'ın Refîk-i A'lâ'ya çıkışından sonra dinlerinden döndüklerini söyleyerek, görüşlerini kuvvetlendirmektedirler... "[101]
Ebû Reyye daha sonra bu sözlerine birkaç rivayet ekler. Bunlardan birisi de Müslim'in rivayetidir: "(Kıyamette) ashabımdan bir grup insan (havuzun başında) yanıma gelecekler. Onları tanıyacağım ama alınıp götürülecekler. Ben ise, bu durum karşısında, "onlar benim ashabım" diyeceğim. Allah Teâlâ da şöyle buyuracaktır: Sen, onların senden sonra neler icat ettiklerini bilmiyorsun."[102]
Bu düşünceye sahip olanların görüşlerini ve delillerini aşağıdaki başlıklarda toplamamız mümkündür:
1- Sahâbenin tamamının âdil olduğuna inanmak cumhurun sözüdür; el-Mukbilî, Ahmed Emîn, Tâhâ Hüseyin ve Ebû Reyye gibi muhakkiklerin sözü değildir.
2- Sahâbenin tamamının âdil olduğuna inanmak, Kur'ân-ı Kerîm'de varid olan ashabı yerici ayetlere ters düşmektedir. Çünkü sahabenin içinde münafıklar, yalancılar ve Rasûlullah'a (as) eziyet edenler vardı. Hatta Kur'ân'da el-Munafikûn adıyla bir sûre vardır.
3- Sahâbîler, kendilerini tenkit ve cerhten uzak görmüyorlardı. Nitekim birbirlerini tekfir etmişler, yalanlamışlardır. Öyleyse onların kendileriyle ilgili kabul etmediği bir şeyi, biz niye onlar hakkında kabul edelim?
4- Böyle bir inanç beşer tabiatıyla çatışmaktadır. Çünkü onlar da insandı. Başkaları için söz konusu olan, -insan tabiatından kaynaklananhata, unutma, nefse uyma ve benzeri durumlar ashab İçin de söz konusu olabilir. Hem şunu da biliyoruz ki, Rasûlullah (as) bir beşerdi ve şöyle buyurmuştu: "Ben bir beşerim. İsabet te ederim, hata da."Onların görüşlerinin ve delillerinin ne kadar kuvvetli olduğunu değerlendirmek için bunları sırasıyla ele alalım: [103]

I-Tenkidlerin Tahlili:
A-Birinci Tenkidin Tahlili:

Sahabenin tamamının âdil kabul edilmesinin, muhakkik alim| görüşü olmadığı. [104]

1-Sahabenin Adaleti Ve Bu Görüşte Olanlar:

Hiç şüphe yok ki, sahabenin tamamının âdil olduğuna inanmak dört büyük imam Ebu Hanîfe, Mâlik, eş-Şâfiî ve İbn Hanbel ile el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, en-Nesâî, et-Tirmizî, İbn Maîn, İbnuİ-Medînî, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, İbn Hibbân, İbn Teymiyye gibi hadisçilerin tamamı dahil olmak üzere cumhurun sözüdür. Kısacası, ehli sünnet ve'I-cemaat alimlerinin hepsi bu görüştedir. Ümmetin selef ve müteahhirûn alimlerinin tamamı da bu kanaattedir. Eğer bu İnsanlar muhakkik değilse, o halde muhakkik alimler kimlerdir?
Evet, ümmet-i İslamiyyenin cumhuru; Mutezile'ye[105], Hâricîler'e[106], Râfızîler'e ve diğer fırkalar ile Mutezilî el-Mukbifî'ye, müsteşriklerin görüşlerini aşırıp kendisine mal eden Tâhâ Hüseyin'e[107], Dr. Ali Hasan Ab-dulkâdir'e "uygun gördüğün müsteşriklerin söaterini yaymak için başvuracağın en münasip yol, bu sözü açıkça onlara nisbet etmeden, kendi araştırmanmış gibi insanlara (Ezher alimlerine) sunmandir. Yalnız böyle yaparken, bu görüşüne ince bir elbise giydir ki, ona dokunmaları onları endişelendirmesin. Nitekim Fecru'l-İsİâm ve Duha'l-İslâm"da ben böyle yaptım" diyerek yol gösteren Ahmed Emîn'e[108], keza sünnetin yüksek burcunu yıkmaya çalışan, sonra da acaip bir şekilde yaptığının sünnet savunması olduğunu iddia eden Ebû Reyye'ye de[109] muhalefet etmiştir. Her ne surette olursa olsun, cumhura muhalefet edenlerin sağlam bir delili yoktur. Onların şüphelerinin reddi aşağıda gelecektir. [110]

2- Sünnet Ve Kitaptan Sahabenin Âdil Olduklarına Dair Deliller:

Lügat kitaplannda, Kur'ân-ı Kerim ile sahabenin kullanımında âdil kelimesi, -burada ifade ettiği mana açısından- razı olunmuş (kabul edilmiş, hoşnut olunmuş) anlamına gelmektedir.[111] Razı olmak (hoşnud olmak) ise nisbî birşey olup, zaman ve mekanın değişmesiyle değişir.
Sahabenin tamamı ise Allah Subhânehu ve Teâlâ katında razı olunmuş insanlardır. [112]

Kur'ân-I Kerimde Sahâbe-İ Kiramın Övülmesi:

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
a) "Sizler, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden... hayir-İı| bir ümmetsiniz."[113]
b) "Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şâhid ve örnektir."[114]
c) "Kendileri savaşta yara aldıktan sonra, Allah ve Peygamber'İn çağrısına koşanlara, hele onlardan iyilik edip sakınanlara büyük ecir vardır."[115]
d) "Rahmetim herşeyi kaplamıştır; bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, ayetlerimize inananlara... yazacağız."[116]
e) "İyilik yapmakta önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır. Naîm cennetlerinde Allah'a en çok yaklaştırılmış olanlar işte bunlardır."[117]
f) "Ey Peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan müminlere yeter."[118]
g) "Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, İşte onlar saadete erenlerdir."[119]

h) "İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden ve savaşan kimseler, daha sonra sarfedip savaşan kimselerle bir değildirler, berikiler daha üstün derecededirler. Allah hepsine cenneti vaad etmiştir. Allah, işlediklerinizden haberdardır."[120]
ı) "Ey Muhammedi Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, yakın bir zafer bahsetmiştir."[121]
i) "İyilik yarışında önceliği kazanan muhacirler ve ensar ile, onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnud olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnudduriar."[122]
j) "And olsun ki Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalbleri kaymak üzere iken Peygamber'e uyan muhacirlerle ensarın ve Peygam-ber'in tövbelerini kabul etti. Tövbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. Savaştan geri kalmış üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir...."[123]
Son zikrettiğimiz ayetler Tebuk gazvesine işaret etmektedir. Bu gazve Rasûlullah'ın en son gazvelerinden birisidir. Muhacir ve ensarın tamamı bu savaşa katılmış, Medine'de sadece acizler, vazifeli olanlar ve münafıklığı maruf kimseler ile tembellik yapanlar kalmıştır. Kur'ân-ı Kerîm tembelliklerinden geri kalanları zikretmektedir.
Durum ne şekilde olursa olsun, Medinelilerin kahir ekseriyeti bu gazveye iştirak etmiş, Allah Teâlâ ashabın tamamının tövbelerini kabul etmiş ve onlardan razı olmuştur. Aynı şekilde Bedir savaşına katılanlar ik: Rıdvan beyatinde bulunanlardan da razı olmuştur. Bu insanlar Allah yanında olduğu gibi, Rasûluilah nezdinde de razı olunmuş insanlar idiler Bu sebepledir ki, Allah Rasûiü şöyle buyurmuşlardır: "Ashabıma sövme yin. Nefsim kudretinde olan Allah'a and olsun ki, sizden biri Uhud dağı miktarınca altın tasadduk etse onların bir müd veya yarım müc miktarı İnfakının sevabına ulaşamaz."
Bu bağlamda başka pekçok hadis vardır. Bundan dolayı el-Hatîb eİ-Bağdâdî (463/1071) şöyle demiştir:
"Bu mana etrafındaki rivayetler çok fazladır. Ayrıca bunlar, aynı konuyla ilgili Kur'ân'daki naslara da mutabıktır. Hepsi de sahabenin temiz, âdil ve nezih insanlar olduklarını ortaya koymaktadır. Ashabın iç durumlarına vakıf olan Allah Teâlâ onların âdil olduklarını belirttikten sonra, artık hiçbir sahâbî âdil olduğunun ispat edilmesine muhtaç değildir. Onlann hepsi bu hal üzere âdildir. Fakat içlerinden biri günah işlemek gayesiyle bir iş işler ve bunun tevil imkanı olmazsa, bu durumda onıih adaletinin düştüğüne hükmedilir. Ancak, Allah onları böyle bir durum1-dan berî kılmış, bu tip birşeyden korumuştur. Âdil oldukları hususunda gerek Allah Teâlâ'dan ve gerekse Rasûlü'nden zikrettiğimiz bu naslar-dan birşey varid olmasaydı bile "içinde bulunmuş oldukları durum: Hicretleri, cihadları, İslam'a yardımcı oluşları, canlarını ve mallarını Allah yolunda feda etmeleri, din uğrunda çocuklarım ve babalarını dahi öldürmekten çekinmemden, din için birbirlerine karşılıklı nasihatta bulunup samimi olmaları yanında imanlarının ve yakînlerinin kuvvetli oluşu" âdil oduklarına hükmetmeye, nezîh insanlar olduklarına inanmaya yeterli olurdu. Hem ashab, kıyamete kadar onları âdil kabul edip temize çıkâf anların tamamından daha üstün insanlardır."[124]
Zaten vakıada da, peygamberlerime böyle bir minval üzere bulunan ye üzerlerine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getiren sahâbe-i kiram bir ümmet te bulunmamıştır. (Allah hepsinden razı olsun).
Bundan dolayıdır ki, İbn Hibbân (354/965) onların hepsinin âdil o|| uKlarına ve cerh edilmeyeceklerine delil getirerek şöyle demektedir: "
"Bir kimse 'sen niye sahabeden sonrakileri <#rh ediyorsun da onları cerh etmeye yanaşmıyorsun? Çünkü sahâbîlerden sonraki muhaddis-lerde söz konusu olduğu gibi, Rasûlullah'ın ashabı için de unutma ve hata söz konusu olabilir' derse, ona şöyle cevap verilir: Allah Teâlâ, Rasûlullah'ın ashabını insanın güvenilirliğini yaralayan hususlardan tenzih etmiş, noksan yönlerden korumuş ve onları kendileriyle yol bulunan yıldızlar gibi yapmıştır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
'Doğrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peygamber Muhammed ve inananlardır. Allah inananlann dostudur.' [125] Yine şöyle buyurmaktadır: 'Allah'ın peygamberini ve onunla beraber olan müminleri utandırmayacağı o gün...'[126] Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde utandırmayacağını haber verdiği, hanîf İbrahim'in dinine tabi olduklarına şehadet ettiği kimseleri yalancılıkla cerh etmek caiz olmaz. Çünkü alemlerin rabbinin 'Allah'ın peygamberini ve onunla beraber olan müminleri utandırmayacağı o gün...' buyurması, ardından Nebî (asv)'İn 'kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın'[127] buyurması ve bu hadisleriyle Allah'ın kıyamet gününde utandırmayacağını belirttiği kimseleri kastedip onların cehenneme gireceklerini murad etmesi muhaldir. Bilakis bu hadisteki hitap sahabeden sonrakiler içindir. Vahyin inişine şahid olan ve Rasûlullah ile beraber bulunanları cerh etmek helal olmaz; zira onları lekeleyip konumunu sarsmak imana ters düşer. Ashâbdan birisine noksanlık izafe etmek fışkın tâ kendisidir. Çünkü onlar, Rasûlullah Efendimizden sonra, nevasından konuşmayan, konuştuğu kendisine indirilmiş vahiy olan[128] zatın (asv) hükmüyle, dönem olarak insanların en hayırlılarıdır.
Hem Allah Teâlâ'nın kendisini tebliğ etmeye memur kıldığı, dini emanet olarak bıraktığı ashabının cerh edilmemesi gerekir. Zira Hz. Peygamber, risaletle gelen hususları onlara emanet edip, hazır bulunanların bulunmayanlara ulaştırmasını istemiştir. Bu ise, onun nezdinde ashabın doğru kimseler, şahidliklerinin de hak olmasındandır. Durum böyle olmamış olsaydı, kendisinde gördükleri durumları sonrakilere tebliğ etmelerini istemezdi. Onlara güvenmemesine rağmen tebliğ etmelerini tesevdi bu, risalete zarar veren bir durum olurdu. Bu yüzden, RasûluİI-ı h'm âdil olduklarını belirttiği kimselere şeref olarak bu yeter. Sahabeden sonrakiler ise böyle değildir. Çünkü sahâbî kendisinden sonraki kimseye müşahede ettiklerini tebliğ ettiğinde, aktarılan kimsenin münafık bidat ehli sapık biri olması ve insanlardan bazılannı sapıtmak için hadiste kısaltmaya gitmesi, ilavede bulunması ihtimali vardır. Bundandır ki biz böyleleriyle sahabeyi birbirinden ayırıyoruz. Çünkü Allah Teâlâ sahabeyi bidat ve dalalet gibi bir eksiklikten muhafaza buyurmuştur."[129]
Öyleyse, sahabenin tamamı Allah ve Rasûlullah katında razı olunmuş kullardır. Bu sebeple, hiç şüphe etmeden sahabenin tamamı için "âdildirler" ifadesini kullanmak mümkün olmaktadır. [130]

B-İkinci Tenkidin Tahlili

Sahabenin âdil olduğuna inanmak, münafıkların, yalancıların, ifk hadisesine katılanlar gibi büyük günah İşleyenlerin mevcudiyetiyle çelişmektedir. Ayrıca başkaları da var ki, Rasûlullah onlarla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "(Kıyamette) ashabımdan bir grup insan (havuzun başında) benim yanıma gelecekler... (Bunu görünce, benden sonra başka yola sapan) uzak olsun, uzak olsun diyeceğim."[131] Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de el-Munâfikûn adıyla onları zemmeden bir sûre nazil olmuştur. [132]

Tenkidin Cevabı:
1-Kur'ân'da El-Mu'minûn Sûresi De Var:

el-Munâfikûn sûresi yanında, Kur'ân-ı Kerim'de el-Mu'minûn adıyla Oa bir sûre vardır. Ayrıca onları medheden pekçok ayet nazil olmuştur. [133]

2-El-Munâfikûn Sûresi Münafıkları Yermektedir:

el-Munafikûn sûresi ve diğer ayetler münafıkları zemmetmek için na-Z|l olmuştur. Yoksa sahabeyi zemmetmek için değil. Hem münafıkları sahabeden sayan kimdir ki? Sahabe ile ilgili kitap telif edip de münafık-5' 5U bitaplarında sahabe olarak zikreden kimmiş? el-Buhârî UO6/870), İbn Mende (395/1005), İbn Abdilber (463/1071), İbnu'l-«" (630/1233) veya İbn Hacer (852/1448) onları zikretmiş midir?
Ebû Reyye sahâbînin tarifini yapmış ve şöyle demiştir: "el-Buhârî, Nebî'yle beraber bulunan veya onu gören müslüman, sahâbîdir, demiştir."[134] Peki bu tarife münafıklar girer mi?
Bir kimse şöyle diyebilir: "Bu münafıklar zahiren kendilerini müslüman gösteriyorlardı. Bu sebeple müslüman olarak kabul ediliyorlardı. Çünkü onlar Nebî ile beraber yaşamış, sahabenin arasına katılmış ve nifaklarını gizlemişlerdi. Peygamber dışında onların durumunu bilen yoktu." [135]

3- İslam Toplumunda Münafıkların Mevcudiyeti Sebebiyle, Sahabenin Tamamının Âdil Sayılmasına İtiraz Edilmesinin Cevabı:

Münafıklar Nebî nezdinde maruftu. Aynı şekilde sahabe nezdinde hem bi zâtihî, hem de vasıflarıyla bilinmekteydiler.[136]
Çünkü Kur'ân-ı Kerîm münafıkların hareketlerini, duruşlarını hatta kalplerindeki bozuk düşünceleri bile açıklamıştır. Zaten Ebû Reyye'nin kendisi de Kur'ân'da zikredilen münafıkların bazı alametlerini zikretmektedir. O şöyle demektedir: "Şimdi sizlere sadece Tebuk gazvesinde-ki durumlarını, yaptıklarını, münafıklıklarının alametini (bazı ayetler ışığında) sunacağım: ...Mümin olanlardan böyle bir şey sudur etmezken cihaddan geri kalmak için izin istemeleri...[137] Bir kısmının Rum kadınlarının güzelliğine kapılıp fitneye düşebileceği korkusuyla geri kalmak için

Nebî'ye mazeret beyan etmeleri."[138]
Esasında bunlar ve Ebû Reyye'nin Kur'ân-ı Kerîm'den aktarmış olduğu münafıklara ait diğer sıfatlar, kendisine karşı sunulabilecek bir delildir. Çünkü böylesine kötü sıfatlarla muttasıf olanlar, bu temiz toplumda bilinen insanlardı. Zira sahâbe-i kiram Tebuk gazvesinden kimlerin geri kaldığını, Rum kadınlarının güzelliği nedeniyle, nefsinin fitneye düşmesini öne sürerek mazeret beyan edenleri ve diğerlerini biliyordu.
Vakıa, biz bu şahısları bi zâtihî tanımak imkanına sahip değiliz. Çünkü şu an bizlerin önünde değiller. Ancak, sahabe onları gürüyor ve Kur'ân-ı Kerîm'in nuru ışığında onları bizzat tanıyorlardı. Tebuk gazvesinden geri kalan üç kişiden birisi olan Ka'b b. Mâlik hadisi de bunu teyid etmektedir. O şöyle demektedir: "Rasûlullah (orduyla beraber) ayrıldıktan sonra, insanların arasına çıkıp dolaştığımda, içlerinde, nifak damgası vurulmuşlar ile Allah Teâlâ'nın mazur gördüğü zayıf kimseler dışında kimseyi görmemek, beni çok mahzun ederdi."[139] Öyleyse, münafıkların bilindiği şüphe edilmeyen hususlardandır. Zaten bunlar kendine özgü ortamlarında ayrı yaşayan sayıca az ve dışlanmış kimseler idiler.
Şimdi bu söz, Huzeyfe'den gelen rivayet ışığında değerlendirildiğinde insana karışık gelebilir. (Malum olduğu üzere) Rasûlullah ona münafıkların isimlerini vermişti. Hz. Ömer de kendi isminin onlar arasında buîunup bulunmadığını Huzeyfe'ye sormuştu. Hz. Ömer Huzeyfe'yi cenaze namazlarında takip ediyor, Huzeyfe ölen kişinin cenaze namazını kılınca Hz. Ömer de kılıyor, kılmadığı takdirde o da kılmıyordu.
Bu müşkülü kaldırmak için şöyle dememiz mümkündür: Bu, Hz. Ömer'in dininin kemâlâtına işaret eden çok büyük bir hassasiyettir[140] Çünkü onun imanı hakkında şüphe ettiğini söylememiz mümkün değildir. Zira o, kendisinin mümin olduğunu hakke'l-yakîn bilmekteydi. Ayrica sâdık-ı ma'sûm olan zatın diliyle cennetle müjdelenen on sahâbîden | birisidir.[141]
Münakaşa açısından, bazı münafıkların belli olmadığını, bunları sadece Huzeyfe'nin bildiğini kabul etsek bile, böyle bir durumda dahi Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i nebeviyye münafıkların vasıflarını bizlere açıklamaktadır. Hadis rivayetiyle bilinen sahâbîler üzerine bu sıfatları tatbik ettiğimizde (onların bu sıfatlara ne kadar uzak olduklarına) kolayca hüküm verebiliriz. Çünkü sahabeyi anlatan kitaplarda geçen bu maksada yönelik bilgiler yeterlidir. Buradan bizlere aşikar olmaktadır ki; Ebû Reyye'nin "Hazrec ve Evs kabilelerindeki münafıkların isimlerini Öğrenmek İsteyen kimse Ensâbu'l-Eşrâf kitabının birinci cildine baksın. Tam on sayfa, 274'den 283'e kadar bunların İsimleriyle doludur"[142] sözünden anlaşılanın hilafına, münafıklar çok değildiler.
a) Vakıada, onun bu sözü sadece bir saptırmadır. Çünkü sözüne bakılırsa, 500'den aşağı İnsan İsmi geçmediği sanılır. Zira matbu bir kitabın on sayfası takriben 250 satır ihtiva etmektedir. Her satırda iki isim geçse bu durumda zikri geçen zevatın sayısı 500 civarında olur. Oysa el-Belâzurî'nin (279/893) zikrettiği münafık sayısı 40 civarındadır. Medine'de kırk, elli veya yüz tane[143] münafık olduğunda, bunlann sahabenin gölgesi altında gizlenmesi mümkün olabilir miydi? Hele de sahabe nezdinde münafıkların sıfatları bilindikten sonra.
b) İkinci olarak: Münafıkların bu sıfatlarını binlerce ve yüzlerce hadis rivayet etmiş olan en çok rivayet eden sahâbîlere tatbik edelim.[144] Bunlar şu kimselerdir:
Ebû Hureyre, 5374 hadis rivayet etmiştir. İbn Ömer, 2630 hadis rivayet etmiştir.
Enes b. Mâlik, 2286 hadis rivayet etmiştir. l1^ r.
A işe, 2210 hadis rivayet etmiştir.
İbn Abbas, 1660 hadis rivayet etmiştir.
Câbir b. Abdillah, 1540 hadis rivayet etmiştir.
Ebu Saîd el~Hudrî, 1170 hadis rivayet etmiştir.
İbn Mes'ûd, 848 hadis rivayet etmiştir.
Abdullah b. Amr, 700 hadis rivayet etmiştir.
Ömer b. el-Hattâb, 535 hadis rivayet etmiştir.
Ali b. Ebi Tâtib, 536 hadis rivayet etmiştir.
Ummu Seleme, 378 hadis rivayet etmiştir. . Ebû Mûsâ el-Eş'arî, 360 hadis rivayet etmiştir. ! el-Berâ b. Âzib, 305 hadis rivayet etmiştir. ';,. Ebû Zer el-Ğifârî, 281 hadis rivayet etmiştir.[145]
Bu sahâbîlerin hayat hikayeleri, yaşamlarının anlatıldığı kitaplarda; mufassal olarak bulunmaktadır. Dileyen bunlara göz atıp münafıkların sıfatlarını onlar üzerine tatbik etsin ancak, bu sıfatların o insanlara ke-j sinlikle uymadığını görecektir. Çünkü bu ravilerin büyük ekseriyeti mu-hacirîndendir. Nifak ise Medineli ve diğer Araplardan az bir toplulukta söz konusu olmuştur. Yukarıda zikredilenler ise Rasûlullah'tan sonra* dinlerinden irtidat edip onun yolundan sapmamışlardır ki "senden sonra onların neler icad ettiklerini bilmiyorsun" hadisi delil getirilsin.[146]
Bu açıklamalardan sonra; bu delille sahabenin içinde münafıklar var diye ashabı ta'n etmeye atılanlar, Allah Teâlâ'nın kitabında onların nasıl bir hayat sürmüş olduklarını niçin okumamaktadırlar? Zira kitap kesinlikle batıl birşey zikretmez. Biz sahabeyi öven, onlan medheden, Allah'ın onlardan razı olduğunu beyan eden sarih ve açık Kur'ânî ayetleri daha önce zikretmiştik. [147]

4-Faraziyelerle Hüküm Yürütülmez:

İlave ediyor ve diyoruz ki: Hiç şüphe yok ki, Rasûlullah hayattayken, özellikle de Medine devrinde, münafıklardan bir grup mevcut idi. Şimdi münafıktan diğerlerinden ayırt etmenin mümkün olmadığını farz edelim. Durum böyle olsa bile; münafıklara dünyada, -gerek lehlerine ve gerekse aleyhlerine olsun- müminlere uygulanan hükümler uygulanmaktadır:
Münafıkların yahudilerden ve hristiyanlardan kötü oldukları ve cehennemin en alt tabakasında olacakları şüphe götürmeyen hususlardandır. Bununla beraber, yahudilerc, hristiyanlara ve müşriklere haram kılındığı gibi onlara müsiüman hanımların verilmesi haram kılınmamıştır. Keza Nebî "müsiüman kafirs mirasçı olmaz"[148] buyurmasına rağmen, bunların müsiüman çocukları münafık babalarına mirasçı olurlar. İşte burada şu ortaya çıkmaktadır: Bu kimseler, hüküm açısından dünyada müsiüman olarak kabul edilmektedir. Burada iki noktayı daha ilave etmek istiyoruz:
a) Kanunlar yapılırken, nizamlar düzenlenirken, sıfıra yakın derecedeki sorunlara bakılmaz. Eğer bir toplumda polis ve zabıta teşkilatı bulunmamasına rağmen, az suç işleniyor, nüfusu beş milyon olan bir toplumda hırsızlık senede bir kere meydana geliyorsa, böyle bir durumda sırf hırsızlığı önlemek için binlerce polisi görevlendirmeye gerek yoktur.
Keza, yüzölçümü milyonlarca metrekare olan fakat üzerinde az bir insan topluluğunun yaşadığı ve sınırlı sayıda arabanın bu kadar geniş alan üzerinde bulunduğu bir üikede, otoların geçiş trafiğini aydınlatma ve levha işaretleriyle düzenlemek akıl zayıflıgmdandır.
Fabrikaları bulunmayan, toprakları geniş bir ülkeye birisi fabrika kurmayı düşünse, bizim bu insandan Amerikan nizamnamesindeki şartlara uymasını isteyip fiyatı çok yüksek, havayı kirletmeyecek özel makinala-rı kurmasını istememiz de, aynı şekilde akıl zafiyetindendir. Bildiğimiz gibi, böyle bir şartı koşmak ilerlemiş sanayi toplumları için zaruri ve hayati gerekliliktir. Çünkü fabrikalar havayı kirletmeleri ile tüm beşer hayatını tehdit etmektedirler.
Peki bunun manası şu mudur: Amerika'da bulunan fabrika havayı kirletir ama, aynı fabrika Afrika kıtasında bulunduğu zaman havayı kirletmez. Bu sorunun cevabı, hayırdır. Havanın kirlenmesi her iki bölgede de aynıdır ancak, bir yerde hayatı tehdit ederken diğer tarafta etkisi görülmez. Bu yüzden böylesine sert uygulamalara gidilmez, çünkü bu, meseleyi çözmekten ziyade sorun çıkarır.
Buna göre, müminler topluluğu olan sahabenin içinde münafıklar var olsa bile bunların sayısı diğerlerine oranla çok az idi. Çünkü mümin olan sahâbîlerin sayısı onbinlerce hatta yüzbinlerce hatta daha da fazla idi. Bu sebeple, kaideleri koyarken münafıkların bulunuşunu göz önünde bulundurmayı, rivayetlerin naklinde tüm sahabenin adaletinde şüphe uyandırmayı ve onları ta'n etmeyi gerektiren bir sebep yoktur.
Aynı gerekçe bazı özel hatalar ve sürçmeler için de söylenebilir. Çünkü bu tür olaylar az olup yüzde bir seviyesine bile varmamaktadır. Böyle cüz'î hadiseler hesaba bile katılmaz. Nitekim selef "az, yok hükmündedir" demiştir. Zira, ashabın takva ve salah üzere bulunduğu, konuşmalarının doğru olduğu konusunda galebe-İ zan hasıl olmuştur. Ve burada bize gerekli olan, bu meseleye yaşanan hayat gözlüğüyle bakmaktır.
b) İslam, hayalde vehimler dünyasında yaşayan felsefî, aklî bir din değildir. Bilakis, hayatla tam içice, yaşanan amelî bir dindir. Bundan dolayı da, sadece akidede tam yakîn ister: Tevhid, risalet, ahirete iman ve diğer inanca taalluk eden hususlar gibi. Akideye taalluk eden hususlarda durum böyleyken, hayatın diğer veçhelerinde zann-ı galip yeterli olur. Esasında, işlevini zann-ı galible yürüten sadece İslam değildir, bilakis dünyanın tamamı bu kaide üzerinde durmaktadır. Çünkü bizler her-şeyde yakîni ve yakînle hareket etmeyi istersek, güven duygumuzu hatta hayatın tadını bile kaybederiz.
Bunu izah için meseleyi açalım: Çocuklar babalarına nisbet edilmektedir. İnsanlar da hanımlarından doğan evlatlarını çocukları kabul etmektedirler. Fakat bizler bu meseleye sadece akıl zaviyesinden baktığımız zaman, falancanın filancanın babası olduğuna veya da filancanın

falancanın oğlu olduğuna dair hangi aklî delile sahibiz acaba?
Eşlerden bazılarının hıyaneti mümkün değil midir? Zaten bunların mevcudiyeti bazan müşahede edilmektedir de.
Hemşirenin doğumevinde birinin çocuğunu diğerine vererek hata etmesi mümkün değil midir? Zira bu da nadiren olmaktadır.
Şimdi, az olan bu hadiseler sebebiyle, insanlar babaları, anneleri ve çocukları hakkında şüphe ederler mi? Biz sadece aklî ihtimali, az olan durumu bu meselelerde uygulamaya kalktığımız zaman, hayatın tadı hiç kalır mı?
Kişinin önüne konulan yemeğin temizliği hususunda şüphe etmesi mümkün değil midir? İçinde zehir bulunması ihtimali yok mudur? Çünkü bizler gazetelerde zehirlenme ve zehirle ölüm olaylarını .okumaktayız. Bu sebepten dolayı, her yiyecek ve içeceğin zehirli olduğunda şüphe etmemiz münasip olmaz mı? Zira yakînî olarak bunlarda zehir bulunmadığına dair bir bilgimiz yoktur. Böyle bir durumda bunlardan son derece uzak durmamız gerekir. Peki yemek içmekten kaçındığımızda birkaç gün sonra bizim akıbetimiz nice olur?
Tüccar, yıllara dayanan tecrübesi ışığında müşterisiyle alışverişte bulunur ve yazmadan, şahitler bulunmaksızın ona borçla mal verir. Çünkü onun nazarında müşterisi doğru ve emin bir kişidir. Müşterisinin böyle biri olduğunu, onlarca yıldır onunla yaptığı alışverişler göstermektedir. Fakat buna rağmen, mesela onlarca yıl dürüst alışveriş yaptıktan sonra aklen müşterinin yalan söylemesi mümkündür. Peki bu aklî -bilakis çok az söz konusu olan- ihtimal sebebiyle, biz insanların tamamı hakkında şüphe edip onlarla sadece kaydederek ve şahitlere dayalı olarak mı alışverişte bulunuruz? Biz bunu, -alimler bir tarafa- akıllı insanların dahi uygun göreceği birşey olacağına İnanmıyoruz.
Buradan ortaya çıkmaktadır ki, bizler menfi veya müspet, zann-ı galibin oluşmasının ışığı altında muamele yapıp tasarrufta bulunuyoruz. Oysa zann-ı galibin oluşturduğu bilginin hilafına bir durum olması aklen ihtimal dahilindedir.
Sadık ve sağlam olan ravinin, herhangi bir hadisin rivayetinde hata ettiği bizim nezdimizde kati olarak sabit olduğunda, -tüm sika ravilerin rivayetleri bir tarafa- bu durum, onun diğer tüm rivayetleri hakkında şüphe etmeyi gerektirmez. Çünkü bizlerin bu rivayetlerin tamamını atmamız hayatın kanunlarına terstir. Eğer biz, 'bazı raviler ile rivayetleri hakkında şüphe söz konusu olduğundan, aynı şüphe diğer tüm raviler ve rivayetleri için de söz konusu. Bu yüzden rivayetlere güvenemeyiz' dersek, hiç şüphe yok ki bu aklî bir ihtimaldir, sadece aklî bir neticedir ama bir sebep veya bağla hakikat dünyasına İnmemektedir.
Buna göre, Nebî'nin kasdettiğini anlamakta veya rivayeti doğru olarak ezberleyip korumakta hata etmesinin mümkün oluşuna dayanarak, herhangi bir sahâbî bir hadisi tek başına rivayet ettiğinde, bu bir karışıklığa, -ta'n etmek bir tarafa- onun hakkında şüphe etmeye sebebiyet vermez.
Hadis bu menfi zaviyeden değerlendirilmez, bilakis bizler asıl olan durumu göz önüne alırız. O da, rivayetin doğru olduğudur. Eğer herhangi bir hadisde hata ortaya çıkarsa, bu hadis terk edilir ancak, bu rivayet sebebiyle aynı sahâbînin ta'n edilmesine müsamaha göstermeyiz.
Daha önce açıklamıştık; sahabede bulunan durum, terbiye, dini koruma ve hassasiyet hali, bundan daha önemlisi Latif ve Habîr olan beşerin yaratıcısı Allah Teâlâ'nm onların âdil olduklarım belirtmesi, keza hem sözlü hem de amelî olarak Nebî'nin onları âdil göstermesi, ashabı diğer ravilerden daha yüksek bir konuma koymaktadır. Bu sebeple, diğer raviler onlara kıyas edilmez. Bilakis, diğer raviler yani sahabe dışındakiler araştırmaya ve tedkîke muhtaçtırlar. Âdil oldukları sabit olup, zabtları ispat edildiği takdirde rivayetleri kabul edilir. Zira rivayetin kabulünde ölçü, âdil olmak ve zabtın sağlam olmasıdır. Aslî beraat olan müsiümanlık ve fasıklıktan uzaklık yeterli değildir; nakledenin ayrıca âdil ve zabit olması gerekir.[149]
İbn Hacer (852/1448) şöyle der: "Âdil, zabtı tam ravilerin birbirlerinden rivayet ettikleri, senedi muttasıl olan, muallel ve şaz olmayan ahad haberler sahîh li zâtihîdir."[150] "Zabt düşük olursa bu hasen li zâti-hîdir."[151]
Buna göre, bu iki şartın mutlaka ravilerde bulunması gerekir. Allah'a hamd olsun ki, bunlar sahabede vardır. Sahabeden sonrakilerden veya onlar dışındaki ravilerden, rivayetinin kabul edilmesi murad edilen her kişide,[152] bu iki şartın mevcudiyetinin İspatı gerekir. [153]

5- Bazılarının Büyük Günah İşlemiş Olmaları Sebebiyle, Sahabenin Adaletine Yapılan İtirazın Cevabı:

Birisi şöyle demişti: "Sen nasıl olur da sahabenin âdil olduğunu iddia edersin. Onların İçinde müminlerin annesi Hz. Âişe'ye (ra) İftira eden var. İftira eden ise dört şahid getirmezse Kur'ân nassıyla fasıktır. Öyleyse sahabeden iftira edenler fasıktır, adaletleri kalkar. Buna göre sahabenin tamamının âdil olduğunu söylemek mümkün olmamaktadır."
Bu kimsenin sözünü reddetmek için deriz ki:
Allah Teâlâ iftira edenlerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"Namuslu kadınlara zina İsnadında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahid getiremeyenlere seksener celde vurun ve artık onların şahitligini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar. Ancak bundan sonra tövbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir."[154]
Allah Teâlâ bu ayette, söylediği şeyin doğru olduğuna delil getiremeyene üç hükmü gerekli kılmıştır:
a) 80 celde vurulması
b) Şahitliğinin ebedi olarak reddi
c) Fasık olduğu, Allah katında ve insanlar nezdinde âdil olmadığı
Allah Teâlâ bu hükümlerden sonra şöyle buyurmaktadır: "Anca'k bundan sonra tövbe edip ıslah olanlar müstesnadır."
Alimler, bu istisna hususunda ihtilaf etmişlerdir: İstisna sadece son cümleye mi dönmektedir? (Tövbe kişinin sadece fasıklığını mı kaldırmakta, tövbe etse bile şehadeti ebedi olarak kabul edilmemeye devam etmekte midir?) Yoksa ikinci ve üçüncü cümleye mi dönmektedir? (Tövbe ile şahitliği kabul edilip fasıklığı kalkar mı?)
Celde vurulmasına gelince; kişi tövbe de etse, ithamında ısrar da etse, bu olup bitmiş, geçmiş bir olaydır. Bu sebeple, ihtilafsız olarak, celdenin sonrası için bir hükmü yoktur. İmam Malik (179/795), eş-Şâfiî (204/819) ile Ahmed b. Hanbel (241/855), tövbe ettiğinde kişinin şahitliğinin kabul edileceğini ve fasıklık hükmünün kalkacağını benimsemişlerdir. Saîd ibnu'l-Museyyeb (93/712) ve seleften bir grup ta böyle söylemişlerdir.
İmam Ebû Hanîfe (150/767) ise şöyle demiştir: "İstisna sadece son cümleye dönmektedir. Tövbe ile kişinin {aşıklığı kalkar ve ebedi olarak şahidliğinin kabul edilmemesi bakî kalır." Şureyh, İbrahim en-Nehaî, İbn Cubeyr, Mekhûl, Abdurrahman b. Zeyd b. Câbir bu görüştedirler.
eş-Şa'bî ve ed-Dahhâk da şöyle demişlerdir: "Tövbe etse dahi, bu kimsenin şahitliği kabul edilmez. Ancak iftira ettiğini itiraf ederse, bu durumda şahitliği kabul edilir. Yine de en iyisini Allah bilir."[155]
Öyleyse, ümmetin fakihlerinin çoğu, iftira edenin tövbe etmesinden sonra şahitliğinin kabul edileceğinde ittifak etmişlerdir. Muhaddislerin uygulamaları da, iftira edenin şahitliğinin tövbe ettikten sonra kabul edileceğini göstermektedir. Çünkü onlar Hassan b. Sâbit'in[156], Hamne bnt. Cahş'ın[157] rivayetlerini kabul etmişler ve bunları kitaplarına almışlardır.
Bundan daha da önemlisi, Efendimiz Ömer'in uygulaması bu görüşün doğruluğuna işaret etmektedir. Çünkü kendisi Hassan b. Sâbit'in mescidde şiir okumasına itiraz edince, Hassan ona şöyle demişti: "Mes-cidde sizden daha hayırlısı varken de ben şiir okuyordum."[158] Bunun üzerine Hz. Ömer susmuştu.
Düşünce ufku dar birinin "bunların tövbe ettiklerini nereden tesbit ediyorsun" diye soruvermesi mümkündür.
Bu kimsenin sorusuna cevap sadedinde deriz ki: Bu iftira hadisesine katılmış olanlardan herhangi birisi tövbe etmemişse İslam dairesinden çıkmıştır. Çünkü Sıddîk kızı Sıddîka Âişe'nin bu iftiradan beri olduğu, Alîm ve Habîr olan Allah katından gelmiştir. Kim bunun hilafını teveh-hüm ederse, Kur'ân-ı Kerim hakkında şüphe etmiş olur. Sahabede böyle bir durumun bulunması ise mümkün değildir. [159]

6- Ahirette Havuza Gelineceği Ve Bazı İnsanların Havuzdan Uzaklaştırılacağına Dair Hadisi Delil Getirerek, Sahabenin Hepsinin Âdil Oluşuna İtiraz Edilmesi Ve Bu Hadisin Manasının İzahı:

a) "... İbn Abbas'tan (ra): Rasûlullah (a.s) "sizler (kabirlerden) yalın ayak, vücudunuz çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksımz" buyurduktan sonra şu ayet-i celileyi okudu: '(Mahlukatı) ilk yaratmaya başladığımız gibi -katımızdan verilmiş bir söz olarak- tekrar var edeceğiz.'[160] (Rasûlullah sözüne şöyle devam etti:) Kıyamet gününde ilk giydirilecek kişi İbrahim'dir. Daha sonra ashabımdan bir grup sağa sola alınıp götürülecekler. Ben bu durum karşısında 'onlar benim ashabım' diyeceğim. Bana 'senin ayrılışından itibaren bunlar gerisin geri dönüp mürted olmuşlardır' denilecektir. Bunun üzerine ben de salih kul İsa b. Meryem'in dediği gibi diyeceğim: 'Aralarında bulunduğum müddet, üzerlerine gözcü idim. Ne zaman ki beni içlerinden aldın, üzerlerine gözetleyici yalnız sen kaldın. Zaten sen herşeye şahidsin.'[161]
Muhammed b. Yusuf el~Firebri der ki: Ebu Abdillah vasıtasıyla Ka-bîsa'nın şöyle dediği aktarılmıştır: Burada kastedilenler Ebubekr (ra) döneminde irtidad edenlerdir. Ebubekr (ra) bunlarla savaşmıştır."[162]

b) "...Enes b. Malik'ten: Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır: "(Kıyamette) ashabımdan bir grup insan (havuzun başında) benim yanıma gelecekler. Onları tanıyacağım ama alınıp götürülecekler. Ben bu durum karşısında 'onlar benim ashabım' diyeceğim. Allah Teâlâ da şöyle buyuracaktır: 'Senden sonra onların neler icad ettiklerini bilmiyorsun."[163]
c) "...Ebu Hureyre'den... RasûlulÎah (a.s) şöyle buyurdular: "Dikkat edin. Bazı insanlar havuzumun başından, yolunu kaybetmiş develerin kovulduğu gibi kovulacaklar. Ben onlara 'hey! Buraya gelin' diye bağıracağım ancak, bana şöyle söylenecek: 'Onlar senden sonra (dinlerinde) değişiklik yaptılar.' (Bunu duyunca, "benden sonra başka yola sapan) uzak olsun, ırak olsun diyeceğim."[164]
d) "...Ebu Hureyre'den... RasûlulÎah şöyle buyurdular: "Kıyamet günü ashabımdan bir grup bana gelirler ancak havuzdan uzaklaştırılırlar. Bunun üzerine ben, 'ya rabbi! Onlar benim ashabım' derim. Allah ta şöyle buyurur: 'Onların senden sonra neler icad ettiklerini bilmiyorsun, onlar gerisin geri irtidad ederek döndüler."[165]
Hiç şüphe yok ki, hadis mutevatirdir ancak bazı insanların havuzdan uzaklaştırılmasıyla kastedilenler Rasûluilah'ın vefatından sonra İslam'dan irtidad edenlerdir. Nitekim durumun böyle olduğu, rivayetlerin birkaçında açıkça ifade edilmiştir. Biz bunların bir kısmını burada naklettik. Yukarıda el-Firebrî'den naklettiğimiz gibi ümmetin alimlerinin anladığı da budur.[166]
Usûl alimleri sahâbînin tarifini yapmışlardır. Hiçbir tanesi İslam'dan irtidad edenleri sahabeden saymamıştır. Mesela İbn Hacer sahâbî tarifinde şöyle demiştir: "En sahih olan görüşe göre sahâbî: Nebî ile mümin olarak karşılaşan ve araya irtidad dönemi girse bile mümin olarak vefat eden kimsedir." İbn Hacer buna delil olarak el-Eş'as b. Kays'ın ir-tidadmı ve Hz. Ebubekr döneminde tekrardan İslam'a dönüşünü zikretmiştir. Hz. Ebubekr onun İslam'a dönüşünü kabul etmiş ve kız kardeşiyle evlendirmişti.[167]
Öyleyse, buradaki mezkur acıklı haber, Rasûluilah'ın zamanında müslüman olup, ona sahâbî olmakla şereflenen ve mürted olarak ölenler içindir.[168] Buna göre, müslüman olarak ölenlerin adaletine ta'n etmek, onların dinleri, adaleti, sahâbîlikleri hususunda şüphe uyandırmak caiz olmaz. İnsan, ucuz-kıymetli herşeyini dinleri uğrunda feda eden sahabenin müslümanlığı hususunda şüpheye düşerse, kendisinin müsiü-manlığma nasıl sağlam itikad edecek?
İşin bu tarafı böyle. Başka bir açıdan bakıldığında, bir insanın müs-lümanhğına hükmetmek zahire göredir. Nitekim RasûlulÎah da sakındırmasına ve acıklı durumu haber vermesine rağmen, onları 'ashabımdan bir grup', 'ashabımdan bir topluluk', 'ashabımdan bir grup insan' diye vasıflandırıp, ashabım diye isimlendirmekte, zahire göre hüküm vermektedir. RasûlulÎah zahire göre hüküm verdiğine, hükmünü batma göre bina etmediğine göre, hadisçilerin sahabenin tamamını âdil kabul etmeleri ne diye tenkit edilmektedir? Halbuki onlar bu hususta Rasûluilah'ın uygulamasını esas almaktadırlar. [169]

7-Sözün Hülâsası:

Kur'ân-ı Kerîm'de el-Munafikûn adıyla bir sûre ve münafıklarla İlgili başka ayetlerin bulunması sebebiyle, cumhurun sahabenin tamamını âdil kabul etmesi tenkit edilemez. Çünkü aynı Kur'ân'da sahabenin tamamını medh eden pekçok ayet te vardır. Bu yüzden münafıkların günahları sebebiyle sahâbîler muaheze edilemez. Allah onların hepsinden razı olsun. [170]

C-Üçüncü Tenkidin Tahlili:

Sahabe birbirini tekfir ediyor veya yalanlıyor muydu?
Ashabın birbirlerini tekfir ettiklerine dair bir tek sahih rivayet yoktur. Ancak bazısı, aralarında husumet olduğunda nifak kelimesini kullanmış ve 'sen münafıksın' demiştir. Ama bu kelimeyi kızgınlığın neden olduğu galeyanla söylemişlerdir, yoksa töhmet kasdıyla muhataba yöneltilmiş bir ifade değildir.
Hem bu ferdi bir hadisedir. Aynı hadisenin, çok kez meydana geldiğine delil olarak kullanılıp umuma teşmil edilmesi hiçbir şekilde doğru olmaz. Dediğimiz gibi, sahabe birbirlerini yalanlamıyordu. Bu ifadenin içinde bulunduğu rivayetlerin çoğu sabit değildir. Nitekim Enes b. Mâlik el-Ensârî de (93/717) şöyle demişti: "Birbirimize yalan söylemiyor-duk."[171]
Evet, müminlerin annesi Hz. Âişe Ebu'd-Derdâ'yı yalanlamıştı. Ebu'd-Derdâ "sabah vaktine giren kimse için artık vitir yoktur" diye sohbet ettiğinde, Hz. Âişe, "Ebu'd-Derdâ yalan söyledi. Nebî sabahlıyor ve vitri de kılıyordu" demişti.[172] Buradaki yalan hata manasındadır. Eğer buradaki yalan ifadesini ilk akla gelen anlamında alırsak, bu durumda mana doğru olmamaktadır. Çünkü, burada Ebu'd-Derdâ'yı yalanlayacak bir yön yoktur. Zira bu, onun kendi şahsi görüşü veya fetvası idi. Görüşler ve fetvalar ise, yalanlanmaz ancak hatalı kabul edilir.[173]
Bu durumda şöyle dememiz mümkün olmaktadır: Sahabe birbirlerini yalanlamıyordu.
Sahabeden bir kısmı hata edip şarap içmiş veya büyük günah işlemiş hatta sahabeden iki grup arasında savaş dahi olmuştur.[174] Buna rağmen, aralarındaki problemlerde dahi hadis uydurdukları sabit- olmamıştır. Nitekim Ali b. Ebî Tâlib (40/660) şöyle diyordu:
"Sizlere Rasûlullah'tan bir hadis aktardığımda, ona yalan isnad etmektense gökten yere çakılmayı tercih ederim. Başka bir kimsenin sözünü aktardığımda ise (bunu yapabilirim), çünkü ben bir savaşçıyım. Savaş ise hileden ibarettir..."[175]
Hz. Ali'nin karşısında bir ordu görüyoruz. Fakat o, bu zamanda bile Nebî'ye yalan isnad etmiyor, sadece hadisi tevil ediyor (ve karşısındaki-leri düşman olarak değerlendiriyor. Nitekim aynı durum şu rivayette de görülmektedir).
"... Tâvûs'dan, o Ebubekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o da babasından; şöyle demiştir: Ammâr b. Yâsir öldürülünce, Amr b. Hazm, Amr b. el-Âs'ın (42/662) yanına girdi ve şöyle dedi: 'Ammâr öldürüldü. Oysa Rasûlullah bu hususta şöyle buyurmuştu: Onu asi bir topluluk öldürecek.' Amr b. el-Âs korkup titreyerek ayağa fırladı ve Muâvi-ye'nin (60/680) huzuruna girdi. Muâviye ona 'neyin var?' diye sorunca, 'Ammâr öldürüldü' dedi. Muaviye de: 'öldürülmüşse ne olmuş yani' deyince, Amr şöyle dedi: 'Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işitmiştim: Onu asi bir topluluk öldürecek.' Bunun üzerine Muâviye ona şunu söyledi: 'Bevl ettiğin yerde kaydın.[176] Onu biz mi öldürdük. Ali ve arkadaşları öldürdüler. Getirip mızraklarımızın -veya kılıçlarımızın- önüne attılar."[177]
Burada Muâviye'nin (ra) yalan söylemediğini keza yalanlamadığını ancak hadisi tevil ettiğini görmekteyiz. Bundan dolayıdır ki, sahabenin hepsi, müslümanların hem alimleri hem de avamı olmak üzere tümü nezdinde âdildir. Bu sebepledir ki, kendilerinin medhedildiği hadisleri bazı sahâbîler rivayet ettiğinde, insanlar rivayetlerini kabul etmişlerdir.[178]
Bazı doğru yoldan sapmış fırkaların sahabeyi, özellikle de el-Velîd b. Ukbe'yi, Abdullah b. Ebî Serh'i, Muaviye b. Ebî Sufyân'ı ve başkalarını ta'n ettiklerini görmekteyiz. Çok ilginçtir, bu kimselerce rivayet edilen ve içlerinde kendilerinin medh edildiği sahih ve sabit hadisler bulamıyoruz. Eğer bu kimseler yalancı olsaydı, hadisler uydururlar, hadisçiler de kendilerinden bunları rivayet ederdi. Çünkü onların nazarında bu kimseler sahabedendir ve âdildirler.[179] Bu kimselerce içlerinde kendilerinin övüldüğü sahih ve sabit rivayet bulunmaması, onların sâdık olduklarının bir başka delilidir. [180]

D-Dördüncü Tenkidin Tahlili:

Sahabenin adaleti ve bunun beşer tabiatına aykırı olduğu iddiası. [181]

1-Ashabı Bugünkü Toplumlarla Kıyas Etmemek Gerekir:

Sahabenin tamamının âdil sayılmasının beşer tabiatına aykırı olduğu ve bu sebeple bu yaklaşımın kabul edilmesinin mümkün olmadığı iddiasının yaşanan hayatta dayandığı bir mesned yoktur. Bilakis, bu iddia beşer tabiatına terstir. Çünkü bu görüşü iddia edenler, terbiyenin insan nefsindeki tesirini tamamen bilmez görünmektedirler. Ayrıca, dini müdafaa hassasiyetinin etkisini ve bunun nefsin güzelleşmesindeki nüfuzunu görmezlikten gelmektedirler. Oysa, beşer tabiatı donuk, kalıpları belli ve hiçbir tarafa meyi etmez birşey değildir ki. Bilakis biz insan tabiatını şöyle görüyoruz: Sağlam bir imanın etkisine girip, tevhid akidesini ruhuna sindirdiğinde yücelir ve meleklere yaklaşır, tüm rezilliklerden vareste olur. İnsan nefsi alçaklaşır ve kirlenirse, bu sefer, aralarında fazla mesafe yokmuşçasına şeytana yakın olur. Bununla ilgili bazı misaller zikretmemiz mümkündür:
Şehvet duygusu insanın tabiatında vardır. Allah Teâlâ'nın Hz. Adem'den peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s) kadar koymuş olduğu şeriat, evlenme yani iki karşı cinsi bir araya getirmedir. Bazan bu ev-lililiğin sonu boşanma olur. Hristiyanlık eşin hıyaneti dışında boşanmaya müsade etmezken, İslam dini boşanmaya izin vermiştir. Buna rağmen 1930 yılında İngiltere'deki boşanma oranı binde onbirdir. Bu rakam 1960 yılında binde yetmişe çıkmıştır. Aynı dönemde bu rakam Amerika'da binde üçyüzotuzlara ulaşmaktadır. [182] Fransa'da ise şimdiki miktar binde ikiyüze

varmıştır. Şimdi bizler, bu ülkelerdeki beşer tabiatının meylini öğrenmek iste diğimizde, birbirlerinden ayrılan eşlerin boşanma oranını tüm beşer tabiatı için ölçü almamız uygun olur mu? Kanımızca bu açık bir hata olur. Öyleyse "beşer (insan) tabiatı" ifadesi elastikî bir ifadedir. Bu sebeple, bir ülkedeki toplum şartlarını diğer bir ülkeye, bir zamandan başka bir zamana, böyle basit şekilde kıyas etmek uygun olmaz.[183]
Buradan ortaya çıkmaktadır ki; sahabeyi başkalarına kıyas etmek veya bunun tersini yapmak doğru olmaz. Çünkü Allah Subhânehu ve Te-âlâ onları temize çıkarmış ve Peygamber'ine ashab olarak seçmiştir ki, vefatından sonra emaneti alıp yerine getirsinler diye. [184]

2-Sahâbenin Beşer Yönü İnkar Edilmemektedir:

Burada geriye başka bir problem kaldı. O da, yanılma ve unutmanın beşer tabiatının özelliklerinden olması. Bizler sahabenin tamamını âdil kabul ettiğimizde onları beşer mertebesinden yukarı çıkarmış, onlardan yanılma ve unutmayı kaldırmış oluruz.
Bunu reddetmek için şöyle deriz:
a) Sahabe beşerdir, onlar da diğer insanlar gibi yanılma ve unutmaya maruzdurlar. Adil kabul edilmeleri, yanılma ve unutmalarının imkân dahilinde olduğunu kabul etmemek anlamına gelmez.[185]
b) Onlar Nebî ile beraber yaşadılar, olaylara şahid oldular, kendi gözleriyle gördüler. Gördükleri hafızalarına yerleşti. Daha sonra gördüklerini amelî olarak tatbikata döktüler ve sünnet-i nebeviyyenin doğru bir sureti (bir nevî kopyası) oldular. Bu meziyet, başkalarında böylesine topluca birarada bulunmamıştır. Buna rağmen onlar, Rasûlullah hayatteyken de vefat ettikten sonra da biraraya geldiklerinde, Rasûlullah'm meclisinde geçen hususları birbirleriyle müzâkere ediyorlardı.[186] Bazıları ise, Kur'ân virdini okur gibi kendi kendine tekrarlayıp aklında tutardı.[187] Buna şunu da ilave edebilirsin: Onlar hadis rivayetinde ihtiyatlı davranıyorlar, bir hadisin sıhhati hususunda şüphe ettiklerinde rivayetten kaçınıyorlardı. Aynı zamanda birbirlerini hadislerde ziyade ve noksanlıkta bulunmaktan sakındırıyorlardı. [188]

3-Sahâbenin İhtiyatlı Davranmasına Misaller:

a) Suheyb şöyle diyordu: "Gelin, size gazvelerimizden bahsedeyim. Ama size 'gelin, Rasûlullah şöyle buyurmuştur' demem."[189]
b) Mucâhid şöyle demiştir: "İbn Ömer ile Medine'ye kadar arkadaşlık ettim. Bana Rasûluilah'tan sadece şu hadisi aktardı: Bizler Nebî'nin yanında idik..."[190]
c) Abdullah b. ez-Zubeyr babasına, "falan ve filanın Rasûluilah'tan hadis rivayet ettiği gibi senden rivayet duymuyorum" deyince, babası ona şu cevabı verdi: "Ben Rasûluilah'tan hiç ayrılmadım fakat, onun şöyle dediğini işittim: 'Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."[191]
d) İbn Ebî Leylâ anlatıyor: "Zeyd b. Erkam'a geldiğimizde, 'bize Rasûluilah'tan rivayet et' diyorduk. O ise şunu söylüyordu: Bizler yaşlandık ve unuttuk. Rasûluilah'tan hadis rivayet etmek ağır bir iştir."[192]
e) Enes diyor ki: "Nebi'nin şöyle buyurmuş olması, beni sizlere çok hadis rivayet etmekten alıkoyuyor: Kim kasten benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."[193]
f) Semure şöyle demiştir: "Benim Rasûluilah'tan işitmiş olduğum pekçok hadisi sizlere anlatmamı, daha çok bilenlerin burada bulunması engelliyor. Ondan işittiklerimi ezberlerken delikanlılık dönemlerimdey-dim."[194]
g) Şurahbîl b. es-Simt, Ka'b'a "ya Ka'b b. Murre! Bize Rasûluilah'tan hadis rivayet et, ama dikkatli ol" demiştir.[195]
h) İmran b. Husayn hataya düşmemek için çok hadis rivayet etmekten kaçınıyordu.[196]
ı) Esîd b. Ebî Esîd annesinden nakleder: "Ebu Katâde'ye şöyle dedim: 'İnsanların rivayet ettikleri gibi, niçin sen de Rasûluilah'tan hadis rivayet etmiyorsun?' Ebu Katâde dedi ki: "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:[197] Kim benim adıma yalan uydurursa yan tarafı için cehennemde yaslanacak bir yer arasın..." [198]

4-Sahâbenin Yanılması Ve Unutması:

Sahabenin yanılma ve unutma taraflarına gelince; münekkidler, sahabeyi tüm şeylerden selîm kılmamışlardır. Bilakis hata veya yanılmayı tesbît ettiklerinde buna dikkat çekmişlerdir.[199] Nitekim Hz. Âişe, sahabeden bir grubun rivayetlerinde yanıldıklarını ifade etmiştir:
a) Hz. Âişe, îbn Ömer'in, Nebî'nin umre yaptığı tarihler konusunda yanıldığını söylemiştir.[200]
en-Nevevî (676/1277) bu hususta şöyle demiştir: "İbn Ömer'in, Hz. Aişe'nin inkarı karşısında sükût etmesi, kendisinin meseleyi karıştırdığını veya unuttuğunu ya da şüphe ettiğini göstermektedir[201]
îbn Hacer de (852/1448) bununla delil getirerek şunu der: "Burada, masum olmadığından dolayı sahâbî için yanılma ve unutmanın olabileceğine delil vardır."[202]
b) Saîd ibnu'l-Museyyeb, İbn Ömer'in "Nebi Meymûne ile ihramda iken evlenmiştir" sözünde yanıldığını söylemiştir.[203]
c) ed~Dârekutnî Râfi' b. Amr el-Muzenî'nin şu sözünde yanıldığını belirtmiştir: "Rasûlullah'ı Mina'da bir katırın üzerinde hutbe irad ederken gördüm." Tüm insanlar Nebî'nin hutbesini dişi veya erkek deve üzerinde irad ettiğini rivayet etmişlerdir. ed-Dârekutnî sonra şöyle der: "Şimdi sahâbî bu sebeple zayıf mı kabul edilecek?"[204]
Buradan açıkça ortaya çıkmaktadır ki; sahabenin adaletine inanmak beşer tabiatına aykırılık arz etmez. Çünkü Nebî'nin (a.s) terbiyesi onlar üzerinde etkili olmuş, onlar bu terbiye ile hadisleri rivayet ederken tamamen ihtiyata sarılmışlardır. Sahabenin tamamını âdil kabul edenler, -tesbit edildiği takdirde- sahabenin hatalarını açıklamışlar ve pekçok sebepten dolayı, bu durumun onların adaleti üzerinde etkili olmayacağını kabul etmişlerdir.
d) Keza Müslim hayz bahsinde İsmail, Ebû Reyhâne, Sefîne tarikiyle rivayet eder...: "Rasûlullah bir sâ' ile gusleder, bir müd ile abdest alırdı."[205]
Ebû Reyhâne diyor ki: "Sefîne yaşlanmıştı, onun hadisine güvene-miyordum."[206]

Hadislerde Anlam Kayması (Manayla Rivayet Sorunu)

Cerrahın hastayı masaya yatırıp üzerinde gerekli tedkikleri yapması gibi, bir insanın sözünü en güzel şekilde tahlil etmenin yolu, ağzından dökülmüş ifadeleri olduğu gibi incelemekten geçer. Sözler aynı şekilde gelmediği zaman, yapılacak yorumlar ve tahlillerin en azından bir kısmı yerini bulmayacak, böyle olunca da konuşanın aklına gelmemiş ihtimaller üzerinde münakaşalar ve açıklamalar yapılacaktır. Çoğu zaman kelâm sahibi, esas muradını izah imkanı bulamayacağı için de, sözü yorumların içerisinde kaybolup gidecektir.[207]
Bunu hem ferdî hem de toplumsal hayatımızda, özellikle de siyasî sahada tesbît etme imkanına sahibiz. Söylenen sözler kayda alınmadığı zaman, 'ben şunu demiştim', 'muradım şuydu gibi' savunmalarla insanlar kendilerini kurtarmaya, beri taraftakiler de 'şunu demiştin' diyerek sıkıştırmaya çalışırlar. Kendi aramızdaki konuşmalarda da aynı şeyi yakından müşahede edebiliriz. Bir ortamda söylenen söz, oradakilerce başkalarına aktarıldığında, söz çoğu zaman mecrasından çıkar, hatta ba-zan bambaşka birşey olur çıkar. Birisine büyük bir sevgiyle bağlanan in- _ sanların ifadelerinde sözü genişletme ve tefsir ederek ilavede bulunma çok görülür. Bu durum, dikkatsizlik yanında, dinleyenlerin o anki zihinsel durumları, kültür seviyeleri ile de bağlantılıdır.
Aynı durum, Hz. Peygamber'in ashabı ve sonraki raviler için de söz konusu olabilir mi? Hadisleri kendilerinden sonrakilere aktarmak amacıyla Rasûlullah'ı dinlememiş olan sahâbîler duydukları hadisleri olduğu gibi bizlere nakledebildiler mi? Cüz çalışmalarına karşın, ciddi tasnifatın ikinci asra doğru yapılmaya başlandığı göz önüne alındığında, aradaki süre zarfında Hz. Peygamber'in hadisleri dillerden dillere aktarılmak suretiyle ne derece safiyetini ve aslî durumunu muhafaza edebildi? Abartma olduğu belli olan hafızalarının son derece kuvvetli oluşu, hadisleri Rasûl'den öğrendikleri gibi nakletmek hususunda onları ne derece başarılı kılabildi veyahutta ashab beşerî ölçülerde olunabilecek kadar başarılı olduysa, kendilerinden sonrakiler için de aynı şeyi söylemek mümkün mü? Özellikle Arap olmayanlar ile rivayet için yeterli düzeye sahip olmayan raviler, hadisleri olduğu gibi aktarmada ne kadar başarılı olabildiler? Soruyu bir başka açıdan soracak olursak: Hassasiyet gösterilerek dikkatli olunmasına rağmen, beşer vasıflan herşeyi olduğu gibi ezberlemelerine imkan vermiş midir, değişiklik mutlaka söz konusu olmamış mıdır?
Bu ve benzeri sualler, Hz. Peygamber'in hadislerinin lafzen rivayet edilmemesinin ne tür problemler getirdiğine dair önümüze çıkan sorulardan birkaçıdır.

Bu sorulara cevap ararken, ashabın endişelerimizi uzaklaştırmada oldukça başarılı olduğunu söylemek durumundayız. Çünkü hadisleri ilk kaynağından almaları, hangi münasebetle söylendiğine şâhid olmaları, etraflarında kendilerini her an düzeltecek, onlar gibi birinci ağızdan işitmiş bir topluluğun varlığı ashab için bir avantaj idi. Ayrıca Hz. Peygamber'in, hadislerinin kendisini dinleyenler tarafından o anda bulunmayanlara aktarılmasını İstemesi[208], bunu yaparken olduğu gibi aktarılmasının üzerinde basa basa durması[209], emaneti hakkıyla bir sonraki kuşağa aktaranlara duada bulunması[210], kendisi adına yalandan şiddetle sakındırması[211] ve bu sakındırma sebebiyle "lafızları değiştirip te bu hüküm altına girer miyim"[212] korkusunun taşınması, sahabenin bu konuda hassasiyet göstermesini sağlayan en büyük âmillerdi.
Ashab duydukları hadisleri naklederek, duaya mazhar olmak ve dinin buyruklarını kendilerinden sonrakilere ulaştırmak istiyordu ancak, olduğu gibi nakletmemek te bir nevi Hz. Peygamber'in ağzından çıkan ifadelere sadık kalmamak olduğundan (bu da bir anlamda yalan sayılabileceğinden), onların bir kısmının hadis rivayeti hususunda oldukça temkinli davrandıklarını, azaptan korkup rivayetten kaçındıklarını görmekteyiz. Nitekim diğerleri gibi, Hz. Peygamberle beraber bulunan Talha'ya. Hz. Peygamber'den niçin az hadis rivayet ettiği sorulduğunda, şu cevabı vermişti: "Onlar gibi ben de Hz. Peygamberle birlikte oturdum. Onlar gibi Rasûlullah'ı ben de dinledim. Fakat ben onun, 'kim benim adıma...' buyurduğunu işitmiş biriyim."[213]
Az hadis rivayet etmiş olan İmrân b. Husayn'ın şu sözü, ashabın bir kısmının bu korkuyu taşıyarak rivayetten geri durduklarını göstermektedir: "Vallahi! İstesem Rasûlullah'tan iki gün peşpeşe hadis rivayet edebilirim. Fakat beni bundan alıkoyan sebep şudur: Rasûlullah'ın ashabından bazıları benim işittiğim gibi hadisleri işittiler, benim şahid olduğum gibi olaylara şahid oldular. Hadis rivayet ediyorlar ama aslında bunlar onların aktardığı gibi değildir..."[214]
Ashabın bir kısmı bu korkuyu taşıyarak hadis rivayetinden geri duruyordu ancak, geri kalanlar ümmeti aydınlatma sorumluluğunu kendilerinde görerek hadisleri aktarıyorlardı. Çünkü Rasûl hayatta değildi ve karşılaşılan meselelerde nasıl davrandığını ve ne buyurduğunu aktarmak mesuliyeti ashaba düşmekteydi. Bunu onlardan başka yapacak kimse de yoktu.
Ancak ne kadar dikkatli olurlarsa olsunlar, onlar da bizim gibi birer insan idiler. Bugün elimizde bulunan hadisleri bizlere aktaranlar sahâbî-ler idi. Hadisler onlardan sonraki kuşaklara geçtiğinde ise, beş ağızdan rivayet edilen hadis on ağızdan nakledilir hale gelmiş ve bu halkalar genişledikçe tabii olarak farklılıklar hatta zıtlıklar meydana gelmiştir. Öyle olmuştur ki, muhaddislerin bir hadisin elli altmış tarikini toplamasınla övündüğümüz durum, levhayı ters çevirdiğimizde birbiriyle aykırılıklar arz eden elli altmış rivayetle karşı karşıya bırakmıştır bizleri. Bunun böyle olmasının en büyük sebebi, hiç şüphesiz ki hadislerin ibadetlerde Kur'ân gibi kıraat edilmemesi[215], ravilerin büyük kısmının Arap olmaması, kalabalık bir bölümünün de hadisleri hakkıyla eda edecek kabiliyette olmamalarıydı.
Endişe verici gerçeği gören gerek fukaha ve gerekse muhaddisler, bu tür rivayetler karşısında nasıl bir tutum belirleyeceklerini tesbit etmeye çalışmışlar, bazıları böyle rivayetler kabul edilmez derken, çoğunluk kendi usûllerine göre aynı lafızlarla rivayet edilmemiş hadisleri kabulde bir takım kriterler koymak durumunda kalmışlardır. Filologlar ise, manayla rivayet edilmeleri sebebiyle hadislerle istişhad etmemişlerdir.
Şu bir gerçektir ki, bugün bizlerin elinde, Hz. Peygamber'in ağzından çıktığı haliyle muhafaza edilmiş bir tek hadis bulmak oldukça zordur. Birkaç kelimelik rivayetlere varıncaya kadar durum budur. 'Men kezebe' hadisi ile 'inneme'l-a'mâl' hadisi bunun örnekleridir. Birbirleriyle farklılık arz eden ve aynı hususu anlatan hadislerden bir tanesi Hz. Peygamber'e ait olabilir. Ancak tüm raviler hadisi aynı lafızla rivayet etmediklerinden ve hangisinin aslî durumu muhafaza ettiğini kesin olarak bilemediğimizden, böyle demek durumundayız. [216]

I-Tarif Ve Kapsam:

"Hadis metninin, salahiyetli şahıslar tarafından, mânâsı bozulmamak şartıyla, Resûlullah'ın (a.s) kullanmış olduğu lafızlardan başka lafızlarla ifade edilerek rivayet edilmesi"[217] manayla rivayet (muhteva rivayeti) olarak tarif edilmektedir.
Fiilî hadislerin farklı şekillerde nakledilmesi manayla rivayetin dışında kalmaktadır. Ravilerin bu tür rivayetlerde farklı ifadeler kullanmaları tabiîdir. Çünkü ashabtan herkes, görmüş olduğu durumu kendince anlattığı için, her ravinin İfadesi farklılık arz edecektir. Nitekim haccın ve namazın anlatıldığı hadislerde lafızların oldukça farklı olmasının sebebi budur. Bu yüzden manayla rivayet meselesi değerlendirilirken bu tür hadislerin buna dahil edilmemesi daha münasip düşer. Ancak olay anlatılırken Hz. Peygamber'in beyanlarına yer veriliyorsa, onlar da manayia rivayet içine girmektedir.[218]
Bunun yanında, cahil kimsenin manayla rivayetinin caiz olmadığı konusunda ihtilaf yoktur. Çünkü böyle birinin lafzı tersine çevirmiş olmasından emin olunmaz, zaten genel durumları da budur.[219]
Keza manayla rivayet meselesi, hadislerin kitaplarda toplanmasından öncesine ait bir durumdur. Hadisler kitaplarda toplandıktan sonra böyle birşey fiilen ortadan kalkmış olup,[220] bunları değiştirmenin caiz olmadığında ittifak vardır. [221]

Iı -Manayla Rivayetin Sebepleri:

Lafzî hadislerin manayla rivayet edilmesi, bazan aynı mevzunun Hz. Peygamber tarafından çeşitli defalar dile getirmesinden kaynaklanabildiği gibi, ravinin manayla rivayet etmesinden veya ravinin şahsından da kaynaklanabilmektedir. Bu hususlar ana başlıklarıyla şu şekilde sıralanabilir: [222]

1-Hadisenin Birkaç Kez Tekrar Etmesi:

Hz. Peygamber'in altmışüç yıllık ömründe her kelamı, her nasihati, her hükmü sadece birkez söylediği, benzer olaylarla karşılaşmadığı düşünülemez. O, günlük hayatını yaşarken, çarşıda pazarda karşılaştığı yanlışlıklara müdahele ederken, âdâb babında bazı hususları tavsiye ederken, miras, kati, iftira vb. konularda hüküm verirken sarfettiği ifadeler birbirlerine çok yakın olabileceği gibi birbirinin aynı da olabilmiştir, insanın, günlük hayatını yaşarken kullandığı kelimelerin sınırlı oluşu ve bazı şeylerin hergün tekerrür ettiği de hesap edilirse bu durum daha iyi anlaşılır.
Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle farklı ifadeler kullanmış olması mümkündür. Böyle bir durumla karşılaşılınca hepsini aynı olaymış gibi düşünmek yanlış olabilir. Nitekim Jbn Hazm (456/1064) mana bir olduktan sonra rivayetler arası farklılığın önemli olmadığını söyler ve bunu şu sebebe bağlar: "Hz. Peygamber in bir hadisi birkaç defa buyurduğu sabit olmuştur. Her insan kendi duyduğunu rivayet etmiştir. Bu da rivayetler hakkında şüphe uyandıracak bir husus değildir."[223] Misal:
a) Ebû Zer'den: Bir gece dışarı çıktığımda, baktım ki Rasûlullah kendi başına, yanında kimse bulunmaksızın yürüyor... Ben de bir müddet onunla beraber yürüdüm... Dedim ki: "Yâ Nebiyyallah! Allah beni senin yoluna kurban etsin! el-Harre (Medine'de siyah taşlı yer) tarafında kiminle konuştunuz? Oysa sana cevap veren kimseyi görmedim." Ra-sülullah şöyle buyurdu: "O Cibril'di. el-Harre tarafında bana geldi ve şöyle dedi: 'Ümmetini müjdele: Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölen kimse cennete girecektir..."[224]
b) Ebû Hureyre'den: Bir yolculukta Hz. Peygamber ile birlikte idik. Bir müddet sonra yolcuların azıkları tükendi. Hatta Rasûlullah develerin bir kısmını boğazlamayı düşündü. Bunun üzerine Hz. Ömer, "yâ Ra-sûlallah! Yolcuların kalan azıklarım toplasanız da onlar üzerine Allah'a niyazda bulunsanız" dedi. ...Rasûlullah şöyle cevap verdi: "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve ben Allah'ın rasûlüyüm. Bir kul, bu ikisinde hiçbir şüphe taşımaksızın Allah'a kavuşursa, cennete girecektir."[225]
c) Ebû Hureyre'den: Bir cemaatla beraber Rasûlullah'm etrafında oturuyorduk. Ebübekr ve Ömer de bizimle beraberdi. Birara Rasûlullah ; aramızdan kalktı fakat dönmesi gecikti... Ayakkabılarını bana vererek j "yâ Ebâ Hureyre!" buyurdu. "Bu bir çift ayakkabımı götür ve bahçenin i arkasında Allah'tan başka ilah yoktur diye gönülden inanan kime rast-; larsan, onu cennetle müjdele...[226]
:
d) İtbân b. Mâlik'ten: Gözümde rahatsızlık olunca Rasûlullah'a haber ,' saldım ve "bana kadar gelip evimde namaz kılmanızı ve kıldığınız yeri namazgah edinmek istediğimi" söyledim... (Rasûlullah) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın rasûlü olduğuma şehadet eden hiçbir kimse yoktur ki cehenneme girsin veya onu tatT sın."[227]
e) Cabir'den: Bir adam Rasûlullah'a gelerek "yâ Rasûlallah! Cennet ve cehennemi gerektiren iki şey nedir?" diye sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölen kimse cennete girecektir. Allah'a birşeyi şirk koşarak ölen kimse ise cehenneme girecektir,"[228]

f) Enes b. Mâlik'ten: Muaz binekte ardında iken... Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun rasûlü olduğuna kalbinin samimiyetiyle inanan herkese, Allah cehennemi haram kılmıştır."[229]
Bu rivayetlerde görüldüğü gibi, Hz. Peygamber çeşitli ortamlarda benzer lafızlarla aynı hususu beyan etmektedir. Bu aynı zamanda hadisin sebeb-i vurûdunu tesbit etmenin önemini, hem de benzer ifadelerin farklı ortamlarda söylenmiş olacağını göstermektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus daha vardır: Değişik ortamlarda ifade edilmiş farklı lafızlar birbirleriyle karşılaştırılarak manayla rivayet olarak yorumlanamaz. Ancak bu, herbir rivayetin manayla rivayet edilmiş olduğu gerçeğini de değiştirmez. Nitekim, bu hadislerin herbirinin tarikleri biraraya getirilip ayrı ayrı incelendiğinde, tesbitimizin isabetli olduğu görülecektir. [230]

2- Manayla Rivayet Etmek:

Sahabenin mefhumu ifade ettikten sonra manayla rivayeti makul karşıladıklarını, sonraki ravilerin de bu tutumu devam ettirdiklerini görmekteyiz. Bu, cevaz vermenin ötesinde bir zaruret ve kaçınılması mümkün olmayan bir durum idi. Nitekim, aynı olayla ilgili hadislerde pekçok lafız farklılıklarına rastlamaktayız. Amellerin niyete göre olduğunu gösteren rivayet bunun en güzel misallerinden birisidir. Bu hadisi Hz. Pey-gamber'den sadece Hz. Ömer, ondan sadece Alkame b. Vakkâs el-Ley-sî, ondan sadece Muhammed b. İbrahim et-Temîmî, ondan da sadece Yahya b. Saîd rivayet etmiş, Yahya'dan sonra hadisin ravileri çoğalmıştır. Hadis belli bir noktaya kadar tek senedle gelmesine rağmen lafızlarında farklılıkların olması dikkat çekicidir:
"Ameller ancak niyetlere göredir."[231] "Ameller ancak niyete göredir."[232] "Ameller niyete göredir."[233]
"Amel niyete göredir."[234]
Bu rivayetin sadece Hz. Ömer'den ve ondan sonra da belli bir noktaya kadar birer ravi tarafından rivayet ediliyor olması, hadisin manayla rivayet edildiğini göstermektedir. Çünkü, Hz. Ömer'in bu dört ifadeyi de ayrı ayrı işittiği ve kendisinden sonraki raviye dört ayrı şekilde aktardığını düşünmek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca, en fazla dört kelimelik bir hadis dahi tek lafızla rivayet edilmemişse, diğerlerinin durumunun daha da ileri düzeyde değişiklikler arz edeceği aşikardır. [235]

3-Ravîlerin Ezberleme Kabiliyetlerinin Farklılığı:

İnsanların hafızaları bir değildir. Birinin ezberleme kabiliyeti kuvvetli olabilirken, bir başkasınınki zayıf olabilmektedir. Bugün dahi aynı durumu insanlarda tecrübe etmek imkanına sahibiz. Bir kalabalığa söylenen sözlerin bir bölümü veya tamamı bazılarınca unutulurken, bir kısmı aklında daha fazlasını tutabilmektedir.
Hz. Ömer sahabenin bir kısmının işittiklerini unuttuğunu, diğer bir kısmının muhafaza ettiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: "Hz. Peygamber, içimizde ayağa kalktı ve yaratılışın başlamasından cennet ehlinin cennetteki yerlerine, cehennem ehlinin de cehennemdeki yerlerine gidişine kadar olacakları anlattı. Ezberleyip aklında tutan tuttu, unutan da unuttu."[236]
Aynı şeyleri söyleyen Huzeyfe b. el-Yemân'ın şu sözü de bunu teyid etmektedir: "Tanıdığı insanı görmeyip te daha sonra gördüğünde tanıyan insan gibi, unutmuş olduğum bazı şeyleri gördüğümde (hatırlayıp) tanıyorum."[237]
Şu hadis konumuzla ilgili misal olabilir:
Hz. Ömer anlatıyor: ...Birgün Hz. Peygamber'in yanında oturuyor-ken bembeyaz elbiseli, simsiyah saçlı birisi çıkageldi... ve şöyle dedi: "Yâ Muhammedi Bana İslam'ı anlat." Rasûlullah (ona) şöyle buyurdu: "İslam Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü oiduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekatı vermen, ramazan orucunu tutman, gitmeye gücün yeterse Beyt'i haccetmendir." Adam, "doğru söyledin" dedi. Hem sorup hem de tasdik etmesine şaşırdık. Sonra "bana imanı anlat" dedi. Rasûlullah ona şöyle buyurdu: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır. Kadere: haynna ve şerrine iman etmendir." (Adam yine) "doğru söyledin" dedi.[238]
Bu hadisin diğer tariklerine baktığımızda ziyadeler ve noksanlıklar taşıdıklarını görürüz. Bunlardan bir kaçı şunlardır:
a) Hz. Ömer anlatıyor: ... Şöyle dedi: "Ya Muhammedi İslam nedir?" Rasûlullah (ona) şöyle buyurdu: "İslam Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekatı vermen, haccetmen, umre yapman, cünup iken yıkanman, abdesti tamamlaman ve ramazan orucunu tutmandır." (Adam) "bunu yaptığımda ben müslüman mıyım" diye sordu. Rasûlullah "evet" buyurdu. (Bu sefer) "yâ Muhammed! İman nedir" diye sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inanmandır. Cennete, cehenneme, mizana inanmandır. Ölümden sonra dirilmeye iman etmendir. Kadere: hayrına ve şerrine inanmandır..."[239]
b) Hz. Ömer anlatıyor: ... "İman nedir" diye sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'a, meleklerine, cennete, cehenneme, ölümden sonra dirilmeye, kaderin hepsine inanmandır..."[240]
c) Abdullah b. Ömer anlatıyor: ...Şöyle dedi: "İslam nedir?" Rasûlullah (ona) şöyle buyurdu: "Namaz kılmak, zekat vermek, Beyt'i haccetmek, ramazan ayını oruç tutmak, cünup iken yıkanmaktır..."[241]
d) Abdullah b. el-Abbâs anlatıyor: ".[242]..Cennete, cehenneme, hesaba, mizana iman etmendir..." [243]

4-Ravinin Hadisi İhtisar Etmesi:

Sahabi her hangi bir durum sebebiyle, bir zaman hadisin bir kısmını rivayet ederken, başka bir zaman diğer bir bölümünü veya tamamını rivayet edebilmekteydi. Aynı durum daha sonraki ravilerde de söz konusu olabilmekteydi. Ancak hadisi bu haliyle işiten ravi, tamamının bu kadar olduğunu zannedebilmekteydi. Ebû Hureyre'den gelen Zu'l-Ye-deyn hadislerinin tariklerinde bu durum açıkça görülür.
a) "Hz. Peygamber öğleni iki rekat kıldı. Kendisine iki rekat kıldığı söylenince, iki rekat daha kıldı, daha sonra selam verip İki secde yap-ti."[244]
b) "Rasûlullah iki rekatta namazdan ayrıldı. Zu'i-Yedeyn kendisine "namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu yâ Rasûlallah?" diye sordu. Rasûlullah ta "Zu'l-Yedeyn doğru mu söylüyor?" buyurdu. İnsanlar "evet" deyince, Rasûlullah kalktı ve diğer iki rekatı kıldı. Sonra selam verdi, tekbir getirip diğer secdeleri gibi veya daha uzunca secde etti, sonra başını secdeden kaldırdı."[245]
c) Hz. Peygamber akşamleyin kılınan namazlardan birisini iki rekat olarak kıldı. -Muhammed diyor ki: Ağırlıklı olarak ikindi olduğunu zannediyorum.- Ardından selam verdi. Daha sonra mescidin önünde bulunan kütüğe doğru yürüdü ve kızgın bir şekilde elini üzerine koydu. Cemaat İçinde Ebûbekr ve Ömer de vardı. (Kızgınlığı sebebiyle) Hz. Pey-gamber'le konuşmaktan korktular. Cemaatın acelecileri "namaz kısaldı mı" diye (söylene)rek dışarı çıktılar. Rasûlullah'ın Zu'l-Yedeyn diye hitap ettiği bîr adam "unuttunuz mu, yoksa kısaldı mı?" diye sordu. Rasûlullah ise "ne unuttum, ne de namaz kısaldı" buyurdu. O ise "bilakis unuttunuz" dedi. (Bunun üzerine) Hz. Peygamber iki rekat (daha) kıldı. Sonra selam verdi, tekbir getirip diğer secdeleri gibi veya daha uzunca secde etti, ardından başını secdeden kaldırıp tekbir getirdi. Peşinden başını secdeye koyup tekbir getirdi ve diğer secdeleri gibi veya daha uzunca secde etti. Ardından başını secdeden kaldırdı ve tekbir getirdi."[246]
Bu hadisteki farklılıklar Ebû Hureyre'nin hadisi farklı zamanlarda belli oranlarda anlatmış olabileceği ihtimalini uyandırmaktadır.[247] Bu, daha sonraki ravilerin hadisi ihtisar etmelerinden de kaynaklanabilir. [248]

5-Ravinin Hadisin Bir Kısmını İşitmesi:

Sahabenin bir kısmı, bazan Rasûlullah konuşmaya başladıktan son-m huzura giriyor veya anlatırken yanından ayrılmak durumunda kalıyorAı. Bazıları ise, hadisi başından sonuna kadar dinliyordu. Herkes kendi dinleyebildiği kadarını aktardığında ise, ortaya farklı rivayetler çıkmaktaydı- (Aynı durum sonraki raviler için de söz konusudur). Cibril hadisi buna misal olabilir.
a) Hz. Ömer anlatıyor: "...Birgün Hz. Peygamberin yanında oturu-yorken bembeyaz elbiseli, simsiyah saçlı birisi çıkageldi... Sonra o zat (Cibril) gitti. Ben bir müddet öyle bekleyip durdum. (Bazı rivayetlerde üç gün sonra Rasûlullah ile karşılaştığı geçer.) Rasûlullah bana "ey Ömer! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ben "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedim. Rasûlullah "o Cibril idi. Dininizi öğretmek için size geldi."[249]
b) Ebû Hureyre anlatıyor: "...Daha sonra o zat (Cibril) gitti. Hz. Peygamber "onu geri döndürün" buyurdu fakat hiçbirşey göremediler.

Rasûlullah şöyle buyurdu: "Bu Cibril idi. İnsanlara dinlerini öğretmek İçin geldi."[250]
Bu iki rivayet gözününde bulundurulduğunda Hz. Peygamber'in gelenin Cibril olduğunu söylediği iki vakit arasında zaman farkı olduğu görülür.' Birisinde Hz. Peygamber'in hemen Cibril olduğunu söylediği, diğerinde ise üç gün sonra söylediği görülür. Eğer Hz. Ömer'in üç gün sonra Rasûlullah ile karşılaştığı rivayetini (ve bu arada gelenin Cibril olduğuna dair böylesine mühim bir haberi duymadığını) kabul edecek olursak, Hz. Ömer'in olayın akabinde herhangi bir sebeple hemen ayrıldığını, bir arkadaşıyla Medine'nin dışından nöbetleşe gidip geldiği İçin de Hz. Peygamber ile ancak üç gün sonra karşılaşabildiğim düşünebiliriz. Ebû Hureyre ise Rasûluliah'in yanından ayrılmadığı için, olayı takip eden zamana da şahit olmuştur denebilir. [251]

6- Sorunun Yöneltildiği Kimselerin Çok Olmasından Dolayı Cevapların Da Çok Olması:

Rasûlullah, çoğu zaman anlatacağı husus insanların zihinlerine yerleşsin diye bir soru sorar, cevabı aldıktan sonra anlatmak istediği hususu beyan ederdi. Bunun en güzel misallerinden birisi veda hacemda yaşanmıştır. Rivayetlere bakıldığı zaman, Rasûlullah'ın sorduğu soruya verilen cevapların farklı olduğu görülür. Bunu, o an binlerce İnsandan oluşan büyük kalabalık içinde bulunanların, kendi çevrelerindekilerin verdikleri cevabı işittiklerine yorabiliriz. Rasûlullah'ın bir kez yaşanmış olan veda haccında sormuş olduğu "bugün hangi gündür?", "bu şehir hangi şehirdir?", "bu ay hangi aydır?" sorularına almış olduğu cevabın rivayetlerde şu şekilde farklılık arz ettiğini görüyoruz:
Rasûlullah "bu hangi gündür?" buyurdu. Onlar "mukaddes bir gündür" dediler. "Bu hangi şehirdir?" buyurdu. Onlar "mukaddes bir şehirdir" dediler. "Bu hangi aydır?" buyurdu. "Mukaddes bir aydır" dediler.[252]
Rasûiullah "bu hangi gündür biliyor musunuz?" buyurdu. Bizler i "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik.[253]
Rasûlullah "bu gününüz hangi gündür?" buyurdu. Bizler sükût ettik, zannettik onu başka bir isimle isimlendirecek. Rasûlullah "kurban değil midir?" buyurdu. Bizler "evet" dedik. Rasûlullah "bu ayınız hangi aydır?" buyurdu. Bizler sükût ettik, zannettik onu başka bir isimle isimlendirecek..[254]
Rasûlullah "bu hangi gündür?" buyurdu.[255] "Kurban günüdür" dediler. [256]

7-Ravinin Hata Etmesi:

Rivayetler arası farklılığın en büyük sebebi, hiç şüphesiz ki ravilerin hatalarıdır. Her insan için söz konusu olduğu gibi, raviler de zaman zaman rivayetlerinde yanılmışlar, bir hadisi başka bir hadise idrac, tashîf (tahrif) etmişler, zaman zaman da hadisi yanlış anlamışlardır. Bu gibi durumlar, bu kimselerin rivayetlerini kendilerinden daha sika ravilerin riva-yetleriyle karşılaştırılmasına anlaşılmaktadır.
Şu'be'nin (160/777) rivayet ettiği hadiste, Abdullah b. Mes'ûd (32/652) RasûluÎlah'a hangi amelin Allah'a daha sevimli geldiğini sorar. Rasûlullah "vaktinde kılınan namaz" buyurur.[257] Şu'be'den hadisi rivayet edenler bu şekilde rivayet etmiştir. Ancak Ali b. Hafs yine Şu'be'-: den "ilk vaktinde kılınan namaz" şeklinde şâz olarak rivayet etmiştir.[258] İbn Hacer (852/1448) Şu'be'den rivayet edenlerin ittifakla bunu "vaktinde kılman namaz" şeklinde rivayet ettiklerini belirtip "ilk vaktinde kılınan namaz" diye rivayet eden,[259] ikisini sanki aynı manada sanmıştır, der. [260]

8- Arapçanın Kendisinden Kaynaklanan Sebepler:

Tashîf (tahrif) ilminin kapsamında değerlendirilebilecek olan yazılanı yanlış okumak sebebiyle, hadislerin bir kısmının olduğu gibi aktarılmasında zorluklar çekilmiş, farkına varılmadan değişiklikler yapılmıştır, el-Batalyevsî'nin (521/1127) dediği gibi, dilin kendisinden kaynaklanan durumlar da manayla rivayete sebebiyet vermiştir. Zira harekelemenin yapıl mamasından dolayı kelimeler çeşitli şekillerde okunabilmektedir. Bazan bir harekeyi değiştirmek hadisin manasını tamamen değiştirebilir ve yeni manasıyla hadis İslam'ın ruhuna uygun ise, ravi diğer ihtimali düşünemeyerek, okuduğu (hatta anladığı) gibi rivayet edebilir. Bu da hadisin asliyetini kaybetmesine sebebiyet verir. el-Batalyevsî buna güzel bir örnek verir:
"Lâ yükte/ Kureşiyyun sabran ba'de hâze'l-yevm." Buradaki yuk-tel kelimesi cezm ile okunduğunda "bundan sonra hiçbir Kureyşli sabır yoluyla (ölünceye kadar hapiste tutulmakla) öldürülmesin" manasına gelmekte, merfu olarak okunduğunda ise anlam "öldürülmeyecektir" olmaktadır.[261]
Bununla bağlantılı olarak, kelimelerin bazan birbirine zıt İki anlamı ihtiva etmesi de manayla rivayetin problemlerinden birisidir. Ravi hadiste geçen kelimeyi iki manasından birisine hamleder ve daha sonra lafzı değiştirerek rivayet ederse, bunu tesbit etmek oldukça zorlaşır. Şu hadis bu tür hatalara düşülebilecek bir misaldir: "Bıyıkları kısaltın, sakallan uzatın."[262] Hadiste geçen e'fû kelimesi hem uzatın hem de [263]kısaltın manasına gelmektedir. [264]

9-Yalan Söylemek:

Rivayetler arasında farklılık arzettiren nadir sebeplerden birisi de, ra-vinin hadise birşeyi kendisinden kalmasıdır. Hz. Peygamber bir hadislerinde "kazanana hediye verilen müsabaka sadece develerle, oklarla ve atlarla yapılır"[265] buyurmaktadır. Halife el-Mehdî'nin güvercinlerle oynadığını gören Ğıyâs b. İbrâhîm en-Nehaî ona hemen bir ilavede bulunur ve hadisi şu hale getirir: [266]"Kazanana hediye verilen müsabaka sadece develerle, oklarla, atlarla ve kuşlarla yapılır." [267]

Iıı-Ulemanın Manayla Rivayete Bakışı:[268]

Manayla nakledilen rivayetlere karşı nasıl bir yaklaşım sergileneceği hususunda alimlerin görüşleri farklı olmuştur. Büyük çoğunluk bazı şartlarla kabul ederken, kabul etmeyenler de vardır. eş-Şevkânî (1250/1834) İrşâdu'i-Fuhûi'ünde pekçok konuda yaptığı gibi manayla rivayet konusundaki görüşleri de sınıflandırmıştır. Bunlar sekiz grup altında toplanmaktadır:
1- Lafızların manalarını bilen kimse için manayla rivayet caizdir. Bil- jj meyen için caiz değildir.
Manayla rivayete cevaz verenler de bazı şartlar öne sürerler:
a) Kuûd yerine culûs veya tersini getirmek gibi, müteradif kelimeyi zikretmek şartıyla manayla rivayete cevaz verenler.
b) Kapalılık ve açıklıkta eşit olan bir kelimenin getirilmesini şart koşanlar. Âm yerine hâs, mutlak yerine mukayyedi getirmemek veya tersi gibi.
c) İbadetlerde söylenen lafızların aynen nakledilmesini şart koşanlar. İstiftah tekbiri, teşehhüd duası gibi.[269]
d) Nakledilen hadisin muteşâbih cinsinden olmamasını şart koşanlar. Allah Teâlâ'nm sıfatlarıyla ilgili hadisler gibi.
e) Hadis cevâmiu'l-kelimden olmamalı diyenler.
f) Hadisin uzun hadislerden olmasını, kısa hadislerden olmamasını şart koşanlar.[270]
2- Manayla rivayeti kesinlikle kabul etmeyenler.
3- Tevil imkanı olmayan hadislerin manayla rivayetine cevaz verip, tevil imkanı bulunanlara cevaz vermeyenler.
4- Ravinin hadisi ezberleyip ezberlememesi arasında fark gözetenler. Bunlar, ravi hadisi ezberlemişse başka lafızlarla rivayet etmesine cevaz vermeyip, ezberlememişse manayla rivayetine cevaz verirler.
5- Emir ve nehiy ifade edenlerle diğer haberler arasında ayırım yapıp, emir ifade edenlerin manayla rivayetine cevaz verip, nehiy ifade edenlere cevaz vermeyenler.[271]
6- Muhkemle diğerleri arasında ayırım yapanlar. Muhkem olanların manayla rivayetine cevaz verip muhkem olmayanlarına cevaz vermeyenler.
7- Hadisin manası, içindeki bir cümlede ise ve bu cümle aynı lafızlarla aktarılmadığında, bakan kimse hadisi anlayamayacaksa, bu kısmın aynen nakledilmesi şartıyla manayla rivayete cevaz verenler.[272]
8- İhticac ve fetva için zikredilenle rivayet gayesiyle zikredilenler arasında fark görenler. Bunlar ihticac ve fetva için hadisin manayla zikredilmesine cevaz verirken manayla rivayet edilmesine ise cevaz vermemişlerdir. [273]

A-Manayla Rivayete Cevaz Verenler:

Sahabeden Hz. Âişe (57/677), İbn Abbâs (68/687), Hz. Ali (40/660), İbn Mes'ûd (32/652), Enes b. Mâlik (93/712), Ebu'd-Derdâ (35civarı/655) ve Ebû Hureyre'nin (59/679) manayla rivayete cevaz verdikleri nakledilmektedir.[274] Bu bağlamda yine sahabeden Vasile b. el-Eska'ın (83/702) "sizlere hadisi manayla rivayet ettiğimizde bu sizin için yeterli olur" dediği[275], Ebû Saîd el-Hudrî'nin de (74/693) "bizler Hz. Peygamber'in yanında oturuyor, bazan on kişi oluyor hadis dinliyorduk. Bizden iki kişi bile aynı lafızla aktarmıyordu ancak, manalar birdi" dediği rivayet edilmektedir.[276]
Ancak bu rivayetler hakkında tereddütler söz konusudur. Nitekim İbn Receb, Hz, Âişe, Ebû Saîd el-Hudrî ve İbn Abbâs'tan nakledilen manayla rivayete cevaz verdiklerine dair haberlerin senedlerinde [277]problem olduğunu söylemektedir. [278]

1- Hanefîler:

Hanefî usûl kitaplarına göz attığımızda, onların manayla rivayete caiz dediklerini görmekteyiz. Örneğin el-Pezdevî (482/1089) bunlardan birisidir.[279]
Onlar manayla rivayete cevaz vermekle birlikte ravide aradıkları bir şart vardır: Ravinin fıkha vukufu ve içtihada ehliyetli biri olarak bilinmesi (Şeriatta fıkıh bilgisinin olması).[280] Bu nitelikte olmayan ravinin rivayet ettiği hadis, kıyasa ve şen esaslara aykırı ise onunla amel edilmez. O konuda kıyasa ve İslam hukukunun genel prensiplerine göre hüküm verilir.[281]Hanefîlerin burada gözettikleri husus, bu vasıfta olmayan ravinin kullandığı ifadenin Rasûlullah'ın muradını karşılamamış olması endişesidir.
Ancak görülen o ki, Hanefîler fıkıh bilgisini muhkem haberlerd z aramamaktadırlar. Nitekim el-Pezdevî ve es-Serahsî (490/1097), îtangi haberde ne vasıf aranacağını şu şekilde Özetlemektedir:
Haber muhkem, zahir, muşkil, müşterek, mücmel, muteşâbih veya cevâmiu'i-kelim'den olabilir.
a) Muhkeme gelince; bunların manası kapalı değildir ve kullanıldığı mana dışında başka manaya ihtimali olmaz. Kelimelerin kullanım yerlerinde ifade ettikleri manalan ve işaret ettikleri yönleri bilen kimse için manayla rivayet caizdir. Çünkü lafız muhkem mufesser olduğunda, ilim ehlinin lisanın kullanımında hataya düşmeyeceğinden emin olunur ve bu durumda manayla rivayet etmek ruhsat olur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm hakkında bile yedi harf üzere indirildiğinden bahseden Rasûlullah, nazmı muciz olmasına rağmen onda dahi bir nevi ruhsat olduğuna işaret etmiştir.
b) Zahire gelince; bunlar gözüken manası dışında başka manaya da muhtemeldirler. Kelimelerin kullanım alanlarındaki manalarını bilmenin yanında, Şeriatın fıkıh bilgisine sahip kimse için bunların manayla rivayeti caizdir. Bu birikime sahip olmayan bir kimsenin, hususiyet veya mecaz gibi ihtimali bulunan lafzı, ihtimali olmayan bir manaya hamletmesinden emin olunmaz. Oysa ihtimal olan yön, hadiste kastedilen murad olabilir. Belki de manayla rivayet ederek, ifadeyi umuma çevirip fıkıh ve şeriat yönünden lafzın manasını bozacaktır.
c) Müşküle müştereke gelince; bunların manayla nakli kesinlikle caiz olmaz. Çünkü bu tür ifadelerdeki murad ancak tevil ile anlaşılır. Bunlarla tevil yoluyla amel edilir. Tevile gelince kıyas gibi bir nevi re'yclir. Bir kimsenin tevili ise başkasına delil olmaz.
d) Mücmele gelince; bunun manayla nakli düşünülemez, zira manası ancak başka bir delille ve açıklamayla anlaşılır. Muteşâbih te böyledir, Önü kapalıdır ve bizden bunun manasının peşine düşmememiz istenmiştir. Bu durumda manayla nakli nasıl düşünülebilir?
e) Cevâmiu'l-kelim olan ifadelere gelince, bazı Hanefî alimler zahir için zikredilen şartla beraber bunların manayla rivayetine cevaz vermişlerdir. Ancak el-Pezdevî ve es-Serahsî (490/1097) cevâmiu'l-kelim'in Rasûlullah'a ait bir hususiyet olduğunu, bu sebeple manayla rivayetinin doğru olmayacağını belirtirler. Bunlar birçok manayı ihtiva etmiş olduğundan, manayla nakleden kimsenin hatasından emin olunmayacağını, herkesin kendi kapasitesine göre bunlardan birşey [282]anlayacağını söylerler. [283]

2- Mâlikîler:

Hadisçiler ve diğer fakihier gibi, Mâlik'in de (179/795) hadislerin la-fızlanyla rivayetine son derece önem verdiğini görmekteyiz. Nitekim o, "Rasûlullah'ın hadisini işittiğin gibi aktar, başkasının sözünü manayla rivayet etmende ise bir beis yoktur" demekteydi.[284] Yine o, "Rasûlullah'ın hadisine gelince, aynı lafızlarla nakledilmesini seviyorum" diyor[285], hadislerde geçen te, ye ve benzeri harflerin bile aynen korunması hususunda çok hassas davranıyordu.[286]
Mâlik'in lafızlar üzerindeki bu hassasiyeti, bazılarınca manayla rivayete cevaz vermediği şeklinde algılanmış ve bu şekilde nakiller yapılmıştır.[287] Bunu değerlendiren Mâliki usûlcüsü el-Bâcî (474/1081); İmam Mâlik'ten hadisin mutlaka aynı lafızla rivayet edilmesinin nakledildiğini ancak, bununla hadis bilgisi yeterli olmayan kimseyi kasdettiğini zannediyorum diye söyler. Çünkü ei-Muuatta'da lafızları farklılıklar arz eden aynı hadisleri bulmaktayız; bu da manayla rivayetin caiz olduğuna delalet eder, diye de ekler.[288]
Iyâz da (544/1149) Mâlik'ten rivayet edilen, lafızlara sadık kalınarak rivayet edilmesi yönündeki katılığının, lafızlara sadık kalınarak rivayet etmenin müstehab oluşu olarak yorumlandığım aktarır. Yine o Mâlik'ten; ravi ilim ehli, lafızların kullanım yerlerini bilen, ne manada nerede kullanıldıklarına vâkıf ve de bu hususta yeterli malumata sahip bir kimse olması durumunda, manayla rivayetine cevaz verdiğinin nakledildiğini de söyler.[289]
el-Kurtubî de (671/1272) Mâlik'ten manayla rivayete cevaz verdiğinin nakledildiğini, fakat bunun mutlak cevaz olmadığını belirtir.[290]
Görülen o ki, Mâlik hakkını verebilecek kimsenin manayla rivayetine cevaz vermekteydi. Nitekim daha sonraki Mâliki usûfcüleri de bunu benimsemişlerdir.[291] Örneğin el-Bâcî, ravi alim ve hafız (hadis bilgisi ye^ terli) ise ve hadisteki muradı kesin bilgiyle anlayıp hadiste geçen lafza, mutabık bir ifade zikretmişse,[292] manayla rivayeti caiz olur, diye söyler. [293]

3-Şâfiîler:

eş-Şâfiî (204/819) manayla rivayet hususunda şöyle söyler: "Ravi, rivayet ettiğini manasını anlayarak rivayet etmeli, hadisin manasına halel getirici lafızları bilmeli ve işittiği gibi aynı lafızlarla rivayet edebilmeli, manayla rivayet etmemelidir. Çünkü ravi manaları değiştiren durumları bilmeyen biriyse, manayla rivayet ettiğinde bilmeden belki de helali haram yapabilir."[294]
O bu sözleriyle, manayla rivayete cevaz verdiğini göstermekte ancak, bunu yapacak kimsenin lafızların manalarını ve kullanımını bilen biri olması şartını öne sürmektedir. Başka bir yerde ise görüşünü daha net bir şekilde dile getirmektedir: "Allah Teâlâ hafızanın hata edeceğini bildiğinden, kullarına olan merhametiyle, kıraatini kolaylaştırmak için Kur'ân'ı yedi harf üzere indirmiştir. Bu durumda lafız değişse de mana yönüyle bir değişme olmamaktadır. Kur'ân'da böyle olduğuna göre, Allah'ın kitabı dışındakilerde -manaya zarar gelmedikçe- lafzın değişmesinin cevaziyeti öncelikle evladır."[295] eş-Şâfiî bu prensibi getirmesi yanında kendisi de manayla rivayette bulunmuştur. ez-Zerkeşî (794/1392) Muhtasaru'l'Muzem den nakille eş-Şâfiî'nin koyunların zekatıyla ilgili bir hadisi manayla rivayet ettiğini aktarır.[296]
Onun ortaya koyduğu bu görüş kendisinden sonraki Şafiî usûlcüler-ce benimsenmiştir.[297] örneğin el-Gazâlî (505/1111) bu hususta şöyle der: "Hitabın kullanılış yerlerini ve lafızlardaki incelikleri bilmeyen kimsenin manayla rivayet etmesi caiz değildir... özetle söylemek gerekirse, istinbat ve anlama yönüyle farklılık arz etmeyecek ifadeleri manayla ri-. vayet etmesi gerekir. Bunu da herhangi bir istidlal yoluyla anladığı vef^ bakan kimselerin ihtilaf edecekleri hadislerde değil de, kesin olarak [298]anladıklarında yapmalıdır."[299]

4-HanbelîIer:

Ahmed b. Hanbel (241/855) diğer mezhep imamlarıyla ortak hareket ederek işin ehli olan kimsenin manayla rivayetine cevaz vermektedir. O şöyle demektedir: "Hadis hafızları öteden beri manayla hadis rivayet etmektedirler. Arap dilini bilen, kelimelerin manalarına vukûfiyeti olan, manayı bozan-bozmayan hususlara hâkim kimse için manayla rivayet caizdir."[300]
Yukarıdaki bilgileri hülasa edecek olursak; dört mezhebin, ravi ehil olduğu takdirde manayla rivayet edebileceğine cevaz verdiklerini söylememiz mümkündür. [301]

5-Cevaz Veren Hadisçiler:

İbnu's-Salâh (643/1245) ve el-Irâkî'nin (806/1403) dediği gibi, ha-disçilerin çoğunluğu manayla rivayete cevaz vermişlerdir.[302] Nitekim

mutekaddimûn hadisçilerden eş-Şa'bî'nin (103/721) manayla rivayete cevaz verdiği[303], el-Hasanu'1-Basri'nin de (110/728) manaya isabetin yeteceğini söylediği, Vekî'in de (196/811) manayla rivayet genişliği olmasaydı insanlar helak olurdu dediği[304] nakledilmektedir.[305] el-Hasanu'l-Basrî başka bir sözünde insan tabiatını değerlendirerek hadisi aynıyla rivayet etmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğini belirtir.[306] Sufyânu's-Sevrî de (161/778) bu hususta şöyle demektedir: "Hadisi işittiğim gibi size aktarıyorum dersem bana İnanmayın, çünkü manayla rivayet edi-yorumdur."[307]
et-Tirmizî(279/892), el-Hatîb (463/1071), en-Nevevî (676/1277), Îbnu'l-Mulakkin (804/1401), el-Irâkî (806/1403), İbn Hacer (852/1448), es-Sehâvî (902/1496), es-Suyûtî (911/1505) manayla rivayete cevaz veren hadisçilerden bazılarıdır.[308] el-Buhârî de (256/870) uygulamalarıyla manayla rivayete cevaz vermektedir. İbn Hacer bir hadisi değerlendirirken şöyle der: "Yahutta el-Buhârî bunu hıfzından yazmış, lafzı gözetmemiştir. Bilindiği gibi onun görüşünce bu caizdir. Mus-iim ise böyle değildir,'çünkü o lafza çok dikkat eder." [309] Bu sözlerden Müslim'in manayla rivayete cevaz vermediği anlaşılmaz. Burada Müslim'in lafızlar üzerinde el-Buhârî'den daha titiz durduğuna değinilmektedir. es-Sehâvf nin belirttiği gibi, Müslim es-Sahfh'inde ravilerin ihtilaf ettikleri, bir kısmı manayı değiştirmeyen, bir kısmı ise manayı değiştirmesine rağmen bu ilim dalında yetişmiş insanların fark edeceği farklılıklar olan lafızlar hatta harfler üzerinde bile son derece durmuştur. Ebû Dâ-vûd ve onlardan çok önce de İbn Hanbel aynı şekilde davranmıştır.[310]
Bunlara rağmen Müslim ve diğer hadis erbabı, eserlerine aldıkları aynı hususu anlatan farklı rivayetler sebebiyle, manayla rivayete cevaz verdiklerini fiili olarak göstermişlerdir.
Manayla rivayete cevaz veren muhaddisler yaklaşık aynı minval üzere yürümüşler ve manayla rivayet edecek olan insanın ehil olmasını şart koşmuşlardır.
Bu genel şartlar yanında, bir muhaddis olarak İbn Hibbân'ın (354/965) ravinin fakih olmasını şart koşması bize oldukça çarpıcı gelmiştir. Ona göre sika ve hafız ravi fakîh değilse, hafızasından naklettiği hadisle ihticac edilmez. "Çünkü, görmüş olduğum hafızların çoğu hadislerin tariklerini ve senedlerini ezberlemekle beraber metinlerini ezbere bilmemektedirler. Onlarla müzâkere için biraraya gelip oturduğumuzda, hadislerin metinlerinden hadise işaret eden birkaç kelime bildiklerini .gördüm. Oysa sika hafız kimse, fakih olmayıp hadisi hafızasından naklettiğinde, metni ters çevirip manayı değiştirebilir, öyle olur ki haber geldiği manadan uzaklaşabilir. Bilmeden hadiste olmayan birşeyi ona katabilir. Bu sebeple, bu vasıfta olmayan kimsenin haberi benim nezdimde delil olmaz" diyen İbn Hibbân, ravinin kitaptan rivayet etmesi veya nakiettiği metin sika ravilerin rivayetlerine uygun olması durumunda mak- ibuldur, der.[311] Görüldüğü gibi, hafızasından nakledecek olan ravinin fakih olmasını, çünkü bu vasfı olmadığı takdirde -hadisçilerin çoğu gibi-1hadisi aslî manasından bilmeden uzaklaştırabileceğinden korkmaktadır.
İbn Receb (795/1393) ise fakihlik şartını uygun görmez. Böyle bir işart koşmanın el-A'meş gibi muhaddislerin çoğunluğunun hadislerini kabul etmemek manasına geleceğini, hadis metinlerini sağlıklı şekiide) rivayet edemediği tesbit edilmiş bir kimsenin, tek başına rivayet ettiği hadislerde duraksanmasmın ise gayet makul olacağını belirtir.[312]
Manayla rivayete cevaz veren el-Hatîb de ilim ehli bir grubun, hadis- ;'j te geçen kelimenin manası kapalı ve birkaç manaya muhtemel ise, mu- -\ haddisin lafzı aynı şekilde rivayet etmesi gerektiğini, ancak manası açık. ve malum ise manayla rivayet ederek onun yerine geçecek bir kelime- < yi koymasının caiz olduğunu söylediklerini aktarır. Bu durumda, ravinin 1 kâme yerine nehada, kale yerine tekelleme, celese yerine kaade...
kullanmasının caiz olduğunu, kendisinin de bu görüşü tercih ettiğini söyler ve bir şart daha ekler: Hz. Peygamber'in hadisini işiten kimsenin, işittiği lafzın Arapçada hangi manada kullanıldığını ve Rasûlullah'ın bu. kelamı dilde hangi manada kullanmış olduğunu tesbit etmesi gerekir.
Bunu tesbit ettiğinde manayla rivayeti caiz olur. "Hz. Peygamber, şu: , manalara gelen bu lafız içinden şunu kasdetmiştir" diye düşünüp nakletmesi durumunda istidlalinde hata yapabilir, bu sebeple hadisi lafzıyla rivayet etmesi gerekir. Böyle yapsın ki, başkaları da hadis üzerinde düşünsünler.[313]
el-Hatîb'in zikrettiği hususlar manayla rivayete cevaz verenlerin kabul ettikleri genel prensipler olmuştur. Örneğin İbnu's-Salâh; "ravi, semâ ettiği hadîsleri lafızlarına bağlı kalarak değil de manayla rivayet etmek istediğinde, lafızları, bunların manalarını, bu manaları bozan hususları bilmeyen, lafızları değiştirdiğinde mananın ne kadar değiştiğini fark etmeyen bir kimse ise; ihtilafsız olarak bu kimsenin manayla rivayeti caiz olmaz" der, "Fakat bunları bilip tanıyan bir kimse ise, bu, selefin, hadîsçilerin, fakîhler ve usûlcülerin ihtilaf ettikleri hususlardan olup çoğunluk buna cevaz vermişlerdir... Kişi bahsettiğimiz hususları bilen ve kendisine ulaşan lafzı hakkıyla yerine getirdiğine kesin eminse, bu durumda en sahîh olan, manayla rivayetin tüm kişilerin sözlerinin naklinde caiz olmasıdır. Çünkü sahabenin ve ilk selefin durumu buna şahittir. Onlar, çok defa farklı lafızlarla aynı manayı kastederek bir olayı naklediyorlardı. Bunun sebebi de, aradıklarının mana olması, lafızlar olmamasıydı."[314]
es-Sehâvî manayla rivayete cevaz veren hadisçilerin görüşünü şöyle özetler: Haberin merfu olup olmaması; muhtevası bilgi sahibi olmayı veya amel etmeyi gerektirip gerektirmemesi; sahabeden, tabiînden veya başkasından gelmesi; ravinin lafzını ezberlemesi veya ezberlememesi; fetva vermek, münazarada zikretmek veya rivayet etmek için nakletmesi; hadisin mürâdif lafzını zikretmesi veya zikretmemesi (fark etmez): (Tüm bu durumlarda), zikrettiği lafız hadisin manasının dışında bir mana ifade etmiyorsa; hadisin manası kapalı veya açık olsun fark etmez, zann-ı galibi Şâriin muradının bu lafızla korunduğu, sınırını aşmadan, İstiâreye kaçmadan manasını muhafaza ettiği yönünde ise ve de ravi kendisine ulaşan lafzı tam olarak eda ettiğine inanıyorsa, manayla rivayeti caiz olur.[315]
Manayla rivayete cevaz verenlerin görüşleri incelendiğinde genel olarak şu üç şartı aradıkları görülür:
a) Manayı ifade etme yönünde tercemenin aslından eksik olmamaJ sı.

b) Ziyade ve noksanlık taşımaması. [316]
c) Manayla rivayet edilen lafzın açıklık ve kapalılıkta aslına müsavi olması. [317]

6-Süfiler:

Tasavvufun temel kitaplarından Kûtu'l-Kutûb müellifi Ebû Tâlib el-Mekkî (386/996) eserinde zikrettiği hadislerin büyük çoğunluğunu mana ile rivayet ettiğini, lafızları birinci planda tutmadığını söyler. Kelimelerin kullanıldığı yerleri, farklı kullanımlarda ifade ettikleri ayn manaları bildikten, anlamını tahrif etmedikten, iki lafız arasında manayı kaydir-madıktan sonra, lafızları araştırmanın gerekli olmadığını söyler. el-Mek-kî manayla rivayete cevaz verenleri naklettikten sonra görüşünü şu şekilde teyid eder:
"Sahabe Hz. Peygamber'den rivayet ettikleri hadislerde ihtilaf etmişlerdir. Kimi hadisi tam rivayet etmiş, kimi özetlemiş, bazısı manayla rivayet etmiş, bazısı da mana değişmiyorsa bunu normal karşılayıp iki lafız arasında değişiklikte bulunmuştur. Onların muradı yalan değildi, hepsinin gayesi doğruluk idi." Müellif Yahya b. Saîd el- Kattan'ın (198/813) sözünü de kendisine delil getirir: "Elimizde Allah'ın Kitab'ın-dan daha yüce birşey yoktur. Onda dahi yedi harf üzere okumaya ruhsat verilmişken, mursel ve maktu' olarak sizlere naklettiğimiz hadislerde beni sıkıştırmayın."[318]
el-Mekkî'nin bu düşünceleri sûfîlerin genel görüşünü yansıtmaktadır. Ancak onların manayla rivayetin şartlarını ne derece göz önünde bulundurdukları tartışılır. [319]

B-Manayla Rivayete Cevaz Vermeyenler:

Sahabe-i kiramdan Ömer b. el-Hattâb, Ebû Hureyre, Abdullah b. Amr, Zeyd b. Erkam ve benzeri sahabilerin hadislerin olduğu gibi aktarılmasına son derece riayet edip bunu tavsiye ettikleri rivayet edilmektedir.[320] Usûlcüler nedense onların bu nokta üzerinde durmalarını manayla rivayete cevaz vermediklerine hamletmişlerdir. Bu herkesin arzuladığı birşeydir ancak bundan onların manayla rivayete cevaz vermedikleri sonucunu çıkarmak zordur.
es-Serahsî bazı hadiscilerin mutlak suretle lafızla rivayet lazım geldiğini söylediklerini aktarırken[321], el-Cuveynî (478/1085) ve el-Kuşeyrî'nin (465/1072) muhaddislerin büyük çoğunluğunun[322], el-Gazâlî'nin (505/1111) ise bütününün manayla rivayete cevaz vermediklerini söylemesi gerçekçi değildir.[323] Çünkü zikretmiş olduğumuz üzere muhaddislerin çoğunluğu manayla rivayete cevaz verdikleri gibi rivayetleriyle de bunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca hadiscilerin kendileri de, manayla rivayete cevaz vermeyenlerin verenlere göre az olduklarını ifade etmişlerdir.[324] Bu şekildeki genel değerlendirmelerin, yöresel olmak yanında yüzeysel araştırmaya dayanan beyanlar olması keza İslam alimlerinde çokça görülen "genellemeye gitme itiyatı"ndan kaynaklanması İhtimal dahilindedir. [325]

1-Hadisçilerden Ve Fıkihçılardan Cevaz Vermeyenler:

Hadisçilerden cevaz vermeyenler İçinde İbn Şîrîn (110/728) zikredilmektedir.[326] Ancak araştırmalarımız sırasında ondan farklı rivayetlerin geldiğini görmüş olmamız, cevaz verip vermediği hususunda kuşkulanmamıza neden olmuştur. Çünkü o, "hadisi on kişiden dinliyordum. Hadisin manası bir, lafzı farklı idi"[327] demiş, kendisine en-Nehaî, eş-Şa'bî gibi zevatın manayla rivayet ettikleri aktarıldığında da şunu söylemişti: "İşittikleri gibi (aynen) rivayet etmiş olsalardı, bu daha güzel olurdu."[328]
Hanefîlerden el-Cessâs Ebûbekr er-Râzî de (370/981) manayla rivayeti kabul etmez ve Abdullah b. Ömer'in de bu düşüncede olduğunu söyler.[329] el-Kâsım b. Muhammed (107/725), Recâ b. Hayve (112/730) gibi alimler de manayla rivayete cevaz vermemişlerdir.[330]
Manayla rivayete farklı bir sahada izin veren İbn Hazm (456/1064), bir fetva sorulduğunda veya münazara ettiğinde insanın "Rasûlullah şöyle hüküm vermiştir", "şunu mubah kılmıştır", "şundan nehyetmiştir" şeklinde hadisi manayla aktarmasının caiz olduğunu söyler. Aynı durumun ayetler için de söz konusu olduğunu, insanın ayetin gerektirdiği hususu ve hükmü lafzıyla değil de, muhtevasıyla haber vermesinin caiz olduğunu belirtir. Hadisin Rasûlullah'a isnad edilerek rivayet edilmesi durumunda ise, aynı lafızlara sadık kalınmasını şart koşar. Bu hususta şöyle söyler: "Hadis rivayet eden veya sözü Hz. Peygamber'e nisbet eden ve bununla kendisine Hz. Peygamber'den ulaşan hadisi tebliğ etmeyi murad eden kimsenin, hadisi işittiği gibi lafızlarına dikkat ederek nakletmesi, manaları aynı olsa da bir harfin yerine başka bir harfi koymaması, bir harfi öne alıp başka bir harfi arkaya bırakmaması gerekir. Tersini yapması da caiz olmaz. Aynı durum bir ayeti tilavet etmek, öğrenmek veya öğretmek için de söz konusudur, aralarında fark yoktur."[331]
Kâdî Iyâz da (544/1149) manayla rivayete cevaz vermeyenlerdendir. O, Mâlik'in "Rasûlullah'ın hadisine gelince, aynı lafızlarla nakledilmesini seviyorum" ifadesinin, lafızlara sadık kalınarak rivayet etmenin müstehab oluşu şeklinde yorumlandığını, bu hususta kimsenin ona muhalefet etmediğini söyler ve peşinden de ekler: "Evlâ olan takat mikta-nnca hadisi aynı lafızlarla rivayet etmektir." Iyâz, insanların görüşlerinin ve anlayışlarının farklı olduğunu, her bilgilinin üstünde daha çok bilenin bulunacağını, nitekim "nice bilgi sahibi kimseler vardır ki bilgiyi kendisinden daha fakih (anlayışlı) birine aktarmış olurlar" hadisinin bunu gösterdiğini, hadisi olduğu gibi naklederse hatadan korunmuş olacağını, kendisine hadis ulaşan herkesin onda ictihad edeceğini, rivayetin sonrakilere asliyetiyle ulaşacağını ve lafızla rivayetin ravi için en güzel, mu-haddis için en sağlam yol olduğunu söyler.
Iyâz, sahabenin aynı hadisi farklı lafızlarla rivayet etmelerinin de delil olmayacağını belirtir. Çünkü onların bu lafızların etrafındaki karineleri ve hadislerin söylenmesine neden olan olayları bildiklerini, (vakıayı yaşadıkları için) hadislerin manalarını hakikaten anladıklarını ve bu anladıklarını kendi ibareleriyle aktardıklarını söyler ve ekler: "Onların yaptığı, dinledikleri ibarelerin manalarını muhafaza etmekten, aktardıkları lafızlar ise tercemeden ibarettir,"[332]
Hadislerin manalarına vâkıf alimlerin, o da istişhad, müzâkere ve delil getirme kabilinden manayla rivayetine İbn Hazm gibi cevaz veren Kâdî Iyâz, bu durumlarda dahi mümkün olduğu kadar hadisi lafzıyla rivayet etmenin evlâ olduğunu, rivayet ederken ve hadisi aktarırken ise [333]hay li hayli gerekli olduğunu söyler. [334]

2-Filologıann Manayla Rivayeti Değerlendirişi:

Hadislerin ibadetlerde Kur'ân gibi kıraat edilmemesi manayla rivayeti doğuran sebeplerden birisi olduğuna daha önce değinmiştik. Bu durum, "Arap dili alimlerinin dil kaidelerini tesbit ederken hadisi bir delil olarak kullanmamalannda bir etken olmuştur."[335] Çünkü ravinin manayla rivayet ettiği hadis "Hz. Peygamber'in ağzından çıkan ifadeler mi" şüphesini getirdiği için, "nitekim Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmuşlardı" diyerek bir hadisi delil olarak getirmek zorlaşmıştır.[336] Dilin kaidelerini koymak durumunda olan İsa b. Ömer (149/766), Sîbe-veyh (180/796), Halil b. Ahmed (170/786) gibi nahivcilerin Arapların en fasih konuşanına ait olup olmadığı belli olmayan sözleri delil olarak kullanmamaları elbette makuldü.[337] Bu baskın durum yanında ilk nahivcilerin hadislerle istişhad etmemeleri üç temel sebebe bağlanmaktadır:
a) Hadisler Rasûlullah'tan işitildiği gibi nakledilmemiş, çoğu mana ile nakledilmiştir. Nitekim aynı şeyin anlatıldığı hadislerdeki lafız farklılıkları bunu açıkça ortaya koyar. Bu durumda lafızların Peygamber Efendimize ait olduğu kabul edilemez. Dolayısıyla hadisleri, şâhid ve delil kabul etmek dil hatalarına sebep olabilir. el-Batalyevsî bu hususa dikkat çekerek, muhaddislerin çoğunun hadislerin Hz. Peygamber'in ağzından çıktığı gibi nakledilmesine ehemmiyet vermediklerini, hadiste kastedilen manayı başka lafızlarla ifade ettiklerini belirtir.[338] Ebu'l-Hasan İbnu'd-Dâi' de (680/1281) bu hususu tekid ederek şöyle der: "Manayla rivayete cevaz vermenin, Sîbeveyh gibi imamların Arap dili kaidelerini tesbitte hadislerle istişhad etmemelerinin sebebi olduğunu düşünüyorum. Onlar prensipleri koyarken Kur'ân'a ve sarih nakillere dayanmışlardır. Alimler manayla rivayete cevaz vermemiş olsalardı, fasih lügati Arapların en fasih konuşanı olan Hz. Peygamber'in sözleriyle tesbit etmek elbette daha güzel olacaktı."[339]
b) Rivayet esnasında birçok lahn yapıldığı için hadislerle istişhad etmemişlerdir. Zira raviler içinde Arap olmayanların sayısı çoktu. Bunlar, Arapçayı nahiv ilmine uygun olarak bilmedikleri için, farkına varmadan hadislerde lahn ve tashîf yapmışlardır.[340] el-Batalyevsî'nin deyişiyle "hadis ravilerinin pekçoğu Arapçayı bilmeyen kimselerdir. Merfuyu, man-subu, mecruru birbirinden ayırd edemezler."[341]
es-Suyûtî jfctirdh'da, hadislerin çoğunun manayla rivayet edilmesindeki probleme temas ederek durumu itiraf eder: "Hadislerden Hz. Peygamber'in dediği şekilde sabit olduğu belli olanlarla istişhad edilir. Bu tür hadisler ise gerçekten nadirdir. Az sayıdaki bazı kısa hadislerde bu durum söz konusudur. Çünkü hadislerin çoğunluğu manayla rivayet edilmişlerdir. Hadisler tedvin edilmeden önce, Arap olmayanlar ile (aslen Arap olmayıp ta) Araplar içinde yetişip büyüyenler birbirlerine hadis alıp vermişler, kendi kullandıkları ibarelerle rivayet etmişlerdir. Böyle olunca da ilavelerde, noksanlıklarda, takdim-tehirlerde bulunmuşlar, lafızları başkalarıyla değiştirmişlerdir. Bu sebepledir ki aynı kıssayla ilgili rivayet edilen hadisteki lafızların farklı şekillerde geldiğini görürsün."[342]
es-Suyûtî'nin, hadislerin tedvinden önce Arap olmayanların birbirlerine rivayetiyle nakledildiğini ve ibarelerin değiştiğini söylemesi Önemli, önemli olduğu kadar es-Suyûtî gibi biri tarafından itiraf edilmiş olmas: manidardır.[343]
c) el-Batalyevsî'den naklettiğimiz gibi filologlar, Arapça harflerin bir^j birine benzemesini manayla rivayetin sebepleri arasında zikretmişlerdir] Nahiv kitaplarına bakıldığı zaman, Kur'ân'la istişhad edilirken yukaj rıdaki endişelerden dolayı hadislerden istifade edilemediği görülür. Yerj yer ahlaka aykırı da olsa, başka delil bulamadıklarından dolayı cahili şh irlerden delil getirildiği halde hadislerden getirilmez. Ashabtan şair olan-î ların şiirleriyle de yeterince istişhad edilmediği görülür. Halil Günenç'iri tesbitiyle "bu insanlar cahiliye döneminde çok güzel şiirler söylemeleri-j ne rağmen, İslam'a girince önlerine yeni bir saha açılmış, yol ham ol-j duğundan aynı selâkette şiirler söylemekte zorlanmışlardır. Aynı durum ilk dönemlerde yazılan eserlerde de görülür. eş-Şâfiî'nin er-i?isd/e'sinde-| ki ibarelerin sertliği aynı zorluktan kaynaklanmaktadır. Ancak daha son-j raki dönemlerde, Örneğin bir en-Nevevî'nin bir eserini açtığınızda iba-j renin su gibi aktığını görürsünüz."[344]
Filologların tenkidlerine misaller:
a) Ebûbekr İbnu'l-Enbârî {328/940} şiir vb. sebepler nedeniyle mec bur olmadıkça, kâde'nin haberinde 'en' gelmeyeceğini, bu sebeple nej Kur'ân'da ne de fasih kelamda böyle birşeyin bulunmadığını belirterek! şöyle der: Kâde'l-fakru en yekûne kufran (fakirlik neredeyse küfre gö-| türecekti)[345] hadisi eğer sahihse bu rivayetteki "en " kelimesi ravinin ila-j vesidir, yoksa Rasûlullah'ın değil. Çünkü Hz. Peygamber Arap dilini eni fasih konuşan kimseydi."[346]
b) İbrahim Mustafa Kitabu'n-Nahu adlı kitabında, inne min eşed di'n-nâsi azâben yevme'l-kıyâmeü el-musavvirûn (kıyamet günü emşiddetli azaba düçâr olacaklardan bir kısmı da resim yapanlardır)[347] hadisinde ravinin lahn yaptığını söyler.[348]
c) Kemâ tekûnû yuvellâ aleykum (nasıl olursanız öyle idare olunursunuz).[349] Bu rivayette tekûnû kelimesi kemâ İle mec2ftm olarak gelmiştir. [350]Oysa kemâ câzimeden değildir. [351]

C- Manayla Rivayete Cevaz Verenlerin Delilleri:

Manayla rivayete cevaz verenler, sahabeden ve tabiînden buna cevaz verenleri ve onların sözlerini, İbn Meş'ûd gibi sahabiierin rivayetlerinin ardından ev kemâ kâl ve benzeri ifadeler kullanmalarını, ashabın buna ses çıkarmamasını onların manayla rivayete cevaz verdiklerinin ic-mâına delil olarak gösterirler.[352] Sahâbe-i kiramın "emeranâ Rasûîulh-hi bi keza", "nehânâ an keza" ifadelerinin de bunu desteklediğini[353], ashabın aynı olayı farklı lafızlarla rivayet ettiklerini[354], onlann rivayet ettiği hadislerin kahir ekseriyetinde mana aynı olmakla beraber lafızların farklı olduğunu[355], sahabenin Rasûlullah'tan duydukları hadisleri hemen o mecliste yazmadıklarını ve tekrar etmediklerini bilakis uzun bir süre veya yıllar sonra yeri geldiğinde rivayet ettiklerini, böyle bir durumda ise lafızların aynen muhafazasının imkansızlığını ve

ibarelerin unutulacağını[356] bir ravinin aynı hadisi değişik zamanlarda farklı lafızlarla rivayet ettiğinin bir vakıa olduğunu[357] kendilerine delil getirmek yanında başk< mesnedler de zikretmişlerdir. Bunların bir kısmı şunlardır:

1-Allah Teâlâ Kur'ân'da Musa aleyhisselam ve düşmanı Firavn'dan bahsederken, aynı manada farklı lafızlar kullanmış, keza diğer peygamber kıssalarını da değişik lafızlarla tekrarlayıp anlatmıştır. Bunun yanında, onların kendi kavimlerine farklı lisanlarda söylediklerini Allah Teâlâ bizlere mana ile nakletmektedir. Bunlarda takdîm, tehir, ziyade, noksanlık yönünden asıllarıyla aynilik olmadığı aşikardır.[358]

Hz. Musa'nın ayetlerde geçen sözünün farklılığı bunun delillerinden birisidir: Şu ayetlerde görüldüğü gibi: "Siz durun, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor (bi kabesin) getiririm"[359] "Ben bir ateş gördüm, (gidip) size ondan bir haber getireyim, yahut size bir ateş koru (bi şehâbi kabesin) getireyim de ısınasınız"[360] "Siz durun, ben bir ateş gör-dürcii belki size ondan bir haber getiririm, yahut bir ateş koru (cezuetin mine'n-nâr) (getiririm) de ısınırsınız."[361]

2-RasûluIIah'tan şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: "Haramı helal, helali haram yapmayıp manaya isabet ettiğiniz takdirde bunda bir beis yoktur."[362] İbn Hacer, hadisin senedinde bulunan el-Velîd b. Seleme[363] sebebiyle İbnu'I-Cevzî'nin Mevzûât'mda bu rivayetin mevzuluğuna hükmetmesini kabul etmez ve hadisin başka tariklerle de rivayet edildiğini belirtir.[364]

İbn Receb ise manayla rivayet hakkında hadisler bulunduğunu, bunlardan hiçbirisinin sahih olmadığını söyler.[365] es-Sehâvî de hadisin muztarib olup sahih olmadığını belirtir fakat, el-Cevrekânî'nîn ve İbnu'1-Cev-zî'nin hadise mevzu demelerinin tedkik edilmesi gerektiğini de ekler.[366]

Usûl kitaplarında ayrıca şu hadis zikredilir: "Sizden biri manaya İsabet ederse hadisi rivayet etsin."[367]

Kanaatimizce bu tür rivayetler karşı taraftakileri sükût ettirmek için uydurulmuştur ve sadece senede bağlı kalarak hüküm vermenin kötü örneklerindendir. Eğer Hz. Peygamber'in bu hadisleri varid olmuş olsaydı, başta sahabeden manayla rivayete cevaz vermedikleri zikredilenler olmak üzere, Kâdî Iyâz, İbn Hazm ve diğerleri ne diye İtiraz ediyorlardı diye sorulması icap eder.

Bu tür rivayetler yanında Abdullah b. Amr'ın nakletmiş olduğu bir hadis bulunmaktadır: "Hz. Peygamber birgün yanımıza geldi. Bizler sükût etmiş duruyorduk, Rasûlullah'ın sözlerini (birbirimize) aktarmıyor-duk. Allah Rasûlü "sizleri hadisleri aktarmaktan alıkoyan nedir?" diye sorunca bizler şöyle dedik: "Sizin 'kim benim adıma bilerek yalan uydu-rursa cehennemdeki yerine hazırlansın' kavlinizi işittiğimizden, sözlerinizde ilavede ve eksiltmede bulunmaktan korkuyoruz." Rasûlullah bunun üzerine şöyle buyurdu: "Benden rivayet edin, bunda beis yoktur."[368] Bu rivayet te üsttekilerin ve altta gelen hadisin cümlesinden değilse, ashabın hadis rivayetinde tereddütlü davranması karşısında, Hz. Peygamber'in beşer olarak yapılabilecek hataları makul karşılayarak onları rahatlatması, manayla rivayet açısından delil olabilecek özelliktedir. Bu hadisle eş zamanlı olduğu vehmini uyandıran bir hadis daha vardır fakat ifadelerinde oldukça farklılıklar bulunmaktadır.

Muhammed bin el-Fadl bin Atiyye > el-Ahves bin Hakîm > Mekhûl > Ebû Umâme tarikiyle gelen rivayet şöyledir:

Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim benim adıma bilerek yalan uydurur-sa cehennemin iki gözü arasında oturacağı yere hazırlansın." Bu söz Hz. Peygamber'in ashabına çok ağır geldi. "Yâ Rasûlallah! Bizler sizden hadis naklediyoruz ancak ilavede ve eksiltmede bulunuyoruz" dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ben bunu kasdetmedim. Benim adıma yalan uyduran ile İslam'ın eksiğini arzulayanı kasdettim." Ashab sordu: "Yâ Rasûlallah! Cehennemin iki gözü buyurdunuz. Cehennemin de gözü var mı?" Rasûlullah şöyle buyurdu: "Evet. Sizler Allah Teâlâ'nın şu kavlini işitmediniz mi?: "Cehennem onları uzaktan görünce onun öfkesini ve şiddetli sesini işitirler."[369] Cehennem onları gözleriyle görecektir.[370]

el-Hâkim bu hadisin batıl olduğunu, senedinde bulunan Muhammed b. el-Fadl b. Atiyye'nin yalancılığında ittifak edildiğini, Salih b. Ceze-re'nin de onun hakkında "hadis uyduruyordu" dediğini aktarır.[371]

Bunun yanında hadisin senedindeki el-Ahves b. Hakîm hakkında da alimler farklı sözler söylemişler, genelde cerh etmişlerdir.[372]

Bu hadis el-Hatîb, İbnu'l-Cevzî ve es-Sehâvî'nin beyanına göre Mus-necf inde Ahmed b. Menî tarafından, Hâlid b, Dureyk eş-Şâmî el-Aska-lânî tarikiyle, ismi verilmeksizin sahabeden birisinden de rivayet edilmiştir.[373] Rivayet şöyledir:

Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim benim adıma demediğim birşeyi söylerse, cehennemin iki gözü arasında oturacağı yere hazırlansın." Soruldu: "Ya Rasûlallah! Cehennemin de iki gözü mü var?" Rasûlullah şöyle buyurdu: Sizler Allah Teâlâ'nın şu kavlini işitmediniz mi?: "Cehennem onları uzaktan görünce onun öfkesini ve şiddetli sesini işitirler."[374] Oradakiler soru sormayı bırakınca Rasûlullah bunu iyi görmeyip, "neden sormuyorsunuz" diye sordu. Onlar da "ya Rasûlallah! Sizlerin az önce şöyle buyurduğunuzu işittik: "Kim benim demediğimi benim adıma uydurursa cehennemin iki gözü arasında oturacağı yere hazırlansın." Bizler ise hadisi İşittiğimiz gibi ezberleyemiyoruz. Bir kelimeyi geri, bir kelimeyi ileri alıyoruz, bir kelime ilave edip, bir kelime çıkarıyoruz." Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ben bunu kasdetmedim. Benim adıma yalan uyduran ile benim ayıbımı ve İslam'ın eksiğini) -veya benim eksikliğimi ve İslam'ın ayıbım- arzulayanı kasdettim." ':

es-Sehâvî bunun senedinin öncekine göre daha sağlam olduğunu söyler. O böyle söyler ancak, el-Cevrekânî hadisin bu tarikinin de batıl olduğunu belirtir. Çünkü der, hadisin senedindeki Hâlid b. Dureyk hiçbir sahâbîden birşey işitmemiştir, keza hadisin senedinde bulunan Ah-med b. Abdillah b. Muhammed de zayıftır.[375] Hâlid b. Dureyk'İn isim vermeksizin bir sahabiden rivayet etmesi ve kendisinin de hiç bir saha-biden hadis almamış olması, hadisin munkatı olduğunu göstermektedir, çünkü aradaki zat belli değildir.

Hadise mevzu diyen el-Elbânî oldukça çarpıcı bir metin tenkidi yapar: "Hadisin sonunda, İslam'ı kötülemek ve Hz. Peygamber'i tahkir etmek niyetiyle olmadıktan sonra, adına hadis uydurmakta beis olmadığını hissetttiren bir durum vardır. Sanki bu hadis, terğîb-terhîb ve fezâüi a'mâlle ilgili Hz. Peygamber adına yalan uydurmayı caiz gören Kerrâ-miye'nin uydurması gibidir..."[376]

Gerek raviler ve gerekse metin yönüyle bu değerlendirme göz Önünde bulundurulduğunda, fıkıh usûlcülerinin kullandığı bu hadisin sıhhatinin sağlam olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, bu maddede zikredilen hadisler içinde sadece Abdullah b. Amr'dan gelen rivayet delil olabilme özelliği arz ediyor demektir.

3- Arap olmayanlara Şeriatın kendi lisanlanyla anlatılmasında icmâ vardır. Bu caiz olunca, Arapça bir kelimenin müradifinin başka bir kelimeyle değiştirilmesi öncelikle caizdir. Nitekim Hz. Peygamber'in elçileri gittikleri yerlerdeki insanların lisanlarını biliyorlarsa, Rasûlullah'ın emirlerini onların lisanıyla bizzat kendileri tebliğ etmişlerdir. Zaten Arap olmayanları dine tebliğ etmek için böyle bir yolu tutmak elzemdi.[377]

4- Hz. Peygamber'in müteaddit defalar aynı manayı farklı ifadelerle beyan ettiği olmuştur.[378]

5- LafızIar iki kısma ayrılır: îcâz özelliği olanlar. Kur'ân lafızları böyledir. Aynen nakledilmesi gerekir, zira, îcâz yönü olduğu gibi aktarılmasıyla kâimdir. îcâz yönü olmayanlar da iki kısma ayrılır: a) İbadet edilenler. Bunların aynı şekilde kıraati ve rivayetleri gerekir. Teşehhüd lafızları gibi. b) İbadet edilme yönü olmayanlar. Bunlar mananın tamamıyla muhafaza edildiğine inanıldığında değiştirilebilir, bu caizdir. Çünkü lafızlarında ibadet edilme yönü olmayıp arzulanan manadır. Bunların nazımla ilgisi yoktur.[379]

6- el-Hakîm et-Tirmizî (320/932) alimlere gerekli olan, kendilerine ulaşan hadisleri tebliğ edip aktarmaktı, der. Eğer kendilerine gelen hadisleri takdim ve tehirde bulunmadan, noksanlaştırmadan ve ziyadeleş-tirmeden olduğu gibi aktarmak gerekseydi, bunları sayfalara yazarlardı. Nitekim RasûluIIah da kendisine nazil olan vahiyleri Allah'ın muhafaza edeceğine dair garantisi olmasına rağmen[380] katibi çağırtıp yazdırıyordu. Ayetler bu şekilde yazılmak suretiyle korunmuş oldu. Eğer hadisler için de aynı durum olsaydı Rasûlullah'ın ashabı hadisleri yazardı. Yazmasına izin verilen Abdullah b. Amr'ın dışındakiler hadisleri Rasûlul-lah'tan ezberlemek suretiyle alıyorlar, rivayetlerinde de yine ezberden nakledip takdim tehirde bulunuyorlar, mana değtşmese de aktarırken kullandıkları lafızlar değişiyordu. Bu durum yadırganmıyor, onlar da bunda bir beis görmüyorlardı.[381]

İbn Fâris de (395/1005) böyle birşey gerekli olsaydı Hz. Peygamber ayetleri nasıl aynen muhafaza etmelerini emrediyor idiyse, hadisler hususunda da aynı emri verirdi. Bunu emretmediğine göre, bu hususta biraz daha rahatlık olduğu anlaşılmaktadır, der.[382]

7- Manayla rivayet caiz olmayıp, Kur'ân gibi lafzen rivayeti mecbur olsaydı, Rasûlullah'ın oturuş, kalkış, yürüyüş vb. tüm yönlerini aynı lafızlarla rivayet etmek mümkün olmazdı diyen [383]Emin Ahsen İslâhî, bu durumda "üsve-i hasene bizlere ulaşmazdı" demektedir. Başka bir deyişle bunun, ümmetin Rasûlullah'ın hadislerinin yüzde doksanbeşinden mahrum kalacağı manasına geldiğini belirtir. [384]

D- Manayla Rivayete Cevaz Vermeyenlerin Delilleri:

Hadislerin manayla rivayetine cevaz vermeyenler kendilerine mes-ned teşkil edecek bazı delilleri zikretmişlerdir. Bunların bir kısmı şunlardır:

1- el-Berâ b. Âzib naklediyor: "Hz. Peygamber bana şöyle buyurdu: "Döşeğine geldiğinde namaz için aldığın abdest gibi abdest al, sonra sağ tarafına yat. Ardından da şöyle söyle: "Allahım! Yüzümü (nefsimi) sana teslim ettim. İşimi sana havale ettim. (Rahmetini) arzulayarak (azabından) korkarak sırtımı sana dayadım. Senden kaçılıp sığınılacak olan yine sensin. Allahım! İndirmiş olduğun kitabına, göndermiş olduğun peygamberine iman ettim." (Bunları dediğin) gece ölürsen fıtrat üzere ölürsün. Geceleyin söylediğin son sözler bunlar olsun." el-Berâ diyor ki: Bunları Hz. Peygamber'e tekrar ettim. Allahım! İndirmiş olduğun kitabına, göndermiş olduğun nebî'ne iman ettim kısmına gelince, (nebî'ne yerine) rasûlüne dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Öyle değil. (Şöyle de): Göndermiş olduğun nebî'ne iman ettim."[385]

İbn Hazm manayı bozmamasına ve Rasûlullah'ın hem nebî hem de rasûl olmasına rağmen, değişikliğe müsade etmemesini delil getirerek, nasıl ki Kur'ân ayetlerini kıraat amacıyla manayla okumak caiz değilse 've mâ yentıfcu'[386] ayetiyle belirtildiği gibi vahiy olan ve ayetlerle arasında bu yönüyle fark bulunmayan hadislerin de değiştirilmesinin kesinlikle [387]caiz olmadığını söyler. [388]

Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:

Hz. Peygamber'in "ve rasûlikelîezî erselte" ifadesini "ve nebiyyi-keîezî erselte" şeklinde düzeltmesi, nebî ifadesinin daha çok medhedi-ci olmasındandır. Malum olduğu üzere, hem nebinin hem de rasûlün kullanıldığı yerler vardır. Rasûl ifadesi, hem nebî hem de kendisine kitap verilenler için kullanılır. Oysa nebî ismi sadece nübüvvet verilenler için kullanılır. Nebîlerden olan rasûller ise, asıl olan nübüvvet yanında ri-salete de sahip olduklarından faziletli kılınmışlardır.[389] Dolayısıyla "ve nebiyyike" deyince en medhedici ifadeyi getirmiş, daha sonra da bunu risâletle kayıtlandırarak "ellezî erselte" buyurmuştur. Ayrıca nübüvvetle risaleti birarada zikretmek için "msûlike" ifadesini "nebiyyike" olarak düzeltmiştir.
Cevap verenler Arapça açısından da meseleye yaklaşarak şöyle derler: Arap dilinde de, aynı şeyi ifade etmek istedikten sonra "hazâ rasûlu fulâniUezî erseleh" (bu falancanın gönderdiği elçidir) veya hazâ ka] tîlu Zeydimllezî katefeh" (bu Zeyd'in öldürdüğü kimsedir) denmez. Buj nun yerine aynı şey tekrara kaçmadan "rasûlu futan" ve "katîlu fulan \ demek suretiyle, gönderilen kimse veya katil tekrardan zikredilmez. Böylece aynı şey tekrarlanmamış olur. Ancak aynı şey kastediîmedikten sonra şöyle demek daha güzel olur: Hazâ rasûlu Abdillahitlezî erselehu ilâ Amr (bu Abdullah'ın Amr'a gönderdiği elçidir); hazâ katîlu Zey-dinillezî katelehu bi'l-ems (bu Zeyd'in dün öldürdüğü kimsedir) veya hazâ katîlu Zeydinillezî katelehu fî vâkiati keza (bu Zeyd'in filanca olayda öldürdüğü kimsedir). Burada da aynı durum söz konusu olduğundan Hz. Peygamber müdahele etmiştir.[390]
Ayrıca manayla rivayette kullanılan lafzın yerine konulduğuyla aynı manada olması gerekir. Oysa nebî ile rasûlün aynı manada olmadığı kabul edilmiş bir husus olup, bu hadis manayla rivayetin caiz olmadığına delil getirilemez.[391]
Cevaz verenler şunu da söylerler: "Aynı duada bahsedilen kimsenin tek kişi, keza burada geçen hem nebî hem de rasûl aynı manada olmasına rağmen Hz. Peygamber'in el-Berâ'yı ikaz ederek düzeltmesi manayla rivayetin caiz olmadığını gösteriyor. Rasûlullah'ın hangi sıfatla zik-redildiyse onun korunmasını istediği anlaşılmaktadır" denecek olursa: Bu görüşe göre hem nebînin hem de rasûlün aynı manada olduğu ke-sinse, bu durumda yerlerini değiştirmek zarar vermez. Bu söz zann-ı ga-Üp te olsa, yine de zanna göre söylendiğinden delil olmaz. Bu hususta söylenecek en güzel söz şudur: Hz. Peygamber'in kendi söylediği gibi ezberlemesini istemesi, zikir lafızlarının tevkîfî ve kendine has Özellikleri, sırlan olmasından olabilir. Bu da bu tür hadisleri diğerlerine kıyas etmemeyi, geldiği lafzın korunmasını gerektirir.[392]
Tüm bunların yanında, Hz. Peygamber huzurunda öğretmiş olduğu bir duanın aynen ezberlenmesini elbette isteyecekti. Çünkü ona birşeyi ezberletmektedir. Buna rağmen delil olarak getirdikleri hadisteki dua bile hadisin varyantlarında farklılıklar arz etmektedir.[393]
2-"Bizden bir hadis ezberleyip bunu işittiği gibi başkasına aktaranın Allah yüzünü ağartsın. Nice bilgi sahibi vardır ki, fakih değildir (taşıdığı bilginin künhünü tam olarak bilemez). Keza nice bilgi sahibi kimseler vardır ki, bilgiyi kendisinden daha fakih (anlayışlı) birine aktarmış olurlar."[394]
Manayla rivayete cevaz vermeyenler bu hadisle ilgili olarak şöyle söylerler: İşittiği gibi nakledenden murad işitilen lafzın aynı şekilde nak-ledilmesidir. Allahu alem, idraki daha yüksek birisine nakledilmesinden murad, nakleden kimsenin tesbit edemediği bir hususu nakledilenin hadisin lafzında tesbit etmesidir. Ayrıca hadisten, mana ile nakledenin bu övgüye layık[395] olmadığı anlaşılmaktadır. [396]

Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:

Bir İnsanın kelamını aktaran kimse, lafızlar farklı olsa da işittiği gibi tam olarak aktardığını söyler. Nitekim şahidler ile tercümanlar böyledir-ler. Onlann işittikleri gibi aktardıkları kabul edilir, oysa şahidin aktardığı ifade şahidlik yaptığı kimsenin lafzıyla aynı değildir. Keza tercümanın kullandığı dil de tercümanlığını yaptığı kimsenin diliyle aynı değildir.[397] Ayrıca hadisi aktarmak sadece onu kendi lahzlanyla rivayet etmek değildir, mefhumunda değişiklik yapmadıktan sonra manayla rivayet te bunun içine girer. Çünkü anladığı şekilde hadisi rivayet etmektedir.[398]
el-Hatîb hadisin esasında manayla rivayeti kabul etmeyenlere karşı bir delil olduğunu söyler. Çünkü Rasûlullah şunu demiş gibidir, der: Hadis kendisine aktarılan kimse işitenden belleme ve idrak yönüyle daha iyi olur, işiten de idraki az ve manaları bilmeyen biri olursa, bu durum-, da hadisi aynı lafızlanyla aktarması gerekir ki, fakih olan alim ondan is-tinbat etsin. Eğer hadisi aktaranla aktarılan aynı seviyede İse, o zaman bu hadiste onların kasdettiği hususa işaret eden bir yön yoktur. el-Hatîb bu hadisin kendisinin bile lafızlarının farklı olduğunu ifade ettikten sonra tariklerini farklı lafızlanyla müstakil bir eserde biraraya getirdiğini söyler.[399]
Manayla rivayet hususunda işte delil budur diyen el-Gazâlî de (505/1111) hadiste illetin zikredildiğini, bunun da insanların anlayışlarının farklı oluşu olduğunu ancak anlama hususunda ihtilaf etmedikleri müteradif kelimelerin bunun dışında olduğunu söyler. Bu hadisin dahi farklı lafızlarla rivayet edilmesinin manayla rivayetin cevaziyetini gösterdiğini, her ne kadar ayrı ayrı zamanlarda Rasûlullah tarafından buyurul-duğu mümkün ise de[400] ağır basan görüşün tek bir hadis olduğu yönünde oluştuğunu söyler.[401]
el-Kurtubî de (671/1272) işittiği gibi nakletmekten muradın hadisin hükmü olduğunu, lafzı olmadığını, lafzın göz önünde bulundurulmayacağını, hadisle bunun kastedildiğini belirtir.[402]
Muhammed b. Nizâmuddîn el-Ensârî de benzer bir yaklaşımla bu hadise güzel bir bakış açısı getirir: "Nice bilgi sahibi kimseler vardır ki fakih değildir" ifadesinde şu mana da vardır: Böyle olan kimseler manayla rivayet durumunda karıştırmaya sebebiyet verebilir. Ancak bu bir ihtimal olsa da, ihtimalle birşey gerekmez. Ayrıca bu hadiste gözetilen gaye, nedb'dir.[403]
Muhammed Ebu'n-Nûr Zuheyr buna şu ilaveyi yapar: "Hiçbir ziyade ve noksanlıkta bulunmaksızın Rasûlullah'ın lafzının ihtiva ettiği manayı iyice belleyip tam olarak nakleden kimse işittiği gibi nakletmiş olur. Çünkü hadise ne ziyadede bulunmuştur, ne de eksiltmede. Ayrıca hadiste manayla rivayetin yasaklığına bir işaret te yoktur.[404] **3-** Tecrübelerimiz gösteriyor ki, sonraki bir alim önceki alimlerin tesbit edemediği bir hususu ayet veya hadisten istinbat etmektedir. Zaten işiten kimse zeki bir fakih te olsa, duyduğu anda hadisin içindeki tüm hususları sezip tespit etmesi icap etmez. Eğer biz manayla rivayete cevaz verecek olursak, ravi arada fark olmadığını zannetse bile, manayla rivayet etmesiyle muhtemelen büyük değişiklik meydana gelir ve bu değişiklik devam ede ede ilk haliyle son hali arasında bir münasebet kalmaz.[405]
4-Ravinin Rasûlullah'tan İşittiği lafzı değiştirmesi caiz olsaydı, ikinci ravinin birinci raviden işittiği hadisi değiştirmesi de caiz olurdu. Hatta bu öncelikli olarak olurdu. Çünkü ravinin sözünü değiştirmek Hz. Peygamber'in kavlini değiştirmeye göre evleviyetle caizdir. Sonraki tabakalarda da bu durum böyle devam edip gider. Bu ise nihayetinde Rasûlullah'ın sözünün değişmesine sebebiyet verir. Çünkü insan kendi görüşüne göre davrandığında az da olsa bir değişiklik yapar.[406] En son kimsede ise değişiklik fahiş bir hal alır. [407]

Cevaz Verenlerin Üçüncü Ve Dördüncü Delile Cevapları:

Sahabenin kendisi aynı olayı farklı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bu manayla rivayetin cevaziyetini göstermektedir. Ayrıca mana ifade edildiği zaman, bunun yeterli olacağı onlardan nakledilmiştir. Bunun yanında, tercümenin aslına mutabakatı şart koşulmuştur. Zaten manayla rivayette ziyade ve noksanlık bir yönden dahi olsa, bu caiz görülmez. Âdil ve fakih olan bir ravide İse böyle birşey söz konusu olmaz. Çünkü bir yönden dahi olsa Hz. Peygamber'İn hadisini değiştirmek onun adına yalan uydurmadır. Bu ise büyük günahlardandır. Fakih ve âdil bir ravi bundan uzaktır. Zaten bizler de kelimelerin manalarını, sözün kullanılacağı yerleri bilen insanların manayla rivayetine cevaz veriyoruz. Kişi böyle olduktan sonra fesahattaki lafız farklılıkları zarar vermez. Bu sebepledir ki, hadis talibinin keza Kur'ân ilimleriyle İştigal etmek isteyenin)' Allahn ve tahriften kurtulmak için önce dilbilgisini öğrenmesi gerekmektedir. Hammâd b. Seleme'nin (167/783) dediği gibi, "hadis taleb edip te nahiv bilmeyen kimse, arpasız yem torbası boynunda duran merkep : gibidir."[408]
5-Hz. Peygamber'İn buyurdukları bizlerin aynı şekilde tabi olup iba-! det ettiğimiz ifadelerdir. Kuran'daki gibi başka ifadelerle değiştirilmesi caiz olmaz. Ezan, teşehhüd ve tekbir gibi. Bu gibi şeylerde hem lafız hem de mana kastedilmiştir. Demek ki murad hem lafız hem de manadır. [409]Bu da lafzın korunmasını gerektirmektedir. [410]

Cevaz Verenlerin Bu Delile Cevapları:

Kur'ân ayetleri îcâz yönü olan ifadelerdir. Değiştirilmesi bu yönüne halel getirir. Hadislerde ise böyle bir durum yoktur. Bunların nakledilmesindeki murad mananın nakledilmesidir. Ezan, teşehhüd ve tekbir ifadelerine gelince, bunlardaki gaye ibadettir. Bu sebeple bunlarla yapılacak ibadet manalanyla yerine gelmez, lafızlarının muhafazası gerekir. Diğer haberlerde ise böyle bir durum yoktur. Ayrıca ibadet kasdı bulunan ezan, tekbir gibi ifadeleri diğer hadislere katmaya ve aynı şekilde değerlendirmeye imkan veren açık bir yön yoktur, çünkü bu açıdan aralarında bir bağlantı yoktur.[411]
Ayrıca şu da var ki, hadislerin hem lafzını hem de manasını rivayet etmek gerekseydi, ezan ve teşehhüdde olduğu gibi bunların bizlere kesin bilgiyle ulaşıp, özrü kaldıracak şekilde nakledilmesi gerekirdi. Hadislerde böyle bir durum olmaması bu delillerinin batıl olduğunu göstermektedir. Hem ezan, teşehhüd gibi hadislerle Arapça dışında ibadet edilmez, diğer emir ve nehiyler ise böyle değildir. Bizler, bunları Arapça olarak ulaştırmak daha makbul ve evlâ olmasına rağmen, Arap olmayanlara kendi lisanlarınca ulaştırmakla emrolunduk.[412]

Iv-Değerlendirme:

Buraya kadar manayla rivayete cevaz verenlerin ve vermeyenlerin delillerini ana hatlarıyla ele almış olduk. Zikredilen deliller ve dayanaklar açısından bakıldığında manayla rivayetin bir zaruret olduğu ortaya çıkmaktadır. Hadislerini Kur'ân gibi yazdırmayan Hz. Peygamber'İn tutumunun da bunu doğurduğu söylenebilir. Dolayısıyla, el-Kurtubî'nin de-yijyle, "manayla rivayete cevaz veren görüş inşâellah sahîh olan görüştür."[413] Çünkü Kur'ân'ın sünnet yorumuna muhtaç insanlara, gönüllerin arzuladığı öyle olmakla birlikte, binlerce hadisi ezberleyip olduğu gibi aktarmak mecburiyeti getirmek, sünnetin bir tarafa bırakılmasını söylemekle aynı manadadır. Zira böyle bir zaruret beşer fıtratını inkar demektir. İfade edilirken yazılmayan şeyin olduğu gibi muhafazasının mümkün olmayacağı aşikardır. Bu, muhali istemek gibi birşeydir.
Bununla beraber, manayla rivayete cevaz verip vermemenin pratikte bir faydası olmadığını düşünüyoruz. Vakıa onları buna mahkum ettiği için, ümmetin büyük çoğunluğu manayla rivayete cevaz vermeye mecbur kalmışlardır. Cevaz verseler de vermeseler de, rivayetler zaten manayla rivayet edilmekteydi. İnsan olmak bunu gerektiriyordu. Böyle bir zaruret ve vakıa karşısında yapacakları tek şey kalmıştı: Bu tür rivayetleri kabulde bir takım şartlar koşmak. Ancak bu şartları koymaya başladıkları zaman ile Hz. Peygamber'in vefatı arasında geçen uzun süre zarfında hadisler alacakları şekli almıştı. es-Suyûtî'nin belirttiği gibi, özellikle Arap olmayan ravilerin bunda katkısı büyüktü. Gerçi ravilerin tamamı Arap ve kültür seviyeleri ileri seviyede olsaydı bile, en azından bir asırlık bir süreçte hadislerin lafızlarını, kuşaklar boyu olduğu gibi nasıl koruyabilecekleri şüphelidir. Bu sebeple, gerek hadisçilere ve gerekse fakihlere düşen, artık bu ibareler içinden Hz. Peygamber'in buyurduğuna en yakın olanı tesbit etmeye çalışmaktı. Bu da birinci derecede ravilerin durumlarının incelenmesi ile mümkün olabilmekteydi. Hangi ra-vinin duyduğu lafzı aslına en uygun bir şekilde nakledebileceğini tesbit etmek ve özellikle teşrîyle ilgili meselelerde bunlara dayanmak.
Vazifeleri "hadisleri aslî durumuna göre en iyi şekilde tesbit edip fa-kinlerin ve kelamcıların önüne koymak" olan hadisçilerin, bu husustaki büyük gayretlerini, gerek sened gerekse metin açısından getirdiklerini inkar etmek mümkün değildir. Ancak onların bu gayretlerinin ne derece başarılı olduğunu tesbit etmek zordur. Aşağıda gelecek olan misallerde görüldüğü üzere, hadis kitaplarında hep aynı şekilde rivayet edilmiş bir tek hadis neredeyse bulamazken, filologlar dil kurallarını koyarken hadislere dayanmazken, şer'î hayatımızı tanzim etme durumunda olan başta ftkıhçılar ve kelamcıların ne tür bir zorlukla karşı karşıya kaldıkları ortadadır. En sade örnek olarak, nikah anında kullanılacak lafzı tesbitı ederken, aynı olayı anlatan hadislerdeki farklı ifadelerin fukahayı maruzj bıraktığı zorluk bariz bir şekilde görülmektedir. Bu gerçekle karşı karşı-j ya kalınca, manayla rivayete cevaz vermeyenleri ve şöyle diyen Cerâc-i pûri'yi anlamakta zorlanmıyoruz: "Hadisler mana ile rivayet edildiklerinde çok farklı bir konuma ulaştı. Sadece Peygamber Efendimize manevi bir nisbet kaldı. Gerçekten de ravilerin ifadelerinin, Peygamber Efendimizin söylemiş olduğu gayeye ne kadar yakın olduğunu tesbit zordur. Çünkü bazan sadece bir lafzın değişmesiyle kelamın manası değişir. Hem şu açıktır ki, böyle bir durumda hadislerin lafızlarından özel bir amaç için istidlal etmenin önemi yoktur, çünkü asıl lafzın ne olduğu belli değildir."[414]
Manayla rivayet açısından kısmî de olsa taşıdığımız bir endişe daha vardır: Hadisler kitaplarda toplanana kadar ravilerin bir takım hadisleri manayla rivayet etmek suretiyle aslî durumlarından uzaklaştırmış olmaları, sonraları konulan manayla rivayet şartlarının gerçekte bir anlam ifade etmemesi. Çünkü bizler, Cumhuriyet dönemini yaşamış insanların çocuklarına anlattıkları şeyleri torunlarından dinlerken, 70-80 yıllık süre zarfında nesillerin çok zıt şeyler anlattıklarına şahid oluyoruz. Tarihî süreçte bir değişim kendisini tabii olarak gösteriyor. Hadislerde de bu durumun yaşanmış olması normaldir. Nitekim İbn Receb, bu hususta tesbit edilmiş bazı misaller verir. Bunlardan birisi de şudur: Bazıları "imam kıraat ettiğinde siz susun" hadisini anladığı şekilde nakletmiş ve şöyle demiştir: "İmam veladdâllin'i kıraat ettiğinde siz susun." Böyle nakleden kimse hadisi imamın kıraate başlamasına değil de kıraati bitirmesine hamletmiştir.[415]
Bu konuyu Selman Başaran'ın, manayla rivayetteki aşırı müsamahanın sebep olduğu zararların bir kısmına dair tesbitiyle bitirelim: a) Hz. Peygamber'in lafızlarını aynen okuma ve okutma zevkinden mahrumiyet, b) Mana rivayeti hadis uyduranların işini kolaylaştırmıştır, c) Lafız değişiklikleri anlayış farkına sebep olmuş, alimler arasındaki ihtilafların büyük bir kısmı hadislerdeki lafız farkından kaynaklanmıştır.[416]
Mevcut kaynaklar içindeki hadislerden en münasip ifadelerin tesbit edilmesine, gerekirse rivayetler arası harmanlama yapılarak bir nevi id-raclara gidilmesine ve manayla rivayetin sebebiyet verdiği "anlam kaymasının boyutlarının tesbitine ihtiyaç vardır. [417]

V-Manayla Rivayete Misaller:

1-İnsan her zaman aynı olmaz hadisi:
Huzurundaki haliyle yanından ayrıldıktan sonraki hali aynı olmadan Hanzala el-Useyyidî'yi teskin eden Rasûlullah'ın buyurduğu sözlerinjjtarikler arasında farklılıklar arz etmesi, manayla rivayetin en güzel misal-lerindendir:
a) Müslim: Hanzala'dan:
"Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim yanımda bulunduğunuz hal üzere ve zikretmeye devam etseniz, melekler döşeklerinizde ve yollarınızda sizlerle musâfaha ederlerdi. Lakin ey Hanzala! (İnsan) bazı zaman Öyle olur, bazı zaman da böyle." Rasûlullah bu son kısmı üç kez tekrarladı.[418]
b) Müslim: Hanzala'dan:
"Ey Hanzala! (İnsan) bazı zaman öyle olur, bazı zaman da böyle. Sizlerin kalbi zikir anındaki hal üzere devam etse, melekler sizinle musafa-ha ederler hatta yollarınızda sizlere selam verirlerdi."[419]
c) et-Tirmizî: Hanzala'dan:
"Benim yanımdan kalktığınız hal üzere devam etseniz melekler oturduğunuz yerlerde, yollarınızda ve döşeklerinizde sizlerle musâfaha ederlerdi. Lakin ey Hanzala! (İnsan) bazı zaman öyle olur, bazı zaman böyle olur, bazı zaman da başka olur."[420]
d) et-Tirmizî: Hanzala'dan:
"(Her zaman) benim yanımda olduğunuz gibi olsanız melekler kanatlarıyla sizleri gölgelendirirdi."[421]
e) İbn Mâce: HanzaÎa'dan:
"Ey Hanzala! (Her zaman) benim yanımdaki gibi olsanız, meiekler döşekİerînizde veya yollarınızda sizlerle musâfaha ederlerdi. Ey Hanzala! (İnsan) bazı zaman öyle olur, bazı zaman da böyle."[422]
2- Camide bevfeden kimseye müdahele hadisi:
Mescid-i Nebevi'de bevleden insana ashabın müdahelesi ve Rasûlul-lah'ın bunlara engel olması farklı lafızlarla rivayet edilmektedir:
a) el-Buhârî: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ona engel olmayın." Daha sonra bir kova su istedi ve bevlin üzerine döküldü.[423]
b) el-Buhârî: Ebû Hureyre'den: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Bırakın onu ve bevlinin üzerine su dolu bir kova--veya su dolu büyük bir kova-dökün..."[424]
c) Müslim: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bırakın onu ve ona engel olmayın." Enes diyor ki: (Adam beyimi) bitirince bir kova su istedi ve bevlin üzerine döktü."[425]
d) Müslim: Enes'ten:
İnsanlar ona bağırdılar. Rasûlullah (ise) şöyle buyurdu: "Bırjakıh onu." (Adam bevlini) bitirince Rasûlullah bir dolu kova su {getirilmelim)

emretti ve bevlinin üzerine döküldü.[426]
e) Müslim: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ona engel olmayın. Bırakın onu."[427]
f) Ebû Dâvud: Ebû Hureyre'den:
...Aradan fazla bir zaman geçmeden mescidin içinde bir kenara devletti. İnsanlar ona doğru koştular fakat Rasûlullah onları men etti ve şöyle buyurdu: "Sizler kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz. Bevlin üzerine su dolu büyük bir kova -veya şöyle buyurdu: Su dolu bir kova- dökün."[428]
g) et-Tirmizî: Ebû Hureyre'den:
Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "BevlİN üzerine su dolu büyük bir kova veya bir kova su dökün." Daha sonra şöyle buyurdu: "Sizler kolaylaştırıcı olarak gonderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz."[429]
h) en-Nesâî: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bırakın onu, ona engel olmayın." (Adam bevlini) bitirince bir kova I su istedi ve bevlin üzerine döktü.[430]
ı) en-Nesâî: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onu terk edin." {Onlar da) onu terk ettiler. O da bevletti. (Rasûlullah) daha sonra bir kova (su) emretti ve bevlin üzerine döküldü."[431]
i) en-Nesâî: Ebû Hureyre'den: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bırakın onu ve bevlinin üzerine bir kova su dökün. Sizler kolaylaştırıcı olarak gonderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz."[432]
j) İbn Mâce: Enes'ten: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ona engel olmayın." Sonra bir kova su istedi ve bevlin üzerine döktü."[433]
k) İbn Mâce: Vasile b. el-Eska'dan: Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bırakın onu." Sonra su dolu büyük bir kova istedi ve bevlin üzerine döktü."[434]
1) Ebû Dâvûd: Abdullah b. Ma'kil'den mursel olarak: Rasûlullah şöyle buyurdu:[435]
"Bevlettiği toprağı alıp atın. Yerine de su dökün."[436]

Sahîhayn Üzerinde İcmâ Meselesi
I- Sahîhayn Üzerindeki İcmânın Tahlili:

es-Sahîhayn 'da -temriz sîgası ile rivayet edilenler, muallaklar ile bab başlıklarında zikredilenler vb. hariç- muttasıl hadislerin tamamının, ümmetin icmâsıyla sahih kabul edildikleri şeklinde öteden beri yaygın bir kanaat vardır.[437] Hadisçiler arasında da genelde kabul gören yaklaşım, es-Sahî/ıayn'daki bu tür hadislerin sahih oldukları yönündedir. İbnu's-Salâh (643/1245), en-Nevevî (676/1277) ve es-SuyÛtî (911/1505) gibi usûl yazarları bunu ifade ederler.[438]
en-Nevevî bu konuda kendisine sorulan "e/-Bu/ıârf ve Müslim'de, meşhur musnedlerde, Ebû Davud'un, et-Tirmizî'nin, en-Nesâî'nin su-nenlerinde veya bunların bir kısmında sahih olmayan veya batıl hadisler var mıdır?" sorusuna şöyle cevap vermiştir: Ue\-Buhârî ile Müslim'deki hadisler sahihtir. Diğer mezkur sunenlere ve musnedlerin çoğunluğuna gelince; bunlarda sahih, hasen, zayıf, munker ve batıl hadisler vardır."[439]
Keza Halîl b. Keykeldî el-Alâî (761/1360), el-Buhârî ve Müslim'in kitaplarında muttasıl olarak rivayet ettikleri hadisler üzerinde imamların icmâ ettiklerini, bu sebeple onlardaki hadislere tenkit için bakİamay; cağını kesin bir dille söylemiştir.[440]
Bu yaklaşımı hadisçilerin dışındaki alimlerde de görmek mümkün olmaktadır. Örneğin rivayetlerin değerlendirilmesinde temel ölçüler koymuş bulunan tarihçi İbn Haldun da (808/1406) benzer şeyleri meh-di'yle ilgili hadisleri değerlendirirken söylemektedir: "et-Tirmizî, Ebû Dâvûd, el-Bezzâr, İbn Mâce, el-Hâkim, et-Taberânî, Ebû Ya'Iâ el-Mevsı-Î gibi bazı imamlar mehdi hadislerini rivayet etmişlerdir. Bunlar bu hadisleri Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Talha, îbn Mes'ûd, Ebû Hureyre, Enes, Ebû Saîd el-Hudrî, Ummu Habîbe, Ummu Seleme, Sevbân, Kur-re b. İyâs, Ali el-Hilâlî, Abdullah b. ei-Hâris b. Cez' gibi sahabeden bazılarına isnad etmişlerdir. Zikredeceğimiz üzere bu isnadların bir kısmında rivayetleri munker kimseler bulunmaktadır. Ayrıca ehl-i hadis nezdin-de malum olduğu üzere cerh, ta'dîle takdim edilir. Bu durumda, bizler bu isnadlardaki bazı zevat hakkında gaflet, sûu'1-hıfz, da'f, itikadının yanlışlığı gibi bir cerhe rastlarsak bu, hadisin sıhhatini etkiler ve onu zayıflatır. Fakat şöyle birşey söyleme: 'Böyle bir durum es-Sahihayn'ın ricali için de söz konusu olabilir.' Çünkü ümmet arasında Öteden beri onları kabul edip, içlerindeki hadislerle amel etme yönünde icmâ variddir. İcmâ ise en büyük hâmî ve muhafazadır. es-Sahîhayn dışındakiler ise böyle değillerdir."[441]
Daha sonraki dönemlere geldiğimizde, Şâh Velîyullah ed-Dihlevî (1176/1762) aynı kanaati dile getirerek, muhaddislerin es-Sahî-hayn 'da bulunan muttasıl merfu tüm rivayetlerin kesinfikle sahih olduklarında icmâ ettiklerini, bunu kabul etmeyenleri ise müminlerin yolunu tutmayan bidatçiier olarak gördüklerini belirtir.[442]
Şia'yı ve öteden beri tenkidçi yaklaşanları hariç tutarsak, İslam dünyasındaki genel kanı hâlâ böyledir.[443] Örneğin, Mustafa Sabri el-Buhârî, Müslim ve el-Muvatta gibi kitaplarda bulunan hadisler hakkında bir müslümanın aklına "bunlarda sahih olmayan bir hadis bulunabilir mi" sorusunun gelmesini garipser.[444]
Bu genel kanaatin ne zaman oluştuğunu tesbit etmek için geçmişe gittiğimizde icmâdan ilk bahseden kişi olarak en-Nesâî (303/915) ile karşılaşıyoruz. M. Said Hatiboğlu'nun deyişiyle, ona nisbet edilen ifade şöyledir: "Ümmet bu iki kitabın sahih olduğu ve onlardaki hadisjerle amel etmenin vacib olduğu üzerinde icmâ etmişlerdir."[445]
en-Nesâî'nin icmâdan bahsetmesi oldukça erken bir tarihdir. Bü se-bepîe rivayetin ihtiyatla karşılanması gerekir. Ancak bir sonraki asra geldiğimizde, icmâyı asıl olarak gündeme getirenlerin, Ebû İshâk el-İsferâ-înî (418/1027), Ebû Nasr el-Vâilî es-Siczî (444/1052), el-Cuveynî (478/1085), Ebû Abdillah el-Humeydî (488/1095) gibi beşinci asır alimlerinin olduğunu görüyoruz.[446]
Örneğin es-Siczî şöyle demektedir: "Fukaha ve diğer ilim ehli şuna icmâ etmişlerdir: Bir kimse 'el-Buhârî'de geçen ve Rasûlullah'tan rivayet edilmiş olan hadislerin tamamı sahih olarak gelmiştir ve Rasûlullah onu mutlaka söylemiştir. Böyle değilse karım boş olsun' dese, yemini bozulmaz, eşi hanımı olmaya devam eder."[447]
Son derece ciddî söylenmiş bu söz karşısında, burada icmâyla kastedilmiş olanın ne manaya gelebileceğini irdelemek gerekmektedir. Eğer ümmetin tamamı kastedil iyorsa durumun bu şekilde olmadığı açıktır. Çünkü tüm müminler, bu iki kitaptaki hadisleri mutlak sahihtir diye kabul etmemektedir. Bununla kastedilen ulemanın icmâsıysa, uygulama yine böyle değildir. Çünkü mezheplere baktığımızda, pekçok ictihadla-nn ve uygulamaların es-Sahîhayn (ve diğer hadis kitaplarındaki) hadislere aykın olduğu görülür. Bu da, gerek ümmetin tamamının ve gerek se ulemanın hepsinin böyle bir icmâsı olmadığını göstermeye yeterli olmaktadır.
Kanaatimizce, bu icmâ anlayışının oluşmasındaki etken şu olmuştur: es-Sahîhayn müelliflerinin, hadisleri seçerken ne kadar titiz davrandık-1 lan kaynaklarda belirtilmektedir.[448] Bu iki eserin tasnifinin ardından ümmet, Kur'ân'dan sonra hadis kitapları içinde en güvenilir eserler olarak bunları kabul etmiştir. Dolayısıyla, bu iki eser müslümanlar arasında büyük saygınlık ve itibar kazanmıştır. Zaman içinde bu telakki icmâ diye yorumlanmaya kadar götürülmüştür. Bu anlayışın kitaplara girmesinden: sonra da, artık icmâdan bahsedilir olduğunu ve tenkidlerde bu iki kita-i bin hariç tutulduğunu görüyoruz. Örneğin az aşağıda, "bir hadisin senedi sika ravilerden meydana gelebilir ancak metni mevzu olabilir" diyen ve hariç tuttuğu kitaplardaki bir takım hadisleri tenkit eden Îbnu'l-Cevzî (597/1201) dahi şöyle demektedir: "el-Muvatta', Ahmed b. Hanbel'in el-Musnedi, es-Sahîhayn, Ebû Davud'un es-Sunen'i ve benzeri tedvin edilmiş kitapların dışında bir hadis görürsen ona bak. Eğer sahih, hasen rivayetlerden bir benzeri varsa onu al. Eğer şüphe eder ve temel pren-j j siplere aykırı olduğunu görürsen senedinin ricalini araştır. Bunların durumları için ed-Duafâ ve'i-Metrûkîn adlı kitabımıza bakabilirsin. Böyle-j ce ravi hakkındaki cerh yönünü öğrenirsin."[449]
Halbuki böyle bir icmânın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü el-İsferâînî gibi zatlar eğer kendilerinden önce böyle bir icmânın j oluştuğundan bahsediyorlarsa, Ahmed b. Hanbel ve bazı müctehidler| "her kim İcmânın varlığından bahsederse o yalancıdır" diyerek icmâyı reddetmişlerdir.[450] Eğer el-İsferâînî ve el-Vâilî yaşadıkları dönemde böy-| Ie bir İcmânın oluşmuş olduğunu iddia ediyorlarsa, kendilerinden sonraki bazı alimlerin buna uymamaları bu iddiayı ortadan kaldırır. Çünkü onlarla aynı dönemi paylaşmış İbn Hazm (456/1064) es-Sa/ıfhayn'daki birkaç hadisi tenkit etmiştir.[451] Aynı şekilde aşağıda geleceği üzere, daha sonraları es-Subkî (771/1369), ez-Zehebî (774/1372) gibi alimler de bunlardaki bir kısım hadisleri tenkit etmişler ve var olduğu söylenen icmâyı fiilen ortadan kaldırmışlardır. Bunu misallendirmek meseleyi daha netleştirecektir. [452]

I-Sahîhayn Üzerinde İcmâ Olmadığına Misaller:

1- Ebû Ca'fer Mahmûd b. Amr el-Ukaylî[453] anlatıyor: "el-Buhârî es-Sahîh adlı kitabını telif edince bunu Ahmed b. Hanbel (241/855), Yahya b. Maîn (233/847), Ali b. el-Medînî (234/848) ve başkalarına sundu. Onlar kitabı güzel gördüler ve dört hadis hariç gerisinin sahih olduğunu belirttiler..."[454]
2- MusIim'in Ebû Hureyre'den naklettiği, türbe hadisi diye meşhur rivayette şöyle geçer: "Allah toprağı cumartesi günü yarattı. Toprakta dağları pazar, ağaçları pazartesi, sevilmeyen şeyleri salı, nuru çarşamba günü yaratmış, hayvanları toprak üzerinde perşembe günü yaymış, Hz. Adem'i cuma günü ikindiden sonra, mahlukatın sonunda, cuma saatlerinin nihayetinde, ikindi ile gece arasında yaratmıştır."[455] Bu rivayet Kur'ân'a muhalif bulunarak tenkit edilmiştir. Çünkü ayette "rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratti..."[456] Rivayeti tenkit edenlerin başında el-Buhârî (256/870) gelmektedir. Bunun esasında Ka'bu'l-Ahbâr'ın sözü olduğunu, merfu olarak rivayetinin hata olduğunu belirtmektedir.[457] Yahya b. Maîn de (233/847) böyle söylemektedir.[458] el-Beyhakî de (458/1066) rivayetin tenkit edildiğine dikkat çekerek "bazı hadisçiler bu hadisin mahfuz olmadığını, çünkü tefsircilerle tarihçilerin kabul ettikleri hususlara aykırılık taşıdığını iddia etmişlerdir" demektedir.[459]
3-et-Tahâvî (321/933) Müslim'in de rivayet ettiği[460] Kays b. Sa'd > Amr b. Dînâr > İbn Abbas tarikiyle gelen 'Rasûlullah bir yemin ve bir şahidle hüküm verdi' hadisi hakkında şöyle der: "İbn Abbas'ın hadisine gelince munkerdir. Çünkü Kays b. Sa'd'm Amr b. Dinar'dan birşey rivayet ettiğini bilmiyoruz. Onunla böyle bir konuda nasıl İhticac ediyorlar ki?"[461]
4-es-Sahıhayn hadisi olan sihir rivayetini[462] kabul etmeyen el-Ces-sâs (370/981) bu tür rivayetleri nakledenlerin kıssacılar ve cahil hadisçiler, bu haberleri uyduranların da kafirler olduğunu söyler. Onların, bu rivayetleri boş işlerle uğraşan ahmaklarla alay etmek ve peygamberlerin mucizelerini inkara sevk etmek için uydurduklarını belirtir.[463]
5-"İbrahim (as) kıyamet günü babası Azer'le yüzü kapkara ve toz toprak içinde olduğu halde karşılaşınca, "ya rabbi! İnsanlar ba's olunurken beni rüsvay etmeyeceğini vaad etmiştin. Oysa Allah'ın rahmetinden çok uzakta olan babamın bu halinden daha kötü rusvaylık mı olur" şeklindeki el-Buhârî hadisini ef-İsmâîlî (371/982) tenkit eder: "Bu hadisin sıhhatına şu yönüyle zarar veren bir durum vardır: İbrahim (as) Allah'ın vaadinden dönmeyeceğini bilir. Rabbi kendisini kıyamet günü rüsvay etmeyeceğini vaad ettiğini[464] haber vermesine ve de vaadinden dönmeyeceğini kendisine bildirmiş olmasına rağmen[465], nasıl oluyor da babasının başına geleni kendisi için utanç vesilesi sayıyor?"[466]
6-Yukanda temas edildiği üzere, İbn Hazm (456/1064) çalgı ve eğlencenin haramhğı, haram şeylerde şifa olmadığı, Hz. Aişe'nin veda> haccı yılında hacdan önce umre yaptığı gibi es-Sahîhayn'da geçen bir-| kaç hadisi tenkit etmiştir.[467]
7-Muslim'in rivayet ettiği bir hadiste şöyle geçer: "Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelecekler ancak Allah onların bu günahlarını affedecek ve -benim zannıma göre- yahudilerle hristiyan-lann üzerine yükleyecek."[468] Müslim hadisin ardından 'benim zannıma göre' ifadesinin hangi raviden geldiğinin bilinmediğini aktarır. Rivayeti değerlendiren el-Beyhakî (458/1066), 'Müslim kitabında onunla istiş-had etse bile' diyerek hadisi ravisi Ebû Talha er-Râsibî açısından tenkit ettikten sonra, hadisin "hiçbir günahkar başkasının günah yükünü yüklenmez"[469] ayetine muhalif olduğunu söyler ve tevili için uğraşmanın anlamı olmadığını ifade eder.[470]
8- Tevbe suresi 80. ayette şöyle buyurulmaktadır: "Onlar için ister af dile ister dileme, onlar için 70 defa da af dilesen Allah onları asla affetmeyecektir." el-Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadise göre, münafıkların lideri Abdullah b. Ubeyy öldüğünde oğlu gelerek Rasûlullah'tan babasının cenaze namazını kıldırmasını istemiş, o da bunu kabul etmiştir. Cenaze namazına duracağı zaman Hz. Ömer yakasından tutarak "yâ Rasûlellah! Allah sizi bundan men ettiği halde nasıl namazını kılarsınız" demiş, Hz. Peygamber de ona şu cevabı vermiştir: "Allah beni muhayyer bırakmış ve 'onlar için ister af dile, ister dileme' demiştir. Ayrıca 'onlar için 70 defa da af dilesen Allah onları asla affetmeyecektir' buyurmuştur. Ben de 70'den fazla af dileyeceğim." Hz. Peygamber namazını kılar ve Allah Teâlâ da şu ayeti indirir: "Onlardan ölen bir kimsenin üzerine asla namaz kılma. Kabrinin başına da dikilme."[471] Rivayeti değerlendiren el-Gazâlî'ye göre (ö. 505/1111) ayette geçen 70 rakamı belli bir sayı değil çokluk ifade etmektedir. Ayette anlatılmak istenen onların kesinlikle bağışlanmayacağıdır. el-Gazâlî sözünü şöyle noktalar: "Bu haberin sahih olmadığı açıktır. Zira Rasûlullah sözün anlamlarını en iyi bilendi."[472]
9- el-Buhârî'nin Hz. Âişe'den naklettiği rivayette, Hz. Peygamber'in vefatından sonra eli en uzun olan eşinin kendisine ilk önce katılacağını buyurduğu, onların da kollannı ölçtükleri ve kolu en uzun olanın Şevde olduğunu gördükleri ancak daha sonra bundan en çok tasadduk edenin kastedildiğini anladıkları, çok infak eden Sevde'nin de Hz. Peygamber'in ardından ilk vefat eden eş olduğu geçmektedir.[473] Hz. Peygamber'in ardından ilk vefat eden eşin Zeyneb bnt. Cahş olduğu tarihçiler-ce kabul edilen bir gerçektir.[474] Rivayette geçen isim yanlışlığını tenkit eden İbnu'l-Cevzî (597/1201) şöyle der: "Bu hadiste ravilerden birinin hatası söz konusudur. el-Buhârî'ye hayret doğrusu, buna nasıl oldu da dikkat çekmedi! Keza el-Buhârî'ye ta'lik yazanlar da buna dikkat çekmediler. el-Hattâbî de bunun yanlışlığını anlayamamış, çünkü hadisi açıklamış ve 'Sevde'nin Hz. Peygamber'e kavuşması nübüvvetin ala-metlerindendir' demiştir. Bunların hepsi hatadır. Bu hanım aslında Zey-neb'tir."[475] en-Nevevî de (676/1277) el-Buhârfnin farklı isim zikretmesini "bu icmâyla batıl olan bir hatadır" diye niteler.[476]
10- es-Sahî/ıayn hakkında icmâdan bahseden İbnu's-Salâh (643/1245), bir taraftan da şunları der: "Müslim es-Sahîh 'indeki zayıf ve sahih şartlarını taşımayan orta derecedeki raviİerden rivayeti sebebiyle tenkit edilmiştir."[477] "es-Sahîhayn'da tenkit edilen ve güvenilir hadis-çiler tarafından eleştirilen hadisler, zikrettiğimiz ölçünün (kesin sahih olmanın) dışındadır. Çünkü bunlar icmâyla kabul edilmemişlerdir."[478]
11- îbnu'l-Humâm (681/1282) şöyle demektedir: "el-Buhârî ile: Müslim'in veya onlardan birinin, herhangi bir ravinin, kendilerinin be7 lirledikleri şartlara haiz olduğuna hükmetmelerinin, gerçeği kesinlikle yansıttığı söylenemez. Zira onların verdikleri hükmün gerçeklere terâ düşmesi mümkündür. Nitekim, Müslim kitabında pekçok raviden hadis nakleder ancak bunlar cerh gailelerinden kurtulmuş değillerdir. Keza e/i Buhdn'de de cerh edilmiş bir grup ravi bulunmaktadır."[479]
12- el-Buhârî'nin rivayet etmiş olduğu bir kudsî hadiste şöyle geçeri "Kim benim bir velime düşmanlık ederse ona harb ilan ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeyden daha sevimli birşeyle bana yaklaşmazi Kulum nafiierle bana yaklaşmayı sürdürür. Nihayet onu severim. Onü sevdiğimde ise işiten kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden isterse veririm, bana sığınırsa onu korurum. Yaptığırrt işler içinde, -ölümü istemeyen, benim de kendisini üzmek istemediğimf müminin ruhunu almak dışında başka birşeyde böylesine tereddüt etj-mem."[480]
ez-Zehebî bu rivayetin senedinde bulunan Hâlid b. Mahled el-Kata;-vânî'nin zayıf biri olduğuna dair görüşleri naklettikten sonra şöyle söyi-ler: "Bu hadis gerçekten garîbdir. eî-Câmiu's-Sahîhin heybeti olmasayf-di hadisçiler bunu Hâlid b. Mahled'in munker rivayetleri arasında sayacaklardı. Çünkü hadisin lafzı garîbdir." ez-Zehebî daha sonra senedinii) de garîb yolla geldiğini belirtir.[481]
ez-Zehebî (748/1339) Müslim'in de Ummu Habîbe hadisinde hatş ettiğini söyler.[482]
13- İbn Teymiyye (728/1328) "sahih diye söylenen hadislerden bir kısmı bazı hadis alimlerinin sahihtir dediği, başkalarının ise sahihliği hususunda onlara muhalefet ettiği hadislerdir. Nitekim muhalefet edenler bu hadisler için "zayıftır, sahih değildir" derler. Müslim'in es-Sahîh'inde rivayet ettiği, Müslim gibi veya ondan daha aşağı seviyede veyahutta daha üst seviyedeki diğer ilim ehlinin, sıhhati hususunda tenkidlerde bulunduğu hadisler gibi. Bu tür hadislerin doğruluğuna sadece delille hür küm getirilir..." der. [483] Başka bir yerde de ismet sıfatı olduğu için Kur'ari dışında hiçbir kitabın hatadan kurtulamayacağını söyler ve buna e/-Buf hârî ile Müslim'den hatalı kabul ettiği misaller verir.[484]
14- es-Subkî (771/1369) "İmâmu'd-Dunyâ" dediği el-Buhârfninj pekçok hadisini "vehim vardır" diyerek tenkit eder.[485]
15- es-Sa/ıîhayn'ın rivayet ettiği bir hadiste insanın ana rahminde1 yaratılışı anlatılırken meleğin 120 günden sonra gelip çocuğun ruhunıl üflediği geçer.[486] Bunu kendi zamanındaki tıb bilgilerine aykırı bulan eli Kirmânî (786/1384) şöyle der: "Tıb ceninin otuz ilâ kırk gün arasın-da şekillendiğini söylemektedir. Hadisten anlaşıldığına göre yaratılması dört aydan sonra olmaktadır."[487]
16- el-Irâkî (806/1403) es-Sahîhayn'daki pekçok hadis hakkında tenkidler yapıldığını, kendisinin bunlan bir cüzde cevapladığını söyler.[488]
17- îbnu'l-Vezîr el-Yemânî (840/1436) bazı imamların ve hafızların eŞ-Sahîhayn'âa zayıf kabul ettikleri hadisleri sıralar.[489] '
18- Kâsım b. Kutluboğa (879/1474) şöyle der: "Bir hadisin kuvveti ricaline göredir yoksa şu veya bu kitabta bulunuşuna göre değil."[490]
19- Elinizdeki eserin altıncı bölümünde görüleceği üzere, Müslim'in rivayet ettiği Hz. Peygamber'in Şam yolculuğu rivayeti oldukça tenkide tabi tutulmuştur.
20- el-Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri hadiste Abdullah b. Mes'ûd ve Ebu'd-Derdâ'nın "açılıp aydınlattığı zaman gündüze and olsun. Erkeğe ve dişiyi yaratana and olsun"[491] ayetlerini "açılıp aydınlattığı zaman gündüze and olsun. Erkeğe ve dişiye and olsun" şeklinde okudukları geçmektedir.[492] Ebûbekr el-Enbârî (328/940) icmâya aykın olduğunu söyleyerek bu rivayetleri merdûd sayar.[493]
Bir nebze sunulan bu alıntılardan anlaşılacağı üzere, ümmet ne dördüncü asırda ve öncesinde, ne de daha sonraları, bu iki eserdeki muttasıl

hadislerin tamamını bi'1-İttifak sahih kabul etmemişlerdir.[494] Fuka-hâ kendi mezheplerinin prensiplerine ve delil olarak aldıkları hadislere muhalif gördükleri bir takım es-Sahîhayn hadislerini tenkide tabi tutmuşlardır.[495] Keza, tarihi bilgiler gibi bir takım prensipler ışığında bazı rivayetleri tahlil edenlerin de sahih kabul etmedikleri hadisler olmuştur. Tüm bunlar, Kur'ân'dan sonra en güvenilir kitaplar olma özelliğine sahip bu iki eserin, tenkit ve tahlilden vareste tutulmadıklannı bizlere göstermektedir. Dolayısıyla, olmayan bir icmâ ile bu iki eseri dokunulmaz kılmak, hem târihî gerçeklere aykırı, hem de insanların üretkenliğine, karşılaştıkları problemlere çözüm bulma gayretlerine engel olmaktır. Çünkü değerlendirmek için daha çok malzemesi bulunan bugünün insanına, içinde geçtiği kitabın azametini Öne sürerek, bir takım rivayetleri kabul ettirmek mümkün olmamaktadır.[496] Bu bahiste söylenecek en güzel kelâm, İbn Teymiyye'nİn yolumuzu açan şu iki sözüdür belki de: "Kur'ân dışında hiçbir kitap hatadan kurtulamaz."[497] "Sahih hadislerden bir kısmı hadisçilerin kabul edip tasdik ettikleri hadislerdir. el-Buhâ-rî ile Müslim'in hadislerinin cumhuru (kahir ekseriyeti) gibi.[498] Çünkü tüm hadisçiler her iki kitabın hadislerinin cumhurunun sahih olduğuna kesin gözüyle bakarlar."[499]

Sahih Hadis Bulunmayan Konular
(İstisnalanyla Birlikte)

Hadis alimleri çeşitli konularla ilgili hadisleri taramaları sonunda vardıkları genel kanaatları, gerek müstakil çalışmalannda ve gerekse eserlerine serpiştirdikleri açıklamalarla beyan etmişlerdir.[500] Bu açıklamalarda geçen, herhangi bir konudaki hadislerin tamamının sahih olmadığı veya mevzu olduğu yönündeki değerlendirmeler, ümmet özellikle de halk için hayırlı neticeler getirmiştir. Zira halk arasında yayılmış bir takım hadisler hakkında "bu konudaki hadislerin tamamı asılsızdır" şeklinde genel bir değerlendirme, her bir rivayetin mevzuluğunu tek tek anlatmaya göre daha kestirme, emniyetli ve zihinlerde yer edici olmaktaydı.
Bu şekildeki genellemelerin tarihi oldukça eskilere uzanmaktadır. Örneğin Ahmed b. Hanbel (241/855) bulunduğu dönemde genelleme yaparak megâzî, melâhim ve tefsîr kitaplarındaki rivayetlerin aslının olmadığını söyler.[501] Abdulazîz ed-Dihlevî'ye (1239/1823) geldiğimizde ise çerçeve biraz daha genişlemiştir. O, mevzu hadislerin gene! olarak toplandığı konuları şöyle sıralar: Menakıb, (şahısları, milletleri) yeren rivayetler, tefsir, sebeb-i nuzûlu beyan, tarih, îsrâîloğullannm halleri, önceki peygamberlerin kıssaları, şehirler, yiyecekler, içecekler, hayvanlar, tıb, rukye, büyü, dualar, nafilelerin sevapları.[502]
Hadisçilerin, metinler arasında mekik dokumaları, ulaşabildikleri bütün hadis külliyatını taramaları ve rivayetleri birbirleriyle karşılaştırmaları sonunda bazı konulardaki hadisleri genel değerlendirmeye tabi tutarak sahih olmadıklarını belirtmeleri onların bitmez tükenmez emeklerini göstermesi açısından takdire şayan gayretlerdir. [503]

1- Sahih Hadis Bulunmayan Konulara Dair Müstakil Çalışmalar:

1- el-Ebâtîl ve'l-Menâkîr ve's-Sthâh ve'l-Meşâhîr. Ebû Abdillah el-Huseyn b. İbrâhîm el-Cevrekânî (543/1148):
Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, genellemeye gidilerek hazırlanmış ilk müstakil eser budur. Müellif bu eserinde genel başlıklar kullanır. Mesela 'Kitâbu'l-Fiten' der, ardından da bu başlık altında alt başlıklar açar: 'Bâ-bu iftirâkt hâzihi'l-umme', 'bâbunfî hudûsi'l-ihtüâf gibi. Bu bablar-da ilk önce munker olarak tesbit ettiği hadis veya hadisleri verir, ardından onlara yönelik verdiği hükmün illetini açıklar. Peşinden de 'fî hilafı zâlike' deyip verdiği hükmün dışında kalan sahih hadisi zikreder. Dolayısıyla, mevzu veya munker kabul ettiği hadisin karşısına sahihini koymakta, hadisin mevzuluğunu veya munkerliğini sahih hadisle tesbit etmektedir. Ibnu'l-Cevzî başta olmak üzere es-Suyûtî gibi kendisinden sonra gelen hadisçiler çalışmalarında bu eserden çokça istifade etmişlerdir.[504] Ancak müellifin aralarını bulma imkanı olmasına rağmen, sahih hadislere muhalif diyerek, bazı hadislere munker ve mevzu gibi hükümler verdiği söylenmiş ve tenkit edilmiştir.[505] Eserde 741 sahih ve diğer türden rivayet yer almaktadır.
2- el-Muğnî ani'l-Hıfzi ve'İ-Kitâb (fi mâ Lem Yasihha Şey'un fî Hâze't-Bâb). Ebû Hafs Ömer b. Bedr el-Mevsılî el-Hanefî (622/1225):
Eser sahibinin kitabın başında bahsettiğine göre, mevzu hadislerle ilgili başka çalışmaları da bulunmaktadır ve ondan önce böyle çalışmalar yapan yoktur. Kitap 101 babtan meydana gelmektedir. İncelendiğinde müellifin bu bablarla ilgili olarak genelde şöyle bir metod takip ettiği görülür: a) Bab ismi verip altında rivayet zikretmeden, bu konuda sahih hadis yoktur demektedir, b) Bab ismi verip altında bir hadisçinin o konuyla ilgili sahih bir rivayet bulunmadığına dair sözünü nakletmektedir, c) Bazan bab başlığından sonra bir hadis zikretmekte, o ve benzeri hadislere dair hükmünü vermektedir, d) Bazan da bab isminden sonra bu konuda sahih hadis yoktur demekte, istisnaları varsa onları zikretmektedir.
es-Sehâvî bu kitaptaki pekçok hüküm üzerinde tenkidler olduğundan bahseder.[506] Bu ifadeye bakılacak olursa, genellemeye gitmesinin yer yer tenkit edildiği anlaşılmaktadır.[507]
Husâmuddin el-Kudsî Intikâdu'l-Muğnî ani'l-Hıfzi ve'l-Kitâb bi Kavİihim Lem Yesihha Şey'un mine'l-Ehâdîsi fî Hâze'l-Bâb adlı çalışması ile Muğnî'de geçen genel değerlendirmeleri tahlil etmiştir. Yazarın başında belirttiğine göre[508], bu çalışmayı hazırlarken İbn Himmât ed-Di-meşkî'nin et-Tenkît ve'i-İfâde adlı kitabından oldukça istifade etmiştir.[509]
Bunun yanında aynı eser üzerinde Ebû İshâk el-Huveynî el-Eserî'nin de Kitâbu Fasli'l-Hitâb bi Nakdi Kitabi'l-Muğnî ani'l-Hıfzi ue'l-Kitâb adlı bir çalışması bulunmaktadır. 1985 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Bu çalışma bilahere Cunnetu'l-Murtâb bi Nakdi'l-Muğnî ani'l-Hıfzi ve'l-Kitâb adıyla, yine Beyrut'ta 1987 yılında, iki cild olarak basılmıştır. Bu çalışmasında genel değerlendirmeleri tahlil etmiş, geniş araştırmalarıyla yazan oldukça tenkit etmiş ve sahih hadis yoktur denilen mevzularda sağlam hadisler bulunduğunu göstermeye çalışmıştır.
3- Sifru's-Saâde'n\n son bölümü. el-Fîrûzâbâdî (826/1423):
Hz. Peygamber'in hayatına tahsis edilmiş olan eserin son kısmı, "şu konuda sahih hadis yoktur" gibi genellemelere ayrılmıştır. İbn Himmât ed-Dimeşkî (1175/1761) et-Tenkît ue'l-İfâde fî Tahrîci Ehâdîsi Hâü-meti Sifri's-Seâde adlı çalışması ile bu eserdeki genellemeleri değerlendirmeye tabi tutmuş ve müellifin sahih hadis yoktur dediği konularda sahih hadislerin bulunduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.[510]
4- el-Menâru'l'Munîf fi's-Sahth ve'd-Daîf. İbnu'i-Kayyım el-Ceuziyye (751/1350):
Konumuzla ilgili en geniş çalışma budur. Kitapta küllî kaideler verilerek "bu babta sahih hadis yoktur" şeklinde 45 madde zikredilmiştir.
Daha sonraki dönemlerde de alfabetik olarak mevzu hadisleri sıralayan AIiyyu'l-Kârî'nin (1014/1605) el-Esrâru'i-Merfûa'sının, Muham-med b. Derviş el-Hût el-Beyrûtî'nin (1276/1859) Esne'l-Metâlib'inm, Muhammed b. Halîl el-Kâvukcî'nin (1305/1887) el-Lu'luu'l-Mersû' fî mâ Lâ Asle Leh ev bi Aslihî Meudû'unda görüleceği üzere bir takım eserlerin son kısımları, bu konuda sahih hadis yoktur denilen bölümlerle bitmektedir. Bunun yanında mevzu ve meşhur hadislere dair kitaplarda da yer yer bu tür genellemelere gidilmektedir. [511]

Iı- Sahih Hadis Bulunmayan Konuların Toplandığı Ana Başlıklar:

Biz burada, İbnu'l-Kayyım gibi zevatın vermiş olduğu listeyi ve diğer taradığımız eserlerde rastladığımız önemli tesbitleri göz önünde bulundurarak, hangi konulardaki hadislerin hepsinin mevzu olduğunu veya o konuda sahih hadis bulunmadığını ana başlıklarıyla sunacağız. Bu arada yer yer değerlendirmelerde bulunacak, hadisçilerin görüşlerini tahlile tabi tutacağız. Buna geçmeden önce çok önemli gördüğümüz bir hususa dikkat çekmek istiyoruz:
Bu bölümde geçecek olan "bu konuda sahih bir rivayet yoktur", "bu konudaki hadisler sahih değildir", "bu konuda sabit bir rivayet yoktur" gibi ifadelerin "bu konudaki rivayetler asılsızdır", "hepsi mevzudur" gibi değerlendirmelerden farklı anlaşılması gerekmektedir. Birinci gruptaki ifadelerle, ilgili konudaki hadislerin tamamının mevzu olduğu kastedilmemekte, zayıf rivayetlerin bulunabileceğine vurgu yapılmaktadır. İkinci grupta zikredilen ifadelerde ise, ilgili konudaki rivayetlerin aslının olmadığına dikkat çekilmektedir. Bu önemli farklılığın göz önünde bulundurulması gerekmektedir. [512]

A-İman, Amel:

1- İmanın artması ve eksilmesiyle, onun söz ve amel olduğuyla ilgili hadisler mevzudur.[513] Kelâmı münakaşaların yaşandığı dönemlerde bir grup, imanın artmasıyla ilgili, karşı taraftakiler de bunun tersi hadisler uydurmuşlardır.
Misal: "İman artar ve eksilir diyen Allah'ın dininden çıkar. Ben inşâ-ellah müslümanım diyenin İslam'dan nasibi yoktur."[514] "İman kalp ile tasdik, dille ikrar, azalarla amel etmektir."[515]

2- Cennete gidecek olanların, cennete götürecek amelleri yapmaya müyesser kılındıklarına dair[516] rivayetler mevzudur. [517]

B-Kur'ân:

3- Besmelenin her sûreden birer ayet olduğuna dair sahih bir rivayet ydktur.[518]
4- Hurûf-u mukattaa ile ilgili sahih bir hadis yoktur.[519]
5- Sûrelerin faziletlerine dair rivayetler: Tefsir kitaplannda zikredilen sûrelerin faziletine dair rivayetler mevzudur. es-Sa'lebî'nin, el-Vâhidî'nin her sûrenin başında, ez-Zemahşerî'nin de her sûrenin sonunda zikrettiği hadisler gibi.[520] İhlas sûresi, Fatiha, Âyete'1-Kursî, Bakara'nın son iki ayeti, Muavvizeteyn sûrelerine dair rivayetler ise sahihtir.[521]
Sûrelerin baş taraflarının faziletine dair hadisler de bu genelleme içine alınmış, bazıları Vakıa ve Kehf sûrelerini hariç tutmuşlardır.[522]
6- el-Bakara, ÂI-u İmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-Berâe gibi Medine'de nazil olduğu bilinen sûrelerdeki ayetlerin hicret öncesi nazil olduğunu gösteren rivayetler mevzudur. Keza el-En'âm, el-A'râf, Yûnus, Hûd, Yûsuf, el-Kehf, Tâ Hâ, Meryem, el-Kamer, el-İnsân gibi Mekkî olan sûrelerdeki bazı ayetlerin Medine döneminde nazil olduğunu gösteren rivayetler de mevzudur.[523]
Misal: ez-Zemahşerî (538/1143) el-Bakara süresindeki "inanmış olanlara rastladıkları zaman 'inandık' derler. Fakat şeytanlarıyla yalnız kaldıkları zaman, 'biz, sizinle beraberiz, biz sadece onlarla alay ediyoruz' derler"[524] ayetinin sebeb-i nüzulüne dair olarak şunu nakleder: Abdullah b. Ubey birgün arkadaşlarıyla beraber yürürken karşılarından as-habdan bir grup gelir. Abdullah yanındakilere "bakın ben şimdi bu sefihleri nasıl uzaklaştırıyorum" der. İlk Önce Hz. Ebûbekr'in elini tutar ve "Siddîk, Benû Temîm'in önderi, Şeyhu'l-İslam, Rasûlullah'ın mağara arkadaşı, nefsini ve malını onun uğruna feda eden zat! Merhaba!" der. Ardından Hz. Ömer'in elini tutar ve benzer övgülerden sonra ona da merhaba der. Peşinden Hz. Ali'nin elini tutar ve "Hz. Peygamber'in amcasının oğluna, damadına, Rasûlullah hariç Benû Hâşim'in efendisine merhaba!" der. Yanlarından ayrılınca onları nasıl savdım diyerek arkadaşlarına övünür.[525]
İbn Hacer bu rivayeti hem nüzul hem de Hz. Ali'nin damadlığı vesilesiyle tenkide tabi tutar: "Bu altın silsile değil yalancılar silselesidir. Uydurma alametleri üzerinde açıktır. Çünkü el-Bakara sûresi hicretin başlarında nazil olmuş, Hz. Ali ise Hz. Fatıma ile ikinci yılda evlenmiştir."[526]
7- Kur'ân'ın kadîm olduğu, mahluk olmadığıyla ilgili hadisler mevzudur.[527] İbnu'l-Cevzî bu hususta şöyle der: "Bu konuda çok hadis varid olmuştur ancak içlerinde sabit olan birşey yoktur."[528]
Misal: "Kur'ân Allah kelamıdır, mahluk değildir. Bunun dışında birşey söyleyen küfre girer." [529] "Ümmetimden bir grup gelecek ve bunlar Kur'ân'in mahluk olduğunu söyleyecekler. Bunu diyen kimse Allah'ı inkar etmiş ve hanımı o an kendisinden boş olmuştur. Hem mümine bir kadının kafir birinin nikahında durması da olmaz."[530]
8-"Benden size gelen hadis Kur'ân'a muvafıksa onu alın değilse reddedin"[531] tarzındaki hadislerin hepsi batıldır. [532]

C-Hz. Peygamber:

9- Hz. Peygamber'in Adnan'a kadar soyuyla ilgili rivayetler sahihtir ancak buradan ötesiyle ilgili itimad edilir sahih rivayet yoktur.[533]
10- Hz. Peygamber'in doğumuyla, dünyada meydana gelen harikuladelikleri anlatan rivayetler mevzudur. Kisrâ'nın sarayının çökmesi gibi. [534] Hz. Âmine'nin hamile olduktan sonra hiç gebelik sıkıntısı çekmediğini söylemesi de bu kapsamdadır.[535]
11- Hz. Peygamberin iki kürek kemiği arasında nübüvvet mührü olduğuna dair rivayetlerin bir kısmı zayıf bir kısmı da batıldır. Bu konuda sahih rivayet yoktur.
12- Hz. Peygamber'in veya müşahhas olarak birisinin kabrini ziyaret etmekle ilgili sahih hadis yoktur.[536]
Misal: "Haccettiği halde beni ziyaret etmeyen bana cefa etmiştir."[537]
13- Hz. Peygamber'in arşa çıktığında nalinlerini çıkardığına dair hadisler mevzudur. Miraçla ilgili sağlam rivayetlerin hiçbirisinde arşa çıkmak ve nalinle gitmek yoktur.[538]
Misal: "Yâ Muhammed! Nalinlerini çıkarma. Çünkü nalinierinle gelmenle arş şereflenir."[539]
Aynı şekilde Hz. Peygamber'in miraçta rabbini gördüğüne [540]dair riva- i yetler de böyledir. [541]

Ç-Melekler:

14- Cebrail'in nur denizine girmesiyle meleklerin yaratıldığına dair hadisler mevzudur. Abdulğanî b. Saîd bu hususta sahih hadis olmadığını söyler.[542] Misal: "Cibril'e her sabah emredilir ve nur denizine dalıp çıkar. Çıktıktan sonra silkelenir ve üzerinden yetmişbin katre dökülür. Allah Teâlâ her bir katreden bir melek yaratır. Sonra bunlara emredilir ve Beyt-i Ma'mûr'da namaz kılarlar. [543] Ardından Allah'ın muradı doğrultusunda kendilerine emir verilir ve kıyamete kadar devam edecek tesbiha-ta başlarlar." [544]

D-Ezan:

15- Hz. Peygamber'in Bilal'e fecir belirmeden ezan okumamasını emrettiğine dair rivayetlerin hepsi zayıftır.[545]
16- Müezzin ezan okurken şehadet kelimelerini söyleyince, şehadet parmaklarının içlerini veya baş parmakların tırnaklarını gözlere sürme hususunda Hz. Peygamber'den rivayet edilen merfu hadisin aslı yoktur. [546]Ancak seleften bazı alimlerin bunu yaptıkları nakledilmiştir. [547]

E-Abdest, Mesh:

17- Akan her kandan dolayı abdest alınması gerektiği hususunda sahih hadis yoktur.[548] Şâfiîlerin aksine; Hanefîler, zikrettikleri rivayetlerin sahih olduğunu ve abdest alınması gerektiğini ortaya koyduğunu söylerler.[549]
18- Abdest alırken tertibi terk etmenin cevaziyetine dair sahih rivayet yoktur. Ali bin Ebî Tâlib ile İbn Mes'ûd'dan abdestte azaları soldan yıkamaya başlamanın cevaziyetine dair rivayetler gelmiştir ancak bunlar sabit değildir.[550]
19- Abdest esnasında boynu meshetmeye dair sahih hadis yoktur.[551]
20- Abdest azalarını yıkarken okunan dualara dair tüm hadisler asilsızdır.[552] Bu genellemeden besmele ile abdest sonunda okunan dualar hariç tutulmaktadır.[553]
21- Abdestten sonra kurulanmaya dair sahih hadis yoktur.[554] Ancak bu konuda et-Tirmizî'nin rivayet edip zayıf dediği iki hadis vardır. [555] en- Nevevî ise en sahih olanın kurulanmayı terk etmek olduğunu söylemiş tir.[556]
22- Kadmlara dokunmanın abdesti bozmayacağına dair rivayetler, elBuhârî bu konuda sahih bir rivayet bulunmadığını söyler.[557]
23- Sargılara meshetmekle ilgili olarak Hz. Peygamber'den sahih bir rivayet gelmemiştir.[558]
24- Nebizle abdest alınabileceğine dair hadislerin tamamı zayıftır.[559]
25- Ölüyü yıkayanın gusül, taşıyanın da abdest alması gerektiğine dair sahih hadis yoktur. Bu babda sahabeden [560]gelen sözler vardır. [561]

F-Namaz:

26- Hangi namazda neyin ne kadar okunacağı ile ilgili rivayetler:
Hangi namazda kaç ayet veya sûre okunacağı veyahutta teşbih getirileceği ile ilgili rivayetler asılsızdır.[562]
27- Tesbih namazı: Teşbih namazının varlığında ihtilaf vardır. Alimler bu hususta ikiye ayrılmışlardır. Bazıları ilgili hadisleri delil getirerek varlığını ispat etmeye çalışır.[563] el-Ukaylî ise bu konuda sahih hadis olmadığını belirtir.[564] İbn Teymiyye de "doğru olanın bu tür haberlerin aslının olmadığıdır" der.[565] Keza Ebû Hafs el-Mevsılî de bu hususta sahih hadis olmadığı kanaatindedir.[566]
28- Sarıkla kılınan namaz sanksız kılınan yirmibeş namaza denktir, sarıkla kılınan cuma namazı sarıksız yetmiş cuma namazına eşittir, sarıkla namaz kılmakta onbin sevap vardır gibi fazilet bildiren hadislerin tamamı mevzudur.[567]
Muasır el-Gazâlî bu hususta şöyle söyler: "et-Tirmizi ve Ebû Dâ-vûd'un rivayet ettiği sarıkla ilgili bazı hadisler okudum. Bunların hiçbir kıymeti

yoktur. Şeyh Muhammed Hâmid el-Fakî'nin dediği gibi 'sarığın faziletiyle ilgili sahih hadis yoktur.' Çünkü sarık Arap giysisidir. İslamî bir elbise değildir.[568]İgaller de böyledir. Vakıa, sıcak iklimler başın Örtülmesini mecbur kılar. Beyaz ve geniş elbiseler makbuldür. Soğuk iklimlerde ise sıcak tutması İçin dar ve kapalı renklerin tercih edilmesi zorunludur..."[569]
29- Seferde namazı tamamlamanın günah olduğuna dair sabit bir hadis yoktur.[570]
30- Hz. Peygamber'İn -aşırı sıcak sebebiyle- secdeyi sarığının fazlalığı üzerine yaptığına dair sabit bir rivayet yoktur.[571]
31- İnsan secdeden sonra bir an veya teşehhüd miktarı oturduktan sonra -selam vermese bile- namazı tamam olmuştur, abdesti bozulsa bir-şey gerekmez şeklindeki hadisler zayıftır.[572]
32- İmamın kıraatinin, kendisine tabi olanın da kıraati olduğuna dair sahih hadis yoktur.[573] Hanefîler, Şâfiîlerin bu değerlendirmesini kabul etmezler ve delil olarak zikrettikleri rivayetlerin imamın ardında kıraat gerekmediğini ortaya koyduğunu söylerler.[574]
33- Uyuyanın ve konuşanın arkasında namaz kılmayın şeklindeki hadislerin hepsi zayıftır.[575]
34- Namaz vakitlerinin belirlenmesinde ihtilaf konusu olan şafağın tanımı, neye şafak dendiği hususunda Hz. [576]Peygamber'den gelen sahih bir rivayet yoktur. [577]

G-Dua:

35- Duadan sonra elleri yüze sürmek hususundaki hadisler zayıftır. Abdullah b. el-Mubârek'in bu hususta sahih bir rivayet gelmediğini söylediği, dualarından sonra ellerini yüzüne sürmediği; bununla beraber, seleften bazılarının namaz dışında, duadan sonra ellerini yüzlerine sürdükleri nakledilmiştir. Namazda kunuttan sonra ellerin yüze sürüleceğine dair de sahih bir hadis yoktur. Sahabeden de bu yönde sağlam bir rivayet gelmemiştir. Ahmed b. Hanbel'in namazda böyle birşeye cevaz vermediği, namaz dışında yapmakta ise bir beis olmadığını söylediği rivayet edilmiştir.[578]
Misal: "Allah'tan avuçlarınızın içiyle isteyin, ellerinizin üstüyle değil. Duayı bitirdiğinizde avuçlarınızı yüzünüze sürün." [579]

G-Mescid:

36- Mescide komşu olanın, mescid dışında kılacağı namazın makbul olmayacağına dair sahih hadis yoktur.[580]
37- Mescidde cenaze namazı kılmaktan nehyeden sahih rivayet yoktur.[581]
38- Mescide asılacak lamba, kandil ve serilecek hasırın faziletine dair tüm hadisler mevzudur.[582]
39- Beytu'l Makdis'in faziletiyle ilgili üç hadis dışında sahih hadis yoktur.[583] Ebû Hafs el-Mevsılî bunların şunlar olduğunu söyler: Bineklerin sadece üç mescid için sefere hazırlanacağı[584], Mescid-i Aksa'nın Mescid-i Haram'dan sonra inşa edilen ikinci mabed olduğu[585], Beytu'l-Makdis'te kılınan namazın yediyüz namaza denk olduğu."[586]
40- Beytu'l-Makdis'teki kaya ile ilgili hadislerin tamamı mevzudur. Onda peygamberimizin ayak izinin bulunduğu asılsızdır. Uyduranların niyeti ziyaretçi sayısını artırmaktır.[587] Misal: "Kaya Allah'ın en aşağıdaki arşıdır."[588]
Bazılarınca, bu genelleme dışında tutulan bir hadis bulunmaktadır: "Acve (hurması) ve kaya cennettendir." Bu hadisi:
a) Abdurrahman b. Mehdî > el-Muşmeil b. İyâs el-Muzenî > Amr b. Suleym el-Muzenî > Râfi' b. Amr el-Muzenî tarikiyle Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce rivayet etmiştir.[589] el-Bûsırî Zevâid'de, isnadının sahih, ricalinin de sika olduğunu söyler.[590] el-Hâkİm de Ahmed b. Hanbel vasıtasıyla bunu rivayet etmiş, isnadının sahih olduğunu belirtmiştir. ez-Ze-hebî de hadisin el-Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğunu söylemiştir.[591]
b) Keza bu hadisi, Yahya b. Saîd > el-Muşmeil b. İyâs el-Muzenî > Amr b. Suieym el-Muzenî > Râfi' b. Amr el-Muzenî tarikiyle Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir ancak, hadisin metni "acve ve ağaç cennettendir" şeklindedir.[592]
Bu iki rivayet karşılaştırıldığında, eİ-Muşmeü'in rivayetlerinde farklılık olduğu dikkatlerden kaçmaz. Rivayetlerden birisinde kaya geçerken diğerinde ağaç geçmektedir. Buradan da el-MuşmeiPin tereddüt ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü Abdussamed b. Abdilvâris > el-Muşmeil b. İyâs el-Muzenî > Amr b. Suieym el-Muzenî > Râfi' b. Amr el-Muzenî tarikiyle Ahmed b. Hanbel'in naklettiği diğer rivayette "acve ve kaya -veya- hutta şöyle dedi: acve ve ağaç- cennettedir. el-Muşmeil şüphe etmiştir" şeklinde geçmekte; Abdussamed de, el-Muşmeil'in tereddüt ettiğini belirtmektedir.[593] Bu tereddütten dolayı İbn Mdce'deki rivayette Abdur-rahman b. Mehdî, "kaya ifadesini ağzından bu şekilde ezberledim" demiştir.
es-Suyûtî her üç lafzı da {acve, kaya ve ağaç) el-Câmiu's Sağtr'de biraraya getirmiş, sahih olduğuna işaret etmiştir.[594] el-Munâvî ise hadisle ilgili birşey dememiştir.[595]
Hadisin yorumuna gelince, ağaçtan muradın asma veya Rıdvan be-yatındaki ağaç olduğu söylenmiştir.[596]
Görüldüğü gibi hadis sadece el-Muşmeil tarikiyle gelmekte, "acve" ifadesi tariklerde hep geçmekle birlikte "kaya" ile "ağaç" değişmektedir. Yukarıda görüşleri geçen zevatın belirttiği gibi hadis sahihse, "bunlar dünyadaki nesnelerdir, nasıl cennetten gelmiş olabilirler" diye bir soru akla gelirse, cevabı şöyle olabilir: Onlar da cennette bulunacaklardır. Eğer hadiste geçen ağacı Rıdvan beyatmdaki ağaç olarak alacak olursak, bu beyata katılanlar cennetle müjdelendiği için, burada bulunan ağaç ta bundan nasibini almış olabilir. Nitekim yukarıda Ahmed b. Hanbel'in bir tarikinde geçen "cennettedir" ifadesi bunu teyid eder mahiyettedir. Ancak kaya ile ilgili genel hüküm çerçevesinde meseleye bakıldığında, bu hadisin çeşitli varyantlarında geçen kaya ifadesi yine de şüpheler uyandırmakta, genellemeye yakın durmaktadır. [597]

H-Hac-Umre:

41- Hz. Peygamber'in kudüm tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'yettiği rivayet edilmiştir ancak, ifâze tavafından sonra da sa'y ettiğine dair rivayetler sahih değildir.[598]
42- Rasulullah Mekke'nin fethinde Kabe'nin içine girip namaz kılmıştır.[599] Umretu'l-kadâ'da, diğer umrelerinde keza veda haccında Kabe'ye girdiği hususunda ise sahih bir rivayet yoktur.[600]
Bazıları Ebû Dâvûd ve et-Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadisi delil getirerek bu genellemeye katılmadıklarını ortaya koyarlar. Hz. Âişe'den: Hz. Peygamber neşeli bir şekilde Hz. Âişe'nin yanından çıkar ancak üzüntülü bir şekilde geri döner. Sonra da şöyle buyurur: "Kabe'ye girdim. Yaptığımı geri getirebüseydim bunu yapmaydım. Ümmetime meşakkat vermiş olmaktan korkuyorum.[601]
el-Beyhakî bu rivayeti, Hz. Peygamberin veda haccında Kabe'ye girdiğine delil olarak getiririr.[602] eş-Şevkânî de Hz. Aişe fetih sırasında Hz. Peygamberin yanında olmadığı İçin, bunun fetih dışında Kabe'ye girdiğinin delili olduğunu söyler.[603] İbnu'l-Kayyım ise burada hacdan bahsedilmediğini, hadisin metnini iyice düşünen kimsenin de anlatılanın fetih zamanında yaşanmış olduğunu anlayacağını söyler.[604] İbn Hacer ve ez-Zurkânî gibiler ise Hz. Peygamberin bu sözü fethin ardından Medine'ye döndükten sonra Hz. Âişe'ye söylemiş olmasına bir mani olmadığını belirtirler.[605] Bu farklı yaklaşımlar yanında hadisi rivayet eden İsmail b. Ab-dilmelik b. Refî' el-Kûfî[606] münekkidlerce zayıf biri olarak kabul edilmiştir.[607] Dolayısıyla zikri geçen genellemenin geçerli olduğunu söyleyebiliriz. [608]

I-Kurban:

43- Kurbanın zilhiccenin sonuna kadar kesilebileceğine dair hadislerin hepsi zayıftır.[609]
44- Kurban keserken Hz. Peygamber'in adının anılarak salât getirilmesinden [610]nehyeden hadisler batıldır. [611]

İ-Zekat, Öşür, Haraç, İnfak Etmek:

45- Zekatını vermemek için sahtekarlık yapanın bu hali tesbit edildiğinde, hem zekatı hem de malının yarısının alınacağına dair sabit bir rivayet yoktur.[612]
46- Balın zekat miktarı hususunda sahih bir rivayet yoktur.[613]
47- Yemenlilerin vers bitkisinden ne kadar öşür verecekleri hususunda sabit bir rivayet yoktur.[614]
48- Hz, Ebûbekr'in Yemen'deki Hufâş ahalisine, Yemen safranının mahsulünün onda birini zekat olarak vermelerini emrettiğine dair sağlam bir rivayet yoktur.[615]

49- Harac arazisini alan müslümanın, haraç vermeyi devam ettirme-! sinden nehyeden sahih hadis yoktur.[616]
50- Dilencinin yalanı olmasaydı onu geri çevirenin iflah olmayacağı-1 na dair sahih hadis yoktur.[617]
51- İnsanların ihtiyaçlarını yerine getirmemekten (cimrilikten) me;ı eden hadisler. el-Ukaylî bu konuda sahih bir rivayet olmadığını söyler.[618]

J-Oruç:

52- Ramazanda orucu kasden yiyenin keffaret olarak ne yapacağı hususunda sabit bir hadis yoktur.[619] Başka bir ifadeyle, cima dışında orucu[620] bozmanın keffaretine dair sahih bir rivayet yoktur. [621]

K-Yemin, Vasiyet-Miras:

53- Birşeye yemin eden kimsenin, yemininin tersini daha hayırlı görmesi durumunda, yeminini bozmasının yeminine keffaret olacağına dair hadislerin hepsi zayıftır. Sila-i rahimde bulunmayacağına yemin etmek gibi.[622]
54- Katilin vasiyet hakkı olmadığıyla ilgili hadisler batıldır. el-Beyhakî "katilin vasiyet hakkı yoktur" rivayetinin ardından batıl olduğunu ve bilinmesi için bunu rivayet ettiğini söyler.[623]
55- İnsanın hatayla öldürdüğü kimseye varis olabileceği, kasden öldürdüğüne ise olamayacağı şeklinde ayrım yapan hadisler sahih değildir.[624]
56- Mecûsînin mirası hususunda sahabeden gelen rivayetler sağlam [625]değildir. [626]

L-Kısas, Had:

57- Kısasın sadece kılıçla yerine getirileceğine dair sahih hadis yoktur.[627]
58- Hadlerin şüpheyle düşürülmesine dair sahih merfu hadis yok-tur.[628]
59- Had cezasına çarptırılanın, kardeşine kin besleyenin, emanete hiyanet edenin şahitliğinin kabul edilmeyeceğine dair sahih hadis yoktur.[629]
60- Kaş ve saç çıkmayacak şekilde yaralamanın diyetine dair sahabeden gelen sabit bir rivayet yoktur.[630]
61- Hz. Peygamber'in, yaralının yarası iyileşmeden yaralayandan kısas almayı yasakladığına dair haberlerin [631]hepsi zayıftır. [632]

M-Tasavvuf:

62- Salihler anıldığında rahmetin ineceğine dair Hz. Peygamber'den nakledilen hadisin aslı yoktur. Bu söz Sufyân b. Uyeyne'ye aittir.[633]
63- Rabıtayla ilgili bir hadis yoktur. Bu babta delil olarak zikredilen, Hz. Ebûbekr'in kazâ-i hacet anında bile Rasûlullah'ı düşündüğü rivayeti mevzudur.[634]
64- Hz. Peygamberin hafî zikri Sevr mağarasında Hz. Ebûbekr'e öğrettiğine dair rivayetin aslı yoktur.[635]
65- Hz. Peygamber'in vecde geldiğiyle İlgili rivayetlerin aslı yoktur.[636]
Bu konudaki rivayetlerden birisi şudur: es-Suhreverdî, Enes'e kadar uzanan kendi senediyle şunu rivayet eder. "Rasûlullah'ın yanındayken Cibril geldi ve "yâ Rasûlallah! Ümmetinin fakirleri zenginlerden yarım gün önce cennete girecekler, bu tam beşyüz yıldır." Rasûlullah buna sevindi ve şöyle buyurdu: "İçinizde şiir söyleyecek biri var mı?" Bir bede-vî "evet, ben varım yâ Rasûlallah" dedi. Hz. Peygamber ona "hadi söyle" buyurdu. O da şu şiiri okudu:
Heua yılanı ciğerimi soktu çok fena... Ne doktor bulunur ne de okuyan buna... Dermanım aşık olduğum sevgilimdir!... Çünkü hastalığım da odur, ilacım da!!
Şiir karşısında Rasûlullah ve ashabı vecde geldi. Vecdden Rasûlullah'ın ridası omuzundan düştü. Bu hali geçince herbiri kendi mekanına döndü. Muâviye b. Sufyân İse "yâ Rasûlallah! Oyununuz ne güzeldi" dedi. Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu: "Böyle şey deme ya Muâviye! Sevgilinin zikrini İşittiğinde sarsılmayan kerîm değildir." Rasûlullah sonra ridasını orada bulunanlara dört yüz parçaya ayırıp taksim etti."[637]
Başka rivayetlerde şiiri okuyanın Ebû Mahzûre olduğu, Rasûlullah'ın ridası düşünce Suffe ashabının hemen bunu aralarında pay ettikleri ve elbiselerine yama olarak kullandıkları geçer.[638]
Hadis hakkında "şayet sahih olmuş olsaydı" şeklinde çekincesini ortaya koyan müellif, hadisi metin olarak da tenkit eder: "Kalbim bunun sahih olmadığını söylüyor. Bu hadiste Rasûlullah'ın ashabıyla beraber toplanmasının zevkini bulamadım. Ayrıca bunda zikredilen malumat ashabın itiyad edindikleri hale uymamaktadır. Zaten kalp de bunu kabul etmekten kaçınıyor."[639]
İbn Teymiyye bununla ilgili olarak "meşhur olan bu rivayet, ilim ehlinin ittifakıyla yalandır, buna rağmen bazıları bunu rivayet etmiştir. Mevzu rivayetlerdendir" der.[640]
Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ebî Ömer el-Makdisî de şöyle söyler: "Bu hadise bakan mevzuluğunu hemen anlar. Çünkü lafızları rakîktir.
Kelimelerin kopuk kopuk olması yönüyle şiir Arap şiiri olmaktan uzaktır. Ayrıca eldeki malı zayi etmekten nehyeden sahih hadise ters düşmektedir. Keza kalpler de bu rivayeti benimsememektedir."[641]
ez-Zehebî buna hurafe derken[642], Aliyyu'1-Kârî de -Hz. Peygam ber'in bu şekilde vecde gelmesini yadırgadığından olsa gerek- "bu ha dis, yalan olduğuna kesinlikle hükmedilen rivayetlerdendir" demektedir[643]
Bu rivayette gizli Muâviye düşmanlığı dikkatlerimizi çekmektedir Dikkat edilirse bütün ashab vecde geliyor, Muâviye ise sanki düğün der nek seyrediyor gibi Hz. Peygamber'e "oyununuz ne güzel" diyor ve Hz Peygamber'den hafif yollu bir azar işitiyor.
66- Sûfîlerin giydikleri hırkayı Hz. Peygamber'e isnad ettikleri hadis lerin aslı yoktur.[644] Hafız İbn Dihye ve İbnu's-Salâh bunlara batıl derler. İbn Hacer de şöyle söyler: "Bu konuda Hz. Peygamber'den ne sahih ne de zayıf bir haber gelmemiştir. Bazılarının Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye hırka giydirdiği, onun bunu oğlu Hasan'a giydirdiği, Hasan'ın da Ha-san-ı Basrî'ye giydirdiğine dair rivayetin de aslı yoktur."[645]
67- Hızırın hayatta olduğuna dair haberlerin hepsi mevzudur, asılsız-j dır.[646] Bununla irtibatlı olarak İlyas'la her yıl buluştuklarına dair rivayetler de bu kabildendir.[647]
Misal: "Hızır ve İlyas her yıl buluşurlar. Birbirlerinin saçlarını tıraş ederler, şu sözleri söyleyip ayrılırlar: Bismillah! Allah'ın dilediği olur. Hayrın sahibi Allah'tır. Allah'ın dilediği olur. Kötülüğü ancak Allah engeller. Allah'ın dilediği olur. Her nimet Allah'tandır. Allah'ın dilediği olur. Güç ve kudret Allah'ın elindedir."[648]
Ibnu'l-Cevzî bu hususta şöyle söyler: "Hızır'ın dünyada ve hayatta olmadığına dair dört delil vardır: Kur'ân, sünnet, muhakkik alimlerin icmâsı ve akıl. Kur'ân'a gelince, delili Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: "Biz senden önce hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Sen ölürsen onlar hayatta mı kalacaklar?"[649] Eğer Hızır yaşamış olsaydı (bu ayete muhalif olarak) ebedîleşmiş olacaktı..."[650]
İbnu'l-Cevzî'nin Kur'ân'ı hakem tayin ederek zikrettiği bu delil dışında başka deliller de zikredilmektedir:
a) Bir diğer ayette, Allah Teâlâ peygamberlerden ve ümmetlerinden Rasûlullah'a inanıp yardımcı olmaları yönünde misak aldığını beyan etmektedir: "Allah, peygamberlerden şöyle söz almıştı: "Bakın, size kitap ve hikmet verdim, sonra yanınızda bulunan (kitaplar)ı doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve mutlaka yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?" demişti. "Kabul ettik" dediler. "O halde şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım" dedi."[651]
Bu ayete göre Allah Teâlâ, diğer peygamberlerden ve ümmetlerinden Hz. Peygamber'e yardımcı olmak hususunda söz almıştır. Eğer Hızır, peygamber veya velî ise Rasûlullah zamanında onun yanında yer alıp yardımcı olması gerekirdi.
b) Hızır hayatta olmuş olsaydı Rasûlullah'a iman eder, yardımcı olur ve onunla beraber savaşırdı. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Musa hakkında şöyle buyurmuştu: "Hz. Musa hayatta olmuş olsaydı bana uymaktan başka yapacağı birşey yoktu."[652]
c) Hz. Peygamber Bedir gününde şöyle buyurmuştu: "Allahım! İslam .ehli olan bu topluluğu helak edecek olursan, sana artık yeryüzünde ibadet edilmez."[653] Hadiste mutlak ifade kullanılarak Allah'a ibadet edenlerin ashab olduğu, bunların ölmeleri durumunda yeryüzünde artık Allah'a ibadet edecek kimsenin kalmayacağı belirtilmektedir.
Ayetler ve hadîslerle delil getirerek Hızır'ın yaşamadığını söyleyenler yanında hayatta olduğunu ifade edenler de vardır. en-Nevevî, İbnu's Salâh, el-Kurtubî gibi hadîsçi ve tefsirciler yanında sûfilerin tamamı onun hayatta olduğu görüşündedirler. Hatta Îbnu's-Salâh ile en-Nevevî, üle-} manın cumhurunun bu görüşte olduğunu belirtirler.[654] Bazıları onun ha-i yat suyundan içtiğini, kıyamete kadar bakî kalacağını ve Hz.

Peygam-j ber'le buluştuğu İçin de sahabi olduğunu dahi iddia ederler.[655]
Saîd Nursî ise Hızır'ın hayatta olduğunu, fakat onun hayat boyutu-ı nun farklı olduğunu belirterek hayatı beş tabakaya ayırır ve Hızır'ı ikin-j ci tabakaya koyar. Bu tabakalar şöyledir: a) Birinci tabaka-i hayat: Bi-| zim hayatımız ki, çok kayıdlarla mukayyeddir. b) İkinci tabaka-İ hayat:! Hızır ve İlyas'ın hayatlarıdır ki bir derece serbesttir. Yani bir vakitte pek-; çok yerde bulunabilirler. Bazan istedikleri zaman bizim gibi yerler, içer-j ler fakat bizim gibi mecbur değillerdir, c) Üçüncü tabaka-i hayat: Hz. İd-j ris ve Hz. İsa'nın hayattandır ki, beşeriyet levazımından tecerrüd ile,i melek hayatı gibi bir hayata girerek nurâni bir letafet kesbeder. d) Dördüncü tabaka-i hayat: Şüheda hayatıdır. Nass-ı Kur'ân'la şühedanın, ehl-i kuburun fevkinde bir tabaka-i hayatları vardır, e) Beşinci tabaka-i hayat: Ehl-i kuburun hayât-ı ruhanîleridir.[656]
Mevdûdî de benzer bir yaklaşım göstererek "onun bir melek veya beşer dışı bir yaratık olduğunu" söyler.[657]
Hayatta olduğunu veya yaşamadığını söyleyenlere rağmen kesin olan bir husus vardır: Hızır'ın hayatıyla ilgüi sahih bir hadîs yoktur. Bu durumda onun hangi boyutta yaşadığı veya yaşamadığının tesbiti gerekecektir.[658]
68- Ebda), aktab, eğvâs, nucebâ, evtâdla ilgili hadisler ile evliyanın sayısıyla ilgili olanların hiçbiri sahih değildir.[659] Misal: "Ebdal evliyadandır."[660]
İbn Teymİyye konuyla ilgili olarak şöyle söyler: "Gavs, kutub, evtâd, nucebâ ve diğerleri hususunda, Hz. Peygamber'den ve ashabından on-lann bu konuda birşey dediklerine dair maruf senedle gelen birşey yoktur. Ancak ebdal hususunda seleften bazıları konuşmuşlardır. Bu hususta Hz. Peygamber'den bir zayıf rivayet te gelmektedir." Sadece ebdal hususunda zayıf bir rivayetten bahseden İbn Teymiyye, başka bir yerde de zayıf dediği bu rivayeti değerlendirerek konuyu şu şekilde işler:
"Dörtler, yediler, onikiler, kırklar, yetmişler, üçyüzonüçler, kutub gibi evliya, ebdâl, nukebâ, nucebâ, evtâd, ektâbla ilgili olarak Hz. Peygamber'den gelen sahih bir rivayet yoktur. Selef bunlar içinde sadece "eb-dal"den bahsetmiştir. Bu konuda zikredilen rivayetlerden birisi de şudur: 'Ebdal kırk kişidir ve Şam'da bulunurlar.'[661] Bu rivayet Musned'de Hz. Ali'den nakledilmektedir. Ancak munkatıdır, sabit değildir."[662] İbn Teymiyye böyle dedikten sonra rivayeti metin yönüyle tahlile tabi tutar ve kabul etmemesini şuna bağlar: "Malum olduğu üzere Hz. Ali ve onunla beraber bulunan sahabiler, hem Hz. Muâviye'den hem de onunla beraber Şam'da bulunanlardan faziletlidir. Aynca insanların en faziletlileri, Hz. Ali'nin askerleri tarafında değil de Hz. Muâviye'nin askerleri tarafında bulunmaz."[663]
Görüldüğü gibi İbn Teymiyye meseleye aklî olarak ta yaklaşmakta, ebdaller Şam'da olacaklarına neden Hz. Ali'nin yanında değiller sorusunu sormaktadır. İbn Teymiyye başka bir yerde de bu tür hadisleri toptan bir değerlendirmeye tabi tutar ve yalan olduklarını belirtir: "İçinde ebdâİ, ektâb, eğvâs, velilerin sayısı ve benzeri hususlar geçen rivayetler hadis alimlerince malum olduğu üzere, yalandırlar."[664]
İbn Teymiyye gibi İbnu'l-Kayyım da genellemeye giderek "ebdâl, ek-tâb, eğvâs, nukebâ, nucebâ, evtâd hadislerinin hepsinin Rasûlullah adına uydurulmuş batıl rivayetler olduğunu belirtir. Bir tek İbn Teymiy-ye'nin zikrettiği rivayetin doğruluğa yakın olduğunu ancak onun da munkatı olduğunu belirtir.[665]
İbnu's-Salâh da evtâd, nucebâ, nukebâ hakkında ehli tarikin beyanlarının olduğunu, bu hususta sabit olan bir hadis bulunmadığını, ebdal hakkındaki en sağlam rivayetin ise Hz. Ali'nin kendisindenden nakledilen Şam'da ebdâlin bulunacağına dair rivayet[666] olduğunu söyler.[667]
Bu tür hadisleri reddeden alimler yanında ilgili rivayetlerin çokluğu sebebiyle bunlara mevzu denemeyeceğini, içlerinde sahihler bulunduğunu söyleyen İbn Hacer (852/1448) yanında, konuyla ilgili hadislerin zayıf olduğunu söyleyen es-Sehâvî[668], rivayetlerin birbirini desteklediğini belirten el-Aclûnî ilgili rivayetleri genel hatlarıyla kabul etmektedirler.[669] es-Suyûtî ise bunları kabul etmeyenleri bilgisizlikle suçlamaktadır.[670]
Konuyla ilgili hadisler en iyi ihtimalle zayıf olsa bile, sûfîlerin eserlerinde, yalan söylemeleri düşünülemeyen pekçok insandan evtâd ve eğ-vâsin ruhuna uygun sözler ve onlarla îlgili başlarından geçen hadiseler anlatılmaktadır. Bu sebeple meselenin onlarla ilgili cephesine dair söylenecek en güzel söz, İzmirli İsmail Hakkı'nın şu sözü olsa gerektir: "Yine tekrar ediyorum ki, sûfiyye ıstılahına asla birşey demiyorum. Maksadım, [671]bu babta bir takım ehâdîs vardır fakat hepsi zayıftır demekten iba rettir."[672]

N-İlim:

69- Kendisine bir ilim sorulduğunda bunu gizleyen kimsenin ağzına kıyamette ateşten gem vurulacağıyla ilgili sahih hadis yoktur.[673]
70- Kırk hadis öğretmenin faziletiyle ilgili pekçok rivayet bulunmasına rağmen hepsi de zayıftır.[674]
71- İlim talep etmenin farziyeti. Ahmed b. Hanbel bu konuda sabit bir rivayet olmadığını söyler.[675]

O- Aile Hayatı:

72- Çocuk edinmeyi kötüleyen hadisler mevzudur.[676]
Misal: "Sizden birinin yüzaltmış yılından sonra enik eğitmesi çocuk terbiye etmesinden daha hayırlıdır."[677]
73- Cariye edinmekle ilgili sahih hadis yoktur.[678] Misal: "Cariye edinin çünkü onların rahimleri mübarektir."[679]
74- Bekarlığı metheden hadislerin tamamı batıldır.[680] Misal: "Allah bir kulunu sevdiği zaman onu kendisine ayırır, hanım ve çocuklarla meşgul etmez."[681]
Aliyyu'1-Kârî bu genellemeye itiraz eder ve Ebû Ya'lâ'nın Huzey-fe'den merfu olarak rivayet ettiği[682] şu hadisin bulunduğunu söyler: "İki-yüz yılında sizin hayırlınız çoluk çocuğu olmayandır." el-Kârî bunun ardından da es-Sehâvî'nin 'bu manada pekçok hadis vardır' sözünü nakleder.[683] Ancak bunu es-Sehâvî'den naklederken sözünün bir kısmını bilerek nakletmez ve İlim ahlakına riayet etmez. Esasında es-Sehâvî'nin sözü, almadığı kısmıyla beraber şöyledir: "Bu manada pekçok hadis vardır fakat hepsi de son derece zayıftır." es-Sehâvî daha sonra bu hadislerden misaller verir.[684]
el-Kârî'nin Ebû Ya'lâ'dan misal olarak getirdiği hadise gelince; bunun senedinde Revvâd b. el-Cerrâh el-Askalânî vardır ve hadisi Sufyâ-nu's-Sevrî'den rivayet etmiştir. el-Buhârî bu zatın ihtilat ettiğini ve hadisleri hakkıyla eda edemediğini söyler.[685] Ahmed b. Hanbel de onun sünnete bağlı bir insan olmakla beraber Sufyânu's-Sevrî'den munker hadisler rivayet ettiğini belirtir.[686] Yahya b. Maîn ise onun için sika derken, İbn Adiy rivayetlerinin çoğuna İnsanların mutâbaat etmediğine dikkat çeker.[687] Ebû Hatim de bu zatın hadislerinin birbirleriyle tenakuz içinde olduğunu, hafızasının ömrünün sonlarında değiştiğini, doğru bir insan olduğunu söyler.[688]
Görüldüğü gibi, bu zatın hadis yönüyle zayıf biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca şu yıl geldiğinde şu olacak şeklindeki mevzu hadisi rivayet eden de bu zattır.[689] Keza bu rivayet istikbale dair spesifik zaman belirten mevzu hadisler kapsamına da girmektedir. Aliyyu'l-Kârî'nin hadisin bu yönünü görememesi ilginçtir.
Kanaatimizce bu tür rivayetlerin hepsini aynı bakış açısıyla değerlendirmek ve mevzu kabul etmek gerekecektir. Çünkü bunlar, siyasi ve sosyal çalkantıların etkisiyle insanların dinden uzaklaşmalarını tehlike görüp, dine çekmek veya etrafında sadık bir cemaat oluşturmak isteyen insanlar tarafından uydurulmuş izlenimini vermektedir. Yukarıda geçen misalde 200 yılı geçmekte, bir başka rivayette de 180 geçmektedir: "Yüz seksen senesi olduğu zaman size gurbeti (memleketten uzaklaşmayı) ve dağların tepelerinde ibadete çekilmeyi helal kıldım."[690]Bu tür rivayetler hem verdiği tarih itibarıyla kendi içinde çelişki arz etmekte, hem de "tarih vermesi" yönüyle genel prensibe aykırı düşmektedirler.
Ayrıca bu rivayetler evlenmeyi teşvik eden sahih rivayetlere de[691] aykırılık arz etmektedir.[692]
Bekarlıktan nehyeden bir kısım rivayetler de aynı şekilde batıldır: "Şerlileriniz bekarlannizdır."[693]"Evli insanın iki rekatı, bekarın 82 rekatından [694]hayırlıdır."[695]

Ö-Kadınlar:

75- Rüyaların kadınlara anlatılmasından nehyeden hadisler mevzudur.[696] el-Ukaylî bu hususta Hz. Peygamber'den gelen sahih bir hadis bulunmadığını söyler.[697]
76 -Kadınlara yazı yazmanın öğretilmesini yasaklayan hadislerin tamamı batıl ve mevzudur.[698] Onlarla istişare edilmek zorunda kalınırsa, söylediklerinin tersinin yapılmasına dair hadisler de böyledir.
Misaller: "Kadınlarınızı (yollara nazır) odalarda oturtturmayın ve onlara yazı yazmayı öğretmeyin."[699]
"Kadınlarla istişare edin ancak onlara aykırı davranın[700]
"Sizden biri istişare etmeden İş yapmasın. İstişare edecek kimse bu-i lamazsa bir kadınla istişare etsin ancak sonra onun dediğinin tersini

yapsın. Çünkü ona muhalif davranmakta bereket vardır."[701]
77- Hayzın en azının üç, en fazlasının on gün olduğuna dair hadislerin tamamı batıldır.[702]
İbnu'l-Kayyım'ın bu kadar kesin genelleme yapması bazılarınca doğru kabul edilmemiştir.[703]Aliyyu'l-Kârî bu hususta şöyle demektedir: "Oysa bu hadisin pekçok tariki vardır. ed-Dârekutnî[704] ve Kâmil'de İbn, Adiy[705] el-Ukaylî[706] ve İbnu'l-Cevzî[707] bunu rivayet etmişlerdir. Tüm ta-1 riklerin biraraya gelişi hadisi hasen seviyesine çıkarmaktadır. Bu sebeple mevzudur demek doğru olmamaktadır." [708] Aliyyu'l-Kârî Fethu Bâ-bi'i-İnâye bi Şerhi Kitabi'n-Nukâye'de işaret ettiği tarikleri zikreder ve şöyle der: "Bunlar pekçok tarikle Hz. Peygamber'den gelen ve zayıflığı hasene çıkaran hadislerdir. Ayrıca şer'î miktarlar akılla bilinemez. Bu sebeple mevkuf olan rivayetler de merfu hükmündedir."[709]
78- İstihâze kanı gören kadının her vakit gusül almasına dair hadisler zayıftır.[710]

Q-Köleler ve Cariyeler:

79- Kaçak köleyi bulup getirene ödül verilmesiyle ilgili olarak Hz. Peygamber'den ve Hz. Ali'den gelen rivayetler sabit değildir.[711]
80- Kölenin birini yaralaması veya öldürmesi durumunda, âkılesinin j bir ödemede bulunmayacağı hususunda Hz. Peygamber'den hadis va-rid olmamıştır. Bu konuda ashabın ve sonraki alimlerin değerlendirmeleri vardır.[712]
81- Hantmımn cariyesiyle zina yapan insana uygulanacak cezayla ilgili rivayetlerin hiçbirisi sabit [713]değildir. [714]

P-Giyim Kuşam:

82- Âsâ (baston) taşımayı teşvik eden sahih hadis yoktur.[715]
83- Akik taşlı yüzük takmaya dair hadisler.[716] el-Ukaylî bu hususta Hz. Peygamber'den sabit birşey bulunmadığını belirtir. el-Ukayiî bu sözü, Ya'kûb b. el-Velîd el-Medînî'den "akik taşlı yüzük takın, çünkü o mübarektir" hadisini naklettikten sonra söyler.[717] İbnu'l-Cevzî de aynı hadisle ilgili tarikleri sıraladıktan sonra hiçbirisinin sahih olmadığını söyler.[718] el-Aclûnî'nin değerlendirmesi de böyle olup[719], el-Elbânî de yaklaşık aynı lafızlara sahip olan dört hadisi mevzu saymıştır.[720]
Aliyyu'l-Kârî ise bu genellemeye karşı çıkar. Bu hadisin hepsi de son derece zayıf pekçok tariki olduğunu, hadisi ed-Deylemf nin birçok tarikle rivayet ettiğini[721], bunun ise bir aslının olduğunu gösterdiğini belirtir. Yine o, el-Mutarrizî'den naklen, İbrahim el-Harbî'nin hadisin sahih olduğunu söylediğini aktarır.[722] es-Sehâvî de hadisin tüm tariklerinin son derece zayıf olduğunu söyledikten sonra, en nihayet bu hususta birşe-yin sabit olduğunu söylemenin imkan dahilinde olduğunu belirtir.[723] Nitekim es-Suyûtî de ilgili hadislerden birisinin el-Hatîb[724] ve İbn Asâkir tarafından rivayet edildiğine işaret eder[725]ve el-Câmiu's Sağîr'de hadise zayıf der.[726] el-Munâvî de hadisin zayıf olduğunu söyler.[727]
Kanaatimizce, tüm rivayetler göz önünde bulundurulduğunda söylenecek söz "en iyi ihtimalle zayıf olduğu"dur.
84- Kına ve faziletiyle ilgili hadisler sahih değildir. Bu konuda bir cüz tutacak kadar hadis vardır. Hiçbirisi de sahih değildir. İbnu'l-Kayyım bu konuda en sağlam hadisin et-TirmİzÎ'nİn naklettiği "dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Misvaklanmak, güzel koku sürünmek, kınalanmak ve evlenmek" hadisi olduğunu, ancak buradaki kelimenin el-hinnâ (kınalanmak) olup olmadığı hususunda ihtilaflar olduğunu söyler. Bazılarının bu kelimenin el-hayâ (haya) olduğunu söylediklerini ancak, aslında el-hitân (sünnet olmak) olması gerektiğini belirtir.[728] Dolayısıyla bu hadis de konuyla ilgili sahih ve somut bir örnek olamamaktadır.
Hadis üzerinde kısa bir etüd yapmak istediğimizde, gerçekten de onun bahsettiği kadar bir tashîfle karşı karşıya kaldığımızı anlıyoruz. Hadis et-Tirmizî'de şu lafızlarladır: "Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Haya (el-hayâ), güzel koku sürünmek, misvaklanmak ve evlenmek."[729] Görüldüğü gibi İbnu'l-Kayyım'm et-Tirmizî'ye atfettiği (ve peşinden bu lafzın el-hitân olmasına işaret ettiği) Ebû Eyyûb hadisi et-Tir-mizî'de el-hayâ şeklindedir.[730] Oysa İbnu'l-Kayyım bu kelimenin et-Tirmizî'de el-hmnâ (kınalanmak) şeklinde geçtiğini söylemektedir.
el-Munzirî ise Terğtb'te hadisi iki yerde rivayet eder ve et-Tirmizî'ye nisbet eder, Bunlardan birinde ifade el-hitân şeklindedir. Fakat muhakkikin ifadesine göre, bir nüshada burası el-hmnâ olarak geçmektedir.[731] Aynı hadis bir diğer yerde el-hinnâ diye kayıtlıdır.[732]
Muhakkik burada, yazma nüshalardan birisinde farklılık olduğuna dair bir not düşmez. Bu iki durum değerlendirildiğinde ortaya çıkan netice şudur: İbare ikinci hadisin tüm nüshalarında el-hinnâ, birinci hadisin bir nüshasında -aynı şekilde- el-hinnâ diye geçmektedir. Bu durumda el-Munzirî' nin hadisi eî-hinnâ diye naklettiğini, el-Munzirî'nin istifade ettiği et-Tirmizî nüshasında da bunun el-hinnâ diye geçtiğini düşünebiliriz. Nitekim başka eserlerde de bu kelimeye el-hinnâ şeklinde rastlamaktayız.[733]
el-Hatîb et-Tebrîzî ise et-Tirmizî'ye atfen hadisi rivayet ederken el-hayâ kelimesinden sonra bunun e/-hitân (sünnet olmak) şeklinde rivayet edildiğine temas eder.[734] Nitekim bu İfade bazı kaynaklarda el-hitân şeklindedir.[735]
Rivayetler arası bu gezinti bizlere, et-TirmİzÎ'nin nüshalarında her üç kelimenin (el-hayâ, el-hitân, el-hinnâ) geçtiğini göstermeye kâfî gelmektedir. Elbette burada, aynı sahabiden gelen hadisin yazımında bir tashîf söz konusudur. Hangi kelimenin gerçekte kullanılmış olabileceğini tes-bit etmek ve bizim şu anki konu başlığımızla ne kadar irtibatı olduğunu ortaya koymak durumundayız.
Meseleye metin yönüyle bakmak durumunda kaldığımızda burada el-hayâ kelimesi ile eHıitdn kelimesi mümkünlük arzetmektedir. el-Hin-nâ kelimesi ise diğer ikisinden kuvvet yönüyle düşüktür. Çünkü et-Tî-bî'nin naklettiği gibi, diğer iki ihtimal mümkündür ancak el-hinnâ rivayeti sahih değildir. Çünkü ellerin ve ayaklann kınalanması kadınlara benzemek söz konusu olduğu için erkeklere haramdır. Saçı kınalamak ise Hz. Peygamber'den önceki peygamberlerin yaptığı birşey değildi. Bu sebeple onlara isnad edilmesi uygun olmamaktadır.[736]
eî-Hayâ ile el-hitân kelimesine dönecek olursak, bu husustaki en güzel mülâhaza, sanırım Zeynuddîn el-Irâkî'nin değerlendirmesi olacaktır. O bu kelimenin el-hayâ veya el-hinnâ olarak da söylendiğini aktardıktan sonra şöyle demektedir: "Her ikisi de hatadır. Doğrusu el-hitân olmasıdır. Yazılırken el-hitân\n nun'u hamişe yazılmış ve düşmüş (tam kenara yazıldığı için silinmiş veya da sığdırmak için çok küçük yazıldığından önceki harfe karışmış), bu sebeple de lafzında ihtilaf edilmiştir.[737] Bundan dolayı elhitân olması diğer ikisinden daha önceliklidjr çünkü haya huydur=seciyedir. Kınalanmak ise peygamberlerin sünnetlerinden değildir. Hz. Peygamber ise bunları fıtrata (tüm peygamberle-rin uyguladığı sünnetlere) dair hasletler arasında zikretmemişim Sünnet olmak ise böyle değildir zira Hz. İbrahim bununla emrolunmuş, diğer peygamberler ve onların ümmetlerinde bu fiil devam etmiştir. Hz. İsa'y^ kadar durum böyle devam etmiş, o da sünnet olmuştur."[738]
Sonuç olarak, hadisin bu lafzını çözmüş olmakla birlikte, konumuzla bir bağlantısı olmadığını anlamış oluyoruz.
Bununla beraber, bazıları, "cennet ehlinin en güzel bitkisi kınadır" hadisinin bu genelleme dışında kaldığı ve sahih olduğunu söylemiştir.[739]
(Saçları) kına ve çivitle birlikte boyamaya dair hadis de bu genelleme dışında tutulmakta olup, sahihtir.[740]
85- Hz. Peygamber'in tırnaklarını hangi sırayı takip ederek ve hangi gün kestiğine dair sahih bir rivayet yoktur.[741]
86- Saçfarın ve tırnakların gömülmesine dair hadislerin hepsi[742] zayıf, [743]

R-İş Hayatı:

87- Gerek ecîr-i müşterek olsun gerekse ecîr-i hâs[744] olsun, ücretli işçinin kasıt olmaksızın telef ettiği şey hususunda ne Hz. Peygamber'den ne de sahabeden sahih bir rivayet gelmemiştir.[745]
88- Boyacıhk, kuyumculuk, oymacılık gibi mubah meslekleri yeren hadisler mevzudur. Çünkü Hz. Allah ve Hz. Peygamber mubah meslekleri yermekten münezzehtirler.[746]
Misaller: "İnsanların en şerlileri hayvan satıcılarıdır."[747]
"İnsanların en yalancıları boyacılarla kuyumculardır."[748] İbnu'l-Kayyım'ın hadisi değerlendirişi çarpıcıdır: "Akıl bu hadisi yalanlamaktadır. Çünkü başka mesleklerde söylenen yalanlar bunlardakinden kat kat fazladır:[749] Allah'ın mahlukatının en yalancıları olan Râfızîler, kahinler, taşlarla fal bakanlar ve müneccimler gibi."[750]

S-Sağlik, Taharet:

89- Güneşte ısıtılmış suyun kullanmasını nehyeden sahih bir hadis yoktur.[751] el-Ukaylî bu konuda Hz. Ömer'in kendisinden bir rivayet geldiğini söyler.[752]
Misal: Hz. Âişe'den: Güneş altında su ısıtmıştım. Rasûlullah bana şöyle buyurdular: "Ey Humeyrâ! Böyle yapma! Çünkü bu alaca hastalığına

(abraş) sebebiyet verir."[753]
90- Hz. Peygamber'in hacamatı emrettiği varid olmakla birlikte[754], belli zamanlarda hacamat olmaktan nehyeden, teşvik eden veyahutta hacamatla ilgili bir hususu beyan eden hadisler sahih değildir.
Misal: İbn Ömer rivayet ediyor: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Aç karnına hacamat olmak daha yararlıdır. Hacamatta şifa ve bereket vardır, aklı ve hafızayı kuvvetlendirir. Allah'ın bereketiyle perşembe günü hacamat olun. Çarşamba, cuma, cumartesi ve pazar günü hacamat olmaktan sakının. Pazartesi ve salı günleri de hacamat olunuz. Çünkü pazartesi, Allah'ın Eyyûb'u hastalıktan kurtardığı gündür. Hastalığı ona çarşamba günü vermişti. Cüzzam ve alaca (abraş) hastalığı sadece çarşamba günü ve gecelerinde ortaya çıkar."[755]
Bu hadisin senedlerinin zayıf olması bir tarafa, hacamat için belli günlerden sakındırması bir peygamber sözünden ziyade bir doktorun veya bir başkasının sözüne benzemektedir. Aynı konuyla ilgili eİ-Huseyn b. Ali'nin merfu olarak rivayet ettiği "cumada bir vakit vardır, o vakitte hacamat olan ölür"[756] hadisi ile İbn Ömer'in Rasûlullah'tan naklettiği "cumada bir vakit vardır, o vakitte hacamat olan iyileşmez bir hastalığa yakalanır"[757] hadisleri de böyledir.
Hamama girmekten nehyeden hadisler sahih değildir.[758]
İbn Hacer bu genellemeye karşı çıkar ve hamamın mutlak olarak banyo yapılan yere denildiğini söyler.[759] Kanaatimizce İbn Hacer bu tes-bitinde yanılmaktadır. Çünkü hadislerde başkasının yanında elbisesini çıkaran insanlara tehdit vardır. Bu da mutlak olarak banyo yapılan yerlerden ziyade beraber yıkanılan yerlerin kastedildiğini göstermektedir. Nitekim şu ve benzeri hadislerdeki açık ifadeler bunu doğrulamaktadır: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse peştemalsız hamama girmesin. Keza Allah'a ve ahiret gününe inanan hanımını hamama sokmasın."[760]
İbn Hacer'in yorumuna iştirak etmemekle birlikte bu genellemeye bizler ds katılamıyoruz. Hz. Peygamber'in hamama girmekten nehyeden hadislerinin, hamama girdiğine dair mevzu rivayetlerle birarada değerlendirilip, "hamamı görüp girmediyse hamama girmekten nasıl me-nedecek" anlayışıyla, topluca mevzu kabul edildiklerini düşünüyoruz. Hamamla ilgili rivayetleri dikkatlice tedkik ettiğimizde, Hz. Peygamber'in hamamı görmediği izlenimi elde edilmektedir ancak yine bu rivayetlerden, dışarıdan gelen insanların veyahutta ticaret için başka bölgelere gidenlerin gelip durumu sormasıyla hamamdan haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim şu rivayetler bu hususu teyid etmektedir: "Hamam denilen evden uzak durun." Ashab der ki: "Ancak hamam kirleri çıkartır." Bunun üzerine Rasûluliah "öyleyse (girerken) avret yerlerinizi örtün."[761] "Acem topraklan sizler tarafından fetholunacak. Oralarda hamam denilen binalar göreceksiniz. Hiç kimse hamamlara peştemal-siz girmesin. Hasta ve lohusa olanlar hariç kadınları oralardan men edin."[762]
Bu durumda yalın olarak hamama girmekten nehyeden rivayetlerle örtünerek girmeyi emreden hadisleri biraraya getirmek suretiyle bir çıkış yolu bulmak mümkün olabilir: O da avret yerlerinin Örtülerek hama] ma girilebileceğidir.[763]
92- Hamam suyuyla yıkanmanın cünupluğu gidermediğine dair riva-j yetler uydurmadır.
Misal: "İki su vardır ki bunlar cünupluğu gidermez: Deniz suyu ve haJ mam suyu."[764]
93- Su yakında olduğu halde, bevlden sonra eli toprakla temizlemek konusunda sahih hadis yoktur.

İbn Ebî Hatim, İbn Abbas'tan nakledilen şu hadisi babasının sahili değildir değerlendirmesiyle birlikte buna misal olarak verir: "Rasûlullan dışarı çıkıyor, bevlediyor ve ellerini toprakla temizliyordu. İbn Abbaö (bir defasında) Rasûlullah'a sordu: "Yâ Râsûlellah! Halbuki su size ya-f kın?" Rasûlülah şöyle cevap verdi: "Belki de [765]suya kavuşamayacağım, bilemiyorum."[766]

Ş-Irklar, Lisanlar:

94- Arapların birbirlerinin dengi olduğuna dair rivayetler zayıftır.
Misal: "Araplar birbirlerinin dengidirler. Bir kabile diğer kabileye, bir şahıs diğer bir şahsa denktir. Mevâlîler de böyledir: Bir kabile diğer kabilenin, bir şahıs diğer şahsın dengidir. Oymacılarla hacamat yapanlar bu genellemenin dışındadır." el- Beyhakî bunun bütün tariklerinin zayıf olduğunu söyler.[767]
95- Habeşîleri, zencileri kötüleyen hadislerin tamamı mevzudur.[768] Misal: "Zenci doyduğu zaman zina, acıktığında hırsızlık eder."[769]
96- Türkleri, iğdiş edilmiş insanları ve köleleri yeren hadisler mevzu-| dur.[770]
Misaller: "Türkler size dokunmadığı müddetçe siz de onlara dokun-i mayın."[771] "Allah iğdiş edilmiş kişilerde hayır olacağını bilseydi, onların zürriyetinden Allah'a ibadet eden bir nesil çıkarırdı."[772] "Ahir zamanda en kötü mal kölelerdir."[773]
97- Araplar hariç Habeşî, İsrâîlî, Fârisî, Rûmî ve Kıptîler dışında diğer milletlerden sahabi yoktur. "Başka milletlerden sahabi bulunduğuna dair şimdilik kesin bir delil bulunmamaktadır."[774]
Malum olduğu üzere Türkler İslam'la Talaş (134/751) savaşıyla tanışmışlardır. Bu tarihten önce ferdi olarak bazı Türklerin müslüman olduğu zikredilmektedir ancak elimizdeki bilgilere göre Türklerden sahabi olan bir insan yoktur. ez-Zehebî, Behrâm b. Hamza el-Merğînânî'nin (516/1122) Musa b. Yakub b. Muhammed el-Hâmidî > Esed b. el-Amiş et-Turkî vasıtasıyla Hz. Peygamber'den "Allah ve melekler birinci saffa salât ederler" şeklinde bir hadis rivayet ettiğini söyler. Sonra da şunu ek-j ier: "Bu apaçık bir yalandır, zira sahabe içinde Türk asıllı birisi yoktur."[775]
98- Hz. Peygamber'in Farsça konuşmaktan nehyettiğine, Farsçanın cehennem ehlinin lisanı olduğuna dair [776]rivayetler mevzudur.[777]
Misal: "Allah'ın en buğzettiği lisan Farscadır."[778]

T-İsimler, Şahıslar, Nesepler. Ekoller:

99- îsmi Muhammed ve Ahmed olanların faziletiyle ilgili hadislerin aslı yoktur. Ebû Hatim er-Râzî bu hususta şöyle demektedir: "Bu konuda Rasûlullah'tan pekçok hadis gelmiştir ancak içlerinde sahih yoktur."[779]
Misal: "İsimlerin en hayırlısı Allah'a hamdedilen ve kulluğu gösteren isimlerdir."[780] "Kıyamet gününde götürülenlerden birinin adı Muhammed olursa, Hak Teâlâ ona: "Sen utanmadan günah işledin. Bugün ben sana azap etmeğe utanırım. Çünkü senin adın, benim habibim'in adıdır. Sana azap etmiyorum. Seni affettim, bağışladım!" der."[781] "İki kul rabbin huzurunda durdurulur. Allah ikisine de cennete girmelerini emreder. Onlar ise şöyle söylerler: Rabbimiz! Biz cenneti ne ile hak ettik ki? Bizleri mükafatlandıracağın bir amel yapmadık ki?" Allah Teâlâ da onlara şöyle buyurur: "Ey benim iki kulum! Cennete giriniz. Ben kendi kendime söz verdim: İsmi Ahmed ile Muhammed olanlar cehenneme girmeyecekler."[782] Bir diğer rivayet te şudur: "Doğan çocuğuna teber-rüken Muhammed ismini verenin hem çocuğu hem de kendisi cennettedir."[783]
Bu tür rivayetler insanların amelleriyle cennete girecekleri, isimleriyle girmeyecekleri, Allah'ın amellere baktığı genel prensibine de aykırıdır. Bununla beraber Abdullah ve Abdurrahman ismini öven sahih hadisler bulunmaktadır.[784]
100- îçinde Humeyrâ ismi veya "yâ Humeyrâ" hitabı geçen her hadis yalandır, uydurmadır.[785]
Misal: "Yâ Humeyrâ! Çamur yeme çünkü şunlara sebep olur."[786]
Bu genellemeye itiraz edilmekte ve içinde Humeyrâ ifadesi geçen üç tane sahih hadis bulunduğu belirtilmektedir.[787]
101- Hz. Ali'nin Hayber savaşında kale kapısını kaldırdığıyla ilgilijha dişler sahih değildir. İbn Hacer bütün tariklerinin zayıf olduğunu belirtir Bu sebeple bazı alimler bu rivayetleri toptan reddederler.[788] Misal: }iz Ali Hayber günü kalenin kapısını kaldırdı. Daha sonra kırk kişi aynı şe yi tecrübe etmek istediler ancak kaldıramadıiar."[789]
102- Hz. Muâviye'nin fazileti ve zemmiyle ilgili hadisler mevzudur[790] el-Buhârî'nin hocası İshâk b. Râhûye (238/852) Muâviye b. Sufyân'm faziletleriyle ilgili sahih hadis yoktur der.[791] el-Buhârî'nin Faziletu Asha-\ bi'n-Nebf'deki Muâviye ile ilgili bab başlığı da bu hususta merfû hadis! olmadığını teyid eder mahiyettedir. Nitekim babın ismi "bâbu zikri Mu-\ âuiye" şeklindedir. Bu bab altındaki İki rivayette İbn Abbas onun için "Rasûlullah'ın sahâbîsidir" ve "fakihtir" ifadelerini kullanmıştır.[792] İbn Hacer de, hocası İshâk b. Râhûye'nin sözüne uyarak el-Buhârî'nin bab başlığında menkabe veya fazilet kelimesini kullanmadığına işaret ederek şöyle demiştir: "Muâviye'nin faziletine dair pekçok hadis gelmiştir, ancak içlerinde senedi sağlam olan yoktur. İshak b. Rahûye, en-Nesâî ve başkaları bu şekilde söylemişlerdir."[793]
Bununla bağlantılı olarak Takî Emînî'nin belirttiği gibi, özel şahıslar zemmeden hadislerin tamamı uydurmadır.[794]
Misaller: "Muâviye'yi minberimde görürseniz onu öpün. Çünkü emin ve güvenilirdir."[795] "Muâviye'yi minberimde görürseniz taşlayıp Öl dürün."[796]

Aynı şekilde Umeyye oğullarını zemmeden hadislerin tamamı rriev zudur.[797]
Misal: Yûsuf b. Sa'd rivayet ediyor: el-Hasan b. Ali Muâviye'ye be-yat ettikten sonra bir adam kalkıp "müminlerin yüzünü kararttın" veya "ey müminlerin yüzünü kara çıkaran" diyerek sitem etti. ei-Hasan da ona şöyle söyledi: "Allah sana rahmet etsin, beni kınama! Çünkü Hz. Peygamber'e Umeyyeoğuliarının kendi minberinde oturacağı gösterildiğinde üzülmüştü. Bunun üzerine cennette bir ırmak kastedilerek ey Muhammedi "biz sana Kevser'i verdik"[798] ayeti nazil oldu. Daha sonra da "biz o (Kur'â)n'ı Kadir gecesinde indirdik." Ey Muhammedi "Kadir gecesinin ne olduğunu sen nereden bileceksin? Kadir gecesi" Umeyye oğullarının idareyi ele alacakları "bin aydan hayırlıdır"[799] ayetleri nazil oldu. Hadisin ravisi olan el-Kâsım b. el-Fadl el-Huddânî şöyle diyor: Umeyye oğullarının iktidar yıllarını hesap ettik, bir de ne görelim, tam bin gün! Ne bir gün fazla, ne de birgün eksik."[800]
Umeyye oğullarını yermek için uydurulduğu belli olan bu hadis için İbn Kesîr, her halükarda munkerdir der ve Ebu'l-Haccâc el-Mizzî'nin böyle dediğini aktarır. İbn Kesîr metin yönüyle de hadisi irdeleyerek Umeyye oğullarının tam 1000 ay iktidarda kaldıklarına dair sözü doğru bulmaz. Şöyle söyler: "Bu söz doğru değildir. Çünkü Muâviye b. Suf* yân, el-Hasan b. Ali idareyi kendisine teslim ettiğinde tek başına iktidara geldi. Bu da 40 yılında gerçekleşmişti. Bu yıl Muâviye'ye beyat edilmiş ve buna 'Âmu'l-Cemaa' denilmiştir. Bunun ardından Umeyye oğullarının hakimiyeti Şâm ve diğer yerlerde devam etmiş ancak bir müddet boyunca Abdullah b. ez-Zubeyr'in Haremeyn, Ehvaz ve diğer bazı şehirlerdeki idaresi Umeyye oğullarının hakimiyetinden çıkmıştı. Bu takriben dokuz yıldır. Bununla beraber bu süre zarfında bir kısım şehirlerde hakimiyetleri olmasa bile genel idare onların ellerinde bulunmaya devam ediyordu. 132 yılında ise Abbas oğulları idareyi ellerinden aldılar. Aradaki sürenin toplamı 92 yıl etmektedir. Bu ise 1000 günden fazladır. Çünkü 1000 ay 83 yıl dört aydan ibarettir. Her halde el-Kâsım b. el-Fadl İbnu'z-Zubeyr'in günlerini bu hesaptan düştü. Bu durumda hesap olarak onun dediği doğruya yakın olmaktadır.
Bu hadisin mevzuluğunu gösteren alametlerden birisi de Benû Umeyye devletini yermesidir. Oysa onların yerilmesi murad edilmiş olk saydı rivayetin bu şekilde olmaması gerekirdi. Çünkü Kadir gecesinin onların iktidar dönemlerinden faziletli oluşu onlan zemmetmek manası taşımaz. Zira Kadir gecesi gerçekten şerefli bir gecedir ve bu sûre bu geceyi övmek için gelmiştir. Bu durumda bu kadar şerefli bir gecenin, zemmedilmiş olan Benû Umeyye döneminden üstün olduğu belirtilerek Övülmesi nasıl olur? Oysa rivayetten böyle birşey anlaşılmaktadır. Bu şairlerin şu sözlerine benzemektedir:
Kılıcın değerinin düştüğünü gözlerin görür, Ne zaman ki kılıç asadan keskindir denir...
Üstün birini nakıs birine üstün tutarsan, Eksik bir övgüde bulunmuş olursun inan...
Ayrıca ayette zikredilen bin aydan Benû Umeyye'nin hakimiyet günleri nasıl anlaşılır? Çünkü sûre Mekkîdir. Ayetin ne lafzı ne de manası buna delalet etmezken nasıl olur da Benû Umeyye devletinin 1000 ayına hamledilir? Hem minber hicretten bir süre sonra Medine'de yapılmıştır. Tüm bunlar hadisin mevzuluğunu ve munker oluşunu göstermektedir."[801]
103-Amr b. el-As'ı zemmeden tüm hadisler mevzudur.[802]
İbnu'l-Kayyım ile ona tabi olan Aliyyu'l-Kârî'nin uydurma dedikleri[803] şu rivayete gelince:
"Rasûlullah Muaviye ile Âmr b. el-As'a baktı ve şöyle buyurdu: Alla-hım! Bu ikisini fitnelerden kurtarma. İkisini de şiddetli azaba duçar kıl."
a) Hadis Ebû Ya'Iâ'nın MusnecTinde şu şekilde geçer: Ebû Berze anlatıyor: Nebî ile beraber bir seferdeydik. Şarkı söyleyen iki kişinin sesini işitti. Bunlardan birisi diğerine şöyle demekteydi:
Ensârînin kemikleri güneşte parıldıyor... Harp yüzünden defnedilmemiş duruyor...
Rasûiullah kimdir onlar diye sorduklarında, filan ile falancadır dediler. Bunun üzerine Rasûlullah "Allahım! Bu ikisini fitnelerden kurtarma.
İkisini de şiddetli azaba duçar kıl" buyurdu.[804] Görüldüğü gibi bu rivayette iki kişinin ismi mübhem olarak geçmektedir. Aynı durum Ahmed b. Hanbel'in Musned'inde[805] ve İbn Ebî Şeybe'nin Musannefinde[806] geçmekte, İbn Hacer de Ebû Ya'lâ ile İbn Ebî Şeybe'ye atıfta bulunarak hadisi her İkisinden ayrı ayrı mübhem ifadelerle rivayet etmektedir.[807]
Rivayetin üç senedinde şiiri söyleyenlerin mübhem geçmesi, zikri geçen sahabilere hamledilmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca senedinde Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kûfî (136/753) bulunmaktadır. el-Buhârî bu zat hakkında hafızasının Ata b. es-Sâib'ten daha sağlam olduğunu söylemekle yetinmekle beraber[808] İbn Adiy, el-Ukaylî ve ez-Zehebî hadisçi-lerin onu zayıf kabul ettiklerine dair sözleri naklederler.[809] İbn Hibbân yaşlandıktan sora hıfzının zayıfladığını ve telkin kabul ettiğini, Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn'in onu sağlam kabul etmediklerini aktarır.[810] el-Heysemî de çoğunluğun bu kimseyi zayıf kabul ettiklerini söyler.[811] İbn Hacer de Takrîbu't-Tehzîb'te benzer söyleri söyler.[812]Görüldüğü gibi Yezîd sebebiyle hadis zayıf olmaktadır.
b) Hadisin metninde iki kişi yerine Muaviye ile Amr b. el-Âs'ın isimlerinin geçtiği rivayete gelince; bu rivayet te aynı ravi vasıtasıyla nakledilmektedir. Îbnu'l-Cevzî bunun sahih olmadığını söyledikten sonra ravi-yi tenkit eder[813], ez-Zehebî de hadis garîb munkerdir der[814], el-Heysemî de et-Taberânî'nin bunu rivayet ettiğini fakat senedinde İsa b. Sevâ-de en-Nehâî adlı yalancınının bulunduğunu söyler.[815]
Dolayısıyla bu hadis gerek isimlerin zikredildiği ve gerekse zikredil-mediği rivayetler açısından zayıflık arz etmektedir. Ayrıca iki sahâbînin şehid olmuş sahabîyi tahkir edici şiir söylemeleri ve Rasûlullah tarafından bu derece kınanmaları mümkün gözükmemesi yönüyle de zayıflık arz etmektedir. Bununla beraber zikri geçen iki kişinin isimlerinin değiştirilmiş olduğu tesbit edildiğinde hadisi tamamen reddetmek için bir sebep kalmamaktadır. Nitekim es-Suyûtî ile İbn Arrâk'ın İbn Kâni'in Mu-cern inden yaptıkları nakilde bu muşkil ortadan kalkmaktadır. Çünkü bu rivayette iki kişinin adı Muaviye b. Râfi' ile Amr b. Rifâe b. et-Tâbût olarak geçmektedir. Böylece, diğer rivayetlerde bu jki kişinin aynı isimdeki sahabilerle karıştırılmış olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. es-Suyûtî'nin belirttiğine göre, bu iki kişi münafıklardan idi.[816]
Netice olarak, Hz. Peygamber'den Amr b. el-As'ı zemmeden bir rivayet gelmemiştir.
104-Ebû Mûsâ el-Eşarî'yi, el-Velîd'i, Yezîd'i, Mervân b. el-Hakem'i zemmeden[817], el-Mansûr'u, es-Seffâh'ı ve Harun er-Reşîd'i medh eden tüm rivayetler mevzudur.[818]
Misal: İbn Adiy, Ahmed b. el-Huseyn es-Sûfî > Muhammed b. Ali b. Halef el-Attâr tarikiyle Ebû Yahya Hakîm'den şöyle dediğini nakleder:
"Ammâr ile beraber oturuyordum. Ebû Mûsâ gelince ona "birbirimizden uzak duralım" dedi. O da "ben senin kardeşin değil miyim" diye karşılık verince, Ammâr, "bilmiyorum ancak Ley/etu7-Ham/e/c'te Rasûlullah'ın sana lanet ettiğini duydum" dedi. Ebû Mûsâ ise 'hayır, benim için istiğfar etti' deyince, Ammar "ben lanet ettiğini duydum, istiğfar ettiğini değil", dedi."[819] Bu rivayete göre, en sıkıntılı anlarda lanet etmeyen Allah Rasûlü'nün sahâbîsine lanet ettiğinden bahsedilmektedir. Bu da rivayetin asılsız olduğunu anlamaya yetmektedir.
105-Ebû Hanîfe ve eş-Şâfifyi gerek isimlerini zikrederek gerek îmâ ederek medh eden veya zemmeden hadislerin tamamı mevzudur.[820]
Misaller: "Ümmetimin içinde Muhammed b. İdris İsimli bir adam çıkacak. Bu adam ümmetime İbİİs'ten daha zararlıdır. Keza ümmetim içinde Ebu Hanife isimli biri çıkacak. Bu da ümmetimin kandilidir."[821] "Kureyşli bir alim yeryüzünü ilimle dolduracaktır."[822]
106-Murcie, Cehmiyye, Kaderiyye, Eşariyye, Râfızîler ve Haricîlerle ile ilgili sahih bir rivayet yoktur.[823] Bunlann mevzu olması kuvvetle muhtemeldir.[824] Fazlur Rahman hadisçilerin istikbale dair spesifik, belli gün ve tarih ve yere işaret eden hadisleri kabul etmediklerini ancak ke-lâmî ve siyasî grupların ve hiziplerin ortaya çıkacağına dair haberleri rahatlıkla kabul ettiklerini söyleyip, bunu tenkit eder ve "kehanet içeren haberlerin" kabul edilmeyeceğini belirtir.[825]
Misaller: "Kıyamet olduğunda bir münâdî şöyle bağırır: "Allah'ın hasımları ayağa kalksınlar. Böyle denilecek olanlar Kaderîlerdir."[826] "Ümmetim içinde yere geçirme, suretin tebdîli (mesh) ve kafalara taş yağdırma Kaderiyyenin başına gelecektir."[827] "Haricîler cehennemin köpekleridir."[828] "Ümmetimden iki grup vardır. Bunlar havza, yanıma gelemeyecekler: Kaderiyye ve Murcie."[829] "Kaderiyye bu ümmetin mecûsîleridir. Hastalandıklarında onları ziyaret etmeyin, vefat ettiklerinde cenazelerinde bulunmayın, karşılaştığınızda selam vermeyin."[830] "Ümmetimin helaki üç şeydedir: Irkçılık, Kaderiyye, sika olmayan kimseden rivayet."[831]
107-Abbas oğullarının cehenneme girmeyeceğine dair tüm hadisler mevzudur.[832] Hilafetin Abbas oğullarına geçeceğine, bu aileden kaç kişinin halife olacağına dair hadisler[833], Hz. Abbas'ın torunlarından Abdullah b. Ali [834]ile beraber yola çıkan Horasanlıları öven rivayetler de mevzudur. [835]

U-Şehîrler:

108-Bağdad'ın, Basra'nın, Kûfe'nin, Merv'in, Askalan'm, İskende-riyye'nin, Nasîbîn'in (Nusaybin), Antakya'nın, Horasan'ın ve Kaz-vin'in[836] medhedildiği veya yerildiği rivayetler mevzudur.[837]
109-FaIan şehir cennet şehirlerindendir, filanca şehir cehennem şe-hirlerindendir şeklindeki [838]rivayetler yalandır. [839]

U-Yemek:

110-Yemek esnasında konuşmakla ilgili, konuşmaktan meneden veya konuşulabileceğini beyan eden bir hadis yoktur.[840]
111-Yemekten önce elleri yıkamaya dair sahih hadis yoktur.[841]
112-Eti bıçakla kesmekten nehyeden hadislerin aslı yoktur.[842]
Misal: "Eti bıçakla kesmeyin. Çünkü bu Acemlerin adetlerindendir. Dişleyip kopararak yiyin. Böyle yemek hem daha rahat, hem de hazmı daha kolaydır."[843]
Ahmed b. Hanbel şöyle söyler: "Bu sahih değildir çünkü Hz. Pey-gamber'in kendisi koyunun etinden bıçakla kesip alıyordu."[844] Gerçekten de sahih hadîslerde Rasûlullah'ın (a.s) et yerken bıçak kullandığı va-rid olmuştur: Amr b. Umeyye ed-Damrî Rasûlullah'ı koyunun kürek kemiğinden bıçakla kesip alırken görmüştür. Yine aynı rivayette, ezan okununca Rasûlullah elindeki bıçakla eti bırakmış, abdest almadan kalkıp namaza durmuştur.[845]
113-Çarşıda yemek yemeye dair hadislerin tamamı batıldır.[846] el-Ukaylî bu hususta Rasûlullah'tan sabit olan bir hadis gelmediğini söyler.[847] el-Ukaylî, sika değil dediği Ömer b. Mûsâ el-Vecîhî tarikiyle, Ebû Umâme'nin Rasûlullah'tan naklettiği 'çarşıda yemek yemek süflîliktir' hadisini verdikten sonra bu genellemeyi yapar. ez-Zehebî de hadis alimlerinden, bu zat hakkında 'hadisleri munkerdir, sika değildir, hem metin hem de sened uyduran kimsedir' dediklerini aktardıktan sonra ondan gelen hadisler arasında Ebû Umâme hadisini zikreder.[848] Ondan önce de İbnu'l-Cevzî hem Ebû Umâme hem de başkalarınca rivayet edilen Ebû Hureyre hadislerinin tariklerini zikreder. Daha sonra bunun Rasû-lullah'tan geldiği sahih olmayan bir hadis* olduğunu belirtir. Ardından da hadislerin tariklerindeki bazı raviler hakkında muhaddislerin cerh edici ifadelerini aktarır.[849]
Ancak hadisi zayıf kabul edenler de vardır. Aynı kimse vasıtasıyla Ebû Umâme hadisini et-Taberânî'nin rivayet ettiğini[850] söyleyen el-Heysemî, senedindeki Ömer b. Musa'nın zayıf biri olduğunu söyler.[851] Keza es-Sehâvî, Ebû Umâme hadisinin senedinin zayıf olduğunu ifade eder.[852] es-Suyûtî İse el-Câmiu's-Sağîr'de hadisi zayıf işareti koyarak rivayet etmekte[853], Led/f'de hadis hakkında söylenenleri aktarmakta ve sonunu şu sözle tamamlamaktadır: "el-Irâkî Jhyd'nın tahricinde zayıf olduğunu belirtmekle yetindi."[854] el-Munâvî de hadisin mevzuluğunu kabul etmez ve hadisin et-Taberânî tarafından Ebû Umâme'den, el-Hatîb tarafından da Ebû Hureyre'den rivayet edildiğini[855] söyleyip, mevzu değil de zayıf olduğunu belirtir.[856] ez-Zebîdî de hadisin Ebû Umâme yanında Ebû Hureyre'den de geldiğini, Ebû Hureyre hadisi hakkında söylenecek en güzel söz, senedindeki el-Heysem b. Sehl et-Tusterî sebebiyle zayıf olduğunu söylemektir, der.[857] Ebû Hureyre hadisini İbn Hacer de ei-Metâlibu'l-Aliye'de zikretmiş[858], Lisânu'l-Mîzâri'ında senedinin sağlam olmadığını söylemiştir.[859] Dolayısıyla, ilgili hadise zayıf demekle yetinmek uygun gözükmektedir.
114-Habersiz rastgelinen sofradan yemeyi nehyeden sahih yoktur. Bir yerde sofra kurulu olduğunu bilenin, çağrılmadan oraya git| meşini nehyeden hadisler ise sahihtir.[860]
115-Zorda kalan hariç, Bir bahçeye, sürüye veya başkasına ait başka bir şeye yolu düşen kimsenin, sahibinin izni [861]olmadan bahçeden yiyebileceğine veya sürüden süt sağıp içebileceğine dair sahih hadis yoktur. [862]

Ü-Sebzeler, Tahıllar, Bitkiler, Yiyecekler:

116-MercimeğİJ, pirinci, baklayı, patlıcanı, narı, kuru üzümü, hindibayı, pırasayı, karpuzu, havucu, peynir ve keşkeği Öven bir cüz tutacak miktardaki hadisler baştan aşağı yalandır.[863] el-Rûzâbâdî mercimek, bakla, peynir, ceviz, patlıcan, nar ve kuru üzüm yemenin faziletiyle ilgili hadisleri, zındıkların İslam'ı kötülemek için uydurup muhaddislerin kitaplarına katıştırdıklarını söyler.[864] Hz. Peygamber'İn kabağı sevdiği bi-j linmekle birlikte, kabağı tavsiye ettiği hadisler de asılsızdır.
Misal: "Patlıcan ne niyetle yenirse ona şifadır."[865] "Mercimek yetmiş peygamberin diliyle övülmüştür."[866] "Kabak yeyin çünkü aklı geliştirir, dimağa kuvvet verir."[867]
117-Yenilmekte olan bir çeşit çamurun yenmesinden nehye dair hadisler sabit değildir.[868]
118-ÇiçekIerin faziletine dair tüm hadisler mevzudur.[869]
119-Gülün, Hz. Peygamber'İn veyahutta Burak'ın terinden yaratıldığına dair rivayetler mevzudur. en-Nevevî bu hususta sahih bir şey olmadığını ifade eder.[870]
Misal: "Beyaz gül miraç gecesinde benim terimden yaratıldı. Kırmızı gül de Cibril'in terinden, sarı gül de [871]Burak'ın terinden yaratıldı."[872]

W-Hayvanlar:

120-HorozIa ilgili hadisler biri hariç tamamı uydurmadır.[873]
Misal: "Beyaz horozu olana şeytan ve sihir yaklaşamaz."[874]
İbnu'l-Kayyım'm tek sahih hadis dediği şudur: "Horoz sesini işittiğinizde Allah'ın fazlından isteyiniz çünkü o melek görmüştür."[875]
Horozla ilgili şu hadis te sahih olarak gözükmektedir: "Horoza sövmeyin çünkü o namaza uyandırmaktadır."[876] Burada Hz. Peygamber hem bir hayvana sövülmesinden nehyetmekte, hem de hayvanın bir vazife yaptığını göstermektedir. Zaten hadisin bir tarikinde bir adamın horoza lanet etmesinin ardından Allah Rasûlünün böyle buyurduğu geçmektedir. Bu aynı zamanda "ne diye hayvana küfrediyorsun, onun bile yaptığı bir iş var" şeklinde bir hatırlatma ve azarlama gibi gözükmektedir.
121-GüvercİnIe ilgili tüm hadisler mevzudur.[877]
Misal: "Güvercine bakmak Hz. Peygamber'İn hoşuna giderdi."[878]
İbnu'l-Kayyım bu konudaki en merfu haberin, güvercin kovalayan birini gören Rasûlullah'in (boş işle uğraşmasını kınamak için) "şeytan şeytanı takip ediyor" buyurduğu hadis olduğunu söyler.[879]
122-Tavuk beslemekle ilgili sahih hadis yoktur.[880] Misal: "Tavuk ümmetimin fakirlerinin koyunudur."[881]
Bu babta zikredilen "Rasûlullah zenginlere koyun, fakirlere de tavuk beslemelerini emretti" hadisine gelince, sahih gözükmemektedir.[882]
Bu rivayet İbn Mâce'âe de geçmektedir[883] ancak cârihlerin hadisin isnadındaki iki kişiye yönelik oldukça ağır tenkidleri vardır. Dolayısıyla bu rivayet te genel hükmü bozmaz:
a) Ali b. Urve ed-Dimeşkî.[884]b) Osman b. Abdirrahman el-Vakkârsı.[885]
Bu tenkidlere rağmen, hadisin diğer iki rivayetini zikredip sahih olmadığını belirten es-Suyûtî, İbn Mâce'nin rivayetini vermekle yetinir ve hakikati Allah'a havale eder.[886] es-Sehâvî ise ondan önce bu hadisi zai-yıf kabul eder.[887]Aliyyu'l-Kârîde bir delil zikretmeksizin zahire göre buf nun mevzu değil zayıf olduğu anlaşılmaktadır, der.[888] Tüm bu görüşler ve ravileri hakkındaki değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, hadisin en azından zayıf olduğu anlaşılmaktadır.
123-At etinin yenmeyeceğiyle ilgili sahih hadis[889] yoktur.[890]

X-Oyun-Eğlence:

124-Düğün gibi sevinçli anlarda hurma vb. şeylerin saçılmasına izin veren hadislerin hepsi zayıftır.[891]
125-Şarkıçının şarkısıyla ve onu dinleyenin kalbinde nifak oluşaca-ğıyla ilgili sahih bir rivayet yoktur.[892]
126-Satranç oynamaktan nehyeden sahih bir rivayet yoktur.[893] en-Nevevî bunların uydurma [894]olduğunu söyler. [895]

Y-Gayr-i Ahlâkî Durumlar:

127-İçinde güzel yüzlülerin zikredildiği, onlara övgüde bulunulduğu, bakılmalarının, ihtiyaçların onlardan giderilmesinin emredildiği ve ateşin onlara temas etmeyeceğine dair tüm rivayetler uydurmadır, iftiradır.[896]
Misaller: "Güzel yüze bakmak ibadettir."[897]
İbnu'l-Kayyım bu genelleme yanında tek şu hadisin doğruya yek olduğunu, ancak senedinde Ömer b. Râşid'in bulunduğunu, bu zatjrak-kında İbn Hibbân'ın hadis uyduruyordu dediğini[898] ve nihayet hadisi İbnu'1-Cevzî'nin Meuzûdt'ında[899] zikrettiğini söyler: "Bana postacı gönderdiğiniz zaman yüzü ve ismi güzel birisini gönderin."[900]
el-Heysemî'nin Mecmeu'z-Zeuâid'âe[901] belirttiği gibi, el-Bezzâr Musnecf inde, et-Tâberânî Eusat'ta[902] bunu rivayet etmiştir.[903] el-Hey-

semî hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: "et-Taberânî'nin isnadında Ömer b. Râşid vardır, el-İclî sika[904], cumhur İmamlar ise zayıftır demişlerdir. Geri kalan ricali ise sikadır. el-Bezzâr'in tarikleri ise zayıftır."
Görüldüğü gibi, el-Heysemî her iki tariki için de zayıf nitelemesini yaparken, el-Munâvî el-Câmiu's-Sağîr şerhi Feyzu7-Kadfr'de İbnu'l-Cevzf nin bunu Meyzûâi'ında zikretmekle İyi etmediği gibi el-Heysemî'nin de sahihtir demekle iyi yapmadığını[905], en güzelini es-Suyûtî'nİn hasendir diyerek yaptığını, hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[906]
el-Munâvî böyle diyor ancak es-Suyûtî yukarıdaki hadise zayıf işareti koymuştur. Aynı hadisi değişik varyantlanyla Leâlî'sine aldığında, kendisi bir hüküm vermeden sözü el-Hâkim'in Mustedrek'inden alıntıladığı "bir hadisin tarikleri çok olursa onun aslının olduğu ortaya çıkar" sözüyle bitirmiştir. Böylece el-Munâvfnin bahsini ettiği hasen hükmünü verir gibi olmuştur.[907]
Bu rivayet halk deyimiyle boyu postu yerinde, eli ayağı düzgün, pre-zentabl insanın karşısındakinde daha olumlu bir tesir bırakacağı, böylelerinin vermek İstedikleri mesajları daha rahat verecekleri ve etkileyecekleri, emniyet hasıl edecekleri, en azından güler yüzle karşılanacakları, bed görünüşlü olanların ise karştlarındakilere itici geleceğini gösterir gibidir. Sened yönüyle ise mevzudan ziyade zayıf gözükmektedir.[908]
128-Şehvet içeren ve insanları fesada sürükleyen rivayetler mevzudur.[909]
Misaller: "Kadınların şehveti erkeklerinkinden kat kat fazladır."[910] "Kadınlann akılları avret mahallerindedir."[911] "Cibrile cimada iktidarımın azlığından şikayet ettim. Bana keşkek yememi tavsiye etti."[912]

Z-Bazı Günler:

129-Aşurâ gününün fazileti: Aşura'da tutulacak oruç hariç, o günün, o günde sür melenmenin, yıkanmanın[913], sohbet etmenin, kınalanmanın, musâfaha etmenin, aileye bol nafaka sağlamanın, o gündeki belli bir namazın faziletleriyle ilgili hadisler mevzudur. Aşurâ günü oruç tutmanın dışında bu günle ilgili sahih bir hadis yoktur.[914]
Misal: "Âşurâ günü ismidle sürmelenen asla göz ağrısı çekmez."[915]
"Âşurâ günü ailesinin nafakasında bolluk sağlayana Allah senenin diğer günlerinde bolluk verir" hadisine gelince: İbnu'l-Cevzî, İbn Mes'ûd tarafından rivayet edilen bu hadisin senedindeki Heysam b. eş-Şeddâh hakkında el-Ukaylî'nin "meçhuldür. Hadisi mahfuz değildir"[916] demesi sebebiyle mevzu kabul eder.[917] İbnu'l-Kayyım da Ahmed b. Hanbel'in "bu hadis sahih değildir" sözüne istinaden, mevzudur der.[918] İbn Receb de senedi sahih değildir, der.[919]
es-Sehâvî ise hadisi et-Taberânî'nin, Şuabu'1-İmân ve Fedâilu'l-Ev-kâVta el-Beyhakî'nin[920], keza Ebu'ş-Şeyh'in İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiklerini, bunun yanında et-Taberânî üe el-Beyhakî'nin Ebû Saîd el-Hud-rî'den[921], aynı şekilde el-Beyhakî'nin Şuabu'i-îmân'da Câbir ve Ebû Hureyre'den rivayet ettiklerini söyler.[922] Ardından el-Beyhakî'nin, tüm senedlerinin zayıf olduğunu ancak hepsi biraraya geldiği zaman bir kuvvet ifade ettiğini söylediğini aktarır.[923] Keza es-Sehâvî'nin aktardığına göre, (Ebu'1-Fadl) el-Irâkî Emd/f'de Ebû Hureyre hadisinin birkaç tariki olduğunu söylemiş, Hafız İbn Nâsıruddîn de bu tariklerden bazısını sahih saymış ve 'ben bu hadisin tariklerini bir cüzde topladım' demiştir. es-Sehâvî ardından sözüne şöyle devam eder: "Şeyhimiz (ibn Hacer) onun zikretmediği pekçok tarikini tesbit etmiş, İbnu'l-Cevzî'nin Meuzû-dt'ında, el-Ukaylî'nin İbn Mes'ûd hadisinin ravisi Heysam b. eş-Şeddâh hakkındaki 'mechûl biridir' sözüne tabi olmasını tenkit etmiş ve 'bilakis İbn Hibbân bu zatı hem Sifcdr'ta[924] hem de Dua/d'da[925] zikretmiştir."[926]
İbn Arrâk da, Ahmed b. Hanbel'in "bu hadis sahih değildir" sözünün batıldır manasına gelmeyeceğini, çünkü hadisin sahih olmamakla beraber İhticac etmeye elverişli, yani salih olabileceğini söyler.[927]
el-Leknevî ise, İbnu'l-Cevzî ve İbn Teymiyye ile bu ikisine tabi olanların bu rivayetlere mevzu dediklerini, muhakkiklerden pekçoğunun ise hasen, İhticac etmeye müsait hadisler olduklarını ispat ettiklerini, aynı zamanda bu hadislerde zikredilen hususun tecrübe edilmiş birşey olduğunu söyler ve kabul edilebilirliğine meyleder.[928]
Abdulfettâh Ebû Gudde de İbn Himmât ed-Dimeşkî'nin benzer sözlerini[929] nakleder, kendisi de aynı doğrultudaki görüşlerini serdeder.[930]
Kanaatimizce Ahmed b. Hanbel'in sözü hadisin sahih olmadığını ifade etmekte, mevzu olduğunu göstermemektedir. Ayrıca el-Ukaylî'den nakledilmeyen ancak aynı yerde söylemiş olduğu "bu mursel olarak rivayet edilmiştir" sözü[931], el-Beyhakî'nin rivayetleri yanında, el-Irâkî'nin, İbn Receb'in, el-Leknevî'nin değerlendirmesi keza metin yönünde hadiste bir problem gözükmemesi mevzu olmadığını gösteriyor gibidir.[932]
130-Recep ayının veya orucunun, onda birkaç gün oruç tutmanın, regâib gecesi gibi bazı gecelerinde kılınacak namazların faziletine dair hadisler hep mevzudur.[933]
Misal: "Recep Allah'ın, şaban benim, ramazan da ümmetimin ayıdır... Receb'in ilk cumasından gafil olmayın. Çünkü o meleklerin Regâib diye isimlendirdikleri bir gecedir..."[934]
İbnu'l-Kayyım bu konuda doğruya en yakın hadisin İbn Mâce'nin rivayet ettiği "Rasûlullah receb ayını oruçlu geçirmekten nehyetti" hadisi[935] olduğunu söyler.[936]et-Taberânî'nin de el-Mu'cemu'l-Kebîr'de[937]- rivayet ettiği bu hadisin her iki senedinde de Dâvûd b. Atâ el-Medenî bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel ile el-Buhârî bu zatın güvenilmez biri olduğunu söylemişler, diğer hadisçiler de cerh etmişlerdir. [938] el-Beyhakî ise bu zatın Hz. Peygamber'in uygulamasını nehye çevirip tahrif ettiğini söyler.[939] Değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bu hadisin en İyi ihtimalle oldukça zayıf olduğu anlaşılmaktadır.
131-Şaban ayının ortasındaki (Berat) gece(sinde) kılınacak namaza dair tüm rivayetler mevzudur.[940]
Misal: "Kim şaban ayının ortasındaki gecede, yüz rekatta bin kulhu-vellahu ehad okur... Allah müjdelemek için ona yüz melek gönderir."[941]
132-Haftanın bazı günleri veya geceleri kılınan namazlara dair hadisler mevzudur.[942]
Misal: "Her kim pazartesi gecesi altı rekat namaz kılıp, her rekatında bir kere Fatiha'yı, yirmi kere kul huve'llahu ehad'ı okur ve bunların peşinden on kere Allah'a istiğfar ederse, Allah kıyamette ona bin sıddî-kın, bin âbidin ve bin zahidin sevabını verir..."[943]

§-Taıih Veren Rivayetler:

133-a) Şu tarihte şu olacak gibi tarih verilen hadisler.[944] el-Kannû-cî'nin belirttiği gibi, hicri tarih Hz. Ömer zamanında kullanılmaya başlandığından, bu tür rivayetlerin mevzu olduğu anlaşılmaktadır.[945] Ancak Hz. Peygamber'den gelen, gelecekle ilgili haberlerin bütününü böyle değerlendirmemek gerekir. Bunlar en azından Hz. Peygamber'in öngörüsü, ileri görüşlülüğü olarak kabul edilmelidir. Tam anlamıyla spesifik olan, belli bir güne, tarihe ya da yere işaret eden hadislere gelince, bunları mevzu kapsamında değerlendirmek gerekir.[946]
Konuyla ilgili pekçok rivayet vardır: Misaller: "130 yılında garipler şunlardır: Zalimin ezberindeki Kur'ân, okunmayan evdeki Kur'ân, kötü insanlar arasındaki salih kimse."[947] "Dünya zineti 125 yılında kaldırıl* ır."[948]
Konu dahilinde bulunan bir rivayet hakkında ise ihtilaflar söz konu sudur:
"Kıyametin büyük alametleri ikiyüz yılından sonradır."[949]
Rivayetle kastedilenin güneşin batıdan doğması, Ye'cûc Me'cûcL Deccal gibi büyük alametler olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim İbn Mâce ve Kenzu'İ-Ummâl sahibi el-Hindî[950] hadisi bu tür rivayetlerin geçtiği babta zikretmiştir.
'

es-Sindî hadise çeşitli izahlar getirerek bundaki alametleri üç mans ya yorumlama İmkanı olduğundan bahseder:
a) Hadisteki kıyamet alametlerinden maksat, yalancılığın yaygınla* ması gibi küçük alametlerdir. Küçük alametler Rasûlullah'm vefatındaijı ikiyüz yıl sonra görülmeye başlanacağı anlamındadır.
b) Hadiste kastedilen büyük alametler olup, ikiyüz ile binikiyüz kai|J tedilmiş olup binikiyüz yılından sonra görülmeye başlanacağı manasırıdadır.
c) (Rasûlullah'm kendisinin gönderilmesi nasıl kıyametin bir alameti ise), vefatından sonra ikiyü2 yılın geçmesi de kıyametin bir alametidir.[951]
Kanaatimizce birinci ihtimal uzak gözükmektedir çünkü yalancılık gibi şeyler Rasûlullah'm vefatından ikiyüz yıl sonra görülmeye başlamamış, Hz. Osman'ın katliyle sonuçlanan fitneyle beraber başta hadis uydurmalar olmak üzere yalancılık (rical kitaplarının cerh ettikleri raviler-den de anlaşıldığı üzere) yaygınlaşmıştır. es-Sindî'nin böyle bir gerçeği görmemeğe çalışması ilginçtir.
İkinci İhtimal de uzaktır çünkü, binikiyüz yılı geçmiş bizler bindört-yüzyirmi yılındayız ve hâlâ böyle bir alamet gözükmemiştir.
Üçüncü ihtimali de bir mesnede dayandırmak zordur.
el-Buhârî hadisle kastedileni büyük alametler olarak anlamış ve metin yönüyle tenkit ederek şöyle söylemiştir: "İkiyüz yıl geçtiği halde bu alametlerden hiçbiri zuhur etmedi!"[952] İbn Kesîr de hadisin sahih olmadığını ancak, sahih olsa bile bunun halku'l-Kur'ân meselesi yüzünden

Ahmed b. Hanbel ve arkadaşlarının karşılaştığı sıkıntılara (mihne) ham-lonulacağını söyler.[953] Görüldüğü gibi İbn Kesîr de hadisin sıhhatini kabul etmemektedir.
Bu hadis için "alametler ikiyüz yılından sonra zuhur edecektir, illâ da ikiyüz yılıyla birlikte hemen başlayacak manasında değildir" şeklindeki bir İzah makul değildir. Çünkü hadiste ikiyüz yılı sınır olarak konmuş, bu yılla beraber alametlerin zuhur edeceği belirtilmiştir. Oysa bizler el-Buhârf den asırlarca sonrasında, hicri bindörtyüzyirmi yılında bulunmamıza rağmen hâlâ bu alametlerin ortaya çıkmaması, "ikiyüz yılından sonra çıkacağı kesin ama vakti belli değil" şeklindeki izahın yanlışlığını da ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi, hadisteki ikiyüz rakamı belli bir tarih olarak değil de ikiyüz yıl sonrası olarak kabul edilecek olsa bile sahih olmadığı anlaşılmaktadır. el-Ukaylî'nin dediği gibi, bu olsa olsa İbn Sîrîn'in kendi sözü olabilir. Çünkü bu rivayet onun sözü olarak ta nakledilmiştir.[954] Dolayısıyla hadisleştirilmiş bir söz olabilir.
Metne yönelik bu tesbitimiz yanında, senedindeki iki ravi, rivayetin kabul edilmesini engellemektedir:
a) Avn b. Umâre el-Abdî el-Kaysî (212/827): İbn Adiy zayıf olmakla beraber hadislerinin yazılabileceğini, bu hadisi onun dışında merfu olarak rivayet edenin olmadığını, el-Buhârî'nin onun hakkında: "hadislerinin bir kısmını kabul edersin, bir kısmını da reddedersin" dediğini aktarır.[955] Ebû Hatim de kendisiyle görüştüğünü fakat ondan hadis yazmaeliğim, munkeru'l-hadîs, daîfu'l-hadîs olduğunu söyler.[956] Ebû Zur'a "munkeru'l-hadîs"[957], İbn Maîn de "hiçbir şey değildir" der.[958]
b) Avn'ın hadisi kendisinden naklettiği Abdullah b. el-Musennâ el-Ensârî: el-Ukaylî bu şahıs hakkında "çoğu hadislerine mutâbeat edilmez" derken[959], Ebû Zur'a "sâlih", Ebû Hatim de "şeyh" demiştir.[960] Ebû Dâvûd "ben onun hadislerini rivayet etmem" derken, ibn Maîn de "sâlihu'l-hadîs", bir rivayette de "hiçbirşey değildir" demektedir.[961] en-Nesâî ise "kavî değildir" der.[962] et-Tirmizî de sika olduğunu söyler.[963] İbn Hibbân onu Kitâbu's-Sikât'mda zikreder ve "hata ettiği olur", der.[964] Görüldüğü gibi bu zat hakkında muhaddislerin kanaatleri farklıdır ancak çoğunluğun cerh ettiği birisidir.
Hadise gelince, ed-Dârekutnî "bu sahih bir rivayet değildir" derken[965], İbnu'l-Cevzî hadise "mevzu" der ve senedindeki Avn ve Avn'ın hadisi aldığı İbnu'l-Musennâ'nın zayıf olduğunu, İbn Mâce dışında hadisin başka bir senedinde bulunan bir ravinin de hadis uydurucu olduğunu belirtir[966], başka bir yerde de hadisin sahih olmadığını söyler.[967] es-Suyûtî ise İbnu'l-Cevzî'yi tenkit eder ve İbn Mâce ile el-Hâkim'in bu hadisi tahrîc ettiklerini söyler.[968] Oysa muhaddislerin çoğunluğunun Avn ile Abdullah b. el-Musennâ'yı cerh ettikleri yukarıda geçmişti.
133-b) Ay belirten rivayetler de bu konu kapsamında olup mevzu-durlar: "Ay muharrem'de tutulunca fiyatlar [969]artar, safer'de tutulunca şunlar olur" gibi. [970]

&-Diğer Bazı Konular:

134-Fasıkın gıybetinin olmayacağıyla ilgili hadisler batıldır.[971]
135-Kulak çmlamasıyla ilgili tüm hadisler mevzudur.[972] Misal: "Sizden birinin kulağı çınladığında bana saiât getirsin ve şöyle desin: Beni ananı Allah da hayırla ansın."[973]
Ancak el-Heysemî Mecmeu'z-Zeuâid'inde, bunu üç Mucem'de et- Taberânî'nin[974], oldukça ihtisar ederek el-Bezzâr'ın rivayet ettiğini ve et-Taberânî'nin ei-Mu'cemu'1-Kebîr'deki senedinin hasen olduğunu 'söylemiştir.[975] es-Suyûtî ise ei-Câmiu's-Sağîr'de rivayet etmiş ve hadisin yanına zayıf işareti koymuştur.[976] Ancak Feyzu7-Kadfr'de el-Heysemî'nin sözünü nakleden el-Munâvî ona katılır ve şöyle der: "Bilakis ben de diyorum ki: Hadisin metni sahihtir. İbn Huzeyme bu hadisi yukarıda zikri geçen Ebû Râfi'den mezkur lafızla rivayet etmiştir. İbn Huzeyme ise eserine sahih hadisleri rivayet etmeyi prensip edinmiş birisidir, es-Suyûtî'ye gelince, ya bu eseri mütalaa etmedi ya da kitap yanında yoktu. Bu hadis sebebiyle İbnu'l-Cevzî'yi kınamışlardır."[977]
Kanaatimizce İbnu'l-Kayyım'ın genellemesi makuldür. İbn Huzeyme'nin sahih hadisleri almaya gayret etmesi yeterli bir savunma değildir. Bu rivayet halk arasındaki yaygın kanaati yansıtmaktadır. Ayrıca, birinin bir İnsanı anmasıyla diğerinin kulağının çınlaması arasında bağlantı kurmak makul gözükmemektedir.
136-Akılla ilgili tüm hadisler yalandır.[978]
Misal: "Herşeyin bir madeni vardır. Takvanın madeni akıllıların kalpleridir"[979] "Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır."[980]
Ötedenberi müslümanlar hadis zaviyesinden akla nasıl bir yaklaşım sergilendiğini merak etmişlerdir. Ancak bu konudaki hadislerin gerek metinleri ve gerekse senedleri itibarıyla şüpheler taşıdığı ve bunlara farklı yaklaşımlar sergilendiği görülmektedir.[981] Madde başındaki kesin hükmü veren İbnu'l-Kayyım'ın ardından, Aliyyu'I-Kârî de akılla ilgili hadislere yalan değerlendirmesi yaparken[982] esasında onlar Ebu Ca'fer el-Ukaylî ve İbnu'l-Cevzî'ye[983] katılırlar. Çünkü el-Ukaylî "bu konuda sabit olan birşey yoktur" demişti.[984] Ancak Ebû Hatim b. Hibbân ve Ebu'l-Feth el-Ezdî gibi alimler İbnu'l-Kayyım gibi kestirip atmayıp akıl hususunda sahih hadis bulunmadığını söylerler.[985] Ondan çok önce de İbn Hibbân yumuşak ifadelerle Hz. Peygamber'den akılla ilgili sahih hadis gelmediğini söylemiştir.[986] el-Aciûnî de bunlara mevzu demez, zayıf kabul eder.[987]
Görülen o ki, konuyla İlgili rivayetlerin mevzu olanlarını bir tarafa bırakırsak diğer hadisler en azından zayıf olarak gözükmektedir. Bu sebeple çağımızın büyük hadisçilerinden Muhammed Nâsıruddîn el-Elbâ-nî'nin değerlendirmesi belki en güzelidir: "Aklın faziletiyle ilgili gelen hadislerin hiçbiri sahih değildir. Bunlar zayıfla mevzu arasında değişmektedir."[988]
137-Yıldızların sıralanmasına dair rivayetlerin aslı yoktur.[989]
138-Felakete uğrayana taziyede bulunan kimseye, felaketzedenin sevabı kadar sevap verileceğine dair hadisler zayıftır.[990]
139-Miracın Mekke'de gerçekleştiği, Suffe'nin Medine'de olduğu, Ehl-i Suffe'nin Hz. Peygamber'ie savaşmamış sahabilerden meydana geldiği, muayyen insanlar olmadıkları, burasının dışarıdan gelen ailesi olmayan gariplerin kaldığı bir konaklama yeri olduğu gibi kesin olan hususlara aykırı rivayetler mevzudur.[991]
140-Hz. Peygamber zamanında zelzele olduğuna dair sahih rivayet yoktur. İlk zelzele Hz. Ömer zamanında olmuştur.[992]
141-İstimnâ (mastürbasyon) hususunda Hz. Peygamberden bir rivayet gelmemiştir. [993]

Hadislerin Tahlilinde Tarihten İstifade Edilmesi

Hadisçiler rivayetlerin biraraya getirilmesine ve karşılaştırılmasına muâraza demektedirler.[994] Bu metod başlıca iki kısımda mütalaa edilebilir:
1-Aynı hadisin tariklerini toplamak: Tek raviden veya farklı raviler-den gelen, aynı olaya dair rivayetlerin birbirleriyle mukayesesi suretiyle rivayet netleştirilir ve hâdise bir bütün olarak ortaya çıkarılır. Raviler çeşitli sebeplerden dolayı hadisin bir kısmını anlatmamış olabileceklerinden, eksik kalmış yönler, parçalar biraraya getirilerek diğerlerinden tamamlanır. Farklı ravilerin rivayetleri biraraya getirildiğinde, birisinin önemsiz görüp atladığı ayrıntı diğerinden ikmâl edilir. Bu metodun diğer bir faydası da aynı olayı anlatan rivayetlerin bir kısmındaki aykırılıkları tesbit edebilmektir. Bu sayede ravilerin hata ederek farklı rivayet ettikleri bölümler, hadise sonradan katılmış kısımlar yakalanmakta, rivayetin bütünlüğüne uymayan yerler çıkartabilmektedir.
2-Hadisin diğer delillerle karşılaştırılması: Bu metod ile hadisin kendisi dışındaki delillerle çelişip çelişmediği, onlara uygunluk arz edip etmediği tesbit edilir. Buna bir anlamda, hadisin sağlamasını yapma çalışması da denilebilir. Bu arz sonunda hadisin bütününün veya içindeki bir bölümün sahih olup olmadığı tesbit edilmiş olur. Bu karşılaştırma sonunda her hangi bir problemin tesbit edilmemesi hadisin sıhhatini takviye eden bir netice doğurur. Bu arz başlıca şu şekillerde yapılır:
a) Kur'ân'a arz: Din adına vârid olan veya söylenen herşeyin kıy-met-i harbiyesinin takdir olunacağı ilk ve tartışmasız mutlak merci Kur'ân'dır. Allah kelamı olması ve mutevatir olarak elimize ulaşmış olması nedeniyle kesin bilgi arz eder. Bu yönüyle, kendisi gibi olmayan herşeyin doğruluğunun birinci şartı Kur'ân'a muvafakattir. Hadis açısır dan baktığımızda, Hz. Peygamber getirdiği kitapla çelişik bir İnsan ola mayacağından dolayı, onun hadisleri içinde Kitab'a aykırı bir şeyin o! maması gerekir. Çünkü böylesi bir durum, onu mesajına güvenilmez bi insan konumuna getirirdi. Halbuki Rasûlullah'ın hayatında böyle bir şe; söz konusu değildir. Dolayısıyla -tevil veya nesh söz konusu değilse- elimizdeki sünnet malzemesi içinde de Kur'ân'a aykırı bir şey olmaması gerekir. Böyle bir şey tesbit edildiğinde, bu, rivayetin sahih olmadığını gösterir.[995]
"Dünyanın ömrü yedibin senedir. Bizler yedinci binin içindeyiz" rivayetinin el-A'râf/7, 187; Lukmân/31, 34 ve eI-En'âm/6, 50 ayetlerine aykırı bulunarak reddedilmesi konumuzla ilgili örneklerdendir.[996]
b) Hadislere arz: Hz. Peygamber'in hadislerinde -tevil ve nesh imkanı yoksa- zıtlık söz konusu olmaz. Bu nedenle, ayetlerle aynı seviyede olmasa bile, hadisleri de kendi içlerinde birbirlerine karşı kıstas olarak kullanma zorunluluğu vardır. Bu karşılaştırma sonunda bir taraf, kendisini tercih ettirecek delillerle desteklendiği için alınmakta, diğerinin ise zayıflığına hükmedilmektedir. Mudrec, maklûb gibi, asıl haliyle

rivayet edilmediği tesbit edilmiş hadisler için de böyle bir durum söz konusudur. Bu karşılaştırmalar sonunda hadislerin metinlerindeki değişiklikler tesbit edilmektedir.
Örneğin, "üç hastalığa yakalanan ziyaret edilmez: Göz ağrısı olan, diş ağrısı çeken, vücudunda çıbanlar çıkan"[997] hadisi sahih kabul edilmemektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in göz hastalığına tutulan Zeyd b. Erkam'ı ziyaret ettiği[998], Uhud savaşında gözünden rahatsız olan Hz. Ali'yi yanına çağırttığı sahih rivayetlerde geçmektedir.[999]
c) Akla arz: Kur'ân kırkdokuz yerde akıl kelimesi ve müştakkâtını kullanarak akla verdiği önemi gösterir. Dolayısıyla, gelen rivayetin bedî-hî/küllî akıl diye tarif edilen yönlendirilmemiş akla ters olmaması gerekir. Zaten hadisçiler de bunu esas almışlar ve hadislerin akla aykırılığını zayıflık nedeni olarak görmüşlerdir.[1000] Ancak burada akıl derken, aklı aşan hususların hariç tutulması gerektiğini belirtmek gerekir. Örneğin mucizeler, gaybî haberler böyledir. Şer'î hususları bildiren hadisler de ; aklın değerlendirmesi dışında kalmaktadır. Meshin ayakların altına değil de üstüne yapılması gibi.
es-Suyûtî'nin "akla ters olan hadîslerden birisi" diyerek reddettiği "Nuh'un gemisi Kabe'yi yedi defa tavaf etti ve Makam'ın yanında iki re- " kat namaz kıldı"[1001] rivayeti konumuza örnek olabilecek durumdadır.
d) Müspet ilimlere arz: Müspet ilimlerin kesin olarak tesbit etmiş ol- . duğu hususlara aykırılık arz eden hadislerin sahih olmadıkları anlaşılır. Tefsir kitaplarında yer alan (Kaf dağı vb.) kainatla ilgili pekçok hadis '. böyledir. Ancak Hz. Peygamber'in kendi dönemindeki tecrübeye daya- ; nan geleneksel tıbbın uygulamalarına bakarak yaptığı tavsiyelerini iyi -değerlendirmek gerekir. O gün İçin yapılabilecek en güzel şey bugün için öyle olmayabilir. Bu ise hadisin reddini gerektirmez. Örneğin, Hz. Peygamber yaralanmalarda, kanın feveran etmesi durumunda dağlamayı tavsiye etmektedir. Bugün İçin bu ilkel olmaktadır ancak o günün şartlarında daha iyi bir metod söz konusu değildi.
İbnu'I-Kayyım'ın "bu hezeyanlarla kitaplarını karalayanlara hayret doğrusu" dediği, "yeryüzü bir kayanın üzerindedir. Kaya da bir öküzün boynuzları üzerindedir. Öküz boynuzlarını hareket ettirince kaya da hareket eder, böylece yer de hareket eder. İşte zelzele budur" rivayeti konumuza örnek olabilecek durumdadır.[1002]
e) Hadisin üslûbu: Hadisler manayla rivayet edilmiş olsalar da, bir bütün olarak bakıldığında bunlardan Peygamber'in nasıl bir üslûbu olduğunu çıkarmak mümkündür. Dolayısıyla bir peygambere yakışmayacak ifadeler içeren, lafızları bozuk, manası basitlikler, alaya alınacak ifadeler içeren, aşırı mübalağa ihtiva eden, şehevî hususları galeyana getiren rivayetler Peygamber'in üslûbuna yakışmadığından sahih olmadıkları anlaşılır.
"Dört şey dört şeyden doymaz: Kadın zekerden, yer yağmurdan, göz bakmaktan, alim ilimden"[1003] hadisi konumuzun örneklerindendir. Bu rivayet bir peygambere yakışmayacak ifadeler İçermektedir.
f) Pekçok İnsanın rivayet etmesi gereken bir hususu bir kişihin nakletmesi: Bazı şeyler vardır ki, bunların pekçok kişi tarafından rjvayet edilmesi gerekir. Önemli olmasına rağmen ikna edici sayının altında kimse tarafından rivayet edilmesi rivayet hususunda kuşku uyandırır.
Hz. Ebûbekr tarafından rivayet edildiği söylenen ve ezanda Hz. Pey-gamber'in adı söylendiğinde müslümanlarm baş parmaklarını öptükleri rivayeti böyledir.[1004] Böylesi bir olay müteaddit defalar müslümanlarm önünde meydana gelmesi ve pekçok kişi tarafından rivayet edilmesi gerekirken sadece bir kişiden rivayet edilmesi kuşku uyandırmaktadır. Aynı durum, kucağında uyuyan Hz. Peygamber'i rahatsız etmek istemeyen Hz. Ali'nin ikindi namazını kılamaması ve Hz. Peygamber'in du-asıyla güneşin geri döndürülmesi rivayeti de böyledir. Böylesi dehşetengiz bir olayın sadece Esma bnt. Umeys'den rivayet edilmesi rivayet hakkında kuşku uyandırmaktadır.[1005] Rivayeti değerlendiren Ibnu'l-Cevzî şöyle söyler: "Bu hadisi uyduran insan bir şeyden gafil kalmış. Sadece işin fazilet tarafına bakmış. Oysa faydası olmayacağına dikkat edememiş. Çünkü güneş battıktan sonra ikindi namazını kılmak kaza etmektir. Güneşin geri gelmesi onu edaya çevirmez."[1006]
g) Mükellef herkesin bilmesi gereken birşeyi bir kişinin nakletmesi: Mükellef olan herkesin bilmesi gereken, bilmemenin mazur görülmeyeceği bir haberi bir kişinin rivayet etmesi haberin mevzuİugunun alametlerindendir. Çünkü kulların mükellef olduğu birşeyin Hz. Peygamber tarafından sadece bir sahabiye bildirilmesi veya sadece bir sa-habi tarafından nakledilmesi haberin sıhhati hususunda kuşku uyandırıcı bir durumdur.
Örneğin, ramazan dışında başka bir ayın daha oruç tutmakla farz kılındığına dair bir haber gelse, bu rivayet bu prensiple reddedilir.[1007] Aynı şekilde, Hz. Peygamber'in veda haccmdan dönerken, Gadîr Humm'da ashabının önünde Hz. Ali'yi kendisine vasi ve halife tayin ettiği rivayeti böyledir. Böylesi bir iddia, sahabenin tamamını, Hz. Peygamber'in herkesi mükellef tuttuğu buyruğunu gizlemekle suçlamaktadır.[1008]
h) temayla tesbit: Bir haberin kabul edilebilmesi için ümmetin icmâ-ına aykırı olmaması gerekir. Çünkü icmâ bir haberin ya mensûh ya da aslının olmadığını gösterir. İcmânm hilafına olan hadis eğer mensûh değilse mevzudur.
Az yukarıda geçen Hz. Ali'nin vasi tayin edildiği rivayeti böyledir. Çünkü Hz. Peygamber'in yerine vekil bırakmadığı icmâ edilen bir hususdur. Keza Hz. Peygamber'in sabah ve akşam namazlarında kunut okuduğuna dair rivayet te böyledir. İbn Kuteybe (276/889) bununla ilgili olarak şöyle söyler: "Alimler sabah namazmdaki kunut hususunda farklı düşünmekle beraber akşam namazında okunmayacağı hususunda müttefiktirler."[1009]
ı) Mevzuat kitapları: Muhaddisler mevzu veya zayıf rivayetleri bira-raya getiren çalışmalar yapmışlardır. Baktığımız hadisin bu eserlerde bulunması durumunda sahih olmadığına dair bilgi edinme imkanına sahip
olmaktayız.
i) Eserlerde bulunmaması: Hadisler tamamen tasnif edilmiş durumdadır. Bu nedenle, elimize ulaşan veya bizlere aktarılan bir rivayet kitaplarda yoksa, mevzu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.
j) Tevrat ve İncil'e arz etmek: Mevzu hadis kitaplarında yer yer 'bu İsrâîliyyâttandır', Tevrat'ta geçmektedir' gibi ifadelere rastlanır. Muhaddisler böylesi rivayetlerin bir kısmını karşılaştırma ile tesbit etmişlerdir ancak bu çalışmaların genişletilmesine ve ciddi karşılaştırmalara ihtiyaç vardır, örnek vermek gerekirse, Hristiyanlıkta bizdeki Fatiha'nın vazifesini görmekte olan, başladığı ilk sözlere atfen Latince "Pater Noster", Fransızcası ise "Nötre Pere" denilen dua İncil'de iki yerde geçmektedir: "Ey göklerde olan babamız! İsmin mukaddes olsun. Hükümranlığın gelsin; gökte olduğu gibi yerde de senin istediğin olsun. Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi sen de bizim suçlarımızı bağışla. Günahla sınanmamıza olanak bırakma. Bizleri kötü olandan kurtar. Çünkü hükümranlık, kudret ve izzet te ebediyyen senindir."[1010]
Bu cümleler benzer ifadelerle, biraz değişik şekilde Ebu'd-Derdâ'dan rivayet edilmektedir: "Sizden biri veya kardeşi bir rahatsızlık duyduğunda şunu okusun, iyileşir: Göklerde olan rabbimiz! İsmin mukaddes olsun. Hükümranlığın gökte ve yerdedir. Rahmetim gökte olduğu gibi yerde de kıl. Kusur ve hatalarımızı bağışla. Sen iyilerin rabbisin. Bu acıya rahmetinden rahmet, şifandan şifa ihsan et."[1011] Görüldüğü üzere, bu rivayetin İncil'den alınıp Hz. Peygamber'e nisbet edildiği aşikardır.[1012]
k) Ravi vasıtasıyla hadisin sahih olmadığını tesbit: Hadisçiler ravi-lerle ilgili bir takım bilgileri toplayarak rivayet ettikleri hadislerin sahih olmadığını tesbit etmişlerdir. Bu alanda kullandıkları kriterlerin bir kısmı
. şunlardır:
ka) Rauinin yalan uydurduğunu itiraf etmesi. Örnek: Yahya b. Maîn, el-Alâ b. Abdirrahman hakkında şöyle der: "Kanaatimce bu zatın en güzel hali, vefat anıdır. Vefat ederken kendisine "Allah'tan mağfiretini dilemez misin" diye hatırlatmada bulunulunca şöyle dedi: "Allah'ın beni mağfiret etmesini dilerim çünkü ben Ali b. Ebî Tâltb'in faziletiyle ilgili 70 hadis uydurdum."[1013]
kb) Rauinin yalancılıkla tanınması. Zayıf, metruk, mecruh ravilere dair eserler, böylelerinin durumlarının beyan edildiği bilgilerle doludur. Örnek: İsmâîl b. Ebân el-Ganevî: Yahya b. Maîn bu zatın yalancı olduğunu söyler.921
kc) Ravinin ömür olarak yetişemediği kimseden rivayet ettiğinin tesbit edilmesi. Örnek: Abdullah b. İshak el-Kirmânî: Ebû Ali Huseyn b. Ali en-Neysâbûrî anlatıyor: Kirmânî, Muhammed b. Ebî Ya'kûb'tan hadîs rivayet edince kendisine geldim ve kaç yılında doğduğunu sordum. [1014] deyince ona dedim ki: "Muhammed b. Ya'kûb el-Kirmânî sen doğmadan dokuz yıl önce vefat etti, bilesin."[1015]
kd) Mezhebinde mutaassıb olduğu bilinen ravinin me'zhebini destekleyici rivayette bulunması. Örnek: Ali b. Hâşİm b. el-Berîd (189/805). Bu zatın rivayetinde Hz. Peygamber Hz. Ali'ye şöyle buyurur: "Sen bana ilk iman edensin. Kıyamette de benimle ilk musafaha edecek olan sensin. Sen sıddîk-ı ekbersin. Sen hakla batılı birbirinden ayıran fârûksun. Sen ümmetin kraliçe ansısın, mal mülk ise kafirlerin kraliçe ansıdır."[1016]
Ebû Dâvûd (275/888) sika olmakla beraber Şîa taraftarlığı yaptığını[1017], İbn Hibbân da (354/965) onun aşırı derecede Şîa taraftarı olduğunu belirtir.[1018]
ke) Ravinin yaşadığı bir olayın, naklettiği rivayeti uydurduğuna neden olduğunun tesbit edilmesi. Örnek: Sa'd b. Tarif. Seyf b. Ömer et-Temîmî bu zatla ilgili olarak şunu anlatır: "Sa'd b. Tarifin yanmday-ken oğlu ağlayarak okuldan geldi. Babası ne olduğunu sordu. Hocam beni dövdü dedi. Bunu duyunca sinirlendi ve şöyle dedi: "Bugün onu rezil edeceğim: İkrime bana İbn Abbas'tan merfu olarak rivayet etti: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Çocuklarınızın hocaları en şerlilerinizdir. Onlar yetimlere karşı en az merhametli, fakirlere karşı en sert olanlarınızdır."[1019]

1) Tarihe arz: Hadis münekkidlerinin rivayetlerde zikredilen bilgilerin doğruluğunu tesbit etmek için en çok kullandıkları kıstaslardan ve en başarılı oldukları alanlardan birisi tarihe arzdır. Bu metod sayesinde bir takım hadislerin aslının olmadığı ortaya çıkarıldığı gibi, bir kısmındaki bazı bilgilerin tarihi gerçeklere muhalif olduğu tesbit edilmiştir. Tarihe arzda başvurulan metod, her ne kadar eldeki rivayetlerin birbirleriyle basit karşılaştırmasından ve mukarrer tarihi gerçeklere arzdan ibaret olsa da, pekçok rivayetteki tarihî yanlışın tesbit edilmesinde gösterilen başarı ve gözle görülen emekler takdire şayandır. Hadis münekkidleri -kendi zamanlarına göre- bu alanda yapılabilecek çalışmaların en İyi ürünlerini ortaya koymuşlar, tarihe arz alanında geliştirdikleri yöntemlerin bugünkü modern tarihle geliştirilmesini bizlere bırakmışlardır.
Biz burada muhaddislerin bu metodu kullanmak suretiyle reddettikleri bazı rivayetleri misal olarak sunmak istiyoruz: [1020]

I- Tarih Yardımıyla Tenkit Edilen Rivayetlere Örnekler:
1-Fatıma Ne Zaman Doğdu?

Birkaç tarîkle gelen aynı mevzûdaki hadisin İbn Abbas varyantında şöyle geçmektedir: "Nebî (a.s) Hz. Fatıma'yı çok öperdi. Hz. Aişe sordu: "Yâ Nebiyyellâh! Fatıma'yı çok öpüyorsunuz. (Bunun hikmeti nedir?)" Nebî (a.s) şöyle cevap verdi: "Mi'râca çıkarıldığım gece cennete girdim. (Cebrâîl) bana cennetin tüm meyvelerinden ikram etti, yedim. Onlardan sulbümde bir su oluştu ve Hadîce Fatıma'ya hamile kaldı. İşte cennette yediğim bu meyveleri arzuladığımda, Fatıma'yı öpüyorum ve o meyvelerin kokusunu alıyorum."
Ibnu'l-Cevzfnin bu rivayeti değerlendirmesi takdire şayandır: "Bu hadis mevzudur. Alimi bırakın ilme yeni başlayan biri bile bunda şüphe etmez. Bunu nakleden, rivayet ve tarih bilgisi yönüyle cahillerin cahiliy-miş. Çünkü Patıma nübüvvet verilmeden beş yıl önce doğmuştur... İsrâ ise Hadîce'nin vefatından sonra, hicretten bir yıl önce olmuştur. Hem Rasûlullah Medine'ye hicret edince burada on yıl kaldı. Bu mevzu haberi rivayet edene göre, Nebi (a.s) vefat ettiğinde Fatıma on yaştan birkaç ay fazlaydı. Bu durumda Rasûlullah'tan (a.s) hadis rivayet eden Hasan ve Hüseyin ne olacak?.."[1021]
Görüldüğü gibi, İbnu'l-Cevzî bu rivayetin mevzuluğunu iki yerden yakalamaktadır: a) Hz. Fâtıma nübüvvetten önce doğmuştu. Bu sebeple Hz. Hadîce'nin miracdan sonra ona hamile kalması doğru değildir, b) Bu rivayete göre, Hz. Fatıma Rasûlullah vefat ettiğinde on-onbir yaşlarında olması gerekir. Oysa onun Hz. Ali'yle evli olduğu ve Rasûlullah zamanında Hasan ve Hüseyin adlı iki çocuğunun olduğu bilinen bir gerçektir. Bu iki durum rivayetin mevzuluğunu göstermeye yetmektedir. [1022]

2-Mescide Kandil Takmak:

"Mescide kandil takana yetmişbin melek istiğfar eder. Hasır serene ise şu kadar ecir vardır."[1023]
Bu rivayeti etnografyanın şümulüne girecek bilgiyle değerlendiren ez-Zehebî şöyle der: "Bu hadisin batıl olduğunu anlıyoruz çünkü Hz. Peygamber zamanında mescidde kandil yakılmadı. Hem Rasûlullah böyle birşey söylemiş olsaydı, ashab bu fazileti elde etmek için kosusurdu." [1024]

3-Rasûlullah İn Mushafa Bakması:

"Cibril'e gözümün ağrıdığından dert yandım. Bana mushafa bakmamı tavsiye etti." Ibnu'I-Cevzî bunu şöyle değerlendirir: "Hz. Peygam-ber'in zamanında mushaf mı vardı ki ona baksın."[1025]Aynı durum şu rivayette de söz konusudur: "Beş şey ibadettendir: Az yemek, mescidde oturmak, Kabe'ye[1026] bakmak, okumaksızin mushafa bakmak, alimin yüzüne bakmak." [1027]

4-Yüzüncü Yıl Başındaki Meltem:

Kıyameti haber veren "yüzüncü yılın başında Allah soğuk ve güzel bir meltem estirecek ve her müminin ruhunu alacaktır" mevzu rivayetini değerlendiren İbnu'l-Cevzî müminlerin varlığını delil getirerek rivayeti tekzib eder: [1028]"Bu hadis batıldır, müminlerin varlığı onu yalanlamaktadır." [1029]

5-Hz. Ömer'in Babasını Öldürmesi:

Hz. Ömer'in babasını öldürdüğü şeklindeki rivayeti değerlendiren İbn Teymiyye bunu reddeder: [1030] "Bu iddia yalandır; zira Hz. Ömer'in babası bi'setten önce cahiiiyye döneminde ölmüştür." [1031]

6-El-Hasanul-Basri Ebû Hureyre'den Hadis Aldı Mı?

Ahmed b. Abdillah el-Cuveybârî'nin huzurunda el-Hasan'ın Ebû Hureyre'den hadis işitip işitmediği hususunda ihtilaf edilir, O da senediyle birlikte Hz. Peygamber'den "el-Hasan Ebû Hureyre'den işitmiştir" diye bir hadis rivayet eder. [1032] Bunu değerlendiren İbn Arrâk "bu hadisin mevzu olduğu tarihle bilinmiştir" der. [1033] Çünkü el-Hasan Hz. Peygam-ber'in zamanında dünyada yoktu. Bunu Rasûlullah'm gayba dair haberleri içinde de değerlendirenleyiz zira bu zat hadis uyduran birisiydi.[1034]
Görüldüğü gibi, tbn Arrâk rivayetin mevzuluğunu iki yerinden tesbit etmektedir: a) el-Hasanu'1-Basrî Peygamber zamanında dünyada yoktu. Bu sebeple Hz. Peygamber'in onun için Ebû Hureyre'den hadis işitmiştir demesi muhaldir, b) Hz. Peygamber'in el-Hasan'ın adını zikretmesi geleceğe dair haberi olarak ta değerlendirilimez çünkü bu rivayeti aktaran zat hadis uyduran biridir. [1035]

7- Hz. Ali Ne Kadar İbadet Etti.

el-Hâkim'in rivayetinde Hz. Ali diyor ki: "Bu ümmetten hiç bir kim-ibadet etmezden önce, Rasûlullah ile beraber yedi yıl Allah'a ibadetim."[1036]
İbnu'l-Cevzî hadisi sened yönüyle tenkit ettikten sonra metin yönüyle de tenkit eder ve şöyle der: "Bunu batıl kılan hususlardan bir tanesi de Hadîce'nin, Zeyd'in, Ebûbekr'in ilk müslümanlar oluşuna muhalif olmasıdır. Ayrıca Hz. Ömer nübüvvetin altıncı yılında, kırk kişiden sonra müslüman olmuştur. Bu durumda (Hz. Ali'ye nisbet edilen) bu söz nasıl doğru olur?"[1037]
ez-Zehebî de hadisin batıl olduğunu, çünkü Hz. Peygamber'e vahiy gelmeye başladığı andan itibaren ilk inananların Hz. Hadîce, Hz. Ebû-bekr, Bilal, Hz. Ali'den az bir müddet önce veya sonra İslam'ı kabul eden Zeyd [1038]olduğunu ve bunların Hz. Peygamberle beraber Allah'a ibadet ettiklerini söyler, bu yedi yıl da nereden çıktı diye sorar. [1039]

8-Hayber Belgesi:

Hadisçilerle tarihçilerin zikrettiği ve "Hayber Belgesi" diye maruf olan haberde şöyle geçer: Yahudilerden bir kısmı Hayberlilerden cizyenin kaldırıldığına dair, Rasûlullah'ın fermanı olduğunu iddia ettikleri bir vesika çıkarırlar. Belgede şahit olarak bazı sahabilerin, fermanı yazan kişi olarak da Hz. Ali'nin ismi geçmektedir.
Kaynaklarda gördüğümüz kadarıyla bu belgenin sahte olduğunu ilk önce et-Taberî (310/922), daha sonra el-Hatîb (463/1071) ve en nihayet İbn Teymiyye (728/1328) delilleriyle birlikte ortaya koymuştur. Aynı belgenin hepsinin önüne gelme ihtimali olmakla birlikte, istinsah edilmiş bir nüshasının gelmesi de mümkündür. Çünkü İbn Kesîr, bu vesikanın et-Taberî ve İbn Teymiyye'ye getirildiğinden bahsederken kendişinin de bunu gördüğünü söylemektedir.[1040] Belgenin değerlendin si, tarihi açıdan tenkide güzel bir misal teşkil etmektedir:
a) Olayın et-Taberî'yle ilgili anlatılması:
İbn Kesîr hadisenin ilk önce Muhammed b. Cerîr'in başındanğini aktarır.[1041]
b) Olayın el-Hatîb'le ilgili anlatılması:
Yahudiler böyle bir belge çıkarınca, Halife Kâim bi Emrillah'tn veziri Ebu'l-Kâsım b. Mesleme belgeyi incelemesi için el-Hatîb el-Bağdâ-dfye verir. el-Hatîb'in buna bir göz atmasıyla, "bu belge yalandır" demesi bir olur. Vezir nereden anladığını sorunca şöyle cevap verir:

ba) Burada Muâviye b. Ebî Sufyân'm (60/680) şahid olarak ismi geçmektedir. Oysa Muâviye Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur. Hayber'in fethi ise hicrî 7'dir. Muâviye bu vakitte müslüman değildi. Dolayısıyla söz konusu fetihte bulunmamıştır.
bb) Vesikada Sa'd b. Muâz'm (5/626) adı şahid olarak geçmektedir. Halbuki o daha önceleri Hendek savaşında, Benû Kurayza gününde ko-iundaki damardan vurularak şehid olmuştur.[1042] Hendek savaşı İse Mekke'nin fethinden İki yıl önce gerçekleşmiştir.
el-Hatîb'in verdiği bu cevaplar vezirin çok hoşuna gitmişti.[1043]
İbnu'İ-Kayyım ise el-Hatîb'ten nakille bu vesîkadaki yanlışlıkları şpy-lece sıralar:
ba) Vesikada Sa'd b. Muâz'ın şehadetinden bahsediliyor. Oysa Sa a daha önce' Hendek savaşında şehîd düşmüştür.
bb) İçinde 'bunu yazan Muâviye b. Ebî Sufyân' diye geçmektedir. Oysa Muâviye daha sonra Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur.
be) O vakitler cizye ayeti nazil olmamıştı, sahabe de Araplar da cizyenin varlığından haberdar değildiler. Cizye ayeti Tebûk yılından sonra nazil oldu ve Rasûlullah bunu ilk olarak Necrân hristiyanları ile Yemen yahudilerine uyguladı. Medine yahudilerinden ise cizye alınmadı çünkü onlar bu ayetin nüzulünden önce Hz. Peygamber'Ie musâlaha etmişlerdi. Daha sonra (anlaşmayı bozdukian için) Hz. Peygamber onların bir kısmını Öldürdü, geri kalanlarını da Şam ve Hayber'e sürdü. Hayberliler de Hz. Peygamberle cizyenin farziyetinden önce anlaştılar. Cizye ayeti nazil olunca eski anlaşma üzerine devam ettiler. Cizye daha önce Hz. Peygamberle musâlaha etmemiş kimselere uygulandı.
bd) Vesîkada Rasûluilah'ın onlardan ağır iş ve ücretsiz çalışmayı kaldırdığı zikredilmektedir. Oysa Hz. Peygamber zamanında ağır iş yükleme, ücretsiz veya ucuza çalıştırma hadisesi yoktu.
be) Hz. Peygamber Hayberlilerle bir anlaşma yapmamış bilakis size dilediğimiz uygulamayı yaparız buyurmuştu. Kendilerine sürekli emân verilmiş zimmîlere konan cizyeyi böyle emânİarı olmayan Hayberliler-den nasıl kaldırmış olsun ki?
bf) Bu kadar önemli bir olay, çok kimsenin rivayet etmesi gereken hadiselerdendir. Öyleyse ashab, tâbiûn ve hadis imamları değil de neden sadece yahûdîler bunu biliyorlar ve rivayet ediyorlar.
bg) Hayberliler kendilerinden cizyenin kaldırılmasını gerektirecek hayırlı bir iş yapmadılar. Bilakis Allah'ın dinine ve Rasûlü'ne savaş açmış, onunla ve ashabıyla savaşmış, Allah Rasûlü'nü zehirlemeye çalışmışlardır.
bh) Nebî (SAV) kendisiyle savaşmayan ve düşmanlık yapmayan Nec-rânlılar, Yemenliler ve diğerlerinden bile cizye almışken; düşmanlık, küfür ve inadlarında aşın giden Hayberlilerden niçin almayacaktı? Bilakis cizyelerinin artırılmasını hak etmişlerdi.
bı) Şayet Nebî (SAV) onlardan cizyeyi kaldırmışsa, demek ki onlar hal olarak kafirlerin en iyilerindendiler. Oysa Rasûluilah'ın onları yurtlarından sürdüğünü görüyoruz.
bi) Eğer söyledikleri doğru olsaydı ashâb, tâbiûn ve fukahânın tamamı bunun hilafına icmâ etmezlerdi. Oysa hiçbiri Hayberlilere cizye gerekmez dememişlerdir. Bilakis Hayberfilerle diğerlerinin cizye açısından eşit olduklarını, bu vesikanın asılsız olduğunu söylemişlerdir.[1044]
c) Olayın İbn Teymiyye ile ilgili anlatılması:
Ayrıntıda biraz farklılıklar bulunan rivayete göre, 701/1301 yılında Hayber yahudileri Hz. Peygamber'in kendilerinden cizyeyi kaldırdığını iddia ettikleri bir vesika ile gelirler. Vesikanın altında bunu yazanın Mu-âviye, şahidin de Sa'd b. Muâz olduğu yazılıdır. Fukaha çeşitli yönlerden vesikanın uydurma birşey olduğunu anlar. İbn Teymiyye de (728/1328) vesikadaki yanlışlıkları ortaya koyar. Onlar da tekrardan cizye ödemeyi kabul ederler.
İbn Kesîr vesikanın uydurma oluşunun bir alameti olarak ta şunu ekler: "Vesikada 'yazan Alî b. Tâlib'[1045] ifadesi geçmektedir. Bu hatadır, böyle bir ifade müminlerin emiri Hz. Ali'den çıkmaz.[1046] Çünkü nahiv ilmi Ebu'l-Esved ed-Duelî vasıtasıyla ona dayanmaktadır."[1047]

9-Muâz'in Oğlu Ne Zaman Vefat Etti?

Abdurrahman b. Ganm anlatıyor: "Oğlunu kaybettiğinde Muâz b. Cebel'i görmüştüm. Çok üzüntülüydü. Durumu Hz. Peygamber'e ulaşınca ona şu mektubu yazdı: 'Bismillâhirrahmanirrahîm. Allah'ın rasûlü Muhammed'den Muâz b. Cebel'e. Sana selam olsun. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a sena ederim. Allah ecrini kat kat versin, sabırlar ihsan etsin. Hem bizleri hem de sizleri her halinde şükredenlerden eylesin. Bizler, ailelerimiz, mallarımız, çocuklarımız Allah'ın bizlere hediyeleri ve emanetleridir. Allah takdir ettiği ömür müddetince onlardan istifade ettirir. Mahdut zamanın dolmasından sonra emanetleri alır..."[1048]
Ebû Nuaym bu ve benzeri diğer rivayetlerde geçen tarihe aykırı hususa dikkat çeker ve gerçeği açıklar: "Bu rivayetlerin tamamı zayıftır, sabit değildir. Zira, Muâz'ın oğlunun vefatı Hz. Peygamber'in vefatından birkaç yıl sonra idi. Mektubu yazan aslında bir sahabi idi. Ravi yanılarak bunu Hz. Peygamber'e nisbet etmiştir."[1049]

10-Hz. Âişe Rasûlullah'la Ne Zaman Evlendi?

Hz. Âişe'nin peygamberimizle evlenmesi hususunda Ebû Hurey-re'den şöyle bir hadis rivayet edilir: "Hz. Peygamber Mekke'den hicret edip saçı başı toprak içinde Medine'ye geldiğinde, yahudiler ona pekçok sorular sormaya başladılar. Hz. Peygamber de Allah'ın Iütfuyla bunlara hakkıyla cevaplar verdi. Hanımı Hadîce Mekke'de iken vefat etmişti. Hz. Peygamber Medine'ye gelince, burayı kendisine yurt edindi ve evlenmek istedi. Medinelilere 'beni evlendirin' buyurdu. Cibril de ona 'cennetten bir karış genişliğinde, iki zira' uzunluğunda bir bez getirdi. Bezde gözlerin görmediği güzellikte bir resim vardı. Cibril bezi açtı ve"ey Muhammed! Allah Teâlâ bu resimdekiyle evlenmeni emir buyuru-;: r yor" dedi. Hz. Peygamber ona "ey Cibril! Bu resimdeki gibi birini ne reden bulayım" diye çaresizliğini bildirdi. Cibril ona şöyle dedi: "Allah senin Ebûbekr es-Sıddîk'ın kızıyla evlenmeni emir buyuruyor." Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebûbekr'in evine gitti ve kapısını çaldı. Sonra şöyle buyurdu: "Ey Ebûbekr! Allah benim seninle hısım olmamı emir buyurdu." Ebûbekr'in üç kızı vardı, onları Hz. Peygamber'e gösterdi.
Rasûlullah da şöyle buyurdu: "Allah benim şu kızla evlenmemi emir buyurdu." Gösterdiği kız Âişe idi ve onunla evlendi."
İbnu'I-Cevzî bu rivayetle ilgili olarak şöyle der: "Bunu uyduranın ilmine kadar da kıtmış! Çünkü Rasûlullah Hz. Âişe ile Mekke'de evlenmiştir. O vakitler ise Ebûbekr'in üç kızı yoktu. Esma ve Âişe dışında kızı yoktu. Ummu Kulsûm adlı kızı ise Hz. Ebûbekr'in vefatından sonra doğmuştur."[1050]
Ibnu'l-Cevzî bu rivayeti iki noktadan tenkit etmektedir: a) Rivayete bakılacak olursa, Hz. Peygamber Hz. Âişe'yle Medine'de evlenmiştir. Oysa Mekke'deyken onunla evlendiği mukarrer bir bilgidir, b) Rivayette, Hz. Ebûbekr'in üç kızını Rasûlullah'a gösterdiği zikredilmektedir. Oysa Hz. Ebûbekr'in üçüncü kızı vefatından sonra dünyaya gelmiştir. [1051]

11-İsrâ Ne Zaman Gerçekleşti?

Şerik b. Abdillah b. Ebî Nemir, Enes b. Mâlik'ten isrâ hadisini şöyle aktarır: "Hz. Peygamber vahiy gelmeden önce Mescid-i HarânVda ' uyurken kendisine üç kişi gelmiş..."[1052]
Bu rivayete göre isrâ hadisesi Hz. Peygamber'e nübüvvet verilmeden önce gerçekleşmiştir. el-Hattâbî, İbn Hazm, Kâdî Iyâz, en-Nevevî, İbn Kesîr gibi alimler hadisteki bu kaydı kabul etmemişlerdir.[1053]
Hadisi rivayet eden Müslim de rivayetin ardından Serik'ten kaynaklanan hatalara dikkat çekerek şöyle demiştir: "Hadiste bazı takdim ve tehirler ile ziyade ve noksanlıklar söz konusudur." Müslim şârihi en-Nevevî de Şerik'in rivayetinde vehimler olduğunu, bunlardan birisinin de isrâyı nübüvvetten önce göstermesi olduğunu söyler. Alimlerin namazı^ \ isrâ gecesi farz kılındığında icmâ ettiklerini, bu durumda vahiy gelmeden önce namaz nasıl farz kınabilir diye de sorar.[1054]
Konumuzun başında arz ettiğimiz gibi, hadis münekkidleri bir takirİ rivayetlerde geçen ayrıntıların tarihi gerçeklerle çeliştiklerini tesbit etj-mişlerdir.[1055] Onların bu tesbitleri, bazı hadislerde, tarihi gerçeklerle çdL lisen bilgilerin bulunabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Güvenir iir hadis kitaplarında bu türden hataların yer alması, musanniflerinin yoğun hadis etüdleri içerisinde rivayetleri muhteva açısından fazla tahlile tabi tutamamalarına bağlanabilir. Aynı konuda birbirlerine zıt hadislerin bulunmasının bir sebebi de budur. Senedlere karşı son derece titiz tavır sergilenirken, metinlerin diğer delillerle karşılaştırılmasına, özellikle de tarihi bilgilerle mukayese edilmesine yer verilmemiştir. Yer yer hadis kitaplarında bu türden bilgilere rastlanması, eser sahiplerinin bu konuya özel olarak eğildiklerinden değil, aynı konudaki hadisleri biraraya getirirken rastlanan farklı rivayet sebebiyledir. Burada hadis musanniflerini bir derece mazur görmemiz mümkündür. Çünkü her hadis üzerinde muhteva açısından tek tek uğraşmaları durumunda, tasnif atta bu derece başarılı olamayacakları aşikardır. Böyle bir uğraş, Özellikle teşrîyle ve kelamla ilgili rivayetlerde hadisleri çeşitli prensipler ışığında tahlil etmeyi gerektireceğinden, hadis kitapları asli hüviyetlerini kaybedebileceklerdi. Hadisçiler bu etüdlerini hadis kitaplarına almasalardı bile, bu uğraş zaman kaybetmelerine neden olacak, belki bir e/-

Buhdrf deki hadis sayısı şimdikinden oldukça az olacaktı. Aynı durum diğer hadis kitapları için de söz konusudur. Bu sebeple onlar sened ağırlıklı olmak üzere koydukları prensiplere uyan hadisleri kitaplarına almışlar, sened yönüyle gösterdikleri çabayı metinler için de göstememişlerdir. Bu alandaki gayretleri senede göre aşağı seviyede kalmıştır. Dolayısıyla, sened açısından yoğunlaştıkları hadisleri sahih gördüklerinde, metin açısından aynı titizlikle tahlil edemediklerinden, sahih kabul ederek eserlerine almışlardır. Bir anlamda bunların tahlillerini başkalarına bırakmışlardır.
Hadis tenkidçilerinin rivayetlerdeki bu tür hatalara vakıf olmaları ise rivayetleri ayrı ayrı tahlil etmelerinden, diğer delillerle karşılaştırmalarından, en önemlisi de diğer ilim dallarıyla da meşgul olmalarından kaynaklanmaktadır. İbnu'l-Cevzî ile ez-Zehebî'nin bu başarısı aynı zamanda tarihle de yoğun olarak meşgul olmalarındandır. Dolayısıyla, musanniflerin kitaplarına aldıkları bir kısım rivayetlerdeki tarihi hatalar münek-kidlerce büyük oranda tesbit edilmiştir, diyebiliriz.
Bununla beraber, tarih açısından hadis ilminin beklediği derli toplu ciddi çalışmalara ve geliştirilecek metodlara ihtiyaç vardır. Tarih yardımıyla hadis kitaplarında yer alan rivayetlerin -mümkün olduğunca- tarih sırasına göre sıralanmasına, tarihi gerçeklere aykırılık arz eden bilgilerin ayıklanmasına, Hz. Peygamber'in hayatında geçen bazı olayların tarihi süreç içinde bulunmaları gereken yere oturtulmalarına, bir kısım ayetlerin nüzul tarihleriyle ilgili problemlerin kaldırılmasına ihtiyaç vardır.
Aşağıda hadis kitaplarımızda yer alan bazı rivayetlerdeki hatalar, tarihin şahitliğiyle tesbit edilmeye çalışılacak, bilginlerin değerlendirmeleri sunulacaktır. Bu bir anlamda hadisleri tarihin şahitliğine sunmanın zaruretini gösterirken, diğer taraftan da musanniflerin hatadan beri olmadıklarını ortaya koyacaktır. [1056]

I-Şam Yolculuğu:

et-Tirmizî'nin Abdurrahman b. Gazvân > Yûnus b. Ebî İshâk > Ebû-bekr b. Ebî Mûsâ > Ebû Mûsâ ef-Eşarî tarikiyle naklettiği rivayette, Ebû Tâlib'in Kureyşlilerle birlikte Şam'a doğru çıktığı ticaret yolculuğunda, Hz. Peygamber'i de beraberinde götürdüğü geçer. Bu yolculuk esnasında bir rahiple karşılaşırlar... Rivayet şöyledir:
Ebû Tâlib Şam'a ticarete çıktı. Hz. Peygamber de Kureyş'in ileri gelenleri ve amcasıyla beraber çıktı. Rahibin oraya vardıklarında, konakladılar ve hayvanların palanlarını çözdüler. Bu esnada rahip yanlarına geldi. Daha Önceleri ona uğrarlardı ancak yanlarına gelmez, onlarla ilgilenmezdi. Hayvanların palanlarını sökerlerken rahip aralarında gezinmeye başladı, gelip Rasûlullah'ın elini tuttu ve şöyle dedi: "Bu alemlerin efendisidir. Bu alemlerin rabbinin rasûlüdür. Allah onu alemlere rahmet olarak gönderecektir." Kureyş'in bazı ileri gelenleri "nereden biliyorsun" diye sordular. O da şöyle dedi: "Sizler tepeden bu tarafa seğirttiğinizde bütün ağaç ve taşlar secdeye kapandı. Oysa onlar, sadece bir peygamber için secdeye kapanırlar. Ayrıca ben onu omuz kıkırdağının altında elma gibi duran peygamberlik mühründen de tanırım." Rahip daha sonra döndü ve onlara yemek hazırlayıp getirdi. Hz. Peygamber o an develerle ilgileniyordu. Rahip "onu da çağırın" dedi. Hz. Peygamber kendisini gölgelendiren bir bulutun altında geldi. Topluluğa yaklaştığında, onların kendisinden önce ağacın gölgesinde oturduklarını gördü. Hz. Peygamber oturunca, ağacın gölgesi onun üzerine yöneldi. Rahip "ağacın gölgesine bakın! Onun üzerine yöneldi" dedi. Rahip yanlarında durup, "Rumlar görürlerse tanırlar ve Öldürürler, bu sebeple Rum diyarına götürmeyin" diye ısrar edip durdu. Bu esnada Rum tarafından yedi kişinin geldiğini gördü. Onları karşıladı ve "niçin geldiniz" diye sordu. "Şu peygamber bu ayda çıkacak diye geldik. Her tarafa adam gönderildi. Onun haberi bize de getirildi ve senin bu yola gönderildik" dediler. Rahip "arkanızda sizden daha hayırlı (fazla bilgi sahibi) kimse var mı" diye sordu. Onlar "bize sadece, onun senin bu yolda olduğu haber verildi" dediler. Rahip onlara "Allah'ın yapmayı murad ettiği bir işi herhangi bir insanın engelleyebileceğini düşünebilir misiniz" diye sordu. Onlar "hayır" cevabını verdiler. Sonra ona beyat edip, birlikte bekleşti-ler. Rahip bilahere (Kureyşlilere dönerek) "Allah için söyleyin, bunun velisi hanginiz" diye sordu. Onlar "Ebû Tâlib'tir" dediler. Rahip ısrarla Hz. Peygamber'i göndermesini istedi, O da geri dönderdi. Ebûbekr de BilaPi onun yanına kattı. Rahip Hz. Peygamber'e azık olarak kurabiye, (katık olarak) zeytinyağı verdi."[1057]
Görüldüğü gibi bu rivayette Hz. Ebûbekr'in Bilal'ı Hz. Peygamber'in yanına katarak geri gönderdiği geçmektedir.
Ebu Nuaym'ın et-Tirmizî tarikiyle naklettiği bir varyantta Ebûbekr ismi geçmez. İbare şöyledir: "Rahip ısrarla Hz. Peygamber'i göndermesini istedi. O da Bilal'ı yanına katıp geri gönderdi. Rahip Hz. Peygamber'e azık olarak kek, (katık olarak) zeytinyağı verdi."[1058]
İbnu'i-Esîr'in Rezîn'den senedsiz naklettiği rivayette, Hz. Ali babası Ebû Tâlib'den şöyle dediğini nakleder: "Rahip ısrarla onu göndermemi istedi. Ben de birkaç kişiyle beraber onu gönderdim. Bilal de onların içindeydi. Rahip ona azık olarak kek, (katık olarak) zeytinyağı verdi."[1059] Bu rivayette de Ebûbekr ismi geçmez.
Biz burada, Hz. Ebûbekr ile Bilal'ın bu yolculukta bulunmalarını tarihi açıdan değerlendirmeye tabi tutacağız. Tahlilimizde et-Tirmizî rivayetinden hareket edeceğimiz için değerlendirmelerimiz de bu merkezde olacaktır. [1060]

A-Rivayetîn Tahüü:
1-Rasûhıllah'ın Bu Seyahat Esnasında Kaç Yaşında Olduğu:

Rivayeti sağlıklı değerlendirebilmek İçin, Rasûlullah'ın bu yolculukta kaç yaşında olduğunu tesbit etmemiz gerekmektedir:
Kaynaklar, Rasûlullah'ın bu yolculukta kaç yaşında olduğunda ihtilaf etmekle birlikte, ortak olan nokta Hz. Peygamber'in çocuk olduğudur. Değerlendirmelerin dört grupta toplandığını görüyoruz:
a) 9 yaşında idi.[1061]
b) 10 yaşında idi.[1062]
c) 12 yaşında idi.[1063]
d) 13 yaşında idi.[1064]

2-Bu Sırada Hz. Ebûbekr (13/634) Kaç Yaşında Olduğu:

Kaynaklar Hz. Ebûbekr vefat ettiğinde altmışüç yaşında olduğunu söylerler. Hz. Peygamber de altmışüç yaşında vefat etmişti. Hz. Ebûbekr'in kendisinden sonra iki küsur yıl yaşadığı düşünülürse, Hz. Pey-gamber'den ikibuçuk yaş küçük olduğu anlaşılır.[1065] Bu durumda Hz. peygamber bu yolculukta kaç yaşında idiyse Hz. Ebûbekr ondan ikibuçuk yaş küçük idi demektir. İbn Kesîr dokuz veya on yaşında olduğunu söyler.[1066] Biz Rasûlullah'ın 13 yaşında olduğunu kabul etsek, Ebûbekr en iyi ihtimalle onbir yaşında İdi. [1067]

3-Bilal Bu Esnada Doğmuş Muydu?

Kaynaklara baktığımızda Bilal'in vefat tarihi hususunda oldukça farklı tarihlerle karşılaşmaktayız:
a) Bilal kaç yılında vefat etti:
aa) 17 yılında.[1068]
ab) 18 yılında.[1069]
ac) 20 yılında.[1070]
ad) 21 yılında.[1071]
ae) 25 yılında.[1072]
b) Bilal kaç yaşında vefat etti:
ba) Altmış küsur yaşında.[1073]
bb) Altmışüç yaşında.[1074]
be) Yetmiş yaşında.[1075]
Bu haberler içinden onun 17 yılında, yetmiş yaşında vefat ettiği rivayetlerini kabul ettiğimizde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: Hz. Ebû-bekr 13 yılında altmişüç yaşında vefat etmişti. Bilal 17 yılında yetmiş yaşında vefat ettiğine göre, Hz. Ebûbekr'den dört yaş büyüktü demektir. Bu durumda yolculuk sırasında Hz. Ebûbekr en iyi ihtimalle on yaşında ise, Bilal de ondört yaşında idi. Ancak Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin beyanına göre Hz. Ebûbekr'in torunlarından Şuayb b. Talha, onun Hz. Ebûbekr'le aynı yıl doğduğunu söylemiştir. [1076] Keza bir diğer torunu Saîd b. Talha'dan da aynı şey nakledilmiştir. [1077] Bu durumda yine 17 yılında vefat ettiğini kabul etsek 67 yaşında vefat etmiş

olmakta, yolculuğa katılmışsa, o da Hz. Ebûbekr gibi 10 yaşında İdi demektir.[1078]
Rivayeti inceleyenler yolculuk tarihinde Bilal'ın henüz dünyaya gelmemiş olduğunu söylerler. Biz bunu kabul etmeyip, hep müspet tarafından bakarak kendi söylediğimizi kabul etsek bile problem yine hallolma-maktadır. Çünkü Hz. Ebûbekr, Bilal'i tevhid inancı sebebiyle müşrikler-ce azaba uğradığı zaman satın almış ve azad etmişti. Bu seyahat esnasında yanlarında yoktu. Satın alma ise nübüvvetten sonraki hadisedir. Dolayısıyla Bilal'in bu yolculukta bulunması mümkün gözükmemektedir. [1079]

B-Hadise Yöneltilen Tenkidler:

Hadisin tariklerinden yaptığımız nakiller, rivayette geçen bir takım bilgilerin (hatta rivayetin) kendisinin sıhhati hususunda istifhamların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim öteden beri bir kısım hadis-çi ve tarihçiler, muhteva açısından bu rivayeti tenkide tabi tutmuşlardır. Rivayet üzerinde düşünüldüğünde, sahih kabul edebilmek için, ikna edici cevaplar bekleyen sorulardan birkaçı şunlardır:
1-Hz. Ebûbekr'in Bilal'i Hz. Peygamber'in yanına katmasının imkansızlığı: Rivayetlerde görüldüğü gibi, Hz. Ebûbekr bu yolculuk sırasında en iyi ihtimalle onbir yaşında idi. Bu durumda bir çocuğun efendilik yapıp kölesini göndermesi nasıl mümkün olur, hem de onu henüz satın almamışken.
Rivayeti değerlendiren İbn Seyyidi'n-Nâs (734/1347) şöyle söyler: "Bu hadisin metninde nekaret vardır, o da Hz. Ebûbekr'in Hz. Peygamber ile birlikte Bilal'i göndermesidir. Bu nasıl olacak ki, Ebûbekr o vakitler on yaşına varmamıştı çünkü Rasûlullah Ebûbekr'den iki yaştan daha fazla büyüktür. Aynca Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî ve başkalarının söylediğine göre, Rasûluliah bu yolculuk sırasında dokuz yaşında, diğer başkalarına göre de oniki yaşındaydı. Bunun yanında Bilâl, Hz. Ebûbekr'in eline, bundan otuz yıldan daha fazla bir süreden sonra geçti. Kendisi Benû Cumah elinde idi. Allah için İslam uğrunda eziyetlere uğrayınca Ebûbekr ona acıdı. Kurtarmak için satın aldı. Bu rivayet meşhurdur."[1080]
Hadise aynı zaviyeden yaklaşan ez-Zehebî'nin ifadeleri ise daha ağırdır. O, rivayetin sıhhati hususunda ciddi endişeler taşımaktadır. Bu tereddüdünü verdiği başlıkla dile getirir: "Eğer sahihse Hz. Peygamber'in. amcasıyla yolculuğu." Rivayetin sonunda ise munker bir hadis olduğu-j nu dile getirir: "Bu hadis gerçekten munker bir hadistir. Rasûlullah'tanj ikibuçuk yaş küçük olan on yaşındaki Ebûbekr'in burada ne işi var? Ke-; za bu vakitte BüaPin burada ne işi var? Çünkü Ebûbekr onu nübüvvet-! ten sonra satın almıştı. Hem o vakitler Bilal henüz doğmamıştı ki! Ay-j rica, Rasûlullah'in başında gölgesi var idiyse, ağacın onu gölgelendir-j mek için üzerine uzanması nasıl düşünülebilir? Çünkü böyle bir durum-j da, bulutun gölgesi Rasûlullah'm altında konakladığı ağacın gölgesini' yok eder.[1081] Ayrıca Hz. Peygamber'in Ebû Tâlib'i rahibin sözleriyle bîr-; likte andığını hiç görmedik. Kureyşliler de, beraberindeki yolcular da; bundan bahsetmemiştir. Oysa böyle şeyleri anlatmaya merakları ve ar-] zuları çoktu. Böyle birşey olmuş olsaydı bu olay aralarında son derece! şöhret bulurdu. Ayrıca Hz. Peygamber'in içinde nübüvvete hazır bir] duygu kalır ve Hira mağarasında ilk vahiy geldiğinde hayrete düşmez,] Hadîce'ye koşarak aklından endişe etmez, kendini atmak için dağlarınj tepelerine çıkmazdı. Aynı şekilde, bu durum Ebû Tâlib'i korkutmuş ve; onu geri göndermesinde etkili olmuş ise, Hz. Peygamber daha sonra nasıl oluyor da rahat bir şekilde Hadîce adına ticaret yolculuğuna çıkmıştır. Hadiste çeşitli fırka mensuplarının sözlerine benzer munker lafızlar da vardır."[1082]
İbn Kesîr de (774/1372) Hz. Ebûbekr ile Bilal'ın bu seyahatta bulunmalarının garip olduğunu söyler.[1083]
İbn Hacer de (852/1448) bu ibarenin başka bir hadisten katıştırıl-mış/idrac edilmiş olabileceğini, bu durumun ravilerden birinin hatasından kaynaklanmış olma ihtimalini söyleyerek üzerinde durduğumuz hususa dikkat çeker.[1084]
el-Mubârekfûrî de benzer yaklaşımı sergiler: "Bu hadiste Hz. Ebûbekr ve Bilal'in zikredilmesi mahfuz değildir, alimlerimiz bunu vehm saymışlardır. Durum gerçekten de böyledir. Çünkü Hz. Peygamber'in o vakitler yaşı 12 İdi. Ebûbekr ise ondan iki yaş küçüktür. Bilal ise muhtemelen o vakit dünyada yoktu."[1085]
Bazı rivayetler ise Hz. Ebûbekr ile Bilal'i zikretmezler. Bu noktada tarihi gerçeklerle Örtüşürler:
a) el-Bezzâr'm Musnecf inde amcasının beraberinde Bilal'i gönderdiği zikredilmez, bir kişiyi gönderdi ifadesi geçer.[1086]
b) Siyer ve tabakat kitaplarındaki bazı rivayetlerde, Ebû Tâlib'in Ra-sûlullah'ı kendisinin geri getirdiği zikredilir.[1087]
c) İbn Âiz bu rivayeti Megdzî'sinde zikretmiş, Ebûbekr Bilal'i yanına katıp geri gönderdi diye başlayan kısımdan İtibaren sonuna kadar olan kısmı nakletmemiştir.[1088]
2-Rahibin kafiledekilere anlatmasına göre, Hz. Peygamber kafileyle beraber tepeyi aştığında bütün taşlar ve ağaçlar secdeye kapanmışlardır. Keza hadiste Rasûlullah'ın kendisini gölgelendiren bir bulutun altında yürüdüğü, ağacın altına oturduğunda ağacın gölgesinin insanların üzerinden Rasûlullah'ın üzerine kaydığı zikredilmektedir. Ayrıca rahip Hz. Peygamber'in son rasûl olduğunu anlamış[1089] ve Hz. Peygamber'in sırtındaki nübüvvet mühründen bahsetmiştir. Rahip Hz. Peygamberle ilgili konuşurken, çıkacak son peygamberin yolda bulunduğunu tesbit eden yedi Rum da oraya gelmişlerdir. Tüm bu bilgiler Hz. Peygamber'in son peygamber olacağını ayan beyan ortaya koymaktadır.
Burada, Rasûlullah'ın peygamberliğine dair bu kadar olağanüstü durumlar meydana geliyor da[1090] yolculuğa katılanlardan hayatta kalanlar ve Ebu Talib neden davet sırasında İslam'ı kabul etmemiştir diye bir soru akla gelmektedir. Hem Rasûlullah dini tebliğe başladığı zaman bu kadar sıkıntı ile niçin karşılaşmıştır? Bu kadar harika halleri görülen bir insana niçin hemen itaat etmemişlerdir? Ayrıca bu muhteşem olayları görenlerin en azından Mekke'ye dönünce bütün ahaliye olanları anlatmaları ve Rasûlullah tebliğe başlayınca zaten kabule hazır olan büyük bir kitlenin birden İslam'ı kabul etmesi gerekmez miydi? Rivayeti değerlendiren muasır el-Gazâlî şöyle söyler: "Bahîra kıssası sahih olsun veya batıl olsun, kesin olan birşey vardır ki, bu kıssa geriye bir iz bırakmamıştır. Hz. Muhammed de rahibin kelamına bakarak peygamberliği bekleyip hazırlığa başlamamıştır. Yolculuğa katılanlar da aralarında bu olayı müzakere etmemişler ve etraflarına yaymamıjardır. Olmadığını tercih ettirircesine olay, olmamış gibi kapandı gitti."[1091]
3-Bu kadar harikulade halleri yaşayan Hz. Peygamber Hira'da ilk vahye muhatab olduğunda neden şok oldu? Önceden bazı halleri yaşamış birisi olarak neden şaşırdı?
4-Rahip Hz. Peygamber'e zarar verilmesinden, tanınmasından korkarak geri çevrilmesini sağlamıştı. Oysa Hz. Peygamber daha sonra Hadîce adına ticaret kervanları düzenleyip, bizzat başlarında bulundu. Bu İkisi nasıl bağdaştırılır?[1092]
5-RasûIullah'ı çocuk yaşta bir papazla irtibatlandirmak, İslam'ı lekeleyip, Rasûluilah'm küçüklüğünden itibaren hristiyanlardan bilgi aldığını ima etmek isteyenlerin bir uydurması olabilir mi?
6-Hadisin senedi: Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu hadis sadece Ab-durrahman b. Gazvân > Yûnus b. Ebî İshâk > Ebûbekr b. Ebî Mûsâ > Ebû Mûsâ el-Eşarî tarikiyle senedle gelmektedir ve tek ravisi Ebû Mû-sâ'dır.[1093] Hadisin metnini verirken değindiğimiz îbnu'I-Esîr'in Rezîn'den naklettiği, Hz. Ali vasıtasıyla Ebu Tâlib'ten gelen rivayete gelince, bunun senedi yoktur. Çünkü İbnu'I-Esîr hadisleri eserinde toplarken se-nedlerini zikretmemiştir.[1094] Böylece elimizde tek bir sened kalmaktadır. Bu durumda onu incelemek durumundayız:
Hadisi rivayet eden et-Tirmizî rivayetin ardından bunun hasen garib olduğunu ve sadece bu tarikle geldiğini bildiklerini söyler. el-Hâkim de sahih olduğunu, es-Sahfhayn'ın rivayet etmeyip te şartlarına uyan bir hadis olduğunu belirtir.[1095] tbnu'1-Esîr el-Cezerî de isnadının sahih oiduğunu ve ricalinin es-Sahîhan veya ikisinden birinin ricali olduğunu belirtir.[1096] İbn Hacer de senedinin kavi (sağlam) olduğunu söyler[1097] ve hadisi et-Tirmizî dışında başkalarının da (aynı senedle) rivayet ettiğini belirtir.[1098] es-Suyûtî de hadisin sıhhatini ortaya koyan şahid rivayetleri olduğunu söyler ve bunlardan birkaçını zikreder.[1099] Biz hadisin ravilerine bakacak olursak:
a) Abdurrahman b. Ğazvân (207/822): el-Beyhakfnin beyanıyla, hadisin muttasıl olarak kendisinden rivayet edildiği tek insan, Ebû Nûh Abdurrahman b. Gazvân'dır.[1100]
Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, rical alimlerinin bir kısmı onun için sika derken, bir kısmı da salih olduğunu, kendisinden rivayette bir beis bulunmadığını söylerler.[1101] Onu Si/cdt'ına alan İbn Hibbân hata ettiğini ve el-Leys vasıtasıyla rivayet ettiği "köleleri dövmeye" dair bir hadis[1102] sebebiyle kalbin kendisinden şüpheye düştüğünü söyler.[1103] ez-Zehebî de sika olduğunu, el-Buhârî ve en-Nesâî'nin hadisiyle ihticac ettiğini ve insanların ondan rivayet ettiklerini[1104], hadisleri ezberlediğini ancak mun-ker rivayetleri bulunduğunu belirtir.[1105]
b) Yunus b. Ebî İshâk el-Kûfî (152/770): Muhaddisler bu zatın az da olsa hata yaptığına işaret etmek için sadûk olduğunu söylemişlerdir. Nitekim İbn Hacer sadûk olduğunu, az da olsa hata ettiğini belirtir.[1106] Keza biraz gafil olduğunu, hadisinin muztarib olduğunu vs. söyleyenler de vardır.[1107]
c) Ebûbekr b. Ebî Mûsâ el-Eş'arî el-Kûfî: İbn Sa'd onun az hadis rivayet ettiğini, zayıf kabul edildiğini söyler.[1108] İbn Hibbân ise Kitâbu's SikÛt'mda zikretmiş[1109], el-İclî de sikadır demiştir. ez-Zehebî de İbn Sa'd dışında onu zayıf kabul eden birisini bilmediğini, sadûk olduğunu belirtir [1110]
Bu üç zat hakkındaki değerlendirmeler her üçünün de hata ve vehme düşmüş insanlar olduklarını göstermektedir.

d) Ebû Mûsâ: Bu rivayeti aktaran Ebû Musa'nın aktardığına şahid olması mümkün değildir. Bu hususa temas eden İbn Kesîr, hadisteki gariplikler arasında, hadisin sahabe mursellerinden olmasını zikreder. Çünkü Ebû Mûsâ el-Eşarî hicrî yedide, Hayber'in fethi yılında Rasûlullah'ın huzuruna gelmiştir.[1111] İbn Kesîr, her halükârda hadisin mursel olduğunu belirtir. Daha sonra da şu şekilde izah getirir: Muhtemelen Ebû Mûsâ bunu, Hz. Peygamber'den veya sahabenin büyüklerinden veya-hutta meşhur olduğu için istifâze yoluyla almış olabilir, der.[1112] Sahabenin murselleri kabul edildiği için, bu noktadan hadise itiraz edilmeyeceği söylenebilir ancak, diğer sorularla birlikte bu da bir istifham konusudur.
7-Siyer kitaplarında Ebû Tâlib'in bu yolculuktan dönüşte söylediği iki sayfa tutan bir şiir vardır ki, bunun nasıl zabtedildiğini anlamak mümkün değildir.[1113]
Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: et-Tirmizî'nin bu rivayeti metin açısından tarihle çelişen bilgiler içermektedir. Hz. Ebûbekr'in Bilal'ı Hz. Peygamber'in yanına katıp göndermesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca rivayette, bulutun Hz. Peygamber'e gölge ettiği, ağaçların onu gölgelendirdiği, sırtındaki nübüvvet mührünün rahipçe bilindiği, Bizanslıların Hz. Peygamber'in yolda olduğunu tesbit ettikleri gibi, adeta Rasûllullah'ın nübüvvetini haber veren olağanüstülükler zikredilmektedir. Ancak bu harika hallerin ne Mekkelileri ne de bu yolculukta bulunanları Hz. Peygamber'in nübüvvetine hazırlamadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Rasûlullah nübüvvetini ilan ettiğinde de hiç kimse bu olağanüstü şeyleri anarak 'sen zaten şöyle halleri olmuş birisin' diyerek iman etmemiştir. Hz. Peygamber'in, bu kadar harika halleri yaşayan biri olarak vahye ilk muhatap olduğunda şok olması ise bunların gerçek olmadığını ortaya koymaktadır. et-Tirmizî'deki bu rivayete göre, peygamber olarak geleceği bilinen Hz. Peygamber'in bilahere Hz. Hadîce adına Şam taraflarına ticarete gitmesi de rivayetle çelişmektedir. Peygamber'in rahiple irtibatlandınlması ise onun bu kültürden beslendiği iddialarına te-yid eder mahiyettedir. Tüm bunlar hadisin mevzu olduğunu göstermektedir.[1114]

Iıı-Ummu Habıbe Hadisi:

Müslim'in Abbas b. Abdilazîm el-Anberî, Ahmed b. Ca'fer el-Ma'kı-rî > Nadr b. Muhammed el-Yemânî > İkrime > Ebû Zumeyl tarikiyle naklettiği rivayette İbn Abbâs şöyle der: Müslümanlar Ebû Sufyân'a bakmjyor ve onunla oturmuyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e dedi ki: "Ya Nebiyyellah! Üç isteğim var. Bunları yerine getirir misin?" Hz. Peygamber "peki" buyurdu. Ebû Sufyân da şöyle dedi: "Yanımda Arabın en iyisi ve en güzeli Ummu Habîbe bnt. Ebî Sufyân (44/664) var. Onu sana vereyim." Hz. Peygamber "olur" buyurdu. Ebû Sufyân "bir de Muâviye var. Onu yanınızda katip yapar mısınız?" dedi. Hz. Peygamber de "olur" buyurdu. "Beni de emir yap ki, önceden müslüman-larla savaştığım gibi kafirlerle savaşayım." Hz. Peygamber buna da "peki" buyurdu. Bu hadisi İbn Abbâs'tan rivayet eden Ebû Zumeyl (Simâk b. el-Velîd el-Hanefî) diyor ki: "Eğer bunu Rasûlullah'tan istememiş olsaydı, ona bunu vermezdi. Zira kendisinden birşey istenildiğinde mutlaka "evet" cevabını verirdi."[1115]
Rivayete bakıldığında Ebû Sufyân'ın Hz. Peygamber'den üç istekte bulunduğu ve hepsine müspet cevap aldığı zikredilmektedir. Bu üç isteğin yerine getirilmesinin tarihî bilgiler ışığında tahlili gerekecektir. Ancak daha başta, en-Nevevî'nin beyanıyla bunun işkâli meşhur hadislerden olduğunu belirtmekte fayda vardır.[1116]
İbnu'l-Cevzî de (597/1201) bu hadisde raviierden birisinin vehmi söz konusudur, der. Bunun kesin olduğunu, ithamın İkrime b. Ammâr üzerinde toplandığını söyler ve rivayetin tarihi malumatlarla çeliştiğini ifade eder.[1117]
ez-Zehebî de (748/1347) Ebû Sufyân'm kızını Hz. Peygamber'le evlendirmek istemesinin sahih olmadığını ancak hadisin Müslim'de yer aldığını belirtir ve rivayete munkerdir, der.[1118]
Muhammed b. Ali b. Tolon (953/1546) aynı kanaatleri özetleyerek, bu rivayetin tüm siyer ve tarihçilerin, "Rasûlullah onunla bu tarihten çok Önce evlenmiştir" şeklindeki ortak görüşlerine muhalif olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in onunla nerede evlendiği hususunda ihtilaf olduğunu ancak cumhurun Habeşistan'da evlendiğinde ittifak ettiklerini söyler.[1119]
b) Bu genel kanaat yanında, Ummu Habîbe'nin Hz. Peygamber'le daha önce evlendiğini gösteren başka deliller de vardır: Mekke'nin fethinden önce Hz. Peygamber'le aralarındaki anlaşmayı tazelemek arzusuyla Medine'ye gelen Ebû Sufyân kızı Ummu Habîbe'nin evine uğrar. Rasûlullah'ın yastığına oturmak ister ancak kızı müşrik olduğu gerekçesiyle babasını oraya oturtmaz. Aynı şekilde Ebû Sufyân Hz. Peygamber'le savaşmaya devam ettiği sıralar, Rasûlullah'ın kızıyla evlendiği haberi kendisine verildiğinde, [1120]"o burnu yere sürçülmeyecek bir kahramandır" dediği rivayet edilmektedir. [1121]

3-Hadîsi Tevil Edenler:

Bazı alimler Hz. Peygamber'in Ummu Habîbe ile daha önce evlendiğini göz önünde bulundurarak bu rivayeti tevil etme yoluna gitmişlerdir. Getirilen tevilleri üç başlıkta toplamak mümkündür:
a) Onore edilmek için nikah akdini tazelemek istendiği:
İbnu's-Salâh Ebû Süfyân'ın toplumun önderi ve soylu biri olması hasebiyle, kızının rızası dışında evlenmesinin mahcubiyetinden kurtulmak için böyle bir teklifte bulunmuş olabilir, der. [1122] en-Nevevî bunu destekler mahiyette "Rasûlullah'ın 'olur' demekle muradının "gerçek bir nikah akdi kıyarak değil de senin arzun yerine gelmesi için böyle birşey olabilir" demeyi murad etmiş olabileceğini söyler.[1123]
İbn Hacer de (852/1448) Rasûlullah'ın Ummu Habîbe ile zifafının, babasının müslümanltğından önce olduğunda şüphe olmadığını söyler. Fakat raviierden birinin vehmi ihtimaline yanaşmaz ve bazı alimlerin nikah akdini yenilemeyi kasdetmiş olduğunu söylediklerini aktarır.[1124]
b) Nikah tazeletme ihtimali:
İbnu's-Salâh başka bir ihtimal daha zikreder: Ebû Sufyân, babanın müslüman olmasının kızının nikahını tazelemesi gerektirdiğini düşünmüş olabilir. Zira rızası olmadan kızı evlendiği için nikah akdinin sahih olmadığını sanmış olabilir.[1125]
c) Ravi'nin Ummu Habîbe'nin ismini karıştırmış olabileceği:
Bazı alimler hadisin sahih olduğunu fakat ravisinin isimde hata ettiğini söylerler ve buna delil olarak da şu hadisi getirirler:
Ummu Habîbe anlatıyor: Kendisi Rasûlullah'a şöyle söyler: "Yâ Ra-sûiallah! Ebû Süfyân'ın kızı olan kardeşimi de nikahlar mısın?" Rasûlullah "sen gerçekten bunu istiyor musun?" diye sorar. O "evet, hem senin bir tanen değilim ki! Bu sebeple, bana hayırda ortak olacak olanın kızkardeşim olmasını isterim" deyince, Rasûlullah "ancak bana helal olmaz" buyurdu.[1126]
Hadisi delil olarak getirenler, iki kız kardeşi aynı nikah altında bulundurmanın haram oluşunu Ummu Habîbe bile bilmezken Ebû Sufyân'ın bilmemesinin gayet doğal olduğunu ve bu sebeple İkinci kızını teklif etmiş olabileceğini, ravinin ise bu ismi Ummu Habîbe ile karıştırmış olma ihtimalini öne sürerler. Hatta bu kızın künyesinin de Ummu Habîbe olduğunu ifade ederler.[1127]
İbnu'l-Kayyım (751/1350) ikinci rivayetle birlikte yapılan yoruma kapıyı biraz aralar gibi olur ve şöyle der: "Şayet hadiste geçen "Rasûlullah istediklerini ona verdi" ifadesi olmasaydı itiraz edenlerin bu cevabı güzel olacaktı. Bu durumda şöyle söylenebilir: "Bu ifade ravinin bir hatası olabilir. Çünkü Rasûlullah istediklerinin bir kısmını vermiş, ravi ise hepsini verdi demiş olabilir. Veya da, hadisi dinleyen kişi verilmesi caiz olan isteklerini verdiğini anlar diyerek mutlak ifade kullanmış ve istediklerini verdi demiş olabilir."[1128]
Muhammed b. İbrahim el-Vezîr ei-Yemânîde (840/1436) Hz. Pey-gamber'e verilmesi düşünülen kızın ismi hususunda hataya düşüldüğünü, bunun aslında Ummu Habîbe'nin kız kardeşi Azze olduğunu[1129], es-Sahîhayn'da geçtiği gibi Ummu Habîbe'nin bizzat kendisinin kızkarde-şini Rasûlullah'a istediğini,[1130] Hz. Peygamber'in de iki kız kardeşi aynı nikâh altında toplamanın haram olduğunu söylediğini belirtir. [1131]

4-Hadisin Senedi:

Yukarıda bir kısım alimlerden aktardığımız nakillerde, gerek İbn Hazm'ın ve gerekse İbnu'l-Cevzf nin hadisin ravisi İkrime b. Ammâr'ı cerh ettiklerini gördük. Ancak bu görüşe katılmayanlar da vardır. Örneğin İbnu's-Salâh, İbn Hazm'ı çok cesur olmakla ve büyük alimlere hemen yüklenmekle suçlar. Hiç kimsenin onu mevzu hadis uyduruculu-ğuyla suçlamadığını, bilakis Vekî1 (197/812), Yahya b. Maîn (233/847) gibilerinin tevsîk ettiklerini ve duasının müstecab olanlardan olduğunu belirtir.[1132] Bu iki zıt görüş karşısında hadisi Ebû Zumeyl'den rivayet eden İkrime'nin durumunu incelemek gerekecektir:
Ebû Ammâr, İkrime b. Ammâr el-İclî el-Yemânî (159/776):
a) Sika diyenler: Yahya b. Maîn, el-İclî, ed-Dârekutnî onun sika olduğunu söyler.[1133] Alî b. el-Medînî'nin "İkrime b. Ammâr, arkadaşlarımız nezdinde sika ve sebt birisidir" dediği nakledilmektedir.[1134] Muhammed b. Abdillah b. Ammâr el-Mevsılî de onun hakkında sadece hayır

işittiğini söyler.[1135]
b) Sadûk diyenler: Bazı hadisçiler bir kısım rivayetlerinde hata ettiğini söyleyerek sadûk olduğunu ifade ederler. Örneğin Ebû Hatim sadûk olduğunu, onun hakkında bir beis olmadığını fakat bazan hadislerinde yanıldığını ve tedlis yaptığını söyler.[1136] el-Buhârî, güvenilirliği hususunda Tdnh'inde sükût ederken[1137], İbn Adiy onun "İkrime'nin Yahya b. Ebî Kesîr'den naklettiği hadisler muztaribtir" dediğini nakleder.[1138]en-Nesâî de el-Buhârî gibi Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayetleri hariç diğerlerinde beis olmadığını söyler.[1139] İbn Hirâş da sadûk olduğunu ancak hadislerinde nekaret olduğunu belirtir.[1140] ez-Zehebî de onun için "hafız, imam, delil olacak rivayetleri nakledenlerden ve güvenilir ravilerden"[1141]demesi yanında, "sadûktur, meşhurdur" der.[1142] İbn Hacer de sadûk ol-.' makla beraber rivayetlerinde hata ettiğini söylemektedir.[1143]
c) Cerh edenler: Ahmed b. Hanbel bu zatın Yahya b. Ebî Kesîr'den naklettiği hadislerin zayıf olduğunu, İyâs b. Seleme'den rivayetlerinin ise sağlam olduğunu belirtir ve bir anlamda sadece bu rivayetlerinin sağlam olduğunu ima eder.[1144] Bu telmîh başka bir yerde şu sözüyle açıkça kendisini gösterir: "İyâs b. Seleme dışmdakilerden rivayeti muztarib-tir."[1145] Ahmed b. Hanbel bir yerde de "hadisleri zayıftır" der.[1146] Dolayısıyla Ahmed b. Hanbel'in bu zatı cerh ettiği, sadece tek bir raviden rivayetlerini muteber saydığı anlaşılmaktadır.
İbn Adiy ondan gelen hadislere güvenme hususunda şart koyar ve şöyle der: "Kendisinden bir sika rivayet ettiği takdirde hadisi mustakîmdir."[1147]
İshâk b. Ahmed b. Halef el-Buhârî de şöyle demektedir: "İkrime b. Ammâr sikadır. Sufyânu's-Sevrî kendisinden hadis rivayet etmiş ve faziletli biri olduğunu söylemiştir. Fakat rivayetlerinde çok hata ediyordu ve bazı[1148] insanlardan başkasının kendisine muvafakat etmediği hadisler rivayet ediyordu." [1149]

5 -Değerlendirme:

a) Hadisin ravisi İkrime: Muhaddislerin büyük çoğunluğunun onun sadûk olduğunu, bazı rivayetlerinde hata yaptığını söyledikleri, bir kısım alimin de onu cerh ettiği görülmektedir. Bu durumda ravinin hata edebilen, zaman zaman karıştıran biri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu, hadisi tenkit edenlere tenkide başlamaları için bir haklılık kazandırmaktadır.[1150]
b) Hz. Peygamber'in Ummu Habîbe ile Ebû Sufyân'm teklifinden önce Habeşistan'da iken evlendiğinde ihtilaf yoktur. Bu kesin ve tevatür derecesinde bir bilgidir.[1151] Hadisi yorumlayanlar da bu gerçeği kabul etmekte, Müslim'in rivayetini ise tevil etmektedirler. Ancak bu tevillerin ne derece başanlı olduğunu anlamak için ayrı ayrı tedkikleri gerekir:
ba) Ebû Sufyân'ın onore edilmek için tekrardan kızını nikahlattırmak istemesi, muhaddislerin ayrıntılarda farklılık arz eden hadislerin arasını bulmak için başvurdukları "mükerrerteşttrme metodu "nun bir yansımasıdır ve dayanağı yoktur.
Mekke'nin reisi olan birinin evli bir insana, "benim kızımla önceden evlenmiştiniz ancak, bu evliliği olmamış kabul edelim de kızımı sana tekrardan ben vereyim" demesi makul gelmemektedir. Çünkü böyle birşey onun konumunu yükseltmek yerine alçaltmaya, kendisine gülünmesine bile sebep olabilir. Hele de devlet başkanı ve muzaffer bir komutan olan Hz. Peygamber'den böyle birşeyi istemek asla uygun olamaz. Nitekim İbn Seyyidi'n-Nâs nikahı yenilemek istemiş olabileceği yorumunun ayakta duramayan, yalpalayan bir cevap olduğunu belirtir.[1152]
Ebû Sufyân'ın onore edilmek için nikah tazelemek istemiş olabileceği ihtimalini değerlendiren İbnu'l-Kayyım bu ihtimali bir başka zaviyeden kabul etmez: "Hadiste Hz. Peygamber'in onun isteğini kabul edip bu yönde vaadde bulunduğu geçmektedir. Hz. Peygamber vaadinde sâdıktır. Ancak hiç kimse onun Ummu Habîbe ile nikahını tazelediğini rivayet etmemiştir. Şayet böyle birşey olmuş olsaydı, birer kişinin birbirlerinden nakliyle de olsa böyle birşey nakledilirdi. Hiç kimse bunu nakletmediğine göre, nikah tazeleme işi gerçekleşmemiştir."[1153]
bb) Ebû Sufyân'ın, İslam'la şereflenmenin kızının nikahını tazelettir-meyi gerektirdiğini düşünmüş olabileceği yorumu, üstteki mükerrerleş-tirme gayretinin bir başka tezahürüdür. Bu mazereti herhangi bir makul sebebe bağlayarak izah etmek zordur. Çünkü kendi rızası olmadan evlendiği için nikahı tazelemek gerekir düşüncesi aklına gelmişse, Hz. Peygamber'in bunu mutlaka kendisine hatırlatacağını ve "kızını kendi rızanla sen ver" diyeceğini düşünmesi gerekirdi.
be) Ravinin Ummu Habîbe ismini kızkardeşininkiyle karıştırdığı ihtimali makul değildir. Çünkü bu rivayette Hz. Peygamber'in Ebû Sufyân'ın kızıyla evlenme teklifini kabul ettiği geçmektedir. Eğer bu teklif edilen kızkardeşi olmuş olsaydı, bu dinen haramdır demesi gerekirdi. Nitekim Ummu Habîbe'nin kız kardeşini teklif etmesine karşılık bu cevabı vermişti.
Netice itibarıyla, yanıldığı söylenen îkrime b. Ammâr'ın burada hatta ettiği barizdir ve "bu açık bir vehimdir."[1154] Bazılarına göre ise, "bu hadis mevzudur ve Müslim'deki üç [1155]mevzu rivayetten birisidir." [1156]

B- Hz. Peygamber'in Muâviye'yi Katip Yapması:

Kaynaklarımız onu Hz. Peygamber'in katipleri arasında zikretmektedir.[1157] Dolayısıyla hadisin bu kısmı tarihî gerçeklerle uyuşmaktadır. [1158]

C-Hz. Peygamberin Ebu Sufyan'ı Emir Olarak Ataması:

Ebû Sufyân'ın (31/651) Hz. Peygamber tarafından bir savaş için emîr (komutan) tayin edilip edilmediği tartışılan hususlardan birisidir. Bazıları tarihen bunun sabit olmadığını söyleyerek, hadiste geçen bu bölümü de tenkit ederler.
İbn İshâk Rasûlullah'ın onu komutan olarak Menât putunu yıkmaya gönderdiğini ve bu putu yıktığını söyler.[1159] Bununla beraber, İbn Sa'd, Hz. Peygamber Mekke'yi fethettiği zaman bu putu yıkmak için Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî komutasında bir seriyyeyi gönderdiğini söyler.[1160] Yâkût el-Hamevî ise Mekke'nin fethi yılında Rasûlullah'ın Hz. Ali'yi gönderip bunu yıktırdığını ifade eder.[1161] İbnu'I-Kayyım da, "Hz. Peygamber'in Ebû Sufyân'ı emir tayin ettiği bilinmemektedir" demektedir.[1162] İbn Ebi'I-Vefâ el-Kureşî de Ebû Sufyân'ın emirliği hususunda hafızların bir bilgiye sahip olmadıklarını, bununla beraber bu hususta tatminkar cevaplar veremediklerini ve taassupkâr gayretlerle yorumlara giriştiklerini söyler.[1163]
Görüldüğü gibi, bu husus netlik kazanmamakta, kesin birşey söyle-nememektedir. Genel eğilimin onun emir olarak atanmadığı yönünde olması işkâle sebebiyet vermektedir.[1164]
Burada bir çıkış yolu aramak için, Hz. Peygamber onu belki savaşmak için komutan yapmamıştır ancak vali yapmıştır diyebiliriz.[1165] Çünkü valinin gereğinde düşmanla savaşması söz konusu olabilir, Rasûlullah bu isteğini daha büyüğüyle, vali yaparak karşılamıştır dediğimizde, İbn Teymiyye'nin Rasûiullah'ın Ebû Sufyân'ı Necrân'a vali tayin ettiğini ve vefat ettiği sırada burada vali olduğunu söylemesiyle karşılaşıyoruz.[1166]
Ancak bu da ihtilaflıdır. el-Vâkıdî şunu söyler: "Arkadaşlarımız Hz. Peygamber'in vefatı anında onun Necran valisi olduğunu kabul etmezler ve şöyle derler: "Ebû Sufyân, Hz. Peygamber vefat ettiğinde Mekke'de idi. O sırada Necrân valisi Amr b. Hazm idi."[1167] İbn Hacer de Ebû Sufyân'ın vali olarak atandığıyla ilgili haberin sabit olmadığını söyler.[1168]

Dolayısıyla bu hususta da bir netlik elde edemiyoruz.
et-Tirmizf nin rivayet etmiş olduğu hadiste Enes şöyle der: Hz. Peygamber Umretu'l-Kadâ'da[1169] Mekke'ye girdi. Abdullah b. Revâha Önünde şiir söylemekteydi:
Ey kafirler savulun onun yolundan!.. Getirdiği hükümle vurabiliriz sizi!! Öyle ki koparır kelleyi boyundan, Ayırır sevgiliyi çok sevdiği candan!..
Hz. Ömer ona "ey îbn Revâha! Hz. Peygamber'in önünde ve Allah'ın hareminde şiir mi söylüyorsun?" deyince, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bırak onu ya Ömer! Çünkü onun şiiri kafirlere oktan daha çok tesir etmektedir."[1170]
et-Tirmizî rivayetin ardından, bu tarikiyle hadisin "hasen sahîh ga-rîb"[1171] olduğunu söyler. Başka bir hadiste de önünde Ka'b b. Mâlik olduğu halde[1172] Mekke'ye girdiğinin geçtiğini, bazı hadisçiler nezdinde bu rivayetin daha sahih olduğunu çünkü Abdullah b. Revâha'nın Mute günü şehid edildiğini[1173] Umretu'I-Kadâ'nın ise daha sonra olduğunu söylediklerini aktarır. [1174]

Rivayetin Tahlili

Bu rivayete bakılırsa Abdullah b. Revâha Umretu'l-Kadâ'da Mek ke'ye girmiştir. Ayrıca et-Tirmizî değerlendirmesinde, bu umrenin Mu te'den

sonra olduğunun söylendiğini aktarmaktadır.
l-Umretu'l-Kadâ'nın yılı:
Eserlerimiz umrenin tarihini Zi'lka'de/629 Mart olarak vermektjfe[1175]
2-Mute savaşının tarihi:
Mute savaşı 8 Cemâziyelewel/629 Ağustos-Eylül tarihlerinde yadilmıştır.[1176]
3-Abdullah bir Revâha'nın vefat tarihi:
Kaynaklar Abdullah b. Revâha için Mekke'nin fethi ve daha sonraki önemli hadiselerde bulunmadığını çünkü Mute günü şehid düştüğünü belirtirler.[1177]
Bu durumda et-Tirmizî1 nin naklettiği Umretu'I-Kadâ'nın Mute'den sonra olduğu sözü tarihi gerçeklerle çelişmektedir. ez-Zehebî'nin ifadesiyle "Umretu'I-Kadâ'nın Mute'den sonra olması mümkün değil, bilakis Mute ondan altı ay sonra gerçekleşmiştir.'[1178]
İbn Hacer de bu sözler sebebiyle et-Tirmizî'ye oldukça yüklenir. Bunun büyük bir hata olduğunu belirtir. Çünkü der, Umretu'i-Kadâ'da Hamza'nın kızı hususunda Cafer, kardeşi Ali ve Zeyd b. Harise birbirleriyle münakaşa etmişlerdir. [1179] Cafer ise Zeyd ve İbn Revâha ile beraber aynı savaşta şehid edilmişlerdir. (Bu durumda Umretu'1-Kadâ nasıl olur da Mute vakasından sonra olur?) Hem böylesi birşey et-Tirmizî'ye nasıl kapalı kalabilir?[1180]
et-Tirmizî'nin bazı nüshalarında hem hadiste hern de et-Tirmizî'nin değerlendirmesinde Umretu'1-Kadâ yerine Mekke'nin fethi ifadesinin geçtiği belirtilmektedir.[1181] Bu durumda et-Tirmizî'nin naklettiği itiraz makul olmakta ve bu sefer de naklettiği hadisteki bilginin yanlışlığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü Mekke'nin fethi de Mute savaşı gibi 8/629 yılında meydana gelmiştir ancak bu savaş fetihten dört ay önce gerçekleşmiştir. Bu sebeple İbn Revâha'nın burada bulunması mümkün değildir. Nitekim hadisi, Mekke'nin fethi ifadesini görmüş olarak değerlendiren İbnu'l-Kayyım bunun imkan dahilinde olmadığını, Mute ile Mekke'nin fethi arasında dört ay olduğunu söyler.[1182]
Netice olarak, her iki durumda da İbn Revâha'nın zikredilmesi yerinde değildir. [1183]Bu yüzden olsa gerek, Ebû Zur'a, Ahmed b. Hanbel'in batıl diyerek bu rivayeti şiddetli bir şekilde reddettiğini söyler. [1184]

Metin Tenkidi Prensipleri Açısında Cessâse Hadisi

Modern tarih ilminin, tarihi vesikaları değerlendirirken İstifade ettiği ilim dallan arasında tarihe konu olan hareketlerin geçtiği mekanları tav-sîf eden coğrafya ilmi ile coğrafi mevkilerin tarihlerini inceleyen jeohis-tori (tarihî coğrafya) vardır.[1185] Coğrafya ilmi vasıtasıyla, anlatılan olayın geçtiği mahal, o günkü teknik imkanlar vasıtasıyla olayın orada yaşana-bilmesinin ne derece mümkün olduğu, arazi yapısı, nehirler, iklim vb. açılardan incelenip değerlendirilir ve rivayette sahih olmayan unsurlar varsa tesbit edilip ayıklanır. Jeohistori de coğrafyaya ayrıntılı bilgiler vererek yardımcı olur.
Bugün, tarihin istifade ettiği ilimlerden hadis alanında da yararlanma, bu tür bilgileri kullanma imkanına sahibiz. Çünkü hem tarihin hem de hadisin incelediği "vesika ve onun muhtevasının mevsûkiyeti" olduğundan, teferruatta ayrıntılar olsa bile, temel prensipler açısından benzerlikler iki ilmi birbirine son derece yaklaştırmaktadır. Bu ihtiyaç bugün için tarihin hadise ihtiyacından ziyade, hadisin tarihe ihtiyacı şeklindedir. Zira hadislerde uygulanan metin tenkidi prensipleri, bugün kullanılan modern metodlar karşısında ferdî ve dar kapsamlı gayretler olmaktan öteye geçmemektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi sosyal bilimlerdeki donukluk, hadis ilminde de İslam tarihinde de yeni tekniklerin geliştirilmesini engellemiştir. Bugün dahi bu ihtiyacın bütün İslam dünyasında hissedildiğini söylemek zordur. Belki yer yer bunlara yabancı dahi kalınmaktadır. Böyle bir tavır sergilenmesinde, İslam dünyasındaki zihinsel durgunluk ile özellikle es-Sahîhayn başta olmak üzere hadis kitapları etrafında oluşturulan koruma çemberi[1186] yanında, selefin son sözü söylemiş olduğunu kabul etme düşüncesi de yatmaktadır. Bunları besleyen ise, hadisler elden gidiyor korkusudur.[1187] Aşağıda gelecek olan Cessâ-se hadisini savunanların İzahları bu korkuyu gösteren örneklerdendir.
Halbuki müminlerin dinleri namına savunamayacakları birşeyleri olmamalıdır. Sıkıntı çekilen bir husus varsa, bunun üzerinde öncelikle onların durması gerekir. Teslimiyetçi yaklaşımla bakmak yerine, bu dinin gerçek güzelliğinin ortaya çıkmasına nasıl katkıda bulunabilirim anlayışıyla yaklaşmak ve "anlayarak inanma" yolunu tercih etmek icap eder. Sorunları görmezlikten gelmek hiçbir zaman çözüm olmamıştır. Bu yapıldığı içindir ki, bu yolu deneyenlerin vardıkları neticeler diğerlerini ürkütmekte, hamasî duygularla berikileri suçlamaktadırlar. Yeni birşey söyleyenler skolastik düşünce atmosferi içerisinde "hâlif tu'raf suçlamasına muhatap olmaktadırlar. Oysa bugün geliştirilen metodları kullanmak, "yeni her metod bizimdir" anlayışına sahip olmak yanında, iki sebepden dolayı elzemdir:
a) Metin tenkidi hakkıyla yerine getirilmemi,, yapılan çalışmalar dar alanda ve bazı kimselerin gayretleriyle sınırlı kalmıştır. Çünkü sened sağlam olduktan sonra metni ne yapıp edip i'mâl edip, ihmâlden kurtarmak düşünülmüştür. Hadis şerhlerine bakıldığında bu durum çok açık biçimde görülür. Hadisleri İzah etmek için pekçok tevil birden zikredilmekte, o dönemlerdeki kainat bilgilerine dahi muvafık düşmeyen hadisler mecaza ve benzeri sanatlara hamledilmekte, rabbi neredeyse insan suretinde tecsîm eden nakiller de benzer yolla izah edilmeye çalışılmakta, aynı hadiseyi anlatan rivayetler aralarındaki ufak tefek farklılıklar sebebiyle değişik olaylar olarak kabul edilmekte, her bir rivayet ayrı olaylar olarak müstakilleştirilmektedir.[1188]
b) Bugünkü ilimlerin bizlere sağladığı verilerle hadisleri daha sağlıklı değerlendirme imkanına sahibiz. Aşağıda ele alacağımız Cessâse hadisinde görüleceği üzere, hadisenin anlatıldığı mahalli haritayı öne alarak inceleme imkanı olmadan, olayın yaşandığı muhiti göz önünde canlandırmak mümkün değildir. Böyie olunca da, -sened de sağlam olduğu için- tasdik etmekten başka çare kalmamaktaydı. Ancak bugün coğrafya bilgileriyle hadisenin geçtiğinin söylendiği alanı incelediğimizde, bazı şeylerin muhal olduğunu rahatça tesbit edebiliyoruz.
Her iki sebepten kaynaklanan boşluklar sebebiyle, sosyal bilimlerden istifade etmek suretiyle, hadis metinlerinin yeniden tedkik edilmesine gereksinim vardır. Bu amaçla sosyoloji, sosyal psikoloji, etnografya, folklor, filoloji, demografi, ve astronomiye varıncaya kadar bir dizi ilimlerden yararlanarak hadislerin söylendiği sosyal şartlar, halkın kainat tasavvuru, hadisenin geçtiği çevre, baskın kültür vb. hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bir anlamda sebeb-i vurûd ilminin gerçek anlamda yerini bulması demek olduğu gibi, hadislerin sıhhatinin de yeni zaviyelerden tedkik edilmesi demektir. Aşağıdaki gelen Müslim hadisi üzerindeki çalışma bunun küçük bir örneğidir: [1189]

I-Cessâse Hadisi:

Müslim 'in rivayetinde, Fâtıma bnt. Kays anlatıyor:
"...İddetim bitince Rasûlullah'ın münâdîsinin "haydin toplayan namaza" diye seslenen sesini işittim ve namaz için mescide çıktım. Rasû-lullah ile beraber namaz' kıldım. Erkeklerin arkasındaki kadınlar safın-daydım. Hz. Peygamber namazını bitirince gülerek minbere oturdu ve şöyle buyurdu: "Herkes namaz kıldığı yerde kalsın." Sonra sordu: "Sizi buraya niçin topladığımı biliyor musunuz?" Ashab: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Ardından şöyle buyurdu:"Vallahi sizi birşeye teşvik veya birşeyden korkutmak için toplamadım. Sizleri şu sebeple topladım: Temîm ed-Dârî[1190] hristiyandı. Geldi, bey'at edip müslüman oldu. Bana bir hadise anlattı. Anlattığı şey benim sizlere Mesih Deccâl'le ilgili anlattığıma muvafık düşmektedir. Bana şunu anlattı: Kendisi (Ye-men'in iki kabilesi olan[1191] Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişiyle beraber[1192] bir gemiye binmiş.[1193] Denizde bir ay dalgalarla boğuşmuş-iar. Daha sonra güneşin battığı yerde bir adaya varmışlar. Sandallara binerek adaya çıkmışlar. Onları kıllarının çokluğundan Önünü arkasını ayırt edemedikleri bir hayvan karşılamış. Ona "vah sana! Sen de kimsin?" demişler. O da "ben Cessâse'yim" demiş. Ona "Cessâse nedir?" diye sormuşlar. O da "ey topluluk! Manastırdaki şu adama gidin. Çünkü o sizin haberlerinizi çok merak ediyor" demiş. Temîm devamla dedi ki: (Bir hayvan konuşarak) bize bir adam İsmi verince, yaratığın şeytan olmasından korkarak yanından hemen ayrılıp manastıra girdik. Bir de baktık ki içeride şimdiye dek görmediğimiz büyüklükte ve sımsıkı bağlanmış bir insan. Elleri boynuna, dizleri de topuklarına demirle bağlanmış. Ona "vah sana! Sen de kimsin?" dedik. O da "siz benim haberimi almışsınızdır, esas siz bana kim olduğunuzu söyleyin" dedi. Onlar da şöyle dediler: "Biz Araplardan bir grup insanız. Bir gemiye bindik. Denizde kuvvetli dalgaya tutulduk. Dalgalar bir ay bizimle oynadı. Sonra da senin bu adana yanaştık ve geminin kayıklanna binerek adaya çıktık. Karşımıza her tarafı kılla kaplı, kıllarının çokluğundan önü arkası ayırd edilemeyen bir hayvan çıktı. Ona 'vah sana! Sen de kimsin?' dedik. O da 'ben Cessâse'yim' dedi. Ona 'Cessâse nedir?' diye sorduk. O da 'manastırdaki şu adama gidin. Çünkü o sizin haberlerinizi çok merak ediyor' dedi. Biz de hızlıca sana geldik. Çünkü ondan korktuk, şeytan olmadığından emin olamadık." {Bunun üzerine adam) "bana (Şam bölgesinde, Ürdün'e yakın bir köy olan) Beysan[1194] hurmalığından hat ber verin" deyince, "neyinden haber almak istiyorsun" diye sorduk] "Hurmasını soruyorum. Ürün veriyor mu?" dedi. Biz de "evet" cevabi verdik. O ise "ürün vermemesi yakındır. (Peki) Taberiye gölünden[1195] haber verin" dedi. "Neyinden haber almak istiyorsun" dedik. "İçinde su var mı?" diye sordu. Biz de "suyu çoktur" dedik. O ise "suyunun çekil4 mesi yakındır. (Peki bir de Şam bölgesinde bir köy olan) Zugar[1196] pınat nndan bana haber verin" dedi. "Neyinden haber almak istiyorsun" diye

sorduk. "Pınarda su var mı? Sahipleri pınarın suyuyla ekin yetiştiriyorlar mı?" diye sordu, "Evet. Pınarın suyu çoktur. Sahipleri pınarın suyundan ekin yetiştiriyorlar" dedik. "Bana ümmîlerin peygamberinden haber verin. O ne yaptı?" dedi. Onlar da "Mekke'den Medine'ye hicret etti" dediler. "Araplar onunla harbettiler mi" diye sordu. "Evet" cevabını verdik. "Peki onlara ne yaptı" diye sordu. Biz de, etraftaki Arap kabilelerine galip geldiğini ve onların peygambere itaat ettiklerini haber verdik. O da "bu dediğiniz oldu mu" diye sordu. Biz "evet" cevabını verince şöyle dedi: "Ona itaat etmiş olmaları daha hayırlıdır. (Şimdi ben) size kendimden haber vereyim. Ben mesihim. Çıkış iznimin verilmesi yakındır. Çıkıp yeryüzünün her yerine kırk gecede ineceğim. Mekke ile| Taybe hariç. Çünkü buralara girmem bana haram kılındı. Her ne zaman bunlardan birisine girmek istesem, elinde çekili kılıç bir melek karJ sıma çıkacak ve beni girmekten alıkoyacaktır. O yere giden her yol üze-! rinde muhafız melekler vardır." ;
(Bu rivayeti nakleden) Fâtıma diyor ki: Rasûlullah asasıyla minbere! vurarak "İşte Taybe burasıdır! İşte Taybe burasıdır! İşte Taybe burası-' dır!" buyurdu. Bu sözüyle Medine'yi kastediyordu. (Rasûluliah sözüne devamla sordu:) Ben sizlere bunu söylemiş miydim?" İnsanlar da "evet" cevabını verdiler. (Rasûlullah da) "Temîm'in sözü hoşuma gitti çünkü benim sizlere ondan (DeccâTden) anlatadurduğuma ve Medine ile Mekke hakkında (bu ikisine giremeyeceğine dair) söylediklerime uymaktadır.! Dikkat ediniz! Deccâl Şam denizindedir yahut Yemen denizindedir. Ha-: yır, doğu tarafından çıkacaktır. Evet, doğu tarafından çıkacaktır. Evet,; doğu tarafından çıkacaktır" buyurdu ve eliyle doğu tarafını işaret etti.;[1197] (Bunu rivayet eden Fâtıma) şöyle dedi: "Ben bunu Rasûlullah'dan belle-! dim." [1198]

A-Hadisin Tarîkleri:

Bu rivayet sadece Fâtıma'dan gelmemektedir. İbn Hacer'in belirtti-; ğine göre garîb değildir: Ebû Hureyre, Âişe[1199] ve Câbir tarafından da; rivayet edilmektedir. Ahmed b. Hanbel hadisi uzun haliyle Ebû Hurey-re'den[1200] Ebû Dâvûd muhtasar olarak[1201], İbn Mâce eş-Şa'bî vasıtasıyla Fâtıma'dan bunun ardından yine eş-Şa'bfden[1202], Ebû Ya'lâ başka bir tarikle yine Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.[1203] Hadisin pekçok hadis kitabında Fâtıma, Âişe, Ebû Hureyre ve Câbir tarafından naklediliyor olması sened yönüyle eleştirilecek yönünün olmadığını göstermektedir. [1204]

B-Hadisi Yorumlayanlar:

Günümüzde hadisi izah etmek, herhangi bir problem ihtiva etmediğini göstermek için çeşitli izahlar yapılmaktadır. Yaklaşımların genelde aynt olması sebebiyle getirilen yorumlan sahiplerine izafe ederek ver-. mek yerinde olacaktır:

1-Ebû Şehbe:

a) Coğrafya alimleri dünyanın her tarafını henüz keşfetmediler. Karalarda hâlâ insan ayağı değmedik yerler, Afrika gibi kıtalarda bilinmeyen bölgeler, birçok dağlarda tesbit edilememiş mağaralar mevcuttur. Denizlerdeki bilinmeyen yerler ise hayli hayli daha fazladır. Dünyanın dörtte üçünün deniz olduğu göz önüne alınırsa, Temîm'in gittiği adanın tesbit edilememiş olması makuldür. Bu adayı tesbit etsek bile, Allah'ın Temîm'e gösterdiği Deccâf'i bize de göstermesi gerekmez. Temîm onu gördükten sonra Allah'ın, takdir ettiği süreye kadar gözden kaybolması caizdir,

b) Hayvanın konuşmasında şaşılacak birşey yoktur. Çünkü papağanlar bugün insanların dediklerini tekrarlamaktadır. Beşeriyet bugün cansız şeyleri konuşturma safhasına gelmişken, Allah'ın hayvanları konuşturması hayli hayli makuldür.[1205]

2-el-Muallimî:

el-Muallimî, ayetlerde ve hadislerde geçtiği gibi, meleklerin bir hikmete binaen insan suretine girebildiklerini, Allah'ın yine bir hikmete binaen şeytanlara da bu yönde izin verebileceğini ve karşılarına çıktıkları insanlara bu şekilde görünebileceklerini söyler. Cessâse'nin şeytan olduğunu, bazılarının Deccâl'in de şeytan olduğunu söylediğini, bu durumda bir işkalin kalmadığını belirtir. Temîm'le arkadaşları Deccâl'i ve onun Cessâse'sini görmüşler, onlarla konuşmuşlar, daha sonra ise aslî suretlerine dönerek görünmez olmuşlardır. Eğer Deccal insan ise, bu durumda gördükleri şeytan suretinde Deccâl'dir. Çünkü Hz. Peygamber bir hadislerinde bu gece yaşayanlardan hiçbiri yüz sene sonra yeryüzünde kalmayacak, buyurmuştu.[1206]

3-Muhammed es-Seyyid Huseyn ez-Zehebî:

ez-Zehebî, ilahi mesajla desteklenen Hz. Peygamber'in, Temîm'in anlattığı yalan olsa onu tasdik etmeyeceğini, ashabını toplamayacağını, hadiste acaip hususlar nakledilse de kabul ve tasdike aykırı bir şey İçermediğini, akla ve dine ters bir durum arz etmediğini belirtir. Hadisin pekçok tarikle pekçok İmam tarafından rivayet edilmesinin kuvvetini ortaya koyduğunu söyler ve ayette de hayvanın insanlarla konuşması zikredilmektedir der: "O söz tepelerine indiğinde, yerden onlar için bir dâbbe/hayvan çıkarırız da onlara, insanların bizim ayetlerimize gereğince inanmadıklarını söyler."[1207]

4-FethuĪlah Gülen:

Fethullah Gülen'in hadise getirdiği yorumun boyutu farklıdır: "Hris-tiyanken müslüman olan Temîmü'd-Dârî'nin bilmediği bir adada gördüğü son derece kıllı bir yaratığı "Cessâse" ve mağarada kendisini Deccal olarak takdim eden bir insan azmanını anlatan hadîs-i şerifi "Temîmü'd-Dârî Hristiyandi; bunu Hristiyanhktan getirmiştir" veya "böyle birşey mümkün değildir" diye hemen inkar yoluna mı gitmek gerek? Bu hadîsi, en azından, bazılarının trans halinde gördükleri bazı şeyler kabilinden anlayamaz mı? Öyle anlayalım değil.[1208] Kaldı ki, Temîmü'd-Dârî'nİn bu hadiseyi, hangi mekân buudunda gördüğünü de bilmiyoruz." [1209]

C-Hadisi Tenkit Edenler:

Hadisi tenkit eden muasırların sayısı oldukça fazladır. Ancak biz bun-lann bir kısmını zikretmek suretiyle meramı ifade etmiş olacağımızı düşünüyoruz.

1-Reşîd Rıza:

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, bu rivayet hakkında 4lk tenkidi getiren Reşîd Rtza'dır (1354/1935). Nitekim bu hususa temas eden Ebû Şeh-be, Reşîd Rıza'dan önce bu rivayet hakkında şüphe uyandıran olmadığını söyler.[1210]

2-Ahmed Emîn:

Ahmed Emîn (1374/1954) Temîm'in anlattığı Cessâse hadisinin, hristiyan kitaplarından aklında kalan bir kıssa olduğunu söyler.[1211]

3-Ebû Reyye:

Ebû Reyye (1390/1970), mesihiyyâtı İslam'a ilk sokan kimse olarak Temîm'i gösterir. Onun Cessâse, Deccâl, Şeytan, ölüm meleği, cennet-cehennem kıssalarını anlatıp durduğunu ve yeryüzünün bunlarla dolduğunu; bu icraatıyla Ka'bu'l-Ahbâr ile Vehb b. Munebbih gibi davrandığını söyler. Ebû Reyye onun İslam'a katıştırdığı hristiyan kültürüne örnek olarak da Cessâse hadisini verir.[1212]

4-Mevdûdî:

Mevdûdî (1399/1979), Deccâl ve etrafında dönüp duran, bağlı olduğu vb. hikayelerin Şeriatta hiçbir önemi olmayan efsaneler olduğunu söylemektedir. [1213]

5-Muhammet! el-Gazâlî:

Muasır el-Gazâlî (1416/1996) bu kıssayı dinleyen talebelerinden birisi ile arasında geçen diyalogu anlatır, ardından da hadisi kabul etmez: Talebe kendisine bu adaya bir gezi tertip etmeleri teklifinde bulunur. Adayı Temîm'den sonra gören olmadı mı diye sorar. el-Gazâlî sual karşısında susmayı tercih eder ve maharetle konuyu başka mecraya kaydırır. Yaşadığı bu olayı anlattıktan şunu söyler: Rum, Arap, Türk, Haçlı donanmaları hem Akdeniz'i hem de Kızıldeniz'i on asırdan fazladır dolaşmışlardır ancak, hiçbiri böyle bir ada görmemiştir. Ayrıca asrımızda kara ve denizlerdeki her karış yer biliniyor. Uydular vasıtasıyla okyanusların derinlikleri dahi bilinmekte. Öyleyse bu ada nerededir?"[1214]

6-Muhammed b. Abdilkerim el-Cezâirî:

el-Cezâirî bu rivayeti Deccâl, Mehdi, dünyanın ne zaman sona ere ceği, İsa'nın nüzûlu gibi hadislerle beraber [1215]hristiyanhktan İslam'a geç miş hurafeler olarak değerlendirir. [1216]

D-Metnin Tahlili

Yukarıda zikredilen düşüncelerin ne derece sağlıklı olduğunu değer lendirmeye geçmeden Önce, "bir hadisi en iyi anlamanın yolu bütün tat-

riklerini toplamaktan geçer" düşüncesiyle, manayla rivayetin getirdiği problemlerin en mücessem örneklerinden olan bu rivayetin metnindeki ayrıntıları zikretmek gerekecektir: [1217]

Metinler Arası Farklılıklar:

Ufak tefek olanlarını saymasak bile hadisin tarikleri arasında oldukça büyük farklılıklar vardır: Kahir ekseriyeti eş-Şa'bî vasıtasıyla Fâtı-ma'dan gelen bir tek hadiste bu derece farklılık olması ilginç, ilginç olduğu kadar elimizdeki hadis metinlerinin Hz. Peygamber'in ifadelerine ne derece yakın olduğunu göstermesi açısından düşündürücüdür. Burada metnin uzunluğunun etkisini görmezlikten gelmemek te icap eder. Biz burada, konu başında zikrettiğimiz rivayete göre farklılık arz eden yönleri aktarmaya çalışacağız:
1-Rasûlullah'm bunu anlattığı vakit:
a) Bazı rivayetlerde, hadisin ravisi Fatıma, mescidde oturuyorken Rasûlullah'in minbere çıktığını söyler.[1218]Musîim'deki rivayette ise Ra-sûlullah'ın insanları mescide çağırdığı geçmektedir.
b) Bazı rivayetlerde Rasûlullah'ın bu konuşmayı öğlenin şiddetli sıcağında yaptığı geçmektedir.[1219]
c) Bir kısmında öğle vakti şiddetli sıcak zamanında gelip namaz kıldığı ve sonra bu konuşmayı yaptığı geçmektedir.[1220]
d) Bir kısmında öğle namazından sonra yaptığı zikredilmektedir.[1221]
e) Bir kısmında ise yatsıdan sonra yaptığı geçmektedir.[1222]
f) Bir kısmında yatsıdan sonra Rasûlullah'ın oturduğu, insanların uykuya daldığı, ondan sonra minbere çıkıp bunu anlattığı geçmektedir.[1223]
2-Olayı Yaşayanların Farklılığı:
a) Bazısında Temîm'in Filistin'li bir grupla beraber gemiye bindiğinden bahsedilmektedir.[1224]
b) Bazı rivayetlerde Temîm'in, bunu amcaoğlunun başından. geçen olay olarak anlattığı geçmektedir.[1225]
c) Bir kısım rivayetlerde Temîm'in bir adamdan bu hadiseyi aktardığı geçmektedir.[1226]
d) Bazısında Temîm'in olayı amcaoğullanndan naklettiği geçmektedir.[1227]
e) Bazısında Temîm'in amcaoğlu ve arkadaşlarından bunu aktardığı geçmektedir.[1228]
f) Bazısında Temîm'in kendi kavminden bir grup insandan naklettiği geçmektedir.[1229]
g) Bazısında Temîm'in Filistinli bir grubun başından geçen bir hadise olarak anlattığı geçmektedir.[1230]
h) Bazısında kimin anlattığından bahsedilmeksizin, Temîm'in bazı amcaoğullannın gemiye bindiklerinden bahsedilmektedir.[1231]
ı) Bazısında denizde yolculuk yapan bir grubun, yiyecekleri bitince önlerine çıkan bir adaya çıktıklarından bahsedilmektedir.[1232]
i) Bazısında Temîm, Lahm ve Cüzâm'dan bir grubun gemiye bindiklerini aktarmaktadır.[1233]
Tüm bu rivayetlerde olayı yaşayanlar olarak geçenler neticede Şam'ın Filistin bölgesinde yaşayan insanlardır ancak kimlikleri farklılık arz etmektedir.
3-Bazı rivayetlerde dalgalara tutulduklarında şarka mı garba mı gittiklerini bilmedikleri geçer.[1234]
4-Bazı rivayetlerde sandallara binerek değil de bir kısmının parçalanan geminin tahtalarına tutunarak sahile çıktıklarından bahsedilmektedir.[1235]
5-Cessâse ile ilgili bilgilerin farklılığı:
a) İsmi: Bazı rivayetlerde, kendilerini karşılayanın ismini Dessâse olarak söylediği geçmektedir.[1236] Bazısında ise adını "Cessâse ve Dessâse" diye vermektedir.[1237]
b) İnsan mı hayvan mı olduğu: Adaya çıkanların ilk olarak ne tür bir yaratıkla karşılaştıkları oldukça farklı anlatılmaktadır:
ba) Hayvan idi: Zikrettiğimiz üzere Müslim'de bunun hayvan olduğu geçmektedir.[1238] Bazı rivayetlerde ise ayrıntıya girerek dişi mi erkek mi olduğunu anlayamadıkları bir hayvandan bahsedilmektedir.[1239]
bb) Kadın İdi: Bazı rivayetlerde karşılaştıkları ilk yaratığın kadın olduğu geçmektedir.[1240] Ancak kadının vasfı da farklılık arz etmektedir. Bir kısmında müennes ism-i tafdil sigasıyla ed-dehmâ (simsiyah kadın) diye geçerken[1241], bazısında pejmürde simsiyah kadın ifadesi vardır.[1242] Bir kısmında yaşlılıktan çökmüş, öne doğru mu yoksa geri geri mi geldiği belli olmayan yaşlı bir kadın diye anlatılmaktadır.[1243]
be) Cinsiyetini anlayamadıkları bir insan idi: Bazısında kadın mı erkek mi olduğunu anlayamadıkları bîr İnsanın karşılarına çıktığından bahsedilmektedir.[1244]
bd) Birşey idi: Bazısında kıllarının her tarafını kapladığı birşey (yara-tık=mahluk) diye bahsedilmektedir.[1245]
6-DeccâI ile İlgili bilgilerin farklılığı:
a) Müslim'de değinilmezken, bir kısmında çok Önemli bir vasıf olan tek gözünün kör olduğu geçmekte[1246], bir kısmında hangisinin kör olduğu belirtilerek sağ göz denilmektedir.[1247] Bazısında ise adamın âmâ; olduğundan bahsedilmektedir.[1248]
b) Bazı rivayetlerde Deccâl'in bulunduğu yer manastır değil de saray olarak geçmektedir.[1249]
c) Müslim'deki rivayette Deccâl'in sımsıkı bağlanmış olduğundan bahsedilmektedir. Ancak bu durum bazı rivayetlerde değişik anlatılır:
ca) Bazısında sarayda zincirlerle bağlı bulunan Deccâl'in yanına gir-j diklerinde yerle gök arasında zıpladığından bahsedilmektedir.[1250]
cb) Bazısında cevaplan aldıktan sonra derin soluk alıp dağa sıçrayıp! çıktığı sonra da gerisin geri düştüğünden bahsedilir.[1251]
cc) Bazısında son derece hızlı zıpladığından ve neredeyse bağındari kurtulacağını zannettik ibaresi geçmektedir.[1252]
ce) Bazısında sadece derin soluk aldığından, göğüs geçirdiğinden bahsedilmektedir.[1253]
cf) Bazısında bir direğe bağlı olduğundan bahsedilmekte, zıplamadan söz edilmemektedir.[1254]
7) Deccâi'in sorduğu şeyler farklılık arz etmektedir:
a) Bazısında diğerlerinde olmayan birşeyi, Farslılarla. Rumların arasını sormaktadır.[1255]
b) Bazı rivayetlerde Beysan hurmalığını değil "Amman[1256] ile Bey-san arasındaki hurmalığı"[1257], bazısında "Ürdün ile Filistin arasındaki Beysan hurmalığını"[1258], bazısında ise "Erîhya veyahutta Erîha"[1259] hurmalığını[1260], bazısında da Ürdün ile Filistin arasındaki hurmalığı sorduğu geçmektedir.[1261]
8-Deccâl'in bulunduğu yer, rivayetler arası farklılık arz etmektedir:
a) Bazı rivayetlerde Rasûlullah'ın Deccâi'in yerinin doğu İle batı arasında, doğuya daha yakın yerde olduğunu söylediği geçmektedir.[1262]
b) Bazı rivayetlerde Deccâi'in Fars denizinde olduğunu, daha sonra ise Rum denizinde olduğunu söylediği geçmektedir.[1263]
c) Bazı rivayetlerde Yemen denizi yerine Irak denizi geçmektedir.[1264]
d) Bazı rivayetlerde Rasûlullah'ın Deccâi'in Şam denizinde olduğunu söyledikten sonra bir müddet bayıldığı geçmektedir.[1265] Bazı rivayetlerde ise iki kere bayıldığı geçmektedir.[1266]
9-Bazı rivayetlerde Deccal önderliğinde yetmiş bin kişinin, üzerlerinde yeşil şal olduğu halde (İsfehan'dan) yürüyeceği zikredilmektedir.[1267] Bazı rivayetlerde Deccâi'in çıkacağı yer nokta olarak ta belirtilir ve İsfe-han'ın Restekbâz köyü denir.[1268]
10-Bazı rivayetlerde Deccâi'in bir elinde sudan, diğer elinde de ateşten birer nehir bulunacağı, bunu kim görür ve kendisine "su nehrine gir" denirse ona girmemesi çünkü bunun hakikatte ateş nehri olduğu, "ateş nehrine gir" denenin ise buna girmesi çünkü bunun aslında su nehri olduğu belirtilmektedir.[1269]
11-Bazı rivayetlerde Deccâi'in giremeyeceği yer sadece Medine olarak gösterilmektedir.[1270]
12-Bazı rivayetlerde Fâtıma, Rasûlullah'ın Taybe ile Mekke ve Mer dine'yi kasdettiğini söylemektedir.[1271]
Görüldüğü gibi, hadisin varyantlarında başta hadiseyi yaşayanın kimliği olmak üzere, ayrıntıları son derece farklılık arz etmektedir. Rivayetler karşısında olayı şöyle özetlemek gerekecektir: Birileri deniz yolculuğuna çıkmış, bir aylık yolculuktan sonra bir adaya varmış, ilk önce karşılarına bir yaratık, daha sonra da Deccâl çıkmış. Ancak, her halükârda nakleden Temîm'dir ve deniz yolculuğu sonunda iki varlıkla karşılaşılması söz konusudur. [1272]

E-Metnin Tenkidi:

Bütün rivayetleri tek tek ele almak yerine, gereğinde onlara müracaat etmek suretiyle Müslim hadisini esas aldığımızda, muhtevasında zikredilen bazı hususların tedkîk edilmesi gerekmektedir.
1-Olayı anlatan Temîm:
Temîm ed-Dârî daha önceleri hristiyan rahip idi. İslam'a hicri 9 yılında girdi. Kaynakların verdiği bilgiye göre bundan sonraki hayatı da ibadetle geçti. Ancak kendisi kıssacılardan birisiydi.[1273] Muhtemelen insanlara latîf ve ibadete döndürücü şeyler anlatıyordu. Hristiyanlıkta da

Deccâl inancı vardır.[1274] Temîm'in eski hristiyan olmasını onun kıssacı-ık tarafıyla biraraya getirdiğimizde bunun anlattığı hikayelerden birisi olma ihtimali vardır.
a) Bunu Hz. Peygamber'e anlatmasını şu şekilde izah edebiliriz: Anlattığı hadise kendi başından geçen bir olay değildir. Rivayetlerin bir kısmında da görüleceği üzere hadise amcaoğullannın veya başkalarının başından geçmiş olarak da nakledilmektedir. Bu durumda hikayeyi duyan Temîm'in buna İnandığı, hristiyanhktaki Deccâl anlayışına muvafık görerek bağdaştırdığı {çünkü rivayetlerin bir kısmında Deccâl manastırdadır), müslüman olunca İslam'da da mesih, Deccâl inançlarının olduğunu görünce Hz. Peygamber'e aktardığı düşünülebilir. Zaten Hz. Peygamber ondan bunu aktarırken Temîm'in hristiyanken müslüman olup be-yat ettiğini ve bu hadiseyi anlattığını belirtmektedir.
Bir sahabinin hem de yeni müslüman olmuşken, inancının en sıcak anını yaşarken, daha ilk başta İslam'a yalanla girmesini düşünmek uzak ihtimaldir. Bu sebeple anlatılanı başkalanndan duyduğu bir nakil olarak düşünmek durumundayız. O dönem İnsanının bu tip asılsız nakillere inanmalannı yadırgamamak gerekir. Çünkü mitolojiler, kabul gördükleri ortamı bulduklarından dolayı ortaya çıkmışlardır.
Hz. Peygamber'in böyle bir hikayeyi tasdik etmesine gelince: Temîm bunu ikinci elden Hz. Peygamber'e aktarmıştır diye kabul edecek olursak, bu durumda böyle bir habere Hz. Peygamber'in inanması doğru olur mu, ismet sıfatını zedeler mi, haberi doğru kılar mı soruları akıllara gelmektedir.
Hz. Peygamber'in kendisine aktarılan yalan haberi tasdik edip aktarmasının ismet sıfatına zarar vermeyeceği, böyle bir haberi tasdik etmesinin o haberin doğruluğunu göstermeyeceği düşünülebilir. Çünkü ismet sıfatı tebliğ hususunda tüm şaibelerden, Hak'dan aldığını tam nakletme-mekten berî olmak ve nübüvvetten sonra bilerek günah işlemekten vareste olmak diye icmâ edilmiş bir meziyyettir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bu haberi nakletmesinin onun ismet sıfatına zarar vermeyeceği kabul edilebilir. Nitekim aynı Peygamber, huzurunda İbnu's-Sayyâd'ın Deccâl olduğuna yemin eden Hz. Ömer'e sesini çıkarmamıştır.[1275] Aynı şekilde Tebuk gazvesinde ve başka yerlerde olduğu gibi münafıkların kendisine haber verdiği iftiralara inanmaktaydı[1276], ta kî Allah Teâlâ kendisine haber verene kadar. Aynı şekilde içtiği bal sebebiyle kendisinden meğâfîr kokusu geldiğini söyleyen hanımlarına kanmıştır. Daha sonra Allah Teâlâ et-Tahrîm sûresinde gerçeğin böyle olmadığını haber vermiştir.[1277] İfk hadisesinde de, Hz. Âişe'nin masumiyeti ininceye dek içi daralmıştır.[1278] Tebuk savaşından geri kalmak isteyen münafıkların özürlerini kabul etmesini Allah Teâlâ'mn kınaması ve bu kınamayı dayandırdığı nokta da bu gerçeği ortaya koymaktadır: "Allah seni affetsin, doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalan söyleyenleri bilmezden Önce niçin onlara izin verdin?"[1279]
Bu durumda RasûluIIah bilerek yalan söylemekten masumdur, başkasının aktardığına inanarak nakletmekten masum değildir diyebiliriz. Nitekim hurmaları aşılama meselesinde de şöyle buyurmuştu: "Ben bir zanda bulundum. Zan sebebiyle beni kınamayın. Fakat sizlere Allah'tan birşey aktardığım zaman onu alın, çünkü ben Allah adına yalan konuşmam."[1280] "Ben bir beşerim. Sizlere dininizle ilgili bir husus emrettiğim zaman onu alın. Kendi görüşümle birşey söylersem ben de beşerim."[1281]
Bütün bu misallerde, Hz. Peygamber'in kusur ve yanılgısı mutlaka Rab veya ashabı tarafından düzeltilmekteydi. Çünkü Hz. Peygamber'in başkasının dilinden aktarmış da olsa, geriye düzeltilecek hatalar bırakması onun pekçok uygulamasını ve ifadelerini tartışılır hale getireceğinden bunu ihtimal dışı tutuyoruz. Böyle bir ihtimal, uygulamalarının bir kısmını başkalarının direktifiyle yapmıştır, bağlayıcılığı yoktur gibi bir anlayışa yol açar. Cessase hadisinde ise, kıssanın anlatılmasından sonra, anlatılanın aslının olmadığının beyan edildiğinden, bu yönde ilâhî bir işaret geldiğinden bahsedilmemektedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber yalanı aktardığıyla kalmaktadır. Bu yüzden de, Temîm bunu başkalarından duyarak Hz. Peygamber'e aktarmıştır şeklindeki gayretlerimiz dayanaksız kalmaktadır. Bu ise rivayetin güvenilirliğini zedelemektedir.
b) Mesih, Deccâl, Mehdi anlayışlarının İslam'a sonradan katıldığı kabul edilecek olursa, bu inancın İslam'a katıldığı dönemler Hz. Osman'ın katlinden sonraki süreç olması muhtemeldir. (35/655). Çünkü bu dönemde halife katledilmiş, fitne alevlenmiş, insanlar kamplara ayrılmış, adeta "bu işi sadece o çözer" diye inanılan bir kurtarıcıdan medet umulur olmuştur. Temîm'in Hz. Ali'nin hilafeti zamanında h. 40'da vefat ettiği, Hz. Osman'ın katlinden sonra küserek Medine'yi terk edip Şam'a gittiği[1282] düşünülecek olursa, onun ve diğer muhtedî hristiyanlarm bu inancın İslam'a katılmasında katkısı olduğu düşünülebilir. Anlattıkları daha sonra Hz. Peygamber'e mal edilmiştir diyebiliriz. Zaten İsrâliyâtı İslam'a en çok katan iki zattan biri olarak o gösterilir.[1283] Bu ihtimal, rivayetin Hz. Peygamberle bağlantısı olmadığını göstermektedir.
2-Muhtevanın tenkidi:
a) Deccâl'in yakında çıkacak olması: Deccâl yakında çıkacağım haber vermektedir. Hicri onbeşinci asırda bulunmamıza rağmen böyle birşey vuku bulmamıştır. Ayet ve hadislerde kıyametin yakınlığından bahsedilmektedir, bu da aynı çerçevede düşünülmelidir denecek olursai Deccâl'in ifadelerinde neredeyse çıktı çıkacak anlamı vardır ve bunla] tevil edilmeyecek kadar açıktır.
b) Hadiste Şam Araplarından olan Temîm ve arkadaşlarının denize açıldıkları anlatılmaktadır. Denize açılan Temîm'in kendisi olmasa bilej coğrafi olarak buna uygun olan tek yer Akdeniz'dir. Çünkü Şam bölge4 sinin açıldığı tek deniz Akdeniz'dir. Ayrıca hadiste güneşin battığı yerde bir adaya çıktıklarından bahsedilmektedir. Bu ise istikameti batı yapmaktadır. Oysa Rasûlullah Temîm'in kıssasını anlatmasının ardından, nereden çıkacağı hususunda kendisi de tereddütler geçirmiş, en son olarak doğudan çıkacağını belirtmiştir. Halbuki "Temîm'in anlattıkları benim söylediklerime uyuyor" buyuran Hz. Peygamber'in, Temîm'in kıssasını tasdik ederek anlatması, ardından kıssaya muhalif bir yön belirtmesi tenakuz olarak gözükmektedir.
Hz. Peygamber'in "Deccâl Şam denizindedir yahut Yemen denizim dedir. Hayır, doğu tarafından çıkacaktır. Evet, doğu tarafından çıkacak^ tır. Evet, doğu tarafından çıkacaktır" şeklinde kuşkulu ifadeler kullanması "Deccâl'in kim olduğu hususunda kendisine vahiy gelmemesi, sadece Deccâl'in sıfatlarının vahyedildiği" anlamına gelebilir.[1284] Bu sebeple Rasûlullah'ın tereddüt geçirmiş olması makul gözükebilir ancak Temîm'i tasdik ettikten sonra farklı şeyler söylemesi çelişkidir. Tüm bunların yanında hadis, Deccâl'in nereden çıkacağını beyan eden diğer rivayetler^ le çelişmektedir.[1285]
c) Hadisteki ada: Zikri geçen ada büyük bir problemdir. Temîm'in anlattıklarından ve Rasûlullah'ın Şam Denizi'nde (Akdeniz'dedir demesinden, adanın ya Akdeniz'de veyahutta Rasûiullah'ın tereddüt edip Yemen denizinde {Kızıldeniz)dir demesinden bunun Kızıldeniz'İn Yemen kıyılarında olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki bugün teknik imkanlar ile buraların su derinlikleri ve muhtevaları tamamen tesbit edilmiş, asırlardır denizcilerin yol güzergahları olan bölgede bugüne kadar ne böyle bir ada, ne de böyle bir adadaki manastırda bağlı acaip bir yaratık müşahede edilmiştir. Bugün dahi Kızıldeniz, açılan Süveyş Kanah'indan sonra önemli bir deniz yoludur. (Bu bölgede adalar olmakla beraber) böyle bir adanın varlığından hiç bahsedilmemektedir.
et-Taberânî'deki bir rivayette, Temîm'in Yemen'in Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişiyle birlikte gemiyle yolculuk yaptıkları ve bir ay dalgalarla boğuştuktan sonra, güneşin battığı yerde bir adaya vardıkları zikredilmektedir. Rivayetin sonunda, Rasûlullah Deccâl'in Şam denizinden değil de Şam tarafından çıkacağını, sonra Yemen'den, ardından da Irak tarafından çıkacağını haber vermektedir.[1286]
et-Taberânî de dahil olmak üzere, Şam denizinden bahseden diğer rivayetlerde tashîf olduğunu, esasında Rasûlullah'ın Şam yönünden bahsettiğini kabul ettiğimizde, yolculuğun yapıldığı denizin Akdeniz olma ihtimali zayıflamaktadır. Temîm'in yolculuk yaptığı kimselerin Yemenli olması hasebiyle geriye sadece Yemen denizi yani Kızıfdeniz ihtimali kalmaktadır. Durum böyle olsa bile, böylesine bir ada bu bölgede bulunmadığından, rivayetin sıhhati bu açıdan da teyid edilememektedir. Ayrıca Kızıldeniz, bir ay dalgalarla boğuşulup daha sonra güneşin battığı yerde bir adaya çıkılacak genişliğe sahip değildir. Çünkü en geniş yep ri, Eritre'de Massaua enleminde 320 km.dir.[1287] Geriye bunların sürü»-lendikten sonra Aden körfezine oradan da Hint Okyanusu'na veya Um|-man DenÎzi'ne kayıp gittikleri ve burada bir adaya düştükleri ihtimali kalır ki bu da uzaktır.[1288] Çünkü Deccâl'i dini motiflerin dönüp dolaştığı bölgeden uzaklaştırmaktadır.
d) Müslim'de geçen Deccâl'in kendisine tabi olacak yetmiş bin İsfe-hanlı yahudiyle beraber çıkacağı[1289] rivayetiyle yine Müslim'in rivayet ettiği Cessase hadisinin aralarını bulmak mümkün değildir. Çünkü Temîm'in anlattığı kıssada geçen varlığın bağlarının çözüldüğü, bunun ardından İsfehan'a veyahutta doğuda başka bir yere gittiği yorumu tatminkar değildir. Hemen zuhur etmesi ve İsfahan'a veya başka bir yere gitmemesi gerekirdi. Zira, hadiste geçtiğine göre, Deccâl yakında çıkacağını ve hadisteki "fe esîru" kelimesindeki fâ-i takibiyyeden anlaşıldığı üzere, hemen ardından kırk gecede Mekke ve Medine hariç her yere ineceğini söylemektedir. Bu ifadeler, zincirlerinin yakında çözüleceğini ve hemen harekete geçeceğini göstermektedir. Böyle birşey ise, onun zikrettiği (Taberiye gölünün suyunun çekilmesinin yakın olduğu gibi) alametlerin zuhuruna yakın bir zamanda gerçekleşecektir.[1290] Bu durumda, hemen zuhur etmek yerine, İsfehan'a gitmesi ve 1400 küsur yıldır orada durmasının izah edilecek yönü yoktur. Ayrıca Temîm bu hadiseyi müslüman olmasından önce yaşanmış bir olay olarak anlatmaktadır. Hâlâ çıkmaması hadisteki ifadelere ters düşmektedir.[1291] Ayrıca bugün İran kenti olan İsfehan'da yetmişbin yahudiyi bulmak mümkün değildir.
e) Hadiste bu adadan nasıl kurtulduklarının geçmemesi merak-ı muciptir.
3-BöylesİÎne önemli bir hadisi el-Buhârî'nin rivayet etmemiş olması düşündürücüdür. Rasûlullah zamanında hem İbnu's-Sayyâd'ın hem :de Cessâse kıssasındaki zatın Deccâl olarak gözükmesi iki Deccâl varmış izlenimini uyandırdığından (ve bunların arasını bulmanın zorluğundan) olacak, el-Buhârî Cessâse hadisini almamıştır. İbn Hacer (852/1448) bu hususta şöyle demektedir: "Bu meseledeki durum çok karışık

olduğundan el-Buhârî (Deccâl'in kim olduğunda) tercihte bulunmuş sadece Câbir'in Hz. Ömer'den naklettiği İbnu's-Sayyâd hadisini[1292] rivayet etmiş, Fâtıma bnt. Kays'ın Temîm kıssasını rivayet etmemiştir."[1293]
İbn Hacer ise iki tane Deccâl olmasının arasını (konumuzun başında zikrettiğimiz müstakküleştirme/mükerrerleştirme gayretiyle) her bî Deccâl'i ayrı konumlara oturtmakta bulur ve şöyle söyler: "Temîm'i| hadisinde geçenle İbnu's-Sayyâd'ın Deccâl olduğuna dair hadisin arasf nı bulmanın en uygun yolu şudur: Temîm'in gözleriyle gördüğü bağlı ye ratık gerçek Deccâl'dir. İbnu,'s-Sayyâd ise İsfehan'a gidene kadarki stj re zarfında Deccâl suretinde ortaya çıkmış bir şeytandır. İsfehan'a git tikten sonra Allah'ın çıkmasını takdir ettiği süreye kadar (Temîm'in zil-rettiği) diğer Deccâl'Ie beraber İsfehan'da saklanacaktır."[1294]
Aliyyu'I-Kâri'nin yaklaşımı ise daha ilginçtir. İbnu's-Sayyâd hadisiyle Temîm hadisinin çelişmediğini söyler: Deccâl'in farklı bedenleri olabileceğini, zahiren his aleminde bulunduğunu, durumlara göre şekil değiştirdiğini; batınî açıdan ise misal alemindeki zincir ve halatlarla bağlı olduğunu belirtir.[1295]
4-Mus/j'm'in ravisi Fatıma, Hz. Peygamber'in kendisine nafaka ve sükna yönünde hüküm vermediğini söylediği halde Hz. Ömer'in doğru belleyip bellemediğinden şüphe ettiği kadındır: Bu hanım Ebû Amr b. Hafs tarafından üç talakla boşandığında Rasûlullah'ın kendisi için ne ev ne de nafaka yönünde hüküm verdiğini söyleyince, Hz. Ömer bunu kabul etmemiş ve şöyle demiştir: "Ezberledi mi unuttu mu belli olmayan bir kadın sebebiyle Allah'ın kitabını ve peygamberimizin sünnetini terk etmeyiz. Ona mesken de vardır, nafaka da. Nitekim Allah {c.c) şöyle buyurmaktadır: "Apaçık bir hayasızlık yapmaları müstesna, onları (boşandıkları) evlerinden çıkarmayın, (iddetleri bitinceye kadar) kendileri de çıkmasınfar."[1296] Fatıma'nın duyduklarını kanştırabilen biri olduğu ihtimalinden söz edebilir ve tesbit edemediğimiz bir yanılgıdan dolayı onun duyduğu bu kıssayı Hz. Peygamber'le irtibatlandırdığını düşünebiliriz. Veyahutta daha sonra Fatıma'nın adı kullanılarak bu kıssanın Hz. Peygamber'le irtibatlandırıldığı ihtimalinden bahsedebiliriz.
5-Fâtıma'nın söylediğine göre, kendisi erkeklerin safının arkasında bulunarak Rasûluliah'ı dinlemiş. Bunun manası camide oldukça erkek toplandığıdır. Zaten RasûluIİah'ın herkesi camiye çağırtması önemli bir kalabalığın camiye toplandığını göstermektedir. Rasûlülah bu derece önem vermesine rağmen böylesi bir haberin ahad seviyesinde kalması, hadis hakkında tereddüt doğuran hususlardan birisidir. [1297]

I-Değerlendirme:

Rivayette anlatılanın uzunluğundan da kaynaklanan sebeplerden dolayı, tarikler arasında oldukça farklılıklar vardır. Hadisenin kimin başından geçtiğini kesin olarak söylemek mümkün değildir. Aynca Hz. Pey-gamber'in uydurma olduğu belli olan bir hikayeyi kendisine delil olarak kullanması, İnsanların beyinlerine Deccâl'le ilgili asılsız bilgileri yerleştirmesi nübüvvetle bağdaşmamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'ip böyle bir yönlendirmesi itikadın bir parçası haline gelecek, Deccâl zi^ri geçen taraflardan beklenecek, çıktı çıkacak anlayışına sarınılacak demektir. Bu inanış ise insanların dünyadan kopuşlarına, Deccâl'le Mehdi'yi beklemeye koyulmalarına sebebiyet verecekti! Temîm'in anlattığı, başka bir buudda yaşanan bir olay olsa da, Hz. Peygamber'in gerek rüya kabilinden gerekse başka türden olsun, insanların bu tür şeylerini benimseyip nakletmesi makul gözükmemektedir. Ayrıca muhtevası onu başka bir boyuta .taşımayacak kadar açıktır. Gemiye binilmekte, bir aylık yolculuktan sonra bir adaya çıkılmakta, İki ilginç varlıkla karşılaşılmaktadır.
Muhteva olarak ta bunun kabul edilebilir yönü yoktur. Hadisenin anlatıldığı "coğrafi bölgenin rivayeti tekzibi, böyle bir adanın mevcut olmaması, çıkması çok yakın olan Deccâl'in hâlâ görünmemesi sıhhatini olumsuz etkileyen faktörlerdir. Dolayısıyla bizler bu rivayetin en iyi ihtimalle Temim'in hristiyanken dinlediği bir hikaye olduğunu, [1298]Hz. Osmanm sehadetinden sonra ortamın kanşüğ, ve bi^rtancm,n beklendiği atmosferde bunu anlattığım, bilahere bunun Rasulullah ile ırtıbat ihtimaller çokluğuna rağmen tatminkar olmasa da, gerçek olan bir hususTardîr O da bu rivayetin Rasulullah ile irtibat, olmayan Isrâ.h bir habRLa^UçdoUk'k.ymetli bir menkıbe"[1299]'olarak kabul edilerek, bu bölümün başında bahsetmiş olduğumuz korku sebebiyle böylesi hadislere enkidçi yaklaşanlar, akh devreye sokanlar, müsteşnktenn tafcpç.sı olarak suçlansa bfle»», sadece bu rivayet dahi Müslim dolayıs.yla es-Sa-hîhayn üzerindeki sıhhat icmâını kaldırır mahiyettedir. [1300]

Rasûlullah'a Sihir Yapılması

Sihir (büyü) öteden beri insanların merak saldıkları, bir kısmının üzerinde çalıştığı bir alandır. Kur'ân dahi sihri bir vakıa olarak kabul eder ve iki meleğin insanlara sihri öğretmek için yeryüzüne indirildiklerinden bahseder.[1301] Tartışmalı olan ise, sihrin bir illüzyondan mı ibaret olduğu yoksa insanlar üzerinde tesirinin söz konusu olup olmadığıdır. Cumhur tesiri olduğunu kabul etmiş, Mu'tezile ve bazı ehl-i sünnet alimleri kabul etmemişlerdir.[1302]
Bu bağlamda, Hz. Peygamber'e sihir yapılıp yapılmadığı da aynı tartışma içerisinde yerini almaktadır. Mutezile alimleri başta olmak üzere bir kısım alimler ilgili hadisi kabul etmeyip Kur'ân'a muhalif bulurlar. Bir kısım alimler ise -rivayetler arasında farklılıklar olsa bile- genel muhtevası itibarıyla bunu kabul ederler. Bizler burada sihrin hakikatini tartışmayacağız. Cumhurun kabul ettiği gibi, sihrin hakikatinin olduğunu varsayarak[1303], Hz. Peygamber'e böyle birşeyin yapılabilmesinin kabul edilebilirliğini ele alacağız. Bu amaçla ilk olarak hadisin bir tarikini zikredip ardından rivayetler arasındaki temel farklılıklara temas edeceğiz ve değerlendirmelerde bulunacağız. Bunun peşinden de Hz. Peygamber'e sihir yapılmasını kabul etmeyenler ile edenlerin delillerini' sıraladıktan sonra kanaatimizi sunacağız. [1304]

I-Sihir Hadisi:

Hz. Âişg rivayet ediyor: "Hz. Peygamber'e sihir yapıldı. Birşeyi yapmadığı halde yapıyorum zannediyordu. Nihayet birgün yammdayken, Allah Teâlâ'ya epeyce dua etti. Sonra şöyle buyurdu: "Fark ettin mi ey Âişe! Niyaz ettiğim hususta Allah Teâlâ bana cevap verdi." Ben "nedir o cevap yâ Rasûlallah" dedim. Şöyle buyurdu: "Bana iki kişi geldi[1305], birisi başımın yanında, diğeri de ayak ucumda oturdu. Sonra biri diğerine dedi ki: "Bu zatın rahatsızlığı nedir?" Öteki "sinirlenmiş" dedi. "Kim sihir yapmış" diye sordu. Diğeri "Benû Zurayk'Ii yahudi Lebîd b. el-A'sam yapmış" dedi. Öteki "neye yapmış" diye sordu. O da "tarağa, taranırken dökülmüş saç döküntüsüne ve erkek hurma kapçığı içine" dedi. "Nerededir o" diye sordu. Diğeri "Zû Ervân kuyusundadır" dedi.
Ravi diyor ki: Bunun üzerine Rasûlullah ashabından birkaç kişiyle beraber bu kuyuya gitti. Kuyunun üzerinde bir hurma ağacı bulunduğunu gördü. Sonra döndü ve Hz. Aişe'ye şöyle dedi: "Vallahi! Suyu kınalanmış su gibi, (üzerindeki ağacın) hurmaları da şeytanların başları gibi idi." (Hz. Âişe diyor ki): "Yâ Rasûlallah! Onu çıkardın mı" diye sordum. "Hayır! Allah bana afiyet ihsan etmiş ve şifa vermiştir. Ondan (çıkarılmasından ve böylece meselenin aralarında yayılmasından, bunu konuşup durmalarından ve öğrenmek istemeleri sebebiyle[1306] İnsanlara bir şer bulaştırmaktan korktum."[1307] Rasûlullah emir verdi ve kuyu kapatıldı. [1308]

A-Rivayetler Arası Farklılıklar:

Bir hadisi hakkıyla değerlendirebilmek, anlatılanı netleştirebilmek için tariklerini toplamak gerekir. Çünkü çoğu kez problemin çözümü ayrıntılarda yatmaktadır. Bu düşüncelerle elimizdeki hadise baktığımızda, sihrin yapıldığı hususunda muvafakat sağlanmakla beraber hadisenin teferruatında -manayla rivayetin tabiî neticelerinden olarak- oldukça farklılıklar olduğunu görüyoruz. Bariz farklılıklar şunlardır: [1309]

1-Kuyuya Kim Gitti:

a) Rivayetlerin bir kısmında kuyuya bizzat Rasûlullah'ın (ashabıyla birlikte) gittiği geçmektedir. Misal: Yukarıya almış olduğumuz varyantta şöyle geçmektedir: "Bunun üzerine Rasûlullah ashabından birkaç kişiyle beraber bu kuyuya gitti."[1310]
b) Hz. Ali'yi gönderdiğine dair rivayetler: Misal: "Cibril Rasûlullah'a geldi ve şöyle dedi: "Yahudilerden filanca sana sihir yaptı ve seni büyülemek için düğümler attı." Bunun üzerine Rasûlullah onu aldırmak için Hz. Ali'yi gönderdi."[1311]
c) Kimi gönderdiğini belirtmeden sadece başkalarını gönderdiğinden bahseden rivayetler: Misal: "Sonra Allah ona yahudilerin yaptığı şeyi bildirdi. O da kuyuya adam gönderdi ve içinde sihir yapılmış[1312] bulunan düğümler çıkarıldı." [1313]

Değerlendirme:

Müracaat edebildiğimiz kaynaklarda, Hz. Peygamber'in başkasını gönderdiğinin geçtiği hadislerde, kendisi gitmediği için kuyunun suyu ve diğer hususlarıyla ilgili tasvirlerin yapılmadığını görüyoruz. Özellikle ei-Buhârî ve Müslim'in de içinde bulunduğu zevatın Rasûlullah'ın bi zâtihi gittiğini aktarması ve ilave bilgi ihtiva etmesi, bizzat onun dilinden kuyunun tasvirini aktarması bu rivayetlere tercih ağırlığı kazandırmaktadır. îbn Hacer (852/1448) kuyuya kimin gittiğiyle ilgili olarak -şarihler-ce çözüm anahtarı olarak yapışılan mükerrerleştirme yoluna müracaatla- şöyle demektedir: "Bazı rivayetler kuyuya gidenlerin hepsinin veya bir kısmının adını zikretmemiştir. Çeşitli adlar veren rivayetler kuyuya gidenlerin isimlerini açıklamaktadır diye düşünülebilir. Keza Rasûlullah'ın ilk önce onları gönderip ardından da kendisinin giderek bizzat kuyuya geldiği şeklinde yorumlanabilir."[1314] Bu izah bizlere makul gelmemektedir. Çünkü mesele onun dediği gibi olmuş olsa, başkasını gönderdiğinin geçtiği rivayetlerde muskanın o insanlarca alındığı geçmekte, kendisinin gittiğinin anlatıldığı bir kısım rivayetlerde ise emredip huzurunda çıkarttırdığı geçmektedir. Bu durumda kuyuda iki muska olduğunu, her gidişte ayrı bir muskanın çıkarıldığını söylemek zorunda kalırız. Bu ise uygun olmaz. [1315]

2- Kuyudaki Muska Ne Yapıldı?

Kuyuya kimin gittiğinde farklılıklar olması yanında, muskanın ne yapıldığında da aynı durum söz konusudur:
a) Muskanın kuyudan çıkarıldığını zikreden rivayetler: Misal: "Hz. Peygamber kuyuya geldi ve onu çıkardı."[1316] "Hz. Peygamber emretti ve muska çıkarıldı."[1317]
b) Muskanın kuyudan çıkarılmadığını zikreden rivayetler: Misal:[1318] "Hz. Âişe sordu: "Muskayı çıkardınız mı?" Rasûlullah da "hayır" dedi." [1319]

Değerlendirme:

Görüldüğü gibi, rivayetlerin bir kısmında muskanın çıkarıldığı geçerken, diğer bir kısmında ise çıkarılmadığı belirtilmektedir. Bu durumda, bir önceki maddede başvurduğumuz yolu tutarak ilave bilgi getiren rivayeti takdim etmek durumundayız. Bu tercihimizi destekleyen unsur da bulunmaktadır: Hadis Sufyân b. Uyeyne'den iki tarikle gelmektedir. Tariklerden birisinde Hz. Âişe Rasûlullah'a "e felâ", diğerinde de "fe hel-lâ" demekte, cümleyi tamamlamamaktadır. Sufyân ise buna açıklama sadedinde "teneşşerte" ifadesini eklemektedir. [1320] Böylece Hz. Âişe'nin sözü "ilaç veya rukyeyle o sihri açtın mı, giderdin mi"[1321] anlamına gelmekte, Rasûlullah da devamında hayır cevabını vermektedir. Bu durumda direk olarak çıkarttığını açıklayan rivayetler ile İbn Hacer'İn dediği gibi daha sika olan Sufyân b. Uyeyne'nin "teneşşerte" ifadesi, bu rivayetleri muskanın çıkarılmadığını belirtenlere tercih ettirmektedir. Çünkü bu ifadenin söylenmesi muskanın alınmış olmasını gerektirmektedir. Bazı tariklerinde Hz. Aişe'nin, "o muskayı yaksaydınız" demesi de çıkarıldığı yönünde destek vermektedir.
Ayrıca şu da söylenebilir: Sihir hadisi değerlendirildiğinde, meleklerin Rasûlullah'a gelip sihrin kuyuda bulunduğunu haber verdikleri görülür. Bunun sebebi ise gidilip sihrin oradan çıkarılmasıdır, yoksa sadece kuyunun tasvirinin yapılması değil. Nitekim rivayetlerin bir kısmında muska için bizzat Rasûlullah'ın ashabiyla beraber gittiği veya başkalarını gönderdiği geçmektedir. Buraya kadar gidildikten sonra sihrin oradan çıkarılması makul gözükmektedir. [1322]

3-Çıkarılan Muska Ne Yapıldı?

Rivayetlerde çıkarılan muskanın ne yapıldığını takip ettiğimizde farklılıklara rastlamaktayız.
a) Sadece muskanın getirildiği ve Rasûlullah'ın bağdan kurtulmuş gibi kalktığı: Rivayetlerin bir kısmında muskanın getirildiği ve Rasûlullah'ın bağdan kurtulmuş gibi kalktığı zikredilir. Ancak muskanın ne yapıldığına temas edilmez. Misal: "Rasûluîlah adamlar gönderdi, gidip muskayı çıkardılar. Muska Rasûlullah'a getirildi. Rasûlullah sanki bağlardan kurtulmuş gibi rahatladı."[1323]
b) Rasûlullah'ın muskayı açmadığı ve Allah Teâlâ'nın kendisine şifa verdiğini söylemesi: Hadisin e/Bu harf'deki tüm tariklerine ve Müslim'e baktığımızda, hiçbirisinde Rasûlullah'ın sihirden kurtulmak için rukye yaptığı veya Muavvizeteyn sûrelerini okuduğu geçmez. Rasûlullah'ın bu rivayetlerde söylediği şudur: "Hayır! Bana gelince Allah bana afiyet ihsan etmiş ve şifa vermiştir."[1324]
c) Rasûlullah'ın muskadaki düğümleri çözdüğü ve bağdan kurtulmuş gibi kalktığı: Misal: "Rasûlullah muskayı aldırmak için Hz. Ali'yi gönderdi. O da onu çıkarıp getirdi. Rasûlullah ondaki düğümleri çözmeye başladı. Her düğümü çözüşte bir hafiflik hissetti. Düğümleri çözdükten sonra Rasûlullah bağdan kurtulmuş gibi rahatlayıp kalktı."[1325]
d) Rasûlullah'ın Felak ve Nas sûrelerini ayet ayet okuyarak muskadaki düğümleri çözdüğü: Ulaşabildiğimiz kaynaklar itibarıyla Rasûlullah'ın Felak ve Nâs sûrelerini okuyarak düğümleri çözdüğünü hadis kitaplarında bulamadık. İbnu'l-Cevzî'nin (597/1201) belirttiği gibi, bu rivayet tefsir kitaplarında nakledilmiştir.[1326] Misal: "Hz. Ali ile Ammâr kuyuya geldiler. Kuyunun suyu sanki kınayla boyanmış gibiydi. Suyunu boşalttılar. Ardından taşı kaldırıp altından bir hurma kapçığı çıkardılar. Bir de baktılar ki üzerinde onbir tane düğüm var. Bu arada kul eûzu bi rab-bi'I-felak İle kul eûzu bi rabbi'n-nâs sûreleri nazil oldu. Rasûlullah bunları okumaya başladı. Her bir ayet okuyuşunda bir düğüm çözüldü. Nihayet düğümlerin hepsi çözüldü ve Allah'ın[1327] Peygamber'i hanımlarına, yemek içmeye yöneldi." [1328]

Değerlendirme:

Muska çıkarıldıktan sonra onun açılmasının ve düğümlerin çözülmesinin daha makul olacağını düşünüyoruz. Çünkü burada sadece büyüyü çözmek değil, müminleri büyü hakkında bilgilendirmek te söz konusudur. Zira Hz. Peygamber bir takım kişilerin bu yolla bazı kötülükleri yapabileceklerini böylece göstermiş, keza yapılan iş sonuna kadar izlettirilerek insanlar bilgilendirilmiş olabilir.
Yapılan büyü gösterildiği gibi, sihir karşısında uygulanacak tedavi metodu da Öğretilmiştir: Bu amaçla büyü-sihir karşısında hem kendisinin bundan kurtulması, hem de müminlerin takip edeceği yola bir örnek olması kabilinden Rasûlullah'ın Muavvizeteyn'i[1329] rukye olarak okumuş olması bu bağlamda [1330]muhtemeldir. [1331]

4- Sihir Ne Kadar Sürdü?

Sihir hadisinin tariklerine baktığımızda ne kadar sürdüğünün çok farklı geçtiğini görürüz.
a} Birkaç gün sürdü: Bir rivayette şöyle geçer: "Yahudilerden bir adam Rasûlullah'a büyü yaptı. Bu sebeple birkaç gün rahatsızlandı."[1332]
b) Kırk gece sürdü: el-İsmâlî'nin (371/981) belirttiğine göre, Ebû Damre'nin rivayetinde böyle geçmektedir.[1333]
c) Altı ay sürdü: Ahmed b. Hanbel'İn bir rivayetinde şöyle geçer: "Rasûlullah altı ay müddetle hanımlarıyla beraber olmadığı halde olduğunu sanıyordu."[1334]
d) Bir yıl sürdü: Abdurrezzâk'ın bir rivayetinde bu halin bir yıl devam ettiği zikredilir.[1335] İfade şöyledir: "Rasûlullah Hz. Âişe'ye bir yıl yaklaşamadı." [1336]

Değerlendirme:

Görüldüğü gibi, sihrin müddeti oldukça farklı zikredilmektedir. Kanaatimizce bu işin birkaç gün sürdüğünü belirten rivayetler daha makuldür. Çünkü bir peygamber için tersi bir durumu düşünmek makul olmaz. Zaten sürenin zikredilmediği diğer rivayetlerdeki ifadelerden de fazla uzun süreli olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü rivayetlerin kahir ekseriyetinde Rasûlullah'a sihir yapıldığı ve yapmadığı halde bazı şeyleri yaptığını zannettiği anlatılmakta ve birgün dua ettikten sonra meleklerin kendisine gelişinden söz edilmektedir. Bu ifadeler hadisenin az bir süre sürdüğünü göstermektedir.
İbn Hacer'in, tüm rivayetleri cem etmek için çoğu kez baş vurulan yola girerek, sihrin başlangıç dönemini altı ay, hastalığın iyice yerleşmesini kırk gün olarak takdir etmesi bizlere pek makul gelmemektedir.[1337] Çünkü hadislerde bu iki devre [1338]yönünde bir kayıt yoktur. [1339]

B-Sihir Hadisini Kabul Etmeyenler:

Mutezile sihri, sihirle ilgili hadisleri kabul etmez. Sihrin hakikati olmadığını, bir hayalden ibaret olduğunu, bu sebeple Rasûlullah üzerinde etkisi olmadığını iddia ederler. Örneğin Şeyhu'l-Mu'tezile Ebûbekr el-Esam (201/816), Kur'ân naslarına muhalif gördüğü için sihir hadisini kabul etmez. Ebû Hanîfe'nin de (150/767) Mutezile gibi düşündüğü rivayet edilir.[1340] İbn Hazm (456/1064), Şâfiîlerden Ebû İshak el-Esterâ-bâdî, Hanefîlerden el-Cessâs diye maruf Ebûbekr er-Râzî de (370/981) sihir hadisini kabul etmez. Kafirlerin uydurması olan bu haberleri nakledenlerin kıssacılar ve cahil hadisciler olduğunu söyler. Onların bunları boş işlerle uğraşan ahmaklarla alay etmek ve peygamberlerin mucizelerini inkara sevk etmek için uydurduklarını belirtir.[1341] Hadisi kabul etmeyenlerden bir kısmı ise bunun yahudilerce uydurulduğunu söylerler.[1342]
Biz burada sihrin hakikatini kabul etmeyenler yanında kabul edip sihrin Rasûlullah üzerinde etkisi olmayacağını savunanların görüşlerini başlıklar halinde topluca vereceğiz:
1-Ayetler:
a) Rasûlullah korunmuştur: Ayet-i kerimelerde açık olarak Rasûlul-. Iah'ın muhafaza edildiği beyan edilmektedir. "Allah seni insanlardan korur."[1343]"O alay edenlere karşı biz sana yeteriz."[1344] Ayetler dururken böyîe birşeyi kabul etmek, ayetleri tekzîb etmek demektir. Bu olmayacağına göre, ayetlere münâfî olan hadisin reddi gerekir.
b) Sihri kabul etmek müşrikleri tasdik etmek demektir: Eğer Rasûlullah'a sihir yapıldığı kabul edilecek olursa bu, sihrin onun aklı üzerinde etkili olduğu, ruhunda hakimiyet sağladığı manasına gelir. Bu ise müşriklerin şu sözünü tasdik etmek manasına gelir: "Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz."[1345] Başkaları için sihir mümkün olsa da, onun için olamaz, çünkü Allah onu korumuştur.
Asrımız başında sihir hadisini tenkide tabi tutan Muhammed Abduh (1323/1905) bu iki şık doğrultusunda hadisi tenkit ederken, nübüvvetin ne olduğunu ve onun neler gerektirdiğini bilmeyen mukallidlerin sihir hadisini kabul etmelerinden Allah'a sığınır. Sonra Kur'ân'ın sihri Ra-. sûi'den nefyetmesiyle ilgili olarak şöyle söyler: Müşriklerin bu iftirayla ne kasdettikleri zahirdir. Çünkü onlar şeytan Muhammed'e hulul etmiştir diyorlardı. Şeytanın hulul etmesi ise, onlarca sihir olarak görülüyor ve sihrin bir çeşidi olarak kabul ediliyordu. Bu tür sihir ise Lebîd'in yaptığı söylenen sihrin neticesinin aynısıydı. Çünkü bu mukallidlerin iddialarına göre, Lebîd Peygamber'in aklım ve düşünme yeteneğini karıştırmıştı. İtikad edilmesi gereken ise, Kur'ân'ın kesin olduğudur. Çünkü o tevatür yoluyla masum olan bir zat (a.s) kanalıyla bize kadar gelmiştir. İnanılması gereken de, Kur'ân'ın isbat ettiğinin tasdîk edilmesi, nefyettiğinin kabul edilmemesidir. Kur'ân ise Rasûlullah'ın sihirden uzak olduğunu beyan etmiş, onun sihirli olduğu sözünü de Rasûlullah'ın düşmanları olan müşriklere nisbet etmiş, onları bu batıl iddiaları yüzünden kınamıştır. Öyleyse Rasûlullah asla sihre kapılmamıştır... Eğer onların iddia ettikleri gibi, Rasûlullah'ın aklı karışmış olsaydı, bu durumda tebliğ etmediği bir şeyi tebliğ ettiğini, kendisine inzal olunmamış bir hususu inzal olunmuş sanması caiz olurdu."[1346]
Rivayeti kabul etmeyen Muhammed Ammâre de şöyle demektedir: "Hiç kimse ahad bir haberi kendi görüşüne ve aklına ters düştüğü İçin reddetmemiştir. Reddedenler, subûtu kat'î bir Kur'ân ayetine ya da peygamber açıklamasına ters düştüğü için karşı çıkmışlardır. Ben, sihir ve Garânîk gibi hadisleri reddederken, tıpkı Muhammed Abduh gibi Kur'ân'da (müşriklere atfedilen) "siz ancak sihir yapılmış birine tabi oluyorsunuz" ayetine dayanıyorum."[1347]
2-Kur'ân-ı Kerîm mutevatirdir ve Rasûlullah'tan sihri nefyetmektedir. Hadis sahih olsa bile mutevatir değildir ve akîde için delil olmaz, zannî bir delille amel edilmez. Ayrıca bu rivayet yakînî delil Kur'ân'a ve akla ters düşmektedir.[1348]
3-Câbir (80/699), Atâ' (114/732) ve el-Hasanu'1-Basrî'nin (110/728) sözüne göre, Muavvizeteyn sûresi Mekkîdir ve tercih edilen görüş de budur. Bu durumda Medine'de geçen bir olayı Mekke'de nazil olmuş bir sûreyle irtibatlandırmak yanlıştır. Bu durum hadisle ihticacı zayıf kılmaktadır.
Rivayeti kabul etmeyen muasır Muhammed el-Gazâlî bu hususta şöyle der: "el-Buhârî dahi rivayet etse, bu doğru değildir. el-Buhârî'nin rivayetine göre, Lebid b. A'sam, Hz. Peygamber'e sihir yapmış ve bunun üzerine Muavvizeteyn sûreleri nazil olmuştur. Şimdi soruyorum, elimizdeki mushaf Muavvizeteyn'in Mekke'de nazil olduğunu söylüyor. Sihir hadisesi ise Medine'de vuku bulmuştur. Kime inanalım; el-Buhârî'ye mi, mushafa mı?.. Peki uyuduğu halde kalbi sürekli Allah ile beraber olan bir Peygamber, nasıl olur da bir yahudinin sihirinden etkilenir? Bu aklın kabul edeceği bir söz değildir."[1349]
4-Bu rivayet Rasûlullah'ın tüm fiilleri ve sözlerinin sünnet ve Şeriat olduğu itikadiyla uyuşmamaktadır. Eğer hadisi sahih kabul edenlerin iddia ettikleri gibi sahih olsa, Rasûlullah'ın aklı karışmış olacağından, bu durumda, tebliğ etmediği birşeyi tebliğ etmiş sanması, nazil olmamış bir ayeti nazil olmuş vehmine kapılması gibi bir durum ortaya çıkar ki, bu kabul edilemez. Çünkü böyle bir durumda kendisine melek geldiğini düşünebilir, getirdiklerinin ne kadarının sihir döneminde söylendiği, ne kadarının diğer zamanda aktarıldığı tesbit edilemez. Bu ise dinin getirdiklerinde şüpheyi doğurur. Bu kabul edildiğinde, sihir zamanındaki konuşmaları, yaşamı bizleri bağlar mı? Bu bizleri dinimiz hakkında şüpheye götürmez mi?
Bu noktadan hadisi tenkit eden Halil Günenç başta es-Sahîhayn olmak üzere hadis kitaplarında geçen, yapmadığı şeyi yapıyormuş gibi gelmesi durumunu kabul etmez ve şöyle der: "Müfessirlerin ifade ettikleri üzere Rasûlullah (a.s)'e büyü yapılmış ve bunun sonucunda da rahatsız olmuşlardı. Ancak olayda bazı abartmaların da olduğu muhakkaktır. Çünkü Resûlullah'in nakledildiği gibi aklî dengesi hiç bir zaman bozulmamış, yapmadığı şeyi yapmış, ya da söylemediği bir şeyi söylemiş gibi bazı hayallere de kapılmamıştır. Bütün bunlar birer yalan ve iftiradır. Eğer iddia edildiği gibi bir durum söz konusu olsaydı Resûlullah (a.s)'in söz ve fiillerine itibar edilmezdi. Kaldı ki bu durum vahiy ile vahiy olmayan şeylerin birbirine karışmasına yol açacağı için müslüman-lar için hüccet teşkil etmeleri mümkün olmazdı. Oysa böyle bir durum yoktur ve tamamıyla uydurmadır."[1350]
5-Allah Teâlâ kafir olan bir yahudiye peygamberlerin sonuncusuna görünmeyen bir zarar verme kudretini vermiş ve bu kimse verdiği zararı kaldırmak kudretine de sahip ise, bu durumda zarar verme veya bu hali giderme kudretinin Allah'ın zatında toplanmış olmasının ayrıcalığı kalmaz. Çünkü küçük büyük her iş üzerinde tek kudretin kendisinde olduğunu beyan eden Allah Teâlâ hazretleri, tarak ve benzeri basit şeyler vasıtasıyla böyle büyük işleri yapma kudretini insaniara vermez. Bu kabul edilecek olsa, sihirbazların istedikleri kimseye yarar, istediklerine de zarar verebileceklerini düşünmek şirk değil midir? Bu kudret olarak sadece Allah'ın elinde değil midir?
6-Bîr daha bal şerbeti içmeyeceğine veya Mâriye'ye yaklaşmayacağına yemin eden Allah Rasûlü durumu aktardığı hanımından (Haf-sa'dan) bunu gizlemesini istemiş, o ise başka bir hanımına (Âişe'ye) haber vermişti. Allah Teâlâ da onun bunu aktardığını kendisine haber vermiş ve Rasûlullah ibret olması için bir ay süreyle hanımlarına yaklaşmayacağına yemin etmişti, {ilâ).[1351] Allah Teâlâ, hanımlarını cezalandırma yetkisini bir nevî kendisine vermişti. Peki bütün hayatı kafirlerle mücadeleyle geçen aynı insana muska yapıldığını Allah Teâlâ niye ona baştan haber vermedi, onu bir müddet kafirlerin eline bıraktı? Hanımının yaptığında olduğu gibi, olanı ona niye bildirip yapanı cezalandırma imkanı sağlamadı da günlerce bu sıkıntıyı çekmek zorunda kaldı? Durum niye kendisine bildirilmedi de bu işi yapanı diğerlerine ibret olsun diye baştan cezalandırmadı? Fitne çıkmasından çekindi denecek olursa, onun tüm hayatı kafirler ve yahudilerle fitneler içinde yoğruldu. Daha önce başından fitne hadisesi ve bunu takip eden olaylar geçmişti. Rasûlullah bunları gizlememişti. Peki hangi hadise daha önemliydi? Rasûlul-lah'ın hanımı Âişe validemiz adına dedikodu çıkarmak mı, yoksa dinin tebliğcisi olan kimseye sihir yapıp risaletinde hataya düşmesini isteyen kimsenin sihri mi?[1352]
7-BÖyIe bir sihir niçin diğer peygamberler için söz konusu olmadı. Oysa onların da peygamberimizinki gibi düşmanları vardı? [1353]

C-Sihir Hadisini Kabul Edenler:

Sihir hadisini kabul edenler getirdikleri bir takım delillerle karşı taraftakilere cevap vermektedir. Bunlar genel başlıklarıyla şunlardır:
1- Hadis sağlamdır:
Sihirle ilgili hadisler yakînî delil olan Kur'ân'la ters düşmektedir ve ahad haber olması hasebiyle inanmayı gerektirmez, denemez. Çünkü bu, naslar arasında hakîkî tearuz olduğunda söz konusu olur. Burada ise böyle bir durum yoktur. Ayrıca hadisin tarikleri arasında ayrıntı farklılıkları olsa da "rivayetlerin hepsi böyle bir olayın meydana geldiğinde birleşiyor."1230 Hadisenin olması yönüyle rivayetler birbirlerini desteklemekte ve hadis inkarı kabil olmayacak bir rivayet haline getirmektedir. Nitekim başta es-Sahîhayn olmak üzere pekçok yerde bu hadis rivayet edilmiştir. Böyle bir hakikat hadisin reddini gerektirmez, çünkü zann-ı galip ifade etmektedir.[1354]
İbn Kayyım el-Cevziyye (751/1350) bu hususta şöyle der: "Bu hadis hadisçiler nezdinde sabit ve makbul bir hadistir. Sıhhati hususunda ihtilaf etmemişlerdir. Fakat kelamcılardan pekçoğu inkar etmiş ve uydurmadır demişlerdir. Ancak onların bu sözleri ilim ehli nezdinde mer-duddur. el-Buhâri ve Müslim hadisin sahih olduğunda ittifak etmişlerdir. Hadisçilerden hiç bir kimse hadisin sıhhati hakkında tek bir kelam etmemiştir. Bu hadis, tefsir, sünen, hadis ve tarih alimleri nezdinde meşhurdur. Bu kimseler ise Rasûlullah'm hallerini kelamcılardan daha iyi bilirler... Rasûlullah'ın yakalandığı sihir bir hastalık idi ve vücuduna isabet etmişti. Zaten Allah Teâlâ ona bu hastalıktan şifa da vermişti. Bu

sebeple bunda bir noksanlık veya ayıp yoktur. Çünkü hastalık peygamberler için caizdir."[1355]
Mevdûdî (1399/1979) bu noktada "muhaddisler tarafından bu kadar çeşitli ve müteaddit senedlerle nakledilmiştir ki, olay mutevatir seviyesine ulaşmıştır" der.[1356]
2-Ayetler:
a) Sihrin Rasûlullah üzerindeki etkisini kabul edenler, Allah'ın onu koruyacağına dair ayeti Rasûlullah'ın masumiyeti, ismet sıfatı, peygamberliğinin korunmuş olması, ilahi vahyin insanlara ulaştırılmasında bir pürüz olmayacağı gibi hususlara teşmil ederler.
b) Sihri kabul etmek müşriklerin dediğini tasdik etmek değildir: Müşriklerin Hz. Peygamber için büyülüdür demelerinden murad, Rasûlul-lah'ın belli bir zaman diliminde büyülenip daha sonra da iyileştiği değildir. Bilakis onların muradı, Rasûlullah'ın aklının sihirle zail olduğu ve böylece babalarının dinini terk ettiği iddiasıydı. Onlar bu iddiaları Kur'ân'ı hafife almak, Rasûlullah'a gelenin vahiy olmadığını ve onun bir deli olduğunu, hayaline gelen şeyleri söylediğini ortalığa yaymak niyetiyle söylemişlerdir. Allah onların bu gayeyle bunları söylediklerini beyan etmek için ilgili ayetleri nazil eylemiştir. Bu sebeple, el-İsra/17, 47 ile el-Furkân/25, 8 ayetlerinin muradı farklıdır.[1357]
3-Sihrin boyutu:
Sihir hadisini kabul edenler Rasûlullah'ın beşer yönünü öne çıkararak, bedenen hastalıklara maruz kalmış, zehirlenmiş, akreb tarafından sokulmuş, devesi kendisini yere atmış ve ayağı burkulup cildi soyulmuş[1358], dişini kaybetmiş[1359] vefat ettiği hastalığında bayılmış bir insanını[1360]sihre de maruz kalabileceğini söylerler.[1361]
Büyünün Hz. Peygamber üzerinde etkili olabileceğini belirten el-Be-gavî (516/1122) bu hususta şöyle der: "Sihir peygamberlerin bedenlerinde etkili olur. Onlar da insandırlar. Diğer insanlarda olduğu gibi, rahatsız olup hasta olabilirler. Onların vücudlarında görülecek tesiri öldürme, zehirlenme ya da beşerî hastalıkların etkilerinden fazla olmaz.[1362] Nitekim Zekeriyya (as) ve oğlu (Yahya) [1363]öldürüldü, peygamberimiz de Hayber'de zehirlendi. Din hususuna gelince, Allah göndermiş olduğu dinde onları masum kılmış, kollamıştır.[1364] Çünkü Allah Teâlâ'dır dini koruyan, vahyinin fesada ve değişikliğe uğramadan ulaşmasını temin eden."[1365]
Sihir hadisini kabul edenler sihrin Hz. Peygamber'in nübüvvet yönünü içine alacak boyutta olmadığını belirtirler. Bu hususa temas eden el-Begavî'nin muasırı İmam el-Mâzerî (536/1141) sihirli olduğu zaman süresince Cibrîl'i görmediği halde görmüş gibi olabileceği veya vahiy gelmediği halde gelmiş gibi zannedebileceği iddiasıyla ilgili olarak şöyle demektedir: "Bidat ehli kimseler bu hadisi reddetmişler ve 'peygamberlik makamını çiğneyip şüphe uyandırdığını iddia etmişler; buna götüren herşeyin batıl olduğunu, böyle birşeye güvenmek Peygamber'in Şeriat olarak getirdiği hususlara güvenmemeyi doğurur çünkü Cebrail'i görmediği halde gördüğü, birşey vahyedilmediği halde kendisine birşey vahyedildiği hayaline kapılır' demişlerdir. Tüm bu düşünceler merdud-dur çünkü Hz. Peygamber'in Allah'tan aldıklannı aktarmada doğru ve bu tebliğinde masum olduğu hususunda deliller vardır. Mucizeler de onun doğru olduğunu tasdik etmektedir. Delilin ortaya koyduğu bir hususun hilafına cevaz vermek batıldır. Hz. Peygamber'in o sebeple gönderilmediği, risaletle ilgisi olmayan bazı dünyevî hususlara gelince, Hz. Peygamber de diğer insanlar gibi bunlara maruz kalabilir, hastalık gibi.
Bu sebeple dînî işlerde masum olmasına rağmen, -hakikatte Öyle olmamasına rağmen- dünyevî bazı şeyleri yapıyormuş gibi sanması uzak bir durum değildir."[1366]
Sihrin boyutunu tesbit etmeye çalışan ve yine el-Begavî'nin muasırı olan Kâdî Iyâz (544/1149) Rasûlullah'a yapılan sihrin sınırlarını şöyle belirliyor: "Sihir bir hastalıktır. Hz. Peygamber'in yakalanması caiz olan diğer hastalıklar gibi bir hastalık olup, peygamberliğine zarar vermez. Hz. Peygamber'in yapmadığı halde bazı şeyleri yapıyor gibi sanmasına gelince, bu onun tebliğine, aktardığı Şeriata ve doğruluğuna zarar verecek bir durum değildir. Zira onun masum olduğuna dair delil ve icmâ vardır. [1367]Ayrıca Hz. Peygamber'in sihir etkisiyle duçar olduğu hadiseler dünyasıyla ilgili işler olup, o bu işler için gönderilmemiştir, dünya işleri sebebiyle faziletli kılınmamıştır. O da diğer insanlar gibi beşeri hastalıklara yakalanabilir. Bu durumda, bir dünya işini olmadığı halde olmuş gibi sanması normaldir. Zaten daha sonra İşin hakikati ona ayan olur... Sihir Peygamber'in dışını, azalarını etkilemiştir, kalbini, itikadını, aklını değil. Sihir görmesinde etkili olmuş, hanımlarıyla beraber olmasına, yemesine tesir etmiş, vücudunun direncini zayıflatmış ve hasta etmiştir."[1368]
İbn Hacer de (852/1448) sihrin boyutunun zannedildiği kadar geniş olmadığına temasla, bazı rivayetlerde Rasûlullah'a hanımlarıyla beraber oluyormuş gibi geldiğine, hakikatta ise böyle birşey olmadığının geçtiğine[1369] değinerek, bunun sihrin boyutunu gösterdiğini söyler. el-Mâze-rî'nin beyanıyla uykuda bile çok yaşanan böylesi bir halin uyanıkken olmasının uzak olmayacağını ekler.[1370]
Mevdûdî de sihrin etki alanını dar tutarak, Peygamber eğer şehid olabiliyor veya yaralanabiliyorsa aynı Peygamber'in büyüden etkilenmesinde şaşılacak birşey olmadığını, Hz. Peygamber'e bir-iki gün için dalgınlık, unutkanlık gibi bir halin geldiğine değinir. O dalgınlık da her çeşit konuda değil, bazı konularda çok basit olarak görülmüştür, der.[1371]
Sihir hadisini kabul edenler, Felak sûresinin başta Peygamber Efendimiz olmak üzere inananları, düğümlere üfleyenlere karşı uyarmasının da sihrin vuku bulduğuna delil olduğunu söylerler. Hiçbir haberde Hz. Peygamber'in bu döneminde daha önceden haber vermiş olduğu birşe-yîn hilafına birşey söylediğinin rivayet edilmediğini delil getirip[1372] boyutunun çok dar kapsamlı olduğuna dikkat çekerler: Rivayetlere bakıldığında Rasûlullah'taki bu durumun başkalarınca fark edilmediği görülmektedir. Demek ki, bu şahsıyla kalmış bir durum idi. Ayrıca bu dönem zarfında bir ayeti unuttuğu, yanlış okuduğu, olmayan birşeyi ayet diye söylediği, namaz kılmadığı halde kılmış zannettiği gibi bir durum nakle-dilmemiştir. "Eğer böyle bir şey olsaydı, bütün Arabistan'da herkesin haberi olur ve sihrin Rasûlullah'ı yendiği çabucak yayılırdı."[1373]
4-Felak sûrenin Medenî olduğunu söyleyenler de vardır:
Tefsir sahiplerinin Felak sûresinin başındaki açıklamalarına bakıldığında, bunun ihtilaflı olduğu, bir rivayette İbn Abbas (68/687), Katâde (117/735) gibiler, keza İbnu'l-Cevzî (597/1201), Fahruddîn er-Râzî (606/1209), İbn Kesîr (774/1372) ve el-Alûsî (1270/1853) gibi mü-fessirler yanında el-Beydâvî haşiyeleri eş-Şihâb, es-Sâvî ve el-Cemei vb. nin Medenî dedikleri görülür.
Mevdûdı'nin sebeb-i nüzulle ilgili yaklaşımı zikre değerdir: "İhlas sûresinin girişinde de açıkladığımız gibi, bir sûre veya ayetin filan yerde, filan olay üzerine nazil olduğu söylenmişse bunun anlamı, o sûre veya ayetin o anda ilk defa nazil olduğu değildir. Bazen daha önce nazil olmuş bir sûre veya ayetin, bir olay nedeniyle Rasûlullah'a tekrar okuması bildirildiği için muhataplara cevap olarak okunduğundan bu ayet veya sûrenin o anda yeni nazil oldukları zannedilir. Bize göre Muavvize-teyn için de aynı şey geçerlidir. Sûrelerin muhtevası açıkça Mekke döneminin başlangıcında nazil olduklarını göstermektedir. O zamanlar Rasûlullah'a muhalefet şiddetlenmişti. Çok sonra Medine'de yahudilerin, münafıkların ve müşriklerin muhalefeti şiddetlendiğinde Rasûlullah'a aynı sûreler işaret edilmiş ve Ukbe'nİn rivayet ettiği gibi bu sûreleri okuması telkin edilmiştir.
Rasûlullah'a sihir yapılıp hasta edildiği için, bir ara içinde sıkıntı şiddetlendi. O zaman Cebrail (a.s) Allah'ın emriyle gelerek Felak ve Nas sûrelerini okumasını tavsiye etti. Onun için bize göre bu sûrelerin Mek-kî olduğunu söyleyenlerin sözü daha doğrudur. Bu sûrelerin sadece sihir hakkında nazil olduğunu düşünmeye, Felak sûresinde sadece bir tek ayetin sihirle ilgili olması, diğer ayetlerin ise sihirle ilgili olmaması engeldir. [1374]Ayrıca Nas sûresinin bütününün de sihirle bir ilgisi yoktur." [1375]

H-Degerlendırme:

Her iki tarafın düşüncelerini ana hatlanyla sunduktan sonra bunlardan şu neticeler elde edilmi.tir:
1-Sihir hadisini ulaşabildiğimiz hadis kaynaklarını tarayarak biraraya getirmeye çalıştığımızda hadis birkaç sahabiden rivayet edilmekte ve sened İtibarıyla -Mevdûdî'nin deyişiyle mutevatir olmasa bile- meşhurdur.
2-Hadisin sıhhatini sened ve metin açısından tenkit eden hadisçi tesbit edilememiştir.
3-Sihir hadisinin Hz. Peygamber'İn nübüvveti üzerinde şüphe uyandırmadığı kanaatindeyiz. Çünkü bir beşer olarak Rasûlullah nasıl yaralanmış, hayvanından düşmüş, dişini kaybetmişse, bedeni olarak bunlarla karşılaşmışsa, sihre maruz kalması da makul gelmektedir. Zira karşılaşılan hadise nübüvvetle bağlantılı bir olay değil Rasûlullah'ın bir beşer olarak maruz kaldığı bir hadisedir. Dolayısıyla maruz kaldığı bu şeyin bir mümin veya kafir tarafından yapılmış olması arasında fark yoktur. Çünkü o da bir beşerdir ve ayette geçen "neffâsât" ifadesi bu gerçeği ifade etmektedir.
4-Sihrin boyutu sınırlı olmuştur. Rasûlullah'ın hanımlarına yaklaşmadığı haide yaklaştığını zannetmesi, görmede problem çekmesi, bedeninin takatten düşmesi söz konusu olmuştur. Rivayetlerin muhtevasından anlaşıldığı kadarıyla bunun kısa süreli olması görüşümüzü teyid etmektedir. Çünkü bu dönem zarfında Rasûlullah'ın ibadetleriyle ilgili olağandışı bir durumun olduğu, namazlarını kılmadığı, namazlarında hatalar ettiği veya da Rasûlullah'ın Şeriata muhalif bir harekette bulunduğu veya bir söz söylediği, aklında bir zayıflama olduğu nakledilmemiştir.
5-Allah Teâlâ'nın neden Rasûlullah'ı bu sıkıntıları birkaç gün çekmesine izin verdiği ve durumu hemen kendisine

bildirmediği meselesine gelince: İfk hadisesinde de Allah Teâlâ hakikati hemen inzal eylememiş, bir aylık sıkıntılı bir dönem yaşanmış, Hz. Âişe babasının evine geçmişti. Çekilen bu sıkıntılardan sonra alemlerin rabbi hakikati inzal eylemişti. Keza kendisine gelen vahiylerde bir müddet kesilme olmuş, müşriklerin alaylarına muhatap olmuştu. Allah Teâlâ hemen bu durumunu gider memişti.

Bunun yanısıra ifk hadisesinde olduğu gibi, toplum nazarında Rasû-} lullah aleyhine dolaşan bir iftira, onun durumunu sarsıcı bir mesele olmadığından, Allah Teâlâ'nın hemencecik müdahele etmesini gerektiren bir durum yoktu, çünkü hadise mevzîî idi.

6-Bu sihir niçin diğer peygamberlerin başına gelmedi sualine gelini ce, Kur'ân-ı Kerîm diğer peygamberlerin başlarına gelen herşeyi bizlej re haber vermemektedir. Ayrıca Rasûlullah'ın böyle birşeyle karşılaşma olması, diğer peygamberlerin de aynı sıkıntıya düşmelerini icap ettirmez. Her dönemin toplum yapısına göre peygamberler bazı özel sıkmj-tılarla karşılaşmaktaydılar.

7-Muawizeteyn'in Mekkî olmalarına gelince, bizler için de makul gemlen budur. Çünkü ayetlerdeki ifadeler, Mekke'de en şiddetli zulümlerin yapıldığı dönemlerde Rasûlullah'a bir çıkış yolu göstermektedir. Ayrıca sihirle ilgili sadece "neffâsât" ifadesinin bulunması surelere Medenîdir dememize yetmemektedir. Bunun yanında, sûreye Medenî diyen alimlerin ekseriyetinin hadise bakarak bu yönde tercihte bulunduklarını görmekteyiz. Ancak Mevdûdî'nin deyişiyle, sûrelerin Mekkî olup Rasûlullah sihirle karşılaşınca, bunları okuması hatırlatılmış olabilir. Ancak kesin olan bir durum var ki, o da Elmalılı'nın dediğidir; "Şu kadar var ki bu rivayetlerde bu hikaye Muavvizeteyn'in nüzul sebebi olduğu açık değildir."[1376]

8-Rasûlullah'ın sihirbazı ve sihri tesbit ettikten sonra meselenin üzerine gitmemesi ve yapanı ibret için cezalandırmamasına gelince: Rasûlullah maslahata binaen böyle davranmış olabilir. Nitekim hadislerdeki ifadesinden bu meselenin insanlar arasında yayılıp fitneye vesile olmamasını arzuladığı anlaşılmaktadır. Bir takım rivayetlerde bu işi yapanı sorguladığı geçse de, cezalandırmamış olması ortada somut bir delil bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Hele de bunu yapan bir yahudi ise, Allah Teâlâ'nın inzal edeceği açıklama İslam'a inanmayan bir insanı cezalandırmada ne derece makul görülebilirdi? Çünkü cezalandırmak isteyeceği insan, elde somut bir delil bulunmadığından inkar edecek ve kendisine birşey yapılamayacaktı. Ayrıca bu işi yapanın bir zimmî olduğu düşünülecek olursa, elde açık bir delil olmadan cezalandırmaya gitmek oldukça sıkıntılı neticeler doğurabilirdi. Zira kaynakların belirttiğine göre, bu hadise hicretin yedinci yılında meydana gelmiştir. Daha yeni İslam'a giren insanlar kabile taassubu ile huzursuzluğa sebebiyet verebilirlerdi, çünkü Lebîd'in kabilesi olan Benû Zurayk Hazrec kabilesinin bir koluydu. Bu sebeple ümmetin birliğini korumak için siyaseten ve diğer maslahat şartlan çerçevesinde Rasûlullah cezalandırmamış olabilir.

Netice olarak şunu diyebiliriz: Hadis sahih olarak gözükmektedir. Rasûlullah'in karşılaştığı şeyin, birkaç gün süren dalgınlıktan ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

Allah Teâlâ'nın inzal edeceği açıklama İslam'a inanmayan bir insanı cezalandırmada ne derece makul görülebilirdi? Çünkü cezalandırmak isteyeceği insan, elde somut bir delil bulunmadığından inkar edecek ve kendisine birşey yapılamayacaktı. Ayrıca bu işi yapanın bir zimmî olduğu düşünülecek olursa, elde açık bir delil olmadan cezalandırmaya gitmek oldukça sıkıntılı neticeler doğurabilirdi. Zira kaynakların belirttiğine göre, bu hadise hicretin yedinci yılında meydana gelmiştir. Daha yeni İslam'a giren insanlar kabile taassubu ile huzursuzluğa sebebiyet verebilirlerdi, çünkü Lebîd'in kabilesi olan Benû Zurayk Hazrec kabilesinin bir koluydu. Bu sebeple ümmetin birliğini korumak için siyaseten ve diğer maslahat şartları çerçevesinde Rasûlullah cezalandırmamış olabilir.

Netice olarak şunu diyebiliriz: Hadis sahih olarak gözükmektedir. Rasûlullah'ın karşılaştığı şeyin, birkaç gün süren dalgınlıktan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. [1377]

---

[1] Bkz. en-Nedvî, Tahkik, s. 26-7.
[2] eş-Şâtıbî, ilisâm, 1/220.
[3] Hatiboğlu, Siyâsi İçtimâi Hadiseler, s. IV.
[4] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 13-14.
[5] Bkz. İbn Hazm, /fıfcâm, 11/211.
[6] Emîn,Fecru7-/sJâm,s.2tO-1.
[7] Sıddîqî tahminlere dayanarak sözüne şöyle devam eder: 'Münafıklar, çok miktarda hadis uydurup onları Peygamber (S.A.S) e isnâd etmiş olmalıdırlar. Hz. Ebû Bekrin hilâfeti zamanında, ridde baş kaldırınca, bazı mürtedlerm maksatlarına uyan hadîsler uydurmuş olmaları ihtimal dışı değildir. Ebû Bekr ve Ömer b. Hattâb'ın, kendilerine rivayet edilen hadisleri kabulde son derece sert olmaları, bu yalancılık dolayısıyle olabilir. Hz. Osman'ın hilafeti zamanında hadîs uydurma işi daha umûmî bir hal aldı." Hadîs Edebiyatı, s. 119-20.
[8] Ebû Zehv, Hadîs, s. 4E0-1; el-Edlebî, Menbec, s. 40-1.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 14.
[9] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 15.
[10] İbn Adiy, Kâmil, M54, rakam: 2; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat I/55-6; ei-Tahâvî, MusfcH ifl64-5, rakam: 378-9; İbn Hamza, Beyân, H/229-30.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 15.
[11] Ebû Gudde, Mevzu Hadisler, s. 37.
[12] Bk2. İbn Adiy, a.g.e., IV/53-5, rakam: 2; ei-Ukaylî, Duatâ, 11/200-1, rakam: 725; İbn Hacer, Tetızib, IV/386-7, rakam: 2949; el-Mizzî, Tebzibu'l-Kemâl, XII!/33-5, rakam: 2802.
[13] İbn Teymiyye, es-Sârimu'l-Mestûl, s. 176-7.
[14] ez-Zehebî, Mizan, II/292-3, rakam; 3783. 16Bkz. İbnu'l-Cevzî, a.g.e, I/56.
[15] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 15-16.
[16] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 16.
[17] Bkz. İbn Hacer, a.g.e., IH/185-6, rakam: 1865; el-Mizzî, a.g.e., VIll/392-6, rakam: 1759; ez-Zehebî, a.g.e., I1/7-8, rakam: 2606.
[18] Bkz. İbn Hacer, a.g.e., VH/203-6, rakam: 4754, rakam: 1865; el-Mizzî, a.g.e., XX/86-94, rakam: 3334; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâkl, 1/145.
İbnu'l-CevzTnin mevzu hadis uydurmanın kötülüğünü anlatırken, sahih olmayan yukarıdaki iki rivayeti delil olarak getirmesi ve İlletlerine değinmemesi, Alryyu'l-Kârînin de seneddeki illetleri görmeden ona tabi olması son derece ilginçtir. Bkz. el-Karî, Esrar, s. 49, rakam: 27; s. 63, rakam: 79, es-Suyûtînin de "tesâhûl göstererek" Bureyde hadisini tenkide tabi tutmadan delil olarak alması da aynıdır. Bkz. Tahzîni'l-Havâs, s. 98-9, rakam: 51.
(İbnu'Ï-Cevzî Bureyde hadîsini insanları yakmanın önceden caiz olduğuna delil olarak ta zikreder. Bkz. ItMnı Ehli'r-Rusûh fil-Fıkhi vet-Tah-dfe,a.H6).
[19] Bkz. İbn Teymiyye, a.g.e., s. 177-8.
[20] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:16-17.
[21] el-Heysemî, a.g.e., 1/145; el-Kârt, a.g.e., s. 50-1, rakam: 28; es-Suyûtî, a.g.e., s. 99-100, rakam: 52.
[22] Bkz. el-Heysemî, a.g.e., 1/145. Keza bkz. İbn Adiy, a.g.a, İP/93, rakam: 3, rakam: 2; ei-Ukayfi, a.g.e,, 1/172, rakam: 214; İbn Hacer, a.g.e., II/7-8, rakam: 872; el-Mizzî, a.g.e., IV/357-9, rakam: 819.
[23] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 17.
[24] et-Taberânî, Evsat, tll/59, rakam: 2112; el-Heysemî, a.g.e., 1/145; el-Kârî, a.g.e., s. 48-9, rakam: 26.
[25] M. Yaşar Kandemirln değerlendirmesinden bu rivayeti sağlam kabul ettiği anlaşılmaktadır. Hadisi şöyle yorumlar: "Hz. Peygamberin söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi ve tasvîb etmediği bir hareket tarzını ona nisbet etmek, Peygamber aleyhinde yapılmış bir iftira olduğuna göre, yukarıda anlatılan hadise de bu karakteri taşımakta ve böylece vaz' (uydurma) kelimesinin şümulüne girmekledir... Şurasını da belirtmek gerekir ki, Hz. Peygamber devrinde bu münferit hâdise dışında böyle bir vak'aya tesadüf edemiyoruz. Bunun en büyük âmili de muhakkak ki, Hz. Peygamber'in bu kabil isnatları bizzat tekzip edeceği düşüncesidir." Mevzu Hadisler, s. 25. Mevdûdî de bu rivayeti sahih kabul ederek, adamın ölü bulunup Rasûlün emr-i mucibince yakıldığını, Rasûluliah'ın bundan sonra defalarca adına yalan uydurulmasından sakındırdığını söyleyip şöyle der: "Bu titizlik ve sıkı kontrolden dolayıdır ki, 30-40 yıla kadar yalan hadis uyduruimasıyla ilgili her hangi bir olay meydana gelmedi." Mevdûdî, Sünnetin Anayasal Niteliği, s. 275.
[26] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 17-18.
[27] es-Sibâî, Sunne, s. 238. GoMziher ise, "bu badis 80 civarında sahabiden rivayet edilse de, hadis uyduranları frenlemek, her türlü uydurmanın önünü almak için ortaya atılmıştır", der. Bkz. Müslim Studies, 11/127.

[28] Hz. Peygamberin canlı insanların yakılmasını yasaklamıştır. Bu çerçeve içine ölüler de dahil edilebilir. Bkz. et-Buhâ-û, el-Cihâd (56), bâbun lâyuazzebu bi azâbilâh (149), rakam: 3016-7.
[29] Aynı durum Enes'len gelen benzer bir rivayette de söz konusudur: "Bir adam Rasûlullah'ın (SAV) ümm-ü veled cari-yesiyle itham edildi. Sunun özerine Rasûiullah (SAV) Hz. Ali'ye "git te, boynunu vur" dedi. Hz. Ali boynunu vurmak için yanma geldiğinde, adam bir kuyunun içinde suda serinlemekteydi. Hz. Ali "çık dışarı" deyip elini uzadı ve adamı dışarı çıkardı. Bir de baktı ki, adamtn lenâsüi aleti kesik. Bunu görünce öldürmekten vazgeçti. Rasülullah'a (SAV) gelerek "yâ Rasûlellâh! Adamın tenasül aleti kesikti" dedi. Mustim, et-Tevbe (49), bâbu berâeii haremi'n-Nebiyy... (11), rakam: 59. Rivayetin değerîendirmesi için bkz. el-Gazâlî, Sunne, s. 38-9.
[30] İbn Ebî Hâlim, Kitâbu'l-C&h, 11/7. Bu noktada şu soru da yönelebilir: "Bu olay doğruysa, men fcezeöe hadisini rivayet eden sahabilerin en azından çoğunluğu, hadîsin söylenme sebebidir diye bunu niçin rivayet etmediler?"
[31] Tüm bunların yanında "vahyin onların sırlarını ifşa edişini de" unutmamak gerekir. Bkz. et-Tevbe/9,65; Ebû Zehv, Hadis, s. 480; Koçyİğif, Hadis Tarihi, s. 105.
[32] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 18-19.
[33] Hz. Osman'ın halifelik yıllan on iki yıHık bir sûreyi kapsamakta olduğuna göre (23-35/644-655), bu durumda ikinci altı yıllık dönemi yani 29-35 (650-655) yılları arasını mevzu hadis uydurulmaya başlandığı dönem olarak göstermektedir.
[34] Karışıklıklara sebep olan olaylar genel başlıklarıyla şöyledir: a) Mushafların yakılması ve resmi nüshanın teşkili meselesi: Gayr-İ resmî mushaflar 32 yılında yakılmıştır- b) Bazı arazilerin devletleştirilmesi, c) Devlet adamlarının tayinine yöneltilen tenkidler. d) Ashaba davranışı, e) Önceden olmayan yeni uygulamalar ihdas etmesi, f) Erîs kuyusuna Hz. Peygamberin yüzüğünü düşürmesi, Mina'da mukîm namazı kılması... Geniş bilgi için bkz. Hizmetli, İslam Tarihi, s. 211-5.
[35] Bkz. İbnu'l-Esîr, Usdul-Ğâbe, V/45, rakam: 5745; ibn Hacer, İsâbe, VII/60-1, rakam: 9660.
[36] ibare Leâ/ftte böyledir, f/318. İbnul-Cevzrde ise iki yazma nüsha farkı beraberce verilen metin şu şekildedir: "Osman cariyesinin işlediği fiil yüzünden aldığı lekeden [cariyenin haram i jne eşik olmasından, fiiline müsade etmesinden] daha da sapılmıştır." i/335.
el-Beyhakî İbn Udeys'in şöyle dediğini nakleder: "Hz. Peygamberden şunu işittim; Osman, valizinin anahtarını çölde kaybetmiş İnsandan daha çok sapılmıştır." el-Beyhakî, İbn Lehîa vasıtasıyla İbn Udeys'ten, ileride bir lakım insanların dinden çıkacaklarına ve Lübnan dağında öldürüleceklerine dair hadisi naklettikten sonra, naklettiği şeyin başına geldiğini İbn Lehîa tarikiyle rivayet eder. Böylece, Hz. Peygamberin verdiği haberin gerçekleştiğini göstermek ister. Daha sonra, fitne başı olduğundan ondan rivayetin caiz olmadığını nakleder. Peşinden de senedsiz olarak hutbede naklettiği yukarıdaki hadisi zikreder.
el-Beyhakî böyle yapmakla, esasında çelişkili bir tavır sergilemiş olmaktadır. Çünkü ilk önce onun vasıtasıyla Hz. Peygamberden ileride olacak birşeyi nakleder ve bunun gerçekleştiğini söyleyerek Hz. Peygamberin mucizesi olarak takdim eder. Ardından da onun rivayetlerine güvenilmeyeceğine, fitnenin başı olduğundan ondan rivayetin caiz olmadığına dair Muhammed bin Yahya ez-Zuhlfnin sözü ile naklettiği bu rivayet karşısında Hz. Osman'ın onu yalancılıkla suçfamasını aktarır. Bkz. Delâilu'n-Nubıme, VI/395.
[37] el-Umerî, Bubûs fî TârM's-Smnetfl-Muşeneie, s. 4-5'den Fellâte, Vad', i/183.
[38] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 19-20.
[39] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 20.
[40] 1/335. ez-Zehebî de "hadisin senedindeki ibn Lehîa'nın zayıf olmak yanında aşırı Şîa taraftarı olduğunu veyahutta bu hadisi İbn Udeys'in uydurduğunu belirtir." Bkz. Tertîbu'l-Mevzöât, s. 96, rakam: 263. es-Suyûtî de aynı şeyi tekrarla-maktadır. Bkz. Leâlî, 1/318. Keza bkz. İbn Arrâk, Tenzîhu'ş-Şeria, I/349-50, rakam: 24.
[41] Bkz. ibn Abdilber, İstîâb, N/840, rakam: 1437; İbnu'l-Esîr, a.g.e, ili/270, rakam: 3352; ibn Hacer, İsâbe IV/334-5 rakam: 5167.
Zeyd bin Ebî Habib'ten şöyle bir rivayet nakledilir: "Mtiâviye bin Ebî Sufyân, Mısırlıların Medine'ye) geldiği vakitler İbn Udeys'i yakalayıp Baalbek'te ikamet ettirdi. Ancak o bu şehirden kaçtı. Sufyân bin Mucîb peşine düştü. Kureyşli bir okçu yetişip onu yakaladı. Oku üzerine doğrultunca "Allah için kanımı akıtma. Çünkü ben ağaç altında Hz. Peygambere beyat edenlerdenim" dedi. O da "dağlarda -veya Celîl'de- ağaçlar pekçok" deyip onu öldürdü. el-Beyhakî, Delâil, VI/394; ibn Hacer, İsâbe, İV/334.
[42] Bkz. et-Feth/48,18.
[43] Bu hususta bkz. es-Semhûdî, Gummâz, s. 66, rakam: 52; ei-Makdisî, Tezkire, s. 212, rakam: 795; Fellâte, Vad, 1/(91-8.
[44] Yani İbn Ebi'd-Dunyâ (281/894).
[45] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 21.
[46] İbn Kesîr, Btfâye. VII/189.
[47] Bkz. Goldziher, Müslim Studies, 11/119; Yıldız, Tarih, İİ/217.
[48] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 22-23.
[49] Accâc, Sunne, s. 189.
[50] es-Sibâî, Sunne, s. 75.
[51] el-A'zamî, Dirâsât, H/436.
[52] Bkz. Ebû Gudde, Mevzu Hadisler, s, 44,55.
[53] Bkz. Ebû Şehbe, İsrâiliyyât, s. 20-1.
[54] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 23-34.
[55] Bkz. Ebü Zehv, Hadîs, s. 480.
[56] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 24-25.
[57] Hadis uydurma faaliyetinin ne zaman başladığı hususunda en geniş etüd olarak Fellâte'nin çalışmasını bulduğumuz için ona geniş yer vermekte fayda mülahaza ediyoruz.
[58] Hz. Osman zamanında karışıklıklara neden olan ofaylar 30 numaralı dipnotla geçmişti.
[59] Bkz. KoçyİĞit, Mevzu Hadislerin Zuhuru, s. 62.
[60] Bkz. Algöİ, İsim Tarihi, 111/193
[61] Bkz.AtguUs.e.,111/101-4.
[62] Geniş bilgi için bkz. Koçyiğit, Hadis Tarihî, s. 104-112,135-142.
[63] Müslim, et-Mukaddime, bâbu'n-nehyi ani'r-rivâye... (4), s. 14.
[64] Müslim, el-Mukaddime, aynı bab, s. 13.
[65] fai el-Mukaddime, aynı bab, s. 14.
[66] ei'Hatîb' G*nf, 1/197, rakam: 145; İbnu'f-Cevzî, Mevzuat, 1/39; es-Suyötî, LeâlJ, 1/468-9.
[67] Bkz. e!-Buhârî, Sağir, s. 75.
[68] Müslim, el-Mukaddime, bâbu beyâni enne'l-isnâde mine'd-dîn... (5}, s. 15; İbn Ebî Hatim, Kitâbu'i-Cerh, H/28; er-Râ-mehurmuzî, Muhaddis, s. 209, rakam: 95; ef-Hatıb, KHİye, s. 150.
[69] Yanı ne zaman ki iyi-kötü, yanlış-doğru demeden, her önüne gelen herşeyi uluorta rivayet etmeye başladı... Ayrıca bkz. Ibnu'l-Esir, Nihâye, 111/29.
[70] Müslim, el-Mukaddime, bâbu'n-nehyi ani'r-rivâye ani'd-duafâ... (4), s. 12-3; el-Hâkim, Medhal, s. 161. el-Alâî, İbn Abbas in reddetmesinin esas sebebini Buşeyrtn hadisleri mursel olarak rivayet etmesi, aradaki raviyi zikretmemiş olması olarak gösterir. Çünkü zikretmediği kimsenin sika olmama ihtimali vardır. Bkz. Câmiu'l-Tatısîl, s. 69.
[71] ' Mushm, el-Mukaddime, bâbu'n-nehyi ani'r-rivâye ani'd-duafâ.-. (4), s. 12-3. Hasan Hanefî, İbn Abbas'ın hırçın
develerle uysal develer sözünü naklettikten sonra hadis uydurma faaliyetiyle İlgili değişik bir tarih ortaya atar: "Peygamberin ağzından yalan hadis söyleme (kizb) ve hadis uydurma (vazt) işi çok erken vakitte başlamış, hafta Sahabe'nin de nayatta oluşu göz önüne alınırsa, daha Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifelikleri zamanında başlamıştır.' islâm! ilimlere Giriş, s. 43.
[72] Muşum, ei-Mukaddime, aynı bab, s. 13.
[73] Müslim, ef-Mukaddime, aynı bab, s. 12.
[74] Bkz. Fellâte, Va<f, s. 182-217.
[75] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 25-30.
[76] tl'1^ Sadece onm sözIeri olsa Ma- ânların "ir kısmının Hz. Peygambere, hadisle bağlantılı hususlar olacağı aşıkardır.
[77] Ww/(m,el-Mukaddime,aynıbab,s.14
[78] en-Nevevî, Şerh, I/83.
[79] Bkz. îbn Receb, Şerh, 1/355.
[80] İbn Receb, a.g.e, 1/356.

[81] Bkz- Emhazûn, Tahkik, 1/58 vd.
[82] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 31-32.
[83] Abduilah b. Sebe' ile ilgili geniş bilgi için bkz. Fığlalı, Abdullah b. Sebe, TDV İslam Ansiklopedisi, l/l 33-4.
Bazıları Abdullah b. Sebe'nin yaşamış olduğunu kabul etmez. Bunlardan biri olan günümüz Şiî alimlerden Murtazâ el-Askerî bu zatı İnceler ve şöyte bir neticeye varır; es-Sebeî nisbeti cahiliye döneminden itibaren Sebe' b. Yeşcub'a izafeyle söylenmekteydi. Bu nisbetle zikredilenlerden birisi de Haricîlerin ilk reisi olan Abdullah b. Vehb es-SebâîĞr. Adnan ve Kahtân kabilelerinin iki kolu arasında, Medine ile Kûfe'de fitne meydana gelince, Adnânîler Benû Umeyye devrinden itibaren, karşılanndakilere cedlerine nisbetle Sebeİyye diyorlardı. Fakat ikinci hicri asrın başlarında Seyf b. Ömer et-Temîmî adlı birisi e\-Futûbu'l-Kebîr ve'r-Ridde ile el-Cemel ve Meşini Âişe ve Ali adli iki eser yazdı. Zındıklığından ve Adnânîlere olan taraftarlığından dolayı Sebeİyye masallarını uydurdu. Bir kabileye nisbet için söylenen Sebeiyye ifadesini kullanıldığı manadan çıkarıp, Abdullah b. Sebe'nin ihdas ettiği mezhebe bağlılığı ifade etmek için kullandı. Abdullah b. Sebe' adı ise, Seyf in ya tasbîl ederek Abdullah b. es-Sebât yi Abdullah b. Sebe'ye çevirmesidir. Ya da hayalinden uydurduğu bir İsimdir. Durum ne olursa olsun, ne Hz. Osman ne de Hz. Ali zamanında Abdullah b. Sebe' olarak Abdullah b. Vehb es-Sebâfden başkası olabilecek bir kimse yoktur. İlk önce ei-Taberî daha sonra da başkaları onun bu uydurmalarına tabi olmuşlardır. Bkz. Abdullah ibn Sebe' ve Esâîîru Uhrâ, l-ll; Ehâdîsu Ummi'i-Muıminin Âişe, 1/262-7. Keza bkz. Ebû Reyye, Edvâ, s. 150-2. Ancak onun böyle bir neticeye varmasında İbn Sebe'nin Şiîliği besleyen rivayetler uydurduğunun söylenmesinin etkili olup olmadığının göz önünde bulundurulması gerekir. Bunun yanında, Şiî olmamakla birlikte İbn Sebe'yi hayali bir şahıs olarak görenler de vardır.
[84] et-Taberî, Târitıu't-Taberi, İV/340; Ibnu'l Esîr, Kâmil, 111/154-5; eş-Şehristânî, Mitel, 1/177.
d^ük't et"Taberînin lbn Sebe' ''e ''S'1' rivayetlerini aktardıktan sonra, et-Taberfnin sözlerini yorumlayarak, onun ken-ı nkırlennı yaydığını, hadis uydurmadığını belirtir. Sahabenin tamamı onun yalanlarını tarassut ederken, onu bir sınırda tutarken, böyle birşeye tevessül edemeyeceğini belirtir. (Bkz. Vad\ 1/201). Halbuki alıntı yaptığı et-Taberîdeki metnin bir yerinde aynen şu ifade geçmektedir: "Rasûlullah'ın vasiyetini geçerli kılmayandan daha zalim kim olabilir." nun bu ifadesi, Hz. Osman zamanında hadis uydurduğunu göstermektedir. Sahabenin ona engel olacağı görüşü ise izce makul değildir. Çünkü Hz. Peygamberin ric'atini, Hz. Ali'nin vasî olduğunu insanlara inandıran ve onları etrafın-a coplayan birisinin, hadis uydurma noktasında sükût edeceğini düşünmek safdillik olur. Nitekim İbn Teymiyye de İbn XXN/3R7 HZ' Peygamberin kendinden s°nra Hz. Ali'nin halife olacağını söylediğini aktarır. Bkz. Mecmuu Fetâvâ,
[85] Zaten eş-Şa'bî de (103/721) onunla ilgili olarak "ilk hadis uyduran Abdullah b. Sebe'cfir" demiştir. İbn Manzür, Muhta-sar, Xfl/221.
[86] ez-Zehebî, Tezkiretul-Huffaz, 1/12.
[87] Bkz. İbn Maruûr, Muhtasar, X1l/2l9-222, rakam: 119. Aynı sözü nakleden İbn Hacer, tarih kitaplarında haberferi bulunmakla beraber, herhangi bir rivayeti bulunmamasına elhamdülillah der, rivayetlerine itibar edilmemesine şükreder. Bkz. Tehzib, 111/289-90, rakam: 1225..
[88] MusljB, el-Mukaddime, bâbu vucûbi'r-rivâye ani's-sikât... (1), s. 9
[89] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 32-34.
[90] Bu bölüm Muhammed Mustafa el-A'zamrnîn Menhecu'n-Nakdindel-Muhaddisîn adlı eserinin 103-126. sayfaları arasının tercümesidir. Müellifin önceki sayfalara atıfla bulunduğu ifadeler tercümeden çıkarılmış, ulaşabildiğimiz kaynak tarafımızdan tekrar ele alınmış, yer yer dipnotlara ilaveler yapılmış ve bunlar (EY) rumuzuyla belirtilmiştir. (Bu bö-um Sahabenin Tamamı Güvenilir İnsanlardır başlığıyla Sivas C. Ü. İlahiyat Fakültesi dergisinin birinci sayısında {ş.•332) yaslanmıştır. Makale yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir).
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 35.
[91] Ebû Reyye, Edvâ, s. 334.
[92] Emîn, FectVI-İslam, s. 216-7.
[93] Ebû Reyye, a.g.e., s. 315.
[94] Bkz.et-Tevbe/9,61.
[95] et-Tevbe/9,95.
[96] Ebû Reyye, a.g.e., s. 326.
[97] el-Belâzurî, Ensâbu'i-Eşrâf, I/274-83.
[98] Ebû Reyye, a.g.e., s. 332.
[99] el-En'âm/6,124.
[100] et-TirmizÎ, es-Salât (2), bâbu mâ câe fîvasfi's-salât (110), rakam: 302.
[101] Ebû Reyye, a.g.e., s. 326-7.
[102] Ebû Reyye, a.g.e., s. 327. Hadis için bkz. Müslim, e!-Fedâi! (43), bâbu isbâti havzi nebiyyinâ.. (9), rakam: 40.
[103] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:35-38.
[104] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 38.
[105] Bkz. en-Nevbahtî, Fîraku'ş-Şîa, s. 13.
[106] Bkz. en-Nevbahtî, a.g.e., s. 14.
[107] Tafsilat için bkz. er-Râfiî, Tahte Râyeti'l-Kur'ân.
[108] Bkz. es-SÎbâ?, Sunna, s. 238.
[109] Eâvâ'a bkz.
[110] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 38-39.
[111] Bu makalenin bulunduğu kitabın 23. sayfası ve devamına bkz. Adaletin tarifinde oldukça farklı yaklaşımlar söz konusudur. Tariflerin farklılığına rağmen, gene! çizginin, insanın bidatlere düşmeden, İsîâmi çizgi üzerinde bulunması ve mürüvvetini zedeleyecek hususlardan uzak durması olduğu görülür. Örneğin İbrahim en-Nehaî (96/714) 'âdil kimdir?" sorusuna "şüpheli bir durumu ortaya çıkmamış insandır" [Abdurrezzâk, VIII/319, rakam: 1536!) derken, İbnu'!-Mubâ-rek te (181/797} âdil'in kim olduğu sorusuna "kendisinde şu beş özellik bulunan kimse âdildir: Cemaata geten, içki içmeyen, dini yaşantısında bir fesadıık bulunmayan, yalan söylemeyen ve aklı yerinde olan" cevabını verir. (Hamâde, Menhec, s. 154).
Adaletle aranan, insanın güvenirlik açısından ne kadar itimad telkin ettiğidir. Zira güvenilir birisi olması, naklettiği metinlere ne derece güvenilebileceğini tesbite yaramaktadır. Bu sebeple ravinin kişiliği son derece önem arz etmektey-* (E.Y).
[112] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 39.
[113] Âl-u İmrân/3,110.
[114] el-8akara/2,143.
[115] Âl-u İmrân/3.172.
[116] "el-A'râf/7,156.
[117] el-Vâkıa/56,10-2.
[118] el-Enfâi/8,64.
[119] e!-Haşr/59, 9.
[120] e!-Hatfîd/57,10.
[121] e!-Feth/48,18.
[122] et-Tevbe/9,100.
[123] et-Tevbe/9,117.
[124] eı"Hattb, KHâye, s. 66-7.
[125] Âl-u İmrân/3, 63.
[126] et-Tahrîm/66, 8.
[127] el-Buhâri, el-İlm (3), bâbu ismi men kezebe afe'n-Nebî (38), rakam: 107.
[128] el-Azamînin burada "o hevâve hevesinden konuşmamaktadır. 0 ancak vahyedilen bir vahiydir" (en-Necm/53,3-4) ayetine telmihte bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu ayetin Hz. Peygamberin sözleriyle ilgisi olmadığı aşikârdır. Ayet Kur'ân-ı Kerîm'den bahsetmektedir. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Kırbaşoğtu, Metodoloji, s. 237-45, 283-(E.Y).
[129] 'ta Hibbân, Mecrûhîn, U34.
[130] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:39-43.
[131] M"sfîm, el-Fedâil (43), bâbu isbâii havzi Nebiyyinâ... (9), rakam: 26, 29.
[132] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 43.
[133] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 43.
[134] Ebû Reyye, EM s. 314: el-Buhâri, Fedâilu Ashâbi'n-Nebî (62). bâbu fedâili ashâbi'n-Nebî (1), bab başlığından naklen.
[135] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 43-44.

[136] Şu rivayet bu hususu teyid eder mahiyettedir: Câbir bin Abdillah'tan: Rasûlullah bir seferden geldi. Medine yakınına geldiğinde neredeyse atlıyı gömecek şiddette bir rüzgar esti. -Câbir diyor ki- Rasûlullah bunun üzerine "bu rüzgar bir münafık öldüğü için gönderilmiştir" buyurdu. Medine'ye geldiğinde bir de gördü ki, münafıkların büyüklerinden biri ölmüş. Müslim, Sifatul Munâfikîn, rakam: 5; el-Beyhakî, Delâil, İV/61. (E.Y}.
[137] Bkz. ei-Tevbe/9,44.
[138] Bkz. et-Tevbe/9,49. Ebû Reyye, a.g.e., s. 329-332.
[139] et-Buhâri, el-Meğâzî (64), bâbu hadîsi Ka'b'ibni Mâlik... (79), rakam: 4418.
[140] Hz. Ömer'in bu durumunun reddedilmesi yeni değildir. Yakub b. Sufyân el-Pesevî (277/890) Zeyd b. Vehb el-Cuhe-nFden (96/714) naklettiği bu rivayet hususunda şöyle der: "Bu muhal birşeydir. Rivayetin yalan olmasından korkarım. Böyle birşey nasıl olsun, bir kere Hz. Ömer Allah Teala'nın razı olduğu kullardandı. Bedir'e katılmıştı. Peygamber Efendimiz onun hakkında 'benden sonra peygamber olsaydı Ömer olurdu' [et-Tırmizi, el-Menâkıb (50), bâbun fî menâkıbi Umer (18), rakam: 3686; et-Taberânî, Kebîr, XVII/180, rakam: 475; XVIIfl10, rakam: 857; el-Hâkim, Mustedrek, III/85, rakam: 4495], 'önceki ümmetlerde ilham sahipleri bulunurdu. Benim ümmetimde de böyle biri varsa, Ömer o kimsedir1 [el-Buhârî, Fedâilu Ashâbi'n-Nebî (62), bâbu menâkıbi Umer (6); Müslim, Fedâilu's-Sahâbe (44), bâbun min fedâili Umer (2), rakam; 23] buyurmuştu. Hz. Ömer'le ilgili bunun gibi sayılamayacak kadar rivayet vardır. Böyle olmasına rağmen Huzeyfe'ye "ben de münafıklardanım' demesi nasıl caiz olur?" [el-Pesevî, Ma'rile, 11/769], ibn Hazm da (456/1064) onun gibi düşürtmektedir. {Bkz. İbn Hazm, Muhatta, XI1/156-7, rakam: 2203]. ez-Zehebî (74671374) "biz böyle vesveselere kapıyı açarsak, fâsid vesveseler sebebiyle sabit olan pek çok hadisi inkar etme durumunda kalırız" diyerek itirazları reddeder. [ez-Zehebî, Mizan, 11/107, rakam: 3031]. İbn Hacer de (852/1448) onunla beraber hareket eder ve şöyle der: "Bu gereksiz bir zorlamadır. Böyle düşüncelerle sika kimseler zayıf kabul edilmez ve sahih hadisler reddedilmez. Hz. Ömer bu sözü korkunun kendisini kaplamasından ve ayağının kaymasından emin olmadığından dolayı söylemiştir. Bu sebeple böyle tSSıd vesveseler yüzünden sika kimseler zayıf kabul edilmez." [İbn Hacer, Hedyu's-Sâri, s. 569]. Abdulfettâh Ebû Gudde ibn Hacerln bu tenkidinin hem el-Pesevfye hem de İbn Hazm'a yönelik olduğunu söyler. [Bkz. et-Tehânevî, Kavâid, s. 251, 6 nolu dipnot].
Bu rivayeti ibn Hacer'in belirttiği şekilde, Hz. Ömer'in imanının şiddetinden kaynaklanan bir hassasiyet olarak değerlendirip, Hz. Peygamberin vefatından sonraki galeyanına benzer bir durumu burada da izhar ettiğini düşünmek mümkündür. Hadise bu açıdan bakıldığında makul sayılabilecek bir izaha kavuşmaktadır. 8u durumda tercihimizi hadisi kabul edenlerden tarafa kullanabiliriz. (E.Y)
[141] Bkz. Müslim, el-İmân (1), bâbu beyâni'l-vesvese... (60), rakam: 209. Burada Ebû Hureyre'nin şu rivayeti geçer: "Ashabından bazı kimseler Nebi'ye gelip sordular: İçimizden öyle şeyler geçiyor ki, bunları söylemek bile bize çok ağır geliyor.' Bunun üzerine Rasûlullah 'böyle birşeyi gerçekten hissediyor musunuz' diye sorar. Onlar da 'evet' deyince 'işte bu lam anlamıyla imanın kendisidir1 buyurur."
[Müslim başka bir yerde huzurundaki haliyle yanından ayrıldıktan sonraki hali aynı olmayan ve imanının galebesiy-le huzursuz olan Hanzala el-UseyyidTyı teskin ederken Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim yanımda bulunduğunuz ha! Ozeie ve zikretmeye devam
etseniz, melekler döşeklerinizde ve yollarınızda sizlerle musafaha ederlerdi. Lakin ey Hanzala! (İnsan) bazı zaman öyle olur, bazı zaman da böyle." Rasûlullah bu son kısmı üç kez tekrarladı. Müslim, et-Tevbe (49), bâbu fadli devâmi'z-zikr {3}, rakam: 12. (E.Y)l
[142] Ebü Reyye, EoVâ, s. 332.
[143] Murîaza el-Askerînin Hamsûne ve Mie Sahibi Mubtelakaü\\ bir çalışması vardır. Bağdad-1389. (£.Y).
[144] Sahabeden hadis rivayet eden herkesi, bu sıfatlara ne derece uyduklarını Öğrenmek için incelemek mümkündür. (Onları bundan tenzih ederiz). Fakat konuyu uzatmamak için çok rivayet eden sahabîlerte yetindim.
[145] Bkz. İbn Hazm, Esmâu's-SabSbe vemâ li Külli Vahidin minhum minel-Aded, s. 31-4, rakam: 1-15: Bu rakamlar hadislerin sayısını ifade etmemekte bilakis tariklerini ve senederini ifade etmektedir. Gerçekte rivayet ettikleri hadislerin sayısı bu rakamlardan çok azdır.
[146] Bu bölümde, "Kur'ân-ı Kerîm'de sahabe-i kiramın övülmesi' kısmı.
[147] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 44-47.
[148] el-Buhâri, el-Hac (25), bâbu tevrîsi dûri Mekke... (44), rakam: 1588.
[149] Ahad hadisler tevatür derecesinde olmadıkları için kesinlik (ilim) arz etmezler. Bu sebeple de zan ifade ederler. (Bkz. Ebû Zehra, Usûlu't-Fıkh, s. 100). Zan ffade eden deliller ise itikadda delil teşkil etmediğinden, -istifade etmekle birlikte- imânî konular buniar üzerine bina edilmez. "Dünyalık bir iş olmasına rağmen Kur'ân alışverişte iki mûslüma-nın şahid getiriimesini isterken, dini hükümlerde iki şahid biîe gerekli değil midir, niçin ravi sayısı bir tabakada bir sikaya düşen hadisler kabul ediliyor?" şeklinde (Cerâcpûrî, Hemâre, s. 97) bir itiraz gelse de, dünyadaki hemen hemen herşeyin haber-i vâhidle yürümesi sebebiyle, cumhur amelî konularda haber-i vâhidîerle amei edileceğini kabul etmiştir. (E.Y).
[150] ibn Hacer, Şerhu'n-Nuhbe, s. 54.
[151] İbn Hacer, a.g.e,, s. 62.
[152] Nitekim hadisçiler güvenilir ravinin tarifini bu iki hususu göz önünde bulundurarak yapmaktadırlar. Örneğin İbn Ke-sîr (774/1372) şöyle demekledir: "Müslüman, akıllı, baliğ, fıska ve mürüvvete zarar veren hususlardan uzak, uyanık, gafil değii, ezberinden naklediyorsa ezberlemiş, manayla rivayet ediyorsa manasını bellemiş olmalıdır. Bu şartlardan birisini kaybederse rivayeti reddedilir." Şâfcir, Si/s, s. 70. (EY).
[153] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 47-51.
[154] en-Nur/24,4-5.
[155] İbn Kesîr. Tefsir, V/55-6.
[156] "Hassan b. Sâbii b. el-Munzir b. Haram el-Ensârî... Rasûlullah'ın şairi... et-Buhari, Müslim, Ebû Davud, en-Nesâi, İbn Mâce hadisini rivayet etmişlerdir.1 İbn Hacer, Takrîb, s. 157, rakam: 1197.
[157] "Hamne bnt. Cahş el-Esediyye, Zeyneb'in kız kardeşi. Mus'ab b. Umeyfin nikahındaydı... el-Edsbu'i-Mufredöe el-Buhârî, Ebû Dâvud, et-Tirmizî ve İbn Mâce hadisini rivayet etmişlerdir: ibn Hacer, a.g.e., s. 745, rakam: 6567.
[158] Müslim. Fedâîlus Sahabe (44), bâbu fedâili Hassan b. Sabit {34}, rakam: 151.
[159] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 51-53.
[160] el-Enbiya/21,104.
[161] el-Mâide/5,117.
[162] el-Buhari, Ehâdisu'l-Enbiyâ (60), bâbu kavli'llâhi ve'zkurü fi'l-kitâb... {48), rakam: 3447.
[163] el-Buhari, er-Rikâk (81), bâbun fi'l-havz (53). rakam: 6576.
[164] Müslim, et-Tahâre (2), bâbu istihbâbi itâleti'l-ğurre... (12), rakam: 39.
[165] el-Buhari, er-Rikâk (81), bâbun fi'l-havz (53), rakam: 6586.
[166] Hadiste geçen "ashabım" ifadesiyle Hz. Peygamberin vefalından sonra irlidat edenlerin kastedildiğini söylemek bizlere makul gelmemekledir. Çünkü rivayette irtidattan bahsedilmemektedir. Ayrıca irtidad eden bir insanın "ashab" kavramı içine girmeyeceği aşikardır. Dojayısıyla Hz. Peygamber bu hadislerinde, kendisiyle beraber bulunan ve mümin olarak hayatlarını devam ettiren kimseleri kasdetmektedir. Onların cehenneme atılmalarını ise bir takım yanlışlarına bağlamaktadır. (E.Y).
[167] 8kz. İbn Hacer, Şerhu'n-Nuhte, s. 109.
[168] el-A'zamînin bu iddiasını deliliendirmesi gerekirdi. Örnek veremeyince, hadise getirdiği yorum da boşlukta kalmaktadır. (E.Y).
[169] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 53-55.
[170] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 55.
[171] e!-Pesevî, Ma'rife, H/633-4; e!-Hatîh, Kifâye, s. 425. Benzer bir rivayette Kaîâde Enes'in şöyle dediğini nakleder; "Bir zat bir hadis işittiğinde ona "sen bunu bi zâtihî Rasûlullah'tan işittin mi?" diye sorulurdu. 0 da, "evet, işittim' veya-hutta "yalan söyiemeyen biri bana nakletti" derdi. Vallahi bizler yalan konuşmuyorduk, yalanın ne olduğunu da bilmiyorduk." es-Suyûtî, Sünnet, s. 85. Keza Imrân b. Husayn (52/682) beşer olarak hadis rivayetinde yanılmaları söz konusu olduğunu ancak, Hz. Peygamber'e bilerek yalan isnad etme gibi bir kasıtlarının kesinlikle olmadığını söyler. Bkz. İbn Kuteybe, reV/7, s. 48-9. el-Berâ b. Âzib te aynı hususta şöyle demektedir: "Hepimiz bizzat hadisleri Rasû-luüah'tan işitemiyorduk. Tarlalarımız, meşguliyetlerimiz vardı.
Fakat insanlar da yafan konuşmuyordu. Rasûlullah'tan hadisi duyan duymayana aktarıyordu." el-Pesevî, Ma'rife, H/634; er-Râmehurmuzî, Muhaddis, s. 235, rakam: 133; el-Hatîb, Kifâye, s. 424; es-Suyûtî, a.g.e., s. 85. (E.Y).
[172] ez-Zerkeşî, İcâbe, s. 148, rakam: 19.
[173] Yine Hz. Âişe'nin (57/677) "RasûllatVın ashabının en ktzdığı huy, yalan konuşmaktı" dediği nakledilir. Dolayısıyla burada gerçek manadaki yalanı kasdetmediği anlaşılmaktadır. Ahmedb. Hanbel, VI/152, rakam; 25238; ibn Adiy Kâmil, Vl/290, rakam: 154. (E.Y).
[174] Doğrusu bu sayılanlar normal raviler için "adalet" sıfatını ortadan kaldırıcı hususlardır. Sahabeyi farklı katogoride değerlendirerek aynı kıstasları onlara uygulamamak makul gözükmemektedir. (E.Y).
[175] el-BuhârÎ, İstitâbetu'l-Murteddîn (88), bâbu katli'l-Havâric... (8), rakam: 6930; Ahmedb. Hanbel, 1/81; et-Taberî, Teh-zibu'l-Asâr, MusneduAli b. Ebî Tâlib,

İV/119, rakam; 188.
[176] "Bize karşı zikrettiğin bu hadis aleyhimize delil olmaz" demek istiyor. (E.Y).
[177] Ahmedb. Hanbel, İV/199; el-Belâzurî, Ensâbul-Eşrâf, 1/168.
[178] Sahabenin birbirlerini yalanlaması hususunda bir makale yazmış olan Bünyamin Erul makalesini şu son tesbitle bitirir:
'Birkaç rivayette görülen tekzîb ise, yalan ve yalanlama anlamındadır. Sıhhatleri tartışılan rivayetleri de sahih saymamız halinde, bu birkaç haber, istisna olmaktan öteye geçmez. Narir üzerine de hüküm bina edilemeyeceğine göre, bu birkaç habere dayanarak, sahabenin yalan rivayetlerde bulunduklarını, yalan uydurduklarını ve birbirlerini tekzîb edip durduklarını söylememiz doğru bir sonuç olmayacaktır..." Sahabe Döneminde Tekzîb ve Tekzibin Mahiyeti, Ankara Û. ilahiyat Fakültesi Dergisi, XXXIX/489. (E.Y).
[179] Zaten hadisçiier Hz. Muâviye'nin fazileti ve zemmiyle ilgili hadisler mevzudur demişlerdir. Elinizdeki eserin beşinci bölümü olan '"Sahih Hadis Bulunmayan Konularda 102. maddeye bakınız. (E.Y).
[180] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 55-58.
[181] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 58.
[182] HWfîfIC7"(londQn), 1st. June, 1971.
[183] Ibn Teymiyye sahabenin durumunu şöyle özetlemektedir: "Nebînin ashabı dini en çok bilen ve Rasûlullah'a en çok itaat eden insanlar idi. Sonrakilerde ortaya çıkan bidatler onlar zamanında yoktu. Rasûlullah'a bilerek yalan isnad eden bir sahâbî bilinmemektedir. Her ne kadar içlerinde günahkârlar bulunsa da, Nebilerine bilerek yalan isnad etmek Allah'ın onları koruyup muhafaza ettiği hususlardandır." er-Redd ale'l-Ehnâi, s. 103'den nakleden Ebû Gudde, Mevzu Hadisler, s, 35. (E.Y).
[184] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 58-59.
[185] Su bolümün sonundaki misale bakınız.
[186] Enes b. Mâlik anlatıyor: "Bizler Hz. Peygamberin yanında bulunuyor ve kendisinden hadîs işitiyorduk. Yanından kalktıktan sonra bunları aramızda müzâkere ediyorduk ki ezberleyelim." el-Hatîb, Câmi\ I/363-4. Bir rivayette de Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Hz. Ömer'in sabaha kadar müzâkere ettikleri geçer. Bkz. el-Hatîb, Kitâbu'l-Fakih veWute-tekkib, H/128; el-A'zamî, Dirâsâl, H/332. Hz. Ali'nin tavsiyesi de bu hususu teyid etmektedir: "Birbirinizi ziyaret edin ve hadis müzâkeresini çokça yapın. Böyle yapmazsanız hadisler kaybolur gider." el-Hâkim, Ma'rife, s. 60.141. Ge-™Ş bilgi için bkz. el-A'zamî, Dirâsât, H/332. (E.Y).
[187] Bu hususla fazla bilgi için bkz. el-A'zamî, a.g.e., H/329-32.
[188] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 59-60.
[189] el-Belâzurî, Ensâbu'l Eşraf, 1/183.
[190] el-Buhâri, el-ilm (3), bâbu'l-fehmi fi'i-ilm (14), rakam: 72.
[191] ei-Bunâri, el-ilm (3), bâbu ismi men kezebe ale'n-Nebî (38), rakam: 107.
[192] İbn Mâce, el-Mukaddime, bâbu't-tevakkî fi'l-hadisi an Rasûfillah (3), rakam: 25.
[193] et-Buhar'ı, ei-İlm (3), bâbu ismi men kezebe ale'n-Nebî (38), rakam: 108.
[194] Ahmedb. Hanbe/, V/19.
[195]fan Mâce, İkâmetu's-Salât (5), bâbu mâ câe fi'ü öuâi ir. ıstiskâ (154), rakam: 1269.
[196] Ahmed b. Hanbel, İV/433.
[197] eş-Şâfii, er-Risâle, s. 397, rakam: 1093.
[198] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 60-61.
[199] Sahabilerin beşer olarak diğer insanlardan farklı olmadıklarına dair pekçok örnekler sunan Hayri Kırbaşoğlu, sahabenin hadis rivayeti karşısındaki durumu için şunları söylemektedir; "Biz sahabenin... kasten, din düşmanlığı yaparak Hz. Peygamber adına hadis uydurabileceklerini söylemek istemiyoruz. Ancak bir takım uydurma veya yanlış hadislerin ortaya çıkması için sahabenin illa kasıtlı olarak bu işi yapması zorunlu değildir. Bilakis çok çeşitli sebeplerle -kasıt olmaksızın- bir sahebe'nin adı, uydurma veya hatalı rivayetlere pekala karışabilir. Mesela fazla dikkatli olmayanların maruz kalabilecekleri tehlikelerin başında "terkin" ve "tedris" gelmektedir. "Beyin yıkama, şartlandırma" şeklinde çevirebileceğimiz "telkin', özellikle Hristiyanlık ve Yahudilik'ten gelip müslüman olan bazı sahabilerin, bu dinden gelen kültürel birikimlerini sahabe arasında bol bol anfatması veya tabiîn nesline mensup bazı mühtedilerin bazı sahabileri adeta israiliyya! bilgileri ile bombardımana tâbi tutması sonucunda, birtakım sözler hadis imişçesine rivayet edilebilir." Metodoloji, s. 90. (E.Y).
[200] el-Buhârî ile Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste, Urve b. ez-Zubeyr, Abdullah b. Ömer'e Rasûlullah'ın kaç kez umre yaptığını sorar. O da dört kez yaptığını, bunlardan birisinin de receb ayında olduğunu söyler. Bunun üzerine Urve odasında bulunan Hz. Âişe'ye seslenerek Abdullah b. Ömer'in sözünü aktarınca, Hz. Âişe oradan cevap verir: "Allah Ebû Abdirrahman'ı (ibn Ömer'i) affetsin. Kendisi Rasûlullah'ın tüm umrelerinde beraberinde idi ancak, Allah Ra-sûlü receb ayında hiç umre yapmamıştır." el-Buhârfde şu ilave vardır: Bu sözleri işiten ibn Ömer ne hayır ne de evet dedi, sükût etli. e!-Buhârİ, el-Umra (26), bâbun kem i'temera'n-Nebî (sav) (3), rakam: 1776; Müslim, el-Hac (15), bâbu beyâni adedi umeri'n-Nebî (sav) ve zemânihinne (35), rakam; 219-20; ez-Zerkeşî, İcâbe, s. 104-5; es-Suyûtî, Aynu'l-İsâbe, s. 56-7. Görüldüğü gibi, Hz. Âişe, Rasûluilah'ın recep ayında umre yapmadığını söyleyerek İbn Ömer'in yanlış hatırladığı bilgiyi tashîh etmiştir. (EY).
[201] Bkz. en-Nevevî, Şerh, VIİI/235.
[202] İbn Hacer, Fethul-Bârî, 111/602.
[203] İbn Abbas, Hz. Peygamberin Meymûne ile ihramlı iken evlendiğini söyler. 8kz. Müslim, erc-Mkâh (16), bâbu talırîmi nikâhi'l-muhrim ve keraheti hitbetih (5), rakam: 46; et-TırmizİI, el-Hac (7), bâbu mâ câe fi'r-ruhsati fî zâlike (24), rakam: 842-4. Evlilik dönemlerinde Rasûluilalı ile Meymûne arasındaki elçi olan Ebû Râfi1 ise ihramdan çıklıktan sonra evlenip zifafa girdiğini belirtir. Bkz. et-Tırmizî, el-Hac (7), bâbu mâ câe fî kerâhiyyeti tezvicTI-muhrim (23), rakam: 641. Olayı yaşayan kişi olduğu için, eş-Şâlîî, Meymûne'nin evlendiği zamanla İlgili Ebû Râfi' rivayetini tercih eder. Bkz. eş-Şâfiî, e/-Um, V/190-1.
Başka bir rivayette ise evliliğin, sahibi olan Meymûne RasûMlah'ın kendisiyle ihramdan çıktıktan sonra evlendiğini ve yine ihramdan sonra zifafa girdiğini söyler. Bkz. Müslim, en-Nikâtt (!6}, bâbu tahrîmi nikâhi'l-muhrim ve keraheti fiitbetih (5), rakam: 48; et-Tmizî, el-Hac (7), bâbu mâ câe fî kerâhiyyeti tezvîd'l-muhrim (23), rakam: 841. ibn Hazm, olayı içinde yaşama açısından İbn Abbas'in rivayeti ile düğün sahibi Meymûne'nin rivayetini karşılaştırır ve Meymûne'ninkini tercih eder. Bkz. İbn Hazm, Muhallâ, V/215. Hanefüerin düşüncesi için bkz. en-Nevevî, Sert, 2 IX/!94.(E.Y}.
[204] İbn Receb, Şerh, vr. 34-b.
[205] Sâ': Değişik miktarlarda kabul edilmekle beraber 2.120 litre ile 2.650 litre arası bir ölçek. Bkz. Davudoğfu, .Şeıh :,} il/529-530. (E.Y).
[206]Müslim,el-Hayz(3),bâbu'l-kadri'l-mustehab...(10),rakam:53. ei-A'zâmrnin bu makalesini değerlendirme sadedinde şunları söyleebiliriz: Sahabenin hem adatel hem dezabtaç- sından cerh ve ta'dite tabi tutulmasında bizce bir mahzur yoktur. Çünkü, değerlendirme dışı bırakmak dinin temelprensipleriyle çelişmektedir, islarmn emir ve yasaklarına muhatap olma açısından inananlar arasında bir fark olmadığına göre. -sıfatı ne olursa olsun- hadis ravilerini cerh ve ta'dîle tutma noktasında da fark olmaması gerekir. Dinin naslarım bizlere ulaştıran ilk nesle olan güveni koruma üzerine kurulu endişe kalktığında, korkulanın olmayacağını, onların Rasûlullah adına yalan uydurmaktan vareste olduklarının daha iyi anlaşılacağını düşünmekteyiz. Bunun tersi bir durum ortaya çıkacak olur ve sahabîlik özelliklerini taşımayan insanlar tesbit edilecek olursa da, gerçeklerle karşılaşmak herkesi mutlu etmelidir. (E.Y).
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 61-62.
[207] Bu bölüm Hadiste Metin Tente*1 adlı doktora tezimizin (Bursa-1996) içinde Manayla Rivayet (s. 262-273) adıyla yer afmıştfr. Son derece genişletilen bu bolüm daha sonra Sivas C. Ü. İlahiyat Fakültesi dergisinin birinci sayısında (s.' 279-314) yayınlanmıştır. Makale yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir.
[208] Bkz. el-Buhâri, el-İtm (3), bâbu kavli'n-Nebî rubbe mubellağ... {9), rakam: 67.
[209] Bkz. ed-Dârimî, e!-Mukaddime, bâbu'l-iktidâi bi'İ-ulemâ (24), rakam: 230.
[210] Bkz. Ebû Dâvûd, el-İ!m (19), bâbu fadli neşri'l-ilm (10), rakam; 3660.
[211] Bkz. el-Buhâri, el-İlm (3), bâbu ismi men kezebe ale'n-Nebî (38), rakam: 109.
[212] Bkz. et'Buhâri, e\-M (3), bâbu ismi men kezebe ale'n-Nebî (38), rakam: 108.
[213] el-Yemânî, Avâsım, i/449.
[214] Bkz. ibn Kuteybe, Te'vîl, s. 48-9.
[215] ef-Te/%âf gibi bazı hadislerin ibadetlerde dua niyetiyle okunması bu gerçeği değiştirmez. Çünkü böylesi hadis e-rin sayısı genel hadis mecmuası içinde küçük bir yekûn tutar. Ayrıca bunlar dahi aynı lafızlarla rivayet edilmem ş-lerdir.
[216] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 63-66.
[217] Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 130.
[218] Fiilî hadisler kapsam dışı tutulabilir ancak, böyle bir hadis kendisine aktarılan tabiîn ile sonrakilerin muhtevayı aynen belleyip, değişiklikte bulunmamaları

gerekir. Dolayısıyla, sahâbînin Rasûlullah'ın bir durumunu anlattığı fiilî hadis esasında bir anlamda kavilleşmektedir, Çünkü aktarırken kullandığı lafızlar vardır. Fakat daha sonra onun (özef-likfe teşrîyle İlgili) anlattıklarında meydana gelebilecek muhteva değişiklikleri, hadisin istikametini değiştirebilir. Böyle olunca, böylesi bir değişiklik te manayla rivayetin içine girmektedir.

[219] el-Hatib, Kifâye, s. 333; İbnu'l-Mulakkin, Mutoı/', Ü372; el-Bâcî, ihkâm, s. 355; e!-Esnevi, Nihâye, 111/21 î; en-Neve-"> lr?sd, s. 156; lyâz, İlmâ', s. 174; es-Sehâvî, Fetfıu'l-Muğls, 111/137; es-Suyûtî, Tedrib, 11/151. Konuyla ilgili bir misal için bkz. es-Sehâvî, a.g.e., ill/137-8.

[220] Bkz. İbnu's-Salâh, Uiömu'l-Hadîs, s. 214; en-Nevevî, İrşâd, s. 156; İbnul-MulakkİN. Mukni', 1/374; es-Sehâvî, a.g.e., "I/H7; es-Suyû!î, a.g.e., il/156; Başaran, Hadislerin Lafız ve Mana Olarak Rivayeti Meselesi, s. 59-60.

[221] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 66-67.

[222] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 67.

[223] ibnHazm, tem, t/130.

[224] el-Bubâri, er-Rikâk (81), bâbu'l-muksirîn humu'l-mukiilûn (13), rakam; 6443.

[225] Müslim, el-imân (1), bâbu'd-defil alâ enne men mâte ale't-tevhîd... (10), rakam: 44.

[226] Müslim, el-İmân (1). adı geçen bab (10), rakam: 52.

[227] Müslim, ei-lmân (1), adı geçen bab (10), rakam: 54.

[228] Müslim, el-imân (1), adı geçen bab (10), rakam: 151.

[229] el-Buhâri, el-ilm (3), bâbu men hassa bi'l-ilm kavmen... (49), rakam: 128.

[230] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:67-69.

[231] et-Buhâri, Bed'ul-Vahy (1), bâbun keyfe kâne bed'u'l-vahy... (1), rakam: 1.

[232] M"slım, el-İmâre (33), bâbu kavlihî inneme'l-a'mâl... (45), rakam: 155.

[233] e'-Burwî, Menâkıbu'l-Ensâr (63), bâbu hicreti'n-Nebl... (45), rakam: 3898.

[234] el-Buhârî(&7), bâbu men hâcere ev amile bayren... (5), rakam: 5070. Hadisin geniş değerlendirmesi için bkz. Özaf-şar, Hadisi Yeniden Düşünmek, s. 107-Î18.

[235] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 69-70.

[236] el-Bunârî, Bed'u'l-Halk (59), bâbu mâ câe fî kavlihî Teâlâ ve huve'llezî... (1), rakam: 3193.

[237] Ahmed b. Hanbel, V/385, rakam: 23334.

[238] Muşum, el-İmân (1), bâbu beyâni'l-îmâni ve'l-isiam... {1), rakam; 1.

[239] İbn Belbân, İnşân, 1/397-9, rakam: 173.

[240] Ahmedb. Hanbel, f/27, rakam: 184.

[241] Ahmed b. Hanbel, 1/52, rakam: 374. Abdullah önceki İki rivayette olayı babasından naklederken bu hadiste kendisi orada hazır bulunmuş gibi anlatmaktadır.

[242] Ahmedb. Hanbel, 1/319.

[243] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 70-71.

[244] el-Buhân, e' Ezan (10), bâbun hel ye'huzu'i-imâm... (69), rakam; 715.

[245] el-Bunârî. el Ezan (10), adı geçen bab, rakam: 714.

[246] v Puhâri es-Sefıv (22), bâbu men yukebbiru fî secdeteyi's-sehv (5), rakam: 1229.

[247] Bunun yanında, e! Buhârtde görüldüğü gibi, hadis musannifleri kendi metodfarma güre hadisleri (akff edip çeşitli bdû.jfa dağıtabil m ektedir.

[248] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 71-72.

[249] Müslim, el-imân (i), bâbu beyâni'l-îmâni ve'l-İslam... (1), rakam: 1. Rasûlullah ile üç gün sonra karşılaştığına dair rivayetler için bkz. Ebû Dâvûd, es-Sunne (34), bâbun fi'l-kader (17), rakam: 4695; et-Tmizf, el-lmân (41), bâbu mâ câe fî vasfı Cibril... (4), rakam; 2610; ibn Mâce, el-Mukaddime, bâbu'l-îmân (9), rakam: 63.

[250] el-Buhâri, ei-İmân (2), bâbu suâli Cibrîle'n-Nebî ani'l-îmân... (37), rakam: 50.

[251] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 72-73.

[252] ehBuhâri, e!-Hac (25), bâbul-hutbeti eyyâme Minâ (132), rakam: 1739.

[253] el-Buhâri, el-Hac (25), bâbu'i-hutbeti eyyâme Minâ (132), rakam: 1741.

[254] Ahmedb. Hanbet, V/37, rakam: 20409; V/40, rakam: 20441.

[255] İbn Mâce, e!-Menâsik (25), bâbu'l-hıübe yevme'n-nahr (76), rakam: 3058. Konuyla ilgiii başka misal bulmak zordur. Ayrıca bu rivayet misal olarak her yönüyle tatmin edici değildir. Çünkü Rasûlullah'ın sorulan da farklılıklar arz etmektedir.

[256] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 73-74.

[257] Bkz. el-Buhâri, Mevâkîtu's-Salât (9), bâbu fadli's-salâti li vaktihâ (5), rakam: 527.

[258] Bkz. ed-Dârekutnî, 1/246, rakam: 4; el-Hâkim, Mustedrek, î/188-9, rakam: 676.

[259] Bkz. İbn Hacer, Fethu'I-Bân, il/191, rakam: 527.

[260] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 74-75.

[261] Bkz. el-Batalyevsî, Tenbîh, s. 185. Hadis için bkz. Müslim, el-Cİhâd (32), bâbun lâ yuktelu Kureşiyyun sabren ba'del-feth (33), rakam: 88. Başka örnekler için bkz. Başaran ve Sönmez, Hadis Usûlü ve Tarihi, s. 144-6.

[262] Ahmedb. Hanbel, il/229, rakam: 7135.

[263] Bkz, el-Batalyevsî, a.g.e., s. Î76-7.

[264] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 75.

[265] Ebû Dâvûd, eî-Cihâd (9), bâbun fi's-sebak (67), rakam: 2574.

[266] Bkz. ef-Hatîb, Târîhu Bağdâd, X!l/324, rakam: rakam: 6767, Bukonuda geniş bilgi için bkz. ei-Cezâirî, Tevcih, s. 339 vd.; el-Kudât, Esbâb, s. 5-31; Hasan, Nakd, 1/318-25.

[267] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 76.

[268] Öncelikle şunu belirtmekte fayda görüyoruz: Hangi bilim date olursa olsun, herkesin isteği, Rasûtün sözlerinin ağzından çıktığı gibi bizlere ulaşmasıdır. Ancak bunun mümkün alamadığı, beşeri beşer olarak kabul edişimiz kadar açık ve seçiktir. Manayla rivayet hususunda ihtilaf etmelerim rağmen, bütün alimlerin birinci derecede arzuladıkları, hadislerin lafızlarının aynen muhafaza edilmesiydi. Bo sjeple manayla rivayete cevaz verenler dahi "evlâ ve güzel olan hadisi kendi lafzıyla ve tam olarak rivayet etmek*, çünkü en emniyetlisi budur diyorlardı. ef-Hatîb, Kifâye, s. 200; ez-Zebîdî, Bulğa, s. 195; İbn Hacer, Şer/ıupn-Me,s.95; el-Esnevî, Nihâye, 111/21J; Zuheyr, Usû-/ı/l-Fıkh, 111/1G8; ei-Buhârî, Abdulazîz, Keştu'l-Esrâr, 111/111; es-Ser-ivî. Fetiıu'l-Muğîs, 111/147.

[269] eş-Şevkânî bu şartın gerekli olduğunu, bunda icmâ olduğunun jjytendiğini aktarır.

[270] eş-Şevkânî bunu makul karşılamaz. Birinci madde ve muhtevası ile ilgili olarak bkz. ez-Zerkeşî, et-Bahru'l-Muhiti: IV/356-7.

[271] Bkz. es-Sehâvî, Fethul-Muğis, 111/139.

[272] eş-Şevkânî, İrşâdu'l-Fuhûi, I/234-9. Zikredilen görüşlerin bir kısmı farklı olmakla beraber bkz. es-Sehâvî, a.g.e., 111/138-43; İbn Hacer, Şerhu'n-Nuhbe, s. 94-5; ez-Zerkeşî, a.g.e., IV/356-61; el-Cezâirî, Tevcih, s. 306-8; Yatkın, Hadislerin Mana ile Rivayeti ve Neticeleri, s. 17-21. Ali b. İsmail el-Ebyârînin (618/5221) üçlü taksimatı için de bkz. ez-Zerkeşî, a.g.e., İV/357.

[273] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 76-77.

[274] Bkz. el-Hatîb. Kiiâye, s. 240; İbnu's-Salâh, UIûrm'l-Hadis, s. 214; ef-lrâkî, Feihu'l-Muğîs, s. 262; en-Nevevî, İrşâd, s. 156; İbnu'l-Mulakkin, Mukni\ I/375; es-Sehâvî, FethuT-Muğîs, 111/146; es-Suyûtî, Tedrib, U/157; el-Hakîm ei-Tir-mizî, Nevadır, lî/356; el-Kâsımi, Kavâid, s. 229. Bu tür rivayetlerin en azından bir kısminin ihtiyatla karşılanması gerekiyor. Çünkü burada Ebû Hureyre'nırt manayla rivayete cevaz verdiği geçerken, cevaz vermeyenlerde geleceği üzere, cevaz vermediği de geçmektedir.

[275] Bkz. el-Buhârî, Kebir, VI/514, rakam: 3161; ed-Dârimî, el-Mukaddime, bâbu men rahhasa fı'l-hadîs izâ esâbe'i-ma'nâ (31), rakam: 315; et-Tirmizî, el-İlel (51), V/701; İbn Receb, Şerh, 1/425; er-Râmehurmuzî, Mubaddis, s. 533, rakam: 685 (size manayla rivayet edildiğinde şeklinde); eMHâkim, Muste&ek, 111/569, rakam: 6421; İbn Abdilber, Cami; 1/341, rakam: 458; eİ-Hatîb, Kifâye, s. 239-40; el-Kurtubî, Câmi\ 1/412; ez-Zehebî, Nubelâ, M/385, rakam: 57; es-Sehâvî, Fethu'l-Muğis, IİI/144; es-Suyûtî, Tedrib, 11/153;

[276] el-Hatîb, Kifâye, s. 240. Ebû Saîd el-Hudrîye "hadisleri bizden çok daha güzel rivayet ediyorsunuz" denince de şöyle der: 'Mana bir olduktan sonra bir beis yoktur." Bkz. İbn Abdilber, Cami', I/345, rakam: 466.

[277] Bkz. İbn Receb, Şerh, I/429.
[278] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 77-78.
[279] el-Pezdevî bunun deiiilerini de zikreder. Bkz. el-Buhârî, Keşfu'l-Esrâi, 111/112-21.
[280] Bkz. el-Ensârî, Fevâtih, 11/166.
[281] Bkz. Şa'bân, Usûl, s. 77; Bedrân, Usûl, s. 97.
[282] Bkz. el-Pezdevî, (Abdulaziz el-Buhârfnin Keştu'l-Esrâtı içinde), 111/116-22 (el-BuhârTnin buradaki açıklamaları d£ oldukça doyurucudur); es-Serahsî, Usûl, I/356-7. Keza bkz, e!-Ensârî, Fevâtih, 11/167. Şafiî alimi eİ-Esnevî'nin ben zer açıklamaları için de bkz. Nihâye, lli/212-3.
[283] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 78-80.
[284] el-Hatİb, Kitâye, s. 233.
[285] Iyâz, İlmâ\ s. 178,180; İbn Receb, Şerfj, I/429.
[286] Bkz. ei-Kurtubî, Câmi\ 1/412; Iyâz, fona', s. 179; es-Suyûtî, Tedrib, 11/155.
[287] Bkz. İvaz, İlmâ; s. 178; ibn Receb, Şerh, I/429. es-Suyûtî de el-Beyiıakrnin Medbalüe böyle naklettiğini söyler. Bta Tedrib, li/155. Şafiî usûlcüsû ez-Zerkeşî de böyle bir nakilde bulunur. Bkz. el-Bahm'l-Muhlt, İV/358.
[288] el-Bâcî./Möm, s. 314-5.
[289] Bkz. Iyâz, İlmâ', s. 178-9. lyâz'ın Mâlik'in sözünü değerlendirmesi aşağıda gelecektir.
[290] Bkz. el-Kurtubî, Camı', 1/412; es-Sehâvî, Feihul-Muğîs, 111/140.
[291] Yahya b. Bukeyrln "bazan Mâlik'ten hadis dinlerdim, sabahki ile akşamki arasında lafız farklılığı olurdu" sözü de onun manayla rivayete cevaz verdiğine bir delildir. Bkz. ef-Hatîb, Kitâye, s. 245.
[292] el-Bâcî, Mâm, s. 314.-5
[293] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 80-81.
[294] eş-Şâfiî, er-R/sâ/e, s. 370-1, rakam: 1001. eş-Şîrâzi ezbere bilse bife kitabtnclan rivayet etmesi daha ihfiyatlı olduğu için, evlâ olanın bu ofduğunu, bununla beraber kitabından değil de hafızasından rivayetininin de caiz olduğunu belirtir Bkz. eş-Şîrâzİ, a.g.e., N/649.
[295] eş-Şâfiî, er-Risâle, s. 274, rakam: 753; es-Suyûtî, Tedrib, 11/152; es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, İli/143. es-Sehâvî ondan önce Yahya b. Saîd el-Kattân'ın aynı şeyi söylediğini belirtir.
[296] ez-Zerkeşî, et-Bahru'i-Muhit, İV/356.
[297] Bkz. es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, 111/139.
[298] ei-Gazâlİ, Mustasfâ, 1/168. el-Gazâtî aynı sayfada şunu da söyler: "Muhtemel île muhtemel olmayan, zahir ile daha zahir, âm ile daha âm arasındaki farkı bilen alimin hadisi anladığında manayla rivayet etmesine eş-Şâfiî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve fakihlerin çoğunluğu cevaz vermişlerdir." Keza bkz. el-Amidî, Mâm, İt/331; e!-Beydâvî, (e!-Esnevrnin Nİ-hâye'si içinde), İli/211.
[299] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 81-82.
[300] Ibn Receb, Şerh, I/427.
[301] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 82.
[302] İbnu's Salâh, Ulümul-Hadis, s. 214; el-Ensârî, Fetlui'l-Bâkî, 11/168. el-Pezdevi de aynı şeyi söyler. Bkz. el-Buhârî, Keşfu'l-Esrâr, 111/111.
[303] eş-Şa'bî yanında Amr b. pînâr, Uucahid, ikrime, İbrahim en-Neharin de manayla rivayete cevaz verdiği zikredilmektedir. Bkz. et-Tîrmizi, el-İlel (51}, V/701; er-Râmehurmuzî, Muhaddis, s. 533-4; es-Serahsî, Usûl, I/355; el-Mekkî, Kûtu'l-Kulûb, 1/176; e!-Cezerî, Mi'râc, H/66; el-Esnevî, Nîhâye, tlî/215; el-Ensârî, Fevâlih, 11/166; el-Kurtubî, Cami; 1/412; Ibn Abdilber, Câmi\ 1/347, rakam: 470; es-Sehâvî, Fethu'l-Muğîs, 111/138; el-Kâsımî, Kavâid, s. 229.
[304] et-Tırmizl, el-İlel (51), V/702; el-Esnevî, Nibâye, II1/2I5; İbn Receb, Şerh, I/426; es-Sehâvr, a.g.e., 111/143; es-Suyû-tî, TedrÎb, il/154. Benzer şeyi el-Hasanul-Basrî de demiştir. Bkz. Fevâtih, 11/168; el-Kurtubî, Câtri1,1/412.
[305] et'Tırmin, el-İlel (51), V/702; er-Râmehurmuzî, Muhaddis, s. 533; el-Hatîb, Kifâye, s. 243; el-Kurtubî, a.g.e., 1/412; ibn Receb, Şerfı, I/426. Benzer bir sözü İbn Şiiıâb ez-Zuhrî de söyler. Bkz. es-Sehâvî, Fethul-Mugis, 1II/144; es-Suyûtî, açj.e., lî/154.
[306] Bkz. e!-HatÎb, Kifâye, s. 243-4.
[307] et-Tirmizî, el-İlel (51), V/702; ibn Receb, Şerh, I/426; el-Hatto, a.g.e., s. 245; el-Kurtubî, Cami', 1/412.
[308] Bkz. et-Tırmizi, el-İtel (51), V/701; el-Hatîb, a.g.e., s. 233; en-Nevevî, irşâd, s. 156; İbnu'l-Mulakkin, Mukni', 1/372-4; İbn Receb, Şerh, 1/425, 427; es-Sehâvî, Fethu'l-Muğis, IIİ/138,143; el-Irâkî, Fethu'l-Muğis, s. 261; İbn Hacer, Şerhu'n-Nuhbe, s. 95; Fethul-Bân, XII/393; es-Suyûtî, Tedrfo, 11/151-2.
[309] İbn Hacer, Fe(/?up/-Sâr/,VIII/169.
[310] Bkz. es-Sehâvî, a.g.e-, İN/141. es-Sehâvî burada İbn Hanbel ile Ebû DâvücTdan birer misal vermektedir.
[311] Bkz. ibn Hibbân, Mecrvhin, 1/93.
[312] Bkz. ibn Receb, Serti, 1/431.
[313] Bkz. el-Hatîb, Kifâye, s. 233-4.
[314] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-Hadis, s. 213-4.
[315] Bkz. es-Sehâvî, Fethul-Muğts, İli/138. es-Suyûtî ise manayla rivayet edilecek hadisin cevâmiu'l-kelirTKten olmaması şartını da koşar. Bkz. es-Suyûtî, Tedıib, 11/156.
[316] Skz. er-Râzî, Mahsûl, İV/467; el-Cezerî, Mi'râc, II/S6-7; Zuheyr, Usûkıf-Fıkh, 111/168.
[317] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 82-85.
[318] Bkz. el-Mekkî, Kûtul-Kutûb, 1/176-7
[319] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 86.
[320] Bkz. er-Râmehurmuzİ, Muhâddis, s. 538.
[321] es-Serahsî, Usûl, 1/355. Keza bkz. er-Râzî, Mahsûl, İV/466; el-Cezerî, JMr'râc, 11/66; el-Pezdevî, (Abdulazîz el-Bu-hârî'nin Keşfıı'I-Esrâfı içinde), 111/111.
[322] Bkz. eş-Şevkânî, İrşâdu'l-Futıûl, 1/236. Keza bkz. ez-Zerkeşî, el-Bahni'l-Muhit, İV/358.
[323] el-Gazâlî, Mentûl, s. 279. İmâmu'I-Haremeyn el-Cuveynî ile el-Kuşeyri de hadiscilerin kahir ekseriyetinin bu görüşte olduğunu söylerler. Bkz. ez-Zerkeşî. ag.e., İV/359; eş-Şevkânî, s.g.e., 1/236.
[324] Bkz. el-Hatîb. Kifâye, s. 232; es-Sehâvî, FeMMuğis, lil/140; es-Suyûtt, Tedîb. H/151.
[325] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 86-87.
[326] er-Râmehurmuzî, Mubaddis, s. 533; es-Serahsî, a.g.e., I/355; el-Cezerî, Mi'râc, II/66; ei-Amidî, Ihkâm, H/331; d-Beydâvî, (el-Esnevînin Nihây&sı içinde), 111/211.
[327] ei-Tirmizl, el-İlel (5!}, V/701; el-Haiîb, a.g.e., s. 242; İbn Receb, Şerh, 1/425; es-Sehâvî, Felhul-Muğis, 111/138; İbn Abdilber, Cami', 1/344, rakam: 464.
[328] el-Hatîb, a.g.e., s. 242.
[329] Bkz. el-Ensârî, Fevâtih, If/167; ez-Zerkeşî, a.g.e., İV/358; el-Esnevî, Nihâye, 111/211; es-Suyûtî, Tedrfo, 11/151; el-Amidî, Mâm, H/331; Zuheyr, Usûlul-Fıhb, 111/168.
[330] er-Râmehurmuzî, a.g.e., s. 535; el-Hatîb, a.g.e., s. 243; el-Kurîubî, Câmi\ 1/412; et-Tırmizi el-İ!el {51), V/701; İbn Receb, Şerh, I/425,429; İbn Abdilber, Cami', I/347, rakam: 470; es-Suyütî, Tedrîb, U/154.
[331] Bkz. İbn Hazm, İhkâm, 11/213; es-Setıâvî, Fethul-Muğîs, 111/143.
[332] Ancak onun dediği her zaman için geçerli değildir. Çünkü ashabtan gelen rivayetler İçinde oidukça büyük yekûn tutan bir kısım olayı yaşayanlarca aktarmış değildir, sahabe murselteridir. Ayrıca delil ofarak getirdiği hadis dahi farklı lafızlarla rivayet ediimişlfr. Bunun yanında sahabenin manayla rivayet ettiklerine daif nakilleri göz önünde bulundurmak ve rivayetlerinden sonra "ev nehvehû" ve benzeri ifadeler kullandıklarını unutmamak gerekir.
[333] Bkz. Iyâz, İlmâ', s. 180; es-Suyûtî, Tedrîb, İt/156.
[334] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 87-89.
[335] Hanefî, İslimi İlimlere Giriş, s. 40.
[336] Bu endişe yanında, dilde kelimelerin mûradifi olabileceğini kabul etmeyen bazı filologlar manayla rivayete cevaz vermezler. Sa'leb bunlardan birisidir. Bkz. el-Esnevî, NİhâYe, İli/211; ez-Zerkeşî, el-BahruWuh% İV/358.
[337] Bkz. es-Suyûtî, İktirâfı, s. 23.
Ebû Hayyân'ın belirttiğine göre, İbn Mâlik dil kaidelerini koyarken hadislerden oldukça istifade etmiştir. Ancak ne rnutekacfdimündan ne de muteebhirûndan aynı şeyi yapan olmamış, ayrıca onun bu yaptığt kınanmıştır. Ebû Hay-yân bunun sebebini diğerleri gibi şöyle açıklamaktadır: "Alimlerin bunu terk etmesinin sebebi, bu lafız Hz. Peygambere aittir diye güvenmemelerindendi. Şayet güvenmiş olsalardı, Kufan gibi hadislerle de kültf kaidelerin konuima-. sında delil getirilirdi." Bkz. es-Suyütî, Ukûdu'z-Zeberced, 1/69-70.

[338] Bkz. el-Batalyevsî, Tenbih, s. 175-
[339] es-Suyûtî, İktirâtı, s. 26; Ukûdu'z-Zeberced, 1/69-70; el-Bağdâdî, Abduikâdir, Hizânetul Edeb, 1/5; eİ-Cezâirî, Tev-c/f), s. 314.
[340] Bkz. es-Suyûtî, İktirâh, s. 24-5; Ukûdu'z-Zeberced, 1/70; el-Bağdâdî, Abduikâdir, a.g,e., 1/4-5; ei-Cezâirî, Tevcih, s. 313; Tural, Arap Dilinde Şiir ve Hadisle İstişhad Mes'etesi, s. 71-3; Bolelli, Nahivde Hadisle İstişhad Meselesi, s. 167; Bayraklar, Bdebîve İlmi Açıdan Hadis, s. 76-8.
[341] el-Balalyevsî, a.g.e., s. Î84.
[342] es-Suyûtî, İktirâh, s. 23; Keza bkz. el-Bağdadi, Hizâneiul-Edeb, 1/5; el-Cezâirî, a.g.e., s. 313. es-Suyûtî aynı sıkıntıyı başka bir yerde de dile getirir: "Pekçok hadisi raviler manayla rivayeS etmişler, hadislere ziyadede, noksanlıkta bulunmuşlar, hata (lahn) etmişlerdir. Fasih olanı fasih olmayanla değiştirmişlerdir. Sundan dolayıdır ki, bir tek hadisin farklı lafızlarla rivayet edildiğini görürsün. Bunların bir kısmı iraba ve fasih lugata uymakla, bir kısmı da uymamakladır." Ukûdu'z-Zeberced, I/69.
es-Suyûtîden çok önceleri, el-Hattâbî (388/998) kendi döneminden öncesini anlatırken şöyle demektedir. "Üç asrın geçmesiyle birlikte, hadis alimleri göçüp, daha sonraki dönem gelince, hadisler Arap olmayanların eiine geçti. Ra-vileri çoğaldı ancak hakkıyla eda edenleri azaldı, lahn yaygınlaştı ve bozuk şiveler hadislere duruluğunu kaybettirdi." el-Hattâbî, Garîbu'l-Hadis, I/47. Aynı şekiide ez-Zehebî de son derece önemli bir tesbitte bulunmuş ve mutekad-dimün hadisçilerden sonrakilerin hadisleri topladıkları eserlere pek itibar edilmeyeceğine dikkat çekerek "bize gelene kadar senedier uzamış, güvenilir ibareler kaybolmuştur" demiştir. Bu ve benzeri sebepîerden dolayı, el-Bâ-kim'in MustedreK'mde sahih olmayan hadislerin bulunduğunu da sözlerine eklemiştir. Bkz. Mûkıza, s. 46.
[343] Arap olmayanların hadisleri nakilde getirdikleri zorluklar fıkıh sahasında da kendisini gösterir. Filologların bu tesbi-j tini daha iyi anlamak için Türk asıllı el-Uerğinântnin H/tfâye'sine bakmak yeterli olacaktır. Muğlak ifadeler, bir Ara-! bin elinden çıkmadığını gösteren devrik cümleler, fail ve meful ile zamirlerin aid olduğu yerleri tesbit etmenin zorluğu filologlara hak verecek ölçüdedir.
[344] Halil Günenç'in bizlere şifahi olarak aktardığı bu tesbit genel kabul gören bir yaklaşımdır. Örneğin Meşhur b. Hasan! Âl Selmân el-Beyhakînin HilâüyyâUn tanıtırken şöyle der: "eİ-Beyhakî anlattığı fıkhî meseleleri sade bir dille anlat mistir. Her okuyan bunları anlar. İbareleri önceki kitaplardaki zor ibarelerden uzaktır." Bkz. el-Beyhakî, Hilâfıyyât, i/15-6.
[345] Bkz. eî-Tebrîzî, Mişkâtu'l-Mesâbîb, 111/82, rakam: 5050.
[346] İbnu'l-Enbârî, Kitâbu'l-İnsâi, s. 65'den nakleden Ebû Reyye, Edvâ, s. 348; ei-Cezâirî, Muhammed, Kazzâfî, s. 63. Aynı durum el-Hatîb'in rivayet ettiği kâde'l-halîmu en yekûne nebiyyen (haîîm selîm kişi neredeyse peygamber ola-! çaktı) rivayetinde de söz konusudur. Bkz. el-Haüb, Târihu Bağdâd, V7311, rakam: 2823.
[347] Bkz. et-Buhâri, el-Edeb {78}, bâbu mâ yecüzu mine'l-gadab (75), rakam: 6109; Müslim, el-übâs (37), bâbu fahrîmi tasvîri sûreti'l-hayvân... (26}, rakam: 98.
[348] Bkz. Ebû Reyye, Edvâ, s. 348. Çünkü inne'nin ismi olan el-musawirûrîun el-musavvirîn olması gerekmekledir.
[349] Bkz. ed-Deylemi, IH/352, rakam: 4953; el-Beyhakî, Şuab, VI/23, rakam: 7391.
[350] 8kz. el-Cezâirî, Muhammed, Ka&âft, s. 64.
[351] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 89-92.
[352] lyâz, İimâ1, s. 177; er-Râzî, Mahsûl, İV/469; el-Pezdevî, (eî-Buhârrnin Keşfu't-Esrâf\ içinde), IIİ/114; İbn Abdilber, Câmi\ I/343, rakam: 462; el-Ensârî, Fevâtih, lf/166; et-Amkfî, İhkâm, li/332. Abdullah b. Mes'ûd yarımda Ebu'd-Der-dâ ve Enes b. Mâlik'ten nakledilen benzer sözler için bkz. ed-Dârimî, ef-Mukaddime, bâbu men hâbe'ï-futyâ merıâ-fete's-sekt (28), rakam: 268-271; İbn Mâce, el-Mukaddime, bâbu'Mevekkî fi'l-hadîs an Rasûlillah (3), rakam: 23-4; İbn Adiy, Kâmil, 1/18; er-Râmehurmuzî, Muhaddis, s. 549-50, rakam: 733-6; el-Halib, KİfâYe, s. 241; İbn Receb, Şerh, 1/429; es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, 111/148; İbnAbdilber, a.g.e., 1/342-3, rakam: 460-1; es-Suyûtî, Tedrib, H/157.
[353] Bkz. el-Pezdevî, ei-Buhârînin Keşfu'l-Esrâf\ içinde, İÜ/113-4.
[354] Bkz. el-Kurtubî, Cami', 1/412; es-Sehâvî, a.g.e.T ül/146. Zurâre b. Evfâ bu hususla şöyle demektedir; "Sahabeden pek çak kimseyle karşılaştım. Bana hadisleri farklı lafızlarla aktardılarsa da manada birleştiler." İbn Receb, Şerh, 1/428; el-Kurtubî, a.g.e., 1/412.
[355] eş-Şevkânî, İrşâdul-Fuhûl, 1/237. er-Râzî sahabenin bazan aynı mecliste aynı olayı farklı lafızlarla rivayet ettiklerini söyler. Bkz. Mahsûl, İV/467.
[356] Bkz. er-Râzî, a,g.e., İV/469; d-Beydâvi, (ef-Esnevfnin Nihâye'si içinde), 111/214. Muhammed b. Yûsuf el-Cezerî buna itiraz eder ve sahabenin diğer insanlarla mukayese etfilemeyecek bir zekaya sahip ocuklarını ve aynen muhafaza etliklerini söyler. (Bkz. Mi'râc, 11/67-8). Onun bu itirazı insan fıtratına ters düşmektedir. Sahabenin hadisleri aynen muhafaza hususundaki hassasiyetleri bilinmekle beraber, her hadfei aynı lafızlarla rivayet ettikleri İddiasını ma-kui sınırlar içerisinde koyabilecek bir yer bulamıyoruz.
[357] Bkz. el-Ensârî, Feratfı, ü/168.
[358] el-Hatîb, KİfâYe, s. 236; el-Gazâlî, Mustasfâ, i/169; es-Sehâvî, Fetbul-Muğîs, 111/144; İbn Receb, Şerh, 1/428. el-Ha-sanu'l-Basrfnin ve Hammâd b. Seleme'nin böyle dediği nakledilir.
[359] Tâhâ/20,10.
[360] en-Neml/27,7.
[361] el-Kasas/28,29.
[362] er-Râzî, Mahsûl, İV/468; e!-Esnevî, Nihâye, tll/214; el-Ensârî, Fevâtih, 11/168. Hadisi bir kısmı hadis usûlcüsü ve kri-tikçisi olan şu kimselerin eserlerinde tesbit edebildik: et-Taberânî, Keb/r, VII/100, rakam: 6491; eî-Hakîm et-Tirmizî, Nevidir, ü/356; el-Hatîb, KİfâYe, s. 234; İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğâbe, lü/163, rakam: 2989; İbnul-Muiakkin, Mukni; 1/373; el-lrâkî, Fethu'l-Muğîs, s. 261; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 1/154; es-Suyûtî, Tedrib, 11/152; el-HİndÎ, Ken-zuWmmâl, X/230, rakam: 29215; X/290, rakam: 29469.
[363] Bu zat hakkında bkz. ibn Hibbân, Mecrûbîn, İN/80; ez-Zehebî, MİzÂn, İV/339, rakam: 9372.
[364] Bkz. İbn Hacer, İsâbe, IH/166-7. (es-Sehâvînin de Fetbu'l-Muğîs, lll/545'de aynı şekilde atıfta bulunduğu açıklamayı Mevzuatta bulamadık).
[365] Bkz. İbn Receb, Şerh, 1/429.
[366] Bkz. es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, IH/145.
[367] ei-AmİdÎ, Ihkâm, 11/331; el-Esnevî, Nihâye, 111/214-5. Hadisin tahrîci için bkz. el-Hatîb. Kifâye, s. 234.
[368] Tahrîci için bkz. İbn Ebî Hatim, Csrfı, II/7. Bu rivayel daha önce, kitabımızın birinci bölümünün 'Hadis Uydurma Faaliyetinin Hz. Peyamber Zamanında Başladığı1 kısmının sonunda geçmişti.
[369] el-Furkân/25,12.
[370] et-Taberânî, Kebir, VIll/131-2, rakam: 7599; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, i/147-8; es-Sehâvî, Fethu't-Muğîs, lfl/145; es-Suyûtî, Tahzîr, s. 95, rakam: 44; el-Kârî, Esrar, s. 54, rakam: 45.
[371] Bkz. el-Cevrekânî, Ebâtil, 1/92-4, rakam: 87; es-Sehâvî, a.g.e., 111/145.
Hadisin senedindeki Muhammed b. el-Fadl hakkındaki tenkidler için bta. el-8uhârî, Târih, I/208, rakam: 655; Ahmed b. Hanbel, Kitâbu'l-İlel, İl/549, rakam: 3601; III/396-7, rakam: 5744; en-Nesâi, Duafâ, s. 220, rakam: 569; İbn Hibbân, Mecrûhin, 1/175-6; İbn Ebî Hatim, Cerh, VIII/56-7; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/95 (burada Ahmed b. Hanbel'den "hadis uydurmak niyetinde olan birisinin bunu uydurduğunu" söylediğini de aktarır); ez-Zehebî, Muğni, 11/624, rakam: 5903; Mîzân, İV/6-7, rakam: 8056; el-Hazrecî, Hulâsa, s. 356; İbn Hacer, Tehzib, IX/401, rakam: 6515; Tak-rib, s. 502, rakam; 6225.
[372] Bkz. e!-Buhârî, Târih, H/58, rakam: 1680; İbn Hibbân, Mecruh;/), 1/175-6; İbn Ebî Hâöm, Cerh, 11/327; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 1/148; İbn Adiy, Kâmil, î/414, rakam: 228; en-Nesâî, Duafâ, s. 57, rakam: 64; ez-Zehebî, Muğ-nî, 1/64, rakam: 499; Mizan, 1/167, rakam: 675; ibn Hacer, Tehzib, 1/192, rakam: 317; Takrib, s. 96, rakam: 290; el-Hazrecî, Hulâsa, s. 24.
[373] el-Hatîb. Kifâye, s. 234-5; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/91-2; es-Sehâvî, Fethu'l-Mugis, III/14S-6; el-Kârî, Esrar, s. 64, rakam: 83.
[374] el-Furkân/25,12.
[375] Bkz. el-Cevrekânî, Ebâtil, 1/94-6, rakam: 88.
[376] el-Elbânî, Daüe, 11/422, rakam: 994.
[377] el-Hatîb, a.g.e., s. 236; el-Gazâlî, a.g.e., 1/168-9; ibn Hacer, Şertıu'n-Nuhbe, s. 94. Fahruddîn er-Râzî de, Arap olmayanlar için kendi lisanlarınca hadisi tercüme etmek nasıl caiz ise, ifadenin yine Arapça başka bir ibare ite değiştirilmesinin hayli hayli caiz olduğunu söyler. (Bkz. Mahsûl, İV/467. Keza bkz. el-Hatîb, a.g.e., s. 235; el-Amîdî, İh-kâm, 11/331-2; el-Kurtubî, Câmi\ i/413; es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, 111/145). Hem el-Beydâvî hem de sarihi el-Esnevî bu gerekçeye itiraz ederler, çünkü, başka bir dile tercüme etmeye zaruret dolayısıyla, başka dili konuşanlar Arapçayı bilmediklerinden, anlasınlar diye cevaz verilmiştir, derler. Tercümede zaruret varken manayla rivayette böyle bir zaruret yoktur. Zaten Farsçaya veya başka bir dile çevirmeye fetva vermek için cevaz verilmiştir yoksa hadisin başka dile çevrilen ibaresinden ictihad ve istinbat etmek için değil. Dolayısıyla manayla rivayet için getirilen bu istidlal pek sağlam olmamaktadır, demişlerdir. Bkz. et-Esnevî, NMye, IH/213-4; eİ-Ensârî, Fevâlih, (1/168; Zuheyr, Usûlul-Rkh, 111/169.
[378] Bkz. el-Amidî, İhkâm, H/332.
[379] Bkz. el-Gazâlî, Menhûl, s. 280; el-Bâcî, İhkâmu'l-Fusûl, s. 315-6; er-Râzî, Mahsûl, IV/4S7-8; es-Serahsî, Usûl, 1/356.
[380] el-Kıyâme/75,17.

[381] Bkz. el-Hakîm et-Tirmizî, Nevidir, 11/355-6.
[382] Bkz. el-Kâstmî, Kavâid, s. 232.
[383] Bkz. İslâhî, Tedebbûr, s. 100-2.
[384] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 92-98.
[385] et-Buhârl, el-Vudû (4), bâbu fadfi men bâte ale'l-vudû (75); Müslim, ez-Zikr {48), bâbu mâ yekûlu inde'n-nevm ve ehzi'l-medca' (17), rakam: 56; el-Hatîb, KHâye, s. 236; el-Cevrekânî, Ebâtît, 1/98-9, rakam: 93; lyâz, âmâ', s. 174-6; ef-Kurtubî, Cami; 1/413; es-Sehâvî, Fethul-Muğis, 111/141.
[386] en-Necm/53,3-4.
[387] İbn Hazm, İhkâm, 11/213-5.
[388] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 98.
[389] Bkz. el-Hatîb. Kilâye, s. 237.
[390] Bkz. el-Hatîb, a.g.e., s. 237; el-Kurtubî, a.g.e., 1/413.
[391] Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII/393.
[392] Bkz. Ibn Hacer, a.g.e., XII/393; es-Sehâvi, Fethu'l-Muğls, III/Î46.
[393] Emin Ahsen İsiâhî Hz. Peygamberin bu titizliğine değişik bir yorum getirir: Eski kavimler rasûllerin dediklerini yapmadıklarından helak olmuşlardır. Nebiler için böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü nebi rasûi gibi değildir. Oysa bir kavim rasülü kabul etmediğinde mutlaka azap gelmekteydi. Bkz. Islâhı, Tedebbür.s. 106-111.
[394] eş-Şâfiî, er-Risâle, s. 401, rakam: 1102.
[395] Bkz. er-Râ2î, Mahsûl, İV/469; Zuheyr, Usülu'l-Fıkh, 111/169.
[396] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 98-100.
[397] Bkz. er-Râzî, a.g.e., İV/470.
[398] Bkz. el-Kâsımî, Kavâid, s. 233.
[399] Bkz. el-Hatîb, Kitâye, s. 237.
[400] el-Gazâlî, Muslasfâ, 1/169. Keza bkz. es-Sehâvî, Fethul-Muğîs, lil/146; el-Bâcî, İhkâm, s. 316; el-Beydâvî, fei-Es-nevrnin Nihâye'si içinde), ili/214; el-Kurtubî, Cami', I/41; el-Amidî, İhkâm, il/333; el-Ensârî, Fevâtib, il/169.
[401] Gerçekten bu hadis farklı zamanlarda değişik lafızlarla Rasûlullah tarafından söylenmiştir diye kabul edilse bile, bu dahi manayla rivayetin cevaziyetine işaret sayılabilir. Çünkü Rasûlutlah'ın kendisi aynı şeyi değişik lafızlarla ifade etmiş demektir.
[402] Bkz. el-Kurtubî, Câmi\ 1/41.
[403] Bkz. el-Ensârî, Fevâtih, H/169.
[404] Bkz. Zuheyr, Usûtu'l-Fıkh, İH/170.
[405] Bkz. er-Râzî, Mahsûl, İV/470; ef-Beydâvî, (el-EsnevTnin Nihâyds içinde), lil/215; el-Ensârî, Fevâtih, İt/169; el-Amitfî, ibkâm, 11/332; Zuheyr, Usûlu'l-Fıktı, 111/169.
[406] er-Râzî, a.g.e., İV/470; el-Beydavî, (ei-Esnevrnin NMye'si İçinde), IH/215.
[407] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 100-102.
[408] Bkz. ei-Cezerî, Mfrâc, II/68; el-Amidî, ihkâm, II/333; el-Esnevî, a.g.e., 111/215; el-Ensârî, Fevâtffi, 11/169. Hammâd b. Seleme'nin sözü için ayrıca bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-Hadîs, s. 218.
[409] Bkz. el-Hatîb, Kiiâye, s. 236; el-Bâcî, ihkâm, s. 316; el-Amidî, a.g.e., H/333.
[410] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 102-103.
[411] Bkz. el-Halîb, a.g.e., 3. 236; es-Sehâvî, Fethul-Muğis, İÜ/Î46; el-Âmidî, a.g.e., 11/333.
[412] Bkz. el-Bâcî, Mâm, s. 316.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 103.
[413] el-Kurtubî, Câm/-, 1/412.
[414] Cerâcpûrî, Hemâre, s. 96-7.
[415] Diğer misallerle beraber bkz. İbn Receb, Şerh, 1/427-8; Tural, Arap Dilinde Şiir ve Hadisle İsüşhad Mes'elesi, s. 71.
[416] Başaran, Hadislerde Mana Rivayetinin Sonuçları, s. 74.
[417] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 103-105.
[418] Müslim, et-Tevbe (49), bâbu (adli devâmi'z-zikr (3). Bkz. e!-E!bânî, Sahîha, IV/592-3, rakam: 1946. '
[419] Müslim, et-Tevbe (49), bâbu fadli devâmi'z-zikr (3), rakam: 12.
[420] et-TırmİzÎ, Sıfatu'l-Kıyâme (38), bab: 59, rakam: 2514. Muhakkik istifade elliği bazı nüshalarda son kısımda geten "sâaten" ifadesinin iki kez geçtiğini belirtir. Nitekim el-Mubârekfürînin Tuhfetu'l-Ahvezîsinde de durum böytedir. Bkz. VİI/184.
[421] et-Tırmizi, Sıfatu'l-Kıyâme (38), bab: 20, rakam: 2452; Ahmedb. Hanbel, İV/346, rakam: 19067; et-Tayâüsi, s. 191, no: 1345. Ayrıca bkz. İbn Kesîr, Bidâye, V/297; ei-Elbânî, a.g.e., IV7624-5, rakam: 1976.
[422] İbn Mâce, ez-Zuhd (37), bâbu'l-mudâveme ale'l-amel (28), rakam: 4239. ibn Kesîr de hadîsi Ahmedb. Hanbel, Müslim, et-Tİrmİzive İbn Mâce'ye nisbet ederek şu şekilde verir: "Benim yanımda bulunduğunuz gibi olmaya devam etseniz, melekler oturduğunuz yerferde, yollarınızda ve döşeklerinizde sizlerle musâfaha ederlerdi. Lakin [insan) bazı zaman öyle olur, bazı zaman böyle olur." (a.g.e., V/297).
Hadisenin başından geçtiği Hanzala'dan farklı lafızlarla rivaye! edilen hadis, Enes b. Mâlik kanalıyla ashabdan birinin başından geçen bir olay olarak yine değişik lafızlarla nakledilmektedir. Bkz. Ahmedb. Hanbel, 111/175, rakam: 12796; Ebû Yala, V/378, rakam: 280, VI/58-9, rakam: 549; İbn Belban, ihsan, 1155-6, rakam: 344; eî-Begavî, Şerhu's-Sunne, 1/167, rakam: 90; et-Heysemî, Mecmeu'z-Zevald, X/308; el-Hindî, KenzuWmmât, IV/246,; rakam: 10370; el-Elbâni, a.g.e., İV/606, rakam: 1965.
Ebû Hureyre'den rivayet edilen, kendisiyle Hz. Peygamber arasında geçen Hanzala'mnkine benzer bir hadİŞ içirVde bkz. İbnu'l-Mubârek, Kitâbuz-Zuhd, s. 380, rakam: 1075; el-Humeydi, H/486, rakam: 1150; et-Tayâlisi, s. 337, fa-kam: 2583; Ahmed b. Hanbel, 11/304-5.
[423] e!-Buhâri, el-Edeb (78), bâbu'r-riiki fi'l-emri küllin (35), rakam: 6025.
[424] el-Buhâri, el-Edeb (78), bâbu kavli'n-Nebiyyi yessirû... (80), takam: 6128.
[425] Müslim, et-Tahâre (2), bâbu vucûbi ğasli'l-bevi... (30), rakam: 98.
[426] Müslim, et-Tahâre (2), adı geçen bab (30), rakam: 99.
[427] Müslim, et-Tahâre (2), adı geçen bab (30), rakam: 100.
[428] Ebû Dâvûd, et-Tahâre (1), bâbu'i-ardi yusîbuhal-bevl (138), rakam: 380.
[429] et-Tırmizî, et-Tahâre (1), bâbu mâ câe fi'l-bevli yusîbu'l-erd (112), rakam: 147,
[430] en-Nesâî, et-Tahâre (1), (erku't-levkîli fi'l-mâ' (45), rakam: 53.
[431] en-Nesâî, et-Tahâre ()), adı geçen bab (45), rakam: 55.
[432] en-Nesâi, et-Tahâre (1), adı geçen bab (45), rakam; 56.
[433] İbn Mâce, et-Tahâre (1), bâbu'l-erdi yusîbuha'l-bevlu keyfe Suğsel (78), rakam: 528.
[434] İbn Mâce, et-Tahâre (1), bâbu'l-erdi yusîbuha'l-bevfu keyfe tuğse! (78), rakam: 530.
[435] Ebû Dâvüd, et-Tahâre (1), bâbu'l-ardi yusîbuha'l-bevl (138), rakam: 380; el-Beyfıakî, JMa'rife, III/394, rakam: 5055.
[436] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 105-108.
[437] Bu bölüm Hadiste Metin Tenkidi aüh doktora tezimizin (Bursa-1996) içinde es-Sahihân Özerinde tema Var mıdır?' (s. 34-39) adıyla yer almıştır. Oldukça genişletilen bu bölüm daha sonra Sivas C. Ü. İlahiyat Fakültesi dergisinin ikinci sayısında (s. 365-369) yayınlanmıştır. Makale yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir.
[438] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-Hadis, s. 24; en-Nevevî, İrşâd, s. 62; es-Suyûtî, Tedrib, 1/144. Diğerleri için bkz. ez-Zâ-hirfî, Ehâdîsu's-Sahihayn, s. 10-20,32. Genefde kabul gören Kanı es-Sahihayn hadislerinin sahih olduğu yönünde olmakla birlikte, bunların mutlak (kesin) sahih mi oldukları veya zan mı ifade ettikleri hususu ihtilaflıdır. Bu husus M. Said Hatiboğlu'nun makalesinde görülebilir. Bkz. Eleştiriler, s. 4.
[439] İbnu'l-Attâr, Fetâvâ, s. 246-7. Ancak onun gibi düşünmeyip Kütüb-İ Hamse'deki hadisler hususunda icmâ olduğunu iddia edenler bile vardır. Örneğin "İmâm, Aflâme, Muhaddis, Hafız, Muftî, Şeytıu'l-İslâm, Şerefu'l-Muammerîrt" sıfatlarıyla anılan (Bkz. ez-Zehebî, Nubelâ, XXI/5) Ebü Tâhir es-Silefî (576/1180) maşrik ve mağrib alimlerinin bu kitap-lardaki hadislerin sahihliği hususunda icma ettiklerini söyler. Bkz. el-lrâkî, Fethu'l-Muğ!s, s. 45. Bu da icmâ vardır denilen hususlara ne kadar ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini göstermektedir.
[440] el-Alâî, en-Nakdu's-Sahih, s. 27.

[441] ibn Haldun, Mukaddime, 11/788-9. îbn Haldun başka bir yerde de, daha önceden sahih olarak kabul edilmemiş hadisleri sahih kılmanın artık mümkün olmadığını söyler. Bkz. a.g.e., 111/1043.
[442] Bkz. ed-Dihlevî, Huccetu'ltâhi'l-Bâliğa, 1/356-7; el-Kâsimî, Kavâktu't-Tahdîs, s. 249. Bu genel kanaat için bkz. el-Kannûcî, Avnu't-Bâri, 1/16-8; et-Tivuycerî, Red, I/32-4,138-9.
[443] Ancak yaklaşık bir asırdır bu kanıyı paylaşmayanlar oldukça çoğalmıştır. Örneğin Ehlu'l-Kufân'dan olan Çırağ Ali el-Hindî (1313/1895) el-Buhârînin es-Sahihhm pekçok mevzu hadîsi ihtiva etmekte olduğunu fakat mûslümanla-rın onu Allah'ın kitabından sonra en sahih kitap kabui ettiklerini, bunun sebebinin de "itikadlanndaki aşırılık ve a'mâ-yı taklid etme alışkanlıkları" olduğunu söyler. Bkz. Abdullatîf, es-Sunnetu'n-Nebeviyye, s. 104. Keza iyi bir hadîs yorumcusu olan Mevdudi (1399/1979) şöyle diyor: "Hiç kimse, hadîsle ilgili bize ulaşan herhangi bir kolleksiyona kesinlikle sahihtir, diyemez. Meselâ, Sahîh-i Bubârtnin Allah'ın kitabından sonra en sahih kitap olduğu söylenmektedir. Hadîs konusunda bu abartmayı yapanların hiçbiri Buhar!de nakledilen altı veya yedi bin hadîsin tamamına sa-, hin diyemez." Daudi, Hadis Çalışmaları, s. 267.
[444] Bkz. Sabrî, el-Kavtu'1-Fasl, s. 69-70. M. Yaşar Kandemir de bu hususta şöyle demektedir: "Bu eserlerin ihtiva ettiği hadislerin sağlamlığı hususunda hem muhaddisler hem de diğer İslam alimleri İcmâ" etmişlerdir." es-Sahîhayrie Yöneltilen Tenkidlerin Değeri, s. 335. Kandemir, s. 338'de de İslam ümmetinin, bu iki eserdeki hadislerle amel etmenin vacip olduğu hususunda ittifak ettiklerini belirtir. Benzer yaklaşımlar için bkz. e!-Huseynî, Kullu mâ fi'l-Bubâ-ri Sahih, s. 13; el-Alâî, en-Nakdu's-Sahîh, s. 27 (Eseri hazırlayan Mahmûd Saîd Memdûh'un 1 nolu dipnolu); Ba-dıllı, Kaynaklar, s. 185,191, 197, 338; Gülen, Sonsuz Nur, 11/350. Müsteşrik çocukları suçlaması için de bkz. el-Behnesâvî, Metnu'l-Hadis, s. 698..
[445] Hatiboglu, Eleştiriler, s. 4.
[446] el-Beyhakînin (458/1066) kitaplarında rivayet etmiş olduğu hadislerin el-Bubârive Müslim'de geçtiğini belirtmeye özel önem vermesi ve onları teyid için zikretmesi, beşinci asırda bu iki kitabın oldukça büyük bir saygınlık kazandığını göstermektedir. Örnek için bkz. Kubrâ, VIIİ/130; Ma'rife, VI/16; Deiâilu'n-Nubuvve, VI/365; Kitâbu'l-Kadâ vel-Kader.vt. 12-b
[447] İbnu's-Salâh, Ulûmul-Hadis, s. 26. el-Cuveynî el-Buhâri yanına Muslinti de katar ve yeminin içine "sıhhatine hükmettikleri" kaydını koyar. Bkz. İbnu's-Salâh, Siyâne, s. 86; en-Nevevî, Şerh, t/19; ez-Zâhidî, Ehâdisu's-Sahîhayn, s. 10.
[448] Geniş bilgi için bkz. Çakan, Hadîs Edebiyatı, s. 47-60. el-Buhârînin kitabının adının el-Câmlu'l-Musnedu's-SahİhuI-Muhtasar min Umun Rasölillah (a.s) ve Sunenihî ve Eyyâmih olması keza Müslim'in "sahih kabul etliğim her hadisi bu kitabıma almadım; alimlerin sıhhatinde ittifak ettikleri hadisleri aldım" (Müslim, es-Salât (4), bâbu't-teşehhudi ti's-sa!ât {J6), rakam: 63) demesi bunu teyid eder mahiyettedir.
[449] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/99.
[450] Bkz. el-Cessâs, ei-lcmâ', s. 42 (muhakkikin etüdü); İbn Teymiyye, Mecmuu Fefârâ, XIX/271; İbnul-Kayyım, İlâm, 11/247.
[451] Bu hususta bkz. en-Nevevî, Şerh, XVf/63; İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, 1/110; e!-lrâki, Takyîd, s. 29; Başaran, fon Hazm'm KûtOb-iSİtte'ye Bakışı, s. 9-17.
[452] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 109-113.
[453] Bu zatın ismi çalışmamızda istifade ettiğimiz Hedyu's-Sâri nüshasında "Ebû Ca'fer Mahmûd b. Amr el-Ukayir olarak geçmektedir, (s. 7). Ulaşabildiğimiz diğer iki Hedyu's-Sâri nüshasında da bu şeklidedir: Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-Tsz, s. 7; Kâhire-1988, s. 9. Ancak biz tabakat kitaplarında bu adda birini bulamadık. Bunun yerine Kitâbu'd-Dualâil-Kebîr sahibi Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr el-Ukayltyi (322/934) tesbrt edebildik. Bkz. ez-Zehebî, Nubelâ, XV/236, rakam: 93; İber, H/17; Tezkiretu'l-Huffâz, ili/833-4, rakam: 814; es-Safedî. Vâfî, İV/291, rakam: 1820.
[454] İbn Hacer, Hedyu's-Sâii, s. 7. Şu rivayetin bunlardan biri otması muhtemeldir: Ebû Hureyre'den gelen rivayette şöyle geçer: Hz. Peygamber "ümmetimi Kureyş'in şu kabilesi helak edecek" buyurdu. Ashab "bize ne emir buyurursunuz yâ Rasûlellah" diye sordular. Hz. Peygamber de "keşke insanlar onlardan uzak kalsalar" buyurdu. Rivayeti aktaran Abdullah babası Ahmed b. Hanbel'in vefat ettiği hastalığında bununla ilgili olarak şöyle söylediğini aktarır: "Bu hadisin üstünü çiz. Çünkü Hz. Peygamberden gelen hadislere -yani 'dinleyiniz, İtaa! ediniz ve sabrediniz' kavline-aykırtdır." Musned, 11/301. Hadis es-SahİhayriüA şuralarda geçmektedir: el-Bubâri, el-Menâkıb (61), bâbu alâmâ-ti'n-Nubuweli fi'l-islâm (25), rakam: 3604; Müslim, el-Fiten (52), bâbun lâ tekûmu's-saâtu hattâ... {18), rakam: 74.
[455] Müslim, Sıfâtu'l-Munâfikîn (50), bâbu iblidâi'l-halk... (1), rakam: 27.
es-Suyûtî ise senedini vermeksizin İbn Merdûye'nin eserinden nakille, Rasûkıllah'ın Ebû Hureyre'nin elini tutarak şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Ey Ebû Hureyre! Ailah gökleri, yeryüzünü ve ikisinin arasındakiler! altı günde yarattı. Sonra arşın üzerine istiva etti. Toprağı cumartesi, dağları pazar, ağaçlan pazartesi günü, Adem afeyhisselâmı salı günü, nuru çarşamba günü, hayvanları perşembe günü, Adem'i ise cuma gündüzün son vakitlerinde yaratmıştır." ed-Dumı'i-Mensür, llf/473. Fakat buradaki rivayette Adem aleyhisselamın hem salı hem de cuma günü yaratıldığı geçmektedir. Bu hem baskıdan hem de rivayetin kendisinden kaynaklanabilir.
[456] el-A'râf/7,54.
[457] Bkz. eJ-Buhârî, Kebir, 1/413-4, rakam: 1317. el-Buhârînin zayıftır dediği başka bir Müslim rivayeti için bkz. el-Beyhakî, Şuab, i/342, rakam: 378; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII!/213.
[458] İbn Teymiyye ete (728/1328) el-BuhârTnin haklı olduğunu Müslim'den daha iyi hadîs bilgisi olan Yahya b. Maîn (233/847), e!-Buhâri vb. alimlerin farklı düşündöKlerini ve bunun Hz. Peygamberin sözü olmadığını söylediklerini aktarır. Bkz. İbn Teymiyye, Mecmuu Felâvâ, 1/256-7; XVIt/235-7; XVIII/î8-9, 73; Tevessül, s. 86. İbnu'l-Kayyım da (751/1350) aynı kanaattedir. Bkz. Menâr, s. 85, rakam: 153.
[459] el-Beyfıaki, el-Esmâ ve's-Sılât, H/251. Daha sonra İbn Kesîr de hadisin Kur'ân'a muhalefet edişine dikkat çekmiştir. Bkz. Tekir, 11/229-30 (hzr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, Beyrut-1987).
[460] Müslim, el-Ekdiye (30), bâbu'l-kadâi bi'l-yemîni ve'ş-şâhid (2), rakam: 3.
[461] et-Tahâvî, Şemu MeânİI'l-Asâr, İV/145.
[462] Bu hadis elinizdeki eserin son bölümünde ele alınmaktadır.
[463] el-Cessâs, Ahkâmu't-Kur'ân, 1/59-60. Rivayete yöneltilen diğer tenkfcSer İçm elinizdeki eserin son bölümüne bakınız.
[464] "Kabirlerden dfriltitecekleri gün, beni utandırma." eş-Şuarâ/26,87.
[465] et-Tevbe/9,114.
[466] Bkz. İbn Hacer, FethuWiri, IX/44B-9; Ebû Reyye, Edvâ, s. 339.
[467] 379 nolu dipnota bakınız.
[468] Müslim, et-Tevbe (49), bâbu kabûli tevbeti'l-kâtil... (8), rakam: 51.
[469] en-Necm/53, 38.
[470] Bkz. el-Beyhakî, Şuab, I/342-3; İbn Hacer, FeMl-BârİI, XIII/2i2-3.
[471] Ayet: et-Tevbe/9T 84. Rivayet için bkz. el-Buhâri, el-Tefsîr (65), SûfetU Berâe (9), bâbun isteğtîr lehum... 02), rakam: 4670; Müslim, Srtatu'l-Munâfikîn (50), rakam: 3.
[472] el-Gazâlî, Mustastâ, 11/196; İslamoğlu, ÜçMuhmmed, s. 171.
[473] el-Buhârî, ez-Zekât (24), bâbu fadli sadakati's-şahihi's-sahîh {11J, rakam: 1420.
[474] Nitekim Mus/iro'deki rivayette hanımın adı Zeyneb olarak geçmekledir. Bkz. Fedâilu's-Sahâbe (44), bâbun min fe-dâili Zeyneb... (17), rakam: 101. Hz. Peygamberin ardından ilk vefat eden eşinin Şevde bnt. Zem'a değil de Zeyneb bnt. Cahş olduğuyla ilgili olarak bkz. ibn Sa'd, Tabakât, VIIİ/55; İbn Abdilber, İstiâb, İV/1850; ez-Zehebî, Nube-1411/212-3,266-7.
[475] İbn Hacer, Fethul-Bârî, İV/36. İbnu'l-Cevzfnin diğer tenkidleri için bkz. İbnu'l-Kayyim, Zâdu'l-Meâd, 1/1! 0; es-Suvû-tî, en-Nuketu'l-Bedîât, s. 90; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/118-9 (Nureddin Boyacılar'ın tahkik etliği nüshadaki etüdü).
[476] en-Nevevî, Şerh, XVI/9. Konumuzun başında en-NevevTnin es-Sabîhayrtda batıl veya sahih olmayan hadis bulunmadığını söylediğini aktarmıştık. Burada, en azından hadisin içindeki bir yerin batıl olabileceğini kabul ettiğini görmüş olduk. en-Nevevî'nin benzer şekilde tenkid ettiği bir el-Buhârî hadisi, kitabımızın altıncı bölümünde 'Tarih Yardımıyla Tenkid Edilen Rivayetlere Örnekler7 başlığı altında 11. maddede geçmektedir.
[477] es-Suyûtî, Tedrib, 1/120.
[478] İbnu's-Salâh, Siyâne, s. 87.
[479] İbnu'l-Humâm, Fethu'l-Kadir, I/288. Hayri Kırbaşoğlu onun bu tavrını şöyle yorumlar "İbnu'l-Humâm'ın bu Bd meşhur hadis kaynağı karşısındaki tavrı ise, onların değerini takdir edememekten veya küçümsemekten değil, bu eserleri adetâ kutsaltaştırarak, ilmî esaslar çerçevesinde eleştirilmesine dahi karşı çıkan ve bu suretle de (arkında olmadan onları adetâ Kur"ân gibi beşer üstü bir kitap seviyesine çıkaran bir zihniyeti eleştirmesindendir." Kırbaşoğlu, Ke-mâluddin İbnu'i-Humâm'm Hadisçiliği, s. 4.
[480] el-Bufıârî, er-Rikâk (81), bâbu't-tevâdu' (38), rakam: 6502.
[481] Bkz. ez-Zehebî, Mizan, 1/640-1, rakam: 2463; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Xill/143. Görüldüğü gibi ez-Zehebî, hadisi el-BuhârI rivayet etmiş olmasaydı hadisçiler bunu kabul etmezdi, demek isByor. Bu sözleriyle, hadisi kendisinin de kabul etmediğini vurgulamış oluyor.
ez-Zehebrnin bu tenkidinin yersiz kabul edildiğine dair nakilde bulunulmakta ancak tenkide medar olan rivayetin ! son cümlesi zikredilmemektedir. Buna

bakılınca ez-Zehebrnin sanki sadece zikredilen kısmı tenkid ettiği izlenimi i uyanmakîadif. Kanaatimizce ez-Zehebî esasında son cümleyi problem olarak görmektedir. Çünkü burada, Allah'ın ! kulun canım almakta tereddüt ettiğinden, rabbin sevgili kulunun da O'na kavuşmanın kapısı olan ölümü istemediğinden bahsedilmektedir. Zaten problem olarak orası görüldüğü için, tasavvuf kitapfarında özei bir yeri olan bu hadisin son cümlesine izahlar getirilmeye çalışılmıştır. Örneğin el-Beyhakî Kitâbu'z-Zuhdi'l-Kebttlntie (s. 269), habiste geçen "ölümü isiemeyen, benim de kendisini üzmek istemediğim" kısmının izahıyla ilgili oiarak el-Cuneyd el-Bağ-dâdî'den şunu nakleder: "Hz. Allah burada müminin ölümle yüzyüze gelmesini, onun zorluğunu ve sıkıntısını hissetmesini kasdetmektedir. Yoksa onun ölmesini istemiyorum anlamı kastedilmemektedir. Çünkü ölüm mümini Allah'ın rahme! ve mağfiretine getirmektedir." (el-Beyhakî s. 270-1'de de hadisin üst kısmının yorumunu Ebû Osman el-HÎ-rfden nakleder). Bu alıntılar aynı müellifin el-Esmâ re's-Srfâfında da görülebilir. 11/448. Dolayısıyla, hadisin tamamını vermemek eksik anlamalara sebebiyet verecek durumdadır. Keza el-Keşmîrînin (Feyzu'l-Bâıi alâ Sahihi'l-Buhârî, İV/428) ez-Zehebî için söylediği "mantık iimi okumamış" ifadesi de -hadisin tamamı verilmediği dolayısıyla ez-Zehebtnin neresini İenkid ettiği anlaşılmayacağı için- ez-Zehebî hakkında "mantıksızın biri" şeklinde yanlış kanaatların oluşmasına sebebiyet verebilecek durumdadır. Tüm bunların yanında, ez-Zehe-bfye yöneltilen ağır tenkidlere yer vermekle yetinilerek sükût edilmesi, ez-Zehebrnın el-BuhârTyi tenkid etmesinin makul karşılanmadığını gösterir gibidir. Geniş bilgi için bkz. Aydınlı, Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis, s. 66-7,225 nolu dipnol.

[482] Bkz. ez-Zehebî, Nubetâ, 11/222, rakam: 23.
[483] ibn Teymiyye burada Musliniöen misâller verir ancak el-Butıârtye nazaran sadece Müslim'in rivayet ettiğini söylediği hadislerden birisini Müslim değil el-Buhârî rivayet etmiş, diğerini el-Buhârite rivayet etmiştir. Bkz. İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XVIfl/17-8.
[484] Bkz. İbn Teymiyye, a.g.e., XVIII/72-3; Tevessül, s. 86.
[485] es-Subkî, Makat, »115-120, 425.
[486] el-Buhân, e!-Kader (82}, bâb 1, rakam: 6594; Bedu'l-Halk (59), bâbu zikrîl-melâike (6}, rakam: 3208; Ehâdîsu'I-En-biyâ (60), bâbu halki Âdem ve zurriyyetih (60), rakam: 3332; et-Tevhîd (97), bâbu kavfihî Teâlâ ve lekad sebekat... (28), rakam: 7454; Müslim, el-Kader (46), bâbu keyfiyyeti'l-halk... (1}, rakam: 1.
[487] Bkz. el-Kirmânî, Serfî, XXIII/72-3.
[488] Bkz. el-lrâkî, Takyîd, s. 29; Fethu'l-Muğîs, s. 25-6.
[489] Bkz. e!-Yemânî, Avâsım, III/9O-4.
[490] el-Kâsımî, Kavâidu't-Tahdis, s. 84.
[491] el-Leyi/92,2-3.
[492] Bkz. et-Buhârî, et-Tefsîr (65), Sûretu ve'Meyl (92), bâbu ve mâ haleka'z-zekera ve'l-unsâ (2), rakam: 4944; Müslim, Salâtul-Musâfirîn (6), bâbu mâyetaaliaku bi'İ-kırâât (50), rakam: 284.
[493] Bkz. el-Kurtubî, Cami', XX/81. Aktardıklarımıza benzer misaller için Hatiboğlu'nun zikri geçen £/estfriteradıı maka-ı leşine ve M. Yaşar Kandemirln Sahihayn'e Yöneltilen Tenkidierin Değeri adlı tebliğine gönderdiği müzakereye bakılabilir, s. 377-382. Sadece el-Buhârînin es-Sahîh'i üzerindeki icmâ meselesi için de Kâmil Çakın'tn Buhâri'nin ; Otoritesini Kazanma Süreç/ adlı geniş makalesine bakılabilir, islâmî Araştırmalar Dergisi, Sünnet özel sayısı, Cilt; i X, sayı; 2, yit: 1997, s.100-109.
' es-Sanifıayn hadisleri hakkında gerçekte icmâ olmadığına ve ulemanın bu iki eserdeki hadisleri tenkid ettiklerine j dair misaller için bkz. 1- ed-Dârekutnî, et-Tetebbu', diğer eseriyle birlikte el-İIzâmât vel-Tetebbu' adıyla basılmıştır. 1 Hzr. Ebû Abdirrahman Mukbi! b. Hâdî el-Vâdiî, Beynıt-1985 (İlletleri var diyerek, es-Sahîhayrida tenkid ettiği 218 hadise dairdir). 2- el-Yemânî, Muhammed b. et-Vezîr, el-Avâsım ve'l-Kavâsım fi'z-Zebbi an Sünneti Ebfl-Kastm, hzr. Şuayb el-Arnavut, IH/90-4, Beyrut-1992.3- İbn Hacer, Hedyu's-Sârİ
Mukaddimetu Fethi'l-Bârî, hzr. Abdulazîz b. Ab-dillah b. Bâz, s. 502 vd., Beyrut-1993. 4- el-Eserî, Ali Hasan, Dirâsâtun İlmiyye fi Sahihi Müslim, s. 27-43,171 -5, Riyad-1992.5- Sezgin, M. Fuad, Buhâri'nin Kaynaklan Hakkında Araştırmalar, s. 195-9, İstanbul-1956.6- Ebûbekr, es-Seyyid Salih, el-Edvâu'i-Kur'âniyye tiİktisâhi'i'Ehâdisi'l-İsrâiliyye ve Tathîri'l-Buhârİ minhâ, s. 71 vd., Ysz.-Tsz. 7- Dayhan, Ahmet Tahir, Buhârîye Yöneltilen Bazı Tenkitler, yüksek lisans tezi, İzmir-1995.8-Polat, Safahattın, Hadis Araştırmaları, s. 91-108, İstanbul-Tsz.
[494] İzmirli İsmail Hakkt'mn lesbiti gerçeği vurgulamaktadır: "Sahihayn ehâdîsinin intikad olduğunu talebe-i hadîs bile bilir... Sahihayn'Ğa olan bütün etâdtsin sıhhatinde icmâ yoktur. Nerede kaldı ki tehvîn edenler mubtedî olsun." Mus-lasvite Sözleri mi Tasavvufun Zaferim mi, s. 84.
[495] M. Yaşar Kandemir, fukahanın es-Sa/j/Tıayrfdakİ bir kısım hadislerle amel etmemesini "bazı hadislerle amel etmeyen fakihlerin o hadisin sıhhatini reddelmeyip başkalarını onlara tercih ettikleri bilinen bir gerçektir" diye yorumlamaktadır. Sahînayn'e Yöneltilen Tenkidlerin Değen, s. 367. Bu bakış açısıyla bakıldığı takdirde, fıfchî yönü bulunan ve mezheplerce amef edilmeyen yüzlerce es-Sahîhayn hadisinin fukaha tarafından esasında sahih kabul edildikleri fakat sıhhat dışında kalan tercih nedenleriyle alınmadıkları için amel edilmedikleri anlamı ortaya çıkar. Hakikat ise böyle değildir. Sadece İki örnek verecek olursak: liHanefîîer ayetlere ve sahih gördükleri hadise aykırı buldukları için el-Buhârîm de rivayet ettiği "mümin kalır karşılığında öldürülmez" hadisiyle amel etmemişlerdir. Hadis için bkz. el-Buhâri, ed-Diyât (87), bâbu'l-âkile (24), rakam: 6903. Hanefîîerin değerlendirmeleri için bkz. es-Serahsî, Ktâbu'l-Mebsût, XXVI/132-5; İbnu'l-Humâm, Fethul-Kadir, X/217-9; el-Aynî, el-Binâye ft ŞerhiWidâye, »1/104-5. 2;Mâli-kîler en-Nisâ/4,23 ayetiyie amel ederek MusSnf'm de rivayet ettiği emzirmenin miktarını belirten rivayetlerle şeriatın esaslarına aykırıdır diyerek amel etmezler. Hadis için bkz. Müslim, er-Radâ' (17), bâbun fi'l-massali ve'l-massatân (5), rakam: 17-23. Mâlikîlerin değerlendirmesi için bkz. eş-Şâtıbî, Muvafakat, III/İ2.
[496] Yapılan çalışmaları ehl-i sünnete saldırı olarak değerlendiren M. Şevket Eygi'nin yaklaşımı ilginçtir: "Yarım yamalak bilgili birtakım İlâhiyatçılar, oryantalistlerin kitaplarından okuyarak "Buharîde mevzu hadis bulunduğunu" iddia edecek kadar müsteşrikleşmişierdir." Millî Gazete, Safiife köşesi, 19-11-1995.
[497] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XV!ll/72.
[498] İbn Teymiyye, a.g.e., XVill/17; Tevessül, s. 86-7. İbn Teymiyye bu sözünün ardından, bir kısım sahih hadislerin bazı alimleree sahih, bazılarınca da sahih kabul edilmediğini söyleyerek es-Sahîhayrf&n misaller verir.
[499] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 113-120.
[500] 8u bölüm Hadiste Metin Tenkidi adı doktora tezimizin (Bursa-1996) içinde Sahih Hadis Bulunmayan Konular (s. 397-402) adıyla yer almıştır. Çalışmamızın birinci baskısında son derece genişletilen bu bölüme ikinci baskıda 58 madde daha eklenmiştir.
[501] el-HatîbT Cami; 11/231, rakam: 1536.
[502] Bkz. ed-Dihlevî, Abdulazîz, el-Ucâtetu'n-Nâfia, s. 30-1.
[503] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 121.
[504] Bu husustaki bir değerlendirme için bkz. el-Cevrekânî, Ebâtil mukaddimesi, s. 36-8 {ei-Ferîvârmn etüdü}.
[505] Bkz. ez-Zehebî, Tezkire, İV/1308, rakam: 1085; İbn Hacer, Usânu'l-MÎzân, fl/27f, rakam; 1120; es-Sehâvî, Fethu'l-Muğis, İ/299; İbn Arrâk, Tenzihu'ş-Şerîa, l/$.
[506] es-Sehâvî, a.g.e., 1/299.
[507] Bir takım hadisleri kabul etmemesi sebebiyle tenkid edilmiştir, örneğin 'kulleteyn' hadisi için "es-Sahîbayrtda zıddı vardtr ve bu konuda Kz. Peygamberden gelen sahih bir hadis yoktur" der. [Muğnl, s. 27}. 'Kulleteyn' hadisinin savunması için bkz. ibn Himmât, Tenkit, s. 65-6. Ebû Hanîfe'nin de kulleteyn hadisini bu miktarda akan su olarak anladığı zikredilmektedir. Bkz. el-Mekkî, Menâkıbu EbiHanîfe, s. 107.
[508] s. 3.
[509] Bu çalışmanın değerlendirmesi hususunda bkz. Fellâle, Vad', NI/509-12; el-Bezere, İbn Himmât ed-Dimeşkrnin ef-Tenkll ve'l-İfâde'sme yazdığı mukaddime, s. 6; Ebû Gudde, el-Lsknevînin £cw'te'sine dipnotu, s. 171 -2,3 nolu dipnot.
[510] Sahih hadis yoktur diye belirten eserler üzerine yapılan tenkid çalışmalarında bir eksiklik göze çarpmaktadır: Bu çalışmaları yapanlar, hadis kitaplarında sağlam senedlerle gelen hadisleri delil göstererek, tenkid etlikleri kitapların yanıldıklarını söylemektedirler. Oysa belli konularda sahih hadis yoktur diyenler, onların gördüğü hadisleri zaten mü-tâiaa etmişlerdi. Doğrusu, onları bu rivayetleri sahih kabul etmemeye götüren anlayışın bu yazarlarca (ark edilmediğini görüyoruz. Dolayısıyla bunlann lenkidteri senedlere bağımlı kalan çalışmalar olmaktan öteye geçmemektedir. Bu sebeple es-Satıihayn başta olmak üzere çeşitli kitaplardaki bir ukım hadisleri lenkid eden bu insanların metin tenkidinin en güzel örneklerini verdiğini, sonrakilerin ise onların sevmesine varamadığını düşünüyoruz. Örneğin imanın artıp eksilmesiyle ilgili rivayetler ite Murcie ve Kaderiyye'yi yere>- rivayetler muhaliflerin birbirlerine karşı uydurdukları hadisler olarak değerlendirilirken, İbn Himmât bu rivayetlerin geçtiği yerleri verir ve sahih olduklarını söylemek suretiyle ei-Fîrûzâbâdîyi tenkid eder. (Bkz. ed-Dimeşkî, Tenkit, s. 14-9; el-Kudsî, Intikâdu'l-Muğnî, s. 12-3; el-Huveynî, Cunnetu'l-Murtâb, 1/29-52}. Keza İbn Himmâl Allah'ın aklı yaratıp ona gel, git demesiyle ilgili hadis için murseldir, senedi ceyyiddir derken (ibn Himmât, a.g.e., s. 26), "Farsça konuşanın hilekarlığı artar, murûeli azalır" rivayeti için mevzu değildir, zayıftır der. {a.g.e., s. 158). Aynı şekilde oymacılarla istişare edilmemesine dair sahih hadis bulunmayışına itiraz eder ve şu rivayetin bulunduğunu söyler: "Oymacılarla ve muallimlerle istişare etmeyin. Çünkü Allah onların akıllarını almış, kazançlarından bereketi kaldırmıştır." (İbn Himmât, a.g.e., s. 196). 8u da yapılan tenkidleri ihtiyatlı karşılamak gerektiğini göstermektedir. Bununla beraber Husâmuddîn el-Kudsrnin İnkâdu'l-Muğnfde hadisleri daha tutarlı değerlendirdiği görülür.
Mücteba Uğur'un da el-Muğnîve Sifru's-Seâde'mn son bölümünü tanıtıp değerlendiren bir makalesi bulunmaktadır. Bkz. Sahih Dışında Kalan Zqjıi ve Uydurma

Rivayetlere Dair İki Eser, Diyanet İlmi Dergi, Cilt: 32, sayı; 4, s. 3-24.
[511] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 122-124.
[512] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 124-125.
[513] İbnu'i-Kayyım, a.g.e., s. 119, rakam: 266-7; el-Kârî, a.g.e., s. 456, rakam: 29; el-Fîrûzâbâdî, Sifru'sSeâde, s. 279; el-Mevsıiî, Muğni, s. 16; el-Edlebî, Menhec, s. 346.
[514] ibnArrâk, Tenzîfıu'ş-Şeria, 1/150, rakam: 8.
[515] İbn Mâce, el-Mukaddime, bâbul-îmân (9), rakam: 65. es-Suyûtrnin bu tür bazı hadisleri sahih gösterme gayretleri gözden kaçmamaktadır. Bunda da senedlere takılıp kalmasının önemi vardır. Bkz. en-Nvketu'l-Bedîât, s. 34-6, rakam: 6-7. Konuyla ilgili benzeri rivayetler için bkz. ei-Lâlekâî, Şerhu Usûl, İV/911 vd.
[516] Bkz. es-Semhûdî, Gummâz, s. 65, rakam: 48.
[517] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 125.
[518] Bkz.et-Mevsılî, Muğni, s. 29.
[519] Şerafeddin, M., Gazali'nin Te'vil Hakkında Basılmamış Bir Eseri, s. 49. Ancak rivayet tefsirlerinde, özellikle Kalem sûresinin başına bakılırsa, hayre! verici pekçok rivayetle karşılaşmak mümkün olacaktır.
[520] Bkz. İbn Teymiyye, Minhâc, İV/116-7; es-Sağânî, Mevzuat, s. 26-7, rakam: 7. Bu tür rivayetler hususunda tefsir kitaplarında yeterli hassasiyetin gözetitmediğini görmekteyiz. Bu eserlerin israîlî haberlerle doldurulmuş olması yanında, sûrelerin faziletlerine dair bir takım rivayetleri özellikle sûrelerin sonlarında görmemiz mümkündür.
Saîd-i Nursî'nin sürelerin faziletlerine dair rivayetleri kabul etmeyenleri "insafsız eht-i ilhâd" (!) olarak nitelendirmesi ise oldukça ağırdır. Bkz. Sözler, s. 346. Kanaatimizce onun böyle bir düşünceye varmasında, bulunduğu muhit iti-
barıyla hadis kalmaklarından yeterli derecede istifade edememiş ve eserlerine aldığı hadislerin sıhhatlerini tedklfc edememiş olmasının büyük etkisi vardır. Bu nedenlerden ötürü, eserlerinde zikretmiş olduğu hadislerin tedkîk ecGI-mesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun şu sözleri önümüzü açmaktadır: "Hiçbir müfsid, 'ben müfsidim' demez, daima sûret-i haktan görünür, yahut baülı hak görür. Evet, kimse demez 'ayranım ekşidir' Fakat siz mihenge vurmadan almayınız. Zira, çok silik söz, iicarelte geziyor. Hatta benim sözümü de, ben söylediğim için hüsn-û zan edip tamamını kabul etmeyiniz; beikt ben de müfsidim veya bilmediğim halde ifsad ediyorum. Öyle ise, her söylenen sözün kalbe girmesine yol vermeyiniz. İşte size söylediğim sözler hayalin elinde kalsın; mihenge vurunuz. Eğer altın çıktı ise yanını da saklayınız, bakır çıklı ise, çok gıybeti üstüne ve bedduayı arkasına takınız, bana reddediniz, gönderiniz." Münazarat, s. 48-9.
Tefsirterdeki mevzu hadislerin genel bir değerlendirmesi için bkz. el-Leknevî, Ecvbe, s. 103 vd., 132-9; Ebû Şehbe, İsrâitiyyât, s. 307-M.
[521] Bkz. ibn Teymjyye, a.g.e., İV/117; el-Mevsılî, Muğni, s. 22-3. Sûrelerin faziletlerine dair bir kısım rivayetleri biramda görmek kan bkz. et-Tırmizi, Fedâilu'l-Kur"ân (42), rakam: 2875-2903; el-Beyhakî, Azâbuıl-Kabr, s. 106-8; el-Eıj-sârî, Hizb, s. 73-8.
[522] Bkz. es-Semhûdî, Gummâz, s. 206, rakam: 263. Muhakkik Atâ'nrn dipnotuna da bkz.
[523] Bkz. fbn Teymiyye, M/nnicu's-Sun/ıe, İV/118.
[524] el-Bakara/2,14.
[525] Bkz. ez-Zemahşerî, Keşşaf, 1/184. Bunu böylesi rivayetlerin menbaı durumundaki el-VâhiaTnin eserinden almış old-bifir. Bkz. Esbâb-/ Nüzût, s. 25-6. Ebû Muhammed ez-Zeylaî (762/1361) ise rivayeti verir ve tertkidde bulunmaz. Bki Tahncul-Ehâdis, 1/48-9, rakam: 28.
[526] İbn Hacer'İn Tahricu Ehâdîsi'l-Keşşâfmdan nakleden Ebû Şehbe, et-isrâiHyyât, s. 312. Bu rivayet ileride gelecek ofan, "Hadisleri Tahlilde Tarihten istifade Edilmesi' konumuza da güzel örnek teşkil etmektedir.
[527] el-Mevsıli, Muğni, s. 20.
[528] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/109. Keza bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 304-5, rakam: 767.
[529] ed-Deylemi, IH/280, rakam: 4704.
[530] el-Esnevî, Nihâye, M/96.
[531] Bkz. eş-Şâfiî, er-Ri$âle, 224-5; el-Beyhakî, Ma'rife, 1/119; Detâil, 1/27; es-Suyûtî, Sünnet s. 85 vd.
[532] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 125-127.
[533] el-Beyhakî, Delâilu'n-Nubuvve, 1/180.
[534] Bkz. ez-Zehebî, Tâfflnı'I-İslâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye cildi, 1/38.
[535] Emînî, M/'yâY, s. 207. Müellif burada meseleye metin yönüyle güzel bir yaklaşım sergiler. Ana hatlarıyla şöyle söyler: Hz. Peygamberin anne kamından doğumuna kadar ki süreçte ilgili rivayetler, özellikle tarih ve siyer kitaplarında çok geçer ancak bunlar güvenilir hadis kitaplarında bulunmaz. Maîum oiduğü üzere, tarih ve siyer kitaplarında metin tenkidi usûllerine dikkat edilmemiştir. Hz. Peygamberin doğumu sırasında yanında (sonradan İslam'la şereflenmiş) herhangi bir "sahâbiyye"nin bulunduğu sahih olarak bizlere gelmediğinden bu rivayetler kabul edilmez. Geriye iki ihtimal kalmaktadır: Rasûlullah'ın dünyayı şereflendirmesiyle ilgili rivayetler ya halk arasında yaygın olarak dolaşmıştır ya da Hz. Peygamberin kendisi söylemiştir. Birinci ihtimal için şunu söyleriz: Doğumu sırasında harikulade bir durum söz konusu olsaydı bu herkes arasında yayılır, Rasûlullah nübüvvetini ilan ettiğinde kendisine itirazlar söz konusu olmazdı. İkinci ihtimali, yani Rasûlullah'm doğumunda yaşanan harikulade halleri kendisinin anlattığı ka-
bul edilecek olursa, bu durumda bunların güvenilir kaynaklarda niçin bulunmadığı sorusu akla gelir. Bu da böyle rivayetlerin ne derece sahih olduğunu göstermektedir. Eğer aksi olsaydı Hz. Peygamberin herşeyini aktaran hadiseler, nübüvveti destekleyen bir unsur olan bu hadiseleri mutlaka rivayet ederlerdi. Bkz. a,g.e., s. 208-9. Ancak bu tür rivayetler ilmî gayeyle hazırlanmış eserlerde dahi bolca bulunmaktadır. Örneğin Tevrat ve İncil'deki tahrifat ve tenakuzluklan anlatarak İslam düşmanlarını susturmayı amaçlayan Doktor Abdulazîm el-Mut'inî e\-kiâm fi Muvâceheti'l-İstişrâki'l-Alemiatih çalışmasında, bu tür rivayetleri fazlaca zikretmek suretiyle inanmayanlara karşı Hz. Peygamberin ne kadar faziletli olduğunu anlatmaya çalışır, s. 485 vd. Kahire-1992.
[536] fbn Teymiyye, Mecmuu Feiâvâ, 1/234; iktizâ, s. 400-1 (Jbn Teymiyye bu rivayetlerin tamamının mewu olduğunu söyler); en-Nevevî, Khâbu'l-Mecmö', VIII/252; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 413, rakam: 1125; es-Suyûtî, Leâtî, II/Î29-30; ei-Kârî, Esrar, s. 331, rakam: 489; el-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, il/250-1, rakam: 2489.
el-Kârî ise tersini nakleder. Bkz. Şerfıu'ş-Şifâ, II/I49.
[537] İbn Adiy, Kâmil, VII/14, rakam: 3; ibn Hibbân, Mecrûhîn, IH/73; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/217; ez-Zehebî, Mizan, İV/265, rakam: 9095; es-Sağânî, Mevzuat, s. 43; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 116, rakam: 326; el-Aclûnî, Keşful-Hafâ, li/244-5, rakam: 2460.
"Vefatımdan sonra haccedip te kabrimi ziyaret eden, beni hayattayken ziyaret etmiş gibidir rivayeti de böyledir. Mevzuluğuyla ilgili olarak bkz. el-Elbânî, Daîfe, I/Î20-4, rakam: 47.
[538] Bkz. Emînî, Mi'yâr, s. 210.
[539] el-Leknevî, el-Asârul-Merfûa, s. 37.
[540] Bkz. ibn Teymiyye, MİnhâC, İV/116.
[541] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 127-128.
[542] Bkz.el-Mevsıiî, Muğnî,s. 20.
[543] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/147.
[544] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 128-129.
[545] el-Beyhakî, Ma'rife, 11/215. Hanefîler ise Bilal'in fecir belirmeden ezan okuduğuna dair rivayetleri tevil ederler.
Delil olarak kullandıkları rivayetler ışığında, Bilal'ın uyuyanları uyandırmak için ezan okuduğunu, gözlerinde bozukluk olduğu için fecir girdi zannederek ezan okuduğunu veya ibnu Ummi Mektûm'un ezanıyla onun arasında çok kısa bir zaman dilimi olduğunu velhasıl onun okuduğu ezanın vakit ezanı olmadığını söyleyerek Bilal'in fecirden önce ezan okuduğuna dair rivayetleri tevil ederler. Bkz. et-Tahâvî, Şerhu Meâni'i-Âsâr, 1/137-142.
[546] el-Âmirî, el-Ceddu'1-Hasls, s. 209, rakam: 450,
[547] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:129.
[548] el-Beyhakî, Suğrâ, 1/32, rakam; 45. el-Beyhakî burada şöyle der: "Bir yerinden kan çıkan insan İhtiyaten abdest alabilir."
[549] Bkz. eş-Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, i/221-5.
[550] el-Beyhakî, Suğrâ, I/54, rakam: 113.
[551] Bkz. ibn Teymiyye, el-Fetâva'l-Kubrâ, 1/418, rakam: 71; en-Nevevî, Ravzalu't-Tâlibîn, 1/172; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 120, rakam: 269; Zâdu'l-Meâd, 1/195; el-Mevsılî, Muğnî, s. 28; el-Leknevî, Ecvibe, s. 45-6 (Ebû Gudde'nin 4 no-lu dipnotu). Ancak Hanefîler bu genellemenin dışında kalan sahih hadisler olduğunu söylemektedir. Bkz. el-Kârî, Esrar, s. 305, rakam: 434; s. 457-8, rakam: 30; eş-Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, 1/192-4; et-Tehânevî, İ'lâu's-Sunen, t/66-9.
[552] Bkz. en-Nevevî, Ravzatut-TâlİbÎn, 1/173; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s.120, rakam: 270; ZSdul-Meâd, 1/195; el-a.g.e., s. 456, rakam: 30. Abdest azalarıyla ilgili dualara dair hadislerin senedlerinde, hadis uydurdukları tesbit miş insanlar vardır. Hem hadisler hem de değerlendirmeleri için bkz. el-Kndî, Kefizu'l-Ummât,

IX/465-9, ra
26989-26994.
Hanefilerden el-Aynî ise, İbnu's-Salâh gibi hadisçiierin bu hususta sahih bir rivayet olmadığını söylediğini aktardı tan sonra, herbirinin senedinde problemli bir şahıs bulunan zayrf tariklerle bu hadisin rivayet edildiğini söyler. B el-Binâye, 1/191. Keza bkz. ez-2ebîdi, İlbâhı's-Sâde, 11/561.
[553] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.a, s. 122, rakam: 273.
[554] İbnu'f-Kayyım, a.g.e., s. 119, rakam: 268; Zâdu'l-Meâd, 1/197; el-Kârî, a.g.e., s. 457, rakam: 30.
[555] et'Tımizî, et-Tahâre (i), bâbu mâ câe fi'l-temendui ba'de'i-vudû (40), rakam: 53-4. el-Beyhakî de bu hadislerden ikincisin; rivayet etmiş ve senedi havi değildir demiştir. 1/236, rakam: 1120: Burada Ahmed b. Hanbel'inbu hadisi yazdığı geçer ancak biz bunu Mt/snerfde bulamadık. Konunun tedkiki için bkz. el-Aynî, Binâye, 1/192; el-Mubârek-lûrî, Tunfetu'l-Ahvezi, 1/143-7. Ebû Gudde, Abdulhay el-Leknevînin bu konuyla ilgili rivayetleri topladığı el-Ketâmu'l-CeHlfîmS Yetealiaku bi'l-MindİI adlı matbu bir cüzünün olduğunu söyler. Menâr, s. 119,1 no!u dipnot.
[556] Bkz. en-Nevevî, Ravzaiu't-Tâlibîn, 1/173.
[557] Bkz. el-Mevsılî, Muğni, s. 29.
[558] el-Beyhakî, t/228; Ma'rife, 11/41.
[559] el-BeyhaM, Ma'rite, 1/236-9.
[560] el-Beyhakî, 1/301-4; Ma'rife, H/137.
[561] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 129-130.
[562] Bkz. İbn Teymiyye, Mırıhâç İV/116.
[563] Konuyla iigifi hadisler İçin bkz. Ebû Dâvûö, es-Salât {2}, bâbu safâti't-tesbtrt (303), rakam: î297-9;et-Tırmizi, rakam: 482; İbn Mâce, İkâmetu's-Salât (5), bâbu mâ câe fî salâti't-tesbih (190), rakam: 1386. Teşbih namazının varlığını kabul edenlerle ilgili olarak bkz. İbn Hacer, Nuket, 11/848,850, rakam: (22; es-Suyûtî, en-Nuketu'l-BedÎât, s. 77-82; Leâli, H/37-45; İbn Himmât, Tenkit, s. 97-100; ef-Kudsî, İntikâdul-Muğnî, s. 30-t; el-Leknevi, Zafru'l-Emânt, s. 198-9,421.
[564] Bkz. İbnu'l-Cevzî, a.g.e., 11/146.
[565] Bkz. ibn Teymiyye, a.g.e., İV/116. eS-Leknevî, Îbnu'l-Cevzi ve İbn Teymiyye'nin teşbih namazıyla ilgili rivayetleri mevzu kabul etliklerini, onları taklid edenlerin de aynı yolu tuttuklarını belirtir. el-Leknevî bir gerçeğe parmak basarak, bu insanların İbn Teymiyye'nin beyanlarını gökten inm.j vahiy gibi kabul ettiklerini, karşılarına ne kadar kuvvetli deliller getirilse getirilsin ikna olmadıklarını belirtir ve teşbih hadisinin varlığını ispat etmeye girişir. Bkz. el-Asku'l-Merfûa, s. I23vd.
[566] Bkz. el-Mevsılî, Muğni, s. 33.
[567] el-Kârî, Masnû; s. 118-9, rakam: 177.
[568] Hz. Ali'nin "sarık Arapların taçlarıdır" sözü buna delil olabilecek durumdadır. Bkz. İbnu'l-Esîr, CâmİU'l-Usûl, V631, rakam: 8235. Bununla beraber bu rivayet dahi mevzu rivayet olarak Hz. Peygamberin hadisi olarak nakîedilmekte-dir. 3kz. el-Beyhakî, Şuab, V/175-6; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/45.
[569] el-Gazâlî, Sunne, s. 105.
[570] Bkz. el-Ukaylî, Duatâ, 111/162, rakam: 1153; İbnu'f-Cevzî, İlel, I/443, rakam: 756; el-Mevsılî, Muğni, s. 31.
[571] ehBeytıakl, 11/106.
[572] el-Beyhakî, MaTite, 111/99-103.
[573] el-Beyhakî, a.g.e., lli/79-80.
[574] Bkz. et-Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr, 1/215-220.
[575] el-Beyhakî, a.g.e., 111/198.
[576] el-Beyhakî, a.g.e., 11/205.
[577] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 130-132.
[578] Hem hadis hem de genelleme için bkz. Ebû Dâvûd, Sucûdu'l-Kufân (3), bâbu'd-duâ (23), rakam: 1485,1492; fon Mâce, ed-Duâ (34), bâbu refi'l-yedeyn fi'd-duâ (13), rakam: 3866; el-Beyhakî, 11/212; Küâbu-d-Deavâti'l-Kebîr, s. 138; es-Subkî, Tabakât, V/84-5 (el-Beyhakînin Ebû Muhammed el-Cuveynrye yazdığf mektuptan).
[579] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 132.
[580] 8kz. el-Mevstlî, Muğnî, s. 30; İbn Hacer, Telhis, II/32, rakam: 12; el-Elbânî, Daîfe, I/332-6, rakam: 183; el-Huveynî, Cunnetuıl-Murt*b, il/271.
[581] Bkz. el-Mevsılî, Muğni, s. 32.
[582] Bkz. es-Sağânî, Mevzuat, s. 39, rakam: 41.
[583] el-Mevsılî, a.g.e., s. 25.
[584] Bkz. el-BuhkİI, Fadiu's-Salât fi Mescidi Mekke ve'l-Medîne (20), bâbu fadî's-salât fî Mescidi Mekke... (1), rakart 1189.
[585] el-Buhâri, Ehâdîsu'l-Enbiyâ (60), bâb 10, rakam: 3366.
[586] ei-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, İV/7; el-Munzirî, Terğîb, IS/216, rakam: 10. Bu kaynaklarda beşyüz namaza denk o duğu geçmektedir.
[587] İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 87, rakam: 156; el-Kârî, Esrar, s. 435, rakam: 16.
[588] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 86, rakam: 154; el-Kârî, a.g.e., s. 435, rakam: 16. Tabiînden Urve b. ez-Zubeyr bunu şöyle değerlendirir: "Subhânellah! Hem Allah Teâlâ "O'nun kürsüsü semaları ve yeri kaplamıştır (el-Bakara/2,255) buyuruyor, hem de kaya en aşağıdaki kürsüsü oluyor!" Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 86, rakam: 154; el-Kârî, Esrar, s. 435, rakam: 16.
[589] Ahmedb. Hanbel, V/31, rakam: 20291; V/65, rakam: 20601; İbn Mâce, et-Tıb (31), bâbu'l-kem'e vel-acve (8), ra-. kam: 3456.
[590] el-Bûsırî, Zevâid, s. 450, rakam: 1145.
[591] 8kz. el-Hâkim, Mustedrek, 111/120, rakam: 7134-5.
[592] Ahmedb. Hanbel, 111/426, rakam: 15466; V/30, rakam: 20287.
[593] Bkz. Ahmet b. Hanbel, V/31, rakam: 20290.
[594] Bkz. es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, İl/188, rakam: 5679.
[595] Bkz. el-Munâvî, Feyzu'i-Kadîr, İV/3767, rakam: 5679.
[596] Bkz. İbnul Esir, Nihâye, 11/446; el-Munâvî, a.g.e., İV/376, rakam: 5679.
[597] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi:132-134.
[598] el-Beyhakî, MaWe, Vli/260.
[599] Bkz. Bkz. el-Buhâri, el-Citâd (56), bâbu'r-ridfi ale'i-himâr (127), rakam: 2988; el-Megâîî (64), bâbu duhûli'n-Nebî min a'tâ Mekke (50), rakam: 4289; bâbu hacceti'!-vedâr (78}, rakam: 4400.
[600] Bkz. el-Kurtubî, Muffı/m, llî/429,432; en-Nevevî, Şerh, IX/84, 88; Jbnul-Kayyım. Zâdul-Meâd, İl/297; el-Irâkî, Khâ-bu Tarhft-Tesrib, V/531,136; ibn Hacer, Fethu'I-Bâri, İV/268; ez-Zurkânî, Şerhu'z-Zurkânî, 11/472.
[601] Ebû Dâvûd, el-Menâsik (5), bâbun fi duhûli'l-Ka'be (93), rakam: 2029; et-Tmiii, el-Hac {7}, bâbu mâ câe fî duhü-li'l-Ka'be (45), rakam: 873.
[602] Bkz. e/-BeyhaW, V/159.
[603] 8kz. eş-Şevkânî, Neytul-Evtâr, V/102; Canan, Hadis Külliyatı, V/509.
[604] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Zâdul-Meâd, li/237-8.
[605] Bkz. İbn Hacer, Felhu'l-Bâri, İV/265; ez-Zurkânî, a.g.e., II/472. el-Mubârekfürî ve es-Sehârenfün" gibiler İse bunu son derece uzak bir ihtimal olarak görürler. Bkz. e!-Mubârekfûrî, Tuhfetul-Ahvezi 111/611; es-Sehârenfûrî, Bezlu'l-Mechûd, IX/374. el-Kandehlevî de İbnu'l-Kayyım ile İbn Hacetin yaklaşımına hayret ettiğini, Hz. Peygamberin Mekke'nin fethi, ardından Tat! ve diğer yerlerin fethini gerçekleştirdikten sonra Medine'ye kadar üzüntülü gittiğinin söylenemeyeceğini belirtir. Bkz. el-Kandehlevî, Evcezu'l-MesâSk, VII/345.
[606] Bkz. et-Buhârî, Kebir, I/367; ibn Hibbân, Mecrûhîn, 1/121 -2; el-Ukaylî, Dualâ, I/85; İbnu'l-Cevzî, Duafâ, 1/117; ez-Ze-hebî, MİzÂn, I/237-8. ef-Kandehlevî ise et-Tirmizî, el-Hâkim, İbn Huzeyme rivayetin sahih olduğunu söyledikten, Ebû Dâvûd sükût ettikten, ez-Zehebî ve İbnu'l-Arabî gibi alimler şahinliğini onayladıktan sonra raviyle ilgili değerlendirmenin önemi olmadığını söyler. Bkz. el-Kandehlevî, a.g.e., VII/345.
[607] et-TirmizrnİrI senedinde bulunan Muhammed b. Yahya b. Ebi Ömer el-Adenî de Ebû Hatim iarafmdan gafil olmak-; la suçJanmıştır. 8kz. İbn Ebî Hatim, Kitâbul-Cerh, VIII/124-5; el-Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezî, 111/611.
[608] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 135-136.
[609] ef-Beyhakî,MaWfe.,XİV/65.
[610] el-Beyhakî, Suğrâ, 11/221-2, rakam: 1807.
[611] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 136.
[612] el-Beyhakî, Ma'rife, VI/57.

[613] el-Beyhakî, İV/126; Ma'rife, VI/122. el-Beyhakî, eş-Şâfiî ve ei-Buhârfden durumun böyle olduğuna dair nakillerde bulunur.
[614] el-Beyhakî, İV/126.
[615] el-Beyhakî, Ma'rife, VI/119.
[616] el-Beyhakî, a.g.e.,XI!l/338.
[617] Bkz. el-Ukaylî, a.g.e., NI/59, rakam: 1031; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/155-6; fbnu'I-Kayyım, a.g.e., s. 125, rakam: 281; \ es-Semhûdî, Gummâz, s. 178, rakam: 215; el-Kâri, a.p.e., s. 460, rakam: 32. et-Kârî bu manada bir hadisin et-Ta-berânî tarafından rivayet edildiğini söyler. (Esrar, s. 283, rakam: 378). Zikrettiği hadis şudur: "Miskinler yalan söylemiş olmasalardı, onları geri çeviren iflah olmazdî." (et-Taberânî, Kebir, VIII/246-7, rakam: 79G7). et-Heysemî {el- 'J Mecmeu'z-Zevâid, 111/102) ve es-Sehâvî {Mekâsid, s. 344, rakam: 892) hadisin senedinin zayıf olduğunu söyler. Dolayısıyla bu genellemeye zarar veren bir durum değüdir. Keza bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/156; es-Suyûtî, Leâii, II/75.
[618] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 126, rakam: 283; el-Kârî, age, s. 460-1, rakam: 32.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 136-137.
[619] el-Beyhakî, İV/229.
[620] el-Beyhakî, Ma'rife, VI/268.
[621] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 137.
[622] el-Beyhakî, »33-4.
[623] el-Beyhakl VI/282; Suğrâ, 11/372, rakam; 2330.
[624] el-Beyhakî, Ma'rife, Xll/198. el-Beyhakî, vârisi bulunmayana dayının varis olacağına dair Hz. Peygamberden gelen hadisler hakkında Yahya b. Maîn'in "bu hususta sağlam bir hadis yoktur" dediğini aktarması yanında, iigifi merfu hadisleri naklederek bîri hariç diğerlerinin zayıf olduklarını söyler. Daha sonra da 'şayet sabitse' diyerek geneline İbn Maîn (keza diğer Şâfiiler) gibi yaklaştığını gösterir, sonra da bunları tevile, kendi delilleriyle telif etmeye koyulur. Ancak biz onun bu genellemesini yukarıya taşımayı uygun görmedik. Zira zikrettiği hadisler Ebû Dâvûd, et-firmizî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbef, en-Nesâî, İbn Hibbân ve ed-Dârekutnî gibi pekçok zevat tarafından rivayet edilmektedir. Kaldı ki, -onun yaptığı gibi- bunların arasın; Şâfiîlerinkilerle bulmak mümkündür. Bilgi için bkz. el-Beyhakî, VI/214-5; Ma'rife, t»158-165; et-Tahâvî, MuşkİI, İV/395 vd.; es-Semhûdî, Gummâz, s. 101, rakam: 97; Zuhaylî, İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, X/349.
[625] el-Beyhaki, VI/260.
[626] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 137.
[627] el-Beyhakî, VIII/S2-3; Suğrâ, İli/222, rakam; 2991.
[628] Bkz. ei-Beyhaki, V1II/238-9; Halel, es-Sınâatul-Hadîsiyye ti's-Suneni'l-Kubrâ, s. 209.
[629] el-Beyhaki, X/155; AfeVffe, XIV/266.
[630] el-Beyhakî, a.o\&,Xli/l38-9,
[631] el-Beyhakî, a,g.e., X)l/85.
[632] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 138.
[633] el-Âmirî, et-Ceddu'l-Hasis, s, 149, rakam: 299.
[634] Bu (s. 16) ve benzeri asılsız rivayetler, alakasız ayel ve hadisleri konuyla irtibatiandırmalar, şirk kokan yorumlar ile insanın eşiyle birlikteyken bile şeyhini düşünmesi gibi kabul edilemez yorumlar, Kur'an ve Sünnet Işığında Rabıta ve Tevessül (Istanbul-1994) adlı kitapta görülebilir. (Misal için bkz. s. 17,50-1,56). Hazırlayanları arasında adımın da bulunduğu kitabın bu bölümlerinin sorumluluğunun şahsıma ait olmadığını, jlmiliklen uzak olan bu kitaba yaptığım katkılardan dolayı pişmanlık duyduğumu belirtmek isterim.
Rabıta konusunun hadis literatürü açısından değerlendirilmesi İçin bkz. Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilen.,., s. 259-268.
[635] Konunun güzel bir tedkîki İçin bkz. fslamoğlu, Üç Muhammed, s. 17-9.
[636] İbn Teymiyye, MecmOatu'r-Resâmi-Muninyye, 111/169.
[637] es-Suhreverdî, Avâritv'l-Meârif, V/193-4.
[638] Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 333, rakam: 856; Suyuö, el-Hâvî lil-Fetâvâ, il/97; el-Kârî, Esrar, s. 274-5, rakam: 359.
[639] es-Suhreverdî, Avârihıl-Meârif, V/Î93-4.
[640] İbn Teymiyye, a.g.e., 111/169; Minhâc, İV/116; Ehidîsu'l-Kussâs, s. 61, rakam: 13.
[641] ibn Aırâk, Tenzîhu'ş-Şeria, il/233, rakam: 72.
[642] Bkz. ez-Zehebî. Mizan, 111/164, rakam: 5982.
[643] el-Kârî, Esrar, s. 274-5, rakam: 359. el-Elbânî de aynı kanaattedir. Datfe, İt/34, rakam: 558.
[644] Misal: ""Yün eibise giyin, imanın lezzetini kalbinizde hissedersiniz." el-Beyhakî, Şuab, V/151, rakam: 6150.
[645] es-Semhûdî, Gummâz.s. 174, rakam: 208; el-Âmirî, el-Ceddu'l-Hasis, s. 92, rakam: 143.
[646] İbnıTI-Cevzî, Mevzuat, 1/195; el-MevsıIÎ, Muğni, s. 21; Îbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 67, rakam: 123; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 9; el-Kâvukcî, el-Lu'luu'l-Mersû', s. 32, rakam: 13-4; s. 87-8, rakam: 220; Ebû Gudde, Mevzu Hadisler, s. 143.
[647] 8kz. el-Emîr et-Kebîr, en-Nuhbetu'l-Behiyye, s. 28, rakam: 8.
[648] İbn Adiy, Kâmil, N/323, rakam: 93; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/195-6; Îbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 67, rakam: 125; ez-Zehebî, Mizan, I/490, rakam: 1845; ibn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, 1/234, rakam: 16. Benzer bir rivayet İçin bkz. ed-Dey-femî, H/320, rakam: 2822.
[649] el-Enbiyâ/21,34.
[650] İbnu'l-Cevzrnin diğer delilleri açıklaması devam etmektedir. Bkz. Ibnu'l-Kayyım, Menâr, s. 69-76, rakam: 129-134. İbnu'l-Cevzrnin bu istidlali Mevzuat inin ilgili böfümünde (1/193-9) bulunmamaktadır. Ebû Gudde'nin belirttiği gibi, Hızır'la ilgili müstakil bir cüzünde geçmiş olabilir. Bkz. Menâr tahkiki, s. 69,1 nolu dipnot.
[651] Âf-uİmrân/3,81.
[652] Ahmedb. Hanbei, IH/387, rakam: 15158.
[653] Müslim, el-Cihâtf ve's-Siyer (32), bâbu't-imdâdi bi'l-melâike... (18), rakam: 58.
[654] Bkz. en-Nevevî, Şerh, XV1135-6; el-Kurtubî. Câmi\ XI/41-4; ef-AIûsî, Rûhul-Meâni, XVfl27.
[655] Bkz. es-Sâvî, Hâşiyetu's-Sâvi alâ Tefsiri'I-Cetâleyn, İV/39; el-Munzirî, Terğib, 1/604-5 (muhakkik Umâre'nin dipnotu).
[656] Nursi, Mektubat, s. 5-7.
[657] Bkz. Mevdûdî, Meseleler ve Çözümleri, V/Î9-23.
[658] Sahih hadisler ve diğer deliller ışığında Hızır'la ilgüi hadislerin ve yaşayıp yaşamadığının tahlili için bkz. fbn Kesîr, Tefsir, 1/325-37; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. S7-76; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Vl/309-312; el-Herevî. el-Hazer fi emtf-Hadir, Müslim, Mustafa, Mebâhis fi't-Tefsiril-Mevdüi, s. 294-5; Yusuf, et-Hadırbeyne'l-Vâki'vel-Tetivil. Hızır'ın fıa-yatla olmadığıyla ilgili olarak İbn Hacefin muştaki! bir çalışması vardır: ez-Zehru'n-Nadir fi HâlFI-Hadir, hzr. Sala-huddîn Makbüi Ahmed, Yeni Delhi-1988.
[659] 8kz. İbnul-Cevzî, Mevzuat, M/152; el-Hûf, Esne'l-Metâlib, s. 58B.
[660] el-Kârî, Esrar, s. 101, rakam: 6. Saîd Nursî de aktab-ı erbaanın Abdulkâdir el-Geyiânî, Ahmed er-Rufâî, Ahmed el-Betfevî iie İbrahim ed-Desûkî olduğunu söyler. Bkz. Mektubat, s. 87; Badıllı, Kaynaklar, s. 407, S97.
[661] Rivayet tam metniyle şöyledir: Şuraytı b. Ubeyd ef-Hımsfden, şöyle demiştir: Hz. Ali Irak'tayken yanında Şamlıların bahsi açıldı. Ona "müminlerin emiri! Onlara fanet et!" denilince şu cevabı verdi: "Hayır. Ben Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Ebdal kırk kişidir ve Şam'da bulunurlar. İçlerinden birisi vefat eniğinde AJfah yerine bir başka-smı koyar. Yağmura onlar vasıtasıyla kavuşulur, düşmanlara onlar vasıtasıyla galip gelinir, onlar vesilesiyle Şamlılardan azap uzak tutulur." Ahmed b. Hanöer1, 1/112, rakam: 896.
[662] Bu rivayet İbn Teymiyye'nin bahsettiği gibi munkatıdır. Çünkü Şurayh Hz. Ali'ye yetişmemiştir. Bkz. Şâkir, Ahmed Muhammed, Musneö, 11/171,896 numaralı dipnot. Ayrıca Ahmed b. Hanbel bu rivayeti nakletmesine rağmen kendisi de şöyle demektedir: "Eğer hadisçiler ebdal değilse, o zaman kimdir onlar?" e!-Hatib, Şeref, s. 50, rakam: 101; es-Sehâvî, Mekâsid, s. (0, rakam: 8; el-Heytemî, el-Fetâva'l-Hadîsiyye, s. 324.
es-Suyûtî ise rivayeti hasen kabul ederken {Leâli, 11/332) İbn Arrâk ta senedi sağlamdır der. {Tenzihu'ş-Şeria, lf/307). el-Elbânî ise senedindeki iki illetten dolayı hadisin munker olduğunu söyler ve bu iki alimin tesbiünin yerinde olmadığını ispat eder. Peşinden de konuyla ilgili olarak, zayıftır dediği iki rivayet daha nakleder. Bkz. Daile, 11/339-41.
[663] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, Xl/167.
[664] İbnTeymiyyeTMmftâc,IV/îî5.
[665] Bkz. Jbnu'j-Kayyım, Menâr, s. 136, rakam: 307-8.
[666] Abdullah b. Sah/ân naklediyor: Sıffîn günü biri ayağa kakıp "Ailahım! Şamlılara lanet ef deyince, Hz. Ali ona şöyle dedi: "Geniş bir topluluk olan Şamlılara böyle sövme. Çünkü Şamlıların içinde ebdal var, Şamlıların içinde ebdal var, Şamlıların içinde ebdal var." Abdurrezzâk, XI/249, rakam: 20455.

[667] Bkz. İbnu's-Salâh, Fetâvâ, s. 53, rakam: 34; Mevdudi, Meseleler ve Çözümleri, V/244-6.
[668] Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 8-11, rakam: 8. Muhammed Nâsınıddîn el-Eibânî ise tedkîk ettiği bu hadislerden bir kısmına mevzu, bir kısmına da son derece zayıftır, der. Bkz. Daife, HI/666-670.
[669] el-Aclûnî, Keşful-Hafâ, I/25-8, rakam: 35. Benzer yaklaşımlar için bkz. es-Suyûtî, el-Hâvi li'l-Fetâvâ, H/455-72; el-Câmiu's-Sağir, 1/470-1, rakam: 3032-7; Leâti, H/332; İbn Arrâk, Tenzthu'ş-Şeria, il/307; el-Kettânî, Nazm'l-MıM-nâsir.s. 231-2, rakam: 279.
[670] Bkz. es-Suyûtî, el-Hâvî lil-Felâvâ, 11/455.
[671] İzmirli, Mustasvife Sözleri mi Tasavvufun Zaferlerimi?, s. 77.
[672] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 138-144.
[673] Bkz. es-Semhûdî, Gummâz, s. 220, rakam; 300.
[674] el-Beyhakî, Şuab, 11/271, rakam: 1727; es-Semhûdî, a.g.e., s. 203, rakam: 258.
[675] Bkz. İbnu'l-Cevzî, /tef, I/75. rakam: 50-74 (İbnu'l-Cevzî de aynı kanaattedir); el-Mevsılî, Muğni, s. 22. Sununla beraber farklı düşünenler de vardır. Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 275-7, rakam: 660; İbn Arrâk, TenzİhıI'ş-Şeria, I/258, rakam: 28.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 144-145.
[676] İbnu'l-Kayyim, ag.e., s. 109, rakam: 206; el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 25.
[677] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., il/279; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 106, rakam: 207; el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 25. es-Sehâvî'nin {Mekâsid, s. 204, rakam: 452) ed-Deylemî rivayet etmiştir diyerek, senediyle beraber zikrettiği benzer muhtevalı bir hadisin tenkidi için de bakınız. Ebû Gudde, Menâr dipnotu, s. 109,1 noîu dipnot.
[678] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 127, rakam: 285; el-Kârî, a.g.e., s. 461, rakam: 32.
[679] el-Ukaylî, Duafâ, I/275, rakam: 339 (el-Ukaylî batıl olduğunu söyler); İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/259-60; ez-Zehebî, Mizan, 1/562, rakam: 2Î32; İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzân, 11/325, rakam: 1327; es-Suyûiî, Leâti, 11/162-3; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 119-20.
[680] İbnu'i-Kayyım, a.g.e., s. 127, rakam: 286; el-Mevsılî, Muğnî, s. 39; Emînî, Miyar, s, 218.
[681] ibn Himmâd, Tenkit, s. 124. Benzer bir misal için bkz. ed-Deylemi, 1/405, rakam: 1333; Sakr, el-Ehâdisu'l-Mevklûa, s. 22, rakam: 17.
[682] Ebû Ya'lâ'nın Musnerfinde hadisi bulamadık. Bkz. el-Mekkî, Kûtu'l-Kulûb, II/239; İbn Hacer, el-Metâlibul-ÂBye, İV/274, rakam: 4426.
[683] el-Kârî, a.g.e., s. 461, rakam: 33.
[684] Bkz. İbnu'l-Cevzî, İ!el, i: ^5-G. ;Kam: 1051-3; es-Sehâvî, Mekâski, s. 203-4, rakam: 452. Ayrıca bkz. el-Aclûnî, Keşful-Hafâ, 1386-7, rakan,; 1235.
[685] Bkz. el-Bubârî, Târih, 111/336, rakam: 1139.
[686] el-Ukayii, Duafâ, li/68-9, rakam: 513.
[687] Bkz. İbn Adiy, Kâmil, IH/177-9, rakam: 34.
[688] İbn Ebî Hatim, Kitâbul-Cerıı, M/524, rakam: 2368.
[689] Tenkidler hususunda geniş bilgi için bkz. ez-Zehebî, MİzÂn, 11/55-6, rakam: 2795. es-Sehâvî bu rivayeti kabul etmemekle birlikte yine de açık bir kapı bırakma eğilimindedir: 'Sahih ise, bu hadis fitneler vuku bulduğunda uzlete çe-kiiip yalnız yaşamanın cevaziyetine hamledilir." Mekâski, s. 203, rakam: 452.
[690] İbnul-EsÎr, Câmiul-UsÛl, XI/783, rakam: 9485.
[691] Bkz. ed-Dârimî, en-Nikâh (11), bâbu'n-nehyi ani't-tebettuf (3), rakam: 2169.
[692] Ancak bekarlığı tavsiye eden bu tip mevzu rivayetlerin bir takım yorumlar için delil olarak getirildiğini de
görmekteyiz. Örneğin Eşref Ati Tanevî şöyle söyler; "Bazı büyükler, evlenmeyi İç ve dış fitnelerdeki maslahattan dolayı terem etmediler ve uzlet yolunu seçtiler. Hadiste böyle bir durumda buna izin verildiği açıktır. Hadiste ytl belirtilmesinin maslahatı o zamanın çok fitneli olacağına işaret vardır." Hadislerle Tasavvuf, s. 251.
[693] el-Makdisî, Tezkire, s. 160, rakam: 489.
[694] el-Munâvî, Feyzu'l-Kadîr, İV/36, rakam: 4474. İbn Hacerln şöyle dediği nakledilir: "Sunu rivayet etmenin anlamı yok." Bkz. es-Suyûtî, Leâlî, 11/160.
Bu tip rivayetler yanında evliliği teşvik eden, bekarlıktan nehyeden sahih hadisler de vardır. Bkz. el-Buhârî, en-Nikâh (67), bâbu mâ yukrehu mine't-tebettul ve'l-hisâ (6), rakam: 5073-4.
[695] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 145-147.
[696] İbnu'i-Kayyım, a,g.e., s. 132, rakam: 298.
[697] et-Ukayfî bu sözü Abdulmelik b. Mihrân vasıtasıyla Hz. Âişe'den gelen "Rasûlullah kadınlara rüya anlatmamızdan nenyetti" hadisinin ardından, "bunun aslı yoktur dedikten sonra söylemiştir. Duafâ, 111/35, rakam: 989. Keza bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/70; es-Suyûtî, Leâlî, 11/279.
[698] el-Azîmâbadî, Şemsulhak, Ukûdul-Cumân fi Cevazı Ta'Smi'l-tCıtâbeti li'n-Nisvâıidan nakleden eş-Şâvîş, İbnu'l-Cevzî'nin Zâduî-Mesifme tahkiki, Vl/4,2 nolu dipnot.
[699] Bunu değerlendiren el-Kurtubî ilginç bir yorum getirir: Hz. Peygamber burada erkekleri bundan sakındırmaktadır. Zira kadınlar (yollara nazır) odalara çıkarılırsa erkekleri gözlerler. Bu İse onları koruyup gözetmek değildir. Çünkü (yollara nazır) odalara çıktıklarında fitne ve bela meydana gelir. Hem kadınlar erkekten yaratılmıştır, bu sebeple iştiyakları erkekten tarafadır. Erkekte ise şehvet yaratılmış, kadın onun sükûnet bulacağı varlık kılınmıştır. Bu sebeple, her biri diğerine karşı emin değildir. Onların yazmayı öğrenmesi -bu mana düşünüldüğünde- daha büyük bir fitneyi doğurur." el-Kuftubî, Cami', İV/29.
[700] Bkz. el-Kâtî, Esrar, s. 225-6, rakam: 240; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 126-7, rakam: 359; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 248-9, rakam: 585; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 92; el-Aclûnî, Keşfut-Hafâ, 11/3-4, rakam: 1529; el-Munâvî, Feyzu'l-Kadîr, İV/263, rakam: 5247; el-Kardâvî, Keyfe Neteâmel, s. 94.
[701] ed-Deylemîy/256, rakam: 7805. Mevzuiuğuyia ilgili olarak bir üst dipnot kaynaklarına baktnız. Bu rivayetlerde kadınlarla istişare edilmesi durumunda, söylediklerinin tersinin yapılması, hayrın bunda olduğu vurgulanmaktadır. Oysa ayet-i kerîmede sûî emen çocuk hakkında anne-babamn aralarında İstişare ederek çocuğu sütten kesebilecek-leri belirtilmektedir: "...Eğer (anne-baba), aralarında danışıp anlaşarak (çocuğu memeden) kesmek islerlerse, ken-dilerine bir sorumluluk yoktur." (el-Bakara/2,233). Bunun yanında bu rivayetler Hz. Peygamberden vârid olan uygu-lamalara aykırıdır. Ummu Seleme HudeybİYe anlaşmasında Hz. Peygambere kurbanını ashabının önünde Kesme-sini söylemiş, Rasûlullah da böyle yapmış ve ashabı kendisine tabi olmuştur. Bkz. el-Elbânî, DStfe, 1/619-20, rakam: 430.
[702] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 122, rakam: 275.
[703] Ondan çok önce el-Beyhakî bu hadislerin zayıf olduğunu söyler. Bkz. Ma'rüe, 11/170-1.
[704] ed-Dârekutni, 1/219 rakam: 61: ed-Dârekutnî seneddeki iki raviden birinin mechuî, diğerinin de zayıf olduğunu söy-fer.
[705] İbn Adiy, Kâmil, 11/177, rakam: 38; H/302, rakam: 77; ili/248, rakam: î.

[706] el-Ukaylfnin bu hadisi rivayet ettiğini tesbit edemedik. Bilakis bunu rivayet eden iki ravi hakkında lenkidde bulunmuştur Bunlardan Cefed b. Eyyûb el-BasrTnin hayız rivayeti hakkında ibn Uyeyne'nin "hadisin aslı yoktur" dediğini aktarmıştır. 1/204, rakam: 252. Diğer ravi Ebû Saîd el-Hasen b. Dînâr et-Temîmfnin İse bu rivayetine değinmeden hakkındaki tenkidferi aktarmıştır. 1/222-3, rakam: 271. el-Hatib el-Bağdâdînin Târihti Bağdâdöa. (IX/20, rakam: 4613) hadis uydurucusu deyip hayızla ilgili hadisini naklettiği yalancı Süleyman b. Amr en-Nehafnin de bu rivayetine lemas etmemiştir. 11/134-5, rakam: 620.
[707] İbnu'l-Cevzî, İlel, 1/382-4, rakam: 639-43: Burada, bir kısım ravisinin uydurucu, bir kısmının da zayıf kimseler ofdu-ğu rivayetleri zikretmiştir. Yine onun, "bu konuda sahih rivayet yoktur" dediği de nakledilmiştir. Bkz. es-Semhûdî, Gummâz, s. 145, rakam: (58.
[708] el-Kârî, a.g.e., 459, rakam: 31.
[709] Bkz. el-Kârî, Fethu Bâbi'l-inâye, s. 202-4. el-Heysemî {Mecmeu'z-Zevâid, 1/280} ve ez-Zeylaî [Nasbu'r-Râye, 1/191-2) zayıf olduklarını belirttikleri raviierin konuyla ilgili rivayetlerinin birkaçını derlerler. Bu zayi) hadisler için bkz. et-Ta-berânî, Kebir, VIH/129, rakam: 7586; el-Heysemî, Kitâbu Mecmei'l-Bahreyn, f/391-2, rakam: 502-3.
[710] el-Beyhakî, Ma'rife, 11/163.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 147-148.
[711] el-Beyhakî, Suğrâ, H/347, rakam: 2267; Ma'rife, IX/S8-9.
[712] el-Beyhaki, VIIİ/104-5; Suğrâ, 113/248-9. rakam: 3078-3080.
[713] el-Beykaki, VİII/239-240; Suğrâ, 111/300, rakam: 3236-9.
[714] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 149.
[715] Bkz. el-Elbânî, Daife, 11/20, rakam: 536.
[716] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g,e., s. 132, rakam: 297; el-Mevsılî, Muğrit, s. 42.
[717] Bkz. el-Ukaylt, Duafâ, İV/449,2076.

[718] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat IH/56-9.
[719] Bkz. el-Acfûnî, Keşful-Hafâ, i/299-300, rakam: 958.
[720] Bkz. el-Elbânî, Daîfe, 1/396-400, rakam: 226-30.
[721] ed-Deylemî, il/85-6, rakam: 2140-2.
[722] Bkz. el-Kârî, Esrar, s. 171, rakam: 133.
[723] Bkz. es-Sehâvî, MekâsM, s. İ53-5, rakam:311
[724] Bte. el-Hatîb, Târinu Bağdâd, Xl/251, rakam: 6000.
[725] Skz. es-Suyûtî, Leâlİ, lf/272.
[726] Bkz. es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağir, I/502, rakam: 32634.
[727] el-Munâvî, FeyzuVKatfır, IH/235, rakam: 3263-4. Ayrıca bkz. eş-Şevkânî, Fevâid, 178-9, rakam: 557-8; İbn Arrâk, Tenzîhu'ş-Şeria, 11/270, rakam: 11-2; H/275, rakam: 3i.
[728] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 131, rakam: 295; el-Kârî, a.g.e., s. 464, rakam: 35.
[729] et-Tırmizî, en-Nikâh, (9), bâbu mâ câe fi fadli'l-lezvîc (1), rakam: 1090. et-Tirmizî hadisin tıasen garib olduğunu belirtir.
[730] et-Tirmizî bu şekilde nakletmekte yalnız değildir. Bkz. Ahmedb. Hanbel, V/421, rakam: 23572; et-Taberânî, Kebir, İV/148, rakam: 4085; ei-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, VI/655, rakam: 17236; XV/686, rakam: 4355.
[731] el-Munzirî, Terğîb, 1/166, rakam: 5.
[732] el-Munzirî, a.g.e., IH/40, rakam: 3.
[733] Bkz. İbn EbİŞeybe, 1/197, rakam: 21; İbn Kesîr, Tefsir, İV/289.
[734] et-Tebrîzî, Mişkât, I/145, rakam: 382.
[735] Bkz. es-Suyûtî, ed-Dumı'l-Mensûr, İV/659.
[736] Bkz. et-Tîbî, Şertıul-Tibi, H/57, rakam: 332; el-Kârî, Mirkât, 11/95, rakam: 382; el-Mubârekfûrî, Tuhfetu't-Ahvezi, . İV/167.
[737] Nitekim bu hadisi tereddütlü olarak kitabına alan İbnu'l-Kayyım, yukarıda bir nebze değindiğimiz gibi, hadisi aklar. dıklan sonra şöyle def: "Hocamız Ebul-Haccâc el-Mizzfnin şöyle dediğini işittim: "el-Hinnâ ifadesi bazı ravilerin h$~ tasıdır. Doğrusu bu kelime el-hitân'dır. el-Mefıâmilî de hocası et-Ttrmizrden hadisi bu şekilde rivayet etmiştir. Anla-sılan o ki, kelime satırın sonuna rast geldi ve nun harfi düştü. Bu sefer bazıları onu e!-hinnâ, bazıları da el-hayâ dj-ye rivayet ettiler. Esasında bu el-hitân'dır." İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 131, rakam: 295.
el-Kârî ise İbnu'l-Kayyım'ın bu değerlendirmesine itiraz eder. Rivayette ölçü, ravilerin onu nasıl rivayet ettiğidir yo^-sa kitaplarda yazılı olan değildir, der. Bkz. Esrar, s. 465, rakam: 35.
İbnu'l-Kayyım ve el-lrâkrnin, hatanın yazıdaki karışıklıktan Kaynaklanmıştır izahına bizim de katılmamız mümkon değil çünkü hadisi sadece et-Tirmizî rivayet etmemekledir. Ancak yukarıdaki değerlendirmelerde geçtiği üzere, e|. hinnâ kelimesi de uygun düşmemektedir. Tüm bunların yanında, fıtrata dair diğer hadislerde ef-hitân'ın geçmesi kelimenin bu olduğunu teyid etmektedir. Bkz. Müslim, et-Tahâre (2), bâbu hisâlil-fitra (16), rakam: 49-50.
[738] el-Munâvî, Feyzu'l-Kadir, 1/466, rakam: 919.
[739] Hadis ve hakkındaki düşünceler için bkz. İbn Adiy, Kâmil, VIIO3, rakam: 17; el-Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdfy V/56, rakam: 2420; el-Heysemî, Memeu'z-Zeva"td, V/157; es-Suyûtî, LeM, Ü/269; el-Kârî, a.g.e., s. 465, rakam: 3s; el-Elbânî, Safıîha, 111/407-8, rakam: 1420.
[740] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., S. 132, rakam: 295. ilgili hadisler için bkz. el-Buttarî, el-Libâs (77), bâbu mâyuzkeru fi'ş-şeyti (66), rakam: 5894-8; Ebû DâvOd, et-Tereccul (27), bâbu mâ câe fi'l-hıdâb (18), rakam: 4205; en-Nesâî, ez-Zine (16), el-hıdâb bi'l-hinnâ ve'l-ketem (16), rakam: 5096-7; İbn Mâce, el-Libâs (32), bâbu'l-hıdâb bil-hinnâ (32), rakam; 3622; et-Tmizt, el-Libâs (25), bâbu mâca li'l-hıdâb (20), rakam: 1753; Ahmedb. Hanbel, V/147, rakam: 213ûrji Ayrıca bkz. ibnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, İV/366.
[741] Bkz. es-Sehâvî, el-Fetâva'l-Hadisiyye, s. 105-7, rakam: 24; el-Emîr el-Kebîr, en-Nuhbetu'l-Behiyye, s. 92, rakarn; 230; es-Semhûdî, Gummâz, s. 163, rakam: 186; el-Âmirî, el-Ceddul-Hasîs, s. 159, rakam: 326; s. 234, rakam: 53^
[742] el-Beyhakî, I/33; HilâfÎyyât, 1/250; Şuabul-İmâfl, V/232.
[743] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 149-152.
[744] Ecîr-i müşterek: Herkese iş yapan kişi. Boyacı, ütücü, demirci gibi. Ecîr-i hâs: Bir kişinin yanında ücretli çalışan kimse.
[745] ei-Beyhakî, Ma'rife, VIII/338. Hanefiferden İmam Muhammed ile İmam Yûsuf ise Hz. Ömer ile Hz. Ali'nin ecîr-i müştereke tazminat ödetmesi rivayetini delil göstererek ecîr-i müşterekin kasdı olmasa bile -genel bir yangın olması, sel basması, düşmanın el koyması veya zarar vermesi gibi durumlar hariç- zarar durumunda tazminatta bulunacağını söylerler. Bkz. İbnu'l-Humâm, Fethu'l-Kadîr, VIÜ/62.
[746] Bkz. el-Kâvukcî, et-Lüfaul-Mersû; s. 71, rakam: 167.
[747] İbn Adiy, Kâmil, VI/302, rakam: 170. Benzer misaller için bkz. ez-Zehebî, Tertibu'l-Mevzûât, s. 55, rakam: 122-3.
[748] el-Katib, Târihu Bağdâd, XIV/216, rakam: 7505; es-Suyûtî, Tahziru'l-Havâs, s. 219, rakam: 141.
el-Hatîb hadisin tevili babında burada boyacılıkla hadise kendinden birşey kalanların, kuyumcularla da aslı olmayan hadisler düzenleyenlerin kastedildiğinin söylendiğini aktarır ancak, bu tevil makul ölçüler dışında katan bir zorlama olarak gözükmektedir. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın benzer tevili için bkz. el-Beyhaki, X/249 (el-Beyhakî, hadiste boyacılık ve kuyum işini yapanların kastedildiğini söylerek tevil etmez).
[749] İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 52, rakam: 60.
[750] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 153.
[751] Bkz. ei-Mevsılî, Muğni, s. 27.
[752] el-Ukaylî, Duafâ, H/176, rakam: 696.
[753] el-Beyhaki, i/6-7; Ma'rite, 1/235; Suğrâ, 1/87, rakam: 199; İbn Teymiyye, MİnhâC, İV/115; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, II/79; et-TahkikUEhâdîsi'I-Hilâf, 1/57-61; es-Subkî, Tabakât, V/82.
[754] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, M/213-5; il/874-9; el-Fîrûzâbâdî, Sifnı'sSeâde, s. 285; el-Mevsılî, Muğnî, s. 45; el-Huveynl, Cunnetu'I-Murtâb, İl/517.
[755] İbn Mâce, et-Tıb (31), bâbun fî eyyi'l-eyyâm yetilerim (22), rakam: 3487-8. el-Bûsırî her iki hadisin de sened yönüyle zayıf olduğunu belirtir. Bkz. Zevâid, s. 454-5. el-Elbâni ise hadise zayıf demekle beraber iki ayrı rivayetinin daha olduğunu belirtir, senedlerinde zayıf raviler bulunan mulâbi hadisleri de göz Önünde bulundurur ve tüm rivayetler bi-raraya getirildiğinde hasen olduğu kanaatine varır. 8kz. Sahıha, II/404-7, rakam: 766.
Hadisin tarikleri ve zayıflık yönlerinin tartışması için bfa. İbn Adiy, Kâmil, U/308, rakam; 78; el-Ukaylî, Duaia, 1/150, rakam: 187 (Burada, hacamat için bir gün seçmekle ilgili hadis bulunmadığım söyler); İbn Ebî Hâlim, iiel, 11/320, ra-: kam: 2477; ibn Hibbân, Mecfûhîn, 11/99-100, 111/20-1; ei-Nâkim, Mustedrek, İV/211, rakam: 7481, İV/409, rakam: 8255; el-Hatîb, Târihti Bağdâd, X/38-9, rakam: 5160; İbnu'l-Cewî, İlet, II/875-6, rakam: 1464, Mevzuat, İM/214-5 (Burada Abdurrahman b. Mehdînin şöyle söylediğini aktarır: Hz. Peygamberden hacamat olmayı emreden hadisler dışında (böyie detay bilgiler veren) birşey sabit değildir); ez-Zehebî, Mîzân, ÜI/53-4, rakam: 5564; el-Munzirî, Ter-1 ğîb, IV/315-6, rakam: 12; et-Tebrîzî, Mişkât, 11/512, rakam; 4573; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 184, rakam: 368; es-Su-yûtî, Leâtî, 11/410-2; el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, »10, rakam: 28110; ei-Aclûnî, Keşfu't-Hafâ, I/347-8, rakam: 1106. Benzer misaller için bkz. Ebû Dâvûd, et-Tıb (22), bâbun meta tustehabbu'l-hicâme (5), rakam: 3861; el-Beyhakî, Ma'rife, XIV/117; el-Hâşimi, Ebû Zur'a, H/568,757-8.
[756] Ebû Yala, Xll/150, rakam: 8; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, M/213; el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, »13, rakam: 28130; X/18, rakam; 28160; İbn Hacer, el-Metâlibu'l-Âliye, İt/360, rakam: 2478. Bu hadisin senedinde yer alan Yahya b. el-Alâ er-Râzî el-Becelî (dolayısıyla rivayeti) hakkındaki cerhler için bkz. el-Buhârî, Târih, VIII/297, rakam: 3069; İbn Adiy, Kâmil, Vll/198-200, rakam: 51; İbn Hibbân, MecrûhİN, 111/115-6; el-Beyhakî, IX/341, rakam: 19541; ez-Zehebî, Mizan, İV/397-8, rakam: 9591; ibn Hacer, Tehzib, XI/261-2, rakam: 7940; es-Suyûti, LeâlİI, İt/411; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, V792.
[757] 91-
[758] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/80-1; el-Mevstlî, MuğnİI, s. 29.
[759] Bkz. İbn Hacer, el-Kavlu'l-Musedded, s. 70-1; el-Huveynî, Cunnetu'l-Mutâb, 11/252.
[760] et-Tirmizî, el-Edeb (44), bâbu mâ câe fî duhûli'İ-hammâm (43), rakam: 2801; en-Nesâî, el-Gusl (4), bâbu'r ruhsatı fî duhûli'İ-hammâm (2), rakam: 399.
[761] el-Beyhaki, VII/309, rakam: 14805; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, I/277.
[762] Ebû Dâvûd, el-Hammâm (25), bâb: 1, rakam: 4011; İbn Mâce, el-Edeb (33), bâbu duhûli'İ-hammâm (38), rakam: 3748.
Hz. Peygamberin gençliğinde çıktığı ticaret seferlerinde hamamları gördüğü kabul edilirse, bu rivayetler, bilgisi var da nehyediyor seklinde de anlaşılabilir. Bu durumda, hamamlara girilirken avretlerin örtülmesine dikkat edilmemesi nedeniyle Hz. Peygamberin bu işe pek sıcak bakmadığı düşünülebilir. Ayrıca bizler, ez-Zehebî gibi birisinin hamama girmekten nebyeden hadislere yer vermesini, bu rivayetlere güvenme hususunda bir dayanak kabul ediyoruz. Bkz. et-Tıbbu'n-NebevİI, s. 46-7.
[763] Bu arada şunu hatırlatmak yerinde olacaktır: Hamamla ilgili sahih hadis yoktur diyen İbnu'l-Cevzî Kîtâbu Ahkâmi'n- i NisSüa kadınların hamama girmesine dair bir bab açmış ve pekçok hadisi -muhtemelen, ahlakî boyutları olduğu ; için- burada zikretmiştir. Bkz. Khâbu Ahkâmi'n-Nisâ, s. 45-8. İbnu'I-Cevzfnin bir

hadisi bir kitabında mevzu sayar-; ken başka bir kitabında deiil olarak zikretmesinin nedenleri hususunda bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/132-4 (Nured-drn Boyacıların tahkik etliği nüshadaki etüdü).
Hamamla ilgili hadisleri birarada görmek için bkz. el-Beyhakî, Şuab, Vİ/155-I64.
[764] el-Cevrekânî, Ebâtil, 1/344-5, rakam: 329.
[765] Bkz. İbn Ebî Hatim, ilel, 1/43, rakam: 94.
[766] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 153-156.
[767] e!-8eyhakî, VII/134-5; Sugrâ, 111/31, rakam: 2411.
[768] ibrm'f-Kayyım, a.g.e., s. 101, rakam: 184; el- Kârî, a.g.e., s. 442, rakam: 20.
[769] İbn Adiy, Kâmil, V/265, rakam: 442; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, II/233; İbnu'l-Kayyrm, a.g.e., S. 101, rakam: 185; İbn Ar-râk, Tenzihu'ş-Şeria, 11/31, rakam: 16; el-Kârî, a.g.e., s. 442, rakam: 20; el-Adûnî, Keştu'l-Hafâ, 1/226, rakam: 693; 1/442, rakam: 1435.
[770] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 101, rakam: 189; el-Kârî, a.g.e., s. 443, rakam: 21; eş-Şevkânî, a.g.e., s. 437, rakam: 1418.
[771] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., H/233; el-Kârî, ag.a, s. 444, rakam: 2i.
[772] İbnu'l-Cevzî,-a.g.e., H/233; İbnu'l-Kayyım, ag.e, s. 101, rakam: 190; ibnArrâk, ag.a, 11/29, rakam: 4; el-Aclûnî, a.g.e., !l/158, rakam: 2103; el-Kârî, ag.a, s. 285-6, rakam: 380; s. 443, rakam: 21; es-Suyîıtî, Leâlî, I/445; eş-Şev-kânî, a.g.e., s. 437, rakam; 1418; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 135. Rivayet ed-DeylemîAe geçmektedir. Bkz. IH/399, rakam: 5102.
[773] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., 11/333; il/233; İbnu'l-Kayyım, ag.e., s. 101, rakam: 191;ef-Kârî, Esrar, s. 443, rakam: 21; es-Suyûtî, a.g.e., 11/140; İbn Arrâk, ag.e., 11/182, rakam: 21. Keza bkz. el-Munâvî, Feyzu'l-Kadir, İV/159, rakam: 4875.
[774] Efendioğlu, Arap Olmayan Sahabiler, s. 76.
[775] ez-Zehebî devamında şöyle der: "Bu rivayetteki stkıntt ya Musa'dan ya da Behrâm'dan kaynaklanmaktadır." Mizan, İV/227, rakam; 8944. Keza bkz. Tecridu Esmâi's-Sahâbe, 1/14, rakam: 101. İbn Hacer bunun (Rasûlullah zamanında yaşamadığı halde ondan hadis rivayet eden) Ratan el-Hindî ve Mektebe b. Melkân el-Huvârizmînin uydurmaları kabilinden olduğunu söyler. İsâbe, 1/231. rakam: 521.
[776] ez-Zehebî, Muhtasaru't-Ebâtit ve'l-Mevzûât, s. 31-2, rakam: 2-
[777] el-Cevrekânî, Ebâtil, 11/260, rakam: 660; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/71; ei-Makdisî, Tezkire, s. 83, rakam: 1; el-Mev-sılî, Muğrii, s. 43.
[778] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 156-157.
[779] el-Mevsıiî, Muğni,$.2t.
[780] Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 39, rakam: 65; el-Aclûnî, Keşful-Hafâ, f/51, rakam: 118.
[781] Bican, Envâtu'l-Aşikîn, s. 626.
[782] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, t/157; Ibnu'l-Kayyım, Menâr, s. 61, rakam: 93.
[783] İbou'l-Cevzî, Mevzuat, 1/157; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 6), fakam: 94; el-Kâri, Esrar, s. 415; es-Suyûtî, LeâlİI, 1/106 (es-Suyütf nin hadise 'bu konudaki en sağlam hadistir1 deyip ardından da hasen hükmü vermesi, el-Acfûnînin de bunu nakletmesi garibür. 8kz. Keşful-Hafâ, il/284, rakam: 2644); el-Elbanî, DaHe, 1/207-8, rakam: 171.
[784] Bkz. Ebö DâvOd, el-Edeb (35}, bâbun fî tağyîri'î-esmâ (69), rakam: 4949; et-Vmizî, el-Edeb (44), bâbu mâ câe mâ yustehabbu mine'l-esmâ (64), rakam: 2833-4.
[785] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 60, rakam: 89; el Kâfi, Esrar, s. 373, rakam: 608.
[786] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., M/33; İbnu'l-Kayytm, a.g.e., s. 61, rakam: 90; İbn Arrâk, Tenzittu'ş-Şeria, Iİ/257-8, rakam: 86.
[787] Bkz. el-Hâkim, Mustedrek, 111/119, rakam: 4610; ez-Zerkeşî, İcâbe, s. 58-9; Ebû Gudde, Menâr dipnotu, s. 60,2 no-lu dipnot.
[788] Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 193, rakam: 418; es-Semhûdi, Gummâz, s. 100, rakam: 95; el-Kârî, Esrar, s. 197, ra kam: 180; el-Adûnî, Keşfu'l-Hafâ, s. 365-6, rakam: 1168.
[789] el-Beyhakî, DeHilu'n-Nubuvve, İV/212.
[790] İbnul-Kayyim, a.g.e., s. 116-7, rakam: 248,251; el-Kârî, a.g.e., s. 455, rakam: 29; el-firûzâbâdî, Sifru's-Seâde, sj 281; el-Mevsılî, Muğni, s. 26.
[791] İbnii'l-Cevzî, a.g.e., II/24; (bnu'l-Kayyım, ag.e., s. 116, rakam: 248; el-Kârî, a.g.e., s. 455, rakam: 29.
[792] el-Buhâri, Fedâilu-Ashâbi'n-Nebî (62), bâbu zikri Muâviye... (28), rakam: 3764-5-
[793] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, VII/476. Muâviye'nin medhi ve îemmiyle ilgili bazı mevzu hadister için bkz. İbnuT-Çevzî
[794] Bkz. Emtnî, Mi'yâr, s. 258.
[795] İbnu'i-Cevzî, Mevzuat, 11/27; es-Suyûtî, Leâtî, 1/426.
[796] el-Cevrekânî, Ebâlîl, I/200-4, rakam: 188-190; İbnu1-Cewî, Mevzuat, İt/25; es-Suyûlî, Leâlî, 1/425; e!-Makdisî, Tez fere, s. 92, rakam: 61.
[797] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 117, rakam: 254; el-Kârî, a.g.e., s. 455, rakam: 29.
[798] el-Kevser/108,1
[799] el-Kadr/97,1-3.
[800] et-Tırmiz't, Tefsîru'l-Kurân {48), bâbun ve min sûreti'l-Kadr (85), rakam: 3350 (hadise garîb der); el-Taberî, Camilimi Beyân, XXX/260; el-Hâkim, Mustedrek, ÜI/170-1, takam: 4796 (isnadı sahihtir der); es-Suyûtî, ed-Dwru1-Men$&,\ VIII/569. İbnu'l-Arabî ise rivayet hakkında sükût eder. Bkz. Arızetu'l-Ahvezi, VI/402-3, rakam: 3361.
[801] İbn Kesir, Tefsir, VIII/463; el-Mubârekfûrî, Tuhfeiu'l-Atıvezt, IX/197-8; Ebû Şehbe, İsriîliyyât, s. 329-30.
[802] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 117, rakam: 253; el-Kârî, a.g.e., s. 455, rakam: 29.
[803] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 118, rakam: 264; el-Kârî, a.g.e., s. 456, rakam: 29.
[804] Ebû Ya'lâ, XIII/429-32, rakam: 17-8; et-Taberânî, Evsal, Vlfl/38, rakam: 7076.
[805] Ahmedb. Hanbel, İV/421, rakam: 19725.
[806] İbn EblŞeybe, VIII/695, rakam: 67.
[807] Bkz. İbn Hacer, el-Metâtibu'l-Âliye, İV/İ 56-7, rakam: 4225.
[808] el-Buhârî, Târih, Vltl/334, rakam: 3220.
[809] İbn Adiy, Kâmil, VII/275-6, rakam: 115; el-Ukaylî, Duafâ, M379-81, rakam: 1993; ez-Zehebî, Mzân, IV/423-4, rakam: 9695.
[810] İbn Hibbân, Mecrûh'm, 111/99-101.
[811] el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, VIII/121.
[812] İbn Hacer, Takrib, s. 601, rakam: 7717.
[813] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, H/28.
[814] ez-Zehebî, a.g.e., İV/424, rakam: 9695.
[815] Bkz. el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, VIII/121.
[816] Bkz. es-Suyûtî, LeâS, 1/427, ibn Arrâk, Tenzihu'ş-Şerîa, 11/16-7, rakam: 35.
[817] fonu'l-Kayyim, Menâr, s. 117, rakam: 262-3; el-Kârî, Esrar, s. 455, rakam: 29.
[818] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 117, rakam: 255; el-Kârî, a.g.e., s. 455-6, rakam: 29.
[819] İbn Adiy, Kâmil, H/362, rakam 121. İbn Adiy bunu rivayet ellikten sonra şöyle der: "Bu hadis bu tarikle rivayet edilmektedir. Bunu Şeyh Muhammed b. Ali b. Halef (el-Atiâr) rivayet etmektedir. Muhammed b. Ali'nin böyle acaip rivayetleri vardır. Munkeru'l-hadistir ve benim kanaatimce hadisteki bela da ondan kaynaklanmaktadır." İbnu'l-Cevzî (Dua/â, İli/86, rakam: 3130) ve ez-Zehebî [Muğnî, H/616, rakam: 5835) bu zatı Dua/â'larına alarak, ibn Adty'in onun hakkındaki sözünü kısaca naklederler. eİ-Hatîb ise Muhammed b. Mansûr'un bu zatı tevsik ettiğini söyler. {Târihti Bağdâd, IH/57, rakam: 1002). Bununla beraber İbnu'l-Cevzî {a.g.e., 11/29) ile es-Suyûtî (Leâtf, 1/428) hadisin mevzu olduğunu belirtirler; doğru olan da budur.
[820] el-Mevsılî, Muğnî, s. 26; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 116, rakam: 249-50; el-Kârî, Esrar, s. 455, rakam: 29.
[821] el-Hâkim, Medhal, s. 163-4; el-Cevrekânî, Ebâlil, I/283, rakam: 266; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, H/48; İbn Arrâk, Tenzi-hu'ş-Şeria, li/30, rakam: 9; e!-Aclûnî, Keşfu't-Hafâ, I/33, rakam: 53; el-Hût, Esne'l-Metâlib, s. 37, rakam: 31; el-Kâ-vuteî, el-Lu'luu'l-Mersü', s. 30, rakam: 7.
Hatîboğlu'nun değerlendirmesi çarpıcıdır: "Adam Ebû Hanîfe'ye kızıyor, sövüyor. Bu sövgüsünü "An Rasûlillah..."diye naklediyor. Ama Ebû Hanîfe'yi canı ciğeri gibi seven birisi de gene aynı hadislerle gene hadis metoduyla onu göklere çıkarıyor." Bkz. Sofuoğlu, Hadislerin An/aşılmasındaki Güçlükler ve Bazı Problemler, s. 105 (M. Saîd HalİI-boğiu'nun müzâkeresi).
[822] et-Tayâlisi, s. 39-40, rakam: 309; el-Hatîb, Târihu Bağdâd, U/60, rakam: 454; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, VI/295; '}î IX/65; ei-Beyhakî, Ma'rife, î/206, rakam: 413; ibn Kesir, Menâkıb, s. 131; el-Hût, Esne'l-Metâlib, s. 37, rakam: 31; eş-Şevkânt, Fevâid, s. 362, rakam: 1229; el-Kârî, Esrar, s. 244, rakam: 235; el-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, lf/53-4, rakam: 1701.
[823] Bkz. el-Mevsıiî, Muğni, s. 16. e!-Beytıakî, Hz. Peygamberin Râf ızîlerin ve Kaderlerin çıkacağını haber verdiği riva-,* yelleri "eğer sahihseler, Hz.

Peygamberin haber vermiş olduğu bu husus çıkmıştır" der. Daha sonra zikrettiği hadisler ila zikretmediklerinin zayıf olduklarını söyler. Böylece bunlann sahih olmadıklarını genel bir değerlendirmeyle değerlendirmiş olur. Bkz. Delâil, VI/547-8.
[824] Senedleri itibarıyla, bu tür hadislerin mevzu olmadığını söyleyenler de vardır Bkz. el-Alâî, en-Nakdu's-Sahih, s. 3î-9, rakam: 1-2.
[825] Fazfur Rahman, Metodoloji, s. 59-61, 73-4.
[826] et-Taberânî, Evsaf, VII/263, rakam: 6506; el-Heysemf, Mecmeu'z-Zevâid, VIİ/206.
[827] et-Tırmizi, e!-Kader (33), bâb: 16, rakam: 2152.
[828] İbn Mâce, el-Mukaddime, bâbun fî zikri'l-Havâric (12), rakam: 173; el-Bûsırî, Zevâid, s. 52, rakam: 43; Ahmed b. Hanbel, İV/355, rakam: 19152; e!-Taberânî, Kebir, VIII/270, rakam; 8042. Daha pekçok rivayette Haricîlerin imanlarının hançerelerinden aşağı geçmeyeceği, okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacakları, bulundukları yerde katledilmeleri, onları Öldürene kıyamette ecir verileceği geçmektedir. Bkz. et-Buhâri, İstîîâbetu'Î-Murteddîn (88), bâbu kat-li'l-Havâric ve'l-Mulhidîn... (6), rakam: 6930-2; Müslim, ez-Zekât (12), bâbu zikri'l-Havâric ve sıfâtihim (47), rakam: 142-3; el-Lâlekâî, Şerh, VII/1303 vd.
[829] et-Taberî, Tehzibu'l-Asâr, II/656-7, rakam: 973.
[830] Ebû Dâvûd, es-Sunne (34), bâbun fi'l-kader (17), rakam; 4691; İbn Mâce, el-Mukaddime, bâbun fil-kader (10), rakam: 92; el-Beyhakî, X/203, rakam: 20869; Kitâbu'l-Kadâ ve'l-Kader, vr. 13-b, 14-4; Nursi, Mektubat, s. 97. ei-Beyhakî konuyla ilgili pekçok rivayet yanında şu acaip rivayeti de nakleder: "Kader (meselesin)den sakının çünkü bu Hristiyanlığtn bir parçasıdır." Kitâbu'l-Kadâ ve'l-Kader, vr. 16-b.
[831] et-Taberânî, Kebir, XI/74, rakam: 11142; İbn Hacer, el-Metâtibu'l-Âiiye, İN/78, rakam: 2927; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 1/141. Kaderiyye ilgili benzer misaller için bkz. el-Lâlekâî, Şerh, İV/590 vd.; el-Beyhaki, el-Hkâd, s. 191-2.
[832] İbmj'i-Kayyım, Menâr, s. 1İ7, rakam: 257; el-Kârî, Esrar, s. 455, rakam: 29. Geniş bilgi İçin bkz. Cihan, Uyduma Hadislerin Doğuşu, s. 156-170.
[833] İbnu'l-Kayyim, a.g,e., s. 117, rakam: 258; el-Kârî, a.g.e., s. 455-6, rakam: 29.
[834] İbnu'i-Kayyım, a.g.e., s. 117, rakam: 259; el-Kârî, a.g.e., s. 456, rakam: 29.
[835] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 158-165.
[836] Sıddîqî şöyle söyler: İbn Mâce tarafından kendi memleketi ûazvîn'in faziletleri hakkında rivayet edilen hadisler, ha-dîsçiler tarafından uydurma ilân edilmiştir." Bkz. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 174.
[837] İbnu'i-Attâr, Fetâvâ, s. 263, rakam: 30; İbnu'i-Kayyım, a.g.e., s. 117, rakam: 256; el-Kârî, a.ğ.e., s. 455, rakam: 29; el-Mevsılî, Muğni, s. 25; el-Hût, Esne'l-Metâlib, s. 589.
Şam bölgesiyle ilgili hadislerin yekûnu hususunda ihtilaf atmakla birlikte pekçok hadis uydurulduğu kesindir. Bunlardan birkaçı şunlardır: "Fitneler olduğu zaman, müslümanların sığınağı, Şam bölgesinin en hayırlı şehirlerinden Di-meşk şehrinin yanındaki el-Gûta bölgesidir." Ebû Dâvûd, el-Melâhim (31), bâbun fi'i-ma'kil mine'f-melâhim (6), h. no: 4298; es-Sunne (34), bâbun fi'l-hulefâ (9), rakam: 4640. "Şam bölgesi sîzlere müyesser olacak. O bölgede ikamet etmek için bir yeri tercih etmekte serbest bırakıldığınızda Dimeşk adlı şehri seçin. Çünkü bu şehrin el-Ğûta adlı bölgesi müslümanların fitneferden sığınaklar! ve barınağıdır." Ahmedb. Hanbel, İV/160. "Kıyamet günü Allah Şam'ın Hıms şehrinden yetmişbin kişiyi diriltecek. Onlara ne hesab vardır, ne de azap." es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, Iİ/446, rakam: 7540. "Şam'da otur. Orası Allah'ın hayırlı toprağıdır. Rabbin hayırlı kulları orayı seçer. Orayı arzulamazsa-nız Yemen'de oturun. Göllerinden suvarın. Allah Teala Şam'a ve orada oturanlara vekil olduğunu bana bildirdi." Ebû Dâvûd, el-Cihâd (9), bâbun fî sukne'ş-Şâm (3), rakam: 2483. Bu rivayetlerin değerlendirmesi hususunda bkz. Guil-•¦: laume, TTie Trad/ft'ons o/tefam, s. 48-9.
Şehirlerin faziletleriyle ilgili oiarak uydurulan hadisler hususunda geniş bilgi için bkz. Kaya, Hamit, Şehirlerin Fazileti ile İlgili Hadisler.
[838] Ibnu'l-Kayyım, Menâr., s. 117, rakam: 260; el-Kârî, a.g.e., s. 456, rakam: 29.
[839] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 165-166.
[840] et-Âmirî, el-CedduWasî$, s. 174, rakam: 360.
[841] el-Beyhakî, VIİ/276; A/âb, s. 163, rakam: 486.
[842] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, İl/303; İbn Himmât, Tenkit, s. 136-7; el-Mevsılî, Muğnî, s. 40.
[843] Ebû Dâvöd, el-Etime (21), bâbun fîekli'l-laîım (21), rakam: 3778 (hadise kavi değildir, der); el-Beyhaki, VII/280, rakam: 14626-7; Şuaö, V/91, rakam: 5898 (Ebû Ma'şer*in kavı olmadığını söyler); en-Nesâî, es-Sıyâm (22), zikıu'l-ihtilâf alâ Muhammed b. EbîYa'kûb... (43), rakam: 2242 (bunu Ebû Ma'şefin munker hadisleri arasında zikreder); İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, X/686; et-Tebrîzî, Mıskal, İl/450, rakam: 4215.
[844] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, II/303; İbn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, II6248, rakam; 56; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 159, rakam: 498. Muasır el-Gazâli de buna "batıldır", der. Bta. Sürme, s. 103.
[845] el-Buhârî, el-Vudû (4), bâbu men lem yetevedda' min lahmi'ş-şâti ve's-sevîk (51), rakam: 208; el-Etime (70), bâbu kati'l-lahmi bi's-sikkîn (20), rakam: 5408; Müslim, el-Hayz (3), bâbu neshi'l-vudû mimmâ messeti'n-nâr (24), rakam: 92; et-Tırmizî, el-Etime (26), bâbu mâ câe ani'n-Nebî mine'r-ruhsati fî kafi'l-fahmi bi's-sikkîn (33), rakam: 1836; el-Beyhaki, VII/280, rakam: 14628; Şuab, V/91-2, rakam: 5899.
[846] İbmj'i-Cevzî, Mevzuat, III/36-8; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 130, rakam: 291; el-Kârî, a.g.e., s. 463, rakam: 33; el-Mevsılî, Muğnî, s. 40.
[847] el-Ukaylî, DuaiS, 111/191.
[848] Bkz. ez-Zehebî, Mizan, 111/224-5, rakam: 6222.
[849] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, HI/36-8.
[850] et-Taberânî, Kebir, VIIİ/249, rakam: 7977.
[851] Bkz. el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, V/24-5.
[852] Bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 80, rakam: 160.
[853] Bkz. es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağir, I/475, rakam: 3073.
[854] es-Suyûtî, Leâlî, H/256.
[855] Bkz. el-Hatîb, Târihu Bağdâd, 111/163, rakam: 1205; VJI/283, rakam: 3782; »125, rakam: 5254.
[856] Bkz. e\-Munâvi Feyzul-Kadîr, 111/18),rakam:3073.
[857] Bkz. ez-Zebîdî, İthâfu's-Sâde, V/670-1.
[858] Bkz. ibn Hacer, el-Metâlibul-Âliye, 11/327, rakam: 2387.
[859] Bkz. ibn Hacer, üsâmıl-Mîzan, 111/446, rakam: 1735.
[860] Bkz. el-Beyhakî, VII/68.
[861] Bkz. «t-Beyfutf, DÜ358-61.
[862] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 166-168.
[863] Bkz. el-Mevsılî, Muğnî, s. 40; İbnu'i-Attâr, Fetâvâ, s. 258, rakam: 19; İbnul-Kayyım, Menâr, s. 128, rakam: 288; es-Sağânî, Mevzuat, s. 66-7, rakam: 111-6, s. 70-1, rakam: 120-6; es-Sehâvî, el-Fetâva'l-Hadîsiyye, s. 237-42, rakam: 52; el-Kâri, Esrar, s. 463, rakam; 33; el-Emîr el-Kebir, en-Nuhbetu'l-Behiyye, s. 44, rakam: 73; el-Elbânî, Daîfe, 1/73-4, rakam: 20; el-Âmirî, el-Ceddu'l-Hasîs, s. 143, rakam: 278; s. 157, rakam: 322; s. 185, rakam: 397; s. 248, rakam: 583.
[864] Bkz. el-Fîrûzâbâdî, Sifrus-Seâde, s. 283. Keşkekle ilgili olarak bkz. el-Mevsılî, Muğni, s. 40; ei-Elbânî, DaÎfe, il/133-4, rakam: 690.
[865] İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 51; ez-Zetıebî, Mizan, f/134; es-Sağânî, Mevzuat, s. 70; es-Sefıâvî, Mekâsid, s. 141; es: Suyûtî, Leâü, N/224; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 157; eş-Şeybânî, Temyîz, s. 152; el-Hût, Esne'l-Metâiib, s. 158; el-Kârî, £srar, s. 159, 406; el-Aclûnl, Keşful-Hafâ, I/278.
[866] el-Beyhakî, Şuab, V/102. el-Beyhakî burada İbnu'l-Mubârek'ten 'mercimeğin hiçbir peygamber tarafından övülme-digini1 söylediğini nakleder.
[867] el-Beyhakî, Şuab, V/102.
[868] el-Beyhakî, Ma'rife, XIV/Î39. Bkz. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, lil/35-4; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 80, rakam: 159; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 170, rakam: 526; es-Suyûtî, Leâiî, HI/247-53; el-Kâri, Esrar, s. 130, rakam: 58; el-Eserî, Temyîz, s. 31.
[869] İbnu'l-Kayyim, Menâr, s. 130, rakam: 293; el-Kârî, a.g.e., s. 464, rakam: 34.
[870] Bk2. İbnu'i-Attâr, Fetâvâ, s. 260; es-Semhûdî, Gummâz, s. 70, rakam: 56.
[871] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, IH/62; es-Suyûtî, Leâii, II/276; el-Kârî, Esrar, s. 151-2, rakam: 103; el-Aclünî, Kesfu'l-Hafâ, H/336, rakam: 2897; İbn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, 11/270, rakam: 17.
[872] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 168-169.
[873] el-Mevsılî, a.g.e., s. 41; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 56, rakam: 79, s. 130, rakam: 294. Son derece İlginç tasvirli Horoz rivayetleri için bkz. Ebu'ş-Şeyh, KHâbu'l-Azame, s. 186-8, rakam: 29-39; s. 457-9, rakam: 79-89.
[874] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 55, rakam: 77. Bir diğer misal için bkz. et-Taberânî, Kebîr, Vlll/68, rakam: 7391.
[875] e!-Bufıârî, Bedu'l-Halk (59), bâbu hayri mâli'I-muslim ğanem.. (15), rakam: 3303; Müslim, ez-2kr (48), bâbu istıhbâ-bi'd-duâ inde siyahi'd-dîk (20), rakam; 82.
[876] Abdurrezzâk, XI/262-3, rakam: 20498; Ahmedb. Hanbel, İV/115, rakam: 17031; W193-4, rakam: 21737; EbûDâ-vûd, el-Edeb (35), bâbu mâ câe fi'd-dîk

ve'l-behâim (115), rakam: 5101.
[877] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 106, rakam: 194; el-Kârî, a.g.e., s. 446, rakam: 23.
[878] İbnu'I-Cevzî, 8.g.e., IH/9; İbnu'i-Kayyım, a.g.e., s. 106, rakam: 195; el-Kârî, a.g.e., s. 446, rakam: 23. '
[879] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 107, rakam; 202; el-Kârî, a.g.e., s. 448, rakam: 23. Hadîs için bkz.el-Buhârî, e/-Ecte-bu'l-Mufred, bâbu îebfıi'l-hamâm (628), s. 441, rakam: 1300; Ebû Dâvûd, el-Edeb (35), bâbun fi'l-la'bi bi'l-haftıâm (65), rakam: 4940.
[880] Ibnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 108, rakam: 203; el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 24.
[881] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., H/235, IH/8; İbnu'l-Kayyım. a.g.e., s. 108, rakam: 204; İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzân, VI/195, rakam: 696; el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 224; el-Adûnî, a.g.e., I/400, rakam: 1286; e!-Kâvukçî, et-Lu'luu'l-Mersû', s. 80, rakam: 195.
[882] Bkz. İbnu'i-Cevzî, a.g.e., H/3034; es-Suyûtî, a.g.e., II/227; ibn Arrâk, a.g.e., H/249, rakam: 59; el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 24; el-Kâvukçî, a.g.e., s. 80, rakam:196.
[883] İbn Mâce, et-Ticâre (12), bâbu ittihâzi'l-mâşiye (69), rakam: 2307.
[884] Bkz. İbn Htbbân, Mecrûhîn, 11/107-9; İbn Ebî Hâlim, Kitâbu'i-Cerb, VI/198, rakam: 1090; ez-Zehebî, Mizan, 111/145, rakam: 5891; İbn Hacer, Tehzib, VII/365, rakam: 589.
[885] Bkz. ibn Hibbân, a.g.e., II/98-9; el-Cûzecânî, Ahvâlu'r-Ricât, s. 127, rakam: 211; İbn Ebî Hatim, a.g.e., VI/157, rakam; 865; ei-Hatîb, Tân'hu Bağdâd, XI/279-80, rakam: 6051; ez-Zehebî, a.g.e., İH/43, rakam: 5531; İbn Hacer, a,g.e., VII/133, rakam: 279; Takrib, s. 385, rakam: 4493.
[886] es-Suyûtî, Leâlî, H/227.
[887] es-Sehâvî, Mekâsid.s. 175, rakam: 371.
[888] el-Kârî, a.g.e., s. 449, rakam: 24.
[889] Bkz. EbûDâvûd,el-Elime(21), bâbun fîekli luhûmi'l-hayl (25), rakam: 3790; İbnMâce,ez-Zebâih (27), bâbu luhûmi'l-biğâl (14), rakam: 3198.
[890] Bkz. en-Nevevî, Şerh, XIII/96; el-Kurlubî, Muinim, V/229; el-Ubbî, Şerh, VII/29; ibn Hacer, Fethul-Bâri, XI/82-6. Bazılarının at eti yemenin nesholduçjuna dair yaklaşımlarına verilen cevaplar İbn Haeer'den okunabilir.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 169-170.
[891] e/-Bey/iatf,VII/287-8.
[892] İbnu'l-Attâr, Fetâvâ, s. 258.
[893] el-Mevsılî, Muğnî, s. 44. Bkz. İbnu'l-Cevzî, /tef, il/782-3, rakam: 1304-5; el-Kâvukcî, el-Lu'luu'l-Mersû', kam: 622.
[894] Bkz. es-Semhûtfi, Gummâz, s. 209, rakam: 270.
[895] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 171.
[896] el-Ukaylî, Duafa, 11/139, rakam: 628; 11/321, rakam: 909; el-Mevsılî, Muğnî, s. 35; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s 63, takanı: 104; s. 125, rakam: 282.
[897] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 62, rakam: 99. Mevlana Taki Emînî güzel yüze bakmak lûtîlik şüphesini uyandırmafdarJır. Bu ise peygambere nisbet edilemez, der. Bkz. tJli'yâr, s. 195. Esrar sahibi el-Kârî de "güzel yüze bakmak ibadettir" mevzu hadisini zikredip İbnu'l-Kayyım vasıtasıyla İbn Teymiy-ye'den mevzu olduğunu aktardıktan sonra, güzel yüze bakmayı tavsiye eden ve içinde İbadet ifadesi geçmeyen, bunun yerine gözün görme kuvvetini artıracağından bahseden zayıf rivayetleri delil getirerek bu rivayetin zayıf olduğunu söyler. {Esrar, s. 355-6, rakam: 561; s. 416, rakam: 7}. Ancak Ebû Nuaym'ın Hiiyetu'i-Evliyâ'smdan (İH/201 -2) delil getirdiği "güzel kadına ve yeşile bakmak gözü kuvvetlendirir hadisini mevzu olarak değil de zayıf olarak kabul etmesi ise çok ilginçtir. Çünkü hadis açıkça yabancı bir kadına bakmayı teşvik etmektedir. Ayrıca şu eser sahiplerinin belirttiği gibi bu rivayet olsa olsa mevzudur, başka birşey değil. Bkz. es-Sağânî, Mevzuat, s. 48, rakam: 65; el-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 11/317, rakam: 2810; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 200, rakam: 657; ez-Zehebî, Mizan, 111/627, rakam: 7863; el-Elbânî, Daife, 1/165, rakam: 133.
Bu manada ilginç bir rivayet daha vardır: "Yüzü en güzel olan insanlara imam olur." ez-Zehebî, Tertibu'l-Mevzûât s. 155, rakam: 474. Benzer manalı bir rivayette de şöyle geçer: 'Yeşilliğe bakmak, gözün pasını açar;
güze! kadına bakmak ise gözü cilalandırır." el-Kuzâî, Şihâbü'i-Arıbâr, s. 78, rakam: 206.
[898] Bkz. ibn Hibbân, Mecrûhîn, II/83-4.
[899] Bkz. Ibnu'l-Cevzî, Mevzuat, i/160.
[900] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 63, rakam: 105.
[901] ei-Heysemî, Mecmeuz-Zevâid, Vlli/47.
[902] et-Taberânî, Evsaf, VIII/385, rakam: 7743.
[903] Keza es-Suyûtî de el-Câmiu's-Sağifde rivayet etmiştir: 1/81, rakam: 511.
[904] el-İclî, Ma'rifetu's-Sikât, il/166, rakam: 1340.
[905] Oysa el-Heysemî sahih demek bir yana hadise zayıf demektedir.
[906] Bkz. el-Munâvî, Feyzu'l-Kadir, 1/312, rakam: 511.
[907] es-Suyûtî, Leâlî, 1/112-3. Keza bkz. Emînî, Mi'yâr, s. 195-7.
[908] Durum ne olursa olsun, güzel yüzlülerle ilgili hadisler hususundaki tartışmanın bitmeyeceği gözükmektedir. Ebû Gudde "hepsi de zayıf tarikli olan" güzel yüzlülerle ilgili hadisler vardır derken (bkz. es-Sehâvî, Mekâsid, s. 80-1, rakam: 161; s. 446, rakam: 1250; es-Suyûtî, Leâii, 1/112-120; 11/76-81; el-Adûnî, Keşfııl-Hafl 1/176-7, rakam: 527; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 183; Ebû Gudde, Menâr dipnotu, s. 125,2 nolu dipnot), el-Elbânî ise bu kapsama dahil hadislerin de bulunduğu beş hadise mevzudur demiştir. Bkz. Daife, 1/163-6, rakam: 130-4. ed-Oumeynî de postacı ile ilgili yaptığımız tevil için "bu teviller her ne kadar uzaK olsa da hadisin nekâretini hafifletmekte, diğerleri ise uzak bile olsa tevil ihtimaline sahip değillerdir" demektedir. Mekâyis, s. 196-8.
[909] Emînî, Mi'yâr, s. 225.
[910] el-Fettenî, Tezkiretu'l-Mevzûât,s. 130;eş-Şevkânî, Fevâid, s. 132, rakam:386;es-Sehâvî, Mekâsid,s.255, rakam: 605; el-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 11/15, rakam: 1570; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 94-5.
[911] es-Sehâvî, Mekâsid, s. 285, rakam: 699; el-Kârî, Esrar, s. 246, rakam: 296; el-Aclûnî, a.g.e., il/62-3; eş-Şeybânî, Temyiz, s. 107.
[912] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 171-173.
[913] el-Gazâlî, ihya, II648; 111/151; el-Fetteni, Tezkiretu'l-Mevzûât, s. 145; el-Kârî, a.g.e., s. 131, rakam: 59.
[914] Bkz. ibn îeymiyye, Mnhâcu's-Sunne, İV/116; İktizâ; s. 173,300; ei-UevsıIÎ, Muğnî, s. 33, 36; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 111, rakam: 223; el-Kârî, Esrar, s. 452, rakam: 27; es-Sehâvî, et-Fetâva'l-Hadisiyye, s. 178, rakam; 41; e(-Hût, Esnel-Metâtib, s. 586-7; el-Elbânî, Daife, 11/89, rakam: 624.
[915] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat H/203; İbn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, 11/157, rakam: 33; el-Leknevî, el-Asâru'l-Merfûa, s. 97. Hadis için bkz. el-Beyhakî, Ştıab, III/367, rakam: 3797.
[916] el-Ukaylî, Duafâ, IH/252, rakam: 1253.
[917] İbnu'l-Cevzî, a.g.e., N/203.
[918] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 111-2
[919] Bkz. el-Hût, Esne'l-Mefflib, s. 476, rakam: 1522.
[920] et-Taberânî, Kebîr, X/77, rakam:10007; el-Beyhakî, Şuab, IH/365, rakam: 3792; Kitâbu Fedâilil-Evkât, s. 455-6, rakam: 246.
[921] et-Taberânî, Evsaf, X/140-1, rakam: 9298; el-Beyhakî, Şuab, HI/365-6, rakam: 3793-4.
[922] el-Beyhakî, a.g.e., M/365, rakam: 379î; M/366, rakam: 3795.
[923] el-Beyhakî, a.g.e., IIİ/366, rakam: 3795.
[924] Eserin b maddesinde bu zatın ismini bulamadık.
[925] ibn Hibbân, Mecrûhîn, IH/97.
[926] es-Sehâvî, Mekâsid, s. 431, rakam: 1Î93.
[927] Bkz. ibn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, 11/158, rakam; 33.
[928] el-Leknevî, el-Asânj'l-Meriûa, s. 97.
[929] Bkz. ibn Himmât, Tenkit, s. 111.
[930] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 112-3.1 nofu dipnot.
[931] el-Ukaylî, Duafâ, İli/252, rakam: 1253
[932] Geniş bilgi için bkz. es-Suyüti, en-Nuketu'l-Bedîât, s. 198-200; Leâii, 11/111-3. Konuyla ilgili rivayetleri görmek için bkz. el-Beyhakî, KHâbu FedâiM-Evkât, s. 452-4.
[933] Bkz. ibn Teymiyye, Minhâc, İV/116; İktizâ] s. 293,301; et-Fetâval-Kubrâ, 11/261-2, rakam: 221; el-Mevsılî, Muğnt, s. 33, 36; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 96,

rakam: 170; el-Fîrûzâbâdî, Sifnı's-Seâde, s. 282; es-SemhM, Gummâz, s. 232, rakam: 325. Ebû Gudde'nin Menâr dipnotunda (s. 96, 4 nolu dipnot) belirttiğine göre, İbn Hacer recep yayındaki namaz, oruç ve diğer ibadetlerin faziletlerine dair mevzu hadisleri Tebyinu'l-Aceb bimâ Verede fi Fadli Receb adlı eserinde toplamış ve bu eser 1351 yılında KahÎre'de 35 sayfa olarak basılmıştır. Bizlerin bu esere ulaşması mümkün olmadı.
el-Leknevî de namazlara dair mevzu rivayetleri el-Asâru'l-Merfûa fil-Ahbâri'l-Mevzûa adlı güzel çalışmasında biraraya getirmiştir.
[934] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/124-5; İlel, N/555, rakam:913; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 95, rakam: 168; ibn Arrâk, Tenzi-hu'ş-Şeria, İl/90, rakam: 50; el-Aclûnî, Keşfu'i-Hafâ, I/423-4, rakam: 1358; es-Suyûtî, Leâlî, II/55-6; eş-Şevkânî, Fe-vâid, s. 61, rakam: 146; el-Leknevî, a.g.e., s. 62-77.
es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîfüe hadise zayıf der. (|l/9, rakam: 4411). el-Munâvîise Hafız ef-lrâktnin Şeriıu't-Tİrmi-z/sinden nakille hadisin çok zayıf olduğunu, bunun yanında ed-Deyiemtnin {11/401-2, rakam: 3093-5) hadisi üç tarikle rivayet ettiğini söyler. {Bkz. Feyzu'i-KadÎr, İV/18, rakam: 4411). Hadisi Abdulkâdir el-Geylânî de Gunye'de zikreder. (1/175). Bununla beraber, el-Leknevrnin dediği gibi, bu hadis muhaddislerin ittifakıyla mevzudur. Bkz. el-Leknevî, a.g.e., s. 63.
[935] İbn Mâce, es-Sıyâm (7), bâbu sıyâmi eşhuri'l-haram {43), rakam: 1743.
[936] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 97, rakam: 173.
[937] et-Taberânî, Kebir, X/287.
[938] Bkz. ibn Adiy, Kâmil, III/85-7, rakam: 6; İbnu'l-Cevzî, Duafâ, I/265-6, rakam: 1158; ez-Zehebî, Mizan, 11/12, rakam: 2631.
[939] Bkz. el-Beyhakî, Kıiâbu Fedâiti'l-Evkât, s. 107. el-Beyhakî rivayet hususunda şöyle der: Dâvûd bin Atâ kavî değildir. Oysa yine İbn Abbas'tan Hz. Peygamberin böyle yaptığı rivayet edilmiştir. Dâvûd Hz. Peygamberin uygulamasını nehye çevirip tahrif etmiştir. Bununla beraber, rivayeti sahihse bu tenzîhe hamledilir. Nitekim eş-Şâfiî de bu babla şöyle demiştir: 'Bir kimsenin ramazan dışında bir ayı oruçlu geçirmesini hoş görmem.' eş-Şâfiî bu sözüne Hz. Âi-şe'den gelen şu hadisi mesned almıştır: 'Rasûlullah o derece oruç tutardı ki, arttk orucu bırakmaz derdik. Bazan de öyle orucu terk ederdi ki, arlık oruç tutmaz derdik. Ben Rasûlullah'm ramazan dışında bir ayın tamamını oruçlu geçirdiğini görmedim. Şaban ayı kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunu da görmedim.' eş-Şâfiî haftanın bir gününü de sürekli oruçlu tutmayı kerih görmüş ve bir cahilin görüp te farz sanmasından çekindiğinden dolayı böyle söylediğini belirtmiş, sonra da şöyle demiştir: 'Böyle bir oruç tutarsa (zikri geçen ihtimal de yoksa), bu iyidir.' el-Beyhakî bu nakilleri yaptıktan sonra şöyle söyler: Dolayısıyla eş-Şâfiî keraheti cafiilin şeriatın aslından sanması tehlikesi sebebiyle söylemiştir. Böylece (yukarıdaki rivayet sahihse} kerahetin sebeüi anlaşılmış olmakladır. Bkz. s. 90,106-9.
[940] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 98, rakam: 174.
[941] İbnu'î-Kayyım, Menâr, s. 99, rakam: 175; es-Suyûtî, LeâlİI, II/58-9; İbn Arrâk, Tenzîhu's-Şeria, II/92, rakam: 52; eş-Şevkânî, Fevâid, s. 63, rakam: 148; el-Leknevî, el-Asâru'l-Merfûa, s. 82-3. Konuyla ilgili rivayetleri görmek için bkz. el-Beyhakî, KHâbu Fedâiti'l-Evkât, s. 118-134.
[942] İbn Teymiyye, Minhâc, İV/116; İbnu'l-Kayyım, a.ge., s. 95, rakam: 166.
[943] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 11/117; İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 4, rakam: 48; ei-Kârî, Esrar, s. 404; İbn Anâk, a.g.e., II/84, rakam: 29.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 173-176.
[944] İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 63, rakam: 106,110, rakam: 210;el-Kâvukcî, et-Luluu'l-Mersû', s. 233; el-Fîrûzâbâdî, Sif-ru's-Seâde, s. 286.
[945] Bta. el-Kannûcî, el-tzâa E mâ Kâne ve mâ Yekûnu beyne YedeyfsSâa, s. 97.
[946] Bkz. Fazlur Rahman, Metodoloji s. 59.
[947] İbnu'l-Kayyım, Menâr,s. 110. İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/194.
[948] İbn Adiy, Duafâ, H/48, rakam: 41; V/308, rakam: 490; Ebû Ya'lâ, 11/160-1, rakam: 851; İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/193; ei-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid VII/257; İbn Hacer, ei-Metâlibu'l-Âliye, İV/341, rakam: 4549; es-Suyûtî, LeâiİI, H/390 (hadisin sağlam bir tariki daha olduğunu söyler); ibn Arrâk, Tenzinu's-Şeria, H/348, rakam: 11 .
[949] ibn Mâce, el-FSen (36), bâbu'l-âyât (28), rakam: 4057; el-Hâkim, Mustedrek, İV/428, rakam: 8319 (hadisin es-Sa-hîhayrim şartlarına göre sahih olduğunu fakat tahrîc etmediklerini söyler ancak ez-Zehebî Telhfööe 'zannedersem mevzudur, der); İbn Kesîr, Bidâye, VI/257; es-Suyûtî, ed-Dunv'i-Mensör, III/395; el-Bûsırî, Zevâidu ibn Mâce, s. 523-4, rakam: 1360.
[950] Bkz. el-Hindî, Kenzu'İ-Ummâl, XIV/2i1, rakam: 38432.
[951] Bkz. es-Sindî, Şerh, H/502.
[952] Bkz. ez-Zehebî, Mîzân, 111/308, rakam: 6534; ibn Hacer, Tehzîb, VIII/173, rakam: 5442.
[953] Bkz. es-Sincfi, a.g.e., H/502.
[954] Bkz. ei-Ukaylî, Dualâ, fll/328-9, rakam: 1348.
[955] ibn Adiy, Kâmil, V/383, rakam: 579. [el-Buhârî rârifi'inde bu zatın İsmini verip ne kendisi ne dB rivayeti
hakkında birşey söylemez. VII/18, rakam: 81 j.
[956] Bkz. ibn Ebî Hatim, Kitâbu'l-Cerh, VI/388, rakam: 2160. [Tehzitfte bu söz el-Hâkim'in sözü olarak geçmektedir. Bu mümkün değildir çünkü el-Hâkim'in vefatı 405'dir. Ayrıca el-Hâkim bu zatın hadisini MustedreKMe rivayet etmektedir. Bunun el-Hâkim değil de el-Hakîm et-Timizi (280/893) olduğunu kabul etsek bile iki ismin yazılışı (zabtı) farklıdır. Dolayısıyla isim Tebzîtffe yanlış yazılmıştır].
[957] el-Mizzî, Tehzibu'l-Kemâl, XXII/461-3, rakam: 4554.
[958] Bkz. ez-Zehebî, Muğni, U/495, rakam: 4777. Bu zat hakkında ayrıca bkz. İbn Hibbân, Mectûhin, 11/197; İbnu'l-Cevzî, Duafâ, lil/237, rakam: 2629; ez-Zehebî, Kâşif, 11/102, rakam: 4318.
[959] ei-Ukaylî, Duafâ, N/304, rakam: 882.
[960] Bkz. İbn Ebî Hatim, KÜâbu'l-Cerh, V/177, rakam: 630.
[961] Bkz. ez-Zehebî, Muğni, I/352, rakam: 3320; Mîzân, li/499-500, rakam: 4590; Kâşif, I/592, rakam: 2942.
[962] Bkz. İbn Hacer, Tehzib, V7387-8, rakam: 3689.
[963] et-Tırmizi, el-llm (42), bâbu mâ câe fi'l-ehzi bi's-sunne... (16), rakam: 2678.
[964] Bkz. el-Mizzî, Tehzibu'l-Kemâl, XVI/257, rakam: 3521 {Kitâbu'sSikâtta Abdullah maddesinde bu zatı bulamadık).
[965] ed-Dârekutnî, İlel, VİI64-5, rakam: 1046.
[966] İbnu'l-Cevzî, Mevztfâf, İH/197-8.
[967] Bkz. İbnu'l-Cevzî, İlel, fl/854-5, rakam: 1429.
[968] es-Suyûtî, Leâli, H/394.
[969] el-Hût, Esne't-Metâlib, s. 565-6.
[970] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 176-179.
[971] e!-Mevsılî, Muğni, s. 43; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 354-5, rakam: 921. el-Kârî hadisin zayıf olduğunu söyler. Bkz. Esrar, s. 290-1, rakam: 390; s. 367, rakam: 594; s. 467.
[972] İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 65, rakam: 119.
[973] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, İII/76.
[974] Bkz. et-Taberânî, Evsat, X/104, rakam: 9218.
[975] el-Heysemî, Memeu'z-Zevâid, X/?38.
[976] es-Suyûtî, ei-Câmiu's-Sağir, 1/114, rakam: 745.
[977] el-Munâvî, Feyzu'1-Kadir, f/399, rakam: 745- [el-Munâvfnin atıfta bulunduğu hadîsi İbn Huzeyme'nin eksik olan matbu nüshasında bulamadık].
[978] İbnul-Kayyım, Menâr, s. 66, rakam: 120; el-Fîrûzâbâdt, Sifm's-Seâde, s. 279; el-Mevsılî, Muğnî, s. 21.
[979] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/171 -2; İbnu'f-Kayyım, Menâr, s. 66; el-Heysemî, Mecmu'z-Zevâid, X/268; Yardım, Mesne-vi Hadisleri, s. 126. Başka misâller için bkz. Câmî, Nakdu'n-Nusûs, s. 50; el-Kâvukcî, el-Luhu'l-Mersû', s. 170, rakam: 514; el-Hakîm et-Tirmizî, NevâdinıWsût, H/389; Bîcân, Envâm'l-AşikİN, s. 22-3; Saklan, Ebû Bekir Muhattı-med el-Kelâbâzi ve Maâni'l-Ahbâr, s. 205. Akılla ilgili hadisleri birarada görmek için de bkz. İbn Ebi'd-Dunyâ. ei-Ak-lu ve Fadluh, hzr. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrut-1993.
[980] Bkz. Ebû Nuaym, HİIye, VII/318; el-Gazâlî, İhya, 1/89; İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâva, XVItl/336-8; XXXV/153; es-Sehâvî, Mekâsid, s. 118, rakam: 233.
[981] Bkz. el-Kettânî, Cedelu'l-Akl, s. 470-1.
[982] Bkz. el-Kâri, Esrar, s. 421, rakam: 10.
[983] Bkz. İbnu'i-Cevzî, Mevzuat, f/177.
[984] Bkz. el-Ukaylî, Duatâ, 111/175, rakam: 1169.
[985] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 67, rakam: 122.
[986] Bkz. el-Mevsılî, Muğni, s. 21.
[987] Bkz. Keşful-Haiâ, 1/236-7.
[988] el-Elbârtî, Daiie, 1/53. Akılla ilgili hadislerin değerlendirmesi hususunda bkz. eş-Şerkâvî, es-Sûfiyyetu ve'l-Akl, s. 8i 102;eİ-Huveynî, Cunnetu'1-MüHâb, 1/59-76.

[989] ei-Alûsfden nakleden Ebû Şehbe, İsrailiyyât, s. 291.
[990] e!-Beyhakî,Şuaû,VII/14.
[991] Bkz. İbn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne, İV/116,118. İbn Teymiyye Aranîtere ceza olarak yapılanları da kesin bilgi oU • rak değerlendirir.
[992] Bkz. IbnAbdiiber, Temhid, MI/318.
[993] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 180-182.
[994] Bkz. eİ-A'zamî, Menhec, s. 49.
[995] Hz. Peygamberin Kur'ân'a muhalefet etmeyeceğini söylerken, bu sâzden, onun Kur'ân dışında hüküm getirmeyeceği anlamını çıkarmamak gerekir. Çünkü Hz. Peygamber teşrîde ikinci kaynaktır. Bununla beraber, onun koyduğu hükümler herhangi bir açıdan Kur'ân'a ayktrılık taşımazlar.
[996] 9kz. İbnu'l-Kayyjm, Menâr, 80-4.
[997] et-Taberânî, Evsat, 1/133, rakam: 152.
[998] Bkz. el-Buhârî, el-Edebu'l-Mufred, s. 163, rakam: 532; ei-Taberânî, Kefe/r, V/190, rakam: 50S2.
[999] Bkz. et-Tımzî, el-Menâkıb (50), bâb (21), rakam: 3724.
[1000] Bkz. el-Hatib, Kifâye, s. 469.
[1001] es-Suyûtî, Tedrib, 1/353.
[1002] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 78, rakam: 138.
[1003] İbn HİbbÂn, MecrûhÎn, 1/245; Ibnu'l-Kayyım, Menâr, s. 99-100, rakam: 178.
[1004] 8kz. S\düiq\, Hadis Edebiyatı, s. 172.
[1005] Bkz. et-Tafıâvî, Muşkil, 111/92, rakam: 1067; et-Taberânî, Evsat, V/32-3, rakam: 405!.
[1006] İbnu'l-Cevzi, Mevzuat, I/357.
[1007] Bkz. ibnTeymiyye, Minhâc, İV/118,
[1008] Bkz. İbnu'f-Kayyim, Menâr, s. 57, rakam: 82.
[1009] İbn Kuteybe, TeV/7, s. 166-7, rakam: 80.
[1010] İnal, Malta, bah:6, ayet: 9-13; Luka, bab: 11, ayet: 2-4.
[1011] öjû Dâvûd, et-Tıb (22), bâbun keyfe'r-raky (19), rakam; 3892; İbn Atfıy, Kam//, 111/197, rakam: 13; el-HâkİrrI, Mus-tedrek,\IZH, rakam: 1272.
[1012] Bkz. Okiç, Tefsir ve Hadis Usûlünün Ban Meseleleri, s. 232-4
[1013] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 1/339.
[1014] Bkz. ez-Zehebî, Mizan, 1/211, rakam: B24.
[1015] ei-Hâkim, Medhal,s. 167.
[1016] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat I/344; es-Suyûfî, Leâli, 1/324.
[1017] Bkz. ez-Zehebî, Mîzân, 111/160, rakam: 5960.
[1018] Bkz. İbn Hibbân, Mecrûhîn, If/UO.
[1019] Bkz. es-Suyûti, Tedrîb, 1/352.
[1020] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 183-189.
[1021] İbnu'l-Cevzr, Mevzuat, 1/451-3; ibn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, 11/67, rakam; 6.
[1022] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 189-190.
[1023] ez-Zehebî, Mizan, N/351, rakam: 4047.
[1024] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 190.
[1025] Bkz. EbûSehbe, Difâ\s.A2.
[1026] ed-Deytemî, H/309, rakam: 2791; es-Suyûlî, el-Câmiu's-Sağîr, 1/614, rakam: 3971.
[1027] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 190.
[1028] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, 111/193; İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. 110, rakam: 214; el-Kârî, Esrar, s. 451, rakam: 26. es-Su-: yutî ise -hadisin manası açık olmasına rağmen- senedi her zaman önde tutan yaklaşımı sebebiyle, diğer varyantlarının sağlam olduğunu (bkz. ei-Hâkim, Musiedrek, İV/457, h. no: 8411, hadisi el-Fiten ve'l-Melâhim'de zikreder,
b ez-Zehebî de sahihtir der), ayrıca hadiste kastedilenin kıyamete yakın yüzyıl olduğunu, İbnu'l-Cevzrnin ise bunu ilk i yüzüncü yıl zannettiğini ve bu meltemin eseceğinin sahih rivayetlerde yer aldığını söyler. (Bkz. Leâlî, II/390; en-Nu-ketü'l-Bediâi, s. 257, rakam: 270}. İbn Arrâk da aynı şeyleri söyler. {Tenzîhu's-Şeria, II/348, rakam: 10). es-Şevkâ-! nî ise bir tercihle bulunmaz, her iki görüşü de nakleder. {Fevâid, s. 438, rakam: 1423). Onun böyle bir izah getirmesi, açık olan hadisi başka yönlere çekmesi zorlamadır.
[1029] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 191.
[1030] er-Resâi!u'l-Kut)râ, ll/340'dan nakleden Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 186,122 nofu dipnot.
[1031] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 191.
[1032] ez-Zehebî, Mizan, I/İ08, rakam: 421; İbn Hacer, Nuket, H/842.
[1033] İbn Arrâk, Tenzîhu'ş-Şeria, I/6.
[1034] Onunla ilgili olarak bkz. ibn Hibbân, Mecrûntn, 1/142. el-Hasan'ın Ebû Hureyre'rJen naklettiği rivayederin mursel olduğu hususunda bkz. ez-Zehebî, Nubelâ, İV/566, rakam: 223.
[1035] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 191.
[1036] el-Hâkim, Mustedrek, 111/112, rakam: 4585.
[1037] İbnu'l-Cevzî, Mevzuat, I/342. Keza bfcz. es-Suyûîî, LeâlİI, 1/321-2
[1038] Bkz. ez-Zehebî, Telhîsu'l-Mustedrek {Mustedrek hamişinde), IH/112. ez-Zehebî sözü buraya kadar İyi getirir ancak ardından tevil etmeye çalışır ve Hz. Ali'nin esasında "ben Allah'a yedi yaşında iken ibadet ettim" dediğini ancak ra-vininin duyduğunu tam ezberieyemediğini söyler. Halbuki kendisinin de belirttiği gibi, hadisin railerinden oian Habbe b. Cuveyn ğulâi-i Şia'dandır. Aynı şekilde Şuayb b. Safvân ile el-Ecleh de haklarında konuşulan kimselerdir. Yine ez-Zertebrnirt kendisi Habbe'nin Bedir'e katılmış seksen sahabinin Hz. Ali'yle beraber Sıfffn savaşına katıldığım rivayet eden kimse olduğunu ve bu rivayetin muhal olduğunu belirtmektedir. Bkz. a.g.e., 111/112; Mîzân, 1/450, rakam: 1688. Muğnîûe ise bu rakamı oluz olarak verir. Bkz. 1/146, rakam: 1282.
[1039] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 192.
[1040] İbn Kesîr, Bidâye, XIV/30. Belgenıı farklı kimseler zamanında gündeme getirilmesi, yahudilerin cizyeden kurtulma çabaları olarak görülebilir. Bununla beraber aynı olayın mükerrerieştirilmiş olması da ihtimal dahilindedir. Her^âlu-kârda konumuzla ilgili güzel bir misaldir.
[1041] Bkz. İbn Kesîr, ag.a, XII/108-9.
[1042] Vefalıyla ilgili olarak bkz. İbn Hacer, İsâbe, IH/84.
[1043] Bkz. İbnu'l-Cevzî, Muntazam, XVI/129; el-Hamevî, Mu'cemuWdebâ, I/3B6; es-Subkî, Tabakât, İV/35; ibn Ke|£ Bi-dâye, XII/ÎO8-9; es-Sehâvî, İlân, s. 25; el-Kârî, Esrar, s. 446, rakam: 22.
[1044] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Menâr, s. J02-5, rakam: 193; e!-Kârî, Esrar, s. 444-6, rakam: 15; Emînî, Mi'yâr, s. 330-1. İbnu'l-Kayyım Ahkâmu Ert/fz-Zîmme'de de bu vesikanın mevzuluguna delalet eden on yön zikretmiştir. Burada birkaç madde Menârtfakinden farklıdır, bu durumda uydurma olduğuna İşaret eden yönler ondan fazla olmaktadır. Bkz.Ahkâmu Ehü'z-Zimme, 1/7-9.
[1045] ATî b.Ebî Tâlib olmalıydı.
[1046] İbn Kesîr, a.g.e., XIV/20. Konumuzla ilgili başka bir misal için, kitabımızın "Hangi Konulardaki Hadisler Sabin Değildir" bölümünde "Kür'ân" başirğı altında zikredilen aftıncı maddeye yani el-Bakara sûresinin H. ayetiyie ilgili rivayete bkz.
[1047] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 192-195.
[1048] Ebû Nuaym, Hilye, 1/243-4; Keskin, Ebö Nuaym, s. 151.
[1049] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 195.
[1050] İbnu'I-Cevzî, Mevzuat, H/8. İbn Hacer Ummu Kulsûm'un babasının vefatından sonra dünyaya geldiğini, Habîbe bnt.
Hâdice'den doğduğunu ve ablası Hz. Âişe'den hadis rivayet ettiğini söyler. Bkz. İsâbe, VIII/296. Ondan Önce de ib- nu'f-Esîr, bu kızın Hz. Ebûbekr'in vefalından sonra doğduğunu söyler. Bkz. Usdu'l-Ğâbç, VI/363.
[1051] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 195-196.
[1052] el-Buhârî, et-Tevhîd (97), bâbu mâ câe fî kavlihî azze ve celle "ve kelleme Mûsâ teklîmâ" (37), rakam: 7517; Mus-lim, el-îmân (1), bâbu'i-isrâ bi Rasûlillah (74), rakam: 262.
[1053] Bkz. Iyâz, Şilâ, 1/180; İbn Kesîr, Tefsir, V/6; İbn Hacer, Fethu'l-BârS, Xv7451, rakam: 7517; es-Suyûtî, el-İsrâ ve'l-M/'râs. 18, 60.

[1054] Bkz. en-Nevevî, Şerh, 11/209-10.
[1055] Örnek için bte. Davudoğlu, Şerh, IX/127.
[1056] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 196-198.
[1057] et-Tirmizi, ei-Menâkıb (50), bâbu mâ câe fî bed'i nubuvveti'n-Nebî (3), rakam: 3620. Bu hadis aynı tarikle şu eserlerde de geçer: el-Harâitî, HevMul-Cmân, s. 194-6; et-Taberî, Târihu't-Taberi, H/277-8; el-HâkÎm, Mustedrek,11/615-6; el-Hatîb, Tâıîhu Bağdâd, X/252-3; Ebu Nuaym, Ma'ritetu's-Sahâbe, 111/188-9; el-Beyhakî, Delâil, I1/24-5; el-Esbehânî, Delâiiu'n-Nubuvve, 1/381-3; İbn Manzûr, Muhtasar, li/6-7; es-Suheylî, er-Ravdul-Umt, 11/224-5; ibn Kesîr, Bidâye, 11/264-5; es-Suyûtî, Hasâis, 1/83-4.
el-Mes'ûdî bu yolculukta Ebûbekr ite Bilal'ın bulunduğunu, rahibin Rasûlullah'm durumunu bu İkisine anlattığım söyler. Bkz. el-Mesûdî, Murûcu'z-Zeheb, 1/75.
[1058] Ebû Nuaym, Delâil, 1/172. Ebu Nuaym başka bir tarikle Şam yolculuğunu İbn Abbâs'tan rivayet eder. Bu rivayetinde, Hz. Peygamberin Hz. Ebûbekr iie berabet yolculuğa çıktığını, bu sırada Rasülullah'ın yirmi, Ebûbekr'in onsekiz yaşında olduğunu nakleder. Bahîra ile bir konaklama vesilesi İle tanışırlar. Hz. Peygamberin gelecek peygamber ol duğunu anlar. Bu durum karşısında Hz. Ebûbekr'in kalbine daha o zamandan yairîn gelir, diye nakleder. Ebu Nu-aym Ma'rifetu's-Sahâbe, 111/188. es-Suyûtf de zayıf bir senedle Ibn Mende'nin bunu rivayet ettiğini söyler ve hadisi nakleder. Bkz. Hasâis, I/86. Ancak bu rivayet diğer rivayetler karşısında tenakuzlarla doludur. İbn Hacer, bu rivayet sahih ise başka bir sefer gerçekleşmiştir der (isâbe, 1/354) ve her zaman olduğu gibi tekerrür yoluna baş vurur. Bizce bu ikinci rivayet asılsızdır. Çünkü ikinci' bir defa yine aynı rahibe uğramaları ve rahibin önceki görüşmeyi' unutmuşçasına, Hz. Peygamberi ilk defa görmüş gibi karşılaması muhal gelmektedir.
[1059] İbnu'l-Esîr, Câmiu'I-Usûl, XI/260, rakam: 8836.
[1060] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 198-200.
[1061] Bkz. el-Mespûa7, Murûcu'z-Zeheb, [1/293; ibn Seyyidi'n-Nâs, Uyünul-Eser, 1/105.
[1062] Bkz. Ebû Nuaym, Detâil, 1/168.
[1063] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, 1/121; el-Mes'ûdî, Murûcu'z-Zeheb, I/75; ez-Zerkeşî, İcâbe, s. 49; İbn Kesîr, Bidâye, H/265; Ş\h\\, Asr-ı Saadet, 1/131, Arcün.MuhammedRasûlullah, 1/167.
[1064] Bkz. el-Mes'ûoî, a.g.e., H/293.
Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 200.
[1065] Bkz. İbn Hacer, Takrib, s. 313, rakam: 3467; el-Mizzî, Tehzibul-Kemâl, XV/2B4-5, rakam: 3418.
[1066] İbn Kesîr, Bidâye, II/265. İbn Hacer de Rasûlullah'ın ondan büyük olduğunu söyler. Bkz. isâbe, İV/169.
[1067] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 201.
[1068] Bkz. İbnu'l-Esîr, Usdul-Ğâbe, 1/245; el-Heysemî, Mecmeuz-Zevâid, IX/300; İbn Hacer, Takrib, s. 129; Tehzib, 1/503; el-Mizzî, Tehzibul-Kemâl, İV/290, rakam: 782.
[1069] Bkz. İbnu'l Esîr, Usdul-Ğâbe, 1/245; İbn Kesîr, Bidâye, Vli/105; ez-Zehebî, Târibul-İslâm, Hulefa-i RaşÎdin aidi, s. 205; İbn Hacer, Tebzîb, 1/503; el-Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, İV/290, rakam: 782.
[1070] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, 111/238; İbn Hibbân, KHâbu's-Sikât, lil/28; İbnu'l-Esîr, a.g.e., 1/245; İbn Abdilber, istîâb, t /9; İbn Kesîr, Bidâye, VII/105; ez-Zehebî, Târihu'l-İstâm, Hulefa-i Raşidin cildi, s. 205; İber, 1/1 S; Nubelâ, 1/347, £jP, rakam: 76; İbnu'i-İmâd, Şezerât, 1/171; el-Mizzî, a.g.e., İV/290, rakam; 782; el-Hazrecî, Hulâsa, s. 53.
[1071] Bkz. İbn Abdilber, İslÎâb, 1/179; ez-Zehebî, Nubelâ, I/359-360, rakam; 76.
[1072] İbn Hacer, Tehzib, I/502-3.
[1073] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, MI/238; İbn Hibbân, Kitâbus-Sikât, IH/28; İbnu'l Esîr, Usdul-Ğâbe, 1/245; İbn Kesîr, a.g.e., VIÎ/105; ez-Zehebî, Nubelâ, f/347, rakam: 76; İbn Hacer, Takrib, s. 129; Tehzib, 1/503; el-Hazrecî, a.g.e., s. 53.
[1074] Bkz. İbn Abdilber, istîâb, 1/179; İbnu'l-İmâd, Şezerât, 1/171.
[1075] Bkz. İbn Abdilber, ag.e, 1/179; el-Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, İV/290, rakam: 782.
[1076] İbn Sa'd, Tabakât, 111/238; Ibn Abdilber, a.g.e., 1/179; el-Mizzi, Tehzibu'l-Kemâl, İV/290. İbn Hacer, Tetefo 1/503; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, IX/300.
[1077] 8la. İbn Manzûr, Muhtasar, V/267. Şuayb ile Saîd'in ayrı kişiler mi yoksa teshil sonucu Şuayb'ın Saîd veya Saîrfîn Şuayb şeklinde mi yazılmış olduğunu tesbtt edemedik.
[1078] Bkz. e:-Zerkeşî, İcâbe, s. 48-9; ez-Zehebî, Târihu'l-islâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye cildi, s. 57; Mizan, 11/581, rakam: 4934; Nubetâ, 1/352, rakam: 76; İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, 1/76-7; İbn Hacer, İsâbe, 1/326-7; el-Mizzî, TetoÎbu'l-Kemâl, IV/289-290, rakam: 782; ŞİbIi, Asr-ı Saadet, 1/133.
[1079] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 201-202.
[1080] ibn Seyyidt'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, 1/107.
[1081] Olay bütün boyutuyla harikuladelikler silsilesi olarak kabul edildiğinde, bunun makul olacağını düşünüyoruz. Bu bakış açısıyla 'ağaç göfge yapınca bulutun gölgesinin hükmü kalır mı' sorusuna şöyle cevap verilebilir: Rasûlullah ağacın altında oturunca, bulut onu takip ettiği için bu sefer ağacı gölgelendirmeye devam etmiş, ağaç ta dallarını gölgelendirmek, sanki üzerine bir şemsiye gibi olmak kabilinden, (bu da ayrıca bir irhas olarak), Rasûlullah'ın üzerine eğilmiş olabilir. Nitekim İbn İshâk'ın rivayetinde şöyle geçmektedir: "Bir bulut insanların içinde onu gölgelendiriyordu. Sonra yöneldiler ve Bahîra'ya yakın bir ağacın gölgesi altında konakladılar. Bahîra buluta bakınca onun ağacı gölgelendirdiğini gördü. Ağacın dalları da Rasûlullah'm üzerine doğru sarktı ve onun altında gölgelendi..." İbn İshâk, SÎretu ibn İshâk, s. 54. Ayrıca et-Tırmizfde ve diğerlerinde geçtiği gibi, ağaca doğru giderken de bulut gölgesine de-j vam etmiş, oturduktan sonra ondan önce gidenleri gölgelendiren ağaç Rasûlullah'a doğru dallarıyla yönelmiştir. Dch layısıyla hadisenin bu yönüne, ağacın Rasûlullah üzerine yönelmesi açısından bakmak uygun olacaktır.
[1082] ez-Zehebî, Târihu'i-İslâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye cildi, s. 57. ez-Zehebî başka bir yerde de rivayetin ihtimali oîma-dğını (Nubelâ, IX/519, rakam: 201), bir yerde de batıl olduğunu belirtir. Bkz. MİzÂn, N/58), rakam: 4934. Tethisu'l-MustedreKte de (II/616) "mevzu olduğunu zannediyorum, bir kısmı ise batıldır" der,
es-Suheylfnin er-Ravdu'l-Unutunu tahkik eden Abdurrahman el-Vekil de rivayetin uydurma olduğuna çeşitli yönlerden defüler getirir, daha sonra hadisin varyantları arasındaki tenakuzluklara değinir. Bu arada şöyle söyler: "Böyle bir olay olmuş olsaydı, haberi mutevatir olur, Mekke ile civar köylerinde yaydırdı. Ayrıca kendisine geceleyin gelen ilk vahye dair Rasûlullah'ta bir ön bilgi olurdu. Fakat böyle birşey yoktur. Rasûlullah Kur'ân'ın da lekid ettiği gibi (eş-Şûrâ/42, 52) vahiyden önce imanı dahi bilmiyordu." II/226. Keza bkz. Şiblî, Asr-ı Saadet, I/Î33.
[1083] İbn Kesîr, Bidâye, II/265. İbn Kesîr bir çıkış yolu arar: "Belki şöyie denebilir: Bu sefer Rasûlullah'ın yaşı büyükken yapılmıştı da tarihi burada zikredilenden sonra idi, ya da, Rasûlullah'ın bu yolculuk sırasında yaşının 12 olduğu şeklindeki söz sağlıklı değildir." Görüldüğü gibi, ibn Kesîr yolculuğun tarihini Rasûlullah'ın yaş itibarıyla daha büyük olduğu bir döneme taşımaya çalışmaktadır. Ancak bu gayretini dayandırabileceği bir mesned yoktur. Çünkü rivayetler ortadadır.
[1084] Bkz. ibn Hacer, İsâbe, 1/353.
[1085] el-Mubârekfûrî, Tuhfetu'i-Ahvezî, X/66. Muhammed Arcûn, Bilal'ın bu yolculukta bulunuşunu izah etmek için oldukça kurgulu bir senaryo düzenler: "Bilal'in, bu yolculukta bulunma İhtimali daha tercihe şayan ve münasip durumdur. Çünkü ufaklığından itibaren köle ise, küçüklüğüne rağmen efendilerine hizmet etmek için bu yolculuğa çıkmış olmasına mani nedir? Veyahutta akrabalarından bazıları veya başkalarıyla ücretle tutulmuş olarak bu yolculuğa katılmış olabilir. Rahip Nz. Peygamberin durumunu haber verip, düşmanlarının ona düşündükleri desiselerden korkarak amcası Ebû Tâlib'e birlikte ülkesine dönmelerini tavsiye edince, Ebûbekr Bilal'den ona yol arkadaşı olmasını rtca etmiş, Bilal'ın efendisi de Ebû Tafib'i memnun etmek için Hz. Peygamberin yanında Bilal'ı yol arkadaşı olarak göndermeye razı olmuştur. Zaten Bilal'ın durumu bu arkadaşlığa müsait idi. Bilal de bunu kabul etmiş ve Hz. Muhammed ile arkadaşlığa isteyerek razı gelmiştir. Bu o anki tabii bir durumdur. Hz. Ebûbekrln büyük olmasına veya . Bilal'ı salın almış olmasına veyahutta ravilerin hata yaptığının düşünülmesine gerek yoktur." Arcûn, Muhammed Ra-sıîM/a/i, 1/169,
[1086] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, 1/77; el-Mubârekfûrî, a.g.e., X/66.
[1087] Bkz. ibn İshâk, Sîretu İbn İstifa s. 55; ibn Sa'd, Tabakât, 1/120-1; Ebû Nuaym, Delâil, 1/170; İbn Hişâm, es-Siretu'n-Nebeviyye, 1/182-3 (İbn İshâK'tan naklen); el-Beyhakî, Delâil, II/26-9 (İbn ishâk'tan naklen); İbnu'l-Cevzî, Sıfatu's-Safve, I/70; İbn Kesîr, es-SÎretu'n-Nebeviyye, I/245 (İbn İshâk'tan naklen}; İbn Seyyidi'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, l/t 07 (İbn ishâk'tan naklen); ibn Manzûr, Muhtasar Târihu Dimeşk I/7-9 {İbn İshâk'tan naklen); İbn Kesîr, Bidâye, II/263-4 (İbn İshâk'tan naklen}.
[1088] ez-Zehebî, Târihu'l-İslâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye cildi, s. 57.
[1089] Bahira'nın Rasûlullah ile ilgili hususları, babasının vefat etmiş olabileceğini vb. bilgileri hrisByanların ellerindeki mukaddes kitaptan öğrenmiş olabileceği belirtilmektedir. Bkz. el-Gazâlî, Fıkhu's-Sîre, s. 65.
[1090] Mesela bir rivayette şöyle geçer: Bahîra Rasülullah'ı yemeğe çağırınca bulut üzerindeki takibini sürdürdü, ağaç ta yerinden sökülüp gelmeye başladı. Bkz. Ebû Nuaym, De/âtf, 1/169.

[1091] el-GazâÎî, Fıkhu's-Sîre, s. 66. Eserin muhakkiki Muhammed NÜsıruddîn el-Elbânî ise dipnotta sahih olduğunu söy-fer.
[1092] Hz. Peygamberin Hz. Hadîce adına Şam'a ticarete gitmesiyle ilgili olarak İbn Ishâk'ın rivayet ettiği bir hadis vardır. Bu rivayette anlatılanlar çocukluğundaki yolculuğuna oldukça benzemekte ve papaz bu rivayette de ortaya çıkmaktadır: "...Hz. Peygamber Hadîce'nin malının başında, Hadîce'nin kölesi Meysere ile birlikte yola koyuldu. Şam'a geldi. Rasûlullah burada bir rahibin manastırının yakınında bir ağacın altında konakladı. Ueysere'yi gören rahip "ağacın altında konaklayan su adam kim" diye sordu. Meysere "Kureyşli biridir. Harem ehlindendir" cevabını verdi. Rahip "bu ağacın altına bir peygamberden başkası asla oturmadf dedi... Anlattıklarına göre, Meysere, yolculuk sırasında hava iyice ısınıp sıcaklık artınca iki meleğin Hz. Peygamberi güneşten koruyup gölgelendirdiğini görüyordu...-" İbn İshâk, Siretu İbn İshâk, s. 59.
[1093] Bkz. Ebû Nuaym, Delâil, 1/170-2, rakam: 109.
[1094] Bkz. İbnu'l-Esîr, Câmiul-Usûl, 1/48.
[1095] el-Hâkim, Mustedrek, H/616.
[1096] Bkz. el-Mubârektûrî, TuhfeJu'l-AhvazÎ, XA36.
[1097] Bkz. İbn Hacer, Fethul-Bâri, VIII/716; el-Esbehânî, Delâil, I/385.
[1098] İbn Hacer, teâbe, 1/353. Nitekim ez-Zehebî hadisin aynı tarikle Ebû Saîd b. el-Arâbfnin Mu'ce/rfinde rivayet edildiğini belirtir. Mizan, il/581. el-HarâitPnin {Hevâtifu'l-Cinân, s. 194-6) aynı senedli rivayeti de İbn Kesifin Bidayetinde yer almaktadır, lt/264-5.
[1099] Bkz. es-Suyûtî, Hasâis, I/84-6.
[1100] Bkz. ei-Beyhakl, Delâil, İt/26.
[1101] Değerlendirmelere misal için bkz. Ahmed b. Hanbef, Kıtâbu'l-İlel, (1/115; el-Hatîb, Târibu Bağdâd, »253-4; İbn Ke-sîr, es-Sİretu'n-NebevİyYe, 1/247; ibn Hacer, Tehzib, Vl/247-9; el-Mizzî, Tehztbu'l-Kemâl, XVIIJ335-8.
[1102] Bkz. İbn Hacer, Tehzib, VI/249, rakam: 4117.
[1103] Bkz. İbn Hibbân, KHâbüS-Sikât, Vfll/375.
[1104] Bkz. ez-Zehebî, Târihu'l-İslâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye cildi, s. 56-7.
[1105] Bkz. ez-Zehebî, Muğnî, fl/384; Mizan, 11/581.
[1106] İbn Hacer, Takrîb, s. 613; Tehzîb, XI/433-4, rakam: 8224.
[1107] Bkz. el-Mizzî, Tehzfou'l-Kemâl, XXXIW88-93, rakam: 7170. İbn Hibbân ise Kitâbu'sSikâtmtia zikretmiştir: VIIA35O-1.
[1108] Bkz. İbn Sa'd, Tabakâf, V/592.
[1109] İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, V/592.
[1110] ez-Zehebî, Mîzân, IVM99, rakam: 10012. Ayrıca bkz. İbn Ebî Hatim, KHâbul-Cerh, IW340, rakam: 1512; ibn Ha-cer, Tehzib, XII/40-1, rakam: 8318.
[1111] Keza bkz. ibn Hacer, /saire, İV/212.
[1112] Bkz. İbn Kesfr, Bidâye, 11/265.
[1113] ibn İshâk, Sîretu İbn İshâk, s. 55-7; es-Suhaylî, er-Ra</duWnuf, 1I/227-B; es-Suyûti, Hasâis, I/85 (bir bölümü).
[1114] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 202-209.
[1115] Müslim, Fedâilu's-Sahâbe (44), babun min fedâili Ebî Sufyân (40), rakam: 168. ibn Manzûr, Muhtasar, XI/62-361'de de kıssacı, zahid ve zaytl bir zat oîan Yezîd b. Ebân er-Rekâşrden isnadsız olarak nakletmekledir).
[1116] en-Nevevî, Şerh, XVI/63.
[1117] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, 1/110. İbnu'l-Cevzî burada şöyle söyler: "Bu rivayetle bazı raviierin vehmi söz konusudur. Bunda ne şüphe, ne de tereddüt vardır. Bu rivayet sebebiyle İkrime b. Ammâft itham etmişlerdir. Çünkü tarihçiler Ummu Habîbe'nin Abdullah b. Cahş'ın nikahında bulunduğu, ondan çocuğu olduğu, beraberce müslüman olarak Habeşistan'a hicref ettikleri, kocasının burada hristiyanlığı seçtiği, Ummu HabÎbe'nin dini özere sebat ettiği, Hz. Peygamberin Necaşi'ye haber gönderip onu istettiği, Necaşi'nîn (gıyabında) onu Rasûlülah'la evlendirdiği,
Hz. Peygamber adına mehir verdiği, bunların hicri 7'de gerçekleştiği, Ebû Sufyân'm barış zamanı kızının yanına geldiği, onun ise Hz. Peygamberin döşeğini babası oturmasın diye topladığında ihtilal yoktur. Aynı şekilde Ebü Suf-yân ite MuavİYe'nin Mekke'nin fethinde müslüman olduklarında da ihtilaf yoktur."
[1118] ez-Zehebî, Mizan, lil/93; Nubelâ, İl/222; VII/137.
[1119] İbn Toİon, Murşidu'l-Muhtâr, s. 270. Bununla beraber hicretten sonra Medine'ye döndüğünde evlendiğini söyleyen-5er de vardır fakat bu görüş kabul edilmemiştir. 8kz. İbnu'l-Esîr, Usdul-Ğâbe, VS/116.
Ebû Reyye de Ummu Habîbe'nin Habeşistan'da evlenmesi ile babasının Mekke'nin fethinde müslüman duşuna dikkat çeker. Bkz. Edvâ, s. 199. Oldukça muhafazakar olan Ebü Şehbe de hadisteki bu durumu kabul eder ve şöyle der: "Yorumlar zorlamadır ve hadisteki bu hal vehm ve hatadan kaynaklanmaktadır, uydurmadan değil." Difâ', s. 186. Rivayetteki bu durumu değerlendiren Aynur Uraler ise bir taraftan "Ebû Süfyân'ın Hz. Peygamber'e kızı Ümmü Ha-bîbe'ye evlenme teklifi ile ilgili rivayet bazt kaynaklarda işaret edildiği gibi târihî açtdan mümkün görülmemektedir1 deyip, bunu tasdik eder gibi gözükürken, az aşağıda "Müslim'in rivâyetindeki Hz. Peygamber'e teklif edilen kızın Ümmü Habîbe olduğu kaydının ya Müslim'in veya raviierden birinin vehmi olduğu düşüncesi hem belirsiz hem de tatmin edici olmaktan oldukça uzaktır" demektedir. Görüldüğü gibi, yazar bir laraflan rivayetteki problemi kabul etmekte, diğer tarafta ise bu hatanın ya Müslim'den ya da raviierin birinden kaynaklanmış olabileceğine yanaşma-maktadır. Eğer rivayette bir problem varsa ve bu ne Müslim'den ne de raviierden birisinden kaynaklanmıyorsa, o zaman Muslirriöeid rivayette problem yok demektir. Yazarda görülen bu çelişkide Müslim'i ille de hatalardan uzak tutma düşüncesinin etkili olduğu sezilmektedir. Bkz. Uraler, ümmü Habîbe, s. 50-1,117 nolu dipnot.
[1120] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, Vlll/99-100; el-Ubbt, İkmâl, VIII/427-8; ibn Tolon, Murşidul-Mubtâr, s. 271; ez-Zurkânî, Şerh, 111/291.
[1121] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 209.
[1122] Bkz- en-Nevevî, Şerh, XVI/63-4; İbn Kesir, Bidâye, İV/146; Molla Hâttr, Mekânetu's-Sahihayn, s. 398.
[1123] en-Nevevî, a.g.e., XVI/64.
[1124] Bkz. İbn Hacer, İsâbe, Vll/853.
[1125] Bkz. en-Nevevî, a.g.e., XVl/63-4; ibn Kesir, Bidâye, İV/146; ez-Zurkânî, Şerh, 111/291; Molla Hatır, a.g.e.. s. 398. İbnu'l-Kayyım bunu ve önceki tevili reddeder. Bkz. Zâtiu't-Meâd, 1/110-2.
[1126] el-Buhân, en-Nikâfi (67), bâbun ve ummehâtukumu'Hâtî erda'nekum (20), rakam: 5101; MusSm, er-Radâ' (17), irâ-bu tahrîmi'r-rebîbe ve uhti'l-mer'e (4), rakam: 15-6.
[1127] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Zâduwl-Meâd, 1/111-2.
[1128] İbnu'l-Kayymı, a.g.e., 1/112. ibn Kesîr de aynı kanaattedir. Bkz. Bidâye, İV/147. Ancak İbnu'l-Kayyım başka bir eserinde ravinin Ummu Habîbe adını yanlışlıkla zikretmiş olma ihtimalini kabul etme: ve şöyle der: "Bu ihtimal reddedilir çünkü Hr. Peygamber ona "evet" cevabını vermiş ve Ebû Sufyân'ın isteğini kabul etmiştir. Hz. Peygamberden istenen Ummu Habîbe'nin kardeşiyle evlenmesi olsaydı Ummu Habîbe'ye dediği gibi, o bana helal olmaz derdi. Hadiste Hz. Peygamberin onun bu isteğine evet cevabı verdiği zikredilmemiş olsaydı bu tevil hadisin en güzel tevillerinden birisi olacaktı." İbnu'l-Kayyım, Cilâu'l-Efhâm, s. 128. İbnu'l-Kayyım bu hadise getirilen çeşitli yorumlan tek tek ele alıp hepsini reddettikten sonra da şöyle söyler: "Sözün özü, bu yorumlar ve benzerleri batıl, tatminkar olmayan ve fasid tevillerdir. Düşünen kimse için bir bilgi ifade etmemektedirler. Bilakis tedkîk edici gözle bakan insan, ilim ışığında bunların batıl olduğunu anlar... Doğrusu bu hadis mahfuz
değildir ve içinde karıştırma söz konusudur." a.g.e., s. 134.
[1129] ez-Zehebî de ravinin şaşırarak Azze diyeceği yerde Ummu Habîbe dediğinin söylendiğini (kîl) aktarır. Bkz. ez-Ze-hebî, Nubelâ, 11/222, rakam: 23.
[1130] Bkz. es-San'ânî, Tevdîhu'l-Efkâr, 1/129; Dumeynî, Mekâyis, s. 259; Molla Hatır, Mekânetu's-Sahîhayn, s. 400 vd
[1131] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 213-214.
[1132] Bkz. en-Nevevi, Şerh, XVI/63-4; ibn Kesîr, Bidâye, İV/146.
[1133] Bkz. el-İclî, Ma'nfetuS-Sikât, 11/144-5, rakam: 1271; İbn Adiy, Kâmil, V/272-3; el-Hatîb, Târihu Bağdâd, Xil/261; İb-nu'-Cevtf, Duafâ, lf/185; ez-Zehebî, Nubelâ, Vil/135; el-Mizzî, Tehzibu'l-Kemâi, XX/263.
[1134] el-Mizzî, Tehzibul-Kemâl, XX/260; ez-Zehebî, MÎzân, 111/91; Nubelâ, VII/135; İbn Hacer, Tehzîb, Vll/262. Ancak Yahya'dan gelen hadislerinin munker olduğunu söylediği de nakledilir. 8u sebeple düşüncesini tam tesbtt mümkün olmamıştır. Bkz. el-Hatîb, Tâiihu Bağdâd, XII/260; İbn Hacer, TehzÎb, VII/262; el-Mizzî, a.g.e., XX/260.
[1135] Bkz. el-Hatîb, Târihu Bağdâd, X1I/261.
[1136] Bkz. İbn Ebî Hatim, Kitâbul-Cerh, Vll/11.
[1137] Bkz. el-Buhârî, Kebir, VII/50.
[1138] Bkz. İbn Adiy, Kamı), V/272; İbn Hacer, Tebzib, VII/262.
[1139] Bkz. el-Mizzî, Tehzibul-KmSI, XX/261; ez-ZehBbî, Nubelâ, VII/136.
[1140] Bkz. el-Hatîb, Târitıu Bağdâd, X\mt

[1141] ez-Zehebî, Nuoeiâ,VII/134.
[1142] ez-Zehebî, Muğnî, H/438.
[1143] Bkz. İbn Hacer, Takrib, s. 396, Kendisinden rivayet edenler: el-Buhârî "Sufyânu's-Sevrî ondan rivayet etmiştir, Şu'be ve Ebu'l-Velîd de ondan hadis dinlemiştir" der. (Bkz. İbn Adiy, Kâmil, V/272). Ebû Hatim de Sufyânu's-Sevrî, Şu'be, Ömer b. Yûnus ve başkalarının kendisinden rivayet ettiğini söyler. (Bkz. İbn Ebî Hâlim, Küâbu'l-Cerh, VII/10). el-Mizzî (TehzMI-Kemâl, XX/257-8) ve ez-Zehebî (Nubelâ, VII/135) ve İbn Hacer [Tehzib, VII/261) kendisinden rivayet eden diğer pekçok kimsenin isimlerini verir. eî-Hâkim de Müslim'in isiişhad için ondan çok hadis rivayet ettiğini söyfer. (Bkz. ez-Zehebî, Mizan, 111/91). ez-Zehebî ise bu hususta şöyle der: "el-Buhârî onunla istişhad etmiş ancak hüccet olarak kullanmamıştır. Müslim de onunla az delil getirmiş istişhad için ondan çok hadis rivayet etmi.tir." (Nubelâ, VII/137). Tüm bunlar sadûk olduğunu takviye eden delillerdir.
[1144] Bkz. Ahmed b. Hanbel, İlel, İl/494, İN/117; el-Ukaylî, Duafâ, 111/378.
[1145] Bkz. Ahmed b. Hanbel, a.g.e., I/380; İbn Ebî Hâlim, KHâbul-Cerh, VII/50; el-Mizzî, Tebzibu'l-KemâJ, XX/25S-9; ez-Zehebî, Nubelâ, VII/Î36; İbn Hacer, Tetızib, VII/261.
[1146] İbnu'l-Cevzî, Duafâ, I//Î85.
[1147] Bkz. İbn Adiy, Kâmil, V/277.
[1148] ez-Zehebî, a.g.e., VII/137.
[1149] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 215-216.
[1150] Bu hadis et-Taberânî tarafından Ali b. Saîd er-Râzî > Ömer b. Huleyf b. İshâk b. Mirsâl el-Has'amî > İsmail b. Mir-sâl > Ebû Zumeyl el-Hanefî > ibn İshâk tarikiyle de rivayet edilmektedir. Bu durumda İsmail b. Mirsâl de İkrime gibi hadisi Ebû Zumeyl'den rivayet etmektedir. Dolayısryla İkrime bunun rivayetinde teferrüd etmemiş olmaktadır. Ancak bu mutâbeatın birşey ifade etmeyeceği söylenmiştir. Çünkü hadisin ravileri meçhuldürler, hadis rivayetiyle tanınmamaktadırlar ve kendileriyle ihticac edilen kimseler değillerdir. Dolayısıyla bu mutâbeat sadece hadisin zayıflığını artırır, onu kuvvetlendirmez. Bkz. İbnu'l-Kayyım, Cilâu'l-Efhâm, s. 131.
[1151] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., s. 128.
[1152] Bkz. İbn Seyyidi'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, I E/400. Müellif başka yerlerde de, tarihi bilgiler ışığında bazı rivayetleri tahlile tabi tutmaktadır. Bkz. a.g.e., İİ/381. Bununla beraber kendisinin de sahih hadislere muhalif değerlendirmeleri vardır. Bkz. a.g.e., II/35Ö.
[1153] İbnu'l-Kayyım, Citâul-Efhâm, s. 127.
[1154] et-Tehânevî, Kavâid, s. 287. Keza bkz. ez-Zurkânî, Şerfı, MI/292.
[1155] fbnu'l-Cevzî, Def, s. 52, muhakkik es-Sekkâf in etüdü.
[1156] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 216-218.
[1157] Bkz. ibn Hazm, Cevâmî, s. 22; İbn Abdiiber, İstiâb, IH/1416, rakam: 2435; ez-Zehebî, Nubelâ, MI/123, rakam: 25. Hz. Peygamberin onu daha önceden katip yaptığı söyleniyorsa da (et-Tehânevî, Kavâid, s. 287) bu muvafık düşmemektedir çünkü babasıyla beraber İslam'ı kabul etmiştir. Bkz. İbn Abdilber, a.g.e, 111/1416.
[1158] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 218.
[1159] İbn Hacar, İsâbe, İV/413.
[1160] İbn Sa'd, Tabakât, 11/1467.
[1161] el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, V/237.
[1162] İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, i/110.
[1163] Bkz. et-Tehânevî, Kavâid, s. 288.
[1164] Bkz. Fr. BuhİL İslam Ansiklopedisi, Menât maddesi, Vll/703.
[1165] Nitekim Yemen'e vali olarak gönderilen Muaz b. Cebel için hadiste "Muaz bizlere muallim ve emîr olarak geldi* ifadesi geçmektedir. Bkz. e/-8u/ıârf, eî-Ferâiz (85), bâbu mirâsi'l-benât (6), rakam: 6733.
[1166] Bkz. İfcm Teymiyye, Minhâc, 11/145,222-3; İV/92,179. Keza bkz. İbn Abdilber, İstfâb, li/714; İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğâ-be, 11(392. İbnu'l-Kayyım da Hz. Peygamberin onu Necrân'a vali atadığım söyler. Bkz. Zâdu7-Afeâd, 1/125.
[1167] İbn Abdilber, Istîâb, H/714; İbn Hacer, İsâbe, İV/413; İbnu'l Esîr, Usdul-Ğâbe, H/392.
[1168] İbn Hacer, a.g.e., İV/413.
[1169] Kaza umresi: Hz. Peygamberin engellendikten sonraki yıl yaptığı umre. Bunun önceki yılın kazası olup olmadığı hususundaki tartışmalar için bkz. İbnu'l-Kayyım, Zâdu'l-Meâd, 11/91 vd.
[1170] et-Tırmizî, el-Edeb (44), bâbu mâ câe fî inşâdi'ş-şi'r (70), rakam: 2847; Abd b. Humeyd, Muntehab, s. 375, rakam: 1257; en-Nesâî, el-Menâsik (24), İnşâdu'ş-şi'r fi'l-harem... (109), rakam: 2873; istikbâlul-hac (121), rakam; 2893; fen Huzeyme, İV/199, rakam: 2680; Ebû Ya'lâ, VI/160-1, rakam: 6440; VI/267-8, rakam: 3571; VI/273-4, rakam: 3579; el-Beyhakî, X/228, rakam: 21037; Delâilu-n-Nubuwe, IV/322-3; ei-Begavi, Tefsiru'l-Begavi, VI/137; Şerhus-Sunne, XII/374-5; İbnu'l-Esir, Câmiul-Usût, V/170, rakam: 3228; ef-Kurtubî, Tefsir, X![I/151; İbn Belbân, İhsan, X/379-80; ez-Zehebî, Nubelâ, I/235; İbn Kesîr, BİdâYe, İV/231; es-Siretu'n-NebeviyyĞ, MI/428; el-Heysemî, Mevâ-ridu'z-Zam'ân, VI/337-8, rakam: 2021; Mecmeu'z-Zevâid, VIII/130; İbn Uanzûr, Muhtasar, XII/l54-5.
Şu rivayetlerde ise Umretu'i-Kadâ kısmı geçmeksizin Mekke'ye girdiğinden ve İbn Revâha'nın devesinin yularından tutup şiirini okuduğundan bahsedilmekledir; Ebû Ya'lâ, Vf/121, rakam: 3394; el-Beyhakî, X/228, rakam: 21036, 21038; Delâilu'n-Nubuvve, IV/322-3; Ebû Nuaym, Hiiyetu't-Evgyâ, VI/292; ibn Belbân, İhsan, XİİI/104, rakam; 5768; ei-Heysemî, Mevâridu'z-Zam'ân, VI/336, rakam: 2020.
İbn Asâkir'deki bir rivayette, Hz. Peygamberin Kabe'yi tavaf ettiği ve Abdullah b. Revâha'nın devesinin yularından tutup bu şiiri okuduğu geçmektedir. Bkz. ibn Manzür, Muhtasar, Xll/155.
[1171] Yani, hadis tek bir isnadia rivayet edilmektedir ve ya hasendir ya da sahîh. Bkz. ibnu's-SaJâh, Ulûmu'l-Hadîs, s. 40 (Nûruddîn Itr'ın dipnotu).
[1172] Bkz. ez-Zehebî, Nubetâ, 1/235; İbn Manzür, Muhtasar, Xll/155.
[1173] Bkz. JbnSa'd, Taöartâf 111/613.
[1174] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 218-220.
[1175] Bk2. ibn Sapd, a.g.e., H/120; İbnu'l-Esîr, Kâm/7, H/227; Algül, /sılam Tam, I/464.
[1176] Sk2. ibn Sapd, a.g.e., 11/128; İbnu'l-Esîr, a.g.e., 11/234; el-Halebî, es-Sîretu'n-Nebeviyye, Mİ/66; Atgüt, ag.e., 1/^73.
[1177] Bkz. İbnu'l-Esîr, Usdul-Ğâbe, İli/131, rakam: 2941; el-Mizzî, Tehzibu Tehzibi't-Kemâl, XIV/506. rakam: 3368.!
[1178] ez-Zehebî, Nubelâ, 1/236.
[1179] Bta. el-Buhâri, el-Megâzî (64), btbu-umretil kadâ (44), rakam: 4251.
[1180] Felhul-BârTnin her üç nüshasında da: Vlll/287-8 (Dâru'l-Fİkr baskısı); VM73 (Dâru'r-Reyyân ii't-Turâs baskısı), Vll/502 (Dâru'l-Ma'rite baskısı), et-TlrmİzînİN Umretu'l-Kadâ'nın Mule'den sonra (ba'de) şeklindeki sözü önce (kable) diye geçmektedir. Bu baskı halasından veya başka sebeplerden kaynaklanmaktadır. Çünkü buradaki ifade önce olmuş olsaydı ibn Hacef in tenkidinin aniamı kalmazdı. Zira Mute gerçeklen de Umretu'l-Kadâ'dan sonradır. Ancak aynı İbn Hacer İsâbe, IV/86'da Ebü Ya'lâ'dan aktardığı, Umrel'l-Kadâ'da İbn Revâba'nın şiir söylediğine dair hadisi senedi basendir deyip tenkide tabi tutmaz.
[1181] Bkz. İbn Hacer, FethuT-Bâri, VIII/288; İbn Manzûr, Muhtasar, Xlf/1S5.
[1182] Burada şiiri okuyanın İbn Revana değil okunan şiirin onun şiiri olduğunu söyleyerek çözüm geürmeye çalışmıştır. Bkz. İbnu'l-Kayyım, ZâduWeâd, fll/385-6.
[1183] Bkz. Ebû Zur'a, Târihu EbİZur'a ed-Dimeşki, I/455, rakam: 1152; ez-Zehebî, Nubelâ, 1/236, rakam: 37.
[1184] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 221-222.
[1185] Bkz. Kafesoğlu, DersNotian, s. H.
[1186] Nitekim (kitabımızın dördüncü bölümünde geçtiği üzere), en-Nevevî kendisine sorulan "el-Buhâri ve Muslinftie, meşhur musned eserlerde, Ebû Davud'un, el-Tirmizrnin, en-Nesâfnin Sunen'ferinde veya bunların bir kısmında sahih olmayan veya batıl hadisler var mıdır" sorusuna şöyle cevap vermişti: *el-Buhâri ile Mus/ırrfdeki hadisler sahihtir. Diğer mezkur sunen'lere ve musned'lerin çoğunluğuna gelince; bunlarda sahih, hasen, zayıf, munker ve batıl hadisler bulunur." İbnu'l-Attâr, Fetâvâ, s. 246-7.
[1187] Hadis müdafaası sadedinde yazdan kitaplara bakıldığında, müelliflerin lenkid edilen hadislere zayıf demeye bile yanaşmadıklar:, bütün gayretlerini tenkidlerin doğru olmadığını ispata harcadıkları görülür. Ebû Şehbe'nin Dİ1S\ bunun en iyi örneklerindendir.
[1188] Sırf ibn Hacefin FetftuV-Bârfsinde bununla ilgili elliden fazla örnek tesbit etmiş bulunuyoruz. Bunları ayrı bir çalışmada değerlendirmek düşüncesindeyiz.
[1189] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 223-225.
[1190] Temîm b. Evs b. Hârice e!-Lahmî et-Filistînî (40/660).

[1191] et-Taberânî, Kebir, II/54-5, rakam: 1270. Bu iki kabile daha sonra Şam bölgesine yerleşmişlerdir. Bkz. es-Semânî, Ensâb, el-Lahmî maddesi, V/132. Bu iki kabile için bkz. İbnu'l-Esîr, Lubâb, I/265; 111/130; ez-Zehebî, Nubelâ, IS/442, rakam: 86.
[1192] Ebû Reyye'nin Etfvâ'sını Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması adıyla tercüme eden Muharrem Tan pekçok yerinde yaptığı gibi, burada da ibareyi katletmiş, tercümeyi şöyle yapmıştır: "0, iğrenç ve cüzzamlı otuz kişiyle bir deniz gemisine binmiş..." s. 202.
[1193] Bazı rivayetlerde binenler farklı olarak geçse de, Şam denizinde bir gemiye binilöiğinden bahsedilir. Bkz. İbn Be-lebân, İhsan, XV/196, rakam: 6788; el-Begavî, ŞerhuS-Sunne, XV/G5, rakam: 4268.
[1194] Beysan: Filistin'in en eski şehirlerinden. Bugünkü İsrail'de Gor Çukuru'nun güneyinde bulunan, denizden 150 metre aşağıda bir şehir. Bkz. ei-Muncid fi'l-A'İâm, Beysan maddesi, s. 161; Şurrâb, Temîm, s. 193.
[1195] Taberiye (Genesaret) diğer adıyla Celile denizi: Filistin'de (İsrail) göl. Gor Çukuru'nun en derin bölümünde, deniz yüzeyinin 212 m. aşağısında bir göl. Bkz. Büyük Larousse, Taberiye maddesi, XXİ/11125; Şurrâb, a.g.e., s. 194-5.
[1196] Zugar: Kıyılarında İsrail ve Ürdün'ün uzandığı Ölü Deniz (Lui Gölû)'nün güneydoğusunde, şimdilerde güney Ürdün'de kalıntıları kalmış bir şehir. Bkz. el-Hamevî, Mu'cemu'i-Butdân, UI/161-2, Zugar maddesi; Şurrâb, a.g.e., 195.
[1197] Fâtıma bnt. Kays'tan rivayet edenler: Müslim, el-Fiten. (52), bâbu kıssati'l-cessâse (24), rakam: 113-22 {MustirritiB Temîm'den gelen başka rivayet yoktur}; Ahmed b. Hanbel, VI/413-4, rakam: 27400; VI/417-8. rakam: 27418, 27419; İbn Mâce, el-Fiten (36), bâbu fitneti'd-deccal (33), rakam: 4074; el-Timizt, el-Rlen (34), bâb 66, rakam: 2253; Ebû Dâvûd, e!-Melâhim (31), bâbun fî haberi'l-cessâse (15), rakam: 4325-7; et-Tayâtisi, s. 228-9, rakam: 1646; İbn EbİŞeybe, VSI/658-9, rakam: 66; 674-5, rakam: 182; el-Humeydî, 1/177, rakam: 364; et-Taberânî, Kebir, II/54-6, rakam: 1270; XXIV/371-2, rakam: 922-3; 385-404, rakam: 956-80; el-Enâdisul-Tıvâl, s. 121-3, rakam: 47; el-Acurrî, Kttâbu'ş-Şerîa, s. 309-fO, rakam: 834-5; İbn Mende, Kitâbu'l-İmân, II/950-7, rakam: 1057-60; el-Begavî, Şerhu's-Sunne, XV/65-8, rakam: 4268-9; el-Tebrtzî, Mİşkât, 111/179-81, rakam: 5482; İbn Belbân, İhsan, XV/193-9,, rakam: 6787-9; ibn Manzûr, Muhtasar, V/307-8, rakam: 163; İbnu'l-Esîr,
Câmiu'l-Usûl, »332-40, rakam: 7838; el-Hamevî, Mu'cemu7-3utöâ/j, zugar maddesi, IİI/16I-2.
[1198] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 225-227.
[1199] Bkz. Ahmed b. Hanbel, VI/418, rakam: 27418; ei-Humeydi, 1/178, rakam: 364; et-Taberânî, Kebîr. XXIV/393, rakam: 960;395, rakam:96!; İbn EbiŞeybe, VIİ/675, rakam: 182.
[1200] Ahmedb. Hanbel, VI/418, rakam: 27418; el-Humeydî de bunu rivayet etmektedir. Bkz. 1/178, rakam: 364. Keza bkz. et-Taberânî, Kebîr, XXIV/393, rakam: 960; XXIV/395, rakam: 96Î.
[1201] Ebû Dâvûd, el-MeİâhIm (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4328. CabİIfden gelen bu rivayetin Temîm'le bir bağlantısı olmamasına, hadiseyi direk olarak Hz. Peygamberin anlaîmasına rağmen Cessâse hadisesini orta-' ya koyması, hadisin sadece Fâtıma'dan geîen garîb bir rivayet olmadığını tesbit yönüyle önemlidir. Kanaatimizce Reşîd Rıza tersini söylese de (Teftir, IX/493} Ebû Dâvûrfdaki rivayetin Ebû Seleme'den rivayeti zayıf olan el-Veiîd b. Abdillah b. Cumey'den gelmesi (ki bu raviyi tevsik edenler de vardır. Bkz. el-Munzirî, Muhtasar, VI/181, rakam: 4161} hadiseyi ortaya koymakta, diğer rivayeti desteklemekte, bü sebeple de ravinin zayıflığı pek ûnem arz etmemektedir. Ebû Dâvûddaki rivayet şöyledir: el-Velîd b. Abdillah b. Cumey', Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o da Câbir'den: "Rasûiullah birgûn minberde şöyie buyurdu: Bir grup insan denizde yolculuk ediyorlarken yiyecekleri tükendi. Önlerine bir ada çıkınca ekmek bulmak gayesiyle adaya çıktılar. Önlerine Cessâse çıktı. (e!-Velîd diyor ki:) Ebû Seleme'ye Cessâse nedir diye sordum. Câbir şöyie dedi: 'Vücudunun ve başının saçlarını sürüyüp çeken bir kadındır." Kadın şöyie dedi: "(Deccal) şu saraydadır." Câbir böylece hadisi sonuna kadar zikretti (ve şöyle dedi: DeccalJ Beysân hurmalığı ile Zugar suyunu sordu. Câbir dedi ki: Bu Mesih'tir. (Hadisi rivayet eden) el-Vefîd diyor ki: {Bu hadisi bana rivayet eden Ebû Seleme'nin oğlu Ömer) İbnu Ebî Seleme bana şöyle dedi: Su hadisle ilgili olarak benim de hafızamda birşey var: "Cabir bu kişinin İbn Sayyâd olduğunu söyledi. Ben "fakat o öidü' dedim. Û ise 'ölse bile odur1 dedi. Ben 'fakat o müslDman oldu' dedim. O yine 'müslüman olsa bile odur" dedi. Ben yine 'fakat o Medine'ye de girmişti. (Çünkü Deccal giremeyecek.)' O yine 'Medine'ye girse bile odur' dedi." Keza bkz. İbnu'l-Esîr, Câmiu'l-Usût, X/340-1, rakam: 7839. Hadis farklı ifadelerle yine Câbir'den Ebû Ya'fâ'nın Musnedmde rivayet edilmektedir. Bkz. İV/119, rakam: 400; İV/129, rakam: 414; İV/142, rakam: 436.
[1202] Reşîd Rıza'nın bu hadisi Fâtıma'dan sadece Amir b. Şerâhîl eş-Şa'brnin (104/722) rivayet ettiği lesbiti doğru değildir. (Tefsir, 1*492). Çünkü Yahya b. Ya'mer el-Advânî (90'dan önce/709) (İbn Belbân, İhsan, XV/i93-4, rakam: 6787) ve Ebû Seleme de [Ebû Dâvûd, rakam: 4325; et-Taberânî, Kebîr, XXIV/371-2, rakam: 922-3) ondan rivayet etmişlerdir.
[1203] Bkz. ibn Hacer, Fethul-Bârî, XV/269-70. Elimizdeki İbn Mâcdde bahsettiği rivayetten sonra eş-Şa'brden rivayet gelmemektedir. Ebö Ya'ISda da hadisi bulamadık.
[1204] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 227-228.
[1205] Bkz. Ebû Şehbe, D//!', s. 83-5.
[1206] Bkz. el-Muallimî, el-Envâru'i-Kâşife, s. 135-6.
[1207] en-Neml/27, 82. Bkz. ez-Zehebî, ferâ%âf, s.91-4.
[1208] Gülen, Sonsuz Nur, 11/365-6.
[1209] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 228-230.
[1210] Ebû Şehbe, Reşîd Rıia'nın gayesinin kıssayı yalanlamak ve Temîm'i tekzTb olmadığını, onun bütün çabasının Ra-sûlullah'ın kıssa karşısında sükûl etmesinin kıssanın doğruluğuna delalet etmediğini ve böyle şeylerin tahrîrin altına girmeyeceğini, dinin bir emrini ihlal etmeyen ve üzerine serî bir hüküm lerettöb etmeyen yalancının haberini tasdik etmenin peygamberler için caiz olan bir durum olduğunu isbata çalışmak olduğunu söyler. (Bkz. Ebü Şehbe, Diiâ', s. 83}. O böyle söyler ancak, Reşîd Rıza'nın lenkidlerine bakıldığında onun tüm gayesinin bu olmadığı, tenkidlerinden bir tanesinin sadece bu olduğu, nihayetinde hadise mevzu dediği görülür. Bkz. Tefsir, IX/397.
[1211] Bkz. Emîn, Fecnj'l-Islâm, s. 159. Aynı sayfada "zikrettiklerine göre Cessâse hadisi..." deyip devam eder ve rivayeti bir kitaba dayandırmaz. Böyle bir tavırla da itimad etmediğini göstermiş olur. Bkz. 1 nolu dipnot. Keza bkz. Du-ha'l-İslâm, 11/97.
[1212] Bkz. Ebû Reyye, Edvâ, s. 154-8.
[1213] Uevdudi, Meseleler ve Çözümlen, 1/36-40,111/127-131.
[1214] Bkz. el-Gazâlî, Sünnet, s. 203-4.
[1215] el-Cezâirî, Kazzâfi, s. 86.
[1216] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 230-231.
[1217] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 231-232.
[1218] Bkz. et-Taberânî, Kebir, XXIV/396, rakam: 963; İbn Manzûr, Muhtasar, V/307, rakam: 163.
[1219] Bkz. el-Humeydî, 1/177, rakam: 364.
[1220] Bkz. İbn EbiŞeybe, VII/674, rakam: 182.
[1221] Bkz. Ebû Dâvûd, el-Melâhîm (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4327; et-Taberânî, Kebîr, 11/54, rakam: 1270; XXIW387, rakam: 957; XXIV/392, rakam: 960; XXM394, rakam: 961; İbn EbîŞeybe, VII/658, rakam: 66.
[1222] Bkz. Ebû Dâvûd, el-MelâhİIm (31), bâbun fî haberil-Cessâse (15), rakam: 4325; et-Taberânî, Kebir, XXIV/371, rakam: 922.
[1223] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., XXIW372, rakam: 923.
[1224] ibn Manzör, Mu/ıtasa/-, V/307, rakam; 163.
[1225] ibnMâce, el-Fiten (36), bâbu fitneti'd-deccâl... (33), rakam: 4074.
[1226] Bkz. Ebû Dâvûd, el-Melâhim (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4325; et-Taberânî, KfeMr, XXM371, rakam: 922-3.
[1227] Bkz. et-Taberânî, Kebîr, XXİV/385, rakam: 956; XXIW392, rakam: 960; 393, rakam: 961; XXIV/396, rakam: 963; XXIW398, rakam: 965; XXIV/400, rakam: 968; XX!W401, rakam: 970; el-Humeydi, 1/177, rakam: 364; Ahmedb. Hanbel, Vf/417, rakam: 27418; İbn EbiŞeybe, VII/658, rakam: 66.
[1228] Bkz. İbn Belbân, İhsan, XV/196, rakam: 678S.
[1229] Bkz. et-Taberânî, Kebîr, XXIW395, rakam; 962; XXIV/401, rakam: 969.
[1230] Bkz. et-Tırmizî, el-Fiten (34), bâb 66, rakam: 2253; et-Taberânî, a.g.e., XXIW397, rakam: 964; Ahmedb. Hanbel, VI/413, rakam: 27400; İbn Belbân, İhsan, XV/198, rakam: 6789.
[1231] Müslim, el-Fiten (52), bâbu kıssatİ'l-Cessâse (24), rakam: 120; el-Begavî, Şerhu's-Sunne, XV/67, rakam: 4269.
[1232] Ebû Dâvûd, el-Melâhim (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4328; Ebû Yala, İV/119, rakam: 400; İV/142, rakam: 436.
[1233] Bkz. el-Begavî, Şerhu's-Sunne, XV/65, rakam: 4268.
[1234] Bkz. et-Taberânî, Kebir, XXIV/396, rakam: 963.
[1235] Bkz. el-Taberâjıî, a.g.e., XXIV/395, rakam: 962.
[1236] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., XX(V/398, rakam: 966.
[1237] Bkz. el-Taberânî, a.g.e., XXIV/40î, rakam: 969.

[1238] Mesele bir rivayette, hayvan olduğu, kendisine "ey hayvan sen kimsin" denildiği ve onun da beliğ ve düzgün bir lisanla konuştuğu zikredilmektedir. Bkz. et-Taberânî, Kebir, II/55, rakam: 1270; XXIV/3B7, rakam: 957.
[1239] Bkz. Ahmedb. Hanbel, Vl/413, rakam: 27400; et-Taberânî, a.g.e., XXIV/397, rakam: 964; İbn Belbân, İhsan, XV/198, rakam: 6789. Bunu dişi mi erkek mi olduklarını anlayamadıkları bir yaratık manasında da anlayabiliriz.
[1240] Bkz. Ebû Dâvûd, e!-Meiâhim (3i), bâbun fî haberi'l-Cessâse {15), rakam: 4335, 4328; et-Taberânî, Kebîr, XXIV/372, rakam: 922-3; Ebû Yala, İV/119, rakam: 400; İV/129, rakam: 414; İV/142, rakam: 436.
[1241] Bkz. İbn Belbân, İhsan, XV/196, rakam: 6788; et-Taberânî, Kebir, XXIV/391, rakam: 953;el-Begavî, Şerhu's-Sun-ne, XV/65, rakam: 4268.
[1242] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., XXIV7395, rakam: 962.
[1243] İbn Belbân, İhsan, XW1934, rakam: 6788.
[1244] Bkz. Ahmedb. Hanbel, VI/417, rakam: 27418.; et-Taberânî, Kebir, XXIV/385, rakam:956; XXIW392, rakam; 960; XXIV/394, rakam: 96); İbnEbİŞeybe, VII/674, rakam: 182; ibn Manzûr, Muhtasar, V/307, rakam: 163.
[1245] Bkz. İbn Ebi Şeybe, VIİ/658, rakam: 66. Aliyyul-Kârî {1014/1605} bu bölümün başında zikrettiğimiz her bir rivaye ti müstakilleştirme çabasının bir örneğini sergiler. Cessâsenin rivayetlerin bir kısmında kadın, bir kısmında hayvarj olarak geçmesini ilginç bir şekilde telif etmeye kalkar, a) Muhtemelen Deccâi'in iki tane Cessâse'si olduğunu bun' lardan birisinin hayvan, diğerinin kadın olduğunu belirtir.
b) Şunun da ihtimal dahilinde olduğunu belirtir: Cessâse aslında bir şeytan idi. Bir defasında kadın, bir defasın^
da hayvan suretinde gözükmüş olabilir. Çünkü şeytan İstediği şekle girebilir. .
c) Aliyyul-Kârî bit ihtimalden daha bahseder: (Rivayetlerin bir kısmında} kadının hayvan oiarak nitelendirilmesi me^ . caz yoluyia olabilir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Allah katında hayvanların en kötüsü (inne şerre'd-de-vâb...), düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir." (el-Enfâl/8, 22). Bu hususa delil getirmek için şu ayet daha açıklın "Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı (ve mâ min dâbbetîn...} yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın." (Hûd/11,6). Bu ayetteki dâbbe kelimesi Önceki ayetin hilafına, rızık verilen tüm mahlukât kapsamaktadır. Çünkü birinci ayetteki de-vâb'tan anlaşılan hayvanlardır. Bu durumda birinci ayettekiier şu ayetteki manaya dahil olmaktadır: "Hayır, onlar hayvanlar gibidir (in hum İllâ ke'1-en'âm...), halta onlar, yolca daha sapıktır." [ei-Furkan/25, 44). Bkz. el-Kârî, Mir-kât, IX/413, rakam: 5484. {Bu görüşleri et-TiNden (743/1342) esinlenerek yazmıştır. Bkz. Şerhu't-Tİbi, X/125, rakam: 5483).
[1246] Bkz. el-Humeydi, 1/177, rakam: 364; et-Taberânî, Kebir, XXİV/391, rakam: 959; XXİV/398, rakam: 966; İbn Belbân, İhsan, XV/196, takam: 6788; el-Begavî, Şerhu's-Sunne, XV/66, rakam: 4268.
[1247] Bkz. et-Taberânî, Kebir, II/55, rakam: 1270; XXIV/387, rakam: 957.
[1248] Bkz. Ahmedb. Hanbel, Vl/413, rakam: 27400.
[1249] Bkz. Ebû Dâvûd, el-Melâhim (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4328; et-Taberânî, Kebir, XXIV/372, kam: 922-3; XXlV/395, rakam: 962; Ebû Yala, İV/119, rakam: 400; İV/130, rakam: 414; İV/142, rakam: 436.
[1250] Bkz. Ebû Dâvûd, el-Melâhim (31), bâbun fî haberi'l-Cessâse (15), rakam: 4325; et-Taberânî, Kebir, XXIV/372, r* kam: 922.
[1251] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., XXIV/386, rakam: 956.
[1252] Ahmedb. Hanbel, Vi/413, rakam: 27400; İbn Belbân, İhsan, XV/199, rakam: 6789.
[1253] Bkz. Abmedb. Hanbet, VI/417, rakam: 27418;et-Taberânî, Kebir, XXM394, rakam: 961; İbn EbîŞeybe, VII/675, rakam: 182.
[1254] Bkz. İbn Belbân, İhsan, XV/196, rakam: 6788; el-Begavî, Şerhu's-Sunne, XV/65-7, rakam: 4268.
[1255] İbn Manzûr, Muhtasar, V/307, rakam: 163.
[1256] Ürdün'ün başkenti. Musnedu Ebî Ya'lâ muhakkiki Huseyn SeİÎm Esed bu kelimeyi Uman diye harekelemiştir. (İV/130, rakam: 414). Eğer kelimenin zabtı önün belirttiği gibiyse bu durumda burası bugün güneybatıda Yemen, batıda Suud-i Arabistan, kuzeybatıda Birleşik Arap Emirlikleri'nin komşusu olan Umman Sultanlığı'ntn bulunduğu mahaldir. Kanaatimizce burasının Amman olduğudur çünkü diğer bölgelere yakınlığı bunu daha münasip kılmaktadır.
[1257] Bkz. Ahmedb. Hanbel, VI/417, rakam: 27418; et-Humeydi, 1/178, rakam: 364; et-Taberânî, Kebir, XXIV/386, rakam: 956; XXIV/394, rakam: 961; İbn Mâce, el-Fiten {36}, bâbu fitneli'd-deccâi (36), rakam: 4074; İbn EbiŞeybe, VII/675, rakam: 182.
[1258] Bkz. et-Tirmizi, ei-Fiten (34), bâb 66, rakam: 2253.
[1259] Erîha (Jericho): Bugün İsrail'in işgaii altında bulunan Batı Şeria'da, Lul gölünün kuzeyinde, deniz yüzeyinin 250 metre altında bir kent. Bkz. Büyük Larousse, Eriha maddesi. VIII/3769.
[1260] EM Yala, İV/142, rakam: 436.
[1261] İbn Manzûr, Muhtasar, V/307, rakam: 163.
[1262] Bkz. et-Taberânî, Kebir, XXIV/396, rakam: 963.
[1263] Ebû Ya'lâ, İV/120, rakam: 400; İV/130, rakam: 414.
[1264] Bkz. et-Taberânî, ag.e., XXIV/388, rakam: 957; XXIV/393, rakam: 960.
[1265] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., XXIW388, rakam: 957.
[1266] e!-Taberânî, a.g.e., II/56, rakam: 1270.
[1267] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., Iİ/56, rakam; 1270; XXIV/388, rakam: 957.
[1268] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., İt/56, rakam: 1270;XXIV/3S8, rakam: 957.
[1269] Bkz. et-Taberânî, a.g.e., Iİ/56, rakam: 1270; XXIV/388, rakam: 957.
[1270] Bkz. fon EbİŞeybe, VII/659, rakam: 66; Ahmedb. Hanbel, VI/417, rakam: 27418; el-Humeydî, i/178, rakam: 364; et-Taberânî, a.g.e., XXIW393, rakam: 960; XXiV/394, rakam: 961; XXIV/396, rakam: 962; XXIV/399, rakam: 966; XXIV/400, rakam: 967; İbn Mâce, el-Fiten {36), bâbu fitneti'd-deccâi (36), rakam: 4074; et-Tırmai, el-Fiten (34), bâb 66, rakam: 2253; İbn Ebi Şeybe, VII/675, rakam: 182; İbn Manzûr, Muhtasar, V/308, rakam
[1271] et-Tayâlisi, s. 229, rakam: 1646.
[1272] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 232-237.
[1273] Bkz. İbnul-Esîr, Usdul-Ğâbe, 1/256, rakam: 515; ez-Zehebi, Nubetâ, 11/447, rakam: 66; fbn Hacer, İsâbe, 1/368, rakam: 838; Rıza, Tefsir, IX/491 -2; Emin, Fecru'l-İsiâm, s. 158-9- Kaynaklar onu ilk kıssacı olarak zikrederler ve Hz. Ömer'den kıssa anlatma izni aldığını belirtirler Nitekim ona nisbet edilen böyle bir kıssa Târîhu DimeşKlB geçmektedir. Buradaki rivayet dört sayfadan fazla sürmektedir. Rivayette Azrail'in bir velînin ruhunu beşyüz melekle almağa gelişi, meleklerin yanlarında reyhan getirmeleri, ruhunu alırken altına ipek sermeleri üe başlayan hadis, bir Allah düşmanının canmın alınmasının tasviri ile devam eder. Bkz. İbn Manzûr, Muhtasar, V/308-12.
Temim ed-Dârî İle ilgili olarak Dede Korkut'unkine benzer acaip şeylerin anlatıldığı masal kitapları maalesef (özellikle ilmî kontrolün olmadığı bazı tasavvuf çevrelerinde) basılmakta ve asılsa rivayetler bilgi diye ümmete sunulmaktadır. İşte böylesi bir kitap Abdullah b, Abbastan geldiği söylenen 110 sayfalık bir masalı ihtiva etmektedir. Bu rivayete göre Hz. Ömer zamanında bir kadın birkaç kez gelerek kocasının beş yıldır kayıp olduğunu, geçimi için sala sata herşeyi bitirdiğini artık satacak birşeyi kalmadığmı bu sebeple evlenmek istediğini söyler. Hz. Ömer iki sene sabretmesini söyler ve bir sonraki yrt onu Cemîl b. Selîm ile evlendirir. Faka! evlendikleri gece abdest için dışarı çıkan kadının karşısına bütün vücudu çıplak, başındaki saçları sarkmış, tırnakları yırtıcı hayvanlar gibi uzamış acaip bir mahluk çıkar. Gelen varlık korkudan titreyen kadına kendisinin ilk kocası Temîm otduğunu belirtir. Konuşmaları içerinden duyan yeni kocası dışarı çıkar ve onunla münakaşaya tutuşur. Kadın ise kendisi yüzünden münakaşaya tutuşmamalarını, bu gece her ikisiyle de birlikte olmayacağını, herkesin ayrı yatacağım ve sabah olunca problemi çözmesi için Hz. Ömer'e gideceklerini belirtir. Hz. Ömer'e gittiklerinde ona "sen bir cinsin nasıl olur da bir kadının kocası olursun" der. O da kendisinin Temim olduğunu söyler. Hz. Ömer bunca zaman nerede olduğunu sorar. O da bu süre zarfında yer allında cinlerle beraber olduğunu, bir gece yerin varıldığını, oradan domuz burnuna benzer burnu oian bir ifrit çıktığını, kendisini kaptığı gibi yerin altına götürdüğünü ve üç yıl hizmetinde çalıştırdığını.... Bkz. Bozan, M. Seyfettin, Sahabe-i Kiram Temim-i Dari, Ankara-1995 (Adıyaman-Menzi! Yayınevi).
[1274] Bkz. Sarıtoprak, Deccâl, s. 33-48.
[1275] Bkz. ei-Buhâri, el-İ'tisâm (96), bâbu men reâterke'n-nekîr... (23), rakam: 7355; Müslim, el-Fiten (52), bâbu zikri ib-ni Sayyâd (19). rakam 94.
[1276] "Aranîler (el-Buhân, ez-Zekat (24), bâbu isti'mâli ibiii's-sadaka... (68), rakam: 1501) ile Bi'ri Maûne {et-Buhâri, el-Cihâd (56), bâbu'l-avni bi'l-meded (184), rakam: 3064) olayını düzenleyenlerin sözlerine inandığı gibi." Rıza, Me-celietu'l-Menâr, XIX/İI, 99; Ebû Reyye, Edvâ, s. 157.
[1277] et-Tahrîm/66,3.
[1278] en-Nûr/24,11 vd.
[1279] et-Tevbe/9,43.
[1280] Müslim, el-Fedâil (42), bâbu vucûbi imtîsâli mâ kâlehû seran... (38), rakam: 139.
[1281] Müslim, el-Fedâil (42), aynı bab, rakam: 140. Bkz. Rıza, Tefsir, IX/495-6; Mecelletu'l-Menâr, X!X/11,99-100.
[1282] İbnAbdilber, /stfâb, 1/193, rakam: 235.
[1283] Bkz. ez-Zehebi, Muhammed, İsrâiliyyât, s. 75. Diğeri de Abdullah b. Selam.
[1284] en-Nevevî, Şerh, XVIII/46; et-Tîbî, Şerhul-TİbÎ, X/132, rakam: 5494.

Rasûlullah'm Deccal'in yeriyle ilgili teküddütlü ifadeler zikretmesine değişik yorumlar getirilmiş, çıkış aranmıştır. et-Tîbî şöyle demiştir; "Hz. Peygamber onlara Temîm'in sözünü anlatınca Deccâl'in bulunduğu yeri nokta tesbitiyle söylemek İstemedi. Yerinin net olarak bitinmeyip karışık olmasını münasip görünce, Şam denizinde veya Yemen denizinde butunduğuna dair tereddütvârî ifadeler kullandı. Araplar da o dönem sadece bu iki denizde yolculuk yapıyorlardı. (Bu nedenle Hz. Peygamber yerini belli etmek istemedi)." Şertıu't'Tİbİ, X/123, rakam: 5482. Aliyyu'l-Kârî de şöyle bir yorum getirildiğini aktarır; "Hz. Peygamber, Deccâl'in bulunduğu yer konusunda şüpheliydi. Zannına göre bu üç mevkiden birisindeydi. Şam denizi ile Yemen denizini zikredince vahiy yoluyla veya zann-ı galib ile bunun şark îarafından çıkacağına yakîni geldi ve ilk iki zikrettiğini bıraktı, üçüncüsünü (şark tarafını) söyledi." Mirkâtu'i-Melâllh, IX/410, rakam: 5482.

[1285] Bu husustaki rivayetler için bkz. Sarıtoprak, Deccal, s. 73-4.

Reşîd Rıza (s.g.e., IX/494-5) ve hangi nüshada böyle geçtiğini tesbü edip demlendirmeden ona aynen tabi olan Zeki Sarıtoprak {a.g.e., s. 95) Rasûlullah'ın Temîm'in anlattıklarının tamamına katılmadığını söylemektedirler. Bunu da Musforîdeki 1e innehu e'cebenî mjn hadîsi Temîm ennehu vâfeka'ilezî kuntu uhaddisukum bjhî anhu ve ani'l-Medîneti ve Mekke" ifadesine dayandırmaktadırlar. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: Temîm'in sözünün bir kısmı hoşuma gitli çünkü benim sizlere onunla JDeccâlle) ilgili anlatadurduğuma ve Medine ile Mekke hakkında (bu ikisine giremeyeceğine dair) söylediklerime uymaktadır."

a) Bizler elimizdeki Müslim nüshasına, en-Nevevî şerhine ve hadisi Müslim'den alan Mişkâtu'l-Mesâbîtte baktığımızda ibarenin yukarıda altı çizili yerleri içinde bulundurmaksızın biraz farklı olduğunu müşahede ettik. Şöyle ki:

"Fe İnnehu e'cebenî hadîsu Temîm ennehu vâfeka'llezî kuntu uhaddisukum anhu ve ani'l-Medîneti ve Mekke." Bu durumda mana değişmektedir: Temîm'in sözü hoşuma gitti çünkü benim sizlere ondan {Deccâî'den} anlatadurdu* ğumave Medine ile Mekke hakkında (bu İkisine giremeyeceğine dair) söylediklerime uymaktadır." b} İbare (başka bir nüshada) Reşid Rıza'nın dediği gibi geçse bile, bundan Rasûlullah'ın Temîm kıssasından sadece Medine ve Mekke ile ifgili kısmı kabul ettiği manası çıkmaz. Zira neresini tasdik edip etmediğini anlamak zordur. Çünkü "ondan anlatadurduğuma ve Medine İle Mekke hakkında söylediklerime uymakladır" sözünden hangi kısmı kabul ettiği hangisini kabul etmediğini tesbit etmek İmkansızdır.

c) Ayrıca şu da var ki, Temîm'in kıssasını kabul etmeyecek olsaydı, el-HumeydTnin (keza Ahmed b. Hanbef, VI/417, rakam: 27418; İbn EbİŞeybe, VII/65B, rakam: 66; VII/674, rakam: 182) rivayet ettiği gibi, kaylûleyi bırakıp, inanmadığı halde bu kadar uzun ve teferruatlı bir olayı aktarmak için tüm insanları biraraya toplayıp anlatmasının hikmeti kalmazdı. Hem diğer rivayetlerde de Temîm'in anlattıklarının bir kısmını kabul ettiğine dair bir işaret yoktur. Dolayısıyla Reşîd Rıza'nın baktığı nüsha diğer rivayetler yanında şaz gibi durmakladır. Hadisin metni onun dediği gibi olsa bile, hadislerin manayla rivayet edildiği bilinirken, lafızlardan hüküm çıkarmanın ne derece sağlıklı olduğu tartışılır.

[1286] 8u rivayette deniz ifadesi geçmeksizin Innehu fî Bahri'ş-Şâm" ifadesi yerine "innehu fi nahvi'ş-Şâm", "Bahru'l-Ye-men" ifadesi yerine "huve fi'l-Yemen" dediği daha sonra da "huve fî nahvi'l-lrâk" dediği geçmektedir, Bkz. et-Tabe-fânî, Kebîr, 11/54-6, rakam: 1270.

[1287] Bkz. Meydan Larousse, Kızıldeniz maddesi, XI/275.

[1288] Ebû Reyye böyle bir adanın mevcudiyetini (dolayısıyla Temîm'i) oldukça alaylı bir uslûbla ele alır: "Herhalde coğrafya alimleri bu adanın denizde nerede olduğunu tesbit etmek için araştırıyohardır! Bulduktan sonra bize haber verecekler, biz de Efendimiz Temîm ed-Dâjî radıyellahu anh'ın haber verdiği acaip şeyleri göreceğiz." Ebû Reyye, Edvâ, s. 156,2 nolu dipnot.

[1289] Bkz. Müslim, el-Fiten (52), bâbun fî bakiyyetin min ehâdîsi'd-deccâl (25), rakam: 124.

[1290] Nitekim bazı rivayetlerde Zugar suyuyla sulanan ekinin yakında kuruyacağını ve bu bağlardan kurtulacağını söylemekledir. Bkz. el-Humeydî, t'178, rakam: 364.

[1291] Bkz. Rıza, Tekir, IX/494-5. Reşîd Rıza hadiste gecen Şam deniziyle Şam bölgesinin güney hizasında kalan denizi, ki bu Kızıl Deniz'dir, Yemen deniziyle Yemen'in önündeki Kızıl Denizi, dolayısıyla Rasûluilah'm bu ifadeleriyle aslında bir tek denizi kasdetmiş olduğu yorumlarını da (bkz. et-Tîbî, Şertou't-Tibî, X/123-4T rakam: 5482) haklı olarak akı! dışı bulur.

[1292] el-Buhâri, el-i'tisâm (96), bâbu men reâ terîte'n-nekîr mine'n-Nebî... (23), rakam: 7355.

[1293] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XV/269.

[1294] İbn Hacer, a.g.e., XV/269. İbn Hacer Deccâl'in İsfehan'dan çıkma meselesini, et-Taberânfye atfettiği yine Fatıma bnt. Kays'tan gelen "Deccal Isfehan'dan çıkacaktır hadisine dayandırmaktadır. Bkz. et-Taberânî, Evsat, V/436-9, rakam: 4856.

[1295] Bkz. eî-Kârî, Mirkâtu'l-Mefâtlh, IX/422. Mevzuat sahibi Aliyyu'l-Kârînin bu tür yorumlara girmesi anlaşılır değildir, i Cessâse ve İbnu's-Sayyâd hadisi sebebiyle hadis sarihleri zor durumda kalmışlar, aralarını telif etmeye çalışmışlar, bazıları Fatıma hadisi sebebiyle İbnu's-Sayyâd'ın küçük Oeccâtolduğunu söylemiştir. Bkz. ei-Azîmâbâdî, Av-\ nu'l-Ma'bûd, XI/477, rakam: 4306. Bu bakış açısını netleştirmek için İbnu's-Sayyâd'ın nasıl görüldüğüne dair bir iki misal daha sunalım: a) en-Nevevî İbnu's-Sayyâd'ın deccallerden biri olduğunu kabul eder ve şöyle der: "Onun kıssası karışık, durumu karmaşıktır. Meşhur Mesîh Deccâl midir değil midir? Belli olan bir şey var ki, o da deccalfer- s dert biri olduğudur." Bkz. en-Nevevî, Şerh, XVI!l/46. b) el-Kastallânî Hz. Peygamberin "kıyametten önce yalancı deccaller çıkacak" [Ahmed b. Hanbel, et-Musned, 11/118; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, Vfl/232. Hadisin diğer tariklerinde bu deccallerin peygamberlik iddiasında bulunacakları geçmektedir. Bkz. Müslim, el-Fiten (52), bâbun lâ tekûmus-sâatu hattâ yemurra... (18), rakam: 84; Ebö Dâvûd, el-Melâhim (36), bâbun fî haberi İbni's-Sâid (16), ra- j kam: 4333; İbn Mâce, el-Fiten (36}, bâbu mâ yekûnu mine'Miten (9), rakam: 3952] hadisine binaen deccallerden i Temîm'in gördüğü deccâl ile İbnu's-Sayyâd'ın bu kapsamdaki deccalierden olduğunu söyler. Kıyamete yakın çıka- ! cak büyük deccalin ise -el-BeyhakFnin de kabul ettiği gibi- başka biri olacağını söyler. Bkz. el-Kastallânî, İrşâdu's- j Sâri, XV/36O-i. c) el-Keşmîrî: "İbn Sayyâd'ın büyük deccâl olmasa da küçük decca! ofmasına ne mani var?" el- ' Keşmîrî, Feyzu'l-Bârî, IV/511-2.

İbnu's-Sayyâd'la ilgili rivayetlere baktığımızda çok karmaşık ve çelişik bilgilerle karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Sazı rivayetlerde onun deccâl olduğu geçmektedir:

a) Abdullah b. Munkedir'den gelen rivayette o şöyle demektedir: Câbir b. Abdillah'ın İbnu's-Sayyâd deccaldir diye yemin ettiğini görünce sordum: "Allah adına yemin mi ediyorsun?" Şöyle cevap verdi: "Ömer'in Hz. Peygamberin yanında böyle olduğuna dair yemin ettiğini gördüm. Hz. Peygamber buna itiraz etmedi." el-Buhârî, el-İ'tisam (96), bâbu men reâ terke'n-nekîr... (23), rakam: 7355; Müslim, el-Fiten (52), bâbu zikri İbni Şayyâd (19), rakam 94; Ebû Dâvûd, el-Melâhim (36), bâbun fî haberi İbni's-Sâid (16), rakam: 4331. b) Abdullah b. Ömer diyor ki: "...İbnu's-Say-yâd'a bir kere daha rastladım. Gözü şişmişti. 'Gözün ne zaman böyle oldu' diye sordum. "Bilmiyorum" dedi. "Gözün başında olmasına rağmen bilmiyorsun öyle mi" diye sordum. "Allah dilerse gözü şu senin asanda bile yaratabilir" cevabını verdi. Ardından da şimdiye dek işittiğim en kötü eşek anırması gibi anırdı. Bazı arkadaşlarımın söylediğine göre elimdeki asa kırılana kadar ona vurmuşum. Vallahi ben bunun farkında olmadım. Ravi diyor ki: ibn Ömer Ummu'l-mu'minîninin yanına gelerek olan biteni anlattı. O (Hafsa) da dedi ki; "Ne istiyorsun ondan? Bilmiyor musun Rasûlüllah 'onu İnsanlara ilk gönderecek şey kızgınlığı olacak' buyurdu. Müslim, el-Fiten (52), bâbu zikri İbni Sayyâd (19}, rakam: 99. c) Abdullah b. Ömer yeminle İbnu's-Sayyâd'ın deccâl olduğunu söyler. Bkz. Ebû Dâvud, el-Melâhim (36), bâbun fi haberi İbni's-Sâid (16), rakam: 4330. d) Câbir b. Abdillah da İbnu's-Sayyâd öldükten sonra, ölmüş olmasına, müslüman olmuş olmasına ve Medine'ye girmiş olmasına rağmen onun deccâl olduğunu söyler. Bkz. Ebû Dâvûd, el-Melâhim (36), bâbun fi haberi'l-Cessâse (15}, rakam: 4328.

İbnu's-Sayyâd'! deccâl gibi gösteren rivayetlere karşın başka rivayetlerden anladığımız kadarıyla İbnu's-Sayyâd Hz. Peygamber zamanında buluğa yaklaşmış bir çocuktu. Ancak harikulade bir takım şeyler gösterebiliyordu. Hz. Peygamberi ise peygamber olarak kabul ediyordu. Hz. Peygamberin bir latam harika halleri nedeniyle ondan şüphelenmekteydi. Nitekim İbn Battal ve el-Beyhaki gibiler Hz. Peygamberin Ömer'in yemini karşısında sükût etmesini Hz. Peygamberin onayı değil bu hususta tereddütte olması olarak yorumlamışlar ve Hz. Peygambere bilahere deccalin o olmadığı yönünde Allah'tan bir vahiy geldiğini bu sebeple Temîm kıssasında olduğu gibi deccalin başka varlık olduğunu söylediğini belirtmişlerdir. Bkz. İbn Hacer, Fethul-Bâri, XW267; el-Kastaflânî, İrşâdu's-Sâri, XV/36Û. Onları destekleyen başka rivayetler de vardır. Nitekim bir rivayette Hz. Ömer'in onun boynunu vurmak istediği, Hz. Peygamberin de "eğer bu o (deccâl) ise sen ona musallat edilmeyeceksin. Eğer deccâl değilse onu öldürmenin sana bir faydası yok" dediği geçmektedir. Bkz. el-Bûhârî, el-Cenâız (23), bâbun izâ esleme's-sabî... (79), rakam: 1354. İbnu's-Sayyâd'ın kendisi de deccâl oluşunu reddeder. Çocuğu olduğunu, Mekke ve Medine'ye girdiğini, deccalin ise böyle olmayacağını söyler. Bkz. Müslim, el-Fiten (52), bâbu zikri ibni Sayyâd (19), rakam 91. ibn Cerîr et-Taberîde onu sahabe arasında zikretmiştir. Bkz. el-Kurtubî, Mufhim, VII/269-70. İki grupta bir kısmını zikrettiğimiz rivayetlere bakılacak olduğunda ilk gruptaki rivayetlerde onun deccâl olduğu vurgulanmakta, ölmüş olmasına rağmen öyle olduğu söylenmektedir. İkinci gruptaki rivayetlerde ise İbnu's-Sayyâd'tn deccâl olduğuna kesin vurgu yapılmamakta, bilakis kendisi durumunu anlatarak deccâl olamayacağını söylemekle, İbn Cerîr de onu sahabe arasında zikretmektedir.

Deccafle İlgili hadislerin verdiği genel tabloya bakıldığında deccalin sıradışı bir yaratık olacağı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin şehrinde yaşamış ve hayatını bir müslüman gibi devam ettirdiği zikredilen bir insanın Temîm'in bahsettiği deccai gibi kabul edilmesi ve deccâl suretinde bir şeytan olarak betimlenmesi son derece ilginçtir. Hz. Peygamberin bir takım olağanüstü halleri nedeniyle kendisinden şüphelendiği bir insanın deccâl kabul edilmesi ve ortalığın deccallarla doldurulması, deccâl rivayetlerinin anlattığı herbir rivayeti kabul etmekten kaynaklanmaktadır.

[1296] et-Talâk/65,1. Rivayet için bta. İbn Mansûr, 1/321, no: 1359; Müslim, el-Talâk (18), bâbu'l-mutallakâti selâsen tâ nefakale lehâ (6), rakam: 46; Ebû Dâvûd, et-Talâk (7), bâbu men enkera ala Fâtrma (40), rakam: 2291. Diğer bir rivayette, Hz. Ömer Fâtıma'nın hafızasına güvenmediğini şu keskin ifadeyle dile getirir: "Falıma bnt. Kays'ın Ra-sûlüah'tan bana anlattığı hadis sebebiyle bir şeyden dönmem." ed-Dârekutnf, İV/23, rakam: 66.

[1297] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 237-246.

[1298] el-Mizzî, Tehzibu'l-Kemâl, İV/327, rakam: 800.

[1299] Bkz. Şurrâb, Temim, s.189.

[1300] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 246-247.
[1301] el-Sakara/2,102-3.
[1302] Abdurrahman b. Hasan ÂVş-Şeyh (1285/1868) cumhurun görüşünü şu cümleyle özetler "Sihrin hakikati olmasaydı Allah Teâlâ bundan sakınmayı emretmezdi." Kurre, s. 127; Fethu'l-Mecd, s. 280.
Meselenin kelâmî boyutu olan "sihrin hakikati var mıdır yok mudur* meselesi için bkz. es-Sâbûnî, Revâiu'l-Beyân, 1/77-83; el-Harîri, Sihr, s. 125-141; ed-'Dumeynî, Sihr, s. 2S-8; Hamevİ, Sihr, s. 106-110; Edhem, Sihr, 47-56.
[1303] Günümüzde bu işte İlgilenen güvenilir insanların verdikleri bilgilere göre, tinleri kullanmak suretiyle büyü insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Yine ayetler, bir kısım dualar ve önler istihdam edilerek başkalarının yaptığı büyüler çözülebilmektedir. Biz meselenin bu boyutunu eie almayacağız.
[1304] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 249.
[1305] Bazf rivayetlerde bu ikisinin Mîkâil ve Cebrail olduğu geçer. Bkz. İbn SaU Tabakât, 11/196-7; el-Kastallânî, İrşâdu's-Sâri, V/291; ef-Alûsî, Rûhul-Meâni, XV/362; el-Kannûcî, Avnul-Bâri, IV/54-5.
[1306] en-Nevevî, Şerh, XIV/178; [bn Hacer, Fethul-Bâri, XI/395.
[1307] el-Buhân, et-Tıb (76), bâbu's-sihr (50}, rakam: 5766; bâbu's-sihr... (47), rakam: 5763; bâbun hel yustahrecu's-sihr (49), rakam: 5765; Bedul-Halk (59), bâbu sıfatı İblise ve cunûrih (11), rakam: 3268; el-Edeb (78), bâbu kavliliâhi Teâlâ İnne'llahe ye'muru bi'l-adl... (56), rakam: 6063; Müslim, es-Selâm (39), bâbu's-sihr (17), rakam: 43-4. Sihirle ilgili rivayetleri birarada görmek için bkz. ed-Dumeynî, Sihr, s. 68-97; Yıldırım, Sihir, s. 38-60.
[1308] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 250.
[1309] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 250.
[1310] Bkz. el-Buhâri, et-Tıb (76), bâbu's-sihr (47), rakam: 5763; bâbun hel yustahrecu's-sihr (49), rakam: 5765; bâbu's-sihr (50), rakam: 5766; e&Deavât (80), bâbu tekrîri'd-duâ (57), rakam: 6391; Müslim, es-Selâm (39), bâbu's-sihr (17), rakam: 43-4; el-Humeydi, 1/125-7, rakam: 259; Ahmedb. Hanbel, Vl/63; İbn Mâce, et-Tıb (31), bâbu's-sihr (45), rakam: 3545; İbn Ebi Şeybe, V/435, rakam: 3; İbn Sa'd, Tabakât, 11/196-7; el-Beyhakî, DelâÎlu'n-Nubuvve, Vl/247; VII/92-4; el-Hindî, KenzuWmmât, VI/742-3, rakam: 17651.
[1311] ibn Eb!Şeybe, V/435, rakam: 2; Ahmedb. Hanbel, İV/367; et-Taberânî, Kebir, V/180, rakam: 5016.
Tefsir kitaplarındaki rivayetlere bakıldığında -ki bu kaynakîar aşağıda gelecek- Hz. Ali'yle beraber ez-Zubeyr ve Ammğr b. Yâsİfi gönderdiği geçmektedir. (Keza bkz. ez-Zebîtfî, Ittıâtu's-Sâde, I/343). Bazılarında Hz. Ali ile Am-mâr"ı gönderdiği geçmektedir. Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, İt/198. Bazı rivayetlerde ise Ammâr b. Yâsirl bir grupla gönderdiği geçmektedir. Bkz. el-Beyhakî, Delâitu'n-Nubuvve, Vi/248. Hz. Peygamberin Cubeyr b. İyâs ez-Zurakryi gönderdiği dahi geçmektedir. Bkz. İbn Sa'd, a.g.e., 11/197.
[1312] Abdurrezzâk, Xl/14, rakam: 19764; en-Nesâî, et-Tahrîm (37), seheratu ehli'l-kitâb (20), rakam: 4091; et-Taberânî, Kebîr, V/179, rakam: 5011; İbn Sa'd, Tabakât, 11/199.
[1313] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 251.
[1314] ibn Hacer, Felhul-Bâri, XI/394.
[1315] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 251-252.
[1316] Zikri geçen şu hadisler: el-Buhâri, 5765, 6063; İbn EblŞeybe, 2; en-Nesâi, 4091; Ahmed b. Hanbel, İV/367; el-| Beyhakî, Delâilu'n-Nubuvve, VII/92-4; el-Humeydî, rakam: 259; İbn Sa'd, Tabakât, 11/196-9; el-Taberânî, Kebir,. 5011-3,5016.
[1317] el-Buhâri, zikri geçen 6063 nolu hadis.
[1318] Zikri geçen şu hadisler: el-Buhâri, 3268; 5763; 5766; 6391; el-Beytıakî, Delâilu'n-Nubuvve, VI/247.
Ayrıca bazı rivayetlerde "onu çıkardın mı" sorusu yerine 'onu yaktın mı" İfadesi geçmekte, Rasûlullah da hayır cevabını vermektedir. Bkz. Zikri geçen şu hadisler: İbn Ebi Şeybe, 3; Ahmed b. Hanbel, VI/63; el-Buhâri, 6391; Müslim, 43; İbn Mâce, 3545.
[1319] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 252.
[1320] Zikri geçen el-Buhârfdeki 5765 ve 6063 nolu hadisler.
[1321] 8u kelime neşr kelimesinden muskanın içindekini açtın mı manasına da gelir. (Bkz. ibn Hacer, Fethu'l-Bâri, X!/400; XII/102; ei-Aynî, Umdetul-Kân, XVIII/Î77; el-Kirmânî, Şerh, XXt/39, 41). Mana böyle olsa bile, hu dahi muskanın çıkarıldığını gösterir.
[1322] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 252-253.
[1323] en-Nesâî, zikri geçen 4091 nolu hadis.
[1324] el-Buhâri, 5766 numaralı hadis ile diğer zikredilen hadisler.
[1325] Zikri geçen şu hadisler: İbn EbiŞeybe, 2; Ahmedb. Hanbel, İV/367; el-Taberânî, 5011-3,5016. el-Hâkim sadece muskayı çözdüğünü zikreder, Rasûlullah'ın bağdan kurtulmuş gibi kalktığını anmaz. Mustedrek, IV/360-1, rakam: 8014.
[1326] İbnu'l-Cevzî, Zâdul-Mesİr, IX/270.
[1327] İbn Sa'd, Tabakât, il/198-9; el-Beyhakî, Deiâitu'n-Nubuvve, VII/92-4. Hadisi tefsir kitaplarında görmek için bkz. eş-Şevkânî, FeM-Kadir, V/616; İbn Kestr, Tefsir, VIII/557-8 (İbn Kesîr bu rivayeti müfessir es-SaWden nakleder ve onun bunu senedstz olarak İbn Abbas'tan rivayet etliğini, hadiste gatâbef olduğunu, ilgili hadislerin bir kısmında ağır derecede nekâret bulunduğunu, bir kısmının şahid rivayetler olduğunu söyler); el-Begavî, Tefsir, IV/546-7; es-Semerkandî, Tefsir, IH/526-7; el-Vâfiidi, Esbâb-ıNûzûl, s. 566-8; Vesit, İV/572; el-Beydâvî, Tefsir, H/632; Ebû Hayyân, Tefsir, VHİ/530; İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, IX/270-i; el-Kurtubî, Câmi\ XX/253-4; Ebu's-Suûd, Tefsir, V/915; el-Alûsî, Röhu'l-Meâni, XW362; el-Mâverdî, Nuket, VI/376; es-Suyûtî, ed-DurruWensör, VIIİ/687-8; es-Su-yûtî, Tefsir, s. 826; Lubab, s. 830; Bursevî, Tefsir, X/542-3; es-Sâbûnî, Safvetu't-TefâsÎr, lil/624; ez-Zuhaylî, Tefsir, XXX/47î-2 (ez-Zuhaylînin es-Sahibayn'da geçiyor deyip Muavvizeteyn sûrelerinin indiğini söylemesi zühuldür. Çünkü bu iki kitabta bu kısım olmadığı gibi bu iki sûrenin sebeb-İ nüzulünün sihir hadisesi olduğuna İşaret te yoktur). Keza bkz. İbnu'l-Arabİ, Abkâmu'l-Kur'ân, İV/1996; es-Suyûtî, Hasâis, il/99-100. (et-Taberî bu kısmı zikretmez. Bk2. CâmiuWeyân, I/459-60. İlginçtir, Felak sûresinin tefsirinde de bu rivayete hiç değinmez. Bkz. XW349-54). Bu rivayetlere temas babında bkz. ibn Hacer, Fethu'l-Bârî, XI/394 (Burada Abd b. Humeyd'in Muavvizeteyn hadisini rivayet ettiğine temas eder).
[1328] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 253-254.
[1329] Ancak bu iki sûrenin sihir döneminde nazii olduğuna dair elde somut bir delil yoktur. Bu bölümün sonundaki değerlendirmenin yedinci maddesinde geleceği gibi bu iki sûre Mekkrdir.
[1330] Turan Dursun, hadiste belirtildiğine göre, Peygamber büyünün etkisinden Tann'nın verdiği şifa üe kurtulduğunun anlatıldığını söyledikten sonra şöyle bir soru sorar; "Peygamber Falak Sûresi'ndeki uyarıya kulak asmamış mı acaba? Yani "büyünün, başına bir kötülük getirmesinden Tanrı'ya sığınmamış mı? Yoksa Tann'ya sığfnmış da, 'büyünün etkisi" karşısında, onun Tann'ya sığınmasının etkisi birşeye yaramamış mıT Din Bu, i/518. Dursun'un tenkidi yukarıdaki izahta cevabını bulmaktadır. Ancak, yaşananın bütün detayıyla ve aynı minvalde anlatıtmamsı sebebiyle bir takım zorluklarının aşılması hiçbir zaman mümkün olmayacaktır.
[1331] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 254-255.
[1332] Zikri geçen hadisler: İbn EbiŞeybe, 2; Ahmedb. Hanbel, İV/367; en-Nesâi, 4091; et-Taoerânî, 5016.
[1333] Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bân, XI/390.
[1334] Ahmedb. Hanbel, V\m.
[1335] Abdurrezzâk,Xl/14,rakam: 19764. Ebû Dâvûd hadisi rivayet eden Yahya b. Ya'merİn (90'dan önce/709) Hz. Âişe'den hadîs işitmediğini söylemiştir (bkz. ez-Zehebi, Nubelâ, İV/442, rakam: 170), bu sebeple rivayete mursel denmiştir. Ancak ez-Zehebî bunu kabul etmez ve onun başka sahabilerden rivayetine temas eder. Bkz. Tezkiretu'l-Huffâz, I/75.
Bunun yanında bunun senedinde geçen Atâ' b. Ebî Müslim el-Horâsânî (135/752) bulunmaktadır. Sadûk olması-: na rağmen çok yanılan, mursel rivayet eden mudellis birisidir. Bkz. ez-Zehebî, Nubela, VI/140-3, rakam: 52; İbn Hacer, Takrib, s. 392, rakam: 4600.
[1336] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 255.
[1337] Bkz. İbn Hacer, Fethul-Bâri, XI/390. Hadisi değerlendiren Mevdûdî {TefhİmU'l-Kur'ân, Vllfl21) ve ed-Dumeynî de {Sihr, s. 86-7) benzer bir yoîa başvurur.
[1338] Rivayetlerde RasOlullah'ın muskayı yazanı görüp görmediğinde de oldukça farklılıklar vardır. Konuyu geniş tutmamak ve önem olarak diğer hususlar kadar öncelik arz etmediği için bu mevzu buraya alınmadı. Silgi için bkz. İbn Hacer, Fethul-Bâri, M/395.
[1339] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 256.
[1340] Bkz. eş-Şevkânî, Fettnı'i-Kadir, t/131.
[1341] el-Cessâs, Ahkamu'i-Kur'ân, I/59-60. MevJüt Güngör Cessâs'ı bu görüşünden dolayı lenkid eder: "Cassâs, sihir mevzuunda Ehli Sünnete açıkça ters düşmüş ve konuyla ilgili hadisleri ihtilatsızca red yoluna gitmiştir. Buna rağmen onun bu görüşünde Mutezile Fırkasının tesirinde değil de aynı görüşü müdafaa eden İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin tesirinde kaldığını söyleyebiliriz. Çünkü Cassâs mezhep imamına son derece bağlı olup, onu her halükârda savunmaktadır.' Cassâs ve Ahkâmu'l-Kur'ân'ı, s. 29.
[1342] Bkz. et-Taberî, Câmi\ I/460; ez-Zemahşerî, Keşşaf, 11/103 (ayrıca Ahmed el-İskenderfnin Keşşâfm zeylinde bulunan Kitâbul-İnsâfmm bu sayfadaki

açıklamalarına bkz); İV/301; er-Râzî, Tefsir, İÜ/193; XXXII/179; el-Kurtubî, Cami; 11/46; Bursevî, Tefsir, X/543; eş-Şihâb, Haşiye, Vlll/416; el-Cemel, el-Futubâtu'l-Itâhiyye, İV/607; Macdonald, Sihİr, islam Ansiklopedisi, X/603; Hamevî, Sihr, s. 106.
Hem önceki hem de sonraki mealinde Felak ve Nas sûrelerinin Mekke'de veya Medine'de nazil olduğu hakkında ihtilaf vardır diyen ancak Gerçek Din Bu adlı çalışmasında (1/174) "çünkü sûre Medine'de değil, Mekke'de inmiştir... Fakat sûrenin Mekki olduğu rivayeti daha doğrudur" diyen Süleyman Ateş, sihirle ilgili tüm rivayetleri topluca şöyle değerlendirir: "Aslında yalnız Sa'lebTnin bu senedsiz rivayeti değil, bu konudaki senedli rivayetler de birbirini tutmaz, çelişkilerle doludur. Bu rivayetlerin hiçbiri sürenin iniş sebebi olamaz... Ayrıca bu rivayetler çelişkilerle doludur... 8u rivayetlerin, büyü ve nazarın etkisini desteklemek ve insanları bunlardan korkutmak amacıyla ortaya atıldığında şüphe yoktur. Verilmek istenen Semel düşünce şudur: Büyü ve nazar Peygambere bile tesir etmiştir. Onun için bunlardan sakınmak lazımdır." Süleyman Ateş hadi» reddetmek için kullanılan delilleri serdettikten sonra şöyle der: "...Peyğamber'e büyü yapıldığı hakkındaki bu rivayetlerin hepsi zalimlerin anlatımıdır. Bunu çıkarıp uydurduktan sened zinciriyle Peygamberin güzîde bir sahâbîsine dayandıranlar, müslüman görünseler de, gerçekte Peygamber düşmanı yalancılardır. Bir müslüman, Kur'ân'a tamamen ters olan, Peygamberin korunmuşluğunu dinamitleyen bu yalanlara nasıl inanır?" Gerçek Din Bu, 1/176.
Ali Osman Ateşin ifadeleri biraz daha yumuşaktır: "Bir yahudinin yaptığı sihrin, Hz. Peygamberde bir delide gözlenebilecek bir tesirin meydana getirebileceğini doğrusu insanın gönlü kabui etmiyor." Cinler-Büyö, s. 272.
[1343] el-Mâide/5, 67.
[1344] el-Hicr/15,95.
[1345] et-İsra/17, 47; el-Furfıân/35,8.
[1346] Bkz. Abduh, Tekini Cüzi Amme, 182. Reşid Rıza da (1354/1935) şöyle der: el-Buhârtfeti bazı hadislerin metinleri illetten uzak değildir. Bu illetler hadisçiierin sıraladıkları mevzu hadislerin bazı alametlerine uymaktadır. Rasû-lullah'a sihir yapıldığı hadisi gibi. Bkz. Meceiletu'1-Menar, XXIX/1,104.
[1347] el-Muslimûn, Sünnet Üzerine Bir Kitap ve Bir Açık Oturum, trc. Mehmet Görmez, s. 307-8.
[1348] Seyyid Kutub konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: "Bir kısmı sahih fakat mütevaSr olmayan bazı rivayetlerde, Lebîd b. el-A'sam adlı bir yahudinin Hz. Peygambere Medine'de sihir yaptığı geçmektedir. Söylendiğine göre birkaç gün, bazı rivayetlerde ise birkaç ay sürmüştür. Öyle ki Hz. Peygamber aileleriyle birlikte olmadığı halde onlarla beraber oldum sanıyormuş. Keza yapmadığı bir işi yaptım sanıyormuş. Felak ve Nas sureleri Hz. Peygambere ruk-ye için nazif olmuşlar. Rüyasında haber verildiği üzere sihri getirtince bu iki sureyi onun üzerine okumuş, düğümler çözülmüş ve bu sıkıntı başından gitmiş.
Bu tür rivayetler Hz. Peygamberin iiil ve tebfiğlerirtdeki ismet sıfatına aykırıdır. Hz. Peygamberin her sözünün ve fiilinin sünnet olduğu inancıyla bağdaşmaz. Çünkü Hz. Peygamberin her sözü ve Bili birer sünnet ve şeriattır. Ayrıca bu Hz. Peygamberin büyülendiği şeklindeki müşriklerin iftiralarını reddeden Kur'an'a da aykırı düşmektedir. Bu nedenle bizler bu rivayetleri kabul etmiyoruz. Akaid konusunda âhâd haberler delil olmaz, bu konuda yegâne merci' Kufân'dır. İlİkadla ilgili konularda hadisleri almanın şartı ise tevatürdür. Zikri geçen rivayetler ise mutevatir de-ğiidir. Tüm bunların yanında bu iki surenin Mekke'de nazil olduğuna dair rivayetler tercihe daha şayandır ve bunlar diğerlerini zayıf kılmakladır" Kutub, Fİ ZılâH'l-Kur'ân, VI/4008.
[1349] el-Muslimûn, a.g.e., s. 292
[1350] Günenç, Günümüz Meselelerine Fetvalar, 1/48.
[1351] Bkz. el-Tatırîm/66 sûresi ilk ayetler.
[1352] 8u yöndeki görüşler için bkz. et-Tabert, Cami', i/460; el-Cessâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/80; et-Taftazânî, Şerhu'l-Me-kâsıd, V/79; Bursevî, Tefsir, X/543; Ebû Reyye, Edvâ, s. 350-1 (Burada MuhammedAbduh'tan nakiller vardır); Hi-câzî. Tefen; 111/921-2; el-Merâğı, Tefsir, »268; el-Kâsımî, Tefen; XVII/6308-9; Mevdûdî, TefhİmU'l-Kur'ân, VII/319; Yıldırım, Tefsir, XIİI/7088; Ebûbekr, İktisâh, s. 220-3 (8u zatın hadisle ilgili son sözü şöyledir: Bizim inanmamız gereken hakikat şudur: Bu hadis batıldır, Rasûlullah adına iftiradır, uydurmadır, asılsızdır).
[1353] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 256-260.
[1354] el-Harîrî sihir hadisesinin akideyle ilgili bir husus olmadığım, ahkamı ilgilendirdiğini, ahkam bahislerinde de ahad haberlerin delil olarak alınabifeceğini söyler. Bkz. Sihr, s. 163.
[1355] Bkz. İbnu'l-Kayyım, Bediiul-Fevâkl, 11/248-250.
[1356] Bkz. Mevdüdî, TefhİmU'l-Kufân, VII/320; el-Harîrî, Sihr, s. 163.
[1357] Bkz. İbnu'l-Kayyım, a.g.e., 11/252; Bursevî, Tefsir, X/543; Ebû Şehbe, Difâ\ s. 225; el-Kasîmî, Muştalat s. 51.
[1358] et-Taberânî, Evsat, IX/35, rakam: 8073; el-Hatîb, Târîhu Bağdâd, VI/211, rakam: 3266; es-Suhrevertfi, Avârilu'l-Meârif, V/157; ei-Gazâlî, İhya, I/209; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, V/96-7; el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, VII/212-3. Anan düştüğü ve namazlarını bir müddet olurarak kıldığı şeklinde: eş-Şâfiî, ihtiiâfu'LHadis, s. 67; el-Buhâri, el-Ezan (10), bâbun yehvî bi't-tekbîr... (128), rakam: 805; Müslim, es-Salât (4), bâbu i'timâmi'l-me'mûm bi'l-imâm (19), rakam; 77-81; ibn Huzeyme, Sahih, 111/53; en-Nesâi, el-lmâme (10), el-i'timâmu bi'l-imâm (16), rakam: 793; ei-Beyhakî, II/303; Ma'rile, İV/136, rakam: 5678
[1359] Bkz. Müslim, el-Cihâd (32), bâbu gazveti Uhud (37); el-Beyhakî, Şuab, ll/l 64, rakam: 1447; Ma'rife, ill/119, rakam: 3942; en-Nesâi, el-İmâme (10), ei-i'timâm bi'l-imâm (40), rakam: 831; ed-Dârekutnt, 1/422; Ebu'ş-Şeyh, Tabakât, 111/550; İbnTeymİyye, Minhâcus-Sunne, 11/226.
[1360] Bkz. İbnul-Kayyım, Bedaiul-Fevâid, 11/250.
[1361] Bkz. el-Kasîmî, Muşkilât, s. 52.
[1362] İbnul-Kayyım da "flasûfuJlah'tn sihirîenmesi ile zehirlenmesi arasında fark yoktur der. Zâdu'l-Meâd, İV/124.
[1363] İbn KuteybeHz. Peygamberin beşer yönünü öne çıkarır: "Yahudiler daha önce Zekeriyya b. Azân'ı bir ağacın içerisinde testereyle parçalayarak kesmişlerdi. Bu hadise olmuşken, yahudi olan Lebîd b. el-A'sam'ın Rasûlullah'a sihir yapmış olması inkar edilemez... Yahudiler ondan sonra oğlu Yahya'yı da fahişe bir kadının hilesine kanıp, onun sözüyle öldürmüşlerdi." İbn Kuteybe daha sonra Rasûlullah'ın zehirlenmesinin vefatına sebebiyet verdiğini, sihrin ise etki itibarıyla daha hafif birşey olduğunu, diğerleri olduğuna göre bunun da olabileceğini söyler. Peşinden de Cebrail'in kendisine yatağa girdiğinde Ayete'l-Kursîyi okumasını ve böylece şeytanın ona musallat olamayacağını belirttiği hadisi aktarır. Şeytanın peygamberlere musallat olabileceğine dair olarak da Hz. Eyyûb'un "şeytan, beni yorgunluk ve musibete uğrattı" (Sâd/38,41} ayetini zikreder. Bkz. le'vil, s. 120-5, rakam: 39. Son dönem hadis yorumcularından ve müfessirlerinden olan Mevdûdî, sihrin Yn. Peygamber üzerinde etkili olabileceğine şu yorumuyla katılır: "Büyünün gerçekliğini (mahiyetini) öğrenmek istiyorsanız Kur"ân-ı Kerîm'deki Hz. Musa kıssasını okuyunuz. Sihirbazlar sopaları ve ipleri yılan haline getirmişti, aslında onlar olmamıştı, fakat orada bulunan kalaba! ık o sopaları ve ipleri yılan şekline dönüşmüş olarak görür olmuşlardı. Hatta peygamber olmasına rağmen Hz. Musa (as) bile o kadar büyülenmişti ki onları o da yılan şeklinde görmüştü. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı gibi: "Büyücüler (ellerindeki ipleri ve sopaları) yere atınca insanların gözlerini büyülediler (bağladılar) da onları dehşete düşürdüler." (eİ-A'râf/7,116). "Bir de ne götsün ki, onların ipleri ve sopaları onların büyülerinden dolayı kendisine doğru koşuyor gibi zannetti de Musa içinde bir korku hissetti." (Tâhâ720,66-7). Bu ayetlerden de anlaşılıyor ki; sihir (büyü) eşyanın mahiyetini (varlık biçimini) değiştirmiyor ancak bir çeşit ruhi (psikolojik) tesir meydana getirerek insanın duygularını (algılarını} etkiliyor. Hatta bundan sihrin bütün insanlara etki yapmakla kalmadığı, peygamberlere bile etki yaptığı da anlaşılıyor. 8u sihir yolu i!e hiçbir sihirbaz hiçbir peygamberi mağlup ede-meşe de, onun davasını geçersiz yapamasa da, o peygamberi etkisi altına alarak onu peygamberliğine yakışmayan bir iş yapmaya yöneltemese de büyünün peygambere de geçici bir etkisi olabileceğini Kur'ân-ı Kerîm'den öğrenmiş oluyoruz. Hadis-i şeriflerde büyünün Peygamber Efendimize yaptığı etkiden bahseden rivayetlerden hiçbiri akla, tecrübeye ve müşahedeye aykırı değildir. Ve ne de Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiği yukarıda benim anlattığım gerçeklere aykırıdır." Mevdüdî, Meseleler ve Çözümleri, 11/47-8. Ayrıca bkz. el-Kasîmî, Muşkilât, s. 56.
[1364] el-Muhelleb b. Ahmed de (435/1043) şu tesbiti yapar: Nasıl ki namazda şeytan kendisine musallat olmak istemiş ve Allah onu bundan muhafaza eylemişse, aynı şekilde, tebliğle ilgüi hususlarda da Allah onu muhafaza eylemiştir. Bkz. ibn Hacer, Fethu'l-Bân, Xl/391.
[1365] el-Begavî, Şerhu's-Surme, Xl!/188. Keza bkz. İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, lX/302.
[1366] el-Mâzerî, Mu'lim, MI/93, rakam: 1022.Ayrıcabkz. ibn Hacer, Fe//?u'/-&5rî.XI/39O;el-Aynî, Umdetu1~Kâri,XXW420; ei-Kastalfânî, Îrşâdu's-Sâri, VIII/403;el-Alû5Î, Rûhu'l-Meânt, XW362-3.
[1367] e!-Hâzin (741/İ340) bu noktada şunu der: "Bidat ehli kimselerden bazısı muttefekun aleyh oian Hz. Âişe hadisini inkar ettiler. Bu hadisin nübüvvet makamını zedelediğini ve bu hususta şüphe uyandırdığını, böyfe birşeye cevaz vermenin Şeriata itimadda şüphe uyandıracağını iddia ettiler. 8u reddedilmiştir; İddia batıldır. Çünkü kat! ve nakli deliller Hz. Peygamberin sadık olduğunu, tebliğle ilgili hususlarda ismet sahibi olduğunu ortaya koymuştur. Zaten mucizeler de bunun şahididir. Delilin İspat ettiğinin hilafına birşeye cevaz vermek batıldır." el-Hâzin, Tefsir, VI/S07.
[1368] lyâz, Şifâ, 11/181-2. Ayrıca bkz. en-Nevevî, Şerh, XIV/Î75; el-Kirmânî, Şerh, Xlli/197; el-Alüsî, Rûhu'l-Meânî, XV/362-3; Bursevî, Tefsir, X/543-4; eş-Şihâb, Hâşiyetu'ş-Şihâb, VIII/416; es-Sâvî, Hâşiyetu'S-Sâvî, VI/513; Miras, Tecrtd, VIII/234 5; Edhem, SİhR, s. 362-3
[1369] Bkz. e!-Buhâri, zikri geçen 5765 nolu hadis.
[1370] el-Mâzerî, Mu'iim, İli/93, rakam; 1022; İbn Hacer, Fethu'l-Bârf, 5(1/390. el-Hâzin de aynı şeyi söyler. Bkz. Tefsir, VI/607. Muhyiddîn es-Sâîî de aynı hususa parmak basar: "Bize öğretmek için namazda unutması nasıl caiz ise, sihirden de etkilenmesi öylece caizdir. Ancak sadece cinsel yönden etkilenmiştir. Rivayete göre hanımlarına yaklaşmadığı halde yaklaştığını zannetmiştir. Akıl ve risale! yönü kesinlikle bundan etkilenmemiştir." et-Muslimûn, a.Q.e.. s. 292. a.g.e., s. 292.

[1371] Mevdûdî, Meseleterve Çözümleri, İİ/47-8.
[1372] Bkz. İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, Xt/391.
[1373] Mevdûdî, Telbîmu'l-Kur'ân, VİI/321. Sihir konusunda her İki tarata deiifleri için bkz. Cevheri, Tefsir, XXV/288; Ya-zır, Hak Dini, 5C/133-4; Hamevî, SİIhr, s. 106-17; ed-Dumeynî, Sihr, s. 98-109; ei-Harîrî, Sihr, s. 123-68.
[1374] Mevdûdî, Tefhimu'l-Kur'an, VII/314.
[1375] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 261-266.
[1376] Bhz. Elmalılı, Hak Dini, 3V132.
[1377] Enbiya Yıldırım, Hadis Problemleri, Rağbet Yayınevi: 266-268.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

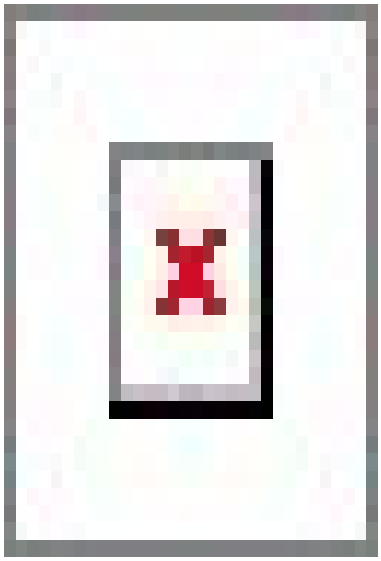

Ali Özek

Fatih Yayınevi

HADİS RİCALİ
Hadis İlimleri Ve Kaynakları
Mukaddime
Giriş
I- Rivayet
II- Rivayet Tarihi
Lâfzî Ve Mânevi Rivayet:
Peygamberin Sünnetine Sarılmamızın Şart Ve Zarurî Olduğunu Bize Kesin Bir Şekilde Bildiren Âyetlerden Bazıları Şunlardır:
Resûlullah'ın Sünnetine Sarılmayı, Kur'an'la Hadis Arasında Bir Ayrılık Gözetmemeyi Bildiren Hadisler:
II- Ashab-ur-Re'y Ve Ashab-ul-Hadis
BİRİNCİ BÖLÜM
1- Hadis
İlm-i Hadis'in Tarifi:
2- Hadis Ve Siyer
3- Haber (Hadis)
Haber-i Meşhur Ve Müstefîz:
Haber-i Azîz Ve Garib:
Hadis-i Şâz:
Münker Ve Hadis:
Hadis-i Metruk:
Tedlis
Hadis-i Muallel:
İ'tibar, Mütabeat, Şevahid:
Haber-i Sahîh Yahut Hadis-i Sahîh:
El-Hâdis El-Kudsi
Hadisi İşitmenin, Yüklenmenin Ve Edâsının Keyfiyeti
Tahammül- Ül- Hadis (Hadisi Alma Ve Yüklenme)
İKİNCİ BÖLÜM
1- İsnâd
2- İsnâd'ın Üstünlüğü Ve Önemi
İsnad'ın Önemi Hakkında Söylenen Sözlerden Bazıları:
3- İslâm Ümmetinin İsnâd'e Verdiği Ehemmiyet
4- Sahih İsnad'ın İslam Ümmetine Has Oluşu
5- İsnad-ı Ali Ve Nazil
Ulûw-ü İsnâd'ın Mertebeleri:
Birinci Mertebe:
İkinci Mertebe:
Üçüncü Mertebe:
Dördüncü Mertebe:
Beşinci Mertebe:
İsnâd-ı Nâzil:
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Râviler Tabakâtı:
Sahâbâlerde Rivayet:
Ashabın Adaleti:
En Son Ölen Sahabi:
2- Sahabe Tabakaları
Bir Râvînin Birkaç Tabakaya Girmesi:
Her Tabakanın Devri:
Aşere-i Mübeşşere:

Ehl-i Bedr:
Ehl-üs-Suffe:
3- Tabiîn Tabakaları
En Son Tabiiler:
4- Etbâ-Ut Tabiîn Tabakası
İlk Hadis Toplayıcıları
Sahih Hadislerin Tefriki
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Raviler Tarihi
I- Sahabe
1) Ebu Hüreyre (r.a)
2- Abdullah b. Ömer (r.a.):
3- Enes b. Malik (r.a):
4- Hz. Aişe (r.a.):
5- Abdullah b. Abbâs (r.a.):
6- Câbir b. Abdullah (r.a.):
7- Ebû Saîd el-Hudrî:
II- Tabiîn
1- Said b. el-Müseyyib:
2- Urve b. ez-Zübeyr:
3- Abdurrahman b. Hürmüz el-Arac:
4- Nafi' Mevlâ İbni Ömer:
5- el-Hasan el-Basrî:
6- Muhammed b. Sirin:
7- Muhammed b. Müslim ez-Zührî:
8- Katâde b. Dâme:
9- Süleyman b. Mihrân el-A'meş:
10- Saîd b. Cübeyr:
11- İshak, Mevla Zaide:
12- İsmail b. İbrahim el-Hicazi:
13- Yahya b. Ubeyd:
14- Yezîd b. Ümeyye:
15- Haneş b. el-Mu'temir:
16- ez-Zübeyr b. Hureyk:
17- Ya'kûb b. Ebi Rebâh:
III- Etbâ-Ut-Tâbiîn
1- Abdulmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc:
2- Malik b. Enes:
3- Süfyan es-Sevrî:
4- Süfyan b, Uyeyne:
5- Abdullah b. Lehîa:
6- Muhammed b. İshak b. Yesar:
7- el-İmam el-Leys:
8- Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî:
9- Hamza b. Abdullah:
10- Hamza b. Muhammed:
11- Muhammed b. es-Sâîb el-Kelbî:
12- Muhammed b. Saîd el-Maslûb:
13- Ziyâd b. Muhammed el-Ensari:
14- Mukâtil b. Süleyman:
15- Hamza b. Nuceyh (Necîh):
16- Muhammed b. Ziyâd d-Yeşkerî:
17- Hamza b. Ebî Hamza:
IV- Etbâ-u Etbâ-ıt-Tâbiin
1- Ahmed b. Hanbel:
2- İshâk b. Râheveyh (Râhûye) :
3- Yahya b. Maîn:
4- Muhammed b. İsmail el-Buhârî:
5- Müslim b. el-Haccâc Ebû'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî:
Tenbîh:
6- Muhammed b. İsâ et-Tirmîzî:
7- Ahmed b. el-Haill b. Harb:
BEŞİNCİ BÖLÜM
Kadın Hadisçiler
ALTINCI BÖLÜM
EL-CERH VE'T-TA'DÎL
El-Cerh:
Tenbih:
Ta'dil Ve Tecrîh'in Kabulü:
Cerh Ve Ta'dil'den Kabul Olunanlar Ye Olunmayanlar:
Fâîde:
Cerhi Ta'dile Takdim Etmek Meselesi Ve Bunların Her Biri İle Meşgul Olanların Sayısı:
Tenbih:
Mesele:
Cerh Ve Ta'dil Lâfızları, Bunların Mertebe Ve Dereceleri:
Mühim bir not:
Cerh Ve Ta'dil Yapmak Hakkına Sahip Olmanın Şartları. Ve Bu Bu Sahada Meşhur Olanlar:
Meşhur Muaddîl Ve Cârihlerden Bir Grup:
Etbâ-u Etbâ-ıt-Tâbiîn Asrı:
YEDİNCİ BÖLÜM
Muhaddis, Hafız, Hüccet, Hâkim kelimelerinin mânası:
I- Muhaddis
II- Hafız
III- Hüccet
IV- Hakim

SEKİZİNCİ BÖLÜM
Hadisin Tedvini
Dirâyeten İlm-İ Hadis'î Tedvin Edenlerin İlki Ve Bu Konuda Te'lif Edilmiş Kitapların En Meşhurları:
DOKUZUNCU BÖLÜM
I- Ğarîb-ul-Hadis
II- Hadiste Nâsih Ve Mensûh
Bu Konuda Yazılanlar
III- Hadis Bulmağa Yarayan Kitaplar
ONUNCU BÖLÜM
II- Garb Dillerinde Hadise Dâir Neşriyat

HADİS RİCALİ, HADİS İLİMLERİ VE KAYNAKLARI

Rivayet

"Rivayet" kelimesinin bir lügat, bir de ıstılah mânası vardır. Lügat olarak ele aldığımız zaman "reva" maddesi Arapçada üç ayrı mânada kullanılır.
1- Reva, yervî, reyyen: Sulamak, bağlamak, mânalarında kullanılır.
2- Reva, yervî, rivâyeten: Şiir ve hadis gibi söz nevinden olan şeyleri yüklenip yâni duyduktan sonra hıfzedip nakletmek, söylemek, bildirmek, başkalarına duyurmak gibi mânalarda kullanılır.
3- Reviye, yervâ, riyyen ve riven: Suyu içip doymak, suya kanmak gibi mânalarda kullanılır.[1] Rivayet işini yapan kimseye "râvî", rivayet yoluyla naklolunana "mervî" denir. "Râviye" su taşıyan hayvandır. Bazı dilciler bu istimalde "mecaz" olduğunu söyleyerek şöyle demişlerdir.
Su taşıyan ve insanları sulayan hayvana veya insana benzetilerek, insanlara haberleri nakleden kimselere "râvî" denilmiştir. Çünkü rivâyet asılında sulamak ve suya kandırmaktır, insanlara haberleri nakleden ve duyuran kimseler sanki insanları suluyorlar.
Rivayetin istılah olarak iki mânası vardır:
1- Umûmî mânada rivayet: Bu, şiir veya nesir her türlü söz çeşitlerini, söyleyenden alıp yâni ezberleyip başkalarına nakletmek yâni okumak ve duyurmak demektir. Tarihin ilk devirlerinde yazının ibtidâî olması, hele kâğıdın yokluğu sebebiyle ilim öğrenmek ve onu başkalarına öğretmek işi daha ziyade hafızaya dayanıyordu. İslâm'dan önceki Arabistan'da yazı vardı, fakat zayıftı. O devirlerde şiir veya nesir her türlü edebî mahsûller daha ziyade rivayet yoluyla naklolunuyordu. O devirlerde her şâirin bir râvîsi olduğu gibi her âlimin bir râvîsi ve her kabilenin de şâirleri, hatipleri, nesebcileri ve onların sözlerini ezberleyip nakleden râvîleri vardı. O devirlerin edebî mahsûlleri işte bu şekilde toplanıyor ve neşrediliyordu. Meselâ büyük şâirlerden "Muallaka" sahibi Züheyr b. Ebî Sülmâ, Evs b. Hacer adındaki câhiliyet şâirinin râvîsi idi. İslam'ın zuhurundan sonra bu sistem kısmen değişti. Çünkü Kur'an-ı Kerîm asla bir şâirin şiiri yahut bir hatibin hutbesi gibi muamele görmedi. Kur'an Resûlullah'ın emri ile ve bizzat kendisinin kontrolü altında yazıldı. Bu yeni bir başlangıç idi. Bununla beraber Kur'an sadece yazılmakla, da iktifa olunmadı. Ayrıca bütün ashab tarafından hararetle ezberlendi. Esasen ilk zamanlarda Kur'an'ın tesbitinde yazı yardımcı unsur idi. Çünkü bilhassa o günkü imkânlar muvacehesinde sadece yazı ile Kur'an'a âit bazı okunuş ve tecvid hususiyetlerini nakletmek mümkün değildi. Kaldı ki, bu husus bugün dahi aynen carîdir. Zira dildeki vurguları ve müzik ile ilgili nameleri sadece yazı ile nakletmek imkânsızdır. Bu türlü hususiyetler ancak işitme yoluyla elde edilir. Bu gibi şeylerin yazı ile gerçek tarifi yapılamaz. Zira bu çeşit hareket ve sanatları başarmak daha ziyade taklid ve tekrara dayanır. Binaenaleyh insanoğlu dâima ezberlemeğe ve bazı şeyleri hafıza yoluyla alıp nakletmeğe muhtaçtır. Hatta bugün, dahi fotoğraf ve ses alma ve sesleri tesbit etme cihazları olmasına rağmen şehâdette görgü ve duygu şahidi en mühim yeri işgal etmektedir.
Bütün bunları söylemekten bizim maksadımız, rivayet ve hafıza yollariyle bize gelmiş olan ahkâm, ve bilgilerde şüphe edenlere veya şüphe etmek isteyenlere, bu şüphe ve tereddüdlerinin yersiz olduğunu söylemektir. Bilhassa Caetani ve Margoliouth gibi bazı müsteşriklerin ilk zamanlarda tamamen rivayete dayanan, ancak hicrî birinci ve ikinci asırlarda yazılmış olan Arap Edebiyatının uydurma olduğunu söylemek gaflet ve cür'etlerine işaretle, bu konuda gayrı ilmî ve gayrı ciddî olduklarını, akıllarından daha ziyade hislerinin te'siri altında kaldıklarını söylemektir.
Bununla beraber gerek hadis ve gerekse edebiyatta bazı uydurmaların vücûdu İslâm ulemâsı tarafından daha o devirlerde tespit edilmiş, böylece uydurma olanlar uydurma olmayanlardan ayırt edilmiştir. Müstakil parçalardan meydana gelen bir bütünün bazı parçalarının bozuk ve sahte olması o bütünü meydana getiren diğer parçaların bozuk ve sahte olmasını gerektirmiyeceği hem aklen, hem mantıken, hem de âdeten bedîhîdir.
O halde rivayet yoluyla bize gelmiş olan bilgilerden, yazılma ve onu takip eden tenkit asırlarında doğruluğu kabul edilenler doğrudur. O devirlerde uydurma olduğu tespit edilenler de uydurmadır. Şu anda bize düşen ilk vazife bu hususu araştırmak, sonra onları değerlendirmek olmalıdır.
2- Özel mânada rivayet: Rivayetin özel mânası, Peygamberin hadislerini isnâd ile nakletmektir. Bu manadaki rivayetin sahîh olması için, bazı şartlar vardır ki, onlar bu kitabın ilgili bölümlerinde izah edilmiştir.[2]

Rivayet Tarihi

Rivayet tarihini ele alırken ilk önce tarih kelimesinin mânası üzerinde durmak gerekir.
Tarih, yer, zaman ve şahıs gibi unsurlarla birlikte siyasî, içtimaî, dinî ve edebî yönlerden geçmiş milletlerin haber ve hallerini bildiren ilimdir.
Rivayet tarihi ise, rivayetin cereyan ettiği devirleri, her devirde vuku bulan hâdisat ve gelişmeleri ve rivayetle meşgul olan adamların hal tercemelerini bilmektir.
Rivayetin devirlerini biz, İslâm tarihine göre ele alacağız, çünkü bizim maksadımız, İslâmî ilimlerle ilgili bulunan rivayeti izah etmektir.
İlim ve edebiyat tarihleri ile meşgul olan âlimler ve hadisçiler rivayet devirlerini belirtmek hususunda tarihçilerden farklı düşünürler. Meselâ tarihte esas olan daha ziyade büyük harpler, inkılâplar ve siyasî nizam değişmeleridir. Aynı zamanda seneler ve asırlar da esas alınır. Halbuki ilim tarihinde siyasî değişmelerden daha ziyade tarihini yazmak istediğimiz ilmin geçirdiği tekâmül safhaları ve bunlarla ilgili hususlar mühimdir. Onun için rivayet tarihi şu devirlere ayrılır:
1- Câhiliyyet asrı: Bu devir İslâm'ın zuhurundan itibaren geriye doğru 150 senelik bir zamana verilen addır. Bu devir gerek İslâmiyet ve gerekse, Arap dili ve edebiyatı için hazırlık ve başlangıç devridir.
2- Sadr-ı İslâm asrı: Bu devir, İslâm'ın zuhurundan itibaren başlar, Emevî devletinin yıkılışı ve Abbasî devletinin kuruluşu zamanı olan hicrî 132 senesinde sona erer.
3- Abbasîler asrı: Bu devir de hicrî 132 senesinde başlar, 656 senesinde Moğol istilâsına uğrayan Abbasî Devletinin yıkılmasıyla sona erer.
4- Müteferrik Devletler asrı: Bu devir Bağdad'ın sukutu olan hicrî 656 tarihinden başlayarak yeni kalkınmanın başlangıcı kabul edilen hicrî 1220 tarihine kadar devam eder. Bu devirde pek çok devlet vardır. Onlar arasında, en büyüğü Osmanlı Devletidir.
5- Kalkınma asrı: Bu devir Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'da istiklâlini ilân târihi olan hicrî 1220 senesinden başlıyarak zamanımıza kadar gelir. Arap Edebiyatı tarihi ile meşgul olanlar da Edebiyat Tarihi bakımdan aynı devirleri esas almışlardır.[3]

Lâfzî Ve Mânevi Rivayet:

Rivayetin lafzı ve manevî olması hususu da ihtilâf konusu olmuştur. Asl olan hadisleri bizzat Peygamber tarafından söylenmiş olan kendi lafızlarıyla rivayet etmektir. Fakat bazı hallerde, lafızları aynen muhafaza etmeden, Peygamberden duyulanları manen rivayet etmekte bir beis yoktur. Yalnız manevî rivayetin cevazı bazı hallerde ve bazı lafızlar içindir.
Burada bizim ehemmiyetle söylemek ve üzerinde durmak istediğimiz diğer bir husus, son zamanlarda bazı kimselerin, hadisle amel etmek konusundaki yersiz iddialarıdır. İddia edildiğine göre, "Yalnız Kur'an'la amel edilmeli imiş... Kur'an'da olmayan şeyleri ise akıl yoluyla halletmek gerekirmiş, çünkü hadis tam olarak nakl ve muhafaza edilmemiş, esasen Kur'an varken hadislerle amel etmeğe lüzum yokmuş..."
Bu iddiaların hepsi yanlıştır. Allah Teâlâ'nın, bize kendisiyle kitap gönderdiği Resulünün sözleri elbette ki bizim için Kur'an'dan sonra en mühim

bir esastır. Aksi halde O'nun Peygamberliğinin mânası nedir? Esasen hadis, Kur'an'ın tefsiri mahiyetindedir. Resûlullah (s.a.)'in kavlî, fiilî ve takrirî her türlü hadisi, Kur'an-ı Kerîm'deki ahkâmın yine kavlî, fiilî ve tekriri olarak izah ve tefsiri demektir. Bunun böyle olduğunu söyleyen biz değil, yine Allah Teâlâ Hazretleridir.[4]

Peygamberin Sünnetine Sarılmanın Şart Olduğunu Bildiren Âyetler:

"De ki, Ya Muhammed! Eğer Allah'ı seviyor idiyseniz bana tâbi' olunuz. Öyle yaparsanız Allah sizi daha çok sever ve günahlarınızı bağışlar. Allah gafur ve rahimdir. De ki, Allah'a ve Resule itaat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah kâfirleri sevmez." [5]
"Allah'a ve Resulü'ne itaat ediniz. Böyle yaparsanız rahmete nail olmanız umulur." [6]
"Allah mü'minlere ihsanda bulunmuştur. Çünkü Allah, her ne kadar daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyor idiyseler de, aralarından onlara Allah'ın âyetlerini okuyan, onları tezkiye eden, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi." [7]
"Ey îman edenler, Allah'a itaat ediniz. Resule ve kendi aranızdan seçilmiş olan idarecilere de itaat ediniz. Eğer siz Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, bir şeyde anlaşmazlığa duçar olduğunuzda onu Allah'ın ve Resulünün nizamına tatbik suretiyle hallediniz. Bu tarz daha hayırlı ve izah bakımından daha güzeldir." [8]
"Hayır! Rabbin hakkı için onlar kendi aralarında vuku' bulan anlaşmazlıklarda seni hakem tanıyıncaya, sonunda senin verdiğin hüküm ve kararlardan dolayı ruhlarında bir hoşnutsuzluk hissi bulunmayıncaya ve senden sadır olan her şeyi tam bir itaatle kabul edinceye kadar, onlar îman etmezler." [9]
"Allah'a ve Resulüne itaat eden kimseler, nebîler, sıddıykler, şehidler, sâlihler ve Allah'ın kendilerine in'am ve ihsanda bulunduğu kimselerle beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaşlardır." [10]
"Her kim Resule itaat ederse Allah'a itaat etmiştir." [11]
"Rahmetim her şeyi ihate etti. Rahmetimi müttekîlere, zekâtı verenlere, bizim âyetlerimize îman edenlere yazacağım. Bizim âyetlerimize îman edenler, Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları Ummî Peygambere îman eden ve ona tâbi' olanlardır. O Peygamber onlara iyiyi emreder, kötüyü yasaklar, onlara, tertemiz ve iyi olan şeylerin helâl olduğunu, kötü ve zararlı şeylerin haram olduğunu bildirir. Bu ummî Peygamber, onların sırtlarındaki ağır yükleri ve üzerlerindeki zincirleri kaldırır. İşte O'na îman edenler, O'nu destekleyen ve O'na yardımcı olanlar, O'na indirilen Kur'an'a tâbi' olanlardır. Ancak onlar kurtuluşa ererler." [12]
"Biz O'nu ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." [13]
"O'nun emrine muhalefet edenler, bu yüzden kendilerine bir fitnenin yahut acıtıcı bir azabın isabet etmesinden çekinsinler." [14]
"Sizden Allah'ı ve âhiret gününü dileyen ve çokça Allah'ı hatırlayanlar için Resûlullaha tâbi' olmakta güzel bir istikamet vardır." [15]
"Ey Peygamber biz seni, şâhid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik." [16]
"Allah'a ve Resulü'ne itaat edenler büyük bir kurtuluşa ermişlerdir." [17]
"Rasûlullah'ın size getirdiklerine yapışınız. O'nun size yasak ettiği şeylerden de uzak olunuz. Allah'dan korkunuz. Çünkü Allah'ın vereceği ceza ağırdır." [18]

Resûlullah'ın Sünnetine Sarılmayı, Kur'an'la Hadis Arasında Ayrılık Gözetmemeyi Bildiren Hadisler:

Ebû Dâvud, Irbâd b. Sâriye'den rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) bir gün bize namaz kıldırdı, sonra yüzünü bize çevirdi, öyle belîğ bir konuşma yaptı ki, kalbler ürperdi, gözler yaş döktü. Dinleyenlerden bir adam:
"Ya Resûlullah! sanki bu veda eden birisinin konuşmasıdır. O halde bize ne gibi şeyleri vasiyyet edersin" dedi. Resûlullah:
"Size Allah'ın azabından korkmayı, rahmetinden ümidvâr olmayı, siyah bir köle de olsa büyüklerinizi dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Biliniz ki, aranızdan benden sonra yaşayacak olanlar pek çok ihtilâflar görecekler. O zaman benim sünnetime ve doğru yolda giden reşîd halifelerimin sünnetine sarılınız. Sadece bunlara yapışınız. Sakın başka yollara sapmayınız. Dinde yeni işler yapmaktan şiddetle sakınınız. Çünkü dinde yapılacak her yenilik bid'at, her bid'at ise sapıklıktır. Sapıklığın her çeşidi insanı ateşe iter."[19] buyurdular.
Ebû Dâvud ve Tirmizî, Ebû Râfi'den rivayet etmişlerdir:
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sizden birinizin, -emrettiklerimden bir emrim, yasakladıklarımdan bir yasağım geldiğinde- koltuğuna yaslanarak, ben başkasını bilmem, Allah'ın kitabında bulduklarımıza tâbi oluruz, dediğini görmek istemem."[20]
Ebû Dâvud, Irbâd b. Sâriye (r.a.) den rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) kalktı ve bize şöyle dedi:
"Sizden biriniz koltuğuna yaslanarak, Allah bu Kur'an'da olanlardan başka hiçbir şeyi haram kılmamıştır, demenin doğru olacağını mı zanneder? Hayır! Benim nice emirlerim, tavsiyelerim ve yasaklarım vardır ki, onlar Kur'an gibidir. Hatta bazı hallerde Kur'an'dan da fazladır."[21]
Müslim, Câbir (r.r.) den rivayet etmiştir:
Resûlullah (s.a.) konuştuğu zaman -sanki akşama sabaha düşmanın geleceğini ihtar eden bir kumandan gibi- gözleri kızarır, sesi yükselir, gazabı artardı. Bir defasında şehâdet parmağı ile ortanca parmağını uzatarak şöyle dedi:
"Kıyametle aramda şu iki parmak arasındaki kadar mesafe kaldığı bir sırada ben gönderildim. Şüphesiz sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabı, yolların en hayırlısı da Muhammed'in yoludur, işlerin en kötüsü, dinde yapılan mesnedsiz yeniliklerdir. Dinde yapılan her yenilik bid'attır ve her bid'at da sapıklıktır."[22]
Buhârî ve Müslim, Enes (r.a.) den rivayet etmişlerdir;
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sizden hiç biriniz -ben kendisine babasından, evlâdından ve bütün insanlardan daha sevgili oluncaya kadar-îman etmez."[23]
Bunlar bu konuda vârid olan âyet ve hadislerden bir nebzedir. Kur'an'da ve hadis kitaplarında sünnete sarılmanın, dinin vazgeçilmez bir esası olduğunu kesin olarak ifade eden âyet ve hadisler pek çoktur. Hal böyle olunca "Yalnız Kur'an'la amel edelim" iddiası ciddiyetten uzaktır. Samimî müslümanlar bu türlü iddialara kulak vermezler.[24]

Ashab-ur-Re'y Ve Ashab-ul-Hadis

Resulullah devrinde müslümanların dinî ve dünyevî bütün işlerine Resulullah bizzat kendisi bakıyordu. O'nun irtihalinden sonra yerine geçen dört halife devrinde daha ziyade iki esas ile amel etmeğe başladılar. Bunlar Kur'an ve Peygamberin Sünneti idi. Dört halife devrinde kısmî, daha sonraki devirlerde umumî olarak bu iki esasa icmâ' ve kıyas da eklendi. Böylece İslâm ahkâmının dayandığı dört esas kat'î olarak tebeyyün etti.
Aslında kitap, sünnet, icmâ' ve kıyas ile amel etme prensibini Resulullah bizzat kendisi va'zetmiştir. Çünkü O, Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman sordu:
"Ey Muâz! Orada insanlara ne ile hükmedeceksin?" Muâz:
"Allah'ın kitabı ile." Resûllulah (s.s.):
"Onda bulamazsan ne yaparsın?" Muâz:
"Resûlullah'ın sünneti ile hükmederim." Resûllulah (s.a.):
"Onda da bulamazsan o zaman ne yaparsın?" Muâz:
"Aklımla, yani içtihadımla," dedi. Resûlullah bunun üzerine:
"Resulünün resulünü muvaffak kılan Allah'a hamd-ü senalar olsun" dedi ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi. İşte bu hâdise İslâm ulemâsının rehberi olmuştur. [25]
İcmâ' delilinin esası da Resûlullah'ın şu hadis-i şeriflerine dayanır:
"Mü'minlerin güzel gördükleri şeyler güzel, çirkin gördükleri şeyler de çirkindir." [26]
Hadisde geçen mü'minlerden murad, bihakkın iman etmiş, bilgili ve gerdek mü'minlerdir. Yoksa ben mü'minim diyen herkes buraya girmez. Binaenaleyh icmâ'ın esasını da yine Resûlullah va'zetmiştir.

Hicrî ikinci asırda İslâm âlimleri, Ashabur-re'y ve Ashab-ul-hadis adları altında iki gruba ayrılmışlardır.
Ashab-ur-Re'y, Irak ehline söylenen bir tâbirdir. Bu tâbir aslında Ebû Hanîfe en-Nu'man b. Sabit ve arkadaşları için söylenmiştir. Bu gruba dâhil bulunan Muhammed b. el-Hasen, Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrahim, İbn Muhammed el-Kaadî, Züfer b. el-Hüzeyl, el-Hasen b. Ziyâd el-Lü'lüî, İbn Semâa, Afiye el-Kaadî, Ebû Muta' el-Belhî ve Bişr el-Merîsî Ebû Hanîfe'nin talebeleri ve arkadaşları idiler. Bunlara akılcılar denilmiştir. Çünkü onlar en büyük dikkat ve ihtimamlarını kıyas şekillerini tahsile, âyetlerden hüküm çıkartmakta lâzım olan mânaları ve hadisleri bu açıdan değerlendirmeğe vermişlerdir. Onların bazı hallerde kıyas-ı celi'yi haber-i vâhid'e tercih ettikleri söylenir.
Ebû Hanîfe Hazretleri şöyle demiştir:
"Bu bizim ilmimiz bir görüştür. O, bizim yapmağa muktedir olduklarımızın en güzelidir. Her kim o bizim yaptığımızdan başkasını veya fazlasını yapmağa muktedir olursa, onun için kendi görüşü esastır, bizim içinde kendi görüşümüz esastır." [27]
Ashab-ul-hadis, Hicaz ehli için kullanılan bir tâbirdir. Dinî meselelerin incelenmesi ve şer'î bir hükme bağlanıp amel edilmesinde hadisi esas, kabul ettiklerinden dolayı Mâlik b. Enes'in, Muhammed b. İdris eş-Şâfiî'nin, Süfyan es-Sevrî'nin, Ahmed b. Hanbel'in ve Dâvud b. Ali b. Muhammed el-Isfehânî'nin arkadaşlarına "Ashab-ul-hadis" denilmiştir. Çünkü bunlar bütün dikkat ve ihtimamlarını hadis tahsiline, hadisi nakletmeğe, ahkâmı nâslar üzerine dayandırmağa- vermişlerdir. Onlar, Peygamberden menkul sahih bir hadis buldukları müddetçe -gizli veya açık- kıyasa ehemmiyet vermemişlerdir.
eş-Şâfii Hazretleri göyle demiştir:
"Bana âit bir mezheb (görüş) ve benim mezhebime muhalif bir haber (hadis) bulursanız, biliniz ki, benim mezhebim o hadistir." [28]
Hamd; öğmek ve öğülmek, âlemlerin Rabbi Allah-ü Teâlâ'ya mahsustur.
Eşreful-mürselîn olan Efendimiz Muhammed Mustafa'ya, O'nun âli ve ashabının hepsine salat ve selâmlar olsun.
İslâmî ilimler arasında Hadis'in işgal ettiği mühim mevki cümlenin malûmudur. Hadis, İslâm'ın dayandığı ana esaslardan ikincisidir. Ayrıca hadis çalışmalarının diğer bütün ilimlere tesiri hayli fazla olmuştur. Bilhassa tarihî ilimler üzerindeki tesiri inkâr edilemez. Bu tesir asırlar boyunca dünya ilim adamlarının dikkatini çekmiştir. Tarihî bir haberi doğru olarak nakil ve tespit işinde en mühim prensipleri ilk defa vaz' eden ve fiilen kullanan İslâm hadisçileridir. Bunun için Hadis Metodolojisi'nin tarih ilmine tesiri çok büyüktür. Bu sebepledir ki hicri I. II. III. IV ve V. asırlarda müslümanlar bütün ilim dallarında devamlı ve ölçülü bir tekâmül kaydetmişlerdir.
Bu kitabın gaye ve hedefi Hadis ilimleri olmakla beraber, dikkatle okunduğu takdirde, ilk asırlarda İslâmî ilimlerin akılları hayran bırakan tekâmülüne dair bazı işaretler bulmak mümkün olacaktır.
Tevfîk Allah'tandır.[29]

BİRİNCİ BÖLÜM

1- Hadis

İlm-i Hadis'in Tarifi:

İlm-i hadis Resûlullah'ın ahvâl, ef'âl ve takriratını bildiren ilimlerdir. Buna İlm-i rivayet, İlm-i ahbâr, İlm-i âsâr da denir.
Akval'dan murad, Kur'an dışında O'ndan sudûr eden sözlerdir.
Ef'âlden murad, Resûlullah'ın bizzat yapmış oldukları işlerdir.
Takrîrât'tan murad ise, Resûlullah'ın, işlendiğini gördüğü halde men etmediği veya tasvib ettiği iş, hareket ve davranışlardır.
Rivayetten murad, Sünnet'i isnâd ile nakletmek, yani naklolunan sözü "Tahdis", "İhbâr" gibi edâ şekil ve deyimleri ile kailine nisbet etmektir.
Rivayetin şartları, râvinin semâ', arz, icazet. gibi ahz ve tahammül çeşitlerinden biri ile rivayeti almış olmasıdır.
Rivayetin çeşitleri, muttasıl munkatı' gibi vasıflarla muttasıf olmasıdır.
Rivayetin hükmü, kabul veya red'dir.
Râvilerin hallerinden murad, âdil veya mecruh olduklarını bilmektir. Onların şartları da tahammül ve edada hâiz olmaları lâzım gelen şartlardır.
Burada kısa olarak, dirayet ve rivayet yönlerinden îlm-i hadis'e işaret etmek yerinde olur.
Dirayet yönünden ilm-i hadis'in tarifi:
Dirâyeten îlm-i hadis, kabul, red ve bunlarla ilgili hususlarda sened ve metnin halleri kendisi ile bilinen bir ilimdir.
Dirâyeten ilm-i hadis'in mevzuu, kabul, red ve bunlarla ilgili hususlar bakımından sened ve metindir.
Dirâyeten ilm-i hadis'in gayesi, kendisiyle amel edilebilecek sahih ve makbul hadisleri ve amel edilmesi doğru olmayan zaif ve merdûd hadisleri bilmektir.
Bu esaslar dahilinde hareket edildiği takdirde ebedî saadete vesile olan sahih sünnetle amel etmek mümkün olur
Rivayet bakımından ilm-i hadis'in tarifi:
Rivâyeten ilm-i hadis, Resûlullah'ın (s.a.) sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatları kendisiyle bilinen bir ilimdir.
Rivâyeten iim-i hadis'in mevzuu, sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatları yönünden Resûlullah'ın zat-ı şerifleridir. Çünkü bu konuda esas alınan ve ehemmiyetle üzerinde durulan cihet Peygamberin zatıdır.
Bu ilmin gayesi, amel edeni ebedî saadete ulaştıracak olan Sünnet-i Peygamberiye iktidâ etmenin sağlam temellere dayanması için hakikaten Resûlullah'tan sudur ettiği sabit olan hadisleri bilmektir.
Dirâyeten İlm-i hadis, rivâyeten ilm-i hadis'le sımsıkı bağlıdır. Çünkü rivâyeten ilm-i hadis, dirâyeten ilm-i hadis'in esasıdır. Bu iki ilim dalı arasındaki münasebet, Sarf ve nahiv ile belâgat'in, usul-u fıkıh ile fıkhın mantık ile ilm-i tevhid ve felsefenin aralarındaki münasebet gibidir.
Hadis'in sened ve metni ile ilgili her şeyi inceleyen, bir takım ıstılahlar ve kaideler koyan ilimlere Usûl-u Hadis adı verilir. Usûl-u Hadis sünnetle ilgili bilgilerin mizanıdır.
El-Ümm ve'r-Risâle'de İmam-ı Şafiî'nin, Tarih-i Selâse'de Buhârî'nin. Salih-i Müslim mukaddimesi'nde Müslim'in, er-Risâle'de Ebû Davud'un ve diğerlerinin yaptıkları gibi sünneti tedvin'e itinâ gösterenlerin çoğu, kendisi ile amel ve istidlal etmek sahîh olanların veya olmayanların tebeyyün etmesi için, dirâyeten ilm-i hadis'in konularından ta'dîl, tecrîh ve diğerlerine büyük bir önem vermişlerdir.
Merviyyâtın envâı; Sahîfeler, Cüzler, Risale yahut kitaplar, Musannefler, Müsnedler, Mu'cemler, Câmi'ler, Sünenler, Müstedrekler, Müstahrecler, Erbaûnlar'dır.
1) Sahîfeler: Kur'an'dan sonra nıüslümanların yazdıkları ilk eserlerin adı sahîfedir. Sahabe tarafından yazıldığı tesbit edilen sahîfeler şunlardır:
a- Abdullah b. Amr b. el-Âss'ın "es-Sahîfe es-Sâdıka" sı. [30]
b- Hz, Ebu Bekr'in "Farîzat-üs-Sadaka" adlı sahîfesi.
c- Hz. Alî'nin "Sahîfe" si. [31]
d- İbni Abbâs'ın "Elvâh" ı. [32]
2) Cüzler: Bir râvî tarafından rivayet edilen hadis mecmualarına "cüz" denildiği gibi kabir azabı, niyyet, rü'yetüllah gibi muayyen konularda derlenmiş olan hadis mecmularına da cüz denir.
3) Risaleler: Cami' adı verilen kitapların iman, taharet, zühd, meşrubat, tefsir, tarih, fiten ve menâkıb gibi bölümlerinden sadece bir tanesini ihtiva eden kitaplara risale adı verilmektedir. Meselâ İbni Hacer'in, bilhassa Suyûtî'nin bazı eserleri risalelerden ibarettir.
4) Musannefler: İmâm-ı Mâlik'in Muvatta'ı, Müslim'in Sahîh'i gibi dinî konuların çoğunu ihtiva eden ve fıkıh bablarına göre hazırlanmış olan eserlere musannef denir.
5) Müsnedler: Ebû Davûd et-Tayâlisî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in "Müsned" leri gibi hadisleri -konuları ne olursa olsun- ilk râvîlerine göre toplayan kitaplardır.
6) Mu'cemler: Tabarânî'nin ve İbrâhim b. İsmail'in Mu'cemleri gibi râvîlerin isimlerini ve rivayet ettikleri hadisleri alfabetik olarak ihtiva eden kitaplara mu'cem denir. Ayrıca lügat, ıstılah ve diğer umumî konularda alfabetik olarak telif edilmiş olan eserlere de mu'cem denir. Yakut'un "Mu'cemül-büldan" ve "Mu'cemul-Üdebâ" gibi.
7) Camiler: Buhârî'nin Sahîh'i, Tirmizî'nin Sünen'i (Sahih'i) gibi fıkıh bablarma göre toplanmış olan geniş eserlere Cami' denir.
8) Sünenler: Ebû Davud'un ve Neseî'nin Sünen'leri gibi daha ziyade ahkâm hadislerini ihtiva eden kitaplara Sünen adı verilmektedir.
9) Müstedrekler: Hâkim-i Nisabûrî'nin Müstedrek'i gibi, Buhârî ve Müslim'in kendi şartlarına göre tashih ettikleri ve fakat kitaplarına

almadıkları hadisleri toplayan kitaplara denir.
10) Müstahrecler: Ebû Nuaym el-Isfehânî'nin Müstahrec'leri gibi, Buhari ve Müslim çapındaki hadisçilerin kitaplarındaki hadisleri, bir başka isnâd ile yeniden tespit edilmiş olarak ihtiva eden kitaplara denir.
11) Erbeûnlar: Nevevî'nin Erbeûn'u gibi kırk hadis ihtiva eden kitaplara verilen bir addır.[33]

2- Hadis Ve Siyer

Siyer, sîret kelimesinin çoğuludur.
Seyer-i Nebevîyye Resûl-ü Ekrem'in ay senesine göre 63 yıllık hayatının tarihidir. Milâdî sene ile 571-632 seneleri arasında kalan zamanı içine alır. Siyer ilmi Peygamberimizin içtimaî, siyâsî, askerî, dinî ve ahlâkî bütün cepheleriyle hayatını inceler ve öğretir. Siyer, İslâm tarihinin ilk kısmını teşkil eder. İşe Resûlullah'ın soyundan başlar. Siyer-i Nebeviyye Mekke ve Medine vakalarını içine alır. Megâzî ilmi ise Peygamberimizin yalnız Medine devrindeki gazvelerini bahis konusu eder. Böylece Megâzî ilmi, Siyer-i Nebevîyye'nin bir şubesi, Siyer ve Megâzî ise İslâm tarihinin bir şubesidir. Ayrıca Siyer ve Megâzî, Hadis ilmi'nin bir bölümünü teşkil eder. Hadisle Siyer her ne kadar mahall-i suduru itibariyle bir esasa dayanıyorlarsa da esasen her ikisi de ayrı ve müstakil, birer saha teşkil ederler.
Siyer ve Megâzî'nin gayesi tarih yönünden Peygamberin hayatını ve hayatiyle ilgili vakaları ele almaktır.
Siyer ve Megâzî'de eser yazanlar çoktur. Bu konuda ilk yazarların bazıları ölüm tarihlerine göre şunlardır:
1- Urve b. ez-Zübeyr (öl. 92 H.) Peygamberin hayatı ile ilgili bazı şeyler yazmıştır. İbni İshâk, el-Vâkıdî ve et-Tabarî Urve'den çok şey naklederler.
2- Ebân b. Osman b. Affân el-Medenî (105), sîret hakkında bir kitap yazarak Peygamberin hayatı ile ilgili hadisleri toplamıştır.
3- Vehb b. Munebbih el-Yemenî (110), Megâzî'de bir kitap yazdı.
4- Şurahbîl b. Sa'd (123), Siyer ve Megâzî'de bir eser yazdı.
Siyer ve Megâzi'âe eser yazan diğer müellifler şunlardır:
5- Âsım b. Ömer b. Katâde (120).
6- İbni Şihâb ez-Zührî (124).
7- Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm (125).
8- Ma'mer b. Râşld (150).
9- Muhammed b. İshâk (152).
10- Ziyâd el-Bekkâî (183).
11- Muhammed b. Ömer b. Vâkıd es-Sehmî el-Vâkıdî (208).
12- Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Hımyerî (213).
13- Muhammed b. Sa'd (230). [34]
Bu zevattan sonra her asırda pek çok kitap yazılmıştır. Onlardan bahsetmeğe lüzum yoktur. Çünkü Hicrî üçüncü asırdan itibaren zamanımıza kadar bu konuda yazılanların kaynakları biraz evvel zikrettiğimiz zevatın eserleridir.
Asr-ı Saadet müellifine göre sîret fenni hadis fenninden ayrıdır. Sîretle ilgili olarak toplanan hadisler, Kütüb-ü-Sitte'deki hadisler gibi dikkatle araştırılıp tenkîd edilmemiştir.
Siyer kitapları, hadis kitapları derecesinde muteber sayılamaz. Zeynüd-Dîn el-Irakî, manzum siyer kitabının mukaddimesinde: "Sîret kitapları sahîh ve gayrı sahîh rivayetleri toplamıştır. Bu husus bilinmelidir."Der.
İsmail Hakkı İzmirli ise "Siyer-i Celîle-i Nebeviyye" adlı eserinde "Siyer kitaplarında sahîh, sakîm, zaîf, mürsel ve munkati' haberler vardır. Fakat mevzu' ve yalan haberler yoktur." Demiştir.
Hülâsa hadisle siyer bir bakıma müşterek konulu iki ayrı bölüm gibi görülüyorsa da gaye ve bazı mesaili bakımından birbirlerinden ayrı iki ilim dalıdır. Aralarında umum husus min vecih vardır. Şimdiye kadar beynel-ülemâ mütedâvel olan da ikisinin ayrı ayrı ele alınan birer ilim olarak mütâlea edilmeleridir. Meselâ hadis fıkıhtan bir bölüm değildir, çünkü hadis fıkhın delilidir. Halbuki Siyer ve Megâzî fıkhın bir bölümünü teşkil eder. O halde hadis, Siyer ve Megûzî'nin anâsır ve delâilini teşkil etmektedir.[35]

3- Haber (Hadis)

Bir haber, onu verenlerin adet ve derecelerine göre, Mütevâttır, meşhür, Mustefîz, Garîb, Ferd veya Azîz olur.
Haber, senedinde bulunan ittisal ve inkıtaa göre Merfu', Mevkuf, Maktu, Mürsel, Munkatı', Mu'dal, Müdelles, Muan'an, Muallak, adlarını alır.
Haber, sened ricalinin hıfz ve adalet derecelerine ve senedin ittisal ve inkıtâına göre sahih, hasen ve zaîf adları ile kısımlara ayrılır.
Zaîf haber de hadisçiler katında Şâz, Mahfuz, Münker, Ma'ruf, Muallel, Muzdarib, Müdrec, Maklûb, Musahhaf, Muharref gibi kısımlara ayrılır.
Haber şuyû' derecesine göre Mütevâtır veya haber-i vâhid olur, Haber-i vahidin çoğulu da yapılır. O zaman ahbâr-ı Âhâd denir.
Haber-i vâhid, lügat yönünden bir şahsın verdiği haber manasına gelirse de hadis ıstılahında, mütevâtır derecesine ulaşmayan haber demektir. Binaenaleyh haber-i vâhid'in râvîsi bir, iki veya daha fazla kimse olabilir.
Haber-i vâhid, Meşhur, azîz yahut garîb kısımlarına ayrılır.
Haber-i Mütevâtır, yalan üzerinde ittifak etmeleri âdeten mühal olan bir cemaat tarafından naklolunan haberdir. Bu cemaatın adedinde ihtilâf edilmiştir. 3, 5, 7, 10, 15, 40 ve daha başka adetleri kabul edenler vardır. Ayrıca haberin görülen veya işitilen neviden olması, haberin verildiği andaki adedin ortada ve sondaki adetin müsâvî olması şarttır. Tevatür ya lafzı olur veya manevî. Haberi, duyulan lâfızları ile aynen nakletmek lafzı, bir mânayı muhtelif lâfızlarla nakletmek ise mânevi olur. Meselâ
hadisi, mütevâtir olup, tevatürü lafzıdır. Çünkü Resûlullah bu hadisi bu lâfızlarla ifade etmiştir.[36]

Haber-i Meşhur Ve Müstefîz:

Hadiscilere göre haber-i meşhur, râvîlerin adedi mahsur olmak üzere en az üç yol ve isnâd ile naklolunan haberdir. Fukaha buna haber-i müstefiz derler.
Hadisinin birinci râvîsi sadece Ha. Ömer olduğu için "ferd" iken, daha sonra gelen râvîler çoğaldığından dolayı meşhur olmuştur.[37]

Haber-i Azîz Ve Garib:

Bir hadisi -Zührî ve Katâde gibi rivayet ettikleri toplanmış olan meşhur imamlardan rivayet etmekte bir kişi tek başına kalırsa, bu hadis'in adı "garîb", infirâd eden râvîler iki veya üç kimse olursa "azîz"; rivayet edenler bir cemaat olursa "meşhur" olur.
Haber-i garîb, hangi mertebede olursa olsun, rivayetinde bir tek kimsenin tek başına kaldığı haberdir.[38]

Hadis-i Şâz:

Şâz'ın tarifinde ihtilâf edilmiştir. En fazla itimad edilen tarife göre Şâz, makbul olan bir râvînin, kendisinden daha makbul olana muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Bu tarife göre daha makbul olanın rivayet ettiği hadise "mahfuz" denir.
Diğer bir tarife göre, Sika olan râvînin diğer sika olan râvîlere -gerek metinde ve gerek senede- ziyâde ve naks ile muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Şeklinde anlatılır.[39]

Münker Ve Hadis:

Münker, bir tek yoldan gelen, başka yoldan rivayeti malûm olmayan hadistir ki, buna hadis-i ferd denir.[40]

Hadis-i Metruk:

Hiç bir sika'nın hadisine muhalif olmaksızın yalancılık, galat, fısk ve saire gibi hallerden birisi ile müttehem olan bir râvînin rivayet ettiği hadise "Metruk" namı verilir.[41]

Seneddeki Ittıssal Ve İnkıtaa Göre Hadisin Taksimi:

Bu husus iki esasa göre ele alınır.
a) Senedin ibtidası ki hadisi rivayet eden veya kitabına yazan kimsedir.
b) Senedin müntehası Resûlullah (s.a.)'dır.
Senedi Resûlullah (s.a.)'e tasrîhen veya hükmen ulaşan hadise "Merfû", bir sahabide kalırsa "Mevkuf", senedi bir tâbiî veya daha beride bir râvîde kalırsa "Maktu" denir.
Merfû', muttasıl olsun, munkati' olsun veya mürsel olsun kavi veya fiil olarak Resûlullah (s.a.)'e nisbet ve izafe edilen hadistir. el-Hatîb, mürsel olmasını reddederek "Merfû', sahabi'nin Resûlullah'tan haber verdiği yani naklettiği hadistir" demiştir.
Mevkufun mutlakı sahabîye hastır. Yani mevkuf denilince senedi sahabîde kalan, Peygambere ulaşmayan hadistir. Eğer hadisin senedi, sahabîden daha beride bulunan bir tabiîde kalırsa o zaman bu hadise mutlak olarak "mevkuf" denilmez, mukayyed olarak "mevkuf alâ't-Tâbiî" denir. Mevkufun isnadı muttasıl ve gayrı muttasıl olabilir. Fukahâ-ve muhaddisînden pek çoğu mevkufa "eser" der. İbn-üs-Salaha göre mevkufa "eser" diyenler Horasanlılardır.
Maktu', senedi tabiîde kalan kavlî veya fi'lî hadistir. Maktu', munkatı'dan farklıdır. [42]
Bir hadis -merfû' olsun, mevkuf olsun- râvî silsilesinde hiç düşme olmadan rivayet edilmişse "Muttasıl" yahud "Mevsûl", tabiîden biri sahabîyi zikretmeden doğrudan doğruya Resûlullah'tan rivayet ederse "Mürsel" olur. Buna Mürsel-i Celi denir.
Muttasıl yahut Mevsûl, merfû' ve mevkufu içine alan aynı zamanda irsal ve inkıtâ'dan salim olan hadistir.
Mürsel'e gelince, İbni Salah şöyle der:
Mürsel'in ihtilâftan uzak olan şekli, Resûlullah (s.a.) dedi ibaresiyle Ubeydullah b. Adiyy b. el-Hiyâr sonra Saîd b. el-Müseyyib ve emsali gibi sahabeden bir cemaate ulaşan ve onlarla beraber oturup konuşan büyük tabiînin hadisidir. Meşhur olan, mürselde, büyük küçük bütün tabiîlerin eşit olmasıdır. İbni Abd el-Berr'in bazı hadisçilerden naklettiğine göre, küçük tabiîlerin irsali mürsel sayılmaz. Hâkim-i Nisâbûrî, mürsel'in tabiîlere has olduğunu söylemiştir. Fakîhlerin ve usûlcülerin çoğa mürsel'i tabiîlere ve başkalarına teşmil ederler.
Mürsel ile amel edilip edilmemesi hususunda ihtilâf vardır. İmâm-ı Müslim'in mukaddimesinde zikrettiğine göre, mürsel hüccet olarak kullanılamaz.
Bazı hadisçilerin naklettiklerine göre Ebû Hanîfe ve Mâlik mürsel ile amel ederlerdi. Bası kimseler ise sahabî ile büyük tâbiî'nin mürselini kabul eder, diğerlerini reddeder. [43]
Tebe-i Tabiînden olan kimse, Şeyhinin ve sahâbînin isimlerini zikretmeden hadisi Resûlullah'tan rivayet ederse "Munkatı'", sahâbî'den evvel iki veya daha ziyade râvî düşmüşse "Mu'dal", muhaddis, isnadın muttasıl olduğunu îham edecek şekilde bir şeyhinin ismini ıskat etmişse hadis "Müdelles" olur. Râvî hadisi, "falanca, söyledi" şeklinde evveline ve sonuna bakmadan rivayet ederse "Muallâk" olur.
Munkatı': İbn-us-Salah, "Mürsel ile munkatı' arasındaki farkı göstermek hususunda farklı görüşler ortaya çıktı" dedikten sonra munkattı için iki tarif zikreder:
1- Senedinden bir râvî düşen hadis,
2- Senedinde mübhem bir adam zikredilen hadis.
Birincisinin misali; Abdurrazzâk'ın Sevrî'den, o da Ebû İshâk'tan, o da Zeyd b. Yüşey'den, o da Huzeyfe'den merfû' olarak rivayet ettiği "İn velleytümuha Eba Bekrin fekaviyyün emin"[44] hadisidir ki, bu hadisin senedinde iki yerde inkıta' vardır:
1- Abdurrazzâk bu hadisi Sevrî'den işitmedi. O ancak Sevrî'den işitmiş olan en-Nu'mân b. Ebî Şeybe el-Cenedî'den rivayet etti.
2- Sevrî de hadisi Ebû İshâk'tan işitmedi, başka bir şerikinden işitti.
İkinciye misal; Ebû'1-Alâ b. Abdullah b. eş-Şahhîr'in iki mübhem kişiden, onların da Şeddâd b. Evs'den rivayet ettikleri "Allahümme İnni eselüke's-Sebâte fîl-emri"[45] hadisidir.
Bazı hadisçiler, "Munkatı' mürsel gibidir" demişlerdir.
Mu'dal, senedinden iki yahut daha ziyade râvî düsen hadistir. Tebe-i Tâbiîn'in miirselleri mu'dal addolunur.
İbn-üs-Salâh, "Fakîh musanniflerin kale Resûlullah (s.a.) diyerek zikrettikleri hadisler mu'dal'dir" demiştir.
el-Hatîb, bazı kitaplarında mu'dal'u mürsel der. [46]

Tedlis

Tedlîs'in lügat mânası, satıcının malın kusurunu müşteriden gizlemesidir.
Hadis ıstılahında, senede dâhil olan bir râvînin ismini, hadisin yollarını ve illetlerini bilen ve hadis ilminde hâzık olan kimselerden başkasına malûm olmayacak şekilde iskât ederek, semâ'ı iham eden bir lafz ile isnadı sevketmeğe denir. Bu, rivayet ayıplarından bir ayıp olarak kabul edilir. Tedlîs yapan râvîye "müdellis", düşen râvîye "mıddellesün anh", "tedlîs ile rivayet edilen hadise "müdelles" denir.
Tedlîs üç kısımdır.
1- Tecllîs-i İsnâd: Bu, en fazla dolaşan tarife göre, Râvînin senedde, şeyhini atlayarak muasırı veya mülâki olduğu şeyhinin şeyhinden - veya daha yukarıdan hadisi "an fülan" gibi elfaz ile rivayet etmesidir. Bu kısım çok çeşitli şekillerde tarif edilmiş ve pek çok farklı görüşler serdedilmiştir.[47]
2- Tedlîs-i şuyûh: Bu kısım şöyle tarif edilir: Muhaddisin, şaşırtmak kasdı ile şeyhinin ma'rûf olan ismini, lâkabını ve diğer vasıflarını bırakarak maruf olmayan ismi ve lâkabı ile onu çağırması ve vasfetmesidir.
3- Tedlîs-i Tesviye: Râvînin, sika olan şeyhlerinden ikisi arasında bulunan zayıf bir râvîyi ıskat ederek, hadisi sika kimselerden rivayet edilmiş gibi göstermesidir.[48]

Hadis-i Muallel:

Muallel hadis'i bilmek, ondaki illeti keşfetmek çok ince bir ilim olup, bu konuda son derece büyük bir meharete ihtiyaç vardır, tlel-i hadis mevzuunda Ahmed b. Hanbel (241), Ali b. el-Medînî (234), Abdurrahman b. Mehdî (198), Ya'kûb b. Şeybe (262), Buharî (256), Ebû Hatim er-Râzî (277), Ebû Zür'a er-Râzî (264), ed-Dârekutnî (385) gibi zevat söz söylemişler, eserler te'lif etmişlerdir, illet, hadisin metninde ve senedinde olabilir. Zahirde ayıplardan salim bulunan bir haberin hakikatte sıhhatine dokunacak gizli bir kadh sebebi varsa o sebebe "İllet", kendisinde böyle bir illet bulunan hadise "muallel" denir. ibn-üs-Salah", ise Muallel hadis, zâhir-i hali selâmet iken kendisinde sıhhatına dokunacak bir illete vâkıf olunan hadistir" şeklinde tarif eder.[49]

İ'tibar, Mütabeat, Şevahid:

"Ferd" bir hadis'in, başka yollardan râvîsi olup olmadığını, diğeır hadisciler katında bu hadisin, bilinip bilinmediğini araştırmaya itibar denir. Cevâmi', Mesânîd, Ecza' gibi hadis kitapları araştırıldıkta ferd olan hadisin başkası tarafından da rivayet edildiği tebeyyün ederse o hadis; artık "Mutâbaun aleyh" olur.
Ferd olan hadisi, muhaddis diğer râvîlerin rivayet ettikleri hadislerle mukayese (itibar) eder ve bu hadisi aynı lâfızlarla rivayet edem başka bir şahsın olup olmadığını araştırır. Muhaddis, hadisi rivayet eder râvînin akranından işe başlar ve bütün halkaları birer birer gözden geçirir. Eğer rivayette müşârik yâni ortak bulunursa mutâbeat hasıl olur. Eğer hadisin mutâbı bulunmazsa o zaman, o mânada rivayet edilmiş; başka bir hadis var mıdır araştırılır, bulunursa o şâhid olur.
İtibar, Mütâbeât ve Şevâhid'e misal:
1. An Hammâd an Eyyub, an İbni Şirin, an Ebi Hüreyre, an-in- Nebi (s.a.)
2. An Âhere gayrı Hammâd, an Ebi Hüreyre, an-in- Nebi (s.a.)
3. an Âhere gayrı Eyyûb, an Ebi Hüreyre, an-in- Nebi (s.a.)
4. an âhere GAYRI İbni Şîrîn, an Ebi Hüreyre, an-in- Nebi (s.a.)

5. an âhere GAYRI Ebî Hüreyre
6. ------ ------- ------- ---------- -------
7. Aynı mânada başka bir hadisin rivayet edilmesi.
Not: 1 ve 6 ya göre hadis ferddir. 2 de Mütâbeât-ı tâmme hasıl olmuştur. 3, 4, 5 de mutâbeat vardır. Bu hallerde semadaki uşaklık ve yakınlık durumuna göre hadis mütâbeâtın diğer isimlerini alır. 7 de hadis sabit olur.[50]

Haber-i Sahîh Yahut Hadis-i Sahîh:

Sahîh hadis'in tarifi: Sahîh hadis âdil ve zabıt kimselerin, yine kendileri gibi âdil ve zabıt kimselerden Resûlu Resûlullah (s.a.) e kadar ulaşan muttasıl senedlerle naklettikleri müsned hadistir ki, şâz ve muallel olmaması da şarttır.
Adâlet'ten murad, İslâm, bulûğ, akıl gibi vasıfları nefsinde cemetmek, fısk esbabından ve insanlığı küçük düşürücü davranışlardan da uzak olmaktır.
Zabt ise, uyanık ve dikkatli olmak, yani gafletten uzak olmaktır. Adalet ve zabt vasıflarını hâiz olan râvî'ye "sika" denir. Bunlar sahîh hadis'in senedinin şartlarıdır. Ayrıca metn'in de Şâz, Merdûd, muallel olmaması lâzımdır. Sahîh hadis, bazan meşhur ve garîb olabilir.
Bunun için en Sahîh sened; Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûye nazarında, "ez-Zührî an Salim- an Ebihi".
Ali b. el-Medînî ve el-Fellâs'a göre, "Muhammed b. Şîrîn an Abide an Ali".
Yahya b. Maîn'e göre, "el-Ameş an İbrahim an Alkama an ibni Mes' üd".
Buhârî'ye göre, "Mâlik an Nâfi' an Ibni Ömer" dir.
Sahîh hadis, Sahîh lizatihi ve Sahih ligayrihi olmak üzere ikiye ayrılır. Sıhhat şartlarının tamamını noksansız hâiz bulunan hadis, sahîh ligatihi, bazı kusurları olup diğer tarîklardan bu kusurları giderilen hadis de sahîh ligayrihi olur. Sıhhatte Sahihi "Hasen" takîb eder. Esasen Hadis-i hasen sahih ile zaîf arasında bir mertebedir. Hasen de Hasen lizatihi ve Hasen ligayrihi kısımlarına ayrılır.
İslâm âlimlerinin çoğu nazarında "Hasen" istidlal bakımından sahîh gibidir. Fukahâdan pek çoğu "Hasen" ile amel eder.
Ruşen'in meşhur olan tarifi şöyledir: "Hadis-i hasen, mahreci bilinen, ricali meşhur olan hadistir."
"Hasen" hadislerin en fazla bulunduğu kitap Tirmizi'nin "Sahîhi" dir.[51]

El-Hâdis El-Kudsi

Kur'an-ı Kerîm Resulullah (s.a.)'e cümlenin malûmu olduğu üzere Allah-u Teâlâ tarafından vayh olarak inzâl olunmuştur. Kur'an tevatür ile sabittir, onda isnada ihtiyaç yoktur. O, bütün insanlığa gönderilmiş bir mucize'dir. Onun için hiç kimse onun benzerini söyleyememiştir ve söyleyemiyecektir. Kur'an "Müteabbed bi'l-Lafz" dır. Yâni Kur'an, lâfızları ile ibadet edilen bir kitaptır. Bunun için Kur'an'ın ibaresini aynen peygamberin okuduğu gibi muhafaza etmek icabeder. Binaenaleyh Kur'an'ın, arapçanın gayrı dillere yapılan tercemesi ile sureti kat'iyyede ibâdet edilemez ve Kur'an tercemelerine de hakîkî mânada Kur'an denilemez. Çünkü Kur'an'ı mâna ve mefhum olarak nakletmek doğru değildir.
Hadise gelince, hadiste de aslolan peygamberin bizzat söylemiş oldukları elfâz-ı peygamberîyye ile onu nakletmektir. Bu mümkün olmadığı takdirde hadisi mefhum ve mânâ olarak nakletmekte bir beis yoktur. Çünkü hadis "Müteabbed bi'l-Lafz" değildir. Bunun için hadisi manen rivayet caizdir.
Hadis-i Kudsî, Kur'an ile peygamberin diğer hadisleri arasında bir mertebedir. Hadis-i Kudsî'ye hadis-i İlâhiyye, hadis-i Rabbâniyye de denir.
Kudsî hadisin tarifi:
Resûlullah (s.a.) in Kur'an olmayarak Allah-ü Teâlâ'dan rivayet ettiği ve ona isnâd ettiği hadislere Kudsî hadis denir. Buna, mânası Allah, lâfzı peygamber tarafından söylenmiş olan hadis de denir.
Bazı âlimler ise, hem lâfzı ve hem de mânasının Allah tarafından geldiğini söylemişlerdir.
Kudsî hadislerin sayısı 100 kadardır. Kudsî olmayan hadislere hadis-i Nebevi denir.
Bu konuda Nûh b. Mustafa'nın "el-Fark beyn el-hadis el-Kudsî ve'l-Kur'an el-kerîm ve'l-hadis en-Nebevî" adlı eserine bakınız...
Eser de habere mürâdiftir. Nevevî Takribide naklettiğine göre, fıkıhçılar, eserin mevkufa has olduğunu söylemişlerdir.[52]

Hadisi İşitmenin, Yüklenmenin Ve Edâsının Keyfiyeti

Hadis tahsil etmenin ve onu başkalarına öğretmenin birtakım yolları vardır. Bunları kısa olarak sıra ile ele alalım.
Hadisi işitmeğe "es-Semâ'" denir. Her şeyde olduğu gibi hadisi işitmenin de bası şartları ve kaideleri vardır. Küçük yaşta hadis işitmenin sahîh olup olmaması meselesinde farklı görüşler serdedilmiştîr.
Bazı hadisçiler her ne kadar rakamlar üzerinde durmuşlar, 4 ile 30 yaşları arasında muayyen seneleri esas alarak semâ' yaşını tesbit etmeğe çalışmışlarsa da ekseri ulemânın semâ' için kabûl ettiği şart "sinn-i temyîz"dir.
"Sinn-i temyiz" için herkese tatbik edilecek muayyen bir yaş yoktur. Bu, bazı kimselerde 5, 6, 7 yaşlarında, bazı kimselerde ise on ile 15 yaşları arasında hâsıl olur. İyiyi kötüyü fark eden küçük çocukların semâı -edâ olgun yaşta olmak şartı ile- sahîhdir. Bazı kimseler, şahitliği kabul edilecek yaşta olanların hadisi sema'ları da kabül edilir demişlerdir.[53]

Tahammül- Ül- Hadis (Hadisi Alma Ve Yüklenme)

Hadisi almanın yolları sekizdir.
Birincisi: es-Semâ' yani işitmektir. İşitmek bazan şeyhin, ezberinden; okuduğu lafızları yahut bir kitaptan okunanı dinlemek şeklinde olur.
el-Kadî Iyâd şöyle der:
Bu durumda sâmiin, "Haddesenâ" bize söyledi, "Âhberenâ" bize haber verdi, "Enbeenâ" bize bildirdi, "Semi'tü" işittim, "Kale lenâ" bize dedi, "Zekere Jenâ fülânün" falanca bize anlattı, demesinde ihtilâf yoktur. Yani bunların hepsi işitmeyi iş'ar eder.
el-Hatîb el-Bağdâdî, ibarelerin en yükseği "Semi'tü" işittim, sonra, "Haddesenâ" ve "Haddesenî" dir, dedi. Sonra şöyle nakletti: İlim ehlinden bir cemaat, şeyhten işittiklerini ancak "Ahberenâ" sözü ile haber verirlerdi.
Bu esası benimsemiş olanlar, Hammâd b. Seleme, İbn-ül-Mubârek, Hüseyni b. Beşîr, Yezîd b. Hârûn, Abdurrazzâk, Yahya b. Yahyâ'et-Temîmî, İshâk b. Râhûye ve daha başkalarıdır.
İbn-üs-Salâh şöyle der:
"Haddesenâ" ve "Anberenâ" nın "Semi'tü" den dalı yüksek olması lâzım gelir. Çünkü ismâ' ile bazan bunun hilafı düşünülmez.
İbni Kesîr ise, "Haddeseni' nin en yüksek işitme ibaresi olması lazım gelir, demiştir.
İkincisi: "el-Kîrâatü alâ'ş-Şeyh" dir.
Kıraat, ezberden veya bir kitaptan olur. Bunun mânası, tilmizin bizzat kendisinin ustasına bir şeyi okuması veya başkasının okuduğu şeyi dinlemesi demektir. Tilmizin okuduğu şeyi ezberden okuması veya bir kitaptan okuması, kezâlik üstazın okunanı ezbere bilmesi veya bilmemesi müsavidir.
Cumhur-u ulemâya göre buna "Arz" denir. Sözleri muteber olmayan bazı kimseler hâriç, İslâm âlimleri katında bununla -yani kıraatle- rivayet caizdir.
Bu hususda âlimlerin dayanağı, DıMâm b. Sa'labe'nin Buhârî'deki hadisi [54] dir ki, bu hadis semâın dûnunda olan kıraatle rivayet edilmiştir, İmâm-i Mâlik'e, Ebû Hanîfe'ye ve İbni Ebî Zi'b'e göre kıraat sema'dan daha kuvvetlidir. Her ikisinin müsâvî olduğu da söylenmiştir.
Bunlardan sahîh olan birinci görüştür. Meşrık ulemâsının çoğu birinci görüşü esas almıştır.
Muhaddis bununla rivayette bulunursa, "Kara'tü" okudum, yahut "Kurie alâ fülânin ve ene esmeu feekarre bihî" Ben işitir olduğum halde falancaya okundu, o da bunu ikrar etti, yahut "Ahberenâ" yahut "Haddesenâ kırâaten aleyhi" Ona okunduktan sonra bize söyledi, der. Bu şekil görüldüğü gibi açıktır. Eğer râvî bunları mutlak olarak zikrederse o zaman ulemânın görüşü ikiye ayrılır. İmâm-ı Mâlik'e, el-Buhârî'ye, Yahya b. Saîd el-Kattân'a, ez-Zührî'ye, Süfyan b. Uyeyne'ye; Hicaz ve Kûfelilerin çoğuna göre bu caizdir. Ahmed b. Hanbel'e, en-Neseî'ye, İbnül-Mubârek'e ve Yahya b. Yahya et-Temîmî'ye göre bu doğru değildir.
Üçüncüsü: el-İcâze'dir.

İcazet, üstazın tilmizine, merviyyatının hepsini veya bir kısmını edâ etmesi yani rivayet etmesi için izin vermesidir. Bu iznin sözle, yazı ile veya her ikisi ile olması müsavidir.
Cumhura göre icazet tarîki ile rivayet caizdir. el-Kâdî Ebû'l-Velîd el-Bâcî, bu hususta icmâ' olduğunu iddia etmiştir.
el-Kâdî Hüseyin b. Muhammed el-Mervurrûzî (462) ile Ebû Amr Osman b. es-Salâh (643), el-Bâcîyi nakzederek, "İcazetle rivâyet sahih olsaydı ilim için seyahat bâtıl olurdu" demişlerdir. . ,
İcazet dört çeşittir:
1- "Sana bu kitabı veya bu kitapları rivayet etmen için icazet yerdim" sözü gibi, muayyen bir şahsın, muayyen bir konuda, muayyen bir kimseye icazet vermesidir. Buna Münâvele de denir.
2- "Sana, benim rivayet ettiklerimi veya benim mesmûâtım va musannefâtımdan sence sahîh olanları rivayet etmene icazet verdim." ifadesi gibi, muayyen bir kimseye, gayrı muayyen şeylerde icazet vermektir.
3- "Müslümanlara yahut mevcut olanlara yahut "lâilâhe illallah" diyenlere icazet verdim" sözü gibi, gayrı muayyen şeyler için icazet vermektir. Buna umûmî icazet denir.
4- Meçhul ile meçhule icazettir ki bu bâtıldır. Ancak "Benden rivayet etmeyi arzu edene bu kitabı rivayet etmesi için icazet verdim" şeklinde söylerse bazı hadisçiler bunu kabul ederler.
Dördüncüsü: "el-Münâvele" dir.
Münâvele, üstazın tilmizine daha önce işitmiş olduğu bir kitabı vermesi ve ona "Bunu benden rivayet et" demesi, yahut ona kitabı mülk olarak vermesi, yahut istinsah edip sonra iade etmek üzere emanet vermesi, yahut tilmiz, ezbere bildiği bir kitabı üstazına getirmesi, üstaz tedkik ettikten sonra "Bunu benden rivayet et" demesi gibi hallerdir. Bu son şekle "Arz el-Münâvele" denir.
el-Hâkim en-Nisâbûrî şöyle demiştir:
Mütekaddimînden pek çoğuna göre bu, ismâ'dır. Onlar bunun ismâ' olduğunu Medîne'lilerden, Mâlik'in bizzat kendisinden, ez-Zührî, Rabîa, Yahya b. Saîd el-Ensârî'den; Mekke'lilerden Mücâhid, Ebû'z-Zübeyr, Süfyân b. Uyeyne'den; Kûfe'lilerden Alkame, İbrahim ve eş-Şa'bîden; Basra'lılardan Katâde, Ebû'l-Âliye, Ebû'l-Mütevekkil en-Nâcî'den, Mısır'lılardan İbni Vehb, İbn-ül-Kâsım ve Eşheb'den, ayrıca Şam'lılar ve Irak'lılardan nakletmiştir.
Beşincisi: "el-Kitabe yahut "el-Mükâtebe" dir,
Mükâtebe, şeyhin, hadislerinin bir kısmını bizzat kendisi yazıp talebesine göndermesi yahut sika olan birisine kendisinden yazma müsaadesi vermesi, sonra yazılanı uzakta olan talebesine sika bir kimse ile göndermesi gibi hallerdir. Eğer bunu rivayet etmek izni ile birlikte gönderirse, "icâzeye makrûn münavele" gibi bir şey olur. Ekseri ulemâya göre kitabet ve mükâtebe yolu ile hadis rivayet etmek caizdir. Bazı hadisçiler ise buna cevaz vermemiştir.
Altıncısı: "İlâm-uş-Şeyh" dir.
İlâm-uş-Şeyh, bir üstazın talebesine -rivayet etme icazeti hususunda bir şey zikretmeden- "Bu benim mesmûâtımdır" veya "Bu kitabı ben falancadan dinledim" şeklinde beyanda bulunmasıdır. Bununla rivayetin caiz olduğunu söyleyenler çoktur. Hattâ bazı âlimler, "Üstaz bu şekilde beyanda bulunduktan sonra rivayetini yasak etse bile rivayet etmek caizdir" demişlerdir.
Yedincisi: "el-Vasiyye" dir.
Vasiyyet, şeyhin ölümü veya bir yere gitmesi anında talebesine kitabını veya yazılı hadislerini vasiyyet yoluyla bırakmasıdır. Selefden bazıları vasiyyet yoluyla elde edilen hadislerin rivayetine cevaz vermişlerdir.
Sekizincisi: "el-Vicâde" dir.
Vicâde, bir şahsın, muayyen bir müellifin bizzat kendisinin veya ondan rivayet eden birisinin yahut başka bir kimsenin yazmış olduğu bir kitabı bulması yani ele geçirmesidir. Bulana "Vâcid" denir. Bu şekilde bulunan kitaptaki hadisleri "falancanın hattı ile bir kitapta buldum, falanca bize söyledi" şeklinde ibareler kullanmak suretiyle rivayet etmesinde bir beis yoktur. [55]

İKİNCİ BÖLÜM

1- İsnâd

İsnad, metnin geliş, ve intikal yolunu bilmektir. Metnin yolu, metni bize ulaştıran yani bize nakleden Ricâl'dir. [56] Hadis rivayet eden Rical yola benzetilmiştir, zira her ikisi de insanı maksûda ulaştırır.
Sened de yoldur. "Metnin yolu" ve "Senedin yolu" tabirlerinin mânası aynıdır. Bir hadis'in sahîh veya zaîf olduğunu tesbit hususunda jnuhaddislerin istinatgahı olması sebebile bu yola Sened denilmiştir.. Sened'in ulaştığı yani nihayet bulduğu söze metin denir.
Bazı hallerde isnâd, "Hadis'i kailine ref'etmek" diye tarif olunur. Bu tarif biraz önce yaptığımız izahların hemen hemen aynıdır.[57]

2- İsnâd'ın Üstünlüğü Ve Önemi

İsnâd'ın üstünlüğü, onun üzerine terettüp eden gaye, semere ve faydalara bağlıdır. Bunlar ise değerlerin ve gayelerin en büyüğüdür. Çünkü isnâd ve kendisine bağlı bulunan şeylerle, hadislerden makbul ve merdûd olanlar, amel edilmesi caiz olan yahut olmayanlar bilinir. Binaenaleyh isnâd, İslâm şeriatı için çok mühim bir vasıta veya yoldur. Çünkü mübhem'in beyanı, mücmel'in tafsili gibi İslâm'ın izaha muhtaç olan kısımlarının izahı isnâd vasıtası ile bize kadar intikal eden sahîh hadislerle yapılır. Allah-u Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'inde şöyle buyuruyor:
"Biz sana Kur'anı, insanlara indirilen ahkâmı beyan etmen için indirdik."[58]
Resûlullaha Kur'an-ı Kerîm'le birlikte, onun tefsir ve izahı mahiyetinde olan hadisler de verilmiştir. Binaenaleyh İslâm nizamı, Kur'an ve hadis olmak üzere iki asıl üzerinde teessüs etmigtir.
Bu iki esastan Kur'an, Allah'ın teminatı ile mahfuzdur.
"Kur'an'ı biz indirdik. Şüphesiz onu koruyacak olan da ancak biziz."[59]
Bu âyet-i kerîme Kur'an'ın Allah tarafından indirildiğini ve onun muhafazasının Allaha ait olduğunu açık bir şekilde beyan eder. Kur'an'ın muhafazası, nüzulünden kıyamete kadar bir harf dahi ilâve edilmemesi veya noksanlaştırılmaması demektir. Bu teminat bugüne kadar tam olarak tahakkuk etmiştir. Kur'an'da ziyadelik veya noksanlık olduğunu şimdiye kadar hiç kimse iddia etmemiş ve edemez de.
Peygamberin sünnetine gelince, O da müslümanların gayretiyle muhafaza edilmektedir, ilk müslümanların hadis üzerinde nasıl çalıştıklarını gördüğümüz zaman onun da Allahın inayeti ile hıfzedilmiş olduğunu görürüz. Bununla beraber peygamber tarafından söylenmediği halde bazı kimselerin hadis uydurdukları bir vakıadır. Fakat İslâm âlimleri, bu türlü menfî hareketleri zamanında yakalayıp bertaraf etmesini bilmişlerdir.
Üsâme b. Zeyd'in (r.a.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Resûlullah (s.a.) şöyle buyururlar:[60]
Bu ilmi (yani dine âid bilgileri), her nesilden âdil halefler yüklenir ve kendinden sonra geleceklere naklederler. Onlar dinde aşırılık gösterenlerin tahriflerini, bâtıl taraftarlarının yersiz ve hilafı hakikat iddialarını, câhillerin mesnetsiz te'villerini bu ilimden (dinden) uzaklaştırırlar. [61]
Bu hadis pek çok sahabîden rivayet edilmiştir. Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbas, Câbir b. Semure, Muâz b. Cebel ve Ebû Hüreyre bu hadisi ayrı ayrı peygamberden rivayet etmişlerdir. Her rivayet müstakil olarak ele alındığı zaman hadis zayıf olmakla beraber, müteaddid rivayetlerin bir araya gelmesiyle hadis kasen derecesine yükselmiştir.
İmam-ı Nevevî, tehzîb-ul-Esmâ adlı kitabının evvelinde bu hadis hakkında şöyle der:
Bu hadis, bu ilmin (yâni hadis ilminin) masun ve mahfuz ve onu nakledenlerin âdil kimseler olduğu hakkında Resûlullah'ın verdiği bir haberdir. Allah-ü Teâlâ, her asırda âdil kimselerden meydana gelen bir cemaatı, bu ilmi yüklenip nakletmek hususunda muvaffak kılar. O âdil kimseler bu ilmi hakkiyle tahsil ederler, her türlü tahrif, tebdil, tağyir ve tezyifi ondan uzaklaştırırlar. Bu durum, fâsık kimselerin ilm-i hadisten bazı şeyleri öğrenmesine mâni teşkil etmez. Zira bahsimize konu olan hadisin mânası, âdil kimselerin bu ilmi tahsil edeceklerini ifade etmektir. Tabiatiyle bu, hiç bir zaman, âdil olmayanların bu ilmi tahsil etmeyeceklerini ifade etmez. [62]
İsnâd'ın önemi hakkında pek çok hadis ve kelâm-ı kibar vardır. Buğrada onların bir kısmından bahsedelim.[63]
İbni Mes'ud'un rivayetine göre Resûlullah (s.a.):
"Benim sözümü işiten, onu ezberleyip güzelce mânasını anlayan sonra onu edâ eden, yâni başkalarına nakleden bir kimsenin Allah yüzünü ak etsin. Nice hâmil-i fıkıh kimseler vardır ki, onu kendilerinden daha fakîh olanlara naklederler." buyurmuştur. [64]
Ebû Dâvûd ve Tirmizî'den gelen rivayete göre:

"Bizden bir şey işitip de onu işittiği gibi tebliğ eden bir kimsenin Allah yüzünü ak eylesin. Nice tebliğ olunan kimseler vardır ki, işitenden daha çok anlayışa sahiptirler."[65] Buyurmuştur.
Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen rivayette ise, Resûlullah (s.a.) veda haccında:
"*Benim sözümü işitip de tam manasıyla anlayıp hıfzeden kimsenin Allah yüzünü ak etsin. Nice hâmil-i fıkıh kimse vardır ki, fakîh değildir."*[66] Buyurmuştur.
Bu hadisler, verilen kaynaklarda farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bu farkların hepsi bir arada mütâlea edildiği zaman ortaya bir netice çıkar, o da, Resûlullah (s.a.) in kendisinden işitilen sözleri, işitenlerin tam olarak nakletmesini temin etmek isteğidir. İşte bunun içindir ki, İslâm ulemâsı en büyük himmet ve gayreti hadis sahasına vermiştir.
Ebû Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman İbni Hallâd el-Râme-hürmüzî "el-Muhaddis el-fâsıl beyn el-râvî vel-vâî" adlı kitabında şöyle nakleder:[67]
Ata b. Yesâr'dan, o da İbni Abbas'tan, İbni Abbas dedi ki, Ali b. Ebi Talibi işittim, şöyle diyordu:
Resûlullah (s.a.) bizim yanımıza geldi ve şöyle dedi:
"Ey Allahım halîfelerime merhamet et." Biz, "Yâ Resûllullah, senin halifelerin kimlerdir?" dedik. Cevaben: "*Onlar, benim hadislerimi rivayet eden ve onları insanlara öğreten kimselerdir."* dedi.
Bu hadisin ifade ettiği mâna ve ehemmiyet ilk müslümanlarca tam olarak anlaşılmıştır. Bu vâdîde onlara hiç bir husus gizli kalmamıştır. Onun hadislerini rivayet eden ve onları insanlara öğretenler gerçekten O'nun halîfesi olmuşlardır. Bu hadise istinaden hicrî birinci asırda ve ondan sonraki asırlarda büyük muhaddislere "Emîr-ul-Mü'minîn" ünvanı verilmiştir. Süfyan es-Sevrî ve Buhârî "Emîr-ul-Mü'minîn" ünvanını alanlardandır. [68]

İsnad'ın Önemi Hakkında Söylenen Sözlerden Bazıları:

Müslîm, İbni Sîrîn'den şöyle rivayet eder:
Bu ilim dindir. Dininizi anlatacağınız kimselere bakınız, yâni onları iyice tetkik ediniz, mevsuk kimseler olup olmadıklarını araştırınız. [69]
İmam-ı Şafiî'den; "İsnâd" sız hadis tahsil eden kimse tıpkı geceleyin karanlıkta odun toplayan kimse gibidir.
Süfyan es-Sevrf'den: "İsnâd" mü'minin silâhıdır.
Abdullah b. el-Mubarekten: isnâd, dindendir, eğer isnâd prensibi olmasaydı, bu konuda dileyen dilediğini söylerdi.
Evet, "isnâd" hadis sahasında mü'minin silâhıdır. İslâm âlimleri dini onunla müdafaa etmişlerdir. Silâhsız müdafaa'nın "imkânsız olduğu cümlenin malûmudur. îsnâd, kişiyi maksûd olan gaye ve hedefe ulaştıran merdivendir. Eğer hadislerin sıhhatini tesbit işinde îsnâd sistemi mevcut olmasaydı, İslam esaslarının çoğu zayi' olur, ilhâd ehli kendi kötü gaye ve arzularına uygun, düşecek hadisleri uydurmağa, senedleri değiştirmeğe muktedir olurlardı.
İslamın isnâd sistemini zedelemek isteyen bazı müsteşrikler, İslâm ümmeti dışında kalan ve daha önce yaşamış olan milletlerde isnâd sisteminin bulunup bulunmadığını araştırdılar. Bunlardan bilhassa Caetanı [70] îsnâd'ın müslümanlara has olmadığını iddia etmek istedi. Bu arada Horovitz [71] ve Prof. Margoliouth [72] da aynı istikamette çalışmalar yaptılar. Fakat netice itibarı ile esaslı bir şey elde edemediler. Bu konuda daha fazla çalışan ve yazılanları bir araya toplayan Prof. J. Robson'dur. [73]
Bu müsteşriklerin çalışmaları göstermiştir ki, müslümanların hadis sahasında ve diğer sahalarda vücûda getirdikleri isnâd sistemi, Hintliler, Yahudiler, Yunanlılar ve diğer eski milletlerin hiç birinde tam olarak vücut bulmamıştır. Bazı müteferrik isnâd kalıntılarının esasen her millette olması normaldir.
İsnâd mevzuunda ilmî araştırma yapan İslam âlimlerinden İbni Hazm [74] ve İbni Cerîr et-Tabarî'yi zikredebiliriz.[75]
Bilhassa İbni Hazm bu mevzuda tafsilâtlı bilgi vermektedir.[76]

3- İslâm Ümmetinin İsnâd'e Verdiği Ehemmiyet

İsnâd, İslam şeriatının temellerinden biri ve en mühimmidir. Çünkü İslamî hükümlerin çoğunun istinatgahı ve Kur'an âyetlerinden mücmel olanların izah ve tafsilinin dayanağı peygamberin sâhîh hadisleridir. Sahih hadislerin bilinmesinde en mühim esaslardan biri isnâddır. İşte bunlar ve benzerî sebeplerden dolayı İslam ümmeti, bilhassa sadr-ı İslamda isnâd'a özel bir ehemmiyet vermiştir. Müslümanların bu konuda bu kadar uyanık ve dikkatli olmalarını, sahîh hadis kitaplarında (Mesânul es-Sihah)da peygamberden rivayet olunan şu hadislere dayamak mümkündür:[77]
Senedin sıhhatına zarar verecek her şeyden kaçınmak hususunda.[78]
Hafızalarının kuvvetine ve zihinlerinin açıklığına güvendiklerinden ve Resûlullah'ın ilk zamanlarda ashabı hadis yazmalarını yasak etmiş olmasından dolayı ashab-ı kiram devrinde hadise gösterilen ihtimam onu daha ziyade zihinlerde zabtetmek ve kalblerde hıfzetmek şeklinde idi.
Müslim'in Ebu Sâid el-Hudrî'den rivayet ettiği bir hadisde Resûlullah (s.a.) şöyle buyurur:
"Benden, Kur'an hariç hiç bir şeyi yazmayınız. Her kim benden naklen Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa onu imha etsin."[79]
Bu yasak Kur'an'ın, Kur'an olmayan diğer sözlerle karıştırılması korkusundan dolayıdır. Bu yasak, Abdullah b. Amr ve başkaları gibi bazı sahâbîlerin hadis yazmalarına mâni' teşkil etmemiştir. Çünkü Kur'an hariç peygamberden işittiği şeyleri yazmak kendisine yasak edilmiş olan kimse, Kur'an'la, Kur'an olmayan diğer sözleri karıştırması muhtemel olan kimsedir. Fakat bu husus dışında kendisinden emin olunan anlayışlı kimselerin hadisi yazmalarına bir mâni' yoktu. Bazı rivâyetlere göre de, hadis yazmak müsaadesi bazı sahâbîlere hususî olarak verilmişti.
Peygamberden rivayet edilenleri doğru olarak tesbit hususunda son derece büyük bir ehemmiyet gösterenlerin ilki Hulefâ-i Râşidîn, Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali'dir.
İbni Şihâb, Kabîsa b. Züeyb'ten rivayetle demiştir ki:
Nine olan bir kadın Hz. Ebû Bekir'e gelerek, kendisine miras verilmesini taleb etti. Hz. Ebû Bekr cevaben: Allah'ın kitabı Kur'an'da nineler hakkında bir şey bulamıyorum. Resûlullah'ın da bu hususda bir şey söyleyip söylemediğini bilmiyorum, dedi. Sonra müslümanlara sordu. Muğîre b. gu'be kalktı, Resûlullah'ın nineye südûs (altıda bir) verdiğini işittim, dedi.
Ebû Bekr, senden başka bunu işiten oldu mu? Dedi. Muhammed b. Mesleme de aynı şeyi işittiğini beyan etti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr nineye altıda bir verilmesini takrir etti. [80]
İbni Cüreyc, Ebû Nadre'den, o da Ebû Sâid'den rivayetle demiştir ki: Ebû Mûsâ el-Eş'arî kapının arkasından üç defa Hz. Ömer'e selâm verir, fakat kendisine girme müsaadesi verilmediği için geri döner. Hz. Ömer arkasından bir adam gönderip, Ebû Musa'yı çağırtır ve neden dönüp gittiğini sorar. O da Resûlullah'ın, "Bizden biriniz üç defa selâm verir de cevap almazsa geri dönsün dediğini işittim." der.
Hz.Ömer o zaman, Ebû Musa'ya, "yâ, Resulullah'ın böyle söylediğini isbat edersin, yahut seni cezalandırırım" der.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ, rengi uçmuş vaziyette bize geldi. Biz oturuyorduk. Sana ne oldu dedik. Hadiseyi bize anlattı. Ve dedi ki:
Sizden bunu işiten oldu mu? Biz de:
"Evet hepimiz işittik," dedik. Orada bulunanlar Ebû Mûsâ ile birlikte Ebû Sâid el-Hudrî'yi Hz. Ömer'e gönderdiler ve durumu haber verdiler. [81]
Ma'rûf b. Harrebûz, Ebû-t-Tufeyl'den, o da Hz. Ali'den şöyle dediğini nakleder:
"İnsanlara tanıdıkları şeyleri rivayet ediniz. İnkâr etmekte oldukları şeyleri terkediniz. Allah'ın ve Resulünün tekzib edilmesini mi istiyorsunuz?"[82] Böylece Hz. Ali (r.a.) münker olan şeylerin rivayetini men etmiş, meşhur ve ma'ruf olan şeyleri rivayete teşvik etmiştir.
İşte bu, fazâil, ince ve anlaşılması güç bazı şeyler hakkındaki zayıf rivayetlerin yasak olduğunu ifadede büyük bir temel teşkil eder.
Bu hususları bilmenin yolu isnâd ricâli'nin hallerini bilmektir. Böyle bir inayet ve İslam ümmetinin büyüklerinin gösterdiği böylesine sonsuz bir ihtimamla peygamberin sünneti, tahrifci ve bid'atcı ellerin uzanmasından korunmuştur. Daha sonra hicrî ikinci asrın başlangıcında, birçok hafızların ölmüş olması, bir kısmının da İslâmı neşretmek gayesi ile yeni fethedilen İslam memleketlerine gitmiş olmaları sebebi ile sünnetin zayi' olmasından korktuğu için Ömer b. Abdulaziz hadisin yazılmasını emretti.[83]

4- Sahih İsnad'ın İslam Ümmetine Has Oluşu

Sahih isnâd, bu ümmetin hususiyetlerinden bir hususiyettir. İbni Hazm şöyle der:
Sika zatlardan yine sika zatların rivayeti ile ittisal halinde Resûlullaha kadar ulaşan isnadı, cenabı Allah, diğer milletlerden, farklı olarak

sadece İslam milletine has kılmıştır. Aradan birçok râvilerin düğmesi ile meydana gelen rivayet Yahudilerde de vardır. Lâkin onlar hiç bir zaman Hz. Musa'ya, bizim Hz. Muhammed (s.a.) e yaklaştığımız kadar yaklaşamazlar. Onların rivayetleri daha Hz. Musa'ya ulaşmasına 30 asır varken durmuştur.
Hristiyanlarda da hal böyledir. Boşanmanın haram olduğunu bildiren rivayet hariç Hristiyanlıkta hiç muttasıl isnâd yoktur. Bilindiği gibi İslam ümmetine has bulunan rivayet, râvinin adaleti ve zaptı gibi hadîsciler katında muteber olan esaslarla yapılan rivayettir. Fakat bir şarta bağlı olmayan mutlak rivayete gelince bu, Arap milleti gibi diğer milletlerin çoğunda mevcuttur. Çünkü iftihar etme ve kötüleme vesilesi olarak muhtaç oldukları ensâb'ı ve tarihi ezberleyip korumak, onların, fazlaca ehemmiyet verdikleri hususlardan idi.
Eski Yunanlılar ve Romalılar da böyle idiler. Onlar da îlâhlarının ve büyüklerinin evsâfını ve tarihî vakalardan ihtiyaç duydukları her şeyi ezberliyorlardı. Eski kavimler bunları, İslam âlimlerinin hadis naklinde esas kabul ettikleri tahammül ve eda yolu ile yapmıyorlardı.
Bilinmelidir ki, eğer bunlardan maksat ve gaye sadece büyük imamlardan ahkâmı öğrenmek ise o zaman rivayet zarurî ve lâzım bir şey değildir. Binâenaleyh Hasan-ı Basrî'den naklolunan şu: "Bir adam ona bir hadîs sordu:
Oda söyledi, Adam:
Ona, kimden rivayet ediyorsun dedi. O da:
Kimden olduğunu ne yapacaksın dedi şeklindeki sözler buna hamlolunur. Çünkü o kimse aslında hadis almak ve onu nakletmek için bunu yapmadı. Onun maksadı sadece bir mesele hakkındaki hükmü öğrenmekti.
İsnâd'ın hükmü, farz-ı kifâye'dir. Müslümanlardan: bir kısmı bu işi eda edince diğerleri hakkında zarûri bir vecîbe olmaktan çıkar.[84]

5- İsnad-ı Ali Ve Nazil

Bir haber, onu tespit edip yazan kimseye ne kadar az vasıta ile ulanırsa o kadar sağlam ve kuvvetli olur. Araya giren vasıtalar çoğaldıkça işler karışır.
İslam âlimleri, râvîler silsilesi az olan senedlere isnâd-ı âlî, çok olanlara isnâd-ı nâzil, haber'in kısa yoldan menbaına ulaşmasına ulûvv-i İsnâd, uzun silsilelerle ulaşmasına Nüzül-ü isnâd demişlerdir. Hadisde isnâd aramak ve isnâd-ı âlî aramak sünnettir.
Ahmed b. Hanbel, "Hadisde isnâd-ı âli aramak bize seleften kalma bir sünnettir. Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Ömer'in arkadaşlarından hadis dinlemek ve ilmi öğrenmek için Medine'den ta Küfe'ye giderdi." demiştir.
Muhammed b. Eşlem et-Tûsî de, "Kurb-u isnâd Allaha yakınlıktır." Demiştir.[85]

Ulûvv-ü İsnâd'ın Mertebeleri:

Ulûvv-u isnâd beş mertebedir.[86]

Birinci Mertebe:

Sağlam bir isnâd ve az râvî ile Resûlullah (s.a.) a vâsıl olmaktır. Râviler arasında zayıf kimse bulunursa râvîlerin adedine bakılmaz Ve o isnada itibar olunmaz.
Yapılan araştırmalara göre, İmâm-ı Mâlik'in en âlî isnadı "sünâi" yâni ikilidir. Kendisi ile Resûlullah arasına biri sahâbî, diğeri tabiî olmak üzere iki râvî girmiştir.
Buhârî'nin en âlî isnadı "Sülâsî" yâni üçlüdür. Nazil isnadı ise dokuzludur. Buhârî'nin Sahîh'inde 22 tane üçlü isnâd vardır. Müslim'in de üçlü isnadı vardır, fakat Sahîh'ine koymamıştır. Tirmizî'de bir tane üçlü isnâd vardır.
İbni Mâce'nin beş tane üçlü isnadı vardır. Fakat bunların zayıf olduğu söylenmiştir. ed-Dârimî'nin Sünen'inde 15 tane üçlü isnâd vardır. İmâm-ı Şafiî' nin de bir çok üçlü isnadı vardır.
İbni Hanbel'in Müsned'inde 337, Abd. b. Hümeyd'in Müsned'inde 51, Süleyman b. Ahmed et-Tabarânî'nin Mu'cemlerinde 3 tane üçlü isnâd vardır.[87]

İkinci Mertebe:

Senedi sahîh olmak şartı ile hadis imamlarından el-A'meş (184), Hüşeym (188), İbni Cüreyc (150), el-Evzâî (157), Mâlik (179), Süfyan es-Sevrî (161), Süfyan b. Uyeyne (198), Şu'be (160), Züheyr b. Muâviye (173), Hammâd b. Zeyd (179), ismail b. Uleyye (193) gibi bir zata yakın olmaktır. Bunların isnadı –Resûlullah'la aralarına fazla râvî girse bile isnâd-ı âlîdir.[88]

Üçüncü Mertebe:

Kütüb-i Sitte sahipleri ile sâir sahîh kitapların musanniflerine nisbetle olan ulûv'dur. Müteahhirîn bu hususa dayanırlar. Bu nisbî bir ulûv'dur. İbni Dakîk el-Iyd (702) buna "ulûvv-u tenzîl" adını verir.[89]

Dördüncü Mertebe:

Aded bir olduğu halde râvînin vefatının tekaddüm etmesi ile olan ulûv'dur.
Meselâ Sünen-i Ebû Davud'u, Zekiyyüddîn Abdülazîm el-Münzirî yolundan almak, Necîb el-Harrânî'den, Necîb el-Harrânî tarîkinden almak da İbni Hatîb el-Mizzî yolundan almaktan üstündür.[90]

Beşinci Mertebe:

Aded bir, şeyh de bir olduğu halde râvînin semâının tekaddüm etmesi ile olan ulûv'dur. İbni Dakîk el-îyd gibi
bazı hadis âlimlerince dört ve beşinci mertebeler bir mertebe olarak kabul edilmiştir.[91]

İsnâd-ı Nâzil:

İsnâd-ı nazil de beş mertebedir. Ve her biri zikredilen isnâd-ı âli'nin zıddıdır. Cumhuru ülemâya göre isnad-ı âlî fâzıl, isnâd-ı nâzil mefzul'dur. İbn-ül-Medinî:
"İsnâd-ı nazil ile rivayet etmek şu'mdur." demiştir, İbni Maîn de:
"İsnâd-ı nâzil yüzdeki yara gibidir." demiştir.
Bazı kimseler de isnâd-ı nazil'i isnâd-ı âlî'ye tercih etmişlerdir. Onlara göre, râvîlerin adedleri çoğalınca muhaddis daha çok dikkatli olur, demişlerdir. [92]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Râviler Tabakâtı:

Tabaka, yaş bakımından birbirlerine yakın olan ve meselâ "alimerden ilim tahsil etmek" gibi bir işde iştirak eden topluluk (cemaat) mânasını ifade eder.
Sahâbî, âmâ olsun, gözlü olsun, insan olsun, cinnî olsun, peygamberle bir arada bulunması uzun sürsün sürmesin, ondan bir şey rivayet etsin etmesin, beraber oturup konuşsun konuşmasın hâl-ı hayatında O'na inanarak O'nunla bir yerde toplanan, beraber bulunan kimsedir. Çünkü bir kimsenin Resûlullah (s.a.)la sadece bir arada bulunması sebebi ile -yüksek feyiz, şeref ve makamından dolayı- Resûlullah'ın nuru kendisi

ile beraber bulunan kimsenin kalbi ve diğer azaları üzerinde tezahür eder.
Tarifteki kayıtlara göre, asla bir arada bulunmamış olan, başkalarına iman etse bile Resûlullaha iman etmemiş olan, sarîh bir kavle göre bîsetten önce onun peygamber olarak gönderileceğine inanmış olan kimseler tarifin dışında kalırlar. Zira bîsetten önce inanmış olan kimse hakkında hakiki mânada iman vâsfı doğru olmaz. İmanın devamı sohbetin aslı için şart olmayıp devamı için şarttır.
İmandan sonra ridde (dinden çıkma) vukua gelse sohbet kesilir, İslâma avdet etmekle de avdet eder. Çünkü ridde ameli kesmez, onu ancak iptal eder. Riddenin ölümle neticelenmesi hali bundan müstesnadır, çünkü ridde ölümle sona ererse o zaman her şey kesilmiş olur. [93]
Diğer bir kavle göre irtidat edenin, İslama avdet etmesi ile sohbeti avdet etmez. Zira ridde, ölümle bitmese bile, ameli iptal eder. Ebû Hanîfe'de aynı fikirdedir.
İrtidat ettikten sonra tekrar müslüman olan kimse, Resûlullaha mülâkî olursa, bilîttifak sahâbîdir. Zira bu mülakattan sonra onun için yeni bir sohbet meydana gelmiştir.
Sohbet, Hz. Ebû Bekr ve diğer aşere-i mübeşşere de olduğu gibi tevatür ile bilinir.
Dimâm b. Sa'lebe hakkında olduğu gibi şöhret yolu ile bilinir. Başka sahabînin haber vermesi ile bilinir. Tabiîler arasından sıka olanların sözü olarak bilinir Peygambere arkadaşlık ettiği iddiasında bulunan kimsenin sohbetini haber vermeden önce adaleti sabit olmak ve Resûlullah'ın vefatından yüz sene sonra hayatta olmamak şartı ile kendi kendini haber vermesi ile bilinir. Resûlullah bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:[94]
"Şu gecenizi gördünüz mü? Muhakkak ki, bu andan itibaren yüz sene sonra bu yerin üstünde, bu gün hayatta olanlardan hiç kimse kalmaz."
Bir kimsenin sahâbî olup olmadığını bilmemizin faydası, diğer râvîler için başvurduğumuz cerh, ta'dil ve diğer hususlara başvurmadan o kimsenin âdil olduğuna hükmetmektir. Çünkü bütün sahâbîler adalet sıfatı ile muttasıftırlar. Sahâbîler hakkında peygamberin umumî tezkiyesi vardır. Meselâ *"Ashabım yıldızlar gibidir....."* hadisi ve bu hususta vârid olmuş daha pek çok hadis onların tezkiyelerini ifade eder. Bununla beraber bazı hadisler yine onlar hakkında da araştırmayı ihmâl etmediler.[95]

Sahâbâlerde Rivayet:

Sahâbî olan râviler arasında rivayet ettikleri hadis sayısına göre müksir ve mukıl zatlar vardır. Çok hadis rivayet eden kimselere "el-Müksirûn" denir. Müksirûn, rivayet ettikleri hadislerin sayısı binden fazla olan kimselerdir ki, bunlar ekseri ulemâya göre yedi kişidir. Bazı kimseler bunları şiir halinde şöyle ifade ettiler:
Ashaptan yedi sat binin üstünde hadis naklettiler.
Mudar'ın en hayırusı Mühtar'ın hadisinden.
Ebû Hüreyre, Sa'd,[96] Câbir, Enes,
Sıddıykâ, İbnî Abbas keza İbni Ömer.[97]

Ashabın Adaleti:

Ashâb-ı kirâm'ın hepsi âdildir. Bunun mânası, onların rivayet ettikleri hadisler kabul olunur, diğer râvîlerde aranan adalet ve tezkiye şartları onlarda aranmaz. Fakat bundan maksat hiç bir zaman onların ma'sûm olduklarını hata ve isyandan mâsun bulunduklarını söylemek değildir. Bundan maksat, onlardan, şahadetlerine zarar verecek bir şeyin vuku' bulmamasıdır. Yahut rivayet şehadet kabilinden bir şeydir.
Ehli Sünnet ulemâsı, -bir fitneye iştirak etmiş olsalar bile- ashabın âdil oldukları hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü onların fitneye girmeleri veya igtirak etmeleri bir içtihad neticesidir. Böylece her biri, İslamî bakımdan hak olduğuna inandığı hususta ısrar etmig demektir.
Bir başka görüşe göre, "Mutlak olarak ashabın adaletini araştırmak vâcipttir." denilmiştir. Bazı kimseler de, "Fitnelerin vukuundan sonra yaşamış olanların adaleti araştırılır," dediler. Mu'tezile ise, Hz. Ali'ye karşı harbedenler müstesna diğer ashabın hepsi âdildir, hükmüne vardı. Bu görüşler arasından muteber ve makbul olan birinci görüştür.
Ashâb-ı kiramın âdil kimseler olduklarına şu hususlar delâlet eder:
1- Din gayreti ile hicret etmeleri, Resûlullaha nusrette bulunmaları, Allah yolunda mallarını ve canlarını feda etmeleri.
2- Din uğruna babaların evlâtlarına, evlâtların da babalarına karsı harbetmiş olmaları.
3- Dinde birbirlerine nasihatte kusur etmemeleri.
4- Kur'anda Ashâb-ı kiram hakkında vârid olan âyetler:
"Allah, ağacın altında sana biat eden müslümanlardan razı olmuştur. Böylece Allah onların kalblerindekini bildi, bu sebebden dolayı onların üzerine Bekîneyi (huzur ve sükûnu) indirdi." [98]
"Muhacirin ve Ensârdan ilk müslümanlar ve iyilikle onlara tabî olanlar... Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır." [99]
"Alllah'ın resulü Muhammed ve onunla beraber olanlar, kâfirlere karşı sert kendi aralarında yumuşak kimselerdir. Onların Allah'ın rıza ve ihsanını talep ederek rüku' ve secde ediciler olduklarını görürsün..."[100]
5- Ashab hakkında vârid olan hadisler:
"Ashabıma kötü söylemeyin (sövmeyin). Hayatım elinde olana yemin (ederim ki, eğer sizden biriniz Uhud dağı kadar altın infak etmiş olsa bile ne onlardan bir tanesinin derecesine ve ne de yarısına dahi ulaşamaz." [101]
"Muhakkak Allah eshabımı, nebiler ve resuller hariç sekaleyn'e (ins ve cinne) üstün kılmıştır." [102]
"Ashabım hakkındaki sözlerinizde Allah'tan korkunuz. Onları hedef edinmeyiniz. Ashabımı seven onları bana olan sevgisinden dolayı sever. Onlara buuz eden de bana buuzundan dolayı buuzeder. Onlara eza eden bana eza etmiştir. Bana ezâ eden de Allah'a eza etmiş olur. Allah'a ezâ edeni Allah'ın yakalaması pek yakındır." [103]
"Siz yetmiş milletle beraber bulunursunuz. Siz Allah yanında onlarına en hayırlısı ve en değerlisisiniz." [104]
"İnsanların en hayırlısı benim zamanımda bulunanlar, sonra onları takib edenler, sonra onları takib edenler...dir." [105]
"Ne mutlu beni gören ve bana iman edene. Ve yine ne mutlu beni göreni görene."
Tedrîb, İmam-ül Harameyn'den şöyle nakleder: Ashabın adaletini araştırmamaktaki sebeb, onların şeriatın hâmilleri ve nâkilleri olmalarıdır. Eğer onların rivayetinde bir tevakkuf sabit olursa o zaman şeriat Resûlulah'ın asrına münhasır kalır, daha sonraki asırlara uzanmazdı. Hal böyle olunca sahabenin hepsini âdil kimseler olarak kabul etmek en doğru ve salim yoldur. Resûlullah (s.a.) da birçok hadislerinde bu hakikati dile getirmiştir.[106]

En Son Ölen Sahabi:

En son ölen sahabı, hicrî yüzüncü senede Ebû'l-Tufeyl Âmir b. Vâile el-Leysi'dir. Bunun delili onun, Müslimde kendisinden rivayet edilmiş olan şu sözüdür:
Resûlullah'ı (s.a.) gördüm. Yeryüzünde (şimdi) benden başka onu görmüş olan hiç bir kimse mevcut değildir. [107]

2- Sahabe Tabakaları

Ashabı kirama sohbet yönünden bakan İbni Hibbân ve taraftarları, onları bir tabaka olarak kabul ederler. Bu görüşe göre sahabe bir tabaka teşkil eder ondan sonra da Tabiîn gelir.
İslâmdaki sohbetlerini ve İslam tarihinin mühim vak'alarına iştirak etmelerini nazari itibara alanlar ise sahabeyi bi çok tabakalara ayırmışlardır.
"Tabakât" sahibi Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî ikinci görüşe meylederek kitabında ashabı on iki tabakaya ayırmıştır ki, bu tabakalar şöyledir:
1- Dört halife ve Bilâl b. Rebah gibi müslüman olmakta herkesi geçmiş olan ilk müslümanlar.
2- Sa'd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi Darunnedvede bulunanlar. [108]
3- Hâtib b. Amr b. Abdişems, Sehl b. Beyzâ ve Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabîa gibi Habeşistana hicret edenler.
4- Raf i' b. Mâlik, Ubâde b. Sâmit ve Es'ad b. Zürâre gibi birinci Akabe ashabı.
5- Berâ b. Ma'rûr, Câbir b. Abdullah b. Haram, Abdullah b. Cübeyr ve Sa'd b. Hayseme gibi çoğu Ensâr'dan olan ikinci Akabe ashabı.
6- Ebû Seleme b. Abdullah ve Âmir b. Rabîa gibi Medine'ye girmeden önce Küba'da Resûlullaha kavuşan muhacirler.

7- Hâtıb b. Ebî Beltae, Sa'd b. Muâz ve el-Mikdâd b. el-Esved gibi Bedr savaşına iştirak edenler.
8- Muğîre b. Şu'be gibi Bedr savaşı ile Hudeybiye andlaşması arasında hicret edenler.
9- Seleme b. Ekvâ', Sinan b. Ebî Sinan ve Abdullah b. Ömer gibi Biat-ür-Rıdvân da bulunanlar.
10- Hâlid b. Velîd, Amr b. el-Âss ve Ebû Hureyre gibi Hudeybiyye ile Mekke'nin fethi arasında hicret edenler.
11- Ebû Süfyan b. Sahr b. Harb, Hakîm İbni Hizam, Büdeyl b-. Verkâ ve Attâb b. Esîd gibi fetih müslümanları.
12- Abdullah b. Sa'lebe, Sâib b. Yezîd, Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâile gibi fetih ve veda haccında Resûlullahı gören kimseler.
Bazı Âlimler Ashab-ı Kiramı beş tabakaya ayırırlar. Bu görüşe göre tabakalar şöyledir:
Birincisi: Bedre iştirak edenler.
İkincisi: Uhud ve ondan sonraki vak'alara iştirak etmiş olan ve doğu Habeşistana hicret eden ilk müslümanlar.
Üçüncüsü: Hendek muharebesinde bulunanlar.
Dördüncüsü: Fetihde ve daha sonra müslüman olanlar.
Beşincisi: Sıbyan ve Etfâl.[109]

Bir Râvînin Birkaç Tabakaya Girmesi:

Râvî bazan -bir yönden benzerliği olduğu için- bir tabakadan, diğer bir benzerlikten dolayı da başka bir tabakadan olur. Bir sahâbînin birden fazla tabakadan olduğunu söylemek itibarlara bağlıdır.[110]

Her Tabakanın Devri:

Sahabe devri, hicretin yetmişinci senesinde sona erer. Tabiîn devri de ondan sonra yetmiş senedir. Kezalik Tebe-i Tâbiîin devri de Tâbiîn devrinden sonra yetmiş senedir.
Bu taksim yaklaşık olarak yapılmış bir taksimdir. Hiç bir zaman kat'î değildir. Çünkü bu taksimde esas olan, o devirde bulunanların çokluğudur. Sahabe pek çoktur. O devirde fethedilmiş İslam ülkelerine dağılmış; olmaları dolayısı ile adedlerini tam olarak tesbit etmek mümkün değildir. Bununla beraber sahabe biyografisi yazan kitaplarda bütün sahabenin sayılıp zikredildiğini iddia edenler de vardır. Bu her halde hadisle ilgisi olan sahabe için olsa gerektir.[111]

Aşere-i Mübeşşere:

Aşere-i Mübeşşere, cennetlik oldukları kendilerine müjdelenen sahâbîye verilen bir addır.
Bunlar şunlardır:
1- Hz. Ebû Bekr es-Sıddîk (öl: 13)
2- Ömer b. el-Hattâb (öl: 23)
3- Osman b. Affan (öl: 35)
4- Alî b. Ebî Tâlib (öl: 40)
5- Talha b. Ubeydullah (öl: 36)
6- ez-Züzeyr b. el-Avvâm (öl: 36)
7- Ebdurrahmân b. Avf (öl: 32)
8- Sa'd b. Ebî Vakkâs (öl: 55)
9- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (öl: 18)
10- Sa'd b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl (öl: 51)
Bu on sahâbînin fezâili hakkında müstakil eserler yazılmıştır. Onlardan bazıları şunlardır:
1- Muh. b. Abdullah b. Hamdûye (405/1014) 'nin ve el-Hâkim en-Nisâbûrî (400)'nin "Fezâil-ul-aşere"si.
2- Muhibbuddîn Ahmed b. Abdullah et-Tabarî (694/1295)'nin "er-Riyâd-ün-nâdire fî fezâil-el-aşere" adlı eseri.
3- Burhâneddîn İbrahim b. Abdurrahmân el-Fezârî (729/1329)' nin "Fezâil-ul-aşere el-mübeşşere" adlı eseri.
4- Zeyn-üd-Dîn Ömer b. Ahmed eş-Şemmâ' (936/1529)'ın Durr-ul-multekât" adlı eseri.[112]

Ehl-i Bedr:

Bedr savaşına iştirak edenlere Ehl-i Bedr denir. 950 kadar olan düşmana karşı adedleri 313 kadar olan müslümanlar Bedr'de parlak bir zafer kazanmışlardır. İslâm tarihinde Bedr savaşında bulunanların önemi çok büyüktür. Bir sahâbînin faziletleri sayılırken Bedr'e iştiraki varsa o da zikredilir. Bedr savaşma iştirak bir üstünlük vesilesi olmuştur.[113]

Ehl-üs-Suffe:

Resûlullah (s.a.)'ın mescidinin yanındaki bir odada ikamet eden, ilim tahsili ve ibâdetle meşgul olan kimselere "Ehl-üs-Suffe" denilmiştir. Bunların iaşe ve' ibateleri müslümanlar tarafından tekeffül ediliyordu. Ehl-üs-Suffe'nin adedi hakkında ihtilâf vardır. Bazı tarihçiler 90, bazıları da 400 kadar olduklarını söylemişlerdir. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette 70 kişinin elbiselerinin çok eski olduğu bildirilmiştir.
Ebû Hüreyre, Ebû Zerr el-Gıfârî, Vasile b. el-Eskâ' gibi meşhur sahâbilerin ehl-üs Suffe'den oldukları malûmdur.
Ehl-üs Suffe'nin menâkıbı hakkında Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân es-Sahâvî (902/1497), "Ruchân-ul-Keffe fî menakıb ehl-üs Suffe" adlı bir eser yazmıştır.[114]

3- Tabiîn Tabakaları

Tabiî, kısa da olsa sahabe ile bir arada bulunan kimsedir. es-Sübkî, peygamberle bir arada bulunmayı, sahabe ile bir arada bulunmaktan ayırmak maksadı ile Tabiî olmak için sahâbî ile uzun müddet bir arada bulunmayı şart koştu. Çünkü Resûlullah ile kısa bir müddet bir arada bulunmak füyûzât-ı ilâhiyyenin kalblere akmasına vesile olur. Halbuki sahâbî ile kısa bir müddet bir arada bulunmak bu şekilde feyizlenmeğe vesîle teşkil etmez.
Meşhur ve makbul olan birinci görüştür.
İbni Hibbâ'mu prensibine göre Tabiîn, sahabe ile içtima' etmeleri ve onlardan ilim almaları itibarı ile bir tabakadır.
Bazı âlimler, Aşare-i Mübeşşereden ilim almaları, sohbetlerinin azlığı ve çokluğu ve diğer hususları nazarı itibara alarak Tâbiî'nin on beş tabaka olduğunu söylemişlerdir.
Diğer bir görüşe göre Tabiîn üç tabakadır.
Birincisi: Saîd b. el-Müseyyib, Ebû Vâil, Ebû Recâ el-Utâridî ve Kays b. Ebî Hâzim gibi aşere-i mübeşşere'den işitmiş olanlardır.
Bunlar arasından bazıları, aşere-i mübeşerenin hepsinden rivayet etmekle temayüz etmişlerdir, denilirse de buna imkân yoktur. Çünkü aşere-i mübeşereden olan Ebû Bekr Resûlullah'tan iki sene sonra vefat etmiştir.
İkincisi: Muhadremûn''dur. [115] Bunlar câhiliyyet ve İslam devirlerini idrak etmiş fakat Resûlullah'la bir arada bulunmamış olan kimselerdir. Üveys el Kareni, Eshıma Necâşî, Şureyh b. Hâni, Esved b. Yezîd, Esved b. Hilâl ve Ka'b el-Ahbâr Muhadremûndendir.
Üçüncüsü: Ebû Ümâme ve Muhammedi b. Ebî Bekr es-Sıddık gibi Resûlullah zamanında doğup da onunla içtima' etmemiş olanlardır.
Tabakat sahibi Muhammed b. Sa'd, Tâbiîn'i, Kûfe'liler, Basra'lılar, Şam'lılar, Medîne'liler, Irak'lılar, Yemen'liler, Mısır'lılar, Yemâme'de oturanlar, Bahreyn'de oturanlar diye ikâmetgâhlarına göre tabakalara ayırmıştır. Bilâhare bunları da ayrı ayrı ele alarak, meselâ Yemen'liler gibi, bazılarını bir tabaka yapmış, bazılarını da birden fazla tabakalara ayırmıştır. Meselâ, Kûfelileri dokuz tabakaya, Basralıları sekiz tabakaya ayırmıştır.[116]

En Son Tabiiler:

Tabiin sonu Basra ehlinden Enes b. Mâlik'i gören, Küfe ehlinden Abdullah b. Ebi Evfa'yı gören, Medine ehlinden Saib b. Yezid'i gören, Hicaz ehlinden Abdullah b. Hares'i gören, Şam ehlinden Ebû Ümâme'yi gören kimselerdir.[117]

4- Etbâ-Ut Tabiîn Tabakası

Etbâ-ut-Tâbiîn, kısa da olsa Tabiî ile görüşen, beraber bir arada bulunan, toplantılarına iştirak eden kimselerdir. İmam-ı Mâlik ve İmâm-ı Şafiî bu tabakadandır. Bunların devrinde, yani Hicrî ikinci asırda, birçok ilimlerde tedvin işinin çoğaldığı gibi, hadis'in tedvini de, çoğalmıştır. Bu asırda hadis toplanmış bablara göre tertîb ve tasnif edilmiştir.[118]

İlk Hadis Toplayıcıları

Hadis toplayıp yazanlar pek çoktur. İslâmın ilk devirlerinde muayyen ilim merkezleri [119] vardı. Her türlü ilmî, hareketler bu merkezlerde cereyan ederdi. Mekkede ilk hadis toplayıcısı İbni Cüreyc, Kûfe'de Süfyan es-Sevrî,
Basra'da, Hammâd b. Seleme ve Saîd b. Ebî Arûbe'dir. Diğer merkezlerde de pek çok hadis toplayıcıları vardı.[120]

Sahih Hadislerin Tefriki

Etbâ-ut-Tâbiîn devrini takip eden hicrî üçüncü asırda sahîh Ve zâîf hadisler birbirinden tefrik edildi.
Bunu ilk yapan İmam-ı Buhârî oldu. Buhârî'den sonra talebesi Müslim aynı yolu takip etti. Bu zatlar kitaplarına "el-Câmi us-sahîh" adını verdiler. Bu iki kitaba birlikte "sahîhân-sahîheyn" denir. Bu ikisini takip eden dört kitap vardır ki, onlarda hem zaîf, hem de sahîh hadisler mevcuttur. Umumiyetle bu dört kitaba ve diğer bazı kitaplara "Sünen" adı verildi.
"Kütüb-ü-Sitte" adı ile tanınan altı kitap sıra ile şunlardır:
Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim, Sünen-i Ebû Dâvud, Sünen-i Tirmizî, Sünen-i Neseî, Sünen-i İbni Mâce.
Hicrî üçüncü asırda tedvin işi iyice ilerledi. Şarkta ve garbta birçok Mecâmî, Mesânîd ve Meâcim [121] zuhur etti. Böylece sünnetin yolları, mahiyeti, usûlü, prensipleri ve metinleri herkesin önünde aydınlığa kavuştu.
Tabakât bilgisinin faydası, bilhassa müdellislerin tedlîsine, muttasıl ve muntakı' olan an'anelere ve hadis ricaline vukuf kesbetmeyi sağlamasıdır.
Ashab-ı Kiram'ın hepsi udûl idiler. Fakat diğer tabakalarda bu vasıf olmadığından onlar hakkında araştırma yapmağa cerh ve ta'dil yönünden durumlarını incelemeğe ihtiyaç hasıl oldu.
İleride cerh ve ta'dil ile ilgili bir bölüm gelecektir.[122]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Raviler Tarihi

Hadis ilmi bakımından râvîler tarihi oldukça mühimdir. Çünkü hadis dinin temellerindendir. Ve Kur'an'dan sonra İkinci Delil-i Şer'i'dir. O halde hadisi bize nakledenler din yönünden en az hadis kadar mühim unsurlardır. Rical-ül Hadis tabakalara göre ele alınır. Her ne kadar her tabakadan hadis rivayet edenlerin adedi pek çok ise de biz burada her tabakadan en çok hadîs rivayet edenleri zikretmekle yetineceğiz.[123]

I- Sahabe

Hadis rivayeti tarihinde sahabe birinci tabakayı teşkil eder. Hadis rivayet eden sahabenin adedi pek çoktur. Veda Haccında 100.000 sahabe'nin bulunduğu tesbit edilmiştir. İbni Hacer'in "el-isabe fi Temyiz es-Sahabe adlı eserinde 12.279 sahâbî vardır. Ashab-ı Kiramdan çok hadis rivayet edenlere "el-Müksirûn" denir. Bunlar da yedi kişi olarak tesbit edilmiştir.[124]

1) Ebu Hüreyre (r.a)

O, Resûlullah'ın arkadaşı Ebû Hüreyre el-Yemânî'dir. Onun, kendisinin ve babasının isminde büyük ihtilafa düşülmüştür. Abdullah ez-Zehebî'nin de dediği gibi, onun en meşhur ve maruf olan adı, Abdurrahman b. Sahr'dır. Abdullah b. Sahr olduğu da söylenir. Söylendiğine göre ona Abdullah adını Resûlullah (s.a.) vermiş, ayrıca ona, bir kediyi veya kedi yavrularını taşıdığı için de Ebû Hüreyre künyesini takmıştır. Ebû Hüreyre künyesinin kendisine babası tarafından takıldığını söyleyen Ebû Hüreyre, hâdiseyi şöyle anlatır:
Ben koyun otlatıyordum. Dağda vahşî kedi yavruları buldum ve onları alıp getirdim. Bu sebepten babam bana "Ebû Hüreyre" künyesini taktı.
Ebû Hüreyre'nin Resûlullaha gelerek müslüman olması, Hayber yılında, hicrî yedinci senenin Muharrem ayında idi. O, aslında Ezd'in bir kolu olan Devs [125] kabilesindendir.
Ebû Hüreyre, ashab arasında Resûlullah'tan en çok hadis rivayet eden kimse olarak bilinir. 5374 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim' in rivayetinde ittifak ettikleri hadisler 325 kadardır. Buhârî'nin ayrıca rivayet ettiği 93 hadis, Müslim'in ayrıca rivayet ettiği 189 hadistir.
"el-Hülâsa" adlı kitabın sahibine göre, Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleri 325, Buhârî'nin infirâd ettiği 79, Müslim'in infirâd ettiği 93 hadistir.
Ebû Hüreyre, Sahabenin pek çoğundan rivayette bulunmuştur. Ebu Hüreyre'nin, kendilerinden rivayet ettiği sahâbîlerin bazıları şunlardır: Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Fazl b. Abbas, İbni Abdulmuttalib, Übey b. Ka'b, Üsâme b. Zeyd, Mü'minlerin annesi Âişe ve başkaları. (Allah onlardan razı olsun).
Ebû Hüreyre'den rivayette bulunan sahâbîlerin bazısı şunlardır: İbni Abbas, İbni Ömer, Enes, Vasile b. Eska',[126] Câbir b. Abdullah Ensari.
Ebû Hüreyre'den rivayette bulunan büyük Tabiîler şunlardır: Mervân b. el-Hakem, Saîd b. el-Müseyyib, Urve b. ez-Zübeyr, Selmân el-Eşcaî, Eğarr Ebû Mislim, Şüreyh b. Hânî, Süleyman b. Yesâr, Abdullah b. Şakîk, Hanzala Eslemî, Sabit b. İyâd, Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âss, Ebû'l-Hubâb, Saîd b. Yesâr, Muhammed b. Şîrîn, Abdurrahman b. Hürünüz el-A'rec, Abdurrahman b. Sa'd, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd, Ata b. Ebî Rebâh, Atâ b. Yesâr ve başkaları. Buhârî, Ebû Hüreyre'den rivayet edenlerin sayısının 800 den fazla olduğunu söylemiştir. O, Ashâb-ı Kiram arasında en çok hadis ezberlemiş bir kimse olarak tanınır. İmam-ı Şafiî şöyle der:
"Ebû Hüreyre, devrinde hadis rivayet edenlerin en çok hadis ezberlemiş olanıdır." [127]
Abdullah b. Ömer Ebû Hüreyre'nin cenazesinde rahmet dileyerek şöyle demiştir:
"Resulullah'ın hadisini ezberleyip Müslümanlara naklederdi."[128]
Ebu Hüreyre'den: "Ya Resulullah, ben senden çok hadis işitiyorum fakat işittiklerimi unutuyorum" dedim. Bana:
"Ridanı (elbiseni, paltonu) uzat (yay, ser)" dedi. Uzattım. İki eli ile tuttu sonra:
"Onu katla" dedi. Onu katladım. Artık ondan sonra hiçbir şeyi unutmadım.
Zeyd b. Sabitten o şöyle dedi: Ben, Ebû Hüreyre ve diğer bir kimse ile birlikte, Resûlullah (s.a.) in yanınnda idik. Resulullah:
"Dua ediniz." dedi. Ben ve arkadaşlarım dua ettik, Peygamber (s.a.):
"Amin" dedi. Sonra Ebü Hüreyre dua etti ve şöyle dedi:
Ey Allah'ım senden her iki arkadaşımın istediklerinin aynını isterim. Ve ayrıca unutulmayan bir ilim isterim;, dedi. Rsûlullah (s.a.):
"Amin" dedi. O zaman biz; bizde isteriz ya Resulullah dedik, Resûlullah cevaben:
"Devsli gulam ikinizide geçti" dedi.[129]
Müslim Sahihinde el-A'rac'tan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre şöyle dedi:
Siz Ebû Hüreyre'nin Resûlullah'tan çok hadis rivayet ettiğini söylüyorsunuz. Allah şahittir, ben karın tokluğuna Resûlullaha arkadaşlık ederdim. Halbuki Muhacirleri çarşılarda alış veriş meşgul ediyor. Ansarı da tarlaları, mal ve mülkleri meşgul ediyordu. Resûlullah'ın bir toplantısında bulundum. Bu toplantıda O:
"Kim, benim üzerinde sözümü tamamlamam için ridâsını yere serer, sonra onu katlayıp üzerine alırsa benden işittiği hiç bir şeyi artık

unutmaz"[130] dedi. O anda üzerimde bulunan bir bürdeyi yere serdim. Resûlullah hadisini tamamladı. Sonra onu alıp giydim. Hayatım elinde olana yemin ederim ki, ondan sonra artık işittiğim bir şeyi hiç unutmadım. [131]
Buhârî el-A'rac'tan, o da Ebû Hüreyre'den, Ebû Hüreyre dedi ki:
'İnsanlar, "Ebû Hüreyre çok hadis rivayet etti" diyorlar. Eğer Allahın "kitabındaki iki âyet olmamış olsaydı, bir hadis dahi rivayet etmezdim.
Sonra *"Beyyinât ve hüdâdan indirdiklerimizi gizleyenler....."* âyetini *"...rahîm"* [132] kelimesine kadar okudu ve şöyle dedi:
Muhâcirûn kardeşlerimizi çarşıda alış veriş meşgul etti. Ensâr kardeşlerimizi de mal ve mülkleri meşgul etti. Ebû Hüreyre ise karın tokluğuna Resûlullah'ın yanından ayrılmıyor, onların görmediklerini görüyor, (işitmediklerini işitiyor), ezberlemediklerini ezberliyordu. Yani öğrenmediklerini öğreniyordu. [133]
İbni Haeer el-İsâbe de, bu konuda gönülleri serinleten, gözleri aydınlatan, Ebû Hüreyre'nin şanının yüceliğine, makamının büyüklüğüne delâlet eden bazı hususları zikretmiştir.
Müsedded Müsned'inde şöyle rivayet eder:
Yahya b. Ubeydullah'tan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, Ebû Hüreyre şöyle dedi:
Benim hadisim (yani hadis rivayet etmem) Hz. Ömer'e ulaştı. Hz. Ömer beni çağırdı, şöyle dedi:
"Falanca gün falancanın evinde sen bizimle beraber miydin? Evet, o gün Resûlullah (s.a.)
"Her kim benden yalan bir şey naklederse ateşteki yerini hazırlasın (veya ateşteki yerine otursun), dedi." dedim.[134] Ol vakit Ömer:
"O halde haydi git hadislerini rivayet et" dedi.
Ahmet b. Hanbel şöyle rivayet eder:
Ahmed b. Hanbel, Âsim b. Küleyb'den, o da babasından Ebû Hüreyre rivayet edeceği hadisine,
"Resûlullah es-Sadık, el-Masduk, Ebû'l-Kasım" diyerek başlar ve sonra Resûlullah'ın *"Her kim benden rivayetde kasden yalan söylerse ateşteki yerini hazırlasın"* hadisini okurdu.
Bekr b. Abdullah b. Ebî Râfi Ka'b'e mülâkî olunca onunla konuşmuş ve Ebû Hüreyre'den sual etmiş. Ka'b ona şöyle demiş:
"Tevrat'ı okumadığı halde Tevrat'ta olanları, Ebu Hüreyre'den daha iyi bilen bir zat görmedim."
Mervan'ın kâtibi Ebû Zuayzia şöyle der:
Mervan Ebû Hüreyre'yi çağırttı. O gelmeden önce beni koltuğun arkasına oturtmuştu. Ebû Hüreyre geldi, hadis rivayet etmeğe başladı. Ben de onun söylediklerini yazdım. Aradan bir sene geçtikten sonra Mervan yine Ebû Hüreyre'yi çağırttı, ona, evvelce ondan habersiz yazmış olduğumuz hadisleri sordu. Bana da yazılandan takip etmemi emretti. Ebû Hüreyre hadisleri okudu ve bir sene önceki rivayetinden bir harf dahi değiştirmedi. [135]
Sahih-i Buhârî Ebû Hüreyre'den şöyle rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Âmr b. Âss hariç, Resûlullah (s.a.) in ashabı arasında benden fazla hadis bilen yoktur. Çünkü Abdullah yazar ben yazmazdım." [136]
Bir başka rivayette:
"Yâ Resûlallah kıyamet gününde senin şefaatinden en çok hisseyâb olma saadetine erecek olan kimdir?" dedim. Resûlullah göyle buyurdular:
"Hadise karşı müşahade ettiğin ihtimamından dolayı, bu hadisten senden evlâ birinin sual etmiyeceğini zaten tahmin etmiştim. İnsanlardan şefaatımla en çok mes'ûd olacaklar, hulûs-u kalb ile "Lâilâhe illallah" diyenlerdir." [137]
Ebû Hüreyre'nin (r.a.) fazaili pek çoktur. O geceleri ibadet eder ve tesbih çekerdi. Ahmed b. Hanbel Zühd kısmında şöyle anlatır: Ebû Osman en-Nehdî şöyle dedi:
Ebû Hüreyre'yî yedi gün misafir edindim. Kendisi, hanımı ve hizmetçisi geceyi üçe ayırırlar, namaz kılarlar ve birbirlerini uyandırırlardı. İbni Sa'd şöyle der:
Ebû Hüreyre her gün on iki bin teşbih çeker "üsebbihu bi kadri zenbî" derdi. Bağavî şöyle der:
Ölümü yaklaşınca Ebû Hüreyre ağladı. Kendisine neden ağladığı soruldu:
"Âhiret azığının azlığından ve geçidin zorluğundan" dedi. O, ölümle sona eren hastalığında şöyle derdi:
"Ey Allah'ım sana kavuşmayı seviyorum. Sen de bana kavuşmayı sev."
O, yetmiş sekiz yaşında iken hicrî 58 senesinde vefat etti. [138]

2- Abdullah b. Ömer (r.a.):

O Abdullah b. Ömer b. Hattâb, imam, Ebû Abdurrahman el Kureşî el-Adevî, el-Medenî, fakîh, ilim ve amelde en önde gidenlerden biri, Resûlullah'ın arkadaşı idi. Abdullah bir rivayete göre on, diğer bir rivayete göre de on üç yaşında babası ile Mekke'den Medine'ye hicret etti. O, Resûlülllah'ın zevcesi Hafsa'nın kardeşidir. Bedr harbinde Resûlullaha gösterildi, küçük buldu, Uhudda gösterildi, küçük dedi, sonra Hendek savaşında izin verdi. Böylece o Hendek, Bîat-ür-Ridvân ve daha sonraki vak'alarda bulunmuştur. O, Abadile-i erbaa'dan [139] biridir. Resûlullah (s.a.) onu salâh-ı hâl ile vasfederek:
"Abdullah ne güzel adamdır, biraz da geceleri namaz kılsa" dedi. Bundan sonra, geceleri az uyur, ibadet ederdi.[140]
Abdullah (r.a.) 1630 hadis rivayet etmiştir, Buhârî ve Müslim 170 hadiste ittifak etmişlerdir. Buhârî ayrıca 81 hadis, Müslim ise 31 hadis rivayet etmişlerdir.
O, Resûlullah (s.a.) den ve pek çok sahâbîden rivayet etmiştir. İbni Ömer'in kendilerinden hadis rivayet etmiş olduğu sahâbîlerden bazıları şunlardır: Babası Ömer b. el-Hattâb, amcası Zeyd, kızkardeşi Hafsa, Hz. Ebû Bekr, Hs. Osman, Hz. Ali, Bilâl, İbni Mes'ûd, Ebû Zerr ve Muâz.
İbni Ömer'den rivayet eden sahâbîler şunlardır: Câbir, İbni Abbas ve diğerleri, İbni Ömer'in üç oğlu Salim, Abdullah ve Hamza, Bilâl ve Zeyd.
Tabiîn'in büyüklerinden: Saîd b. el-Müseyyib, Alkarna b. Vakkas el-Leysî, Ebû Abdurrahman el-Fihrî, Mesrûk, Abdurrahman b, Ebî Leylâ, Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas ve Urve b. ez-Zübeyr. Mevâlî'den, Abdullah b. Dînâr el-Adevî, Musa b. Ukbe, Ata' b. Ebî Rebâh el-Kureşî, Târik b. Ömer el-Emevî, Mücâhid b. Cebr, Mevlâ el-Saib b. Ebfs-Sâib, İbni Sîrin el-Ensârî, Muhammed Ebü Bekr el-Basrî, el-Hasan b. Ebî'l-Hasan el-Basrî Mevlâ Ümmü Seleme, Safvan b. Süleym ez-Zührî ve diğerleri.
el-Beğâvî İmam-ı Malikten rivayetle göyle demiştir. İbni Ömer peygamberin vefatından sonra 80 sene yaşadı. Fetva ve rivayet için halk tarafından gönderilen heyetler ona gelirdi. ez-Zübeyr b. Bekkâr şöyle dedi:
"İbni Ömer Resûlullah (s.a.) dan işittiklerini hıfzederdi, bulunamadığı zamanda peygamberin kavi ve fiilini hazır olanlardan sorardı. Resûlullah'ın namaz kıldığı her mescitte âsârına tâbi olurdu. Namaz kılmak için Resûlullah'ın devesini ıhtırdığını gördüğü bir yolda, bineğini durdurur aynını yapardı. Her sene hac yapardı. Hacda dâima Resûlüllah'ın durduğu yerlerde dururdu. İmam-ı Mâlik'ten şöyle naklolunur:
Bizim semtimizde insanların imamı Hz. Ömer'den sonra Zeyd b. Sabit idi. Zeyd b. Sâbit'den sonra da İbni Ömer idi. Nâfi'a, İbni Ömer evinde ne yapardı diye soruldu, o da şöyle söyledi:
O, her namaz için abdest alır, abdestle namaz arasında Kur'an okurdu. [141]
Tabarânî, sahîh bir senedle şöyle rivayet eder:
İbni Ömer geceleri devamlı namaz kılar, sonra, ey Nâfi' seher vakti geldi mi diye sorar, gelmedi derse namaza devam ederdi. Nâfî' seher vakti geldi deyince oturur, sabaha kadar istiğfar ederdi.
Câbir'den mervî'dir:
Bizden kendisine dünya malı isabet edip de kendini dünyaya kaptırmayan bir kimse yoktur, ancak İbni Ömer müstesna.[142]Yahya b. Yahya'dan:
İmam-ı Mâlik'e büyük üstazların, "İbni Ömer'in sözünü alan, araştırılması gereken hiç bir şeyi ihmâl etmemiştir." dediklerini işittin mi? dedim.
Evet dedi.[143]Ukbe b. Sâlim'den:
İbni Ömer'e bir mesele soruldu. "Bilmiyorum, sırtlarımızı cehennemde köprü yapmak mı istiyorsunuz." dedi. [144]
el-Beğavî Muhammed b. Bişr yolu ile şöyle rivâvet etti:
Beğâvî, "Hâlid bize söyledi" dedi. Hâlid, "İshâk b. Saîd'in kardeşi İshâk bize söyledi" dedi. Sâîd de babasından rivayetle şöyle dedi:
"Resûlullah'ın (s.a.) hadisleri hakkında ittikası İbni Ömer'den daha fazla olan bir kimse görmedim." Mücahid'ten İbni Cüreyc yolu ile şöyle rivayet edilir: Mücâhid şöyle dedi:
"Bir yolculukta Medîne'ye kadar İbni Ömer'e arkadaşlık ettim, bu arada onun Resûlullah'dan bir tek hadis rivâyet ettiğini işitmedim." Bu rivayet onun müksirûn'dan olması ile çatışmaz. Çünkü İbni Ömer lâzım olmadıkça hadis rivayet etmezdi.
İbni Ömer (r.a.) 77 hicrî (73, 74 diyenler de var) senesinde 87 yaşında öldü.[145] Rivayet edildiğine göre ölümüne sebep olarak Haccac

zâlim'in zehirli hançerle onu öldürttürmesi gösterilir; şöyle ki: Haccâc Mekke ve Medine valisi iken Abdullah b. Ömer o beldede ve İslam âleminde herkesin hürmet ve itibarını kazanmış bir âlim idi. Bu yüzden Emevî halîfesi Abdülmelik b. Mervân Haccâc'a İbni Ömer'in hac emîri olmasını ve kendisinin de ona itibar etmesini emretti. İbni Ömer Haccac'ın önüne geçti ve hac menasıkını yaptırmağa başladı. Bu durum vali olan Haccâc'a çok acı geldi. Bu sebepten olacak ki, adamlarından birisine, bir mızrağın ucunu zehirlemesini ve onu İbni Ömer'in yoluna ters vaziyette yerleştirmesini veya fırsat kollayıp ayağına batırmasını emretti. İbni Ömer bu hâdiseden bir müddet sonra hastalandı. Haccâc Zâlim İbni Ömer'i ziyaret ederek:
"Bunu sana kim yaptı?" diye sordu. İbni Ömer:
Ne yapacaksın, dedi. Haccâc:
Eğer onu öldürmezsem Allah beni öldürsün, dedi. İbni Ömer ona:
"Senin, beni mızrakla yaralamasını emrettiğin adamı öldüreceğini hiç zannetmem" dedi. Haccâc şaşırdı, verecek cevap bulumadı ve çıkıp gitti. İbni Ömer bu hastalığı ölünceye kadar çekti.[146]

3- Enes b. Malik (r.a):

Enes b. Mâlik b. en-Nadr... el-Ansârî Ebu Hamza, el-Medenî, on sene kadar Resûlullah (s.a.)'ın hizmetinde bulundu. O, sonradan Basra'ya yerleşti. Basra'da ansârdan en son ölen kimse idi.
Hz. Enes, Resûlullah (s.a.)'dan, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdullah b. Revâha, Fâtımat-üz-Zehrâ, Sabit b. Kaya, Abdurrahman b. Avf, İbni Mes'ûd, Ebu Zerr, Mâlik b. Sa'sa'a, Muâz b. Cebel ve Ubâde b. es-Samit'den, annesi Ümmü Süleym'den teyzesi Ümmü Haram binti Melhân'dan, Abbas'ın hanımı Ümmü-1-Fadl'dan ve daha başkalarından rivayet etmiştir.
Hz. Enes'ten rivayette bulunanlardan bazıları şunlardır: Çocukları, Musa, en-Nadr ve Ebu Bekr, el-Hasan el-Basrî, Süleyman et-Temımı, Ebu Kılâbe el-Cermî, Abdulâziz b. Süheyb, İshâk b. Ebî Talha, Ebu Bekr b. Abdurrahman, Abdullah el-Müzenî, Katâde, Sabit el-Bunânî, Humeyd et-Tavîl, İbni Sümâme, el-Ca'd Ebû Osman, Muhammed b. Şîrîn, Enes b. Şîrîn, İbrahim b. Şîrîn, ez-Zührî, Rabi b. Ebî Abdurrahman, Yahya b. Saîd el-Ansârî, Saîd b. Cübeyr ve daha pek çok kimseler.
Resûlullah (s.a.) Medine'ye hicret ettiği srada Enes on yaşında idi. Annesi Ümmü Süleym Enes'i alıp Resûlullah'a geldi. Ve onu, kendisine hizmetçi olarak kabul etmesini arzetti. Resûlullah, da bunu kabul etti.[147]
Müslim:
"Ebû Ma'n er-Rakkasî bana söyledi" dedi. Ebû Ma'n:
"Ömer b. Yunus bize söyledi" dedi. Ömer:
"İkrîme bize söyledi" dedi. İkrime:
"İshak bize söyledi" dedi. İshak:
"Enes bize söyledi" dedi. Enes anlattı:
Örtüsünün yarısı ile beni örttüğü halde annem Ümmü Enes beni aldı. Resûlullah'a getirdi.
"Yâ Resûlullah bu oğlum Enes'ciktir. Hizmetini bulunması için onu sana getirdim. Onun hakkında Allah'a dua ediver" dedi. Resûlullah şöyle duada bulundular:
"Ey Allah'ım ona çok mal ve evlât ver." Enes dedi ki:
Allaha yemin ederim ki, malım pek çoktur. Çocuklarım ve torunlarım bu gün yüzü aşmışlardır. [148] (Bir rivayette *"Onu, cennetine idhal eyle"* şeklinde dua ettiği de söylenmiştir.)
O, hadis rivayetinde müksirûn'dandır. Onun Medine'ye hicretten vefatına kadar geçen zamanda Rcsûlüllah'ın devamlı olarak yanında bulunması çok hadis rivayet etmesine yardımcı olmuştur.
Hz. Enes 1286 hadis rivayet etmiştir. 198 tanesinde Bulıârî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Yalnız olarak Buhari 83, Müslim 71 hadis nakletmişlerdir.
Buhârî Tarih-i Kebîr'inde şöyle nakleder: Nasr b. Ali bana şöyle dedi. Nuh b. Kays Hâlid b. Kays'dan o da Katâde'den rivayet etti:
Enes b. Malik ölünce Müverrik:
"Bu gün ilmin yarısı gitti" dedi Ona:
"Bu nasıl olur" denildi.
"Kötü arzu sahibi birisi hadis hakkmda bize muhalefette bulunduğu zaman ona:
"Gel, peygamberden işitene gidelim" derdik, dedi.[149]
Sabit Hz. Enes'ten rivayet etti: Enes şöyle anlattı.
"Ben çocuklarla oynarken Resûlullah yanıma geldi, bize selâm verdi, bir işi için beni bir yere gönderdi, bu yüzden anneme geciktim. Anneme gelince bana neden geç kaldın? Dedi. Ben de:
"Resûlullah beni bir işine gönderdi" dedim.
Onun işi ne imiş, dedi. Ben:
"O, bir sırdır" dedim. Annem şöyle dedi:
Resûlullah'a ait bir sırrı hiç bir kimseye söyleme. Bu konuşmanın sonunda Enes bana:
"Allaha yemin ederim ki, onu bir kimseye söylemiş olsaydım sana da söylerdim ey Sabit" dedi.
Bu rivayet küçüklüğünden beri Hz. Enes'in emin bir kimse olduğuna delâlet eder.
Enes (r.a.) yaşı yüzün üstünde olduğu halde hicrî 93 yılında Basra'da vefat etmiştir.[150]

4- Hz. Aişe (r.a.):

O, Hz. Ebû Bekr es-Sıddîk'ın kızıdır. Annesi, Âmir b. Uveymir'in kızı Ümmü Rûmân el-Kinâniyye'dir.
Âişe bîsetten dört veya beş sene sonra doğdu. Bir rivayete göre yedi yaşında Resûlullah (s.a.) ile nikahlandı. Hicretten dokuz ay sonra dokuz veya on yaşında iken fiilen evlendi. Resûlullah Hz. Âişe'den başka, bakire ile evlenmedi. Resûlullah'ın vefatı sıralarında takriben on sekiz yaşlarında idi. Resûlullah'ın irtihalinden sonra elli sene kadar yaşadı. İnsanlar Hz. Âişe'den çok şey aldılar. Ahkâm ve âdâbtan pek çok şey naklettiler. Hz. Âişe'den o kadar çok şey naklolundu ki, hatta "İslâmi ahkâmının dörtte biri ondan naklolundu" denildi.
Hz. Âişe (r.a.) Resûlullah (s.a.) e insanların en sevgilisi idi. Amr b. el-Âss şöyle anlattı:
Resûlullah (s.a.) e "Sana inananların sence en fazla sevgili olanı kimdir?" dedim.
"Âişe" dedi. Erkeklerden kim? Dedim.
"Babası" dedi.
Müslim'de sövle bir rivâvet vardır:
Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan: Resûlullah'ın zevcesi Aişe şöyle anlattı:
Resûlullah:
"Yâ Âişe, Cebrail sana selâm ediyor" dedi. Ben de:
"Aleyhisselâm ve râhmetullahi ya Resûlallah! Benim görmediğim şeyleri görüyorsun" dedim.[151]
Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.) dan, babasından, Hz. Ömer, Hamza b. Ömer el-Eslemî, Sa'd b. Ebî Vakkas, Fatımat-üz Zehra'dan rivayet etmiştir.
Ondan rivayet edenler şunlardır:
Sahâbîlerden: Amr b. el-Âss, Ebû Musa el-Eş'arî, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Rabîa b. Amr el-Cirşî, İbni Abbas.
Akrabalarından: Ümmü Külsüm, süt kardeşi Avf İbni'1-Hars, kız kardeşinin iki oğlu el-Kâsım ve Abdullah, Muhammed b. Ebî Bekr'in iki oğlu ve başkaları.
Tâbiîn'den: Saîd b. el-Müseyyib, Abdullah b. Âmir İbni Rabîa, Safiyye binti Şeybe, Urve, eş-Şa'bî, Ata, Mücâhid, İkrime, Muâze el-Adeviyye,[152] Nafi' Mevlâ İbni Ömer, İbni Mes'ûd ve daha başkaları.
Mesruk'tan naklen Ebû'd-Duhâ şöyle dedi: Muhammed (s.a.)'in ashabının büyüklerinin Âişe'ye pek çok mesele sorduklarını gördüm. Ebû Bürde b. Ebî Musa, babasından rivayetle şöyle dedi:
Resûlüllah'ın ashabı nazarında müşkül olan bir mesele Hz. Aişe' ye sorulduğu zaman onun daima bir bilgisi olduğu görülmüştür. Hişam b. Urve

de babasından rivayet ederek şöyle der:
Fıkıh, tıp ve şiirde Hz. Âişe'den daha âlim bir kimse görmedim. Atâ b. Ebî Rebâh'dan:
Hz. Âişe insanların en âlimi, umumî meseleler hakkında insanların en güzel görüşlüsü idi. Zührî de şöyle demiştir:
Hz. Âişe'nin ilmi, Resûlullah'ın diğer zevcelerinin ilmi ve diğer insanların ilmi ile mukayese edilmiş olsa, Aişe'nin ilminin daha üstün olduğu görülür.
Hz. Âişe 2210 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim 174 tanesinde ittifak etmişler, ayrıca Buhârî 54, Müslim 68 hadis rivayet etmişlerdir.
O, 65 yaşında olduğu halde 57/676 senesinde vefat etmiştir.[153]

5- Abdullah b. Abbâs (r.a.):

Abdullah b. Abbâs b. Abdul-Muttalib b. Hâşim b. Abdi-Menaf, Resûlullah (s.a.)'ın amcasının oğlu, ilk nisbesi Mekkî, sonra Medenî, daha sonra Tâifî'dir. Annesi Ümmü'1-Fazl, Lübâba binti'l-Haris el-Hilaliyye'dir. Lübâba'nın Hz. Hatice'den sonra İslamı kabul eden ilk kadın olduğu söylenir. Hicretten üç sene (bir rivayete göre beş sene) önce Hâşim Oğulları Şî'bde iken dünyaya gelmiştir. Resûlullah vefat ettiği sırada o, on üç yaşında (veya 15 yaşında) idi.
İbni Abbâs hadiste müksirûn'dandır. 1660 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim 75 hadiste itifak etmişlerdir. Ayrıca Buhârî 28, Müslim 49 hadiste infirat etmişlerdir. Ona ilminin çokluğundan dolayı "el-Hıbr" (mürekkep) ve "el-Bahr" (deniz) denilir.
O, Resûlullah'dan (s.a.), babasından, annesinden, kardeşi Fazl ve teyzesi Meymûne'den, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, Muâz b. Cebel, Ebû Zerr, Übeyy b. Ka'b, Ebû Hüreyre ve daha birçok sahâbîden rivayette bulunmuştur.
Ondan iki oğlu Ali ve Muhammed, oğlunun oğlu, Muhammed b. Ali, kardeşi Kesîr b. el-Abbas, diğer kardeşinin oğlu Abdullah b. Ma'bed b. el-Abbâs, kardeşinin oğlu Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbâs, Ashab'dan, Abdullah b. Ömer, Sa'labe b. el-Hakem, Ebu't-Tufeyl ve daha bir çok sahabe rivayet etmişlerdir.
Tâbiîn'den: Ebû Ümâme b. Sehl, Saîd b. el-Müseyyib, Abdullah b. el-Haris b. Nevfel, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Ebû Recâ el-Utâridî, el-Kâsım b. Ebî Bekr, Alkarna b. Vakkas, Ali İbni'l-Hüseyin b. Ali, Abdullah b. Abdullah b. Utbe b. Ebî Vakkas, İkrime, Atâ, Tavus, Saîd b. Cübeyr, Saîd b. Ebî'l-Hasan el-Basrî, Saîd b. Yesâr Mevlâ Maymune, onun kardeşi Süleyman b. Yesâr ve daha pek çok kimse ondan rivayette bulunmuşlardır.
Sahih-i Bûhâri'de zikredildiğine göre, Resûlullah (s.a.) İbni Abbas hakkında şöyle dua etmiştir.
"Ey Allah'ım ona hikmeti öğret." İbni Sa'd' ın kaydettiğine göre, İbni Abbâs şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) bana dua etti, alnımı sıvazladı ve bana şöyle dedi:
"Ey Allah'ım onu mübarek eyle ve onun ilmini genişlet."[154]
Yahya b. Saîd el-Ensârî'den: Zeyd b. Sabit vefat edince Ebû Hüreyre şöyle dedi:
Bu ümmetin hibri (âlimi) öldü. Allah-ü Teâlâ'nın İbni Abbâs'ı ona halef kılması ümit edilir.
Atâ'dan: İbni Abbâs'in meclisinden daha kıymetli bir meclis görmedim. Onun meclisinde fıkıh bol, manevî huzur fazla olurdu. Çünkü fıkıh bilginleri ve Kur'an âlimleri onun yanında dururlar, onun huzurunda oturup ondan ilim alırlardı. [155]
Tavus'dan: Resûlullah'ın ashabından 70 tanesini gördüm. Onlar bir meselede ihtilâfa düşünce İbni Abbâs'a müracaat ederlerdi. Tavus'tan gelen başka bir rivayette:
Sahabeden 50 (veya 70) kişiye yetiştim. Onlara bir mesele sorulup da onda İbni Abbâs'a muhalif düşündükleri zaman, İbni Abbâs:
"O senin dediğin gibidir veya doğru söyledin" deyinceye kadar yerlerinden kalkmazlardı.[156]
Mesrûk'tan: İbni Abbâs'ı görmüş olsaydın, "O insanların en güzeli" derdin. O konuşunca, "insanların en fasihi" derdin. O bir mesele anlatınca, "insanların en âlimi" derdin.
Ebû Râfi'den: İbni Abbâs, beraberinde söylediklerini yazan birisi olduğu halde Ebû Râfi'a gelir.
"Falanca gün Resûlullah ne yapmıştı?" diye sorardı.
Abdurrezzak şöyle nakleder: Ma'mar Zührî'den naklen bize haber verdi. Muhacirûn Hz. Ömer'e:
"İbni Abbâs'a dua ettiğin gibi bize de dua etmez misin? Dediler. Hz. Ömer:
"O, yaşlıların gencidir. Onun isteyen bir dili düşünen bir kalbi vardır." dedi.
eş-Şa'bî'den: Zeyd b. Sabit bineğine binince İbni Abbâs yularından tuttu. O da:
"Ey Resulullah'ın amcasının oğlu, yapma" dedi. İbni Abbâs şöyle cevap verdi:
"Biz, ilim adamlarımıza böyle hürmet etmekle emrolunduk." Zeyd b. Sabit de İbni Abbâs'ın elini öptü. Ve: "Peygamberimizin al-ı beytine böyle hürmetle emrolunduk" dedi.
Muhammed b. Osman ve Ebû Zür'a ed-Dımeşkî tarihlerinde şöyle naklederler: İbni Ömer'e bir şey soruldu, O da:
"İbni Abbâs'a sorun. Çünkü O, Hz. Muhammed'e indirilenleri bilen kimselerden kalanların en önemlisidir." dedi.
Abdullah b. Dinar'dan: Bir adam Abdullah b. Ömer'e Allah-u Teâlâ'nın *"Kanetâ retkan fefataknâhümâ"* Ayetini sordu. İbni Ömer adama:
"O şeyh'e git sor sonra gel bana haber ver" dedi. Adam İbni Abbâs'a gitti, ona sordu, İbni Abbâs şöyle cevap verdi:
"Semâvat retkâ idi yağmur yağdırmıyordu. Arz rethâ idi, nebat bitirmiyordıı. Bunu yağmurla deldi, onu nebatla." Adam, İbni Ömer'e geldi, haber verdi. O zaman İbni Ömer de şöyle dedi:
"İbni Abbâs'a doğru bir ilim verilmiştir. İbni Abbaa'ın Kur'an tefsir etmek hususundaki cür'eti benim hoşuma gitmiyor?" diyordum. Fakat şimdi anladım ki, ona bambaşka bir ilim verilmiştir.
İbni Esîr'den şöyle naklolunmuştur: Kendisinden önce söylenmiş olan hadislerle ilgili hususları hiç kimse İbni Abbâs'dan daha iyi bilmezdi. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın kasa işlerini ondan daha iyi bilen yoktu. Fikirde ondan daha kuvvetli bir kimse yoktu. İhtiyaç hissedilen hususlarda ondan daha kuvvetlisi görülmedi. Şiir, Arapça, tefsir, hisab, ferâiz konularında ondan daha âlim kimse yoktu. İbni Abbas bir gün fıkıh, bir gün meğazî, bir gün de Eyyâm-ı arap ile meşgul olurdu.
Yezîd b. el-Esamm şöyle der: Muâviye hac yapmak maksadı ile yola çıktı. Muâviye'nin peşinden gelen bir cemaatı, İbni Abbâs'ın da ilim tahsil etmek isteyenlerden bir cemaatı vardı.
İbni Abbâs'ın yüksek mevkii ve meziyetleri anlatmakla bitmez. O, 71 yaşında olduğu halde hicrî 68 senesinde Tâif'de vefat etti.[157]

6- Câbir b. Abdullah (r.a.):[158]

O, Câbir b. Abdullah b. Amr b. Hizam b. Ka'b el-Ensârî, fakih ve devrinde Medine müftüsü idi. O, Resûlullah'dan faydalı bir ilim aldı. O hadis rivayetinde el-Müksirûn'dandır.
Câbir, Resûlullah (s.a.)'den, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Ubeyde, Talha, Muâz b. Cebel, Ebû Katâde, Ebû Huzeyfe, Ammar b. Yâsir, Hâlid b. el-Velîd, Ebû Saîd, Ümmü Şerik ve Ümmü Mâlik'ten rivayet etmiştir.
Câbir'den, Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn, Amr b. Dînâr, Ebû'z-Zûbeyr el-Mekkî, Atâ, Mücâhid, Ebû Süfyan, Talha b. Nâfî, el-hasan el-Basri, Salim b. Ebî'1-Ca'd, Muhammed b. el-Münkedir ve oğulları Abdurrahman, Akîl ve Muhammed, Saîd b. el-Müseyyib, Vehb b. Keysân, Ebû Salih es-Semmân, eş-Şa'bî, Ka'b b. Mâlik'in iki oğlu Abdullah ve Abdurrahman ve daha pek çok kimseler rivayet etmişlerdir.
Câbir 1540 hadis rivayet etmiştir. Buhâri ve Müslim 58 hadis de ittifak etmişler, ayrıca Buhârî 26, Müslim 126 hadis rivayet etmişlerdir. Bedr'e iştirak ettiği söylendiği gibi, babasının onu geride kalan kız kardeşlerinin yanında bıraktığı, bu yüzden arzu ettiği halde Bedr'e iştirak edemediği de söylenir. O, Hendek'e ve Bîat-ür-Rıdvan'a iştirak etmiştir.
Ehû'z-Zûbeyr'den: Câbir bana şöyle dedi:
Resûlullah bizzat kendisi 21 gazveye gitti. Ben onlardan 19 tanesine iştirak ettim. Müslim [159] aynı rivayetin sonunda:
"Bedr ve Uhud'a iştirak etmedim. Çünkü onlarda babam mani oldu" cümlesini de nakleder.
Vekî'in Musannafında, Hişam b. Urve'den naklen şöyle denilmiştir:
Câbir b. Abdullah'ın Meseid-i Nebevide bir halkası (yani talebeleri) vardı. Onlar Câbir'den ilim tahsil ederlerdi.
Câbir (r.a.) 94 yaşında iken hicrî 78 senesinde vefat etmiştir. Hicaz ehlinin kendisi için cenaze namazı kılmamalarını vasiyet etmiştir. [160] O, Hz. Ali ile birlikte Sıffîyn harbine iştirak etmiştir. Akabe'ye iştirak edenlerden Medine'de en son ölen kimsedir.[161]

7- Ebû Saîd el-Hudrî:

O, Sa'd b. Mâlik b. Sinan b. Ubeyd b. Sa'lebe b. el-Ebcer el-Ensârî, Ebû Saîd el-Hudrî'dir. O, künyesi ile meşhurdur.
Küçük sayıldığı için Uhud savaşına iştirak etmemiş, Uhud'dan sonraki bütün vak'alara iştirak etmiştir.
Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah (s.a.) den, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Zeyd b. Sabit ve diğer birçok sahâbîden rivayet etmiştir.
Sahâbe'dan İbni Abbâs, İbni Ömer, Câbir, Mahmud b. Lebîd, Ebû Ümâme b. Sehl ve Ebû't-Tufeyl ondan rivayet etmişlerdir.
Tâbiîn'den İbn-il-Müseyyib, Ebû Osman en-Nehdî, Târik b. Şihâb; Ubeyd b. Umeyr, Atâ, Iyâd b. Abdullah b. Ebî Şerh, Bişr b. Saîd, Mücâhid, İbni Şîrîn ve daha başka kimseler ondan rivayet etmişlerdir.
O, Muksirün'dandır. 1170 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim 43 hadisde ittifak etmişlerdir. Ayrıca Buhârî 26, Müslim 32 hadis rivayet etmişlerdir.
O, sahabe forasında ehl-i faziletten sayılırdı. Hıfzı çok kuvvetli idi. el-Heysem b. Küleyb Müsnedinde şöyle nakleder:
Abdul-Muheymin babasından, o da dedesinden naklen dedesi dedi ki:
Ben, Ebû Zerr, Ubâde b. es-Sâmit, Muhammed b. Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî ve altıncı bir şahıs:
"Allah yolunda hiç bir kötüleyicinin kötülemesinin tesiri altında kalmamak şartı ile" Resûlullah'a bîat ettik. Altıncı şahıs istifa etti, Resûlullah da onun istifasını kabul etti.
İbni Sa'd, Hanzala b. Süfyan el-Cümehî'den o da Şeyhlerinden rivayetle şöyle nakletmiştir:
Resûlullah'ın genç ashabı arasında, Ebû Saîd el-Hudrî'den daha fazla fakîh bir kimse yoktu.
Şu'be Ebû Seleme'den naklen şöyle dedi:
Ebû Sâid el-Hudrî'den rivayet eden Ebû Nusre'yi işittim. O:
"Hiç bir şekilde insanlardan korkmak, bizden birimizin, gördüğü veya bildiği bir hakkı söylemesine mâni' olmasın" diyordu. Ebu Saîd dedi ki:
Bu beni, Muâviyeye kadar gitmeğe şevketti. Gittim iki kulağına doldurdum, sonra dönüp geldim.
Atâb el-Müseyyib babasından, o da Ebû Saîd el-Hudrî'den naklen şöyle der:
Ebû Saîd el-Hudrî'ye, "Resûlullah'ı görmen ve onunla arkadaşlık etmen sana kutlu ve mutlu olsun," dedik. O bize:
Siz bizim ondan sonra ne gibi yenilikler yaptığımızı bilmiyorsunuz, dedi.
O, Resûlullah'ın 13 Gazvesine iştirak etti.
O, hicrî 74 senesinde vefat etmiştir. (r.a.)
Rivayet ettikleri, hadislerin sayısı 1000 den az, 100 den çok olan diğer sahâbîlerin sayısı da az değildir. Rivayet ettikleri hadis sayısına göre onlar şunlardır:
1- Abdullah b. Mes'ûd, 848 hadis,
2- Abdullah b. Amr b. el-Âss, 700 hadis, [162]
3- İkinci Halife Ömer b. el-Hattâb, 537 hadis,
4- Dördüncü Halife Alî b. Ebî Tâlib, 536 hadis,
5- Peygamberimizin hanımlarından Ümmü Seleme, 378 hadis,
6- Ebû Musa el-Eş'arî, 360 hadis,
7- el-Berâ b. Âzib, 305 hadis,
8- Ebû Zerr el-Gıfârî, 281 hadis,
9- Sa'd b. Ebî Vakkas, 271 hadis,
10- Ebû Ümâme el-Bâhilî, 250 hadis,
11- Ma'd b. Yemân, 225 hadis,
12- Sehl b. Sa'd, 188 hadis,
13- Ubâde b. es-Sâmit, 181 hadis,
14- İmrân b. Hasın, 180 hadis, ,
15- Ebû'd-Derdâ, 179 hadis,
16- Ebû Katâde, 170 hadis,
17- Bureyde b. el-Hasîb, 167 hadis,
18- Übeyy b. Kâ'b, 164 hadis,
19- Muâviye b- Ebî Süfyan, 163 hadis,
20- Muâz b. Cebel, 157 hadis,
21- Ebû Eyyûb el-Ensârî, 155 hadis,
22- Üçüncü halife Osman b. Affan, 146 hadis,
23- Câbir b. Semure, 146 hadis,
24- Birinci halife Ebû Bekr es-Sıddîk, 142 hadis,
25- Muğîre b. Şu'be, 136 hadis,
26- Ebû Bekre Nufeyl b. el-Hâris, 132 hadis,
27- Üsâme b. Zeyd, 128 hadis,
28- Sevbân, 128 hadis,
29- Semure b. Cündeb, 123 hadis,
30- Nu'mân b. Beşîr, 104 hadis,
31- Ebû Mes'ûd el-Ensârî, 102 hadis,
32- Câbir b. Abdullah, 100 hadis rivayet etmişlerdir.[163]

II- Tabiîn

Bu kısımda 17 Tâbiî'nin kısa hal tercemeleri ve rivayet durumları verilecektir.
O, Saîd b. el-Müseyyib b. Hazm b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz, İbni İmrân b. Mahzûm el-Kureşî, el-Mahzumî'dir. Medine'deki Fûkuha-i Seb'a'dan biridir.[164]

1- Said b. el-Müseyyib:

O, Hz. Ebû Bekr'den (mürsel olarak), Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, Sa'd b. Ebî Vakkas, Hakîm b. Hizam, İbni Abbâs, İbni Ömer, İbni Amr b. el-Âss'dan, babası el-Müseyyib'ten, Ma'mer b. Abdullah b. Nâdle, Ebû Zerr, Ebu-d-Derdâ, Hassan b. Sabit, Abdullah, b. Zeyd el-Mâzinî, Attab b. Esîd, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, Âişe, Ümmü Süleym ve daha pek çok sahâbî'den rivayet etmiştir.
Ondan oğlu Muhammed, Salim b. Abdullah b. Ömer, es-Zührî, Katede, Ebu-z-Zinâd,[165] Saîd b. İbrahim, Ömer b. Mürre, Yahya b. Saîd' d-Ensârî, Dâvud b. Ebî Hind, Târik b. Abdurrahman, Ebû Ca'fer el-Bâkır, İbn-ül-Münkedir,[166] Hâşim b. Hâşim b. Utbe ve daha pek çok kimseler rivayette bulunmuşlardır.
Aşağıda gelenler onun rivayetinde mevsuk olduğuna ve faziletli bir kimse olduğuna delâlet eden vesaikten sayılır:
Amr b. Meymun İbni Mihrân babasından naklen şöyle anlatır:
"Medîneye geldim, Medine ehlinin en âlimini sordum. Bunun üzerine ben Said b. el-Müseyyib'e gönderildim."
Katâde:
"Haram ve helâli İbni Müseyyib'ten daha iyi bilen birisini asla görmedim." demiştir. Muhammed b. Ishâk Mekhûl'den naklen şöyle der:
"İlim tahsili için bütün beldeleri dolaştım, İbni Müseyyib'ten daha âlim birisi ile karşılaşmadım ." Süleyman b. Musa:
"O, Tâbiîn'in en fakîhi idi." demiştir. el-Meymûn Ahmed'den naklen:
"Saîd b. el-Müseyyib'in Mürselâfı Sahîhdir. Biz onun Mürselât'ından daha sahihini görmüyoruz" demiştir.
İbni Hacer Tehzîb et-Tehzîbinde:
"Ulemâ Saîd b. el-Müseyyib'in Mürselâtının "esahhul-Merâsil" olduğunda ittifak ettiler" der. Osman el-Hârisî Ahmed'den naklen:

"Tâbiîn'in efdalı Saîd b. el-Müseyyib'tir" demiştir. İbn-ül-Medînî:
"Tabiîn arasında ilim bakımından Saîd b. el-Müseyyib'den daha geniş olan birisini görmedim. O benim nazarımda Tâbiîn'in en büyüğüdür" der. İbrahim b. Sa'd babasından, o da Sa'd'dan naklen:
"Resûlullah'ın verdiği hükümlerin hepsini, Hz. Ömer'in hükümlerinin hepsini, Hz. Ebû Bekr'in hükümlerinin hepsini ve Hz. Osman'ın hükümlerinin hepsini ondan daha iyi bilen birisi kalmadı" demiştir. Katâde:
"Hasan el-Basrî, bir müşkülü olunca Saîd b. el-Müseyyib'e yazardı" demiştir. İbni Mende el-Vasîyye'de, Yeaîd b. Ebî Mâlik yolundan rivayet ederek şöyle demiştir:
Saîd b. el-Müseyyib'in yanında idim, bana bir hadis söyledi. Ona:
"Yâ Ebâ Muhammed bunu sana kim söyledi" dedim.
"Ey Şamlı kardeş al sorma, zira biz sadece Sika olanlardan hadis alırız." dedi,
İbni Hibbân es-Sücâfde göyie nakleder: O, fıkıh, din, vera', ibadet ve fasîlet bakımlarından Tâbiîn'in efendilerindendir. O, Hicaz ehlinin en fakîhi, rüya tabirinde [167] insanların en üstünü idi. Kırk sene namazını camide cemaatla kılmıştır. Ebû Zür'a:
"O, Medenî, Kureşî ve sika bir imamdır." dedi. Ebû Hâtûn:
"Tabiîn arasında ondan daha asîli yoktu" dedi.
Abdülmelik, Velid ve Süleymana birlikte bîat edince Said b. el-Müseyyib bundan imtina ederek:
"Resûlüllah (s.a.) bir arada iki kişiye birden bîatı nehyetmiştir" dedi. Bu yüzden Hişâm b. İsmail el-Mahzûmî
ona 30 kırbaç vurdu. Sonra kıldan yapılmış bir elbise giydirilerek sokaklarda dolaştırıldı ve hapsolundu.
O, Velîd b. Abdulmelik'in hilâfeti zamanında hicrî 94 senesinde 79 yaşında iken vefat etmiştir.[168]

2- Urve b. ez-Zübeyr:

O, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdul-Uszâ b. Kusayy el-Esedî, Ebû Abdullah el-Medenî, Fukahâ-i Seb'adan [169] ve Tabiîn ulemâsından biridir. Babası ez-Zübeyr b. el-Avvam, Resûlullah'ın halası Abdulmuttalib kızı Safiyye'nin oğludur. ez-Zübeyr, cennetle müjdelenen on sahabîden [170] ve ashab-ı Sûra [171]diye anılan altı kişiden biridir. Urvenin annesi Ebû Bekr es-Sıddıyk'ın kızı ve cennet ihtiyarlarından biri olan (Zatün-nitâkeyn) [172] Esmâ'dır.
Urve, babasından, teyzesi Âişe'den, kardeşi Abdullah ve annesi Esmâ'dan, Ali b. Ebî Tâlim, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nevfel, Hakim b. Hizam, [173]Abdullah b. Ca'fer, Abdullah b. Abbâs, Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın iki hanımı Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe, Câbir b. Abdullah el-Ensârî ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
Ondan, kendi evlâtları, Abdullah, Osman Hişam, Muhammed ve Yahya, oğlunun oğlu Ömer b. Abdullah b. Merve, kardeşinin oğlu Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr, Ebu'l-Esved b. Abdurrahman b. Nevfel, Süleyman b. Yesâr, Ebû Bürde, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Salih b. Keysân, Atâ b. Ebî Rebâh rivayet etmişlerdir.
Onun fazileti hakkında söylenenler pek çoktur.
el-Iclî, [174] "O Medîne'li Sika bir Tâbiî'dir. O, sâlih bir kimse idi. O:
Fitnelerden hiç birine iştirak etmedi" demiştir. İbni Şihâb:
"O, tükenmeyen bir denizdi." demiştir. Yahya b. Eyyub Higâm b. Urve'den naklen:
"Babam, biz kavmin küçükleri idik, sonradan bu gün büyükleri olduk, şimdi siz küçüklerisiniz ileride büyükleri olacaksınız. İlim öğreniniz efendiler olursunuz ve herkes size muhtaç olur, dedi" demiştir.
Hişânım babasından naklen şöyle der:
"Hz. Âişe'nin ölümünden dört beş sene evvel babam, Hz. Âişe bugün ölse ondaki hadisler sebebi ile üzülmem. Çünkü ben onun bildiği bütün hadisleri tamamen ezberledim." dedi. Hz. Âişe, Urve'nin teyzesi ve mü'minlerin annesidir. Onun ölümünden elbette üzüntü duyacaktır. Fakat, Urve'nin ifade etmek istediği husus, hadis yönündendir. Kabîse b. Zueyb şöyle[175] der:
Urve Hz. Âişe'nin yaınna her zaman girmesi dolayısı ile bize üstün gelirdi. Hz. Âişe ise insanların en bilgilisi idi. İbni Sa'd Tabakatında Urve'yi Medine ehlinin ikinci tabakasından sayarak şöyle der:
Urve çok hadis bilen, Sika, fakih, âlim, ağırbaşlı,, emin bir kimse idi.
Hz. Osman'ın hilâfeti sırasında hicrî 29 senesinde doğdu. Hicrî 91 (veya 92, 93, 95) senesinde oruç olduğu halde vefat etti. [176]

3- **Abdurrahman b. Hürmüz el-Arac:**

O, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rac, Ebû Dâvud el-Medenî, Rabiâ, İbni'l-Haris b. el-Muttalib'in mevlasıdır. [177]
el-A'rac, Ebû Huzeyfe'den, Ebû Saîd'den, İbni Abbâs'tan, Muhammed b. Mesmele el-Ensârî'den, Muâviye b. Ebî Süfyan'dan, Muâviye b. Abdullah b. Ca'fer, Ebû Seleme ve Ubeydullah b. Ebî Râfi'den rivayet etmiştir.
Ondan: Zeyd b. Eşlem, Sâlih b. Keysân, ez-Zührî, Ebû'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân, Ca'fer b. Rabîa, Abdullah b. Fadl, Muhammed b. Yahya b. Hibbân ve daha başka kimseler rivayet etmişlerdir. el-Iclî:
"O, Medîne'li Sika bir râvîdir" der. Ebû Zür'a:
"O Sikâ'dır" demiştir. İbni Sa'd:
"O, çok hadis bilen bir Sikadır" der. el-Mukaddemî [178] şöyle nakleder:
İbn-el-Medînî'ye, Ebû Hüreyre'nin en yüksek arkadaşları soruldu. İbn-ül-Museyyeble başlayarak bir Cemaatın adlarını saydı. Ona el-A'rac yok mu? Denildi. Cevaben:
"Saydıklarımın dûnunda olmak üzere o da Sikâ'dır" dedi. İbni Uyeyne şöyle nakleder:
Ebû İshâk şöyle dedi, Ebû Sâlih ve A'rac dediler ki:
Ebû Hüreyre'den hadis rivayet eden her şahsın soğru ve yahut yalancı olduğunu biliriz.
Burada zikrettiklerimiz, el-A'rac'ın rivayet ilminde büyük bir yeri olduğuna delâlet eder. O, rivayet ilminde mütebahhirdir. İbni Hibbân onu Sikât'tan olarak zikretmiştir. Ebû-n-Nadr da şöyle der:
el-A'rac, ensâb'da ve arapçada âlim bir kimse idi.
O, hicrî, 117 senesinde İskenderiye'de vefat etmiştir. Onun kabri iskenderiye'de Mescid'i Âmirde'dir.[179]

4- Nafi' Mevlâ İbni Ömer:

O, Nâfi' Mevlâ İbni Ömer, fakîh, Ebû Abdullah el-Medenî'dir. İbni Ömer onu harplerden birinde elde etmişti.
Nâfi' Mevlâsı İbni Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir, Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. Âişe, Ümmü Seleme, İbni Ömer'in çocukları, Abdullah, Ubeydullah, Salim ve Zeyd, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan: evlâtları Ebû Ömer, Ömer ve Abdullah, Abdullah b. Dinar, Sâlih'b. Keysân, Saîd el-Ensârî'nin iki oğlu Abdu Rabbini ve Yahya, İbnî Şihâb ez-Zührî, Meymûn b. Mihrân, İbni Cüreyc, el-Evzâî, Mâlik b. Enes, Üsâme b. Seyd el-Leysî, ed-Dahhâk b. Osman ve başkaları rivayet etmişlerdir.
İbni Hibbân Onu Sikat'ında zikreder. İbni Sa'd:
"O çok hadis bilen Sika bir kimsedir" der. el-Buhârî'ye göre:
Esahhul-Esânid "Mâlik, an Nâfî', an ibni Ömer" dir. İmam-ı Mâlik de şöyle der:
Nâfi'in İbni Ömer'den rivayetini işitince onu başkasından işitmemiş olmama bir değer vermezdim. Abdullah b. Ömer Nâfi' hakkında:
"Allah bize Nâfi'i vermekle ihsanda bulunmuştur." dedi. İbni Hirâş: [180]
"O sika ve asîldir" der. İsmail b. Ümeyye'nin şöyle dediği naklolunur:
İbni Ömer'in mevlâsı Nâfi'in şarkı söylemesini talep ederdik. O, bunu red ederdi. Ahmed b. Salih el-Mısrî şöyle der:
Nâfi', olgun, şöhretli bir hâfız idi. O, Medîne'lilerin katında İkrîme'den [181]daha büyüktür. el-Halîlî [182] şöyle nakleder:
"Nâfi' Medine'deki Tabiîn imamlarındandır. Herkesçe iyi kabul edilen bir kimsedir. Rivayeti sahîhdir. Bazıları onu, Abdullah b. Ömer'in oğlu Salime takdim ederler, bazıları da bir tutar. Nâfi'in rivayetinde hiç hata yoktur. Ömer b. Abdulaziz onuf insanlara sünneti öğretmesi için Mısır'a göndermiştir. Nâfi' hicrî 117 senesinde (119 ve 120 diyenler de vardır.) vefat etmiştir.[183]

5- **el-Hasan el-Basrî:**

O, el-Hasan b. Ebû'l-Hasan Yesâr el-Basrî, Ebû Saîd, Ensâr'ın mevlâsıdır. Annesi Hayre [184]Ümmü Seleme'nin mevlâsı idi.
el-Hasan el-Basrî; Ebû Bekre, İmrân b. Hüseyn, Cündeb el-Becelî, Muâvîye, Enes ve Câbirden rivayet etmiştir. Yetişmediği halde, Ubeyy b. Ka'b, Sa'd b. Ubâde, Ömer b. el-Hattâb'tan rivayet etmiştir. Ayrıca Sevbân'dan,[185] Ammâr b. Yâsir, Ebû Hüreyre, Osman b. Ebîl-Âs, Makal b. Sinan'dan işitmediği halde rivayet etmiştir. Bunlardan başka, Hz. Osman, Hz. Ali, Ebû Musa el-Eş'arî, İbni Ömer, İbni Abbas, İbni Amr b. el-Âss'tan da rivayet etmiştir.
Ondan, Humeyd et-Tavîl, Yezîd b. Ebî Meryem, Cerîr b. Hâzim, Ebû'l-Eşheb, Simâk b. Harb, Ata b. es-Sâib, Hişâm b. Hassan, Ma'bed b. Hilâl ve daha başkaları rivayet etmişlerdir. İbni Sa'd şöyle der:
O, âlim, geniş bilgiye sahip, sika emîn, âbid, nâsik, fasîh, güzel görünüşlü, birçok hususiyetlere mâlik, ilmi bol bir kimse idi. Ali b. el-Medînî'den naklolunduğuna göre:
Hasan-ı Basrî'nin sika kimseler tarafından rivayet edilen Mürsellerinin hepsi şahindir. Onlardan pek az şey düşmüştür. Ebû Zûr'a şöyle der:
Dört hadis müstesna Hasan-ı Basrî'nin "kale Resûlulllah" diyerek naklettiği her söz için sabit bir asıl buldum.
Enes b. Mâlik'in şöyle söylediği naklolunur:
el-Hasen'e sorunuz. Zîra o ezberledi biz unuttuk. Süleyman et-Teymî:
"el-Hasen, Basra ehlinin şeyhidir." demiştir. Matar el-Varrak şöyle der:
Câbir b.Yezîd Basra'lıların gözde adamı idi. el-Hasen zuhur edince, sanki âhiretten birisi gelmişti. Zîra o, Câbir'in gördüğü ve müşahede ettiği şeylerden haber veriyordu. Katâde'den naklen Ebû Uvâne şöyle der:
Her ne zaman bir fakîh ile beraber bulunmuşsam daima el-Hasan-ı üstün buldum. Ebû Bekr el-Müzenîden şöyle rivayet edilmiştir:
Zamanında kendisine yetiştiğimiz âlimlerin en üstününe bakmak hoşuna giden kimse, Hasan-ı Basrî'ye baksın (nazar etsin). Biz ondan daha âlim birisine yetişmedik. el-A'meş şöyle anlatmıştır:
Hasan-ı Basrî daima hikmeti duyar, hakikati idrak eder ve onu söyler. Ebû Cafer'in yanında el-Hasan zikredilince "O, sözü Peygamberler sözüne benzeyen kimse" derdi. İbn-ül-Medînî der ki:
Hasan-ı Basrî, Abdullah b. Amr, Üsâme bv Zeyd, en-Nıman b. Beşîr, ed-Dahhâk b. Süfyan, Ebû Berze el-Eslemi Ukbe b. Âmir, Sa'lebe el-Huşenî, Kays b. Asım, Âiz b. Amr ve Amr b-Tağlîb'den işitmeden rivayet etmiştir. Bunlardan başka Ebû Hüreyre, Hz. Ali ve Utbe gibi daha birçok sahâbîden işitmediği ve fakat onlardan rivayet ettiği söylenir. Bu hususda Hasan-i Basrî hakkında çok şey söylenmiştir. Bu bakımdan üzerinde dikkatle durulmuştur.
O, Hz. Ömer'in vefatından iki sene önce hicrî 21 senesinde dünyaya, gelmiştir. O, Vadi'l-Kurada [186]büyümüştür. Hicrî 110 senesinde vefat etmiştir. Oğlu Abdullah'ın bildirdiğine göre Hasan-i Basrî vefat ettiğinde 88 yaşında idi.[187]

6- Muhammed b. Sirin:

O, Muhammed b. Sîrîn el-Ensârî, Arap mevâlîsindendir. O, mevlâsı Enes b. Mâlik'ten, Zeyd b. Sabit, el-Hasan b. Ali b. Ebî Talib, Cündeb b. Abdullah, Huzeyfe b. el-Yemân, Semüra b. Cündeb, İmrân b. Husayn, Ebû Hüreyre, Ebû'd-Derdâ ve daha pek çok sahabe ve büyük Tâbiîn'den rivayet etmiştir. . Ondan, eş-Şa'bî, Hâlid el-Hazzâ, Dâvud b. Ebî Hind, Cerîr b. Hâzim Eş'as b. Abdulmelik, Âsim el-Ahval, Katâde, Süleyman et-Teymî, Mâlik, b. Dinar, el-Evzâî, Umâre b. Mihrân, rivayet etmişlerdir.
Hâlid el-Hazzâ şöyle dedi:
Muhamnıed b. Sîrîn, İbni Abbas'tan aldığını söylediği her şeyi, hakikatte, el-Muhtar zamanında görüştüğü İkrîme'den işitmiştir. İbni Avn:
"İbni Sîrîn hadisi harfi harfine rivayet ederdi" demiştir. İbni Hacer'in İbni Sa'dden naklettiğine göre:
O sika, emîn, fakîh, son derece âlim, verâ sahibi yüksek bir kimse idi. İbni Maîn:
"O Sika'dır" der. el-Iclî'ye göre:
O, Basra'lı sika bir Tâbiî'dir. O, üstün bir râvîdir. Şüreyh, Ubeyde ve Muverrik'den:
İbni Sîrîn'den başka, verâ'ında daha fakîh, fıkhında daha çok verâ sahibi kimse görmedik.
İbni Avn'den naklen Mu'temir şöyle der:
O, bu ümmet için halkın en çok ümit bağladığı ve kendini en az düşünen bir kimse idi. İbni Avf'dan:
Dünyada şu üç kişi gibi görmedim: Irakta Muhammad b. Sîrîn, Hicazda el-Kâsım b. Muhammed, Şamda Recâ1 b. Hayve bunlar arasında da Muhammed gibisi yoktu. eş-Şa'bî:
"O esamm'e [188] yapışınız." derdi. Osman et-Teymî'den naklen Hammâd şöyle der:
Basra'da kaza ile ilgili işlerde ondan daha çok bilgili kimse yoktu. İbni Hibbân da:
"Muhammed b. Sîrîn Basra'lılar arasında en çok verâ sahibi olan bir kimse idi. O, fakîh, faziletli, hafız, her şeyi güzel yapan ve rüya tabir eden bir kimse idi." demiştir.
O, 77 yaşında iken hicrî 110 senesinde vefat etmiştir.[189]

7- Muhammed b. Müslim ez-Zührî:

O, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdullah, İbn-ül-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Mürre el-Kureşî, ez-Zührî, fakîh, Ebû Bekr, hafız, el-Medenî, meşhur imamlardan biri, Hicaz ve Şam'ın âlimidir. ez-Zührî hicrî 50 senesinde doğmuştur.
O, Abdullah b. Ca'fer, Rebîa b. Abbâs, Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. Ezher, Abdullah b. Âmir, Sehl b. Sa'd, Enes, Câbir, Ebû't-Tufeyl, es-Sâib, Ebû Ümâme b. Sehl b. Hanîf, Mâlik b. Evs, Âmir b. Sa'd b. Ebî Vekkas, el-Hasan, Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye, Atâ b. Ebî Rebâh ve daha pek çok kimseden rivayet etmişti. O ayrıca Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Hüreyre, Râfi b. Hudeyc ve daha başkalarından mürseller rivayet etmiştir.
Ondan, Atâ, b. Ebî Rebâh, Ebû'z-Zübeyr el-Mekkî, Ömer b. Abdulaziz, Amr b. Dinar, Salih b. Keysân, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Kardeşi Abdullah b. Müslim ez-Zührî, el-Evzâî, İbni Cüreyc Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin, Süleyman b. Kuseyr ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Buhârî, Ali b. el-Medînî'den naklen, "Onun takriben 2000 hadisi vardır" demiştir.
Ebû Dâvud'tan naklen el-Âcurrî "ez-Zuhrî'nin bütün hadisleri 2200 kadardır. Onların yarısı Müsned'dir. 200 kadarı sika olmayan kimselerden rivayet edilmiştir. Onun hadislerinden, hadiscilerin ihtilâfa düştüğü miktar 50 hadise varmaz" demiştir. İbni Sa'd:
"ez-Zührî, ilmi, hadisi ve rivayeti bol, sika, âlim ve genig; kültürlü bir kimse idi." der. Ebû'z-Zinâd şöyle nakleder:
"Biz sadece haram ve helâli yazardık, ez-Zührî ise işittiği her şeyi yazardı. Ona ihtiyaç hasıl olunca anladım ki, o insanların en âlimidir." İbni Vehb, el-Leysten naklen:
"İbni Şihâb, kalbime yerleştirdiğim, bir şeyi asla unutmadım, derdi" demiştir. Ma'mer Ömor b. Abdülaziz'in arkadaşlarına:
"Geçmiş bir sünneti ez-Zührî'den daha fazla bilen bir kimse kalmadı." dediğini nakletti ve "el-Hasan ve muarızları da o gün hayatta idi" dedi. el-Leys'den naklen Ebû Salih de şöyle demiştir:
İbni Şihâb'dan her hususta daha ihatalı, ilmi ondan daha çok bir âlim görmedim. Onu "terğîb" konusunda konuşurken işitseydin, "işte" münasib olan ancak bu konuşmadır" derdin. Ensâb'dan bahsetse bilinen ancak budur derdin, O, Hadis ve Kur'an'dan söz ettiği zaman onun konuşmasının birçok şeyleri içine aldığını görürdün.
Yine İbni Ebî Meryem, eî-Leys'den naklen şöyle der:
ez-Zührî dedi ki: Bu ilmi hiç bir kimse benim gibi neşretmedi, yine hiç bir kimse bu sahada benim kadar gayret sarfemedi. İbrahim b. Sa'd b. İbrahim şöyle der:
Babama sordum, İbni Şihâb size ne ile tefevvuk etti? Şöyle cevap verdi: Meclislere daima başından gelirdi. Meclislerde genç ihtiyar kimi görürse ona sorardı. Sonra ensarın evlerine gelir, kadın erkek, genç, ihtiyar kimi bulursa onlara hadis sorardı. Sa'd b. Abdulaziz dedi ki:
Hşâm b. Abdulmelik ez-Zührî'den çocukları için bazı şeyler yazmasını talep etti. Bir kâtip çağırdı. Ona 400 hadis yazdırdı. Bir müddet sonra Hişâm ez-Zührî'ye yazılanların kaybolduğunu söyledi ve bir kâtip çağırdı yeniden yazdırdı. Hişâm bunları mukabele etti. İkisi arasında bir harf dahi noksanlık yoktu.
Onun doğumu hicrî 50 (51 diyenler de var) senesindedir. O, hicrî 123 senesinde Ramazan ayında 73 yaşında iken vefat etmiştir.[190]

8- Katâde b. Dâme:

O Katâde b. Diâme b. Katâde b. Aziz b. Arar b. Rebîa b. Amr b. el-Haris' b. Südûs Ebûl-Hattâb es-Südûsî el-Basrî, el-Ekmeh, meşhur imamlardan biri ve Müdellis bir hafız idi.
Katâde Hicrî 61 senesinde doğdu.
O, Enes b. Mâlik, Ebû't-Tufeyl, Saîd b. el-Müseyyib, İkrime, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf, el-Hasan el-Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Atâ b. Ebî Rebâh, Enes b. Mâlik'in iki oğlu, Ebû Bekr ve en-Nadr ve başkalarından rivayet etmiştir.
Onun, Süfyân, Ebû Saîd el-Hudrî, Sinan b. Seleme, İmrân b. Husayn' den mürselleri vardır.
Ondan, Süleyman et-Teymî, Cerîr b. Hazım, Şu'be, Ebû Hilâl er-Râsibî, Hemmâm b. Yahya, Amr b. el-Hâris el-Mısrî, Saîd b. Ebî Arûbe, el-Leys b. Sa'd, Ebû Uvâne ve daha pek çok kimse rivayet etmiştir.
İbn-ül-Müseyyib'ten:
Katâde'den daha fazla hafız olan bir Iraklı bize gelmedi. İbni Sîrîn'den:
Katâde, zamanındaki insanların en fazla hafız olanıdır. İbni Mehdî'den:
Katâde, Humeyd gibi 50 kişiden daha çok hafızdır. Selâm b. Miskin'den:
Ömer b. Abdullah bana şöyle dedi. Katâde Saîd b. el-Müseyyib'in yanına gelince uzun bir müddet ona mesele sormakta devam etti. Saîd buna hayret ederek, bütün sorduklarını ezberliyor musun? Dedi. Katâde:
"Evet, sana falanca meseleyi sordum şöyle cevap verdin, falanca meseleyi sordum şöyle cevap verdin." dedi. Bu mesele hakkında el-Hasen şöyle anlatır:
Katâde, Saîd'e birçok hadisleri tekrar okudu. Saîd o zaman:
"Allah'ın senin bir benzerini daha yarattığını sanmıyorum" dedi. Bukeyr b. Abdullah:
"O ondan daha hafız olan ve hadisi ondan daha iyi bir şekilde işittiği gibi edâ eden kimse görmedim" demiştir.
Ebû Hâtim'den:
Ahmed b. Hanbel'in Katâde'yi andığım, onun ilminden ve fıkhından, ihtilâf ve tefsir ilmine vukufundan bahsettiğini ve onu hıfz ve ilimle vasfettiğini işittim.
Katâde kadariyye ile itham olundu. Tavus ondan kaçardı. . Ibni Sa'd:
"O hadiste sika, emîn ve hüccettir" dedi.
Ibni Hibbân da onu Sikât'tan saydı. Ali b. el-Medînî'den:
Yahya b. Saîd'e dedim ki, Abdurrahman şöyle diyor:
Bir bid'ate davette öncülük eden herkesten kaç. O da:
"Katâde, İbni Ebî Dâvud, Ömer b. Zerr ve daha başkalarına ne dersin" dedi. Sonra Yahya şöyle dedi:
Biz eğer bu kısmı terkedersek birçok kimseleri terk etmemiz gerekir.
O, hicrî 117 senesinde 56 yaşında iken vefat etti.[191]

9- Süleyman b. Mihrân el-A'meş:

O, Süleyman b. Mihrân el-Kâhilî, Ebû Muhammed Kûfî'dir. Onun aslı Tabaristan'lıdır. Hicrî 61 senesinde bir rivayete göre Hz. Hüseyin'in vefatı gününde Kûfe'de doğmuştur.
O, Hz. Enes'ten, (halbuki A'meşin Enes'ten işittiği sabit değildir.) Zeyd b. Vehp, Ebû Vâil, Ebû Amr eş-Şeybânî, Hayseme b. Abdurrahman el-Cu'fî, Sa'd b. Ubeyde, Ebû Süfyan, Talha b. Nâfi', İbrahim en-Nahal ve daha pek çok kimselerden rivayet etmiştir.
Ondan, el-Hakem b. Uteybe, Ebû İshâk es-Sebîî,[192] Abdullah b. İdris, İbn'ül Mübarek, el-Fudeyl b. İyâd ve daha pek çok kimse rivayet etmişlerdir. İbn-ül-Medînî'den:
Onun 1300 hadisi vardır. el-IClî ve en-Neseî'den:
O sika ve ağır başlı idi. İbni Uyeyne'den:
el-A'meş dört haslette akranını geçti. O akranı arasında Kur'anı en iyi okuyan, en fazla hadis ezberleyen, ferâizi en iyi bilen idi. Ayrıca bir haşlat daha zikretti. Şu'be'den:
Hiç bir kimse beni hadisde el-A'meş kadar tatmin etmedi. el-Hâkim, İbni Maîn'den naklen şöyle anlattı:
Senedlerin en güzeli, el-A'meş, İbrahim, Alkarna, Abdullah silsilesidir. Birisi ona:
"el-A'meş ez-Zührî gibidir." dedi. O ise:
"el-A'meşi, ez-Zühri gibi olmaktan tenzîh ederim. Çünkü ez-Zührî mal ve mükâfat alır, Emevî oğulları için çalışırdı, el-A'meş ise, fakir, sabırlı, sultanlardan uzak takva sahibi ve Kur'an âlimi idi" diye cevap verdi.
İbn-ül-Medînî şöyle demiştir:
Ümmet-i Muhammed'e ilmi, altı kişi ezberleyip nakletti. Bunlar Mekke'de Amr b. Dinar, Medine'de ez-Zührî, İshâk es-Sebîî ve el-A'meş, Basra'da Katâde ve Yahya b. Kesîr'dir.
O 84 yaşında iken 145 hicrîde vefat etmiştir.[193]

10- Saîd b. Cübeyr:

O, Saîd b. Cübeyr b. Hişâm el-Esedî, el-Vâlibî, Arapların mevlâsı, Abu Abdullah, el-Kûfî'dir.
O, İbni Abbâs, İbn-üz-Zübeyr, İbni Ömer, İbni Ma'kıl, İbni Hatim, Ebû Mes'ud el-Ensârî, Ebû Saîd el-Hudrî, Dahhâk b. Kays el-Fihrî ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan iki oğlu Abdullah ve Abdulmelik, Ya'lâ b. Hakîm, Ya'lâ b. Müslim, Ebû İshâk es-Sebîît Ebû'z-Zübeyr el-Mekkî, Bükeyr b. Şihâb, Sabit b. Aclan, Ca'fer b. Ebû'l-Muğîre, el-Muğîre b. en-Nu'rnan ve başkaları rivayet etmişlerdir. Amr b. Meymûn babasından naklen şöyle der:
Saîd b. Cübeyr, yeryüzünde herkesin onun ilmine muhtaç olduğu bir zamanda vefat etti. Ebû Kâsim et-Tabarî'den:
O sika, imam ve müslümanların hüccetidir. İbni Hibbân Sikât'ta şöyle der:
O fakîh, âbîd, fâzıl, muttekî bir bir kimse idi. O, Küfe kadılığı sırasında Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd için yazardı. Yani onun yanında kâtip idi. Sonra Ebû Burde b. Ebî Musa el-Eş'arî için yazdı, yani kâtiplik etti. Daha sonra İbn-ül-Eş'asle birlikte, Kurrâ topluluğu arasında sefere çıktı. İbn-ül-Eş'as mağlûp olunca Saîd b. Cübeyr Mekke'ye kaçtı. Bir müddet sonra Hâlid b. Abdullah b. el-Kasrî onu yakaladı ve Haccac'a gönderdi. Haccac hicrî 95 senesinde onu öldürdü. O, öldüğü zaman 49 yaşında idi.
Küfe ehli İbni Abbâs'a gelip bir fetva sordukları zaman onlara, -Saîd b. Cübeyri kastederek-"İbni Ümmü-d-Dehmâ" sizin aranızda değilmi? Derdi.
İdam edilmek üzere başı kesilirken Lâ ilahe illallah Lâ İlahe İllallah dedi. Üçüncüyü tamamlayamadı.
Haccac bundan sonra başka kimselere musallat olamadı, öyle korkunç, bir hastalığa (mide kanserine) yakalandı ki, bir müddet sonra öldü. Yahya b. Saîd şöyle derdi:
Saîd b. Cübeyr'in mürselleri benim nazarımda Atâ ve Mücâhidin mürsellerinden daha üstündür. O, Mücâhid ve Tavustan daha âlim idi.[194]

11- İshak, Mevla Zaide:

Ona, Ömer'in babası İshâk b. Abdullah el-Medenî denir.
O, Ebû Hüreyre, Ebû Said, Sa'd b. Ebî Vakkas'tan rivayet etmiştir.
Ondan Oğlu Ömer, Ebû Salih es-Semmân, el-Alâ b. Abdurrahman, Yahya b. Ebî Kesir ve başkaları rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Reşdîn şöyle der:
Ahmed b. Ebî Sâlıh'a İshak b. Abdullah ile İshâk Mevlâ Zâide'yi sordum. İkisi de aynı şahıstır, dedi.
İbni Ebî Hâtim'den:
Ebû Hüreyre'den rivayet eden İshâk el-Medenî meçhuldür. Ebû Hâtim'den:

Onun hakkında Ebû Zür'a ile münakaşa ettim. Onu tanıyamadı. Ona dedim ki, İshâk Ebû Abdullah'ın, Malik'in rivayet silsilesinde gelen ve Ebû Hüreyre'den rivayet eden Ebû Abdullah olması mümkündür.
İbni Hibbân onu Sikat'ında zikreder.
İbni Mâin ve el-Iclî, onun sika olduğunu söylerler.[195]

12- İsmail b. İbrahim el-Hicazi:

O İsmail b. İbrahim b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebî Rebîa el-Mahzumî, el-Medenî'dir.
O, babasından, Muhammed b. Ka'b el-Kurtubî'den rivayet etmiştir.
Ondan es-Sevrî ve Fudayl b. en- Numeyrî, Vekî' ve daha başkalara rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvud:
"O Sikâ'dır" dedi. İbni Hibbân:
Onu Sifkât'ında Tâbiin'den ve Etbâ-üt-Tâbiîn'den olarak zikreder. Ebû Hatim:
İsmail b. İbrahim'in âlim olduğunu söyler.
O, Hicrî 169 senesinde vefat etmiştir.[196]

13- Yahya b. Ubeyd:

O, Yahya b. Ubeyd Ebû Ömer el-Behrâmî, el-Kûfîdir. O, İbni Abbâs'tan rivayet etmiştir.
Ondan Ebû İshâk es-Sebîî, el-A'meş, Zeyd b. Ebî Enîse, Muhammet b. Abdurrahman, Hacca b. Ertât ve başkaları rivayet etmiştir. İbni Maîn:
"O sika'dır" der. Ebû Zür'a:
"Leysebihi be'sun" der. Ebû Hatim:
"Saduk" demiştir. İbni Hibbân:
Onu sikat'ında zikreder.[197]

14- Yezîd b. Ümeyye:

O, Ebû Sinan ed-Düelî, el-Medenî'dir. Sinan isminin Rebîa olduğu da söylenir.
O, Hz. Ali, İbni Abbâs, Ebû Vâkid el-Leysî'den rivayet etmiştir.
Ondan Zeyd b. Eslem, Nâfi' ve ez-Zübrî, rivayet etmişlerdir. Ebû Zür'a:
"O sika'dır" der. İbni Hibbân Sikât'ında zikrederek şöyle der:
Hişâm b. İsmail onun Hz. Ali'ye sövmesini istedi, fakat o imtina etti. Buhârî de Tarih-i Kebîr'inde:
Onu sikât'tan sayar. İbni Abdul-Berr onu sahabe arasında zikreder.
Hicrî 80 ile 90 seneleri arasında vefat etmiştir. [198]

15- Haneş b. el-Mu'temir:

Ona İbni Rebîa el-Kinânî, Ebû'l-Mu'temir, el-Kûfî de denir.
O, Hz. Ali, Vâbida b. Ma'bed, Ebû Zerr, el-Kindî'den rivayet etmiştir.
Ondan Ebû İshâk es-Sebîî, el-Hakem b. Uteybe, Simâk b. Harb, İsmail b. Ebî Hâlid ve başkaları rivayet etmişlerdir. el-Iclî:
"O, sika bir Tâbiî'dir" der. Ebû Ahmed el-Hâkim:
"Leyse bil metîni indehum" der. Ukaylî ve başkaları:
Onu Zuafâ arasında zikrederler, İbni Hazm:
"Sâkıtun mutrahun" der. İbn-ül-Medînî:
"Kendisinin Hz. Ali'den, kendisinden de el-hakem b. Uteybe'nin rivayet ettiği söylenen Haneş b. Rebîa'yı tanımıyorum" demiştir. Onun hakkında Ebû Dâvud:
"O sikâ'dır" dedî. Buhârî:
"Yetekellemûne fî hadisihi" dedi. en-Neseî:
"Leyle bilkaviyyi" dedi. İbni Hibbân:
"La yuhteccü bihi" dedi.
İbn-ül-Medînî'ye göre, Haneş b. el-Mu'temir, Haneş b. Rabîa'dân ayrı bir kimsedir.
İbni Hibbân "Haneş b. el-Mu'temir, "Haneş b. Rabîa" diye bilinen; kimsedir. el-Mu'temir onun dedesi idi. O verdiği haberlerde çok vehmeden bir kimse idi. O, Hz. Ali'den, sika kimselerin rivayetlerine benzemeyen şeyler rivayet etmekte înfirad etti. Bu yüzden hadisîle ihticac edilmez oldu." demiştir.
İbni Mende ve Ebû Nuâym onu sahabeden sayarlar. Meşhur olan o tabiîdir. Bunun sebebi onun mürsel rivayetleri bulunmasıdır. [199]

16- ez-Zübeyr b. Hureyk:

O, İbni Hureyk el-Cezerî, İbni Kuşeyr'în mevlâsıdır. O, Ebû Ümâme ve Atâ b. Ebî Rebâh'den rivayet etmiştir. Ondan Muhammed b. Seleme el-Harrânî ve başkaları rivayet etmiştir.
İbni Hibbân onu Sikat'ında zikreder.
Ebû Dâvud teyemmüm babında ondan bir tek hadfe rivayet etmiştir.
İbn-üs-Seken "Bir hadis hariç ondan Ebû Dâvud'dan başkası rivayet etmemiştir." der.
Ebû Dâvud, es-Zübeyr'den naklettiği hadîs'in sonunda "leyse bilkavi" demiştir.
ed-Dârekutnî de onun hakkında "İnnehü leyse bil-Kaviyyi" demiştir.[200]

17- Ya'kûb b. Ebi Rebâh:

O, Kureyşin mevlâsıdır. Hicaz'lıdır.
O, babasından, Hâlid b. Abdullah b. Keysân, Safiyye binti Şeybe, Ebû'z-Zübeyr, ez-Zührî ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, kendisinden daha büyük olan Ebû Amr b. el-Alâ, Zem'a b. Salih, Ömer b. Zerr el-Hemdânî, Anbese b. Abdulvâhid el-Kureşî, Şu'be, İbn-ül-Mübarek, Abdürrazzak, Mekkî b. İbrahim ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Ebû Tâlib Ahmed'den naklen, onun hakkında "Münkerul-Hadis" demiştir.
Ebû Zür'a, en-Neseî, İbni Maîn onun hakkında "Zaîf" demişlerdir. Ebû Hatim "Leyse bil-metîni, yüktebü hadisuhu" demiştir. Ebû Ahmed'b. Salih şöyle der:
Onun sahîh hadisleri vardır. O, hadisi yazılan kimselerdendir. Ondan garîb hadisler de naklolunmuştur. Bilhassa ondan Ebû İsmail el-Müeddib, Zem'a ve Ebû Kurre rivayet ettikleri vakit, daha çok zayıf hadisler söylenmiştir.
İbni Hibbân onu Sikât'da zikreder.
Onun hakkında, "Zem'a'nın rivayeti hâriç hadisi muteberdir" denilmiştir.
O, hicrî 55 senesinde 83 yaşında iken vefat etmiştir.[201]

III- Etbâ-Ut-Tâbiîn

Tâbiîn'den sonra gelen tabakaya "Etbâ-ut-Tâbiîn" veya "Tebe-ut Tâbiîn" denir. Bu tabakanın ricalinde rivayet azalmağa, hadisler geniş bir şekilde yazılmağa başlanmıştır. Biz burada, bu tabakadan oldukları bilinen şu zevatları vermekle yetineceğiz.
1- Abdullah b. Abdulaziz b. Cüreyc,

2- Mâlik b. Enes,
3- Sufyan es-Sevrî,
4- Süfyan b. Uyeyne,
5- Muhammed b. İshâk b. Yesar,
6- el-İmam el-Leys,
7- Abdullah b. Lehîa,
8- Muhammed b. İdris eş-Şâfiî,
9- Hamza b. Abdullah,
10- Hamza b. Muhammed b. Hamza,
11- Muhammed b. Sâib d-Kelbî,
12- Muhammed b. Saîd el-Maslûb,
13- Ziyâd İbni Muhammed,
14- Mükâtil b. Süleyman,
15- Hamza b. Nüceyh,
16- Muhammed b. Ziyâd el-Yeşkerî,
17- Hamza b. Ebi Hamza el-Cezeri. [202]

1- Abdulmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc:

O, İbni Cüreyc el-Emevî, Ebû'l-Velîd ve Ebû Hâlid el-Mekki'dir. Aslı Türk'tür. (Rûmî)?
O, Rukayka kızı Hukeyme, babası Abdulaziz, Atâ b. Ebî Rebâh, İshâk b. Ebî Talha, az-Zührî, Atâ el-Horasânî, İkrime,[203] Musa b. Ukba, Ebû Bekr b. Ebî Müleyke, İsmail Muhammed b. Sa'd, Ca'fer es-Sâdık, el-Hasan b. Müslim, Süleyman el-ahvel, Abdullah b. Keysân ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan iki oğlu Abdulaziz ve Muhammed, el-Evzâî, el-Kays Yahya b. Saîd el-Ânsârî, [204]Hammâd b. Zeyd, Abdülvehhâb es-Sekafî, Musa b.Târık, Müslim b. Hâlid ez-Zencî, İbn-ül-Mübârek, Vekî', Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ve daha pek çok kimse rivayet etmişlerdir.
Talha b. Ömer el-Mekkî şöyle anlatır:
Atâ'ya, senden sonra kime sorarız, dedim. O da "Eğer yaşarsa bu gence" dedi. İşaret ettiği İbni Cüreyc idi.
Ali b. el-Medînî:
"Baktım kî isnâd altı kişi üzerinde dönüyor" dedikten ve onları saydıktan sonra şöyle nakletti: Onların ilmi bu ilimde (hadîsde) eserler veren kimselere intikal etti. Mekke'de Abdulmelik b. Cüreyc onlardandır.
Velîd b. Müslim'den:
el-Evzâî'ye ve daha başka kimselere, "İlmi kimin için tahsil ediyorsunuz?" diye sordum. İbni Cüreyc hâriç hepsi:
"kendim için" dedi. İbni Cüreyc:
"İnsanlar için tahsil ettim" dedi. Yahya b. Saîd'den:
Biz İbni Cüreyc'in kitaplarını, emin kitaplar diye adlandırırdık. Abdullah b. Ahmed'den:
Babama kitapları tasnif edenlerin ilki kimdir diye sordum:
İbni Cüreyc ve İbni Ebî Arûbe, dedi. Yahya b. Saîd'den:
İbni Cüreyc sadûk idi. O:
"Haddesenî" deyince: bunun mânası "işittim" demektir. Eğer O:
"Ahbarani" derse, bu da kıraat demektir. İbni Maîn:
"O sika'dır" demiştir. İbni Hibbân onu Sikât'ında, zikrettikten sonra şöyle der:
O, Hicaz'ın fakîhlerinden, okuyucularından ve her şeyi güzel yapan âlimlerinden idî. O, tedlîs de yapardı. el-Iclî'den:
O, Mekkeli bir sikadır. ed-Dârekutnî şöyle der:
İbni Cüreyc'in tedlîs'inden kaçınız, onun tedlîs'i çirkindir, çünkü o, ancak mecruh bir kimseden işittiği zaman tedlîs yapar.
O, hicrî seksen senesinde doğdu, 150 de öldü. Öldüğü zaman yaşı yetmiş idi.[205]

2- Malik b. Enes:

O, Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir b. Amr b. el-Haris b. Osman, el-Himyerî, Ebû Abdullah el-Medenî, el-Fakîh hicret evinin imamı, İslâm büyüklerinden biri idi. O hicrî 90 senesinde doğdu.
O, Amir b. Abdullah b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Nuaym b. Abdullah el-Mucemmir, Zeyd b. Eşlem, Nâfi' Mevlâ İbni Ömer, Humeyd et~Tavîl, Ebû Hâsim Seleme b. Dinar, Salih b- Keysân, ez-Zührî, Safvân b. Süleym, Ebu'z-Zinâd, İbnü'l-Münkedir, Abdullah b. Dinar, Yahya b. Saîd, Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık, Zeyd b. Rebâh ve daha pek çok kimseden rivayet etmiştir.
Ondan ez-Zührî, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Yezîd b. AbiuUab, İbn-ül-Hâdî ve diğer şeyhleri, el-Evzâî, es-Sevrî, Verkâ b. Ömer, Şu'be b. el-Haccâc, İbni Oüreyc, el-Leys b. Sa'd, İbni Uyeyne ve diğer akranı, Ebû İshâk el-Fezârî, Yahya b. Sa'd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, el-Hüseyin b. el-Velîd en-Nîsâbûrî, eş-Şafiî, İbn-ül-Mübarek, İbn Vebb, İbn-ül-Kâsım, el-Kâsım b. Yezîd, Yahya b. Eyyûb el-Mısri, Saîd b. Mansur ve başkaları rivayet etmiştir.
Harmele İmam-ı Şafiî'den şöyle nakleder:
Mâlik, Tabiînden sonra kulları yanında Allah'ın hüccetidir. Mus'ab, İmam-ı Mâlik'den şöyle nakleder:
70 kişi benim ehil olduğuma şehadet ettikten sonra ancak fetvalar verdim. Ma'n b. İsâ şöyle der:
Mâlik'i işittim şöyle diyordu: Ben sadece bir beşerim, hata da ederim, doğru da söylerim. Benim görüşlerime bakınız. Eğer onlar sünnete muvafıksa onları alınız. en-Neseî şöyle demiştir:
Benim nazarımda Tâbiîn'den sonra Mâlikten daha üstün, ondan daha kudretli, ondan daha sika, hadis yönünden ondan daha emîn, zaif kimselerden rivayeti ondan daha az bir kimse yoktur. Abdulkerim hâriç O, Metruk-ür-rivâye olan bir kimseden hadis rivayet etmemiştir. İbni Hibbân "Sikât" da şöyle der:
Mâlik, Medine'de fukaha arasından sağlam kimseleri seçen ilk kimsedir. O, hadisde sika olmayanlardan yüz çevirmiştir. O sadece sahîh olanları alır, ancak fakîh, dindar faziletli ve takva sahibi sika kimselerden rivayet ederdi. Şafiî de bu yolu tuttu. İbni Uyeyne'den:
Biz sadece Mâlik'in âsârını takip ederdik. Biz şeyhe bakardık, eğer Mâlik'den yazmışsa ne âlâ, yoksa onu terkederdik. Ebû Ca'fer et-Taberî'den:
İbni Mehdî'nin, "İmanı-ı Mâlik'den daha akıllı bir adam görmedim" dediğini işittim.el-Hülâsa'da, şöyle naklolunmuştur:
İbni Mehdî, "Aklı İmam-ı Mâlik'den daha kâmil, takvası ondan daha çok olan bir kimse görmedim" demiştir.
Muhammed b. Ishâk es-Sekâfî'den:
Buhârı'ye soruldu, O da:
"Mâlik, an Nâfi' an İbni Ömer" dedi. Bişr b. Ömer ez-Zehrânî'den:
Mâlik'den bir adamı sordum,
"O kimseyi kitaplarımda gördün mü?" dedi.
Hayır dedim. O zaman şöyle söyledi:
Eğer o sika olsaydı kitaplarımda mutlaka görürdün. Ali b. el-Medînî'den:
Yahya b. Sa'd'in: "Nafi'in kendisinden rivayet eden arkadaşları Byyûb, Abdullah ve Mâlik'dir." dediğini işittim.
Ebû Lelûa'dan:
Ebû'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman 136 senesinde bize geldi. Ona, "Medine'de kim fetva veriyor" dedik. "Orada işi olmayan bir genç var adı Mâlik'dir." dedi. Hüseyin b. Urve, Mâlik'den şöyle nakleder:
ez-Zührî bize geldi ve kırk kadar hadis söyledi. Rabîa ona:
"Burada dün senin söylediklerini ezbere okuyacak bir kimse var" dedi. O da:
"Kimdir o?" dedi.

Mâlik'i kastederek, "İbni Ebî Âmir", dedi. Ez-Zührî:
"Gelsin bakalım okusun." dedi. Ben onun rivayet ettiği hadislerden kırk tanesini okudum. Dinledikten sonra, "Benden başka bu hadisleri ezberlemiş olan bir kimsenin kalmadığını sanmıştım" dedi.
İmam-ı Mâlik'in menâkıbı söylemekle bitmez. O, hicrî 119 yılında 89 yaşında olduğu halde vefat etti. Bekî, kabristanlığına gömüldü.[206]

3- Süfyan es-Sevrî:

O, Süfyan b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî, Ebû Abdullah el-Kûfî'dir. O, 97 senesinde doğmuştur.
O, babasından, Ebû İshâk eş-Şeybânî'den, Abdullah b. Umeyr, Abdurrahman b. Abis b. Rebîa, İsmail b. Ebî Hâlid, Târık b. Abdurrahman, Cami' b. Ebî Râşid el-A'meş, Hammâd b. Ebî Süleyman, Salih b. Salih ve Küfe halkından pek çok kimseden rivayet etmiştir.
Ziyâd b. Ilâka, Âsım el-Ahvel, Humeyd et-Tavîl, İbrahim İbni Meysere, Süleyman et-Teymî ve daha pek çok Basra'lıdan, Zeyd b. Eşlem, Abdullah b. Dinar, Amr b. Dinar, Ebû'z-Zinâddan ve Hicaz ehlinden de birçok kimselerden ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, şeyhleri Ca'fer b. Birkân, Hasîf b. Abdurrahman, İbni İshâk, akranı Şu'be, Zaide, el-Evzâî, Mâlik, Zübeyr b. Muaviye, Mis'ar b. Kidâm ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Ondan en son rivayet eden, "Sikât" tan Ali b. el-Ca'd'dır. el-Hatîb şöyle der:
O, müslümanların imamlarından bir imam, âlimlerinden bir âlimdir. O, itkan, hıfz, marifet, zabt, verâ ve zühd vasıflarını hâiz, tezkiyeden müstağni, ekseriyet tarafından imamlığı kabul edilmiş bir kimse idi. İbni Sa'd'dan:
O sika ve emîn idi. O, âbid ve ağır başlı idi. en-Neseî'den:
O, kendine sika denilmeğe en lâyık kimsedir. O, Allah Teâlâ'nın müttekîlere imam kıldığı kimselerden olmasını umduğumuz İmamlardan biridir.
İbni Hibbân'dan:
O, fıkıh verâ' ve itkân yönlerinden insanların efendilerindendir. İbnü'l-Medînî'den:
Yahya b. Saîd'e, "Süfyan ile Mâlik'in sözlerinden hangisi sana daha hoş gelmektedir?" dedim.
Süfyan dedi ve ilâve etti: "Süfyan'ın birçok hususta Mâlik'den üstün olduğunda şüphe yoktur."
Ebû İshâk el-Fezârî'den:
Eğer ben bu ümmete birini seçmek hususunda muhayyer bırakılmış olsaydım, ancak Süfyan'ı seçerdim.
Şu'be, İbni Uyeyne, Ebû Âsim, İbni Main ve daha pek çok âlim "Süfyan hadiste Emir-ül-Mii'minindir" demişlerdir.
İbn-ül-Mübarek "1100 şeyhden hadis yazdım. Bunlar arasında Süfyan'dan daha üstün birisinden hadis yazmadım" dedi. Bir adam ona:
"Ey Ebu Abdullah, Sâid b. Cübeyr ve başkasının, böyle söylediğini gördün mü?" dedi. O da:
"Bunu ben söylüyorum, ben Süfyan'dan daha üstününü görmedim" dedi.
Yahya b. Maîn, zamanında, fıkıh, hadis, zühd ve daha pek çok hususlarda hiç kimseyi Süfyân'a takdim etmezdi. Bununla beraber İbni Maîn, "Onun mürselleri rüzgâr gibidir." derdi.
Ebû Dâvud da aynı şeyleri söyler,
O, hicrî 181 yılında 64 yaşında olduğu halde vefat etmiştir.[207]

4- Süfyan b, Uyeyne:

O, İbni Uyeyne b. Ebî İmrân, Meymûn el-Hilâlî, Ebû Muhammed el-Kûfi'dir. Hicrî 170 senesinde doğdu ve Mekke'de yaşadı. Onun babası Uyeyne'nin Mekke'li olduğu da söylenir.
O, Abdulmelik b. Umeyr, Ebû İshâk es-Sebîî, Ziyâd b. Ilâka, el-Esved b. Kays, Ukbe'nin oğulları İbrahim, Musa ve Muhammed, İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha, İsmail b. Ebî Hâlid, Ca'fer es-Sâdık, Humeyd el-Tevîl, Humeyd b. Kaya, el-A'rac, Süleyman et-Teymî, Süleyman el-Ahvel, Salih b. Keysân, Abdullah b. Dînâr, Âsim b. Behdele, es-Zührî, el-Ala b. Abdurrahman ve daha pek çok kimseden rivayet etmiştir.
Ondan, şeyhleri, el-A'meş, İbni Cüreyc, Şu'be, es-Sevrî, Mis'ar, kendisinden evvel ölen akranından Ebû İshak el-Fezârî, Hammâd b. Zeyd el-Hasen b. Hayy, Hemmâm, Ebû'l-Ahvas, İbn-ül-Mübarek, Kays b. er-Rabi', Ebû Muâviye, Veki', Mu'temir b. Süleyman, Yahya b. Ebî Zâide bunlardan başka Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, Abdullah b. Vehb, Yahya el-Kattan, İbni Mehdi, Ebû Üsâme, Revh b. Ubâde, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî, Ebû Ğassan en-Nehdı, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main, Ali b. el-Medînî, İshâk b. Rahûye, Âmr b. Ali el- Fellâs, ez-Zübeyr b. Bekkâr, Muhammed b. İsâ b. Hibbân ve daha pek çak kimse rivayet etmişlerdir.
el-Iclî'den:
O, hadiste sabitkadem ve sika bir Küfe'lidir. O, güzel konuşan bir kimse idi. O hadisçilerin hükemâsı addolunurdu. İmam-ı Şafiî'den:
Mâlik ve Süfyan olmasaydı, Hicaz'ın ilmi zayi1 olmuştu. Bişr b. el-Mufaddal şöyle derdi:
Yeryüzünde İbni Uyeyne'ye benzeyen bir kimse kalmadı. İmam-ı Şafiî şöyle der:
İbni Uyeyne'deki kuvvetli ve sağlam ilmi hiç bir kimsede görmedim. Fetva vermek hususunda ondan daha ehliyetli bir kimse de bilmiyorum.
Ebû Hatim'den:
Mâlik, Şu'be, es-Sevrî ve İbni Uyeyne müslümanların hüccetidir. İbni Hibbân "Sikât'ında:
"O mutkın hafızlardan, vera' sahibi dindar kimselerdendir" der.
O, 163 senesinde Kûfe'den Mekke'ye göçtü, hayatının sonuna kadar orada yaşadı.
O, hicrî 198 senesinin bir recebi olan cumartesi günü 91 yaşında iken vefat etmiştir.[208]

5- Abdullah b. Lehîa:

O, Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadremî, el-Gâfîkî, Ebû Abdurrahman el-Mısrî, Mısır'ın kadısı ve âlimidir.
O, Ata b. Ebî Rebâh, Atâ b. Dinar, el-A'rac, İbn-ül-Münkedir'den rivâyet etmiştir.
Ondan akranı Şu'be, Ömer b. Hares, el-Evzâî ve el-Leys b. Sa'd, İbni Vehb, İbn-ül-Mübarek ve başkaları rivayet etmişlerdir. Ahmed şöyle nakleder:
Onun kitapları yandı. Halbuki onun kitapları sahîh idi. Eskiden ondan yazmış olanların semâı sahihtir.
Yahya b. Maîn Onun hakkında:
"Leyse bil-Kaviyyi" der, Müslim:
Ve-kî, Yahya el-Kattân ve İbn Mehdî'nin onu terkettiklerini söyledi. Buhârî ve Neseî ismini tasrih etmeden ondan rivayet etmişlerdir. Revh b. Salâh, İbni Lehîa'nın 72 tabiî ile görüştüğünü söyler.
Buhârî Humeydî'den naklen:
"Yahya b. Saîd ona değer vermezdi" demiştir. Ahmed b. Hanbel şöyle nakleder:
İbni Lehîa'nın hadisi huccet değildir. Onun hadislerinden pek çoğunu ben itibar için yazarım. Çünkü hadislerin bir kısmı diğerlerini takviye eder.
Yahya b. Bukeyre göre Abdullah b. Lehîa 174 hicrî yılında vefat etmiştir.[209]

6- Muhammed b. İshak b. Yesar:

O, Muhammed b. İshâk b, Yesâr el-Muttalibî, mevlâ Kays b. Mahrama Ebû Abdullah el-Medenî'dir. O, Irak'ta yerleşmiş bulunan bayrak imamlardan biridir. Bilhassa Meğâzî ve Siyerde şöhreti âfakı tutmuştur. O, sahabeden Hz. Enes'i, tâbiin'den İbn-ül-Müseyyib ile Ebû Seleme b. Abdurrahman'ı gördü.
O, babasından, amcaları Abdurrahman ve Musa'dan, Ata b. Ebî Rebâh, İkrime b. Hâlid el-Mahzûmî, ez-Zührî ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, kendi şeyhlerinden Yahya el-Ensârî, İbni Avn, Şu'be ve başkaları rivayet etmişlerdir. ez-Zührî'den:
Orada İbni İshâk bulunduğu müddetçe Medine'de hdk ilim vardı.
Ahmed onun için "Hasen-ul-Hadis" demiştir. Buhârî şöyle nakleder:
Ali b. Abdullah'ın İbni İshâk ile ihticâc ettiğini gördüm. Fakat Mâlik'den

"Onun deccallardan biri olduğunu bildiren nakiller vardır." Ya'kûb şöyle der:
İbn-ül-Medînî'ye, senin yanında İbni İshak'ın hadisi nasıldır, diye sordum. O da:
"Sahîh" dedi. Ben de:
"Mâlik'in onun hakkında sözüne ne dersin" dedim.
Mâlik onunla beraber bulunmadı ve onu tanımadı" dedi. Ya'kûb b. Şeybe şöyle der:
İbni Numeyr'i şöyle derken işittim: İbni İshâk işittiği mâruf kimselerden rivayet ettiği takdirde, "Hasen-ül-hadîs ve Sadûk" dur. Fakat o, bazan meçhul kimselerden bâtıl hadisler rivayet eder. Ali şöyle der:
İbni İshâk'ın sadece iki münker hadisini buldum, İbni Sa'd ve el-Iclî, onu sika'dan sayarlar.
Ebû Ya'lâ el-Halîlî, "Muhammed b. İshâk büyük bir âlimdir." demiştir. İbni Hacer Tehzîb'inde şöyle nakleder:
İbni İshâk, İbn-ül-Mübarek'den soruldu. Biz üç defa onun doğru olduğuna şahit olduk, dedi. İbni Hibbân da şöyle dedi:
Medine'de ne ilimde ne de ilmi cem etmede İbni İshâk'a yaklaşan ve ona rekabet eden birisi vardır. O, haberleri en güzel şekilde onlatan bir kimsedir.
O, 151 senesinde Bağdad'da vefat etmiştir.[210]

7- el-İmam el-Leys:

O, el-Leys b. Sa'd b. Abdurrahman el-Fehmî, mevlâ Kureyş, el-İmam el-Celîl, Mısır'ın âlimi, fakîhi ve reîsi idi. O, 94 hicrî yılında doğdu.
O, Nâfi', Yahya b. Saîd el-Ensârî, Ebû Saîd el-Makburî, Atâ b. Ebî Rebâh, Katâde, ez-Zührî, Safvan b. Süleym'den ve kendinden küçük olanlardan da rivayet etmiştir.
Ondan, şeyhleri Muhammed b. Aclan ve Hişâm b. Sa'd, akranı İbni Lehîa ve Hüşeym b. Beşîr, İbni Mübarek, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî ve daha pek çok kimse rivayet etmişlerdir.
İbni Bukeyr, "O, Mâlik'den daha fakîhtir" der. İbni Hibbân "sikât" da şöyle der:
O, fıkıh, vera', ilim, fazilet ve cömertlik [211] yönlerinden zamanının efendilerinden idi. Ebû Dâvud'dan: Ahmed'in şöyle dediğini işittim: Mısır ehlinde hadis bakımından Leys'den daha sahîh olanı yok. Sadece Amr b. el-Hâris ona yaklaşır. İbni Ebî Meryem'den:
İnsanlar arasında Leys'den daha üstününü görmedim. Allah'a kendisi ile yaklaşılan bütün hasletler Leys'de mevcuttur. Ebû Ya'lâ el-Halîlî:
"O, itirazsız vaktinin imamı idi." der. O, 15 Şâban 175 hicrî tarihinde cuma günü vefat etmiştir.[212]

8- Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî:

O, Muhammed b. İdris b. el-Abbâs b. Osman b. eş-Şâfiî, b. es-Sâib, İbni Ubeyd b. Abdi Yesîd b. Hâşim. el-Kureşî, Ebû Abdullah es-Sâfil, el-Mekkî'dir. Mısır'da yerleşmiş, muazzam ilmi ile tanınan bir imamdır. Hicri 150 yılında Mekke'de doğdu.
O, Mâlik, ibrahim b. Sa'd, İbni Uyeyne, Ömer b. Muhammed b. Ali b. Şafiî; ve diğerlerinden rivayet etmiştir.
Ondan Ebû Bekr el-Humeydî, Ahmed b. Hanbel, eî-Buveytî, [213]Ebu Sevr, er-Rabî' b. Süleyman ve başkaları rivayet etmişlerdir.
İmam-ı Şafiî yedi yaşında Kur'an'ı ezberlemiş hafız olmuş, on yaşında iken de el-Muvatta'ı ezberlemiştir.
O gençliğinde Kureyş'in en güzel atıcılarından idi. İlk zamanlarda şiir, dil ve eyyâm-ı Arap konularında temayüz etti, sonra fıkıh ve hadis'e eğildi. O devirde Mekke'nin meşhur okuyucusu ismail b. Kostantîn'den tecvîd okudu.
er-Rabî'den:
eş-Şâfiî ramazan namazlarında Kur'an'ı 60 defa hatmederdi. Bahr b.Nasr'dan:
Biz ağlamak istediğimiz zaman birbirimize, "Kalkınız, Kur'an okuyan şu Muttalibî gence gidelim" derdik. Biz ona gelince Kur'an okumaya başlardı. İnsanlar onun etrafına dizilir, sesinin güzelliğinden dolayı dinleyenlerin ağlamaları ile takdir nidaları yükselirdi. İbn-ül-Mehdî:
"eş-Şâfiî anlayışlı bir genç idi" der. Ahmed' b. Hanbel:
"Seher vakti altı kişi için dua ederim. Onlardan birisi eş-Şâfiî'dir. İnsanlar için eş-Şâfiî âlem için güneş, halk için afiyet gibidir" demiştir. Ebû Zür'a er-Râzî'den:
eş-Şâfiî'nin hata ettiği hiç bir hadis yoktur. Yahya b. Saîd el-Kattân'dan: eş-Şâfiî'den daha akıllı ve ondan daha anlayışlı bir kimse görmedim.
el-Esmaî'den:
Bedevilere ait şiirleri Kureyş'den Muhammed b. İdris adlı bir gençten tashih ettim. Abdülmelik, b. Hişâm'dan:
eş-Şâfiî kendisinden ilim alınan bir dil âlimidir. Onun konuşmaları dil için ölçüdür. Onun sözlerini yazınız.
İshâk b. Abdurrahman; ben, Hüseyin b. Ali el-Kerâbîsî'yi işittim, o da eş-Şâfiî'yi işittim, dedi. Eş-Şâfiî şöyle diyordu:
Muhammed b. el-Hasan'dan adede sığmayacak kadar şey işittim. O arkadaşlarına şöyle diyordu: Eğer eş-Şâfiî size iştirak eder, size tâbi' olursa ondan başka size külfet olacak bir hicazlı yoktur.
el-Abirî, el-Hasan b. Ali b. Mervan yolu ile, o da er-Rabi' b. Süleyman'dan naklen, o da eş-Şâfiî'nin kendisine söylediğini bildirerek dedi. eş-Şâfiî'yi işittim, dedi. eş-Şâfiî şöyle diyordu:
Muhammed b. el-Hasan'na istediğim kitabı vermedi. Bunun üzerine ona şöyle yazdım:
Sonra eş-Şâfiî dedi ki:
Muhammed kitabı koltuğuna alarak geldi ve benden özür diledi.
Ma'mer b. Şebîb'ten: el-Me'mun'un, "Muhammed b. Idris'i her hususta imtihan ettim, onu tam mânası ile kâmil buldum" dediğini işittim.
Zekeriyya es-Sâcî, Muhammed b. İshâk es-Sagânî yolundan rivayet etti; İbni İshâk dedi ki;
Yahya b. Eksem'e eş-Şâfiî'yi sordum, şöyle dedi:
eş-Şâfiî ile Muhammed arasında yapılan münazaralarda çok defa Muhammed b. el-Hasan'ın yanında bulunduk. eş-Şâfiî, akıl, anlayış ve zillinde Kureşî idi. O, aklı, anlayışı ve beyni berrak, isabeti sür'atli bir kimse idi. Eğer o hadiste derinleşmiş olsaydı Ümmet-i Muhammed hadis sahasında ondan başkası ile meşgul olmazdı.
Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem şöyle nakleder:
İmam-ı Şafiî'yi gözünle görmüş olsaydın onu, seni yiyecek bir arslan zannederdin.
el-Beyhakî Dâvud b. Ali el-Isfihânî'den naklen şöyle yazar:
Başkaları için müyesser olmayan üstünlük vesileleri İmam-ı Şafiî için toplandı. Meselâ, neseb ve mevkiinin şerefi, Resûlullah'ın aşiretinden olması, dîninin sağlam, itikadının kötü arzu ve bid'atlardan salim bulunması, kendisindeki ruh cömertliği, hadis'in sağlamını ve çürüğünü bilmesi, ayrıca hadislerin nâsih ve mensuhuna vukufu bulunması, Allah'ın kitabı Kur'anı ve peygamberle ilgili haberleri ezberlemesi, peygamberin ve halifelerinin siyerlerini tam olarak bilmesi, kendisine muhalif olanların kötü niyetlerini samanında keşfetmesi, ilmî konularda birçok kitaplar yazması, Zûhd ile sünneti tatbikte ve ilim tahsilinde Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbeli Süleyman b. Dâvud el-Hâşimî el-Humeydî, el-Kerâbîsî, Ebû Sevr, ez-Zağferânî, el-Buveytî, Ebû'l-Velîd b. Ebî Cârûd, Harmele, er-Rabi', el-Haris b. Süreyc, el-Kâim Bimezhebihi Ebû îbrahim el-Müzenî gibi arkadaşlara sahip olması onu yükseltmiştir. Çünkü bunlar ulemâ ve fukahâdan pek çoğuna nasib ve müyesser olmayan imkânlardandır.
el-Âbirî, er-Rabi' yolundan naklen şöyle dedi:
eş-Şâfiî Mısır'a gelip meclisinde oturduğu zaman, Abdullah b. Abdulhakem ve benzeri gibi halka sahibi reisler onunla beraber otururlardı. eş-Şâfiî, güzel yüzlü ve iyi huylu bir kimse idi. O, fakîhler, asiller ve mevki sahibi kimseler tarafından sevilirdi. Onun sabah namazından sonra teşkil ettiği halkaya ehli Kur'an gelir, müşküllerini sorarlardı. Güneş doğduktan sonra onlar gider hadisçiler gelirler, hadislerin mânalarını ve tefsirlerini sorarlardı. Kuşluk vakti olunca onlar giderler, herkes için umumî olan münazara ve müzakere halkası teşkil olunurdu. Öğleye doğru herkes dağılır, Arapça, aruz, şiir ve nahiv âlimleri gelirler, onlar da öğleye kadar devam ederlerdi. Bundan sonra eş-Şâfiî evine giderdi.
Ebû Nuaym bir senedle Şafiî'den şöyle nakleder:
"Münazara yaptığım her kimse için dâima muvaffak olmasını, sağlam konuşmasını, yardım görmesini, Allah'ın hıfz ve rivayetine mazhar olmasını candan dilerdim..." Abdullah el-Mahzûmî:
"eş-Şâfiî Allah'ın âyetlerinden bir âyet idi" dedi. Fıkıh ilmi Medîne'de Mâlik b. Enes'e intikâl etti. eş-Şâfiî oraya gitti ondan aldı. Irak'da fıkıh Ebû Hanîfe'den sonra Muhammed b. Hasen'e geçti, eş-Şâfiî oraya gitti. Ondan aldı. Ehli rey'in ilmi ve ehli hadis'in ilmi onda toplandı, O, bunların hepsinde tasarruf etti. Böylece Usûlü tesis etti, kaideleri kurdu, muvafık muhalif herkes onun ilmini teslim etti.
İmam Şafiî'nin eserleri şunlardır:

1- er-Risâle'1-Kadîme
2- İhtilâf-ul-Hadis
3- İBtâl-ul-İstihsân
4- Beyan-ul-Farz
5- er-Risâle'l-Cedîde
6- İcmâ'ul-Muallim
7- Ahkâm-ul-Kur'an
8- Sîğat-ül-Emr ve'n-Nehy
9- İhtilâf-ı Mâlik ve'ş-Şâfiî
10- İhtilâf-ul-İrakıyyîn
11- İhtilâfühü maa Muhammed b. el-Hasen
12- Fazail-ül-Kureyş
13- Kitab-ul-Ümm
14- Kitab-üs-Sünen
İshâk b. Rahûye'ye: "İmam-ı Şafiî, ömrü az olduğu halde bu kadar kitabı nasıl yeni olarak yazdı? (vazetti)" diye soruldu:
"Allah, ömrünün, azlığına mukabil ona cami' bir akıl ihsan etti" dedi. El-Câhiz:
"eş-Şâfiî'nin kitaplarına baktım, onlar dizilmiş inciler idi. Te'lif bakımından; onlardan daha güzelini görmedim" dedi.
O, hicrî 204 senesinde 54 yaşında iken Mısır'da vefat etti. Şimdi onun türbesinin yanında Şafiî Mescidi adı ile mâruf, büyük bir cami' vardır. Kabri Mısır halkı için ziyaretgâh olmuştur.[214]

9- Hamza b. Abdullah:

Hamza b. Abdullah adında bundan başka dört şahıs daha vardır.[215] Bunların hepsi Etbau-t-Tâbiin'dendir. Ancak, Hamza b. Abdullah'ın babası Abdullah b. Ömer büyük bir sahâbîdir.
Hamza b. Abdullah babasından ve Sa'd'dan rivayet etmiştir.
Ondan Abdullah b. Habîb b. Ebî Sabit, Şerik b. Abdullah en-Nehaî rivayet etmişlerdir. Ebu Hatim onun meçhul olduğunu söyler.[216]

10- Hamza b. Muhammed:

O, Hamza b. Muhammed b. Hamza b. Amr el-Eslemî, el-Medenî'dir.
O, babasından ve Abdullah b. Dinar'dan rivayet etmiştir. Ondan Hâtim b. İsmâîl rivayet etmiştir. Muhammed b, Abdulmecîd b. Sehl b. Abdurrahman b. Avf da ondan bir hadis rivayet etmiştir ki, Ebû Dâvud bunu "seferde oruç" bölümünde zikreder.
Tirmizî onun hadisleri hakkında "Hasen" demiştir. et-Taberânî o hadisi "el-Evsat"da yazdı ve Onu, sadece Muhammed b. Hamza'nın Hamza b. Muhammed'den rivayet ettiğini kaydetti. İbni Hazm onun zaîf olduğunu söyledi.
İbn-ül-Kattân önün hakkında, "meçhuldür", dedi. İbni Hacer et-Tehzibinde:
Onun hakkında eskilerin bir şey söylediğini görmedim, dedi.[217]

11- Muhammed b. es-Sâîb el-Kelbî:

O, Muhammed b. es-Sâîb b. Bişr b. Amr b. Abdulharîs el-Kûfî, müfessir ve nesebcidir.
O, iki kardeşi Süfyan ve Seleme, Âmir, eş-Şa'bî ve başkalarından rivâyet etmiştir.
Ondan oğlu Hişam, Süfyanân, Hammâd b. Seleme, İbn-ül-Mübarek, İbni Cüreyc, İbni İshâk, Muhammed b. Mervân es-Süddî es-Sağîr, Hişâm, Ebû Avâne ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Mu'temir b. Süleyman babasından naklen şöyle der:
Küfede iki yalancı vardır. Onlardan birisi el-Kelbîdir. Yahya b. Mam'den:
"Leyse bi şey'in". Yahya b. Ya'lâ eî-Muharibî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Zâide'ye üç kimseden rivayet etme denildi: Onlar, İbni Ebî Leylâ, Câbir d-Cu'fî ve el-Kelbî'dir. İbni Ebî Leylâ'yı hatırlamıyorum. Câbir'e gelince O öldükten sonra tekrar dünyaya dönmeğe inanan bir yalancı idi. Kelbî'ye gelince, baZan ona giderdim, bir defasında onun şöyle dediğini işittim:
Bir hastalığa tutuldum, ezberlediklerimin hepsini unuttum. Âl-i Mubammed'e geldim, ağzıma tükürdüler, unuttuklarımı tekrar ezberledim, sonra onları terkettim. Ebû Avâne'den:
Konuşulması küfrü gerektiren şeyleri Kelbi'nin konuştuğunu işittim. Bunu ondan sordum inkâr etti.
Ebû Hâtim'den:
Kalk Kelbî'nin hadisini terk hususunda ittifak etti. O "zâhib-ül-hadîs" dir. en-Neseî:
"Leyse bi sika, hadisi yazılmaz" demiştir. Ondan bazı sika kimseler rivayette bulundular ve tefsirde hoşlarına gitti. Hadiste ise onun pek çok münker hadisleri vardır,
O, hicrî 145 senesinde Kûfe'do vefat etmiştir.[218]

12- Muhammed b. Saîd el-Maslûb:

O, Muhammed b. Saîd b. Hassan b. Kays el-Esedî, el-Maslûbdur. Ona, Muhammed b. Saîd b. Abdülaziz, İbni Ebî Utbe, İbn Ebî Kays, İbni Ebî Hassan, İbn-it-Tabarî, Ebû Abdurrahman, Ebû Abdullah, Ebu Kays eş-Şâmî, ed-Dımeşkî, el-Ezdî gibi pek çok isim ve lâkablar izafe edilmiştir. Bunlar, işiteni şaşırtmak için yapılmıştır. Hatta onun yüz kadar adı ve lâkabı olduğu söylenir.
O, Nâfi' mevlâ İbni Ömer, ez-Zührî, Mekhûl ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, es-Sevrî, Saîd b. Ebî Hilâl, Mervân b. Muâviye, Yahya b. Saîd el-Emevî, Abdurrahnıan b. Muhammed el-Muhâribî ve başkaları rivâyet etmişlerdir.
Abdullah b. Ahmed babasından naklen şöyle der:
Ebû Ca'fer el-Man-ssur onu zındıklıktan dolayı öldürdü, onun hadisleri mevzû'dur. Yahya b. Maîn:
"Onun hadisi münkerdir" der. Buhârî:
"Onun hadisini terkettiler" dedi. en-Neseî'den:
Hadis vazetmekle ma'ruf yalancılar 4 tanedir. Medîne'de İbrahim b. Yahya, Bağdat'da el-Vâkıdî, Horasan'da Mukâtil, Şam'da Muhammed b. Saîd'dir. Ahmed b. Salih el-Mısrî'den:
O, boynu vurulmuş bir zındıktır. O, avam arasında 4000 hadis uydurmuştur, İbni Hibban'dan:
O, hadis uydururdu. Onu zikretmek caiz olmaz, ancak tenkid için zikredilir.[219]

13- Zîyâd b. Muhammed el-Ensari:

O, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve Abdullah b. Enes b. Mâlik'den rivâyet etmiştir.
Ondan el-Leys, îfani Lehîa rivayet etmişlerdir.
el-Buhârî, en-Neseî ve Ebû Hâtîm, onun "münker-ul-hadis" olduğumu söylemişlerdir. İbni Hibbân'dan:
O, Münker-ül-hadistir. O, zaafiyle meşhur olanlardan pek çok münker hadis rivayet etmiştir.[220]

14- Mukâtil b. Süleyman:

O, Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr el-Ezdî, el-Horasânî, Ebû'l-Hasan el-Belhî, müfessirdir.

O, Nâfi' mevlâ İbni Ömer, Ebû İshâk es-Sebîî, ez-Zührî, ed-Dahhâk, Mücâhid, İbni Sîrîn, Ata b. Ebî Rebâh ve daha pek çok kimselerden rivayet etmiştir.
Ondan, Bakiyye b. el-Velîd, Sa'd b. es-Salt, Hammâd b. Kîrât, Yahya b. Şibl, Ali b. el-Ca'd ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Bakiyye dedi ki;
Şu'be'nin Mukâtil'den bir şeyler sorduğunu çok işittim. Şu'be'nin Mukâtil'i, hayırdan başka bir şeyle yâd ettiğini duymadım.
İmam-ı Şafiî'den çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir: insanlar tefsirde Mukâtil'in iyâlidir. İbn-ül-Mubarek'ten: Eğer isnadı olsaydı onun tefsirinde ne muazzam ilim var. Ali b. Haşrem Vâkî'den naklen şöyle anlatır:
Mukâtifi işittim, eğer o rivayette ehil olsaydı ondan rivayet ederdik. Ahmed b. Yesâr el-Mervezî de şöyle der:
O Belh ehlinden idi. Merve geçti sonra Irak'a vardı ve orada öldü. O, müttehemdir. Metruk-ul-hadis ve mahcur-ul-Kavldir. O, Sıfatullah hakkında söylenmesi helâl olmayan şeyleri söylerdi.
Bazı kimselerin rivayet ettiklerine göre, Hârice, insanlara hadis rivayet ettiği bir anda Mukâtile uğrar. O sırada Mukâtil:
"Kelbî bana söyledi" der. Hârîce hemen Kelbî'yi alır gelir. Kelbî, Mukatil'e.
Ey Ebû Hasen ben Ebû-n-Nadr'ım, böyle bir hadis rivayet etmedim der. Bu sefer Mukâtil:
"Sus ey Ebû-n-Nadr, bizim hadisi süslememiz ancak rical iledir." diye cevap verir.
Buhârî, İbni Uyeyne'den naklen şöyle dedi:
Mukâtil'in "Eğer 150 senesinde deccal çıkmazsa biliniz ki ben yalancıyım" dediğini işittim.
İbrahim b. Ya'kub'dan:
O cesur bir yalancı idi. ed-Dârekutnî'den:
O yalan söyler. O, terkedilmiş kimselerdendir. el-Halîli:
"Mukâtirin ehli tefsir yanında yeri büyüktür ve hakikaten o geniş bilgili bir kimse idi. Lâkin hafızlar onu rivayette zayıf addettiler." demiştir.
O, hicrî 150 senesinde vefat etmiştir.[221]

15- Hamza b. Nuceyh (Necîh):

O, Ebû Amâre (veya Ebu Ammar) el-Basrî'dir.
Hasan-ı Basrî ve Mesleme'den veya Seleme b. Ebî Habîb'den rivayet etmiştir.
Ondan Bişr b. Mansur, Ca'fer b. Süleyman ed-Dab'î, Musa b. İsmâil rivayet etmişlerdir.
İbni Ebî Hatim babasından naklen, onun zayıf olduğunu söyler.
el-Âcurrî, Ebû Dâvud'dan naklen "sika" olduğunu söyler.
el-Ezdî; "O zaiftir" der.
İbni Hibbân onu Sikât'da, zikrederek "O kaderiyyeden idi" der.
el-Iclî "O zaiftir" der.
Ebû Ahmed el-Hâkim: "O mu'tezilî idi" demiştir.[222]

16- Muhammed b. Ziyâd d-Yeşkerî:

O, Muhammed b. Ziyâd el-Yeşkerî, et-Tahhân, el- Kûfî el-Cenedî, el-A'ver, el-Fe'f'-e', el-maruf bil-Meymunî'dir.
O, Meyimin b. Mihrân, İbni Adan ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, Şeybân b. Ferruh, Ukbe b. Mükrime el-Kûfi rivayet etmişlerdir.
Abdullah b. Ahmed, babasına Muhammed b. Zîyâd'ı sormuş:
"O, şaşı hadis uyduran çirkin bir yalancıdır." demiştir. Ebû Zür'a:
"O yalan söylerdi." demiştir. el-Buhârî:
"Metrûk-ul-hadîs", et-Tirmizî:
"Zaîfun fil-hadisi cidden." en-Neseî:
"Metrûk-ul-Hadis" demişlerdir. İbni Hıbbân'dan:
Sika kimselerden hadis uydururdu. Kitapta zikri caiz değildir. Ancak tenkid için zikredilir. ed-Dârekutnî:
"O yalancıdır" dedi.[223]

17- Hamza b. Ebî Hamza:

O, İbni Ebî Hamza Meymûn el-Cu'fî, el-Cezerî, en-Nasîbî'dir.
O, Amr b. Dinar, Ebû'z-Zübeyr, Mekhûl ve başkalarından rivayet etmiştir.
Ondan, Hamza ez-Zeyyâd, Yahya b. Eyyûb el-Mısrî, Muhammed b. el-Fadl b. Atıyye ve başkaları rivayet etmişlerdir.
İbni Maîn'den rivayet eden İbni Hayseme:
"Onun hadisi bir şey değildir" dedi. Buhârî ve Ebû Hatim ise:
"Münker-ül-hadis" dediler. et-Tirmizî:
Hadîsde zayıf" dedi. en-Neseî ve ed-Dârekutnî:
"Metrük-ul-hadis" dedi. İbni Adiyy:
"Rivayetlerinin pek çoğu münker ve uydurmadır" dedi. İbni Hibbân:
"O uydurmaları ile sikâtdan ayrılır. Ondan rivayet caiz değildir", demiştir.
Hamza b. Ebî Hamza'nıb Tirmizî'de bir tek hadisi vardır.[224]

IV- Etbâ-u Etbâ-ıt-Tâbiin

Bu tabakada hadisin yazılması oldukça ilerlemiştir. Bu tabakaya giren hadisçiler pek çoktur. Biz burada en meşhurlarından bazılarını ele alacayız. Onlar:
1- Ahmed b. Hanbel,
2- İshâk b. Râhûye,
3- Yahya b. Main,
4- Buhârî,
5- Müslim b. el-Haccâc,
6- Muhammed b. İsâ et-Tirmizî,
7- Ahmed b. Halîl b. Harb.[225]

1- Ahmed b. Hanbel:

O, el-İmam el-Celîl, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî, Ebû Abdullah el- Mervezî, el-Bağdadî'dir, Annesi ona hamile iken Merv'den çıktı, Bağdad'a geldi. Onu Bağdad'da doğurdu. Ahmed, ilim tahsiline Bağdad'da başladı. Sonra ilim tahsili gayesi ile memleketleri dolaştı.
O, Bîşr b. el-Mufaddal, İsmail b. Uleyye, Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd el-Kattân, Ebû Dâvud et-Tayâlisî, eş-Şâfiî, Mu'temir b. Süleyman ve daha başkalarından riyâyet etmiştir.
Ondan, el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Ibni Mehdî, eş-Şâfiî, Ebû'l-Velîd, Abdurrazzak, Veki', Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, el-Hüseyin b. Mansur rivayet etmişlerdir. Ondan rivayet edenlerin çoğu şeyhleri, akranı ve talebeleri idi. İbni Maîn'den:
Ahmed'den daha hayırlı bir kimse görmedim. O hiç bir zaman arapça ile bize karşı iftihar etmedi. Abdurrassak'dan:
Ben Alımed b. Hanbel'den daha fakîh ve daha müttekî bir kimse görmedim. Eş-Şâfii'den:

Bağdad'tan çıktım, orada Ahmed'den daha fakîh, daha zâhid, daha çok verâ' sahibi bir kimse bırakmadım.
Ebû'l-Velîd'den:
Mısırdakiler bana Ahmed'den daha sevgili değildir. Benim gönlümde kadri ondan daha yüksek bir kimse yoktur.
el-Abbâs el-Anberî'den:
O hüccettir. İbn-ül-Medînî'den:
Arkadaşlarımız arasında ondan daha fazla hafız olan yoktu. Kuteybe'den:
Ahmed dünyanın imamıdır. Ebû Ubeyd'den:
İslamda onun bir benzerini daha bilmiyorum. el-Iclî'den:
O, hadiste sika ve sabitkademdir. O, ruhu nezîh, hadiste vukuf sahibi, isi takip edilen sünnet ve hayır sahibi bir kimsedir. İbni Hibbân Sikât'da şöyle der:
O mutkın bir hafız, fakîh gizlice verâ' yolunda giden, aralıksız ibadete devam eden kimse idi. Allah-ü Teâlâ onunla Ummet-i Muhammed'in imdadına yetişti. Çünkü o, bütün mihnet ve güçlüklerde sebat etti. Kendini Allah yoluna vakfetti. Bu yüzden öldürülmek üzere kırbaçlandı. Allah onu küfür ve sapıklıklardan korudu ve onu, peşinde gidilen bir bayrak, kendisine sığınılan bir melce' eyledi.
Muhammed b. ibrahim el- Bügencî'den: Her hususta Ahmed'den daha akıllı ve daha cami' bir kimse görmedim. O, benim yanımda es-Sevrî'-den daha fakîh ve daha üstündür. İbni Sa'd, onun hakkında:
"SÎkatün, sebtün, sadûkün, kesîrul-hadis" demiştir. İbni Makûlâ'dan:
O, sahabe ve tâbiîn'in mezheplerini en iyi bilenlerden idi. el-Halîlî'den:
O, akranı arasında en âlim ve en müttekî, zaruretler hariç hadisçiler hakkında konuşmaktan en fazla çekinen bir kimse idi. Hilâl b. el-Alâ şöyle der:
Bu ümmet için dört kişi kendi zamanlarında Allah'ın lütfü idiler. Eş-Şâfiî, Resûlullah'ın hadisinde derinleşti. Ahmed, mihnette sebat ve sabır etti. Öyle olmasaydı insanlar küfretmişti. Yahya b. Maîn Resûlullah'ın hadisinden yalanı uzaklaştırdı. Ebû Ubeyde Kur'an'ın garîb'lerini tefsir etti. el-Kattân'dan:
Benim yanıma Ahmed gibi bir kimse daha gelmedi. 0, bu ümmetin âlimlerinden bir âlim idi. İbrahim b. Şemmâs'dan:
Veki' b. el-Cerrâh ve Hafz b. Gıyâs'i işittim, onlar Ahmed'i kastederek:
"Kûfe'ye o genç gibi birisi ayak basmadı", diyorlardı. Ahmed b. Hanbel'in bir milyon hadis bildiği rivayet edilir.
O, 12 rebî-ul-evvel 241, cuma günü vefat etmiştir. Onun cenaze namazına 800 bin erkek, 60 bin kadının iştirak ettiği rivayet edilir. Rahmetûllahi aleyh.
Ahmed b. Hanbel'in eserleri şunlardır:
1- Kitâb-ul-İlel
2- Kitâb-ut-Tefsît
3- Kitâb-un-Nâsih ve'1-Mensûh
4- Kitâb-uz-Zühd
5- Kitâb-ül-Mesâil
6- Kitâb-ul-Fazâil
7- Kitâb-ul-Ferâiz
8- Kitâb-ul-Menâsik
9- Kitâb-ül-İman
10- Kitâb-ül-Eşribe
11- Kitâb Tâat-ır-Resûl
12- Kitab-ur-Red alâ'l-Cehmiyye
13- Kitab-ul-Müsned (40.000 kadar hadis ihtiva eder).[226]

2- İshâk b. Râheveyh (Râhûye) :

O, İshâk b, İbrahim b. Mahled b. İbrahim b. Matar. Ebû Yakub bu Muhammed el-Hanzalî, İbni Râheveyh [227]diye maruf, el-Mervezî, Nisabur'da ikâmet eden, bayrak haline gelmiş imamlardan biridir.
O, hadisi sika râvîlerden almak için ilim merkezlerini dolaştı. O, İbni Uyeyne; İbni Uleyye, Bişr b. el-Mufaddal, Hafs b. Giyâş, İbnü'l-Mübarek, Abdürrezzak, Bakıyye b. el-Velîd, Şuayb b. İshâk ve başkalarından rivayet etti.
Ondan talebesi el-Buhârî, Müslim ve başkaları, şeyhlerinden, Bekıyye, İbn-ül-Velid ve Yahya b. Adem, akranından, Ahmed b. Hanbel, İshâk el-Kevseç, Muhammed b. Râfi', Yahya b. Maîn, son olarak da Ebû Abbâs es-Sirâc rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed'den:
Onun gibisi Horasan'a giden köprüyü geçmedi. Irak'da onun benzeri bir kimse tanımıyorum.
Mürre kendisine İshâk b. Râhûye sorulunca:
"İshâk bizim nazarımızda müslümanların imamlarından bir imamdır" dedi. en-Neseî'den:
İshâk imamlardan biridir, o sika ve emindir. İbni Huzeyme'den:
Allah'a yemin ederim ki; eğer Tabiîn arasında bulunsaydı, onlar onun ilim, hıfz ve fıkhını ikrar ederlerdi.
Nuaym b. Hammâd'dan:
İshâk hakkında konuşan horasanlı görünce onu dininde itham edebilirsin. Ebû Hâtim dedi ki:
Ebû Zür'aya, İshâk'ı onun senedlerini ve metinlerini ezberlemiş olmasını zikrettim. Ebû Zür'a:
"İshâk'dan daha fazla îfız olan birisi zikredilmedi" dedi. Ebû Hatim:
"Onun maharetine taaccub edilir", dedi. İbni Hibbân es-Sikât'da şöyle nakleder:
"İshâk, fıkıh, ilim, hıfz bakımlarından zamanının efendilerindendi. O, kitapları tasnif etti. Sünneti bölümlere ayırdı. Peygamberin sünnetinin müdafaasını yaptı, muhalifleri sindirdi. Buhârî'nin himmetini takviye eden, sahîh hadisleri toplama azmini onda canlandıran o oldu. İshâk hazretleri bir gün, aralarında Buhârî de bulunan talebelerine, Resûlullah (s.a.)'ın sünnetinin sahîh olanları için muktasar bir kitap meydana getirseniz ne güzel olur dedi. Buhari bunu şöyle anlatır:
Bu söz benim kalbimin içine işledi ve el-Câmi'-us-Sahih'i toplamaya başladım.
O, hicrî 238 senesinde 77 yaşında olduğu halde vefat etti.[228]

3- Yahya b. Maîn:

O, Yahya b. Maîn b. Avn b. Ziyâd b. Bestâm b. Abdurrahman el-Gatafânî, arapların mevlâsı, Ebû Zekeriyya el-Bağdâdî, Cerh ve ta'dil imamı, hafız ve bayrak imamlardandır.
O, Abdurrahman b. Harb, Abdullah b. Mübarek, Abdurrazzak, İbni Uyeyne, Veki', Yahya el-Kattân, Hammâd b. Hâlid, Abdurrahman İbni Mehdî'den rivayet etmiştir.
Ondan, akranı Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Ahmed b. Hanbel; îbni Sa'd, Ebû Hayseme, Ebû Hatim, Ebû Zür'a, Ebû Ya'la el-Mevsılî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve el-Bağavî rivayet etmişlerdir.
Rey'in haraç âmili olan babası Yahya'ya bir milyon ellî bir dîrhem servet bıraktı. Yahya bu servetin tamamını hadis ilmine sarfetti.
İbni Maîn'in kendinden gelen rivayete göre, O, Ebû Ca'fer el-Mansur'un hilâfeti zamanında hicrî 158 senesinin sonlarına doğru doğmuştur.
İbn-ül-Medînî'den:
Yahya b. Maîn'in yazdığı kadar hiç bir kimsenin hadis yazdığını bilmiyorum. Muhammed b. Nasr et-Tabarî'den: İbni Maîn'in yanına girdim, yanında içi kâğıt dolu çuvallar vardı. Onun -eli ile o çuvalları işaret ederek-
"Burada bulunmıyan her hadis yalandır" dediğini işittim. Ve yine onun:
"Kendi elimle bir milyon hadis yazdım", dediğini işittim. Mücâhid b. Musa'dan:
İbni Main, bir hadisi elli defa yazardı. İbni Sa'd'dan:
O hadis yazmakta çok ileri gitmiş ve hadis yazmakla meşhur olmuştu. O nerede ise rivayet etmezdi.
Ebû Zür'a'dan:

"İlim dört kişiye inhisar etti: O dörtten Ebû Bekr b. Şeybe en iyi anlatan, Ahmed en fakîh, Ali b. el-Medînî en bilgili, Yahya b. Maîn en fazla yazan idi. Diğer bir rivayette, O dörtten, hadisin sahîh ve sakîmini en iyi bilen İbni Maîn idi", denilmektedir. Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe'den:
Ali'yi şöyle derken işittim: 40 seneden beri Bağdâd'dayım. Burada benimle müzakere yapan Ahmed b. Hanbel idi. Bir hususta bazan ihtilâf ettiğimizde Yahya b. Maîn'e sorardık. İbni Maîn kalkar benim de yerini bildiğim yazılı hadisi çıkarırdı. Amr en-Nâkıd'dan:
Arkadaşlarımız arasında isnadı Yahya b. Maîn'den daha fazla bilen yoktu. Hiç kimse ona karşı isnadı ters çevirmeğe kadir olamadı. Hanbel babasından şöyle nakleder:
İbni Maîn rical'i en çok bilenimizdi. Ebû Hâtim'den:
Ahmed'i seven bir Bağdâd'lı görürsen bil ki sünnet taraftarıdır. İbni Maîn'e buğz eden bir Bağdâd'lı görürsen bilki o yalancıdır. Muhammed b. Hârûn el-Fellas'dan:
İbni Maîn aleyhinde konuşan birini görürsen bil ki, o yalancıdır. O ancak İbni Maîn'e yalancıların durumlarını açıkladığı için kızar. el-Hatîb'den:
O, rabbânî bir imam, âlim, hafız, sebatkâr ve mahir bir kimse idi. İbniHibbân es-Sikât'da şöyle der:
O, aslen şarklıdır. O, fazilet ve takva sahibi dindar bir kimse idi. O, sünnetle ilgili haberleri (hadisleri) toplamak hususunda dünyayı terk edenlerden idi. Hadise karşı olan alaka ve ihtimamı oldukça artmıştı. O, hadisi topladı, onu ezberledi ve nihayet hadis sahasında kendine tâbi' olunan bir bayrak, birçok ilimlerde müracaat mercii bir imam oldu. el-Iclî'den:
Allah Teâlâ hadisi Yahva b. Main'den daha iyi bilen birisini yaratmadı. O, çok defa Ahmed, İbn-ül-Medînî ve benzeri kimselerle içtima ederdi. Onlar için makbul hadisleri o seçerdi. Onlardan hiç biri onun önüne geçmezdi. Ona, birbirine karınmış ve çözülmez hale gelmiş hadisler getirilir, onlar hakkında:
"Bu hadîs böyle, bu da şöyledir" der, netice onun dediği gibi çıkardı. Âhmed'den:
Yahya'nın bilmediği veya tanımadığı her hadis, hadis değildir.
İbni Ebî Hayseme'ye göre O,'hicrî 233 senesinde Medine'de vefat etti. Reshullah'ın değnekleri üzerinde gasledildi ve onun serîrî ile kabristana götürüldü. Onun cenazesinin huzurunda, "Bu, Resûlullah'dan yalanı uzaklaştıran kimsedir", denildi. O, Bekî' kabristanına gömüldü. Öldüğü zaman yaşı 77 idi.[229]

4- Muhammed b. İsmail el-Buhârî:

O, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîre el-Cu'fî, arapların mevlâsıdır.
el-Buhârî'nin dedelerinin İran mecûsîlerinden olduğu söylenir. Buhâri'nin dedelerinden, Buhara valisi Yemân el-Cu'fi'nin elinde ilk olarak İslâmı kabul eden el- Muğire idi. Bu sebepten Cu'fî'lere nisbet edildi.
O, hicrî 194 yılında Buhara'da doğdu. Babası da bir hadisci idi. Buhârî küçük çocuk iken babası öldü. Fakat oğluna büyük bir servet bıraktı. Buhârî annesinin himayesinde büyüdü. On yaşına gelince hadis ezberlemeğe başladı. 16 yaşına geldiği zaman İbn-ül-Mübarek ve Vekî'in kitaplarını ezberlemişti. Bundan sonra ilim tahsili için hadiscilerin bulunduğu bütün şehirleri gezdi. Kendi memleketinin hadiscilerinin hadislerini işittikten sonra Belh'e gitti. Oranın muhaddîslerini dinledi. O, Merv, Nisabur, Reyy, Bağdâd, Basra, Küfe, Mekke, Medine, Mısır, Dımeşk, Kaysâriyye, Hıms ve Askalân'a gitti. Oradaki hafız hadiscilerden hadis tahsil etti. Mekkî b. İbrahim el-Belhî, Abdan b. Osman el-Mervezî, Abdullah b. Musa el-Kaysî, Ebû Âsim eş-Şeybânî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Muhammed b. Yûsuf el- Feryâbî, el-Fadl b. Dükeyn, Ali b. el-Medînî, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, İsmail b. İdris el-Medenî, İbni Râhûye ve başkaları Buhârî'nin hadis aldığı kimselerdir.
Buhârî hazretleri hadis ilminde yeni ve kuvvetli bir adım attı. O, sahîh hadisle sahîh olmayan hadisi birbirinden ayırdı.
Buhârî'den önce meydana getirilmiş olan kitaplar, bu mevzuya tam alâka göstermiyorlardı. İlk zamanlarda muhaddis, hadisin râvîleri hakkındaki araştırmayı ve o hadise güvenmenin derecesini, söyleyenlere ve işitenlere bırakarak, daha ziyade kendisine ulaşan hadisleri toplardı, hatta el-Muvatta' bile bu esasa göre yazılmıştır. Muhaddislerden pek çoğu bu bakımdan el-Muvattaı tenkid ederler.
Buhârî'den pek çok kimse hadis aldı. el-Firebrî [230] şöyle dedi:
Buhârî'nin kitabını 90 bin insan dinledi. Benden başka ondan rivayet eden kimse kalmadı. el-Buhârî şöyle anlatır:
el-Câmi es-Sâhîhi 600 bin kadar hadisten tahriç ettim. Her hadisi ancak gusül yapıp iki rek'at namaz kıldıktan sonra yazdım. Ca'fer b. Muhammed el-Kattân'dan:
Muhammed b. İsmail'i işittim, şöyle diyordu: Bin şeyh (ustaz) dan hadis yazdım. Onlardan çoğunun isnadını ezbere bilirim.
el-Buhârî'den, Ebû Zür'a, Ebû Hatim, İbni Ebî'd-Dünya, İbni Huzeyme, el-Fazl b. el-Abbâs er-Râzî Ebû Kureyş Muhammed b. Cum'a el-Kahistânî sadece sahihleri rivayet eden Muhammed b. Yusuf el-Firebrî rivayet etmişlerdir.
Allah Teâlâ, Buhârî'ye oldukça kuvvetli ve zengin bir hafıza ihsan etmiştir, bahusus hadisle alâkalı hususlarda.
Hadis rivâyetcileri, onun küçüklüğünden beri 70 bin hadisi senedleriyle birlikte ezberden bildiğini, söylemişlerdir. O, râvilerin doğumları, ölümleri ve memleketleri ile çok ilgileniyordu. Bazı kimseler onun bu esaslar dahilinde 200 bin hadisi ezbere bildiğini söylerler.
O, aynı zamanda hıfzına yardımcı olarak hadisleri yazardı. Onun "Basra'daki hadislerin hepsini yazdım" dediği kendinden rivayet edilmiştir. Onun hakkında şöyle rivayet edilir:
O geceleri defalarca uyanır, kalkar, çakmağını çakar, lâmbasını yakar, sonra bazı hadisleri çıkarır, onlara bazı işaret ve harekeler koyar, sonra yatardı.
el-Buhârî, "et-Târîh li temyız-ir-Ricâl" adlı kitabını yazdı ve bu hususta şöyle dedi. Bu kitaptaki her ismin, benim yanımda bir kıssası vardır. Amir b. el-Mentîc'ten:
Ebû Bekr el-Medînî'yi işittim, şöyle diyordu:
Bir gün Nisabur'da İshâk b. Râheveyh'in yanında idik. Muhammed b. İsmail de mecliste hazır idi. İshâk bir hadis rivayet etti. Hadisin râvilerinden son râvîsi, Ata el-Keyharânî idi. İshâk:
"Ey Ebû Abdullah Keyhârân nedir" dedi. Buhârî, Yemen'de bir köydür, Muâviye b. Ebî Süfyan Resûlullah'ın ashabından bir adamı Yemen'e gönderdi. Bu Ata ondan iki hadis işitti, dedi.
Buhârî hasretleri, -rical hakkında çok ince bilgisi olmasına rağmen- sözlerinde iffetli idi. Yalancılığı mâruf olan birisi hakkında, "fihi nazar, seketû anhü" derdi. Onun bir adam hakkında en ağır sözü "Munker-ul-hadis" tâbiridir. el-Hâkim'den:
Ebu't-Tayyib'i işittim, şöyle diyordu: İbni Huzeyme'den işittim, o şöyle dedi:
Bu kubbenin altında Resûlullah'ın hadisini Buhârî'den daha iyi bilen, onu daha fazla ezberlemiş olan bir kimse yoktur. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den:
Babamdan şöyle dediğini işittim; Horasan, Muhammed b. İsmail gibi bir kimse daha yetiştirmedi.
Ya'kub b. İbrahim ed-Devrakî'den:
Muhammed b. İsmail bu ümmetin fakîhidir.
Bağdadlılar Muhammed b. İsmail hakkında şu şiiri okurlardı:
Aralarında kaldığın müddetçe müslümanlar hayır içindedirler.
Kaybedildiğin zaman senden sonra artık hayır yoktur.
Muhammed b. İdris er-Râzî şöyle der:
Buhârî Irak'a girmiş olanların en âlimidir. Ebû Abdullah el-Hâfız b. el-Ahram'dan:
Babamdan işittim, o şöyle diyordu: Müslim b. el-Haccâc'ı Buhârî'nin yanında gördüm; O, küçük öğrenci soruşu ile Buhârî'ye sualler soruyordu. Süleyman b. Mücâhid'den:
Muhammed b. Selâm el-Bîkendî'nin yanında idim. Bana, biraz önce gelmiş olsaydın 70 bin hadisi ezberlemiş bir sabiy görecektin, dedi. Ben oradan çıktım, onun peşine gittim ve ona ulaştım, sordum: Sen 70 bin hadisi ezbere biliyormuşsun Öyle mi? dedim.
Evet daha fazlasını, dedi ve ilâve etti: Sahabe ve Tâbiîn'den sana söyliyeceğim her hadisin râvîlerinden çoğunun doğumunu, ölümünü ve memleketini de bilirim. İbrahim el-Havâs'dan:
Ebû Zür'a'yı Muhammed b. İsmail'in huzurunda bir sabiy gibi oturmuş hadisin illetlerini sorarken gördüm.
el-Hâkim Ebû Abdullah şöyle dedi:
Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Varrak'ı işittim, şöyle diyordu:
Ebû Hâmid Ahmed b. Hamdûnu işittim o da şöyle diyordu.
Müslim b. el-Heccac'ın Buhârî'ye gelerek iki gözü arasından öptükten sonra, "Müsaade edin ey üstazların üstazi, muhaddislerin efendisi,

hadis illetlerinin doktoru, ayağınızı da öpeyim" dediğini işittim. İbni Adiyy'den:
Bazı şeyhlerden şöyle hikâye ettiklerini işittim: Buharı Bağdad'a geldi. Hadisçiler toplandı, yüz hadis seçtiler, bu hadislerin metin ve senedlerini birbirine karıştırdılar. Birinin metnini, diğerine, diğerinin senedini ona bağladılar. Mecliste Buhârî'ye okuyup sorması için on şahsa onar hadis verdiler, insanlar toplandı. Seçilenlerden bir tanesi ayağa kalktı, birer birer sıra ile o, on hadisi sordu. Buhârî:
Bilmiyorum dedi. Bu arada fukaha birbirlerine bakıyor, adam meseleyi anladı diyorlardı, işin iç yüzünü bilmeyenler de Buhârî'nin aczine hükmediyorlardı. Sonra ikinci şahıs ayağa kalktı, on hadisi birer birer sordu. Ona da bilmiyorum dedi. Böylece on kişi yüz hadisi tamamladılar. Buhârî hepsi için:
Bilmiyorum diyordu. Onlar sözlerini tamamlayınca, Buhârî ilk sorana döndü, senin okuduğun hadis'in isnâd ve metni şöyledir, ikinciye üçüncüye nihayet onuncuya varıncaya kadar birer birer hadislerin doğrusunu söyledi. Orada bulunanların hepsi buna hayran oldular, onun zekâ ve hafızasına şehadet ettiler. Ebû Bekr el-Hatîb'den:
el-Fadi b. el-Abbâs er-Râzî es-Sâyığ'a Ebû Zür'â'nın mı, Buhârî'nin mi daha çok hadis bildiği soruldu. "Hilvan ile Bağdad arasında Buhârî ile karşılaştım, bir konak geri döndüm. Onun bilmediği bir hadis getirmeğe gayret ettim, bu bana mümkün olmadı.. Ben Ebû Zür'a'dan başındaki saçın sayısınca garîb hadis söyleyebilirim." dedi.
Ebû Hâmid el-A'gâ'dan:
Buhârî'yi Said b. Mervanm cenazesinde gördüm ez-Zühlî ona, esma, kunâ ve ilel'den soruyordu. Buhârî bunların cevabında ok gibi hızlı idi. Bu hâdise üzerinden bir ay geçmedi ez-Zühlî, "Buhârî'nin meclisinde bulunan bize gelmesin" dedi, takva ehli hariç hiç kimsenin kurtulamadığı hased âfeti ez-Zühlî'ye musallat oldu. Buhârî hakkında sadece o ileri geri konuştu. Buhârî dedi ki:
Süleyman (65) b. Harb'in yanma girdiğim zaman bana:
"Bize Şu'be'nin hatasını beyan et", derdi. Mukammed b. Hâtim'den:
Buhârî'yi işittim şöyle diyordu: İsmail b Uvevs -ki, şeyhlerindendir- kitabından bir şey seçtiğim zaman o hadisleri kendisi için istinsah eder, "bu hadisleri Muhammed b. ismail benim hadislerimden seçti", derdi.
Kuteybe b. Saîd'den:
Fakîhler, zâhidler ve âbidlerle beraber bulundum. Aklını erdi ereli Muhammed b. İsmail gibi birisini görmedim. Buhârî kendi devrindeki şahsiyeti ile sahabe arasında yaşasaydı bir âyet olurdu.
Kuteybe'ye serhoş'un talâkı soruldu. Tam o sırada Muhammed b. İsmail içeri girdi. Kuteybe Sâile, -Buhârî'ye işaret ederek-
"Bu Ahmetî b, Hanbel, İshâk b. Râheveyh ve Ali b. el-Medînî'dir. Allah onları sana gönderdi" dedi.
İbrahim b. Muhammed b. Selâm'dan:
Hadisçilerden Saîd b. Meryem" Haccac b. el-Minhal, İsmail Ibni Ebî Uveys, el- Humeydî, Nuaym b. Hammâd, Muhammed b. Yahya İbni Ömer el-Adenî, el-Hüseyin b. Ali el-Halevânî, Muhammed b. Meymun, İbrahim b. Münzir, Ebû Kureyb Muhammed b. el-Alâ, Ebû Saîd Abdullah İbni Saîd el- Eşec, İbrahim b. Musa ve benzerleri gibi bu sahada otorite sayılan kimseler, Muhammed b. İsmail'in nazar (akıl) ve marifette kendilerinden üstün olduğuna hükmederlerdi. Musa b. Kureyş'ten:
Abdullah et-Tenîsî (Tennîsî) -Buhârî'nin şeyhlerinden- Buhârî'ye şöyle dedi:
Ey Ebû Abdullah, kitaplarımı tetkik et ve onlardaki noksanları bana haber ver. O da peki dedi.
Muhammed b. Selâm el-Bîkendî, Buhârî'ye "kitaplarımı tetkik et onlarda bir hata bulursan ona işaret et." dedî. Arkadaşlarından bazısı ona "bu genç kimdir ?" dediler. Onlara:
"Bu benzeri bulunmayan bir kimsedir" dedi. Haşid b. İsmail'den:
İshâk b. Râheveyh'i minber üzerinde oturuyor gördüm. Buhârî de onunla idi. İshâk onun sözünü kabul etti.
Ebû Amr el-Hufâf şöyle derdi:
Abdullah b. Muhammed b. Saîd b. Ca'fer'den: Mısır ulemâsını işittim. Onlar Buhârî hakkında şöyle diyorlardı: Bilgi ve salâhta dünyada Muhammed b. İsmail gibi bir kimse yoktur. Ben de aynı şeyi diyorum.
en-Neseî, Buhârî'yi bizzat görüştüğü şeyhlerinden saydıktan sonra hakkında şöyle dedi:
O sika, me'mun, akıllı bir hadisçidir. "el-Câmi' es-Sahîh" adlı kitabını te'lif etti. Onu toplayıp yazmak için 16 sene harcadı. İslâmda ilk defa sahîh bir kitap yazan odur. Ondan sonra insanlar ona tâbi' olmuşlardır.
el-Ukeylî dedi ki:
Buhârî Sahihini te'lif edince onu İbnü'l-Medînî, Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel ve başkalarına arzetti. Onlar onu eleştirdiler, hepsi şöyle dedi:
4 hadis hariç kitabın sahihtir. el-Ukeylî şöyle ilâve etti:
O hususta söz Buhârî'nin sözüdür. O hadisler de sahihtir.
Ibni Hacer'in anlattığına göre Buhârî de 7397 hadis vardır. Bu adede mükerrerler dahildir, fakat muallakât, mütâbeât, mevkufât, maktuât dâhil değildir. Bu sayıya ta'lıkat ve mutâbeât'ı ilâve edersek 9082 hadise yükselir. Mükerrerler hazfedilip muttasıl senedli hadisleri esas alırsak 2762 hadis vardır.
Buhârî hazretleri Ramazan Bayramı günü 1 şevval 256 hicrîde vefat etmiştir (rahmetullahi aleyh).

Buhâri'nin eserleri:

1- el-Câmi-us-Sahîh
2- el-Edeb-ul-Müfred
3- Ref'u'l-Yedeyn fi's-Salât
4- el-Kırâetü half-el-İmam
5- Birr-ül-Vâlideyn
6- et-Târîh el-Kebir
7- et-Târih el-Evsat
8- et-Târih es-Sağîr
9- Kitab-uz-Zuafâ
10- el-Cam,' ul-Kebir
11- et-Tefsir-ul-Kebir
12- Kitab-ul-Hibe
13- Kitab-ul-Eşribe
14- Esami-s-Sahabe
15- Kitab-ul-Mebsut
16- Kitab-ul-Ilel
17- Kitab-ul-Kuna
18- Kitab-ul-Fevaid. [231]

5- Müslim b. el-Haccâc Ebû'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî:

Müslim, Hicrî 204 senesinde Nisâbûr'da doğdu. İlk tahsilini orada ikmâl ettikten sonra hadis tahsili için Hicaz, Mısır, Şâm ve Irak'a seyahatler yaptı, devrinin en büyük üstazlarından hadis tahsil etti. O, Ahmed b. Hanbel ve İmâm-ı Şafiî'nin talebesi olan Harmele ve İshâk b. Râhûye'den hadis dinledi. İmâm-ı Buhârî de Müslim'in şeyhlerindendir.
Müslim Sahihini, bizzat kendisinin topladığı 300.000 kadar hadis arasından seçti. Onun Sahihinde 4000 kadar hadis vardır.
İmâm-ı Müslim'in Sahihinin diğer kitaplardan farkı, o Sahihini kitaplara ayırmış, fakat kitapları bablara ayırmamıştır. Buhârî ise Sahihini ilk önce kitaplara ayırmış, her kitabı da bablara taksim etmiştir ve her bab için izahat vermiştir ki hadisciler bu izaha "terceme" tâbir ederler.
Müslim'in Sahihinin mühim olan hususiyetlerinden birisi de onun isnada, çok dikkat etmiş olmasıdır. Zira onun kitabında çok defa aynı hadisin biraz değişik metni için, birçok farklı isnâdlar verilmektedir. Yeni verilen isnâd metinde ile gösterilir ki, buna tahvil veya havale "hâ" sı denir. Müslim bu hususta çok dikkatli hareket etmekle şöhret yapmıştır. Fakat yine de Buhârî'nin Sahîhi, Müslim'inkinden daha üstündür.
Müslim eserini 52 kitaba ayırmıştır. Onun Sahihinin başında hadis üimlerine dâir çok mühim bir Mukaddimesi vardır. Ayrıca Kitâb ul-Îman'ın başında Kelâm ilmine dair verdiği mücmel malûmat da çok mühimdir.

Müslim (261/875) de Nisâbûr'da vefat etmiş ve Nisâbûr'un bir dış mahallesi olan Nasrâbâd'a gömülmüştür.
Müslim'in eserleri şunlardır:
1- Sahih-i Müslim (el-Câmi'-us-Sahîh)
2- el-Müsned el-Kebîr
3- el-Câmi' alâ'l-ebvâb
4- el-Esmâ ve'l-Künâ
5- el-Efrâd ve'l-Vuhdan
6- Tesmiyet Şuyûh-u Mâlik ve Süfyan ve Şu'be
7- Kitab el-Muhadramîn
8- Kitab evlâd es-Sahabe
9- Evham el-Muhaddisîn
10- et-Tabakat
11- Efrâd eş-Şâmiyyîn
12- et-Temyîz
13- el-İlel. [232]

Tenbîh:

Sahîh hadisler konusunda yazanların ilki Buhârî'dir. Bu hususta Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc en-Nisâburî el-Kuşeyrî onu takib etti. Müslim, Buhârî'den almış olmasına ve ondan istifade etmesine rağmen şeyhlerinin çoğunda Buhârî'ye iştirak etmemiştir. Bu iki zatın kitabı, Kitabullah'dan sonra kitapların en sahihi kabul edilir. Bütün İslam âlimlerine göre, bu iki kitapta yer alan bütün müsned ve muttasıl hadislerin râvileri sika, kendileri sahîhdir. Fakat bu iki kitabın dışında kalan Ebû Dâvud Secistânî, Ebû İsa et-Tirmîzî, Ebû Abdurrahman et-Tirmîzî, Ebû Bekr b. Huzeyme ve Ebû'l-Hasan ed-Dârekutni ve başkaları gibi, hadis imamlarının musannef ve müsnedlerindeki hadislere gelince, bu zevatın kat'î olarak sıhhatine işaret ettikleri hadisler sahîhdir. İbni Huzeyme'nin yaptığı gibi toplayıp yazdığı hadislerde sahîh olmak şartını esas almış olanlar hâriç, bir hadisin sahîh olması için bu kitaplarda mevcut olması kâfi değildir. Bilindiği gibi hadisde birinci tabakanın kitaplarından el-Mu-vatta' sadece sahih hadislere münhasır kalmadı. Esasen o mürselleri; munkati'leri, bazı zayıf hadisleri sahîh olanlara ilâve etti. Her ne kadar tertip bakımından Müslim'in kitabı daha güzel ise de, Buhârî'nin kitabı daha sahih ve daha mazbuttur.[233]

6- Muhammed b. İsâ et-Tirmîzî:

O, Muhammed b. İsâ b. Sûre b. Musa b. ed-Dahhâk es-Sülemî, Ebû İsa et-Tirmizî [234] ed-Darîr, bayrak imamlardan biridir.
et-Tirmizi hicri 200 senesinin Zilhicce ayında doğmuştur. (Diğer bir rivâyete göre 210 da doğduğu söylenir).
O, Bağdad'da oturuyordu, kendisi orada tahsil ve tedris etti. Bağdad'da Yahya b. Bükeyr el-Mısrî, Yusuf İbni Adiy, Kesîr b. Yahya ve başkalarından rivayet etti. İlim merkezlerini dolaştı, Horasan'lılardan, Irak'lılardan ve Hicaz'lılardan rivayet etti.
Ondan Ebû Hâmid Ahmed b. Abdullah b. Dâvud el-Mervezî, Dâvud b. Nasr b. Süheyl el-Bezdevî ve başkaları rivayet ettiler.
İbni Hibban Sikat'ında onu zikretti ve "O hadis toplayan, tasnif eden, ezberleyen ye müzakere edenlerden idi" dedi. el-Halilî'den:
Sika ve muttefakun aleyh bir hadisçidir. el-Hâkim Ebû Ahmed'den:
Ömer b. Muhammed'i işittim, şöyle diyordu: Muhammed b. İsmail el-Buhâri vefat etti. Geriye Horasan'da, ilim ve verâ'da Ebû İsâ gibi bir kimse bırakmadı. Ebû İsâ çok ağlardı, hatta bu yüzden gözlerini kaybetti.
Ebu'l-Fadl el-Beylemânî'den:
Nasr b. Muhammed eş-Sîrekûhi'yi işittim, şöyle diyordu:
Muhammed b. İsâ et-Tirmizî'yi işittim şöyle diyordu: Muhammed b. İsmail bana dedi ki:
Senin benden faydalandığın kadar ben senden faydalanmadım. el-İdrîsî'den:
et-Tirmizî, hadis ilminde kendisine iktidâ olunan imamlardan biri idi. O, el-Câmi' ut-Tavarih'i ve el-İlel'i mütkin ve âlim bir adama yaraşan bir tasnif ile tasnif etti. Onun hıfzdaki kudreti darbı mesel haline gelmiştir.
Onun, zikrettiklerimizden başka Kitab ez-Zühd, Kitab el-Esmâ ve'l-Kunâ adlı eserleri vardır. O, ömrünün sonunda âmâ olmuştur.
el-Mustağfirî Ebû'l-Abbasa göre O, hicrî 279 senesinin Receb ayında vefat etmiştir. (İbni Hallikân'a göre: 295)[235]

7- Ahmed b. el-Haill b. Harb:

O, Ahmed b. el-Halil b. Harb b. Abdullah b. Sivâr b. Sabık el- Küreşî, Ebû Abdullah el-Kûmesî'dir.
O, Abdullah Yezîd el-Makburî, el-Asmaî, Ali b. Hüseyin b. Şakik, Ebû'n-Nadr ve başkalarından rivayet etti.
Ondan, Muhammed b. el-Hasan, Ali b. el-Hasan b. el-Farac, Ebû Zekeriyya, Yahya b. Yahya el-Hâfız, Yahya b. Abdula'zam rivayet ettiler.
Bu zatı Ebû Zür'a zayıf addetti. Ebû Hatim ona yalancılık isnad etti ve onun ahlâksız kimselerden rivayet ettiğini söyledi.
İbni Hacer Tehzîb'de, onun münker hadisi olduğunu söyler. ed-Dârekutnî onu zayıflar arasında zikretti. Halîlî'ye göre O, 310 senesinden önce öldü.[236]

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kadın Hadisçiler

Hadis-i şerifinin ifade ettiği mânanın mıstakını hadis sahasında açıkça görmek mümkündür. İslâm dini ilim tahsilinde kadınla erkeği eşit müteâla etmiş, Resûlullah (s.a.):
"İlim tahsil etmek, erkek ve kadın her müslümanın üzerine bir farizadır"[237], buyurmuştur. İslâm dini her hususta kadınla erkeği birbirine eşit iki varlık olarak kabul etmez. Fakat bazı hususlarda kadın erkeğe eşit olarak kabul edilmiştir. İslâm, ilim tahsil etmek, bilmediklerini öğrenmek ve başkalarına öğretmek konusunda kadınla erkeği aym seviyede görmüştür, İslam nizamına göre bir kadının, -meselâ setir gibi- dinin emrettiği vecîbeleri yerine getirmek şartiyle ilim tahsil etmesi, bilmediklerini öğrenmesi, icabında başkalarına öğretmesi üzerine dini bir vazifedir.
İlk müslümanlarda bu anlayış hâkim idi. Hadis ricalinin hal tercemelerine dair kitaplarda kadın râvîler ve kadın hadisçiler için ayrı bölümler vardır. Bu bölümlerde hadisin nakli ve yaşı ile tesbitinde kadınların hizmetleri zikredilmiştir. Meselâ Hz. Âişe gibi hadis ilminin her bakımdan en yüksek seviyesine varmış bulunan kadın hadisçileri herkes bilir. Biz burada kısa olarak, hadis ilimleri sahasında meşhur olmuş hanımlardan bazılarını zikredeceğiz.
Sahabi olarak tanınan kadın hadisçilerin başında Resûlullah Efendimizin hanımları gelir ki bunlara ilmin muhafızları nazariyle bakılırdı.
Hz. Hafsa, Ümm-ü-Habîbe, Meymûne, Ümm-ü-Seleme ve Hz. Âişe (Allah onlardan razı olsun) Hadis ilminin en meşhur kadınlarıdır. Bunlar arasında Hz. Âişe sadece Müksîrûndan olmakla kalmaz, aynı zamanda tefsir ve fıkıhda büyük bir âlimedir. Hattâ, İmâm-ı Şafiî gibi bazı ilimlere göre dinin dörtte biri Hz. Âişe'den menkûldür.
Tabiîn devrinde İbni Sîrîn'in kızı Hafsa[238] Ümmüd-Derdâ (öl: 81), Abdurrahmânın kızı Amra üstün kadın hadisçilerden bazılarıdırlar. Iyâs b. Muâviye, Ümmüd-Derdâ'nın İbni Sîrîn ve Hasen-i Basrî gibi zamanının meşhur hadîsçilerinden üstün olduğunu, onun hadiste "hakim" derecesine vardığını söylemiştir. [239]
Amra, Hz. Âişe'den rivayet edilen hadisleri bilenler arasında otorite kabul ediliyordu. Ömer b. Abdülazîz Medine valisi Ebû Bekr b. Hazm'a hadislerin yazılmasiyle ilgili olarak gönderdiği mektupta, Amra'nın bildiği hadislerin hepsini yazmasını emretmişti. İbni Hazm, Amra'nın talebesi idi. [240]
Âbide el-Medeniyye, Abde binti Bişr, Ümm-ü Ömer es-Sekafiyye, Alî b. Abdullah b. Abbâs'ıri büyük kızı Zeyneb, Nefise binti Hasen b. Zi-yâd, Hatîce Ümm-ü Muhammed, Abde binti Abdurrahmân adlarındaki kadınlar da tabiîn devrinin büyük hadis çilerinden sayılırlar. Bunların çoğu o

devrin müderrislerincV^ndi. Bunlardan Âbide, Muhammed b. Yezîd'in cariyesi idi. Medine'de çok hadis öğrenmişti. Sonra onu efendisi, hac maksadiyle İspanya'dan Mekke'ye gelmiş olan büyük hadisçi Habîb Dehhün'a verdi. Habîb Dehhûn, Âbide ile evlendi ve onu Endülüs'e götürdü. Âbide'nin onbin hadis rivayet ettiği söylenir. [241]
Daha sonraki asırlarda "Sûfî" diye tanınan Fâtıma binti Abdurrahmân (312), Sünen sahibi Ebû Davud'un kızı Fâtıma, meşhur hukukçu el-Muhâmilî'nin kızı Emet-ül-Vahîd (377), Ebû Bekr Ahmed'in kızı Ümm-ül-Feth Emet-üs-Selâm (390), Cum'a binti Ahmed gibi büyük kadınlar yetişmiş birçok erkek talebelere hadis okutmuş ve icazet vermişlerdir. [242]
Mutasavvıf Hasen b. ed-Dekkâk'ın kızı ve Ebû'l Kasım el-Kuşeyrî'nin hanımı olan Fâtıma şöhretli bir hadisçi idi. (463) de vefat eden Kerîmet-ül-Merveziyye binti Ahmed devrinde Buhârî'yi en iyi bilen hadisçi olarak şöhret yapmıştır. Büyük hadisçi Heratlı Ebû Zerr kendi talebelerine bu kadından hadis okumalarını tavsiye etmiştir. [243] Buharı üzerinde çalıştıkları bilinen kadınlardan bazıları şunlardır: Fâtıma binti Muhammed (539), Şuhde binti Ahmed b. el-Ferac (574), Sitt-ül-Vüzerâ binti Ömer (716), Ümm-ül-Hayr Emet-ül-Hâlik (811) ve Âişe binti Abdülhâdî.
Bunların hepsi devirlerinde büyük hadisçi olarak tanınmışlardır.
Diğer kitaplarla meşgul olan kadın hadisçiler de vardır. Ümm-ül-Hayr Fâtıma binti Alî (532) Müslim üzerinde dersler vermiştir. Fâtıma el-Cevzdâniyye Tabarânî'nin üç mu'cemini okuttu. Harrânlı Zeyneb (688) Ahmed b. Hanbel'in Müsnedini okuttu. Cüveyriye binti Ömer (783) ve Zeyneb binti Ahmed b. Ömer (722) ed-Dârimî'nin ve Abd. b. Humeyd'in hadis mecmualarını okuttular. Zeyneb binti Ahmed (740), Ebû Hanîfe'nin Müsnedi, Tirmizî'nin Şemaili, et-Tahâvî'nin Şerh Meânî'l-âsârı üzerinde dersler verdi. Meşhur İbni Asâkir, Abdurrahmân kızı Zeyneb'den Malik'in Muvattaı için icazet almıştır. Celâleddîn es-Suyûtî, İmâm-ı Şâfiî'nin Risâle'sini Muhammed kızı Hacer'le beraber okudu.
Kadın hadisçilerin miktarı tam olarak bilinmemekle beraber Şezerât-üz-Zeheb ve ed-Dürer el-Kâmine'de pek çok isim zikredilmiştir. İbni Hacer el-Askalânî, "ed-Dürer el-Kâmine"de sekizinci asırda yetişmiş 170 kadar kadın hadisçi zikreder ve onların kısa hal tercemelerini verir.
Muhammed b. Abdurrahmân es-Sehâvî (830) dokuzuncu asırda yetişen kadın hadisçileri, "ed-Dav'-ul-Lâmı'" adlı eserinde zikreder. Abdülazîz b. Ömer b. Fehd (871/1466). "Mu'cem eş-Şuyûh" adlı terâcim kitabında kendisinden okumuş olan 130 kadar kadın hadisçi zikreder. Fahreddin Muhammed'in kızı Ümm-ü Hâni Meryem (778), Ebû'l-Hasen'in kızı Bâî Hâtûn (864), İbrahim kızı Âişe ibnet eş-Şerâihi (760), Mekke'li Ümm-ül-Hayr Sâide o devrin büyük hadisçileri arasındadırlar.
Hicri ommc-'i asırdan itibaren kadın hadisçilerde önemli azalma ve
.alâkasızlık göze çarpar.
Hicrî X, XI. ve XII. asırlara âid hal tercemelerini ihtiva eden Ayderusî'nin "en-Nur es-Sefîr"i, el-Muhibbî'nin "Hulâsat-ül-ahbâr"ı, Muhammed b, Abdullah en-Necdî'nin "es-Sahîh el-Vâbile"si ancak 15 kadar kadın hadisçinin ismini zikretmişlerdir. Bununla beraber bu asırlarda da mümtaz kadın hadisçiler vardır.
Kemâleddin Musa'nın kızı Esma (904), Muharamed b. Ahmed'in kızı Aişe (906), Halepli Yusuf'un kızı Fâtima (925/1519) ve Ümm-ül-Hayr (938/1531) son asırların meşhur kadın hadisçilerindendir. Bu konuda Türkçe olarak daha geniş malûmat için Prof. Dr. Muhammed Zübeyr Sıddîkî'nin Yusuf Ziya Kavakçı tarafından Türkçe'ye çevrilen "Hadîs Edebiyatı Tarihi" adlı eserine bkn. S: 130-138.[244]

ALTINCI BÖLÜM

EL-CERH VE'T-TA'DÎL

el-Cerh, lügatte bir silâhla veya bıçak ve kılıç gibi kesici her şeyle vücutta yara ve te'sir yapmak manasınadır.
Bu kelime "Feteha" gibi üçüncü babtandır.
"el-Cürh" isimdir. "Cereha" "Cerreha" gibidir, yani ikisi de aynı mânada kullanılır.
Bu kelime bazan ırz ve namusu yaralamak mânasına kullanıldığı gibi, arkadan ve yüze karşı sövmek küfretmek ve benzeri tarzda kötülemek mânasına da kullanılır.
Istılah mânası, râvînin ayıplanmasını gerektiren taraflarını ve kötülenmesini icabettiren evsafını zikretmektir.
İbni Hacer, Mukaddimet-ül-Feth (1) de şöyle der:
Açık bir kâdih bulunmadıkça hiç bir kimse hakkında ta'n kabul edilmez. Çünkü Cerh'in sebebleri çeşitlidir. Bu sebepler beş şey etrafında dolaşır: Bid'at, Muhalefet, galat, cehâlet-ül-hâl, râvînin tedlis yaptığı veya irsalde bulunduğu iddia edilmekle senedde inkıta' iddiası.
1- Bid'atla mevsûf bulunan kimse, ya o bid'at yüzünden tekfir olunan veya tefsik olunanlardandır. Kişinin küfrüne hükmedilmesine sebeb olan bid'atın, Râfizîlerin ğulâtından bazılarının ulûhiyyetin Hz. Aliye hulul ettiğini iddia etmeleri yahut kıyametten önce dünyaya avdet etmeğe inanmak ve benzeri gibi -bütün imamların kabul ve tasdik ettikleri kaideler mucibinde- küfrü gerektirmesi lâzımdır.
Fisk-u fücuruna hükmolunan kimsenin işlediği bid'atler, bundan önceki kadar aşırı gitmeyen Havâriç ve Râfizîlerin bid'atlarıdır. Bunların dışında kalan, zahirde bir te'vile dayanan, fakat aslında sünnet esaslarına muhalif olan hareketleri yapan kimselerin rivayetlerinin kabul edilip
(1) Hüdâ's-Sârî Ü feth-ü-bfirî.
edilmiyeceği hususunda ehl-i sünnet ulemâsı ihtilâf etmiştir. Bu meselede hülâsa olarak üç görüş vardır.
a) Onlar, yalandan kaçmıyorlarsa, insanlığa ve ahlâka aykırı şeylerden uzak durdukları herkesçe biliniyorsa, kendine göre mütedeyyin ve âbid ise böyle olan kimselerin rivayetleri kabul olunur.
b) Mutlak olarak kabul edilmez.
c) Bid'atcı kimse hakkında araştırma yapılır; eğer işlemekte olduğu bid'ate herkesi dâvet eder durumda ise onun hadisi kabul edilmez. Takat bid'ate davet etmeksizin bid'atle iştigâl eden kimsenin hadisi kabul edilir.
2- Muhalefet. Bundan şâz ve münker hadisler meydana gelir. Meselâ, zabıt ve sadûk bir kimsenin rivayet ettiği hadisi, kendisinden daha üstün yahut aded itibarile daha çok kimseler aynı hadisi, iki metin arasında uyuşma mümkün olmıyacak şekilde birbirlerine muhalif olarak rivayet ederlerse böyle olan hadislere "Şâz" denir. Bazan iki hadis arasındaki ayrılık artar ve hıfz zayıf olabilir. Bu şekildeki hadise "Münker hadis" denir.
3- Galat'a gelince o bazan râvîde çok olur, bazan az. Râvînin çok galatla vasfolunması halinde onun rivayetine bakılır, eğer onun yanında veya onun gibi olan birisinin yanında galatla mevsûf olan bu rivayetten başka bir mervî bulunursa, mutemed olanın bu yolun hususiyeti olmayıp hadisin aslı olduğu anlaşılır. Eğer ancak onun yolunda galat bulunursa işte bu, böyle bir tarîkten gelmiş olan hadisin sıhhatına hüküm temekten vazgeçmeyi gerektiren bir Kâdih'dir.
"Seyyi-ül-hıfz" "lehü evham" "lehümenâkir" ve diğer ibarelerde ifade edildiği gibi râvî az galatla mevsûf olduğu takdirde hüküm yine bundan önceki gibidir. Ancak Buhârî'nin mütâbeât'ında az galatla mevsûf olanlardan rivayet, çok galatla mevsûf olanlardan daha fazladır.
4- Cehâlet-ül-Hâl'e gelince, bu vasıf, hâli belli oluncaya kadar hadisin kabulüne mâni'dir. Bu hâl ortadan kalkınca durum eğer kabulü icabettirirse o hadis kabul olunur. Eğer bunda, bazı kimseler müsbet, bazıları da menfî düşünürse, müsbet olan, -müsbet ilmin menfîden fazla olması sebebiyle- menfî olana tercih edilir.
5- Senette ınkıta' meselesi. Senette inkıta' olursa o zaman hadis, ınkıtâ'ın durumuna göre ele alınır, (bk. bu eser, Senetteki ittisal ve ınkıta' bahsi).[245]

El-Cerh:

Cerhe gelince, ilimle ilgili bir menfaat, (maslahat) cerhi gerektirdiği takdirde o, bazı hallerde caiz olan gıybet kabilinden bir şey olur.
en-Nevevî Riyâz-us-Sâlihîn'de, Gazâlî îhyâ-ül-Ulüm'de ve daha başkaları nasihatle ilgili kitaplarında; başka türlü ulaşmak mümkün olmayan şer'î bir maksat için, diri veya ölü bir kimseyi gıybet etmenin mubah, olduğunu zikrederler ki, bu haller de altı tanedir:
1- Tazallüm. Mütezallimin, hâkime veya hakkını ahverecek kudretli bir kimseye, falanca bana zulmetti demesi caizdir.
2- Münker olan bir şeyi tağyir ve âsîyi defetmek hususunda yardım talebi. Bir şahıs bu hallerin giderilmesini kendisinden istediği kimseye, falanca adam şöyle şöyle yapıyor, onu men ediniz, der.
3- İstiftâ, Müftüye, babam bana şu şekilde zulmediyor, bundan kurtulmanın yolu nedir? Der.
4- Mü'minleri kötülükten men ile onlara nasihat etmek. Bir insanla musaheret yani evlenmek, ortaklık, emanet bırakmak gibi bir ii yapmakta ve diğer hususlarda müşavere etmek bu kısma dâhildir. Kezalik kadı'nın yanında şahitleri cerh etmek gibi hadis râvîlerini cerh etmek de bu kısma dâhildir. Bunlar icmâ ile caizdir, fakat bazı hallerde vacip olur.

Meselâ bir fakîh'in, bid'atçı veya fâsık bir kimseye gittiğini ve ondan ilim aldığını gören ve neticede fakîh'in zarar görmesinden korkan şahsın, fakîhe o kimselerin halini beyan ederek nasihat etmesi, -bunu sadece nasihat için yapması, haset ve intikamdan uzak olması şartı ile- caizdir.
5- Bir kimsenin fısk ve bid'atini ilân etmesi. Böyle olan bir kimsenin ilân ettiği hususları açıklamak caizdir. Diğer ayıpları caiz değildir.
6- A'meş, A'reç, Esamm, A'ver, Ahvel ve benzeri gibi bir kusura delâlet eden bir vasıfla maruf olan kimseyi bu şekilde anlatmak da normaldir.
Bu altıya ilâve edilecek daha başka şeyler vardır. Geniş kitaplarda zikredilmiştir. Merak edenler bu konuda göstereceğimiz ana eserlere müracaatla bilgilerini arttırabilirler.[246]

Tenbih:

Malûm ola ki, "cerh" in zor bir iş olması, onda insan hakkı ile birlikte Allah hakkının da bulunması, Uhrevî zarardan başka icabında dünyevî zararlara da sebebiyet vermesi, insanlar arasında nefret ve kinin dogmasına vesile olması sebebiyle cerh ancak şer'î zaruretler için caiz kılınmıştır.
İlim adamları, îcâbetmeyen hususlarda cerh yapmak, sika olan kimseler hakkında sadece cerhi zikretmekle iktifa etmek gibi şeylerin caiz olmadığına hükmettiler ve Şer'î bir zaruret olmadıkça hadis rivayeti ile ilgisi olmayan başka sahalarla uğraşan bir âlimi cerhetmeyi men' ettiler.
Buna bağlı olarak Zehebî, Mizan-ül-îtidal adlı eserinde şöyle der: Müteahhirîn'den bu mevzuda konuşanların sözlerini, -zayıf olduğu tamamen belli olup durumu bilinenler hariç- bu kitapta zikretmedim. Zira bizim devrimizde esas olan râvîler değildir. Bizim dayanacağımız kimseler adalet ve doğrulukları bilinen ve isimleri kat'î olarak tesbît edilen eski hadisçilerdir.
Sonra esas olan râvîyi korumak ve onun ayıplarını değmemektir. Mutekaddimîn ile müteahhirîn arasını ayıran hadd-i fasıl 300 yılının başıdır. Bu sebeble Suyûtî şöyle demiştir:
Cerh ancak hadisin kitaplardan değil, ulemânın sudurundan alındığı ilk asırda caiz kılınmıştır. Binaenaleyh eskilerden bize intikal eden âsârı korumak, haber ve hadislerden makbul ve merdûd olanları bilmek için ta'dil ve tecrîh'e ihtiyaç hâsıl olmuştur. Şimdi ise dayanak noktası Kütüb'ü müdevvenedir.[247]

Ta'dil Ve Tecrîh'in Kabulü:

Ta'dil ve tercih yapan kimsede, ilim, takva, vera', doğruluk, taassubtan kaçınma, cerh ve tezkiye sebeblerini bilme gibi evsafın bulunması şarttır. Bu şartları hâiz olmayan kimsenin ne tezkiyesi ne de cerhi kabul olunur.
es-Sübkîden:
Cerh ve tezkiye esbabını bilmeyen kimsenin cerh ve tezkiyesi, mutlak olsun veya mukayyed olsun kabul olunmaz. Cerh ve tezkiye ancak müteyakkız ve âdil kişilerden kabul olunur. İbni Hacer'den:
Rivayet ettiği şeyler hakkında muhaddisin verâ' sahibi olması, rivayet ettiği şeylerin izahında kendine yardımcı olmaları için marifet ve verâ' ehline sorması üzerine bir vazifedir. Haberleri nakledenleri tezkiye ve cerh eden arif bir kimsenin vâkıf bir tenkitçi olabilmesi için mutlaka bu durumları inceden inceye araştırması, muttekî, kuvvetli, diri, insaflı, maharetli olması, âlimlerle görüşmesi, fazlaca müzakerede bulunması, geceleri az uyuması, uyanık ve iyi anlayışlı olması garttır. Aksi halde onun cerh ve ta'dil yapması doğru olmaz.
Müsellem-üs-sübût şerhi olan "Fevatih-ur-rahamut" da şöyle denilmektedir: Müzekkî'nin mutlaka adaletli cerh ve ta'dil sebeblerini bilen insaflı ve her şeye ibret gözü ile bakan bir kimse olması, müteassıb ve kendini beğenmiş bir kimse olmaması lâzımdır. Çünkü mutaassıbın sözüne itibar yoktur.[248]

Cerh Ve Ta'dil'den Kabul Olunanlar Ye Olunmayanlar:

Cerh ve ta'dilden her biri bazan mübhem yani beyan edilmemiş, bazan da açıklanmış olur. Mübhem olan cerh ve ta'dil, sebebi izah edilmeyendir. Açıklanmış olan da, cârih ve muaddilin, cerh ve ta'dil sebeblerini zikretmesidir. Âlimler, geçen bahislerde izahı yapılan şartlara bağlı olarak sebebleri açıklanmış olan cerh ve ta'dili kabul hususunda ittifak ettikten sonra mübhem olan cerh ve ta'dilin kobulü hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu husustaki görüşleri 4 esasta toplamak mümkündür.
Birincisi: Sebebi zikredilmeyen Ta'dil kabul olunur. Çünkü ta'dil sebebleri pek çoktur, hepsini zikretmek zorluk verir. Zira muaddilin "âdildir" dediği adam hakkında, "şunları yapardı, şunları yapmazdı" gibi şeyler zikretmesi icabeder ki, bu hakikaten güç bir iştir.
Cerh'e gelince, ancak esbabı izah edilmiş olan cerh kabul olunur. Çünkü cerh bir hareketle vukua gelir, bu yüzden zikri zor değildir. Ve insanlar cerh sebeblerinde birbirlerinden farklı düşünürler. Bir kimse, kötü olarak inandığı bir şey sebebi ile bir kimse hakkında mecruh hükmü verir, halbuki o, hadis ehlinin yanında ve hakikatte cerh sebebi olmayabilir. Bu sebeblerle cerh sebebinin mutlaka beyan edilmesi lâzımdır.
Bunun misalleri pek çoktur. El-Hatîb el-Bağdadî, el-Kifaye'de [249] şöyle anlatır: Şu'beye, "falancanın hadisini neye terkettin" denildi. "Onu katır üzerine binmiş koştururken gördüm de ondan" dedi. Bi-
Bilindiği gibi bu terki gerektiren bir cerh değildir. Yine Şu'be, el-Minhâl b. Arar el-Esedi'ye geldi. Onun evinden tanbur sesi veya şarkı gibi bir şeyler işitti, bu yüzden onu terketti. Yine ona, Zâzân'dan [250] neden rivayet etmediği soruldu. Çok konuşurdu da ondan, dedi.
Cerir, Sımak b. Harb'i ayakta bevl ederken gördü. Onu terketti. Amellerin îmandan bir cüz olduğunu söyleyenler, Kûfelilerden bunu inkâr edenlere "İrcâ" damgası vuruyorlar, yani mürciecilik nisbet ediyorlar ve onlardan rivayeti terk ediyorlardı. Ve onların şahadetlerini de kabul etmiyorlardı, Onlardan pek çoğu ise Ebû Hanîfe ve diğer Kûfeli arkadaşlarına Ashab-ı Re'y (akılcılar) diyorlar, onların rivayetlerine itibar etmiyorlardı. Halbuki bu ve benzeri hareketler başkaları nazarında onunla amel etmek şöyle dursun, bâtıl sayılan şeylerdir. Bu konuda bu çeşit misalleri çoğaltmak mümkündür.
Hülâsa cerhin sebebleri çoktur. Bu sebeblerin çoğunda ihtilâf edilmiştir. Ravi ve mervî'deki zaaf sebeblerini beyan etmediği takdirde, Cârih'in sözlerine itibar edilmez. Bahusus cârih inatçı veya müteassıblardan olduğu takdirde.
İkincisi: Birinci görüşün aksidir. Yani adalet esbabını beyan lâzımdır, lâkin cerh esbabını beyan etmek lâzım değildir. Çünkü adalet esbabında yapmacık hareketler çok olur, cerh'de ise bunlar yoktur.
Üçüncüsü: Hem cerh, hem de adalet esbabını ikisini de açıklamak lâzım gelir.
Dördüncüsü: Eğer cârih ve muaddil, cerh ve ta'dil esbabını bihakkın bir kimse ise esbabı beyan lâzım değildir. Bu durumda cârih ve muaddile itibar edilir.
Ibni Salâh, Mukaddime'sinde birinci görüşü esas kabul etti ve şöyle dedi:
"e1-Hatib el-Hâfız, Buhârî ve Müslim gibi hadis otoritesi ve tenkitçilerinden olan imamların görüşü de budur. Bunun için Buhârî İkrime Mevlâ İbni Abbas, İsmail b. Ebî Uveys, Âsim b. Ali, Amr b. Mesruk ve diğerleri gibi, başkaları tarafından haklarında cerh sebkat etmiş olan bir cemaatle ihticac etti."
Müslim de, Suveyd b. Saîd ve haklarında cerh yapıldığı meşhur olan bir cemaatle ihticac etti. Ebû Dâvud es-Secistanî de böyle yaptı. Bunlar delalet eder ki, onlar ancak esbabı beyan edilen Cerh'in mu'teber olduğuna inandılar.[251]

Fâîde:

İbni Salâh, Mukaddime'sinde şöyle der:
Mutlak olarak, mübhem cerhin kabul edilmemesi hususu doğrulandıktan sonra, bir kimse şöyle diyebilir: insanlar, râvîlerin cerh ve hadislerinin red edilmesinde, ancak cerh ve ta'dil mevzuunda hadis imamlarının yazdıklarına ve kitaplara dayanıyorlar. Bu zatlar eserlerinde cerh ve ta'dil sebeblerini beyana pek az temas ediyorlar, onlar daha çok, "falanca zayıf, falanca bir değer değildir," "bu zayıf bir hadistir," "bu hadis gayrı sabittir" ve benzeri ifadelerle yetiniyorlar. Bu durumda esbabın izahını şart koşmak bunları ta'dil etmeğe ve pek çok hallerde cerh kapısını kapatmağa yol açar.
Cevabında şöyle der:
Biz, cerhi isbat etmek ve onunla hüküm vermek hususunda o yazılanlara dayanmasak bile, hakkında o türlü şeyler söylenmiş kimselerin hadislerini kabulden geri durmamız hususunda onlara itimad ederiz. Çünkü bunlar, onlar hakkında tavakkufu icabettiren kuvvetli şüphelerdir.
Yine bunların içinden, meselâ Buhârî ve Müslimin ve onların seviyesinde olan diğer hadisçilerin itimad ettikleri kimseler gibi şüpheden uzak

olanların hadislerini kabul ederiz.[252]

Cerhi Ta'dile Takdim Etmek Meselesi Ve Bunların Her Biri İle Meşgul Olanların Sayısı:

El-Irakî ve başkalarının zikrettiklerine göre, hadis âlimleri, şehâdet ve rivayet babında, bir tek kimsenin ta'dil ve cerhi ile iktifa etmek hususunda ihtilâf etmişler ve ortaya üç görüş çıkmıştır:
1- Tezkiye hususunda ancak, şehâdet ve rivayette makbul iki kişinin sözü kabul olunur. Bu görüşü el-Bâkıllânî Medine fakihlerinin çoğundan ve başkalarından nakletmiştir.
2- Şehâdet ve rivayette bir kimsenin sözü ile iktifa etmek.
3- Şehâdette değil ancak rivayette bir kimsenin sözü ile iktifa edilir. Bu görüşü, el-İmam Fahreddin ve el-Âmidî tercih etmişler, el-Âmidî bunu pek çok kimseden nakletmiştir.
el-Hatîb ve başkaları, "Cerhde bir kimse ile iktifa olunur, çünkü haberi kabulde aded şart değildir, şehâdet ise bunun hilafıdır, yâni orada aded mühimdir." şeklindeki görüşü seçtiler.[253]

Tenbih:

el-Irâkî, Elfiyye'sînin şerhinde: "Erkek olsun, kadın olsun, hür olsun, köle olsun adalet vasfını hâiz bulunan her kişinin bir râvî hakkında tezkiyesi ve cerhi kabul olunur." demiştir.[254]

Mesele:

Cerh ve ta'dil bir tek râvîde tearuz etse, bazı hadisçîler onu cerh bazıları da ta'dil etmiş olsalar; İbni Salâh, er-Râzî, el-Âmidî ve usuculardan bazıları, "muaddiller daha çok olsa dahi mutlak olarak cerh mukaddemdir." görüşünü doğruladılar. el-Hatîb de bu görüşü Cumhur-u-ülemânın görüşü olarak nakletti. Çünkü cârih'in yanında, muaddil'in; muttali' olmadığı fazla bilgi vardır, yine cârih, herkesçe gizli olmayan, hususlarla ilgin olarak verdiği haberde muaddili tasdik eder, ancak o, muaddile gizli kalmış olan kapalı bir şeyi haber vermektedir.
el-Hâtib, el-Kifaye'de şöyle nakleder:
Eğer muadillerin adedi daha çok ise ta'dil takdim olunur. Çünkü muaddıllerin çokluğu kendi durumlarını takviye eder, buna mukabil cârıhlerin azlığı ise yine kendi durumlarını zayıflatır. Sonra el-Hatîb şöyle dedi:
Bu, mütevehhim kimselerden meydana gelmiş bir hatadır. Çünkü muaddiller -her ne kadar adedleri çok ise de-hiç bir vakit cârihlerin bildirdiklerinin gayrı şeylerin mevcut olduğunu haber vermiyorlar. Eğer onlar bunu haber verselerdi bu sefer onların bu haberleri menfiliğe dayanan bâtıl bir hareket olurdu.
el"Iraki Elfiyye şerhinde, Suyutî Tedrıbde tafsilen şöyle dediler:
Eğer cerh ve ta'dil taâruz ederse onlardan birisi ancak kuvvetli bir müraccih ile tercih olunur. Bunu İbni Hâcib de nakletmiştir. Suyûtî ise esahh olan, tefsir edilmiş olmak şartı ile şüphesiz cerhin takdim omasıdır, muadillerin adedi fazla olsa bile, der.
Fatihler ve usulcular katında esahh olan bu görüştür.
Ebû Amr b, es-Salâh, el-Hatîb'den naklen şöyle der:
Âlim bir kimse "Adını tam olarak söylemesem dahi kendisinden rivayet ettiğim her şahıs sikadır." dese, sonra ismini açıkça söylemediği kimselerden rivâyete edersa o kimsenin kendisi için bir tezkiye olur, fakat biz onun tezkiyesi ile amel etmeyiz. Sahîh olan, adını söylemediği kimse hakkındaki bu ta'dil, bu konuda kendisi ile iktifa edilecek bir gerekçe değildir. Çünkü o kimse, her ne kadar o âlimin nazarında sika ise de, adım zikrettiği takdirde başkalarının yanında bir kusurla mecruh olması muhtemeldir. Diğer bir görüşe göre; tıpkı ismini tayin ettiği zamanda olduğu gibi mutlak olarak onun tezkiyesi ile iktifa olunur denildi. Çünkü o âlim kişi tayin ve ademi tayinde emîn bir kimsedir. Sonra eğer böyle söyleyen âlim, Mâlik ve Şafiî gibi bir müctehid ise onun mezhebinde, ona muafık düşünenler için de kifayet eder. Fakat diğer mezhepler için delil olmaz. İmam-ül-Haremeyn bu görüşü ihtiyar etmiştir.
Sonra, âdil bir kimsenin, ismini tam olarak verdiği bir kimseden rivayet etmesi, muhaddisler ve başkalarından çoklarına göre, o kimse hakkında ta'dil sayılmaz. Âdil bir kimsenin gayrı âdil birisinden rivayet etmesinin caiz olması sebebi ile sahîh olan budur.[255] Âdil'in ondan rivâyeti onun tezkiyesini tazammun etmez. Hadiscilerden bazıları bu görüşe muhalefet etmişlerdir. Şafiî'nin ashabından bazısı da bunu, onun hakkında ta'dil sayarlar. Onlarca bu ta'dili tazammun eder.
İbni Salâh dedi ki, biz de şöyle deriz: Bir âlimin bir hadise göre amel etmesi veya fetva vermesi, o hadisin sahîh olduğu hususunda bir hüküm sayılmaz. Kezalik bir hadise muhalefet etmesi de o hadis'in sıhhati ve rivayeti hakkında bir kâdıh sayılmaz.[256]

Cerh Ve Ta'dil Lâfızları, Bunların Mertebe Ve Dereceleri:

ez-Zehebî, Mîsân-ül-İtidal'in dibacesinde şöyle der:
Hakkında "Mahallühü es-Sıdku" "Lâ be'se bihi", "Sâlih-ul-hadisih","Yüktebü hadisühu", "Hüve şeyhum" gibi elfaz söylenmiş olan kimselere girişmiyeceğim. Çünkü bunlar ve benzerleri mutlak bir zaafın yokluğuna delâlet eder.
Makbul râvîler hakkındaki en yüksek ibareler şunlar:
Ve benzeri ibarelerdir.
Cerh ibarelerinin en çirkini şunlar;
Ve benzeri ibarelerdir ki, vaz'ı itibarı ile râvînin asien tardına yahut zaafına yahut hakkında tevakkuf edilmeğe yahut kendisinde bulunan bir yumuşaklıkla beraber onunla ihticac etmenin cevazına delâlet eder. es-Sahâvî, Elfiyye şerhi'nde, es-Sindî Nuhbe şerhi'nde, bu mevzu' ile ilgili güzel bir izahat zikrettiler. Cerh ve tezkiye lâfızlarından her birisini altı mertebeye ayırdılar ve bu mertebeleri hoşa gidecek şekilde izah ettiler. Bu mertebeler altı tanedir, ilk önce ta'dili sonra cerh mertebelerini, en â'lasından başlıyarak zikredelim:
Ta'dil mertebeleri:
Birincisi:
Gibi mübalağaya delâlet eden yahut en üstünlük sîgası ile ifade edilen ve benzeri vasıflardır:
İkincisi:
Sözü gibi kuvvet bakımından birinciyi takîb eden vasıflardır.
Üçüncüsü: Hadisçilerin, gibi tevsik'e delâlet eden sıfatlardan bir sıfat ile te'kit edilmiş olan ifadeleridir. Bu mertebede çok görülen Ibni Uyeyne'nin sözüdür ki, dokuz defaya kadar tekrar ettiği olmuştur.
İbni Sa'd'ın Şu'be hakkındaki sözü üçüncü mertebedendir.
Dördüncüsü:
Gibi tevsîke delâlet eden bir sîga ile infirad eden ifadelerdir. el-Hucce, Sika'dan daha kuvvetlidir.
Beşincisi:
Gibi ifadelerdir. İbni Main hariç diğer hadisçilere göre "Sadûk, Me'mûn, min hiyar-il halk" ifadeleri bu mertebedendir.
Altıncısı:
Ve benzerleri gibi tecrihe yakınlığı iş'ar eden ifadelerdir. Bu ta'dil mertebelerinin en aşağısıdır.
Cerh mertebeleri:
Birincisi:
Ve benzeri gibi m.übalağaya delâlet eden ifadelerdir.
İkincisi:
Gibi birinciden daha aşağı mertebeyi bildiren ifadelerdir. Zira bunlar her ne kadar mübalağayı ihtiva ediyorlarsa da birinciden daha hafiftirler. Yedau ve yekzibü de bu mertebedendir.
Üçüncüsü:
Gibi ikinciden daha hafif olan ifadelerdir.
Dördüncü:

Gibi ifadelerdir. İbni Main buna muhaliftir.
Beşincisi:
Gibi ifadelerdir.
Altıncısı:
Gibi ifadelerdir ki bunlar cerh ibarelerinin en hafifidir. Bunlar ed-Dârekutnî'nin gayrisine göredir. Meselâ bir muhaddis hakkında "Leyyin" dediğin zaman "O, itibarı terk edilmiş bir hafızdır" mânasını ifade etmez. Lâkin adaleti iskat eden bir şeyle mecruh demektir. Buhârî'nin gayrisine göre ifadeleri de bu mertebeye dahildir.[257]

Mühim bir not:

1- Hadisçiler çok defa "Lâ yesıhhu ve La yüktebü hâzal-hadis" derler. Bu istılahların mânasını tam olarak bilmeyen kimse, bunlardan birile vasfedilmiş olan hadisi mevzu' veya zayıf zanneder. Böyle bir zan o kimsenin; ıstılahları bilmemesine ve hadisçilerin ifadelerine vâkıf olmamasına dayanır.
Alî el-Kâri', Tezkiret-ul-Mevzûât'da şöyle der:
Ademi Sübûttan vaz'ın vücûdu lâzım gelmez. Bir başka yerde de: "Bir hadisin ademi sıhhatinden onun uydurma olması lâzım gelmez" der. İbni Hacer ezkâr hadislerinin tahricinde şöyle der:
Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediği sabit olmuştur: Tesmiyede yâni abdestte sabit bir hadis bilmiyorum. Ben de: "İlmin (yani o şeyi bilmenin) nefyinden yokluğun sübûtu lâzım gelmez. Bundan başka sübûtun nefyinden zaafın sübûtu da lâzım gelmez, sıhhatin sübûtu murad edilmesi ihtimalinden dolayı bir hadisden hasen vasfı zâil olmaz. Binaenaleyh bütün fertlerden sübûtu nefyetmek onun mecmuundan sübûtu nefyetmeyi gerektirmez" derim.
Nureddin es-Semhûdî'den:[258]
"Ahmed'in Aşure gününde çocuklara tevsia" hadisi hakkındaki "lâ yesıhhu" sözünden, onun bâtıl olması lâzım gelmez. Bazan hadis gayri sahih olur da, aynı zamanda kendisi ile ihticac uygun düşebilir. Zira "Hasen" sahîh ile zayıf arasında bir mertebedir."
Ayrıca hadisçiler basan "Müriker"i "ferd" mânasında istimal ederler, İbni Hacer, Feth-ül-Bârî mukaddimesinde, Muhammed b. İbrahim et-Teymî'yî zikir ve onun hakkındaki Ahmed'in sözü ile onu tevsik etmesi esnasında şöyle dedi:
"Kad yervî ehâdîse menakîre". Ben dedim ki:
Ahmed b. Hanbel ve hadisçilerden bir cemaat "münker"i, mütâbeatı bulunmayan ferd hadis mânasında kullandılar. Bu, ona hamlolunur, ulemâ bununla ihticac etti. Buhârî ve Müslim de bunda ittifak ettiler. "İnnemel âmâlü bin-niyyat" hadisinde de böyle bir durum vardır.
Biliyorsunuz ki, bir kimse hakkında "Hüve münker-ul-hadis" denilse, bu "Mücerred bir cerh" dir. Zira bunun mânası. "O hadis zayıf" demektir.
Sika kimseler şöyle dediler: Hadisçilerin "Hazâ hadisun zaîfun" sözü de şüphesiz mücerred bir cerhdir. Çünkü cârih'in nazarında o hadisin zayıflığının, o rivâyetle amel eden müçtehid'in cerh saymadığı bir sebeble olması mümkündür.
Eğer, el-Hâfız'ın tasrih ettiği gibi "inkâr yâni hadisin münker olması beyan edilmiş bir cerhtir", denilirse, senin işittiğin gibi "Hünker-ul-hadis" in mânası, sikaya muhalif düşen bir zayıflıktır, diye cevap verilir.
Ümmeti cerhe sevkeden sebebler birbirinden farklıdır. Bu sebebler arasında kötülenmeyi gerektirenler ve gerektirmeyenler vardır. Bir hadîsçinin zayıf addettiği bir râvîyi veya hadisi, diğer bir hadisemin zayıf saymaması daima ihtimal dahilindedir. Bunlardan kat'ı nazar edilince, münkerlik ancak sikât'da fazla muhalefet halinde zarar verir.
2- el-Hatîb el-Bağdadî el-Kifâye'de şöyle der:
Hadis ehlinin yanında "meçhul", Cabbâr et-Tâî, Abdullah b. Eğarr "el-Hemdânî Saîd b. zîhuddân gibi hakikatte ilim tahsili ile meşhur olmayan, ulemânın da tanımadığı ve hadisi ancak bir tek râvî yolundan bilinen kimsedir. Zira bunlardan Ebû İshâk es-Sebîî'den başka kimse rivayet etmemiştir.
Bir muhaddisten iki kişi rivayet ederse ondan cehalet ismi yani Cehâletül ayn, kalkar. Cehalet-ül-Vasf'a gelince ed-Dârekutnî'ye göre o da kalkar. Bundan ötürü, ed-Dârekutnî'nin "Men zâre kabri vecebet lehü şefâatî" hadisinin râvîlerinden biri olan Musa b. Hilâl el-Abdî hakkındaki "o meçhuldür" sözü kabul olunmamıştır.
3- Cerh ve ta'dil ehlinin bir kısmına göre mecruh olan bir râvî hakkında mecruh hükmü vermekte acele etmemek icabeder. Esasen vazifemiz, o husustaki fikirleri inceden inceye tetkik etmek olmalıdır. Çünkü mesele hem mühim ve hem de tehlikelidir. Cârih, cerh imamlarından hatta meşhur âlimlerden olsa bile her hangi bir râvî hakkında bir cârih'in sözüne yapışmak câiz olmaz. Çok defa o kimsenin cerh'ini kabule bir mâni bulunabilir, bulunduğu takdirde de cerh'in reddine hükmolunur.
Bu hususun, Şeriat ilmileri'nde mahir olan kimselere gizli kalmayan pek çok şekilleri vardır:
a- Cârih'in aslında mecruh olması. Bu durum anlaşılınca onun cerhine itibar edilmez. Başkaları muvafakat etmediği müddetçe ta'dil de böyledir.
b- Cârih'in inatçı ve şedîd kimselerden olması. Bu mevzuda cerh ve ta'dil imamlarından pek çok şedîd kimseler vardır. Bunlar ufak tefek şeylerle râvîyi cerhederler ve akıllı kimselerce söylenmesi doğru olmayan şeyleri râvî hakkında söylerler. Böyle cârihlerin tevsîk'i muteberdir. Cerhi ise, ancak insaf ve ibret ehlinden olan başka kimselerin muvafakati ile muteber olur.
Ebû Hatim, en-Neseî, Yahya b, Maîn, Yahya b. el-Kattân, İbni Hibban ve başkaları şiddet ehlindendir.. Bunlar cerhde israf ve şiddetle marufturlar. Akıllı kimselerin, bu zevattan birinin tek başına kaldığı bir mecruh hakkında araştırma yapması ve düşünmesi gerekir. ez-Zehebi, Süfyan b. Uyeyne ve Yahya b. Said'i yaşarken, "Rical hakkında şedid idiler" demiştir.
İbni Hacer, İbni Salâh'tan naklen şöyle der:
Her tabakanın sika ricali arasında mutediller ve müteşeddidler vardır.
Birinci tabakada, Şu'be ve Süfyan vardır. Şu'be daha şedîddir.
İkinci tabakada, Yahya el-Kattân ve İbni Mehdî vardır, Yahya daha şedîddir.
Üçüncü tabakada, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel vardır, Yahya daha şedîddir.
Dördüncü tabakada, Ebû Hatim er-Eâzî, el-Buharî vardır, Ebû Hâtim daha şedîddir.
en-Neseî şöyle der:
Bana göre bir kimse, herkes onun terk edilmesinde birleşmedikçe terkedilmez. Çünkü meselâ bir râvîyi İbni Mehdi tevsik eder, Yahya el-Kattân "zayıftır" derse Yahya şiddetle maruf olduğu için o kimse terkedilmez.[259]

Cerh Ve Ta'dil Yapmak Hakkına Sahip Olmanın Şartları. Ve Bu Bu Sahada Meşhur Olanlar:

Ta'dil ve tecrih şartlarını, ta'dil'in, mes'ûl kimsenin soruşturma yapabileceği şehâdetten bir kısım olduğunu, cerh'in, ancak ihtiyaç miktarınca caiz olan bir gıybet olduğunu, yalancı râvîlerin hallerini beyan etmenin vacib bulunduğunu, cerh ve tezkiyenin, câhillerin ortaya attıkları uydurma iftiralardan ve dini ifsat eden mevzu' hadislerden Şerîatı korumak maksadı ile ulemânın vücûbunda ve mutlaka yapılmasında ittifak ettiği umur-u dinden olduğunu gecen bahislerde gördük. Bu sebeple usûl âlimleri şöyle demişlerdir:
Sahîh olan sünneti bilmek ve şeriatı takvim etmek için rivayet yoluyla bize gelen dinî esaslarda sahihi bâtıldan, sağlamı uydurmadan âyırd etmek ancak ta'dil ve tecrihle mümkün olur. Bilindiği gibi İslam ümmetinden bir gurup sünneti ezberlemeğe, Müslümanların Allahın şeriatı ile amel etmeleri için onu müslümanlara tebliğ etmeğe muvaffak olmuşlardır. Sünneti ezberlemek, onu gelecek nesillere nakletmek farz-ı kifaye'dir. Bu taife tedvin edilmeden önce ve sadrı evvelden dördüncü asrın başına kadar tedvin asırlarında şerîatı nakl ve tebliğ işini ifâ eden İslam âlimleridir.
Muaddil ve cârih'in mutlaka âlim olması, rivayet bilgisi bakımından sadece râvîlerle ilgili bulunan cerhe ihtisar etmesi, verâ' sahibi ve doğru olması, taassub ve kinden uzak bulunması, cerh ve tezkiyeyi icab-•ettiren hususları ve sünnetin ikame edilmesinde matlûb olan miktarı bilmesi lâzımdır. Esasen tecrîh ve tezkiye sadece hadis rivayet eden kimseler hakkında matlûbtur. Bu da zaruret miktarınca olur. Böylece rivayetle ilgisi olmayan kimseye temas etmek caiz değildir.
Cerh ancak ilk asırlarda hadis'in, kitaplardan değil rical'in ve ilim adamlarının hafızalarından alındığı zamanlarda caiz olan bir hususiyet idi. Artık şimdi bu mevzuda dayanılan esas Kütub-ü müdevvene'dir.
Muaddillerin kitaplarında zikretmedikleri bir râvî hakkında bu gün artık masun ve mestur denir. Muaddillerin ittifakla âdil, cârihlerin ittifakla mecruh dedikleri râvî, hakkında ittifak edilen vasfa göre değer kazanır. Eğer râvî hakkında ihtilâf edilmişse, yani bazı kimseler âdil bazı

kimseler de mecruh demişlerse, iki vasıftan birini tercih hususunda sikalık, hıfz ve aded bakımlarından en kuvvetli olan taraf nazarı itibare alınır.
Bunlar, bu sahada yazılmış olan eserleri dikkatle okuyup araştırmak, akîde veya mezhep farkları sebebi ile verilecek hükümlerin te'siri altmda kalmamak için cerh ve ta'dil ile meşgul olanlardan insaflı olanları, ayrıca taassub ve şiddetle maruf olanları bilmeğe çalışmak sureti ile bilinir. Bilhassa kendisi gibi bir muasırı tarafından cerh edilmişse kim da araştırmak lâzımdır. Hadis imamları, fakîhler ve diğerleri hakkında konuşanların bazısından vukua geldiği gibi, buna sevkeden sebeb çok defa rekabet ve benzerî şeyler de olabilir.[260]

Meşhur Muaddîl Ve Cârihlerden Bir Grup:

Salih b. Muhammed Cezere, el-Hâfız'dan naklen, İbni Salâhın, "Rical-ül-Hadis'te konuşanların ilki Şu'be b. el-Haccâctır. Sonra onu Yahya b. Saîd el-Kattân tâkibetti, daha sonra Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn bu mevzuya el attılar" dediğini, sonra derim ki diyerek şöyle anlattığını nakleder: Bunlar yâni adı geçen zevat, bu konuya temas eden ve yakından ilgilenenlerin ilkidir. Yoksa cerh ve ta'dil bakımından Rîcâl-ül-Hadis hakkında kelâm mukaddem, hatta Resûlullah (s.a.) dan sadır ve sabittir. Resûlullah'dan sonra hicrî 34'te vefat eden Ubâde b. es-Sâmit, 68'de vefat eden Abdullah b. Abbâs, 90'da vefat eden Enes b. Mâlik ve başkaları gibi sahâbe'den pek çok kimsenin de cerh ve ta'dil ile meşgul oldukları sabittir.
Sonrakilere nisbetle sahabe ve Tâbiîn'den mecruh ve gayri âdil olanlar azdır. Bu, râvîlerdeki zaafın azlığındandır. Çünkü onların ekserisi sahabe'dendir. Sahabe ise udûldür.
Tâbiîn'in ekserisi sika'dır. Zira birinci asırda, pek az kimseler hariç zayıflar mevcut değildir, ikinci asırda Sigâr-ut-Tâbiîn ve onları takip edenler arasında zayıflık çoğaldı. Bu ise onların, az hadis bilmeleri ve az şey zabtetmelerinden ileri geliyordu. Onlar hakkında bize intikal eden malûmata bakılırsa, onlar çok defa mürsel hadisler rivayet ediyorlar, bunları peygambere izafe ediyorlardı. Onların birçok hataları da vardı. Bu arada, hadis'in reddini gerektiren zafiyet çeşitlerine ilâveten tedlis adı verilen illet de onlara arız olmuştu.
İşte bu sebeblerden dolayı, Rical-ül-Hadis'le ilgilenenlerin ilki olduğu söylenen, hicrî 160 da 80 yaşında vefat eden Şu'be b. el-Haccâc, 148 de vefat eden Süleyman b. Mihrân el-A'meş, 179 da vefat eden Medine'nin imamı Mâlik b. Enes gibi Etbâ-ut-Tâbiîn'in büyükleri, hadis ricalinin zayıfını kuvvetlisinden ayırmak, hepsinin durumunu, bu ilimdeki mevki ve yerini beyan etmek işi ile meşgul oldular.
Şu'be bu konuya büyük bir ihtimam gösterdiği için ancak sika kimselerden rivayet etti. Bu konuda Yahya b. Saîd el-Kattân, Ahmed b-Hanbel Şu'be'yi takip ettiler.
Etbâ-ut-Tâbiîn'den cerh ve ta'dilde sözü makbul olan zevat şunlardır: Ma'mer b. Râşid el-Ezdî (153), Hisâm ed-Destevâî, İbni Ebî Abdullah Senber (152), Abdurrahman b. Amr el-Evzâî (57), Ebû Amr eş-Şâmi (158), Süfyan es-Sevrî b. Saîd ibni Mesrûk (161), İbn-ül-Maceşûn Abdulaziz b. Abdullah (164), Hammâd b. Seleme b. Dinar er-Rebeî' et-Temîmî, el-Kureşî (168), el-Leys b. Sa'd (175), Abdullah b. Mübarek b. Vazıh el-Hanzalî (181), Hüşeym b. Beşîr es-Sülemî [261](183), Harun-ur-Reşîd'in çağdaşı. Ebû İshâk el-Fezârî [262] İbrahim b. Muhammed(168)
Bunlardan sonra yine ayni tabakadan bu saha ile ilgilenmiş olan âlimler şunlardır:
el-Muâfî b. İmrân b. Muhammed el-Ezdî el-Fehmî Ebû Mes'ûd el-Mevsilî (öl:204). Süfyan) [263] b. Uyeyne (öl: 198), Bişr b. el-Mufaddal b. Lâhık el-Basrî er-Rekâşî [264] (öl: 187), el-Hâfız İbni Uleyye İsmail b. İbrahim [265] İbni Muksim el-Esedî el-Kureşî Ebû Bişr el-Basrî (öl: 193), İbni Vehb.[266]
Abdullah b. Vahb b. Müslim el-Fehnî el-Kureşî Arapların mevlâsı Ebû Muhammed el-Basrî (öl: 197), Veki' [267] b. el-Cerrâh er-Ruâsi Ebû Süfyan el-Kûfî (öl: 196).
Ayrıca Yahya b. Saîd İbni Ferrûh et-Temîmî [268] (öl: 198), İbni Mehdî Abdurrahman b. Mehdî b. Hassan el-Ezdî [269] (Öl: 198), en büyük imamlardandır. O asırda bu iki cerh ve ta'dil imamını hadisçiler, imamların en büyüklerinden sayıyorlardı. O devirde insanların bu iki imama karşı itimadları sonsuzdu. Bu ikisinin tevsik ettiği kimse hüsnü kabul görürdü. İkisinin cerh ettiği kimse ise tamamen terkedilirdi. ikisinin ihtilâf ettikleri kimsede halk tercih sebebi olarak adamın takvasına ve hakkında serdedilene bakarak hüküm verirlerdi.
Yine Etba-ut-Tâbiîn tabakasından şu zatlar da bu mevzuda söz sahibi kimselerdir.
Ebû Dâvud et-Tayâlisî,[270] Süleyman b. Dâvud, Yezîd b. Harun es-Sülemî Ebû Halid el-Vâsıtî,[271] (öl: 208), Ebû Âsım en-Nebîl, ed-Dahhâk b. Mahled b. ed-Dahhâk eş-Şeybânî el-Basrî [272] (öl: 214), Abdurrazzak b. Hemmam b. Nâfî' el-Himyerî Ebû Bekre es-San'ânî [273] (öl: 211). [274]

Etbâ-u Etbâ-ıt-Tâbiîn Asrı:

Bu asırda, cerh, ta'dil, ilel ve hadis râvîlerî'nin hallerini tenkide has eserler ve diğer nıusannefler çoğaldı. Birçok kimseler cerh ve ta'dil konusunda eserler kaleme aldılar. Biz burada onlardan bir kısmını ve mühim olanlarını vereceğiz;
1- Yahya b. Maîn (hal tercemesi geçti)
2- el-İmam Ahmed b. Muhammed b. Haribel, (geçti)
3- Muhammed b.Sa'd b. Meni' el-Hâşimî, Arapların mevlası, Ebû Abdullah el-Basrî, Kâtib-ül-Vâkidî.[275] Bağdad'a inen bu zat, büyük bir araştırıcı ve sika bir hafızdır. Onun tabakatı meşhurdur, (öl: 230). el-Hatîb:
"O, ilim, anlayış, fazilet ve adalet ehlinden idi. Onun hadisi doğruluğuna delâlet eder. Çünkü o rivayetlerinin çoğunu inceden inceye araştırır, ondan sonra rivayet ederdi.", demiştir.
4- Ebû Hayseme Züheyr b. Harb b. Şeddâd el-Hareşî, en-Neseî, Bağdad'ı bir hadisçi ve hafızdır. Ondan oğlu Ahmed, Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, İbni Mâce, Ebû ya'lâ el-Mevsılî ve başkaları rivayet etmişlerdir, (öl: 234).
5- Ali b. el-Medînî, Ali b. Abdullah b. Ca'fer et-Temîmî, es-Sa'dî, Arapların mevlâsı, Ebû'l-Hasen el-Basrî, hadis ehlinin imamıdır. İbni Uyeyne ona, hadisdeki bilgisi ve maharetinden dolayı "Vadinin yılanı" diye çağırırdı. İbni Kattan şöyle der:
Biz ondan, onun bizden istifadesinden daha çok istifade ederdik. en-Neseî de şöyle der:
Sanki Allah Teâlâ Ali'yi bu saha için yaratmıştı. İbni Maîn:
"O bize gelince sünnî görünür, Basra'ya gidince de şiî görünür", demiştir. Ebu Davud da:
"İbnü'l-Medînî, Şâzekûnî gibi onbin kişiden daha hayırlıdır", demiştir. Ahmed ve el-Ukeylî, İbnü'l-Medînî'nin aleyhinde konuşmuşlardır. Çünkü o, "Halk-ul-Kur'an" meselesinde, kırbaçlanmaktan korktuğu için sebat etmemiştir. Yoksa rivayet ve hadis bakımından değildir. Zira o, hadiste sika, hüccet ve hafızdır. Buhârî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerindendir. Onun ilel ve rical hakkında pek çok eseri vardır, (öl: 234).
6- Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr el-Hemdanî el-Hârifî Ebû Abdurrahman el-Kûfî, sağlam bir hafızdır.
O, ilim, sünnet, fıkıh ve zühdü bir arada toplamış bir kimse idi. Ondan Buhârî rivayet etmiştir. Ahmed onun hakkında "Irak'ın incisi" demiştir, (öl; 234).
7- Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absî, arapların mevlâsı, el-Kûfî, müsned, musannef ve daha başka pek çok eserlerin sahibi, hafız, devrinin ferîdi sika nihrîr bir imamdır.
O, İbnü-1-Mübarek'i İbni Uyeyne'yi, Cerîr b. Abdullah'ı ve çağdaşı diğer kimseleri dinledi.
Ondan Ebû Zür'a, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Ebû Ubeyd şöyle der:
Hadis dört kimsede son buldu. Ebû Bekr b. Ebî Şeybe onların en çok rivayet edeni, Ahmed hadiste onların en fakîhi, İbni Maîn onların en çok hadis toplayıp yazanı, İbn-ül-Medînî hadisi onların en iyi bileni idiler. Ebû Bekr Buhârî'ye göre 235'de vefat etmiştir,
8- Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Cüşemî, arapların mevlâsı, Ebû Şüayb el-Basrî, el-Kavârîrî.
Salih b. Muhammed Cezere, el-Kavârîrî hakkında şöyle demiştir:
Basra'ıların hadisini ondan daha iyi bilen birisini görmedim. O hicrî 235 senesinde 84 yaşında iken vefat etti.
9- İshâk b. Râhûye (geçti).
10- Muhammed b. Abdullah b. Ammâr el-Ezdî, Ebû Ca'fer el-Bağdadî, el-Mahzumî, el-Mevsilî.
Onun "Ma'rifet ül-ilel ve'l-ruvât" konusunda bir kitabı ve orada cerh ve ta'dil hakkında güzel sözleri vardır. ez-Zehebî, Tezkiret-ül-Huffâz'da (cild 2, s. 71), "Muhammed b. Abdullah'ın ilel ve ricâl'da büyük bir kitabı vardır", demiştir, (öl: 242).
11- Ahmed b. Salih el-Mısrî, Ebû Ca'fer et-Taberî, 170 senesinde Mısır'da doğdu. O taberî adîle meşhur oldu. Çünkü onun babası Taberis'tanlı bir askerdi.. O, Mısır'daki büyük hafızlardan biri idi. Buhârî ve Ebû Dâvud ondan rivayet etmişlerdir. Ahmed, ibn-ül-Medînî ve Ebû Hatim onu tevsik ettiler. Ebû Dâvud şöyle anlatır: O, hadisteki her türlü hatayı düzeltirdi. Ebû Nuaym:

"Hicaz ehlinin hadisini bu gençten daha iyi bilen birisi bizim yanımıza gelmedi", demiştir. O, hicrî 248 senesinde vefat etmiştir.
12- Harun b. Abdullah el-Hammâl el-Beszâz Ebû Musa. Onu Neseî ve ed-Dârekutnî tevsik etmişlerdir. Müslim ve başkaları ondan rivayet etmişlerdir, (öl: 243).
Bunlardan sonra gelenleri, bazı hadisçiler bu tabakaya mülhak ve çağdaş kabul ederler, bazıları da aynı tabakanın devamı sayarlar. Biz silsileyi devam ettireceğiz.
13- ed-Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl b. Behram Ebû Muhammed es-Semerkandî. O, hafız, bayrak imamlardan biri, Müsned, tefsir ve Cami' sahibidir.
Buhârî ondan sahihin gayrıda rivayet etmiştir. Ahmed:
"O zamanın imamı idi", der. İbni Hibbân:
"O, ezberleyen, toplayıp yazan, fıkıhla uğraşan, tasnifler yapan, rivayet eden, kendi memleketinde sünneti herkese duyuran, herkesi sünnete davet eden, sünneti kendi hariminde koruyan, muhaliflerini ortadan kaldıran, kimselerdendi", demiştir. (öl: 255).
14- Buhârî, Muhammed b. İsmail (geçti). Buhârî'nin bu konudaki eserleri: et-Tavârih es-Selâse (kebir, evsat, sağîr), Kitab-uz-Zuafâ, Kitab-ul-Ulel'dir.
15- el-Iclî, Ahmed b. Abdullah b. Salih b. Müslim. O, et-Tarih'in sahibidir. "Halk-ul Kur'an" fitnesinde Mağribe kaçtı. (Sezârât-uz-Zeheb c. 2 s. 141) de İbni Nasır şöyle der:
el-Iclî'nin cerh ve ta'dil konusunda ki kitabı, onun hıfzının genişliğine, ilminin kuvvetine delâlet eder. O, 281 de vefat etmiştir.
16- Ebû Zür'a Ubeydullah b. Abdulkerîm b. Yezîd b. Ferrûh el-Mahzumî, arapların mevlası, Ebû Zur'a er-Râzî. O, hafız, bayrak imamlardan biri idi. Ahmed b. Hanbel:
"Ebû Zür'adan çok hıfzı bulunan bir kimse köprüyü geçmedi", dedi. İshâk:
"Ebû Zür'anın bilip tanımadığı hadislerin hepsinin aslı yoktur." dedi. Salih b. Muhammed onun:
"Kur'-an hakkında 10 bin hadis biliyorum", dediğini nakleder. Ebû Hatim: "Ebû Zür'a bize rivayette bulundu, geriye kendisi gibi bir halef bırakmadı" dedi. O, 264 senesinde vefat etti.
17- Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisabûrî (geçti)
18- Ebû Hatim er-Râzî, Muhammed b. İdris b. el-Münzir b. Dâvud b. Mihran. O, büyük bir hafız ve sağlam imamlardan biri idi. (öl:277)
19- Ebû Dâvud es-Secistânî, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Ömer el-Ezdî. O, hafız ve bayrak imamlardan biri idi. Basra'ya yerleşti, 271 senesinde 73 yaşında orada öldü.
20- Bakıyy b. Mahled Ebû Abdurrahman el-Kurtubî. Bu zat, müfessir, hafız, hadis ilmini Endülüste neşreden zâhid bir âlim idi. (öl: 260)
21- Ebû Zür'a ed-Dımeşkî, Abdurrahman b. Ömer b. Safvan en-Nasrî. O, büyük bir hafız idi. (öl: 281).
Bundan sonra gelenler Etbâ-ut-Tâbiîn'den dördüncü tabaka sayılırlar.
22- Abdurrahman b. Yusuf b. Hirâş el-Bağdadi. Bu zat, ta'dilde eser yazdı. O, Abû Hatim er-Râzî gibi ruhu kuvvetli bir kimse idî. Ancak çirkin tarzda şîîlik taraftarı bir kimse olduğu söylenmiştir. Yine söylendiğine göre o, insanları râfizîlik dalâletine sevkediyordu. (öl: 281)
23- İbrahim b. İshâk el-Hazmî. O, Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarından idi. (öl: 285).
24- Salih Cezere b. Muhammed b. Amr el-Esedî el-Bağdâdî. (öl: 293).
25- Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe (öl: 297).
Bu tabakalardan sonra, üçüncü asırdan sonraki müteâkib asırlarda, bu mevzuda eser vermiş pek çok kimseler yetişti. Biz burada bu rivayet asırlarında eser vermiş olan kimselerden bahsetmekle yetindik. Daha sonra gelenler bu mevzuda mutlaka bunlardan, yani eskilerin kitaplarından istifade edeceklerdir. Cerh ve ta'dil sanatını kuvvetlendirmek maksadı ile burada asıllar zikredilmiştir. Bu konuda sonradan yetişenler hakkında geniş bilgi edinmek istiyenler, İbni Âdiyy'in tabakatına müracaat etsin.[276]

YEDİNCİ BÖLÜM

Muhaddis, Hafız, Hüccet, Hâkim kelimelerinin mânası:
Bunlar aşağıdan yukarıya doğru yükselen derecelerdir. En alt derecesi Muhaddis; en yüksek derecesi de Hâkimdir.

I- Muhaddis

Muhadâis, rivayet ve dirayet bakımlarından râvînin ve mervinin hallerini bilen ve hadisi isnadı ile rivayet eden kimsedir.
Muhaddis, kendinden daha yüksek derecede olan "HAFIZ" derecesine ulaşmamıştır. "Muhaddis", "âlim bil hadis", "Müsnid" kelimelerini bir kimse hakkında kullanmanın şartı, rivâyeten ilm-i hadîs'i ricalin adaleti ve sünnetin mukavvimatından olan diğer hususlarla birlikte mervî ve râvînin hallerini biddirâye bilmektir. Yâni bu sıfatları verdiğimiz ve bu adlarla çağırdığımız kimselerin, bunları bilmeleri şarttır. Bir kimse, -senedleriyle olsa bile- sened ricalini bilmeden sadace semâ' ile yahut sened ilminden kat-ı nazar sadece metin ilmi ile iktifa etse" yâni her iki tarafı da etraflıca bilmese, bu ilmin ıstılahına göre o kimseye "Muhaddis" denilmez.
Şeyh Cemaleddin el-Kâsimî, Kavâid-üt-Tahdîs [277] adlı eserinde şöyle nakleder: Çok defa kitaplarda, hadisle meşgul olan kimselere, Müsnid, Muhaddis ve Hafız lâkablarmm verildiği görülür. Hadisçilerin ıstılahlarına vâkıf olmayan kimseler, onların birbirine muradif olduklarını, mutlak olarak bunları herkese söylemenin caiz olacağını zannederler. Halbuki hakikat böyle değildir. Çünkü "müsnid" -hadise âid bilgileri bilsin veya bilmesin veya onun bilgisi sadece hadis rivayet etmekten ibaret olsun- isnadı ile hadisi rivayet eden kimseye denir. Muhaddise gelince, o, müsnidden daha yüksek bir derecedir. Muhaddis'in, senedleri, ileli, esma-ür-ricâli bilmesi, çokça metin ezberlemesi, Kütüb-ü Bitte'yi, müsnedleri, mu'cemleri ve hadise âid parçaları dinlemiş olması şarttır.
Şeyh Fethuddin b. Seyyidünnâs şöyle der: Bizim asrımızda muhaddis rivayet ve dirayet yönlerinden hadisle iştigal eden, hadisin, ravîlerini ve bunlar arasındaki farkı bilen, kendi asrmdaki râvîlerin ve mervîlerin çoğuna ittilâ kesbeden, bu konularda, nasibi maruf ve zabtı meşhur bir kimse olarak temayüz eden kimsedir. Eğer bu konuda, -her tabakadan bildikleri bilmediklerinden daha fazla olacak şekilde- tabaka tabaka şeyhlerini ve şeyhlerinin şeylehlerini bilecek kadar, geniş bilgiye sahip olursa işte bu dereceye varan kimseye "Hafız" denir. Mütekaddimîn'in basısından: "Biz, yirmi bin hadisi imla şeklinde yazmamış olan; kimseyi hadisçi saymazdık", şeklinde hikâye edilen söze gelince, o, onların zamanlarına göredir.
İmam Ebû Şâme de şöyle der:
Şimdi ulum-ul-Hadîs üç kısımdır. En şereflisi, hadis metinlerini ezberlemek, garibini ve fıkha âid hususiyet ve hükümlerini bilmektir.
İkincisi, senedleri ezberlemek, ricali bilmek, sahihini sakiminden. ayırd etmektir. Üçüncüsü, toplamak, yazmak, turuk ve esânîd'i bir araya getirmek, bu konularda derinleşmeyi taleb etmektir.
İbni Hacer, "Bu üç esası kendisinde toplayan kimse fakih, kâmil bir muhaddistir. Bunlardan sadece ikisini bilen bir kimse, muhaddisin dûnundadır," dedi. Bu mesele tedrîbde de aynı şekilde ifade edildi.[278]

II- Hafız

Hafız, muhaddisten daha yüksek bir derecedir. İbni Seyyidünnâs'ın tarifini görmüştük; (bakınız).
Fakat el-Hâfız Cemaleddin el-Mizzî'nin: "Hafız, rical ve onların hal' tercemeleri, çeşitli halleri ve memleketleri hakkında bildikleri bilmediklerinden daha çok olan kimsedir", şeklindeki tarifi daha çok için uygun bir tariftir.
Bazı kimseler hâfvz'ı aded itibarı ile tesbit etmek cihetine giderek; "Hafız, sened, cerh, ta'dil ve diğer bakımlardan ricâl'a âid bilgilerle birlikte 100 bin hadisi ihata eden kimsedir", dediler. Bilindiği gibi bu, en eskilerin örfünde carî idi. Sonraki hadisçilerin sözlerim araştırdığımız saman bunun hilafını görürüz. O halde "Hafız" için en uygun tarif İbni Seyyidünnâs'ın tarifidir.

III- Hüccet

Hüccet, hafızdan daha yüksektir. Rical ve onların tarihleri ve lâkabları hakkında konuşan kimseye hüccet denilmesine bakarak şöyle bir tarif çıkarabiliriz:

Hüccet, hadisçilerden mütehassıslar ve diğer ilim adamlarından herkes nazarında hadis sahasındaki meharet ve ehliyeti müsellem olmakla beraber hıfız ve itkanda, ezberledikleri ile ihticac edilmeğe lâyık bir kimse olduğunu temin eden bir dereceye ulaşmış kimsedir. Bu vasıfları kazanmış bulunan kimse zabıtta, itkânda ve sünnet ilminde hafızların kaynak ve desteği olacak şekilde kemale ermiş kimsedir.
Adetle yapılan tarifine gelince, Hüccet, sened, cerh, ta'dil ve diğer "hususlarda ricâl'in hallerini bilmesiyle beraber sekiz yüz bin hadisi ihata etmiş olana denir. Bilindiği gibi bu yaygın bir örftür. Esasen bu sayı da itibarîdir.

IV- Hakim

Hâkim, sünnet ilminde en yüksek dereceye nâîl olan kimsedir. Hâkim, neşet, rihlet, ikamet, şuyûh, evsaf, kabul, red ve bunların gayrı hususlar bakımından ricâl'in tarihine âid her şeyin bilgisi ile beraber, cerh ve ta'dil bakımından her râvîyi, metin ve isnâd bakımından -ehadis-i merviyye'nin hepsini ihata eden kimsedir.
Diğer bir tarifte: "Bu sayılanların çoğunu ihata eden kimsedir", denilmiştir.
Bazı kimseler de sayı itibarîle tarif ederek:
"Hâkim, hadis ilminde kabul ve reddi gerektiren ıstılahlar mucibince muteber olan evsafı ve hadisin senedleri ile birlikte 800 binin, üstünde pek çok hadisi bilen kimsedir" şeklinde ifade ettiler.
Biz şimdi burada, ez-Zehebî'nin, tezkirat-ül-Huffaz'â, diğer ulemanın da bu konu ile ilgili kitaplarında zikrettiklerine dayanarak, hadis ilminde muhaddis, hafız, hüccet, hâkim derecelerine yükselmiş hadis âlimlerinin bir kısmını zikredelim:
Muhaddis derecesine varanlardan bazıları:
Muhaddis unvanını alan hadisçiler pek çoktur. Onları rakamla tahdit etmek güçtür. Onlardan bazıları şunlardır:
1- Atâ b. Ebî Rebâh, araplarm mevlâsı ve Mekkelilerin müftüsü Ebû Muhammed b. Eşlem (öl: 114).
2- Bekr b. Mudar b. Muhammed b. Hakim, mevlâ Şurahbil, Ebû Abdulmelik el-Mısrî (ö1: 174).
3- Hüseyin b. Beşîr b. Kasım b. Dînâr Ebû Muâviye b. Ebî Hâzim d-Vâsıtî (ö1: 183).
4- Vehb b. Cerîr el-Hâfız Ebû'l-Abbâs (ö1: 366).
5- Ebû Muhammed Abdurrahman b.Ömer b.Nuhas el-Mısrî (ö1: 416).
6- İmam el-Bûsırî Hibetullah b. Ali b. Mes'ud, Mısır muhaddislerindendir (01:598).[279]
7- Es-Seyyid Muhammed Murtaza ez-Zebîdî el-Hanefî. Aslı Hint'lidir. Hicrî 1140 yılında doğdu. Yemen'in Zebîd şehrinde uzun müddet ikamet etti ve Zebîdî diye meşhur oldu. Bu zatın pek çok eseri vardır. En meşhuru Kamus şerhi Tâc-ul-Arûs tur. 1205 senesinde Mısır'da vefat etti. Buhârîden meydana getirdiği "Tecrîd-i Sarih" i de onun mühim eserlerindendir ki Türkçe'ye terceme edilmiştir.
Hafız lâkabı ile meşhur olanlardan bazıları:
1- El-İmam, hafızların bayrağı, Ebû Bekr Muhammed b. Müslim ibni Şihâb ez-Zührî el-Medenî (ö1: 124).
2- Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddıyk, el-fâkîh el-Hâfız Ebû Muhammed el- Kureşî, et-Teymî, el-Medenî (öl: 126).
3- El-İmam İbni Cüreyc, el-Hâfız fakîh-ul-Harem Ebû'l-Velid ve Ebû Hâlid, Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc er-Rûmî el-Emevî veya Ümevî (ö1: 150).
4- El-İmam el-Hâfız, Basra'lı hadisçi, Cerîr b. Hâzim (öl: 175).
5- El-İmam Nâfi' b. Ömer el-Kureşî, el-Cumehî, el-Hâfız, Mekke'li hadisçi (öl: 169).
6- El-İmam Mu'temir b. Süleyman et-Teymî, el-Hâfız, Basra'lı hadîsçi. (öl: 187).
7- El-İmam Abdullah b. Müslim, el-Hâfız, Ebû Muhammed el-Mısrî (öl: 197).
8- El-İmam Abdurrahman b. Mehdî, el-Hâfız, el-Kebîr (ö1: 198).
9- El-İmam el-Feryâbî, Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf b. Vâkıd el-Dabbî (ö1: 212).
10- El-İmam el-Hâfız Ebû Nuaym el-Fadl b. Dukeyn, ensâb ve rical'i bilenlerin en âlimi (ö1: 219).
11- El-İmam, el-Hâfız Ebû Hayseme Züheyr b. Harb en-Neseî, el-Hâfız el-Kebîr, Bağdat'lı hadisçi (ö1: 234).
12- El-İmam Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe müsned ve tefsir sahibi (ö1: 235).
13- El-İmam el-Hâfız Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî müsned sahibi (ö1: 255).
14- El-İmam el-Hâfız Yûnus b. Abdula'lâ, Mısır diyarının hafızı, îmâmı Şafiî'nin arkadaşı (ö1: 285).
15- El-İmam, el-Hâfız el-Kebîr İbni Huzeyme Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme en-Nisâbûrî (ö1: 311).
16- El-İmam Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzî (ö1:327).
17- El-İmam el-Hâfız Ebû Hâtım, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz, birçok eserlerin sahibi (ö1: 354).
18- El-İmam İbni Mende, Muhammed b. İshak b. Muhammed. İbnî Mende adıyla maruf, îsfehan Tarihi'nin sahibi (ö1: 395).
19- El-İmam el-Hâfız uzun ömürlü hadisçi Ebû'1-Fadl Ahmed b. Ali b. Amr el-Bîkendî, el-Buhârî, Mâverâ-un-Nehr'in şeyhi (ö1: 404).
20- El-İmam Ebû Zerr el-Herevî el-Hâfız Abd b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah el-Ensârî el-Mâlikî, İbn-üs-Simâk (ö1: 434).
21- El-İmam Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülberr, temhîd ve İstîâb'ın sahibi (ö1: 463).
22- El-İmam el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit Tarih-i Bağdat'ın sahibi (ö1: 463).
23- El-İmam el-Hâfız Ebû Tâhir es-Silefî Ahmed b. Muhammed (ö1: 576).
24- El-İmam Abdurrahman Ebû'l-Farec b. el-Cevzî, hadisde teâlif-i Cemme sahibi (ö1: 597).
25- EL-Hâfız, ed-Dimyâtî, Abdulmu'min b. Halef (ö1: 705).
26- El-İmam, el-Hafız, ez-Zehebî Şemsüddin, Muhammed b. Ahmed, teskire sahibi (ö1: 748).
27- El-İmam ebû'1-Fadl el-Hâfız Şihabuddin, Ahmed b. Ali b. Muhammed, İbni Hacer el-Askalânî eş-Şâfiî, Buhârî şerhi Fethulbârî'nin sahibi (ö1: 852).
29- El-İmam es-Sahâvî el-Hâfız, Muhammed b. Abdurrahman (ö1: 902).
30- El-İmam el-Hâfız Celâlüddin es-Suyûtî, tefsir ve hadisde meşhur eserlerin sahibi (ö1: 911).
Huccet lâkabını alanlardan bazıları:
1- El-İmam Hüseyin el-Muallim el-Hâfız el-Hucce İbni Zekvan arapların mevlâsı, el-Basrî (ö1: 145).
2- El-İmam el-Hafız el-Hucce, Hişam b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Ebûl'l-Munzir el-Kureşî el-Medenî el-Fâkîh (ö1: 146).
3- El-İmam el-Hâfız el-Hucce Ebû'l-Huzeyl Muhammed el-Velîd el-Hımsî ez-Zebîdî (ö1: 148).
4- El-İmam el-Hâfız el-Hucce, Ma'mer b. Râşid, Künyesi Ebû Urve el-Ezdî (ö1: 153).
5- El-İmam el-Hâfız el-Hucce "ileyh-il-müntehâ fî't-tesebbüt" vasfını haiz Bişr b. el-Mufaddal İbni Lâhik, Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerinden biri (ö1:187).
6- El-İmam, Cerîr b. Abdulhamid el-Hâfız el-Hucce, Rey'în hadîsçisi, (öl: 188).
7- El-Hâfız el-Hucce, Ma'n b. İsâ, (öl: 198).
8- El-İmam el-Hâfız el-Hucce el-Haccâc b. Minhâl (öl: 217).
9- El-İmam el-Hâfız el-Kucce, Abdullah b. Yûsuf el-Kelâî ed-Dimeşkî et-Tenîsî, (öl: 218).
10- El-Hâfız el-Hucce, Müsedded b. Müserhed el-Eşmedî, (öl: 218).
11- El-İmam el-Hâfız el-Hucce, Mâlik b. İsmail el-Hindî, (öl: 219).
12- El-Hucce, Muhammed b. Abdullah b. Ammar, "el-Kitabul-Kebîr fi'l-İlel ve'r-Rical" in sahibi, (öl: 242).
13- El-İmam el-Hâfız el-Hucee, Ahmed b. Meni', (öl: 244).
14- El-Hâfız el-Hucce, Ahmed b. Seleme el-Bezzâz Müslimin hadis tahsilinde arkadaşı, (öl: 286).
15- El-İmam el-Hâfız el-Hucce Abdulmelik b. Muhammed Ebû Naîm el-Curcânî el-Isturâbâzî. Bu zat Müsnedler denizi idi ve pek çok eseri vardı, (öl: 323).
Hakim derecesine yükselenlerden bazıları:
1- El-İmam eş-Şa'bî, Tâbiîn'in allâmesi, Ebû Amr b. Şerâhil el-Hemedâni, el-Kûfî. Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında doğdu. O, Ebû Hanîfe ve İbni Avn'in en büyük şeyhlerindendir.
İbni Şibrizue der ki; Şa'bî'yi işittim. O şöyle diyordu:
20 seneden beri işittiğimiz hadis râvîlerinin rivayet ettiği bir hadisi daima ben onlardan daha iyi biliyordum.
İbni Hübsyre eş-Şa'bî'yi kadı yaptı. İbni Uyeyne şöyle dedi:

Âlimler üçtür. İbni Abbas kendi devrinde, eş-Şa'bî kendi devrinde, es-Sevri kendi devrinde en büyük âlim idiler.
eş-Şa'bî, 500 sahâbî'ye ulaştığını söyler, (öl: 109).
2- Süfyan es-Sevrî b. Saîd b. Mesrûk, el-İmam şeyh-ul-İslâm, hafızların efendisi Ebû Abdullah es-Sevrî, el-Kûfî. (öl: 161).
3- Hammâd b. Seleme b. Dinar, el-İmam el-Hâfıs, Şeyh-ul-İslâm, Ebû Seleme er-Rebe'î, mevâlîden ilk musannef eser yazan kimsenin bu zat olduğu söylenir. İbnü'l-Medînî şöyle der:
Yahya b. Darîs'ın yanında Hammâd'dan 10 bin hadis vardı. (öl: 107).
4- El-İmam el-Hâfız, el-Leys b. Sa'd b. Abdurrahman. (öl: 175). Mısır diyarının âlimi ve reisi idi. İmam-ı Şafiî: "O, Mâlik'den daha fakîh idi. Ancak arkadaşları onu takviye etmediler. O, hadise Mâlîk'den daha çok ehemmiyet verirdi", demiştir, Yahya b. Bükeyr de, Leys'in Mâlik'dea daha fakîh olduğunu söyler.
5- El-İmam Mâlik b. Enes, (öl: 179). .
6- El-İmam Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, (öl: 204).
7- Yahya b. Maîn b. Avn el-Gatafânî, Ebû Zekeriyya el-Bağdâdî (öl: 233).
8- El-İmam Ali b. el-Medînî, Ali b. Abdullah b. Ca'fer b. Nüceyh es-Sa'dî, mevâlîden, Ebû'l-Hasan el-Basrî, ehli hadisin imamı, (öl: 234). Ebû Dâvud:
"İbn-ül-Medînî, eş-Şâzekûnî gibi binlerce hadisçiden daha hayırlıdır." demiştir.
9- El-İmam Ahmed b. Hanbel (öl: 241).
10- El-İmam emir-ül-Mü'minin Muhammed b. İsmail el-Buharî, (öl: 256).
11- İbn-ül-Mübarek el-Muharremî, el-Hâfız el-Hucce, Hilvân'ın kadısı Ebû Ca'fer Muhammed b. Abdullah b. el-Mubarek el-Kureşî el-Bağdadî. Ali b. Medînî Bağdad'a geldiği zaman "en akıllı kimi buldun?" diye soruldu. Muharremi genci dedi (öl: 254)
12- El-İmam Müslim b. el-Haccâc, (öl: 261).
13- El-İmam Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as, (öl: 275). Zekeriyya şöyle der:
Kitabullah İslamın aslı, Ebû Davud'un Süneni, İslamın ahidnâmesidir. el-Hâkim de:
"Ebu Dâvud itirazsız zamanındaki hadisçilerin imamı idi." der.
14- El-İmam Muhammed b. İsa et-Tirmizî (öl: 279).
15- El-İmam Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (öl: 310). O, kırâatları bilir, ince mânaları sezerdi. O hiç kimseyi taklid etmeyen bir müctehid idi. O, Sahabe, Tabiîn ve daha sonra gelenlerin sözlerini bilen âlim, fakîh bir zat idi. Onun tefsiri ve tarihi meşhurdur. Onun Usul-u Fıkh'a dâir eserleri de vardır.
16- El-Hâkim el-Kebir Ebû Ahmed, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed en-Nisâbûrî el-Kerâbîsî (öl: 378). Kitab-ul-Künâ ve diğer birçok kitapların sahibidir.
17- El-İmam Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, (öl: 385). O, fakîh idi, pek çok şiiri ezbere bilirdi. Ezberlediği şiirler arasında es-Seyyid el-Himyerî'nin divani vardı. ed-Dârekutnî Şîîlikle itham edildi. Bağdad'dan Mısır'a gitti. Orada Kâfur el-Ihşidî'nin veziri Ebû'l-Fadl'un yanında ikâmet etti. O pek çok ilimlerde imam idi, bilhassa Ulum-ul-Kur'an'da geniş bilgisi vardı.
18- El-İmam el-Hâkim el-Hâfız İmam-ül-Muhaddisîn. Ebû Abdullah, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamduye en-Nisabûrî ibnul-beyyi' diye mâruf, (öl: 405).
el-Hâkim pek çok eserlerin sahibidir. Hadis tahsili uğrunda pek çok memleketler dolaştı. Şeyhlerinin sayısı iki bini aştı. Pek çok eserler yazdı. "el-Mustedrek alâ-Sahîheyn" Hindistan, Haydarâbâd'da 4 cild halinde basılmıştır. "Ma'rifet Ulûm-ul-hadis" adlı eseri Mısır'da basılmıştır.
19- El-İmam el-Kurtubî Ebu'l-Velîd, Abdullah b. Muhammed diye mâruf, Tarih-i Endülüs'ün, sahibi, (öl: 403).[280]

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Hadisin Tedvini

Dirâyeten İlm-İ Hadis'î Tedvin Edenlerin İlki Ve Bu Konuda Te'lif Edilmiş Kitapların En Meşhurları:

Dirâyeten ilm-i hadis'in, rivâyeten ilm-i hadis için mîzan olduğunu öğrenmiştik. Birincinin ikinciye nisbeti, tıpkı Usûl'un fıkha, mantığın tevhide nisbeti gibidir. Bu sebepten dolayı buna, "Usûl-u hadis ilmi" adi verilmiştir. Buna, rivâyet'in dayandığı esas olması sebebi ile mütekaddimîn devrinde "ulum-ul-hadis" adı da verilmişti. Şimdi Ulemâ örfinde ona "mustalah ilmi" de deniyor. Fakat son günlerde "Ulûm-ul-Hadis" adı daha çok duyulmağa başlandı. Hattâ bu adla yeni kitaplar neşredildi. (D
O halde Dirâyeten ilm-i hadis; kendisinde sihhat ve zaaf, kabul ve red sebeb ve âmilleri bulunması bakımından hem râvî ve hem de mervî'nin hallerini araştıran ilimdir. Bu ilim, hadis ilminin mukavvimi, şeriatı izah hususunda mutemed olan sahîh hadisi diğerlerinden ayırd etme vesilesi olduğu iğin hadis rivayetine mukârin idi. Onun, hadisin daha çok hafızadan kulaklara rivayet edildiği zamanlardaki vücûdu fiilî bir durum arzediyordu. Bu ise, Sahabe devrinde rivayete ve rivayetle ilgili hususlarda taharri ve ihtiyata verilen önemi ve gösterilen ihtimamı anlatır.
Sahabeden sonra gelenler hakkında cerh ve ta'dil'in vacip olması sünnetin sahihini samîminden ayırmak için taharri sebeblerinin mevcudiyeti sebebi ile Tabiîn devrinde hadis taharriye, sahabe devrinde olduğundan daha çok muhtaç, idi.
Tedvin asrı gelince o devrin bayrağı mesabesinde olan büyük âlimler sünneti, musannef, müellef, cami', mu'cem ve sünen adlarını taşıyan kitaplarda tesbit etme işi ile meşgul oldular. Bunun yanında, onlar rivâyeten ilm-i hadisi ihtiva eden kitaplarının içinde parça parça dirâyeten ilm-i hadisi tedvine de ilgi ve ihtimam gösterdiler, ilk asırlardaki ulemânın bu konudaki örneklerini, İmam-ı Şafiî'nin "Kitab-ul-Ümm" ve "Kitab-ur-Risâle" sinde, İmam-ı Müslimin, Sahihinin mukaddimesi'nde, Ahmed b. Hanbel'in talebelerinin kendisine sordukları sorulardan bize naklolunanlarda, Ebû Dâvud es-Secistânî'nin, meşhur sünen'indeki metodunu beyan hususunda Mekke ehline yazdığı kısımlarda, Ebû İsâ et-Tirmizî'nin, Sünen'ine hatime yaptığı "el-İlel" adlı kitabında ve Sünen'inde hadislerle ilgili olarak zikrettiği tashih, tasnif, takviye ve ta'liller'de, Buhârî'nin, "Tavarih-üs-Belâse" sinde ve Mütekaddimîn'in hadis ve diğer hususlarla ilgili kitaplarında görmekteyiz. Bunlar, bu konuya âid ilk işlemeler sayılmaktadır. Fakat bunlar hadis rivayeti ile karışık olarak zikredilmiş olduğundan Dirâyeten Um-i hadis'de müstakil bir tedvin sayılmaz.
Dirâyeten İlm-i hadis mevzuunda tek başına ilk te'lifi yapan Kadı Ebû Muhammed Râmehürmüzî oldu. Bunun için dediler ki, dirâyeten ilm-i hadis'i tedvin edenlerin ilki el-Hasen İbni Abdurrahman Ebû Muhammed Râmehürmüzî (öl: 360) dir. Çünkü bu kaideleri müstakil olarak bir araya getiren odur. O, bu konu ile ilgili çalışmalarını tamamladıktan sonra "el-Muhaddis el-Fâsıl beyn el-Râvî ve'l-Vâî" adlı kitabını te'lif etti. İbni Hacer şöyle der:
O, zann-ı galibe göre ulûm-ul-hadis mevzuunda te'lif edilen ilk kitaptır. Keşfuz-Zunun sahibi bunu ondan rivayet etmiştir. Fakat bu kitap ulûm-ul-hadis konusuna dâhil bütün nevileri ihtiva etmez.
Sonra el-Hâkim Ebû Abdullah, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Nisâburî, ibn-ül-Beyyi', sahib el-Müstedrek, (öl: 405), Onu takip ettî ve "Ma'rifet ulûm el-Hadis" adlı kitabını te'lif etti. Fakat onu tehzib ve tertip etmedi. Bu kitap 50 nevi' ihtiva eder.
el-Hâkimi 430 da vefat eden Ebû Nuaym el-İsfehânî es-Sûfî takip etti ve bu konuda birçok telifler yaptı.
Bunlardan sonra 463 de vefat eden el-Hatîb el-Bağdadî, Ahmed b. Ali geldi, iki kitap te'lif etti. Onlardan biri, "el-Kifâye fî kavânîn, ir-Rivâye", diğeri rivayet âdabı ile ilgili olarak "el-Câmi'li âdâb' ış-Şeyh ve's-Sâmi'" adlı eserlerdir.
Sonra 544 senesinde vefat eden Kadı İyâd b. Musa el-Yahsebî geldi. "el-îlmâ' ilâ ma'rifet usûl-er-rivâye ve takyid-is-Semâ" adlı kitabını te'lif etti.
Sonra Ebû Ömer b. Abdıılmecid b. Ömer el- Miyancı, mülehhas olarak "Mâla yese'ul-muhaddise cehlühü" adını verdiği eserini yazdı. O bu eserini Mekke'de 579 senesinin Şaban ayında te'lif etti.
Sonra İbn-üs-Salâh es-Şehresûrî diye mâruf olan el-Hâfıs Ebû Ömer Osman b. Abdurrahman, eş-Şâfiî ed-Dımeşkî (ö1: 643) geldi, "mukaddimet İbn-is-Salâh" adı ile anılan "ulûm-ul-hadis" kitabını te'lif etti. İbn-us-Salâh bu eserinde, o ilmin bütün kısımlarını tehzîb etti, mesaili birer birer yazdı. el-Hatîb'in müteferrik musannefleri ile ilgilendi, onlardaki mesaili bir araya topladı, kendisinin btı konuda yeni olarak elde ettiklerini de ona ilâve etti. Bu konuda yazılmış diğer eserleri tamamen gözden geçirdi. Bu yüzden onun bu kitabı, bu konu ile alâkalı müteferrik mesaili cami' bir eser olarak meydana geldi. Bunun için daha sonra gelenler hep onu okudular.
eş-Şeyh Burhaneddin el-İnâsî "Şerhûl-miftâh min ulûm İbn-is-Salâh" adlı kitabında şöyle der: Onun bu kitabı, bu konuda en güzel

musanneftir. İbn-us-Salâh bu eserinde 65 nev'i ele almıştır. Ulemâ, zamanımıza kadar ona ihtimam göstermiştir. Bazı kimseler onu şerh etmiş, bazıları nazmetmiş, bazıları itirazlarda bulunmuş, bazıları da itirazlara cevaplar vermiştir.
Talebesi el-İmam Ebû Zekeriyya Yahya en-Nevevî onu ihtisar ederek "el-îrşâd" adlı eserini te'lif etti. Sonra yine en-Nevevî îrşâd'ı da ihtisar ederek "et-Takrîb ve't-Teysîr li ma'rifet Sünen el-Beşîr ve'nnesîr" adlı kitabını te'lif etti. Kullar bundan umuman çok faydalandılar, onun şânı her yerde anıldı. Sonra 911 de vefat eden Celalüddin Suyûtî ona bir şerh yazarak "Tedrîb-ur-râvî alâ takrîb-in-nevâvi" adını verdi.
Sonra ez-Zeyn el-Irakî Abdurrahîm b. el-Huseyn (öl. 806) "Elfiyyet-ül-hadis" adlı eserini nazmetti. O, bu kitapta İbn-us-Salâh'ın kitabındaki maksatları bir araya topladı, ona birçok mühim fâideler ilâve etti, nihayet bu kitap ulemanın mühim merci'lerinden biri oldu.
Bu konuda te'lif yapanlar çoktur. Bir kısmını daha zikredelim:
774 senesinde vefat eden el-Hâfız İsmail b. Kesîr "îhtisâr-u-Ulûm el-hadis" adını verdiği kitabını yazdı. Bu kitap aslında, İbnü-s-Salâh'ın mukaddimesinin muhtasarıdır.
Sonra 852 de vefat eden el-İmam Hâtimet el-Huffâz, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani, Buharî şerhi "Feth-ul-Barî" nin mukaddimesinden ayrı olarak bu konuda "Nuhbet-ül-fiker fî mustalah ehl-il-eser" adlı kitabını yazdı. Bu kitab hakkında: "İbni Hacer'in bundan başka kitabı olmasaydı üstünlük olarak bu dahi ona yeterdi. Çünkü bu eser, son derece güzel bir ifade ile yazılmış cami' bir kitaptır" denilmiştir.
Bu konuda te'lif devam etti. Şeyh Tâhir el-Cezâirî, "Tevcih-un-Nazar ilâ Usûl-il-Eser" adlı geniş kitabını yazdı. Müellif bu eserinde, usût-u hadis ile usûl-u-fıkhı birbirine karıştırdı. 1328 de Mısır'da basılmış olan bu eser umumî olarak faydalı bir kitaptır.
Daha sonra 1321 de vefat eden Cemâlüddin el-Kâsimî, "Kavâid-üd-Tahdis min fünûni müstalah-il-hadis" adlı eserini te'lif etti. 1353 de Dimeşk'te basılmış olan bu eser güzel ve faydalı bir kitaptır.
Muhammed Abdulaziz el-Hûlî, "Miftah-us-Sünne" adlı orta hacimli eserini yazdı. Bu da faydalı bir kitaptır. Bu konuda, Muhammed Ebû'l-Fadl el-Cizâvi'nin "et-Tıraz el-hadis", Abdülgani Mahmud'un "Mustalah-ul-hadîs" eş-Şeyh el-Mihlâvî'nin "Tavzih Mustallah-ul-hadisi" adlı kitaplarını da zikretmek yerinde olur.
Ayrıca eş-Şeyh Emîn eş-Şeyh'in "el-Uslûb el-hadis" adlı 1354-55 senelerinde basılmış, olan iki cüz halindeki kıymetli eseri, Muhammed Abdulaziz ez-Zerkâni'nin 1362 de Mısır'da basılan "el-Menhel el-hadîs" adlı kıymetli eseri, Ahmed Muhammed Şâkir'in 1369 da Mısır'da basılmış olan "el-Cevher en-Nefîs" adlı kitabını da zikredebiliriz.
Ve nihayet elimize geçen en son eser, Ezher'in ihtisas kısmında hoca olan Muhammed Ali Ahmedeyn'in yazdığı "el-Mücez fi ulum-il-hadis" adlı iki cüz halindeki eseridir.
Rivâyeten ilm-i hadisi tedvin edenlerin ilki:
Malûmdur ki, Resûlullah (s.a.), vahiy geldikçe, vahiy kâtiplerine emreder geien âyetleri yazdırırdı. Böylece Saiâbe'nin büyük bir kısmının ezberlemesi ile beraber Kur'an tamamen yazılmıştı. Kesûlüllahın vefatı sırasında Kur'an-î Kerîm kemik, deri, taş ve benzeri gibi o zamana âid kâğıtlara yazılmıştı. Bununla beraber Kur'an'ın tesbitinde dayanılan esaslardan biri ve en mühimini hıfz idi. Bilindiği gibi, yazı bugün bile yardımcı bir unsurdur. Halbuld o zaman yazma işi ibtidâî araçlara dayandığı için tamamen yardımcı durumda idi. Bilhassa Kur'an'a has okunuşları tesbit etmek, özellikle o zamanda imkansızdı. Bunanla beraber yazı, mevcudiyetini isbat şartı olması itibarı ile vazgeçilmez bir zaruret idi. Bu mühim unsur ihmal edilmedi.
Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti sırasında Yemâme vak'ası vukua gelip içlerinde 70 tane hafız bulunan 700 Sahabî şehid edilince Hz. Ömer Kur'anı toplatıp bir mushaf halinde yazdırması için Ebû Bekr'e müracaat etti. Uzun münakaşalardan sonra Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer'in fikrini tasvip etti. Ve derhal, Resûlüllah'ın en enim vahiy kâtiplerinden olan Zeyd b. Sabite, Kur'anı bir nıushaf halinde yazmasını emretti.
Hz. Osman zamanında bazı ihtilâflar zuhur etti. Çünkü Zeyd b. Sâbit'in tesbit ettiği Kur'andan başka, bazı sahabenin elinde de Kur'an'dan parçalar vardı. Hz. Osman, İslam ümmetini bir tek nüshaya dayanan mushaflar üzerinde toplamak istedi. Bu maksatla Zeyd b. Sabit, Abdullah b. ez-Zübeyr, Saîd b. el-Âs ve Abdurrahman b. el-Haris b. Hişâm'ı mushaflar yazmaları için vazifelendirdi. Sonra, bu esas nüsha hâriç, sahabeye âid bütün parçalar imha edildi. Çünkü Ubey b. Ka'b e âid Kur' an'da neshedilmiş ve yazıdan düşürülmüş âyetler vardı. İbni Mes'ûd'a âid Kur'anda ise nıuavvezeteyn mevcut değil idi. Bunlardan başka muntazam yazılmamış olanları okumak imkânsız hale, gelmişti. Ayrıca sahabeler, kendi ellerindeki nüshalara bazı tefsirler ilâve etmişlerdi ve zamanla bu gibi ilâvelerin Kur'an zannedilmesinden de korkuluyordu. Bu sebeplere bağlı olarak Resûlullah'ın bizzat yazdırdığı, Hz. Ebû Bekr zamanında bir heyetin ondan istinsah ve tesbit ettiği nüsha hariç diğer parçalar imha edildi.
Sünnete gelince, Resûlullah zamanında, hafızaların kuvvetli, yazı sanatının zayıf ve ibtidaî olması ve Resülüllah'ın hadis yazmayı yasak etmesi sebebiyle sahabe hadis işinde daha çok hıfza dayanıyorlardı.
Müslim sahihinde Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle rivayet eder:
"Benden bir şey yazmayınız. Kim benden, Kur'andan başka bir şey yazarsa onu imha etsin." Resûlullah sünnetin Kur'anla karışması korkusundan dolayı hadis yazmayı yasak etmişti.
Kur'anla hadisi birbirine karıştırma korkusundan uzak ve emin kimselere hadisi yazmak yasak değildi.
Buhârî Sahihinde Hemmâm b. Münebbih'ten şöyle nakleder:
Ebû Hüreyre'yi işittim, O, "Abdullah b. Amr hariç Sahâbe'den hiçbir kimse benim kadar hadis bilmiyordu. Çünkü Abdullah yazardı ben yazmazdım"dedi. (Buhârî Kitab-ul-İlm).
Abdullah b. Amr'dan şöyle naklolunmuştur:
Ya Resûlûllah ilmi kaydedeyim mi? dedim.
"Evet" dedi. İlmin kaydı nedir? Dedim.
"Onu yazmaktır" dedi.[281]
Diğer bir rivayette Hammâd b. Seleme'den o da Muhammed b. İshak'tan, o da Ömer İbni Şuayb'den,[282] o da babasından, o da ceddinden naklettiğine göre: Ya Resûlullah senden işittiklerimin hepsini yazayım mı? Dedim. "Evet, çünkü ben bunların hepsinde ancak hakkı söylerim," dedi. İşte böylece Kur'an ve hadisin yazılması meşru bir şey oldu.
Lâkin Sahabenin itimadı daha çok hıfza idi. Sahabe devrinde Amr b. el-Âs, Ebû Hüreyre ve başkalarının hadis yazdıklarına dâir elimizde bazı rivayetler vardır. Esasen Peygamber devrine âid Kur'andan başka, bazı yazılı metinler bize intikal etmiştir. Meselâ Resûlullah'ın bazı hükümdarlara yazdığı mektuplar gibi ayrıca bazı kimselerde hıfza yardımcı olması için hadisi yazıyor, fakat yazdığını başkalarına duyurmakta fayda görmüyordu.
Bununla beraber Sahabe devrinde pek çok şey kaydedilmiştir:
1- Hz. Ebû Bekr'in bizzat yazdığı ve bazı kısımlarını yazdırdığı. "Farîzat-us-Sadaka" sı,
2- Hz. Ali'nin "Sahife" si. Bu hususta ana kaynaklarda şöyle zikredilir:[283]
3- İbni Abbâs'ın "Elvâh" ı.[284]
4- Enes b. Mâlik'in "Mecali" veya "Kütüb" ü.[285]
5- Abdullah b. Amr b. el-Âss (öl: 65) in "es-Sahîfe es-Sâdika" sı,
6- Câbir b. Abdullah el-Ensârî (öl: 78) nin yazdıkları,[286]
7- Hemmam b. Münebbih' (öl: 131) in es-Sahîfe, es-Sahîha" sı.
Sahabe devrenden sonra tabiîn devrinde pek çok fetihler neticesinde yeni fethedilen memleketlere dağılma sebebi ile hıfz durumu zayıflayınca ve ilmin zayi' olmasından korkulunca Emevî halifelerinden biri meseleye el attı ve hadisi tesbit işine gereken ihtimam gösterildi.
el-Kastallânî şöyle der:
Birinci asrın sonunda hadisin toplanıp tedvîn edilmesini ilk olarak emreden Ömer b. Abdülaziz idi. O Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr İbni Hazm'a [287] şöyle yazdı: Bak, Resûlullah'ın sünnet ve hadisinden olan şeyleri yaz. Çünkü ben ilmin zayi' olması ve ulemanın göçüp gitmesinden korktum. Muvatta'ın rivayeti de bu mealdedir.
Ebû Nuaym, îsfehan tarihinde, Ömer b. Abdülazizin bütün beldelere şu mealde yazılar yazdığını nakleder: "Resûlullah (s.a.)'ın hadisini araştırınız ve onu toplayıp yazınız."
Buhârî Sahih'inde, bu konuya ilâve olarak şöyle nakletmiştir: Ömer b. Abdülaziz, Ebû Bekr b. Muhammed'e yazdı: Senin memleketinde ki, Resûlullah'a âid hadisleri araştır. Ve onları yaz. Çünkü ben ilmin ziyâ'ı ve âlimlerin göçüp gitmesinden korktum. Resûlullah'ın hadisinden başka bir şeyi kabul etme. İlmi yazınız, âlimlerle düşüp kalkınız. Tâki bilmeyen bilmediğini öğrensin. Zira ilim gizli kalmadıkça helak olmaz.[288]
Hicrî 99-101 seneleri arasında halifelik mevkiini işgal eden âdil emevî halifesi hadisin zayi' olup gitmesinden korktu. Bu esasa dayanarak sünnetin yazılmasını emretti. O, güzel bir sünneti ihya etti. Sonradan gelenler ona iktida ettiler. Hicrî 124 de vefat eden Muhammed b. Müslim, b. Ubeydullah, b. Şihâb ez-Zührî bu konu ile ilgilendi ve hadisi yazdı.

İbni Hacer'in dediği gibi bundan, peygamberin hadislerinin resmen yazılmasının başlangıcı anlaşılır.
el-Heravî şöyle der: Sahabe ve tabiîn hadisleri yazmıyorlardı. Onlar hadisi sadece hıfz yolu ile naklediyorlardı. Ancak Kitabus-Sadakat ve diğer hususlarda pek az şey yazılmıştı. Âlimler sür'atle ölmeğe başlayınca, Ömer b. Abdülaziz Medine valisi Ebû Bekr b. Muhammed'e şöyle yazdı:
Sünnet ve hadis olan sözleri araştır ve onları yaz.
Fethul-bârî mukaddimesinde (s. 4) şöyle denilmiştir: Resûlullah'dan menkul olan âsâr, Sahabe ve tabiîn devrinde iki sebepten dolayı ne tam olarak toplanmış ve ne de tam olarak yazılmıştı:
1- Onlar peygamber devrinde, Kur'anla karışması korkusundan dolayı hadisi yazmaktan men edilmişlerdi.
2- Onlar, hafızalarının kuvveti ve zihinlerinin akıcı olması sebebi ile hadisi yazmıyorlardı. Diğer bir bakımdan onların çoğu yazmayı tam olarak bilmiyordu.
Sonra tabiîn asrının sonuna doğru ulemâ şehirlere dağılıp, havâriç, revâfız ve kaderi inkâr edenlerin bid'atları çoğalınca âsârı tedvin ve hadisi (haberi) bablara göre tanzim ve tertib işi vücûd buldu.
Hadisi ve haberleri ilk toplayıp yazanlar, er-Rabi' b. Sabîh [289] ve Saîd İbni Ebî Arube [290] idi.
Hadisi ilk olarak yazma işini Ömer b. Abdülazize ve er-Rabi' İbni Sabîh'a nisbet etmekte bir taaruz yoktur. Çünkü hadisi yazma emrini ilk önce veren Ömer ve ona muasır olanlardır. er-Rabi'in ilk olarak yazması ise bulunduğu memlekete göredir.
Hadisi ilk yazanlar müstakil bablar halinde yazıyorlardı. Meselâ Mekke'de Abdul-Melik b. Abdülaziz b. Cüreyc (öl: 150), Yemen'de Ma'mer b-Râşid (öl: 153), Şam'da Abdurrahman İbn Amr Evzâî (Öl: 157), Küfe'de el-İmam Ebû Hanife en-Nu'mân b. Sabit (öl: 150) ve Süfyan b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî (öl: 167), Medîne'de el-İmam Mâlik b. Enes (öl: 179) idi.
Sonra hadis yazanlar çoğaldı. Hicrî ikinci asrın bitimi ve üçüncü asrın başlangıcında hadis tamamen yazılmağa başlanmış çeşitli yollarla, hadis toplama işi hızlanmıştı.
Müsned adı verilen hadis kitaplarını ilk olarak yazanlardan bazıları şunlardır:
1- Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Süleyman b. Dâvud (öl: 204),
2- Ubeydullah b. Musa el-Absî (öl: 213),
3- Esed b. Musa b. İbrahim b. el-Velîd b. Abdulmelik b. Meryan el-Emevî (el-Ümevî) (öl: 212).
4- Ebû'l-Hasan el-Basrî Müsedded b. Müserhed (Öl: 228).
5- İshâk b. Rahûye (öl: 238),
6- el-İmam Ahmed b. Hanbel (öl: 241).
7- el-İmam Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî (öl: 256).
8- Abdullah Ebû Nuaym b. Hammâd b. Seleme b. Muâviye el-Huzâî (öl: 228).
9- Abdullah b. Abdurrahman b. Behranı es-Semerkandî Ebû Muhammed ed-Dârimî (öl: 255).
Bunlardan başka Müsned eser yazanlar çoktur. Mesela, el-İmam Musa b. Ca'fer el-Kâzım'ın Müsnedi, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hüseyin'in, Müsned-i Enes b. Mâlik'i, el-Evzâî'nin Müsnedi, Bezzâr'ın Müsnedi, ed-Deylemî'nin Müsnedi, er-Rûyânî'nin Müsnedi, Ebû Zur'a'nın Müsned-üs-Şâmiyyîn'i, es-Suyûtî'nin Resûlullah zamanında ölen sahabenin Müsnedi, Atımed b. Ca'fer b. Hamdan b. Mâlik el-Katî'î'nin Müsned-ül-Aşere'si, Ebû Nasr ed-Deylemî'nin Müsned-ül-Firdevs'i gibi.
Sonra bu insanların yolunu kendilerinden sonra gelen, el-Hârızmî (öl: 354) gibi kimseler takib ederek Mesanîd ve meâcim tasnif ettiler.
Bu imamların kitaplarını yazmak hususunda takip ettikleri yol ve usul muhtelif idi. Onlardan Ebû Hanîfe'nin, Ahmed'in, Şafiî'nin, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin, Ahmed b. Meni' el-Bagavî'nin (öl: 244), Ebû Hayseme Zübeyr b. Harb b. Şeddâd el-Hareşî'nin (öl: 234), el-Hasen b. Süfyan'ın, Ebû Bekr b. el-Bezzâr'ın ve başkalarının müsnedleri gibi her sahabının müsnedini bir yerde toplamak suretiyle, ala'l-Ebvab ve ala'l-Esânîd birlikte tasnif edenler vardır.
Bazıları da kitaplarını, muttasıl olanın irsali yahut merfû' olanın vakfı veya başka şeylerin durumu vuzuh kesbedecek şekilde her metnin yollarım ve râvîlerin o metindeki ihtilâfını bir araya getirmek suretiyle alâ'l-llel tertip etmişlerdir.
Bazıları da fıkıh bablarına göre tertip ettiler. Bazıları -Buhari, Müslim ve başkaları gibi- sadece sahih olanları kitaplarına aldılar.
Bazıları, -altı kitabın dışında kalanlar gibi- sadece sahihe bağlanmadılar.
Etba-u Etbâ-ıt-Tâbiîn devri gelip de Buhârî zuhur edinceye kadar sahasındaki te'lifler birbirini takip etmekte devam ettiler.
Ne zaman ki, İmam-ı Buhârî bu musannefleri gördü, onları rivayet etti Onların çiçeklerini kokladı, en ince teferruatına varıncaya kadar onları birer birer gözden geçirdi, onların hepsini, toplanış ve yazılışları itibarı ile umumiyetle sahîh ve hasen adlarını alan hadisleri cami' olduklarını gördü, onlardan pek çoğunda zayıf hadisler de vardı. Pek tabiî onların ihtiva ettikleri zayıflara sahîh denilmesi doğru olamazdı. O, bütün kuvvet ve iradesini, hiçbir emin kişinin şüphe etmiyeceği sahîh hadisleri toplama yolunda sarfetmeğe karar verdi. Hadis ve fıkıhta emîrül-müminin derecesine ulaşmış olan İbni Râhûya diye maruf üstazı İshâk b. İbrahim el-Hanzalî'den işittikleri, onun azim ve iradesini takviye etti. Buhârî kendisi şöyle anlatır:
İshâk b. Râhûyenin yanında idik. "Resûlullah (s.a.) in sahîh sünneti için muhtasar bir kitap yazmış olsaydınız ne güzel olurdu" dedi. Bu söz benim kalbime düştü. Derhal "el-Câmi es-Sahîhî" i toplamağa başladım.
Buhârî hadis sahasındaki şaheserini yazdı. Bizzat kendisi tarafından vazedilen esaslara göre sahîh hadisleri topladı. Buhârî'den önceki kitaplar, umumiyetle sahîh ve gayri sahîh hadisleri karışık olarak ihtiva ediyorlardı.
Bu konuda Buhârî'yi Müslim b. el-Haccac takip etti. Sahîhi Müslim adlı meşhur eserini yazdı.. Bu iki kitap ilim âleminde "Sahiheyn" adını aldılar. Bu iki kitaptan sonra gelen ve Kütüb-ü sitte'yi meydana getiren diğer dört kitap da şunlardır:
1- Sünen-i Ebû Dâvud,
2- Sünen-i Tirmîzî, buna Sahihi Tirmizî de denir,
3- Sünen-i Neseî,
4- Sünen-i İbni Mace.
Bunlardan başka musannef-i Abdurrazzak Şeyhül İslam Ahmed, Süneni Saîd İbnî Mansur, Kitab-ı Ebû Ya'la, Sünen-i Dârekutni, Beyhakî'nin Sünen-i Kubra ve Sünen-i Buğrası ve daha başkaları gibi bu konuda te'lif edilmiş kitaplar vardır.[291]

İlel Ve Rîcâl Konusunda Te'lîf Edilmiş En Meşhur Eserler:

Rivayet itibarı ile rical iki kısımdır:
Birinci kısım, ta'dile muhtaç olmayan, sadece rivayetini beyan için zikredilen ricâl'dir. Onlar sahabedir.
İkinci kısım, rivayetini beyan için zikredilen ve ta'dil'e muhtaç olanlardır ki, onlar sahabî olmayan ricâl'dir. Her iki kısım için de kitaplar te'lif edilmiştir:[292]

Birinci Kısım Sahabe Hakkında Te'lif Edilen Kitaplar:

1- İmam Ebû Muhammed Abdullah b. İsâ el-Mervezî'nin "Kitab-ul-Ma'rife" si (öl: 293),
2- el-İmam Muhammed b. Hibbân Ebu Hatim el-Büstî'nin "Kitab-us-Sahâbe" si (öl: 354),
3- Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Mende'nin "Ma'rifet-üs-Sahabe" si (öl: 395),
4- Ebû Nuavn Ahmed b. Abdullah el-İsfehanî'nin "Ma'rîfet-us-Sahabe" si (öl: 430),
5- el-İmam Abdulberr el-Kurtubî, Ebû Ömer Yûsuf'un "el-İstiab"ı (öl: 463),
6- Ebû Mûsâ el-Medînî, Muhammed b. Ömer b. Ahmed el-İsfehânî'nin "Tetimet ma'rifet-is-Sahâbe"sı. Bu İstîâbIN zeylidir. (öl: 581),
7- el-İmam Ebû'l-Hasen b. Muhammed b. el-Esîr el-Cezerfnin-"Üsdü'l-Gâbe fî ma'rifet-îs-Sahâbe" adlı eseri, İbni Esîr bu eserinde, sahabe hakkında yazılan ilk dört eserde mevcut olanları toplamış, ayrıca; birçok ilâveler de yapmıştır, (öl: 630),
8- el-Hâfız ez-Zehebî Muhammed b. Ahmed Usd-ül-ğabe'yi tecrid ederek "Tecridi Esmâ-is-Sahâbe" adını verdiği kitabı yazdı. es-Zehebî ihtisarda ileri gitti, fakat birçok yeni isimler ilâve etti, (öl: 748),
9- et-Hâfız Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (öl: 852), "el-İsabe fi temyizi esmâ-is-Sahâbe" adlı eserini yazdı. O, sahabe hakkında yazılana kitaplardaki müteferrik mesâilin hepsini topladı, gayet güzel bir şekilde yazdı. Bu kitap bu sahanın direği durumuna geldi, İstiâb ve onun zeyli ve Usdü'l-Gâbe'dekileri topladı, daha pek çok ilâveler yaptı.

10- Yahya b. Ebî Bekr el-Âmirî'nin "er-Riyâd el-Mustatâbe" si (ö1: 893),
11- Celâl-üd-Din es-Suyûti (öl: 911), el-lsâbe'yi ihtisar etti ve "Ayn-ül-İsâbe" adını verdiği eserini yazdı.
12- es-Suyûtî'nin "Dürr-us-Sahâbe fî men dahale Mısre min es-Sahabe" si,

13- Muhammed Kasım b. Salih es-Sindî'nin "el-Bedr-ul-Münîr fî Sahabet el-beşîr-in-nezîr" i.[293]

İkinci Kısım, Sahabe Ve Diğerlerini Birlikte Alan Ve Râviler Tarihi Mahiyetinde Olan En Meşhur Kitaplar:

1) el-İmam Muhammed b. Sa'd b. Meni' el-Hâşimî (öl: 230)nin "et-Tabakat el-Kebîr" i. Son olarak 9 cild halinde Leydende basıldı.
2) Muhammed b. İsmail el-Buhârî (öl: 256) nin "et-Tarih el-kebir" i. Bu kitap alfebetiktir.
3) Buhârî'nin "et-Târih el-Evsat"ı.
4) Buhârî'nin "et-Tarih es-Sağîr"i. Bu kitap ölüm tarihlerine göre tertip edilmiştir. Her on seneyi bir tabaka sayar. Buhâri bu kitaplarında gayet vecîz ve ince olarak ceh ve ta'dil hakkında konuşur.
5) el-Hâfız el-Kebîr Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. ez-Zekî Abdurrahman el-Mizzî (öl: 743) nin "Tehzîb el-Kemâl fî esmâ-ir-ricâl" i. Bu, büyük bir kitaptır. Kütüb-ü Sitte'nin bütün râvîleri hakkında bol hal tercemeleri vardır. Bu kitap alfabetiktir. Ulemâ bu kitapla çok ilgilenmiş birçok ihtisarlar yapmışlardır.
6) el-Hâfız ez-Zehebî Muhammed b. Ahmed (öl: 748) "tehzîb-ul-kemâl"i ihtisar ederek "Tehzîb-üt-tehzîb"i yazdı.
7) Yine ez-Zehebî ikinci defa aynı kitabı ihtisar ederek "el-Kaşif" adını verdi. Kısa bir özettir.
8) Sonra Hâtimet-ül-huffaz, Mısır diyarında kadılar kadısı el-Hâfız Abmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (öl: 852), Tehzîb-ul-Kemâl'i "Tehzib-ül-tehsîb" adı ile ihtisar etti. O, rical kitaplarının en güzeli ve en faydalısıdır. Tehzib- ül-kemâl'i ihtisar ettikten sonra, cerh ve ta'dil imamlarının istifade ettiği sözlerden pek çok şey ilâve etti. Bu kitap Hindistan'ın Haydarabat şehrinde 12 cild olarak basılmıştır. Tehzib-ül-Kemal'i bulmak güç olduğundan Tehsîb-ül-Tehzîb, hadis ilimleri ile meşgul olanların ana kaynağıdır. İlim adamları, tehzîb-ül-kemâl'i, İbni Hacer'in ilâveleri ile birlikte bastırmayı çok düşündüler. Bundan maksat, Kütübü Sitte'nin râvileri hakkında elde cami' bir kitabın bulunması idi. Fakat henüz bu tahakkuk etmedi.
9) Sonra İbni Hacer onun da kısa bir telhisini yaparak "Takrib-ut-tehzîb" adını verdi. O, bu kitapta, evvelinde beyan ettiği özel ıstılahlarla râvîler tabakatına, cerh ve ta'dil bakımından onların derecelerine işaret eder. Bu kitap da Hindistan'da defalarca basılmıştır.
10) Safiyyüddin Ahmed b. Abdullah el-Hazrecî, tehzîb'i telhis ederek "Hulasat-ü tehzîb tehzîb el-Kemâl" adını verdi. Ehli ilim beyninde "el-Hulâsa" diye meşhur oldu. el-Hazrecî bunu 923 de te'lif etti. O, tehzîb tipinde bir eserdir, orta derecede faydalı bir kitaptır. O, bazan, tarih, cerh veya ta'dile âid nakillerin bir kısmında hata eder...
11) İbni Haeer el-Askalânî'nin "ta'cil-ül-menfea bi zevâid rical el-erbea" sı. İbni Hacer bu kitapta dört imam Ebû Hanife, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in hadislerini rivayet ettikleri kimselerin hal tercemelerini yazmıştır. Fakat o tehzîbde zikrettiklerini burada zikretmediği için bu kitap tehzîbe zeyl olmuştur. Bu kitap bir cild olarak Hindistan'da basılmıştır.
12) İbni Hacer'in "el-İsâr bi ma'rifet ruvât-il-Asâr" adlı eseridir, Bu orta büyüklükte bir kitaptır. Ebû Hanife'nin arkadaşı ve talebesi Muhammed b. el-Hasen'in "el-Âsâr" adlı kitabındaki râvîlerin hal tercemeleri vardır. Fakat burada sadece tehzîbde zikretmediği kimselerin üzerinde durur. Bu kitabın, Darulkutub'de iki yazması vardır. Birisi hattı müelliftir.[294]

Özellikle Cerh Ve Ta'dile Âid Kitaplardan Bazıları:

1) İbni Ebî Hatim'in "et-Cerh ve't-ta'dil"i. Bu zat, Ebû Hatim, Muhammed b. İdris el-Hanzalî er-Râsî'dir (öl: 372). Kitabını, Buhârî'nin "et-Târîh-ul-Kebîr" i üzerine ve onun usûlü ile yazmıştır. Büyük bir kitaptır. O bu kitapta daha çok babası Ebû Hatim ve babasının arkadaşı Ebû Zûr'a'dan rivayet eder.
2) el-Hâfız Ebû'1-Fadl b. Muhammed el-Mukaddesî'nin (öl: 507) "el-Cem beyne ricâl-is-sahîheyn" adlı eseri. O, bu kitabın da, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Kelâbâzî'nin Buhârî ricali, Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-İstefanî'nin Müslim ricali hakkındaki eserlerinde bulunanları bir araya getirmiştir. Hindistan'da Haydarâbâd'da büyük bir cild halinde basılmıştır.
3) el-Hâfız es-Zehebî'nin "Mizân-ül-itidâl" i. O, bu kitapta Ulemanın cerh ve ta'dil bakımından haklarında konuştuğu râvîleri anlatır. Bu faydalı bir kitaptır, Hindistan ve Mısırda üç büyük cild halinde basılmıştır.
4) İbni Hacer'in "lisan-ül-Mizan" adlı kitabı.
5) el-Hâfız ez-Zehebî'nin "Tezkirat-ül-Huffâz"ı.
6) İbni Hibbân el-Bustî'nin "es-Sikat" ı.
7) Buhârî'nin "Kitab-uz-Zuafâ" sı.
8) en-Neseî'nin "Kitab-uz-Zuafâ ve'l-Metrûkîn" i.
9) İbni Hibbân el-Bustî'nin "Kitab-uz-Zuafâ" sı.[295]

İsimler, Künyeler Ve Lâkablar Hakkında Te'lif Edilmiş Kitaplar:

1- Ali b. Abdullah b. Ca'fer el-Medînî'nin sekiz cüz halindeki "el-Esâmî ve'l-Kûnâ" adlı eseri.
2- Ahmed b. Hanbel (241) in "el-Esmâ ve'l-Künâ" adlı eseri.
3- el-Buhârî, en-Neseî ve Abdurrahman b. Ebî Hâtîm'in "el-Künâ" adlı eserleri.
4- Müslim b. el-Haccâc en-Nisabûrî (261) nin "Kitab el-kunâ ve'l-esmâ" adlı eseri.
5- Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Haramâd b. Sa'd b. el-Ensârî (320) nin "el-Kunâ ve'l-esmâ" adlı eseri. Bu meşhur ve cami' bir kitaptır, iki cüz halinde 1322-23 senelerinde Hindistan'da basılmıştır.
6- el-Hâkim el-Kebîr Ebû Ahmed Muhammed b. Muhammed b. Ahmed en-Nisâbûrî (378) in 14 cild halindeki "el-Esmâ ve'l-kunâ" adlı eseri.
7- Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk, İbni Mende el-İsfehânİ (395) nin 1927 de Almanya'da basılan "Feth-ul-bâb fi'l-kûnâ Ve'l-elkâb" adlı eseri.
8- Ebû Muhammed Abdulgani b. Saîd el-Esedî el-Mısrî (400) nin 1326 da Hindistan'da bir cild olarak basılmış olan "el-Mu'telef ve'l-muhtelef fî esmâi nakalet-il-hadis" ve "el-Müştebeh fi'n-nisbe" adlı eserleri.
9- Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatîb el-Bağdâdî' (463) nin "Tekmilet-ül-Mu'telef" ve "el-Esmâ ve'l-elkâb" ve "el-Esmâ el-mühimme fi'l-enbâ el-Muhkeme" ve "Telhîs'ul-müteşâbeh fi'r-resmi fî esmâ-i'r-ruvât" adlarındaki eserleri.
10- Ebû Nasr Ali b. Hibetullah b. Ca'fer, İbni Me'kûlâ el-Bağdâdî (486) nin "el-İkmâl fi ref'il-irtiyâb an el-Mu'telef ve'l-Muhtelef min'el-esmâi ve'l-künâ ve'l-ensab" adlı eseri. Bu mühim bir kitaptır. Mısır'daki "Dâr-ul-Kütüb" de "Mustalah 8" rakamlı bir nüsha vardır. Müellif kitabını, daha önce yazılanları gözden geçirdikten sonra yazmıştır. İki cüz halindeki bu kitap alfabetiktir. Bu kitap hakkında İbni Hallikâh "Benzeri yazılmadı" demiştir.
11- Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, İbn-ül-Cevzî (597) "Keşf-ün-Nikâb an-el-esmâ ve'l-elkâb" adlı eseri.
12- el-Hâfız Muhammed b. Abdulgani el-Bağdâdî'nin el-Müstedrek alâ'l-İkmâli Libni Me'kûlâ" adlı eseri.
13- Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî (748) nin "el-Müştebeh fî esma er-ricâl" adlı eseri. Bu kitap kendinden önce bu konuda yazılanlar tetkik edildikten sonra te'lif edilmiştir. Bu bakımdan çok mühimdir. Bu kitap 1881 de 616 sahife olarak Leyden'de basılmıştır.
14- İbn Hatîb ed-Dehşe Mahmud b. Ahmed el-Hemezânî (804) nin "Tuhfet zevî'l-ereb fî müşkil el-esma ve'n-neseb" adlı eseri. Bu kitap 1905 de Leyden'de basılmıştır.
15- Ebû'1-Fadl Sihabûddin İbni Hacer el-Askalânî'nin (852) "Nüzhet-ül-Elbab fi'l-Elkab" adlı eseri.[296]

El-Hadis El-Mevzû'

Mevzu' hadis, yalan olduğu halde Peygambere isnâd olunan uydurma sözlere denir. Uydurma olduğu bilinen bir hadîsi her ne suretle olursa olsun rivayet etmek caiz değildir. Buna hadis denilmesi, uyduranın iddiasına nisbetledir.
"Vaz'" lügatte koymak, düşürmek, ticarette ziyan etmek gibi mânâlara gelir. Istılahen ise tarifi yapılan hadis nev'idir.

Yalancıları hadis uydurmağa sevkeden sebepler pek çoktur. Meselâ:
1- İslam düşmanlığı ve dinsizlik neticesi meydana gelen zındıklık.
2- Mezheb taassubu sâikile kendi fetva ve hükümlerini' te'kid ve te'yîd etme gayreti.
3- Mülûk ve ümerâ'ya yaklaşmak gayreti.
4- Kazanmak maksadile halkı muayyen bir şeye teşvik.
5- Dînin hakikat ve mahiyetini idrak etmemiş kimselerin ecir ve sevâb düşüncesile Allaha yaklaşmak istemeleri.
6- Siyâsî nüfuz temini gibi hadis uydurmağa sevkeden sebepler.[297]

Mevzu' Hadisler Hakkında Yazılan Kitaplar:

1- Ebû-l-Fadl Muhammed b. Tâhir el-Mukaddesî (507) nin "Tezkirat-ül-Mevzûât"ı. Bu kitap hurûf-u hecâ üzere tertîb edilmiştir. Müellif bu eserde hadisi, hadisin râvîsini cerheden imamları zikreder.1323 senesinde Mısır'da basılmıştır.
2- Ebû Abdullah el-Hüseyn b. İbrahim el-Hemdânî el-Cevzekî (Cevzekânî) (543) nin "el-Mevzûât fî'l-Ehâdîs el-Merfûât" adlı eseri. Müellif eserinde uydurma hadisleri zikreder ve sahîh hadislerle mukayese yapmak suretiyle zayıf hadislerin butlanını beyan eder.
3- Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. el-Cevzî (577)nin "el-Mevzûât el-Kübrâ" adlı eseri. Bu eser dört cild halindedir. Müellif bu eserinde İbni Adiyy'in "Kâmil"inde, İbni Hibbân'nın "ez-Zuafâ" sında, el-Ukeyîî' nin "zuafâ" sında, el-Ezdî'nin "Zuafâ" sında, İbni Merdûye'nin "Tefsir" inde, et-Tabarânî'nin "el-Meâcim es-Selâse" sinde, el-Hatîb'in eserlerinde, Ebû Nuaym'm. Musanneflerinde ve diğer kitaplarda vârid olan hadisleri ele alır. Pek muntazam olmadığı için ulemâca tenkîd edilmiştir.
4- Ziyâuddin Ebû Hafs Ömer b. Bedr el-mevsılî (623)'nin "el-Muğnî an-ıl-hıfz ve'l-kitab bi kavlihim lem, yasıhha şey'ün fî hâzâ'l-bâb" adlı eseri. Bu kitap 1342 de Mısır'da basılmıştır.
5- Abdüsselâm b. Abdullah, İbni Teymiyye el-Harrânî (652) nin "el-Ehâdîs el-mevzûa elletî yervîhe'l-âmmetü vel-Kussâs" adh risalesi. Bu eser Mısır Darulkütüb (Mecâmi' 176) numarada kayıtlıdır.
6- el-hâfız Zeynüddin Abdurrahim el-Irakî (806) nin "el-Bâis ala'l-halâs min havadis-il-kussâs" adlı eseri. Bu eseri Suyûtî telhis etmiş ve Suyûtî'nin telhisi 1351 senesinde Mısır'da basılmıştır.
7- el-hâfız Celâlüddîn es-Suyûtî (911)'nin"el-Iaâlî el-masnua fî'l-Ehâdîs el-mevzûa" adlı eseri. Suyûtî bu eserinde İbn-ül-Cevzî'nin kitabını ihtisar etmiş, ayrıca ibni Asâkir'in ve ibn-ün-Neccâr'ın tarihlerinde, Firdevs'in Müsnedinde, Ebû'ş-Şeyh'in Musanneflerinde geçenleri toplamış ve bazı istidrakler yapmıştır. Suyûtî'nin "Zeyl el-Laâli'l-masnûa", "et-Taakubât alâ'l-mevsûât", en-Nüket el-bedîiyyat" adlı eserleri de vardır. Bu eser 1317 de Mısır'da basılmıştır. Onun İbn-ül-Cevzî' üzerine yazdığı ta'likatı 1886 mîlâdî de Hindistan'da basılmıştır.
8- Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Kinânî (963)nin "Tenzîh-üş-Şerîa'l-merfûa an el-ahbâr eş-Şenîa el-mevzûa" adlı eseri. Bu kitap 1378 de iki cild hâlinde Mısır'da basılmıştır.
9- Cemalüddîn Muhammed b. Tâhir b. Ali'nin (986) "Tezkirat-ül-mevzûât" adlı eseri. 1343 de bir cild olarak Mısır'da basılmıştır.
10- "Aliy-ul-Kârî" nâmile maruf olan Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî'el-Herevî (1104) nin "Mevzûât"ı ki, bunlar:
a) "el-Esrâr-ul-merfûa fî'l-Ahbâr-îl-mevzûa fi'l-hadis"
b) "Risâlet-ül-masnû' fî ma'rifet-il-mevzû' min el-hadis"
c) "el-Hey'et-üs-Seniyyât fî tebyîn ehâdis el-mevzûât" adlarında te'lif edilmiş eserlerdir. Bu eserlerde zikredilen hadisler alfabetiktir. İstanbul'da basılmıştır. Üzerinde tarih yoktur.
11- Muhammed b. Muhammed el-Hüseynî'nin (1177) "el-Keşf-ül-ilahi an şedid-iz-za'af ve1-mevzû'-ul-vâhi" adlı eseri. Müellif bu eserinde zayıf ve mevzu' hadisleri toplamıştır. Mısır Darülkütüp'de (Hadis 110)da kayıtlı bir nüsha vardır.
12- Ebû Abdullah Muhammed b. Ali eş-Şevkanî (1255) nin "el-Fevaid el-mecmua fi'l-ehadis el-mevzua" adlı eseri. Müellif selefin eserlerini mütalea etmiştir. Ancak fazla ileri giderek bazı sahîh hadisleri de kitabına almıştır. Bu hususa Abdulhay el-Leknevî "Zafer-ül-Emâni" adlı kitabında işaret etmiştir. Şevkânî'nin eseri 1960 da Mısır'da basılmıştır.
13- Abdullah, Muhammed el-Beşîr zâfir el-Mâlikî'nin (1325) "Tahzir-ül müslimîn an el-ehâdîs el-mevzûa ala Seyyid-il-Mürselîn" adlı eseri, bu zat dillerde dolaşan meşhur uydurma hadisleri zikretmiş, kitabını alfabetik olarak telif etmiştir. Ayrıca çok mühim bir mukaddime yazarak orada uydurma hadisler konusuna ve bu hususta telif edilmiş kitaplara işaret etmiştir. Bu kitap 1903 de Mısır'da basılmıştır.[298]

DOKUZUNCU BÖLÜM

I- Ğarîb-ul-Hadis

Hadisin anlaşılmasında yardımcı olan ilimlerden biri de "Ğarib-ül-hadîs" mevzuudur. Hadiste geçen garîb kelime ve deyimleri veya ibare ve cümleleri tam olarak anlamak hususunda bu konuda yazılmış kitaplara ihtiyaç, hâsıl olmuştur.
Resûlullah (s.a.) Arabların en fasihi idi. Ayrıca o devirde Arab yarımadasında konuşulan muhtelif lehçeleri bilirdi. O kendisine gelen heyetlere, onların anladıkları kelimelerle konuşur, onların konuştuklarım da anlardı. Bir defasında Hz. Alî, Resûlullah'ın Benî Nehd kabilesinden gelen bir heyete, onların dili ile konuştuğunu görünce "Yâ Rasûlullah, biz bir babanın çocuklarıyız, halbuki senin, Arab kabilelerinden gelen heyetlere bizim anlamadığımız cümlelerle konuştuğunu görüyoruz." dedi. Resûlullah (s.a.) cevaben:
"Beni Rabbim te'dîb etti. O benim edebimi güzel yaptı. Ben, Benî Sa'd'da terbiye edildim."[299] dedi.
Bu hâdise göstermektedir ki, Resûlullah'ın hadislerinde izaha muhtaç pek çok kelime, deyim ve ibareler vardır.
İslâm âlimleri bu konuda da çok mühim çalışmalar yapnuşlardır. Biz burada bu konuda yazılan bazı eserleri tanıtmağa çalışacağız.
Bu konuda ilk te'lifi yapan:
Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî (210) dir.
Bu zat "Ğarîb-ül-hadîs" konusunda küçük bir risale hazırladı. Bu, o zamana göre mühim bir başlangıç idi.
Ebû Ubeyde'den sonra aynı konuda çalışmalar yaptıkları söylenen zevat şunlardır.
Ebû Saîd Ahmed b. Hâlid ed-Darîr el-Kindî (214). Abdulvâhid ibni Ahmed el-Muleyhî (463), Muvaffakuddîn Abdullâtîf b. Yûsuf el-Bağdâdî (629).
Sonra:
Ebû'l-Hasen en-Nadr b. Şümeyl el-Mâzinî (204) bir kitap yazdı. Eserinde Ebû Ubeyde'den daha fazla şey topladı.
Sonra Abdulmelik b. Kureyb el-Esmâî, Ğarîb-ül-hadis adile bir kitap yazdı. Bu zat kitabını güzel bir şekilde tertip etti, hadislerin kelimeleri ve mânâları üzerinde konuştu. Bu arada Kutrub adile tanınan Muhammed b. el-Müstenir de Ğarîb-ül-hadis konusunda bazı yazılar yazdı.
Daha sonra Ebû Ubeyd el-Kâsim b. Sellâm (224) eserini yazdı. O devirde bu konuda yazılanların en güzeli İbni SellaM'ın "el-Ğarîb el-Musannef" adlı eseridir.
Müellif bu eseri kırk senede yazmıştır. İbni Kuteybe bu eser üzerinde bazı istidrakler yapmıştır. el-Hattâbî'nin de bu kitap üzerinde çalışmaları ve bazı ilâveleri vardir. Bu kitap ulemânın müracaat mahalli olmuştur.
Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (266) de bir eser yazmıştır.
el-İmâm İbrahim b. İshâk el-Harbî (285) "Ğarib-ül-hadîs" adlı eserini yazmıştır.
Daha sonra da Şemîr b. Hamdûye el-Herevî (255) Garîb-ül-Jıadîs adlı eserini yazdı.
Sa'leb diye tanınan Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya (291) "Ğarib-ül-hadis" adlı eserini yazdı.
Sonraki asırlarda te'lîf devam etti ve bu konuda çok eser yazıldı.[300] Bugün için bize bu konuda en çok faydalı olacak eserler şunlardır:
1- İsmail b. Hammâd el-Fârâbî el-Cevherî (393) nin "Kitab-üs-Sıhâh"ı.
2- Muhammed b. el-Huseyn eş-Şerîf er-Radiyy (406) in "el-Mecâzât en-Nebeviyye" adlı kitabı. Bu kitap 1328 de Bağdad'da basılmıştır,
3- Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî (538) nin "el-Fâik fi ğarib-el-hadîs" adlı eseri. Bu eser 1945 de üç cild halinde Mısır'da basılmıştır.
4- el-Mübârek b. Muhammed, İbni Esîr el-Cezerî (606) nin "en-Nihâye fi ğarîb-el-hadis ve'l-eser" adlı kitabı. Bu kitap Mısır'da iki defa basılmıştır.
5- es-Suyûtî (911)'nin "ed-Dürr-ün-Nesîr" adlı kitabı. Bu kitap İbni Esîr'in (en-Nihâye)'sinin hülâsasıdır. "Nihâye" nin kenarında basılmıştır.[301]

II- Hadiste Nâsih Ve Mensûh

Hadîsin nâsih ve mensûhunu bilmek, hadisle ilgili sahaların en incesi ve en zorudur. Esasen bu konu, hadisçilerden daha çok fıkıhçıları bilhassa usûl-u fıkıhla, meşgul olanları ve hadislerden hüküm çıkarmak durumunda olan müctehidleri ilgilendirir. Onun için usül-u fıkıh kitaplarında nesh'e gereken önem verilmiştir.
Ayrıca nesih ilmi hem Kur'anı hem de hadîsi içine alır. Çünkü nesihte Kur'an ile hadis müşterek bir fonksiyona sahiptirler. Zira âyet âyeti ve hadis hadisi neshettiği gibi bazı hallerde âyet hadisi, hadis de âyeti nesheder. Bunlardan başka neshin vukuu ve cevazı hakkında pek çok ihtilâflar vardır. Bu sebeblerden dolayı nâsih ve mensûh bahsinin hadis ilimleri arasında zikredilmesi sadece bu mevzuya işaret edilmiş olmak içindir. Binaenaleyh biz de burada bu konuya kısa olarak temas edeceğiz.
Hadise dâir nâsih ve mensûh ilmi ile meşgul olanların ilkinin İbni Şihâb ez-Zührî (124) olduğu irvâyet edilir. Fakat nâsih ve mensûh konusunda en muktedir âlimin İmam-ı Şafîî olduğu söylenmiştir. ez-Zührî:
"Hadisin nâsih ve mensûhunu bilmek, âlimleri hasta etti ve çoğunu âciz bıraktı" demiştir.
Ahmed b. Hanbel, Mısır'dan gelmiş olan İbni Vâre'ye:
"Şafiî'nin kitaplarını yazdın mı?" dedi. O da:
"Hayır" dedi. Ahmed b. Hanbel İbni Vâre'ye:
"En büyük fırsatı kaçırdın, biz eş-Şâfiî ile ilim müzakere edinceye kadar mücmel ve müfesser ilmini, nâsih ve mensûh ilmini hakkile bilmiyorduk, ancak bunların hakikat ve mahiyetlerini eş-Şâfiî'den öğrendik" dedi.[302]
Lügat olarak nesh'in iki mânası vardır:
a) Bir şeyi izale etmek yani yoketmek, ortadan kaldırmak.
b) Bir şeyi -asıl maddesi bozulmadan- bir halden başka bir hale nakil ve tahvil etmek.
Istılah olarak nesH, şer'î bir hükmü yine şer'î bir hükümle kaldırtmaktır. Burada kaldırmaktan murad, mükelleflerle olan alâkasını kesmek demektir. Bundan sonra mükellef artık mensûh hitapla değil, nâsih ile amel eder.
Neshin vukuu için dört şart vardır:
1- Neshedilenin şer'î bir hüküm olması,
2- Hükmü kaldırma delili olan nâsihin şer'î bir delil olması,
3- Nâsih olan delilin, zaman bakımından mensûhtan sonra gelmiş olması,
4- İki delil arasında yani nâsih ile mensûh arasında hakiki mânada bir taâruz ve tenakuzun bulunmaması lâzımdır.[303]

Bu Konuda Yazılanlar

Keşf-uz-Zünûn sahibi,[304] hadisin nâsihi ve mensûhu hakkında eser yazanları şöyle sıralar:
1- Kasım b. Esbag el-Kurtubî (öl. 340).
2- Ebû Bekr Muhammed b. Osman el-Ca'd (öl. 322).
3- Ahmed b. İshâk b. Behlûl et-Tenûhî (öl. 318).
4- Ebû Ca'fer Ahmed Muhammed en-Nehhas en-Nahvî (öl. 410).
5- Ebû Hafs Ömer b. Şahin el-Bağdâdî el-Vâiz (öl. 385).
6- İbrahim b. Ali, İbni Abdulhak (öl. 744).
7- Abdulkerim b. Hevâzin en-Nisaburî el-Kuşeyrî (öl. 465).
8- Muhammed b. Bahr el-İsfehânî, Ebû Müslim (öl. 322).
İbni Kesîr [305] ise bu konuda müellif olarak, el-Hâfız el-Fakîh Ebû Bekr Muhammed b. Musa el-Hâzimî (584) yi gösteriyor. Muhammed b. Musa el-Hâzimî eserine, "el-îtibâr fî beyân-ın-nâsih ve'l-mensûh min el-âsâr" adını vermiştir. Bu eser Haydarâbad, Halep ve Mısır'da basılmıştır.
Keşf-uz-Zünûn'un zikrettiği zevat arasında en-nâsih vel-mensûh adı ile eser yazdıkları anlaşılanlar;
Ahmed b. İshâk b. Behlûl el-Kâdî et-Tenûhî,[306] Muhammed b. Osman el-Ca'd,[307] Kasım b. Esbağ el-Kurtubî [308] dir. Diğer zevatın eserlerinin mevcut, olup olmadığı araştırılacaktır.
Buraya kadar zikrettiklerimiz sadece hadise dâir nâsih ve mensûb içindir. Kur'an'a dâir nâsih ve mensûh konusunda eser yazanlar pek çoktur.
Hadiste vâkiî neshe bir misâl olarak:
"Sizi kabir ziyaretinden nehyetmiştim. Artık şimdi kabirleri ziyaret ediniz" hadis-i şerifini verebiliriz.[309]
Kur'an ve hadiste vâki' neshin her çeşidini ve ilmî izahlarını misallerile birlikte görmek isteyene, "Menâhil-ül-îrfân fî ulûm el-Kur'an" adlı eserin II, 69 -166 sahifelerine müracaat etmesini tavsiye ederiz.[310]

III- Hadis Bulmağa Yarayan Kitaplar

1- Buhârî ve Müslim'deki hadisleri bulmak için, Fâtih Ders-i anılarından Tokat'lı Muhammed eş-Şerîf ibni Mustafa'nın "Miftâh, el-Buhârî ve Müslim" adlı eseri. Bu kitap ilk önce Buhârî'nin hadislerini alır. Buhârî'nin şerhlerinden Aynî, Askalâni, Kastattânî'nin fihristlerini de koymuştur. Müslim için metinden başka sadece Nevevî şerhi vardır.
2- Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddîn Efendinin "Râmûz-ül-ehâdîs" i ve onun şerhi. Bu kitapta umumî olarak hadisler alfabetik sıraya göre toplanmıştır.
3- İmâm-ı Suyütî'nin "Câmi-üs-Sağîr" adlı eseri. Bu eserde hadisler alfabetiktir. Hadisin ilk kelimesinin ilk harfi esas alınmıştır. Zikredilen hadisin hangi kitaplarda geçtiğini sonunda zikreder.
4- Muhammed Abdurrauf el-Münâvî'nin "Feyz-ül-Kadîr" adlı eseri. Bu eser aslında Câmi-üs-Sağîr'ın şerhidir. 1938 de altı cild halinde Mısır'da basılmıştır. Metin harekelidir. Hadisler numaralanmıştır. Faydalı bir kitaptır.
5- Muhammed Abdurrauf el-Münâvî'nin "Künûz-vd-Dekâik fî hadis Hayr-il-halâik" adlı eseri. Bu kitap da alfabetiktir.
6- Miftâh Künûz-üs-Sünne. Bu eser mevzulara göre İngilizce olarak hazırlanmış, sonra Muhammed Fuâd Abdulbâkî tarafından Arabçaya çevrilmiştir.
7- Muhammed Fuâd Abdulbâkî'nin "Teysîr-ul-Menfea..." adlı eseri ki bu eser, bundan sonra zikredeceğimiz fihristi kullanmakta kolaylık sağlamak maksadiyle 8 kitabın bablara göre mufassal fihristlerini hâvîdir. 1935 de Mısır'da basılmıştır.
8- A. J. Wensinck'ın "el-Mu'cem el-müfehres lielfâz-ıl-hadis en-Nebevî" adlı eseri.
Bu eser müsteşrikler tarafından Hollanda'nın Leyden şehrinde basılmaktadır. Bu konuda en büyük eserdir. Kütüb-ü Sitte ile ed-Dârimî'-nin "Müsned" i, Malik'in "Muvatia'" ı ve Ahmed b. Hanbel'in "Müsned" inde geçen hadisleri alır. Hadiste geçen bir kelime bilindiği takdirde, o kelime ile hadisi bu kitapta varsa bulmak mümkün olur. Şimdiye kadar Kef harfine gelmiştir. Basılması devam etmektedir. Kitap lügat sistemi ile hazırlanmıştır. Bulmak istediğimiz kelimeyi Sülâsî kökünden bakmak suretile bulabiliriz. Kelimeyi bulma usûlü tıpkı el-Müncid gibidir. Burada fazla olarak kelime cümle arasında geçtiği gibi zikredilir.
9- Kenz-ûl-ummal fî sünen-il-akvâl ve'l-ef'âl; müellifi, Alâuddin Ali "el-Muttekî b. Hüsâmeddin el-Hindî (öl: 975 h.).
Bu eser hadisleri fıkıh mevzularına göre alır. Her mevzua âid hadisleri, ilgili mevzu altında zikreder. Bu eser 8 cilt halinde 1364 de Haydarabad'da basılmıştır.[311]

ONUNCU BÖLÜM

Bu bölümde Türkçe olarak yapılmış hadis çalışmalarına işaret etmek istedik. Türkçe hadis çalışmaları deyince, terceme, te'lif ve şerh olmak üzere türkçe olarak neşredilmiş kitaplardan görebildiklerimizi bu bölüm altında vermeyi düşündük. Müellifini esas alarak zikrettiğimiz kitaplar hakkında ayrıca çok kısa bilgi vermeğe çalıştık. Usûl-u hadise dâir çalışmalar için ayrı bir kısım tahsis etmedik, metin ve usûl çalışmalarını bir arada verdik, inşaallah ileride bu konuda daha geniş malûmat vermeyi düşünüyoruz. Ancak bizim burada zikretmediğimiz kitaplar varsa, buna

muttali olan okuyucularımızdan bizi haberdar etmelerini rica ederiz. Şimdilik daha ziyade matbu eserler üzerinde durduk. İmkân bulduğumuz takdirde ileride hadise dair türkçe olarak te'lif edilmiş olan yazma halindeki eserleri de toplamağa çalışacağız. Gayemiz, bu konuda türkçe olarak yazılmış eserleri tanıtmak ve Islâmi Türk Kültürüne hizmet etmektir.

1- Ahmed el-Hâşimî: Muhtâr-ul-Ehâdîs-in-Nebevviyye ve'1-hikem en-Muhammediyye, Türkçeye çeviren, Abdülkadir Akçiçek, neşr. Salâh Bilici Kitabevi, İst. 1967. Bu eserde metin ayrı terceme ayrı basılmış, hadis râvîleri hakkında kısa malûmat verilmiş, hepsi bir arada ciltletilmiştir. Kitabın sonunda ayrıca "Vaaz Örnekleri'" diye bir bölüm vardır.

2- Ahmed b. Muhammed, Zeyn-ül-Kuzât: Ma'din-ül-cevahir, terceme eden Muhammed Kadızade, Bayazit, Veliyyüddin No: 517. Bu eser gayet güzel bir yazmadır. Hadislerin Arapça metinlerinin altları kırmızı ile çizilmiştir. 94 varak olan yazma oldukça kıymetlidir.

3- Altunkalem Hafız Nazmi: İkincî Yüzbir Hadis-i Şerîf, Zafer Matbaası, İzmir, 1943. Bu eser 34 sahifedir. Mukaddimeden sonra hadislerin arapça metinleri ve o metinlerin sadece tercemeleri verilmiştir. Küçük bir eserdir. Hadislerde numara olmadığı gibi sonunda fihrist de yoktur.

4- Balpınar Mehmed: İslam dini, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Hadisleri (güzel sözler); Karınca Matbaası, Eskişehir,1960. Bu eser 27 sahifedir.

5- Bekri Mustafa: es-Salavât el-Hâmie fî mahabbet-il-Hulafâ-il-câmme; Terceme eden: Fikri Yavuz, Sönmez Neşriyat, İst. 1967. Bu eser, Hülefâ-ı Raşidîn hakkındaki hadisleri bir araya getirmiştir.

6- Bilmen Ömer Nasuhî: 500 hadis-i şerif, Bilmen Yayınevi, İst. 1967. Bu eser seçme hadisleri ihtiva eder. Hadislerin arapça metinleri verilmiş, altında türkçe tercemeleri yazılmıştır.

7- Birgivi – Akkirmani: Burhan-ül-muttekîn terceme-i hadis-i erbain, cilt, 1-2, İstanbul, 1290. Bu kitabın aslı Nevevî'nin Kırk Hadisidir. Arapça aslı Birgivî ve Akkirmanî taraflarından şerhedilmiş, bu şerh Türkçeye çevrilmiştir. Bu eser son derece kıymetli bir eserdir. Tercemenin dili eskidir. Her iki cildin mecmuu 700 sahife kadar olan bu kitapta bol izahat vardır.

8- Birgivi Muhammed Pir Ali: Tarikat-i Muhammediyye tercemesi Tekmile. Mütercimin kim olduğu belli değildir. Bu eser her ne kadar direkt olarak bir hadis kitabı değilse de muhteva itibarîyle hadis çalışmaları konusuna girer. Çünkü kitabın mühim bir kısmını hadis metinleri teşkil eder. Bununla beraber bu eser umumî karakteri itibarîyle bir ahlâk kitabıdır.

9- Buhari, Muhammed b. İsmail: SahîhA Bulları muhtasarı Tecrîd-i sarîh, Tecrid'i yapan Zebîdî, Zeynüddin Ahmed, Mütercimler; Ahmed Naim ve Kâmil Miras. Bu eserin, arap harfleriyle basılmış olan I. ve II. cildlerin mütercimi ve sarihi Ahmed Naim III-XII. cildlerin mütercimi ve şârihi Kâmil Miras, Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatı, İstanbul, 1346-1928-1949. Eserin ilk tabı kalmadığından hâlen ikinci tabı neşredilmektedir. Türkiye'de Türkçe hadis çalışmalarının en mühim örneğini bu eser teşkil eder. Bu kitap, bu sahada Türkçe olarak yazılanların en sağlamı ve en mühimmidir. Eserin birinci cildinde hadis ilimlerine dair çok kıymetli bir mukaddime vardır. Bu mukaddime, bu sahada bugüne kadar hadis ilimlerine dair yazılanların en güzeli ve en faydalısıdır. Bu eser Türkçe hadis çalışmalarının şaheseridir.

10- Buhari, Muhammed b. İsmail: Sahih-i Buharı Tecrîd-i sarîh muhtasarı, terceme eden Konyalı Mehmed Vehbi, "Bâbı-alîde Sabah" neşriyatı, cild I. II. III. İst. 1966. Bu eserin, Zeyneddin Zebîdînin Tecridi olduğu söylenmektedir, Her ne sebeptense bu husus gizlenmiştir. Konyalı Vehbi Efendi çok kıymetli bir âlimimizdir, fakat eserin neşri ilmî değildir. Maalesef Sabah Gazetesi, bu esere gereken ehemmiyeti nedense göstermemiştir. Bununla beraber Türkçeye kazandırılmış kıymetli bir eserdir.

11- Cami' Abdurrahman: Çehl hadis, terceme eden Nevâî, Taşkent 1893. Bu eser küçük bir kitap olup manzum bir tercemedir.

12- Cami' Abdurrahman: Şevâhid-ün-nübüvve, Terceme eden; Mahmud b. Osman Lâmîî, İst. 1293. 3 cild olan bu eser, Farsça'dan Türkçe'ye yapılmış eski bir tercemedir.

13- Cerrahoğlu İsmail: Tefsir ve hadis kitabetine karşt Peygamber ve sahabenin durumu. İlahiyat Fakültesi Dergisi IX. sayı, Ankara, 1962. Bu bir makaledir.

14- Çekmegil Said: Altın Anahtarlar (Kxrk hadis-i şerif), Adıyaman, 1960. Kırk sahifelik küçük bir eserdir.

15- Danşmend H. Şeref: Aşk-ı Resul, salavât-i şerif enin fazâüi hakkında toplanmış kırk hadis, Ankara, 1956. Bu eser 32 sahifelik küçük bir kitaptır. Bu kitapta hadislerin hangi kitaplardan alındığı söylenmiş ve sahifeleri verilmiştir, hadislerin sadece Türkçe tercemeleri yazılmıştır.

16- Doksanyedi Ali Rıza: Ali Rıza, Ehl-ibeyt üzerine hadisler, Ankara, 1962, 16 sahifelik bir broşürdür.

17- Eğreti Cemal: Binbir hadis (Terceme ve metin), Demir Kitabevi Yeni Matbaa, İstanbul, 1963.

18- Erdem Hasan Hüsnü: Oruç ve Ramazan ibadetlerine dair yüz hadis, Ankara, 1962.

19- Erdem Hasan Hüsnü: İlâhî hadisler, Ankara 1952.

20- Es'ad Mehmed Erbilî: Kenz-ül-irfânfîehâdîs-iNebiyy-ir-Rahman. Bu, küçük bir eserdir. Hadislerin arapça metinleri harekelidir. 180 sahife kadar olan bu eserde hadislerin tercemeleri ve izahları yer almıştır.

21- Es'ad Mehmed Seydişehrî: Usûl-ü hadis, İzmir. Bu kitap eski Türkçe ile yazılmış kıymetli bir eserdir. 163 sahife olan bu eserde her meseleye bir numara verilmiş ve 304 mesele izah edilmiştir.

22- Hamidullah Muhammed: Sahîfet Hemmâm b. Münebbih, mütercimi; Kemal Kuşçu, Bahar Yayınları, İst. 1967. Bu eser, İslam tarihinde Kur'an-ı Kerîm'den sonra yazılan eserlerin ikinci zümresini teşkil ettiği için çok büyük bir değeri vardır. Eserin girişinde, eseri neşreden Prof. Dr. Muhammed Hamidullah tarafından yazılan, hadis tarihine dair çok kıymetli bir mukaddime vardır. Bu eser için ilgi çekici bir taraf da aymanda üç ayrı şahıs tarafından türkçeye terceme edilmiş olmasıdır. Diğer mütercimler, ilahiyat Fakültesi asistanlarından Dr. Talât Koçyiğit ile Ankara müftüsü Ragıb İmamoğludur.

23- Çantay Hasan Basri: Hadisler (on kere kırk hadis), Metni Meâli ve izahı, ikinci baskı, İst. 1965. Müellif, kısa bir önsözden sonra hadislerin, tercemesine geçer. Hadislerin arapça metinleri harekelenmiş ve hadisler numaralanmıştır. Tercemeden ayrı olarak bazı izahlar da vardır.

24- Hüseyin el-Vâis: Tuhfet-üs-salavât tercemesi. Bayazit, Veliyyüddin No: 513. Bu eser yazmadır. Salavâtların tercemesinden başka sonunda Bend-i Attar'ın tercemesi de vardır.

25- İbni Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali: Bülûğ-ul-Merâm min edilleti'l- ahkâm, Terceme ve şerhini yapan, Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İst. 1966. Bu kitap, önsözünde de belirtildiği gibi- San'ânînin "Sübül-üs-selâm" adındaki eserile, Hintli âlim Ebû'l-Hayr Nûr-ul-Hasen Han'ın aynı eserden adapte ettiği "Feth-ul-Allâm lî şerhi bulûğ-ıl-merâm" adlı eseri göz önüne alınarak, bilhassa San'ânînin şerhinden daha ziyade istifade edilerek yazılmıştır. Bu eserin hususiyetlerinden birisi, Ehli Sünnet dışı görüşler atılarak yerine dört mezhebin meşhur kavillerinin konması ve gerekli görülen yerlerde Zeydiyye Mezhebini terviç hususunda ileri giden San'ânî ile münakaşalar yapılması ve Ehli Sünnetin delillerinin serdedilmesidir. Hâlen iki cildi neşredilmiş olan bu eser, yakında tamamlanacaktır. Ahkâm hadislerinin terceme ve şerhi olması itibariyle bu eser bu konuda Türkçe olarak en mühim neşriyat sayılabilir.

26- İbni Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali: Nuhbet-ül-fiker, terceme eden, Fatih Ahmed, İst. 1261. Bu eser usûl-ü hadis'e dâir çok kıymetli bir eserdir. Eski olmasına rağmen baskısı gayet güzeldir.

27- İleri Esad: Hadis-i şerif tercemesi, İzmir, 1945. Bu kitap 44 sahifelik küçük bir eserdir.

28- İzmirli İsmail Hakkı: Siyer-i celîle-i Nebeviyye, İst. 1332. Bu kitap "Mukaddimât" adını verdiği kısımda siyere dâir bibliyografya malûmatı verir. Sonra hadis ilmine geçer. Usûl-u hadis'e dâir kısa malûmat vardır, fakat oldukça özlüdür. Kitap 150 sahifelik küçük bir eserdir.

29- James Robson: Sahih-i Müslim nüshalarının rivayeti, The Journal of the Royal Asiatic Society, Nisan 1949. Türkçeye çeviren Talât Koçyiğit, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1955.

30- James Robson: Bulletin of the school of Oriental and African studies, 1952, XTV-3. Türkçeye çeviren Talât Koçyiğit, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1956.

31- Kaçar Ahmed Hamdi; Ahlâk Öğütleri ve Kırk Hadis-i Şerif, İzmir, 1961. Küçük boy kırk sahife olan bu eserin mukaddimesinde belirtildiği üzere ilk önce bir hadis zikrediyor, sonra Feridüddin Attar'ın Pend-i Attar nammdaki şiirlerinden tercemeler yapıyor. Eserde hadislerin yalnız tercemeleri verilmiş, kaynak gösterilmemiştir. Kısa ahlâkî öğütlerden ibarettir.

32- Karahan Abdülkadir Prof. Dr: İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis, İst. Ü. Ed. Fakültesi yayınları, No: 587, İst. 1954. Bu eser, İslâm-Türk edebiyatında kırk hadisle ilgili çalışmaları ilmî bir metod ve edebî bir dille aksettirmektedir. Kırk hadis sahasında ilmî ve kıymetli bir eser olup, zengin bir bibliyografyaya sahiptir.

33- Karahan Abdülkadir: Kırk hadis tercümelerine umumî bir bakış ve Ankaralı İsmail Rusûhî'nin Terceme-i Hadis-i Erbaini, Türkiyat Mecmuası, İst. 1953. Bu, Türkiyat Mecmuası'nda intişar etmiş bir makaledir.

34- Karaman Hayreddin: Hadis usûlü, İst. 1965. Bu eser, hadis ilimleriyle ilgili bir eserdir. Hadis ilimlerine dâir konularda kısa malûmat verir. İmam -Hatip Okulları nazarı itibare alınarak yazılmıştır.

35- Kastalani Ahmed b. Muhammed: el-Mevâhib el-Ledünniyye; Meâlimül-yakîn adiyle Türkçeye çeviren, Baki Efendi, Bayazit,

Veliyyüddin No: 518. Bu eser yazma halindedir. Güzel bir yazı ile yazılmış olan bu yazma 200 varaktır.
36- Kısakürek Necib Fazıl: l0lHadis, İst. 1951. 32 sahife olan bu eserde hadisler sülüs yazı ile yazılmış, manzum tercemeleri yapılmıştır.
37- Koçyiğit Talât: İslâm hadisinde îsnâd ve hadis râvîlerinin cerhi, Ankara, 1962.
38- Kudai Ebû Abdullah: 1200 Hadis4 şerif, İst. 1327. Bu kitapta hadis metinleri arapça olarak yazılmış, dipnotta mânaları Farsça ve Türkçe olarak verilmiştir.
39- Kurtulmuş Numan: Binbir Hadis tercemesi, ikinci baskı, İst. 1958. Bu eser seçilmiş hadislerin metin ve tercemelerini ihtiva eder.
40- Maarif Kitaphanesi: Hz. Muhammed'in öğütleri, hadis-i şerifler ve güzel misaller, İst. 1958. 64 sahife olan bu eser halk için yazılmıştır.
41- Mahmud Esad: Usûl-ü hadis, İst. 1316. Küçük boy 163 sahife olan bu eser eski yazı ile basılmıştır. Kitaba, her mesele için bir numara konmuş, böylece 304 mesele izah edilmiştir. Bu kitap muhteva itibariyle oldukça sağlam ve faydalı bir eserdir.
42- Mansur Ali Nasıf: et-Tâc-ul-Câmi'-li'l'usül fî ehâdîs-ir-Resûl, Mütercimi Bekir Sadak, I. cild, İst. 1966. Bu eser, "Kütüb-ü sitte" den mevzulara göre seçilen hadislerden meydana gelmiştir. Tamamı terceme edilince Türk kültürü hadis sahasında mühim bir servete sahip olacaktır. Kitapta hadislerin harekeli metinleri ve tercemeleri yer almaktadır. Tâc müellifinin kendi ifadesine göre, İbnî Mâce hariç, Kütüb-ü sitte'de bulunan bütün hadisleri konularına göre bir araya toplamıştır. Müellif, hadisin sadece ilk râvisini zikreder. Bununla beraber bazan İbni Mâce'den ve pek az olarak Kütüb-ü sitte'nin dışındaki kitaplardan da hadisler aldığı görülmektedir.
43- Mardin Ömer Fevzi: Hadis-i şerifler, Peygamber Efendimizin kanaatleri, mevzularına göre Türkçe tasnifli, şerhli (Din Kültürü) İst. 1951. Bu kitapta hadislerin sadece Türkçe tercemeleri verilmiş, ayrıca şerhleri yapılmış, kitap konulara göre tertip edilmiştir. Kitabın sonunda bir fihrist vardır.
44- Mehmed Arif: Binbir Hadis, İst. 1986. Bu eser vaktiyle eski harflerle basılmış, şimdi de yeni harflerle basılmıştır.
45- Mehmed Esad: Kenz-ül-irfan, 1327. Bu kitap daha ziyade fazail ve İslâm ahlâkı ile ilgili konuları ihtiva eder. Kitapta ilk önce hadislerin arapça metinleri, sonra tercemeleri verilmiştir. Bazı hadislerin tercemeden sonra izahları da yapılmıştır. Hadislerin sadece kitap ve râvî olarak kaynakları zikredilmiştir.
46- Mehmed Şükrü: Usûl-ü hadis.
47- Müslim b. el-Haccâc: UaMh-i Müslim, Mütercimi Mehmed Sofuoğlu, İst. 1987. Bugünlerde intişar edecek olan bu eser, hadis sahasında mühim bir çalışma sayılacaktır. Sahîh-i Müslim'in mukaddimesi hadis ilimleri bakımından oldukça mühimdir.
Not: Sahih-i Müslim'in başka bir tercemesinin, İsmail Hakkı Şengüler tarafından yapılmakta olduğunu işittik. İkinci terceme de neşredildiği takdirde Müslimin kitabına verilen değer bir kat daha artacaktır. Çünkü elimizde Buhârî'nin birkaç tane tercemesi vardır. Müslim de Buhârî'den sonra en sahih kitaptır. Ona verilen ehemmiyet yerindedir.
48- Mustafa Naki: Kırk hadis yahut îlm-i hal-i siyasi, Selanik, 1327. Bu eser içtimaî ve siyasî konularda kırk hadisi bir araya getirmiştir. 80 sahife olan eserin sonunda hadislerin bulunduğu kaynaklara dair çok muntazam bir fihrist vardır. Eski yazı baskısı da güzeldir. Hadisler harekelidir. Tercemeden fazla olarak bazı izahlar da vardır.
49- Nazif Surûrî: Hilafei-i muazzeme-i islahiyye, İst. 1315. 23 sahife olan bu eserde hilâfet konusu ile ilgili hadislerin sadece Türkçeleri verilmiştir.
50- Nevevi Muhiddin: Kırk Hadis, mütercimi Ahmed Naim, İst. 1341-1343. Bu eser eski yazı ile basılmıştır. Hadis metinleri harekelidir. Tercemeden başka şerhler ve dipnotlar da vardır. 635 sahife olan bu eser muhteva itibariyile çok kıymetli bir eserdir.
51- Nevevi Muhiddin: Hadis-i erbain, Mütercimi, Ruhul-beyan sahibi İsmail Hakkı, İst. 1317. Bu eser büyük boy 304 sahife olup, eski yazı ile basılmıştır. Hadislerde hareke yoktur, tercemeden fazla olarak bazı izahlar vardır.
52- Nevevi Muhiddin: Riyâz-üs-sâlihin, mütercimler, ilk iki cildi, Hasan Hüsnü Erdem ve Kıvamüddin Burslan birlikte, diğer kısım Hasan Hüsnü Erdem, Diyanet İşleri neşriyatı, Ankara, 1949-1958. Bu eser her ne kadar tümü itibariyle bir hadis kitabı değilse de büyük bir kısmını hadisler teşkil eder. Bu eser vaaz ve irşad konularında oldukça faydalı bir kitaptır.
53- Okçuzade Mehmed: Ahsen-ül-hadis, İst. 1313. Bu eser enteresandır. Hadisler harekelidir. Her hadisin terceme, şerh ve izahından sonra, ayrıca hadisin konusu ile ilgili manzum sözler ve rubailer vardır. Baskısı da çok güzeldir.
54- Okiç M. Tayyib Prof: Bası Hadis meseleleri üzerinde tetkikler, İlahiyat Fakültesi yayınları, Ankara, 1959. Bu eser Türkçe hadis çalışmalarının orijinal örneklerindendir. Eserde, hadis ilimlerine dair meseleler ilmî bir şekilde ele alınmış ve izahları yapılmıştır. Bu kıymetli eseri talebelerimize tavsiye ederiz.
55- Öğüt Cemal: Bereket ve Bahmet-i îlâhiyye Burlıanlarına dair kırk hadis-i şerif, İst, 1951. Eserde hadislerin arapça metinleri, arapça olarak: kaynakları zikredildikten sonra terceme ve izahlarına geçilir.
56- Ömer Ziyauddin: Zübdet-ül-Buhârî ve tercemesi, Trabzon, 1341. Bu eser eski harflerle üç cild olarak basılmış güzel bir eserdir. Eseri Buhârî'den seçip meydana getiren Ömer Ziyauddin Efendi kendisidir. Bu eserin sadeleştirilmiş olarak yeni yazı ile yeni bir baskısı yakında Salâh Bilici Kitabevi tarafından neşredilecektir.
57- Özek Ali: İslamda Niyyet, İst. 1963. Bu kitap "İnnemel âmâ lü bin-niyyât" hadisi etrafında bir çalışmadır. Bir tek hadisi esas alarak yapılmış bir araştırma olması itibariyle bir hususiyet taşır ve hadis çalışmaları konusuna girer.
58- Pilavoğlu Mehmed Kemal: 201 hadis-i şerif ve şerhi, Ankara, 1962. 217 sahifelik bir eserdir.
59- Pilavoğlu Mehmed Kemal: Hadis-i şerif, cild 1, Ankara, 1951. 79 sahifelik bir eserdir.
60- Radiyüddin Hasan b. Muhammed es-Sagânî: Meşârik-ul-envâr, Terceme eden, Taşköprüzade Ahmed, Bayazid Umumî, No: 515-516. Bu kitap hicrî 1012 de yazılmıştır. İki büyük cild halinde bir yazmadır. I. cild 307 varak II.cild 748 varaktır. Hadis metinleri harekelenmiş, altları kırmızı ile çizilmiştir. Bu eser çok kıymetlidir. Yazısı da okunaklıdır.
61- Sezgin Fuad: Buhârî'nin Kaynakları, Ankara, 1956. Bu eser, sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiîn tarafından Hadisler tasnif ve tedvin edilirken, sadece "ezber" metodunun değil, aynı zamanda "kayıd (yazıyla tesbit)" usûlünün de kullanıldığını vukufla ve bol kaynak göstermek suretiyle isbat yolunda yazılmış ilmî bir eserdir. Kitaptaki teze göre, Buhârî Sahih'ini yazarken tamamen yazılı kaynaklara istinad etmiş bulunuyordu.
62- Sıddıki Muhammed Zübeyr Prof. Dr: Hadîth Literatüre; Hadis Edebiyatı Tarihi adiyle türkçeye çeviren Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınevi, İst. 1966. Bu eser, hadis edebiyatı tarihi konusunda Türkçe ilk eser sayılabilir. Bu mühim eser, İslam hadis kültürünün malzeme, tarih ve tekâmülünü muhtasar bir şekilde aksettirir. Herkes için iyi bir el kitabıdır. Bilhassa talebelerimize tavsiye olunur.
63- Şah Veliyuddin ed-Dihlevî: HuccatüMah-ıl-bâliğa, mütercimi Hasan Basri Çantay. Daha çok ahkâm, âyet ve hadisleri üzerinde duran bu eser merhum Çantay tarafından dilimize çevrilmiştir. Veresesinden aldığımız malûmata göre bu eser yakında basılacaktır.
64- Şenses Rahmi: Nurdan çıkan sesler, yüzsekiz hadis-i şerif, İst.1949. Bu eserde hadislerin arapça metinleri yeni harflerle, yani lâtin harfleri ile yazılmıştır. Hadislerden sonra tercemeleri ve bazı izahları verilmiş, olan bu eser 15 sahifedir.
65- Tirmizi Ebû Isa Muhammed b. Sûre: Şemâil-i şerif, İst. 1304. Terceme eden Mehmed Râif Eyyûbî. Üç cüz bir arada basılmıştır. 282 safihe olan bu eserde hadis metinleri harekelidir. Tercemeden fazla olarak bazı izahlar da vardır.
66- Yazgan Hüseyin İlhan: 101 Hadis-i şerifin meâlen tercemesi, Gaziantep, 1956. Bu kitaptaki hadisler Râmuz-ul-ehâdis'ten alınmıştır. Her hadisin Râmuz'daki yeri sahife ve satır olarak gösterilmiş, hadislerin sadece tercemeleri verilmiştir.
67- Yılma Sadık: İzahlı Kırk Hadis meali, Eskişehir, 1962. Bu eser 45 sahifelik küçük bir eserdir.
68- Yurdatap Selâmı Münir: Binbir hadis tercemesi ve tefsiri, İst.1941. Bu eserde hadislerin sadece Türkçe tercemeleri verilmiştir. Ayrıca bazı şerhler ve dipnotlar da vardır.
69- Yurdatap Selâmı Münir: Peygamberimizin büyük sözleri, Binbir hadis tercemesi, İst. 1962. 48 sahife olan bu eserde hadisler numara sırasiyle-zikredilmiş, arapça metinleri verilmemiştir. Dipnotta bazı kelimelerin izahları vardır.
70- Zihniefendi Hacı Mehmed: el-Hakâik, ist. 1310. 240 sahife olan bu eser eski yazı ile basılmıştır. Daha çok hadis ricalinden bahseder, iki cild halindedir. Çok kıymetli bir eserdir.
71- Ziyaüddin Ömer: Hadis-i erbain fi hukuk-u selâtîn, İst. 1326. 32 sahife olan bu eser, sultanların hukuku hakkında, vârid olmuş kırk hadisi toplamıştır. Hadislerin harekesiz olarak arapça metinleri, sonra tercemeleri verilmiştir.
72- Züheyr b. Harb, Ebû Hayseme: Kitab-ül-ilm, Tenkitli metnini hazırlayan ve Türkçeye çeviren Dr. Salih Tuğ. Müellifi, Buhârî'nin hocalarından biri olması dolayısiyle bu eser tarihî bakımdan çok kıymetli bir koleksiyondur. Mütercimden öğrendiğimize göre yakında neşredilecektir.[312]

II- Garb Dillerinde Hadise Dâir Neşriyat

BELL, R. Notes on Moslem traditions. Glasg. Or. Soc. Trans. 4 (1913- 22), pp. 78-79.
BISHOP, E.F.F. Form-criticism and the forty-two traditions of an-Nawawi. MW 30 (1940), pp. 253-261.
BISHOP, E.F.F. The Forty-(Two) traditions of an-Nawawi. MW 29 (1939), pp. 163-177.
CAETANI, L. Annali dell'İslam. I - VIII. ciltler Milano 1905 -1918, IX -X. ciltler, Roma 1926.
FÜCK, J.W. Spuren des Zindîqtums in der islamischen Tradition. Kahle Festschrift (1935), pp. 95-100.
FÜCK, J.W. Zur Überlieferungsgeschichte von Buhârî's Traditionssammlung, ZDMG 92 (N.F. 17, 1938), pp. 60-87.
GAIRDNER, W.H.T. Mohammedan tradition and Gospel record. MW 5 (1915), pp. 349-379.
GOLDZIHER, I. Kâmpfe um dîe Stellung des Hadît im islam. ZDMG 61 (1907), pp. 860-872.
GOLDZIHER, I. Muhammedanische Studien, Th. 1. 2. -Halle a. S. 1889-90.
GOLDZIHER, I. Neuplatonische und gnostische Elemente im Hadît. ZA 22 (1909), pp. 317-344.
GUILLAUME, A. The Tradition of islam. An Introduction to the Hadith - Literatüre with Bibliography, Glossary and Index. London 1924.
HIDAYAT H0SAIN,M. The Development of the Hadîth concordance ini Arabic literatüre (Ilm al-Atrâf). JASB N.S. 20 (1924), pp. 99 -100.
HIDAYAT HOSAIN, M. Islamic Apocrypha (Tadlîs). JASB Ser, iii, 2 (1936), pp. 1-7.
HIDAYAT HOSAÎN, M. Translation of Ash-Shama'il of Tirmizi. IC 7 (1933), pp. 395 - 409, 561 - 572; 8 (1934), pp. 46 - 54, 273 -289, 364 - 386, 351 - 549.
HIRSCHBERG, J.W, The sources of Moslem traditions concerning Jerusalem. RO 17 (1951-52), pp. 314-350.
KARAHAN, Abdülkadir. Aperçu general sur les "Qurante hadiths" dans la litterature islamique. SI 4 (1955), pp. 39-55.
KERN F. Sechs beanstandete Sammlungen von Überlieferungen. Ein Beitrag zur Kenntnis des muhammedanischen Überliefe-rungswesen. Festschrift E. Sachaus, 1915, pp. 338-344.
MARGOLIOUTH, D.S. On Moslem tradition. MW 2 (1912), pp. 113-121.
MASSIGNON, L. Etudes sur les "isnad" ou chaines de temoignage fon-damentales -dans la tradition musulmane hallagienne. Mel. Felix Grat I, 1946, pp. 385-420.
MICHAUX-BELLAIRE, E. Essai sur les Samâ's ou la transmission orale. Hesp. 4 (1924), pp. 345-355.
MUIR, W. Life of Mahomet. T.H. Weir Edinburg 1912.
PARET, R. Die Lücke in der Überlieferung über den Urislam. Westöstl. Abd. R. Tschudi überreicht, 1954, pp. 147-153.
ROBSON, J. The isnad in Müslim tradition. Glasgow Univ. Or. Soc Trans. 15 (1953-54), pp. 15-26.
ROBSON, J. The material of tradition. MW 41 (1951), pp. 166-180, 257 - 270.
ROBSON, J. Tradition: investigation and classification. MW 41 (1951), pp. 98 -112.
ROBSON, J. Tradîtion, the second foundation of islam, MW 41 (1951), pp. 22 - 23.
ROSENBLATT, S. Rabbinic legends in Hadith. MW 35 (1945), pp. 237-252.
SCHACHT, J. The Origins of Muhammedan Jurisprudence. Oxford 1950.
SCHACHT, J. A revaluation of Islamic traditions. JRAS, 1949, pp. 143 -154.
SIDDIQÎ Muhammad Zubayr Prof. Dr. Hadîth Literatüre; ita Origin development, special features and critisizm. Calcutta Üniversity 1961.
WEIL, G. Die Stellung der mündlichen Tradition im Judentum und im. islam. MGWJ 83 (1939), pp. 239-260.
WEÎSWEİLER, M. İstanbuler Handschriftenstudien zur arabischen Traditionsliteratur. İstanbul 1937.
WENSINCK, A.J. Alphabetical index to Arabic tradition. JRAS (1918), pp. 548.
WENSINCK, A.J. The importance of tradition for the study of islam. MW 11 (1921), pp. 239-245.
ZWEMER, S.M.The so-called Hadith Qudsi. MW 12 (1Q22), pp. 263-275.
SWEMER, S.M, Das sogenannte Hadis qudsî. islam 13 (1923), pp. 53-65.
Not: Bu konuda daha fazla malûmat için, J.D. Pearson'un, 1906 -1955 seneleri arasında garb dillerinde hadise dair çalışmaları ihtiva eden "Index Islamicus" Cambridge, England, 1958, adlı eserine müracaat edilmesi tavsiye olunur. S. 63-64.
Ayrıca şu iki ansiklopediyi de kaydedelim:
1- Shorter Encyclopaedia of İslam. J.H. Kramers and HAR. Gibb, Leiden 1954. (Hadis ve Hadis ricali ile ilgili maddeler)
2- The Encyclopaedia of tslam. M. Th. Houtsma, Leiden 1927. (Hadis ve hadis ricali ile ilgili maddeler)[313]

---

[1] Bkn. el-Mu'cem el-vasît, I, 385.
[2] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: VIII -X
[3] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XI-XII
[4] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XII
[5] Âl-i İmrân: 3/31-32
[6] Âl-i İmrân: 3/132
[7] Âl-i İmrân: 3/164
[8] Nisa: 4/59
[9] Nisa: 4/65
[10] Nisa: 4/69
[11] Nisa: 4/80
[12] A'raf: 7/156-157
[13] Enbiyâ: 21/107
[14] Nûr: 24/63
[15] Ahzâb: 33/21
[16] Ahzâb: 33/45
[17] Ahzâb: 33/71
[18] Haşr: 7. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XII-XIII
[19] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIV
[20] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIV
[21] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIV
[22] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIV
[23] Birgivî, et-Tarîkat-ül-Muhammediyye, s. 5-8. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIV
[24] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XIII-XIV
[25] Sünen-i Ebî Dâvud, II, Akdiye 11. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XV
[26] Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 379. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: III
[27] eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-nihal, I, 479.
[28] Aynı eser, I, 477.
[29] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: XV-XVIII
[30] İbni Amr'in "es-Sahîfe es-Sâdıka" sında 1000 hadîs olduğu söylenmiştir.
[31] Bağdâdî, Takyîd-ul-ilm, S: 88; Buhârî, K. ilm, 53; Câmi'beyân-îl-ilm, I, 71; İrşâd-us-Sârî I, 166; Kirmânî Şerhi ilm, 118.
[32] Bağdadî, Takyîd-ul-ilm, S: 91-92; Tabakât ibni Sa'd, II, 123; el-İsâbe, IV, 92.
[33] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 3-5
[34] Siret İbni Hişâm, Mukaddimesi.
[35] Siret İbni Hişâm, Mukaddimesi. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 6-7
[36] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 8
[37] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 9

[38] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 9
[39] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 9
[40] Tafsilât için, Tecrîd-ı Sarih tercemesi cild I, s. 123-124'e bakınız. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 9
[41] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 9
[42] İbni Kesîr, el-Bâis el-hasîs, S: 34-37.
[43] İbni Kesîr, el-Bâis el-hasîs, 37-40.
[44] Tercemesi eğer halifeliğe Ebu Bekr'i seçerseniz o kuvvetli ve emin bir kimsedir.
[45] Ey Allah'ım, senden işlerimde beni sebatkâr kılmanı taleb ederim.
[46] İbni Kesîr, el-Bâis el-hasîs, S: 41-44. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 10-11
[47] Türkçe olarak geniş malûmat için Tecrîd-i Sarîh tercemesi'ne bk. c. I, s. 163 -169
[48]Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 12
[49] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 12
[50] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 13
[51] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 14
[52] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 14-15
[53] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 15
[54] Buhârî, İlim 6; Müslim, İman 10.
[55] İbni Kesîr, İhtisâr Ulûm-el-hadis, S: 120-152. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 16-19
[56] Burada şöyle bir tarif de yapılabilir: Metnin yolu, metne ulaşmayı temin eden ricaldir.
[57] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 20
[58] Nahl: 44
[59] 15 Hicr: 9
[60] Halef: hayırda halef, Half; şerde halef mânasına gelir. Udûl: Adl'in çoğuludur. Adl: âdil manasına sıfattır. El-Ğallin: dinde aşırı giden ve haddi tecavüz eden demektir. İntehale eş-şey'e: Kendisi için bir şeyi iddia etti, halbuki o şey başkasına aittir. Buna edebî ve ilmi hırsızlık denir. Te'vil ise, bir esasa dayanmadan yapılan izah manasınadır. (Bk. Abdulhâdî el-Eb-yârî'nin Neyl-ül-Emânî'si)
[61] el-Kastallânî, İrşâd-us-Sârî Lişerhi sahih el-Buhârî'nin mukaddimesi. S:4
[62] Mukaddimet Kastallâni, S: 4.
[63] "Nadere" kelimesi parlak, rûşen, güzel ve nurlu oldu, demektir. Mütaaddî olduğu zaman parlak, rûşen, güzel ve nurlu kıldı, mânasına gelir. Peygamberim hadislerini yalan katmadan, hiç bir şekilde ziyadelik ve noksanlık yapmadan, tam olarak ezberleyip nakleden kimse hakkında Resûlullah bu kelime ile dua etmiştir. İlmî emaneti hakkı ile ifa eden kimsenin Allah yüzünü ağartır.
[64] Buhârî, K. İlm, 9, Hac, 132; Tirmizi, ilm, 7; İbni Mâce, Mukaddime, 18; Ahmed b. Hanbel, 5; 73; Ebû Dâvûd, ilm, 10. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 23
[65] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 23
[66] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 23
[67] "el-Muhaddıs el-Fâsıl beyn en-râvî ve'l-vâî"
[68] el-Ebyârî'nin Neyl-ül-Emanîsîne bakınız. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 20-24
[69] ed-Dârimî, Mukaddime 38
[70] Leoue Caetani Annali dell'İslâm. C. I, S. 30.
[71] J. Horovitz. Alter und Ursprung des isnad, des İslam VIII, 39-47.
[72] Lectures on Arabic Historians, 20.
[73] The İsnad in Müslim Traditîon, s. 15-26.
[74] İbni Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed (Öl: 456-1064), el-Fısal fi'l-Milel, II, a. 67 - 70
[75] Muhammed b. Cerîr et-Taberî. bk. Mu'cem el-udeba, Yakut, V, 88.
[76] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 24-25
[77] Dikkat tebliğ ettim! Dikkat tebliğ ettim! O halde burada hazır olup beni dinleyenler, burada bulunmayanlara ve sonradan geleceklere sünnetimi tebliğ etsin. Nice tebliğ edilecek kimseler var ki, benden dinlemiş olandan daha anlayışlıdır.
[78] Benden işittiğiniz şeyleri rivayet ediniz. Ancak hakkı söyleyiniz! Kim benim söylemediğimi bana İsnâd ederse onun için cehennemde bir ev bina edilir. Ve o kimse, o evin içine tıkılır. Kim ümmetime, dinimin emrinden kırk hadis belleyip naklederse Allah o kimseyi kıyamet günü fakîr ve âlim olarak diriltir.
[79] Bağdadî, Takyid-ül-ilim,29; İbni Kuteybe, te'vîl muhtelif-el-hadis, 365; Sahîh-i Müsiim 8/229; teysîr-ül vusûl 3; Mukaddimet İbn-is-Salâh 170. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 27
[80] Tirmizî, Ferâiz, Mîrâs-ül-cedde VIII, 250; İbni Mâce Ferâiz, 4.
[81] Ahmed b. Hanbel, Müsned IV, 394.
[82] Buhâri; ilim 49.
[83] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 26-28
[84] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 29
[85] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 30
[86] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 30
[87] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[88] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[89] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[90] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[91] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[92] Bu konuda Türkçe olarak daha geniş malûmat için bkn. Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih tercemesi, I, S: 190-199. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 31
[93] Bunları, er-Râfiî, eş-Şâfii'den nakletmiştir.
[94] Buhârî, İlîm 41, Mevakit-us-Salât 40, Ahmet b. Hanbel, I, 121.
[95] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 32-33
[96] Buradaki Sa'd, Ebû Saîd el-Hudrî'dir. Asıl adı Sa'd b. Sînân'dir.
[97] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 33
[98] el-Fetb: 18.
[99] Et-Tevbe: 100.
[100] el-Feth: 29.
[101] Buhârî, Fezâil-i Ashâbi-n-Nebl 5; Müslim, Fezâil-us-Sahâbe 22, 222, Ebü Davût, Sünnet 10; Tirmîzî, Menakıb 58, Ahmet b. Hanbel lll, l1. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 35
[102] Bezzâr, Câbirden rivayet etmiştir. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 35
[103] Timizi ve İbni Hibban, Abdullah b. Mugaffel'den rivayet etmiştir. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 35
[104] Behz b. Hakîm babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir.
[105] Buhâri ve Müslim. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 36
[106] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 34-36
[107] el-İsâbe IV, 668. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:36
[108] Dâr-un-Nedve Mekke'de bir yerdir. Burası Kureyş'in toplantı yeri idi. Bir cemaat orada Resûlullaha biat etmiştir. Hz. Ömer müslüman olup Müslümanlığını ilân edince, İslam esaslarına göre biat etmek, üzere Resûlüllahı o eve götürmüştü.
[109] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:37-38
[110] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 38
[111] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 38

[112] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 38-39
[113] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 39
[114] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 39
[115] Bunlara muhadrem adının verilmesi iki sebebten dolayıdır.
1- Hadreme iki renkli oldu demektir. Câhiliyyet ve İslam devirlerinde yaşamış olmaları sanki iki renge benzetilmiştir.
2- Onlar, müslüman olduklarına alâmet olması ve ezaya maruz kalmamaları için develerinin kulaklarını farklı bir şekilde kesmişler, onun için bu ad kendilerine verilmiştir.
[116] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 40-41
[117] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 41
[118] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 41
[119] İlk ilim merkezleri şunlardır: Mekke, Medine, Küfe, Basra, Şam, Yemen ve Mısır. Daha sonra bunlara Bağdad da katıldı. Bu merkezlerde yetişmiş meşhur râvîler vardır. Mekke'de Atâ b. Ebî Rebah (26-114) ve İbni Cüreyc (80-150); Medine'de Saîd b. el-Museyyıb (15-94) ve îkrime (25-105); Kûfe'de eş-Şa'bi (28-105) ve el-A'meş (60-148) Basra'da el-Hasan el-Basrî (20-110) ve Katâde (61-117); Yemen'de Tâvus (10-108); Mısır'da Yezîd b. Ebî Habîb (48-128), Şam'da Recâ b. Hayve, Bağdad'da Hişam b. Urve (59-164) dir.
[120] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 41
[121] Mecâmi', câmi'in, Mesânld müsned'in, Meâcim, mu'cemin çoğuludur. Birincisi bablara göre, ikincisi hadisin ilk râvîsîne göre, üçüncüsü ise, alfabetik olarak toplanmış hadis mecmualarına verilen adlardır.
[122] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 41-42
[123] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 43
[124] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:43
[125] Devs, Yemen kabilelerinden biri olan Ezd kabilesinin bir koludur. Ebû Hüreyrenin, peygambere gelirken yolda şöyle bir şiir söylediği rivayet edilir...
[126] Vasile b. el-Eska' el-Leysî, meşhur bir sahâbîdir. Şam'a gelmiş, orada hicrî 85 senesine kadar yaşamış, 105 yaşında ölmüştür.
[127] Beyhakî, el-Medhal.
[128] İbni Sa'd, Tabakat.
[129] Buhârî, Kitâb-ul-îlim, Bab-ı hıfz-ıl-ilm. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 45
[130] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 46
[131] Müslim, K. el-Fazâil, Fazail Ebî Hüreyre.
[132] Bakara: 159-160.
[133] Buhârî, K. ilm, Bab hıfz-ıl-ilm.
[134] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 47
[135] Sünen ed-Dârimî, I: 122 -123; el-Bagdadi, Takyid-ul-ilm, S 41.
[136] Buhârî, îlm, bâb, Kitabet-ül-ilm.
[137] Buhârî, ilim, bâb, el-hırs ala'l-hadis. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 48
[138] el-İsâbe; Hülasat-et-Tehzib; Tehzib-et-Tehzîb, Tevcih-ün-Nazar. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 43-48
[139] Abadile-i erbaa, dört Abdullah hakkında kullanılan bir deyimdir. Abdullah'ların sırası şöyledir: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Amr b. el-Ass. Hadiste yalnız "Abdullah" ibni Ömer de mektir.
[140] el-İsabe. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 50
[141] Tabakat ibni Sa'd.
[142] el-Isâbe.
[143] Beyhakî, el-Medhal.
[144] İbn-ül-Bübarek, ez-Zühd.
[145] Tehzîb et-Tehzîb, Buhârî, tarîh-i Buhârî. el-îsâbe, H, 847.
[146] Tehzîb et-Tehzib, V, 330. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 49-51
[147] Müslim: Fezâil, Bab, Fezil-i Enes (r.a.)
[148] Söylendiğine göre kendi sulbünden 80 erkek, iki kızı vardı, öldüğü zaman çocuklarının ve torunlarının sayısı 120 kadardı. Onun, senede iki defa mahsul veren bir bahçesi vardı. Hz. Enes duası kabul olunan bir kimse idi, Ca'f er b. Süleyman Sabitten şöyle rivayet eder: Bir gün Enes ile beraberdim. Ona bir arazi ekicisi geldi. "Ey Ebû Haraza toprağımız susadı" dedi. Hz. Enes kalktı abdest aldı. Taşraya çıktı iki rek'at namaz kıldı, sonra da dua etti, biraz sonra bulutlar birbirine karıştı, az sonra da bol bir yağmur yağdı.
[149] Müslim, Fezail, bâb-ı Fezâili Enes (r.a.).
[150] el-İsâbe, Tehzîb ez-Tehzîb. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 51-53
[151] Müslim, Fezâil-i Aişe (r.a.).
[152] O, Abdullah kızı Muâze, ibadeti ile meşhurdur. Hz. Ali'den ve Âişe'den rivayet etmiştir. Ondan Ebû Kılâbe, Âsim el-Ahval ve daha bir çok kimseler rivayet etmişlerdir. İbni Maîne göre, sika ve hüccettir. Zehebîden bir nakle göre, o geceleri ibadet eder, "Kabirdeki kalışın uzun olduğunu bildiği halde uyumakta devam eden göze hayret ederim." derdi. İbn-ül-Cevzî'ye göre, hicrî 83 senesinde vefat etmiştir.
[153] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 53-55
[154] Tabakat İbni Sa'd. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 56
[155] el-İsâbe, II, 809.
[156] Aynı eser II, 809.
[157] el-İsâbe, Tehzîb et-Tehzîb, el-Hülâsa. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 55-57
[158] Sahabe arasında Câbir b. Abdullah adını taşıyan kimseler çoktur. Onlardan bazıları şunlardır; Câbir b. Abdullah b. Riâb b. en-Nu'man b. Sinan b. Abdullah b. Seleme el-Ensârî. Bu zat Birinci Akabe'de hazır bulunan altı şahıstan biridir. Câbir b. Abdullah el-Abdî Câbir b. Abdullah er-Râsibî, Çabir b. Abdullah el-Ensârî. (el-İsâbe, Üsd-ül-Ğâbe).
[159] Müslim, Fezâil-i Câbir.
[160] el-İsâbe, Tehzîb et-Tehzîb.
[161] Üsdül-Gâbe.
[162] İbni Amr'in "es-Sahîfe es-Sâdıka" sında bin hadis olduğunu söyleyenler vardır. Fakat Sahife elimizde olmadığı için bir şey bilmiyoruz. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayete göre İbni Amr'in Müksirûn'dan olması gerekir, bkn. Bu kitap, Ebû Hüreyre.
[163] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 59-61
[164] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 61
[165] O, Abdullah b. Zekvan el-Ensarî, Ebû-z-Zînad diye ma'ruftur. Kendisi Sika'dandır. Fakîhtir. Buhârî, "Essah-ul-Esanid, Ebû'z-Zinâd, anl-A'rec, an Ebu Hüreyre" demiştir. el-Leys "Ebû'z-Zinâd'ı arkasında 300 talebe olduıı halde gördüm" demiştir. Ebû'b-Zinâd, hicrî 130 senesinde vefat etmiştir. (el-Hülasa)
[166] O, Muhaımned b. el-Münkedir b. Abdullah b. el-Hudeyr et-Teymi, el- Medeni'dir. Meşhur imamlardan biri olup, Sika ve faziletli idi. Resûlullah (s.a.)'ın hadisini okuduğu zaman kendisini tutamaz ağlardı. O,hicrî 130 senesinde vefat etmiştir. (el-Hülasa, el-Mearif, İbni Kuteybe)
[167] Bir adam ona, rüyamda elime bevl ederken gördüm dedi. O, da, senin nikâhında bir mahremin var dedi. Araştırınca karısı ile kendisi arasında süt emişikliği olduğunu tesbit etti. (İbni Kuteybe, el-Maarif).
[168] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 61-63
[169] Fukahâ-i Seb'a (yedi fakih) ğu iki beyitte adı geçenlerdir:
I- Ubeydullah, İbni Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd el-Huzelî.
II- Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvam.
III- Kasım, İbni Muhammed b. Ebu Bekr es-Sıddıyk.
IV- Said, ibn-il-Müseyyib b. Kazan.
V- Süleyman, İbni Yesâr, Resûlullah'ın zevcesi Meymûnenin mevlâsı.
VI- Ebû Bekr, İbni Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm.
VII- Hârice, İbni Zeyd b. Sabit kâtib-ul-Vahy.
[170] Onlar şunlardır: Ebû Bekr, Ömer, Osman b. Affan, Ali b. Ebî Tâlib, Talha b. Ubeydullah, es-Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas,

Saîd b. Zeyd b, Amr b. Nevfel, Ebû Ubâde, Âmir b. el-Cerrâh
[171] Osman b. Affan, Ali b. Ebî Tâlib, Talha b. Ubeydullah, ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas.
[172] "Zat-un-Nitakeyn" Esma'nın lâkabıdır. Hicrette Resullah ile Ebû Bekr'in mağaraya teşriflerinde hıtakını (atkısını) ikiye bölüp, bir kısmı ile kırbayı bağladığı, bir kısmını da sofra yaptığı için bu lâkab kendisine verilmiştir.
[173] Hakim b. Hizam b. Huveylid, Hz. Hatice'nin kardeşinin oğludur. Fetih gününde İslamı kabul etti. Hakim çok cömert bir kimse idi. Câhiliyye devrinde 100 köle azad etmiş, İslam olduktan sonra da 100 köle azad etmiştir. O, hicri 84 yılında vefat etmiştir. (el-Hulasâ).
[174] Ahmed b. Abdullah b. Salih. Hadisci ve tarihçidir, (öl. 251/875) Tarih, el-Cerh ve'd-ta'dil adlı kitapları vardır, (bkn, Mu'cem el-Müellifin I: 294)
[175] ez-Zührî, Recâ b. Hayve ve başkaları Kabîse'den rivayet etmişlerdir, İbni Hıbbân, onu Sikâ'dan saydı.O, Abdulmelik b.Mervâ'nın mührünü tutardı. Abdulmelik'e ez-Zührî'ye o takdim etmiş, aralarında yakınlık hâsıl olmuş, Abdulmelik ez-Zührî'ye atiyye tahsis etmiştir. Kabîse b. Züeyb hicri 86 yılında Şam'da vefat etmiştir. (el-Hülâsa, el-Mearif, İbni Kuteybe).
[176] Tabakat İbni Sa'd, V, 132. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 63-64
[177] Muhammed b. Rabîa'nın mevlâsı olduğu da söylenmiştir.
[178] Muhammed b. Ahmed. (öl: 301/913) Bagdad kadılarındandır. Esma-ül-Müellifîn ve Künâhûm adlı bir kitabı vardır, (bkn. Brock. g, I: 518; 278)
[179] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 64-65
[180] Ahmed b. el-Hasen b. Hirâg el-Horasânî, el-Bağdâdî, sadûk bir zattır. Hicri 242 senesinde vefat etmiştir. (el-Hülasa)
[181] O, İkrime el-berberi, mevlâ İbni Abbâs, Ebû Abdullah, meşhur imamlardan biridir. O mevlâsı İbni Abbâs'tan, Ebû Hüreyre'den ve Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Şa'bî, "İkrimeden başka Kitabullah'ı iyi bilen kimse kalmadı" demiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Hatim, en-Nesel onun sikât'tan olduğunu söylemişlerdir. O, hicrî 150 senesinde vefat etmiştir. (el-Hülasa).
[182] O, Abû Ya'lâ, el-Halîlî'dir. O, cerh ve ta'dil imamlarındandır. "İrşad" adlı kitabın sahibidir.
[183] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 65-66
[184] Hasan-i Basrî'nin annesi Hayre, Ümmü Seleme'nin yanında hizmet ederdi. Hasan-ı Basrî çocuk iken, annesi işle meşgul olduğu zamanlarda ağlarmış. Ümmü Seleme validemiz de onu avutmak için ona meme verirmiş. Bazıları ondaki büyük fesahat ve takvanın, bundan ileri geldiğini söylerler; Çünkü kadının "O kadının sütü erkeğine aittir. Böylece Hasan-ı Basri Peygamberimizin manen süt evladı oluyor.
[185] Sevbân, Resulullah (s.a.)'in mevlâsıdır. Hicrî 54 senesinde Humus'da vefat etmiştir. (el-Hülâsa). Asıl adı, Sevban b. Bücdüd'tür, Ona İbni Cahdar da derler. Hz. Enes'e kırk sene arkadaşlık etmiştir.
[186] Vadi'l-Kur'a, Medine ile Şam arasında, Medîne mülhekâtindan olan ve bir köyü bulunan bir yerin adıdır. Resülullah (s.a.) orayı Hayber'den sonra hicri yedinci senede fethetmişti. (Mu'cem el-Buldan).
[187] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 66-68
[188] Muhammed b. Sîrîn'de bir miktar sağırlık vardı. "Esamm" sağır demektir.
[189] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 68-69
[190] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 69-70
[191] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 71-72
[192] Bu zat onun hocalarındandır.
[193] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 72-73
[194] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 73-74
[195] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 74
[196] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 75
[197] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 75
[198] İbnî Hacer, Tehzîb: XI, 314. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 76
[199] Tabakât İbni Sa'd VI, 157, Tehzib-et-Tehzîb, III, 85. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 76-77
[200] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 77
[201] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 78
[202] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 79
[203] İbni Cüreyc'in İkrime'den işitmediği, yani İkrime ile görüşmediği de söylenmiştir.
[204] Yahya İbni Cüreyc'in şeyhlerinden (üstazlarından) dır.
[205] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 80-81
[206] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 81-82
[207] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 83-84
[208] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 84-85
[209] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 85
[210] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 86
[211] Tehzîb ve Hülâsa'da, "Leysin senelik geliri 80 bin dinar olduğu halde ona zekât farzolmazdı." denilmiştir.
[212] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 87
[213] Yusuf b. Yahya.
[214] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 88-91
[215] 1- Hamza b. Abdullah el-Kureşî, babasından ve İlmi Abbas'dan rivayet etmiştir. Ondan el-Hasan b. Amr el-Fukaymî rivayet etmiştir. Bu zatı Ebû Hatim benzerlerinden ayrı olarak zikreder. Buhari bir arada zikreder. İbni Hibbân "el-Kureyşî Sikât'tandır." der.
2- Hamza b. Abdullah es-Sekafî'dir. el-Kâsim b. Kabîb'ten rivayet eder. Ondan Abdulmelik b. Ebî Züheyr rivayet eder.
3- Hamza b. Abdullah ed-Dârimî, Şehr b. Havşeb'ten rivayet etti. Ondan da Yakûp b. İshâk el-Hadramî rivayet etti.
4- Hamza b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Adevî Ebû Amâre, el-Medenî, fakîhdir. O, babasından, Hz. Âişe ve Hafsa'dan rivayet eder. Ondan ez-Zührî, Musa b. Ukbe rivayet ederler, el-Iclî, onun sika'dan olduğunu söylemiştir.
[216] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 92
[217] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 92
[218] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 93
[219] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 94
[220] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 94
[221] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 95
[222] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 96
[223] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 96
[224] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 97
[225] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 98
[226] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 98-100
[227] Râheveyh denildi, çünkü O, babası Mekke'ye giderken yolda doğdu. Mervezliler, yolda doğdu mânasına ona Râheveyn dediler. (Hamiş el-Hülâsa),
[228] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:100-101
[229] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 101-103
[230] El-Firebrî, Ebû Abddullah Muhammed b. Yusuf.
[231] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 103-109
[232] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:109-110
[233] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 110-111
[234] Tırmiz Ceyhun nehri kıyılarında eski bir şehirdir. Kâmusda ise, tirmiz ismid vezninde Buhârâ'da bir yerdir, denilmiştir
[235] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 111-112
[236] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 113
[237] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 113
[238] Tabakât İbni Sa'd VIII, 355.
[239] Tedrîb er-Râvi, S: 215.

[240] Tabakât İbni Sa'd, VIII, 353.
[241] el-Makkarî, Nefh-ut-Tîb, II, 96.
[242] Tarihi Bağdâd, XIV, 441-444.
[243] el-Makkarî. Nefh-ut-Tîb, I, 876.
[244] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 112-115
[245] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 116-117
[246] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 118
[247] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi:119
[248] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 119-120
[249] el-Hatib el-Bagdâdî. el-Kifâye, S: 110-116.
[250] Zâzân Ebû Arar el-Kindî, el-Bezâz'dir. Ona Ebû Abdullah da denir. Mürselleri olan bir sadûktur. Kendisinde ikinci derece Şiîlik vardı. Hicrî 82 senesinde vefat etti.
[251] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 120-121
[252] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 122
[253] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 122
[254] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 123
[255] es-Şa'bi'den şöyle rivayet edildi:
Bunun aynı tedrîb'de de söylenmiş "Buradaki örnek, hali beyan edilmeyendir" denmiştir. el-Hâkim ve başkaları Ahmed b. Hanbel'den şöyle naklederler: O, Yahya b, Maîn'i, Ma'mer'in Ebân'dan, o da Enes'ten rivayet ettiği sahifeyi yazarken görmüş, o da bir insanın buna muttali' olduğunu görünce gizlemiş Ahmed Yahya'ya, mevzu' olduğunu bildiğin halde Ma'merin sahife'sini mi yazıyorsun, demiş. O da evet ben onu yazıyorum ve ezberliyorum ve biliyorum ki, o mevzudur. Tâ ki bir adam çıkıp Ebân yerine Sâbit'i koyup onu Ma'mer, Sabit ve Enes yoluyla rivayet ettiği zaman ona yalancısın diyeyim. Zira bu Ma'mer ve Ebân yolundan rivayet edilmiştir. Sabitten değildir, demiş.
[256] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 123-124
[257] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 125-129
[258] Ali b. Abdullah.
[259] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 130-132
[260] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 132-133
[261] Bu zatın tedlîs yaptığı rivayet edilmişse de bu gruba dahildir.
[262] Reşîd, hadis uyduran bir zındık'a "Sen nerde, Ebû İshâk el-Fezârî ile İbni Mübarek nerde..." demiştir. Ebû İshâk hafız, hüccet, sika, emin, fakîh, vera' sahibi bir kimse idi.
[263] İmam-ı Şafii: "Mâlik ve İbni Uyeyne olmasaydı Hicaz'ın ilmi zayi olmuştu", demiştir,
[264] Ondan Ahmed rivayet etmiştir. O, hafız, hadis ilmine vâkıf, son derece sağlam bir kimse idi.
[265] Uleyye, annesi olup Esed b. Huzeyme oğullarının mevlâsıdır. O, bayrak imamlardan birisidir. 110 senesinde doğmuştur.
[266] O bayrak imamlardan birisidir. Mısır ve Hicaz'ılıların hadisini o hıfzetti.
[267] Bayrak imamlardan birisi ve hafız idi.
[268] Ebû Saîd el-Ahvel, el-Kattân el-Basrî, cerh ve ta'dil imamlarından biri olup, hafız ve hüccettir.
[269] Arapların mevlâsı, Ebû Saîd el-Basrî, el-Lü'lüî, hafız ve bayrak imamlardandır. Ebû Hatim şöyle der: O imamdır, sikadır, el-Kattan'dan daha sağlamdır. Veki'den daha meharetlidir. Ahmed b. Hanbel şöyle der: İbni Mehdî bize ezberinden 20 bin hadis yazdırdı. O her sene hac ederdi. 63 yaşında iken Basra'da vefat etti.
[270] İbnu-1-Cârûd el-Farîsî Basra'lı Zübeyr ailesinin mevlâsı, meşhur hafızlardan biridir. İbni Mehdî, "Ebû Dâvud insanların en doğrusudur" der. Onun 70 yaşında olduğu halde senede 40 bin hadis rivayet ettiği söylenir.
[271] O, meşhur hafızlardan ve bayrak imamlardan biridir. Ebû Hatim, "Onun gibi var mıdır diye sorulmaz" der. Yahya b. Ebî Tâlib, "Onun meclisinde 70 bin insan toplandı." demiştir.
[272] O, hafızdır. Hicrî 122 senesinde doğmuştur. el-Hatîb, "Ondan cerîr b. Hâzıra ve Muhammed b. Hibbân rivayet etmiştir. Halbuki ikisinin ölümü arasında 131 sene vardır" der
[273] O, İslam'ın hafız ve bayrak imamlarından biridir. İbni Adiy şöyle der: Müslümanların imamları ve sika kimseler ondan hadis almak için onun yanma gitmişlerdir. Biz de hadisinde bir beis görmüyoruz. Ancak bazı kimseler onun şia taraftarı olduğunu söylerler.
[274] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 133-136
[275] el-Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Eslemî, Arapların mevlâsı, el-Medenî, bayrak imamlardan biri ve Irak'ın kadısı idi. Kâtibi İbni Sa'd şöyle der: "O, mağâzî, siyer, fetihler ve insanlarm ihtilâflarını bilen bir kimse idi". Mus'ab b. Zübeyr, "Onun benzerini görmedim" der. Buhârî, "Metruktür" der. O' hicri 207 senesinde vefat etmiştir.
[276] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 136-139
[277] Kavâid-üt-Tahdis, S. 53.
[278] Kavaid-üt-Tahdîs, s. 53. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 140
[279] Bu zat aslında muhaddis olmayıp edip ve kâtiptir. Çok yaşadı. Birçok şeyleri rivayet etti. Mısır diyarının Muhaddisleri ona gider, ondan dinlerlerdi. Bu yüzden kendisi muhaddisler zümresinden sayıldı. Böylece "Muhaddis" unvanını aldı. Çünkü bu zat 92 sene yaşadı, bu yüzden onun isnad'ı âlî sayıldı.
[280] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 142-148
[281] el-Bağdâdî, Takyîd-ul-ilm s. 68; el-Muhaddîs el-Fasıl s. 411; Te'vîl muhtelil-il-hadis, s. 365. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 153
[282] O, Amr b. Suayfa b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-Âs es-Sehmî, Ebû İbrahim el-Medenî, Basrada mukim el-Hâfız Ebû Bekr b. Ziyâd şöyle dedi: Amr'ın babasından semai doğrudur. Şuayb'ın dedesinden Semâı da doğrudur
[283] Bağdadi, takyid-ul-ilm s. 88; Buhari, K. İlm s. 53; Cami beyan-il-ilm I; 71; İrşad-us-Sari I: 166 Kirmani şerhi K. İlm s. 118.
[284] Bağdadî, Takyîd-ul-ilm s. 91 - 92; Tabakat İbni Sa'd II, 123; d-İsâbe 4/92.
[285] el-Bağdâdî, Takyîd-ul-ilm s. 94-97.
[286] el-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîd-ul-ilm, s. 104.
[287] O, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Ensârî, el-Hazrecî en-Neccârî'dir. Adı Ebû Bekr künyesi Ebû Muhammed'dir. Hem adının hem de künyesinin Ebû Bekr olduğu da söylenmiştir. Bu zatın hicrî 120 senesinde veya daha sonra vefat ettiği söylenir.
[288] Buhârî c.I, s. 31; Fethul-Bârî c. I, s. 174.
[289] er-Rabi' müslümanların efendilerinden idi. Mücahidolarak Sind'e gitti, 160 senesinde vefat etti. Basra'daki ilk musannef eseri yazandır.
[290] 156 veya 157 senelerinde vefat etmiştir.
[291] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 152-159
[292] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 160
[293] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 160-161
[294] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 161162
[295] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 162-163
[296] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 163-164
[297] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 165
[298] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 165-167
[299] İbni Esîr, en-Nihâye fi ğarîb el-hadîs. I, s: 3. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 168
[300] bkn. Keşf ez-Zunûn H, 1203; en-Nihâye I, 2-9.
[301] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 168-170
[302] İbni Kesir, el-Bâis el-Hasîs, s. 202-204.
[303] Muhammed Abdulazim ez-Zerkânî, Menâhil-ül-İrfân fi ulûm el-Kur'an II, 69 sahifeleri arasında bu konuda geniş, malûmat vermektedir. Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 171-172
[304] Keşf-uz-Zunûn II, 1920.

[305] el-Bâis el-Hasîs, s. 202.
[306] el-A'lâm, I, 91; Tarih-i Bağdad, IV, 30; İrşâd-ül-Erîb, I, 82-94; el-Cevâhir el-Madiyye, I, 57; Şezerât-üz-Zeheb, II, 276; Buğyat-ül-Vuâ, s. 128.
[307] el-A'lam, VII, 142; İrşâd-ül-Erîb, VII, 39; Tarih-i Bağdâd, III, 47.
[308] el-A'lam, VI, 7; Bugyat-ül-Vua, 375; Tezkirat-ül-Huffâz, in, 67; Nefh-ut-Tîb, I, 350; Lisan-ül-Mizam, IV, 458.
[309] Bu hadis, hadiste vâki' neshe misâl olarak zikredilir. Resûlullah şer'î bir sebeble ilk zamanlarda kabir ziyaretini yasak ediyor, sonra ziyarete müsaade ediyor. Bu hadis nâsihtir, çünkü kabir ziyareti hakkında daha önce verilmiş olan yasağı kaldırır. Daha önce yasak olduğunu bildiren hadis ise mensûhtur.
[310] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 172-173
[311] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 174-175
[312] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 177-187
[313] Dr. Ali Özek, Hadis Ricali Hadis İlimleri Ve Kaynakları, Fatih Yayınevi: 189-191

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10 Hadis risaleleri

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.11 Hadis tarihi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tarihi

Abdulvahid Metin

HADÎS TARİHİ
1- TESBÎTÜ'S-SÜNNE
ZABT VE TESBÎTE MÜESSİR OLAN ÂMİLLER
1- Kur'ânî Âmiller:
2- Nebevî Âmiller:
3- Sahabelerle İlgili Âmiller:
4- Ümmühâtu'l-Mü'minîn'in Rolü:
5- Yazılı Vesikalar:
6- Gazveler:
7. Veda Haccı:
8- İhtida Heyetleri:
9- Elçi Ve Memurlar:
Zabt Ve Tesbitte Mühim Bir Prensip: Asla Uygunluk.
HADÎSLERİN YAZIYLA TESBİTİ:
1- Câhiliye Devrinde Okuma Yazma Durumu:
2- Hadisin Yazılmasını Yasaklayan Rivâyetler:
3- Hadîslerin Yazılmasına İzin Veren Rivayetler:
4- Hadîs Yazan Sahabeler:
5- Hadîs Yazma Yasağının Mahiyeti:
Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'den Sonra Ashâbın Tavrı:
Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:
Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:
Sahabenin Sünnet Karşısındaki Titizliği:
Sünnet Karşısındaki Titizlikten Doğan İki Netice:
Rivayette İhtiyat:
Hz. Ebu Bekir'in İhtiyatı:
Hz. Ömer'in İhtiyatı:
Hz. Peygamber De Az Rivayeti Emreder:
Diğer Sahâbelerin Tutumu:
Hadîs Rivayetini Terk Edenler:
Çok Rivayet:
Tahkikin Mahiyeti:
Ashabda Hadîs Öğrenmek Gayreti:
Uluwü İsnad Aramak:
Hadîsin Zabt Ve Tesbitinde Hizmeti Geçen Bazı Sahabeler
Sahabeden Sonra Hadîs
Hadîs Rivayetiyle İlgili Bazı Âdab
Hadîs'in Yazılması:
2- TEDVİNÜ-S-SÜNNE
TEDVÎN SAFHASI:
Tedvîn Nedir?
Nasıl Başladı?
Tedvîne Sevkeden Sebepler:
Tedvîn'in Cereyan Tarzı:
Tedvîn Sayılmayan Bazı Yazma Vak'aları:
Tedvînde Hizmeti Geçenler:
SEYAHATLER:
Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'in Teşviki:
Seyahatin Sebepleri:
Seyahatin Neticeleri:
Hadîslerin Tedvini
3- TASNİFU'S-SÜNNE
TASNİF NEDİR?
BU SAFHANIN ZAMANI:
TASNÎF ÇEŞİTLERİ:
1- Ale'l-Ebvâb Tasnif:
2- Ale'r-Ricâl Tasnîf:
BABLARA GÖRE TASNÎF ÇEŞİTLERİ:
1- Câmi'ler:
2- Sünen'ler:
3- Musannaf'lar:
İMAM MÂLİK B. ENES VE MUVATTA'I:
İmam Mâlik:
Sünnete Saygısı:
Fetvada Titizliği:
Mezhebi:
Muvatta
Muvatta'nın Sıhhat Durumu:
Muvatta Niçin Kutüb-i Sitte'ye Dahil Edilmedi?
Muvatta Tarzı:
Muvatta'nın Şöhreti:

Muvatta'nın Şerhleri:
AHMET İBNU HANBEL:
Talebeleri:
Mezhebi:
Eserleri:
El-Mûsned:
El-Müsned'in Sıhhat Durumu:
Müsned'in Rivayeti:
Müsned Üzerine Çalışmalar:
KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİ, ŞARTLARI, MEVKİLERİ
Kısa Tanıtma:
Umumî Bilgiler:
Hadîs Miktarı:
KÜTÜB-İ SİTTE'NİN ŞARTLARI:
Mustakil Eserler:
Müşterek Şartlar:
Hususî Şartlar:
Râvilerin Tabakaları:
Sahîheyn:
Sahihayn'ın Mukayeyesi:
Buhâri İle Müslim Arasındaki Farklar:
Sahîheyn'de Muallak Hadîs:
Buhârî'de Muallak Hadîsler:
Sahîheyn Dışında Sahîh Hadîs:
Sünen-i Erba'a'nın Şartları:
Sünen-i Erba'a'da Üç Kısım Hadîs:
Ashabu's-Sünen:
KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİNİN HAYAT VE ESERLERİ:
İMAM BUHÂRÎ VE SAHÎHİ:
Nesebî:
Yetişmesi:
Kendisinden Hadîs Alanlar:
Fıkıh Yönü:
Zeka Ve Hâfızası:
Dindarlığı:
Mezhebi:
Buhârî'nin Ebû Hanîfe İle İhtilafı:
Buhara Valisi İle Anlaşmazlığı:
Vefatı:
Te'lifatı:
Buhârî'nin Sahih'i:
Üstünlük Sebebi:
Hadîste Metodu:
Ravi'nin Ahvali:
Sahîh-i Buhâri'nin Tertibi:
Tertibde Fıkhî Gaye:
Hadîslerin Tekrarı:
Bab Başlığı:
Buhârî'de Hadîs Miktarı:
Buhârî'yi Tenkid:
Buhârî'nin Nüshaları:
Nesefî Nüshası:
Yûnînî Tarafından Sunulan Hizmet:
Nüsha Farklarının Sebepleri Ve Mahiyeti:
Nüsha Farklarının Mahiyeti:
Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar:
İMAM MÜSLİM VE SAHÎHİ:
Hayatı:
Eserleri:
Fazileti:
Sahîh'i:
Tertib Tarzı:
Hadîs Sevkinde Titizliği:
Muhtevada Seçkinlik:
Rical'de Titizliği:
Müslim Üzerine Yapılan Çalışmalar:
Müslim'in Şerhleri:
Sahîheyn'in Mukâyesesi:
Buhârî'nin Üstünlüğü:
Sahiheyn'i Tenkid:
EBU DAVUD VE SÜNEN'İ:
Hayatı:
Fazîleti:
Hadîs Almada Prensibi:
Eserleri:
Ebu Davud'un Bir Uyarısı:
Sünenu Ebî Dâvud:
Sünen'in Sıhhat Durumu:
Niçin Sâlih?
Sünen'in Tertîbi:
Farklı Nüshaları:
Ebu Davud Üzerine Çalışmalar:
TİRMİZÎ VE SÜNEN'İ:
Hayatı:
Hafızası:

Dindarlığı:
Hadîs İlmine Hizmeti:
Sahîh'i:
Bab Başlıkları:
Babların Tanzîmi:
Hadîslerin Kısaltılması:
Tâlik:
Usul-Hadîsleri:
Şerhleri:
NESÂÎ VE SÜNENİ:
Hayatı:
El-Müctebâ:
Tertîbi:
Şerhleri:
İBNU MÂCE VE SÜNEN'İ:
Hayatı:
Sünen'i:
Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:
ŞİA'DA HADÎS TEDVÎNİ:
Müsned-i Zeyd:
Şia'nın Tedvîn'i:
ÜÇÜNCÜ ASIRDA RİCAL ÇALIŞMALARI:
Üçüncü Asırda Yetişmiş Rical Çalışması Ağır Basan Bazı Şahsiyetler:
1- Ebu Hatim Er-Razî:
2- Ali İbnu'l-Medînî:
3- Yahya İbnu Ma'în:
4- Fesevî:
5- İbnu Ebî Hatîm:
El-Cerh Ve't-Ta'dîl:
6- Ebû Avane:
Üçüncü Asrın Ehemmiyeti:
Üçüncü Asırdan Sonra Telîf Edilen Bazı Orijinal Eserler:
1- Me'âcimu't-Taberânî:
2- Dârakutnî Ve Süneni:
HADÎS MÜELLEFATININ TABAKÂTI:
Tabakalara Ayırmanın Önemi Ve İlk Taksimler:
Suyûti'nin Taksimi:
Dehlevî'ye Göre Hadîs Müellefâtı'nın Tabakâtı:
Netice Olarak:
Hadîslerin Tasnîfi
Üçüncü Asırda Hadîs
Üçüncü Asır Sonundan Yedinci Asır Ortasına Kadar Hadîs
656. Hicret Yılından Zamanımıza Kadar Hadîs
4- TEHZÎBU'S-SÜNNE
TEHZÎB DEVRİ:
1- Cem Çalışmaları:
Ahkam Hadîslerini Cemeden Eserler:
2- Zevâid Çalışmaları:
3- İhtisar Çalışmaları:
4- İstidrâk Çalışmaları:
5- Et-Terğîb Ve't-Terhîb:
6- İstihrâc Çalışmaları:
7- Rical Çalışmaları:
8- Lügat (Garîbu'l-Hadîs) Çalışmaları:
9- Hadîs Ağırlıklı Kitaplar:
10- Tahrîc Kitapları:
11- Mevzu Hadîsler Üzerine Te'lifat
12- Meşhur Ve Müştehir Hadîsler Üzerine Telîfat
13- Cüz'ler
14-Hadîs Bulmada Yardımcı Telifat
SELEF VE SELEFİYE
Aldanılan Bir Husus:
Selefiye
SÜNNETİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ
Kültür-İslâm:
Sünnet:
Bid'at:
Örf:
Kültürde Ferdiyet:
ALTI İMAM'IN MENÂKIBI VE AHVÂLİ
İmam Mâlik:
Buhârî
Müslim
Ebu Dâvud
Tirmizî
Nesâî
Ehl-i Hadis:
Ehl-i Sünnet:

HADÎS TARİHİ

İslâmî ilimlerin en eskisi hadis ilmidir[1]: Hadîs ilmi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la başlayıp zamanla kemâle ermiş bir ilimdir. Hatta bu ilmin, başlangıçtan beri ara vermeden gelişmeler kaydederek yol aldığını, günümüzde bile insanlığa hizmetler vererek tekâmülünü devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Elbette her devirde aynı derecede terakkî ve parlama gösterememiştir. Çok parlak gelişmeler ve şaşaalı asırlar, kemâlin zirvesine ulaştığı devreler yaşadığı gibi, durakladığı, hizmet ve tesirinin sınırlandığı zamanlar da olmuştur. Hulâseten şu söylenebilir:

Hadîs tarihi, şaşaa yönüyle, İslâm tarihiyle belli bir paralellik arz eder: İslâm'ın parlama döneminde o da parlamış, güzîde, en orijinal ve en mûteber muhalled eserlerini vermiştir. İslâm'ın duraklama döneminde de duraklamış, orijinallikten uzaklaşmış, öncekilerin tekrarından dışarı çıkamayan eserler vermiştir. Şu demek oluyor: Mü'minler Nebilerinin sünnetine ehemmiyet verip ilmini geliştirdikçe, Allah da maddi terakki, siyasî üstünlük şeklinde onları mükâfatlandırmıştır.
Araştırıcılar, umumiyetle, hadîs sahasında yapılan çalışmaların mahiyetini göz önüne, alarak, hadîs târihini başlıca dört safhaya ayırırlar: **1-** Tesbit Safhası **2-** Tedvin Safhası **3-** Tasnif Safhası **4-** Tehzib Safhası. [2]

1- TESBÎTÜ'S-SÜNNE

Bu safha, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ile Ashâb-ı Kirâm (radıyallahu anhüm ecmâin) devrini içine alır, müddet olarak birinci asırla sınırlanır. Bu safhanın en bariz, en göze çarpan husûsiyeti sünnet ve hadîsin zabt ve tesbîtidir. Zabt veya tesbît deyince yazı veya hâfıza yoluyla tesbîti anlayacağız. Günümüz şartlarında, bant, video, film gibi çok daha zengin ve mevsûk zabt vâsıtalarına rağmen o zamanda yazı ve hâfızadan başka zabt ve tesbit imkânı yoktu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tedbirleri ve Ashâb (radıyallahu anhüm)'ın gayreti sonucu bu iki zabt vâsıtasından azamî ölçüde faydalanıldığını göreceğiz. [3]

ZABT VE TESBÎTE MÜESSİR OLAN ÂMİLLER

Sünnet ve hadîsin sıhhatli ve zengin bir şekilde zabtını sağlayan başlıca âmilleri şöyle sıralayabiliriz.

1- Kur'ânî Âmiller:

Kur'ân-ı Kerîm tâ bidâyetten itibâren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsiyetini tebcîl etmiş, dindeki ehemmiyetini hatırlatmaktan geri durmamıştır. İhtilaflı meselelerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müracaat, O'nun emirlerine itaat emredilmiş, O'na muhalefet, Allah'a muhalefet; O'na itaat, Allah'a itaat olarak ifade edilmiştir. İşte bu âyetlerden bazıları:
"Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun..." (Haşr: 59/7)
"Peygamber'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik." (Nisa: 4/80)
"Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nur: 24/63)
"*Sana da insanlara gönderileni açıklayasın diye zikri indirdik, belki düşünürler."* (Nahl: 16/44)
"And olsun ki, Allah, inananlara, âyetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitab ve hikmeti (sünneti) öğreten, kendilerinden bir peygamberi göndermekle iyilikte bulunmuştur. Halbuki onlar, önceleri apaçık sapıklıkta idiler." (Âl-i İmrân: 3/164)
Hz. Ebu Hureyre'nin kendisini çok hadîs rivâyet etmekle itham edenlere verdiği cevap da burada kaydetmeye değer: "Kitâbullah'da şu iki âyet olmasaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan aslâ hiçbir rivâyette bulunmazdım: *"Gerçekten Allah'ın indirdiği Kitab'tan bir şeyi gizlemede bulunup onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarına tıkındıkları ancak ateştir. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlardan arıtmaz. Onlara elem verici azab vardır. Onlar doğruluk yerine sapıklığı, mağfiret yerine azâbı alanlardır. Ateşe ne kadar da dayanıklıdırlar."* (Bakara: 2/174-175).
Şu iki rivâyet, hadîsçilerin Kur'ân-ı Kerîm'den pek çok müşevvik unsurlar bulduklarına delâlet eder:
Yezîd İbnu Hârun, Hammâd İbnu Zeyd'e sordu:
- "Ey Ebu İsmâil, Cenâb-ı Hakk, acaba hadîsçileri Kur'ân-ı Kerîm'de zikretmiş midir?
- Evet, dedi. Hâmmâd:
- Şu âyete kulak ver:
"İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir tâifenin, dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler." (Tevbe: 9/122)
İşte bu âyet, ilim ve fıkıh talebi için seyahat edip ilim getiren ve getirdiğini geride bıraktıklarına öğreten herkesi içine alır.
Bir başka rivayette belirtildiğine göre İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın azadlısı olan İkrime: "Tevbe Suresi'nin 12'inci âyetinde geçen "es-sâihun" (yâni "seyâhat edenler") den maksad hadîs talebi için yola çıkanlardır." demiştir. Âyet'in meâli şöyle:
"(Ey Muhammed!) Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu öven, O'nun uğrunda seyâhat eden, rükû ve secde eden, mârûf u emreden, münkeri yasaklayan ve Allah'ın yasaklarına riâyet eden mü'minlere de müjdele!" (Tevbe: 9/112)
Bu çeşitten, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine sevkeden âyet çoktur, ileriki bahislerde başka vesilelerle bunlara temas edecek, başka örnekler de kaydedeceğiz. [4]

2- Nebevî Âmiller:

Bu kısma, sünnetin öğrenilmesi, neşri ve sıhhatli şekilde öğrenilip öğretilmesi için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şuurla uyguladığı bir kısım tedbirleri dahil ediyoruz. [5]

a) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hayat Düzeni:

Sünnetin yaygın ve sıhhatli bir tesbîte mazhar olmasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayat düzeni nebevî âmillerin birincisi olarak kayda değer. Zira öncelikle meskeninin yeri bu maksada uygun olacak şekilde seçilmiştir. O devir müslümanlarının günde en az beş kere olmak üzere, en ziyade uğrak yeri olan Mescid'in avlusunda bir köşeye inşa edilen hücrelerde ikâmet etmektedir. Bu durum mü'min cemaatin her an kolayca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmesine, dinlemesine imkân tanımıştır. Üstelik, Mescid'e öylesine değişik hizmetler yüklenmiştir ki, netice itibâriyle Medine İslâm cemaatinde cereyân eden her çeşit içtimâî tezâhürlerin âdeta merkezi olmuştur: Ma'bettir, beş vakit farz ibadetler cemaatle orada eda edilmektedir. Yerine göre hapishânedir, suçlular mescidin bir direğine bağlanabilmektedir. Misafirhânedir, taşradan gelen siyasî heyetler birçok durumlarda Mescid'de ağırlanmaktadır. Hastahânedir, savaşta yaralananlar orada tedâvi edilmektedir. İstirahat yeridir, dileyen sırt üstü uzanıp yorgunluğunu giderebilmekte, kaylûle denen gündüz uykusunu alabilmektedir. Bazı şikâyetlerin dinlendiği, dâvaların görüldüğü mahkeme hizmetleri de orada verilmektedir, vs...
Suffâ denen bir nevi yatılı mektebin Mescid'de açıldığını, hususî muallimlerden, bilmeyenlerin orada okuma yazma ve Kur'ân öğrendiklerini de belirtmek gerek. Hatta Mescid'in mufâhara denen şiir ve hitâbet yarışmalarına sahne olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın husûsî şâiri Hassân İbnu Sâbit için -müşrikleri tezlîl, mü'minleri teşcî edici şiirlerini okuması maksadıyla müstakil bir minber konduğunu, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Mescid'de zaman zaman eyyâmu'l-Arap, isrâiliyât anlatıp, anlattırdığını da göz önüne alacak olursak Mescid'in canlı ve her an îmanların kaynaştığı bir kültür merkezi de olduğunu anlarız.
Mescid'e böyle çok çeşitli hizmetler gören bir merkez hüviyeti kazandırılması tesâdüfi veya yer darlığı gibi durumlardan ileri gelmiyordu. Bütün bunlar maksadlı ve şuurlu idi. Bu kesin iddiada bizi teyid edip, yardımcı olan rivâyetler var. Nitekim Tâif heyetinin Mescid-i Nebevî'de ağırlanmasıyla ilgili rivayetler, orada ağırlanışlarını: "Onların kalplerini yumuşatmak için" diye sebebe bağlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu heyetleri -durumlarına göre- bazı hususî evlerde veya Medîne'de oturan hemşehrilerinin, dostlarının yanında ağırlaması da bir prensibi olduğu halde[6] henüz müşrik olan ve müslüman olmak için, -kabul edilmesi imkânsız- "namaz kılmamak", "zinaya devam etmek", "putlarına dokunulmaması" gibi şartlar koşan Taifliler "kalplerini yumuşatmak için" Mescid de ağırlaması, Mescid'in çok yönlü kullanılmasındaki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hususî alâkasını gösterir. Orada okunan Kur'ân, yapılan dinî konuşmalardan başka İslâm'ın fiili yaşanışını müslümanların hayatında müşahhas olarak görme imkânı da var. Bütün bunlar kalbleri yumuşatıcı unsurlardır.
Şu halde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müslümanların, farz namaz vakitleri dışında da boş vakitlerinde, imkân nisbetinde Mescid'e uğramalarını, orada kaynaşmalarını istemektedir. Kendisi evini de hemen onun avlusunda inşa ettirmiştir. Bu durum mü'minler cemaatinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i azamî miktarda görmeleri ve dinlemeleri ve sünnetini sıhhatli şekilde öğrenmeleri için alınmış fevkâlâde müessir bir tedbirdi.

Öte yandan ihtiyaç duyanların kendisine uğrayıp problemlerini arzedebilmek için riâyet edecekleri aşırı bir teşrifat, aşmaları gereken protokol çemberleri yoktu. Arapların, komşuları olan İran ve Bizans saraylarında gördükleri debdebe ve saltanatın burada gölgesi bile mevcut değildi. Halkla onun arasında askerler, muhâfızlar, teşrifat ve izin daireleri yer almıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı durumlarda bir muhafız veya kapıcı bulundurmuş ise de *"Allah seni halktan korur."* (Mâide: 5/67) ayeti nâzil olduktan sonra onu da kaldırmıştır.[7]
Her an insanlarla haşır neşir olan, huzuruna kadın, erkek, hür, köle, yerli, yabancı herkesin kolayca girebildiği Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta onlarla konuşuyor, ferdî olarak, toplu olarak onlara hitab ediyor, irşâd ediyor, hatalarını düzeltiyordu.
Böylesi bir hayat tarzı sünnetinin azamî ölçüde öğrenilmesi için en iyi zemin teşkîl ediyordu. [8]

b) Resûlullah'ın, Sünnetin Öğrenilmesine Teşvikleri:

Yukarıda belirtilen ve tabiî olarak sünnetin öğrenilmesini sağlıyan içtimâî tanzimden başka Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ashâbını pek çok direktifleriyle uyarmış, sünnetini öğrenmeye ve öğretmeye, sıhhatli şekilde korumaya teşvik etmiştir. Bunlardan bâzılarını kaydedelim
"Cenâb-ı Hakk benim sözümü dinleyip başkasına tebliğ edenin yüzünü ak etsin. Belki kendisine nakledilen nakledenden daha âlimdir ve (bu sebeple) daha iyi anlar."
"Kendisine bir hususta soru sorana cevap vermeyen kimse kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenmiş olarak (Allah'ın huzuruna getirilir)."
"Benden hadîs rivâyet ediniz, bunda bir mahzur yoktur."
"Bir hadisi gizleyen Allah'ın indirdiğini gizlemiş olur."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu son ifadesinde hadîsi "Allâh'ın indirdiği" Kur'ân-ı Kerîm sınıfına koymuş olmaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine gelen heyetleri Medine'de bir müddet ağırlayıp Kur'ân ve hadîs öğrettikten sonra, onlar giderken kendilerine şöyle tenbihlerde bulunduğu rivayetlerde belirtilmiştir:
"Söylediklerimizi hıfzedin ve geride bıraktıklarınıza da öğretin."
Keza şu hadîs de bu babta rivayet edilenlerin hem mühimlerinden hem de sarîh olanlarındandır:
"Hazır bulunanlar, buraya gelmiyenlere de duyursunlar... Olur ya hazır bulunan, tebliğ ettiğini kendisinden daha iyi anlayıp kavrayacak birisine nakleder."
İbnu Abbas (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilen şu hadîs de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâb (radıyallahu anhüm)'ı hadîsleri dinlemeye ve sonra da rivâyet etmeye teşvik etmekte ve hatta daha sonraki nesilleri de bu rivâyet müessesesi hususunda uyarmaktadır
"Sizler, (benden) dinliyorsunuz. Sonra da sizden dinleyecekler; daha sonra da sizden dinlemiş olanlardan dinleyecekler." [9]

c) Sormaya Teşvîk:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kadın veya erkek herkesin, problemlerini çekinmeden sormaya teşvik edici bir siyâset tâkip ettiğini görmekteyiz. Hattâ bâzı utanma konusu olan cinsî hayatla ilgili veya kadınların hususi hâlleriyle ilgili meselelerde, utanma duygusu sebebiyle meselenin örtbas edilmemesi, behemehal, anlaşılacak bir açıklık içerisinde sorulması gerektiğine ashabını iknaya ayrı bir önem verdiğini söyleyebiliriz. Bir başka ifâde ile, dinin öğrenilmesine mâni olabilecek, gereksiz ve yersiz utanma duygusuyla sistemli ve şuurlu şekilde mücâdele ettiğini gösteren birçok rivayet vardır.
Sözgelimi, Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivâyetine göre bir gün, annesi Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Kadın rüyasında erkeğin rüyâda gördüğünü görünce gusül icâb eder mi?" diye sorar. Orada hazır olan Hz. Aişe:
"Ey Ümmü Süleym, kadınları rezil ettin. Allah canını almasın!" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya:
"Hayır, kadınları rezil eden sensin, Allah senin canını almasın. Evet ey Ümmü Süleym, gusletmesi gerekir, eğer onu görürse" der. Hadîsin bir başka veçhine göre: *"Ey Aişe, bırak onu, sorsun. Zira Ensâr kadınları fıkıhtan suâl ediyorlar"* demiştir.
Bu konuya giren rivayetler gösteriyor ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) utanarak zaman zaman kinâyeli bir tarzda cevap vermeyi tercih etmiş ise de, kesinlikle bu çeşit soruları cevapsız bırakmamış, soranların cesaretlerini kırıcı, sorduğuna pişman edici azarlama, surat asma, çekingenlik gösterme gibi davranışlara yer vermemiştir. Bu çeşit meselelerin izahına girerken *"Allah gerçeği açıklamaktan vazgeçmez"* (Ahzâb: 33/53) meâlindeki âyeti tilavet buyururdu. Buna alışan Ashab da öyle yapar, aynı âyeti okuyarak bu çeşit suallerini rahatça sorarlardı. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin bazı vecihlerinde, Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ)'in soru sormazdan önce bu âyeti okuduğu belirtilir.
Dinin utanma ve istihyayı celbeden hususlardaki inceliklerini sormada Medineli kadınların daha cesur oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır, onların dinlerini öğrenmelerine haya mâni olmamıştır" der.
Hem kadınların hususî mevzularda sual sormadaki rahatlık ve cesâretlerini, hem de bu sualler karşısında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tutumunu göstermek bakımından Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Rifâ'atu'l-Kurazî'nin hanımıyla ilgili rivayetini özetleyerek kaydedeceğiz. Rifâ'a'dan boşanan hanım Abdurrahman İbnu Zübeyr (radıyallahu anhüma) ile evlenir. Fakat ikinci kocasının cinsî yetersizliğini "Abdurrahman'ınki elbise saçağı gibidir" diyerek açık bir şekilde tasvir ederek eski kocasına dönmek hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin ister. Bu sırada huzurda Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) vardır. Kapıda da Hâlid İbnu Sâd İbni'l-Âs oturmaktadır. Hâlid (radıyallahu anh), kadını bu müstehcen konuşmasından men etmesi için, içeride bulunan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e seslenir ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda bu çeşit konuşmaktan kadını niye menetmiyorsun?" der.
Râvi, bu konuşmalar karşısında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tebessümünü ziyâdeleştirmekten başka bir aksülamelde bulunmadığını ve kadına: *"Her halde sen Rifâ'a'ya geri gitmek istiyorsun. Hayır, sen onun balçığından o da senin balçığından tatmadıkça gidemezsin"* diyerek meselenin fıkhî hükmünü beyan ettiğini belirtir.[10]
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu mevzudaki tutumunu İmam Nevevî şöyle bir yoruma kavuşturacaktır: "(Hakkı öğrenme meselesinde haya etmek dinin taleb edip övdüğü) hakiki haya değildir. Zira hayanın tamamı hayırdır: hayâ, hayırdan başka bir şey getirmez. Dini ilgilendiren ve fakat utandırıcı olan meselelerde suâlden vazgeçmek hayır değil, şerdir. Öyle ise şer getiren şey nasıl haya olur?" [11]

d) Konuşma Tarzı:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleri tedkik edildiği zaman bir husus dikkat çeker: Çoğunlukla kısa kısa hitâbeler, açıklamalardır. Uzun olan hadîsler pek nâdirdir. Hadîslerin kısa oluşu tesâdüfi değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şuurla sözlerini kısa tutmuştur. Gayesi sözlerinin kolayca, çabukça öğrenilmesi ve hatta ezberlenmesidir.
Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in konuşurken, kelime ve hatta harfleri sayacak kadar net ve ağır konuştuğunu, bazı durumlarda sözlerini üç kere tekrar ettiğini belirtir. Nitekim, birçok rivâyette raviler, o sözün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından tekrar edildiğini açıklar. Enes'ten gelen bir rivâyette, tekrardan gâyenin söylenen sözün anlaşılması ve "akılda tutulması" olduğu belirtilir.
Kültürel miraslarını, tarihen, yazı değil, ezber yoluyla intikal ettirmiş, bu sebeple ezberleme ve hafıza kapasitesi gelişmiş bir millette bu tedbirin ehemmiyeti açıktır. [12]

e) Suffe Mektebi'nin Tesîsi:

Sünnetin tesbîtinde son derece müessir nebevî tedbirlerden biri, Mescid'in içinde bir nevi yatılı mektep olan Suffe'nin tesîsidir. Çoğunluğunu muhâcirlerin teşkil ettiği bekar ve kimsesiz müslümanlar gece ve gündüz devamlı burada kalır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinler, Kur'ân ve yazı öğrenir, boş vakitlerinde hep ilim ve zikirle meşgul olurdu. Çok hadîs rivâyetinde ismi geçen Ebu Hüreyre, Abdullah İbnu Ömer, Ebu Sâdu'l-Hudrî gibi zevâtın buraya mensup olmaları da, sünnetin tesbitinde bu müessesenin nasıl büyük rol oynadığını anlamaya kâfidir. Ancak Suffe ile alâkalı olarak geniş tahlili, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ilmin yayılması için aldığı tedbirlere tahsîs ettiğimiz

üçüncü bölümde yapacağız. [13]

f) İlme Teşvîk:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in; ilme olan teşvikleri de sünnetin öğrenilmesinde, öğretilmesinde büyük rol oynamıştır. Zira başlangıçta "ilim" kelimesi yaygın şekilde "sünnet" ve "hadîs" kelimesi yerine kullanılmıştır. Bu sebeple eski metinlerde geçen ilim için seyahat tabiriyle hadîs dinlemek için yapılan seyahat kastedilir. Keza tâlibu'l-ilm tabirinden de ekseri durumlarda tâlibu'l-hadîs anlaşılır. Öyle ise Kur'ân ve hadîste ilme teşvik, ilme övücü, ilim tâlibi ve âlime vâdedilen üstünlük ve sevaplar, okuma ve yazmanın inkişâfı için alınan tedbirler, kurulan maarif müesseseleri vs. hepsi bir yönüyle hatta ağırlıklı ve daha mühim yönüyle sünnetin tesbitini hedeflemiş ve öncelikle buna yaramıştır, denebilir.
Durum böyle olunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ilmî gelişme için aldığı tedbirler, doğrudan doğruya hadîslerin zabtını ilgilendiren bir konudur. Bu meselenin iyi bilinmesi, bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından hadîs zabtı için alınan tedbirlerin anlaşılması için gerekli olmaktadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında ve Selef devrinde hadîsin zabtı hususunda tereddüt uyandırmaya çalışanlara ve hususen zamanımızda bu meseleyi fazla kurcalamak isteyen suiniyet sâhiplerine muknî bir cevap verebilmek maksadıyla, biz bu konuya az ileride genişçe ve müstakil olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İlmi Yayma Tedbirleri başlığı altında ele alacağız. [14]

3- Sahabelerle İlgili Âmiller:

Sünnetin zabt ve tesbitinde Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'in rolünü ayrıca belirtmemiz gerekir. İslâm Dini'ne Ashâb neslinin her hususta hizmetleri mümtaz bir yer tutar: Fetihte, ilimde, örnek yaşayışta, Kur'ân'ın tefsirinde, hukukun tedvîninde, devletin teşkîlatlanıp içtimâî müesseselerin kurulmasında vs; işte, sünnetin zabt ve muhâfaza hizmetinde de Cenâb-ı Hakk, en büyük payı kendilerinden razı olduğunu Kur'ân âyetlerinde ifâde buyurduğu o nesl-i emcede (radıyallahu anhüm ecmain) nâsib kılmıştır.
Sünnetin İslâm Dini'ndeki yeri ve sünnet karşısında takınılması gereken tavır hususlarında, yukarıda belirtilen Kur'ânî ve nebevî dersleri almış bulunan Ashâb'ın dört elle, bütün imkânlarıyla sünnet'e sarıldıklarını göreceğiz.
Bize intikal eden çok sayıda rivâyet gösteriyor ki gerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve gerekse onun sünnetinin, dindeki gerçek kadrini Ashâb nesli kadar hakkıyla anlıyan bir başka nesil gelmemiştir. Günümüz müslümanlarının çoğunlukla anlamaktan bile aciz kalacağı öyle davranışlara şâhid oluyoruz ki, onları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ve dolayısıyla onun sünnetine verilmiş olan ehemmiyetin bir tezâhürü olarak değerlendirmeden zikretmek bile zordur. Çünkü muhatabımız anlayamayacağı için reddedecek veya istihfaf edecek, dudak büküp, mânevî sorumluluk altına düşecektir.
Sözgelimi en sahih rivâyetlerde Ashâb-ı Kiramın (radıyallahu anhüm) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest suyunu, terini, tükrüğünü teberrüken sürünmek üzere âdeta yarış ettiklerini, tek bir kılının bile yere düşerek zâyi olmasına meydan vermeyip, büyük bir ihtiramla teberrüken taşıdıklarını görmekteyiz. Dinin yaşanması, ahkamının açıklanması, ibâdetlerin icrası gibi öze girmeyen, Kur'ân'da sarîh bir emre rastlanmayan nebevî bâzı maddî hatıralar karşısında böyle davranan insanların, doğrudan doğruya dinin özüne giren dünya ve âhiret hayatının düsturlarını, saâdet-i dâreynin medârını teşkîl eden, Kur'an âyetleriyle ehemmiyetine dikkat çekilen sünnet karşısında nasıl dikkatli, titiz, gayretli, heyecanlı davranacaklarını daha iyi anlarız. Bizce, Ashâb'ın sünnet karşısındaki akıl almaz hassasiyetini takdirde bu rivâyetler son derece önemlidir. Sözgelimi, Ashâb'tan bazılarının, bir hadîste düştükleri tek kelimelik tereddüdü gidermek için günler ve geceler, hatta aylarca süren zahmetli yolculuklara katlanmış olmalarındaki sırrı anlamakta zorluk çekmemek işten değildi. Ama bu rivâyetler sâyesinde diyebiliyoruz: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fem-i mübâreklerinden dökülen tükrük ile teberrüke can atan o nesil, aynı ağızdan dökülen saâdet-i dareyn düsturları için her şeyinden fedâkarlığa elbette ki tereddüt etmiyecek, gözünü kırpmayacaktır."
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den gelen bir rivâyet Ashâb'ın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı mütemâdiyen takip edebilmek, tarla, ticaret gibi günlük meşguliyetlerin engellemelerini asgariye düşürebilmek için nasıl bir gayret ve tedbire başvurduklarını göstermektedir: Der ki: "Ben ve Medine'nin yakın köylerinden olan Benu Ümeyye İbnu Zeyd'den Ensârî bir komşum aramızda anlaştık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gitmekte nöbetleşiyorduk. Bir gün o, bir gün ben gidiyordum. Ben gidince o günün haberi ile dönüyor vahiy ve saire ne olmuşsa anlatıyordum. O gitmişse aynı şeyi yapıyor, (akşam olunca duyduklarını ve gördüklerini bana anlatıyordu)".
Buharî'den başka kitaplarda, Hz. Ömer (radıyallahu anh) dışında kalan kimselerden -Meselâ Ukbe İbnu Âmir'den- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı takip etmek üzere nöbetleştiklerine dair gelen rivayet nazar-ı dikkate alınınca, bu hâlin bir iki kimseye münhasır kalmayıp Ashâb'tan pek çoğunun başvurduğu umumî bir prensip olduğu anlaşılır.
Ebu Hüreyre, Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anhümâ) başta bütün Ashâb-ı Suffe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan hiç ayrılmamaya çalışıyor, her söylediğini öğrenmeye gayret ediyordu. Nitekim çok hadîs rivâyet ettiği için tenkide mâruz kalan Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kendisini müdâfaa sadedinde "...Muhâcir kardeşlerimizi çarşıda alış veriş, Ensâr kardeşlerimizi de tarla vs. işleri meşgul ederken. Ebu Hüreyre, karın tokluğuna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı takip eder onların hazır olmadığı konuşmalara hazır olur, onların öğrenmediklerini öğrenirdi." der.
Âshâb'ın sünnete gösterdiği alâka, atfettiği kıymet, ifa ettiği hizmet ileriki bahislerde muhtelif vesilelerle sunacağımız açıklamalarla daha iyi tebeyyün edip anlaşılacak bir hususdur. Bu kadarcık bir dikkat çekme ile şimdilik iktifa ediyoruz.[15]

4- Ümmühâtu'l-Mü'minîn'in Rolü:

Sünnetin geniş çapta zabt ve tesbitinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem zevcelerinin rolünden ayrıca söz etmek gerekir. Zira kadınlar ve âile hayatıyla ilgili pek çok mesele onlar tarafından rivayet edilmekten başka, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ev içerisinde geçen ve aile dışında kalan, erkeklerin girmesi mümkün olmayan hususî yaşayışı ile alâkalı pek çok durumlar onlar vâsıtasıyla rîvayet edilmiştir.
Ayrıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri (radıyallahu anhünne) kadınları ilgilendiren pek çok meselede Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le problemi olan kadınlar arasında aracılık yaparlardı. Yani bâzan kadınlar, meselelerini doğrudan doğruya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a açmaktan haya ederler, zevcelerinden birine açarlardı. Onlar da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a aktarırdı. Bazan da, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı mülahazalarla kadınların sorularına imâlı ve müemel bir tarzda cevap verir, onlar anlamakta zorluk çekebilirlerdi. Bu durumda da ümmühâtu'l-mü'minînden biri araya girip, kadına, anlayacağı açıklıkta izahâtta bulunurdu. Buna güzel bir örneği Hz. Aişe'den kaydedeceğiz, der ki:
"Ensâr'dan bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Hayız kanından nasıl temizleneyim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Miskle kokulanmış bir bez parçası al, onunla üç sefer temizle" dedi. Ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) utanarak yüzünü çevirdi. Kadın anlamadı ve:
"Nasıl temizlenirim?" diye tekrar sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onunla temizle" dedi. Kadın tekrar
"Nasıl?" deyince. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sübhanallah! Temizlen!" dedi. Ben kadını kendime çekerek:
"Bezi, kan bulaşan yerlere tatbik ederek sil" dedim".[16]
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın birçok kadınla evlenmesinin başlıca sebeplerinden birinin, hatta birincisinin sünnetin tesbitiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü 25 yaşından 53 yaşına kadar, yani bütün Mekke hayatı boyunca kendisinden 15 yaş büyük bir kadınla iktifa eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Medîne'ye hicret ettikten sonra birden bire birçok kadınla nikahlanması gerçekten düşündürücü ve mânidârdır. Elli üç yaş gibi, insanlarda cinsî his ve heyecânın sükûnet bulduğu bir devrede vukû bulan evlenmeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi, herşeyini belli bir misyona adamış bir zâtın hayatında, bâzı İslâm düşmanlarının eblehçe ileri sürdükleri gibi "şehevî maksadlarla" izâh etmek mümkün değildir. Sırf siyâsî maksadlarla izâh etmek de nâkıs kalır. Tebligâta, sünnetin tesbitine yönelik gayeleri bilhassa tebârüz ettirmek gerekir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iç hayatı yaşça, mizaçca, ilimce, kabiliyetçe farklı müşâhidler tarafından görülmeli, gözlenmeli, görülenler, duyulanlar, intibalar tesbit edilerek arkadan gelen nesillere

aktarılmalı idi. Çünkü, kıyâmete kadar gelecek binlerce, yüzlerce milyarlık ümmet onun sünnetine muhtaçtı, hayatına en güzel örnekleri, her meselede, ancak onun sünnetinde bulabilecekti. Öyleyse onun iç hayatı bir değil bir çok kadın tarafından takip edilmeli ve mümkün olan en ince teferruatına kadar zabt ve tesbît edilmeliydi.
Nitekim, bir kısım âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Kadın, güzel koku, gözümün nûru namaz"* hadîsini izah ederek şöyle demiştir: "Kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vessetâm)'a sevdirildi, çünkü onlar, erkeklerin öğrenemeyeceği ve sormaktan da hicab edecekleri hususları rivâyet ediyorlardı."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri sünnetin mühim bir kısmını rivâyet etmiştir. Hususen Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bu babtaki hizmeti fevkalâde büyüktür. 2210 rivâyetle, "müksirûn" denen çok rivâyet edenler arasında dördüncü sırada yer alır. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin soru sormakta pek cesur olduğu, anlamadığı hiçbir meseleyi sessiz geçirmeyip mutlaka sorduğu belirtilir.
Yeri gelmişken Ümmühâtu'l-mü'minîn dışındaki diğer sahâbî kadınların sünnetin tesbitine olan büyük katkılarını hatırlatmak gerekir. Onlar da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meclislerine, cemaatlere ve hatta askerî seferlere katılmış, gördüklerini duyduklarını zabtedip, anlatmışlardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların dinlerini öğrenme hususundaki aşklarını, alâkalarını görerek, onların talebi üzerine haftanın bir gününde sâdece kadınlara hitâbetmiştir. [17]

5- Yazılı Vesikalar:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinin zabtında yazılı vesikaların da büyük rolü olmuştur. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın risalet ve siyâset hayatında yazının büyük yeri vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Kur'ân-ı Kerîm'in yayılmasında yazıya yer vermemiş, başka maksatlarla da yazıya başvurmuştur: Sulh anlaşmaları, ittifak anlaşmaları emânlar, krallara mektuplar, vasiyetnâme, alım-satım vesikası, nüfus sayımı, askere katılanların kaydı, imtiyaz berâtı, iktâ vesikası, emirnâme, tâlimatnâme, gizli talimatnâme, istihbârat mektubu, vali ve komutanlarla yazışmalar, zekatla ilgili açıklamalar, istek üzerine verilen vesikalar, tâziye mektubu gibi o zamanın içtimâ hayâtında câri her hususta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yazıya başvurmuştur. Bunlar, bilâhare birçok İslâm müelliflerince görülmüş ve pek çoğunun muhtevası kitaplara geçirilmiştir. Bazı mektupların orijinal asılları günümüze kadar gelmiştir. Profesör Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le Dört Halife'ye ait yazılı vesikaları altıyüz sayfalık hacme ulaşan bir kitapta toplamıştır.
Bu vesikalardan bazısı birkaç satır iken bazısı pekçok teferruatı ihtiva eden birkaç sayfayı bulmaktadır. Buralarda zekât, öşür ve diğer ibâdet ve muâmelâtla ilgili çeşitli açıklamalara yer verilmektedir. [18]

6- Gazveler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gazvelere iştiraki, sünnetin tesbit ve neşrinde ihmâli mümkün olmayan bir yer tutar. Zira bu gazveler hem sayıca çoktur (27 adet), hem de gazvelere çok sayıda ve değişik kabilelerden insan iştirak etmekte idi. Gazvelere iştirak edenler, sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmek, dinlemek, müşkillerini kendisine arzedip çözüm almakla kalmıyor, her zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber olma ve dolayısıyla sünneti çok daha iyi bilme durumunda olan Medineli Ensar ve Muhâcirun ile kaynaşma, onlardan sünneti öğrenme imkânına da sâhip oluyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in risâlet hayatının sonlarına rastlayan (9. hicrî yıl) Tebük Seferi'ne 30 bin kişinin iştiraki, düşünülecek olsa sadece bu gazvenin sünnetin tesbitinde ne kadar mühim bir yer tuttuğu hemen anlaşılır. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bütün Arap kabilelerinin buna iştirâkini emretmişti. Orduda, daha yeni müslüman olmuş, sünnetten fazla bir şey bilmeyen çok sayıda asker vardı. Hele Medine'ye gelmeleri kolay olmayan uzak kabilelerin insanları bu fırsatlarda sünneti öğrenip, kendi diyarlarına götürüyor, oralarda bir nevi sünnet muallimliği yapıyorlardı.
Birçok mühim ahkâmın hep bu seferler sırasında vahy ve teşrî edilmesi de mevzumuz açısından önemlidir. Esirlere yapılacak muâmele ve ganimetin taksimiyle ilgili âyetler Bedir Seferinde; Mut'a nikahının kaldırılması, bazı hayvan etlerinin (ehlî eşek, katır, parçalayıcı diş taşıyan vahşîler, pençeli kuşlar) haram edilmesi, altın ve gümüşün, altın ve gümüş mukabilinde alınıp satılması, esirlerle ilgili bazı yasaklar, ganimetin taksimden önce kullanılmasının hâram olduğu vs. gibi ahkâm Hayber Seferi sırasında; Mekke'nin haram oluşu, câhiliye devrinden kalma tefâhür ve imtiyazların ilgâsı, hatâ ile öldürmenin hükmü, Kâbe ve haccla ilgili hizmetlerden bazılarının ilgası gibi umûrlar Fetih günü toplanan büyük cemâatin huzurunda ilan edilmiştir. Yine aynı cemâate Hucurât Suresi'nin *"Ey insanlar, sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sizleri büyük milletlere ve küçük kabilelere böldük, ta ki tanışasınız. Sizin Allah nazarında en değerliniz en muttakî olanınızdır"* meâlindeki 13. âyeti de tilâvet edilir, duyurulur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katılmadığı, fakat Ashâb'ın katıldığı seferler de sünnetin Medine dışına çıkıp oralarda yayılmasına hizmet etmiştir. [19]

7. Veda Haccı:

Tıpkı, Tebük Seferi gibi, Veda Haccı da çok sayıda müslümanın bir araya gelip kaynaştığı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı; görme, dinleme imkânı bulduğu önemli bir fırsat olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu esnada İslâm'ın ana umdelerinden biri olan Hacc ibâdetinin bütün menâsikini öğretmekle kalmamış, o büyük kalabalığa İslâm'ın getirdiği pek çok hukukî ve içtimâî inkılapların manîfestosu mahiyetindeki "Veda Hutbesi" ni irâd buyurmuştur. Bu hutbede yer alan nesî'in[20] kaldırılıp normal kamerî takvimin vaz'ı, vâris için vasiyette bulunmanın haramlığı, karı-koca hakları, fâizin, kan dâvâsının yasaklanması gibi hükümleri burada hatırlatmakta fayda var. [21]

8- İhtida Heyetleri:

Nasr Suresi'nde, önceden haber verilmiş olan, Mekke'nin fethiyle başlayacak olan kitleler halinde İslâm'a girme hadiseleri de sünnetin yayılmasında fevkalâde müessir olmuştur. Zira, Mekke'nin fethedilmesinden sonra, her taraftan kabîleler Medîne'ye heyetler göndererek, müslüman olmak ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le anlaşmak üzere harekete geçmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), anlaşma yapmak üzere kabilelerini temsilen gelen heyetleri hususî bir ihtimamla kabul ediyor, onları, durumlarına göre akrabalarının, dostlarının yanlarına veya "misafir ağırlama" hizmeti veren bazı evlere yerleştiriyordu. Mescid-i Nebevi'ye yerleştirdikleri de oluyordu. Bu gelenlerle bir iki gün içinde anlaşıp geri çevirdiğine rastlanmaz. Aksine, bazan memleketlerini özletecek kadar birkaç hafta alıkoyup "Kur'ân ve Sünnet" öğretiyordu. Ayrılıp giderken, öğrendiklerini geride bıraktıklarına öğretmelerini tavsiye eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) heyet üyelerini memnun kılmaya büyük ehemmiyet veriyor, her bir ferdine ayrı ayrı gönül alıcı hediyelerde bulunuyordu.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüm ânında ifade ettiği en son vasiyetlerinden birinin "gelen heyetlere verilmekte olan hediyenin ihmal edilmemesi" olması, elçi meselesinin onun nazarındaki ehemmiyetini gösterir. Nitekim, taşra cemaatlerinin İslâmlaşmasında mukni, muallem ve de memnun kılınarak -yani sadece İslâm'ın hakkâniyetine inandırılıp İslâm öğretilmekle kalmayıp kalpleri de kazanılmış olarak- geri çevrilmiş olan bu heyet mensuplarının rolü büyük olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan onların yaptıkları rivayetlere kitaplarımızda sıkça rastlarız. [22]

9- Elçi Ve Memurlar:

Sünnetin neşr ve tesbitinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği elçi ve memurları da hatırlatmada fayda var. Bunlar sıradan mü'minler olmayıp, çoğunlukla okuma-yazma bilmek, gittiği memleketi daha önceden tanımak, gönderilen kişi ile dostluk ilişkisi bulunmak, ilim-fıkıh sâhibi olmak, yakışıklı olmak gibi bir takım mümtaz vasıfları bulunan kimselerdi. Taşra vilâyetlere gönderilen memurlar valilik, kadılık, muallimlik, vergi tahsildarlığı gibi birçok hizmeti birden görüyorlardı. Birçok sorumluluklarla Yemen'e gönderilen Muâz İbnu Cebel fıkhiyle, Ebu Musa el-Eş'ari de kıraatiyle, Hz. Ali ile ilmiyle meşhurdu. Yine Yemen taraflarına vâli ve muallim tayin edilen Amr İbnu Hazm, Bahreyn'e gönderilen Ala İbnu'l-Hadramî, Necid'e muallim olarak gönderilen Münzir İbnu Amr yazı bilen kimselerdi.[23]

Zabt Ve Tesbitte Mühim Bir Prensip: Asla Uygunluk.

Zabt faaliyetlerinde en mühim husus doğruluktur. Yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini olduğu gibi zabtetmektir. Sözlerine bir kelime ilave etmeden veya tek kelime eksik bırakmadan, ağzından her ne çıkmışsa olduğu gibi öğrenmek ve öylece öğretmek, her ne yapmışsa tam olarak görüp olduğu gibi anlatmaktır.
Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm) bu mühim hususa da dikkatleri çekerek Ashâb'ın hadîs konusunda titiz olmasını sağlamıştır. Nitekim, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemeyi şiddetle yasaklayan *"Kim bana bile bile kizb nisbet eder, hakkımda yalan söylerse ateşteki yerini hazırlasın"* hadîsi mütevâtir bir hadîstir. Üstelik bu hadis, sayıca yüzü aşan sahabe tarafından rivâyet edilen nadir mütevâtirlerden biridir. Bu durum şu gerçeği ortaya koyar: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisiyle ilgili olarak yapılacak rivâyetlerde çok dikkat edilmesi, yalandan yanlıştan, eksik ve fazla rivâyetlerden kaçınılması hususunda pek çok uyarılarda bulunmuş, hadîsçilerin tesebbüt dedikleri hassas olmak, kılı kırk yarmak gerektiği hususunu âdeta mümin kulaklara küpe yapmıştır. Nitekim, sahâbelerin hadîs rivâyetindeki titizliklerini açıklarken göstereceğimiz üzere hâfızasından, zabt gücünden emîn olan sahâbeler hadîs rivâyet etmeyi vazife bilirken, hâfızasından emin olmayanlar rivâyetten korkmuşlar ve âdeta kaçmışlardır. Bu iki zıt davranışın, aslında muharriki aynı düşüncedir: "Mesuliyet duygusu".[24]

HADÎSLERİN YAZIYLA TESBİTİ:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde hadîslerin en sağlam tesbit yolu şüphesiz yazı idi. Ancak hadîslerin yazı ile tesbitine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne derece yer verdi veya vermedi bir kaç cümle ile ifâde edilecek bir konu değildir. Mevzuyu aydınlatacak bir kısım teferruata inmek gerekecek. Zira bazı rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîs yazmayı yasakladığını ifâde ederken, diğer bazı rivâyetler de, tam aksine yasaklamadığını ve hatta teşvîk ettiğini ifâde etmektedir. Ayrıca, bir kısım sahâbelerin hadîsleri yazdığına dair ve hatta yazdığını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kontrol ettirdiğine dair rivâyetler var.
Bu farklı rivâyetleri göz önüne alarak bu bahsi birkaç başlık altında inceleyeceğiz:
1- Câhiliye devrinde okuma yazma durumu,
2- Hz. Peygamber'in hadîs yazmayı yasakladığını ifâde eden rivâyetler,
3- Hadîs yazmayı tecviz ve teşvîk eden rivâyetler,
4- Hadîs yazan sahâbeler,
5- Hadîs yazma yasağının mâhiyeti. [25]

1- Câhiliye Devrinde Okuma Yazma Durumu:

Câhiliye devri Arapları, komşuları olan Bizans ve İran'a nazaran okuma-yazma meselesinde çok yeni idiler. Dış dünya ile ticârî münâsebetleri sebebiyle Mekkeliler, Medinelilere nazaran daha ileri bir durumda idi. Bu durumun İbnu Sa'd'da: "Mekkeliler okuma yazma bilirler, Medineliler bilmezlerdi" diye ifâde edildiğine şâhid oluruz. Bazı rivâyetler, İslâm'ın doğuşu sırasında Kureyşliler arasında on yedi kişinin okuma yazma bildiğini belirtir ve ismen sayar.
Araplar arasında okuma-yazma cehâleti o kadar yaygındır ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği mektuplar, bâzan, kabilelerde okuyacak adam bulamamaktadır. Bir rivâyette Bekr İbnu Vâil Kabilesi'nin, böyle bir zorlukla karşılaşıp Benu Dubey'a Kabilesi'nden güçlükle, yazıyı bilen bir kimse bularak okuttuklarını görmekteyiz. Bu hâdise, Kabîle'nin "Benû'l-Kâtib" diye isimlendirilmesine sebep olur. Bir diğer rivâyet de, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ummân köylerinden birine gönderdiği mektubun okuyucu bulmakta güçlük çektiğini haber verir. Râvi Ebu Şeddâd: "Sonunda siyah bir köle bulduk, o bize okudu" der.
Bu rivâyetlere, Hire'yi, fetheden Hâlid İbnu Velid'in ordusunda binden fazla sayı olduğunu bilmeyen askerlerin varlığını belirten rivayetler ilâve edilince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ramazan ayının bâzan 29, bazan 30 çektiğini belirtirken bizzat parmaklarıyla göstermesindeki hikmeti ve bunu yaparken sarfettiği: *"Biz ümmî bir ümmetiz, ne yazı, ne de hesap biliriz"* sözünde ifâde edilen gerçeği daha iyi anlarız.
Ancak şunu da ilâve edelim ki, İslâm öncesi devrede gerek Mekke'de ve gerekse Medine'de okuma-yazma bilenler mevcuttu. Hattâ nazarlarında ehemmiyet kazanan edebî metinler, kabîleler arasında cereyân eden anlaşmalar yazılarak mevsûk hâle getirilmekteydi. "Mu'allakâtı Seb'a" denen ve Kabe'ye asılmış bulunan mükâfatlandırılmış şiirler gibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de iken, Huzâalılar, dedesi Abdülmuttalib'in kendileriyle yaptığı yazılı bir anlaşmayı getirirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ufak bir tâdille bunu yeniler.
Kalkaşandî, meşhur eserinde, Vâkidî'den naklen, Medineliler arasında yazı bilenlerin az olduğunu, ancak, yahudilerden Mâsike adında birinin Arap yazısını öğrenip, çocuklara öğrettiğini böylece, İslâm geldiği zaman Medîne'de on küsür (10-13 arası) kimsenin yazı bildiğini kaydeder ve bunlardan on tanesinin ismini verir.
Kaynaklarımızda oldukça kesin ifâdelerle zikredilmiş bulunan bu rakamları ihtiyatla karşılamak gereğini de kaydetmek isteriz. Zira, yakından incelenince, haberlerin, kendi aralarında mütenâkız olduğu görülür. Sözgelimi yukarıda Mekke ile Medine arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı açısından Medine aleyhine dikkat çekilen farkı ele alalım. İbnu Sa'd: "Mekke ehli yazıyı bilir, Medîne ehli bilmezdi" demişti. Bu söz, Mekke'de on yedi, Medine'de on küsur kişinin yazı bildiğini ifâde eden rivâyetlerle değerlendirilecek olursa, İbnu Sa'd'daki ifâdenin bir hayli mübâlağalı olduğu anlaşılır. Çünkü bunlar birbirine yakın sayılardır. Kaldı ki, Medine'de yazı bilenlerle ilgili olarak yaptığımız bir tahkikte, bilenlerin ismen 15'e ulaştığını gördük.[26]
Öte yandan Kalkaşandî, câhiliye devrinde yazıyı bilenler meyanında Zeyd İbnu Sâbit'i de zikreder, onun Arabça ve İbranice olmak üzere iki yazıyı da bildiğini belirtir. Mevsûk ve sıhhatli kaynaklarımız Zeyd'in, Arap yazısını Bedir esirlerinden öğrendiğini, İbrânice'yide yine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) emriyle öğrendiğini kaydederler.
Bu mütenâkız duruma Enes İbnu Mâlik ve Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anhüma)'la ilgili teferruatı da ilâve edebiliriz: Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivâyetine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldiği sırada on yâşlarında olan Enes'i, annesi Ümmü Süleym (radıyallahu anha), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hizmet etmek üzere teslim ettiği zaman Enes (radıyallahu anh), okuma-yazma bilmektedir. Annesi onu şöyle takdim eder:
"Ey Allah'ın Resûlü, bu oğlumdur ve yazıyı bilir".
Kur'ân tilâvetindeki ses güzelliğiyle meşhur olan Üseyd'in câhiliye devrinde kavminin ileri gelenlerinden olduğu, aklı ve re'yi ile kendini kabul ettirmiş bulunduğu ve babası Hudayr gibi İslâm'dan önce okuma-yazma bildiği belirtilir.
Öte yandan İbnu Sa'd ve Fütûhu'l-Büldân'da gelen bir ifâde, gerek Mekke'de ve gerekse Medine'de, hürmet edilen, saygı duyulan ve maddî imkânı da yerinde olan âileleri, çocuklarına okuma-yazma öğretmeye zorlayacak içtimâ'î bir baskının varlığını haber vermektedir. Bu ifâdeye göre, o devirde kâmil kişi[27] vasfını, yazı, yüzme ve atış bilen kimseler alabilmektedir. Mekke'de yazı bilenlerin çoklukla asîl ailelerden olması, bunlardan Sâd İbnu'l-As'ın üç oğlunun yazı bilenler arasında zikri, keza Üseyd (radıyallahu anh)'in yazı bildiği belirtilirken, babası Hudayr'ın da yazıyı bildiğinin belirtilmiş olması söylenen hususu teyîd eder, Mekke ve Medine'ye yazı, İslâm'ın başlarına yakın girmiş olsa bile, oldukça rağbette olduğunu gösterir. [28]

2- Hadisin Yazılmasını Yasaklayan Rivâyetler:

Hadîs yazılmalı mı yazılmamalı mı? şeklinde bir münâkaşa hem Sahâbe hem de Tâbiîn arasında görülmüştür. Bazıları yazılmasını müdâfaa ederken bazıları da aksini söylemişlerdir. Bu sebeple konuya temas eden kitaplarda umumiyetle bu münâkaşaya yer verilir.
Hemen belirtelim ki söz konusu münâkaşa, kaynağını, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen rivâyetlerden alır. Zira bizzat hadîslerde lehte ve aleyhte deliller mevcuttur:
Ebu Sa'îdu'l-Hudrî, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini rivâyet etmiştir: *"Benden (Kur'ân dışında) bir şey yazmayın. Kim benden, Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Benden (şifâhî) rivâyette bulunun, bunda bir mahzur yok. Ancak, kim bilerek bana yalan nisbet eder (ve söylemediğim şeyi söyletirse) ateşteki yerini hazırlasın".*
Zeyd İbnu Sâbit de: "Kur'ân ve teşehhüdden başka bir şey yazmadık" demiştir.
Yasaklama üzerine Hz. Ömer, Muaz İbn Cebel, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ömer, Ebû Mûsa, Ebu Hüreyre gibi başka sahâbelerden de

(radıyallahu anhüm ecmain) rivâyetler gelmiştir. [29]

3- Hadîslerin Yazılmasına İzin Veren Rivayetler:

Hadîslerin yazılmasına ruhsat veren, yazıldığını gösteren rivâyetlere gelince, bunlar da çoktur. Bunlardan biri, yazdığı hadîsler, kitap halinde sonraki nesillere intikal eden Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'a aittir. Der ki:
"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğim şeyleri ezberlemek arzusuyla yazıyordum. Kureyş beni menederek: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan her duyduğunu yazıyorsun, halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir insandır, öfke ve rıza, her iki hâlde de konuşur" dediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Ancak durumu da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzettim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) parmağıyla mübârek ağızlarına işâret buyurarak:
"Yaz, dedi Nefsimi elinde tutan Allah'a kasem ederim, buradan haktan başka bir şey çıkmaz".
Abdullah İbnu Amr, (radıyallahu anh)'ın sistemli şekilde hadîs yazdığını te'yid eden bir rivâyet Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye aittir ve üstelik Buhâri'de kaydedilmiş bulunmaktadır. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) şöyle buyurur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok hadîs (bilmede) Abdullah İbnu Amr hâriç, bana yetişen yoktur. O, beni geçer, zira o yazardı, ben ise yazmazdım".
Hadîslerin yazılması hususunda ruhsat ifade eden rivâyetler bundan ibâret değildir. Hâfızasından şikâyet edenlere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Sağ elinizi yardıma çağırın", "İlmi yazı ile bağlayın"* gibi tavsiyeleri, bazı konuşmaların yazılı metnini isteyenlere yazılı verilmesi, hepsi de hadîsten ibâret olan -uzunluğu birkaç satırdan bir kaç sayfaya ulaşan- ve sayısı 300'ü bulan pek çok "mektup (yani yazılı vesika)" ların varlığı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, hadîslerin yazılması hususundaki ruhsatına yeterli delillerdir. [30] Sadece mektuplar değerlendirilse bile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kur'ân'dan başka bir şeyin yazılmasına sistematik, ısrarlı bir muhalefette bulunmadığı, tam tersine, medenî hayatta yazının geniş çapta kullanılmasına büyük ehemmiyet verdiği anlaşılır. [31]

4- Hadîs Yazan Sahabeler:

a) Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'ın Sahîfe-i Sâdıka'sı:

Yukarıda kaydettiğimiz Abdullah İbnu Amr İbni'l-As hadîs yazan sahâbelerin başında gelir. Yazdığı mecmûaya "Sahîfe-i Sâdıka" demiştir. Onun bu kitabından bahseden muhtelif rivâyetler var. Tâbiînden Mücâhid İbnu Cebr, "Sahîfe-i Sadıka"yı Abdullah'ın yanında gördüğünü ifâde etmiştir. Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) hadîs imlâ ettiren sahâbelerdendir. Bu işi ezberden mi, kitaptan mı yaptırdığı rivâyetlerde sarîh değilse de kitaptan yaptırma ihtimâli daha kuvvetli gözüküyor.
Abdullah (radıyallahu anh)'ın bu sahife'ye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bizzat işittiği hadîsleri almış olmalı. Zira Mücâhid'e: "Bu, sâdıkadır, bunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiklerim mevcuttur. Bu rivâyetlerde benimle Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm), arasına hiç kimse girmemiştir" demiştir. Hz. Abdullah bu tasrihi şunun için yapmış olmalıdır: "Sâhâbeler her zaman kendi işittiklerini rivâyet etmezler, bir kısım rivâyetleri başka sahâbelerin anlattıklarına dayanır." Nitekim İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yaptığı rivâyetler esas itibariyle diğer sahabelerden işittiklerine dayanır. İlgili kısımda açıklanacağı üzere bunlara sahâbe mürseli denir.
Abdullah İbnu Amr'ın sahifesinin bazı rivâyetlerde bin kadar hadîs ihtiva ettiği belirtilmiştir. Bu rivâyetler Ahmed İbnu Hanbel'in "Müsned"inde yer alır.
Sahîfe-i Sâdıka Abdullah'ın vefatından sonra torunlarına intikal etmiş ve torunları vâsıtasıyla rivâyet edilmiştir. Kaynaklar, umumiyetle Abdullah (radıyallahu anh)'ın torunu Amr İbnu Şuayb'ın ceddinden intikal eden bir sahifeden rivâyet ettiğini kaydederler. Binaenâleyh Abdullah'ın sahîfesindeki hadîsler, hadîs mecmualarına Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihi senediyle intikal etmiştir. Bu sened üzerine hadîsçilerin bazı ihtilaflarına burada girmeyeceğiz.
Ancak şunu belirtmemiz gerekecek: Yukarıda Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz rivâyete göre Abdullah İbnu Amr'ın, Ebu Hureyre'ye nazaran daha çok hadîs rivâyet etmiş olması gerekir. Halbuki Ebu Hüreyre çok rivâyette başı çekmekten başka, Abdullah müksirûn denen çok rivâyetiyle tanınanlar arasına bile girmez. Bu durumu âlimler birkaç sebebe bağlarlar.
1- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh), Ebu Hureyre gibi kendisini rivâyete adamış birisi değildir. Münzevî meşreb ve zâhid bir kimsedir. Daha ziyade ibadetle meşgul olmuştur.
2- Abdullah İbnu Amr, Mekke'nin fethinden sonra Mısır'a gitmiş, uzun müddet orada kalmıştır. Halbuki Ebu Hüreyre Medine'den ayrılmamış, hac, ticâret, ziyâret, ilim gibi çeşitli maksadlarla insanların çokça uğradığı bir yer olan Medîne'de rivâyette bulunmuştur. Mısır ise o sıralar henüz hadis tâliblerinin çokça uğradıkları bir yer değildi.
3- Abdullah İbnu Amr Süryanice de biliyor, bu dilde yazılmış kitapları okuyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in israiliyattan rivâyet edilebileceğine dair ruhsatına dayanarak, İsrâilî hikayeleri rivâyetten çekinmiyordu. Hadîsleri derleyen muhaddisler ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerine israiliyat karışır endişesiyle Abdullah (radıyallahu anh)'a karşı ihtiyatlı davranıp, rivâyetlerini almıyorlardı. Bu sebeple onun bir çok hadîsleri rivâyet edilemedi. [32]

b) Ebu Hüreyre'nin Sahife-i Sahîha'sı:

Bazı rivâyetler Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiği hadîslerini yazdığını ifâde etmektedir. Bu sahifenin ismi Sahife-i Sahîha'dır. El-Hasan İbnu Amr İbnu Umeyye ed-Damrî anlatıyor: "Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'nin yanında bir hadîs rivâyet ettim. Ancak o : "Böyle bir hadîs yok" diye inkâr etti. Bunu kendisinden işittiğimi söyledim. O vakit: "Bunu benden işitmişsen o bende yazılıdır" dedi ve elimden tutarak beni evine götürdü. Orada bana Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinin yazılı bulunduğu pek çok kitap "kütüben kesireten" gösterdi. Rivâyet ettiğim hadîsi burada buldu ve: "Ben sana demedim mi? Eğer ben bir hadîs rivâyet etti isem, o, yanımda yazılı olarak mevcuttur."
Bu rivâyet açık bir şekilde Ebu Hüreyre'nin de hadîslerini yazdığını göstermektedir. Ancak bu hadîs Buhâri'de gelen ve yukarıda kaydettiğimiz hadîsle teâruz etmektedir. Zira orada Ebu Hureyre hazretleri (radıyallahu anh) Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın yazdığını, kendisinin yazmadığını ifâde ediyordu.
İbnu Abdilber ve İbnu Hacer gibi, hadîs sahasının büyük üstadları bu hadîsin de sahîh olduğunu belirterek aradaki teâruzu şöyle te'lif ederler:
1- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında yazmamış olabilir, bilâhare hadîsleri yazmıştır.
2- Hadîsin yanında yazılı olarak bulunması illâ da kendisi tarafından yazılmış olmasını gerektirmez. Kendisi gerçekten yazmamış olabilir de. Bir başkasına yazdırma ihtimali var.
Ebu Hüreyre'nin Sahife'sinden sadece bir kısmı talebesi Hemmâm İbnu Münebbih kanalıyla bize intikal etmiştir. Bu "Sahîfetu Hemmâm" diye şöhret bulmuştur. Bu Sahîfe'nin Hemmâm'a nisbeti sebebiyle Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin değil, Hemmâm'ın bir te'lifi kabul edilecek olsa, mevzumuz açısından değerinden ve taşıdığı mânadan bir şey kaybetmez, zira Ebu Hüreyre hazretlerinin sağlığında hadîslerin kitap halinde yazıya geçirilmiş olduğunu gösterir.
Bu sahife, zamanımızda Profesör Muhammed Hamidullah tarafından bulunmuş ve neşredilmiştir. Hamidullah'a göre bulunan bu risâle, hadîslerin yazılmasını yasaklayan rivâyetlere dayanarak "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Sahâbe (radıyallahu anhüm ecmain) zamamnda hadîs yazılmamıştır, hadîsler, Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den iki veya üç yüz sene sonra yazılmıştır" gibi demagoji yapan müsteşriklere fevkalâde susturucu bir cevap olmaktadır. Ehemmiyetine binaen yorumunu aynen kaydediyoruz:
"Hicretin takriben birinci asrı ortasına ait olan bu mecmua, târihî ehemmiyeti bakımından çok kıymetli bir vesikadır. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in "hadîslerinin yazılması, Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den iki veya üç yüz sene sonra başlamıştır" iddiasında bulunanlar olmuş ve bu faraziyeye dayanarak İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî vs... gibi şahsiyetlere (hâşâ) hilekârlık isnad edilmiştir. Delillerini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâbı (radıyallahu anhüm ecmain) zamanında hadîslerin yazılmadığı iddiası üzerine dayamışlardır. Halbuki şimdi, Resûl-i Ekrem (aleyhisselâtu vesselâm)'in en yakın Ashâbından birinin te'lîfi elimizde bulunuyor. Dikkatle mukâyese edildiği ve karşılaştırıldığı zaman İbnu Hanbel, Buhârî, Tirmizi gibi sonradan gelen müelliflerin, hadîslerin umumî mânası şöyle dursun, onların bir harfini, bir noktasını dahi değiştirmemiş olduklarını görüyoruz. "Sahîfe-i Hemmâm"ın Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye atfen

rivâyet edilmiş her hadîsi yalnız "Sıhah-ı Sitte" denilen muteber hadîs kitaplarında bulunmuyor, belki orada bulunan her hadîsin manası (meali) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in diğer Ashâbı tarafından da rivâyet edilmiş bulunuyor. Böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e atfedilen hadîslerin hayâlî ve mesnedsiz olmadığının delillerini ortaya koymuş oluyor. Meselâ: Elimizde bulunan bu mecmüada 56 numaralı hadîsin, Buhârî'nin Sahîh'inde, Enes (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilmiş olduğunu görüyoruz ve 124 numarada gösterilen hadîsi, Buhârî'den Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) tarafından rivâyet edilmiş buluyoruz. Bu 54 numaralı hadîs Buhârî'de hem Enes (radıyallahu anh), hem de Sehl İbnu Sa'd es-Saidî (radıyallahu anh) tarafından rivâyet edilmiş buluyoruz ve bu mutâbakatlar böylece devam edip gidiyor..."[33]

c) Hz. Ali'nin Sahîfesi:

Sahâbeler tarafından hadîslerin yazılmış olduğuna en muknî delillerden biri budur. Başta Buharî ve Müslim'in sahîhleri olmak üzere en muteber kitaplarda gelen muhtelif rivâyetler Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin kılıcının kabzasına asmış olarak beraberinde taşıdığı yazılı bir tomardan bahseder.
Belki de Hz. Ali (radıyallahu anh) hakkında "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan husûsî bir ilim tevârüs" etmiştir şeklinde çıkarılan şâyiayı tahkik için olacak, kendisine sorulur: "Sizde Kur'ân-ı Kerîm'den başka Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den intikal eden bir şey var mı?" Ali (radıyallahu anh) şu cevabı verir: "Hayır. Allah'ın Kitabı, bir kuluna verdiği anlayış kabiliyeti ve bir de şu sahîfe'den başka bir şey yoktur". Tekrar: "Pekiyi, bu sahîfede ne var?" denilince: "Diyet, esirleri serbest bırakma, bir kâfire mukabil bir müslümanın öldürülmeyeceği vardır" der.
Söylediğimiz gibi bu hadîs farklı tarîklerde rivâyet edilmiştir. Târık İbnu Şihâb rivâyetinde bu sahifenin "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verildiği" belirtilir. Sahîfenin içinde ne vardır? sorusuna verilen cevaplar her rivâyette farklı şeyler ifade eder. Bir kısım cevaplarda belirtilen hususlar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince oradaki farklı gruplarla yaptığı ve "anayasa" olarak değerlendirilmiş bulunan anlaşmada yer alan maddelerin bir kısmına benzediği için, bazı müellifler, bu tomarın mezkûr anlaşmanın bir nüshası olduğu zannına düşmüştür. Ancak, rivâyetlerde zikredilenlerin tamamı anlaşma metninde zikredilenlerle mukâyese edilince, metinde olmayan başka şeylerin de tomarda yer aldığı görülür. Muhakkak ki Hz. Ali (radıyallahu anh) bunu çeşitli hadîslerden derlemiştir.
Ancak, bu sahifenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilmiş olduğunu tasrih eden kayıt fevkalâde ehemmiyet taşır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Kur'ân'dan başka bir şey yazılmamıştır diyenlere bir cevap olmakta, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân dışında bazı yazılı metinler bulundurup icâbında bunlardan Ashâb'a verdiğine delâlet etmektedir. [34]

d) Câbir İbnu Abdillah Sahîfesi:

Zehebî, bu sahîfenin menâsik-i hacc üzerine olduğunu zikreder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in Mescid-i Nebevî'de ders halkası kurup talebelerine hadîs rivâyet ettiği, talebelerinin kendisinden bunları yazdığı, kitaplarda belirtilmiştir. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in mezkûr tedrisâtını bu sahifeden yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. [35]

e) Enes İbnu Malik'in Sahifesi:

Bağdâdî'nin Takyîdu'l-İlm'de kaydettiği bir rivâyete göre, Enes (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bütün işittiklerini yazmış ve sonra da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arzetmiştir: Hübeyre İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Halk Enes'e hadîs hususunda fazla ısrar etmişti. Onlara bir kısım mecmualar getirerek: "Bunlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitip yazdıklarımdır. Yazdıktan sonra bunları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a okuyup arzettim." Enes hazretleri, ayrıca iki oğluna, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan mervi âsâr ve hadîsleri yazmaları emreder ve: "Biz yazmayanların ilmini ilim addetmezdik" der".[36]

f) Semüre İbnu Cundeb Sahîfesi:

Bir kısım rivâyetler Semüre (radıyallahu anh)'nin de bazı hadîslerini bir kitap hâlinde topladığını belirtir. Bu kitabı Semüre'nin oğluna bıraktığı ve Mervan İbnu Câfer'in yanında bulunan "vasiyetnamesi" olması kuvvetle muhtemeldir. [37]

g) Abdullah İbnu Abbâs'ın Sahîfeleri:

İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında yaşça küçük idi. Ancak ilim ve bilhassa hadîs hususunda büyük bir aşk sahibi idi. Beraberinde yazı levhaları olduğu halde ilim meclislerinde dolaşır hadisleri yazardı. İbnu Abbâs, hadîs alabileceği zatları da birer birer ziyaret edip, sorar ve onlardan da yazardı. Vefat ettiği zaman bir deve yükü kitap bıraktığı tevâtüren rivâyet edilmiştir. Onun bu kitapları elden ele dolaşmıştır.
Bunlardan başka Sa'd İbnu Ubâde el-Ensârî, Abdullah İbnu Ömer, Abdurrahman İbnu Ebî Evfa, Mugire İbnu Şu'be, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm ecmain) gibi daha bir kısım sahâbenin hadîsleri yazdıklarına dair rivâyetler mevcuttur. Burada teferruata girmeden hadîslerde gelen "hadîs yazma yasağı" hakkındaki yorumlara temas etmek istiyoruz. [38]

5- Hadîs Yazma Yasağının Mahiyeti:

İslâm âlimleri, hadîslerin yazılmasını yasaklayan ve tecvîz eden rivâyetleri değerlendirerek şu durumları tesbit ederler:
1- Yasak ilk yıllara aittir. İlk yıllarda henüz Kur'ân ve hadîsleri tefrik edecek derecede dinî kültür seviyesi gelişmemişti. Üstelik okuma-yazma bilenler sayıca azdı. Bunların hadîs yazmaya da tevessül etmeleri, hem Kur'ân'a gösterilmesi gereken alâkayı azaltacak hem de bir kısım iltibaslara yol açabilecekti. Halbuki asıl olan, Kur'ân'ın muhâfazası ve neşri idi. Onu her çeşit şüphe tevlid edecek durumlardan, iltibaslardan uzak tutmak gerekiyordu. Binâenaleyh müslümanlar, Kur'ân'a olan mârifet ve âşinalıklarını artırdıkça, okuma-yazma bilenlerin sayısı arttıkça bu yasak kaldırılmış, ruhsat gelmiştir.
Bu nokta-i nazardan, yasakla ilgili rivâyetlerin kâhir ekseriyetle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Vahiy kâtipleri" meyânında zikri geçen sahâbelerden gelmiş olması mânidârdır.
2- Yasak, hâfızası kuvvetli olanlara hastır. Maksat da, onların yazıya güvenerek, hadîsleri hıfza alma işini ihmal etmelerini önlemektir. Hâfızası zayıf olanlar yazma hususunda izin istediler ve kendilerine izin verildi.
3- Hadîsin yazılmasındaki yasak, Kur'ân'ın yazıldığı sayfâlarla ilgilidir. Yani aynı sayfaya hem Kur'ân ve hem de hadîs yazılması yasaktır. Ayrı ayrı sayfalara yazılması yasaklanmamıştır.Nitekim fiilî durum kesinlikle şunu göstermektedir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân gibi, hadîslerin de yazılmasını bir prensip haline getirerek, yaygın bir tatbikat şekline sokmamıştır. İsteyen yazmakta, isteyen ezberlemektedir. Bütün sahâbiler (radıyallahu anhüm) şu husûsu bilmekte müşterektirler: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri ve fiilleri kendileri için hüccettir, delîldir. Bizzat Kur'ân, sünnet ve hadîslerin ehemmiyetinden bahsetmektedir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de hadîslerine ehemmiyet verilmesi, neşredilmesi, her çeşit yalan ve tahrifattan korunması için sık sık dikkatleri çekmiştir. Nitekim mütevâtir hadîsler arasında en çok tarîkle geleni: *"Bana yalan nisbet eden cehennemdeki yerini hazırlasın"* hadîsidir.
Bu bilgilerde müşterek olan Ashâb (radıyallahu anhüm), fıtrî meyline, ferdi zevk ve kapasitesine uygun şekilde Sünnet karşısında farklı tavırlar göstermiştir: Kimisi ezberlemiştir. Kimisi hem yazmış, hem ezberlemiştir. Kimisi yazmıştır. Kimisi hadîs öğrenmek için "karın tokluğuna" sağlığında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, vefatından sonra da hadis bilen Ashâb'ın peşini bırakmamış ve bildiğini de başkasına anlatmak için ders halkaları kurup talebeler yetiştirmiştir. Kimisi normal hayatını sürdürmüş, sorulunca veya münasebet düşünce hadîs rivâyet etmiştir. Kimisi de rivâyeti sıhhatli yapamama endişesiyle fazla hadîs rivâyet etmekten şuurla kaçınmıştır.
İnsanlar her devirde böyle değil mi? Herkes âlim ruhlu, herkes sofu tabiatlı, herkes münzevîmeşreb, herkes yazmaktan veya ezberlemekten zevk alır durumda olur mu?
Şu halde, hadîsin yazılmasıyla ilgili olarak gelen farklı rivâyetleri, biraz da insan fıtratının bu tabiî yapı ve seyri ile açıklamak gerekiyor.

Hadîslerin yazılması husûsunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın herkese şâmil sıkı ve sistemli bir emri olmayınca, ilme meyil ve hevesi olanlar tabiî bir şekilde bu işi yapmışlar, zaman zaman tereddüt ve problemler çıktıkça da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e mürâcaat etmişlerdir. Bu çeşit, husûsî heves sâhipleri her defasında, yazma husûsunda ruhsat ve izin almışlardır. Aksini ifâde eden rivâyet mevcut değildir. [39]

Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'den Sonra Ashâbın Tavrı:

Hadîslerin yazılması konusunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından ciddî bir yasak konmadığıın gösteren bir diğer husus Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra Ashâb'ın takındığı tavırdır. "Hadîs yazılmaz" diye müşterek bir görüş ifade edilmediği gibi, bu mânâya gelen bir tavır da izhar edilmemiştir. Aksine, bâzıları yazma hususunda tereddüde düşerken, diğer bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında olduğu şekilde yazma işine azimle devam etmiştir.
Başta Hz. Ömer (radıyallahu anh) olmak üzere, bâzılarının tereddüdü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vâki, herkese şâmil umumî bir emre dayanmaz. Daha ziyade şahsi mülâhazalara dayanır. Şâyet, böyle nebevî bir yasak konmuş olsaydı, bu herkesçe bilinecekti. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir çift sözü için hayatlarını vermeye her an hazır olan bir cemaatin, bilerek, onun tavsiyeleri hilâfına hareket edeceği düşünülemez. Hele böyle ciddî bir meselede hiç mi hiç düşünülemez. [40]

Hz. Ebu Bekir (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:

Hadîslerin yazılması meselesindeki tereddüdle ilgili ilk örnek, Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'den rivâyet edilmektedir: Sıhhati husûsunda, büyük muhaddis Zehebî'nin ihtiyatı tercih ettiği ve hatta "sahîh değil" dediği rivâyeti Hz. Aişe (radıyallahu anhiye) nakleder:
"Babam Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan 500 kadar hadîs yazmıştı. Bir gece hiç uyuyamadı ve yatakta döndü durdu. Bu duruma üzülerek:
"Babacığım, sana yapılan bir şikâyet veya ulaşan bir haber yüzünden mi uyuyamadın?" dedim. Sabah olunca:
"Kızım, yanındaki hadîsi getir" dedi. Ben de getirdim. Ateş yaktırdı ve hepsini yaktı." [41]

Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)'in Tereddüdü:

Hadîslerin, yazılması husûsundaki müteredddid tavra, burada kaydı gereken bir diğer mühim örnek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dir. Zira rivâyetler onun, hadîslerin yazılması meselesini halife olarak resmen gündeme getirdiğini ve Ashâbın (radıyallahu anhüm) da yazılması husûsunda fikir beyân ettiklerini göstermektedir. Hâdiseyi rivâyetten tâkip edelim:
"Urve anlatıyor: Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) sünneti yazmayı arzu etti. Mesele üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâbıyla istişâre etti. Yazması husûsunda görüş beyân ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) bir ay kadar istihârede bulundu. (Yani bu işin hayırlı olup olmayacağı husûsunda Cenâb-ı Hak'tan rüyada bir işâret vermesini taleb etti). Bir sabah, Cenâb-ı Hak, kendisine azîm verdi de şöyle buyurdu.
"Sizden önce yaşayan bir kavim hatırladım. Onlar bir kısım kitaplar yazarak, himmet ve alâkalarını bunlara haşr ederek Allah'ın Kitâbını terk ve ihmal etmişlerdi. Ben, Allah'a kasem olsun, Kitabullah'a ebediyyen hiçbir libas giydirmeyeceğim".
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in tereddüdü, görüldüğü üzere, sünnetin yazılması husûsunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gelen bir yasağa dayanmıyor. Böyle bir yasağa dayansa idi:
1- Ashâbla istişâre etmezdi.
2- Ashâb ittifakla müsbet kanaat izhar etmez, ihtilâf ederdi.
3- Bir ay boyu istihâreye hâcet görülmezdi.
4- Menfi olarak tecelli eden kararına gerekçe ve sebep olarak, söz konusu yasağı gösterirdi.
Onun tereddüdü başka bir endişeden neş'et etmiştir: Kur'an'ın ihmâle uğraması.
Hz. Ömer devrinde bu endişe son derece mâkul ve yerinde bir endîşedir. Zira henüz, Kur'an tek nüshadır. Onu çok iyi anlayan, onu anlamada dersini bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan almış bulunan Sahâbe (radıyallahu anh) nesli hayattadır. Sünneti herkes bilmektedir. Ayrıca şifâhî olarak hadîslerin talim ve taallümü husûsunda herkes iştiyaklı ve hırslıdır. Husûsi himmetler bu işi yürütmektedir. Yâni hadîslerin ayrıca resmen yazdırılmasına ciddî bir ihtiyaç yoktur.
Bir başka açıdan da şunu söyleyebiliriz. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu teşebbüsü, resmî bir teşebbüstür, yânî resmî tedvîn işidir. Bu devir ise, bir yandan fütûhât, bir yandan da devletin teşkîlatlandırılma ve müesseseleştirilme (strüktüre edilme) devridir. Meşguliyetlerinin bu kadar çok ve kesif olduğu bir dönemde, çok fazla ihtiyaç duyulmayan bir meseleye el atmak, gerçekten mesâiyi dağıtacak ve daha mühim husûslara sarfedilmesi gereken himmeti azaltacaktı. Hz. Ömer'in dilinde bu, "Kur'an'a olan himmetin azaltılması" şeklinde ifadesini bulmuştur.
Ama ne var ki, bir müddet sonra, Sünnet'in yazılması işi de, hâdisâtın gelişmesiyle ciddî bir ihtiyâç hâlini alacak, o zaman mes'ele resmen gündeme getirilecektir. Nitekim Kur'an'ın tedvîni işi de şöyle olmuştu: Ridde harbleri sırasında birçok değerli hafızların şehid düşmesi, Kur'an'ın kaybolabileceği endişesini doğurmuş ve Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) zamanında iki kapak arasında bir kitap yâni "Mushaf" hâline getirilmiş, bilâhare, kıraat ihtilafları sonunda da tertip ve imlâya müteveccih çalışmalarla hem bugünkü şekil verilmiş ve hem de çoğaltılmıştır.
Gelişen hadisat "Sünnetin kaybolma endişesi"ni Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den üç çeyrek asır sonra, Emevî halifelerinden Ömer İbn Abdilaziz'in vicdanında uyandıracaktır. Gerek: İslâm'a bağlılığı ve gerekse yaptığı hizmetin büyüklüğü ile "İkinci Ömer" ünvanına lâyık halife Ömer İbnu Abdilâziz, devlet başkanı sıfatıyla hadîslerin yazılması emrini resmen verdiği zaman tıpkı Kur'an'ın tedvîn edilmesi teklifi, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından yapılınca Hz. Ebu Bekir ve Zeyd İbnu Sâbit'te hâsıl olan şok ve tereddüt nev'inden bâzı tereddüdler olmuştur. Ancak "olurdu", "olmazdı" şeklinde hiçbir ilmî cedelleşme mevzûbahis olmadan, başta Muhammed İbnu Şihâbi'z-Zührî olmak üzere bütün âlimler, bu işi benimseyip dört elle sarılmışlardır. İlk şok ve tereddüt geçirenlerden biri olan Zühri, şöyle der: "Biz hadîsin yazılmasını şu ümera (idareciler) mecbur edinceye kadar doğru bulmuyorduk. Bundan sonra da müslümanlardan kimseyi bu işten men etmememiz gerektiğini anladık".
Şunu da belirtelim ki, hadîsleri yazma işinde Ashâb'tan bir kısmını tereddüde sevkeden "Kur'an'a himmet azalır", "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen söze karışacak yanlış ebedîleşir" gibi endişeler, müteakip devirlerde "ilme olan himmet azalır; ilim, layık olmayanların, ilim yolunda çile çekmeyenlerin eline geçer; yazıya güvenilerek ilmin hıfza alınması ihmal edilir..." gibi bir kısım endişelere yerini bırakmıştır. Yukarıda Zühri'de görülen endişe bu çeşit bir düşünceden gelir.
Tâbiîn ve Etbauttâbiîn alimlerinin bir kısmında rastlanan bu endişeyi Evzâî'nin şu sözü çok güzel ifâde eder: "Bu ilim çok şerefli idi. Zira insanların göğsünde idi ve şifâhi olarak alınır müzâkere edilirdi. Ne zaman kitaplara geçti, nuru gitti ve nâehlin eline düştü."Bu düşüncede olan âlimler "ilm"i ezberlemek için yazmış, ezberledikten sonra da yazdıklarını imha etmişlerdir. Bu davranışta hadîslerin yazılmasına sistemli bir muhâlefet aramak gerekmez. [42]

Sahabenin Sünnet Karşısındaki Titizliği:

Ashab-ı Kiram'ı "en büyük ve yegâne dâvası Allah'ın rızasını aramak olan nesil" olarak târif edebiliriz. Onlar hayatın gerçek mânasını, yaratılışın hakiki gâyesini hakkıyla bilen insanlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara öncelikle bu dersi vermiş idi. Bu sebeple, her hareketleriyle, her yaptıklarıyla, her düşündükleriyle sâdece ve sâdece Allah'ın rızasını arıyorlardı.
Onların, Nebîlerinden (aleyhissalâtu vesselâm) ve kitapları olan Kur'ân-ı Kerîm'den aldıkları derse göre, hayatlarının gâyesi olan Allah'ın rızasını kazanmanın da tek yolu vardı: Sünnet'e uymak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yolunda gitmek.[43] Çünkü Cenâb-ı Hak, en güzel olanı, en ideal olanı en iyiyi, en hayırlıyı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vasıtasıyla kendilerine öğretiyordu, her şeyin, bütün yolların, tarzların en iyisi onda vardı.[44]
O'nda olanlar mutlak güzeldi, her çeşit kirlilikten, bulanıklıktan, şâibeden uzak, güzeldi. Çünkü ilâhî garanti vardı: O başıboş, hevâsına tâbi değildi. Vahiyle konuşur, ilâhi murakabe altında hareket eder davranırdı. [45] Öyle ise ona koşmalı, onun sünnetine sarılmalı, onun sünnetinde olmayan her şeyden kaçmalı, sünnetine zıd düşen her şeyi, yakıp yutucu ateş bilmeli idi. Rabb'ül-âlemin de böyle emrediyordu: Mü'min,

Resûlünü tam bir aşkla sevecek, sünnetine eksiksiz teslim olacak idi:
"De ki: `Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabîleniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesâda uğramasından korka geldiğiniz bir ticâret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'dan, O'nun Peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihâddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah fâsıklar gürûhunu hidâyete erdirmez." (Tevbe: 9/24).
Öyle ise yapılacak bir işi önce O'nda, O'nun söz ve fiillerinde, yani sünnette aramak, sünnete uyuyorsa yapmak, uymuyorsa terketmek, uyup uymadığı belli değilse ihtiyatlı davranmak gerekiyordu. Buna sünnete teslimiyet diyoruz.
İşte, Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'a hâkim olan bu ruhu iyice kavramada, onların sünnet karşısındaki tutumlarını anlamak için, öncelikle zihnimizde onlardaki sünnete teslimiyet ruhunu canlı tutmamız gerekmektedir.
Meselâ, Kur'ân-ı Kerîm'in kitap hâline konması (tedvin) hadisesini düşünelim. Tanınmış Kur'ân hafızlarının Ridde harplerinde birer birer şehîd olmaya başlamaları üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh), Kur'an-ı Kerîm'in, istikbalinden endişe etmeye başlar. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahyin ne zaman kesileceğini bilmediği, hayatının son günlerine kadar vahiy gelmeye devam ettiği için, Kur'ân-ı Kerîm'e nihâî bir şekil, bir kitap düzeni vermeden vefat etmişti. Tâbir câizse Kur'ân-ı Kerîm âyetleri vardı, fakat Kur'ân-ı Kerîm diye müstakil bir kitap henüz yoktu. Ayetler, sureler birbirinden ayrı parçalar üzerinde idi: Kemik parçaları, demir, tahta vs
Evet, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu parçalara bir kitap şeklinin verilmesi gereğini hissediyordu. Ama bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapmamıştı. Bu işe emir verecek yetki ve makamda da değildi.
Hissiyâtını müslümanların başı ve yetkilisi ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın halifesi olan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e açtı. Fakat ne garib, Hz. Ebu Bekir bu fikir yadırgamış ve reddetmişti; gerekçesi açık: Bu iş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir işti. Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'e verdiği cevap aynen şöyledir: "Resülallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?"
Hz. Ömer'in mesele üzerine ısrarı karşısında yumuşamak zorunda kalan Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vahiy kâtibi Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'i görmesini söyler. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in teklifi karşısında şoke olan Zeyd İbnu Sâbît (radıyallahu anh) de aynı aksülâmeli gösterir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?"
Hz. Ömer (radıyallahu anh) ısrar eder, bunda hayır olduğunu açıklar. Sonunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cem işini yapmamış olması, bu işi yapmanın kerih veya haram olduğu mânasına gelmeyeceği anlaşılır.
Cenâb-ı Hak onun kalbini de, Hz. Ebubekir'in kalbi gibi bu işin hayırlı olacağı hususunda açar. "Yardımcılar verilmek" şartıyla kabul eder. Kabul eder ama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmadığı bu işi yapmayı, öylesine ruhuna ağır bulur ki:
"Sırtıma bir dağ konsaydı bu kadar ağır olmazdı!" demekten de kendini alamaz.
Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'ın, sünnete teslimiyet rûhunu gösteren bir başka örnek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in irtidâd edenlere karşı tavrıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, isyân eden bir kısım Bedevîler: "Namaz kılarız ama zekat vermeyiz" diyorlardı. Mesûliyet makamındaki Hz. Ebu Bekir: "Namaz zekattan ayrılmaz. Hz. Peygamber'e vermekte olduğu bir çebici bile vermeyenle savaşacağım" diye büyük bir azîm ortaya koymuş ise de Hz. Ömer (radıyallahu anh); buna karşı gelmişti. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Ben insanlar lâilahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emir olundum. Bunu söyleyince mallarını ve kanlarını benden emîn kılıp korumuşlardır... Gerçek hesapları Allah'a aittir"* dediğini işitmiştir. Bedevîler ise sâdece zekat vermeyi reddetmektedirler, öyle ise onlarla savaşılamaz...
Ashâb'ın sünnete teslimiyet ruhuna bir başka misal yine Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den. Hz. Ömer, kocanın hatasıyla vukûa gelen cinayet sebebiyle ödenmesi gereken diyete sâdece kocanın âkilesi[46] iştirak edip, karısının buna karıştırılmaması prensibinden hareket ederek, hatâen kocası öldürülen kadının, kocası için ödenecek diyetten pay almaması gereğine inanıyordu ve vukûat oldukça tatbikatı böyle yaptırıyordu.
Bilâhare, Dahhâk İbnu Süfyân (radıyallahu anh)'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meseleyle ilgili farklı tatbikatını haber verince, Hz. Ömer kıyâs yoluyla tesbît etmiş olduğu hükmü derhal değiştirmiştir. Dahhâk (radıyallahu anh)'ın verdiği haber şu idi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine mektup yazarak hatâen öldürülmüş olan Üşeym ed-Dıbâbî'nin diyetinden karısına da verilmesini emretmiştir."
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) sünnete teslimiyeti öylesine ince noktalara götürmüştür ki bu mesele de âdeta darb-ı mesel olmuştur: İbnu Ömer bir sefer sırasında yoldan ayrılıp tekrar gelir. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda, bu yerde sefer sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i de öyle yapar gördüğünü söyler. Yine İbnu Ömer, Mekke ile Medine arasında yer alan bir ağacın altında kaylûle (gündüz uykusu) yapar, niçin diye sorulunca, "Bu ağacın altında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyumuştu" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Nebevî'nin bir kapısı için "Bu kapıyı kadınlara bıraksak" dediği için Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) o kapıdan ölünceye kadar geçmemiştir.
Kadınların mescide devam edip etmemeleri mevzubahis edildiği bir fırsatta Abdullah İbnu Ömer: *"Erkek, ehlinin mescitlere gitmesine mâni olmasın"* hadîsini hatırlatır. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in Bilal (veya Vâkid) adındaki bir oğlu: "Biz kadınların oralara gitmesine mâni oluruz" der. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh): "Ben sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivayette bulunuyorum, sen hâlâ böyle söylersin! Bir daha benimle konuşma" der ve Ahmet İbnu Hanbel'in bir rivayetindeki sarâhete göre ölünceye kadar bir daha konuşmaz.
Hadis karşısındaki bu hassasiyet sâdece birkaç sahâbeye has değildir. Hepsinin müşterek vasfıdır. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu dersi almışlardı: *"Hevâsı (arzu ve istekleri), benim getirdiğime tabi olmadıkça sizden hiç kimse inanmış sayılmaz."* Nitekim Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh) otururken, yanına elinde sapan olan bir yeğeni gelerek kuşlara taş atmaya başlar. Abdullah (radıyallahu anh) sapan atmakla ilgili Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hadisini hatırlatarak yeğenini bu işten meneder. Ancak yeğeni, bu işe devam eder. Abdullah (radıyallahu anh): "Ben sana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yasakladığını söylüyorum, sen hâlâ sapan atıyosun öyle mi! Bir daha benimle konuşma!" der.
Hz. Ubâde İbnu's-Sâmit, Hz. Muâviye (radıyallahu anhüma) ile Rum diyarına gazveye çıkar. Orada halkın dinarla (altın para) altın parçalarını, dirhemle de (gümüş para) gümüş parçalarını alıp sattıklarını görür. Bu muâmelenin fâiz olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yasaklandığını duyurur. Bu yasaktan habersiz olduğu anlaşılan Hz. Muâviye: "...Ben, vâde karışmadıkça bunda faiz görmüyorum" der, Ubâde (radıyallahu anh) "Ben, sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivayette bulunuyorum, sen kendi re'yini söylüyorsun. Allah beni şu seferden çıkarsın, bir daha senin âmir olduğun yerde ikâmet etmeyeceğim" der. Seferden dönünce Medine'ye gider ve Hz. Ömer'in huzuruna çıkarak durumu anlatır. Hz Ömer (radıyallahu anh) kendisine: "Ey Ebu'l-Velîd, yerine dön, sen ve emsallerinin bulunmadığı bir yerde hayır yoktur" der. Ve Hz. Muâviye'ye şöyle yazar: "Ubâde üzerinde hiçbir surette âmirliğin yok. Halkı da onun söylediği tatbikata sevket, çünkü Resulallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri öyledir."[47]

Sünnet Karşısındaki Titizlikten Doğan İki Netice:

Ashâb (radıyallahu anhüm ecmain)'ın sünnetle ilgili en ufak, en tabîî âdaba büyük ehemmiyet vermiş olması, sünnetin zabt ve tesbîti meselesinde çok mühim iki sonuç hâsıl etmiştir:
1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili nazarlarına çarpan herşey, en küçük teferruata varıncaya kadar değerlendirilmiştir. Bu sayede son derece zengin, akla gelmedik teferruatlara kadar inen bir sünnet repertuarı ortaya çıkmıştır. Öylesine zengin ve teferruatlı ki, bilâhare, -meşrep ve meslek itibariyle rivâyetlerde öncelikle fıkhî bir hüküm arayan- bir kısım fakihler, hadisçileri "lüzumsuz ve gereksiz şeyleri de rivâyet etmekle" itham edecekler, bu mesele, bir cedelleşme konusu olacaktır.
2- Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili rivayetlerde son derece titiz ve sorumluluk duygusuyla hareket etmeye sevketmiştir. İşte sünnete atfedilen bu ehemmiyet, sünnet karşısında izhâr edilen bu titizliktir ki, ilmu'l-hadîs denen bir ilmin daha Ashâb (radıyallahu anhüm) zamanında tekevvün etmeye başlamasına sebep olmuştur. Bu ilim, ilk bâni ve üstadlarını sâdece rivâyetu'l-hadis dalında değil, aynı zamanda dirâyetu'l-hadis ve usûl dalında da Sahâbe (radıyallahu anhüm)'den seçmekle şerefyâb olacaktır. Zehebî'nin "Hadîste tesebbüt yolunu ilk açan Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'tır" sözü burada hatırlatılmaya değer. Zira tesebbüt ve bunun getireceği prensipler usûl-i hadis'in ana meselelerini teşkil eder. [48]

Rivayette İhtiyat:

Ashab'ın sünnet karşısında gösterdiği titizliğin ilk tezâhürü rivayet konusundaki ihtiyatıdır. Bunu ilk büyüklerde göstermeye çalışacağız: [49]

Hz. Ebu Bekir'in İhtiyatı:

Sünnet'e atfedilen ehemmiyetin fiilî tezahürlerinden biri ihtiyattır. İhtiyatın başını da Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) çeker. Zehebî'nin kaydına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra halkı toplayarak: "Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan üzerinde ihtilafta bulunduğunuz hadisleri rivâyet ediyorsunuz. Halbuki sizden sonra gelecekler bunlar üzerine daha şiddetli ihtilaflara düşeceklerdir. Sizler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'dan rivâyette bulunmayın. Size bir şeyler soranlara: Sizinle bizim aramızda Allah'ın Kitabı vardır. Onun haram kıldıklarını haram, helâl kıldıklarını helâl bilin diye cevap verin" diyor. Nitekim, kendisine yaşlı bir kadın gelerek, büyükannenin (cedde) miras hakkını sorunca: "Senin için Allah'ın Kitabı'nda bir hüküm yok. Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) da bu hususta birşey söylediğini bilmiyorum" cevabını veriyor. Arkadan da cemaate: "Bu hususta bir şey işitmiş olan var mı?" diye soru tevcih eder. Mugîre (radıyallahu anh) kalkarak: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın büyükanneye altıda bir verdiğine şâhid oldum" der.
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) verilen cevaba mutmain olmaz. "Buna şehâdet edecek biri var mı?" diyerek şâhid arar. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) şehâdet edince, cedde için altıda bir hisseye hükmeder.
Zehebi, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in sünnete kayıtsız şartsız bağlılığını te'yîden şu vak'ayı da kaydeder: Hz. Ebu Bekir, bir gün bir zâta hadîs rivâyet eder. Muhâtabı, yapılan rivâyetin açıklanmasını ister. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in cevabı kısa ve kesin olur:- Hadîs, sana rivâyet ettiğim gibidir. Ben bilmediğim bir şeyi sana söylersem hangi arz beni kabul eder!"
Hadîslerin yazılması meseleleriyle ilgili bahiste genişçe temâs ettiğimiz üzere Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) hadîsleri yazmayı düşünmüş ve beşyüz kadar- hadîs yazmış, ancak "hata girmiş olabilir" endişesiyle yakmıştır. [50]

Hz. Ömer'in İhtiyatı:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) hadîs rivâyetini tahdidde olsun, tahkikde olsun titizliği daha da ileri götürmüş, âdeta sistemleştirmiş, bir nevi devlet politikası hâline getirmiştir. Zehebî kendisinden "Hadîs naklinde hadîsçiler için tesebbüt (araştırma, titiz davranma) yolunu açtı" diye bahseder. [51]

a) Tahkîk:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in dikkatimizi çeken ilk vasfı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında hiç işitmediği bir hadîs rivâyet edilecek olursa, ikinci bir şâhit istemek sûretiyle bunu tahkîk etmektir. Bunun muhtelif örnekleri var:
Ebu Sa'îdi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensârın bulunduğu bir mecliste oturuyordum. Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh) beti benzi atmış olarak çıkageldi. Korku içinde olduğu hâlinden belli idi. Bize: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in huzuruna girmek için izin istedim. Üç sefer tekrar etmeme rağmen cevap alamadım. Ben de geri döndüm. Arkamdan adam göndererek geri çağırttı ve: "Niye girmedin" diye sordu. "Üç sefer izin istedim, cevap alamayınca geri döndüm. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Biriniz üç sefer izin istedikten sonra cevap alamazsa geri dönsün" dediğini işittim" diye açıklama yaptım. Bu cevabım üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Hz. Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylediğine dâir ya delil getirirsin veya elimden çekeceğini sen bilirsin" dedi. İçinizde Resûlullah (âleyhissalâtu vesselâm)'dan bunu işiten var mı?" diye sordu. Ubey İbnu Ka'ab: "Seninle cemaatin en küçüğü gelebilir" dedi. Cemaatin en küçüğü bendim. Kalktım. Ebu Musa (radıyallahu anh) ile beraber gittik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu söylemiş olduğunu haber verdim. Bunun üzerine Hz. Ömer, Ebu Musa (radıyallahu anhüma)'ya: "Ben seni itham etmiyorum. Fakat halkın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında gelişigüzel konuşmasından korktum" dedi."
Bu hadîsin fârklı tariklerinde bâzı açıklayıcı ziyadeler gelmiştir. Ebu Bürde (radıyallahu anh)'nin rivayetinde Ubey İbnu Ka'ab (radıyallahu anh) Hz. Ömer'e çıkışır: "Ey İbnu'l-Hattâb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbına azâb (verici) olma!" Hz. Ömer de ona şu cevabı verir: "Subhânallah! (Niye yanlış anladınız!) Ben yeni bir hadîs işittim ve tahkik edeyim dedim."
Zürkânî'nin de kaydettiği üzere, âlimler, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışına bazı açıklamalar getirmişledir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), kendisinin de söylediği üzere Ebu Musâ hazretlerini ithamı düşünmemiştir, ancak devrinde, Medine'de yeni müslüman olanlar mevcut. Bunların, içinde bulundukları şu veya bu durumdan bir çıkış ümid veya korkusuyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hadîs uydurmaya tevvessül edeceklerinden korkmuş olabilir. Bu durumu önlemek için, yeni müslümanlar nezdinde (caydırıcı, psikolojik bir baskı hâsıl etmek için) şu fikrin yaygınlık kazanmasını istemiştir: "Kim böyle bir işe (yeni bir rivayete) tevessül ederse, bilsin ki şâhid getirmedikçe rivâyeti reddedilecektir ve sigaya çekilecektir."
Bazı âlimler de: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışının hedefi Ebu Musa değildir, onun rivayetinden şüphe etmiş olması söz konusu değildir, böyle davranarak başkalarını caydırmayı düşünmüştür. Yâni. kalbinde maraz bulunup, hadîs uydurmayı düşünecek olanların, bu kıssayı işiterek kendi başlarına da Ebu Musa'nın başına gelenlerin gelmesinden korkmalarını düşünmüştür" diye açıklama getirmişlerdir.
Nitekim, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu düşünce ve bu korkuyu hâkim kılıcı benzer davranışları eksik etmemiştir: Mescid-i Nebevî'yi genişletmek isteyen Hz. Ömer (radıyallahu anh), Mescide mücâvir bulunan -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sevdiği ve saygı duyduğu amcası- Hz. Abbâs'ın evini istimlak etmek ister. Abbas (radıyallahu anh)'ı çağırarak "evi sat veya bağışla, veya sana inşa ettireceğim bir eve mukabil bunu terket" teklifinde bulunur. Hz. Abbas (radıyallahu anh) hiç bir şıkkı kabul etmez ve teklifi reddeder. Hz. Ömer (radıyallahu anh) teklifinde ısrar edince ihtilaf ortaya çıkar. Meseleyi çözmek üzere Übey İbnu Ka'ab hakem seçilir. Hz. Übey (radıyallahu anh), ev sâhibinin rızası olmadan evin istimlak edilemeyeceğini, Hz. Ömer'in ısrar etmeye hakkı bulunmadığını söyler. Kendisini bu hükme gitmeye delil olarak da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadîs rivâyet eder. Hadîs, Beytü'l-Makdis'in inşaatıyla ilgilidir. Hadîse göre Beytü'l-Makdîs'in inşasını Cenâb-ı Hak, Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'a emrettiği zaman, inşaat sahasındaki bir evi zorla yıktırmak isteyen Hz. Dâvut (aleyhisselâm)'a Cenâb-ı Hak şöyle vahyediyor: *"Ey Dâvud, Ben sana içerisinde Bana zikredilecek, Benim için bir ev inşa etmeni emrettim. Sen ise evime gasb sokmak istedin. Gasb bana yakışmaz. Sana Benim için ev inşa etmemek cezası veriyorum."*
Hz. Übey (radıyallahu anh) bu hadîsi anlatır. Ama Hz. Ömer daha önce bunu duymuş değildir. Übey'in elbisesinden tutarak Mescid'e kadar getirir. cemaatin huzurunda vak'ayı anlatarak "Bu hadîsi işiteniniz var mı?" diye sorup şahid ister Cemaatten birçok kimsenin "Evet"i üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) Übey İbnu Ka'ab'ı bırakır ve Hz. Abbâs (radıyallahu anh)'a ısrardan vazgeçer.
Bilâhare Übey İbnu Ka'ab, Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in huzuruna çıkarak "Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivâyet ettiğim hadîs husunda beni itham mı ediyorsun?" diye sorar. Hz. Ömer:
"- Hayır! Allah'a yemin ederim ki seni ithâm etmiyorum. Fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivâyet edilen hadîsin halk arasında çok "zahir" olmasını istemedim" der.
Şahit isteme hususunda Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Übey İbnu Ka'ab gibi Ashâb (radıyallahu anhüm)'ın büyüklerinden, eskilerinden diğerleri arasında fazlaca itibarı olan birini seçmesi gerçekten mânidardır. Ve üstelik, kendisinden şüphe etmediğini yeminle temin ve te'kid de edince. Şu halde bu davranışın asıl gâyesi bütün cemiyet üzerinde psikolojik baskı meydana getirerek yeniler arasında zuhûru muhtemel kötü niyetleri caydırıp hadîs konusundaki laubalilikten vazgeçirmektir. İbnu Abdilber, Hz. Ömer'in münafık, fâcir ve bedevîlerden korktuğunu belirtir. Hadîse kizb, hile, tedlîs bunlardan gelebilecektir. Nitekim, Hz. Osman (radıyallahu anh) zamanında patlak verecek olan fitne hareketleri, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yeni müslümanlar karşısındaki ihtiyatkârlıkta ne kadar haklı bulunduğunu gösterecektir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'le ilgili son bir misâlimiz Misver İbnu Mahreme'nin rivâyetidir. Der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), kadınlarda düşüğe sebep olanların cezası hakkında bir şey bilmiyordu. Halka sordu. Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh): "Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu mevzuda, erkek veya kadın bir köleye hükmettiğine şâhid oldum" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bu hadîs için, seninle beraber şâhid olan bir başkasını daha getir!" diye emretti. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) şâhidlik etti." [52]

Hatıra Gelen Bir Sual:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) sonradan işittiği her hadîs için şâhid istemiş midir?
Cevabımız "hayır"dır. Hiç kimse böyle bir iddiada bulunmamıştır, bulunamaz da. Aslında buna gerek de yoktu. Çünkü, bazı kereler şâhid

istemek ve bunu kasd-ı mahsusla mescid cemaatinin huzurunda yapmak güdülen gâyenin tahakkuku için yeterli idi. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in ilk defa işittiği halde şâhid istemeksizin, hükmüyle amel ettiği rivayetler de mevcuttur. Nitekim, bu bahsin başında Ashâb (radıyallahu anhüma)'daki sünnete teslimiyet ruhunu göstermek sadedinde kaydettiğimiz Said İbnu Müseyyeb hadîsi bunlardan biridir. Rivâyette belirtildiği üzere, Dahhâk İbnu Süfyan'ın büyükanneye (cedde) mirastan ayrılması gereken payla ilgili yaptığı rivâyeti Hz. Ömer- (radıyallahu anh) şâhid istemeksizin kabul etmiş ve tatbikata koymuştur.
Aynı şekilde sebep olunan düşüğün bir köle ile hükme bağlanmasında Hammat İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'in rivâyetine uymuştur, şâhid istememiştir.
Keza, Hz. Ömer Şam seferine çıktığı zaman yolda iken Suriye arâzisinde veba salgını haberi gelir. Yoluna devam edip etmeme ve alınması gereken tedbir hususunda tereddüde düşer. Önce yanındaki Muhacirûnu dinler, farklı tavsiyelerde bulunurlar. Sonra Ensârı çağırır, onları dinler onlar da farklı görüşler ileri sürerler. Sonra: "Bana fetih muhâcirlerinden olan Kureyş yaşlılarını çağırın" der. Bunlar ihtilaf etmeksizin dönmeyi teklif ederler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) kararda zorluk çekerse de, bir ihtiyacı için oradan ayrılmış bulunan Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın dönüşü meseleyi çözer: "Ben, der, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim: *"Bir yerde veba olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin, bulunduğunuz yerde çıkarsa orayı terketmeyin"* demişti".
Sâlim İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ın kesin ifadesine göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu rivayet üzerine geri dönme emri verir. Hadîs için ikinci şâhid istendiğine dair hiç bir rivayet mevcut değildir.
Hz. Ömer (radıyallahu anh) İran fethedildiği zaman oradaki mecusîlere müşrik statüsü mü, ehl-i kitap statüsü mü uygulanacağı hususunda karar veremez. Yine aynı Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın "ehl-i kitaba karşı uygulanan statü'nün tâkip edileceği" ne dair rivayetini benimsemiş ve şâhid istememiştir.
Zina yapan mecnûn bir kadının recmedilme kararından dönmede, tek kişinin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet ettiği şu hadîse uymuştur ve şahid istememiştir:
"Üç kimse hakkında kalem yürütülmez (yani günah yazılmaz, sorumlulukları yoktur): Uyanıncaya kadar uyuyan, büluğa erinceye kadar küçük, kendine gelinceye kadar mecnun (deli)."
Hz. Ömer (radıyallahu anh), parmaklarla ilgili diyetin farklı olması gereğine inanıyordu. Çünkü elde ifa ettikleri hizmet bir değildi. Ancak, parmaklara aynı değerde diyet takdir edileceğine dâir hadîs-i şerifi işitince, şâhid istemeksizin eski kanaatinden dönmüş ve hadîsi uygulamaya koymuştur.
İbnu Hazm, el-Muhallâ'da, kadınların mihrini belli bir miktara bağlamak isteyen Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e bir kadının, Kur'ân-ı Kerîm'den âyet[53] okuyarak buna karşı çıkması üzerine, kararından dönmesini de Hz. Ömer'in haber-i vâhid'le ameline örnekler meyanında kaydeder.
Misaller çoğaltılabilir. Biz son olarak, daha önce kaydettiğimiz muknî bir rivâyeti hatırlatacağız. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bizzat itiraf etmiştir ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hergün tâkib edebilmek için Ensar'dan bir komşusu ile anlaşmıştır. Bir gün biri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meclisine gitmekte, diğer gün öbürü. Akşam olunca herkes kendi gününde görüp işittiklerini arkadaşına anlatmaktadır. Bu da, şâhitsiz olarak, tek kişinin rivâyetini kabul etmeye bir başka örnektir. [54]

b) Tahdîd:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîsleri tahkîk hususunda tâkip ettiği siyâseti açıkladıktan sonra, bunu tamamlayıcı mahiyetteki ikinci bir prensibi ve davranışı daha belirtmemiz gerekmektedir: Tahdid. Yâni hadîs rivâyetini sınırlamak, azaltmak.
Aslında bu hususa önceki açıklamalarımızda yeterince dikkat çekmiş sayılırız. Zira, Ebu Musa el-Eş'arî ve Ubey İbnu Ka'ab (radıyallahu anhüma) gibi Ashâb (radıyallahu anh)'ın ulularından olan ve bizzat Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından da haklarında suizanna düşmediği, nazarında müttehem olmadıkları itiraf edilen zâtlara karşı, rivâyetleri sebebiyle "tahkîk eylemi" ne tevessül edişinin gerçek sebebi olarak halkı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında rastgele konuşmaktan caydırmak, bir başka ifâde ile hadîs rivâyetini tahdîd etmek, sınırlamak olduğunu belirtmiştik.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in icraatı arasında bu mânayı te'yid eden daha sarih tatbikata rastlamaktayız. İbnu Abdilber'in Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi adlı kitabında kaydettiği bir rivâyette, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Ammâr İbnu Yâsir'le birlikte Kufe'ye gönderdiği Karaza İbnu Ka'ab'ın anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları, Medine'nin üç mil kadar dışında yer alan Sırâr mevkiine kadar uğurladıktan sonra durur, abdest tazeler -ve oraya kadar geliş maksadının, bu tenbîhi yapmak olduğunu da belirttikten sonra- şu tenbihte bulunur:
"Siz öyle bir beldeye gidiyorsunuz ki, ora halkının Kur'ân okuyuşu arı uğultusu gibidir. Sakın hadîs rivâyetiyle onları meşgul edip Kur'ân'dan uzaklaştırmayın. Kur'ân'ı tecvîd üzere okuyun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyeti az yapın... " Karaza (radıyallahu anh) Kûfe'ye varınca halk: "Bize hadîs rivâyet et!" diye talebde bulundu. Karaza: "Hayır! Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bunu bize yasakladı" cevabını verdi.
Zehebî'nin bir rivâyeti, hadîs rivâyetini fazla yapanlara Hz. Ömer'in "nasihatten" de öte zecrî tedbirler aldığını göstermektedir. Zira İbnu Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ ve Ebu Mes'ud el-Ensârî'yi "çok hadîs rivâyet ettikleri için" hapse atmıştır.
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in çok rivâyeti sebebiyle dikkat çeken, târizlere mâruz kalan Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye karşı tutumu da burada kayda değer. Bir gün Ebu Hüreyre'yi, çok rivâyetten menetmek maksadıyla huzuruna çağırır ve sorar:
- Falancanın evinde Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber olduğumuz günü hatırladın mı?" Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) :
- Evet! Ve beni de ne için çağırdığını şimdi anladım" der. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh):
- Hayır (mâdem öyle, seni menetmiyorum!) git ve rivâyet et!" der. Ama, yine de bir başka rivâyetten anlıyoruz ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in getirdiği yasaklama havası Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) üzerinde bile tesir icra etmiş ve onu az ve ölçülü rivâyete sevketmiştir:
Ebu Seleme der ki: "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den sordum: "Sen Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında da böyle (çok) hadîs rivâyet eder miydin?" Bana şu cevabı verdi: "Ben Ömer zamanında, size rivâyet ettiğim gibi çok hadîs rivâyet etseydim, o beni kamçısıyla döverdi".[55]

Hz. Ömer'in Hadîs Öğrenmeye Teşvîkleri:

Sözü bu noktada bırakıp asıl mevzuumuza devam ettiğimiz takdirde, Hz. Ömer (radıyallahu anh) hakkında yanlış kanaat edinmemize sevkedebilecek bir eksiklik olacaktır. Halbuki ilimde esas olan, bir mevzuya giren her noktayı imkan nisbetinde ibraz etmek, nazar-ı dikkatlere arzetmekir. Meseleyi bu noktada bırakmak ayrıca hadîs düşmanlarının eline de istismar edecekleri bir koz vermek olur. Çünkü, İbnu Abdilber'in kaydettiği üzere, başta yukarıda sunduğumuz Karaza hadîsi olmak üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetine koyduğu tahdidle ilgili rivâyetleri, "Sünnete sataşmayı meslek edinmiş, bid'at ehli ve benzerlerinden câhil ve mârifetsiz takımı, delil olarak kullanarak müslümanları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinden uzaklaştırmaya, hadîse gerek olmadığına inandırmaya çalışmışlar, hadîs ehlini de kötülemeye vesile kılmışlardır. Halbuki Kitabullah'ın gösterdiği hedefe ancak sünnetle ulaşılabilir."
İbnu Abdilber, âlimlerce dermeyan edilen bir çok sebeplerle, Hz. Ömer'in tahdid siyâsetinden, kötü niyetlilerin çıkardığı mânâları çıkarmanın mümkün olmadığını belirtir. Özetleyelim:
1- Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu tahdidiyle Kur'ân'ı ihmal etmeyi önlemeye çalışmıştır.
2- Söz konusu yasaklama bir hüküm ifade etmeyen, sünnet olmayan sözlerle ilgilidir. Hatta bu görüş sâhipleri Karaza hadîsinin zayıflığına dikkat çekerler. Çünkü daha mevsuk rivâyetler Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs öğrenmeye teşvîk ettiğini göstermektedir. Mesela şu delillere bakalım:
"Ubeydullah İbnu Abdillah İbnu Utbe, Hz. Ömer'in bir cuma günü şu hutbeyi irad ettiğini rivâyet etmiştir:
".... Ben size Allah'ın söylememi takdir ettiği bir konuşma yapacağım. Kim bunu öğrenir, anlar ve ezberlerse gidebildiği yere kadar gidip anlatsın. Kim de bunu (aynen) aklında tutmaktan korkarsa ben ona hakkımda yalan söylemesini helâl etmiyorum. Allah (celle celâluhu), Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'i hak ile gönderdi. O'nunla birlikte Kitap indirdi. O'nunla indirdiklerinden biri de recmdir..." Şu halde bu rivâyet de gösteriyor ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok rivâyeti yasaklayıp, az rivâyeti emretmesinden maksad, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) hakkında yalan ve hatayı önlemektir. O, çok rivâyet edilince iyi akılda tutulmamış, hıfzı güzel yapılmamış şeylerin de rivayet edilebileceğinden korkuyordu. Çünkü rivâyeti az olanın zabtı, çok olanın zabtından daha kuvvetli olur. Az rivâyet, çok rivâyette emin olunamayan sehiv ve hatadan daha selâmettedir. İşte bu sebeple Hz. Ömer (radiyallahu anh) rivâyette azlığı emretmiştir. Şâyet rivâyetten hoşlanmayıp kötü addedseydi onun azını da çoğunu da yasaklardı. Nitekim şöyle dememiş

midir:
"- Kim hadîsi hıfzetmiş ve aklında tutmuş ise rivâyet etsin."
Nasıl olur da, onlara, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan hem hadîs rivayet etmeyi emreder hem de yasaklar. Bu doğru ve makul değildir. Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'dan az rivâyette bulunmayı emrederken nasıl olur da rivâyet yasağı koymuş olur. Üstelik: "Kim benim sözümü öğrenir, anlar ve ezberlerse gidebildiği yere kadar gidip anlatsın" diyerek kendi sözünü rivayete teşvik etsin ve ilâveten: "Kim de onu (aynen) aklında tutmaktan korkarsa hakkımda yalan söylemesin" dediği halde Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında kesin yasak koysun, bu mâkul değil..."
İbnu Abdilber, Medine ehlince Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den rivâyet edilen sahîh âsâr'dan başka, Kitap ve Sünnete olan muhâlefeti sebebiyle Karaza hadîsinin bu babta hüccet olamayacağını söyledikten sonra Kitap ve Sünnet'ten bazı örnekler kaydeder:"
Kitaptan örnekler:
"Allah'ın Resûlünde sizin için güzel bir örnek vardır." (Ahzab: 33/21)
"Resûl size ne getirmişse onu alın." (Haşr: 59/7)
"O halde Allah'a ve O'nun ümmî peygamber olan Resûlüne -ki kendisi de o Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmekte olandır- iman edin, ona tâbi olun, tâ ki doğru yolu bulmuş olasınız." (A'râf: 7/158)
"Şüphesiz ki sen herhalde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun. O yol Allah'ın yoludur..." (Şura: 42/52)
Kur'an'da bu çeşit âyet çoktur. Bu âyetlere tâbi olmak, hükmünü yerine getirmek, emirlerin hududunda durabilmek ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gelecek rivâyetlerle mümkündür. Öyleyse Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Allah'ın emrine muhalif bir emirde bulunacağını kim aklından geçirebilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: *"Allah, benim sözümü dinleyip belleyen, sonra da dinlemiyene ulaştıran kulun yüzünü (kıyâmet günü) tâze kılsın"* buyurmuştur. Bu hadîste de kendisinden tebliğde bulunmaya, te'kidli bir teşvik mevcuttur. Keza Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Benim konuştuklarım dışında da benden alın ve bana nisbet ederek rivâyet edin"...* Bu söz de, bu babta, aklı ve idraki olanlar için gündüzden daha aydınlıktır".
İbnu Abdilber bir de şu mülâhazayı yürütür: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivâyet ya hayırdır, ya şer. Şayet hayırsa -ki hayır olduğunda şüphemiz yok- hayırda çokluk efdaldir, daha iyidir. Şayet şerse Hz. Ömer (radıyallahn anh)'in halka şerden az miktarda işlemelerini tavsiye edeceğini zannetmek câiz olmaz. Öyle ise bu söylediğimiz husus, sana, Hz. Ömer'in hadîs rivâyetini az yapmayı emretmesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan ve hataya düşülme korkusundan, Sünnet ve Kur'an üzerine düşünmeye vakit kalmayacak kadar meşguliyete dalmak korkusundan olduğunu göstermelidir. Zira çok rivâyet eden kimseyi mutlaka tefekkürsüz ve kavrayışsız bulursun."
Bundan sonra İbnu Abdilber Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mevzuya müteallik bazı sözlerini kaydeder:
"Kim bir hadîs dinler, sonra da duyduğu şekilde (yani artırıp eksiltmeden) rivayet ederse selâmete erer."
"Ferâizi ve sünneti öğrenin, tıpkı Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi:" (Kur'ân ve sünneti burada bir tutmuştur.)
"Sünnet, feraiz ve lahm (dilin doğru kullanış kaideleri) tıpkı Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi öğrenin".
"Rey'den sakının. Zira rey ashabı sünnet düşmanıdır. Hadîsler, onları kör etmiştir, ezberleyemezler".
"Yolların en hayırlısı Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in yoludur".
"Birgün gelecek Kur'ân-ı Kerîm'in müteşâbih ayetlerini kendilerine delil yaparak sizinle mücâdeleye girişecek kimseler çıkacak. O zaman onlara karşı sünneti esas alın. Zira, Sünnet ehli, Kur'ân'ı iyi bilen kimselerdir."
Ayrıca daha önce kaydedildiği üzere birçok durumlarda Hz. Ömer halka başvurarak, ortaya çıkan vak'ayı aydınlatıcı rivâyet sormuş ve söylenince hükmüyle amel etmiştir.
İbnu Abdilber, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den rivâyet edilen sözleri sahîh ve ittifâk edilmiş sözler olduğunu belirttikten sonra şu netice'nin çıkacağını belirtir:
"Kim bir hadîste şüpheye düşerse terketmelidir, aksine eksiksiz olarak ezberlemişse onu rivâyet etmesi câizdir".
Bu mevzuyu aynı minval üzere işlemiş bulunan İbnu Hazm da, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetini yasaklamasıyla ilgili rivâyetlerin, hüccet kılınamayacak kadar zayıf olduğuna hükmettikten sonra şöyle der: "Şayet bu rivâyetler sahihse, yasaklama, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleriyle ilgili olamaz, geçmiş ümmetlere ait hikâyelere veya onlar gibi içerisinde fıkıh bulunmayan kıssalara aittir... Çünkü hadîs rivâyetinden men etmek değil Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e, hiçbir müslümana helâl olmaz."
Mevzu üzerine serdedilen mütâlaa ve açıklamalar -ki çoğunluğunu yukarıda kaydettik- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in hadîs rivâyetine tahdid koyduğunu ifâde eden rivâyetlerin reddine hükmetmeye veya zayıflığını iddia etmeye hâcet bırakmıyor. Çünkü hadîse, ihtiyaca muhâlif bir yönü yok. Tıpkı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bidayette hadîs yazmayı yasaklaması gibi, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de, Kur'ân-ı Kerîm'e verilmesi gereken himmetin zayıflamaması, hadîs rivâyetinin rastgele, disiplinsiz bir tarzda yapılarak, hatalı ve yanlış sözlerin hadîslere karışmaması, yapılan rivâyetlerin anlaşılması, iyi öğrenilmesi gibi maksatlarla bazı tahdîdler, yasaklamalar koymuştur.Onun bu davranışı sünnete olan bağlılığının ve hadîse atfettiği kıymetin bir tezâhürüdür. [56]

Hz. Peygamber De Az Rivayeti Emreder:

İbnu Abdilber kaydettiğimiz sonucu yani Hz. Ömer'in yasaklamalarının iyice öğrenilmemiş şeylerin rivâyetini ilgilendirdiği hususunu belirttikten sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde de bu yasaklamanın mevcudiyetine dikkat çeker ve örnek olarak birkaç hadîs kaydeder:
"Kişi için, yalan olarak her işittiğini rivâyet etmesi yeterlidir."
"Çok sözden sakının. Benden bahiste bulunan sadece hak olanı söylesin."
"Kim benim hakkımda, rastgele konuşur, söylemediğimi bana söyletirse ateşteki verini hazırlasın."
"Kim benden olmadığını sandığı bir hadîsi rivâyet ederse bu kimse iki yalancıdan biridir."
"Kim, yalan sanılan bir hadîsi benden rivâyet ederse, o kimse iki yalancıdan biridir".
Az rivâyet etmeyi prensip edinenlerle ilgili olarak az sonra kaydedeceğimiz açıklamalara ve onların sözlerine dikkat edilince yukarıda kaydettiğimiz bu rivâyetlerin tesiri ayân beyan görülecektir. [57]

Diğer Sahâbelerin Tutumu:

Hadîs rivâyetindeki ihtiyatkâr tutum sâdece Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'de görülen bir husus değildir. Başka sahâbeler (radıyallahu anhüm ecmain)'de de benzer davranışlar mevcuttur.
Hz. Ali yemin ettiriyor: Şu rivâyet Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin Resûlullâh (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yapılan yeni bir rivâyet işitince, mutmain olmadığı takdirde yemîn ettirdiğini ifâde eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan hadîs işittiğim vakit Allah'ın dilediği kadar ondan istifade ediyordum. Başkası tarafından rivâyet edilince de şüpheye düşersem yemîn teklif ediyordum, şâyet yemin ederse inanıyordum..."
Hz. Muâviye tahdîd koyuyor: Zehebî'nin belirttiğine göre, Hz. Muâviye (radıyallahu anh) de, hadîs rivâyetini Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında yapılmış olanlarla sınırlamak ve dondurmak istemiştir. Recâ İbnu Ebî Seleme'nin rivâyetine göre Hz. Muâviye: "Size Hz. Ömer zamanında rivâyet edilmiş olan hadîslerle iktifa etmenizi tavsiye ediyorum. Zira O, Resûlullah (aleyhissalûtu vesselâm)'dan hadîs rivâyeti hususunda halkı korkutmuştur. (Böylece onun zamanında kendinden emin olanlar hadîs rivâyet etti.)" [58]

Hadîs Rivayetini Terk Edenler:

Mevzuumuzun başında Ashab-ı Kiram (radıyallahu anh)'da mevcut olan sünnete teslimiyet ruhundan bahsetmiş, bu ruhun Ashab'ı nelere sevkettiğini belirtmeye çalışmıştık. Hemen belirtmek isteriz ki, aynı ruh bazılarını, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir söz, bir fiil naklederken eksik bırakma veya ilavede bulunma korkusuyla hadîs rivâyetini terketmeye sevketmiştir. Bu grubu, daha ziyade hâfızasından emin olmayan, bu yönden kendilerine güveni bulunmayan kimselerin teşkil ettiğini söyleyebiliriz.
Bu meseleye temas eden İbnu Kuteybe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı olan Hz. Ebu Bekir, Zübeyr, Ebu Ubeyde, Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anhüm ecmain) gibi büyüklerin, az hadîs rivâyet ettiklerine dikkat çektikten sonra Aşere-i Mübeşşere'den olan Sâd

İbnu Zeyd'in rivâyeti tamamen terk ettiğini belirtir.
Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) birçok hadîsi rivâyet etmeyi terkettiğini şöyle ifade etmiştir: "Hata etmekten korkmasaydım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğim çok şey rivâyet ederdim."
Zübeyr İbnu'l-Avvâm'a oğlu Abdullah sorar: "Ben, İbnu Abbas (radıyallahu anh) ve diğer birçoklarından işittiğim gibi senden niye hadis dinlemiyorum?" Zübeyr (radıyallahu anh) şu cevâbı verir: "Gerçi ben, müslüman olduğum günden beri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ayrılmadım, (bu sebeple çok hadîs bilirim), fakat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: *"Kim bile bile bana yalan isnâd ederse cehennemdeki yerini hazırlasın".*
Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) bazı rivâyetlerde bu hadîsi: *"Kim bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerini hazırlasın"* şeklinde nakledip sözlerine şunu eklemiştir: "İnsanlara bakıyorum da hadîse bir de "bile bile (müteammiden)" ziyâdesini ekliyorlar, Allah'a kasem olsun ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "bile bile" dediğini duymadım."
Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh) da, hadîs rivâyet etmesi için müracaat edenlere şöyle demiştir: "İhtiyarladık ve unuttuk. Halbuki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet etmek ağır mesuliyeti mûcibtir".
İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anh)'dan şöyle söylediği nakledilmiştir: "Allah'a yemin ederim, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet etmek istesem, hiç durmadan üst üste iki gün rivâyet edebilirim. Fakat yapmıyorum. Beni bundan alıkoyan husûsa gelince, bakıyorum, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i benim gibi dinlemiş, cemaatlerinde hazır bulunmuş olan bâzıları, hadîs rivâyet ediyorlar ama, rivâyetleri, aslına tam uygun değil. Ben, bu duruma düşmekten korkuyorum. Hemen sana bildirmek isterim, onlar bunu bile bile yapmıyorlar, yanılıyorlar."[59]

Çok Rivayet:

Ashâb'ın sünnete karşı taşıdığı titizlikten tahkîk ve tahdîd prensiplerinin doğduğunu gösterdik ve bunlarla ilgili muhtelif meseleleri açıkladık. Aslında, rivâyetleri bir bütün olarak alınca, bu iki prensibe ters düşen bir üçüncü prensibin daha tezâhür ettiğini görürüz. Buna da rivâyette iksâr yâni "çok hadîs rivâyeti" diyebiliriz. Çünkü, Ebu Hüreyre, Ebu Zerr, İbnu Abbas (radıyallahu anhüm ecmain) gibi bâzı sahâbelerden gelen bazı rivâyet ve fiilî durumlar, her şeye rağmen hadîs rivâyetine zorlandıklarını, buna kendilerini mecbur hissettiklerini ifade etmektedir.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) niçin çok hadîs rivâyet ettiğini açıklama sadedinde, bu emri Kur'ân'dan aldığını söyleyerek kendini buna âdeta mecbur hissettiğini dile getiriyor; "Allah'a kasem olsun, eğer Kur'ân'da iki âyet olmasaydı Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan asla bir şey rivâyet etmezdim" ve âyeti okuyor:
(Meâlen*): "İndirdiğimiz apaçık hükümleri ve doğru yolu, insanlara biz Kitap'ta beyan ettikten sonra gizleyenler (var ya) şüphesiz Allah onlara lânet eder ve bütün lânet edebilenler de onlara lânet eder..."* (Bakara: 2/159-160)
Hz. Ebu Zerr el-Gıfarî hazretlerinin (radıyallahu anh) ifâdesi daha çarpıcı: "Allah'a yemin olsun! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan duyduğum bir kelimeyi terketmem için kılıcı boğazıma dayasanız, siz kesme işini tamamlayıncaya kadar ben onu yine de söylerim."
Ebu Zerr hazretleri (radıyallahu anh) bu sözü kendisi hakkında konuşma yasağı konduğunu hatırlatan bir zata söylemiştir. İbnu Sa'd'dan gelen rivâyet şöyle: Hadîsin baş kısmı şöyle: Evzâ'î'nin Mersed'den nakline göre, Mersed şunu anlatmıştır: "Ben Ebu Zerr el-Gıfarî hazretlerinin yanına oturdum, konuşuyorduk. (Ajan olduğu anlaşılan) Bir adam gelerek tepesine ekşiyip: "Emîrül-Mü'minîn fetva vermekten seni men etmedi mi?" dedi. Bunun üzerine Ebu Zerr (radıyallahu anh) (öfkeli bir eda ile) şunu söyledi..."
Gerek Ebu Hüreyre ve Ebu Zerr (radıyallahu anhüma)'i kaydettiğimiz şekilde konuşmaya sevkeden şey, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bildiklerini söylemek, ilimlerini neşretmek hususundaki dersler idi. Zira O, Ashâbına: *"Kim bildiği bir ilmi gizlerse kıyâmet günü ağzına ateşten bir gem vurularak getirilir"* diyerek bildiklerini söylemelerini tavsiye etmiştir. Bu mânâda başka hadîsler de var. Râvilerinin İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre, Ebu Sâd el-Hudrî (radıyallahu anhüm) gibi çok rivâyetle tanınmış (müksir) veya İbnu Mes'ud gibi, yine rivâyeti fazla olan sahâbelerden olması oldukça mânidardır.
Bu açıklamalarımızdan şöyle bir neticeye varabiliriz: İdarî sorumluluk altında bulunan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Muâviye (radiyallahu anhüm ecmain) gibi büyükler hadîs rivâyetinde "tahkîk siyâseti" güdüp rastgele herkesin (fasık, bedevî, münâfık, dikkatsiz...) rivâyet cesaretini kırarak hadîslere yabancı unsurların girmesini önlemeye çalışmışlardır.
Hafızası zayıf olanlar veya zabt cihetinden kendilerine güvenemeyenler de "tahdid prensibi"ni esas alıp az rivâyet etme yolunu tutmuşlar, iyice emîn olmadıkları, aslına uyup uymamakta şüphe ettikleri mâlumatlarını, hâtıralarını rivâyet etmemişlerdir.
Aksine, hâfızası kuvvetli olduğu veya yazdığı için, hadîsleri aslına uygun şekilde koruduğundan emin olanlar da çok rivâyetten çekinmemişlerdir. İlmin gizlenmemesini emreden rivâyetlerin bu sahâbeler tarafından rivâyet edilmesi de mânidardır. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) prensip olarak her zaman muhatabına en muvafık gelen tavsiyede bulunmuştur.
Şurası muhakkak ki, hadîs rivâyetinde Ashab (radıyallahu anhüm)'da müşahede ettiğimiz bu üç çeşit davranışın sübjektif ve ruhî muharriki aynı düşüncededir. Sünnete atfedilen kıymet, sünnet karşısında takınılan titizlik tavrı. [60]

Tahkikin Mahiyeti:

Sahabelerden bazılarının, ilk defa işittikleri bir hadîs karşısında, diğer sahâbeye karşı şâhid istemek, yemin ettirmek gibi tavır almaları veya bazan birbirlerini "kizb"le ithamları, üzerinde iyice durulması gereken bir mevzudur. Çünkü bu çeşit tavırlar, muhatabı "ithâm" mânası taşır. Halbuki Ehl-i Sünnet uleması Sahâbe'nin hepsinin âdil olduğuna hükmeder.
Burada bir tezâd söz konusu olamaz mı?
Bu husus tâ bidâyetten beri müslüman âlimlerin dikkatini çekmiş ve mesele üzerinde açıklama yapma gereğini hissettirmiştir.
İmâm Şâfi hazretleri (radıyallahu anh) meseleyi, haber-i vâhid'le amel prensibine bağlı olarak izah eder. Ona göre, haber-i vâhid'le, yani bir kişinin getirdiği haberle amel edilebilir bu câizdir. Ancak, bâzı mülâhazalarla, haber-i vâhidle amelin cevâzına rağmen, şâhid istenebilir. Ona göre kişiyi, haberi getirenden bir de şâhid istemeye sevkeden mülahaza üçtür:
1- Haber-i vâhid, makbul olsa da, rivâyetin çokluğu, getirilen haberi takviye eder, bu sebeple ihtiyâten şâhit istenir.
2- Muhbiri, yâni haberi getiren kimseyi tanımıyorsa, kişi, haberine güvenebilmek için tanıdıklarından bir şâhid ister,
3- Muhbir, kişi nazarında sözüne güvenilir birisi değildir, sözüne güvenebileceklerinden bir şâhid getirmesini ister.
İmam Şafiî bu açıklamasını şöyle tamamlar: "Hz. Ömer'in, Ebu Mûsa el-Eş'arî (radıyallahu anhüma)'ye karşı tutumu birinci şıkka girer, yani ihtiyat için."
Sahâbelerin birbirlerine itirazı, aslında, rivâyet ettiği şeye değil, ondan çıkardığı hükmedir. Meselâ daha önce kaydettik, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest aldığını görünce "ateşte pişenin yenmesi abdesti bozar" hükmüne varmıştır. İbnu Abbas buna itiraz etmiştir. Şu halde İbnu Abbas (radıyallahu anh) burada Hz. Ebu Hüreyre'nin naklettiği vak'ayı reddetmiyor, ondan çıkardığı hükmü reddediyor. Acaba yemek sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in abdesti var mıydı?
Şurası muhakkak ki, bu çeşit itirazların gerisinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitileni kısmen unutma, eksik işitme, yanlış anlama, nâsih hükümden haberi olmama şüpheleri de vardır. Nitekim bu şüphelere hak verdiren birçok vak'a mevcuttur, burada teferruata girmiyeceğiz.
Kendisi için "yeni" olan bir hadisi dinleyen Sahâbi, hadîsi rivâyet eden Sahâbî'ye inanmakta ve güvenmekte olmasına rağmen, o konuda daha bir itminan aramaktadır. Tıpkı Hz. İbrahim gibi... Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Allah'ın varlığına, birliğine, yaratmasına, ölümden sonra yeniden dirilmeye vs. tam bir imanla inandığı halde "ölülerin dirilişi" husûsunda bir de rü'yet yâni "gözü ile görmek" taleb etmiştir. Cenâb-ı Hak: *"Ölüyü dirilttiğime inanmadın mı?"* deyince: *"İnandım fakat kalbimin tatmin olmasını istedim"* meâlinde cevap vermiştir (Bakara: 2/260). Bizzât Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Biz şüpheye İbrahim'den daha haklıyız"* diyerek -Nevevî'nin ifâdesiyle- burada "yakinin ziyâdeleşmesi"ni taleb etmiştir. Alimler, Sahâbelerin birbirlerine karşı tutumunu buna benzetirler: Onlar, meşru olan "yakîn'in ziyâdeleşmesini" ve itminanın kuvvetlenmesini taleb etmişlerdir."[61]
Şu halde, sahâbenin birbirini tenkidinden sahâbelerin cerhedilmesi gereğine delil bulmaya çalışanlar, kalplerindeki bir marazı ortaya koymuş olmaktadırlar. [62]

Ashabda Hadîs Öğrenmek Gayreti:

Altının kıymetini sarraf bilir. Hadîsin kıymetini de Ashâb bilmiştir. Ashab, "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördük, feyzimizi aldık" deyip hadîs öğrenmeye karşı kendini müstağni hissetmemiştir. Müslüman nesiller arasında hadîse en çok alaka gösterenlerin ilk nümûnelerine onlarda rastlarız. Bu yolda en büyük gayretler, fedâkarlıklar, yorucu ve uzun seyâhat örnekleri onlardadır.
Ashâb'ın ilmiyle meşhur olanlarından İbnu Mes'ûd'u dinleyelim: "Kendisinden başka ilah olmayan Zât-ı Zülcelal'e kasemle söylüyorum: Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından yetmiş küsur sûreyi kendi kulaklarımla dinleyip öğrendim. Buna rağmen, bilsem ki, bir adam Kitabullah'ı benden daha iyi bilmekte ve bu adamın bulunduğu yere deve ile ulaşmak mümkündür, mutlaka o zâta kadar giderim."
Hadîsin bir başka vechine göre İbnu Mes'ûd Kur'ân hakkındaki ilminin genişliğini şöyle ifâde etmiştir. "İnen hiçbir âyet yoktur ki ben onun ne sebeple inmiş olduğunu bilmiş olmayayım."Ebu'd-Derda hazretleri (radıyallahu anh) de şöyle der: "Kur'ân'dan bir âyete takılacak olsam, müşkilimi giderecek zât, Birkû'l-Gımâd'da bile olsa mutlaka giderim"[63]
Ashab'ın başlıca dört maksadla hadîs peşine düşüp çok zahmetli seyahatlere giriştiğini görmekteyiz:
1- Bilmediği hadîsleri öğrenmek için,
2- Duyduğu hadîsin sıhhatini tahkîk için,
3- Bildiği hadîste düştüğü tereddüdü izâle için,
4- Uluvvü isnâd (yani kulağına gelen bir hadîsi rivâyet edeninden dinlemek) için. [64]

Uluvvü İsnad Aramak:

Birçok durumlarda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gönderdiği elçiler üzerine, bedevîler Medine'ye adam göndererek tahkik etmişlerdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çıkan elçi bedevîler: "Senin gönderdiğin kimseler şöyle şöyle söylediler" diye anlatmışlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de: *"Evet"* diye te'yid etmiş ve davranışlarını ayıplamamıştır. Bu örneklerden hareket eden muhaddis sahâbeler bilâhare, kendilerine yeni bir rivâyet ulaşınca zahmetli seyahatler pahasına bile olsa rivâyet edeni bularak sormuşlardır.
Bunun güzel bir örneği Hz. Câbir'den rivâyet edilmiştir. Zira o kulağına gelen tek bir hadîsi kaynağından öğrenmek için bir aylık yolu göze almıştır. Hikâyesini aynen, kendisinden dinleyelim:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından birinin rivâyet ettiği bir hadîs bana ulaştı. Derhal bir deve satın aldım. Yol levâzımını üzerine bağlayıp hadîsi rivâyet edeni bulmak üzere yola çıktım. Tam bir ay yürüdükten sonra Şam'a geldim.[65] Rivâyeti yapan meğerse Abdullah İbnu Üneys el-Ensârî (radıyallahu anh) imiş. Evine gittim. Ve "kapıda Câbir seni bekliyor" diye haber saldım. Elçim geri gelip "Yâni, Câbir İbnu Abdillah mı?" diye sordu. "Evet" dedim.
Abdullah İbnu Üneys çıktı ve kucaklaştık. Kendisine:
- Bana bir hadîs ulaştı. Onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sen dinlemişsin, ben dinlemedim, mezâlimle ilgili bir hadîs (sen veya ben ölüveririz diye korktum) dedim. "
Bunun üzerine hadîsi şöylece rivâyet etti: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, buyurmuştu ki: *"Allah kullarını veya insanları* -râvilerden Hemmâm şüpheye düştü ve eliyle Şam'a işaret etti- *ayakkabısız, elbisesiz ve (dünyada rastlanan körlük, sağırlık, sakatlık gibi arazlardan sâlim ve) eksiksiz olarak haşredip toplar. Uzakta ve yakında bulunan herkesin işiteceği bir sesle nida eder: "Ben hükmeden kahhâr olan melikim. Cennet ehlinden hiç kimsenin -cehennemlik bile olsa- kendisinden taleb ettiği tek tokatlık bir zulmü kaldıkça cennete girmesi câiz değildir. Kezâ cehennem ehlinden hiç kimsenin, cennetlik birinin kendisinden talep ettiği -tek tokatlık bile olsa- bir zulmü kaldığı müddetçe cehenneme girmesi câiz değildir."*
Abdullah der ki: "Biz, bu nasıl olur, zâten Allah'u Zü'l-Celâl Hazretlerine ayakkabısız, elbisesiz ve sünnet edilmemiş vaziyette (anadan doğduğumuz gibi, hiçbir şeysiz) geleceğiz? diye sorduk da bize: "İyilikler ve kötülüklerle" diye cevap verdi."[66]
Hadîs öğrenme hususunda, gösterilen gayrete en iyi örneklerden biri İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'dır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında yaşı küçük olan İbnu Abbas (radıyallahu anhüma), kendisini müksirun (çok hadîs rivâyet edenler) arasına dâhil edecek miktara ulaşan rivâyetlerini, çoğunlukla, hadîs bilen Sahâbeleri tâkib etmek suretiyle öğrenmiştir. Kendisinden kaydedeceğimiz şu sözleri, bir hadîs kulağına gelince, bu şekliyle yetinmeyip, ilk râvisini bulmaya ehemmiyet verdiğini gösterir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashab'ından birinin rivâyet ettiği bir hadîs bana ulaşınca, dilediğim takdirde, kendisine bir adam göndererek yanıma çağırıp, onu dinleyebilirdim.[67] Fakat böyle yapmıyor ben onun ayağına gidiyor, çıkıp hadîsi anlatıncaya kadar kapısında bekliyordum."
Tereddüdü izale için yapılan seyahatle ilgili en güzel örneği, Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nden kaydederek tek bir hadîs için Kuzey Afrika'ya gittiğini belirttik. [68]

Hadîsin Zabt Ve Tesbitinde Hizmeti Geçen Bazı Sahabeler

1- Ebu Hüreyre:

Hadîs rivâyeti deyince ilk akla gelen Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh)'dir. Zira 5375 hadîsle en çok hadîs rivâyet eden Sahâbidir. Onun hayatı sâdece rivâyetlerinin çokluğu değil, hadîs öğrenmedeki aşkı, metodu, gayreti ve kabiliyeti, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve diğer sahâbelerle (radıyallahu anhüma ecmain) olan münasebetleri yönüyle de bizler için ibretlerle doludur. Ayrıca, başta müfrit şiîler, müsteşrikler ve bazı münâfık tabiatlılar olmak üzere bir kısım ölçüsüzler Ebu Hüreyre Hazretlerine dil uzattıkları için onun hayatı hakkında genişçe bilgi vermeye çalışacağız.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh) Yemen'in Devs Kabilesi'ndendir. Hicretin yedinci yılında, Hayber seferi sırasında hicretle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dâhil olmuştur. Bâzı kayıtlara göre, müslüman oluş târihi bir kaç yıl öncelere iner ve Tufeyl İbnu Amr ed-Devsî'nin dâvetiyle İslâm'a girmiştir. Medîne'ye gelince Mescid'in Suffe kısmına yerleşerek Ashâb-ı Suffe'ye dâhil olmuştur.
Asıl adı hususunda çokça ihtilaf edilmiştir. Nevevî'nin el-Esma ve'l-lügât'de kaydettiğine göre, otuz kadar farklı görüşten en doğrusu, onun adının, müslümanlıktan sonra, Abdurrahmân İbnu Sahr olduğudur. "Ebu Hüreyre" künyesi, bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilmiştir. Kedileri çok seven Abdurrahman, elbisesinin kolu içerisinde bir kedi taşımaktadır. Onu bu halde gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Arap örfünde câri olduğu şekilde "Kedicik babası" mânasına gelmek üzere Ebu Hüreyre diye künyelemiştir. "Hüreyre" Hirr kelimesinin ism-i tasgiridir. Hirr kedi demektir, hüreyre ism-i tasgir olunca kedicik mânasına gelir. Asıl ismi unutularak künye veya lakab veya nisbetiyle şöhret kazananlara her devirde, her yerde rastlanır. Nitekim Ebu Bekir es-Sıddîk Hazretleri de bunlardan biridir.
Ebu Hüreyre'nin asıl adının bilinmemesine Kureyşli olmaması da te'sir eder. Kureyş kabilelerinden birine mensûb olsaydı, her şeye rağmen göbek ismi hatırlanabilirdi. Devs, Mekke ve Medîne'den çok uzaklardadır, İslâm'a girdiği andan itibâren de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâbı onu hep Ebu Hüreyre diye çağırmışlardır.
Ebu Hüreyre'nin müslümanlara dahil oluşu Hayber Gazvesi'nin sona erdiği âna rastlar, yâni gazveye fiilen katılmamıştır. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ganimetten ona da bir pay ayrılmasını emretmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a dehâleti geç olmuştur ama tam olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayatta olduğu müddetçe bütün ihlasıyla O'nu takip etmiş, bir an için olsun ayrılmak istememiştir. O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hadîs almak, sünnet öğrenmek, İslâm'a hizmet etmek aşkıyla tâkip ediyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onun bu niyetini biliyor, niyetine muvafık muamelede bulunuyordu. Neticede, üç yıllık berâberliğe rağmen İslâm'da, değme eski sahâbenin ulaşamadığı yüce bir makama ulaşacaktır.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), kendi ifâdesiyle "Karın tokluğuna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet ediyordu" ama, karnını doyuracak kadar bir yiyecek bulamıyarak açlıktan bayılıp düşecek hale geldiği de oluyordu. Buhâri'de gelen bu durumla ilgili bir rivâyeti "Suffe Mektebi" üzerine sunacağımız bir açıklamada kaydedeceğiz. Belirtmek istediğimiz husus şu ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la berâber olma arzusunun gâyesi "karın doyurmak" değil, ilim ve hadîs almaktı. Nitekim İbnu Kesîr el-Bidaye ve'n-Nihâye'de Ebu Hüreyre'nin şu rivâyetini kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün kendisine sorar: *"Arkadaşlarının istediği şu ganimetlerden sen istemiyor musun?"* Ebu Hüreyre şöyle cevâp verdiğini belirtir: "Ben senden, Allah'ın sana öğrettiğinden bana da öğretmeni talebediyorum". Nitekim

hâfızası ile ilgili şikâyeti de onun ilim aşkını dile getirir: "Ey Allah'ın Resûlü, senden çok şey işitiyorum fakat unutuyorum" diye müracaatta bulundum. Bana: *"Rıdânı yay!"* dedi. Ben de yaydım. Dua buyurdu, sonra rıdamı toplayıp kucağıma kapadım. Bundan sonra işittiğim hiçbir şeyi unutmadım".
Şu rivâyet, ondaki ilim aşkını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yakinen bildiğini gösterir: Kendisinin anlattığına göre bir defasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Kıyamet günü senin şefaatine kimler nail olacaktır?" diye sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir: *"Ey Ebu Hüreyre, başkalarına nazaran, hadîse karşı daha fazla hırs taşıdığını bildiğim için, bu mevzuda buna ilk sual soracak kimsenin sen olacağını tahmin ediyordum. Kıyamet günü benim şefâatime nail olacak, kimse, hulûs-i kalb ile lâilâhe illallah diyen kimse olacaktır."*
Şu rivâyet de Ebu Hüreyre'nin ilim ve âhiret düşüncesine kendisini samimiyetle verdiğini gösterir: Bir gün Ebu Hüreyre'nin kızı babasına gelerek:
"Babacığım, kız arkadaşlarım beni ayıplıyorlar ve: "Baban seni niye altın takılarla tezyîn etmiyor?" diyorlar" der. O şu cevabı verir: "Kızım, onlara şunu söyle: "Babam cehennem eleminden korkuyor!"
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), Yemen gibi ilim ve hikmette üstünlüğü bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından te'yid edilmiş bulunan bir beldedendi. Müslüman olduğu zaman okuma yazma bilmekten başka edebî zevk sâhibi olduğu da kabul edilmekte, bâzı rivâyetlerin karînesine dayanılarak "Farsça" bildiği ve hattâ "Habeşçe" de öğrendiği ifâde edilmektedir. Tevrat'ı da çok iyi bildiği belirtilir. Kur'ân'la birlikte hadîsleri de yazmasında, onun sâhip olduğu bu kültürel seviyenin rolü bulunduğu söylenebilir.
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hafızasının gücünü her ne kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasının bereketi biliyor idiyse de, hadîsleri öğrenme hususunda zikre şayan gayret de gösteriyordu. Bir rivâyette, "gecesini üçe ayırdığını, bir bölümünde uyuyup dinlendiğini, bir bölümünde namaz kıldığını, bir bölümünde de hadîs müzâkere ettiğini" belirtir.
El-Müstedrek ve diğer bir kısım kaynakların kaydettiği üzere, hafızasının kuvveti ile ün salan Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi Emevî halifesi Mervan İbnu'l-Hakem bu yönden imtihan etmek ister. Bir gün huzuruna çağırarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinden sorar. Perde arkasına bir kâtip (Ebu'z-Zu'ayzu'a) oturtur. Katip Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin her söylediğini yazar. Katip der ki: "Mervân sordukça sordu, ben de yazdım. Hadîslerin sayısı oldukça çoktu. Bir sene kadar geçtikten sonra Mervân, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi tekrar çağırdı. Aynı hadîsleri sormaya başladı. Ben yine perde arkasında cevaplarını önceki yazdıklarımla karşılaştırarak tâkip ediyordum. Ebu Hüreyre ne bir kelime fazla ne de bir kelime eksik söylemişti." Bu hâdise, hadîslerin yazdırılıp, kontrol edilmesi gibi mühim hususları aydınlatması yönüyle ayrı bir önem taşır.
Ebu Hüreyre'nin hadîslerinin yazıldığını ifâde eden yegâne rivâyet bu değildir. Başka rivâyetler, onun hadîslerinin tamamının, Ömer İbnu Abdilaziz'in yanında bulunan müstakil bir mecmuada mevcut olduğunu gösterir. İbnu Sa'd'ın rivâyeti şöyle: "Ömer İbnu Abdilâziz, Kesîr İbnu Mürre'ye mektup yollayarak, kendisine Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından (radıyallahu anhüm) işittiği hadîsleri yazmasını talebetti. Mektupta "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin hadîslerini hâriç tut, yazma, zira onlar yanımızda mevcut" diyordu. Kesîr İbnu Mürre, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashabından (radıyallahu anhüm ecmaîn) pek çoğunu görmüş birisiydi. Gördükleri arasında yetmiş kadar da Bedir savaşına katılanlardan vardı."
Hemen hatırlatalım ki, daha sonraki devirlerde de Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin rivâyetleri müstakil bir ünite olma durumunu koruyacaktır. Nitekim Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr'inde alfabetik sıraya göre sahâbeleri tasnîf ederek hadîslerini kaydederken Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'yi hâriç tutar. Çünkü onun rivâyetlerini müstakil bir te'lîfde cemetmiştir.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh)'nin rivâyetlerini talebelerinden Beşîr İbnu Nehîk de müstakillen cemetmişir. Bir rivâyette şöyle der: "Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den her işittiğimi yazardım. Ayrılacağım zaman, yazdıklarımı kendisine okuyarak: "Bunlar benim sizden işittiklerimdir" (tasdik eder misiniz?) dedim. O da: "Evet, benim rivâyetlerimdir!" buyurdu."
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin Sahife-i Sahîha'sından bahsederken el-Hasan İbnu Ömer İbni Ümeyye ed-Damrî'den kaydettiğimiz rivâyet de burada bir kere daha hatırlatılmaya değer. Zira, Ebu Hüreyre'nin yaşlanarak hâfıza zindeliğini kaybettiği bir döneme rastladığı anlaşılan vak'aya göre, kendisinin rivâyet etmemiş bulunduğu söylenen bir hadîsten sorulunca, bunu hatırlayamamış, ancak el-Hasan ed-Damrî'yi evine götürüp "pekçok kitab'ın bulunduğu odasına oturtarak, söz konusu hadîsi bulunca: "Ben demedim mi, bir hadîsi rivâyet etmişsem, mutlaka yazdıklarım arasında vardır" demiştir. [69]

Ebu Hüreyre'ye İtirazlar:

Kaynaklarımız tâ bidayetten beri, daha sağlığında kendisine çeşitli itirazların yapıldığını haber vermektedir:
I- Çok rivâyette bulunması. Bunun kaynağını Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, herkesin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında rastgele rivâyette bulunmasını önlemek için, hilâfeti sırasında koyduğu rivâyet tahdidi teşkil edebilir. Ayrıca üzerinde duracağımız bu meselede Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) de nasîbini almış ve Hz. Ömer (radıyallahu anh)in muâhazesinden geçmiştir. İlgili bahiste görüldüğü üzere Hz. Ömer (radıyallahu ânh), Ebu Hüreyre Hazretleri'ne mülayim davranmıştır. Çok rivâyet etme suçlamalarına kendisi cevap vererek: "...Eğer Allah'ın Kitabı'nda şu iki âyet olmasaydı bir tek hadîs bile rivâyet etmezdim" demiş ve Bakara Sûresi'nin 159 ve 160. ayetlerini okuduktan sonra açıklamıştır:
"Mekkeli (muhâcir) kardeşlerimiz çarşı-pazar alış-verişle. Medineli Ensârî kardeşlerimiz ziraat ve bahçıvanlıkla meşgul olurken Ebu Hüreyre, karnının açlıktan kazınmasını düşünmeden Allah'ın Resülü (aleyhissalâtu vesselâm)'nden ayrılmadı ve yeni şeyler öğrendi."
Übey İbnu Ka'ab (radıyallahu anh) da Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin öğrenme hususundaki üstünlüğünü te'yîden şöyle der: "Ebu Hüreyre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok şey sorma hususunda cür'etli idi. Bizim soramadığımız şeyleri o sorardı."
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: *"Kim bir cenâzeye katılırsa bir kırat sevab kazanır"* sözünü nakledince bunu ilk defa işiten İbnu Ömer (radıyallahu anh): "Şu rivâyet ettiğin şeye bak ey Ebu Hüreyre" diye itiraz eder. Ebu Hüreyre de onu elinden tutup Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye çıkarır ve konu hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ne söylediğini sorar. Hz. Aişe Ebu Hüreyre'yi tasdik eder. Ebu Hüreyre "Beni, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinlemekten ne hurma fidanı dikmek ne de alış-veriş alıkoymadı" der. İbnu Ömer de: "Ey Ebu Hüreyre sen hakikaten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bizden daha iyi tanıyor, hadîslerini daha çok biliyorsun" diye hakkı teslim eder. Belki de bu hâdiseden sonra olacak, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e, Ebu Hüreyre'nin çok hadîs rivayet ettiğini şikâyet eden kimseye: "Ebu Hüreyre'nin rivâyet ettiklerinden şüphe etmekten Allah'a sığın. Rivâyette o cüretli davrandı, biz ise korktuk" der.
Benzer bir tenkide Talha İbnu Ubeydillah'ın verdiği cevap da burada kayda değer. Bir kimse gelerek Talha (radıyallahu anh)'ya: "Ey Ebu Muhammed! Allah'a yemin olsun bir türlü anlamıyoruz, nasıl olur da şu Yemenli (Ebu Hüreyre) mi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı daha iyi biliyor, yoksa sizler mi? O, Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sizlerin rivâyet etmediklerinizi rivâyet ediyor" der. Talha İbnu Ubeydillah şu cevabı verir: "Allah'a kasem olsun, şurası muhakkak ki, o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bizim işitmediklerimizi işitti, bizim öğrenmediklerimizi öğrendi. Bizler zengin kişilerdik, evlerimiz ve âilelerimiz vardı. (Biz onlarla meşguliyet sebebiyle) Resûlullah (âleyhissalâtu vesselâm)'a sâdece sabah ve akşamları uğrayabiliyorduk. Uğrayınca da çabuk ayrılıyorduk. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ise fâkir bir kimseydi ne malı, ne âilesi ne de evladı vardı. Onun eli Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın eli ile beraberdi, Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm) nereye gitse o da oraya giderdi. Onun, bizim öğrenmediğimiz çok şeyi öğrendiğinden, dinlemediğimiz çok şeyi de dinlediğinden asla şüphe etmiyoruz. Bizden hiç kimse, onu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemediği bir şeyi söylemekle de ithâm etmez."
Rivâyetler, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin de Ebu Hüreyre'yi çok rivâyeti sebebiyle: "Ey Ebu Hüreyre, bize kadar ulaşan ve tarafından rivâyet edilmiş olan şu hadîsler de ne oluyor? Yâni senin işittiklerin bizim işittiklerimizden, senin gördüklerin bizim gördüklerimizden ayrı mı?" diye itiraz ettiğini haber verir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) ona da şu cevâbı verir: "Ey anneciğim! Seninle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) arasına ayna ve sürmedanlık girdi. Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için süslenirken onlar seni meşgul ettiler. Beni ise Allah'a yemîn olsun, hiçbir şey meşgul etmemiştir."
Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir açıklamasına göre, kendisini çok rivâyet etmekle itham eden bir zâta hafızasının sağlamlığını şöyle isbat etmiştir: "Halk, Ebu Hüreyre çok rivâyet ediyor demişti. Rastladığım birisine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dün yatsı namazında ne okudu?" diye sordum. Adam: "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Ben: "Cemaatte yok muydun?" dedim. "Hayır, vardım!" deyince kendisine: Fakat, ben biliyorum, şu şu sûrelerini tilâvet buyurdu" dedim".
2- Bâzı rivâyetlerine itiraz: Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri bazı rivâyetleri sebebiyle de tenkîde mâruz kalmıştır. Mesela İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) Ebu Hüreyre'nin "Ölüyü yıkayan yıkansın, taşıyan abdest alsın" sözüne itiraz etmiştir. Aslında bu bir hadîs değil,

fetvadır. Bu görüşe katılan başka fakîhler de var, katılmayanlar da var. Keza Hz. Aişe, tek ayakkabı ile yürünmeyeceğine dair rivâyeti sebebiyle Ebu Hüreyre'ye itiraz etmiştir. Başka örnekler de var. Yorumcular diğer sahabelerle olan ihtilafların onun fıkhî anlayışından ileri geldiğini, son derece güçlü iyi bir hadîsçi olmasına rağmen hadîslerini değerlendirip hüküm çıkarmada hadîsçiliği kadar başarılı olamadığını belirtirler. Mesela şu vak'a bu duruma güzel bir örnek teşkîl eder:
Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) bir gün Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in yemek yedikten sonra abdest alıp namaz kıldığını görür ve bundan *"Ateşte pişmiş yemek yedikten sonra abdest tâzelemek gerektiği"* hükmüne varır. Ama, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yemeğe oturduğu vakit abdestli miydi, abdestsiz miydi araştırmayı düşünmemiştir. Müşâhedesini anlatıp bundan çıkardığı hükmü söyleyince, fıkıh yönü üstün olan Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anh) "Ateşte ısıtılan su ile (kış mevsiminde) abdest almanın caiz olup olmayacağını" sorar. Ebu Hüreyre hatasını anlar ve susar.
Unutmamalı ki, Ashab arasında ihtilaf sıkça görülen bir hususdur. İtirazlar sadece Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye karşı değildir. Sözgelimi irtidad edenlere karşı takip edilecek yol hususunda Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh) başta diğer bir kısım sahâbelere itiraz etti. Onlar: "Lailâhe illallah diyene kılıç çekilmez" derken, Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Namazla zekâtın arası ayrılmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verdikleri tek çebişi bile vermekten vazgeçseler, almak için savaşacağım" der. Keza Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Abdullah İbnu Ömer'in: "Ölü, yakınlarının ağlaması sebebiyle azaba duçar olur" sözüne itiraz etmiştir. Keza İbnu Abbas, kadının artığı ile abdest almanın mekruh olacağına dair Hakem İbnu Amir'in rivâyetine itiraz etmiştir. Öyle ise bunları Ashab'ın müçtehidlik sıfatları ve dinin içtihâd hakkında koyduğu umumi prensipler çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hakkındaki itirazlar da öyle. Bunu diğerlerinden ayırıp, büyütmek hiçbir surette normal olmaz. Esâsen itirazlar yakından incelenince bunların "rivâyet"e değil, "fetvâ"ya, "anlayış"a olduğu görülmektedir.
3- Tedlis iddiası: Şu'be İbnu'l-Haccac, Ebu Hüreyre'nin hem Ka'bu'l-Ahbâr'dan hem de Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'den hadîs rivâyet ettiğini, ancak: bu iki rivâyetin arasını tefrîk etmediğini söyleyerek Ka'b'ın israîlî rivayetini, sanki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitmiş gibi göstererek "tedlîs" yaptığını ileri sürmüştür.[70] Ancak Şu'be'nin bu iddiasını Bişr İbnu Sa'îd şöyle reddetmiştir:
"Allah'tan korkunuz ve hadîs-i şerifleri koruyunuz. Biz Ebu Hüreyre ile oturduğumuz zaman biz hem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den hem de Ka'bu'l-Ahbâr'dan hadîs rivâyet ederdi. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kalkıp gidince, cemaatte beraber oturduklarımızdan bazılarına bakardım da onların Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen hadîslerle, Ka'bu'l-Ahbâr'dan rivâyet edilen hadîsleri birbirine karıştırdıklarını görürdüm"
Bu açıklamaya göre tedlîs Ebu Hüreyre'den değil, onu dinleyenlerden ileri gelmiştir. İmam Şâfiî Hazretleri (radıyallahu anh)'nin şehâdeti meseleyi aydınlatmaya yeterlidir:
"Ebu Hüreyre, devrinde yaşayan hadîs râvilerinin hâfızası en sağlam olanı idi." Kasden tedlîs yapmaya ise onun diyanet ve takvası müsaade etmez.
Dindarlık ve Zühdü: Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ruhunda taşıdığı ilim aşkına denk bir zühd ve takva sâhibi idi. Namaz, zikir ve istiğfarı çok yapardı. Hanımı, oğlu ve kendisi geceyi üçe bölüp, sırayla uyanık kalırlardı. Hangisi nöbetini tamamlamışsa diğerini uyandırıp öyle yatardı. Daha önce de belirttik, gecesinin üçte birini ibâdete ayırır, birini de hadîs müzâkeresi ile geçirirdi. Rivâyetler, Ebu Hüreyre'nin kilerinde, odasında, evinde ve binasının çıkış kapısında birer namazgahı bulunduğunu, girerken çıkarken bunların her birinde ayrı ayrı namaz kıldığını belirtir. İkrime, onun her gece on iki bin kere "sübhânallah" dediğini haber verir. Meymûn İbnu Ebî Meysere de Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir akşam, bir de sabah olmak üzere iki defa seslice şöyle söylediğini anlatır: "Gece gitti gündüz geldi. Firavun âilesi ateşe arzedildi". Akşam olunca da: "Gündüz gitti gece geldi. Firavu'nun âilesi ateşe arzedildi". Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin sesini kim duysa Allah'a istiâzede bulunduğunu görürdü.
Şöyle derdi "Kimse, mazhar olduğu nimeti sebebiyle fâcire gıbta etmesin. Çünkü peşini hiç bırakmadan onu tâkip eden biri var: Cehennem".
Rivâyetlere göre, Ebu Hüreyre secde esnasında zina yapmaktan, hırsızlıktan, küfre düşmekten, büyük günah işlemekten Allah'a sığınırdı. Kendisine "Bunları işlemekten mi korkuyorsun?" diye soruldu: "İblis hayatta olduğu, kalpleri dilediği şekilde çevirici bulunduğu müddetçe, beni bu işlerden kim garantiler?" cevabını verir.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin ve bir rivâyete göre Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'nin de cenâze namazını Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kıldırmıştır.
Ölüm yaklaştığı zaman ağlar. Kendisine "Niye ağladın?" diye sorulunca: "Şu dünyamıza ağlamıyorum, seferden sonrası için, azığımın azlığı için ağlıyorum. Ben cennetle cehennem arasında gittim geldim. Hangisinde beni durduracaklarını bilemiyorum" cevabını verir.
Ebu Hüreyre Hazretleri (radıyallahu anh) paraya da değer vermezdi. Rivâyete göre bir gün Mervân kendisine yüz dinar yollar. Ertesi gün tekrar adam göndererek: "Yanlışlık oldu, o parayı sana göndermemiştim, başkasına vermeyi düşünmüştüm" diye geri ister. Bu parayı alır almaz bağışlamış bulunan Ebu Hüreyre: "Ben onu zaten elden çıkarmıştım, o benim ihsanım olmaktan çıktı ise verdiğim şahıstan sen al" cevâbını verir. Mervân, kendisini denemek için böyle yaptığını açıklar.
Ebu Hüreyre sünnetin neşri hususunda doymak bilmeyen bir aşk ve gayretle geçen bir hayattan sonra yetmiş sekiz yaşında olduğu halde hicrî 58 yılında vefat etmiştir. Hayatı boyunca, halktan olsun ulemâdan olsun gereken saygı ve alakaya mazhar olmuştur. İbnu Hacer 8000 den fazla sahâbenin kendisinden hadîs dinlediğini belirtir. 5375 rivâyetinden 325 tanesini Buhârî ve Müslim el-Câmi'û's-Sahîh'lerine ittifakla almışlardır. Ayrıca Buhârî 93, Müslim de 189 hadîsinde infirad eder. Büyük otoritelerin itizar ve alâkasından sonra Mutezilî, Şî'î, Hâricî, câhil, İslâm düşmanı, gâfil çevrelerden O yüce zâta vâki sataşmalar, dil uzatmalar hiçbir değer ifade etmez. Allah şefâatine mazhar kılsın. (Radıyallahu anh). [71]

2- Abdullah İbnu Ömer:

Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb el-Kureşî el-Adevî, Annesi Zeyneb Bintu Maz'ûn'dur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a peygamberliğin gelişinin üçüncü yılında doğmuştur. On yaşında iken hicret etmiştir. 84 yılında da vefat etmiştir. Vefatında 87 yaşındaydı. Bu hesâba göre hicret sırasında 13 yaşında olması gerekir. Bedir Savaşı sırasında 13 yaşında olduğu da bilinmektedir. Müksirundandır. 2630 hadîs rivâyet etmiştir.
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) babasıyla beraber müslüman oldu, hicret etti. Bedir Savaşı'na katılmak istedi. Küçük olduğu için alınmadı. Uhud için de öyle oldu. Hendek'e katıldı, çünkü Hendek Harbi sırasında 15 yaşına basmıştı.
Abdullah iri, esmerce bir zattı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok hadîs rivâyet edenlerdendir (müksirun). Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ebu Zerr, Hz. Muâz, Hz. Aişe, vs. pek çok Ashab (radıyallahu anhüm ecmain)'dan hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Câbir, İbnu Abbâs, oğulları Sâlim, Abdullah, Hamza, Bilâl, Zeyd, Abdullah ve kardeşinin oğlu Hafs İbnu Âmur; Kibâru't-Tabiîn'den Sâd İbnu Müseyyeb, Eslem Mevla Ömer, Alkame İbnu Vakkâs, Ebu Abdirrahman en-Nehdî, Mesrûk vs. hadîs rivâyet etmişlerdir. Ashâbın âlimlerindendir. Bilhassa hacla ilgili menâsiki en iyi onun bildiği kabul edilir.
Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) sünnete bağlılığıyla meşhurdur. Öylesine ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her indiği yere inmiş, her namaz kıldığı yerde namaz kılmış, dibinde istirahat ettiği ağacın altında istirahat etmiştir. Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm) yanında her anılışta İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in ağladığı belirtilir.
Mescid-i Nebevi'nin "Suffe" kısmında yatıp kalkanlardandı. Kendisi şunu anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağ iken, kim ne rüya görse anlatırdı. Ben de rüya görsem diye temennîde bulunurdum. Ben genç, bekar bir delikanlı idim, Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkardım. Birgün rüyamda iki melek geldi beni götürdüler... Ben bu rüyayı kardeşim Hafsa'ya anlattım, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatmış" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa"* buyurmuş. Sünnete bağlılığın zirvesinde olan Abdullah bu tavsiyeden sonra geceleri pek az uyur olmuştur. İbnu Mes'ud: "Kureyş gençlerinin dünyada nefsine en çok hâkim olanı Abdullah İbnu Ömer'dir" demiştir. Abdullah'ın dünyaya meyletmediği, Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra da, önceki hâletini ölünceye kadar hiç değiştirmeyen Ashâbtan yegane kişi olduğu belirtilir. Ebu Seleme: "Ömer İbnu'l-Hattâb öyle bir devirde yaşadı ki, kendisinin benzerleri vardı. Oğlu Abdullah öyle bir zamanda yaşadı ki, onun benzeri yoktur" demiştir. Abdullah (radıyallahu anh)'ın eşsiz hâli, "Vefat ettiği zaman, hayatta kalanların en hayırlısı idi". "Verâ yönüyle ondan ileri olanı yoktu" gibi sözlerle ifâde edilmiştir. Câbir İbnu Abdillah: "İçimizden herbirine dünya meyletti, biz de dünyaya meylettik, Ömer'le oğlu Abdullah hâriç" demiştir.
Nafi'nin şu rivâyeti bunu te'yîd ettiği gibi cömertliğine de bir örnek teşkil eder: "İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir defasında otuz bin dirhem dağıtır, sonra bir ay müddetince tek parça et yiyemezdi. "Nâfi'ye "Yoksa İbnu Ömer et yemez miydi" diye sorulur. "Hayır" der, "Yerdi, eğer oruçlu ise veya sefere çıkmışsa. Bu durumlarda daha çok yerdi."

İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e sünnete bağlılık başkalarında görülmeyen bir üstünlük kazandırmıştı.
Şa'bî, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in hadîste çok üstün olduğu halde, fıkıhta bu derece başarılı olamadığını belirtir. Bu belki de onun dinî meselelerde çok ihtiyatlı olmasından ileri geliyordu. Çünkü fetva vermekte, dindarlığı sebebiyle, şedîd bir ihtiyat ve çekinmeye sahîpti, hususan kendisiyle ilgili ise. Bu yüzden, Şam ehlinin çokça muhabbet ve arzularına rağmen hilâfet meselesinde nizâya girmedi. Hz. Osmân'ın ölümünden sonra, bir grup insanla yanına gelen Mervân İbnu'l-Hakem: "Şam ehli seni istiyor" diyerek halifelik bi'atı yapmak ister. Abdullah (radıyallahu anh): "Iraklılarla ne yapacağım?" diye sorar. Mervân "Onlarla harb edersin!" deyince:
"- Allah'a yemin olsun! Bütün insanlar bana itaat edip, sâdece Fedek halkı hâriç kalsa, onlarla mücadeleye girip tek kişiyi öldürecek olsam yine de bu işe girmem" der.
Hiç bir surette fitnelere katılmadı. Hz. Ali'nin yaptığı savaşlara da katılmadı. Ancak sonradan asilere karşı Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanında yer almadığına pişman olmuş ve hatta öleceği sırada: "İçimde dünya ile ilgili tek pişmanlığım var, o da âsi gruba karşı mücâdele etmemiş olmam" demiştir.
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in ilk katıldığı gazve Hendek'tir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında seriyyelerden geri kalmamış vefatından sonra da hacc'a düşkün olmuştur. Câfer İbnu Ebi Talib'le Mûta Gazvesine iştirak etmiştir. Yermuk Savaşı, Mekke Fethi, Mısır ve İfrikiyye'nin fethi, Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvân İbnu Ömer'in katıldığı seferlerden hatıra gelenleridir.
İbnu Ömer (radıyallahu anh) çok cömertti, bol bol sadaka verirdi. Bir mecliste otuz bin dirhem bağışladığı olmuştur. Mal ve mülkü içerisinden hoşuna gidenleri öncelikle bağışlardı. Kölelerinden, onun bu huyunu öğrenenler kendilerini Abdullah (radıyallahu anh)'a beğendirerek azâd edilmelerini sağlamak için, namaza niyaza başlarlar, camiye cemaate daha çok devam etmeye gayret ederler, gözüne girerlerdi. O da böylelerini hemen âzad ederdi. Kendisine: "Ey Ebu Abdirrahman, onlar seni aldatıyorlar, içlerinden gelerek yapmıyorlar" diyenlere şu cevabı verirdi:
"- Biz Allah yolunda aldatmak isteyenlere hemen aldanmaya hazırız!" Bir defasında Medine civarında rastladığı bir çobanın dürüstlüğü çok hoşuna gider. Dönüşte sürüyü çobanıyla birlikte satın aldıktan sonra çobanı azad eder ve epeyce de koyun bağışlar. Bir seferinde de çok sevdiği Remse adlı câriyesini azad eder ve gerekçe olarak "Cenâb-ı Hakk'ın: *"Sevdiğiniz şeylerden bağışlamadıkça iyilikte kemâle (birr'e) erişemezsiniz."* (Al-i İmrân: 3/92) dediğini işittim" der. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in bütün bu zâhidâne davranışlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine yaptığı şu tavsiyesinin bir tatbikini görmemek mümkün değil: *"Ey İbnu Ömer! Dünyada, tıpkı bir garîb yabancı bir yolcu gibi ol. Kendini kabir ehli arasında addet. Ey İbnu Ömer! Bilki kabirde de dinar ve de dirhem var. Oradaki sermaye, dünyada işlenmiş olan hayırlar ve şerlerdir. Cezaya ceza, kısasa kısastır. Dünyada çocuğundan yüz çevirme ki, Allah da ahirette senden yüz çevirmesin, şâhidlerin huzurunda rezîl etmesin..."*
Hz. Abdullah İbnu Ömer 73 yaşında, İbnu Zübeyr'in katlinden üç ay kadar sonra vefat ediyor. Ölümüne de Haccâc sebep oluyor. Şöyleki: Haccâc bir gün halka hitabetmiş, sözü uzatarak namaz vaktini daraltmıştı. İbnu Ömer (radıyallahu anh): "Güneş seni beklemiyor!" diye müdâhele eder. Bu müdâheleden doğan tatsızlıktan intikam almaya karar veren Haccâc, bir adama emrederek, zehirli bir okun ucunu kalabalıktan hasıl olan bir sıkışıklık esnasında ayağının sırtına batırır.
Oktan geçen zehir sebebiyle hastalanan Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir müddet yatar ve ölür. Allah ondan ve emsâlinden ve onu kendine örnek edinenlerden râzı olsun. [72]

3- Enes İbni Malik:

Enes İbnu Mâlik İbni'n-Nadr İbnu Damdâm. Medinelidir ve Hazrec Kabîlesi'ndendir.
Çok hadîs rivâyet edenlerden (müksirun) biridir. 2286 hadîs rivâyet etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicretle Medine'ye geldiği zaman on yaşlarında bir çocuk olan Enes (radıyallahu anh)'i annesi Ümmü Süleym, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip: "Bu sana hizmet etsin" diye teslim eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kabul buyurup onu Ebu Hamza diye künyelemiştir. Hamza, Enes'in topladığı ekşi bir sebzenin adıdır.
Enes hazretleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar on yıl boyu hizmet edecektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zü'l-üzüneyn (iki kulaklı) diyerek de ona zaman zaman takılıp, şaka yapacak, zaman zaman tepesindeki perçeminden tutacaktır.
Bazı rivâyetler Enes (radıyallahu anh)'in Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'e hizmet maksadıyla Bedir Gazvesi'ne katıldığını belirtir. Ancak, yaşça küçük olduğu için, Bedir ashâbı arasında zikri geçmez. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Enes için mal ve evladca bolluğa ve ömrü uzunluğa ermesi için hayır duada bulunmuştur. Bu duanın bereketiyle olacak bol mala kavuşmuştur. Hatta bahçesindeki ağaçlardan yılda iki sefer meyve aldığı belirtilir. Keza bahçedeki reyhanların "misk" kokusu verirdi. Yine aynı duanın bereketiyle, ikisi kız yetmiş sekizi erkek seksen kadar çocuğu dünyaya geldiği, çocuklarının torunlarıyla sulbünden gelenler 125'e ulaştığı belirtilir. Cenâb-ı Hakk ömrünü de uzun kılmış bir rivâyete göre yüz üç, hatta yüz yedi yaşında vefat etmiştir. Kendisi: "O kadar çok yaşadım ki, hayattan bıktım" der.
Ölüm tarihi ihtilaflıdır: Hicri, 90, 91, 93.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra, Enes (radıyallahu anh) hazretleri Medine'de ikamet etmiştir. Sonra fetihlere katılmış ve Basra'ya yerleşmiş, orada vefat etmiştir. Ali İbnu'l-Medini, Basra'da en son ölen sahâbe'nin Hz. Enes (radıyallahu anh) olduğunu söyler.
Bazı rivâyetler Enes'in, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le sekiz kere gazveye katıldığını belirtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçından bir teli dilinin altında taşıdığını ve öldüğü zaman o tel dilinin altında olduğu halde defnedildiğini yine rivâyetler belirtir. Bir başka rivâyette ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kalma bir çubuğu berâberinde taşıdığı, ölünce kefeni ile koltuğu arasına konup defnedildiği kaydedilir.
Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh): "Namazı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazına en çok benzeyen kimse Ümmü Süleym'in oğludur" diyerek Enes'i kastedmiştir. Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh), Enes'i Bahreyn'e göndermek ister. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in fikrini alır. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Gönder, o, akıllı ve okuma-yazma bilen biridir" der. Ahmed İbnu Hanbel'in bir kaydına göre, Enes'i annesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hizmetine verirken: "Bu okuma-yazma bilen bir çocuktur" demiştir.
Enes İbnu Mâlik iyi ok atar, hedefe isabet ettirirdi. Ömrünün sonuna kadar atıcılığı bırakmadı. Çocuklarına da gözünün önünde atış yarışı yaptırırdı. Hatta onlarla yarış yapıp, isabetli atışta onları geçtiği belirtilir.
Yüzüğünün kaşında oturmuş bir arslan nakşedildiği, dişlerini altınla takviye ettiği, ibrişim giydiği, ibrişimden sarığı olduğu mervîdir.
Haccâc-ı Zâlim tarafından hakaret olsun diye boynuna mühür vurulanlardandı. İbnu'l-Esîr'in Usdü'l-Gâbe'de kaydettiğine göre hicrî 74 yılında, Sehl İbnu Sa'd, Enes İbnu Mâlik, Câbir İbnu Abdillah gibi ashâbtan bâzılarını "Emiru'l-Mü'minin Osman (radıyallahu anh)'a niye yardım etmediniz?" gibi bir bahane uydurarak sîgaya çekmiş, "yardım ettik" diyene de "yalan söylüyorsun" diyerek, onları tahkîr ve tezlil etmek, halkın onlardan hadîs dinlemesini önlemek maksadıyla boyunlarına mühür vurdurmuştur. Mührü, Hz. Câbir'in boynuna değil eline vurduğu ayrıca belirtilir. [73]

4- Hz. Aişe:

Sünnete hizmeti büyük olanlardan biri Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yegane bâkire zevceleri ve Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh)'ın kızıdır. Annesi Ümmü Rumân'dır. 2210 adet hadîs rivâyetiyle müksirûn arasında yer alır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla, Hz. Hatice'nin vefatından üç yıl sonra evlenmiştir. Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nın vefatı hicretten üç yıl önce olmuştur, dört veya beş yıl önce öldüğü de söylenmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le nikahlandığı zaman Hz. Aişe altı veya yedi yaşında idi. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hicretten sonra Medine'de gerdek yapmıştır ve bu sırada Hz.Aişe dokuz yaşındadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe'ye Kızkardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah İbnu Zübeyr'in ismiyle Ümmü Abdillah diye künye vermiştir.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Peygamberimizin (aleyhissalâtu vesselâm) yanında müstesna bir yeri vardı. Onu diğer zevcelerinden daha çok severdi. "Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü "serîd"in diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir" derdi.[74] Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Ashab'tan biri hediye göndermek istese Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Aişe'yle beraber olduğu günü kollardı. Çünkü onunla birlikte olduğu zaman gelen hediyeleri kabul ederdi. Bu durum diğer hanımların şikâyetine sebep oldu. Hepsinin gününde gelen hediyeleri kabul etmesini taleb ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öbürleri adına teklifi getiren Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya cevap vermez. Üç defa ısrar edince:"- Ey Ümmü Seleme! Aişe hakkında beni üzmeyin. Zira, Allah'a yeminle söylüyorum, hiçbir zaman ondan başkasının yorganı

altında iken bana vahiy gelmemiştir." cevabını verir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın risâlet şahsiyeti nokta-i nazarından Hz. Aişe'nin üstünlüğünü te'yid eden şu vak'a da kayda değer: Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Aişe! İşte Cebrâil! Sana selam söylüyor" buyurur. Hz. Aişe de: "Ve aleyhi's-selam ve rahmetullahi" der.Hz. Aişe'nin faziletini tesbit ve te'yid eden bir diğer rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onunla evlenmesi söz konusu olduğu sıralarda, Cebrail (aleyhisselam) rü'yada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yeşil renkli bir ipek kumaş içerisinde Hz. Aişe'nin suretini göstererek: "İşte senin dünyada ve âhirette zevcen" buyurur. Rivâyetler, Hz. Aişe'nin rüyada, bu şekilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iki defa gösterildiğini belirtir.Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Zâtu's-selâsil Gazvesi'ne komutan yapmıştı. (Yanında en sevgili kimse olduğum için beni komutan yaptığını düşünerek) huzuruna çıkarak:
"Ey Allah'ın Resûlü, size, insanların en sevgili olanı kimdir?" dedim.
- *"Aişe!"* diye cevap verdi.
- "Sonra kim?" dedim. Bu sefer de:
- *"Babası!"* diye cevap verdi".
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerine karşı tefâhur için, kendisinin on noktadan üstün olduğunu söyleyecektir:
"Ben on vasıfla üstün kılındım: Cebrâil suretimi getirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bâkire olarak sâdece benimle evlendi, annesi ve babası da muhâcir olan zevcesi sâdece benim. Allah, benim suçsuzluğum üzerine semâdan âyet indirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle berâber iken vahye mazhar olurdu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ben aynı kabtan guslederdik, ben onun önünde uzanmış yatarken namaz kılardı, (hastalığında ben tedâvi ettim) benim göğsüme dayalı olarak benim odamda ve benim gecemde son nefesini verdi, benim odamda defnedildi."
Rivâyetler Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Cebrâil (aleyhisselam)'i odasında, Dıhye suretinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le alçak sesle konuşurken gördüğünü belirtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu rü'yetin vukuuna -tahkikle- kâni olunca: *"Şurası muhakkak ki, büyük bir hayır gördün"* buyurmuştur.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya tanınan bu imtiyazlı durum, gerçekten boşa değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği risalet'e, yani İslâm'a hizmeti büyük olmuştur. Herşeyden önce, müstesnâ bir kabileyete sâhiptir. Zekîdir. Çok hadîs bilmenin yanında, hadîslerden hüküm çıkarmada mâhirdir, yâni fıkıh yönü de vardır. Şa'bî gibi bazıları Abdullah İbnu Ömer için bile: "İyi bir hadîsçi olmakla birlikte, iyi bir fakîh değildir" dedikleri halde, sahâbenin büyüklerinin Hz. Aişe'den ferâiz sorduğunu, Ata'nın: "Aişe insanların en fakihlerinden, rey yönüyle en isabetlilerindendir." dediği belirtilir. Ebu Musâ: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı olan bizler herhangi bir hadîs'i anlamak veya herhangi bir meseleyle ilgili hadîs hatırlamakda zorluk çeksek Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya sorardık da onda mutlaka bir ilim (hadîsse yorumunu, hâdiseyse hükme bağlıyacak uygun bir hadîsi) bulurduk" der. Mesruk, Hz. Aişe'den bir hadîs rivâyet etse, hadîsin kıymetini tebârüz ettirmek için: "Bana Sıddık'ın kızı Sıddîka, kusurlardan tebrie edilmiş kusursuz zât (el-Berî'etu'l-Müberre'e) rivâyet etti" derdi. Zührî de:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerinin ve hattâ bütün kadınların ilmi toplansa, Aişe'ninki hepsini geçer" demiştir.
Aslında Hz. Aişe'nin üstünlüğü hadîs ve fıkıh bilgisine münhasır değildir. Devrinde muteber olan pek çok "kültür" dalında mümtaz olduğu belirtilir. Bu cümleden olmak üzere Urve: "Ben, der, fıkıhta olsun, tıpta olsun, şiirde olsun, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan daha bilgin birisini görmedim." Urve devamla: "Aişe'nin, ifk kıssasından başka hiçbir fazileti olmasa bile, tek başına bu rıza, fâzîlet olarak ona yeter, zira kıyamete kadar okunacak olan Kur'ân'ın bir bahsi onun hakkında nâzil olmuştur" der".[75]
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çok rivâyette bulunurdu. Kendisinden, başta Hz. Ömer pekçok sahâbe ve Tâbiîn hadîs rivâyet etmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın ondan naklettiği hadîslerden bir tanesi şudur:
"Ata binin, ok atın, ayakkabı giyin. Yabancıların ahlâkından, içki içilen bir sofraya oturmaktan sakının. Bir erkek veya kadın mü'min için peştemalsiz -hastalık hâli hâriç- hamama girmesi helâl değildir". Zira, Aişe (radıyallahu anhâ) bana bildirdi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) -benim yatağımda oturmuş halde iken- buyurdu ki: *"Hangi mü'mine kadın, örtüsünü kendi evinden başka bir evde bırakırsa, kendisi ile Aziz ve Celîl olan Rabbi arasındaki edeb perdesini yırtmış olur".*
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) dindar ve son derece cömerttir. Yıl orucu (savmu'd-dahr) tuttuğu rivâyetlerde gelmiştir. Sehâvetiyle ilgili olarak Ümmü Zerre (radıyallahu anhâ) şunu anlatır: "İbnu Zübeyr Hz. Aişe'ye yüzbin (dirhem)lik bir meblağı iki torba içinde gönderdi. Hz. Aişe bir tabak istedi. O gün oruçlu idi. Bu paraları tabak tabak halka dağıttı. Akşam olunca: "Kızım iftarlığımı getir" dedi. Ümmü Zerre
"- Ey mü'minlerin annesi, o dağıttığın paradan bir dirhemiyle de kendine et aldırıp şimdi onunla iftarını yapsan olmaz mıydı?" dedi. Hz. Aişe:
"- Böyle sert olma! O zaman hatırlatsan öyle yapardım" cevabını verdi." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) yaptığı ibâdetleri yetersiz bulur, Allah'ın huzuruna öyle çıkmaktan korkardı. Bu sebeple ölüm yaklaştığı zaman, (Ebu Câfer'e göre tevbe olarak): "Keşke yaratılmasaydım, keşke bir ağaç, (şu ağacın yaprağı) olsaydım, tesbîh (ve ibâdetimi) yapar üzerimdeki (kulluk) borcumu eda ederdim" der. Keza Hz. Meryem'in sözünden[76] iktibas sûretinde "Keşke ölünce unutulup gitsem" dediği de rivâyet edilir. Bu bapta Amr İbnu Seleme'nin rivâyeti daha dokunaklıdır. Buna göre Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Allah'a kasem olsun! Bir ağaç olmayı ne kadar isterdim. Allah'a kasem olsun toprak olmayı ne kadar isterdim. Allah'a kasem olsun Allah'ın beni hiç yaratmamış olmasını ne kadar isterdim" derdi.
Yine ölümüne yakın, İbnu Abbas huzuruna girip, yukarıda kendisinden kaydettiğimiz, efdaliyetini ifâde eden vasıflarla kendisine iltifat eder. Ancak Hz. Aişe bundan memnun kalmaz. İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan sonra yanına giren İbnu'z-Zübeyr'e: "Abdullah İbnu Abbâs beni övdü, bugün artık kimsenin beni övmesini işitmek istemiyorum, unutulup gitmeyi ne kadar isterdim" der. Yine rivâyet edilir ki, Hz. Aişe ölümü sırasında şu vasiyette bulunmuştur: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra hâdiseler çıkardım, (Bu sebeple onun yanına defnedilmeye layık değilim), beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevcelerinin yanına defnedin." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin: *"Evlerinizde oturun"* (Ahzâb: 33/33) meâlindeki âyeti okuyunca başörtüsü ıslanıncaya kadar ağladığını görenler olmuştur.
Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) hicretin 57 veya 58. yılında bir ramazan günü vefat etmiştir. Vitir namazından sonra Bakî Mezarlığı'na defnedilir. Namazını da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) kıldırır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu sesselâm)'ın vefatında 18 yaşında olan Hz. Aişe, vefat ettiği zaman 66 yaşındaydı (Radıyallahu anhâ). [77]

5- İbnu Abbâs:

Abdullah İbnu Abbâs İbni Abdilmuttalib İbni Hâşim el-Kureşî el-Hâşimi: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Abbâs'ın oğludur. Büyük oğlu Abbâs'la künyelenir ve Ebu'l-Abbâs denir. Annesi Ümmü'l-Fadl-Lübâbetu'l-Kübra'dır. Lübâbe'nin babası da Hâlid İbnu Velîd'in dayısı olan el-Hâris İbnu Hazn'dır.
İbnu Abbas (radıyallahu anh) çok hadîs rivâyet eden sahâbelerdendir (müksirûn). 1660 hadîs rivâyet etmiştir. Her hususta ve bilhassa tefsîrde ilmi çok geniş idi. Bu sebeple kendisine el-Bahr (Deniz) denmiştir. Habru'l-ümme (Ümmetin bilgini) onun bir diğer lakabıdır. Habru'l-Arab da denmiştir. Tercümânu'l-Kur'an en yaygın lakabıdır.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Mekke döneminde hicretten üçyıl önce, Benû Hâşîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kureyş tarafından boykot ve muhâsara edildikleri esnada doğmuştu. Hz. Peygamber'e getirildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu kucağına oturtup mübârek tükrükleriyle tahnîk edip damağını ovdu. Böylece midesine giren ilk şey, bu nevebi tükrük oldu. İbnu Abbas (radıyallahu anh) iki defa Cebrâil (aleyhisselam)'a görme, mükerrer fırsatlarda da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dualarına mazhar olma şerefine ermiştir. Şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni kucaklayıp bağrına bastı ve: *"Allah'ım buna hikmeti öğret"* dedi" Resûlallah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onun başını okşayıp, ağzına tükürdüğü *"Allahım bunu dinde fakîh kıl, Kitab'ın te'vîlini (Tefsir) öğret"* diye dua ettiği muhtelif rivâyetlerde gelmiştir.
Bu duaların bereketine onda hâsıl olan ilim aşkını kendi rivâyetinden takip edelim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, Ensar'dan bir zâta: "Gel seninle berâber Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbını dolaşıp hadîs soralım, şimdi onlar sayıca çoklar" dedim. Bana: "Sana hayret doğrusu! Görüyorsun, bütün halk sana muhtaç" dedi ve teklifimi kabul etmedi. Ben tek başıma Ashâb'a hadîs sormaya başladım. Bir kimsenin hadîs bildiğine dair bir haber bana ulaşsa, hemen onun kapısına gider, ridâmla kapıya dayanır beklerdim. Bu esnada esen rüzgâr yüzüme toprak savururdu. Adam bir ara çıkıp beni görünce: "Ey Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcasının oğlu! Niye buraya kadar gelip zahmet çektin! Birisini bana göndermen kâfiydi, ben sana gelirdim" derdi. Ben kendisine: "Hayır, senin ayağına gelip hadîs sormak bana düşer, uygun olanı benim gelmemdir" diye cevap verirdim". İbnu Abbâs (radıyallahu anh) sözlerini şöyle tamamlıyor:

"- (Beraber hadîs takib etmeyi teklif ettiğim Ensârî zât (uzun müddet) yaşadı. Hadîs sormak üzere halkın etrafımda toplandığını görünce: "Bu genç benden akıllı çıktı" dedi".
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında onüç yaşında olan İbnu Abbas (radıyallahu anh), rivâyet ettiği hadîsleri, yukarıki rivâyetin açık şekilde gösterdiği üzere, Ashâbı teker teker dolaşıp onlardan sorarak öğrenmiştir. Rivâyet ettiği 1660 hadîsten pek azı doğrudan görüp, işittiği şeye dayanır. Âlimler bunun rakamını vermeye çalışırlar. İttifak edilen miktar dörttür. Kırk kadarı da ihtilaflıdır, gerisi mürsel'dir.[78]
Rivâyetler, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın âyetlerin esbab-ı nüzûlünü öğrenmek için, vak'a şahitlerini, nüzûle sebep olan şahısları, arayıp bularak, kendilerinden sorma yollarını araştırdığını gösterir. Şu rivâyet bu hususu te'yîd eder: Ubeydullah İbnu Ali İbni Ebî Râfi anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anh) Ebu Râfi'ye gelip: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) falanca gün ne yaptı? diye sorardı": Ebu Râfi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısıdır.
İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın berâberinde söylediklerini yazan bir kâtip vardı. İbnu Abbâs'ın haşmette, ilimde, elbise, cemâl ve kemâlde, Araplar arasında bir benzerinin olmadığı ifâde edilir. Kendisi şöyle buyurmuştur: "Biz Ehl-i Beytiz, nübüvvet ağacıyız, meleklerle haşir neşir olduk, Risalet beytinin ehliyiz, Rahmet beytinin ehliyiz ve ilmin mâdeniyiz." Bedeni tasvirini yapanlar: İri, boylu, yakışıklı, sarıya çalan beyaz renkte, güzel yüzlü olduğunu, saçlarının gür ve kınayla boyadığını, fasîh olduğunu belirtirler.
İbnu Abbas (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası bereketine gerçekten mümtaz bir ilme ve nâfiz bir anlayışa, derin bir fıkha mazhar olmuş idi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu, bir çoğunun itirazına bile sebep olacak kadar genç yaşta istişâre meclisine almıştı. Müşkil bir mesele ile karşılaşınca genç Abdullah'ı çağırır: "Bize zor bir dâva getirildi, bu ve benzerleri ancak senin işindir, (hallet)!" derdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun verdiği hükmü olduğu gibi benimserdi. Bu durumu anlatan râvi der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu çeşit çetrefilli meselelerde İbnu Abbas (radıyallahu anh)'dan başkasına başvurmazdı. O Ömer de, Ömer'di. (Yani Allah ve müslümanlar için içtihadda selahiyetli ve mâhir biri olduğu halde İbnu Abbas'a müracaat eder, kadrini, liyakatini takdir ederdi)". Hz. Ömer (radıyallahu anh) onun için: "O, olgunların gencidir, çok soran bir dile, çok öğrenen bir kalbe sahiptir" derdi.
Ubeydullah İbnu Abdillah, İbnu Abbas'ın ilim, fıkıh, hilm, neseb ve te'vîl'de bütün insanları geçtiğini belirtir ve şöyle derdi: "Ben, Hz. Peygamber'in hadîslerini bilmede, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın fetvalarını tanımada ondan daha ileri, rey'de daha nâfiz, şiirde, Arapça'da, Kur'ân tefsîrinde, hesapta, farzlarda daha bilgin, çözümüne muhtaç olunan meselelerde re'yi daha keskin birisini bilmiyorum". Bu zat, sözünü, te'kidli bir üslubla şöyle noktalar:- İbnu Abbas, haftanın bir gününde ilim halkasına oturur o gün sadece fıkıhtan bahsederdi, bir başka gün sâdece te'vîl (Kur'ân tefsiri) üzerinde dururdu, bir başka günün mevzuu megâzî (Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın savaşları), başka gün şiir, bir başka gün eyyâmu'l-arab (arab tarihi) olurdu. Onun halkasına oturan her âlim ona karşı saygıyla ürperir, her soru sâhibi mutlaka sorduğunun cevabını alırdı". İbnu Abdilber'in kaydettiği rivâyet "her sınıf insanın" onda, aradığı ilmi bulduğunu belirtir.
Tâvus'a: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onca büyük sahâbelerini bırakıp bu çocuğun peşine mi düştün?" dediler. Şu cevâbı verdi: "Ben Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın Ashâbından yetmiş (bir rivâyette beş yüz) tanesini gördüm. Ancak, bir meselede ihtilaf ettiler mi, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın kavlini benimsiyorlardı". Bir başka rivâyette "...İbnu Abbâs'a muhâlefet etseler "O mesele senin dediğin gibidir" "Sen haklıymışsın" demeden dâğılmazlardı" der.
İbnu Abbâs'ın ilim meclisleri hakkında Atâ da şu bilgiyi verir: "Ben İbn-i Abbâs (radıyallahu anh)'ın meclisi kadar değerlisini görmedim, fıkıhça en zengin, haşyetçe en büyük olan idi. Fıkıh ashabı onun yanında, Kur'ân ashâbı onun yanında, şiir ashabı onun yanında idi. Onların herbirine geniş bir vadiden rivâyet sunardı."
Abdullah İbnu Ebî Yezîd, İbnu Abbâs'ın fetva usül'ünü şöyle açıklar: "İbn-i Abbâs (radıyallahu anh)'a bir şey sorulduğu vakit, cevabı Kur'ân'da varsa onu söylerdi. Kur'ân'da yoksa ve sünnette varsa onu söylerdi. Sünnette yoksa fakat Ebu Bekir ve Ömer (radıyallahu anhüm)'de varsa onu söyler, bunlarda da yoksa kendi, re'yini söylerdi."
Bâzı rivâyetlerden İbnu Abbâs'ın tedrisatının alâka ile takip edildiği, çok istifadeli geçtiği anlaşılmaktadır. Sâd İbnu Cübeyr memnuniyetini şöyle ifade etmiştir: "Ben İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan hadîs dinler (öyle memnun kalırdım ki) izin verse başından öperdim". Ebu Vâil'in anlattığına göre, İbnu Abbâs'ın, Nur Sûresi ile alakalı açıklamasını dinleyen bir zât memnuniyet ve takdirini: "Bunu Deylem halkı dinleseydi mutlaka müslüman olurdu" diyerek ifade eder. Hac mevsiminde yaptığı konuşmaları dinleyen A'meş de: "İranlılar ve Rumlar bunu dinleselerdi mutlaka müslüman olurlardı" der. Bir başka dinleyicisinin de "kelâmının tatlılığı" sebebiyle "başından öpmek istiyorum" dediği rivâyet edilmiştir.
Hz. Ali (radıyallahu anh) halife olunca İbnu Abbâs'ı Basra'ya vali tayin etmişti. Orada, bir Ramazan boyu halka karışıp tedrisatta bulundu, râvi: "Ramazan ayı çıkmadan halka fıkhı öğretti" der.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh), Hz. Ali (radıyallahu anh) ile Cemel, Sıffin ve Nehrevân savaşlarına katılır. Ömrünün sonlarına doğru âmâ olur.
İbnu Abbâs (radıyallahu anh), Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) ile Abdülmelik İbnu Mervân arasındaki fitne çıkınca karışmak istememiş ve Muhammed İbnu'l-Hanefiye ile birlikte çoluk çocuklarını alarak Mekke'ye çekilmişlerdir. Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) onları yanına çekme hususunda ısrar etmiş ve adam göndererek: "Biat edin" demiş, onlar: "Biz sana ne de başkasına karışmayız, kendi işini kendin hallet" demişlerdir. Ancak Abdullah İbnu Zübeyr şiddetli bir ısrar göstererek: "Ya biat edersiniz ya da sizi ateşte yaktırırım" der. Onlar da Kufe'deki adamlarına Ebu't-Tufeyl'i göndererek: "Bu adama itimad edemiyoruz" derler. Dört bin kişi imdada gelir. Mekke'ye girer ve tekbir getirirler. Bütün Mekke ahâlisi ve İbnu'z-Zübeyr işitir. İbnu'r-Zübeyr kaçar ve Dâru'n-Nedve'ye -bir rivâyete göre Kâbe'ye sığınır. İbnu Abbâs, İbnu'l-Hanefiye ve yakınlarını kurtarmak üzere gidilince evlerinin etrafına duvar boyu, ateşe hazır halde odun yığılmış olduğu görülür. Kurtarılan İbnu Abbâs'a: "Halkı bu adamdan kurtaralım" teklîf ederler. O: "Hayır, burası haram bölgedir, Allah haram kılmıştır. Cenâb-ı Hak burayı bir kere Nebî'si için helâl kılmıştır..." der ve kan döktürmez.
Abdullah İbnu Abbâs'ı bir müddet Mina'ya götürürler, sonra Taife. Orada hastalanacak ve kendi ifâdesiyle "yer yüzünün en hayırlı insanlar grubu arasında" ruhunu teslim edecektir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır: 65, 67, 68. umumiyetle 68 kabul edilir. Vefatı sırasında bembeyaz bir kuş gelip nâşı ile kefeni arasına girer, ve bir daha çıkmaz. Kabre konduğu zaman şu âyetin tilavet edildiği işitilir: *"Ey itmînâna ermiş ruh! Dön Rabbine, sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak. Haydi gir kullarımın içine, gir cennetime"* (Fecr: 89/27-30).
İbnu Abbâs'ın ilminden gerek sahâbe ve gerekse Tabiîn'den pek çok kimse istifade etmiş, rivâyette bulunmuştur. Ravileri arasında Sahâbe'nin büyükleri ve Tabiîn'in büyükleri yer alır. Mesela: Abdullah İbnu Ömer, Enes İbnu Mâlik, Ebu't-Tufeyl, Ebu Umâme İbnu Sehle, kardeşi Kesîr İbnu Abbâs, oğlu Ali İbnu Abdillah İbni Abbâs, azadlıları İkrime, Kureyb, Ebu Mâbed Nafiz; Ata İbnu Ebî Rabâh, Mücâhid, İbnu Ebî Müleyke, Amr İbnu Dinâr, Ubeyd İbnu Umeyr, Said İbnu Müseyyeb, Urvetu'bnu Zübeyr, Tâvus, Vehb İbnu Münebbih... vs. [79]

BİR İSTİTRAD

Şiir Bilgisinin Ehemmiyeti:

Selef büyüklerinin hayatından bahsederken, onların faziletleri meyanında "şiir" bildikleri de ifâde edile gelmiştir. Bu İbnu Abbas için de böyledir, Hz. Aişe için de böyledir. Daha niceleri için bu kayda yer verilir.
Kısa bir istitrâdla bunun ehemmiyetine dikkat çekmek istiyoruz: Ehl-i sünnet ve'l-cemaat Kur'ân ve hadîsi anlamada, bu iki temel kaynağın nasslarından hüküm çıkarmada elfâzın ifâde ettiği zâhirî mânayı esas almıştır. Zahirî mânanın dışına çıkıp te'vile gitmenin sıkı şartları, kayıtları vardır. Aksi takdirde naslar kişilerin keyfine göre yoruma tâbi tutulur ve ortada herkesin anlaşıp birleşeceği din diye bir şey kalmaz.
Burada şu soru karşımıza çıkar: Zâhirî mâna neye göre tesbit edilecek?
İşte bu sorunun cevâbı İbni Abbas (radıyallahu anh) vs. selef büyüklerinin şiir bilgisinin, edebiyat bilgisinin ehemmiyetini ortaya koyar. Çünkü zâhirî mânanın tesbiti meselesi, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zamanında bir problem olarak kendini hissettirmiş, zaman zaman bâzı âyetlerden, hadîslerden ne kastedildiği sorulmuştur. Bu paralelde Rasûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın azımsanmıyacak açıklamaları, tefsirleri vardır.
Ancak, asıl problem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefâtından sonra ortaya çıkacaktır. Selef uleması bu meseleyi çözmede bir prensipte ittifak etmiştir: Kelimelere verilecek mânada câhiliye şiirini esas almak. Çünkü birçok âyette, Kur'ân-ı Kerîm'in "Arapça" olduğu belirtilmektedir.[80] Arap dili ise, Kur'ân'ın nüzûlünden önce teşekkül etmiş, işlenmiş, edebî mahsülât vermiş bir dildir. Yani kelimelerin mânaları daha önceden istikrarını bulmuş ve kelimeler, kazandığı mânalarda olmak üzere cahiliye devri şâir ve hatiplerince kullanılmıştır. Öyle ise câhiliye şiiri, Kur'ân'ın sıhhatli ve mûteber bir şekilde anlaşılabilmesi için en muteber kaynak olmaktadır. Dolayısiyle, bu kaynağın iyi bilinmesi, Arap diline hâkimiyetin ifadesi olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in bütün incelikleriyle anlaşılması, Arapça'nın gerek edatlar ve harf-i cerler ve gerekse lügat (kelime bilgisi) yönüyle bütün nüanslarıyla bilinmesine bağlı olduğuna göre, âlimler, araştırıcılar önce iyi bir Arapça öğrenmelidirler. Bu da dilin daha önceden her yönüyle kullanılmış bulunduğu câhiliye devri yani İslâm öncesi şiirini iyi bilmeye bağlıdır.

Şu halde İbnu Abbâs gibi ilk İslâm müfessir ve fakihlerinin câhiliye şiirini bilmeleri, onların ortaya koydukları açıklama ve hükümlere güven açısından son derece mühimdir. Onların herkesin fevkinde şiir bilmeleri, herkesin fevkinde âlim olmalarının gereğidir. Sözgelimi İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın şiir tedrîs etmesi, Arap edebiyatı öğretmesi demektir.
Taberânî'de kaydedilen bir rivâyete göre, Nâfi İbnu'l-Ezrak ve Necdet İbnu Uveymir[81] başkanlığında Hâricîlerin ileri gelenlerinden bir grup, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'a gelerek Kur'ân-ı Kerîm'den pek çok garib kelimeyi "Bu ne demektir?" diye sorarlar. İbnu Abbas (radıyallahu anh) her kelimeyi açıklarken önce ifade ettiği mânayı verir, arkadan câhiliye şiirinden o kelimeyle ilgili bir şâhid getirir. Sorulan kelimeler ve yapılan açıklamalar ve şahit olarak gösterilen beyitler altı sayfa tutacak kadar çoktur. Müşahhas bir örnek olmak üzere tek soru ve tek cevap kaydedeceğiz:
"...Nâfi İbnu'l-Ezrak sordu:"- Azîz ve celil olan Allah'ın "Yurselu aleykumâ şuvâzun min nârin ve nuhâs" kavlinden bana haber ver, ayette geçen eş-şuvâz nedir? İbnu Abbâs:
"- İçinde duman olmayan alevdir" diye cevap verdi. Nâfi:
"- Kitap, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e inmezden önce Araplar bunu biliyorlar mıydı?" dedi. İbnu Abbâs (radıyallahu anh):
- Evet biliyorlardı! Umeyye İbnu Ebî's-Salt'ın şu sözünü işitmedin mi?[82]
İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'i, her çeşit ferdîlikten (sübjektif) uzak, objektif bir şekilde anlamak için, kelimelere câhiliye devrinde verilmiş olan mânaların tesbitine ta ilk asırlardan itibaren ehemmiyet vererek çeşitli lügât çalışmaları yapmışlar ve her bir kelimeyi açıklarken o kelimelerin kullandığı mânaları ve bu mânalarda kelimenin geçmiş bulunduğu câhiliye şiirinden örnekler vermişlerdir. Fakihler ve müfessirler arasında ortaya çıkan bir kısım ihtilaflar buradan kaynaklanır. Her fakih (veya müfessir) kendi anlayışının doğruluğunu, o kelimenin -esas almış bulunduğu mânada- daha önce kullanıldığı, câhiliye şiirinden örnek getirmek suretiyle göstermiştir.
İslam'ı istediği şekilde yorumlamak isteyenleri tedirgin eden, kımıldayamıyacak kadar ellerini kollarını bağlayan bir durum.
İslâm düşmanları, bu engeli aşabilmek için, şeytânî bir deha ile, câhiliye şiirini kökten inkâr etme desîsesine tevessül etmişlerdir. Batılı bazı müsteşrîkler ve Mısırlı Tâha Hüseyin gibi Batılıların yolunda giden bazıları büyük bir cür'etle câhiliye şiirinin, -onları şâhit olarak kullanan müelliflerce uydurulduğu iddiasında bulunmaktan çekinmemişlerdir. Bu maksatla, Taha Hüseyin, Fî Şi'ri'l-Câhilî adıyla 1920'li yılların başlarında yaptığı bir doktora çalışmasında bir kısım müsteşriklerin iddialarına ilmî bir tahkik hüviyeti kazandırarak, Batılıların fevkalâde alkışına, iltifatlarına mazhar olur. Ancak, Mısır'da karşılaştığı reaksiyon ve yapılan ilmî tenkidlere cevapta acze düşmesi sonucu iddialardan rücû eder. [83]

6- Câbir İbnu Abdillah

Câbir İbnu Abdillah İbni Harâm el-Ensârî es-Sülemî. Üç ayrı künyesi vardır: Ebu Abdillah, Ebu Abdirrahmân ve Ebu Muhammed. Medînelidir ve Hazrec kabîlesindendir.
Hz. Peygamber'den çok hadîs rivâyet eden sahâbilerdendir (muksirun) 1540 hadîs rivâyet etmiştir. Babası da kendisi de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la çokça sohbette bulunmuştur. İkinci Akabe biatına babasıyla katılmıştı, ancak henüz çocuktu. Bedir Savaşı'nda gazilere su verdiğini kendisi anlatır. Bir rivâyette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 21 gazveye şahsen katıldı, ben bunlardan 19'una iştirak ettim" der. Bir başka rivâyette de: "Bedir ve Uhud gazvelerine katılmama babam mâni oldu, babam öldürüldükten sonra hiçbir gazveden geri kalmadım" der. Hz. Ali ile Sıffin'e katılmıştır.
Câbir İbnu Abdillah Mescid-i Nebevî'de bir ilim halkası kurup, orada talebelerine rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Muhammed İbnu Ali İbni'l-Hüneyn, Amr İbnu Dinâr, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, Atâ, Mücâhid vs. birçok kimse hadîs rivâyet etmiştir.
Câbir (radıyallahu anh) bıyığını kısa keser, sakalını sarıya boyardı. Salebet-i diniyesi hep hakkı söylemeye sevketmiş, hakkı ketmedenleri kınamaktan çekinmemiştir. Bir sefer sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e devesini satmış, Medîne'ye kadar binmeyi şart koşmuştu. Bu "deve hâdîsesi" vesilesiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine yirmi beş kere istiğfarda bulunduğunu söyler.
Câbir İbnu Abdillah, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir. Medine'de en son vefat eden sahâbidir. Öldüğünde 94 yaşında idi. Haccâc'ın kendisi için cenâze namazını kılmamasını vasiyet etmiştir. Fakat o cenâzeye katılmıştır. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. 73, 77, 78 hicri. [84]

7- Ebu Sâdi'l-Hudrî

Künyesi ile meşhur olmuştur. İsmi Sa'd İbn Mâlik İbni Sinan'dır. Medinelidir ve Hazrec kabilesindendir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den çok hadîs ezberliyenlerdendir. Rivâyetlerinin sayısı 1170'dir. Müksirun'dandır. Sahâbe'nin meşhur ve fâzıl olanları arasında yer alır. Uhud Savaş'ında küçük olduğu için gazveye katılamadı. Katıldığı ilk gazve Hendek'tir. Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la onüç kere cihâda katılmıştır.
Ebu Saidi'l-Hudrî Ashabın gençleri arasında en fakih olanı idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e "Allah yolunda kınayanların kınamasına aldırmama" şartı ile biat edenlerdendir. Uhud Savaşı'nda babası şehid olmuş, kendilerine mal mülk de bırakmadığı için maddi sıkıntı içinde kalmışlardır. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yardım talebetmek için huzuruna çıkar, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Said'i görür görmez "istiğna"yı tavsiye eder, o da istemeden geri döner. Ebu Said Medîneli olmasına rağmen Suffa Ashabı'ndandır. Bu fakirliğin bir sonucu olabilir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den, babasından, anne bir kardeşi Katâde İbnu Nu'mân'dan, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Osman, Ali, Zeyd İbnu Sâbit gibi birçok sahâbe (radıyallahu anhüm)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Abdurrahman, zevcesi Zeyneb Bintu Ka'b, İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Cabir, Zeyd İbnu Sâbit gibi pek çok sahâbe ve İbnu'l-Museyyib, Ata, İkrime, Mücâhid, Ebu Câfer el-Bâkır vs. pekçok Tâbiîn hadîs rivâyet etmiştir.
Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) "Hadîs rivâyet edin, çünkü hadîs, hadis'i tahrîk eder" derdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den de: *"Halktan korkup hakkı söylemekten kaçınmayın, bildiğiniz ve gördüğünüz hakkı söyleyin"* hadîsini rivâyet ederdi. Der ki: "Bu hadîs beni, bineğime atlayıp Muâviye (radıyallahu anh)'ye kadar gidip kulaklarını doldurmaya sevketti. (Söyleyeceklerimi söyledikten) sonra geri döndüm". Kendisine "Ne mutlu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görme ve sohbetinde bulunma şerefine erdiniz" dendiği zaman: "Sen bilmezsin O'ndan sonra biz fena işler yaptık" cevabını verir.
Ebu Sâdi'l'-Hudrî'nin ölüm tarihi üzerinde pek çok ihtilaf mevcuttur. Umumiyetle kabul edileni hicrî 74 yılıdır. Zehebî, öldüğü zaman 86 yaşında olduğunu söyler. [85]

8-Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs

Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs İbni Vâil İbni Hâşim el-Kureşî es-Sehmî. Künyesi Ebu Muhammed'dir, Ebu Abdirrahmân da denmiştir. Annesi Rayta Bintu Münebbih'tir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Abdullah, babası anası ne iyi ailedir" buyurmuştur.
Abdullah (radıyallahu anh) babası Amr'dan sâdece 12 yaş küçüktür. Babasından önce müslüman olmuştur. Sahâbe'nin fâzıl ve âlim olanlarındandır. Hadîsleri yazmak için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin istemiş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kendisine izin vermiştir. Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) yazması sebebiyle, Abdullah (radıyallahu anh)'ın kendisinden daha çok hadîs bildiğini ifâde etmiştir.[86] Kendisi: "Ben Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'dan bin mesele ezberledim" der.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın kırmızı tenli, uzun boylu, iri bacaklı olduğu, saç ve sakallarının beyazlaştığı, ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybettiği belirtilir. Bir gün rüyasında, ellerinin birinde bal, diğerinde tereyağı, kendisi de bunlardan yalıyor görür ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Sen iki kitabı da -Kur'ân ve Tevrat- okuyacaksın!"* diye tâbir eder. Gerçekten İbranice de bildiği için her ikisini de okur. Ancak hemen belirtelim ki, Abdullah çok ibâdet ve çok Kur'ân kıraatiyle meşhurdur.
Anlattığına göre: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e çıkarak:
"- Kur'ân'ı kaç günde okuyayım?" diye sormuş.
"- Bir ayda hatmet!" cevabını almış. Ve ısrar etmiş:
"- Bundan daha az zamanda hatmedebilirim".
"- Öyleyse yirmi günde hatmet!"
"- Ben daha kısa zamanda hatmedebilirim"
"- Öyleyse on beş günde!"

"- Ben daha kısa zamanda hatmedebilirim!"
"- On günde hatmet!"
"- Ben daha da kısa zamanda hatmedebilirim"
"- Öyleyse beş günde hatmet!"
"- Ben daha da kısa zamanda hatmedebilirim" dedimse de, daha azına müsaade etmedi.
"Hilyetu'l-Evliya'nın bir rivâyetinde: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e itirazlarını her defasında: "Beni bırak (daha çok Kur'ân okumada) kuvvetimden ve gençliğimden istifâde edeyim" diyerek yapar.[87]
Bütün geceleri namaz kılmak, bütün gündüzleri de oruç tutmak hususundaki talebine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin kopartamayan Abdullah (radıyallahu anh), yaşlanınca Kur'ân-ı Kerîm'i beş günde -bir rivâyete göre üç günde- hatmekte zorluk çekecek ve: "Keşke Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhsatını kabul etseydim" diye pişmanlık ifade edecektir. Onun sofu tabiatını şu sözleri de ifâde eder: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim hadîsleri ihtiva eden şu sahifemi ve Kur'ân-ı Kerîm'i yanımda tutup. (Taif'te bulunan) Veht adlı arazime de sâhip oldukça, dünyada olup bitenlere aldırmam". Şu da onun sözlerinden: "Bu gün bir hayır işlemek, benim nazarımda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında iki mislini yapmış olmaktan daha iyidir. Çünkü, o zaman bizi dünya değil âhiret kendine çekiyordu. Şimdi ise dünya bize meyletmiş, (cazib gelmiş) durumdadır".
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) babasıyla birlikte Şam'ın fethinde bulundu. Yermuk Savaşı'nda babasıyla bayraktarlık yaptı. Yine babasıyla Sıffin'e katıldı. Ancak fiilen savaşmak istemiyordu. Babasının ısrar ve zoruyla kılıç kuşanıp meydana çıktı ise de silah kullanmadı. Bilâhare Sıffin'e katılmış olduğuna çok pişman olacak ve hayıflanacaktır: "Sıffin benim neyime idi, müslümanlarla savaşmak neyime idi! Buna katılacağıma yirmi yıl önce ölseydim keşke!" Bazı rivâyetler babasının zoruyla katılmakla birlikte savaşa iştirak etmediğini kendisinin: "Vallahi ne mızrak sapladım ne kılıç salladım ne de tek ok attım" dediğini kaydeder.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh)'ın sünnete bağlılığını göstermek için Sıffin'e katılış özrünü beyan eden bir rivâyeti aynen kaydedeceğiz:
İsmail İbnu Recâ, babasından naklen anlatıyor: "Ben Mescid-i Nebevî'de bir ders halkasında idim. Halkada Ebu Sâdi'l-Hudrî ve Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) da vardı. Bize Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin (radiyallahu anh) uğradı, selam verdi. Cemaat selamına mukâbele etti. Abdullah, halk selam işini tamamlayıncaya kadar sükût etti. Sonra sesini yükselterek: Ve aleykümselam ve rahmetullahi ve berekâtühü" dedi. Arkadan cemaate yönelerek:
"- Semâ ehline arz ehlinin en sevgili olanını bildireyim mi?" dedi Cemaat:
"- Evet" deyince:
"- İşte şu gitmekte olan zat. Bu, Sıffin savaşından beri benimle konuşmuyor. Ancak onun benden râzı olması nazarımda kızıl koyunlara sahip olmamdan daha iyidir" dedi. Ebu Said el-Hudrî:
"- Niye ona özür beyan etmiyorsun?" deyince Abdullah:
"- Doğru, etmeliyim!" dedi.
Beraberce Hüseyin (radıyallahu anh)'e gitmek üzere anlaştılar. Onlara ben de katıldım. Eve varınca Ebu Sâdi'l-Hudrî kapıyı çalıp izin istedi. İzin verdiler o girdi. Sonra Abdullah için izin istedi ve ısrar etti: Ona da izin koparttı. İçeri girince. Ebu Sa'îd:
"- Ey Resûlullah'ın oğlu! Dün sen bize uğradığın zaman... diye söze başlayıp Abdullah'ın söylediklerini anlattı. Bunun üzerine Hüseyin (radıyallahu anh):
"- Ey Abdullah! Benim, semâ ehline arz ehlinin en sevgilisi olduğumu mu ilan ettin?" dedi. Abdullah:
"- Kâbe'nin Rabbine kasem olsun öyle!" deyince Hüseyin:
"- Öyleyse Sıffin'de benimle ve babamla savaşmaya seni sevkeden sebep neydi? Allah'a yemin ederim babam benden daha hayırlı bir insandı" dedi. Abdullah:
"- Evet! Ancak babam Amr, beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şikâyet etti ve dedi ki: "Abdullah gece namaz kılıyor, gündüz de oruç tutuyor!" Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ey Abdullah! Hem namaz kıl, hem uyu, hem oruç tut, hem de ye. Babana da itaat et!"* dedi.
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) sözüne devamla: "Sıffin gününde babam Allah adına kasem vererek savaşmam için ısrar etti, ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verdiğim bu sözü hatırlayarak kerhen çıktım. Ama vallahi kılıç kınından çıkarmadım, mızrak saplamadım, tek ok dahi atmadım" dedi. Hüseyin (radıyallahu anh)'de
"- Olabilir!" diye mırıldandı".
Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anh) 63 yılında ölmüştür. Ölüm yeri ve tarihi ihtilaflıdır. 65 yılında Mısır'da, 69 yılında Mekke'de, 55 yılında Taif'te denmiştir. Ölüm târihi olarak, 68, 73 yılları da söylenmiştir. Öldüğünde 72 yaşındaydı. 92 diyen de olmuştur. Radıyallahu anh. [88]

Sahabeden Sonra Hadîs

Sahâbe'yi takib eden Tabiîn ve bunları tâkip eden Etbauttâbiîn devrinde de hadîsle ilgili benzer meseleler devam etmiştir. Aslında selef diye tek bir kelime ile ifade edilen bu ilk üç nesil dinîn meseleleri karşısında müşterek davranışlara ve vasıflara sâhiptirler. Hadîs karşısında aynı titizlik, sünnete bağlılık hususunda üstadları olan o güzîde Sahabe neslinden gördükleri aynı gayret ve hassasiyet onlarda da mevcuttur. [89]

1- Hadîsin Yazılmasına Karşı Olanlar

Hadîs yazılmalı mı yazılmamalı mı münâkaşası belli bir ölçüde devam etmiştir. Bir kısmı yazılmasının gereğine kesinlikle inanırken, diğer bir kısmı ezberlenmesinin esas olduğunu kabul etmiş, yazdıklarını ezberledikten sonra yakmış veya -kendisinden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında hatânın ibka edilmemesi için- ölürken yakılmasını vasiyet etmiştir. Bunlardan her iki görüşün de delili, sahâbeler arasında câri olan delildir. Ebu Ömer İbnu Abdilberr, Câmiu Beyani'l-İlm adlı eserinde bu mevzuyu aydınlatan rivâyetler sunar. Bazılarını aynen kaydediyoruz:
"Ebu Sâdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) kendisinden dinlediği hadîsleri yaymak isteyenlere müsâade etmez ve: "Hadîslerden "mushaflar" mı yapmak istiyorsunuz? Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bize söylüyordu biz de ezberliyorduk. Öyleyse siz de bizim gibi ezberleyin" der.
İmam Malik der ki: "İbnu Şihâbi'z-Zührî'de sâdece kavminin nesebini ihtiva eden bir kitap vardı. O zaman halk yazmıyordu, ezberliyorlardı. Bir şeyler yazanlar da vardı. Ancak onlar ezberlemek için yazıyordu. Ezberleyince imha ediyorlardı."
İbnu Abbas şöyle demiştir: "Biz ilmi ne yazarız, ne de yazdırırız."
İbnu Mes'ud ilmin yazılmasını hoş bulmazdı.
Ebu Bürde demiştir ki: "Babamdan bir çok kitap yazdım. Bana: Şu kitaplarını getir dedi. Ben de getirip kendisine verdim. Alıp hepsini yakdı".
İbnu Sirin der ki: "Benî İsrâil atalarından tevârüs ettikleri kitaplar sebebiyle delâlete düştüler."
İbnu Cübeyr der ki: "Biz bazı meselelerde ihtilaf ederdik. Ben bunları bir kitapta topladım. Sonra kitabı alarak İbnu Ömer'e gittim. Maksadım o meseleleri gizlice kendisinden sormaktı. Yanımda kitabın varlığını bilseydi, bu ayrılmamıza sebep olurdu."
Ebu Bürde der ki: "Ebu Musa bize bir kısım hadîsler rivâyet etti. Biz bunları yazmaya kalktık. Bize: "Yoksa benden işittiklerinizi yazıyor musunuz?" dedi". "Evet" cevabımız üzerine: "Bana onları getirin" dedi. Su da getirtip hepsini yıkadı ve: "Biz nasıl ezberledi isek, siz de ezberleyin" dedi."
İbrahim Neha'î anlatıyor: "Mesrûk, Alkame'ye: "Bana nezâir'i yazdır" demişti de şu itirazla karşılaşmıştı:
"- Bilmiyor musun, yazmak mekruktur?"
Mesruk da şu cevabı verdi:
"- Elbette, ancak, ezberlemek için yazmak istiyorum, sonra imha edeceğim".
Tabiîn'in iki büyük âlimi Esved ve Alkame'den gelen bir rivâyet: Esved diyor ki: "Ben ve Alkame bir "sahife" ele geçirdik, berâberce onu İbnu Mes'ûd'a götürdük. Öğle vaktiydi veya güneş zevâle (öğle noktasından kaymaya) yüz tutmuştu. Kapıya oturup beklemeye başladık. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) hizmetçisine: "Kapıda kim var hele bir bak!" dedi. Hizmetçi kız: "Alkame ve Esved!" deyince: "Al içeri!" emretti. Girdik. Bize: "Galiba fazla beklediniz?... dedi. "Evet" deyince, niye gelir gelmez kapıyı çalmadığımızı sordu. "Uykuda olmandan korktuk, rahatsız etmeyelim" dedik" diye cevap verdik. "Hayır, bu vakti gece namazıyla mukayese ederek uyumuyoruz" dedi. Biz geliş maksadımızı açıkladık:"- Bu, dedik, içinde güzel hadîsler bulunan bir sahife'dir! İbnu Mes'ud, derhal câriyesine su dolu bir leğen getirmesini emretti. Gelince kendi elleriyle sahife'yi imha etmeye başladı. Bir taraftan da: *"Biz sana en güzel kıssaları anlatıyoruz..."* (Yusuf: 12/3) ayetini tilavet

buyuruyordu. Biz: "Hele içine bir bakın, içinde acaib bir hadîs var" dediysek de, yıkamaya devam ediyor ve şöyle diyordu:
"- Bu kâlpler birer kaptırlar. Onları Kur'ân'la doldurun, başkasıyla meşgul etmeyin" Ebu Ubeyd: "Görülüyor ki, bu sahife ehl-i kitaptan alınmadır ve Abdullah ona bakmayı bu sebeple istemiştir" dedi."
Muhammed İbnu Sîrîn der ki: "Abîde'ye: "Senden dinlediklerimi yazayım mı?" diye sordum. "Hayır!" dedi ve bana sordu: "Ben sana kitaptan mı okuyorum?" Ben de: "Hayır!" dedim."
İbrahim Nehâî de Abîde ile ilgili olarak şunu anlatır: "Abîde'nin yanında dinlediklerimi yazıyordum, müdâhele etti: "Benden herhangi bir kitap ebedîleştirmeyin".
Ebu Yezîd el-Murâdî der ki "Abîde öleceği vakit kitaplarını getirtip imha etti".
İbnu Şübrime, Şa'bî'nin şu sözünü nakleder: "Ben beyaz üzerine siyah hiç yazmadım. Bir kimseden dinlediğim hadîsi bana bir kere daha tekrar etmesini de arzulamadım. O kadar çok hadîs unuttum ki, bir kimse onları ezberlemiş olsa âlim olurdu".
Evzâî şöyle demiştir: "Bu ilim, insanların ağzından alındığı ve müzâkere edildiği zaman bu ilim şerefli idi. Ne zaman ki, kitaplara girdi nuru gitti ve ehil olmayanların eline düştü".
İbrahim Nehâ'î: "İlmi yazmayın, yazıya güvenir. (öğrenme işinde tenbelleşir)siniz" demiştir.
El-Fudayl İbnu Amr anlatıyor: "İbrâhim'e: "Sana gelip gidiyorum, bu esnada çok mesele derledim. Ancak sizi gördüm mü, sanki benden kaçışıveriyorlar. Siz de yazmayı uygun görmüyorsunuz" dedim. Bana şu cevabı verdi:
"Hayır, sakın yazma. Zira, taleb edene Allah mutlaka yeterince ilim vermiştir. İlmi yazıya döken de mutlaka ona güvenmiş (tenbellik etmiştir). [90]

İbnu Abdilberr'in Değerlendirmesi:

Yazıya taraftar olmayanları aksettiren -bir kısmını yukarıda kaydettiğimiz- rivâyetleri kaydettikten sonra İbnu Abdilberr şu yoruma yer verir:
"Ebu Ömer (İbnu Abdilberr) der ki: "İlmin yazılmasını mekruh addedenler, iki sebeple bu görüşü benimsediler: Birinci sebep: "Kur'ân'la birlikte, onunla baş ölçüşecek bir başka kitaba yer vermemek. İkinci sebep: İlim tâlibinin yazdığına güvenerek ezberleme işinde tenbelleşmemesi, ezberi azaltmaması için. Nitekim el-Halil: "İlim, dolaba değil akla yerleştirilendir" demiştir."
İbnu Abdilberr, gerçek ilmi, dolaplarda muhafaza edilen defterler değil, ezberlenerek hâfızaya alınan şeylerin teşkil ettiğini belirten epeyce bir şiir ve vecîze kaydettikten sonra şu değerli açıklamayı yapar:
"Bu babta (yani yazıya muhâlefet mevzuunda) sözlerini kaydettiğimiz kimseler, bu hususta Arab ırkına has bir yolda gidenlerdir. Zira onlar, fıtraten hafıza yönüyle güçlüdürler. (Kültürel mahsulâtlarını) hafıza yoluyla nakletmek onlara has bir vasıf olmuştur. İbnu Abbas (radıyallahu anh), Şâ'bî, İbu Şihâbi'z-Zuhrî, Nehâ'î, Katâde ve bunların yolu üzerine giderek yazıyı hoş görmeyenler, onların fıtratlarıyla mecbûl olanlar, hep hafızası kuvvetli olan kimselerdi. Onlardan her birine dinlemek kâfi geliyordu. İbnu Şihâb'tan rivâyet edileni görmüyor musun: Demiştir ki: "Ben Bakî'den geçerken, kaba bir söz gelmesin diye kulaklarımı tıkarım. Vallahi kulağıma girip de unutmuş olduğum hiçbir şey yok". Şâbî'den de buna benzer rivâyet gelmiştir. Bunların hepsi (aynı vasıfları taşıyan) Araptır. Hz. Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şöyle buyurmuştur: *"Biz, ümmî bir ümmetiz yazı ve hesap bilmeyiz".* Ezberciliğin Araplara has bir vasıf oluşu meşhurdur. Birçokları, bir kısım şiirleri bir işitmede ezberleyi vermiştir. Sözgelimi, İbnu Abbas (radıyallahu anh) Ömer İbnu Ebî Rebî'a'ya ait bir kasideyi tek dinlemede ezberlemiştir. Bugün, böylesini bulmak mümkün değildir. Şâyet hadîsler yazılmasaydı pek çoğu kaybolurdu. Nitekim Resûlullah (aleyhîssalâtu vesselâm)'da ilmin yazılmasına ruhsat vermiştir. Âlimlerden birçok cemaat de sâdece ruhsat vermekte kalmayıp, yazıyı övdüler de..." [91]

2- Hadisin Yazılmasına Taraftar Olanlar

Hâdisle ilgili olarak sahabeler arasında ne gibi mesele varsa, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn arasında da benzerlerinin olduğunu yukarıda söylemiştik. İşte bu meselelerden biri de hadîslerin yazılması gereğine inançtır. Yazmayı reddedenlere bedel taraftar olanlar da mevcuttur. Burada da İbnu Abdilberr'in kaydettiği rivâyetlerden bazılarını aktaracağız. Hemen belirtelim ki İbnu Abdilberr, önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hâdis yazmaya verdiği ruhsatla ilgili rivâyetlerini kaydeder. Biz bunları daha önce belirttiğimiz için, onlar üzerinde fazla durmayıp, daha çok sonradan gelen büyüklerin rivâyetlerinden örnekler kaydedeceğiz.
İbrahim Neha'î: "Hâdisler'i kısmî olarak (etrâf) yazmada bir beis yoktur" demiştir.
Dahhâk der ki: "Ben birşey istesem duvar üzerine bile olsa yazarım".
Beşîr İbnu Nehîk der ki: "Ben Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den işittiğimi yazmıştım. Ondan ayrılacağım zaman, yazdıklarımı alarak yanına geldim: "Bunlar senden yazdıklarım değil mi?" diye arzettim. "Evet" diye te'yid etti."
Hüseyin İbnu Akîl der ki: "Dehhâk bana menâsiku'l-hacc'ı imla ettirdi."
İbnu Sîrîn der ki: "Ben Ubeyde'ye etrafı arzeder, onu sorardım."
Sâd İbnu Cübeyr: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'la beraber olur. Ondan işittiklerini yazardı. Bineğinin semerine de yazdığı olurdu. İnince temize çekerdî."
Ebu Kılâbe: "Yazmak, nazarımda, unutmaktan daha iyidir" demiştir.
Ebu'l-Müleyh der ki: "Yazdığımız için bizi ayıplarlar. Halbuki Cenâb-ı Hakk şöyle buyuruyor: *"Onların bilgisi Rabbimin katında yazılıdır."* (Taha: 20/52).
Enes çocuklarına: "İlmi yazı ile bağlayın" diye tavsiye ediyordu.
Hârun İbnu Antere babasından İbnu Abbâs'ın kendisine yazı ruhsatı vermiş olduğunu nakleder.
Abdurrahman İbnu Harmele der ki: "Ben hâfızası zayıf birisiydim. Sâd İbnu'l-Müseyyib, bana yazmam için müsaade etti".
Muâviye İbnu Kurre demiştir: "Kim ilmi yazmamışsa onu ilim saymayın".
İmam Mâlik bazı talebelerine şu nasihatta bulunmuştur: "Gizli ve açık olarak Allah'a takvâda bulunun her müslümana hayırhah olun, ehlinden ilim yazın".
Yahya İbnu Sâd der ki: "Her işittiğini yazmış olmam malımın bir misline daha sahip olmamdan iyidir".
Hasan-ı Basrî demiştir ki: "Bir kısmı kitaplarımız vardı, onları aramızda karşılıklı olarak tedâvül ettirirdik (birbirimize gönderdik)".
Âmîru'ş-Şâ'bî: "Yazı ilmi bağlamaktır" buyurmuştur.
İshak İbnu Mansûr anlatıyor: "Ahmed İbnu Hanbel'e sordum: "İlmin yazılmasından kimler hoşlanmaz?" Dedi ki: "Bu hususta bazıları ruhsat verirken bazıları vermedi" Ben tekrar: "İyi ama ilim yazılmazsa kaybolur!" dedim. O: "Evet, dedi, ilmi yazmasaydık, biz ne olurduk?"
İshak İbnu Mansûr: "Aynı şeyi İshâk İbnu Râhüye ile konuştum. O da tıpkı Ahmed İbnu Hanbel gibi konuştu" der.
Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Main şunu söylemişlerdir: "İlmi yazmayanların hata etmelerinden emin olunamaz".
Süfyan-ı Sevrî demiştir "Ben üç çeşit hadîs yazarım: "Bir kısım hadîsleri kendime din edinmek için yazarım. Bir kısmı var, onun üzerinde durmak için yazarım, bunları ne atarım, ne de din edinirim. Bir de zayıf ravinin hadîsi var, bilmek arzusuyla bunu da yazarım, fakat beş para değer vermem".
İmam Malik der ki: "İlmi ilk tedvin eden (yazan) İbnu Şihâb ez-Zührî'dir." İbnu Şihâb der ki: "Ömer İbnu Abdilaziz Sünen'i cem etmemizi emretti. Biz de onları defter defter yazdık. Üzerinde hâkimiyeti bulunan her yere bunlardan bir defter yolladı".
Yine Zührî anlatıyor: "Bu ümerâ bize emredinceye kadar hadîs yazmayı hoş karşılamıyordum. Sonra, müslümanlardan kimseye mâni olmamak gerektiğine inandık".
Görüldüğü gibi, sahâbeden sonra, onlardaki aynı mülâhazalarla, Tâbiîn tarafından da hadîs yazma işi münâkaşa edilir olmuş, bir kısmı yazarken bir kısmı yazmamıştır.
En dikkate şâyan husus da önceleri yazıya karşı olanların sonra, şiddetli bir yazı taraftarı olmasıdır. Bu sebeple aynı isimlere hem "taraftarlar" hem de "aleyhtarlar" arasında rastlamak mümkündür, bu bir tezât değildir. Hadîslerde, zâten kayıt ve şarta bağlı olarak konduğu için münâkaşa edilmiş bir konuda, âlimler tâbi oldukları şartlara muvafık tavır almışlar, şartlar değiştikçe tavırlarını değiştirmişlerdir. Şu halde sünnette kesin bir yazı yasağı söz konusu değildir. [92]

Hadîslerin Kontrolü (Mu'âraza)

Daha önce Hz. Enes'ten gelen bir rivâyeti kaydetmiştik. Hz. Enes (radıyallahu anh) Bağdâdî'nin Takyîdu'l-İlm'de kaydettiği bir rivâyette, Hz.

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yazdığı hadîsleri sonra gidip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a okuyarak arz ettiğini belirtiyordu. Bu arz usulü, böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında başlatılan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonradan hadîsçiler bunu, hadîs ilminin vazgeçilmez, mühim prensiplerinden biri yapmışlardır.
Talebenin hocadan (yazı veya ezber yoluyle) tekammül ettiği hadîsleri, doğru mu, bir yanlışlık var mı yok mu`? diye kontrol ettirmek için okuması işine, daha teknik bir tâbirle: "Muarazatu'l-hadîs" denir. Hişâm İbnu Urve, babasının kendisine: "Hadîs yazdın mı?" diye sorunca "Evet" dediğini, babasının tekrar: "Pekiyi arzedip kontrol ettin mi?" sorusuna "Hayır" deyince babasının: "Öyle ise yazmadın!" diye çıkıştığını belirtir.
Başta Evzâî, Yahya İbnu Ebî Kesir gibi bâzı âlimler, muâraza'nın ehemmiyetini belirtmek için: "Hadîsi yazıp sonra arz ve kontrol etmeyen, helâya girip istincâ etmeden çıkan kimse gibidir" demiştir. Keza Abdurrezzâk, Ma'mer'in: "Yazılan bir kitap, yüz kere arz edilse yine de bir kısım kelime düşmeleri ve hatalardan emin olunamaz" dediğini anlatır.
Kontrol, şeyhin ezberiyle yapılabileceği gibi elindeki "asıl"la veya bununla mukâbele edilmiş bir fer' ile de yapılabilir. Mukabele edilmemiş nüshadan rivâyette bulunmak câiz değildir. Ancak Ebu İshâk İsferâînî, Ebu Bekr İsmâilî, Ebu Bekr el-Berkânî ve Ebu Bekr el-Hatîb üç şart tahtında bunu câiz görmüşlerdir:
1- Nüsha sâhibi, sahîh hadîs rivâyet eden, zabt yönüyle hataları az olan biri olmalı.
2- Nüsha bir fer'den değil, bir asıl'dan menkul olmalı
3- Râvi, rivâyet sırasında, nüshasının mukabele edilmediğini beyan etmiş olmalı. [93]

Hadîs Rivayetiyle İlgili Bazı Âdab

Hadîs rivayetinde bir kısım âdab mevcuttur. Âlimler bu âdabı tesbit ederken, rivâyetlerin asla uygun olmasını sağlamayı düşünmüşlerdir. Aşağıda belirtilen hususlara riâyet ve hatta teşeddüt nisbetinde asla uygunluk nisbeti artar ve rivayetin sıhhati hususunda güven meydana gelir.
Günümüzde, hadîs ta'lim ve taallümünde bu âdab ve şartlara uymak diye bir mesele söz konusu olmamakla beraber, selef dediğimiz ilk üç asır mensuplarının hadîs konusunda gösterdikleri titizlik ve gayreti, haşyet ve saygıyı bilmekte, anlamakta fayda var. Böylece dinimizin ikinci mühim kaynağı olan Sünnet hakkında, kalplere sokulmaya çalışılan şüphe ve teşvîşe karşı hazırlıklı olur, onların yersizliğini daha kolay anlarız. Bu sebeple hadîs ulemasının, usûl kitaplarında yer verdikleri âdablardan mühim olanlarını burada açıklamaya çalışacağız. [94]

1- İcâzet:

Bir râvi, şeyhinden hâfıza veya kitâbet (yazı) yoluyla almış olduğu hadîsleri rivâyet edebilmek için şeyhinin iznine muhtaçtır. Böyle bir rivâyet izni olmadan hadîs rivâyet edemez. Rivâyetin azami nisbette asla uygunluğunu sağlayan âdab ve tedbirlerden biri ve belki de birincisi olarak zikretmede gerek var. Bu icâzet, şeyhten tahammül edilmiş (öğrenilmiş, alınmış) olan rivâyetlerin aynı şeyhe arz edilerek, aslına uygun mu değil mi, bir hata var mı yok mu kontrol etmesinden sonra şeyh tarafından verilir. [95]

2- Başkasının Nüshasından Rivâyet Meselesi

Râvi, mesmuatından olan bir şeyi rivâyet etmek isteyince, semâi hangi nüshadan vâki olmuş ise, o nüshadan, yahud güvenilen (sika) biri tarafından o nüsha ile mukabele edilmiş diğer bir nüshadan rivâyet etmelidir. Kendi nüshasını bırakıp da şeyhinin aslından, yâhud şeyhinin nüshasından yazılıp sıhhatine kalben mutmain olduğu başka nüshadan rivayet etmek isterse bu, -Hatîb'in dediğine göre- muhaddislerin kâhir ekseriyetine göre câiz değildir. Bununla beraber Hatîbu'l-Bağdadî, Eyyub Sahtiyânî (V . 131 /748) ile Muhammed İbnu Bekr-i Bürsânî'den (V . 203/818) rivâyete ruhsatı da nakleder. Ebu Nasr İbnu's-Sabbâğ'ın (477/1084) da: "Kendi işitmiş olduğu hadîsleri ihtiva etmemekle berâber şeyhinin huzurunda okunmuş bir kitaptan yahut kendi işittiği hadîsleri ihtiva eden nüsha ile mukabele edilmemiş bir nüshadan rivayet etmek katiyen câiz değildir" dediği kaydedilir. Çünkü bu durumlarda, bu nüshalarda, kendi işitmiş bulunduğu nüshada yer almayan bâzı ziyade rivâyetler bulunabilir ki bunları şeyhine nisbet ederek rivâyet etmesi câiz değildir. İbnu's-Salâh (643/ 1245) böyle bir rivayetin bir şartla câiz olabileceğini söylemiştir: "Şayet, şeyhi, kendisine bütün rivayetlerini rivâyet edebileceğine dair icâzet-i âmme vermişse." [96]

3- Ezber Ve Kitaptan Rivayet Meselesi

Selef ulemâsından bâzıları, her ne kadar, hadîslerin yazılmasını câiz görmüşse de, râvinin sâdece yazıyla yetinmesini uygun bulmamıştır. Bunlara göre yazılsın yazılmasın hadîsin ezberlenmesi esas prensiptir. Çünkü muhaddisin kitabına gıyâbında hile karıştırılabilir, bir şeyler sokuşturulabilir. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe Hazretleriyle İmam-Mâlik hazretlerine (rahime hümullah) göre, râvinin ezberden rivâyet ettiği ve tezekkürde bulunduğu hadîsten başkasıyla ihticâc edilmez. Şafiiyye'den Ebu Bekr es-Saydalânî el-Mervezî de bu görüştedir. Hâkim'in kaydına göre İmam Mâlik'e:
"- Sika olduğu halde hadîsini ezberlememiş kimseden ilim alınır mı?" diye sorulunca:
"- Hayır!" cevabını vermiştir. Tekrar:
"- Ya sika olduğu halde, "bu hadîsleri dinlemiştim" diyerek bir kitap gösterse?" diye sorulmuş:
"- Böylesinden de alınmaz. Gece kendisinden habersizce bâzı şeyler ziyâde edilmesinden korkarım" diye açıklamada bulunmuştur.
Râvi hakkında bilgi verirken görüleceği üzere, hadîs almada böylesine sıkı bir şart konulmuş olsaydı bize çok az sayıda hadîs intikal ederdi. Bu sebeple cumhur, âdabına uygun şekilde hadîs rivâyet eden râviden hadîs almayı prensip kabul etmiştir. Râvi, rivâyetini iyice zabtedmiş, kitabını şeyhindeki asıl'la veya bu asılla mukâbele edilmiş (karşılaştırılmış) bir fer' ile mukâbele etmiş ise, ondan rivâyet etmesi câizdir.
Kitaptan rivayeti câiz addeden bazıları, teşeddüd göstererek, bu cevaz, kitabın sahibinin elinden herhangi bir sebeple çıkmaması şartını koşmuştur. Yitirir, bir başkasına iâreten verirse... artık ondan rivâyeti câiz olmaz. Zira kitaba bir şeyler sokuşturulmuş olma ihtimali vardır.
Dediğimiz gibi cumhur bunu da ifratkâr bularak mukabele edilmiş bulunan bir kitap, bir müddet sâhibinin elinden çıkmış bile bulunsa, kitabın herhangi bir tahrîfe uğramadığı kanaatine varırsa ondan rivâyeti câizdir. Ve hele kitabın mâruz kalması muhtemel tahrifât ve tegayyûratı farkedecek ilim ve kudrette olursa o kitaptan rivayet etmesinde bir beis yoktur. [97]

4- Unutulan Bir Hadîsin Rivâyeti Meselesi

Bir kimse, kendi işitmiş bulunduğu hadîsleri ihtiva eden bir kitapta, kendi rivâyeti olduğunu hatırlayamadığı hadîse rastlarsa bunu rivayet etmeli mi etmemeli mi? diye bir mesele ortaya çıkmıştır. Çünkü hadîs, başkalarınca sokuşturulmuş olabilir. İmam-ı Azam (rahimehullah)'a göre onu hatırlamadıkça rivâyet etmesi câiz değildir. Şafiî âlimlerinden bazıları da bu görüştedir.
Ancak, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ile İmam Şâfiî (rahimehümullah) ve Şafiîlerin çoğunluğu câiz olacağına hükmetmişlerdir. Nevevî de bu görüşün râcih olduğunu belirtir. İbnu Salâh bu cevâzı bir şarta bağlar: "Kitabın sâhibi, kitabının sıhhatine kendisi inanmalıdır, şüpheye düşerse câiz olmaz." [98]

5- Hâfız Olmayan Âmâ İle Ümmî Olan Basîr'in Rivayetleri Meselesi

Görmesi sağlıklı (basîr) olan ümmî (okuma-yazması olmayan) kimse ile, hadîsini ezberlememiş âmâ'nın (gözlerini kaybetmiş, kör'ün) rivâyetleri makbul mü, değil mi? sorusu da ihtilaflara yol açmıştır. Makbul görüşe göre, basîr, ümmî ile âmâ, semâını zabt ve kitabını tegayyürden korumak için bir sikadan yardım ister. Ondan sonra o hadîsler huzurunda okunduğu zaman tegayyürden sâlim kaldığı hususunda kanaati hâsıl olursa rivayeti sahihtir. [99]

6- Yazılmış Olanla Ezberlenmiş Olan Arasında İhtilaf Çıkarsa

Bir kimse ezberinde olanla kitabta yazılı olan arasında fark görürse, bakılır, eğer hadîsi o kitaptan ezberlemiş ise, kitaptakine uyar. O kitaptan değil de Şeyh'in ağzından ezberlemiş veya arz-ı kıraat esnasında bellemiş, hıfzı da kuvvetli ve hıfzından emin olduğu takdirde hıfzına itimâd eder. Ancak rivayet sırasında: "Hıfzımda şöyle, kitabımda da şöyle" diye belirtmesi gerekir. Ezberi, İtkân sahibi birinin rivâyetine uymadığı takdirde: "Benim ezberim şöyle, falancanın rivâyeti de şöyle" diye belirtmesi gerekir.[100]

7- Hadîsin Lâfzen Veya Manen Rivayeti

Selef'in hadîs karşısında duyduğu saygı, haşyet ve titizliği gösteren bir diğer husus, hadîs'in lâfzen rivâyetine gösterdiği gayrettir. Bütün selef, hadîsin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ağzından çıktığı şekilde rivayet etmenin ehemmiyetinde müttefiktir. Bile bile hadîste tağyirde bulunmak, kelimeleri artırıp eksiltmek müterâdifi ile değiştirmek câiz değildir.
Umumî prensip bu olmakla beraber, mânanın aynen korunması kaydıyla hadîsin değişik şekilde rivâyet edilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Bu çeşit rivâyete rivâyet-i bilmâna denir. Rivâyet-i bilmâna'yı kabul edenler de, belirteceğimiz üzere çok sıkı kayıtlar ve şartlarla bunu tecvîz ederler.
Hadîsin lâfzan rivayet edilmesi gereğine inananların şerî delilleri olduğu gibi, mânen rivâyet edilebileceğine hükmedenlerin de hükümlerini meşrulaştıran şerî delilleri vardır. Şimdi bunları görelim:
1- Hadîs lâfzen rivayet edilmelidir, mânen rivâyet haramdır diyenlerin delilleri:
Bir hadîste Resûlullâh (aleyhissalâtu vesselâm), kendi sözlerinin işitildiği şekilde rivayetini emreder:
"Bizden bir şey işitip de, işittiği şekilde tebliğ edenin Allah yüzünü tâze kılsın. Kendisine tebliğ edilenlerin bazen dinleyenden daha anlayışlı olması mümkündür."
Burada emredilen "işittiği şekilde tebliğ"in lafzî rivâyetle gerçekleşeceği açıktır.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini "Arab'ın en fasîh" olanı olarak tarif eder ve kendisine "cevâmi'u'l-kelim" verildiğini belirtir.[101] Bu çeşit ifadelerde bir kelimenin değişmesi, takdim veya tehire uğraması, artması, eksilmesi mânayı, mana derinliğini mutlaka bozacağından, aynıyla muhâfaza edilmesi ehemmiyet taşır.
3- Ayrıca bâzı rivâyetlerde aynı mânaya gelen iki kelimeden birinin diğeri yerine kullanılmış olmasına Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şâhid olunca müsaade etmeyip düzelttirmiştir. Bunun en güzel örneği Bera İbnu'l-Azîb tarafından rivâyet edilmektedir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki: *"Yatağına vardığında önce namaz abdesti gibi bir abdest al, sonra sağ tarafına uzanıp şu duayı oku:*

???????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? ????? ?????? ????? ???? ???? ? ????? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ?????.

Şayet o gece ölecek olursan fıtrat, yani İslâm Dini üzere ölürsün. Bu sözler, yatakta söyleyeceğin dünya kelamının en sonu olsun."
"Berâ (radıyallahu anh) der ki: Bu sözleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda tekrar ettim. Duada geçen "senin neb'îne (nebiyyike)" yerine (aynı mânada olan) "senin res'ûlüne (resûlüke)" kelimesini kullandım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale edip: *"Hayır, "nebî" değil "resûl" diyeceksin"* buyurdu".
Rivâyet sırasında yapılan böyle bir değişikliğe şâhid olan Ashab'tan "kizb" tavsîfiyle şiddetli reaksiyona şâhid olmaktayız: Ubeyd İbnu Umeyr anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Münâfık'ın misâli iki sürü arasında duran koyun (eş-şâtu'r-râbıda) gibidir..."* Abdullah İbnu Ömer atılarak: "Yazık size, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemeyin. Zira Efendimiz: *"Münâfık'ın misali iki sürü arasında ki kör koyun (eş-şâtu'l-â'ire) gibidir"* buyurdu" der.
Ulemayı hadîsleri aslî kelimeleriyle rivâyet etmeye zorlayan, mânen rivayeti ancak, Arapçayı, fıkhı çok iyi bilenlere caiz görmeye sevkeden haklı durumlar da var. Buna en güzel örnek, hadîs ilminde yüce bir mevkie sâhip olan Şu'be'den verilmektedir. Bu zat, yaşça kendisinden küçük olan İsmail İbnu Uleyye'den erkekleri, elbiselerini zaferanla boyamaktan men eden hadîsi almıştı. Rivâyet sırasında Şube: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) zaferanla boyanmaktan yasakladı" diyerek yasağı kadınlara da teşmîl eden bir üslubla rivayet eder. Bu hatayı farkeden İsmâil İbnu Ubeyye derhal müdâhale ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylememiş olduğunu belirtir.
Hadîsleri mânen rivâyete cevaz vermeyenler bir de şunu söylerler: Hadîsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitenin bu lâfızları değiştirme yetkisi olsa ondan işitenin de fazlasıyla böyle bir yetkiye sâhip olması gerekir. Zira önceki Şâri'in sözüdür. Bunun değiştirilmesi câiz olunca, ikinci, üçüncü ravilerin rivâyetlerini değiştirmek fazlasıyla câiz olur. Değişe değişe rivâyet edilen bir rivayetin sonuncu râvide aldığı şekille Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylemiş bulunduğu şekil arasına büyük fark girmiş olur.
Şu halde bu delil ve mülâhazalardan hareket eden selef uleması hadîsin mânen değil lâfzan rivâyetinde ısrar etmişlerdir. Bu görüşü Tâbii'nden Kasım İbnu Muhammed, İbnu Sîrîn, İbrahim İbnu Meysere, İbnu Mehdî, Reca İbnu Hayre, Süfyân İbnu Uyeyne... gibi bir çokları iltizam etmiştir. İbnu Hazm başta bütün Zâhiriye âlimleri de bu görüştedirler, rivâyet-i bilmânâ'yı haram telakki ederler. Müslim de bu görüşü iltizam edenlerdendir.
2- Hadîsî mânen rivâyet câizdir diyenlere gelince: Başta dört mezheb imamı olmak üzere âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Sâhâbe de çoğunluk itibariyle bunun tatbikatını fiilen yapmışlardır. Hasan-ı Basrî, Süfyan-ı Sevrî, Vekî İbnu'l-Cerrâh, Şâbi, İbrahim Nehâî, Âmir İbnu Dinar hep mâna ile rivayeti esas almışlardır. Vekî: "Hadîsi edâ ederken, mânayı esas almak olmasaydı âlimler perişan olurdu" demiştir. Süfyan'ı Sevrî'nin de "Eğer ben size işittiğim gibisini söylüyorum dersem sakın inanmayın, söylediğim hep mânâdır" diyerek fiilî gerçeği ifade ettiği belirtilir. Nitekim aynı hâdiseyi rivâyet eden sahâbelerin rivâyetlerinde farklılıklar olduğu gibi, muayyen bir hadîsi aynı sahâbeden almış olan farklı râvilerin rivayetleri arasında da farklılıklar mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm gibi anında yazdırılıp ezberletilen sonra da kontroldan geçirilerek asliyeti korunma altına alınmamış olan hadîs rivâyetinde gerçek vak'anın da bu olacağı tabîîdir.
Nitekim, hadîslerin mâna üzere rivâyetini caiz görenler de gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ve gerekse Ashab (radıyallahu anhüma)'dan kendilerine deliller, örnekler göstermektedirler. Ezcümle:
I- Abdullah İbnu Süleyman el-Leysî'nin rivâyetîne göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Ey Allah'ın Resûlü, biz senden bir hadîsi işittiğimiz gibi eda edemiyoruz" demeleri üzerine: *"Eğer bir haramı helal, bir helali haram etmez, mânayı da doğru olarak ifade edebilirseniz istediğiniz lâfız ile rivâyet etmenizde bir beis yoktur"* buyurmuştur. Hasan-ı Basrî hazretleri bu hadîsi işitince: "Bu ruhsat olmasaydı biz hadîs rivâyet edemezdik" demiştir.
2- Sahâbeden gelen bir çok rivâyet de onların mâna ile rivayeti esas aldıklarını gösterir: Urve İbnu Zübeyr anlatıyor: "Hz. Aişe bana: "Sen benden bir hadîsi yazıyor, dönüp tekrar yazıyormuşsun doğru mu?" dedi. Cevâben:
"- Ben bir hadîsi sizden bir seferinde başka, öbür seferinde bir başka şekilde işitiyorum" dedim.
"- Mânâda bir değişiklik buluyor musun?" dedi.
"- Hayır!" karşılığını verince:
"- Böyle rivâyette bir mahzur yoktur" dedi.
İbnu Sîrîn de şöyle demiştir: "Ben bir hadîsin, her defasında mâna aynı kalmak şartıyla on şekilde rivâyet edildiğine rastladım".
Zürâre İbnu Ebi Evfa'nın şöyle söylediğini Katâde rivayet eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashabı'ndan pek çoğuna rastladım. Hadîslerin mânasında ittifak ediyorlar, lâfzında ihtilafa düşüyorlardı." İmam Şâfi'nin bir rivâyetine göre, bu duruma dikkat çekilen bir sahâbî: "Mânasına halel gelmedikçe bunda beis yoktur" cevâbını vermiştir. Aynı şekilde rivâyetlerindeki farklılığa dikkati çekilen Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin: "Biz Arab kavmindeniz, dilimiz fasihtir, hadîsleri irâd ederken elfâzı takdim, tehir ederiz (mânâyı değiştirmeyiz)" dediğini Hz. Câbir (radıyallahu anh) rivâyet eder. Bu farklılıklar sebebiyle ashab birbirini tenkîd ve itham etmemiştir.
İbnu Mes'ud, Ebu'd-Derda, Enes, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüma ecmain) gibi birçok sahâbe rivâyetlerinin sonuna "ihtiyat kaydı" diyebileceğimiz, kayıtlar ilâve ederek, rivâyetlerinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından çıktığı şekle uyması hususundaki şüphelerini belirtmişler, dinleyiciler yanlış bir zanna düşmekten korumaya çalışmışlardır. İhtiyat kaydı dediğimiz bu tâbirler şunlardır:
"Tam söylediğim gibi değilse de ona yakın bir söz söyledi."
"Resûlullah ya da buna yakın bir şey söylemişti."
"Bunun gibi, buna benzer bir şey söylemişti."

"Bunun gibi veya buna yakın bir şey söylemişti."
3- İslâm Dini'ni âyet ve hadîsleriyle Arap olmayanlara kendi dillerinde açıklamak, tercüme etmek câiz olduğuna göre, Arap olanlara da müterâdif ve müsâvi olan başka Arapça kelimelerle nakletmek de câiz olmalıdır.
Bazı âlimler bu delili pek kuvvetli bulmazlar. Çünkü, Arap olmayan kimse kendi diliyle işittiği bir sözün, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsi olmadığını bilir. Bu cevazdan hareket edenler yine de, lâfzın esas alınması gerektiği durumlarda mânen nakli ve tercümeyi câiz görmemişlerdir. Ezan ve kamette olduğu gibi. Bunların mânasını öğretmek için tercümesi câiz ise de, Ezanın başka kelimelerle okunması, tahiyyat ve kunut'un namazda tercümesinin okunması câiz değildir.
4- Hadîsler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda yazılmadığına göre, Ashab sonradan aklında kalan mânayı rivâyet etmiştir.
5- Hadîslerde lâfız maksûd değildir, vâsıtadır. Esas olan mânadır. Öyle ise mânanın şu veya bu elfazla rivayeti mühim değildir.
6- Mâna ile rivâyeti câiz görenler, muhâlif tarafın dayandığı delilleri de çürütürler. Mesela: Yukarıda kaydettiğimiz: *"Bizden bir şey işitip de işittiği şekilde tebliğ edenin Allah yüzünü taze kılsın"* hadîsi;
a) Pek çok tarikten ve farklı lâfızlarla gelmiştir, şu halde o da mânen rivayet edilmiştir.
b) Ayrıca "işittiği şekilde" tabirindeki "şekilde" sözü "işittiği mânaya benzer bir mânada" mânasını da taşır. "Aynı elfazla" demek değildir...
Keza "Berâ'nın rivâyetinde "Resûl" kelimesinin yerine "nebî" kelimesinin konmasını reddetmiş olması Nebî (aleyhissalâtu vesselâm) ile Cebrâil'in karıştırılmaması nüktesine binâendir..." denmiştir. [102]

Mühim Bir Kayıt:

Mânen rivayeti câiz görenler, bu cevazı verirken bazı mühim şartlar koşarlar.
1- Rivâyete ehil olan kişi bunu yapar. Bu da öncelikle Arapça'yı iyi bilmeyi, hadîsi anlamayı gerektirir.
2- Mânen rivâyet yapacak kimse elfazı hatırladığı takdirde, aslî elfazla rivâyet etmelidir. Cevaz, mânayı tam hatırlayıp, aslî elfazı hatırlayamayanlara mahsustur.
3- Mânen rivâyet meselesi, günümüzün meselesi değildir. Yâni hadîs kitaplarına girmiş olan hadîsler değişik şekilde rivâyet edilemezler. Kitaplarda nasıl yer etmişse olduğu gibi alınmalıdır. Bu hususta âlimler ittifak ederler. Bu münakaşa, hadîslerin şeyhlerden alınma dönemiyle ilgilidir, cevâz da: Dinlenmiş olan lâfızları aynen zabt veya tahkikin mümkün olmadığı durumlarla ilgilidir: İşitildiği mânen hatırlanan bir rivâyet ya mânasıyla kayda geçirilecek veya terkedilecektir. Terkinde dine zarar vardır, bu zararı önlemek için mânasını zabtedmek, rivâyet etmek lâzımdır. Değilse, kitaba geçmiş olan el-fazın değiştirilmesine gerek de yok, zaruret de yok, binaenaleyh cevaz da yoktur. [103]

Mânen Rivayet Üç Sûretle Olur, İkisi Câizdir

1- Bir lâfzı, onun tam müterâdifi yâni aynı mânadaki bir başka kelime ile değiştirmek câizdir: Cülûs-kuûd: ilim-mârifet; İstitâa-kudret; memmâm-kattât gibi. Bu kelimeler tam müterâdiftir, biri diğerinin yerine kullanılabilir.
2- Kelimeler arasındaki müterâdiflik kat'î değil de zannî olursa bu durumda rivâyet câiz değildir.
3- Ravi, mânayı kavradığı hususunda kesin kanaat sâhibi olduğu takdirde müteradif kelimelere müracaat etmeden, mânaya eksiklik, fazlalık katmadan, dilediği şekilde rivâyet edebilir, bu da câizdir.
Manen rivâyet işi, daha önce de belirtildiği gibi ehliyetli kişinin işidir. Herkesin bu işe tevessülü câiz değildir. [104]

8- Lahn'ın Düzeltilmesi Meselesi

Lahn. Arapça ifadede karşılaşılan bazı bozukluklara denir. İrâb ve şive hatası diye de tarif edilebilir. Hadîsçiler, bir kısım rivayetlerde rastlanan bu dil hatalarının düzeltilip düzeltilemiyeceği hususunda ihtilaf ederler. Lâfzî rivâyeti esas alanlar, duydukları üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmaksızın aynen rivâyet etme mesleğinde gittikleri için onların lahn'ı düzeltmeden koruyacakları açıktır. Ancak mânâ üzerine rivâyeti esas alanlar hadîslerde rastladıkları lahn'ı düzeltmek gerektiğini söylerler. "Çünkü, rivayetin asıl kaynağı olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâb Araptırlar ve dilleri fasihtir. Öyle ise onların lahn'da bulunması söz konusu olamaz. Bu sebeple rivâyetlerde rastlanan bozukluklar senette yer alan diğer râvilere aittir, öyle ise düzeltilmelidir." İbnu Hazm, lahn'lı olarak işitilen rivayetin düzeltilmesini vâcib görür.
Hadîslere Lahn'ın girmesine sebep olan râviler daha ziyâde Arapça'yı sonradan öğrenen Arap asıllı olmayan kimselerdir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn arasında gayr-ı Arap râvi çoktu.
Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, Buhârî ile Müslim arasında bile bu noktada görüş ayrılığı vardır. Müslim, mânaya tesir etmese bile hocalarından duyduğu şekliyle bütün farklılıkları olduğu gibi korur. Buhârî ise, rivâyet-i bilmânayı câiz gördüğünden çok ince teferruatı, Lahn'ı olduğu gibi korumayı uygun bulmaz.
Hadîslere karışan bu Lahn sebebiyle Arap dilcileri nahivle ilgili şâhidleri hadîslerden almayıp, câhiliye şiirlerinden almayı an'ane hâline getirmişlerdir. [105]

9- Hadîsin İhtisar Edilmesi Meselesi

İhtisar özetleme demektir. Bir hadîsi rivayet ederken bazı kısımlarını hazfedip kısaltmak onu ihtisar etmektir.
Hadîs rivâyetinde bunun câiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler vardır:
1- Mutlak surette memnudur. İhtisârı câiz görmeyenler, daha ziyade rivâyet-i bilmânaya karşı olanlardır. Bunlara göre, hadîsten tek harfi bile hazfı câiz değildir. Bunlar hazfetme sırasında mânânın bozulacağını ileri sürerler. İmam Malik bilhassa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait (merfu) kelamın ihtisarını hiç câiz görmezdi.
2- Hadîs, -râvînin kendisi veya bir başkası tarafından- tam olarak rivayet edilmişse, ihtisar edilerek rivayet edilmesi câizdir, rivayet edilmemişse câiz değildir. Çünkü hazfedilen kısım kaybolmaya mahkûm demektir.
3- Âlim ve ârif olan râvinin, hadîsi, ihtisar etmesi bir şartla câizdir: Hazfedilen kısım, nakledilen kısımdan ayrı olmalıdır. Aksi takdirde iki kısım mânâ ve delalet yönüyle birbirini tamamlayıp bir irtibat içinde olur da, hazfedilen kısım, rivayet edilen kısmın delâlet ve mânasına tesir edecekse bu câiz değildir.
Cumhur'un, fıkıh ve hadîs usulcülerinin görüşü budur. Bu şartlarda ihtisâr'ın, rivâyet-i bilmânayı câiz görmeyenlerce de mûteber olması gerekir. Zira, bu tarzda hazfedilen bir hadîs iki ayrı hadîse bölünmüş olmaktadır, üstelik bu cevaz, sahanın mütehassısı olan kimselere tanınmış olmaktadır. [106]

10- Hadîsin Takti'i (Bölünerek Rivâyeti)

Takt'i, kısımlara bölmek demektir. Istılah olarak bir hadîsi, ihtiva ettiği hükümlere göre parçalayıp, parçalardan her birini kitabın ilgili bölümünde kaydetmektir. Aslında takti', ihtisardan tamamen farklı bir ameliye değildir, bir cüzdür. Kitabın hacmini kabartmamak maksadıyla, bilhassa fıkhî hadîslerde, ilgili babta, hadîsin sâdece babla ilgili kısmı alınır, gerisi alınmaz.
Böylesi bir tasarruf mânaya eksiklik, fazlalık getirmeyeceği gibi, yanlış anlamaya da bâis olmaz. Bu sebeple Buhârî, İmam Mâlik, Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî gibi hadîs ilminin büyük üstadları buna başvurmuşlardır.
Hemen belirtelim ki, her şeye rağmen hadîste taktî'e taraftar olmayan, mahzurlu bulan âlimlerimiz de vardır. Sözgelimi Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Salâh takti'in kerâhattan hâlî olmadığı kanaatindedirler.
Herhangi bir rivâyette sıhhati şüpheli bir ziyâde olduğu takdirde bu ziyâdeyi rivâyetten çıkarmanın câiz olduğunda ihtilaf yoktur, yeter ki, şüpheli olan bu ziyâde kısım, hadîsin diğer kısmı ile irtibatlı olmasın. İrtibat bulunduğu takdirde o kısmın çıkarılması öbür kısmın bütünlüğünü bozacağı için câiz olmaz. [107]

11- Bir Hadîsi Birden Fazla Senedle Rivayet

Hadîs ulemasının, rivayet ve dolayısıyla hadîs karşısındaki titizlik ve hassasiyetini gösteren bir diğer âdâb, farklı senedleri olan bir hadîsin rivayetinde kendini gösterir. Muhaddis, bir hadîsi rivayet ettikten sonra, aynı hadîsi ikinci bir senedle daha irad etmek istediği zaman, metni aynen zikretmeyip "mislehu (öncekinin metni gibi)" veya "nahvehu (öncekine benzer)" der geçer. İşte bu kısaltmayı bazı muhaddisler doğru bulmazlar. Metin tıpatıp aynı olsa bile senedden sonra elfazın da zikri gerekir derler. Şu'be'nin: "Fülan fülandan onun mislini rivâyet etti demek kifayet etmez" dediği belirtilir. Ayrıca, Şu'be'nin: "Fülan fülandan benzerini (nahvehu) rivayet etti demesi de rivâyette şekdir" dediği kaydedilir.
Kısaltma ile ilgili ikinci bir görüş daha var. Buna göre, râvinin şeyhi zabt yönünden kuvvetli, hıfzı yerinde, kelimelerin birini diğerinden tefrik hususunda, güçlü, rivayet ettiği şeyin kelimelerine bile dikkat edecek hassâsiyette sika birisi ise, ikinci senedde metin vermemesi câizdir. Bu vasıflar yoksa, câiz değildir, her bir senedde metni de ayrı ayrı zikretmesi gerekir. Süfvân-ı Sevrî bu görüştedir.
Üçüncü bir görüş Yahya İbnu Main ve Hâkim'e aittir. Buna göre râvinin şeyhi, sayılan vasıfları taşıyorsa "mislehu (öncekinin misli)" demesi câiz "nahvehu (öncekinin benzeri)" demesi gayr-ı câizdir. "Mislehu (öncekinin mislidir)" diyebilmek için metinlerin lâfzan aynı olduğuna cezmetmek gerekir. Metinler sâdece mânen müttehid ise nahvehu demesi câiz olur.
Hâtibu'l Bağdâdî, bu tefriki yapanların rivâyet-i bilmâna'ya cevaz vermeyenler olduğunu, cevaz verenlerin böyle bir tefrike gitmediklerini, nahvehu ve mislehu kelimelerinin müteradif olarak kullandıklarını belirtir.
Nahvehu ve mislehu tâbirleri bilhassa Sahîh-i Müslim'de çok geçer. Müslim hazretleri bir hadîsin bütün senetlerini bir arada vermek prensibinde olduğu için senetleri verdikten sonra metinler birbirine yakınsa metni tekrar etmez, dikkat çekmeye değer bir farklılık varsa, senedi verdikten sonra o farklılığa dikkat çeker, onu kaydeder. [108]

12- Rivâyetlerin Birleştirilmesi (Telfîk-i Rivâyât)

Râvi, bir hadîsi muhtelif şeyhlerden almıştır, rivâyetler mânaları itibariyle müttehiddir, ancak lâfızları yönüyle farklıdır. Bu durumda şöyle bir ifade kullanarak rivâyetleri birleştirmek mümkündür: "Fülan ile fülan bize haber verdiler, söyleyeceğim lâfız da fülâna aittir."
Bu, Müslim'de çok sık rastlanan bir usuldür. Rivâyet-i bilmânâ'yı esas alanlar için bu tarz câizdir.
Bâzan da bir cemaatten, aynı mânaya gelen bir rivayet zikredilir, ama kaydedilen metin hangisine ait olduğu belirtilmez, belki de metin hiçbirine ait değildir, ancak isimleri zikredilen şahıslar o mânada müttefiktirler. Buhârî, Abdullah İbnu Vehb ve Hammâd İbnu Seleme gibi bir kısım muhaddisler bu tarz rivâyete yer verirler. Kendileri bu sebeple tenkit de edilmediğine göre, bu tarz da çoğunlukla kabul edilmiş bir telfîk şekli olmaktadır. [109]

Dâru'l-Hadîs

Hadîs ilimlerinin ihtisas seviyesinde öğretildiği özel eğitim müessesesi.
Kur'ân-ı Kerim'den sonra, İslâm'ın ikinci ana kaynağı olan "Sünnet" ve bunun sözlü ifadesi olan "Hadis" öğretimi büyük bir önem arzeder. Hz. Peygamber, sözleri, fiilleri ve tasvipleriyle İslâmî hükümleri pratik hayata aktarmış, müslümanlar için canlı bir model olmuştur. O'nun hayatı bütünüyle iyi bilindiği ve müslümanların yaşayışına aktarıldığı ölçüde İslâmiyet ferdî ve sosyal hayatta müsbet etkisini gösterecektir.
İslâmiyet'in ilk dönemlerinde öğretim ve eğitim faaliyetleri daha çok mescid ve camilerde yürütülmekte idi. İbadet yeri olan mescidler, bu dönemde aynı zamanda dershane görevini de yapmakta idiler. Hadis öğretiminin ilk yapıldığı cami, Mescid-i Nebevî'dir. Hz. Peygamber döneminde Ashab-ı Suffâ, mescidin bir bölümünde Rasûlullah'tan hadis öğreniyorlardı. Ashab arasında en çok hadîs rivayet eden Ebu Hüreyre burada yetişmiştir. Sünen-i İbn Mâce'de rivayet edildiğine göre, bir gün Hz. Peygamber (s.a.s.) camide Kur'ân tilaveti, dua ve ilim öğrenmekle meşgul olan iki ayrı halkaya rastlamış ve onlara iltifat etmiştir.[110] Bu haberden de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashab döneminde İslâmî ilimlerin öğretildiği yer mescitlerdi.
Emevîler döneminde çocuklar için "mektepler" inşa edilirken, Abbasîler döneminde ise "medreseler" tahsil müesseseleri olarak kurulmaya başlanmıştır. Bunların dışında "mecâlis" denilen ilmî toplantılar da hadîs, ilimlerinin öğretildiği yerlerdi. Bu dönemlerde, câmi ve mescidler yine ilim merkezi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ancak; hadîs ilminin önemi dolayısıyla sonraları, hadis ilimlerinin ihtisas seviyesinde öğretildiği "dârü'l-hadîs" denilen özel müesseseler kurulmaya başlanmıştır ki, bu müesseseler birer hadîs araştırma merkezi mahiyetinde idiler.
Hadîslerin tetkîki için çok iyi düzeyde Arapça bilmek ve belâgat, tefsir, usûl-ı hadîs ve diğer şer'î ilimleri de bilmek gerekiyordu. Bunun için özel müesseseler kuruldu. Medreselerde okutulan derslerde icazet alanların kabul edildiği bu ihtisas okullarının ilki, Atabek Nureddin Mahmud İbn Zengi[111] tarafından hicrî 563 yılında Şam'da kuruldu. Kurucusunun adına nisbetle bu dârü'l-hadîs'e "Nuriye Medresesi" denildi. İkincisi Musul'da kurulan bu hadis medreseleri daha sonraları çoğaldı. Hadisle birlikte Kur'ân ilimlerinin de okutulduğu medreselere ise "dârü'l-Kur'ân ve'l-hadis" ismi verildi.
Anadolu sahasındaki ilk dârü'l-hadîs, İlhanlılar zamanında Başvezir Şemseddin Cüveynî'nin 670/1271-1272 yılında Sivas'ta kurduğu çifte minareli medresedir. Anadolu Selçukluları devrinde vezir Sahip Ata tarafından Konya'da yaptırılan ince minareli medrese, dârü'l-hadislerin en meşhurlarındandır.
Osmanlılar döneminde önce Bursa'da, sonra da II. Murat tarafından 1447 yılında Edirne'de dârü'l-hadîs kuruldu.
İstanbul'daki ilk dârü'l-hadîs ise, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Süleymaniye Camii'nin tam karşısında ve tabhanenin bulunduğu yerde kurulan Dârü'l-Hadîs'tir. Binası bugün de ayakta duran bu medrese, kubbeli bir oda, kubbesiz ondokuz odadan müteşekkildir. Süleymaniye Dârü'l-Hadîs'i, paye bakımından medreselerin en yükseği olduğu için, buraya ilk tayinlerinde müderrislere yüz akçe, bilâhare elli daha artırılarak yüzelli akçe yevmiye verilirdi. Payelerine göre dârü'l-hadîs müderrislerine verilen yevmiye on ile yüzelli akçe arasında değişiyordu. Ayrıca imkânlar nisbetinde talebelere de burs veriliyordu. Meselâ, Birgi Dârü'l-Hadîs'inde okuyan yedi öğrenciden her biri dörder akçe yevmiye alıyordu.
XV. ve XVI. yüzyıllar arasında Osmanlılar tarafından, on üçü İstanbul'da olmak üzere yirmi dârü'l-hadîs yaptırılmıştı. Geri kalanlardan ikisi Amasya'da, ikisi Edirne'de, diğerleri de İznik, Birgi ve İstip'te kuruldu. Ayrıca Anadolu'nun Konya, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Alanya, Erzurum, Urfa, Adana, Tokat, Ankara, Bursa, Manisa şehirlerinde dârü'l-hadîs'ler vardı. Evliya Çelebi'ye göre, XVII. yüzyılda dârü'l-hadîs'lerin sayısı yüzotuzbeşi buluyordu. 1882'de yapılan umûmî nüfus sayımı dolayısıyla yapılıp bastırılan istatistiğe göre, İstanbul'da çeşitli semtlerde onbir dârü'l-hadîs görülmektedir.
Dârü'l-hadîs'lerde, usûl-i hadîs ile birlikte Kütüb-i Sitte okutulurdu. Bunlardan Buhârî ve Müslîm üzerinde bilhassa durulur, hadis kritiğine oldukça önem verilirdi. Dârü'l hadîs'ler genellikle vakıf kurumları olduğu için, buralarda okutulan kitaplar, vakfın şartına, -vakıf herhangi bir şart koşmamışsa- o beldenin örfüne göre okutulan eserlerdi. Bu sebeple dârü'l-hadîs'lerde takip edilen program ve kitapları kesin olarak tespit etmek mümkün olamamaktadır. Ancak, Osmanlı âlimlerinden Kemal Paşazade'nin Edirne Dârü'l-Hadîs'inde müderris iken Sahîh-i Buhârî'ye şerh yazması[112], Mevlâna Haydar'ın ise Dârü'l-Hadis müderrisi iken Sahîh-i Buhârî'yi, Kirmânî şerhiyle birlikte okutması[113] genellikle son devirde dârü'l-hadîs'lerde metin olarak Buhârî ve şerhlerinin okutulduğunu göstermektedir.
Dârü'l-hadîs'ler en yüksek medreseler olduğu için müderrisleri hem en yüksek yevmiye alıyorlar, hem de törenlerde öteki müderrislerin önünde bulunuyorlar ve onlara başkanlık ediyorlardı. İlim, eğitim ve kültür hayatımızda önemli hizmetler gören dârü'l hadîs'ler, diğer birçok müessese gibi kapatılınca, tarihe karışmış olup; tekrar ihya edilerek İslâm'ın yeniden hâkim kılınacağı günleri beklemektedir.[114]

Hadîs'in Yazılması:

İlk devirden beri, hadîsi yazı ile tesbit etmenin caiz olup olmadığı, zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Buna sebep, hem yazılmamasına hem de yazılmasına dâir sahîh hadislerin bulunuşudur. Örnekler:
1- Ebû-Saîd'il-Hudrî'den: Der ki: "Rasûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'an'dan başka benden birşey yazmayınız. Kim benden birşey yazmışsa onu imha etsin."[115]
2- Abdullah bin Amr'dan: Der ki:
"Ya Rasulallah, ilmi kaydedeyim mi? dedim.
"Evet" dediler.
"İlmin kaydı ne iledir?" diye soruldu;

"Onu bağlamak, yazmakla olur, dedi".[116]
3- Abdullah b. Amr'dan; (Rasûlullah'la şu konuşmasını kendisi nakletmiştir):
"Ya Rasulallah, sizden her işittiğimi yazayım mı?"
"Evet (yaz)."
"Hiddetli halinizde olsun, hoşnut halinizde olsun (yazayım mı)."
"Evet. Çünkü ben bütün bu hallerde ancak hakkı söylerim."[117]
Birinci hadîste, Kur'an'dan başka birşeyin yazılması yasak ediliyor, diğerlerinde ve benzeri hadislerde ise, yazmaya teşvik var.
Birinci hadîsin söyleniş tarzı dikkate alınınca, Kur'an-ı Kerîm'le, hadislerin birbirine karıştırılmasından endişe edildiği açıkça anlaşılıyor. Buna göre yasaklama, sadece bu karıştırmayı önlemek maksadıyla alınmış bir –muvakkat- tedbirdir. Karıştırmayacağından emin olduğu kimselere Rasûl-i Ekrem, başlangıçtan beri izin verdiği gibi, bu tehlike ortadan kalktıktan sonra, umûmî olarak da yazma iznini vermiştir.
Bir yandan Rasûl-i Ekrem (s.a.) ashabını, ilmi (kitap ve sünneti) belleyip yaymaya teşvik etmiş, öte yandan da, kendi demediğini O'na maletmekten şiddetle sakındırmıştır. Bu yüzden ashâb, daha Rasûlullah (s.a.) hayatta iken, hadisleri yazmaya başlamış, hafıza ile yazıyı, ilmin iki sağlam koruyucusu olarak kullanmışlardır.
Bazı İslâm bilginleriyle, müsteşrikler, hadîslerin yazıya geçmesinin, birinci hicret asrının sonuna doğru olduğunu, bâblar ve fasıllar halinde hadîs kitaplarının yazılmasının ise üçüncü asır başlarında olabildiğini iddia ederler.[118]

Bu yanılmanın sebebi:
A- Yazmayı yasaklayan ve teşvik eden karşılıklı hadîslerin, geçici bir tedbir oluş sebebine dikkat edememek.
B- Tedvin ile tasnifi birbirine karıştırmak [119]
C- Muhaddislerin, hadîs rivayet ederken kullandıkları bana haber verdi, söyledi gibi bazı tabirlerin, ezberden nakli gösterdiğini sanmak [120] olmuştur. Halbuki:
Tedvin yazılan hadîslerin toplanmasıdır. Tasnif ise, karışık olarak toplanmış malzemenin, muayyen bab ve fasıllara yerleştirilerek kitap haline konması demektir.[121]
Yukarda geçen görüşün hatâlı olduğunu ortaya koyan ve bize hadîsin, ikinci asır sonuna kadar geçirdiği devreleri gösteren delîl ve bilgiler:
A- Hadîs'in Peygamber Efendimiz (s.a.) zamanında yazıldığını gösteren belgeler:
1- Rasûl-i Ekrem Efendimizin komşu devlet başkanlarına yazdırdığı mektuplar, Ebû-Şâh hadîsi,[122] kırtâs hadîsi[123] ve yukarda geçen hadîsler...
2- Sa'd b. Ubâde'nin, topladığı hadîsleri kaydettiği "sahîfe = risale" si. Bunu Tirmizî Camii'nde nakletmiştir.[124]
3- Abdullah b. Ebî-Evfâ'nın, eliyle yazıp, talebesine okuttuğu risale. Buhârî'ye göre yukarda adı geçen sahîfe bunun bir nüshasıdır.
4- Semüre b. Cündüb'ün, yazıp oğullarına bıraktığı hadîs mecmuası.[125]
5- Câbir b. Abdullah'ın sahîfesi... Müslim, "sahîh"inde bunu rivayet etmiştir.[126]
6- Abdullah b. Amr'ın, "doğru sahîfe" adıyla anılan hadîs mecmuası; İbnü'l-Esîr'in nakline göre bu mecmua "bin" kadar hadîsi içine almakta idi.[127] Bu hadîslerin büyük bir kısmını, Ahmed b. Hanbel "Müsned"ine almıştır.[128]
7- Hicretin birinci yılında; Medine'lilerle muhacirler arasındaki vazife ve hakları tesbit etmek üzere Rasûl-i Ekrem'in emredip yazdırdığı meşhur risale ki bu, hukuk tarihinin de yazılmış ilk anayasasıdır.[129]
8- Abdullah b. Abbâs da, Rasulullah'ın sünnet ve siyretinin önemli bir kısmını yazmıştı. Vefatında bu sahâbînin bir deve yükü kitap bıraktığı meşhurdur.[130]
9- Zamanımıza kadar gelmiş olması bakımından büyük bir önem taşıyan Hemmam b. Münebbih sahîfesi de aslında Hemmâm'ın hocası, büyük sahâbî Ebû-Hüreyre'ye aittir.[131]
Ulûmul-hadîs adlı eserin yazarı Dr. Subhî es-Sâlih, yukarıda özetlediğimiz vesikaları genişçe bahis konusu ettikten sonra, ashab devrinde hadisin durumunu şöyle özetler:
"Gerçek ve mantığa uyan durum şudur ki, ashabın bir kısmı, içlerinden gelen bir duygu ve meyille Rasûlullah'tan (s.a.) duyduklarının çoğunu -hattâ belki de hepsini- itina ile yazmışlardı. Kur'an-ı Kerim'in sünnetle karışmasından emin olunca Rasûlullah (s.a.) da -yazmak isteyenlere- genel izin verdi. Bu arada, ashabın bazıları daha az yazmışlardır, bazıları da Kur'an'la daha fazla meşgul olmaları dolayısıyle, hadîs yazmaya vakit bulamamış, Rasûl-i Ekrem'den duyduklarıyle doğrudan doğruya amel etmiş, bunları ayrıca yazmaya ihtiyaç da duymamışlardır. Geri kalan bir kısım sahabe de okuma yazma bilmediklerinden, kitap ve sünnetten mümkin olduğu kadar ezberlemişlerdi..."[132]
Râşid halîfeler devrinde, bu zevatın, uzun istişareler ve tereddüdlerden sonra yazılı ve ezberde bulunan hadîsleri, Kur'an-ı Kerîm gibi bir araya toplamaya teşebbüs etmediklerini görüyoruz.
Tâbi'ler [133] devrinde, yazmanın caiz olup olmaması münakaşası pek az muhalifle kapanıyor. Bu devrin sonuna doğru, hadîslerin toplanması (tedvini) için ilk emri veren Büyük Halîfe Ömer b. Abdilâziz (101/719) şüphesiz, devrinin bilginlerinden gerekli izni almıştı.[134]

2- TEDVİNÜ-S-SÜNNE

TEDVÎN SAFHASI:

Hadîs tarihinin ikinci mühim devresini "tedvinü's-sünne" dediğimiz çalışmalar teşkil eder. Zaman olarak ikinci hicrî asrı içine alır. [135]

Tedvîn Nedir?

Tedvin, lügat olarak cem edip kitap hâline koymak mânasına gelir. Bir hadîs ıstılahı olarak, hadîslerin resmen yazılıp kitap haline konması demektir. Burada "resmen" tabirinin bilhassa ehemmiyeti var. Zira, önceki bahislerde de görüldüğü üzere, hadîslerin yazılması, ferdî ve hususî olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde başlamış bir faaliyettir. Hatta bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından pek çok yanlı vesîkanın bırakıldığını ve hepsine de "sünnet" dendiğini belirtmiştik.
Ama bunların hiçbiri tedvîn kelimesiyle ifade edilen "yazma" işine girmez. Çünkü tedvîn'de hadîslerin tamamının yazılması söz konusudur. Öyle ise tedvîn'in daha mükemmel bir târifini: "Hadîslerin hepsine şâmil olan ve devlet eliyle yürütülen ikinci hicrî asırdaki yazma faaliyetidir" şeklinde yapabiliriz. [136]

Nasıl Başladı?

Tedvîn işi, Emevi halifelerinden Ömer İbnu Abdilaziz'le başlar. Dindarlığı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine düşkünlüğü ile meşhur olan Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehulllah), sünneti bilen Ashab neslinin, arkadan da büyük alimlerin çeşitli sebeplerle birer birer hayattan çekilmelerini görerek hadîsin kaybolacağından endişe eder. Tehlikeyi önlemek için her tarafdaki mevcut âlimleri hadîslerin yazılması işine sevketmeyi düşünür. Bu maksadla, halife sıfatıyla vâlilere emirler, tamimler gönderir. Ömer İbnu Abdilaziz'in gönderdiği bu mektuplardan bir tanesinin metni Buhârî'de mevcuttur. Bu, Medîne valisi Ebu Bekr İbnu Hazm'a gönderilen mektuptur:
"Beldende Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le ilgili rivayetleri araştır, topla ve yaz. Ben ilmin (hadîslerin) yok olmasından ve âlimlerin tükenmesinden korkuyorum. Bu iş yapılırken sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti kabul edilsin. Âlimler mescid gibi herkese açık ve malum yerlerde oturup tedrisatta bulunarak ilmi yaysınlar, bilmeyenlere öğretsinler. Zira ilim gizli kalmadıkça yok olmaz."

İbnu Sa'd'ın kaydettiği rivayette Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) İbnu Hazm'a yazdığı mektupta şu ziyadede bulunmuştu: "....câri, bilinen bir sünnet veya Amra bintu Abdirrahmân'ın rivâyetleri kabul edilsin..."

Dârimi'nin rivayetinde şu ziyâde mevcut: "Sizce (veya bölgenizde) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sâbit ve sahîh olan rivâyetlerle Hz. Ömer'den sâbit olan rivayetleri yaz".
Ebu Nuaym'ın Târîhu İsfehan'da kaydettiğine göre Ömer İbnu Abdilaziz, mektubu, bütün İslâm beldelerine göndermiştir.

Şu halde tedvîn işinden bahseden muhtelif rivâyetleri göz önüne alarak konu hakkında daha bütün bir fikre varabilmekteyiz.
Hadîslerin tedvîninde Halîfe Ömer İbnu Abdilaziz'in bu teşebbüsünü takdir edebilmek için; Tedvîn'de en büyük hizmeti geçen ve bu faaliyete ismini veren Muhammed İbnu Şihâb ez-Zührî'nin şu itirafını bir kere daha kaydetmek isteriz:
"Bizi bu ümera (idâreciler) mecbur edinceye kadar ilmin yazılmasını uygun bulmuyorduk. (Ümerânın müdâhale ve icbarıyla bu işe girişince) hiçbir müslümanı yazmaktan men etmemek gerektiğine inandık".[137]

Tedvîne Sevkeden Sebepler:

Hadîslerin yazılıp kitaplar halinde bir yerde toplanmasına sevkeden gerçek âmilleri daha yakından görmekte fayda var:
1- Alimlerin ittifakıyla bunlardan biri, Ömer İbnu Abdilazîz'in mektubunda da ifâde edilen husustur: Ulemânın inkırazı ile hadîslerin yok olma endişesi: Bu gerçekten mühim bir husustur. Her ne kadar hadîsler ferdî olarak yazılıyor idiyse de çoğunlukla "Ezberlenmek için" yazılıyordu ve ezberlenince yakılıyordu veya ölürken, kendisinden yazılanların imhası tavsiye ediliyordu. Yukarıda Zührî'den kaydettiğimiz rivâyet bile, hadîslerin yazılması hususunda, ilmî çevrelerdeki tereddüdü anlamaya kâfidir.
Üstelik bu dönem, siyasî çalkantıların, iç kargaşaların sıkça görüldüğü bir devredir. 95. hicrî yılında Haccâc-ı Zâlim tarafından öldürülen, devrin meşhur muhaddisi Said İbnu Cübeyr'in kaybı bile Ömer İbnu Abdilaziz'i "hadîsler kaybolacak" diye korkutmaya yeterli bir hâdisedir. Kaldı ki, aynı hâdiseler Talk İbnu Habîb'in ölümüne sebep olur, meşhurlardan Mücâhid kıl payı idamdan kurtulursa da hapse atılır.[138]
2- Ömer İbnu Abdilaziz'in mektubuna açık bir şekilde aksetmemiş olsa bile, tedvîne sevkeden ikinci mühim âmil, siyasî ve mezhebî ihtilaflar sebebiyle hadîs uydurma faaliyetlerinin artmasıdır. Bu hususu, Zührî (rahimehullah)'in şu sözleri tevsîk ve te'yîd eder: "Eğer şark cihetinden gelen ve nezdimizde meçhûl ve merdûd olan hadîsler olmasaydı ne tek hadîs yazardım ne de yazılmasına izin verirdim".
Suyûtî hazretleri, hadîs uydurma faaliyetlerinin tedvîndeki rolüne şöyle parmak basmıştır: "Ulemanın çeşitli beldelere dağıldığı, Hâricîlerin ve Râfizîlerin uydurma ve bidatlarının çoğaldığı bir vakitte, sünnet, Sahâbe'nin akvâli ve Tâbiî'nin fetvalarıyla karışık olarak tedvîn edildi".[139]

Tedvîn'in Cereyan Tarzı:

Rivâyetler, Ömer İbnu Abdilazîz'in, meseleyi bir tamimle bırakmayıp, tedvîn çalışmalarını titizlikle takip ettiğini göstermektedir. Meselâ merkezde, bu işte çalışacak, hususî katipler tutulmuştur. Sözgelimi Hişâm İbnu Abdilmelik, Zührî'nin emrine iki kâtip vermiştir. Bunlar tam bir yıl boyu Zührî'nin hadîslerini yazmışlardır.
Tedvîn faaliyetlerine, halife Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) bizzât katılmış, elinde defter kalem namazlara devam etmiş, namazlardan sonra teşkil edilen ders halkalarına oturarak Avn İbnu Abdillah'dan, Yezîb İbnu'r-Rakkâşî'den hadîs yazmıştır.
Tedvîn sırasında, sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen rivâyetler değil, Sahâbe hazerâtından ve Tâbiîn'den rivâyet edilen âsâr da bâzı muhaddislerce "sünnet" mefhumuna dâhil edilerek yazılmıştır.
Halife'nin, emriyle taşrada yazılan hadîsler defterler hâlinde merkeze gönderilmekte, orada çoğaltılarak tekrar İslâm beldelerine yollanmaktaydı. Bu mühim hususu tevsîk eden bir rivâyet Zührî'den gelmektedir: "Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) Sünnet'in cem edilmesini emretti. Biz de onu defter defter yazdık. Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) üzerinde hâkimiyeti bulunan her bir yere bunlardan bir defter yolladı."
Bu yollanan defterlerin, merkezdeki aslî nüshalardan çoğaltılan tâli nüshalar olduğu muhakkaktır.
Bazı rivâyetler, merkezde toplanan hadîslerin, ulemâ nezâretinde belli bir kontrolden geçirildiğini ifâde etmektedir: Ebu'z-Zinâd Abdullah İbnu'z-Zekvân anlatıyor: "Ömer İbnu Abdilaziz'in fukahâ'yı topladığını gördüm. Ulema ona pek çok sünnet toplamıştı. (Bunları fukahâ ile birlikte okuyor) kendisiyle amel olunmayan bir sünnet zikredilince: "Bu fazladandır, üzerine amel yoktur" diyordu".
Yukarıda, merkezden taşraya gönderildiği belirtilen nüshaların bu kontrol muâmelesinden sonra istinsah edilmiş olabileceği söylenebilir.
Tedvîn faaliyetlerinin mühim bir hususiyeti, hadîslerin, sünen, sahîh veya müsned gibi herhangi bir tasnîf tarzında yazılmamış olmasıdır. Burada hadîsleri yazıya geçirmek, yazı ile tesbît etmek esas alınmıştır, şu veya bu tarzda, şu veya bu maksada uygun olması değil. Bu sebeple, merfu, mevkuf ve maktu rivâyetler sahîhi, haseni ve zayıfıyla birlikte iç içe, yan yana yazılmıştır. Bunların temyîz ve tanzimi müteakip asırda tebvîb devrî'nde ele alınacaktır. [140]

Ebu Bekr İbnu Hazm'ın Rolü:

Medine Valisi Ebu Bekr İbnu Hazm, devrinin büyük bir hadîs âlimi olmasına rağmen Ömer İbnu Abdilazîz'in emrine icâbet ederek şahsen hadîs yazdığına dâir elimizde kayıt yoktur. O, vali sıfatıyla ulemâyı bu faaliyete icbar etmekle yetinmiş olabilir. Nitekim bu işi can u gönülden benimseyip birinci derecede rol oynayan Zührî, bir Medîne âlimidir ve Ebu Bekr İbnu Hazm'ın emriyle işe başlamış olması şüphe götürmeyen bir husustur.
Tedvîn işinin meyvesini tam olarak görmeye Ömer İbnu Abdilazîz'in ömrü vefa etmemiş olsa da onun devrinde tedvîn edilenlerin istinsah edilerek taşra vilâyetlere gönderilecek bir seviyeyi bulduğunu bizzat Zührî'den intikal eden bir rivâyete istinâden az önce kaydettik. Bu sebeple İslâm âlimleri, ilk tedvîn işinin Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) zamanında,birinci hicrî asrın son yıllarında ele alındığında ittifak ederler. [141]

Tedvîn Sayılmayan Bazı Yazma Vak'aları:

Tedvîn deyince daha ziyade "bütün hadîslerin tesbit ve cem edilmesini hedefleyen resmî yazdırma faaliyetini" anlayınca bunun dışında kalan çalışmalar tedvîn sayılamaz. Öyleyse:
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bıraktığı yazılı vesikalar tedvîn değildir.
2- Başta Abdullah İbnu Amr İbni'l-As tarafından yazılmış olan Sahife-i Sâdıka, diğer bazı sahâbîler tarafından yazıldığını belirttiğimiz hiçbir sahîfe tedvîn sayılmaz.
3- Hz. Mu'âviye (radıyallahu anh)'nin, Muğire İbnu Şube'ye mektup göndererek "namazın ardından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl bir dua okuduğunu işitti ise kendisine yazmasını" istemesi ve bu talebe Muğire'nin yazılı olarak cevap vermesi de bir tedvîn değildir.
4- Keza Emevî halifesi Abdülazîz İbnu Mervân, Mısır vâlisi iken, Humus'ta bulunan -ve yetmiş kadar Bedîr ashabını gördüğü belirtilen- Kesîr İbnu Mürre'ye "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından (radıyallahu anhüm) işittiği hadîsleri kendisine yazması"nı bir mektupla taleb etme vak'ası da bir tedvîn değildir. İbnu Sa'd bu vak'ayı kaydeder, fakat Kesîr İbnu Mürre'nin bu talebi yerine getirip getirmediğini belirtmez. Farz-ı muhal, Kesîr, duyduğu hadîsleri yazmış bile olsa, yine bu, mevzîî, mahallî, kısmî bir "yazma" olacağı için yine de tedvîn sayılmayacaktı. [142]

Tedvînde Hizmeti Geçenler:

Hadîslerin tedvîni Zührî başkanlığında çalışan bir grup âlimin Şam'da yürüttüğü sınırlı bir faaliyet değildir. İslâm aleminin her tarafında bu faaliyet yürütülmüştür. Tedvînde ilk hizmet verenler arasında şu isimler geçer:
Mekke'de: Abdülmelik İbnu Cüreye (V. 150/767), Medine'de: Muhammed İbnu İshâk el-Muttalibî, (151/768); yahud İmam Mâlik (179/795), İbnu Ebî Zi'b, Basra'da: Rebî' İbnu Sabîh (160/777); yahud Said İbnu Ebî Arûbe (156/772) yahud Hammâd İbnu Seleme (167/783); Kufe'de: Süfyan Sevrî (161/777); Şam'da: Abdurrahman Evzâ (157/773); Vâsıt'ta: Hüşeym İbnu Beşir es-Selemî (183/799); Yemen'de: Hâlid İbnu Cemil, Ma'mer İbnu Râşid (153/770); Rey'de Cerîr İbnu Abdi'l-Hâmid (188/803); Horasan'da Abdullah İbnu'l-Mubârek (181/797). Bunlardan başka Hişam İbnu Hibbân'ın (147/764); Yahya İbnu Zekeriyya İbni Ebî Zâide'nin (183/779); Vekî İbnu'l-Cerrâh'ın (196/811), Abdurrahmân İbnu Mehdî'nin (198/813) de isimleri tedvînde zikredilir.
Bu zatların hepsi de ikinci asır ricâlidir ve tedvînleri, Sahâbe'nin akvali ve Tabiîn'in fetvalarıyla doludur.
İkinci Asır'da tedvîn edilen kitaplardan meşhur olanlar şunlardır: İmam Malik'in Muvatta'ı, İmâm Şâfiî'nin Müsned'i, İmâm Abdurrezzâk İbnu Hümâm'ın (211/826) Muhtelifu'l-Hadîs'i ve el-Câmi'si, Şu'be İbnu'l-Haccâc'ın (160/776) Musannaf'ı, Süfyan İbnu Üyeyne'nin (198/813)

Musannaf'ı, Leys İbnu Sa'd'ın (175/791) Musanaf'ıdır. [143]

a) Zührî:

Ebu Bekr Muhammed İbnu Müslim İbni Ubeydillah İbni Şihâb ez-Zührî:Hicri 50-123 yılları arasında yaşamıştır. Doğumu için, 50, 51, 56, 58; ölümü için de 123, 124, 125 gibi farklı yıllar ileri sürülmüştür. Ölümünde 72 yaşında idi. Medîne âlimlerindendir. Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbnu Câfer, Câbir İbnu Abdillah, Enes İbnu Mâlik, Sehl İbnu Sa'd gibi sayısı ona ulaşan sahabe ve A'rec, Atâ, Alkame, Urvetu'bnu Zübeyr, Amrâ bintu Abdirrahman gibi çok sayıda Tâbiîn'den hadîs dinlemiştir. Kendisinden de Atâ, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, Ömer İbnu Abdilaziz, Amr İbnu Dinâr, Sâlih İbnu Keysan, Eyûb Sahtiyânî, Evzâ'î, Ebu Cüreye, Süfyân İbnu Üyeyne gibi pekçokları hadîs rivâyet etmişlerdir.
Zührî, hadîslerin tedvîninde birinci derecede hizmet vermiş bir zâttır. Hatta bâzı klasik kaynaklarda "Hadîsi ilk tedvîn eden Muhammed İbnu Şihab ez-Zührî'dir" ifadesine rastlanır. Bu ifadeyi "tedvînde en büyük hizmeti veren", "tedvîn işlerini tedvîr eden" mânasında anlamamız gerekir.
Tedvîn hizmetinin ne derece sıhhatli ve titizlikle yürütüldüğünü anlamak için, bu işte başı çekmiş olan Zührî'nin şahsiyetini, ilmî yönünü iyi bilmemiz gerekmektedir.
İbrahim İbnu Sa'd'a göre; "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, hadîsi Zührî kadar nefsinde cem eden bir başka insan mevcut değildir". İmam Mâlik de buna yakın bir ifâde ile, "Medine'de muhaddis ve fakîh olarak tek kişiye rastladığını, onun da Zührî olduğunu" söylemiştir. İmam Malîk'e göre; "Zührî ve muktesebâtı dünyada bir örnek olarak kalacaktır". Yine İmâm Mâlik'in rivâyetine göre; "Zührî Medine'ye girince hiç bir âlim, o ayrılıncaya kadar hadîs rivayet etmezdi."
Zührî, ilim aşkı, gayreti, kabiliyet ve hâfızası ile emsâli arasında temâyüz etmiş ve onlara tefevvuk etmiş bir zattır. Sâd İbnu Müseyyib'in sekiz sene dizine diz dayadığını, tek bir hadîs için üç gün peşinde dolaştığını, Ubeydullah İbnu Abdillah'dan hadîs dinlemek için hizmetçilik yaptığını kendisi anlatır. Öyle ki, Ubeydullah'ın câriyesi Zührî'yi hizmette çok gördüğü için onun kölesi bilirdi.
Leys der ki: "Ben İbnu Şihâb kadar nefsinde çeşitli ve çok miktarda ilim toplamış bir başkasını bilmiyorum. Onu ne zaman tergîb (güzel amellere teşvîk edici) hadîsler konusunda dinlesen "en iyi bildiği budur" dersin. Ne zaman ensâb'tan bahseder görsen "en iyi bildiği budur" dersin. Kur'ân ve sünnetten bahsederken dinlesen bu sefer de: "en iyi bildiği budur" dersin. Her konuda bilgisi tamdı."
İbrahim İbnu Sa'd, Zührî'nin bu kadar geniş ilmi nasıl elde ettiğini merak ederek babasından sorar. Aldığı cevap, ibretlerle dolu: "İbnu Şihâb, ilim meclislerine en evvel gelir, mecliste bir yaşlı mı gördü birşeyler sorardı, genç mi gördü sorardı. Sonra Ensâr'ın oturduğu mahallelere uğrar, oralarda da karşılaştıklarına genç, orta yaşlı, ihtiyar erkek ve hatta kadın demeden sorardı." Suâl sormanın önemini belirtmek için Zührî: "İlim bir hazineyse anahtarı sualdir" demiştir. Salih İbnu Keysân şunu anlatır: "Ben ve Zührî elbirliğiyle ilim taleb ediyorduk. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyetleri yazdık. Zühri bir ara: "Sahâbeden yapılan rivâyetleri de yazalım. Onlar da sünnettir" dedi. Ben ise: "Hayır, onlar sünnet değildir" dedim. O yazdı ben yazmadım. Neticede o kârlı ben de zararlı çıktım".
Ebu'z-Zinâd: "Zührî ile ulemâyı dolaşırdık, o yanında bukalar (levhalar) ve sayfalar taşır, her duyduğunu yazardı" der. Ve ayrıca belirtir: "Biz helal ve haram yazıyorduk. İbnu Şihâb da bütün işittiklerini yazıyordu. Kendisine ihtiyâç hâsıl olunca anladım ki, o herkesten âlimdir".
Zührî, hâfızasındaki kuvvetle de temâyüz etmiştir. Öğrendiği hiçbir şeyi bir daha unutmadığını kendisi söyler. Kur'ân-ı Kerîm'i seksen günde ezberlemiştir. Talebeliği sırasında yazdıklarını ezberler sonra da yırtardı. "Ezberlediğim şeylerden hiçbirini unutmadım, sâdece bir hadîsten şüphe ettim. Bir arkadaşımdan sorduğum vakit o da benim gibi rivâyet etti" der.
Dillere destan olan Zührî'nin hâfızasını Halîfe Hişâm İbnu Abdilmelik bir denemek ister. Bir gün çocuklarından biri için bir miktar hadîs imla ettirmesini söyler. Çağrılan bir kâtibe, Zührî, dört yüz kadar hadîs imla ettirir. Aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra Halîfe, Zührî'yi çağırıp defteri kaybettiğini, aynı hadîsleri bir kere daha imla ettirmesini rica eder. Sonra iki defter karşılaştırılınca tek harfin bile ihmal edilmediği görülür.
Zührî, hafızasındaki kuvveti sâdece fıtrî kapasitesine borçlu değildir. Hâfıza sağlığı için bazı tedbirler aldığı, gayret gösterdiği de anlaşılmaktadır. Zira rivâyetler, onun bu maksadla bal şerbetini bol içtiğini, ekşi şeyleri ve bu meyanda elmayı yemediğini belirtir. "Hadîs ezberlemek isteyenler kuru üzüm yesin" diye de tavsiyede bulunur.
Zührî'nin hadîs ezberlemede hâfızasına güvenmeyip hususî gayret gösterdiği de anlaşılmaktadır. Rivâyetler onun da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) gibi geceyi üçe taksim ettiğini, bir kısmını istirahat, bir kısımını ibâdet ve üçüncü kısmını da hadîs müzakeresine ayırdığını ifade etmektedir. Duyduğu hadîsleri başkalarıyla müzâkere ettiği, bu meclislerde bazan sabâha kadar kaldığı rivâyetlerde belirtilir. Birçok seferler şeyhlerinden yeni işittiği hadîsleri eve gelince hizmetçisine anlatır, bu şekilde müzâkere ederdi. Eğer hizmetçi uykuda ise uyandırır, yine de anlatırdı. Bir gün yine eve geç dönmüş, hizmetçisini yataktan kaldırmış: "An fülan an fülan..." diye hadîs anlatmaya başlamıştı. Gözlerini oğuşturan ve uyandırılmış olmaktan memnun kalmayan hizmetçi: "İyi ama bunlardan bana ne?" demekten kendini alamaz. Zührî:
"- Bunların seni ilgilendirmediğini ben de biliyorum. Fakat onları yeni işittim de müzâkere edeyim arzu ettim" der. Zührî'nin hanımı, onun bu ilmî meşguliyetinden o kadar müşteki ve o kadar bıkmıştır ki, "kocasının etrafında döndüğü bu kitapların, eve getireceği diğer üç zevceden daha tahammül-fersa olduğunu" söylemiştir.
Zühri'nin ilme ve bâhusus hadîse olan düşkünlüğü çok eser bırakmasını netice vermiştir. İlk müdevvin olmaktan başka, siyer sâhasında ilk müellif olduğu da söylenmiştir. Zührî'nin ilminden yazılan defterler, Halîfe Velîd öldürüldüğü zaman birkaç deveye yüklenerek nakledilmiştir.
Ebu Dâvud, Zührî'ye ait rivâyetlerin -yarısı müsned olmak üzere- 2200 kadar olduğunu söyler. Bunlardan 200 kadarı sika olmayan râvilerden alınmıştır. 50 kadarı ihtilaflıdır. 70 tanesinin rivâyetinde de teferrüd eder. Kendisinin sika olduğunda ihtilaf yoktur.
Zührî'nin bir başka yönü cömertliğidir. O kadar cömerttir ki, -tek kusuru olan borçluluktan- bir türlü yakayı kurtaramamıştır. Halife Hişam, Abdülmelik ve bazen arkadaşları birkaç kere borcunu ödeyivermişlerdir. Amr İbnu Dinar onun hakkında şöyle der: "Dinar ve dirhemin Zührî'nin nezdinde olduğu kadar başka hiç kimsenin nezdinde değerini bu kadar kaybettiğini görmedim. Onun yanında para deve mayısı hükmünde idi". Dilencilere mutlaka birşeyler verir, parası yoksa borçlanarak temîn eder yine de verirdi.
Öğretme aşkı da zikre değen bir hususdur. Bu maksatla bedevilerin bulunduğu çöllere seyahatler tertipleyerek onlara hadîs ve fıkıh öğretmiştir.
Son olarak şunu da kaydedelim. İslâm ve İslâm büyükleri hakkında müslümanları teşvişe, tereddüde sevketmek isteyen müşteşrikler Zührî (rahimehullah)'yi de dile dolamak, onun hakkında yanlış bilgi vermek, bazı hâdisleri çarpıtarak, istedikleri doğrultuda yorum yapmak yollarına sapmışlardır. Maksad onu nazardan düşürmek suretiyle tedvîn faaliyetlerine şüphe sokmak, hadîslerin sıhhatine olan güveni sarsmaktır.
En çok istismar edilen husus Zührî'nin "saray âlimi olması" "Emevi halifelerinden himâye ve destek görmesi" dir.
Halbuki, İslâm âleminde devlet büyükleri, âlimleri, şâirleri, edib ve san'atkârları her devirde himâye etmişlerdir. Menfaati için bunlar arasında fire veren olmuşsa da hükmü hepsine teşmîl etmek insafsızlık olur. Üstelik devletten aldığı yardımla vicdanını satanları efkar-ı umumiye affetmemiş, onları derhal teşhîr etmesini bilmiş, târihler yazmıştır. Terâcim kitaplarında bunlar da belirtilir. Halbuki Zührî hakkında öyle bir cerhe rastlanmamıştır. Bütün cerh ve tâdil âlimleri Zührî'yi sadece sena ederler. Nevevî: "Zührî'nin büyüklüğü, sağlamlığı ve titizliği hususunda âlimler ittifâk eder" demiştir.
Söylenenlerin bir iftira ve yakıştırma olduğunu göstermek için bir misal kaydedelim: Zührî, saray âlimi olduğu için Emevî halifelerinin keyfine göre hadîs uydurmuştur ve mesela *"Üç mescid'den başkasına ziyâret için seyâhat gerekmez: Biri şu benim mescidimdir, biri Mescid-i Haram, biri de Mescid-i Aksâ'dır."* hadîsini de uydurmuştur". Çünkü, "Emevi halifesi Abdülmelik Kubbetü's-Sahra'yı inşa ederek Şam ve Irak ahâlisinin Ka'be'ye haccetmelerini önlemek, onların istikâmetini Kudüs'e çevirmek istemiştir. Bu menfur düşüncesine dinî bir renk vermek için de bu hadîsi uydurmuştur".
Bu "iftira ve târihî gerçeklerin tahrifi "ne Mustafa Sibâî, dilimize de çevrilmiş olan es-Sünne ve Mekânetuhâ fî Teşrî'i'l-İslâmî adlı eserinde genişçe cevap vermiştir. Biz bazı mühim noktaları oradan aktaracağız:
1- Kubbetu's-Sahrâ'yı inşa eden halîfe Abdülmelik değil onun oğlu Velîd'dir (yani el-Velîd İbnu Abdi'l-Melik). İbnu Asâkir, Taberî, İbnu'l-Esîr, İbnu Haldun, İbnu Kesir vs. bütün târihçiler böyle yazmaktadır. Hele, bu inşaatın Kabe'nin yerini alacak bir bina olması, haccın burada ifa edilmesi diye bir düşünce söz konusu değildir. Böyle bir iddia muazzam bir hadisedir. Gerek şahıslarla gerek vakalarla ilgili en küçük teferruatı bile yazan İslâm tarihçileri böyle birşey olsa mutlaka yazardı. Arife günü Mescid-i Aksa'da vakfe yapıldığına dair kayıt vardır. Ancak bu ona has değil, başka yerlerde de o günü teşrîfen ve hacca gidemiyenlerin, hacılara teşebbühen baş vurdukları bir âdettir. Fakihler bunun kerâhetini belirtmişlerdir. Bu davranışın gerçek hacla ilgisi yoktur.
2- Hac maksadıyla Kabe dışında yeni bir bina inşası açık bir küfürdür. Zira Kur'ân-ı Kerîm hac mahalli olacak yerleri belirtmiştir, kimsenin bunu

değiştirmesi mümkün değildir. Hususan Abdülmelik gibi dindar bir halife bunu asla düşünemez. Abdülmelik, çok namaz kıldığı için mescid güvercini lakabı verilmiş bir halîfedir. Muârızları bu zâta bazı ithamlarda bulunsa bile tekfir etmemişler, Kubbetu's-Sahra'yı bu maksatla yaptığını hiç söylememişlerdir.
3- Abdullah İbnu Zübeyr hâdisesiyle hacc işinin aksaması yıllarında (hicrî 73), Zühri 22-23 yaşlarında birisi idi. Yani tanınmış, duyulmuş, itimad edilen birisi değildi. Onun adına piyasaya sürülecek bir hadîsin ümmetçe kabul görüp, amele esas alınacağı düşünülemez.
4- Zühri, İbnü'z-Zübeyr zamanında, Abdülmelik'le ne karşılaşmıştır ne de onu görmüştür. Zira tarihi kaynaklar Zühri'nin Abdülmelik'le 80'li yıllarda (Zehebî'ye göre 80 senesi civarı, İbnu Asâkir'e göre 82 yılında) karşılaştığını belirtir. Yani İbnu'z-Zübeyr'in katlinden yıllarca sonra. Bu ilk karşılaşmada Abdülmelik Zühri'ye "ensar'ın yaşadığı yerleri dolaşarak hadîs toplamasını" tavsiye etmiştir. Zühri'nin, arkadaşı Abdülmelik'in arzusuna uyarak, kendisine, halkın İbnu'z-Zübeyr zamanında haccetmesi için Beytü'l-Makdis'le ilgili hadîsi uyduruvermesi pek mantıksız bir kuruntu olur.
5- Mezkûr hadîs, bütün hadîs kitaplarında rivâyet edilmiştir ve Zühri dışında başka râviler de rivâyet etmiştir. Buhâri'de Zühri'nin bulunmadığı bir tarîkle rivayet edilir. Müslim'de üç ayrı tarikten birinde Zühri var, diğer ikisinde yok. Hülasa hadîs müstefiz, sahîh bir hadîstir, ehl-i ilim sıhhatinde icma etmiştir.
6- Hadîsi Zühri, Sâd İbnu'l-Müseyyib'ten almıştır. Said ise Emeviler'le arası açık olan, onların ezâsına mâruz kalan birisidir. 93 hicrî yılında öldüğü düşünülürse, kendi adına Zühri'nin hadîs uydurduğunu işitmiş olacaktı ve Zühri'yi tekzîb edecekti. Böyle bir rivayet mevcut değil.
7- Esasen hadîs üç mescidde kılınacak namazın faziletini beyan etmekte, sâdece Mescid-i Aksâ'nın değil. Üstelik bu namaz hac mevsimiyle sınırlanmış değil, senenin herhangi bir gününde olabilir. Bunun haccın orada yapılmasıyla ne ilgisi var? Zaten Mescid-i Aksa Kur'ân'da da zikredilmiş değil mi?
8- Kubbetu's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın faziletiyle ilgili uydurma hadîsler de var. Ancak Zühri'nin o rivayetlerle bir ilgisi yok. Ulema da onları tenkid etmiş, üç tanesi dışındaki hadîslerin uydurma olduğunu belirtmiştir.
Allah, Ümmet-i Muhammed'i müsteşriklerin, müşteşriklerin iğfâlâtına kapılan zavallıların, münafıkların şerrinden korusun.[144]

b) Ömer İbnu Abdilaziz:

Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) Emevî halifelerinden biri olmak haysiyetiyle daha ziyâde siyâsi bir şahsiyet olmakla birlikte, hadîs târihinin, tedvîn gibi mühim bir safhasına ismini vermekle hadîsçiler, hadîsle ilgili kitaplarda, kendisinden minnetle, sitayişle bahsetmeyi hem ilmin hem de kadirşinaslığın gereği bilmişlerdir. Biz de İslâm'ın bu yüce evlâdına, kitabımızda hususî bir yer vereceğiz.
Ömer İbnu Abdilaziz İbn-i Mervân, Medine'de Yezîd zamanında doğdu. Babasının valiliği sırasında Mısır'da yetişti. 60-101 yılları arasında yaşamıştır.
Anne tarafından Hz. Ömer'in torunu olur. Devrinin büyük âlimlerindendir. İmâm, fakîh, müctehid, hâfız, hüccet, müttakî, müdakkik, âbîd, zâhîd gibi en mümtaz sıfatlarla anılır. Sünneti çok iyi bildiği belirtilir. Abdullah İbnu Câfer, Enes İbnu Mâlik, Ebu Bekr İbnu Abdirrahmân, Sâd İbnu'l-Müseyyib gibi pek çoklarından rivayette bulunmuştur. Kendisinden de iki oğlu Abdullah ve Abdülaziz'den başka Zühri, Eyûb, Humeyd, Ebu Bekr İbnu Hazm, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman, annesi Ümmü Âsım bintu Âsım İbni Ömer İbni'l-Hattâb vs. rivâyette bulunmuştur.
Ömer İbnu Abdilaziz müctehid derecesinde geniş ilmine rağmen, idarecilikle meşgul olması ve bir de henüz hocalarının hayatta bulunduğu genç denecek bir yaşta ölmüş olması sebebiyle ilmini talebelere verememiştir. Bilindiği üzere kırk yaşlarında ölmüştür ve hocalarının sağlığında rivayet, o devrin örfünde edebe muvafık değildir.
Ömer İbnu Abdilaziz bazı mümtaz vasıflara sahiptir: Adâletiyle cedd-i emcedi Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a, zühd ve takvasıyla Hasan-ı Basrî (rahimehullah)'ye, ilmiyle Zühri (rahimehullah)'ye benzetilir. Mücâhid: "Ömer'e ilim öğretmek için gelmiştik, ondan ilim alıp ayrıldık" der. Meymûn İbnu Mihrân: "Ulema, Ömer İbnu Abdilaziz'in yanında talebe kalırlar" demiştir. Kendisi de: "Medine'den ayrıldığımda benden daha âlimi yoktu, Şam'a gelince unuttum" der.
İdarecilik yönü de ibretlerle doludur. Adâlet en mümtaz vasfıdır. Medîne'de valiliği sırasında, şehrin tanınmış âlimlerinden on kişilik bir belediye meclisi teşkil eder, her işi onlarla istişâre ederdi. Bu önceleri hiç görülmeyen bir tatbikat, idarî bir teceddüd ve reformdu.
Hilâfete geçer geçmez ilk yaptığı icraattan biri, cuma ve bayram hutbelerinde Hz. Ali ve ahfadı aleyhine yapılan konuşmaları ve lânetlemeleri yasaklamak oldu. Bu yasağın konulmasını, esâsen, babası Mısır vâlisi tâyin edildiği zamandan beri teklif etmiş bulunduğu, ancak bu durumda Hz. Ali (radıyallahu anh) taraftarlarının hilâfet dâvasına kalkarak Emevî hânedanının menfaatlerini haleldâr edeceği gerekçesi ile teklifinin reddedildiği belirtilir. Bu durum halk arasında öyle bir tedirginlik hâsıl etmiştir ki, müslümanlar hutbe dinlememek için çeşitli hîlelere başvuruyorlardı. Meselâ bayram günleri, bayram namazını kılan halk, namazdan sonra okunan hutbeyi dinlememek için, namaz biter bitmez câmileri boşaltıyordu. Bunun önüne geçmek için halife Mervân hutbeyi namazdan önce okumaya başlamış, fakat cemaat rıza göstermemiştir. Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in yasağı büyük bir ferahlık ve memnuniyete sebep olmuştur.
İmam-Şâfiî: "Hülefâyı Râşidin beştir" der, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm)'dan sonra beşincisinin Ömer İbnu Abdilazîz olduğunu kabul ederdi.
İcraata getirdiği adalet, vergi sistemindeki ıslâhât halkta öyle memnuniyet hasıl etmişti ki, kendisini adaleti getireceğine inanılan "mehdî" kabul etmeye sevketmişti. Mâlik İbnu Dinar şunu anlatır: "Ömer İbnu Abdilaziz halife seçildiği vakit dağ başlarındaki çobanlar:
- Halkın başına geçen bu sâlih kul kimdir? diye sormaya başladılar. Kendilerine:
- Bunun sâlih olduğunu nerden bildiniz? denilince Şu cevabı verdiler:
- Çünkü, ne zaman başa âdil birisi geçer, o vakit kurtlar koyunlarımıza saldırmazlar!
Bu adâletli idare, iki buçuk sene gibi çok da uzun sayılmayan, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) saltanatı döneminde, iktisadî hayatı, memleketin her tarafında öylesine düzeltmişti ki, Mısır gibi bâzı yerlerde zekat verecek fakir bırakmamıştı.
İhtilalle başa geçen Abbasîler zamanında, hınçla, kinle, öfkeyle dolmuş olan halk bütün Emevî halifelerinin mezarlarına bile saldırıp ortadan kaldırdığı halde Ömer İbnu Abdilaziz'in mezarına dokunmamıştır.
İbrahim İbnu Ca'fer babasından şunu nakleder: "Ebu Bekr İbnu Muhammed İbn-i Hazm, Halife Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'den aldığı her mektupta, ya bir haksızlığın telâfisi, ya bir sünnetin ihyası, ya bir bid'anın temizlenmesi, ya bir ihsan, ya bir bağışta bulunma veya buna benzer bir hayır emri yer alırdı. Bu durum, halife ölünceye kadar devam etti."
Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in mevzumuz açısından en mühim tarafı sünnete olan bağlılığı ve onun ihyası için göstermiş olduğu gayrettir. Hadîslerin tedvîn ettirilmesi şeklinde kristalize olacak olan bu sünnet aşkını şöyle ifâde etmiştir: "Eğer Allah, her seferinde cesedimden bir parça koparılmak şartıyla benim vâsıtamla her bir bid'ayı temizlemeyi ve her bir
sünneti ihya etmeyi nasib etseydi ben buna can u gönülden hazırdım."
Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in halife olmadan önceki hayatı ile, halife olduktan, devlet sorumluluğu sırtına bindikten sonraki hayat ve yaşayışı arasında büyük değişmeler olmuştur. İdareciliği tahakküm, tefâhur, istibdâd ve fırsatları istismar kabul eden günümüz anlayışıyla gerçek müslümanın idârecilik anlayışı arasında bir mukâyese imkânı sağlamak üzere hakkında yazılanlardan bazı pasajlar sunacağız:"
Ömer İbn-i Abdilaziz, Kureyş'in ...en iyi giyinenlerindendi. Halife olunca kıyâfetçe en hasisi, yaşayışça en darlıklısı oldu."
"Halîfe olmazdan önce 400 dirheme alınan elbiseyi beğenmez, kaba bulurdu. Halife olduktan sonra 14 dirhemlik elbise için: "Subhânallah! Ne güzel, ne hoş, ne zarîf!" diyerek takdîrle kabul etmişti."
"Ömer İbn-i Abdilaziz halife olunca, kendisine, saltanat atı getirilmişti, ona binmedi, mûtad bineğine bindi. Saraya gelince taht hazırlanmıştı, ona oturmadı, bir minder üzerine oturdu... Halka ilk hitâbesinde şöyle dedi: "...Hiç kimse bana körü körüne itaat etmeyecek! Allah'ın şeriatına uymayan emirlere de itaat yok. Ben sizin en hayırlınız değilim, sâdece sizden biriyim..."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olunca elbise, köle, koku nevinden bütün maddî varlığını gözden geçirdi. Zenginlik nevinden ne varsa sattı. Yekûnu 23 bin dinar tutmuştu. Hepsini de Allah yolunda bağışladı."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olunca usûlsüz vergileri kaldırdı."
"Ömer İbn-i Abdilaziz, halife olur olmaz, devlet dâirelerine gönderdiği bir tamimle, "Yazışmalarda, bundan böyle tomar şeklinde, uzun kağıt kullanılmayacak, yazılar kalın uçla yazılmayacak, uzun ifâdeden kaçınılacak" diye emretti. Kendi mektupları da bir karışı pek aşmıyordu."
"(Ömer İbn-i Abdilaziz halife olup, kâğıt tahsisatını kısması üzerine Medine Vâlisi Ebû Bekr İbn-i Hazm, bir mektup yazarak tahsîsatın artırılmasını taleb edince şu cevâbı aldı): "Bana yazıyorsun ki, nezdindeki kağıt stoku bitmiştir ve biz sana daha önce almakta olduğun miktardan daha az tahsisatta bulunduk. Kaleminin ucunu incelt, satırları sık tut, ihtiyaçlarını ayrı ayrı değil, toptan yaz. Ben müslümanların malından, (onlar için faydalı olmayan, lüzumsuz sarfiyâta) tahsisat ayıramam".[145]

c) Tedvînde Bir Kadın: Amra Bintu Abdirrahman:

Hadîslerin zabt ve tesbitinde kadınların hizmetine ayrıca dikkat çektiğimiz gibi, tedvînindeki hizmetlerine de dikkat çekmemiz gerekecektir. Bu maksadla, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in Ebu Bekr İbnu Hazm'a yazdığı mektupta ismi geçen Amra Bintu Abdirrahman'ı tanıtacağız.Amra, Hz. Aişe'nin terbiyesinde yetişmiş bir kadındır. Vefat tarihi hususunda ihtilaf edilmiştir; hicrî 98, 103, 106. Öldüğünde 77 yaşında idi. Babası Abdurrahmân Ensâr'dan Sa'd İbnu Zürâre'nin oğludur.Amra, Hz. Aişe'nin rivâyetlerini en iyi bilen üç kişiden biridir. Diğer ikisi el-Kâsım İbnu Muhammed ve Urvetu'bnu Zübeyr'dir.Amra, başta Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) olmak üzere birçok sahâbeden hadîs rivayet etmiştir: Ümmü Hişâm bintü Hârise, Habibe bintu Sehl, Ümmü Habîbe Hamna bintü Cahş gibi. Amra'dan da oğlu Ebu'r-Ricâl, kardeşi Muhammed İbnu Abdirrahmân, yeğeni Yahya İbnu Abdillah, torunu Hârise İbnu Ebî'r-Ricâl, yeğeni Ebu Bekr İbnu Muhammed İbni Amr İbnu Hazm, Abdullah İbnu Ebi Bekr, Said İbn'ul Kays'ın evlatları Yahya, Sa'd, Abdu Rabbih, Urvetu'bnu Zübeyr, Süleymân İbnu Yesâr, ez-Zührî, Amr İbnu Dînâr ve başkaları hadîs rivayet etmişlerdir.Cerh ve ta'dil âlimleri Amra'nın sika ve hüccet olduğunda ve hadîs rivâyetinde mühim bir mevki işgal ettiğinde müttefiktirler. Abdurrahman İbnu'l-Ka'sım, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hadîslerini Amra'dan sorardı. Ömer İbnu Abdilaziz de ona çok güvenir ve kendisine zaman zaman müracaat ederdi. Onun güven veren ilmi sebebiyle, Ebu Bekr İbn-i Hazm'a yazarak Amra'nın rivâyetlerini yazmasını emretmiştir. [146]

d) Saîd İbnu Cübeyr:

Tâbiîn'in büyüklerindendir. Siyâhîdir. Haccâc-ı Zâlim tarafından 95 hicri yılında öldürülmüştür. İbnu Abbâs, Adiy İbnu Hâtim, İbnu Ömer, Abdullah İbnu Muğaffel gibi büyük sahâbelerden ders almıştır. Kendisinden de Câfer İbnu Ebî'l-Muğire, Ebu Bişr Cafer İbnu İyâs, Eyyûb es-Sahtiyânî, el-A'meş, Atâ İbnu's-Sâib gibi pek çokları hadîs almışlardır. Öldüğünde, meşhur kavle göre, 49 yaşında idi.
Bilhassa tefsîr sahasında tanınmıştır. Halîfe Abdülmelik İbnu Hişâm için bir tefsîr kitabı yazmıştır. Kûfe halkı, hacc sırasında, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'a bazı meseleleri sorunca İbnu Abbas: "Sizde, Küfe'de yaşayan Saîd İbnu Cübeyr yok mu, gidip ondan sorun" diye cevap verirdi.
Saîd İbnu Cübeyr hadîs yazmasıyla da tanınmıştır. Talebelik döneminde İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ı boş bırakmaz hep onu takip eder, rivâyetlerini yazardı. O kadar ki, bazan berâberindeki kağıtları dolar, yazacak yeri kalmazdı. Böyle durumlarda, hadîsleri elbisesine, eline, ayakkabısına bineğinin semerine yani müsait bulduğu her yerine yazar eve varınca temize çekerdi.
Saîd İbnu Cübeyr, Ata İbnu Ebî Rabâh'ın hacc'la ilgili, Tâvus İbnu Keysân'ın helâl ve haramla ilgili, Mücâhid'in tefsirle ilgili, Saîd İbnu'l-Müseyyib'in talâkla ilgili meselelere giren bilgilerini nefsinde toplamıştı. Bunları kendi talebelerine topluca aktarmış, onlar da rivayet etmiştir.
Saîd İbnu Cübeyr'in dinî yönü de ibretlerle doludur. Geceleri ağlamaktan gözlerinin zayıfladığı rivâyet edilir. Şu ayeti yirmi küsür sefer tekrar ederken işitenler olmuştur (meâlen): *"Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz"* (Bakara: 2/281). Bir gece Ka'be'ye girerek bir rek'atte Kur'ân'ın tamamını okuduğu, her iki gecede bir hatim indirdiği, hiç kimsenin yanında gıybet edilmesine müsaade etmediği, onun hakkında yapılan rivayetlerdendir.Haccâc'ın onu öldürme sebebi, İbnu'l-Eş'as'ın yanında yer alarak kendisine karşı mücâdele etmiş olmasıdır.
Haccâc, kendisini çağırır. Aralarında şu konuşma geçer:
- Sen Şakî İbnu Küseyr'sin!
- Ben Saîd İbnu Cübeyr'im...
- Seni öldüreceğim!
- Öyleyse ben annemin verdiği isim üzereyim (Şakî yani bedbaht değil saîdim (bahtiyarım), zulmen öldürüleceğim için cennetlik olacağım, bahtiyarım). Bırak beni, iki rek'at namaz kılayım.
- Bunu hıristiyanların kıblesine çevirin.
- *"Doğu da batı da Allah'ındır, nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır."* (Bakara: 2/115). Saîd İbnu Cübeyr, Haccac'a şunu söyler:
- Ben, sana karşı, Hz. Meryem'in istiâzesiyle istiârede bulunacağım. O şöyle diyerek istiâze etmişti: *"Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahmana sığınırım"* (Meryem: 19/18, 19)
Saîd İbnu Cübeyr, babasının öldürülme haberine ağlayan oğluna: "Niye ağlıyorsun? Babanın elli yedi yaşından sonra ölmesine mi?" der.
Meymûn İbnu Mihrân: "Saîd İbnu Cübeyr öldüğü zaman yeryüzünde bulunan herkes ona muhtaçtı" demiştir.
Said'in koparılan başı, birincide çok fâsih olmak üzere üç kere "Allahüekber" der.
Saîd İbnu Cübeyr öldürülünce Haccâc'ın aklına şaşkınlık gelir, sözlerini tartamaz. Uyuduğu zaman rüyasında Saîd'i görür, yakasından tutup: "Ey Allah'ın düşmanı beni niye öldürdün?" der. Haccâc da "Saîd İbnu Cübeyr'e yazık ettim, Saîd İbnu Cübeyr'e yazık ettim!" diye sayıklar. [147]

e) Saîd İbnu'l-Müseyyib:

(Ebu Muhammed) (Vefatı 94 hicri) Medine'nin yedi büyük fakîhinden biridir. Tâbiîn'in büyüklerindendir. Hz. Ömer'in hilâfetinin ikinci yılında doğmuştur. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zeyd İbnu Sâbit, Hz. Aişe, Hz. Sa'd, Hz. Ebu Hüreyre başta pekçok büyük Sahâbî (radıyallahu anhüm ecmâin)'den hadis dinlemiştir. İlmi geniş, büyüklere saygıca fazla, diyâneti kuvvetli, hakkı söyler, nefsini tanır bir büyük zât idi. Fetvalarıyla da şöhret kazanmıştı, öyle ki, İbnu Ömer onun için: "Müftilerden biri" diye yemin etmiştir. Katâde: "Sâd'den daha bilgin birini bilmiyorum" demiştir. Zührî, Mekhul ve başka büyükler de Katâde'nin hükmünü te'yîd etmişlerdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhüm)'ın fetvalarını en iyi bilen insandı. Hasan-ı Basrî Hazretleri herhangi bir meselede sıkışacak olsa Saîd İbnu'l-Müseyyib'e yazar, fetvasını sorardı. Hadîs bilgisi hepsinden üstündür. Bir tek hadîs için günler geceler süren seyahatler yaptığını söyler.
Saîd İbnu'l-Müseyyîb idarecilerden hediye kabul etmezdi. Dört yüz dinar kadar sermayesi vardı, onunla ticaret yapar geçimini sağlardı. Saîd İbnu'l-Müseyyib, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin kızıyla evliydi.Sâid İbnu'l-Müseyyib diyânet yönüyle de tanınmıştır. Zühdü, takvası herkese nasib olmayacak bir dereceyi bulmuştu. Kırk defa haccettiği, birinci saftaki yerini muhâfaza için elli yıl namazını mescitte kılmış ve namaz esnasında tek kişinin başını görmemiştir. Ayrıca elli yıl yatsı abdesti ile sabah namazını kıldığı bilinir.
Ölüm tarihi hususunda çok ihtilaf edilmiştir, 89, 91, 92, 93, 94, 105 gibi. Zehebî 94'ün en kuvvetli ihtimal olduğunu söyler, Hâkim, hadîs imamlarının ölüm tarihlerinin çoklukla ihtilaflı olduğuna dikkat çeker. [148]

f) Şu'be İbnu'l-Haccac:

83-160 yılları arasında yaşamıştır. Vâsıt'da doğdu, Kûfe'de yetişti. Tâbiîndendir. Sâhabeden Enes İbnu Mâlik ve Amr İbnu Seleme'yi görmüştür. Tâbiîn'den 400 kadarını dinleyip hadîs almıştır. Birçok Tâbiî de ondan hadîs almıştır. Hasan-ı Basrî, Muâviye İbnu Kurre, Katâde hocalarındandır. Süfyan-ı Sevrî, İbnu'l-Mubârek, Ebu Dâvud, Eyub Sahtiyanî de kendisini dinleyenlerdendir.
Hadîste hafız, hüccet, şeyhülislâm ünvanlarını almıştır. Süfyân-ı Sevri: "Şu'be hadîste emîrü'l-mü'minîn" demiştir. Büyük hadîs hâfızlarından olan İmam Hammâd İbnu Zeyd "Şu'be bana muhalefet etse ona tâbi olurum, zira o, bir hadîsi yirmi kere dinlemeden kabul etmezdi, ben ondan bir kerecik dinledim mi kabul ederdim" demiştir.
Şu'be hadîsin durumunu, râvilerinin durumlarını araştırmaya büyük gayret gösterirdi. Öyle ki şu söz onundur. "Hadîs taleb eden iflas eder, ben annemin leğenini bu yolda yedi dinâra sattım". Şu'be, Ahmed İbnu Hanbel'in tavsîfiyle "hadîs ilminde tek başına bir ümmetti". Bilhassa ricâl hususunda çok titizdi. Hureyş, rüyasında Şu'be'yi görür ve "Sana hesap vermede en zor gelen ne oldu?" diye sorar; "Râviler hakkındaki müsamaham" cevabını verir. "Gökten düşüp param parça olmayı, hadîste bir tedlîs yapmaya tercih ederim" der.
Diyanet yönüyle de tanınmıştır. Devamlı oruç tuttuğu, çok namazdan derisinin kemiği üzerinde kuruyup siyahlaştığı söylenir. Cömertlik ve yumuşak kalplilik Şu'be'nin bir başka vasfıdır.
Hadîs tahkikindeki hassasiyetine bir örnek kaydedeceğiz: Nasr İbnu Hammâd el-Verrâk anlatıyor: "Şu'be'nin kapısının önünde oturmuş hadîs müzâkere ediyorduk. Ben dedim ki: "Bize İsrail tahdis etti, o da Ebu İshâk'tan, o da Abdullah İbnu Atâ'dan, o da Ukbe İbnu Âmir'den nakletti. Ukbe İbnu Âmir demiş ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, münâvebe ile deve güdüyorduk. Birgün ben nöbetimde Hz.

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uğradığımda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın etrafında Ashâbı (radıyallahu anhüm) toplanmış onu dinliyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim abdest alır ve abdestini de güzel yapar, sonra iki rek'at namaz kılar, Allah'a istiğfarda bulunursa mutlaka mağfirete mazhar olur."
Ben memnuniyetimden "yaşasın, yaşasın" demekten kendimi alamadım. Bunun üzerine birisi arkamdan beni çekti. Dönüp baktım, bu Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'tı. Bana: "Ey İbnu Âmir, sen gelmezden önce buyrulan, bundan da hoştu" dedi. Ben: "Ne söylemişti, annem babam sana kurban olsun, hele söyle!" dedim. Ömer İbnu'l-Hattâb:
"- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Kim Allah'tan başka ilahın olmadığına ve benim de O'nun Resûlü bulunduğuma şehâdet ederse, onun için cennetin sekiz kapısı açılır, istediğinden cennete girer"* buyurdu" dedi.
Nasr İbnu Hammâd devamla der ki:
"Şu'be benim bu sözümü işitmişti. Yanıma geldi bana bir tokat aşketti ve tekrar evine girdi. Az sonra çıkıp: "Bu niye ağlıyor?" diye sordu. Orada bulunan Abdullah İbnu İdrîs:
- Canını yaktınız! dedi. Şu'be dedi ki:
- Duymadın mı İsrail, Ebu İshâk'tan, O, Abdullah İbnu Atâ'dan, O da Ukbe'den ne anlatıyor?
Ben, Ebu İshak'a "Abdullah İbnu Atâ, acaba Ukbe İbnu Âmir'den hadîs dinledi mi? diye sormuştum da "Hayır!" demiş ve de kızmıştı. Mis'âr İbnu Kıdâm da orada idi. Mis'ar bana: "Şeyhi kızdırdın" dedi. Ben: "Nesi var? Ya bu hadîsî düzeltir, ya da ben onun hadîsini reddederim dedim. Bunun üzerine Mis'ar:
"- Abdullah İbnu Atâ Mekke'dedir" dedi.
Ben hemen oraya gittim. Bu gidişimde hacc yapmayı düşünmedim, hadîsi dinlemeyi arzu ediyordum. Nitekim Abdullah İbnu Atâ'yı buldum ve hadîsi sordum. Şu cevabı verdi:
- Bunu bana Sa'd İbnu İbrâhim rivayet etti.
Mâlik İbnu Enes de: "Sa'd İbnu İbrâhîm Medine'dedir, bu yıl haccetmedi" dedi. Ben derhal Medine'ye gittim ve orada Sa'd İbnu İbrahim'i buldum. Hadîsi ona sordum. Bana:
- Bu hadîs'i sizin memleketten, Ziyâd İbnu Mihrâk rivayet etti" demez mi!
Şaşırdım ve kendi kendime: "Allah Allah, bu ne hadîsmiş! Kûfi iken mekkî oldu, medenî oldu ve basrî oldu! dedim. Hemen Basra'ya döndüm. Orada Ziyad İbnu Mihrâk'ı bulup sordum. Bana:
- O sana yaramaz! dedi Ben: "Öyle mi?" deyince:
- İstemiyor musun? dedi.
- Hayır istiyorum, rivayet et! dedim. Bunun üzerine dedi ki:
- Şehr İbnu Havşeb bana Ebu Reyhâne'den, O da Ukbe İbnu Âmir'den rivayet etti.
Şu'be der ki: "Şehr İbnu Havşeb'in ismi geçer geçmez: "O, bu hadîsi nazarımda yıktı, şayet sahîh olsaydı benim için, ailemden, malımdan ve bütün dünyadan daha sevimli olurdu" dedim."[149]

SEYAHATLER:

Hâdis târihinde, hadîs için yapılan seyahatlerin ayrı bir yeri vardır. Buna, kısa da olsa, temas etmeden geçmek eksiklik olur.
Hadîs için yapılan seyahatler Ashab'la başlar. Sahâbeden birçoğu bu maksadla seyahatler yapmıştır, bazılarının isimlerine ve seyahatlerine kısmen daha önce temas ettik. Ebu Eyyub el-Ensârî, Câbir İbnu Abdillah, Enes İbnu Mâlik gibi, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ve daha sonraki devirlerde, hadîs ve ilim için seyahat yapmak her muhaddis ve her ilim adamının âdetâ zarurî bir vasfı hâlini alacaktır. [150]

Hz. Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm)'in Teşviki:

Seyahat, ilim için faydalı ve hattâ zarurî olduğu ölçüde, bilhassa geçmiş asırların şartlarında çok zor ve meşakkatli bir iştir. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifadesiyle *"azâbtan bir parçadır"*. Bu sebeple olacak ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ilmî maksadlarla yapılacak seyahatlara[151] fevkalâde teşviklerde bulunmuş, seyahatin ferde kazandıracağı üstünlük ve fazilete dikkat çekmiştir. Hadîs ilminin ve dolayısıyla İslâm medeniyetinin gelişmesinde icra ettiği rolün büyüklüğü sebebiyle Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu hadîslerinden bir kaç tanesini kaydedeceğiz:
"İlim, Çin'de bile olsa arayın. Çünkü ilim öğrenmek kadın, erkek her müslümana farzdır."
"İlim talebetmek niyetiyle evinden çıkan her talibin üstüne melekler kanat gererler ve Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Âlim için göklerde ve yerde bulunan her şey, denizde balığa varıncaya kadar istiğfarda bulunur. Âlimin âbid (yani ibâdetle meşgul olan) üzerindeki üstünlüğü, dolunay durumundaki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler para, pul miras bırakmazlar, ama ilim bırakırlar. Ancak kim de ilim elde ederse nasîbin bolunu elde etmiş olur..."
Dımeşk'te bulunan Ebu'd-Derda, rivâyet ettiği bir hadîs kulağına ulaşınca onun aslını kendisinden sormak için Medine'den kalkıp yanına gelen bir zata bu hadîsi hatırlatarak onu hararetle tebrîk eder. Aralarında geçen konuşma şöyle. Ebu'd-Derda sorar:"
- Yâni ticârî bir maksadla gelmedin?
- Evet.- Bir başka ihtiyaç için de gelmedin?
- Evet.- Yani, sâdece mevzubahis ettiğin hadîsi öğrenmek için geldin?
- Evet.
- Eğer doğru söylediysen müjde sana! Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki: *"İlim öğrenmek için evinden çıkan hiçbir kimse yoktur ki melekler -istedikleri şeyden- memnuniyetleri sebebiyle ona kanatlarını sermemiş olsun..."*
Şu hadîse göre, ilim için seyahat eden kimse, aradığını bulamasa bile Allah'tan ücret alacaktır: Vâsile İbnu'l-Eska' Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den şunu işittiğini rivayet etmiştir:
"Kim bir ilim taleb eder ve aradığı ilmi bulursa, Allah ona iki ücret verir. Kim de aradığını bulamazsa bir ücret verir." Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şu açıklamayı yapar: *"Arayıp ilim elde eden hem ilim hem de amel (arama) ücretini alır. İlim taleb edip ilme ulaşamayan, amelinin ücretini alır. Elde edemediği ücret düşer."*
Âyet ve hadîslerde, ilim talebine ve bu yolda seyahat etmeye müteallik gelen teşvîklerin ruhlar üzerinde nasıl bir tesir hâsıl ettiğini müteâkiben kaydedeceğimiz açıklamalarda ve bilhassa aynen kaydedeceğimiz canlı misallerde daha iyi göreceğiz. Ve diyeceğiz ki: "Hz. Musâ (aleyhisselam)'ya, Allah tarafından vahyedildiği belirtilerek rivayet edilen şu nasihatı İslâm'ın parlama devrini temsîl eden selef uleması kendine rehber ve prensip edinmiştir":
"Demirden bir çift çarık ve demirden bir deynek edin, sonra bu çarık eskiyip, deyneğin kırılıncaya dek ilim taleb et." [152]

Seyahatin Sebepleri:

Hadîsle ilgili seyahatler muhtelif maksadlarla yapılmıştır:
1- Uluvvü isnâd,
2- Ravileri tanımak,
3- Hadîs bilgisini artırmak,
4- Hadîsle ilgili tereddüdünü izale etmek (tahkik),
5- Hadîsin farklı turûkunu ortaya çıkarmak vs.
Bunları bazı örneklerle açıklayalım: [153]

1- Uluvvü İsnad:

Usûl bahsinde daha teferruatla belirteceğimiz üzere, bir rivâyetin ilk kaynağa yakınlığına ulüvv (yücelik) denmiştir. Sened uzadıkça ilk kaynağa olan uzaklık artar. Araya giren her şahıs, rivâyetinde, bir hata yapabilme durumundadır. Böyle olunca kısa senedlerde hata ihtimali

az olduğu için daha kıymetlidir.
Öyle ise rivâyetlerin mümkün mertebe hatadan uzak olabilmesi için, senedlerinin âlî yani kısa olması gerekir. Bu sebeple, Ahmed İbnu Hanbel, "Âli sened aramak dindendir" demiştir. Bütün hadîsçiler tarafından benimsenen bu kaide pratikte "seyahat"i getirmiştir. Zira bir başka diyarda yaşayan bir zât'ın, değişik, farklı bir rivâyetini işiten muhaddis, asıl zât hayatta olduğu müddetçe, kendisine gelen rivayet için getirene itimad etmiyerek, kalkıp gidip bizzat görüşmeden rahat edemez: Hadîsi getiren zât, dinlediğini aynen zabtedebildi mi?, ya eksik bıraktı veya ilâvede bulundu ise!
Ahmed İbnu Hanbel'e sorarlar: "Kişi senedi kısaltmak için seyahate çıkmalı mı?"
- Evet, der, Vallahi mutlaka çıkmalı. Nitekim, Alkame ve Esved'e Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dan bir hadîs ulaşınca, bunlar duyduklarıyla yetinmezler. Hz. Ömer'e kadar (Medîne'ye) giderler ve hadîsi bizzat kendisinden dinlerlerdi.
Tâbiîn'in büyüklerinden Hüşeym: "Ben Kufe'de iken Basra'da bir hadîs rivayet edildiğini işitsem, kalkıp hemen Basra'ya giderdim. Basra'da iken Kufe'de bir hadîs rivâyet edildiğini işitsem hemen kalkıp oraya gider, hadîsi kaynağından dinlerdim" der. Kufe ile Basra arasında 350 km.lik mesafe bulunduğunu hatırlatmak gerekir.
Horasan'ın meşhur muhaddisi Abdullah İbnu Mubarek, tek bir hadîsi Hasan-ı Basrî'den sormak için Merv'den kalkıp Basra'ya gelmiştir. Hadîs şudur: *"Bin kişinin sevgisi tek kişinin düşmanlığına satın alınmaz."*
Ebân İbnu Ebî Ayyâş'a uğrayan Ebu Ma'şer el-Kûfî de: "Kufe'den Basra'ya senin rivayet ettiğini duyduğum bir tek hadîs için geldim" der.
Tâbiîn'in bir diğer büyüğü İbnu'd-Deylemî şunu anlatır: "Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh)'dan bana bir hadîs ulaştı. Bu hadîsi bizzat kendisinden sormak için bineğime atlayıp Taif'e gittim. (İbnu'd-Deylemi bu sırada Filistin'dedir, Kudüs'te). Evini bulup vardım. Bu esnâda kendine ait bir bahçede idi, yanında birisi vardı, elele tutuşmuşlardı. Bu kimseyi Şam'da duymuştuk, ayyaşlardan biri olduğu söyleniyordu. Ben Abdullah (radıyallahu anh)'a yaklaşınca: "Ey Ebu Muhammed, Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şarap içenler hakkında bir şeyler söylediğini işittin mi?" dedim. Ben bunu der demez öbür adam elini Abdullah (radıyallahu anh) 'ın elinden çekti ve ayrılıp gitti. Abdullah bana: Evet Resülullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim şarap içerse, kırk sabah onun namazı kabul edilmez" dedi.
- Pekâla dedim, senden bana ulaşan bir hadîs var, orada diyorsun ki: "Beytu'l-Makdis (Mescid-i Aksa)'da kılınan bir namaz, (başka yerde kılınan) bin namaz gibidir. Artık kalem de kurumuştur (Allah'ın bu hükmü değişmez)". Abdullah şu cevabı verdi:
- Ey Rabbim, şâhid ol, ben benden işittiklerinin aynı olmazsa benden rivayette bulunmalarını helâl etmiyorum."
Hz. Abdullah (radıyallahu anh) bunu üç kere tekrarladı. Sonra dedi ki:
"Ben (söylediğin şekilde değil) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu şekilde işittim: *"Süleyman İbnu Dâvud (aleyhimu's-selam) Cenâb-ı Hakk'tan üç şey istedi:* ***1-*** *Kendisinden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir mülk ve saltanat, Cenâb-ı Hakk bunu verdi.* ***2-*** *Allah'ın adâletine uygun düşecek, âdil hükümde bulunma gücü istedi. Cenâb-ı Hakk onu da verdi.* ***3-*** *Yine taleb etti ki, bu Beyt'e (Mescid-i Aksâ'ya) ihlasla yâni sâdece namaz kılmak için gelen mağfirete mazhar olsun."*
Tabiîn'den Ebu Osman en-Nehdî'nin benzer bir vak'ası şöyle: Kendisi anlatıyor:
"Bana, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin anlatmış bulunduğu şu hadîs ulaştı: *"Allah, mü'min kulunun tek bir hayırlı ameli sebebiyle bin kere bin (yâni bir milyon) sevap yazar."* O yıl hacca gittim. Ancak, hacc sırf bu hadîsi sormak için yapmıştım. (Medine'ye varınca) doğru Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ye uğradım. Kendisine:
- Ey Ebu Hüreyre, bana sizin bir rivâyetiniz ulaştı. Bunun üzerine, sırf sizinle görüşmek için hacca karar verdim" dedim.
- Hangi hadîs? dedi. Ben:
- *Allah mü'min kulunun tek bir hayırlı ameli sebebiyle bir milyon sevap yazar"* diye açıklayınca, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh):
- Ben bu şekilde söylemedim. Kendisine rivâyet ettiğim kimse tam ezberlememiş" dedi. Ben hadîsin tamâmen batıl olduğuna hükmetmiştim. Ancak Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) sözlerine devam etti:
- Ben şöyle söylemiştim: "Allah, mü'min kuluna bir tek hayırlı amel sebebiyle iki milyon sevap verir". Sonra Ebu Hüreyre hazretleri bana dönerek: "Kur'ân'da da böyle değil mi?" dedi. Ben:
- Nasıl? dedim. Şöyle açıkladı:
- Çünkü Cenâb-ı Hakk: *"Allah'a kat kat karşılığını artıracağı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur?"* (Bakara: 2/245) buyuruyor. Allah nezdinde "kat kat" olan çokluk iki milyondan çoktur".
Görüldüğü gibi hadîsi rivayet eden asıl kaynakla temas maksadıyla yani senette ulviyet (kısalık) gayesiyle yapılan seyâhatler gerçekten verimli olmuş, fiili neticeler alınmıştır. [154]

2- Raviyi Tanımak İçin Yapılan Seyahatler:

İlmî seyahatlerde düşünülmüş olan ana gayelerden biri budur. Hadîsleri rivâyet eden şahıslar kısaca adalet ve zabt denen vasıflar yönüyle araştırılarak kendilerine ne derece itimad edilebileceği ortaya çıkarılmıştır. Bu dalda yazılan pek çok eser mevcuttur. Bir hadîsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Kütüb-i Sitte müelliflerine kadar rivâyet eden şahıslar bu çalışmalar sayesinde bilinir, tanınır hale gelmiştir. Ravileri tanıtan bu eserler ortaya konmamış olsaydı hadîs külliyatı fazla bir değer taşımayacaktı.
İşte bu değerli çalışmalar seyahatlerle vücûda getirilmiştir. Diyar diyar dolaşan hadîsçiler, hadîs rivayet eden şahıslar hakkında bir takım araştırmalar yaparak, sorarak, görerek elde ettikleri bilgileri kitaplar halinde tanzim edip istifadeye sunmuşlardır. Bu çeşit hadîs te'lifatı, rivâyet ihtiva edenlerden farklıdır. Bunlara kısaca cerh ve tâdil eserleri denir.
Büyük hadîsçiler normalde hem rivâyetler üzerine hem de râviler üzerine eser vermişlerdir. Aslında rivâyet ilmi ile râvi ilmini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Meslekten muhaddisler, rivâyet alacakları şahsı önce tedkik edip ne dereceye kadar güven veren bir kimse olduğunu anladıktan sonra rivayetini almıştır. Ebu'l-Âtiye der ki:
"(Hadîs rivâyet etmekte olduğu haberi kulağıma gelen) bir adamdan hadîslerini dinlemek üzere günlerce süren yolculuk yapardım. Adamın memleketine varınca ilk araştırdığım husus namazı olurdu. Eğer onun namazını kıldığını öğrenirsem orada ikâmet eder onu dinlerdim. Namazsız bulursam, dinlemeden geri dönerdim. Namazına düşkün olmayan dürüstlüğe de düşkün olmaz, beni aldatabilir derdim".
Hadîs almak veya râvi hakkında bilgi toplamak için seyahat ederek uzak yerlerden gelmiş olan muhaddîsler, hadîs rivâyet eden kimse hakkında öylesine teferruatlı ve ısrarlı sorular sorarlar, araştırmalar yaparlardı ki, bölge halkından kendisine soru sorulan kimselerin zaman zaman bu kadar soruya şaşırıp: "Yani onunla evlenmek mi istiyorsun?" diye alay ettikleri bile olurdu. [155]

3- Hadis Elde Etmek İçin Seyahat:

Seyahatin ana gayelerinden biri budur. Hadîsçiler umumiyetle Dâru's-sünne dedikleri Medine'ye seyâhati prensip edinirler. Ancak, sünnetin birinci hameleleri olan Ashab, İslâm âleminin her tarafına dağıldıkları ve gittikleri yerlerde sünneti neşrettikleri için hadîs toplama faaliyetleri başladığı zaman hadîs tâlibleri her tarafa seyâhatler tertiplemişlerdir.
Hadîs ilminin büyük üstadlarından olan Yahya İbnu Main muhaddis olmak isteyen kimse için seyahatin şart olduğunu şöyle ifade etmiştir: "Dört kişi vardır, onlarda rüşd (olgunluk, mükemmellik) görülmez: Kapı bekçisi, Kâdı mubâşiri, bid'atcinin oğlu, hadîs talebi için seyahat etmeyip sâdece kendi bölgesindeki rivâyeti yazan kişi."
Yine meşhur hadîsçilerden Şa'bî ile ilgili bir rivayet çok hadîs toplamada seyahatin önemini gösterir. Ali İbnu'l-Medinî anlatıyor."
Şa'bi'ye "Sen bu kadar ilmi nasıl elde ettin?" diye sorulunca şu cevabı verdi: "(Rivâyet edilenlere) itimadı reddedip araştırmak (araştırmak maksadıyla) diyar diyar seyâhat edip dolaşmak, (seyâhatin meşakkatlerine) cansız eşya sabrıyla sabretmek, kargalar gibi erken kalkmak sayesinde."
Hadîsçiler hadîs toplamak için belli başlı ilim merkezlerine uğradıkları gibi, hadîs alabileceklerini duydukları her yere, çok hadîs için seyahate çıktıkları gibi tek bir hadîs için de günler, haftalar süren seyahatlere çıkmışlardır. Bu hususu te'yîd eden birkaç rivâyet:
İbnu Abbas (radıyallahu anh)'dan tefsir rivâyetiyle meşhur Erbide et-Temîmî: "Bir yerde ilim (herhangi bir rivâyet) olduğunu işittim mi mutlaka oraya giderdim" demiştir. el-Fadl İbnu Gânim, *"Kim bir günde yüz kere Lailâhe illâllahu'l-meliku'l-Hakku'l-Mübin derse, fukaralığa karşı kendini garantiye alır"* hadîsini duyunca: "Sırf bu hadîs için Horasan'a seyahat edilse azdır" demiştir.
Büsr İbnu Ubeydillah el-Hadramî: "Tek bir hadîs için hangi memleket olursa olsun oraya giderdim" demiştir.
Tâbiîn'in meşhurlarından Said İbnu Müseyyib: "Bir tek hadîs almak için günler geceler boyu yürürdüm" demiştir.

Şa'bî, kendisine haber verilen üç yeni rivâyeti kaynağından almak üzere Mekke'ye müteveccihen yola çıkar ve: "Olur ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a veya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birine rastlarım" der.
Ebu Kılâbe gibi bâzıları da Medine ve Mekke gibi merkezlerde, sırf oralara uğrayanlardan bir iki rivayet elde edebilmek için, ikamet sürelerini uzatıyorlar.
Çok seyahat ettiğini belirtmek için "Arzı tavaf ettim" diyen Mekhûl ed-Dımeşkî anlatıyor:
"Ben Mısır'da Benu Hüzeyl kabilesinden bir kadının kölesi idim. Kadın beni âzâd etti. Mısır'dan çıktığım zaman kanaatimce oradaki bütün ilmi (rivâyetleri) öğrenmiştim. Sonra Hicâz'a geldim. Oradan ayrıldığım zaman da kanaatimce orada mevcut bütün ilmi öğrendim. Sonra Irak'a geldim. Irak'tan ayrılırken de, kanaatimce oradaki bütün ilmi öğrenmiştim. Sonra Şam'a (Suriye'ye) geldim, oradaki ravileri iyice tedkîk ettim. Bu uğradığım yerlerde, bilhassa nefel'den (yani askerin ganimetten payına düşen dışında, komutanın cihâda teşvik veya gayretine mükâfat olarak verdiği armağan) soruyordum. Maalesef bu konuda bir bilgi veren kimseye rastlamadım. Sonunda yaşlı bir zata rastladım. Ona Ziyâd İbnu Câriye et-Temimî diyorlardı. Kendisine nefel hususunda bir şey işittiniz mi? diye sordum.
- Evet, dedi, Habîb İbni Mesleme el-Fihrî (radıyallahu anh)'yi dinledim. Dedi ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şâhid oldum. Dörtte bir başlangıçta (sefere çıkarken) dörtte üç de dönüşte dağıttı".[156]

4- Tahkik İçin Seyahat:

Hadîs âlimleri bazan bir hadîsin, bazan bir âyetin, bazan da bir râvinin durumunu aydınlığa çıkarmak, ortadaki ihtilaf veya işkâli bertaraf etmek için seyahatler yapmışlardır. Bu çeşit seyahatlere, bazan bir hadîs, bazan bir kelime ve hatta bir tek harf için çıkıldığı olmuştur.
Mesela diyar diyar dolaşmada en çok isim yapanlardan Mesruk ve Ebu Said'in tek harf için seyahat ettiği bilhassa belirtilir. Şam'ın ötesinden kalkıp Yemen'in ötelerine bir tek kelime için gitmeye değdiğini söyleyen Şâbî, talebesine bazan "bir tek hadîs" rivayet ettikten sonra: "Bunu sana bedâva veriyorum; halbuki, zaman oldu, araştırıp bundan daha az ehemmiyetli birşey (mesela bir kelime veya bir harf için (bin bir zahmeti göze alıp) Medîne'ye kadar giderdi" demiştir.
Hasan Basrî hazretleri der ki: "Ka'b İbnu Ucre'yi görmek için Basra'dan Kufe'ye gittim. Kendisine: "Sana ezâ geldiğinde kefâret olarak ne verdin?" diye sordum. "Bir koyun" diye cevap verdi."
Bu rivayet, Hasan-ı Basri hazretlerinin bir âyetin açıklık kazanması için seyahate çıktığını gösteriyor. Zira Ka'b İbnu Ucre, Hudeybiye Seferine çıkmış, ihram giyerek umre'ye niyet etmişti. Başı bitlenince fazla rahatsız oldu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"kefâret ödeyerek traş olmasını söyledi".* Bu hâdise üzerine şu âyet indi: *"... İçinizde hasta olan veya başında rahatsız bulunan varsa, fidye olarak, ya oruç tutması, ya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir"* (Bakara: 2/196).
Ka'b İbnu Ucre başını traş etmiş, bu ihram yasağını işlemiş olmanın fidyesi olarak kurban kesmeyi tercih etmişti. Hasan-ı Basrî, hâdisenin fâilinden tahkikle, Ka'b (radıyallahu anh)'ın bir koyun kestiğini öğreniyor.
Said İbnu Cübeyr buna benzer bir tahkik hâdisesini anlatır:"
Kufeliler *"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı içinde temelli kalacağı cehennemdir..."* (Nisa: 4/93) mealindeki âyet hakkında ihtilaf ettiler. Bu konuyu sormak maksadıyla İbnu Abbas'ı görmek üzere seyahate çıktım. Kendisini bulup sordum. Bana bu âyetin en son inen âyetlerden olduğunu, bunu nesheden herhangi bir âyetin inmediğini söyledi".
Herhangi bir hadîsi tahkik için yapılan bir seyahat örneğini Zeyd İbnu'l-Hubâb'tan kaydedeceğiz.[157] Zeyd: "Süfyân-ı Sevrî'nin Usâme İbnu Zeyd'den, O'nun da Mûsa İbnu Uleyye el-Lahmî'den, O'nun da babasından, Onun da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, Onun da Amr'dan, Amr'ın da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiği: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sadece sahur yemeğidir"* hadîsini Süfyân-ı Sevrî'den dinledim. Meclisinden ayrılacağı sırada, bana birisi: Süfyan'a bu hadîs'i rivayet eden Usâme'yi Medine'de henüz hayatta biliyorum" dedi.
Ben hemen bineğime atlayıp Medine'ye gittim. Orada Üsâme'yi buldum. Senden Süfyan-ı Sevrî'nin rivâyet ettiği, senin de Musa İbnu Uleyye, O da babasından, O da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, O da Amr'dan, O da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiği: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu, arasındaki fark, sadece sahûr yemeğidir"* hadîsi için geldim dedim.
- Evet, dedi. Bana Musâ İbnu Uleyye İbnu Rabâlı el-Lahmî, babasından, O da Ebu Kays Mevlâ Amr'dan, O da Amr İbnu'l-Âs'dan, O da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet etti: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark, sâdece sahûr yemeğidir"* dedi.
Zeyd der ki: "Üsame'nin meclisini terkedeceğim sırada birisi bana: "Ona bu hadîsi rivayet eden Musa İbnu Üleyye'yi Mısır'da hayatta biliyorum" dedi. Hemen bineğime atlayıp Mısır'ın yolunu tuttum. Musa'yı bulup kapısına oturdum. Bana at üzerinde bir ihtiyar geldi. "Bir ihtiyacın mı var?" dedi.
- Evet, dedim, bana Süfyân-ı Sevrî'nin rivayet ettiği bir hadîs var, o Üsâme İbnu Zeyd'den, o da Senden sen de babandan, o da Ebu Kays Mevla Amr'dan, o da Amr'dan, o da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet etmiştir: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sadece sahur yemeğidir"*
Zeyd, evet dedi, bana babam, Ebu Kays Mevla Amr'dan, o da Amr'dan, o da Hz. Peygamber (aleylıissalâtu vesselâm)'den rivâyet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"Bizimle ehl-i kitab'ın orucu arasındaki fark sâdece sahur yemeğidir".*
İşitilen hadîsi tahkik için gösterilen gayret ve yapılan seyahate son bir örneğimiz, Müemmil İbnu İsmâil'in, Kur'ân-ı Kerîm'deki her bir sûrenin faziletiyle ilgili olarak Ubey İbnu Ka'ab vasıtasıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyeti tahkik için yaptığı seyahattır.
Der ki: "O hadîsi, (ismini verdiği) sika bir zat bana rivayet etmişti. Medâin'e gelip hadîsi rivâyet eden o zâtı buldum. Kendisine: "Hadîsi bana söyle, zirâ Basra'ya gideceğim" dedim. Bana:
- O hadîsi bize rivayet eden Şeyh Vâsıt'ta Ashâbu'l-Kasab arasında dedi.
Vâsıt'a geldim, o râviyi buldum. Kendisine "Ben Medâin'de idim. Sizden falanca şeyh bahsetti, ben Basra'ya dönmek istiyorum" dedim. Bana:
- Bu hadîsi kendisinden dinlediğimiz zât, el-Kellâ'da[158] dedi. Basra'ya geldim. Kella'da Şeyh'le karşılaştım. Ona: "Şu hadîsi bana rivâyet et. Abadan'a gitmek istiyorum" dedim. Adam:
"- Bu hadîsi dinlediğim zât Abadan'da" dedi. Abadan'a geldim. O şeyhi buldum. Kendisine: "Allah'tan kork, bu hadîsin hâli ne?" dedim ve sonra: Mâceramı anlatarak: "Medâin'e geldim, sonra Vâsıt'a, sonra Basra'ya gittim, en sonunda size gönderildim. Ben bunların hepsini ölmüş zannetmiştim. Şu hadîsin hikâyesini anlat bakayım!" dedim.
Bana şu cevabı verdi: "Onu bana kimse anlatmadı. Biz burada toplandık. Gördük ki, insanlar Kur'ân'dan yüz çevirmiş, herkes Ebû Hanîfe'nin fıkhı ve İbnu İshâk'ın Meğâzî'si ile meşgul. Biz de oturup Allah rızası için sûrelerin faziletiyle ilgili bu hadîsi uydurduk."
Hadîs'in el-İtkan'da kaydedilen vechinde bu uydurma işini itiraf eden kimsenin tasavvuf ehlinden müteşekkil bir cemaat içinde yer alan bir "şeyh" olduğu belirtilir. [159]

Seyahatin Neticeleri:

Hadîs veya ilim yolunda yapılan seyahatler gerçekten müsmir neticeler hâsıl etmiştir. Bu sâyede, muhtelif ve uzak beldeler arasında kültürel bir bağ kurulmuş oldu. O zamanda, günümüzde olduğu gibi geniş kolaylıklara sâhip matbu muhâbere vasıtalarının (kitap, mecmua, gazete gibi) yokluğu düşünülürse söylemek istediğimiz husus daha iyi anlaşılır. Her tarafa dağılmış Ashabın, gittikleri yerlerde birbiriyle irtibatı olmayan ilim halkaları teşekkül etmeye başlamıştı. Arada başka bir nâşir-i efkar olmadığı için, her bölgenin ilmi oraya münhasır kalmaya mahkûmdu.
Şu halde seyâhatler bu kısırlığı giderdi. Uzak diyarlar buralarda ilim arayan tâliblerin, âlimlerin gayretiyle birleşti. Bütün hadîsler belli başlı merkezlerde toplandı.
Medeniyetin gelişmesinde, beşerî terakkinin meydana çıkmasında mühim bir âmil olan "farklı kültürlerin birbirini mayalaması" hâdisesi bu şekilde gerçekleşti. Tıpkı çiçekten çiçeğe koşarak bal yapan arı gibi diyar diyar dolaşan âlimler de İslâm'ın medeniyet peteğini işlediler.
Arap dilinin zenginliği icâbı her bölgede farklı şekillerde tezâhür eden İslâmî ve ilmî ıstılahlarda birliğe gidildi.
Âlimler birbirlerinin ictihad ve anlayışlarını kontrol ederek amel ve itikad da vahdete kavuştular.
Hadîslerin farklı turûkları, vücuhları elde edildi. Bu ise şâriin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırladı.
Râvilerle ilgili bilgiler elde edildi. Cerh-tâdil ilmi ortaya çıktı.
Hülâsa, öncelikle hadîsçilerin başlattığı ilmî seyahat hareketleri, netice olarak, sâdece hadîs ilminin zenginleşmesinde rol oynamamış, bütün İslâmî ilimlerin gelişmesinde etkili olmuş ve dolayısıyla İslâm medeniyetinin kısa zamanda büyük bir parlama yaparak göz kamaştırıcı şaşaaya

ermesinde rol oynamıştır.
İşte bu sebeple olacak ki, İbrahim Edhem gibi bir kalb ehli: "Allah, ashabu'l-hadîs'in rıhle'leri (yani ilim maksadıyla yaptıkları seyahatler) sebebiyle bu ümmetten belaları defediyor" diyecektir. [160]

Hadîslerin Tedvini

Hadîs malzemesinin, bundan önce gördüğümüz sahifelerden (küçük mecmualardan), daha büyük mecmualar içinde toplanması işine (tedvine) Emevîler idaresinin, Ömer b. Abdilâziz devrinde başlanmıştır. Bu zât, Medine'de valisi bulunan Ebû-Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a şu emri gönderiyor:
"Rasûlullah (s.a.) in hadîslerini, sünnetlerini veya Amra'nın[161] rivayetlerini araştır ve onları yaz. Çünkü ben, ehlinin gitmesinden ve ilmin yok olmasından korkmaya başladım." [162]
Ömer, bu emri diğer merkezlere ve valilerine de göndermişti. Emre ilk imtisal eden ve hadîsin ilk müdevvini olarak tarihî yerini alan zât "Muhammed b. Müslim b. Şihâbi'z-Zührî (v. 124/742) oldu.[163] Zührî Medîne'lidir.
Bu zat, yazdığı hadîs mecmualarını, muhtelif şehirlere gönderirdi. Ayni zamanda bir çok hadîsçiler, ellerindeki mecmuaları getirir, kendisinden onları rivayet etmek üzere izin alırlardı. Zührî bunları kontrol eder, gerekirse izin verirdi. Zührî, bu konu ile o kadar çok meşgul olmuş ve o kadar çok eser vücuda getirmiştir ki hanımı, kocasını böyle kitap yığınları arasında görmektense, üç kumaya tahammül edebileceğini söylemiştir.[164]
Zührî'nin muasırları da, verilen emre uyarak hadîsleri tedvin etmiş, mecmualar meydana getirmişlerdir.
Hatta bizzat vali Arar b. Hazm da birkaç mecmua yazmıştır.[165]
Bundan önce, yazının yanında hafıza da hadîs naklinde rol oynuyordu. Tedvin devrinde ve ondan sonra yavaş yavaş vazifesini temamen yazıya terketmek mecburiyetinde kaldı. Bunun sebebini, Hatîb Bağdadî şöyle anlatır:
"...rivayetler yayılmış, sened zincirleri uzamış, seneddeki kişilerin; isim, künye ve nisbetleri çoğalmış, senedlerin ifade şekli değişikliklere uğramış, artık insan hafızası, saydıklarımızı muhafaza edebilmekten âciz kalmış, - yazılı- hadîs ilminin, hafızaya dayanan kişinin ilminden daha sağlam olduğu ortaya çıkmıştı..." [166]
Tedvin devrinde meydana getirilen mecmualar çok defa, muayyen konular üzerine olurdu. Meselâ, namazla ilgili hadîsleri bir mecmuada, oruçla ilgili olanları başka mecmuada... toplarlardı.[167]

3- TASNİFU'S-SÜNNE

TASNİF NEDİR?

Tasnif, tedvin'den sonra ele alınan hadîs çalışmalarının müşterek adıdır. Kelimenin lügat mânası bu çalışmaların mahiyeti hakkında bir fikir verir: Tasnif, sınıflara ayırmak, sınıflamak demektir. Yani, tedvîn devrinde, sıhhat durumu ve ifâde ettiği muhteva nazar-ı dikkate alınmadan yazıya geçirilmiş olan karma-karışık hadîs malzemesinin, belli maksadlarla ayrılması, istenilen istikamette istifadeyi kolaylaştıracak şekilde yeni düzenlere, nizamlara sokulması, sistem kazandırılması demektir.
Bu safhada yapılan işlemlere bazan tebvîb dendiği ve bu safhanın tebvîbü's-sünne tabiriyle ifâde edildiği görülür. Yine aynı safhanın, yakın mânaya gelen ifrâd kelimesiyle ifâde edilerek ifrâdu's sünne şeklinde ifâde edildiği olmuştur. Tebvîb, hadîs malzemesinin bablar haline konmasını yani fıkhî konularına ayrılmasını, aynı mevzuya giren hadîslerin bir araya getirilerek sunulmasını ifâde eder. İfrâd ise, ferdlere ayırarak, tefrîk etmek mânasına gelir. Tebvîb'de olduğu şekilde fıkhî ayırım mânasına geldiği gibi, sahîh-hasen-zayıf vs. ayrımı da ifâde eder. Kütüb-i Sitte'nin te'lif vasfını bu kelime ile ifâde daha uygun olabilir.
Ancak, bu safhadaki çalışmaları tasnîf kelimesiyle ifâde etmek daha uygundur. Zira tasnîf, tebvîb'i de ifrâd'ı da içine alacak daha umumî bir mâna taşımaktadır.[168]

BU SAFHANIN ZAMANI:

Hadîs târihini ana hatlarıyla dört safhaya ayırırken, kabaca her safhanın bir asra tekabül ettiğini söylemiştik. O sırada da belirtildiği üzere böyle bir zamanlama, mevzuun umumî hatlarıyla şematize edilmesinden ibârettir. Mutlak durumu ifâde etmez. Zira, yukarıda açıkladığımız mânâda tasnîf faaliyetlerini, ikinci asrın birinci çeyreğinden başlatmak bile mümkündür. Zira, ilk te'lîf edilen eserlerden sayılan Mecmû'ul-İmâm-ı Zeyd'de hadîsler, fıkıh bablarına göre tanzim edilmiş durumdadır. Daha önce de kaydettiğimiz gibi, eserin müellifin Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidin İbni'l-Hüseyn İbni Ali İbni Ebi Tâlib'in vefat târihi 122/739'dur. Keza ilk musannaf eser veren kimseler oldukları kabul edilen Abdü'l-Melik İbnu Cüreye ve Sâd İbnu Ebî Arûbe, ikinci asrın birinci yarısına ait âlimlerdir. İbnu Cüreye'in vefatı 150/767, İbnu Ebî Arûbe'nin vefatı 156/772'dir.
Bu devre, en kıymetli eserlerini üçüncü asır içerisinde Kütüb-i Sitte ile vermiş olmakla beraber, yine râvilerden, seyahatlerle, derlemek suretiyle ortaya konan Taberânî'nin mu'cemleri örneğindeki bazı orijinal eserler göz önüne alınınca dördüncü hicrî asrın ortalarına kadar devam ettiği söylenebilir. [169]

TASNÎF ÇEŞİTLERİ:

Muhaddisler, tasnîf safhasından itibâren, hadîsleri farklı şekillerde tasnîfe tâbi tutmuşlardır: [170]

1- Ale'l-Ebvâb Tasnif:

Bu, hadîslerin fıkhî bablara, yani, ifâde ettikleri mânâlara göre tasnifini ifâde eder. Yani, hadîsler, belli bir meseleyi açıklamak, o meseleye delil olmak üzere zikredilir. Bu gruba giren eserler bazı farklı hususiyetler taşıyan câmi'ler, sünen'ler, musannaflar olmak üzere başka çeşitlere ayrılır.
Hemen kaydedelim ki, tehzîb devrinde ortaya konacak olan müstedrek, müstahrec, zevâid ve cem' kitabları da muhteva olarak ale'l-ebvâb tertip sınıfına girer ise de "tasnîf devri mahsûlü" demek hatalı olur. [171]

2- Ale'r-Ricâl Tasnîf:

Bu tasnîf çeşidinde hadîsler, ravilerinin adına göre yapılır. Râvi olarak Sahâbeyi esas alan tasnîfler olduğu gibi, eseri te'lîf eden müellifi hadîs aldığı şeyhleri esas alan tasnîfler de olmuştur. Sahabeyi esas alanlara çoğunluk itibâriyle müsned denmiş ise de mu'cem denen de olmuştur. Ancak şüyuhu esas alanlara muc'em denmiş fakat müsned denmemiştir. Nitekim Taberâni, Ashab'a göre tertiplediği el-Mu'cemu'l-Kebîr'ini müsned diye isimlendirmemiştir.
Bazı âlimler alel-ricâl tasnîfin fıkhî maksatla yapılmadığını, hadîsleri öğrenmek, daha doğrusu ezberlemek maksadıyla yapıldığını söylemiştir.
Müsned tarzında râviler, belli bir prensibe göre sıralanır. Sözgelimi, Ahmed İbnu Hanbel ve Ebu Dâvud et-Tayâlisî, tasnifte esas aldıkları Ashâb'ı fazîlet sırasına göre tanzim ettikten sonra, her birinden rivâyet edilmiş olan hadîsleri, isimlerinin altına kaydetmişlerdir.
Mu'cem'lerde, müellifin şeyhleri alfabetik sıraya göre veya kabîlelerine göre sıraya konduktan sonra her birinden alınmış olan hadîsler alt alta kaydedilir.
Bu sistemde istenen raviyi bulmanın bile zorluğundan başka, herhangi bir konuya giren hadîsleri bulmak çok daha büyük zorluk arzeder. Hadîsler, konuları için aranmaları sebebiyle, bu tarzla ortaya konan kitaplar üzerinde müteakip çalışmalar yaparak ale'l-ebvâb tanzîme tâbi tutulma ihtiyaç duyulmuştur. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'ini tanıtırken bunu belirteceğiz.
Tasnîf Devri'nde ortaya konan Ebu Ya'la el-Mevsilî'nin (276/889) Müsned'inde bu ikisini birleştirir mâhiyette bir yol tutulduğu görülür. Kitabını bâb sistemine göre fasıllara ayırıp, aynı mevzuya giren hadîsleri bir arada vermiş, her fasla giren hadîsleri tanzîm ederken de onları râvilerine

göre kaydetmeyi esas almıştır.[172]

BABLARA GÖRE TASNÎF ÇEŞİTLERİ:

Yukarıda ale'l-ebvâb tasnif'e giren eserlerin başlıca üç gruba ayrıldığını belirtmiş fakat açıklamamıştık, şimdi onları açıklayacağız:

1- Câmi'ler:

Câmi', muhaddisler arasında mâlum ve mukarrer olan sekiz ana bölümün hepsine yer veren hadîs kitaplarına denir. Bu sekiz bölüm şunlardır:
1- İlm-i tevhîd ve sıfât. Yani iman ve akaide ait hadîsler.
2- Sünen yâni ahkâma giren hadîsler.
3- Rikak ve zühd, yâni ruhen ve ahlâken yücelmeyi konu edinen hadîsler.
4- Âdâb'a giren yani: yeme, içme, oturma, yatma, konuşma, giyinme vs. âdâbı beyan eden hadîsler.
5- Tefsir, yani bazı Kur'ân ayetlerinin açıklanmasıyla ilgili hadîsler.
6- Siyer, yani tarih ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatıyla ilgili hadîsler.
7- Fiten, yani Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından kıyamete kadar vukua gelecek hâdisâttan bahseden hadîsler.
8- Menâkıb, yani bazı şehirlerin, şahısların veya kabîlelerin zemm ve medihleriyle ilgili hadîsler.
Hadîs kitaplarının hepsi, bu konularla ilgili hadîslere yer vermez. Şu halde bunların hepsine yer verenlere câmi' denmektedir. Bazan bunlardan birine sokulamayan hadîslere de câmi'lerde rastlayabiliriz. Kütüb-i Sitte'den sâdece Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin eserine câmi' denmiştir.[173]

2- Sünen'ler:

Bunlar, ahkâma müteallik hadîsleri fıkıh bablarına göre cemeden kitaplardır. Bu kitaplarda, ahkama konu olmayan hadîslere pek yer verilmez. Öncelikle ibâdet, muâmelât ve ukûbâtı beyân eden merfu' hadîsler cemedilir. Merfu' hadîsler esas olur derken mevkuf ve maktuların tamâmen tecrîd edildiği söylenmiş olmuyor. Sâhasında en mükemmellerden biri olan Süneni Ebî Dâvud'da bile yer yer mevkuf hadîs görülür.
Sünen deyince öncelikle Sünenü Erba'a da denen Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbnu Mâce'nin sahîhleri akla gelirse de Dârimî, Dârakutnî, Sâd İbnu Mansur, gibi birçokları da aynı ismi taşıyan, aynı tertipte eserler vücuda getirmişlerdir. Sünenler çoğunlukla Kitâbu't-Tahâretle başlar, sonra ibadet bahislerine, sonra da sırayla muâmelât ve ukûbât bahislerine yer verirler.[174]

3- Musannaf'lar:

Hadîsleri bablara göre (ale'l-ebvâb) tasnîf eden grubun bir çeşidini teşkîl eden musannaflar, esâs itibâriyle sünen gibidirler. Ancak, bunlarda mevkuf ve maktu hadîsler de çokça yer alır.
Musannaf adı altında birçok eser verilmiştir:
* Musannafu Ebî Süfyan Vekî İbnu'l-Cerrah er-Rü'âsî (V. 197/812);
* Musannafu Ebî Seleme Hammadi İbni Seleme İbni Dinâr (V.167/783);
* Musannafu Ebî Bekr Abdullahi İbni Muhammed İbni Ebî Şeybe (V. 235/849);
* Musannafu Bakiy İbnu Mahled İbni Yezîd el-Kurtubî (V. 276/889);
* Musannafu Abdirrezzâk İbnu Hammâm es-San'ânî (V. 211/826);
Vs. Bunlar arasında, elimizde hal-i hazırda, matbu olarak bulunan Musannafu Abdirrezzâk-ı ayrıca tanıtacağız.[175]

Abdurrezzak Ve Musânnaf'ı:

El-Hâfızu'l-Kebir Ebu Bekr İbnu Hammâm Abdurrezzâk es-San'ânî (126/743-211/826). Yemen'in büyük muhaddislerindendir. Babası Hemmâm, amcası Vehb, Ma'mer İbnu Râşid, Ubeydullah İbnu Ömer el-Amrî, Eymen İbnu Nâil, İkrime İbnu Ammâr, İbnu Cüreye, Evzâî, İmam Mâlik, es Süfyâneyn, Zekeriya İbnu İshâk el-Mekkî gibi pek çok meşhurları dinleme imkânını bulmuştur. Şam'a ticâri maksadla yaptığı bir seyahat, bir çok büyük hadîsçilerle karşılaşmasına imkân tanımıştır. Kendisinden İbnu Uyeyne, Mu'temir İbnu Süleymân (ki her ikisi de şeyhlerindendir). Vekî', Ebu Usâme, Ahmed, Ishâk, Ali İbnu'l-Medînî, Yahya İbnu Ma'în, Ebu Heyseme, Ahmed İbnu Sâlih, Muhammed İbnu Yahya ez-Zühlî, vs. pekçok tanınmış muhaddisler hadîs rivâyet etmiştir.
Ahmed İbnu Salih el-Mısrî der ki: "Ahmed İbnu Hanbel'e: "Hadîste, Abdurrezzâk'tan daha hasen birini gördün mü?" diye sordum da bana "Hayır" cevabını verdi". Ebu Zür'a ed-Dımeşkî de Abdurrezzak'ın rivâyetlerinin sâbit olduğunu belirtmiş, Ma'mer de, kendisinden hadîs alan dört kişiyle kıyaslayarak Abdurrezzak'ı yüceltmiş ve: "Eğer yaşarsa âlimler onu görmek için uzak diyarlardan kendisini ziyarete gelecektir" demiştir.
Abdurrezzâk hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş, telkîn'e mâruz olarak, kendinden olmayan rivayetlere "benden" diyebilmiştir. Bu sebeple ondan amalığından sonra alınan hadîsler zayıf addedilmiştir: Abdurrezzâk, daha ağır ithamlara da hedef olmuştur. Kizb, sarakat, şîîlik gibi. Şîî diyenler, daha çok Hz. Ali'yi tafdîl eden, münferid rivayetlerini delil getirmişlerdir. Kendisinin de: "Hz. Ebu Bekir ve Ömer'i Ali'den (radıyallahu anhüm) efdâl bulurum. Çünkü Hz. Ali onları kendisine tafdîl etmiştir. Şayet Hz. Ali onları tafdîl etmemiş olsaydı, ben de tafdil etmezdim" dediği rivayet edilmiştir. Muhammed İbnu İsmâil el-Fezârî'nin şu sözü de bu hususu aydınlatıcıdır: "Biz San'a'da iken kulağımıza, Ahmed İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Mân'in, Abdurrezzâk'ın hadîsini terkettikleri haberi ulaştı, buna çok üzüldük. Hac sırasında İbnu Mân'i gördüm ve durumu ona arzettim. Bana: "Ey Ebu Sâlih!, Abdurrezzâk irtidat bile etse onun hadîsini terketmeyiz" dedi." Rivâyete göre Abdurrezzâk şunu söylemiştir: "Hacc ettim, Mekke'de üç gün kaldım. Ashâbu'l-hadîs'ten kimse bana uğramadı. Ka'be'nin örtüsüne asılarak: "Ey Allah'ım dedim, neyim var, ben bir yalancı veya müdellis miyim?" Bundan sonra bana geldiler.
"Hakkında söylenenler ona olan güveni sarsmamıştır. Onun rivâyetlerini alanlar arasında başta Buhârî, Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi vardır.
MUSANNAF'ına gelince; günümüze kadar gelebilmiş ve onbir cilt halinde basılmıştır. Zehebî'nin tâbiriyle büyük bir "ilim hazînesi"dir. İçerisinde 21033 adet hadîs mevcuttur. Son kısmını (10. cilt 379 sayfadan itibâren) Ma'mer İbnu Râşid'in el-Câmi'i teşkil eder. el-Cami'in Ma'mer'den rivâyeti de Abdurrezzâk vâsıtasıyla yapılmaktadır.
Bu Musannafın tertib hususiyetleri daha sonra te'lif edilenlere yakınlık arzeder. Onlar'ın çoğunda görüldüğü gibi bu da Kitâbu't-Tahâretle başlar, Kitâbu'l-Hayz, Kitâbu's-Salât, Kitâbu'l-Cum'a, Kitâbu'l-Fedâilu'l-Kur'ân, Kitâbu'l-Cenâiz gibi ibâdâta müteallik bölümlerden sonra... Kitâbu'l-Ferâiz, Kitâbu Ehli-l-kitâbeyn diye muâmelât bahisleriyle devam ederek Ma'mer'in "Kitâbu'l-Câmi"ine ulaşır. El-Cami'de "Kitap" diye ana bölümler yoktur, 282 adet bâb vardır. Bâblar, müstakil üniteler olup çoğu kere bir önceki veya bir sonraki bâbla mantıkî bir irtibat taşımaz. Bâblar birçok hadîsi içine alır, az da olsa tek hadîsten müteşekkil bâblar da mevcuttur.
Kitabın birinci cildinin başında nâşirin haber verdiği eseri tahkîk eden Abdurrahman el-A'zamî tarafından hazırlanmakta olan -müstakil bir cild hacmindeki eserle ilgili tahlîlî mukaddime henüz basılmamıştır.[176]

İMAM MÂLİK B. ENES VE MUVATTA'I:

Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebi Âmir el-Asbahî. Mâliki Mezhebinin imamı, Muhaddis ve mutlak müctehid.
İmam Mâlik, Medine'de doğmuştur. Onun doğum tarihi hakkında, Hicrî 90'dan 98'e kadar değişen farklı rivayetler vardır. Ancak, yaygınlıkla kabul edileni 93 (711-712) tarihinde doğmuş olduğudur.[177]
İmam Mâlik'in ailesi aslen Yemenli olup, dedesi Zû Asbah kabilesine mensup olan Mâlik b. Ebu Amir el-Asbahî, Yemen valisinden gördüğü zulüm üzerine Medine'ye gelip yerleşmiştir. Annesi de, yine Yemenli Ezd kabilesinden, Aliye binti Şüreyk el-Ezdî'dir.
İmam Mâlik'in dedesi Medine'ye yerleştikten sonra, Kureyşe mensup Benû Teym b. Murra kabilesi ile hısımlık kurarak, bu kabile mensuplarıyla dostluk (velâ) akdetmiş ve gerektiğinde onlardan yardım görmüştür.
İmam Mâlik'in ailesi, Medine'ye yerleştikten sonra ilimle meşgul olmuş, özellikle hadisleri toplamaya ve Ashab'ın fetvalarını öğrenmeye büyük önem vermişlerdi. Dedesi Mâlik b. Ebu Amir, Tâbiînin büyüklerinden olup, Hz. Ömer (r.a), Osman (r.a), Talha (r.a) ve Aişe (r.anh)'dan hadis

rivayet etmiştir.
İmam Mâlik, babasından sadece bir hadis rivayet etmiştir. Bu da, babasının hadisle fazlaca meşgul olmadığını göstermektedir. Ancak amcası Süheyl hadis âlimlerinden olup, İsmail b. Cafer'in hocasıdır. Ayrıca, ez-Zuhrî de ondan ders okumuştur. Onun Nadr ismindeki kardeşi de hadis tahsil etmişti. İmam Mâlik, hadis derslerine başladığı zaman, bu kardeşinin şöhretine binaen Ahu'n-Nadr (Nadr'ın kardeşi) diye çağrılmakta idi. Daha sonra, İmam Mâlik, hadiste onu geçmiş ve kardeşi ona nisbet edilmeye başlanmıştır.
Hulefâ-ı Râşidîn devrinde Medine, Ashab'ın ileri gelen âlimlerinin bir arada bulunduğu ve ilim tahsilinin zirvesine ulaştığı bir merkez konumundaydı. Emevîler devrinde ise Medine, çoğalan fitnelerden ve idarecilerin zulmünden kaçan bir takım âlimlere sığınılacak bir yer görevi görmeye başlamıştı. Ayrıca, Tabii'nin çoğu Medine'de oturmakta, Ashab'ın rivayet ve fıkhını, etraflarını halkalayan ilme susamış talebelere aktarmakta idiler.
İmam Mâlik, kendini tamamen ilme vermiş bir aile muhitinde büyümüş ve çok canlı bir ilmî hareketliliğin yaşandığı Medine'de ilim tahsil etmeye başlamıştı. Böyle bir çevrede bulunması ona, çağın en ileri seviyesindeki alimlerden ders okuma imkânını vermişti.
İmam Mâlik önce, Kur'an-ı Kerîm'i hıfz etmiş, peşinden de hadisleri ezberlemeye başlamış ve bilhassa annesinin teşvik ve yönlendirmeleri ile Medine'nin büyük ve meşhur âlimlerinden Rabia b. Abdurrahman'ın ders halkalarına katılmıştı.[178]
Daha sonra o, bir şeyler öğrenebileceği bütün âlimlerin yanına gitmeye ve onlardan hadis, sahabelerin fetvaları ve fıkıh konularında istifade etmeye başlamıştı.
Yüze yakın âlimden yararlanan İmam Mâlik'in yetişmesinde, fikrî ve ilmî yapısının oturmasında, başta Abdurrahman ibn Hürmüz, Rabîa, Şıhab ez-Zührî, Ebu Zinad, Yahya b. Sa'id el-Ensârî ve Hz. Ömer (r.a)'ın azadlısı Nâfi'in büyük katkıları olmuştur.
İbn Hürmüz, hadis ve şer'î ilimlerde söz sahibi bir âlim olup, ayrıca zamanın bütün fikrî, siyasî gelişmelerini takip eden ve onların iç gerçeklerine nüfûz eden bir kültür genişliğine sahipti. O, İmam Mâlik'e çok şey öğretir ancak, maslahata uygun görmediği için bunlardan çok azını açıklamasına müsaade ederdi. İbn Hürmüz, sorumluluğundan korktuğu için, Mâlik'ten, hadislerin senedinde kendi adını zikretmemesini istemişti.
İmam Mâlik, Hz. Ömer (r.a) ile Abdullah b. Ömer'in fıkhını ve fetvalarını, Nafi'den öğrenmişti. Ebu Davud, Malik'in Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den rivayetini senet yönünden en sağlam olanı kabul eder.
İmam Mâlik, yetişip olgunlaştıktan sonra, fıkıhta hocası olan Rabia'nın bazı görüşlerini tenkit etmeye başladı. Bundan sonra o, Rabia'nın derslerini bırakıp, Zührî'nin hadis derslerine devam etti. Ancak, onun fıkhî görüşlerinde, Rabia'nın büyük tesiri vardır.
Bundan sonra o, Zühri'nin dersi dışında evine kapanıyor, o zamana kadar kağıtlara kaydettiklerini derleyip toparlamaya çalışıyordu.
Ayrıca İmam Mâlik, Cafer-i Sadık'ın derslerini hiç bir zaman kaçırmazdı. Onun ilmine, zühd ve takvasına hayranlık duymakta idi. İmam Mâlik onun hakkında; "Abdesti olmadan hadis rivayet etmez, Hz. Peygamberin adı anılınca yüzü sararırdı" demektedir.
O, Medine'nin ilmini tamamen öğrendiğine iyice kanaat getirmeden ders vermeye başlamadı. Medine'de bulunan âlimlerin çoğunun kendisini ders verme hususunda yeterli görmesini açıklamalarından sonra güvenilir ravilerden aldığı hadisleri insanlara öğretmek, fetva soranların problemlerini halletmek ve etrafında toplaşan öğrencilere dersler vermek zorunluluğunu hissetmiştir. İmam Mâlik bu konuda şöyle söylemektedir: "Her aklına esen mescitte oturup ders veremez. Âlimlerden yetmiş kişinin beni yeterli görmesine kadar ben, ders ve fetva vermekten kaçındım". İmam Mâlik ayrıca, hocaları Zührî ve Rabia'ya, ders verip veremeyeceğini sorup olumlu cevap aldıktan sonra bu işe başlamıştır.
İmam Mâlik, derslerini Mescid-i Nebî'de vermeye başlamıştı. Ancak sonraları idrarını tutamama (prostat) hastalığına yakalanınca mescite gelmez olmuş ve derslerine evinde devam etmeye başlamıştır. O, Mescid-i Nebî'de ders okuttuğu zaman, Hz. Ömer (r.a)'in ders okuturken oturduğu yere oturmaya özen göstermiştir. Burası Resulullah (s.a.s)'in mescitte oturduğu yerdir. Ayrıca Medine'de Abdullah b. Mesud'un oturduğu evde ikamet ederek, onların hatırasını zihninde canlı tutmayı arzulamış ve Ashab'ın yaşadığı manevî atmosferi hissetmeye çalışmıştır.
İmam Mâlik'in dersleri, hadis ve fıkhî meselelerle verdiği fetvalar şeklinde cereyan ederdi. O, vuku bulmuş olaylara fetva verir ve değerlendirmelerde bulunurdu. Vuku bulmamış, farazî olaylar için kesinlikle bir görüş beyan etmezdi. Bu da İslâm hukukunun en önemli özelliğidir.
Hastalığının ilk dönemlerinde, mescite namaza gelir, sonra evine dönerdi. Bir zaman sonra namazlara gelemez olmuş, daha sonra cuma namazı için de evinden çıkamaz hale gelmişti. Bu durumunu soranlara hastalığını, ta ölüm döşeğine yatana kadar söylememiştir.
İmam Mâlik, ilimde olgunlaşıp dersler vermeye başladıktan sonra, bilgilerini daha da derinleştirmek ve farklı fıkhî görüşleri, incelikleriyle kavrayabilmek için âlimler ile ilişkisini yoğun bir şekilde sürdürmüştür. Hacca gelen âlimlerle görüşüp, onlarla ilim alışverişinde bulunurdu. O, büyük fakih Ebu Hanife ile de görüşür, onunla münazaralarda bulunurdu. Onların bu görüşmeleri gayet nezih bir şekilde cereyan eder ve herbiri diğerinin fıkıhtaki üstünlüğünü överdi. Bunun gibi o, Keys, Evza'î, Ebu Yusuf, Muhammed b. Hasan, Hammad vb. çağın seçkin âlimleri ile ilmî sohbetlerde birlikte olur, onlarla bir araya gelme fırsatı bulduğunda bunu hiç bir zaman kaçırmazdı. İmam Mâlik'in yaşadığı dönem, Medine'nin ilim, inceleme ve araştırmaların odağı olduğu bir dönemdi. Bunun sebebi, Resulullah (s.a.s)'in mescidinin ve kabrinin burada bulunması dolayısıyla İslam coğrafyasının her tarafından, farklı fıkhî ekollere mensup âlimlerin, her hac mevsiminde buraya akın akın gelmeleri idi.
İmam Mâlik ayrıca, ilmini yenilemek ve asrının diğer fakihlerinin görüşlerini öğrenmek için mektuplaşma yolunu da kullanıyordu. O, görüşme imkânı olmayan uzak şehirlerdeki âlimlere mektuplar yazar, değişik konulardaki görüşlerini sorar ve kendi değerlendirmelerini onlara iletirdi.
İmam Mâlik keskin bir zekâ ve kuvvetli bir hafızaya sahipti. Bu da ona, dinlediği hadisleri kolayca ezberleme ve fıkhî konulara rahatça nüfuz edebilme imkanını sağlıyordu. Hadisleri sağlam ravilerden kusursuz olarak bellemiş olduğu halde, bir maslahat görmedikçe hadis rivayet etmezdi. Hadis nakletmenin sorumluluğu onu sıkıntıya sokar ve naklettiği her hadisi için; "Onları nakletmektense herbiri için bir kırbaç yemeyi yeğlerdim" demekte idi.
Sadece Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak için ilim tahsil etmiş, hayatı boyunca takva yolunu terketmemiştir. Ona göre ilim bir nurdur ve ancak huşu ve takva sahibi bir kalpte yerleşebilir. Fetva verirken yavaş hareket eder, iyice düşünür, soran kimseyi göndererek meseleyi tetkik ve tesbit ettikten sonra cevap verirdi. O fetva konusunda hiç bir şeyin kolay olamayacağı görüşünde olup, helâl ve haram ile ilgili her meselenin zor olduğunu söylerdi. Din konusunda kimseyle tartışmaya girmez, insanlar arasında kin tohumları ekeceği için bunu çok kötü bir davranış olarak değerlendirirdi.
İmam Mâlik, bedenen heybetli bir yapıya sahipti. İlim ve büründüğü takva elbisesi onun bu heybetine manevî bir yön katıyordu. Onun bakışlarından herkes etkilenir, insanlara büyüklük taslayan idareciler, valiler onun yanında küçülür ve ona saygı gösterirlerdi.
İmam Mâlik'in babası ok imalatçısı idi. Ancak, İmam Mâlik'in bu mesleği icra ettiğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kardeşi hem hadis okur, hem de ticaretle uğraşırdı. İmam Mâlik'in de bir miktar sermayesi kardeşi tarafından çalıştırılmakta idi. Buna rağmen onun, öğrencilik yıllarında biraz maddî sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır.
İmam Mâlik'in yaşadığı dönem fikrî ve siyasî fitnelerin zirvesine ulaştığı bir dönemdir. O, hem Emeviler, hem de Abbasiler döneminde yaşamıştır. Ömer b. Abdülaziz'i takdir eder ve onu ümmetin işlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışan adil bir halife olarak görürdü. Ancak o, ne tahtlarını korumak isteyen hükümdarlara taraf olmuş, ne de ayaklanmalarına meşru zemin oluşturmak isteyen isyancı gruplara destek vermiştir. Her zaman gerçekleri yaymaya gayret göstermekle birlikte, anarşinin, müslüman kitleleri perişan ederek fitne ve fesadın yaygınlaşmasına sebeb olacağını düşündüğü için o, isyanları tasvip etmemiştir. Bununla birlikte gayrimeşru bir şekilde ümmetin başına gelen yöneticileri de onaylamamıştır. Bu yüzdendir ki o, bir defasında takibata uğramış ve Abbasiler'in ikinci halifesi Ebu Cafer el-Mansur'un Medine valisi tarafından kendisine işkence yapılmıştır. Buna sebeb olarak da, zorlama ile yapılan bey'atın geçersizliğine fetva vermiş olması gösterilir.[179] Bu işkenceler sırasında, o kırbaçlanmış ve kolu çekilmek sûretiyle sakatlanmıştır.
Ancak daha sonra Mansur, bu olaydan haberi olmadığını ve bu işi yapan valisini cezalandırdığını söyleyerek ondan özür dilemiş, İmam Mâlik de onu bağışlamıştır.[180]
O, halife ve idarecilere, Hac için Medine'ye geldikleri zaman, halkın menfaatı ve selâmetini gözetip hak ve adalet üzere yürümelerini öğütler, ayrıca yüz yüze görüşme imkânı olmayanlara da mektuplar göndererek onları ıslah etmeye çalışırdı. Bununla beraber o, emir ve hükümdarlardan daima uzak durmuştur. Fakat, samimiyetine inandığı idarecileri derslerine kabul etmiştir. Harun er-Reşid bunlardan biridir.
Harun er-Reşid'in İmam Mâlik'in evindeki dersler esnasında sultanların tavrıyla davranmaya kalktığında İmam Malik ona, ilmin her türlü dünya makamından üstün olduğunu ve yücelmenin ancak ilme saygıyla mümkün olabileceğini anlattığında tahtından inmiş ve öteki öğrencilerin arasında onun derslerini dinlemeye devam etmiştir.[181]
İmam Malik'in hastalığı ağırlaşıp, vefat edeceğini anladığında o zamana kadar gizlediği hastalığını ve gizleme sebebini dostlarına şöyle

açıklıyordu: "Eğer hayatımın son günleri olmasaydı size bildirmeyecektim. Benim hastalığım idrarımı tutamamamdır. Peygamberin mescitine tam abdestli olmaksızın gelmek istemedim. Rabbime şikayet olmasın diye de hastalığımı kimseye söylemedim"[182] İmam Malik, Hicri 179 yılında Rabiulevvel ayının on dördüncü günü vefat etmiştir. Safer ayında öldüğüne dair rivayetler de vardır. Cennetu'l-Bakî mezarlığına defnedilmiştir.[183]
O, hem bir hadis âlimi hem de büyük bir fakihti. Onun devrinde ortaya çıkan siyasî ve itikadî fitneler halkın akaidini tehdit eder hale gelmişti. İmam Malik böyle bir ortamda, Sünnet çizgisine sımsıkı sarılarak, insanları sapıtıp delâlete düşmekten kurtarmak için var gücüyle çalışmıştır. Ona göre İslam'ı yaşamak, Resulullah'ın sünnetine ve peşinden gelen Raşid Halifelerin uygulamalarına tabi olmakla mümkündür. Medinelilerin ameli onun için uyulmaya, ahad haberden daha lâyıktır. Çünkü Resulullah (s.a.s), Medine'de yaşamış ve Medineliler, yaşayışını ona uydurmuşlardı. Dolayısı ile Medineliler'in yaşayışı Sünnetin amelî şekilde rivayetidir. Bu, onun fıkıh usulünde de açıkça görülür. Kitap ve Sünnet'ten sonra delil olarak Medineliler'in amelini alır.
İmam Malik, imanın kalben tasdik, dil ile ikrar ve amel olduğunu söylerdi. Bu söylediklerini Kur'an'a ve hadislere dayandırırdı. Yine hakkında ayet bulunduğu için imanın artabileceğini söyler, eksilmesi hakkında susardı. Kader, büyük günah, Kur'an-ı Kerim'in mahluk olup olmadığı ve ru'yetullah konularında sahih Ehli sünnet ulemâsı ile aynı görüşleri paylaşmaktadır. Yalnız, o, Ebu Bekir (r.a), Ömer (r.a) ve Osman (r.a)'ın fazilet sıralamasındaki üstünlüklerini kabul ettiği halde, Hz. Ali (r.a) hakkında, diğer âlimlere muhalefet etmiş, onu Hulefâ-i Râşidînden saymamıştır. Buna sebeb olarak da, hilâfeti isteyenle istemeyenin bir olamayacağını gösterirdi.
İmam Malik'in fıkhı, öğrencileri tarafından hazmedilip daha onun sağlığında Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika'da yayılmaya başlamış, oradan da Endülüs'e ulaşmıştır.
İmam Malik'in ilimdeki büyüklüğü hakkında onun önünde diz çökmüş ve ilminden feyz almış büyük fakîh İmam Şafiî şöyle demektedir: "Malik, Allah Teâlâ'nın, Tabiinden sonra kullarına karşı hüccet olarak gönderdiği bir insandır"[184]
Hayatı boyunca Medine'den başka bir yere gitmeyen İmam Malik, Resulullah (s.a.s)'e olan aşırı sevgi ve saygısından dolayı, Medine'de bir defa olsun at sırtında dolaşmamıştır.[185]

Muvatta'ı:

O bir çok kitap tedvin etmiş olup, bunlar arasında en önemlisi Muvatta adlı eseridir. İmam Malik bu kitaba Hicaz'ın en sağlam ravilerinin hadislerini almaya özen gösterdi. Ayrıca sahabe sözlerine ve Tabiin fetvalarına da yer vermiştir.
Hadis külliyatı içerisinde ilk tedvin edileni Muvatta'dır. İstisnaları olmakla birlikte, bu zamana kadar çeşitli sebeplerden dolayı hadislerin yazılması tasvib edilmiyordu. Hadisler, kendilerini bu yola adamış muhaddislerin hafızalarında muhafaza ediliyordu. Ancak bir zaman sonra, bir takım insanlar, menfaatlerini veya fırkalarının haklılığını ispatlamak vb. sebeblerden dolayı hadis uydurmaya başlayınca, sahih hadislerin yazılarak tesbit edilmesi zarureti ortaya çıktı. Bu durumu Şıhab ez-Zuhri; "Doğu tarafından, duymadığımız hadisler gelmeye başlamasaydı ne bir hadis yazar, ne de yazılmasına izin verirdim" sözüyle açıklığa kavuşturmaktadır.
Ömer b. Abdülaziz, muhtemelen âlimlerle istişare ederek, hadislerin tedvin edilmesini, valilerine gönderdiği talimatlarla resmen emretmişti. O, âlimlerin ölümleriyle ilmin ve hadislerin kaybolmasından endişe etmekteydi. İlk olarak böyle bir işe girişip, Halifenin isteğini yerine getiren, İmam Malik'in hocası Şihab ez-Zûhrî olmuştur. Fakat, Ömer b. Abdulaziz, arzuladığı tedvin işinin sonuçlarını göremeden vefat etmişti.
Mansur işbaşına geçince, o da Ömer b. Abdulaziz gibi, Medine ilminin toplanıp tedvin edilerek, yazıyla muhafaza altına alınması için çalışmalar yapılmasını istedi. Ancak o, selefi Ömer b. Abdulaziz gibi bütün eyaletlerdeki ilimlerin derlenip toparlanmasını düşünmemiş, sadece Medine'deki hadislerin ve fıkhî görüşlerin tedvinini istemişti. Mansur'un böyle bir işe girişmesinin sebebi âlimlerin ölümleriyle ilmin zayi olması endişesinden kaynaklanıyordu. Onun düşüncesi tamamen idarî maksatlara yönelik olup, ülkenin her tarafındaki mahkemeleri ve yargıyı birleştirerek tevhid-i kaza'yı gerçekleştirmek istiyordu. İmam Malik onun, Medine'nin ilmini tedvin etme isteğini yerine getirdiğinde ortaya Muvatta adlı eseri çıkmıştı. Ancak İmam Malik, Mansûr'un, ülkenin her tarafındaki insanların Muvatta'a uymalarını sağlamak isteğine kesin bir tavırla karşı çıkmıştı. Bu da gösteriyor ki, onun Muvatta'ı kaleme almasının yegâne sebebi, Mansur'un bu yoldaki arzusu değildir. O, Medine'deki sahih hadisleri, sahabe sözlerini ve Tabii'nin fetvalarından tercih ettiklerini toplayarak onların unutulup gitmesini önlemek ve sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde intikal etmesini sağlamak istemiştir. Mansûr'un isteği bu konuda ancak teşvik edici bir rol oynamış olabilir. Zira o, daha sonra gelen Mehdi'nin ve Harun er-Reşid'in, Mansur'un isteğine benzer taleplerini de aynı şekilde reddetmiştir.
İmam Malik onlara şöyle diyordu:
"Ashab-ı kiram fer'î meselelerde ihtilâf ettiler ve onlar bu ihtilâflarıyla birlikte her tarafa dağıldılar. Herkes kendine göre isabetlidir. Ulemânın ihtilâfı ümmet için bir çeşit rahmettir. Her biri kendince sahih olana uyuyor. Hepsi hidayet üzere olup, sadece Allah Teâlâ'nın rızasını istemektedirler"[186]
İmam Malik, hadisleri çok titiz bir tenkit süzgecinden geçirdikten sonra rivayet ederdi. Rivayet ettiği hadisleri sürekli araştırır; ravide bir kusur bulur veya hadis şaz çıkarsa onu hemen terkederdi. Muvatta'ı ilk yazdığında on bine yakın hadisi rivayet etmiş olmasına rağmen, her sene onu tetkik ederek bir kısım hadisleri çıkarmış, neticede Muvatta oldukça küçülmüştü. Onun bu durumunu bazı öğrencileri şöyle dile getirirlerdi; "Herkesin ilmi çoğalıp artıyor; Malik'in ilmi ise noksanlaşıp eksiliyor"[187] Bu, onun ilmi naklederken ne kadar titiz davrandığını göstermektedir.
Görüldüğü gibi Muvatta'da bulunan hadisler çok sayıda hadis arasından süzülerek seçilmiştir. Bu yüzden hadis tenkidcileri ondaki hadisleri istisnalar hariç sahih kabul etmektedirler.
Muvatta'ı, Kütüb-i Sitte'nin altıncısı olarak kabul edenlere göre derece itibarıyla Sahihayn'dan sonra gelmektedir.
Ancak, bir kısım muhaddisler, ondaki mürsel hadislerin ve Tabiin fetvaları ve fıkhî görüşlerin çokluğunu ileri sürerek Muvatta'ın daha çok bir fıkıh kitabı olduğunu söylemişlerdir.[188]
İmam Malik'in, Peygamber (s.a.s), Ashab ve Tabiinden yaptığı rivayetlerin sayısı bin yedi yüz yirmi kadardır. İbn Hacer, Muvatta'ı sahih kabul eder. İbn Hazm, Muvatta'daki beş yüz hadisin müsned, üç yüz hadisin de mürsel olduğunu ve yetmiş civarında da Malik'in bizzat onlarla amel etmeyi terketmiş olduğu, hadis âlimlerinin zayıf olarak değerlendirdiği diğer bazı hadislerin bulunduğunu söylemektedir.[189]
Âlimler arasında, Muvatta'daki hadislerin sıhhat dereceleri hakkında muhtelif görüşlerin bulunmasına rağmen, Malikîler Muvatta'ın tamamının sahih olduğunu kabul etmektedirler. Zira onlar Muvatta`daki mürsel, mu'dal ve munkatı' hadisleri, muttasıl senetlere bağlamak için gayret göstermişler; senedi, Malik'in rivayetinden muttasıl olmayanları da başka sika ravilerle muttasıl olarak tesbit etmişlerdir. Onların hiç bir yolla muttasıl senet bulamadıkları hadisler sadece dört tanedir. Bu durum, İmam Malik'in mürsel, mu'dal ve munkatı, olarak naklettiği hadislerin başka tariklerle müsned olarak nakledildiklerini ve dolayısıyla Muvatta'ın sahih hadis kitaplarından biri olduğunu ortaya koymaktadır.
İmam Malik, Muvatta da beş yüz doksan kadar kimseden rivayet etmektedir. Ashabdan rivayet ettikleri, yüz seksen beşi erkek, yirmi üçü kadın olmak üzere iki yüz sekiz; Tabiinden olanlar ise, kırk sekiz kişidir.
Muvatta'ı rivayet edenler, İmam Malik'in talebeleri olup, Kadı İyad bunların altmış kişi olduklarını tesbit etmiştir[190]
Bu gün elde bulunan Muvatta biri Ebu Hanife'nin talebesi İmam Muhammed'in rivayeti, diğeri de Malik'in talebesi, Endülüs'lü Yahya b. Leysî el-Berberî'nin rivayet ettikleri nüshalara göre basılmıştır.
Muvatta, Malikî fıkhının temel kaynağı olup, İmam Malik'in fıkıhta takip ettiği usul ondaki tertipden açıkça anlaşılmaktadır. O, Muvatta'da fıkhî bir konuyla alâkalı hadisi alır, sonra Medineliler'in o konudaki uygulamalarına temas eder, peşinden de Tabiin ve diğer fukahanın görüşlerini zikreder. Eğer bunlarda bir açıklama bulamazsa o zaman sahih olarak bildiği hadislerin ve sair fetvaların ışığı altında kendi reyiyle ictihad eder, meseleyi çözüme kavuştururdu. İmam Malik, aynı zamanda hadis ravilerini araştırıp, onların adalet, hıfz ve zabttaki durumlarını inceleyerek bir tedkik ve tenkit süzgecinden geçiren ilk kimse olma ünvanına da sahibtir.[191]

İmam Mâlik:

İmam Mâlik'in künyesi Ebu Abdullah'dır. İsmi Mâlik İbnu Enes İbni Mâlik İbni Ebî Amr'dır. Üçüncü göbekten dedesi olan Ebu Amr'ın, sahâbe'den olduğu, Bedir hâriç, bütün gazvelere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte katıldığı söylenmiştir, bu görüşe katılmayanlar da var. Zehebî ve İbnu Hacer ikinci görüşte olanlardandır. Dedesi Mâlik Tabiîn'in büyüklerinden ve âlimlerinden biridir.
Abdullah İbnu Zübeyr'in oğlu Âmir, Nâfi Mevlâ İbnu Ömer, Humeyd et-Tavîl, Sa'îd el-Makberî, Sâlih İbnu Keysân, Zührî, Ebu'z-Zinâd, Abdullah İbnu Dînâr gibi pek çok kimselerden hadîs almıştır. Kendisinden de Zührî, Yahya İbnu Sâd el-Ensârî, Evzâ'î, Sevrî, Şu'be, İbnu Cüreyc, Leys İbnu Sa'd, İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Sâd el-Kattân, Abdurrahman İbnu Mehdî, Şâfi'î, İbnu'l-Mubârek, Said İbnu Mansûr gibi

sayısız büyükler hadîs dinlemiştir. Buhârî'ye esahhu'l-esânid sorulunca: "Mâlik + Nâfi + İbnu Ömer" demiştir.
Mâlikî mezhebinin kurucusu olan Mâlik İbnu Enes, İslâm'ın yetiştirdiği nâdir büyüklerdendir. İmâm Dâri'l-Hicre unvanına sâhiptir. İlim talebi için Medîne'den dışarı çıkmadığı söylenir. İlim aldığı dokuzyüzden fazla şeyhten birkaçı dışında hepsi Medînelidir. Yetmiş kadar imâm, fetva vermeye ehliyetli olduğu hususunda şehâdet etmedikçe fetva vermemiştir. Elleriyle yüzbin hadîs yazdığı teyîd edilir.
Onyedi yaşında iken ders vermeye başlamıştır. Onun derslerine gösterilen alâka, sağlıklarında hocalarına gösterilen alâkadan daha fazla ve cemaati daha kalabalık olmuştur. Kapısına hadîs ve fıkıh almak için gelenler, sultan kapısına dünyalık için gidenler gibi çoktu. Kapıcısı önce ileri gelenleri, onlardan boşalınca, halkı içeri alırdı.[192]

Sünnete Saygısı:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl yediğine dair rivayet yok diye, kavun yemeyi terkedecek kadar sünnete bağlı idi. Fıkıh dersi verecekse olduğu hal üzere otururdu. Hadîs takrir edecekse, hadîse olan hürmet ve tâzîmi sebebiyle yıkanır, koku sürer, yeni elbiselerini giyerdi. Sonra huşû, hürmet ve büyük bir vekârla ders kürsüsüne geçerdi. Yine hadîse tazîmen, salon, dersin başladığı andan sona erdiği âna kadar ûd ile buhurlandırılırdı. Hadîse olan hürmetinin büyüklüğüne örnek olarak şu hâdise anlatılır: Bir gün ders anlatırken, İmam'ı bir akreb sokar. İmam, dersi kesmemek için normal müddetin sonunu kadar tahammül eder, bu esnada rengi sararır, kıvranır fakat sözünü kesmez.
İmam Şafiî Hazretleri şunu anlatır: "Mâlik'in kapısında Horasan atlarından ve Mısır katırlarından (hediye) binek hayvanları gördüm. Böylesine güzel hayvanları hiç görmemiştim. Kendisine: "Bunlar ne güzel!" diye takdirimi ifâde etmiştim. "Hepsi, sana, benden hediye olsun!" dedi. Ben: "Hiç olmazsa binmeniz için kendinize bir tâne havyan bırakın!" dedim. Şu cevabı verdi:
- Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bulunduğu bir toprağa, bir havyan ayağı ile basmaktan Allah'a karşı haya ederim."
İmam Mâlik, yaşlanınca, talebesi Ma'n İbnu İsâ'ya dayanarak, Mescid'e gidip gelmiştir. Rahimehullah...[193]

Fetvada Titizliği:

Kendisine fetva sorulunca cevapta acele etmez: "Sen git, ben bir bakayım!" derdi. Soru sorulunca bazan, ağlar ve soru sorana "Kıyâmetin korkunç gününde mesul olmaktan korkuyorum" derdi. Fazla sual soracak olsalar: "Bu kadar yeter, kim çok konuşursa hatâ eder, kim her soruya cevap vermek isterse, karşısına cenneti de cehennemi de alsın sonra cevap versin. Biz öylelerine yetiştik ki, birisine bir şey sorulacak olsa, sanki ölümle karşılaşmış gibi sıkıntıya düşerdi" derdi. Kendisine kırksekiz sual sorulmuştu bunlardan otuz iki tânesine "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Çevresine tekrarladığı nasîhatlarden biri şu idi: "Bir âlim talebelerine "Bilmiyorum" demeyi vâris bırakmalıdır, tâ ki, bu, ellerinde gerektiği zaman sığınabilecekleri bir düstur olsun". Böyle büyük bir titizlikle verdiği fetva için, yine de şöyle derdi: "Ben bir insanım, hata da yaparım, isâbet de. Fetvamı inceleyin, Sünnete uygunsa alın".
İmâm, hep sika (güvenilir) kimselerden hadîs alırdı. Herhangi bir hadîsten şüphelenecek olsa hemen terkederdi. Bu konudaki titizliğini anlamada şu rivâyet önemlidir: "İmam, Mescid-i Nebevî'nin sütunlarını göstererek şöyle demiştir: "Şu sütunlar dibinde, "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki..." diyen yetmiş kişiye rastladım. Bunların hiçbirinden bir şey almadım. Bunlar belki, devlet hazînesi kendilerine emânet edilecek kadar güvenilir kimselerdi. Fakat bunların hiçbiri hadîs almaya elverişli değillerdi".
Rivayetlerinin, fetvalarının sağlamlığı sebebiyle İmam Şâfiî hazretleri, Mâlik (rahimehullah) için: "Malik, Allah'ın mahlûkâtı üzerinde, Tâbiîn'den sonraki hücceti" demiştir. İbnu Hibbân, Mâlik'in, hadîste sika olmayanlardan yüz çevirdiğini, sadece sahîh hadîsleri rivâyet ettiğini, rivâyeti de fıkıh, diyânet, fazîlet, gibi vasıfları taşıyan sika kimselerden yaptığını belirtir. Ali İbnu'l-Medînî de bu mânâyı te'yîden: "Hadisinde bir takım kusurlar bulunmadıkça Mâlik hiç kimseyi terketmez. Eğer o birinden hadîs almıyorsa, rivâyetinde mutlaka bir kusur vardır" demiştir. Abdurrahman İbnu Mehdî, Mâlik'i herkese tercih ederdi. Şâfiî hazretleri: "Mâlik ve İbnu Uyeyne olmasaydı Hicaz'ın ilmi yok olurdu" der ve şunu söyler: "Allah'ın dini hususunda bana Malik'den emîni yoktur" İbnu Vehb de: "Mâlik'le el-Leys İbnu Sa'd olmasaydı yolumuzu şaşırırdık" demiştir. "İnsanların ilim taleb etmek üzere yola çıkacakları, ancak "Medîne âlimi"nden daha bilgin birini bulamayacakları zaman, yakındır" hadisini Süfyân İbnu Uveyne, Mâlik'le yorumlardı.
İmâm-ı A'zam, İmam Mâlik'ten onüç yaş büyük olduğu halde önüne diz çöküp ders almıştır.
İmam Mâlik'in vakûr ve mehîb olduğu, bir meseleye cevap verdiği zaman, heybeti sebebiyle, hiç kimsenin: "Bunu nereden aldınız?" diye sormaya cesaret edemediği, insanların onun önünde -tıpkı Ümerânın önünde ayağa kalktıkları gibi- ayağa kalktıkları belirtilir.
Zehebî "İmam Mâlik'te bâzı mümtâz vasıflar var ki bunların bir başkasında bir araya geldiğini görmedim" der ve sayar:
1- Uzun bir ömür ve rivâyetlerinde ulviyet (kendisiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) arasında az sayıda râvi var).
2- Keskin bir zekâ, kuvvetli bir anlayış, geniş bir ilim.
3- Kendisinin hüccet ve rivâyetlerinin sahîh olduğu hususunda imamların ittifak etmiş olmaları.
4- Yine imamların, onun dindar, âdalet sâhibi, ve sünnete bağlı oluşunda ittifak etmeleri.
5- Fıkıh, fetva ve kâidelerinin sıhhatinde herkesten önde olması. Rivayetindeki ulviyeti göstermek için Dârakutnî, Mâlik'den aynı hadîsi almış olan Zührî ile Ebu Huzâfe'nin ölümleri arasında 130 yıl fark gösterir.
İmam Malik (rahimehullah)'in ibretli yönlerinden biri de zamanı boşa geçirmeme hususundaki disiplinidir. Üç günde bir kere helâya gidecek şekilde bir yemek düzeni takip etmesine rağmen: "Allah'a kasem olsun, çok helaya gidip gelmekten sıkılıyorum" derdi.[194]

Mezhebi:

İmam Malik hadîs yönü kadar fıkıh yönü de olan bir âlimdir. Hâlen etbâı bulunan sünnî ve hak mezheplerden Mâliki Mezhebi'nin kurucusudur. Mısır ve Mağrîb müslümanları çoğunluk itibârıyla Mâlikî'dirler.
İmam Mâlik'in mezhebi, imamlar nezdinde muteber olan esaslara dayanır: Kitap, sünnet, icma ve kıyas. Bu dört esâsa iki şey daha ilâve edilmiştir:
1- Medîne ehlinin ameli.
2- Mesâlihu'l-Mürsele.
Mâlik'e göre Medîne halkının bilicmâ amel ettiği şey, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaptığı bir fiili, yaşadığı bir hali gösteren bir delildir. Ona göre Medîne ehlinin ameli haber-i vâhid'den daha kuvvetlidir. Aralarında teâruz olursa önceki tercih edilir. Bu prensibine kendinden sonra gelen hiçbir imam ve âlim uymamıştır. Başta İbnu Hazm ve Şafiî, bazı âlimler, Mâlik'in Medîne örfünü tercih prensibini tenkîd etmişlerdir, el-Leys İbnu Sa'd, Mâlik'in Muvatta'da yer verdiği halde amel etmediği yetmiş kadar sünneti göstermiştir.
Mesâlih-i Mürsele'ye gelince; bu gerçekleşmesi için şâri tarafından hüküm konulmamış, kabul veya ilga edildiğine dair bir delil de bulunmayan maslahatlardır. Hakkında nass, icma ve kıyas bulunmayan her vak'ada insanların menfaatı varsa, tahakkuku için müctehidin münâsib bir hüküm koyması caizdir. [195]

Muvatta

İmam Mâlik (rahimehullah)'in en meşhur eseridir. Bir rivâyete göre Abbâsî Halifeleri'nden Ebu Câfer el-Mansur, kendisine: "Bu ilmi bir kitap halinde tedvîn et" der ve şu mahiyette olmasını tenbihler: "Kitab'a İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in şiddete kaçan ve İbnu Abbas (radıyallahu anh)'ın ruhsata kaçan rivâyetlerini, İbnu Mes'ud'un da şâz (başkası tarafından yapılmayan) rivayetlerini alma. Orta yolu tut ve bilhassa sahâbe (radıyallahu anhüm) ve diğer imamların ittifak ettiklerini esas al!"
İmam Mâlik, Muvatta'yı kırk yılda hazırladığını söyler. Muhtelif rivâyetlere göre, eserini rivâyet ettiği yüzbin hadîsten, önce on binlik (veya yedi, veya dört binlik) bir mecmua yapmış Kur'ân ve Sünnet'le karşılaştırıp Sahâbe ve Tâbiîne ait asâr ve âhbârla kıyaslıyarak, ölünceye kadar her yıl bir miktarını daha ata ata müslümanlar için en uygun, din için en ideal dediği bugünkü miktarda karar kılmıştır. Muvatta'yı bazıları İmam Malik'e kırk günde arzederler. Mâlik: "Benim kırk yılda cemettiğimi siz kırk günde aldınız, bundan anladığınız ne kadar az!" der.
Muvatta'yı İmâm Mâlik'ten otuzdan fazla talebesi rivâyet etmiştir. Her bir rivayet diğerlerine nazaran farklılıklar taşır. Takdîm ve tehirler, ziyâde ve noksanlar vardır. Bu nüshalardan en meşhuru Yahya İbnu Yahya el-Leysî el-Masmûdî'nin nüshasıdır. Yahya İbnu Yahya bu nüshayı bizzat Mâlik'ten, öldüğü yıl içinde işitmiştir. Sonradan, Mâlik'in ileri gelen talebelerinden de işitecektir. Muvatta Kuzey Afrika ve Endülüs'te bu nüshadan çoğalacaktır. Bugün Muvatta denince bu nüsha kastedilir. Diğer nüshalara nazaran muhtevası daha zengindir. Ebu Bekr el-

Ebherî'nin sayımına göre içerisinde merfû', mevkuf ve maktu toplam 1720 rivayet mevcuttur. Bunun 600'ü müsned, 222'si mürsel, 613'ü mevkuf, 285'i maktu (Tâbiîn sözü) dur.
Bilhassa Hindistan ve Harameyn'de şöhret yapmış bulunan bir diğer nüsha, İmam Azam'ın meşhur talebesi Muhammed İbnu'l-Hasan eş-Şeybânî'ye ait olan nüshadır. Hindistan ve İran'da bu nüsha tabedilmiştir.
Bu nüsha, Yahya İbnu Yahya el-Leysî nüshasına nazaran bir kısım ziyâde rivâyetler ihtivâ eder. Bunlar, Hanefi mezhebine muvafık düşen, Mâlik tarîkinden olmayan, zayıf âsardır. Öte yandan Muvatta nüshalarında mevcut, sâbit rivâyetlerden bir çoğu da bu nüshada eksiktir. Şeybânî nüshasında toplam 1180 rivayet mevcuttur. Şeybânî'nin bâzı şahsî şerh ve tenkîdlere de yer verdiği, farklardan bir kısmının bundan ileri geldiğini söyleyen olmuştur.
Muvatta'nın otuzdan fazla olduğunu belirttiğimiz nüshalardan 14'ü hakkında, Muhammed Fuad Abdülbâki merhum, tahkikli Muvatta neşrine koyduğu mukaddime kısmında, kısa bilgi verir. Burada fazla teferruatı gereksiz buluyoruz.
Ancak iki hususa dikkat çekmek istiyoruz: Bu nüshalardan en mazbut, en sıhhatli olanı hangisidir? sorusuna kesin bir cevap verilmemiştir. Bâzıları Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî'nin, sonra da Abdullah İbnu Yusuf ve et-Tinnîsî nüshalarının en sağlam olduğunu söyler. Ma'n İbnu İsâ' ve İbnu'l-Kâsım'ın en sağlam (esbet) olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Belirtmek istediğimiz ikinci husus, büyük âlimlerin esas aldıkları Muvatta nüshalarının da ihtilâflı oluşudur. Yani Muvatta'dan istifâde eden fakîh ve muhaddîslerden her biri, Muvatta'nın değişik nüshalarını esas almışlardır. Zürkanî, Muvatta'ya yaptığı değerli şerhinin Mukaddime kısmında bazı âlimlerle ilgili açıklama yapar. Buna göre:
* Ahmet İbnu Hanbel, Müsned'inde İbnu Mehdî'nin rivayetini,
* Buhârî, et-Tinnîsî'nin rivâyetini,
* Müslim, Yahya İbnu Yahyâ'nın rivâyetini
* Ebu Dâvud, el-Ka'nebî'nin rivâyetini
* En-Nesâî, Kuteybe İbnu Sa'îd'in rivâyetini esas almıştır. [196]

Muvatta'nın Sıhhat Durumu:

Muvatta İslâm âleminin en mûteber, en sahîh kitaplarından biridir. Yukarıda İmam Mâlik'ten bahsederken hadîs hususunda çok titiz olduğunu, ufak bir kusuru olan ravilerden hadîs almadığını söylemiştik. Onun bu durumuna,senetlerindeki ulviyet (yâni senetlerin kısalığı) ilâve edilince müsned, yani senetli hadîslerinin ne kadar kıymetli ne kadar sıhhatli olduğu anlaşılır.
Ancak Muvatta'da sayısı 61'i bulan munkat'ı hadîsler vardır. İmâm Mâlik bunları "ani's-sika" veya "belağanî" (yani "güvenilir kişiden" "bana ulaştığına göre") diyerek kaydeder, senedi eksik bırakır. Bu çeşit hadîslere belâğ (veya cemi' şekliyle belâğât) denir. Elbette senette noksanlık, hadîslerin zayıflığına delalet eder. Bu sebeple Muvatta'yı bir bütün olarak "sahîh" kabûl etmek zorlaşır. Fakat, İbnu Abdilberr bu munkatı hadîsleri diğer hadîs kitaplarında araştırınca dördü hâriç hepsini senetli olarak bulmuştur. Geri kalan dörd hadîs hakkında Şeyh Sâlih el-Füllânî: "İbnu's-Salâh, müstakil bir te'lifte bu dört hadîsi senetli olarak göstermiştir, bu benim yanımda kendi hattıyla mevcuttur" diye bir açıklama yapmıştır. Ancak senedini kaydetmemiştir.
Şunu da kaydedelim ki, her şeye rağmen bazı âlimler Muvatta'ya mutlak bir ifade ile "es-sahîh" demiştir. Ebu Zür'a: "Bir kimse, Muvatta'nın bütün hadîsleri sahîhtir diye talak vererek yemin etse hanımı boş olmaz" der.
Muvatta'ya "es-sahîh" diyenler İbnu's-Salâh'ın: "Sahîh sâhasında ilk eseri Buhârî te'lif etmiştir" sözünü tenkîd etmişlerdir. Çünkü Buhârî'nin vefatı hicrî 256 olduğu halde İmam Mâlik'in vefatı 179'dur. Yani Muvatta çok önce yazılmıştır. Alâeddîn Moğoltay şunu söyler: "Sahîhlik şartına uymama hususunda Buhârî ile Muvatta arasında fark yoktur. Çünkü (Muvatta'da belâgât denen munkatı hadîs varsa) Buhârî'de de muallâk hadîsler vardır". Moğaltay ilave eder: "Sahîh sahasında ilk te'lîfi Mâlik yaptı."
İbnu Hacer, Moğaltay'ı tenkîdle, Buhârî'nin, bu hadîslerin kendi şartlarına uymadıklarını belirtmek, onlar hakkında sahîhlik iddiasında bulunmadığını göstermek maksadıyla, senetsiz verdiğini söyleyerek Buhârî lehine bir fark görür ve Moğaltay'ın sözünü şöyle te'vîl eder: "Muvatta O'nun ve O'nun gibi mürsel, munkatı ve benzeri hadîslerle amel edenlerin nazarında sahîhtir. Fakat bir hadîsin sahîh olması için, umumiyetle benimsenen şartları arayanlar nazarında değil."
Buhâri ve Müslim'in eserlerini görmemiş olan İmam Şâfiî, Muvatta için "Yeryüzünde Kitabullah'tan sonra en sahîh kitap Muvatta'dır" demiştir. Aynı mânada olmak üzere şu sözler de Şâfiî'ye atfedilir: "Yeryüzünde Kur'ân'a Mâlik'in kitabından daha yakını yoktur." "Kitabullah'tan sonra en faydalı kitap Muvatta'dır".
Celâleddin Suyûtî, Muvatta'da yer alan bütün mürsellerin bir veya daha fazla âzıd'ı yâni sıhhatini kuvvetlendiren başka rivâyetler bulunduğunu söyler ve "Doğru olanı, Muvatta'nın tamamı sahîhtir, bu hükümden, anda yer alan hiçbir rivâyet hâriç değildir" der:
Hüccetu'l-Lahi'l-Bâliğâ sahibi Şah Veliyullah ed-Dehlevî, Muvatta hakkında şunları söyler:
"Muvatta, kitapların en sahîhi, en meşhurudur. (Sıhhat ve kıymette) en önde geleni ve en câmî olanıdır. Ümmet-i Merhume'nin büyük çoğunluğu onunla amel etmede, rivâyet ve dirâyetiyle ictihadda bulunmada ittifak etmiştir. Kitaba atfettiği ehemmiyet sebebiyle rivayetlerde rastlanan müşkil ve muğlak yerlerin açıklanmasına itinâ göstermiş, ifade ettiği mânâları ortaya çıkarmak, dayandığı esasların sıhhat ve doğruluğunu isbatlamak için gerekli gayreti sarfetmiştir. Kim tam bir insaf ve tarafsızlıkla dört mezhebi tetkîk edecek olsa, kesinlikle görecektir ki, Muvatta, hem Mâlikî mezhebinin esası ve dayanağı, hem Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinin başı ve temeli, hem de Ebû Hanîfe ve iki arkadaşı (Ebu Yusuf ve Muhammed)'in mezheplerinin kandil ve lambasıdır.
Bu mezhepler, Muvatta'ya nisbet edilince onun metinlerinin şerhleri durumunu arzederler. Muvatta onlara nisbet edilince, o da dallara nisbeten ağacın ana gövdesi olur.
Nâs, -Mâlik'in fetvalarına karşı kabûl ve red, övgü ve yergi tavırlarını alsa bile- onun metodunca çalışmadan, onun üslûbunca içtihad etmeden emîn ve kolay bir yolda gidemeyecektir. İşte bu yüzden Şâfiî hazretleri: "Allah'ın dîni hususunda, bana, Mâlik'ten daha emin hiç kimse yoktur" demiştir.
Şunu da bil ki: Sünen sâhasında[197] yazılmış olan -Sahîhu Müslim, Sünenu Ebî Dâvud gibi- kitaplar ve Buhârî'nin sahîhindeki fıkha müteallik olan hadîsler ve Câmi'u'-t-Tirmizî, Muvatta üzerine yapılmış müstahrec çalışmalar[198] durumundadır. Çünkü tarzları onun tarzı, arzuları onun arzusu. Yöneldikleri hedef de ondan (muktebes); onun mürsellerini vasletmek (senedini bulmak), mevkuflarını refetmek (sahâbe sözü diye kaydettiklerinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü olduğunu göstermek), gözünden kaçanları da yakalamak, senetli olarak kaydettiği rivâyetlerinin de mütâbi ve şâhidlerini zikretmek (yani bunları destekleyen aynı mânâda başka rivâyetleri bulup çıkarmak), ona muhâlif rivâyetleri de zikrederek onun sözlerini her yönden ihâta etmek.
Hülâsa: Ne beriki ne öteki için, gerçeğin ortaya çıkarılması, Muvatta'ya eğilmeden mümkün değildir."
Eserine bu parçayı iktibas eden Delîlu'l-Mesâlik ilâ Muvatta-ı Imâm Mâlik adlı eserin sâhibi Muhammed Habîbullah eş-Şinkıytî, Dehlevî'nin bu beyanını takdîr eder, gerçeği ortaya koyan insaflı bir açıklama olduğunu belirtir ve ilâve eder:"
Dehlevî'yi takdîr etmem, Muvatta hususunda beslediğim taassubtan ileri gelmez. Aksine gerçeğin böyle olduğunu bildiğim içindir. Çünkü rivâyetlerini inceledim ve belli başlı hadîslerinin Kütüb-i Sitte'de, senetleriyle birlikte yer aldığını gördüm, geri kalan hadisleri de, halen müslümanların ellerinde mütedâvil olan diğer hadîs kitaplarında mevcutturlar.
Muhaddislerce kesinlikle bilinen bir husus şudur: Kütüb-i Sitte müellifleri ve onların muasırları -ki Ahmed İbnu Hanbel onlardan biridir- çoğunlukla İmam Mâlik'in talebesidir. Bunlar Mâlik'ten, pekçok rivâyetlerle Muvatta'yı rivâyet ettiler. Onlardan birinin, herhangi ziyade bir rivayetle teferrüdleri nâdirdir. Her hal u kârda Muvatta'nın rivâyetlerinden hiçbirini terketmediler, hepsini eserlerine aldılar. Çoğu kere mürsel, munkatı ve mevkuf rivâyetlerini vaslettiler. İşte bu husus bilindiği takdirdedir ki Veliyyullah ed-Dehlevî'nin yukarıdaki kaydettiğim sözleri daha iyi anlaşılacak ve hakkıyla takdir edilecektir.
Ancak burada Dehlevî'ye bir küçük itirazımız var. Onun: "Buhârî'nin Sahîh'inde fıkha müteallik hadîsler" sözüne katılmıyoruz. Çünkü Buhârî, Sahîh'inde, İmam Malik'ten fıkha müteallik olmayan hadîsler de tahric etmiştir, akâide, semiyyâta, kıyâmet alâmetlerine ve benzer konulara giren hadîsler gibi. Öyle ise doğru olanı, Buhârî hakkında da, Müslim hakkında yaptığı gibi -kayda yer vermeden- mutlak bir ifade kullanmaktır".
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî (V.435/1043), Ârizatul-Ahvazî adlı Tirmizî şerhinin başında, Hadîs sâhasında yazılan kitapların ilki ve en âlâsı Muvatta'dır, Buhâri'nin sahîh'i ise ikinci asıl'dır" dedikten sonra "Müslim ve Tirmizî ile bunlar dışında kalan müelliflerin bu iki asl'a dayanarak eserlerini ortaya koyduklarını ifâde eder.[199]

Muvatta Niçin Kutüb-i Sitte'ye Dahil Edilmedi?

Muvatta'nın gerek sıhhatı ve gerekse diğer hadîs te'lifatı arasındaki yeri ve ehemmiyeti belirtildikten sonra ilk akla gelecek soru budur: Bu kadar mühim bir eser niye en muteber hadis mecmuaları âilesi'ne, yâni Kütüb-i Sitte'ye dâhil edilmemiştir?
Cevap: Bidâyette İslâm âlimleri Muvatta'yı -hadîslerin sahîh oluşunu göz önüne alarak- Kütüb-i Sitte'nin içinde görmüşlerdir. Rezîn İbnu Mu'âviye el-Abterî, Mecdü'd-Dîn Ebu's-Se'âdat, İbnu'l-Esîr, Muvatta'yı Kütüb-i Sitte'-den mütalaa edenlerdendir. Ancak, bu eserin bir hadîs kitabından ziyâde bir fıkıh kitabı olarak yazılmış olması ve dolayısıyla içinde merfu' hadislerin azınlık teşkil etmesi gibi durumları göz önüne alan muahhar âlimler, Muvatta'yı hadîs kitapları arasında mütâlaa etmemek gerektiği kanaatini izhâr etmişlerdir. Şu halde, Muvatta'yı Kütüb-i Sitte meyanında zikretmiyen muahhar âlimler, onun hadislerindeki sıhhat durumunu düşük gördükleri için böyle davranmış değillerdir, muhtevâsının diğer Kütüb-i Sitte kitaplarında olduğu gibi hadîse değil, fıkha ağırlık vermesini gözönüne almışlardır.
Ancak ne var ki, İmam Mâlik, fıkıh yaparken öyle bir metod uygulamıştır ki, o sayede İslâm dünyasının en orijinal en müstesna te'liflerinden biri ortaya çıkmıştır: O bir fıkıh kitabıdır, fıkıh kitabı olduğu kadar da hadis kitabıdır. Fıkhın bütün meselelerini imkân nisbetinde merfu, mevkuf ve maktu hadîslerle kaideleştirmeye açıklamaya çalışmıştır. Maalesef, sonraki devirlerde ortaya konan fıkhî te'liflerde hadîsten ziyâde, fukaha'nın akvâli dikkati çeker, halbuki temelde onlar da hadîsin dışına çıkmış değillerdir.[200]

Muvatta Tarzı:

İslâm'ın rönesansından bahsedilen günümüzde Muvatta tarzının tekrar ihya edilmesi gereğine inanıyoruz. Cehâletin gittikçe arttığı şartlarda hâl-i hazır bir fıkıh kitabını gören nesiller: "Bunlar imamların sözü, herkes kendine göre konuşmuş, ortada âyet var hadîs var, bu kaynaklardan biz de istifâde ederiz" gibi câhilane sözler sarf edebiliyorlar. Temelde yanlış olan bu iddiaları söylemeye cesaret veren, söyleyenin vicdanında haklılık uyandıran şey dediğimiz gibi fıkıh kitaplarımızın Muvatta tarzı'nı takîp etmemelerinden ileri gelmektedir. Fıkhî hükümden önce onun mukaddes olan ilâhî ve semâvî kaynağı kaydedilmelidir. İnsanları ikna, iz'an, iltizam ve teslimiyete sevkedecek olan husus, kaynaktaki bu kudsiyettir. İşte Muvatta'nın fıkıh kitabı olarak, diğerlerinden üstünlüğü bunu yapmasından ileri gelir. Temas ettiğimiz yanılgıyla günümüzde ortaya çıkan "bencecilik"i önleyip, müslümanlar arasında fıkhî, itikadî ve hattâ siyasî birliği sağlıyacak olan en müessir yolun bu olduğu kanaatindeyiz.
Muvatta tarzı'nın, bilhassa beşerî ilimler sahasında daha mühim, daha müessir ve daha orijinal çalışmalara imkân vereceği de bilinmelidir. Psikoloji, sosyoloji, pedagoji, terbiye gibi son zamanların üzerinde ısrarla durup sistematize ettiği ilimler, maalesef Batı'da doğmuş ve üstelik Batının materyalist, hümanist çevrelerince ele alınıp geliştirilmiştir. Temel prensipleri inançsızlığa dayanmaktadır. Bugün için bu ilimlerden vazgeçmek, hatta gereksiz görmek bile mümkün değildir. Yanlış istikamette gelişmelerine seyirci kalıncaya, olduğu gibi bunları Batı'dan alıncaya kadar, bu modern ilim dallarının meselelerini kendi değerlerimiz çerçevesinde tahlîl, terkîb ve yoruma tâbî tutarak müstakil te'lifat ortaya koymalıyız. İslâm dünyasında bu meselelerde de birliğimizi sağlamak, asırların müesseseleştirdiği içtimâ değerlerimizle tezada düşmeyi önlemek için takip edilecek tek yol var: Muvatta tarzı. Bu, her bir beşerî meseleyi: Âyet, merfu, mevkuf ve maktu hadîs çerçevesinde değerlendirip, -gerekiyorsa- sonra da şahsî yoruma müracaat etmektir.[201]

Muvatta'nın Şöhreti:

Muvatta, İmam Mâlik'in sağlığında büyük bir alâka ve şöhrete ulaşır. O derecede ki, hacc maksadıyla Medîne'ye gelmiş bulunan halife Hârun Reşîd, Muvatta'yı İmam'dan dinler, çok memnun kalır ve üçbin dinar ihsanda bulunduktan sonra:
"- Bizimle beraber (payîtahta) sen de gel. Ben insanların Muvatta ile amel etmelerine karar verdim. Tıpkı Hz. Osmân (radıyallahu anh)'ın, ümmeti, (aynı imlâya, aynı lehçeye göre çoğaltılan) Kur'ân'a sevkettiği gibi, (ben de fıkıhta Muvatta yoluyla tek mezhebe sevkedeceğim)" der. Muvatta'nın Kâbe'ye asılmasını teklif eder. İmam şu cevabta bulunur:"
- İnsanları Muvatta'ya sevketmek mümkün değil. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb (radıyallahu anhüm)'ı, kendisinden sonra İslâm diyarına dağıldılar ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gördüklerini, öğrendiklerini oralara götürdüler. Böylece her bölge ahalisi kendine göre bir ilmin sâhibidir. Hepsi de haktır ve hepsi de Allah'ın rızasını aramaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Ümmetimin ihtilâfı rahmettir" buyurmuştur.
"Sizinle gelmek üzere burayı terketme teklîfinize gelince, bu da mümkün değil. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlar bilseler, Medîne onlar için daha hayırlıdır" buyurmuştur. (Ben bu hadîsle amel etmek istiyorum.) Verdiğiniz dinarlar işte, olduğu gibi duruyor. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şehrine dünyayı tercîh etmem".
Şunu da belirtelim ki, bazı rivâyetler, aynı teklifi Hârun'dan önce Mansûr'un yaptığını ve İmam'ın her ikisine de red cevabı verdiğini açıklar.
İmâm Mâlik (rahimehullah), ilmî izzet ve kanaatinden hiçbir surette tâviz vermemiştir. Bunun en iyi misâli, Halife Mansûr'la arasında geçen bir meseledir: Mansur, ona mükreh'in (zor karşısında kalan kimsenin) talâkı ile alakalı hadîsi rivâyet etmeyi yasaklar. Fakat, birisi, fitne düşüncesiyle aynı meseleden İmam'a soru sorar. İmam da cemaatin huzurunda: "Müstekreh'e (zorla, baskıyla hanımını boşayana) talak yoktur" hadîsini rivâyet eder.
Mansur onu kamçılatır. Fakat o hadîs rivâyetini terketmez.
İlmî izzetini korumasıyla ilgili rivâyetlerden bir diğerine göre, Harun Reşîd Medine'ye geldiği zaman İmâm Mâlik'in halka Muvatta'yı okuduğunu, halkın bunu büyük bir alâka ile takip ettiğini işitir. Vezirî el-Bermekî ile selam gönderip, Muvatta'yı kendisine de okumasını rica eder. İmam Mâlik: "Halife'ye benden selam söyle, ilim ziyâret edilir, o ziyaret etmez, ilme gelinir, o gitmez" der, reddeder. Hârun: "Kendisine, halktan ayrı olarak okumasını" teklif edince, İmam: "İlimde hususiyet onu söndürür" diyerek bu teklîfi de geri çevirir.[202]

Muvatta'nın Şerhleri:

Üzerine en çok eser te'lîf edilen kitaplardan biri Muvatta'dır. Ricali, garibleri, müşkilleri, senedleri, hadîsleri vs. için çok sayıda eser te'lîf edilmiştir. Günümüzde bile Muvatta üzerine yeni çalışmalar yapılmaktadır. Biz burada birkaç kitap ismi vereceğiz:
1- Tenvîru'l-Havâlik, Celaleddin Suyutî'nindir. Kısa bir şerhtir. Muvatta ile birlikte Hâmişte basılmıştır.
2- Şerhu-l Muvatta, Zürkânî'nindir. (Ebu Abdillah Muhammned İbnu Abdül-Bâki (1122/ 1710). Mısır'da basılmıştır, beş cilttir, tatminkâr bir şerhtir.
3- Et-Temhîd Li-mâ Fi'l-Muvatta mine'l-Meânî ve'l-Esânîd, İbnu Abdil-berr yazmıştır.
4- El-İstizkâr fi Şerhi Mezâhibi Ulemai'l-Emsâr, bunu da İbnu Abdilberr yazmıştır.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî (543/ 1 148), Dehlevî (1176/ 1762), Aliyyül-Karî (1122/ 1710), el-Leknevî, Dârakutnî, İbnu Asâkir, vs. başkaları da Muvatta üzerine çeşitli çalışmalar yapmıştır.[203]

AHMET İBNU HANBEL:

Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. eş-Şeybâni el-Mervezî, Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis, mutlak müctehid.
164/780 yılında Bağdat'ta doğan Ahmed'in babası Muhammed b. Hanbel otuz yaşında ölmüş, onu annesi Sâfiyye binti Meymune büyütmüştür. Kendisi Arap olup, Şeybân kabilesine mensuptur ve soyu, Nizar kabilesinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in soyu ile birleşmektedir. Ahmed'in dedesi Hanbel, Emeviler döneminde Serahs valiliği yapmıştır.
İlk eğitimini bir ilim ve kültür merkezi ve aynı zamanda Abbâsîlere başkent olan Bağdat'ta aldıktan sonra dini ilimlere yönelen Ahmed, İslâm'ı bütün yönleriyle yaşamak istedi. Bu arzu onu Peygamber (s.a.s.)'in hadisleriyle uğraşmaya götürdü. Daha çocukken Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemişti. Diğer dini ilimleri okuduktan; Arapça'yı ve dil bilgisini geliştirdikten sonra bütün mesaisini hadislere ayırmıştı. O, ayrıca Farsça da bilmekteydi. Hadis toplama, ezberleme ve yazma onda bir tutku haline gelince, Basra, Hicaz, Kûfe ve Yemen gibi ilim merkezlerine birçok seyahatler yaparak buralarda bulunan ulema ve muhaddislerle görüşmüş, râvileri bulmuş ve onlardan hadis almıştır.[204] Üçünde parasızlıktan ötürü yaya olmak üzere beş defa hacca gittiği, İmam Şâfiî ile ilk defa Hicaz'da tanıştığı, yolculuklarında fakir olduğundan büyük sıkıntılarla karşılaştığı, Yemen'deki muhaddis Abdurrezzak b. Hemmam (ö. 211)'dan hadis almak için Yemen'e giderken yolda parası bitince hamallık

yaptığı kaydedilmektedir.[205] Ravilerden hadislerle birlikte sahâbe ve tabiine dair ulaşan butun rivayetleri almıştır. Fıkhi bilgisini ve usûl-i fıkhı Ebu Yusuf ve İmam Şafii'den aldığı derslerle kuvvetlendirmiş, toplayıp tedvin ettiği hadis ve sahâbe fetvalarını fıkhının dayanağı yapmıştır. Kırk yaşından sonra, topladığı beş bine yakın talebeye ders vermiştir.
Tarihte büyük müctehidlerin birçoğuna zulmedildiği görülmektedir. İmam Ahmed de bu gruptandır. Abbasîler zamanında "Halku'l-Kur'an: Kur'an mahluktur" ideolojisi yayılıp, halife Me'mun'un (813-833) bunu zorla ulemaya kabul ettirmek istemesi, hristiyan âlimi Yuhanna el-Dimaşkî'nin fitnesi ve Mutezile'nin ortalığı karıştırmasıyla başlayan zulüm, devlet desteği ve despotluğuyla ilim çevrelerine dayatılmak istenince ulemanın çoğu bu görüşü kabul ettiğini söylerken, (h. 218) Ahmed b. Hanbel, el-Kavârîrî, Muhammed b. Nuh, Sücâde gibi bir grup âlim "Kur'an mahluktur" görüşüne katılmadıklarından dolayı zincirlere vurularak hapse atılmışlar, işkence görmüşlerdir. Bu arada Kavârîrî ve Sücâde de resmi görüşü kabul ettiklerini söyleyerek serbest bırakılmışlardır. Halife Me'mun ortada kalan Hanbel ve Muhammed b. Nuh'la görüşmek istemiştir. Ancak, halife vefat edip, Muhammed b. Nuh da yolda ölünce Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta tekrar hapsedilmiş, Mu'tasım (833-842) zamanında kadı İbn Ebu Duâd'ın teşvik ve etkisiyle işkence edilmiştir. Yirmi sekiz ay hapiste kalan Ahmed b. Hanbel, serbest bırakıldıktan sonra iktidara gelen el-Vâsık (ö. 232/847) devrinde de aynı muhalifliğini sürdürdüğünden gözetim altında tutulmuş, beş yıl hadis dersi verememiştir. Nihayet el-Mütevekkil (ö. 247/861) devrinde Me'mun'un "Kur'an mahluk değildir diyen kimse kalmasın" vasiyetine ve bu katı siyasete son verildikten sonra yeniden hadis çalışmalarına dönmüştür. Onun bu zorluklarla dolu günleri ondört yıl sürmüştür. Halife el-Mütevekkil'in gönlünü almak amacıyla hediye ve maaş vermek istemesini de reddetmiş, hatta halifenin yardımını kabul eden oğullarına kırılmış, kendisi hiçbir zaman kimseden bir karşılık almamıştır.
İmam Ahmed b. Hanbel, 241/855 yılında Bağdat'ta vefat ettiğinde cenazesine on binlerce kişi katılmış, namazı Cuma günü kılınmıştır. Türbesi VII. asırda Dicle nehrinin taşmasında sulara kapılıp kaybolmuştur.
İmam Ahmed'in hayatı -babasından kalan bir kira geliri dışında- fakirlik ile geçmiş iki evliliğinden, oğulları Salih ile Abdullah, cariyesinden de üç oğlu, bir kızı olmuştur. İmam ibn Hanbel halk arasında mihne olaylarındaki tavrı dolayısıyla sevilmiş, takvası ve sünnete her yönden bağlılığıyla meşhur olmuştur. Yoksul olmasına rağmen, devlet bünyesinde görev almamış, hiç kimseye muhtaç kalmadan sünnete uygun bir şekilde yaşamıştır. Onun hakkında "Yahudiler arasında çıksaydı peygamber olurdu" gibi övgüler nakledilmiş, kimseden onun aleyhinde söylenen bir söz işitilmemiştir.[206]

İtikadı, ilmi

"Halku'l Kur'an" olayında Mutezile mezhebi, "yalnız Allah kadimdir"diye Kur'an'ın hâdis olduğunu ortaya attığında ve bu görüş zorla herkese kabul ettirilmek için devletin baskı ve zulmü imamlara dayatıldığında Ahmed b. Hanbel bunu bir bid'at olarak gördü. Konuyu asr-ı saadette kimse tartışmamıştı. Üstelik sünnette "Kur'an Allah kelâmıdır" bilgisi ile nasıl tavır alınmışsa öyle tavır takınılmalıydı. Ahmed b. Hanbel, Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söyleyenin Cehmî, mahluk olmadığını söyleyenin ise bid'atçı olduğuna hükmeder. Kendisi bu meselenin sünnette var olmayan, aklen ortaya konulan bir iddia olduğunu savunur. Çünkü sünnette bu tür bir tartışma yoktur ve Kur'an "Allah'ın kelâmı" ve indirdiği hükümler olarak nitelenmiştir. Zaten sünnet usûlünde böyle konularda tartışma olmaz; tartışma ihtilafa, ihtilaf kavga ve fitneye götürür.
Ahmed b. Hanbel itikatta, amelde, ahlâkta sünnetten başka bir yol izlemez. Cedelden, münakaşadan, salt rey ile hüküm vermekten kaçınır; sahâbe ve tabiinin yolunu izler. Sabırlı, mütevazî, ciddi, yumuşak, kanaatkâr, takva sahibi, ihlâslı bir müctehiddir. Onun itikadı, fıkhî nasslardan doğar. Daha doğru bir deyimle o, Kitap ve Sünnet olan şeriatın asli delillerini delil olarak alıp birtakım hükümlere varmada, onları kullanmadan çok nassları oldukları gibi alıp, sünnetin açıklamasını aynen uygular. iman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve uzuvlarla amel olup, artar ve eksilebilir. Büyük günah işleyen dinden çıkmış olmaz. Allah'ın sıfatları nasslardaki gibidir, tevil edilmez. Müteşabihleri yorumlamaktansa susmak evladır. Bir halife adil veya zalim olsa da ona itaat edilir, isyan çıkar yol olmayıp, bağiy'dir. Ahmed b. Hanbel'in yanında yetiştiği Huşeym b. Beşir b. Ebu Hazim (104/722-183/799) adında bir üstadı vardır. Ayrıca Umeyr b. Abdullah b Halid Abdurrahman b. Mehdi, Ebu Uyeyne, İmam Şâfiî, Ebu Yusuf, Abdurrezzak b. Hümâm, İsmail b. Aliyye, -gıyaben- Ebubekir b. Ayaş, Yahya b. Saîd'den faydalanmıştır. Ahmed b. Hanbel'den hadîs rivayet edenler arasında da Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Ali b. el-Medîni en önemli muhaddislerdir.[207]

Eserleri

Ahmed b. Hanbel'in bizzat yazdığı tek eseri "el-Müsned"dir. Ona atfedilen eserler, Hanbelî imamlarınca yazılmıştır. es-Sünne, Zühd, Salat, Ver'a ve'l-İman; Reddi ale'l Cehmiyye ve'z-Zenadıka; Eşribe; Mesail; Cüz fi Usûlu's-Sünne; Fedailu's-Sahabe; Er-Reddü ala men iddea't-Tenâkuza fi'l-Kur'ân; et-Tefsir; en-Nasih ve'l Mensuh; Tarih; el-Mukaddem ve'l Muahhar fi'l Kur'an; Vücubâtü'l Kur'an; Menâsikü'l Kebir ve's Sağir; el-Cerhu ve't Ta'dil; el-İlel ve Marifetu'r-Rical bunlardandır. [208]

Müsned

Ahmed b. Hanbel, bir hadis ve bir fıkıh imamıdır. Her fâkîhin ilimde ağır basan bir yönü vardır ve hiç kimse bütün ilimlerde aynı dirayette yetişemez. Başka bir deyişle imamların fıkha intisabında önceki ilimlerinin bir kısmının etkisi görülür. Ebu Hanife'nin fıkhı, nasıl rey ağırlıklı ise; Ahmed b. Hanbel'in fıkhı da hadis ağırlıklıdır. Bu yönüyle İbn Cerir et-Tâberî, İbn Kuteybe, onun sadece hadis âlimi olduğunu söylemişlerdir. Başlangıçta Ahmed b. Hanbel, talebelerine kendisinden yalnız hadis yazmalarını söylemişti. Çünkü o, geniş anlamıyla hukukî metinlerle uğraşmanın hadisi unutturacağını, hukukçuların çekişmeleri ve ihtilaflarıyla uğraşmanın insanları şaşırtacağını biliyordu. Fer'î meselelerle uğraşmak sebebiyle Kur'an ve Sünnet'in ikinci plânda kalacağından endişe ediyordu. Buna rağmen talebeleri onun fetvalarını, görüşlerini yazdılar. Sonraları kendisi de bu tedvîn işini olumlu karşıladı. Kendisi "Müsned"i yazdı. Bu kitap onun yüz elli bin hadis içinden seçtiği otuzbin civarında hadisten oluşmuştur. İmam, insanlar hadislerde ihtilaf edince Müsned'e başvurabilsinler diye bu kitabı yazmıştır. Müsned'i dağınık kâğıtlara yazıp, temize çekemeden vefat edince, oğlu Abdullah (213-290) kendi rivayetlerini de ekleyerek Müsned'i tedvin ve rivayet etmiştir. Müsned, bâblara göre değil, senetlere göre düzenlenmiş olup, hasen ve garib hadislerin çoğunu ihtiva etmektedir. İslâm tarihçisi, "Şam'ın hâfızı" İmâdeddin Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesir; sahabe isimlerine göre tertib edilmiş Müsned'e Kütübü Sitte'yi, Taberanî'nin Mu'cem'ini, Bezzâr'ın Ebu Ya'la'nın Müsnedlerini birleştirmiş, ancak tamamlayamadan ölmüştür.[209] Müsned, terkibi itibariyle, akademik bir kitaptır ve kullanımı zordur. Ancak hadis ehli olanlar bu tertibi, yani aşere-i mübeşşere hadisleriyle başlayıp ashaba, tabiine geçen senedlere ve ravi tarihine göre düzenlenmiş hadislere başvurmada zorlanmazlar. Ahmed b. Hanbel, Müsned'i yazarken hadisleri devamlı tashih etmiş, uygun bulmadığını çıkarmıştır. Dolayısıyla kitabı, mevsuk (sağlam, güvenilir) bir kitap olmuştur. Meşhur sünneti, zayıf hadisleri elemekte kullanmış; sahih, hasen ve garib hadisleri kitabına almıştır. Hatta zayıf hadisleri de toplamıştır. Müsned'de mevzu hadisler de vardır ve bunlar büyük ihtimalle İmam Ahmed'ten sonra ilâve edilmiştir. Müsned'de hadisler şu râvî sıralamasıyla tertip edilmiştir: Aşere-i Mübeşşere, Ehl-i Beyt, Abbâs, Fazl b. Abbas, Abdullah b. Abbas, İbn Mes'ud, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ebu Rimse Rıfaa b. Yesribî, Ebu Hureyre, Enes b. Mâlik, Ebu Saîd el-Hudrî, Câbir b. Abdullah el-Ensarî, Mekkelîler, Medineliler, Kûfelîler, Basralılar, Şamlılar, Ensar, Hz. Âişe ve diğer kadın sahabîler.[210]

Fıkhı

Ahmed b. Hanbel'in usûlü kendine hastır. İctihad eden fakih bir ictihadını bırakıp, başka bir şekilde ictihad edebilir. İmam Ahmed b. Hanbel bu yüzden fıkha dair eser yazmamıştır. Kendisinin bağımsız bir müctehid oluşu, talebelerinin onun ictihadlarını, fetvalarını rivayet etmelerine sebep olmuş, vefatından sonra ona nisbet edilen kitapları talebeleri ortaya çıkarmıştır. Ahmed b. Hanbel kendisine bir mesele sorulduğunda Kur'ân ve Sünnet'e göre cevaplar, çoğu yerde "bilmem" diye susardı. Nitekim Hanbelî kitaplarında ona atfedilen çelişkili rivâyetlerin bulunması ictihadlarındaki farklılıkların yazılmasını yasaklama hususunda onu haklı çıkarır. O, zaruret halinde kıyas yaptığı için fetva veriş usulünde sahabe ve tabiînin fetvalarını naklederek hüküm verirdi. İşte onun özel fıkıh usulü buydu. O'nun şöhreti "Halku'l-Kur'ân" olaylarında işkence görmesi, hapsedilmesiyle oldu ve çağının en önemli âlimi ve müctehidi olarak tanınmasına sebep oldu. Onun fıkhını nakledenler arasında; Salih b. Hanbel (209/824-896) Abdullah b. Hanbel, (213-290/828-903) Abdullah b. Muhammed b. Hâni Ebu Bekr Esrem, (273/886) Abdülmelik b. Abdülhamid Mihran Meymunî, (ö. 274/887-888) Harb b. İsmail Hanzalî Kirmanî, (280/893) Ahmed b. Muhammed b. Hasan Ebu Bekr (ö. 275/890-891) İbrahim b. İshak Harbi (ö. 311/923-), Ahmed b. Muhammed b. Hasan Ebu Bekr Hallal (ö. 285-898) bulunmaktadır. Ebu Bekr

Hallâl, İmam Ahmed'in fetvalarını Câmiu'l-Kebîr adlı eserinde toplamıştır. Ömer b. Hüseyin Harakı (334/945-946) "el-Muhtasar"ı yazdı ve bu kitap Hanbelî mezhebinin elden ele dolaşan kitabı oldu.
Ahmed b. Hanbel'in farklı görüş ve rivayetlerinin senedi kuvvetli olanı tercih edilmektedir. İki ayrı görüşü birleştirmek mümkünse birleştirilir, yoksa tarihi bakımdan son görüşe uyulur. İbn Hanbel'in dilinde "kerih" sözü "haram" demektir. "Beğenmem" sözü "mekruh" anlamındadır; bundan maksadı da haramdır. Başka bir görüşünde ise, onun daha önce haram olduğunu söylemediği böyle sözlerinde nedb ve kerâhet kasdı vardır. Öğrencileri İbn Hanbel'in sözleriyle fiilleri arasında ayırım yapmaz; fiilleri mezhebine delalet eder. Hadisin delalet ettiği anlam onun mezhebi demektir. Bu bakımdan "Müsned" Hanbelîlerin en önemli kaynağıdır. İmam Ahmed reyiyle hüküm çıkarmaktan çok, sünnetin aktarıcısı olmuştur. Sahabenin ihtilâflı rivayetlerinde bunları olduğu gibi nakleder, tercihte bulunmaz. Çünkü onların hepsini "udûl" olarak görür. Olmamış, gelecekte olması muhtemel, hayal mahsulü fıkhi görüşleri yoktur. Bu yüzden takdîrî fıkha meyletmemiştir. Fıkhın tarihinde görüldüğü gibi, müctehid imamlardan sonra gelen mukallidlerin binlerce olmuş olmamış fer'i meseleyi İslâm'ı fıkha sokup bunları dinî fıkıh kaideleri haline dönüştürdükleri göz önünde bulundurulursa, İmam Ahmed'in kendine has düşünüşünde farazî fıkha yer vermeyişinin sebebi anlaşılabilir. Hatta bir kısım fıkhi kaideleri bid'at kabul etmiş ve bunların İslâmî fıkıh içinde barınabildiklerini söylemiştir. Öte yandan, İbn Hanbel, "eşyada asıl olan ibâhadır" görüşüyle ilginç bir şekilde mezhebini mübah konularda serbest bırakmaktadır. Bu, rahmet olan ihtilâftır ve insanlara geniş bir hürriyet alanı açmaktır. Aynı zamanda kolaylık, ruhsat ve azimet, değişen zamanlara çok açıdan bakabilmek hürriyeti demektir. Ahmed b. Hanbel kıyasa zayıf bir delil gözüyle bakan ilk müctehiddir. O, Kur'an ve Sünnet'in dinde hüküm koyucu iki yegane kaynak olduğunu belirtir ve nassın işaret etmediği konularda "akıl yürütme" ile fiilleri dînî alana bağlamaz. Kıyas ve rey'in şer'î bir delil ve bağlayıcı birer hüküm kaynağı olduğu gözönünde bulundurulursa, Ahmed b. Hanbel'in fıkhının tam anlamıyla Kur'an ve Sünnet bağlamında kalarak fıkhı "cihad" bakımından da yüksekte tutmuş olduğu görülmektedir. Bu bakımdan onun fâkîh olmadığını öne süren, öncelikle onu muhaddis kategorisine indirgeyen mantığın tutarsız olduğu açıktır. İnsanların fâkîh deyince, fıkıh'a dair kitap yazan müctehidi anlamaları söz konusuysa, bunu Ebu Hanife yapmamıştır. Ebu Hanife'nin de fıkhî bir kitabı yoktur, ona nisbet edilen risaleleri ölümünden sonra talebeleri meydana getirmiştir. Kaldı ki, İbn Hanbel, Kur'an ve Sünnet'i temel aldığı gibi, sedd-i zerâyi', mesâlihi mürsele, istishâb delillerini de kullanmıştır. Onun fıkıh usûlü, nass varsa nassı, sonra sahabe fetvalarını ve mürsel, zayıf hadisleri kullanarak hükme ulaşmaktır. Onun "icma" hakkındaki görüşü de anlamlıdır. O, sahabelerin icmaını kabul eder, sonraki devirlerde icma için, "Bunlara muhalif olan bir şey bilmiyoruz" der. [211] İmam Ahmed sahabîlerin icmaının hüccet olduğunu söylerken, onlardan sonra gelenlerin icmaîna bir muhalif görüş olduğu takdirde icmaın geçersiz olduğuna hükmeder. Sözkonusu icmaın, dinin kesin kaideleri ve Allah'ın kesin uyulması gereken emirlerinden olmadığını belirtir. Zaten farzlara kimsenin muhalif olamayacağını söylemek gereksizdir. Demek ki, Ahmed b. Hanbel, icma hakkındaki bu görüşüyle fer'î meselelerde yukarda değinilen şekilde geniş bir görüş alanı bırakmaktadır. O, ümmetin delâlet üzerinde birleşmeyeceğini kabul ederek, İslâm ulemâsının bir hüküm üzerindeki ittifakına kimsenin karşı duramayacağı doğrudur, der. Ama ona göre, birçok meselede icma var sananlar yanılabilirler. Buna rağmen hükmünde isabet etmeyen de sevap almaktadır, ihtilafın böylesi rahmet ve kolaylıktır. Bir muhalif olup olmadığı bilinmeden icma vardır diye hüküm vermek doğru değildir. [212] Hakkında icma vardır denilen bir hüküm, sadece bir kelime olabilir. İmam Şafiî de, her asırda her memlekette ihtilâf olduğunu söylemiştir. Dinin temel rükünlerinde icma kaçınılmazdır diye tâlî hükümlerde de icmaa zorlanılamaz. İmam Ahmed, icma iddiasının yalan olabileceğini, araştırmadan kaçınıp kestirmecilikle icma vardır saplantısına düşülebileceğini, belki insanların ihtilâf ettiklerini ve bunun bilinmediğini, muhalifi bilinmeyen bir icmaın nassların önüne geçtiği takdirde nassların tatil edilmiş olacağını savunmuştur. Her icma' icma olmayabilir. Her âlimin karşısına karşıt görüşü olduğunu bilmediği meseleler çıkabilir ve âlim o meseleyi geçmiştekilerden aynen iktibas edebilir, fakat onların görüşüne ters bir hadis bulunduğu takdirde hadise uyulması ve hakkında icma vardır denilen meselenin reddi vacip olur; çünkü hadis temel bağlayıcıdır. Müctehid, ihtiyatlı olarak "aksini bilmiyorum" demelidir. Görülüyor ki İbn Hanbel, mutlak olarak icmaı reddetmez; "bilgi" problemi acısından ihtiyatlı davranır.
İmam Ahmed, kölenin şahidliğini kabul ederken, sahabe fetvasına dayanır. Çünkü onların fetvası üstündür ve karşısında bir görüş yoktur. İhtilâflı sahabe kavillerinden, Kur'an ve Sünnet'e en yakın olanı seçer, veya tercihsiz hepsini naklederek, değişik görüşlerini uygulanma imkânını açık bırakır. Kıyastan önce mürsel ve zayıf hadislerle amel eder. İmam Malik, Ebu Hanîfe, Süfyân-ı Sevri, Evzaî de mürsel hadisle amel etmiştir. Şâfi bunu zayıf saymış ve bazı sanlarla sahih kabul etmiştir. Mürsel hadisler bütün hadislerin yarısı kadar yekün tuttuğundan delil olarak önemli yer tutarlar. Burada, muhaddislerin, mürsel hadisi zayıf olarak değerlendirdiklerini, İmam Ahmed'in ise onu sahabe fetvasından sonraki aşamada delil olarak aldığını görmekteyiz. İmam Ahmed şöyle der: "Resulullah (s.a.s.)'ın hadisini reddedenin helâk olmasına ramak kalmıştır"[213] Yine, her zaman için geçerli bir görüşü bulunmaktadır: "İnsanların bu zamanki kadar hadîs talebine muhtaç oldukları bir devir bilmiyorum. Birçok bid'at ortaya çıktı. Her kim hadisi bilmiyorsa bid'ate düşer."[214] Zayıf hadisle amel etmesine gelince hadisin çok zayıf ve ondan başka bir hadis'in olmaması halini şart koşmaktadır. Zayıf da denilse, adı hadis olan şeyin, reyden üstün olduğunu söyler. Ebu Hanife, Mâlik, Ebû Dâvûd, en-Nesâi, İbn Ebi Hâtim de zayıf hadisi delîl kabul ederler. [215] Onun, her hadis bulanın o hadisle hemen amel etmesini savunduğu söylenemez. Böyle birinin bulduğu hadisi öncelikle ilim ehline sorması gerektiğini belirtir. Çünkü fâkîhlere tabi' olmak dinin selâmetidir. [216] Müctehidlerin hükümleri şeriattan ayrı değildir ve avam olanların delillerini bilmek zorunda değildir. Burada avam, bilgili ve araştırmacı olup da müctehid seviyesine ulaşamamış mânâsınadır. Ahmed b. Hanbel'e bir kimse, bir mesele görüşürken: "Ey Abdullah! bu konuda sahih bir hadis yoktur." demiş; İmam Ahmed: "Eğer bu konuda sahih bir hadis yoksa Şafiî'nin bir görüşü var. Onun delili bu konudaki en sağlam delilidir." demiştir. [217] Bir hadisin zayıf olması, ona istinad eden hükmün zayıf olması anlamına gelmez, çoğunlukla başka deliller de hadisi desteklemektedir.
Ahmed b. Hanbel, fıkhını temellendirirken nassları selef gibi almış, onlar gibi anlamaya çalışmıştır. Sünnet onda, usul bakımından "ikinci" bir delil gözükse de, fıkhının hayata geçirilmesinde Kur'an ile özdeştir. Sünnetin Kur'an'ın zâhiri ile çelişmesi mümkün değildir. Sünnet, Kur'an'ı tefsir eder, açıklar, mana ve dalâletini belirler. Hüküm koyar. Beyan yönüyle Kur'an'a hakimdir. Rey mektebi, haber-i vâhidin nassa aykırı olmasında onu kabul etmezken İmam Ahmed, Kur'an'ın zâhirine aykırıdır mantığıyla hadisi reddetmenin sünnetlerin birçoğunu atıl bırakmak demek olduğunu savunmaktadır. İmam Ahmed'in çağında hadisler sened, metin, ravi açılarından tasnif ve değerlendirmeye alınmıyordu. Ona göre, bir hadis ya sahihtir ya değildir. Hasen hadis ayrımı da İbn Hanbel'den sonra yapılmıştır. Yalancı denilen bir ravinin bu vasfını kuvvetle ispatlayan çıkmamışsa zayıf hadis kabul edilmelidir. Hadisin ihtiyatla kabulü reddinden hayırlıdır çünkü söz konusu olan nihayetinde bir hadistir. Zira kesinlikle mevzu olmadığı gibi, sahih olma ihtimali de vardır, kıyas yapmaktan evladır. Bir örnek olarak "Müsned"inde şu zayıf hadis yer almaktadır: Hz. Ömer bölümünde, Ebu Davud Tayalîsi'den nakledilen hadiste, Ebu Avane Davud Evedi'den, Abdurrahman Miseli'den, Eş'as b. Kays'tan dinleyerek dedi ki: "Hz. Ömer'i ziyarete gitmiştim. Ömer karısını dövdü ve bana şöyle dedi: 'Ey Eş'as! Benden üç şeyi belle. Ben onları Hz. Peygamber (s.a.s.)'den işitmiştim: -Adama karısını neden dövdüğünü sorma. Okun yanında uyu. Üçüncüsünü unuttum."
Muhaddislere göre bu hadis Davud b. Yezid'in sağlam olmamasından dolayı zayıf sayılmıştır. İbn Hanbel ise bu hadisi nassa aykırı bulunmaması, çokça zayıf ve itikada aykırı olmaması nedeniyle kitabına almıştır. İmam Ahmed ashabın görüşlerinde tercihini Resulullah'a yakınlık ölçüsü ile kullanır. İhtilâflı görüşlerde tercihi, Hz. Ebu Bekir'den itibaren sırasıyla diğerlerine yayılır. Nassa aykırı olma durumunda öteki sahabinin kavlini alır. Meselâ Hz. Ömer'in ayet umumuna bakarak boşanan kadınlar hakkında nafaka vermesine karşılık, Fatıma binti Kays'ın rivayet ettiği hadisin beyanına uyarak bu konuda nafakayı caiz görmez. Fatıma'nın kavli, sünnetin beyanına daha uygundur. Yani onun "...umulur ki Allah bundan sonra bu hal meydana getirir." şeklindeki beyanın anlamının sünnetin beyanına daha uygun düştüğü tercihinde bulunur.
Kıyas deliline gelince, İmam Ahmed, hiç kimsenin kıyastan kaçınamayacağını söylemektedir. Ancak o, kıyası, şer'î delil olarak zayıf bulur. Kıyasa, zorunlu kaldığı durumlarda başvurur. Kıyasın dinde bağlayıcı bir delil olmasını ihtiyatla karşılar, buna karşılık maslahatı gözetir. Zararı defedici bir düzene dayalı adil bir toplum için en güzel kuralların ortaya konulmasından yanadır. Meselâ akidlerde bütün mezhepler içinde en geniş görüşlere sahiptir. Şartlarda asıl olan ibahadır, çünkü şer'î bir delil olmadan ihtiyaçlara engel olunamaz, din kolaylığı vaz'etmiştir, bu Resulullah'ın ve selefin yoludur. [218]

Mezhebi

Ahmed b. Hanbel takva sahibi bir âlim, bir müctehiddir. Ondan sonra gelen öğrenci ve izleyicileri onun mezhebini tedvin etmişler, bazıları ise mezhebin yanlış anlaşılmasına sebep olmuşlardır. Halk arasında Hanbelîlik denilince sert, katı, kaba, şiddete eğilimli, dar görüşlü bir mezhep olarak yaygın bir kanaatin bulunması, Hicrî 323, M. 934 yılında Bağdat'ta Hanbelîlerin içkileri döküp, umumhaneleri basmaları çalgıları kırıp, sanatçıları dövmeleri, Şâfiî ve Şia'ya saldırmaları gibi eylemlerle halkı kendilerinden soğuttukları tarihî bir olaya dayanmaktadır.
Halbuki İmam Ahmed hiçbir zaman şiddet, isyan taraftarı olmamış, isyancıları bağı olarak nitelemiştir.
İmam Ahmed'in necaset ve taharet konularındaki görüşleri aşırı Hanbelilerce başkalarına karşı yanlış olarak kullanılmıştır. Onlar, İbn Hanbel'in

haklı olarak tercih ettiği görüşleri taassub derecesine çıkarmışlardır, bu eğitim başka mezheplerde de görülmektedir. Uykudan kalkınca ellerin yıkanmasının farz olarak algılanması gibi. Cumhur bunu müstehab şeklinde teklif ederken, bazıları bunu zorunlu fiil saymışlardır. İmam Ahmed dört mezhep içinde en az taraftan olan müctehiddir ancak bunun sebebi örneğin ictihada en uzak mezhep olarak iddia edilen görüşün yanlışlığına[219] aykırı olarak, birtakım tarih, siyasî, sosyal sebeplerdendir. İnsanlar taklid edecekleri mezhebi, imamı seçerken delillerine, istinbatına bakmazlar.[220] Sözgelimi Mısır halkının Şâfiî oluşu veya Türkler'in Hanefî oluşu o imamları tanıdıklarından, bildiklerinden değil, tarihî sebeplerdendir. İctihadlar azlık-çokluğa, zaman bakımından önceliğe veya sonralığa göre değerlendirilmez. Üstelik akitlerdeki serbestiliği en fazla ortaya koyan mezhebin Hanbelilik olduğu görülmektedir. Bu konuda, genellikle kendi mezhebini doğru dürüst bilmeyen ülkelerin insanlarının başka mezhepler hakkında yanlış görüşlere meyilli olmaları, ülke ve insanların siyasî, sosyal etkilenmelerinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar ferd olarak yaşadıkları ortamlarda tarihten gelen hangi mezhebi buldularsa ona uymuşlardır.

Öte yandan Hanbelilik, "hile-i şeriyye" meselesine hiç bulaşmamış olmasıyla dikkati çeken bir Sünnî mezheptir. Mezheplerin toplumsal-ekonomik sistemlerle eklemlenmede nasıl etkilendikleri ayrıca araştırılması gereken bir husustur. İmam Ahmed diğer üç mezhep imamından tarihi acıdan en son gelmiş, ortada tedvin edilmiş bir fıkıh bulmuştu. O kendi fıkhını tedvin ederken İslam memleketlerinde ilk üç mezhep yayılmıştır. "Mihnetü'l Kur'an" olaylarında ondört yıl çektiği zulüm dolayısıyla adı her yerde rahmetle anılmış ve mezhebinin adı da yayılmıştır. Ayrıca ictihad kapısını "kapatanların" Hanefi ve Şafiî mukallitlerinin[221]; ve ictihad kapısını aralayan fıkhı genişletenlerin ise Hanbelîlerin oldukları görülmektedir. Hanbelî mezhebi bir bakıma mezhep imamını taklidde taassubun en az görüldüğü bir mezhepti[222]; Hanbeli imamları, siyasal iktidarlarla uzlaşmamış, kadılık görevi almamışlardır. Ahmed b. Hanbel bizzat kadılık görevi alan oğluna kırılmıştır. Fitne çağında, dördüncü yüzyılda hemen her kesim, fitneden müstağnî olmamıştır.[223] Fanatiklerin taşkınlıkları yüzünden halk Hanbelilikten uzak durmuş, devletin de mezhebi kovuşturması yüzünden mezhep geç intisaf etmiştir. Hanbelilik tarihte devlet desteğine sahip olmamıştır. Devlet desteğine sahip mezheplerin yaygın olduğu, diğer mezheplere karşı dışlama eğilimi bulunduğu, -her ne kadar ulema arasında hepsi geçerli olmuşsa da, bu sosyal açıdan böyledir- bu sebeple de, Hanbeliliğin daha ziyade ulema arasında yayıldığı görülür. Zengin fıkıh, kaynakları, mezhebin Evzaî'nin mezhebi gibi tümden unutulup gitmesini önlemiş; IV. ve V. yüzyıllarda Bağdat'ta yaygınlaşmış, VI. yüzyılda Mısır'da ortaya çıkmış, Şam'da uleması yaşamıştır. Günümüzde ise Hicaz halkı arasında Necid ve Filistin'de yaygındır.

Mezhebin belli başlı fıkıh kitapları şöyledir: Necmeddin Tûfi, Kavâidi Kübra i ibn Receb, Kavâid, Alaeddin Ali b. Abbâs el-Ba'li, Kavâid; Abdülkadir el-Cîlî, el-Günya li-talibi't-Tariki'l-Hak; Muciru'd-Din, Kitabu'l ins el-Celîl; Abdülaziz b. Cafer, el-Mukni'; ibnu'l Kayyım el-Cevziyye, İ'lâmu'l Muvakkiin, İbn Teymiyye, Fetevâ, Minhâcu's-Sünne; Abdülkadir b. Ömer el Dımaşkî, Naylu'l Ma'arib; Ebu'l Ferce Abdurrahman b. Receb, Tabakatu'l Hanâbila... [224]

Ahmed İbnu Hanbel İslâm'ın yetiştirdiği pek nâdir alimlerden biridir. Annesi ona hâmile olarak Merv'den ayrılmış 164 yılında Bağdat'ta dünyaya getirmiştir. Nesebi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birleşir. Hayatı, Abbasî İmparatorluğu'nun en parlak dönemine rastlar. Babasını küçük yaşta kaybetmiş olmasına rağmen, mükemmel bir tahsîl hayatı geçirmiştir. Devrin büyük alimlerinden ders almıştır: Ebu Yusuf, Hüşeym İbnu Beşîr, İbrahim İbnu Sa'd, Sufyan İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Ebî Zâide, Abdurrezzâk, Şâfiî, Gunder, Yahya İbnu Sâd el-Kattân, İsmâil İbnu Uleyye.

Ahmed İbnu Hanbel'in ilim tahsîlinde seyâhatler de mühim bir yer tutar. 186 yılında ilk seyahata başladığını kendisi anlatır. Basra, Kûfe, Vâsıt, Mekke, Yemen ilim için gittiği belli başlı yerlerdir.

Ahmed İbnu Hanbel, ilmî gayreti sonunda bir milyon hadîsî ezberlemiş ve hadîste hâfız ve hüccet unvanlarını almıştır. İbrahim el-Harbî: "Evvelîn ve âhirînin ilmini Allah, Ahmed'de topladı" der. Onun ilmî üstünlüğünü te'yîden İmam Şâfiî hazretleri de şöyle demiştir. "Bağdat'tan çıktığımda Ahmed'den daha efdal, daha âlim, daha fakîh birini geride bırakmadım". El-Kattân da: "Bana Ahmed gibisi hiç gelmedi". "Ahmed bu ümmetin nâdir âlimlerinden biridir (habr)" der. İbnu Mâkûla, Sahâbe ve Tâbiîn'in mezheplerini en iyi bilen kişinin Ahmed olduğunu söyler.

Ahmed İbnu Hanbel'in ilmî yönü kadar diyânet ve takvası da takdîr edilmiştir. Hiç izhâr etmediği bir vera, hiç ara vermediği bir ibâdet sahibi olduğunu İbnu Hibbân te'yîd eder. Oğlu Abdullah: "Babam gece ve gündüz, hergün üçyüz rek'at namaz kılardı" der.

Ahmed İbnu Hanbel'in bir diğer mümtaz yönü halku'l-Kur'ân meselesinde gösterdiği celâdet ve tahammül olmuştur. Mutezile mezhebi, Abbasi sarayına sızmayı becererek, kendi görüşlerini resmî devlet doktrini haline getirmişlerdir. 218-234 yılları arasında sırayla Halîfe Me'mûn, Mutasım, Vâsık ve Mütevekkil tarafından tam 16 yıl, bu görüşün zorla halka benimsetilmesine çalışıldı. İşe önce ulema ve kuzât gibi yüksek mevkîlerdeki kimselerden başlandı. Önce, "Kur'ân mahlûktur" görüşünün gerçek tevhîd akidesi olduğu, bunun aksine inanmanın küfür ve şirk olduğu söyleniyor, bu düşüncede olmayanların öldürüleceği belirtilip, sonra da teker teker kanaatleri soruluyordu. Hapse atılanlar, kamçılananlar, öldürülenler çoktu. Bu devlet terörü karşısında pek çokları vicdanlarına rağmen inançlarının aksini itiraf etmek zorunda bırakıldılar. Bu baskıya dayanamayıp eğilenler arasında kimler yoktu ki: Yahya İbnu Ma'în, Muhammed İbnu Sa'd, Ahmed İbnu İbrahim ed-Devrakî, Züheyr İbnu Harb Ebu Heyseme vs.

Birçokları belli bir noktaya kadar dayanmış olsa bile baskının sıkleti karşısında neticede "Kur'ân mahluktur" demek zorunda kalıyordu.

İşte, târihe devr-i mihne diye geçen bu işkenceli, kanlı şiddet devrinde ölümü de göze alıp, fikrini açıkça söylemekten çekinmeyen yegâne şahıs Ahmed İbnu Hanbel olmuştur. Mihne devrinde O, 18 ay hapiste kaldı. Ayaklarına zincirler vuruldu. 150 vazifeli kırbaçladı. Dayağın tesiriyle bayılır, ayılınca aynı sorulara maruz kalır, aynı cevabı verirdi. Bu sırada ağır yaralandı, bileği kırıldı, öldürüleceği, hiç ışık olmayan zindana atılacağı tehdidleri yapıldı.

Ahmed İbnu Hanbel, eğilmedi, taviz vermedi. Hep sünnî görüşü açık bir dille müdâfaa etti. İşkence sırasında yapılan ilmî münâzaralarda, muhâtaplarını hep susturdu, cevap veremez hâle soktu. Onun metâneti halka kuvve-i mânevî oldu. Halk bilhassa onun durumuyla ilgilendi, zaman zaman Saray'ın etrafında büyük kalabalıklar teşkîl etti. İşte bu alâkadır ki, Ahmed'i idam hususunda Saray'ın cesâretini kırdı. Herşeye rağmen öldürülmek üzere Bağdat'tan Tarsus'a gönderilirken 218 yılında Halîfe Me'mun'un ölüm haberi gelince, Bağdad'a geri çevrildi.

Bazı âlimler, Ahmed İbnu Hanbel bu metanetî göstermeseydi, mutezilî görüşün hâkimiyetini sarayda daha da kökleştirip, halka intikal edebileceği kanaatini beyan ederler. Bu sebeple, dine gelecek büyük bir fitnenin onun sabrı sayesinde atlatıldığı, bu yüzden hizmetinin büyük olduğu belirtilmiştir. Mesela Ali İbnu'l-Medînî: "Allah bu dini ridde zamanında Ebu Bekir (radıyallahu anh)'le, mihne zamanında Ahmed'le teyîd etti" der. İbnu Hibbân da: " ...Allah onunla Muhammed ümmetine yardım etti. Yani, (bir lütf i ilâhi olarak) mihnet sırasında sabredip direndi. O kendisini Allah için feda ederek, öldüresiye atılan dayaklara mâruz kaldı. Allah onu küfürden korudu ve kendisine uyulacak bir önder, sığınılacak bir melce yaptı."

Hem Ahmed İbnu Hanbel'in hizmetinin büyüklüğünü daha iyi anlamak ve hem de her zaman mâruz kalınmış ve -insanlık hayatta kaldığı müddetçe- maruz kalınmaya devam edilecek bu çeşit siyasî baskılar karşısında ulemanın göstereceği metânet, sabır ve direnmenin tesîr ve kıymetini belirtmek üzere mevzuyu derinlemesine tahlîl etmiş bulunan Talât Koçyiğit'in "Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münâkaşalar" adlı kitabından bir pasaj sunuyoruz."

Yahya İbnu Mâîn'in halku'l-Kur'ân'ı ikrarı, İmam Ahmed İbnu Hanbel üzerinde çok büyük tesir icra etmişti. İlerde de zikredeceğimiz gibi, İbnu Hanbel, Mutezile mezâlimine karşı direnen yegâne kimse idi. Ona göre, içlerinde Yahya İbnu Mâîn ve Züheyr İbnu Harb gibi meşhur hadîs imamlarının bulunduğu bu ilk gurup, eğer halifeye karşı direnseler, Kur'ân'ın mahluk olmadığını müdafaa etselerdi, durum bu derece inkişâf etmez ve Halîfe, daha başkalarını da imtihan etmek cesaretini gösteremezdi. Fakat onlar ikrar ettiler ve imtihan hadîsesinin daha geniş bir şekilde yayılmasına ön ayak oldular. Ahmed İbnu Hanbel, bu sebepten Yahya İbnu Mâîn'e danılmıştı. O derecede ki, İbnu'l Cevzî'nin rivâyeti doğru ise, bir hadîs imamı olarak, daima methettiği Yahya İbnu Mâîn'in, Halife'nin arzusuna uyduğu ve Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söylediği için, hadîslerinin yazılamayacağını, ondan hadîs rivâyet edilemeyeceğini söylemiştir. Yine İbnu'l-Cevzî'nin rivâyetine göre, Ahmed İbnu Hanbel hastalandığı zaman, kendisini ziyârete gelen Yahya İbnu Maîn'e, aynı sebepten, yattığı yerde arkasını dönmüş, onun yüzüne hiç bakmamış ve onunla hiç konuşmamıştır."[225]

Ahmed İbnu Hanbel, Halife Mütevekkil'in hilafetinin ikinci yılında yani hicrî 234, miladi 848 yılında mihne kaldırıldıktan sonra resmî itibâra da mazhar olmuş, gıyâbında âilesine maaş bile bağlanmıştır. Bişr İbnu'l Hâris: "Allah, Ahmed'i saf altın olarak çıkacağı bir ateşe atmıştır" der.

241 yılında vefat ettiği zaman cenâzesine, Zehebî'nin yazdığına göre, 60 bin kadın 800 bin erkek olmak üzere büyük bir kalabalık katılmış ve cenâze namazı kılmıştır. İbnu Hacer kaydeder ki tam 230 yıl sonra Ahmed İbnu Hanbel'in kabrinin yanına eş-Şerîf Ebu Cafer İbnu Ebî Musa için kabir kazılırken, İmam'ın kabri açılır ve bu esnada kefeninin hiç çürümemiş, kirlenmemiş, taptaze kaldığı görülür.[226]

Talebeleri:

Şüphesiz Ahmed İbnu Hanbel'in İslâm'a hizmeti mihne sırasında gösterdiği direnmeden ibaret değildir. Hadîsin kendisinden sonrakilere sıhhatlî bir şekilde intikâline de köprü olmuştur. Buhârî, Müslim, Şâfiî, Abdurrezzâk, Vekî, Ebu Kudâme es-Serahsî, Yahya İbnu Adem, Ebu'l-Kâsım el-

Bagavî, iki oğlu Abdullah ve Sâlih, İbnu Vehbî gibi meşhurlar Ahmed İbnu Hanbel'in talebeleri arasında zikredilirler.[227]

Mezhebi:

Ahmed İbnu Hanbel, hüccet mertebesinde bir muhaddis olmaktan öte büyük bir fakîh ve müçtehiddir. Hanbelî Mezhebi'nin kurucusudur. Fıkhî görüşlerini öncelikle hadîslere dayandırır. Ehl-i hadîs denen ilmî bir guruba mensuptur. Bunlar her meseleyi hadîsle çözme taraftarıdır. "Bana göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan olma ihtimali bulunan bir söz (yani zayıf bir hadîs), insan sözünden (yani fukahânın kıyasından) daha iyidir" derler. Bu sebeple bir mesele ile ilgili zayıf bir hadîs varsa orada kıyası terkederek o zayıf hadîsle amel ederler. Hadîse olan bu kuvvetli bağlılık, bir kısım hükümleri pek zayıf hadîslere dayandırmaya sebep olmuştur.
Sahâbe'nin görüşlerine ittiba da Ahmed İbnu Hanbel'in mühim bir prensibidir. Bir konuda Ashâb'tan farklı iki veya üç görüş rivâyet edilmişse o konuda Ahmed'in iki veya üç görüşü var demektir. Bu tutumu sebebiyle, onu fukahadan addetmemek görüşünde olanlar bile çıkmıştır. İbnu Abdi'l-Berr ve Taberî gibi. Bu yüzden Hanbeliler Taberî'ye karşı husûmet beslerler. Ancak çoğunluk itibariyle İslâm âlimleri, onun müçtehîd bir fakîh olduğunu, mezhebinin diğer mezhepler gibi Kur'ân, sünnet, icma ve kıyâs'a dayandığını kabûl ederler. Ancak mübrem zaruretlerde re'ye cevaz verir ve imkân oldukça fıkhî âhkâmı doğrudan doğruya hadîsten çıkarır.
Hanbelîler, sünnete olan sıkı bağlılıkları sebebiyle, bid'atı reddetmede diğer mezhep mensuplarından daha çok şiddet gösterirler. 661-728 yıllarında (Miladî 1263-1328) yaşamış olan Takiyyud'dîn İbnu Teymiye ve onun sâdık talebesi Muhammed İbnu Kayyim el-Cevziye (751/1351) Hanbelî Mezhebi lehinde yeniden mücâdeleye girişmiş ve şu iki prensibte ısrar etmişlerdir.
1- Kur'ân ve hadîs'in aklî izâhını yâni te'vîl'i reddetmek.
2- Her çeşit bid'atı ve bu meyanda mezar ziyâretini, evliyâdan istimdadı reddetmek.
Birçok meselede icmayı ümmete muhâlefeti gerektiren bu davranış sünnî çevrelerde soğukluk uyanmasına sebep oldu. Kendilerini tekfire kadar götüren reaksiyonlar ortaya çıktı. Bu durum Hanbeli Mezhebi'nin gözden düşmesine yol açtı. O derece ki, İslâm Ansiklopedisi'nin verdiği bilgiye göre, 1906'da Ezher Üniversitesi'nin Hanbelilere mahsus bölümünde (Rivâku'l-Hanâbile'de) 3 Hanbeli muallimle 28 talebe kalmıştır. O yıl Ezher'de 312 muallim ve 9069 talebenin mevcudiyeti söz konusudur.
Onsekizinci asırda ortaya çıkan Vahhâbî hareketi de İbnu Teymiye'nin bir devamından başka bir şey değildir. Temelde, Hanbelî Mezhebi'nin ısrar ettiği, yukarıda kısaca temas ettiğimiz sünnet anlayışı yatar.[228]

Eserleri:

Ahmed İbnu Hanbel, bir çok eser vermiş bir zattır: Kitâbu'z-Zühd, Kitâbu'l-İlel, Kitâbu's-Salât ve mâ Yelzemu fîhâ, er-Reddu alâ'l-Zenâdika ve'l-Cehmiyye fî mâ Şekket fîhi min Müteşâbihi'l-Kur'ân, Kitâbu't-Taâti'r-Resûl, Kitâbu's-Sünne, Fetâva, Mesâilu's-Sâlih, et-Tefsîr, en-Nâsih ve'l-Mensûh, el-Müsned gibi.[229]

El-Mûsned:

Ahmed İbnu Hanbel'in en hacimli, en meşhur eseri Müsned'idir. Müsned tarzında yazılmış bulunan pek çok hadîs kitabı içerisinde de en çok şöhrete erişen Ahmed İbnu Hanbel'in müsnedidir. El-Müsned denince bu kastedilir.
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i iki sebeple alâka görmüş ve şöhrete ermiştir:
1- Muhtevasının zenginliği,
2- Hadîslerin sıhhati.
El-Müsned, onbini mükerrer olmak üzere kırk bin civarında hadîs ihtiva etmektedir. Hadîsler müsned esasına göre tanzîm edilmiştir. Yani, hadîsleri, rivâyet eden sahâbelerinin adına nisbet ederek zikretmek, mevzuuna göre değil. Bazı yorumcular, bu tarzın, hadîsleri ezberlemek maksadıyla tanzîminden ortaya çıktığını söylemişlerdir. Öncelikle fıkhî istifâde düşünülseydi, sünen tarzına baş vurulurdu. Nitekim, bundan çok daha önce yazılmış olan Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidîn'in eseri ile İmâm Mâlik'in eseri, hadîsleri fıkıh bablarına göre tanzîm etmişlerdir.
Ahmed İbnu Hanbel, sahâbeleri fazîlet sırasına göre tanzim etmiştir. Bunda temel prensip İslâm olmadaki önceliktir. Bu sebeple Aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenen on kişi ilk başta gelir. Sonra bunlara yakın olanlar, sonra Ehl-i Beyt ve Benu Hâşim'e mensûb olanlar, bunları Mekkeliler, Medineliler, Şamlılar, Basralılar, Ümmehatu'l-mü'minîn ve diğer kadın sahâbeler tâkip eder.
Tabiî ki bu tarz tanzîm edilmiş bir kitapta değil bir hadîs, bir sahâbenin müsnedini bulmak bile çok zor bir iştir. Bu sebeple Müsned'in yeni baskılarının baş kısmına, kitapta müsnedi olan sahâbelerin alfabetik sıraya göre isim listeleri konmuştur. İstenen ismin karşısında, o zatın müsnedi kaçıncı cilt ve sayfada yer almıştır, hemen bulmak mümkündür.
Ahmed İbnu Hanbel, el-Müsned'i bir rivâyete göre 1.000.000, diğer bir rivâyete göre 750.000 hadîsten seçerek ortaya koymuştur. Eseri yirmisekiz yıl kadar çalışarak 228'de tamamladığı rivâyetlerde gelmiştir.[230]

El-Müsned'in Sıhhat Durumu:

Ahmed İbnu Hanbel "sahîh" hadîsleri toplayan bir eser te'lif ettiğini iddia etmemiştir. Ehl-i hadîs denen diğer âlimler gibi, o da ulemaca terkinde ittifak hâsıl olmadıkça, kizbi zâhir olmadıkça râviden hadîs almıştır. Mecbûr kalmadıkça muhaddisleri cerhetme cihetine de gitmemiştir. Buna rağmen Müsned'e aldığı hadîsleri seçerek almış ve devamlı ayıklamalar yapmıştır. Oğlu Abdullah'ın rivâyetine göre ölüm döşeğinde bile Müsned'den bir hadîsin çıkarılmasını emretmiştir.
Bugünkü Müsned'in muhtevasında dörtte bir nisbetinde oğlu Abdullah'ın ilâvesi vardır. Az miktarda da, Müsned'i Abdullah'tan rivâyet eden Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'fer el-Kati'î'nin (v. 368/978) ilâvesi vardır.
Hadîs üstadları Müsned'in hadîslerine bir bütün olarak "sahîh" demezlerse de "makbûl" derler. Esâsen tenkide mâruz kalan hadîsler daha ziyâde Ebu Bekr el-Kâti'î ve oğlu Abdullah'ın ilâve ettikleri arasında yer alır. Muhammed İbnu Ca'fer el-Kettânî, Müsned'in hadîsleriyle ilgili şu bilgileri dermeyan eder: "...Bazıları mübâlağa ederek Müsned'e "sahîh" vasfını, ıtlak etmişlerdir. Ancak gerçek şudur: İçinde çok miktarda zayıf hadîs var." Zayıflıkta bir kısmının durumu daha da ileri gider. Öyle ki, İbnu'l-Cevzî meşhur el-Mevzuat adlı kitabında, Müsned'in bir kısım hadîslerinin mevzu (uydurma) olduğunu söylemiştir. Ancak, Hâfız Ebu'l-Fadl el-Irakî bazı hadîslerden mevzuluk iddiasını reddetmiştir. Geri kalanlardaki mevzuluk iddiasını da Hâfız İbnu Hacer (el-Kavlu'l-müsedded fi'z-zebbî an Müsnedi Ahmed adlı kitabında) ve Suyutî (İbnu Hacer'in mezkûr kitabına yaptığı ez-Zeylu'l-Mümehhed alâ'l-Kavli'l-Müsedded adlı zeylinde) reddederler. Bunlardan İbnu Hacer, Müsned'in içerisinde hiçbir mevzu hadîsin olmadığını söyler ve "Sahîh hadîsleri cemetmek maksadı gütmeksizin ortaya konmuş te'liflerin en güzeli olduğuna hükmeder. Der ki: "Müsned'de Sahîheyn'e ziyâde teşkil eden hadîsler, zayıflıkta Sünenu Ebî Dâvud ve Tırmizî'de mevcut Sâhîheyn'e ziyâde hadîslerden daha ileri değildir". Bâzı âlimler de şöyle demiştir: "Müsned'de yer alan zayıf hadîslerin durumu, müteahhîr ulemânın sahîh addettiği hadîslerden geri değildir."
Suyutî: "Müsned'in içindeki her hadîs makbûldur, zira zayıflar da hasen'e yakındır" der.
İbnu'l-Cevzî tarafından mevzû olduğu ileri sürülen hadîslerin sayısı 29'dur. Irakî'nin ilâve ettiği miktar da 9'dur. Bu iddiaların doğruluğu bilfarz bütün âlimlerce kabul edilmiş bile olsa 30 bin hadîslik bir te'lifden fazla bir bir şey ifâde etmez. Kaldı ki, bu iddianın sahibi, İbnu'l-Cevzî vasfı müteşeddîd olan bir zâttır, İbnu Hacer ve Suyûtî gibi cerh ve ta'dîl'de görüşleri mûteber olan mûtedil âlimlerce reddedilmiştir. Bu durum da Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde yer alan hadîslerin sıhhat durumu hakkında ikna edici bir bilgi verir. Nitekim ileride belirteceğimiz üzere, Dehlevî, Müsned'i Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî'nin tabakasında (ikinci tabaka) zikredecektir.[231]

Müsned'in Rivayeti:

Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'ini, önce oğlu Abdullah almış o da talebesi Ebu Bekr Ahmed İbnu Ca'ferel-Kati'î'ye rivâyet etmiştir. Şu halde elimizdeki Müsned nüshası el-Kati'î rivâyetidir. Gerek Abdullah ve gerekse el-Kati'î'nin Müsned'e ilâvelerde bulunduğunu söylemiştik. Bunu rivâyet sigasından anlamak mümkün:
1- Ahmed'in rivâyetleri şu sigayla başlar:
Haddesenî Abdullah haddesenî Ebî. (Yani: Bana Abdullah rivâyet etti ve dedi ki: Bana babam (Ahmed) rivâyet etti ve dediki...)

2- Abdullah'ın ilaveleri şu sigayla başlar:
Haddesenî Abdullah, haddesenî fülân (yani bana Abdullah anlattı, ona da falan anlattı...)
3- Ebu Bekr el-Katî'î'nin ilâveleri de şöyle başlar:
Haddesenî fülan (yani bana falanca anlattı...)
Ayrıca Abdullah, Müsned'i babasından hep sema yoluyla almamıştır. Bir kısmını sema, bir kısmını arz, bir kısmını vicâde, bir kısmını sema-arz, bir kısmını da sema-vicâde yoluyla almıştır. Hadîslerin sevk sigasından bunlar derhal anlaşılmaktadır.[232]

Müsned Üzerine Çalışmalar:

Müsned, kıymeti nisbetinde âlâka görmüş, eskiden beri istinsâh edilmiş, üzerine bazı çalışmalar yapılmış bir kitaptır. Keşfu'z-Zünûn, Müsned üzerine Ebu Ömer Muhammed İbnu Abdi'l-Vâhid, Sirâcü'd-Din Ömer İbnu Ali (İbnu Mulakkin diye meşhurdur), Suyûtî'nin çeşitli çalışmalar yaptığını Ebu'l-Hasan İbnu Abdi'l-Hâdi es-Sindî'nin (v. 1139/1726) geniş bir şerh yaptığını belirtir.
Muasır muhaddislerden Mısırlı Ahmed Muhammed Şâkir (merhum) Müsned'deki hadîsleri tahkik ederek, numaralayarak yeni bir baskıya başlamış; her cildin sonuna, hadîsleri konularına göre tertiplemiş hadîs numaralarını muhtevî listeler koymuş, isnadları açıklayan dipnotlar koymuş, ancak çalışmayı tamamlayamadan vefat etmiştir.
Müsned üzerine, yine Mısır'da yapılan bir çalışma Ahmed Abdurrahman es-Sâati'ye aittir. Bu zat, Müsned'deki hadîsleri konularına göre tertiplemiş, senedleri, sahâbe hâriç, atmış, birçok konuya temas eden hadîsleri bir yerde tam olarak vermiş, başka yerlerde sâdece bâbla ilgili kısımları almak suretiyle kısaltmıştır, el-Fethu'r-Rabbânî li-Tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed İbnu Hanbel eş-Şeybânî adını taşıyan eser yedi ana bölüme (kitap), her bölüm bâblara ayrılır. Es-Saâtî, sonradan esere, kelime açıklamasıyla sınırlı diyebileceğimiz kısalıkta bir de şerh eklemiştir. Bugün beraberce 16 cilt halinde matbûdur.Ahmed İbnu Hanbel'in Müsnedî'ndeki hadîslerin baş kısmını esas alarak, Müsned'deki yerlerini gösteren alfabetik bir fihristi 1985 yılında basılmıştır. Eserin sâhibi Ebu Hâcir Muhammed es-Sâd İbnu Besyûnî'dir. Beyrut'ta basılmıştır.Hal-i hazırda, Müsned'in 1313 yılında Mısır'da yapılmış bir baskısı ve o baskıdan yapılan ofset baskıları piyasada mevcuttur. [233]

KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİ, ŞARTLARI, MEVKİLERİ

Kısa Tanıtma:

"Kütüb" Arapça'da kitaplar demektir, "sitte" kelimesi de altı olunca, Kütüb-i Sitte altı kitaplar mânâsına gelir. Tasnif devrinin en mühim teliflerini teşkil ederler. Bunlar Buhârî ve Müslim'in Câmîleri ile Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbnu Mâce'nin Sünenleridir.Evet Kütüb-i Sitte altı meşhur kitabın teşkîl ettiği bir grup kitabı ifâde eder. Bunların şöhreti önce, yazılışlarındaki gâyeden ileri gelir. Müellifleri, bunları te'lîf ederken: "Sahîh hadîsler"den müteşekkil bir eser te'lîf etmeyi gâye edinmişlerdir. Ortaya konan pek çok hadîs mecmuasında "sahîhlerini seçmek" diye peşin bir prensip ve gâye olmamıştır. Ancak bu kitaplarda o gâye güdülmüş ve bunda büyük ölçüde muvaffak olunmuştur.Arkadan gelen İslâm uleması, dinî veya dünyevî meselelerin çözümünde, Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında, ahlâk ve âdâb'ın tanziminde vs. hadîse duyduğu ihtiyacı karşılamak için sıhhat durumu üstün olan bu kitaplara müracaat etmiştir.Ravilerinin tanıtılması, garîb kelimelerinin açıklanması, hadîslerinin şerh edilerek herkesin anlıyacağı hale getirilmesi gibi bir kısım çalışmaları da âlimler daha ziyâde bu eserler üzerine yapmışlardır. Bir başka ifâde ile İslâm uleması, sıhhat yönünden arzettiği ehemmiyet nisbetinde hadîs kitaplarına himmet ve alâka göstermiştir. Bu nisbette de o kitaplar meşhur olmuşlar ve kıymet kazanmışlardır. [234]

Umumî Bilgiler:

Kütüb-i Sitte'nin her biri hakkında ayrı ayrı bilgi vermezden önce bazı umumî bilgiler kaydetmek isteriz:
1- Sıhhat dereceleri farklıdır. Yâni hepsine "sahîh" vasfı ıtlak edilirse de; sıhhatte hepsi aynı derecede eşit değildir. Bu açıdan Buhârî en başta gelir. İbnu Mâce en son sırada yer alır.
2- Bir kitabın içindeki bütün hadîsler eşit derecede değildir. Yani, kitaplara "sahîh" vasfı umumiyet itibâriyle, hadîslerinin çoğunda hâkim olan vasfa binaen verilmiştir. Meselâ Buhârî'nin bütün hadîsleri aynı eşitlikte "sahîh" değildir. Bazılarının sıhhati, diğerlerine nazaran daha üstündür.
3- Sıhhat yönüyle en üstün hadîsler sâdece Buhârî'de değildir. "Buhârî en üst", veya "İbnu Mâce en alt mertebede yer alır" derken bu üstünlük veya mâdunluk her bir hadîs için geçerli değildir. İbnu Mâce'de, Buhârî'nin en sıhhatli hadîsleri derecesinde hadîs bulunabilir ve gerçekten de mevcuttur. Buhârî'de de İbnu Mâce'nin bazı hadîslerindeki sıhhata erişemiyen, derecesi düşük hadîsler bulunabilir ve vardır da.
4- Bu kitaplarda tekrar edilen hadîsler vardır. Yani bir hadîs, bir kitabın içinde bir kaç kere tekrar edilmiş olabilir. Bu hadîs sâdece bir kitapta değil, altı kitabın bir kaçında veya hepsinde tekerrür edebilir. Sözgelimi Buhârî, bir hadîsi, o hadîste mevcut farklı fıkhî hüküm sayısınca değişik yerlerde tekrâr eder. Aynı bir hadîsin diğer kitaplarda da yer alması sıkça görülen bir vak'adır.
5- Kütüb-i Sitte müellifleri hadîslerin sıhhatini aramakta prensip olarak müşterek iseler de, sahîh olması için koştukları şartlarda az çok farklılıklar var. Buhârî en sıkı şartları koştuğu için onun kitabı Kur'ân'dan sonra en sahîh kitap addedilmiştir.
6- Kütüb-i Sitte'nin hepsi, hadîsleri, mevzularını esâs alarak tanzîm ederler. Namazla ilgili olanlar, oruçla ilgili olanlar bir arada verilir. Hadîslerin tanzîminde tâkip edilen bu temel prensip hepsinde müşterek olmakla birlikte, yine tanzîm yönüyle, aralarında, bâzı teferruat ve inceliklerde farklar vardır. Sözgelimi Müslim, bir hadîsin bütün turûkunu bir arada vermeyi mühim bir prensip yaparken Buhârî böyle bir hususu hiç düşünmemiştir, o fıkıh yapmayı esas alarak, hadîsleri, içindeki fıkha göre, her seferinde bir başka tarîkini vererek tekrar eder.
7- Buhârî ve Müslim dâhil, hiç biri, kendi kitabı dışında kalan hadîslerin gayr-ı sahîh olduğunu iddia etmemiştir.
8- Sırf sahîh hadîsleri ihtiva eden bir kitap yazma işini ilk ele alıp gerçekleştiren Buhârî olmuştur. Diğerleri onun açtığı çığırda yürümüşlerdir. [235]

Hadîs Miktarı:

Kütüb-i Sitte'de ne kadar hadîs vardır? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna kesin bir rakam verilemez. Çünkü, yukarıda belirttiğimiz veçhile, her kitapta mevcut olan hadîs sayısını tekrarlı ve tekrarsız diye ayrı ayrı mütâlaa etmemiz gerektiği gibi, toplam altı kitabın tekrar olan ve olmayan hadîslerini de ayrı ayrı mütâlaa etmemiz gerekmektedir. Ve ayrıca, mâna itibariyle birbirine çok yakın hadîsler var. Bunların senetleri farklı olduğu için hadîsler ayrı ayrı sayıya girer. Öte yandan bir kısım hadîsler, aynı sahâbenin rivâyetidir, sonradan ravilerde değişiklik olmuştur. Normalde bunlar da ayrı ayrı sayıya girer. Öyle ise, aynı veya yakın muhtevadaki hadîsleri senedine bakarak, ayrı ayrı sayıya dâhîl etmiş oluyoruz. Halbuki mâna açısından bir mütalaa etmek daha uygundur. Demek ki, hadîslerin miktarını tesbitte bâzı zorluklar söz konusu. Biz yine de bir fikir vermek için şu rakamları kaydedeceğiz:
Buhârî 9082 hadîs (Tekrarlarıyla)
Müslim 7275 hadîs (Tekrarlarıyla)
Nesâî 5724 hadîs (Tekrarlarıyla)
Ebu Dâvud 5274 hadîs (Tekrarlarıyla)
Tirmizî 3951 hadîs (Tekrarlarıyla)
İbnu Mace 4341 hadîs (Tekrarlarıyla)
Toplam 35647 hadîs (Tekrarlarıyla)
Bazılarınca Kütüb-i Sitte'den sayılması haysiyetiyle Muvattayı da göz önüne almak gerekirse, Muhammed Fuad Abdulbâki'nin baskısı itibariyle 1826 hadîs mevcuttur.
En başta Açıklamalar kısmında da belirttiğimiz üzere, altıncı kitabı Muvatta olan Kütüb-i Sitte'nin muhtasarı durumundaki Teysîru'l-Vüsûl'da 5988 hadîs mevcuttur. Hemen belirtelim ki, bu eserin müellifi İbnu Deybe kitaba, Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bir kısım hadîsler ilâve etmiştir ve ayrıca yukarıdaki sayıya öyle rivâyetler girmiştir ki, muhteva olarak bir öncekinden ayırmak, müstakil addetmek zordur.
Şu halde, Kütüb-i Sitte'deki hadîslerin sayısı hususunda izâfiliği esas alıp, ortalama takrîbî, nisbî rakamlardan söz etmek gerekir.[236]
Meşhur altı sahih hadis kitabı. Hadis mecmualarının en sahihleri kabul edilen; Buhârî ve Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'leri ile Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve ibn Mâce'nin Sünen'leri; hadis tasnifinin altın çağı olan Hicrî üçüncü yüzyılda telif edilmiş olmak, mümkün mertebe sahih hadisleri

ihtiva etmek, konulara göre tasnif edilmek (alel-ebvâb)... gibi ortak özelliklerinden dolayı, daha sonraki asırlarda Kütüb-i Sitte: Altı Kitap, ortak adıyla şöhret bulmuştur. Bazı âlimler, az da olsa zayıf ve mevzu hadisler ihtiva ettiği için İbn Mâce'nin Sünen'i yerine İmam Mâlik'in Muvatta'ı veya Dârimî'nin Sünen'ini Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı kabul etmişlerdir.
Buhârî ve Müslim'in Câmi'leri, Sahıhayn (İki Sahih) adıyla, müellifleri daha hayattayken büyük bir üne kavuşmuş, bunları Ebu Davud, Tirmizî ve Nesâi'nin Sünen'leri takip etmiş ve hadis âlimleri arasında bu kitaplar Usûl-i Hamse (Beş Temel) diye büyük bir kabul görmüştü. Ebu'l-Fazl Muhammed İbn Tahir el-Makdisî[237]'nin Usûl-i Hamse'ye yazdığı ve sahabeyi alfabetik olarak sıralamak suretiyle onlardan nakledilen, belirli kitaplardan bulunan hadislerin kaynağını göstermek için yazıları kitaplar anlamına gelen etrafa İbn Mâce'nin Sünen'ini de eklemesi ve Şurûti'l-Ümmeti's-Sitte (Altı İmamın Şartları) adlı kitabını telifiyle muteber hadis kitaplarının grub adı bundan sonra, İbn Mâce'nin de ilave edilmesiyle Kütüb-i Sitte olarak meşhur olmuştur.
Böyle bir isimlendirme, Kütüb-i Sitte içinde zayıf, hatta mevzu (bilhassa İbn Mâce'de) hiç bir hadis bulunmadığı, onlar dışındaki hadis kitaplarında da sahih hadis olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Buhârî ve Müslim başta olmak üzere, Kütüb-i Sitte müelliflerinden hiç biri, kendi kitaplarına sahih hadislerin tamamını aldıkları, kitaplarındakilerin dışında sahih hadis bulunmadığı şeklinde bir iddiada bulunmamışlardır. Esasen bir hadisin sıhhati, hangi kitapta bulunduğuna bakarak değil, onu nakleden kişilerin haline bakılarak tesbit edilebilir. Diğer taraftan bu altı imam, kendilerinden önce derlenmiş olan yazılı ve sözlü hadis kaynaklarından yararlanarak bu eserleri meydana getirmişlerdir. Bu değerli eserlerin tasnifine, kendilerinden önceki çalışmalar zemin hazırladığı gibi, hadis tasnifi onlardan sonra da devam etmiştir.
İlmî çevrelerde büyük bir kabul gören Kütüb-i Sitte ile ilgili çok sayıda ve hacimli çalışmalar yapılmıştır. Bunların büyük bir kısmı bu kitapların şerhi (açıklaması), ravilerinin durumları, cem (mükerrerleri çıkararak birlikte rivayet ettikleri hadisleri bir araya toplama) ile ilgilidir. Kütüb-i Sitte hadislerini bir araya toplayıcı çalışmalardan biri, Beğavî'nin[238] Mesâbîhu's-Sünne'sidir. Hadisleri, senedlerini hazfederek kitabına alan Beğavî eserini Sünen tarzında tasnif etmiş, Kütüb-i Sitte ve Dârimî'nin Sünen'inde bulunan hadisleri 4434 hadiste toplamıştır. Bu konuda yapılan önemli bir çalışma da İbnu'l-Esîr'in[239] Câmiu'l-Usûl li Ehâdisi'r-Rasûl isimli eseridir. İbnu'l-Esîr, İbn Mâce hariç Kütüb-i Sitte ile Muvatta'da bulunan hadisleri, -mükerrerlerini çıkararak- alfabetik tarzda tertib ettiği kitaplar ve onların alt başlıkları olan bablar halinde tasnif etmiştir. 9523 hadis bulunan bu eser Kütüb-i Sitte adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.
Kütüb-i Sitte'yi oluşturan kitaplar ve özellikleri:
1. Buhârî ve el-Câmiu's-Sahîh'i: Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî[240] 40 yıl süren ilmî seyahatler esnasında toplamış olduğu engin hadis malzemesini 16 yılda tasnif ederek, "el-Câmiu's Sahîhu'l-Müsnedü'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillahi (s.a.s) ve Sünenihi ve Eyyâmih" adlı eserini yazmıştır. Hocası İshak b. Rahuye'nin, "Rasûlüllah'ın sahih hadislerini muhtasar bir kitapta toplasanız" tavsiyesiyle hareket eden Buhârî, 600.000 hadis arasında seçtiği 7275 hadisi, 97 kitap ve 3400 den fazla bab'a (alt bölüm) yerleştirmiş, konuları geldikçe aynı hadisi bir kaç yerde daha tekrar etmiştir. Bu nedenle, mükerrerler dışındaki toplam hadis sayısı 3-4 bin civarına inmektedir. Buhârî, tercüme denilen bab başlıklarında konuyla ilgili âyet ve hadislerden iktibaslar yapar, âlimlerin ve bazan kendisinin görüşlerine yer verir, direkt veya endirekt yollarla tercihlerini ihsas ettirir. Tercemelerde verdiği hadis ve haberlerin çoğu muallak (senedsiz veya eksik senedli)tır. Daha önceki hadis mecmualarında pek görülmeyen bu usul Buhâri'ye hastır. Bu nedenle, "Buhârî'nin fıkhı tercemelerindedir" sözü yaygınlaşmıştır. (Yekünü 1341 olan bu tür) muallak hadisler, Buhârî'nin kitabına verdiği isimden de anlaşılacağı gibi, sahih hadislerin dışındadır. Tercümelerde Buhârî'nin verdiği bilgiler, hadislerin ihtiva ettiği fıkhı malumatı kavramada çok faydalıdır. Bütün âlimlerin ittifakıyla hadis mecmualarının en sahihi kabul edilen el-Câmiu's-Sahîh, türkçeye de tercüme edilmiş, mükerrerlerinin çıkarıldığı Tecrid'i de tercüme ve şerhiyle, Diyanet İşleri Başkanlığınca basılmıştır.
2. Müslim'in el-Câmiu's-Sahîh'i: Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc[241], 300.000 hadis arasından seçerek tasnif ettiği kitabına, "el-Camiu'l-Müsnedü's-Sahîh" ismini vermiş, mukaddimede tasnif metodunu açıklamıştır. Buhârî'nin yaptığı gibi bab başlıklarında bilgi vermemiş, hatta, bab başlığı dahi tanzim etmemiş, sadece "bab" demekle yetinmiştir. Bugün eldeki Müslim nüshalarında bulunan bab başlıkları, eseri şerheden İmam Nevevî'ye aittir. Müslim kitabına, mevkuf ve maktu hadisleri almamış, muallaklara ise çok az yer vermiş, hadisleri konularına göre bölmemiş, hadisi en çok ilgili olduğu yerde nakletmiş, metin ve sened olarak benzerlerini bir arada ve kısaltarak tekrar etmiştir. Bu yönüyle Müslim Buhârî'den daha derli topludur. Bu ve benzeri özelliklerinden dolayı bazı âlimler (mesela Mağribliler) Müslim'i Buhâri'ye tercih etmişlerdir. Müslim'in Câmi'i, 54 kitap, 1322 bab, mükerrerler dışında 3033 hadis ihtiva etmektedir. Kadı İyaz ve İmam Nevevî başta olmak üzere pek çok âlim Müslim'i şerhetmiştir. Müslim, sade, metin ve şerhli olarak türkçeye tercüme edilmiştir.
3. Tirmizi'nin Câmi'i: Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizi'nin[242] Cami'i, es-sünen ismiyle de maruftur. Devrin âlimlerinin tetkikine sunulan ve takdir edilen Sünen-i Tirmizi, 46 kitap, 2496 bab ve 4000 hadis ihtiva etmektedir. Hadisçilik açısından Müslim'e, fıkhu'l-hadis (hadislerde bulunan çeşitli hükümler) yönünden de Buhârî'ye ait özellikleri, onlara yakın ölçüde kitabında toplayan Tirmizi, bab başlığı altında hadisleri sıraladıktan sonra şu işlemleri yapar; hadisin sıhhat durumunu (sahih, hasen, zayıf, hasen-sahih, garib...), ravilerin durumunu, varsa seneddeki illetleri, hadisin diğer tariklerini, sahabilerin o konudaki başka rivayetlerini, bu hadislerle ulemânın nasıl amel ettiğini, ittifak ve ihtilaflarını... açıklar. Hadislerden istifade için çok faydalı olan bu açıklamalar onları, amel edilebilir hale getirir. Tirmizi üzerine de pek çok şerh yazılmış ve eser türkçeye tercüme edilmiştir.
4. Ebu Davud'un Sünen'i: Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî'nin[243] kitabı, ahkâmla ilgili hadislerin tasnif edildiği Sünen türünün en güzel örneğidir. Kitabına, 400.000 hadis arasından seçtiği 4000 hadisi aldığını, bunların da dört hadiste özetlenebileceğini belirten Ebu Davud; sahih, hasen, leyyin ve amel edilebilir derecedeki zayıf hadisleri Sünen'ine aldığını söyler. Kitabında zayıf hadislerin mevcudiyetini kabul eden Ebu Davud, muhaddislerin ittifakla terkettikleri herhangi bir hadisi Sünen'ine almamıştır. 40 kitaptan oluşan Sünen'e pek çok şerh yazılmış, eser türkçeye de tercüme edilmiştir.
5. Nesâî'nin Sünen'i: Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî[244] sahih ve zayıf hadislerden derlediği es-Sünenü'l-Kübrâ'sını istek üzerine, sadece sahih hadisleri almak üzere ihtisar etti ve bu yeni eserine el-Müctebâ adını verdi. Kütüb-i Sitte içinde Nesâî denince, işte bu Müctebâ kasdedilir. Sünenler içinde en az zayıf hadis ve cerhedilmiş ravisi olan mücteba, Sahihayn'dan sonra üçüncü kitap olarak kabul edilir. Nesâî, hadisler arasındaki çok küçük rivayet farklarını dahi göstermiş ve rical tenkidinde büyük bir hassasiyet göstermiştir. 51 kitap ve yaklaşık 2400 babtan oluşan Müctebâ, türkçeye çevrilmiştir.
6. İbn Mâce'nin Sünen'i: Ebu Abdullah Muhammed b. Yezıd el-Kazvînî'nin[245] Sünen'i, 37 kitap, 1515 bab ve 4341 hadis ihtiva eder. Bu hadislerin büyük bir çoğunluğu, diğer beş kitapta (usûli hamse) mevcuttur veya sahih ve hasen durumundadır. İbn Mâce'deki hadislerin 613 ünün isnadı zayıf, 99 unun isnadı ise, yok hükmünde veya münker ya da yalanlanmıştır. Bilhassa, şahıs, kabile ve şehirlerin faziletleriyle ilgili hadislerin çoğunun uydurma olduğu söylenmiştir. Ancak, VI. asırdan sonra Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilen İbn Mâce, tertibi, tekrardan uzak ve kısa oluşu ile oldukça değerlidir. Muhammed Fuad Abdülbâkı tahkikiyle yapılan baskı, pek çok ilmî kolaylıklar sağlamış, eserdeki zayıf yönlere işaret edilmiştir. Bu baskı esas alınarak Sünen, şerhi de yapılmak suretiyle türkçeye çevrilmiştir.[246]

KÜTÜB-İ SİTTE'NİN ŞARTLARI:

Hadîs ilmi açısından Kütüb-i Sitte'nin şartlarının bilinmesi mühim bir meseledir. Ancak hemen belirtelim ki, bunların şartları şunlardır diye üç beş maddede sıralayıvermek mümkün değildir. Sebebine gelince:
1- Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî'nin ifâdesiyle, İmamlardan hiç biri: "Ben kitabıma şu şartlara uygun olan hadîsleri aldım" diye bir açıklamada bulunmamıştır"[247]
2- Aradıkları şartlarda müşterek prensiplerle birlikte, her birinin kendine has nokta-i nazarı ve şurûtu var.
Bu sebeplerden dolayı tâ bidâyetten beri muhakkik âlimler, Kütüb-i Sitte imamlarının istinad ettiği şartları, o kitapları inceleyerek, hadîsleri rivâyet eden râvilerin durumlarını, taşıdıkları evsafı tedkik ederek bulmanın gereğine inanmışlardır. Bu maksadla bazan müstakil eserler yazılmış bazan da umumî eserlerde yeri geldikçe meseleye temâs edilmiştir.[248]

Mustakil Eserler:

Kütüb-i Sitte'nin şartları üzerine te'lîf edilen müstakil eserler şunlardır:
1- İbnu Mende diye meşhur el-Hâfız Ebu Abdillah Muhammed İbnu İshâk (v. 395/1004): Şurûtu'l-Cimme Fi'l-Kırâeti ve's-Semâi ve'l-Münâveleti ve'l-İcâze.
2- El-Hâfız Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî (507/1113): Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte.
3- El-Hâfız Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa el-Hazimî (584/ 1188): Şurutu'l-Eimmeti'l-Hamse.[249]

Müşterek Şartlar:

Kütüb-i Sitte imamlarından her birinin, diğerinden farklı olan yönlerine geçmeden müştereken tâbi olduğu şartları belirtmede fayda var. Kitabımızın Usul Bahsi'nde daha geniş olarak durulacağı üzere, bir rivâyetin sahîh olabilmesi için, bütün İslâm ulemasının müştereken kabul ettiği bazı temel şartlar bulunmakta. Bu şartları Kütüb-i Sitte imamları aynen aramışlardır. Onlar, sahîh hadîsi tarîf ederken zikredilen evsaf olup, şunlardır:
1. Ravi müslüman olacak, gayr-ı müslimin rivâyeti alınmaz.
2. Râvi âkil olacak, mümeyyiz olmayan çocuk veya mecnunun rivâyeti makbul değildir.
3. Râvi doğru sözlü olacak, yalancı bilinen kimsenin rivâyeti alınmaz.
4. Râvi meşhur olacak, yani kendisinden, en az iki kişi hadîs almış olacak veya cerh ve tâdîl yönünden hali bilinecek.
5. Müdellis olmayacak, yani hadîs rivâyetini dürüst şekilde yapmalıdır. Hadîsin, gerek senedinde ve gerekse metnindeki bir kısım kusurları gizlemeye kalkarsa bu kimsenin rivâyeti sahîh olmaz.
6. Diyânet sahibi olacak, fâsık olmayacak. Farzları yapmayan, haramları işleyen kimseden hadîs alınmaz.
7. İtikadı düzgün olacak. Küfrünü gerektiren sapık inanç sahiplerinden hadîs alınmaz. Ehl-i bid'a denen şiadan hadîs alınırsa da, onların küfre götüren bâtıl inançlara düşenlerinden alınmaz.
8. Mürüvvet denen insanî yönü, ahlâkî durumu, örf ve edeb kaidelerine riâyetkârlığı da aranmıştır. Mürüvveti noksan kimselerin rivâyette dürüst olamayacağı, hadîslerinin sahîh addedilmemesi gereği kabul edilmiştir.
9. Zabt'ı tam olacak. Yazdıklarına, ezberlediklerine hâkim olacak.
Bu sayılanlardan 1., 3., 4., 5., 6. ve 7. maddeler bazan Adalet kelimesiyle ifâde edilir. Râvi adâlet sâhibi olmalıdır dendi mi hepsi kastedilmiş olur.
Bunlar râvilerde aranan şartlar. Bu şartlarda çoğunluk müttefiktir. Bazı teferruatta farklılıklar söz konusudur, bunlara usul bahislerinde temas edeceğiz.
10. İttisal şartı. Hadîsin sıhhatine tesîr eden mühim bir şarttır. Senette kopukluk olmamalıdır. Yâni rivâyet, Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'a kadar birbirini görmüş olan râviler kanalıyla gelmelidir.
11. Muhâlefet olmamalıdır. Yani hadîs, bir başka hadîs'in veya âyetin hükmüne muhâlefet etmemelidir. Muhalefet taşıyan hadîslere şazz, münker gibi isimler de verilmiştir.
12. Son bir müşterek şart hadîsin muallel olmamasıdır. Yani herkesin fark edemeyeceği, hadîs ilmini çok iyi bilenlerin keşfedeceği gâmız, ince bir kusur.
Şu halde, bir hadîsi sahîh kabul edebilmek için bu şartları aramada âlimler müttefiktirler. Bunlardan biri eksik olsa hadîs "sahih" olmaz. [250]

Hususî Şartlar:

Yukarıda kaydedilen şartlarda herkes müşterek olmakla beraber, bunların anlaşılması ve tahakkuk şartlarına inildikçe ortaya çıkan teferruatta ayrılıklar, farklılıklar zuhûr etmektedir. Burada kaydedeceğimiz en mühim mesele ittisal'in tahakkukuyla ilgili hususî şarttır. Buhârî bu meselede münferid ve çok kesin bir yol tutmuştur.
Ona göre, ittisalin gerçek mânada tahakkuku, râvi hadîsi kimden rivâyet ediyorsa, onunla berâberliği zanna dayanmamalı, kesin olmalı ve mümârese şartı gerçekleşmelidir.
Bu husus râvinin şahsî vasfına girmez, hocası ile temas durumunu ifade eder. Râvi şahsî vasıflarıyla mükemmel olsa bile, hadîs rivâyet ettiği kimse (şeyhi veya hocası) ile temâs ve berâberlik durumu ikna edici değilse, Buhârî hazretleri o rivâyeti sahîh addetmez.[251]

Râvilerin Tabakaları:

Mevzuumuza girerken isminden bahsettiğimiz Hâzimî, Kütüb-i Sitte kitapları arasında mevcut olan farkları göstermek maksadıyla; râvileri, az yukarıda verdiğimiz vasıflara uyma yönlerinden bir sınıflamaya -kendi ifâdesiyle tabakalara ayırmaya- tabi tutar. Ona göre, hangisi olursa olsun, bütün râviler şu beş tabakadan birinde yer alır, rivâyeti de ona göre sıhhat açısından az veya çok bir değer taşır: [252]

Birinci Tabaka:

Bunlar, bir râvide aranan bütün sıhhat şartlarını, gerek adâlet ve gerekse zabt yönünden tam ve eksiksiz olarak hâiz olan râvilerdir.
Ayrıca, hadîs aldığı zâtı uzun müddet görmüş, tam bir mümârese, tanışma hâsıl olmuştur.
Bu tabakada olan râviler sıhhatçe en üstün râvilerdir. Rivâyetleri bir babta asıl olarak kabul edilir.
Bu tabaka Buhârî'nin tabakasıdır. Buhârî bir hadîsi sahîh kabul ederek herhangi bir bâba asıl yapmak için, bu şartları haiz râvilerce rivâyet edilmesini şart koşmuştur. [253]

İkinci Tabaka:

Adalet ve Zabt vasıfları yönüyle birinci tabadaki râviler gibi olmakla berâber, şeyhi ile berâberliği az olan ve bu sebeple şeyhinin rivâyetleri hakkında fazla mümâresesi, bilgisi olmayan kimselerdir. Bunlar itkânda birinci tabakadan geridirler.
Bir hadîsin sahîh addedilmesi için Müslim bu azıcık beraberliği yeterli bulur. Buhârî'ye göre bu vasıftaki râvinin rivâyeti bir bâbta asıl olmazken, Müslim'e göre olmaktadır.
Az sonra, kendi ifadesinden kaydedeceğimiz üzere Müslim, görüşme şartları içinde bulunan sikaları görüştüklerine dâir sarâhat olmasa bile görüşmüş kabul edecek, bu şartlardaki rivâyeti sahîh addedecektir. [254]

Üçüncü Tabaka:

Bu tabakada yer alan râvîler hocaları ile uzun zaman berâber olmuş mümâresesi tam olmakla beraber, adelet ve zabt yönlerinde bir kusur, bir eksiklik bulunan râvilerdir. Bunlar kabul ve red ortasındadırlar. Bazıları makbûl addederken diğer bazıları reddetmiştir. Bir başka ifade ile muhtelefun fih'tirler. Ebu Davud ve Nesâî'nin, hadîs kabûlünde yeterli buldukları şartlar budur. Onlara göre, bu vasıftaki şahısların rivâyetleri sahîhtir. [255]

Dördüncü Tabaka:

Bunlar, üçüncü tabakadakiler gibi, cerh sebeplerinden birini taşımaktan başka, hadîs aldığı şeyhi ile mümâresesi de eksik olan râvilerdir. Bu tabaka Tirmizî'nin tabakasıdır. O, bu şartları taşıyan râvilerin hadîslerini kitabına almakta beis görmemiştir.
Hemen belirtelim ki, Tirmizî, yeri gelince açıklayacağımız üzere, bu çeşit hadîsleri -aynı babta gelen eşit derecede veya daha sahîh hadîslerin desteği gibi- başka bazı şartlarla kitabına almıştır. [256]

Beşinci Tabaka:

Zayıf ve meçhul râvilerin dâhil olduğu grubu teşkil eder.
Ebu Dâvud ve ondan sonra gelenlerin şartlarına uygun olarak fıkhî mevzularda hadîs tahrîc eden bir kimse için, bu tabakaya mensup ricâlden itibâr (yâni başka bir zayıfı güçlendirmek) maksadıyla hadîs almak câiz ise de Buhârî ve Müslim'in şartlarıyla hareket edenlere câiz değildir.
Az ilerde, belirteceğimiz üzere, bir kısım mûcib sebeplerle Buhârî ikinci, Müslim de üçüncü tabaka ricalinin bâzılarından hadîs almışlardır. Ebu

Dâvud da dördüncü tabaka ricâlinden hadîs almıştır.
Görüldüğü gibi bu taksîm'de İbnu Mâce'nin ismi geçmemektedir. Çünkü, Hâzimî'ye göre Kütüb-i Sitte değil, Kütüb-i Hamse yâni altı değil, beş kitap mevzubahistir.
Yine belirtelim ki, Hâzimî, bu taksimle ricâl bilgisi olanlara, hadîsin senedine bakar bakmaz, hadîsin değerlendirilmesi hususunda umumî bir mi'yâr, oldukça muteber bir kriter, her kapıyı açacak bir anahtar vermiş olmaktadır.
Hazimî açısından en mühim şart Buhârî ve Müslim'in şartlarıdır. Diğerleri arasında ciddî bir fark yoktur. Şu ifâde onundur: "Ebu Dâvud ve ondan sonra gelenlerin şartlarına gelince, bunların şartları birbirine yakındır. Bunlardan bir tanesinin sözünü nakletmekle yetineceğiz, diğerleri ise onun gibidir" Hazimî, arkadan, Ebu Dâvud'un Mekke ahâlisine hitâben, Sünen'inde yer alan hadîslerin durumlarını bildiren bir mektubundan nakilde bulunur. Ebu Dâvud'la ilgili bahiste bu mektuptan bazı pasajlar vereceğiz.[257]

Sahîheyn:

Hâkim en-Neysâbûrî, el-Medhal ilâ Mârifeti Kitâbi'l-İklîl'de, Sahîheyn'de yer alan hadîslerin, Sahâbe'den itibâren hep meşhûr olan (yani kendisinden en az iki kişinin hadîs almış bulunduğu) râviler tarafından rivâyet edilen hadîsler olduğunu ileri sürmüş ise de bunun hatalı olduğu açıklanmıştır. Nitekim Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî, yukarıda adını verdiğimiz eserinde, Buhârî ve Müslim'in meşhur olmayan râvilerinden örnekler vererek bu iddianın geçersizliğini gösterir. Ayrıca, Hâfız Ziyâu'l-Makdisî'de, Buhârî ve Müslim'in tek tarîkden yaptıkları garîb ve ferd rivâyetlerini Garîbu's-Sahîhayn adında müstakil bir te'lifde cemetmiştir. Burada yer alan ikiyüzden fazla rivâyet, Şeyheyn'în hadîs kabulünde böyle bir şart koşmadıklarının daha muknî bir delili olmaktadır.
Ancak, konuyu tahlil eden İbnu Hacer, Hâkim'in bu iddiasının mutlak olmasa bile bâzı kayıtlarla doğruluğuna hükmeder. Şöyle der: "Hâkim'in mevzubahs ettiği şart, kendilerinden Buhârî'nin tahriçte bulunduğu bir kısım Sahâbe hakkında geçersiz olsa bile, Sahâbe'den sonra gelen râviler hakkında mûteberdir. Buhârî'de asıl (yani bir babın istinad ettiği, babtaki fıkhî hükme delîl olan müsned rivâyet) olarak rivâyet edilen hadîsler arasında, tek râvisi olan (yani meşhur olmayan) kimseden tek bir râvi mevcut değildir". Suyutî de, Tedrîb'de, Hâkim'in sözünü az bir te'ville, kabul eden başkalarını kaydeder. Bu te'vîle göre, Hâkim, meşhur iddiasında "Sahîheyn'deki hadîslerin ikişer tarîk'den gelmiş olduğunu söylemek istememiş, en az iki râvisi bulunan yâni meçhûl olmaktan çıkıp meşhûr vasfını alan râvîlerden rivâyet edilmiş olduğunu söylemek istemiştir". Ne var ki, Suyutî'nin de belirttiği üzere, bu iddia, Hâkim'in ilmî tesâhül'ünden yani gevşekliğinden ileri gelen bir durumdur, gerçeği aksettirmekten uzaktır.[258]
Buharî ve Müslim'in sahihlerine "iki sahih hadis kitabı" anlamında kullanılan bir usul-u hadis terimi.
Bu iki imamdan sonra gelen hadis hafızlarından, kendilerine göre yalnız sahih hadisleri toplayanlar olmuşsa da, hiç biri bu iki kitapta gösterilen dikkat ve basireti göstermeye muvaffak olamamıştır. Bundan dolayı bu iki kitaba hadis kitaplarının en sahihleri denilmiştir. Aslında daha önceleri en sahih olan kitap, İmam Malik'in Muvatta'ı idi. Ancak, Muvatta'daki hadis-i şeriflerin hiç biri bu iki kitabın dışında kalmadığı için, Mütekaddimînin de Müteahhirînin de, en sahih olma hususunda ihtilafları yok demektir.[259]

Sahihayn'ın Mukayeyesi:

1- Sıhhat yönünden: Bu açıdan Buharî'nin üstünlüğü kabul edilmiştir. Buhari, bir hadisin mevsul olması için lika (ravi ile karşılıklı görüşme)'yi şart koştuğu halde; Müslim muasara (ravi ile çağdaş olma)'yı yeterli bulur. Buharî'nin en önemli üstünlüğü budur.
2- Tertip yönünden: Bu açıdan Müslim'in üstünlüğü kabul edilir. Buharî, kitabında hadisleri, hadiste var olan fıkıh hükmü adedince, bölerek tekrar ederken; Müslim, kitabının en uygun yerinde kaydeder; nadiren tekrara yer verir. Müslim'in esas gayesi fıkıh yapmak değil; hadislerin senedlerini biraraya getirmektir.
3- Fıkıh önünden: Bu hususta Buhari üstündür. Buhârî, daha önce de belirttiğimiz gibi, bâbları fıkhî açıdan düzenlemiş, teracim denen bab başlıklarında özellikle fıkıh beyanına gayret göstermiş; bablar arasında mantıkî bir irtibat gözetmiştir. Müslim'de fıkhî açıdan tertip ve tanzim söz konusu değildir. Buhârî'de fıkıh öylesine üstünlük gösterir ki, bazı âlimler onun müstakil bir müctehid olduğu kanaatine varırlar.
Buhârî ve Müslim, diğer meslektaşlarına göre hadis kabulünde çok daha titiz olmalarına rağmen, bir kısım tenkidlerden uzak kalamamışlardır. Kastalanî, Sahihayn hadislerine gelen tenkidleri altı kısma ayırır. Bunların her birine gerekli cevapları vererek onların haksızlığını gösterir:
1- Bazı senetlerin ricalinde şahıslar sayıca farklıdır.
2- İsnadın değişmesiyle ravilerinde ihtilaf edilen rivayetler vardır.
3- Bazı raviler ziyadelerinde tereddüd ederler.
4- Zayıf kabul edilen ravilerin teferrüd ettiği hadisler mevcuttur (Buhârî'de sadece iki adet).
5- Vehmine hükmedilen (zayıf) raviden rivayetler alınmıştır.
6- Bazı metinlerde lafızlar değişmektedir.
Kastalanî, bunlara teker teker izah getirerek, tenkidlerin haksızlığını gösterir.
Ravilere yöneltilen cerh sebeplerine gelince; bunlar bid'at[260], cehalet[261], galat, muhalefet, tedlis ve irsal açılarından gelmektedir. Bunlardan biri veya bir kaçıyla cerhedilen ravilerin sayısı, -çoğunluğu Müslim'e ait olmak üzere- 210 adettir. Bu ithamların etkili olabilecek bir zayıflık derecesi olmayacağını göstermek için İbnü's-Salah, Hâzimî, Nevevî, Suyuti, İbn Hacer gibi araştırmacı ve titiz âlimler bazı açıklıklar getirirler.
1- Bu ravilerdeki zayıflık, hadislerini terk ettirecek derecede şiddetli değildir.
2- Onlardan alınan rivayetler, şevâhid ve mütabaat türündendir; asıl değildir.
3- Buhari ve Müslim'in bu zayıf ravilerden hadis alma yolları zaaf sebebinin ortaya çıkmasından önceki bir tarihe aittir.
4- Zayıflardan hadis alma işi bazen onların senedindeki ulviyyetten dolayıdır. Yani biri âlî fakat zayıf, diğeri nâzil fakat sağlam iki ayrı senetle rivayet edilen bir hadisin ulvî senetle gelen şeklini, öbürünün desteğine dayanarak kitaplarına almışlardır.
5- Buharî ve Müslim'in bazı zayıf ravileri hakkında da şunlar söylenmiştir: Bunlara başkaları tarafından yapılan zayıflık ithamı Buhari ve Müslim açısından sabit ve muteber değildir. Cerh ve ta'dil, ictihadî bir keyfiyettir. Herkes kendi elde ettiği bilgiye göre hüküm verir. Demek ki Buhârî ve Müslim bu ravileri sikâ biliyor. Üstelik bazı ithamlar çok çabuk yapılıvermiştir. Bid'a ithamı bunlardan biridir. Bizzat Buhârî'nin kendisi Halkul-Kur'ân meselesinde ağır ithamlara maruz kalmıştır. Nitekim Buharî ve Müslim'in ravileri arasında 32 kişinin ehl-i bid'at'dan olduğundan dolayı itham edildikleri söylenmişse de, onların gerçekte ehl-i bid'a oldukları kesin değildir.
6- Nevevî, bir kısım râviler hakkında cerhin tam anlamıyla açıklanamadığını, Buharî ve Müslim'in de bu sebeple onlar hakkında cerhi kabul etmediklerini söyler. Hadis ilminin genel kaidelerinden birine göre ravinin kabul edilmesi için cerh yapanın cerh sebebini iyi açıklaması gerekir. Sadece "zayıftır" demek makbul değildir.
7- Buharî ve Müslim, kendi tabakaları dışında hadis almış ise de, Buharî bu meselede titiz davranmıştır. Şöyle ki, ikinci tabakadan aldığı hadisleri muallak olarak zikretmiştir. Üçüncü tabakanın sadece müksirlerinden ve nadiren almış, bunları da muallak olarak kaydetmiştir.
İslam âlimlerinin bu konuda en titiz olup işi çok sıkı tutanları sahihayn'ı didik didik ederek, tenkid edilecek hiçbir noktasını bırakmadan, söylenebilecek her şeyi söylemekten çekinmemişlerdir. İlim ve vukufta onlardan geri kalmayan ve hatta onları geçen mutavassıt âlimler de bunlara cevap vermişler; haklı oldukları noktada haklılıklarını, haksız oldukları yerlerde de haksızlıklarını göstererek sahihayn'ın gerçek değerini ortaya koymuşlardır.
Bu duruma göre, İmamül-Harameyn'in "Bir kimse sahihayn'de yer alan bütün hadislerin sahih olduğu hususunda yemin etse veya talakta bulunsa ne yemini bozulur ne de tatlik vaki olur" sözünün doğruluşunda fukahâ ve diğer ilim ehlinin tamamı icma ederek en muteber, en sahih hadis mecmuaları olduklarını kabul etmişlerdir. Bir kısım rivayetleri değerlendiren Kastalanî şunu ifade eder:
"Buharî ve Müslim, kitaplarına illetsiz hadisleri almışlardır. Şayet illetli olanı varsa, bu da müessir olan, sıhhati bozan bir illet değildir."[262]

Buhâri İle Müslim Arasındaki Farklar:

Buhârî ve Müslim, râvilerinin, adalet ve zabt yönünden mükemmel olmalarını aramakta müttefiktirler. En mühim fark râvinin hocası ile münâsebeti noktasında düğümlenir. Buhârî, hoca ile talebe arasında lika'yı yâni yüz yüze gelmeyi şart koşarken Müslim, muâsara'yı yâni aynı asırda, görüşebilmiş olma şartları dâhilinde yaşamış olmayı yeterli bulmaktadır.
Müslim, Sahih'inin mukaddime kısmında sika bir râvinin, muâsırı olan bir diğer sikadan karşılaşmış olmayı tasrîh etmeden, yâni mu'an'an bir siga

ile rivâyet ettiği hadîsin mevsul kabul edilmesi gereğine inandığını belirtmekle kalmaz, buna karşı çıkana ağır bir dille hücum eder. İsim vermese de bu sözüyle tenkîd ettiği kimse Buhârî'dir. Zira, her ne kadar Buhârî'nin hocalarından Ali İbnu'l-Medîni gibi başkaları da mu'an'an rivâyetin, Lika bilinmedikçe, muttasıl kabul edilmemesi gerektiğini söylemişlerse de, bu hususta ısrar edip, eserinde fiilen tatbîk eden Buhârî olmuştur. Müslim'in beyanı özetle şöyle: "...Kavlini anlatmaktan ve çürük fikrini haber vermekten söz açtığımız bu kimsenin zu'muna göre, 'Senedinde fülânun an fülânin' ibâresi bulunan her hadîsin râvilerinin -aynı asırda yaşadıkları ilmen sâbit ve râvînin hadîsi, şeyhinin ağzından işitmiş olması pek âla mümkün olduğu halde, yalnız ondan işittiğini biz bilmiyor ve rivâyetlerin hiç birinde bu iki râvinin- buluştukları veya bir hadîs söyleştikleri zikredilmiyorsa, bu şekilde gelen hiçbir haberden hüccet olmaz." İsnadlara ta'n husûsunda bu kavl -Allah sana merhamet etsin- uydurma, yeni çıkma, sâhibinden önce kimse tarafından söylenmemiş ve ehl-i ilimden hiçbir taraftarı bulunmayan bir sözdür... Mevsuk (güvenilir) olan her râvi, kendi gibi sika olana bir hadîs rivâyet eder ve her ikisi bir asırda bulunmakla onunla görüşmek ve kendisinden hadîs dinlemek câiz ve mümkün olunca, bir araya geldikleri ve vicâhen görüştükleri hiçbir haberde bulunmasa bile, o rivâyet sâbittir ve hücciyyeti (delil olması, kendisiyle amel edilmesi) lâzımdır. Ancak ortada, bu râvinin rivâyette bulunduğu zatla görüşmediğine, yahut ondan bir şey işitmediğine apaçık delalet eden bir delîl bulunursa o başka..."
Şu halde, Müslim'le Buhârî arasındaki en mühim farkı, sikanın mu'an'an rivâyetini mevsûl addedip sahîh kabul edip etmemek teşkîl ediyor. Buhârî Lika şart derken Müslim, yukarıdaki beyanından da anlaşılacağı üzere mu'an'an bir rivâyeti, şu şartlarla mevsûl kabûl ediyor:
1- Mu'an'ın (yani hadîsi "falandan işittim" diyerek bizzat işitmiş olma durumunu açıklamadan rivayet yapan kimse) sika olacak. Şu halde müdellis'in mu'an'an rivâyetini Müslim de mevsul addetmiyor.
2- Aynı asırda yaşamış olacaklar.
3- Görüşme imkânı içinde bulunacaklar.
4- Görüşmediklerine dair sarâhat olmayacak.
Arada küçük gibi görünen bu fark, bir hadîsin sahîh olabilmesi için akla gelebilecek bütün şartları tamamlayarak, her çeşit tereddüdü izâle ettiğinden Buhârî'ye müstesna bir üstünlük kazandırmıştır.[263]

Sahîheyn'de Muallak Hadîs:

Muallak diye rivâyetin senedinin baş tarafından (yani müellif tarafından bir veya bir kaç ravinin düşmüş bulunduğu rivayete denir. Hadîsi bu şekilde rivayet etmeye de ta'lîk denir. Sözgelimi, Buhârî, herhangi bir hadîsi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki" veya "Ebu Hüreyre'nin rivâyetine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:" diyerek kaydetmişse buna muallak hadîs denir. Görüldüğü üzere, burada senet yoktur. Elbetteki, senette eksiklik olduğu takdirde o hadîs zayıftır.
Hemen belirtelim ki, Buhârî ve Müslim'de muallak hadîs vardır. Ancak muallaklar Müslim'de 14 tane olmasına rağmen, Buhâri'de kıyaslanamayacak kadar çoktur: 1341 tâne. Ve Buhârî'de muallak hadîsler, ayrıca ele alınacak kadar ehemmiyet arzeden bir husustur. Çünkü, bu kadar muallak hadîse rağmen nasıl "sahîh" denebilmektedir?. Bu muallakları niçin almıştır? gibi sorular hatıra gelebilir. Açıklayalım:[264]

Buhârî'de Muallak Hadîsler:

Önce şunu belirtelim: Buhârî'nin muallak hadîsleri iki gruptur. Birinci gruba, Buhârî'de senedi geçen muallak hadîsler girer. Yani, Buhârî hadîsleri ihtiva ettiği fıkıh adedince başka yerlerde ikinci, üçüncü... kere tekrar ederken, kitabın hacmini kabartmamak için senetleri atmıştır. Şüphesiz bu çeşit ta'lik sıhhate zarar vermez. Hacmi hafifletmek gayesini (tahfif) güder. Bunların muallak oluşu mutlak değildir, belli bir babla kayıtlıdır.
İkinci grup muallaklara gelince, bunların Buhârî'de senedi hiç bir surette geçmez. Buhârî hazretleri bu hadîsleri kasden senetsiz bırakmıştır. Senetlerini atışının sebebi, hadîslerdeki zaa'fa dikkat çekmektir. Yani bu hadîsler kendisinin bir rivâyete "sahîh" demek için aradığı hâricî şartları tam taşımayan rivâyetlerdir. Sözgelimi, talebenin, hadîs aldığı hocayı görme durumu kesinlik kazanmamıştır, veya hıfzı sebebiyle tenkide mâruz kalmıştır vs. Şu halde, bu objektif olan şartlarında eksiklik varsa, ona göre hadîs zayıftır. Buhârî, o hadîsin kendi şartlarını taşımadığını, yânî, kendi açısından -hâricî şartlara göre- zayıf olduğunu okuyucuya haber vermek için senedi atmıştır.
Bu ikinci gruba giren muallaklar iki kısımdır: Bir kısmının sıhhati hususunda kanaati daha kuvvetlidir, zann-ı gâlib'i vardır diye ifade ediyoruz. Diğer bir kısmının sıhhati hususunda o kadar kesin kanaat sâhibi değildir, kısmen müteredddiddir. Bir başka ifâde ile birinci kısma girenler, -taşıdıkları şartlar açısından- daha sıhhatli, ikinci kısımdakiler -yine taşıdıkları şartlar açısından- sıhhatçe daha düşük rivâyetlerdir.
Herhangi bir muallak hadîsin hangi kısma girdiğini nereden bileceğiz? diye tereddüde gerek yok. Zira birinci kısma giren, yani sıhhatinden emîn olduklarını cezm sigası ile sunmuştur: Hadîs'i, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu", "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle yaptı", "Ebu Hüreyre rivâyet etti ki..." gibi kesinlik ifade eden tabirlerle rivâyeti sunar. Bu tabirlere cezm sigası denir.
İkinci kısım muallakları, yani, dış şartları açısından, sıhhati hususunda çok emîn olmadığı hadîsleri tamrîz sigası ile sunar. Bu sigada, kesinlik yoktur, ilk nazarda tereddüd gözükür: "Söylendiğine...", "rivâyet edildiğine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki...", "....yapmıştır ki..." veya "Bu babta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şu rivâyet gelmiştir: ...." gibi sigalar.
Bu tabirlerle sevk edilen muallaklar, sıhhatçe daha dûn bir mertebededirler.
Hadîs münekkidleri, Buhârî'de bu mutlak şekilde muallak olan hadîslerin, Buhârî'nin usûl olarak kaydettiği hadîslerde aradığı sıhhat şartlarına haiz olmadığını bilerek kitabına aldığını ve bunu bildiğini göstermek için de senetlerini attığını belirtirler. Hiç biri de, Buhârî'yi ve hatta Müslim'i bu çeşit hadîsleri sebebiyle "şartlarına uymayan hadîsi almış olmak" la itham etmemiştir. Onların sıhhat iddiaları müsned rivâyetler içindir. Nitekim, teşeddüdüyle tanınan, Dârakutnî (v. 385/995), Sahîheyni tahlil ederken bazı tenkîdler yöneltse bile, onlar bu muallaklar sebebiyle değildir.
Esasen, muhaddislerin hadîs karşısındaki tavrını hakkıyla değerlendirebilmek için şu hususu bir kere daha tekrâr edelim: Hadîslerin zayıf sahîh oluş durumları, dış şartlara bakar, nefsü'l-emre (gerçek duruma) bakmaz. Çünkü gerçekten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu, o şekilde söyleyip söylemediğini Allah bilir. Levh-i Mahfuz'a kimse nüfuz edemeyeceğine göre âlimler, zâhire göre hükmedeceklerdir. Üstelik "sahîh"lik ölçüsü, görüldüğü üzere, âlimden âlime az çok değişebilmektedir. Buhârî'nin "zayıftır" diyerek terkettiği şahsı Müslim "sika" diye benimsemiştir. Her ikisinin de zayıf addettiklerini, diğer dördü "sika" addetmişlerdir. Aynı hadîs metni, bir tarîkden gelince "sahîh" addedilmiştir, bir başka tarîkden gelince "zayıf" addedilmiştir. Sebep aynı: Hadîs hakkında verilen hüküm "nefsü'l-emr'e" değil, râvileri ilgilendiren dış şartlara göredir.
Şöyle bir SORU da hatıra gelebilir: İkiyüzbin sahîh hadîs bildiğini söyleyen Buhârî, niçin "zayıf" addettiği bu muallaklara yer verdi, bunlar yerine niye müsned rivâyet koymadı? veya: Bunları da almasaydı, niye aldı?
Bu soru bir kaç vecihten cevaplanabilir:
1- Buhârî, kitabını tanzîm ederken fıkhî bir endişe taşımıştır. Bab başlıklarında fukaha beyninde müsellem olan fıkhı beyan etmiş, sonra bunların âyet ve sahîh hadîsten dayanağını göstermek istemiştir. Bir babla ilgili -kendi şartlarına uyan- sahîh hadîs bulamadı ise şartlarına uymayan hadîslerden istişhâd ve mütâbaat maksadıyla almıştır, uymadığını göstermek için de tâlik etmiştir.
2- Buhârî, muallakların nüfsü'l-emir'de zayıf olduğunu söylemiyor. Binaenaleyh, muallaklar da onun nazarında fıkhen sâhîhtir, nitekim fukaha onlarla amel etmiştir, sâdece kendisinin koyduğu dış şartlar açısından zayıftır.[265]

Sahîheyn Dışında Sahîh Hadîs:

Bilhassâ günümüzde hadîsle ilgili mühim bahislerden biridir. Bazı çevreler, İslâm'ın meselelerini küçümsemek, reddetmek için, "Bu mesele zâten Buhârî ve Müslim'de yok" diye târîhte eşine rastlanmayan bir delîl getiriyorlar. Mehdî inancını reddetmek isteyenlerin yaptığı gibi.
Halbuki, ehlince mâlûm olduğu üzere bu sözün ciddi bir yönü yoktur. Tarihen hiç kimse, "Sahîheyn dışında sahîh hadîs yoktur, bütün sahîhler Buhârî'de Müslim'de toplanmıştır" diye bir iddiada bulunmamıştır. Nitekim, Buhârî ikiyüzbin sahîh hadîs ve ikiyüzbin gayr-i sahîh hadîs ezberlediğini belirtmiş; ayrıca -İbnu Hacer ve Suyutî'nin de kaydettikleri üzere- el-Câmi'u's-Sahîh'ine sâdece sahîh rivâyetleri aldığını söylemekle beraber -kitabının hacmini artırmamak için- terkettiği sahîhlerin aldıklarından daha çok olduğunu dile getirmiştir.
Bu meselede Müslim de şöyle der: "Ben bu kitapta, nazarımda sahîh olan bütün hadîsleri cemetmedim, sıhhatında icmâ edilenleri cemettim."

Kevserî, bu sözde geçen icmâ'dan Müslim'in şeyhlerinin hadîsi kabul etmedeki icmalarını anlar. Şu halde Müslim'in bu itirafı da, onun nazarında sahîh olan pek çok hadîsin Sahih'inin dışında kaldığını ifâde eder. [266]

Sünen-i Erba'a'nın Şartları:

Sünen-i Erba'a, dört sünen demektir. Bu tabirle Kütüb-i Sitte'nin Buhârî ve Müslim dışındaki kitapları kastedilir. Sünen-i Erba'a daha isimleriyle, Sahîheyn'den farklılık arz ederler. Bunlar da, öbür ikisi gibi, sahîh hadîsleri cemetme gayretinde olmakla birlikte, sahîh olmakta onlar kadar iddialı değildirler.
Gerek Hâzimi ve gerekse Makdîsi bunları berâber mütâlaa etmekte, birbirlerine, takip ettikleri şartlar yönüyle, yakınlıklarını belirtmede müttefiktirler. Aradaki farkı en açık şekilde Hâzimî, yukarıda kaydettiğimiz tabloda ortaya koyar. Ravilerinin müşterek bir tarafı, ister adalet ve zabt cihetinden isterse lika cihetinden olsun taşıdıkları gir eksiklik, bir zaaftır. Bir diğer ifade ile âlimlerin zayıf olduklarını bildikleri, fakat hadîs alma meselesinde terkedilmelerinde ittifak etmedikleri kimselerdir. Tirmizî ile ilgili açıklamamızda Makdîsî'den yapacağımız bir iktibasta da görüleceği üzere, Sünen-i Erba'a hadîslerinin "bazıları"nda görülen zaaf, mütâbaat yoluyla giderilmiştir. Yani aynı mânayı veya yakın mânayı ifade eden birden fazla rivâyet gelmiştir.
Esâsen şu da bir gerçek ki, hadîslerin "zayıf" vasfını almaları, nefsü'l-emre (gerçeğe) bakmaz, dış şartlara, yani, râvîye, rivâyet şekline bakar.[267]

Sünen-i Erba'a'da Üç Kısım Hadîs:

Makdisî: "Sünen-i Erba'a'da üç kısım hadîs vardır" der ve açıklar:
Birinci Kısım: Sahîhtir. Bunlar, Buhârî ve Müslim'in sahîhlerinde tahric edilmiş bulunan hadîslerin şartlarını taşırlar, aynı çeşide giren hadîslerdir. Esasen bu kitaplardaki rivâyetlerin pek çoğu Sahîheyn'de tahric edilmiştir. Bu kısım üzerinde söylenecek söz, Sahîheyn'in ittifak ve ihtilaf ettikleri hadîsler hakkında söylenecek sözün aynıdır.
İkinci Kısım: Kendi şartlarına göre sahîhtir. Bunlar sahîheyn şartına uymaz. Ancak Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları sahîh hadîsler cümlesindendir. Nitekim her ikisi de, kitaplarına almadıkları sahîh hadîsin varlığını te'yîd etmişlerdir.
İbnu Mende; Ebu Dâvud ve Nesâî'nin şartını "Hadîs muttasıl olmak şartıyla, alimlerin terkinde ittifak etmedikleri râvilerden gelmiş olmasıdır"diye özetler.
Üçüncü Kısım: Zıddiyyet hadîsleridir. Yani belli bir mesele ile ilgili olarak az önce zikredilen sahîh hadîslere zıdlık taşıyan zayıf hadîslerdir. Bu gruba giren hadîslere, müellifler, kesin bir dille "sahîh" hükmünü vermemişler, aksine, ehlinin anlıyacağı bir üslubla zaaflarını beyan etmişlerdir. Kendi açılarından "zayıf" olan bu hadîsleri, "sahîh" hadîsleri cem'etmek gâyesi güden kitaplarına niye aldılar? diye bir sual hatıra gelebilir. Bu soruyu alimlerimizin, bitaraflık ve ilmilik anlayışıyla izâh edebiliriz. Zira, o hadîsler zaten rivâyet edilmiştir ve amel eden bile mevcuttur. Ancak, kendi şartlarına göre "sahîh" değildir. Nefsülemir meçhûl olduğuna göre, kendi benimsediği rivâyetin "sahîhlik" durumu da zannî'dir, yakînî değil. Öyle ise, en doğrusu, bir bab'a giren her çeşit rivâyeti aynen dercetmek, zayıf olanın da zaafına dikkat çekmek. İşte zıddiyet hadîsleri, bu mülâhaza ile Sünen-î Erba'a' da yer alır.
Burada dikkat çekmemiz gereken hususî bir tabir Tirmizî ile ilgili. Tirmizî hazretleri kitâbına, "ma'mûlun bih" hadîsleri aldığını söyler. Yani fukahânın kendisiyle amel ettiği hadîsleri bir araya getirmiş oluyor. Bu, bir bakıma terkinde ittifak edilmeyen râvilerin rivâyetleri demektir. Ancak tatbikîlik yönünden bu ikinci durumdan farklıdır. Zira Tirmizî'nin rivâyetleri, kendisinin açıkça ifâde ettiği üzere, iki tanesi hâriç geri kalanların hepsi fakihler tarafından fiîlen fetva ve amel konusu yapılmıştır. Nitekim, Makdîsî, Tirmizî'nin ihtivâ ettiği hadîsleri tahlîl ederken, buna, yukarda kaydettiğimiz üç çeşide bir dördüncüsünü ekler: "Bazı fukaha amel ettiği için tahrîç ettiği hadîsler."
Bu çok geniş bir şarttır. Bu şartın içine zaafı şiddetli olan hadîsler de girebilir. Ancak, Tirmizî, her hadîsin sonunda, hadîs hakkında bilgi verdiği için, gelecek tenkidleri önlemiş olmaktadır.
İbnu Mâce'ye gelince: Makdîsî, onunla ilgili olarak farklı bir hususiyetten bahsetmez. Yani onu, Sünen-i Erba'a ile ilgili tavsîfât ve açıklamalar zımnında beyan etmiş olmaktadır. Bâriz vasfı, çok zayıf râvilerden, onların münferid rivâyetlerini almasına rağmen hiçbir açıklamaya yer vermemiş olmasıdır.
Böylece Kütüb-i Sitte imamlarının, hadîs kabul etmedeki şartlarıyla ilgili olarak, mukayeseli, kuş bakışı bir açıklama yaptıktan sonra her biri hakkında, daha detaylı bilgi sunmaya geçebiliriz. [268]

Ashabu's-Sünen:

Kütüb-i Sitte'den Sünen adıyla anılan hadis kitaplarının müellifleri hakkında kullanılan bir usûl-i hadis terimi. Bu hadis mecmuaları, tahâret (temizlik)'ten vasiyete kadar olan bütün ibadet ve İslâm hukuku ile ilgili hadisleri ihtiva eden kitaplardır. İşte bu tür kitapları tertip edip meydana getirenlere, sünen sahipleri anlamına
"Ashab-ı Sünen"; Kütüb-i Sitte'nin ilk ikisi olan Buhârî ve Müslim'e de
"Cami" adı verilmektedir. Meşhur ashab-ı sünen (sünen sahipleri) şunlardır:
1) Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. 817'de Horasan'daki Sicistan şehrinde doğmuş ve 888'de ölmüştür. "Sünen-i Ebî Dâvud" isimli kitabı 5274 hadisi ihtiva etmektedir.
2) Ebû Îsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî 821' de Mekke'de doğmuş 892'de Tirmiz'de ölmüştür. "el-Camiu's-Sahih" isimli eseri "Süneni Tirmizî" diye meşhur olmuştur. İçerisinde 3956 hadis vardır.
3) Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî. 830'da Horasan civarındaki Nesâ şehrinde doğmuş, 915' de Mekke'de vefat etmiştir. "elMücteba" ismini verdiği hadis kitabı Sünen-i Nesâî" diye meşhur olmuştur.
4) Ebû Abdullah Muhammed b.Yezid b. Mâce, Kazvin'de yaşamış ve 886'da vefat etmiştir. "Sünen-i İbni Mâce" isimli kitabı 4000 hadis içermektedir.
"Ashabü's-Sünen" denilince ilk plânda meşhur olan bu dört zat kasdedilir (Tecrid-i Sarih Tercümesi, Mukaddime, 51) ve bunlara Ashabü's-Süneni'l-Erbaa" adı verilir. Bunların dışında ed-Dârimî (ö. 720), ed-Dârekutnî (ö. 819) ve el-Beyhâkî (ö. 1066) gibi hadisçilerin de "Sünen" isimli eserleri vardır. Bu muhaddislere de Ashabu's-Sünen denilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerini bize kadar ulaştıran ve genellikle Merfû* hadisleri ihtiva eden "Sünen"ler yalnız bunlardan ibaret değildir. Bunlardan başka telif edilmiş yirmibeş kadar Sünen vardır.[269]

KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİNİN HAYAT VE ESERLERİ:

Yukarıda, kısaca, her birini hadîs kabulündeki şartları açısından ele alarak benziyen yönlerini, ayrılan yönlerini açıkladık. Râvilerinin umumî vasıfları nelerdir, Sahîheyn'in diğerlerine üstünlüğü, bunlardan Buhârî'nin Müslim'e üstünlüğü nereden gelmektedir izah ettik. Şüphesiz o imamları ve eserlerini tanımada bu bilgiler yeterli değildir. Bilhassa tebârüz ettirmek gerekir ki, bu eserler arasında tertip tarzından gelen ciddî farklılıklar mevcuttur. Ve tertip güzelliğine sahip olanlar ayrı bir takdîr ve alâka toplamışlardır. Ayrıca, bu ana kaynaklarımızı hakkıyla tanımak, onlardan istifademizî kolaylaştırmak ve artırmak için tertip vs. hususiyetlerini de bilmemiz gerekmektedir. Bu sebeple burada, onları, nokta-i nazarınızı değiştirerek, yeni baştan, ayrı ayrı ele alıp, haklarında detaylı teknik bilgiler sunacağız. [270]

İMAM BUHÂRÎ VE SAHÎHİ:

İslam kültürünün, Kur'ân-ı Kerim'den sonra en güvenilir ve en sahîh kitabı; İslam alimlerine göre, sırf sahih hadisleri bir araya toplamak için yazılmış sahih hadis eseri. İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî'nin Sahihine verdiği tam isim "El-Camiu's-Sahîh Müsnedu'l-Muhtasar min Ümüri Rasulillah (s.a.s) ve Eyyâmihi"dir.
İmam Buhârî küçük yaştan itibaren hadisle meşgul olmaya başlamıştır. Henüz on altı yaşında iken Abdullah b. Mübarek ve Veki b. Cerrâh'ın kitaplarını ezberlemiş; daha sonraları hadis toplamak için ülkeler dolaşmıştır. Suriye, Cezire, Basra, Kufe, Hicaz gibi o günün belli başlı ilim merkezlerini gezmiş ve oralardaki üstadlardan hadis tahsil etmiştir.

İmam Buharî bu eserini hocası İshak b. Nâhüye'nin "Rasûlüllah'ın sahih hadislerini muhtasar bir kitapta toplasanız" diye temennide bulunması üzerine tasnif etmiştir.[271]
Buhârî'nin bu kitabı, kendi zamanına kadar telif edilen ve zamanından sonra da telif edilecek olan bütün hadis kitapları arasında birinci dereceyi almış ve İslâm alimleri arasında en sahih hadis kitabı olarak kabul edilmiştir. Hiç kimse bir başka hadis kitabının Buhârî'nin kitabından daha sahih olduğunu ileri sürmemiştir. İmam Buharî sahih oluşuna hükmedilen bütün hadisleri bu kitabına almış değildir. O sadece sahih hadisler arasından kendi şartlarına uyanları seçmiş ve kitabına koymuştur. Zira Buhârî'nin Sahihinin dışında bulunan pek çok hadisin sahih oluşunu kendisi ifade etmiştir.[272]
Buhârî, Sahihini altı yüz bin hadis arasından seçmiş ve kitabını Mescid-i Haram'da telif etmiştir. Hadis mu'cemi Concordance'a göre 97 kitab ve 3730 babtan oluşmaktadır. Tekrar olunan hadisler dâhil 7275 hadis ihtivâ etmektedir. Mükerrerler dışında dört bin hadis bulunmaktadır.[273]
Ebul-Heysem el-Küşmeyhenî, Firabrî'den o da Buharî'den şöyle dinlemiş: Kitabu's-Sahihin içine, önce yıkanıp iki rekat namaz kılmadıkça hiç bir hadis koymadım. el-Camiu's-Sahîh'i altıyüz bin hadis içinden seçip onaltı senede tasnif ettim ve bunu kendim ile Allah arasında bir hüccet kıldım. El-Câmiu's-Sahîh kitabına sahih olduğunu gerçekten bildikten sonra iki rekat namaz kılıp, bir de Allah'a istihâre etmedikçe hiç bir hadis koymadım. Bu kitabıma sırf sahih olan hadisleri koydum, sahih hadislerden bir kısmını da kitap uzamasın diye bıraktım.[274]
Buhârî, bab başlıklarını çoğu zaman ayet-i kerimelerden, bazan hadislerden iktibaslarla ve bazan da serbest şekilde fakat fıkhî bir anlam taşıyacak tarzda seçtiği ibârelerle tanzim etmiştir. Bu yüzden "Buharî'nin fıkhî görüşleri bab başlıklarındadır" sözü meşhur olmuştur.
Buharî gerek bab başlıklarının seçiminde, gerek o başlıklar altında zikrettiği hadislerde, konuların kesin hükme bağlanmış olup olmadığına, o konuda kendisine ulaşmış sahih bir hadisin bulunup bulunmadığına işaret etmiş olmaktadır.
Buhârî, aynı hadisi, aynı hadisin çeşitli rivayetlerini bir yerde toplamak yerine, ilgili oldukları yerlerde tekrar etmek suretiyle bir hadisten birden fazla hüküm ve pratik sonuçlar çıkarılabileceğini göstermiştir.[275]
Buhârî, bazan bir hadisi ilgisi dolayısıyla ve ondan ahkâm çıkarmak düşüncesiyle, muhtelif kitapların çeşitli bablarında hadisi bölerek ("takti") tekrarlar. Ancak çoğu kere böyle hadisi değişik yerlerde verirken ayrı ayrı senedle zikretmeye dikkat eder. Bununla da hadisin değişik senedlerle rivâyet edilmiş olduğunu ispatlamış olur. Hadis kitaplarında görülen tekrarları müellifler boş yere tekrar edip durmamışlardır. Bunun bir çok ve büyük hizmetleri vardır. Söz gelimi; senedin teaddüdü, metne ait lâfızların muhtelif oluşu bunlardan bazıları da bazan bir hadisin tek bir sahâbî'den, değişik senedlerle ve farklı lafızlarla rivayet edildiği olur. Müelliflerin bütün rivayetleri toplama arzu ve hırsları dolayısıyla kitaplarında tekrarlar görülür.[276]
Buharî'nin bir hadisi, Sahih'in 13 yerinde tekrarladığı olmuştur.[277] İmam Buhârî yaptığı bu tekrarlarda her defasında da başka başka hocalarından rivayet ettiği farklı sened ve metinleri verir. Böylece hem hadisi kuvvetlendirir, hem de lafız farklılıkları dolayısıyla başka başka hükümlerin elde edilmesini sağlar.[278]
İmam Buharî Sahih'inde ayrıca hadislerde geçen garib kelimeleri de yer yer açıklar. Aynı şekilde onun müşkilül-hadîs konusunda da açıklama yaptığı görülür.[279]
Buharî'nin Sahîh'inde yirmi iki adet "sülâsî" (üç râvi ile Rasûlüllah (s.a.s)'a ulaşan) hadîs bulunmaktadır.[280]
İslâm ümmeti Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahîh kitap olarak "Sahihayn" denilen Buhârî ve Müslim'in kitaplarını kabul etmiştir. Bu iki sahih hadis kitabının birbirine kıyası yapıldığı zaman en sahîh olanın Buhârî'nin kitabı olduğu anlaşılmıştır. Çünkü İmam Müslim Buhârî'den istifade etmiş, ona talebe olmuştur; hocasının eserlerinden istifade etmiş ve ona dayanmıştır. Bunun için Dârekutnî, "Eğer Buhârî olmasaydı, Hadis ilminde Müslim ortaya çıkmaz ve bu mertebeye ulaşmazdı" demiştir.[281] Bu yüzden de, devrin siyasî olayları sebebiyle birçokları Buhârî'nin çevresinden uzaklaşırken, İmam Müslim onu değil terk etmek; tam aksine onun yanında yer almıştı. Hatta kendi hocası Yahya ez-Zühlî[282]'nin "Kim, mes'eletül-lafz (yani Kur'ân'ın lafzını telaffuz etmenin mahlukiyeti meselesi)de Buhârî, ile aynı görüşte ise meclisimizden ayrılsın" demesi üzerine Müslim, herkesin gözü önünde meclisi terketti. Zühlî'den dinlediği hadisleri de bir çuvala koyarak Zühlî'ye gönderdi. Sahîhinde Zühlî'den rivâyette bulunmadı.[283]
Buharî ve Müslim tasnif olunmuş hadis kitapları arasında en güvenilir olmalarıyla birlikte; alimlerin çoğunluğuna (cumhür) göre, Buhârî'nin kitabının Müslim'in kitabına tercih olunacağı açıklanmıştır. Sahih-i Buhârî'nin Sahih-i Müslim'e takdim olunuşunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:
1. Buhârî'nin kendilerinden hadis nakletmekte tek kaldığı ravilerin sayısı 430 kadar olup, bunlardan yalnız 80'i za'f yönünden tenkid edilmiştir. Müslim'in kendilerinden hadis almakla tek kaldığı ravilerin sayısı ise 620'yi bulur ve bunlar arasında tenkide uğrayanlar 160 kişidir. Şüphesiz, tenkide uğramayan kimselerden hadis rivâyet etmek tenkide uğrayan kimselerden rivayet etmekten daha iyidir. Hiç olmazsa, tenkide uğrayanlardan daha az hadis alınması tercih sebeplerinden biri olur.[284]
2. Buhârî'nin tenkit olunan kimselerden rivayetle tek kaldığı ravilerin çoğu, kendileriyle karşılaştığı, onlarla birarada bulunduğu hallerini yakından tanıdığı, hadislerine muttali olduğu ve sahih olanlarını bildiği kendi hocalarıdır. Halbuki Müslim'de tenkit edilen kimselerden hadis almakla tek kaldığı râviler, kendi asrından önceki tabakalardandır. Aslında muhaddis, kendi şeyhlerini, onlardan öncekilere nisbetle daha iyi tanır.
3. Buhârî'nin sıhhat için ortaya koyduğu şartlar, daha kuvvetli ve daha şiddetlidir. Buhârî hadislerini genellikle hıfz ve itkan yönünden birinci tabakada yer alan râvilerden muttasıl olarak, bunu takib eden tabakalardakinden ta'lîk olarak naklettiği halde; Müslim, asıl olan hadisleri genellikle bu ikinci tabakadaki ravilerden almıştır.[285]
4. Buhârî, ravide, kendisinden hadis rivayet ettiği kişi ile bir defa da olsa karşılaşmış olma şartını arar. Müslim ise, görüşmüş olmayı değil görüşebilme imkanın olmasını yeterli görür.[286]
Sahih-i Buhârî'nin pek çok nüshaları bulunmaktadır. Zira Buhârî, Sahih'ini bizzat kendisi onbinlerce talebeye okutmuştur. Bu kadar talebe içinden bin kadarı Sahih'in râvisi olmuştur. Bunların içinden de ancak beş tanesinin isimleri bilinmektedir. Bunlar, sırasıyla, el-Firebrî, en-Nesefi, En-Nesevî, el-Bezdevî ve el-Mehâmilî'dir.[287] Sultan Abdülhamid'in emriyle ve Yünînî nüshası esas alınarak Mısır'da 1313'te yapılan dokuz cilttik Buhari baskısı en güvenilir olanıdır. Hacı Zihni Efendi tarafından harekelenerek Matbaa-i Âmire'de 1315 yılında sekiz cild halinde yapılan baskı da muteberdir ve memleketimizde yaygındır.
Sahih-i Buhârî üzerinde ayrıca pek çok şerhler de yazılmıştır. Bu şerhlerden bu gün elde mevcut ve mütedâvil olanları Kirmanî'nin şerhi, İbn Hacer'in Fethul-Barî'si; Aynî'nin "Umdetül-Kârî"si ve Kastallânî'nin "İrşâdu's-Sârî" isimli şerhidir. Sahih-i Buhârî'nin bir ihtisarı olan ez-Zebîdî'nin Et-Tecrîdi's-Sarîh li ehâdîsil-Câmü's-Sahîh'i Türkçeye Ahmed Naim ve Kamil Miras tarafından tercüme edilmiştir. Buhârî'nin tam olarak tercümesi de ayrıca Mehmed Sofuoğlu tarafından "Sahih-i Buhârî ve Tercemesi" adıyla gerçekleştirilmiş ve İstanbul'da basılmıştır.[288]
Buhârî deyince, yerine göre, hem müellifi ve hem de müellifinin en meşhur eseri olan el-Câmi'u's-Sahîh'ini kastederiz. Aslında bu, pek çok insanın müşterek olan bir nisbetidir. Buhâra şehrine ait yâni "Buhâralı" demektir.[289]
Hadis bilginlerinin ileri gelenlerinden biri.
Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim b. el-Muğîre b. Berdizbeh el-Cûfî el-Buhârî.
Muğire b. Berdizbeh, Buhara Valisi Yemân el-Cûfi'nin aracılığıyla müslüman olmuştur. Bu nedenle Cûfi'ye nisbet edilmiştir. Buhârî'nin babası ve dedesi hakkında pek bilgimiz yoktur.
Muhammed el-Buhârî, 13 Şevvâl 194 h./21 Temmuz 810 tarihinde Cuma günü Buhara'da doğmuştur. Bundan dolayı da Buhârî nisbetiyle anılmasına sebep olmuştur. Buhârî, henüz bebek iken babası vefat etmiş, kardeşi Ahmed'le birlikte yetim kalmıştır. Annesinin terbiyesi altında büyümüş, küçük yaşta Kur'an'ı ezberlemiş ve Arapça öğrenmiştir. Babasından kalan servet onun hiç kimseye muhtaç olmadan ilim öğrenmesinde yararlı oldu. On bir yaşında hadis öğrenmeye başladı. Onaltı yaşında annesi ve kardeşi Ahmed'le birlikte hacca gitti. Annesi ve kardeşi Buhârâ'ya dönerken, kendisi ilim öğrenmek isteğiyle Mekke'de kaldı. (210 h./825).
Onsekiz yaşında "Kitâbu Kadâya's-Sahabe ve't-Tâbiin" ile "et-Târîhü'l-Kebîr" adlı eserlerini yazdı. İlim öğrenmek için Şam'a, Mısır'a, Basra'ya, Bağdat'a gitti. Bu amaçla altı yıl Hicâz'da kaldı. Buhârî, hadis öğrenmek ve nakletmekle kalmadı. Şiirle de ilgilendi. Ancak fazla şiir yazmadı. Savaş sporlarına ilgi duydu, ata bindi, ok attı.
Akranları Buhârî'den övgüyle bahsederler. Onu övenler arasında büyük muhaddis İmam Müslim'de vardır. Buna rağmen, Buhârî'nin üstünlüğünü çekemeyenler fitne çıkarmaktan geri kalmadılar. Buhârî'nin "Kur'an mahluktur" düşüncesini savunduğunu yaydılar. Bu dedikodulardan rahatsız olan Buhârî, memleketi Buhâra'ya gitti. Burada da rahat edemedi. Buhârâ emiri ile arası açıldı. Buhara Emiri Halid İbn Ahmed, çocuklarına Câmiu's-Sahîh'i ve et-Tarih'i okutması için Buharî'yi konağına çağırır fakat Buharî, bu teklifi kabul etmez. İlim meclislerinin herkese açık olduğunu, isteyenin gelerek yararlanabileceğini, ilmi valinin konağının duvarları arasına hapsedemeyeceğini bildirir. Bu olay üzerine Ahmed İbn Hâlid, onu Buhara'dan sürer.

Buhârî, Buhara'dan ayrıldıktan sonra Semerkand'a gider. Hartenk köyünde bulunan akrabalarının arasına yerleşir. Semerkand'lılar, Buhârî'den yararlanmak isterler. Bir heyet gönderip Semerkand'a gelmesi ricasında bulunurlar. Buhârî, Semerkand'a gitmek için hazırlık yapmaya başlar ancak bu arada hastalanır ve Ramazan Bayramı gecesi vefat eder (30 Ramazan 256 h./31 Ağustos 869). Cenazesi, bayram günü öğleden sonra kılınarak Hartenk'e defnedilir.
İmam Buhârî keskin bir zekâ ve ezberleme yeteneğine sahipti. Herhangi bir şeyi ezberlemesi için ona bir defa bakması veya onu bir defa dinlemesi yeterliydi. Bağdatlıların ve Semerkandlılar'ın O'nun zekâ seviyesini denemek için sordukları sorular bunu göstermesi bakımından önemlidir. Gezileri sırasında dinlediklerini yazmaması ve kendisine takılanlara, dinlediği bütün hadisleri ezberden okuması da dikkat çekicidir. O aynı zamanda çok hadis ezberlemekle de şöhret bulmuştu.
İnce yapıtı uzun boylu idi. İhtiyarlığında çok halim selim görünüşlü olmuştu. Sert yaratılışlı değildi. Yumuşak huyluydu. İlim konusunda çok dikkatli idi. Dayanaksız konuşmak istemezdi. Başkaları hakkında gayet yumuşak bir dil kullanırdı. Derdi ki,
"Hiçbir kimseyi gıybet etmemiş olarak Allah (c.c)'a kavuşmayı arzu ediyorum." Rical bilgisi herkesten çok olmasına rağmen cerh ettiği (zayıflığını ortaya koyduğu) raviler hakkında bile aşağılayıcı tabirler kullanmazdı. Yalancılığı bilinen birisi için "fîhi nazar (bunda ihtilaf vardır)", "seketû anhu (sikalığı konusunda âlimler sustular)" derdi. O'nun bir adam hakkında en ağır sözü "münkerü'l-hadis (hadisi alınmaz)" terimidir.
Kütübü sitte müelliflerinden en-Nesâî, Buhârî'yi bizzat görüştüğü şeyhler arasında saydıktan sonra şöyle demiştir: "O, sika, inanılır, akıllı bir muhaddistir. İslâm tarihinde ilk defa sahih kitap yazan odur." Bazı âlimler onun için şöyle derler: "Buhârî, Allah (c.c)'nun yeryüzünde yürüyen ayetlerindendir." Necm b. el-Fazl diyor ki: "Rüyamda Rasûlullah (s.a.s.) efendimizi gördüm. Bir köyden çıkmış gidiyordu ve arkasından İmam-ı Buhârî de onu takip etmekteydi. O bir adım atınca Buhârî de bir adım atıyor ve ayağını Rasûlullah (s.a.s.)'ın ayağını bastığı yere basıyordu. Kitabını da her bakımdan ona nisbet ediyordu."
Buhârî ilmiyle amel eden bir insandı. İslâmî sınırlara uymada aşırı derecede titizdi. Helâl ve haram konusunda duyarlı idi. Hadis ilmine hizmet, bu yolla Allah (c.c.)'ın rızasını, Rasûlullah (s.a.s.)'ın şefaatini kazanmaktan öte bir amaç taşımıyordu. Babasından kalan mirası bile bu yolda harcamıştı. Cömertliğiyle şöhret bulmuştu, yardım ettiklerine Allah rızası için elini uzatıyordu. Çok Kur'an okur, çok nafile namaz kılardı. Rivayete göre her üç günde bir Kur'an'ı Kerîm'i hatmederdi. Gecenin bir kısmını uykuyla geçirirdi. Sürekli geceleri uykusundan kalkıp, kandilini yakar, hadis tahric ederdi. Yahut yazdıklarına işaretler koyar, üzerinde düşünürdü. Seherden önce uyanır, gece namazı kılar; sonra Kur'an'ın üçte birini okurdu. Ramazanda ise terâvihten sonra Kur'an'ın üçte birini okumaya devam ederdi.
Buhârî'nin kendi ifadesine göre hadis aldığı hocalarının sayısı binden fazladır. Hadis yazdığı şeyhlerine ait senetleri de bildiğini, senedi zayıf rivayetlere itibar etmediğini belirtir. Hocalarının başlıcaları şunlardır:
Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Yahya b. Maîn, İsmail b. İdris el-Medînî, İshak b. Rahuyeh.
Bunların dışında şu isimleri de görüyoruz;
Mekkî b. İbrahim el-Belhî, Muhammed b. Selam el-Bikendi, İbrahim b. el-Eş'as, Ali b. el-Hasan b. Şekîk, Yahya b. Yahya, İbrahim b. Musa el-Hafız, Şüreyc b. en-Numan, Ebu Asım en-Nebil eş-Şeybânî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Abdullah b. Zübeyr el-Hamidî, el Mekrî, Abdülaziz el-Üveysî.
Öğrencileri arasında da en meşhurları şunlardır;
Ebu İsa et-Tirmîzî, Muhammed b. Nasru'l Mervezî, İbni Ebi Dâvud, Müslim b. Haccac ve en-Nesâi.
Câmiu's-Sahîh; İslâm'ın ilk dönemlerinde hadislerin Kur'an'la karışması söz konusu olduğundan hadislerin yazılması yasaktı. Sonraları Kur'an-ı Kerîm, kitap haline getirilip, çoğaltıldı ona bir şeyin karışması engellendi. Sahabe nesli bütünüyle vefat etmiş, İslâm ülkeleri genişlemiş, değişik düşünceler ortaya çıkmıştı. Bu tür nedenlerle hadislerin toplanmasının yararlı olacağına inanıldı ve hadislerin tedvinine başlandı.
Hadislerin toplanmasına Tabiun döneminde başlanmıştır. İmam Mâlik (179 h./195) Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerine Sahabe ve Tabiun kavillerini ekleyerek Muvatta'yı tasnif etmiştir. İmam Mâlik'ten sonra da hadis konusunda çalışmalar yapıldı.
Buhârî'nin Câmiu's-Sahîhi meydana getirmesi iki sebebe dayanmaktadır. Bunların birincisi, hocasının kendisinden böyle bir istekte bulunması, ikincisi de kendisinin görmüş olduğu bir rüyadır.
Buhârî, sahih adıyla anılan ve içerisine sadece kendince sahih olduğu sabit olan hadisleri koyduğu kitabını yazmakla hükümlerin kaynaklarını bulmada önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. İmam Buhârî ayrıca bu eserle kendisinden önce yaşamış mezhep imamlarının dayandığı temellerin sağlam olduğunu, hiç birinin kişisel görüşle fetva vermediğini ortaya koydu. Ondan sonra gelen muhaddisler, hadis çalışmalarının sınırlarını az çok belirlemiş oldular. İlim adamları Buhârî'nin eserine büyük önem verdiler.
Özellikle sahih hadis konusunda onun eserinin ortaya koyduğu gerçekleri ve şartları kabul ettiler, örnek aldılar. O, hadiste odak ve hareket noktası olarak değerlendirildi.
Buhârî, bu eseri meydana getirirken çok titiz davrandı. Eserine aldığı hadisleri, altı yüz bin hadisin içinden seçti. Sahih hadislerin dışında kalan diğer hadisleri eserine almadı. Eserin kabarmasını önlemek için sahih hadislerin bile bir kısmını almamıştır. Câmiu's-Sahih'te yer alan hadislerin sayısı yedibin ikiyüz yetmişbeştir. Bazı hadisler değişik kitaplarda geçmektedir. Mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye kalan hadis sayısı dört bin'dir.
Câmiu's-Sahih'te hadisler konularına göre kitaplara, her kitap da kendi arasında bâblara ayrılmıştır. Eserde, üzerinde ihtilaf edilmeyen hadislere yer verilmiş, râvilerin güvenilir olması hususunda titiz davranılmıştır. Râviler birbirine bağlanarak ilk kaynağa kadar götürülmüştür. Hadisleri bazı titiz ölçülere vurduktan sonra sahih kabul edip, uymayanları reddetme çığırını açan Buhârî olmuştur. O'ndan sonra gelen âlimler bu yoldan giderek sahih hadisleri zayıf ve uydurma olanlarından ayırmaya devam etmişlerdir. Sahih hadis kitabı yazanlar çok olmakla beraber Buhârî kadar titizliği ileri götüren olmamıştır. Hadis kabulünde kendine has çok dar bir yolda tek olması onun İslâm ümmeti arasında müstesnâ bir şöhret ve güven kazanmasına sebep olmuştur.
Sahih'in nerede telif edildiği hususunda değişik görüşler vardır. Buhârî, hadis almak için gittiği her yerde eserini telife çalışmıştır. Hayatı seyahatlerle ve ilim yolunda geçen bir insanın onaltı yıllık çalışmasının mahsulü olan bu eserin telifini bir yere bağlamak mümkün değildir.
Câmiu's-Sahih'te yer alan kitap (bölüm) sayısı doksanyedi, bâbların sayısı üçbin dörtyüz elli kadardır. Üç râvili hadislerin sayısı da yirmi ikidir. Değişik senetle gelen hadisler Sahih'te yer almaktadır. Ancak aynı senet ve aynı metinle birden fazla yerde zikredilen hadislerin sayısı yirmi üç kadardır. Kur'an'dan sonra ana kaynak olan Buhârî'nin Sahih'i ile Müslim'in eserine Sahih adı verilmektedir. İkisine birden "Sahihayn " denilir. Diğer dört hadis kitabına da "Sünen ", altı hadis kitabının tümüne birden "Kütübü Sitte" denilmektedir.
Buhârî'nin bu eserine ait bir çok şerh yazılmış ve üzerinde çalışmalar yapılmıştır. En meşhur şerhleri, Aynî'nin Umdetu'l-Kari, Askalani'nin Fethu'l-Barî ve Kirmâni'nin Kevâkibü'd-Derârî, adlı eserleridir.
Câmiu's-Sahih dışında, şu eserleri vardır:
Tarihu'l Kebir: Hadis ricaline ait önemli bir eserdir. Sahasında ilk yazılanlardandır. Buhârî bunu henüz onsekiz yaşında iken Rasûlullah (s.a.s.)'ın kabri başında mehtaplı gecelerde yazmıştır. Haydarabad'ta 1941-1954 tarihlerinde dört cilt, 1959-1963 tarihlerinde üç cilt halinde basılmıştır.
Târihu'l-Evsât: Tarihu'l Kebir'in kısaltılmışıdır. Bazı yazma nüshaları mevcuttur. İbni Hacer Tehzibû't-Tehzib isimli eserinde bundan nakiller yapmıştır.
Tarihu's-Sağîr: Tarihu'l Kebir'in bir özetidir. 1325 yılında Zuafâü's-Sağîr ile birlikte Hindistan'da basılmıştır.
Kitâbu Zuafâü's-Sağîr: Zayıf ravilerin hallerinden bahseder. Hindistan'da 1323 ve 1326 tarihlerinde basılmıştır.
et-Tarihu fi Ma'rifeti Ruvati'l-Hadîs ve Nükâti'l Âsâr ve's Sünen ve Temyizü Sikatihim min Züafâihim ve Târihu Vefâtihim: Küçük bir risâledir.
et-Tevârîhu'l Ensâb: Bazı şahısların özel hallerinden bahseder.
Kitâbu'l Künâ: Râvîlerin künyelerinden bahseden bir eserdir. Haydarabad'ta 1360 yılında basılmıştır.
Edebü'l-Müfred: Ahlâk hadislerini toplayan bir eserdir. İstanbul'da 1306, Kahire'de 1346, Hindistan'da 1304 yıllarında basılmıştır.
Refu'l-Yedeyn fi's-Salati: Namazda el kaldırmakla ilgili bir risâledir. Kalküta'da 1257, Delhi'de 1299 yıllarında yayınlanmıştır.
Kitâbu'l-Kıraati Halfe'l-İmam: Namazda imamın arkasında okuma hakkında yazılmış bir risâledir. Hayrü'l Kelâm fi Kıraati Halfi'l İmam adıyla Urduca çevirisi ile beraber 1299'da Delhi'de, ayrıca 1320'de Kahire'de basılmıştır.
Halku'l-Ef'ali'l-İbâd ve'r-Redd Ale'l Cehmiyye: Cehmiyye mezhebinin görüşlerini reddeden bir kitaptır. 1306'da Delhi'de basılmıştır.
el-Akîde yahut et-Tevhîd: Akaid konusunda yazılmış bir eserdir.
Abarü's Sıfat: Hadisle ilgili bir eserdir ve bazı kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur. Bunlardan başka kimi kaynaklarda Buhârî'ye ait olduğu zikredilen şu kitapların ismini de görmek mümkün:
Birri'l Valideyn, el-Camiu'l Kebir, et-Tefsirü'l Kebir, Kitabü'l Hibe, Kitabü'l Eşribe, Kitabu'l Mebsut, Kitabü'l İlel, Kitabü'l-Fevâid, Esamü's Sahâbe, Kitabu'd-Duâfa, el-Müsnedü'l-Kebir, Sülâsiyyât.[290]

Nesebî:

İmam'ın künyesi: Ebu Abdillah, ismi Muhammed İbnu İsmâil'dir. Ünvanıyla birlikte şöyle tesmiye edilmiştir: Şeyhu'l-İslâm ve İmâmu'l-Huffâz Ebu Abdillah Muhammed İbnu İsmâil İbni İbrâhim İbni'l-Muğîre İbni'l-Berdizbe el-Buhârî el-Cu'fî (radıyallahu anh)'dir. Buhâra'da doğmuş 194-256 yıllarında yaşamıştır. Orta boylu, zayıf, esmerce bir zattı.[291]

Yetişmesi:

Babasını küçük yaşta kaybetmiş ise de annesi onun yetişmesi için gerekli alâkayı göstermiştir. 10 yaşında iken hadîs dinlemeye başlamış, küçükken ezberlediği hadîs miktarı 70 bini bulmuştur. İlk defa İbnu'l-Mübârek'in te'lîfatını ezberlediği, kendi memleketinde iken Muhammed İbnu Selâm, el-Müsnidî ve Muhammed İbnu Yusuf el-Beykendî'den hadîs aldığı, bunlardan sonra, ilim merkezlerine, annesinin refakatinde seyahate çıktığı, Belh'te Mekkî İbnu İbrahim'den, Bağdat'ta Affan'dan, Mekke'de Mukrî'den, Basra'da Ebu Âsım ve el-Ensarî'den, Kufe'de Ubeydullah İbnu Mûsa'dan, Şam'da Ebu'l-Muğîre ve el-Feryâbî'den, Askalân'da Âdem'den ilim aldığı belirtilir. Abdurrezzâk'ı dinlemek üzere Yemen'e yol hazırlığı yaparken ölüm haberi gelir.
Zehebî, "Buhârî'nin tahsilini tamamlayıp te'lîf ve hadîs rivâyetine başladığı zaman henüz yüzünde tüy çıkmamıştı" der. Ancak, te'lîfe geçmesi hadîs talebine son vermesi değildir. "Kişi, kendisinden büyük olanlardan, akranlarından ve kendisinden küçük olanlardan ilim almadıkça kemâle eremez" diyen Buhârî hazretlerinin 1080 kişiden hadîs aldığı bilinmektedir.[292]

Kendisinden Hadîs Alanlar:

Buhârî, sağlığında lâyık olduğu şöhret ve itibara ulaşmış bu sebeple çok sayıda kimse kendisini dinlemiş hadîs rivâyet etmiştir. Müslim, Tirmizî, Muhammed İbnu Nasrı'l-Mervezî, Sâlih İbnu Muhammed, İbnu Huzeyme, Ebu Kureyş Muhammed İbnu Cum'a, İbnu Sâid, İbnu Ebi Dâvud, Ebu Abdullah el-Firebrî, Ebu Hâmid İbnu'ş-Şarkî, Mansur İbnu Muhammed el-Bezdevî, Ebu Abdillah el-Mehâmilî meşhurlardandır.
Buhârî, muasırlarına sadece hadîs vermekle kalmamış te'lif metodu da vermiştir. Belki bu daha mühim bir husustur. Çünkü, sahîh hadîsleri müstakil bir te'lifte toplama işine ilk teşebbüs edip gerçekleştirme şerefi Buhârî'ye aittir. Başta Müslim olmak üzere, diğer sahîh müelliflerinin hepsi, Buhârî'nin açtığı çığırda giderek eser vermişlerdir. Binaenaleyh onlardaki payını inkâr etmek mümkün değildir.[293]

Fıkıh Yönü:

Buhârî Hazretleri, muhaddis olduğu kadar da fakîhtir. Az ilerde temas edeceğimiz üzere bâzı âlimlerce "mutlak müçtehid" olarak değerlendirilecek kadar fıkha hâkimdir ve eserine fıkhî incelikleri aksettirmiştir. Esasen, eserini sâdece sahîh hadîsleri cemetmek için te'lîf etmemiştir. Te'lifden bir gayesi de âlimler arasında müsellem fıkhî meselelerin âyet ve sahîh hadîslerde gelen delillerini göstermektir. Nitekim kendisi şöyle der: "İhtiyaç duyulan her hususta mutlaka Kur'an ve hadîsten benim nezdimde delîl vardır".
Buhârî'nin fıkhî yönü muasırlarının da dikkatini çekmiş ve takdirlerini celbetmiştir. Nuaym İbnu Hammâd el-Huza'î şöyle der: "Muhammed İbnu İsmâil, bu ümmetin fakîhidir". Bündâr (Muhammed İbnu Beşşâr) da: "O (Buhârî), zamanımız insanlarının en fakîhidir" demiştir. Dârimî'nin şehâdeti de şöyle: "Ben Harameyn'de, Hicâz'da, Şâm'da ve Irâk'da pek çok âlime rastladım. Onlar arasında çeşitli ilimleri, Muhammed İbnu İsmâil kadar nefsinde cemedenini görmedim. O, hepimizden daha âlim, daha fakîh ve ilim talebinde hepimizden daha ileridir".[294]

Zeka Ve Hâfızası:

Buhâri Hazretleri mümtaz vasıfları olan bir zattır. Zehebi: "Zekâda, ilimde, vera ve ibadette en önde gelen bir kimseydi" diye tavsîf eder. Nitekim öyle bir zekâ ve hâfıza gücüne sahipti ki, bir kitabı bir kere okumakla hıfzına alıyor, işittiklerini olduğu gibi ezberliyordu. Hafıza durumu daha küçükken dikkatleri çekmişti. Buhârî'nin varrâkı (kâtibi) Muhammed İbnu Ebî Hâtim şunu anlatır: "Buhârî çocuktu, beraber hadîs derslerine devam ediyorduk. Biz dinlediğimiz hadîsleri muntazaman yazıyorduk, fakat o yazmıyor, sâdece dinliyordu. Biz bir ara: "Sen niye yazmıyor, vaktini aylak geçiriyorsun?" diye çıkışmaya başladık. Israr edince "Çıkarın yazdıklarınızı!" dedi. 15 bin kadardı, bunlar. O hepsini ezberden okuyuverdi. Biz defterden takip ettik, hiç eksiği yoktu.
"- Gördünüz mü? Boşa mı gidip geliyor muşum?" dedi. Biz o zaman anlamıştık ki, kimse ilimde Buhârî'nin önüne geçemeyecek".
Buhârî'deki bu hâfıza ve zekâ gücünü bazıları belâzur denen bir ilâç içerek elde ettiğine dair dedikodu yaparlar. Bunun üzerine Muhammed İbnu Ebî Hâtim, yalnız kaldıkları bir sırada sorar:"
- Hâfızayı güçlendirmek için bir ilaç var mı?" Buhârî:
"- Bilmiyorum!" dedikten sonra, kendisine yaklaşıp:"
- Hafıza için kişinin, kendisini ("gayretin yetersiz, öğrendiklerine güvenme!" diye) ithâm etmesinden ve çalışmaya devamından daha faydalı bir şey bilmiyorum!" der.
Buhârî'nin her gün iki adet bâdem yediği kaydedilir.
Buhârî'nin Bağdâd ulemasınca imtihan edilme hâdîsesi onun hâfıza durumu kadar, hadîs sâhasındaki ilminin genişliğini göstermesi bakımından da son derece ehemmiyetlidir. Buhârî hadîslerinin kıymetini anlamamıza da yardımcı olur ümidiyle özetlemekte fayda ümîd ediyoruz: Buhârî, hadîste epeyce bir şöhret kazandıktan sonra Bağdâd'a ilk geldiğinde, Bağdâdlı âlimler, bu şöhrete hakikaten layık olup olmadığını anlamak, ilim ve hıfzdaki derecesini ölçmek için hazırlık yaparlar, çok kalabalık ders meclisinde hazırlıklı on kişi kalkıp onar hadîs sorarlar. Ancak hadîsleri okurken hadîslerin senedlerini değiştirirler. Böylece her biri, hadîslerini, kendine ait olmayan bir senedle okur. Buhârî, bunların hepsini sonuna kadar dinler ve her hadîs okundukça: "Böyle bir hadîs bilmiyorum! " der. Sorular bitince, birinci hadîsten yüzüncü hadîse kadar, her birinin senedini yerli yerine koyarak, doğru şekilde rivâyet eder ve "Böyle olmaları lâzım" der. Bu manzara karşısında Bağdad uleması ilminin genişliği ve hâfızasının kuvvetini takdir etmekten kendini alamaz.
Hadîs ve rical bilgisini takdir etmede şu vak'a da zikre şayandır: Nişâbur'da iken, İshâk İbnu Râhuye'nin meclisinde ders takriri sırasında, İshâk bir hadîs okurken, rivâyette Ata el-Keyharânî ismi geçer ve sorar: "Keyharân nedir?" Mecliste hazır bulunan Buhârî cevap verir: "Yemen'de bir köydür. Bu zatı (Ata'yı) Hz. Muâviye (radıyallahu anh) orada bulunan Sahâbe'den birinin yanına göndermişti. İşte Ata, o sahâbîden iki hadîs dinledi". Bu cevap üzerine İshâk, Buhâri'ye hayranlığını şöyle ifâde eder: "Ey Ebu Abdillah sen, sanki insanları (tek tek) görmüş gibisin".
Mahmûd İbnu'n-Nâzır İbni Sehl der ki: "Basra'ya, Şâm'a, Hicaz'a, Kufe'ye gittim, bütün âlimleriyle görüştüm. Her tarafta, ne zaman Muhammed İbnu İsmâil el-Buhârî'nin ismi zikredilmişse onun kendilerinden üstün olduğunu söylediler." İbnu Hüzeyme: "Şu gök kubbesinin altında hadîsi Buhârî kadar bilen yoktur" demiştir.[295]

Dindarlığı:

Buhârî, diğer selef büyükleri gibi dindarlığı ve verâsı ile de tanınmış bir zattır. İlimde olduğu kadar dindarlıkta da başı çektiğini, Zehebî'den naklen kaydetmiştik. Ramazan ayında, terâvihten sonra Kur'ân'ın üçte biri ile namaz kıldığı belirtilir. İbnu Hibbân, Kur'ân okuyuşunu öyle anlatır: "Muhammned İbnu İsmâil Kur'ân okuyunca, kendisini öyle kaptırırdı ki artık kalbi, gözü, kulağı hep onunla meşgul olur, ayetlerde geçen temsiller üzerine tefekkür eder, haramların, helâllerin idrâkine varırdı". Bu durumu te'yîden Zehebî'nin kaydettiği bir vak'aya göre, Buhârî, namaz kılarken dayanılmaz ızdıraplara mâruz kalır. Fakat O, namazını bozmaz. Namazdan sonra anlaşılır ki, eşek arısı tam 17 yerinden sokmuştur.[296]

Mezhebi:

Buhârî itikad'da ehl-i sünnettir. Ancak îmanı amelden ayırmaz. Ona göre îman, "kavl ve fiildir, artar, eksilir". Sahîh'inde bu kanaatini âyet ve hadîslerle isbât etmeye çalışır. Halku'l-Kur'ân meselesi'ne ismi kârışmış ve hocası Zühli, Buhârî'nin Kur'ân'a: "Mahluk" dediğini ileri sürmüş ise

de aslında bu bir yanlış anlamadır. Ehemmiyetine binaen, bû mevzuyu, Hadîsle İlgili Bazı Meseleler kısmında genişçe vereceğiz.
Amelde mezhebi hususunda ihtilâf edilmiştir. Dört sünnî mezheb mensupları, yazdıkları terâcim-tabakât kitaplarında Buhârî'yi kendilerinden göstermeye çalışmışlardır. Umûmiyetle delilleri, Buhârî'nin hocaları arasında yer alan şahsiyetlerdir. Zira her mezhebe mensup büyüklerden hadîs almıştır. Sübkî Tabakâtu'ş-Şâfiyye'de ona yer verirken delili, Buhârî'nin şeyhlerinden olan: Ez-Za'ferânî, Ebu Sevr, Kerâbîsî, Humeydî gibi Şâfiî mezhebine mensup kimselerdir. Ayrıca, fıkhından, Şâfiî görüşe uygun meseleler de gösterilir.
El-Ferrâ da, Tabakâtu'l-Hanâbile'de yer vermiş, delil olarak, Ahmed İbnu Hanbel'in Buhârî'nin şeyhlerinden biri olduğunu zikretmiştir.
Keza Buhârî, Mâlikîlere göre de Mâlikîdir. Çünkü Muvatta'yı Abdullah İbnu Yusuf et-Tinîsî'den ders almıştır.
El-Ahnef: "Buhârî, Hanefî'dir çünkü, Sahîh'in te'lif edilmesini tavsiye eden üstadı İshak İbnu Rahûye Hanefi'dir" der.
Meselenin münakaşasına girmeden, şunu belirteceğiz, Buhârî Hazretlerine: "Mutlak müctehiddir bu mezheplerden hiçbirine mensup değildir" diyen de olmuştur. Buhârî üzerine kıymetli araştırmalarda bulunan Muhammed Enver Keşmîrî, Buhârî'nin müctehid olduğunu, bazı meselelerde Şafiî veya Hanefi'ye benzemekle, onlardan sayılmayacağını ifade eder. Keza el-Mübârekfûrî de aynen Keşmîrî gibi, tahkîke dayanarak Buhârî'nin müçtehid olduğunu, herhangi bir mezhebin mukallidi olmadığını söyler. [297]

Buhârî'nin Ebû Hanîfe İle İhtilafı:

Buhârî'den bahsederken, zamanımızda bu meseleye de yer vermemiz gerekmektedir. Onun için, mevzunun gerçek mahiyetini kısaca açıklamaya çalışacağız.
Aslında Buhârî ile Ebû Hanîfe muasır değildir. Çünkü Ebû Hanîfe 80-150 yılları arasında yaşamıştır. Yani Buhârî hazretleri Ebû Hanîfe (radıyallahu anh)'nin ölümünden tam 44 yıl sonra doğmuştur. Buna rağmen, aralarında bir ihtilaf söz konusudur ve bu gerçektir. Pek çok müellif bu meseleye temas etmiş ve bilhassa Hanefîler, İmam-ı Azâm'ı müdafaa için mevzu üzerine eğilmişler, müstakil eserler vermişlerdir. El-Lübâb'ın sahibi, Abdülgani el-Meydânî ed-Dımeşkî'nin Keşfu'l-iltibas Ammâ Evredehu'l-Buhârî alâ Bâzı'n-Nâs adlı eseri bu teliflerden biridir.
Buhârî, Sahîh'inin tam 18 yerinde Ebû Hanîfe'ye hücûm eder. Ancak hiçbirinde ismen Ebû Hanîfe'yi zikretmez. Her defasında: "Kâle ba'zu'n-nâs" (âlimlerden biri demiştir ki) der ve arkadan reddedeceği, tenkîd edeceği fıkhî bir görüş kaydeder. Âlimler ittifakla "Ba'zu'n-nâs" tâbiriyle Ebû Hanîfe'nin kastedildiğini belirtirler.
Terâcim kitapları, umumiyetle Buhârî'nin, Ebû Hanîfe'ye cephe almasında Nuaym İbnu Hammâd el Mervezî'nin müessir olduğuna dikkat çekerler. Bu zat, Buhârî'nin sohbetine katıldığı kimselerden biridir. Başlıca hususiyeti de, Ebû Hanîfe'ye karşı beslediği aşırı taassubudur. Çünkü kendisi ehlü'l-hadîstir, sünneti takviye için hadîs bile uydurmaktadır. Ebû Hanîfe ise ehl-i rey bilinmektedir. Bu sebeple Nuaym, Ebû Hanîfe aleyhinde şenî yalanlar uydurmaktan çekinmemiş ve Buhârî'ye bu meselede müessir olabilmiştir.
Buhârî'deki Ebû Hanîfe husûmetinin sebebiyle ilgili bu açıklamaya, başka makul izahlar da yapılmıştır. Bunlardan birine göre, Buhârî ilmî seyahatlerden Buhârâ'ya dönünce, oradaki Hanefi olan âlimler kendisini kıskandı. Hatalı bir fetvasını bahâne ederek onun Buhârâ'dan sürülmesini sağladılar. Bu işin başında, Buhârî'nin talebelik arkadaşı olan Ebu Hafsı's-Sağîr el-Buhârî baş rolü oynamıştır. Ebu Hafsı's-Sağîr Mâverâünnehir'de Hanefiye şeyhidir. Kendisine karşı bed muâmelede bulunanlara karşı kırılmış olan Buhârî Hazretlerinin bir insan olarak hissiyata kapılıp Hanefilere kırıldığı, Ebû Hanîfe'ye karşı taassuba düştüğü ifâde edilir.
Bir başka yoruma göre, Buhârî, kendisinde hadîs ve eser galebe çalan bir fakîhtir, nazarında iman kavl ve amelden ibârettir, artar ve eksilir. Ebû Hanîfe ise kendisinde fıkıh ve rey galebe çalan bir muhaddistir. Bunun nazarında iman, kalb ile tasdik, dil ile ikrârdır, artmaz ve eksilmez. Farklı görüşlere mensub bu iki zümre arasında ihmal edilemiyecek açıklık meydana gelmiş, cedelleşmeler olmuştur. Binâenaleyh, Buhârî Hazretleri de bu görüş ayrılıkları sebebiyle, ehl-i rey'den olan Ebû Hanîfe'ye karşı taassuba düşmüş olmalıdır.
Bu yorumun haklılığını kavramak için Ahmed İbnu Hanbel'in şu sözünü kaydetmede fayda var. Der ki: "Biz ehl-i reyi, onlar da bizi durmadan lânetlerdik. Bu hal Şâfiî'nin gelmesine kadar devam etti. O gelince aramızı bulup bizi kaynaştırdı."[298]

Buhara Valisi İle Anlaşmazlığı:

Buhârî'nin burada kayda değer bir menkıbesi Buhâra Vâlisi ile arasında çıkan anlaşmazlıktır. Selef büyüklerinin ilmin izzetini korumak, siyasetçilere müdâhene etmemek hususunda nasıl hassas davrandıklarını, bu yolda nice sıkıntılar çektiklerini göstermek için bu anlaşmazlık da güzel bir örnektir. İbret alınması için kaydediyoruz:
Terâcim kitaplarının kaydettiği üzere, Nişabur'dan kendi memleketi olan Buhâra'ya gelen âlimimiz, muhteşem bir merasimle karşılanır. Şehrin bir fersah dışında çadırlar kurulur, beklenir. Geldiği zaman üzerine altın ve gümüş paralar saçılır. Alimler başta bütün halk etrafını sarar, hadîslerini dinlerler. Mescid'de, evinde durmadan hadîs rivâyet eder. Dersleri büyük bir ilgi ile tâkip edilir.
Bir ara Buhârâ Vâlisi Hâlid İbnu Ahmed de alâka gösterir. İlminden istifade etmek ister, ama hususî şekilde. Buhârî Hazretlerine elçi göndererek "kitaplarını alarak saraya gelmesini, onları kendisine ve evladlarına hususî şekilde tedrîs etmesini" bildirir. Buhârî, bu teklife "ilim ve hilm evine gelinir" diyerek, ilmin kimsenin ayağına gitmediğini, tâlibin ilmin bulunduğu yere koşması gerektiğini ihsas eder. Bunun üzerine, Vali, elçisini ikinci sefer yollayarak, evladlarına, başkasının katılmayacağı hususî bir ders programı uygulamasını taleb eder. Buhârî Hazretleri, buna da menfi cevap verir: "Ben dersime bazılarını alıp, bazılarını da almamazlık edemem".
Hâdiseyi anlatan -Hatîbu'l-Bağdadî'nin- bir başka rivâyetine göre, Buhârî'nin Buhâra Valisi'ne cevabı şöyledir: "Ben ilmi zelil kılamam (ayağa düşüremem), onu (ümerânın) kapılarına, sultanlara götüremem. Şayet ilme ihtiyaç duyuyorsan, mescidimdeki veya evimdeki derslerimde hazır bulun. Söylediğim şartlarda derslerimin devamını istemiyorsan sen Sultan'sın, yetki sâhibisin, beni ders vermekten menedebilirsin (Ben ya dediğim gibi derslerime devam ederim ya da dersi terkederim). Bu da bana Allah nezdinde, kıyamet günü dersi kesişim hususunda bir özür olur. Ben ilmi kendi arzumla kesmem. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"Kim kendine ilimden sorulur, o da gizler, söylemezse kıyamet günü ateşten bir gemle gemlenir" buyurmuştur".
Vali ile aralarındaki îhtilâfın sebebi bu idi.
Vali, Buhârî Hazretleri'ne karşı husumeti devam ettirir ve aleyhinde değerlendirecek fırsatlar kollarken, Nisâbur'dan Muhammed İbnu Yayha ez-Zühlî'nin aleyhteki mektubu gelir. Zühlî, maalesef, Buhârî'yi Nisâbur'da gözden düşürmek, orayı terketmek mecburiyetinde bırakmakla yetinmemiş, sağa sola, civar vâli ve ulemâya da Buhârî'nin îtizâl ettiğine ve Kur'an'a mahlûk dediğine dair ihbar mektupları yazmıştı. Bu mektuplardan biri de Buhâra Valisine gelmişti.
Vali bu fırsatı değerlendirerek, halkın Buhârî'ye olan teveccühünü kırmak, derslerinden yüz çevirmelerini sağlamak istedi. Ancak halkın hürmetini, alâkasını kıramadı. O Buhâra'nın merkez camiinde ilim meclislerine devam ediyordu.
Vali otoritesini, makamın verdiği selâhiyeti kullanarak onu yasaklamaya, Buhârâ'dan çıkarmaya azmetti. Buhârî, orayı terkederek, Buhâra ile Ceyhun arasında Buhâra'ya bir merhale mesafedeki Beykent'e, oradan da iki üç fersah uzaklıktaki Hartenk denen köye geçmek zorunda kaldı. Rivayete göre oradan çıkarken, kendisiyle uğraşanlara bedduada bulundu. Bir ay geçmeden başta Hâlid İbnu Ahmed olmak üzere her biri, çoluk çocuklarıyla çeşitli musîbetlere dûçar oldular.[299]

Vefatı:

Buhârî, hicrî 256 yılında vefat etmiştir. Buhâra'ya geldikten sonra, yukarıda anlattığımız üzere Buhâra Valisi Hâlid İbnû Ahmed'le arasında çıkan tatsızlık sonunda, Vali, Buhârî'nin şehri terketmesini emreder. Buhârî kendisine bu zulmü yapanlara beddualar ederek Buhâra'yı terkeder ve Semerkant'ın bir köyü olan Hartenk'e gelir, orada bulunan akrabalarının yanına yerleşir. Bir gece, gece namazından sonra "Ya Rab yeryüzü bütün genişliğine rağmen bana daraldı, beni yanına al" diye dua eder. Bu duadan bir ay geçmeden ruhunu Râbb-i Kerîmine teslim eder.
Anlatıldığına göre, ölümünden önce Semerkant ahâlisinden ısrarlı dâvet alır, oraya gelmesini isterler. Buhârî müsbet cevap verir, yola çıkmak üzere hazırlıklarını tamamlar, hayvanına binmek üzere yirmi adım kadar atar, ama mecalinin kesildiğini görünce yatağına geri döner ve bir cumartesi gecesi, Ramazan bayramı gecesinde vefat eder.
Kabrine konduğu zaman, kabrinden miskden daha hoş bir koku çıkmaya başlar, bu hal günlerce devam eder. Halk kabre üşüşerek toprağından birer parça yağmalamaya başlar. Bunu önlemek maksadıyla kabrinin üzerine tahta parmaklık örülür.
Abdu'l-Vâhid İbnu Âdem et-Tavâsî, Buhârî ile ilgili şu rüyayı anlatır: "Rüyâmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Ashabından bir grup etrafında olduğu halde bir yerde sabit duruyordu. Kendisine selam verdim. Selamıma mukabelede bulundu. "Ey Allah'ın Resûlü burada niye duruyorsunuz?" diye sordum. "Muhammed İbnu İsmâl'i bekliyorum!" dedi. Aradan birkaç gün geçmişti ki, Buhârî'nin ölüm haberi geldi.

Hesab edince Buhârî'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı rüyamda gördüğüm anda ölmüş olduğu ortaya çıktı".
Buhârî öldüğü zaman 62 yaşında idi. Allah rahmetini bol kılsın.
Buhârî'nin hayatı ile ilgili açıklamaları burada tamamlarken, çocukluğu ile ilgili bir menkıbesini kaydedelim: Hayatını anlatan kitaplarda geldiği üzere, Buhârî çocukken gözlerini kaybeder. Annesi günlerce yalvarır, dualar eder. Derken bir gün rüyasında, Halîlurrahmân Hz. İbrahim (aleyhisselam)'i görür. Kendisine: "Ey kadın, Allah, senin yaptığın duaların çokluğu sebebiyle, oğlunun gözlerini geri verdi" der. Annesi uyanınca, oğlu Muhammed'in gözlerine tekrar kavuştuğunu görür.
Buhârî'den bahseden rivayetler, kendisinin de, annesinin de mücâbu'd-da've yani duaları makbul kimseler olduklarını kaydederler. [300]

Te'lifatı:

Buhârî, erken yaşta büyük bir şevkle ilim tahsiline çıktığı için erken yaşta eser vermeye başlamıştır. Kendisi: "18 yaşına basınca Sahâbe ve Tâbiî'nin fetva ve sözlerini, Ubeydullah İbnu Musâ devrinde yazmaya başladım. Bundan sonra da et-Târîh'i, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabr-i şeriflerinin yanında, mehtaplı gecelerde te'lif ettim" der.
Buhârî, az sonra tanıtacağımız es-Sahîh'i ile daha çok tanınmış ise de, onun son derece ehemmiyetli başka eserleri de vardır. Rical üzerine yazdığı et-Târîhu'l-Kebîr bunlardan biridir. Keza et-Târîhu'l-Evsat, et-Târîhu's-Sağîr, el-Edebü'l-Müfred, Ref'u'l-Yedeyn fi's-Salât, Hayru'i-Kelam fi'l-Kırâât Halfe'l-İmâm, Birru'l-Valideyn, et-Tefsîru'l-Kebîr li'l-Kur'ân, Halku Ef'âli'l-İbâd, Kitâbu'l-İlel fi'l-Hadîs, Kitâbu'l-Müsnedi'l-Kebîr, Kitâbu'l-Vühdân, Kitâbu'l-Mebsut vs. başka kitapları da vardır.[301]

Buhârî'nin Sahih'i:

Kısaca müellifine nisbet ederek Buhârî diye bilinen Câmi'u's-Sahîh'in tam adı: El-Câmi'u's-Sahîh el-Müsned min Hadîsi Resûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem ve Sünenihî ve Eyyâmihi'dir.
Hocası İshak İbnu Râhuye'nin: "Biriniz sahîh hadîsleri müstakil muhtasar bir kitapta cemetse" tavsiyesi üzerine yola çıkan Buhârî, Sahîh'ini 16 yılda; 600 bin hadîsten seçerek vücuda getirmiştir. Firebrî'nin rivâyetine göre, herhangi bir hadîsi Sahîh'e dahil etmezden önce yıkanıp iki rekat namaz kılan Buhârî, Allah'a istihârede bulunup mânevî bir işâret aramış, ondan sonra hadîsin sıhhatine hükmetmiştir. "Bu şekilde sıhhati nazarında sübût bulmayan hiçbir hadîsi Sahih'e almadım" der. Es-Sahîh'in bu şartlar altında tebyîz'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabr-i şerifleriyle, minberi arasında gerçekleşir.
Buhârî, eserini tamamlayınca Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Mâin, Ali İbnu'l-Medînî gibi devrinin üstadlarına arzeder. Bunlar, rivâyete göre, dört tanesi hariç bütün hadîslerin sıhhatinde ittifak edip, takdirlerini ifâde ederler. Zehebî: "Buhârî'nin el-Cami'u's-Sahîh'i, Kitabullah'tan sonra Kütüb-i İslâmiye'nin en kıymetlisi, en üstünüdür. Bir kimse onu dinlemek için bin fersahlık mesâfeye yolculuk yapsa, bu zahmete değer, seyahati boşa gitmez" der. Buhârî, sağlığında, lâyık olduğu takdir ve hürmeti gören âlimlerdendir. Müslim, ona karşı son derece hürmetkârdı. Halku'l-Kur'ân meselesindeki yanlış anlama sonucu Zühlî ile Buhârî arasında çıkan tatsızlık sırasında, herkes Buhârî'nin meclisini terkederken, ondan ayrılmayan iki kişiden biri Müslim idi. Rivâyete göre, Buhârî'nin huzuruna her girişinde: "Müsaade et ayaklarını öpeyim ey hadîs hastalıklarının doktoru, ey muhaddislerin şeyhi" derdi. Bağdadî, Zühlî'nin tutumu sebebiyle Buhârî ile Zühlî arasındaki hâdîse çıkıncaya kadar Müslim'in Buhârî'yi desteklediğini, ondan sonra bunların arasına da soğukluk girdiğini belirtir.
Eser, te'lîfinde müellifin takip ettiği titizlik sebebiyle en sahih hadîsleri cemederek, bütün ümmetin icmaya yakın bir ittifakla tam bir güvenine mazhar olmuş, "Kur'ân'dan sonra ikinci Kitap" olma şerefini kazanmıştır. Öyle ki, musîbet ve belâlara karşı, tıpkı Kur'ân gibi teberrüken okunması bile müesseseleşmiştir. Sağlam bir senetle Buhârî'nin kendisinden şu rivâyet anlatılmaktadır: "Bir gece rüyamda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Ben önünde durmuş, elindeki yelpaze ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sineklerin tâcizinden koruyordum. Bunun mânasını bir tabirciden sordum. Bana: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kizbe karşı müdafaa edeceksin" diye yordu. Beni, el-Cami'u's-Sahîh'i te'life sevkeden bu rüya oldu."
Eserin ehemmiyet ve makbuliyetini anlatma zımnında Ebu Zeyd el-Mervezî'den şu rivâyet kaydedilir. Ebu Zeyd demiştir ki: "Ben, birgün Rükn ile Makam arasında uyuyordum. Rüyamda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i gördüm. Bana: "Ey Ebu Zeyd, ne zamana kadar benim kitabımı değil de Şâfiî'nin kitabını tedrîs edeceksin?" dedi. Ben: Ey Allah'ın Resûlü senin kitabın hangisi? diye sordum. "Muhammed İbnu İsmâil'in Camî" dedi." [302]

Üstünlük Sebebi:

Sahîh-i Buhârî'yi diğer kitaplara üstün kılan tarafı Buhârî'nin bir rivâyetin sahîh olması için, âlimlerin koştuğu şartlarda hiç tâviz vermemesidir. Adalet, zabt, şöhret bütün âlimlerin müşterek şartı ise de, Buhârî bu meselelerde tavizsiz olmuştur. En bâriz davranışı da lika meselesinde ortaya çıkar. Yani, Buhârî'ye göre bir hadîsin sahîh olabilmesi için, senette yer alan bütün râvîlerin adalet ve zabt yönleriyle mükemmel yâni sika (güvenilir) olması yeterli değildir. Bu râvilerden her biri hem kendisinden hadîs rivâyet ettiği hocası durumundaki zatla fiilen karşılaşmış hem de kendisinden hadîsi rivâyet eden talebesi durumundaki zatla fiilen karşılaşmış olmalıdır. Lika denen bu karşılaşmalar da âlimlerce bilinmiş olmalıdır. Bilinmeyen, zanda kalan karşılaşmalar Buhârî için karşılaşma sayılmaz, böyle bir durum ona göre ınkıta, kopukluk ifâde eder. Şu halde, durumu bu olan hoca-talebeden yapılan mu'an'an rivâyet mevsul değil munkatı'dır, yanî kopukluk vardır. Senette ınkıta ise zayıflık sebebidir. Dolayısıyla böyle bir hadîs Buhârî'ye göre sahîh değildir. Halbuki, Müslim, ileride kaydedeceğimiz üzere, hadîsin sahîh olması için "lika"yı şart koşmamış, üstelik, Mukaddime'sinde, bu şartı koşmayı bid'at olarak tavsif etmiştir.
Şu noktayı da belirtmemizde fayda var: Buhârî'de görülen bir hususiyet olarak sunduğumuz lika şartını bazı âlimler mümârese kelimesiyle ifade eder. Ricâl taksimatıyle ilgili olarak kendisinden bahsettiğimiz Hâzimî bunlardan biridir. Hattâ Hâzimî, mümârese'yi açıklarken tûlu'l-mülâzeme tâbirine yer vererek uzun müddet beraberlik'i zikreder, bâzılarında hazerde ve seferde bile berâberlik'in tahakkuk ettiğine dikkat çeker.[303]

Hadîste Metodu:

Buhâri, ulemânın bu takdirlerine boşa mazhar olmamıştı. "Hâfızada âyetti" denecek hafıza gücüne, onun meselelere nâfiz zekâsı, hadîs uğrunda yorulmak bilmez gayreti inzimâm etmişti.
Araştırıcılar, Buhârî'nin hadîs metodunu tahlil edince, onun şu hususlara ehemmiyet verdiğini görmüşlerdir.
1- Sened,
2- Senedde yer alanların durumları,
3- Metin,
4- Metnin ihtiva ettiği mefhumun "asıl"ları.
Yâni, hadîsin sahîh olması için senedde bir kısım şartlar aramaktadır. Bu şartlar çoğunlukta râvilerin ahvâliyle ilgilidir. Râviler Buhârî'nin aradığı şartları kemâliyle taşımazsa o hadîsi kitabına ya hiç almamakta veya muallak olarak almaktadır.
Metnin alınmasında merfu olması esastır. Bir bâbta aradığı şartları taşıyan merfu hadîs yoksa mevkuf ve maktu olanları almakta, ancak bunlar için "asıl" araştırmaktadır. "Asıl"dan maksad o mefhumu öz olarak ifâde eden âyet ve müsned-sahîh-hadîs'tir. Bu cümleden olarak, her bir mevkuf ve maktu hadîsin mutlaka âyet ve sahîh-müsned-sünnet'te bir aslını bildiğini kendisi ifâde etmektedir: "Sana, Sahâbe ve Tâbiîn'den bir hadîs getirmişsem, onların çoğunun doğumunu, vefâtını ve yaşadığı yerini bilirim. Ayrıca, Sahâbe ve Tâbiîn'den bir hadîs rivâyet etmişsem, onun için yanımda mutlaka, Kur'an veya (sahîh) sünnetten hıfzettiğim bir asıl vardır".[304]

Ravi'nin Ahvali:

Buhârî, râviler hakkında tesebbütün gerçekleşmesi için ezberlediği hadîslerde adı geçen bütün raviler hakkında: Nesebi, memleketi, yaşadığı asrı, şeyhleri, doğum ve ölüm târihleri, haklarında söylenenler hususlarında bilgi sâhibi olurdu. Hadîs rivâyet eden bir şeyh duyacak olsa, ona seyahat eder önce hakkında bilgi toplar ondan sonra hadîsini alırdı. Buhârî bu şartlarla 1080 kişiden hadîs yazmıştır. Bunların hepsinin de sâhib-i hadîs olduğu belirtilir. Tirmizî, Buhârî'nin rical bilgisini te'yîden şunu söyler: "Ne Irak'ta ne de Horasan'da Buhârî kadar ilel ve târik

bilen, senedleri hakkıyla tanıyan bir başkasını görmedim." Raviler konusunda ilminin genişliğini kendisinden yapılan şu açıklama da te'yîd eder: "Birgün, Enes (radıyallahu anh)'ın ashabını (kendisinden hadîs rivâyet edenler) düşündüm, birden üçyüz kişi aklıma geldi". Ebu'l-Ezher de şunu anlatır: "Semerkant'ta hadîs tahsîliyle meşgul 400 kişi vardı. Bunlar yedi gün aralarında toplantılar yaparak Buhârî'yi hadîs hususunda şaşırtmak için plân hazırladılar. Şâmî senedleri Irâkîlere, Irâkî isnadları Şâmî isnadlara, Haram'ın isnadlarını Yemen'in isnadlarına katıp karıştırdılar. Ama nâfile, ne metinde ne senette ona tek bir aksama nisbet edemediler." [305]

Sahîh-i Buhâri'nin Tertibi:

Buhârî, hadîs kabûlünde tâkip ettiği şartlarda husûsiyet arzettiği gibi eserini tertipte takip ettiği tarzda da husûsiyet arzeder. Tirmizî, Nesâî, Ebu Dâvud gibi daha başka alimler de aynı tertibte gitmeye çalışsalar da Buhârî bir kısım husûsiyetlerini korur. [306]

Tertibde Fıkhî Gaye:

Buhârî'de kitabın tertibine yön veren husus, öncelikle babları tanzîmdeki gâyedir. O, bâblarda fıkıh yapmak ister. Ulema arasında mâlum ve müsellem olan fıkhî hükümleri önce bâb başlığı hâlinde beyân eder, sonra bu hükümlerin -varsa- Kur'ânî delillerini ve kendi şartlarına göre sahîh olan hadîslerden delillerini serdeder.
Hemen kaydedelim ki, Buhârî, "Bab başlıklarında fıkıh yapar, fıkhî hüküm beyan eder" derken "fıkıh" kelimesiyle bugünkü kullanılan mânâda, dinî meselelere veya, muâmelâta giren hükümleri anlamayacağız. Aksine usûle, furu'a, zühde, edebe temsîle vs... Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerinde yer verdiği her konuya giren hükümleri, meseleleri anlayacağız. [307]

Hadîslerin Tekrarı:

Hadîsler, bablara, öncelikle fıkha delîl olarak konduğu için, kitap içerisinde tekrar edilir. Çünkü hadîslerde çoğunlukla birden fazla hüküm vardır. Hattâ bâzan Buhârî bir hadîste, çok zâhir olmayan bir hüküm, bir irtibat sezerek, hadîsi, hiç ilgisi yok gibi görülen bir babta zikredivermiştir. Buhârî'nin bu prensibini bilen şârihler o gâmız irtibatı bulmak için çok mâhir ve dakîk izahlara, tevillere yer verirler.
Buhârî, hadîsleri müteâkip bablarda tekrar ederken, her seferinde, aynı hadîsin bir başka veçhini, bir başka tarîkini koymaya gayret eder. Öyleyse hadîs tekerrür ettikçe, hadîslerin o vecihlerinde -gerek senet ve gerek metin yönüyle- bazı farklılıklar, yâni noksanlıklar veya ziyâdeler ihtiva ederler. Bu durumda bir Buhârî hadîsini tamamiyeti içerisinde görebilmek için, hadîsin tekerrür ettiği diğer bâbların hepsini bilmek gerekecektir. Bu da müşkilatlı bir iştir.
Buhârî'nin tekrarlarıyla ilgili olarak bilinmesi gereken bir diğer husus şudur: Buhârî tekrar yaparken, senedi değiştirdiği gibi, metnin de yeni babı ilgilendirmeyen kısmını imkân nisbetinde atar, yani hadîste takti'e yer verir. Kastalânî bu konuyla ilgili açıklamayı şöyle sürdürür: "...Metin kısa ve metnin şâmil olduğu kısımlar birbirine murtabıt olarak birkaç hükme şâmil iseler, -hadîsi bölmenin zorluğuna binâen- aynen tekrâr eder. Bu durumda, hadîsin değişik bir tarîki varsa o tarîkle sevkeder. Böylece aynı hadîsin değişik tarîklerini vererek onu takviye etmiş olur. Bâzan, hadîsin tek bir tarîki vardır, başka tarîki yoktur, bu durumda bizzat hadîste tasarrufta bulunarak bir yerde mevsul, bir yerde muallak olarak tahrîc eder. Bazen hadîsin tam metnini, bazen kaydettiği babta lâzım olan bir tarafını zikreder. Eğer metin birkaç cümleye şâmil ise, ve bunların birbiriyle irtibatı da yoksa -uzunluktan kaçınmak için- bu cümlelerden herbirini müstakil bir babta zikreder... Buhârî, Sahîh'inde hiçbir hadîsi metin ve senedi ile aynen tekrâr etmek istememiştir. Bu çeşit tekrarlar çok azdır ve arzusunun hilâfına vâki olmuştur".
Kastalâni, bu açıklamayı sunduktan sonra aynen tekerrür eden hadîslerini kaydeder ki bunlar 21 adettir.[308]

Bab Başlığı:

Buhârî'de, tercüme (cem'i-terâcim'dir) de denen bâb başlığı nerdeyse müstakil bir konudur. Çünkü müstesna bir ehemmiyet taşır. Buhârî'nin orijinal yönlerinden biri bab başlıklarıdır. Buhâri, bu başlıklarda fıkhını ortaya kor.
Buhârî'nin Sahîh'inde 3730 bab mevcuttur. Bu bâbların başlıklarında, pek nâdir istisnalar dışında[309] mutlaka bir meseleye temâs eder. Bu mesele ya cezm halindedir, kesin bir hüküm taşır, ya da cezm yoktur ihtimal taşır. Kesin hükme, ulemânın ittifak ettiği meselelerini işlerken yer verir. İhtimalli ifâdeye de münâkaşalı bahislere girerken yer verir. Meselâ, Kitâbu'l-İmân'da geçen: "Duânız İmânınızdır Bâbı" birinciye misaldir. Keza Kitabu'l-İlim'de geçen: "İlmin Yazılması Bâbı" da ikinciye misaldir. Burada kesin bir hüküm yok, zira ulemâ bu konuda münakaşa etmiştir.
Buhârî'nin babları ve tercümeleri (bab başlığı) ile ilgili olarak beyân edilen hususiyetlerden bir kısmı şöyledir.
1- Bâzı tercümeleri açıktır, ne maksadla başlık atmışsa, buna uygun hadîsler kaydedilmiştir.
2- Bazan tercüme, arkadan kaydedilecek hadîsin lafızlarını aynen ihtiva eder.
3- Tercüme, aşağıda kaydedilecek hadîsin sözlerinden bir kısmıyla teşkîl edilir.
4- Bâzan hadîste geçen kelâmdan kastedilmiş olan mânayı açıklar mâhiyette bir tercüme konur. Bu tercüme ile hadîs vuzûh (açıklık) kazanır.
5- Bâzan, hususî bir hadîs için, umumî mânada bir tercüme konulur. Böylece tercüme, hadîs için bir nevi te'vîl hizmeti görür ve burada, tercüme fakîh'in: "Bu hadîs-i hâs'dan murad, (hususî değil) âm'dır" sözünün yerine geçer. Bununla da -câmi bir illetin mevcudiyeti sebebiyle- başvurulacak kıyası ihsâs eder.
6- Bazan da âm bir hadîs için hâs (hususiyet ifâde eden) bir tercüme gelir.
7- Bazan tercümenin lafzını kaydeder, arkadan bir âyet veya -müsned bir hadîs değil- bir eser kaydeder. Sanki, böylece: "Bu babta şartıma uygun bir rivâyet yok" demek ister.
8- Bazan da, şartına uymayan bir hadîsi tercüme olarak kaydeder. Babta da ona şâid olacak şartına uygun bir hadîs koyar.
9- Bazan bir ayetle başlık (tercüme) açar, sonra hadîs kaydeder.
10- Bazan tercümeyi soru tarzında yapar: "Falan şey olur mu? Babı" gibi. Burada iki ihtimalden birine yönelmez. Maksadı da, bu hükmün sabit olup olmadığını beyan etmektir.
Vs. burada da, mevzuyu uzatmamak için, bu kaydedilen bab başlıklarıyla ilgili örnek vermekten sarf-ı nazar ettik.[310]

Buhârî'de Hadîs Miktarı:

İbnu Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-Bâri'nin Mukaddimesi olan Hedyü's Sârî'de yaptığı sayıma göre, Buhârî'nin Sahîh'inde, mükerrer olanlar dâhil 7397 mevsul hadîs mevcuttur. Muallak ve mütâbaatlar buna dâhil değildir. Muallak hadîsler ise 1341 tanedir. Bunlardan 160 tanesinin sahîh'te senedi mevcut değildir. Mutâbi olarak kaydedilen ve ihtilatlarına dikkat çekilenler ise 344'dür. Mükerrer olmayan mevsullerin sayısı da 2602'dir. Böylece mevsul, muallak, mükerrer ve mütâbî bütün hadîslerin sayısı cem'an 9082'dir. İbnu Hacer mevkûf ve maktu rivâyetlerin sayısını vermez.
Sahîh-i Buhârî, ayrıca 9 cilde, 97 kitaba (ana bölüm) ve 3730 bâba ayrılmıştır.[311]

Buhârî'yi Tenkid:

İslâm âlimleri, Buhârî'yi kazandığı şöhrete bakarak sebebiyle, Sahîh'ini 90 binle ifâde edilen büyük sayıda kimse kendisinden dinleme fırsatı bulmuştur. Bunlar arasından bin kadarının Sahîh'i dinlemekle kalmayıp rivâyet de ettiği yine kaynaklarda ifade edilir. Ancak bunlardan beşi ismen bilinmektedir: Muhammed İbnu Yûsuf el-Firebrî (v. 320), İbrahim İbnu Ma'kıl en-Nesefî (v. 194), Muhammed İbnu Hârun el-Hadramî, en-Nesevî tenkîd dışı tutmamışlardır. Tâ bidâyetlerden beri bir kısım râvî ve hadîslerinin zayıf olduğu sıhhat şartlarına uymadığı ileri sürülmüştür. Bunu ilk yapanlardan biri tenkidcilikte teşeddüdüyle şöhret yapmış olan Dârakutnîdir (v. 385). İbnu Kayyîm el-Cevzîyye de bir hadîsin mevzu olduğunu iddia etmiştir. Ancak, diğer İslâm alimleri, bu iddiaları cevaplandırarak vaz' ve hatta zayıflık iddialarını reddederler.
Buhârî'ye yöneltilen tenkîdlerin mahiyetini ve onlara verilen cevaplarla ilgili bir kısım teferruatı Sahîheyn'i Tenkîd bahsinde az ilerde işleyeceğiz. Burada, Buhârî hakkında yapılan tenkitlerle ilgili olarak İbnu Hacer'in yaptığı bir açıklamadan kısa bir iktibas yapacağız. Hedyü's-

Sârî'de şunları söyler: "Buhârî ye yöneltilen illet iddialarının hepsi de hadîsi cerh edici mâhiyette değildir. Aksine çoğunluğuna verilecek cevap pek açıktır ve bu kısım cerh'ten berîdir. Bir miktarına da cevap verilecek durumdadır. Az bir miktarına cevap vermekte zorluk var. Kim, tenkîde uğrayan bu hadîslere müracaat eder ve bunlara yöneltilen tenkîdlere muttali olursa, şu gerçeği görür: Bu tenkidler Sahîh'in özüne temas etmemekte, şeklî bir tenkid olmaktadır. Ulemâyı bu tenkîdlere sevkeden husus da, onların titizlikteki aşırılıkları ve dinî meseleler karşısındaki uyanıklıklarıdır. Sözgelimi, mürsel görünmesine rağmen, gerçekte mevsul olan ve mevsul muâmelesi gören bir hadîsin mürsel olduğunu söylemeleri gibi".
Hülâsa, Buhârî'nin râvilerine olsun, hadîslerine olsun tevcih edilen tenkidler, Sahîh'in ilmî değeri hususunda ulemânın icmâına, Cumhûr'un da Kur'ân'dan sonra gelen en sahîh kitap olduğu husûsundaki ittifakına zarar verecek mahiyette değildir. Sahîh'de yer alan her bir hadîsin kesin ilim ifâde edip etmiyeceği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İbnu Salâh: "Kesin ilim ifâde eder" demiştir. Nevevî buna itiraz etmiş, "sıhhatte en üst derecede de olsa kesin ilim değil, zan ifâde eder" demiştir. Cumhur'un görüşü de budur.[312]

Buhârî'nin Nüshaları:

Buhârî'nin sağlığında ermiş olduğu şöhret (v. 290), Mansur İbnu Muhammed el-Bezdevî (v. 329) ve el-Hüseyin İbnu İsmail el-Mehâmilî (v 330).
Bunlardan ilk ikisi müteâkib asırlarda çeşitli çalışmalara kaynak yapıldığı, şerh vs. çalışmalarına esas kılındığı halde diğerleri çabucak unutulup gitmiştir.
Buhârî'nin bu iki nüshası arasında bazılarınca mübâlağalı şekilde büyütülen, bazılarınca da pek mühim sayılmayacak farklılıklar vardır.[313]

Nesefî Nüshası:

Yedinci asra kadar, âlimlerce ilgi gösterilen nüshadır. Buhârî üzerine yapılan ilk çalışmalarda bu nüsha esas alınmıştır. İlk Buhârî şârihi Hattâbî (Ebu Süleymân Hamd İbnu Muhammed (v. 388), eseri olan İ'lâmu's-Sünen'i, Ebu Nuaynı el-İsfehânî (v. 430), el-Müstahrec ala Sahîh-i'l-Buhârî'yi, Humeydî (v. 488) el-Cem'u Beyne's-Sahîheyn'i hazırlarken hep Nesefî nüshasını esas almışlardır. Bazı bahislerde Firebrî daha mufassal ve gereksiz bâzı tekrarlar ihtiva ettiği halde, Nesefî bunlardan sâlim ve özlüdür. Firebrî'de muhtelif yerlere dağıtılan filolojik unsurlar Nesefî'de en uygun yerde bulunur. Bâzı müşkillerin çözümü Nesefî'yi doğrulamaktadır. Şunu da belirtelim ki, Sahîh'i, Firebrî'den dokuz kişi rivâyet ettiği halde, Nesefî'den iki kişi rivâyet etmiştir.
Yedinci asra kadar birinci derecede rağbet ve alakaya mazhar olan en-Nesefî nüshası, bu asırdan sonra itibar makamına geçen el-Firebrî nüshası karşısında sahneden tamamen çekilecek, Buhârî'nin Sahîhi üzerine yapılacak bütün şerh, ricâl, ihtisar, zevâid vs. çalışmalarında Firebrî nüshası esas alınacaktır.
Nesefî nüshası'nın yedinci asırda şöhretten düşmesi, usûl-i hadîs ilminin gelişmesi ve oturmasıyle izah edilmektedir. Bu ilim, müstekâr bir hâl alınca herkesçe bilinen bir kaidesi şu olmuştur: "Sema yoluyla tahammül edilen, yani hocadan öğrenilen, rivayeti için izin istihsâl edilen) bir hadîs veya bir kitap, icâzet yoluyla tahammül edilen bir hadîs veya bir kitaptan daha kıymetli, daha üstündür". Öte yandan bilinmektedir ki, en-Nesefî nüshası, büyük ekseriyeti Buhârî'den sema yoluyla alınmış olsa da sondan cüz'î bir kısmı icâzet yoluyla alınmıştır. Buna karşılık Firebrî nüshası birincisi 248, ikincisi de 252'de olmak üzere iki kere semâ yoluyla Buhârî'den alınmıştır.
İşte tamâmının, doğrudan Buhârî'den iki defa alınmış olma durumu, yedinci asırdan sonra Firebrî nüshasının şöhret-şiâr olmasında müessir olmuştur denmektedir. Ancak Firebrî nüshasından istinsah edilen ve aralarında bâzı farklılıklar ortaya çıkan muhtelif nüshaların büyük bir dikkatle Yûnînî (v. 701) tarafından birleştirilerek tek nüsha hâline getirilmesinin de bu meselede müessir olduğu kabul edilmektedir.[314]

Yûnînî Tarafından Sunulan Hizmet:

Buhârî'den rivâyet izni almış olan Firebrî'deki Sahîh nüshası ile yine aynı şekilde rivâyet izni alan Nesefî'deki sahîh nüshaları arasında yukarda belirtilen bazı farklar mevcuttur. Daha enteresanı Sahîh-i Buhârî'yi Firebrî'deki aynı "asl"dan almış olan dokuz farklı nüshada da farklılıklar tesbit edilmiştir. İşte, Ebu'l-Hasan Ali İbnu Muhammed İbni abdillah el-Yûnînî (v. 701), bu farklı Firebrî nüshalarını birleştirmiş, aralarındaki farklı durumları bazı hususî işaretlerle, remzlerle sayfa kenarlarında göstermiştir.
Yûnînî bu kıymetli mesâiyi tamamladıktan sonra bununla yetinmeyip, Sahîhte rastlanan gramere müteallik bir kısım müşkilleri de, devrinin meşhur nahiveisi (filolog) İbnu Mâlik en-Nehvî'ye (v. 672) çözdürmüştür. Nüshaların birleştirilmesine ilâve edilen bu mühim hizmet de Firebrî nüshasının kıymetini âlimler nazarında artırarak dikkatlerin buna çekilmesine, himmetlerin buna yönelmesine müessir olmuştur.
Yûnînî, yedinci asırda dokuz ayrı nüshayı birleştirme hizmetini yaparken, bu dokuz ayrı nüshayı teker teker almamış, bunlar arasında, büyük mesâi sarfıyla ortaya konmuş bâzı birleşik nüshaları esas almış, onları birleştirmiştir. Bu noktadan diyebiliriz ki, Yûnînî'nin birleştirdiği nüshaların sayısı dörttür. Fakat, bu dörtlerden her biri birleşik nüshadır:
1- Asîlî nüshası: Bu, Cüreânî ve Mervezî nüshalarını birleştirmişti.
2- Ebu Zer nüshası: Bu, Hamevî, Küşmîhenî ve Müstemlî nüshalarını birleştirmişti.
3- Ebu'l-Vakt nüshası: Küşmîhenî ve Hamevî nüshalarını birleştirmişti.
4- İbnu Asâkir nüshası: Bu, Ebu'l-Vakt ve Hamevî nüshalarını birleştirmişti.
Yûnînî, bu birleştirmeyi yaparken farklılıkların hiçbirini ihmal etmeden, en küçük bir teferruata kadar hepsini sayfa üzerinde rumuzlarla göstermiş, kullandığı rumuzların neye delalet ettiği de ayrı bir risalede açıklanmıştır.
Bugün piyasadaki Sahîh-i Buhârî nüshaları, Yûnînî'nin İstanbul'da mevcut olan kendi el yazısı nüshasından 1313 yılında Sultan Abdülhâmîd Hân Hazretleri tarafından Mısır'da yaptırılan baskısına dayanır. Mezkûr baskıda, Yûnînî nüshasının bütün hususiyetleri aynen korunmuştur. Satırların üzerlerinde yer alan bir kısım işaretler, sayfaların kenarlarında -satırlardan gelen rakamlara bağlı olarak- yapılan açıklamalar nüsha farklarını göstermektedir. Bu yan açıklamalar zımnında görülen rumuzların hangi nüshalara delâlet ettiğini her cildin baş kısmında açıklamıştır.[315]

Nüsha Farklarının Sebepleri Ve Mahiyeti:

Sahîh-i Buhârî gibi İslâm Dini'nin ana kaynakları arasında yer alan mühim bir kitabın nüshaları arasında farklılık bulunduğunu söyledikten sonra bunun sebeplerini ve mâhiyetini de bilmek gerekir. Aksi takdirde, bu mesele Buhârî'ye karşı olan itimadı sarsabileceği gibi, bu meseleyi istismar etmek isteyen kötü niyet sahiplerinin iğfallerini ve habbeyi kubbe yaparak, mübalağalandırarak başka şekilde anlatanların teşvîşleri karşısında cevapsız da kalınabilir. Nitekim başta Goldziher olmak üzere bir kısım müsteşrîkler bu meselelere çoktan müşteri çıkıp, müslümanlar arasında fitne vesîlesi yapmışlardır. Öyle ise meselenin iç yüzünü kısaca bilmek ciddî bir ihtiyaçtır. Esâsen, eskiden beri İslâm âlimleri bu meselenin aydınlatılması için mesâî sarfetmişler, bir kısım yorumlarda bulunmuşlardır.
Hemen belirtelim ki nüshalarını birleştirme çalışmaları Firebrî'den (v. 320) hemen sonra başlamıştır. Nitekim bu hususta hizmeti geçtiğini belirttiğimiz Ebu Muhammed el-Asîlî'nin (vefat târihi 392), birleştirdiği nüsha sahiplerinden Ebu Muhammed el-Cüreânî'ninki 373, Ebu Zeyd el-Mervezî'ninki de 371'dir.
Firebrî'deki asıldan yapılan istinsahların farklılıklar arzetmesi, bu "asl'ın tanzim yönünden bâzı gevşeklikler taşımasından ileri geldiği kabul edilmektedir. Bu tahmîni te'yîd eden bir şehâdeti, Firebrî nüshasının ikinci dereceden râvisi olan Ebu Zerr el-Herevî (v. 434), Firebrî ile kendi arasındaki râviden ibâret bulunan şeyhi Ebu İshak el-Müstemlî'nin (v. 374) şu sözünü nakleder: "Buhârî'nin kitâbının Muhammed İbnu Yûsuf el-Firebrî'nin yanında bulunan "aslından istinsah ettim, (son şeklini alıp) tamamlanmamış yerlerle (tamamen) boş bırakılmış yerler gördüm. Meselâ bâzı bab başlıkları vardı, fakat altında hiç bir şey yoktu. Bazan da hadîsler yazılmış, ancak üstünde bab başlığı yazılmamıştı. Biz bunların bir kısmını bir kısmına birleştirdik". Bu açıklamayı Buhârî'nin râvilerine tahsîs ettiği Esmâu Ricâlî'l-Buhârî adlı kitapta nakleden Mâlikî ulemâsından Ebu'l-Velîd el-Bâcî (v. 747) şunu ilâve eder: "Bu sözün doğruluğunu şu da gösteriyor ki, Ebu İshâk el-Müstemlî, Ebu Muhammed es-Serahsî, Ebu'l-Heysem el-Küşmîhenî, Ebu Zeyd el-Mervezî, nüshalarını ayrı "asıl"dan istinsah ettikleri halde rivayetlerinde takdîm, te'hir'ler vardır. Bu da onların her birinin herhangi bir yerdeki bir hâmisi veya -kitaba yerleştirilmek üzere- eklenmiş bir kağıdın muhtevasını, kendi takdîrlerine göre, kitabın bir yerine yerleştirmiş olmalarından ileri geliyor. Bu durum sana, kitapta bazan bir ve bazan da iki ve daha fazla bâb başlığını peş peşe gördüğün halde aralarında hiçbir hadîs bulunmayışının sebebini açıklar". İbnu Hacer, bu şehâdeti fevkalâde ehemmiyetli

bularak teracim (bâb başlığı) ile hadîs arasında irtibat kurmanın zor olduğu nâdir durumlarda onların izâhını yapmada değerlendirir.
Kastalânî, bu meselede İbnu Hacer'den ayrılarak, ilk nüshada tanzîm gevşekliği olmayacağı, bazı tasarrufların sonradan gelen müstensihlerce yapılmış olabileceğini söyler.
Ancak, Firebrî'nin, Buhârî'den dört yıl ara ile iki aynı icâzeti bilinmektedir. Aradan geçen dört yıl içinde Buhârî'nin, eseri üzerinde bâzı değişiklikler yapmış olması pekâlâ mümkündür. Şu halde Firebrî'de Sahîh-i Buhârî'nin birbirinden farklı iki nüshasının bulunma ihtimali var. Ulema'nın ihtilaf ettikleri bir husus, Firebrî'nin üçüncü bir nüshaya daha sâhib olma ihtimâlini zihne getiriyor. Şöyle ki: Yukarıda kaydetmiş bulunduğumuz el-Müstemlî'nin açıklamasında geçen "asıl" nedir? Buhârî'nin kendi el yazısıyla yazdığı asıl mı, yoksa Firebrî'nin icâzet aldığı diğer iki nüshadan biri mi? Bâzı yorumcular bunu, Buhârî'nin kendi "asl"ı anlamıştır. Bu durumda, Buhârî'nin vefatından sonra kendi nüshasının da Firebrî'ye intikâl etmiş olma ihtimalini doğurmaktadır. Bu tahmînin doğruluğu halinde, Firebrî'nin nezdinde birbirinden az-çok farklı üç nüshadan bile bahsetmek mümkün olacaktır. Firebrî'nin 252 yılındaki ikinci semaından sonra da Buhârî'nin Sahîh üzerinde bir kısım değişikliklere gitmiş olması pek alâ mümkündür. Çünkü vefat tarihi 256'dır ve arada 4 yıllık zaman mevcuttur. Daha önce, Ahmed İbnu Hanbel'in ölüm döşeğinde iken Müsned'den bir hadîsin çıkarılması için oğluna emir verdiğini kaydetmiştik. Muhaddisler, her an arayış ve tahkîk içindedirler. Eserlerine her geçen gün bir kemal getirmeleri tabîîdir. Öyle ise Firebrî nezdinde varlığı muhtemel olan bu nüshalardan istinsah edenler, ihtilaflı nüshalara ulaşmış oluyorlar.
Bir çok te'lifatta rastlanan bir durumu, Zâhidû'l-Kevserî merhum, Buhârî'nin sahîhi için de vârid görür: Ona göre "Buhârî eserini temize çekmeden vefat etmiş olduğu için bir kısım tenkîdler, bu beşerî zaaftan ileri gelmiştir. Ömrü vefa edip eserini tamamlayarak temize çekseydi, söz konusu aksamalar olmayacaktı."
Sahîh-i Buhârî'de bâzan "Bab-un" şeklinde kalıp hiçbir fıkhî hüküm ifade etmeyen başlıkların yer alması, bazan başlık olduğu halde arkadan hadîs kaydetmeden bir başka bab başlığına geçmesi, eserin kendi şartlarına uygun şekilde zaman içerisinde tamamlanmaya bırakılma ihtimâlini kuvvetlendirmektedir. Bu durumdaki bir esere nihâî şekli kazandırmadan müellifin vefat etmesi, veya Firebrî misalinde olduğu üzere, eserin tamamlanma vetîresi içerisinde daha dûn bir safhada iken tahammül etmesi, nüshada bazı boşluklar hâsıl edecektir. Kaydedilen açıklamalar, arkadan gelen müstensihlerin bu boşlukları doldurma ihtiyacını duyduklarını ve bunu farklı şekillerde yaptıkları için farklı nüshalar ortaya çıktığını belirtmektedir. Nesefî nüshasının, tertîb yönüyle mazbut, lüzumsuz tekrarlardan hâli, daha mütekâmil olduğuna dâir kayıtlar dahi, söylenen hususu te'yîd eder. Öyle gözüküyor ki bu nüsha daha muahhar bir icâzete müstenittir.
Tahminimizi kuvvetlendiren son bir durum Firebrî nüshaları arasında görülen farklılıklarla ilgili. Açıklayacağımız üzere ciddi bir fark mevcut değil, daha ziyade takdim-te'hîr farkı söz konusu.[316]

Nüsha Farklarının Mahiyeti:

"Firebrî'den istinsah edilen nüshalarda, müstensihler tarafından yapılan bazı tasarruflar sonucu bir kısım farklılıklar ortaya çıkmıştır" derken bu tasarrufun yanlış anlaşılmaması gerekir. Buhârî'nin eserinden hadîs çıkarma veya esere kendi gönüllerine göre hadîs ilâve etme diye bir durum söz konusu değildir. Kitabın "bâb-un" diye hükümsüz başlıklarına uygun tercüme koymak, veya onu kaldırıp, mevzu itibâriyle zâten birbirine yakın olan hadîsleri üstteki başlığın altında toplamak, bazı kereler "bâb" yerine "kitap" kelimesini koymak, bırakılan boşluklara, Buhârî'nin diğer kısımlarında yer alan hadîslerden uygun birini koymak gibi -ki bu tasarruftan takdîm-tehir dediğimiz durum hâsıl olmuştur- tasarruflardır. Bir kısım farklılıklar da filolojik açıklamalarla ilgilidir.
Bu mühim meselenin daha iyi kavranması için meseleyi kaynaklara inerek tahlîl eden Fuat Sezgin'in vardığı sonuçtan bir iki pasajı aynen iktibas edeceğiz. Der ki:
"Aynı "asıl"dan gelen muhtelif fer'î rivâyetler arasındaki farklar, Yûnînî edisyonu (neşri) vâsıtasıyla, umumî bir kontrole tâbi tutulacak olursa, hadîslerinin senedlerinden ve hattâ metinlerinden ziyâde, Buhârî'nin "terâcim" adı verilen, yani babların isimleriyle mütemmim malumat şeklinde irâd edilen kısımlar arasında görülmektedir. Mesela, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hirakl'e yazmış olduğu mektûbu ihtiva eden ve matbu kitapta iki sayfa kadar yer tutan hadîsin metnine dâir, Yûnînî'nin tesbît etmiş oldukları, bir-kaç basit varyantı (farklılığı) ve birkaç harf değişikliğini geçmemektedir.
"Yûnînî'nin, bize râvilerin faaliyetinden muhâfaza ettiği kısımların tedkikinden anlaşıldığına göre, râviler, musannıfın kaleminden sehven çıkmış bâzı basit hataları düzeltmeyi kendi hakları olarak addetmişlerdir. Meselâ Ebu Zerr, böyle bir yanlışlığın bir âyet ile alâkalı olduğunu görünce tashîh, fakat aslına da işâret etmek ihtiyacını hissetmiştir.
"Bundan başka, râvilerin, harflerin bâzı noktalarını değiştirmekle izâle edebilecekleri bâzı yanlışlıklar metinde bulunmaktadır. Meselâ, Buhârî'nin filologlarla münâsebetlerini araştırırken, yazının yanlış okunmasından ileri gelen bu tip yanlışlıklara rastlanıyor ki, bunların, acaba Buhârî tarafından mı yoksa Sahîh'in râvileri tarafından mı böyle okunduğunu tahmîn mümkün değildir.
(...)
"Buhârî'nin şeyhlerinden "haddesenâ Muhammed" kaydiyle mübhem bırakmış olduğu bir isim, Firebrî'den sonra gelen İbnu's-Seken'in rivâyetinde lağvolunup yerine, "en-Nüfeylî" konulmuştur. Şârihler, bunun fâilinin İbnu's-Seken olduğunu söylerler. Hattâ İbnu's-Seken'in böyle bir tasarrufuna başka bir yerde de işâret imkânını bulurlar.
"Buhârî'nin muhaddislerin âdetine tâbi olarak yerini boş bıraktığı ve sözün siyâkı bakımından kolayca hatırlanabilecek, biraz müstehcen bir kelimenin, bâzı râviler tarafından mahall-i mahsûsuna yerleştirildiği vâkidir.
Bunlardan başka Ebu Zerr rivâyetinde, filolojik kaynaklardan gelen kısımların baş tarafında zikrolunan "ve kâlegayruhu" kaydı bulunmaz. Bu kaydın diğer râviler tarafından kendi rivâyetlerine ilâve edilmiş olmasından ziyâde, Ebu Zerr'in, kendi rivâyetinden çıkarmış olmak ihtimali daha kolaylıkla kabul edilebilir."
(...)
Şu halde Buhârî'nin Sahîh'inde mevcut nüsha farklarını büyütmeyi mâkul kılacak bir durum mevcut değildir.[317]

Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar:

İmam Buhârî, hayatı ve eserleri üzerine en çok çalışma yapılan büyüklerden biridir. Hususen el-Câmi'u's-Sahîh'i başka hiçbir kitaba nasîb olmayan bir alakâya mazhar olmuştur. Ricali, metodu, tanzîmi, garib kelimeleri, müşkilleri, terâcim'i, fıkhı... vs. yönleri ayrı ayrı kitaplara, araştırmalara konu olmuştur. Keşfü'z-Zünûn'da bunlardan yüze yakını tanıtılır. Buhârî üzerine çalışmalar hâlâ devam etmektedir.
Hakkında yazılanların maalesef sâdece cüz'î bi kısmı matbudur.
Buhârî ile ilgili bazı mühim kitaplar:
1- İ'lâmu's-Sünen: İlk Buhârî şerhidir, Vefatı 388 olan Ebu Süleyman Hamd İbnu Muhammed el-Hattâbî telif etmiştir.
2- Behçetu'n-Nüfûs: Müellifi Ebu Muhammed Abdullah İbnu Ebî Cemre'dir (v.699/1299) Buhârî'nin tasavvufa müteallik hadîslerini şerheder.
3- El-Kevâkibu'd-Derârî fî Şerhî Sahîhi'l-Buhârî: Kirmânî nisbetiyle meşhur Şemsüd'Dîn Muhammed İbnu Yûsuf (796) te'lîf etmiştir.
4- Et-Telvîh fî Şerhi'l-Câmi'i's-Sahîh: Müellifi Alaeddin Moğoltay İbni Kılıç'dır (792).
5- Fethu'l-Barî bi-Şerhi'l-Buhârî: Müellifi İbnu Hacer diye ma'rufel-Hâfız Şihabuddin Ebu'l-Fadl el-Askalânî'dir (v. 852). Birkaç kere tabedilmiştir.
6- Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî: Müellifi Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed el-Aynî'dir (v. 855/ 1451). Mükerreren tabedilmiştir.
7- İrşâdu's-Sârî Li-Şerhi Sahîhi'l-Buharî: Müellifi Kastalânî diye ma'ruf Ebu'l-Abbas Şihabüddin Ahmed İbnu Muhammed'dir (g. 923/1517), matbudur.
8- Kevserü'l-Câri ila Riyâzi'l-Buhârî: Meşhur Molla Gürânî'nin şerhidir, henüz matbu değildir.
9- Feyzu'l-Bârî ila Sahîhi'l-Buhârî: Müellifi Muhammed Enver el-Keşmîrî'dir (v. 1352/1933). Daha çok mefhumlar üzerinde durulur, farklı, faydalı bir şerhtir, matbudur.
10- Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar: Fuad Sezgin'in eseridir. 1956 yılında İstanbul'da basılmıştır.
Buhârî'nin müşkilleri üzerine yapılan çalışmalar:
1- Meşâriku'l-Envâr alâ Sahîhi'l-Asâr: Kadı İyâz telif etmiştir, Sahîheyn ve Muvatta'nın müşkillerini açar.
2- Şevâhidu't-Tavzîh ve't-Tashîh li-Müşkilâtı'l Câmi'i's-Sahîh: Müellifi. İbnu Mâlik en-Nahvî (v. 672/ 1273).
3- Keşfu'l-İltibas ammâ Evredehu'l-Buhâriyyu alâ Ba'zı'n-Nâs: Müellifi Abdü'l-Ganî el-Meydânî (v. 1298/1881). Buhârî'nin "Kâle

ba'zu'n-Nas" diyerek İmam Âzâm'a çattığı meseleleri inceler, cevap verir.
4- Tağlîku't-Ta'lîk: İbnu Hacer el-Askalânî, Buhârî'deki muallak hadîslerin senetlerini verir.
5- Esmâ'u'r-Ricâli'i-Buhârî: Ebu'l-Velîd el-Bâci (v. 474/1081).
6- Mukaddimetu Fethi'l-Barî: Hedyü's-Sârî de denen bu kitap, iki cilttir. Bunu da İbnu Hacer te'lîf etmiştir. Burada, Buhârî'nin ricali, lügati, müşkilatı, garîb kelimeleri, muallak hadîsleri, hayati, metodu vs. hususlarda yapılan çalışmaları özetleyerek Buhârî ile alakalı her hususta topluca özet bilgi verir. Muhtevasının zenginliğiyle paha biçilmez bir eserdir. Buhârî'yi tanımada derli toplu tek kitaptır. [318]

İMAM MÜSLİM VE SAHÎHİ:

Altı temel hadis kitabın ikincisi. Buhârî'den sonra sırf sahih hadisleri tasnif etmek için oluşturulmuş hadîs kitabı.
Ebul-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, Nişabur'da doğmuş, meşhur Arap kabilesi Kuşeyr'e mensub bir muhaddistir. Müslim, hocası Buhârî gibi hemen hemen bütün hayatını Hadis'e adamış büyük bir muhaddistir. Hadis ve Hadis ilimlerinin öteki dallarına dâir bir çok eser yazmıştır. İmam Müslim'in en meşhur eseri hiç şüphesiz "el-Müsnedü's-Sahîh" adını verdiği Sahih'idir.
İmam Müslim Sahih-i Müslim, diye şöhret bulmuş olan "el-Müsnedü's-Sahîh"ini üçyüzbin hadis içinden seçerek meydana getirmiştir. Eser, 54 kitab, 1322 bab, mükerrerler dışında 3033 hadis ihtiva etmektedir.
Müslim, Sahih'ini yazdıktan sonra, devrinin büyük hadis münekkidi Ebu Zür'a Er-Râzî'ye takdim etmiş ve onun tashihlerini uygulamıştır.
İmam Müslim'in Sahih'i diğer hadis kitaplarından farklı olarak bir çok özelliğe sâhiptir. Mesela İmam Müslim, öteki muhaddislerin pek riâyet etmedikleri bir hususa riâyet etmiştir. O, hocalarından sema (dinleme) yoluyla aldığı hadisleri naklederken, özellikle haddesenâ" (bize hadis rivayet etti) tabirini; kendisinin hocalarına okumak sûretiyle hocalarının tasvibine arzettiği hadisleri naklederken de, "ahberanâ" (bize haber verdi) tabirini kullanmıştır.
İmam Müslim, ya ihtisar düşüncesiyle veya daha başka sebeplerle kitabını bablara (bölümlere) ayırmamış, bab başlıkları tanzim etmemiştir. Sahih-i Müslim'in baskılarında bugün görülen bab başlıkları, Sahih-i Müslim'in meşhûr şârihlerinden İmam Nevevî tarafından konulmuştur.
Müslim'in kitabına aldığı hadisler, genellikle Buhârî'deki merfû' hadislerdir. O, Buhârî'de bulunmayan 820 merfû' hadisi de kitabına âlmıştır.
Kütüb-i Sitte içerisinde yalnızca Müslim'de bulunan mukaddimede Müellif Sahih'inde izlediği metodunu açıklamıştır.
Müslim, Sahih'inin mukaddimesinde, hadisleri üç grupta tasnif ettiğini açıklamıştır:
1. Bellediğini sağlam belleyen hâfızların rivayet ettiği hadisler;
2. Halleri kapalı, belleyiş ve sağlamlıkta orta derecede bulunanların rivayet ettiği hadisler;
3. Zayıf ve metruk kimselerin rivâyet ettiği hadisler.
Müslim, kitabının ana kısmını birinci grubun teşkil ettiğini ifade eder. İkinci grub birinci gruba destek olarak alınır. Üçüncü, tamamen merdûdtur.
Müslim, bir hadisin bütün tariklerini (isnadlarını) müteaddid isnadlarla ve muhtelif lafızları ile hep bir araya topladığı ve kendince o hadîs, fıkhın hangi bâbına ait ise, toptan oraya dahil ettiği gibi; bu toplama esnasında ilk önce güvenilir olan hafızların rivâyetlerini dercedip mestur, hıfz ve güvenirlikte orta halli olan râvilerin naklini sonraya, zayıflar ve metruklerin tabi olarak ve şahit göstermek yolu ile rivayetlerini de daha sonraya bırakır ki; aranan hadis hem daha kolay bulunur, hem de gerek senedler ve gerek metinler hep birden gözönünde tutulup istinbat edilecek hüküm kolayca istinbât edilir.[319]
Müslim'in üstünlüğü hakkında Hâkim'in şeyhi Ebu Ali en-Nisâburî: "Gök kubbenin altında Müslim'in kitabından daha sahih hiç bir kitap yoktur" demiştir. Onun bu sözünün gerekçesi, ondaki merfu hadislere hiç bir kimsenin sözünün karışmamış olmasıdır.
"Müslim kitabını ikâmet ettiği yerde, kaynaklarının yanı başında ve şeyhlerinin hayatta bulunduğu bir sırada meydana getirmiştir. Hadîslerinin arasında başka söz serdinden kaçınmıştır. Kitabın uslûbuna, siyâkına gayret gösteriyor; Buhârî gibi, muhtelif bablarda hadisleri parçalamağa mecbur kalacak şekilde ahkâm istinbâtına çalışmıyor; muhtelif hadis zincirlerini bir yerde toplayabiliyor; mevkuf hadislere ehemmiyet vermeyip sadece müsnedlerle ilgileniyordu."[320]
Müslim'in, bazı hadisleri birden fazla yerde topladığı da olmuştur. Sahih-i Müslim'de tekrarlanan hadislerin sayısı 137'dir. Mükerrer isnadla gelen tek metin için senedlerin değiştiği noktalara bir (Ha) harfi koymak suretiyle bu durumu belirtir.
Bir hadisin metninin benzeri, yukarıdaki sıralamaya göre daha aşağı derecedeki ravilerden oluşan senedlerle gelmişse, o senedleri verdikten sonra, metin yerine "mislehu" veya "nahvehu" demekle iktifa eder. "Bu meseleyi bilmek Sahih-i Müslim ile meşgul olacaklara pek lâzımdır. Bu kitapta metnin makamına hâkim olmak üzere "mislehu" ile "nahvehu" lafızlarına pek çok tesâdüf edilir."[321]
İmam Müslim, rivayet edilen lafzı aynen edâya büyük itina gösterir. Ravilerin bir harfte de olsa ihtilaflarını kaydeder. Halbuki Buhârî, mana ile rivayeti tecviz ettiği için, buna o kadar riayet etmez.
Müslim'de talik yolu ile, yani, müellifin kendi hocasından başlamak üzere senedden bir veya daha fazla râviyi ya da bütün senedi atlayarak hadisi en yukarıdaki raviden, cezm sığalarından biriyle zikretmek suretiyle sadece 17 hadis rivayet olunmuştur. Bu tür hadislere muallak denilmektedir. Buhârî'de bulunan ta'liklerin sayısı ise 1341'dir.
Sahih-i Müslim, Şeyh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin taksimine göre, hadis kitaplarının birinci tabakasına dâhildir. Bu tabaka, hadis kitaplarından Buhari, Müslim ve Muvatta'ya münhasırdır. Bu üç kitap Mütevatir, Sahih ve Hasen hadisleri ihtivâ etmektedir.[322]
Sahih-i Müslim'in bir çok nüshaları bulunmaktadır. Sahih-i Müslim, bize Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyan ve Ebu Muhammed Ahmed b. Ali el-Kalânîsî'den rivâyet edilen iki nüsha halinde intikal etmiştir. İbn Süfyan rivayeti de Ebu Ahmed Muhammed b. İsa b. Amrûyâ el-Calûdî ve Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el-Kisâî'den oluşan iki kişi tarafından naklonulmuştur. el-Calûdî nüshası Abdülgafir b. Muhammed b. Abdülğafir, Ebu'l Abbas Ahmed b. Hasan er-Razî ve Ebu Saîd Ömer b. Muhammed b. Davud es-Siczî tarafından üç ayrı koldan rivayet edilmiştir.[323]
Müslim'in Sahih'i bir çok kereler ve değişik yerlerde[324] basılmıştır. En güvenilir baskılarından biri, muhtelif yazma ve basma nüshalar karşılaştırılarak Mehmed Zihnî Efendî[325] merhumun harekelediği (8 cüz (4 cild) halinde) Matbaa-i âmire, 1330 baskısıdır.
Ayrıca dipnotlar ve tam bir cild tutan detaylı ilmî fihristler ilavesiyle ve hadisleri numaralamak suretiyle 5 cild hâlinde Kahire'de 1375/1955te modern bir baskısı Muhammed Fuad Abdülbâki tarafından gerçekleştirilmiştir. Müslim'in bu baskısı son derece kullanışlı ve önemli bir baskıdır.
Sahih-i Müslim üzerine şerh olarak pek çok eser yazılmıştır. İmam Nevevî otuza yakın şerh yazılmış olduğunu söylemektedir. Bu şerhlerin en yaygın olanları arasında Kadı Iyaz'ın "İkmâlül-Mu'lim bi Fevâidi Müslim" adıyla el-Mazerî'nin El-Mu'lim bi Fevaidi Müslim" ine yazdığı tekmile şerhindeki şerh ile İmam Nevevî'nin "el-Minhâc fi Şerhi Sahih-i Müslim Ibnil-Haccâc" isimli şerhi bulunmaktadır. Bilhassa Nevevî'nin şerhi oldukça yaygındır. Hatta Müslim Şerhi deyince akla Nevevî şerhi'nden başkası gelmemektedir.
Sahih-i Müslim Mehmed Sofuoğlu tarafından sadece metin olarak[326], Ahmet Davudoğlu tarafından da şerhli olarak[327] türkçeye tercüme edilmiştir.[328]

Hayatı:

El-İmam el-Hâfız Hüccetu'l-İslâm Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, en-Nîsâbûrî: 204-261 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs dinlemeye küçük yaşta başlar. İlk defa 218 yılında hadîs meclislerine devama başladığı belirtilir.
Hadîs tahsili için Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a gitmiş, mükerrer seferler Bağdad'a uğramıştır. Bu seyahatleri sırasında Buhârî'nin şeyhlerini ve daha başkalarını da dinleme fırsatı bulur. Hadîs aldığı kimseler arasında Buhârî, İshak İbnu Râhuye, Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî, Harmele İbnu Yahya Sahîbu Şâfiî, Ahmed İbnu Yunus, Sâd İbnu Mansûr, Yahya İbnu Yahya, Heysem İbnu Hârice, Ahmed İbnu Hanbel vs. de var.
Müslim birçoklarına da hocalık yapmıştır. Ebu Avâne Ya'kub İbnu İshâk el-Esferâînî, Tirmizî, Ebu Amr el-Müstemlî gibi.
Babası Haccâc da hadîs rivayet eden şeyhlerdendi. Kendisinin, bezzâz olduğu yani bugünün tâbiriyle manifaturacılık yaptığı kaynaklarda belirtilir.
Müslim 261 yılında 57 yaşında olduğu halde Neysâbur'da vefat etmiştir. Vefat sebebiyle ilgili olarak şu vak'a anlatılır: Bir gün kendisi için akdedilen bir müzakere meclisinde Müslim'e bir hadîs sorulur, fakat bilemez. Aramak üzere evine çekilir. kitaplarını karıştırmaya başlar. Bu sırada eve bir sepet hurma gelir. Müslim, hem arar hem hurmadan ağzına arada bir atar. Bu hâl üzere sabahı eder, hurma biter, hadîs de bulunur. Bazı terâcim yazarları Müslim'in bu sebeple öldüğünü söylemiştir. [329]

Eserleri:

Müslim, üzerinde ayrıca duracağımız Sahîh'i ile tanınmışsa da onun dışında pek çok ciddî eserler vermiştir: El-Müsnedü'l-Kebîr (ala'r-ricâl), Kitâbu'l-Câmi' ala'l-Ebvâb, Kitâbul-Esma ve'l-Künâ, Kitâbu't-Temyîz, Kitâbu'l-İlel, Kitâbu'l-Vuhdân, Kitâbu'l-Efrâd, Kitâbu'l-Akrân, Kitâbu Suâlâtihi Ahmede'bne Hanbel, Kitâbu Hadîsi Amri'bni Şuayb, Kitâbu'l-İntifâ' bi-Ühübi's-Sibâ', Kitâbu Meşâyihi Mâlik, Meşâyihi Şu'be, Kitabu Men Leyse Lehu İllâ Râvin Vâhid, Kitabu'l-Muhadramîn, Kitabu Evlâdi's-Sahâbe, Kitâbu Evhâmi'l-Muhaddisîn, Kitabu't-Tabakât, Kitâbu'l-Efrâd.[330]

Fazileti:

Müslim yaşadığı devrin en başta gelen hadîs âlimlerinden biridir. Şüphesiz bunda Buhârî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhuye gibi meşhur muhaddîslere talebelik yapmış olmasının büyük payı vardı. İbnu'l-Ahram: "Şu şehrimiz (Nisâbur) üç büyük muhaddîs yetiştirmiştir: Muhammed İbnu Yahya (ez-Zühlî), İbrahim İbnu Ebî Tâlib ve Müslim" der. Bündâr da: "Hâfızlar dörttür: Ebu Zür'a, Muhammed İbnu İsmail el-Buhârî, ed-Dârimî ve Müslim" demiştir. Şeyhlerinden Muhammed İbnu Abdilvehhâb el-Ferrâ'nın da: "Müslim, halkın âlimlerinden ve ilim dağarcıklarından biridir. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" dediği belirtilir.[331]

Sahîh'i:

Müslim, çok sayıda eser vermiş olmakla berâber, es-Sahîh'i ile şöhret bulmuştur. İslâm uleması bu kitabı Sâni'u'l-İsneyn bilmekte icma eder. Yani Kur'an-ı Kerîm'den sonra gelen en muteber iki kitabın ikincisi. Bu iki kitaba kısaca Sahîheyn denir. Bunlarda geçen hadîsler es-Sahîh olarak vasıflandırılmıştır. Yâni, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbetlerine kesin nazarıyla bakılır. Yani, hadîs, sadece hâricî şartlarıyla değil, nefsülemrde de sahîhtir.
Az ilerde, Sahîheyn'in Mukâyesesi başlığı altında detaylı olarak açıklayacağımız üzere, Müslim'in kitabı bilhassa sıhhat şartları ve fıkhî inceliklere müteallik noktalarda Buhârî'nin kitabına yetişemez ise de, tertib güzelliği ve rivâyet inceliklerinde gösterdiği hassasiyet ve asla sadâkat noktalarında Buhârî'yi geçer.
Müslim, Sahîh'ini, bizzat işiterek aldığı 300 bin hadisten seçtiğini ifâde eder. İlâveten, kitabına delilsiz hiçbir şey koymadığını, keza hiçbir şeyi de delilsiz kitap dışı tutmadığını belirtir. Yine belirtir ki, kitabındaki hadîsler, (sıhhati hususunda şeyhlerinin) icma ettikleri hadîslerdir.
Der ki: "Kitabım (tamamlanınca), Ebu Zür'a ya arzettim, illet var dediği her rivâyeti terkettim".Müslim'de tekrarlarıyla birlikte 7275 hadîs mevcuttur. Tekrarlar nazara alınmadığı takdirde 3033 hadîs mevcuttur.[332]

Tertib Tarzı:

Hadîsleri, Müslim, prensip olarak konularına göre tanzîm etmiştir. Ancak, bu işi yaparken, bir hadîsin bütün farklı senet ve metinlerini bir arada toplamayı ön plana almıştır. Bu tarzdan üç mühim netîce hâsıl olmuştur:
1- Bir hadîsi tam olarak ihata ve kavrama imkânı: Hadîsleri anlamada bu husus ehemmiyetli bir noktadır. Bir rivâyet tek başına alınınca mübhem noktalar taşıdığı gibi, o konuya giren müfredâtın tamamına da şamil olmaz. O mübhemliğin giderilmesi, konuya giren diğer ferdlerin yakalanmasında en sâlim yol hadîse, daha doğrusu o konuya giren başka hadîslere müracaattır. İşte Müslim, konuyla ilgili, kendi şartlarını taşıyan hadîsleri bir arada kaydeder. Bir misal vermek gerekirse, Müslim'in Kitâbu'l-Kader bölümünde, insanın ana karnında yaratılışını anlatan hadîste, kırkıncı gün rahme inen melek, Rabbi'nin emriyle, çocuğun kaderiyle ilgili olarak, Abdullah İbnu Mes'ud'un rivâyetinde çocuğun rızkını, ecelini, amelini cennetlik veya cehennemlik olacağını yazar. Huzeyfe İbnu Esîd rivâyetinde bunlardan başka "kız veya erkek olacağı" "eseri" de yazılır. Bir başka vecihte, rahime inen meleğin göz, kulak, deri, et ve kemikleri yaratıp şekillendirdiği de belirtilir. Bir başka vecihte, çocuğun sağlam veya sakat olacağının, ahlâk durumunun da o zaman yazıldığı belirtilir.
Aynı baba giren müteakip hadîslerde "Kaderimiz anne karnında yazıldı ise niye çalışıyoruz. kadere tevekkül etmemiz gerekmez mi?" gibi sorular, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından verilen cevapları buluruz:
Bu kolaylık Buhârî'de mevcut değildir.
2- Tekrarların asgariye düşmesi: Hadîslerde, çoğunluk itibariyle, birden fazla meseleye temas edildiği için, fıkhî konulara göre tanzîm edilen kitaplarda tekrar kaçınılması zor bir durumdur. Nitekim Buhâri, fıkhî espiriyi ön planda tuttuğu için çok sayıda hadîsi tekrar etmek zorunda kalmıştır. Tekrar, fıkıh nazarıyla kaçınılmaz ve faydalı ise de, hadîs tekniği açısından bir kusurdur. Bir kısım mahzurlar getirir.
İşte Müslim, bu meselede oldukça başarılı olmuş ve Buhârî ile mukayesede lehine kaydedilen bir fazîlet elde etmiştir.
Bu meseleye temas eden bazılarının "Müslim'de tekrar yok" gibi mübalağalı ifâdeye yer verdiği görülür. Ancak bu ifâde hakikati aksettirmez. Gerçi Müslim, kitabının Mukaddime kısmında tekrarlardan imkân nisbetinde kaçtığını belirtir. Ancak "Hiç tekrara yer vermedim" demez. Nitekim Muhammed Fuat Abdülbaki merhum, Müslim'e yaptığı tahkîkli neşirde tekrarları tesbîte ayrı bir itina sarfeder ve onları teker teker göstermeye ehemmiyet verir. Şu halde onun açıklamasına göre, Müslim'de 137 hadîs mükerrerdir. Bunlardan bir kısmı aynı bölümler (kitap) içinde tekrar edilirken, 71 adedi farklı kitaplarda tekrar edilmektedir. Mezkûr baskıda, zaman zaman hadîslerdeki müsteselsil rakamların sırayı birden kaybettiği görülür. Sıraya uymayan o rakam, hadîsin ilk geçtiği yerde aldığı numaraya delalet eder ve bu hâl o hadîsin mükerrer olduğunu gösterir.
3- Hadîslerin taktî'e (bölünmeye) uğramadan tam olarak verilmesi: Buhârî, bir hadîsi ikinci sefer tekrar ederken, hadîsin bu yeni babı ilgilendiren kısmı alır, bâbı ilgilendirmeyen kısmı terkeder. Kitabın hacmini artırmaktan (tatvîl) kaçınmak için başvurulan bu ameliyeye hadîsçiler taktî' (bölme, kesme) derler. Bu, çoğunluk tarafından her ne kadar câiz görülmüşse de câiz görmeyenler de mevcuttur ve bunu Buhârî hakkında bir kusur bilirken, buna yer vermeyen Müslim'i de tafdîl etmişlerdir. [333]

Hadîs Sevkinde Titizliği:

Müslim, turûk'un bir araya getirilmesindeki imtiyazından başka, hadîsleri sevkde gösterdiği hassâsiyetle de temâyüz eder. Hadîsleri, nasıl işitti ise onu aynen muhâfazayı esâs alır. Aynı hadîsi birkaç şeyhten farklı şekillerde dinledi ise, aradaki fark tek bir harf bile olsa onu korur ve belirtir. Öncelikle kaydettiği metin kime aitse "ve'l-Lafzu li-fülânin" diyerek o zâtın ismini kaydeder. Sonra da benzer kısımları bertaraf ederek, her bir râviye ait farklılıkları teker teker açıklar.
Asla bağlılık Müslim'i -yukarıda açıkladığımız üzere- taktî'e yer vermemeye sevkettiği gibi, hadîsleri mâna ile rivâyet etmekten de uzak tutmuştur. Âlimler ekseriyet itibâriyle rivâyet-i bi'l-mânâ'yı câiz görür ise de, câiz görmeyen de vardır ve teâruz durumunda lafzen rivâyet, mânen rivâyete tercih edilir. Dolayısıyla, lafzen rivâyeti prensip edinmesi de Müslim'e imtiyaz kazandıran bir husus olmuştur.
Bu mümtaz yönleriyle Müslim'i tâkib edenler olmuşsa da, İbnu Hacer'in belirttiğine göre onun derecesine ulaşamamışlardır.[334]

Muhtevada Seçkinlik:

Müslim, Mukaddime kısmından sonra kitaba hadîsten başka bir söz koymamaya da gayret etmiştir. Öyle ki, bir babtan diğerine geçerken bu yeni babta işlenecek konuyu hatırlatan bab başlığı (tercüme) şöyle dursun "bâbun" kelimesini bile koymaktan kaçınmıştır. Bunu, bilerek, kasıtla yaptığını kendisi açıklar.
İslâm âlimleri, Ebu Ali en-Neysâbûrî'nin: "Gök kubbesi altında Müslim'inkinden daha sahîh kitap görmedim" sözü ile emsâli ifadeleri, belirtmeye çalıştığımız tertip güzelliği ve muhtevadaki seçkinlikle te'vîl ederek kabul ederler.[335]

Rical'de Titizliği:

Müslim'in mua'an'an rivâyeti bazı şartlarla muttasıl kabul etmekle birlikte, ricâl hususunda titiz davrandığı belirtilir. Zehebî ve İbni Hacer'in müştereken kaydettiklerine göre İbnu Ukde, Buhârî'nin Şamlılarla ilgili rivâyetlerde zaman zaman galat yaptığını, çünkü Buhârî'nin Şamlılarla ilgili rivâyeti kitaptan yaparak, bir şahsı, bir yerde künyesiyle zikrederken, ikinci bir yerde -ayrı bir şahıs zannederek- ismiyle zikrettiğini,

halbuki Müslim'in, rivâyeti, kişinin kendisinden yazdığını, ilel hususunda da nâdiren galatına rastlandığını çünkü, müsned rivâyetleri yazıp munkati ve mürselleri almadığını dile getirerek, bu açıdan Müslim'in efdaliyetini tebârüz ettirmiştir.[336]

Müslim Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Sahîh-i Müslim'in muhtelif neşirleri mevcuttur. En mükemmel neşrini son devir Mısır muhaddislerinden merhum Muhammed Fuad Abdülbaki yapmıştır. Bu tahkikli bir neşir olup, hadîsler, bablar ayrı ayrı numaralanmıştır. Numaralamada, kısaca Concordence diye bilinen Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Hadîs'in-Nebevî adlı fihriste, Müslim'le ilgili numaralamayı esas alır. Hadîsleri baştan sona kadar müteselsilen numaraladığı gibi, bir de her bölümün (kitâb) hadîslerini kendi içinde müstakillen numaralar. Hadîsin önündeki iri rakamlarla yazılan ilk numara bölüm içindeki numarasıdır, bunu takiben daha küçük puntolarla parantez içerisindeki numaralar, baştan itibaren verilen müteselsil numaradır. Birinci rakam Concordence ile uyuşan rakamdır. Bu baskının mühim bir hususiyeti, hadîs metninde geçen garîb kelimelerin, bazı tabirlerin, mefhumların dipnotta açıklanmış olmasıdır. Bu açıklamalar Nevevî şerhinden alındığı için, bu şerhin özetlenmesi mahiyetini arzeder ve Müslim'den istifâdeyi fevkalâde kolaylaştırır.
Yine bu neşrin diğer mühim bir tarafı fihristler cildidir. Beşinci cilt muhtelif fihristleri ihtiva eder.
1- Kitaplar ve bablara göre mevzu fihristi.
2- Hadîslerin müselsel rakamlara göre fihristi: Hangi numaralı hadis, hangi kitapta yer alır, râvisi kimdir belirtilir.
3- Mükerrer hadîsler fihristi: Hangi hadîsler, nerelerde tekerrür ediyor, gösterilir.
4- Sahâbe râvilerin alfabetik sırayla tanzim edildiği ve rivâyetlerinin nerelerde geçtiği gösterilir. Ayrıca o hadis Buhârî'de var mı, varsa numarası belirtilir.
5 - Kavlî hadislerin alfabetik sırayla tanzim edilerek hangi sayfada geçtiğini gösteren fihrist. Hadîsin yerini bulmada fevkalâde kolaylık sağlayan bir fihrist. Ancak zaman zaman bazı atlamalar mevcuttur.
6- Bazı garîb kelimelerin yerlerini gösteren fihrist.
7- Dipnotlarda açıklanan bazı tabîr ve mefhumlar ve bunların yerini gösteren fihrist.
8- Sahîh'te geçen 54 kitabın alfabetik fihristi.
9- Müslim'in hayatı ve Sahîh'in tanıtılması.
Bu fihrist cildi 608 sayfadır ve büyük bir emeğin mahsulüdür. Bu hizmeti sunan Muhammed Fuad Abdülbâkî'ye Allah'tan rahmetini bol kılmasını dileriz. [337]

Müslim'in Şerhleri:

Müslim üzerine birçok şerh yapılmıştır. Keşfu'z-Zünun'da 15 kadarı zikredilir. Fuat Sezgin'in Târihu't-Türas'ında 30'a yakın şerhin ismi verilir. Bunlardan bazıları mühimdir.
1- El-İkmâl fî Şerhi Müslim: El-Kâdı İyâz el-Yahsubî (544/1149) tarafından yapılan bir şerhtir. Kadı İyaz bu şerhle, Muhammed İbnu Ali el-Mâzerî'nin (v. 536/1141) el-Mu'lim bi-Fevaidi Kitab-ı Müslim adındaki şerhini ikmal etmiştir.
2- El-Müfhim li-mâ Eşkele min Telhîs-i Kitabi Müslim: Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Ömerel-Kurtubî'nin (v 656/1258) şerhidir. Müslim önce telhis edilmiş sonra da şerhedilmiştir.
3- İkmâlu İkmâli'l-Mu'lim: Ebu Abdillah Muhammed İbnu Halîfe el-Mâlikî (v. 827/ 1423) bu şerhte Mâzirî, Kadı İyaz, Kurtubî ve Nevevî'nin şerhlerini yeni ilavelerle birleştirmiştir.
4- el-Minhâc fi Şerhi Sahîh-i Müslim İbni'l-Haccâc: Bu şerh, kısaca Nevevî diye bilinen Ebu Zekeriya Yahya İbnu Şeref en-Nevevî (v. 676/1277) tarafından yapılmıştır. Bugün ençok mütedâvil olan Müslim Şerhî budur.
Müslim dilimize merhum Mehmet Sofuoğlu tarafından tercüme edilmiş, merhum Ahmed Davudoğlu tarafından da hem tercüme hem de şerhedilmiştir (rahmetullahi aleyhima).[338]

Sahîheyn'in Mukâyesesi:

Sahîheyn bazı noktalarda birbirine benzerse de bazı noktalarda ayrılırlar, bunları kısaca belirtelim:
1- Sıhhat Nokta-i Nazarından: Bu açıdan Buhârî'nin üstünlüğü kabul edilmiştir.
* Buhârî, bir hadisin mevsul olması için Lika'yı şart koştuğu halde, Müslim muâsara'yı yeterli bulur. Müslim'le Buhârî arasındaki en mühim farkı teşkîl eden bu meseleyi daha önce açıkladık, burada hatırlatmakla iktifa ediyoruz.
Ancak, sıhhat meselesinde, Buhârî'nin üstünlüğünü te'yid eden birkaç hususu daha belirtmede fayda var:
* Sahiheyn'in ricâlinden toplam 210 kişi cerhe mâruz kalmıştır. Zayıf oldukları ileri sürülen bu ravilerden 32'si hem Buhârî ve hem de Müslim'in ricâli arasında yer alırken 78'inde Buhârî, 100'ünde de Müslim teferrüd eder. Yâni Müslim'in cerhedilen râvisi daha çok. İbnu Hacer: "Cerh, isnadı yaralayıcı çeşitten olmasa bile, cerh edilmeyenlerden almak, cerh edilenlerden almaktan daha iyidir" der.
* Şu da bilinmeli ki, Buhârî'nin, teferrüd ettiği zayıfların çoğu, Buhârî'nin bizzat tanıdığı şeyhleridir. Yani bazıları onları zayıf addetmiş olsa bile Buhârî, şahsen tanıdığı, ahvâlini yakından bildiği için bu çeşit cerhin ehemmiyeti kalmamaktadır. Halbuki Müslim'in cerhedilen râvileri çoğunluk itibariyle Müslim'in temâs ettiği kimseler değil, daha önceki tabakalara mensup kimselerdir. Müslim'in onları şahsen tanıması mümkün değildir, dolayısıyla bunlar hakkındaki cerh muteberlik kazanmaktadır.
* Buhârî'nin, Müslim'e nisbetle teferrüd ettiği râvilerin sayısı 430, Müslim'in Buhâri'ye nisbetle teferrüd ettiği râvilerin sayısı 620'dir. Burada görülen fark da Buhârî lehine bir durumdur.
* Buhârî, Hâzimî'nin taksiminde ikinci tabakaya mensup râvilerden mutâbaat niyetiyle hadîs alırken, Müslim bu tabakadan usûl hadîsi almaktadır.
2- Tertîb nokta-i nazarından: Bu açıdan Müslim'in üstünlüğü kabul edilir. Buhârî, hadîsleri, hadîste mevcut olan fıkıh adedince kitabında, taktî ederek (bölerek) tekrâr ederken, Müslim kitabının en uygun yerinde kaydeder, nâdiren tekrara yer verir. Müslim'in esâs gâyesi, fıkıh yapmak değil, hadîslerin senedlerini bir araya getirmektir. Bir hadîsin muhtelif turûk ve metinleri hakkında bilgi edinmek Buhârî'de pek çok müşkilâtla ancak imkân dâhiline girerken, bu, Müslim'de pek kolaydır. Çünkü bir hadisin ne kadar tarîk ve farklı metni var ise hepsini bir arada kaydeder.
3- Fıkıh Nokta-i Nazarından: Bu hususta Buhârî üstündür. Buhârî, daha önce belirttiğimiz üzere bâbları fıkhî mülâhaza ile tanzim etmiş, terâcim denen bâb başlıklarında bilhassa fıkıh beyanına gayret göstermiş, bablar arasında mantıkî bir irtibat da gözetmiştir. Müslim'de fıkıh mülahazası olmamıştır. Buhârî'de fıkıh öylesine galebe çalar ki, bâzı âlimler onun müstakil bir müctehid olduğuna hükmeder.
Müslim, kitâbını tertibde fıkhî mülâhazadan o kadar uzak durmuştur ki, bablara başlık bile koymamıştır. Elimizdeki hal-i hâzır matbu Müslim nüshalarındaki bab başlıkları bilâhare, Nevevî tarafından konmuştur. Müslim'in bu davranışı, kitâbına, "Mukaddime'den sonra hadîs'ten başka bir şey koymamak" arzu ve prensibinden ileri gelir. Bazı kaynaklarda gelen ve Müslim'i diğer bütün hadîs kitaplarına tafdîl edici sözleri, bazı Mağrîb ulemâsının, Müslim'in Sahîh'indeki bu durumu nazar-ı itibara alarak sarfedilmiş olduğunu, İbnu Hacer tahkîke dayanarak ortaya koyar.[339]

Buhârî'nin Üstünlüğü:

İslâm uleması icmaya yakın bir ittifakla Buhârî'nin, Müslim'den üstün olduğunu söyler. Ancak bazı Mağrib ulemasının Müslim'in en sahîh hadîs kitabı olduğunu söylediği de rivâyet edilmiştir. Hâfız Ebu Ali en-Nîsâbûrî de: "Gök kubbesi altında Müslim'in eserinden daha sahîhini görmedim" demiştir. Zehebi bu sözü: "Onun eline Buhârî'nin Sahîh'i geçmemiş olabilir" diyerek te'vîl eder. İbnu Salah: "...Bu söz eğer, kitabın içinde, sahîh hadîsten başka bir şey yoktur mülahâzası ile söylendi ise doğrudur. Çünkü Müslim, giriş kısmından sonra sahîh hadîsten başka bir şey koymaz. Halbuki Buhârî kitabına eserinde takîp ettiği şartlara uygun olmayan bir kısım sözleri, bâb başlıkları (terâcim) şeklinde, fıkhî hükümler tarzında dercetmiştir... Eğer sıhhat nokta-i nazarında en sahîh kitap Müslim'dir demek istemişse bu söz merduddur" der. Dârakutnî de: "Buhârî olmasaydı Müslim olmazdı" diyerek Buhârî'nin Müslim'e olan tefevvuk ve yardımını dile getirir. Esâsen Buhârî, Müslim'in şeyhlerindendir. Buhârî Müslim'den rivayette bulunmaz, ama Müslim, Buhârî'den hadîs rivâyet eder. [340]

Sahiheyn'i Tenkid:

Şimdi bir nebze de Sahiheyn'e yöneltilen tenkidlerin mâhiyetinden söz edelim. Daha önce belirttiğimiz üzere, Buhârî ve Müslim, diğer meslektaşlarına göre, hadîs kabûlünde çok daha titiz olmalarına rağmen bir kısım tenkidlerden uzak kalamamışlardır. Kastalânî, Sahiheyn hadislerine gelen tenkîdleri altı kısma ayırır. Her birini teker teker ele alarak, tenkîdlerin haksızlığını gösterir, haklı olunan nokta varsa ona da parmak basar. Burada altı maddeyi özetle kaydedecek, sâdece birinci madde ile ilgili açıklamasını hülâsa ederek sunacağız:
1- Bâzı senedlerin ricâlinde şahıslar sayıca farklıdır. Kastalânî der ki: "Sahîh hadîs sahibi, ziyâde râvi bulunan bir senedle bir hadîs rivâyet etse, tenkîdci de, bu rivâyeti, eksik râvili senede dayanarak tenkîd etse, bu tenkîd merduddur. Çünki, râvi, bunu nâkıs tarîkli olarak işitmişse bu nâkıs rivâyet munkatı'dır. Munkatı rivâyet zayıf kısmına girer. Mâlumdur ki, zayıf hadîs, sahih hadîsi illetli kılmaz, (zayıflatamaz). Eğer sahih hadîs rivâyet eden kimse, nâkıs tarîkli hadîs'i rivâyet etmiş, bu yüzden de nâkıd (tenkidci) bu hadîsi ziyâdeli tarîka dayanarak illetli kılmışsa, bu îtirazı, musannıfın sahîh addettiği rivâyette inkıta iddiâsı mânasına gelir. Bu durumda, ziyâdeli tarîkle rivâyet eden kimsenin başka rivâyetlerde müdellis olup olmadığı araştırılır. Eğer tedlîsi ortaya çıkarılırsa nâkıdın itirazı, buna dayanılarak reddedilir. Şâyet tedlîs'e rastlanmazsa, itiraza uğrayan rivayette inkıta var demektir. Bu durumda, sahîh rivâyet sâhibi hakkında verilecek cevap şudur: "Bu zât, böylesi bir rivâyeti, mütâbi'i ve âzıdı olmayan, kendini takviye edici başka bir karînenin şemsiyesi altına girmeyen bir bâbta yapmış demektir. Bu durumda tashih, mecmuun nazar-ı itibâra alınmasıyla meydâna gelir. Buhârî ve Müslim'de bu çeşitten hadîs vardır ve şu tarîkle gelir..."
2- İsnâdın değişmesiyle râvileri ihtilaf eden rivâyetler.
3- Bâzı râviler, ziyâdelerinde teferrüd ederler.
4- Zayıf addedilen râvilerin teferrüd ettiği hadîs mevcuttur (Buhârî'de 2 aded).
5- Vehm'ine hükmedilen (zayıf râviden rivâyet var).
6- Bâzı metinlerde elfaz değişmektedir.
Kastalâni, bunlara teker teker izâh getirerek, tenkidlerin haksızlığını gösterir.
Râviler'e yöneltilen cerh sebeplerine gelince, bunlar, bid'at (ehl-i sünnet dışı bir mezhepten olma), cehâlet (râviden sâdece bir kişinin hadîs rivâyet etmesi), galat, muhâlefet, tedlîs ve irsâl cihetlerinden gelmektedir. Bunlardan biri veya bir kaçıyla cerhedilen râvilerin sayısı, -çoğunluğu Müslim'e âit olmak üzere- 210 adeddir. Bu ithamların müessir bir taz'îf olmayacağını göstermek için İbnu Salâh, Hâzimî, Nevevî, Suyûtî, İbnu Hâcer gibi muhakkik âlimlerimiz bâzı açıklıklar getirirler. Şöyle ki:
1- Bu râvilerdeki zayıflık, hadîslerini terkettirecek derecede şiddetli değildir.
2- Onlardan alınan rivâyetler şevâhid ve mütâbaat nevindendir, asıl değildir.
3- Buhârî ve Müslim'in bu zayıf râvilerden hadîs alma târihleri, zaaf sebebinin onlara ârız olma târihinden evvele âittir. Meselâ bir muhtalit'ten rivâyet varsa, bu rivâyeti, o şahsa ihtilat ârız olmazdan önce almışlardır veya ihtilattan önce kendilerinden hadîs almış olan râvilerden almışlardır. Buhârî'nin böyle bir muhtalitin ihtilattan sonraki rivâyetini aldığı da görülmüş, ancak bu durumda, Buhârî, ulemânın, o hadîsi almada ittifak etmiş olma şartını aramıştır. Keza Şeyheyn'in mukıll'dan hadîs alırken çok dikkatli davrandıklarını, güvenilir olanlarının münferid rivayetlerini aldıkları, güvenilir olmayanlardan ise, başkaları tarafından da rivâyet edilmiş olan rivayetlerini aldıklarını belirtir.
4- Zayıflardan hadîs alma işi bazan onların senedindeki ulviyet sebebiyledir. Yani, biri âli fakat zayıf, diğeri nâzil fakat sağlam iki ayrı senedle rivâyet edilen bir hadîsin ulvî senedle gelen veçhini, öbürünün desteğine binâen kitaplarına almışlardır. Nitekim Hâzimî'nin kaydettiği bir rivâyete göre Ebu Zür'a tarafından reddedilen bir rivayeti için, Müslim, yaptığı açıklamada, aynı hadîs evsak fakat nâzil bir isnadla da kendisine ulaşması sebebiyle zayıf olmasına rağmen mezkûr âli senedden kabul ettiğini söylemiştir.
5- Buhârî ve Müslim'in bâzı zayıf râvileri hakkında da şu söylenmiştir: Bunlara başkaları tarafından yapılan zayıflık ithamı Buhârî ve Müslim açısından sâbit ve muteber değildir. Cerh ve ta'dil ictihâdî bir keyfiyettir. Herkes kendi elde ettiği bilgiye göre hüküm verir. Buhârî ve Müslim, demek ki bu râvileri sika biliyor. Üstelik bâzı ithamlar çok çabuk yapılı vermiştir. Bîd'a ithamı bunlardan biridir. Bizzat Buhârî'nin kendisi de halku'l-Kur'an meselesinde ağır ithamlara mâruz kalmıştır. Nitekim Buhârî ve Müslim'in râvileri arasında 32 kişinin ehl-i bid'adan olduğuna dair itham yedikleri söylenmişse de onların gerçekten ehl-i bid'a oldukları sübut bulmamıştır.
6- Nevevî, bir kısım râviler hakkında cerhin müfesser olmadığını, Buhârî ve Müslim de bu sebeple onlar hakkındaki cerhi kabul etmediklerini söyler. Hadîs ilminin umumî kaidelerinden birine göre, râvinin mecruh (zayıf kabul edilmesi için cerh yapanın cerh sebebini iyi açıklaması gerekir. Hangi sebeple mecrûh? Sadece "zayıftır" demek makbul değildir.
7- Buhârî ve Müslim, kendi tabakaları dışından hadîs almış ise de Buhâri bu meselede de titiz davranmıştır. Şöyleki ikinci tabakadan aldığı hadisleri muallak olarak kaydetmiştir. Üçüncü tabakanın sâdece müksirlerinden ve nâdiren almış. Keza bunları da muallak olarak kaydetmiştir.
Hülâsa etmek gerekirse, İslâm âlimlerinin müteşeddid kısmı Sahîheyn'i didik didik ederek, tenkîd edilebilecek hiçbir noktasını bırakmadan, söylenebilecek her şeyi söylemekten çekinmemişlerdir. İlim ve vukufta onlardan geri kalmayan ve hatta onları geçen mutavassıt âlimler de bunlara cevaplar vermişler, haklı oldukları noktalarda hak vererek, haksız oldukları yerlerde de haksızlıklarını göstererek, Sahîheyn'in gerçek değerini ortaya koymuşlardır.
Bu duruma göre, İmâmu'l-Harameyn'in: "Birkimse Sahîheyn'de yeralan bütün hadîslerin sahîh olduğu hususunda yemîn etse, veya talakta bulunsa ne hânis olur ne de tatlîk vâki olur" sözünün doğruluğunda fukahâ ve diğer ehl-i ilmin tamâmı icma ederek Kur'an'dan sonra en mûteber, en sahîh olduklarını kabul etmişlerdir. Bir kısım rivayetleri değerlendiren Kastalânî şu sonucu ifade eder: "Öyle ise Buhârî ve Müslim kitaplarına illetsiz hadîsleri almışlardır. Şâyet illetli olanı varsa, bu da müessir olan, sıhhati bozan bir illet değildir."
Bu iki kitaptan bilhassa Buhârî, felâket anlarında teberrüken okunmasında fayda umulacak kadar ümmet arasında müstesna bir rağbete mazhar olmuştur.
Durum bu iken, güneşin ziyasından rahatsız olan dîde-i huffâş gibi, İslâm'ın hakkaniyetini hazm edemiyerek, içlerinde asırların kaynattığı kinin şevkiyle, dinî kaynakları hakkında kasden câhil bırakılan müslüman nesilleri iğfâl edip saptırmak için Buhârî'ye, Müslim'e, Kütüb-i Sitte'ye taş atan, mevzu hadîs var iddiasında bulunan müsteşrîkler ve onların iddialarını tekrar edenler keyfi, subjektif, isbatsız, sonu çıkmaz bir yola sülük etmiş olmaktadırlar.
Böylelerinin misâli, gökteki yıldızları düşürmek üzere, geceleyin sapanıyla taş atan çocuklara benzerler. [341]

EBU DAVUD VE SÜNEN'İ:

Kütüb-i Sitte adı verilen büyük hadis mecmuâlarının Buhâri ve Müslim'den sonra gelen Sünen'in müellifi olan büyük muhaddis.
"İmam", "Şeyhu's-Sünne", "Mukaddemu'l-Huffâz" ve "Muhaddisu'l-Basra" gibi ünvanlara sahip olan Ebû Dâvûd, 817'de (202/817-275/888) Sicistan'da doğdu. Tam adı, Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr b. İmrân el-Ezdı es-Sicistânı'dir. Büyük dedelerinden İmrân, Sıffin'de Hz. Ali'nin yanında şehid düşmüştür. Oğlu Ebû Bekr Abdullah da meşhur bir muhaddistir.
Ebû Dâvûd, hadis ilimlerinin altın çağında, III. asırda yaşadı. İlim tahsilinde Irak, Şam, Mısır, Ceziretü'l-Arap okulları, Horasan, Rey, Herat, Kûfe, Bağdad, Tarsus, Basra gibi yerleri dolaşmıştır. Hocaları arasında Ahmed b. Hanbel (241/855), Kuteybe b. Saîd (240/854), Yahyâ b. Maîn (233/847), Halef b. Hişâm (227/841) gibi büyük ilim sahibi kimseler görülmektedir. O günün ilim çevrelerinin en mûteber kişileri Ebû Dâvûd'un bu saydığımız hocaları idi. Ebû Dâvûd hadis ilminde taklide karşı olmuş, tahkike yönelmiştir. İslâm dünyasında yüzyıllarca okutulan "Kitâbü's-Sünen" onun araştırmacılığına, münekkidliğine en güzel örnektir. Kitâbü's-Sünen, hadis ilimlerinde en çok sözü edilen Kütüb-i Sitte'nin üçüncüsüdür. Tirmizî ve Nesâî onun talebeleri arasında yer alır. Ebû Dâvûd'u, Şâfii veya Hanbeli mezhebine tâbi gösterilmesine rağmen, müstakil bir muhaddis olarak görmek daha doğru olur.[342] Sünen'ini gerçekte Ahmed b. Hanbel okumuş ve onaylamıştır; ama bu onun Hanbeli olduğunu göstermez. Ebû Dâvud dâima hadisle uğraşmış, mezhebî bir mensubiyeti îmâ eden beyânına rastlanmamıştır. Sünen'i, beşyüzbin hadis arasından seçtiği dörtbinsekizyüz hadisi ihtiva eder. Eserini takdim ederken, "müslümanın din; hayatı için dört hadisin yeterli olduğunu" söyleyebilmiştir. O dört hadis şunlardır:
1. *"Ameller, niyetlere göredir."*
2. *"Mâlâyâniyi (boş, gereksiz şeyler) terketmesi kişinin olgun mü'min olduğunu gösterir".*
3. *"Kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemedikçe kişi kâmil mü'min olamaz."*
4. *"Helâl belli, haram bellidir. Aralarında şüpheli bazı işler de vardır..."*
Gerçekten tam bir İslâmî hayat için temel ilke olabilecek ve bir toplumu ayakta tutabilecek özelliklere sahip olan bu hadis ölçüsü daha sonraları "İslâm ahkâmının üzerinde dönüp durduğu" başlıca esasları teşkil etmiştir.[343]

Ebû Dâvûd 275/888 tarihinde, arkasında on dokuz eser bırakarak Basra'da yetmişüç yaşında vefât etmiştir. Eserlerinden dördü basılmıştır.[344]

Eserleri:

1. Kitâbü's-Sünen: III. asırda muhaddisler, Sünenleri yazarak, sadece ahkâm hadislerini ortaya çıkardılar. Sünen, fıkıh bâblarına göre düzenlenmiş ahkâm hadislerini toplamaktadır. Ebû Dâvûd'a kadar, Câmi' ve Müsned diye isimlendirilen hadis kitapları, hadisleri; ahbâr, kıssalar, mevâiz, âdâb, ahkâm konularında topluca veriyorlardı. Sünenin ilk kez ahkâm hadislerini toplaması ve kırk yıl Ebû Dâvûd'un onu okutması, nüshalarının arasında görülen farkların bu fıkhî özelliği dolayısıyla zaman içinde çıkarma-eklemelerin yapıldığını göstermektedir. Ebû Dâvûd eseri için mukaddime yazmamasına rağmen, Mekkelilere yazdığı "Risâletün ilâ ehli Mekke" adlı mektubunda eserinden şöyle söz etmektedir: "Eserin tamamının bildiğim en sahih hadislerden müteşekkil olduğuna emin olabilirsiniz. Kitabın hacmi büyümesin diye bir konudaki birçok sahih hadisten bir veya iki hadis verdim. Kitapta bir hadisi iki veya üç değişik senedle tekrar etmişsem, sebebi, farklı ve fazla bilgi ihtivâ etmesindendir. Çoğu kez uzun hadisleri kısalttım. Bir mevzûda mürsel hadisin zıddına bir müsned hadisin mevcud olmadığı veya müsned hadis olmadığı yerde, her ne kadar kuvvet bakımından müsned hadis gibi olmasa da mürsel hadisle ihticâc olunur. Kitabımda, hadisi terkedilmiş râviden alınma herhangi bir rivâyet yoktur. Aynı konuda kendisinden başka ona benzer herhangi bir hadis bulamadığımdan dolayı münker bir hadise yer vermişsem onun münker olduğunu mutlaka açıkladım. Kılı kırk yararcasına hadis toplayan benden başka biri yoktur herhalde. Bu öyle bir kitaptır ki, Nebi (s.a.s.)'den sahih isnadla vârid olan her sünnet onda mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm'in dışında insanların öğrenimine bundan daha çok ihtiyaç duyacakları bir başka kitap bilemiyorum. Fıkhı meseleler, Süfyân es-Sevrî, Mâlik ve Şafii'nin meseleleridir. Topladığım hadisler de bu meselelerin nassını teşkil etmektedir. Sünen'e aldığım hadislerin büyük çoğunluğu meşhur hadislerdir. Meşhur, muttasıl ve sahîh olan hadîsi reddetmek kimsenin haddi ve hakkı değildir. Sünen'e sadece ahkâm hadislerini aldım. Eserde mevcut dört bin sekiz yüz, hadisin tamamı ahkâma âittir"[345]
Concordance'da Sünen, kırk kitap ve bin sekiz yüz seksen dokuz babtan meydana gelmektedir. Bu bölümler şöyledir: et-Tahâre, es-Salât, Salâtu'l İstiska, Salâtü's-Sefer, Salâtu't-Tatavvu, Şehru Ramazan, Sucûdu'l Kur'ân, Vitr, ez-Zekât, el-Lukata, el-Menâsik, en-Nikâh, et-Talâk, es-Savm, el-Cihad, el-Edâhî, es-Sayd, el-Vasâya, el-Ferâiz, el-Harac ve'l İmâre ve'l Fev. el-Cenâiz, el-Eymân ve'n-Nuzûr, el-Büyû', el-Buyû' ve'l-İcâre, el-Akdiye, el-İlm, el-Eşribe, el-Et'ime, et-Tıbb, el-İtâk, el-Hurûf ve'l-Kırâe, el-Hammâm, el-Libâs, et-Tereccül, el-Hâtem, el-Fiten, el-Mehdî, el-Melâhim, el-Hudûd, ed-Diyât, es-Sünne, el-Edeb.
Sünen'de sülâsi rivâyet yeralmaz. Onaltı tane kutsî hadis bulunmaktadır. Hadisleri altı gruptur: Sahih lizâtihi, sahihe benzer, sahihe yakın, şiddetli vehn olan hadisler, 'hakkında birşey söylemediklerim sahihtir' dedikleri, hasen li gayrihi olabilecek hadisler. [346] Buhâri ve Müslim'in birlikte tahric ettiği hadisler kitabın yarısını teşkil eder. Ebû Dâvûd kitabına sahih, hasen, leyyin ve amel edilebilir hadisleri almıştır. Ona göre aşırı derecede zayıf olmayan hadis rey ve kıyastan evlâdır.
Sünen'de yeralan bazı sahih hadisler Sahihayn'da bulunmaz. Şüpheli hadisleri ise, illetlerini açıklayarak almıştır. Sünen, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir.[347] Talebelerinden yedisi tarafından rivâyet edilmiştir ki, en sahih ve yaygın rivâyet el-Lu'luî'nin eseridir.[348]
Sünen-i Ebû Dâvûd Kahire (1280), Delhi (1283), Luknov (1840-1888). Haydarabad (1321) Mısır (1935-1950), gibi merkezlerde bir kaç kez basılmıştır. Türkçe'de Ebû Dâvûd'un Sünen'i 1983'de yayınlanmıştır. 1987 yılında eserin, tercüme ve şerhi yayınlanmaya başlanmıştır. Sünen'in ilk şerhini "Meâlim Es-Sünen" adıyla Ebû Süleyman Hattâbî (388/998) yapmıştır.
Ebû Dâvûd'un diğer eserleri şunlardır:
2. Risâletuhu fi Vasfı Kitâbü's-Sünen: Eseri Kitâbu's-Sünen ile ilgili olarak yazdığı ve yukarıda sözkonusu ettiğimiz mektuptur.
3. el-Merâsil: Mürsel hadislerle ilgili eseri.
4. Mesâiiu'l-İmam Ahmed: Fıkıh konularına göre tasnif edilen ve Ahmed b. Hanbel'e sorulan soru ve cevapları kapsar. Diğer önemli eserleri de şunlardır: el-Mesâil, en-Nâsih ve'l-Mensuh, Kitâbu'z-Zühd, Kitâbu'l-Kader, Kitâbu'l-Ba's ve'n-Nüşûr, Delâilu'n-Nübüvve, et-Teferrüd fi's-Sünen, Fedâilu'l-Ensâr, Müsned-u Mâlik, ed-Dua, İbtidâu 'l- Vahy, Ahbâru'l-Havâric.[349]

Hayatı:

el-İmâm es-Sebt Seyyidü'l-Huffâz Süleymân İbnu'l-Eş'as İbni İshâk es-Sicistânî. 212-275 yılları arasında yaşamıştır. Ceddi İmrân'ın Sıffîn savaşında Hz. Ali (radıyallahu anh) saflarında şehîd olduğu belirtilir. Basra'da yaşadı. Ancak Irak, Hicaz, Şam, Mısır, Cezire, Horasan gibi ilim merkezlerine seyahatler yaptı, pek çok kereler Bağdad'a uğradı. Hadîs aldığı hocalarını sayısı 300'ü bulur. Buhârî ve Müslim'in meşayihinden hadîs aldı. Ebu Seleme, Ebu'l-Velîd et-Tayâlesi, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Ebî Şeybe, Ali İbnu' Medînî, Yâhya İbnu Ma'în, Kuteybe İbnu Sa'îd, İshâk İbnu Râhuye hocalarının meşhurlarındandır. Iraklılar, Horasanlılar, Şamlılar, Mısırlılar, Cezîreliler hep onun hocaları arasında yer alır.
Kendisinden hadîs alanlara gelince, Ahmed İbnu Hanbel ondan bir hadîs almıştır. Ebu Dâvud'un bunu (iftiharla) zikrettiği belirtilir. Tirmizî, Nesâ oğlu Ebu Bekr İbnu Ebî Dâvud, Ebu Avâne, Ebu Bişr ed-Dûlâbî, el-Lu'luî (Ebu Ali Muhammed İbnu Ahmed İbni Amr), İbnu'l-A'râbî (Ebu Sa'îd Ahmed İbnu Muhammed İbni Ziyâd el-A'râbî), İbnu Dâse (Ebu Bekr Muhammed İbnu Abdirrezzâk) er-Remlî (Ebu İsâ İshak İbnu Musâ İbni Sâid) kendisinden hadîs alanların başında gelirler.[350]

Fazîleti:

Ulema, Ebu Dâvud'u birçok yönüyle övmüş, takdir etmiştir. Hadîs bilgisi, hıfzı, anlayışı, fıkıh bilgisi, verâ ve dindarlığı, ilminde itkânı ayrı ayrı dile getirilmiştir. İlmiyle âmel eden alimlerden olduğu bilhassa belirtilir. Hâl ve hareketlerinde istikâmetinin doğruluğunu ifâde etmek için bâzı âlimler şöyle derler: "Ebu Dâvud yaşayışında, ahvalinde, huy ve tavırlarında Ahmed İbnu Hanbel'e benzerdi. Ahmed de bu hususlarda Vekî'e benzerdi. Vekî de Süfyân'a benzerdi. Süfyan ise Mansur'a benzerdi. Mansur İbrâhim en-Neha'î'ye , İbrahim de Alkame'ye benzerdi. Alkame ise Abdullah İbnu Mes'ud'a benzerdi. Alkame demiştir ki: İbnu Mes'ud yaşayışında, ahvâlinde huy ve tavırlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benzerdi".
Ebu Dâvud, hadîsi metniyle, senetleriyle illetleriyle çok iyi bilirdi. Onun bu ilimdeki yüksek derecesini ifâde için, Muhammed İbnu İshâk es-Sağânî ve İbrahim el Harbî: "Hz. Dâvud'a demir yumuşatıldığı gibi Ebû Davud'a da hadîs yumuşatılmıştır" demişlerdir. Mûsâ İbnu Harun takdirlerini ifade için "Ebu Davud dünyada hadîs, âhirette de cennet için yaratılmıştır" der. Hadîsi iyi bilirdi. Bu sebeple Sünneti, mevzu ve şiddetli zayıflara karşı korumuştur. Ebu Abdillah İbnu Mende, onun bu hizmetini şöyle dile getirmiştir: "Hadîs tahric edip sahîhleri illetli olanlardan, hatâlıları da doğrulardan ayıran dört kişi var: Buhârî, Müslim, bunlardan sonra da Ebu Dâvud ve Nesâî gelir. Ebu Bekr el-Hallâl takdirde daha da ileri giderek: "Zamanının el-İmâmu'l-Mukaddem'i" (en önde giden İmâm) diye vasıflandıracaktır. El-Hakîm Ebu Abdillah da: "Ebu Dâvud, asrında ehlü'l-hadîs'in rakipsiz imamıydı" der. Hadîs rivayetindeki hayranlarından meşhur mutasavvıf Sehl İbnu Abdillah et-Tüsterî, Ebu Dâvud'u ziyâret eder ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerini rivâyet eden dilinî çıkar, onu öpeceğim" der. Ebu Davut çıkarır, o da öper.[351]

Hadîs Almada Prensibi:

Ebu Dâvud, ehl-i hadîs'in başını çekenlerden olması hususiyetiyle, nazarında zayıf hadîs fukahânın kıyasından evlâdır. Bu sebeple bir babta, başka rivâyet yoksa zayıf hadîsi tahrîç etmekten çekinmez. Bu durumda zayıfın terki kıyâsa gitmek mânasına gelir. Ancak, şurası da muhakkak ki, terki hususunda ulemânın ittifak ettiklerinden hadîs olmamıştır. Şu açıklamayı yapar: "Sünen'imde metrûku'l-hadîs olan kimseden hadîs rivâyeti almadım. Kitapta münker bir rivâyet varsa durumunu bildirdim. Bu mevzuda başka rivayet olmadığı için bunu aldım." Ebu Davud'un zayıf hadîsi kıyastan üstün tutma prensibini aydınlatan bir rivâyeti İbnu Hazm, el-Muhalla'da, İmâm'ın oğlu Abdullah'tan kaydeder:
"Babama, "bir beldede, sahîh hadîsi, sakîm hadîsten temyiz etmeden rivayette bulunan bir ehl-i hadîsle bir ehl-i reyden başkasını bulamayan bir kimsenin başına bir iş gelse, ehl-i reye mi, yoksa ehl-i hadîse mi müracaat etmeli?" diye sordum. Babam cevaben: "Ehl-i hadîse müracaat etsin, ehl-i reye değil. Çünkü zayıf hadîs reyden daha kavîdir" dedi."[352]

Eserleri:

Ebu Dâvud, Sünen'i ile meşhur olmuşsa da başka te'lifâtı da var:
1- Er-Reddû alâ Ehli'l-Kader. Bunu kendisinden Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ahmed rivâyet etmiştir.
2- Kitâbu'n-Nâsih ve'l-Mensûh. Bunu kendisinden Ebu Bekr Ahmed İbnu Süleymân en-Neccâr rivâyet etmiştir.
3- El-Mesâil. Bunu Ebu Ubeyd Muhammed İbnu Ali el-Âcirî rivâyet etmiştir.
4- Müsnedu Mâlik: Bunu kendisinden İsmâil İbnu Muhammed es-Saffâr rivâyet etmiştir.
5- Es-Sünen, el-Lü'lu'î, İbnu Dâse, İbnu'l-A'rabî, er-Remlî tarafından rivâyet edilen bu eser en meşhur eseridir. Bunu ayrıca tanıtacağız.

Ebu Davud'un Bir Uyarısı:

Ebu Davud bir kaç hadîsin ehemmiyetini belirtmek için şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan 500 bin hadîs yazdım. Onlar arasından, sâdece şu kitabıma koyduklarımı seçtim. Ancak, kişiye, dinini doğru kılması için bu hadîslerden dört tânesi yeterlidir.
Birincisi: "Ameller niyetlere göredir..." hadîsidir.
İkincisi: "Kişinin müslümanlığının kemâli mâlâyâni'yi terketmesine bağlıdır" hadîsidir.
Üçüncüsü: "Mü'min kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe (kâmil) mü'min olamaz" hadîsidir.
Dördüncüsü: "Helâl olanlar açıklanmıştır, haram olanlar da açıklanmıştır. Bu ikisi arasında (durumu açık olmayan) şüpheli şeyler vardır. Bunların (haram mı helal mı olduğunu) çokları bilemez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim şüpheli şeyi işlerse harama düşer. Tıpkı, sürüsünü, yasak koruluğun etrafında güden çoban gibi.) Koyunları her an koruluğa kayabilir. Bilesiniz! Her melikin bir koruluğu olduğu gibi, (Allah'ın da bir koruluğu vardır.) Allah'ın koruluğu haramlardır. Bilesiniz! Vücudda bir et parçası vardır, bu sıhhatli oldu mu vücudun tamamı sıhhatlidir, bozuldu mu, vücudun tamamı sıhhatini kaybeder. İşte bu parça kalptir" hadîsidir".[353]

Sünenu Ebî Dâvud:

Ebu Dâvud'un ismini ebedîleştiren eseridir. Bâzı görüşlere göre Sünen, tarzında ilk yazılan eser olma şerefine de sâhiptir. Ebu Dâvud eserini şöyle tanıtır: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen 500 bin hadîs yazdım. Onlardan şu Sünen'i seçtim. Kitabımın içerisinde 4800 hadîs mevcuttur".
Ebu Dâvud, Sünen'in hadîslerini seçerken, ahkâm hadîsleriyle yetinmiştir. Bu sebeple sünen ve sıhâh müellifleri arasında ahkâm sâhasında ilk eser veren kimse olmuştur. Ebu Dâvud'un Sünen'i, muhtelif beldelerdeki fukahânın istidlâl edip üzerine ahkâm bina ettikleri hadîslerini ihtiva eder. Ebu Süleymân el-Hattâbî, Me'âlimu's-Sünen adlı şerhinde şöyle der: "Biliniz ki, Ebu Dâvud'un es-Sünen kitabı, kıymetli bir telîftir. İlmu'd-Dîn sâhasında onun misli te'lîf edilmemiştir. (Her mezhebe mensub) âlimlerin kabûlüne mazhar olmuş, böylece muhtelif fırkalar teşkil eden âlimler ve farklı mezheplere mensup fakîhler arasında hakem rolü oynamıştır. Irak, Mısır, Mağrib ahalisi, İslâm âleminin ekseri beldelerinin müslümanları ona sarıldılar. Onun bu kitabı ehl-i hadîs nezdinde hoşlanılan bir makam tuttu. Bu kitap için meşakkatli yolculuklar yapıldı, arandı da arandı". Gazâlî'nin, Sünen hakkında: "Bir müçtehide, ahkam hadîsleri hususunda kifayet eder" dediği rivayet olunur. Nevevî, Sünen'e yaptığı şerhte: "Fıkıhla olsun, başka şeyle olsun, İslâmî mevzularla meşgul olan herkesin Ebu Dâvud'un Sünen'ine alâka göstermesi, onu iyi bilmesi gerekir. Zira onun içindeki hadîslerin çoğuyla ihticâc edilir ve bu hadîsleri tefrik de kolaydır. Ayrıca hadîslerin (fıkha girmeyen fazlalıklardan) özetlenmiş olması, musannıfının emsaline üstünlüğü ve eserin tehzîbine gösterdiği itina, Sünen'in ehemmiyetini artıran hususlardır." Sünen'in râvilerinden Ebu Sâd İbnu'l-A'râbî de şunları söylemiştir: "Bir fakîh'in yanında, Allah'ın kelamını ihtiva eden Mushaf'la Ebu Dâvud'un Sünen'inden başka kitap bulunmasa, (fıkhın tedvîni için) bir başka kitaba ihtiyaç duymaz". Muhammed İbnu Mahled: "Ebu Dâvud, Sünen'ini telif edip halka okuduktan sonra, kitabı, Ehl-i hadîs için, kendisine uydukları bir "mushaf" oldu" der.
Ebu Dâvud Sünen'ini yazdıktan sonra Ahmed İbnu Hanbel'e arzeder. Ahmed İbnu Hanbel istihsan ederek takdîrlerini ifâde eder. Ebu Dâvud, Sünen'i Bağdat'ta rivayet etmiştir.[354]

Sünen'in Sıhhat Durumu:

Bu konuda daha önce, Kütübü Erba'a'nın şartlarıyla ilgili bahiste dört sünen'in her birinde üç çeşit hadîs bulunduğunu, birinci grubu "sahîheyn hadîsleri" nevinden hadîslerin, ikinci grubu "kendi şartlarına göre sahîh olan" hadîslerin, üçüncü grubu da zıddiyet hadîslerinin teşkîl ettiğini belirtmiş ve bunların ne demek olduğunu açıklamıştık. Burada aynı bilgileri tekrar etmeyeceğiz. Ancak Ebu Dâvud'un bir tabiri üzerinde kısaca duracağız: Sâlih tabiri.[355]
Ebu Dâvud, Sünen'i hakkında bir kısım teknik bilgiler vermek maksadıyla kaleme aldığı Risâletu Ebî Dâvud İlâ Ehli Mekke diye meşhur mektubunda şu açıklamayı yapar:
"Kitabımda yer alan bir hadîste şiddetli vehn (zayıflık) varsa bunu belirttim. Kitapta senedi sahîh olmayan rivâyet de var. Hakkında sükût ettiğim sâlihtir. Bâzısı bâzısından daha sahîhtir". İbnu Salah, bu söz üzerine şu açıklamayı yapar: "Ebu Dâvud'un kitabında bu şekilde "zayıftır" diye meşruhat verdiği hadîslerden hiçbirisi Sahîheyn'de mevcut değildir. Ayrıca Ebu Dâvud'da "hasen" olarak zikredilen hadîslerden herhangi birisinin, sahîh ve hasen hadîsleri temyiz edenlerce "sahîh'dir" diye hükme bağlandığına da rastlamadım."[356]

Niçin Sâlih?

Ebu Dâvud'un yukarıda kaydettiğimiz açıklamasıyla ilgili iki noktaya dikkat çekeceğiz:
Birinci nokta: Sâlih'ten kastedilen şey nedir? Yani sükût edilen hadîs, kendisiyle ihticâc etmeye mi sâlihtir (uygundur, elverişlidir) yoksa i'tibâr etme'ye mi sâlihtir? Zira, sâlih tâbiri, kayıtsız olarak, bu mutlak hâliyle kullanılınca şuna sâlihtir diye ulema nezdinde oturmuş bir ıstılah değildir. Bu sebeple normalde böyle kullanılmaz. İşte belirttiğimiz bu durum, Ebu Dâvud'un sâlih tâbirinden neyi kasteddiği sorusuna sebep olmuştur. Bazı muhaddîsler "ihticâc'ı kasteddiği"ni söylerken bâzıları da "itibar'ı kasteddiğini" söylemiş ve ihtilaf etmişlerdir. Son Osmanlı muhaddislerinden Zâhidu'l-Kevserî de bu mevzuya mesâî sarfedenlerden biridir. O, özetle, bu çeşit hadîslerin hepsini aynı kategoriye sokmanın yanlış olduğu kanaatindedir. Yani ona göre bâzıları ihticâca, bazıları da itibâra sâlihtir. Hangisine salîh olduğunu tâyin de hadîsin incelenmesiyle elde edilecek karîne'ye bağlıdır. Bu da hadîsten hadîse değişebilir. O sözünü şöyle tamamlar: "Bundan maksad sâdece ihticâcâ salâhiyettir" diyen kimse Ebu Dâvud'u keyfine göre konuşturmuş olur".
İkinci Nokta'ya gelince, bu temâs edeceğimiz husus, en az önceki kadar ehemmiyet taşır: Ebu Dâvud'un hakkında sükût ettiği bütün hadîsler "sâlih" midir?
Yukarıda iktibas ettiğimiz pasajdan şu mâna çıkmaktadır: Salâhat ister itibâr'a ister ihticâc'a olsun, her hadîs sâlihdir, ifâdeden anlaşılan bu. Halbuki, mudakkik hadîsçiler, Ebu Dâvud'un sükût ettiği hadîsleri tahlîl edince şu neticeye varmışlardır: Durumu (ehli nezdinde) çok açık olan bir kısım fazla zayıf hadîslerin zaafına dikkat çekmeyi zâit addederek açıklama yapmadan geçmiştir, yâni haklarında sükut etmiştir.
Biz, ehemmiyetine binânen, bu mevzuya tahsis edilen genişçe bir tahlîli, kitabımızın Hadîsle İlgili Bâzı Meseleler bölümünde sunacağız. [357]

Sünen'in Tertîbi:

Ebu Dâvud tertib yönüyle Buhârî'ye benzerlik arzeder. Öncelikle fıkha ve dolayısıyla metne ehemmiyet verir. Bu sebeple, hadîsin fazla turuk'u varsa bir kısmını verir, her birinde vâki ihtilaf ve ziyâdelerini kaydeder. Onun esâs gâyesi, hadîslerde mevcut olan fıkhî ahkâmı bildirmektir. Bu sebeple, bir babta zikredeceği hadîslerin, senedce en sahîh olanını önce kaydeder. Bâzı kereler muallel senedleri hiç kaydetmez. Mekke ehline hitâben yazdığını belirttiğimiz kıymetli Risâle'sinde eserinin tertib yönünü de aydınlatan şu teknik açıklamayı yapar:
"Siz, benden Sünen kitabındaki hadîsleri soruyor ve: "Bunlar, bu mevzuda bildiğin hadîslerin en sıhhatli olanları mı?" diyorsunuz. Biliniz ki, bir kısmı hâriç hepsi öyledir. Hâriç olanlar da iki vecihle gelmiştir. Bunlardan hangisi senedce âli ise, diğerine takdîm edilmiştir. Diğeri de hıfz yönüyle daha kuvvetli bir râvinin rivayetidir...
Bir babta çok hadîs bulunmasına rağmen bir veya iki tanesini yazdım. Zira hepsini yazmak kitabı uzatırdı. Böyle yapmakla (hacmi daraltıp) istifâdeyi kolaylaştırmayı düşündüm... Eğer bir babta hadîsin iki üç vechine yer vermiş isem, bu davranışım rivâyetlerdeki bâzı ziyâdelerden dolayıdır. İkinci rivâyette, birinciye nazaran ziyâde bir kelime bulunabilir. Bazan uzun bir hadîsi kısalttığım da olmuştur. Zira tamamını yazacak

olsam onu dinleyen kimselerden bir kısmı, bundaki fıkhî yönü anlamayacak ve bilemiyecekti. Buna meydan vermemek için kısalttım...
Sana benim kitabımda bulunmayan bir sünnet zikredilecek olursa bil ki o, vâhi (zayıf bir hadîstir. Aksi takdirde kitabımda bir başka tarîkle gelmiş olmalıdır. Zira ben, okuyucuya uzun kaçmasın diye bütün tarîkleri vermedim."[358]

Farklı Nüshaları:

Ebu Dâvud'un Sünen'ini, kendisinden tahammül edîp rivâyet izni olan yedi kişi mevcuttur. Bunlardan dört tânesi ulema arasında yaygınlık kazanmıştır. Nüshalar arasında bazı farklar mevcuttur. Bu nüshalar şunlardır.
1- Ebu Ali Muhammed İbnu Ahmed İbn-i Amr el-Lü'lü'î (333/944) nüshası: Bu nüsha en ziyade şöhret ve yaygınlık kazanan nüshadır. Bilhassa Meşrik memleketlerinde yazılmıştır. El-Lü'lü'î, Sünen'i, Ebu Davud'dan bir kaç sefer dinleme fırsatı bulmuştur. Son defa, müellifin vefat ettiği sene olan 275'te dinlemiş olması, bu nüshaya ayrı bir itibâr kazandırmıştır.
2- Ebu Bekr Muhammed İbnu Bekr İbni Abdirrezzâk İbni Dâse et-Temmâr (v. 346/957) nüshası: Kısaca: İbnu Dâse nüshası diye bilinir. Bu nüsha Mağrib beldelerinde şöhret yapmıştır. İbnu Dâse nüshası el-Lü'lü'î nüshası'na muhteva itibariyle benzerlik arzeder. Farklı yönleri bir kısım takdîm ve te'hirlerdir. Hadîslerin ziyâde-noksanlığı söz konusu değildir.
3- Ebu Îsa İshâk İbnu Mûsa İbn-i Sâ'îd er-Remlî (320/932) nüshası. Bu da er-Remlî nüshası olarak yâdedilir.
Bu zât, Ebu Dâvud'un verrâkı (hususî kâtibi) dir. Bunun rivayeti tertîb itibâriyle İbnu Dâse nüshasına benzer.
4- İbnu'l-A'râbî nüshası. Daha çok sûfi olan Ebu Sa'îd Ahmed İbnu Muhammed İbni Ziyâd İbni'l-A'râbî'nin (vefat tarihi 340/951) dir. Bunun nüshası diğerlerine nazaran eksik bir nüshadır.[359]

Ebu Davud Üzerine Çalışmalar:

Sünenü Ebî Dâvud el-Münzirî [Ebu Muhammed Abdülaziz İbnu Abdilkavî (v. 656/1258)] tarafından ihtisar edilmiştir. İhtisarın ismi el-Müctebâ'dır, bir kaç baskısı mevcuttur. İbnu Kayyîm el-Cevziyye (v. 751 / 1350) Sünen üzerine bir tehzîb çalışması yapmıştır. Tehzîbu Süneni Ebî Dâvud adını taşıyan bu eser de basılmıştır.
Belli başlı şerhleri şunlardır:
1- Me'âlimu's-Sünen: İlk Buhârî şârihi diye daha önce takdim ettiğimiz Ebu Süleyman el-Hattâbî (v. 388) tarafından yapılmış muhtasar bir şerhtir, matbudur.
2- Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebî Dâvud: Ebu't-Tayyîb Muhammed Şemsülhak el-Azîmâbâdî tarafından te'lif edilmiştir. 14 ciltlik bir şerh olup açıklamaları son derece basit, yabancılar için anlaşılması kolaydır. Hadîs metninde geçen kelimeler lügat gibî açıklanır. Bir kaç kere basılmıştır.
3- El-Menhelü'l-Azbi'l-Mevrûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud: Mahmud Muhammed Hattab es-Subkî (1352/ 1933) tarafından yapılmıştır. Hadîslerden dört mezhebin ne gibi hükümler çıkardığı belirtilen geniş muhtevalı bir şerhtir, ne var ki, Sünen'in tamamı aynı şekilde bitirilememiş, yarıda kalmış bir şerhtir.
4- Mirkâtu's-Su'ûd ilâ Süneni Ebî Dâvud: Suyûtî'nin şerhidir.
5- Bezlu'l-Mechûd fi Hallî Ebî Dâvud: Bu şerh Hanefi mezhebini esas alır. Halil Ahmed es-Sehârenfûrî (v. 1346/1927) te'lîf etmiştir. Muhammed Zekeriyya el-Kandehlevî tâlikte bulunmuştur. 20 cilttir, matbudur.
Ebu Dâvud'a bunlar dışında, Nevevî, İbnu Mulakkin, Kutbuddîn Ebu Bekr İbnu Ahmed el-Yemenî, Veliyyüddin Ebu Zür'a Ahmed İbnu'l-Hâfız Ebî'l-Fadl Zeyniddîn el-Irâkî, Alaeddin Moğoltay İbni Kılıç. Şihâbuddin İbnu Raslân, Bedruddîn el-Aynî ve Sindî gibi muhtelif âlimler tarafından çoğu yarım kalmış başka şerhler de yapılmıştır.
Ebu Dâvud'un Sünen'i Türkçemize de tercüme edilmiştir. [360]

TİRMİZÎ VE SÜNEN'İ:

İslâm dünyasının sekiz büyük hadis bilgininden birisi. Tam adı, Ebu İsa Muhammed bin İsa bin Sevre bin Musa bir Dahhak el-Tirmizî'dir. Kütüb-i sitte olarak anılan en güvenilir altı hadis derlemesinden birinin sahibidir. Dördüncü Müslüman kuşak (etbau etbau't-tabiin), içinde yer alır. Hadis ilminde en yüksek dereceye ulaşanlara özgü olan "Hafız" ünvanına sahip ender kişilerdendir.
Tirmizî'nin doğum yeri ve yılı konusunda farklı rivayetler vardır. Buna göre Tirmiz ya da Mekke'de 200 (815), 206 (821) veya 209 (824) yılında doğdu; Tirmizî'de 270 (883), 275 (888) ya da büyük ihtimalle 279 (892) yılında öldü.
Kör olarak doğan ya da sonradan gözlerini yitiren Tirmizî, ilk öğreniminden sonra çalışmalarını hadis ilmi üzerinde yoğunlaştırdı. Hadis derlemek amacıyla Horasan, Irak ve Hicaz'da geziler yaptı. Başta Buharî, Müslim ve Ebû Dâvud olmak üzere birçok bilginden hadis aldı. Kendisinden de Heysem bin Kulab el-Şasî, Mekhul bin el-Fald, Muhammed bin Mahbub el-Mahbubî el-Mervezi gibi bilginler hadis rivayet ettiler.
Tirmizî Kitabu'l-İlel, Kitabu'ş-Şemail, Kitabu Esmai's-Sahabe, Kitabu'l-Esma ve'l-Küna gibi eserler bırakmışsa da büyük ününü es-Sünen de denilen el-Camiu's-Sahih adlı eseriyle kazandı. Tirmizî, câmi' türündeki bu eserde yalnız hadisleri derlemekle kalmamış, her hadisten sonra "Ebu İsa der ki" diyerek hadise ilişkin düşüncelerini açıklamış, değerlendirmeler yapmıştır. Hadisleri İslam hukukunun konularına uygun bir düzen içinde sınıflaması ve tekrarlardan sakınması, eserine yararlanma kolaylığı kazandırır. Hadis bilginlerine göre es-Sünen'in diğer hadis derlemelerine üstünlük sağlayan başlıca özellikleri şunlardır: Hadislerin güvenilirlik derecelerini belirtmesi, taşıdığı zaaflara dikkat çekmesi, ravilere ilişkin bilgi vermesi, hukukçuların hadislerden çıkardığı sonuçlara değinmesi ve mezheplerin görüşlerine yer vermesi.
Tirmizi eseri hakkında şöyle der: "Ben bu Cami-i Kebir'i yazıp bitirince, onu ilkin Hicaz alimlerine gösterdim. Hepsi de beğendiler. Daha sonra alıp Irak alimlerine götürdüm. Onlar da ağız birliğiyle eseri övdüler. Nihayet Horasan diyarı alimlerine takdim ettim. Onlar da memnun oldular, bilahare eseri ilim alemine sundum. Bu eser kimin evinde bulunursa, orada konuşan bir Peygamber vardır"[361]
Endülüs bilginlerinden birisi, Tirmizî'nin eserinin özelliklerini ve değerini, yazdığı bir şiirle şöyle anlatır:
"Tirmizî'nin kitabı bir ilim bahçesidir. Çiçekleri adeta gökteki yıldızların parlaklığını aksettiriyor. O eser sayesinde hadisler vuzuha kavuşur. Güzel lafızlara meydana konulmuş, adeta resim gibi yerli yerince tanzim edilmiştir. "
"Hadislerin en yüksek nevi sahihlerdir. Onlar nurlu yıldızlar halinde, her yanı aydınlatırlar. Hadislerin sahihini hasenleri takip eder. Sonra garibler gelir. Hadislerin sahihi sakiminden ayrılmıştır. Tirmizî onları tek, tek işaretleriyle ilim erbabına açıklamıştır. Bu hadisleri, sahih eserler halinde sıraya dizmiş, onları ciddi akıl sahipleri de beğenip seçmişlerdir. Onu beğenenler; fakihlerin ve bilginlerin en önde gelenleri fazilet erbabının, doğru yola gidenlerin en üstünleridir."
"Tirmizî'nin kitabı böylece enfes bir eser; ilim erbabının takdir ettiği, okuyup konuştuğu bir çalışma olmuştur. Onlar, ruhlarına en yüksek faydayı bahşeden en kıymetli bilgileri, Tirmizî'nin kitabından iltibas etmişlerdir"
"Ondan, biz de hadisler yazdık; eseri biz de rivayet ettik. Bu işi, cennet ırmağının suyundan kana kana içmek niyetiyle gerçekleştirdik"
"Düşünce, mana denizine daldı. Oradan en doğru manalara ulaştı. Rahman olan Allah, Ebu İsa et-Tirmizî'yi bu şerefli işinden dolayı hayır üstüne hayır vererek mükâfatlandırsın"[362]

Hayatı:

Tirmizî, Orta Asya şehirlerinden Termiz, Türmiz, şeklinde de telaffuz edilen Tirmiz şehrine nisbettir. Bu nisbeti taşıyan meşhur başka hadîsçiler de var ise de öncelikle Kütüb-i Sitte müelliflerinden Ebu Îsâ Muhammed İbnu İsâ İbni'd-Dahhâk bu nisbetle anılır. Ebu İsâ'nın meşhur eseri el-Câmi'u's-Sahîh'i de bu nisbetle yâdedilir.
Muhammed İbnu İsa et-Tirmizî'nin künyesi Ebu Îsâ'dır. Kitabında, kendi görüşünü sunarken Kâle Ebu Îsâ diyerek, künyesini zikreder.
Ebu Îsâ 209/824-279/892 yılları arasında yaşamıştır. İlim talebi için bir çok beldeler dolaşmış, Horasanlılardan, Iraklılardan, Hicâzlılardan... hadîs almıştır... Kuteybe İbnu Sa'd, Ebu Musab, İbrahim İbnu Abdullah el-Herevî, İsmail İbnu Mûsa es-Süddî, Süveyd İbnu Nasr, Ali İbnu Hacer, Muhammed İbnu Abdillah gibi pek çoklarını dinlemiştir. Buhârî ve Müslim mühim hocalarındandır. Hadîs tahsilini esas itibariyle Buhâra'da yapmıştır.
Kendisinden başta Buhârî olmak üzere Mekhûl İbnu Fadl, Muhammed İbni Mâhmûd İbnu Anber, Hammâd İbnu Şâkir, Ebu Hâmid Ahmed İbnu

Abdillah el-Merzevi, el-Heysem İbnu Küleyb eş-Şâmî, Muhammed İbnu Mâhbûb... gibi birçokları rivayette bulunmuştur. İbnu Hacer'in Tehzîbü't-Tehzîb'de kaydettiği bir rivayete göre, Buharî, Tirmizî'ye: "Benim senden istifâdem, senin benden istifâdenden fazladır" demiştir.
Alimler sikalığı ve imâmeti hususunda ittifak eder. Sâdece İbnu Hazm, Tirmizi için "meçhûl" demiştir. Ancak, İbnu Hazm'ın başka bazı meşhur hâfızları da "meçhûl" olmakla ittiham ettiği için nazar-ı itibara alınmamıştır. Nitekim Ebu'l-Kâsım el-Begâvî, İsmâil İbnu Muhammed es-Saffâr, Ebu'l-Abbâs el-Asam vs. de İbnu Hazm tarafından meçhûl addedilmiştir. İbnu Hibbân: Tirmizî'yi "İlmi cem eden, te'lif eden ve müzâkere edenlerden" biri olarak tavsîf eder.
Tirmizî, bâzılarınca Hanbeli, bazılarınca Şafiî vs. mezheplere nisbet edilmiştir. Ancak, ashâbu'l-hadîs'ten olduğu, sünnete uyup, doğrudan sünnetle amel ettiği, herhangi bir mezhebi taklid etmeyen müstakil bir müctehid olduğu görüşü râcihtir. Sahîh'inde sıkça geçen ashâbunâ (arkadaşlarımız) tabiriyle ehl-i hadîs'i (Mâlik İbnu Enes, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye, vs.) kasteddiği, tahlil sonunda anlaşılmıştır.
Tirmizî, ed-Darîr, yâni âmâ unvanını da taşır. Bazıları, onun doğuştan âmâ olduğunu söylemişse de esas olan, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş olmasıdır.[363]

Hafızası:

Tirmizi, müstakilen üzerinde durulacak kadar müstesna bir hâfızaya sahiptir. Ebu Sa'd el-İdrisî: "Ebu İsa et-Tirmizî, darb-ı mesel olan bir hâfızaya sahipti" der. Hadîsleri, bir defa dinleyince olduğu gibi ezberlediği belirtilir. Terâcim kitaplarında, onun hâfıza gücünü belirten şu menkıbe kaydedilir: Tirmizî anlatıyor:
"Ben Mekke yolunda idim ve daha önce bir şeyhe âit iki cüz istinsâh etmiştim. Mezkûr şeyh kâfilemize uğradı. Kendisini sordum, falanca diye gösterdiler. Yanına gittim. Yazmış olduğum cüzlerin berâberimde oldûğunu zannediyordum. Şeyh'e âit olduğunu zannetiğim bu cüzleri heybeme koyarak yanına vardım. Kendisiyle karşılaşınca bunları gözden geçirerek rivâyeti için icâzet talep ettim. "Ver bakalım" dedi. Verdiğim zaman adamcağız bir de ne görsün, uzattığım cüzler beyâz (defterdi, yazı filan yoktu). Şeyh öfkelendi ve "Benden utanmıyor musun?" dedi. Niyetimin hafiflik olmadığını, araya bir aldanma, yanlışlık girdiğini anlattım ve: "Mâmafih bu cüzlerin muhtevâsı tamâmıyla ezberimde" dedim. "Oku" dedi. Onun okuduğunu ard arda tamâmen okudum. Beni tasdîk etmeyip: "Yanıma gelmezden önce bunu ezbere okuyarak hazırlıklı gelmiş olabilirsin" dedi. Ben de: "Öyleyse başka şeyler tahdîs et" dedim. Bunun üzerine benim için, garîb hadîslerinden kırk kadar hadîs okudu. Sonra "Haydi oku" dedi. Ben de baştan sona kadar hepsini kendi okuduğu gibi okudum, tek harfte bile hatâ yapmadım. Bunun üzerine: "(Hâfızası) senin gibi olanı görmedim" dedi."[364]

Dindarlığı:

Tirmizî'nin hayatından bahseden müellifler, dindarlığını da tebârüz ettirirler. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmesi de, âhiret korkusuyla ağlamaktan ileri geldiği belirtilir. Zehebî, şu ibâreye yer verir: "Buhârî öldüğü zaman, Horasan'da, ilim, hıfz, verâ ve zühd yönleriyle Tirmizî denginde bir başkasını geride bırakmamıştı".[365]

Hadîs İlmine Hizmeti:

Tirmizî, sâdece rivâyetleri cemedip eser te'lif etmekle hizmet etmemiş, hadîs ilminin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Kendisine kadar hadîsler iki dereceye ayrılıyordu: 1- Sahîh, 2- Zayıf. Tirmizî üçüncü bir kısım ilâve etti: Hasen. Her ne kadar, bazı tahkîkler, hasen tâbirinin Tirmizî'den önce de kullanıldığını göstermiş ise de, bu tâbiri ısrarla ve çokça kullanarak muhaddisler arasında yayılıp benimsenmesine sebep olmuştur. Böylece, kendisinden sonra, hadîslerin üç mertebede mütâlaa edilmesi gelenek hâlini aldı.
Tirmizî, sâdece hasen tâbirini kullanmakla yetinmeyip, buna başka kelimeler de ekleyerek yeni mürekkep tâbirler ortaya koydu: "Hasenun garibun", "hasenun sahîhun" gibi.
Ayrıca, Tirmizi, hasen ve garib tâbirlerine târifler getirdi. Kendinden sonra gelen muhaddisler, Tirmizî gibi bir otoritenin bu tabîr ve târiflerini nazar-ı dikkate aldı, gereken ehemmiyeti verdi. Tirmizî böylece ıstılahlara getirdiği tarîfle usul-i hadîs ilminin gelişmesine hizmet etmiş oldu.
Keza, Kitâbu'l-İlel'de yer verdiği râvilerin tabakaları, ve cerh-tâdille ilgili bahisler de ulûmu'l-hadîs üzerine olan en eski sistematik meseleleri teşkîl eder. İbnu Ebî Hâtim'in (v. 327/938) daha da geliştireceği rical taksimatında bu bahisler çekirdek hizmetini görmüştür.[366]
Tirmizî'nin rivâyet metodu da, kendinden sonra te'lif edilen eserlere tesîr etmiştir. Bu hususu, Dârakutnî'nin Sünen'inde, Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde daha bâriz olarak görürüz. Zira onlar da Tirmizî gibi hadislerin sıhhat durumunu belirtmeye önem verirler.
Tirmizî'nin bâzı teliflerde de çığır açtığı görülmüştür. Sahâbelerin hayatına müstakil olarak tahsis edilen ilk eserin, bâzı âlimler, Tirmizî tarafından yazıldığını kabul etmiştir: Kitâbu Esmâ-i's-Sahâbî, Keza Şemâil'i, bu dalda yazılan ilk müstakil ve mükemmel eserdir. Tirmizî'nin bu eseri pek çok te'liflere örnek olmaktan başka birçok şerhlere de mazhar olmuştur.
Eserleri meyanında el-İlelü'l-Kübrâ'sını da belirtmek gerek. Bu Sahîh'inin sonundaki ilel değildir. Birçok müellif bundan kitaplarına iktibaslarda bulunmuştur. Muahhar müellifler bunun kaybolduğunu, kütüphanelerde nüshasının bilinmediğini kaydederler ise de Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Şerhu İlelu't-Tirmizî adıyla rastladığımız nüshanın, el-İlelu'l-Kebîr olması kuvvetle muhtemeldir.[367]
Kitâbu'z-Zühd, et-Târîh, el-Esma ve'l-Künâ, Kitâbun fi'l-Asârı'l-Mevkufe gibi başka eserleri de bilinmekte ise de bize kadar ulaşmamıştır. Ancak bunların, hadîs ilminin gelişmesine hizmet etmiş olmaları inkâr edilemez.[368]

Sahîh'i:

Tirmizî'nin en meşhur eseri Sünen de denmiş olan es-Sahîh'idir. Hadîscilerin yer verdikleri bütün ana bablara şâmil olması sebebiyle "câmi" vasfını ele almıştır.
Sahîh-i Tirmizî'deki tertip güzelliği diğer kitapların hiçbirinde yoktur. Bu yönünü nazar-ı dikkate alan bazı âlimler, onu Kütüb-i Sitte'nin üçüncü kitabı kabul etmiştir. Kitabı hakkında Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Ben bu kitabı yâni el-Müsnedü's-Sahîh'i telif edince, Hicâz, Irâk ve Horasan âlimlerine arzettim, hepsi de onu beğendi. Kimin evinde bu kitap, yani el-Câmi bulunursa, sanki evinde konuşan bir peygamber vardır."
Tirmizî'nin Sahîh'i, sünen tarzında yanî fıkıh babları esas alınarak tertip edilmiştir. İçerisinde, sahîh, hasen ve zayıf hadîsler mevcuttur. Ancak her bir hadîs hakkında, hadîsi kaydedince, sıhhat durumu ve amel durumuyla ilgili bilgi verir. Zayıfsa, sebebi ve zayıflık veçhi nedir belirtir. Ayrıca, açtığı her babta sahâbe ve farklı diyarlardaki âlimlerin görüşlerini açıklar. Eser bu yönüyle ilk defa telif edilmiş, mukayeseli fıkıh mezhepleri tarihi mahiyetini arzeder.
Her hadîsin durumunu belirtmesi, kitabından herkesin kolayca istifadesine imkân tanır. Bu vasıf onu diğer te'liflerden ayıran en mümtaz yönünü teşkîl eder.
Kitabının sonuna koyduğu Kitabu'l-İlel bölümü eserin diğer bâriz bir hususiyetini teşkîl eder. Bu bölümde mühim kaidelere yer verir. Diğer rivâyet kitaplarında bu ismi taşıyan bir bölüme rastlanmadığı gibi, bu bölümde yer alan meselelere de rastlanmaz.
Tirmizî'de yer alan hadîslerin mâhiyetini hakkıyla tanımak için şu noktanın da bilinmesi gerekir: Tirmizî, eserine, âlimlerden herhangi biri tarafından amel edilmiş olan hadîsleri almıştır. Eserinin Kitabu'l-İlel bölümünde, Sünen'indeki hadîslerin ikisi hâriç geri kalan hepsinin ma'mûlun bih olduğunu yâni âlimlerden biri tarafından amel edildiğini bizzat açıklar. Hiçbir âlimce amel edilmemiş olan iki hadîsi de belirtir: Biri, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yolculuk hâli bile olmadığı halde -ümmete kolaylık olsun diye- öğle ile ikindiyi, akşamla yatsıyı birleştirdiğine dair İbnu Abbas (radıyallahu anh)'tan yapılan rivâyettir. Diğeri de, içki içmede ısrar eden kimseye üç kere hadd tatbîk edildikten sonra dördüncü seferde öldürülmesini emreden rivâyettir. Bu iki hadîsle hiçbir âlimin amel etmediğini belirtir.
Şu halde Sünen-i Tirmizî, bir bakıma mâmûlün bih (kendisiyle amel edilmiş) olan hadîsleri cemeden bir mecmuadır. İçerisinde 3962 hadîs mevcuttur. [369]

Bab Başlıkları:

Tirmizî, eserini tanzîmde öncelikle fıkhî endîşe taşır. Bu yönüyle Buhârî'ye benzer. Bunda da, Buhârî'de olduğu gibi tercümeler vardır.

Terecmeler'de, bazan, meseleye umumî bir tarzda dikkat çeken bir ifade kullanılır: "Babu mâ câe fi's-Sivâk" yani: "Misvak konusunda gelen hükümlerle ilgili bab" gibi. Bâzan hususî bir konuda kesin bir hüküm konur: "Babu mâ câe enne'l-ikâmete mesnâ mesnâ" yani: "Kâmet okurken ikişer kere tekrar okunacağına dair rivayetler babı" gibi, bazan başlık soru tarzındadır: "Secdeden nasıl kalkılacağına dair rivâyetler babı" gibi. Tirmizî bâzan, nâsih ve mensuh deliller için ayrı ayrı bab açar. Her mezhebin görüşünü ve delillerini ayrı ayrı zikreder. Bu tarz tercümeler Buhârî'de yoktur. Tirmizî'de pek çoktur. Önceki bâba yakın durumlarda sadece "babun" diyerek de tercüme koyduğu da olmuştur. Buna da sıkça rastlanır.[370]

Babların Tanzîmi:

Bu meselede de Buhârî'ye benzer, zira o da fıkıh yapmak, bab başlıklarında ifade ettiği ahkâm-ı fıkhîye'yi sahîh hadîslerle delillendirmek maksadıyla hadîsleri kaydetmiş, eserine bu maksada uygun bir tertip ve tanzîm kazandırmış idi. Ancak, Tirmizî, Müslim'in espirisini de gözden uzak tutmamıştır. Yâni, hadîslerin muhtelif tarîklerini de aynı anda göstermeye gayret etmiştir. Ne var ki turûk'u bir arada gösterirken Müslim'in tarzından ayrılır. Müslim her tarîk'de mevcut en küçük farkları bile gösterdiği halde, Tirmizî daha ziyâde mânaya tesir edebilecek farklılıklara dikkat çeker. Senetleri öylesine kısaltır ki, çoğu kere, hadîsin, sâdece sahâbeden olan râvilerini zikreder. Meselâ hadîsi kaydettikten sonra: "Ve fî'l-bâb an fülan, an fülan, an fülan..." diyerek birçok isim zikreder. Bu isimler, o konuda rivâyet edilen diğer hadîslere işâret eder. Her isim ilgili hadîsi rivayet eden bir sahâbîye aittir. Dikkat çekilen bu rivâyetler, Tirmizî'nin başka bablarında kaydedilmiş olabileceği gibi, kaydedilmemiş de olabilir.
Makdisî, en azından bir kısım babların tanziminde Tirmizî'nin takip ettiği yolu şöyle açıklar:
"Merhûmun tâkip ettiği metodlardan biri şudur: Önce, senedi sahîh olarak bir sahâbî'ye -ki bu Sahâbî'nin rivâyet ettiği hadîsler diğer sahîh kitaplarda tahrîc edilmiş olacak- ulaşan bir hadîsin ifâde ettiği (hüküm ve) mânâya uygun olarak bir bâb başlığı koyar. Sonra başlıktaki bu hükmü, hadîsi diğer kitaplarda tahrîc edilmemiş olan bir sahâbînin rivâyetini -ki bunu tarîki de bâb başlığında kastedilmiş olan hadîsin tarîkinden farklıdır- vererek beyân eder ki bu davranış hükmün sahîh olduğu hâllerde câridir. Sonra rivâyete şu sözü ekler: "Bu bâbta falan ve fâlan (sahâbî) den de rivâyet mevcuttur." Bu sayılanlar arasında, bâbtaki hükme esâs teşkîl edilen rivâyeti yapan meşhûr sahâbî ve diğerlerinin ismi de mevcuttur. Bu metodu sâdece bâzı bâblarda tâkip eder."
Tirmizî'nin bu davranışından maksad, o hadîs, sened yönüyle zayıf olsa bile, sahîh olan bir hadîse hükümde tevafuk etmekle, metnin ifâde ettiği ahkâm yönüyle sıhhatini göstermek ve bu rivâyeti korumaktır.
Yeri gelmişken bir kere daha hatırlatalım ki, hadîsler hakkında verilen "sahîh" veya "zayıf" hükmü nefsülemr'e bakmaz, zâhire bakar. Aynı ahkâmı ihtiva eden bir hadis, bazan bir kaç tarîkten ulaşır, bu tarîklerden biri esas alınınca hadîs "zayıf" addedildiği halde, diğer biri esas alınınca "sahîh" addedilir. Çünkü hüküm zâhire göre verilir, nefsülemr'i yâni gerçeği Allah bilir. Tirmizî, bu durum sebebiyle, zaafı şiddetli olan bâzı râvilerden de rivâyet almaktan çekinmemiştir: Muhammed İbnu Sâd el-Kelbî ve Muhammed İbnu Sâd el-Maslûb gibi. Bunların durumunu belirtmekten başka, rivâyetlerini mûteber olan başka tarîklerden de kaydetmiştir.
Tirmizî'nin bu davranışı ona Sahîheyn'le kıyaslayınca bazı farklılıklar ve hatta üstünlükler kazandırır:
1- Sahîheyn'de bile bulunmayan bir kısım sahîh hadîsleri ihtiva eder.
2- Yine Sahîheyn'de bulunmayan çok miktarda hasen ve zayıf hadîsleri ihtiva eder. Bir kısım âlimlerin zayıf hadîsle amel etmeyi esas aldığını düşünürsek bunun ehemmiyetini daha iyi anlarız.[371]
3- Ravilerin hallerini açıkça beyan eder. Buhârî ve Müslim bu işi, sâdece hadîs ilminde ihtisas yapmış, ilel'i bilen kimselerin anlıyacağı gâmız bir işaretle yaparken Tirmizî herkesin anlayabileceği çok açık bir üslûbu seçmiştir.
4- Sahîheyn, bir babta bulunan en sahîh hadîsleri kaydetmek ve onlarla yetinmek gayretine düşerken, Tirmizî ele aldığı baba giren sahîh, hasen, zayıf, sâlim, muallel hadîsleri de kaydetmekten çekinmemiştir. Zira, ahkâm-ı şer'iyye her zaman sahîh hadîsle değil, bazı kere de hasen ve hatta -turûk'un çoğalması hâlinde- zayıf hadîsle sübût bulur.
5- Zayıf hadîslerin zayıf olduğunu bildirdiği için zayıfın hasen veya sahîh sayılmasından doğabilecek mahzurlar önlenmiş oluyor.
6- Kendisiyle itibar edilebilecek hadîsler anlaşılıyor.
7- Âlimlerin, haklarında cerh ve ta'dîl hususunda ihtilaf ettikleri şahıslar tanıtılmış olmaktadır. Ayrıca, mezheplerin, istidlâl'de delilleri ve ihtilafları da Tirmizî'de bilinmektedir.[372]

Hadîslerin Kısaltılması:

Tirmizî, eserini fıkhî espiriyle tanzîm ettiği için, bir hadîste fıkha temas etmeyen -esbâb-ı vürûd gibi- bir kısım varsa orayı çoğu kere atar. Maksadı kitabın hacmini artırmamaktır. Ancak, hadîste yaptığı bu kısaltma ve taktî'e dikkat çeker ve: Ve fi'l-hadîsi kelâmın ekseru min hâzâ: "Bu hadîste, kaydettiğimizden daha uzun bir metin mevcuttur" veya: "ve fı'l-hadîsi kıssatun tavîle" yani: "Hadîsin aslında (esbab-ı vürûdu belirten) uzunca bir hikâye mevcuttur" der.[373]

Tâlik:

Tirmizî'de muallak hadîs pek nâdirdir. Buhârî'yi çok miktarda tâlik yapmaya sevkeden durum şartlarındaki sıkılık idi. Halbuki Tirmizî, hadîs kabûl etmede geniş davranmıştır, zira, durumunu belirttiği için, çok zayıf râviden bile hadîs almaktan çekinmemiştir. Öte yandan, Müslim gibi o da isnada ehemmiyet vermiş, bu sebeple tâlik ederek metin kaydetmekten ziyade kısaltarak da olsa senet kaydetmeyi ön plana almıştır. Netice olarak bu durumlar ona tâlik yapma ihtiyacı duyurmamıştır.[374]

Usul-Hadîsleri:

Tirmizî'yi Sahîheyn'le kıyaslamada mühim bir farka daha işaret etmemiz gerekmektedir: Sahîheyn, muttarıd bir kaide olarak bir babta mevcut olan en sahîh hadîsi (asl'ı) ilk önce zikrettikleri halde Tirmizî'de bu muttarıd değildir. Bazı kereler zayıf hadîsi önce kaydeder, zaafına dikkat çeker. Arkadan o babın daha sahîh olan rivâyetini zikreder. Kitapta bunun örneği çoktur. Nesâî ise bir babta mevcut bütün hadîsleri bir arada toplarken, muttarıdan -şayet varsa- önce kusurlu hadîsi kâydeder. Tirmizî'nin davranışı tenkîd vesilesi olamaz, zira, hadîs hakkında derhal açıklama yapmaktadır. [375]

Şerhleri:

Tirmizî'nin Sahîh'ine muhtelif şerhler yapılmıştır. Bazıları şunlardır:
1- Ârızatu'l-Ahvazî fî Şerhi't-Tirmîzî müellifi, Mâliki ulemasından İbnu'l-Arabî el-Mâlikî diye şöhret bulmuş olan Muhammed İbnu Abdillah el-İşbilî'dir (v. 543/1148). Eser on üç cilt olup 7 mücelled halinde matbudur.
2- Mütedâvîl şerhlerden biri de **Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhu Câmi'i't-Tirmizi**'dir. Müellifi Muhammed Abdurrahmân İbnu Abdirrahim el-Mubârekfûrî'dir. (v. 1353/1934). Bu şerh için hazırlanan iki ciltlik Mukaddime, hem Tirmizî hakkında geniş bilgi sunar, hem de usul-i hadîsle ilgili derli-toplu bilgiler verir.
Tirmizî'nin sahîhi üzerine geniş bir tahlîli Nureddin Itr, el-Imamu't-Tirmizî ve'l-Muvazenetu Beyne Câmiihi ve Beyne's-Sahîheyn adlı eserde sunar.
Suyutî'nin, Sindî'nin İbnu Mulakkin'in, Muhammed İbnu Muhammed el-Ya'merî'nin, Abdurrahman İbnu Ahmed el-Hanbelî'nin de muhtelif hacimlerde şerhleri mevcuttur. Tirmizî'yi ihtisar edenler de olmuştur: Necmuddîn Muhammed İbnu Akîlî el-Balisî, Necmuddîn Süleyman İbnu Abdilkavî gibi.
Tirmizî'nin hadîslerini tek bir kelimeden bulmak maksadıyla Sıddîkî el-Beyk tarafından el-Mürşid ila Ehâdîsî Süneni't-Tirmizî adıyla bir miftah yapılmıştır (Humus 1969). [376]

NESÂÎ VE SÜNENİ:

Kütüb-ü sitte adı verilen hadis mecmualarının beşincisinin müellifi. Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinân b. Dinar (Ebu Abdi'r-Rahman) Horasan'da Nesâ denilen şehirde dünyaya gelmiştir.[377]
Doğum tarihinin 214 veya 215 Hicri yılında olduğu konusunda ihtilâf vardır. İmam Suyûtî, Hüsnül-Muhadara isimli eserinde[378] doğum tarihini Hicri 225 olarak gösterir.
Nesâî on beş yaşında iken, küçük yaşında başladığı tahsilini, hadis öğrenmeye yöneltmiştir. İlk hadis derslerini, muammerinden olan, Enes b. Malik (r.a) de dahil pek çok Hadis otoritesine talebelik yapmış olan büyük muhaddis Kuteybe b. Saîd'den aldı. Bu zatın yanında kaldığı bir yıl iki aylık sürenin feyzini ömrü boyunca taşıdı.
Nesâi'nin asrı büyük muhaddislerin var olduğu ve Hadis öğrenmek için uzun seyahatlerin yapıldığı bir dönemdir. Nesâî de bu seyahatlere katıldı. Büyük muhaddislerden ilim aldı, ilim verdi. İstişarelerde bulundu. İlmi ve fazileti ile tanındı. Hadisteki yetkisiyle şöhret buldu. Hadis öğrenme ve öğretme yolunda yaptığı yolculuklar, ölümüne kadar kesintisiz devam etti. Parmakla gösterilir hale geldi. Yerine göre bir öğrenci, yerine göre Allah yolunda gazaya çıkmış bir mücahid, yerine göre mücahidlerin öğretmenliğini yaptı. Hadis alimlerinden Me'mûn el-Mısrî şöyle anlatır:
"Nesâî ile beraber Tarsus'a gittik. İmamlardan Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim, Ebül-Âzân ve Keylece gibi zevat toplandı. Kendileri adına, hadis şeyhlerine karşı ilmî münazarada bulunacak birini seçme konusunda istişarede bulundular ve bu iş için Ebû Abdurrahman en-Nesâî'yi seçme konusunda ittifak ettiler"[379]
Nesâî bir taraftan seyahat ederken, bir taraftan da bulduğu muhaddisden hadis alıyor. İsteklisine de bunları öğretiyordu.
Nesâî'nin kendilerinden hadis ve ilim aldığı hocalarından bazıları şunlardır: Kuteybe b. Saîd, İshak b. Râhûye, Yûnus b. Abdül-A'lâ, Muhammed b. Beşşâr, Mahmûd b. Gaylân, Hişâm b. Ammâr, Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eş'as, Osman b. Ebî Şeybe, İsâ b. Hammad...
Nesâî, ehil ise kendi akranından ilim ve hadis almaktan çekinmezdi. Ebû, Davûd es-Sicistani, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Seyf el-Harrânî ve Süleyman Eyyüb el-Esedi, kendilerinden hadis alıp rivayet ettiği akranıdır.
Nesâî ayrıca bir çok öğrenci yetiştirmiştir. Başta Sünen isimli eserini rivayet edenler içerisinde bulunan oğlu Abdül-Kerim olmak üzere ileri gelen talebelerinden bazıları da şunlardır: Ali b. Ebû Câfer et-Tahavî, Ebû Bişr ed-Dûlâbî, Ebû Avane, İbni Hibbân el-Büstî, Ebû Bekir b. el-Haddâd, Ebû Câfer el-Akilî, Ebû Ali en-Nisâburî, Ebül-Kasım et-Taberânî, Kasım b. Sâbit es-Serkastî.
İmam Nesâî, Şafiî mezhebine bağlı olmasına rağmen mutlak müctehid mertebesinde idi. Hadisçiler arasında üçüncü yüz yılın müceddidi sayılmıştır. İbni Kesir bu konuda şöyle der: "Yazmış olduğu eserlerden anlaşılıyor ki hıfzı sağlam, doğruluğu kesin, imanı güçlü, ilim ve irfanı geniş birisi idi"[380]
Hadis rivayetinde çok titizdi. Hattâ bu konuda Müslim'den daha sağlam olduğunu söyleyenler vardır. Nakd-i Ricâl ilminde aşırı titiz olan Zehebi bile onu Müslim, Ebû Davûd, Tirmizi gibi Hadis otoritelerinden önde sayar ve şöyle derdi: "Nesâî, Buhârî ve Ebû Zür'a ayarındadır."
Tâcüd-Din es-Sübkide şu nakilde bulunur. "Üstadımız Zehebîye, İmam Müslim'in mi, yoksa Neseâî'nin mi, daha titiz olduğunu sordum. "Nesâî'dir" dedi"[381]
Sa'd b. Ali ez-Zencânî, İmam Nesâî'nin hadis kabul ve rivayetindeki şartlarının Buhari ve Müslim'den daha da ağır olduğunu söyler.
Nesâî'nin eserlerinden bazıları şunlardır:
1- es-Sünen: Meşhur hadis kitabıdır. Buna "el-Mücteba" da denir.
2- el-Künâ: Ravileri künyelerine göre ve harf sırasıyla yazan bir eserdir.
3- ed-Duafâ vel-Metrûkîn: Zayıf ve terkedilmesi gereken ravileri yazan bir eserdir.
4- et-Temyiz: Suyûtî'nin ifadesine göre ravîleri birbirinden ayıran özellikleri zikreder.
5- el-Mu'cem: Nesâî'nin hocalarını yazar.
6- Kitabü't-Tabakât: Nesâî'nin zamanına kadar geçen ravileri, rivayetlerini, hallerini, tabaka tabaka anlatan bir eserdir.
7- el-Cerh ve't-Ta'dil: Hadis tenkidinin esaslarını yazar.
8- Tefsirul-Kur'an'il- Kerim
9- el-Cum'a
10- Müsned-i Ali b. Ebi Talib
11- Amelül-Yevm vel-Leyle
İmam Nesâî heybetli yapılı, güzel ve nurlu yüzlü, sıhhatli bir şahıstı. Cihada iştiraki severdi. Savm-ı Davûd'a devam ederdi. Gece ibadetinden, teheccüden hiç geri kalmazdı. Humus'ta yaptığı kadılıktan herkes hoşnut kalmıştı.
Ömrünün son zamanlarını Mısır'da, Hadis ve ilim öğreterek geçirmişti. Hacc için oradan çıktı. Şam'a uğradı. Şam Ümeyye Camiinde münazaralara katıldı. Kendisine Ümeyye hanedanı ile ilgili sorular soruldu. İmam Dârakutni'nin ifadesine göre, orada rahatsızlandı. Kendisini deve sırtında Hicâz toprağına yetiştirmelerini istedi. İsteğini yerine getirdiler. 303 (915-916) yılının Şa'ban ayında Mekke'de vefat etti ve Safa ile Merve arasına gömüldü.[382]
Bazı müellifler Filistin'deki Remle'de vefat edip Beytü'l-Makdis'e gömüldüğünü yazarlar.[383] Ancak onun Mekke'de medfun olduğu görüşü daha kuvvetlidir.
Nesâî'nin "es-Sünen"i ellibir kitab'a ayrılmış olup her kitap çeşitli bablardan meydana gelmiştir. Diğer hadis mecmualarında bulunmayan Kitabul-İhbâs, Kitabu'n-Nuhl, Kitabu'r-Rukba ve Kitabu'l-Umra gibi konuları içeren bölümler Nesâî'nin süneninde mevcuttur. Ayrıca diğer hadis mecmualarında bulunan Kitabul-Fiten, Kitabul-Kıyame, Kitabul-Merakib ve Kitabü' t-Tefsîr de Nesâî'de mevcut değildir.[384]

Hayatı:

El-Hâfız el-İmâm Şeyhu'1-İslâm Ebu Abdirrahmân Ahmed İbnu Şuayb İbnu Ali İbni Sinân İbni Bahr el-Horâsânî el-Kâdî. 215/830-303/915 yılları arasında yaşamıştır. Kuteybe İbnu Saîd, İshak İbnu Râhuye, Hişâm İbnu Ammâr, gibi sayısız kimselerden hadîs dinledi. Hadîs almak üzere Horasan, Irak, Hicâz, Mısır, Şam, Cezire gibi diyarları dolaştı. İlminin derinliği, itkânı, rivâyetlerindeki ulviyetle (ulüvvü isnâd) temâyüz etti. İlmini Mısır'da neşretti. Fıkıh, hadîs ve rical bilgisinde Mısır'daki emsallerine, devrinde, tefevvuk ve tekaddüm ettiği muâsırı olan âlimlerce te'yîd edilmiştir. Müslümanların imâmlarından biri olduğu bilhassa tebârüz ettirilir. Bazı âlimler Nesâî'nin Müslim'den ahfaz olduğunu da söyler.
Hadîs tahsili için, Kuteybe İbnu Saîd'in yanına 230 yılında gittiği zaman 15 yaşında olduğunu, rivayetlerini almak üzere bir yıl iki ay yanında kaldığını kendisi anlatır.
Nesâî'nin dört hanımı olduğu, hanımlarına karşı vazîfesini eksiksiz yerine getirdiği, gece ve gündüz ibadetlerine düşkün bulunduğu, günahlardan kaçmaya çok gayret ettiği, bu meyanda cihadlara iştirakten de geri kalmadığı belirtilir. Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetlerini ihya ettiğini, Sultanların meclisinden kaçtığını faziletleri meyanında zikreden İbnu Hacer, bu davranışının, Nesâî'yi şehit olmaya götürdüğünü de ifade eder.
Ölümüyle ilgili olarak şu vak'a anlatılır: Uzun müddet Mısır'da yerleşip, ilim neşrinden sonra 302 yılında orayı terkederek Şam'a (veya Remle'ye) gelen Nesâî, orada Hz. Muâviye taraftarlarının baskısına mâruz kalır. Kendisinden, Hz. Muâviye'nin Hz. Ali (radıyallahu anhüma)'dan üstünlüğüne dair rivayette bulunmasını isterler. O ise: "Allah onun karnını doyurmasın" hadîsinden başka bir şey bilmediğini söyleyince[385] Hz. Muâviye (radıyallahu anh) taraftarları Nesâî'yi Mescid'in içinde dövmeye başlarlar. Onları, bu davranışa sevkeden şüphesiz Nesâî'deki Hz. Ali sevgisi ve dolayısıyla Fî Fadli Ali adıyla te'lîf etmiş olduğu eseri idi. Buradan, hırpalanmış ve sakatlanmış olarak Mekke'ye hareket eder. Nesâî, Mekke'ye varır varmaz kötü muâmelelerin tesiriyle vefat eder. Bu yüzden ona şehîd de denmiştir. Kabrinin, Safa ile Merve arasında olduğu belirtilir. Bâzı tarihçiler Filistin'de vefat ettiğini söylerse de Mekke'de ölmüş olması daha sahîh gözükmektedir.
Kendisinden oğlu Abdulkerim, Ebu Bekr Ahmed İbnu Muhammed İbnu İshâk İbni's-Sünnî, Ali İbnu Ebî Ca'fer et-Tahâvî, Ebu Bişr ed-Dûlâbî, Ebu-Avâne, Ebu Câfer et-Tahâvî gibi pek çokları hadîs rivâyet etmiştir. [386]

El-Müctebâ:

Nesâî, önce es-Sünenü'l-Kübrâ'yı te'lif etmiştir. Bunda sahîh ve ma'lûl hadîsler karışık olarak bulunuyordu. Bunu Remle Emîri'ne takdim edince Emîr: "İçinde yer alan bütün rivâyetler sahih mi?" diye sorar. Nesâî: "Hayır, kitapta sahîh, hasen ve hasene yakın olan rivâyetler var" cevabını verir. Bunun üzerine Emîr:"
- Bana, sahîh olanları öbürlerinden ayırıver!" der. Bu istek üzerine Nesâî, es-Sünenü's-Suğra'yı te'lif eder ve buna el-Müctebâ Mine's-Sünen adını verir. Bugün, Sünenü Nesâî deyince el-Müctebâ kastedilir.

El-Müctebâ, diğer sünenlerle mukâyese edilince içerisinde, zayıf hadîs en az olanıdır. Bu sebeple, bir kısım âlimler, el-Müctebâ'yı Kütüb-i Sitte'nin üçüncü kitabı saymıştır. Makdîsî'den naklen İbnu Hacer, Zehebî, Katip Çelebi, Sübkî, gibi meseleye temas eden bütün âlimler, Hafız Ebu Alî'nin şu sözünü kaydederler: "Nesâî'nin rical hususundaki şartı, Müslim'in ve Buhârî'nin şartından daha şiddetlidir". Ancak bu şartın ne olduğunu hiç biri belirtmez. Şu kadar var ki, Nesâi, Buhârî ve Müslim'in hadîs aldığı bir kısım râvilerden hadîs almamıştır. Sindî, bu sebeple, şartının Sahîheyn'den sıkı olduğunun söylendiğini ifâde eder." Kendisi der ki: "Ben Sünen'i cemetmeye azmedince hakkında, içime şüphe düşen bir kısım râvilerden hadîs alma hususunda Allah'tan istihârede bulundum. Netîcede, terklerinde hayır olduğu kanaatine vardım."
Nesâî, kitabını tanzîm ederken, râvinin terkinde ittifak olup olmadığına bakmıştır. Terkinde ittifak olmadıkça hadîs almıştır. Bu hususta o da Ebu Dâvud gibi düşünmektedir: Muhtelefun fih râvinin hadîsi makbuldür, zira bir babta zayıf rivâyet, re'yü'r-ricâl'den evlâdır. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den olma ihtimâli mevcuttur.[387]

Tertîbi:

Nesâî'nin el-Müctebâ'sı, sünen tarzında bir te'liftir. Hadîsler fıkhî bablara göre tasnîf edilmiştir. 51 aded ana bölüm vardır. Her bölüm, diğer sünenler gibi, tâli bablara ayrılır. Bab başlıklarında (terâcim) fıkhî hüküm belirtilir. Hükmü te'yid eden hadîsler kaydedilir. Nesâî, tertipte Müslim'in yolunu tutar. Yani hadîslerin turûkunu bir araya getirmeye ehemmiyet verir, hadîslerin illetini göstermeyi birinci plâna alır. Bu sebeple bir hadîsin birçok turûkunu verdiği vâkit, şayet varsa, önce galat bulunan tarîki kaydeder. Arkadan ona muhalefet eden sahîhi kaydeder. El-İmâm Ebu Abdillah İbnu Reşîd, Nesâî'nin kitabını, Buhârî ve Müslim'in medotlarını birleştirici olarak tavsîf ederken çokça ilel beyan etme yönüyle arzettiği hususiyete de dikkat çeker. İbâdet ve ahkâmla ilgili bahîslerden başka diğer kitaplarda rastlanmayan ana bölümlere yer verildiği görülür: İhbâs, Nuhl, Rukbâ, Umre, Hayl gibi. Diğer taraftan Fiten, Kıyâme, Menâkıb ve Kur'an'a dâir bölümler yer almaz.[388]

Şerhleri:

El-Müctebâ'yı çok kısa bir surette Celâleddin es-Suyûtî şerhetmiştir. Ebu'l-Hasan Muhammed İbnu Abdillah es-Sindî (1138/1725), okuyucunun i'rabında ve zabtında müşkilat çekeceği kelimelerin, garîblerin şerhini yapmak maksadıyla Suyûtî'nin şerhi üzerine bir hâşiye ilâve etmiştir.
Siracüddin Ömer İbnu Ali İbnu Mülakkin (804/1401) Sahîheyn, Ebu Dâvud ve Tirmizî'ye olan zevâidini tek cilt halinde şerh etmiştir.
El-Mücteba, Suyûtî'nin şerhi ve Sindî'nin haşiyesi ile birlikte matbudur.
El-Mücteba dilimize de tercüme edilmiştir. [389]

İBNU MÂCE VE SÜNEN'İ:

Kutub-i Sitte'den kabul edilen "es-Sünen" isimli eserin müellifi. Hicri üçüncü yüzyılın önde gelen hadis hafızlarındandır. İsmi; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvini, Mevla Rabîa.
İbn Mâce adıyla meşhur olan müellifin adının menşeî ihtilaflıdır. Bir rivayete göre Mâce dedesinin ismidir. Tercih edilen görüşe göre Mâce babasının ismidir. Kelime farsça kökenlidir. Firûzâbâdî Kamusunda Mâce'nin babasına ait bir lakap olduğunu söylemiştir.
İbn Mâce'nin isminin okunuşu hadisçiler arasında ihtilaflı bir konudur. Bazıları İbn Mâceh şeklinde okumuşlar. Bazı hadisçiler de İbn Mâcete şekliyle söylemişlerdir. Türkçe'de kelimenin sonundaki yuvarlak te harfi okunmadığından dilimizde bu hadisçinin ismi ibn Mâce olarak meşhur olmuştur.
İbn Mâce Kazvîn şehrinde H. 209 yılında dünyaya gelmiştir. H. 273 yılında Ramazan'ın bitimine sekiz gün kala Pazartesi günü vefat etmiştir.
İbn Mâce dönemin önde gelen hadisçilerinden ders okumuş ve hadis dinlemiştir. O'nun hocaları arasında şunları sayabiliriz: Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, Abdullah b. El-Muaviye, Hişam b. Ammâr, Dâvud b. Ruseyd, Ebûbekir b. Ebi Şeybe, İbrahim b. el-Münzir el-Hazâmî. Bu saydığımız âlimler dönemin meşhur hadisçileri İbn Mâce'nin önemli hocalarıdır. İbn Mâce'nin hadis aldığı şeyhlerin sayısı ise daha fazladır. Talebeleri arasında şu hadisçileri sayabiliriz: Muhammed b. İsa el-Ebherî, Ebû'l-Hasan el-Kattân, Süleyman b. Yezîd el-Kazvînî, Ahmed b. İbrahim el-Kazvînî, İshâk b. Muhammed el-Kazvınî. Bu talebeler İbn Mâce'nin yüzlerce talebesinden birkaç tanesidir.[390]
Dönemin ilmî geleneğine uygun olarak İbn Mâce çeşitli beldelere ilim seyahatları (rıhle) yapmıştır. Irak, Basra, Kûfe, Bağdad, Mekke, Şam, Mısır ve Rey beldelerini hadis ilmini öğrenmek ve hadis yazmak için dolaşmıştır. Bu şehirlerdeki meşhur hadisçilerle ve büyük âlimlerle görüşmüş, onlardan ilim almıştır. İbn Hallikân O'nun hakkında "hadis ilminde imâm ve hadis ilimleri ile ilgili bütün disiplinlerde otorite sahibiydi" demiştir.[391]
İbn Mâce'nin tefsir ve tarih ilimlerinde de geniş bilgisi vardır. Kur'ân tefsiri ile ilgili bir eseri ve güzel bir tarih kitabı vardır.[392]
Sünen-i İbn Mâce
İbn Mâce'nin Sünen'i diğer sünenler arasında tertibinin güzelliği ve zevâidinin çokluğu ile temâyuz etmiştir. İbn Mâce'nin en önemli meşhur eseridir. Bu eserde hadisler fıkıh bablarına göre tertip edilmiştir. Eserin mukaddime bölümünde ise sünnete ittibanın önemi bidat'tan sakınmanın gereği ve bu meselelere tealluk eden konularla ilgili hadisler bir araya getirilmiştir. Bundan dolayı da "Sünen" grubundan kabul edilmiştir.
İbn Mâce bu eserini telif ettiğinde dönemin büyük hadis tenkitçisi Ebû Zur'a er-Razî'ye sunmuştur. Ebû Zur'a Sünen hakkında şunları söylemiştir: "Bu kitap halkın eline geçerse mevcut hadis kitaplarının çoğunun yerini alacağını zannediyorum" İbn Mâce'nin eserindeki zayıf hadisler için Ebû Zur'a "isnadı zayıf olan hadislerin otuzu geçmeyeceğini ümit ediyorum" demiştir.
İbn Mâce'nin Sünen'inde 37 kitap, 1515 bab ve 4341 hadis vardır. Bu rakam Sünen'in M. Fuâd Abdulbakî'nin tahkîki ile basılan baskısındaki rakamlamaya göredir. Sünen'de bulunan hadislerin 3002 tanesi Kütüb-i Sitte'nin diğer beş kitabında mevcuttur. Bu beş eserde bulunmayıp yalnız ibn Mâce'nin eserinde bulunan zevâid'in miktarı 1339'dur. Bu hadislerin sıhhat derecesi de şöyle tesbit edilmiştir. Ricali sıka ve isnâdı hasen olanlar 199 tane, isnadı zayıf olanlar 613 tanedir. Münker, mekzûb veya isnadı çok fazla olması Sünen'in değerini artırmaktadır. Belki de Dârimî (ö. 255)'nin eserinin yerine Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olmasının en büyük sebebi İbn Mâce'nin Sünen'indeki bu diğer beş hadis kitabında bulunmayan hadislerin sayısının çokluğudur.
İbn Mâce'nin eserini Kütüb-i Sitte'den ilk kabul eden İmam Muhammed b. Tâhir el-Makdisîdir. Makdisî "Şurutu'l-Eimmeti's-Sitte" isimli eserinde altıncı eser olarak İbn Mâce'nin eserini almış ve bu dönemden sonra bu şekilde yaygınlaşmıştır. Zehebî İbn Mâce'nin eseri hakkında "güzel bir kitaptır. Vâhi hadisleri onun güzelliğini gidermese daha iyi olurdu. Ancak bunlar da fazla değildir" der.[393]
Sünen'in meşhur ravileri şunlardır: Ebu'l-Hasan el-Kattân, Süleyman b. Yezid, Ebû Ca'fer Muhammed b. İsa ve Ebû Bekr Hâmid el-Eherî'dir.[394]

Hayatı:

İbnu Mâce künyesiyle bilinen el-Hâfız Ebû Abdillah Muhammed İbni Yezîd 209/824-273/886 yılları arasında yaşamıştır. Kazvîn şehrinde doğduğu için el-Kazvinî nisbetini de alır. Kendisini hadîs sahasında yetiştirmiş, bu maksadla; devrinin âdeti üzere, ilim adamlarını dinlemek üzere Horasan, Basra, Kûfe, Mekke, Şâm, Mısır gibi mühim merkezlere ilim seyahatleri yapmıştır. İmâm Mâlik'in ve Leys İbnu Sa'd'in (v. 175) ashâbını dinlemiştir. Ebu Ya'la el-Halîli, hakkında: "Sikadır, büyüktür, bu hususta hakkında âlimler ittifak eder, kendisiyle ihticâc edilir, hadîs bilgisine sâhiptir, hıfzı vardır" der. İbnu Mace Sünen'den başka Târih ve Tefsîr kitapları da telif etmiştir.
Kendisinden, Muhammed İbnu Îsâ el-Ebherî, Ebu Ömer, Ahmed İbnu Muhammed İbni Hakîm, Ebu'l-Hasen el-Kattân, Süleymân İbnu Yezîd el-Fâmî vs, bir çokları rivâyette bulunmuştur. Bu kaydettiğimiz isimler Sünen'i de rivâyet edenler arasında yer alır.[395]

Sünen'i:

İbnu Mâce'nin Sünen'i, Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilmiştir. Onun altıncı kitap olarak benimsenmesi sonradan olmuştur. Daha önce, usûl (temel) olarak beş kitap şöhret yapmış idi. İlk defa, Ebu'l-Fadl Hâfız Muhammed İbnu Tâhir el-Makdîsî (v. 507/1113), Etrâful-Kütübi's-Sitte adlı kitabı ile Şurutu'l-Eimmeti's-Sitte adlı risâlesinde İbnu Mâce'yi altıncı kitap olarak sahîh'ler arasında zikretmiş, onu, el-Hâfız

Abdulganî el-Makdisî (v. 600/1203) el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl kitabında tâkip etmiştir. Bu görüşü diğer etrâf ve ricâl müellifleri tâkip edince İbnu Mâce'nin Sünen'i yedinci asırdan itibaren Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak benimsenir. İbnu Salah ve Nevevî, İbnu Mâce'den fazla söz etmezler. Bu iki müellif usül olarak beş kitabı bilirler ve İbnu Mâce'yi altıncı kitap olarak zikretmezler. Bazıları da Altıncı Kitap olarak Muvatta'yı görmüştür: Rezîn İbnu Muâviye, et-Tecîd'de, Ebu's-Seâdât İbnu'l-Esîr, Câmi'ul-Usûl'de böyle yaparlar. İbnu Salah, Nevevî, İbnu Hacer, Salâhu'd-Dîn Alâî gibi bâzıları Altıncı Kitap olmaya Muvatta layıktı demişlerdir. İçerisinde mürsel ve mevkuf rivâyetler yer almasına rağmen zayıf ravilerinin azlığı münker ve şaz rivâyetlerin nâdirliği sebebiyle altıncı kitap olmaya Dârimî'nin, Sünen'ini layık görenler de olmuştur.
İbnu Mace'yi, müteahhir ulemâ nezdinde yücelten husus, onun fıkhî faydalarının çokluğudur. Bu da, öbür kitaplarda bulunmayan, çok sayıdaki ziyâde hadîsler ihtiva etmesinden ileri gelir. İçinde mevcut 4341 hadîsten 1339'u zevâid'dir yani öbürlerinde yer almaz. Mütekaddim ulema nezdinde kıymetini düşürmüş olan yönü de zaafı şiddetti olan râvilerden hadîs almış olması idi. Bu çeşit hadîslerin sayısı 99'dur. Bunların râvileri kizble itham edilmiş, sarakatu'l-hadîs'te bulunmuş kimselerdir. Hadîsçiler, normalde böylelerinin münferid rivâyetlerini almazlar. Bu çeşit şiddetli zayıfların rivâyetleri ya mevsuk bir başka senedin desteğiyle veya râvîsinin durumunu beyan etmek suretiyle kaydedilebilir. Nitekim, Tirmizî'nin öyle yaptığını görmüş idik. İbnu Mâce, bu esaslara riâyet etmeden çok zayıfların rivâyetini aldığı için mütekaddim ulemânın istiskaliyle karşılaşmıştır. Ebu'l-Haccâc el-Mizzî: "İbnu Mâce'nin Kütüb-i Hamse'den infirâd ettiği hadîsleri zayıftır" demiştir. İbnu Hacer bu hükmü ricâle hamletmenin daha doğru olacağını, hadîslere hamletmemek gerektiğini, söyler. Ona göre, İbnu Mace'nin teferrüdleri arasında sahih ve hasen hadîsler de mevcuttur. Nitekim yapılan müteakip tahliller şu tabloyu ortaya koymuştur: Kütüb-i Hamseye olan 1339 zevâid'den 428'i sahîh, 199'u hasen, 613'ü zayıf, 99'u da çok zayıftır.
Bazı kaynaklar, İbnu Mâce'den şu sözü nakleder: "Bu Sünen'i yazınca, Ebu Zür'a'ya arzettim. O, eseri inceledi. Ve: "Öyle zannediyorum ki, bu kitap ulemanın eline geçerse, geride kalan Câmi'leri veya en azından çoğunu iptal eder... Bunun içinde isnadı zayıf olanların sayısı otuz kadardır". Suyûtî, senedindeki inkıta sebebiyle bu rivayetin sahîh olmadığını söyler.
İbnu Mâce'nin Sünen'i hakkında bilgi verirken, Hâzimî, Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte adlı kitabında diğer beş kitabın râvilerinin tabakalara ayırırken İbnu Mâce'nin râvilerini tabakasından bahsetmez. Keza ed-Dehlevî, ilerde kaydedeceğimiz, hadîs müellefâtıyla ilgili derecelemede İbnu Mâce'yi zikretmez, ancak kaydedilen evsafa göre ikinci tabakada mütâlâa edilmesi daha uygun gözükmektedir.[396]

Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:

İbnu Mace'yi, Muhammed Fuad Abdulbaki merhum, tahkîk ederek neşretmiştir. Bu baskıda bablar, hadîsler numaralanmış, Kütüb-i Sitte takımının diğer beş kitabına ziyade olan hadîsler belirtilmiş, bunların sıhhat durumları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ayrıca, izaha muhtaç garîb kelimeler ve ibâreler dipnotlar halinde açıklanmıştır. Gerek senet ve gerekse metnin tamâmen harekelenmiş bulunduğu bu neşrin sonuna, hadislerin baş kısmını esas alarak alfabetik bir fihrist konmuştur. Böylece aranan bir hadîs derhal bulunabilmektedir. Muhakik ayrıca, -ikinci cildin sonundâ- İbnu Mâce ve Sünen'i hakkında bilgi verir.
İbnu Mâce'nin Sünen'inde mevcud olan ziyâde hadîsleri Ahmed İbnu Ebi Bekir el-Bûsîrî (v. 840/1436), Kitâbu Zevâidi İbni Mâce adlı bir te'lifde toplamıştır. Bu ziyadeleri Sirâcuddin Ömer İbnu Ali 8 ciltte şerhetmiştir.
Suyûtî: Misbâhu'z-Zücâce âlâ Sünen-i İbni Mâce; Mevlevî Abdulganî ed-Dehlevî: İncâu'l-Hâce; Ebu'l-Hasen Muhammed İbnu Abdi'l-Hâdî es-Sindî de Hâşiye adlı kısa şerhlerde bulunmuşlardır. Bunlar matbudur. İbrahim İbnu Muhammed el-Halebî (v. 841/1437), Muhammed İbnu Musa ed-Demîrî (808/1405), Sirâcuddin Ömer İbnu Alî İbni Mulakkin (804/1401) gibi başkaları da muhtelif şerhler yapmışlardır.
İbnu Mâce'nin Sünen'i de Türkçeye tercüme edilmiştir. [397]

ŞİA'DA HADÎS TEDVÎNİ:

Usûl-i Hadîs bahsinde temas edeceğimiz üzere, bütün İslâm fırkaları, hadîsi ikinci kaynak görmede müttefiktirler. Hadîs mevzuunda aralarındaki ihtilâf, daha ziyâde, hadîs kabul şartlarından ileri gelir. Netice itibariyle, Ehl-i Sünnet dışındaki fırkaların benimsedikleri bazı hadis mecmuaları vardır. Mühimlerine kısaca temas edeceğiz. [398]

Müsned-i Zeyd:

Bu eser Zeydiye fırkasınca benimsenmiştir. Hicrî ikinci asrın başlarında te'lif edildiği kabul edilir. Eser İmâm Zeyd'e aittir. Bu zât Zeyd İbnu Ali Zeynelâbidin İbni'l-Hüseyn İbni Ali İbni Ebî Talib olup, ikinci göbekten Hz. Ali'nin torunudur. Hicrî 80-122 yıllarında yaşamıştır. İlmi seviyesi yüksek bir muhîtte yetişmiştir. Muasırlarınca da ilmî kudreti takdîr edilmiştir. Mecmû'u'l-Fıkhî ve Mecmû'u'l-Hadsi adında iki ayrı eser te'lif etmişti. Bunları Ebû Hâlid Amr İbnu Hâlid el-Vâsıtî birleştirerek rivâyet etmiştir. Ebu Hâlid, muhaddislerce yalancılıkla itham edilen güvenilmez biri ise de Zeydiyye fırkası, rivayetlerini kabul etmektedir.
Bu eseri Ezher ulemasından bazıları inceleyerek, eserin Ehl-i Sünnet açısından sıhhatine hükmedilebileceğine dair fetva vermiştir. Müsned'in yeni baskısının arka sayfalarına dercedilmiş bulunan bu fetvalara imza koyanlar arasında Muhammed Ebu Zühre de yer alır.
Eseri imla ettirmiş bulunan Zeyd İbnu Ali'nin hicrî 122'de vefat ettiği göz önüne alınınca eserin Muvatta'dan otuz sene kadar önce te'lif edildiği anlaşılır ve eskilik yönüyle önemi daha da artar, Sübûtu tahakkuk ettiği takdirde, bu kitap, sistematik te'lif ve tedvîn işinin ikinci asrın bidâyetinde başladığına târihî bir delîl olur.
Eser, elde mevcut matbu hâliyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen merfû hadîslerden başka Hz. Ali'ye nisbet edilen âsar ve Zeyd İbnu Ali'nin fıkhını aynı bâb içerisinde beraberce ihtiva eder. Eserde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan 228 merfu hadîs, Hz. Ali (radıyallahu anh)'den 320 mevkûf haber, Hz. Hüseyn'den de 2 haber mevcuttur. Eser, musannaflarda olduğu gibi önce Kitap'lara (Tahâret, Salât, Ferâiz, Zekat, Savm, Hacc, Büyû...) ve her bir kitap da tekrar bablara ayrılır.[399]

Şia'nın Tedvîn'i:

Şiî müelliller sünnî kitaplarda, muhtelif rivâyetlerde temas edilen Hz. Ali'nin kılıncının kabzasında asılı sahîfe'yi kendi tedvînleri meyanında zikrederler. Keza, Müslim'de zikri geçen ve yine Hz. Ali'ye ait Kitab-ı Kaza-i Ali -ki Hz. Ali'nin fetvâlarını muhtevî olmalıdır-, Nehcü'i-Belâğa'[400], Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in azadlısı Ebu Râfi'ye ait Kitâbu's-Sünen ve'l-Ahkâm ve'l-Kadâyâ şiî te'lîfat arasında zikredilir.
Yeri gelmişken, bugünkü şiîler nezdinde en ziyâde itibarda olan ve onlardaki mevkii bizde Kütüb-i Sitte'nin mevkii ile kıyas edilebilecek Kütüb-i Erba'a'yı kısaca tanıtalım. Bunlar te'lif edildikleri zaman itibâriyle tedvîn mânâsına girmezlerse de şiî hadîs müellefatı olarak isimlerini bilmekte fayda var.
1- a) El-Usûl Mine'l-Kâfî: Ebu Câfer Muhammed İbnu Ya'kub İbni İshak el-Küleynî (v. 328/942) te'lif etmiştir. İtikadî hadîsleri cemeder, 2 cilttir.
b) El-Fürû mine'l-Kâfi: Bu da Küleynî'nindir. Ahkâm'la ilgili rivayetleri cemeder, 5 cilttir.
c) Er-Ravda mine'l-Kâfi: Kuleynî'nin ve tek cilttir. Görüldüğü üzere birinci takım üç ayrı kitaptan müteşekkildir.
2- Men la Yahduruhu'l-Fakîh: Ebu Ca'fer es-Sadûk Muhammed İbnu Ali İbni Babaveyh el-Kummî (v. 381/991). Bu eser 4 cilttir. Fıkhî hadîsleri, senetleri hazfedilmiş olarak cemeder.
3- El-İstibsar Fî Mâ'htulife mine'l-Âsâr: Ebu Câfer Muhammed İbnu'l-Hasan et-Tûsî (v. 460/ 1067) ahkâm hadîslerinin yer aldığı bu eser 4 cilttir.
4- Tehzîbu'l-Ahkâm fi şerhi'l-Mukni'a: Bu da et-Tusî'nindir. Bunda da ahkâm hadîsleri mevcuttur. Tûsî eserlerinde hadîsler arasındaki ihtilâfları da gidermeye çalışır.
Bu dört takım incelendiği zaman gerek muhteva ve gerekse râviler ve hatta rivâvetlerin üslûb ve kelimeleri sünnî hadîs kaynaklarına nazaran oldukça farklılıklar arzeder. Bir çok ifâdelerinde sünnîlere karşı kin ve gayz açıkça görülür. Büyüklere yakıştırılamıyacak ifâdeler onlara söylettirilir.
Bir kısım şiîler bu rivâvetlerden bir çoğunun kendi kıstaslarına göre bile sahîh sayılamayacağını itiraf etmiştir.[401]

ÜÇÜNCÜ ASIRDA RİCAL ÇALIŞMALARI:

Hadîs ilimlerinin mühim bir dalı olan Cerh ve Ta'dîl sâhasında da en kıymetli eserlerin üçüncü asırda verildiği söylenebilir. Ancak bu branşta da ilk tohumlar Ashab zamanında atılmıştır. Daha önce açıklandığı üzere Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhüma)'in bir hadîsi yeni işittikleri vakit itminan bulmamaları hâlinde şâhit istemişlerdi.
Bu hal Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehit edilmesinden sonra kızışan fitne hareketleriyle daha da ciddiyet kazandı. Nitekim Zehebî'nin İbnu Sirîn'den kaydettiğine göre şu açıklamayı yapmıştır: "Müslümanlar başlangıçta isnad sormuyorlardı. Ne vakit fitne patlak verdi artık, kim ehli sünnet, kim ehl-i bid'at araştırıldı ve sâdece ehl-i sünnet'ten hadîs alındı, ehl-i bid'at'ın rivâyeti terkedildi". Sahâbi'den İbnu Abbâs (v. 68/687), Ubâdetu'bnu's-Sâmit (v. 34/654), Enes İbnu Mâlik (93/711), Hz. Aişe (58/677), Tabiîn'den eş-Şa'bî (100/718), İbnu Sîrîn (110/728), Saîd İbnu Müseyyib (90/708) gibi hadîs ilminde mühim yeri olan kimseler cerh ve ta'dile giren beyanlarda bulunmuşlardır. Ancak bu beyanlar mahduddur. Çünkü onların zamanlarında buna fazla gerek ve ihtiyaç yoktu. Birinci asırda, nâdir istisnâlar dışında herkes sıdk sâhibi idi. Bu zevatın hadîs aldıkları kimseler arasında zayıf olanlar pek azdı. Zira onlar çoğunlukla sahâbedir ve Ashâbın hepsi udüldür.
Ancak ikinci asrın başları Tâbiîn'in orta tabakasını (evsat) teşkîl eder ve zayıf kimseler bunlar arasında çoktur. Çoğunluk itibâriyle zaaf da hadîsin zabt ve tahammül cihetinden gelmektedir. Bunlar rivâyetleri çokça irsal ediyorlar, mevkufları merfu gösteriyorlardı. Bir başka ifâde ile, kendilerine rivayet etmiş bulunan Sahâbi (radıyallahu anh)'nin ismini zikretmeden herhangi bir sünneti veya hadîsi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e isnad ediveriyorlardı. İkinci asrın ortalarından sonra, siyasî, itikadî ve mezhebî ihtilâflar arttı ve kızıştı. Temaslar ve tercümeler sebebiyle yabancı kültürler de müslümanlar arasında yayıldı. Bütün bunlar kizbe tevessül edenleri çoğaltti.
İlk imamlar ister istemez cerh ve ta'dîl meselesine girdiler. Şu'be, İmâm Mâlik, Ma'mer İbnu Râşid, Hişâm ed-Destevâî, İbnu'l-Mubârek, Hüşeym, İbnu Uyeyne, Yahya İbnu Saîd el-Kattan ve talebeleri (Ali İbnu'l-Medînî, Yahya İbnu Ma'în gibi) cerh ve ta'dîl işini sistematik hale getirdiler. Yahya İbnu Saîd el-Kattân'la (v. 198/813) başlayan cerh ve ta'dîl te'lifatı onun talebeleri ile gelişerek talebelerinin talebeleri durumundaki Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebu Zür'a, Ebu Hâtim ve bunların talebeleri olan Tirmizî, Nesâî gibi üçüncü asrın sonunu temsil eden muhaddislerde kemâle erecektir.
Şunu bir prensip olarak kabul edebiliriz: Ricalu'l-hadîs ilmi, rivâyetu'l-hadîs ilmiyle at başı gitmiştir. Rivayetu'l-hadîsin başladığı asırda rical ilmi de başlamıştır. Bu iki ilmi birbirinden ayrı mutâlaa etmek mümkün değildir. Nitekim rivâyetle ilgili muhalled (klasik) eserlerin verildiği üçüncü asırda rical üzerine de muhalled eserler verilmiştir. Daha mühimi, her iki nev'e giren eserleri de aynı şahıslar vermiştir: Sözgelimi Ahmed İbnu Hanbel'in, Buhârî'nin, Müslim'in, Nesâî'nin, Tirmizî'nin, İbnu Mâce'nin, Dârakutnî'nin vs. nin behemahal rical üzerine de eserleri vardır. Sözgelimi, Buhârî Sahîh'i kadar da Târîhleriyle hadîs ilmine hizmet etmiştir ve etmektedir. Bu durum, müteakip asırlarda da devam edecek sözgelimi şerh, fetva, mevâiz gibi öncelikle hadîslerin metnine müteallik eserler verenler, ricalle ilgili eserler vermekten de geri kalmıyacaklardır. Nevevî, Suyûtî, İbnu Hacer el-Askalânî gibi şârihler bunun en güzel örneğini verirler. Hepsinin hem pek çok Şerhleri, hem de ricâle müteallik te'lîfleri vardır"[402].
Böylece müteahhir ulema kendilerinden öncekilerin bu babta söylediklerini olduğu gibi kabul edip geçmemiş, bir de, şahsen teker teker tahkîk etmiş oluyor. Nitekim Zehebî, râviler hakkında selef ulemâsının söylediklerini iyice öğrendikten sonra, arkadan gelenlerce bir kısım râvîler hakkında ifrata kaçan "ta'n"ları reddetmiş, bazılarınca zayıf addedilen râvilerin sika olduğunu söyleyebilmiştir. Mizânu'l-İ'tidâl'in mukkaddime kısmında bu hususu belirtir. Bu durum bize muahhar ulemanın, kendilerinden asırlarca önce yaşamış olan hadîs râvilerini cerh ve ta'dil yönleriyle iyice tedkîk ettiğini gösterir.[403]

Üçüncü Asırda Yetişmiş Rical Çalışması Ağır Basan Bazı Şahsiyetler:

İslâm medeniyetinin her yönüyle parlak asrı olan üçüncü asırda Kütüb-i Sitte müelliflerinden başka her sâhada yetişmiş nice büyük şahsiyetler ve verilmiş kıymetli eserler vardır. Biz yine hadîsle ilgili, fakat daha ziyâde ricâle müteallik birkaç isimden bahsedeceğiz.[404]

1- Ebu Hatim Er-Razî:

Muhammed İbnu İdrîs İbni'l-Münzir el-Hanzelî, er-Râzî (195-277 hicrî, 81l-890 milâdi). Hadiste imam ve hâfızdır. Daha çok cerh ve ta'dîl sâhasında tanınmış ise de isnâd kadar metni de tanımakta ün yapmıştır. Rey'de doğdu. On dört yaşında ilim talebine ve hadîs yazmaya başladı. Bu maksadla pek çok seyâhatler yaptı. Horasan, Hicâz, Yemen, Irak, Suriye, Mısır ve Rum diyarlarını dolaştı. Seyahatler esnasında topladığı rivayetleri yazdı. Tanıdığı binlerce râvi hakkında cerh ve ta'dîl'de bulundu. Hadîslerin sahîh ve illetli olanlarını beyan etti. Değme muhaddisin söz sâhibi olamadığı ilelü'l-hadîs'te otorite olması onun hadîs ilmindeki yerini göstermeye kâfidir.
Ebu Hâtim, hadîsteki engin ilmini, doymak bilmeyen ilim aşkıyla elde etmiştir. Ondaki aşk, çoğu kere yayan olmak üzere, yukarıda zikrettiğimiz belde isimlerinden de anlaşılacağı üzere İslâm âleminin mühim ilim merkezlerini birer birer dolaşıp oralardaki âlimlerle görüşüp, dağınık halde bulunan ilmi nefsinde cemetmeye, eserler hâlinde te'lif etmeye ve sonra da diğer tâliblere topluca vermeye sevketmiştir.
Terâcüm kitapları, İslâm medeniyetinin diğer ilk mîmarlarının hayatında olduğu gibi Ebu Hâtim'in hayatını anlatırken de ilim talebi yolunda çekmiş olduğu zahmetlerle ilgili birçok menkabeler kaydederler, ibret dolu bir iki tanesini kaydedelim. Rivâyetler, seyahate başladığı ilk yılda, Ebû Hâtim'in bin fersahtan fazla mesâfeyi yaya olarak katettiğini, Bahreyn'den Mısır'a; Mısır'dan Remle'ye; Remle'den Tarsus'a hep yaya gittiğini, Tarsus'a geldiği esnâda 20 yaşında bulunduğunu, bu ilk seyahatinin onu tam yedi yıl gurbette tuttuğunu belirtir.
O devrin şartları icâbı bu seyahatler meşakkat ve tehlikelerle doludur. Nitekim Ebu Hâtim'in yollarda günlerce aç kalıp çok ciddi ölüm tehlikeleri atlattığını görmekteyiz. 214 yılında bir yıl kalmak üzere Basra'ya gider. Ancak orada sekiz aydan fazla kalamaz. Zira, maddî imkânları sekiz ay sonunda tükenir. Üzerinde giymekte olduğu elbiseleri parça parça satarak bir müddet daha kalmaya çalışır, ancak çok geçmeden satacak parçası da kalmaz ve üzülerek ayrılır.
Ebu Hâtim'in ilim aşkını ve bu aşkın ona kazandırdığı ilmin genişliğini göstermek için kaydedilen menkıbelerden birine göre, duymadığı bir rivayet varsa bunu öğrenip yazmak maksadıyla, bir gün, Ebu'l-Velîd et-Tayâlesî'nin cemaatinde -ki içerisinde Ebu Zür'a da mevcuttur- şöyle ilan eder: "Kim bana bilmediğim sahîh bir hadîs rivayet ederse, her bir rivâyet için bir dirhem ödeyeceğim". Fakat kimse onun bilmediği bir rivayette bulunamaz.
Ebu Hâtim'den hadîs alanlar arasında Ebu Dâvud, Buhârî, Nesâî, Ebu Avâne, İbnu Mâce gibi meşhurlar da mevcuttur.
Ebu Hâtim'in eserleri:
1- Tefsiru'l-Kur'an,
2- El-Câmi fi'l-Fıkh,
3- Ez-Zîne,
4- Tabakâtu't-Tâbiîn. [405]

2- Ali İbnu'l-Medînî:

Ebu'l-Hasan Ali İbnu Abdillah İbni Câfer İbni Necîh es-Sa'dî el-Medînî 16l-234 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs ilminin köşe taşlarından biridir. 200'den fazla te'lifi olduğu söylenir. Babası, Hammâd İbnu Zeyd, Abdurrezzâk, Ma'n İbnu Îsâ, Huşeym, İbnu Uyeyne ve bunların muasırlarından hadîs dinlemiştir. Kendisinden Zühlî, Buhârî, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbnu Mâce, İsmâil el-Kâdı Ebu Ya'la el-Bagavî Ahmed İbnu Hanbel, Osman İbnu Ebî Şeybe ve başka pek çok imamlar hadîs dinlemiştir. İslâm âlimleri onun ilminin genişliğini ve hadîs ilminde tuttuğu makamın yüceliğini beyan hususunda ittifak ederler. Ebu Hâtim: "İbnu'l-Medînî, hadîs ve ilel'de diğer alimlerden ileri idi. Ahmed İbnu Hanbel'in onu bir kere ismiyle andığını işitmedim, ona olan saygısı sebebiyle hep künyesi ile zikrederdi" demiştir. Ebu Davud, ilel'i bilmekte İbnu'l-Medînî'nin Ahmed İbnu Hanbel'den ileri olduğunu söylemiştir. İbnu Uyeyne: "Ali İbnu'l-Medînî'yi fazla sevgimden dolayı beni ayıplıyorlar. Allah'a yemin olsun, ben onun benden öğrendiğinin daha fazlasını ben ondan öğrendim" der. Yahyâ'l-Kattân da, Ali İbnu'l-Medînî'den öğrendiğinin ona öğrettiğinden çokluğunu ifade etmiştir. Nesâî: "Ali İbnu'l-Medîni sırf bu ilim için yaratılmış biri" diye überken, Buhârî de: "Ben kendimi Ali İbnul-Medînî'den başka kimsenin yanında küçük hissetmedim" diye tebcîl ve takdirde bulunmuştur. Buhârî, ondan 303 hadîs tahric eder. Ebu Kudâme es-Serahsî -der ki: Ali İbnu'l-Medînî'yi dinledim, şöyle bir rüya gördüğünü anlattı: "Gökten Süreyya yıldızı sarkmıştı, ben ona yapıştım". Ebu Kudâme ilâve eder: "Allah onun bu rüyasını sâdık bir rüya kıldı. Zira o, hadîste, hiç kimseye nasib olmayan bir dereceye ulaşmıştır". Bunu te'yîd eden bir rivâyet, Ali İbnu'l-Medînî Bağdad'a geldiği zaman teşkil edilen ilim halkasına oranın iki büyük hadîsçisi Ahmed

İbnu Hanbel ve Yahya İbnu Ma'în başta bütün ulemanın hazır bulunduğunu, yapılan müzâkerelerde Ahmed İbnu Hanbel ile Yahya İbnu Ma'în'in ihtilafa düştükleri yerlerde Ali İbnu'l-Medinî'nin konuştuğunu belirtir. Bir diğer rivayete göre, Buhârî'ye ne arzuladığı sorulur. Cevaben: "Irak'a gitmek, orada Ali İbnu'l-Medînî'yi sağ olarak bulmak ve hadîs meclisine katılmak" der.
İbnu Hibban, es-Sikât'da Ali İbnu'l-Medînî'den bahsederken: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadîslerindeki ileli bilmede asrının en bilgini idi. ilim için seyahatler yaptı, hadîs topladı, yazdı, te'lifâtta bulundu, müzâkere meclisleri kurdu" diyerek ilmî şahsîyetinin zenginlik ve çok yönlülüğüne dikkat çeker.
Ali İbnu'l-Medîni, halku'l-Kur'an meselesinin kızıştığı bir dönemde yaşamıştır. Umerânın baskısına, Ahmed İbnu Hanbel gibi tahammül gösterememiştir. Bu sebeple kendisini cerhedenler olmuş ve hatta Ebu Zür'a gibi bazıları kendisinden rivâyeti terketmiştir. Ancak, yine kaynaklarımızın belirttiği üzere, korku sebebiyle eğildiğini belirten Ali İbnu'l-Medînî halku'l-Kur'an meselesinden rücu etmiş ve Kur'an'a mahlûk demenin küfür olduğunu söylemiştir.
Ali İbnu'l-Medînî'nin son derece müttakî bir zât olduğu ayrıca belirtilir. [406]

3- Yahya İbnu Ma'în:

Yahya İbnu Ma'in İbni Avn İbni Ziyâd İbni Bistâm el-Mürrî, 158-233 yılları arasında yaşamıştır. Cerh ve ta'dîl imamıdır.
Abdullah İbnu'l-Mübârek, Hafs İbnu Gıyâs, Cerîr İbnu Abdilhamîd, Abdurrezzâk, İbnu Uyeyne, Vekî', Gunder vs. pek çoklarından hadîs rivayet etmiştir.
Kendisinden Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud başta pek çokları hadîs almıştır.
Yahya'nın babası Ma'în'den bir milyon elli bin dirhem para tevârüs ettiğini, bu paranın tamamını hadîs tahsîli yolunda harcadığını belirtir.
Yahya İbnu Ma'în çok hadîs yazardı. Kendisi: "Bir hadîsi elli kere yazmazsak onu anlamış sayılmayız" demiştir. Bir başka rivâyette: Bir hadîsi otuz farklı vecihten yazmayınca onu anlayamayız" demiştir. Elleriyle bir milyon aded hadîs yazdığını kendisi beyan eder. İbnu'l-Medînî: "Hz. Adem (aleyhisselam)'den bu yana Yahya kadar hadîs yazan olmadı" sözüyle onun yazıdaki derecesini belirtir. Muhammed İbnu Nasr et-Taberî'nin açıklamasına göre, Yahya İbnu Ma'în, hadîslerin tamamını yazmış ve kizb olanları da karıştırmamıştır: "İbnu Ma'în'in yanına girmiştim yığın yığın defterler gördüm. Eliyle işâret ederek şöyle diyordu: "Şurada bulunmayan her hadîs kizbtir". Ahmed İbnu Hanbel de: "İbnu Ma'în'in bilmediği her hadîs kizbtir" demiştir.
Öldüğü zaman otuz koli (Kımtar) ve yirmi dağarcık (Cibb) kitap bıraktığı belirtilir. Ali İbnu'l-Medînî, hadîs ilminin Yahya İbnu Ma'în'de cemolup nihaî zirvesine ulaştığını söylemiştir. Hadîste şöhret yapan diğer birçoklarına, nazaran Yahya İbnu Ma'în'in rical bilgisinde ve dolayısıyla hadîsin sakîm ve sahîh olanlarını bilmede hepsine tefevvuk ettiği belirtilir. Yani "Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe teker teker hadîs rivâyetinde, Ahmed İbnu Hanbel hadîsle ilgili fıkıhta, Ali İbnu'l-Medini hadîsi bilmede, Yahya İbnu Ma'în ise hadîsi yazmada ve sahîh ve sakîmini bilmede rakipsizdir". Amr en-Nakıd: "Ashâbımız arasında isnâdları Yahya İbnu Ma'în kadar iyi bilen birisi mevcut değildir. Kimse ona herhangi bir senedi kalbedip onu yanıltamazdı". Iclî, imtihan için kalbedilip getirilen hadîsleri normal düzenine hemen soktuğunu ve hiçbir zamanda bu işte yanılgıya düşmediğini belirtir.
Yahya İbnu Ma'în de halku'l-Kur'an meselesinde yara alanlardandır. Bu hususta imtihana çekilip de icâbet edenlerden Ahmed İbnu Hanbel, hadîs rivayet etmemiştir. Yahya İbnu Ma'în de bunlar arasında yer alır.
Ancak bu mesele dışında, Yahya İbnu Ma'în, hayatını ve servetini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine hizmet, ve sünet'e kizb karışmasını önlemede sarfetmiştir. Hatibu'l-Bağdâdî onun hakkında: "İmam, rabbanî, âlim, hâfız, sebt (titiz, muhakkik) mutkin (eksiksiz) bir âlimdi" diye tarif eder. İbnu Hibban da onu "Din ve fazîlet sahibiydi. Sünneti cemetme yolunda dünyayı reddedenlerdendi. Sünnete hizmeti çoktur. Onu cemetti, ezberledi ve rivâyetlerine itimâd edilip uyulan bir bayrak, (ihtilafa düşülen) âsârda kendisine müracaat edilen bir imâm oldu" diye tavsif eder.
Allah rahmetini bol kılsın. [407]

4- Fesevî:

Ebu Yusuf Ya'kub İbnu Süfyân İbni Cevvân el-Fârisî (19l-277 hicrî, 808-890 milâdî). İrân'ın Fesâ şehrinde doğduğu için Fesevî nisbetini almıştır. Hâfız, İmâm, Hüccet, Muhaddis, Müerrih ve Rahhâl (seyyâh) vasıflarıyla muttasıftır. İlim talebi yolunda Şark ve Garb'a seyahatler yapmış, 30 yıl kadar gurbette kalmıştır. Bu uzun seyahatler kendisine çok sayıda âlimle karşılaşıp onlardan ilim alma imkânı tanımıştır. Bizzat kendisi: "Hepsi sika (güvenilir) olan 1000 kadar şeyh'in meclisinde hazır bulundum ve rivâyetlerini dinledim" der.
Hadîs ilminin ana direklerinden (erkân) biri sayılmış olan Fesevî, verâ ve takvâsıyla da ün yapmıştır. Sünnete son derece bağlı kalmıştır. Şîîliğe meylettiğine dâir bazı kayıtlara rastlanır ise de Zehebî ve diğer muhakkiklerbu iddiayı reddederler.
Kendisinden hadîs alanlar meyanında Tirmizî, Nesâî, İbnu Huzeyme, Ebu Avâne, İbnu Ebî Hâtim, Muhammed İbnu İshâk es-Sağânî gibi meşhurlar da vardır. Ebu Zür'a ed-Dımeşkî, Fesevî'den bahsederken: "Bize büyüklerden Ya'kub İbnu Süfyân uğradı. 'Irak ehli artık onun gibi birisini bir daha göremez' dedi" der.
Kendisinden yapılan rivâyetlerden, seyahatleri sırasında pek çok sıkıntılarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Bunlardan birinde, gündüzleri ders halkalarına giderek notlar aldığını, geceleri de bunları temize çekip istinsâh ettiğini belirtir. Nafaka yönünden sıkıntıya düştüğü bir kış gecesinde, mum ışığında istinsah yaparken gözüne su iner ve artık göremez olur. Hem maddî sıkıntı, hem gurbet fırkati, hem de artık uğruna hayatını adadığı ilmî meşguliyetten ebediyyen mahrûm kalma düşüncesinin verdiği elem ve ızdapla ağlar ağlar. Bu halde uyuyakalır. Rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görür. Kendisine "Ey Ya'kub niye ağladın, söyle bakalım!" der."
- Ey Allah'ın Resulü, gözlerimi kaybettim, artık ilimle meşgul olamayacağım, bunun için ağladım" cevâbını verir. "Bana yaklaş" diyen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir şeyler okuyarak Fesevî'nin gözlerini şefkat ve şifa dolu elleriyle sıvazlar.
Uyanınca gözlerine tekrar kavuştuğunu gören Fesevî, oturup yazma ve istinsah işlerine ara vermeden devam eder.
Kendisini, böylesine ilme vermiş olan Fesevî'yi ölümden sonra rüyasında gören Abdân İbnu Muhammed el-Mervezî: "Allah sana nasıl muâmele etti?" diye sorar. Aldığı cevap şudur: "Günahlarımı affetti ve aynen yeryüzünde rivâyet ettiğim gibi semâda da rivâyet etmemi emretti".
Fesevî te'lif ettiği et-Târîhu'l-Kebîr ve el-Meşyehât'ı ile meşhurdur. El-Meşyehât'da kendilerinden hadîs dinlediği şeyhleri memleketlerine göre tanzîm ve tertîb ederek tanıtır.[408]

5- İbnu Ebî Hatîm:

İbnu Ebî Hatîm diye meşhur olan zat Ebu Muhammed Abdurrahmân İbnu'l-Hâfız el-Kebîr Ebî Hatîm Muhammed İbni'l-İdrîs İbn'l-Münzir et-Temîmî el-Hanzali er-Râzî'dir. 240-327 yılları arasında yaşamıştır. Horasan dışında pek çok yerlere seyahatler ederek devrinin âlimlerini dinlemiştir. Ebu Ya'la el-Halîli, babası Ebu Hâtim ile Ebu Zür'a'nın ilmini aldığını belirtir. Her çeşit ilimlerde ve bilhassa ricâl ilminde bir derya olduğu belirtilir. Fıkıh, Sahâbe ve Tâbiîn'in ihtilafları üzerine eserler te'lif etmiştir. Tefsirle ilgili te'lifi birçok cilt tutmaktadır. Ayrıca Cehmiye'ye redle ilgili eseri de hacimlidir.
Abdurrahmân'ın dindarlığı da zikre şayan derecede fazladır. Kendisi Ebdâl'lerden sayılacak derecede zâhiddir. Dindarlığı karşısında hayrete düşen babası: "Abdurrâhmân'ın ibâdetine kim yetişebilir? Onun bir kerecik günaha düştüğünü hatırlamıyorum." demiştir. Ebu'l-Hasen Ali İbnu İbrahim er-Râzî de onun hakkında: "Merhum'u Allah öyle bir behâ (mânevî güzellik) ve öyle bir nûrla kuşatmıştı ki kendisine bakan sürurla dolardı" der.
Kendisinden şu hatırası anlatılır: "Bir kısım arkadaşlarla Mısır'da bulunuyorduk. Aradan yedi ay geçti, bu esnada bir kere olsun sıcak çorba içmedik. Gündüzleri şeyhleri dolaşıyor, geceleri de müsveddelerimizi istinsah ediyor ve mukabelede bulunuyorduk. Birgün arkadaşımın biriyle bir şeyhe uğramıştık ki, oradakiler (zafiyetim ve rengimin uçukluğuna bakarak): "Bu hasta!" dediler. Derken o gün çarşıda satıcılarda bir balık gördüm, hoşuma gitti, biz de satın aldık. Eve vardığımızda bazı şeyhlerin ders saati gelmişti. Balığı bırakıp oraya gittik. Böylece üç gün balığı pişirme fırsatı bulamadık. Kokmaya yüz tutmuştu, "bedenin rahatıyla ilim elde edilemez" diyerek çiğ çiğ yedik".
Ebul-Velîd el-Bâci, İbnu Ebî Hâtim'in sikâ ve hâfız olduğunu söylemiştir.
Zehebî'nin kaydına göre, meşhur te'lîfi el-Cerh ve't-Ta'dil'den tahdîste bulunduğu bir sırada kendisine, Yahya İbnu Maîn: "Biz öyle kimseleri ta'nediriz ki, onlar göçlerini cennete indirmişlerdir..." dediği hatırlatılınca, ağlar ve elleri öylesine titremeye başlar ki kitabı elinden düşer."[409]

El-Cerh Ve't-Ta'dîl:

İbnu Ebî Hatim'in meşhur eseridir. Asıl konusu, râvileri adalet ve zabt yönleriyle incelemek olan cerh ve tâdîl sahasında yazılmış ilk mükemmel eserlerden biridir.
Hadîs ilimlerinin mühim bir şûbesini ilmu'l-cerh ve't-ta'dîl teşkîl eder. Kâtip Çelebi'nin kaydettiği târife göre, bu ilim, hadîs râvilerinin kabaca hâfıza ve diyânet diye ifâde edebileceğimiz zabt ve adâlet yönlerini inceleyerek kendine has tâbirlerle beyân etmek bu tâbirlerin mertebelerini ve ifâde ettikleri hükümleri ortaya koymakla meşgûl olan bir ilimdir. Zehebî, bu sâhada, ilk eseri Yahyâ İbnu Sâdi'l-Kattân'ın (194/809) verdiğini belirtir. Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr'i de, içerisinde tanıtılan 40 bin kadar râvi ile mühim kaynaklardan birini teşkîl eder. Ne var ki, Buhârî'yi -bir kısım âlimlerimizin dikkat çektiği üzere- çok nâdir ferdlerde görülebilecek kemal mertebesine ulaşan bir fıtrî nezâhet ve takva hâli, cerh ve tâdil âlimleri beyninde câri olan deccâl, kezzâb, vazzâ' gibi şiddetli tâbirleri cerh maksadıyla râviler hakkında kullanmaya mâni olduğu gibi, bir çok durumlarda, râvilerin cerh ve ta'dîllerini yeterince yapmaktan da alıkoymuştur. Bu durum et-Târîhu'l-Kebîr'in dikkat çekici bir hususiyetidir.
İşte Buhârî'nin eserindeki bu noksanlığı hissedip telâfi etmek üzere eser verenlerden biri Ebû Muhammed Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim er-Râzi olmuştur.
İbnu Ebî Hâtim er-Râzî'nin bu eseri 9 büyük cilt teşkîl eder ve içerisinde 18039 aded râvinin hayatı incelenir.
Kitabın birinci cildi Takdimetü'l-Ma'rife adını taşır ve sanki müstakil bir eserdir. Asıl kitabın esâsı ve mukaddimesi durumundaki bu Takdime kısmı, zâten son derece ehemmiyet arzeden esere ayrı bir kıymet, ayrı bir renk katar.
Takdime'de bir kısım temel mevzular şu sırayla ele alınır: "Sünnete olan ihtiyâç; sahîh hadîslerin sakîm olanlarından tefrîk edilmesinin ehemmiyeti; râvilerin ahvâlinin bilinmesinin lüzumu, râvilerinin ahvâlini ancak cerh ve ta'dîl âlimlerinin bilebileceği; vs."
Bu hususlar birbirine bağlı olarak açıklandıktan sonra, râvilerin tabakalarına işâret edilir, ashâbın hepsinin adâlet sâhibi oldukları, onlar hakkında cerhin mümkün olmadığı belirtilir, sonra Tâbiîn ve Etbauttâbiîn tabakalarına geçilerek onların da fazîletleri beyân edilir. Daha sonra, kısaca râvilerin mertebelerine temâs edildikten sonra cerh ve ta'dîl âlimlerinden imam sayılan büyükler tanıtılır. Çeşitli vasıfları ve fazîletleriyle tanıtılan imamlar meyânında sırayla Mâlik İbnu Enes, Süfyân İbnu Uyeyne, Süfyânu's-Sevrî, Şu'be İbnu'l-Cerrâh, Hammâd İbnu Zeyd, Evzâî, Veki'... vs. burada kaydedilebilir. En sonda da babası olan Ebû Hâtimi'r- Râzî'yi tanıtır. Babası için ayrılan kısım 26 sayfa tutar.
Takdime'den sonra, râvileri cerh ve ta'dîl edildiği esas kitaba ikinci cilde geçilir. Ancak bu ciltte de, tekrar mukaddime mahiyetinde 38 sayfalık umumî bilgilerin sunulduğu bir giriş kısmına yer verilir. Bu kısımda önce Sünnetin tesbîti (âyet ve hadîsten alınan delilerle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tesbîte matûf teşvîklerinden örneklerle) işlenir. Arkadan Ashâb'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında töhmet-i kizbten uzak olduğu, rivâyetin dinin bir parçası anlaşıldığı, râvileri cerh etmenin gıybet sayılmaması gerektiği, ahkâm hadîsleriyle mevâiz hadîslerinin kabûlünde aynı hassasiyetin gösterilmediği, ahz-ı ilimde teyakkuz ve titizlik gerektiği, vs. gibi bir kısım temel bahislere yer verilir, kıymetli açıklamalar sunulur.
Takdime kısmını birinci cilt kabûl ettiğimiz takdirde, bu ikinci cildin 39. sayfasından itibaren esas mevzuya geçilerek "kendilerinden ilim alınmış olan râviler"in tanıtılmasına başlanır. Râvileri alfabetik sıraya göre tanzîm eden kitap, Ahmed ismini taşıyanlardan başlar. Tanıtılan râviler hakkında bilgi verilirken, umûmiyetle cerh ve ta'dîl kitaplarında rastlandığı üzere, râvinin hadîs aldığı hocaları (şeyhleri), kendisinden hadîs alan (talebe mesâbesinde) kimseler zikredilir, sonra da hakkında gelmiş olan cerh ve ta'dîl hükümleri kaydedilir.
Eser 1371/1952 yılında üç elyazması nüshası karşılaştırılarak, tahkîkli olarak Haydarâbâd Deken'de basılmıştır. Tahkîki yapan Abdurrahman İbnu Yahya el-Muallimî el-Yemânî'nin 26 sayfa kadar tutan mukaddimesi mevcuttur. [410]

6- Ebû Avane:

Ya'kûb İbnu İshâk İbni İbrahim İbni Yezîd el-İsferâyîni (130/845-316/928).
Aslen Neysâburludur. Müslim'in Sahîh'i üzerine yazmış bulunduğu es-Sahîhu'l-Müsned(bâzı kaynaklarda el-Müsnedü's-Sahîh) adındaki müstahreci ile meşhurdur. Bu Müsned'de Müslim'in Sahîhi'nde bulunmayan pek çok ziyâde hadîsin yer aldığı kaynaklarda zikredilir.
Ebû Avâne kendisini hadîse vermiş ve bu maksadla çok yer dolaşmış bir âlimdir. Uğradığı yerler arasında Şam, Mısır, Basra, Fâris, Kûfe, Vâsıt, Hicâz, el-Cezîre, Yemen, İsfehân, Rey sayılır. Zehebî, onun hakkında: "Dünyayı dolaşmıştı" der. Hâfız, İmam, Sika (güvenilir) vasıflarıyla muttasıftır. Hadîste olduğu kadar fıkıhta da ün yapmıştır. Şâfiîdir. İmâm Şâfiî'nin kitaplarını ve mezhebini İsferâyin şehrine ilk defa Ebû Avâne'nin soktuğu belirtilir. İlmi kadar ibâdet ve zühtü de takdîr görmüştür. [411]

Üçüncü Asrın Ehemmiyeti:

Hadîs tarihinde en verimli asrın, üçüncü asır olduğu söylenebilir. Günümüze intikal eden mûteber ve sahîh olan hadîs kitapları hep bu asırda te'lif edilmişlerdir.
Bu asırda ortaya konan eserler, müelliflerin şahsî gayretleriyle ortaya çıkmıştır. Diyar diyar, şehir şehir dolaşarak, bizzat rivâyet sahiplerinden derledikleri malzemeleri değerlendirerek te'liflerini vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple, hepsi de orijinal eserlerdir. Çoğu kere sâdece muhteva değil, tertîb yönüyle de orijinaldirler, kendilerinden önce yapılmış bir çalışmanın tekrarı veya ıslâhı yoluyla ortaya konmamışlardır. Önceki bahislerde tanıtmış bulunduğumuz Kütüb-i Sitte mecmuaları olsun, bunlara ilaveten tanıtılan Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i olsun, hepsi de tertipçe orijinal, muhtevaca da hem orijinal ve hem de seçme, sahîh ve mûteber eserlerdir.
Müteâkip asırlarda yapılacak hadîs çalışmaları çoğunluk itibariyle ve en mühimleri bunlar üzerine olacaktır. Bundan sonraki asırlarda bizzat râvilerden bazı derleme orijinal eserler verilmişse de bunlar ümmet tarafından fazla bir alâkaya mazhar olamamıştır, zira sıhhat yönüyle güven verememişlerdir.[412]

Üçüncü Asırdan Sonra Telîf Edilen Bazı Orijinal Eserler:

Sünnetin yazılması mânâsında bazı eserlerin dördüncü ve hattâ beşinci asırda bile ortaya konmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Bunlar daha ziyâde, rivayetleri, sahîh-zayıf demeden cemetme gâyesini güttükleri için sıhhat yönünden güven vermeyen ve dolayısıyla ulemâ tarafından da fazla itibar görmemiş eserlerdir:[413]

1- Me'âcimu't-Taberânî:

Bu eserlerden en mühimi Taberânî'nin üç mu'cemidir; el-Mu'cemu'l-Kebîr, el-Mu'cemu'l-Evsat, el-Mu'ccemu's-Sağîr. Üçüne birden kısaca Me'âcimu't-Taberânî denir. Me'âcim, mu'cem kelimesinin cem'idir. Mu'cem, ıstılah olarak muhaddislerce, hadîsleri tasnîfte başvurulan bir metodun adıdır. Bu metodda rivâyetler ricâle (sahâbeler veya şüyuh) göre tasnîf edilirse de belde vs.'ye göre yapılan tasnîflere de mu'cem dendiği olmuştur. Sözgelimi hadîsleri rivâyet eden sahâbeler veya şeyhler alfabetik sırayla tertiplendikten sonra herbirinin rivâyetleri adının altına yazılır.
Bu tarzın en güzel örneğini Taberânî vermiştir. Taberânî 260-360 yılları arasında yaşamıştır. Hadîs dinlemeye 13 yaşında başlamıştır. İlim için Medain, Harameyn, Yemen, Mısır, Bağdâd, Kûfe, Basrâ, İsfahân, Cezire gibi pek çok beldeleri dolaşmış, binden fazla şeyhten hadîs dinlemiştir. Yetişmesinde babasının hususî ilgisi vardır. Birçok ilmî seyahatlere babasıyla çıkmıştır.
İlmi geniş, eserleri çoktur. Zehebî, Tezkirefu'l-Huffâz'da 5O'ye yakın eserini ismen kaydeder. Taberânî've nasıl olup da bu kadar ilmi elde ettiği sorulunca "30 yıl hasır üzerinde yatmakla" diye cevap verir. Yüz yıl gibi uzun bir ömrü olduğu ve küçük yaşında hadîs dinlemeye başladığı için, muasırları içerisinde senedindeki ulviyet'le temâyüz etmiştir.
En mühim eseri el-Mu'Cemu'l-Kebîr'dir. Mu'cem tarzında yazılanların da en meşhurudur. El-Mu'cem diye mutlak kullanılınca bu kastedilir. Diğer mucemleri belirtmek için sahiplerinin ismiyle kayıtlamak gerekir: Mu'cemu Ahmede'bni Ali İbni Lâl gibi.
Mu'cemu'l-Kebîr bazı sayımlara göre 60 bin hadîs ihtiva etmektedir. Hadîsler sahâbelerin isimleri esas alınarak tertib edilmiştir. Bunda Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'nin hadîsleri yoktur. Çünkü Taberânî, onun hadîslerini müstakil bir risâlede toplamıştır.
Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de her sahâbeden bir veya daha çok hadîs kaydettiğini, rivayeti az olanların, rivayetlerinin tamamını kaydettiğini

belirtir.
Taberânî'nin her üç mücem'inde Kütüb-i Sitte'ye ziyâde olan hadîslerini Nureddin el-Heysemî Mecma'u'z-Zevâid adlı eserde fıkıh babları tertibine göre kaydetmiş ve sıhhat derecelerini de belirtmiştir.
El-Mu'cemu'l-Kebîr Irak Evkaf Bakanlığı'nca neşredilmiştir. Ancak bazı cüzlerinin aslı kütüphânelerde bulunamadığı için eksiktir.
El-Mu'cemu'l-Evsat'a gelince bunu Taberânî, hadîs aldığı şeyhlerin -alfabetik sıraya göre tanzîm edilen- isimlerini esas alarak tertiplemiştir. İki bine yaklaşan şeyhlerinden herbirinin nâdir rivâyetlerini buna almıştır. Otuzbin kadar hadîs ihtiva ettiği belirtilir. Henüz basılmamıştır.
El-Mu'Cemu's-Sağîr, iki cilt halinde basılmıştır: Taberânî bunu alfatebik sıraya koyduğu şeyhlerinden birer -bazan da ikişer- hadîs kaydederek vücuda getirmiştir. Burada kaydedilen hadîslerin tamamı binbeşyüz kadardır.
Taberânî'nin rivâyetlerinin umumî vasfı zayıf olmaktır. Dehlevî'nin taksiminde üçüncü tabakada yer alır. Ancak, Nureddin el-Heysemî, ziyade hadîslerinin durumunu belirttiği için, onun eserinden hareketle, bu üç mu'cemin hadîslerinden daha rahat istifade edebilir.[414]

2- Dârakutnî Ve Süneni:

Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ömer İbni Ahmed 306-385 yılları arasında yaşamıştır. Ed-Dârakutnî nisbetiyle meşhurdur. Dâru'l-Kutn, Bağdad'da bir mahalle adıdır. İlim talebi için Basra, Kûfe, Mısır, Vâsıt, Şâm gibi ulemânın çokça bulunduğu merkezleri dolaşmıştır. Ebu'l-Kasım el-Bağavî, Ebu Bekr İbnu Ebî Dâvud es-Sicistânî vs. pek çok şahıslardan hadîs almıştır.
Kendisinden de el-Hâkim, Ebu Hâmid el İsferâînî, Temmâm er-Râzî, Abdulgani el-Ezdî, Ebu Zer el-Herevî, Ebu Bekr el-Berkânî, Ebu Nuaym el-İsfehânî... vs. birçok zatlar hadîs dinledi.
Telifatı çoktur, en meşhuru es-Sünen'dir. el-Muhtelif ve'l-Mü'telif, Kitâbul'-İlel, el-İstidrâk ala's-Sahîheyn, el-Efrâd burada zikre değen eserleridir.
Dârakutnî, Zekâ, hıfz, fehm ve verâ'da devrinin nâdirlerinden biridir. Kıraat ve nahivde de imâmdır. Şiiri de iyi bilir. Hatîbu'l-Bağdadî onu asrının ferîd'i (eşi bulunmayanı) diye tavsîf eder ve "Hadîs ilminde ileli tanımada ve râvilerin ismini, sıdk ve kizb adâlet ve emânet yönleriyle ahvâlini bilmede en başta gelen kimse" olduğunu söyler. Hadîsten başka pek çok ilmi yüksek seviyede bilmektedir. Onun seviyesinde bir başkasının bulunmadığını Hâkim, Bağdâdî gibi birçokları ifade eder.
SÜNEN'İ dördüncü asırda yazılmış mühim kitaplardan biridir. Diğer sünenlerde olduğu gibi hadîsler fıkıh bablarına göre tanzîm edilmiştir. Bu da Kitabu't-Tahâret'le başlar Kitabu'l-Hayz, Kitabu's-Salât, Kitahu'l-Cum'a... Kitâbu'z-Zekât, Kitâbu'l-Hacc... diye devam eder. Her bir kitap daha tali bablara ayrılır. Bir babta bir iki hadîsten, üçyüze yakın hadîsin yer aldığı da olur.
Kettânî, Sünen'de garîb rivayetlerin cemedildiğini, muhtevada yer alan hadîslerden çoğunun zayıf ve münker olduğunu hatta mevzu rivâyetlerin bile yer aldığını belirtir. Müellif sıkça râvilerinin ahvâlini bildirmeyi ihmal etmez. Bu onun rical ilmine şehâdet eder.
Zayıf ve münkerlerin çokluğu sebebiyle ulema, buna çok fazla itibar etmemiştir. Nitekim Kütüb-î Sitte'den sayılmaz. Üzerinde ciddî bir çalışmanın yokluğu da buradan ileri gelir. Sadece, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak Azîmâbâdî, yakın zamanda et-Ta'lîku'l-Muğnî Ala'd-Dârakutnî adıyla bir talîk yaparak, Sünen'deki hadîsleri tahrîc etmiş, gerektiği hallerde râviler hakkında bilgi sunmuştur. Ayrıca her babın hadîslerini kendi arasında numaralamıştır. Azîmâbâdî'nin naklettiği bilgiye göre, Sünen'in üç farklı nüshası vardır: Berkânî, Ebu't-Tâhir, İbnu Bişrân nüshaları. İki nüshasında hadîslerin miktarına taalluk etmeyen bazı takdim tehîr farkları mevcuttur. Sadece birinde (Ebu't-Tâhir nüshasında) bazı eksiklikler mevcuttur.[415]

HADÎS MÜELLEFATININ TABAKÂTI:

Tabakalara Ayırmanın Önemi Ve İlk Taksimler:

İlk asırlarda ortaya konan orijinal hadîs kitapları, sıhhat durumları itibâriyle, çok farklı değerler taşırlar. Bunlardan hangileri itimâda şâyandır, hangileri değildir, bilinmesi mühim bir husustur. İslâm âlimleri tâ bidâyetten beri bu ayırımı yapmaya ehemmiyet vermişlerdir. Nitekim, Kütüb-i Hamse, Kütüb-i Sitte, Sünen-i Erba'a, Sahîheyn gibi ayrım ve tefrîkler bu maksada yöneliktir. Sözgelimi, Kütüb-i Sitte deyince en ziyade itimâda şâyan veya sahîh hadîsleri ihtiva eden kitaplar grubunu anlarız. Sahiheyn deyince bu altılı takımın en sıhhatlî ikisini anlarız.[416]

Suyûti'nin Taksimi:

Ne var ki, yazılan yüzlerce ve hattâ binlerce hadîs kitabı içerisinden sadece Kütüb-i Sitte hakkındaki bu kısa malumât, bu mevzuda bir mü'minin bilmesi gereken bilgi için yeterli değildir. Bu maksadla, Suyûti, Cem'u'l-Cevâmi'nin mukaddimesinde sahîh addedilip güvenilebilecek kitaplar hakkında biraz daha geniş bilgi verir. Buna göre, hadîs kitaplarının şöyle tabakalandığını görürüz:
I- Rivâyetleri sahîh olanlar, bunlar on kitaptır:
1- Buhârî, **2-** Müslim, **3-** Sahîhu İbni Hibbân, **4-** el-Müstedrek (Hâkim'inki olup içerisinde zayıf olan mahdut miktarda hadîs vardır), **5-** el-Muhtâre (ez-Ziyâu'l-Makdisî'nin eseri), **6-** Muvatta, (İmam Mâlik'in eseri), **7-** Sahîhu İbni Huzeyme, **8-** Sahîhu Ebi Avâne, **9-** Sahîhu İbni's-Seken, **10-** el-Müntekâ (İbnu'l-Cârûd'un eseri). Ve (bunlarla ilgili) müstahrecler. Suyutî ilâveten, Cem'u'l-Cevâmî'de herhangi bir hadîsi bunlara nisbet ettiği zaman o hadîsin sahîh sayılması gerekeceğini, sadece el-Müstedrek'te bazı hadîslerin zayıf olduğunu, onları kaydettikçe za'fını belirttiğini kaydeder.
II- Sahîh, Hasen ve Zayıf Hadisleri Beraberce İhtiva Eden Kitaplar. Bunlar şunlardır:
1- Ebu Dâvud, **2-** İbnu Mace, **3-** Ebu Dâvut et-Tayâlisî'nin Müsned'i **4-** Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i, **5-** Ahmed İbnu Hanbel'in oğlu Abdullah'ın Müsned'e Ziyâdâtı, **6-** Abdurrezzâk es-San'ânî'nin Musannaf'ı, **7-** Sâd İbnu Mansûr'un Sünen'i **8-** Ebu Nuaym'ın Hilyetu'l-Evliya'sı, **9-** Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe'nin Müsned'i, **10-** Ebu Ya'la el-Mevsilî'nin Müsned'i, **11-** Taberânî'nin el-Mu'cem'ul Kebir'i ve Mu'cemu'l-Evsat'ı, **12-** Ed-Dârakutnî'nin es-Sünen-i, el-Efrâd vs... si, **13-** Beyhakî'nin es-Sünen u'l-Kebîr, Şu'abu'l-İmân, el-Ma'rife, el-Ba's, Delâilu'n-Nübüvve, el-Esmâ ve's-Sifât' ı.
Suyûti bu kitaplarda sahîh hasen ve zayıfın beraberce bulunduğuna dikkat çektikten sonra Cem'ul-Cevami'de zayıfları çoğunluk itibâriyle belirttiğini de kaydeder. Bu meyanda Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i hakkında şu açıklamayı yapar: "Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde her ne varsa hepsi makbûl'dür. Zira ondaki zayıf hasen'e yakındır."
III- Rivâyetleri Zayıf Olan Kitaplar:
1- Ukeylî'nin ed-Du'afâ'daki rivayetleri **2-** İbnu Adiy'in el-Kâmil'ndeki rivayetleri, **3-** el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin, Tarîh, el-Câmi, el-Bücelâ... gibi kitaplarındaki riâyetleri, **4-** İbnu Asâkir'in Tarîhu'd-Dımeşk'indeki rivayetler **5-** Hakîmu't-Tirmizî'nin Nevâdiru'l-Usûl'ündeki hadîsler **6-** El-Hâkim'in Târih'indeki hadîsler, **7-** İbnu'l-Cârud'un Târih'indeki hadîsler, **8-** Deylemî'nin Müsnedu'l-Firdevs'indeki hadîsler.
Suyûti, bir hadîsi bu kitaplara nisbet ettikten sonra, hadîsin zayıf olduğunu, ayrıca belirtmeye hâcet kalmadığını söyler.
Dikkat 1: Suyûti, bu açıklamayı yaptıktan sonra Cem'u'l-Cevâmi'yi tertibte baş vurduğu -tamamı seksene yaklaşan- diğer kitaplar hakkında bilgi sunmaz. Ancak, az sonra kaydedeceğimiz Dehlevî'nin taksimâtından da bilistifade şu söylenebilir: Geriye kalan kitapları, yukarıda kaydettiğimiz ilk iki tabakaya koymamız mümkün değildir. Bunlar ya bu üçüncü tabakada mütâlaa edilerek hepsinin hâkim vasıflarının "zayıf" olduğu kabul edilir veya burada zikredilenlere nazaran daha da zayıf dördüncü bir mertebe teşkîl ettikleri kabul edilir. Ancak bunların genel vasfı vaz"dır, "butlân"dır demek mümkün değildir, bu Suyûti'yi kendi adımıza konuşturmak olur.
Dikkat 2: Kütüb-i Sitte'den Tirmizî ve Nesâî'nin yukarıdaki tâdadda zikredilmemeleri dikkat çekicidir. Bu bir zühûl mü, yoksa kasıt mı bilemiyoruz, ama bu açıklamada bir eksikliktir. Şurası muhakkak ki bu iki süneni üçüncü tabakada mütalaa etmek mümkün değildir. Her ikisini de birinci tabakada mütâlaa edemesek bile Nesâî'yi birinci, Tirmizî'yi de ikinci tabakada mütalaa etmemiz mümkündür. Her ikisini üçüncü tabakaya dâhil etmek hiç muvafık olmaz. Suyûti'nin burada tam bir tesebbüt ve dikkatle hareket etmediğini gösteren bir diğer emâre, bir kısım âlimlerce de sıhhat durumu takdîr edilen İbnu Huzeyme'nin Sahîh'inden hiç söz etmemesidir.[417]

Dehlevî'ye Göre Hadîs Müellefâtı'nın Tabakâtı:

Hindistan'ın yetiştirdiği hadîs âlimlerinden Ahmed İbnu Abdirrahîm İbni Vecîhi'd-Dîn ed-Dehlevî (ki Şâh Veliyullah diye şöhret bulmuştur ve 1114/1704-1176/1762 yılları arasında yaşamıştır), hadîs sâhasında yazılmış rivâyet kitaplarını sıhhat durumlarına göre bir derecelemeye tâbi

tutar. Kendinden sonra gelen âlimlerce umumiyetle benimsenen bu derecelemeyi bilmede fayda var. Ona göre bütün te'lîfat beş tabakaya ayrılır:
Birinci Tabaka: Bütün muhtevası kesinlikle sahîh olan kitaplar tabakası. Burada üç kitap vardır: Buhârî ve Müslim'in sahîhleri ile İmâm Mâlik'in Muvatta'sı. Muhaddisler, bu kitaplarda yer alan hadîslerin sıhhatinde ittifak ederler[418].
İkinci Tabaka: Bunlar, sıhhatte Sahîheyn ve Muvatta'nın derecesine ulaşamazlar, fakat onları tâkip ederler. Bunların müellifleri güven, adâlet, hıfz ve hadîs ilimlerinde tebahhur'la (derin ilim) tanınmış kimselerdir. Bunlar, nazarlarında, bir hadîsin sahîh olması için koydukları şartlardan taviz vermemişlerdir. Bunların eserlerini, kendilerinden sonra gelen alimler itiraz etmeden kabul ettiler. Muhaddisler ve fakîhler, her asırda bunlara itina ve alâka gösterdi. Böylece ümmet arasında meşhur olan bu eserlerin garib kelimeleri şerhedildi, râvileri birer birer incelendi, rivâyetlerinde mevcut olan ahkâm ortaya çıkarıldı. İslâmi ilimler bu kitapların, hadîsleri üzerinde kuruldu.
Bu tabakaya şu kitaplar girer: Sünenu Ebî Dâvud, Câmi'u't-Tirmizî, Müctebâ'n-Nesâî, Müsnedu Ahmed İbni Hanbel [419].
Üçüncü Tabaka: Bu tabakaya, Buhârî ve Müslim'den önce, sonra veya zamanlarında câmi, müsned ve musannaf adları verilerek telif edilen hadîs kitapları girer. Bu telifler sıhhatçe farklı her çeşit rivâyeti cemetmişlerdir: "Sahîh, hasen, zayıf, ma'nît, garîb, şâz, münker, hata, sevâb, sâbit, maklûb beraberce onlarda yer alır. Bu rivâyetler ulema nezdinde "hiç bilinmez" denmese de (önceki tabakada yer alan rivayetler gibi) yeterli derecede şöhrete ermemişlerdir. Bunların münferîd rivâyetlerine fukaha hiç eğilmemiştir. Muhaddisler, bu rivayetlerin hangisi sahîhtir, hangisi zayıftır, ciddî bir incelemeye tabi tutmamıştır. Keza dilciler, onlardaki garîb kelimeleri şerhe yeltenmemiş, fakîhler selefin mezhebini onlarda aramamış, hadîsçiler, müşkillerini çözmeyi düşünmemiş, tarihçiler de bu kitaplardaki rivâyetlerin râvilerini araştırmamıştır. Bunu söylerken araştırmayı ileri götüren (müteammik) müteahhir ulemayı kastedmiyorum, sözüm ehl-i hadîsin mütekaddim imamlarıyla ilgilidir. Şu halde bu üçüncü tabakada yer alanlar, onların tetkîk nazarlarının dışında kalmışlardır. Ebu Ali, Abd İbnu Humeyd ve et-Tayâlisî'nin müsned'leri, Abdurrezzâk ve Ebu Bekr İbnu Ebî Şeybe'nin musannaf'ları, el-Beyhakî, et-Tahâvî ve et-Taberânî'nin bütün kitapları bu gruba girer.
Bu müelliflerin, eserlerini te'lifteki asıl gayeleri, buldukları rivâyetleri cem etmekti, onları telhîs, tezhîb ve amel yönünü araştırmak değildi.
Dördüncü Tabaka: Bunlar, uzun asırlar sonra, ilk iki tabakada bulunmayan rivâyetleri cemetmek maksadıyla ortaya konmuş kitaplardır. Asıl mühim olanı bu rivâyetlerin muhtevasıdır:
a) Bu rivâyetler, bâzan gözden kaçıp sağda solda gizli kalmış mecmu'a ve müsnedlerde yer alıyordu. Dördüncü tabaka müellifleri onları ortaya çıkarıp neşrettiler.
b) Bâzen da, muhaddislerin itibar edip rivâyetlerini yazmadıkları kimselerin dillerinde idi; konuşurken fazlaca mübalağaya kaçan vâizler, ehlü'l-ehvâ ve hali, rivâyeti alınamayacak kadar zayıf olan kimseler gibi.
c) Söz konusu rivâyetlerin bir kısmını sahâbe ve Tâbiîn'in âsârı, Beni İsrâil'le ilgili ahbâr veya hükemânın kelamı teşkil ediyordu. Râviler bunları, bilerek veya bilmeyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözleriyle karıştırmış idi.
d) Bu rivâyetlerin, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinde ve sahîh hadîste muhtemel olan mânalar olup rivâyet ilminin inceliklerini bilmeyen sâlih kimseler tarafından hadîs-i bilmânâ şeklinde rivâyet edilmişler ve bu rivâyetler de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilmişlerdi.
e) Bazan da Kur'ân ve hadîsin işârî mânâlarından çıkarılmış mefhûm mânaların amden müstakil müsned bir hale konmuş şeklidir.
f) Bazan muhtelif hadîslerde dağınık cümleler halinde yer alan ifadeler bir araya getirilip tek bir tertibe sahip tek bir hadîs haline konmuştur.
Bu çeşit rivâyetler şu kitapların muhtevâsında yer alır: İbnu Hibbân'ın Kitâbu'd-Duafâ'sı, İbnu Adîyy'in el-Kâmil'i, Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Nu'aym el-İsfehânî, el-Cûzekânî, İbnu Asâkir, İbnu'n-Neccâr ve ed-Deylemî'nin bütün kitapları. Müsnedu'l-Havârizmî de bu tabakadan olayazdı.Bu tabakanın en iyisi zayıf ve muhtemel derecesindedir, en kötüsü de mevzu veya şiddetli münkerlik taşıyan maklûbtur.
Bu tabaka, İbnu'l-Cevzî'nin Kitâbu'l-Mevzuât'ının hammaddesini teşkîl eder.
Beşinci Tabaka: Bu gruba giren rivâyetler de muhtelif kısımlara ayrılır:
a) Bir kısmı fakîhler, sufiler, tarihçiler vs. nezdinde meşhur olup, dillerinde dolaşan rivâyetlerdir, kaydedilen dört tabakada her hangi bir asılları yoktur.
b) Bir kısmını da dininde laübali, bilgili kimseler uydurmuştur. Cerhi mümkün olmayan kuvvetli bir senetle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sudûru akla uzak gözükmeyen bir söz getirir ve böylece İslâm Dini'ne büyük bir musibetin gelmesine sebep olur. Buna karşı harekete geçen mütehassıs hadîsçiler, başka rivayetler getirerek bunlardaki örtüyü kaldırıp, körlüğü giderirler.[420]

Netice Olarak:

Birinci ve ikinci tabakaya muhaddisler itimad etmişlerdir. Onların amel ettikleri hadîsler, bu tabakaya giren kitaplardaki rivâyetlerdir.
Üçüncü tabakanın rivâyetleri ile amel etme veya onları değerlendirme işi hadîslerin illetlerini iyi bilen, râvilerin isimlerini yakinen tanıyan ihtisâs ehline aittir. Bu kitaplardan mütâbaât ve şevâhid olarak faydalanılabilir, o kadar. "Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir" (Talak, 3).
Dördüncü tabakayı cemetmek, ondan istinbatta bulunmak, müteahhir ulemanın bir derinleşme (taammuk) yoludur. Gerçek şu ki, ehl-i bid'a denen Mutezile ve Râfıza gibi çeşitli sapık mezheplere mensup olanlar, bu tabakaya giren kitaplardan, en küçük bir itinaya bile yer vermeden, mezheplerini destekleyen rivâyetler derleyebilmektedirler. Ancak bu kitaplardan hususî görüşlere yardım ve destek sağlamak hadîsle delil getirmeyi esas alan ulemâ nezdinde sahîh ve makbul değildir".[421]

Hadîslerin Tasnîfi

Sahifelerden mecmualara aktarılan hadîslerin, bu isimsiz mecmualardan alınarak, bablar ve fasıllara ayrılmış kitaplar içinde toplanmasına, ikinci hicret asrının ortalarında başlandı. İslâm müelliflerinin "tasnif" diye isimlendirdikleri bu işi yapanlar hakkında oldukça geniş ve güvenilir bilgiler vardır.
Tirmizî (v. 279/892), Râmhurmüzî (v. 360/971) ve Ebû-Tâlibi'1-Mekkî, (v. 386/996) birbirini teyid ederek şu noktalarda birleşiyorlar:
Hadîsleri ilk tasnif edip baplara ayıran kimseler:
1- Basra'da: er-Rabî' b. Subayh (v. 160/777), Saîd b. Arûbe (v. 156/773).
2- Yemen'de: Ma'mer b. Râşid (v. 152/769).
3- Mekke'de: İbn-Cüreyc (v. 150/767).
4- Kûfe'de: Süfyânü's-Sevrî (v. 161/778).
5- Basra'da: Hammâd b. Seleme (v. 176/792).
6- Şam'da: el-Velîd b. Müslim (v. 194/810).
7- Rey'de: Cerîr b. Abdilhamîd (v. 182/798)
8- Horasan ve Merv'de: Abdullah b. Mübarek (v. 181/797). [422]
Bu zevatın kitapları da, daha sonraki devirlerin kitaplarına, müellifleri tarafından verilmiş olanlar gibi husûsî isimler taşımazlardı. Umumiyetle "musannef, cami'" gibi genel isimler altında anılırlardı.
Bu kitaplardan ikisi, büyük bir tâli' eseri olarak zamanımıza kadar gelmiştir: İmam Mâlik'in Muvatta'ı ile Ma'mer b. Râşid'in "Cami'" i.
Bunları yazanlar, iki bakımdan tedvin devri müelliflerinden farklı bir yol takip etmişlerdir:
1- Bir kitap bir konuyu değil, i'tikad, ibadet, ahkâm... gibi bir çok konuları içine almaktadır.
2- Hadîslerin yanısıra, ashâb ve tabiîn fetvalarına da yer verilmiştir.
Tasnif devrinin çalışmaları, üçüncü asırda altın çağına ulaşan hadîs tasnifine zemin ve malzeme hazırlamış, meşhur altı kitap = el-kütübü's-sitte gibi büyük cami ve müsnedler bu kökün bereketli meyveleri olmuştur.
İbn-Hacer, bu hususu şöyle anlatır:
"... Buhârî bu musennef kitapları görüp, rivayetlerini aldıktan ve iyice hazmettikten sonra onları tasnif ederken, sahih gibi görünen birçok zayıf rivayetleri de içlerine aldıklarını görerek, sırf şüpheden uzak olan rivayetleri bir araya getirme arzusunu duydu." [423]

Üçüncü Asırda Hadîs

Asırlar boyu İslâmî ilimlerle uğraşan herkese kaynaklık etmiş bulunan altı kitap ve müsnedlerin meydana getirildiği devirdeyiz.
Bu asırda, hadîs ilmiyle uğraşanların üç metod üzerine kitap yazdıkları görülmektedir:

1- Bilhassa mu'tezile mezhebi saliklerinin, hadîsçileri; hurafeleri rivayet etmek, tenakuza (çelişmeye) düşmek ve müşkil durumda kalmakla ittiham etmeleri üzerine, bunlara cevap ve hadîsi müdâfaa kastiyle yazılan eserler. Bu eserlerde, karşı tarafın; ister hadîs râvilerinin zabt ve adaleti (ahlâkı) ile ilgili olsun, ister hadîs metinlerinin asılsız veya çelişik olduğuna dair bulunsun bütün itirazları toplanıyor, sonra birer birer reddediliyordu.
Bu gaye için ve bu metodla eser veren bilginlere örnek olmak üzere iki isim meşhurdur: "Te'vîlu-muhtelifil-hadîs" yazarı "İbn- Kuteybe (v. 276/889)", "İhtilâfu'1-hadîs" yazarı "Ali b. el-Medînî" (v.234/848)
2- Müsnedler. Bunları yazanlar, hadîs senedindeki sahabeyi, alfabetik sırayla veya başka bir tertible alıyor, ondan naklen gelen bütün rivayetleri karışık olarak yazdıktan sonra, diğer sahâbîye geçiyor.
Bu çeşide örnek olmak üzre şu zatların "müsned" leri zikredilir: Ubeydullah. b Mûsâ (v. 213/828), Humeydî (v. 219/834), Müsedded b. Müserhed (v. 228/843), İshâk b. Râhûye (v. 237/851), Osman b. Ebî-Şeybe (v. 239/853), Ahmed b. Hanbel (v. 241/855), Ya'kûb b. Şeybe (v. 262/876), Kurtubalı Bakîy b. Mahled (v. 276/889).
3- Bâblara göre tasnif edilen eserler. Bunlarda, muayyen konulara göre hadisler sıralanıyordu. En meşhur ve önemlileri:
Buhârî'nin (v. 256/870) "el-Câmiu's-sahîh" i, Müslim'in (v. 261/875) sahîh'i, Ebû-Dâvûd (v. 275/888), Tirmizî (v. 279/892) ve Nesâî'nin (v. 303/915) "sünen"leridir.[424]
Bu asırdan sonra, hadîsle meşgul olanların hemen hepsi, mezkûr kitapları ele almış; şerhini, ihtisarını (özet), tenkidini, müdâfaasını, senedlerindeki kişilerin tetkikini, fihristini yapmışlar, bunlara ekler yazmışlardır.[425]

Üçüncü Asır Sonundan Yedinci Asır Ortasına Kadar Hadîs

Dördüncü asır boyunca, daha önceki muhaddisler gibi, özel metodlarla hadîsleri ihtiva eden eserler meydana getirenler olmuştur. Bazı örnekler ve metodları:
1- Ebû-Abdîllahi'n-Nîsâbûrî (v. 359/970). Bin kadar kitap yazdığı rivayet edilen bu zat, "el-Müstedrek" adlı eserinde, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğu halde kitaplarında bulunmayan hadîsleri toplamıştır.
2- Alî b. Ömer.. ed-Dârekutnî (v. 385/995). Sonradan Hindistan'da basılmış olan "Sünen" inde, sahîh hadîsleri toplamıştır.
3- İbn-Hibbân (v. 354/965). "el-Müsnedu's-sahîh"ini, daha önce görülmemiş olan orijinal bir tertibde hazırlamıştır. "Emirler, nehiyler, haberler, mubahlar, Rasûl-i Ekrem'in işleri" diye beş bölüme ayırdığı eserine;
bu bölümleri de bir çok kısımlara ayırarak rivayetleri yerleştirmiştir.
4- Süleyman b. Ahmed e't-Tabarânî (v. 360/971). "Kebîr, sağir ve evsat" mu'cem'lerinden birincisinde, ashab isimlerini alfabe sırasıyla dizmiş ve kendilerine ulaşan rivayetleri toplamıştır. Rivayetlerin sayısı (520 bin) olarak naklediliyor.[426]
Üçüncüsünde, hocalarının isimlerini sıralayıp, onlardan aldığı rivayetleri, senedleriyle beraber zikrediyor. Bunda (300 bin) hadîs vardır.
İkincisinde, sadece bin kadar üstadın, herbirinden bir veya iki hadîs rivayet ediyor.
5- Ebu-Cafer e't-Tahâvî; (v. 321/933). "Maâni'1-âsâr" adlı kitabında ahkâm hadîslerini toplamış, nâsih ve mensûhu, bilginlerin izahlarını ve haklı olanların delillerini zikretmiştir.[427]
Beşinci asırdan itibaren, yukarda gördüğümüz iki sahîh (Buhârî ve Müslim'in sahîhân'ı) câmi'i veya altı kitabı bir araya getirmek, hepsinin hadîslerini bir kitapta toplamak işine girilmiştir. Bu iş yanında, "el-etrâf" ismiyle yeni bir çeşni daha verilmiştir.
A- İki sahîh'i bir araya getirenler:
1- İsmâîl b. Ahmed (İbnu'l-fürât); (v. 414/1023).
2- el-Humeydî'1-Endelüsî; (v. 488/1095).
3- Hüseyn b. Mes'ûdi'l-Beğavî; (v. 516/1122).
B- Altı kitabı bir araya getirenler:
1- Ahmed b. Razın; (v. 535/1140). Bunun kitabı hem tertipsiz hem de eksiktir.
2- İbnu'1-Esîr (Mübarek b. Muhammed; v. 606/1209). Birinci maddedeki kitabı bu zat hem tertiplemiş hem de eksiklerini tamamlamıştır.
C- Çeşitli kitapları bir araya getirenler:
1- Hüseyn b. Mes'ûdi'l-Beğavî. "Mesâbîhü's-sünne" adlı kitapında, çeşitli kaynaklardan (4484) hadîs toplamıştır.
2- Ebu'l-Fereci'l-Cevzî (v. 597/1201) "Câmiu'l-mesânîd ve'1-elkaab adlı kitabında, iki sahîh'in, Ahmed b. Hanbel Müsned'inin, Tirmizî Câmi'inin hadîslerini toplamıştır.
D- Ahkâm ve mev'ize hadîslerini toplayan eserler:
1- Mecduddîn Îbn-Teymiyye (v. 652/1254), "Müntekal-ahbâr".
2- Beyhakî (v. 458/1066), "es-Sünenu'1-kübrâ".
3- Abdulazîmi'l-Münzirî (v. 656/1258), "et-Terğib ve't-terhîb" (Nasîhatla ilgili hadîslere dair).
E- Etraf kitapları: Bu kitaplarda, bir hadîsin başından bir miktar (taraf) almıyor, sonra bu metnin, çeşitli kaynaklardaki bütün senedleri sıralanıyor. Örnekler:
1- İbrahim b. Muhammed (v. 400/1009), "Etrafu's-sahîhayn".
2- Muhammed b. Tâhiri'l-makdisî (v. 507/1113), "Etrafu'1-kütübi's-sitte" [428]
Bu devir, (656) hicret yılında, Abbasî'lerin yıkılmasıyle sona erer.[429]

656. Hicret Yılından Zamanımıza Kadar Hadîs

Bağdâd siyâsî ve ilmî merkezliğini kaybedince, üç asır boyu (onuncu asra kadar) Mısır, hadîs ilmine merkezlik etmiştir. Bunda, sultan "Zahir Berkûk", sultan "Zahir Çakmak" gibi, bu ilme kendini vermiş devlet büyüklerinin de büyük tesiri olmuştur. Kölemenler'den sonra, hadîs merkezi Hindistan'a intikal ediyor. Onuncu asırdan sonra Hindistanlı âlimler, gerek büyük hadîs mecmuaları meydana getirmek, gerekse hadîs ve senetlerle ilgili orijinal eserler vermek suretiyle bu bilgi dalına büyük çapta hizmet etmişlerdir.[430]
Bu devrede, bundan önceki gibi, çeşitli hadîs mecmualarını bir arada toplama işine devam edilmiştir. Bundan başka "zevâid", "tahrîc", "etraf" çeşitleri üzerinde de çalışılmıştır.
A- Zevâid: Herhangi bir hadîs mecmuasıyle, diğerini mukayese edip; birinin diğerinden fazla olan hadîslerini başka bir kitapta toplamak suretiyle ortaya konan eserlerdir. Heysemî'nin (v. 807/1404) "Mecmûatu'z-Zevaid" i bunların en büyük örneğidir.[431]
B- Tahrîc: Akâid, fıkıh, tasavvuf, tefsir gibi dînî ilimlerle ilgili bir kitaptaki hadîsleri tarayıp, bunların asıl kaynaklarını ve senedlerini tesbit ederek yazılan kitap nev'idir. "İbn-Haceri'1-Askalânî" nin, meşhur "Keşşaf" adlı tefsir üzerine yazdığı tahrîc burada örnek olarak hatırlanabilir.
Bu devrede, hadîs mecmuaları üzerine, muhtelif fıkıh mezheblerine sâlik bilginler tarafından geniş şerhler de yazılmıştır.
Selef devrinde olduğu gibi,[432] yazılı kitapları sadece okumakla iktifa etmeyip, imlâ [433]usulüyle hadîs okutan birkaç bilgine bu devirde de raslamak mümkündür. Bunlardan:
1- Zeynuddîn Abdurrahîm b. el-Hüseyni'1-Irâkî (v. 806/1403).
2- Bu zatın talebesi, Ahmed b. Alî (İbn-Haceri'1-Askalânî; v. 852/ 1448).
3- Bunun talebesi Hafız Sehâvî... (v. 902/1496)
Süyûtî'nin ifadesiyle bunlar, hadîs ilminin son büyük bilginleri olmuşlardır.
Asrımızda, eskilerin kitapları hem daha güzel tertip ve mufassal fihristlerle bastırılmakta, hem de çeşitli nüshaların -ilmî bir şekilde- karşılaştırılmaları yapılmaktadır.
Bugün hadîs sahasında bilhassa iki büyük hizmet salâhiyet sahiplerini beklemektedir:
a- Çeşitli mecmualarda dağılmış bulunan sahîh ve muteber hadîsleri sistematik tek mecmuada toplamak,
b- Bunları kısım kısım ve kısa açıklamalarla müslümanlara sunmak. Açıklamalarda; bütün mezheblerin görüşlerine, metin tenkidine ve muasır düşünceye yer vermek.
İşte bu çalışma, kanâatimizce, asırlarının ihtiyacını karşılamak üzre meydana getirilmiş bazı mecmuaları olduğu gibi basmak veya terceme etmekten daha hayırlı olacaktır.[434]

4- TEHZÎBU'S-SÜNNE

TEHZÎB DEVRİ:

Hadîs tarihiyle meşgul olanlar üçüncü asırdan sonra gelen dönemi kısaca tehzîb devri diye tavsîf eder. Bu devre, dördüncü hicrî asırdan günümüze kadar olan uzun bir dönemi içine alır. Bu kadar uzun bir zaman diliminin aynı safha olarak mütâlaası yadırganmamalıdır. Çünkü, üçüncü asırdan sonra yapılan hadîs çalışmalarının -bir kaçı müstesna- hemen hepsi orijinaliteden uzaktır ve daha önce ortaya konmuş olan eserlerin üzerine yapılmıştır. Nitekim önceki üç asrın her birinde, tabiatı farklı çalışmalar yapıldığı için müstakil safhalar olarak değerlendirilmişti. Burada da durum aynı. Pek çok asır geçmesine rağmen yapılan çalışmalar özde aynı kalmış, hammadde olarak, üçüncü asra kadar ortaya konmuş olan eserleri alıp onlar üzerinde çalışmalar yapmıştır.
Mevcut bir eserin üzerine -ne çeşitten olursa olsun- yapılan müteâkip çalışmaya tehzîb çalışması denmiştir. Tehzîb, lügat olarak, fazlalıkları atarak ıslâh etmek, temizlemek, daha güzel, daha mükemmel kılmak gibi mânalara gelir. Öyle ise, te'lif edilmiş hadîs kitapları üzerine yapılmış olan tehzîb işlerini şöyle sayabiliriz:
*** Cem çalışmaları:** Farklı kitapları birleştirmek gibi,
*** Mukârene çalışmaları:** Farklı kitapları karşılaştırmak,
* Zevâid çalışmaları: Bir kitaba (veya kitaplara) diğer bir kitabın (veya kitapların) ziyade hadîslerini çıkarma,
*** İhtisar çalışmaları:** Bir kitabın mükerrer hadîslerini, senedlerini atarak özetleme çalışması,
*** İstidrak çalışmaları:** Bir kitabın şartlarına uyan hadîsleri derleme,
*** İstihrac çalışmaları:** Bir kitaptaki hadîsleri, kitabın müellifiyle, müellifin şeyhinde veya daha yukarıda birleşmek şartıyla başka senetlerle bulup çıkarma çalışmaları,
*** Tahrîc çalışmaları:** Bir kitapta geçen hadîsleri kaynak kitaplarda bulup çıkarma,
*** Şerh çalışmaları:** Her hangi bir hadîs kitabını rical, ahkam, lügat vs. yönleriyle açıklama çalışması.
*** Rical çalışmaları:** Herhangi bir hadîs kitabının (veya kitaplarının) râvilerini inceleme, sika, zayıf, müdellis, kezzâb râvilerin tanıtıcı eserler verme çalışmaları,
*** Lügat (garîbu'l-hadîs) çalışmaları:** Hadîslerde geçen anlaşılması zor (garîb) kelimeleri açıklama çalışmaları,
*** Cüz (cezâ) çalışmaları:** Muayyen konulardaki, muayyen vasıflardaki hadîsleri bir araya getirme, belli sayılarda hadîs ihtiva eden derlemeler yapma vs. çalışmaları,
*** Hadîs ağırlıklı te'lifler,**
*** Mevzû hadîsler üzerine te'lifler,**
*** Meşhur hadîsler üzerine te'lifler,**
*** Hadîs bulmada yardımcı kitaplar:** Aranan hadîsleri bulmada kolaylık sağlayan rehber kitaplar.Dördüncü devre içerisinde yapılan bu çalışma çeşitlerini daha da artırmak mümkündür. Maksadı ifâdeye kafi geldiği için bu kadarı ile yetiniyoruz. Şimdi bunlara bâzı örnekler vererek bu safhayı daha yakından tanıtacağız.[435]

1- Cem Çalışmaları:

Bu, birden fazla kitabın hadîslerini yeni ve tek bir nüsha halinde ortaya koyma işidir. Bu, bazan daha hususî eserleri birleştirmek suretiyle yapılır, bazan da umumî eserleri birleştirmek suretiyle yapılır.
Hususî birleştirmelere en güzel örnek Buhârî ve Müslim'in hadîslerini birleştirmeye yönelik çalışmalardır, el-Cem'u Beyne's-Sahîheyn adı altında pek çok eserler te'lîf edilmiştir. El-Hasan İbnu Muhammed es-Sâğânî' (650/1252) -eseri Meşâriku'l-Evvari'n-Nebeviyye adını taşır-, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ebî Nasr Fettûh el-Humeydî (488/1098), Muhammed İbnu Hüseyn İbni Ahmed el-Ensârî el-Merî'nin (582) eserleri gibi.
Hususî cem'e giren mühim te'lifler'den biri Ebu's-Seâdât Mecdü'd-Dîn el-Mubârek İbnu Ebî'l-Kerem Muhammed İbnu Muhammed İbni Abdilkerim İbni Abdi'l-Vâhid es-Şeybânî'ye aittir. İbnu'l-Esir diye de meşhur olan bu zatın vefat târihi 606/1209'dur. Buhârî, Müslim, Muvatta, Ebu Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'den müteşekkil altı kitabı Câmi'ul-Usûl adıyla birleştirmiştir.
Aslında, vefatı 535/1140 olan Rezîn İbnu Muâviye'nin eserinin yeni ilâveler ihtiva eden bir tehzîbi olan Câmi'u'l-Usûl'ü pek çokları ihtisar ve tehzîb ederek daha muhtasar yeni eserler ortaya koymuşlardır: Şerefü'd-Dîn Ebu'l-Kâsım Hibetullah İbnu Abdirrahîm el-Hamevî (738/1337), Muhammed Tâhir el-Fetenî el-Hindî es-Sıddîkî... gibi. Bunlardan en ziyâde tutunanı Vecîhü'd-Dîn Abdurrahmân İbnu Ali İbni Muhammed İbni Amr'ın (944/1537) eseridir. İbnu Deybe' diye meşhur olan bu zatın eserinin ismi Teysîru'l-Vüsûl ilâ Câmi'il-Usûl adını taşır. Şerhini yapacağımız eser işte bu kitaptır.[436]

1- Cevami'u'l-Âmme:

Cevami'u'l-Âmme de denen umumî cem kitaplarına gelince; bunlar, Sahîheyn ve Kütüb-i Sitte'nin dışına çıkarak başka eserleri de birleştirmeyi gaye edinen eserlerdir: Mesâbîhu's-Sünne, Cem'ul-Cevâmi, Câmi'u'l-Mesânîd ve'l-Elkâb, Câmi'u'l-Mesânîd ve's-Suneni'l-Hâdi Li-Akvami Sünen...
Bunlardan en eskisi Mesâbîhu's-Sünne'dir, Hüseyin İbnu Mes'ûd el-Begavî (516/1122) te'lîf etmiştir. Sıhâh ve hısân hadîslerden 4484 adedini cemeder. Bunlar günlük hayatta sıkça temas edilen meselelerle ilgilidir. Sıhâh tabiriyle Sahîheyn hadîslerini, hısân tabiriyle de Ebu Dâvud, Tirmizî gibi, diğer muteber kitapların hadîslerini kasteder. Eserde zayıf ve garîb olanlar belirtilir, münker ve mevzu olanlara hiç yer verilmez.
Ulema bu esere, güvenilir oluşu ve bir de günlük ihtiyaca cevap vermesi sebebiyle, fazlaca alaka göstermiş, çeşitli şerhlerini yapmıştır. Muhammed İbnu Abdillah el-Hatîb et-Tebrizî (v. 737/1336'dan sonra) de tehzîb ederek ilâvelerde bulunmuştur. Ayrıca hadîsi rivayet eden sahâbiyi, hadîsin alındığı kitabı belirtmiştir. Bu yeni eserin adı Mişkâtu'l-Mesâbîh'dir. Muhtelif şerhleri vardır. En meşhur şerhi Aliyyü'l-Karî'nin Mirkâtu'l-Mesâbîh Şerhu Mistâki'l-Mesâbîh'dir. Matbudur.
Câmi'u'l-Mesânîd ve'l-Elkâb'ı, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbnu Ali el-Cevzî (597/1200) te'lif etmiş, bunda sahîheyn, el-Müsned ve Tirmizî'yi cemetmiştir.
Câmi'u'l-Mesânid ve's-Sünen'il-Hâdi li-Akvami's-Sünen-i İsmâil İbnu Ömer el-Veşî (774/1372) te'lif etmiştir. İbnu Kesîr diye de meşhur olan müellif bu eserinde Kütüb-ü Sitte, Ahmed İbnu Hanbel, Bezzar ve Ebu Ya'lâ'nın "Müsned"lerini ve Teberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'ini birleştirmiştir. [437]

2- Cem'u'l-Cevamî:

Cevâmi'u'l-Amme grubuna giren cem kitapların en câmisi ve en genişi olması ve ayrıca, arkadan tanıtacağımız Câmi'u's-Sağîr ve Kenzu'l-Ummâl gibi matbu ve müminlerin ellerinde mevcut ve mütedâvil bazı kitapların da dayanağı ve kaynağı olması sebebiyle bu kitap hakkında genişçe bilgi verip tanıtacağız. Görüleceği üzere arkadan tanıtacağımız mezkur kitaplarının muhtevasını, sıhhat durumunu kavramak, öncelikle Cem'u'l-Cevâmî'nin yeterince bilinmesine bağlıdır.
Cem'u'l-Cevâmî, eş-Şeyh el-Hâfız Celâleddin Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr es-Suyûtî (v. 911/1505) tarafından te'lîf edilen bu eserin diğer adı el-Câmiu'i-Kebîr'dir. Müellif Suyûtî (rahimehullah), el-Câmiu's-Sağîr'in mukaddimesinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bütün hadîslerini bir kitapta toplamak maksadıyla Cem'u'-Cevâmi'yi te'lîfe karar verdiğini belirtir. Muhakkik âlimlerin ifâde ettikleri üzere, böyle bir çalışmayı yapmak mümkün değildir. "Bütün hadîsler" tâbirinden Suyûtî merhûmun maksadının "kendi muttali olduğu hadîsler" olması gerektiği tebârüz ettirilmiştir. Her hâl u kârda merhûm, ömrünün bu işe yetmeyeceğini anlayarak, bir müddet sonra, çalışmayı yarıda kesmiş gerçekleştirdiği kısımdaki hadîsleri ihtisar ederek el-Câmiu's-Sağîr'i ortaya koymuştur. Daha sonra yine aynı eserden ihtisar sûretiyle Ziyâdetu'l-Câmi adıyla ikinci bir kitap daha çıkarmıştır.
Bâzı kaynaklarda Cem'u'l-Cevâmi'nin bu hâliyle 100.000 civarında merviyâta şâmil olduğu ifâde edilir. Ancak bu tahminin gerçeği ifâdeden oldukça uzak kaldığı anlaşılmaktadır. Zira, eserin değişik bir tertibinden ibâret olan Kenzu'l-Ummâl'in 1978 Haleb baskısında -ki hadîsler sırayla

müteselsilen numaralanmıştır- 46624 hadîs mevcuttur.
Suyûtî, hadîsleri Cem'u'i-Cevâmi'de iki ana bölümde tertîblemiştir. Birinci Bölümde (el-Kısmu'l-Evvel) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kavlî sünnet'ini yani sözlerini, hadîsin ilk kelimesini esas alarak alfabetik sıraya göre tanzîm etmiştir. İkinci Bölümde (el-Kısmu's-Sâni) ise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fii'lî sünnet'ini yâni, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davranış ve sözlerine veya bir sebebe veya kendisine yapılan bir müracaat gibi zât-ı risâlet penâhîleri ile ilgili olarak yapılmış olan rivâyetleri toplamıştır. Bu ikinci kısımda rivâyetler, rivâyeti yapan sahâbe isimlerine göre tertîb edilmiştir. Yâni, müellif, Aşere-i Mübeşşere'yi en başta kaydettikten sonra, diğer sahâbeleri, isimlerine göre, alfabetik sıraya koyar. İsimler kısmını aynı şekilde künyeler kısmı, bunu da mübhem olanlar kısmı, mübhemleri de kadın Sahâbelerin isimleri tâkib eder. En sonda da mürsel rivâyetler yer alır.
Suyûtî bu eseri te'lîf ederken çok miktarda kitap mütâlaa etmiştir. Kenzu'l-Ummâl'de kaydedilenler tedkîk edilince bu kaynakların 80'e yaklaştığı görülür.
Bu mecmûada sahîh, hasen ve zayıf hadîsler bulunduğu gibi zaafı şiddetli (şedîdü'z-zaaf ve hattâ mevzu (uydurma) olan hadîsler de mevcuttur. Bizzât Suyûtî, mukaddimesinde yaptığı kıymetli bir açıklama ile, hangi kitaplara nisbet edilen hadîslerin sahîh, hangilerine nisbet edilenlerin sahîh ve zayıf ve hangilerine nisbet edilenlerin de zayıf addedilmesi gerektiğini bildirir. Bu hususla ilgili gerekli açıklamayı, Hadîs Müellefâtının Tabakâtı adlı başlık altında sunduğumuz için, burada tekrar etmeyeceğiz.[438]

3- El-Câmi'u's-Sağîr:

Eş-Şeyh el-Hâfız Celâleddin Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr es-Suyûtî (v. 911/1505) tarafından te'lîf edilen bu eserin tam adı el-Câmi'u's-Sağîr min Hadîsi'l-Beşîri'n-Nezîr'dir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vecîz (kısa) olan bir kısım hadîslerini, rivâyetlerin ilk kelimesindeki harfleri esas alarak alfabetik sıraya göre tanzîm eder. Alfabetik tanzîmde hadîslerin metni esas alındığından senetlerin atılmış olacağı açıktır. Ancak, hadîs kaydedildikten sonra, bunu Ashâb'tan kim rivâyet etmiş ise onun ismi zikredilir. Hadîsin sonunda ayrıca, sıhhat durumu ve alınmış olduğu kaynak(lar) bâzı rümûzlarla belirtilir. Kitapta rastlıyacağımız rümûzların nelere delâlet ettiği ise, eserin Mukaddime kısmında bize müellif tarafından belirtilir.
El-Câmiu's-Sağîr'i Suyûtî, Cem'u'l-Cevâmi -diğer adıyla el-Câmiu'l-Kebîr- adlı eserinden telhîs etmiştir. Müellifimizi bu ihtisârı yapmaya sevkeden husus, Cem'u'l-Cevâmi'yi te'lîfi planlarken kendisine seçmiş olduğu hedefin zorluğudur: El-Câmiu's-Sağîr`in mukaddimesinde belirttiği üzere, müellif, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet edilen bütün hadîsleri, Cem'u'l-Cevâmi'de alfatebetik sırayla toplamak istemiştir. Şârih Münâvî'nin de belirttiği gibi, böyle bir çalışma hemen hemen mümkün değildir. Çalışmaları ilerleyince, bu işe ömrünün vefa etmiyeceğini bizzât Suyûtî de anlayarak, Cem'u'l-Cevâmi'yi belli bir noktada bırakır ve el-Câmiu's-Sağîr'i telîf etmek üzere onu ihtisar eder.
Kitabın mukaddimesinde belirttiği üzere Suyûtî, Cem'u'l-Cevâmi'nin hadîslerini seçerken, hadîslerin vecîz (kısa) olanlarına ve bilhassa sıhhat durumuna dikkat eder; zaafı şiddetli olan, yâni hadîs uydurmak veya Hz. Peygamber (aliyhissalâtu vesselâm) hakkında yalan söylemek gibi bir itham yemiş râvilerin, rivâyette yalnız kaldıkları (teferrüd ettikleri) hadîsleri kitaba almaz. Hadîslerdeki mezkûr sıhhat sebebiyle eserin, bu nevde yazılmış olan el-Fâik ve eş-Şihâb gibi diğer eserlere üstünlük kazandığını bizzat Suyûtî ifâde etmeyi ihmal etmez ki, ümmetin göstereceği alâka bu iftihârı te'yîd edecektir. (Burada geçen el-Fâik'in Abdullah İbnu Ğânîm'in el-Fâik fi'l-Lafzı'r-Râik kitabı, eş-Şihâb'ın da Kadı Ebû Abdillâh Muhammed İbnu Selâm el-Kudâî'nin eş-Şihâb'ı olduğu tahmîn edilmektedir).
Muhakkikler, Suyûtî'nin bu iddiasına rağmen el-Câmiu's-Sağîr'de bütün hadîslerin sahîh olduğunu kabûl etmezler. Sahîh ve hasen hadîslerin yanında zayıf hadîslerin de varlığına dikkat çekerler. Şârihler -ve bilhassa Münâvî, Feyzu'l-Kadîr adlı şerhinde- hadîslerin sıhhat durumlarını belirtmeyi ihmal etmezler.
El-Câmiu's-Sağîr, havas, avam, âlim vs. her sınıfa mensup müslümanlar tarafından büyük bir alâka ve rağbete mazhar olmuştur. Bu durum eseri, Suyûtî'den sonra te'lîf edilen tasavvuf, tefsîr, ahlâk, âdâb gibi dinî edebiyâtın her çeşidine alınan hadîslere ana kaynak kılmıştır. Bu sebeple eski metinlerde rastlanan hadîslerin kaynağını bulma, sıhhat derecesini anlama ihtiyâcı duyulduğu zaman ilk başvurulacak kitap durumundadır.
Hadîsler numaralanarak Münâvî'nin şerhiyle birlikte yapılan baskısına göre, içerisinde 10031 adet hadîs mevcuttur.
El-Câmiu's-Sağîr'e birçok şerhler yapılmıştır -ki bunlardan bir kısmı Keşfu'z-Zünûn'da görülebilir-, en değerli şerhi Abdurrauf el-Münâvî'nin Feyzu'l-Kadîr adlı şerhidir.
El-Câmiu's-Sağîr'de hadîs arayacakların şu noktayı da bilmesi gerekir: Kitabın tertîbi alfabetik esâsa göre olmakla berâber, her defasında bu prensibe tam olarak riâyet edilmemiştir. Zaman zaman takdîm ve te'hîrlere rastlanmaktadır.[439]

4- Ziyâdetü'l-Câmi:

Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr'in te'lîfini tamamladıktan sonra hemen hemen aynı hacim ve tertipte olmak ve aynı rümûzları kullanmak sûretiyle buna bir de Ziyâde hazırlamış ve bu yeni eserine Ziyâdetu'l-Câmi adını vermiştir. Yûsuf en-Nebhânî'nin tâdadına göre, bu ikinci eserde 4440 hadîs mevcuttur. Nebhânî, bu eserde yer eden hadîslerin bir kısmını Miftâhu's-Seâde bi-Şerhî'z-Ziyâde adı altında Münâvî'nin şerhetmiş bulunduğuna dâir açıklamasını gördüğü halde, mezkûr esere muttali olamadığını da kaydeder.
Suyûtî merhûm, gerek el-Câmiu's-Sağîr'e ve gerekse Ziyâde'sine aldığı hadîsleri Cem'u'l-Cevâmi'nin "Kısmu'l-Akvâl" bölümünden ihtisar etmiştir. Ancak, el-Müttakî el-Hindî'nin Kenzu'l-Ummâl Mukaddime'sinde kaydettiğine göre, el-Câmiu's-Sağîr'de ve gerekse Ziyâde'sinde Cem'u'l-Cevâmi'de bulunmayan bir kısım hadîsler mevcuttur. Demek oluyor ki, Suyûtî bu eserleri hazırlarken, Cem'u'l-Cevâmi dışında başka kaynaklara da başvurmuştur.[440]

5- El-Fethu'l-Kebîr:

Gerek el-Câmiu's-Sağîr ve gerekse Ziyâdetu'l-Câmi, yakın zamana kadar iki ayrı eser olarak tedâvül etmiş ise de, vefatı 1350/1932 olan el-Ezher ulemâsından Yûsuf İbnu İsmâil en-Nebhânî merhum, bunları alfabetik sıraya göre birleştirerek tek kitap hâline getirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni eserin adı "el-Fethu'l-Kebîr fî Zammi'z-Ziyâdâti ilâ'i-Câmii's-Sağîr"dir.Bu kitapta, en-Nebhânî, ziyâde hadîslerin diğerlerinden tefrîki için bunların başında ze harfi ile rümûz koymuştur.
Hâlen matbû olan el-Fethu'l-Kebîr, ihtiva ettiği 15 bin civarındaki hadîsleriyle el-Câmiu's-Sağîr'den çok daha istifâdeli bir durumdadır.
El-Câmiu's-Sağîr'le alâkalı mütemmim açıklamalar için Cem'u'l-Cevâmi ve Kenzu'l-Ummâl maddelerine de bakılabilir.[441]

6- Kenzu'l-Ummâl:

Pek çok eseri birleştirmiş durumda olan Cem'u'l-Cevâmi, kullanış yönünden oldukça kusurludur. Zira bir hadîsten istifâde edebilmek için, kavlî ise baş kısmını, fi'lî ise râvisini bilmek gerekmektedir. Bu ise nâdir kimselerin imtiyâzıdır. İşte bu durumu göz önüne alan eş-Şeyh Alâeddin Ali İbnu Hüsâmeddin Abdülmelik İbni Kadı Hân el-Hindî -ki el-Müttakî diye meşhurdur (v. 975/1567), bu değerli kitabın hadislerini, istifâdesi kolay hâle koymak için, fıkhî mevzularına göre yeni baştan tanzime tâbi tutarak Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl adı altında 16 ciltlik eserini meydana getirir.
Henüz tabedilmemiş olan Cem'u'l-Cevâmi'nin değişik tertible basılmış şekli durumunda olan Kenzu'l-Ummâl'ı bu vesîle ile kısaca tanıtmakta fayda var:
Kenzü'l-Ummâl, alfabetik sıraya göre tertiplenen fıkhî bablara ayrılır. Şu halde Cem'u'l-Cevâmi'nin içinde dağınık şekilde yer etmiş olan, bir mevzu ile alâkalı bütün hadîsleri bu yeni kitapta bir arada bulmak mümkündür. Ancak Kenzu'l-Ummâlde hadîslerin üç grup hâlinde verildiğini bilmeliyiz:
Birinci Grup Hadîsler: Bunlar bir babta ilk defa zikredilen hadîslerdir ki Kısmu'l-Akvâl başlığı altında sunulur. Bu grubta kaydedilen hadîsler el-Câmiu's-Sağîr ile Ziyâdetü'l-Câmi'den alınan hadîslerdir. Bunlar vecîz (kısa) olan kavlî hadîslerdir. Bu hadîsler bizzât Suyûtî'nin yaptığı açıklamaya göre sıhhatçe üstün olan hadîslerdir.
İkinci Grup Hadîsler: Bunlar "el-İkmâl" başlığı altında sunulan hadîslerdir. Bunlar da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kavlî sünnetidir, yâni sözleridir, ancak Cem'u'l-Cevâmi'nin el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetü'l-Câmi'ye alınmamış olan hadîslerdir. Sıhhatçe öncekilerden

düşük olduğu için el-Müttakî bunları ayrıca vermeyi uygun görmüştür.
Üçüncü Grup Hadîsler: Bunlar Cem'u'l-Cevâmi'nin Kısmu'l-Efâl adını taşıyan bölümünde yer alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fi'lî sünnetlerini teşkîl eder. Yani bir babla ilgili fi'lî hadîsler Kısmu'l-Ef'âl başlığı altında sunulmaktadır.
Bu durumda bir bâbla (mevzu ile) ilgili hadîslerin tamamını görmüş olmak için, o babta bu üç başlıkla gelen hadîslerin hepsini tedkîk etmek gerekecektir. Şunu da belirtelim ki, her babta bu üç kısımla ilgili hadîs bulunmayabilir. Sözgelimi, her babta kısmu'l-ef'âl mevcut değildir.
Hadîslerin sıhhat durumu hususunda bu kaydettiğimiz tertip şekli kaba bir bilgi vermekten başka, yukarıda kısmen kaydetmiş bulunduğumuz Suyûtî tarafından belirtilmiş olan "hadîslerin alınmış olduğu kaynakların umûmî vasıflarına göre yapılacak değerlendirme" prensibi de mûteberdir. Kitabın mukaddime kısmında bu açıklama etraflıca görülmelidir.
Bu kitap, ihtiva ettiği 46624 aded hadîsiyle, yeryüzünde matbu en hacimli hadîs mecmuası olma şerefli imtiyazını taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk, bu eserin ortaya çıkmasında emekleri geçen Suyûtî ve el-Müttakî hazretlerine rahmetini bol, makamlarını cennet kılsın, onlardan ebediyyen râzı olsun.[442]

Ahkam Hadîslerini Cemeden Eserler:

Hadîs sâhasında ortaya konan mühim bir grubu, ahkam hadîslerini bir araya getirmek maksadıyla yapılan te'lîfler teşkîl eder. En mühimlerinden birkaç örnek vereceğiz:

1- Es-Sünenü'l-Kübra:

Ahmed İbnu Hüseyn el-Beyhakî (458/1065) te'lif etmiştir. Beyhakî burada, ahkâmla ilgili ne kadar hadîs vârîd olmuşsa hepsini bir araya getirmeyi düşünmüştür. Kütüb-i Sitte'ye çokça ziyâdesi mevcuttur. Busîri, Fevâidu'l-Müntakî'de bu ziyadeleri bir araya getirmiştir. Eser on cilttir ve ciltler iri boy ve hacimlidir. Eser Hindistan'da 1346'da basılmıştır, aynı baskıdan müteâkip ofset baskılar da yapılmıştır.

2- Müntekâ'i-Ahbâr Fi'l-Ahkâm:

Mecdü'd-Dîn Ebu'l-Berekât Abdüsselâm İbnu Abdillah [İbnu Teymiye (652/1254) te'lif etmiştir. Müellif Kütüb-ü Sitte ile Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde geçen ahkâmla ilgili hadîsleri bir araya getirmiştir. Senetler atılmıştır. Hadîslerin hangi kitaptan alındığı belirtilir, ancak sıhhat durumu veya mezheplere göre amel durumu meskût geçilir. Kevserî, İbnu Teymiye'nin "hadîslerin nefsülemirdeki gerçek durumuna göre "sahîh", "hasen" veya "zayıf" diye hükmedilmeyip, zâhirine göre bu hükümlere varılmışolması sebebiyle sıhhat durumunu belirtmediğini söyler ve bu davranıştaki inceliğin anlaşılmadığını ileri sürer".
Ancak ulemâ, onun böyle davranmasının eseri için ciddî bir kusur olduğunu ittifakla kabul eder. Böyle düşünenlerden biri olan Muhammed İbnu Ali eş-Şevkânî (1250/1834) Müntekâ'l-Ahbar'ı tehzîb ve şerhederek Neylü'l-Evtar adlı eserini vücûda getirmiştir. Bazı tasrihat, zeyl ve açıklamalar ihtiva eden bu eser Müntekâ'l-Ahbâr'ı kullanışlı hâle getirmiştir. Sekiz iri cilt hâlinde matbûdur.

3- El-İmâm Fî Ahâdîsi'l-Ahkâm:

Bu eseri İbnu Dakîki'l-Îd (702/1302) te'lif etmiştir. Ahkâmla ilgili hadîsleri cemeder. Müellif eserini el-İmâm Fî Şerhi'l-İlmâm adıyla şerhe de başlamış ise de, şerhini tamamlayamamıştır. Şerhi çok geniş tutmuş, Zehebî'nin tahmînine göre, ikmâle muvaffak olsaymış eser onbeş cildi bulacakmış.[443]

2- Zevâid Çalışmaları:

Bu, cem çalışmalarının bir çeşididir. Bir hadîs kitabını esas alarak, bir başka kitabın (veya) kitapların ona nisbetle ihtiva ettiği ziyâde hadîslerini cemetme işidir. Bu neve giren çalışmada umumiyetle Sahîheyn veya Kütüb-i Sitte esas alınır. Bunlar dışındaki herhangi bir kitabın veya kitapların ziyâde hadîsleri müstakil bir eserde cemedilir. Meselâ, İbnu Mâce'nin Kütüb-i Hamse'ye olan ziyâde hadîslerini Ahmed İbnu Muhammed eş-Şihâbu'l-Bûsîrî Misbâhu'z-Zücâce fî Zevâidi İbni Mace adıyla cemetmiştir. Keza aynı Bûsîrî Beyhakî'nin es-Sünenu'l-Kübrâ'sında yer alan Kütüb-i Sitte'ye ziyade hadîsleri Fevâidü'l-Müntakî Li-Zevâidi'l-Beyhakî adlı eserde cemetmiştir. [444]

1- Mecma'u'z-Zevâid:

Bu daldaki çalışmalarıyla Nureddîn el-Heysemî (807/1404)'de meşhurdur. Bu zat, Ahmed İbnu Hanbel, Bezzâr, Ebu Ya'la el-Mevsılî'nin "Müsned"leri ile Taberânî'nin Mu'cem'lerinde Kütüb-ü Sitte'ye ziyâde olan hadîsleri önce müstakil te'liflerde cemeder, sonra da bunları tekrar birleştirerek tek kitapta toplar. Bu yeni kitabın adı: Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid'dir. Böylece altı meşhur kitabın Kütüb-i Sitte'ye ziyâde olan rivayetlerini cemetmiş olan bu kitap, fıkıh bablarına göre hadîsleri cemeder. Hadîslerde senetler atılmış, sâdece sahâbenin adı verilmiştir. Hadîsin arkasından şu bilgiler verilir:
1- Hadîsin rivayet edildiği kaynak(lar).
2- Hadîsin sıhhat durumu.
3- Hadîs zayıf ise, zaaf sebebi.
Her biri 450-500 sayfa civarında hacme şâmil olan bu eser, 10 cilt tutar. Hadîslerin sıhhat durumunun belirtilmesi esere fevkalade bir değer kazandırmıştır. Muhammed İbnu Ca'fer el-Kettânî, bu eser için "Hadîs kitaplarının en faydalısıdır, daha doğrusu, bu babta onun misli yoktur, öyle bir eser henüz te'lif edilmemiştir" der.[445]

2- el-Metâlibu'l-Âliye:

İbnu Hacerel-Askalânî'nindir. Sekiz "Müsned"in Kütübü Sitte'ye ziyâde hadîslerini cemeder. Bu sekiz Müsned: İbnu Ebî Ömer el-Adenî, Ebu Bekr el-Humeydî, Müsedded, et-Teyâlisî, İbnu Menî, İbnu Ebî Şeybe, Abd İbnu Humeyd ve el-Hâris'in Müsned'leridir. Habîbu'r-Rahmân el-A'zâmî tarafından tahkîkli olarak neşredilmiştir, dört cilttir.[446]

3- Cem'u'l-Fevâid Min Câmi'i'l-Usûl Ve Mecma'i'z-Zevâid:

Ebu Abdillah Muhammed İbnu Süleymân el-Mağribî er-Ravdânî (1094/1682) te'lif etmiştir. Bu eser Sahîheyn, Muvatta, Sünenü Erba'a ve Mecma'u'z-Zevâid'in hadîslerini cemeder. Eser'in hatalarla dolu 1961 Medîne baskısı vardır.[447]

3- İhtisar Çalışmaları:

İhtisar çalışmaları hadîs kitaplarını hacimce daraltmak, daha kullanışlı hale getirmek üzere mükerrer hadîsleri atmak, senetleri atıp sâdece metin kısımları bırakmak üzere yapılan çalışmalardır. Buna en güzel örnek Buhârî'nin Sahîh'inin ihtisârı olan et-Tecrîdü's-Sarîh Li-Ehâdîsi'l-Câmi'i's-Sahîh'dir. Müellifi Şihâbü'd-Dîn Ebu'l-Abbâs Ahmed İbnu Abdi'l-Latîf eş-Şereî ez-Zebîdî (v. 893/ 1497).
Beyhakî'nin Şu'abu'i-İmân'ına Ebu Muhammed Abdü'l-Celîl İbnu Musa el-Kasarî'nin yaptığı Muhtasaru Suabi'l-İmân, Târîhu'l Dımeşk'e Ebu Şâme'nin yaptığı el-Muhtasaru's-Sağir ile, el-Muhtasaru'l-Kebîr'i, Zehebî'nin Târîhu'l-Bağdâd'a yaptığı el-Muhtasaru'l-Muhtâc İleyhi Min Târîhi'l-Bağdâd adlı ihtisarı gösterilebilir. [448]

4- İstidrâk Çalışmaları:

İstidrak kelime olarak eksiği tamamlamak, kusurunu gidermek ve hatta, tenkîd edip kusurunu göstermek mânalarında kullanılır ise de burada,

ıstılah olarak, bir müellifin şartlarına uyduğu halde kitabına almamış bulunduğu hadîsleri müstakil bir kitapta cemetme mânâsına gelir. Bu maksadla ortaya konan eserlere Müstedrek denir. Bilhassa Sahîheyn için muhtelif müstedrek'ler te'lîf edilmiştir. Bunlardan en tanınmışı Ebu Abdillah Hâkim en-Neysâburî'ye (405/1014) aittir. Adı el-Müstedrek Alâ's-Sahîheyn ise de şöhretine binâen el-Müstedrek dendi mi bu kastedilir.
El-Hâkim, bu eserde, Buhârî ve Müslim'in veya yalnızca Buhârî'nin ya da sâdece Müslim'in şartlarına uyduğu halde bu iki kitapta yer almamış bulunan hadîsleri bir araya getirmeye çalışmıştır. Ancak, muhaddisler, el-Hâkim'in, hadîslere "sahîh" hükmünü verirken titiz davranmayıp mütesâhil yâni gevşek davrandığında, bu sebeple pek çok hadîs hakkındaki hükmünün isâbetsiz olduğunda müttefiktirler.
Şemsüddin ez-Zehebî (v. 748/1348), el-Müstedrek'i ihtisar ederek, el-Hâkim'in hadîsler hakkında verdiği hükümleri teker teker gözden geçirmiş, isâbetsizleri, sebebini de beyan ederek göstermiştir. Böylece yüz civarında hadîsin "mevzu" denebilecek kadar şiddetli zaaf taşıdığı görülmüştür.
El-Hâkim'in Müstedrek'i, Zehebî'nin muhtasarı ile birlikte matbûdur. Muhtasar, sayfa altında hâmiş şeklindedir.
Sahîheyn üzerine ed-Dârakutnî (v. 385/995) ve Ebu Zerr el-Herevî de (v. 434/1042) müstedrek yapmışlardır.[449]

5- Et-Terğîb Ve't-Terhîb:

Cevâmi'u'l-amme'ye dâhil edebileceğimiz, bir grup te'lîf de iyi amellere teşvîk edip kötü amellerden nehyeden, caydıran hadîsleri, muhtelif kaynaklardan seçerek cemeden kitaplardır. Bunların en meşhuru Abdül'Azîm İbnu Abdi'l-Kavî el-Münzirî'nin (v. 656/1258) Kitâbu't-Tergîb ve't-Terhîb adlı eseridir. Eser fıkıh bablarına göre tanzîm edilmiştir. Her bâbta önce terhîb hadîslerini, arkadan tergîb hadîslerini kaydeder. Hadîslerin kaynağını ve gereğinde sıhhat durumlarını da beyân eder. Mustafa Muhammed Ammâre'nin talikâtı ile tabedilmiştir (1968-Mısır).[450]

6- İstihrâc Çalışmaları:

Tehzîb devrinde, önceki çalışmaları zenginleştirmek maksadıyla yapılan çalışmalardan biridir. Tanınmış bir müellifin kitabındaki hadîsleri, bu kitapta mevcut olan senedlerinden farklı senedlerle, kitabın müellifiyle, müellifin şeyhinde veya daha yukarılarda birleşmek şartıyla, tesbît etme ve bir kitapta cemetmeyi gerçekleştirir. Böylece üzerine istihrâc çalışması yapılmış olan kitabın hadîsleri, başka tarîklerden rivâyetlere kavuşarak zenginleşmiş olur. Bu yeni tarîklerde, kitabın hadîslerindeki bazı mübhemleri izâle edecek ziyâdeler, açıklayıcı unsurlar, ziyâde hüküm ve ifâdeler bulunabilir. Bu çeşit eserlere müstahrec denir.
Kütüb-i Sitte mecmuâlarından çoğu için müstahrecler yapılmıştır. Buhârî örneğinde olduğu üzere, bâzıları üzerine birçok müstahrec yapılmıştır. Mesela Buhârî ve Müslim üzerine el-Müstahrec alâ's-Sahîheyi'l-Buhârî ve Müslim adı altında Ebu Naym el-İsfehânî (v. 430/1038), Ebu Zer el-Herevî, Ebu Muhammed el-Hasen İbnu Ebî Tâlib İbnu Hallâl (439/ 1047), gibi daha bir çoklarının müstahreci var. Sırf Buhârî üzerine Ebu Bekr Ahmed İbnu İbrahim el-İsmâîlî el-Cürcânî (v. 371/981), Ebu Bekr Ahmed İbnu Musa İbni Merduye el-İsbehânî (v. 410/1019), vs. Sahîhu Müslim üzerine Ahmed İbnu Seleme en-Neysâburî el-Bezzâr (v.286/899), Ebu'l-Velîd Hisân İbnu Muhammed İbni Ahmed el-Kazvînî (v. 344/955) vs. Ebu Dâvud üzerine Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdi'l-Melik İbni Eymen el-Kurtubî (v. 330/941), Ebu Bekr Ahmed İbnu Ali İbni Muhammed İbnu Mercûye el-İsbehânî (v. 486/1093), Tirmizî üzerine Hasen İbnu Ali et-Tûsî (v. 312/924) ve Ebu Bekr İbnu Mercûye müstahrec yapmıştır. Keza el-Müstedrek üzerine el-Irâkî, İbnu'l-Cârud'un Müntekâ'sı üzerine Kâsım İbnu Esbağ el-Endülüsî, Dârakutnî'nin Sünen'i üzerine Ebu Zer el-Herevî, İbnu Hüzeyme'nin Sahîh'i üzerine İbnu'l-Cârud müstahrec yapmıştır.[451]

7- Rical Çalışmaları:

Rical çalışmaları esasen ikinci asırda başlamış, üçüncü asırda en muhalled eserlerini vermiştir. Ancak müteakip asırlarda bu çalışmalar hem daha da zenginleştirilmiş hem de çeşitlendirilmiştir.
Sika ve zayıfa şamîl olan kitaplar,
Sikalara şamil olan kitaplar,
Zayıflara şamil olan kitaplar,
Kizbi ve vaz'ıyla tanınanlara şamil kitaplar,
Sahâbîler için müstakil kitaplar,
Tâbiîn için müstakil kitaplar,
Bazı kitapların râvileri için kitaplar,
Şimdi bunlardan mühimlerini tanıtalım: [452]

1- Sika Ve Zayıflara Şâmil Olanlar:

Bu hususta ilk te'lîflerden biri Kâtibu'l-Vâkidî diye mâruf Muhammed İbnu Sa'd'ın (v. 235/849) et-Tabakâtu'l-Kübrâ'sıdır. Sahâbe, Tâbiin ve Etbauttâbiîn'den birçoklarını inceler. Bazıları hakkında uzun, bazıları hakkında çok kısa mâlûmât verir. Sekiz cilt olup, son cilt kadınlara tahsîs edilmiştir.
Bu gruba Halîfetu'bnu Hayyât'ın (v.230/844), Nesâî'nin (v.303/915), Müslim İbnu'l-Haccâc'ın (261/874) et-Tabâkat'ları, İbnu Ebî Heyseme'nin (279/892) Târih'i, Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr, et-Târîhu'l-Evsat ve et-Târîhu's-Saği adlarını taşıyan üç aded târihi, Ali İbnu'l-Medînî'nin sahâbe üzerine te'lifatı, İbnu Hazm diye bilinen Hüseyin İbnu İdris el-Ensârî el Herevî'nin (301i913) Târîhî vs. girer.
Keza Ebu Ya'lâ el-Halîlî'nin (446/1054) el-İrşâd, Hâtîbu'l-Bağdâdî'nin Târîhû'l-Bağdad, İmâduddîn İbnu Kesîr'in (v. 774/1372) et-Tekmîl fî Esmâi's-Sikât ve'z-Zu'afâ ve'l-Mecâhîl'i de zikredilebilir. İbnu Kesir, bu kitabında Zehebî'nin el-Mîzan'ı ile Mizzî'nin Tahzîb'ini -bâzı yeni ilâvelerle- birleştirir.
Şemsü'd-Dîn Zehebî'nin Mîzanu'l-İ'tidâl'ine gelince, bu da Câmi bir kitaptır, kendinden önce yazılmış bir kısım kitapları birleştirir. Zayıf ve "zayıflık ithamına maruz kalmış" râvilere şâmildir. Dört cilttir. Usulün bazı meselelerine yer veren kıymetli bir mukaddimesi vardır.Zehebî'nin yirmi cilde ulaşan Târîhu'l-İslâm'ı da burada zikredilebilir.
Ömer İbnu Ali İbnu Mulakkîn'in (804/1401) el-Kemâl fî Ma'rifeti'r-Ricâl'i ve Tabakâtu'l-Muhaddîsîn'i burada zikre değer. Bu ikinci eserde İbnu Mulakkin, zamanına kadâr gelip geçmiş bütün muhaddisleri zikreder. [453]

2- Sâdece Sikalara Şamil Olanlar:

Bu çeşit eserler çoğunlukla Kitâbu's-Sikât diye isimlenirler. Ahmed İbnuAbdullah el-İclî'nin (261/874), İbnu Hibbân'ın (354/965), Halîl İbnu Şâhin'in, Zeynuddin Kâsım İbnu Katlubuğa'nın (879/1469) Kitâbu's-Sikât'ları vardır. Bu gruba, İbnu'd-Debbâğ (546/1151), İbnu'l-Mufaddal (?), Zehebî (?) ve İbnu Hacer el-Askalanî (852/1448) gibi müelliflerin Tabakâtu'l-Huffâz'ları da girer.[454]

3- Sadece Zayıflara Şamil Olanlar:

Bunlar çoğunlukla Kitâbu'z-Zuafa ismini taşıyan kitaplarda cemedilmiştir. Buhârî, Nesâî, Muhammed İbnu Amr el-Ukeylî (322/933) Ebu'l-Ferec Ab-durrahmân İbnu Ali el-Cevzî (597/ 1200), Hasan İbnu Muhammed es-San'ânî, İbnu Hibbân, Dârakutnî, Hâkim, Alaeddin el-Mardinî, vs.'nin Kitâbu'z-Zuafâ'larını İbnu Adiy'in el-Kâmil fi Marifeti'z-Zu'afâ'sı İbnu'r-Rumiyye diye meşhur Ebu'l-Abbas Ahmed İbnu Muhammed el-İşbilî'nin (637/1239) buna yaptığı zeyl -ki el-Hâtil diye adlanır-, bu sınıfa giren kitaplardır.
İbnu Hacer bütün bu kitaplarda geçen zayıf râvileri başka kitaplardakilerle zenginleştirerek Lisânu'l-Mizan, Takvîmu'l-Lisan, Tahrîru'l-Mîzân gibi eserlerde topluca tanıtma yoluna gitmiştir.[455]

4- Sahabeler Üzerine Te'lîfler:

Sahâbelerin hayatın yazan müellifler önceleri Tâbiûn ve Etbauttâbiîn ricaliyle birlikte ayrı kitaplar içerisinde vermişlerdir. İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübra'sı ile Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebir'î gibi.
Ancak, zamanla sahâbeleri müstakil kitaplarda cemeden müellifler olmuştur. Bu mevzuda ilk müstakil eseri kimin verdiği kesinlikle bilinmemektedir. Ancak Tirmizî'nin Esmâu's-Sâhâbe adlı telifinin de ilk olabileceği söylenmiştir. Ali İbnu'l-Medînî (v. 234/848), Abdullah İbnu Muhammed İbni İsâ el-Mervezî (v. 293/905), el-Hasan İbnu Abdullah el-Askerî (v. 382/992), Ebu Nuaym el-İsfehanî (v. 430/1038), Ebu'l-Kasım el-Bagavî (v. 516/1122), Ebu Hafs İbnu Şâhin (v. 385/995), Ebu Hatim İbnu Hibbân (v.354/965)... gibi pek çokları sahâbîlerin hayatı üzerine te'lifatta bulunmuştur. Muahhar kitaplar, bunları cemetmek, bazı yanlışlıkları da tashîh etmek suretiyle daha mükemmel eserler vermişlerdir. Halen matbu olarak bulabileceğimiz birkaç tanesi şunlardır:
1- El-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb: Ebu Ömer Yûsuf İbnu Abdillah İbnu Muhammed İbni Abdilberr (v. 463/1070) te'lîf etmiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere bütün sahâbeleri bu eserde cemettiği düşüncesi ile hareket etmiş ise de pek çok sahâbenin hayatı burada yer almaz. Ancak kendinden öncekilere nisbetle daha mükemmeldir, Ebu Bekr İbnu Fethûn'un, el-İstîâba büyük bir Zeyl'i mevcuttur.
2- Usdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe: İzzeddîn İbnu'l-Esîr Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Cezerî (v. 630/1232), te'lîf etmiştir, yedi cilttir. Son cildinde kadın sahâbelerin hayatı işlenir. Müellif bu eseri, kendinden önce yazılmış olan 1- Ebu Abdullah İbnu Mende (v. 301/913), 2- Ebu Nu'aym el-İsfehânî (v. 430/ 1038),
3- İbnu Abdilberr ve Ebu Musa Muhammed İbnu Ebî Bekr İbnu Ebî Îsa el-İsfehânî'nin (v. 581) eserlerini birleştirmek ve bunlara başka kitaplarda rastladığı ziyade isimleri eklemek suretiyle vücûda getirmiştir. Alfabetik sırayla tanzîm edilmiştir. İçerisinde sahâbe olmayan bir çok isimler de yer alır. Bu eser tahkîkli olarak 1970'te mükemmel bir baskıya kavuşturulmuştur (Kahire). Bütün isimler harekelenmiş, hayatı verilen sahâbelerle ilgili olarak kaydedilen hadîslerin hangi kaynaklarda geçtiği gösterilmiştir.3- Şemsü'd-Din ez-Zehebî (748/1347), Usdü'l-Gâbe'deki isimlere yenilerini ilâve etmek ve sahâbe olmayanları belirtmek ve el-Cezerî'nin hatalarına da dikkat çekmek suretiyle yeni bir telîfte bulundu. Eserin adı et-Tecrîd'dir.
4- El-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe. İbnu Hacer el-Askalânî (952/1545) tarafından te'lîf edilen bu eser Ashab'ın hayatı üzerine yapılan te'liflerin en mükemmelidir. Kendisinden önce yazılan bütün eserleri görmüş, onların kusurlarını gidermiş, kitabın tertîbine öncekilerde rastlanmayan bir yenilik getirmiştir.
Sahâbenin tarifi, adaleti, tabâkâtı gibi çok kıymetli umumî bilgilerin verildiği mukaddime kısmından sonra kitap, harflere göre bölümlere ayrılır: Harfu'l-Elif, Harfu'l-Be, Harfu'l-Cim... gibi.
Her harf de dört kısma ayrılır:
1- El-Kısmu'l-Evvel: Burada, sahâbe olduğu herhangi bir delîl ile kesinlik kazanan zatların isimlerini alfabetik sırayla vererek hayatları hakkında bilgi sunar.
2- El-Kısmu's-Sâni: Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı temyîz yaşından önce gören sahâbe çocuklarını verir. Böylelerinin sahâbe sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilâf ettiği için, İbnu Hacer bunları ayrıca vermeyi uygun bulmuştur.
3- El-Kısmu's-Sâlis: Burada muhadramları tanıtır. Muhadram, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında müslüman olmuş bulunduğu halde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vicâhen görme şerefine eremeyen müslümanlara denir. Ümmet içerisinde onların da ayrı bir şeref ve makamı vardır.
4- El-Kısmu'r-Râbi: Bu kısmı, bir bakıma önceki kitapları tashîh maksadıyla koymuştur. Onlarda sahâbe olarak zikredilmiş olmalarına rağmen, İbnu Hacer'in kendi tahkikiyle sahâbe olmadıklarına hükmettiği kimseleri bu dördüncü tabakada cemeder.
Bu dört tabakanın dördü de her harf bölümünde bulunmayabilir. Bu kitaptan istifâde için kaydettiğimiz tertîp hususiyetinin bilinmesi şarttır. Herhangi bir yerde sahâbe diye rastladığımız bir ismi bu kitapta bulunca hangi kısımda yer aldığına ve bu kısmın neyi ifâde ettiğine dikkat etmemiz gerekir. Hal-i hazır, Mısır 1328 baskısı, İsâbe'de her sayfanın üstünde, hangi kısım olduğu belirtilmiştir.
Bu baskı dört cilttir. Kenarında el-İstî'âb da basılmıştır. İçerisinde 12279 aded tercümeye yer verilmiştir.
El-isâbe'ye, İbnu Hacer'den sonra bazı istidrâkler yazılmıştır. Talebesi Celaleddin es-Suyûtî (911/1505) ihtisarda bulunmuştur. Bu ihtisar: Aynu'l-İsâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe adını taşır.[456]

5- Husûsî Müellefatın Ricaline Tahsîs Edilen Kitaplar:

Buhârî'nin ricali için Ahmed İbnu Muhammed el-Kelâbâzî (398/1007), Ebu'l-Velîd el-Bâcî (474/ 1081) vs. Müslim'in ricâli için Ahmed İbnu Ali İbnu Mencuye (v. 428/ 1036), Hüseyin İbnu Muhammed el-Hibbânî (498/1104) Ebu Dâvud'un ricâlini, Suyûtî Muvatta'ın ricâlini, Ebu Muhammed ed-Devrakî Tirmizî'nin ricalini cemeden müelliflerdendir.
Şüphesiz burada birer ikişer örnek vermekle yetindik. Aslında bu ana kaynakların ricalini gerek müstakillen ve gerekse müştereken tahlil eden kitaplar sayıca çoktur.
Bilhassa Kütüb-i Sitte ricalini topluca inceleyen eserler de telîf edilmiştir. Bunlardan en tanınmışı Abdülganî İbnu Abdilvâhid el-Makdisî'ye (600/1203) aittir. Eseri el-Kemâl fi Esmâi'r-Rical ismini taşır. Bunu Ebu'l-Haccâc el-Mizzî (742/1341) yeni ilâvelere tehzîb ederek Tehzîbü'l-Kemal fi Esmâ'i'r-Ricâl adını verdi. Sübkî'yi: "Misli te'lif edilmemiştir" demeye sevkedecek kadar Câmi bir mahiyette ve zenginliktedir. Bazıları: "Böyle bir kitap te'lîf edilemez" diye değerlendirmiştir.
Tehzîbu'l-Kemal'i birçokları ihtisâr etmiştir. Zehebî'nin ihtisarı Tezhîbü't-Tehzîbi'l-Kemal diye isimlenir. Bunu da ihtisar eden Zehebî son esere el-Kâşif adını verir. İbnu Hacer, yaptığı ihtisara yeni ilaveler de yapar ve eserine Tehzîbü't-Tehzîb adını verir. Bunu da ihtisar eden İbnu Hacer Takrîb'ü't-Tehzîb'i ortaya kor. Her ikisi de matbudur. Tehzîbü't-Tehzîb 12 cilttir, son cildi Kitâbul'l-Küna'dır, burada, künyesi nisbeti ile bilinenler, mübhemler vs. açıklanır. Takrîbü't-Tehzîb'de ilâve ricâlden başka, her râvinin kaçıncı tabakada olduğu belirtilir. Bunlar Kütüb-i Sitte ricali ile meşgul olacakların ilk müracaat edecekleri kaynağı teşkîl ederler.
İbnu Hacer burada Mizzî'nin eserini tehzîb ederken, onun raviyle ilgili verdiği menkîbe, fezâil nevinden fazlalıkları, hadîs aldığı hoca ve verdiği talebelerden tali olanların isimlerini, doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili münakaşaları atmıştır. Daha kullanışlı, daha pratik bir şekil vermiştir. Ayrıca bir kısım yeni ilâvelerle muhtevayı zenginleştirmiştir.[457]

6- Müdellisleri Tanıtan Kitaplar:

Müdellis râviler zayıf râvilerden bir grubu teşkîl eder. Zayıf râvileri inceleyen kitaplar bunları tanıtır ise de, İslâm âlimleri, bunları tanıtan müstakil eserler vermeyi de ihmal etmemişlerdir: Bu sahada ilk eseri İmam Şâfiî (radıyallahu anh)'nin ashâbından Hüseyn İbnu Ali el-Kerâbîsî'nin (248/862) olduğu kabul edilir. Ondan sonra Nesâî, Dârakutnî, Zehebî, Zeynü'd-Dîn el-Irâkî de bu dalda te'liflerde bulunmuşlardır. İbrahim İbnu Muhammed el-Halebî (841/1437) kendisinden önce yazılanları et-Tebyîn fi Esmâi'l-Müdellisin adlı bir eser te'lîf etmiştir. İbnu Hacer, ve Suyûtî de bu dalda eserler vermişlerdir. 152 aded müdellis olduğu belirtilir. [458]

7- Diğer Rical Kitapları:

Tehzîb safhasında hadîsle ilgili olarak ortaya konan kitâbiyatın (hadîs edebiyatının) zenginliğini belirtmek için sırf ricâl sahasında gerçekleştirilen telîfat çeşitlerine, birer ikişer örnekle dikkat çekmemizde fayda var.[459]

a- Tabakât Kitapları:

Sayıları çok olan bu isim altındaki kitaplar Şüyûhun ahval ve rivâyâtını tabaka tabaka yani asır be-asır müellifin kendi devrine kadar cemeder. Buna ilk örnek olan kitapları daha önce zikrettik: İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübra'sı, Müslim ve Nesâî'nin Tabakât'ları gibi. Bazan, -Abdurrahmân İbnu Mende örneğinde olduğu gibi, -Tabakâtu't-Tâbiîn, Tabakâtu'n-Nüssâh-Ebu Sâd İbnu'l-A'râbî gibi-, Tabakâtu'r-Ruvât -Halîfetu'bnu Hayyât-, Tabakâtu'l-Kurra -Osman İbnu Sâd, Tabakâtu's-Sufiyye -Ebu Abdirrahman es-Sülemî-, Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtu'l-Asfıya -Ebu Nuaym el-İsfehânî Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye, Tacu'd-Dîn Sübkî (771)-, Tabakâtu'l-Huffâz- Şemsü'd-Dîn Zehebî- oldukça farklı istikametlere yönelik Tabakât kitapları te'lif edilmiştir.[460]

b- Meşyahat Kitapları:

Müellifin rastladığı ve kendisinden hadîs dinlediği veya rastlamasa bile kendisine rivayet için izin vermiş bulunan şüyûhun zikrine tahsîs edilen kitaplardır. Ebu Ya'la el-Halîlî'nin, Ebu Yusuf Ya'kub İbnu Süfyan'ın Tacü'd-Dîn Ali İbnu Eneeb es-Sâcî'nin Meşyahât'ları gibi.[461]

c- Vefayat Kitapları:

Rical kitaplarından bir kısmı muhaddislerin vefayatını esas alır ve şahısları öldükleri yıl ve aya göre sıralar. Bu sâhada ilk eseri Ebu Süleyman Muhammed İbni Abdillah vermiştir. Müellif, hicretten itibaren 338/949 yılına kadar olan vefayatı cemetti. Bunu ölüm tarihi olan 466 yılına kadar Ebu Muhammed İbnu Abdilaziz el-Kettânî tamamladı. Kettânî'yi Hibetullah İbnu Ahmed el-Ekfânî; el-Efkânî'yi Ali İbnu Mufaddal el-Makdisî (611 / 1214); bunu Abdülazim İbnu Abdülkâvî el-Münzirî (656) tamamladı. El-Münzirî'nin eseri et-Tekmile bi-Vefayâti'n-Nakale adını taşır. Aynı minvâl üzere bu esere ilaveler devam etmiştir.
Bu çeşitten eser çoktur. Seğânî'nin Dürrü's-Sahâbe fi Vefeyâti's-Sahâbe; Zehebî'nin el-İlâm bi-Vefeyâti'l-A'lâm; Ebu l-Kâsım İbnu'l-Mende'nin Kitâbu'l-Vefeyât, İbnu Hallikân'ın Vefeyâtu'l-A'yân adlı eserleri burada zikredilebilir.[462]

d- Esma, Küna, Elkâb Ve Ensab Kitapları:

Hadîs râvileri arasında bazıları künye veya lakâbı olmaksızın sâdece ismiyle meşhurdur. Bazıları ismiyle değil lâkabı veya nisbetiyle meşhurdur. Üstelik aynı isim veya aynı lakab ve nisbetle meşhur olanlar da mevcuttur. İlim adamları, bu durumdan hâsıl olabilecek iltibasları önlemek için eserler vermişler, künye sahiplerinin isimlerini, ismiyle veya nisbetiyle meşhur olanların da künye, lakab gibi diğer ayırdedici unvanlarını göstermişlerdir. Böylece isim, nisbet, lakab ve künyelerdeki benzerlikler sebebiyle zayıf râvinin sika, sikanın da zayıf râvi ile karıştırılmasını önlemişlerdir.
Bu konudaki te'lîfat Ali İbnu'l-Medînî, Nesâî gibi üçüncü asır müellifleriyle başlar, Hâkim, Bağdadî, İbnu Abdilberr vs. ile devam eder. Hadîs ilmi ile alakalı telifatta bulunan Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Nesâî, Hatib, Nevevî, İbnu Hacer, İbnu'l-Cevzî gibi alimlerin çoğunlukla bu konularda eserler verdiği görülür. Sözgelimi Zehebî, künyesi ile meşhur olanları Kitâbu'l-Muktarî fi Serdi'l-Kunâ'da, tanıtmıştır. İzzeddin İbnu'l-Esir (630/1232) el Lübâb fi Tehzîbi'l-Ensâb'ta nisbetlerin hem okunuşu, hem de nisbetlere delalet eden meşhurları belirtmeye çalışır.
İsimleriyle meşhur olanların künyelerini belirtmek maksadıyla Ebu Hâtim Muhammed İbnu Hibbân el-Büstî, lakabları beyan için Ebu Bekr eş-Şirâzî (407/1016), İbnu'l-Cevzî ve İbnu Haceri'l-Askalânî (952/1545) ve başkaları eserler vermişlerdir.
Bu çeşit eserlerde muahhar olanlar daha câmi, daha tertipli, istifâdesi daha kolaydır.[463]

e- Mübhemat Kitapları:

Senetlerde olsun metinlerde olsun, recülün, nisâün diye tesmiye edilen,
ismi verilmeyen şahıslara rastlanır. Bunlara mübhem (cemi olarak mübhemât) denir. Âlimler araştırıp imkân nisbetinde bunları aydınlatmaya, teşhîs etmeye çalışmışlar, bu maksadla müstakil eserler vermişlerdir. Bu çeşit eserler bazan belli bir kitapta geçen mübhemât'ın aydınlatılmasına tahsîs edilir.
Bu sâhada da Hatîbu'l-Bağdâdî, Abdülganî İbnu Sâd el-Mısrî, Nevevî, Ömer İbnu Ali İbni Mulakkin el-Ensârî el-Endulisî, İbnu'l-Kayserânî (508/1114) vs. pek çokları eser vermiştir. Bunların çoğunu tek kitap hâlinde Veliyyü'd-Dîn Ebu Zür'a Ahmed İbnu Abdirrahîm el-Irâkî birleştirip tek kitap hâline getirmiştir. Eseri: El-Müstefâd min Mübhemâti'l-Metni ve'l-İsnâdi diye isimlendirmiştir. Fıkhî bablara göre tertiplemiştir. Bu dalda yazılanların en mükemmelidir.
İbnu'l-Esîr, Câmi'u'l-Usûl'ün sonuna Mübhemât'ı açıklayıcı bir kısım koymuştur.
İbnu Hacer, Buhârî'nin Mübhemat'ını Fethu'l-Bâri Mukaddimesi olan Hedyü's-Sârî'te açıklar.[464]

f- Esma Ve Ensabda Müştebih, Müttefik, Muhtelif Ve Mü'telif Olanlar:

Arap alfabesi ile yazıldığı zaman, bazı isim ve nisbetler görünüşte benzediği halde farklı okunurlar.(selam) kelimesi ile (sellâm) kelimesi gibi. Bunlara mü'telif ve muhtelif denir. Bazı isimlerin ise yazılışı da okunuşu da aynıdır, fakat delalet ettikleri şahıslar farklıdır. Mesela Halil İbnu Ahmed birçok kimselerin ismidir. Böyle isimlere müttefik ve mü'fterik denir. Bazılarında isimler hat yönüyle de telaffuz yönüyle de müttefiktirler, ancak babalarının veya neseblerinin ismi hat cihetiyle müttefik olduğu halde telâffuz cihetiyle muhtelifdir veya tersi vakidir: Muhammed İbnu Akîl ile Muhammed İbnu Ukayl gibi, Şüreyh İbnu'n-Nu'mân ile Süreye İbnu'n-Numan da böyle, Bu çeşide müştebih denmektedir.
Bunların bilinmesi hadîste ehemmiyet arzeder. Ali İbnu'l-Medînî "Tashîf'in en fenâsı isimlerde vâki olanıdır" der. Çünkü benzerlikten dolayı iki farklı kişi aynı adam zannedilir. Bu zan zayıfı sika, sikayı da zayıf addetmeye sevkeder, ikisi de fenâdır. Bu sebeple ulemâ bu nevilerin her birinde eserler te'lif ederek iltibası önlemeye çalışmıştır.
El-Mü'telif ve'l-Muhtelif konusunda yazılan çeşitli kitapları birleştirip yeni ilâvelerle zenginleştiren İbnu Mâkula diye meşhur Ebu'n-Nasr Ali İbnu Hibetullah (475/1082) olmuştur, eserinin adı kısaca el-ikmal'dir. Muhtevasını da tanıtan tam adı şöyledir: el-İkmâl fi Ref'i'l-İrtiyâb ani'l-Mü'telif ve'l-Muhtelif fi'l-Esmâ ve'l-Künâ ve'l-Ensâb. Bu eser hâlen 7 cilt olarak basılmıştır (Haydarâbad 1962).
Müştebih isimler üzerine Zehebî de bir te'lifte bulunmuş, ancak İbnu Hacer, yeni ilâvelerle zenginleştirerek Tabsîru'l-Müntebih bi-Tahrîri'l-Müştebih'i ortaya koymuştur.
Bu sâhada Hatîbu'l-Bağdadî'nin verdiği bir eserin adı el-Müttefik ve'l-Müfterik, diğer bir eserinin adı da Telhîsu'l-Müştebih'dir. Buna bir de zeyl ilave etmiştir.
Nevevî'nin (676/1277) Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât'ı da burada zikre değer. İsimlerden de anlaşılacağı üzere kitap iki kısımdır. Bir kısmında bazı isimler hakkında bilgi verirken ikinci kısımda bazı kelimeleri açıklar.
Eski metinlerde geçen yer isimlerinin gerek okunuşunu ve gerekse bulundukları coğrafi bölgeyi öğrenmede Şihâbu'd-Din Ebu Abdillah Ya'kub İbni Abdillah'ın (v. 620/1223) Mu'cemu'l-Büldân ve'l-Cibâl ve'l-Edviye ve'l-Kay'an ve'l-Kurâ ve'l-Mahâlla ve'l-Evtân ve'l-Bihâr ve'l-Enhâr ve'l-Gudvân ve'l-Esnâm ve'l-Endâd ve'l-Evsân adlı kitabı mevcuttur. Bu kitap uzun isminin de gösterdiği üzere, sadece beldeler değil, şehirler, köyler, nehirler, denizler, putlar, kayalar vs. hakkında bilgi verir. Bazı mühim şahsiyetler hakkında bile bu kitapta kıymetli bilgiye rastlanır.[465]

g- Tevârîhü'l-Müdün:

Muhaddislerin yazdığı ricâl kitaplarının mühim bir bölümünü bazı şehirler üzerine yazılmış olan Târih'ler teşkîl eder. Bu târihler, kelimenin bugünkü mânasında şehrin kuruluş, gelişme hikâyesini anlatmaz. Daha ziyade ricâlden bahseder. Yani hangi şehrin târihi ise o şehrin yetiştirdiği kimseler, o şehre uğrayanlar vs. tanıtılır.
Misal olarak Ebu Nu'aym el-İsfehânî'nin Târîhu'l-İsfehân'ı; Hatîbul-Bağdâdî'nin Târîhu'l-Bağdâd'ı; Ebu'l-Kasım İbnu Asâkir ed-Dimeşkî'nin Târîhu Dımeşk'i zikredilebilir. Gerek Bağdâdî'nin ve gerekse İbnu Asâkir'in Târih'leri çok hacimlidir ve birtakım zeyiller de yapılmıştır. Târîhu Dımeşk için: "Böyle bir eseri yazmaya bir ömür yetmez" denilmiştir.
Bu gruptan, Ebu Abdillah el-Hâkim en-Neysâbûrî'nin Târîhu Neysâburî, İbnu Mâce el-Kazvini'nin Târîhu Kazvin'i Abdurrahman İbnu Ahmed'in Târîhu Mısr'ı; İbnu Neccâr'ın Târîhu'l-Medîne'si -ki ed-Dürretü's-Semîne fi Ahbâri'l-Medîne diye de isimlendirilir-, yine aynı zât'ın Târîhu Mekke'si burada kayda değen mühim eserlerdir.
Tarih kitapları zımnında zikredeceğimiz mühim bir eser Zehebî'nin Târîhul-İslâm adlı eseridir. 20 cilt tutmaktadır. Senelere göre tertîb edilmiştir. Hâdiselere ve şahısların vefatına beraberce yer verir. Zehebî'nin Siyerün-Nübelâ'sı da çokça hadîs zikriyle ricâli tanıtan mühim bir kitaptır, 14 cilttir. İbnu Cerîr et-Taberî'nin (v. 311/923) Târîhu'l-Umem ve'l-Mülük'ü, insanlığın yaratılışından başlayan müslüman olmayan milletlere de yer veren bir dünya târihidir. İbnu Hallikân, onu "tarihlerin en sağlamı" olarak vasıflandırır. İnsanlığı bir bütün olarak ele alması, o devirde ileri bir esprinin ifâdesidir.[466]

8- Lügat (Garîbu'l-Hadîs) Çalışmaları:

Hadîsle ilgili lügat çalışmaları daha çok garîbu'l-hadîs adı altında incelenir. Mevzuya girerken belirtelim ki, garîbu'l-hadîs, garîb hadîs demek değildir. Garîb hadîs deyince tek bir tarîkden gelen hadîs kastedilir. Garîbu'l-hadîs deyince, hadîslerde geçen garîb, yâni mânası hemen herkesçe anlaşılmayan kelimeler anlaşılır. Bunların açıklanmasıyla meşgul olan ilim dalına ilmu garîbi'l-hadîs denmiştir.
Bu ilmin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le başladığı söylenebilir. Zira zaman zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) konuşmaları, tebligatı esnasında kullandığı kelimeleri açıklamak ihtiyacını duymuştur. Bazan da Ashâb bazı kelimelerin mânasını sormuştur. Nitekim, İbnu Esîr'in en-Nihâye'nin mukaddimesinde belirttiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) lisanca Arabların en fasîhi, beyanca en vâzıhı, nutukça en tatlısı olmasına rağmen, Benû Nehd heyeti ile olan konuşmasını dinleyen Hz. Ali: "Ey Allah'ın Resûlu! Biz aynı babanın evlatları olduğumuz halde senin, Arab heyetleriyle olan konuşmalarının ekserisini anlayamıyoruz" demiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in konuşmalarında sıkça garîb kelimelerin geçmesi normaldi. Çünkü O (aleyhissalâtu vesselâm) prensip olarak muhataplarına göre konuşuyor ve yazıyordu. Birbirinden uzak Arab kabîleleri, hepsi Arabça konuşmakla birlikte aralarında lehçe farkları vardı. Günlük hayatta kullanılan kelimeler, bir kabîleden diğerine epeyce değişiyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunlarla konuşurken veya onlara yazarken onların kendi kelimelerini ve hatta tarzlarını kullanmayı tercîh ediyordu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yukarıda kaydettiğimiz müracaat bu durumu aksettirmektedir. Bu vak'adan da anlaşıldığı üzere, Ashab anlamadığı bir kelime olunca soruyordu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da açıklıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashab devri bu minval üzere geçti.
Bu arada komşu devletler fethedildi, dilleri değişik olan milletlerle ihtilaf başladı, karşılıklı evlenmeler, kültür alış verişleri ilerledi. Yabancılar çok nâkıs ve bazan da hatalarla dolu olarak Arapçayı öğrenip konuşmaya başladılar. Zaman geçtikçe bu bozulma ilerliyordu. Böylece anlaşılmayan kelimeler de artıyordu.
Bu durum bazı hamiyet sâhîplerini gayrete getirdi. Bunlar, Kur'an ve hadîs üzerine eğilerek, onların ihtilaf ve ziyâna maruz kalmaması için, anlaşılmayan kelimelerin mânalarını zabt ve kaydetme işine giriştiler.
Bu sahada ilk eser verenin Ebu Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Müsennâ et-Temîmî (210/825) olduğu kabul edilir. Bu zât hadîste geçen bir kısım garîb kelimeleri küçük bir kitapta topladı. Kitabın küçük olması, diğer garîb kelimelerin dikkatinden kaçmasından ileri gelmiyordu. İbnu Esîr'e göre bu, iki sebebe dayanmakta idi:
1- Bir meselede ilk adım atan fazla ileri gidemez. Çığır açar ve tohum atar, bu başlangıçta azdır, sonra çoğalır; küçüktür bilâhare büyür, basittir, sonradan kemâle erer.
2- İlk zamanlarda herkeste ilmî bir seviye vardı. Bilinmeyen şeyler azdı, cehâlet umumîleşmemişti. Zaman geçtikçe cehâlet umumîleşti, bilinmeyen şeyler, anlaşılmayan kelimeler arttı.
Arkadan Ebu'l-Hasan en-Nacir İbnu Şümeyl el-Mâzinî, Ebu Ubeyde'ninkinden daha büyük bir eser te'lîf etti. Bunu Abdü'l-Melik İbnu Kureyb el-Esmâ'î'nin eseri tâkib etti. Bu öncekilerden hem geniş hem de daha tertibli idi.
Bu arada başta lügatçiler olmak üzere ulema, konu üzerine te'lîfatta bulunmaya devam etti. Bunlar arasında Ebu Ubeyde el-Kâsım İbnu Sellâm (vs. 224/838) muhtevaca zenginlik ve mükemmelliği ile şöhret bulan ilk eseri verdi. Kendi ifâdesiyle bunu 40 yılda hazırlamıştır ve ömrünün hülâsasıdır. O, kitabını hazırlayabilmek için dağınık halde olan bütün merfu, mevkuf ve maktu rivâyâtı görmek zorunda kalmıştı.
İbnu Sellam, bu sâhada en mükemmel eseri vücuda getirdiğine inanmış ulemâ da bunu bir el kitabı olarak benimsemişti.
Ancak Ebu Muhammed Abdullah İbnu Müslim İbni Kuteybe ed-Dinâverî (v. 276/889) garîbu'l-hadîs mevzuunda daha mükemmelini ortaya koydu. Ön sözündeki şu açıklaması ilgi çekicidir: "Ebu Ubeyd'in kitabına uzun zaman garîbu'l-hadîs sâhasında yeterli bir kitap olarak baktım. Araştırıcıya başka bir kitaba ihtiyaç bırakmıyacak kadar yeterli olduğuna inandım. Ancak tenkîd gözüyle bakınca, kitabına aldığı kadar da almadığı ve fakat şerhe muhtaç kelimâtın varlığını gördüm. Bunları meydana çıkarıp onun yaptığı şekilde şerh ve tefsîr ettim. Temennim, bu iki kitap hâricinde tefsîre muhtaç garîbu'l-hadîs kalmamış olmasıdır".
Bu dalda, her yeni eser veren mükemmele ulaştığını zannederek yeni eserler vermeye devam etmiştir. İbrahim İbnu İshâk el-Harbî (825), Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed el-Hattâbî (378) bunlardandır. Bilhassa Hattâbî'nin eseri de tutulmuş, benimsenmiş idi.
Ebu Ubeyde Ahmed İbnu Muhammed el-Herevî (401 / 1010) Kur'an ve hadîste yer alan garîb kelimeleri alfabetik sıraya koyup irab ve açıklamasını yapan fevkâlâde kullanışlı yeni bir eser ortaya koydu. Bu eser, önceki eserlerdeki garîbleri birleştirmiş ayrıca kendi bulduklarını da ilâve etmiş idi. Muhteva zenginliğine inzimam eden kullanış kolaylığı kısa zamanda şöhrete ererek İslâm âlemine hemen yayılmasına sebep oldu.
Bundan sonra Zemâhşerî'nin (538/1143) el-Fâik isimli eseri karşımıza çıkar. İzah ve açıklamalarıyla seleflerine tefevvuk ederse de tertîbi karışıktır. Yeni baskılarda, incelenen kelimeler en sonda alfabetik sırayla kaydedilerek karşısında hangi cilt, hangi sayfada açıklandığı gösterilmek suretiyle kusuru giderilmeye çalışılmıştır.
Bundan sonra altıncı asrın büyük âlimlerinden olan Hâfız Ebu Musa Muhammed İbnu Ebî Bekr el-İsfehânî (581 / 1185), el-Herevî'nin metodunca gidip, onun nazarından kaçan Kur'an ve hadîsteki garîbleri cemederek aynı değer ve hacimde yeni bir eser ortaya koydu. "Arap lisanı Çok zengin olması hasebiyle benim gözümden de pek çok kelimâtın kaçtığı muhakkak" der.
Bu iki eser birbirini tamamlar.
Bu arada başka te'lifler de mevcuttur. Ancak bunların en mükemmeli, el-Herevî ve el-İsfehanî'nin eserlerine girmeyen çok sayıda başka garîb kelimeleri ortaya çıkarıp el-Herevî metodu üzerine tertip eden İbnu'l-Esîr'in (606/1209) en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser adlı te'lîfidir.
Müellif, sahasında en pratik hadîs lügati hizmetini veren bu âbidevî eserini şöyle anlatır: "Herevî ve İsfehanî'nin eserlerindeki garîb'lerin çokluğuna rağmen, birçok garîb kelimeler de nazarlarından kaçmıştır. Daha işin başında Müslim ve Buhârî gibi meşhur kitaplarda mevcut fakat bunlarda yer almayan pek çok garîb kelimat hatırıma geldi. Hal böyle olunca şöhrete ulaşmayan diğer kitaplardaki pek çok garîb kelimatın gözden kaçmış olacağını mülâhaza ettim. Bunlardan yanımda mevcut olanları okudum ve inceledim. Müsnedleri, Câmileri, sünenleri, eski ve yeni yazılmış garâib kitaplarını, çeşitli lügatleri iyice tedkîk ettim. O iki kitaba alınmayan pek çok garîb kelime buldum. Böylece, bu iki kitabı birleştirmekle iktifa etmekten vazgeçip araştırmalarım sırasında rastlayıp derlediğim bu kelimeleri alfabetik sırayla onlardaki benzerlerinin yanına dercettim."
İbnu'l-Esir burada açıkladığı birleştirme ve derc işini yaparken, Herevî'den aldığı kelimelerle, İsfehânî'den aldığı kelimelerin başına işaret koyarak (Herevî'yi he İsfehânî'yi de sin harfiyle) belirtir. Şu hâlde işaretsiz kelimeleri kendisi ilâve etmiş olmaktadır. Eser 5 cilttir, matbudur, kelimeler alfabetik sırayla tanzîm edilmiştir. Açıklamalarla birlikte kelimenin geçtiği hadîs kaydedilerek şâhidlenir.
Eser, bizzat müellifinin de söylediği gibi bu sâhanın aşılması imkânsız te'lifi değildir. Nitekim, buna, Mahmud İbnu Ebî Bekr el-Ermevî (723/1323) bir zeyl ilâve ederek zenginleştirmiştir. Celaleddin es-Suyûtî de (911/1505) ve başkaları da ihtisarlar yapmışlardır.[467]

9- Hadîs Ağırlıklı Kitaplar:

İslâm kültür tarihinde bir kısım te'lifler vardır ki, ilk nazarda hadîs sâhasına girmez, âncak asıl malzemesini hadîs teşkîl eder. Bu çeşitten tefsîr, tasavvuf, kıraat vs. kitapları vardır.[468]

1- Tefsîr Kitapları:

Bu gruba muhtevasında çokça hadîse yer veren ve hadîsleri senetleriyle kaydeden tefsîr kitapları girer. Bunlara bir bakıma rivâyet tefsiri de denir. Abdurrahmân İbnu Ebî Hâtim'in tefsîr'i gibi bunun tamamı müsned âsârla doludur. İshâk İbnu Râhûye, Ebu Kasım Abdullah İbnu Muhammed İbnu Abdilazîz el-Bağavî (317/929), İbnu Cerir et-Taberî, İmadu'd-Dîn Ebu'l-Fida İsmâil İbnu Kesîr'in (774/1372) Tefsîr'leri, keza Suyûtî'nin ed-Dürrü'l-Mensûr adındaki tefsirler hep bu gruba girer.[469]

2- Şerh Kitapları:

Bir kısım âlimler ister hadîs, ister fıkıh isterse başka çeşitten olsun, herhangi bir kitabı şerhederken çokça senetli hadîslere yer vermişlerdir. Buhârî şerhi Umdetu'l-Kari ve Fethu'l-Bâri bunun en güzel örneğini teşkîl ederler. Fethû'l-Bârî'nin mukkaddimesinde, derecesi hususunda sükut edilen şerh hadîslerinin en az hasen mertebesinde olduğu belirtilir.
Suyûtî'nin Cami'u's-Sağîr'ine Abdurrauf el-Münâvî'nin yaptığı Feyzu'l-Kadîr şerhi de bu gruba girer.
Muhammed İbnu Abdulvâhid İbnu'l-Hümâm es-Sivâsî'nin (861/1456) el-Hidâye fî Fıkhı'l-Hanefî'ye yaptığı Fethu'l-Kadîr adlı sekiz ciltlik şerh de

böyledir. Keza, yine Sivâsî tarafından, usul-i fıkha müteallik et-Tahrîr'e (müellifi Muhammed İbnu Muhamıned el-Halebî'dir) yapılan şerh'de senetli hadîslerle doludur.
Muhammed Murtezâ el-Vâsıtî ez-Zebîdî'nin İhya'ya yaptığı on ciltlik şerh, Şevkânî'nin Müntekâ'l-Ahbâr'a yaptığı Neylü'l-Evtâr şerhi de bu gruba girer, hadîsle doludurlar.[470]

3- Mesahif Ve Kıraat Kitapları:

Bunlarda da müsned hadîsler çokça yer almaktadır. İbnu Ebî Dâvud'un, Ebu Bekr Muhammed İbnu'l-Kâsım el-Enbârî'nin (v. 328/939) Kitâbu'l-Mesâhîf'leri gibi. Yine Ebu Bekr İbnu'l-Enbârî'nin Kitâbu'l-Vakf ve'l-İbtidâ adlı eseri de bu gruba girer.[471]

4- Tasavvuf Kitapları:

İçerisinde çok senetli hadîs kaydedilen kitaplardan Ebu Bekr el-Âcirî'nin Edebu'n-Nüfûs'u; Ebu Bekr ed-Deynûrî'nin Şehâbeddin Ebu Hatb Ömer es-Sühreverdî'nin Avârifu'l-Meârif'i; Muhyiddin İbnu Arabî'nin Fütûhâtu'l-Mekkiyye'si misal olarak zikredilebilir.[472]

5- Fetâvâ'l-Hadîsiyye:

Bazı âlimler, hadîsle ilgili fetva kitapları yazmışlardır. Celâleddîn Suyûtî'nin, İbnu Teymiyye'nin, İdris İbnu Muhammed el-Irakî'nin, İbnu Hâcer el-Askalânî'nin, Ebu'l-Hayr es-Sehâvî'nin Fetâvâ'ları vardır. Sehâvî'nin ki el-Ecvibetu'l-Mardiyye ammâ suilet anhu mine'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye adını taşır. Ahmed İbnu Muhammed el-Heytemî'nin eseri de Fetâvâ'l-Hadîsiye diye isimlenir.[473]

10- Tahrîc Kitapları:

Hadîsçiler, çeşitli sâhalara giren mühim kitaplardan birçoğunun içinde geçen hadîslerin menşeini arayarak kaynak kitaplarda göstermeye çalışmışlardır. Bunlardan en mühimlerini kaydediyoruz:
1- Nesefi'nin Şerhu'l-Akaid'de geçen hadîsleri Aliyyu'l-Kâri Ferâidu'l-Kalâid fî Tahrîci Ehâdîsi Şerhi'l-Akâid adlı kitabında tahric etmiştir.
2- Keşşâf Tefsîr'inde geçen hadîsleri de Cemâlu'd-Dîn Ebu Muhammed Abdullah İbnu Yusuf tahric etmiştir. Aynı eser için İbnu Hacer de bir çalışma yapmış, eserine el-Kâfi's-Sâf fî Tahrîci ehâdîsi'l-Keşşâf adını vermiştir.
3- Beyzâvî tefsirinde geçen hadîsleri Abdurrauf el-Münâvî ve Muhammed Himmetzâde İbnu Hasan Himmetzâde (1171/1757) tahrîc etmişlerdir. Himmetzâde'nin eseri Tuhfetu'r-Râvi fi Tahrîci Ehâdîsi'l-Beyzâvî adını taşır.
4- Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsîr'indeki hadîsleri Zeynuddin Kâsım Katlubîğa tahrîc etmiştir.
5- Tahâvî'nin Meâni'l-Asâr şerhindeki hadîslerini yine İbnu Katlubiğa tahric ederek el-Hâvî fi Beyâni Asâri't-Tahâvî adlı eserde cemetmiştir.
6- Hanefi fıkhının temel kitaplarından olan el-Hidâye'nin hadîslerini Zeyle'î Nasbu'r-Râye bi-Ehâdîsi'l-Hidâye adlı kitapta tahrîc etmiştir. Aynı kitabın hadîslerini İbnu Hacer ed-Dirâye fi Müntehâbı Tahrîci Ehâdîsi'l-Hidâye adlı kitapta tahrîc etmiştir. Keza Muhyiddîn Ebu Muhammed (775/1373) ve Alâeddin Ali İbnu Osmân el-Mardînî de Hidâye'nin hadîslerini tahrîc eden kitaplar te'lif etmişlerdir.
7- Hanefi fıkhına âit Şerhu'l-Muhtar'da geçen hadîsleri de el-ihtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr adı ile Kasım İbnu Katlubiğa tahrîc etmiştir.
8- Şâfiî fıkhından Gazâlî'nin Vecîz'ine Râfiî tarafından yapılan eş-Şerhu'l-Kebîr'de geçen hadîsleri el-Bedrü'l-Münîr fi Tahrîci'l-Ehâdisi ve'l-Âsari'l-Vâkia fi'ş-Şerhi'l-Kebîr namıyla yedi cilt hâlinde Sirâcüddin Ömer İbnu Mulakkin tarafından tahrîc edilmiştir. Bilâhare eserini dört ciltte telhîs ederek Hülâsatu Bedri'l-Mü'nîr'i meydana getirmiştir. Bunu da tekrar tek ciltte hülâsa ederek Müntekıu Hülâsâtı'l-Bedri'l-Münîr adını vermiştir. Aynı esere (el-Vecîzü'l-Kebîr'e) İbnu Hacer, et-Telhîsu'l-Hâbir fî Tahrîci Ehâdîsi Şerhi'l-Vecîzi'l-Kebîr'i; Suyûtî Neşrü'l-Abîr fi Tahrîci Ehâdîsi'ş-Şerhî'l-Kebir adlı tahrîcler yapmışlardır. Başta Zerkeşî, başkaları da aynı esere tahrîçler yapmışlardır.
9- Yine Gazâlî'nin el-Vasît'indeki hadîsler için İbnu Mulakkin Tezkiretu'l-Ahyâr bi-mâ fi'l-Vasît mine'l-Ahbâr adlı eserini meydana getirmiştir.
1- Ebu Ishâk eş-Şirâzî'nin el-Mühezzeb adlı Şafiî fıkhına dâir olan eserindeki hadîsleri yine İbnu Mulakkin ve Ebu Bekr Muhammed İbnu Musâ el-Hâzimî tahrîc etmişlerdir.
2- Gazâlî'nin İhya'sında zikredilen hadîsleri Ebu'l-Fazl Zeynü'd-Dîn Abdurrahim el-Irâkî tahrîc etmiştir. Kitabın ismi el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr'dır. Bu İhyâ'nın bazı baskılarında dipnot olarak basılmıştır. İhyâ'nın Türkçe'ye yapılan bazı tercümelerinde bu tahrîcten istifâde edilerek hadîsler hakkında dipnot hâlinde bilgiler verilmiştir.
3- Sühreverdî'nin Avârîfu'l-Meârif adlı eserinde geçen hadîsleri Kasım İbnu Katlubiğa tahrîc etmiştir.12- Cevherî'nin Sıhâh adlı lügatinde geçen hadîsleri Suyûtî Falaku'l-Esbâh fi Tahrîci Ehâdîsi's-Sıhâh adlı kitapta tahrîc etmiştir.[474]

11- Mevzu Hadîsler Üzerine Te'lifat

Mevzu hadîsler bahsi, usûl-i hadîsin mühim mevzularından biridir. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) söylemediği halde, ona maledilen sözler, çok menfi maksadlarla uydurulmuş demektir. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en çok üzerinde durduğu, ısrarla yasakladığı hususlardan biri kendi adına yalan söylenmesidir. Bir mü'minin böyle bir işe tevessül etmesi çok uzak bir ihtimaldir. Öyle ise uydurulan mevzû hadîsler temelde kötü niyetli münafık veya kâfirler tarafından uydurulmuştur. Ümmetin bu konuda uyarılması, mevzu hadîslere dikkatlerin çekilmesi mühim bir vazife olmaktadır. Bu sebeple birçok hamiyet ehli bu dalda eser vermiştir.
1- Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî: Tezkiretu'l-Mevzûât.
2- Ebu Abdillah el-Hüseyn İbnu İbrahim İbni Hüseyn el-Cûzekî'nin (543/1148) Kitâbu'l-Mevzû'ât mine'l-Ehâdîsi'l-Merfû'ât.
3, 4, 5- Ebu'l-Ferec Abdurrahmân İbnu Ali İbni'l-Cevzî'nin (751/1350) el-Mevzû'âtu'l-Kübrâ'sı. Bu eser bu dalda yapılan en hacimlî eserlerden biridir. Ancak, İbnu'l-Cevzî müteşeddid mizacıyla nazarına çarpan ilk karineye dayanarak, araştırma yapmadan hadîslere mevzu damgasını vurmakta aceleci olmuş, verdiği hükümlere itibar edilmemiştir. Onun kitabında gerçekten mevzu olan hadîslerin yanında zayıf ve hatta hâsen ve sahîh olan hadîsler de mevcuttur ve hepsi mevzu damgasını yemiştir.
Bu sebeple Celâleddin Suyûtî hazretleri bu kitabın hadîslerini teker teker yeni baştan inceleyerek gerçek durumlarını ortaya koymuş, İbnu'l-Cevzî'nin hükümde isabet ettiği hadîsleri te'yîd ederken hata ettiği hadîslerde de hata sebebini belirtmiştir.
Bu eserin adı el-Leâli'l-Mesnû'a fî Ehâdîsi'l-Mevzû'a'dır. Suyûtî, Mukaddime kısmında İbnu'l-Cevzî'nin eserinin istifade dışı olduğunu belirtir.
Bu iki eseri, yeni bazı ilâvelerle, İbnu Arrâk diye meşhur Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Kinânî (v. 963/1555) birleştirmiş ve hadîsleri de öbür iki kaynakta olduğu üzere fıkhî mevzularına göre tanzîm etmiştir. Eserin adı Tenzîhü'ş-Şerî'ati'l-Merfû'a ani'l-Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-Mevzûa'dır. Eser matbûdur ve baş kısmında yer alan mevzuat çalışmaları ve hadîs uyduranların tanıtılmasıyla ilgili kısım, esere ayrı bir değer kazandırmıştır. İbnu Arrâk eseri tamamlayınca Kanunî Sultan Süleyman'a ihdâ etmiştir.
6, 7- Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed Sultân el-Herevî'nin (ki el-Kârî diye meşhurdur) (v. 1014/1605) Tezkiretu'l-Mevzû'ât'ı, buna Esrâru'l-Merfû'a fi Ahbâri'l-Mevzû'a da denmektedir (Beyrut 1971). Aliyyü'l-Kâri'nin mevzuat üzerine başka telifleri de var, el-Masnu fi Ma'rifeti'l-Hadîsi'l-Mevzû da burada zikre değer.[475]

12- Meşhur Ve Müştehir Hadîsler Üzerine Telîfat

Halk arasında meşhur olan sözler vardır. Bunlardan bir kısmı atasözü olarak bilinir, bir kısmı da hadîs olarak bilinir. Bilhassa hadîs olarak bilinen sözler, gerçekten hadîs midir merak konusudur. Eğer hadîsse sıhhati nedir, kaynağı nedir? Bilinmesi istenir.
Alimler bu meseleyi de ele alarak pek çok te'lifatta bulunmuşlardır. Bu çeşit eserlerde hadîsler, alfabetik sıraya göre tanzîm edilir. Bir kaçını tanıyalım:
1- Muhammed İbnu Abdirrahmân es-Sehâvî'nin (902/1496) el-Makâsıdu'l-Hasene fi Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Meşhûre alâ'l-Elsine adlı kitabı tanınmış bir eserdir. Matbûdur ve mukaddime kısmında bu çeşit çalışmaların tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir (Mısır, 1956).
Bu eser, Ebu'z-Ziya Abdurrahmân İbnu'd-Deybe' eş-Şeybaânî tarafından Temyîzü't-Tayyib mine'l-Habîs fi ma yedûru ala'l-Elsine mine'l-Hadîs adıyla ihtisar edilmiştir.
2- Celâleddin es-Suyûtî'nin ed-Dürerü'l-Müntesire fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehire (Mısır, 1910).

3- Şeyh İzzeddin Muhammed İbnu Ahmed el-Halîlî'nin (1057/1647) Teshîlü's-Sebîl ilâ Keşfi'l-İltibâs amâ Dâra mine'l-Ehâdîs Beyne'n-nâs.
4- İsmail İbnu Muhammed el-Aclûnî'nin (1162/1748) Keşfu'l-Hafâ ve Muzil'ül-İlbâs amme'ş-tehere mine'l-Ehâdis alâ Elsineti'n-Nâs (Beyrut, 1932). Bu kitap hemen hepsinden muahhar olduğu için kendinden önce yazılmış olanları cemetmiş durumdadır. Hem tedkîke konu olan hadîsler sayıca çoktur, hem de bir hadîs hakkında bilgi verilirken daha fazla malûmata yer verilmektedir. İki cild olan bu eser bir çok kereler basılmıştır. Bu sâhada en mütedavil olan te'lif budur. Bu kitabın son kısmında, âyrıca bazı yanlış tarihî bilgilere dikkat çeken bir bölüm vardır.[476]

13- Cüz'ler

Hadîsçiler, bazan bir sahâbîden veya daha sonra gelen bir râviden mervî olan hadîsleri müstakil bir risalede cemetmişlerdir. Bazan da muayyen, hususî bir konuya giren hadîsleri veya belli bir hadîsin bütün tarîklerini müstakil bir risalede cemetmişlerdir. Bazan da belli bir gâye ile muayyen miktarda veya vasıfta hadîsler müstakil risalelerde cemedilmiştir. İşte bütün bu kısmi te'liflere cüz (cemi cezâ) denmesi âdet olmuştur. Cüz'ler, tertibinde tâkip edilen gayelere göre farklı şekil ve isimlerde olur: Mesbut, fevâid, vuhdâniyyat, sünâiyyât, sülâsiyyât, rübâiyyât, humâsiyyât.. üşâriyyât, erbâûniyyât, semânûniyyât, mie ve miât vs. gibi.
Bu cüz'ler çoğunlukla müelliflerinin isim ve ünvanlarına göre isimlenirler. Mesela Abu Abdillah el-Kâsım İbnu'l-Fadl es-Sahâfî'nin cüzleri, el-Cezâu's-Sahâfiyyât adını taşır.
Şu isimlere bakalım:
Cüz'ün fi Ahiri's-Sahâbe Mevten (İbnu Mende'nin).
Cüz'ü İbni Bişrân (Ebu'l-Huseyn Ali İbni Abdillah (414/1023),
Cüz'ü Salâti't-Tesbîh (Hatîbu'l-Bağdadî),
Cüz'ü men haddese ve nesiye (Hatîbu'l-Bağdadî),
Cüz'ü Fadli Sûreti'l-İhlâs (Ebu Nuaym el-İsbehânî),
Cüz'lerin tesmiyesinde her zaman cüz kelimesi bulunmaz, mahiyetine göre değişik isimler alır:
Fevâidu İbni Şâhin,
El-Fevâidu'l-Celîle fi Müselselâti Muhammed İbni Ahmed Akîle,
El-Vühdan Li'i-Buhârî, El-Vühdan Li-Müslim İbni'l-Haccâc,
Vuhdâniyyâtu Ebî Hanîfe (Abdulkerîm İbnu Abdi's-Samet et-Taberî),
Sünâiyyâtu Mâlik: (İmam Mâlik'in Muvatta'da geçen iki râvisi bulunan hadîsleri cemeden cüz).
Sülâsiyyatu Ahmed, Sülâsiyyâtu Buhârî, Sülâsiyyâtu'd-Dârimî... Senetlerinde üç râvi bulunan hadîsleri cemeder.
Rubâiyyatu'l-Buhârî, Rubâiyyatu Müslim...
Humâsiyyâtu'd-Dârakutnî...
Sümâniyyâtu Yahya İbnu Ati el-Attâr..
Tüsâiyyatu İbni Cemâ'a...
El-Uşâriyyât li't-Tirmizî... [477]

Kırk Hadîsler:

Türkçemize Kırk Hadîsler diye geçen ve belli bir konuya giren veya değişik konularda kırk hadîsi derleyen kitaplar vardır. Bunlar da cüzler sınıfına girer, ancak kırklı'lar mânasına erbaûniyyât denmiştir. Bu çeşit te'lifat menşeini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözlerinden alır: *"Kim ümmetime, sünnetimden kırk tanesini koruyup ulaştırırsa ben kıyamet günü onun imânına şâhid ve şefaatçi olurum".* Bu hadîsin müjdesine mazhar olmak ümidiyle ilk defa Abdullah İbnu'l-Mubârek el-Hanzalî (181/797) olmak üzere pek çok âlim kırk hadisler cüzleri tanzim etmişlerdir:
El-Erbaûn li'd-Dârakutnî,
El-Erbaûn li-Fadli Aliyyin(Radıyyu'd-Dîn el-Kazvîni),
El-Erba'în li'l-Hâfız İbni Hacer vs.
Bâzı alimler birçok erbaûn mecmuâları te'lîf etmiştir, Ebu'l-Kasım İbni'l-Asâkir gibi.
Mie (yüz hadîsler) ile ilgili telifat da olmuştur. Ebu İsmâil Abdullah İbnu Muhammed el-Herevî'nin (481/1088) el-Mietu Hadîs'i gibi. Keza Selâhuddîn el-Alâî, Sahîhu Müslim ve et-Tirmizî'den seçtiği hadîslerle iki ayrı Mie te'lîf etmiştir.[478]

14-Hadîs Bulmada Yardımcı Telifat

İstenen hadîsi kolayca kaynaklarından bulup çıkarmak, eskiden beri bir ihtiyaç olarak kendisini hissettirmiştir. Bu maksada yönelik farklı çalışmalar mevcuttur.[479]

1- Etraf Kitapları:

Bunlar, öncelikle Sahîheyn ve Kütüb-i Sitte gibi belli başlı mecmuaların hadîsleri üzerine yapılmıştır. Bu çeşit te'liflerde, çalışmaya esas kılınan kitap (veya kitaplar) daki hadîsleri rivâyet eden sahâbîler alfabetik sırayla düzenlendikten sonra her sahâbenin rivâyet ettiği hadîslerden her birinin -mânaya delalet edecek kadar bir tarafı alınır ve, arkadan rivâyetin alındığı fıkhî bölüm belirtilir.
Bu çeşit te'life Ebu Mes'ûd İbrahim İbnu Muhammed ed-Dımeşkî'nin (v. 401/1010) Etrafu's-Sahiheyn'i, Ebu'l-Abbas Ahmed İbnu Sâbit İbni Muhammed et-Terkî'nin Etrâfu'l-Kütübi'l-Hamse'si veya buna İbnu Mace'nin de ilâvesiyle, Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir el-Makdisî'nin te'lif ettiği Etrâfu's-Sitte'si misal gösterilebilir.
Altı kitaba Muvatta'nın da ilavesiyle Abdülgani İbnu İsmâil en-Nablusî (v. 1143/1730) tarafından telif edilmiş bulunan Zehâiru'l-Mevârîs fi'd-Delâleti alâ Mevâdi'l-Ehâdîs daha geniş ve matbu bir etraf kitabıdır.
En geniş etraf kitabı İbnu Hacer el-Askalânî tarafından yapılmıştır: İthâfu'l-Mehere bi-Etrâfı'l-Aşere. İsminden de anlaşılacağı üzere on kitabın etrafını yapmıştır: Muvatta; Şâfi'î, Ahmed İbnu Hanbel ve Dârimî'nin Müsned'leri; İbnu Huzeyme'nin Sahîh'i; İbnu Cârûd'un Müntekâ'sı; İbnu Hibbân'ın Sahîh'i; el-Müstedrek Ebu Avâne'nin Müstahrec'i; Tahâvî'nin Şerhu Me'âni'l-Asâr'ı; Dârakutnî'nin Sünen'i.[480]

2- Alfabetik Tanzîmler:

Hadîsleri alfabetik sıraya göre tanzîm eden eserler de baş tarafı bilinen hadîsleri bulmak maksadına râcidir. Suyûtî'nin Cem'ul-Cevâmi'si (Câmi'u'l- Kebir de denir), Cami'u's-Sağîr ve Ziyâdetu'l-Cami'i merfu hadîsleri alfabetik sıraya göre tanzîm eden kitaplardır.
Bu gruba, en ziyade arama ihtiyacı duyulan ve halk arasında şöhret bulan hadîslerin kaynaklarını ve sıhhat durumlarını göstermek maksadıyla te'lif edilen bazı kitaplar da girer. Bunlar da umumiyetle alfabetik sırayla tanzîm edilmişlerdir: El-Makâsıdu'l-Hasene (Sehâvî'nin) ve Keşfu'l-Hafa (el-Aclûnî'nin) gibi.
Bu kitapları, meşhur ve müştehir kitaplar üzerine te'lifat kısmında tanıttık.[481]

3- Miftahlar:

Daha muahhar devirlerde belli kitapların hadîslerini, baş kısmını alfabetik tertiple tanzîm ederek, hadîsin bölüm (kitap) ve babını eser içerisinde göstermeyi gaye edinen telifler ortaya konmuştur. Buna en güzel örnek Miftâhu's-Sahiheyn'dir. Muhammed eş-Şerif İbnu Mustafa et-Tokâdî (1312/1897) tarafından ortaya konmuştur. Kavlî hadîsler, Buhârî ve Müslim için iki ayrı bölümde alfabetik sırayla kaydedildikten sonra kitap ismi, bab rakamları, cilt ve sayfa numaraları, Buhârî hadîsleri için Fethu'l-Barî, Umdetu'l-Kârî ve İrşâdu's-Sârî şerhlerinin cilt ve sayfa numaraları, Müslim hadîsleri için de Kastalânî kenarındaki Nevevî Şerhi'nin cîld ve sayfa numaraları gösterilmiştir.
Hadîs kitaplarının tahkikli yeni baskılarında, hadîslerin baş taraflarına göre fihristlerini bulmaktayız. Muhammed Fuad Abdu'l-Bâki'nin tahkik

ettiği Müslim, İbnu Mâce ve Muvatta baskıları böyledir. Keza Azîz Ubeyd er-Rakkâş tarafından tahkikli olarak neşredilen Tirmîzî ile yine aynı zâtın Tahkîkinden geçen Ebu Dâvud'un sonlarında alfabetik hadîs fihristleri mevcuttur.
Son zamanlarda zenginleşen hadîs çalışmaları, bir çok tanınmış kitapların bu çeşitten fihriste kavuşmasını sağlamıştır. Mesela Ebu Hâcir Muhammed es-Sâd İbnu Besyûnî Zağlûl, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inin ve Ebu Nu'aym'ın Hilyetu'l-Evliya'sının ayrı ayrı fihristlerini neşretmiştir (Müsned'inki 1985'te Beyrut'ta Hilye'ninki de yine Beyrut'ta 1986'da basılmıştır). Keza Dr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî el-Müstedrek Ala's-Sahîheyn ile Sünenu'd-Dârakutnî'de geçen hadîslere fihristler yapmıştır. (Her ikisi de Beyrut'ta 1986 yılında basılmıştır).
Bu cümleden olarak İbnu Sa'd'ın et-Tabakâtu'l-Kübrâ'da geçen hadîsler, Beyrut 1968 baskısı'nın fihrist cildinde, Sahîhu İbni Hibban'ın hadîsleri Beyrut 1987 baskısının fihrist cildinde İmam Begavî'nin Şerhu's-Sünne'sinde geçen hadîsler Beyrut 1983 baskısının fihrist cildinde, Tebrizî'nin Mişkâtu'l-Mesâbîh'inde geçen hadîsler Beyrut 1961 baskısının üçüncü cildinin arkasında gösterilmiştir.[482]

a) Kelime Miftâhı: Concordance:

Söylemeye hâcet olmayan bir husus şu ki, bu fihristler hep hadîsin başı bilindiği takdirde bize yol gösterir, aksi takdirde işe yaramazlar. Öyle ise hadîsin neresinden olursa olsun bilinen bir veya daha fazla kelimeden hareketle istenen hadîsleri bulmada, başka rehberlere, miftahlara ihtiyaç vardır. Bu maksadla müsteşrîkler tarafından hazırlanmış bulunan el-Mu'cemu'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî'den bahsetmemiz gerekmektedir. Kısaca Fransızca adıyla Concordance de denen bu eser Kütüb-i Sitte'ye ilâveten Muvatta, Sünenu'd-Dârimi ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'i olmak üzere dokuz kitabın hadîslerini herhangi bir kelimesinden bulmaya yarayan bir miftâh'tır.
Kelimeler sülasî asıllarından mezîd bablara doğru, fiil, (mazî, muzari, emir) masdar ve isim sırasıyla tertiplenmiştir. İstenen bir kelime bu tertîbe göre aranır. Bir kelimeden bir başka baba ait bir kelimeye geçince yeni kelimeyi altına çizgi atarak verir.
Bu hususları bilmek, aradığımız kelimeyi daha çabuk bulmada yardımcı olur.
Şunu da belirtelim ki, bu miftah tertiplenirken pek çok kelime gözden, kaçmış durumda. Bu sebeple bir hadîsi ararken bir kelimesinden bulamadı isek, "Bu hadîs Kütüb-ü Sitte'de yok" veya "Mu'cemin şâmil olduğu kitaplarda yok" diye acele hüküm vermemek gerekir.
Aradığımız hadîsi bulduğumuz takdirde rumuzlarla kaynaklarını gösterir. Rumuzların hangi kitaba delalet ettiği her sayfanın altında gösterilir. Ancak şunu bilmek gerekir: Buhârî, İbnu Mâce, Nesâ, Tirmizi, Ebu Dâvud, Dârimî'ye delalet eden rumuzlardan sonra hadîsin bulunduğu kitab ismi, sonra da bab numarası bulunur. Müslim ile Muvatta'ya delalet eden rumuzlarda ise kitap isminden sonra gelen rakam bab numarası değil, her kitapta (bölüm) 1'den başlatılan hadîs numarasıdır. Ahmed İbnu Hanbel'le ilgili rakamlar ise cilt ve sayfa numarasına delâlet eder.[483]

b) Miftahu Künûzi's-Sünne:

Bunu müsteşriklerden Weinsinck İngilizce olarak hazırlamış ise de M.F. Abdulbâki Arapçaya çevirmiştir. 14 kaynak kitap esas alınarak hazırlanmıştır: Concordance'daki 9 kitaptan başka şu kitaplara da yer verilmiştir: Tayâlisî'nin Müsned'i, İbnu Hişam'ın Siret'i, İbnu Sa'd'ın Tabakât'ı, Zeyd İbnu Ali'nin Müsned'i.
Kitap alfabetik sırayla İman, Hac, Zekat, Salât gibi ana konulara ayrılmakta, ana başlıklardan sonra tâli başlıkları vermekte; tâli konuya (bâba), bazan bir hadîs metni, bazan da bab başlığı diyebileceğimiz bir kaç kelimelik bir cümle ile işâretten sonra, önce o bahsin geçtiği kaynak kitaplar rumuzlarla gösterilmekte, sonra, bahsin kaynak kitaplardaki yeri, bölüm (kitap) ve bâb numaraları veya -kaynağına göre- cilt ve sayfa numaraları verilerek belirtilmektedir. Bu esnada kullanılan kısaltmaların neye delâlet ettiği, bölüm (kitap) gösteren rakama tekâbül eden bölüm adı vs. en başa konmuş olan kısaltmalar ve miftah kısmında belirtilmektedir.[484]

c) El-Mürşid:

Kelime'den hadîs bulmak maksadıyla yapılan bir miftah Tirmizî hadîsleriyle ilgili el-Mürşid ilâ Ehâdîsi Sünen'it-Tirmizî adını taşır, Sıddîkî el-Beyk tarafından hazırlanmıştır. Humus'ta 1969'ta basılmıştır. Maalesef, pek çok eksiklikleri var, her kelimeyi bulmak gayr-ı mümkindir.[485]

SELEF VE SELEFİYE

İslâm ümmeti içerisinde ilk üç asırda yaşayan nesle muhaddîsler, müfessirler ve fukahâ selef veya mütekaddimîn der. Kelamcılar, bu devri, İmam Gazali'ye yani beşinci asra kadar uzatırlar. Muhtelif bahîsleri işlerken sıkca selef'e atıf yaptığımız için, onlar hakkında derli toplu kısaca bilgi vermede ve bazı açıklamalar kaydetmede fayda ve gerek görüyoruz.
Müslüman nesiller arasında selef'in mümtaz bir mevkii vardır. Dinî nasların tefsîr ve yorumunda onların görüşleri esastır ve bağlayıcıdır. Bu üstünlük ve imtiyazı onlara âyet ve hadîsler tanıdığı için, inkârı, istiskali, nazar-ı itibardan uzak tutulması mümkün değildir. Esâsen selef denen sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesilleri yakinen incelenecek olsa nasların tanıdığı takaddüm hakkına ziyâdesiyle layık oldukları görülür. Onların dini anlayışları farklı, dinin emirleri karşısındaki tavır ve teslimiyetleri farklı, dine hizmet hususundaki gayret ve fedâkarlıkları ise kıyas götürmeyecek kadar farklı ve başkadır.
Selef de kendi aralarında Sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn diye üç ayrı hiyerarşik tabakaya ayrılır. Bir evvelki tabaka, sonrakine nazaran daha mümtazdır ve tekaddüm hakkına sâhiptir. Sözgelimi, Ashâb'ın ittifak ettiği bir meselede Tâbiîn farklı bir fetva ileri süremez, keza onların ittifakına Etbauttabiîn muhalefet edemez. İhtilaflı meseleler ayrı. Selef nesillerinin imtiyazı Kur'ân ve hadîsten gelir dedik. Bilhassa Ashab'la ilgili pek çok âyet ve hadîs vârid olmuştur[486]. İslâm âlimleri, hiçbir istisna yapmaksızın bütün Ashâb'ı tebrie edip adâlet'ine hükmederken bu ayet ve hadîslere dayanırlar. Teferruâtı Ashâb'ın adaleti ile ilgili bahse bırakarak burada, Ashâb ve "onlara güzellikle tâbi olanlar"ı berâberce tebrice eden bir ayet kaydedeceğiz.
"(İslâm'da) birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara "güzellikle tâbi olanlar" (var ya!) Allah onlardan râzî olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. (Allah) bunlar için -kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere- altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır." (Tevbe: 9/100)
Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde selef daha sarîh olarak medar-ı bahs edilmiştir. Farklı şekillerde söylenmiş olan hadîs'in bir veçhi şöyledir:
" Ümmetimin en hayırlı olanları benim asrımda yaşayanlardır (Ashâb), sonra onları takip edenler (Tâbiîn), sonra da onları tâkip edenler (Etbauttâbiîn) gelir..."
Bu hadîs, hükmüyle amel edilmesi vâcib olan bir hadîstir, zira, Kettânî'nin, Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir'de belirttiği üzere Suyûtî, İbnu Hacer gibi hadîs ilminin üstadları, bu hadîsi tevâtüre nisbet etmişlerdir. Hadîs 13 farklı tarikten rivâyet edilmiştir.
Hadîsin, Buhari'de gelen bir veçhinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sahâbe'den sonra iki asır mı, üç asır mı zikrettiği hususunda râvi şüpheye düşer. Ayrıca Ca'de İbnu Hübeyre ve Ebu Hüreyre (radıyallahu anhüma)'den gelen bazı rivâyetlerde Sahâbe'den sonra üç nesil zikredilmektedir. Böylece dördüncü asrı da buraya dahil etme imkânı doğmaktadır. Yine belirtelim ki, Abdullah İbnu Havâle'den yapılan bir rivâyette, Sahâbe'den sonra dört asır "hayırlı asırlar"a dâhil edilir[487].
Selef'in tesbitinde, ekseriyet itibâriyle ilk üç nesilde ittifak edilmiş ise de dördüncü ve beşinci asrı da dâhil edenlerin -delîl açısından- haklılıklarını göstermek iddialarında hevâlarına dayanmadıklarını belirtmek için bu son iki rivayete de dikkat çektik.
Bu tabakalar arasında hiyerarşi ve birinin diğerine üstünlüğü ve hatta, bunlardan mesela Ashâb'ın tekrar hiyerarşik bir kısım tabakalara ayrılmasında şu âyet-i kerîme esâs alınmıştır.
"İçinizde fetihten evvel (Allah yolunda) harcayan ve muhârebe eden kimseler (diğerleriyle) bir olmaz. Onlar derece itibâriyle (fetihten) sonra harcayan ve muhârebe edenlerden daha büyüktür. Bununla berâber Allah (bu iki zümreden) her birine en güzel olanı (Cennet'i) vâdetti. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır" (Hadîd: 57/10).
Burada hatıra gelebilecek bir soru, Sahâbe, Tâbiîn ve Etbauttâbîn tabakalarının birbirine efdaliyeti bir bütün olarak mı, yoksa ferd ferd mi? sorusudur.
Şartlara göre farklı hükümlere gidilebilirse de, cumhur, ferd ferd üstünlüğü esas almıştır. Ancak, yukarıda kaydedilen âyetin de ifâde ettiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında bulunup O'nunla (aleyhissalâtu vesselâm) birlikte veya sağlığında emriyle savaşanlar, Allah yolunda harcıyanlar, faziletçe böyle olmayanlardan üstündürler. Zira onlar, müslümanların azınlıkta ve zaaf içinde bulundukları bir

dönemde hizmet sunmuşlardır. Sebep olan, arkadan gelenlerin sevabına da iştirak edeceklerinden onlara fazîlette yetişmek mümkün değildir.
Selef'in üstünlüğü bir de nübüvvet nuruyla doğrudan temastan veya o hidâyet menbaına yakınlıktan ileri gelmektedir. Ashâb vâsıtasız o kaynağın menbaından feyz alıp tenevvür etmiştir. Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ise, o kaynağı, zaman bulutu fazla kesafete boğmadan ikinci veya üçüncü perdenin gerisinden irtibat kurmuş, tenevvür etmiştir. Aradaki uzaklık çok değil azdır. Bu'diyetten ziyâde kurbiyet esastır.
Bu yakınlık onlarda, sonradan gelen müteahhirîn'de görülmeyecek bazı vasıfları hâkim kılmıştır. Selef deyince, her ferdini bu vasıflarla muttasıf ve mümtaz kişiler olarak görmekteyiz. Bizce mezkur vasıflar dörttür:
1- Sünnete tam teslimiyet. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamada, karşılarına çıkan meseleleri çözmede kılık-kıyafet, yeme-içme, günlük ömrünü tanzîm ve değerlendirme vs. her hususta ilk müracaat kaynağı, yegâne hakem sünnettir. Aralarındaki ittifak sünnete, ihtilâf sünnete, kavga varsa o da sünnete, sünneti anlayışlarına dayanır. Bir hadîsin tek kelime ve hatta tek harfinde düştüğü tereddüdü çözmek için günlerce, haftalarca süren meşakkat ve tehlikelerle dolu seyahatlere çıkacak kadar sünnete kıymet vermek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kavunu ne şekilde yediğine dair rivâyet bulamadığı için kavun yemekten vazgeçecek kadar sünnete bağlılık fetva ve görüşleri, arkadan gelen nesillerce mezheb olarak taklid edilecek olan kimselerde, sünnete olan bu teslimiyet, ziyâdesiyle ehemmiyetlidir.
2- Diyânet ve Takva: Dinin emirlerini şahsî hayatında tatbîk edip yaşamada da Selef temayüz eder. Bu noktada onları geçmek mümkün değildir. ister Sahâbe olsun ister Tâbiîn ve Etbauttâbiîn olsun namaz, oruç, Kur'ân-ı Kerimin'in tilaveti, tasadduk gibi dindarlığın tezâhürü olan her amelde onlar, günümüz insanının anlamakta acze düşecekleri derecede ileri tatbikat içerisindedirler. Bir ömür yatsı abdestiyle sabah namazı, her gecede veya birkaç günde bir Kur'ân hatmi, âhiret tasasıyla ağlamaktan gözlerin zayıflaması ve hattâ kör olması, bütün malını tasadduk, namaz kılmaktan derinin kemiğe yapışması, bütün namazların Câmide ve hatta ön safta edası... vs. önceki büyüklerin müşterek ve galip vasıflarıdır. Sonrakilerde bunlar nadir ferdlerde münferid vasıflar olarak rastlanır.
3- Hamiyet ve Gayret: Selef büyüklerinin müşterek bir vasfı, din için gösterdikleri yorulmak bilmez gayrettir. Hepsi dine hizmet etmek arzusuyla doludur. Bu gâyenin tahakkuku için her çeşit zahmete, meşakkate, sıkıntıya katlanmaya, gereken fedakârlığı göstermeye hazırdır. Bu ruh hali ferdlerden tabiî bir netîce olarak, beşeri takatin fevkinde gayret istemiştir, selef bu gayreti göstermekten çekinmemiştir. Mevki makamların tepilmesi; hizmet uğrunda dayak ve hapsin, taltîf ve teşrîfe tercîhi; yarı aç yarı çıplak, yaya olarak yıllarca süren seyahatler; haftalarca sıcak bir lokmadan mahrûm ve satın aldığı balığı pişirme fırsatı bulamayarak kokuşma anında çiğ çiğ yiyecek kadar ilimle meşguliyet vs.
4- İhlas ve Samimiyet: Selef'in sonraki nesillerden ayrılan en mühim yönlerinden biri de bu. Dini anlamada peşin bir hükme sâhip değil. Allah ne diyor, ne istiyor, O'nu râzı edecek düşünce tavır ve amel nedir, hangisidir? Aradıkları bu. Bütün ilmî muktesabatları beşerî kapasiteleriyle aradıkları tek şey budur. Bir başka ifâdeyle, selef dönemi, İslâm'ın askeriyede, iktisadda, siyâsette, ilimde hâkim olduğu bir dönemdir. Ferdler üzerinde, düşüncelerde hâkimiyet kurmaya çalışan, gizli güçler yok, Batı tasallutu, gayr-ı İslâmî iradeyi hîle ve dalavereyle, zor ve kamçıyla düşüncelere, fikirlere, hayata hâkim kılmaya çalışan yerli müstebitler, zâlimler ve bunlar karşısında vicdanını satmış, fetva veren veya en azından susan ulemâ-ı sû yok. Selef, müteahhir devirlerde ve hususen zamanımızda olduğu gibi, kafasındaki bâtıla dinî bir kılıf bulmak için âyet ve hadîsi tedkîk etmiyor, düşünce ve tefekkürünü İslâm'a göre düzeltmek, yönlendirmek için ayetleri hadîsleri araştırıyor ve okuyordu.
Onun için onların görüşleri mûteberdir, isâbetlidir ve itimâda lâyıktır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmet içerisinde selef'in ihraz ettiği yüce makamı belirtmeye ehemmiyet vermiş ve birçok hadîsleriyle buna dikkatleri çekmiştir. Yukarıda kaydettiğimiz hadîs onlardan sâdece biridir. Bir başka hadîste bu ümmetin sonradan gelenlerinin (müteahhirun) önden gelenlerine (selef-i sâlih) dil uzatmasını kıyâmet alâmetleri arasında sayar. Başka bazı hadîslerde ilmin "küçükler" nezdinde aranması kıyâmet alameti olarak ifâde edilir. Başta İbnu'l-Mubarek, ulemâ buradaki "küçük"le kastedilenin, Ashâb ve diğer büyüklerin görüşünden ayrılıp kendi reyine tâbi olan kimse olduğunu belirtirler. Keza: "İlim büyükleriniz nezdinde oldukça hayır üzere devam edersiniz, ne zaman ilim küçüklerinizin eline geçerse küçükler büyükleri bozar" veya "İnsanlara ilim... çocuklar canibinden gelirse helâk olur"lar mealindeki ve benzeri rivâyetlerde "çocuk"tan murad hep selef yolunu terkeden, kendi hevâsına uyan kimse olarak yorumlanmıştır.
İbnu Abdilberr'in kaydettiği üzere, âlim kişi, hangi yaşta olursa olsun büyüktür. Büyükten rivayette bulunan küçük de, küçük değildir, büyüktür. [488]

Aldanılan Bir Husus:

Yukarıda kısacâ temas edilen âyet ve hadîslere dayanarak, İslâm ulemâsı Kur'ân ve hadîs'i anlamak ve yorumlamakta olsun, Kur'an ve hadîste bulunmayan yeni meseleleri çözmek için verilecek hükümlerde olsun önce Ashâb'ın sünnetine, orda yoksa Tâbiîn'e orda da yoksa Etbauttâbiîn'in sünnetine başvurmayı mühim bir prensip yapmıştır. Sözgelimi, Ashâb bir meselede ittifak etmişse, o meselenin dinî hükmü odur, bu değiştirilmez.
Çözümüne bu üç tabakada rastlanmayan meselede kıyas ve içtihâda başvurulur. Öncekiler tarafından halledilen meselede yeniden içtihâd yapmaya izin yoktur, yapılırsa itibâr edilmez.
İmam-ı Azam Hazretleri, söylediğimiz bu kaideyi te'yîden: "Bir mes'ele sahâbe tarafından açıklanmışsa ona uyarız. Değilse başkasına uymayız. Meseleyi çözmede onlar insansa biz de insanız, biz de çözeriz" mânâsında ifâdede bulunmuştur. Şimdilerde bâzı nâdânlar, İmam'ın bu sözünü delîl göstermek sûretiyle davranışlarının İslâma uygunluğunu sağladıktan sonra, Selef'in yolundan ayrılmak için "onlar insansa biz de insanız" diyorlar.
Şurası muhakkak ki, İslâm'ı, dileyen benimser, dileyen benimsemez. Buna kimsenin bir diyeceği yok. Ancak, kendi bâtıl inancına İslâm libası giydirmeye kalkar, haddini de tecâvüz ederek ümmet-i merhûmenin ondört asırdır gittiği cadde-i kübrâda gidenleri batılılaşmış, bâtıllaşmış bir dille itham etmeye kalkarsa buna hakkı yoktur.
Yukarıda açıklandığı üzere, Tâbiîn'den olan bir âlim, Sahâbe'de bulmadığı bir meseleye çözüm bulacaktır. Yukarıdaki hiyerarşi sistemine göre, Tâbiîn'i bağlayan Sahâbe'dir. Şâyet Sahâbe, bir meselede fetva vermemiş ise Tâbiîn'den olan bir âlimi fetva vermekten alıkoyacak hiyerarşik bir makam yoktur. İmam-ı Azâm, Tâbiîn'den biridir. Öyle ise, Tâbiîn'den bir başkasının veya başkalarının fetvası onun üzerinde bir otoriteye sâhip değildir. Öyle ise o söz, gayet yerindedir ve itiraz da mümkün değildir. Ancak Etbauttâbiîn'den birisi çıkıp da: "Sahabeye diyeceğimiz yok, ama ondan sonrakilere gelince, onlar insansa biz de insanız" diyemez, bu mümkün değildir. Çünkü müslümanların benimsediği hiyerarşiye göre arada Tâbiîn tabakası var. Onların bir meselede ittifak veya ihtilaf etme durumları Etbauttâbiîn ulemâsının tavrına müessirdir.
Durum böyle olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, en başta kaydettiğimiz hadîsin devamında Selef'ten sonra geleceğini bildirip *"şâhidliği istenmeden şâhidlik (müslümanlar aleyhine ispiyonluk) yaparlar, ihânette bulunurlar itimâd edilmez, nezrederler yerine getirmezler, (gamsız-kadersizdirler) aralarında düşmanlık zuhur eder"* diyerek tasvir ettiği şerîr nesillerden birinin bu sözü söylemeye hakkı yoktur, aksi takdirde cehâletini ve ihânetini ortaya koymuş olur.
Esâsen bu çeşit sözleri sarfedenler mezhep kaydını kaldırmak isteyenlerdir. Zira dört mezhebin dördü de tekevvününü selef devrinde tamamlamıştır.
Selef devrinde hükme bağlanmayan meseleler için, her devrin uleması elbette çözüm hususunda yetkilidir. Hatta çözmeye mecburdur. Buna hiç kimse itiraz edemez, yeter ki selefin koyduğu esaslardan ayrılmasın.[489]

Selefiye

Yukarıda yapılan açıklama ışığında selefiye tabiri üzerinde durmak istiyoruz. Çünkü bu tâbirin zaman zaman suistimal edilip menfî maksatlara âlet edildiğine şâhit olmaktayız. Yukarıda temas ettiğimiz mezhep düşmanları, din-i mübîn-i İslâm'ı 1500 yıllık mihrakından çıkararak arzîleştirmek, laisize edebilmek için, dindarları bile aldatma planlarına girişmişlerdir. Bunu da, dindarlarca sevilen sayılan selef i sâlihîn büyüklerinin gittikleri yolu, bir kısım tahrîf ve muğâlatalarla işlerine gelen şekilde yorumlayarak kendi bâtıl yollarının paraleline getirip, bu yola "selefiye" demek, sonra da "bizim yolumuz selefiye yoludur", "selefiye mezhebini benimsemişiz" şeklinde iddiaya kalkarak yapıyorlar.
Aslında bu kimselerin selef'le, selefiye ile hiçbir ilgileri yoktur. Selef, yukarıda belirtildiği üzere Kur'ân ve sünneti esas alan, herşeyini ona göre tanzîm eden, İslâmı en küçük âdâbına kadar elinden geldikçe yaşayan, İslâma hizmet için herşeyini ortaya koyan insanlardır.
Bugünün selefiye iddiacıları ise, bir kısım mugâlata ile, selefi aradan çıkarma gayretinden başka bir şey gütmüyorlar. Zira "Biz de selef gibi dini doğrudan kaynağından öğreneceğiz" iddiasının altında eimme-i müctehidîn denen selef büyüklerini aradan çıkarma gâyesi yatmaktadır. Çünkü zaman içinde zuhur eden ve edecek ihtiyaçları, Kur'ân ve hadîsten çıkarmada, muhtaç olunan temel prensipleri -Kur'ân ve hadîsin

ruhuna uygun olarak- selef uleması tedvîn ve tanzîm etmiştir. İslâm ümmeti selefe bağlı kaldıkça, Kur'ân ve hadîsi anlamada, zâten Kur'ân ve hadîsten çıkarılmış olan bu esaslara başvurdukça din semâvîlik, ilâhîlik vasfını koruyacaktır. Şu halde, İslâm'ın hıristiyanlık ve yahudilikte olduğu gibi, arzîleştirilmesi, beşerileştirilmesi, istenen meselesinin isteyenin istediği zaman değiştirebileceği bir hâle getirebilmesi için selefe müracaat mekanizmasının, metodunun kaldırılması lâzımdır. Çoğu kere kâili, imamı bilinmeyen mugâlatalarla ve sâdece suiniyet sâhiplerinin başvurduğu dedikodu faaliyetleriyle sinsi düşmanın yapmak istediği budur.
Kelamî bahislerde geçen gerçek selefiye mezhebi tâbirine gelince, bu, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîslerde gelen bir kısım müteşâbih ifâdelerin anlaşılmasında takîp edilen yolla ilgili bir tâbirdir. Zira bu meselede selefle müteahhir ulema arasında bâzı farklar var. Selef, Kur'ân ve hadîse olan bağlılığı sebebiyle, o çeşit ifâdelerin izâhında Kur'ân ve hadîste bulabildiği açıklayıcı ifâdelerle yetinip, aklî-beşerî izahtan kaçındığı halde müteahhir ulema, ihtiyacın ilcaat ve zorlamasıyla bâzı aklî açıklamalar getirmişlerdir. Müteahhir ulemayı buna mecbur eden husus da sözkonusu müteşâbih nassların[490] -Kur'ân-ı Kerîm'in ifâdesiyle- kalplerinde eğrilik bulunanlar tarafından suiniyete alet edilmesi, İslâm'ın reddedeceği şekillerde te'vîle yeltenmeleridir[491].
Öyle ise, temel nokta-i nazarları bu şekilde açıkladığımız selefiye mezhebi hakkında, Osmanlıların son zamanında yetişmiş ve Cumhuriyet döneminin başlarını da idrak etmiş olan tanınmış kelamcılarımızdan İsmail Hakkı İzmirli merhumun bir açıklamasını aynen iktibas edeceğiz.
"Vücud-u Bâri'ye arzî ve semâvi cisimlerin aksamiyle istidlâl edip taammuku (derinleşmeyi) terketmek; diğer tâbirle nizâ'ı mucip (ihtilafı gerektiren) ve halli müşkil olan bir takım meseleler ile uğraşmamak, ancak Kur'ân-ı Mübîn'in irâe eylediği (gösterdiği) veçhile, aklî ve naklî delillerle iman akîdelerini isbat eylemek tarîkidir ki, tarîk-i eslem (en sağlam yol) budur.
Selefiye tarîki yedi esasa dayanır: **1-** Takdîs, **2-** Tasdîk, **3-** İtirâfı acz, **4-** Sükût, **5-** İmsâk, **6-** Keff, **7-** Ehl-i mârifeti teslîm.
1- Takdîs: Cenâb-ı Bâri'yi, celâl ve azametine layık olmayan şeyden tenzîh etmektir.
2- Tasdîk: Kur'an'la Sünnet'te vârid olan ilâhî isim ve sıfatların celâl ve Kemal-i Barî'ye layık bir mânası olduğunu cezm edip, Cenâb-ı Hakk nefs-i sübhânisini ve Resul-i Zişân, Cenâb-ı Hakk'ı nasıl vasfetmiş ise, murad olan mânanın velevki hakikatına vakıf olmasın, öylece iman etmektir.
3- İtiraf-ı Acz: Müteşâbihât'da murâd ve ilâhî maksada vüsulde aczini itiraf etmektir.
4- Sükût: Câhil ise, umûr-i müteşâbihe'yi sormamak, âlim ise (sorulunca) ona cevap vermemektir. Çünkü, câhil sormakla akîdesini tehlikeye sokar, âlim de ona cevap vermekle şüphe kapısını açar, bidat'i kolaylaştırır. Avam, umur-u müteşâbeheyi sorarsa ondan menolunur. Nitekim Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), kader meselesine dalan Ashâb'ı menetmişlerdi. Hz. Ömer de *"Rahmân (olan Allah) arş üzerine istiva etmiştir."* (Tâ-Ha: 20/5) mealindeki âyetin mânâsını soran Subeyg-ı Mısrî'yi Basra'ya nefyetmişti (sürmüştü)...
Filvaki Usul-i dinden olan ahkâm hakkında söz söylemek, münâzara etmek câizdir. Ancak muhatap, anlamadan âciz olur ise, dalâlete düşmemek için
"İnsanlara anlıyacağı şeyleri söyleyin" kavline uyularak bâzı hususâtı bildirmemek câiz olur.
5- İmsak: Nassları zâhir olmayan mânalarına sarfetmekten, nususta aklı veya zevki hakem kılmak suretiyle tasarruf eylemekten kısas-ı te'vîl'den çekinmektir.
6- Keff (Sakınmak): Kalbin fesâdına sebep olmamak için ta'mîki (derinleştirilmesi, dalınması) memnu olan umûru kalben de tefekkür etmemektir.
7- Ehl-İ Marifeti Teslîm: "Âli mebhaslar (yüce meseleler) Nebiyy-i Zişân(aleyhissalâtu vesselâm)'a ve Ashâb-ı güzîn (radıyallahu anhüm ecmaîn)'ine hafî (gizli) değildir. Şu kadar ki, bu bahislerle uğraşmak muzur olduğu için menolunmuştur" demektir".
İsmail Hakkı İzmirli, Selefiye nazariyelerini şu şekilde hülâsa eder:
"**1-** Nazar-ı aklî (aklî muhâkeme), mesnûn olmak şartıyla me'murun bihtir[492]: Ayât-ı Mahlûka-i ilâhiyye demek olan edilleye, masnuât ve meknunâta (gaybî umûr) nazar, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in haber verdiği ilmi muktazi olan nazar-ı sünnete muvafıktır, evâmir-i şerriyyedendir.
Ehl-i enzar olan mütekellimîn ve felâsife indinde alelıtlak nazara itimad olunur.
Mücerret ilmi muktezî nazar, nasıl olur ise olsun, edilleye nazar mütekellimîn ve felâsife tarîkleridir. Selefiyenin nazarı ehas (daha hususî), ehl-i enzâr'ın (akılla hareket edenlerin) nazarı eamdır. Selefiyece nusûsu takrir eden, nusûsun mehâsinini izah eden, nusûsu tefsîr eden nusûsun delâleti cihetini bildiren, ispat tarîkini kolaylaştıran nazarlar mesnundur. Te'vîle veya redde müeddi olan (ulaşan), ilâhî sıfat ve fiillerin ta'tilini (ibtalini) mutazammın olan (gerektiren) nazarlar mesnûn değildir. Ehl-i enzârın kabul ettikleri nazarlarda mesnun olmayan bu gibi nazarlar da vardır.
2- Ancak edille-i Şer'iyye matluptur: Cenâb-ı Hakk'ın mahbubu, marzisi (istediği şey) maksûdu uğrundaki irâde, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiği irâde taleb olunur. Ancak Cenâb-ı Hakk'a ibâdeti irâde maksud olur.
İrâdenin medârı ancak bir tek olan Allah'a ibâdeti, meşru veçhile ibadeti dilemek üzeredir.
Mutasavvife alelıtlak irâdeyi iltizam etmekle selefiyyeden ayrılmış olur. Buna mebni muttasavvifa tarîkinde mesnun olmayan irâde, ibâdât-ı bida'iyye (bid'at olan ibâdetler) bulunur. Nitekim mütekellimîn tarîkinde itikâdât-ı bida'iyye (bid'at itikadlar) bulunur.
3- Nusus'ta vârid olan Esma-i Hüsna sıfat-ı celîle-i sübhâniyye nusûsta olduğu gibi şân-ı Bâri'ye layık bir surette ispat olunduğu gibi alâ vechi't-tafsîl (teferruatlı olarak) ispat olunur. Şân-ı Bâri'ye layık olmıyan teşbîh ve temsîl icmâlen nefy olunur. Sıfât-ı ilâhiyye mahlûkun sıfatına benzemez, keyfiyeti tâyin olunmaz. İlahî sıfatlarda te'vîl de olunmaz, tahrîf de. Hayat, ilim, kudret, irâde, semi, basar, kelam nasıl zâtî sıfatlardan ise " vech, yed, ayn" da zâtî sıfatlardandır. Halkı ihya, imâte, terzîk, avf, ukubet nasıl meşiyyet ve kudretin taalluk ettiği fiilî sıfatlardan ise, istiva, nüzûl, muhyî de öylece fiilî sıfatlardandır. Her iki nevi sıfat, zâtî ve fiilî sıfatlar Allah ile kâimdir. Allah dâim mütekellim, dâim fâildir.
Eş'ariyye meşiyyet ve kudrete talluk eden fiilî sıfatları, Cühemiyye ve Mu'tezile her iki nevi sıfatı inkâr ederler, Allah ile kâim olduğunu kabul etmezler. Mutezile esmayı ispat ettiği halde, hâlis Cühemiyye onu da inkâr eder.
Esmâ-i ilâhiyyenin tevkîfi (vahiyle bildirilmiş) olup olmaması muhtelefun fih'tir (ihtilaflı). Tevkif taraftarlarınca, şer'î naslarda vârid olmayan esma, Cenâb-ı Hakk'a ispât olunmaz, diğerlerince naksı îhâm etmiyen (noksanlık vehmine düşürmeyen) bir mânaya delâlet eden esma ispat olunur.
Cühemiyye, Cenâb-ı Hakk'ı, ancak selbî sıfatlarla tavsif eder. Bunun mahzuru pek büyüktür. Çünkü mâdum da selbî sıfat ile tavsîf oluna geldiğinden Cenâb-ı Hakk ile mâdum arasında bir fark kalmaz.
Esma ve sıfat-ı ilâhiyye (ilâhi isim ve sıfatlar) mahlûkun esma ve sıfatına hiçbir veçhile müşâbih ve mümâsil olmayıp zât-ı Bâri'ye lâyıkı veçhile ispat olunur. Zatın keyfiyyeti mâlum olmadığı gibi sıfatın keyfiyeti de mâlum değildir. Keyfiyetten sual bid'attir. "Allah'ın ilim, kuvvet, rahmet, kelam, muhabbet, rıza, istivâsı yoktur" diyen Muattıla'dan, "İlmi benim ilmim gibidir, kuvveti de benim kuvvetim gibidir... ilâahir" diyen müşebbihe'dendir. Bu sıfatları mahlûka mümâsil sıfat kılan Mümessile'dendir.
"Hülâsa ispat, tekyîf ve temsîlsiz, tenzîh tahrîf ve tatîlsiz olur."
4- Nususun (nassların) zâhiri, Cenâb-ı Bâri'ye layık olan mâna maksuttur. Nusus mücerret rey ve nazarla te'vîl olunmaz.
"Mütekellimîn indinde nusus rey ve nazar ile te'vîl olunur.
"Muttasavvıfa indinde zâhir nusûs ile bâtın nusûs maksuttur.
"Batıniyye indinde olacak bâtın nusûsu maksuttur.
5- Vücûdu Bâri hususunda edille-i Kur'an umdedir. Hudûs (eşyanın sonradan olması) delili, hikmet delili gibi.."
"Hikmet delili, iki aslı muhtevîdir:
I- Bütün mevcudat vücûd-u insana muvaffıktır,
2- Bu muvâfakat bizzarure bir fâil-i kâsıd tarafından bilittifak (tesadüfen) değil, bilkasd sâdırdır. Azayı beden hayata eşcâr ve hayvan da muhîtine uygundur.
"Hudûs delili de iki aslı mutazammındır:
1) Bu mevcudat ihtira olunmuştur (yaratılmıştır), hâdistir (sonradan olandır)
2) Her bir hâdise'ye bir muhdis (yâpan), ihtira olunan her şeye ihtira edici lâzımdır."
Hülâsa eşyâdaki bu intizam ve tevâfuk hakîm ve habîr olan bir Zât-ı Ecel A'lâ'ya delalet eder. Şu muhtereât'ın (yapılmışların) da bir hâlıkı, bir muhteri'i vardır. Bu da bizzarure mâlumdur.
"Kur'an-ı Mübîn delîli hem yakînîdir, hem de mukaddimât-ı kalîleye mebnîdir. Netâyici de bittabi daha yakindir."
Selefiyye mezhebi müstakil ve müttehid bir mezheptir. Ancak icmal ve tafsîl itibâriyle iki neve ayrılabilir. Mütekaddimîn-i selefiyye icmâl ile iktifa ettikleri halde müteahhirîn-i selefiyye tafsîle itina etmişlerdir.

Selefiye mezhebi üzere marûf olan eser, İmam-ı Hümâm Ebû Hanîfe'nin Fıkh-ı Ekber'idir. Tafsîle itina edenlerin başında Şeyhülislam İbnu Teymiyye bulunuyor.
Selefiyye'nin hepsi ehl-i Sünnet-i hassadır, kudemâ-yı Hanefiyye selefiyyedir. Kudlemâyı Mâlikiyye ve Şâfi'iyye de selefiyyedir. Hanâbile'nin çoğu selefiyyedir. Eime-i metbû'în tamamıyla selefiye'dir. İmam Ahmet mütekellimînin vazettiği edille ile ehl-i bid'atı reddetmeyi kerîh görürdü. Bu hususta pek ziyâde mübâlağa ederdi. Cumhur-ı Hanâbile bu yola sülük ettiler. Eş'ariyye ve Mâturidiyye gibi ilmi kelam ile mutevağğil olmadılar. Ehl-i bid'at-ı akval-i selef, Kitap ve Sünnet ile redder oldular.
Selefiyye mezhebinin daimi hayatı vardır. Her asırda ehl-i İslâmdan mümtaz bir sınıf, enfa-i ulum ile ulûm-i fıkhiyye ve ilmi tevhîd ve Hadîs ile iktifa edip nızâı mucib ve halli müşkil olan mesâil-i nazariyyeye rağbet eylemez. Mezâil-i âliyeyi, nusûsu şerriyenin beyânı veçhiyle şek ve şüpheden âri olarak kabul eder. Selefiyyenin mesâili veçhen minel-vücûh değişmez. Yalnız vesâil demek olan delâil teceddüd edebilir.
"Felsefe-i cedîde, ulûm-ı asriyye selefiyye'nin usul ve mesâiline hâiz-i te'sîr olmaz. Selefiyye mezhebi gıda, mütekellimin'in mezhebi devâ menzilesindendir."
Muğalatıcıların samimiyetsizliğini göstermek için son olarak şu noktaya dikkat çekmek istiyoruz: Görüldüğü üzere, selefiyye mezhebi, itikadî ve gaybi meselelerin izahında bir tarz bir nokta-i nazar, hususî bir felsefe olduğu halde günümüzün selefiye iddiacıları, amelî meselelerde selefiyecilik yapmaktadırlar. [493]

SÜNNETİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Kültür-İslâm:

Günümüzde, Batı'dan gelerek müslümanların dillerine giren bazı mefhumlar vardır ki, yerli kültürde İslâmî karşılıklarını bulmak bile zor ve hattâ imkansızdır. Medenî, gayr-ı medenî tabirleri gibi. Bu mefhumların İslâmî ıstılahta muadilini bulmak mümkün değildir.
Kültür kelimesini de tam olarak karşılayan bir tâbire rastlayamayız. Sözgelimi, dilimizde kültürün karşılığı olarak hars kelimesi, lügat açısından gerçekten ekim, ziraat mânasını taşımakta ise de, târih boyu beşerî müktesebât, bilgi, mârifet mânalarına hiç kullanılmamıştır. Bizzat Kur'an-ı Kerîm'de birçok defa geçen bu kelime hep "ekim", "tarla" mânasına gelmiştir. Kültür mânasındaki kullanış hem yenidir ve hem de muhtemelen sâdece Türkçe'de mevcuttur ve ilk defa olarak da Ziya Gökalp tarafından kullanılmıştır. Araplar bugünkü kültür mefhumunu "sekâfe" kelimesiyle karşılarlar ve aslında bu kullanış da yenidir. Sözgelimi, zamanımızda tanzîm edilen el-Müncid adlı lügatte sekâfe kelimesine "ilimler, fenler ve edebiyatta hâkimiyet" diye kültür mânâsı da verilirken, hicrî yedinci asırda (v. 711) yaşamış olan İbnu Manzûr'un "Lisânu'l-Arab" adlı lügatinde "hazâkat, anlayış, sür'atli fehim" mânâsında açıklanmıştır. Hadîslerde kelimenin bu mânâda kullanıldığı görülür. Meselâ, Hz. Aişe, hicretle alâkalı rivâyette kardeşi Abdullah'ı tasvîr ederken "O, genç, anlayışlı ve sakîf bir oğlandı" der. İbnu Hacer, kelimeyi hâzık diye açıklar. Kelime en-Nihâye'de de: "Kendisine muhtaç olunan şeyde kesin mârifet sâhibi olan" diye açıklanır.
Kültür kelimesinin Arab dilinde bugünkü karşılığı olan sekâfe kelimesi târihen bu mânâda kullanılmamış ise de, belli bir ölçüde kültürlü mânâsına kâtib kelimesinin kullanıldığı söylenebilir. Nitekim ümmî kelimesini inceleyince, bunun mukaabili olarak kâtib kelimesinin bizzat hadîslerde kullanılmış olduğunu görürüz.
Bir Arab müellifinin açıklamasına bakılırsa, edeb kelimesi de Arabların "medenî terakkîsine" tâbi olarak mânâ ve kullanışında istihâle geçirerek zamanımızda tam "kültür" mânâsını kazanmıştır. Açıklamaya göre:
1- Câhiliye devrinde âdib halk için yemek dâveti çıkaran kimsedir ve me'dübe, ziyâfet yemeği demektir.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde terbiye etmek tehzîb, ahlâkı güzelleştirmek mânâsına kullanılmıştır.
3- Emeviler devrinde edeb, ilim mânâsını kazanır ve muallim mânâsında müeddib kelimesi kullanılır.
4- Abbâsîler zamanında kelimeye nazm, nesir nev'inden her çeşit (ahlâkî, siyâsî, sözler, nasîhatlar, ata sözleri vs.) edebî sözler mânâsı kazandırılır.
5- Bugün (Fransızca literature kelimesinin karşılığı olarak) edebiyât mânâsında kullanılarak mevzûsu, üslûbu ne olursa olsun bir dilde yazılan her şey, akıl ve şuurun ortaya koyduğu her şey mânâsına kullanılmaktadır.[494]

Sünnet:

Üzerinde durduğumuz kültür kelimesini, İslâm'da en ziyade karşılayan tâbirin "sünnet" ve sünnet mefhumunu ifade eden diğer tâbirler olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple sünnet kelimesi üzerine biraz açıklama yapacağız.
Sünnet, lügat açısından "yol" mânâsına gelir, iyi ve kötü her ikisi için de kullanılır. Istılah olarak, Kur'ân'dan sonra dinin ikinci kaynağına denir. İslâm cemaatini diğer cemaatlerden ayıran husûs, sâdece imân değildir. İmân temel ve vazgeçilmez şart olmakla berâber bunu tamamlayan ve bir nevi imânının hârici tezâhürlerinden olan davranışlar vardır. Bunlara sünnet denir. Sünnet, umûmiyetle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yapılmış olan ameller, söylenen sözlerdir. Ancak, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le doğrudan ilgisi olmamakla beraber, ilk devir müslümanları tarafından benimsenmiş olan bir kısım amellere ve sözlere de sünnet denmiştir. Kelimenin böyle şümullü bir mânâ taşıması sebebiyle iltibasları önlemek maksadıyla âlimler ayırt edici tâbirler kullanırlar: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vâki olan söz ve amellere merfû sünnet, Sahâbe'den vâki olan söz ve amellere mevkûf sünnet, Tâbiîn ve Etbauttâbiîn'den vâki olan söz ve amellere de maktû sünnet denir. Bu açıdan, sözgelimi, Hz. Ömer zamanında hicrî takvimin vaz'ı, devlet divanlarının tutulması, ümmetin bir kıraate sevki gibi hususlar hep "sünnet" tâbiriyle ifâde edilir. Hülâsa sünnet, geniş mânâsıyla ilk devir (selef müslümanlarınca benimsenerek dine kazandırılan ameller, değerler, eşkaller mânâsına gelmektedir.
Sünnet, her hal ü kârda insanlarca yapılacak, yapılırken pek çok tarz ve şekilde yapılma imkân ve ihtimâli olan davranışlara tek bir şekil vererek cemaati teşkil eden ferdler arasında birlik sağlar. Misâl olarak yemek yemeyi ele alalım. Her insanın başvuracağı bu fiil, bir gündeki öyün sayısı, her öyündeki çeşit ve miktar, yemekte oturuş tarzı, çiğ, pişmiş, yanık, sıcak, soğuk yemek, yenmemesi gereken şeyler, sağ veya sol elle yemek gibi pek çok mes'elelerde çeşitli tarzlar hatıra gelebilir. Sünnet bu mes'elelerin her birinde pek çok ihtimallerden bir tanesini tavsiye eder. Böylece aynı sünnete uyan ferdler cemiyette birlik içerisinde olurlar.
Sünnetin sağladığı birlik âdâb-ı muâşeret, kıyâfet, ahlâk kaideleri gibi hususlarda daha çok ehemmiyet taşır. Şu halde cemiyetteki müşterek değerler manzumesi manasında kullanılan "kültür" kelimesini İslâm'da büyük ölçüde "sünnet" kelimesi karşılar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"Benim sünnetimi beğenmeyen benden değildir"* veya*: "Benim sünnetimle amel etmeyen benden değildir"* gibi sözlerindeki sünnet kelimesi bu manada kullanılmıştır. Mâna şöyledir: "İslâm ümmetinin gittiği yoldan gitmeyen, onun dinini beğenmeyen, ona zıd düşen bir yolu benimseyen bizden değildir."
Şârihler de hadîsi böyle anlarlar ve herhangi bir te'vîl ve mâzeretle sünneti terkedenin dinden çıkmayacağını, fakat sünnetin zıddı olan amelin üstün olduğuna inanarak sünneti terkederse bunun bir nevi küfür olacağını belirtirler. Zira böyle bir inanç en azından içtimâî, birliği bozmaya müncer olacaktır. Hattâ farzın karşılığı olan "sünnet"in bu cihetten ehemmiyetini teyid eden ve ümmeti "sünnet" etrafında, ısrarla kenetlenmeye teşvik eden rivâyetler mevcuttur:
"Dinin elden gidişi sünnetin terkiyle başlar. Bir halat iplik iplik ortadan kalktığı gibi, din de sünnetlerin birer birer terkiyle ortadan kalkar".
Nitekim bir cemiyet, millî değerlerini birer birer terkedecek olsa, kendisine, diğer cemiyetlerden ayrı müstakil millî şahsiyet veren şeylerden geriye ne kalır?
Şu halde hadîslerde geçen "sünnet" ve "din" tâbirleri çoğu kere "kültür" ve "medeniyet" manalarında kullanılmıştır. Sünneti terk, belli bir ölçüde "İslâm kültürünü terk" dinden çıkma da "İslâm medeniyetinden çıkma" manasına gelmektedir.
Bizden Olan-Bizden Olmayan: Hadîslerde tefrîk ifade eden mühim tâbirlerden biri budur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu tâbiri "kâfirler ve müşrikler" hakkında kullanmış değildir. Onların "bizden" olmadığı zâten bilinen açık bir husustur. Bu tehdîdi, daha çok İslâmî yaşayış ve telâkkinin nihâî hududlarını göstermek, bu hududları taşma noktasında bulunan tehlikeli sınırları belirtmek için kullanmıştır.
Bir başka ifade ile, İslâm cemaatinin husûsiyetini teşkîl eden, onun başka cemaatlerden temyîz ve tefrîkini sağlayacak olan hârici tezâhürler mevzûunda bu tâbir kullanılmıştır. Bu tâbirle, beşer kültüründe yer eden ümmetî değerler'in veya ümmet fertleri arasında imânî birliği takviye edip sağlamlaştıracak bir kısım müşterek değerlerin muhâfazası düşünülmüştür.
Bu hususun anlaşılması için şu hâdisleri dikkatle okuyalım.
"Bizim dışımızdakilere benzeyenler yahûdilere, hıristiyanlara benzeyenler bizden değildir..."

"Yağma yapan veya soyan veya soyguna tevessül eden bizden değildir".
"Erkeklerden kadınlara benzeyenler, kadınlardan erkeklere benzeyenler bizden değildir".
"Uğursuzluğa inanan, (müracaatı üzerine) kendisi için uğursuzluk çıkarılan, kehânete inanan, kendisine kehânette bulunulan (kâhine baş vuran); sihir yapan, sihir yaptıran bizden değildir."
"İnsanları iğdiş eden, kendisini iğdiş ettiren bizden değildir..."
"Asabiyete (kavmiyetçiliğe) çağıran, bu yolda savaşan, ölen bizden değildir."
"Musîbete uğrayınca bağırıp çağıran, saçını başını yolan, elbisesini yırtan bizden değildir".
"Bizden başkasının sünneti ile amel eden bizden değildir".
"Mâtem için suratını döven, üstünü, başını yırtan, câhiliye çığlığıyla çığlık atan bizden değildir".
"Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize hürmet etmeyen emr-i bil-marûf ve nehy-i ani'l-münker'de bulunmayan bizden değildir" vs.
Bu çeşit hadîsleri, hüküm açısından değerlendiren âlimler maksadın bu yasakları işleyenleri tekfir etmek olmayıp, nehyi takviye etmek olduğunu belirtirler. Bunların haramlığı reddedilmeyip, yapılmasının cevâzına kesinlikle hükmedilmediği müddetçe fâili tekfir edilmez.
Korunması gereken "Ümmetî kültür" değerleri, her seferinde "benden değil" veya "bizden değil" gibi tâbirlerle ifâde edilmez. Allah'ın "lânet"ine,"gadab"ına nisbet etmek "şeytan"a nisbet etmek, "eski milletler"e nisbet etmek, "yabancı milletler"e nisbet etmek gibi çeşitli üslublara da yer verilmiştir. Hadîslerde bol miktarda örnekleri olan bu hususa birer örnek kaydedip geçeceğiz.
"Peruk (takma saç) takma işini yapana da, peruk taktırana da Allah lânet etsin."
"Sağ elinizle yiyin, sağ elinizle için, sağ elinizle alın, sağ elinizle verin, zira sol eliyle yiyen, sol eliyle içen, sol eliyle alıp sol eliyle veren şeytandır."
"Sizden önce gelip geçenlerden bir adam, hoşuna giden bir elbise giymiş ve gurura kapılmıştı. Allah onu yerin dibine batırdı. Kıyâmete kadar orada sarsılarak azab çekecek."
"Kim bir yabancı millete benzerse, o, onlardandır." Veya *"Bizden başkasına benzeyen bizden değildir."*
Hadîste gelen bu beyanlardan çıkarılacak netice şudur: İmândan çıkarıp küfre götüren her şey bizi medeniyetten çıkarmakta, sünnetin terkine veya sünnete muhâlefete götüren her şey "ümmetî kültür"den koparmaktadır[495].

Bid'at:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerindeki "kültür" mefhumunu daha mükemmel, daha bütün bir şekilde kavramamıza yardım edecek mühim tâbirlerden biri de "bid'at" kelimesidir.
Bid'at lügatte "daha önce bir örneğine rastlanmaksızın yapılan -iyi veya kötü- her yeni şey" manasına gelmektedir. Din kemâlini bulduktan sonra, (onu uzak veya yakından ilgilendirmek üzere) vazedilen (konan) her bir yeni şeye şer'i örfde bid'at denmektedir. İslâm âlimlerinin, ilgili bahislerde, "bid'at"a verdikleri -hadîslerin tedvini (yani kitap hâline konulması), tefsir, kelâm vs. ilimlerin tedvîni, eski Yunan hikemiyatından tercümeler, kelâmî mezheplerin çıkışı, batıl fikirleri çürütücü kitapların te'lifi, ribât ve medreselerin inşası gibi örneklere bakınca, bu tâbirle, ister cemiyetin tabiî gelişmesinin sonucu bir ihtiyâca mebnî olarak, isterse taklid ve teşebbüh yoluyla zaruret olmaksızın cemiyette zuhur eden her şeyin ifade edildiği görülür. Bu bir fikir, bir müessese, bir davranış şekli veya bir teknik, bir eşya olabilir, yani, ortaya çıkan her yeni şey. Nevevî'nin tarifiyle, dinî açıdan bid'at: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde bulunmayan bir şeyin bilâhare ihdâsı, ortaya konmasıdır". Bir başka ifadeyle, ümmetin kültür hamûlesine Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'den sonra girmiş bulunan iyi veya kötü her çeşit müktesebâtdır.
Anlaşıldığı üzere, şe'ninde terakkî bulunan içtimâî heyet için bu umumî manada bid'at kaçınılmaz bir durumdur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vârid olan:
"Bu dinde olmayan bir şeyi ihdâs eden kimse bilsin ki o, merdûddur."
"Kim dinimize muvâfık düşmeyen bir amelde bulunursa bilsin ki, o merdûddur."
"Sonradan çıkan şeylerden kaçının, zira, en fena şey sonradan çıkan şeydir, her sonradan çıkan şey, bid'attir, her bid'at ise dalâlettir" gibi muhtelif hadîsler, herhangi bir kayda yer vermeksizin "bid'at"ı alelıtlak reddeder. Ancak, bu babta gelen başka ifâdeleri de göz önüne alan İslâm âlimleri, onu, "iyi" ve "kötü" olmak üzere ikiye ayırmıştır.
Bazıları ise, yine aynı neticeye ulaşmakla birlikte, daha da teferruâta inerek bid'atı, "vâcib, mendûb, haram, mekrûh ve mübah" olmak üzere beşe ayırmıştır[496] . İmâm Şâfiî, "dalâlet" olarak ifâde ettiği kötü bid'ayı: "Kitap, sünnet, eser veya icmâya muhâlif olarak ihdâs edilen şey" olarak, kötü olmayan bid'ayı da bu sayılanlardan herhangi birine muhâlif olmaksızın sonradan ihdas edilen hayırlı şey olarak açıklar. İbnu Hacer, şeriatçe, müstahsen addedilen bir sınıfa sokulabilen her bid'anın "iyi"; kabih addedilen bir sınıfa sokulabilen her bid'anın "kötü", bunlar dışında kalanların da "mübah" olacaklarını belirtir.
Aslında bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîslerinde faydalı ve hayırlı bid'aların ihdasına teşvik buluruz. Nitekim sahîh bir rivâyette O (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"İslâm'da kim güzel bir çığır (sünnet) açarsa ona, bu amelinin ecri ile, kendisinden başka onunla amel eden diğerlerinin ecri de -onlarınkine herhangi bir noksanlık gelmeksizin- aynen verilir." Hz. Ömer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde kısmen münferid, kısmen cemaat halinde kılınan terâvih namazının tamamının cemaat halinde kılınmasını emreder ve öyle yapılmaya başlandığını görünce: "Bu ne güzel bid'attır" der.
Şu halde, hülâsa etmek gerekirse bir bid'at, ya dine muvâfık ve bir ihtiyâcı karşılayan bir şeydir ki, bu bid'at-ı hasene adı altında tahsîn edilmiştir (güzel bulunmuştur); veya bir ihtiyacı karşılamayan, daha önce zaten mevcut bir şeyi kaldırarak yerine geçecek olan -bir başka kültürden alınma, yahut beşerî hevâya uyularak, yokdan ihdâs edilme- bir şeydir. Bid'at-ı seyyie denen bu ikinci kısım, bütün müslümanların müşterek kültürleri yani onların birlik ve vahdet vesileleri olan "sünnet"e ters düştüğü için merdûddur. Bu çeşit bid'atler yani yabancı kültürlere ait unsurlarla ferdî hevâdan kaynaklanan unsurlar müstakillik esasına müstenid ümmet şahsiyetini haleldar edeceği için hiç bir müsamaha tanınmaksızın şiddetle reddedilmiştir. Böylesi bir bid'atın alınması, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından, "mevcut bir sünnetin atılması" olarak değerlendirilmiştir: "Yeni bir bid'at ihdas eden her kavm onun bir mislini Sünnet'ten kaldırıyor demektir."
Ümmetin hârice karşı dahilî vahdetinin korunması için bu çeşit bid'atın şiddetle yasaklanması, "sünnet"in, bir başka ifadeyle "ümmetî kültür"ün korunması için ağır müeyyide konması gerekmektedir. Bu sebeple, sünneti terkedenler, bid'at ihdas edenler hakkında bir mü'min için en değerli varlık olan "imân"ın selbi gibi tehdîdler ifade edilmiştir. Nevevî, İbnu Hacer gibi âlimler her çeşit bid'atın reddini ifade eden *"Her bid'at delâlettir", "Bu dinde olmayan bir şeyi ihdas eden kimse bilsin ki, o, merdûddur"* gibi hadîsleri "İslâm'ın öğrenilmesi ve icra edilmesi gereken mühim ve küllî kaidelerinden biri" olarak tavsif etmişler, ehemmiyetlerine dikkat çekmişlerdir.
Bid'at-ı Seyyie'nin Modern Karşılığı: Kültürel Tezad: Yukarıdaki açıklamalardan şu husus vâzıh olarak anlaşılmış olmalıdır: Müslümanın hayatında bid'at-ı seyyie, Batılı sosyologlarca medeniyetin yaşı için ölçü, yıkıma gidişin alâmet ve habercisi (symptome) kabûl edilen kültürel tezadlar'ı temsil eder. Ümmetin ihtilâfını rahmet kabul eden hadîsle, mürtede (dinden çıkan) hayat hakkı tanımayan fıkıh kaidesinin bu noktada iyi değerlendirilmesi lazımdır. İslâm'ın temel esasları tarafından çizilen çerçeve (medenî hudud) içerisinde kaldığı müddetçe yapılacak fikrî münâkaşalar (ihtilâf, medeniyetin gelişmesini, yenilenmesini, değişen hayat şartlarına -esâsat ve İslâmî sıbga (boya) değiştirilmeden, medenî şahsiyet bozulmadan- adaptesini sağlıyacaktır. Bu sebeple bu, "rahmet" olarak tavsîf edilerek tahsîn edilmiştir. Bu çerçevenin dışına çıkılması ise, bünyenin çatlaması, temelin oynamasıdır. Buna müsâmaha edilmesi bu çatlağın büyüyerek tehdîdkâr vaziyet almasına, yıkıma götürecek şartların hazırlanmasına seyirci kalmak demektir. Halbuki, hikmeten kabul edilen umumî bir kaideye göre, hiç bir hayatî organizma kendi ölümüne seyirci kalmaz. Muhafaza-i hayat ve ibka-i vücut her bir organizmanın temel insiyaklarından (iç güdü) biridir. İşte bu sebepledir ki, İslâm hey'et-i içtimaiyesi de varlığının ibkası için, kültürel bünyesinde bir çatlama telâkki ettiği -ve ilmen de öyle olduğu görülmüş olan- bid'at-ı seyyie'yi şiddetle takbîh etmiş, müsâmaha edilmemesini kesinlikle emretmiş, tedâvi ve tâmir kabul etmeyecek dereceye gelmiş olan "mürted"e de hayat hakkı tanımamıştır. Tıpkı kangren olan bir uzvun kesilip atılması gibi.
Her çeşit yabancı kültür mensuplarının varlığına ve kültürleri çerçevesinde tam bir hürriyetle yaşamalarına müsâmaha gösteren, İslâm'ın, kendi bünyesinden kopmuş olan mürtede hakk-ı hayat tanımaması tamamen içtimâi bünyeyi korumaya mâtuf bir tedbirdir. Aksini düşünmek, cemiyetin, kendi ölümüne seyirci kalması demek olacaktır. Bu mevzûyu en açık şekilde 1968-1980 yılları arasında yurdumuzu kasıp kavurmuş, devletimizi ciddî bir şekilde tehdîd etmiş bulunan anarşi gerçeği isbat etmiştir. Bu hadîseyi, temel kültürel değerlerin tahribine seyirci kalmanın, zamanında tedbir almamanın bir sonucu olarak izah etmeyen her çeşit izah gerçekten uzaktır, aldatmacadır, ilmî değildir.

Örf:

Sünnette olmamakla birlikte, beşer kültüründe mevcut olan bir kısım değerler karşısında İslâm'ın tutumunu belirtmemiz gerekmektedir. Böylesi değerler Kur'ân veya Sünnet'te mevcut olana muhâlif düşerse merdûddur, değilse makbûldur. Bu makbûl kısım örf adı altında istihsan edilmiştir ve fıkıhta şer'î delillerden biri sayılmıştır.
Tabirin fıkhî yönü, muhakkak ki, mevzumuzun dışında kalır. Ancak "akılların şehâdetiyle iştihâr edip, tab'an kabul edilen herhangi müstahsen şey" olarak tarif edilen örf, bir yönüyle mevzumuzu yakından ilgilendirir. Kur'ân-ı Kerîm mükerrer âyetlerinde: *"Biz atalarımızdan devraldığımız yol üzereyiz, bunu terketmeyiz"* mealindeki itirazları şiddetle takbîh edip reddederken mârûf'a yâni "aklen veya şer'an müstalisen olan ve akl-ı selîm ashâbı indinde münker olmayan şey"e uymayı tekrarla emretmiştir.
Örfün bütün cemaate şâmil olan örf-i âm kısmından başka bilhassa muayyen bir mahalle mahsûs olan örf i has kısmı sosyoloji açısından ehemmiyet taşır. Zira, böylece İslâmiyet mahallî örfleri kabul etmekle sünnetî kültür'le müştereklik kazanmış, "ümmetî cemaat" in daha tâli kültürel gruplar teşkîl etmesini tecvîz etmiş olmaktadır. Daha önce belirttiğimiz üzere, beşeriyetin terakkîsi için, günümüzde ilmî çevreler tarafından "zarûrî" olduğu ifade edilen farklı kültürlerin varlığı mes'elesinde Kur'ân-ı Kerîm'in daha mühim bir diğer âyeti şudur.
"Ey insanlar, doğrusu, biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sonra da sizi milletler ve kabîleler hâline koyduk, tâ ki, birbirinizi tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır." (Hucurât: 49/13).
Âyette geçen ve "birbirinizi tanıyasınız" diye tercüme ettiğimiz "teârüf" kelimesi a.r.f. kökündendir ve bu kök, yükseklik (urf) manası da taşımaktadır. Binâenaleyh bu mana açısından âyet: "Karşılıklı terakkî edip yükselme kaydetmeniz için sizi milletler ve kabîleler hâline koyduk" manasına da gelir ki, bu tevcih günümüz etnologlarına ziyâdesiyle uygun gelir.
İnsanlardaki renk ve dil farklılıklarının, Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ı tanıtan âyetler" meyânında zikredilerek nazara verilmesi de, beşer cemiyeti veya İslâm ümmeti içerisinde farklı kültür gruplarının mevcudiyetinin bizzat Yaratıcı tarafından irâde edildiğini, bunların -Batılılarca, yakın zamana kadar ittifakla, şimdi ise sâdece bir kısmı tarafından arzu edilmiş bulunduğu üzere- şu veya bu mülâhazalarla istiskal, red veya ilga edilme cihetine gidilmesinin insanlığın hayrına olmayacağını gösterir. İngiliz tarihçilerinden Macaulay, "Tarih Üzerine Deneme" (Essay on History) adlı kitabında, Eski Yunan ve Roma'nın asıl yıkılış sebebini kendilerini çok beğenmelerinden neş'et eden kapalılık'a bağlar: "Öyle geliyor ki, Yunanlılar ve Romalılar sadece kendilerinden hoşlanıyorlardı. Bu durumdan onlardaki görüş darlığı ortaya çıktı. Bir başka deyişle, onların zekâları sadece kendi cevherlerinden gıdalarını alıyordu. Böylece onlar, kendilerini tereddîye (bozulmaya) ve kısırlığa mahkûm etmiş oldular. Sezarlar'ın kesif istibdâdları, her çeşit millî husûsiyetleri tedricen ortadan kaldırmak ve imparatorluğun en uzak vilâyetlerini bile tamamen kendinde eritmek suretiyle fenâlığı iyice arttırdı..." Strauss da, bir cemiyeti inkişâftan ve varlığını tam olarak ortaya koymaktan alıkoyan tek şanssızlığın "yalnızlık" olduğunu ifade eder.[497]

Kültürde Ferdiyet:

Az ilerde kaydedeceğimiz üzere yabancılarda görülen ilim ve tekniğin iktibas edileceğinden bahsederken kültür iktibasıyla iltibas edilmemesi gereğine hususen dikkat çekme ihtiyacını duyuyoruz.
Gerçekten Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadîsleri, ilmin ve tekniğin alınmasını âmir olmalarına rağmen, kültür iktibasını kesinlikle yasaklarlar. Bu husus, gerek "sünnet" ve gerekse "bid'at" tabirleri ile alakalı rivayetlerde vâzıh olarak gelmiştir. Nitekim bâzı örneklerini de kaydetmiştik. Burada bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bazı uygulamalarından misal vereceğiz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) teblîğe başladığı ilk yıllarda muhatapları arasında bir tefrîk yaparak Ehl-i Kitâb ile müşrikleri bir tutmuyordu. Tevrât ve İncil'e inanan yahudi ve hıristiyanları, putlara tapan müşriklere tercîh ediyor, onları kendisine daha yakın hissediyordu. Esasen bundan daha tabîî ne olabilirdi? Onlar da vahye dayanan bir din müessesesine, Allah'a, ahirete, sevaba, günaha inanıyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm de sık sık Tevrât ve İncil'e atıflar yapıyor, onların inandığı peygamberlerden bahsediyordu.
Bu tabîî durumun neticesi olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy gelmeyen meselelerde yani îlahî irşadın henüz şekil ve istikamet vermediği -ve bu sebeple şekke düştüğü- husûslarda müşriklerin tarzına uymaktansa Ehl-i Kitâb'ın tarzına uymayı seviyordu. Nitekim Medîne'ye geldiği zaman saç tuvaletinde müşrik Araplarla Yahudiler arasında bir farklılık gördü: Yahudiler, alın saçlarını (perçemlerini) alınlarının üzerine olduğu gibi bıraktıkları halde müşrikler ortadan ikiye ayırarak yanlara bırakıyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de Yahûdiler gibi alnına bırakmaya başladı. Zamanın geçmesiyle getirdiği şeriatı hâricî tezahürlerde bile ferdiyet ve şahsiyet isteyen müstakil, cihanşümûl bir medeniyet halinde sistemleşmeye başlayınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendinden önce mevcut medeni sistemlere muhalefet prensibinin gereği olarak saç tuvaletinde de muhalefet ederek eski şekle döndü ve perçemini (alın saçını) ortadan ikiye ayırarak yanlara saldı.
Burada bir noktayı belirtmek isteriz: Bu vak'ayı rivâyet eden hadîs metinleri bilahare Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tekrar ayırma şekline döndüğünü kaydetmekle birlikte ne zaman döndüğü, niçin döndüğü hususunda açıklama kaydetmezler. Şârihler, bu maksadla "Yahûdileri insanların en sapığı görerek İslâm adına kazanılma ümidinin kaybolması "saçı ayırmadan salmanın neshedilmiş olması" Hz. Peygamber (aleyhissâlatu vesselâm)'ın "içtihadla" veya "vahiyle terketmesi" gibi çeşitli yorumlar kaydeder. Bunlar arasında mevzuumuza en muvafık olanı İbnu Hacer tarafından ifade edilmiş olanıdır. "Putperestler çoğunlukla İslâm'a girince, Ehl-i Kitab'a muhalefet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e daha hoş geldi".
Aslında Ehl-i Kitab'a muhalefet, bu meseleye has münferid bir vak'a olmayıp bir prensiptir. Saça verilen şekil, bu prensibin getirdiği muhâlefetler dizisinden sâdece bir tânesidir, zincirden bir halkadır.
Muhtemelen -hicretin 16. ayında vâki olan, kıblenin Kudüs cihetinden Kâbe cihetine tahvîliyle başlayan Ehl-i Kitab'a muhalefetler zinciri saçın boyanmasında, selâm şeklinde, kıyâfette, haftalık toplanma gününde, cum'a günü nafile orucunu yasaklamakta -zira hıristiyanlar o gün oruç tutarlardı-, savm-ı visalin (yıl orucu) yasaklanmasında -ki bu da hristiyanların işiydi-, ibadet vakitlerinin duyurulması şeklinde, kıblede, elbiseyi giyiş tarzında, hayızlı kadınla ihtilât meselesinde vs. pek çok şeyde devam edecektir. Heysemî tarafından sıhhati te'yîd edilen ve Ebu Ümâme'nin naklettiği bir rivayet şöyle: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), birgün, sakalları ağarmış, Ensâr'dan bir grup yaşlıya uğramıştı. Onlara:
"Ey Ensâr topluluğu, sakallarınızı kızıla veya sarıya boyayın, Ehl-i Kitâb'a muhalefet edin" dedi. Biz de:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb şalvar giyerler, izar bağlamazlar" dedik. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Siz şalvar da giyin, izar da bağlayın, Ehl-i Kitâb'a muhâlefet edin" dedi. Biz tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb mest giyiyorlar, nalin kullanmıyorlar" dedik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Siz mest de giyin, nalın da, Ehl-i Kitâb'a muhâlefet edin" dedi. Biz tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü, Ehl-i Kitâb sakallarını kısa kesip bıyıklarını uzatıyorlar" dedik. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bıyıklarınızı kesin, sakallarınızı uzatın, Ehl-i Kitab'a muhâlefet edin" cevâbını verdi".
Bu hadîs bize, Ehl-i Kitab'la müştereken taşınan bir kıyafette bile bir değişiklik, bir hususiyet peyda etmenin müstahsen olacağını ifade etmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in muhalefetteki sistemli ısrarına şu vak'a da güzel bir örnektir: Belirtildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenâze merasimine katıldığı zaman, cenâze kabre yerleştirilinceye kadar oturmazdı. Bir seferinde, bir yahudî âlimi: "Biz de böyle yaparız" diyerek bu tarzı takdîr edince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) derhal oturur ve *"onlara muhâlefet edin"* diyerek oturmayı emreder[498].
Rivâyetlerden öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ehl-i Kitâb'a muhalefeti bir yahudiye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize muhâlefet etmedik hiçbir şey bırakmadı, her işimizde bize muhâlefet etti" dedirtecek kadar çok meseleye şâmil olmuştu.
Bu muhâlefet keyfiyeti sâdece Ehl-i Kitâb'a karşı değildir. Diğer bir kısım amiller takrir edilirken başka milletlere muhâlefet gerekçe gösterilmiştir:
"Acemler büyüklerini zikrederek mektuba başlarlar, siz kendi isminizi zikrederek başlayın".
"Bıyıklarınızı kısa kesin, sakallarınızı uzun tutun, mecûsilere muhâlefet edin".
"...Hayvanları diş ve tırnakla kesmeyin, zira diş, bir kemiktir; tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır,"
"İranlıların, büyüklerine ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın"[499].
"(İmamınız otururken namaz kıldığı vakit) siz ayakta kılmayın. Aksi halde Rûmlara ve İranlılara benzersiniz; onlar kralları otururken ayakta dururlar".

Kaynaklarda gelen misâller daha çoktur. Bunlardan anlaşılan şudur: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in takrîr edeceği yeni şekilleri duyururken "Ehl-i Kitâb'a", "acem'e", "Habeşlilere" vs. muhâlefeti hatırlatmayı ihmâl etmeyişinin mühim sebeplerinden biri "müstakil ümmet" fikrinin zihinlerde tesbîti ve diğer ümmetlere muhâlefet düşüncesinin ferdlerde meleke hâline gelmesini sağlamaktır.
Dünya görüşü veya inanç sistemi dediğimiz dâhili rûhî aynîliği, bu hârici tezâhürler tamamlayarak ferd'de hem müstakil medenî şahsiyet fikrini, hem de aynı tezâhüre bürünen kimselere karşı birlik, kardeşlik duygusunu uyandırıp pekiştirecektir.
İçtimâî kaynaşmanın sağlamlaşması meselesinde İslâm âlimleri bu çeşit dış benzerliklere de büyük ehemmiyet atfetmişlerdir. Bu hususu Mâlik İbnu Dinâr bir de teşbihle takviye ederek şöyle ifade eter: "İki kişide aynı müşterek vasıf olmadıkça aralarında ülfet ve kaynaşma hâsıl olmaz. Ecnâs-ı insan, ecnâs-ı tuyur (kuş cinsleri) gibidir. Aralarında bir münasebet olmadıkça iki nev kuş birlikte uçmaz" der. Günün birinde bir karga ile bir güvercini berâber görünce şaşırır. Nasıl olur da arkadaşlık yapabilirler diye tahkîke koyulur. Az sonra anlar ki, ikisi de topaldır ve bunları topallık vasf-ı müştereki bir araya getirmiştir.
Hülâsa, çoğu kere "sünnet" olarak -ki fıkıh ve akaid açısından hüküm yönüyle ehemmiyeti "farz"a nazaran tahfif edilir- ifade edilen dinin pek çok hâricî tezâhürlerini, İslâm medeniyetinin ferdiyet ve şahsiyetini örmesi hasebiyle "Cebrâil Kur'ân'ı indirdiği gibi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a sünneti de indiriyordu" rivâyetinin ifâde ettiği hakikat çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. O sünnet ki, "kendisine uyulduğu nisbette bu ümmete vâdedilen meziyetler, üstünlükler elde edilecektir."[500]

ALTI İMAM'IN MENÂKIBI VE AHVÂLİ[501]

İmam Mâlik:

Ebu Abdillah Mâlik İbnu Enes İbni Mâlik el-Asbahî, Dâru'l-Hicre denen Medîne'nin imamıdır. 95 yılında doğdu, 179 yılında Medine'de vefat etti. Öldüğü zaman 84 yaşında idi. O, fıkıh ve hadiste Hicaz bölgesinin ve hatta bütün imamların imamı idi. İmam Şâfiî gibi bir zatın (rahimehullah) onun ashabından biri olması, şeref olarak ona kâfidir. İlmi, İbnu Şihâbi'z-Zührî ve Yahya İbnu Sa'îd el-Ensarî, Nâfi mevla İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) ve başkalarından almıştır. Kendisinden ilim alanlar sayılmayacak kadar çoktur. İmam Şâfiî (rahimehullahu teâla), Muhammed İbnu İbrahim İbnu Dînâr, İbnu Abdirrahmân el-Mahzûmi, Abdulaziz İbni Ebî Hâzım gibi. Bunlar onun ashabından, kendi nazirleridirler. Ma'n İbnu İsâ el-Kezzâz, Abdü'lmelik İbnu Abdilazîz el-Mâcesûn, Yahya İbnu Yahya el-Endülüsî, Abdullah İbnu Mesleme el-Ka'nebî, Abdullah İbnu Vehb, Esbağ İbnu'l-Ferec; bunlar Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî, Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Maîn gibi hadis imamlarının şeyhleridirler.
Tirmizî, Câmi'inde Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den şunu rivayet eder: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: *"İnsanların, ilim talebi için hayvanlara binip seyahate çıkacakları zaman yakındır. O vakit, Medine âliminden daha bilginini bulamazlar."* Tirmizî: "Bu hadis hasendir" der. Abdurrezzak ve Süfyân İbnu Uyeyne: "Hadiste zikredilen kimse Mâlik İbnu Enes'tir" demişlerdir. Mâlik (rahimehulla) der ki: "Kendinden ilim yazdığım kimselerden pek azı bana gelip ilim ve fetva sormadan vefat etmiştir." Bir gün İmam, Rebî'a İbnu Ebî Abdirrahmân'dan hadis rivayet etti. Dinleyenler onun hadislerinden daha çok rivayet etmesini istediler. Bunun üzerine: "Rebîa'yı ne yapacaksınız? O şu kemerin altında uyumaktadır" dedi. Rebîa'ya gidip: "Mâlik'in kendisinden hadis rivayet ettiği Rebî'a sen misin?" dediler. O: "Evet!" dedi. Kendisine "Nasıl olur da Malik senden istifade ederken, sen kendinden istifade etmezsin?" dediler, şu cevabı verdi.
"Bilmiyor musunuz, bir miskal devlet, ilim sahibi olmaktan hayırlıdır." Mâlik (rahimehullah), ilme ta'zim göstermede aşırı bir derecedeydi. Hadis rivayet edeceği zaman abdest alır, (en iyi elbiselerini giyer), koku sürünür, büyük bir vakar ve heybetle kürsüye otururdu. Kendisi saygı telkin eden mehîb bir görünüşe sâhipti. Hakkında bir Medineli şöyle demiştir:
Çoğu kere suale cevap vermez, heybetinden tekrar sorulamaz da, sual edenler başları eğik ayrılırlar. Vakârın âdabı ve saltanatın izzeti korkmaktır. O, iktidar sâhibi olmasa da kendine itaat edilir.
Yahya İbnu Saîd el-Kattân: "İmamlar arasında hadisi, Mâlik kadar sahîh olan yoktur" demiştir. Şâfiî (rahimehullah) de: "Âlimler zikredilince, Mâlik onların arasında yıldız gibi parlar" demiştir.
Rivayete göre Halife, Mansur, onu mükreh'in boşamasıyla ilgili hadisi rivayetten meneder. Sonra bu yasağa uyup uymadığını kontrol için, gizli bir adam vasıtasıyla bu konuda hadis sordurur. Mâlik büyük bir kalabalık içerisinde hadisi rivayet eder: *"Mecbur edilen (mükreh) kimsenin talâkı mûteber değildir."* Mansur onu kamçıyla dövdürtür, fakat o, hadis rivayetini terketmez.
Hârun er-Reşîd, hac sırasında Mâlik'ten Muvatta'yı dinlerdi. Kendisine Üçyüz dinar ihsanda bulundu ve: "Benimle gelmen lâzım. Zira, ben halkı Muvatta ile amele sevketmeye azmettim, tıpkı Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın, Kur'ân'la amele sevkettiği gibi" dedi. İmam Mâlik ona şu cevabı verdi: "İnsanları Muvatta ile amele sevketmek mümkün değildir. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı (radıyallahu anhüm), kendisinden sonra her tarafa dağıldılar. Böylece her memlekette, Ashab tarafından götürülen bir ilim mevcut. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şöyle buyurmuştur: *"Ümmetimin ihilâfı rahmettir".* Seninle gitmem de imkânsızdır, çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Bilselerdi, Medine onlar için daha hayırlıdır"* buyurmuştur. İşte vermiş olduğunuz dinarlar, olduğu gibi duruyor. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şehrine bedel dünyayı verseniz kabûl etmem" der.
Şâfiî (rahimehullah) der ki: "Ben Mâlik'in kapısında Horasan atlarından ve Mısır katırlarından öylesini gördüm ki, daha güzeline hiç rastlamadım. Kendisine: "Bu ne güzel binek!" dedim. "Bu sana benden hediye olsun!" dedi. Ben: "Onlardan bir tane de kendine ayır gerekince binersin" dedim. Bana: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yattığı bir toprağa hayvan ayağıyla basmaktan Allah'a karşı haya ediyorum" cevabını verdi."
İmam Mâlik'in menkîbesi saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Allah'ın rahmeti üzerine olsun![502]

Buhârî

Ebu Abdillah Muhammed İbnu İsmâil İbni İbrâhim İbni'l-Muğîre el-Cu'fî el-Buhârî: Kendisine Cu'fî denmesi dedesinin babası olan el-Muğîre'den gelir. Muğîre aslen mecusi idi, Cu'fî olan Yeman el-Buhârî vâsıtasıyla İslâm'a girdiği için onun nisbetini aldı. Cu'fî ise Yemen'de bir kabilenin atasıdır.
Buhârî, 194 senesi Şevvâl'inin 13'ünde, Cuma günü doğmuş, 256 yılının Ramazan bayramı gecesinde vefat etmiştir. Öldüğü zaman 62 yaşındaydı. Erkek evlad bırakmadı. Her memlekette bulunan bütün muhaddislere ilim almak için seyahatler tertipledi. el-Hâfız Mekkî İbnu İbrâhim el-Belhî, Abdullah İbnu Osmân el-Mervezî, Ubeydullah İbnu Mûsâ el-Absî, Ebu Nuaym el-Fadl İbnu Dükeyn, Ali İbnu'l-Medînî, Ahmed İbnu Hanbel, Yahya İbnu Maîn vs.'den hadis yazdı. Kendisinden de pekçok kimse hadis aldı. Firebrî der ki: "Buhârî'nin kitabını 90 bin kişi dinledi, ancak onu kendisinden, benden başka rivayet eden kalmadı."
Buhârî ilim almaya on yaşındayken başlamıştır. On bir yaşındayken de aldıklarını meşâyih'e arzetmeye başladı. Der ki: "Sahîh adlı kitabımı altı yüz bin hadisten tahric ettim. İçine koyduğum her hadis için iki rekat namaz kıldım."
Bağdad'a geldiği zaman oradaki muhaddisler, imtihan niyetiyle kendisine geldiler. Yüz hadis alıp bunların metin ve senetlerini değiştirdiler. Bunları on kişiye dağıtıp, Buhârî'ye okumalarını söylediler. Onlardan biri atılıp kendisine bir hadis sordu. Buhârî "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Diğer birini daha sordu. O, yine "Bilmiyorum" diye cevap verdi, böylece onuncu hadisini de sordu. Buhârî her seferinde "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Sonra ikinci şahıs aynı şekilde on hadis sordu. Böylece on şahsın onu da, onar hadis sordular ve Buhârî'den hep "Bilmiyorum" cevabını aldılar. Ulema onun "Bilmiyorum" cevâbından ârif bir kimse olduğunu anlamıştı. Âlim olmayanlar bu durumu idrak edememişlerdi. Sorular bitince, Buhârî, birinci zata yönelip: "Senin ilk hadisin şöyle olacaktı, ikinci hadisin şöyle olacaktı" dedi ve onunu da doğru şekliyle gösterdi. Değiştirilen her senede metnini koyarak doğrulamıştı. Sonra diğer şahıslara yönelerek, onlara da aynı şekilde hadislerinin doğru şekillerini haber verdi. Bunun üzerine bütün halk onun hâfızasının kuvvetini ikrar edip, fazilet ve üstünlüğünü kabul etti.[503]

Müslim

Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccâc İbnu Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâburî 204 yılında doğdu, 261 yılı Receb ayının 24'ünde, 57 yaşında olduğu hâlde vefat etti.
İlim talebi için, birçok beldelere seyahatler yaptı. Yahya İbnu Yahya, Kuteybe İbnu Saîd, İshâk İbnu Râhuye, Ahmed İbnu Hanbel, Ka'nebî, Harmele İbnu Yahya vs. pek çoklarından hadis aldı. Birçok seferler Bağdat'a geldi ve orada hadis rivayet etti. Kendisinden de pek çokları hadis aldı. Hadis bilgisinde, muasırlarına takdîm edilirdi. "el-Müsned'i (Sahîh-i Müslim) işiterek aldığım üçyüzbin hadisten seçtim" demiştir.

Hatîbu'l-Bağdâdî: "Müslim, Buhârî'nin yolundan gitti. Onun ilmine hasr-ı nazar etti ve onu örnek aldı" der.[504]

Ebu Dâvud

Süleyman İbnu'l-Eş'as İbnu İshâk el-Esedî es-Sicistânî ilim almak için seyahatler yaptı. Hadis cemetti ve pekçok eser te'lif etti. Irak, Şam, Mısır ve Horasan ulemasından hadis yazdı. 202 yılında doğup, Basra'da 275 yılında Şevval ayının 16'sında vefat etti. Hadisi, Buhârî ve Müslim'in meşâyihinden aldı: Ahmed İbnu Hanbel, Osman İbnu Ebi Şeybe, Kuteybe İbnu Saîd gibi hadis imamları; kendisinden de oğlu Abdullah, Ebu Abdirrahmân en-Nesâî, Ebu Alî el-Lü'lü'î vs. pekçokları hadis aldı.
Kitabı es-Sünen'i, Ahmed İbnu Hanbel'e arzetti. Ahmed, beğendi ve istihsan etti. Ebu Dâvud (rahimehullahu teâla) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan beşyüzbin hadis yazdım. Bunlardan 4800 hadis seçtim ve bu kitaba koydum. Kitapta sahih, sahihe benzeyen ve sahihe yakın olan rivayetler mevcuttur. Kişinin dinini doğru tutması için bu hadislerden dört tanesi kâfidir. Biri *"Ameller niyetlere göredir...."* hadisi, ikincisi: *"Kişinin İslâm'ının güzel oluşu mâlâyani'yi terketmesine bağlıdır"* hadisi, üçüncüsü: *"Kişi kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek mü'min olamaz..."* hadisi, dördüncüsü de: *"Helâl olan şeyler açıklanmıştır, haram olan şeyler de açıklanmıştır..."* hadisidir.
Ebu Dâvud, ilim, ibadet ve verâ'da en yüce bir derecede idi. Rivayet edilir ki cübbesinin bir yeni çok geniş diğer yeni dar idi. Kendisine bunun sebebi sorulunca: "Geniş olan, kitaplar için, diğerinin ise geniş olmasına hâcet yok" diye cevap verir. Hattâbî der ki: "Din ilminde Ebu Dâvud'un Sünen'inin bir misli daha te'lif edilmemiştir. Mezhepleri farklı olmasına rağmen, bütün ulemanın hüsn-i kabûlüne mazhar oldu." Ebu Dâvud: "Kitabıma ulemanın terk hususunda ittifak ettiği tek hadisi almadım" demiştir. İbnu'l-A'rabî de: "Bir kimsenin yanında -Ebu Dâvud'un Sünen'ini kastederek- şu kitapla Kur'ân'dan başka birşey olmasa bile başka bir ilme ihtiyaç duymaz" der.
Hadis uleması, Ebu Dâvud'dan önce Câmi'ler, Müsned'ler vs. te'lif ettiler. Bu kitaplar, sünen ve ahkâma varıncaya kadar herşeyi ihtiva eden ahbâr, kasas, mev'îze, âdâb vs. bütün rivayetleri cemederler. Onlardan hiçbiri sâdece, Sünen hadislerini (merfu olan ahkâm hadislerini) müstakil bir eserde toplamayı düşünmedi. Ebu Dâvud'a nasîb olan, kimseye nasib de olmadı. İbrâhim el-Harbî, Ebu Dâvud bu kitabı te'lif ettiği zaman: "Hz. Davud (aleyhisselam)'a demir yumuşatıldığı gibi, Ebu Dâvud'a da hadis yumuşatılmıştır" demiştir.[505]

Tirmizî

Ebu İsa Muhammed İbnu İsâ İbni Sevre et-Tirmizî, 200 yılında doğdu ve 279 yılı Recebinin 13'ünde Pazartesi gecesi Tirmîz'de vefat etti. Hâfız âlimlerden biridir. Kuteybe İbnu Sa'îd, Muhammed İbnu Beşşâr, Ali İbnu Hucr gibi hadis imamlarının büyükleriyle karşılaştı. Kendisinden de pek çokları hadis aldı. Hadis ilminde çok sayıda te'lîfatı var. es-Sahih'i kitapların en güzeli, en çok faydalar taşıyanı, tekrarı en az olanıdır. Tirmizî (rahimehullah teâla) der ki: "Bu kitabı Hicaz, Irak ve Horasan ulemasına arz ettim, hepsi de beğendi ve istihsan etti. Kimin evinde bu kitab varsa, sanki evinde, konuşan bir peygamber vardır."[506]

Nesâî

Ebu Abdirrahmân Ahmed İbnu Şu'ayb İbni Ali İbni Bahr 215 yılında doğdu. 303 yılında Mekke'de öldü. Hâfız imamlardan biridir. Kuteybe İbnu Sa'îd, Ali İbnu Haşrem, İshâk İbnu İbrâhim, Muhammed İbnu Beşşâr, Ebu Dâvud es-Sicistânî vs.'den hadis aldı. Kendisinden de pek çokları hadis rivayet etti. Hadis sahâsında çok sayıda eser vermiştir. Şâfiî mezhebine mensuptur. Şâfi'î mezhebi üzerine (haccı anlatan bir) Menâsik'i vardır. Kendisi verâ sâhibi, titiz ve dindar bir kimseydi. Hâfız Ali İbnu Ömer: "Ebu Abdirrahmân en-Nesâî, devrinde muhaddis olarak adı geçen herkese mukaddemdir" demiştir. Aralarında Ahmed İbnu Hanbel'in oğlu Abdullah'ın da bulunduğu bir kısım şüyûh ve huffâz Nesâî ile ilgili olarak Tarsus'ta toplanıp, kendisini intihab ettiklerini yazdılar. Ümerâdan biri Sünen kitabı hakkında kendisine: "Tamamı sahih mi?" diye sordu. Şu cevabı verdi: "Kitapta sahih, hasen ve bunlara yakın olanlar var." Öbürü:
- Öyleyse bana sâdece sahihleri yaz! dedi. Bu taleb üzerine el-Müctebâ'yı yazdı. Bu, Sünen'den bir seçmedir. İsnadında illet var diye söz edilmiş bulunan bütün hadislerini terkederek Müctebâ'ya almadı.
Bu yazdıklarımız, mezkur imamların kıymetlerinin büyüklüğüne ve hadis ilmindeki mertebelerinin yüceliğine delâlet eden pekçok ahvâlden birkaç tanesinin kısa bir hatırlatılmasıdır. Allah hepsine rahmetini bol kılsın.[507]

Ehl-i Hadis:

Hadis ehli, Sünnet'e sahip çıkanlar, Sünnet ve Cemaat yolundan gidenler.
Ehl-i hadis terimi; hadis ilmine sahip çıkan, hadise önem veren, onu re'ye tercih eden ve müctehid imamlar devrinde Hicâz'da özellikle Medine'de hadis âlimlerini anlatmak için kullanılır.
Hulefâ-i Râşidîn devrinin sonlarına doğru bazı sahâbeler irşâd ve talim amacıyla İslâm âleminin çeşitli yerlerine dağılmışlardı. Hz. Ömer (ö.23/643) devrinde Fustat, Kûfe ve Basra şehirleri kurulmuş ve bu merkezlere aralarında birçok sahâbenin de bulunduğu binlerce müslüman yerleşmişti. Diğer yandan Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ud'u (ö.32/652) Kûfe'ye göndermiş, Hz. Ali de hilâfeti zamanında idare merkezini oraya nakletmişti. Emeviler yönetimi ele alınca, özellikle onlardan memnun olmayan sahâbe âlimleri yeniden Hicaz'da toplanmaya başladılar. Böylece, ashâb-ı kirâmdan ilim, irfan ve feyiz almak isteyen tâbiûn âlimleri, aradıklarını daha çok Hicâz veya Irak'ta bulmuş, giderek bu iki bölgede yer ve üstad farkından dolayı iki ayrı grup teşekkül etmiştir. Merkezi Kûfe olana "Irak Ekolü", Medine olana ise "Hicaz Ekolü" adı verilmiştir. Birinci ekole "ehl-i re'y" , Hicaz ekolüne de "ehl-i hadis" ve "ehl-i eser" denilmiştir.
Merkezi Hicaz olan ehl-i hadisin oradaki temsilcisi İmam Mâlik b. Enes'tir (ö.93/711-179/795). Fazlaca hadis rivâyeti yapılan bir bölgede bulunması onun ehl-i hadis sayılmasına sebep olmuştur. İmam Mâlik, Kitap ve Sünnet yanında Medinelilerin amelini de delil olarak alıyor, "haber-i vâhid"lerin onların uygulamasına zıt düşmemesini şart koşuyordu. Çünkü o, dinî işlerde Medinelilerin amelini "meşhur hadis" derecesinde görür. Bunları; Hz. Peygamber'e ulaşıncaya kadar bin kişinin bin kişiden rivâyeti olarak kabul eder. Eğer haber-i âhad, Medinelilerin ameline aykırı düşerse, onun Peygamber'e nisbeti zayıf demek olup, Medinelilerin amelinden sonra gelir. Bu da İmam Mâlik'e göre, meşhur rivâyeti haberi vâhide tercih etmek gibidir. Medinelilerin ameli İmam Mâlik'ten önce de revaçta idi. Kâdı Muhammed b. Ebı Bekr, verdiği bir hükmünde haber-i vâhid'e muhâlefet ederek Medinelilerin ameline uymuştur.[508]
İmam Mâlik'in bu metodu, Irak ekolü, Mısır ve Şam bilginleri tarafından tenkide uğramıştır. Mısır fakihlerinden Leys b. Sa'd (ö.175/791), İmam Mâlik'e yazdığı bir mektubunda özet olarak şöyle der: "Yanınızda bulunan müslüman cemaatin uygulamasına ters düşen bazı fetvâlar verdiğimi, herkesin Medine halkına uymak durumunda olduğunu, zira hicretin bu yere yapılarak Kur'an'ın buraya nâzil olduğunu ve benim, selefime dayanarak verdiğim fetvâlardan dolayı endişe duymam gerektiğini yazıyorsunuz. Haklı olduğunuza inandığım bu görüşünüzü paylaşıyorum. Ancak, Tevbe sûresi 100. âyette, övgü ile anılan ilk ensâr ve muhâcirlerin toplu olarak Medine'de kalmadıkları da bir gerçektir. Çünkü onların çoğu Allah rızası için, onun yolunda cihada çıktılar. Kurdukları askerî birliklerde kitap ve sünneti iyi bilen, bunların açıklamadığı problemleri ictihadla çözen bir grup bulunurdu. Halife Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan emir gelince, Mısır, Suriye ve Irak'ta bulunan bütün sahâbîler ona göre hareket ederlerdi. Ben İmam Zuhri'yi (ö.124/742) verdiği bazı fetvâlarından dolayı kınıyorum. Hatalı bulduğum bir fetvası şudur: "Bir müslüman yağışlı gecede akşamla yatsı namazını cem ederek bir arada ve akşam vaktinde kılabilir" Şam çamurunun Medine çamurundan ne kadar fazla olduğunu ancak Allah bilir. Bununla beraber Şam'da hiçbir imamın herhangi bir yağışlı gecede iki namazı cem ettikleri görülmüş değildir. Halbuki Şam askerleri arasında Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (ö.18/639), Halid b. Velid (ö.21/641), Yezid b. Ebı Süfyân (ö.18/639), Amr b. el-As (ö.61/680, ve Muâz b. Cebel (ö.18/639 bulunurdu. Mısır'da, Ebû Zer (ö.32/65), Zübeyr b. Avvam (ö.36/656) ve Sa'd b. Ebı Vakkas (ö.55/675), Humus'ta Bedir savaşına katılanlardan yetmiş zat vardı. Ayrıca, Hz. Ali Irak'ta yıllarca oturdu. Diğer müslüman şehirlerinde de sahâbeler vardı. Bu sıralanan zatlardan akşam ile yatsı farzlarını yağışlı gecede cem ettikleri kesin olarak vâki değildir"[509]
İslâm'ın ilk iki yüzyılında âlimler arasında samimi bir kardeşlik, dostluk ve bilgi alışverişi hâkimdi. Bu, tâbiîn zamanında da, müctehid imamlar devrinde de böyleydi. İlim merkezleri İslâm ülkesinin bütün şehirlerinde faaliyetini sürdürüyor ve her mecliste bilgi, kültür, örf, mekân farklılıklarından doğan ilmî farklılıklar ümmet için bir sorun teşkil etmiyordu. Çünkü hepsi "selef-i sâlihîn"in yolunda olarak birbirlerini tenkid etseler de tekfir etmiyorlardı. Ebû Hanife, Ca'fer-i Sâdık, Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Muhammed arasında görüş

ayrılıkları olmasına rağmen, ehl-i bid'ata karşı selefin akidesini savunmada ortak hareket ediyorlardı. Ehl-i rey diye meşhur olan Irak ekolünde tâbiînin görüşlerine gelince, "Onlar da insan biz de" denilerek kendi görüşlerini geçerli sayıyorlar, buna karşılık ehl-i hadis, yani Medine ekolü ise, re'ye çok zarûri haller dışında başvurmuyordu. Hafs b. Abdullah en-Nisâbûrî'nin (ö.209), "kesinlikle re'ye dayanmaksızın yirmi yıl kadılık yaptım" dediği zikredilmiştir.[510] Muhaddisler, hadisleri toplayıp yazmaya ve bunlarla fıkhı tedvin etmeye başladıklarında ellerinde muazzam bir malzeme birikmişti. Diğer taraftan zamanla sapık fırkaların ve ehl-i re'y ile ehl-i hadis uydurmacılığının yaygınlaşması üzerine, bir dönemde yoğun bir tekfir ve düşmanlık dalgası hâkim olmuştur. Kezâ Mu'tezile yüzünden "Halku'l-Kur'ân" meselesi resmi devlet ilkesi haline getirilerek herkese zorla benimsettirilmeye çalışıldığı "Mihnetü'l-Kur'an" devrinde de ehl-i hadis âlimlerine -İmam Ahmed başta olmak üzere- büyük bir zulüm yapıldığı bilinmektedir. Fıkıhta meşhur olmuş ve tedvin edilmiş mezhebler içinde İmam Mâlik ile İmam Ahmed ehl-i hadisten; Ebû Hanife ehl-i re'yden sayılmış, İmam Şâfii bu iki ekolün ortasında yeralmıştır. Esasında hadis veya re'yin delil olarak kullanılmasında bütün bu mezheb imamları müttefiktirler. Ancak ihtilâf noktaları Medine'de hadis ve sahâbe içtihadlarının, Irak'ta re'yin ağırlıklı olduğu bir fıkhın ortaya çıkması, Medine ekolünün Medine örfüne ve Medine ashâbının fetvâlarına öncelik verip farazı olaylar hakkında fetvâ vermemesidir. Ayrıca, sosyal ve siyası hareketlerin de etkileri vardır.[511]

Abbâsiler döneminde (132-334/750-945) bu ictihâdı farklılık, aşırılarca büyütülerek karşılıklı zıtlaşmalara kadar vardırılmıştır. Şa'bî'nin, "Rey leş gibidir, ancak muztar kaldığından yiyebilirsin" dediği söylenir. Kavram kargaşası; ehl-i re'yi, haber-i vâhidi reddedenler; ehl-i hadisi de, re'y ve kıyası reddedenler diye tanıttı. Bu iki farklı usûl, diğer ilimlerde de zaman zaman görüldü. Buhâri, Ebû Hanife'ye karşı taassub ve zan ile bakarak, Sahih'inde adını bile anmamış, "Birisi dedi ki ..." diye geçiştirmiştir.[512] Taberî, İmam Ahmed'i fakıh değil muhaddis saymıştır. Şehristânî ile İbn Haldun, ehl-i re'ye Ebû Hanife'yi, ehl-i hadis'e diğer üç İmamı dahil ederler.[513]

Hemen her mezhebin imamına dâir uydurma ve karşıtları kötüleyen sözler, uydurma hadisler de yaygınlaşınca muhaddislerin ve Hanefilerin hadisleri inceden inceye tetkiki, cerh ve ta'dilin önemi kaçınılmaz olmuştur. III. ve IV. yüzyıl ve sonrası Emevi-Abbâsi iktidarlarının muhâliflere zulümlerinin siyası etkileri, İslâm'ın çok geniş bir coğrafyaya yayılması, doğuda Hanefiliğin, batıda Mâlikîliğin siyası iktidarların sayesinde uzun süre resmi mezheb olarak korunup diğer mezheblerin bir kısmının sâliklerinin tükenmesi veya zayıflaması, akîde konularının yoğun olarak tartışıldığı, felsefe ve kelâm yollarının belirdiği, tasavvufun ayrıca kendi yoluna devam ettiği şartlarda ilk zamanlardaki selefin metodu zamanla unutulmuştur. Dolayısıyla ehl-i hadisin fıkıh istinbâtıyla ehl-i re'yin fıkıh istinbâtı arasındaki bağ da ortadan kalkmıştır.

Fıkıh tarihçileri; mutedil ehl-i hadisin temsilcileri olarak Hz. Ömer, Hz. Osman, Âişe, Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer, Ebû Seleme, Said el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr Kasım, Harice, Ebû Bekir b. Ubeyd, Süleyman b. Yesâr, Ubeydullah b. Abdullah, İbn Şihâb, Nâfi', Rabiatu'r-Rey, Yahya b. Saîd, İmam Malik, İmam Ahmed, Ebû Dâvûd et-Tayâlısı, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Dârimî, Ebû Yalâ, Dârakutnî, Hâkim, Beyhâkî, İbn Abdilberr... gibi büyük âlimleri zikretmiştir. [514] Ehl-i hadis, re'y fıkhının takdiri olmasına karşılık, hadis ve âsâr toplayıp tedvin ederek -Câmi, Sünen, Musannef, Müsned, Mu'cem- bu hadislerle, hattâ kıyastan önce zayıf hadislerle amel etmeye çalışmışlardır. Ehl-i hadisin Mâlik b. Enes'in şu rivâyetinde ana ilkesi belirginleşmiştir: "Rasûlullah'tan başka sözü kabul veya reddedilebilecek hiçbir kimse yoktur. " Avâm arasında ehl-i hadîs ile ehl-i re'y arasındaki ihtilâfı kabalaştırarak ilmin zayıfladığı devirlerde, âdeta ehl-i re'yin edille-i şer'iyyeden önce sanki kıyasa ve re'ye başvurduğu, ehl-i hadisin de re'y ve kıyası tamamen inkâr ettiği gibi yanlış bir anlayış yaygınlaşmıştır. Halbuki, gerek amelin imandan bir cüz olup olmadığı meselesinin ortaya atılmasında ehl-i sünnetin; gerek re'y, hadis akımıyla sapık inançlara karşı selefin akidesini korudukları, yine asıl ihtilâfı körükleyenlerin ehl-i bid'at olup veya asıl re'yi reddedenlerin Zâhirîler veya sünneti tümden reddeden fırkaların olduğu unutulmuş gibidir. Muâz hadisini bütün imamlar kabul ederken, Zahiri olan İbn Hazm bu hadisi reddetmektedir. Yine, Ahmed b. Hanbel'in, "Biz ehl-i re'yi, onlar da bizi durmadan lânetlerdik; bu hal Şâfii'nin gelişine kadar devam etti. O gelince aramızı bulup bizi kaynaştırdı" dediği nakledilmiştir.[515] İslâm'da aşırı akımlar, (Havâric, Mu'tezile, Mürcie...) iki aşırı kutbu temsil etmişlerdir. Hariciler, amel imandan cüzdür; Mu'tezile büyük günah işleyen küfürle iman arasındadır, Mürcie, amel olmasa da iman için tasdik yeterlidir demişlerdir. Buna karşılık ehl-i re'y, amel imandan cüz değildir diyerek ancak günah işleyenleri fasık olarak nitelemiş; ehl-i hadis de iman amelden mürekkeptir görüşünü savunmuştur. Böylece onların bu görüşleri, ehl-i bid'atın görüşlerinden ayrılmaktadır. Bu akîdeye yönelik hususlar da muhâlefet ve zıtlaşmaların artmasına sebep olmuştur.[516] Ehl-i hadisten İmam Mâlik ile ehl-i re'yden Leys b. Sa'd (ö.175/791) arasında mektuplaşma yoluyla ilmî müzâkere yapılmış, birbirleriyle, sevgi dolu olmalarına engel olmaksızın görüşlerini tartışmışlardır. İmam Mâlik, Leys'e şöyle demiştir:

"Bizim bu memleketteki -Medine'deki- halkın amel ettiği şeylere aykırı olarak insanlara çeşitli fetvâlar veriyormuşsun. İnsanlar Medine halkına tâbîdirler, hiç kimsenin bir işte Medine ameline aykırı hareketini uygun bulman..."[517] Buna karşılık Leys b. Sa'd da şöyle demiştir: "Umarım yazdıklarında isabet etmişsindir. Medine'de Rasûlullah'ın emrettiği ve insanların ona itâat ettikleri hakkında dediğin doğrudur. Fakat ashâb tâbiîn ve sonraki âlimler birçok şeyde değişik görüşler ortaya koymuştur. İbn Şihâb'la (Mâlik'in üstadı) karşılaştığımız ve yazıştığımız zaman onun da birçok ihtilâfa düştüğü olurdu. Bazen bir meselede üç türlü görüş yazılır ve o öncekinin farkında olamazdı. Senin terketmemi hoş görmediğini terketmeme, o sebep oldu. Meselâ, Müeccel mehrin istenmesi, ilâ yoluyla talâkta bekleme, kadının kocaya talâkında, erkeğin evlendiği cariyeyi satın almasında, vb. ihtilâfları naklettikten sonra bu ve bunlara benzer birçok şeyi bıraktım. Allah'ın seni muvaffak kılmasını ömrünün uzun olmasını dilerim..." Rey okulunun ve hadis okulunun tâbileri kendi geleneklerini överek öne çıkarabilmişlerdir.

Muhaddislerden Ebû Bekir b. Ayyaş (ö.193/808-809) Her devirde muhaddislerin öteki âlimlere nisbetinin Ehl-i İslam'ın diğer dinlerin bağlılarına nisbeti gibi olduğunu söylemiştir.[518] Ehl-i re'yi savunan Şehristânî "nasslar sınırlıdır, hadiseler sınırsızdır; sınırsız sınırlı olanla ihâta edilemez" diyerek, tamamen hukûkı uygulamadaki soruna işaret etmiştir.[519] Hayatın karmaşıklığına karşı re'yi bütün mezhepler ister istemez kabul etmiştir. Ehl-i re'y ehl-i hadis, ilim tarihine özel bir deyim olarak girmiştir.

İmam Şâfii (767-820)'nin her iki okul arasındâ birleştiriciliği sözkonusu edilmesine rağmen onun sanki re'ye karşı hadis ehli tarafını kuvvetlendirdiği manası da çeşitli imamların yazılarından anlaşılmaktadır. Aynı şekilde ona atfedilen menkıbelerden, meselâ Muhammesi b. Nass (ö.206)'ın rüyasında Hz. Peygamber (s.a.s.)'i gördüğünde ona, "Acaba Şâfiî'nin re'yi ile meşgul olabilir miyim?" demesine Rasûlullah (s.a.s.) güya şöyle cevap vermiş: "Ne diyorsun? Şâfii'nin re'yi mi? Bu re'y değildir. Aksine benim sünnetime zıt düşenlerin hepsine bir reddiyedir"[520] Şâfiî mezhebi ileri gelenlerinden olan İmâm Nevevî, aynı eserinde Şâfii'ye Irak'ta "hadisin muhafızı"; Horasan'da "ashâbu'l-hadis" denildiğini zikretmektedir. O, Ahmed b. Hanbel'in, "Re'y taraftarlarını mağlup etmek istedik, fakat muvaffak olamadık ve Şâfiî geldi, zaferi bize kazandırdı" dediğini de yazar. Şâfiî'nin Bağdat'a gelmesinden sonra re'y ehlinin zayıfladığını söylemektedir. Ehl-i hadîsi Şâfiî canlandırmıştır. Ancak Nevevî, ihtilâfın rahmet oluşunun fer'i meselelerde geçerli olduğunda ittifak edildiğini de belirtmiştir. İslâm ilim tarihindeki aşırıların bu ihtilâfı neredeyse akîde muhâlefetine çevirmeleri bir değer taşımamaktadır. Genelde geçerli olan; fıkıhta bütün ılımlı ehl-i re'yin de ehl-i hadisin de asla uydukları, fakat fürû'da insanlara kolaylıklar gösterdikleri herkes tarafından kabul edilmektedir.[521]

Ehl-i Sünnet:

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sünnetine ve ashâbının (r.a) yoluna bağlı olan ve onların izlediği dini yol ve metodu benimseyenler. Kitap ve Sünnet üzerinde ittifak etmiş, ihtilâf ve tefrikadan sakınmış, dinde münakaşaya sebep olan hususlarda aklı değil, Kitap ve Sünneti kaynak alan, nasları esas kabul eden topluluk. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sünnetine tâbı olanlara ehl-i sünnet; onun sahâbîlerini âdil kabul ederek onların din hususundaki metodunu takip edenlere de ehl-i cemaat ikisine birlikte "ehl-i sünnet ve'l-cemaat" denilmiştir.

"Ehl-i sünnet ve'l-cemaat" tabiri ile ifade edilen müslüman topluluğun, sünnet ve cemâata tabi olmak gibi ayırıcı iki önemli özelliği vardır. Sünnet; Hz. Peygamber (s.a.s.)'in söz, fiil ve takrirleri ile ahlâki ve beşerî tavırlarıdır. Ancak konumuz itibariyle, sünnetin bu anlamda sınırlarını çizmek, hangi çeşitlerinin ne derece bağlayıcı olduğunu tesbit etmek, önemli değildir. İslâm hukukçularının, sünnetin çeşitlerinin fıkhi bağlayıcılıkları üzerindeki görüş ayrılıkları ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan farklı yaklaşım metodları, hep ehl-i sünnet çerçevesinde oluşmuş farklılıklardır. "Sünnet" daha ziyade metod, yol, izlenilmesi gerekli olan çizgi anlamıyla, toplulukların bir ayırdedici özelliği olması açısından karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma göre, sünnet şöyle tarif edilmiştir: Bir inanç ve âkide etrafında biraraya gelen topluluğun (ümmet), inanç sisteminin, akidesinin oluşmasını temin eden yola ve metoda sünnet denilir. İnsanların bu metodda görüş birliğine varıp, bunu uygulaması da, cemâat diye isimlendirilmiştir.[522] Bu anlamda Kur'ân-ı Kerim'de de kullanılmıştır: *"Allah'ın nice sünnetleri gelip geçmiştir. Yeryüzünde dolaşın da yalanlayanların âkıbetini görün"* (Alu İmrân: 3/137). *"Allah'ın sünneti kesinlikle değişmez"* (el-Fâtır: 35/43). Bu âyet-i kerime'de ifade edilen sünnet, Allahu Teâlâ'nın kâinatın yaratılması ve tedbiri için takdir ettiği yol, metod anlamındadır. Allah için cebir sözkonusu olamayacağından, bu mana İslâm tefekkründe "âdet" kelimesi ile karşılanmıştır.

Sünnet: İslâm toplumunun yani ümmetin oluşması için Hz. Peygamber'in usûlünün esas alınması ve peygamberi usûlü ittifakla takip eden sahabi cemaâtının yolunun izlenmesidir. İslâm toplumunun fikrî ve amelî oluşumunu sağlayan, Allah'ın Kitabı ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Bunun için Allah Teâlâ, Kur'an ile birlikte Peygambere tabı olup bağlanmanın ve ona itaat etmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. *"Allah,*

önceleri açık bir şaşkınlık içinde olan inananlara, Allah'ın âyetlerini okuyan, kötülükten arındıran, Kitabı (Kur'an) ve hikmeti (sünnet) öğreten ve size daha bilmediğiniz nice şeyleri de öğreten bir Peygamber gönderdi" (el-Bakara: 2/151). Kötülükten arındırmak (tezkiye), haram ve helâli Kur'an'dan öğrenmek ile tefsir edilmiş, hikmet ise, ittifakla "sünnet" olarak kabul edilmiştir.
Kur'an farzı, vâcibi tayin etme, helâli, haramı belirleme açısından Allah'ın hükmü ile, Rasûlünün hükmünü, iki temel esas kabul etmiştir. *"Allah ve Rasûlünün yoluna aralarında hüküm vermesi için davet olunduklarında, inananlar; "dinledik ve itaat ettik" diye cevaplar. İşte ancak bunlardır kurtulanlar"* (en-Nûr: 24/5).
Hz. Peygamber (s.a.s.), *"size emrettiklerimi yerine getirin, yasaklarımı da gücünüz yettiğince terk edin"* buyurmuştur.[523] Sünnete bağlılık, dinî bir zorunluluktur. Kur'an bize yeterlidir düşüncesiyle sünneti ihmal etmek tarih boyunca bütün bid'at fırkalarının ortak özelliği olan gizli bir hıyanet çeşididir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu durumun ileride ortaya çıkacağını haber vererek, dinî hiçbir kaygısı olmayan bu insanlardan bizi sakındırmıştır. *"Tok karınlı, koltuğuna yaslanıp size "Kur'an yeterlidir; Kur'an neyi helâl kılmışsa onu helâl bilin, neyi haram kılmışsa onu haram bilin" diyen adamların çıkması yakındır. Haberiniz olsun, dikkatli olun: Bana Kur'an ile birlikte (hüküm bakımından) onun bir benzeri (sünnet) de verilmiştir."*[524]
İmrân b. Husayn (r.a.), bize Kur'an yeterlidir, sünnete gerek yoktur, diyen bir adama şöyle seslenir: "Ahmak herif: sen Kur'an'da öğlen namazının dört rekât olduğunu, kıraatinin gizli okunacağının hükmünü bulabilir misin? Kur'an bize çok şeyleri müphem bırakmış, sünnet onları açıklamıştır." Abdullah b. Mesud (r.a.) "Allah'ın, yaradılış şeklini değiştirenlere lânet ettiğini" haber verirken bir kadın "bunlar Kur'an da var mı?" diye sorar. Abdullah b. Mesud şöyle der: "Var tabii, sen şu âyeti okumuyor musun": *"Rasûlullah size neyi emrederse onu yerine getiriniz neyi yasaklarsa ondan kaçınınız"* (el-Haşr: 59/7)[525]
Hz. Peygamber sünnetine uyulmasını emrettiği gibi, kendi ashabına da uyulmasını emir buyurmuştur. Ashâba uyulduğu takdirde, insanları doğru yola götüren gökteki yıldızlara benzetilmiştir. *"İçinizde benden sonra yaşayanlar birçok ayrılıklara şahit olacaktır. Size sünnetimi, hidâyete erdirilmiş, doğru yolu bulmuş halifelerinin sünnetini (yolunu) tavsiye ederim. Ona sımsıkı sarılın, âdeta dişlerinizle tutun, sonradan çıkacak şeylerden sarılın. Çünkü her uydurma, bid'at; her bid'at sapıklıktır."*[526]
Kur'an-ı Kerim'de de sahâbîler hakkında şöyle buyurulur: *"İlk iman eden, en ön safta bulunan muhacirlerle ensar ve onlara iyilikle tabı olanlardan, Allah razı oldu. Onlar da Allah'dan razı oldular. Allah onlar için ebedî kalacakları, altında ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."* (et-Tevbe: 9/100). Allah'ın sahabeleri, övmesi, sonradan gelen ümmetin onlara tabı olmasını, övülmek için onlara uyun, onlar gibi olun, manasını zımnen ifade eder. Sahabelerden sonra gelen Tabiîn cemaâtından da iyilikle sahabelere uyanların; Allahu Tealâ'nın övgüsüne dahil olduğunu görüyoruz. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadisinde bunu şöyle açıklar: *"Ümmetimin en hayırlı dönemi, benim içinde yaşadığım dönemdir. Sonra da onların peşinden gelenlerin dönemidir"*[527] Sahâbilerin Allah ve Rasûlü tarafından övülmesi, sonrakilerin de onların yoluna iyilikle uymak kaydıyla bu övgüye dahil olması hadis-i şeriflerinde uyulması tavsiye edilen "cemaât"ın, sahâbîler ve tabiin cemaâtı olduğunu gösteriyor.
Hz. Peygamber (s.a.s.), *"size ashabımı (onlara tâbı olmayı) tavsiye ederim, sonra onların peşinden gelenleri, sonra da onların peşinden gelenleri. Daha sonra yalan yaygınlaşacaktır."* Başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın rahmet eli cemaât ile beraberdir"*[528] Hz. Peygamber (s.a.s.)'in cemaatı tavsiye etmesi ve firka-ı nâciyenin (azabdan kurtulacak kesimin) cemaât olduğunu söylemesi, cemaât'ın kimlerden ibaret olduğunun belirlenmesini gerektirmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunlardan bir topluluk hariç hepsi cehennemliktir"* buyurmuştur. O topluluğun kimler olduğu sorulunca *"benim ve ashabımın yolunda olanlar"* diye cevaplamıştır. Bir rivâyette "cemaât" denilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur: *"Ümmetim, sapıklık üzerinde bir araya gelmez. İhtilâf gördüğünüz zaman size 'sevâdu'l a'zam (en büyük olan ve hak üzere bulunan topluluğa katılmayı) tavsiye ederim"*[529] Sevâdu'l-a'zam: Sırât-ı Müstakim metodunu benimseme hususunda görüş birliği içinde bulunan topluluk olarak tefsir edilmiştir.[530]
Hz. Peygamber, cemaâta, sevâdu'l a'zama tabi olunmasını emretmiştir. Cemaât; ilk dönemde, sahabîler; sonraki dönemlerde ise sâlih amel sahibi bilginlerdir. Abdullah b. Mübarek'e cemaat kimlerdir? denilince "Ebû Bekr, Ömer (r.a.)dır" diye cevap vermiş, "Onlar öldü", denilince de yine "falan ve falandır" demiştir. Onlar da öldü, denilince "İşte şu Ebû Hamza es-Sekkerî cemaâtdır" der. [531] İmâm Tirmizî şöyle der: Âlimler, cemaâtı şöyle tarif etmişlerdir: "Ehl-i fıkıh, ehl-i ilm ve ehl-i hadis cemaâttir"[532] Bu anlamıyla, âlimler cemaâtının sapıtması mümkün değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Allahu Teâlâ ümmetimi sapıklık üzerine bir araya getirmez. Allah'ın rahmet eli cemaâtledir. Kim cemaâtten ayrılırsa; cehenneme atılacaktır"*[533] diye buyurmuştur.
Şehristânî'nin tarifine göre "cemaât, bir sünnet ve metod üzerinde ittifak etmiş insanlar topluluğudur"[534]
İslâm tarihinde ilk defa cemaât kelimesinin meşhur olması, Hz. Hasan (r.a.)'ın hilafeti Hz. Muaviye (r.a.)'a devretmesi yılında olmuştur. Müslümanların birliğini temin ettiği için bu yıla "senetü'l-cemâa" (birlik yılı) denilmiştir. Müslümanlar Hz. Peygamber (s.a.s.) vefat ettiğinde her bakımdan emniyete alınmış, düzenli bir sosyal yapıya sahiptiler. Ancak Hz. Osman'ın şehid edilmesi (ö.35/656) sonucu ortaya çıkan olaylar müslümanların zihinlerinde bir takım yeni soruların oluşmasına yol âçtı. Sahabîler öldürülmüş, hilâfet meselesi gündeme gelmişti. Öldürülen müslümanların durumlarının ne olduğu ve bu olaylarda kaderin tesiri meselesi gibi itikâdı meseleler konuşulur oldu. Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki hilâfet meselesi ve bunun sonucu ortaya çıkan savaşlardan sonra, her iki tarafın sempatizanları arasındaki siyâsi sürtüşmeler söz konusu olmaya başladı. Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerin müslüman olması ve İslâm kültürüyle tanışması sonucu, onların kültürlerindeki meselelere İslâmî nassların mütekabiliyet meselesi tartışmaları başladı. Bütün bu meseleler taraflar arasında ifrat ve tefrit nedeniyle büyük uçurumlar ortaya çıkardı. Bunlara karşı sahâbîlerin çoğunluğu mutedil bir yol takip ederek cemaâtın birliğini muhafaza etmeye, siyası meselelerde aşırı taraf olmamaya çalıştılar. Bu zümrenin ilk mümessilleri olarak, Abdullah b. Ömer (r.a.) (74/693); İbrahim en-Nehaî (96/714); Hasanü'l-Basrî (110/728) ve İmam-ı Âzam Ebû Hanife (150/767) sayılabilir. Ortaya çıkan fırkalar hakkında görüş beyan ederek bu meseleler hakkında ilk defa merkezi zümrenin fikirlerinin temsilciliğini yapan Hasanü'l-Basri'dir. Onun ehl-i sünnetin fikrı ve itikâdı esaslarının tezahüründe önemli bir yeri vardır. Devrinin siyâsi ve itikâdı meseleleri hakkında muayyen görüşler ileri sürmüştür. Emevi idarecilerini tenkit etmiş, zâlim idareciye her konuda itaat edilmeyeceğini savunmuş ve *"Allah'a karşı bir günah söz konusu olunca, mahlûka itaat gerekmez"*[535] Hadisine dayanarak Allah'a karşı gelmeyi gerektirecek bir istekte bulunduğu takdirde, idareciye itaat mecburiyetinin olmayacağını açıkça ifade etmiştir.[536] Hasanu'l Basrî, iktidar mevkiinde bulunanların uyarılmasının, ve onların cehennem azabıyle korkutulmasının, müslüman bilginlerin görevi olduğunu belirtmiştir. Ancak kılıçla karşı çıkılmasını kabul etmemiş, şöyle demiştir: Eğer zikrettiğiniz meseleler Allah'ın azâbını gerektiriyorsa insanlar, kılıçlarıyla Allah'ın cezasını döndüremezler. Eğer onlar bir gâile ise, Allah'ın hükmünü sabırla beklemelidirler.
Hasanu'l-Basrî siyası otoriteyi elinde tutanların zâlim olabileceği hususunu kabul ederek, Peygamber (s.a.s)'in fitne anında âlimlere uyulmasını tavsiye etmesini dikkate alıp *"Sizden olan ulû'l-Emre itaat edin"* (en-Nisâ: 4/59) ayet-i kerimesinde geçen Ulû'l-Emr'i âlimler, fâkihler diye tefsir etmiştir. Sonraki dönemlerde İslâm ümmetinin manevi dinamiğini âlimler, İslâm hukukçuları belirlemiş, insanlar onların çevresinde toplanmıştır.[537] Büyük günah (Kebâir) işleyenlerin âkibeti ve kader meselesinde bazı yeni görüşler ileri süren, Vâsil b. Ata'yı meclisinden "kovmuş", haricilerin büyük günah işlediler iddiasıyle bazı sahâbîleri tekfir etmesini, bir nifak alameti saymış ve Gulât-ı Şia'yı (hulefâ-ı râşidine söven aşırı grup) reddetmiştir.
Sahâbilerin fitne çıkmadan önceki haline uyan, fitneler çıktıktan, müslümanlar fırkalara ayrıldıktan sonra da, sahabîlerin çoğunluğunun tutumunu benimseyen topluluk, kendilerini diğer bid'at fırkalarından ayırmak için, zaman zaman ehl-i sünnet, ehlü'l-hakk, "ehlu's-sünne ve'l-İstikâme, ehlu'l-hadis, ehlu'l-cemaâ, ehlu'l-hadis ve's-sünne ve ehlu's-sünne ve'l-cemaâ isimlerini kullanmışlardır. Ehlu's-Sünne terimini ilk kullanan, Muhammed b. Sirın (ö.110/728), "ehlu'l-hakk ve'l-cemâ'a" terimini ise, ilk defa kullanan Ebu'l-Leys es-Semerkandi (ö.373/898)'dir. Terim hicrî II. asır başlarından itibaren "ehlu'l-hakk ve'l-istikâme" "ehlu's-sünne ve'n-nakl", "ashabu'l-hadis" şekillerinde kullanılmıştır. Bu topluluk hakikatte bir fırka değil, Hz. Peygamber (s.a.s)'in ve ashabının yolunu takib eden ekseriyettir. Sonraki dönemlerde bu isimler içerisinde diğerlerindeki ortak noktalan da toplaması açısından "ehlu's-sünne ve'l-cema'ât" ismi yaygınlaşmış ve kabul edilmiştir. Bu kullanışa yakın bir ifadeyi Ahmed b. Hanbel (241/855) "Ehlu's-sünne ve'l-cemâ'a ve'l-âsâr" şeklinde kullanmıştır.[538] "Ehlu's-sünne ve'l-cemâ'â" şeklindeki ifade tarzına da elimizde bulunan eserlerden Ebûl-Leys es-Semerkandî (373/898)'nin "Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber" isimli eserinde rastlanmaktadır. "Ehlu's-sünne", dinde bid'atlerin ve çeşitli fikirlerin ortaya çıkmasından sonra sünnetin savunulması ve Ümmetin bütünlüğünün korunması hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Ehlu's-sünne, bid'at fırkalarına karşı bir tepki, onların dindeki yerini belirleme onların ortaya attığı meselelerin dini cevaplarını tesbit etme ve bid'ata karşı İslâm cemaâtının tavır alma hareketidir.
Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: *"Yahudıler yetmişbir fırkaya, Hristiyanlar yetmişiki fırkaya ayrılmıştır. Benim ümmetim ise yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bütün hepsi cehennemliktir. Ancak bir fırka kurtulur. O da cemaâttır"*[539] Hâkim bu hadis için Sahihaynın şartlarına uygun bir hadistir der. Bu hadisi Hz. Peygamber (s.a.s)'den on sahabı rivâyet etmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz Ömer

(r.anhum), müslümanların böyle gruplara ayrılacağını haber vermiştir. [540] Bu hadiste bildirildiği gibi müslümanlar fırkalara ayrılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) din hususunda sonradan ortaya çıkan şeylerden ümmetini sakındırmış, bunların bid'at olduğunu her bid'atın da insanı cehenneme sürükleyeceğini haber vermiştir. [541] Bidat, din hususunda ashâb-ı kirâm ile tabiilerin yapmadığı ve şer'î delîlin gerektirmediği, sonradan ortaya çıkarılmış şeylerdir. Ehl-i sünnet akîdelerine aykırı itikatta bulunan ve fakat ehl-i kıble olan kimseye de "bid'atçı" denir. Bunlar, Cebriye, Kaderiye, Rafıziler, Haricîler, Muattıla (Mu'tezile) ve Müşebbihedir. Bunların her biri oniki gruba ayrılmıştır. Toplam yetmişiki fırkadır.[542] Bid'at; Peygamber (s.a.s)'den nakli meşhur olan şeyin aksini itikad etmektir. Fakat bu, inad sebebiyle değil, bir nevî şüphe ile olduğu ve bir delile dayandığı zaman bid'at kabul edilir. Bizim kıblemize dönenlerden hiç biri, bid'at sebebiyle tekfir edilemez... Şayet yaptıkları bu inkâr, bir tevil ve şüphe neticesi ise tekfir edilmezler. Fakat bid'atçı, asla şüphe götürmeyen katî delillere karşı inad ederek bid'ata inanırsa dinden çıkar. Mesela: Haşrı (ba's) veya kâinatın sonradan yaratıldığını kâbul etmemek gibi. Şüphe ile tevile kalkışanın şüphesi fâsid bile olsa, onun küfürle suçlanmasına engeldir. Meselâ: Allah Tealâ'yı görmenin mümkün olmadığını söyleyenlerin "O azamet ve Celâl'inden dolayı görülmez" demeleri gibi. Bizim kıblemize dönenlerin hiçbiri, bir şüpheye dayanan bir bid'âttan dolayı tekfir edilemezler. Ancak zarûriyât-ı diniyeden kabul edilen dini kati hükümlerden birinin inkâr edilmesi, hilâfsız küfürdür. Meselâ: Bu âlemin sonradan meydana getirildiğine ve cesedlerin haşr edileceğine (ba's-ı cismânı) inanmayan kimse de dinden çıkar.

Hz. Ebû Bekr ve Ömer (r.anhum)'in hilâfetlerini inkâr eden ve onlara söven kimse, bu yaptığını bir şüpheye binâen yapsa dinden çıkmaz. Hz. Ali (r.a)'ın Allah olduğunu ve Cibril'in hata ettiğini iddia edenler, dini çizginin dışına çıkar. Çünkü bu bir şüphe ve içtihaddan dolayı değil, sırf hevâ ve heveslerinden dolayı bir inkâr niteliğindedir. Bid'atlardan sayılan Allah'ın sıfatlarının zâtı üzerinde zâid manalar olduğunu kabul etmeyen, kabir azabını, şefaati, büyük günah işleyenin cehennemden çıkacağını ve Allah'ı görmeyi inkâr eden Mu'tezile tâifesi gibi câhil bid'atçılar tekfir edilemese de sapıklıkta sayılırlar. Çünkü Kur'an ve sahih sünnetin bu konudaki delilleri açıktır. Çünkü ehl-i kıble tekfir edilmemiştir. Diğer yandan onların şâhidliklerinin kabul edileceğine dair icmâ vâki olmuştur. Halbuki bir kâfirin müslüman aleyhine şahidliği geçerli değildir. Günahı mübah saymanın küfür olması meselesi ise, şöyle açıklanmıştır: Şayet inaddan dolayı ve delilsiz ise küfürdür. Şer'i delilden dolayı inkâr ise, ma'zur değildir. Kullarının kalblerini en iyi Allah bilir. [543] İtikâdı konulardaki inancımız kesin delil ve naslarla tesbit edildiği için, itikad şüphe ve tereddüd mahalli değildir. Fıkhi bir mezhebe taraftar olanlar bilmeli ki, bir konuda müctehid hatalı veya isabetli, bir diğer konuda bir başka müctehid hatalı veya isabetli olabilir. Fakat itikadi meselelerde bu hüküm geçerli değildir. Bid'atçi da haklı olabilir, biz de haklı olabiliriz denilemez. İbn Abidin bu konuyu şöyle açıklar: İtikadımızdan murad, hiçbir kimseyi taklid etmeksizin her mükellefe inanılması vacip olan meselelerdir. Bizim itikadımız, ehlü's-sünne ve'l-cemaât mezhebidir. Ehlü's-sünnet; Selefiler, Eş'arîlerle Mâtûridîlerdir. Bu iki fırka itikadda genellikle bir gibidirler. Sayılı meselelerde, aralarında küçük farklar vardır. Bazıları, aralarındaki ihtilâfın genellikle lâfzı olduğunu söylemişlerdir. Hasımlarımızdan maksat, itikatları küfre varan bid'atçılarla, küfre varmayanlardır. Küfre varan bid'adlara örnek: Âlemin kadim olduğunun iddia edilmesi, Peygamberin bi'setinin inkârı gibi. Küfre varmayan bid'atlara örnek: Kur'an'ın mahlûk olduğunu ve Allah'u Teâlâ'nın kulları için kötülüğü irade etmediğinin iddia edilmesi gibi. [544] Rafızilere ve bid'at ehline benzememeye çalışmak ve onlara muhalefet etmek gerekir. Bid'at ehline benzemek câiz değildir. Ancak onlara teşebbüh kasdıyla yapılan benzemek ve onların kötü hallerini taklid etmek uygun değildir.[545]

Bid'atçılar hakkındaki bu genel hükümlerin açıklanmasından sonra; ilk bid'at fırkalarının ortaya çıkışını ele alabiliriz: İlk çıkışları Hz. Ali (r.a.)'ın hilâfeti dönemindedir.

Şehristâni (549/1154) İslâmi fırkaları; Kaderiyye, Sıfatiyye, Hâriciyye ve Şiâ olarak dört ana gruba ayırmış, yetmişüç fırkanın bunlardan yayıldığını belirtmiştir.[546]

İbn Hazm ise, (ö.457/1065), İslâmi mezhepleri: Ehl-i sünnet ve cemaat, Mu'tezile, Mürcie, Şîâ ve Hariciler olarak beş grupta toplamış, bunlardan ehl-i sünnet'i hak ehli", onun dışındakileri ise, bâtıl ehli" olarak belirttikten sonra, ehl-i sünnet'i, sahabe ve tabiînin seçkinleri, ehl-i hadis ile onlara uyanlar olarak tarif etmiştir.[547]

Hz. Ali (r.a.)'ın hilâfeti döneminde ortaya çıkan bid'at fırkalarının ilki olan Hâriciler başlangıçta bir siyâsi fırka olarak ortaya çıkmıştır. Şîâ ise, bir Yahûdi olan, Yemenli İbn Sebe'nin tahriki ile, Hz. Ali taraftarlığı iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

Şîa'nın ilk ortaya çıkışında şüphesiz ki, Abdullah İbn Sebe'nin etkisi inkâr edilemez. İbn Sebe' Yemenli bir yahudidir. İslâm'ı içten tahrip etmek için Yemen yahudilerinin planı gereği müslüman gözükerek, yahudi ve mecûsî kültüründen aktardığı sapık görüşleri İslâm'a sokmaya çalışmıştır. Velâyet, vesâyet, ric'at, ilâhı hak kavramlarını ilk defa İslâm'a sokan bu şahıstır. Şîâ âlimleri de, İbn Sebe'nin yaptığı bu tahribatı kabul ederler. Önde gelen Şiâ ulemâsından en-Nevbahtî bunlar arasındadır.

Bütün bu gelişmeler konusunda hicrî ikinci yüzyıldan itibaren İslâm ülkelerinde yaygın hale gelen siyâsi, dinî, itikâdı ve fıkhı görüşler arasında Hz. Peygamberin ve ashabının yolunu savunmak için ortaya çıkan imamlar, ehl-i sünnet akîdesini sistemleştirmişler, ehl-i bid'ate karşı mücadele etmişlerdir. Hasanü'l-Basrî (110/128). Bu hareketi sistemleştirenlerin ilki sayılmaktadır. Ehl-i sünnet akîdesinin esaslarını ortaya koyması yönüyle İmam-ı Azam Ebû Hanife'yi de bu ekolün öncülerinden saymak gerekir. Ehl-i sünnet ve'l-cemaât'in selefilerden farklı metotlarıyla tanınan Ebû Mansur-el-Mâturîdî (ö.333) ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (ö.324), sünnetin izleyicisi düşüncenin olgunlaşmasında özel role sahiptirler.

İslâmî fırkaların ortaya çıkmasında siyâsi ve sosyal şartların da rolü olmuştur. Tarihin belli dönemlerinde, Sünnilik, Şîa ve Mu'tezile biribirlerine üstünlük sağlamışlar, zaman zaman sırayla devletin resmi mezhebi olmuşlardır. Bu rekabet, mezhep taassuplarına, düşmanlık ve çatışmalara sebep olmuştur.

Ehl-i sünnet âlimleri arasında, zamanla bazı görüş ayrılıkları olmuştur. Ancak hepsinin de dayandığı temel; Kitap, Sünnet ve bu iki kaynağa uygun olan sarih ve sahih akıldır. Aralarındaki bazı farklı görüşler esasa taalluk etmeyen ve teferruat sayılan konularda görülmüştür. Bu ihtilâfların çoğu, lâfzîdir.

Ehl-i sünnet, önceleri; ehl-i sünnet-i hassa olarak bilinirdi. Daha sonraları Ehl-i Sünnet-i âmme adıyla şöhret buldu. Gerçek şu ki; Kur'an ve sünnette yer verilmeyen, ashâb ve tâbiînin de üzerinde görüş beyan etmedikleri meselelere dalmayıp, dinî nasları yorumlamadan onları olduğu gibi alanlara, Ehl-i sünnet-i hassa, ehl-i tevhid veya Selefiyye denildi. Hakkında nass, Sahabe ve tâbiînin görüşü bulunmayan bazı itikâdı meseleleri de yeni bir metodla inceleyerek, gerektikçe akli yorum ve te'vile gidenlere ise ehl-i sünneti âmme adı verildi. Eş'âriyye ve Mâtûridîyye gibi.[548]

Ehl-i Sünnet âlimleri; Başta İmam Eş'ârî, İmam Mâturîdî olmak üzere, İmam Gazâlı, Fahriddün er-Râzı, Sadeddin Taftazanî, Seyyid Ali el-Cürcânî ve İbn Teymiye, ehl-i sünnet akîdesini aklı ve naklî delillerle güçlendirmişler, başta Mu'tezile ve diğer bid'at ehl-i mezhep ve fırkalarla mücadele etmişler, onların Kitap ve sünnete aykırı, görüşlerini reddetmişler, Aristo ve O'nun gibi düşünen Yunan ve Müslüman filozofların sapık, mesnedsiz ve batıl fikirlerini çürütmüşlerdir.

Kısaca ehl-i sünnet: Selefiyye ve Mâtûridîyye ve Eş'âriyye olarak metod bakımından üçe ayrılmaktadır. Yukarıda da işaret edildiği gibi selefiyye, yorum ve teşbihe kaçmadan nasları olduğu gibi kabul edenlerin mezhebidir. Meselâ İmam Malik: *"Şüphesiz ki Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da Arş üzerinde istivâ etti"* (el-A'râf: 7/154) âyetinin tefsirinde: "İstivâ malumdur, keyfiyyeti ise meçhuldür. Bu konuda soru sormak bid'attır" demiş, teşbih ve te'vile gitmemiştir. [549] İmam Mâturîdî ve Eş'arî'nin temsil ettiği ehl-i sünnet-i âmme ise, Cenab-ı Hakkı mahlukata benzetmekten tenzih gayesiyle müteşâbih nassları te'vil etmişlerdir. Arş üzerinde istiva etti sözünü "Arşda hükümran oldu" Allah'ın eli sözünü Allah'ın kudreti ve rahmeti olarak te'vil etmeleri gibi.

Maturidîler ile Eş'ariler arasında da bazı lâfzi ihtilâflar vardır. Bu ihtilâfları onüçten elliye kadar çıkaranlar olmuştur.[550]

Öte yandan mezhepler, siyâsi fıkhı ve itikâdı olarak birçok meselede biribirleriyle bağlantılıdırlar. Aynı mezhep içinde birçok farklı eğilimler bulunabilmektedir. Meselâ; Fıkhi, ameli konularda Sünnîlerin önemli bir kısmı, Hanefi'dir. Hanefilerin büyük çoğunluğu itikâdı konularda Mâtûridî'dirler. Ehl-i Sünnetten Şafîi ve Maliki olanların çoğu itikatta Eş'âri, Hanbeliler ise genelde Selefîdirler.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfii, Ahmed b. Hanbel, Mâtûridî, Eş'âri, Ebû Bekr el-Bakıllânı, Abdulkâdir el-Bağdâdi, İmamu'l-Harameyn el-Cüveyni, İmam Gazzâli, Fahreddin er-Râzî ve Nasıruddin el-Beyzâvi gibi âlimler, ehl-i sünnetin önde gelen simâlarıdır.

İbni Teymiyye ile İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye gibi selef mesleğini tercih eden bazı âlimler son asırlarda, Selefiyye diye bilinen Ehl-i Sünnet-i Hassâ mezhebini ihya ve neşre çalışmışlardır. İslâm âleminin büyük çoğunluğu itikadda Eş'âri veya Mâtûridî diye şöhret bulan ehl-i sünnet-i Âmme mezhebi üzeredirler.

Abdulkâdir el-Bağdâdi'ye göre, ehli sünnet sekiz zümreden meydana gelmektedir:

1- Ehl-i bid'atın hatalarına düşmeyen kelâm âlimleri,

2- Sevri, Evzâî, Dâvûd ez-Zahiri dahil büyük müctehid fakihler ve mensupları,

3- Muhaddisler,

4- Ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf, nahv, lugat ve edebiyat âlimleri,

5- Ehl-i sünnet görüşüne sadık kalan kıraat imamları ve müfessirler,
6- Müteşerrî Sufiyye, yani şeriate bağlı tasavvuf ehli,
7- Ehl-i sünnet yolundan ayrılmayan müslüman mücahidler,
8- Ehl-i sünnet akîdesinin yayıldığı memleket ahalisi.[551]
İslâm dünyasının büyük bir çoğunluğunu oluşturan Sünnîlik sadece bir isim, sıfat veya mezhep değil, bütünüyle bir yaşam tarzıdır ki, tamamen Kitap ve Sünnete uygun olarak İslâm'ın hayata tatbikidir.
İtikadda orta yol, ehl-i sünnetin yoludur. Ümmet-i Muhammed (s.a.s.)'in ana özelliği, itidaldir. Cenab-ı Hak, bunu şu şekilde belirtiyor: *"İşte böylece biz, sizi orta (dengeli) bir ümmet yaptık"* (el-Bakara: 2/143).
Câbir b. Abdullah'tan gelen sahih bir rivâyete göre, Hz. Peygamber, toprağa düz bir çizgi çizdi ve bu çizginin üstüne elini koyup, şöyle buyurdu: *"İşte bu, Allah'ın yoludur."* Daha sonra o çizginin sağına ve soluna da çizgiler çizdi. *"Bunlar da değişik tefrika yollarıdır. Herbirinin başında ona çağıran bir şeytan vardır"* dedi. Bilahare şu âyeti okudu: *"Bu benim dosdoğru yolumdur. Öyleyse ona uyun. Sizi o'nun yolundan ayıracak başka yollara uymayın"* (en-En'âm: 6/153)[552] Hz. Peygamber (s.a.s.) burada dinde sağa sola sapmalara işaret etmiş, doğru yolun ortadaki ehl-i sünnet yolu olduğunu belirtmiştir.
İmam Tahâvî, ehl-i sünnet yolunu şöyle özetlemektedir: Bu din, ifratla tefritin ortası, teşbihle ta'tilin ortası, cebr ile kaderciliğin ortası, ümitsizlikle aşırı güvenin ortası, korku ile ümidin ortası bir yoldur. İşte dinimiz, zâhiren ve bâtınen budur. Tefrika görüşlerden, merdûd mezheplerden, müşebbihe, mûtezile, cehmiyye, cebriyye, kaderiyye v.s. gibi ehl-i sünnet ve'l cemaat'e muhalefet eden, dalâlete sapan mezheplerin görüşleri ehl-i sünnet âlimlerince incelenmiş ve delillere dayanan ikna edici cevaplar verilmiştir.[553]

Başlıca Hadîs Rivayet Kitapları

Bundan önceki bölümlerde, hadîsin târih devrelerini görürken rivayet kitaplarının da çoğunu görmüş bulunuyoruz, Burada, onların çeşitlerini ve derecelerini gözden geçireceğiz. [554]

Rivayet Kitaplarının Çeşitleri:

Bâblara bölünerek yazılan hadîs kitapları (musannefler), şu konuları içine alır:[555]
1- Akaaid (İman esasları). Bu konuda "İbn Huzeyme'nin (v. 311/ 923) "Kitabu't-tevhîd" i vardır.
2- Ahkâm. (İbadet ve muamele hayatına dair hadîsler). "Sünen" kitapları bunları içine alır.
3- Rikaak (İman ve ibadet duygusunu kuvvetlendiren, dünya ihtirasını zayıflatan hadîsler). İbn Mübârek ve İbn Hanbel'in "Zühd" kitapları bunları içine alır.
4- Yeme içme.., âdabına ait hadîsler. Bu konuda Buhârî'nin "el-Edebu'1-müfred" i vardır.
5- Tefsir (Kur'ân-ı Kerîm'in tefsirine dâir hadîsler). İbn-Cerîri't-Taberî, Îbn-Kesîr ve Süyûtî'nin tefsirleri bunları toplar.
6- Târîh ve siyer. Bu kısmın içine, kâinatın ve şuurlu varlıkların yaratılması, geçmiş milletlerin ve peygamberlerin haberleri girer. Siyer özellikle Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.) in hayât ve şahsiyyetine dâirdir. İbn İshâk (v. 152/769), Vâkıdî (v. 207/822) ve Mûsâ b. Ukbe (v. 141/758) nin siyer ve meğâzî kitapları ikinci kısmı içine alır.
7- Şemail (Efendimiz'in şekil ve davranışlarından bahseden hadîsler). Tirmizî'nin Şemâil'i bu konuda müstakil bir eserdir.
8- Fiten. (Kıyamet yaklaşınca veya Peygamber Efendimiz'den sonra olacak bazı nahoş hadiselere ait hadîsler). Süyûtî'nin "el-İşâ'a" sı buna dâirdir.
9- Menâkıb ve mesâlib. Bazı insanların iyi veya kötü taraflarını -imrendirmek veya sakındırmak için- bahse konu yapan hadîsler. "Muhibbuddîni't-Taberî" nin (v. 964/1295) bu konuda bir eseri vardır.
Bu konuların hepsini içinde toplayan kitaplar "El-Cevamiu" adını alır,[556] Buharı ve Müslim'in câmi'leri bu çeşidin en güzel örnekleridir. [557]

Yazılış Metodlarına Göre Hadîs Kitapları:

Yazılış metod ve gayelerine göre hadîs rivayetine ait kitaplar şu isimler altında toplanır:
1- Câmi'ler:
2- Müsnedler:
3- Mu'cemler:
4- Cüz'ler: Bir kişiden gelen hadîsleri, belli bir konudaki hadîsleri, veya muayyen sayıdaki hadîsleri toplamak için yazılan kitaplar. Süyûti'nin "Salâtu'd-duhâ" cüz'ü ile, İmam Nevevî'nin "el-Erbaûn" u bu çeşitin örnekleridir.
5- Müstahraclar: Muhaddis, herhangi bir hadîs kitabının hadîslerini, o kitaptaki senedleriyle değil de, kendine ulaşan başka yol ve senedlerle rivayet ediyor ve nihayet, o kitabın müellifiyle, ya onun hocasında veya hocasının hocasında birleşiyor. Bu metodla yazılan kitaplara yukardaki isim veriliyor. Ebû-Bekr el-İsmâilî'nin "Buharî" üzerine, Ebû-Avâne'nin "Müslim" üzerine müstahracleri örnek olarak hatırlanabilir.
6- Müstedrekler: Bir muhaddis'in şartlarına uygun olduğu halde kitabına almadığı hadîsleri toplayan eserlerdir. Hâkim'in, "Sahîhân" üzerine böyle bir eseri vardır, kitap matbûdur.
7- Etraf kitapları:
8- Ahkâm kitapları:
İbn'ul-Cârûd, "el-Müntekaa".
Muhammed b. Abdi'l-Hakkı'l-İşbilî (v. 852/1448), "el-Ahkâmu'1-Kübrâ",
Muhibbüddîni't-Taberî, "el-Ahkâmu'1-kübrâ".
Abdulğaniyyi'l-Makdisî (v. 600/1203), "Umdetu'l-Ahkâm".
Îbn-Haceri'1-Askalâni, "Bülûğu'l-Merâm fî edilleti'l-ahkâm".
9- İlel kitapları:[558]
10- Sahîh hadîslere ait kitaplar.
Sırf sahîh hadîsleri toplamak gayesiyle hazırlanan bu eserlerin başında altı kitap gelir:
1) Buhârî (v. 256/870) ve
2) Müslim (v. 261/875) in câmi'leri;
3) Ebû Dâvûd (v. 275/888),
4) Tirmizî (v. 279/892),
5) Nesâî (v. 303/915),
6) İbn'u Mâce (v. 275/888) nin sünen adıyla anılan kitapları. (Bunlara "Kütübü Sitte" altı kitap denir).
Altıncı kitap hakkında söz birliği yoktur. Abdu'l-Ğanîyyi'l-Makdisî ve İbn Tâhir, İbn-Mâce'nin kitabını altıncı kabul ederken; Razin ve İbnu'1-esîr, "Muvatta"ı, İbn-Hacer ise "Dârimî" nin Müsned'ini altıncı sahîh kitap olarak kabul ediyorlar.[559]
Bu kitapların içindeki hadîslerin çok azı müstesna gerisi sahih olduğundan, umumiyetle yazılış gayelerine uygundur. Herbirinin ayrı ayrı özellikleri tesbit edilmiştir:
Hadîslerden hüküm çıkarmak isteyenler için "Buhârî",
Ahkâm hadîslerini toplamak ve bir arada görmek isteyenlere "Ebû-Dâvûd",
Hadîs tekniğinin inceliklerini öğrenmek isteyenlere "Tirmizî",
Hadîslerin, fıkıh bablarma göre en iyi tasnifini görmek isteyenlere "İbn Mâce",
Bunlardan çoğunu elde etmek isteyenlere "Nesâî" nin kitabı tavsiye edilmiştir.
Bu kitaplar dışında da, ayni gaye için hazırlanmış kitaplar vardır. Başlıcaları:[560]
İbn Huzeyme (v.311/923), İbn Hibbân (v. 354/965), Ebû Avâne (v. 316/928) nin sahihleri, Muhammed b. Abdilvâhidi'l-Makdisî (v. 634/ 1236) nin "es-Sıhâhu'1-Muhtâre" si ve İbnü's-Seken'in Sahih'idir.[561]

Hadîs Kitaplarının Dereceleri:

.

İçine aldıkları hadîslerin güvenilir olup olmamalarına göre hadîs kitapları şu derecelere ayrılırlar:
Birinci tabaka: Mütevâtir, meşhur, sahîh ve hasen hadîs nevilerini içine alan kitaplar. Sahîhân ve İmam Mâlik'in "Muvatta"' ından ibarettir.
İkinci tabaka: Bu kitaplar, birinci derecedekilerin seviyesine çıkamamıştır. Ancak müellifleri, hadîsleri bazı şartlar dahilinde bu eserlere almış ve bu şartlara titizlikle riâyet etmişlerdir. Bütün İslâm bilginleri tarafından bunlar da kaynak olarak benimsenmiş, kendilerinden asırlar boyu faydalanılmıştır. Bu derecedeki kitaplar: Tirmizî'nin Câmi'i, Ebû Davud'un Sünen'i, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Nesâî'nin Müctebâ'sı (süneni) dir.
Üçüncü tabaka: Bu dereceye giren kitapların içinde, sahih hadîsler yanında zayıf hadîsler olduğu gibi, râvîleri içinde de durumları meçhûl olanlar vardır.
Abdürrezaak'ın "Musannef" i, İbn Ebî-Şeybe'nin "Müsned" i, Tayâlîsî ve Abd b. Humeyd'in Müsned'leri, Beyhakî, Tabarânî ve Tahâvî'nin kitapları bu tabakaya girer.
Dördüncü tabaka: Bu dereceye giren kitaplar, büyük muhaddisler devrinden sonra ortaya çıkan, hadîs ilmiyle ilgisi olmayan veya bu yolla bir menfaat uman ehliyetsiz kişilerin yazdığı, içi uydurma ve hurafelerle dolu olanlardır.
İbn-Mürdeveyh, İbn-Şâhîn, Ebûş-Şeyh'in kitapları gibi.[562]
Birinci ve ikinci derecedeki kitaplardaki hadîsler, bütün hadîs bilginleri tarafından kullanılır ve makbul tutulur.
Üçüncü tabaka kitaplarından, ancak hadîste mütehassıs olanlar istifade edebilir.
Dördüncü derecedeki kitaplardan, amel edilmek üzre hadîs alınmaz.
Gerek rivayet ve gerekse dirayetle İlgili hadîs kitaplarını içine almak üzre, Muhammed b. Ca'fer e'l-Kettânî (1345) nin yazdığı "er-Risâletü'l-Müstatrafe", hadîs kitapları hakkında daha çok bilgi almak isteyenlere iyi bir kaynaktır.[563]

---

[1] Hadis nedir, ne değildir, gibi "hadis"le ilgili teknik açıklamayı usul-i hadisle ilgili bölümde yapacağız. (İbrahim Canan)
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/5.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/7.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/7-9.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/9.
[6] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zaman zaman misafirhane olarak kullandığı hususi evler vs. hususlarda geniş bilgiyi bu cildin "İlmin yaygınlaştırılmasıyla ilgili Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in aldığı tedbirler" bölümünde bulabilirsiniz.
[7] 591. hadîse bak. (İbrahim Canan)
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/9-11.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/11-12.
[10] Bu mevzu üzerine geniş bilgi çok sayıda örnek görmek isteyenlere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızı tavsiye ederiz (Sayfa 311-316). (İbrahim Canan)
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/12-14
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/14.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/14.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/15.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/15-17.
[16] Hadis Buharî ve Müslim'den rivayet edilmiştir. (İbrahim Canan)
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/17-19.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/19-20.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/20-21.
[20] **Nesi:** Câhiliye Arapları, kameri takvimi kullanmakla beraber, güneşin hareketlerini de nazar-ı dikkate alıyorlardı. Yani, dini günlerin senenin aynı günlerine isâbet etmesi için her üç senede bir ve bazan da iki senelik bir aralıktan sonra takvime bir 13. ay daha ilâve ediyorlardı ki, buna nesî diyorlardı. Kur'ân-ı Kerim, günümüz dinsizlerince zaman zaman "ramazan ayı yılın kısa günlerinde sâbit tutulsa" şeklinde gündeme getirilen- bu hâdiseyi *"küfürde bir artış"* ilan ederek yasaklamıştır:
"(Haram ayları) geciktirmek (nesi), ancak küfürde bir artıştır. Onunla kafirler şaşırtılır, onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah, o kâfirler güruhunu hidâyete erdirmez" (Tevbe: 9/37) (İbrahim Canan)
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/21.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/21-22.
[23] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlar gibi diğer bir kısım elçileri hakkında daha fazla bilgi, ileride "İlmin yayılması için Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'ın aldığı tedbirler" bahsinde gelecek. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/22.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/23.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/23-24.
[26] Peygamberimizin İlmi Yayma Tedbirleri kısmında gelecek. (İbrahim Canan)
[27] Kâmil kişi, günümüzdeki aydın kişi veya kültürlü kişi tâbirlerini karşılıyor gibi. (İbrahim Canan)
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/24-26.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/26-27.
[30] Hadîslerin yazılmasıyla ilgili hadîsler için bkz. 7734-7740 numaralı hadîsler. (İbrahim Canan)
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/27-28.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/28-29.
[33] Bu sahife hakkında ve sahâbeler tarafından yazılan diğer sahifeler hakkında daha fazla bilgi için Kemal Kuşçu tarafından dilimize tercüme edilen Hamidullah'ın "Muhtasar Hadîs Tarihi" görülebilir. (İbrahim Canan)
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/29-31.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/31-32.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/32.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/32-33.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/33.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/33-35.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/35.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/35-36.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/36-38.
[43] *"(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah'da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün..."* (Âl-i İmrân: 3/31).
[44] *"Andolsun ki, Resûlullahda sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü dileyenler ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir (imtisâl) nümunesi vardır."* (Ahzab: 33/21)
[45] *"O kendi hevâsından konuşmaz, O'nun konuştuğu (Allah'ın) kendisine yaptığı vahiyden başka bir şey değildir. Bu vahyi ona öğreten de müthiş bir güç sahibi (Cebrâil) dir."* (Necm: 53/3-5). (İbrahim Canan)
[46] Akile: Baba tarafından olan akraba ki, hatâ ile maktulün diyetini ödemeye iştirak eder. (İbrahim Canan)
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/38-42.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/42-43.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/43.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/43-44.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/44.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/44-47.
[53] Nisa: 4/201

[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/47-49.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/49-50.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/50-54
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/54.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/54-55
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/55-56.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/56-58.
[61] İlimde kesinlik (yakin) derecelidir. İslâm âlimleri, bizzât âyet ve hadîslere dayanarak kesin ilmin üç mertebe üzere olduğunu belirtirler:
1 - İlme'l-yâkin: Uzakta bir duman görünce orada ateşin varlığına hükmederiz. Zira dumanın ateşten çıktığı hususunda şaşmaz ilmimiz (yakin) var.
2- Ayne'l-yakîn: Gözle görerek elde ettiğimiz ilim. Bu, ilmi yakin'den daha üstündür. Dumanın çıktığı yere varıp, ateşi bizzat görmemiz, burada ateş var, görüyorum dememiz gibi.
3- Hakka'l-yakîn: İlmin en üstün derecesidir, O hakikati bizzat idraktır. Dumanın çıktığı yerde ateşe elimizi vurarak, yakarak onun ateş olduğunu idrakimiz gibi. (İbrahim Canan)
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/58-60.
[63] Birku'l-Ğımâd, Mekke'ye, deniz cihetinden, beş gece mesâfede veya Yemen'de bir yer adı.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/60
[65] Hadisin Hatibu'l-Bağdadi tarafından er-Rıhle'de kaydedilen veçhinde Câbir'in seyahati Mısır'adır. Hadisi sorduğu kimsenin adı belli değildir. Rivâyetin muhtevası da farklıdır. İki ayrı seyâhat de olabilir. (İbrahim Canan)
[66] Yani hesaplaşma, kişilerin sevapları ve günahlarıyla yapılır. Zâlimin sevabından alınıp malı ona verilir. Zâlimin sevâbı yoksa öbürünün günâhından alınıp berikine (zâlime) yüklenir. Böylece zâlimin cezası artırılır. (İbrahim Canan)
[67] İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'ın hayatını anlatırken belirteceğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissaltu vesselam)'in yeğeni olması sebebiyle, büyük bir itibar ve saygıya mazhardı. Herkes ona gelmek isterdi. (İbrahim Canan)
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/61-62.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/62-66.
[70] **Tedlîs:** Hadis rivayetinde, kusurluyu gizleyerek kusursuz göstermek üzere başvurulan hileye denir. (İbrahim Canan)
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/66-71.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/71-74.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/75-76.
[74] Serîd dilimize tirit olarak geçmiştir. Ancak bizde tirit deyince, daha ziyade bayatlamış ekmekleri değerlendirmek için yapılan ekmek-yağ karışımı bir yemek akla gelir. Araplar, bilhassa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında etli yemeği kastederler. O devirde pişmiş etten yapılan yemek çok değerlidir. Çünkü pişmiş yemek nâdir bulunurdu. (Nihâye). (İbrahim Canan)
[75] İfk hâdisesini 720 numaralı hadîs anlatmaktadır, ona bakınız. (İbrahim Canan)
[76] Meryem: 19/23.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/76-80.
[78] Mürsel bahsinde açıklama yapılacak. (İbrahim Canan)
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/81-85.
[80] Nahl: 16/103; Şuara: 26/195; Fussilet: 41/3, 44; Yusuf: 12/2; Ra'd: 13/37; Taha: 20/113; Zümer; 39/28; Şura: 42/7; Zuhruf: 43/3; Ahkâf: 46/12.
[81] Zehebi, Mizanu'l-İ'tidal'de Necdet İbnu Amir olarak tesbit eder. (İbrahim Canan)
[82] Burada üç beyitlik bir şiir söylenmiştir. (İbrahim Canan)
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/85-88.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/88-89.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/89-90.
[86] Bu konuya giren Abdullah (radıyallahu anh)'la ilgili teferruatı, daha önce, yazdığı sahifeyi (Sahife-i Sâdıka) tanıtırken kaydettik. (İbrahim Canan)
[87] Hilye'nin bu rivâyetinde pazarlık Abdullah'ın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Ben Kur'ân'ı cemettim ve bir gecede okudum"* sözüyle başlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ben zamanın sana uzamış olmasından ve senin de kıraâtten usanmandan korkarım, iyisi mi bir ayda oku"* der... (İbrahim Canan)
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/90-93.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/93.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/93-96.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/96-97.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/97-99.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/99-100.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/100-101.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/101-102.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/102-103.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103.
[100] Bu gibi inceliklerin belirtilmesi, o rivâyetle amel sırasında, başta tariklerden de gelen vecihleriyle karşılaştırmalarda râcih veya mercûhun tesbitinde işe yarar. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103.
[101] Cevâmi'u'l-kelim: Özlü sözler demektir. Yani kelime adedi itibariyle az olmakla birlikte pek çok ve derin mânalar ifade eden sözler, ibâreler. (İbrahim Canan)
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/103-108.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/108-109.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/109.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/109-110.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/110-111.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/111.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/111-112.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/112.
[110] İbn Mâce, Mukaddime: 17.
[111] 541-569/1146-1174.
[112] Taşköprüzâde, Şekaikûn-Nu'maniyye, 381.
[113] a.g.e. 425.
[114] A. Rıza Temel, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/360-361.
[115] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 13
[116] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 13
[117] Te'vilu muhtelifi'1-hadls, s. 365. Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 13
[118] Bak. Buhârî'nin Kaynakları, s. 6, 49.
[119] Bak. Buhârî'nin Kaynakları, s. 12.
[120] Bu sözler, yazılı kaynaklardan hadis rivayeti için de kullanılıyordu. Talib (öğrenici) üstadından yazdığı, ondan veya ona okuduğu hadisleri rivayet ederken "Kâle, haddesenâ, ehberanâ" diyordu. Bak. Buhârî'nin Kaynakları, s. 22.
[121] Bak. Buhârî'nin Kaynakları, s. 12
[122] Ebû-Şâh isimli zât, Resûl-i Ekrem'in fetih hutbesini dinlemiş, bunu kendisi için yazdırmasını rica etmişti. Efendimiz de yazmaları için emir verdi. Bak. Tavzih, c. II, s. 364; Buhârî, k. el-İlim, bâb: 40

[123] Rasûl'i Ekrem son hastalığında şöyle buyurmuştu: "*Bana bir kalemle kâğıt getirin de size bir -şeyler- yazayım...*" Tavzih, c. II, s. 364; Buhârî, k. el-İlm, bâb: 40.
[124] Kitâbu'l-ahkâm, bâb : 13.
[125] Tehzîbü't-tehzîb, c. IV, s. 236.
[126] Tabakâtü-bni-Sa'd, c. V, s. 344; Tabakaatu'l-huffâz, c. I, s. 43
[127] Üsdü'1-ğâbe, c. III, s. 233.
[128] c. II, s. 157-226.
[129] Bu anayasa ve o asırda yazılmış mektuplarla diğer yazılar için bak: A. Zeki Safvet, Cemheretü Resâili'1-Arab. C: I; M. Hamîdullah, Mecmû'atû'l-Vesâıkı's-Siyasiyye; Dr. Salih Tuğ, İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri, s. 31-40.
[130] Takyîdu'1-ilm, s. 136.
[131] Prof. M. Hamîdullah bu sahife'nin iki nüshasını, Dimaşk ve Berlin'de bulmuştur. Mecmua basılmıştır.
[132] s. 7.
[133] Rasûlullah ve ilk sahâbîler devri (H. 40), ilk tabiîler ve son sahâbîler devri (H. 80), son tâbi'ler devri (H. 120), bunları takip edenlerin devri (H. 160) da sona ermektedir. Takyîdu'1-ilm, s. 17.
[134] Hadîslerin, Peygamberimiz (s.a.) devrinden beri hafıza yanında yazı ile de zaptedildiğini gösteren deliller için bak. S. Nedvî, er-Risâletu'1-Muhammediyye s. 76-89. Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 13-16
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/113-115.
[138] Abdullah İbnu Ömer'in 83 yılında vefatı da Haccâc'ın zehirlemesiyle olmuştur. (İbrahim Canan)
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/115.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/116-117.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/117.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/117-118.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/118.
[144] İbrahim Canan,Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/119-124.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/124-127.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/128.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/128-130.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/130-131.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/131-132.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/133.
[151] Dinimiz ticari ve turistlik seyahatlere de ehemmiyet vermiş ve teşviklerde bulunmuştur, ancak onlar bahsimizin dışında kalır. (İbrahim Canan)
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/134-135.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/135.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/135-138.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/138-139.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/139-140.
[157] Zeyd İbnu'l-Hubâb Ebu'l-Hüseyn el-Uklî (vefatı 203); Kufeli zâhidlerdendir, muhaddistir. Seyahatleriyle tanınmıştır. Ali İbnul-Medinî ve başka bâzıları sika olduğunu kabul etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Hadîs rivayet eder, zekî, ilim için seyahat eden bir zattır" der. (İbrahim Canan)
[158] Kellâ: Basra'da bir çarşının ismi. (İbrahim Canan)
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/140-143.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/143-144.
[161] Amra binti Abdurrahman el-Ensârî (v. 98/716) Hz. Âişe'nin talebesi ve vâlî Muhammed b. Hazm'ın teyzesi idi.
[162] Tabakâtu-İbni-Sa'd 2/2-134.
[163] (v.): Vefat tarihi.
[164] Vefeyâtu'l-a'yân, ez-Zührî maddesi.
[165] Buhârî'nin Kaynakları, s. 14.
[166] Takyîdu'1-ilim, s. 64.
[167] el-Hadîs ve'1-muhaddisûn, s. 128. Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 16-17
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/145.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/145-146.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/146-147.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/147-148.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/148.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/148-149.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/149-150.
[177] Ömer Rıza Kehhale, Mu'cemü'l-Müellifîn, Beyrut (t.y.), VIII, 168; ayrıca bk. Suyutî, Tezyinü'l-memalik, 7.
[178] Muhammed Ebu Zehra, İmam Mâlik, Terc. Osman Keskioğlu, Ankara 1984, 30.
[179] Ebu Zehra, a.g.e., 77.
[180] İbnü'l-İmâd el-Hanbeli, Şezerâtuz-Zeheb, Beyrut t.y., I, 290.
[181] İbnu'l-İmad el-Hanbeli, a.g.e., I, 291.
[182] Ebu Zehra, a.g.e., 286.
[183] Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemu'l-Müellifin, Beyrut, t.y, VIII, 168.
[184] Suphi es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları, Terc. Yaşar Kandemir, Ankara 1981, 330.
[185] Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/54-56.
[186] Ebu Zehra, a.g.e., 218.
[187] a.g.e., 221.
[188] Sûphi es-Salih, a.g.e., 99.
[189] Ebu Zehra, a.g.e., 227.
[190] a.g.e., 229.
[191] a.g.e., 219; Ömer Tellioğlu, Şamil İslam Ansiklopedisi: 4/56-57.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/150-151.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/151-152.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/152-154.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/154.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/154-156.
[197] İleride genişçe açıklanacağı üzere fıkıh bablarına göre hadisleri tanzim eden eserlere "Sünen" denir. (İbrahim Canan)
[198] Müstahrec:Bir müellifin hadislerini başka senedlerle bulma çalışması. (İbrahim Canan)
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/156-159.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/159-160.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/160-161.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/161-162.

[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/162.
[204] İbnü'l Cevzî, Menakıbu'l İmam Ahmed b. Hanbel, s. 183 vd.
[205] İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, X, 329.
[206] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/69-70.
[207] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/70.
[208] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/69-70.
[209] M. Ebu Zehra, Ahmed b. Hanbel, Çev: Keskioğlu, Ankara 1984, s. 195.
[210] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/70-71.
[211] Ebu Zehra, İslam'da Fıkhi Mezhepler Tarihi, III, 246.
[212] İbn Teymiyye, Fetava, I, 406.
[213] İbnu'l Cevzi, Menâkibu'l İmam Ahmed, s. 182.
[214] İbnü'l Cevzi, a.g.e., s. 183.
[215] İbn Hazm, el-Muhallâ, I, 68.
[216] Süfyan b. Uyeyne'nin bu sözü için bk. el-Kuraşi, el-Cevâhiru'l-Mudîe, I, s. 64, 166.
[217] es Subki Ma'na Kavli'l İmâmi'l Muttalibî, s. 99.
[218] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/71-73.
[219] İbn Haldun, Mukaddime, s. 44.
[220] M. Ebu Zehra, Ahmed b. Hanbel, 357.
[221] Ebu Zehra, a.g.e., 362.
[222] Ebu Zehra, a.g.e., 383.
[223] İbn Kuteybe, İhtilâf fi'l Lafız, s. 60 vd.
[224] Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/73.
[225] Ahmed İbnu Hanbel'in "Mihne" vesilesiyle kırıldığı Yahya İbnu Mân'in ne kadar mühim bir şahsiyet olduğunu şu şehadetten anlamak mümkündür: "Hilâl İbnu'l-Alâ der ki: "Allah bu ümmete zamanlarında dört şahısla nimette bulundu. Şafiî ile; O, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın hadislerini öğrenip fıkhını ortaya koydu. Ahmed'le; O mihne sırasında zulme karşı direndi; Yahya İbnu Mâîn'le; O, Resûlullah (aleyhisselâtu vesselâm)'ın hadîslerinden uydurmaları ayıkladı ve uydurmalara karşı korudu. Ve Ebu Ubeyd'le bu zat da garib kelimeleri açıklayarak hadîslerin anlaşılmasını kolaylaştırdı." (İbrahim Canan)
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/162-166.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/166.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/166-167.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/167.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/167-168.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/168-169.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/169-170.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/170-171.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/172.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/173-174.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/174.
[237] H.507.
[238] H. 516.
[239] H. 606.
[240] H. 194-256/M. 810-870.
[241] H. 202-261.
[242] H. 209-279.
[243] H. 202-275.
[244] H. 215-303.
[245] H. 209-273.
[246] Akif Köten, Şamil İslam Ansiklopedisi: 3/426-427.
[247] Bazı münferid beyanlar varsa da bunlarla genellemeye gitmek mümkün değildir. (İbrahim Canan)
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/175.
[249] Makdisi, Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte'de kesin ve mutlak bir uslûpla bu iddiada bulunur. Bunu itlâk'ı üzere almak yanlış olur. Zira görüleceği üzere Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un bazı açıklamaları mevcuttur.(İbrahim Canan)
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/176-177.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/177-178.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/178-179.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/179-180.
[259] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, 1/50; Muhiddin Okumuşlar, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/317.
[260] Ehl-i sünnet dışı bir mezhepten olma.
[261] Raviden sadece bir kişinin hadis rivayet etmesi.
[262] İbrahim Canân, Kütüb-i Sitte Terc. Şerhi, I; Muhiddin Okumuşlar, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/317-318.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/180-181.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/181-182.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/182-184.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/184.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/185.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/185-186.
[269] Kettânî, er-Risâletü'l-Mustatrefe: 32-37; Durak Pusmaz, Şamil İslam Ansiklopedisi:
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/187.
[271] İbn Hacer, Hedyü's-Sâri, Mısır 1407, s. 9.
[272] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 25.
[273] İbn Kesir, İhtisaru Ulumil-Hadîs, thk Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut 1951, s. 25.
[274] İbn Hacer, Hedyü's-Sârî, Mısır 1407 s. 9.
[275] İsmail Lütfi Çakan, Ana Hatlarıyla Hadis, İstanbul 1983, s. 124.
[276] Ahmed Abdurrahman El-Bennâ Es-Saatî, El-Fethu'r-Rabbanî li Tertîbi Müsnedil-İmam Ahmed Eş-Seybanî, Kahire 1358, 1/15.
[277] Nureddin Itr, El-İmam et-Tirmizî vel-Müvâzene beyne Câmiihi ve beyne's-Sahîhayn, Halep 1970, s. 93-98.
[278] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 50.
[279] Nureddin Itr, a.g.e., s. 225-226.
[280] Nureddin Itr, a.g.e., s. 16; Mübârekfurî, Tuhfetul-Ahvezî (Mukaddime), Kahire 1359, I, 249.
[281] İbn Hacer, Hüzhetü'n-Nazar, Mısır (t.y), s. 31.
[282] 257/870.
[283] Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Müslim ve Tercemesi, I, XXVIII.

[284] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980, s. 388.
[285] Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 388.
[286] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 60.
[287] İsmail Lütfi Çakan, a.g.e., s. 50.
[288] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/319-321.
[289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188.
[290] Şâmil İslam Ansiklopedisi: 1/254-256.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188.
[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/188-189.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/189.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/189-190.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/190-191.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/191-192.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/192.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/193-194.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/194-195.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/195-196.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/197.
[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/197-198.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/198-199
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/199-200.
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/200.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/200.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/201.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/201-202.
[309] Az ileride belirteceğimiz üzere Buhârî, bazan: "Babun" dedikten sonra başka bir ifadeye yer vermez. Belki zamanla uygun bir tercüme koyacaktı, ömrü vefa etmediği için bunlar eksik kaldı. (İbrahim Canan)
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/202-203.
[311] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/203.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/203-204.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/205.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/205-206
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/206-207.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/207-208-209.
[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/209-210-211.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/211-212.
[319] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, "Mukaddime ", s. 219.
[320] Fuat Sezgin, Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İstanbul 1956, s. 198-199.
[321] Ahmed Naim, a.g.e., s. 473.
[322] ed-Dihlevî, Hüccetullahil-Bâliğa; Kahire (t.y), I, s. 133.
[323] İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1985, s. 57.
[324] Mesela, Delhi, Kahire ve İstanbul.
[325] 1332/1914.
[326] İstanbul 1967-1970.
[327] İstanbul 1971-1978.
[328] Sabahaddin Yıldırım, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/321-322.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/213.
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214.
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/214-215.
[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/215-216
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/216-217.
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/217.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/217.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/218-219.
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/219.
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/219-220-221.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/221.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/221-224.
[342] Mübârekruri, Mukaddimetu Tuhfetu'l-Ahvezî: 1/352.
[343] Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ: 13/210.
[344] Sünen, 1, I-3; eş-Şemseddın Sâmî, Kâmûsü'l-A'lâm: 1/714.
[345] Adva'us-Şeria: 5/1394.
[346] Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zunûn: 2/1005.
[347] ed-Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliğa: 1/283.
[348] J.Robson, Sünen-i Ebû Dâvud Nüshalarının Rivâyeti, Trc: Talat Koçyiğit, A ÜİFD, 1956, V, 1-4, 175.
[349] Ahmet Ağırakça, Sait Kızılırmak, Şamil İslam Ansiklopedisi: 1/10-11.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/225.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/225-226.
[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/226-227.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/227-228.
[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/228-229.
[355] Ebu Dâvud hakkında düşülen bazı yanlışlıkların önlemesi sebebiyle nazarımızda ehemmiyetli olan bu meseleye daha geniş, müstakil bir açıklamaya Hadisle İlgili Bazı Meseleler kısmında yer verdik, dileyen oraya bakabilir. (İbrahim Canan)
[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/229.
[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/229-230.
[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/230-231.
[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/231-232.
[360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/232-233.
[361] Abdulaziz bin Şah Veliyyullah Dehlevi, Büstanu'l-Muhaddisin, çev. Ali Osman Koçkuzu, Ankara 1986, 197.
[362] Abdulaziz bin Şah Veliyyullah Dehlevi, a.g.e., 198; Ahmet Özalp, Şamil İslam Ansiklopedisi: 6/223, 224.
[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/234.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/235-236.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/236.
[366] İbnu Ebî Hâtim râvileri dört ta'dîl, dört de cerh tabakası olmak üzere sekiz tabakaya ayırmıştır. Hâfız Zehebî, Irâkî ve İbnu Hacer bu taksimata yenilerini

ilâve ederek onikiye çıkarmışlardır. (İbrahim Canan)
[367] 1976'da mikrofilme aldığımız bu nüsha üzerinde, bir talebemize mezuniyet tezi çalışması yaptırdık. (İbrahim Canan)
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/236-237.
[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/238-239.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/238-239.
[371] Zayıf hadîsle amel bahsini ayrıca ele alacağız. (İbrahim Canan)
[372] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/239-241.
[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.
[375] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/241.
[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/242.
[377] el-Cezerî, el-Lübâb fi Tehzîbil-Ensâb, 3/306.
[378] 1/197.
[379] ez-Zehebî, Tarihul-İslâm: 2/179.
[380] İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye: 11/123.
[381] es-Sübki, Tabakâtüş-Şafıiyye: 2/83.
[382] ez-Zehebi, Tezkiratül-Huffâz: 2/698.
[383] İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye: 11/124.
[384] İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi: 5/83-84.
[385] Zehebi, bu rivâyette Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'yi zemmetmek kastedilmediğini belirtmek için "Hz. Muavive ile alakalı bu menkıbe muhtemelen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü sebebiyledir: *"Ey Rabbim, ben kime lânet ve şetimde bulundu isem, bunu onun hakkında zekât ve rahmet kıl"* (Müslim, Birr. 88-95). (İbrahim Canan)
[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/243-244.
[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/244-245.
[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/245.
[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/245.
[390] Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz: 2/183.
[391] İbn Hallikân, Vefâyâtu'l-A'yân: 3/407.
[392] Ebü'l-Ferec İbnu'l Cevzî, el-Muntazam: 5/90.
[393] Zehebî, a.g.e, II, 189.
[394] Şâmil İslam Ansiklopedisi: 3/61.
[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/246.
[396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/246-247-248.
[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/248.
[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/248.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/249.
[400] Nehcü'l-Belâğâ'yı bütün Şiiler Hz. Ali'ye nisbet etseler de, üzerinde yapılan araştırmalar bunun, ölüm tarihi 406/1015 olan eş-Şerif er-Râzi tarafından derlendiğini göstermiştir. İçerisinde, Hz. Ali'ye ait parçalar bulunsa bile, Câhız'ın el-Beyan ve't-Tebyîn'inde ve başka kitaplarda da rastlanan metinler vardır.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/249-250.
[402] Rical ilmine, İslâm ulemasının atfettiği bu ehemmiyetin sebebini, yeri gelmişken bir kere daha tekrar edelim: Bu ilim olmasaydı, Kur'an ve -miktarca çok az olan- mütevâtir dışındaki bütün haberler, efsâneden ibaret kalacak, hiçbir değer taşımayacak, asıllarına olan nisbetleri hiçbir ilim ifâde etmeyecekti. (İbrahim Canan)
[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/251-253.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/253.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/253-254.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/254-256.
[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/256-257.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/257-258.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/258-259.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/259-261.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/261.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/262-264.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/264-265.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/266.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/266-267-268.
[418] Dehlevi'nin Birinci Tabaka ile alakalı açıklamasını almıyoruz. Zira, bu üç kitapla ilgili gerekli açıklamalar daha önce ilgili bahislerde yapıldı. (İbrahim Canan)
[419] Bu taksimde dikkatimizi çeken bir husus, Müsnedu Ahmed buraya dâhil edildiği halde, İbnu Mâce'nin hiç zikredilmemiş olmasıdır. (İbrahim Canan)
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/268-271.
[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/271.
[422] Buhârî'nin Kaynakları, s. 31; el-Hadîs ve'1-muhaddisûn, s. 244.
[423] Buhârî'nin Kaynakları, s. 45. Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 17-
[424] Bazı kimseler bunlara, ya Muvatta"i veya İbn-Mâce'nin sünen'ini katarak sayıyı altıya çıkarırlar. Bu zevat ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için kitabın sonundaki "ek"e bakınız.
[425] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 17-18
[426] el-Hadîs ve'1-muhaddisûn, s. 428.
[427] Bu müelliflerin, hadisle ilgili başka eserleri de vardır. Bunlar, birer örnek olarak alınanlardır.
[428] Kitaplar ve müellifleri hakkında daha geniş bilgi için el-Kettanî'nin, "er-Kisaletu'l-müstatrafe" isimli kitabına bakınız.
[429] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 19-20
[430] Muhammed Zâhidu'I-Kevser î, Makaalât, s. 71.
[431] Bak. s. 84.
[432] Zehebî'ye göre, üçüncü asrın sonu selef" ve "mütekaddimûn=öncelikler" kapanışı, "müteahhirûn=sonrakiler" devrinin başlangıcıdır.
[433] Bu usûlde, hadis üstadı olan zat, haftanın muayyen bir gününde bir camide esine hadis yazdırır. Yazdıran muhaddise "el-mümlî ona yardım eden, söylediklerini yüksek sesle tekrar edene de "el-müstemlî denir.
[434] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 20-21
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/272-273.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/273-274.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/274-275.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/275-276.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/276-277-278.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/278.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/278-279.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/279-280.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/280-281.

[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/281.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/281-282.
[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282
[448] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282.
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/282-283.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/283.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/283-284.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/285-286.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/284-285.
[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/285-286.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/286.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/286-287-288.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/288-289.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/289.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.
[461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290.
[462] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/290-291.
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/291.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/291-292.
[465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/292-293.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/293-294.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/294-297.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/297.
[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/297-298.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/298-299.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/299.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/299-300.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/300-301.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/302.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/302-304.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304-305.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/304-305.
[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/305-306.
[483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/306-307.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/307.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/307.
[486] Şu ayetler görülebilir: Âl-i İmran: 3/110; Bakara: 2/143; Feth: 48/18; Tevbe: 9/100; Enfal: 8/64; Haşr: 59/8-10.
[487] İbnu Hubeyre ve Abdullah İbnu Havâle hadîslerinin de sahîh olduğu Heysemî tarafından belirtilir. Ancak İbnu Hubeyre'nin sahâbe olup olmadığı münâkaşa edilmiştir. (İbrahim Canan)
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/308-312.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/312-314.
[490] Sıkça geçecek olan nass kelimesinin cemi (çoğula) nusus'dur. Kur'ân ve hadiste gelen beyanlara denir, âyet ve hadîs demektir. (İbrahim Canan)
[491] Müteşâbiheyi aklî izahlara tâbi tutulması hususunda selef devrinde ciddi bir ihtiyaç olsa herhalde aynı işi onlar da yapardı. Onların tarzında teslimiyete dayanan nesillerin hakim olduğu devirlerde cemiyetin tamamına yakın büyük çoğunluğu tatmin eden açıklamalar, itikâdî fitnelerin yaygınlık kazandığı sonraki zamanlarda tesirsiz kalıp, müteşâbihât'ın bâtıl bir şekilde yorumlanarak istismar edilmesi karşısında hamiyet-i diniye sâhibi âlimler kelâmî, felsefi,"aklî" açıklamalar yapmışlardır. Aslında gâyede bir sapma sözkonusu değildir. Meselâ Kur'ân'da geçen "yedullah = Allah'ın eli" tâbiri hakkında selef: "Bundan muradı Allah bilir" deyip yoruma gitmezken, müteahhir ulema: "Bundan murad Allah'ın kudretidir, çünkü "el" kudreti'i temsil eder" demiştir. Bu açıklamanın yapılmasına, bu çeşit Kur'âni tabirlere dayanarak Allah'ı -diğer dinlerdeki gibi- insana benzetmeye çalışan Müşebbihe denen sapık mezhep sebep olmuştur. (İbrahim Canan)
[492] Bu bahsin anlaşılması için, lügat olarak bakmak mânasına gelen nazar kelimesinin burada aklî muhâkeme manasına geldiği bilinmelidir. Keza mesnûn da sünnete uygun demektir. (İbrahim Canan)
[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/314-315-316-317-318.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/320.
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/321-325.
[496] İbnu Hacer, Fethu'l-Bâri'de aynen şöyle der: "Vâcibe misal nahivle meşgûliyettir, zira Allah ve Resûlunun sözleri onunla anlaşılır. Zira şeriatın hıfzı vâcibdir, bu iş ise o suretle hâsıl olur; böylece o meşguliyet bir vâcibin mukaddimesi olmuş olur. Garîb (anlaşılması zor) kelimelerin şerhi, usûl-i fıkhın tedvîni, sahîh ve zayıf hadîslerin temyîzine tevessül dahi bu guruba girer. Harama misal: Sünnete muhâlif olan Kaderiye, Mürcie ve Müşebbihe'nin tanzîm ettiği kitaplardır. Mendûba misal: Hz. Peygamber devrinde bizzat yapılmamış olan iyi işler: Terâvihin topluca kılınması, medrese ve ribatların inşâsı, güzel olan tasavvuf hakkında söylenenler, Allah'ın rızâsını gözeterek akdedilen münâzara meclisleri vs. Mubah bid'ata misal: Sabah ve ikindi namazlarının peşi sıra yapılan musâfaha, yeme ve içmede, giyecek ve meskende genişlik ve bolluğa yer vermek. Mekrûha gelince: Yukarıda söylenenler bâzan mekrûh ve evvelkinin hilâfı olur". (İbrahim Canan)
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/328-330.
[498] Şârihler hu hükmün başka hadîslerle neshedildiğini belirtir. (İbrahim Canan)
[499] Bu hususta çok münâkaşa edilmiş, netice olarak büyüğe ayağa kalkılması gereği kabul edilmiştir. (İbrahim Canan)
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/330-333.
[501] Mukaddime cildinde bu imamları etraflıca tanıtmış olmamıza rağmen, burada, kitabın orijinal aslında mevcut olan kısa terceme-i halleri aynen tercümeyi uygun bulduk. Eserin bütünlüğü için de bu gereklidir. Okuyucuların normal karşılayacağını ümid ediyoruz (İbrahim Canan).
[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/189-191.
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/191-192.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/192.
[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/192-193.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/193.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/194.
[508] Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkh, Kahire t.y., s.109; Târihu'l-Mezâhibi'l-Fıkhiyye, (Mezhepler Tarihi) Çev: A. Şener, Ankara 1968-1969, s.344; Muhammed el-Hüdarî, Târîhu'l-Teşrîî'l-İslâmî, (İslâm Teşri' Tarihi) Çev: H. Hatipoğlu, İstanbul 1974, s.166.
[509] el-Hudârî, a.g.e., s.202-205; İbn Kayyım, İ'lâmü'l-Müvakkıîn'inden naklen; Abdülkâdir Şener, "İmam Mâlik ile Leys b. Sa'd Arasındaki İhtilâf ve Yazışma", A.Ü.İ.F.D., Yıl 1968, 16/131-154.
[510] Zehebî, Tabakatü'l-Huffaz: 6/368.
[511] İbn Kayyım, İlâmü'l-Muvakkıîn, I, 55 vd..
[512] Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/355.

[513] İbn Haldun, Mukaddime, s.372.
[514] Şah Veliyyullah, Huccetu'llahi'l-Bâliğa: 1/311 vd..
[515] Kadı Iyâz, Tertîbu'l-Medârik: 1/91.
[516] İmam el-Kevserî, Feyzü'l-Bârı alâ Sahîhu'l-Buhâri: 1/53.
[517] Kadı İyâd, Medârik, s.170 vd..
[518] eş-Şa'rânı, Kitabü'l-Mizan: 1/63.
[519] Şehristânî, el-Mile'l ve'n-Nihâl, s.154.
[520] Nevevî, Tehzîbu'l-Esmâ, 122.
[521] Sait Kızılırmak, Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/59-61.
[522] Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, (el-Fisâl kenarında), 1/47.
[523] Müslim, 412, İbn Mâce, Mukaddime: 1.
[524] Ebû Dâvûd, Sünne: 6, Ahmed b. Hanbel, Müsned: 4/131.
[525] Abdullah b. Zeyd, Sünnetü'r-Resûl Şakîkatu'l-Kur'ân, s.54).
[526] Ebû Dâvûd, Sünne: 5.
[527] Buhâri, Fedâilu's-Sahâbe: 1.
[528] Tirmizî, Fiten: 7.
[529] İbn Mâce. Fiten: 8.
[530] İbnü'l-Esir, en-Nihâye: 2/419.
[531] Tirmizî, Fiten: 7.
[532] Tirmizî, Fiten: 7.
[533] Tirmizî, Fiten: 7.
[534] Şehristânî, el-Milel, 1/47.
[535] bk. Buhâri, Ahâd: 1; Müslim, İmâre: 39; Ebû Dâvud, Cihâd: 40, 87; Nesaî, Bıa: 34; İbn Mace, Cihad: 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/94, 409.
[536] Mes'ûdî, Murücüz-Zeheb: 3/201.
[537] İbn Kesir, Tefsiru'l Kur'an'il-Azîm: 2/303.
[538] İbn Ebı Ya'la, Tabakatu'l-Hanâbile, Kahire 1952, I, 31.
[539] Ebû Dâvûd, Sünne: I; Tirmizî İman: 18; İbn Mace, Fiten: 17; Ahmed b. Hanbel, 11, 332, 111, 145; Hakim, Müstedrek: IV,430.
[540] Bağdadı, el-Fark, s. 8.9.
[541] Ebû Dâvûd, Sünne: 5.
[542] Seyyid Şerif Cürcânî, et-Ta'rifât, s.40. 43.
[543] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar: 1/560, 561.
[544] İbn Âbidin, Reddü'l-Muhtar: 1/48, 49.
[545] İbn Âbidin, Reddü'l-Muhtar: 5/472.
[546] Şehristânî, a.g.e, 1, 15.
[547] İbn Hazm, el-Fısal: 2/113.
[548] İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlmî Kelâm, s.97.
[549] Kurtubî, Tefsir: 7/217-218.
[550] Bekir Topaloğlu, Kelâm İlmi, 146.
[551] el-Bağdâdı, el-Fark beynel-Fırak, s.313-318; Bekir Topaloğlu, a.g.e., s.109-110.
[552] İbn Mâce, Mukaddime: 2; Dârimî, Mukaddime: 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/435.
[553] Tahâvi, Şerhû akiteti't-Tahaviyye, 586-588; Şamil İslam Ansiklopedisi: 2/67-72.
[554] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 27
[555] Bu konuların hepsini içine alanlar olduğu gibi, biri veya birkaçı için yazılmış olanlar da vardır. Bu İkinci nev'in örneklerini yukarda görüyorsunuz.
[556] Müfredi "toplayan" dır.
[557] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 27-28
[558] İlel kitaplarını, bazı bilginler dirayet (usûl) kitapları arasında sayarlar.
[559] er-Risâletu'1-müstatrafe, s. 10-11.
[560] Bunları, "Cem'u'l-cevâmi'" önsözünde Süyûtî zikrediyor. Bak. "Kenzu'l âl, c. I, s. 7.
[561] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 28-29
[562] Memleketimizde de pek çoğu kullanılan bu çeşit kitapların adlarını, İzmirli İsmail Hakkı, "Siyer-i Celîle-i Nebeviyye" mukaddimesinde toplamıştır. Ayrıca bu kitabın "Mevzu Hadîsler" bahsine de bakınız.
[563] Hayreddin Karaman, Hadise Dair İlimler Ve Hadis Usulü, İrfan Yayınevi: 29-30

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tarihi

Ekrem Ziya Umeri

Esra Yayınları

HADİS TARİHİ
TAKDİM
HADİSİN YAZILMASI
Rasûlullah (s.a.v)'in Hayatında Yazım
Rasûlullah (s.a,v)'in Hayatında Hadisin Yazılması
Sünnetin Yazılmasın Yasaklayan Hadisler:
Sünnetin Yazılmasını Müsamahayla karşıladığını bildiren Hadisler
Bu Hadislerin Birbirine Muhalif oluşu Hakkında Ulemanın görüşü
Sahabe Devrinde Hadisin Yazılması
Hadisin yazılmasını caiz gören Sahabilerin durumu ise şöyledir:
Sahabenin Hadis olarak yazdıkları Sahifelerden Örnekler
Tabiîn ve Onları Takib Eden Nesilde Hadis Yazımı
Hadis Konusunda Eser Yazmakla Şöhret Bulan Alimler
İlk Müsned yazarlarından bilinenler şunlardır:
HADİS ARAŞTIRMASINDA SEYAHAT
ÖNEMLİ RİVAYET KİTAPLARI
İmam Malık'ın Muvatta'ı
Muvatta'm önemli şerhleri:
İmam Ahmed B. Hanbel'ın Müsnedı
İmam Buharinin Sahihi
İmam Müslim'in Sahihi
Ebu Davûd Es - Sicistanî'nin Süneni
Tırmızînin Camii
Nesei'nîn Süneni
İbni Mâce'nin Süneni
ÜÇÜNCÜ HİCRİ ASIRDAN SONRAKİ ÖNEMLİ RİVAYET KİTAPLARI
Sünen yazarları gibi Sahih, Hasen ve Zayıf olma ihtimali olan Hadisleri toplayanlar :
Sözlük tertibinde hazırlayanlar :
HADİSTE UYDURMACILIK
UYDURMACILIĞIN BAŞLAMASI
Uydurmacılıkta Siyası İhtilafların Etkisi
Uydurmacılıkta Haricilerin Rolü
Kelam Münakaşaları
Zındıklar
Kıssacılar
Salih Fakat Cahil Kişilerin Hadis Uydurması
Bölgecilik, Irkçılık Ve Mezhep Taassubunun Rolü
Özel Maksatlar İçin Hadis Uydurmak
Ulemanın Uydurmacılığa Karşı Durma Çabaları
İSNAD VE RİCAL İLMİNİN ÇIKIŞI
BEŞİNCİ HİCRİ ASIR SONUNA KADAR YAZILAN İLMİ RİCAL KİTAPLARI
(İnceleme ve araştırma)
1-Ashabı Tanıtan Kitaplar (Kütüb-Ü Ma'rifeti's-Sahabe)
"Ma'rifetü's-Sahabe" İle İlgili Kitap Yazanlar
Tesmîyetü Evladi'l-Aşere
Tesmıyetu'l-Ihve
El-Ma' Rife Ve't-Tarih
Mu'cemü's-Sahabe
İbni Mende'nin Ma'rifetü's-Sahabe
El-Isbahanînin Marifetirs-Sahabesi
El-İSTİÂB
2- TABAKAT KİTAPLARI
Tabakat Yazarları
Îbnî Sa'd'ın Tabakatü1 - Kübra'sı
Halife B. Hayyat 'İn Tabakatı
İmam Muslımın Tabakatı
Tabakat 'Ül - Esmaı !L – Mufrede
Taberı Nın Müntehabı
Ebû Arube'nın Tabakatı
3. CERH VE TA'DIL KITABLARI
Cerh Ve Ta'dıl İlmi
CERH VE TADİL KİTAPLARIN ÇEŞİTLERİ
A. Zayıf Ravilerle İlgili Kitap Yazanlar
İmam Buharî'nîn Zayıf Ravî Kitapları
Cüzcânî'nin Eş – Şecerası
Ebu Züra'nın Duafa'sı
Nesei'nin Duafası
El - Akîlî'nin Duafa'sı
Ma'rıfetu'l - Mecruhın Mıne'l Muhaddısîn
İbni Adiyyin Duafa'sı

Darakutnî'nin Duafa'sı
B-) Sika Raviler Hakkında Kitap Yazanlar
İbni Hibbantn Sika Ravi Kitapları
El-Vaiz'in Sika Ravi Kitabı
C. Sika Ravileri Aynı Kitabda Toplayan Yazarlar
Et-Tarih Ve'l-İlel
Ma'rifetü'r-Ricâl
Kitabül-İlel Ve Ma'fett R-Ricâl
İmam Buharının Tarihleri
İbni Ebî Hayseme'nin Et-Tarihu'l-Kebîr'i
Ebû Zür'a'nın Tarihu'l –Kebîri
Kabûlü'l-Ahbar Ve Ma'rifetü'r-Ricâl
Îbni Ebî Hatemin El-Cerh Ve't Tadîli
el-Müntehab Mi ne'1-İrşad İlâ Ulemai'l-Bllâd
Kütübü Sitte Ve Diğer Hadis Kitaplarındaki Hadis Ricalini Yazan Kitaplar
Ricâl-İ Urve
Tesmiyetü Men Ahracehümül-Imamen
Ricalü Sahihi Müslim
et-Tadil ve't-Tecrih
el-Cem'u beyne Ricali's-Sahihayn
İSİMLERİ TANITAN KİTAPLAR
(Kütübü Ma'rifetil-Esmâ)
4. İSİMLER KÜNYELER VE LAKABLARLA İLGİLİ KİTAP YAZANLAR VE ESERLERİ
Bu konuda kitap yazanlar:
Mü'telef Ve Muhtelef Kitapları
Müttefak, Müfterak Ve Müteşabih Kitablar
Vefatlara Cvefayat) İlgili Kitaplar
Vefat Tarihleriyle İlgili Eserler
5. BELİRLİ YERLERİN RİCALİNE AİT KİTABLAR
Tarihu Vâsıt
Tabakatu Ulema-i Ifrıkıyye ve Tunus
Tarihu'r-Rakka
Tabakatül-Muhaddisin Bi Isbahan
TarihuDaiya
Tarihu Nisabur Ve Özeti
Tarha Mısr Zeyli
Zikru Tarihi Isbahan
Tarihu Cürcân
Tarihu Bağdad
6. HADİS İMAMLARIYLA İLGİLİ KAMUSLAR
(Meacimü'ş-Şuyuh)
ŞİİLERDE RİCAL KİTABLARI
el-Burki'nin Kitâbü'r-Ricali
el-Keşşî'nin Kitabü'r-Ricâli
en-Necaşi'nin kitabü'r-Ricali
et-Tûsînin Kitabü'l-Fihristi
et-Tûsi'nin Kitabü'r-Ricali
İLMİ RİCAL KİTABLARININ TANZİMİN ESASLARI
İlmi rical kitapları aşağıda dört esasa göre düzenlenmişlerdir:
1. NESEBLERE (SOY) GÖRE TERTİB
2. TABAKALARA GÖRE TERTİB
3. ŞEHİRLERE GÖRE TERTIB
4. HARF SIRASINA GÖRE TERTİB
RİCAL İLMİ VE TARİHİ
RİCAL İLMİ VE TARİH TENKİDİ
KAYNAKLAR
Çağdaş Yabancı Kaynaklar

HADİS TARİHİ

TAKDİM

1- Fakihlerln ıstılahında Sünneti Nebevi, Rasûlullah (s.a.v)'den söz,iş ve takrir olarak sadır eden şeydir. Sünnet İlâhi vahyin eseridir. Cenab-ı Hak: Peygamber kendi kafasından konuşmaz, O (na İnen Kur'an veya onun söylediği sözler) kendisine vahye dilen vahiyden başka bir şey değildir." [1]buyurmaktadır.
Sünnet, ikiside İlâhi vahyin eseri olmaları itibariyle, Kur'an-ı Kerim gibidir. Aralarında fark şudur: Kur'an-ı Kerim lâfız ve mana itibarıyla İlâhi vahiydir. Sünnet ise lafzi değil de sadece manası itibarıyla İlahi vahiydir.
2- Şer'i hükümler itibarıyla sünnet, Kur'an-ı Kerimden sonra uyulması gerekli ve ana kaynak olan bir İlâhi vahiydir. Bunun böyle olduğuna Kur'an delildir ve ümmetin icmaı da bunun üzerinedir. Kur'an-ı Kerimde, bu manayı açıklayan,insanların sünnete uyma zorunluluğunu getiren, Rasûle boyun eğmenin Allaha boyun eğmek olduğunu açıkça ortaya koyan ve sünnete karşı çıkanın imandan soyunup çıkacağını bildiren bir çok nass vardır. Kur'an'ın veya sünnetin koyduğu hükümler dışında müslüman için ikinci bir seçenek yoktur.O na uymak kabul etmek zorundadır. Bu naslandan bazıları şunlardır :
"Ey iman edenler, Allaha itaat edin Rasûle de itaat edin." (en-Nisa;59)
"Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının." (el-Haşr;7)
"Kim Rasûle itaat ederse, Allaha İtaat etmiş olur." (en-Nisa;80)
"Hayır Rabbin hakkı İçin onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan,tam anlamıyla teslim olmadıkça İman etmiş olamazlar." (en Nisâ;65)
"Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur, "(el-Ahzab;36)
Sünnetin delil oluşunda,ona uymanın gerekliliğinde ve şeriatın ana kaynağını oluşturmasında ne eskiden, ne zamanımızda müslümanlar ihtilaf etmemişlerdir.
3- Sünnetle sabit olan Şer'î ahkam çeşitlidir:Bunlardan bir kısmi Kur'ana uygun ve onu destekler mahiyetdedir. Mesela, başkasının malını haksız yere yemek, zinadan nehiy, ana babaya asi ol-mak,yalancı şahitliği ve benzeri hükümler....
Bir kısmı da Kur'anm mücmel (yeterince açık olmayan) hükümlerini açıklar ve belirler. Namazın rekatlarının sayısını ve . nasıl kılındığını

açıklayıp belirleyen sünnet gibi ki namaz Kur'anda mücmel olarak gelmiştir.(Rekatlarının sayısı ve nasıl kılındığı belirtilmemiştir.) Zekat miktarlarını, şartlarını ve kendisini zekat düşen malların çeşitlerini belirten sünnetde böyledir.
Sünnetin bir kısımda Kur'anm mutlak ifade eden yerlerini kayıtlar veya umum ifade eden yerlerini özelleştirir. Hırsızlıkta eli kesmek gibi ki Kur'anda elin kesilmesi mutlak bir hüküm olarak gelmiş, sünnet bunun kesilme yerini bilek olarak kayıtlamıştır. Ölü hayvanın etinin yenmesinin haram olması Kur'an-ı Kerim de umum ifade ederken sünnet çekirgenin ve deniz hayvanın ölüsünü hükmün dışına çıkararak hükmü diğer hayvanlara tahsis etmiştir.
Kur'an-ı Kerimin zikretmediği bazı yeni hükümleri de koymuştur sünnet.. Şahid ve yeminle hüküm vermek, âkile üzerine diyetin vacip olması v.b. gibi... Bu çeşit hükümler de sünnetin diğer çeşitleri gibi uyulması gereken ahkamdandır. Rasûlullah (s.a.v.)'den gelen rivayete göre şöyle buyurmuştur;
" Biliniz ki bana Kur'an ve onun kadar ahkam verildi/Yani uyulması gereken bir hüküm olarak Kur'an ve onun kadar da sünnet verildi." buyurmuştur.
4- Sünnetin tedvini:Sünnet Rasûlullah (s.a.v)'in döneminde yazılıp bir araya getirilmemiştir. Kur'anı Kerimde yaptığı gibi Rasûlullah (s.a.v) kendisinin sözlerini toplayan bir kitapta edinme-mistir. Çünkü Kur'an ayetlerinden inenleri yazdıkları bir kitap edin-memiştir. Nitekim Rasûlullah (s.av)sünneti yazmayı yasakladı. Sonra isteyenin istediği kadar yazmasını serbest bıraktı. Sünneti Nebeviyye den bir şeyler yazanlardan biriside Abdullah b. Amr b. el-As (r.a) dır.İmam Ahmet b. Hanbelin Müsnedinde ondan yaptığı bir rivayetde şöyle der:
"Rasûlullah (s.a.v)den işittiğim her şeyi, ezberleyeyim, koruyayım düşüncesiyle, yazıyordum.Kureyşliler beni bundan men etmiş olmak için; ^
Sen Raşûlullah(s.a.v)'den duyduğun her şeyi yazıyorsun. Rasûlullah(s.a.v) bir insandır.Gazap halindede normal halinde de konuşur, dediler. Yazmayı bıraktım bunun üzerine ... Ve bu konuda Rasûlullahfs.a.vî'e konuştum. Şöyle buyurdu:
" Yaz, nefsim kudret elinde olan Allana yemin ederim ki benfim ağzım)dan Haktan başka bir şey çıkmaz.'
5- Nübüvvet asrında sünnetin yazılmamasma rağmen Ashabı kiramın hafızalarında bu korunuyordu. Her Sahabi sünnetden ezber-leyebildiğine sahipti. Bellediğini unutanlara diğerleri hemen Öğretiyorlardı. Öğrenen öğrendiğini hemen başkasına tebliğ ediyordu. Bu suretle sünnetden hiç bir şey kaybolmadı.
6- Hulefa-i Raşidin döneminde de sünnet yazılmadan, müslümanlann ağızdan ağıza nakletmesiyle devam etti. Rivayete göre halifeliği döneminde Ömer b.el-Hattab onu yazmayı arzuladıysada yapmadı.
7- Meşhur Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz döneminde sünnetin yazılması için teşebbüse geçildi. Btı halife Medine-i Münevveredeki kadısı Ebû Bekr Muhammed b. Amr b. Hazm'a şu mektupu yazdı:
"Bak, Rasûlulllah (s.a.vj'in hadis ve sünnetinden ne bulursan onu yaz. Zira ben ilmin silinip kaybolmasından ve ulemanın gitmesinden korkuyorum."
Ancak Ömer b. Abdülaziz verdiği emri yerine getiremeden vefat etti.
8- Abbasi devleti döneminde ulema sünneti yazıp kitap haline getirmeye başladı. Bunların yazdığı kitaplar Sahabelerin sözleriyle fetvalarım da ihtiva ediyordu. Bu çeşit hadis kitabı yazanlar;Kûfe de Süfyanü's-Sevrî, Mısırda Leys b. Sa'd, Medine de İma Maşlikb. Enestir. Bunların yazdıklarının az bir miktarı elimize geçebilmiştir. Bu çeşit hadis kitaplarından herhalde imam Malik b.Enes'in Muvattasıdır. Bu kitapda Rasûlullah (s.a.v)"in sünneti yanında Sahâbîlerin fetvalarını, içtihadlarını.hatta Tabiin fakihlerm kavillerini,bizzat İmam Malikin kendi görüşleriyle tercihlerini hep bir arada bulabiliriz.
9- İkinci hicrin asrın sonuna doğru ulema sünneti başkalarından ayırarak yazmaya yöneldiler. Ulema bu metodu uygularken senedlere göre yazma yolunu tuttu.. Yani her Sahabinin, rivayetlerininin konuları değişse bile, rivayet ettiği hadisleri bir araya topladı.
10- Ardından sünnetin yazımında yeni bir metod takip edildi. Bu hadislerin fıkıh bablanna göre bir arada yazılması metoduydu. Bu yol fakihin işini kolaylaştırdı.Zira onun araştırmak veya bilmek istediği konularla ilgili olarak sünnette ne gelmiş ise onları önünde hazır buluyordu. Bu üslupta yazılan kitaplar Buharî ve Müslim'in Sahihleri ile Ebû Davud ve diğerlerinin sünenleridir.
11- Cerh ve ta'dil ilmi: Hadis alimleri çok iyi bir çalışmayıda başlatdılar ki bu cerh ve ta'dil veya rical ilmidir. Bu ilim sadece müslümanlara has olup başka hiç bir millet de benzeri yoktur. Bu ilimden maksat sünnet ravüerinin durumlarını ortaya koymak bu süretlede doğruyla yalancıyı, sağlamla çürüğü, rivayetinde kendisine güvenilebilenle güvenilemiyeni ayırd etmektir.
Bu değerli ilmin kurulmasının sebepi şudur: Sayısı çok olan İslam düşmanları İslam'a tuzak kurmak, ona nüfuz etmek istediler.Başka sözleri hadislere karıştırıp bunu da Rasûlullah (s.a.vj'e isnad ederek ortalığı bulandırmaya gerçeğin manasını bozmaya çalıştılar. Sünneti yıkıp müslümanlann yüzünü ondan çevirebilmek için sünnet ravileri hakkında şüphe tohumları ekmeyi gaye edindiler.
Hadis alimleri bu çirkin çalışmaların gayesine ulaşmasından korktukları için içlerinden bir topluluk, sünnet ravilerinin doğrusuyla yalancısını birbirinden ayırdedebilmek için kastıyla çalışmalara başladı. Bu çalışmadan cer'h ve ta'dil ilmi doğdu. Bu ilim ravilerin hallerini inceden inceye araştırma,onların meyilleri, sıfatları, ahlakları, yetişmeleri ve inançlarını gözden geçirme görevini üstlendi. Bu ilmî görev edinen ulema, ravilerin hallerini gözden geçirmek, hayatlarını araştırmak, durumlarını soruşturmak için uzun yorgunluklara, yorucu yolculuklara katlanarak cidden büyük bir çalışmayı gerç eleştirdiler.
Cerh ve ta'dil alimleri, ravilerin durumlarını araştırırken tarafsızlığın en sağlam örneğini gösterdiler. Onların bu çalışmalarında arkadaşlığın, akrabalığın, aynı ülkeden veya aynı mezhepten olmanın hiç bir etkisi olmadı. Zira Rasûlullah (s.a.vj'in sünneti.diğer her türlü değerden daha yüce, daha kıymetli idi onların nazarında... Bütün bu sebeplerle Rasûlullah(s.a.v)'in sünneti,rivayet edenlerin durumlarını tarafsız bir gözle araştırdılar. Ulaştıkları sonuç onları engellemedi. Önem verdikleri tek nokta vardı ki araştırdıkları şahsın gerçek yüzü ve sıfatlarıyla rivayetlerine ne derece güvenebileceği idi. Bunlar araştırmalarında bir kimyacıya benziyorlardı. Zira kimyacı da laboratuarında bir maddenin özelliklerini tesbit için araaştırrna yapar. Ne ulaştığı netice, ne de araştırdığı maddede ortaya çıkan özelliklerin çeşidi onu ilgilendirmez.
Cerh ve ta'dil bilgini hadis ravileriyle ilgili araştırmalarını neticelendirdiğinde, vardığı neticenin özeti olarak, her raviye bir işaret verir ve derki: "Bu sikadır," "Bu adidir," "Bu leyyinü'l-Hadistir," "Bunun hadisi almakta bir beis yoktur," "Bu yalancı (kezzab)dır," "Bunun hafızası iyi değildir." "İhtiyarlığı sebebiyle bunun hatırlama gücü zaafa uğramıştır."
Bu yorucu, ihlaslı, şahsî arzulardan uzak,AUah korkusuyla dolu, Allaha ihlasla bağlı ve sünnetin sağlamını çürüğünden ayırmaya duyulan şiddetli hırsın eseri olan çalışmalar sonunda cerh ve ta'dil alimleri, Allahm yardımıyla sünnetin doğrusunu yalanından ayırmaya, sünneti yıkmak suretiyle müslümanlan şüpheye düşürmek ve ondan yüz çevirmelerini sağlamak, bu suretle de İslamı yıkmak isteyen İslam düşmanlarının tuzaklarını bozmaya muvaffak oldular.
12- Bu cerh ve ta'dil ilmi, her zaman müslümanlann ihtiyaç duyduğu faydalı bir ilimdir. Bilhassa zamanımızda buna ihtiyaç vardır. Çünkü gerek müsteşrikler, gerek onların etkisi altında kalanlar Rasûlullaîı(s.a.v}in sünnetine ve onun ravilerine karşı saldırıya geçtiler. Bunlar gerek raviler, gerek bizzat sünnet etrafında şüphe bulu-
tu meydana getirmeye çalıştılar. Ancak bunu tarafsız bir gözle ilmî araştırma yaptıkları iddiasıyla gayet habis bir planla gerçekleştirdiler.
Bunun için, bu müsteşriklerle onlara uyanların sünnet ve sünnet ravileriyle ilgili saçtıkları şüphe tohumları üzerinde dikkatle durmak isteyen her müslümanm cerh ve ta'dil alimlerinin yazdıkları eserlere başvurması çok gerekli bir iştir. Ancak bu suretle sünnet ravilerin gerçek kişiliğini anlaşılmış, onların güvenilebilenleri ile güvenilemeyenleri, sağlamlanyla sağlam olmayanları âyırd edilmiş olur. Çünkü bu gerçek, sünnet ravileri gerçeğidir.Bizim bunu yalancı müsteşriklerde bulmamız mümkün değildir. Muhammedi risaletle ilgili gerçekleri onların yanında aramanız da gülünç bir şeydir. Bunları sadece Muhammed(s.a.v)'e tabi olanların, O'nun sünnetine hizmet edenlerin ve O'na inananların yanında bulabiliriz. Hadis âlimlerinin ve özellikle cerh ve ta'dil alimlerinin yanında bulabiliriz.
13- Bütün bunlardan sonra Rasûlullah(s.a.v)'in sünneti daha çok açıklamayı, halk arasında yayılmaya ve hakkında yazılmaya fazlasıyla muhtaçtır. Sünnete bağlı olarak yapılacak her çalışma Allah katında hoşnutluğa, makbuliyete hak kazanmış bir çalışma olacaktır. Umarım ki kendisine takdim yazısı bu kitap teşekküre layık çalışmalardan birisidir.
Kitabın müellifine bol ve iyi ecir vermesini,bundan müslümanlan yararlandırmasını Allahü Teâlâdan niyaz eylerim.
Hamd âlemlerin Rabbi olan Allaha mahsustur.
Abdülkerim Zeydan, Bağdad Cumade'I-Ahire 1387 17 Eylül 1967 [2]

HADİSİN YAZILMASI

Rasûlullah (s.a.v)'in Hayatında Yazım

îslamdan önce Araplar şiirlerini, hitabelerini, önemli günleriyle ilgili kıssaları, örf ve adetleriyle ilgili değerlerini ve soylarını yazmaya önem vermezlerdi.Bu konularda daha çok hafızalarına dayanırlardı. Bunun için ezberleme melekeleri gelişti ve hafızalarının gücüyle kolay ve çabuk ezberlemekle meşhur oldular. Bu onların arasında yazıyı bilenlerin bulunmasına bir engel teşkil etmez. Bilhassa Mekkelilerin ticaretle uğraşmaları yazı ve hesabı bilmeye ihtiyaç duyuruyordu .Ancak yazı bilenlerin sayısı gerçekten azdı.Bunun içinde Kur'an-ı Kerim Arapları ümmî olarak vasıflandırır. Allah şöyle buyurur:
"O Allah ki Ümmî olan (okuma yazmayı bilmeyenler arasından bir peygamber gönderdi. [3]
Hadiste ise bu ise şöyle belirtilir:
"Biz ümmî bir ümmetiz, yazı ve hesab bilmeyiz." [4]
İslam ilme teşvik etti. Rasûlullah (s.a.v) yazıya önem verdi. Bedir esirlerinin ensardan on çocuğa okuma yazma öğretmek suretiyle esirlikten kurtulmalarına izin verdi. [5]
Müslümanlardan bazıları Rasûlullah (s.a.v) 'in Mescidin de okuma yazma öğreniyorlardı. Bazı muallimler ise sırf Allah rızası için, nafile bir ibadet olarak, bu öğretim işini yürütüyorlardı. Mesela; Abdullah b. Saîd b.el-As, Sa'd b. er-Rabi' el-Hazrecî, Beşir b. Sa'd b. Sa'lebe ve Eban b. Saîd b. el-As bu muallimlerdendir. [6]Bu çalışmalar neticesinde yazanların sayısı çoğaldı., hatta vahiy kâtiplerinin sayısı kırk küsura vardı. [7] Bu konuda sadaka (zekat)lar kitabı, mektuplar ve anlaşmalarla ilgili yazılanlar yeterli bilgiyi verir. [8]

Rasûlullah (s.a,v)'in Hayatında Hadisin Yazılması

Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatında katiplerin varlığına ve onların Kur'an'ı Kerimi yazma görevini yerine getirmelerine rağmen onlar, şümullü ve araştırmalı bir şekilde hadis toplama ve yazma işini yapmadılar. Genellikle ezbere ve hafızaya dayandılar. Zaten Rasûlullah (s.a.v) de onlara yazma işini emretmemişti. Belki de onlarca hafızada korunmasını kastetmişti emretmemekle... Bilhassa hadisin mana olarak rivayeti caizdir. Kur'an'ı Kerim ise lafız ve manası mucize olduğu için böyle değildir, yani hem lafzının hem de manasının rivayeti gereklidir. Sadece mana olarak rivayeti caiz değildir. Katiplerin Kur'an'ı Kerimi yazmaya öncelikle önem vermelerinin hikmeti de böylece anlaşılmış olur. Bu ihtimam sayesindedir ki, Kur'an yazılmış sahife-lerle hadis yazılmış sahifeler bir arada bulunsaydı, Kur'an'la hadisin birbirine karışma ihtimali vardı. Bilhassa Kur'an'ı Kerimin inme devresinde vahiy tamamlanmadan ve müslümanlar Kur'an'm üslubuna alışkanlık kazanmadan önce bu ihtimama ihtiyaç vardı.
Bütün bunlara rağmen Rasûlullah (s.a.v.) in hadisin yazılmasını yasaklayan hadisleri yanında, yazılmasını müsamaha ile karşıladığını bildiren hadisler de vardır. [9]

Sünnetin Yazılmasın Yasaklayan Hadisler:

1. "Benden bir şey yazmayınız; kim benden, Kur'an'dan gayri bir şey yazdıysa onu silsin, yoketsin.(yazmaksızm) benden hadis rivayet etmenizde bir sakınca yoktur." [10] Müslim, Ebu Said el-Hudri (ra) den rivayet etmiştir.
2. Ebu Said el-Hudri (r.a) şöyle demiştir:
" Rasulullah (s.a,v)in bize (Hadis) yazma İzni vermesine çalıştık kabul etmedi." [11]
3. Ebu Hüreyre (r.a) Hadisi: '
"Biz hadisleri yazarken Rasulullah (s.a.v) bizim yanımıza geldi ve
- Bu yazdığınız nedir? diye buyurdu. Biz:
- Senden işittiğimiz hadislerdir, dedik. Rasulullah (s.a.v) :
"Allanın kitabından gayri bir kitab mı ediniyorsunuz? Siz ne yaptığınızı biliyormusunuz? Sizden önceki ümmetler, Allanın kitabıyla yazdıkları başka bir kitaplar edindikleri için sapıttılar", buyurdu. [12]
Bu hadislerin en kuvvetlisi, Müslimin Sahihinde Ebu Said el Hudri (r.a) den rivayet ettiği birinci hadistir. [13]

Sünnetin Yazılmasını Müsamahayla karşıladığını bildiren Hadisler

1. Abdullah b. Amr b. el-As hadisi:
"Ezberlemek ve korumak düşüncesiyle Rasulullah (s.a.v) den her şeyi yazıyordum.Kureyş beni bundan nehyetti ve :
-Rasulullah (s.a.v)'den işittiğin her şeyi yazıyorsun. Rasulullah ise bir insandır; hoşnutluk anında da öfke anında da konuşur, dediler. Bunun üzerine yazmayı bıraktım. Bunu Rasulullah (s.a.v)'e haber verdiğim zaman eliyle ağzına işaret ederek:
'Yaz nefsim kudretinin elinde olan Allaha yemin ederim ki, bu (agzım)dan Hak dan başka bir şey çıkmaz,buyurdu." [14]
2. Ebu Hüreyre (r.a) hadisi:
"Rasulullah (s.a.v) den çok hadis rivayet etmekle, Onun ashabı içerisinde benden ileride olan yoktu. Ancak Abdullah h. Amr müstesna; zira o yazardı ben yazmazdım." [15]
3. Ebu Hüreyre (r.a) hadisi:
"Ensarlı bir adam Rasulullah (s.a.v)'e ezberleme gücünün azlığından şikayet etti. Rasulullah:
Sağ elinden yararlan (yani yaz), buyurdu." [16].
4.Yemenli bir zatın, Mekkenin fethi günü, fetih tamamlandıktan sonra, kendisi için Rasulullah (s.a.v) 'in hutbesini yazmalarını ashab-tan istediğinde Rasulullah (s.a.v) buna izin vererek:
"Ebu şah için yazınız." buyurmuştur. [17]
5. Enes (r.a) hadisi:
"Yazarak İlmi kayıt altına alınız." [18]
6. Rafi b. el-Hadic (r.a) hadisi: "Ben:
Ya Rasulullah, biz senden çok şeyler işitiyoruz;onları yazalım mı? diye sordum.
'Yazınız, sakıncası yok. "diye buyurdu. [19]
7. Rasulullah (s.a.v), Amr b. Hazm'e sadakalar, diyetler, feraizler
ve sünnetlerle ilgili mektup yazdırdı. [20]
8. Rasulullah (s.a.v) vefat ettiği hastalığında şöyle buyurmuştur:
"Bana bir mektup (kağıt) getirin izde, kendisinden sona sapıklığa düşmeyeceğiniz bir mektubu size yazayım (yazdırayım)." [21]
9. Rasulullah (s.a.v) 'in Muhacirlerle ensar ve müslümanlarla ya-hudiler arasındaki anlaşmayı yazdırması. [22]

Bu Hadislerin Birbirine Muhalif oluşu Hakkında Ulemanın görüşü

Rasulullah (s.a.v) ilk toplanma durumunda olan Kur'an-ı Kerime karışması ve daha işin başında olan müslümanlarm Kur"an'ı bırakıp sadece hadisle meşgul olmalarından korktuğu için hadisi yazmayı yasaklamıştı. Ramehürmüzi (ö;36O h), Ebu Said el-Hudri (ra) 'in: "Rasulullah (s.a.v)'in bize (hadis) yazma izni vermesine çalıştık, ama kabul etmedi." hadisi üzerinde araştırma yaparken bu görüşü benimsedi ve şöyle dedi:
- Zannediyorum ki hicretin ilk devirlerinde olan bir durumdu ve kurandan başkasıyla meşgul olunmasından korkulduğu zamanlara aitdi [23]
Ebu Süleyman el-Hattabi de şöyle dedi:
Bu yasaklamadan şu anlaşılır: Kur'anla birlikte aynı sahifeye başka bir ; şeyin yazılmasından veya ikisininde aynı yerde toplanmasından hoşlanmadığı için bu yasağı koymuştur. Tabiatıyla bunu Allah kelamıyla başkasının sözünü eşit seviyede tutulmaması ve Kur'an'a hürmet ederek onun korunması endişesiyle yapmıştır. [24]
Bu .sepebten Rasulullah (s.a.v), Kur'an'ı hadisle karıştırmayacağına kesin kanaat getirdiği Abdullah b. Amr el-As gibi yazıyı iyi bilenlerden bazı Sahabilerine hadis yazma izni verdi. Görüşleri hemen az önce- geçen fikirle bağdaşan ulemadan bir kısmı, hadis yazmaya izin veren

hadislerin yasaklayan hadisleri neshettiğini ileri sürdüler. Bu neshi kabul eden mütekaddimun ulemasından birisi İbni Kuteybe ed-Dineveri [25]ile son asır ulemasından Şeyh Ahmet Muhammet Şakiri [26]görüyoruz. Bu görüş, Abdullah b. Amr gibi bazı Sahabenin, genel yasaklama zamanında, özel bir izne mazhar olmaları
ile çatışmaz. Çünkü neshedilmesinden önce umumun bazı .fertlerinin
izin alabilmelerinde, neshedilenin neshedenle ilgiside yok tesiri de.... [27]

Sahabe Devrinde Hadisin Yazılması

Hadisin yazılmasının yasaklanması ve müsade edilmesiyle ilgili hadisler rivayet edildiği gibi, Sahabilerde de hadisin yazılmasıyla ilgili değişik durumlar görülmektedir. Bazıları yazılmasını hoş görmezken, bazılanda caiz görmektedirler. Bir kısmından ise iki durumda da rivayet edilmektedir. Şu rivayetler, hadisin yazılmasını hoş görmeyen büyük Sahabilerin durumunu aksettirmektedir:
1. Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a) beş yüz hadis topladı, sonra da onlan yaktı. [28]
2. Ömer b. el-Hattab (r.a) hadisin yazılması hususunda Sahabeyle istişare etti., sonra Allaha bir ay istiharede bulundu, sonunda bu işten vazgeçti, ve:
- Beri sünnetleri yazmak istiyordum. Ancak sizden önce bir takım kitaplar yazıp onlarla meşguliyete dalarak Allahm kitabını bırakan bir kavmi hatırladım. Vallahi ben, ebediyyen Allahm kitabına bir şey karıştırmayacağım, dedi [29]
3. Ali b. Talib (r.a) şöyle dedi:
- Nezdinde (sünnetle ilgili) bir kitap bulunan herkes ondan döndü ve onu yok etti. İnsanlar alimlerin sözlerine uyup Rablarm kitabını terkettikleri için helak oldular. [30]
4. Abdullah b. Mes'ud (r.a)'e içinde hadisler bulunan bir sahife getirilince su İsteyip o sahifenin yazılarını sildi, ve şöyle dedi:
- Sizden evvel Kitab Ehli olanlar, sanki bilmiyorlarmış gibi, Allahm Kitabını geriye attıkları vakit bir şeyle helak oldular. [31]
5. Hadisin yazılmasını hoş görmeyen diğer sahabilerden de rivayetler vardır. Bunlar Zeyd b. Sabit, Ebu Hüreyre, Abdullah b.Abbas, Ebu Said el-Hudri, Abdullah b. Ömer ve Ebu Musa'l-Eşari'dir. Bu Sahabilerden her biri, hadisin yazılmasını hoş karşılamamasının, insanlardan bununla meşguliyete dalıp Kur'an'ı Kerimden uzaklaşmalarından korktukları için olduğunu açıkça belirtmişlerdir. [32]

Hadisin yazılmasını caiz gören Sahabilerin durumu ise şöyledir:

1. Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a), Enes b. Malik (r.a) e Rasululîah (s.a.v)'in sünnet kıldığı sadakaların farzlarını bildiren hadisleri yazdı. [33]
2. Ömer b. el-Hattab (r.a), Utbe b. Ferkad'e sünnetlerin bazılarını yazdı. [34] Ve kılıcının kabzasında otlayan hayvanların zekatıyla ilgili hükümlerin bulunduğu bir sahife buldu. [35]
3. Ali (r.a)'in nezdinde, içinde diyet, esirlerin azadı ve müslümanın kafire karşı (kısasla) öldürülmiyeceğinin hükümleri bulunan bir sahife vardı. [36]
4. Sahabilerin bir kısmında da hadis yazılmasının cevazıyla ilgili rivayetler vardır. Bunlar; Hz Aişe, Ebu Hüreyre, Muaviye b. Ebi Süfyan, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-As, Bera b. Azib, Enes b.Malik Hasen b. Ali, ve Abdullah b. Ebi Evfa'dır. Bunlardan bir kısmı önce hoş karşılamazken sonra caiz görmüşlerdir. Bunda tenakuz yoktur, zira onların hoş karşılamaması, hadisin Kur'anla karıştırılması korkusundan kaynaklanıyordu.Bundan emin olunduğu zaman hadisin yazılmasını caiz gördüler. Bunun için bir kısmı Rasululîah (s.a.v) 'in hayatınta da vefatından sonra da bazı hadisleri sahifeler halinde yazdüar. Aşağıda bunlardan bilinenler gösterilecektir. [37]

Sahabenin Hadis olarak yazdıkları Sahifelerden Örnekler

1. Sa'd b. Ubadetil-Ensari'nin sahlfesi [38]
2. Abdullah b. Ebi Evfa'nın sahlfesi [39]
3. Semure b.Cündüb (ö;60 h) nüshası ki bunda bir çok hadisleri topladı. [40]
4. Rasulullah (s.a.v)'in azadlısı Ebu Rafî'nin kitabı ki bunda namaza başlamakla ilgili hadisler vardır. [41]
5. Ebu Hüreyre nin kitapları [42]
6. Ebu Musa'l-Eşari (ö;50 h) nin sahifesi [43]
7. Cabir b. Abdullah el-Ensari (ö;78 h)'nin sahifesi [44]
8. Abdullah b. Amrb. el-As'm (ö;65 h) es-Sahifetü's-Sadıka'sı [45]İmam Ahmed b. Hanbel bu sahifenin muhtevasını Müsnedtnde naklet-miştir. [46]
9. Ebu Seleme Nebit b. Şerid el-Eşçai el-Küfi sahifesi [47]
10. Hemmam b. Münebbih (ö;131 h) es-Sahifetü's-Sahihası 138 hadisi ihtiva eden bu sahifeyi Hemmam, Ebu Hüreyre(ö;59 h)'den rivayet ederek yazmıştır. Bu sahifeyi, aslında Ebu Hüreyre ye ait olduğu için sahabilerin yazdıkları arasında zikrettim. [48]

Tabiîn ve Onları Takib Eden Nesilde Hadis Yazımı

Ubeyde b. Amr es-Selmani (ö;72 h), İbrahim b. Yezid et-Temimi [Ö;92 h), Cabir b. Zeyd (ö;93 h), İbrahim b. Yezid en-Nehai (ö;96 h) ve Amir eş-Şa'bi (ö;103 h)gibi tabiin büyüklerinden bazıları hadis yazma işinden sakındılar. [49]Ancak diğer bazıları hadis yazıyorlardı. Bunlardan: Said b. Cübeyr, Said b. el-Müseyyeb (ö;94 h) Amir eş-Şa'bi, Dah-hak b. Müzahim (ö;105 h), Hasen el-Basri (ö;110 h) Mücahid b. Cebr (Ö; 103 hî ,Rec b. Hayyat Ö; 112 h), Ata b. Ebi Rebah (ö; 114 h) İbn Ömer'in Azadlısı Nâfi (ö; 117 h) ve Katede es-Sedusi (ö; 118 h) görmekteyiz. [50]
Tabiinden önemli miktarda bir ulema topluluğu, rivayet ettikleri hadisleri yazmak ve cüzler, sahifeler halinde topladıklarını ezberlemeye ihtimam göstermek suretiyle şöhret bulmuşlardır. Mesela; Sahabeden Cabir b.Abdillah ve başkalarının hadislerinden yazan
1. Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim el-Esedi (ö; 126 h) [51]
2. Ebu Adiyyi'z-Zübeyr b. Adiyyi'l-Hemadani el-Küfi (ö; 131 h) [52]
3. Ebu'l-Uşera ed-Darimi Üsame b. Malik [53]
4. Zeyd b. Ebu Üneyse Ebu Üsame er-Rehavi (ö;125 h) [54]
5. Eyyüb b. Ebu Temimeti's-Sahtiyani (ö; 131 h) [55]
6. Yunus b. Ubeyd b. Dinaru'İ-Abdi (ö; 139 h) [56]
7. Ebu Bürde büreyyid b.Abdillah b. Ebu Bürde [57]
8. Humeyd b. Ebu Humeyd et-Tavil (ö;143 h) [58]
9. Hişam b. Urve ez-Zübeyr (ö; 146 h) [59]
10. Ebu Osman Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Asım b. Ömer b. el-Hattab(ö;147h) [60]
Tabiinden bir kısmı şu iki sebepten hadis yazmayı hoş görmediler: Kendi görüşlerini ve fetvalarım hadisle beraber yazmak ve yazdıklarına güvenerek ezberi ihmal etmek.
Hicri 65. yılından 85 yılma kadar Mısır valisi olan Abdülaziz b. Mervan hadis yazılması ve toplanması işine gayret etti. Yetmiş tane Bedir sahabesine yetişen Kesir b. Merrat el-Hadremi'ye, Ebu Hüreyre hariç, diğer sahabilerden dinlediği hadisleri kendisi için yazmasını emretti. Çünkü Ebu Hüreyre'nin hadisleri yazılı olarak yanında vardı. [61]Ancak bu yazım çalışmaların neticesinin ne olduğunu bilmiyoruz. Sonra oğlu Ömer b. Abdülaziz halife oldu. Bu muhterem zat Medinede ki valisiEbu Bekr b. Hazm'e şu emri verdi:
"Rasulullah (s.a.v)'in hadisine veya geçerli sünnetine veya Amre'nin hadisine bak ve onu yaz. Zira ben ilmin kaybolmasından ve ilim ehlinin gitmesinden korkuyorum." [62] Bununla Amre binti Abdir-rahman el-Ensariyye (ö;98 h) ve Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekr (ö; 120 h) nin yanında bulunan hadisleri yazmasını kastediyordu.[63]
Ömer b. Abdülaziz diğer İslam beldelerin alimlerine :

"Rasulullah (s.a.vj'in Hadisine bakınız ve onları toplayınız." emri verdi [64]Lakin Ebu Bekr b. Hazm topladığı hadisleri Ömer b. Abdülazize gönderemeden ölüm bu yüce halifeye yelişti. [65]Her halükarda bu toplanan şey şümullü bir şey olmasa gerek.
Bu konuda şümullü araştırma işine İmam Muhammed b. Şihab ez-Zuhri (ö;124 h) muvaffak oldu. Ömer b. Abdülaziz'in emrine istekle sarıldı. Zaten hadisleri ve siyeri toplamakla meşguldü.İslam aleminin her tarafına defterler göndermiş bulunan Ömer b. Abdülaziz, Medine halkının rivayet ettikleri hadisleri toplayarak takdim etti. [66]Yeterli araştırmayı ihtiva eden ilk hadis toplama işi işte bu olaydır. Bununla ikinci hicret yılında yazıcı alimlerin takip edeceği yol açılmış oldu ve bunu takip eden hadis yazma işi ve ulemanın gayreti hız kazandı. Uydurma hadislerin ortaya çıkmaya başlaması, ulemanın sünneti korumak ve onunla oynamaktan men etmek için hadis yazma işine daha kuvvetle sarılmalarına tesir etti. [67]

Hadis Konusunda Eser Yazmakla Şöhret Bulan Alimler

1. Ebu Muhammed Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc (ö;150 h) Mekke de
2. Muhammed b. îshak (ö; 151 h) Medine de
3. Ma'mer b. Raşid (ö; 153 h) Yemen de [68]
4. Saidb. EbiArube (ö;153 h) Basra da
5. Ebu Amr Abdurrahman b. Amr el-Evzai (ö; 156 h) Şam da
6. Muhammed b.Abdurrahman b. Ebi Zfb (ö; 158 h) Medine de
7. er-Rabi1 b. Sabih (ö;160 h) Basra da
8. Şutıe b. el-Haccac (ö; 160 h) Basra da
9. Ebu Abdullah Süfyan b. Said es-Sevri (ö; 161 h)Kufe 'de
10. el-Leys b. Sa'd (ö; 175 h) Mısır da
11. Ebu Seleme Hammad b. Seleme b. Dinar (ö; 176 h) Basra da
12. İmam Malik b. Enes (ö; 179 h) Medine de İmam Malik Muvat-ta'ı orada yazdı. Bu kitap ta Ehli Hicaz'ın Sahih hadislerini araştırdı. [69]kitap basılmıştır.
13. Abdullan b. el-Mübarek (ö; 181 h) Horasanda [70]
14. Hüşeym b. Beşir (ö;181 h) vasıtta
15. Cerir b. Abdü'l-Hamid ed-Dabbi (ö; 188 h) Rey de
16. Abdullahp b. Vehb (ö; 197 h) Cami isimli eserinde [71]
17. Süfyan b. Üyeyne (ö; 198 h) Mekke de [72]
18. Veki b. el-Cerrah er-Rüasi (ö;197 h) [73]
19. Abdürrezzak b. Hemmam es-San'ani (Ö;211 h) [74]
20. Saidb. Mansur, Sünen yazmıştır. [75]
21. İbni Ebi Şeybe, Musannef yazmıştır. [76]
"Bunların tasnifte tarzları şöyle idi: Hadisi münasip bir babta
toplardı. Bunların sıralanışı karışık idi. Hepsi tek kitapta toplanmıştı. Hadisleri Sahabenin kavilleri ve Tabiinin fetvalarıyla karışık yazarlardı." [77] İlk tasnifler Musannef, Sünen, Muvatta' Cami gibi unvanlarla isimlendirilir ve maddeleri, tasnif merhalesinden önce sahifeler ve cüzlerde toplanırdı. [78]
Üçüncü hicri asırda ulemanın yazma çabası devam etti ve hadis kitaplarında Sahabe ve Tabiinin kavillerini hazfederek, eserlerini sırf hadislere tahsis etmeye başladılar. Eserlerini, içine aldığı mevzular birbirine uymasa bile, her sahabinin rivayet ettiği hadisleri bir araya getirmek suretiyle, Müsned tarzında tertip ediliyordu. [79]

İlk Müsned yazarlarından bilinenler şunlardır:

1. Ebu Davud et-Tayalisi (Ö;204 h) [80]
2. Muhammed b. Yusuf el-Feryabi (ö;212 h)
3. Esed b. Musa el-Ümevi (ö;212 h)
4. Ubeydullah b. Musa el-Absi(ö;213 h)
5. Abdülmelik b. Abdurrahman ez-Zimari (ö;200 h)
6. Abdullah b.ez-Zübeyr el-Hümeydi (Ö;219 h) [81]
7. Ahmet b.Meni1 el-Begavi (ö;224 h)
8. Nuaym b. Hammad el-Hüzai (ö;228 h) [82]
9. Müsedded b. Müserhed el-Basri (ö;228 h)
10. Ebu'l-Hasen Ali b.el-Ca'di el-Cevheri (ö;230 h) [83]
11. Abdullah b. Muhammed el-Cufi el-müsnedi (ö;229 h)
12. Yahya b. Maln (ö;233 h) [84]
13. Ebu Heyseme Zubeyr b. Harb (ö;234 h)
14. Ebu Bekr Abdullah b. İbrahim b. Osman [85]İbn Ebi Şeybe (ö;235 h)
15. Ishakb. Rahuye (ö;238 h} [86]
16. Ahmed b. Hanbel (ö;240 h) Eseri basılmıştır.
17. Halife b. Hayyat (ö;240 h)
18. İshak b.İbrahim b. Nasr es-Sadi (ö;242 h)
19. Ebu Muhammed el-Hasen b. Ali el-Helvanl (ö;242 h)
2O. Abdb. Humeyd (ö;249 h) [87]
21. İshak b. Mansur (ö;25l h)
22. Abdullah b. Abdurrahman ed-Dariml (ö;251 h) Eserinin birinci cildi basılmıştır.
23. Muhammed b. Hişam es-Sedusi(ö;351 h)
24. Ahmet b. Sinan el-Kettan el-Vasiti (ö;259 h)
25. Muhammed b.Mehdi (ö;272 h)
26. Bakiyb. Muhalled (ö;276 h) [88]
27. Ebu Muhammed el-Haris b. Muhammed b. Ebi Üsame Dahir et-Teniimi (ö;282 h) [89]
28. Ebu Bekr Ahmet b. Amr el-Bezzar (ö;292 h) [90]
29. İbrahim b. Ma'kıl en-Nesefi (ö;295 h)
30. Ebu'l-Abbbas el-Hasen b. Süfyan b. Amir en-Nesefi(ö;303 h) [91]
31. Ebu'l-Ya'la Ahmed b- Ali b.el-Müsamma et-Temimi el-Mevsili (ö;307 h) [92]
32. Ebu Bekr Muhammed b. Harun er-Rüyani {ö;307 h) [93]
33. Ebu Hafs Ömer b. Muhammed Büceyr el-Hemadani es-
Semarkandi el-Büceyri (ö;311 h) Kitabı "el-Camiu'l-Müsned"dtr. [94]
34. Ebu'l-Abbas Muhammed b. İshak es-Serac (ö;313 h) [95]
35. Ebu Muhammed Abdurrahman b.Ebu Hatem Er-Razi (ö;327 h) [96]
36. Ebu Sald el-Heysem b.Küleyb b. Şüreyh eş-Şaşi(ö;335 h) el-Müsnedi'l-Kebir [97]
Haşiyelerde belirttiğim gibi bu müsnedîer den bazıları bize kadar gelebilmiştir. Diğer Müsned ve Musannefîerin kaybolduğunu kesinlikle söylemek mümkün değildir. İşte İstanbul, Fas ve dünyanın dört bir yanındaki diğer kütüphanelerdeki binlerce yazma kitaplar... Bunların hepsini içine alan şümullü fihristler, katoîoglar elimizde yok. Kaybolmuş zannettiğimiz bazı Müsnet ve Musanneflerin buralarda bulunabileceği unutmamak gerekir.

Her halükar da bu Müsnedîer sadece Sahih Hadisleri içine almamakta, zayıf hadisleri de ihtiva etmektedir. Bunu hadis ve hadis ilimlerine vakıf hadis alimleri ayırdedebilir. Yoksa işin içinden çıkmak zordur.
Aynı zamanda tertip şekli belirli bir hüküm bildiren hadisler üzerinde durmayıda zorlaştırıyor, zira bu kitaplar fıkıh bablanna göre tertip edilmemişlerdir. İmam Muhammed b. İsmail el-Buhari (ö;256 h) hepsini içine almasada sadece sahih hadisleri [98]hasrederek tasnif ettiği es-Sahih hadislere isimli eserini meydana getirdi. İmam Müslim b. el-Haccac en-Nisaburi (ö;161 h)'de es-Sahih eserini yazarken onun metodu üzere hareket etti. Belirli bir hükümde bu iki Sahih kitaba müracaat eden ulemaya kolaylık olsun diye iki imam da kitaplarını fıkıh bablanna göre tertip ettiler.
Ulema Buhari ve Müslim'in Sahihlerini en sıhhatli hadis kitapları olarak kabul ettiler.Bu ikisinden her biri kitabının yazılmasında, kendilerine ulaşan senedleriyle musannifinden nakil veya tasnif eden şeyhlerinden işitme (sima) yoluyla aldıkları Müsned kitaplarına ve diğer hadis sahifelerine itimat ettiler. Buna ilave olarak, Buhari ve Müslim sahihlerine şefehi rivayetleri de ilave ettiler. Bu şekilde kaybolan Müsned kitaplarının bir çok malzemesini de korumuş oldular.
Fıkıh bablanna göre kitaplarını tertip etmede bu iki İmama tabi olan muasırları ve kendilerinden sonra gelenlerden bazıları şunlardır:
1. Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani (ö;275 h) Kitabı es-Sünen
2. İbn Mace Muhammed b. Yezid (ö;273 h)Kitabı es-Sünen
3. et-Tirmizi Muhammed b. İsa b. Sevretü's-Sülemi (ö;279 h) kitabı, el-Cami'
4. en-Nesei Ebu Abdurrahman Ahmet b. Ali (ö;303 h) kitabı, es-Sünen
Ulema üçüncü hicret asrını sünnet asırların en mutlu ve şanslısı sayarlar. Bu asırda ümmetin güvenliği altı hadis kitabı (kütüb-ü Sitte) yazılmış ve ulemanın hadis aramak için yaptıkları seyahatler hız kazanmıştır. Ulemanın bu yolda itimat ettikleri şey ezber ve yazmanın beraber yürümesidir. İlmi araştırma gayretleri bu esnade çok kuvvetli idi. Ulema ve tenkidçiler ortaya çıktıklar. Bu çalışmaların meyvesi Sahih hadis kitapları olarak kendisini ortaya koydu. Bunu takip eden asırlarda ulemanın çalışması bu kitapları bir araya getirmek, senedle-ri hazfederek özetlemek veya tertibini yenilemekten ibaret kaldı. Böylece gayret ve himmetleri yazılmış kitaplar üzerinde yoğunlaştı. Aralarında şefehi rivayet azaldı. Bunun için Hafız ez-Zehebi [99] üçyüzünçü hicri yıl başını, hadis tenkitçilerinden mütekaddimun ve müteahhirun'un arasını ayıran haddi fasıl olarak kabul eder. [100]

HADİS ARAŞTIRMASINDA SEYAHAT

İlim öğrenmek isteğiyle seyahat sahabe devrinde başladı.Cabir b. Abdullah (r.a) Şam'a Abdullah b. Enis (r.a)'in yanma gitti. Cabir'in Ras-ulullah'tan bizzat duymadığı bir hadisi Abdullah b.Enes den dinlemek için yaptığı bu sefer tam bir ay sürdü. [101] Cabir aynı zamanda Mesleme b. Muhalled'le buluşup kendisine ulaşan bir hadisi sormak için Mısıra da gitti.Meslemeden o hadis hakkında malûmat alıp döndü. [102]Ebu Eyyub eî-Ensarı (r.a) Mısıra Ukbe b. Amir(r.a)'in yanma gitti. Karşılaştıklarında:
- Müslümanların örtülmesi hakkında Rasulullah (s.a.v)'den
işittiğim hadisi seninle benden başka bilen kalmadı, dedi. Ukbe hadis hakkında bildikleri söyleyince de Ebu Eyyüb bineğine binip Medineye döndü. [103]
Sahabeden biriside Mısıra Fudale b.Abidrin yanma gitti. O nun yanına vardığı zaman şöyle dedi:
- Ben seni ziyaret için gelmedim. Ancak ben ve sen Rasulullah (s.a.v)'den bir hadis işittik. Onun hakkında sende bilgi obuasını um-dura [104]
Abdullah b. Mes'ud (r.a)'de' şöyle dedi:
- Şayet devenin ulaşacağı bir yerde, Allanın kitabını benden daha iyi bilen birini duysam, hemen ona giderim. [105]
Bundan anlaşılıyor ki Sahabenin bu konudaki yolculukların iki sebebi vardı:Ya kendisinin Rasulullahtan duyamadığı bir hadisi duymak veya Rasulullah'm ağzından duyupta ezberlediği hadisi daha kesin bir şekilde tesbit etmek. Şayet bu hadisi kendi bulunduğu beldede ezberleyen yoksa, bir aylık mesafede de olsa yolculuğa çıkmaktan çekinmezlerdi.
Bu seyahetler Tabiin devri boyunca devam etti. Sahabe beraberlerinde birer ilim hamulesi taşıyarak İslam aleminin çeşitli yerlerine dağıldılar. İlim aşığı kişiler, bu sayede Rasulullah (s.a.v)'in hadisleri-ni.İslam aleminin çeşitli yerlerine dağılmış sahabeye mülâki olmak için, şehirler arasında seyahat etmeksizin, kolayca elde etmediler. İlmin zevkini de artıran da bu oldu.
Tabiinin büyüklerinden Said b. Müseyyeb (ö;94 h) şöyle der:
- Tek hadis öğrenmek için günlerce ve gecelerce yolculuk etmen bir şey değildir. [106]
Hasenü'l-Basri (ö; 110 h) sadece bir mesele için Basra dan Küfeye gitmiştir. [107] Ebu Kilabe, Medinede üç gün kaldı. Orada belirli bir işi veya ihtiyacı yoktu, ancak Medinelilerin gelmesini bekledikleri hadis rivayet eden bir adam bekledi. Orada adam gelinceye kadar kaldı. Adam gelince hadisle ilgili sorularını sordu ve döndü. [108]
Büsr b. Abdillah el-Hadremi:
- Şehirlerden birisine tek hadis uğruna yolculuk etmen gerekirse bunu yapar ve o hadisi dinlerim, dedi. [109]
Tabiinin büyüklerinden Amir eş-Şa"bi de şöyle dedi:
- Abdullahın ashabından olupta, İslam ülkelerinden herhangi birindeki bir ilmi Mesruktan daha arzulu bir şekilde taleb eden yoktur. [110]
Amir eş-Şa'bi, üç hadis hakkında kendilerinden sorabileceği sa-habiîerden birisiyle karşılaşabilirim ümidiyle Mekkeye gitmek üzere yola çıktı. [111]
Şa'bi bir adama bir hadisi rivayet ettikten sonra:
- Biz bunu sana zahmetsiz verdik, ama kendisinden daha aşağı derece olan mesele için Medineye yolculuk yapmak göze alınacak bir şeydir, dedi. [112]
Ebu'l-Aliye er-Rİyahi'nin şöyle dediği nakledildi.
- Basra da Rasulullahın ashabına isnad ederek bir rivayet duyardık da buna kanaat etmez, Medineye seyahat eder ve bizzat Sahabenin ağzından dinlerdik. [113]
Tabiin devrinde Hadis taliplerini yolculuğa teşvik eden yeni bir amil ortaya çıktı. Bu amil, âlî isnadı arama işidir ki muttasıl hadisin en kısa rivayet yoludur.
Tabiinden olan hadis talibi, Tabiinden almak yerine hadisi Sa-habi den almayı tercih ederdi. O Sahabenin yanma gider ve hadisi bizzat onun ağzından dinlerdi.Hadisi asıl kaynağından almak, çıktığı yeri araştırmak, kökünü kurcalamak ve ravüerini gözden geçirmek için yapılan bu ilmi yolculukların, uydurma hadislerin ortaya çıkarılmasında büyük payı vardır.
Şu'be b. el-Haccac (ö;160 h) Ebu İshak'ın Abdullah b. Ata ve Ukbe b. Amir Yoluyla Nebi (s.a.v)
"Kim abdest alır, abdestini erkanına uygun yaparsa cennetin kapılardan hangisinden isterse girer." hadisim rivayet ettiğini dinledi. Şu'Tae ona:
- Abdullah b. Ata'nm Ukbe b. Amir den hadis rivayyet ettiğini duydun mu? diye sordu. Ebu İshak:
- Sus, dedi. Şu'be:
- Susmayacağım, karşılığını verdi. Orada hazır bulunan Mİs'ar b. Küdam Şu'be ye dönerek:
- Ey Şu'be, Abdullah b.Ata hayattadır ve Mekkededir, dedi. Şu'be Mekke ye gitti, Abdullah b.Ata'nm ile buluştu ve abdest hadisini kimden rivayet ettiğini sordu. Abdullah:
- Ukbe b. Amir'den cevabını verdi. Şu'be yemin teklif ederek:
- Sen bizzat ondan duydun mu? sorusunu sorunca Abdullah:
- Hayır bana Sa'd b. İbrahim rivayet etti, dedi.
Şu'be oradan Medineye geçti. Burada Sa'd b. İbrahimle karşılaştı ve hadisi sordu. Sa'd:
- Bana Ziyad b. Mihrak haber verdi, dedi. Bunun üzerine Şu'be Basra ya gitti. Ziyad b. Mihraka uğradı. Ziyad rengi uçmuş, elbisesi kirli, saçları darmadağın bir haldeydi.Abdest hadisini Şu'be ona da sordu. Mihrak:
- O hadisi bana şehr b. Havşeb rivayet etti. O da hadisi Ebu Rey-hane den nakletmiş dedi.Bunun üzerine Şu'be:
- Bu önce yükseltilip sonra indirilen hadistir.Buna tenkitler yağdırınız, çünkü aslı yoktur,dedi. [114]
Bu büyük gayretin, yorucu sıkıntının, uzun yolculuğun hepsi tek bir hadisin sihhatini tahkik içindir. Şu'be b. el-Haccac bu meyanda tek kişi değildir. İşte Müemmil b. İsmail, yanında Übeyy (r.a) yoluyla Rasu-lullahtan Kur'an'm faziletine dair bir hadis zikredilince:
- Sika bir adam, bu hadisi kastederek bana şöyle haber ver-di:Medayin şehrine varıp bu hadisi rivayet eden adamı buldum. Ona bu hadisi

zikrettim, ve Basra ya gitmek istediğimi söyledim. O:"Kendisinden hadis dinlediğimiz bu şahıs Vasit şehrindedir ve el-Kasb'in adamlarmdandır." dedi.Vasita vardım, o adamı buldum, oda :Kendisinden hadisi işittiğim adam Kela'dadır." dedi. Keladaki şahsı buldum ve Abadan'a gitmek istediğimi söyledim. Bu şahısta :"Kendisinden hadisi dinlediğimiz zat zaten Abadandadır." cevabını verdi. Abadan'a vardım, o zatı buldum ve:
- Allahtan kork, bu hadisin durumu nedir? Hadiseyi ona anlatarak Medayin'e gittim. Oradan Vasita, sonra da basra ya geldim.Netice de sana gelmem salık verildi.Zannımca onların hepsi vefat etti. Bu hadisin kıssasını bana haber ver, dedim. Adam şöyle cevap verdi:
- Biz toplandık ve gördük ki insanlar Kur'an dan yüz çevirip ondan uzaklaşıyorlar, bu çeşit hadislere itibar ediyorlar, biz de bu faziletler le ilgili hadisleri, onların Kur'an'a rağbetlerini sağlamak için uydurduk. [115]
İşte böylece hadisler hakkında araştırma yapıp, kaynaklarına inme çalışmaları, uydurma hadisleri teşhise yardım etti.Nitekim âli isnada [116]ulaşmada gösterilen ısrarlı araştırmanın da bu konuda unutulmaz yeri vardır.İmam Ahmet şöyle der:
- Aî isnadı araştırmak seleften gelen bir sünnettir. [117]
Bir defasında da şöyle demiştir:
- Alî isnadı tesbite çalışmak dindendir. [118]
Bunun için ikinci ve üçüncü asırlardaki ilim araştırmaları ile ilgili seyahet gayretleri çok geniş tutuldu.Ramehürmüzi(Ö;36O h) İslam ülkelerinin çeşitli bölgelerine seyahat eden muhaddislerle ilgili bir liste yapmış, bunu tabakalara göre tertip etmiş, mevcut alimlerle ilim alışverişinde bulunmak içinbir çok bölgelere seyahet edenleri zikrettiği gibi, bir bölgeye gidenleri de belirtmiştir. [119]Bu bölgelerse o devrede İslam aleminin külkür merkezleridir. İlim taliblerin alimleriyle ilim alışverişinde bulunmak için gittikleri şehir ve bölgeler, seyahat yazarlarının tesbitine göre şunlardır: Mekke , Medine, Küfe, Basra, Cezire, Şam, Yenıame, Yemen, Mısır, Merv, Rey, Buhara... Bu merkezler ulemanın çoğunun yaşadığı, dolayısıyla rivayetin bütün canlılığıyla görüldüğü yerlerdir. Bunların hepsini İbn Sa'd ve Halife b. Hayyat Ta-bakat isimli eserinde yazmışlardır.
Seyahatlarm, hadislerin yaygınlaşması ve rivayet yollarının çoğalmasında tesiri olduğu gibi, hadis ricalinin titiz bir tenkit usulüyle tanınmasında da rolü olmuştur. Zira Muhaddis bir beldeye gidiyor, aranın alimleriyle tanışıyor, onlarla hemhal oluyor, soruyordu. Bu seyahatler olmasaydı değişik bölgelerdeki bilgiler hem çok değişik olacak, hem de hükümlerindeki ihtilaf alabildiğine genişleyecektir.
Ulema bu seyahatlerin önemini anlamışlardı. Ahmet b.Hanbele , ilim talibinin, ilim sahibi birinin yanında durup ondan öğrendiklerini yazması mı, yoksa ilim merkezi bulunan beldeleri gidip orada bizzat ulemanın ağzından ilim dinlemesi mi daha iyidir, diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi.
Seyahet eder, Küfelilerden, Basralılardan, Medine ve Mekke halkından öğrendiklerini yazar, Ulemayla sohbet eder, rivayetler üzerinde durur, onlardan ilim dinler. [120]
Yahya b. Main şöyle dediği rivayet edilmiştir:
- Dört kişi vardır ki onlardan isabetli bir iş beklenmez. Onlardan birisi ,kendi memleketinde ilim yazıpta hadis araştırması için seyahet etmeyendir. [121]
İbrahim b. Ethem şöyle der:
- Allah bu ümmetten belayı, hadis erbabının seyahat sebebiyle giderir. [122]
Burada istenen seyahat apaçık bir hedefe yönelik olanıdır .
Karşılıklı sevgi ve selam alışverişi için yapılan, vakit ve gayret kaybettirici yolculuk değildir. el-Hatib şöyle der:
- Hadis konusundaki seyahetle iki maksat gözetilir: Birincisi;Alî isnadı elde etmek ve ehlinin ağzından işitilen ilmi önde tutmaktır. İkincisi. Hadis lafizlarıyla bir araya gelip onlarla müzakere de bulunmak ve onlardan faydalanmaktır. Hadis talibinin memleketinde bu iki husus mevcut olup başka yerler bunlara sahip olmazsa, seyahette fayda yoktur. Kendi memleketiyle yetinmek evladır. [123]
Bu konuda seyahet edenler.bundan büyük zevk alırlardı. İşte Ye-zid b. Haruna gelen bir Harranlının şiiri:
"Rahatı tercih etmeksizin, ilim zirvelerine çıkıp, irfan deryalarının derinliklerine dalmak arzusuyla geldim."
"Bütün insanların dinde, İlimde Hadiste Sünnette imam tanıdıkları zata geldim."
"Bununla dünya yi ve onun maddi varlığı değil, Allahm rızasını aradım.Zaten kim Allahm dinine yönelirse zarar etmez.
"Ah hayatım tadı;Bize Avf ve Bişr, Şa'bive Hasenden rivayet etti." dememdir. [124]
Diğer birisi de Mekke ye Süfyan b. Üyeyne rni yanma geldiğinde şu şiiri okumuştur:
"Allah seni helak olmaktan korusun, benim yolculuğum Süfyamn evine varınca gayesine ulaştı."
"Mahlükata hoş görülü davranır. Zaten menkıbeleri değerli oîan şahıs insanları iyi yüzle karşılar ve ilim onun yanında bereketlenir." [125]
İlim talebi için seyahetler olmasaydı, ilmin dar bir çerçeveye sıkıştırması sebebiyle, İslam şehirlerinin her birinde gelenekleşmiş, kalıplaşmış, bir fikir ortamı oluşurdu. Ancak ulememn bezendiği feyizli ilim ruhu, onları ufuklara dalıp İslam aleminin çeşitli fikir merkezlerinden ilim almaya şevketti.Muhaddisler seyahet haberleriyle şehirlerin özelliklerine önem verselerdi, İbn Cübeyr ve İbn Batuta nın seyahatnamelerinde olduğu gibi, son devrelere ait seyahatnamelerde bulabildiğimiz bol malûmatın benzerlerini yazıp bize bırakmış olurlardı. Ama hadis uleması, seyahatlerindeki asıl hedefe uygun olarak, hadis dışındaki haberlere önem vermediler. Bu seyahetlerin gerçekleştirdiği, büyük merkezlerin ilimlerin birbiriyle uyuşup kaynaşması, üçüncü hicri asırda yazılan hadis külliyatlarında açıkça görülür.
Bu seyahatler şehirler arası bölgecilik, gurupçuluk taassubunu ve hadiste lüzumsuz tartışmaları azaltmak görevini de yerine getirmiştir. Bunun için ikinci hicri asrın ortasında İrak medresesiyle Medine medresesi arasındaki fıkıh tartışmasının ve Rey de taassubun çıkışının, şehirler arası hadis münakaşalarına nisbetle daha açık bir özelliğe sahip olduğunu görüyoruz Zannediyorum ki ilim talebi için seyahet ve çeşitli şehirlerin ilmi uyuşma ve uzlaşmasının doğurduğu netice, hadis ilminin değilde, fıkıh ilminin ihtilaf sahasının çok geniş olmasını sağlamıştır. Bunun sebebi ise anlayışların çeşitliliği, mahalli örflerin değişikliği, şehirler arası ihtiyaçların değişik oluşudur. Bütün bu sebepler, muhaddisler arası mahalli taassubun azalmasını sağlamıştır. Aynı zamanda hadiste fıkıhta olduğu gibi, belirginleşmiş medreseler (ekoller) ortaya çıkmamıştır. Her ne kadar hadis sahasında, bir rivayeti kabul etmek veya reddetmek, bir şahıstan hadis almak veya almamak noktasında şartlar ve ölçüler varsa da bunlar ferdi şartlardır. Bu ölçü ve şartlar muhaddisten muhaddise göre değişebilir, medre-seleşmeyi sağlayacak, şehirler arası ihtilafı körükleyecek özellikte değildir. [126]

ÖNEMLİ RİVAYET KİTAPLARI

İmam Malık'ın Muvatta'ı

Bunu İmam Malik b. Enes (ö; 179 h) yazdı ve "Muvatta" ismini verdi. Zira onu insanların kolayca öğrenebileceği şekilde insanlara sundu. Medine uleması da bu kitabın sıhhatinde ona muvafakat etti. İmam Malik kendisi bu konuda şöyle der:
- Şu kitabımı Medine fakihlerinnden yetmiş tanesine arzettim, hepsi de bu konuda bana muvafakat etti. Ben de onu el-Muvatta diye isimlendirdim. [127]
İmam Malik Muvatta'm hadislerini, rivayet etmiş olduğu yüzbin hadisten seçmiş, seçimine ve yazımına kırk yılını harcamıştır. [128]Muvatta'm hadisleri Yahya b. Yahya el -Endülüsi 'nin İmam Malikten rivayetine göre, 853 tanedir. [129] İmam Malik Muvatta'ım devamlı ayıklayıp seçime tabi tuttuğu için, kendisinden gelen Muvatta1 rivayetlerinde hadislerin sayısında değişiklikler görülür.Ebu Bekr el-Ebheri şöyle der:
Muvatta'da Rasulullah (s.a.v)'den Sahabe-i Kiramdan ve Tabiinden rivayet yoluyla gelen hadislerin sayısı 1720 dir, bunlardan;Müsned 600, Mürsel 222, Mevkuf 613, Tabiin kavli 285 dir. [130]
Muvatta hadislerin kıymet derecesine gelince; aralarında İbnü'l-Arabinin de bulunduğu Maliki alimleri, Buhari ve Müslimin sahihlerinden üstün tutarlar. Hanefilerden ed-Dehlevi gibi bazı alimler Mu-vatta'ı Sahîhaynla aynı tabakadan kabul ederler. Hadis ulemasının cumhuru ise. içinde mürsel ve munkatı rivayetler olduğu için, Sahi-hayn dan alt derece de sayarlar. İlk iki görüşte o.lanlar, İmam Malikin Muvatta'ma aldığı mürsel ve munkatı rivayetlerin hepsinin başka yollarla muttasıl senede sahip olduğunu ileri sürerek delil getirirler. [131]
Ulema, İmam Malik'in Muvatta'ına önem vermiş, şerhetmiş, ricalini yazmış, mürsel ve munkatı rivayetlerini mevsul yapmıştır. [132]

Muvatta'm önemli şerhleri:

1. el-İstizkar fi Şerh-i Mezahib-iUlemail-Ensar [133]

2. et-Temhid lima fi'1-Muvatta'ı mine'l-Meani ve'1-Esanid [134]Bu şerhlerin ikiside Kurtubalı İbn Abd'l-Berre (ö;463 h) aittir. [135]

İmam Ahmed B. Hanbel'ın Müsnedı

İmam Ahmed b. Hanbel (ö;241 h) Müsnedi onbin tanesi mükerrer olmak üzere kırk bin hadis ihtiva eder. Kendisi bu miktarı, yediyüz el-libin hadisten seçmiştir [136]Hadisi kendilerine isnad ettiği sahabi silsilesinin tabakalarında ki sırayı gözetir; Cennetle müjdelenen on sahabiyi ilk sıraya alır, sonra da sırayla diğerlerini..
Müsned hadislerin derecesine gelince; pek çok sahih hadis rivayet eder ki bunlardan bir kısmı Kütüb-ü Sitte de yoktur. Ayrıca hasen, zayıf münker hadisler nadir olarakta mevzu olduğu ileri sürülen hadisler mevcuttur. Bunların çoğu oğlu Abdullah ile Abdullahm ravisi Ebu Bekr el-Kati'nin Müsned üzerine yaptıkları ziyadelikleridir. [137]Zira İmam Ahmed çok büyük miktarda meşhur hadis toplamıştır. Kendisi bunları ayıklar, ve birbiriyle kanştırılmamasmı emrederdi. [138]Ne yazık ki İmam hazretleri müsnedi tam düzenine koyamadan ölüm gelip yetişmiştir. [139] Bunun için hadis tenkitçilerin (nukkad) mevzu olduğuna hükmettiğine on kadar hadisin Müsnedde var olduğu söylenir. [140]İbn Hacer el-Askalani bu iddiayı cevaplandırmıştır. [141] Ona göre Ahmed b. Hanbelin Müsnedin de "Aslı yoktur" denilen hadisin sayısı üç veya dördü geçmez. [142] Bütün bu iddialar Müsnedin önemli hadis kitapları arasındaki kıymetine gölge düşürecek vasıfta değildir.
Ahmed b. Abdurrahman el-Benna es-Sa'ati müsnedin mevzu-larma göre tertibi yeniden ele almış, onu senedlerine kısaltarak kitaplara ve bablara göre ayırmıştır. Bu tertibine "el-Fethu'r-Rabbani fi Tertibi Müsnedi'1-İmam Ahmed "ismini vermiştir. Ayrıca bunu "Bülüğü'l,Emani min Esrari'l-Fethi'r-Rabbani" adıyla şerhetmiştir. Bu ikisi bir arada basılmıştır. [143]

İmam Buharinin Sahihi

İmam Muhammed b. İsmail el-Buhari (ö;256 h) 'nin " el-Camiü's-Sahihi' 1-Müsnedi'l-Muhtasar rnin Hadisi Rasulillah Sallallahü Aleyhi ve Sellem" [144]isimli eseri, Muhaddisinin cumhuru katında Allah Tealamn kitabından sonra en sıhhatli kitap olarak kabul edilmiştir. Buhari bunu altıyüz bin hadisten seçmiştir. [145]Şüphesiz bu hadislerin çoğu, ikinci hicri asır ulemasının tedvin ettiği diğer müsned ve mu-sanneflerde vardı. Buhari bu hadisleri şeyhlerinden, kendisine gelene kadar senedleriyle birlikte, sima lafızlarıyla tabir edilen hadis taşıma (tahammül) keyfiyyetiyle dinledi. [146] Buhari bu kitabının tertibini onaltı senede tamamladı. [147]Kitabının sadece sahih hadislere tahsis etti. Sahih hadisleri hep bir araya getiren ilk kitaptır. Ancak bütün sahih hadisleride kapsamaz. Kendisi bizzat açıkça belirttiğine göre, kitabın hacmini daha da büyütmemek için, almadığı sahih hadisler aldıklarından daha çoktur. [148] Talik, mütabi ve şahidleri kitabın metnine sokmamıştır. [149]Ulema, Buharinin hadisleri kabul edişindeki şartları ortaya koymak için yaptıkları araştırmada, ricalin adaleti yamnda, isnad zincirinin sahabiye ulaştığını, senedlerin muttasıl olduğunu gördüler. Raviler, bizzat şeyhinden rivayet eden birinci tabakadan olan ravilerdir. Raviler İbn Şihab ez-Zühri'den rivayet alan kişilerse, bunların hıfz, sağlamlık (itkan) ve ez-Zühri ile sohbetlerinin uzunluğu bakımından beş tabakaya ayrıldığını görülür. Zira Buhari Zühri den rivayet eden birinci tabakadan hadis alır ki. bunlar onun şartlarına tam uyanlardır, Çok geniş tutmaksızm ikinci tabakada ha-dislerindende itimat ettiklerini alır. İkinci tabakada hadislerinin çoğunu ta'lik yoluyla alır. [150]Üçüncü tabaka hadislerinden de azbir miktarını yine ta'lik yoluyla alır. Bu çok rivayet eden ravilerin usûlüne uygundur. Bunların dışında kalan ravilerin rivayetlerinde sika, adil, ve az hata yapmayı esas almıştır.
Buhari an'ane yoluyla yaptığı rivayetler de asırdaş olma ve karşı karşıya gelme esasını da şart koşmuştur.Müslim bunda sadece aynı asırda yaşama şartıyla yetinmiştir. [151]Bundan anlaşılıyor ki Buharinin şartı Müslimin şartından daha üstündür.
Buhari Sahihindeki hadisleri, konulara ve bablara göre tertip etmiştir. Kitabını fıkha ait faydalı bilgilerden ve hikmetli nüktelerden de mahrum bırakmamış, hadis metinlerinden çıkardığı bir çok faydalı ma'lümatı, fakihlerin ve ilim taliplerin yararlanacağı tarzda, uygun bir şekilde kitabın babları içinde yerleştirmiştir. [152]Bunlar Buharinin hadis fıkhmdaki ilminin genişliğini gösterir.
Buharide ki mükerrerler dışında kalan mevsül [153]hadislerin sayısı 2602 dir. Kitapdaki mevsül olmayan muallak merfu hadislerin 159 dur. Muallak ve Muta'bi olmayanların dışındaki mükerrer hadislerin toplamı 7397dir. Muallak hadisler 1341, mu'tabi olanlar 344 tanedir. Bunlar da dahil olarak, mükerrerleriyle beraber bütün sahihi Buhari hadisleri 9082 tanedir. Bu son rakam sahabeden rivayet edilen Mevkuf ve Tabiin ve Tabiinden sonrakilerden nakledilen Maktu' hadisleri içine almamaktadır. [154]
Sahih-i Buhari her asır da ulemaden üstün bir ilgi görmüş, bir çok alim onun şerhine gayret etmiştir. Şerhlerin en kıymetlilerinden önce gelen üçü şunlardır:
a. İbn Hacer el-Askalani(ö;852 h), Fethu'1-Bari fi Şerh-i Sahihi'l-Buhari.
b. Bedrü'd-Din el-Ayni el-Hanefi (ö;855 h) Umdetü'1-Kari
c. el-Kastalani (ö;922 h) İrşadü's-Sari ila Sahihü'l-Buhari Bu üç şerhte basılmıştır. [155]
Hafız Zeynü'd-Din Ahmed b. Ahmed b. Abdü'l-Latif ez-Zebidi Bu-harideki mükerrerleri, sahebe haberlerini ve hadis olmayan bilgileri çıkararak yeni bir tertiple Buhariyi özetlemiş ve buna "et-Tecridü's-Sarih"adm vermiştir. [156]

İmam Müslim'in Sahihi

İmam Müslimin (h;261 h) sahihi, hadis ulemasından büyük çoğunluğu nezdinde, Buharinin sahihinden sonra ikinci derecede kabul edilir. Mağrib alimlerinden bazıları Sahihi Müslimi Buhari den önde sayarlar, yani birinci kabul ederler. [157] Bu konuda doğudaki alimlerden Ebu Hatem er-Razi Ebu Zür'ate'r-Razi ve Ebu Ali en-Nisaburide daha Önce aynı görüşü kabul etmişlerdir [158]Hadis araştırmacısı Fuat sezginde bunu ifade etmiştir.(144) İmam Müslim sahihinde ki hadisleri, dinlemiş olduğu üçyüz bin hadisten seçmiştir. [159] Bunun için onbeş sene çalışmıştır. [160]Sahihindeki hadisler tekrar edilenler dışında dört bin tanedir. [161] Mükerrerlerle beraber oniki bin hadisi kapsadığı ifade edilmektedir. [162] Ancak Muhammed Fuad Abdülbaki, Müslimdeki hadisleri, mükerrerler dışında, numaralamış ve 3033 hadis olduğu görülmüştür.
Müslim Sahihindeki Hadisleri, hıfz ve sağlamlıkla meşhur olan ilk tabaka ravilerinden, hıfz ve sağlamlıkta orta derecede olan ikinci tabakadan almıştır. Ulemanın zayıflığı veya metrüklüğü üzerinde ittifak ettikleri veya ekserinin "Zayıf' veya "Metruk" dediği kişilerin hiç birisinden hadis almamıştır. Müslim aynı zamanda, an'ane yoluyla aldığı hadislerde, ravilerin aynı asırda yaşamış olmalarını şart koşmuş, karşı karşıya gelmeyi (lukya) şart koşmamıştır.Halbuki Buhari karşı karşryada gelmeyi de şart koşmuştur.
Görüldüğü gibi, Buharinin şartlan, ilk tabaka ravilerine dayanması ve karşılaşması şart koşması bakımından Müsliminden daha üstündür. [163]Buhari, Fıkhı delilleri ihtiva etmesi ve hadis ricalinin durumlarını araştırması bakımından da üstündür. Halbuki Müsltmde fıkhi deliller olmadığı gibi, Buhari ricali hakkında yapılan tenkid (cerh), Müslimdekilere nisbetle daha azdır. Buhari hadislerine yapılan tenkitte Müslimin hadislerine yöneltilen tenkidden daha azdır. [164]
Müslim hadisi belirli yerler de kesmemesi ve isnadmı tekrar etmesiyle üstündür. (Buhari hadisi, hadisteki fıkhi delilleri açığa çıkarmak düşüncesiyle keser) Müslim, hadisin çeşitli isnad yollarıyla bütün metinleri aynı yerde toplar. Dolayısıyla hadis öğrencisi hadisi bütün rivayet yollarıyla beraber görebilir. [165]
Müslim kitabına, sahabe ve Tabiin kavillerini almaksızın, sadece müsned merfu hadisleri toplamıştır. Ta'liki çok yapmamış, mütabi'İerden de on iki kadar almıştır. [166]
Müslim'in sahihi ulema yanında büyük kabul görmüştür.Şerhine çok önem vermişlerdir.En güzel şerhi, Hafız Zekeriya Muhyiddin en-Nevevi eş-Şafî (ö;676 h) yapmıştır. Bu şerhin ismi "el-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim'i İbni'1-Haccac"tır. Hindistan ve Kahire de bu şerhin çeşitli baskıları yapılmıştır. [167]

Ebu Davûd Es - Sicistanî'nin Süneni

Ebu Davud es-Sicistanl(ö;275 h) kitabını ahkam hadislerine tahsis etmiş, faziletlerle, dua ile tedavi ve edeblerle ilgili hadisleri almamıştır. Sünenind e Sahih,Hasen ve zayıflık ihtimali olan hadisler vardır. Hadiste şiddetli bir zayıflık varsa onu belirtmiştir. [168]Hadis tenkitçilerinin terke dilmesinde icma ettikleri bir ravide hadis rivayet etmekte Ebu Davud'un şartlanndandır [169]Sünen-i ebu Davud'un hadis sayısı 4800 dir. Bunları yazmış olduğu beşyüzbin hadisten seçmiştir. [170] Muhammed Muhyiddin Abdülhamid baskismdaki numaralamaya göre hadis sayısı

5274 dür. Anlaşıldığına göre iki sayı arasındaki fark mürsel hadislerden kaynaklanmaktadır ki kitabtaki mürseller 600 tanedir. Bu durumda sayı farkı 126 ya inmektedir. Bunun sebebi de nüshaların istinsahında unutulanlar olabileceği gibi, içinde değişik ahkam bulunan bazı hadislerin değişik konularda tekrarından da ileri gelebilir.
Ebu Davud hadislerin tertibinde çok iyi bir sistem uygulamıştır. Alimler onu övmüş ve fıkıhla meşgul olanların ona baş vurmalarını salık vermişlerdir. Ebu Davud'un Süneni, diğer dört sünenin mukaddimesi yerinde tutulmuştur. Sünenin Hindistan ve Kahirede çeşitli baskılan yapılmıştır. Büyük alimlerden bazıları ona şerh yapmıştır. Bunlar arasmda,
a. Ebu Süleyman el-Hattabi'nin (ö;388 h):Mealimü's-Süneni ile
b. Şerefü'1-Hak Muhammed Eşref es-Sadiki'nin: Avnü'I-Ma'bud ala Süneni Ebi Davudu da vardır. Bu şerhin ikiside basılmıştır. [171]

Tırmızînin Camii

Müellif, İmam Hafız Ebu İsa Muhammed b. İsa es-Sülemi et-Tirmizi (ö;279 h)dir.Câmî kütüb-ü sittedendir. Tirmizi bu kitapta sahih, hasen, zayıf, garip, muallel hadisleri rivayet etmiş ve illetini açıklamıştır. Bilhassa faziletler kitabında olmak üzere münker hadis-leride zikretmiş, ancak çoğu kez hadisin durumunu açıklamış, sükût edip geçmemiştir. Bir fıkıhçmm amel etmeyeceği veya bir delil arayanın delil olarak gösteremeyeceği bir hadisi rivayet etmemek yolunu tutmuştur. Sahabe, tabiin ve şehirlerin fakihlerinin mezheblerini (görüşlerini) açıklamıştır. Hadisin rivayet yollarını kısaltmış, bu yollardan birini zikretmiş, diğerlerine işaret etmekle yetinmişştir. Cami'in sonunda "Kitabü'1-İlel" ismiyle, önemli hadis bilgilerini topladığı bir bölüm rivayet etmiştir. [172] "Her şeyden önce Tirmizi sened-ler üzerinde tenkitçi düşünceleriyle ve buna ilaveten çeşitli fikhi ekollerin değişik görüşlerini zikretmesiyle apayn bir üstünlüğe sahiptir." [173]
Camiin Ahmed Şakir tarafından yapılan basımındaki hadis sayısı 3956 dır. Kitabın sonundaki ilel kısmındaki hadisler bu sayıya dahil değildir.
Tirmizinin Camii Hindistan ve Mısırda bir kaç defa basılmıştır. Tirmizinin meşhur şerhlerinden ikisi şunlardır.
a. Hafız Ebu Bekr Muhhammed b. Abdillah el-îşbîîi(îbnü'l-Arabi el-Maliki diye meşhurdur)(ö;543 h) Arızattü'l-Ahvezi ale't-Tirmizi [174]
b. Hafız Abdurrahman b.Ahmed b.Receb el-Hanbeli (ö;795 h) nin şerhi [175]

Neseî'nîn Süneni

Müellif İmam Hafız Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb en-Nesei (ö; 303 h)dir. Bu zatın es-Sünenü'I-Kübra ve el-Mücteba isimli iki eseri vardır.Her birinde, diğerinde bulunmayan hadisler vardır. Mücteba basılmıştır [176]Sünenü'l-Kübra ise sadece bbirinci cildi basılmıştır. Mücteba sahih, hasen ve zayıf hadisleri ihtiva eder. Ancak diğer sünenlere nisbetle bundaki zayıf hadisler azdır. [177] Bunun için hadisçiler ve alimler tarafından Mücteba, itimat edilecek temel eser olarak rağbet görmüştür. Müctebanm hadis sayısı 5761dir. Sünenü'l-Kübra'da ise Nesei tarafından terkedilmesi üzerinde icma edilmeyen ravilerden de rivayetler vardır. [178]Bu konuda titiz tenkitçiler ve mutedil tenkitçiler arasında özel bir temanın olmasını ister. Rical (ra-viler) hakkında ki şartı geniş ve disiplinsiz değildir. Aksine Buhari ve Müslimin kendilerinden hadis aldıkları ravilerde bile titizlik gösterdi ve almadı. Özet olarak, Neseinin kitabı. Buharı ve Müslimden sonra, zayıf hadis ve cerhedilmiş ravisi.en az olandır. [179]
Mücteba sadece ahkam hadislerine tahsis edilmiştir. Sadece 34 kitabtan ibarettir. Sünenü'l-Kübra ise 63 kitap ihtiva eder. Bunların içinde Kitabü'1-îman, Kitabü't-Tefsir.Kitabü's-Siyer, gibi son dönem kitablanmn ihtiva ettiği bölümler de vardır. Nese'I Sünenü'l-Kübra'daki ahkamla ilgili kitaplardan bir çok babıda çıkarmıştır.
Mücteba'nm şerhlerinden ikisi şunlardır:
a. Hafız Suyutî (ö;911 h) Zehru'r-Rabâ ale'l-Mücteba
b. es-Sindi (ö;1138 h) 'ni şerhi Bu iki şerh bir arada basılmıştır. [180]

İbni Mâce'nin Süneni

Müellif Ebâ Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mace er-Rıb'iyye el-Kazvlni (ö;273 h) dir. Sünen Kütüb-ü Sittenin altıncısıdır. İbn Macenin Süneninl Kütüb-ü sitte den olarak ilk kabul eden şahıs Ebu'1-Fadl b. el-Kayserani (ö;507 h) dir Alimlerden bir kısmı İmam Malik'in Muvat-tamı, İbni Macenin Süneninden daha üst derecede gördükleri için, Kütüb-ü sltteden kabul etmektedirler.Mamafih bir kısım ulema, zayıf ricalinin azlığı, münker ve şaz hadislerinin nadir olması sebebiyle, da-riminin müsnedini Kütüb-i Sitte'nin altıncısı saymışlardır, ancak Dârimînin Müsnedinde mürsel ve mevkuf hadislerde vardır. [181]
İbn Hacer, İbn Tahir ve ona tabi olanların Muvatta yerine İbni Maceyi Kütüb-ü sitteye katmalarına sebeb olarak İbni Macedeki Merfu hadisin, Muvattaa nisbetle çok fazla olmasını göstermektedir. [182]
İbni Mace Süneninde sahih, hasen, ve zayıf hadisleri rivayet etmekle beraber çok az münker ve mevzu hadiside rivayet etmiştir. Bunun için diğer beş kitaptan aşağı derecede sayılmıştır. [183]Fuat Sezgin, İbni Macenin hadislerini az sayıda kaynaktan seçtiğini ifade etmektedir. [184]
îbni Macedeki hadis sayısı 4341 dir. Bunların 3002 tanesi kısmen veya tamamen diğer beş kitapta rivayet edilmiştir.Kalan 1339 hadis diğer beş kitapta yoktur. Bunlardan 428 tanesi isnadı sahih olan hadis-tir,613 tanesi zayıf, 99 hadis vahi, münker veya mevzudur. [185]
İbni Mace'nin süneninl ulemadan bazıları şerh etmişlerdir. Bunlardan ikisi:
a. Hafız Suyuti (ö;911 h) Mısbahu'z-Zücac alâ Sünen-i İbni Mace
b. Ebu'l-Hasen b. Abdülhadi es-Sindi {ö;1138 h) Kifayetü'1-Hace fi Şerhi İbni Mace
Bu iki şerhte basılmıştır. [186]

ÜÇÜNCÜ HİCRİ ASIRDAN SONRAKİ ÖNEMLİ RİVAYET KİTAPLARI [187]

Kütüb-ü Sitte ve diğer ana kaynaklar, sünnet yazımının en parlak devresi olan üçüncü hicri asırda yazılmışlardır. Muhaddisler.bunu takip eden asırlarda da aynı gayreti sürdürmüşlerdir. Bunlardan sahih Buhari ve Müslimin metoduyla toplayanlar şunlardır:
a. Hafız Muhammed b. İshâkb. Huzeyme en-Nisaburi (ö;311 h)
b. Ebû Ali Said b. Osman es-Seken (ö;353 h) [188]
c. Ebû Hatem b. Hibban el-Büstî (ö;354 h), eserinin ismi el-Enva' ve't-Tekâsim'dir. [189]
Şurası bir gerçek ki sahih hadislere tahsis edilen bu kitaplar, genel olarak Buhari ve Müslimin şartlarını kabul etmede onların derecesine çıkamamışlardır. Meselâ fbnl Huzeyme ve İbni Hibbân Sahih hadisle Hasen hadisi birbirinden ayırmamakta Şâz ve Muallel hadisleri menfi görmede bir şart ortaya koymamaktadırlar. [190]

Sünen yazarları gibi Sahih, Hasen ve Zayıf olma ihtimali olan Hadisleri toplayanlar :

1. Hafız Ali b. Ömer ed-Dârekutni (ö;385 H), kitabının ismi es-Sünen'dir. Fıkıh bablarına göre tertib etmiştir. Nadir olarak mevzu hadisler vardır. Bunların bazılarına uyarı notu koymuştur. Ebu't-Tayyip el-Abadi şerhetmiş, metinle şerh birlikte basılmıştır.
2. Hafız Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhaki (ö;458 H) kitabının ismi es-Sünenü'1-Kübra'dır. Hadisleri Buhari, Müslim ve diğer muhaddislerin şartlarına göre rivayet etmiştir. İbnü't-Türkmani diye meşhur el-Mardini (ö;745 H) tenkid etmiş ve ikaz ve izahlarda bulunmuştur. Bu tenkidin ismi el-Cevheru'n-Nekryy'dir. Metin ve şerh on cilt halinde basılmıştır. [191]

Sözlük tertibinde hazırlayanlar :

Muhaddislerden bir kısmı Hadis kitablannı sözlük tertibinde hazırlamışlardır. Bunlar Hadis ricali kitablarmın düzeninde hazırlanan eserlerdir. Ya Sahabe isimleri veya Müellifin Şeyhlerinin isimleri harf sırasına göre hazırlanır. Bunlardan herbirinin rivayet ettikleri hadisler belirli bir sıraya

konur. Bu çeşitin en meşhur eseri Ebul-Kasım Süleyman b. Ahmed et-Taberani (Ö;360 H)'ye ait olan Mu'cemü'l-Kebir, Mu'cemü'l-Evsat ve Mu'cernü's-Sağir, isimli üç mu'cemdir.
Buhari ve Müslimin şartlarına uygun olarak, onların rivayet etmedikleri Sahih Hadisleri toplamaya çalışanlar da vardır. Bunlardan ;
1. Ebu Abdillâh eî-Hakim en-Nisabûri(ö;405 H), Kitabının ismi "el-Müstedrek ale's-Sahihayn"dır. [192]
2. Hafız Ebül-Hasen Ali b. Ömer ed-Darekutni (ö;385 H): Kitabınm ismi "el-İlzâfnât"dır. [193]
Burada belirtilmesi gereken bir husus vardır ki, Buhari olsun, Müslim olsun bütün Sahih Hadisleri ihtiva etmediklerini açıkça belirtmişlerdir. Dolayısıyla onların eksik bıraktıkları hadisler olarak görülenler onlan zorlamaz. Hatta bu hadisler onların şartına uysa da böyledir. Şu da bilinen bir gerçektir ki Hakim'in Buhari ve Müslimin eksiğini tamamlar görünen rivayetleri, Hafız Zehebi'nin de ifade ettiği gibi.Buhari ve Müslimin şartlarına uygun değildir. Bu konudaki kesin sözü İbni Hacer el-Askalani söylemektedir. en-Nüket alâ İbn'is-Salâh isimli eserde ifade ettiğine göre, Müstedrekteki Buhari ve Müslimin ikisinin veya birinin şartlarına uyan hadis binden azdır. [194]
Bazıları Buhari ve Müslimin üslubundaki rivayetleri toplamışlardır. Buna göre Muhaddis kendinden önce yazılmış kitaplardan birisinin hadislerini, kitap sahibinin rivayet yollarından başka, özel bir isnadla rivayet eder. Ancak kitap yazarının şeyhinde veya daha yukarıda, senedin bir yerinde birleşir. Bunun faydası hadisin rivayet yollarını çoğaltması ve isnadı âlî yapmasıdır. Bu çeşit kitap hazırlayanlar:
1. Ebû Bekr el-İsmaili {ö;371 h) Buhari üzerinde çalışmıştır.
2. Ebû Avene Yâkup b. îshhak el-îsferayani (ö;316 h) müslim üzerinde çalışmıştır.
el-İsmaili'nin çalışmasında Buharidekilerden fazla hadis ilavesi yoktur.Ekleri sadece bazı metinlerdedir. Bu metin eklerinin sıhhati ise ravilerln durumuna bağlıdır. Ebû Avene'nin çalışmasında, bablarda . müstakil çok hadis eklenmiştir. Bizzat kendisi bu ekledikleriyle ilgili uyarılarda bulunur. Bu eklerde sahih olanlar bulunduğu gibi, hasen, ve zayıf olanlar da vardır [195]Ebû Bekr el-Berkani ise bu usulle Buhari ve Müslim üzerinde çalışmıştır. Çalışmasında hadis metinlerindeki zayıflıklarla ilgili pek çok ekleri vardır. [196]
Bazı hadisçilerse Buhari ve Müslimdeki hadisleri, Kütüb-ü sitte-deki veya bir kısmındaki hadisleri toplamışlardır. Bunlardan:
1. Muhammed b. Nasr el-Humeydi (ö;488 h) Buhari ve Müslimî bir araya toplamıştır. Kendisi de, başkalarıda bu kitaba ekler yapmışlardır. [197]
2. Ebu's-Seadat Mübarek b.Muhammed b. el-Esir el-Cezeri (ö;606 h) Kütüb-ü hamseyi ve İmam Malikin Muvatta'mı "Camiu'1-Usul lî Eha-disi'r-Rasûl" isimli eserinde toplamıştır. Kitabı kendisi tertiplemiş ve garib lügatlerini açıklamıştır.
3. el-Beğavi (ö;5l6 h} "Mesabihu's-Sünne" isimli 4484 hadis ihtiva eden kitabında Buhari ve Müslim, Muvatta, İmam Safinin kitapları , Ahmad b. Hanbelin Müsnedi, Tirmizi, Ebû Davud, Nesei, Darimi Dare-kutnl, Beyhaki Ebu Razin el-Abdl(ö;535 h) den hadisler toplamıştır. Şeyh Veliyyiddin el-Hatib bunu tamamlamış, bablanna ekler yaparak Mişkatü'l-Mesabih ismini vermiştir.
4. Hafız İbni Kesir ed-Dimeşki (ö;774 h) (Camiu'l-Mesanid ve's-Sünen" [198]isimli eserinde Kütüb-ü sitteyi Ahmed b.Hanbel, Ebu Ya'la, Bezzar'ın Müsnedleri ve Taberanin Mu'cemu'l-Kebir isimli eserlerinde hadisler toplamıştır. Bu on kitap dışından da hadisler toplamıştır. Kitabı yüz binden fazla hadis ihtiva etmektedir. Bunların içinde sahih hadisler olduğu gibi, hasen ve zayıf hadislerde vardır. Hatta bazen mevzu hadisleride rastlanır.
5. Hafız Suyûti (ö;911 h)"Cemu'l-Cevami" isimli eserinde diğer hadisleri toplamış, ancak zayıf ve mevzu hadisleride toplamak durumunda kalmıştır. Önce kavli hadisleri zikretmiş, sonra da müsnedleri...
el-Müttaki el-Hindi(ö;975 h) bu kitabı ayıklamış, yeni şekliyle kitaba "Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Akvali ve'1-Efâl" ismini vermiştir.
Sadece ahkâm hadislerini seçenler ve bu konuda müstakil eserler de yazanlar vardır. Bunlardan:
1. Hafız Abdü'1-Ğani el-Makdisi el-Cemaili (ö;600 h) Kitabının ismi "Umdetü'I-Ahkam" dır. İbni Dakiki'1-İyd (ö;699 h) bunu şerhetmiş ve "İhkamü'l-Ahkam Şerhi Umdetü'I-Ahkam" ismini vermiştir.
2. İbni Hacer el-Askalani (ö;852 h) Kitabının ismi "Bülüğu'l-Meram min Ehadisi'l-Ahkam"dır.
3. İmam Şevkani Kitabın ismi "Neylü'l-Evtâr"dır.
4. San'ani Kitabın ismi" Sübülü's-Selam" dır.
Hadislerin rivayetlerinde ve yollarının açıklanmasına ulema önem vermiştir. Bu çeşit kitaplar, hadisin tamamına delalet eden bir bölümünü (taraf), hadis kitaplarındaki rivayet yollarıyla birlikte yazarlar. Bunlardan:
1. Hafız İbni Asakir ed-Dimeşkı(ö;571 h) Kitabının ismi "el-isrâf alâ Ma'rifeti'l-Etrâf tır. Dört sünenin hadisleriyle ilgilidir.
2. el-Mizzi:Kitabın ismi "Tuhfetü'l-Eşrâf'tır
3. İbni Hacer el-Askalani (ö;852 h) "İthafü'l-Mehere bi Etrafi'l-Aşere" dir.
Bazılarıda iki hadis kitabını karşılaştırarak, birinde olup diğerinde olmayan (zevaid) hadisleri toplamış ve kitap haline getirmişlerdir. Çünkü hadis kitaplarının hiç biri bütün hadisleri ihtiva etmemektedir. Zevaid konusunda kitap yazanlar:
1. Ahmed b. Bekr b. İsmail el-Büsiri Kitapların ismi: a.'lthafü'l-Hiyera bi-Zevaidi'1-Mesanid i'1-Aşera"
b. Mecmaü'l-Bahreyn fi Zevaidi'l-Mu'cemeyn"
c. el-Maksadü'1-Ali fi Zevaldi Müsnedi Ebi Ya'la el-Musilî" dir.
2. Hafız Ahmed b. Ebî Bekr el-Busiri (ö;840 h) Kitaplann ismi
a. "Zevaidü Süneni İbni Mace ale'l-Kütübi'l-Hamse'Ve
b. İthafü's-Sâdeti'l-Mehere bi Zevâidi'l-Mesânidi'l-Aşere" dir
3. İbni Hacer el-Askalani: Kitabı el-metalibü'l-Aliye bi Zevaldi '1-Mesanidi's-Semaniye"
Ulemadan bir kısmıda önemli fıkıh, tefsir ve zühd kitaplarındaki hadisleri incelemiş ve kaynaklarını göstermişlerdir. Mesela:
1. Hafız Cemalüddin ez-Zeylai(ö:762 h): kitabının ismi,"Nasbu'r-Râye Li-Ehadisi11-Hidâye"dir.Ayrıca Keşşaf tefsirinin hadislerinin kaynağım da göstermiştir.
2. Hafız el-Iraki ise İmam Gazali'nin "el-İhya" isimli büyük eserinin hadislerini incelemiş,kaynağını göstermiştir.
Üçüncü hicri asrı takibeden asırlarda ulema, bütün ilmi çalışmalarını, bu asırda yazılan kitaplar üzerinde yoğunlaştırmış, baş vuranlara kolaylık sağlaması için yazılmasına gösterdiği kadar, toplanmasına ve şerhine de gayret etmişlerdir.
Sonra gelen ulema ise, öncekilerin eserlerini incelemişler, onlardaki titizliği, sağlamlığı ve büyük gayreti ortaya çıkarmışlardır. Asırlar boyu çok kullanılması ve tenkide açık olması sebebiyle, hem her türlü ayıptan arındırmayı hemde töhmetten uzak kalmaya çalışmış ve muvaffak olmuşlardır. Nitekim İslamdaki fikri hareket tarihi üzerinde yapılan araştırmalar şu açık gerçeği ortaya çıkarmıştır: Rasûlullah (s.a.v) 'in şerefli hadisleri İslam tarihi boyunca, hiç bir ilme nasib olmayan bir çalışmaya mazhar olmuştur. [199]

HADİSTE UYDURMACILIK

Hadis söz olsun, iş olsun, sahebeye ait takrir olsun, yaratılışı veya ahlâka ait sıfat olsun veya gidişat (siret) olsun Rasûlullah (s.a.v) den nakledilen şeylere denir. Bunların Peygamberlik gelmeden öncekileriyle sonrakileri aynı hükme tabidir,hadistir. [200]
Sahabe, Tabiin ve onlardan sonra gelen alimler. Din konusunda muazzam etkisi olduğu için, Rasûlullah (s.a.v)'in hadislerini ezberleyerek korumayan ve nesilden nesile nakletmeye büyük önem vermişlerdir. [201]Rasûlullah (s.a.v)'in hayatının ayrıntıları, şahsiyetinin güzelliği, yaratılışının mükemmelliği ve siretinin üstünlüğü, müslümamn pratik hayatında çok büyük önemi haizdir. Çünkü müslümanlar özel ve toplumsal yaşayışlarında Ona uymaya mecbur ve memurlardır:
"Size, Allahın Rasülünde (uyacağınız)pek güzel bir örnek vardır." [202]
Aynı şekilde O'na itaat etmeye de mecburdurlar:
"Peygamber size ne verdi ise onu alm, size neyi yasakladıysa ise onu da almayın. " [203]
Hadis. Kur'an-ı Kerimden sonra İslam Hukukunun ikinci ana kaynağı kabul edilir. [204]O, Kur'an-ı açıklar, Kur'andaki mücmeK delalet ettiği mana açık olmayan) hükümleri açar, mutlak hükümleri kayıtlandırır, âmm olanları tahsis eder (özelleştirir), Kur'an'm hakkında nass koymadığı hükümleri koyar.Hadis olmadan İslam tasavvurunun olgunlaşması ve anlaşılması mümkün değildir.
Bu önemi dolayısıyla müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v)'in hayatında da vefatında sonra da hadisin ezberlenmesine (korunmasına) ve, anlaşılmasına aşırı titizlik göstermişlerdir. Bu önem verme işi sonra ki nesillerde de devam etmiştir.
Ancak bu arada hadis güçlü bir teşebbüse maruz kaldı; onunla oynanmak ve ona yalan karıştırılmak istendi. Bazıları siyasi, mezhebi ve şahsi gayeleri uğruna ondan yararlanmak istedi. Bu suretle îslamın temellerinden birisini bozmaya yönelik bir tehlike oluşturan hadis uydurmacılığı hareketi ortaya çıktı. Ancak ulema, hadisi tehlikelerden koruma ve tenkid konusunda, neredeyse insan üstü bir çaba sar-fettüer. Bu

gayretleri neticesinde büyük bir basan elde etüler.
Sünneti yıkabilecek derecelere gelen uydurmacılık hareketi, sünnet burcunun ve hadis ilmi binasının yükseltilmesinde daha titiz davranılmasına sebep oldu. Ulema hadisin ezberlenmesi, ayıklanması ve onunla oynanmasının önüne geçilmesi konusunda gerekeni yapmaktan geri durmadılar. Hadis yazma çalışmalarına, geniş bir çerçeve içerisinde ve erken bir zamanda, yani hicri ilk asrm ilk zamanlarıyla ikinci asır boyunca devam ettiler. Hadislerin yazılması yolundaki çalışmalar sürerken, hadisleri ayıklamak, sahihini, sahih olmayanından ayırmak için hadis tenkid ilminin kaideleri ortaya çıktı. Sonra bu kaideler, zaman geçince, adamakıllı belirginleşti. Öyle ki hadis ıstılahları kitaplarında gayet ince ve ifadesi güçlü bir tarzda ortaya çıktı. Aynı şekilde Rical kitaplarında, hadis ravileri hakkında çok çeşit malumat toplanmış oldu.
Hadis öğretimi ve Rical ilmi gibi hadis ilimlerin ortaya çıkışındaki etkileri sebebiyle uydurmacılık hareketinin sakıncalarına dikkat etmek gerekir. Bunun için konuyu biraz genişçe tutmamız gerekmektedir. [205]

UYDURMACILIĞIN BAŞLAMASI

Mevzu (uydurma) hadis, kişiler tarafından uydurulmuş sanatlı sözlerdir. Hadisçiler onları zayıf hadislerin en şerlisi sayarlar. [206] Hadis uyduranlar (Vadda1) ise bizzat yalana başvuranlardır. Onlar hata eden veya bir yalancıdan rivayet eden kişiler değillerdir. [207]
Rasûlullah (s.a.vj'in hayatında uydurmacılık olmamıştır. Bu konuda herhangi bir rivayet yoktur. Ahmed Emin 'in zannına göre, "Kim bile bîîe benim üzerimden yalan uydurursa, Cehennemde yerini hazırlasın." [208] hadisi Rasûlullah (s.a.v) üzerinden yalan söz uydurulması üzerine söylenmiştir. [209] Ancak ne tarihi rivayetlerde, nede hadisin gelişinde bu görüşü isbat edecek bir delil yoktur, Rasûlulllah (s.a.v) bunu, kendi adına tebliğ görevini yürütmelerini Ashabına emrettiği zaman söylemiştir. Anlaşıldığına göre kendisi üzerine konuşulurken muhtemel bir yalana düşülmesinden, yalan bir şey söylenmesinden sakındırmış, Ashabına hadis alırken ihtiyatlı ve uyanık olmaları konusunda uyarmıştır. Belirli bir yalan söyleme hadisesi üzerine söylenmiş olmasıyla ilgili sıhhatli bir delil bulmak mümkün değildir. [210]
Sahabenin İslama sarılması ve canlarını, mallarını, çocuklarını bu yolda düşünmeden feda etmeleri onların ihlas, temizlik, doğruluk ve adaletlerini kesinleştirir. Berâ (r.a) şöyle der:
"Rasûlullah(s.a.v)'den size hadis olarak naklettiğimiz sözlerin hepsi, ondan işittiğimiz şeylerdir. Ondan işittiğimizi söylediğimiz şey O ndandır.Arka d a şiarımızın bize hadis olarak naklettiği şeyler Ondandır, yani, Rasûlullahtandır. Ve biz yalan söylemeyiz." [211]
Enes (r.a) bir hadis rivayet etti. Bir adam ona:
- Sen bunu Rasûlullah [s.a.v) den işittin mi? diye sorunca:
- Evet işittim, veya bana yalan söylemeyen birisi rivayet etti. Vallahi biz yalan söylemeyiz ve yalan söylemeyide bilmeyiz, cevabını verdi. [212]
Enes (r.a) kendisine rivayet ettiği hadisi Rasûlullah (s.a.v)'den işitip işitmediğini sorulduğunda kızar:
- Biz birbirimize yalan söylemezdik, derdi. [213]İbni Abbas(r.a) şöyle demiştir:
- Biz Rasûlullah (s.a.v) 'in üzerinde yalan uydurulmazken Ondan hadis rivayet ederdik. Fakat insanlar hırçın deveye de, uysal deveye de binmeye başlayınca (yani, insanlar iyi kötü demeyerek her mesleğe girmeye başlayınca) bizde ondan hadis rivayet etmekten vazgeçtik. [214]
Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir (r.a) ile Hz. Ömer (r.a) dönemlerinde hadis uydurma fitnesine düşüldüğüne dair bir delil de bulunmamaktadır. Şüphesiz büyük Sahabilerin çokluğu ve İslam ümmetinin vahdet içinde bulunması, bu süre içeresinde hadis uydurma işleminin ortaya çıkmasına engellemiştir.
İrtidad (dinden dönme) hareketi uydurmacılığa uygun bir ortam hazırlamış olmakla beraber, bu devrede uydurulup yayılmış hadisler olduğuna dair ortada bir delil yoktur bize ulaşan... Burada kast edilen gayri müslim ortamlarda uydurulan şeyler değildir. Müslümanlar arasında uydurulan şeylerdir. Dinden dönenlerden bazılarının hadis uydurmaya kalkışmış olmaları farzedilse bile, müslümanlar arasında ilgi görme imkanının hiç olmayışı, onun etkisini yokederdi. Aynca dinden dönüş hareketinin önünde, İslam toplumunun derinliğine parçalanmasını sağlayacak kadar uzun bir devre de geçmemiştir. Zaten Hz.Ebû Bekr (r.a) ânında müdahele ederek bu hareketin önüne geçmiş, İslam ümmetin birliği, daha sağlam, daha kenetlenmiş bir vaziyette geri dönmüştür. [215]

Uydurmacılıkta Siyası İhtilafların Etkisi

Hz.Osman (r.a)'in halifeliği devresinin ikinci yarısında büyük anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bazıları Hz. Osmana kırldı, fitne ateş aldı ve Hz.Osmanm şehid edilmesine sebeb oldu. Ancak bu olaylar, İslam aleminde baş ağntan her olayda etkisini halen devam ettirmektedir. Kin yavruladı. Bir çoğunun içindeki temiz hisler yavruladı. Ama biz yine de Hz.Osman'ın halifeliği döneminde, hadis uydurmacılığına delalet eden, bir iki olay dışında, rivayetlere rastlanmamaktayız. Bu nadir olaylardan biriside şudur:
"Ebu Sevr el - Fehmi rivayet eder: Osmanın yanına geldim. Bu esnada İbn Udeys [216]minbere çıktı ve şöyle dedi:
- Biliniz ki Abdullah b. Mes'ud bana haber verdi: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İyi biliniz ki Osman zevcesine karşı Ubeyde den daha sapıktır." [217]
Ben bunu Osmana haber verdim. O da şöyle dedi:
- Vallahi, İbn Udeys yalan söylemiştir. Böyle bir sözü o İbni Mes'uddan işitmediği gibi, İbni Mes'ud da onu asla Rasûlullah (s.a.v) den işitmemiştir. [218]
Bu rivayet isnad yönünden sahih değildir. İsnad da inkıta' (kopukluk vardır) Sened İbni Lahîa yoluyla gelmektedir ki bu adam Şiilikte ifrata kaçan birisidir. Şu rivayet Hz.Osmanm güya ayıbını ortaya koymaktadır ki bu da İbni Lahia'nın Şiilik arzusuna uygundur.
Dolayısıyla ondan gelen böyle bir rivayetin kabul edilmesi mümkün değildir. Bu suretle de açıkça anlaşılıyor ki hadiste uydurmacılık, müslümanlar arasmda gelen Cemel, Sıffin, Nehraven gibi fitne ateşiyle tutuşan siyasi olayların ardından çoğalmıştır. Bu olaylar Şiiler ve Hariciler gibi siyasi grupların çıkmasını hazırlamıştır. Kur'an ve Hadis nasslan yetişmediğinde, bu gruplara mensup olanlar, gayri meşru prensiplerine, yalan yoluyla destek aramışlardır. Müslümanlar tarafından ezberlenip hafızalarda saklanan, fazladan olarak fitne devrinden önce toplanıp yazılma işi sağlama alınan Allah kitabı Kur'an'ı Kerimle oynamaya mecal bulamayınca, toplanma işlemi Kur'andan sonra ya kalan hadis-i şerif üzerinde uydurmacılık yapmak suretiyle bozgunculuğa baş vurdular. Hadisin toplu olarak yazılması konusunda ilk asır alimleri arasında ihtilaf bulunduğunu görüyoruz. Bir kısım ulema hadisin yazılmasını doğru bulmuyor, ama ezberlenip şifahen müzakere edilmesinin doğru olacağını savunuyordu. Bir kısım ulema ise bizzat hadisi yazıyordu. [219]Ancak Raşid halifelerin son devrine kadar yazılan hadis sayısı, yazılmayana göre çok azdır. Bu durum, heveslerini herşeyden üstün tutanların, arzularını gerçekleştirebilecekleri bir gedik meydana getiriyordu. Bu fırkalafm ortaya çıkmasıyla, ikinci ve üçüncü hiciri asırlarda, uydurma hadislerin sayısı varabileceği en yüksek rakama ulaşmıştı. Buna mevzuat ve zuafa kitaplarının yazdığı hadis uydurmalarının (veddaûn) sayısıda yeterli delil teşkil etmektedir. Şiadan bir kısmı Hz.Alinin fazileti ve Hz. Mua-viyenin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurdular. [220] Bunlara karşı olanlardan bazıları ise, bu görüşünü çürütmek için Ebu Bekr, Ömer , Osman ve Muaviyenin faziletleriyle ilgili hadisler uydurdular. [221] Sahabeyi kötüleme işi çığırından çıkınca, bu sefer de bütün sahabelerin veya bir kısmının faziletiyle ilgili hadisler uyduruldu. [222] Bu uydurma hadisler, değişik fırkalar arasındaki fikri ve siyasi çatışmayı yansıtır. Bunların çoğu ikinci ve üçüncü hicri asırda uydurulmuştur. Ancak bunların çoğu hicretin ilk asrının ilk yansında ki olaylarla bağlantılın [223]Birbiriyle çatışan fırka ve grupların arasındaki meydana gelen sonraki münakaşalar, bazılarının hadis uydurmaya meyletmesine sebep olmuştur. Hilafet meselesi, etrafında hadis uydurmacılığının döndüğü bir merkez nokta teşkil eder. [224]Nitekim Şiadan bir kısmıyla onlara karşı olanlar, görüşlerini desteklemek için hadis uydurdular. Abbasilerin halifeliğe daha lâyık olduklarını ifade eden hadisler uyduruldu. Bu uydurmalarda gözetilen yarar, Alevi (Ali taraftar) lann kalbine ümitsizlik tohumları ekip, onların halifelikle ilgili isteklerinin önüne set çekmektiŞiadan bir kısmı ise hadis uydur-macılığında o kadar ileri gittilerki, ulemadan Ebû Hanife [225]Abdullah b. Mübarek [226]İmam Malik [227]Şerik b. Abdullah [228]Yezid b. Harun [229]ve İmam Safi [230]bu konuda gerekli uyarıyı yapmışlardır.
Irak ve bilhassa Küfe şehri, hadis uydurmacılığın ve uydurulan hadislerin rivayet edildiği bir meydan durumundaydı. Hz. Ali (r.a) başşehir edildikten sonra Küfe, Şamlılarda yapılan savaşta en büyük rolü üstlendi. Daha sonraîan da Emevi saltanatına muhalif grupların merkezi haline geldi. Dolayısıyla idare mekanizmasını ele geçirmek için için fırsatları değerlendirmeye çalışan hırslı grupların çıkışına uygun bir vaziyet aldı.

Siyasi kinlerle dopdolu bu toplumda, muhalif görüşleri desteklemek, Emevileri gözden düşürmek ve zayıflatmak için uydurulan hadisler, yeşerecek ortamı buldu. İşte Muhtaru's-Sekafi Ensardan birisine şu teklifi yapıyor,
- Bana öyle bir hadis uydur ki, onda Rasûlullah (s.a.v) kendisinden sonra beni halife tayin ettiğini ve torunlarının intikamının alınmasını istesin. İşte buna karşılık onbin dirhem para, bir kıymetli elbise, bir at ve bir hizmetçi veriyorum.
Tabiatiyla Ensarlı Rasûlullah (s.a.v) adına böyle bir hadis uydurmayı kabul etmemiş, daha az ücretle Sahabeden birisi adına hadis uydurmak istemiştir. [231]Bazı gözbağcılar, sahtekar kişiler, ilim meclislerinde boşa geçebilmek, bu ortamda gayet uygun bir fırsat yakalamışlardır. Asım el-Ahvel (ö;142 h) bir yad kişinin, Arapçadan haberi olmadığı halde, ilim meclisinde oturup konuştuğunu, buna rağmen meclisinde oturanların sanki başlarındaki kuş ürkecekmiş gibi saygıyla onu dinlediklerini nakleder. [232]
Bu cahillerin öne geçmeleri sebebiyle. Şeriatın hükümleriyle cüretkarca oynamak ve şeriat nizamını bozmak gibi olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. İbn Abbas (r.a) 'a içinde Hz. Aliye ait hükümlerle dolu bir kitap getirilmiş, o da bir arşın kadarı kalıncaya kadar, hepsini silmiştir. [233]A'meş (ö;148 h) Küfeli bir ihtiyar gördüğünü, ihtiyarın, Hz. Ali'nin üç talakla boşanan kadınla ilgili içtihadını bozduğunu ve onu böyle hareket etmeye halkın sevkettiğini iddia ettiğini nakleder. [234]
51 Küfede hadis uydurmacılığının başını alıp gitmesiyle o
dönemlerde İslâm âleminin ilim ve rivayet merkezlerinden birisi olan bu şehir, Iraklıların kötü bir şöhrete sahip olmalarına sebep olmuştur. Kısa bir süre içerisindejrakın , ilim çevrelerindeki rivayet değeri düşmüştür. Bunun için Aişe (r.a.) şöyle demiştir:
-Ey Iraklılar, Şamlılar sizden hayırlıdır. Allah Rasülünün ashabından kalabalık bir topluluk onlara gitti ve bize bildiğimiz şeyleri rivayet ettiler. Yine Rasülullahm ashabından az bir topluluk size vardı, ama siz bize bildiğimiz ve bilmediğimiz şeyler rivayet ettiniz [235]
Iraklılardan bir cemaat, kendilerine hadis rivayet etmesi için Mekkeye, Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.) ya geldiler. Abdullah onlara :
-Iraklılardan öyle bir kavim vardır ki, yalan söylüyorlar, yine yalan söylüyorlar ve maskaralık ediyorlar, dedi. [236]
İmam Zühri (ö; 114 H) de şöyle dedi :
-Iraklıdan hadis işittiğin zaman onu reddet, sonra yine reddet. [237]
Bunun sonucu olarak Samdaki hükümet, Iraklılara ilim ambargosu koydu. Onlardan fetva sorup, hüküm istemedi. Bu konuda sadece Şam ve Medine alimlerine güvendi. İmam Evzai şöyle der :
-Şam halifeleri bir olay olduğu zaman Şam ve Medine alimlerine soruyorlardı. Iraklıların rivayet ettikleri hadisler evlerinin duvarlarından dışarıya çıkamıyordu. Şam alimleri, Irak Haricilerinin görevini de yüklenmişlerdi. [238]Evzai Hariciler derken, sünnete karşı çıkanları kastetmiş olabilir.
Iraklılara uygulanan ilmi ambargonun tesiri hakkında da fazla mübalağa etmemek gerekir. Emevi idaresi, Iraklıların ilme gösterdikleri bu saygısızlıktan birinci derecede sorumlu değildir. Ancak idarenin Iraklıları ihmal etmesi ve olaylar dolayısıyla onlardan fetva istememesi, siyaseti ilgilendirmesinden daha çok, Iraklılara güvenin zayıflamasına sebeb olmuştur. İdarenin, herhangi bir kimseyi. Iraklılarla ilmi bağlantı kurup onlardan hadis rivayeat etmekten alıkoymaya gücü yetmiyecekti. Sonra Iraklıların rivayetlerine duyulan güvensizlik, sonraları da devam etti. Hatta büyük alimler Iraklıların rivayetlerinden müstağni kalmayı istediklerini açıkça belirtiyorlardı. İşte Abdullah b. el-Mubarek (ö;180 H) şöyle der :
Şama girdiğim zaman, Küfelilerin rivayet ettikleri hadisten kendimi müstağni görürdüm. [239]
İşte Medlnenin büyük fakihi Malik b. Enes, kendi mezhebinden
olan Abdullah b. İdris hariç Küfelilerin hiçbirinden hadis rivayet etmemiştir. Bu konuda şöyle demiştir:
-Bizden öncekilerin küfelilerin öncekilerinden rivayet etmedikleri gibi, bizden sonrakiler de Küfelilerin sonrakilerinden rivayet eder. [240]
İmam Malikin bu sözü, kendi devrindeki ulemanın küfelilerden rivayet almadıklarını, onlardan ilim almamak konusunda kendilerinden önceki ulemaya tabi olduklarını açıkça ifade etmektedir.
İmam Malik, diğer İslam beldelerindeki alimlerin yaptığı gibi, kaynağı İrak olan hadisleri almaktan sakındırmıştır. İmam Malik daha da ileri giderek, Iraklıların rivayet ettikleri hadisleri, Ehli Kitab-dan yapılan rivayetler derecesine indirmiştir. Yâni ne tasdik edilir, ne -yalanlanır bir dereceye indirmiştir. [241]Abdur-Rahman b. Mehdi, İmam Maîik'e, Medinede yedi günde dinlediği hadis kadarını. Irakta bir günde dinlediğini söyleyince şöyle demiştir :
-Sizdeki darbhane nasıl bir şeydir ki, geceleyin para basıyor, gündüz dağıtıyorsunuz? [242]
İşte İmam Malik, Iraklıların çok hadis rivayet ederken hadis uydurmacılığını da beraber yürütmelerini böyle örneklendirmiştir. Halbuki aynı devrede Medineliler, hadis rivayetini sıkı bir denetime tabi tutuyorlardı. Rivayetlerin pek azına itibar ediyorlardı. Bu denetim, diğer İslam ilim merkezlerinde, haklı olarak Medinelilerin ilminin sağlam temellere oturduğu görüşünü kuvvetlendiriyordu. Samdaki idare de , bu sebeble Medinelilerin fetvasına güvenmiş, ortaya yeni çıkan olayların fetvası için onlara başvurmuştur. Aynı dönemde Iraktaki hadis uydurmacılığı, bütün İslam ilim merkezlerini karıştırırken sadece Medinede kanşlıklığa sebeb olamamıştır. Mekkelilerin imamı Süfyan b. Uyeyne şöyle der :
-Hak mı, batıl mı olduğunu ayırt edemediği bilir bir şeyi öğrenmek isteyen Iraklılara baş vursun. [243]
Süfyan b. Uyeyne, Sahih Hadislerle uydurma şeylerin, ilim talibi için, birbirinden çok zor bir şekilde ayırt edilecek tarzda karıştığım anlatmak istemiştir. Ancak müslüman ilim otoriteleri hadisleri güzelce ayıkladılar ve Sahih Hadisleri, uydurma olanların içinden gayet titiz ölçülerle seçip çıkardılar. Uydurma hadislerin Irakta gördüğü rağbete başka bir yerde rastlamıyoruz. Irakın oynadığı siyasi rolün bunda büyük etkisi vardır. Bu siyasi olaylarda ise İslam toplum yapısını sarsan etkilerde gözden uzak tutulmamalıldır. Irakta yaşanan Sıffeyn Savaşlarının hemen ardından müslümanlar cumhur (Ehli Sünnet), Hariciler ve Şiiler gibi grublara ayrıldılar. Irak toprağında kanlı fitnelere ve Emevi Saltanatının uzamasına sebeb olan olaylar doğdu. Dolayısıyla siyasi olaylara hizmet etmek için, uydurmacılık güçlü etkenlerle desteklendi. Tabiatıyla Iraktaki uydurma hadislerin sayısının çoğalmasını hazırlayan, ilerde bahsedeceğimiz başka faktörlerde buna katkıda bulundu. Ancak Iraktaki ilim, güvenilirliğini ebediyyen kaybetmişmiydi? İslam Devleti içindeki ilim merkezlerinin en önemlilerinden birisi olduğu halde ulema'gerçekten Iraka lüzum görmüyormuydu? Irakta "hadis uydurmacılığın çıkmış olması, ilme ambargo uygulamak veya rivayet almamak için yeterli mazeret miy-diler?
Küfenin Sahabe yönünden payı büyüktür. Rıdvan biatma katılanlardan 300, bedir savaşma katılanlardan 70, kişi orada yerleşmiştir. [244] Bunların arasından sahabe fakihlerinin ve muhad-dislerinin büyüklerinden Abdullah b.Mes'ud da vardı. Hasenü'l-Basriye, Basrahlar ve Küfeliler sorulduğunda Küfelilerden başlardı. [245]
Ali b. el-Medini'nin aşağıdaki sözüne dayanarak, Iraklıların rivayet görevini taşımalarını ve bu ilimdeki paylarının kıymetinin ortaya koymak ve kabul etmek mümkündür şöyle demiştir el-Medeni:
- Güvenilir (sika) ravilerin hadisleri altı kişi arasında döner: İki kişi Basra da, iki kişide Küfe de, iki kişide Hicazdadır. Basrada ki iki kişi: Katede ve Yahya b. Kesir 'dir. Hicazdaki iki kişi: Ebû İshak ve A'meşdir. Hicazdaki iki kişi: Zühri ve Amr b. dinardır. Sonra bunların rivayet ettikleri hadisler oniki kişiye intikal etti. Bunlardan Basra da olanlar: Said b. EbîArûbe, Şu'be b. el-Haccac, Ma'mer b.Raşid , Ham-mad b. Seleme, Cerir b. Hazim, ve Hişam ed-Destüvaî1 dir.Küfe de olanlar Sevrî, İbni Uyeyne, ve İsraîldir. Hicazdakiler:İbni Cüreyc, Mu-hammed b. İshak. Malikdir. Bunlann hepsinin geleneği Yahya b. Mainde toplanır. [246]
Irakta yaşayan bu büyük alimler, hadisi ayıklama ve sahih hadisi uydurmasından ayırma konusunda çok önemli rol oynadılar.Bu suretle de Irakın ilim değerlerini korumuş oldular, ibni Teymiyye bile küfelilerin yalancılığını söyledikten sonra :
- Bütün bunlara rağmen Küfede ve diğer Irak ilim merkezlerinde büyük sika (pek güvenli) alimler çoktur, [247]demek zorunda kalmıştır.
İşte buna dayanarak hadis alimleri Küfeli sika alimlerden nakillerde bulunmuştur. Bu sika alimler arasında doğruluk ve takvalanyla yükselmiş Şia alimleri de vardır. Yahya b. Main'e , Ahmed b. Hanbelin, Şii olduğu için Ubeydullah b. Musa'nın rivayet ettiği hadisleri kabul etmediğini haber etmedikleri zaman o, Abdürrezzak'm İbni Musadan yüz küsur derece daha Şü olduğunu, halbuki Abdürrezzak'tan dinlediği ha-^^ri b. Musa'dan dinlediği hadislerden çok çok fazla
olduğunu yemin ederek anlatmıştır. [248]Hüseyn el-Eşkar.Yahya b. Main'in yanında anılmış.gulatı Şiadan olduğu söylenmiş ve rivayet ettiği hadislerin durumu sorulmuştu.Yahya b. Maîn :
- Beis yoktur, demiş ve ondan işiterek yazdığı hadislerden bahsetmiştir. [249]
İşte İslam alimleri akideyle ahlakı ayırt etmişlerdir. Doğrulukta temayüz etmiş kimseden hadis rivayet etmişlerdir. İsterse bu kişi Şii, Harici Kaderiyyeci, veya Mürcieden olsun. Ancak titizlikte şu şartı aramışlardır: Bu kişi akidesini ön plana alıp onu yaymak için koşturup durmayacaktır.Çünkü bu çeşit gayret onu yalan söylemeye sevkeder.
Iraklıların rivayetlerini birakıvermek büyük bir kayıptır. Irakın ilim taşımadaki rolü şereflidir, yücedir. Bu konuyu geçiş-tirivermek mümkün değildir. Ali b. Medini 'nin şu sözü, bu düşünceyi yeterince açıklar:
- Basrahlan terkedersen kadercilik girer araya, Şiilik vardır düşüncesiyle Küfelileri terkedersen kitaplar harap olur. [250]

Sahih hadis kitaplarının yazımının tamamlandığında durum buydu. Zira sahih hadis kitapları, aralarında Şii alimlerinden bir kısmının bulunduğu, Iraklı alimlerin rivayetlerini ihtiva etmektedir. Buharinin Sahihinde rivayetlerini aldığı bu alimlerden bazılan şunlardır:Abdürrezzak es-San'ani, Cerir b. Abdüîhumeyd ed-Dabbi, İsmail b. Eban, Halid b. Muhalled, Ali b. Ca'd, el-Fadl b. Dekin, Abbad b. Yakup ve başkaları.... Müslimin Sahihi hakkında talebesi Ebû Abdullah Muhammed b. Yakup şöyle der:
- Hocam Müslim b. Haccac'ın sahihinde, Şii ravilerin rivayet ettikleri hadisler de vardır. [251]
Sahih hadis kitaplarında Iraklıların rivayetlerinin görülmesi, Irak alimlerinin sünneti ayıklama, sahih hadisleri uydurmalarından ayırma ve sika ravilerin ithamlılardan ayırma konusundaki başarılarının açık bir belgesidir. [252]

Uydurmacılıkta Haricilerin Rolü

Büyük günah işleyenin kafir olacağına inandıkları için haricilerin hadis uydurmacılığa önemli bir rolleri olmamıştır. Bunun için mevzu hadislerden bahseden kitaplarda Haricilerin uydurdukları hadislere delil olacak bir şeyler bulmak pek mümkün olmamaktadır. [253]
Hadis imamlarının, İbni Lehia 'dan nakledilen aşağıdaki olay dışında, Haricilerin dinle ilgili uydurmalarına delil olacak rivayetlerine rastlanmaz. Olay şöyledir:
- İbni Lehia, Haricilerden bir yaşlı adamın (pişmanlıkla) şöyle dediğini nakleder:
- Bu hadisler Dindir. Dininizi kimlerden (rivayet edip) aldığınıza dikkat ediniz. Biz(Hariciler) bir şey yapmayı arzuladığımızda onu hadis yapardık. [254]
A'meş de böyle bir şey nakleder ve der ki:
"İyas b. Muaviye ile beraber oturdum. Bana bir hadis rivayet etti.Ben,
- Bunu kim söyledi? dedim.
- Bunu Harûrîlerden (Kaderiyyecilerden) bir adam bana uydurup söyledi, dedi. Ben,
- Bu masalı bana anlatmakla istiyorsun ki yolu elbisemle süpüreyimde orada ki hayvan pisliklerini, böcekleri, haşaratı yükleneyim, dedim [255]
Bu arada Haricilerin doğru sözlülüklerini delalet eden nakiller de vardır. Süleyman b. Eş'as:
- Bidat ehli içinde hadisi Hariciler kadar sahih olanı yoktur, der ve İmran b. Hattan ile Ebu Hassan el-A'rec'i zikrederdi. [256]
- İbni Teymiyye de şöyle demiştir:
- Hariciler dinden çıkmış olmalarına rağmen insanların en doğru sözlüsüdürler. Hatta onların rivayet ettikleri hadislerin en sahih hadisler olduğu söylenir. [257]
İbni Lehiadan nakledilen söz doğru olsa dahi Haricilerin hadis uydurmadaki rolleri gerçekten çok zayıftır. Aralarında bir kişinin kötülüğü, bu konuda hepsine şamil olamaz. [258]

Kelam Münakaşaları

Uydurma hadislerin gelişip çoğalmasına yardımcı olan faktörler arasında Kadercilik. Mürcie, Cehmiyye, Müşebbihe, gibi çeşitli kelam mezheplerinin çıkmasıda sayabiliriz. Bunları takip eden , Abbasiler devrinde devlet mezhebi durumuna gelen Mu'tezile de bu gruba girmektedir.
Bu fırkalar arasındaki bitmez münakaşalar ateşin akıl sahiplerine, her ne kadar zihinsel yarar sağlasa da, fitne kapılarından birini açmaktan da geri durmamıştır. Aynı zamanda İslam toplum varlığının parçalanmasına sebeb olmuştur. Müteşabih nasslar ve Al-lahın sıfatlarıyla ilgili Ayet ve hadisler konusunda tevil yapmaktan kaçınan Sahabenin teyid ettiği ilmiliğe karşılık soyut nazariyeler büyük gelişme gösterdi. Aslında Sahabe bu tavırlarıyla akidenin saflığını ve aydınîatıcılığını korudular. Kelamcılar ise mücadele ve münakaşalarında, açıklama ve illet bulma zorunluluğunda oldukları için Akidenin açıklığım ve düşüncenin saflığını kaybettiler. Ke-lamcılarm bu çalışması, İslam toplum varlığının parçalanmasından başka bir meyve vermedi.
Kelamcılarm. ve fırkalara bağlı olanların inançlarını ve görüşlerini Şer'i nasslaria güçlendirmek mecburiyetleri vardır.Sa-hih hadiste kendilerine yarayacak bir şeyler bulamadıkları zaman, bilhassa takvası az olanlar, mezheplerini takviye için uydurmacılığa sığındılar. Önce kaderiyyeci olup sonra tevbe eden Ebû Reca şöyle demiştir:
- Kadercilerin hiç bilinden hadis rivayet etmeyiniz. Vallahi, biz kader hakkında hadis uydurur ve bunu insanlar arasında yayardık. Bundan sevap umardık, artık hüküm Allahındır. [259]
Kelamcılarm ne fırkalara bağlı olanların hadis uydurmaları veya hadisleri arzular doğrultusunda tevil etmeleri sünnetin cahiller önünde birbiriyle çelişen zıtlıklar topluluğu olarak ortaya çıkmasına sebep oldu. Mürcie [260]Kaderiyye [261]Mücessime [262]Muattıla [263]Müfevvida [264]ve diğer fırkalar çekişmelerine ve fikirlerinin ayrı ayrı olmasına rağmen müşterek oldukları bir nokta vardı; görüşlerini sünnetle desteklemek isterlerdi.
Mesela , müslümanlar arasında münakaşa konusu olan "îman artar mı. Eksilir mi? " meselesi .. İki görüşü de desteklemek için hadis uydurulmuştur. İşte uydurulan sözlerden örnekler:
"İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Bunun dışında bir şey söyleyen bid'at ehlidir." Bunu Ahmed b. muhammed b. Harb uydur-' muştur. [265]
Buna karşı şu söz uydurulmuştur:
"Kim iman artar ve eksilir iddiasında bulunuyorsa, bilsin ki imanın artmasını münafıklık, eksilmesi küfürdür. Bunu diyenler tevbe ederse ne aîâ, değilse boyunlarını kılıçla vurunuz." Bunu da Muhammed b. el-Kasım et-Taykanî uydurmuştur. [266]
Kur'anm mahluk olduğunu ileri sürenlerin çıkardığı fitne esnasında da, bu fikrin zıddına hadisler uydurulmuştur. Bunlardan biriside, Kur'an mahluktur, diyenin kafir olduğunu ifade eden sözdür. [267]
Mücessime fırkası da, mezheplerinin görüşünü kuvvetlendirmek için, sıfatlar konusunda bir çok hadisler uydurulmuşlardır. Bunlar dan birisi ise Ebu's-Saadat b. Mansurun uydurduğu sözdür. Bu uydurma şöyledir:
"Cenab-ı Hak Cuma geceleri yeryüzüne iner ve nurdan bir kürsinin üzerine oturur. Önünde bir levha ve lehva de rüyet, keyfiyyet ve sureti kabul edenlerin isimleri vardır." [268]
Kelamcılardan bir kısmı, uydurma hadislerdeki bu gerçek zıtlıkları ve sahih hadislerde ki zahiri tenakuzları ileri sürerek ha-disçileri ayıplayıp tenkid ettiler. İbni Kuteybe hadisçileri savundu ve asıl sıkıntının kelamcılardan kaynaklandığını açıkladı. Bu konular onun "Te'vilü Muhtelifü'l-Hadis" [269]isimli eserindedir.
Kelam fırkalarının görüşünü desteklemek için hadis uydurulduğu gibi, bu fırkaların zıddına olmak üzere, onların düşmanları tarafından da hadisler uydurulmuştur. el-Ebred b. el-Eşras, kaderiyyeci-lerin zındıklar olduğunu ifade eden bir hadis uydurmuştur. [270] Diğer uydurma hadiste de onların, bu ümmeten mecusilere olduklarını belirJtilmektedir. [271]
Uydurma hadis kitapları, kelam fırkalarının ve onlara karşı olanların uydurduklarının örnekleriyle doludur, bu hadislerin büyük bir kısmı, Emeviler devrinde ve Abbasilerin ilk devrelerinde ortaya çıkan kelam mezheplerin adlarını zikredek kötüleyen sözlerdir. [272]

Zındıklar

Zındıklar, sünnetin değerini düşürmek, onun talimatını karıştırmak,, aklı erenler nezdindeki yerini alçaltmak için hadis uydurmacılığında, kısa devrede, önemli roller oynamışlardır. Zındıklar İslam görüntüsüne bürünerek, İslama ve müslümanlara karşı içlerinde düşmanlıklarını gizleyen kimselerdir. Bunlar İbni Hibban'ın dediği gibi "Küfür inancına sahiptirler. Allaha ve ahiret gününe inanmıyorlardı. İslam şehirlerine giriyorlar, alimlerin kıyafetine bürünüyorlar, alimler üzerinden hadis uyduruyorlardı. Kalplere şek ve şüpheyi sokabilmek için tanınmış alimlerin isimlerini kullanarak hadis uyduruyor, dolayısıyla uygun buldukları kimseleri doğru yoldan saptırıyorlardı. Güvenilir kişiler onlardan hadis dinliyor, onlardan aldıklarını kendilerinden sonrakilere naklediyorlardı.Hatta kendi aralarında da naklediyorlardı. [273]
Zındıklardan bir kısmı ısrar ve tehdit karşısında hadis uydurduklarını itiraf ederken, bazıları da tevbelerinin ardından bu itirafı yapıyordu. İbni Lehîa şöyle der:
"Ağlamakta olan yaşlı bir adamın yanına girdim,
- Seni ağlatan nedir? diye sordum.

- Dörtyüz hadis uydurdum ve insanlar arasında yaydım.Şimdi ne yapacağımı bilmiyorum" cevabını verdi. [274]
Abbasi Halifesi Mehdi de şunu nakletmiştir:
- Zındıklardan birisi benim huzurumda, insanlar arasında itibar gören dört yüz hadis uydurduğunu itiraf etti. [275]
Abdülkerim b.Ebi'l, Avca anne tarafından dedesi Hammad b. Se-lemenin kitabına uydurma hadisler kattı. Kendisi öldürülmesi için Basra emiri Muhammed b. Süleyman b. Ali'ye getirildi. Öldürüleceğini kesinlikle anlayınca şu itirafı yaptı:
- Vallahi, sizin aranızda dört bin hadis uydurdum. Bu hadisler de helali haram, haramıda helal yapıyordum. Oruç tutacağınız gün size yedirdim, yiyeceğiniz günde size oruç tutdurdum. [276]
Hammad b. Zeyd de şöyle demiştir:
- Zındıklar, Rasûlullah (s.a.v) 'e nisbet ederek, ondört bin hadis uydurmuşlardır. [277]
Zındıkların uydurdukları hadisler akaid , fıkıh, ve ahlak gibi çeşitli konulardadır.
- Hadislere üç yönden fesat ve kötülük karışmıştır. Bunlardan birisi de zındıklardır ki çirkin ve olmayacak şeylerle hadis uydurdular. Bununla İslamı kökünden sökmeyi, değerini düşürmeyi hedeflediler. Mesala önceden ifade ettiğimiz alın teri [278]meleklerin hasta ziyaretine gitmeleri, boz deve üzerinde altın kafes, ğögüs kılı [279]kolların nuru ve değişik şeylere ait, hadiscilere gizli olmayan hususlar... [280]
Zındıklar böylece fitneyi körüklemek, aklı başmdakileri körükleyip kızdırmak, dinsizlerle alay etmek, Ayrıca Allaha cisim is-nad etmekten ve O'nu kullarına benzetmekten münezzeh olan İslâm inancının değerini düşürmek gibi gayelerle bu hadisleri uydurdular. [281]

Kıssacılar

Kıssacılar da hadis uydurmac il ağında pay sahibi oldular. İnsanlara mescidler de kıssa anlatmak düşüncesi erken devrelerde ortaya çıktı. [282]Genellikle dinleyenleri cahil halk tabakasından olan kıssacılar. heyacan vermek için yalana ve mübalağaya başvurma ihtiyacını duyuyorlardı. Aklı başında olan kişiler böyle toplantılara iltifat etmez, Kur'an,hadis, fıkıh ilimlere ait dersler onlan çekerdi. Bu dersleri yetenekli, olgun, ilini sahibi kişiler verir, caminin sütünlan etrafında ilim halkaları teşkil ederdi.
İbni Kuteybe durumu şöyle anlatır:
- Kıssacılar eskiden beri, avamın yüzlerini kendilerine döndürünce, bildikleri bütün münker, garip ve yalan hadisleri dillerinden akıtırlar. Cahil halkın kıssacılann önünde oturması, onların an-lattıklannm acayip ve aklın ölçülerinin dışında olması veya kalbe keder verecek gözden yaş akıtacak şeyler olması sebebiyledir. Kıssacı cenneti anlatırsa şöyle der:"Allah, dostuna beyaz incilerden bir köşk hazırlar. Köşkte yetmiş tane bölüm, her bölümde yetmiş bin kubbe, her
kubbede yetmiş bin şey.. vardır." Sanki görüyormuş gibi anlatır.
Sayının yetmişden fazla veya eksik olması caiz değilmiş gibi anlatır. [283]
Ulema, kafalarının estiğince giden ve yalan söylemekten çekinmeyen kıssacılara karşı uyanık olmaya dikkat çekmişlerdir. Asım şöyle der:
Biz Ebû Abdirrahman es-Sülemiye (ö;73 h yıllarında) giderdik. Biz o zaman yetişkin delikanlılardı. Bize;" Ebu'l-Ahvas dışındaki kıssacılann anlattıklarını dinlemek için oturmayın. Bilhassa Şakikten sakının." derdi. Şakik haricilerin görüşünü benimsemişti. O, Ebû Vali değildi. [284]
Ulema, yalancı kıssacılara hücum etmiş ve yalanlannı ortaya koyarak herkesin önünde teşhir etmişlerdir. A'meş (ö;148) Basra camiine girdiği vakit bir kıssacının: Bize A'meş, Ebü İshaktan, o da Validen rivayet ettiler ki...." diye konuştuğunu duydu. Hemen dinleyici halkasının ortasına oturarak koltuk altı kıllarını yolmaya başladı. Kıssacı ona:
- Biz ilimle meşgul olurken, sen böyle yapmaya utanmı-yormusun? dedi.
- Benim yaptığım, senin yaptığından daha hayırlıdır, cevabın
verince kıssacı:
- Bu nasıl oluyor ki ? diye sorunca da ,
- Ben sünneti işliyorum, sen yalan söylüyorsun. Ben A'meşim v< sana hiç bir hadis öğretmedim, cevabınım vererek cemaatın önündt teşhir etti. [285]
Ancak diğer ulemanın durumu, hakkı ilan edip yalancılar teşhir etmede bu açıklık ve şiddetle olmamıştır.Yezid b. Harun (ö;206) , Ebû Said el-Medâini'nin meclisinde bulunmuştu. Bu zat güzel nağmt yapar ve güzel kıssa analatırdı.Bu mecliste de hadis uydurmaya başladı. Yezid b. Harun teessüründen ağlıyordu. Tepki olarak sadece yanındaki adama:
- Yazıklar olsun sana! Bu adam yalan söylüyor (sende oturmuş dinliyorsun), demekle yetindi. Adam da ona:
- Yalan söylediğini bildiğin halde onun önünde oturup (sessizce) ağlaman nasıl bir şeydir ki...? dedi. [286]
Halbuki Yezid b. Harun kıssacılan kötüler ve halk kendisine sorduğunda onların yalanlarını açıklardı, Şerikten, o muğireden, o da İbrahtmden bize rivayet ettiler ki bir dilenci üç defa istediğinde bir şey verilmezse, dilenci vermeyenler üç defa tekbir getirir, ded-i.
Sonra da kendisine sadaka vermeyenler üzerine tekbir getirmeye başladı. Yezid b. Harun'a adamın rivayet ettiği hadisin durumu sorulunca:
Pis herif, yalan söylemiş. Hiç bir şekilde sözü işitmedim, cevabını verdi [287]
Kıssacılardan biriside, bizzat Yezid b. Harun'un huzurunda onun üzerinden yalan hadisi uydurdu ve:
- Yezid b. Harun, Zi'b b. Ebi Zi'b den naklederek bize hadis rivayet
etti..... dedi. Yezid b. Harun gülmeye başladı. Halk toplantı yerinden
kalkınca dinleyenlerden bir kısmı kıssacının peşine takıldı. Ona şöyle dediler:
- Yazıklar olsun sana! Onun adı Zi'b değil, Muhammed b. Abdur-rahmandır.
Kıssacı şöyle cevap verdi:
-Babasının adı Ebû Zi'yb olunca, neden oğlu Zi'b olmasın ? [288]
Bazı kıssacılann kendilerine güvenleri, cehaletleri yüzlerine vurulduğu ve yalanlan ortaya çıkanldığı zaman bile onları utanmaktan alıkoymuştur. Bazıları daha ileri giderek, durumlarını maskaralıkla örtmeye çalışmışlardır. Kıssacılardan birisi Rasafe mescidinde oturmuş Ahmet b. Hanbel ve Yahya b. Mainden 20 yaprak tutacak uzunlukta bir Hadis rivayet etmeye başlamış. Halbuki Ahmed b. Hanbel veYah-ya b. Main de o cemaatin içinde bulunmaktadırlar. Kıssacı rivayetini bitirince halkan para toplamaya başlamış. İbni Main adamı çağırmış, ikisi de kendilerini tanıtmışlar ve kendilerinden Hadis rivayet etmemesini söylemişler. Adam şöyle demiş :
-Yahya b. Main'in ahmak olduğunu duyar dururdum. Şimdi adam akıllı kanaat getirdim. Dünyada sizden başka Yahya ve Ahmet yokmu sanıyorsunuz ben bundan başka on yedi Ahmed b. Hanbelden Hadis yazdım.
Sonra da yürümüş gitmiş. [289]
İbni Hibban bu durumu tahlil ve tenkid ederek şöyle der :
-Bu gibileri, bizzat Ahmed ve Yahyanm huzurunda, hiç bir şeye aldırmaksızın, onların üzerinden Hadis uydurularsa, cemaatini kabile halkının, çoban ve çiftçilerin teşkil ettiği camilerde başıboş kaldıklarında elbette uydurmacılıkta daha cesaretli olurlar. [290]
İbni Hibban, Rakya ve Harran arasındaki Bacirvan mescidinde bir kıssacmın Ebû Hanifeye isnad edarek bir Hadis rivayet ettiğini duydu. Ona Ebû Hanifeyi görüp görmediğini sordu. Kıssacı görmediğini söyledi. İbni Hibban :
-Görmediğin halde, nasıl ondan Hadis rivayet edersin ? diye çıkışınca adam :
-Bizimle münâkaşa etmek mürüvvet azlığından ileri gelir; Ben bu tek isnadı muhafaza ederim, her işittiğim Hadisi bu isnada ekler ve rivayet ederim, cevabını verdi. [291]
Ulemanın yalancı kıssacıları teşhir etmelerine, onların cahilliklerini açıklamalarına rağmen halk üzerinde tesirleri büyüktü . O kadar ki bazan onları teşhir eden ulemaya karşı halk kıssachlara arka çıkardı Yahya b. Main şöyle der:
-Kerh'te Esed b. Zeyd el-Kûfi'ye gittim. Bu Esed ayakkabıcılar hanına misafir olmuş, onlara kimsenin bilmediği (münker) Hadisleri rivayet ediyordu. "Ey yalancı T'diye bağırmak istedim, ama ayakkabıcıların keskin bıçaklarından korktum. [292]
Halkın cahilliği ve kıssacılara düşkünlüğü yalancılık ve hadis uydurmacılığı yolunda onlara yardımcı olmuştur. [293]

Salih Fakat Cahil Kişilerin Hadis Uydurması

Salih kişilerden bazıları da, halkı hayırlı işlere sevketmek, kötü işlerden alıkoymak için hadis uydurmuşlardır. Bu onların cahilliklerinden kaynaklanmaktadır. Halbuki ahlaka ve hayır işlerine sevket-me konusundaki sahih hadisler onlara yeter artar bile. Bu çeşit hadis çoktur. Nasihat etmek, hayra teşvik etmek ve kötülükten nehyetmek isteyen bu kimselere bu hadisler bol malzeme teşkil eder. Yaşayışında zahid bir

kişi olan gulam Halil, hadis uydurmakla şöhret bulmuştur. Öldüğünde Bağdat çarşısı kapanmıştır. [294]Hayatında zühd ve takva ile ilgili çok hadis uydurmuştur. Bu durum kendisine hatırlatıldığında
- Onları halkın kalbine rikkat vermek için uydurduk, itirafında bulunmuştur. [295]
Ebu Ca'fer b. eş-Şaîri, Gulazn-Haille, çok önceden ölen Bekir b. İsa dan nasıl hadis rivayyet ettiğini sorunca ağlamış, ertesi gün, Basra da Bekir b.İsa diye isimlendirilen altmış kişiden hadis dinlediği cevabını vermiştir. [296]
Ebu Davud es-Sicistani, Gulam Halilin dört yüz hadis uydurduğunu belirtmiştir. [297]
İbadet ehlinden olupta hadis uyduranlardan birisi, çok gece namazı kılıp, çok oruç tutan Ebu Davud en-Nehai [298]diğeri ise on üç sene kimseyle konuşmadan oturan Vehb b.Hafstır. Bu Vehb çok açık yalan söylerdi. [299]
Kerramilerden [300]bazıları, "Kam benim üzerimden yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."hadisini tevil ederek derler ki:
- Biz onun aleyhine değil, lehine yalan söylüyoruz.
Bu tevile dayanarak, insanları ibadete teşvik ve günahtan alıkoymak kastıyla hadis uydurmanın caiz olduğunu ifade etmişlerdir. [301]
Halkı onları okumaya teşvik etmek için süreîeren faziletiyle ilgili hadisler uydurulmuştur. Abdurrahman b. Mehdi, Meysere b. Abdi Rabbih'e
- Şu süreyi okuyana şöyle şöyle olur diye rivayet edilen bu hadisler nereden geliyor? diye sormuştu.
- İnsanları, o süreleri okumaya teşvik etmek için ben uydurdum, cevabını almıştı. [302]
Ebu İsme Nuh b. Meryem el-Mervezi, süre süre Kur'an'ın faziletle-riyle ilgili hadis uydurduğunu itiraf etmiştir. Bunu da halkın Kur'an'dan yüz çevirip Ebu Hanifenin fıkhı ve İbni İshak'm Meğazi'si ile meşgul oldukları için yaptığını söylemiştir. [303]
Vakidi, Sa'lebi ve Zemahşeri gibi zatların tefsir kitaplarında sürelerin faziletleriyle ilgili uydurma hadisler vardır. Vakidi ve Sa'lebi gibi bazıları bu hadislerin senetlerini de zikrederler.. Zemahşeri ve benzerleri senet zikretmezler. Aslında senetsiz uydurma hadisleri almak hataların en büyüğüdür [304]Surelerin faziletleriyle ilgili hadisler uydurulduğu için Ahmed b. Hanbel şöyle der:
- Üç çeşit kitabın aslı yoktur: Meğazi (savaş destanları) tefsir ve Melahimf savaşlardan bahseden kahramanlık hikayeleri).....
Askalanİ bunun üzerine şöyle der:
- Bu üç şeye faziletler kitabımda eklemek gerekir. [305]
Yukarıdaki görüşler, sürelerin faziletleriyle ilgili bütün hadislerin uydurma olduğunu ifade etmemektedir. Bu konuda Sahih hadisler de vardır. Suyuti bu konuda "Hamailü'z-Züher fi Fedailü's-Süver" adını verdiği bir kitap yazmıştır. [306]
Ulema, salih kişilerin hadis uydurmaya kalkışmasının tehlikesini anlamışlardır. Zira halkın onlara hüsnü zannı vardır ve onların yalan söyleyeceklerine ihtimal vermez. Bunun için alimler, tehlikesini göstererek uyarmışlardır. Ebu Asım en-Nebil şöyle der:
- Salih kişilerin, hadis konusunda daha çok yalan söylediklerini başka bir konu görmedim. [307]
Yahya b. Said el-Kettan şöyle der:
- Hayra ve zühde nisbet edilen kişiden daha çok yalan söyleyen bir kimse görmedim. [308]
İmam Müslim de durumu şöyle tefsir ediyor:
-Bile bile yalan söylemek istemedikleri halde, dillerinden gayri ihtiyari yalan çıkıveriyor. [309]
el-Iraki ise duruma şöyle bir açıklama getirir:
- Allah daha iyi bilir ya, salihlerden sayılan kişiler, kendileri caiz olanla, yasak olanı ayırmada bilgisizce hareket ederler. Veya salih kişiler, hüsnü zanla kalplerine şüphe girmeden, işittiklerini doğru kabul ediverirler. Yanlışıda doğrudan ayırmaya güçleri yetmez. [310]

Bölgecilik, Irkçılık Ve Mezhep Taassubunun Rolü

Uydurma hadislerin ortaya çıkışında taassubda önemli bir rol oynamıştır. Bu taasub ister uydurmacının oturduğu yere olsun, ister bağlı olduğu ırka olsun, isterse fıkhi mezhebine bağlı olduğu imama olsun, zararı aynıdır. Bölgecilik taassubu Arapların fethedilen şehirlerde yerleşmesinden sonra, buraya gelen Arap kabilelerin birbiriyle veya yabancılarla karışmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. İslam şehrinde yerleşen değişik gruplar arasında akrabalık veya başka şekillerde kaynaşmalar oldu. Bunun neticesinde derece derece zayıflayan kabile bağlılığının yerini şehre bağlılık (bölgecilik) aldı. Kabileyle övünmenin yerini oturulan yerle övünme aldı. Şehirler arasındaki bu övünme yarışı, bazı şehirlerin fazileti, diğer bazılarının da kotülenmesiyle ilgili hadislerin uydurulmasına sebep oldu. İş o dereceye vardı ki İslam şehirlerinden her biri lehinde veya aleyhinde uydurulmuş hadislerden nasibini almış oldu. el-Kedimi, Basra nın faziletiyle ilgili olarak şöyle bir hadis uydurdu:
"Muhakkak ben öyle bir yer biliyorum ki oraya Basr denir. Yerlerin kıble bakımından en sağlamı, mescidi ve müezzinleri çok olandır. Diğer beldelerden def edilmediği halde oradan belalar def edilir." [311]
Muhammed b.Abdurrahman el-Beylami şu hadisi uydurdu;
"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki en faziletli ribat [312]Cidde ribatı olacaktır." [313]
Meyseme b. Abdi Rabbih, Kazvin şehrinin faziletiyle ilgili olarak kırk hadis uydurmuştur. [314]
Ahmed b.Kinane eş-Şami:
"İman yeryüzünde gittiğinde Ürdün vadisinde bulunmuş olacaktır. [315]hadisin uydurdu.
Ebu İsme, Horasan şehirlerin hepsinin faziletiyle ilgili olarak uzun bir hadis uydurdu. [316]
Rakib şehir halkı tarafından diğer şehirler hakkında uydurulan hadisler cidden çoktur, Ammar b. Zerbi'nin Basra'nın kotülenmesiyle ilgili olarak uydurduğu hadis bu kabildendir. Buna göre Basra da yere batma ve insanların şeklinin hayvana dönüştürülmesi gibi belalar olacaktır. [317]
67 Eban b. Ebu Iyaşda şunu uydurmuştur:
"Şam da kalabalık ve azgınlık vardır." [318]
Şehirler topluluğunu övmek veya yermek içinde hadis uydurulmuştur. Bunlar çogü kez, devrinde şehirler arası ilişkilere ışık tutma yararını sağlarlar. Mesela:
"Dünyadan cennete açılan iki kapı vardır ki, bunlar Abadan ve Kazvindtr." [319]görüldüğü gibi bu söz, iki şehir arasındaki iyi ilişkiyi göstermektedir. İbni Ristenin el-Alakam'n-Nefise, İbnü'l-Fakih, el-Hemadeni'nin el-büldan isimli kitapları gibi coğrafya ile ilgili kitaplar, şehirlerin faziletleriyle ilgili uydurma hadislerle doludur.
Irkçılık tassubu bazı uydurma hadislerde açıkça bellidir. Mesela:
"Sudanlılar hakkında beni rahatsız etmeyin. Siyahlar karnı ve ferci için vardır. " Bu sözü Yahya b. Ebi Süleyman el-Medeni uydur-muştur.[320]
"Zenci doyduğunda zina yapar, acıktığında çalar. Onlarda müsamahakarlık ve kahramanlıkta vardır. " sözünü ise hadis olarak Ansebe el-Basri uydurmuştur. [321]
Zencileri yermek için uydurulan hadisler Basralılarm onlara karşı duydukları antipatiyi gösterir.
Irkçılık taassubunu gösteren uydurma hadislerden biriside sudun
"Allahı en çok öfkelendiren dil farsçadır. Şeytanın dili kürtçedir. Cehennem halkı Buharalılarm dili (Türkçe) ile konuşur. Cennet halkının dili Arapçadır."Bunu İsmail b. Ziyade b. Galip el-Kattan uydurmuştur. [322]
Mezhep imamlarına aşın derecede bağlılıkta uydurma hadislerin gelişmesinde rol oynamıştır. Bu durum bir çok hadiste kendini gÖsterir.Mesela:
"Benden sonra bir adam gelecek, kendisine Numan b. Sabit denilecek, künyesi Ebu Hanife olacaktır. Allahm dini ve benim sünnetim onun eliyle diriltecektir." uydurması..... [323]
Me'mun'a:
- Şafiiyi ve Horasanda ona tabii olanları görmüyormusun? denildi. Oda şu hadisi uydurdu:
- Bize Ahmed verdi (burada senedi zikretti)....."Ümmetim
arasında Muhammed b. İdris denilen bir adam gelecektir. O ümmetim için iblisten daha zararlıdır. Ümmetim arasında Ebu Hanife denilen bir kişi gelecek, o da ümmetimin ışığıdır. [324]
Kerramilerden İshak b. Muhammed'm imamını övmek için uydurduğu hadiste şöyledir:
"Ahir zamanda bir adam gelecek, ona Muhammed b. Kerran denilecektir. Sünnet ve cemaatı diriltecektir. Onun Horasandan Beytü'I-Makdis'e hicreti, benim Mekke'den Medine ye hicretim gibidir. " [325]
Bu şekilde bölgecilik, ırkçılık ve mezhep taassubu da, hadis uydurma hareketinde rol oynamıştır. [326]

Özel Maksatlar İçin Hadis Uydurmak

Hadis uydurma faktörlerinden birisi de takvası az kişilerin hadisi Özel maksatlarına alet etmek istemeleridir, bunlar hadisi hakimlere ve devlet ileri gelenlerine yakınlaşmak ve yaranmak için uydururlar. Gıyas b. İbrahim bunlardan birisidir. Bu adam Abbasi halifesi Mehdi' nin yanma girdi. Onun yanında bir güvercin görünce hemen şu hadisi uydurdu.
'Yarış ancak ok, toynak ve kanatla olur."
Halife Mehdi ona mükâfat verilmesini emretti. Gıyas yanından çıkınca da onun yalancı olduğunu hatırladı ve güvercinin kesilmesini emretti. [327]Halbuki bu yalancılar mükâfatlandırılmak yerine cezalandırılmalıdırlar.
Harun er - Reşid Medine-i Münevvereye geldiğinde, üzerinde kaftan ve kuşak olduğu halde, Rasûlullah (s . a . in minberine çıkmayı edebe uygun görmedi. Kadı Ebûl - Bahteri, içinde Rasûlullah (s . a . v) in bu giysileri giydiğini belirten bir hadis uydurarak onu minbere çıkmaya teşvik etti. Hadis imamlarından Yahya b . Main ' de orada bulunuyordu. Büyük bir kalabalığın huzurunda, kadı'nm yalancılığını yüzüne vurdu. [328]
Sa'd b . Tarif el - İskâfî ' nin oğlunu hocası dövünce:
"Çocuklarınızın öğretmenleri sizlerin en şerlilerinizdir." [329]sözünü hadis diye uydurmuştur.
Bazıları da hadis ve hadis rivayetini kazanç vesilesi yapmışlardır. Ama olup halktan dilendiği halde halkın kendisine yardım, etmekten kaçındığı Ebû Davûd el - A ' mâ, ashabtan Berâ ve Zeld b . Er-kamdan hadis rivayet ederdi. Halbuki ikisinden de hadis dinlememiştir [330] Bunun için şu'be fakirlerden rivayet etmeyi sakıncalı görür ve şöyle derdi.
- Şu fakirlerden rivayet almayınız, zira onlar size yalan söylerler.
O devrede Şu ' be halkmen fakiri idi. [331]
Pirinç, mercimek, patlıcan ve etli keşkek yemeği hakkında uydurulan hadislerin, bunları satarak kazanç sağlayanlar tarafından uydurulmuş olması mümkündür. [332]
Bazıları, kenidilerine bir konuda soru soranlara karşı alim ve maharetli olduğunu göstermek için hadis uydurmuştur. (307) Nitekim bazıları da yalandan zevk aldıkları için bu işi yapmışlardır. Esmaî bir bedeviye:
. - Seni yalan söylemeye sevkeden nedir? diye sorunca bedevi:
- Yalanın tadını taddıysam onu unutamam, cevabını vermiştir. [333]
Ulema, imanı zayıf kimselerden hadise gelecek fitneyi anlamışlardır. Sevri bunu şöyle belirtir:
Hadis fitnesi, altın ve gümüş fitnesinden daha tehlikelidir. [334]

Ulemanın Uydurmacılığa Karşı Durma Çabaları

Sünneti temize çıkarma, sahihi sakatmdan ayırma yolunda ulemanın zorlu mücadelesi olmasaydı, sünneti bozmaya, karıştırmaya yönelik uydurma hadis sayısı, daha bir çok faktörün tesiriyle önüne geçîlemiyecek bir sayıya ulaşacaktı. Ulema, isnadı güçlendirme, ilim talebi için yorucu yolculukları göze alma, hadisi şerifi yazma ve çeşitli hadis ilimlerini sistemleştirme gibi çok meşkûr bir gayretin içine girdiler. Bu konu isnad ' in çıkışı, önemi, seneddeki ricali tanıma gibi bilgileri içine alacaktır. Bu konu hadis ilimlerinin önemlilerindendir ve buna "İlmü ' r - Rical" denir. [335]

İSNAD VE RİCAL İLMİNİN ÇIKIŞI

"Ricali bilmek ilmin yansıdır." Ali b . el – Medlni İsnâd, metne bağlayan (ulaştıran) yoldur, hadis ravilerinden oluşan bir silsile yoluyla elde edilir. Bu silsile hadisi söyleyen (veya yazan) zatla başlar, Rasûlullah (s . a,, v) de son bulur. Cumhura göre isnad ve sened deyimleri arasında fark yoktur. Başkalarına göre ise isnad, hadisi söyleyene kaldırmaktır. Sanki bu, dağa çıkan kişinin, zirveye ulaşmak istediği zaman, dağın yamacında tırmanması gibidir. Sened ise hadisin metnine ulaştıran yoldur ki lügat bakımından sağlam ve yüksek yere denir.[336]
İsnada önem verilmesi ve onunla ilgili olarak ciddi soruşturma yapılması erken devirlerde başlamıştır. Bu, Hz . Osman (R.a) in halifeliği devresinde başlayan ve islâm toplum varlığında büyük parçalanmalara, birbirine zıt siyasi fırkaların, fanatik fikirlerin çıkmasına sebep olan fitnelerin hemen arkasından boy göstermiştir. Zaten bu yıkıcı, islâm birliğini bozucu durumlar hadiste uydurmacılığın çıkmasının baş sebeplerindendir.
Ulema, bunun üzerine, rivayetin kaynaklarını tesbit etmeye, rivayette iştirak eden şahısların (ricalin) durumunu sormaya başladılar. Muhammed b .Sîrin (Ö : 110 H) şöyle der:
- Önceleri ulema isnadı sormazlardı. Fitneler ortaya çıkınca: Rivayet ettiğiniz adamlarınızın adlarını bize söyleyiniz demeye başladılar. Sünnet ehline bakılıyor, onların da rivayet ettiği hadis alınıyor, bid'at ehline bakılıyor, onlarında rivayet etttiği hadis alınmıyordu. [337]
İbni Şirin fitneyi, Hz Osman (R.a) devrinde, islâm cemaatinin parçalanmaya başlaması ve uydurmacılığın çıkması sebebiyle,isnaddan sorulmaya başlaması olarak kabul eder. Buna dayanarak İbni Şîrîn, büyük islam toplumundan ayrılanlara da "Bid'at ehli" der.
Schacht ' (şaht) a göre fitne, Hz . osman devrindeki olaylar değil, Velid b . Yezid ' (Ö : 126 H) in öldürülmesidir. Şaht bu konuda, İbni Şirinin fitne kelimesini kullanışı ile, Taberînin 126 H . yılı olaylarıyla ilgili olarak, "Mervan oğullarının durumu karıştı ve fitne ortalığı kapladı ." Şeklindeki beyanı arasındaki uygunluğa dayanır. Bu faraziye
Şahtı, İbni Şirinin sözünü bu konuda itimada şayan kabul etmeye şevketti. Zira İbni Şirin 110 Hicri yılında, yeni fitneden önce vefat etmiştir. [338]
İbni Şirinin, güvenilir kaynaklar tarafından itibar gören sözünün bu konuya nisbetini olumsuz saymamız mümkün değildir, onun sözünün doğru olmadığını tenkidcilerden hiç birisi de söylememiştir. Aksine bizzat İbni Şirinden bu görüşü teyid edecek olan şu söz rivayet edilmiştir.
-Allah Rasûlünün ashabı onbinlerce olduğu günlerde fitne ayaklandı, ancak onlardan yüz kişi bile fitneye meyletmedi. [339]
Burada, Hz. Osman devrinde ortaya çıkan ilk fitnenin hemen ardından, yani erken devrede senedden sorulmaya başlandığı iddiasını güçlendiren deliller var. İmam Ahmed b Hambel, İbrahim en - Nehaiye isnad ettiği bir rivayetinde, en - Nehaî şöyle der:
-İsnad, Muhtaru's - Sekâfi devrinde aranmaya başlandı.Bunun sebebi ise bu adam, bu günlerde Aliye nisbet ederek çok yalan söyledi. [340]
Ancak bu, diğer hadislerin tam senedlerle rivayet edildiği manâsına da gelmez, bir sahabi, bir hadisi bizzat Rasûlullah (s. a. v) den değil de, başka bir sahabiden bile işitse, onlar senedin zikrini zorunlu görmezlerdi. Berâ (R.a)'in şu sözü bunu açıklığa kavuşturur:
- Size rivayet ettiğimiz hadisleri Rasûlulîah(s.av) 'den işittik. Ondan işittiğimizi ondan işittik. Ashabımızın (arkadaşlarımızın) bize rivayet ettikleride Ondan işittikleridir. Ve biz yalan söylemeyiz. [341]
Ashab bizzat Rasûlullah (s.a.v) den rivayet ettikleriyle, Rasûlullah'tan işiten birisi aracılığıyla rivayet ettiklerini birbirinden ayırmıyorlardı. Çünkü hadiste sened aramıyorlardı. Bera (r.a) bunun sebebini söylemiştir ki Ashabı tarafından Rasûlullah (s.a.v) üzerinde yalan söylenmezdi. Bir sahabi, bir hadisi diğer bir sahabiden dinle-mişse bu, sanki bizzat kendi kulağıyla Rasûlullah (s.a.v) 'in mübarek ağzından dinlemiş gibi kabul edilirdi. Halkın ashaba güvenine rağmen, bazen onların rivayat ettikleri hadislerin senedini sordukları da oluyordu: Ancak başlangıçta senedi sormak kolay olmadı, aksine sorulan sahabenin öfkesini celbetti. "Enes b. Malik (r.a) 'e rivayet ettiği hadisi Rasûlullah (s.a.v)'e işittiği sorulduğu zaman öfkelenmiş:
- Biz birbirimize yalan söylemeyiz, demiştir. [342]
73 Tabiin devrinde senedi soruşturma işi çoğaldı. Hasenü'l-Basri (ö;110 h)
ye mürsel hadisleri [343]sorulmuştur: "Bir adam Hasenü'l-Basriye:
- Sen bize hadis rivayet ediyor ve, "Kale Rasûlullah" diyorsun. Hadisi sana rivayet edene dayandırsan(isnad etsen) olmaz mı? dedi. Ha-senü'l-Basri'nin cevabı şöyle oldu:
- Vallahi, biz yalan söylemedik, bize yalan da söylenmedi. Horasana gazaya gittiğimizde yanımızda Muhammed (s.a.v) Ashabından üç yüz kişi vardı. [344]
Hasenü'l-Basri'nin hadislerinde senedi zikretmemesinin dayanak noktası şudur: O, rivayet ettiği hadisleri, karşılaştığı ve sohbet ettiği, hem takva ve doğruluk örneği olan, ve hemde hiç yalan söyle-meyen bir çok sahabiden almıştır. Dolayısıyla onları rivayetinde belirtilmemesi rivayetin önemini azaltmaz.
Yahya b. Said el-Kattan'a göre isnad hakkında ilk araştırmayı yapan, Tabiin efendisi Amir eş-Şabi (ö;103 h) dır. "Rabi1 b. Hüseyin ona hadis

okudu. Şa'bi diyor ki; ben Rabi'a:
- Bunu sana kim rivayet etti? diye sordum.
- Amr b. Meymûn dedi. O na tekrar:
- Bunu sana kim rivayet etti? dedim.
- Rasûlullah (s.a.v) 'in Sahabisi Ebû Eyyüp (r.a) dur, dedi.
Yahya b.Said der ki: İşte isnadın ilk araştırıldığı olay budur. [345] Tabiin büyükleri (Kibarü't-Tabiin) devrinde isnad araştırması böyleydi. Hadisci senedi sorduğu zaman onu bildirmek durumu vardı o devrede... Ancak isnadı teyid etmek ve isnad istediğinde ısrar etmek Sahabe ve Tabiinin büyükleri devrinden sonra daha da arttı. Bunun sebebi de uydurmacılığın yayılması ve zamanla normal çerçeveden taşmasıdır. O kadar ki rivayetlerinin kabul görmesini isteyen hadisci için isnad, titizlikle riayet edilmesi gereken bir vecibe durumuna geldi. Tabiinin küçüklerinden (Sıgaru't-Tabiin) birisi olan Zühri (ö;124 h) bile bile isnadı terketmenin Allaha karşı cüretkarlık olduğunu kabul etmektedir. Utbe b. Ebu Hakim, İshak b. Ebû Ferve ile Zühri nin yanında iken geçen bir olayı şöyle anlattı: İbni Ebî Ferve "Kale Rasûlullah (s.a.v)", "Kale Rasûlullah (s.a.v) " demeye koyulunca Zühri ona çıkıştı:
- Allah senin canını alsın ey Ebu Ferve! hadisinde isnadı terkede-rek Allaha karşı cüretkarlığa seni hangi şey sürüklüyor. Bize ipi ve halkası olmayan hadisleri rivayet ediyorsun. [346]
Zührinin İsnadı kesinlikle kabul edip ona sorulması sebebiyle
İmam Malik:
Hadiste sened kullananların ilki Zühridir, demiştir. [347]
İmam Malik belki de Şam vilayetinde ilk sened kullanan zat Zühridir, demek istemiştir. Velid b. Müslimin ifadesini göre Zühri:
- Ey Şamlılar, niçin sizin hadislerinizi ipsiz ve halkasız (is-nadsız) görüyorum? Bu günden itibaren bizim adamlarımız senedlerle tutacaklardır, demiştir. [348]
Bu kitabın Şamlıları hedef alması, diğer ilim merkezlerinde isnada daha çok önem verildiğini gösterir Şamlılar bu konuda gevşek davrandıkları için Zühri, bu noksanlıkları konusunda onları uyarmış onlarda hadislerinde isnada önem vermeye başlamışlardır. Bütün bunlar, Zühri'den önce isnadın olmadığı manasına gelmez. Senedi sormak Sahabe ve Kibarı Tabiin devirlerinde başlamıştır. Ama Zührinin döneminde isnada önem vermek daha da güçlü bir şekil almıştır. Bunun için Schact'm İbni Şirinin sözünde geçen fitneyi, Velid b. Yezid (ö;126 h) devrindeki fitne olarak açıklaması, delillerin çürüttüğü bir tahminden ibarettir. Rabson da fitnenin bu şekilde açıklanmasını kabul etmemekte, fitnenin (72 h. yıllarında) Abdullah b. Zübeyr (r.a)'in halifeliğini ilan etmesi olayı olduğunu ileri sürmektedir. Rabson bu iddiasında İmam Malikin, İbni Zübeyr'in hareketini fitne olarak deger-ledirmesine dayandırmaktadır.(el-Muvatta';Kitabü'l-Hacc,99)
Bu açıklama, İbni Zübeyr olayının başladığı 33. hicri yılında doğan İbni Sirin'în ömrüyle tamamen uyuşuyor, öyle bir ömür ki, bu süre İçeresinde meydana gelen olaylarla ilgili gördükleri şeyler hakkında konuşmayı mümkün kılmaktadır. Robsonu fitnenin açıklanmasına götüren görüş , isnadın hadis edebiyatına, ilk asrın son üçüncü bölümünde girdiği ileri süren Horowitz'tn nazariyesini de teyid etmektedir. [349]
Robsonun fitnesinin açıklanmasıyla ilgili görüşü, şahta nazaran daha makul ise de o, isnadın çıkışını Şaht'ın iddiasından yarım asır öncesine almaktadır. Ancak Robsonun dayandığı delillere itibar etmek kesinlikle mümkün değildir. Fitne konusunda İbni Şirinle İmam Ma-lik'in sözlerinin uyuşmasıda delil olarak da kabul edilmesini imkan dahiline sokmamaktadır. Çünkü fitne kelimesi müslümanlar arasında çıkan bir çok ayrılığa ve iç harplere isnad edilmektedir. Aynı şekilde İbni Şirinin ömrünü, sözünün ifadesine uygun olarak, ölçü almak, güvenebilecek bir durum değildir. Zira İbni Şirin, eğitimini yaptığı hadis tarihine dayanarak, kendi asrından uzak devirlerin olayları üzerinde de konuşmuştur.
75 Horowitz'in Robson tarafından özetlenen görüşüne gelince bu isnadın 75 hicri yılından önce var olmadığına inanan keytanın görüşüyle uyuşmaktadır. [350] Bu konuda Fuat Sezgin, isnadın Zühri ile başladığını yazarken Robson ve Kaytanı ye uymaktadır. [351]Ancak Robson dönüş yapıyor ve Horowitz'in, isnadın Zühriden önce başladığına dair fikrini aynı ifadeyle naklediyor. Bu ifadesiyle o, Urve b. Zübeyr (ö;93 h) in isnadlarmm ihtilaflı olduğu ve son devir yazarlarının tutunduğu bir görüş olduğu ile ilgili sözüyle hem Kaytani, hem de Sprenger ile uyuşmamaktadır. Horowitz pekte güvenmeyerek diyor ki:
- Urvenin isnadı bilmiş olması, devamlı olarak ihtilafa açık bir konudur. [352]
Buna rağmen Horowitz, başka bir yerde de:
- Zühriden önce geçen devrede isnad adet idi, ancak sabit bir zorunluluğu yoktu, demektedir. [353]
Zührinin isnad üzerindeki titizlikle durması ve bununla şöhret bulması, isnadın ilk defa Zühri ve çağdaşları tarafından bulunduğu zannma sebep olmuştur. Herşeye rağmen isnad üzerinde ısrarla durmak, Zühri devrindeki hadiscilerin uydukları genel bir karekter olmuştur. Hatta isnadsız hadis rivayet eden bazıları, isnadı zorlamışlardır. İşte Katade (ö;118 h), vakitten istifade etmek öğrencilere kolaylık sağlamak için, Basradaki ilim meclisinde hadis rivayet ediyordu. Öğrencileri, onun takrir tarzına itiraz mahiyetinde, rivayet ettiği hadislerin isnadıyla ilgili sorular soruyorlardı. Şu'be b,. el-Haccac, hadislerin senedini sormak için onu durduruyordu. Meclisinde bulunan Ma'mer b, Raşid ve diğer yeni yetmeler de aynı şeyi yapıyorlardı. Yaşlılar ise gençlere itiraz ediyor ve Katadeye isnad sormamalarını istiyorlardı. Belki de bu, yaşlıların daha önce ondan aynı hadislerin isnadını duymuş olmalarından ileri geliyordu. Hadisleri tekrarlayınca yeni Öğrenciler, ilk defa duydukları için, senedini istiyorlar, yaşlılarsa vakit kaybettireceği endişlesiyle bu hareketlerini hoş karşılamıyorlardı. Katade isnad konusunda bilgisiz değildi. Şu'be ise senedleri anarak öne geçti. Bu durumda Katade onun bu konudaki liyakatini anlayınca hadislerin isnadını ona havale etmeye başladı. Bu arada da isnadsız hadis rivayet etme üslûbunu değiştirmedi. Ta isnadı zorunlu gören Küfeli Hamraad b. Ebû Süleyman Basraya gelinceye kadar böyle devam etti. Hammadın hadislerinde isnada riayet ettiğini görünce Katadenin rivayetlerinde senedleri zikretmeye başladı [354]Bu da isnadı zikretmediği vakitlerde bile katadenenin isnadı bildiğine delildir. İsnadı zikretmemesi sadece vakitten tasarruf yapmak içindi.
Böylece ikinci hicret asrının başlangıçlarında isnad zirveye tırmanmaya ve hadisçiler onun üzerinde ısrarla durmaya başladılar. Bu devrede hadis tenkidcileri ve hadis imamlarının söyledikleri İsnada verilen önemi aksettirmektedir. Bu imamlardan birisi de Mu-hammed b. Şirin (ö; 110 H) dir ki o ;
-İsnad dindendir, şayet isnad olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi, görüşündedir. [355]İsnadı dinden sayıyordu; zire isnad, dinin hükümlerinin ve din bilgilerinin dayandığı Sahih Hadisleri uydurmalarından ayırmaya bir vasıta idi. Bu, İbni Şirinin diğer bir sözünde şöyle ifadesini bulur ;
-Bu iiim (yani isnadı bilmek) dindir. Dininizi kimden aldığınıza bakınız. [356]
Diğer bir yerde de şöyle der :
-Bizimle (Hadis rivayet eden) şu kavim arasında dayanaklar, yani isnad vandır. [357]
Bu mâna îbni Şirinin asrında yaşayanlar arasında aynı eşitlikte tekerrür etmiştir. Sözleriyle isnadın önemini pekiştirmiş, hadis rivayeti metodlarında da ısrarla tatbik etmişlerdir. A'meş bir hadis rivayet ettiğinde çoğu kez şöyle derdi:
-Geriye sermaye (ana mal) kaldı. Bana filan rivayet etti, o dedi ki filan bize filandan rivayet etti. [358]A'meş isnadı hadisin önemli bir parçası sayıyordu. Ona göre isnadsız bir hadis metnini kabul etmek mümkün değildi. Bunun için, metnin hemen ardından isnadını söylerdi. Hadisin kabulü isnadın söylenmesine bağlanmıştı. Şu'be (ö;16OH) şöyle der:
- Enâ (Ahberanâ) ve sena (Haddesenâ)sı [359]olmayan her hadis sirke ve bakla gibidir. [360]Yani semizlik vermeyen ve açlığı giderme-yen yemek gibidir.
Şu'be aynı manâya olmak üzere şöyle der :
- Haddesenâ ve Haddesenâ'sı olmayan her hadis, çölde yularsız bir deveyle başbaşa kalan adam gibidir. [361]
Nasıl bu adam devesini istediği yöne sürmeye muvaffak olamazsa, Hadisci de hadisini korumaya, ayırmaya, tanımaya muvaffak olamaz: İsnad, hadis tenkidinin ve bilgisinin vasıtasıdır. Bunun için Süfyan es-Sevri şöyle der :
- İsnad mü'minin silahıdır.Yanında silah olmayan neyle sava şır ? [362]
Bunun için isnadı olmayan-hadis atılmalıdır. Behz b. Esed bunu şöyle ifade eder:
-Sena (Haddesenâ) demeyen kimsenin hadisini almayınız. [363]
İsnadı araştırmanın sadece ilim erbabına has olmayıp başkalarının da buna önem vermesi garib karşlanmamıştır. Senedi sormak bu sebeble yaygın bir durum haline gelmişti. İşte bir bedevi, Süfyan b. Uyeyne'ye gelerek, hacca gidipte Kabeyi tavaf etmeden [364]hayız gören kadının durumunu sorunca Süfyan :
-Kâbeyi tavaf etmek için, hacıların yaptığı her şeyi yapar, diye cevap verdi. Bedevi:
-Örneğiniz var mı? diye sordu.Süfyan:
- Evet, Aişe (r.a.ha) kabeye ziyaret tavafı yapmadan hayız gördü. Rasûlullah(s.a.v) ona, tavaf hariç, hacıların yaptığı şeyleri yapmasını emretti, diyerek örnek gösterdi. Bedevi:

- Ondan gelen senediniz varmı? dedi. Süfyan:
- Evet. bana Abdurrahman b. el-Kasım babasından, babası da Aişe (r.a.ha)dan rivayet etti. cevabım verdi.Bunun üzerine bedevi sevincini şöyle belirtti:
- Örneği güçlü verdin, senedi güzel belirttin, vallahi, doğru yoldasın doğru yolu gösterecisin [365]
İşte burada da görüldüğü gibi bedevi, senedi tamamen söyletmeden susmamış, İbni Üyeyne de onun sormasında bir sakınca görmediği gibi soruların hepsine cevap vermiştir.
İşte isnadın önemini belirten nüktelerden birisi daha:
Abbasi halifesi Me'mun, Basra fakihleri arasında bölüştürülmek üzere , Muhammed b. Abdullah el-Ensari'ye elli bin dirhem gönderdi.
Hilal b. Müslim kendi arkadaşları adına konuşuyor. Ensari de kendi arkadaşları adına konuşuyordu. Paranın kimin hakkı olduğu konusunda anlaşmazlığa düştüler. Ensarî , Hilale teşehhüdü nasıl yaptığını sordu. Hilal, İbni Mes'ud (r.a) hadisine göre teşehhüd getirdi. Ensari:
- Sana bu hadisi kim rivayet etti? Hadisin sıhhati sana göre nasıl sabit oldu? diye sorunca Hilal sustu, cevap veremedi. Bunun üzerine Ensari:
- Her gün beş vakit namaz kılıyorsun. Bu namazlarda bu cümleyi devamlı söylüyorsun ve sen bunu Peygamberinden rivayet edeni biliniyorsun. Allah fıkıh ile senin aranı ayırmıştır, dedi. Sonra da parayıda kendi arkadaşları arasında bölüştürdü. [366]
İsnadı söylemek kalbin yatışmasının ve neşesinin kaynağı olmuştur. Behz b. Esed'in aşağıdaki sözü bu gerçeği yansıtmaktadır. Kendisine sahih bir isnad söylendiğinde:
- Bu, birbirinden hoşnut olan, adeletli kişilerin birbiri hakkındaki şahitlikleridir, derdi. [367]
Ravi isnadı söylerken, hadîsi nakletme sorumluluğunu yüklenmede ortaklık bulunuyordu. Bu durumda o, işini yüklenirken yalnız başına kalmıyordu. Ona şeyhi (hocası) ve şeyhlerin şeyhleri, sonra da Tabiin ve Ashab ortak (yardımcı) oluyurlardı. Onun işi, çok güvenilir kişi olan şeyhinden işittiği emniyetli bir şekilde nakletmekten öteye geçmiyordu. Böylece hadisi duyanlar onu kabul etmekte öteye geçmiyordu. Böylece hadisi duyanlar onu kabul etmekte ve onunla kabul etmekte kalp huzuruyla hareket ediyorlardı. Onlar önlerinde, hepsi de hadisi kendisinden öncekinden işittiğine şahidlik eden; Sahabiye ve onlardan Rasûlullah(s.a.v)'e kadar varan , hoşnut olunmuş, adil kişilerden meydana gelen bir silsile buluyorlardı. [368]
Hadisci şairlerden veya onlan seven şarlerden bazıları, isnadın söylenmesinden duydukları sevinci dile getirirlerdi. Bu şairlerden birisi şu şiiri söyledi: "Avf ile Bişr, Şa'bîdenve hasenden "Bize rivayet etti, demiş olman ne tatlıdır." [369] Şair Hatim de Süfyan b. Üyeyne'yi şöyle medheder: "Ömeri isnadla Zühri 'ye bağlar. "Amr'dan sonra da Safvan'ı Zühriye...." "Abde ile Ubeydullaha da " " Onlardan Allanın Rasûlüne ulaştırarak bizi," "ilim , hikmet, tevil ve açıklamalayla genişliğe kavuşturur."[370] Esma ise Süfyan b. Uyeyne hakkındaki ağıtında şu şiiri söyler: "Zühriden alarak hadisin isnadını kim yapar?" "Amr b. Dinardan da hadislerin isnadını alan kimdir?" "Zühri bedeviler veya şehirliler arasında iken"
"Süfyan'ın ölümündün sonra "Haddesenâ" deme görevini ifaya kim kalkışacak" [371]
İsnadın güçlü bir şekilde değer verilerek ele almışı neticesinde, ikinci hicret asrının ilk yansında "Mesanid" ismi verilen kitaplar yazıldı. Bu, isnad düşüncesini apaçık yansıtan bir isimdir. Bu müsnedlerden bazıları zamanımıza kadar ulaşmıştır. Mesela: Ma'mer b. Raşidin (ö;l52 h) Müsnedi, Tayalisi(ö;204 h) Müsnedi Humeydi(ö;152 h)nin
müsnedi gibi ..... Bu Müsnedler, üçüncü hicri asırda ortaya çıkan Kütüb-ü Sittenin dayandığı ana kaynaklan oluşturmuşlardır. [372]Bu kitaplarda, kendisinden yararlanılan birer kaynak olarak ve hicri ikincrasir hadis yazımı olarak isnada ne derece titizlikle ri'ayet edildiğini görürüz.
Bu durumda. Sahabe ve Tabiinden olan hadis hafızlamaca bilinen isnadın kullanılışı ve ne zaman başladığı hususunda bazılarının değişik zamanlar göstermesinin değeri kalmıyor. Ancak senedin titizlikle takibi, uydurma hadislerin ortaya çıkmaya başlaması ve hadisin sıhhatini araştırma gereğinin duyulması anında itibaren olmuştur. Bu gerçek, isnadın çoğunun sonraki hadisciler tarafından uydurulduğunu ileri süren Kaytani ve Şaht'm yanıldığını gözler önüne serer. Kaytani ye göre bu isnad uydurmanın başlangıcı ikinci hicri asrın son devreleri olabildiği gibi, üçüncü hicri asırda olabilr. [373]Şaht'm iddiasına göre ise muttasıl isnad son devirlerin eseridir ve mezhep imamları görüşlerini kabul ettirmek için onları Ashaba dayandırmak istemişlerdir, [374]Şaht'a göre isnadı makbul tutmak, isnadın tam olgun şekliyle ortaya makbul tutmak, isnadın tam olgun şekliyle ortaya çıktığı hadis yazma devresine kadar sürmüştür. Şaht bu iddiasına, İmam Malik 'in Muvatta1 isimli eseriyle, İmam Şafiinin er-Risale isimlli eserindeki mürsel ve munkatı' senedleri delil olarak göstermektedir. Yine Şaht'a göre, İmam Malikten daha sonra yazılan Kütüb-ü Sitte deki âli isnadların (Tabiin ve Sahabe isimleri) üzerine dayanan muttasıl senedler değişiktir ve bunları sonradan gelen mezhep taraftarları uydurmuştur. [375]
İmam Malik'in mürselle delil getirmesinin Muvatta'nın hadislerini mevsul yapmaya önem vermemesinden ileri geldiğini ileri sürerken de Şaht gaflete düşmüştür [376]Çünkü onun isnadı kullanma metodu, devrinin genel karekteri değildir. Şu halde ikinci hicri asırda yazılan müsned kitaplarında muttasıl isnadlar bulunmaktadır. Bu kitaplardan bir kısımda Muvatta'dan önce yazılmıştır ki Ma'mer b. Raşidin Müsnedi de bunlardan birisidir.
Bir hadisin bir defa mürsel, diğer defa muttasıl olarak gelmesi uydurma olmasını gerektirmez veya senedlerinin son devrelerde tamamlandığmı göstermez. Alim zat, ya özetlemek kastıyla, yada unuttuğu için bir defa muttasıl senetle diğer bir defa da munkatı' olarak rivayette bulunur. Bu durum, bir isim eklemek veya bir isim yerine başka bir ismi koymak suretiyle senetlerde hata yapmak manasına gelmez. - Hadis ist ilanlarıyla ilgili kitablann açıkladığına göre, uydurma hadislerin senedleride tamamen uydurmadır. [377]Ancak muttasıl sened-lerin çeşitliliği konusunda büyük çapta düşüncesiz konuşmak, fıkhi mezheplerin bu muttasıl senedleri kendiliklerinden uydurduğunu iddia etmek ithamından daha az bir düşüncesizlik değildir. İmam Şafii, Sadi b. Müseyyeb'in mürsellerine dayandığı gibi, Ebu Hanife de hocalarının (şeyhlerinin) mürsellerine dayanmıştır. Bu iki zatın kendileride kendilerine de uyanlar da bu mürselleri muttasıl yapma fikirne sapmamışlar, hadisler bunların ketaplarmda mürsel olarak kalmıştır. [378]Senedlerin uydurulmasıda daha önce açıkladığımız çeşitli sebeplere bağlı olarak uydurmacılar tarafından ortaya çıkarılmıştır. Mezhep sahiplerin bununla ithamı mümkün değildir. Onlar Şeriat içinde . güvenilen kişilerdir, Rasûlullah(s.a.v)'in hadislerini yalana karşı koruyan kişilerdir. Biz hadislerin sahihini zayıfından, doğrusunu yalanından, ravilerin adelete nisbetlerini, sağlam olmayışlarından bu yüce alimler vasıtasıyla tanıyabiliriz. İnsaflı araştırıcıya ve tarih ten-kidcisine, ümmetin bu seçilmiş kişilerini itham etmek nasıl yakışır? Fuad Sezgin'e göre Buhari, sahihini yazdığından beri isnad önemini yitirmeye başlamıştır. (!) Çünkü Buharinin sahihinde is-nadsız talikler, lügavi ve tarihi fıkralar vardır. [379]Ancak Buharinin senedsiz olarak yazdığı bu talikler."Rasûlullahfs.a.v)rin işlerine, sünnetlerine ve günlerine ait olan sahih isnada sahip ve muhtasar olan hadislerin toplamına dahil değildirler.'" Bu ibarenin Arapçası olan "el-Camiü'l-Müsnedi's-Sâhihi'l-Muhtasar fi Umuri Rasûlullah (s.a.v) ve Sünenihi ve Eyyamîhi" Buharinin taliklerine itibar edilmemesini ilk elde tenbih için kitabına seçtiği unvandır. Hatta bu taliklerin yolları, Buhariden gayri yollarla Sahih olsa bile durum böyledir. Buharinin topladığı Mevsül-Müsned hadisler "el-Camiu's-Sahihi'l-Müsned"i oluştururlar. Bu kitap Buharinin metodunu temsil eder ve onun meşhur şartlarına tamamen uyar. Bu kitapda senedler(isnadlar) en kâmil şekilleriyle, en üstün ve en ince yollarıyla ortaya konur. Şu halde, bil-hassa"Buhari den itibaren isnadın değerini kaybetmeye başladığını söylemek doğru değildir. Buhariden sonra hadis toplayanlar , bilhassa kütüb-ü Sitteden olan diğer kitapların müellifleri, muttasıl isnada aynı şekilde önem vermişlerdir.
Hadiscilerin isnadda takip ettikleri metoddaki titiz tutumları , hadis çerçevesinde taşıp, tarihçi ve edebiyatçılarıda etkisi altına almıştır. Sened arama çalışmaları tarihi ve edebi rivayetleri de oluşturmuştur. Bu arada isnadın kullanışı, ilk siret kitaplarına kadar uzanmıştır. Mesela.îbni İshak'm Siresi, Vakidinin Meğazi'si, İbni Sa'd'm Tabakatü'l-kübrası;tarih kitaplarından Halife b. Hayyat'ın Tarihi, Taberinin Tarihu'1-Ümem ve'1-Mülûkü; edebiyat kitaplarından Ebu'l-Ferec el-îsbahani'nin el-Eğanisi'si bunun örnekleridir. Yalnız tarih ve edeb kitaplarında isnadın kullanışı, Özel öneminden dolayı, hadis kitabiarmdaki dikkat derecesinde olmamıştır. Çünkü Şer'i hükümler hadislere dayanır. Bunun da halkın yararıyla doğrudan hadislere dayanır. Dolayısıyla bunun üzerinde özel bir dikkat göstermek zaruridir. Hadis ilimlerin Öğretimi isnadın, hadis tenkidiyle ilgili kaidelerin etrafında döndüğü bir mihver olduğunu teyid eder. Öyle ki hadisi rivayet edip, seleften halefe nakleden kişiler üzerine tenkid ve düşünceler (mülahazalar) yöneltilir [380]Buradan hareketle ulema bu kişileri (ricali) tanımaya önem verdiler ve onları, isimlerini, künyelerini , lâkaplarını, soylarını, babalarını analarını tesbit ederek aydınlatıp başkalarından iyice ayırt ettiler. Hocalarının (şeyhlerinin) bazılarını, talebelerini belirttiler. Memleketlere yaptıkları seyahetleri ve oradaki ulemâ ile mülakatlarını tesbit ettiler. Güvenirlikleri veya zayıflıkları konusunda önemli olan, haklarında açık hüküm vermeyi sağlayan davranışlarını ve ahlaklarını açıkladılar. Bunları cerh ve ta'dile delalet eden ibareleri kullanarak yaptılar, ilimdeki değerlerini ve ulema arasındaki derecelerine delâlet eden rivayetlerinden örnekler sundular. Vefat tarihlerini titizlikle tespit ettiler. Bütün bu değişik düşünceler ricale has bir ilimde toplandı. Buna bağlı olarak, çeşitlendirilmesi ve düzenlenmesi konusunda yazarların ihtisaslaştığı kitaplar ortaya çıktı.Bundan sonraki bölüm bu kitapların öğretimini, ihtiva ettiği malumatın değerini ve düzenleniş biçimlerini gözler önüne serecektir. [381]

BEŞİNCİ HİCRİ ASIR SONUNA KADAR YAZILAN İLMİ RİCAL KİTAPLARI

(İnceleme ve araştırma)

Bu konu ilmi rical hakkındaki ilk kitaplara tahsis edilmiştir. Sonradan yazılan kitaplar da maddeleri ve tertipleri itibarıyla zaten bu ilk kitaplara dayanmaktadırlar.
İlmi rical hakkında kitap yazan ilk yazarlar, yazdıklarının çeşitli olmasını doğuran değişik üsluplar kullanmışı ardır. Bazıları Sahabeyi tanıtmakla yetinmişlerdir.Bunlar " Ma'rifetü's-Sahabe" adını alır. Bazıları Sahabe, Tabiin, Tebe-i Tabiin ve onlardan sonra gelenleri içine alır ki bunlara da "Tabakat" kitapları denir. Bazıları da kişilerin güvenilirlikleri ve zayıflıklarına göre tertip edilmişlerdir ki bunlara da "Cerh ve Ta'dil" kitapları denir. Bu son guruptakiler de kendi aralarında çeşitlilik gösterirler.
Bir kısmı sadece güvenilir (sika) olanlarla ilgilidir. Bir kısım zayıf 'duafa) olanlarla ilgilidir. Üçüncü kısmı ise hem sika, hemde zayıf olanları birlikte ihtiva eder. Bir asır sonra ise sadece bir hadis kitabındaki hadis ricalini konu alan kitaplar yazılmıştır. Bu devrin ilk yazarları İmam Malik'in Muvatta'ı üzerine, Buharinin sahihindeki rical ve Müslimin sahihindeki rical üzerine kitap yazmışlardır. Bunları takiben Buhari ve Müslimin ricalini bir arada yazan kitaplar çıkmıştır. [382]
İlk ilmi rical kitaplarının özelliği kapsamlı oluşlarıdır. Sonraları bazı yazarlar belirli yerlerin ricalini yazmaya başladılar. Genellikle hadis alimleri kendi memleketlerinin ricaline önem verdiler. Dolayısıyla üçüncü hicri asnn ikinci yarışmadan itibaren mahalli ricalin tarihleri ortaya çıktı ve zamanla bu çeşit kitaplar yayıldı.
Hadis ravilerinin çokluğu ve isim, künye ve nisbetteki benzeyişlerin karışıklığa meydan vermesi ihtimalinin bulunuşu sebebiyle isimleri belirten, ayrıca aynı olan veya benzeyen isimlerini birbirinden ayıran kitaplar yazıldı.
Beşinci hicri asnn son devrelerinde, her ravinin kabile, şehir ve sanata ait çeşitli nisbetleri olduğu için ravilerin nisbetleriyle, soy-lanyla'ilgili kitaplar yazıldı. [383]

1-Ashabı Tanıtan Kitaplar (Kütüb-Ü Ma'rifeti's-Sahabe)

Sahabeyi tanımak büyük bir ilimdir. Hadis ilmine mensup olup-ta bu ilmi bilmeyenin mazereti kabul edilmez. Ulema arasında , Rasûlullah (s.a.v) 'in ashabını tanımaktan daha özel, haber erbabı için daha yüce bir ilim yoktur. [384] Bu şuradan kaynaklanmaktadır; Mürsel hadisle [385]müsned hadisi [386]birbirinden ayırmak sahabeyi tanımakla mümkündür. Sahabeyi tanıtan kitaplar onların isimlerini, neseblerini, hayat ve davranışlarını, ikamet ettikleri yerleri, bulundukları gazaları, vefat tarihlerini ihtiva eder.
Ulema sahabenin tarifinde ihtilaf etmişlerdir. Enes b. Malik (r.a) 'e göre, Rasûlullah(s.a.v) i sadece görmek bir kişinin sahabi olması için yeterli değildir, kendisine:
- Sahabi olarak senden başkası kaldı mı?diye sorulduğunda :
-Bedevilerden bir takım kimseler kaldı, ama onun ashabı olanlardan kimse kalmadı, cevabını verdi. [387]
Saîd b. el-Müseyyeb bir kişinin sahabi sayılması için, Rasûlullah (s.a.v) la beraber bir veya iki sene oturmasını, bir veya iki defa gazaya gitmesini şart koşmuştur. [388]
İbni's-Salah usulcülerin, sahabi isminin gerek lügat, gerek zahir manasıyla Rasûlullah (s.a.v)'e arkadaşlığı uzun süren,, kendisine tabi olmak ve ondan hadis almak suretiyle çok oturup kalkan kişiye ait olduğunu ileri sürdüklerini söyler. [389]
Ebu Hamid el-Gazali de şöyle der:
-Sahabe ismi, Rasûlullah(s.a.v)'e arkadaşlık edene uyar, sonra kelimenin konulusu itibarıyla, bir anlıkta olsa arkadaşlığı (sohbeti) bulunana isini olması yeterlidir. Ancak örfe göre arkadaşlığı uzun süren kişiye tahsisi gerekir. [390]
Hadiscilerin sahabenin tarifiyle ilgili olarak tutdukları yol ayrıdır. Buhari sahihinde şöyle der:
- Rasûlullah(s.a.v)'i gören her müslüman sahabidtr. [391] Ahmed b. Hanbel de sahabinin tarifini şöyle der:
-Rasûlullah(s.a.v)'in ashabı, onunla bir ay, bir gün veya bir saat arkadaşlık eden, veyahutta onu gören her kişidir. [392]
Diğer hadisciler, Buhari ve İmam Ahmed b. Hanbel'in tarifini kabul etmişlerdir. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ani şöyle der:
-Hadisciler Sahabi ismini, Rasûlullah (s.a.v)'den bir hadis veya bir kelime rivayet edene verirler. Bu tarifi genişletip onu bir defa görene de sahabeden sayarlar [393]
Hafız İbni Hacer el-Askâlani şöyle der:
-Sahabinin tarifinde üzerinde durduğum ve en sahih görüşe göre , Rasûlullah(s.a.v) le Mü'min olarak karşılaşan ve İslam üzere ölen kişi sahabidir. Bu tarife Rasûlullah (s.a.v)le oturup kalkması uzun olan da kısa olanda, ondan rivayet edende, rivayet etmeyende , onun mahiyetinde gaza yapanda, yapmayanda, meclisinde oturmadığı halde baş gözüyle gören de, âmâlık gibi bir arıza sebebiyle görmeyende girer. [394]
Bir şahsın sahabi olduğu şu şekillerde bilinir:
1. Mütevatir haberle
2. Tevatürden daha aşağıda olan meşhur haberle
3. Sahabilerden birisi tarafından onun sahabe olduğuna rivayet edilir
4. Adil olduğu sabit olarak, bizzat kendisinin sahabi olduğunu kendisinin söylemesi ve haber vermesiyle [395]
Sahabeyi tanıtan kitapların yazılmasr erken devrelerde başladı. Aşağıda"Ma'rifetü's-Sahabe" kitaplarının yazarlarının isimleri yer almaktadır. İsimlerinin yanındaki ölüm tarihleri bu kitapların yazılış tarihlerini de göstermeye yardım edebilir. [396]

"Ma'rifetü's-Sahabe" İle İlgili Kitap Yazanlar [397]

.

"Ma'rifetü's-Sahabe" ile ilgili ilk kitap yazanlar şunlardır:
1. Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsemma (ö;208 h)
2. Züheyr b. Abdullah el-Absi
3. el-Osmani
4. Muhammed b. Sa'd (ö; 230 h) [398]
5. Halife b. Hayyat (ö;240 h) [399]
6. Ya'kup b. Süfyan el-Fesevi (ö;277 h) "Kitabü'l-Ma'rife ve't-Tarih" isimli eserinde sahebe ile ilgili bölüm [400]
7. Ali b. el-Medini (ö;233 h), beş ciltlik "Ma'rifetü men Nezele mine's-Sahabeti Sâira'l-Büldan" ayrıca 'Tesmiyetü Evladı'l-Aşere ve Gayrihim mine's-Sahabe" isimli kitaplar vardır.
8. Muhammed b. İsmail el-Buhari(ö;256 h), kitabının ismi 'Tarihu's-Sahabe" dir [401]
9. Ahmed b. Abdürrahim el-Burki(ö;270 h) [402]
10. Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevr et-Tirmizi(ö;279 h) kitabının ismi 'Tesmiyetü Ashabı Rasûlillah"dır. [403]
11. Ebu Bekrb. Ebu Hayseme (ö;279)
12. Abdullah b. Muhammed el-Mervezi, lakabı Abdandır. (ö;293 h) kitabı yüz cüzdür. [404]
13. Muhammed b. Abdullah (Maun) (ö;298 h)
14. Ebu Mansur Muhammed b. SA'd el-Baverdi(ö;310 h) [405]
15. Abdullah b Muhammed el-Begavi (ö;317 h)
16. Muhammed b. er-Rabi' el-Cizî, kitabı mısıra göç eden sahabi-lerle ilgilidir. [406]
17. Ebu'l-Kasım Abdüssamed b. Said el-Himsi(ö;324 h) kitabı humusa yerleşen sahabiler hakkmdadır. [407]
18. Ebu Bekr Abdullah b. Süleyman b. Ebu Davud (ö;316 h)
19. Ebu Muhammed b. el-Carud(ö;320 h) kitabının ismi "eî-Ahad"dır.
20. Ebu Cafer Muhammed b. Amr b. Musa eî-AMlî (Ö;322 h), kitabının ismi "Kitabü's-Sahabe"dir [408]

21. Muhammed b. Abdurrahman (ö;325 h)
22. Ebu'l-Huseyn b. Kani el-Ümevi(ö;351 h)
23. Ebu'l-kasım et-Taberani(ö;360 h)
24. Ebu Ali Said b. Osman b. Said es-Seken, kitabının ismi "Mu'cemü's-Sahabe "dir. [409]
25. Ebu Hatem b. Hibban el-Busti(ö;354 h) kitabının ismi "Esmaürs-Sahabe"dir. [410]
26. Ebu Ahmed Abdullah b. Adiyy eI-Cürcani(ö;365 h), kitabının ismi, Esmaü's-Sahabe"dir. [411]
27. Ebu'1-Feth el-Ezdi(ö;367 h), kitabının ismi "Men Lem Yervi Anhu Minhum Sivâ Vahidün " dür. İbni Hacer buna" el-Vundan" ismini verir. [412]Buna "el-Maîzun" da demiştir. Anlaşıldığına göre bu,"el-Mahzun fi ilmirl-Hadis" isimli kitabın ta kendisidir.
28. Ebu Süleyman Muhammed b. Abdillah b. Ahmed b. Zebr (ö;379 h) [413]
29. Ebu'l-HasenMuhammed b. Salih et-Taberi
30. Ebu Ahmed el-Hasen b. Abdullah el-Askeri (ö;382 h) [414]
31. Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Şahin (ö;385 h) [415]
32. Ebu Abdillah Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b Mende (ö;395 h)
33. Ebu Nuaym el-İsbahani (ö;,430 h)
34. Yahya b. Yunus eş-Şirazi, kitabın ismi "el-Mesabih fi's-Sahabe"dir [416]
35. Cafer b. Muhammed el-Müstağfiri (ö;432 h)
36. İbni Abdilberr el-Kurtubi (ö;463 h), kitabının ismi "el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab'dır
37. el-Hatibü'l-Bagdadi (ö;463 h), kitabı "Men Ravâ Minhum ani't,Tabiin"dir.
38. Ebu Ali el-Huseyn b. Muhammed el-Gassani (ö;498 h), kitabında İbni Abdilberr'in noksanlarını ikmal etmiştir.
39. Ebu İshak b. eî-Emin, kitabı "ez-Zeyl ale'l-İstiâb"dır.
Bu kitapların büyük bir kısmı zamanımıza yetişmemiştir. Bize ulaşanların en eskileri Muhammed b. Sa'd 'm(ö;230 h) "et-Tabakatü'l-Kebir" ile Halife b. Hayyat'ın (ö;240 h) "et-Tabakat" dır. Bu iki şahısta kitablarmm yaklaşık üçte birini sahebeye ayırmışlardır. [417]
İbni Sa'd, ashabı, İslamdaki geçmişlere göre tabakalara ayırmış ve kitabını buna göre düzenlemiştir. Aynı tabaka içeresinde de nesebe göre sıralamıştır. Halife b. Hayyat ise tertibini nesebe göre yapmış, başka bir faktörü göz önüne almamıştır. [418]İbni Sa'd, halifenin çoğu zaman özetleyip geçtiği yerlerde, sahabenin hayat tarzını, yaşayış tarzını almakla da üstünlük gösterir. Halbuki halife, hal tercümelerinin çoğunda sadece isim zikretmekle yetinir. [419]

Tesmîyetü Evladi'l-Aşere

Bize kadar ulaşan kitaplardan biriside Ali •h)nln "Tesmiyetü1 Evladi'l-Aşera ve Gayrlhim Mine's-SanaDe / ^ kitabıdır. [420] Bu zat kitabına Rasûlü Ekrem (s.a.v) Efe™™2™_iazı Fatıma (r.a.ha) Üe Hz.Ali (r.a)'in çocukları ve torunlar^ ^şiar fa<^> ra Ebu Bekr (r.a)in çocukları ve torunlarıyla, ardmdan meJ"lj çocukları ve torunlarıyla devam eder. Bu tarzda Cennete J on sahabî*ye ve diğer bazı sahabilere geçer. Bu arada ss^ece y^.makla kalmaz, başkalanna geçer. Bu tarzıyla küçük ÇaP*f sc^ a§aç " n şemalan çizer. Madde düzeni itibariyle çeşitlilik gösteI5', yer e "Rasülullah(s.a.v)den hadis dinleyenlerin isimlendirin^1 Konusunu işler. Harf veya kabile üzerinde tertibe ğirişmekssizin sadece isimlerini söylemekle yetinir ve Rasûlullah(s.a.v) le karşılaşıl oimalanna itibar eder. Başka bir yerde, "Kendisinden hadis rivayet edilen kardeşlerin isimlendirilmesi" konusunu işler. Sonra saheoenin isim benzerliğine göre konu açar "ismi Hişam olanlar" der o y "ismi Ma*bed olanlar" der, onları yazar. Sahabenin yerleS0^ şeniriere göre bölüm açar, mesela;"küfeli olanlar" der yazar, "Basra ıoanar der, yazar, "Garipler" der yazar.
Bu şekilde maddelerin düzeninde değişik bölüml Bir bölümde soya, diğer bir bölümde şehirlere, üçüflÇ0 Rasûlullah (s.a.vle karşılaşmış olmaya itibar eder. [421]

Tesmıyetu'l-Ihve

Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani (ö;275h) "Tesmi-yetü'1-Ihve min Ehli'l-Emsar" [422]isimli risalesini yazarken Ali b. el-Medini'nin kendi el yazısıyla yazdığı kitabını okuyarak istifade etmiştir. [423]
Maddelerin tertibinde onun üslûbundan istifade ettiği gibi, kendisinden hadis rivayet edilen kardeşleride şehirlere göre tertiplemiştir. Ebu Davud sadece isimlerini almakla yetinmiş, sadece sahabeyi zikretmekle kalmamış, sonra da gelenleri de yazmıştır. [424]

El-Ma' Rife Ve't-Tarih

Yakûb b. Süfyan el-Fesevi'nin (ö;277h) "el-Ma'rife ve't-Tarih" isimli kitabının sahabeye ait bölümüde günümüze ulaşanlardır. Fesevî tarihinin birinci kısmını, seneler göre tertib ederek, siyasi olaylara ayırmıştır. Bu kısmın çoğu kaybolmuştur. Diğer kısım ise ricale aittir. Bu kısım tamamen bize kadar gelebilmiştir. Bu kısma sahabe ile başlar ve buna 84 sahife ayırır. Sahabinin ismini ve nisbetini belirtir. Bazen nesebini de yazar. Her sahabenin rivayet ettiği bir hadiside ilave eder. Kitabın tertibini, ilk isimlerini aynı olanlara göre yapar, mesela; Aba-dile'yi, yani ilk isimleri Abdullah olanları, bir bölümde toplar, böylece devam eder.
Sahabe bittikten sonra Tabiin ve onlardan sonra gelenleri tabaklarına göre yazar. Ancak üçüncü tabakayı yazdıktan sonra Ebu bekir, Ömer, Abdullah b. Ömer, Abbas b. Abdülmuttaîib, Abdullah b.Abbas gibi bazı Ashabın tafsilatlı bir şekilde hayatlannı yazmaya geçer. Bu kısımda Sahabeyi tanıtan bölüme bağlıdır. [425]

Mu'cemü's-Sahabe

Ebu'l-Huseyn Abdülbaki b. Kani1 b. Merzuk el-Ümevî el-Bağdadi (ö;351 h)nin "Mu'cemü's-Sahabe" isimli kitabıda günümüze kadar gelebilmiştir. Bu zat Sahabeyi, harf sırasına göre alır. İsim ve neseblerini belirtir kendilerine varan senedleriyle, rivayet ettikleri bir veya iki hadisleri zikreder. Ölüm tarihleriyle hayat hikayelerini almaz. [426]

İbni Mende'nin Ma'rifetü's-Sahabe

Hafız Ebu Abdillah b. Mende el-İsbehani(Ö; 395 h) nin "Ma'rifetü's-Sahabe"sinde ise bize 37 el ve 42ci cüzleri ulaşmıştır. [427] 37ci cüzde künyesiyle bilinen sahAbiler vardır. Harf sırasına göre tertip edilmiştir. Her hal tercemesinde Sahabenin ismini, kendisinden rivayEt edenleri ve Rasûlullah(s.a.v)den naklettiği bir rivayeti yazar. Bazen yerleştiği şehri, bulunduğu gazaları veya fetihleri ekler. Çoğu kez hadis rivayetlerine önem verir ve neseblerini yazmaz. İbnü'1-Esir onu bu yüzden tenkid eder. [428]
42. cüzü kadın sahabilere ayırmıştır. Önce Rasûlullah(s.a.v)'in halalarını, süt analarını, hanımlarını alır. Hal tercümelerini uzunca yazar. Sonra Rasûlulîah (s.a.v)'in nikahlanıpta zifafa girmediği kadmlan yazar. Kitabın tertibinde harf sırasını gözetmez. Diğer kadın sahabilerde aynı şeyi yapar. İbni Mende ye ait bir forma yazma buldum [429]Bundaki hal tercümeleri harf sırasını göredir ve tertibi 37. cüze benzer.
Burada şuna işaret edilmelidir ki Ebu Zekeriyya Yayha b. Abdülvehhab(ö;5ll h) Sahabe hakkında "Cüz' fi-men Âşe mine's-Sahabeti Mieten ve İşrîn" isimli bir kitab yazmıştır. [430]

El-Isbahanînin Marifetirs-Sahabesi

Ebu Nuaym el-İsbahani(Ö;430 h) "Ma'rifetü's-Sahabe" [431]kitabının ikinci ve son cildi günümüze kadar kalabilmiştir. İbnü'l-Esir'in beyanına göre çokça hadisleri alır ve onun sıhhatini inceler. Şahsın tarihi, soyu ve durumu hakkında sözü uzatmaz. [432]
Kısa bir önsözle konuya girerken metodunu şöyle açıklar:
OnlaTm menkıbeleriyle ve mertebeleriyle ilgili haberlerle başladım. Sonra Cennetle müjdelenen on Sahebiye öncelik tanıdım. Onlardan sonra

adı Rasûlullah(s.a.v)'in adıyla aynı olanları yazdım. Diğerlerinin isimlerini alfebetik sıraya göre sıraladım. Rivayet ettiklerinden sadece bir veya iki hadisle yetindim. Buna yaptığım ilavenin en çoğu doğum , yaş ve ölüm tarihiyle sınırlıdır. İsmini yazıpta hadisi veya rivayeti bulunmayanı sonra yazdım. Sonra gerçekle ilgisi olmayan şu uydurmalardan bahsettim. Bunlar güvenilir imamlara senedi ulaşmayan, konunun dayanağı olan hafızların tarihinde yazılmayan şeylerdir. Bunları yazıp toplayanların gayesi, gerçeği orta yere çıkarmak değil kuru kuruya övünmektir. İşte böylelerini tanıtmaya çalıştım.
Sonra kısa bölümler yazar. Bunlar da Muhacir ve Ensarı tanıtır. İlk Muhacirlerle sonraki Muhacirlerin farkını , hicretin kesilmesinin sebebini, Habeşistan hicretini, bedir savaşının iştirak edenlerin faziletini, Bedir şehidlerin sayısını , hudeybiyede bulunanların sayısı ve faziletleri, Kureyşin faziletini, birinci neslin faziletini, sahebenin faziletini, özelliklerini ve sayılarını, cennetle müjdelenen on sahabenin tanınmasını belirtir. Sonra Ebu Bekir es-Sıddik (r.a)'in hal tercümesiyle başlar ve Aşere-i Mübeşşere ile devam eder. Hal terceme-leri tek satırla dokuz satır arasında değişir uzunluk bakımından... Soylara, haberlere ve hadislerle onların rivayet yollarına önem verir. Bazen hadisin illetini gösterir. Çok az bir yerde cerh ve ta' dili söyler. [433]

El-İSTİÂB

İbni Abdilberr el-Kurtubu'nin (ö;463 h) "el-İ stiâb fi Ma'rifeti'l-Ashab" da bize ulaşan kitaplardandır. [434]Kitabının önsözünde yararlandığı kaynakların bir listesini verir. Buradan anlaşıldığına göre Musa b. Ukbe, Muhammed b. îshak, Muhammed b. Ömer el-Vakidi (Tarihi ve tabakatı) , Halife b. Hayyat ve Zübeyr b. Bekkar'dan yararlanmıştır. Ebu Ma'şer Ali b. Muhammed el-Medâini ve Mus'ab b. Ab-dullah'dan nakiller yapar. îbni Ebi Hayseme'nin Tarih isimli eserinden de nakillerde bulunur. Buharinin et-Tarihu'1-Kebiri'nden Ebu'l-Abbas Muhammed b. İshak b. İbrahim es-Serrac'ın Tarihinden, Tabe-ri'nin Zeylü'l-Müzîli'nden Dölâbi'nin Kitabu'l-Mevlid ve'1-Vefat'mdan, Ebu Ali Said b. Osman b. es-Seken'in el-Huruf fi's-Sahabe'sinden, Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Carud'un Sahabe hakkındaki el-Âhâdı'ndan , Ebu Ca'fer el-Akîli'nin , İbni Ebî Hatem er-Razi 'nin ed-Dölâbi'nin , el-Beğavî'nin sahabe hakkındaki kitaplarından nakiller yapar. [435] İbni Abdilberr, Rasûlulîah (s.a.v.) ile sohbet eden ve meclisinde
oturanlarla kalmamış, bir defa da olsa O'nunla karşılaşanları da yazmıştır. Hal tercemelerini, Sahabe'nin soylarını ve müşahede ettikleri olayları da yazarak güçlendirmiştir. Bazan Sahabi'nin Rasûlullah (s.a.v.) 'den yaptığı bir rivayeti alır, bazan da Sahabi'den rivayet yapanları belirtir. Bazan şehirlerde ki (erasar, ilim merkezleri) Sahabi'lerin sayılarını belirttiği olur. Sahabe'nin isimlerini harf sırasına göre yazar. Bu sırayı bitirince, ismi bilinsin veya bilinmesin künyesi meşhur olanları sayar. Künyeleri de harf sırasıyle yazar. Sonra kadınları isimleriyle, ardından künyeleriyle sıralar. [436]

2- TABAKAT KİTAPLARI

Bazı yazarlar kitaplarım tabakalara göre tertib etmişlerdir. [437]Bu Sahabe ve Tabiin ve Tebe-i tabiin'i ayırmada kolaylık olsun diye yapılmıştır. Bu tertibin mürsel ve munkatı' hadisleri tanımaya, bunları müsned hadislerden ayırmaya büyük faydası vardır. Aynı zamanda aynı olan veya benzeşen isimleri ayırmaya da yarar.
Bazı yazarlar sadece Sahabe ve Tabiin tabakasını yazarken, bazıları kitabını bir beldenin ricali üzerine tertib eder. Bazıları da hadis ricalini Sahabe olsun. Tabiin olsun veya onlardan 'sonra gelenler olsun, belirli bir yerle kayıtlamaksızm hepsini ele alır. [438]
Yazarlardan bazıları ele aldıkları ricalin hal tercemelerini bölümlere ayırırlar. Onların neseplerine, ölüm tarihlerine, hocalarım, talebelerine, bazı rivayetlerine, onlara ait haberleri de eklerler. Bu özellikler, Muhammed b. Sa'd'ın et-Tabakatü'1-Kübra isimli eserinde gayet açıkça görülür. Ondan sonra gelenlerse kısa ve öz yazmayı uygun görürler ve haberlere dalmazlar. Şahsın nesebini ve ölüm tarihini yazmakla yetinirler. Bu yöntem, Halife b. Hayyat'ın et-Tabakat isimli eserinde ortaya çıkar. Daha sonra gelenlerse isimleri yazıp, haberleri ve nesepleri yazma eğilimlerindedirler. Bu yöntemi de.Müslim b. el-Haccac temsil eder.
Bu konuda yazarların kültüre etkisi olmuştur. İbni Sa'd , haberlere ve neseplere önem veriyordu. O, habercilerden, tarihçilerden ve ne-seb bilginlerinden bir çok alıntılar yapıyordu. Tabakatla ilgili kitabı haber ve neseblerle ilgili, bereketli malumatla doludur. Halife b. Hayyat ise daha çok neseblere önem veriyordu. Onun Tabakat'ında ne-seble ilgili maddeler ekseriyettedir.
Tabakat üzerine yazılan kitapların ele aldığı ricalin tertibi aslında, senetlerin tenkidinde faydalı olması yanında bu kitapların, ricalin hayatını anlatırken ihtiva ettiği malumat, onların ilimdeki yerlerini.takvada ve doğruluktaki derecelerini göstermesi bakımından büyük faydalar sağlamıştır. Bu ise onlara inanmayı, güvenilir olduklarını kabul etmeyi gerektirir ki onlardan gelen rivayetlerin kabul edilmesini zorunlu kılar. [439]

Tabakat Yazarları

Tabakat hakkında en önce kitab yazmış olmakla bilinenler; Muhammet! b . Ömer el - Vakidi (Ö : 207 H) ile el - Heysem b . Adiyy (Ö : 207 Vakidi "Kitabü't - Tabakat " ı yazdı. [440]Vakidinin kâtibi olan Muhammed b . Sa'd "et - Tabakatü'l - Kübra"isimli kitabını yazarken bu kitabdan çok nakil yapmıştır. [441]
Heysen b . Adiyy ise tabakatla ilgili olarak iki kitab yazmıştır.
a) "et Tabakat Men Ravâ ani'n - Nebiyy (S . A . V)" [442]
b) 'Tabakatü ' 1 - Fukaha ve'l - Muhaddisin" [443]
Üçüncü, dördüncü ve beşinci asırların içinde Tabakat kitabları birbirini takibetti. Bunlardan bazıları:
1. Muhammed b .Sa'd (Ö : 230 H) "et - Tabakatü'l - Kühra"
2. Ali b .el - Medini (Ö: 233 H) "et - Tabakat" [444]ibni Hayr'm bildirdiğine göre bu kitab iki cilttir. [445]
3. Süleyman b . Davûd eş-Şazkûnî (Ö : 234 H) "et - Tarih" Bu kitab ehli ilim ve bir mezhebe mensub olanlar hakkındadır. [446]
4. İbrahim b . el - Münzir (Ö :236 H) "et -Tabakat" [447]
5. Halife b . Hayyat (Ö : 240 H) "et - Tabakat"
6. Ebûl - Kasım Mahmud b . İbrahim (b . Semî ed - Dımişki) (Ö : 259 H) "et-Tabakat" [448]
7. Müslim b . el - Haccâc (Ö: 261 H) "et - Tabakat"
8. Ebû Bekr el - Burkî (Ö : 270 H) "et - Tabakat" [449]
9. Ebû Hatem er -Razî (Ö : 277 H) 'Tabakatü't - Tabiin"
10. Ebû Zür'a en - Nasri ed - Dımişki (Ö : 282 H) "et - Tabakat"
11. Ebû Said Abdur-rahman b . İbrahim
12. Ebû Bekr Ahmed b . Harun el - Benzeî el - Berdici (Ö : 301 H) "et- Tabakat fi-1 - Esmai'l - Müfrede Min Esmai'l-ulema ve Ashabi'l - Hadis"
13. Muhammed b. Cerir et- Taberi (Ö : 310 H) "Zeylü'l - Müzîl Min Tarihi rs - Sahabeti ve't - Tabiîn"
14. Ebül -Kasım Mesleme b . Kasım el- Endülüsî (Ö :353 H) "Tabakatü'l - Muhaddisin"
15. Ebü'ş -Şeyh el - Ensari (Ö : 369 H) 'Tabakatü'l -Muhaddisin bi Isbahan"
16. Ebû Ömer Muhammed b . el- Abbas el - Hazzâz (b . Hıyeviyye) (Ö : 382 H)" et - Tabakat"
17. Ebül - Fadl Salih b. Ahmed et - Temîmî el - Hemezânî (Ö : 384 H) "Tabakatü'l- Hemezaniyyin" [450]
18. Ebûl -Fadl Ali b . el - Hüseyn el - Feleki (Ö :429 H) "Tabakatü'r -Rical" Yüz cilttir. [451]
19. Ebûl - Kasım Abdur-rahman b. Mende (Ö :470 H) Tabakatü'l -Muhaddisin" [452]

Îbnî Sa'd'ın Tabakatü1 - Kübra'sı

Bu kitablarm çoğu kaybolmuş, elimize pek azı geçmiştir. Bunlardan elimize geçenlerin en eskisi Vakıdi'nin kâtibi Muhammed b . Sa'd'm (Ö : 230 H) "et - Tabakatü'l - Kübra"sıdır. [453]kitab sekiz cilttir. [454]Birinci ve ikinci ciltler Rasûlullah (s . a .v)in sîretiyle ilgilidir. Diğer altı cilt bizim ilgi alanımıza girmektedir.

Üçüncü cilt Bedir Ashabının hal tercemelerini alır.
Dördüncü ciltte önce islâm olupta Bedire iştirak edemeyen ve Mekkenin fethinden Önce müslüman olanlar.
Beşinci ciltte ise tabiin, Tebe,i Tabiîn ve onları takibedenleri şehirlere göre sıralayarak alır. Bu ciltte bu tabakalardan Medineli, Mekkeli, Taifli, Yemenli, Yemameli, Bahreynli Sahabe, Tabiîn ve onları takibedenleri alır sadece.
Altıncı ciltte kûfeli Sahabe, Tabiîn ve onlardan sonra gelenleri, muasırları da dahil olmak üzere alır.
Yedinci cildin muhteviyatına Basra, Vasıt, Medâin, Bağdat, Horasan, Rey, Hanedan, Kum, Enbar, Şam, el - cezire, merkezler, hudutlar, Mısır, Eyle, İfrikıyye, Endülüs ricali girer. Bu kadar bölgeyi almasına rağmen, Basra, Şam ve Mısıra daha çok önem verir. Diğer yerlerin ricalini, bir kaç kişi veya bir kişi dışında yazmaz.
Sekizinci cildi kadın sahabilere ayırmıştır.
İbni Sa'd Sahabe, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîne önem verir.Şahsın nesebini yazarak, ilimdeki yerini belirten durumunu ve ona ait haberleri açıklayarak, rivayetlerinin kabul edilmesinde etkisi olması bakımından doğruluğunu inanç ve eğilimlerini, zûhd ve takva derecesini göstererek hal tercemelerini uzatır. İbn Sa'd sahabenin ve sonra gelenlerin hayatlarını uzun uzun yazar. Geniş kültürü ve haberlere vakıf olması kitabının yapısına tesir etmiştir. Ancak kendi muasırlarının hayatını kısa geçer. Bunun sebebi, Sahabe ve Tabiinin durumlarını, haberlerini ve kendilerini bilmenin, onların dönemindeki rivayetler bakımından büyük önem taşımaktadır.
İbni Sa'dın kitabındaki hal tercemelerinin ihtiva ettiği malûmat, Hicri birinci ve ikinci asırların medenî ve kültürel hayatına ışık tutmaktadır. Bu ise kitabın tarih noktasından büyük Önem taşımasına sebeb olmuştur.
İbni Sa'd kitabında cerh ve ta'dil lâfızlarından, "Sika, sebt, hüccet, kesîru'l -Hadis ", "fihi da'fun", "daifun leyse bi- şey'in"- "Leyse bi -zâk" gibi tabirleri kullanır [455]"Şeyhtir hafızasında hadisler vardır" der. Bu sözü sadece çok bilen için kullanır. [456]
Ulema onun sözünü, cerh ve tadil konusunda, iyi makbul " sayıyorlar. [457]İbni Hacer rivayet eder ki ibni sa'd Vakidiyi taklid eder. Vakidi ise Iraklıların görüşünden uzaklaşması bakımından Me-dinelilerin yolu üzeredir. [458]Hadisle çok meşgul olup bununla bilinen muhaddisler olsun, kitabın ihtiva ettiği hal tercemelerine bol miktarda hadiscinin ilave edilmesi de cerh ve tadile önem vermesine delildir. Zaten İbni Sa'd kitabını hadis ilmine hizmet için yazmıştır. Dolayısıyla kitabın bölümlenmesl bu gayeye uygun olarak yapılmıştır. [459]
Ulema Muhammed b . Sa'd ' m sika olduğunu kabul etmişlerdir. [460]Ancak onlar, aynı zamanda İbni Sa'dı, Hişam b. el - Kelbi ve Muhammed b . Ömer el - Vakidî gibi zayıf kişilerden rivayet ve malumat olmakla ayıplamışlardır [461]Vakidî tabakatîa ilgili bir kitab yazmış, İbni Sa'd de ondan nakillerde bulunmuştur. Hattâ İbni Sa'dm Tabakatü'l - Kübra'smm dörtte birinin Vakidîden alındığını söylemek mümkündür. İbni Nedimin, İbni Sa'dm bütün kitablarım Vakidî'nin eserlerinden derlediğiyle ilgili görüşünü kabul etmemiz, İbni Sa'de haksızlık olur. [462]Zira İbni Sa'd, daha bir çok değişik kaynaktan yararlanmıştır. Tabakatîa ilgili hocaların sayısı altmış küsur civarındadır. Bunlarında büyük bir kısmı, Rasülullah (s . a', v) in, Ashabın, Tabiinin ve onları takiben gelen ilim ehli, hadis ravisi kişilerin siretine önem veren hadiscilerdir. İbni Sa'd, Vakididen aldıklarıyla kalmamıştır. Diğer ravilerden de geniş çapta yararlanmıştır. Ebû Nu-aym Fadl b . Dekin [463]Affan b . Müslim, Ubeydullah b .Musa el - Absi ve Ma'n b . İsa el - Eşcâî'den nakiller yapar. Bunlardan yaptığı nakiller elbette Vakididen yaptığı nakillerden fazlardır. İbni Sa'd nasıl bu dört hadisciden nakiller yapmakla kalmamışsa başkalarından da geniş çapta nakiller yapmıştır. Tabakatta kendilerinden bir çok nakiller yaptığı hocaları şunlardır.
Ahmed b '. Abdullah b .Yûnus, İsmail b . İbrahim b . Aliyye, Kabîsa b . Ukbe es - Sevâî, İsmail b .Abdullah b . Ebu Üveys el - Medeni, Müslim b. İbrahim el - Ezdi, Yezid b . Harun ve Veki' b . el - Cerrah... Kendisinden bir kaç rivayet aldığı hoca sayısı ise çoktur. [464]Bu suretle İbni Nedim'in sözünün haksız ve geçersiz olduğu ortaya çıkmıştır. [465]

Halife B. Hayyat 'İn Tabakatı

Halife b . Hayyat'm Tabakatı isimli kitabı da bize ulaşan eserlerindendir. Halife tabakatindeki hal tercemelerini yazarken şahsın baba ve annesini söyleyerek nesebini kısa kesmez, gerekirse onun hayatının İslam öncesi dönemini bile ele alır. Neseb konusunda bol bilgi aktarır. Bu konuda kendisinden sonra gelenlerin dayandığı bir kaynak oluşturur. Neseblerîe ilgili titizliği, daha çok. Sahabe ve Tabiîn neslini kapsamına alır. Tabakalar aşağı doğru indikçe neseblerîe ilgili bilgi azalır. Hatta son tabakalarda nisbet şehir ve sanata dayanır, kalır. Bu da, Arablann şehirlere yerleşmek ve yabancılarla karışmak suretiyle, bazılarının neseblerinin kaybolmasından ileri gelmektedir.
Halife şahsın nesebine künyesini eklediği gibi, devamlı veya geçici olarak yaşadığı yeride belirtir. Şehirlere yaptığı seyahatleri yazar. Ölüm tarihlerini önemle kaydeder. Sahabinin hal tercemesini yazarken, Rasülullah (sa.v)'den rivayet etmiş olduğu bir hadisi alır. Bilhassa sahabiyi tanıtan hadisleri alır. Zira bizzat Rasülullah (s.a.v)' den yapılan rivayet, sahabiyi tanımanın ve onu ayırdetmenin yollarından birisidir. [466]Az yerde, terceme sahibinin hocalarını ve talebelerini belirtir. Hayatlarını ve onlara ait haberleri yazmadığı gibi cerh ve tadil ifadelerimde kullanmaz. [467]

İmam Muslımın Tabakatı

Bize kadar gelen tabakat kitablarından birisi de [468]Müslim b . el - Kuşeyri ' ye ait olandır. Sadece Sahabe ve Tabiîne hasretmiştir kitabını... Hal tercemelerinden ziyade isimlerini almakla yetinmiştir. [469]İsimlerle künyeleri karıştırmıştır. Önce Sahabe ile başlamış ve şehirlere göre tertib etmiştir. Önce Medineli Sahabilerden başlamış, sonra Mekke, Küfe, Basra, Şam, Mısır ve Yemenle devam etmiş sonra da değişik şehirlerden olanları yazmıştır. Erkekleri bitirdikten sonra yine şehir esasına göre kadın sahabileri yazmıştır. Sahabilerden sonra Tabiîne geçmiş,.onlarıda tabakaları, zamanları ve şehirlerine göre tertib etmiştir. Tabiîn tabakalarından Basralı olanlarıda üç tabakaya ayırmıştır. Ancak Fuad Sezgin bu kitabın "Rasûlullah (s . a . v)'e muasır olupta onu gören ve ondan rivayet edenleri, bir de Rasûlullahı sadece görüp ondan rivayeti bulunmayanları" içine aldığını ileri sürmektedir. [470] Bu suretle Sezginin gördüğü nüshanın noksan olduğu anlaşılmaktadır. Veya Sezgin bu konuda vehme düşmüştür. [471]

Tabakat 'Ül - Esmaı !L – Mufrede

Ebu Bekr Ahmed b . Harun el - Berzeî el - Berdiciye (Ö : 301 H) ait olan "Tabakat'ül - Esmai'l - Müfrede Mine's - Sahabeti ve't - Tabiîn ve Ashabi'l - Hadis" [472]kitabı da bize ulaşanlardandır. Kitabında isim, künye ve mensûb olduğu şehir belirtilmektedir. Bazan hal tercemesi verilen şahsın hocaları ve talebeleri verilmektedir [473]Bu kitabda rical Sahabe, Tabiîn ve sonra gelenler olmak üzere tabakaya ayrılmaktadır. [474]

Taberı Nın Müntehabı

Ebû Cafer Mumammed b . Cerîr et - Taberi' nin "el - Müntehab Min Zeyli'l - Müzil Min - Tarihi's - Sahabeti Ve't Tabiîn" [475]isimli kitabı günümüze kadar gelenlerdendir. Taberi kitaba Sahabe ile başlar ve vefat tarihlerine göre sıralar. Özel olarak seçtikleri dışında, diğer seneleri pek zikretmez. Seçilenler de, bazı senelerdeki olayları önemsemiş olmasından ileri gelir. Bunları yazmış, diğerlerini bırakmıştır. Bazen da hal tercemesi yazılan kişiyle ilgili haberleri uzatır. Zeyde'l- Hubb'un tercemesinde böyle yapmıştır. [476]Haşim Oğullarını önce ele alır. Vefatları yazdığı en son sene 80. Hicrî yılıdır. Bundan sonra çeşitli başlıklar koyar. Rasûlullah (s.a.v) in vefatından sonra yaşayan ve ondan ilim rivayet eden Sahabileri yazar. Önce Haşim Oğullarının, sonra azadlılarmm ve antlaşmalılarının hayatlarını yazar. Sonrada Muttalib Oğullarını yazar. Böylece kabileleri sırayla yazarak gider. Adnanileri bitirince aynı tertible Kahtani kabilelere geçer. Ardından kadınları, vefat tarihlerine göre tertib ederek yazar. Kadınlardan hicretten önce vefat edenler, Rasûlullah (s.a.v) in hayatında vefat edenler, vefatından sonra vefat edenleri yazar. Bunları işlerken her gurupta önce Rasûlullah (s.a.v) in akrabası olan hanımlar, sonra Muhacir, sonrada Ensar hanımlarını yazar. Bunu takiben Beni Haşim'den olupta hadis rivayet eden Sahabi kadınları ve diğer Arab kadınlarını sıralar.
Sahabeye ait hal tercemelerini bitirince Tabiîn ve Tabiînden sonra gelen ulema ve ravileri, vefat tarihlerine göre sıralayarak yazar. Bunu takiben erkekleri künyelerine göre, kadınları künyelerine göre. Sahabeyi Tabiînden öne almak suretiyle inceler. [477]

Ebû Arube'nın Tabakatı

Ebû Arûbe el - Hüseyn b . Muhammed b . Mevdûl el - Harrânî (Ö: 318 H) nin yazdığı "el - Münteka Min Kitabi't Tabakat [478]in sadece ikinci cildi zamanımıza kadar gelebilmiştir. [479] Bu cilt Sahabeden bir kısmını ihtiva etmektedir. Ümmü Sünbületi'l - Eslemiyye ' nin hayatı ile başlamaktadır. Belkide kendisi kadınlarla erkeklerin tabakalarını karıştırmıştır. Veya bunu, kitabı yeniden tertib eden birisi yapmıştır. [480]Hal tere emel erinin uzunlukları değişiktir. Bazıları fazlaca uzundur. Halid b . el - Velid ve Ebû Süfyan b .Harb gibi... Bazıları da sahabinin ismi, babası ve yerleştiği şehirden başkası yazılmayacak derecede kısadır. Sahabeden kardeş olanlar için bir bölüm açar. Önce bunların sadece isimlerini sunduktan sonra, hal ter-cemelerine döner.[481] Kardeşlerin, sadece baba isimlerinin aynı olmasıyla kardeş olmayacaklarını ifade eder [482]Cilt, Abdullah b . Abbas (Ra)'in hal tercemesiyle biter. Hal tercemeleri neseb ve ölüm tarihleriyle desteklenmiyor. Hayatı yazılan şahsin, ilim ve faziletteki derecesine delil olduğu için, ona ait haberlerin bazısını zikretmeye önem verir. [483]

3. CERH VE TA'DIL KITABLARI

Cerh Ve Ta'dıl İlmi

Bu, zayıflıklarını veya güvenilirliklerini göstermesi yönünden ravilerin derecelerini, ulemaca bilinen tabirlerle belirtilen ilimdir. Bu tabirler, Hadisin isnadını tenkiddeki önemi bakımından, gayet ince, titiz, isabetli tabirlerdir.
Ulema Hadis ravilerini cerhetmek (incelemek) babında ayıplarını söylemeyi caiz görmüşlerdir. Bunu haram olan gıybetten saymamaktadırlar. Buna, Rasûlullah (s . a . v) in iki Hadisini delil olarak getirirler:
1. Rasûlullah (s . a . v) bir adam hakkında "Aşiretin kardeşi ve kötü oldu!" demiştir. [484]
2. Fâtıma binti Kays (R.a) kendisine dünür olan Muaviye b . Ebu Süfyan ve Ebül - Cehm hakkında sorduğu zaman Rasûlullah (s .a .v) şöyle buyurmuştur.: .
"Ebûl - Cehm asasını omuzundan indirmez (karısını çok döver) Muaviye ise yoksuldur, malı yoktur."
Rasûlullah (s . a . v) in bu sözü, sırf şahsi bir meselede danışmaya cevap olmasına rağmen, zayıf kişilerin (ravilerin) durumunu ortaya koymak için yapılan araştırmanın ve onun kötü yönlerini ortaya koymanın caiz olduğuna delil olarak alınmıştır. Zira şahsın kötü yanlarını söylemek,helâl ye harama bağlı konularda gereklidir. Hadis ^konusunda ise bu, özel meselelerdeki danışmadan daha önde gelir. [485]
Cerh ' in (ravinin halini araştırmanın), adil olmayan kimsenin rivayetiyle delil getirilmesini önlemede büyük faydası vardır. Cerhten maksat, raviyi saf dışı etmek ve hakkında kötü konuşmak olan gıybet değildir. Ulema, cerhin sınırını çizmiş, lüzumlu lüzumsuz bir çok kusuru saymak suretiyle haddi tecavüz etmemişlerdir.
Rical hakkındaki araştırma, soruşturma Sahabe devrine kadar gider. Zira Ashab, halkın Rasûlullah (s. a. v) den hadis rivayet ederken uydurmacılıktan ve hatadan, titizlikle kaçınmalarım sağlamak için rivayetleri kabul etmekte çok dikkatli davranmışlardır. Ebû Bekir (R.a), "Ninenin mirasta payı varmıdır?" diye Ashaba sorduğu zaman belki de, ricali araştıran ilk şahıs olmuştur. Muğire b . Şu'be (R.a) "ninenin altıda bir alması gerektiğine" dair cevap verdiğinde o, bunun böyle olduğuna, yani Rasûlullah (s.a.v) in böyle buyurduğuna dair bir şahid getirmesini isteyince, Muhammed b . Mesleme (R.a) şahidlik etmiştir. [486]
Ömer b el-Hattâb (R.a) da aynı şeyi yapmıştır. Ebû Musa eî-'Eş'ari
[R a) Rasûlullah (s.a.v) den birhadis naklettiği zaman bir şahid getirmesini istemiştir. [487]
Ali b Ebu Talib (R.a), Rasûlullah (s.a.v) den hadis rivayet eden -kişi sağlam ve güvenilir de olsa, yemin etmesini teklif ederdi. [488]Ebû Bekirde Ömer de, Ali de Sahabiyi itham etmiyorlardı. Nitekim Ömer (R a) Ebû Musa el~E§' ariye, kendisini itham etmediğini söylemiştir. Ancak Rasûlullah (s.a.v) den Hadis nakletmek çetin bir iştir. [489]
Ashab, halkın Rasûlullah (s.a.v)den Hadis naklederken, doğruluğunu araştırmaksızın, ine demeksizin cesaretle Hadis rivayet etmesinden korkuyordu, bunun için rivayeti kabulde titiz davrandılar ve ricali sordular. Sahabeden olupta rical hakkında konuşmasıyla tanınanlardan bazıları da Abdullah b . Abbas, Abdullah b . Selâm, Ubade b es - Samit, Enes b . Malik ve Hz. Aişedir. Bunlar kendilerine Hadis rivayet edenleri niçin cerh ettiklerini açıklamışlardır. [490]
Sonra Hadiste uydurmacılık hareketi çıkınca ulemâ, buna karşı uyarıda bulundular. Ricale ve tanımaya önem verdiler. Şa'bi, Mu-hammed b Şirin, Said b . el - Müseyyeb, Said b . Cübeyr gibi Tabiînin coöu cerh ve tadil hakkında konuştular. Ancak, Hadis ravileri arasında uydurmacıların peydah olup, zayıf kimselerin çoğaldığı ve ulemanın rical hakkında konuşup nazarları bu konuya çevirme rolünü oynadığı ikinci hicri asrın ortasına kadar, ulema ve hadis tenkidcile-rinin ellerinde, ilmi ricalle ilgili geniş araştırma ürünü kaynaklar oluşmamıştı. [491]Neticede ricalin durumlarını bilen ve onları tenkid eden bir çok tenkidçi imamlar ve büyük hadisçiler ortaya çıktı da, gerek o asırdakiler. gerek sonra gelen, alimler yanında, rical hakkındaki hükümleri kabule şayan oldu. Çünkü bunlar raviyi büyük bir dikkat, titizlik ve uyanıklıkla ayırdettiler. Bu özellikle bilinen zatlar şunlardır1 Sutıe b . el - Haccâc, Ma'mer b . Râşid (ö : 153 H), Hişam b . ed -Destüvai (Ö : 154 H), Abdurrahman b . Amr el - Evzaî, Süfyan es - Sevri [492]Malik b . Enes (Ö : 179 H), Abdül-Aziz b . el - Macişûn (Ö :164 H), Hammâd b Seleme (Ö : 167 H), Hammâd b . Zeyd, Leys b . Sa'd, Abdullah b el - Mübarek, Hüseyn b . Beşir (Ö : 183 H), Ebû İshak el - Fezârî, Meâîî b '. îmran el -Mûsüi (Ö : 184 H), Beşir b . el - Mufaddal (Ö : 187 H), Süfyan b Uyeyne, İsmail b • Uleyne, Cerir b . Vehb, Veki b . el - Cerrah, Yahya b .
Said el - Kattan, Abdurrahman b . Mehdi, Ebû D.avûd et - Tayalisi (Ö : 203 H), Muhammed b . Yûsuf el, Feryâbi (Ö : 212 H), Ebu Asım en - Nebil (0:211 H), Abdullah b . ez - Zübeyr el - Humeydi (Ö : 219 H), el - Kaanbi, Ebû Ubeyde'l-Kasım b . Selâm, Yahya b . Yahya en - Nisabûri (Ö : 226 H) ve Ebül - Velid et - Tayalisi (Ö : 227 H) [493]
Bu alimler, Hadisçiler gibi meşhur olmuşlardır. Bazıları fıkıhla Hadisi bir araya getirmişlerdir; İmam Evzaî, İmam Malik, İmam Leys b Sa'd gibi... Bunların Ricale ait bilgileri, Hadis ve fıkha gösterdikleri değerin bir yönünü oluşturur. Ancak ismini yazdıklarımdan bazısında ricali tanıma ve onları tenkid süzgecinden geçirme konusu daha bir ağırlık kazanır. Meselâ, Şu'be b . Haccâc, Yahya b . Said el-Kattan, Abdurrahman b . Mehdi gibi... Ricale önem verme işi, üçüncü hicri asnn ilk yarısı boyunca devam etmiştir. İlmi ricalde özel bir ihtisas kolu olan neseb bilgisi kendisini gösterdi. Bu ilmi bilhassa Yahya b . Main (Ö : 233 H) ile Ali b . el-Medini (Ö : 234 H) de özel bir şekilde kendisini gösterir.
Üçüncü ve dördüncü asırlarda cerh ve tadil ilmi ile ilgili neşriyat gelişti. Bu kitabların bir kısmı zayıf ravileri, bir kısmı sika ravileri , aynı zamanda yazılanların bir kısmı da hem sika, hem zayıf ravileri toplamışlardır.
Bu üç çeşit kitab türü aynı devrede yazılmışlardır. Yâni üçüncü Hicri asnn ortalarında... İlk kelâmcılarm kitablar yazılmadan Önce rical hakkındaki sözleri, bu üç çeşit kitab türünün yazımında temel malzemeyi oluşturmuştur. HadisçilerHadis rivayet ettikleri gibi bunların sözlerini de nakletmişler ve bu sözler yazılmıştır. Bu suretle de son devir kitapları, ilk devrede yazılan kitablara dayanmış, yazarlarının rical hakkındaki sözlerini de nakletmişlerdir.Cerh ve ta'dille ilgili olarak yazılan bir kitabın/Yahya b. Main, Ali b. el-Medini ve Ah-med b. Hanbel'in sözlerini almaması mümkün değildir. Cerh ve tadil kitablan eski kelâmcılarm, ravilerin cerh ve tadiliyle ilgili olarak ortaya koydukları bir takım terimleri kullanmışlardır. Ancak bu terimler, son devirde yazılan kitablarda açıklık, sayı ve delalet itibariyle, daha ince bir ifade tarzı kazanmışlardır. Kitabların ortaya çıktığı ilk devrelerde yazarlar,cerh ve tadil hakkında öncekilerin ifade ve ibarelerini kullanıyorlardı.Bu devrede bu terimler üzerinde ittifak yoktu. Her yazarın kendine has terimleri vardı. Bu ise araştırıcıdan sadece genel manasıyla bir İstılahlar kavramı isteyemiyordu. Çünkü bu terimlerin delalet ettikleri manalar nisbi, kullanılışları da her şahsa göre değişen şeylerdi.Mesela ; Yahya b. Main "Leyse bi şeyin- bir şey değildir." İfadesini ravinin hadislerinin az olduğunu göstermek için kullanıyordu. Sonrakiler ise bunu ravinin cerhi hakkında "la te-hillü'r-rivayetü anhü- ondan rivayet almak helal olmaz" manasında kullandılar. [494]Yahya b. Main "la be'se bih- fena değil" tabirini "sika-sağlam, güvenilir" yerinde kullanıyordu. Halbuki başkaları bu sikadanda aşağı derecedekiler için kullanmışlardır. [495]
Bu terimlerden bazıları kaynağı ve çıkış yeri itibariyle kendisinden alman' eski benzerleriyle bağlantılıdır. Hafız el-Iraki bu tabirlerden birinin kapalılığı ve kendisinin de onun çıkış yerine akıl erdirem-emesi neticesinde doğan vehim sebebiyle hata etmiştir. Bu tabir "Hüve ala yedeyh adlin"dir, yani "helak olmuştur" manasınadır. El-Iraki "Hüve ala yedi adlün" demiş ve bunu tadil lafızlarından olan "sika" yerine kullanmıştır. Askalani yanlışlığı kavrayarak, Cebbara b. el-Muğallis'in hal tercemesini okuduğunda bu tabiri cerh İstılahlarından olduğuna dikkati çekmiştir. Orada Ebu Hatem, bu cebbarayı zayıf görmüş ve onun hakkında "Hüve ala yedey adlin" demiştir. [496] Ancak bu gerçekte, ölçü dışında bir örnektir. Cerh ve tadil hakkında öyle tabirlerde vardır ki delalet ettikleri mana gayet-açık ve bilinen şeylerdir. Mesela;"Sika,Hüccet,Sebt,Daif,Kezzab,Mutarrah" gibi.(459) Bu tabirlerin manaları gayet açıktır.
Cerh ve tadil kaideleri sonradan yazılmıştır. Ramehürmüzi (Ö;360 H), hadis istilahlarıyla ilgili olarak ilk yazılan kitap olan, el-Muhaddisü'I-Fasıl isimli eserinde cerh ve tadil ilmine temas etmemiştir. Belkide cerh' ve tadil ilminin kaidelerini ilk yazan ve onu hadis ilimlerinden sayan şahıs

Hakim'dir. [497]
Hadis istilahlarıyla ilgili kitaplar, Hakim'den sonra cerh ve tadil ilmiyle onun kaidelerine önem verilmiştir. Bu kaideler karışıklığı, şarlatanlığı önleyen, araştırıcıyı en sağlam bir şekilde bu ilmi bilmeye yönelten kanunlardır. Bu kaideler, ravinen sağlama çıkarılması şartının açıklamak üzerine kurulmuştur ki onun adalet ve hafıza gücüyle (zabt) üstünlüğünü isbat etmeyi hedef alır. [498]
Sebeb zikretmeksizin cerh veya tadilin ne zaman kabul edileceğini, sebeb olduğu takdirde neyin kabul edileceğini, bid'at ehlinden rivayetin ne zaman caiz olduğunu, ne zaman caiz olmadığını tenkitçilerden bir kısmını sika, bir kısmının mecruh kabul edilmesi gibi rical üzerinden toplanan çelişik hükümlerin içinden çıkabilme key-fiyyetini açıklamıştır. Ayrıca ve bilhassa cerh ve tadille ilgili kitaplardan istifade etmeyi sağlayan kaideleri de açıklamıştır. Zira bazı hadis
105 tenkitçileri ricali tenkitde aşırı gitmişler ve çok cüz'i sebeblerle onları
mecruh saymışlardır. Mecruh kimselerin haline bile yakışmayan ağır ifadeler kullanmışlardır. Rical tenkidinde aşın titiz davranmakla tanınanlardan bazıları şunlardır: Yahya b. Main, Yahya b. Said el-Kettan, Ebu Hatim er-Razi, en-Nesei ve İbnl Hibban [499]Halbuki bir şahsı cerh ederken yalnız kalırlarsa bunu delille isbat etmeleri gerekirdi. [500]Aynı şekilde, aynı asırda yaşayan alimler, aralarındaki rekabet sebebiyle, yekdiğerini cerh etmişlerdir. Bunun farkına varmaksızın kendiliğinden oluşması da mümkündür. Buna dayanarak, aynı asırda yaşayan iki kişinin birbirine delilsiz cerhetmemesi gerektiğini vurgulayan bir kaide konmuştur. Bu kaide sebebiyle de İmam Malik'in Muhammed b. İshak hakkındaki ve süfyan es-Sevri'nin İmam - Azam Ebu Hanife hakkındaki cerhleri reddetmiştir. [501]
Zehebi, bazı nüfuzlu şahısların otoritesinden korktukları için onları cerhetmekten kaçınan bazı hadis tenkidcilerini acı bir dille ten-kid eder. [502]Bazı tenkitçiler de akaidde muhalif oldukları, hatta ba-zari fıkıhta muhalif oldukları kişiler karşısında şiddetle durmuşlar [503]bu muhalefetleri, onlan cerhetmeye kadar götürmüştür kendilerini... Bunun için ulema tabi olduğu bid'ate çağıran ve çağırmayan ehli bid'ati birbirinden ayırmışlardır. Bir ravi, bid'atine çağırmıyorsa, bit'ati de küfür derecesinde değilse ondan rivayet etmeyi caiz görmüşler, bid'atine çağırıyorsa caiz görmemişlerdir. [504]Zira bid'atçinin emeli, düşüncesine yardım için onu yalana sürükler. Aynı zamanda cerhedenle cerhedilen arasında akaide dayalı bir anlaşmazlık varsa yapılan cerh üzerinde durulması gerektiğini de belirtmişlerdir. [505] Bütün bu tenkitler ne cerh ve tadil ilminin önemini azaltır, ne de tenkidcilerin ricali ayırdetmede, sika ravi ile zayıf raviyi tanımadan gösterdikleri o ulu gayreti ve ne de onların takvasını, muhafazakarlığını, titizlik ve dikkatini küçültür. İşte Ali bin el-Medini ravi olan babasını, Ebu Davud es-Sicistani oğlunu ten-kidden çekinmemişlerdir. [506] Yahya bin Main, kendisi hakkındaki sözünü tasdik etmesi karşılığında ulemadan birisini bir çömlek altınını kabul etmemiştir. [507]O, aynı zamanda kendi adamlarını
cerhetmekte bir sakınca görmemiştir. [508]
Buhari ve Müslim, Sahih isimli kitaplarına, yanılarak bid'ate düşenlerden hadis alırken, insaf örneği bir davranış göstermişlerdir. ' [509]

CERH VE TADİL KİTAPLARIN ÇEŞİTLERİ

[510]Cerh ve ta'dille ilgili kitapları üçe ayırmak mümkündür.
1. Sadece zayıf ravileri ele alanlar
2. Sadece sika ravileri ele alanlar
3. Hem zayıf, hemde sika ravileri birlikte ele alanlar
Zayıf ravileri ele alan kitaplar yazıldı. Zayıf ravilerle sika ravileri birlikte ele alan kitaplarsa, sika raivleri ele alanlardan önce yazıldı. Yayha b. Main (ö;233h) zayıf raviler (duafa) hakkında ilk kitap yazan şahıstır. Zayıf ve sika ravileri birlikte ele alan ilk kitabıda yazan odur. Sika ravilerle ilgili ilk kitabı yazan şahıs ise Ebu'l-Hasen Ahmed b. Abdullah b. Salih el-Leli'dir.(ö;261 h)
Zayıf ravilerle ilgili kitaplar, sika ravilerle ilgili kitaplardan çoktur. Beşinci hicri asrın sonuna kadar zayıf ravilerle ilgili yirmi kitap yazılmışken, bu süre içeresinde sika ravilerle ilgili sadece dört kitap yazılmıştır. Zayıf ve sika ravileri birlikte toplayan kitapların sayısı da çoktur. Bu üçüncü kitapların üçüncü , dördüncü ve beşinci asırlar boyunca yazılanların sayısı yirmi beş civarındadır. Aşağıda cerh ve ta'dille ilgili kitap yazanların isimleri, ölüm tarihleri ve biliniyorsa kitaplarının isimleriyle birlikte verilmiştir. [511]

A. Zayıf Ravilerle İlgili Kitap Yazanlar

Zayıf raviler hakkında ilk kitap yazanlardan bilinenler şunlardır:
1. Yayha b. Main (ö;233 h) [512]
2. Ali b. el-Medini (ö;234 h) [513] [514]
3. Muhammed b. Abdullah el-Berki ez-Zühri(ö;294 h)
4. Ebu Hafs el-Fellas(ö;249 h) İbni Hayr'm belirttiğine göre kitabı küçük bir cüzdür, [515]
5. Muhammed b. İsmail el-Buhari (ö;256 h) "Duafaü'l-Kebir" ve D uafaü1 s -Sağır" isimli iki kitabı vardır.
6. İbrahim b. Ya'kub es-Sa'di el-Cüz'cani (ö;259 h)
7. Ebu Zür'a er-Razi (ö;264 h)
S.Ebu Hatem Muhammed b. İdris er-Razi (ö;277 h) [516]kitabının ismi "ed-Duafa" dır. [517]
9. Ebu Osman Said b. Amr el-Berzai (ö;292 h) kitabının ismi "ed-duafa ve'1-Kezzabun ve'1-Metrükün min Ashabı'l-Hadis"tir.
10. en-Nesei (ö;303 h) kitabının ismi: "ed-Duafa ve'l-Metrükûn"dür.
11. Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. el-Carûd (ö;307 h) [518]kitabının ismi: "ed-Duafa"
12. Ebu Yahya Zekeriyya es-Saci (ö;307 h) [519]
13. Ebu Huzeyme Muhammed b. İshak (ö;311 h) [520]kitabının ismi:"ed-Duafa"
14. Muhammed b. Ahmed b. Hammed ed-Dölabi (ö;320 h)
15. Ebu Ca'fer Muhammed b. Amr el-Akili (ö;322 h) kitabının ismi "ed-Duafa"
16. Abdülmelik b. Muhammed b. Adiyy el-Cürcanl (ö;323 h)
17. Ebu'1-Arap Muhammed b. Ahmed b. Teym el-Keyruvani (ö; 323 h) [521]
18. Ebu Ali Said b. Osman b. es-Seken (ö;353 h) [522]
19. Muhammed b. Ahmed b. Hibban el-Büsti (ö;354 h) kitabının ismi:" "Ma'rifetü'l-Mecruhin mine'l-Muhaddisin"
20. Abdullah b. Adiyy el-Cürcani(ö;365 h) kitabının ismi: "el-Kamil fi Duafa 'r-Rical"
21. Ebul'Feth Muhammed b. el-Hüseyn el -Ezdi(ö;z 367 h) İb_ni Hacer [523]ve Zehebi'nin ifadesine göre yazdığı kitap hacimli bir eserdir. Zehebi şöyle der; "Çok bilgi topladı kitabında kendisinden önce kimselirin hakkında konuşmadığı kişileri kendiliğindencerhetti. Konuştu, cerhetmekte aşırı gitti.(486)" İbni Hacerde şöyle der:"Muhakkak el-Ezdi, bizzat kendisi zayıftır. Sika kişileri zayıf göstermesi dolayısıyla, bu konuda ona itimad edilmez [524]Birisini zayıf göstermekte tek kalınca kendisine itimad edilmezse, başkalarına muhalefet ettiğinde ona naüsıl güvenilir? [525]
22. Darekutni(ö;385 h) kitabının ismi "ed-Duafa ve'1-Metrukün" [526]
23. Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Şahin (ö;385 h) kitabının ismi "ed-Duafa" [527]
24. Ömer b. Ahmed b. Osman b. Şahin el-Bağdadi(ö;385 h) kitabının ismi:"ed-Duafa" [528]
25. Ebu Ahmed el -Hakim el-Kebir (Ö;378 h) kitabının ismi:ed-Duafa" [529]
26. Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hakim en-Nisaburi (ö;405 h) "el-medhal ile's-Sahih" isimli kitabının içindedir. [530]
27. Ebu Nuaym el-İsbahani (ö;430 h) kitabının ismi "ed-Duafa" dır. [531]
28. el-Hatibü'1-Bağdadi (ö;463 h) kitabının ismi "ed-Duafa" dır. [532]
29. Ebü'I-Fadl b. Tahir el-Makdisi (ö;507 h) kitabının ismi "ez-Zeyl ale'l-kâmü"dir. Buna "Tehmiletü'l-Kâmil"de denir. Bu ibni Adiyy'in el-Kamil isimli eserine zeyldir. [533]

İmam Buharî'nîn Zayıf Ravî Kitapları

Bu kitapların büyük çoğunluğu kaybolmuştur... Bize ulaşanların en eskisi Muhammed b. İsmail el-Buhari'nin (ö;256 h) "ed-Duafaü'l-kebir"

[534]ve "ed-Düafaü's-Sağır"[535] isimli kitaplarıdır. Duafaü's-Sagır 33 sayfadır. Sadece ismin ilk harfini göz önüne alarak harf sırasına göre tertib edilmiştir. Çok tekrarlanan isimleri, diğerlerinden önce zikretmiştir. Hal tercernelerini, çok nadir haller dışında, bir satır dan fazla yazmaz. Bu bir satırda ravinin adını, babasının adını, nisbetini, kendilerinden rivayet ettiği kimseleri, kendisinden rivayet alanları zikreder. Çoğu kez bunların bir tanesiyle yetinmez. Sonra onunla ilgili cerh ibaresini söyler. "Münkerü'l-Hadis, Fini naza-run, Metrükü'l-Hadis, Seketü anhu" gibi ibareler tekrarlanır. Veya eski tenkidcîerden; Malik b. Enes, Abdullah b. el-Mübarek, Süfyan b. Üyeyne, Şu'be b. el-Hacca ve Ali b. el-Medini'nin reylerini açıklar. Bazan ravinin akidesini, rivayetlerden birisini, ölüm yılını, veya kadılık makamına geçiş yılını bildirir. Ancak bu çok azdır. İbni Ebi hatem "el-Cerhu ve't-Ta'dil" isimli kitabında Buhariyi tenkid etmiş, zayıf dediği ravilerin aslında zayıf olmadığını söyleyerek muaheze etmiştir. [536]

Cüzcânî'nin Eş – Şecerası

Ebu ishak İbrahim b. Ya'kub el-Cüzcâni (ö; 259 h) 'nin zayıf ravi-lerle ilgili "eş-Şeçere fi Ahvali'r-Rical" isimli kitabıda günümüze kadar gelmiştir. [537] Kitabda sadece ravilerin isimleriyle onların cerhleriyle ilgili ibareler yer alır. Mezhep tassubu sebebiyle Hz.AIi (r.a)'m Küfetaraftarları hakkında çok ağır cerh ifadeleri kullanır. Bunun için İbni Hacer:"Küfeliler hakkındaki hümküne itibar edilemez." demek zorunda kalmıştır. [538] Yina onun hakkında İbni Hacer :"Bu zat Hz Aliden ayrılan Nasibilerden idi. Bu Hz. Osmandan yüz çeviren Şiilerin aksinedir. Doğru olan bu iki gurubun birbirinni dostu oluşudur. Bir bid'atçinm diğer bid'atçı hakkındaki sözünün dinlenilmemesi gerekir. [539] Bize kadar ulaşan diğer zayıf ravi kitapları[540]

Ebu Züra'nın Duafa'sı

Ebu Zür'a Ubeydullah b. Abdülkerim er-Razi(ö;264 h)'nin "ed-Duafa ve'1-Metrukün"isimli eseri... kitap sadece ravilerin isimlerini ve onların cerhleriyle ilgili ibareleri ihtiva eder. [541] Bu kitabı Said b.Amr el-Berzei(ö;297 h) ondan rivayet etmiştir. Yazmış olduğu el-Esile kitabına da ona eklemiştir. Bunlar Ebu zür'a er-razi ile Ebu Hatem er-Razi'ninel-Berzei tarafından sorulara verdikleri cevapların bir araya getirlip uygun bir şekilde birleştirlmesinden ibarettirler. [542]

Neseî'nin Duafası

Nesei'nin(ö;300 h) "ed-Duafa ve'1-Metrukün" isimli eseri 25 sayfadır. Sadece isimlerin ilk harfine uyarak harf sırasma göre tertebed-miştir.Hal tercemelerinde şahsın adını, babsının adını bazan dedesinin adını, nisbeteni söyler.Onunla ilgili bir cerh ifadesini yazar. Daha çok "Daif, Metrükü'l-Hadis, Mümerü'l-Hadis, Kezzab, Leyse bi Sikatin, leyse be zak" ibarelerini kullanır. Sonra Basrî, Kufi, Medeni gibi men-sub olduğu şehri yazar. Hal tercemesi çok nadir olarak bir satır geçer. Bunu sadece bir sayfaya sığdırmıştır. Nesei, ricalin cerhinde çok şiddetli ve titiz davrananlardan kabul edilir. [543]

El - Akîlî'nin Duafa'sı

Ebu Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hamrnad el-Akili'nin (ö;322 h) "ed-Duafa" isimli eseri... Zayıflık ravinin ister adeletinde, ister zabtında olsun her ikisininde hal tercemesini alır. Yalancı olduğu ve hadis uydurduğu söylenenleri, hadisinde vehmin ekseriyetle olduğu kişileri, hadislerinden bazılarında itham olunanları, meçhul olup rivayetine destek bulunmayanları, hadisteki durumları doğru olsa da bid'ate dalıp bid'atine çağıranları hep belirtir. Ayrıca bir bab açar ve orada, sahihliğine dair bar nakil yapılmayanlardan olu pkend il erinden hadis nakledilenlerin halini yumuşatma konusunu işler. Kitap eb-ced harflerine göre tertib edilmiştir. [544]
Hafız Zehebi cerh konusunda ki abınlığınadn dolayı el-Akili'yi tenkid etmiştir. Zira çok sağlam prensiplere sahip Ali b. Medini, Buna-ri ve Abdürrezzak gibi sika ravilerini bile böyle ele almıştır. Zehebi, ra-vilerin tek kalmasının cerhine delil olmayacağını açıklayarak, onu kendisine ait "La yütebaü alâ hadisihi-hadisinde ona uyulmaz" tabirini kullanarak tenkid et mistir. Ravi, şartlarına uygun olmayan çok hadis rivayet ederse ancak ozaman "metrükü-'l-hadis" olur.Zehebi onu, kendisinde bid'at olan, hata eden veya günah işleyen kişilerin hepsini cerh ettiği içinde tenkit etmiştir. Halbuki bunlar sika olmayı düşüren şartlardan değildir. Sika demek, hatadan uzak masum kişi demek değildir.(Lisanü'l-Mizan;2/231) [545]

Ma'rıfetu'l - Mecruhın Mıne'l Muhaddısîn

Muhammed b. Ahnıed b. Hibban el-Büsti'nin (ö;354 h) "Ma'rifetü'l-Mecrihin mine'l-Muhaddisin" isimli eseri de bize kadar gelebilen çok faydalı kitaplardandır. [546] İbni Hibban kitabının başında otuz va-raklık bir bölümünü nefis bir mukaddemeyle süslemiştir. Bu mmukad-dimede zayıf ravileri bilmenin önemini, cerh yapmanın caizliğini, hadis öğrenmede incelemenin zorunlu olduğunu, sünneti korumada Ashabın aşırı gayretlerini ve ricali soruşturduklarını işlemektedir,. Hadis imamlarından Sahabe, Tabiin, Tebei Tabiin ve onların yolunu takib edenlerin kimler olduğumu yazmaktadır. Zühri, Malik, Şu'be b. el-Haccac, Süfyan es-Sevri, Yayha b.said elKattan, Abdurrahman b. mehdi, Ahmed b. Hanbel, Yayha b. Main, Ali ., el-Medini, Buharı ve tabakasının hadisteki yerlerini ve rollerini belirtmektedir. Zayıf ravile-rinmecruh olanlarını yirmi kısma ayırır. Bunlar: Zındıklar(dinsizler), salih olup hadis uyduranlar, hadis uydurp aslında çok yalancı-olanlar, devlet büyüklerini ve ileri gelenleri hoşnut etmek ve özel çıkarlar sağlamak için hadis uyduranlar,gafiller,işleri karıştıranlar, kendisinden rivayat edilmemiş bir hadisi rivayet etmeye kalkışanlar, yalan söylediğinin farkına varmadan yalan söyleyenler, sihhatli kitaba dayanmaksızın hadis üstadlarmdan rivayet yapanlar, haberleri alt üst edip senedleri hazfedenler, bir hadis üstadmı (şeyhi) görüp ondan hadis dinleyen ancak o öldükten sonra ondan dinleyip ezberlemediği bir hadisi belirtmeksizin rivayet edenler, kitapları kaybolup kendisi de sağlam hafızaya sahip olmayanlar, hatası çok olanlar, parayla veya kötü evlatla sıkıntıya düşüp bunun üzerine hadis uyduranlar, hadise bile. bile birşeyler sokuşturupta bunları çıkarmayanlar, önce hata edip sonra hatasını anladığı halda bundan dönmeyenler , günahını ve rezilliğini ilan edenler, şeyhinden işitmediği hadislerle işittiklerini karıştırıp işitmediklerinin de itibar görmesini sağlayanlar, bid'atçılar ve nihayet kıssacılar.
Bunun ardmdan"Kendisiyle delil getirmek caiz olmayan sika ra-vilerin hadislerin nevileri" diye bir konu açar ve altı çeşit sayar. İbni Hibban kitabını yazısındaki metodunu:
-Biz kendileri hakkında, hoşnut olunan imamların konuştuğu zayıf hadis ravilerinin isimlerini yazıyoruz. Onların bilinen neseble-rini ve isimlerini yazıyoruz. Her birinin hadisinden örnek veriyoruz. Onların isimlerini mu'cem (ansiklopedik) tarzda yazıyoruz ki bu ezberlemek isteyen öğrenciye daha kolay, ilk başlayana daha fazla gayret vericidir. Onu elde etmek isteyenler içinde çok faydalıdır. [547]
İbni Hibban hal tercemelerinde nesepleri ön plana alır. Onun şeyhlerinden bazılarını, ondan hadis rivayet talebeleri yazar. Cerhe-dilmesinde ki illeti, gösterbilmek için de rivayetlerinden bir örnek verir. Cerh ve ta'dil erbabının onun hakkındaki sözlerini senedleriyle beraber nakleder. Hal tercemelerinin pek çoğunda şahsi görüşünü açıkîar.İlim merkezlerinde onun benzeri olan kişileride yazar. Bazan da hal tercemesi yazılan şahsın akidesini belirtir. [548]
Bütün bunlardan da anlaşılayor ki İbni Hıbban'm kitabı bu konuda çok değerledir. Ancak cerh hususunda aşırıya kaçtığı olmuştur. Hatta sika ravüerden bazılarını bile cerhetmiştir. [549]

İbni Adiyyin Duafa'sı

Abdullah b. Adiyy b.Abdullah el-Cürcani'nin (ö;365 h) "el-Kamil fi-Duafai'r-Rical" [550] isimli eseri...
İbni Adiyy büyük boy tam elli varak tutan nefis bir mukaddime yazmıştır. Bu Mukaddimede işlediği konular: Sahabenin hadis rivayetini koruması, az rivayeti tercih edip çok hadis rivayet etmeyenler, hadis imamlarından olup hadis yazımını doğru bulmayanlar, hadisi yazan imamlar. Tabaka, tabaka, zamanımıza kadar gelen Sahabe, Tabiin ve sonrakiler üzerinde konuşmayı kendisi için caiz görenler. Bunların faziletleri ve rical hakkında haklı oldukları konuşmaların manası... İmamların, onların bu konuda konuşmasını haklı bulması...
İbni Adiyy mukaddimesinde şöyle der:

- Ben bu kitabımda zayıflığa nisbet edilenlerin, onlardan gafil olabilecekleri ve onların ölümünden sonra yetişenlerin isimlerini yazdım.[551] Yazdığı hal tercemelerinde nesebleri uzatmaz. Aksine hocaların isimlerini, mensup oldukları kabile veya şehirlir yazar. Çoğu kes bir veya iki hadis olmak üzere zayıf rivayetlerden örnekler verir. [552] cerh ve ta'dil imamlarının, hal tercemesi yazılan kişi hakkındaki sözlerini, ihmal etmeksizin, isnnadlanyla birlikte yazar. Ölüm tarihlerini yazmaz. Kitabında yazdıklarının hepsi zayıflığı kesinleşmiş kişiler değillerdir. Aralarında sika olanlar da vardır. Bunları, haklarında cerh niyetiyle konuşulduğu için yazmıştır. Mesala: Buharinin hocalarından Halife b.Hayyat'm hal tercemesinin yazarken, hakkında cerh olafak söylenenleri yazdıktan sonra, bbusjözleri çürütür ve onun sika olduğunu isbaüt eder. Bunun için Sehavi. el-Kamil hakkında şöyle demiştir:
-Kendinden önce yazılanların en noksansızı ve en kıymetlisidir. Ancak el-Kamil noksan olan kişiler hakkındadır, demek güzel olmakla beraber, sika da olsa kendisi hakkında konuşulan herkesi içine almıştır. [553]
İbbni Adiyy, el-Kamili harf sırasına göre tertib etmiştir, [554]

Darakutnî'nin Duafa'sı

Bize kadar gelebilen zayıf ravi kitaplarından birisi de Darakut-ni'nin, harf sırasmea göre tertib ettiği"ed-Duafa ve'1-Metrukin" eserinin bir bölümüdür. [555]
el-Medhal ile's-Sahih Bu devrede yazılıpta bize kadar ulaşan zayıf raiv kitaplarının en sonunucusu Ebu Abdillah el-Hakim en-Nisaburi'nin(ö;405 h) "el-Medhal ile's-sahih" isimli eseridir. Nisaburi kitabın birinci bölümünde şiddetli cerhedenlerin hal tercemelerini yazar. Hal tercemelerinde sadece şahısların adlarını, babalarının adlarını, nisbetleri-ni, bazı hocalarını, öğrencilerini yazar.Bir çoklarının mevzu, münker ve mu'dal rivayetlerini açıklar. Bu bölümdeki şahısların sayısı 233 tür. îkinci bölümde Sahihayn'm ricalinin isimlerini işler. [556]

B-) Sika Raviler Hakkında Kitap Yazanlar

Sika raviler hakkında kitap yazan ilk yazarlar:
1-Ali b. Abdullah el-Medini (ö:234 h) kitabı: "es-Sikat ve'l-Mütesebbitün" [557] on cilttir.
2-Ebül-Hasen Âhrned b. Abdullah b. Salih el-İcii (ö:261 h.)
3-Ebül-Arab Muhammed b. Ahmed et-Temini (ö:333 h.)
4- Muhammed b. Ammed b. Hibban el-Büsü (ö:354 h. } kitapları: "es-Sikât " ve "Meşahiru Ulemai-1-Emsar"
5-Ebu Hafs Ömer b. Büşran es-Sükkeri (ö:385 h.) [558]
6- Ömer b. Ahmed b. Şahin el-Vaiz (ö:385 h.)
7-Ebu Abdillah el-Hakim (ö:405 h.) kitabı "el-Medhal ile's-Sahihayn "
Sonra rical kitaplarının bu çeşidinin yazılması sekizinci hicri asırda , bazı kitapların ortaya çıkmasına kadar kesildi.[559] Bu ilk sika ravi kitaplarından el-Leli'nin(ö;261 h) "es-Sikat" isimli eseri, İbni Hıbban'm(ö;354 h) "es-Sikat" ve " Meşahiru Ulemai'l-Ensar" isimli iki eseri Ömer b. Ahmed b. Şahin eî-Vaiz'in "es-Sikat" isimli eserinden beaşkasi günümüze kadar gelebildi.
el-îcli'nin "es-Sikat" isimli kitabının ikinci cüz'ü ile Hafız Nurud-din el-Heysemi'nin(ö;757 h) [560] harf sırasına göre tertib ettiği koplası elimize geçmiştir. Hafız Nureddin bu tertibinde adi ahmet olanlardan başlamıştır. [561] Buradan da anlıyoruz ki el-Leli'nin "es-Sikat" isimli eseri aslında tabakalara göre tertiblemiştir. İkinci cüz Tabiin tabakasına ayrılmıştır. Tabaka içeresinde harf sırasına düzenleme yapılmamıştır. Kitabı müellif, oğlu Salih adına yazmıştır. Ebu'l-Hasen b. Ebu Zekeriyya en-Nisaburi de kitabı Salih'den alarak rivayet etmiştir. [562]
el-Leli'nin, uzunluğu bir satırla, yirmi satır arasında değişen hal tercemelerihde ki metodu şudur.: Raviniri adını, babasının adım, künyesini, nisbetini, yazar. Ta'diIIe ilgili lafızlardan "sika,sika,' la be'se bih" gibilerini yazar. Sahabe veya Tabiin tabaksmdan olduğunu belirtir. Hal tercemesi yazılan ravinin ilmi özelliklerini gösterir. Mesala; İbrahim b. ez-Zübeyr et-Temimi'ye,"sünnet ve tefsir sahibidir" demiştir.
Ravinin akidesini belirtir. Sika ravilerin kaderiyye ve şia inancına sahip hocalarını belirttiği gibi, Bişr el-Merisi gibi lanet edip fâsıklıkla itham ettiği bazı zayıf ravlleride yazar. Bazı ravilerin kadılık makamına geçtiklerini belirtir. Bazan hal tercemesi yazılan ravinin eehocalannı ve talabelerine yazar. İmam Ahmed b. Hanbele, "Kur'an mahluk mudur, değilmidir? " olayında eziyet edildiği gibi hal tercemesi yazılan şahsın başından geçen olayları anlatır. el-Leli, meçhul ravilerin sika gösterilmesinde şiddet göstermeyen biridir. [563]

İbni Hibbantn Sika Ravi Kitapları

İbni Hıbban el-Büsti'nin (ö;534 h) "es-Sikat" [564] isimli eseri hakkında Sehavi, tabakat kitaplarının önemlilerinden olduğunu söyler. [565] İbni Hibban da bu kitabını tabakalara göre tertiblemiştir. Birinci tabaka Sahabedir ve bunlar birinci cildi doldurur. İkinci tabaka Tabiindir ev ikinci cild Tabiine aittir. Üçüncü ve dördüncü Tebe-i Tabiindir, üçüncü cildde bunlara ayrılmıştır.
İbni Hibban birinci cildde Rasûhjllah (s.a.v)rin doğumu , peygamber olarak görevlendirilmesini, hicretini,vefatına kadar gazalarını yazar. Sonra Hz-Alinin vefatına kadar Hulafa-i Raşidini anlatır. Bunları, ezberlemesi kolay olsun, akılda tutması zor olmasın diye, senedleri hazfederek kısaltma yolunu tutmuştur. [566] Birinci cild, aynı zamanda, sirete ilaveten SahebenİN hal tercemelerini de ihtiva eder. Bu bölümün başında "Sahebe kitabının başlangıcı" der. [567] Bu bölümde önce hulefa-i raşidini ele alır.Ama cildin baş tarafında, Sireti Nebe-viyyenin hemen ardından tafsilatlı olarak yazmış bulunduğundan, sa-dace isimlerini zikreder. Onlann ardından Cennetle müjdelenen diğer altı Sahabiyi de zikreader. Sonra da harf sırasına göre diğer Sahabileri
-r Birada bilhassa rivayette bulunan Sahabenin hal tercemesini efe aldığım belirtir. Şöyle der:
-Biz burada sahabenin isimlerini yazıyoruz. Burada yazdığımız Sahabiler, Rasûlü Ekremden hadis rivayetinde bulunanlardandır. Çünkü bu Şekilde hareket etmemiz bilmeye sebep, anlamaya yarayışlıdır. Rasûlullah (s.a.v)'den hadis rivayet etmeyipte, onun fillerini ve eserlerini bilidirenler hakkında yazdıklarımız daha Önce geçti. Bu zâtların gayeye daha uygun olsun diye bir mu'cem(ansiklobedi) de anlatmak isteriz [568]
Aynı tertibide diğer cîîdlerde de uygular, yani Tabiin'i, Tebe-i Ta-biin'i ve onları takib edenleri kendi tabakaları arasına göre alır. Her harfte erkelerden sonra kadınları alır. Üç tabakanın herblrinin sonunda da önce o tabakadan olupta künyesiyle tanınan erkekleri, sonra da künyesiyle tanınan kadınları yazar.
İbni Hibban, Tabîîn ve Tebe-i.tabiin'den sadece sika olanları yazar.
-Bu kitabdaf yani ikinci ve üçüncü cîîdlerde) yazdığım her şeyh (hadis ravisi) doğru kişilerdir. [569] der. İbni Hibban'a göre adil olduğu sabit olan kişi, cerh sebeblerinden sadece birisiyle adaleti kaybolduğundan, cerhe ve kötülenmeye hak kazanabilir. [570]
İbni Hibban'a göre meşhur ravilerde temel kaide, kendilerinden kötülenmeyi gerektirecek bir durum ortaya çıkıncaya kadar, adeletli olmaktır. Kendilirinden sadecezayıf ravilerin nakilde bulunduğu meçhul raviler üzerine metruktürler, terkedilmiş kişilerdir.
İbni Hacer bu görüşü reddederek der ki:
-İbni Hibban'm, bir ravinin cerhedilmesi gerektiren sebep ortaya çıkıncaya kadar, şahsi bilinmezlikte kalmazsa o adildir, adeiet üzerinedir, demesi acayip bir yoldur. Cumhurun görüşü bunun aksinedir. Bu görüş îbni Hibban'm es-Sikat isimli kitabındaki metodudur. O, Ebu Hatem ve diğerlerinin, meçhul olduklarına kesin delil getirdikleri bir kısım insanı bu kitabında yazmıştır. [571]
Hal tercemelirinin özelliğine gelince; ravinin adı, babasının adını, künye ve nisbetini, bazan da annesinin adını yazar. Sahabenin hal tercemelerini yazarken memleketlerdeki sayılarını ve rivayetlerinin yayıldığı yerleri, "Ondan Küfeliler, veya "Basralılar rivayet aldı" şeklinde belirtir. Bazan Rasûlullah (s.a.vj'den rivayet ettiği hadislerden birinin tanınan adını söyler. İştirak ettiği gazalara veya fetihlere işaret eder. Bazı Hal tercemelerinde ölüm tarihlerini ve ölüm yerlerini belirtir. İbni hacer'in ifadesine göre İbni Hibban ölüm tarihlerini ve ölüm tarihlerini yazarken Buhariye uyar. [572] Muğaltaya göre ise İbni
Hibban ekseriyatla Buhariden ayrılmaz ve bütün sözlerinde ona uyar. [573]
İbni Hibban diğer kitabı "Meşahiru Ulema'I-Emsar" da sadece meşhur sika ravileri yazmıştır. [574] Kitabı önce tabakalara, sonra iklimlere (bölgelere) ayırmıştır. Bölgeleri de önce, hicazı ele almak suretiyle sırasıyla Irak, Şam, Yemen, Horasan kısımlarına ayırmıştır. Bu iklimleri, o günlerin tanınan alimleriyle süsleyerek işlemiştir. Her bölümde, önce Medinell Sahabeleri, sonra Mekkeli Sahabileri ele alır. Sahabe tabakası bitinceye kadar böyle işler. Sahabeden sonra Tabîîni, Sahabede olduğu gibi şehirlere göre tertibler. Bu suretle önce zamana, sonra da mekana göre tertibini sürdürür.

Hal tercemelerinin büyük bir kısmı üç satırdan fazla sürmez. Ravinin nesebini ve künyesini verir. Bazanda ölüm tarihini verir. Bulunduğu gaza ve fetihlere işaret eder. Çoğu kez hal tercemesi verilen şahsın başına gelen olayları bildirir. Yine bazı hal tercemelerinde o şahsın hocalarını, öğrencilerini, ahlaki, akli, bedeni, özellikleri yazar. [575]

El-Vaiz'in Sika Ravi Kitabı

Ömer b. Ahmed b. Şahin el-Vaiz'in(ö;385 h) sika raviler için yazdığı kitabın ismi "Tarihu Esmai's-Sikat mimmen nukile anhümü'l-İlim" [576] dir. Harf sırasına göre tertibedilmiştir. Sadece ravinin adıyla babasının adını yazar. Cerh ve ta'dil imamlarından hal tercemesi yazılan şahsın sika oluşunu ifade eden sözlerini nakleder. Bazan onun rivayetlerin senedini yazar, bazan da senedsiz olarak rivayetini nakleder. Çoğu kez hal tercemesi yazılanın hocalarını ve talebelerini belirtir.
Bize ulaşan sika ravi kitaplarından biriside Hakîm'in{ö;405) "el-Medhal ile's-Sahihayn"isimli eseridir. Müellif kitabın ikinci bölümünde Buhari ve Müslimin ravilerin tercemelerini yazmıştır. [577]

C. Sika Ravileri Aynı Kitabda Toplayan Yazarlar

1. el-Leys b. Sa'd (ö;179 h), kitabı;et-Tarih [578]
2. Abdullah b. el-Mübarek (ö;181 h) kitabı;et-Tarih
3. Damre b. Rebia(ö;202 h) , kitabı; et-Tarih
4. el-Fadl b. Dekin (ö;218 h) kitabı;et-tarih
5. Muhammed b. Sa'd (ö;230 h) kitabı; et-Tabakatü'1-Kübra dır. tabakat kitapları bölümünde tanıtıldı.
6. Yahya b.Main (ö;233 h) iki kitabı vardır. İsimleri, "Ma'rifetü'r-Rical" ve "et-Tarih ve'1-İlel" dir
7. Ali b. el-Medini(ö;234 h), kitabı, et-Tarih on cüz halindedir. [579]
8. Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebu Şeybe(ö;235 h), kitabı;
"et-Tarih"
9. Ahmed b. Hanbel (ö;241 h), kitabı "el-İlel ve Ma'rifetü'r-Rical" [580]
lO. Ebu Ca'fer Muhammed b. Abdullah b. Ammar el-Musili(ö;242 h), kitabının ismi "Kitap fi ileli'l-Hadis ve Ma'rifeti'ş-Şuyûh" [581]
11. Ebu Hafs Amr b. Ali el-Fellas (ö;249 h), kitabı; "et-Tarih"[582] üç cüzdür. Üçüncü cüzde İlletler de yazılıdır. [583]
12. Muhammed b. İsmail el-Buhari(ö;294 h), kitabı; "et-Tarihül-Kebir, et-Tarihü'1-Evsat, ve et-Tarihü's-Sağir"
13. el-Mufaddal b. Gassan el-Gallabi(ö;256 h), kitabı;" et-Tarih" [584]
14. İbrahim b. Ya'kup es-Sa'dî el-Cüzcani(ö;259 h) kitabı; "el-Cerh ve'T-Ta'dil"
15. Ahmed b. Abdullah b. Salih el-Leîi(ö;261 h), kitabı; "el-Cerh ve't-Ta'dil"
16. Müslim b. le.Haccac en-Nisabur!{ö;261 h), kitabı, "Ruvatü'l-İtibar"
17. Hanbel b. İshak b. Hanbeleş-Şeybâni(ö;273 h) kitabı; "et-Tarih'1 [585]
18. Muhammed b. Yezid b. Mace el-Kazvini (ö;273 h), "et-Tarih" isimli kitabında
19. İbni Ebi Heyseme (ö;279 h), kitabı; "et-Tarihü'1-Kebir" çok faydalı bir kitapdır.
20. Ebu İsa Muhammed sbîsa et-Tinnizi(ö;279 h), kitabı; "et-Tarih" [586]
21. Ebu Zür'a Abdurrahman b. Amr en-Nasri ed-Dimişki(ö;282h) "Kitabü't-Tarih" isimli eserinde [587]
22. Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali el-Ebbar(ö;290 h) "Kitabü't-Tarih" isimli eserinde [588]
23. Muhammed b. Abdullah b.Süleyman el-Hadrami Mutayyen (ö;297 h) 'Tarih" isimli eserinde [589]
24. Ebu Ca'fer Muhammed b. Osman b. Ebu Şeybe(ö;297 h) "et-Tarih" isimli eserinde [590]
25. en-Nesei (ö;303 h), kitabı; "et-Temyiz" (551)
26. Ebu'l-Abbas Muhammed b. İshak es-Serrac es-Sakafi(ö;313 h} 'Tarih" isimli eserinde [591]
27. Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Belhi(ö;317 h), kitabı; "Kabulü'1-Ahbar ve Ma'rifetü'r-Rical"
28. Huseyn b. İdris b.harm el-Ensari el-Herevi(ö;315 h), kitabı; Buharinin Tarihi Kebiri tarzındandır. ve ismi "et-Tarih" dir. [592]
29. Abdullah b. Ali b. el-Carud (ö;307 h),kitabı; "el-Cerh ve't-Ta'dil"
30. Abdurrahman b. Ebu Hatem er-Razi (ö;327 h), kitabı; "el-Cerh ve't-Ta'dil"
31. Ebu'1-Arap Muhammed b. Ahmed b. Temim el-Kayruvanî (ö;333 h), kitabı; "Sikatü'l-Muhaddisin ve Duafauhum"[593]
32. Ebu Ahmed Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Assaî(ö;349 h) kitabı; "et-Tarih"
33. Abdurrahman b. Yusuf b. Hiraş el-Bağdadi, kitabı,"el-Cerh
ve't-Tadil"
34. Muhammed b. Hibban el-Büsti(ö;354 h),kitabı; Evhamü Asha-bi't-Tevarih" on cüz halindedir. [594]
35. Mesleme b. Kasırn(ö;353 h)kitabı;"es-Sıla" Bu Askalaniye göre Buharinin Tarihi Kebirine zeyl olarak yazılmıştır. Yazar kendisine "es-Sila" nın mukaddimesinde bunu kendi yazdığı "ez-Zahir" isimli eserinin zeyli olduğuna işaret etmektedir. [595]
36. ed-Darekutnl (ö;385 h) Buharinin Tarihi Kebirindeki Muham-medler bölümüne zeyl yazmıştır. [596]
37.Ebu Hafs Ömer b.Ahmed b. Şahin el-Vaiz (ö;385 h), kitabı "et-Tarih" Zehebi bu kitabın 150 cüz olduğunu belirtir. [597]
38. Ebu Ya'la el-Halil b. Abdullah el-Halili (ö;446 h), kitabı; "el-İrşad"
39. Ebu Bekr b. el-Muhib. Bu zatta Buharinin tarihi kebirindeki Muhammedler bölümüne zeyl yazmıştır. [598]
4O. Ebu'l-Valid Süleyman b. Halef el-Baci(ö;474 h), kitabı, "el-Cerh ve't-Ta'dil"
Bu kitaplardan büyük bir kısmı kaybolmuştur.Günümüze kadar kalabilenlerin en eskise de Muhammed b. Sa'd'ın "et-Tabakatü'1-Kübra" sidir. Tabakat kitaplannı tanıtırken ondanda bahsetmiştik. [599]
Yayha b. Main'in(ö;233 h) "et-Tarih ve'1-İlel" [600] ve "Ma"rifetü'r-Rîcal [601] isimli iki eseri günümüze gelebilenlerdir. Yahya b. Main ibni Sa'd'la aynı asırda yaşamıştır. [602]

Et-Tarih Ve'l-İlel

Bu iki eserden "et-Tarih ve'1-İlel" Yahya b. Main'iri talebesi olan Ebu'I-Fadl el-Abbas b. Muhammed ed-Düri'nin kendisinden rivayet ettiği bir kitapdır. Kitabın maddeleri düzenli değildir. Şu bilgilerin bir araya geldiği bir kitabtır: Yahya b. Main'in ricalle ilgili cerh ve ta'dil belirten sözleri, ricalin künyesiyle bilinenleri isimleriyle, isimleriyle bilinenleri künyeleriyle tanıtma, bir kişi hakmda Sahabidir, Tabii'dir gibi onun nisbet ve tabakasını belirtmek ondan rivayet edenler ve ondan rivayet etmeyenler.
Bu birbirinden değişik düzenleme tarzı, sonradan yazılan cerh ve ta'dil kitaplarında ana malzemeyi teşkil etmiştir. Öyle ki İbni Maîn'in sözleri alınmış ve uygun yerlere konulmuştur. Zira sonradan yazılan kitaplar kolay faydalanılacak şekilde düzenlenmiştir.
Burada belirtilmesi gereken bir husus daha vardır ki o da el-Abbas b. Muhammed ed-Düri'nin{ö;271 h) kitaba hizmeti, hocası İbni Main'in sözlerini sadece nakletmekten ibaret değildir. Kitaba bazı bilgiler eklemiştir. Mesala, İbni Main'in vefatı olayını, İbni Mainden sekiz sene sonra vefat eden Ahmed b. Hanbel'in(ö;241 h) ölüm tarihini yazmıştır. [603] Aynı zamanda hocasının bazı sözlerini araştırmış, kapalı ifadeleri açıklamış, şüpheli kalan yerleri çözmüştür. Mesala, İbni Main'in senediyle rivayet ettiği şu olaydaki şüpheli durumu çözdüğü gibi:
İbni Mainden:"Büreyde b. Süfyanı, Rey yolunda hamr içerken gören şahıs bana haber verdi.....?
el-Abbas b. Muhammed ed-Düri şöyle çözer meseleyi:
"Medine ve Mekke halkı şıraya hamr derler. Bize göre o haber veren şahıs Büreyde'nin Rey yolundaki şıra içtiğini görmüş ve "Ben onu hamr içerken gördüm" demiştir. [604]
et-Tarih ve'1-İlel isimli bbu kitap onbir cüze bölünmüş 263 varaktan ibarettir. ed-Düri'nin, İbni Maine, ölümüne kadar hizmet edip yanından ayrılmaması sebebiyle, onun rical hakkında söylediği en son sözüne varıncaya kadar bütün bilgilerini elde etmiştir. Bunun için onun naklettikleri önemlidir. Çünkü İbni Main'in bir ravi hakkında ki sözü çoğu kez Bağdadlılarm ye başkalarının naklettiklerinden değişik değillerdir. Yani Bağdadlılarm naklettikleri sözler (rical konusunda) İbni Main'in son devresinde ki fikirlerini aksettirirler. [605]

Ma'rifetü'r-Ricâl

İbni Main'in diğer kitabı "Ma'rifetü'r-Rical" in sadece birinci ve ikinci ciltleri kalmıştır. Bu kitabı İbni Mainden Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. el-Kasım b. Muhriz el-Bağdadi rivayet etmiştir. Kitap, bir önceki gibi, Yayha b. Main'in ricale ait cerh ve ta'dille ilgili sözlerini toplamıştır. İçindeki bilgilerin çoğu, yukarıdaki talebesi veya başkalarının huzurunda sorduğu soruların cevabıdır. Çoğu kez aynı şahıs hakkındaki soru bir çok yerde tekrarlanır.İbni Main cevaplar sorulan. Soru tekrarlanınca haliyle cevap tekrarlanır. Bazan da cerhinin illetini ikinci defasında açıklar mahiyette ilavelerde bulunur. Mesala, Nasr b. Bâb hakkında ilk defa sorulduğunda onu cerh etmiştir. Bu şahıs hakkında soru tekrarlanınca cerhinin sebebini açıklayarak aynı cevabı tekrarlamıştır. Açıklama şöyledir: Nasr, yanındaki kitaba bakarak Avfden hadis rivayet etmiştir. İbni Main durumundan şüphelenerek Nasr'm kitabına bakmış ve şu ibareyi görmüştür:
"Bana Nuh b. Ebu Meryem Ebu İsme el-Horasani, Avfden hadis rivayet etti...."
Bunun üzerine İbni Main, Nasr'ı pis bir yalncı olarak vasıflandırmıştır. [606]
Şu konuda uyanık olmakta fayda vardır: Cerh va ta'dil lafızlarının bir kısmının İbni Main'e göre özel manaları vardır. Mesala, "leyse bi şey'in" sözünü o "Ravinin rivayet ettiği hadis azdır." manasına kullanmış, bununla raviyi cerhetmemiştir. "La be'se bih" sözünü de "Sika" yerinde kullanmıştır. "Yüktebü hadisühü" derse, o kişi İbni main'e göre zayıf ravilerdendir. [607]
Abdullah b. Ahmed ed-Devreki şöyle demiştir:
-Yahya b. Main'in hakkında sükütü tercih ettiği ravi, onun nazarında "sika" dır [608]

Kitabül-İlel Ve Ma'fett R-Ricâl

Günümüze kadar ulaşabilen kitablardan "el-İIel ve Ma'rifetü'r-Rical [609]İmam Ahtned b. Hanbel'e (ö;241 h) aittir. İbni Hanbel, İbni Main'in muasırı ve dostudur. el-İlel ve Ma'rifetü'r-Rlcal kitabını İmamın oğlu Abdullah rivayet etmiştir. Kitap, içinde hadis ricalini tanıtan malumatın toplandığı çelişik rivayetleri ihtiva eder. ricalin künyeleri, rivayetteki kardeşleri, Ölüm tarihleri, seyahatleri, çektikleri sıkıntılara ait haberler, buna bağlı olarak hayatları, bedeni özellikleri, şeyhlerinden(hadis üstadlanndan) hadis dinlemesi veya ondan hadis işitmesinin mümkün olmadığının belirtilmesi, buna bağlı olarakta hadis isnadının tenkidi gibi konular toplanmıştır.
îmam Ahmet b. Hanbel kitapta ricalle ilgili cerh ve ta'dil üzerinde konuşur. [610]Aynı zamanda fıhki reylerden ibaret cümleler sokuşturur araya ve bunlarıda senedleriyle kaydeder. Kitap aynı zamanda, kıymetini kat artıran hadis illetleriyle ilgili malumatı da içine alır. İbni Ebi Hatem "el-Cerh ve-t Ta'dil " isimli kitabını yazarken îmam Ahmed b. Hanbelin bu eserinden geniş çapta yararlanmıştır. Zira Abdullah b. Hanbel "el-İIel ve Ma'rifetü'r-Rical" kitabının rivayetini bu zata yazmıştır. [611]
« Kitap belirli bir esas üzerine tertip edilmemiştir. [612]

İmam Buharının Tarihleri

İmam Buharinin "et-Tarihu'1-Kebir " [613]"et-Tarihu's-Sağır [614] ve "et-Tarihu'1-Evsat "[615] isimli eserleri de günümüze ulaşan cerh ve tadil kitaplarmdandir.Bunlardan et-Tarihu'1-Evsat'ın sadece bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Bu eseri Buharı yıllara göre düzenlemiştir. [616]
Buhari et-Tarihu'1-Kebir'i harf sırasına göre tertip etmiştir .Ancak Rasulullah (S.A.V.)in isminin şerefine dayanarak Muhammed isminde olanları, faziletlerinden dolayı da Ashabı öne almıştır. İsmin sadece ilk harfine göre sıralama yapar. Aynı isimde olanları ise baba isminin ilk harfine göre sıralar.
Hal tercemesi ravinin adını, babasının adını, künyesini, kabile veya şehre veyahut her ikisine birden nisbetini kapsar.Bazan nesebi uzatır.Hocalarının ve talebelerinin bir kısmının yazar. Rivayetlerinden bir veya bir kaç örnek alır. Çoğu kez içinde hal tercemesi verilen ravinin bulunmadığı senedle rivayet getirir. Bu suretle onun rivayeti mütabi ve şahid hadislerden olur. [617] Bu rivayetler ise hal tercemesi verilen kişinin ilimindeki mevkiini işaret eder.
Buhari bazı hal tercemelerinde rivayetin sadece ismini belirtmekle yetinirken , başka hal tercemelerinde bir çok rivayeti zikreder ve hal tercemesi uzar. [618] Bazı ravilerin bedeni, ahlaki ve akli özelliklerini yazmakla beraber, genelde ravilerin durumlarıyla ilgili yeterli malûmat vermez. Ravilerin akidelerine, fetihlerde bulunmalarına, ravinin eğilimlerine delalet etmesi bakımından Hz. Osman zamanındaki fitne ve harre olayı gibi, yaşadıkları asırda geçen olaylar karşısındaki durumlarına işaret eder. Muhaddislerden bazılarının yaptıkları iş ve görevlere, bilhassa kadılara işerette bulunur.
Ravinin kendisiyle, rivayet aldığı hocasının karşılaşmış olmalarının mümkün olup olmadığını kesinlikle ortaya koyabilmek için, rivayetin zaman ve mekanının sınırlarını çizmeye çalışır.[619]Bunun için Sahabenin hal tercemelerini verirken onların merkezlere gidenleri ve Rasûlullah (s.a.vj'in vefatından sonra Medine de kalanlarını belirtir. Bazan mekanı sınırlamak için Bağdatta iken veya onun hadisi Mısırlılar arasında, Rüfeliler arasında veya Basrahlar arasında yayıldı, tabirlerini kullanır. Hadis üstadlannm gezilerini, memleketten memlekete gidişlerini, Hac mevsiminde veya birbirlerini ziyarette karşılaşmalarını yazar. Bazan da karşılaşma zamanını sınırlar. Çoğu kez iki üstadın karşılaştık! anna delil olan bir olay anlatır.
Buharı ezel bir ihtimamla ölüm tarihlerini verir. Hal tercemesini sahiplerinden ölüm tarihleri verilenlerin oranı % dir. Ama doğum tarihleri verilenler de bu oran % 0,3 dür. [620] Ölüm yılını kesin olarak vermesi mümkün olmayan durumlarda. Ölüm tarihinin olduğu devreyi düşünmeye yardımcı olması için, o dönemlerde olan meşhur bir olayı zikreder.
Buhari cerh ve ta'dil ıstılahlannı kullanır [621] Cerhte gayet titiz ıstılahlar kullanması onun takvasına delalet eder. Çoğu kez cerh için "Fihi nazar" "Yuhalüfü fi Hadisih" tabirleri kullanır. Kullandığı en ağır söz "Münkerü'l-Hadis"tir. ta'dil lafızlarında da aşıraya kaçmaz. "Sika" veya "Hasenü'I-Hadis" demekle yetinir. Veya ravi hakkında konuşmaz susar. Onun susmasını bazıları, raviyi sika kabul ettiği manasını almışlardır. [622]Bu husus mutlak manasıyla alınmamalıdır. Hatta Buharinin bir ravi hakkında susmasının onu sika sayıp saymadığı konusunu en iyi araştıran İbni Hacer, bunun böyle olmadığı görüşündedir.Yezid b. Abdullah b. Muğaffel hakkında konuşurken şöyle der İbni Hacer:
-Buhari bu zati tarihinde yazmış ve Yezid diye isimlendirmiştir. Bu zat hakkında ne Buhari, nede İbni Ebi Hatem cerh lafzıyla konuşmamıştır, dolayısıyla bu zatın durumu örtülüdür. [623]
Buharinin cerh ve ta'dil için kullandığı ıstılahların manasına dikkat etmek lazımdır. Çünkü o "Fihi nazar" demişse, genellikle ravi ona göre itham altındadır. "Fülanm fihi nazar" veya "Fülanm seketü anhü" dediği zaman bu ikisinin rivayet ettiği hadisi, hadis uleması ter-ketmişler, demektir, Buhari "Münkeru'l-Hadis" dediği kişiden rivayet almanın helal olmadığını ikaz ederek bildirmiştir. [624] Bir hadis üstadına "Leyse bi-Kaviyy" derse onun zayıf olduğunu ifade etmiş olur. [625]
Buhari cerh ve ta'dil imamlarından rical hakkındaki sözlerini nakleder. Bunun için de bazı hal tercemelerin de işaret edilenlerden çok daha ağır cerh ıstılahları ortaya çıkar.
Tarihü'l-Kebir de kemmiyet itibarıyla az, ama keyfiyet itibarıyla sağlam tarihi malûmat buluruz. Mesala, siyere, fetihlere, Emevi, Abbasi, devirlerine ait son devir olaylarına, bilhassa kadı ve valilerin isimlerine ait sağlam (vesikaya dayanan) malûmat vermiştir. Ömer b. el-Hattab'm halifeliği devresinden Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifeliği devresine kadar geçen zaman içindeki Küfe valilerinin isimleriyle ilgili liste bunlardandır. [626] İbni Ebi Hatem (ö;327 h) "Beyanu Hatail- Buhari fi Tarihih" isimli risalesinde et-Tarihü'1-Kebiri tenkid etmiştir [627]Aynı zamanda "el-Cerh ve't-Ta'dil" isimli eserinin bir çok yerinde de zayıf olarak vasıflandınlmaması gereken bazı kişileri zayıf ravi-lerden saymasını tenkid etmiş ve kendi ölçüleriyle bu şahısları savunmuştur. [628]
Buharinin rical onları tenkid ilminde mütehassıs bir alim olduğunda şüphe yoktur. Ancak sayı itibarıyla çok olmaları ve hafızaya ahnmalırınm zor olması sebebiyle rical ilminde diğer müteassıslann da hataya düşmesi kaçınılmazdır, aynı zamanda ravi-lerin zayıflığına hüküm vermek tenkidcinin kabul ettiği ölçülerede bağlıdır. Bütün bunlara göre Buhari cerh konusunda acımasız davrananlardan değil , mutedil davrananlardan kabul edilir. [629]

İbni Ebî Hayseme'nin Et-Tarihu'l-Kebîr'i

İbni halseme'nin (ö:279 h.) [630] "et-Tarihu-1-Kebir " isimli eserinin sir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. [631] Hatib:

-Ondan daha faydalı bir ilmi rical kitabı bilmiyorum, demektedir.[632] Sehavi de onu çok faydalı olarak vasıflandırmaktadır. [633] Ketani ise bu kitabın büyük hacimli bir eser olduğunu, otuz küçük cild, on iki büyük cilt tuttuğunu söyler. [634] Kendisinden sonra yazılan rical yazarları ondan çok nakiller yapmışlardır. İbni Ebi Hayseme şöyle der:
Benim kitabıma sarılan bekim ilmimin Özünü almış demektir. Ev dolusu kitaplardan süzerek çıkardım bu bilgileri. Bu evde altmişbin hadis, onbin müsnet vardır. Diğerleri mürsel hadis ve hikâyelerdi. Benim kitabım hadis konusunda ihtiyatlı olana hitab eder. Çünkü ben hadislerin etrafını (önemli, sağlam) kısımlarını aldım. [635]
Günümüze kadar gelebilen bölümün başında "Ebü Bekir Ahmet b. Züheyr b. Harpb. Ebü Hayseme'nin Tarih Kitabının Üçüncü Bölümü "[636] yazmaktadır.
Maddelerin tertibinde belirli sir sisteme uymaz. Maddeleri bir^ birleriyle çelişiktir. Çocuklarını yazarak başlar hal tercemelerine meselâ, Ebu Halid ismail'in, Eş'as'm, Nu'man'm çocuklarıyla başlar.Bunların hepsinden hadis nakletmez. Ancak onlann sonuncusu olan İsmail den makleder. Onun hadislerinden bir kısmını kardeşlerinden nakleder. Sonra Yesar'm çocuğunu yazar. Bunlann arasında Meğazi yazan Muhammed b. İshak'tan bahseder... Bu şekilde çocukların yazımını sürdürür. Sonra kardeş ravilere geçer.Mesala, "Bana ulaştı ki Abdullah b. Hüneyn, Ubeyd b. Huneyn ve Muhammed b. Huneyn kardeştirler, "der. Böylece de kardeşlerin yazımını sürdürür. Çoğu kez onların hadislerinden bazılarını yazar veya Yayha b.Main ve Ahmed b. Hanbel gibi hadis imamların onlar hakkındaki cerh ve ta'dille ilgili sözlerini nakleder. Bunları bitirince şehirlerle ilgili tertibe geçer. Önce Mekkelilere ait haberleri yazar. Buna Mekke'nin faziletleri bu konudaki hadislerle başlar. Aynı zamanda Mekkeyle ilgili Mitolojik kıssaları yazar. Rasûlullah(s.a.v) 'in hal tercemesini yazdıktan sonra, "Rasûlullah (s.a.v)'in Ashabından olup Mekke'ye yerleşenlerin isimlendirilmesi'" diye bir bab açar, ama onlara Tabiin ve Tabiinden sonra gelenleri karıştırır. Bunları belli bir kaideye, harf sırasına veya başka bir esasa göre tertib etmez. Medineîilerin hal terce-melerini yazarken Ali b. el-Medini'nin (ö;234 h) kitabından yaptığı nakilleri belirtir.
Her hal tercemesinde o şahsın adını, babasının adını, bazı olayları, bulunuduğu gazaları yazar. Onun Rasûlullah (s.a.v) rivayet ettiği bir hadisi alır Bunlardan kadı ve vali olanlara işaret eder. Çoğu kez 129 akidelerini, meşhur fetve ve sözlerini yazar. Yahya b. Main ve Ahmed b. Hanbel gibi cerh ve ta'dil imamlarının onlar hakkında ki sözlerini nakleder. Bazan ölüm tarihlerini de yazar. Bazı rivayetlerinde senedi belirtmeye dikkat eder.
Hal tercemeleri, uzunluk bakımdan, ravinin Önemine göre, bir satırdan bir kaç sayfaya kadar değişiklik gösterir.
Mekkelileri bitirdikten sonra Taiflerden sadece bir sahabiyi yazar. Oradan Yemenlilere geçer. Bu babın başında, senedi Vehb b.Münebbih'e ulaşan bir miktar rivayetle Yemen'tn kötülenmesi yazar. Buna göre Yemene bir peygamber girmemiştir ve girmeyecektir sebebi ise o beldenin günah ülkesi olmasmdandır. [637] Yemenlilerle ilgili bir kaç hal tercemesinin işlenişi Mekkelilerinkinden değişik tarzda değildir.
Yemen den Yemameye geçer. Belde ile ilgili bir şey yazmaz. Orada yerleşen bir kaç Sahabeyi yazar.
Ve Medineyi yazar. Medine nin faziletlerini, kudsiyyetini, halkının faziletlerini, Rasûlullah(s.a.v)'in hadislerine Ashabın sözlerine dayanarak uzun uzun metheder. Bu giriş on dokuz sayfa tutar. Medineîilerin hal tercemelerine geçmeden önce veciz bir .şekilde Rasûlullah (s.a.v)'in siretini yazar. Olayları, birinci hicret yılından onuncu hicret yılına kadar senelere göre sıralar. Gazalarla ilgili haberlerin tafsilatına geçmez, oluşuna ve tarihine sadece işaret etmekle yetinir. Bazı senelerin olaylarını sonunda ölümleri ve doğumları zikreder. FıkhÎ konulara önemverir. Orucun farz oluşunu, aşure orucunun gerçekleşmesini, fıtır sadakasının emredilmesini, şarabın haram kılınış tarihini, Yahudi'nin cenazesi geçerken ayağa kalkmayı ve ezan kıssasını tamamen yazar. Sahabeyi sonrakilerle karıştırır. Bu hal ter-cemeîerindeki üslupta diğerleri gibidir. Bazı hal tercemeleri bir satırı geçmezken, Said b. Müseyyeb'inki on üç sayfa tutar. Medineîilerin hal tercemeleri bittiğinde kitabın sekizinci cüzüde bitmiş olur.
Medinelilerden sonra Küfelîîeri geçer. Burada da Küfenin faziletleri ve övülmesi hakkında Ashabın sözlerini yazar. İbni Ebi Heyseme, bu rivayetlerden bir kısmının senedlerinin zayıf olduğunu gösterirken, bir kısmının senedinde sahih olduğunu isbat eder. [638] Bu giriş onbir sayfa tutar. Giriş bitince Küfeye gelen Sahabenin, sonra Tabiin'in ve tebe-i tabiin'in hal tercemelerini yazar.
Kitabın sonunda: "Dokuzuncu cüz tamam olmadı." der.
Burada belirtilmesi gereken bir nokta var; Medineîilerin hal ter-cemelirini verirken Emeviler devrinde ve Abbasilerin ilk halifesi Sef-fahn devrinde Medine ye tayin olan vali ve kadıların bir listesini de verir. Aynı zamanda Muaviye'nin oğlu Yezid'e biat alma teşebbüsüne,
Harre vakasına ve Abdullah b. ez-Zübeyr olayına da işaret eder. [639]Dolayısıyla kitabın tertibinde düzensizlik meydana gelir. Bütün bu malûmatı Medinelilerin hal tercemeleri arasına sokar. Yazar senelere göre olan tarihle hal tercemelerini karıştırır. Medineli sahabileri yazarken de aynı şeyi yapar . Onlan, sevenlere göre siyeri yazışının hemen ardından ele alır. Belki Emevi veAbbasi asırlarını da aynı şekilde işlemiştir. Ancak kitabdaki noksanlık ve tertibinde ki kanşiklık.bu konuda kesin karar vermeye engel olmaktadır.
İbni Ebi Hayseme, Tarihü'l-Kebir'in yazılaşında ki hadiscilerin ve tarihçilerin ileri gelenlerine dayanır. Siyerle ilgili hususlarda daha çok Muhammed b.İsa ve Musa b.Ukbeden nakiller yapar. İbni İshaka daha çok güvenir. İbni İshaktan aldığı rivayet İbrahim b..Sa'd aittir. Şöyle der:
Bu kitabdaki her şey hakkında îbni İshak şöyle dedi.Ahmed b. Eyyüb bize haber verdi, dediki: İbrahim b.Sa'd İbni İshaktan bize haber verdi. [640] kitabının geri kalan kısmını da Mus'ab b. ez-Zübeyr, Ali b. Muhammed el-Medaini ve Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsanna'dan nakleder. Mamafih Ahmed b. Hanbel, Yayha b. Said, Ali b. el-Medini, Kasım b. Selam, Affan b.Selam ve büyük Muhaddis hocalarından nakiller yapar. Bu nakiller de "haddesenâ " lafzını kullanır. [641]

Ebû Zür'a'nın Tarihu'l –Kebîri

Ebu Zür'a Abdurrahman b. Amr en-Nasri ed-Dimişki(ö;228 h) nin "et-Tarihu'l-Kebir"i günümüze kadar gelebilmiştir. Kitap, Siyeri Nebe-viyye, Hulefa-i Raşidine, Emevi ve Abbasile ait haberleri kısaca topladığı gibi, arada sahabileri de almak suretiyle, birinci dereceden Tabiin tabakasına ve onlardan sonrakilere ait olmak üzere hadis ricalinden bir kısmının tarihini de alır. Hal tercemelerinden bir kısmını kısa, bir kısmını da etraflıca işler. Açıklamalı olanlar Evzai ve Mekhul gibi Şamlıların hal tercemeleridir. Maddelerin işlenişi doğumlar ve ölümlerde odaklaşır. Az da olsa hal tercemesi verilen şahıs hakkındaki cerh ve ta'dili aldığı gibi, onun meziyetlerini de alır. Kitabın bablara ayarlamasında ve maddelerin sıralanışında belirli bir metod kullanmaz. Bu sebeple bir konudan diğerine geçerken umulmadık bilgilerle karşılaşabilir. Rivayetlerin senedlerini yazar, Kitabda yazılanların büyük bir kısmı değişik kaynakları içine almakla beraber Ebü Zür'a'nm sağlamlığından yararlandığı bu rivayetlerin destekle olması ve rivayet yollarının çokluğu kitabın önemini artırmaktadır. [642]

Kabûlü'l-Ahbar Ve Ma'rifetü'r-Ricâl

Abdullah b. Mahmüd b. el-Belhi'nin (ö: 317)" Babülü'l-Ahbar ve Marifetü'r-Ricâl " [643] isimlui eseri de kaybolmayanlardandır. Yazar Mutezile mezhebinin ileri gelenlerindendir. Mutezilenin Ka'biyye veya Belhiyye kolu bu zata nisbet edilir. Kendine has görüşleri ve sözleri vardır. [644]
Hafız İbni Hacer (Lisanü'l-Mizan;3/255) şöyle der:
-Abdullah el-Belhi'nin, hem konuyu çok iyi bildiğini, hem de mezhebindeki taassubunu gösteren, Muhaddislere ta'n (hakaret) ifade eden kitapları vardır.Muhaddislerle ilgili kitabı bu zatların ayıp ve kusurlarını araştırmakla doludur. Onlar hakkında bulduğu kusurlar doğru olsun,olmasmbakmadan alır.Bu kusurlar onlan kötüleyecek mahiyette olsun, olmasın bakmadan alır.Bu açıdan Kerabisi'nin kit-abınTtedlis yapanlar hakkındadır, "diye kaydeder. Bunu böyle alışı tedlisi büyük ayıp almasmdandır. Şu'be'yi çok hata yapanlardan sayman onun durumunu bilmene yeterli bir delildir. Bir bab açar, orada kendi iddialarıma uymayan kişilerden rivayette bulunur. Bir bab da açar, orada da kendi kötü anlayışına zıt kişilerden rivayetleri alır.
Belki kendisi sika ve zayıf ravi konularında Hadiscilere muhalefetini şöyle açıklar:
-Hadiscilerin bid'atci saydıkları veye rivayetten düşürüp zayıf saydıkları kişiler hakkında bizim sözümüz onlara tam tamına uymaz. Allah bizi bundan korusun: Onların kabul etmediği kişilerin çoğu bize göre adildir, temizdir, iyilik ve takva Örneğidir. [645]

Îbni Ebî Hatemin El-Cerh Ve't Tadîli

İbni Ebi hatem er-Razi'nin (ö;372 h) "el.Cerh ve't-Ta'dil" isimle eseri günümüze kadar gelmiştir. Bu eser, cerh ve ta'dil kitablarının en kapsamlısıdır. İbni Ebi Hatem bu eserinde Buharinin Tarihu'l-Kebir'ine uymuştur. [646] Yalnız cerh ve ta'dille ilgili ıstılahları daha çok

kullanmıştır, ve rical hakkında, cerh ve ta'dil üstadlarınm sözlerinin çoğunu ihtiva eder. Dolayısıyla da bu ilmi iyi bilen kişilerin gayretinin, çalışmasının özeti durumunda bulunmuş olur.
İbni Ebi Hatem tenkitçilerden bazısını ihmal ettiğini, bu konuda bilgilerin azlığı sebebiyle onlardan nakillerde bulunmadığını söyler. Ancak yazarın görevi toplamak ve tertiplemekle bitmemiştir. Kendisi bizzat ricali bilmektir. Rical hakkında birbirine zıt sözler ve görüşler ileri sürülmüşse, gerçek hükmü ortaya çıkarabilmek için, fikir yürütmedeki mahareteni gösterir. Bu kadarla da kalmaz, bir çok yerde içtihadını gözler önüne serer.
İbni Ebi Hatem kitabını "Takdimetü'l-Ma'rife ii Kitabı'1-Cerh i ve't-Tadil" unvanlı nefis bir mukaddemeyle süslemiştir. Bu kısım kitabın girişinden ibarettir. Bu girişte sünnetin önemini, ravilerin doğruluk ve sağlamlıktaki derecelerini, tabakalarını cerh edilmelerini, adeletlerini bilmek yoluyla sünnetin sahihini, sahih olmayanından ayırabilmenin yollarını açıklar. Sonra cerh ve ta'dilde güvenilecek tenkidi alimlerin genişçe hal tercemelerini takdim eder. Bunları dört tabakaya ayırır. Bu hal tercemeleriyîe, onların ilimdeki derecelerini, ricali bildiklerini, muasırlarının kendilerine güvendiklerini gözler önüne sermek ister. Her hal tercemesinde, o şahsın hangi ilim dalında üstün olduğunu da ayrıca vurgular. Mesala, Süfyanü's-Sevri ilim yazmaya önem vermesiyle, Şu'be b. el-Haccac Mürsel hadisleri ve hadis illetlerini bilmekte ayrıcalık gösterirler.
Bu tafsilatlı hal tercemelerinin önemi büyüktür. Zire cerh ve ta'dille ilgili hükümlerin dayanağı bu kişilerdir. Bunları iyi tanıtmak gerekir ki, sünneti inceleyen kişi bu zatların hükümlerini cahillikli ve arzularına uyarak vermediklerini bilsin kalbi mutmain olsun.
Mukaddimenin sonunda hal tercemesini iki kişi babasının halasının oğlu Ebu Zür'a Ubeydillah b. Abdülkerim er-Razi [647] ile babası Ebu Hatem er-Razi'dir. Kendisi kitabı yazarken bu iki kişiye dayanmaktadır. Mukaddime de hal tercemelerini yazdığı kişileri asıl bölümlere geçtiği zaman, sırası gelince tekrar yazar, ama bu sefer onları gayet kısaca tanıtır.
Cerh ve tadil bölümüne geçtiğinde önce cerh ve ta'dil ıstılahlarının bazısı açıklar. Cerh ve ta'dili ihmal eden raviîere varıncaya kadar herkesi kitaba dahil etmesinin, onlarda da cerh ve ta'dil'in olmasmmmümkün olabileceği ihtimalinden kaynaklandığını ifade der. [648] Bazan Rasûlullah (s.a.vj'den rivayeti olmayanları da yazar.
Buhari'nin "ed-Duafa" isimli eserinde, zayıf ravilerden olmamaları gerekenleri, zayıf raviler arasına katmakla hata ettiğini bir çok yerde ifade eder. [649]
Hal tercemeleri ravinin adını, babasının adını, bazan dedesinin adını,künyesini, nisbetini, bazı hocalarını ve talebelerini ihtiva eder. Çoğu kez rivayetlerinden birini alır, ama ihmal ettiğide olur. Her hal tercemesinde cerh ve ta'dil imamlarının onun hakkındaki sözlerini nakleder. Bazan da cerhin illetini yazar. Ravinin ikamet ettiği memleketi ve seyahat yaptığı yaptığı şehirleri yazarak yerinin sınırlarını belirtir. Çoğu kez de seyahat yaptığı yılı yazarak sınırı belirgenleştirir.
Bazan da ravinin ahlaki, bedeni ve akli vasıflarını bildirir. Ehli sünnete muhalifse bilhassa akidesini söyler. Eserleri varsa onlan söyler. Çoğu kez ravinin yaşadığı devirde meydana gelen olaylar karşısında durumunu görevlerini onu tanıtmak için belirtir. Az da olsa ravinin tabakasına veya ölüm yılma işaret eder. Hal tercemelerini verdiği buçok sayıda ravinin ölüm tarihlerini tesbitin zorluğunu da gözden uzak tutmamalıdır.
Hal tercemelerinin çoğu kısadır; bir satırla beş satır arasında değişir. Ancak bazılarının uzunluğu göze batacak derecede uzundur. Mesala Süfyanüü's-Sevrinin hal tercemesi seksen satır tutmaktadır. Bazı meşhur alimlerin hal tercemeleri de böyledir. Bunların çoğunun hayatı kitabın girişinde işlenmiştir.
Kitap harf sırasına göre tertip edilmiştir. Ravinin adının İlk harfi esas alınmıştır. Sonra da babasının adının ilk harfi göz önünde tutulmuştur. Bu tertip, Ashap daha önce yazılmak suretiyle bozulmuştur. Çok tekrarlanan adlara da öncelik tanınmıştır. [650]

el-Müntehab Mi ne'1-İrşad İlâ Ulemai'l-Bllâd

Ebu Ya'Iâ el-Halil b. Abdullah el-Halili (ö:446 h.)nin "el-Müntehab Mine'l-İrşad İlâ Ulemai'l-Bilâd" [651] isimli eseri de günümüze kadar gelenlerdendir. Hafız es-Silfi bundan seçmeler yapmıştır.Hal tercemelerinin uzunluğu bir satırla bir sayfa arasında değişmektedir.Ravinin rivayet- ettiği Hadislerden birisini ahr.YazarRavileri şehirlere göre sıralar.Hafız Zehebi bunu tenkid etmiş ve hakında "Vehimler topluluğu, sanki bu bilgileri hafızasından toplayıp yazmıştır. " hükmünü vermiştir. [652]

Kütübü Sitte Ve Diğer Hadis Kitaplarındaki Hadis Ricalini Yazan Kitaplar

Rical ilmi üzerine yazılan ilk kitaplar.genel manâsıyla bütün ravileri çle alıyordu. Her hangi bir kitaptaki ravilere tahsis edilme-mişti.Her nekadar Hadiscilerin birinin eserindeki rical ile ilgili olara-kerken dönemde yazma teşebbüsleri olsa da btmlar.konusunu tam yansıtan eserler değildirîir.Meselâ.bu konuda ilk eseri Müslim b.el-Haccâc (ö:261 h.) yazmıştır.Kitabmın ismi"Ricalu Urve"dir. Ancak Urve'nin eserindeki ricalden bahsettiği zannedilirse de sadece oradaki ricale tahsis etmemiz, Zühri ve diğerlerinin ricalini de içine almıştır.Ancak Hadiscilerin ricalini ele alan ve birini diğerine karıştırmamaya çalışan bu nıünferid eserler.bu erken devirde yapılmış olması bakımandan,sonraki dönemlerde yapılacak şümullü çalışma ve araştırmaların başlangıcını temsil etme şerefine sahiptir. Bu şümullü araştırmanın karekteri, üçüncüHicri asır boyunca yazılıp ortaya çıkan Kütübü Sitte [653] de doruk noktasına ulaşmıştır.
Dördüncü Hicri asırda,Hadis kitablarından sadece birisinin ricali hakkında eserler yazılmaya başlandı. Bu konuda ilk kitap yazan şahsın, Ebu Zekeriyya Yahya b. Zekeriyya b. Mazik el-Kurtubi (ö:255 h.) olduğu zannedilmektedir.Kitabının ismi "et-Ta'rif bi-Ricâli'l-Muvatta" [654]dır. Onu "Tesmiyetü Ricali Abdillah b. Vehb " kitabının yazan Muhammed b. Veddah (ö; 287 h.) takibetmiştir. [655]
Buharinin sahihi mümtaz bir yer edindiği, herkesçe kabul gördüğü ve yaygınlaştığı için yazarlar, onun ricali konusunda önemle durmaya başladılar. Bir kısmı sadece Sahihin ricali ile ilgili eşer yazdı. Bu konuda eser yazdıklarını bildiğim ilk kişiler şunlardır.
1. Abdullah b. Adiyy el-Cürcani (ö;360 h) kitabının ismi, "Esmaü Men Rava Anhümü'I-Buhari"
2. ed-Darakutni (ö;385 h) kitabı, "Zikrü Esmai't-Tabiin ve Men Ba' dehüm Mimmen Sahhat Rivayetühü Mine's-Sikat İnde'l-Buhari" [656]
3. Ebu Nasr Ahmed b. Muhammed b. el-Huseyn el-Kelâbâzî (ö;398 h) kitabı, "el-Hidayetü ve'1-İrşad fi Ma'rifeti Ehli's-Sikat ve's-Sedad"
4. Ebu'I-Velid Süleyman b. Halef el-Bâcî el-Endülüsi(ö;474 h) kitabı, "et-Ta'dil ve't-Tecrih Li-Men Rava Anhü'l-Buhan Fi's-Sahih"[657]
5. Muhammed b. Yahya b. el-Hizai't-Temimi (ö;416 h) kitabı, "et-Tarif Bi Ricali'l-Muvatta" (615)
6. Ebu Bekr Ahmed b. Ali b.Mencüye el-îsfahani (ö;428 h) Sahihi Müslimin ricaliyle ilgili bir kitabı vardır.[658]
7. Ebu Ali el-Huseyn b. Muhammed b. ahmed el-Ceyyani (ö;498 h) kitapları, 'Tesmiyetü Şüyûhu Ebi Davud" [659]
Ayrı devrede bazı yazarlar Buharı ve Müslimdeki ricali aynı eserde toplamaya başladılar. Bu devrede başka eserlerien ricali bir araya toplanmadı. Ulemanın sadece bu ikisinin ricalini toplamaya yönelmesi, ulemanın onlara güvenmesinden ve bu ikisinin ricalinin sika olmasındandır. Bu konuda ilk kitap yazdığı bilinen kişi Dârakutni dir. Onun ve bu konuda eser yazan diğerlerinin eserleri şöyledir.
1. Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer ed-darakutni (ö; 385 h) Bu konuda üç tane kitabı vardır.
"RicahYİ-Büharı ve Müslim" [660]
"Zikru Kavmin Mimmen Ahrece Lehümü'l-Buhari ve müslim fi Sahihayhima ve Da'a fehümü'n-Nesei fi Kitabi'd-Duafa" [661]
"Esmaü 's-Sahabe Elleti İttefeka Fihe'l-Buhari ve Müslim ve Men-feredâ bihi Küllüm Minhüma" [662]
2.Ebu Nasr el-Kelabazi (ö;398 h) kitabı, "el-Cenı'u Beyne Ricalü's-Sahihayn"
3.Ebu Abdillah el-Hakim en-Nisaburi (ö;404 h) kitabı, "Ricalü't-Buhari ve Müslim"
4. Hibetüllah b. el-Hasen el-Lâlkâî (ö;418 h) kitabü, "Ricalül-Buhari ve Müslim"
5. Ebu'1-Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi (ö;507)kitabı, "el-Cem'u Beyne Ricali1 s-Sahihayn"
"Dört Sünen'in, beş kitabından veya Kütübü Sittenin ricalini toplayan kitaplar buna yakın bir devrede, Ebu Bekr Ahmed b. Mu-Hafız Ebûl-Haccâc Yûsuf İBni'z-Zekiyy el- Mizzi bu kitabı gözden geçirp tashih ederek: "Tehzibü'l-Kemal" ismini vermiştir. Hafız Zehebi "Tekzibü'l-Kemal"i özetleyerek meydana getirdiği esere "el-Kâşif An Ricâli'l- Kütübü's- Şitle" ismini vermiştir? Zehebi ayrıca bazı vefatları Tekzibü'l-Kemâle ekleyerek Tehzîbü't-Tehzib"i meydana getirmiştir. Muğaltay (Ö: 763 H), Zehebi'nin eserine Zeyl yapıp "İkmalü TehzIbi'l-Kemal" i yazmıştır.
Ayrıca Tekzibü'l-Kemâl'i özetleyenler vardır ki bunlar: Ahmed b. Abdullah es,Saidi el-Hazreci (kitabı: Hülâsatü't-TehzIb), Ebül-Abbas Ahmed b. Sa'd el-Askeri(Ö: 750 H), Ebû Bekr b. Ebü'l-Mecd el-Hanbeli (Ö: 804 H), Hafız el-Enhderesi, Kadı İBni Şehbe ed-Dımişki (Ö: 851 H) dir. İbni Hacer el-Askalani (O: 852 H) TehzIbü'l-Kemali gözden geçirip tashih ederek yepyeni ve güzel bir kitab halinde "Tekzibüt-TekzIbi" yazmıytır. Bu eser 12 cilttir. Kütübü sittedeki hadis ricalini ihtica eder. Harf sırasına göre tertibedilm iştir.
İbni Hacer bilhassa cerh ve tadil ifade eden, ibareler üzerinde durmuş, Tehzibü'l-Kemal'de Hafız Mizzi'nin âli rivayetlerden olarak yazıp ta

kitabın uzamasına sebep olan hadisleri çıkarmıştır. Bütün bu çıkarılanlar kitabm [663]

Ricâl-İ Urve

Bu kitaplardan günümüze kadar gelebilenleri ele almadan önce Müslim b. le.Haccac'm {ö;261 h) "Ricalü Urve" [664]isimli kitabını tanıtacağım. Bu kitap, bir muhaddisin kitabındaki ricali bir kitabda toplama çalışmalarının ilkidir. Müslim bu kitabda Urve b. ez-Zübeyr'in(ö;93 h) ve Tabiinle onlardan sonra gelen bir topluluğun ricâini yazmıştırb. Urve'nin hocalarını da , telebelerini de yazar. Hocaları ve talebelri yazış tarzı değişiklik gösterir; bazan tabakalara , bazen nesebe, bazan da şehirlere göre tertipler.
Urve'nin hocalarını yazarken önce Ashaptan olanları , sonra diğerlerini yazar. Ondan rivayet alan talebelerini ise şöyle sıralar: Medineliler, Mekkeliler. Basralılar ve diğer yerlerden olanlar... Zühri'nin hocalarını ise Sahabe, cennetle müjdelenen on Sahabi'nin çocukları, Muhaciri'nin çocukları, babası Sahabi olan Kureyşliler, kabilelerden olanlar ve badiyeden olanlar diye ayırır. Şu'be b. el-haccâc'm talebelerini on tabakaya ayırır. Ancak garip olanları bağlı oldukları yere (aileye) göre üç tabakaya ayırmıştır. Böylece Müslim, kitabının tertibinde değişik üslûpları birbirine katmıştır.
Bir Muhaddisin ricalini aynı yerde toplamayı hedef alan bu gayretler sayesinde dördüncü Hicri asırda bu konuda bir çok kitap yazılmıştır. Bu kitaplardan günümüze kadar gelenleri ve yazarları şunlardır:
Esami Men Ravâ Anhümü'l-Buhari
İbnü'l-Kattan Abdullah b. Adiyy el-Cürcâni (ö; 360 h.) kitabının ismi "Esâmi Men Ravâ Anhümü'l Buhari" dir. [665]Bu zat, Buharinin Sahihinde zikrettiği hocalardandır. Eserini harf sırasına göre düzenlemiştir. Ravilerin neseplerini, memleketlerini, meşhur haberlerinden bazılarını ve ilimdeki mevkilerini yazar. Kitaba Buharinin hal tercemesiyle başlar. Bu altı sayfa tutar.
Hal tercemelerinin uzunluğu bir satırla otuz satır arasında değişir. Kitabın sonunda da şöyle der :
-Buharinin Sahihindeki Hocalarının hepsi 289 kişidir. El-Hidâye ve"l-İrşad
Ebu Nasr el-Kelâbâzi'nin (ö; 398) "el-Hidâye ve'1-İrşâd Fi Ma'rifeti Ehli's-Sikati Ve's-Sedâd " [666]isimli eseri, Buharinin Sahihinde, kendilerinden Hadis rivayet ettiği ricale aittir. [667]

Tesmiyetü Men Ahracehümül-Imamen

Ebu Abdillah el-Hakim en-Nisaburi'nin (ö;404 h) 'Tesmiyetü Men Ahrecehümü'l-İmamen el-Buhari ve Müslim M'enferada bihi küllü Vahidin Minhüma" (607) isimli eseri, Buhari ve Müslimin Sahihlerindeki ravileri ele alır. Kitabını harf sırasına göre tertib etmiştir. Mümkün olduğu kadar özet olarak vermeye çalışmıştır, Önce Sahabeyi ele alır, burada Aşere-i Mübeşşireye öncelik tanır, sonra da diğerlerini harf sırasına göre yazar. Bunları takip eden kadın sahabileride ele alır. Erkek ve kadın Sahabileri bitirince Tabiin, Tebe-i Tabiin ve onlardan sonra gelenleri, onları da bitirince tabiinden olan kadınları, ardından da diğer kadınları sıralar. Bunları bitirince "Buharinin Hocaları" diye bir bölüm açar. Kitabda kabileleri esas alan bir çeşit tertip daha buluruz. Ancak tek harf içeresinde yapar bunu... Mesala, Bedirde bulunanları diğerlerinin önüne geçirir. Çoğu kez Kureyşlileri Ensardan daha önce yazar. Bunu da yine aynı harf içeresinde yapar, ama devam ettirmez. [668]

Ricalü Sahihi Müslim

İbni Mencüye'nin (ö;428h) "Ricalü Sahihi Müslim" [669]isimli eseri günümüze kadar gelmiştir. Kitabın baş tarafında: "Hafız Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrie en-Nisaburi'nin yazdığı, sened-li Sahih isimli eserinde kendilerini delil getirdiği ricalin anlatılması ve onların rivayet alnların belirtilmesi" d er.
Hal tereemelerini harf sırasına göre yazmıştır. Ravinini adını, nesebini, nisbetini, doğum ve ölüm yılını, hocalarını, yazar. Sahihi Müslim'in bablarındaki rivayetlerini gösterir. Bazan onun bir hadisini veya ondan rivayet edenleri alır. Cerh ve tadil yoktur kitabda... Hal tercemelirinin uzunluğu iki satırla yirrmi beş satır arasında değişir. Hafız İbni Hacer, İbni Mencüye'nin, İbni Hibban'm sözlerini olduğu gibi aldığı ancak bunu belrtmediği görüşündedir. [670]
627. Şam Zahiriyye kütüphanesinde el yazmasıdır. (Hadis bölümü , 388 numarada kayıtlıdır.) [671]

et-Tadil ve't-Tecrih

Ebu'l-Velid el-Baci el-Endelüsi'nin (ö;474 h) "et-Tadil ve't-Tecrih Limen Ravâ Anhü'l-Buhari Fi's-Sahih" isimli eseri. [672]
Bâcî kitabını harf sırasına göre düzenlemiştir, mukaddime de metodunu şöyle açıklar.: "Sen benden Muhammed b.İ smail el-Buhari'nin, hocalarından İtibaren Sahabeye kadar rivayet aldığı kişilerin isimlerini gösteren bir kitap yazmamı istedin. Ben de, künyeleriy le, nesebleriyle, ulemanın onların durumlarıyla ilgili olarak söyledikleriyle ilgili olarak söyledikleriyle ilgili olarak söyledikleriyle ilgili sahih gördüğüm bilgileri tesbit edip yazdım. İnşaalah ben, ülkemizde adet olduğu üzere harf sırasına göre ve koyduğum şartalara uygun olarak ravilerin isimlerini yazacağım." Sonra kitabının kaynaklarını şöyle belirtir: Sahihi Buhari, Sahihi Müslim, Kelabâzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hakim en-Nisaburi, İbni Adiyy, Ebu Hafs el-Fellas'm tarihi, İbni Main'in tarihi, Ebu'l-Abbas el-Ebbar'ın tarihi... Bunun yanında hadiscilerle yaptığı müzakereler ve bunlardan bilhassa Ebu Zerr Abd b. Ahmed el-Herevi, Muhammed b. Ali es-Suri, el-Hatibu'1-Bağdadi ve Ebu'n-Necib Abdülgaffar b. Abdülvahid el-Ermevi'ye sorduğu sorulardan edindiği bilgileri de eklemiştir. Hal tercemelerinde önce cerh ve tadil bilgisiyle ilgili metodları yazdığı bablardan oluşan bir önsözü vardır. Bu önsöz 7 varaktır. İlk hal tercemesi Buhariye aittir. Bu uzuncadır. Sonra diğer hal tercemelerine geçer. Hal tercemesi yazılan şahsın adını, nesebini, Buharinin hadisini aldığı kitap veya kitaplarını, hocalarından bazılarını, cerh ve tadil imamlarının onun hakkındaki sözlerini ve ölüm tarihini yazar. [673]

el-Cem'u beyne Ricali's-Sahihayn

Bu guruptan olupta günümüze kadar ulaşan kitapların sonuncusu^, Ebu'1-Fadl Muhammed b. Tahir b. Ali el-Makdisi (İbnü'l-Kayserani) nin (448-507 h) "el-Cem'u Beyne Ricali's-Sahihayn" [674]isimli eseridir.* Bunda Kelabazi'nin "el-Hidaye ve'1-İrşad" isimli eseriyle, İbni Mencüye'nin "Ricalü Müslim" isimli eserini gözden geçirerek, eksik bıraktıklarını tamamlayıp uzatılmasında fayda olmayanları kısaltarak bir araya toplamıştır. Kitabının mukaddimesinde metodunu şöyle açıklar: "Buhari ve Müslimin Sahihlerindeki ricali, her birinin, diğerinde olmayarak aldığı ricali de katarak toplamak "[675] kitap harf sırasına göre tertiplemiştir. [676]

İSİMLERİ TANITAN KİTAPLAR

(Kütübü Ma'rifetil-Esmâ)

Ravilerden bazıları lakapları ve künyeleriyle meşhur oldular. Hadis senedlerinde onlar bazan açıkça veya kapalı olarak isimleriyle anıldıkları gibi, bazan da isimleri ihmal edilerek künyeleriyle yetini-Iiyordu. Aynı şahsın bir defa ismiyle, başka bir defa künye veya lakabıyla anılması karışıklığa sebep olup iki şahısmış gibi zannedilmesine yol açıyordu. Bunun için lâkap veya künyesiyle bilinen şahsın lâkap ve künyesini belirten kitaplar yazıldı. Bunlara "İsimleri, lakapları ve künyeleryle tanıtan kitaplar" denildi.
Aynı şekilde. Hadis ravilerinin çokluğu, onların isim, künye, kabile, belde veya sanata nisbetlerinde benzerliklerin görülmesine sebep oldu. Karışıklığı gidermek için isim, künye ve lakap bakımından benzeşen veya aynı olanları ayırtetmek için kitaplar yazıldı. Bunlara "Müttefak ve Müfterak " kitapları denir. Müttefak (aynı olan) Müfterak (ayrı olan) dan maksat iki veya daha çok ravinin isimlerinin söylenişi de, yazılışı da aynı. olmasıdır. Meselâ, aynı asırda altı tane Halil b. Ah-med, dört tane Ahmed b. Cafer b. Hamdan yaşamıştır. [677]
Aynı maksat için " Mü'telef ve Muhtelef " kitapları da yazılmıştır. Mü'telef (uyuşan), Muhtelef (uyuşmayan)den maksat ise iki ravinin isminin

yazılışta aynı, söylenişte ayrı olması demektir. Sellâm ve Selâm ( ), Ebü Amr es-Seynânive Ebü Amr eş-Şeybâni ( ), EbüHamzeveEbüHamre(}gibi.... [678]
Aynı zamanda benzeşen isimlerle ilgili bir çeşit kitaplar da yazılmıştır ki bunlar, isim nesepte benzeşip, baba ile oğlun isimlerinin Önce veya sonra gelmesiyle ayırtedilen iki raviyi göstermekte işe yararlar. Meselâ, Yezid b. Esved ve Esved b. Yezid gibi..[679]. Aynı asırda yaşayıpta aynı üstaddan rivayette bulunan isimleri aynı veya benzeyen iki kişiyi ayırtetmenin zorluğu açıktır. Meselâ, Ebü Hamze ve Ebü Hamre, ikisi de İbni Abbas (R.a.den rivayette bulunmuşlardır. [680] Rame hürmüzi, aynı devrede Ebü Hüreyye (R a.) den rivayette bulunan, yirmiye yakın kişinin Ebü Salih künyesini taşıdığını yazmaktadır. [681]
Hadiscilere ait,derin anlayış ve bilgi kazandıran uzun alıştırma ve çalışmalar, onlara isimleri birbirinden ayırdetme yeteneğini sağlamıştır. İsimleri tanıtan kitaplar değişik tarzlarıyla ortaya çıkarken, yazarlar da bu konuda adam akıllı yetişmişlerdir. İsimler, künyeler ve lakaplar hakkındaki kitaplar bu çalışmalımı ürünüdür.
Bu kitapların ortaya çıkışı cidden erken devrede olmuştur. Rical ilmi ile ilgili kitaplarının çıkmaya başladığı bu erken devreden itibaren zaten isimleri tesbit etme ve birbirinden ayırt etme proplemide ortaya çıkmıştır. Bu kitapların yazılışından yaran asır kadar sonra mü'telef ve muhtelef kitapları ortaya çıkmıştır. Nisbeten sonra ki devrelerde Hatibü'l-Bağdadi müttefak ve müfterak (isimleri aynı olan ve ayn olan ravilerle ilgili) kitap yazmış, bir de müşabih (isimleri benzeyen ravi-lerle ilgili) kitap hazırlamıştır. Zamanla ulema ihtisas kazanıp çeşitli kitablar yazmışlardır. [682]

4. İSİMLER KÜNYELER VE LAKABLARLA İLGİLİ KİTAP YAZANLAR VE ESERLERİ

Bu konuda kitap yazanlar:

1. Ali b. el-Medini (ö;234 h) kitabı, "el-Küna"
2. Ahnıed b. Hanbel (Ö;241 h) kitabı, "el-Esma ve'1-Küna"
3. Muhammed b. ÎÎsmail el-Buhari (ö;256 h) kitabı, "el-Küna" [683] bu kitap Buhari'nin Tarihi Kebirinin bir bölümüdür. Kitabtakilerin çoğu ismiyle değil de küanyeleriyle bilinenlerdir. Kitap harf sırasına göre tertip edilmiştir.
4. Müslim b. el-Haccac en-Nisaburi (ö;261 h) kitabı, "el-Küna ve'l-Esma [684] kitabdakilerin çoğu künyeleri ve isimleri bilinenlerdir. Ahmed el-Hakim el-Kebir'e göre Müslimin bu eseri Buhari'nin el-Küna isimli eserinden alınmıştır. [685]
5. Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Makdemi (ö;301 h) kitabı, "Esmaü'l-Muhaddisin ve Künâhüm" [686]
6. en-Nesei (ö;303 h) kitabı, "el-Küna"
7. Ebu Arebe el-Huseyn b. Muhammed b. Mevdud el-Harrani (ö;318 h) kitabı, "el-Esâmi ve'1-Küna" [687]
8. İbnü'I-carud (ö;320 h) kitabı, "el-Esma ve'1-Küna" onaltı cüzdür. [688]
9. Ebu Bişr ed-Dûlâbi (ö;320 h) kitabı, "el-Küna ve'1-Esma" [689]Harf sırasına göre düzenlenmiştir. Sahabeyi Tabiinden ayırmıştır. Ba-zan cerh ve tadili zikreder. Bazı hal tercemelerinde hadis nakleder.
10. İbni Ebi Hatem er-Razi (ö;327 h) "el-Cerh ve't-Tadil" isimli eserinin içinde
11. Muhammed b. Hibban el-Busti (ö;534 h) iki kitabı vardır, "Esami men Yûrafu Bi'1-Küna" "Küna Men Yurafu Bi'1-Esmai" [690]
12. Ebu'l-Hasen Muhammed b. Abdullah Zekeriyya b. Hayve (ö;366 h) kitabı, "Men VafakatKünyetühü Künyete Zevcihi Mine's-Sahebe" [691]19 varaktır. Adı ile bilinen Sahabi'nin künyesi de yazar. Sonra senedi kendisine dayanan bir hadisini yazar. Sonra da onun adı ile bilinen zevcesinin künyesini yazar,.Onun rivayet yoluyla gelen hadislerden de birini kaydeder. Çoğu kez hadisini yazmadan sadece zevcenin ismini tanıtmakla geçinir.
13. Ebu'1-Feıh Muhammed b. el-Huseyn el-Ezdi (ö;367 h) kitabı, 'Tesmiyetü Men Vafaka îsmühü İsme Ebihi Mine's-Sahabetive't-Tabiin Ve Men Ba'dehüm Mine'l-Muhaddisin" [692]
14. Ebu Muhammed el-Hakimü'l-Kebir en-Nisaburi (ö;378 h) kitabı, "el-Küna"Hacı Halife (Katib Çelebi)ye göre bu konudaki kitapların tertib bakımından en güzelidir. [693] Kitabın bir kısmı bize kadar gelebilmiştir. [694]Cerh ve tadil ile ilgili olsun, Hadisleri yazış tarzı ile ilgili olsun çok değerli bilgileri ihtiva eder. Tertibi bakımından İmam Müslimin yolundan gider.
15. Ebu Abdillah Muhammed b. İshak b. Mahammed b. Yahya b. mende el-Isbahani (ö:396 H.), kitabı: el-Esma' ve'l-Künü [695]ile "Fethü'1-Bab fı'1-Küna ve'1-El-Kab"
16. Ebül-Velid b. el-Faradi (0:403 H.), Kitabı : "Mecmau'1-Adab fi Mu'cerni'1-Esma' ve'1-Elkab"
17. Ebu Abdillah el-Hakim en-Nisaburi (ö:404 H.), Kitabı:"el-Küna ve'1-Elkab"
18. Ebu Bekr Ahmed b. Abdur-Rahman eş-Şirazi (ö:44l H.), Kitabı: "el-Elkab ve'1-Küna"
19. Ebul-Fadl Ali b. el-Hüseyin el-Feleki (ö:427 H.), Kitabı: Münteha'l-Kemal fi Ma'rifeti elkabi'r-Rical"
20. İbni Abdi'1-Berr el-Kurtubi (ö:463 H.), Kitabı: "el-İstiğna fi Ma'rifeti'1-Küna" Kitab aslında üç kitabın bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Bu kitablarm ismi şöyledir:
"Men Urife mine's-Sahabeti- bi'1-Künyeti ve lem Yukaf lehu Ala ismin ev Luhtulife Fih"
"Esmaü'l-Marufin bil'Künyeti'Mine't-Tabiin ve men Ba'dehüm." , "Men lem Yukaf lehu minhüm Ala İsmin vela Urife bi Gayri Künyetin [696]
Berlinde el yazması 9917 (BrokelmanTarihu'l-EdebfI-Arabî;3/229 .Ancak kıtabtakı bıEbul-Kasım Abdurrahman p. Mende olarak geçer.) [697]

Mü'telef Ve Muhtelef Kitapları

(İsimleri uyuşan ve uyuşmayan ravilerle ilgili kitaplar) B ukonuda kitap yazanlar ve eserleri:
1. Ebu Ahmed el-Hasen b. Abdullah el-Askeri (ö;382 h) kitabı, 'Tashifatü'l-Muhaddisin" [698]
2. ed-Darakutni (ö;385 h) kitabı, "el-Mu'telef ve'1-Muhtelef' [699]
3. Ebu'l-Velid Abdullah b. Muhammed el-Kurtubi (İbnü'l-Faradi) (ö;403 h) iki kitabı vardır: "el-Mu'telef ve'1-Muhtelef' , " Müştebehü'n-Nisbe"
4. Abdülgani b. Said el-Ezdi (ö;404 h) iki kitabı vardır: " el-Mu'telef ve'1-Muhtelef fi Esmai'r-Rical" "Müştebehü'n-Nisbe" [700]
5. Ebu Sa'd Ahmed b. Muhammed el-MaIini(ö;412 h) kitabı: "el-Mu'telef ve'1-Muhtelef
6. Ebu'l-Kasım yayha b. Ali el-Hadrami (İbnü't-Tahhan) (ö;416 h)
7. Ebu'l-Abbas Cafer b. Muhammed el-Müstağfiri (ö;432 h)
8. Ebu Hamid Ahmed b. Muhammed b. Ahyed el-Mamani (ö;436 h) kitabı, "el-Muhtelef ve'1-Mutelef fi'1-Esmai[701]
9. el-Hatibü'1-Bağdadi (ö;463 h) kitabı, "el-Mu'telef ve'1-Muhtelef "
10. el Emir İbni Makula (ö;475 h) iki kitabı vardır, "el-İkmal fi Rafil-İrtiyab Ani'l-Mu'telef ve'1-Muhtelef mine'l-Esmai Ve'1-künab ve'l-Elkab" [702]"Tehzibü Müstemirri'l-Evham Ala Zevi't-Temenni ve'l-Ahlam"
11. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Gassani el-ciyani (ö;498 h) kitabı, "takyidü'l-Mühmil ve Temyizü'l-Müşkil" [703]buhari ve mas-îimde ki ricalin isimlerini alır.
12. Ebu'l-Muzaffer Muhammed b. Ahmed el-Ebbardi (ö;5O7 h) kitabı, "el-Muhtelef ve'1-Mu'telef
13. Ebu'1-Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi (ö;507 h) kitabı, "el-Mü'telef ve'1-Muhtelef Mine'1-Esma"[704]kitab yazılışı uyan ama noktalanışmda benzerlik arzeden isimler hakkındadır. Yazarına göre, çeşidinde ilk yazılan eserdir. [705]

Müttefak, Müfterak Ve Müteşabih Kitablar

Bu konudaki kitaplar sonra ortaya çıktı. Bu konuda ilk kitap yazan şahıs Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah el-Cevzeki (ö;382 h) dir. İki kitabı vardır. İsimleri; "et-müttefak ve'1-Müfterak" [706]ve "el-Müfterakü'l-Kebir"dir. Sonuncusu üç yüzden müteşekkildir. [707]
Bunu Hatibü'I-Bağdadi (ö;463 h) takibetti. Bu konuda o "el-Müttefak ve'1-Müfterak" [708]isimli eseri yazdı. Ardından "Muvaddıhı Evhami'l-Cem'i ve't-Tefrik" [709]İsimli eserini yazdı. Müteşabih konusunda da iki eser yazdı: "Telhisü'l-Müteşabih fi'r-Resm ve himayeti mâ Eşkele Minhü An Bedaviri't-Tashif ve'1-Vehm [710]ve 'Tali't-telhis" [711]

Vefatlara Cvefayat) İlgili Kitaplar

Muhaddisler, ravilerin vefat tarihlerine önem verdilir. Rical ilmiyle ilgili çeşitli kitablar ölüm tarihlerini ihtiva etmektedir, bu durum, Ma'rifetü's-Sahabe, Tabakatü'l-Muhaddisin, Cerh ve tadil kitaplarıyla ricalle ilgili bütün kitablarda uygulandı. Ölüm tarihlerini bilmeye titizlikle riayet edildiğini göstermesi bakımından üçüncü hicri asrm sonlarından itibaren özellikle ölüm tarihlerini gösteren kitaplar ortaya çıkmaya başladı. [712] Çünkü hadis isnadını tenkidde ölüm tarihini bilmenin Önemi çok büyüktür.
Hadis tenkidçileri, ravilerin ölüm tarihlerini bildikleri için rivayetlerden pek çoğunu tenkid edebildiler ve uydurmacı yalancıları teşhir edebildiler. Ölüm tarihleri bilinmeseydi bu tenkidi yapamazlardı. İşte bir örnek:
"el-Mualla b. İrfan dedi ki; bize Ebu Vail haber verdi; [713]dedi ki: İbni Mes'ud Sıffeyn de bizim yanımıza geldi...."
Ebu Nuaym ona [714]
-Sen İbni Mes'ud'un Öldükten sonra dirildiğini mi gördün? diye
660. Muhammed b. Tahir el-Makdisi, el-Ensabü'!-müttefeka;S.2
sordu."[715] Ebu Nuaym el-Fadl b. Dekin, İbni Mes'ud (r.a) 33. Hicri yılında, Hz. Osman (r.a)'in halifeliği bitmeden üç sene önce vefat ettiğini biliyordu. Bu durumda İbni Mes'ud'un, 37 hicri yılında meydana gelen Sıffeyn savaşma katılması elbette mümkün olamazdı. Bu suretle el-Mualla b. İrfan'm yalancılığı gayet açıktı.
İsnadın tenkidi ve ondaki kopukluğu veya tamamlığı açıklama konusunda ölüm tarihlerini kullunmakla ilgili pek çok örnek vardır. Mesala, Süheyl b. zekvan, Hz. Aişe (r.a.ha) ile Vasit şehrinde karşılandığı ileri sürerek ondan hadis rivayet etti. Halbuki Hz. Aişe hayli önce vefat ettiği gibi, Vasit bölgesine de hiç uğramamıştır. [716]buradan Süheylin yalan söylediği açıkça ortaya çıkmaktadır.
Tenkid erbabının ölüm tarihlerini iyi tesbit etmiş olmaları ve ravileri iyice incelemeleri sebebiyle yalancıların foyaları kolayca ortaya dökülmüştür.
İsmail b. İyaş bir adama:
-Halid b. Ma'damdan hangi yıl hadis yazdın? diye sordu. Adam:
-yüz on üç (113) yılında, cevabını verdi. İsmail b. İyaş:
-Sen, ölümünden yedi yıl sonra ondan hadis dinlediğini iddia ediyorsun, diyerek adamı mat etti. [717]
Süfyan b. Uyeyne'ye:
-Buharadan bir adam geldi, "İbni Tavus bize hadis rivayet etti. diyor, dediler. Süfyan:
-Ona sorun, kaç yılında doğmuştur? dedi.
Sordular ve gördüler ki İbni Tavus adamın doğumundan iki sene önce Ölmüştür. [718]
Ebu Abdillah el-Hakim rivayet eder:
11 Ebu Cafer Muhammed b. Hatem el-Keşşi bizim yanımıza geldi ve Abd b. Humeyd'den hadis rivayet etti. Ben doğum tarihini sordum, 260 tarihinde doğduğunu söyledi. Arkadaşlarımıza dönerek
-Bu hoca, ölümünden on üçyıl sonra Abd b. Humeyd'den hadis dinlemiştir, dedim." [719]
Hadis tenkidcileri, isnad tenkidinde bu yolun çok faydalı olduğunu kısa devrede anladılar. Süfyanü's-Sevri şöyleder:
-Raviler yalan yoluna sapınca hemen tarih metodunu kul-lanıveriyoruz.
Hafs b. Gıyas :
-Hadis ravisinden şüphelendiğiniz vakit onu senelerle hesaba çekiniz, yani onun yaşını ve kendisinden Hadis yazdığı kişinin yaşım hesab ediniz, demiştir. [720]
Hassan b. Zeyd'de :
-Yalancıların foyasını tarihle ortaya çıkarırız. Rivayet yapana yaşının kaç olduğunu, hangi yılda doğduğunu sorarız. Doğum yüını kesin olarak söylerse, sözünün doğru mu, yalan mı olduğunu ortaya koyarız, demiştir [721]
- Hadis İmamları, ravilerin ölüm tarihlerini tesbit etmeye gayret sarfediyor, hadisi soruşturdukları gibi bunu da soruşturuyorlardı. Buna verdikleri değeri, Hasan b. er-Rebi'in anlattığı şu hadiseden daha güzel aksettiren bir şey bulunamaz. Der ki :
"Bağdad'a geldim. Dışarı çıkınca Hadis uleması beni karşıladı. Gitmek istediğimde bana :
-Dur! Zira Ahmed b. Hanbel geliyor, dediler. Oturdum ve levhalarımı (yazılı şeylerimi) çıkardım. İmam Ahmed gelince bana :
-Abdullah b. el-Mübarek hangi sene vefat etti? diye sordu. Bende : -Seksen bir yılında dedim. Orada bulunanlar İmama: Bu soruyla ne yapmak istedin? dediler. -Yalancıları ortaya çıkarmak istedim, cevabını verdi. [722] Ölüm tarihlerini tesbit etmenin, Hadisin senedindeki kopukluk (inkıta), iki ravisi düşmek,düşmüş ravi yok gibi rivayet etmek, Tabiinin bizzat Rasûlullahtan rivayet etmesi, zahir, hafi gibi şeyleri bilmekte birinci derecede önemi olmakla beraber [723]başka faydaları da vardır. Zira ravilerin ölüm tarihlerini bilmek isimlerin uyuşan, uyuşmayan, aynı olan, ayrı olanlarını ve nisbetîeri ayırmada faydalıdır. Bazan, bazı isimler ve nisbetlerde karışıklık meydana gelebilir. Mesela, Hafız İbrahim b. Yakub el-Cüzcani, Ceririyye mezhebinden-dir. Bu sebeble durumda karışıklık meydana gelerek bu nisbetin Mahammed b. Cerir et-Taberiye ait olduğu sanılır. Halbuki bu nisbet Hariz b. Osman'a da aittir. Bu durumda nisbette yanlışlık meydana gelir. Bunu düzeltmek şöyle mümkün olur: İbrahim b. Yakub el-Cuzcani'nin . ölüm yılı onun, Taberinin hocalarının tabakasından olduğunu ortaya çıkarır. Hocasının talebesi olan Taberiye nisbet edilmesi ise mümkün değildir. [724]
Bazan şöyle karışıklıklar da olabilir: Ahmed b. Nasr el-Hemedani ile Ahmed b. Nasr ed-Davudi karıştırılır. Karışıklığı gidermek için ölüm tarihlerine bakmak yeterlidir. Birinci şahıs 317 Hicri yılında, ikinci şahıs ise 402 Hicri yılında Ölmüşlerdir. [725]
Ölüm tarihlerinin, her şeyden önce Hadis isnadını tenkidde ve uyuşan, uyuşmayan, aynı olan ve ayrı olan isimleri ayırmada önemli oluşu sebebiyle ulema bunları tesbitte titiz davranmışlardır. Hatta bazı kitablan sadece bu konuya tahsis etmişlerdir. Konuya gösterdikleri titizliğe rağmen Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiinden bir kısmının ölüm tarihlerinde tam kesinlik sağlanamamıştır. Zamanında yazılmamış olması sebebiyle, ilk dönemlerde, bu ölümlerin tarihlerini korumak zor olmuştur. Rical hakkındaki kitablar ortaya çıkmaya başladığında önce yaşayahlardan bir kısmının ölüm tarihleri bilinememiştir. Hal tercemesi yazanlar geciktikçe ölüm tarihlerin tesbitteki isabet oranı düşmüştür. Hafız Zehebi de buna işaret etmektedir. [726] Onun sözünü Buharinin Tarihi Kebirindeki ölüm tarihleri arasındaki oran değişikliğide desteklenmektedir. Buhari ölüm tarihleri konusuna kendinden öncekilirden de ortaya çıkmıştır. Buna rağmen onun tarihindeki isabetsizlik oranı %5tir. Bu oran Hatibin Tarihi Bağdadin da %50 ye çıkar. [727]

Vefat Tarihleriyle İlgili Eserler

Bu konuda eser yazanlar ve eserleri:
1. Abdülbaki b. Kani el-Bağdadi (ö;351 h) kitabı, "el-Vefayat " 346 hicri yılına kadar yazar. [728]
2 Muhammed b. Abdullah b. Zebr er-Rıb'i ed-Dimişki(ö; 379 h) kitabı, "Tarihu Mevaîidi'I-Ulema Ve Vefayâtihim" [729]Sehavi bunun hicret yılından 338 Hicri yılma kadar olan devreyi ele aldığım belirtir. [730]
3. el-Hatibu'1-Bağdadi (ö;463 h) kitabı, "es-Sabık ve'I-Lahık fi Te-baudi Ma Beyne Vefati'r-Raviyyin An Şeyhin Vahid" [731]
4. Ebu Muhammed Abdülaziz b. Ahmed el-Klnani ed-Dimişki [0*466 h) İbni Zebr'in Vefayati isimli eserinin zeylinde 338 Hicri yılından başlar 462 Hicri yılına kadar gelir. [732]
5 . Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Mende (ö;470 h) kitabı, "el-Vefayat" Hafız Zehebi, kapsam olarak ondan daha genişini görmediğini söyler. [733]
6. Ebu Muhammed Hibetullah b. ahmed el-Ekfani fö;524 h) kitabı, "Camiu'l-Vefayat" Bu kitap ei-Kinanl üzerine zeyl olarak yazılmıştır. [734] 463 Hicri yılından başlar, 483 Hicri yıhnakadar gelir. [735]

5. BELİRLİ YERLERİN RİCALİNE AİT KİTABLAR [736]

Rical hakkında yazılan ilk kitaplar, tek şehir ricaline hasredil-memişti. Üçüncü asrın ikinci yarısında bir şehir ricaline ait kitaplar yazılmaya başlandı. Böyle bir kitabın yazarının ricalini yazdığı şehrin yerlilerinden olması gayet tabidir. O şehrin yerlilerinden olan bir alimin, o şehir de ve

kendi asrında yaşayanları iyi bildiğinde şüphe etmemek gerekir. Çünkü onlarla haşır neşir olmuştur.Bu ise, kendi beldesindeki kişileri tanıtmaya, onu diğerlerinden daha ehliyetli kılar, bunun için de halli tarihler genellikle, o beldenin adamları hakkında bilgi vermede, genel tarihlerden daha teferruatlı ve isabetli olurlar, o beldeki hadis öğrencisinin bilmesi gereken ilk şey, o beldenin hadis üstadlarını ve onların rivayetlerini bilmesidir. [737]
Tek şehre ait özel tarihler, hadis üstadlan ve talebeleri tarafından ilgi görmüş, bazıları ilim halkalarında okunmuştur. [738]
Şehir tarihlerinin çıkışında, mahalli üstünlük düşüncesinin önemli rol oynamasına rağmen şunu unutmamak gerekir ki asıl sebeb; ravileri ve yaşadıkları yerleri bilmek suretiyle hadis ilmine hizmet etmek için duyulan güçlü arzudur. [739]
İşte mahalli ricalin tarihiyle ilgili olarak yazılan ki t abların ve yazarlarının İsim listesi: [740]
1. Said b. Kesir b. Afir el-Mısri (ö:226 h.) [741]
2. Ebu Ali Muhammed b. Ali b. Hamze el-Ferahinani (ö:247 h), Kitabı: "et-Tarih fi Ricali'l-Muhaddisin bi merv [742]
3. Ebul-Hasen Ahmed b. Seyar b. Eyyub el-Mervezi (ö:268 h.) Kitabı : "Ahbaru Merv" [743]
4. İbni Mace el-Kazvini (ö:273 H.), Kitabı: "Tarihu Kazvin" [744]
5. Ebül-Hasen Eşlem b. Sehl (bahşel el-Vasiti) (ö;288 h) kita-bı/Tarihü'l-Vasit" [745]
6. Ebu Ali Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Belhi (ö;394 h) kitabı, "tarihu'1-Belh" [746]
7. Ahmed b. Muhammed b. İsâ el-Bağdadi (III. Asır)kitabı, 'Tarihi Himsiyyin" [747]
8. Ebu Recâ Muhammed b. Hamduye es-Serci el-Hurkani (ö; 306 h) kitabı, "Tarihu Meravize" [748]
9. Muhammed b. Akil b. el-Ezher (ö; 316 h) kitabı, 'Tarihu Belh" [749]
10. Ebu Arube el-Huseyn b. Muhammed b. Mevdud el-Harrani (ö;318 h) kitablan, 'Tarihu'1-Harran" [750]Kitabü'I-Cezire [751]ve " Ki-tabü'r-Rakka" [752]
11. Abdullah b. Ali b. el-Carud en-Nisaburi (ö;320 h) kitabi, 'Tarihu Nisabur" [753]
12. Ali b. Fadî b. Tahir el-belhi (ö;323 h) kitabı, 'Tabakatu Ulema-i Belh" [754]
13. Ebu Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. Galib el-Varrak el-Cüveybari (Ali b. el-Fadl'ın Muasırı) kitabı," Tabakatu Ulema-i Belh" [755]
14. Ebu İshak İbrahim b. Ahmed el-Müstemli (Ali b. el-Fadl'm muasırı) kitabı, "Tabakatu Ulemai Belh" [756]
15. Abdüssamed b. Said b. Ali el-Hımsi (ö;324 h) kitabı 'Tarihi Hims" [757]
16. Ebu'1-Arab Muhammed b.Ahmed b. Teinim el-Kayruvani (ö;333 h), Kitabı; "Tabakatu Ulema-i Ifrıkıyye ve Tunus" [758]
17. Muhammed b. Said el-Kuşeyri (ö;334 h), Kitabı;"Tarihu'r-Rakka" [759].
18. Ebu İshak Ahmed b. Muhammet! b. Yasin el-Haddad el-Herevi (ö;334 h), kitabı;'Tarihu Herat" [760]
19. Ebu Zekeriyya Yezld b. Muhammed b. İyas el-Ezdi (ö;334 h), kitabı; "Tabakatu'l-Ulemai ve'1-Muhaddisin inin Ehli'l-Musul" [761]
20. Ebu Said Ahmed b. Muhammed b. Ziyad (İbnü'l-A'rabi) (ö;340 h), kitabı.'Tarihu Mekke" [762]ve 'Tarihu'I-Basra [763]
21. Ebu Said Abdurrahman b. Ahmed b. Yunus es-Sadefi el-Misri (ö;347 h), kitabı; 'Tarihu Mısır" [764]
22. Ebu Bekr Mahammed b. Ömer b. Silm (İbnü'l-Ceabi el-Hafız) (ö;355 h), kitablan; "Muhaddisu Bağdad" [765] ve 'Tarihu'1-musul" [766]
23. Hamze b. el-Hüseyn el-Isbahani (ö;36Ö hicri yılından önce), kitabı; "Tarihu Isbahan" [767]
24. Ebü'ş-Şeyh el-Ensari (ö;369 h)e kitabı; "Tabakatü'l-Muhaddisin bi Isbahan ve'1-Varidine Aleyha" [768]
25. Ebu Abdillah Abdül-Cebbar b. Abdullah el-Havlani (ö;370 h), kitabı; Tarihu Darya [769]
26. Salih b. Ahmed et-Temimi el-Hafız (ö;374 h), kitabı; "Tabakatü'l-Hemezaniyyin" [770]
27. Ahmed b. Said b.Ebu Ma'dan (ö;375 h) kitabı, "Tarihul-Meravize" [771]
28. İbni Babeveyh (ö;381 h) Kitabı,, "Tarihu'r-Rey" [772]
29. Ebu Said Abdurrahman b. Muhammed b. el-İdrisi el-Estarabadi el-Hafız (ö;405 h) kitablan. 'Tarihu Estarabad" [773]" ve 'Tarihu Semerkand" [774]
30. Ebu Bekr Ahmed b. Musa b. Merduye (ö;410 h) kitabı, 'Tarihu İsbahan" [775]
31. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Süleyman el-Gancar el-Buhari (ö;412 h) kitabı, 'Tarihu Buhara" [776]
32. Ebu'l-Kasım Yayha b. Ali el-Hadrami (İbnü't-Tahhan) (ö;416 h) kitabı, "ez-Zeyl Alâ Tarihi Mısr" [777]
33. Muhammed b. Ubeydullah b. Ahmed el-Müsebbihi (ö;420 h) kitabı, 'Tarihu'l-Meğaribe ve Mısr" [778]
34. Ebu'l-kasım Hamze b. Yusuf es-Sehmi (ö;427 h) kitabı, 'Tarihu Cürcan" [779]
35. Ebu Nuaym el-İsbahani (ö;430 h) kitabı, "Zikru Ahbari İsbehan" [780]
36-Cafer b. Muhammed el-müstağfiri (ö;432 h.), kitablan: 'Tarihu Nesef " [781]ve 'Tarihu Keş " [782]
37-Ahmed b. Muhammed b. Ahyed b. Ali b. Mâmâni (0:436 h.), kitabı: "ez-Zeyl Alâ Tarihi Buhara Li Gancar [783]
38- el-Hatibü'l-Bağdadi (ö: 463 h.), kitabı: 'Tarihu Bağdad " [784]
39- Ebül-Kasım Abdur-Rahman b. Muhammed b. İshak b. Mende (ö: 470 h.), kitabı: 'Tarihu İsbahan" [785]
40- Ebü Salih Ahmed b. Abdül-Melik b. Ali en-Misabüri el-Müezzin (ö:470 h,), kitabı: 'Tarihu Merv " [786]
41- Ebü Zekeriyya Yahya b. Abdül-Vehhab b. Mende (ö; 511 h.), - kitabı: 'Tarihu İsbahan " [787]

Tarihu Vâsıt

Bu kitaplardan günümüze kadar kalabilenlerin en eskisi Bahşel'in (ö; 288 h.) 'Târihu Vasıd" [788]ismli eseridir. Yazar kitaba Vâsıt şehrinin kuruluşu, topografyası ve bazı olayları anlatarak başlar. Şehir kurulmadan önce ve sonra oraya gelen Sahabileri, bunlardan rivayette bulunanları yazar. Vasıtlı ravileri, oraya gelen Sahabileri ve oralı olan Tabiileri birinci asırdan sayarak, dört kısma ayırır. Tebe-i Tabiin ise ikinci asnn insanı kabul eder. Hocalarına kadar olanların tabakasını üçüncü, hocalarının bulunduğu tabakayı da dördüncü asnn insanı kabul eder. [789] Bazan akrabalık bağlarına itibar eder ve tabakası sonra da gelse, ravinln yine ravi olan akrabasını da onunla birlikte yazar. [790] Çoğu kez ravinin tabakasına delil olması İçin rivyet ettiği hadisleri yazmakla yetinir. Meşhur ravilerde ise menkıbelerinden bir miktarını ekîer. [791]

Tabakatu Ulema-i Ifrıkıyye ve Tunus

Ebu'l-Arap Muhammed b JVhtned b. Temim el-Kayruvani (ö;333 h) "Tabakatu Ulema-i îfhkiyye ve Tunus" [792]isimli eserinin de muhtasarı da günümüze kadar gelebilmiştir. Bu muhtasarı (özeti) Ebu Ömer Ahmed b. Muhammed b. elMeafiri et-Talemenki (ö;426 h) yapmıştır. [793]
Ebu'1-Arab kitabına Afrika'nın faziletinden bahseden hadis ve büyük sözleri yazmakla başlar. Sonra Afrika fatihi Ukbe b. Nafi 'in tarihini yazar. Bunu takib eden Afrikaya gelen Sahabe ve Tabiini tabakalarına göre tertibederek yazar. [794]Afrika'nın fethine iştirak eden Sahabenin sadece isimlerini yazar, onlara ait haberlerden ve rivayetlerden bahsetmez. Ebu Amr'm, özetlerken bunları çıkarmış olması mümkündür.
Sonra Tabbine geçer [795]Bunları da üç tabaka ya ayırır. Genellikle sadece isimleri yazar. Bunlardan sonra yazdığı Tebe-i Tabiinin bazılarının hal tercemelerini geniş olarak yazar. [796] Çünkü bunlar ilimleriyle veya kadılık yapmış olmalarıyla şöhret kazanmışlardır. Genişçe yazdığı hal tercemelerinde cerh ve tadil lafızlarını kullanır.
Şahsin ahlaki ve akli özelliklerine işaret eder. Yazdığı kitaplara [797]ve rivayete [798]gösterdiği önemi açıklar. Çoğu kez şahısların akidelerini, doğum ve ölüm tarihlerini, yaşadıkları ve kabirlerin bulunduğu yerleri, takvalarına ve İyi hallerine delil olan haberleri belirtir.
Ebu'l-Arap rivayetlerini çok büyük mecmualardan seçer ve hal tercemesini verdiği şahıslara ait olupta yazmayı ihmal ettiği rivayetlere de işarette bulunur. [799]
Afrika alimlerini bitirince Tunus alimlerine geçer. Bunların en yaşlılarından başlar ve onları takib edenlerle devam eder. Kendisi de bunu açıklamaktadır. [800]Bu demektir ki kitabın tertibinde tabakalara riayet etmiştir. Her nekadar her tabakaya bir işaret koymamışsa da bu böyledir. Tunusta Tabiinin hal tercemeleriyle başlar. Çünkü Tunusun fethi, sonraki devirlerde olmuştur ve buraya sahabe girmemiştir.
Asıl kitaptaki hal tercemelerinin uzunluğu hususunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü Talemenki kitabı özetlemiştir ve çıkardığı kısmın miktarı bilinmemektedir. Aynı zamanda tama-mıyle çıkarıp hal tercemeleri var mıdır, bilinmemektedir. Belki de bazı hal tercemelerine ait rivayetleri bile çıkarmıştır. Bu durum, kitabın aslı elimizde olmadığı için bilinmemektedir. [801]

Tarihu'r-Rakka

Muhammed b. said el-Kureyşi'nin (ö; 334 h.) 'Tarihu'r-Rakka" [802]isimli eseri de günümüze kadar gelebilmiştir. Önce Iyad b. Gunm'ün Rakkayı fethinden bahseder. Bunu takiben Rakkaya yerleşen Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiini yazar. Bazı hal tercemeleri tek satın geçmezken, bazı önemli şahısların hal tercemelerini uzatır. Masela, Sahabeden Vâbısa b. Ma'bed (r.a) ile Tabiinden meymun b.Mihran bunlardandır. Meymun b. Mihranın hal tercemesinde aslını, doğum ve ölüm tarihlerini, ibadetini, kalbinin inceliğini zikreder. Zühd ve ahlakla ilgili sözlerini nakleder. İçinde bulunduğu bazı olayları, karşılaştığı önemli şahsiyetleri, ziyaret ettiği yerleri belirtir. Bu suretle bü zatın hayatını yüzelli satırla anlatır. Kuşeyri'nin Meymun b. Mihra'nm hal tercemesini uzatmasında, onun rakka'mn ilim hayatında rolünün etkisi vardır. [803]

Tabakatül-Muhaddisin Bi Isbahan

Ebü'ş-Şeyh b. Hibban el-Ensari (ö;369 h) nin "Tabakatü'l-Muhaddisin bi Isbahan Ve'L-Varidine Aleyha" [804]isimli eseri günümüze kadar gelenlerdendir. 'Ebu'ş-Şeyh bu kitabında Isfahana gelen Sahabe, tabiin ve sonrakileri ele alır. Ta muasırlarına kadar getirir. Kendisinden başkasının rivayet etmediği bir isnadla, bunlardan birinin tek kaldığı hadisi de bu arada zikreder [805]Nesebleri, ölüm tarihlerini, bazanda doğum tarihlerini yazmaya önem verir. Ricali on-bir tabakaya ayırır, ama ilki Sahabe olmak üzere sadece on tabakayı yazar. Sadece Sika olanları değil, zayıf ve güvenilemiyecek olanlarıda kitabına alır. Bu sonrakiler hakkındaki cerh sözlerini de nakleder. Mesala, İbrahim b. Nasih b. Mualla hakkında; "Batıl olan şeyleri rivayet eder, hadisi metruktür." demiştir. [806]
Ebu'ş-Şeyh bazı hal tercemelerinde, İmam Malik ve Buhari gibi cerh ve tadil imamlarının sözlerini de nakleder. Aslı îsfahanlı olup, Isfahan dışında doğup yaşayan bazı kişilerin hal tercemelerini de yazar. Mesala, Muhammed b. Ömer b. İsa'yı bu sebeble beşinci tabaka içinde yazmıştır.
Ebu nuaym el-Isbahani "Zikru Ahbar-ı Isbahan" isimli eserini yazarkenEbu'ş-Şeyhin bu kitabına dayanmış ve ondan bir çok nakiller yapmıştır. [807]

TarihuDaiya

Ebu Abdillah Abdülcabbar b. Abdullah el-Harlani ed-Dârâni'nin (ö: 370 h) "Tariha Darya" [808]isimli eseri... Yazar bu eserde Darya'lı Sahabe, Tabiin, Tebe-1 Tabiin ve ilim erbabından olmak üzere kırk yedi Muhaddisin hayatını, tabakaları ve zamanlarıyla birlikte yazmıştır, ölüm tarihlerini, kendi zamanında yaşayanları, yaşamayanları hep yazmıştır. [809]Hal tercemelerinde nesebleri uzatmaz, şahsın adını, babasını, künyesini, kabilesini, Daryaya gelişini, bazan görevini yazar. Ebu Zür'a en-Nasr ed-Dımişki ve ABdur-Rahman b.İbrahim gibi eski yazarların Tabakat kitablanndan nakiller yapar. [810]İbni Asakir, Tarihi Dımışk isimli kitabına Darya Tarihinden çok şey almıştır. Ancak tarihu Darya'mn, Tariha Dımışkta olmayan iki üstünlüğü vardır: Hacminin küçüklüğüne rağmen geniş bilgi ihtiva etmesi ve yazarının Daryalılann durumlarına, asıllarına, neseblerine şaşılacak derecede derin bir bilgiyle vakıf olması... [811]

Tarihu Nisabur Ve Özeti

Ebu Abdillah el-Hakimin (Ö: 404 H) 'Tarihi Nisabur" isimli eseri kaybolmuştur. Ancak Ahmed b.Muhammed b.el-Hasan b.Ahmed'(el-Halifetü'n-Nisaburi) in bu kitabdan yaptığı özet [812]günümüze kadar gelebilmiştir. Ahmed b. Muhammed isimleri ayırmada gayet isabetli davranmıştır. Aynı zamanda el-Hakim hal tercemelerinde. Hatibi Bağdadi'nin Tarihu Badad'da yaptığından daha çok tafsilat vermiştir. [813]Bunun için özetine bakarak Nisabur Tarihinin maddeleri hakkında kıymet hükmüne varmak mümkün olamamaktadır. Yalnız bu özet asıl kitabın tertibi ve genel durumu hakkında bir fikir de vermektedir. Bu özet Horasanı tanıtarak. Horasanın medhi hakkındaki Ayet, Hadis ve haberleri yazarak başlamaktadır. Sonra oraya gelen veya orada yerleşen Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiini ve orayla igili hadis rivayet edenleri yazmaktadır. Kitabı altı tabaka olarak- tertible-miştir. [814]

Tarha Mısr Zeyli

Ebül-Kasım Yahya b.Ali el-Hadrami' (Îbnü't-Tahhan)nin (ö:4l6 h) "ez-Zeyl Ala Tarihi Mısr" [815]isimli eserinin birinci cüzi de bize kadar gelmiştir. Bu kitab Ebu Said b.Yunus'un Mısır tarihine zeyldir. Zeyl asıl kitabın eksiklerini tamamlamış ve Mısır'a gelen Sahabilerden olup ta Ebu Said'in yazmadığı şahısları yazmıştır. İbnü't-Tahhan'm usûlü şöyledir: Şahsın adını, hocasını, talebesini yazar, bazan o şahsın rivayet yolundan gelen bir Hadisini nakleder. Hocalarından dinlediği Hadisleri belirtir. Şahsın sadece adının ilk harfini esas alarak harf sırasına göre tertib eder. [816]

Zikru Tarihi Isbahan

Ebu Nuaym el-Isbaha/nın (Ö: 430 H) "Zikru Tarihi Isbahan" [817]isimli kitabı da günümüze kadar gelebilen şehir ricaline ait eserlendir.
Yazar uzun bir mukkadinıeyle Isfahamn faziletlerini, fethini ve coğrafyasını anlatır. Hal tercemelerine Isfahana gelen Sahabilerle başlar. Sonrakileri harf sırasına göre sıralar. Hal tercemelerinde şahsın adını, babasının ve dedesinin adını, nisbetini yazar. Bazan tabakasını belirtir. Çoğu kez şahsın ısfahana gelişini, geliş sebebini, rivayetlerinden bir tanesini, veya daha çoğunu alır. Bazan hocalarını ve talebelerini, çoğu kez de şahsın seyahatleriyle ilgili olayları ve karşılaştığı Hadis üstadlannı yazar. İdari görevi bulunanları, bilhassa kadıları belirtir.
Ebu Nuaym daha önce Isfahan Tarihi yazmış olan yazarlarından Ebu Hamze-el Isfahani'den ve Ebüş-Şeyh el-Ensari'den çok nakiller yapar. [818]

Tarihu Cürcân

Ebül-Kasım Hamza b.Yusuf b.İbrahim es-Sehmi'nin (Ö: 427 H) "Tariha Cürcan" [819]isimli eseri de günümüze kadar gelenlerdendir. Yazar kitabın mukaddimesinde Cürcan'in fethiyle ilgili olayları, oraya gelen sahabe ve tabiinin tafsilatlı olarak anlatır. Sonra şehri idare eden Emevi Abbasi valilerini yazar. Mukaddimede şöyle der:
-Bazı dostlarım benden, bu kitabda ismini yazdığım alim, fakih, ravi, müfessir ve yazarlardan her birine ait Hadis ve hikayeyi yazmamı, gerek bunlardan ve gerek cürcana giren, önada yetişen orada ölen, cürcanlı olup ta başka bir ülkeye giden alimlerden rivayet vermemi istediler. Ben de bu isteklerine uydum... Alimlerin isimlerini harf sırasına göre açıkladım" [820]

Tarihu Bağdad

Nihayet bize ulaşanlardan biri de el-Hatibü'l Bağdadi'nin (Ö: 463 Hj 'Tarihu Bağdad" isimli eseridir. Bu kitab Bağdad'm kuruluşundan, Hatibin kitabın yazımını bitirdiği 444 Hicri yılma kadar geaçen üz asır boyunca Bağdad'da yerleşen veya oraya gelen meşhur kişilerin hal tercemelerini yazar ve en geniş eserdir.
Eser 14 cilddir. 8731 hal tercemesini içine alır. Basımı yapılan nüshada alınmamış bulunan hal tercemeleri buna dahil değildir. Mevcut hal tercenıelerinden 5000 tanesi Muhaddislere aittir. Kalanları fa-kihlere, kurraya, müfessirlere, halifelere, kaza ve idare makamlarını işgal edenlere, edebiyatçılara, tarihçilere, katiblere, şairlere, işret erbabı ve şarkıcılara aittir. Ancak Bağdad Tarihi herşeyden Önce Bağdad'lı Hadisçilerin tarihidir. [821]
Hatib kitabındaki hal tercemelerinde, genellikle hal tercemesi verilen şahsın adını, nesebini, künyesini,'nisbetini, hocalarını, talebelerini yazmak, bazan ahlakına ve derecesine delil olan olayları zikretmek, tenkidçi Hadis üstadlarının onun haliyle ilgili cerh ve tadil bildiren sözlerini nakletmek, ölüm tarihi göstermek, çoğu kez de kabrinin bulunduğu yeri belirtmek suretiyle tam bir hal tercemesi vermeye çalışır.

Hatib kitabındaki hal tercemelerini harf esasına göre sıralamakla beraber, devamlı olarak buna bağlı kalmaz. Onun, açıklaması da, aynı harf sırası içinde tabaka düzenini göz önüme aldığı açıkça görülür. Aynı harf içinde, hatta aynı isimde bile öncekileri (mütekaddimun), sonrakilerden (Müteahhirun) önce yazdığını biz de açıkça görebiliriz.
Cerh ve tadil konusundaki metodu hakkında Ebu Muhammed b.el-Anbusi, Hatibin şu sözünü nakleder.
-Kendisi hakkında insanların (Hadis tenkidlerinin) cerh ve tadille ilgili sözlerini yazdığım her kişi hakkında hüküm sonradan yazdığım hükümdür. [822]
Hatib ravinin sağlamlılığını belirtmek için "Sika", "Saduk", "Ma âlimtü min kalbi illâ hayran" Onun durumu hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum." "leyse bimedfain ani1 s"Doğruluktan uzaklaştırılmış değildir." tabirlerini kullanır. Çoğu kez Buhari ve Müslimin veya her ikisinin, bir ravinin Hadisini aldıklarını söylemekle yetinir. Zira bu iki alimin Sahih Hadislerle ilgili kitabları sadece sika ravile-rin hadislerini alırlar.
Cerh konusunda kullandığı ibareler "Zayıf', "Zahibü'l-Hadis" tabirleridir. Bazan "Kezzab, effak, yedau'l-Hadis" çok yalana, çok iftiracı, hadis uydurur" tabirini kullanır.
Cerh ve tadil konusunda kitabında en çok kullanılan tabirler; "Sika", "Sadük", ve "Zayıf1 kelimeleridir.
İkazı gereken bir nokta var ki Hatibin Bağdad Tarihinde yazdığı her Hadise güvenmek mümkün değildir. Zira bu hadislerin hepsini Kütübü Sitteden nakletmemektedir. Bunların çoğunu Hadis üstadlarının hayatını yazan kitablardan, seçme hadis yazan kitablar-dan, Hadisle ilgili risalelerden Sahihiyle zayıfı birbirine karışmış vaziyetle nakleder. Hatib bizzat kendisi bunların bir kısmını araştırır ve tenkid eder. Ancak bunu hepsine uygulamaz. [823]

6. HADİS İMAMLARIYLA İLGİLİ KAMUSLAR

(Meacimü'ş-Şuyuh)

Ulemadan bir kısmı, kendisinden rivayet aldığı haocaların bir kltabda toplamaya önem verdi. Genellikle bu tip eserlerde, harf sırasına göre, sadece üstadlann isimleri verildi, hal tercemeleri verilmedi. Bazı yazarlar ise kitablanm memleketlere göre düzenledi, ancak bu tip eserler azdır. [824]
Bu konuda eser verdiğini bildiğim yazarlar şunlardır. [825]
1- Ebu Yusuf Yakub el-Fesevi (Ö: 277 H) el-Kettani bu zatın hocalarını gittikleri memleketlere göre düzenlediğini yazarsa da [826]bize kadar ulaşan nüshalarda belirli bir düzen görülmektedir.. [827]
2- Ebu Abdir-Rahman Ahmed b.Şuayb en-Nesei (Ö: 303 H) [828]
3- Ebu Yala el-Musülü (Ö; 307 H)
4- Ebül -Kasım Abdullah b. Muhammed b.AbdüI-Aziz el-Beğavi (Ö: 317 H), kitabı: 'Tariha Vefatı Şuyuhi'l-Beğavi" [829]
5- Ebu Abdillah Muhammed b.Muhalled ed-Duri el-Attar. (Ö: 331 H) [830]
6- Ebul-Abbas b.Ikde (Ö: 332 H) [831]
7- Ebül-Hüseyn Abdüs-Samed b. Ali et-Tasti (Ö: 346 H) [832]
8- Ebu İshak İbrahim b.Muhammed b.Hamze el-Islahani (Ö: 353 H)
9- Ebül-Kasım et-Taberani (Ö: 360 H), Mu'cemül'l-Evsat ve Mu'cemü's-Sağir isimli eserlerinde [833]
10- Ebu Ahmed Abdullah b.Adiyy el-Cürcani (Ö: 360 H)
11- Ebu Bekr Ahmed b.îbrahim el-İsmaili (Ö: 371 H)
12- Ebüş Şeyh b.Hayyan el-Ensari (Ö: 369 H)
13- Ebu Ahmed el-Assal
14-Ebu Mekr Muhammed b.îbrahimb.el-Mukri' (Ö: 381 H) [834]
15- Ebu Bekr Muhammed b. el-Abbas b-el Fürat (Ö: 384 H) [835]
16- Ebül Feth Yusuf b. Ömer el-Kawas (Ö: 385) [836]
17- Ebu Abdillah Muhammed b.îshak b.Mende (Ö: 395 H) [837]
18- Ebu Abdillah el-Hakim (Ö: 415 H) [838]
19- Ebu Zerr Abd b Ahmed el-Herevi (Ö: 434 H)
20- Ubeydullah b.Abdullah b.Ahmed el-Nerevi (Ö: 438 H) [839]
21- Ebu Ali el-Hasan b.Ahmed b.İbrahim b.Şazan el-Bezzaz (Ö: 426 H) [840]
22- Ebu Nuaym el-Isbakani (Ö: 430 H)
23- Ebüî-Hüseyn Muhammed b. Ali b. el-Mühtedi Billah
24- ebu Abdillah el-Kudai
25- Ebu Ali el-Haddad el-Isfahani (Ö: 515 H): kitabı: "Mu'cemü Esami Meşayihi Ebi Ali el-Haddad el-Isfahani)" [841]
Bu mu'cemlerden çoğu kaybolmuştur. Ancak şunları günümüze kadar gelebilmiştir:
"Tariha Vefat-i Şuyuhi'l-Beğavi" [842]"Bu kitabda Bağevi'nin yetiştiği hocaların ölüm tarihleri vardır, kendilerinden hadis yazıp yazmadığını Beğavi belirtir. Hocalarının ömürlerini, vefat ettikleri yeri, sayılarım yazar. Bu zatların sayısı üz yüzdür. Üçüncü asırda yaşamışlardır." [843]
Taberani'nin (Ö: 360 H) "el-Mucemü'1-Vasitinin son üç cüzü ve "el-Mu'cemü's-Sağir"nin muhtelif bir kaç cüzü... [844]
Ebu Bekr Ahmed b;İbrahim b.İsmail el-İsmaüi el-Cürcani (Ö: 371 H) "Mu'cemü'Ş-Şuyuh"u... [845]Cürcani kitabın mukkadime-sinde şöyle der:
"Bundan sonra ben kendilerinden hadis dinlediğim, Hadis yazdığım, Önlerinde Hadis okududuğum hocalarıma ait bir kitab yazmak için Allah'a istiharede bulundum. Öğrencinin öğrenimi kolay olsun, karıştırabilecek isimler kolay bulunabilsin diye onları harf sırasına göre yazdım. Hasan, garib veya faydalı olduğu anlaşılsın diye birbirbirinden sadece bir Hadis rivayet ettim. Bizzat fayda sağlasın diye bir miktar Hadis ekledim. Bu suretle. Hadiste yalancılığı ortaya çıkan veya itham edilen veyahutta bilinmediği ve itibar edilmediği için Hadiscilerin tenkidlerinden kurtulan ravilerin kötülediğim hallerini beyan etmiş oldum. Ravilerden durumunu bildiklerim için yazmış olduğum hadislerden birisini rivayet etmedim. Daha altı yaşında bir çocuk olduğum 283 H yılında kendi el yazımla kendilerinden Hadis yazdığım hocalarımın ismini yazdım. Zaten biraz bilgisi olan benim yazımdan da bunu anlayabilir.
Sonra hal tercemelerini mu'cem tertibinde yazar. [846]
Ebu Bekr Muhammed b.İbrahim b.Ali b.Asım b.Zazan el-Mukri'in (Ö: 381 H) "Mucemü Şuyuhi İbni Zazan" isimli eseri... Yazar bu kitabda Hicaz, Mekke, Medine- Mısır, Şam, Irak ve diğer yerlerde kendilerinden Hadis dinlediği Muhaddislerin isimlerini toplamıştır. Kitabına her muhaddisden bir veya daha çok hadis yazmıştır. Muhaddisle-ri harf sırasına göre tertiblemiştir. [847] Önce ismi Muhammed olanlarla başlamıştır. Ravinin adını, nesebini, nisbetini, onlarla karşılaştığı yer veya yerleri yazmış ve onun rivayet yolundan bir hadis eklemiştir. [848]
İbnü Cemi es-Saydari'nin (Ö: 402 H) harf sırasına göre tertibedil-miş olan mu'cem'i... [849]
Ebü Ali el-Hasan b.Ahmed b.İbrahim b.Sazan (Ö: 426 H)'ın "Mu"cemü'ş-Şuyuh"u ... [850]
I. II. cüzünün olduğu belirtilir. (Bkz. Fuad es-Seyyid, FÎhrustu'l.Mahûtat el-Musavvere; C.2 -et-Tarih; 2. Kısım
Ebül Ali el -Haddad el-Isfahani el-Mukrimin (Ö: 515 H) "Mucemü Esâmi Meşayihi Ebi Ali el-Haddad" isimli eseri... Yazar bu kitabda Isfahan ve diğer yerlerde kendilerinden hadis dinlediği muhaddislerin isimlerini toplamıştır. Her Muhaddisleten bir veya daha çok hadis almış, kitabı harf sırasına göre düzenlemiştir. [851]

ŞİİLERDE RİCAL KİTABLARI

Şiilerde ilk dönemlerde rical ilmiyle ilgili kitablar yazmışlardır. Ancak bu kitablarm çoğu kaybolmuştur. Sonradan yazılan kitablarda da bunların ancak bazılarından bahsedildiğini görüyoruz, en -Necaşi "er-Rical" isimli kitabında, et-Tusi ise "el-Fihrist" isimli eserinde şiilerden rical hakkında kitab yazanların isimlerini bildirmektedir-ler. Tusî'nin yazdığı isimlerle Necâşî'nin yazdığı isimler birbirine uymakla beraber Tusi, Necaşi'nin yazdığı bazı isimleri almamış, onların yerine başka isimler yazmıştır. Aşağıda şiilerden rical hakkında eser yazanların bir listesini sunuyoruz:

1- Abdullah b. Cebele b.el-Hurru el-Kinani (Ö: 219 H), kitabı: "er-Rical [852]
2- el-Hasen b.Aİi b.Fedal (Ö: 224 H), Kitabı: "Ev-Rical" [853]
3- Ahmed b.Muhammed Ebü Cafer el-Burki (Ö: 274 H), Kitabı: "et-Tatbikat" [854]
4- Ali b.Ahmed el-Alevi el-Akiki (Bağdada 298 H) yılında gelmiştir), kitabı: "er-Rical" [855]
5- Ahmed b.Ali b.Muhammed el-Alevi el-Akiki, kitabı: "Tarüıu'r Rical [856]
6- Sa'd b. Abdullah el-Eş'arî el.-Kummî (ö:301H.), kitapları: "Menakıbu Ruvati'l Hadis" ve "Mesâlibü Ruvati'l Hadis" [857]
7- Hamid b.Ziyad b.Hammad Ebül-Kasım ed-Dihkan (Ö: 310 H), kitabları: "er-Rical", "men Rava Ani's-Sadık"[858]
8- Ali b.el-Hasen b.Ali b.Fedai, kitabı: "er-Rical" [859]
9- Muhammed b.Yakub b.İshak Ebu Cafer el-Küleynl (Ö: 329H) , kitabı: "er-Rical" [860]
10- Ebül-Abbas Ahmed b.Muhammed b.Said (İbnl Ukde) el-kafi (Ö: 332 H) kitabı: "et-Tarihu'1-Kebir" [861]
11- Ahmed b.Muhammed b. Said es-Sebü el-Hemedani (Ö: 333 H) [862]kitablan:
a) "kitabü't-Tarih ve Zikru Men Rave'l-Hadis" [863]
b) "Kitabu Men Rava An Emiri'l-Müminin"
c) "Kitabu Men Rava Ani'I Hasen Ve'1-Hüseyn"
d) "Kitabu Men Rava An Ali b.El^Hüseyn"
e) "kitabu Men Rava An Ebi cafer"
f) "Kitabu Men Rava An Zeyd b. Ali"
g) "Kitabü'r-Rical,, bu kitab Cafer b.Muhammedden rivayet alan ravileri yazar,
h) "Kitabü'ş-Şia An Ashabi'l-Hadis"
12- Nasr b.Sabah Ebül-Kasım el-Belhi, Kitabi: "mariktü'n Nakilin" [864]
13- Ahmed b.Muhammed b. el-Hasan el-Kummi (Ö: 350 H), kitabı: "et-Tabakat" [865]
14 - Abdül-Aziz b.Yahya" el-Celüdi el-Ezdi el-Basri,- kitabı: "Ahbarül Muhaddisin" [866]
15- İsa b.Mihran el-Müsta'daf, kitabı: "el-Muhaddisin" [867]
16- Hamze b.el-Kasırri b.Ali ebu Ya'la .kitabı: "Men Rava An Cafer b.Muhammed Mine'r-Rical" [868]
17- Muhammed b. İsa Ubeyd b. Yaktin , kitabı: "er-Rical" [869]
18- Muhammed b. el-Hasen b. Ali Ebü Abdillah el-Muharîbi, kita-bı: "er-Rical" [870]
19-Muhammed b.Ali b.el-Hüseyn b.Musa b.Babeveyh Ebu Cafer el-Kummi (Ö: 381 H) kitabı: "er-Ricalü'l-Muhtarin Min Ashabi'n-Nebiyy SAV [871]
20- Muhammed b.Ömer b.salim el-Bera'et-Teinimi el Cuabi, kitablan: " Kitabü'ş-Şia Min Ashabi'l -Hadis ve Tabakatihim" [872]ve "kitabu Men Rave'l Min Beni Haşim" [873]
21- Ali b.Muhammed b.Kuteybe en-Nisaburi [874]
22- Ahmed b.Nuh b. es-Seyrafi, kitablan: "Kitabu' Ziyadat Ala Ebi'I-Abbas b.Sa'd Fi Ricali Cafer b.Muhammed" [875]ve "kitabü'r-Rical ellezine Ravev An Ebi Abdillah" [876]
23- Ahmed b.Muhammed b.Ubeydellah el-Cevheri (Ö: 401 H) kitablan: "Kitabü'l-İştimal Ala Ma'rifeti'r-Rlcal" [877] bu kitabda her İmamdan rivayet yapanlan kısaca yazmaktadır. [878]ve "kitabu Men Rave'l-Hadis min Beni Aramar b. Yasir." [879]
24 -Abbad b.Yakub er-Ravaceni, kitabı: "el-Ma'rife Fi.Ma'rifeti's-Sahabe" [880]
25- Ebu Abdullah el-Haseni, kitabı: "Ahbaru'l-Muhaddisin" [881]
26- Ebu Ömer Muhammed b. Ömer b. Abdül-Aziz el-Keşşi (dördüncü Asır,) kitabı: "Ma'rifetü'n-Nakilin Ani'l-Eimmeti's Sadıkin"
27- Ebül-Kasım Ali b. el Hüseyn Musa el-Alevi el-Murtadi (Ö: 436 H [882]
28- Ebül Abbas Ahmed b.Ali en -Necaşl (Ö: 450 H) kitabı: "er-Rical"
29: Ebu Cafer Muhammed b.el-Hasen et-Tusi (: 460 H) kitablan : "el-Fihrist" ve "er-Rical"
Bu kltablardan, eî-Burki'nin er-Ricali, el-Keşşi'nin er-Ricali, en Necaşihin er-Ricali ve et-Tusinin er-Ricali ile el Fihristi olmak üzere beş tanesi hariç diğerleri kaybolmuştur. Sonradan yazılan kltablarda bu beş esere dayanılmakta ve bunlardan çok nakiller yapılmaktadır.
Bazı yazarlar ise sadece bunlardan ikisini veya daha çoğunu bir araya toplamaktan başka bir şey yapmamışlardır.
Aşağıda bu beş eserin, kıdem sırasına göre, özelliklerini anlatacağız: [883]

el-Burki'nin Kitâbü'r-Ricali [884]

Ebu Cafer Ahmed b.Ebü Abdullah el-Burkl'nln (Ö: 274 H) kitabü'r-Rical'i... Yazar kitabında Şiayı ve Rasullullah (SAV)in vefatından sonra Hz.Ali'nin yanında yer alan ve onun halifeliğini destekleyen bezi sa-habileri ele almıştır. Ravileri, Rasülullah (SAV) ile sohbetleri veya kendilerince masum kabul ettikleri imamlardan birisi ile sohbetleri esasına göre tertibi etmiştir. Bu suretle isimlerin tertibi tabaka düzenine benzer. Nitekim Burki'nin kitabını yazdığı devrede bu tertib kullanılmıştır. Aynı zamanda kitabın tertibi ravi ile imam arasındaki karşılaşmayı göz önüne alır ve her imamla karşılaşan ve ondan riva-yette bulunan adamlarını yazar.
Önce Rasulluîlah (SAV)in Ashabını, sonra Ali (RA)'in, sonra da sırasıyla Hasen, Hüseyin- Ali b. el-Hüseyn (Ranhümün), yine sırasıyla diğer imamların Ashabını, Ebu Muhammed el-Hasen el-Askeri'nin Ashabına gelinceye kadar sıralar. Erkeklerden sonra kadınları yazar. Onları da, imamlardan yaptıkları rivayete göre, aynı tertip üzere sıralar. Kitabın sonunda bir bölüm açıp burada Ebu Bekir (RA)ın halifeliğe geçişinden hoşlanmayan ve Ali (RA)'in hilâfete daha layık olduğu görüşünü savunan Ashabın isimlerini verir.
Hal tercemelerinde genellikle, sadece isimleri yazar. Kabile veya şehre nisbeti yazar. Arab ve Mevali olanlara işaret eder. Cerh ve tadil ıstılahlarını kullanmaz. Nesebleri uzatmaz ve ölüm tarihlerini almaz. [885]

el-Keşşî'nin Kitabü'r-Ricâli [886]

Ebu Ömer Muhammed b. Ömer b.Abdül-Aziz el-Keşşiye (dördüncü Hicri asır alimlerinden) ait kitabü'r-Rical.... Aslında bu kitab "Ma'rifetü'n-Nakılin Ani'î Eimmeti's-Sadıkin" isimli eserin gözden geçirilmiş, düzeltilmiş bir özetidir. Tusi kitabı gözden geçirmiş, istinsah (kopya) edenlerin düştükleri hataları temizlemiştir. Aynı zamanda bazı ricali çıkarmış, "İhtiyarü'r-Rical" adını vermiştir. Kitab elden ele dolaşırken "Ricalü'l -Keşşi" diye meşhur olmuştur. "Ma'rifetü'n-Nakılin" ise kitabın aslıdır, bu asıl kitab erken devrede kaybolmuştur. [887]
Ricalü'l Keşşi kitabı şiâ ravilerinin hem sika, hem de cerhedilmiş olanlarının bir kısmını alır. Kitabdaki hal tercemeleri, Şiâya göre masum (günahtan korunmuş) sayılan imamlardan biriyle beraber bulunmak ve ondan rivayet etmiş olmak esasına göre tertibedilmiştir. Yani her ravi rivayetle bulunduğu imamın ashabı olarak yazılmıştır. Keşî önce imam Ali (Ra) nın ashabını, sonra sırasıyla Hasen, Hüseyn, Ali b. el-Hüseyn (Zeynü'l-Abidin) ve sonunda el-Hasenü'1-Askeri'nin as-hnabını yazar. Şayet bir ravi bir kaç imamdan rivayette bulunmuşsa bu şahsın hal tercemesi her imamın ashabı arasında tekrarlanır. Hal tercemeleri uzunluk bakımından bir veya iki satırla, Selmanü'l-Farisi (Ra)de olduğu gibi, on sayfa arasında değişir. Hal tercemeleri, senedli olmak şartıyla, ravinin Ehli Beytten olan imamlara ihlasla bağlılığına ait bilgileri, imamların o kişi hakkındaki övgü ve yergilerini ihtiva eder. Bu bilgiler genellikle ravinin güvenilirliliğini veya zayıflığını belirler, zira yazar cerh ve tadil ıstılahlarını az kullanır. [888]
Hal tercemeleri yazılırken, ravinin ilim ve fıkıhtaki derecesini göstermek içzü, imamların fetvaları ve hal tercemesi verilen ravinin ravileri de gösterilmiştir.
Bazı haberler ise ravinin ahlaki ve bedeni özelliklerine işaret eder. Bazan ravilerden bir kısmının akidesini şu sözlerle belirtir: "Bu ravi vakıfıdır" [889]
"Albai'dir" [890]"Tayyara'd andır. " [891]Nesebe önem vermez, çok az yerde ölüm tarihi vermiştir. [892]

en-Necaşi'nin kitabü'r-Ricali [893]

Ebül-Abbas Ahmed b.Ali b.Ahmed b.el-Abbas en-Necaşi (Ö: 450 H)nin "Kitabü'r-Rical"i.. Yazar kitabın mukaddimesinde, bu kitabı yazmaktan maksadının, muhalifleri tarafından Şia'nın ne ilmi ne geçmişi, ne de yazan olmadığına dair iddialarını çürütmek olduğunu söyler. Bunun için

Şia'dan olup ta kitab yazmış bulunan her şahsın hal tercemesini verir. Hal tercemesini yazdığı şahsın, gerektiği zaman, bir sayfayı dolduracak kadar uzun bir listeyle, yazdığı eserlerin isimlerini verir. Bu durumlarıyla o, el-Fihrist yazarı İbnü'n Nedim' e çok yaklaşır. Listesini vermiş olduğu kitablann hepsi Tefsir, Hadis, fıkıh gibi şer'i ilimlerle ilgili olanlar değildir. Nahiv, şiir, tarih, ender bulunan * kitabları da yazar. Ancak bunları rical kitablan olanlar için yazar.
Hal tercemeleri ravinin ismini, nisbetini, bazan nesebini,
yaşadığı memleketi, seyahat ettiği şehirleri yazmak suretiyle onun tanıtılmasını hedef alır. Çoğu kez hal tercemesi verilen şahsın bazı hocaînn ve kendisinden rivayet edenlerin isimlerini verir. "Vakıfidir" diyerek akidesini, [894]"Zeydi'dir"[895] diyerek mezhebini bildirir. Hal tercemelerinin çoğunda cerh ve tadil ibarelerini kullanır. Mesala, "Sika"[896] der, "Fihi Nazar" [897]der. "kane Daif fi hadisihi metha-men leh-Zayıftır hadisinde itham edilmiştir" [898]der.
Bazı hal tercemelerinde, imamların bu şahsın güvenirliği tasdik ettiklerini bildiren olaylar anlatır. Ravinin imamlara bağlılığını ve onlara karşı ihlas sadakatini ortaya koyar.
Bu olayların bir kısmını İbni Sa'd'ın Tabakatı, Ebü Zür'a er-Razinin kitabı ve Keşşi'nin Kitabü'r-Ricali gibi kendinden önceki kitaplardan nakleder. Bazı hal tercemeleri dört sayfa tutacak kadar çok, bazıları ise sadece bir satırdır. [899]

et-Tûsînin Kitabü'l-Fihristi [900]

Ebu Ca'fer Muhammed b. Hasen et-Tusi'nin (ö;406 h) kitabü'I-Fihristi" i... Yazar mukaddimede kitabı yazış sebebini ve metodunu açıklar. Muasırı Necaşi'nin yaptığı gibi bu da tamamen Şii yazarları açıklamaya çalışır, kendisine ulaşan senedlere dayanarak bunların eserlerini yazar.
.
Hal tercemesi yazdığı şahıs hakkında cerh ve tadil bakımından söylenenleri, rivayetine güvenilip güvenilmeyeceğini, itikadını hakka uygun olup olmadığını açıklayarak yazar. [901] Diğer yazdığı kişiler Şia'nın îmamiyye kolundan olanlardır. Ancak hakkında kesin delili bulunduğu Zeydiyye, Fathiyye, Vakifi ve diğerlerinide alır. [902]
Hal tercemelerinin uzunluğu tek satırla iki sayfa arasında değişir. Çoğu kez hal tercemesinin uzunluğunu, ravinin yazdığı eserlerin listelerinin uzunluğu veya kısalığını tayin eder. Hal tercemesi, ravinin nesebi, künyesi, beldesine ve bazan kabilesine isbeti ile başlar. İmamlardan veya bazı hocalarından yaptığı rivayetle devam eder. Hakkındaki cerh ve tadil ifadeleri zikredilir. Ardından yazdığı kitapları sıralar. Kendisine ait isnad yollarını gösterir. Bazı hal tercemeleri ölüm tarihleriyle noktalanır. Eftaha geçtiğini kabul ederler. [903]

et-Tûsi'nin Kitabü'r-Ricali

Bu da Ebu Ca'fer Muhammed b. el-Hasen et-Tusi'nindir. Bunu el-Fihrist isimli eserinden sonra yazmıştır. [904]ne kadar açıklamamışsa da, bu kitap tabakalara göre tertip edilmiştir. Önce Rasulullah (s.a.v) "in Ashabına yazmış, sonra sırasıyla Hasen'in Hüseyn'in, diğer imamlarını ve en son olarakta Hasenül-Askeri'in ashabını yazmıştır. Tertibinde esas aldığı nokta, ravi ile imam'ın karşılaşmış olmalarıdır. Her İmamın ashabını, önce isimleriyle harf sırasına göre yazar. İsimleri bitirince, aynı İmamın künyeîeriyle tanınan ashabını yine harf sırasına göre yazar. Erkekler bitince, aynı imamdan rivayet alan kadın ravileri sıralar. Bu tertib kitabın diğer bölümlerinde de geçerlidir.
İmamlann ashabını bitirince yeni bir bab açarak, herhangi bir imamdan rivayette bulunmadığı halde, İmamların ashabı sayılan bazı kişileri yazar. [905]
Hal tercemelerinin özelliği şöyledir. Ekseriya ravilerin sadece isimlerini yazar. Adını, babasının adını, künye ve nisbetini, başka şey eklemeksizin kaydeder. Ashabın Bedir ve Uhudda bulunduğunu veya yerleştiği şehri yazar. Hz.Alinin ashabmdanbazılarmın cemel ve Sıffîyn savaşlarına katıldığını belirtir. Bununla şahsın cerhedilmesi-ni,ne de adeîetinin ortaya konmasını kastetmez. Her ne kadar bazen, cerh ve tadil lafızlarından bazılarını yazarsada bunu sika zannedilen, fakat kendince güvensiz olduğu veya güvenilmez zannedildiği halde kendince sika bilindiği durumlarda yapar. İşte ozaman ravinin sika-lığma veya mecruhluğuna delil olacak ifadeleri getirir. Onun ravinin adeletini belirtmek için kullandığı ibareler:
"sika. Sika sika, sika sahih. Sika me'mun, min ashabma-Bizim adamlarımızdan, Ehadü'l-Erkani Erbaa- Dört temelden birisi, Celilü'l-Kadr- şanı yüce, basirun fi'1-Fıkh- Fıkıhta derin görüş sahibi, Hafeza, Müstekimü'l-Mezheb- Mezhebi Dosdoğru. Hayr, Meşhur, mardiyy-Razı olunmuş, racül Salih, Fadl-Faziletli, Deyyin-Dindar"
Kullandığı cerh ibareleri şunlardır:" Daif-zayıf, Fihi nazar-kendisinde İhtilaf var, Muhallit-karıştırıcı, Habis-Pis, meçhul-Bilinmeyen, Müdellis-teslis yapan, mel'un. Gali Mel'un, çok sapık, Vakifi, yekulu bi't-Tevfiz mine't-Teyyara-Tevfizi kabul eder, tayyere rnezheb indendir. [906]

İLMİ RİCAL KİTABLARININ TANZİMİN ESASLARI

İlmi rical kitapları aşağıda dört esasa göre düzenlenmişlerdir:

1. Neseblere göre
2. Tabakalara göre
3. Şehirlere göre
4. Harf sırasına göre[907]

1. NESEBLERE (SOY) GÖRE TERTİB

Cahiliyye dönemi Arapları yanında neseb (soy) bilgisinin büyük önemi vardır. Dolayısıyla neseblerini ezberlemekte çok titiz davranırlardı. Edebiyatlarının büyük kolu olan şiiryeri, neseb ilmiyle ilgili büyük bir hazineyi ihtiva ediyordu. [908]hayatlarında siyasi ve içtimai en büyük birliği sağlayan kabile hayatını oluşturan bedeviliğin , nesebe Önem vermelerinde büyük etkisi vardır. Bu durumda kabile fertlerinin babalarının, dedelerinin; ve neseblerinin aselete bağlı övünülecek yönleri bilmeleri gerekliydi, diğer kabilelerin ayıplanacak yönlerini bilmeleri de aynı derece de gerekliydi. Bu suretle şiirlerinin temel öğelerinde iki tema bulunuyordu : Övgü ve hiciv...
îslamm çıkışı, yayılışı ve devleti kuruşu dönemlerinde de nesebe önem verme işi devam etti. İslam neseblere önem vermeyi yasaklamadı. Ama kabili ırkçılığını güçlendiriyorsa bu, nesebe önem vermekten değil cahillikten kaynaklanır. Zira ırkçılık başka şey, nesebi bilmek başka bir şeydir. Kur'an'ı Kerim insanları birbiriyleriyle tanışmaya teşvik eder. Tanışma ise soyu bilmeden tam olarak mümkün olmaz. [909]
Rasulullah (s.a.v) kendi nesebini öğrenmiş söylemiş ve nesebi öğrenmeye teşvik etmiştir. Ebu Hüreyra (r.a) den:
"Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Neseblerinizi öğreniniz ki akrabalarınızla ilgiyi devam ettiresiniz. [910]
Rasulullah (s.a.v) Arap kabilelerinin neseblerini bilir, çoğu kezde Ashabından bazılarının nesebini söylerdi. Arnr b. Merra el-Cüheni anlatır:
"Rasulullah (s.a.v)'in huzurunda idim:
171 Kim Mead'den ise ayağa kalksın, buyurdu, benltalktım . Bana:
-Otur! Buyurdu, oturdum, bu hareket üç defa tekrarlandı, ben:
-Ya Rasülallah, biz kimdeniz? diye sordum.
-Siz, Kudaa b. Malik b, Hamet b. Sebe'densiniz, buyurdu." [911]
Sa'd b. Malik nesebini sorduğumda ona da nesebini söylemiştir. Aralarında şu konuşma geçmiştir. Sa'd:
-Ben (soy olarak) kimim, ey Allah'ın Rasülü....? diye sorunca,
-Sen Sa'd b. Malik b.Veheyb b.Abdİ-Meraf b. Zühresin, Kim bundan başkasını söylerse, Allah'ın laneti onun üzerine olsun, buyurdu. [912]
Ebu Bekr es-Sıddik (Ra) Kureyş içinde nesebleri en iyi bilen kişi idi. Rasulullah (SAV) de onun bu durumuna şahidlik etmiştir. [913]
Ömer b.el-Hattab (Ra) bu konuda şöyle demiştir:
-Akrabalarınızla ilginizi devam ettirecek, kadınlardan size nikahı haram olanları tanıyacak kadar neseblerinizi öğreniniz. Sonrasını bırakınız. [914]

Resûîlullah (SAV) devrinde şöyle bir hadise olmuştur.
Ashabdan bazıları Mescidde, neseblerden bahseden bir adamın etrafına toplanmışlardı. (İbni Abbas anlatır:) Rasulullah (SAV) Mescide girince bir cemaatle karşılaştı:
-Bu nedir? diye sorndu.
-Çok bilen bir adam (var), dediler. Rasüllulah (SAV):
- Neyi çok bilir? buyurdu.
-Halkın önemli günlerini, Arabçayı, şiiri, Arabın soyunu (nesebini) bilen bir adam bu, dediler. Rasulullah. (SAV)
-Bu sahibine zarar vermeyen bir ilimdir, buyurdu. [915]
Diğer bir isnadla Ebu Hüreyreden gelen bir rivayetle Rasüllah (SAV):
-Bu bilinmesi fayda vermeyen, bilinmemesi de zarar vermeyen bir ilimdir, buyurdu. [916]
Bu suretle Rasüllah (SAV) neseb, tarih, şiir öğrenmek için toplanmayı yasaklamamıştır. Bu olay bizzat Rasulullah (SAV)in mescidinde meydana geldi. Ama Ebu Hüreyre (R.a) den gelen rivayetteki "fayda vermeyen ilim" tabiriyle haberleri ve şiirleri kastetmiş olmalıdır.
Zira- neseb bilgisinin faydası açıktır. Zaten Rasûlullah (SAV) de nesebi öğrenmeye teşvik etmiştir. [917]Ayrıca Şeriat ahkamından bir kısmının tatbik edilmesi nesebi bilmeye bağlıdır. Bunun için, nesebin bir kısmını bilmek müslümanlar üzerine farzdır. Mesela: Rasûlullah (SAV)in nesebini bilmek, halifeliğin Kureyşten başkası için caiz olmayacağını bilmek gibi... Neseb bilinmezse, kendisine helal olmadığı halde, bir kimsenin halifelik iddiasında bulunması imkan dahiline girer.
Bir müsîümamn anasını, babasını ve neseb bakımından mahrem akrabasını bilmesi, evlenme ve miras ahkamının uygulanmasında gereklidir. [918]
Hz. Ömer (R.a)'in icadı olan orda sicil defterleri kabile esasına göre düzenlenmiştir. Hz.ömer sicile geçirdiği kabileler zincirinde Rasûlullah (SAV) e yakınlığı itibar etmiştir. Beni Haşimi, Kureyşin diğer kollarından önce yazmış, Kureyşe ise, diğer Arab kabileleri arasında öncelik tanımıştır. [919]Kolların (aşiretlerin) tertibinden bu zincir, ikinci Hicri asrın ikinci yarısında ve sonrasında yazılan neseb kitablarının uyduğu bir kaide durumuna gelmiştir.
Ordu sicillerini, nesebi yaygın şekilde kayıt altına almanın ilik teşebbüsü olarak sayabiliriz. Devletin pratik ihtiyaçları bunun çıkışma sebep teşkil etmiştir.
îslamda önceliğe sahib bulunmaları ve Rasûllullah (SAV) ile beraber gazalara iştirak etmeleri Ashaba müslümanlar arasında seçkin bir yer sağlamıştır. Bu seçkinlik bilhassa ilk muhacirler, Bedire, Uhud'a iştirak edenler ve Akabe biatmda bulunanlar için geçerlidir. Bunun etkileri çocuklarına ve torunlarına kadar uzandı. Bunlar ise, içtimai bir değeri bulunmadığı için neseblerini ezberlemeye ve tanımaya önem verdiler. Şunu da unutmamalıyız ki cihadda önceliğe sahip olanlar da Hz.ömer (Ra) devrinde ekonomik imtiyazlardan yararlandılar [920]
Arablarm fethedilen şehirlere yerleştiği devirlerde kabile bağlılığı güçlü idi. Basra ve Küfe gibi şehirlerin kuruluş planlan kabile yerleşimi esasına göre yapılmıştır. Öyle ki her aşiret kendine has bir bölüme yerleşti. [921]
Kabile, savaş meydanında askerin, vahdetini sağladığı gibi, şehirlerde içtimai ve idari düzenin temeli idi. [922]
Bu faktörler nesebi bilmeyi dini, içtimai, askeri ve idari bir zorunluluk haline getirdi. Konuya verilen önemin artarak devam etmesi neticesinde, İslam devletinin gölgesinde ve Ensab kitablarının yazılmasından önce, hafızalarına dayanan (hafızaları güçlü) çok sayıda büyük neseb alimi ortaya çıktı. Sahabe devrinde, Kureyşin kendilerinden sebep öğrendiği dört büyük kişiden birisi olan ebu Cehm b. Huzeyfe b. el Ganim el-Kureşi el-Adevi"yi görüyoruz. [923]Bu zatın nesebe önem vermesi Müslüman olmasından sonra da devam etti. Cubeyr b. Mut'ım b. Adıyy ise insanlar arasında nesebi en iyi bilenlerdendi. [924]Dağfel b. Hanzale es-Sedüsiyi Muaviye b.Ebü Süfyan, oğlu Yezid'e nesebleri öğretmesi için görevlendirdi. [925]Abid b. Şirye ise nesebleri ve Yemenle ilgili olayları bilmesiyle meşhur olmuştur. Sahara'1-Abdi ve eş-Şarki b.el-Katami ve diğer neseb bilginleri de vardı. [926]Nesebe önem verme durumu Hicri birinci ve ikinci asırlar boyunca devam etti. Ancak bu konuda kitab yazma gayretleri ikinci Hicri asrın ikinci yarısından itibaren başladı. Bilindiği kadarıyla İmam Zühri'nin yanm kalan teşebbüsünden sonra ilk kitab yazan Ebül-Yakzan en-Nessabe (Ö: 190 H) ve muasırları Müerric b.Amr es-Sedusi (Ö: 195 H) ile Hişamü'I-Kelbi (Ö: 204 H) dir. Bu üç kişinin Iraklı oluşu garib görülmemelidir. İlk iki hicri asırda Irakta neseb bilginlerinin faaliyetleri yoğunlaştı. Bilhassa Basra ve Küfe Arab kabilelerinin canlı yerleşim merkezleri idiler [927]
Nesebe önem vermek, temel gayretleri neseble uğraşmak olan neseb alimlerine has bir uğraşı olarak kalmadı. Hadisciler de ilk asırlardan itibaren nesebi sahalarına aldılar. Bildiğimiz her büyük hadis aliminin neseb bilgisinede sahib olduğunu görürürüz. Bu konuda tanınanlardan biri de Tabiinin büyüklerinden Said b.el-Müseyyebtir. Oğlu Muhammed b.Said de neseb bilgisi konusunda babasına uymuştur, [928]öğrencisi Muhammed b. Şihab ez-Zühri şöyle derdi.
-Kavmimin nesebinden gayri bir şey yazmadım. [929]Katade b.Diame es-Sedusi hakkında Ebu Amr b.Aîa şöyle der: - O, insanların en çok neseb bilenidir. [930]
Hasenü'l-Basriye neseb konusunda sorulduğu zaman şöyle demiştir:
-Kasım b.Rabia'dan öğreniniz. [931]
Ve nihayet Hadis ailemlerinin neseb ilmini bilmeye gayret göstermeleri. Hadis ravilerini bilmenin Önemiyle yakından ilgilidir.
İkinci Hicrî asır boyunca hadisciler arasında nesebe Önem verme işi
devam etti. Hadis ricali ile ilgili kitablar yazıldığında bunların neseb hakkında bol malzeme ihtiva ettiği görüldü. Bu malzeme rical ilmine ve sonradan girmiş değildir. İlmi rical kitablarmm temeli, babalarının ve annelerinin neseblerini yazmak suretiyle ravileri tanımaya dayanır. İbnü'1-Esir, gerek Isfahanlı Ebû Abdullah b. Meride'yi, gerek yine Isfahanlı Ebu Nueym'ı Ma'retü's Sahabe isimli kitablarmdan dolayı tenkid etmiştir, zira bu iki şahıs, ravilerle ilgili Hadisler, onlar hakkındaki sözleri, illetlerini açıklamayı, çokça yaptıkları halde, o şahsı tanıtmaya yarayan nesebini, başından geçen olayları ve durumlarıyla ilgili bilgileri uzatmamışlardır. İbni Abd'ul-Berr el-Kurtabi'nin " el-İstiab Fî Ma'rifeti'l-Ashab" isimli eserini övmüştür, zira el -Kurtubi nesebleri, şahsın hallerini, menkıbelerini ve onu tanıtan her şeyi araştırarak yazmıştır. Daha da gayret ederek " O filanın kardeşinin oğludur", "Filanın amcasının oğludur", "Filan olayın başından geçtiği kişidir." der. İşte tanıtmaktan maksatta budur. Ama hadisler, onların illetleri, rivayet yollan ise daha çok Hadis kitablarmm konusudur. [932]
İbnü'1-Esir, rical kitablarındaki asıl konunun neseb olduğunu açıklıyor. Şu halde rical ilmi hakkında kitab yazanlardan bir kısmının eserlerinin konusunu nesebe göre tertip etmemelerine şaşmamalıdır.
Nesebe göre yapılan tertib yazarın, aynı aşiret veya kabileden olan ravileri bir araya toplaması manasını taşımaktadır. Onları şu sözleriyle sunar:
"Kureyş'ten, sonra beni Haşimden Falan ve Filan...?" sonra da, önce Mudar, ardından tahtan olmak üzere kabile ve aşiretleri sunarken belirli bir metod takibeder, kahtan kabilelerini Mudar kabilelerinden öne geçirmez. Mudar kabilelerinde ise Kureyşten başlar, diğer Mudar kabileleriyle devam eder. Bu öncelik sırası Rasûlullah (SAV)'e akrabalık derecesine göredir. Önce de söylediğimiz gibi nesebler yazılırken bu sırayı ilk ortaya koyan Hz. Ömer (r.a)'in askeri sicilleridir. Ensab kitabları ortaya çıktığı zaman bu sıralama kesinlik kazandı. Maddeleri neseb esasına göre kurulan rical kitablarına kadar bu düzenleme devam etti. Aynı zamanda ricali kabilelere göre tertibedilen Müsned isimli Hadis kitablarmdan bazıları da bu geleneğe uydu. [933]
Buradan anlaşılıyor ki, kabile esasına dayanan bu düzenleme şekli tamamen islamidir, cahili bir temel değildir.
Rical yazarlarından neseb üzerine tertibi esas alan ilk iki kişi " et-Tabakat" yazan Halife b. Hayat (Ö: 240 H) ve "et-Tabakatü'1-Kübra" yazan Muhammed b. Sa'd (Ö: 230 H) dır.
Halife, neseb üzere tertibe en fazla uyan yazardır. Medine'deki Ashabın tertibinde tek esas olarak nesebi almıştır. İslamda önceliğe, 175 ölüm yılma ve ashab arasındaki üstünlüğe (fazilete) itibar etmemiştir.
Bu suretle Ashabdan olan ravileri, bu esası bozmaksızın, aşirete göre sunabilmiş tir. ister Medine'deki Sahabileri, ister Küfe ve Basra gibi şehirlerdeki sahabileri yazsın, durum değişmemiştir. Şam bölgesine yerleşen Sahabilerden bahsederken de böyle yapmıştır. Küfe, Basra ve Medinedeki Tabii'ni yazarken de, neseb üzerine olan bu tertibi korumuştur. Bu esasa sadece. Tabiinin Medinede'ki ikinci tabakasını yazarken uymamıştır. Bunlan yazarken, İslamdaki geçmişlerini göz önüne alarak, Muhacirinin çocuklarını öne geçirmiştir. Ancak bundan sonra neseble ilgili tertibe dönmüştür.
Halife b. Hayyat kitabının başından itibaren kabile zincirinde uyduğu metodu korumuştur. Ancak Tabii'nden sonraki neseb üzerine tertib bozulmuştur. Ona göre kabileler zinciri kuru bir sıralama değildir. Rasûlullah (SAV) e yakınlık fikrine dayanan ve asıl maksat olan bir durumdur. O, bu düşüncesiyle Ensab kitablannm metoduna uyar.
Tabiin tabakasından sonra neseb üzerine tertib kaybolur. Sadece kadınlara ayırdığı son kısımda yeniden ortaya çıkar.
Muhammed b. Sa'd, Medine'deki Ashaba ayırdığı bölümde, İslamda öncelikle neseb esasını birbirine karıştırmıştır. [934]İslamda önceliğe birinci

esas olarak itibar eder. Bedir'e iştirak edenleri birinci tabaka, ilk devrede Müslüman olup Habeşistan'a hicret edenleri, Uhud'a iştirak edenleri, Mekke'nin Fethinden önce Müslüman olanlan ikinci tabaka olarak alır. Üçüncü tabakada olan Sahabileri belirli bir isim altından toplamaz, bunlar Mekke fethinden sonra müslüman olanlardır. Yalnız aynı tabakadan olan ricali kendi aralarında nesebe göre sıralar. Mesela Bedir ehlinden olanların tabakası da Benî Haşimden başlar. Sonra sırasıyla Kureyşin diğer batmlannı, sonra Mudan, evsi ve Hazreci ele alır. İbni Sa'dm İslamda önceliğe itibar etmesi Sahabeyi üç tabakaya ayırmasına vesile olmuştur. [935]Dolayısıyla sahabeyi bir tabaka olarak ele alan Halife b.Hayyat'ıfı yaptığı gibi, neseb üzerine olan tertibi aynı isabet ve dikkatle korunması mümkün olmamıştır. Mesela, İbni Hayyat'm Tabakalından İbni Abbas (Ra) Rasûlullah (SAV) in hal tercernesinden .sonra ele alınmıştır. İbni Sa'dda ise Abdul-Mtıttabib'in hal tercemesi ise sahabenin ikinci taba-kasmdadır.

Halife b. Hayyatlâ neseb üzere tertib, şehirlerdeki sahabe ve tabiine kadar uzanırken, İbni Sa'dda neseb üzere tertib sadece Medine'deki erkek ve kadın sahabllere ayrılmıştır, [936]

Halife ve İbni Sa'd, Tabakatla ilgili kitablarmda, Sahabilere ayırdıkları bölümde neseb üzere tertibe dikkat etmişlerdir. Ancak ki-tablarmın diğer bölümlerinde bu dikkat azalır.

Üçüncü Hicrî asrın başından itibaren Sahabeyi tanıtan pek çok kltab yazılmıştır, ancak bunların pek azı günümüze kadar gelebilmiştir. Bunların içinde günümüze ulaşanların en eskisi Ali b.el-Medine'nin (ö: 234 h) 'Tesmiyetü Evladi'l-Aşere" isimli eseridir. İbnü'l -Medini bu katabını üzerine tertib etmemiş olmakla beraber, islamdan önceliği ve fazileti göz önüne alır. Sahabenin çocuklarını ve torunlarını ele aldığında ise, neseb üzere tertibin tesiri, toplu bir şekilde ortaya çıkar.

Ebü Abdullah b.Mende'nin (ö: 395 h) "Ma'ri fetü's-Sahabe" isimli kitabı harf sırasına göre tertib edilmiştir. Ebu Nuaym'm (Ö: 436 H) "ma'retü"s-Sahabe" si de böyledir. İbni Abdil-Berr'in "el-İstiab Fi Ma'rifeti'l-Ashab isimli eseri de harf sırasına göre tertibedilmiştir.

İlk yazarların kitablanna dayanan ve bazı prensiplerini koruyan son devre kitablarmdan birisi İbnü'1-Esir el-Cezeri'nin "Ö: 630 H) "Üsdü'1-Gabe Fr Ma'rifeti's Sahabe" sidir, İbnü'1-Esir bu kitabda, İbni Mende, Ebu Nuaym ve İBni Abdi'l -Berr'in kitablarındaki bilgileri toplamıştır. İbni Mendeyi tashih eden Ebu Musa Muhammed b.Ebu Bekr b.Ebu İsa el-Isfahani'(Ö; 518 H) den ve İbni Abdi'l-Berr'i tashih eden Ebu Ali el-Gassani'den nakiller yapar. Yararlandığı kaynaklarla ilgili listede adlarını vermediği başka yazarlardan da nakiller yapmıştır. Bu yazarlardan birisi Cafer b.Muhammed el-Müstağfiri (Ö: 432 H) dir. İbnü'1-Esir yararlandığı kitablarm tertibiyle ilgili olarak bir şey demez. Ama kendisi kitabını harf sırasına göre tertiblemiştir.

El-Askalani (Ö: 852) ise " el-İsabe Fi Temyizi's-Sahabe" isimli eserini harf sırasına göre tertiblemiştir.

Bize ulaşan diğer M a'rifetü-Sahabe kitablan da harf sırasına göre tertibedilmişlerdir. Ancak İbnü'l-Medini'nin "Tesmiyetü evladi'l-Aşere"si harf sırasına göre değildir. Sehavinin de işaret ettiği gibi Ebu Ahmed el-Askeri (Ö: 382 H) nin "Ma'rifetüs-Sahabe"si ise kabilelere göre tertib edilmiştir. [937]

Bunlardan anlıyoruz ki neseb üzere tertibi İbni Sa'd ve Halife b.Hayyat gibi ince bir metodla kullanmayı devam ettirenlerin varlığını gösteren bir işaret bulamıyoruz. Şöyle dememiz mümkündür:

Ma'rifetü's-Sahabe konusunda kitab yazanların çoğu neseb üzere tertibi bırakmışlardır. Çünkü bu metöd kitabdan istifadeyi zorlaştırmaktadır. Bunlar, günümüz kaynak yayınlarında gördüğümüz gibi detaylı. Fihristler yapmamışlardır. Bunun doğurduğu eksikliği harf sırasına göre tertibi kullanarak gidermeye çalışmışlardır.

Sonraki rical kitablarmda neseb üzerine tertibin izlerini bulmamamız garip karşılanmamalıdır. Çünkü İbni sa'd ve Halife b. Hayyat'ın dikkatle temsil ettiği neseb üzere tertib sahabeye ayrılan bölümle ilgMidir. Sahabenin nesebleri ise bilinen bir şeydir. Ma'rifetü's-Sahabenin neseblerinin korunduğu gibi nesebleri korunmayan Arablarla, Arab olmayan (mevali) lardan pek çoğunu ihtiva eden diğer rical kitablarmda neseb üzere tertibi devanı ettirmeyi nasıl başaracağız. [938]

2. TABAKALARA GÖRE TERTİB

Kur'an-ı Kerim tabaka kelimesini kullanmaz. Bu kökten olan Tabak ve Tıbaka kelimelerin kullanır.

Allah Teala:

Siz (Ey insanlar !) hiç şüphesiz, tabakadan tabakaya bineceksiniz. " [939]

" O, yedi göğü, birbiri üzerinde tabaka tabaka yarattı." [940]

Lügat kitablan tabaka kelimesini ta-be-ka maddesinde gösterir. Tabakanın mine'n-nas: insan topluluğu, demektir.

Mutabakat: Muvafakat etmek, olur vermek, Tabakatü'n-Nas insanların mertebeleri, dereceleri, demektir. [941]

İbnü'l-Arabi şöyle der:

"Tabak, benzerlerine denk olan insan topluluğu, demektir." [942]

İlk lügatçılar Tabaka kelimesini zamanla sınırlandırmaya teşebbüs ettiler. Cevheri, İbni Abbas (Ra)

" tabaka yirmi senedir," dediğini söyler. [943]

Ancak bu çeşit sınırlamayı kabul edersek, İbni Abbas devrinde, Tabakat fikrinin bu kadar açıklık ve incelikle ortaya çıktığını kabul etmemiz mümkün değildir. Bu durumda,

"Benim ümmetin beş tabakaya ayrılır; her tabaka kırk yıl sürer. Benim tabakam ve sahabilerimin tabakası ilim ve iman sahibi olanlardır. Kırkıncı yıl ile sekseninci yıl arasına ait ikinci tabakaya geli-

nece onlar, hayır ve takva sahibleridir. Sonra yüz yirmi yılana kadar onların ardından gelenler birbirlerine merhamet eden ve birbirleriyle iyi ilişki kuranlardır. Sonra yüz altmışbeş yılına kadar bunların ardından gelenler birbirlerine sırt çeviren ve birbirleriyle iyi ilişkiyi kesenlerdir. Bundan sonra (birbirlerini) öldürme ve öldürme devridir. (Ö dönemde) kuruluş, yine kurtuluş isteyiniz." [944]Hadisi üzerine atıfta bulunmamız da mümkün olmaz.

İbnü'l-Cevzi bu Hadisi mevzu hadisler arasında yazmıştır. [945] Tabakanın asır olarak söylenmesi mecaz yoluyladır. Asır (karn) kelimesini belirli bir sınırlamaya tabi tutarsak onun nesil (ceyl) demek olduğunu görürüz. [946]

Tabakayı zaman olarak sınırlandırmayı hedef alan bu teşebbüslere rağmen, tabakanın zaman içinde birlik manasıyla çıkış sebebinin onu on seneye eşit bir zaman parçası olarak ele almasıyla ilgilidir. (888)

Rosentahl, tabakaların bölünmesinin İslam Kökenli olduğu görüşündedir. Bu bölümleme islamın düşünce tarihi içinde bulunan en eski bölümlemedir. Bu, Rasûlullah (SAV) in sahabesi ve tabiin düşüncesi için en tabii neticedir. Dıştan bir tesirin bununla ilgisi yoktur. [947]Bu görüşü destekleyen delil Buhari'de bulunan şu Hadistir:

"Ümmetimin en hayırlıları benim neslimden olanlardır. Sonra onları takibeden nesil, sonra da onları takibeden nesildir" [948]Nesillerin en hayırlısı Sahabedir. Sonra Tabiin, sonra da Tebe-i Tabiin gelir . [949]Karn kelimesinin birbiren zıt manaları vardır. Bunlardan birisine göre karn (nesil) kelimesi yüz sene manasmdadır. İsni Hacere göre bu sınırlama meşhur olan bir görüştür, şöyle der İbni Hacer:

"Rasûlullah (SAV) in nesli (karn) nden murad sahabedir. Bundan açıkça anlaşılıyor ki Rasûlullah (SAV)in peygamber oluşundan en son sahabenin vefatına kadar geçen süre yüz yirmi yıldır. Maamafih bundan az veya çok ta olabilir." [950]

Tabaka üzerine bölümlemenin en basit şekli onu nesil manasında kullanmaktır. Bazı yazarlarda nesil kelimesini tabaka yerine kullanmışlardır. Bunu Bahşel 288 Hicri yılında yazdığı Vasıt Tarihinde yapmıştır. Ancak tabakat kelimesinin kullanılışı onun asrında bilinyordu. [951]Bahşel ise bu kullanımı bir defa kitabında uyguladı. [952]Vasıflı olan ravilerin, hocalarının tabakasına kadar olanlarını dört karn'a (tabakaya, nesle) ayırdı. [953]

179 Tabaka kelimesinin nesle delalet edecek tarzda kullanılışı açık

bir şekilde İbni Hibban el-Büsti'nin (Ö: 354 H) "es-Sikat" ve "Meşahira Ulemai'l-Emsar" isimli kitablarmda görülür. Yazar ravileri sahabe. Tabiin, Tebe-i Tabiin olmak üzere üç tabakaya ayırır. Aynı şeyi el-Hakim en-Nisaburi (Ö: 404 H) 'Tariha Nisabur" da yapmıştır. Bu da ravileri sahabe, Tabiin ve tebe-i Tabiin kısımlarına ayırmıştır. Kendisi şöyle der:

"Sonra Tebe-i Tabiin gelir ki bu, Nübüvvetten sonra dördüncü, sahabeden sonra üçüncü nesildir" [954]Hakim bu şekilde tabaka, karn ve ceyl kelimelerini eş manalı kelimeler olarak kullanır.

Ancak tabaka kelimesinin en eski kullanılışı nesil manasına değildir. Nitekim daha sonraları İbni Hibbamn kullandığı gibi basitte değildir. Her ne kadar bize kadar ulaşan en eski tabakat kitablannda bölümleme işlemi gayet açık bir şekilde Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiin şeklinde yapılmış olsa da bu bölümleme bile kendi çevresinde daha küçük bölümlere ayrılma durumunda kalmıştır.

Mesela, sahabe kendi arasında ;İslamda öncelik, Hicret ve Rasûlullah (SAV) le beraber bazı olaylarda beraber bulunmalı gibi durumlar göz önüne alınarak, bazan sayısı on ikiye kadar varan tabakalara ayrılmışlar. [955]Bazıları on ikiden fazlaya ayırmışlardır. [956]
Tabiin ve tebe-i Tabiin de rical kitablannda değişik sayıda tabakalara ayrılmışlardır. Rical kitablannda Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiinden her birinin tabaka sayısı değişiklikler gösterir. Zira bu, yazarın zevkine ve çalışmasına bağlıdır. Tabakat kitablarmdan günümüze kadar gelenlerin en eskileri Halife b.Hayyatm "et-Tabakat", Muhammed b. Sa'dın "et-Tabakatü'1-Kübra" ve Müslim b. Haccac'ın (Ö.216 H.) "et-Tabakat" isimli eserledir. Bu kltablann tabakat diye isimlendirtlmesi, tabaka düzeninin bu erken devreden yerleşmiş bulunduğunun delillertdir.
Halife b.Hayyat bütün sahabeyi bir tabaka kabul eder. Onların sa-. habe olmasından başka bir şart aramaz. Muhammed b.Sad'm yaptığı gibi, ne İslamda önceliğe bulunmasına, ne de faziletine bakar.
Tabiin ve Tebe-i Tabiinde ise, Sayısı şehirlere göre değişiklik gösteren bir kaç tabakaya ayınr. Tabiin, Tebe-i Tabiin ve onlardan sonrakilerin tabakalan arasında ayınm yapmaz. Ravilerin tabakalarını, asnna kadar, birbiri ardından sıralar.
Muhammed b. Sa'd ise sahabeyi üç tabakaya ayınr. [957]Bazılan onun sahabeyi beş tabakaya ayırdığı görüşündedirler. [958]İbni Sa'd bölümlemesinde, İslamda önceliği göz önünde bulundurur. Bedre iştirak edenleri birinci, Uhud'a iştirak eden ilk müslümanlarla onlardan sonra gelenleri, ikinci tabaka sayar ve Mekke fethinden önce müslüman olanları da onlara ekler. [959] İbni Sa'd, fetihten sonra müslüman olanları belirtmezs, ama haliyle bunlar üçüncü tabakadaki tertibe girerler.
İbni Sa'dde Tabiin tabakaları, şehirlere göre değişiklik gösterir. ancak genel manada onlan üç tabakaya ayırmakla beraber, çoğu kez bu sayı dört tabaka olarak gerçekleşir. [960]üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur: ibni Sa'dın tabakatmda Tabiinle Tebe-i Ta-bii'ni ayırt etmek güçtür. Bunu ayırdedebilmek rical konusunda geniş bilgisi olanlarca mümkündür. Zira İbni Sa'd, Sahabeyi başkalarından ayırırken yaptığı gibi ayırım yapmaksızın Tabiin ve Tebe-i Tabiini ard arda sıralar. [961]
Burada gerek Halife b.Hayyat, gerek Muhammed b. Sa'd daki tabaka mefhumu hakkında şu soruyu sormak hakkımızdır. Bu iki yazara göre tabakanın zamana dayalı belirli bir manası var mıdır?
Araştırma şunu gösterir ki, Halife ve İbni Sa'd ölüm tarihlerini tabakalaları ayırmada esas olarak göz önüne almamışlardır? Aşağıdaki tabakat kitablanndaki ölüm tarihleri arasında büyük karışıklık vardır. Mesela:
Halifenin tabakatmda, Basrahlarm dördüncü tabakasındaki-lerin ölüm tarihleri 110-115 Hicrî, beşinci tabadakilerin 128-132 altıncı tabakadilerin 136-156 Hicri tarihleri arasındadır. Aynı zamanda yedinci tabakada kil erin ölüm tarihleri 149-155 Hicrî tarihleri arasında değişiklik gösterir.
İbni Sa'dın Tabakatmda ise, Kufilerin birinci taba-kasındakilerin ölüm tarihleri 62-115 Hicrî, ikinci tabakadakilerin 83-111 yılları arasındadır. Görüldüğü gibi birinci tabakadan olup ölüm tarihleri ikinci tabakatan sonraya kalan birinci tabaka ricali vardır? Bu erken devrede, tabakalar üzere bölümleme, ölüm tarihleri temeline göre değilse hangi esasa göredir ?
Yukarıda söylediğimiz gibi, İbni Sa'da göre sahabenin tabakalara taksimi, îslamdaki geçmişleri göz önüne alınarak yapılmıştır.
Tabiinle onlardan sonra gelenlerin tabakaları ise, Halife ve İbni Sa'da göre. Sahabe ile Tabiin arasında karşılaşıp bir arada bulunma esasına dayanır. Tabiin büyükleri, İslamda geçmişi ve fazileti bulunan büyük sahabilerden rivayet edenlerdir. Bunlar Tabiinin birinci tabakasını teşkil ederler. Kendilerine yetişemedikleri için büyük sahabi-lerle karşılaşamayıp küçük sahabilerden rivayette bulunan Tabiin ise üçüncü ve dördüncü tabakayı oluştururlar. Aynı şekilde Said b. el-181 Müseyyeb ve benzeri Tabiinin büyüklerinden rivayet ederlerse Tebe-i
Tabii'nin birinci tabakasını teşkil ederler.
Halife b. Hayyatîa Muhammed b. Sa'dın kitablan Muhaddislerin hal tercemeleri hakkındadır. Hadis ilmine hizmet için yazılmışlardır. Dolayısıyla bu iki kitabın tabakalara göre düzenlenmesi bu hedefe uygun olsun diye yapılmıştır, Öyleki tabakayı, karşılaşmada ve yaşta birbirine benzeyenleri ayırdedebilmek izin kullanılmışlardır. Yine bunun için yaşça birbirine yakın olanları ve kendilerinden rivayet alınan üstadları, gayet ince bir ifadeyle anlatmışlardır.
Yaşça yakın olmayı burada söylememiz, tabakat kitablannın ölüm tarihlerini temel metod s ayma diki arıyla ilgili sözümüzle çelişmez. Bu durumda. Sahabenin büyüklerine ulaşıp onlarla görüşen şahsın yaşının ileri olması ve ölüm tarihinin de, -Sahabenin küçüklerinden ilerde olması gayet tabiidir. Bunun için de, birinci tabakadan olanların ölüm tarihlerinin, çoğu kez, daha sonraki tabaka-dakilerden önce olduğunu görürüz. Tabakaların bölünmesinde ölüm tarihlerinin temel alınması, gelişme devrinde, tabakanın değişmez, bir zaman birliği manasına alınmamasını gerektirir. Dolayısıyla, tabaka on sene kadar bir zamana, başka bir yerde yirmi sene kadar bir zamana denilebildiği gibi, üçüncü bir yerde nesil sınırına, çoğu kez de daha fazla bir zamana denir.
Sahabe, Tabiin ve sonra gelenlerin aralarını ayırabilmenin Hadis isnadının tenkidle yakın ilgisi vardır. Bu ilgi Hadisteki irsal, inkıta [962]adi ve tedlisi tanımaya sebeptir [963]Ravilerin tabakalarım bilmek yoluyla, aynı zamanda, birbirine benzeyen ve aynı olan isimleri ayırtetmek mümkün olur. İki isim söylemiş itibariyle aynı olursa, bu iki şahıs aynı şahıs zannedilir. İkisini birbirinden ayırtetmek istediğimizde, iki ayrı tabakadan iseler tabakalarını bilmemiz gerekir. Aynı tabakadan iseler durum karışır. Çoğu kez bu, kendinden önceki veya sonraki ravi yardımıyla tanınır. Çoğu kez de isimleri aynı olan iki kişi, biri diğerinin rivayet ettiği kişiden rivayet etmemiş olur. Şayet rivayet aldıkları üst ravi ve kendilerinden rivayet alan alt ravi aynı kişiler olursa karışıklık daha çetindir. Buna ancak ezberi ve bilgisi olanlar ayırt edebilir. [964]
Tabakaları iyi bilmemek sebebiyle yazarlardan bir kaçı yanlışlık yapmışlardır. Bazan bir ravi başkası zannedilmiş, bazan da ravi kendisine ait olmayan tabakaya konulmuştur. [965]
Yazarlar tek çeşit yazara değişmese Tabakat kitablarındaki bölünmenin faydası tam olacaktı. Tabakaların sayısı her yazara göre değişiklik gösterir. Bir raviriin bir tabakada gösterilmesi kesin değildir. Bir yazann kendi metoduyla kayıtlıdır. Bu konuda herhangi birinin sözüyle yetinmemiz mümkün değildir. Mesela; Abdur-Rahman b. Ebü-z-Zinad, İbni Sa'ad göre, Medineîüerin altıncı tabakasındandır. Halifenin Tabakatmda ise sekizinci tabakaya konmuştur. Önce Halife b. Hayyat'ın, ondan sonra da İbni Hibba'nın yaptığı gibi sahabilik sifaündaki benzerliklerini temel alırsak Enes b. Malik gibi sahabileri. Cennetle müjdelenen on sahabi ve benzerleri gibi büyük sahabileri bir tabakadan kabul ederiz. Ama sahabenin İslamdaki geçmişlerinin ve derecelerinin değişikliğine bakarsak, İbni Sa'd ve onu taklidedenîer gibi bir kaç tabaka çıkar orta yere... İbni Sa'd a göre Enes b.Malik (Ra) gibi küçük sahabeler, Aşere-i Mübeşşerenin bulunduğu tabakada değil, daha aşağı tabakalardadırlar. [966]Hafız el-Mizzi tabaka tertibini almakla beraber bazan yanlışlık yapar. Şu surdan kaynaklanmaktadır: Sahabi Rasûlulîah (SAV) den de, başka sahabiden de rivayet alır. Hadis ilmini iyi bilmeyen birisi Sahabinin Sahabiden rivayetine bakar ve rivayet alan sahabiyi Tabiinden sanır ve Onu tabiinin içinde arar, ama bulamaz. Bunun için Askalani ravilerin tabakalarının değişik olması sebebiyle tek bir yol tutulmasının doğru olacağı, bunun da harf sırası olduğu görüşündedir. [967]
Kaynaklar tabaka tertibinin Hadise hizmet etme gayesine uygun olduğu görüşündedir, Bunun için tabaka tertibini sadece Halife b.Hayyat ve Muhammed b. Sa'd kullanmamışlardır. Onlara muasır olan da, onlardan sonra gelenler de kullanmışlardır. Tabakalar üzerine yapılan bölümleme usulü rical hakkında yazılan bazı kita-blarm sekizinci Hicri asra kadar uymaya devam ettikleri bi metod olmuştur.
Kitabını tabakalara göre tertib edenlerden birisi de İmam Müslim b. el-Haccacdır (Ö: 261 H) Kitabının ismi "et-Tabakat"dır. Kaynaklar onun sadece Sahabe ve Tabii'ni aldığını, yalnız isimleri yazdığını bildirirler.[968] Tabiin üç tabakaya ayırdığı da belirtilir. [969]
Ancak İmam Müslimin Sahabeyi sunarken metodunun ne olduğuna, onları bir tabaka mı saydığına, yoksa daha çok tabakalara mı ayırdığına işaret etmemektedirler.
Ebu Arube el-Hüseyn b.Muhammed b.Mevdüd el-Harrani (0:318 H) de "et-Tabakat)" [970] isimli eserinde tabaka tertibine uymuştur. Yalnız kitabdan geriye kalan az bir kısım, ona göre tabaka sınırının ne olduğunu açıklamaya yeterli değildir. Sadece sahabeyi bir tabaka ola-rak ele alır.
183 İbni Hibban el-Büsti (Ö: 354 H) "es-Sikat" ve "Meşahira Ulemai"!-
Emsar" isimli eserlerinde tabaka tertibine uyanlardandır. Sahabeyi birinci tabaka, Tabiini ikinci, Tebe-i Tabiini üçüncü tabaka kabul eder. Daha sonrakileri döndüncü tabaka olarak alır.
Bölgelere has tarihlerden bir kısmı da tabaka tertibine uymuştur. Mesela; Ebu'ş-Şeyh eî-Ensari (Ö: 369 H) "Tabakü'l-Mukaddis'in Bi Isba-han Ve'1-Varidine Aleyha" isimli eserinde, asnna kadar olan Isfahanlı raviler on bir tabakaya ayınr.
Muhammed b. Said el-Kuşeyri (Ö: 334 H) nin 'Tarihu'r-Rakka"sı ile Abdül-Cebbar el-Havlani'nin (Ö: 370 H) "Tarihu Darya" sı da böyledir.
Bütün bu yazarların hepsinde tabaka mefhumu, İbni Sa'd ve Halife b.Hayyatta gördüğümüzden pek fazla bir değişiklik göstermez.
Tabaka tertibinin kullanılışı Kurra [971] Fukaha,[972] Safiye [973] Şairler [974]Edibler [975]Nahivciler [976]ve doktorlar [977]la ilgili hal tercemesi kitablanna kadar uzandı. Bu, tabaka tertibinin tesirine ve çeşitli alanlarda yaygın şekilde kullanıldığına delildir. Ancak o, sadece Hadis ilmine hizmet için icad edilmiştir.
Ebu Nuaym el-Isbahani (Ö: 430 H) "Hilyetü'l-Evliya" isimli kitabında tertibini dakik bir şekilde tatbik etmemiş, aksine sahabeyle sonra gelenleri ayırmakla yetinmiş, Tabiinle onlardan sonrakileri birbirine karıştırmıştır. Îbnü'l-Cevzi (Ö: 597 H) onu şöyle tenkid etmektedir.

"Ebü Nuaym el-îsbahani kitabındaki ricali birbirine karıştırmış, öne geçirilmesi gerekenleri geriye bırakmış, sonraya bırakılması gerekenleri öne almıştır. Bunu sahabede de, sonrakilerde de yapmıştır. Ne faziletlerine göre, ne doğum tarihlerine göre tertibedilmiş, ne de aynı beldeden olanları bir yere toplamıştır. Bazan bu özellikleri riayet ettiği olmuşsa da, sonra hemen bırakıp karıştırmıştır. Bilhassa bunu kitabın sonunda yapmıştır. O kadar ki bir şahsı arayan kişi onu olması gereken yerde bulamayabilir. " [978]
İbnü'l-Cevzi, "Safatü's-Safve" isimli eserini, İbni Sa'dın metoduna uyarak, tabaka esasına göre tertiblemiştir. îslamda geçmişi göz Önüne alarak sahabeyi beş tabakaya ayırmıştır. Sonra Tabiin ve onlardan sonra gelenleride tabakalaraayırmıştır. Tabaka üzerine terti-ble, şehire göre tertibi birbirine karıştırmıştır. Tabakaları tek şehir adı altında ele alır, Kendisi bunu, öğrenciye kolaylık olsun diye yaptığını belirtir. [979]
Tabaka üzerine tertib köklü geleneğini, kendisine uyularak
sürdürdü. Son devrelerde bile, rical kitabîanndan bazıları tabaka esası üzerine tertibedildi. Abdul-Gani el-Makdisi el-Cemaili (Ö: 600 H) "el-Kemal Fi Ma'rlfeti'r. Rical" [980]isimli kitabını tabakalara göre terti-betmiştir. Ancak el-Mizzi (Ö: 742) bu kemal kitabını gözden geçirip özetlerken harf sırasına göre tertiblediği için onun asıl tertibini koru-mamıştır. Zehebi de (Ö: 748 H) el-Mizzi'nin "tehzibü'l-Kemal" [981]isimli eserinin özeti olan "el-Kaşif An Ricali'l-kütübi"s-Sitte" [982]kitabında harf sırası tertibine uyar.
Askalani de, el-Mizzi'nin "Tehzibü'l-Kemal" isimli eserinin özeti olan " Tehzibü't-Tehzib" de aynı şeyi yapar, yani harf sırasına uyar.
Sekizinci Hicri asırda tabaka tertibine en açık şekilde önem veren şahıs Hafız Zehebedir. (Ö: 748 H) ki onun "Tezkiratü'l-Huffaz", "Tarihu'1-İslam" ve "el-Mücadde Fi Esmai Kitabı" bni Mace" isimli üç kitabı vardır. Bunların üçüncüsünü tabaka üzerine tertibetmiş olduğuna görürüz. Tabakayı, o tabakada bulunan meşhur bir zatın ismiyle adlandırır. A'meş ve İbni Avn'ın tabakası, ez-Zühri ve Eyyüb'un tabakası, İbnü'l-Müseyyeb ve Mesruk'un tabakası, der. Yalnız bu tabakalar, diğer tabakat kitablarmda olduğu gibi, zaman esasına dayalı bir tertib değildir. Sadece bir tabakada olanları bir araya getirmekle yetinir.
"Tezkiratü'l-Huüaz" isimli eseri, adından da anlaşılacağı gibi, sadece Hadiste hafız derecesini alanların hal tere emel erini içine alır. Bütün Hadis ravilerini içine alan bir kitab değildir. Asrına kadar olan hafızlan, yirmi bir tabakaya ayırır. Bu konuda karşılıklı görüşmeye itibar eder. Az yerde de ölüm tarihlerini göz önüne alır. [983]Ancak bu daha sonra gelen tabakalarla önceki tabakaların birbirine girmesine sebeb olur. Zehebi buna şöyle işaret etmektedir:
"Her tabakada iki tabakayı birbirine bağlayan bir şeyin olması gerekir. Yoksa tabakaların bölümlenmesinde çok titiz davranrymaya kalkılırsa, her tabakayı üç veya daha fazla tabaka yapmak gerekir." [984]
Tezkiratü'l-Huffazdaki tabaka mefhumunun, ekseriya nesil manasına geldiğini söyyemek mümkündür.
'Tarihul-îslam" kitabına gelince, Zehebi bunun yaşlara ve tabakalara göre tertiplemiştir. Her senenin olaylarını yazmış, sonra o sene ölenlerin hal tercemelerini vermiştir. Bazan ölümleri olaylardan önce verdiği de olmuştur Zehebi dayandığı malzemenin noksanlığına işaret ederek:
"Eskiler, ulemanın ve diğer şahısların ölüm tarihlerini yazmaya dikkat etmediler. Öyle bir takım kimselerin ölüm tarihini yazdılar ki onlardan bazıları hakkındaki bilmediklerimiz bildiklerimizden çok fazladır,. Bunun için bilinmeyen kişilerin ölüm tarihleri korundu ve ezberlendi, buna karşılık meşhur imamların ölüm tarihleri bellenemedi., Yine aynı şekilde bir çok memlekete ait haberler bize ulaşmadı. Bu, ya oranın Hadis hafızlarından birinin, ulemanın tarihini yazmamasından veya yazdıkları tarihlerin bize ulaşamamasından ileri gelmektedir ? [985]
Eski ulemanın, ölüm tarihlerini zabta geçmemeleri sebebiyle Zehebi, bütün halifelerin idarede bulunduğu devre esnasında meydana gelen ölümlerin tarihlerini yazan bir fasıl açtı..Hz.Ömer devrinde Ölenler için bir fasıl [986]Hz. Osman devrinde ölenler içinde bir fasıl açtı. [987]Bir çok yılda, ölenlerin ölüm tarihlerini yazabildi. Tabakayı, sınırları belli bir zaman birimi olarak değerlendirdi ve bunu on seneye eşit saydı [988]
Zehebi bu değerlendirmesiyle hem tabaka taksiminde görüşme esasını kabul eden önceki yazarlara, hem de görüşmeyi esas alıp ölüm tarihlerine itibar etmediği Tezkiratü'l - Huffaz isimli eserindeki metoduna muhalefet etti. Bununla beraber Hadisci Zehebi görüşmeyi göz önüne almaktan tamamen kendini kurt aramamıştır. Sekizinci tabakadaki Abdullah b.es-Samit'in hal tercemesini verirken şöyle der:
"Abdullah b.-es Samit'in ölümü bu tabakadan sonraya kalmıştır. Allah'ın izniyle tekrarlanacaktır." [989]

3. ŞEHİRLERE GÖRE TERTIB

Günümüze kadar ulaşan rical kitabi arından şehirlere göre tertibe uyanların en eskileri Halife b. Hayat'in "et-Tabakat", Muhammed b. Sa'dm "et-Tabakatü'1-Kübra" Müslim b.el-Haccac'm (Ö: 261 H) "et-Kebir" ve İbni Hibban el-Büstln'nin (Ö: 354 H) "Meşahira Ulemai'l-Emsar" isimli eserleridir. Bu yazarlar düşüncenin kapsamlığlığım ve ufak genişliğini temsil ederler. îsîam devletinin uçsuz bucaksız toprakları, ulaşılmaz hududlarıyla, bu zatların öğretimleri ve eğitimleri için geniş bir meydan oluşturdu. Bunların kitablarını yazdıkları şehirlerin payı, kitablarm ilmi derecelerine ve oradaki rivayet gayretlerinin büyüklüğüne bağlı kalıyordu. Her şehirdeki ilim adamı sayısı gerçekten çoktu ve orada nakledilen rivayetler gayret mahsûlü olarak hafızadan hafızaya naklediliyordu. Yazarların buna verdikleri değer, kitablannda bol bol ifadesini bulan gerçeklerdir. Bunun için Medine-i Münevverenin bu kitablardan nasibi zengindi. Halife b.Hayyat kitabının üçte birinden fazlasını Medineye ayırmıştı. İbni Sa'dm Taba-katü'l-Kübrasmdaki payı da zengindi. Hadis ricalini ihtiva eden altı ciltlik bu kitabın üç cildinin Medineli erkek ve kadın sahabilere ayrılmış olması da bunu gösterir. [990]Dördüncü cildi de Medineli ve diğer Hicaz şehirlerindeki raviler bulunmaktadır,, ama bi cildin çoğu yine Medineli ravilere ayrılmıştır [991]Medinenin İbni Ebu Hay-seme'nin tarihindeki ve İbni Hibban'm Meşahire Ulemai'l-Emsar isimli eserindeki payı da büyüktür.
Yazarların Medine'ye ittifak halinde bu büyük önemi vermeleri orada ulemanın çok oluşuna ve rivayet çalışmalarının geniş çaplı oluşuna delalet ettiği gibi, en az Hicretin ilk iki asrı esnasında İslâm aleminin diğer ilim merkezlerinden üstün olduğunu dagösterir. Buna şaşmamalıdır. Zira Medine Sünnetin ana yurdudur. Sahabe-i Kiram Rasûlullah (SAV) in sağlığında, Hicret yoluyla orada toplanmış, bizzat Rasûlullah (SAV) den orada rivayet almışlardır.Bu suretle kendilerinden sonra gelen ilim taşıyıcıları ve Hadis ravileri için feyizli bir ilim kaynağı olmuşlardır. Rasûîullah (SAV) in vefatından sonra da büyük sayıda sahabenin çıkışıyla Medine'den diğer İslam merkezlerine ilim yayılmıştır. Bu sahabiler yeni fethedilen yerlere yerleşmiş oralarda da ilim ve rivayeti yaymışlardır.
Medinenin elde ettiği ilmi ve edebi mevki, diğer ülkelerin onu geçmesini zorlaştırmıştır. Hatta, altıncı Hicri asır alimlerinden İbnü'l -Cevzi " Sifatü's-Safve" kitabının tertibinde, diğer şehirlerden önde gördüğü için, Bağdadi başlangıç noktası yapmak istemiş, ancak "Şerefleri dolayısıyla Medine ve Mekke'den üstün tutmak mümkün olmamıştır." [992]Bunun içinde Bağdad'dan önce Medine'yi ve Mekke'yi ele almıştır. Diğer Hicaz şehirleri, Medineyle mukayese edildiği zaman, rivayetteki rolleri açısından zayıf kalırlar. Yalnız Mekke, Hac mevsimlerinde orada ulemanın toplanıp ilim halkaları teşkil ettikleri için, dini bir merkez olma hüviyetiyle belirginleşir. Aynca orada yaşayan, Arab asıllı olmayan bazı kişiler de, ilim ve rivayetle göze görünür bir varlık göstermişlerdir.
Rivayet çalışmaları Irak'ta da Medineye benzer güçte ortaya çıkmıştır. Bilhassa Küfe ve Basra'da... Aralarında kurlan kıraatiyle meşhur Ebu Muse'l-Eş'ari v e Küfe'de bir medrese kuran ve fıkıhtaki de-rinliğiyîe tanınan Abdullah b.Mes'ud (Ra) gibilerinin de bulunduğu çok sayıda Sahabi bu iki şehire yerleşti. Bu sahabilerin öğrenciler arasından bir çok ilim otoritesi çıktı.
Bilhassa Hicrî birinci asırda Küfenin oynadığı siyasi rolün oradaki rivayet çalışmalarının canlanmasında büyük etkisi olmuştur. Şam ve Küfe arasındaki siyasi çekişme, o devir insanının hareketleri-' nin dinin iki ana temeli olan Kur'an ve Hadise uygun olmasını istemeleri dolayısıyla, çekişen iki tarafın da görüşlerini desteklemek için rivayete kuvvetle ihtiyaç hissettirdi.
Basra'nın rivayetteki rolü ise Küfe'den hemen sonra gelir. Oraya yerleşen sahabenin sayısı küfeye yerleşenden pek az değildir. Ancak rivayette şöhret bulmuş Basralı Tabii'in sayısı Küfe'dekinden azdır. İbni Sa'da göre, rivayetiyle bilinen Küfe'li Tabiilerin sayısı beş yüzden fazladır. Buna mukabil Basra'da yetişen rivayetiyle meşhur Tabiin sayısı iki yüzden bir kaç sayı fazladır. Belki de bunda, bu iki şehirde ulemanın çoğalmasının ve ilmin yayılmasının derecesini tayin eden bir işaret vardır.
Halife b. Hayyat ve Muhammed b.Sa'dın incelemeleri kapsamına giren ilmi gayretlerde, Küfe ve Basra dışındaki Irak şehirlerinin durumuna gelince, Bağdad ve Vasıtm sonradan kurulduğunu, bu iki şehre herhangi bir sahabi ve tabiinin yerleşmediğini, Tebe-i Tabiinden de Küfe ve Basra'dan gelenlerin yerleştiğini düşünmek gerekir.[993]Bağdad da ilmin kökleşmesi, Halife ve İbni Sa'dm araştarmalarindan sonradır. Bunun için de, bu iki şahsın kitablannda geniş yer tutmaz. Bağdad daha sonraları ilim şehri ve ulema yatağı oldu. İbni Hibban, bölgecilik gayretiyle Bağdad'ı sahabenin yerleştiği şehirlerden sayar. Halbuki daha önceki konularda Bağdad, sonradan kurulduğu için, oraya sahabilerden hiç bir kimsenin yerleşmediğini söyler. [994] İslâm ülkesinin doğu bölgeleri, Hicretin ilk iki asrında, rivayetin
önemli ölçüde belirginleştiği yerler değildi. Bunun için de ne Halife 'nin, ne de Muhammed b. Sa'dın kitablannda bu bölgeye fazla değer verilmedi. Doğu bölgelerinde rivayetin gelişmesi üçüncü ve dördüncü Hicri asırlara rastlar. İbni Hibban da buna dayanarak bu bölgeyi "Günün alimleriyle tanınan, İslamın meşhur bölgelerinden" [995] sayar.
İslâm aleminin batı bölgeleri de, ilk iki asırda, rivayetteki rolü itibariyle İkinci derecededir. Ancak Şam, büyük sayıda sahabenin gelip

yerleşmesiyle bir istisna gösterir. Rivayet çalışmaları itibariyle Şam'ı, Mısır takib eder. Ama Cezire, İdare merkezleri, hudut bölgeleri. Eyle, Afrika ve Endülüs, bu erken devreye ait rivayet çalışması olarak Halife ve İbni Sa'dın kitablannda hep az bir yer tutarlar.
Halife ve İbni Sad'daki şehirlerin sıralanışı, incelendiği zaman, ikisinin de öncelik tanıdıkları şehirlerde ulemanın çokluğunu ve rivayet çalışmalarını yoğunluğunu göz önüne aldıkları görülür. Bu incelemede Medine, Küfe ve Basra'nın, iki yazarda da, diğer şehirlerden öne alındığı ortaya çıkar. Halife ve İbni Sa'dın kitablarmm yazılışından bir asırdan biraz fazla bir zaman sonra İbni Hibban'da aynı şeyi yapar.
Halife Medinelî Sahabileri yazdıktan sonra, Medineli ravilerin diğer tabakalarına geçmeden, hemen Küfe'li ravilere başlar. Medineli Tabiin ve onlardan sonra gelenlere dönmez. Küfe'lilerin bütün tabakalarını bitirir. Sonra Basra'ya geçer. Onların da bütün tabakalarını bitirdikten sonra Medine'ye döner ve Ashabından sonraki tabakalımı yazar. Belki de Sahabe ile ilgili bilgileri tamamlamak istemiş ve on-lann yoğun bir şekilde yerleştikleri şehirleri de buraya eklemek yolunu tutmuştur.
Yazdığı şehirlerin sırası konusunda Halife'nin kitabında bir başka özellik daha vardır ki, O da coğrafi faktörleri pek göz önüne al-mamasıdır. Memleketten memlekete geçerken sıra gözetmez ve işlemekte olduğu beldenin ricalinin bitmesini beklemez, Hicazdan Irak'a geçer. Sonra tekrar Hicaz'a döner. Vasıt ve Bağdad'ı, Küfe ve Basra'dan sonra ele almaz, kitabın sonuna bırakır. Belki de bununla ilmi oturmuşluğu göz önüne almıştır. Çünkü Vasıt ve Bağdadin kuruluşu sonradandır. Ayrıca orada rivayetin gelişmesi diğer şehirlerden sonra başlamıştır.
Şehirlerin sırası konusunda coğrafi konumu göz önüne İbni Sa'd almıştır. O, Medineyi yazdıktan sonra Hicazdan ayrılmaz. Oradaki diğer ilim merkezlerini, yani Taifi, Yemeni, Yemameyi, Bahreyni sırasıyla yazdıktan sonra Hicazdan ayrılır. Küfe ve Basra'yı yazdıktan sonra Irak'ı bırakıvermez. Vasıt, Medayin ve Bağdad'ı ele aldıktan sonra bırakır. Sonra doğuyu bütün ilim merkezleriyle ele alır. YAni Horasan, Rey , Hemedan ve Kum sırasıyle işlenir. Oradan Enbar'a geçer. İslam aleminin batı bölgesinde, önce Şam'ı, Mısır, Eyle, Afrika ve
Endülüsü ele alır. İşte İbni Sa'd, şehirlerin sıralanışında ilmi ağırlık yanında coğrafi faktörlere de böyle uymuştur.
Şehirler zincirinin sıralanışında coğrafi faktörlere uyan diğer, bir yazar daha var dır ki o, Müslim b. el-Haccac'tır. Onun şehirleri sıralayışı tamamen İbni Sa'da uymaktadır. [996]
Coğrafi faktörlerin göz önüne alındığı diğer bir eser de İbni Ebu Hayseme'nin Tarihi Kebiridir? Bu zatta Mekke'den sonra sırasıyla Tatf, Yemen, Yemame, Medine ve Küfe ravilerini yazar.
Halife, İbni Sa'dın yerlerden Hemedan, Kum, Ensar, Bahreyn, hu-dud bölgeleri, Eyle ve Endülüs, almamış, buna mukabil İbni Sa'd'm yazmadığı yeni ilim merkezlerinden Musul ve Mağribi eklemiştir. Mağribi biraz genişçe ele almıştır.
Bu yazdığımız kltablann yazılışından bir asır kadar bir zaman geçtikten sonra Muhammed b. Hibban el-Büsti (Ö: 354 NH) "Meşahira Ulema-i'1-Emsar" isimli kitabını yazmıştır. İbni Hiban'da da bu kitabını şehirlere göre tertib etmiştir. Ancak şehirlerin sıralanışında, sadece Medineyi diğer şehirlerden önce yazması bir yana, Halife ve İbni Sa'dda gördüğümüz tertibi bunda göremiyoruz. Yalnız İbni Hibban, konu edindiği yerleri sıralayışındaki sebebleri açıklamıştır. Bu yerleri de şöyle açıklar:
"Müslüman ilim erbabımın ikamet ettiği mamur beldelerin ve onlara bağlı şehirlerin bulunduğu bölgeler altıdır: Birincisi; Havalisiyle Hicazdır. İkincisi; Nahiyeleriyle birlikte Irak'tır. Üçüncüsü; Etrafıyla birlikte Şam'dır. Dördüncüsü, uzantılarıyla Mısır'dır. Beşincisi; İdaresine bağlı yerlerle birlikte Yemen'dir. Altıncısı; İkinci derecedeki idari bölgeleriyle birlikte Horasan'dır. Bu şehirler İslam aleminin, günün alimleriyle tanınan meşhur merkezleridir.[997].
İbni Hibban Medineyi diğer şehirlerdren önce yazmasının sebebini de söyler " zira Medine vahyin iniş yeri, risaletin kaynağıdır. Rasu-lullah (SAV) orada çok yardıma mazhar oldu. İslam dininin temel esasları oradan yayıldı. Rasulullah (SAV)'in ve iki yakını Ebu Bekir ve Ömer (R-anhüma) nın kabirleri oradadır. Sahabenin büyükleri de orada toplandılar." der. [998]İbni Hibban ravinin o şehirden sayılabilmesi için orayı vatan edinmiş olmasını şart koşmuştur. Ölüm yeri neresi olursa olsun onun için önemli değildir. [999]Bu açıklamadan anlıyoruz kitabda şehirlerin tertibi ve birinin diğerinden önce ele alınmasındaki faktörler, her şeyden önce şehrin ilmi mevkii, ikinci olarak dini önemi, üçüncü olarakta coğrafi konumudur.
Halife, İbni Sa'd ve İbni Ebi Hayseme'den her biri, İslâm aleminin merkez noktalarını araştırma sahalarına almakla görüş açılarının ne derece geniş olduğunu göstermiştir.
Bu tncemelerden anlıyoruz ki, ilim elde etmek için yapılan seyahatlerin, şehirler arası ilim alış verişindeki büyük etkisi şüpheye yer vermeyecek açıklıktadır.
İlim elde etmek için yapılan seyahatler, Sahabe devrinde başlamıştır. Sahabi, Rasululîah (SAV) den işitmediği bir Hadisi elde etmek veya ezberlerken iyice hafızasına alıp almadığını kesin olarak bilmek için seyahatler yapardı. Sahabeden bu konuda seyahatıyla bilinenlerden ikisi;Cabir b.Abdullah (Ra) [1000]ve Ebu Eyyüb el-Ensari (Ra) [1001]dir/Tabiin devrinde de, fetihlerin hemen ardından şehirlere dağılan Sahabilerden ilim alabilmek için seyahatler devam etti. Ali isnadı aramak Hadiscilerin hedefi oldu. Tabii kendi tabakasından olan bir Tabiiden rivayet almak yerine, seyahat edip bizzat Sahabinin kendisinden rivayet almayı tercih ediyordu. Hadiste uydurmacılığın çıkması bu ilim seyahatlerinin artmasında etkili oldu. Çünkü doğruyu bulabilmek için Hadis'i zandan kurtarmak, kaynağını araştırmak ve aslını incelemek gerekiyordu. Tabiinden bu konuda meşhur olanlar Said b. el-Müseyyeb" Mesruk, Amir eş-Şa'bi, Hasenü'l-Basri, Ebül-Aliye er-Riyahi'dir. [1002]Tabiin neslinden sonra ilim elde etmek için yapılan seyahatlerin çerçevesi genişledi. Üçüncü ve dördüncü Hicri asırda zirveye ulaştı. Ramehürmüzi (Ö: 360 H) İslam ülkelerinde seyahat eden muhaddislerin, tabakalarına göre sıralanmış, bir listeyi verir, Listede, ulema ile görüşmek için bir kaç ülkeye seyahat edenlerle, bir yere seyahat edenleri de ayrıca belirtir.
Ulemanın seyahat ettiği bu ülkeler, o devrede, İslam aleminin kültür merkezleri idiler.
Bu sehayatlerin, ilmin yayılmasına, Hadis rivayet yollarının çoğulmasma, Hadis ravilerinin (ricalinin) tanınmasına büyük katkısı oldu. Zira mukaddis onlann ülkesine gidiyor, onlara karışıyor, sorup öğreniyor, ülkelerindeki durumlarına, gidişatlarına vakıf oluyordu. [1003]Bütün bunlara rağmen bölgecilik, az da olsa, Hadisciler arasında rol oynayacak fırsat buluyordu. Bazıları kendi rivayet kaynaklarıyla övünürken, karşı tarafın kaynaklarını da küçümsüyorlardı. "Küfelilerden bir cemaatle Hicazlılardan bir cemaat, Abdullah b. İdris'in yanında toplandılar. Sarhoş eden şeyler hakkında münakaşa başladı. Hicazlılar sarhoşluk veren şeylerin haramlığım savunurken Küfeliler de helal olduğuna delil getirmeye çalışıyorlardı. Küfelilerden birisi:
-Bize Ebu İshak, Said b. Zi La've'den, o da Ali (Ra) den ruhsat olarak Hadis rivayet etti ki..., derken Hicazlılar şöyle karşılık verdiler:
-Vallahi, siz ne Muhacirlerden; ne Ensardan, ne de onlann çocuklarından delil getirmiyorsunuz da körlerden, tek gözlülerden, topallardan gözü az görenlerden, şaşılardan delil getiriyorsunuz?" [1004]
Münakaşa fıkhi bir mesele üzerinde yapılmasına rağmen Hicazlılar, Küfelilerin rivayet kaynaklarını haksız bir yolla terikid ettiler. Zira bu lakablarm hepsi mealiye, yani Arab olmayanlara aitti. Arablar bu sıfatlarla lakablanmazlardı. Hicazlılar hocalarının Muhacirin ve Ensardan olmasıyla övünür, Küfelilerin hocaları Mevali'den olduğu için onlan küçümserlerdi.
Buna benzer bir olay da Esmai'nin başından geçmiştir. O, Amr b. Kays'ın şöyle dediğini işitmiştir.
-Iraklılar bize karşı insaflı davranmıyorlar. Biz onlara Kasım b. Muhammed ile Salim b.Abdullah et-Tayyibi'yi delil getiriyoruz., onlar-sa bize, bu ikisinin dengidir diye Ebüt-Teyyah ve Ebül -Kolabeyi getiriyorlar. Emül-Cevza'yı ele geçirsek onu hurma ile yeriz. Şa'bi yi ele geçirsek kazanlar bizim için kurulur. Nehai'yi ele geçirsek bizim izin koyunlar boğazlanır." [1005]
Iraklıların rivayetleri üzerinde bu çeşit alay ve maskaralıklar sürüp gider. Çünkü Iraklıların rivayetleri hep mevaliden (Arab olmayanlardan) dır. Reylilere hitab eden Ebu Abdillah el-Mukri'ye dinleyelim. [1006]
-Ey Reyliler! Sizden kurtuluşa eren kim vardır? İbnü'l-Isbahani, diyecek olursanız, O bizdendir. İbrahim b.Musa, derseniz, o da bizdendir. Cerir, derseniz, p da bizdendir. Sizden sadece bir kişi kurtuluşa erdi. Sizler kederden ölünceye kadar sizinle konuşmayacağım. " [1007]
İşin garip tarafı el-Mukri Reyde doğmuştur. Aslı Isfahanlıdır. Babalarının memleketiyle övünüyor. İçinde doğup büyüdüğü Rey'i kötülüyor.
Cürcan ve Nişabur alimleri arasındaki ilmi rekabet, Nişaburlu Şair Muhammed b. İbrahim b.Yahya el-Büşti'nin kendi şehrinin uleması hakkında bir kaside yazmasına sebep oldu. Kasidede Nişabur'un tarihteki ve o günkü ilmi üstünlüğüyle övünüyor, Cürcanın bu"seviyeye ulaşmamayacağmı vurguluyordu.
"Cürcanı yadetmeyi bırak, zira bizim Nişabur'daki hocalarımız daha üstündür, ne keder!"
'Yahya b.Yahya başkalarıyla kıyaslanamaz. Şayet sınamak istiyorsan izzet ve şeref bakımından o sana yeter."
"İshak da Allah için onlara katabilirsin [1008]Evet Rabati'yi de.... onların fazileti örtülemeyecek kadar açıktır." [1009]
Bölgecilik, genel manasıyla, şehir tarihlerinin yazılıp, geliştirilmesinde rol oynamıştır. Özel manasıyla ise, bir şehrin diğer şehirlere ilmi üstünlüğünü ortaya koymak maksadıyla, o şehrin ricalini tanıtan kitablar yazılmış ve şehir ricaline ait tarihler ortaya çıkmıştır. Bölgecilik, o bölge ricaline ait tarih kitablarmm yazılmasına doğrudan sebeb olmuştur. Hamza es-sehmi (Ö: 427 H) Cürcan Tarihi'nin mukaddimesinde şöyle der:
"Şehirlilerden çoğunun şehirlerinde yaşayanlar konusunda taas-sub derecesinde bağlılık gösterdiğini, Sahabe-i Kiram (R. anhüm) Hazretlerinin

ülkelerine girmesiyle, halifelerin, emirlerin ve alimlerden bir topluluğun kendilerinde olmasıyla övündüklerini gördüm. Bunun için tarihler yazdıklarını, kendilerine ulaşan haberleri kitab haline getirdiklerini müşahede ettim. Hocalarımızdan hiçbirinin Cürcan alimlerini yadeden bir kitab yazdıklarını, Cürcanm kabarık sayıdaki üstün kişilerinin tarihini yazmaya teşebbüs ettiklerinin görmedim. Bu konuda kapsamlı bir eser meydana getirmek istedim.
Sonra ilimlerine güvenilen ulemanın yok olmasıyla Cürcanda fikir hareketlerinin düşüş göstermiş bulunduğundan yakınır. [1010]
Belirli bir şehrin ricaline ait olmak üzere yazılan ilk kitab belki de Bahşelin 288 Hicri yılında yazdığı "Vasıt Tarih"dir. Bu, Bahşelden önce, bilinen bölge tarihleri olmadığı manasına gelmez. Nitekim fbni Zebbale "Ahbarü'l-Medine" isimli eserini Hicri 199 yıllarında yazmıştır. [1011]el-Ezraki (Ö: 244 H) ise "Ahbaru Mekke" isimli eserini üçüncü Hicri asrın ilk yarısında yazmıştır. Ancak bu iki eserde şehirdeki Mukaddislerin hal tercemelerini ele almadığı gibi, ricalümi ile bağlantısı da yoktur. On dördüncü Miladi asır tarihçilerinden, Mekke Tarihi yazan Takiyyü'1-Fasi, "el-Ikdü's-Semin" isimli eserinin mukkadimesinde şöyle der:
"Ezrakİ, kitabında hal tercemelerine özel bölüm açma konusunda kendisinden önce kimsenin davranmadığı yazardır..." [1012] el-Fasi bu gerçeğe şaşarak, diğer kitabı "Şifaü'l Garam" da şöyle der:
"Mekkenin fazilet sahibi kişilerinin Ezraki'den sonra, onun tarzında kltab yazmamış olmalarına şaşarım. Mekkenin ileri gelenleri, valileri, kadıları, hatibleri ve alimlerini içine alan Mekke Tarihiyle ilgili, diğer beldelerin faziletli kişilerinin yaptığı gibi, bir eser ya-zamamalanm da aklım almıyor." [1013]
"Medine tarihine gelince, bundan da durum Mekke Tarihinde olduğu gibidir. Çok az bir hal tercemesi ihtiva eder. Daha sonraki hal tercemesi kitablarmın Medine-i Münevvere tarihlerinden hiç bir şey iktibas etmemeleri de bunun delilidir," [1014]Yalnız es-Sehavi, Ömer b. Şebbe'den (ö. 262 H.) nakletmiştir. Bu da, terracim kitablarmda bulduğumuz şekilde ricalin hal tercemelerini İbni Şebbe'nin yazmadığına delildir. [1015]
Bahşelden önce yazılan şehir tarihleri, şehrin topografyası ve o şehre ait haberlerden bahseder. Şehrin ricalini anlatmaz. Bunun için Bahşelden, şehir ricalini ilk yazan kişi olarak sözetmek mümkündür. Ulema, rekabete girişen şehirlerin üstünlük taslamasında en önemli unsur oldu. Buna dayanarak, Bahşel'den sonra şehir tarihlerim ana malzemesi hal tercemeleri oldu.
Bahşel, kitabının gerçekten değerli bilgiler ihtiva eden mukaddimesinde, Vasıtın tarihve coğrafyasından, ondan önceki şehirlerin tarihinden bahsetmiştir. Sonra Vasıt alimlerinin hal tercemelerini vermiş, şekil ve muhteva itibariyle vasıtın ikinci derecedeki şahıslarının tarihini buna eklemiştir. Sonra Sahabeyi ve şehrin diğer ricalini takdim etmiştir.
Bu, diğer bölge tarihlerinin genel planıdır. Bazıları mukkadime-ye ait bu planı genişletmiş, bölgeye ait topoğrafik, tarihi, mitolojik malumatı eklemiştir. Bunlar şehirlere duyulan' aşırı bağlılığın mahsûlüdür. Şehre giren Sahabeyi yazmanın, Rasulullah(SAV) in Büreyde tarafından rivayet edilen şu Hadisi Şerifi'yle bağlantısı vardır:
"Ashabından kim bir beldede ölürse, Kıyamet gününde, o belde halkının kumandam ve nuru olur?" [1016]Bunun için, tabakat kitablarmın tertibinde olmayan tarih kitablarmda bile, sahabeyi önce yazma geleneği korunmuştur. Mesela; Ebu Nuaym'm "Tarihu Isbahan"ı ve el-Hasibin "tarihu Bağdad"ı böyledir. Bölge ricaliyle ilgili kitablar, Bahşel'in Vasıt Tarihindeki metod ve modelini takib etmişlerdir. Bu modeli uygulayanlardan birisi Muhammed b.Said el-Kuşeyri'dir. 334 Hicri yılında yazdığı Rakka Tarihi böyledir. Yalnız mukaddimesinde sadece Rakkaya ait olayları ve sulh şartlarını yazmıştır. [1017]
Aynı uygulamayı yapanlardan ikisi:'
Tabakatü'l-Muhhadisin Bi Isbahan" yazan Ebü'ş-Şeyh el-Ensari (Ö: 369 H) ve "Tarihu Darya" yazan Kadı Abdül Cebbar el-Havlani (Ö: 370 H) dir. Bunlardan Kadı Abdül-Cebbar, Şehre ait olaylarla ilgili mukaddimeyi yazmamış, Ebüş-Şeyh ise çok geniş olarak yazmış, şehrin topografyasını, faziletlerini ve hayret duyulacak özelliklerini belirtmiştir. [1018] Ebüş-Şeyh bunu, yaşadığı şehri çok beğendiği ve ona bağlı olduğu için yapmıştır. Aslı Isfahanlı olan Selmanü'l-Farisi (Ra) in hal tercemesini uzun yazmıştır. O kadar ki Isfahana yerleşen Sahabilere ayırdığı yerin yansını ona tahsis etmiştir, bu Sahabilerin sayısı on sekizdir? Ebüş-Şeyh Isfahanın fethinin savaşla mı, yoksa sulh yoluyla mı gerçekîeştirildiğiyle ilgili rivayet ihtilaflannı da unutmaz. Sonunda sulh ile almdığıyla ilgili rivayetleri tercih eder. [1019]
Ebu Nuaym el-Isfahani (Ö: 430 H) de "Zikru Ahban Isbahan" isimli eserinde Ebüş-Şeyhe uyar ve ondan bir çok nakiller yapar. Ancak tertibi değişiktir. Çünkü kitabını harf sırasına göre hazırlamıştır.
Hakim en-Nisaburi (Ö: 405 H) 'Tarihu Nisabur" isimli eserinde, gerek mukaddimede, gerek hal tercemelerinin tertibinde Ebüş-Şeyhin 'Tabakatü'l -Muhaddis'in Bi Isbahan" isimli eserini takib eder. Hakim kitabına Horasanın övünülecek şeyleri ve acemilerin faziletleriyle ilgili Hadislerle başlar. Sonra "Horasanın hayrı Nisaburdur' ve "Nisabur ne güzel memlekettir." Hadislerini yazar. Sonra Nisabur ulemasının tabakalara göre hal tercemelerini verir.
Son devirdeki bölge tarihlerine gelinceye kadar büyük çapta değişiklikler görülmez. Mesela. Hatibin (Ö: 463 H) Bağdad Tarihi ile İbni Asakir'in (Ö: 557 H) Dımışk Tarihi böyledir. Mamafih bu iki eser sadece Mukaddislerin hal tercemelerini vermezler. İşi daha geniş tutarlar. Bu bakımdan ayncalıklan vardır. Aynı zamanda eseri çok geniş tutmak, çok şey yazmak suretiyle bir İslam şehrinin elde ettiği tekamülü de göstermektedir. Şehirler arasındaki övünme yansı, bölge ricaliyle ilgili tarih önsözü icadında büyük rol oynamıştır. Çoğu kez bölge ricaline ait tarihleri yazmaya iten sebebler, o bölgenin kıymetini ve ilmi üstünlüğünü gösterme gayretleridir denebilir ancak, şunu unutmamamız gerekir ki esas itici sebeb, ravileri ve vatanlannı tanıtmak suretiyle Hadis ilmine hizmlete duyulan güçlü arzudur. Bölge ricali ile ilgili tarihler, ilmi rical kitablan grubuna girerler. Bunlara bu açıdan bakmamız gerekir.
Bölgenin Hadis hocalannı ve onlann rivayetlerini tanımak, o bölgedeki Hadis öğrenme isteklisinin bilmesi gereken ilk bilgiler olarak değerlendirilmiştir. İşte Hafız Salih b. Ahmed et-Temimi (Ö: 384 H) 'Tabakatü'l-Hemezaniyyin" isimli eserinde şöyle der:
"Hadis Öğrenmek ve bu maksatla ilme başlamak isteyen kişinin önce kendi memleketindeki Hadis kitablarım ve Hadis erbabını tanımakla başlaması gerekir. Sağlamını çürüğünden ayınncaya kadar onlan anlamalı ve ezberlemelidir. Hadisle uğraşanlan ve onlann du-rumlanm eksiksiz tanımalıdır, eskiden ve halihazırda ilim ve ulema varsa onlan bilmelidir. Bundan sonra diğer ülkelerdeki Hadisle ve oralardaki Hadis seyahatleriyle meşgul olmalıdır. " [1020]
Bölge ricaliyle ilgili tarihlerin ayırıcı özelliği şudur: Yazann, ricalinin tarihini yazdığı ortamda yaşamış olması sebebiyle, memleke- , tinin alimleriyle ilgili olarak verdiği bilgiler çok daha ince ve çok daha kapsamlı bir araştırmanın mahsûlüdür. Bunun için bölge ricaliyle ilgili tarih kitablan Hadis isteklileri tarafından önemle karşılandı. Hatta bunlardan bazılan ilim halkalannda ders kitabı olarak okundu. Hatibü'l Bağdadi Bağdad Tarihinde bunlardan bahseder. [1021] Ebu Sa'd es-Sem'ani, Abdur-Rahman b.Muhammed el-Kazzaz'dan naklederki, Kazzaz kendisi Selamet Şehri Bağdad'm tarihini, bizzat yazan Ha-tib'ten, iki cildi hariç, dinlemiştir. Bunun sebebi de, annesinin vefatı dolayısıyla, cenazeyle meşgul olduğu için, o iki cüzü dinleyememiştir. Hatibde dinlemediği cüzleri tekrarlamamıştır. "Zira okumaya başlarken, hiç kimse için, kaçırdığı dersi tekrarlamayacağı şartını koymuştur. Dolayısıyla o cüzler dinlenmeden kalmıştır. " [1022]"Kaçınlan dersin hiç kimse için tekrarlanmaması" ibaresi hatibin tarihini bir çok öğrenciye hitaben okuduğuna delildir.
Çoğu kez bazı kişiler, bölge ricalinin tarihiyle ilgili kitablardan birini görmek veya yazarından dinlemek için seyahat etmişlerdir. Ebül-Fadl b. el-Feleki el-Hemezani'nin Nisabura ya;ptığı seyahat bu kabiledendir, bu seyahatin sebeblerinden birisi de Hakimin Nisabur Tarihini elde etmekti. [1023]
İster genel tabakat kitablannda olsun, ister bir bölge ricaliyle ilgili olarak yazılması neticesinde olsun şehirlere göre bölümleme, ra-vilerin ülkelerini, yaşadıkları yerleri ve aralanndaki ilgiyi bilmemizi mümkün kılmaktadır. Ravilerin vatanlarını bilmek yoluyla ravilerin görüşmelerini tahkik etmek mümkün olmaktadır. İki ravi aynı beldeden olmazlar, biri diğerinin ülkesine gitmez, Hac veya başka bir seb-eble görüşmezlerse rvinin rivayet ettiği şeye izin (İcaret) yoktur. Bu durumda senedde irsal, inkıta, ati veya tedlis vardır. [1024]
Ravilerin memleketlerini bilmenin, söylenişte aynı olan iki rav-inin ismini ayırt etmeye de yararı vardır. Hocasına ve kendisinden rivayet alan öğrencisine bakılır. Çoğu kes ikisi de veya birisi, isimleri aynı olan iki raviden birinin memleketindendir. Zanm galible bunlardan birisi senetteki ravidir. Bilhassa onun kendi memleketinden başka yerde yapmış olduğu bir rivayeti yoksa, durum daha kesinlik kazanır. [1025]
Şehirlere göre tertibedilmeyen ricalle ilgili tarih kitabları, buna karşılık şehirlerdeki ravilerin ölümlerinden bahseder. Çoğu kez ravi-nin nisbeti şehre ve kabileye birlikte yapılır. Ama bazılarının "Arabın memleketlere ve vatanlara nisbet edilip bağlanması, köy ve şehirlerde İkametin geçerli haîe gelmesindendir. Bu bir çoğunun nesebini unutup kaybetmesine sebeb olmuştur. Geriye memleketlere nisbet edilme durumu kalmıştır. Daha önce kabilelere nisbet edilirlerdi. "[1026] demesi, sonraki ravilere uygun gelmektedir. Önceki ravilerinse, yerleştikleri yer bildirilirken nesebleri de belirtilirdi. Bu ise onları daha iyi tanıtmanın yoludur. Buhari "et-Tarihü'l-Kebir"de böyle yapmıştır. O, en sonuncusu üçüncü Hicri asrın ilk yarışmada yaşamış olan, önceki ravilerin hal tercemelerini verirken bu yolu kullanmıştır. [1027]

4. HARF SIRASINA GÖRE TERTİB

Bu tertibin kullanılması, bilhassa halh tercemesi verilenleri kolaylıkla bulmak içindir. Eski yazarlar, son devir eserlerinde bulduğumuz ayrıntılı fihrist usûlünü kullanmadılar. Eski yazarlar harf sırasına göre yaptıkları tertibde, asrımızda kitab neşreden tah-kikçilerin yaptıkları fihristler gibi, bulma kolaylığı sağlayacak titizlikle de hazırlamadılar eserlerini... İlmi Rical kitabı yazanlardan bazıları, ravilerin isimlerinin ilk harfini göz önüne aldılar. Buhari et-Tarihu'l-Kebir ve ed-Duafaü's Sağir'de bu usûlü kullandı.
Bazı yazarlar aynı isimde olan ravileri bir araya topladılar. Ancak harf sırasına göre sonra gelmesi gereken isim daha çok sa, bu çok olan ismi önce yazdılar. Mesela Halld ismi (Arabca yazılışına göre), Humeyn isminden çok olduğu için, har sırasına göre sonra gelmesi gerekirken önce yazılmıştır. Yazarlardan çoğu da Muhammed ismini taşıyanları önce aldılar. Mesela, Hatibü'l-Bağdadı Tarihu Bağdada böyle yapar. Yazarlar genellikle sahabeye de Önecelik tanıdılar. Bunun Örneğini de İbni Ebi Hatem'in el-Cerhi Ve't-Tadil'inde görüyoruz.
Hal tercemelerini harf sırasına göre düzenleterek ilk dönemlerde çıkmıştır.
Harf sırasına göre düzenlenen İlk ilmi rical kitabları şunlardır:

1. Buhari (Ö: 256 H) Kitabı: "et-Tarihu'1-Kebir.
2. Müslim b. el-Haccac (Ö: 261 H), kitabı: "el-KünaVe'l-Esma".
3. el-Akili (Ö: 322 H) Kitabı: "ed-Duafa11
4. İbni Ebi Hatem er-Razi (Ö: 327 H), kitabı: "el-Cerhu Ve't-Ta'dil"
5. Ebu îshak Ahmed b.Muhammed b.Yasin el-Herevi el-Haddâd (Ö: 334 H), Kitabı: "tarihu Herat" [1028]
6. İbni Hibban (Ö: 334 H) Kitabı: "el-Mecruhin Mine'l-Muhaddisin", İbni Hibban'm "es-Sikat" isimli eseri ise önce tabakalara göere ayrılmış, sonra her tabaka kendi arasında harf sırasına göre ter-tibedilmiştir. [1029]

Kitabını harf sırasına göre tertibeden diğer yazarlar:
7. İbni Adiyy el-Cürcani (Ö: 360 H) İki Kitabı vardır: "Esami Men Rava Anhümü'l-Buhari" ve "el-Kamil Fi Duafai'l -Muhammeddisin" Bunu takiben,
8. el - Kelâbâzi fö. 399 H) Kitabı el-Esma ve Künayı yazmıştır, bu eseri tabakata fikrinden etkilenerek ravileri sahabe, tabiin ve sonrakiler olarak ayırmışsa da, her tabakadaki ravileri kendi aralarında harf sırasına göre sıralamıştır.
9. Ebu Abdillah b.Mende (Ö: 395 H) "maritetü's -Sahabe isimli eserinde harf sırasına göre tertibi kullanmıştır.
10. Hakim (Ö: 405 H) "Tesmiyetü Men Ahracehümü'l-Buhari ve Müslim" isimli eserinde tabakat kitablarından etkilenerek sahabeyi öne almışsa da diğerlerini harf sırasına göre düzenlemiştir.
11- es-Sehmi (Ö: 427 H) "tarihu Cürcan"da aynı metoda uygulamıştır.
Bunları takiben harf sırasına göre düzenlenen hal tercemesi kitabları birbirine takibetmiş ve derece derece tabakat düzenindeki yazımdan ayrılmıştır. İşte Hatibü'l-Bağdadi (Ö: 476 H) "Tarihu Bağdad"da isimleri harf sırasına göre yazarak başlamak, sonra yine harf sırasına göre künyesiyle tanınanları, kitabın sonunda da kadınları yine aynı sırayla yazmak suretiyle tertib etmiştir. Bu şekilde kitabını büyük çapta tabakat düzeninden ayırmıştır.
Beşinci asırdan itibaren hal tercemesi kitabları harf sırasına kaymış, tabakat ve şehir esasına göre tertib terkedilmiştir. Bu ise, kitab üzerinde araştırma yapmak ve ondan faydalanmak isteyenlere büyük kolaylık getirmek amacıyla yapılmıştır. Tabakalara, şehirlere ve neseblere göre yazılan rical kitablarım kullanmak, hal tercemesi verilen raviler hakkım da, bilhassa kitaba başvuran pek çok kimsenin sahib olmadığı bir bilgiyi gerektirir. O devrede kitablarda fihrist bulunmadığını da göz Önünde bulundurursak, durum daha iyi anlaşılır. Yazarlardan çoğu, harf sırasına göre tertibi seçmeye kendilerini sev-keden sebebleri açık açık yazmışlardır. İbni Hibban (Ö: 334 H) "es-Sikat" isimli kitabında şöyle der:
"Ben Tebe-i Tabii'in isimlerini ayırıyorum.
Onlardan nesebin meşhur olanları ve vefat tarihlerini yazıyorum. Bunlardan çoğunun, pek çok kimse tarafından ezberlenmesinin zorluğunu, bildiğim ve araştırma yapmak isteyenlere kolay gelmesini dilediğim için isimlerini harf sırasına koydum." [1030]
ftmi Adiyy el-Cürcani (Ö: 360 H) de "el-Kamil Fi Ma'rifeti Duafai'l-Muhaddisin"isimli eserinin mukaddimesinde şöyle demiştir.:
" Bunlardan her hangi bir raviyi araştırmak isteyene kolaylık olması için harf sırasına göre yazdım." [1031]
Hafız Ebü Nuaym el-Isbahani "zikru Ahban Isbahan" isimli kitabının mukaddimesinde konuyu şöyle açıklar:
"Bundan sonra: Kardeşlerden bazısı Allah onları gözetsin-ravi ve mukaddislerin isimlerini içine alan bir kitabı düzenlerken bizden önce geçenlerin ve Hadis rivayet edenlerin yoluna uymamızı istediler... Araştırma yapmanın kolay olması için harf sırasına göre tertib edilmesini arzuladdar. Bu arzuya uydum?" [1032]
Şu halde, tabakalar ve şehirlere göre tertib şeklinden derece derece ayrılıp, harf sırasına göre tertibe geçmenin tek sebebi, bu kitablara başvurmayı kolaylaştırma arzusudur.
Hafız Ebül-Haccac Yusuf b. ez-Zekiyy el-Mizzi el-Kemal yazan (Ö: 600 H) na [1033] tabi olarak tabakat düzenindn tamamen ayrılmasının sebebi olarak bu tertibin karışıklık meydana getirmesini gösterir. Çünkü sahabi'nin hem Rasuîullah (SAV) den, hem de diğer sahabiler-den rivayeti hakkında sağlam bilgisi olmayan kişi, birinci sahabiyi tabiinden sanır ve onu Tabiin arasında arar, bulamaz. Ravilerin hepsinin harf sırasına göre tek bir tertible sıralanması daha uygundur ? [1034]

RİCAL İLMİ VE TARİHİ

Rical kitablan ister tabakalara göre tertib edilsin, ister harf sırasına göre tertibedilsin Tarih ismini alırlar. Buna dayanarak son devir uleması tabakalarla tarihleri ayırmışlardır, el-izz b. Cemaa bunu müphem ve karışık iylerden sayar, aralarını kapalı ifadelerle ayırmaya çalışır. Şöyle der:
"Bana göre doğrusu şudur: Tabakat ve tarihler aslında aynı şeylerdir, ancak değerlendirilirken aralarında farklılık ortaya çıkmıştır [1035]
Sehavi bunu, şu sözüyle tenkid edip düzeltmeye çalışır:
"Tabakat ve tarihler arasında genellik ve özellik ilgisi vardır. Ravileri tanıtmada ikisi de birleşir. Tarih olayları tanıtmakla ayrılır. Tabakat kitablarımn da şöyle bir ayrıcalığı vardır. Bedire iştirak eden ravinin vefatı, iştirak etmeyenden sonra ise, vefatı sonra olduğu halde onu öne geçirir." [1036]
Sehavi tabakatîa tarih arasındaki farkı belirten sözünün, önceki tabakat kitablanna uyduğunu belirtir. Zira sonraki tabakat yazarları ölüm tarihlerini göz önüne almışlardır.
Üçüncü Hicri asrın ilk yarısına kadar varan ilk devreden itibaren, yazarlardan bir kısmı, ricalle ilgili kitablanna tarih ismini verdiler. Mesela Buhari, ricalle ilgili eserlerine "et-Tarihu'1-Kebir", "et-Tarul-Evsat" ve "et-Tarihu's-Sağır" isimlerini vermiştir. Muasırın Ali b.el-medini (Ö: 234 H) rical hakkındaki kitabına sadece " et-Tarih" demiştir. İbni Ebi Hayseme (Ö: 279 H) ise "et-Tarihu"l-Kebir" adını verir. Sonradan gelen bazı yazarlar da bu konuda bunlara uyarlar. Bu ilk dönemde yıllıklar için, yine tarih kelimesi kullanılmıştır. Halife b.Hayyat'ta yıllığına "et-Tarih" ismini vermiştir [1037] durum ne olursa olsun, bunun kesinlikle böyle olduğunu söylemek zordur. Zira rical hakkındaki kitabı bulunan ilk yazarlar kitablannı tarih kabul ettiler. Bunun açıklaması, hal tercemesi verilen bazı kişiler doğumu ve ölüm tarihlerinin verilmesiyle ilgilidir.
Rical kitablarımn tarihin bir kolu kabul edilmesinin ne zamana kadar devam ettiğine gelince bu, tarihin tarifiyle ilgili bazı terimlerin belirgin hale gelmesi, tarihin konularının ve hedeflerinin sınırlarının belirlenmesi, bühassa el-kafıci (879 H) [1038]ile es-Sahavi (Ö: 902 H) [1039]nin son devreye ait araştırmalarının ortaya çıkmasına kadar devam etti. es-sehavi tarihi şöyle değerlendirir:
"Tarih ilmi, Rasuîullah (SAV) in hadisleriyle ilgili fenlerden birisidir." [1040]
Tarih İlminin faydaları hakkında da şöyle der: 'Tarih, ravinin doğumundan önce ölmesi veya aklına helal gelmesi veya zihninin söylediklerini karıştıracak şekilde zayıflaması veyahutta ilim isteklisi ravinin hiz bir zaman uğramadığı memleketinden çıkmamış olması sebebiyle Hadis hocasının kastettiği mananın dışına çıkarılan rivayetleri tesbit eden ilimdir." [1041]
İşte bütün bunlann araştırılması rical ilminin konularıdır. Se-havi tarih ilinin yüceliğine ve değerine delil olarak, Tarihu'l-Kebirini, Rasulullah (SAV) in şerefli kabriyle minberi arasında yazdığı ve her iki hal tercemesini yazmak için iki rekat namaz kıldığını, gösterir. [1042]Bu Tarihu'l-Kebir ise rical kitablarmd andır.
Sehavi tarihle ilgili kitablann listelerin verirken, içinde ilmi ricalle ilgili kitablann çeşitlerine de işaret eder. Sehavi haberleri, şiirleri ve bunlarla ilgili bilgileri öğrenmenin mubah olmaktan öteye gitmediğini ifade ederken ricalin tarihini bilmenin vacib (farz) olduğunu belirtir. [1043] ilmi

ricalin sadece tarih ilminin bir bölümü olmakla kalmayıp, tarih ilminin ihtiva ettiği faydalar içinde ona ait faydaların da bulunduğunu gösterir.
Sehavinin muasırı Suyüti (Ö: 911 H) aynı konuda: " Tarihin faydaları: ölüm tarihlerini, ölümün gelişini, tenkid ve tashih vakitlerini, şeyh (üsta[1044]d-hoca) ların vefatlarını ve doğumlarını, onlardan rivayet olanları bilmektdir. İşte bu sadece yalancının yalanını, doğrusunun doğrusunu biliriz." [1045]
Rical ilminin, tarihin bir bölümü olduğu düşüncesinde Hacı Halife (Katib Çelebi) ve Taşköprülü Zade de ona uymuşlardır. Rosen-tahl hal, tere em elerinin bu günkü şekline bakarak, müslüman tarihçilerin kabul ettiği gibi, bunları açıkça tarih ilminin bir bölümü kabul etmenin doğru olup olmadığını soruyor. Bununla beraber hal ter-cemeleri ilminin (Teracim'in) tarihin temel parçalarından birisi olduğuna, onun tarihe ait olduğunu kabul etmemizde hiç bir sakınca bulunmadığını ve buna delil olan şeylerinde varolduğunu kabul ediyor. [1046]Bunun bilhassa sonradan yazılan hal tercemesi kitablanna uygunluğu gayet tabiidir. Yalnız bu, aynı zamanda, gayet ince ve vesikaya dayalı az ve dağınık bazı malzemeyi ihtiva eden rical kitablanna da uygundur..Zira hal tercemeleri içinde şu bilgiler de sunulmaktadır. Valiler ve kadılar yazılırken idare bilgiler, hal tercemesi verilen şahsın gazalara iştirak ettiği belirtilirken gazalara ve savaşlara ait bilgiler, yaşadığı yerler belirtilerken şehirlerin coğrafi konumlan, şayet kitab şehirlere göre tertib edilmiş ve nesebleri de almışsa, bu şehirlere yerleşen aşiretler tanıtan bilgiler...
201 Rical kitablannin, ulemasının hal tercemelerini ele aldığı şehir ve ülkelerin kültür hayatını tanıtmada da özel önemi vardır. Bu bilgiler tarih kitablannm sunduğu maddelerdeki noksanlıklann yerini tutar. Sanki bununla belirli bir şehirde veya sınırlı bir zaman esnasında görev yapan kadı ve valilerin listesi tamamlanmış olur. Veyahutta şehirlerin coğrafyası veya onunla ilgili bir şeyi hakkında tarih kitablannm verdiği bilgilerin eksikliği giderilmiş olur. Şu da akıldan çıkarılmamalıdırki rical kltablarının sunduğu tarihle ilgili bilgileri mübalağadan kaçınmak çok önemli ve zorunludur.
Rical kitablarmın Önemi, son dönemde ortaya çıkan tarihi araştırmalann bir çeşidinde daha da belirginleşir. Buna, tarihçilerin malzemelerinden faydalandıkları usulle İlgili araştırmaları hedef aldığı için 'Tarihin Tarihi" ilmi denir. Bu usul tenkid edilmiştir. Rical kitablannm takdim ettiği öyle bilgiler var ki bu bilgiler sayesinde olayları rivayet edenlerin durumlarım, akidelerini, ahlaklarını tanıtırken onları bu yolda harekete sevkeden sebeblere ve hedeflerine ışık tutar. Bu bakımdan son derece önemleri vardır. Rical kitablannm hal tercemelerini yazdığı Hadiscilerin haberleri nakletmeleri yanında [1047]Hadis rivayet etmelerine de ciddi şekilde yardımcı olduklannı söylemek mümkündür. Ancak bu konuda aşın bir yardımın olduğunu söylememek gerekir. Zira rical kitablannm yazdığı hal tercemelerini yazdığı hal tercemelerinin çoğu kısadır. Verdiği bilgiler kopuk kopuktur. Buna rağmen, çoğu kez de, kendisine büyük önem verilecek derecede nadir şeylerdir.
Hal tercemesi (teracim) kitablan sadece Hadis ravilerini almayıp sultanları, emirleri, valileri, kadıları, şairleri, edipleri, kurrayı ve diğer kişileri de aldığı için rical ilminin, şekil ve muhteva bakımından hal tercemesi kitaplanna tesiri belirgindir. Hal tercemesinin malzemesi isimleri tesbit etmek, mezhepleri söylemek ahlâkı, aklı bedeni vasıflan açıklamak hal tercemesi verilen şahsın hocalarını, talebelerini, zaman zaman bazı rivayetlerini yazmak, ölüm tarihlerini özellikle göstermek gibi şeylerdir. Hal tercemesi kitablan malzemenin özelliği ve tertib bakımından rical kitablarmdan bir ayrılık göstermezler.
Hal tercemesi kitablannm maddelerini düzenlemek konusunda uydukları genel tertib esaslanna rical ilminin etkisi açıktır. Tabakalara veya harf sırasına göre tertib, hal tercemesi kitablannm iki temel esasıdır. Rical kitablan bu iki temel esası kullanırken malzemelerini sunmada daha başanlıdırlar.
Hadis ravileriyle ilgisi olmayanlann hal tercemesini çerçevesine almada ve ricalle ilgili durumlanndan ve onlarla ilgili haberlerden daha çok bahsetmede çalışma sahasını genişlettiği için teracim kitablarmın rical kitablannm taklidinden başka bir şey olmadığını söylemek yanlış konuşmak olmaz.
Hal tercemelerine çokça önem veren genel tarih kitabları üzerinde de rical ilminin etkisi aynı şekilde açıktır. İbnü'l-Cevzi'nin "el-Muntazam" İbni Kesfr'in "el-Bidaye Ve'n-Nihaye", Zehebi'nin "Tarihu'l-İslam" isimli eserleri bunun örnekleridir. [1048]

RİCAL İLMİ VE TARİH TENKİDİ

Muhaddislerin Hadis ricalini tenkidde kullandıkları metod-lann, kaynakların tenkidinin geliştirilip tekamül ettirilmesinde, ayrıca doğruluk ve sağlamlık yönünden nakledenlerinin mevkilerini açıklamak suretiyle gerçeği araştırmada çok büyük etkileri vardır. Mu-haddisler rivayet ettikleri hadislerin kabul edilmesi için, ravilerde adalet ve güçlü ezber kabiliyeti ararlar.
Ravilerin korkutucu rakamlara ulaşan sayıları sebebiyle rical kitabların yazdılar.
Hadis tenkidine ait kuralları açıklayan Hadis İstilahlanyla ilgili kitablar (Kötübü Mustafalahi'l-Hadis) rical kitablanndan yararlanma yollarını da göstermektedir. Tabiatıyla bu kurallar özellikle Hadis tenkidi için konulmuşlardır. Mukaddislerden çoğunun tarihle de meşgul olması sebebiyle bu kurallar, belirli Ölçülere kadar, tarih sahasında da kullanılmışlardır. Hadiste olduğu gibi, tarihi rivayetlerin evvelinde de senetlerin bulunması bu uygulamaya yardımcı oldu. Nitekim Muhaddislerin koydukları ölçüler tarih ilminde de geçerli oldu. Hadis ravilerinden istedikleri adalet ve hafıza gücünü tarihçi için de şart koştular. [1049]Bu suretle hadis tenkidiyle ilgili kuralların tarih rivayetlerine tatbiki imkan dahiline girdi. Ancak bu bizzat dikkatli davranmakla bitmedi. Aksine tarih sahasında büyük çapta müsamahakar davranıldı. Halife b.Hayyat ve Taberi gibi ilk tarihçiler Hadiscilerin zayıf kabul ettikleri ravilerden tarih malzemeleri için geniş çapta yararlandılar. Hadis ravilerinde yaptıkları gibi haber ra-vilerini tenkidde şiddetli davranmadılar. Çünkü Hadis, şer'i hükümlerin dayanağıdır. Bunun için alimler, senedinde kopukluk bulunan Hadisleri delil olarak kabul etmezken bunları tarihi rivayetler için kabul etmekten çekinmediler. Tarihi rivayetlerde tenkide uğramış rivayetleri kullanmakta bir beis görmediler. İşte ulema, ilk dönemlerde tarihle Hadisi böyle birbirinden ayırt ettiler. Hadis tenkidinde kullanılan kuralları aynı titizlikle tarihte kullanmadılar.
Günümüz tarihçileri tarihi kaynaklarımızı incelemeye ve tenkide niyet ederlerse, birbirine zıt tarihi rivayetler arasında tercih yapabilmek için, imkanların elverdiği nisbetle, Hadis tenkidi kurallarından yararlanma yollarını aramalıdırlar. Bunu yaparken birbirine zıt iki rivayetten birinin rivayet zincirinin muttasıl (kesintisiz), diğerinin kini ise munkatı (kopuk) veya cerhedilmiş raviler yolundan gelmiş olarak görecektir. Bu durumda birinci rivayet yolunun, ikinci rivayet yoluna tercih edilmesi gerekir. Hadis istilah kuralları tarih rivayetlerini tenkidde kullanılırken bilhassa şahsi arzuların tesir edeceği ve ravilerin haktan ayrılabileceği önemli ve tehlikeli olaylarla ilgili konularda çok titiz davranmak gerekir. Bunlara sahabe devrinde çıkan fitne olayları gibi akideye taallûk eden konularla, şer'i hükümlerle ilgisi bulunan fikhi ihtilaflar örnek teşkil eder. Bu çeşit rivayetleri ele alırken Hadis tenkidi metodu titizlikle uygulanırsa karşımıza çok makbul bir netice çıkar. Bu suretle Hadis tenkid medo-, dunun tarihe tatbikinin boyutları rivayetlerin özelliğini sınırlayan nisbi bir iştir. El-Kafici konunun önemini şöyle vurgulanmaktadır.
'Tarihçinin hayırlı işlere teşvik, fenalığa karşı uyarma ve ibret alma konularında, zayıflığını belirtmek şartıyla, zayıf rivayetleri tarihine alması caizdir. Ancak bunu Cenabı Hakkın zatına, sıfatlarına ve şer'i hükümlere ait konularda uygulaması caiz değildir. İşte zayıf Hadisin rivayetinin caiz olup olmaması da böyledir." [1050]
Hadiscilerin tenkid konusundaki ölçüleri ve yöntemleri, son devrede el-Kafici ve es-Sehavinin tarih ilmiyle ilgili kitablan yazdıkları son devrelere kadar tarih sahasına geçmeye devam etti. Ancak çağdaş tarih araştırmalarında bundan habersiz durumdadır. Tarihçiler çağdaş tarihçiler bu zengin kaynağı bilmemektedirler. Bu sebeble tarih tenkidi konusunda batılıların metodoloji sahasında ortaya koydukları ölçülere büyük çapta bir kayma olmuştur. Avrupalıların (batılıların) insanlıkla ilgili araştırmalarda ilmi tenkid kurallarım kullanmalarının, Hadiscilerin tenkid metodunu kullanmalarına oranla çok sonraki devirlerde gerçekleştiğinde şüpbe yoktur. Esed Rüştem'in Hadis mustalahı ile batılıların metodolojinden birlikte yararlanarak tarih muştalan ilmini ortaya koyması, tarih tenkidi işleminde Hadis tenkidi kurallarının önemini keşfetmesi açısından cesur bir teşebbüs olarak değerlendirilmelidir? [1051]

KAYNAKLAR

1- el-Kur'anü'1-Kerim
İBNÜTL-ESİR: İzzü'd-Din Ebül-Hasen Ali b.Muhammed b.AbdüI-Kerim el-Cezeri (Ö: 630 H)
2- el-Lübab Fi Tehzibi'l-Ensab, 3 cild, mektebe-tü'1-Kudsi, Mısır-1357 H.
3- Üsdü'1-Gabe Fi Ma'rifeti's-Sahabe, Matbaatü'l İslamiyye (ofset). Tahran-1280 H
AHMED B.HANBEL (Ö: 240 H)
4- el-Müsned, 6 cild (basım yeri ve tarihi yok)
5- eî-ilel Ve Ma'rigetü'r-Rical, Koçyiğit ve İsmail Cerrah.oğlu tahkikiyle, Ankara - 1963 M.

BAHŞEL: Eşlem b. Sehl er-Rezâz el-Vasıti (Ö: 292 H)
6- Tarihu Vasıt, Körkis Avvad tahkikiyle, Matbaatü'l Maarif, Bağdad - 1967 M
BUHARİ: Muhammed b.İsmaü (Ö: 256 H)
7- Es-Sahih, 9 cild, Matbuat Muhammed Ali Sabih, Mısır (tarihsiz)
8- Et-Tarihu'1-Kebir. 4 cild içinde 8 cüz, B.l, Matbaatü Dairati'l-Maarifi'l-Osmaniyye, Haydarabat, Dekan-1262 H.
9- Ed-Duafaü's-Sağir, Matbaatü Dairati'l -Maarifi'l Osmaniyye, Haydarabad, Dekan (tarihsiz)
10- Kitabü'1-Küna, B.l, Matbaatü Dairati'l-Maarifi'l Osmaniyye, Haydarabad, Dekan-1360 H
EL-BÜRKİ: Ebu Cafer Ahmed b.Ebu Abdullah (Ö: 274 H)
11- Kitabü'r-Rical, Kazım el-Musevi el-Meyamevi'nin çalışmasıyla, B.l Danişgah matbaası, Tahran-1383H
EL-BEKRİ: Ebu Abdülah b.AbdüI-Aziz (Ö: 487 H)
12- Faslu'I-Mekal Fi şerhi kitabi'l Emsal, el-Müsteksa Fi Emsa-li'1-Arab isimli kitabla birlikte basılmıştır.
EL-BEYHAKİ: Ebül-Fadl Muhammed b.Hüseyn (Ö: 470 H)
13- Tarihu'1-Beyhaki, Yahya el-Haşşab ve Sadık Neş'etin terceme-si, B.l, Mısır, Daru't-Tıbaati'l-Hadise-1376 H (1956 H)
ET-TİRMİZİ: Ebu İsa Muhammed b.İsa b.Sevra(Ö: 279 H)
14- el-Camia's-Sahih, 3 cild, Muhammed Fuad Abdül-Baki tahkiki, Mustafa el-Babi el-Halebi matbaası, Mısır-1956 M
İBNİ TEYMİYE: Takıyyü'd-Din Ahmed b.Abdü'l-Halim el Harran! (Ö: 728 H)
15- El- Münteka min minhaci'l İ'tidal (Seçmeyi yapan Hafız Ze-hebidir), el-Kahire 1374 H.
16- Minhacü's-Sünne, I.Basım, Bulak Emiriyye matbaası, Mısır-1321 H
17- Sıfatu's-Safve, 4 cild, Dairatül-Maarifi'l-osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1357 H
EL CEVHERİ: Ebu Nasr İsmail b.Hammad (Ö: 393 H)
18- es-sıhah, 6 cild, Ahmed Abdül-Gafur Attar tahkiki, B.l, Daru'l-Kütüi'l-Arabi matbaası, Mısır-1376-1377 H
İBNİ EBİ HATEM: ebu Muhammed Abdur-Rahman b.Ebi Hatem er-RaziEÖ: 327 H)
19- Kitabü'İ-Cerh Ve't-Ta'dil, 7 cild, B.l, Dairatü'l-Maarüi'l-Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan, 1952-1956 M
20- Takdimetü'l-Ma'rife L Kitabi'1-Cerh Ve't-Ta'dil, B.l, Dairatü'l-Maarifi'l-Osmaniyye Matbaası, Hindistan-1371 H-1952 M
HACI HALİFE: Mustafa bAbdullah (Katib Çelebi) (Ö: 1068 H)
21- Keşfü'z-Zunün, 2 cild, M: Şerafeddin Yaltkaya ve Kilisli Rıfat bilge tahkiki, Behiyye Matbaası, İstanbul- 1360 H-1941 M
22- Şurütu'l-Eimmeti'l-Hamse
EL-HAKİM: Ebu Abdülah Muhammed b. Abdullah en-Nisaburi (Ö: 405 H)
23-Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis, Muazzam Hüseyn Tahkiki, el Kahire, Daru'l-Kitabi'l-Mısriyye matbaası, Mısır-1937 M
İBNİ HD3BAN: Muhammed b.Hibban el-Büsti (Ö: 354 H)
24- Meşahiru Ulemai'l-Emsar, Blacher'in gayretiyle, Lecnetü't-Tel'if Ve't-Terceme Ve'n-Neşr Matbaası, el-Kahire 1379 H-1959 M
İBNİ EBİL-HADİD: İzzü'd-Din b.Ebu Hamid (Ö: 656)
25- Şerhu Nehci'l-Belağa, 5 cild, Daru'l-Kütübi'l Arabiyyeti'l-Kübra, el Kahire
İBNİ HAZM: Ebu Muhammed Ali b.Ahmed b.Saİd el Endülusi (Ö: 456 H)
26- Cemheretü Ensabi'1-Arab, Abdüs-Selam Harun tahkiki, Darü'l-Maarif Matbaası, Mısır-1382 H-1962 M ELHULİYY: Takıyyü'd-Din b.Alib.Davud (VII. Asır)
27- Kitabü'r-RicaİI, Kazım el-Musevi el-Meyamevi tahkiki, Bürki'niri kitabıyla birlikte basılmıştır. Danişgah matbaası, Tahran- 1338 H
EL-HATİB: Ebu Bekr Ahmed b.Ali b.Sabit el Bağdadi (Ö: 463 H)
28- Tarihu Bağdad, 14 cild, B.l, Seade Matbaası, Mısır-1349 H-
1931 M
29- el-kifaye Fi ilmi'r-Rivaye, Cemi'yyetü Dairati'l-Maarifı'l-Osmaniyye matbaası, Haydarabad Dekan-1357 H
30- Takyidü'1-ilm, Yusuf el-Iş tahkiki, Dımışk-1949 M
31- Muvaddıhu evhami'1-Cemi Ve't-Tefrik, 2 clld, Cem'iyyetü Dai-rati'l-Maarüi'l Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1379 H-1960 M
32- er-Rıhle Fi talebi'I-Hadis, "Mecmua Resail Fi Ulumi'l-' Hadis"in içinde, Subhi el-Bedri es-Samerrai tahkiki, B.l, el-mecd matbaası, el-Kahire (1389 H-1969 M
HATİFE B. HAYYAT (Ö: 240 H)
33- Kitabü't-Tabakat, B.l, Ekrem Ziya el-Umeri tahkiki, el-Ani matbaası, Bağdad-1967 M
EL HAVLANİ ED DARANI: Abdül-Cebbar b. Abdullah (Ö: 370 H)
34- Tarihu Darya, Said el-Efgani tahkiki, B.l., Terraki Matbaası, Dımışk-1950 M
ED-DARİMİ: Ebu Muhammed Abdullah b.Abdur-Rahman b.el-Fadl b. Behram (Ö: 255 H)
35- Süneü'd-Darimi, 1 cild, Muhammed ahmed Dehman'ın gayretiyle, el-1'tidal matbaası, Dımışk-1349 H
ED-DEHLEVİ: Şah Abdül-Aziz Gulam Hakim
36- Muhtasar et-Tuhfeti'1-İsna Aşeriyye, es-selefiyye matbaası , B.2 el-Kahire -1387 H
ED DEHLEVİ: Ahmed b.Abdür-Rahim el-Umeri (00 1176 H)
37-Huccetullah'I-Baliga, 2 cild, Seyyid Sabık'm tahkiki, Darü'l-Kütübi'l-Hadise yayını, el-Kahire
ED -DULABİ: Ebu Bişr Muhammed b. ahmed b. Hammad (Ö: 320 H)
38- el-Küna Ve'1-Esma, 2 cild, Meclisü Dairati'I-Maarifi'l-Osmaniyye matbaası, Haydarabad, Dekan-1322
EZ -ZEHEBİ: Şemsüd-Din Muhammed b.Ahmed b.Osman (Ö; 748 H)
39- Tezkiratü'I - Huffaz, 4 Cild b. 3 Meclisü Dâirati'I maarifil -Osmaniyye matbaası Haydarabad, dekan 1955
40- Mizanü'l-İ'tidal Fi İVakdi'r-Rfcal, 3 cild, B.l, es-Seade matbaası, Mısır-1325 H. Aynca 4 cild halinde el-Becavi basımı vardır ki Dar ihyai'l- Kütübi'l-Arabi tarafından yayınlanmıştır-1382 H-1963 M
EZ - ZEBİDİ: Muhibbüd-Din Ebül Feyd Muhammed Murtadi el-Hüseyni(Ö: 1205 H)
41- Tarihu'l îslam, 6 cildi yayınlanmıştır, Es- Seade matbaası Mısır - 1367 - 1369 H.
42- Tacü'1-Arus Min Cevahiri'l-Kamüs, B.l, el-Hayriyye matbaası, Mısır-1306-1307 H
207 EZ - ZEMBAHŞERI: Ebül-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer
(Ö:538H)
43- el-Müstaksa Min Emsamli'1-Arab, 2 cild, Meclisü Dairati'l-Maarifi'l-Osmaniyle matbaası, haydarabad, dekan 1381 H-1962 M .
ES-SÜBKÎ: Abdül-Vehhab b.Ali Tacüd-Din (Ö: 771 H)
44- Tabakatü'ş-Şafiiyye, 6 cild, B.l. el-Hüseyniyye Matbaası, .el-Kahire-1324 H Ayrıca et-Tanahi basımı vardır ki 5 cilddir. İsa el-Babi el-Halebi Matbaası, el-Kahire Bu basım 1967 M yılında tamamlanmıştır.
ES-SEHAVİ: Muhammed b.Abdurrahman (Ö: 902 H)
45- el-İ'lan Bit-Tevbih Limen Zemme Ehle't-Tarih, Rosentahl'ın İlmü't-Tarih İnde'l-Müslimin isimli eseriyle birlikte basılmıştır. Salih Ahmed el-AUyy terceme etmiştir Rosentahl'ın kitabmı-Mektebetü'l-Müsenna ve Franklin kurumu yayınlamıştır. Bağdad-1963 M
İBNİSA'D: Muhammed (Ö: 230 H)
46- et-Tabakatü'1-Kübra, 8 cild, Dar Beyrut ve Dâr Sadır, Beyrut 1958 M
ES-SEMA'ANİ: Ebu Sa'd Abdü'l-Kerim b.Muhammed b.Mansur et-Temimi (Ö: 562 H)
47- el-Ensab, Dairatü'l-Maarifi'l-Osmaniye basımı, Haydarabad, Dekan (Taş basmasıdir)
ES-SEHMİ: Ebül-Kasım Hamze b.Yusuf b.İbrahim (Ö: 427 H)
48- Tarihu Cürcan, B.l.Dairatü'l-Maarifi'l-Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan 1369 H 1950 M
İBNİ SEYYİD'İN-NAS: Ebül-Feth Muhammed b.Muhammed b.Abdullah (Ö: 734 H)
49-Uyunü'1-Eser Fi Funünü'î Meğazi ve'şe Meail ve's-Siyer, 2 cild, Mektebetü'I-Kudsi basımı, el-Kahire (tarihsiz)
ES-SUYUTİ: CelâÎü'd-Din Abdur-Rahman b. Ebü Bekr (Ö: 911 H)
50- Tedribü'r-Ravi şerhi Takribi'n-Nevevi, Abdül-Vehhab Abdül-Latif Tahkiki, Mısır-1959 M
51- el-Leali'1-Masnua fi'1-Ehadisi'l-Mevdua, 2 cild, Mektebetü't-Ticariyya basımı, el-Kahire
52- Tahziru'l-Havass min ekazibi'l-Kassas, el-Muahid matbaası, el-Kahire-1351 H

53- Tenviru'l-Havalik Şerhi Muvatta-ı Malik, el-istikame matbaası, el-Kahire (tarihsiz)
54-Eş-Şumarih fi ilmi't-Tarih, ikiden-1312 H 1896 M EŞ-ŞEHRİSTANİ: Ebül-Feth Muhammed b. Abdül Kerim(Ö: 548 H)
55- el-Milel ve'n-Nihal, İbni Hazm ez-Zahirinin el-Fasıl fil-Milel ve'1-Ehvai ve'n-Nihal isimli eserinen haşiyesinde basılmıştır. B.l. el-Edebiyeye matbaası, Mısır 1317 H
İBNÜ'S-SALAH: Ebu Amr osman b. Abdur-Rahman b. Osman eş-şehrizüri eş-Şafii { Ö: 643 H)
56- Mukaddimetü İbni's-Salah, B.l, es-Seade Matbaası, Mısır-1326 H
TAŞKÖPRÜ ZADE: Ahmed b.Mustafa
57-Miftahu's-Saade ve Mısbahu's-siyade, 3 cild, Dairatü'l-Maarifi-Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1328 - 1356 H
ET TABERİ: Muhamraed b. Cerir [Ö: 310 H)
58- Tarihu'r-Rusül ve'1-Mülük, 3 dizi, Di Goya basımı, Leiden-1879 M
59-Zeylü'l-Müzil min Tarihi's-Sabahati ve't Tabiin, Mısır'da el Hüseyniye matbaasında Tarihur-Ruhsül ve'1-Muluk'a zeyl olarak basılmıştır.
ET-TUSİ: Ebu Cafer Muhammed b. el-Hüseyn (Ö: 460 H)
60- Ricalü't-Tusi, Muhammed Salih Bahru'I-UIum tahklkik, el-Haydariyyel Matbaası, en-Necef-1380-1961 M
61-el-Fihrist, Muhammed Salih Bahru'1-Ulum tahkiki, el-Hayderiyye matbaası, en - Necef-1937 M
ET -TAYYİBİ: el-Hüseyn b. Abdullah (Ö: 743 H) .
62- el-Hulasa fi Usuli'l-Hadis, Subhi es-Samerrai tahkiki, el-irşad matbaası, Bağdad 1391 H -1971
İBNİ ABDİL-BERR: Ebu Ömer Yusuf b.Abdül-Berr en-Nemeri el-Kurtubi (Ö: 463 H)
63- Tecridü't Temhid Lima fil Muvatta mine'l meâni ve'l - Esarîd, Mektebetü'l-Ashab, 4 cild, Ali Muhammed el- Becâvi tahkihi, Nehdartü Mısır matbaası, el- Kahire (tarihsiz)
64-el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab, 4 cild, Ali Muhammed el-Becavi tahkiki, Nehdatü Mısır Matbaası, el-Kahire {tarihsiz)
65- Camiu Beyani'1-İlm ve Fadîihi, 2 cild, el-Müniriye Matbaası, Mısır (tarihsiz)
EBU UBEYD: el-Kasım b.Sellam (Ö: 224 H)
66- Kitabü'l-Emval, Muhammed Hamid el-Faki'nin çalışmasıyla, Mustafa Muhammed yayını, el-Kahire-1353 H
EL-IRAKİ: Zeynüd-Din Ebül-Fadl Abdür-Rahim b.el-Hüseyn (Ö: 806 H)
67- Fethu'l-Muğis bi-Şerhi Elfiyeti'l-Hadis, Mahmud Rabi'in çalışmasıyla, B.l., Mısır-1355 H-1937 M
İBNİ ARRAK: Ebül Hüseyn AH b.Muhammed el-Kinani (Ö: 963 H)
68- Tenzihü'ş Şeriati'İTMerfua, Abdül-Vehhab Abdül-Latif ve Abdullah Muhammed es-Sadik tahkiki, B.l, Atıf Matbaası, Mısır (Tarihsiz)
EBÜL-ARAB: Muhammed b. Ahmed b.Temim el-Kayruvani (Ö:333H)
69- Tabakatu Ulemai İfrikıyye ve Tunus, kitab Ebu Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemenki tarafından (Ö: 429 H) dan özetlemiş ve bu özeti basılmıştır. Ali eş-Şabi ve Naim Hasen el-Yafi tahkiki, dar et-Tunusiyye yayını
İBNİ ASAKİR: ali b. el-Hüseyn b.Hibetullah b. Abdullah eş-Şafii (Ö: 571 H)
70- Tehzibü Tarihi İbni asakir (Düzenleyerek hazırlayan Abdül-Kadir Bedran), 7 cildi basılmıştır. İlk 5 cildin basımını Ravdatü'ş-Şam Matbaası (1329 H-1332 H) gerçekleştirmiş, 6 ve 7 cildin basımını ise, Ahmed Abid'in çalışmasıyla Dımışk et-Terraki matbaası gerçekleştirmiştir.
EL-ASKALANİ: Şihabüd-Din Ebül-Fadil Ahmed b. Ali b. Hacer (Ö: 852 H)
71- el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, 4 cild, Mustafa Muhammed Matbaası, Mısır-1358 H-1939 M
72- Ta'cilü'l-Menfea bi Ricali'l-Erbea, Dairatü'l- Maarifi'l-Osmaniyye, Haydarabad, Dekarı
73- Tehzibü't-Tehzib, 12 cild, B.l, Dairatü'l-Maarifi'l Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1325-1327 H
74- Lisanü'l-Mizan, 6 cild, B.l. Dairatü'l-Maarifi'l Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1329 H
75- Fethu'l Bari, 13 cild, B.l, el-Hayriyye Matbaası, (1319-1329 H)
76- En-Nüket ala İbni's-Salah, Dr.Rebi b.Hadi tahkikiyle, daktilo halinde
EL-AYNİ: Ebu Muhammed Muhammed b. Ahmed (Ö: 855 H)
77- Umdetü'1-Kari Şerhi Sahihi'l-Buhari, 12 cild içinde 25 cüd, Mısır-1348 H
İBNİ KÜTEYBE: Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Diheveri (Ö:276H)
78- TeVilü Muhtelifi'l-Hadis, B. 1 .Kürdistan el-ilmiyye Matbaası, Mısır-1326 H
EL-KUŞEYRİ: Muhammed b.Said (Ö: 334 H)
79- Tarihu-Rakka, Tahir en-Na'sani tahkiki, el-Islah Matbaası, Hama (tarihsiz)
İBNÜ'L-KAYSERANİ: Ebül-Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi (0:507 H)
80- el-Cem'u Beyne Ricali's-Sahihayn, 2 cild, 'Dairatü'l Maari'I-Osmaniyye, Haydarabad, Dekan 1323 H
81- el-Ensabü'1-Müttefeka, B.Di Jong tahkiki, Leidon 1865 M
83-A'lamü'l-Muvakkiin an Rabbi'l-Alemin, 3 cild, Muhyiddin Abdül-Hamid tahkiki, el-Mektebetü't-Ticariyye yayını, el-Kahire -1374-1955 M
EL-KAFİCİ: Muhyiddin Muhammed b.Süleyman (Ö: 879 H)
84- El-Muhtasar fi ilmi't-Tarih, Rosentahl'ın ilmü't Tarih İnde'l-Müslimin isimli eseriyle birlikte basılmıştır. (Salih Ahmed el-Ali ter-cemesi) Mektebetü'l-Müsenna ve Franklin kurumu işbirliğiyle yayınlanmıştır. Bağdad 1963 M
.. İBNİ KESİR: Îmadüd-Din Ebül-Fida İsmail b.Ömer b.Kesir el-Kureşi ed-Dımışki (774 H)
84- El-Baisü'1-Hıssis şerhi ihtisarı ulumi'l Hadis, Ahmed Muhammed Şakirin tahkik ve çalışmasıyla B. 3, el-Kahire.
EL-KEŞŞİ: Ebu Ömer Muhammed b. Ömer b. Abdül Aziz (IV. Hicri Asır)
85- Er-Rical, Ahmed et-Hüseyni tahkiki, el-A'lemi basım kurumu, Kerbela (tarihsiz)
İBNİ MACE: Ebu Abdillah Muhammed b.Yezid el-Kazvini (Ö:275H)
86-es-Sünen, 2 cild, M.Fuad Abdül-Baki tahkiki. Dar İhyai'l-Kütübi'l-Arabi, Mısır-1953 M
İBNİMAKULA: Ebu Nasr Ali b.Hibetullah (Ö: 475 H)
87- El-îkmal fi Raf il-İrtiyab ani'l-Mü'teîef ve'l Muhtelef, 3 cildi basılmıştır. Abdur-Rahman b.Yahya el-Muallimi el-Yemani tahkiki, B.l, Dairatü'l-Maarifi'I Osmaniyye Matbaası, Haydarabad, Dekan-1381 H-1962 M
EL-MALIKI: Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Endülüsi
88- Tesmiyetü Ma Verade bihi'l-Hatib, Dımışk, Yusuf el-Işş "El-Hatibü'l-Bağdadi isimli eseri içinde basılmıştır.
MÜSLİM B.EL-HACCACEN-NİSABURİ (Ö: 2661 H)
89- es-Sahih, 5 cild, M Fuad Abdül-Baki tahkiki, B.l, Dar İhyai Kütübi'l-Arabiyye, Mısır-(1374-1375 H) (1955+1956 M)
EL MAKRİZİ: Takiyyüd-Din Ebül-Abbas Ahmed (Ö: 845 M)
90- Îmtaü'l-Esmağ, Mahihud Muhammed Şakir tahkiki, Lec-netü't-Te'lifve't -Terceme ve'n Neşr Matbaası, el-Kahire-1941 M
İBNİ MANZUR: Cemalüd-Din Ebül -Fadl Muhammed b.Mükerrim b.Ali(Ö:7HH)
91- Lisanü'I-Arab, 20 cild, Bulak el-Münirlyye Matbaası Misır-1300-1307 H
211
92- Hasaisü'l-Müsned, Ahmed b.Hanbel'in Müsnedin'in Mukaddimesinde, ahmed Muhammed Şakir tarafından bastırılmıştır.
EL-MEYDANİ: Ebül-Fadl Ahmed b.Muhammed (Ö: 518 H)
93- Mecmaul-Emsal, 2 cild, el-Kahire 1352 H
EN-NECAŞİ: Ebül-Abbas Ahmed b. Ali b. Ahmed b. el-Abbas (Ö: 450H)
94- er-Rical, B.2, Mustafavi Matbaası, İran (Tarihsiz) EN-NESEİ: Ebu Abdir-Rahman Ahmed b. Ali b.Şuayp (Ö: 303 H)
95- ed-Duafa ve'1-Metrükün, Dairatü'l-Maarifi'l-Osmaniyye Matbaası, Hayradabad, Dekan (tarihsiz)
EBU NUAYM: Ahmed b.Abdu!lah el-Isbahani (Ö: 430)
96-Zikru Ahbari Isbakan, 2 cild, Leiden-1931 M
EN-NEVEVİ: Ebu Zekeriyya Muhyid-Din Yahya b.Şeref eş-Şafü (Ö:676H)
97- Şerhu sahihi Müslim
YAKUT: Ebu Abdillah Yakut b. Abdullah el-Hamevi (Ö: 622 H)
98- Mu'cemü'l-Üdeba, 7 cild, Margoliath tahkiki, B.l, Hindiyye Matbaası, Mısır-1923-1925 M
99- Tarihu Beyhak, Seyyid Kelurnullah el-Hüseyni'nin çalışmasıyla-Haydarabad, Dekan-1968 M(Farsçadır)

EL-BEYHAKİ: Ali b.Zeyd Sahirad-Din{Ö: 565 H)
99-Tarihu Beyhak, Seyyid Kelimullah el-Hüseyni'nin çalışmasıyla-Haydarabad, Dekan 1968 M (Farsçadır)
EL-HAKİM: Ebu Abdillah Muhammed b. Abdullah en-Nisaburi (Ö: 495 H)
100- Tarihu Nişabur (el-Halife-en Nisaburi'nin özeti), Behmen Ke-rimi'nin çalışmasıyla, Mektebetü İbni Sina yayım. Tahran 1339 H (Farsçadır)
YAZMA ESERLER
EL BERDİCİ: Ebu Bekr AHmed b.Harun el-Berzei el-Berdici (0:301 H)
101- Tabakatü'l-Esmai'l-Müfrede ve Miners-Sahabeti ve't-Tabün ve Ashabi'l-Hadis, Zahiriyye Kütübhasende yazma, katalog s. 203
EL-CÜZCANİ: Ebu İshak İbrahim b.Yakub (Ö: 259 H)
102- eş-Secera fi ahvali'r-Rical, Daru'l-Kütübü'z-Zahiriyye de yazma. Hadis, 249
İBNÜ'L-CEVZİ: Ebül-Ferec Abdur-rahman b.Ali (Ö: 597 H)
103- el-Ehadisü'1-Mevdua, 2 cild, Türkiye'de yazma
EL-HAKİM: Ebü Abdillah Muhammed b.Abdullah en Nisaburi (Ö: 405 H)
104- Tesmiyetü Men Ahracehümü'l-îmaman el-Buhari ve Müslim ve m'enferade bihi Külle Vahidin Minhüma, Daru'l-Kütübi'z-Zahiriyye de el yazması, Hadis: 388
İBNİ HİBBAN: Muhammed b.Hibban b.Ahmed et-Temimi el-Büsti (Ö: 354 H)
105- es-Sikat, 3. cild, I cild İstanbul III.Ahmed kütüphanesinde 2995 numarada n ve III. cüdler Şam'da Radu'l-Kütüpi'z-Zahiriyye de, Tarih% 710-711 numarada kayıtlı el yazmasıdır.
106- Ma'rifatü'l-Mecruhin Mine'l-Muhaddisin, Ayasofya kütüphanesinde 496 numarada el yazmasıdır.
EL-HALİL'İ ya'la el-Halil b. Abdullah (ö. 446 H.)
107- el-Müntehab min Kitabi'l-İrsad ila ulemai'l Bilad, Hafız es-Selefi tarafından seçme yapılmıştır. Rabat kettani kütüphanesinde 528 numarada el yazmasıdır.
İBNİ EBİ HAYSEME: Ebu Bekr Ahmed b.Süheyr b.Harb (Ö: 279 H)
108- et-Tarihu'1-Kebir, Mektebü'l- Karaviyyinde H I, 40 LAM: N 244, 887 numarada el yazmasıdır.
ED-DARAKUTNİ: Ebül Hasen Ali b.Önıer (Ö: 385 H)
109- ed-Duafa ve'I-Metrükün, Daru'l-Kütübi'z-Zahiriyye de genel 123 (II) de el yazmasıdır.
EBU DAVUD: Süleyman b. el eş-as es-sicistani (ö: 275 H.)
110- Tesniyetü'l İhve min ehli'l Emsar, Darü'l Kütübi'z-Zahiriyyede s. 205 de el yazmasıdır.
EZ-ZEHEBİ: Şemsüd-Din Muhammed b. Ahmed b. Osman (Ö: 748 H)
111- el-Kaşif men lehü zikran fi'l Kütübi's-Sitte, Daru'l-Kütübi"z-Zahiriyye de el yazması, Hadis 320
ER-RAMEHÜRMÜZİ: Ebu Muhammed el-Hasen b.Abdur-Rahman b.Hallad(Ö:360H)
112- eî-Muhaddisü'I Fasıl, Şam Zahirriyye kütüphanesinde, genel: 26, 400 de el yazmasıdır.
EBU ZÜR'A ER-RAZİ: Ubeydullah b. Abdül-Kerim (Ö: 264 H)
113- Kitabü'd Duafa ve'1-Metrükün, Köprülü kütüphanesi, Tarih: 719 da el yazmasıdır
EBU ZÜR'A ED-DIMIŞKİ: Abdur-Rahman b.Amr en-Nasri (Ö:282H)
114- Kİtabü't-Tarih, III. Ahmed Kütüphanesi, 4210 numarada kayıtlı el yazmasıdır. Bunun resimli bir müshası da Bağdad Üniversitesi Edebiyet Fakültesi yüksek tahsil küitüphanesindedtr.
İBNİ ŞAHİN: Ömer b. Ahmed b. Şahin:
115- Kitabü's-Sikat, Yemende San'a camii kütüphanesinde 12 numarada kayıtlı el yazmasıdır. Daru'l-Kütübi'I-Musiyye de bir kopyesi vardır.
EBÜ'Ş-ŞEYH EL-ENSARİ: Ebu Muhammed Abdullah b. Hayyan (Ö:369H)
116-Tabakatü'l-Muhaddisin bi ısbahan ve'l -Varidine aleyha, Za-hiriyye kütübhanesinde, tarih: 65'de el yazmasıdır.
İBNÜT-TAHHAN: Ebül-Kasım Yahya b.ali el-Hadrami (Ö: 416 H)
117- ez-Zeyl ala Tarihi Mısır, Zahiriyye kütüphanesi, genel: KAF 220 -249 da el yazmasıdır.
İBNİ ADİYY: Abdullah b.Adiyy b. Abdullah el-Cürcani (Ö: 360 H)
118- el-Kamil fi Duafai'r-Rical, Türkiye'de III. Ahmed Kütüphanesinde, 3 ELİF: 2943 de el yazmasıdır.
119-Esami men Rava anhümü'l-Buhari, Zahiriyye Kütüphanesi, Hadis: 389 (92) de el yazmasıdır.
EBU ARUBE: Muhammed b.Mevdad el-Harrani (Ö: 318 H)
120- el-Münteka min Kitabi't-Tabakat, Zahiriyye Kütüphanesi, genel: 4553 de el yazmasıdır.
EL- AKİLİ: Ebu Cafer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad (ö. 322 M)
121- ed-Duafa, Zahiriyye kütüphanesi, Hadis: 362 de el yazmasıdır.
ALİ B.EL-MEDİNİ (Ö: 234 H)
122-Tesmiyetü Evlâdi-1-Aşere, Zahiriyye Kütüphanesi genel: 27 (13) de el yazmasıdır.
EL-FESEVU: Yakub b. Süfyan (Ö: 277 H)
123- Kitabü'l-Marifeti ve't-Tarih, Topkapı Sarayı Revan Köşkü, 1554 numarada el yazmasıdır.
İBNİ KANİ: Ebül-Hüseyn Abdül-Baki b.Kâni' b. Merzuk el -Emevi eî.Bağdadi (Ö: 351 H)
124- Mu'cemmü's-Sahabe, Köprülü Kütühanesi, 352 numarada el yazmasıdır
MÜSLİM: imam Müslim b.Haccac en-Nisaburi (Ö: 261 M)
125- el-Küna ve'1-Esma, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, 352 numarada el yazmasıdır.
126-el-Küna ve'1-Esma, Şehid AliPaşa kütüphanesi, 1932 numarada el yazmasıdır.
EL-MAKDİSİ EL-CEMAİLİ: Takıyyüd-Din Abdül Gani b.Abdül-
Vahid bJUi (Ö: 600 H)
127- el-Kemal fi Ma'rifeü'r-Rical, IV cîld, Zahiriyye kütübhanesi. Hadis: 367, 1158 de el yazmasıdır.
İBNİ MENDE: Ebu Abdillah Muhammed b.İshak b.Muhammed b.Yahya b.Mende (Ö: 395 H)
128- Ma'rifetü's-Sahabe, 37.ve 42. cildler, Zahiriyye kütüpnanesi Hadis: 344 de, ayrıca genel: 4443 de bir forma el yazması olarak mevcuttur.
İBNİ NASIRUD-DİN: Muhammed b. Abdullah b.Muhammed ed-Dımışki (Ö: 842 H)
129- Tedrisü'l-Hadis, Zahiriyye de el yazmasıdır.
İBNÜTV-NECCAR: Muhibbüd-Din Muhammed b.Mahmud (Ö:643H)
130- et-Tarihu'1-Mücedded li Medineti's-silam, Paris Milli Kütüphanesindeki 1213 numarada kayıtlı nüshadan bir kopya Bağdad üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek tahsil kütüphanesinde bulunmaktadır.
EL-HEYSEMİ: Nurüd-Din Ali b.Ebu Bekr (Ö: 757 H)
131- Tertibü's-Sikat lil-İcli, Şehid Ali Paşa kütüphanesi, 2747/1, FE 796 da el yazmasıdır.
YAHYA BİN MAİN (Ö: 233 H)
132- et-Tarih ve'1-îîel, Zahiriyye kütüphanesinde, genel 112 (1) de el yazmasıdır.
133- Ma'rifetü'r-Rical, Zahiriyye Kütüphanesinde, genel: 39 ELİF de el yazmasıdır.
SON DEVİRE AİT ARAPÇA KAYNAKLAR; AHMED EMİN:
134- Fecru'l-îslam, Lecnetü't-Te'lif ve't-Terceme ve'n Neşr Matbaası, el-Kahire-1945 M
AHMED KEMAL ZEKİ:
135- el-Hayatü'1-Edebiyye fi'1-Basra ila Nihayetl'1-Karni's-Sani el-Hicri, B.l. Daru'1-Fikr matbaası, Dımıkş-1961 M
ESED RÜSTEM:
136- Mustalahahu't-Tarih, Amerikan Matbaası, Beyrut-1939 M NASIRUD-DİN EL-ESED
137-Mesadiru'ş-Şı'ri'l-Cahili ve Kıymetüha'et-Tarihiyye, Darü'l-Maarif, Mısır 1956 M
138- Fihris Mahtütat Dari'l-Kütüpi'z-Zahiriyye, Dımışk-1390 H-1970 M
215 BROKELMAN:
139- Tarihu'l-Edebi'l-Arabi, 3 cild, Terceme: Abdül-Halim en-Necaar, Darü'l-Maarif Matbaası, Mısır-1962 m

MUHAMMED ABDÜL-AZİZ EL-HULİ:
140- Miftahu's-Sünne, B.3, el-İstikame Matbaası, el-Kahire (tarih siz)
FRANZ ROSENTAHL:
141- İlmü't-Tarih İnde'l-Müslimin, Terceme:Salih Ahmed el-All, el-Müsenna ve Franklin yayınevleri, Bağdad-1963 M
HAYRÜDDİN EZ-ZİRİKLİ:
142 el - Müstedrek es-Sani, Beyrut-1390 H-1970 M MUHAMMED MUHAMMED EBU ZEHV:
143- el-Hadis ve'1-Muhaddisün, B.l. Mısır Matbaası, el-Kahire-1378 H-1958 M
MUSTAFA HASENİ ES-SİBAİ:
144- es-sünnetü ve Mekanetühen fi't-Teşrii'1-İslami, B. l.el-Medeni Matbaası, el-Kahire-1380 H-1961 M, Darü'l-Karniye Matbaası, el-Kahire- 1966 M
FUAD SEZGİN:
145- Tarihu't-Türasi'l-Arabi, I.cild. Terceme, Fehmi Ebül-Fadl, el-Kahire-1971
MUHAMMED B.MUHAMMED EBU ŞEHBE:
146- A'lamu'l-Muhaddisin B.l, Kütübü's-Şarkı'l-Evsat yayını, Daru"l-Kitabi'l-Arabi Matbaaları, Mısır-1381 H-1962 M
SUBHİ' S-SALİH
147- Ulumu'1-Hadis ve Mustalahuh, B.l. Şam Üniversitesi Matbaası, Dımışk-1379 H-1959 M
SALİH EL-ALİYY:
148- Et-Tanzimatü'1-İctimaiyye ve'1-İktisadiyye fi'l Basra fi'l-Karnı'l-Evveli'l-Hicri, B.l, el-Maarif Matbaası, Bağdad-1953 M
149- El-Müellefatü'1-Arabiyye ani'l-Medineti ve'l Hicaz, Mec-mau'1-İlmi el-Irak'ı matbaası-1383 H-1964 M
FUAD ESSEYYİD:
150- Firristü'l-Mahtüfat: el-Musawere (et-Tarih), cild 2, II ve IH kısım, es-Sünnetü'1-Muhammediyye Matbaası, el-Kahire 1957- M
151- Kavaidü'l-Hadis, B.l, Dar İhyai'l-Kütüpi'l-Arabiyye yayım, Mısır-1380 H-1961 M
152- el-Cerhu ve't-Ta'dil, B.l. Mecelletü'l-Menar Matbaası, Mısır-1330 H
153-Kaimebil-Mahtütati'1-Arabiyyeti'l-Musavvere bil Mikrofilm mine'l-Cumhuriyyeti'I-Arabbiyeti'l-Yemeniyye, Darü'l-Kütübi'l-Mısriye Yayını-1967 M
154- Kaime li-Nevadiri'1-Mahtattati'I-Arabiyye fi Mektebeti Cam-iati'l-Karaviyyin, Fas Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yayını, er-Rabat-1960M
MUHAMMED B.CAFER EL-KETTANİ (Ö: 1345 H)
155- Er-Risaletü'1-Mustadrafe li-Beyani Kütübi's-Sünneti'I-Mü-şerrafe, Muhammedü'I-Muntasıri'l-Kettani'nin çalışmasıyla, B. 3, Daru'1-Fikr Matbaası, Dımışk-1383 H-1964 M
KÖRKİS AVVAD:
156- Zehairau't-Türasi'l-Arabi, el-Mevrid mecmuasında makale, sayı: 1 ve 2 yıl: 1971 M.(Irak tanıtma bakanlığı tarafından çıkarılmaktadır)
LÜTFİ ABDÜL-BEDİ:
157-Fihristü'l-Mahtütati'l-Musavvere (et-Tarih), clid 2. I Kısım, es-Sünnetü'1-Muhammediyye Matbaası, el -Kahire-1956 M
EBÜL-HASENAT MUHAMMED B.ABDÜL-HAYY EL-LEKNEVİ
(Ö: 1304 H)
158- er-Rafu ve't-Tekmfl fi'1-Cerhi ve't-Ta'dil, Abdül-Fettah ebu Fudde Tahkiki, el-Asil Matbaası, HaIeb-1383
HOROWİTZ:
159- el-Meğazi'I-Ula ve Müellifuha, Hüseyn Nâssar tercemesi, Mustafa el-Babi'1-Halebi Matbaası, el-Kahire-1369 H-1949 M YUSUF EL-İŞ:
160- el-Hatibü'1-Bağdadi, el-Mektebetü'î-Arabiyye yayım, Dımışk -1945 M
161- Fihristü Mahtüfati Rari'l-Kütübi'z-Zahiriyye (tarih bölümü)

Çağdaş Yabancı Kaynaklar

162- The Encyclopedia of İslam, Vol. 111, 1956
163-Dentan, The İdea Of History in the ancient Near Esat, Yale, 1955
164- Thi Origins of Muhammadan Jurisprudence M.FUAD SEZGİN
165- Buharinin Kaynaklan, İstanbul- 1956 (türkçe)
166- Geschichte des Arabischen Schrifttums, Band 1 (Leiden. Brill, 1967)
ROBSON:
167-The Isnad in Müslim Tradition Glasgow. üniv. Or. Soc. Trans 15 (153-54 , pp. 15-26)

---

[1] en-Necm,3-4
[2] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 5-9.
[3] el-Cum'a, 2
[4] Müslim, Kitabü's-Siyam, Bâbu Vücubi Savm-i Ramadan li Rü'yeti'l-Hİlal
[5] Ibni Sa'd, et-Tabakatü'1-Kübra, 2/22. Bu konuda Ensarın çocukların gösterilmesi, onların okuma yazma bilmemeleri sebebiyledir. Muhacırun arasında yazıyı bilenler vardı.Ebu Ub&yd, el-Emval, s,115. Makrizi, Emtâa'l-Esma', s, 101 de Zeyd b. Sabit'in Bedir esirleri tarafından yazı öğretilenlerden olduğunu yazar.
[6] Bunlar hakkında bakınız. İbni Abdü'l-Berr, el-İstiâb;1/64, Ibni Sa'd, eî-Tabakatü'l-Kübra; 3/135, el-Askalani,
[7] Ibni Seyyidi'n-Nas; Uyunu'l-Eser; 1/315-316
[8] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 10.
[9] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 11.
[10] Müslim, Sahih, s. 2298 (Kitabü'z-Zühd ve'r-Rikak, Babü't-Tesebbüt fi'l-Hadis)
[11] el-H.atibü'l-Bağdadt, Takyidü'l-İlim; s, 32-33
[12] a.g.e, s.34.
[13] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 11.
[14] ed-Darimi, Sünen; 1/125, el-Hatib, Takyidü'l-İlim;s. 74
[15] Buhari, Sahih;1/38
[16] el-Hatib, takyidü'i-İlim;s.67, et-Tirmizi, el-İlim; 5/39
[17] Buhari, eş-Sahih; 1/38 (Ancak burada Ebu Şah yerine Ebu Filan diye geçer), el-Hatib, Takyidi)'I-11 im ;s. 89
[18] el-Hatib, Takyidü'l-İlim; s.70, İbni AbdD'l-Berr, Camiu'l-Beyani'l-llmi ve Fadlihi;1/72 -^u hadis, bir kısmı zayıf olan, çeşitli yollardan rivayet edilmiştir. (Bkz: el-Hatib, Takyidü'l-llim;s.68, Haşiye;129 ve s. 70 Haşiye134, Subhu's-Sa!ih;Ulumu'l-Hadis ve Mustalahuh, S. 21-Haşiye,1)
[19] es-Suyuti, Tedribü'r-Ravi;S.286
[20] İbni Abdi'l-berr, Camiu Beyani'l-İlmi ve Fadlihi; 1/71
[21] el-BUhari, es-Sahih;1/29, Müslim, es-Sahih; S.1257 (kitabü'l-Vasiyye -Babü Terki'l-Vasiyye ii'men Leyse lehü şey)
[22] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 12-13.
[23] er-Ramehürmüzi, el-Muhaddisü'l-FasI; 71 ELİF
[24] el-Hattabi, Garibü'l-Hadis; 1/632
[25] Bkz.TeVilüMuhtelifi'l-Hadis;S.365
[26] Bkz. el-Baisü'l-Hasis; S. 133

[27] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 13-14.
[28] ez-Zehebi, Tez ki ret ü' I-H uf gaz; 1/5
[29] İbni Abdil-Berr, Camiu Beyani'l-İlim ve Fadlihi;1/64, el-Hatib, Takyidü'l-İlım; S.50
[30] İbni Abdi'l-Berr, Camiu'l-Beyani'l-!lim;1/63
[31] a.g.e; 1/65
[32] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 14.
[33] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned; 1/11
[34] a.g.e; 1/16
[35] el-hatib, el-Kifaye, Ş.353
[36] el-Buhari, es-Sahih;1/38-Bu sahife Rasûiuilah (s.a;v) in Medine halkı arasındaki munasGbetierrtanzım için yazdırdığı vesikadan bir parça olmalıdır ki İbni Sa'd bu sahifenin Hasulullah'ın Zü'l-Fikar.isimli kılıcının kınında olduğunu, Hz. Ali'nin buradan almış olabileceğini zikreder. (Bkz. Ibni Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra ;1/486)
[37] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 15.
[38] et-Tirmizi, es-Sünen (Kitabü'l-Ahkam, Babü't-Yemin Mea'ş-Şahid)
[39] el-Buharj, es-Sahih(Kitabü'l-Cihad, Babü's-Sabr inde'l-Kıtaf, Babü İza lem Yukatif fi Evvelİ'n-Nehari Sabera Babü La Temennev Likae'l-Adüvv)
[40] el-Askalani, Tehzibüt-Tehzib;4/236
[41] el-Hatib, al-Krfaye;S.33O
[42] İbni Abdü'l-Berr, Camiü'l-BEyani'l-İlim; 1/73 (Ebu Hüreyre'nin Sahifesi Muhammed Hamidullah tahkikiyle basılmıştır.)
[43] Türkiyede Şehid Ali Paşa kütphanesinda yazma nüshası vardır. (Bkz. Subhi's-Samerrai: el-Hulesafi Usuli'l-Hadis, mukadime;S.1O)
[44] İbni Sa'd, et-Tabaka;5/467, ez-Zehebi, Tezkira;1/43 -Zehebi bunun hac menasiki hakkında olduğunu zikreder. Türkiyedi Şehid Ali Paşa Kütüphanesinde yazma nüshası vardır. (Bkz. samerrai, el-Hulesafi Usuli'l-Hadis, mukadime; S.10)
[45] İbni Abi'l-Berr, Camiu beyani'l-İiim; 1/73 , el-Hatib, Takyidü'l-llim; S.84, 85 (İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe;3/233 da Abdullah b. Amr'ınRasûlullahtan bin mesele ezberlediğinidiğini zikreder)
[46] Ahmed b. Hanbel, el-müsned; 2/158, 226
[47] Zahiriyye kütüphanesinde 13 varak içinde Hadis BI.279 numarada yazma nüshası vardır. Feyzullah efendi kütüphanesinde 259/4 numarada diğer nüshası vardır. (Bkz. Sezgin, Tarihüt-Türas;S.255)
[48] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 16.
[49] İbni Abdi'l-Berr, Camiu'l-Beyani'l-İlim; 1/67, el-Hatib, takyidü'l-llim; S.45-46-48.
[50] edDarimi, Sünen;1/126-129, İbni Abdi'l-Berr, Camiu'l-Beyani'l-İlim;1/72-75, el-Hatib, Takyidü'l-l!im;S.99-100-102-103-105-107
[51] Bu zatın eserlerinden "Ehadisü Ebi'z-Zübeyr an Gayri Cabir" isimlisi bize kadar ulaşmıştır. Bu eseri Ebu'ş-Şeyh el-ENsari (ö;369 h) toplamıştır. Eser yazma halinde 18 yarak olarak Zahiriyye kütüphanesinde 53-3numaralı mecmuada bulunmaktadır. (F.Sezgin. tarihut-Türas;S.257-8)
[52] Bu zatın hadisleri bize kadar ulaşmıştır. Zahirriyye Mecmua 26 da Svarak içinde (F.Sezgin. tarihut-Türas;Ş. 258)
[53] Hilal b. Ala el-Bahili(ö;280 h) tarafından toplanan hadisleri zahiriyye de 4-2 nolu mecmuada 16 varak içindedin (Sezgin; S.259)
[54] Bize ulaşan hadisleri Zahiriyye de 25-1 nolu mecmuada 5 varak icindedir.(Sez-gm;S.258)
[55] Bu zatın, İsmail b. İshak el-kadı el-Basri tarafındantoplanan hadisleri Zahiriyyede 4-2 nolu mecmuadadır. 15 Varak içindedir. (Sezgin; 259)
[56] Ebu Nuaym el-İsbahani tarafından toplanan hadislerinden bir kısmı, Zahiriyye 103 nolu mecmuada ve 13 varak içindedir. (Sazgin;259)
[57] Bu zatın Ebu'i-Hasen ed-Darakutri tarafından seçilen hadislerinden bir kısmı Şehid Ali Paşa kütüphanesinde541 numarada ve 9 varak içindedir. (Sezgin;S.26Û)
[58] Enes b.Malikten rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden sahifesi şehid Ali Paşa da yazma halinde 539 numarada 13 varak içindedir. (Sezgin; 1/261)
[59] Hadislerinden bize ulaşanîarZahirİyyede 61 nolu mecmuada 16 varak içindedir. (Sezgin;S.26O)
[60] Hadislerinden bize ulaşan bir cilt Zahiriyye de 105 numarada ve 17 varak içindedir. (Sezgin; 1/621
)
[61] İbni Sa'd, et-Tabakat; 7/448, el-Askalani, Tehzibüt-Tekzib; 8/429
[62] ed-Darimi, Sünen; 1/126, İbni Sa'd , et-tabakat 2/387, el-KattanL er-Risaletü'l-Müstadrafe; S.3 Bkz. Ebû Ubeyd, el-Emval; S.358-9. Burada Ebu Ubeyd Ömer b. Abdü'l-Aziz'in Amr b. Hazm ailesinden Rasûlullah'ın sadakalarla ilgili hadislerini istinsah etmelerini istiedİğinİ, onlarında bunu yaptığını zikreder.
[63] İbni Eb.i hatem, el-Marife Mukaddimesi S.21-Amre ve Kasım'ın isimlerini hasseten zikretmesi, bu ikisinin Hz. Aişeye ait hadisleri en iyi bilen iki kişi olmalarındandır.
[64] el-Askalani, Fethü'l-Bari;1/204, el-Kettani, er-Risale; S.4
[65] el-Kettani, er-Risaletü'l-Müstadrafe; S.4
[66] İbni Abdi'l-Berr, Camiu Beyanil-İlim 1/76
[67] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 17-18.
[68] Bu zatın müsnedi on cüzden ibaretti. Bize kadar bunun beş cüzü ulaşabilmiştir. Bunlar da yazma olarak Türkiyade bulunmaktadır.
[69] İbni hacer, Fethu'l-Bari; S.4-Bunun için İbnu'l-Arabiyyegöre İmam Malik Sahih hadislerle ilgili ilk eser yazandır.(er-Risaletü'l-Müstadrafe;S.6) Ancak ulemanın ekserinin görüşüne göre, Sahih hadjsler konusunda ilk eser yazan İmam Buharidir. Zira her ne kadar Ulema bunların hepsine İmam Malik'in tankından gayrısıyla ulaşmışlarsa da, Muvatta', mursel ve munkatı hadislerle belagatıda ihtiva etmektedir.
[70] Kitaplarından ez-zühd ve'r-Rekaik ile Kitabü'l-Cihad basılmıştır. Müsnedin bir kısmı, yazma olarak Zahiriyye kütphanesinde 18/5 numaralı mecmuada 18 varat içirişinde bulunmaktadır. (Sezgi1/70-271)
[71] Bundan eski bir nüsha Dublin kütüphanesinde bulunmaktadığr. Arbery 3497 numara ile kaydetmektedir.
[72] Hadisinden bazı yapraklar kalmıştır. (Sezgin. 1/273) Yine hadisinden 6 varaklık cüz Uneyze de Şeyh Süleyman b. Salih b. Bessam özel kütphanesinde bulunmaktadır.
[73] Bu zatın kitabü'z-Zühdü ve hadisinde bazı yapraklar kalmıştır. (Sezgin. 1/274)
[74] Musannef isimli eseri Habibu'r-Rahman el-A'zamî tahkikiyle.basılmıştır.
[75] Habibu'r-Rahman eJ-Azamî tahkikiyle basılmıştır.
[76] Basılmıştır.
[77] Muhammed Ebu Zehv.el-Hadis ve'l-Muhaddisün; S.244
[78] Fuad Sezgin, Tarihüt-Türasi'l-Arabî;S. 262
[79] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 19-20.
[80] Hicri 1321 de Haydarabad da basılmıştır.
[81] müsnedin Birinci cüdi Miladi 1963 de Karaşi da basılmıştır.
[82] Eserin Kitabü'l-Fiten bölümü yazma olarak Büyük Britanya Müzesinde bulunmaktadır, (şark yazmaları Nu,9449 ve atî :602- F.Sezgin; 1/288)
[83] Eserinin bazı cüzleri bize kadar ulaşmıştır. (F. Sezgin; 1/289)
[84] ZahirİyyE kütüphanesinde başında "Yayha b. Main'in hadisinin ikinci cüzü" diye yazan bir kitap gördüm. Bu kitap ne Sahabi adına, ne de başka bir tertibde değil, karışık bir tertibdedir. Sonunda "Yahya b. Main'in ek bilgileri "yazılı. Bu eser Ebu bekr Ahmed b. Ali b. Said el-mervezi tarafından Yayha b. maindan rivayet edilmiştir.
[85] Eserinden yazma 19 varak ZahirİyyE kütphanesinde 12/38 nolu- mecmuada bulunmaktadır. (F.Sezgin. 1/292) Bu eserin ikinci cildi de Rabatîa genel kütphaneye bağlı Evkaf kütüphanesinde 798 numarada kayıtlıdır. İbni Ebi Şeybe'ninMusanneîi dairatü'l-Maarifi'l-Osmaniye de basılmıştır.
[86] Müsnedin dördüncü cildi Mısriyye kütüphanesinde yazma halinde bulunmaktadır. (2) 1:146 hadis 454 ve 306 varak . zanıriyye kütüphanesinde 941 genel numarada 9 varak vardır. (F.Sezgin;1/298)
[87] Eseri yazma büyük bir cild olarak bize kadar ulaşmıştır. Baş tarafından az miktarı noksandır. Karaviyyin üniversitesinde 51(LE80/159) numara ile yazma halindedir. (Bkz. Karaviyyin Üniversitesi nadir Arapça yazma eserler katoloğu ;S.15) Ayrıca bkz. (Sezgin. 1/303)
[88] İbni Hacer (en-Nüket; S.242 de) şöyle der:"İbni İshak b. Rahuye'den rivayetimize göre o Sahabilerden bulduğu rivayetleri Müsnedine almıştır. Sahih bulduğu rivayetlerin hepsini almıştır. Bakiyy b. Muhalled de onun yolunu tutmuştur."
[89] Daru'l-Kütübi'l-Mısriyyeel-Münteka İsimli bir seçmesi vardır. (2) 1:108 numaralı mecmuada 1259 hadis bulunmaktadır. Aynı şekilde ZahirİyyE kütüphanesinde16/101 numaralı mecmuada "el-Avali'l-Müstahrece min Müsnedi'l-Haris" vardır. (F.Sezgin; 1/406)
[90] Bunun birinci cüzü, başındaki noksanlıkla birlikte, yazma olarak 61 numara(kaf:243) da Karaviyyin kütüphanesinde bulunmaktadır. (Bkz.Karaviyyin

Üniversitesindeti nadir yazmalar katoluğu; S. 17) (Diğer bir nüsha için bkz. F.Sezgin;1/411)
[91] İbni Hacer el-İsabe(1/369-410) bundan iktibasta bulunmuştur,(F. Sezgin;427)
[92] yazma olarak; Şehİd Ali Paşa Kütüphanesinde 564 hadis, 357 varakta, Fatih kütüphanesinde 1149 hadis, 349 varakta, Ayasofya kütüphanesi 1:670 hadis 303-306 varakta ve 4 cilt olarak kullanmaktadır. (F.Sezgin; S.429-430)
[93] ZahirÎyye yazma olarak 278 hadis ihtiva etmektedir. Bundan seçilmiş olarak 3510 genel numarada bir nüsnada yine ZahirİIyye kütüphanesinde bulunmaktadır. Kısım 1,18 varak (F.Sezqin;430)
[94] Zahiriyye kütüphanesinde yazma, 276 hadis (kısım;30)
[95] Bundan seçilmiş hadisler Zahiriyye 2 numaralı mecmuada bulunmaktadır. (67 ELİF -76 Be)
[96] ez-Zehebi Tezkiratü'l-Huffaz;33O, es-Sübki, Tabakatü'ş-Şafiyye; 3/325 (tab'et-tanahi)
[97] Zahiriyye kütüphanesinde yazma, 277 hadis (kısım:5, 7,15) 192 yarakta
[98] İçindeki talikler, mutabiler, mevkuflar Camiu's-Sahihten İtibar edilmez.
[99] ez-Zehebi, Lisanü'l-Mizan; 1/8
[100] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 20-23.
[101] el-Buhari, es-Sahih;1/29, İbni Abdi'l-Berr.Camiu Beyani'l-İlm; 1/93 - el-Hatib kifaye isimli eserinde (Ş.402) bu hadisi zikrederek Cabir'in, Abudullah b. Enisden hadis dinlemek için Mısıra gittiğini söyler. Talebü'l-Hadis isimli eserinde (S.54) ise iki rivayeti de zikreder. Birincisinde Cabir'in Şama, Abdullah b. Enis'in yanınagittigini, ikinci seferindede ise mısıra gittigni belirtir. Ancak ikinci seferinde yanına gittiği Sahabiyi bildirmez. Bundan da anlaşılıyor ki Hz.Cabirin biri Şam'a, diğeri Mısıra olmak üzere iki seferi vardır. Ra-mehürmüzi ise, yukarıda da belirtildiği gibi, Cabirin Mısırda yanına gittiği Sahabi Mesleme b. Muhalled'dir.
[102] Ramehurmuzi,:ehv1uhaddisu'l-Fasıl;1/18-1 Hatib de bunu er-RİhIe fi Talebi'l-Hadis isimli eserinde (S.57) de zikreder, ancak Cabir yerine" bir adam" tabirini kullanır.
[103] İbni Abdii'l-Berr: Camiu Beyani'l-İlim ;1/93-94 Bkz. el-Haîib: el-Kifaye; 1/402, el-HatİIb: er-Rihle ,S.56
[104] ed-Darimi, Sünen; 1 /138, el-Hatib: er-rihle; S;57
[105] el-Hatib, el-Kifaye; S.402
[106] Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasl;2/KAF 17-2, İbni Abdi'l-Berr, Camiu Beyanı'l-ilm; 1/94, el-Hatib, el-KİIfaye; S.402
[107] el-Hatib, el-Kifaye;S.4O2
[108] ed-Darimi, Sünen;1/136, Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasl; KAF 17-2
[109] ed-Darimi, Sünen;1/136, el-Hatib, er-Rihle;S.63. Ancak Hatıb Busr yerine Bişr demiştir ki yanlıştır. (Bkz. İbni Hacer:Tehzib;1/436) İbni Abdi'l-Berr, Camiu beyanfl-llm;1/95
[110] Ramehurmizi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; KAF 17-1, el-Hatib, el-KİIfaye;402
[111] Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; KAF 18-1
[112] el-Buhari, es-Sahih; 1/35, İbni Abdi'l-Berr, Carniuu beyani'l-İim; 1/94 , el-Hatib, el-Kıfaye;S.4O2
[113] ed-Darimi, Sünen 1/136, el-Hatib,el-Kifaye; 402-403
[114] İbni Hibban, Ma'rifetü'l-Mecruhun mine'İ-muhaddisin;1/KAF9,2 -KAF 10, 1-2, el-Hatib, er-Rihle; S.64-65
[115] el-hatib, el-Kifaye; S.401, el-Iraki, Fethu'l-Mugis;S.130-131
[116] Âli İsnad, Hadisin senedindeki ravi zincirinde bulunan ravi sayısren azı ile hadisi Rasulullah (s.a.v) e bağlamaktır.
[117] Ibnü's-Salah, Mukaddime;S.105
[118] el-Hatib, er-Rihle; S.47
[119] Rameburmuzi, el-Muhaddisu'l-Fastl; 2/KAF 19,1 -2
[120] el-Iraki, Fethu/I-Mugis ;3 /86
[121] el-hatib, er-rihle; S.47r el-Iraki, Fethu'l-Mugis; 3/86
[122] el-Iraki, Fethu'l-Mugis 2/87, el-Hatib, er-Rihle;S.47
[123] el-Iraki, Fethu'l-Mugis; 2/86
[124] Ramehürmüzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; 2/KAF 18,2
[125] a.g.e.
[126] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 23-29.
[127] es-Suyuti, Tenvîru'l-Havalik alâ Muvatta'i Malik; S.7
[128] a.g.e.
[129] ibni Abdi'l-Berr, Tecridü't.Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Meani ve'l-EsanİId; S.258
[130] es-Suyuîi, Tenviru'l-Havalik; S.8
[131] es-Suyuti, tenviru'l-Havalik;S.8, ed-Dehlevi, Huccetu'l-Lahi'l-Bâliğa; 1/281, Bkz. es-Sibai, es-sünnetü ve Mekanetühafi't-Teşrîi'l-İslami; S. 394, (darü'[,Kavmiyye basımı), mu-hammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-Muhaddisûn;S.246-248.(Bu zatta Muvatta'm Sahihayn derecesinde olduğunu ileri sürenlere uyuyor), Ebu şehbe, A'lâmü'l-Muhaddisin; S.59-60
[132] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 30.
[133] Bir kısmı basılmıştır.
[134] Bu şerhin üç cildi, Mustafa el-Alevi ve Muhammedü'l-Bekri tahkiki ile, Rabatta Meli-kiyye matbaasında basılmıştır. Şu anda onbir cilde basılmıştır.
[135] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 30.
[136] Ebu musel-Medini, Haşaisü'l-Müsned; S.21 (müsnedin Ahmed Muhammed Şakir baskısının mukaddimesinde) İbnu'l-Cevzi, el-Mes'adü'l-Ahmed fi hatmi Müsnedi'l-İmam Ahmed; S.31(Bu da yukarıdaki baskının önsözündedir)
[137] İbni Teymiyye, Minhacü's-Sünne; S.27
[138] Ebu Musa el-Medini, Hasaisü'l-Müsned; S.27
[139] Ibnü'l-Cevzi, el-Mes'adi'l-Ahmed;S. 31 (yukarıdaki baskının Önsözünde)
[140] el-Huli, Miftahü's-Sünne; S.35
[141] Bu cevap İbni Hacer'in el-Kavlü'l-Müsedded fi'z-zebbi an müsnedi Ahmed "isimli eserindendir.
[142] İbni Hacer, Tacîlü'l-Menfea bi Ricali'l-Erbaa;S.6
[143] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 31.
[144] İbni Hacer'in belirttiğine göre kitabına "el-müsnedü's-Sahih" ismini veren Buharinin kendisidir. (tevhidü'l-Efkar; 1/321)
[145] el-Hatib, tarihu bagdad; 2/8, İbni hacer, Hedyu's-Sâri Mukaddimate Fethi'l-Bari; S. 5
[146] Bkz. Fuad Sezgin, Buharinin kaynakları
[147] el-Huli, Miftahü's-Sünne;S.37, Ebu şehbe, A'lâmü'l-Muhaddisin; S.117
[148] el-Hatib,Tarihu Bagdad; 2/8-9, İbni Hacer Hedyu's-Sari; S. 5
[149] İbni kesir el-Bâisü'T-HasİIs; S.34 İbni Salah şöyle bir uyanda bulunur: Buhari (dedi. rivayet etti, geldi....den) gibi cezm sigalarıyla talikkte bulundukları sahihtir. Bunun gayrisinde dikkat gerekir. (Denildi, ...den rivayet olundu, rivayetolunur, zîkrolonur) gibi maraz siygalanyla sevkedilenlerden ise ne sıhhat, neda ademi sıhhat manası anlaşılmaz.
Mu'tabi, rivayetiyle tek kaldığı zannedilen bir ravinin hadisine uygun olarak, o ravinin şeyhinden veya daha yukarıdaki şeyhlerden, bir başka ravi vasıtasıyla rivayet edilen aynı hadise denir.
Şahİd, ferd olduğu sanılan bir hadisin, araştırma sonunda , mana yönünden bir benzerine rastlanırsa, bu benzer hadise Şahid denir.
[150] Muallak hadis; İsnadının ilk bölümünden bir veya daha fazla ravisi hazfedilen hadistir. (Ibnü's-SAlah: Ulumu'l-Hadis S.20 Nuru'd-din İtr baskısı) İbni Hacer (en-Nüket alâ fbnu's-Salah;S.134) şöyle demektedir:" Buharinin şartına uymadığı için Sahihine almadığı, kesinlik ifade eden talikler yekûn tutmaktadır. Sahih olsun, hasen olsun, zayıf olsun delil veya şahid olarak maraz sîgasıyla İşaret ettiği ta'liklerse başka yollarla hastalığı giderilmiş olanlardır. Reddettiği talikler gerçekten zayıftır. Daha önce belirttiğimiz gibi Buharı bunların zayıflıklarını açıklar."
[151] Buharinin şartlan için bkz. İbni Hacer : Hedyü's-Sari; S.7,, el-Hazımı, Şurutu -Eimmeti'l-Hamse;S.43, 46 İbni Kesir, el-Baisu'l-Hasîs; S.25, Ebu Şehbe, A'lamu I-Muhaddisin; S. 118,121, Muhammed Ebu Zehv, al-Hadis ve'l-Muhaddısın;S.386,388
[152] İbni Hacer, Hedyu's-Sari; S.6
[153] Mevsül hadis:Bir isnadı teşkil eden ravilerden her birinin, kendi üstündeki ravıye, yani şeyhine mülaki olarak hadisi bizzat ondan işitmiş veya almış olma keyfiyetidir ki muttasıl oian böyle bir isnada Mevsül denir. Muttasıl da aynı manadadır.

[154] İbni Hacer, Hedyü's-Sari; S.468-470- 478. Bkz. Ebu Şehbe, A'lamü'l-Muhaddısın; S. 53- Haşiye 3." ' .
[155] Buharinin şerhleri için bkz. F.Sezgin; S.312 ve devamı
[156] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 32.
[157] İbnu's-Salah, Ulumu'l-Hadis;S. 15(Nuru'd-Din Itır basımı) İbni Hazm' da bu görüşte olanlardandır. (Tavhidü'l-Efkar;1/46)
[158] el-Hatib, Tarihu Bağdad; 13/101 144.F. Sezgin;1/353
[159] el-Hatib, tarihu Bağdad;13/101
[160] ez-Zehebi, Tezkiratü'l-Huffaz;1/589
[161] İbnu's-Salah, Ulumu'l-Hadis;S. 17 -Haşiye 1(Nuri'd-dİn Itır basımı)
[162] ez-zehebi, Tezkiratü'I-Huffaaz; 1/589
[163] Muhammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-Muhaddisun;S.388, Ebu Şehbe, A'lamu'l-Muhaddisin;S.177-180
[164] el-Huli, miftahu's-Sünne; S.44, es-sibai, es-Sünnetü ve Mekaneîüha fi't-Teşrii'l-İslami;S.4O8 (Daru'l-Kavmiyye basımı), Ebu Şehbe, A'Iamu'l-Muhaddisin;S.İ95-198, M. Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-Muhaddisin;S.389-393
[165] Muhammed ebu Zehv, e!-Hadis ve'l-Muhaddisûn; S. 393, Ebu Şehbe. A'lamü'l-
[166] İbni Kesir, el-Baİsu'l-HasÎs;S.33, en-Nevevi, Sahih-i Küsüm ve Şerhi; 1/18 Bkz.Ebu Şehbe, A'lamü'l-Muhaddisûn:S. 181
[167] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 34-35.
[168] İbnu's-Salah, U!umu'l,Hadis;Ş.33, ez-Zehebi, Tezkiratü'l-Huffaz; S.592.
[169] Ebu şehbe, A'lamu'l-Muhaddisûn; S.224
[170] el-Haîib, Tarihu Bağdad: 9/57, ez-Zohebi, Tezkiratü'l-Huffaz; 1/593
[171] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 36.
[172] el-Hu!i, Miftaühu's-Sünen;S. 93, es-Sibai, es-Sünnetü ve mekanetüha,;S. 413 , M. Ebu Zeahv, el-Hadis ve'l-Muhaddisûn;S. 417, Ebu Şehbe, A'lamu'l-Muhaddisûn; S.244-246
[173] F.Şezgin;S.392
[174] Tirmizi'nin 1350-1352 Hicri yılında Ezher, Mısriyye matbasında yapılan birinci baskının haşiyesinde basılmıştır.
[175] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 37.
[176] Bu es-Süneni Suğra diye bilinir. Üstad Ahmed Sakr, Neseî'nin Süneni Kübrasını Süneni Suğra olarak özetlediğiyle ilgili anlatılanların yanlış şayia olduğu görüşündedir. Ze-hebi'nin, Neseî'nin talebesi İbni Sinni tarafından Mücteba'nm Sünenü'l-Kübra'dan özetlendiğine dair verdiği haberi ise doğru bulur. (Bkz. İbni Hacer'in Fethu'l-Bari isimli eserinin birinci cildinin önsözüne, S.23) el-Mücteba'nm Hindistan ve mısırda çeşitli baskıları yapılmıştır.
[177] Muhammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-Muhaddisûn; S. 410 , Ebu Şehbe, A'lamu'l-Muhaddisin;S.266
[178] Ebu şehbe, A'lamü'l-Mühaddisin;S.267
[179] ibni Hacer. en-Nüket alâ İbni's-Salah;S. 275-278
[180] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 38.
[181] el-Huli, miftahurs-Sünne;S. 100, es-Sibai, es-Sünnetü ve Mekanetüha;S.414 (Darü'l-Kavmiyye baş), M.Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-muhaddisün; S. 418-419
[182] en-Nüket alâ İbni's-Salah; S.280
[183] Bkz. Ebu Şehbe, A'lamü'l-Muhaddisîn; S.280-285
[184] F.Sezgin;S. 377
[185] Muhammed Fuad Abdü'l-Baki, Süneni İbni Mace; 2/1519-1520
[186] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 39.
[187] bu konuda Keîtani'nin er-Risaletü'l-Müstadrafe, M.Ebu Zehv'in el-HadİS ve'l-Muhaddisûn ve Ebu Şehbe'nİn A'lamü'l-Muhaddisîn isimli eserlerine bakınız.
[188] Hadisinde iki varak el yazması olarak MI. Ahmed kütphanesinde mevcuttur. (F.Sezgin;S.417)
[189] Bu kitap bize kadar uluaşmışîır. Dünyadaki kütphanelerde el el yazması nüshaları vardır. (F.Şezgin; S.472)
[190] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 40.
[191] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 40.
[192] Hindistan da Haydarabadda 1342 hicride basılmıştır. Hakim müstedrekinde hoş görülü davranmış, zayıf ve hadis uydurduğu İleri sürülerden rivayet almıştır.(Ebu Gudde, er-Raf'u vet-Tekmil fi'l-cerhi ve't-Ta'dil; S. 183 -Haşiye:1)
[193] Ayosafya da 3:260 numarada 980 hadis ihtiva eden 54 varaktık bir yazma nüshası vardır. 355 hadisi ihtiva eden 8 varakklık bir nüshada Haydarabaddadır.(F.Sezgin;S.512)
[194] en-Nüket alâ İbni's-Salah;106-109
[195] İbni hacer, en-Nüket alâ İbni's-Salah; S.82
[196] a.g.e. S. 100
[197] a.g.e. S. 100
[198] Darü'l-kütübİ'i-MısrİyyedE bir yazma nüshası vardır. Bu nüsha yedi büyük cilt içeresende çift tarafı yazılı 2800 varak ihtiva etmektedir.
[199] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 41-43.
[200] es-Sibai, es-sünnetü ve Mekanetüha; S. 59
[201] Din, kelimesini ahlak, ibadetler, ve muamelatı kapsayan İslamı manasıyla aldım. Batıda kullanılan (Religion) manasıyla anlaşılmamalıdır.
[202] el-Ahzab,21
[203] el-Haşr, 7
[204] Batılı müsteşriklerden Robson, hadisin Kur'andan sonra İslam hukukunun ikinci kaynağı olma düşüncesinin, İslam ülkelerinde proplemlerin çıkıp bunların çözümüne ihtiyaç duyulduğu zaman ortaya çıktığı fikirini sürmüştür. Robson'dan önce Goldziher ve Şaht'ta aynı görüşü isbat etmeye çalışmışlardır. Yalnız bizzat Kur'anı Kerim sünnetin hukukî değerini ortaya koymuş ve müslümanları onunla amel etmeye zorlamıştır. Bu konuda Sahabe de, onlardan sonra gelenler de aynıdır. Kur'an ayetleri de bunu açıkça belirtmiştir. "Kim Peygambere itaat ederse, muhakkak Allaha itaat etmiş olur." (en-Nisa;80) "Peygamber size ne verdi ise onu ahn.size neyi yasakladı ise onuda DH-akın." (el-Haşr;7) Bkz. Robson, The Encyclo paedia of İslam, vol.lll 1956 - Hadis maddesi
[205] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 44-45.
[206] Ibnu's-Salah, Mukaddime; S.38, el-lraki, Fethu'l-Muğîs; 1/125
[207] Ibnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/4 BE
[208] el-Buhari, es-Sahih; 1/37
[209] Ahmed Emin, Fecru'l-İslam; S. 211
[210] es-Sibai, es-Sünnetü ve Mekanetüha; S.216-217
[211] Ibni Adiyy, el-Kamil; 1/50 BE
[212] a.g.e; 1/51 BE
[213] a.g.e;1/51 ELİF
[214] Müslim, Sahih; 1/12-13, ed-Darimi, Sünen; 1/113
[215] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 46-47.
[216] İbni Udeys, Hz. Osman'ın şehid edilmesi olayına karışan Abdu'r-Rahman b. Udeys-tir. (Taberi,Tarih;1/3049)
[217] Bu tabiri ne ei-Meydanj'nin Mecmaü'l-Emsalinde, ne Ebu Ubeyd el-BEkri'ninFaslu'l-Mekal fi Şerhi Kitabü'l-Emsal'inde, ne da Zemahşeri'nin el-Mustaksa fi Emsâli'l-Arabında bulamadım. Ancak Zamehşeri el-Müstaksa'nın Lcild 217 sayfasında "Ed'afü min Mev'ûdetün"tabirin şerhinde şöyle der: Cahiliyye devrinde ve'd (kız çocuklarını diri diri gömme adeti) kesinlikle vardı. İslam onu kaldırdı. Bu adet sadece Temimde kaldı. Temimin ısrarının sebebi şudur. Onlar Numana haraç yermediler, o da onlara hücum etti. koyunlarını sürüp götürdü. Çocuklarını esir aldı. Temimler ona heyet gönderip çocukları hakkında konuştular ve kurtarmak istediler. O da kadınlar hakkında secimde bulunmalarını istedi., Temimliler Kays b. Asım'ın kızını seçtiler. Kays doğan her kızını öldüreceğini adadı ve on küsur kızını Öldürdü. Kays'ın bu hareketi üzerine ayet indi, 197. es-Suyuti, el-Leâli'L-Masnua;1/318da"Bu İbni Udeys'in yalanıdır." der. İbnu'l-Cevzi, el-Mevzuat;1/335de "Bu yalan olduğunda şüphe etmediğimiz hadistir. Raviler hakkında taanda bulunmaya da ihtiyacımız yoktur. Bu İbniUdeys'in iftiralarındandır. "der. el-İsabe; 1/41 Ve göre İbni Udeys
tecere Ashabından bir sahabidir. Doğru olan, rivayette bir İlletin bulunmasıdır ki İbni Ebi'd-ünya Hadisin isnadında boşluk bırakmıştır ve isnadda koyu Şiilik bilinen İbni Ebi Lehia vardır. Hafi Zehebide buna işaret etmektedir. (Tenzihü'ş-Şeria;1/350) Ancak Zehebi keşin konuşmamakta İbni Udeys üzerinde iftira ihtimali üzerinde durmaktadır.
[218] es-Suyuti, el-Leâ!i"l-Masnua;1/318 da "Bu İbni Udeys'in yalanıdır." der. İbnu'l-Cevzi, el-Mevzuat;1/335 de "BU yalan olduğunda şüphe etmediğimiz hadistir.

Raviler hakkında taanda bulunmaya da ihtiyacımız yoktur. Bu İbniUdeys'in iftiralarındandır. "der. el-İsabe; 1/ 41 Te göre İbni Udeys Seçere Ashabından bir sahabidir. Doğru olan, rivayette bir illetin bulunmasıdır ki İbni Ebi'd-dünya Hadisin isnadında boşluk bırakmıştır ve isnadda koyu Şiilik bilinan İbni Ebi Lehia vardır. Hafi Zehebide buna işaret etmektedir. (Tenzihü'ş-Şeria;1/350) Ancak Zehebi kesin konuşmamakta İbni Udeys üzerinde iftira ihtimali üzerinde durmaktadır.
[219] F.Sezgin, Buharinin Kaynakları; S. 3-5
[220] İbni Teymiyye, el-münteha min Minhaci'l-i'tidal; S.313, es-Suyuti, el-Leali'l-Masnûa;
[221] es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/286-315-316, İbni Arrak, Tenzihu'ş-Şeria; 1/371,2/4
[222] es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/428
[223] İbni Arrak, Tenzihü'ş-Şeria;1/422
[224] İbni Teymiyye, el-Münteka; S.307, es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/423, İbni Arrak, TEnzihu'ş-Şerıa; 1/353; İbni Ebi'l-Hadid, Şerhu Nehcil-Belâğa; 1/135
[225] el-Hatib, el-Kifaye; S.126
[226] Ibni teymiyye, el-Münteke; S.480
[227] a.g.e; S.21
[228] a.q.e; S.22, ez-Zehebi, Mizanü'l-hidal;1/15
[229] Adı geçen eserler
[230] el-Hatıb,el-Kifaye; S.126, İbni Teymiyye, el-Münteka; S.21, ez-Zehebi, Mîzanü'l-Itldal; 1/15
[231] İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisü'l-Mevzua; 1/4 BE
[232] Bu konunun açıklanması için bkz. ibni Hibban, el-Mecruhun mine'l-Muhaddisin; 2/ 28 Elif
[233] müslim, es-Sahih; 1/14
[234] İbniAdiyy, el-Kdmil; 1/145
[235] bniAsekir. et-Tarihu'l-Kebir; 1/69
[236] İbni Sa'd, Tabakat; 4/267-268
[237] İbni Asekir. et-Tarihu'l-Kebir; 12/69
[238] a.g.e; 1/70
[239] a.g.e
[240] İbni Adiyy, el-Kamil; 1/3 ELİF
[241] İbni Teymiyye , el-Münteka; S. 88
[242] a.g.8
[243] İbni Asakir. eMarihul-Kebir; 1/70
[244] İbni Sa'd, Tabakat; 6/9
[245] Ibni Adiyy, el-Kamil; 1/45 ELİF
[246] J.b|?i Ad'yy- el-kamil; 1/51 ELİF, İbni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 1/17E 18 ELİF
[247] İbni Teymiyye, el-Münteka; S. 88
[248] el-Hatib, el-Kifaye; S. 130
[249] a.g.e;S.130-131
[250] a.g. e; S. 129
[251] a.g.e;S. 131
[252] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 48-54.
[253] es-Sibaİ, es-Sünnetü ve Mekanetüha; S. 97
[254] el-Hatib, el-Kifaye; S.123, İbnu'l-Cevzi, Mukaddime el-Hadisu'l-Mevdua; 1/4 BE , Askalani, lisanü'l-MİZan; 1/10-11, Askalani, Abdurrahman b. Mehdinin IBni Lenia'dan rivayet ettiği hadisi almıştır. Bu onun en eski sağlam rivayetidir. Haîib ve İbnu'l-Cevzi ise başka bir yolla, Abdullah b. Yezid el-Mukri'nin İbni Lehia'dan aldığı rivayeti naklederler.
[255] er-Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; 1/12
[256] el-Hatib , el-Kifaye; S. 130 Bkz. İbni Hacer, hedyü's-Sari; S.432 ve Fethu'l-Bari; 2/ 154
[257] İbni Teymiyye, el-Münteka; S. 480
[258] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 55.
[259] el-Askalani, Lisanu'l-Mizan; 1/12
[260] Mürcie; İman sadece Allahı bilmektir, diyenlerin mezhebidir. Bunlara göre , kafirin ibadeti fayda vermediği gibi, muslümanın günahı da zarar vermez.
[261] Kaderiyye; kulun iradesinde hür olduğunu, yani kendi işlerinde seçme gücüne sahip olduğunu iddia ederler.
[262] Mücessime; Allahın sıfatları yaratılanların sıfatlarına benzer diyenlerin mezhebidir.
[263] Muattıla; Allahın sıfatlarını kabul etmeyenlerdir.
[264] Müfevvida; Gulatı Şiadan bir guruptur. Bunlar, Allahın dünyanın yaratılışını Mu-hammed (s.a.v)e ısmarladığını iddia ederler. Bu ısmarlamanın Hz.Aliye yapıldığını iddia edenler olduğu gibi ikisine birden ısmarlandığını söyleyenlerde vardır. (Muhtasar et-Tuhfetü'l-lsna Aşeriyya; S.16) Burada asıl kast edilen sıfatlarda ısmarmadır.
[265] İbni Arrak, TenzİIhu'ş-Şeria; 1/150
[266] a.g.e;1/149
[267] Bkz. es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua;1/4, İbni Arrak, Tenzihü'ş-Şeria; 1/134
[268] İbni Arrak, Tenzihü'ş-Şeria; 1/138
[269] Bkz. İbni Kuteybe, Te'vilu Muhtelifü'l-Hadis; S. 2-7
[270] es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/248. Ancak Suyuti hadisin başka rivayet yıllarına dayanarak Hasen ceyyid derecesinde olduğunu ve delil olarak kabul edilebileceğini hükmeder. (1/259) Yine Suyuti Camiu's-Sağir isimli eserinde hadisi Hakime nisbet eder. Şeyh Elbani'de hadisi hasen görür. (Bkz. el-Camiu's-Sağir '6150, Mişkatü'l-Mesabih; 1/38, İbni Ebi'l-Asım, es-Sürine; 1/144)
[271] a.g.e; 1/257
[272] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 56.
[273] bni Hibban, el-Meçruhin mine'l-Muhaddisin; 1/20 Elif
[274] bni Hibban, a.g.e. İbnü'l-Ceyzi, el-Ahadisü'l-Mevdua; 1/7 BE
[275] bni Adiyy, el-kamil; 1/10 ELİF, İbnü'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/4 ELİF Hadisi
senediyle İbni Âdiyy'den nakleder, ancak "dört yüz hadis" yerine "yüz Hadis" der.
[276] Ibnü'l-Cevzı, el-Ehadisul-Mevdua; 1/4 ELİF,
[277] adı geçen eserler
[278] Bu tabir şu uydurma hadisten atınmıştır:"Allah Teala kendisini yaratmak istediğinde atı yarattı ve terletinceye kadar koşturdu. Sonra kendi nefsini bu terden yarattı." (Bkz. es-Suyuti, el-Leâli Masnua; 1/3)
[279] Bu tabirde şu uydurma hadisten alınmıştır: "Allah Teala melekleri, kollarının ye göğsünün kılından veya bu iki organının nurundan yaratmıştır." (Bkz. Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis;S.8-Hâmiş:1)
[280] İbni Kuteybe, TeVilu Muhtelifi'l-Hadis; S.355-356
[281] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 58-59.
[282] Temimu'd-pari (r.a) halka kıssa anlatmak için Ömer (r.a) den izin istedi ama o izin vermedi. Amr b. Zürare, Abdullah b. Mes'ud'un sağlığında Küfe mescidinde halka kıssa anlatırdı, İbni Mes'ud'da ona engel olurdu. (Bkz. es-Suyuti,. Tahziru'l-Havass; S.59-61) Abdullah b. Ömer (r.a) Rasûlullah(s.a.vl devrinde, Ebu Bekir, Ömer, ve Osman (r. anhüm] devirlerinde kıssacılığın olmadığını, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra icad edildiğini söyler. (el-Hatib, Tarihu Bağdad; 2/102. Ebu Nuavm. Tarihi i ı«hah«... ın^
[283] ibni kuteybe ,tevilü muhtelifil hadis s,.355-357
[284] Müslim es sahih mukaddimesi,1/20
[285] es-Suyuti, Tahziru'l-Havass; S.49
[286] İbni Hıbban, el-Mecrûhin mine'l-Muhaddisin;2/29 BE
[287] a.g.e; 2/29 ELİF-BE

[288] a.g.e; 2/29 BE (Zi'b, kurt manasınadır. Kıssacı utanmazlıkla "Babası kurt olanını oğluda kurt olur" diyerek yalanını latifeyle örtmeye çalışmıştır.
[289] a.g.e; 2/28 BE-29 ELİF
[290] a. g.e; 2/30 ELİF
[291] a.g.e;2/29ELİF
[292] es-SUyuti, tahziru'l-Havass; S.49-50, el-Hatib, Tarihu Bağdad 7/48. Ancak hatib uydurmacının ismini Üseyd b. Zeyd olarak bildirir.
[293] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 60-62.
[294] İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/4 BE
[295] a.g. e
[296] 'a.q e;1/4 BE - 5 ELİF, el-hatib, Tarihu Bağdad, 5/78-79. Tarihu Bağdaddaki bilgiler daha açiKtır.
[297] el-Hatib, Tarihu Bağdad;5/79
[298] İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua;1/5 ELİF
[299] a .g.e
[300] Karramiler, Ebu Abdillih Muhammed b. Kerran'a tabi' olan kişilerdir. Sıfatları kabul ederler ve buradan tecsim ve teşbihe kayarlar. (eş-Şehristani, el-Milel ve'n-Nihal; S.79)
[301] İbni Hibban, em-Mecrühin mine'l-Muhaddisin; 2/23 ELİF, el.-lraki, Fethu'l-Muğis; S. 132-133 es-Suyutii, Tedribü'r-Ravı; S.185
[302] lbni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 2/23 ELİF, İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/5 ELİF
[303] İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisü'l-Mevdua; 1/5 ELİF \
[304] el-Irakî, Fethu'l-Mugîs; Ş. 130
[305] el-Askalani, Lisanü'l-Mizan;1/13. İmam Ahmed b. Hanbelin sözünü mutlak manasıyla almamak lazımdır. Megazi ve tefsirin muteber aslı vardır. Burada kastedilen, bu iki şeye sokuşturulmuş olan yalan ve uydurma şeylerdir. Hatib, İmam Ahmedin sözünü, meşhur iki kitabı kastetmiş olarak anlamak gerektiğini söyler. Bu İki kitap, Kelbi ve Mukatil b. Süleyman'a ait olan kitaplardır. Kelbinm tefsiri hakkında İmam Ahmed şöyle der: "Başından sonuna kadar yalandır. Ona bakmak bile caiz değildir." İlim erbabından çoğu, İmam Ahmed'in, tefsirdeki sahih olan şeylerin, sahih olmayanlara nisbetle az olduğunu göstermek istediğini söylerler. Tefsirle ilgili hadisler sihhatli ana kaynaklarda vardır. Meselâ, Buharide, Müslimde, Muvatta da, Tırmizi de...(es-Sibai, es-Sünnetü ve Mekanetüha; S. 184)
[306] es-Suyuti, Tedribü'r-Ravi; S.190
[307] ibni Adiyy, el-Kamil; 1/46 ELİF
[308] a.g.e, İbnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/5 ELİF , el-Hatib , tarihu Bağdad; 2/98. Tarıhu bağdadda bu söz şöyledir: "Hadis konusun da salihlerden daha yalancısını görmedim."
[309] Müslim, es-Sahih mukaddime; 1/18
[310] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 63-65.
[311] İbni Arrak, Tenzihu'ş-Şeria; 2/58
[312] Ribat, Sınır karakolu, tekke, bağ, namazdan sonra diğer namazı beklemek ve fakirler yurdu mamalarına gelir.
[313] jbni Arrak, Tenzihu'ş-Şeria 2/46
[314] jbnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'l-Mevdua; 1/5 ELİF
[315] İbnu'l-Arrak, Tenzihu'ş-Şeria; 2/57
[316] a.g.e; 2/47-48
[317] ag.e; 2/50
[318] a.g.e; 2/58
[319] a.g.e;2/59
[320] a.g.e; 2/31
[321] a.g.e.
[322] es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/11
[323] el-Hatib, Tarihu Bağdad; 2/289, İbni Arrak, Tenzihu'ş-Şeria; 2/30
[324] Tenzihu'ş-Şeria; 2/30, Tarihu Bağdad; 5/309. Hatıb, Hafız Ebu Abdullah en-Nisaburi'den bu sözü hadis diye uydurmakla itham edileninMuhammed el-Burki olduğunun nakledildiğini söyler.
[325] İbnİ Arrak,- Tenzih u'ş-Şeria; 2/30
[326] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 66-68.
[327] ibni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 1/23 BE, Ibnu'l-Cevzi, el-Ehadisu'I-Medua; 1/5 BE
[328] Adı geçen eserler
[329] es-Suyuti, el-Leâli'l-Masnua; 1/263, el-Hatib, Tarthu Bağdad; 13/453
[330] Müslim, es-Saftih mukaddimesi; 1/21
[331] İbni Adiyy, el-Kamil; 1/50BE
[332] es-Suyuti, tedribu'r-Ravi;S. 190
[333] Ibni Adiyy, el-kamil; 1/46 ELİF-BE
[334] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 69-70.
[335] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 70.
[336] Bkz. Lisanu'l-Arab, "Sened" maddesi, İbni Nasbiru'd-Din, Tedrisu'l-Hadis-S 71 es-Sehavi, Fethu'l-Muğîs; 1/11
[337] Müslim, es-Sahih;1/15, İbni Adiyy, el-Kamil; 1/39 ELİF, İbni Hibban, e!-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 2/27BE- 28BE, Ramehürmüzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl-1/12 el-Hatib el-Ki(aye;S. 122
[338] Schact: the Origins of Muhamrhadan Jurisprudeance; P.36-37
[339] ez-Zehebi, el-Münteka min min haci'l-İtidal; S.389 .
[340] et-Tirmizi,_Şerhuİlel;S. 82-83 (Itır basımı)
[341] İbni Adiyy, el-Kamii; 1/50 BE. Bera(r.a)'in bu sözünün senedi şöyledir: A'meş, Ebu İshak es-Sebıî'den, Bera'dan... Hafız İbni Hacere göre es-Sebîî tedlis yapanlar (müdellisin)'ın üçüncü tabakasındandır. A'meş de tedlis yapanlardandır. A'meşn'in İbni Adiyy'in el-Kamıl'inde (1/248) rivayet ettiği Enes hadisinde tedlisine örnek vardır. İsnadında Ahmed b. el-Haris b. Miskin'in bulunduğu hadisi, babasından rivayet etiği için Tahavi Münker görmüştür. Bu rivayet onun babasından yaptığı rivayetlerdendir.
[342] İbnu's-Salah, Mukaddime; S.38, ef-Iraki, Fethu'l-Mugis; 1/125
[343] Mürsel hadis, Rasûlullah (s.a.v)'e yakın bir devirde yaşamış olmaları dolayısıyla, Sahabenin çoğunu gören ve onlarla sohbette bulunan Tabiîlerin, dinledikleri Sahabileri atlayıp, doğrudan doğruya Hz. Peygambere İsnadla "Kale Rasûiullah(s.a.v)" diyerek rivayet ettikleri hadislere denir. Hasenu'l-Basri bu Tabiilerdendir.
[344] İbni Adiyy, el-Kamii ;1/51 BE
[345] Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; 1/12. Rabi1 b. Huseym, Ubeydiullah b. Ziyad "in Küfe valiliği döneminde vefat etti. {İbni Sa'd; C-6, S-193)
[346] el-Hakim, Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis; S.6
[347] İbni Ebi Hatem, Takdimetü'l-Ma'rife; S.20
[348] es-Sibai, es-Sünnetü ve Mekanetüha; S.393. Sibai bunu ibni Asakirden, nassın geçtiği yere işaret etmeksizin nakleder.
[349] Robson, The İsnad un Müslim Tradition;P 21-22 Bu makale, Glasgovv Univ. or. Sos? Trans. Is. (1953-54), p.p. 15-26 da neşredilmiştir.
[350] Schacht, The Origins of muhammadan Jurisp rudence; p.37 ve Bkz. Robson The İsnad in Müslim TraditİOn; p. 18
[351] F. Sezgin, Buharinin kaynakları; S.20
[352] Robson, The İsnad in muslim TraditİOn; p.19
[353] Horovvitz, el-Megazi'l-Ula ve Müellifuha; S. 23
[354] İbni Sa'd, Tabakat; 7/230-231, İbni Ebi Hatem Takdimetü'l-Ma'rife; S.166
[355] Müslim, es-Sahih, 1/15, İbni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin 1719 ELİF, Ramehurmuzi. el-Muhaddisu'l-Fasıl; 1/12. Hatib'in Tarihu Bağdad'ında (6/166) bu söz Abdullah b. el-Mübareke nisbet edilir. Abdan, ondan gelen ravileri açıkladıktan zsonra bu sözü onun, zındıkları ve uydurdukları hadisleri anlatırkensöylediğini ifade eder.
[356] Müslim, es-Sahih; t/14

[357] a.g.e; 1/15
[358] İbni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; S. 1/9 BE
[359] Ahbarena veya Haddessanâ tabirleri senedde çok geçtiği için bu şekilde kısaltılmaları adet olmuştur.
[360] el-Hatib, el-Kifaye; S.283
[361] İbni Hibban, el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 1/9 BE
[362] a.g.e.
[363] a.g.e.
[364] Ziyaret tarafı
[365] el-Hatib, el-Kifaye; S. 403-404
[366] Ramehurmuzi. el-Muhaddisu'l-Fasıl; 1/12-13, el-Hatib Tarihu Bağdad; 5/409, ez-Zehebi, Siyeru A'lemi'n-Nübela; 9/536. Zehebi bu hadisin ravisi olan el-Minkari'nin vahi olduğunu belirtmiştir. (Vahi; sika olduğu hiç söylenmemiş olan, bununla beraber müessir bir sebebten dolayı zarf olduğunu belirten raviye denir.)
[367] İbni Adiyy, el-Kamil; 1/47 BE
[368] Nasıru'd-Din el-Esed, Mesadiru'ş-ŞıYİl-Cahili; S. 258-259
[369] Ramehurmuzi., el-Muhaddisu'l-Fasıl; 2/1SBE
[370] a.g.e;2/18EUF
[371] a.g.e;2/18BE
[372] Bkz. F. Sezgin, Buharinin Kaynakları; S.48
[373] Robson, The İsnad m Müslim Tradition; p.18
[374] Robson'a göre muttasıl senred sadece ikinci hicri asrın son yarısında ısrarla aranan bir taklit eseridir. Bkz. The Encyclopedia of İslam; Vol.lll. P. 23,1965
[375] Schacht.The Origiens of Muhammadan Jurisprudence; p. 163-165-166-167- 169-175
[376] İmam Malik'in Mürselle delil getirmesi konusunda bkz. İbni Kesir, el-Baisu'l-Hıssis; S.48
[377] el-Hatib, el-Kifaye; S.409, İbni Kesir, el-Baisu'l-Hıssis; S.176. İBni Hibban'a el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin; 2/25 BE
[378] Robsonun İddiasına göre müsteşriklerden bazıları, büyük sahabilerden rivayet edilen hadislerin küçük sahabilerden rivayet edilenlerden az olduğu anlamışlardır. Yine ona göre, hadiscilerin naklettiklerinin sihhatine duyulan inanç şu oluyor; Hadısciler senedleri uyduruyorsa(l), bunları büyük Sahabilere isnad etmeleri de onlar için İmkan dahiline giri-yor(!) (Robson, The İsnad in Müslim Tradition; p.26)
[379] F.Sezgin. 1/249
[380] Bundan hadis metinlerinin jhmal edildiği manası çıkarılmasın. Bu konuda titiz kaideler konmuştur. (Bkz. es-Sibai, es-Sünnetü ve Mekanetüha fil-Teşrii'l-İslamî; S.205)
[381] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 71-81.
[382] Küîüb-ü SİtteNin veya dört sünenin ricalini toplayan kitaplar sonraki devrelerde yazılmıştır, İlk olarak bu konuda el-Makdisi el-Cemaili(ö;600 h) "el-Kemal fi Ma'rİfeti'r-Rical"i yazmıştır. Onu takib edenler bu kitap Ü2erinde çalışmışlardır. Mesalâ- el-MİzziNin "TehzibuNl-KemalN"! ve AskalaniNin "TehzibütNTehzib" İ bunlardandır.
[383] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 82.
[384] İbni Abdi'l-Berr, eL-İstiab; 1/19
[385] Mürsel hadis İsnadından Sahabinin ismi düşen hadistir. (Bkz. İbni Kesir, el-Baisu'l-Hissîs; S.47)
[386] Müsned Hadis, İsnadı Rasûlullah (s.a.v) e ulaşan hadistir. (Bkz.İbni Kesir, el-Baisu'l-Hissîs; S.44)
[387] İbnu's-Salah, Mukaddime; S.119
[388] a.g.e
[389] a.g.e;S.118-119
[390] İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gabe; 1/13
[391] Buhari. es-Sahih; 5/2 . .
[392] İbnu'l-Esir, Usdu'l-Gabe; 1/13
[393] İbnu's-Salah, Mukaddime; S.118-119
[394] !bni Hacer. el-İsabe; S.1/6
[395] İbnu's-Salah, Mukaddime; S.119
[396] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 83-84.
[397] Bu kitaplarla ilgili olarak bkz. es-Sehavi, el-han bit-Tevbih; S.540-544, Hacı Halife, Keşfü'z-Zünün; 2/1739, e|-kettani, er-Rİsaletü'l-Müstadrafe; S.126-128, Brokelman, Tari-hu'i-Edebi'l-Arabi (Üçüncü cild), Fihristi Mahtutati'l-Musavvere, Fihristü Mahtutat Dari'l-Kütübü'l-Mısriyye (Mustalahu'l-Hadis), FİhrüstÜ Mahtutat Dari'l-Kütübü'z-Zahiriyye (tarih
. kısmı) Yûsuf el-Işş tertibi (Bu kaynaklar hakkında ilmi ricale ait diğer kitapların listelerini de baş vurdum. Diğerlerini ise dipnotlarda gösterdim.
[398] Bu zatın tabakat isimli kitabının Sahabe bölümünü kastettim.
[399] Bu zatın Tabakalında da Sahabe ili ilgili bölüm kast edilmiştir.
[400] es-Sehayi. el-İlan ; S. 544
[401] Askalani: "Bildiğim kadarıyla bu konuda ilk kitap yazan Buharidir." der. (Bkz. es-Sehavi^ el-l'1an;S.544) ancak bu kitabını görmediğini açıkça söyler. (el-İsabe; 5/153)
[402] İbni Hacer, el-İsabesinde (3/457-544) bundan iktibaslar yapmıştır. Tehzibut-Tehzib de de iktibaslar vardır. (5/159, 6/125,160 ve başka yerlerde) İbni Asakir, Tarihu Dimişk 1/
163-167-304-330-460.
[403] Bunun 11 varaklık bir yazma nüshası İstanbul Laleli kütphanesinde (2089/1) numarada, bir nüshası Şehid Ali Paşa kütüphanesinde (2840/1) de 17varak halinde bulunmaktadır. (F. Sezgin; 1/405)
[404] Ibin Hacer, el-İsabenin; 1/69-125-160 sayfalarında ve diğer yerlerinde bu kitaptan
birçok iktibas yapmıştır.
[405] Horasan şehirlerinde Abyurd'a mensübtur. Sahabe Hakkındaki kitabından İbni Hacer, el-İsabe 2/38-65-74 ve başka sayfalarda, Tehzibü't-Tehzîb de 12/271 de iktibasiar yapmıştır.
[406] Kitabınra yüz kırk küşür Sahabiyi ve rivayet ettikleri hadisleri alır. (İbnu'l-Kayyım:İ'lamü'l-Muvakiîn;1/21) İbni Hacer, el-İsabe isimli eserinin 1/217-323-410 508 say-v falarında bu kitaptan iktibaslar yapmıştır.
[407] İbni Hacer, el-îsabede; 1/272-288-358 sayfalarda bu kitaptan iktibaslar yapmıştır.
[408] İbni Hacer,. el-İsabede bu kitaptan iktibaslar yapmıştır. (F.Sezgin.S. 445)
[409] Bu ismi İbnİ Hacer söylemekte ve Fethu'l-Bari de; 1/37-38 sayfalarda bu kitaptan nakiller yapmaktadır.
[410] Medine-İ Münevvere de Arif Hikmet kütüphanesinde, yazma olarak 72 varak halinde 239 nolu mecmuadadır. (F.Sezgin.S.475) Birinci cildinin sika ravilere ait olması mümkündür.
[411] Medine-i Münevvere'de 270 numara da, yazmadır,(F.Sezgin. S.493)
[412] İbni Hacer, el-İsabede; 1/397-461 sayfada bundan iktibaslar yapmıştır. Bu iktibaslardan harf sırasına göre tertib edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunun bir yazma nüshası bize kadar ulaşmıştır ve III. Ahmed kütüphanesinde, 624/20 (206BE-219BE) numarada kayıtlıdır.
[413] İbni Hacer, Raf'ul-lsr an Kudatı Mısr; S.271
[414] es-Sehayi, bunun kabilelere göre tertib edildiğini söyler. (es-SehavİNl-İ'lan bit-Tevbih. S.542) İbni Hacer, el-İsabe 'nin 1/119 sayfasında ve diğer yerlerinde iktibaslar yapmıştır.
[415] İbni Hacer. el-İsabe'nin 1 /7-8-25-26-31 -41-53 ve diğer yerlerinde bundan bir çok İktibas
yapmıştır.
[416] İbni Hacer, el-İsabe; 3/208
[417] İkisi hakkında bu kitabın tabakat kitapları bölümüne bakınız
[418] Bu kitabın "İlmi Rical kitapların Tertib Esasları" bölümüne bakınız
[419] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 85-87.
[420] Şam Zahiriyye kütüphanesinde, aralarında ihtilaflı noktalar ^frJhLTn^Tn vardır. Bunlardan birisi, Hafız Ebu Nuaym el-lsbahanî'nîn, Ebu'l-Kasirn e, ûedjnj'den ri-onun Muhammed b. Hişam Ebu'd-Dimyat el-Müstemli'den, onun da Alib, ,y g varak halin-vayet ettiği nüshadır. Bu, diğer nüshadan daha açık ve

yazısı daha güzelfll
Diğer nüsha Hanbel b.İshak'ın, Ali b.el-Medini'den rivayet ettiği nüshad'^». nüshada olmayan fazlalıklar vardır. 15 varak halindedir. (ez-Zahıriyye; *' mua)
[421] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 88.
[422] Bu risale 7 varak halindedir. Her varakta 24 satır vardır.
[423] Ebu Davud es-Sicisîani, Tesmiyetü'l-lhve Min Ehli'l-Ensar; Ş.1EL1F
[424] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 89.
[425] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 89.
[426] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 89.
[427] 37ci cüz 19 varak, 42 ci cüz 15 varaktır. İki cüz de Şam Zahiriyye kütübhanesinde yazma eserler arasındadır. (Hadis: 344} İkisini de gördüm. F. Sezgin Medinedeki Arif Hikmet Kütübhanesinde de bir nüsha bulunduğunu yazmaktadır. (Tarihu't-Türasi'j-Arabî; s.529) Medine nüshası 350 varaktır. Varaklar 37 satırdır. Bu ikinci cildi teşkil eder. Bu cild 1054H. yılında istinsah edilmiştir.
[428] İbnül –esir ,,üsdül gabe 1/5
[429] Zahiriyye kütübhanesinde, yazmadır. (Genel: 443) 21 varaktır.
[430] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 90.
[431] İkinci cüzü III. ahmed kütübhanesinde 497 numarada yazma halindedir. 394 varaktır. Varaklar 21 x 27 cm boyutundadır. Son cüz ise, Feyzullah Ef. Kütûbhanesinin yazmaları arasındadır. 1527 numarada 16x19,5 cm boyutundadır. (Bkz:Fuad es-Seyyid: Fih-risü'l-Mahtûtati'l-Musavvere "Tarih" kısım: 2,s.181) Eksik mi, tam mı olduğunu bilmediğim bir nüshanın da ŞistrİbtI kûtübhanesi 3015 numarasında kayıtlı olduğunu Arbeni bildirmektedir. (Bkz. Körhis Avvad: Zehairu't-Türas il -Arabi fi mektebeti ŞistrİbtI, el-Meyrid mecmuası, 1 -2 sayılar, s. 155) Fihnsü'l Maktutalti'l Musavvere bi-Dâri'l-Kütübi'l-Katariyye de belirtildiğine göre MI. AHmed kütübhenesi 116 numarada I. Cildi 353 varak, II. Ci!di497 varak olan bir nüsha daha vardır. Bu nüshayı ben gördüm,
[432] Ibnü'l-Esır: Üsdü'l-Gabe; 1/5
[433] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 90-91.
[434] Çeşitli baskıları yapılmıştır. 1358 Hicri-1939 Milâdi yılında, Mısır'da, Mustafa Muhammed Matbaasında yapılan baskısı Askalani'nîn kenarındadır. Sonra Mısır Nahda Matbaasında Muhammed el-Bicâci tahkikiyle basılmıştır.
[435] İbni Abdi'l-Berr: et-İstiâb; 1/20-24
[436] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 91-92.
[437] Bkz Tabaka hakkında "İlmi Rical kitablarının tertibinin esasları" bölümüne
[438] Bkz! Tabaka kitabları listesine
[439] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 93.
[440] jbnü'n-Nedim:el-Fihrist:s. 150)
[441] İbnü'n-Nedim (el-Fihrist; s. 151'de) şöyle der:" Muhammed b. Sa'd, Valudinin arka-daşlarmdandır. Kitablarını Vakıdi'nin yazdıklarından aldığı malumatla meydana getirmiştir ve Vakıdiden rivayet yapar"
[442] İbnü'n-Nedim: el-Fihrist. s. 152
[443] Adı geçen eser
[444] el-Maliki: Tesmiyetü ma Verade Bihi'l-Hatibi'l-Bağdadi: Şam, 403 numarada (Bkz. Yusuf el-Işş : et-Hatkibü'l Bağdadi: s. 109)
[445] İbni Hayr: Fihrist: s. 225
[446] İbni Hayr: Fihrist; s. 221, Tezkiratü'l-Huffaz; 2/488
[447] İbni Hacer, el-îsabe (2/525) de bundan iktibas yapmıştır.
[448] ez-Zehebî: Tezkiratü'l-Huffaz; s.614. ez-Zehebî, Tahiru'l İslamda (2/102-195-202, 4/52) de, İbni Hacer, el-İsabe (1/144-152-343-350) de, TekzİbÜ't-Tekzib (6/139 ve başka sayfalarda), İbni Asakir, Tarihu Medineti Dımışk (10/32-89-101 -105-109-162-20 ve başka sayfalarda) bu kitabdan iktibaslar yapmıştır.
[449] İbni Hacer, Tekzibül-Tekzib (2/32, 3/3, 7/472) de bundan, iktibaslar yapar. Bu iktibaslardan anlaşıldığına göre bu zat, Tabakat tertibine rağmen belirli konularda da bablar açmıştır.
[450] Hatib bunu Tarihu Bağdad (1/214) da zikreder.
[451] es-Sehaci:ei-İ1ân; s. 715
[452] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 94-95.
[453] Bazı yerlerinde noksanlıklar vardır. Meselâ, Medineli Talinden dördüncü ve beşinci tabaka mevcut değildir. İbni Sa'd yazdığını belirtmesine rağmen Mekke'de yerleşen Saha-biler zikredilmerniştir. Bazı hal tercemelerİnde de noksanlıklar vardır. Mesela, Amr b.EI-As'ın hayatının ilk dönemleri mevcut değildir. Medineli tabiinin üçüncü tabakasının çoğu, dört ye beşinci tabakaların kalan kısmı ve altıncı tabakanın yarısı Prof.Ziyad Mansur tahkik-lenmiş ve Medine'deki İslâm Üniversitesine bağlı ilmi kurul (1983 M-1403 H) yılında basmıştır. Bize ulaşan el yazmasın üshada olan tabakalar da mevcuttur.
[454] Bu düşünce, araştırmamda dayandığım Dâr Sâdır basımına aittir.
[455] İbni Sa'd- et-Tabakatül-Kûbra; 7/279-286-387-480
[456] Mugalatay: İkmalü Tehzibfl-Kemâl; 1/228
[457] es-Sehavi: el-l'lan bit-Tevbih: s. 710
[458] Nedyu's-Sâari: s. 443, Fethu'l-Bârî: 2/164
[459] Bkz. "İlmi Rical kitablarının tertibinin esasları" bölümü
[460] ez-Zehebi: Tezkiratü'l-Huffaz: 2/452. es-Sehavi: e!-İ'lan; S.601
[461] İbnü's-Salâh: Mukaddime: s. 160
[462] İbnü'n-Nedim: el-Fihrist; s. 151
[463] Sehavi, Fadl b. Dekin'in tarihle ilgili bir kitabı olduğunu yazar (bkz. el-İ'lân-bit-Tevbih:s.5O8)
[464] Tabakattaki senetleri hazfet m esiyle ilgili olarak İbni Sa'd'in hocalarına itimatının oyutlarıyla ilgıl"
[465] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 95-97.
[466] el-AskaÎâni: el-lsabe; 1/6
[467] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 97.
[468] Bir nüshası Türkiye'de MI.Ahmed kütübhanesi, 624 numarada kayıtlıdır, 19.Varaktan ibarettir. 19x26 cm ebadındadır. (bkz.Lûtgfi Abdül-Bedis: Fihristü1!-Mahtütati'i-Musavvere "Tarih" 1/210) Bu nüshayı gördüm. Tam bir nüshadır.
[469] es-Sehavi: ei-İ'lan bit-Teybih: s.648
[470] Fuad Sezgin: Tarihu't-Türasi'l-Arabi. s. 369
[471] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 98.
[472] Bir nüshası Türkiye'de Köprülü kütüphanesinde bulunmaktadır.. (s. 203) (Bkz. Brokelman: Tariku'l-Edebi'l-Arabi: 3/221) Zahırriyyedeki nüshayı gördüm. İki yüzü de yazılı. olmak üzere 17 varaktan ibarettir.
[473] İbni Hacerin belirttiğine göre (Hedyü's-Sârî; 2/175) Berdicinin mezhebi şöyledir: Münker Hadis ferd hadistir. İster bunda sika olan ferd kalsın, isterse sika olmayan fert kalsın aynıdır. Bunun için onun münkerü'l-Hadis sözü açık bir cerh sayılmaz.
[474] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 98.
[475] TaberinİN Tarihu'1-Ümem ve'l-Mülükuna ek olarak basılmıştır.
[476] Zeylü'l-Müzil; s. 3-5
[477] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 99.
[478] Sem'anî, et-Tahbir isimli eserinde (hal tercemesi No: 27 de) bunu "tabakatü's-Sahabe" diye İsimlendirilmektedir. Buna göre kitabın marifetü's Sahabe kitablarından olduğu şüphesi doğuyor.
[479] Şam Zahiriyye kütübhanesinde yazma olarak bulunmaktadır. (Gerek 4553) sadece 12 varaktır.
[480] 542. el-Hatib: Tarinu Bağdad; 7/50, ez-Zehebi tarinu'l-İslarh; 1/15, es-Sehavi: el-İ'lân; s. 524, es-Sem'ani: el-Ensab; 2/5-32
[481] Bu tertibi yapanın el-Kemal yazan Abdül-Gani el-Makdisi el-CemaÎiî (Ö: 600 H) olduğu görüşünü, ûstad Yûsuf el-Işş tercih eder. (Bkz.Fihristü Mahtütat Dârı'l-Kütübi'z-Zahiriyye'"Tarih" 169)
[482] es-Suyûti: Tedribü'r-Ravi: s. 428
[483] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 99-100.
[484] Buhari bu hadisi edeb kitabı, Zan olanlar babında alır (8/124) İbni Hibban el-Mecrûhin 1/7 ELİF, el-Hatib el-Kifaye: 38-39

[485] adı geçen eser: 1/19 BE, Bkz. es-Sehavi: el-İ'lân, el-THatib el-Kifaye s. 39
[486] ez-Zehebi: Tezkiratü'l-Huffaz: 1/3 , el-Hakim: Marifetü Uiûmi'l-Hadis: s. 15 el-Hatib el-Kifaye s. 26
[487] İbni Hibban el-Mecrûhim Mine'l-Muhaddisin: 1/12 BE. Hadis şudur:" Sizden biriniz,. bir ece varıp üç defa izin isteği zaman izin verilmezse geri dönsün" Hakimin belirttiğine göre Ebu Bekir, Ömer, Ali Zeyd b. Sabit (Rahüm) cerh ve tadil yapmışlar, rivayetlerin sağlamını çürüğünden ayırmışlardır. (Marifatü'l-Ulûmi'l-Hadis: 352}
[488] İbni Hibban e!-Mecrûhin 1/12 BE
[489] adı geçen eser
[490] es-Sehavi el-l'lan: s. 706 bu sahabiler, diğer ravi sahabiler hakkında "kezebe" tabirini "hata etti" yerinde kullanırlar.
[491] adı aeçen eser: s. 707
[492] " İbni Hacer şöyle der: "Süfyan, bilhassa isnatta, Şu'beden daha sağlam hafızalıdır. Şu'be'karıştırırsa bilhassa isimleri karıştırır, dediler" (el-Isâr fi-Ma'rifeti Ricâli'l-Asâr: s. 124 Bu kitab, daktiloyla yaz'I' haldedir. Mastır tezidir.)
[493] Bkz. İbni ebi Hatâm: cerh ve Tadil kitabının önsözü, İbni Adiyy: Mukaddirnetü'l-Kâmil: 1/13 BE-44 BE, es-Sehavi el-l'lân bit-Tevbih s. 708
[494] el-leknevi er-Raf'u ve't-Tekmil: s, 80-100
[495] el-Hatib el-Kifaye s. 22 el-Leknevi er-Raf'u Vet-Tekmil; s. 77-100. Şamlılardan olup doğuda Ebû Hatem er-Razi ayarında kabul edilen duhaym da "Lâ Be"sebih" tabirini "Sika" yerinde kullanmıştır. ef-Leknevi: er-Raf'u vet-Tekmil: s. 101
[496] el-Leknevi: er-Raf'u ve't-Tekrnil: s. 79-Haşiye 2 Tübba' bir adamın öldürülmesini dilediği zaman onu el-Adl İsimli şahsa teslim ederdi. Halk ise "Vadaa alâ yedey Ad-lin"Adaletin (yani Adlin) eline verdi" derlerdi ki bu, "Sağlam güvenilir, delildir, güvenilir, zayıf, çok yalancı."
[497] el-Hakim: Ma'rİfetü Ulûmi'l-Hadis s. 52 Bu kitabda cerh ve tadil hakkında en veciz ibareleri bulmuş ve "el-Medhal ilâ Ma'rifeti's-Sahih" isimli kitabına atıfta bulunmuşturtur. Burada cerh ve tadilden bahseden sözü-iyice ayırt ettiğini söylemektedir.
[498] Nevevi şöyle der: "KabuJ edilmesi gereken ravi hakkında şu şartlar vardır: Adil, hafızası güçlü olmalıdır. Müslüman, akıl baliğ fasıklık sebeblerinde, mürüvveti yok eden kötülüklerden uzak, uyanık, hıfzıyla ilgili olunursa ezberi güçlü, kitabını iyi yazıp tesbİt eder, kendisinden yapılan rivayetleri bilir olmalıdır. " (es-Suyûti: Tedribü'r Ravi: s. 197-198)
[499] el-Leknevi er-Raf'u vet -Tekmil fil-Cerhi ve't Ta'dil s. 117
[500] adı geçen eser ve ez-Zehebi: Tezkiratü'l-Huffaz 2/465
[501] ez-Zehebi: Tezkiratü'j-Huffaz: 2/496 el-Leknevi er-Raf'u ve't Tekmil s. 189-191. Aynı duruma örneklerden birisi de Muhammed b. Yahya ez-Zühelinin Buhari hakkındaki Cerhidir. Ez- Züheli, halk kendisini bırakıp Buhari'nin etrafında toplandığı için hasede düşmüştür. (el-Hatib: Tarihu Baödad: 2/30) Muhammed b. Osman b. Ebû Şeybe ile Mutay-yen'in birbiri hakkındaki sözleri de bu kabildendir. (Tarihu Bağdad: 3/43-45)
[502] ez-Zehebi: Tarihu'l-islam: 5/242-243
[503] İbni Hibban: el-Mecrûhin mine'l-Mukaddisin : 2/28 ELİF-BE el-Kasımi el-Cerhu vel-Ta'diks. 24
[504] İbni Hibban: el-Mecruhin Mine'l-Mukaddisin 2727 BE, 28 ELİF, el-Haîib el-Kifaye 126-127
[505] el-Askalanî: Lişânü'l-Mizan: 1/16
[506] es-Sehevi el-İ'lân bit -Tevbih s. 488. şöyle nakleder "AIİ b. el-Medini, babası hakkında soran şahsa "Onu benden başkasına sor" dedi. Adam tekrar sorunca, başını eğip düşündükten sonra, başını kaldırıp "Bu konu dindir. Babam ise bu konuda zayıftır." dedi. Sünen Sahibi Ebu Davud ise oğlu hakkında şöyle dedi."Oğlum Abdullah çok yalancıdır.' Onun lehinde tevil yapmak için çabalamamıza rağmen böyledir. ,
[507] es-Sehavi el-I'lân bit-Tevbih s. 487. Şöyle nakleder b. Dahhak el-Babilti (Ö: 218 H) onunu kendisine geldiğini zanneder. Onu bir çömlek altın ve leziz yiyecekler getirdi. İbni Main yiyeceği kabul etti, altını geri çevirdi. Oradan ayrıldığında Ebu Sa'd hakkında sorulunca : vallahi onun ilgisi iyidir, yemeği lezzetlidir, ancak o Evzai'den hadis olarak bir şey dinlememiştir." cevabını vermiştir?"
[508] El- Hatib: Tarîhu Bağdadi;5/326.
[509] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 101-106.
[510] Bu kitablar için bkz.es-Sehavi el-İ'lân s. 585-588, Hacı Halife : Keşfa'z-Zunün, s. 582, el-Kettanî er-Rısafetü'l-Mustadrafe s. 144-147
[511] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 106.
[512] Bu kitabdan bir kaç sayfa III.Ahmed Kütüphasi 264/6 ve Ankara Saib Kütüphanesi 1557 numaralarda bulunmaktadır. (F: Sezgin' Tarihu't Türâsi'l-Arabi s. 292)
[513] el-Maliki: Tesmiyetü Ma Verade Bihi'l-Hatib, Dımışk, No: 399)
[514] Hediyytü'l-Anifin yazarı 225 Hicri yılında vefat eden Ebül-Hasen Aiib. Muhammed e!-Medâiri'nın "ed-Duafa min Ricâli'l-HadVisimli bir eserinin bulnudğuna işaret etmektedir. Bu kaynak son devreye aittir. İlk kaynaklarda bu iddiayı güçlendirecek bir kayda nast-lamadım. (Hediyyetü'l-Arifin: 1/672)
[515] Fihrist: s. 212
[516] ez-Zehebi: Mukaddimetü'd-Duafa: 1/4
[517] ez-Zehebi, "el-Muğnu fi'd-Duafa" isimli eserinde bundn iktibas yapar ve bunu Mu-kaddime'nin 4. sayfasında belirtir.
[518] İbni Hacer: Ta'cîlü'l-Menfea; s. 247, el-üsan; 1/34, 4/83-81-85, Tehzibüt-Tekzib; 3/222
[519] İbni Hacer, Tekzîbü't-Tekzib, 2/36-38-49 ve başka sayfalarda bu kitabtan iktibaslarda bulunmuştur.
[520] ez-ZehebiıMukaddimetû'd-Duafa; 1/4
[521] İbni Hacer, Tekzibü't- Tekzib; 2/152-159, 3/56 da bu kitabdan iktibaslar da bulunmuştur.
[522] İbni Hayr'da bunu aynı şekilde zikretmiştir; Fihrist; s. 211
[523] ve ( ) İbni Hacer'in bu zattan yaptığı iktibaslar; Tekzibü't-Tekzib'in 2/240-311, 3/3-461 ve diğer sayfalardadır. Zehebi ise el-Mizan'ın 1/4 de iktibasta bulunmuştur. İbni Hac-er;Lisânü'T-Mizan (5/139) da onun Gulatı Şia'dan bir Rafızi olduğunu açıklar.
[524] İbni Hacer: Hedyü's-Sâri; 2/145 (Mustafa el-Babi basımı)
[525] adı geçen eser; 2/150
[526] Hafız Zehebi "el-Muöni Fi'd-Duafa" isimli eserinde buna dayanır. Bunu Mukaddime (s. 5'de) belirtir. Nurüd-Din Itır basımı) Bir çok yerde de yaptığı iktibasları belirtir, (bkz. el-Muğni; 1/16-24-41-51-58-72)
[527] İbni Hacer Lisânû'l-Mızân; 1/34-348, 4/72-58-81
[528] ez-Zehebi el-Muğni; 1/5. Zehebi kitabın bir çok yerinde, meselâ 1/46-55 de bu kitabdan yaptığı iktibasları belirtir.
[529] İbni Bedran: Tehzibü Tarihi İbni Asâkir; 2/436, ez-Zehebi: el-Muğni; 1/70
[530] Hakimin "el-Medhal ila Ma'rıfeti'l-İklil" ve "el-Medhâl ilâ ma'rifeti's-Sahihayn" isimli iki kitabı vardır. Birincisi Halep'te (1352 H) ve Londra'da { 1953 M) basılmıştır. İkincisi Şehid Ali Paşa Kütübhanesinde 346/2 numarada 75 varak halinde yazmadır. (F. Sezgin: Tarihut-Türâs; 1/368)
[531] Karaviyyin (Fas) kütübhanesinde 70 (YE 199) numarada yazma olarak mevcuttur? (bkz. Kaime fi-Nevadiri'l-MahtütatİI'l-Arabiyye fi Mektebi Camiati'l-Karaviyyin) Dr. Faruk Hamate tahkik etmiştir.
[532] ez-Zehebi ed-Duafa mukkadimesi; 1/5
[533] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 107-109.
[534] Bafna'da 1/557, No: 2932-2937 de el yazması halindedir. (Bkz. Brokelman: Tari-hu'l-Edebi'[-Arabi s. 3/179)
[535] Hindistan'da Haydarabad, Dekan da, Dairatü'l-Manrifi'l Osmaniyye matbaasında basılmıştır. Tarihsizdir. Beraberinde İmam Müslimin 'ei-Münferidât ve'l-Vahdan" isimli eseriyle Nesei'nin "ed-Duafa ve'l-Metrûkin" isimli eserleri de basılmıştır.
[536] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 110.
[537] Zahiriyye Kütübhanesi, hadis bölümü (249) nda yazma halindedir. Bu kitabı gördüm. Dr. Beşşar Avvad, kitabın ismindeki "eş-Secera fi.... sonradan eklendiğine işaret etmektedir. İkinci cüzde böyledir, ancak hazîetmiştir.
[538] İbni Hacer: Tehzibü't-Tehzib: 1/93, 5/46, 10/158
[539] Hedyüs-Sâri; 2/151
[540] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 110.
[541] Köprülü kütübhanesi tarih bölümü 719 numarada el yazması halindedir. 76 sayfadır. Bu kitabı gördüm. Dr. Sa'di e!-Haşimi bunu tahkik etmiştir. Bkz. Fuad es-Seyyid, Fih-ristü'l-Mahtüfat el-Musawere (Tarih 2/95-96)
[542] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 111.
[543] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 111.
[544] Şam Zahiriyye kütübhanesindedir. El yazmasıdır. (Hadis bölümü, numara: 362 de kayıtlıdır) 455 sayfadır ye 12 cüzdür. Bir nüshası da Berlin'de 9916 numarada kayıtlıdır, (bkz. Brokelman : Tarihü"l-Edebi'l-Arabi; s. 3/222)
[545] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 111-112.

[546] Türkiye'de Ayasofya KütDbhanesinde 496 numarada kayıtlı, el yazması halindedir. Yazım tarihi VII. asırdır. Varak sayısı 262, büyük boydur. Bir nüshası da Daru'l-Kütübi'l-Mısriyyededir. (19598/BE) Varak sayısı 166, hacmi 16x23 cm. Kitabı Ayasofya nüshasına dayanarak tanıttım. Bu kitab üç cild halinde Haydarabad, Dekanda 1390 Hicri yılında (1970 M) Dairatü'l-Maarifi'l Osmaniyye matbaasında basilmıştır..TahkİKini yapan Aziz beğ el-Kadiri en-Nakşibendidir. Halepte 1396 Hicri yıhnda Mahmud İbrahim Zayid'in tahkikiyle üç cild halinde basılmıştır.
[547] İbni Hibban el-Mecrûhin mine'l-Mukaddisin; 2/32 BE
[548] Adı geçen eser; 8/113 ELİF, 3/76 ELİF
[549] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 112-113.
[550] Türkiye'de Topkapı Saray Kütübhanesinde el yazmasıdır. (3000: 2943) okunabilir yazıyla eksiksiz bir nüshadır. 3900 varaktır. İkinci bir nüsha Kahire'dedir. Birinci 2: 29, ikinci 1: 243 Şam Zahiriyye Kütübhanesinde de bir bölümü vardır. (Hadis: 364) Bu, üçüncü cüzden, yirminci cüze kadardır ve 389 varaktır. Zahiriyye de aynı zamanda el-Kâmil'den seçme bölümleri ihtİca eden 40 varaklık bir nüsha daha vardır. Bkz. Yûsuf el-Işş: Fihristü Mahtütat Dari'l Kütübi'z-Zahiriyye (tarih) s. 238-241
[551] Ibni Adiyy: el-Kâmil$ 1/44 BE
[552] jbni Adiyy'in, sika veya sika olmayan ravilerin münker rivayetleriyle ilgili örnekler vermesinin adetlerinden olduğunu İbni Hacer (Hedyü's-SârÎ; 2/152) belirtmektedir.
[553] es-Sehavi: el-İ'lan bit-Tevbih; s. 586
[554] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 113-114.
[555] Şam Zahiriyye Kütübhanesinde 11 varak kalmıştır. (Genel: 124/11) (Bkz: Yûsuf el-Işş: Fihristti Mahtütati'z Zahiriyye; s. 241-242) Ayasofya Kütübhanesinde de bir nüshası vardır. (3405) Bkz. Brokelman: Tarihu'l-Edebi'l-Arabi; 3/211
[556] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 114.
[557] el-Hakim: Ma'rifetu Ulûmil-Hadis: s. 71, ibni receb: Şerhu ilelil-Tirmizi: 1/216 {Itır basımı)
[558] 9Z-Zehebi: Tezkiratü'l-Huffaz: 3/966, İbni Hacer: Lisanü'l-Mizan; 3/275
[559] Müteahhirin alimlerden eş-Şems Muhammed b. Aybek es-Sürûcî (O: 744 H) Sika raviler hakkında kitab yazdı. Ama tamamlayamadı. Tamarnlasaydı 20 ciltten fazla olacaktı. Yazılanın sadece Ahmedlerle ilgili bölümü bir cild tutmaktadır. (es-Sehavi: el-l'lân) İbni Halfûn (Ö: 636) da kitab yazdı. Zehebi (Ö: 748 H) "Risale fi Ruvati's Sikan yazdı. Askalanî (Ö: 852 H) ise Tehzib'de olmayan sika raviler için kitab yazmaya başladı, Fakat tamamlayamadı { es-Sehavi el-İ'lân) Sika ravilerle ilgili kitab yazanların sonuncusu Zeynü'd-Dın Kasım b. Kutluboğa (Ö: 879 H) dır. Bu eserin I ve II. ciltleri İstanbul'da Köprülü Kütübhanesindedir. Rabat genel kitablığında 361 KAF numarada da bazı bölümleri bulunmaktadır.
[560] Şehid Ali Paşa Kütübhanesinde el yazması halindedir. (2747/1 -FE 796) 67 varaktır. Varaklar 19.2x13.9 cm. boyutundadır. (bkz. Fihristü'l-Makdûtati'l-Musavvere, tarih bölümü 2/91-92) Tacü's-Sübki taralından tertiblenen de bize kadar ulaşmıştır. Bu da Halep'te Ah-mediyye kütübhanesinde yazma halindedir. 342 numarada kayıtlıdır. Bir nüsha "el-ltkraf Fi Evhami'l-Etraf" isimli eserin sonundadır.
[561] el-Heysemi: Tertibü's-Sikat Mukaddimesi
[562] el-İcli'nİn "es-Sikafının mikro-film kopyası Medine İslam üniversitesi Kütübhanesinde 1785 numarada kayıtlıdır.
[563] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 115-116.
[564] Birinci cildi III. Ahmed Kütü bh an esinde 2995 numarada kayıtlıdır. Kopya edildiği tarih VII. asırdır. Yazı stili ta'Iiktir. 67 varaktan ibarettir. Her yarakta 29 satır vardır. Varaklar 19x27 cm.dir. II ve III. cildleri Şam Zahiriyye Kütübhanesindedir. (Tarih bölümü, numara: 710, 711) ikinci cildin baş tarafı eksiktir. Çünkü BE harfiyle başlamıştır. 376 sayfadır, üçüncü cild ise lamdır ve 326 sayfadır.
Kitab dokuz cüz halinde Haydara^ad, Dekan da Dairetü'l-Maarifi'l-Osmaniyye matbaasında bas ı im ıştır.
[565] es-Sehavi el-l'lan; s. 585
[566] İbni Hibban: es-Sikat: 1/2 ELİF
[567] adı geçen eser; 1/18 ELİF
[568] adı geçen eser: 1/18 BE
[569] adı geçen eser; 2/276
[570] adı geçen eser; 3/324
[571] Bkz.el-Askalanî: Lisanü'l-Mizan; 1/14, İbni Hibban es-Sikat. 1/13
[572] İbni Hacer el-Askalenî: Tehzibüt-Tehzib; 4/287
[573] İkmalü Tekzibi'l-Kemâl; s. 419
[574] Filatcher'in çalışmasıyla basılmıştır. Lecnetü't-Te'lif ve't-Terceme ve'n-Neşr Matbaası, Kahire: 1959 Miladi.
[575] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 116-118.
[576] Yemen, Sana'da Camiü'l-Kebir kütübhanesinde , el yazma halindedir. 93 varaktır. (bkz. Kaimetün bil-Mahtütati'l-Arabiyyeti'l-Musavvere bil-mıkrofilm mine'l-Cumhuriyyetil-Menaniyye; s. 7)
[577] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 118.
[578] İbnü'n-Nedim el-FİhrIst s. 319, ed-Davûdî: Tabakatü'l Müfessir'in 1/244, Mugalîay: 2/338
[579] es-SehavÎ: el-İ'lân bit-Tevbih; s. 588
[580] ed-Davûdi: tabakatü'l- Müfessirin; 1/247
[581] el-Hatib: Tarihu Bağdad; 5/417, ez-Zehebi: Tezkiratü'l- Huffaz; s. 494
[582] el- Hatib: tarinu Bağdad; 2/232, ez-zehebi: Tarinhu'l- İslam; 1/15(Zehebi bununu kaynaklarından birisi olduğunu belirtir) es-Sehavi: el-İ'lân; s. 523
[583] İbni Hayr: Fihrist; s. 212
[584] el-Hatib: Tarinu Bağdad; 7/50, ez-ZehebiP tarinu'l-İslam; 1/15, es-Sehavi: el-Vlân;
[585] Zehebi bunun güzel bir tarih olduğunu söyler. TezkÎratü'l-Huffaz; s. 600-601
[586] İbnü'n- Nedim: el-Fihrist; s. 325, Şurûtu'l-Eimmeti's-Sittle; s. 17
[587] el-Hatib: Tarinu Bağdad 3/51-52, ez-zehebi: Tariku'l-İslâm; 1/15, es-sehavi: el-i'lân: s. 523-524, el-Kettâni: er-Risâletü'l-Mustafa: s. 130
[588] İbni Kesir: el-Bidâye ve'n-Nihaye; 11/111, İbni Hacer: el-Isabe; 1/577 v.b. yerlerde, ed-Oavûdi: Tabakatü'l-Müfessirin: 1/192
[589] ez-Zehebi: Tezkira: s. 662
[590] es-Sehavi: el-İ'lân; s.589, İbni Hacer: tehzib: 1/356
[591] el-Hatib: tarihu Bağdad; 1/250, es-Sem'ani: el-Ensâb;3/141 ez-Zehebi: Tezkiratü'l-Huffaz; s. 731
[592] es- Sehavi: el- hân; s. 588, Kilab Daru'l-Kütübi'l-Mısriyyede el yazması halindedir. (14 mim) 110 varaktan ibaret bir cilt içerisinde 6 cüzden meydana gelmektedir. Bkz.: Fih-ristü Mahtütatı dâril' - Kütübi'l- Mısriyye, I. Cild, Mustalahu'l-Hadis; 1/273) İbni Makûlaya göre bu büyük bir tarihtir. (el-Ikmal; 2/453)
[593] Ebül- Arab: tabakatu Ulemai Ifrikıyye ve Tunus; s. 105, Bkz. Yayıncının mukaddimesi, s. 28
[594] es-Sehavi: el-İ'lân; s. 558
[595] adı geçene eser
[596] adı geçen eser
[597] ez- Zehebi: Tezkiratü'l- Huffaz; s. 988
[598] es- Sehavi: el-İ"lâ bit-Tevbih; s. 588
[599] Bu kitabın Tabakat kitabları bölümünü bakınız.
[600] Daru'l-Kütübü'z- Zahiriyye de e! yazması halindedir (Genel 112 1)
[601] Daru'l- Kütübü'z-Zahırıyyede el yazması halindedir. (Genel, 39) III. Anmea
Kütübhanesinde 424 FE-1219 numarada bu kitabın 23 varakhk bir nüshası daha vardır. (bkz Fuad es-Seyyid: FİhristÜ'l-Mahtûtati'l- Musavvere, et-Tarih; 2/150)
[602] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 119-121.
[603] İbni Main: et-tarih ve'1-İlel; s. 12
[604] adı geçen eser.
[605] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 122.
[606] İbni Main: Ma'rifetü'r-Rical; s. 3
[607] el-Leknevi; er-Raf'u vet-Tekmil; s. 100-102. Hafız Zehebi İbni Maine güvenini şöyle belirtir:" ibni Mainin cerh ve tadil hakkındaki sözlerini daima kabul ederiz ve içtihadında cumhura muhalefet etmediği sürece onun sözlerini hadis hafızlarının çoğundan önde tutarız. Cumhurun leyyin gördünğünü sika sayar, cumhurun sika görüp kabul ettiğini de zayıf sayana hüküm tek kalana göre değil, imamların kavline gönedir. Ebû Zekeriyya bu konunun ımamlarındandır. Rical

hakkında onun sözü gayeye çok yakındır ve ekserisi doğru ve isabetlidir. Bir raviden sonraki ravi hakkındaki sözünde tek kalmıştır. Dolayısıyla, söylediğimiz konudaki içtihadında yahptığı hata açık şekilde belirmiştir. Ama o da bir insandır, masum değildir. Bir hadis üstadını bir defa sika sayıp, diğer defa leyyin sayabilir. Aynı ravi hakkında içtihadı değişebilirve aynı zamanda sorana içtihadına uygun cevap ve-rebilir.(ez- Zehebi: Risale fi'r-Ruvati's-Sikat. Mısır basımı- 1324 Hicri)

[608] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 123.

[609] Ayasofya kütübhanesinde 3380 numarada kayıtlı el yazmaşıdır. 180 yarak içinde sekiz cüzdür. Varak genişliği 29/165 mm. dir (bkz. Mukaddimetü'l- İlel ve Marifeti'r- Rical; s.1) Daru'l-Kütübi'z-Zahiriyye de 40 ve 46 numaralı mecmualar içinde noksan cüzleri de
vardır. Kitabın.....Ayasofya yazmasının ilk dört cüzü Dr.Talât Koçyiğit ve Dr.İsmail Cerra-
hoğlu'nun tahkikiyle, Ankara üniversitesi, İlahiyat Fakültesi yayınları arasında, 1963 Milâdi yılında basılıp yayınlandı.

[610] İbni Hacer (Hedyü's-Sâri; 2/173) şöyle der: "İmam Ahmed "Münkeru'l-Hadis" sözünü, hadis konusunda aynı asırda yaşayanlar arasında garip kalanlara söyler, Yani bu, muhalefet etmese bile tek kalmış demektir. Bu da onun hali araştırılarak bilinir. Kendisine boyla denen ravinin delil kabul edilen birisi olması gerekmez. el-Leknevi İmamının maksadını araştırarak şu açıklamayı yapar: "Ravi şöyle ve şöyledir Muhakkak onda linet vardır. (er-Raf'u vet-Tekmil; s. 157)

[611] Bkz.Tal"at Koçyiğitin "el-İIel ve marifetü'r- Ric'T e yazdığı mukaddimeye

[612] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 124.

[613] Birinci basımı, Abdurrahman b. Yahya el-Yemani vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Sekiz cilttir. Dairatül-Maraarifi'l- Osmaniyye matbaası, Haydarabad, Dekan-Hindistan- 1358-1362 H.

[614] Hindistan'da basılmıştır. Bağdad'aki genel ve Özel kütübhaneleri araştırmamam rağmen bu basımı bulamadım.

[615] Bu kitabtan bir parça Bankipor'da 12- 687 numarada kayıtlıdır. (Bkz. Brokelman: ta-rihu'l- Edebi'!- arabi; 3-178) Bu nüsha 56 varaktır. (Bkz. F.Sezgin: Tarihut-Türasi'l- Arabi$ s. 347)

[616] es-Sehavi: el-ilân; s. 588

[617] Mütabi zve Şahid: Rivayet edilen bir hadisin garib olmadığını göstermek için O hadisin başka bir yolla gelen rivayet zincirini göstermektir. Şahid ve mütabi konusunda garib zayıfın rivayetinden vaz geçilir, usulde vazgeçilmez. (bkz.İbni Kesir: el-Baiş'ül-Hıssis:s. 59)

[618] Abdurrahman b. Kâb b. Malikin hal tercemesi, bablara ayrılacak kadar çok rivayeti bulunduğu için 90 satırdan fazla tutmaktadır. (bkz. et-Tarihu'l- Kbir; KAF: 1, MİM;3, Hal tercemesi No: 991

[619] Buhari sahihinde aynı asırda yaşama şartıyla yetinmemekle iki ravinin karşı.karştya gelmesini, hatta karşı karşıya gelip birbirinden dinlemesini şart koşmaktadır. (Bkz. İbni Kesir: el-Baisü'l-Hıssis: s. 25)

[620] Bu oranlar araştırma yapılarak elde edilmiştir.

[621] Buhari: et-Tarihu'l-Kebir; Mim 1KAF1, Bkz.Hal tercemesi No: 11-35-143-417-1045-1245-1416

[622] et-Tehanevi: kavaid fi Ulûmi'I-Hadis

[623] İbni Hacer: en-Nükeüt ala İbni's-Salâh; s. 548

[624] ez-zehebi: el-Mûkıza, el- Leknevi: er-Rafu ve't-Tekmil; s. 97-182-183

[625] ez-Zehebi: el-Mûkıza

[626] Buhari: et-tarihu'l-Kebir; MİM 3, KAF 2, Hal tercemesi No: 3228

[627] lll.Ahmed Kütübhanesinde, el yazması halinde, 674 (II) numarada 119 BE-143 BE, E 667 numaralı mecmuanın içindedir. 25 varaktır. Ebarı: 19x16 cm.dir.

[628] Bkz.el- Hatibü'l-Bağdadi: ed-Duafave Hedyû-Sari; 2/145

[629] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 125-127.

[630] Karaviyyin kütübhanesinde el yazmasıdır. HA-LAM(244 N: 40) No: 778 . 199 say: fadır, üzerinde "elinci cüz" diye yazar, içinde Musul, Avasım, Suğur ve Şam mukaddislerını yazar. Eski müsnedlerden biriyle birlikte ciltlenmiş, üzerine iki kitab olduklarına dair bir kayıt d üşü I m em İştir.

[631] Hafız Zehebi onun hal tercemesinde şöyle der: "Ahmed b. Ebû Hayseme Züheyr b. Harb: Hafızdır, Hücettir, imamdır, Tarihu'l-Kebir Yazandır." Darakutni: " Sikadır, Me'nundur"der. Hatib ise:" sikadır, alimdir, sağlamdır, hafızdır, onun tirihinden daha faydalı bir ilmi rica! kitabı bilmiyorum. 279 yılında vefat etmiştir." der. (Bkz.Tezkiratüi-Huffaz; 2/596)

[632] Tarihu Bağdad; 4/163

[633] es-Sehavi: el-İ'lân bit-Tevbih; s. 588

[634] er-Risâletü'l-Mustadrafe; s. 130

[635] Mu'cemu Ebi Ali es-Sadeîi; s. 41

[636] Iraki'nin el iyye şerhinde,. İmam Ebül-Hasen Muhammed b. Ebil-Hüseyn b. el-Vezzan'ın şöyle dediği nakledilir."Yahya b. Main'in arkadaşı, Tarih yazarı, meşhur hafız Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb'in bizzat el yazısıyla yaçdığı şu ibareye tesadüf ettim: Ben, Ebû Muhammed el-Kasım b. el-Ezbağ'ın benden dinlediği Tarih kitabını benim istediğim şekilde benden rivayet etmeleri için Ebu Zekeriyya Yahya b. Mes-leme v eMuhammed b. Abdi'l- A'lâya izin verdim? Arkadaş ve talebelerinden istediği kişiye de İzin verdim, bundan sonra da icazet verdim. Bunu Ahmed b. Ebü Hayseme, 276 yılı şevaalinde kendi eliyle yazdı. (Bkz. el-Kasımî: Kavaidül-Tahdİs; s. 206) vaşıt şehri alimleri Ebu Abdillâh Muhammed b. el-Hüseyn b. Said ez.Sağgerani el? Adl'in (Ö: 335 H) Ebu Hayseme'den de Ahmed b. Ali el-Hayûti rivayet etti. Bu zat kitabı kendi kendine ve halka 80 küsur defa okudu, (süâlât es-SelefÎ lil- Hüzi: s. 37) Ebûl-Meâli Muhammed b.. Abdüs-Selam b.Ubeydullah el-Isbahani (ibni sande) kitabın aslı kendinde olduğu halde İbni Ebu Hayseme'nin tarihinin tamamını dinledi. (Süâlât el-Hafız es-Seleği li- Hamis'İI-HuzÎ an cemaatin min Ehli Vasıt, s. 16 Tahkik: Muta'et-TarabİŞi-Dımışk, 1976 Milâdi)

[637] Yemenli olan Vehb b. Münebbih, Yemenle ilgili haberlere önem vermesi ve bunları yazmasıyla tanınmıştır. (Bkz.Kitabü't-Ticânfi Mulûki Himyer li'bni Hişam ve Bkz.Hovovvitz: el-Meğazi'l-Ulâ ve Müellifûha; s. 23

[638] İbni Ebi Hayseme: et-Tarihu'l- Kebir; s. 150

[639] adı geçen eser; s. 83

[640] adı geçen eser; s. 75, İbni Abdil-Bern de, el-İstiabda, İbni ishaktan yaptığı nakillerde İbrahim b. Şa'dın rivayetine dayanır. (Bkz. el-İstiab; 1/21)

[641] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 127-130.

[642] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 130.

[643] Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de (14 MİM) el yazması halindedir. Bir cild içinde altı cüzdür. 110 Varaktır. Her varak 25 satırdan ibarettir. 15.5x11.5 cm ebadmdadır? (Bkz.Fihristü'l-MahtŞtat; clid$ l"Mustalahu'l-Hadis" 1/273) Medine İslam Üniversitesinde bir fotokopisi vardır.

[644] el-Farku Beyne'l- Firak; 181, İbni Murtazi: tabakatül-Mûtezile; s. 88

[645] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 131.

[646] İbni Ebu Hatem bir ravi hakkında "mechûl" demişse bununla ravinin halinin bilinmediğini kasteder ekseriyetle hadiscilerin çoğu ise bununla ravinin, kendisinden sadece bir kişinin rivayet etmesi sebebiyle, kendisinin, şahsının bilinmediğini kastederler. Tenkidci-lerden bazısı, onlara göre bilinen birinin bilmemeğidir, diye bu görüşü reddettiler. (er-Raf'u; s. 160-165) ibni Ebu Hatem "Leyse bil-Kaviyy" dediği zamanda bu ravinin kavi ve sebt derecesine ulaşmadığını kasdeder. (ez-Zehebi: el-Mûkıza)

[647] Cerh ve tadil konusunda dayandığı kişileri "Erbau Resâ-il fi Ulûmi'l-Hadis (tahkik; Abdül-Fettah Ebû Gudde; s. 171) de

[648] İbni Ebi Hatem: et-Cerh vet Ta'dil; c: 1 -Bölüm: 1 -37 Ebu Gudde (er-Rafu; s. 1ŞO) İbni Ebu Hatem, Ebu Hatem ve Ebu Zür'anın bir ravi hakkında sükût etmelerinin, onu sika saymalarından ileri geldiğini söyler, buna delil olarakta İbni Hacer'in kitablarında: "İbni Ebu Hatem bunun hakkında cerhte bulunmadı" sözünü gösterir. Zannediyorum ki bu konuda et-Tehavevi daha önce fikir beyan etmiş ve "böyle raviler hakkında cerh ve tadil'in olmasını ümit ederim" demektedir.

[649] Bkz. Buhari'nin Tarihu'l-Kebir'ini yazdığımız sayfalara

[650] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 132-133.

[651] Rabat Keffani Kütübhanesinde 528 numarada kayıtlı el yazmasıdır. Bunun verimli bir nüshasını gördüm.

[652] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 133.

[653] Kütübü Sitte ismi İmam Buhari ve Müslimin Sahihleri ile Nesei, Ebu Davûd, İbnİ Ma'ce ve Tirmizi'riı sünnlerine denir.

[654] Mahlûf: Seceratü'n-Nûri'z-Zekeriyye$ 1/181

[655] jbniHayr: Fihrist; s. 223

[656] İstanbul Lâleli Kütüphanesinde, 2089 numarada kayıtlı, el-yazmasıdır. 16 varaktır. (F:Sezgin: Tarihu't Tûrasi'l-Arabi$1/342)

[657] Nuri Osmaniye Kütübhanesinde, el yazmasıdır. (ez-Zihrikli: el-Mûstedrek; 2/235) Bkz. Kaime Linevadıri'l-MahtûtatİI-Arabiyye fi Mektebeti Câmiati'l-

KaravÎyyin BÎ-Fas, No: 69 (LAM 80/118)
[658] Lâleli Kütübhanesinde 981-9 numarada e! yazmasıdır. 26 varaktır. (F.Sezgin:Tari-hul-Türâc; 1/388)
[659] "Ricalü Süneni'n-Neseî" (618)
[660] Ayasofya Kütübhanesinde (127 Rical) el yazmasıdır. 40 varaktır. (F.Sezgin; Tari-hut-Turâs; 1/264)
[661] IİÎ.Ahmed kütübhanesinde 164/21 numarada el yazması bir varak vardır, köprülü kütübhanesinde ise 40-4 numarada 9 varak vardır. (Sezgin: 1/364)
[662] Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de, el yazmasıdır. No: (2) 8: 18. Genel: 801. 103 varaktır. (Sezgin: 1/365)
hamined b. Galip el-Berkani'nin (ö;425 h) içinde Buhari Müslim Ebu Davud, Tirmizi, ve Nesei'nin kitaplarında Sahabe ve Tabiinden kendi hocalarına (şeyhlerine) gelinceye kadar ki ricali kitabında topladığı zaman ortaya çıktı. Bu yoldaki teşebbüslerTs onra ki devirler de, el-Makdisi el-Cemaili'nin (ö;600 h) "el-Kemal fi Ma'rifetü'r-Rical" isimli eserini yazmcaya kadar tekrarianmadı.(622) Bu kitap Kütübü Sitte ile Kütübü Sitte yazarlarının diğer meşhur eserlerindeki ricali ele alır. Ki-tabda ricali yazılan kitaplann sayısı, Kütübü Sitte dahil olmak üzere 25 kitaba ulaşmaktadır.
Bu kemal kitabı, kendisine ekler yapılmak veya gözden geçirilip tashih edilmek suretiyle,, sonra ki üç asır boyunca bir çok yazara temel teşkil etmiştir."(623)
[663] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 134-136.
[664] Şam Zahiriyye Kütübhanesinde el yazmasıdır. "Genel 55 (139)" 15 varaktan ibaret küçük bir risaledir.
[665] Zahiriyye kütüphanesinde el yazmasıdır. hadis bölümü: 389 19 varaktır.
[666] Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye de, el yazması halinde iki hüsha vardır. Birincisi: bir cilttir, 215 varaktır 17x13.5 cm. ebadındadır.numarası 16 dır.İkincisi, Yine bir cilttir, 381 varaktır. 21 X15.5 cm. ebadındadır. Numarası 76 dır. Diğer bir yazma nüsha için bkz. (F.Şegin. 1/533) Son bulunan bir nhüsha 1244 hicri yıiında istinsah edilmiş olan 390 varaklık bir nüshadır ki Medine-i Münevvere genel kitaplığındadır.
[667] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 137.
[668] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 138.
[669] İskendiriyye Belediye kütüphanesinde bir nüshası vardır. Çift yüzü yazılı 216 varaktır.
[670] Tehzibü't-Tehzib; 11/220
[671] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 138.
[672] Bunun 709 hicri yılında yazılmış, 188 varaklık bir nüshası bulunmaktadır. (Nuruos-maniye kütüphanesi; 766 FE 834) Bkz. Lutfgi Abdü'l-Bedi', Fihristu'l-Mahtutat el-Musavvere; (et-tarih) 1/94
[673] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 139.
[674] Birinci bazımı, iki cild haminde, 1323 hicri yılında, Haydarabad, Dekan meclisu Dai-rati'l-MaarİfI'n-Nizamiyye matbaasında yapılmıştır.
[675] İbnu'l-Kayserani, el-Cem'u Beyne Ricali's-Sahihayn; 1/4
[676] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 139.
[677] İbnu's-Salah, el-Mikaddime; S.149
[678] Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; 2/KAF28, İbnu's-Salah, el-Mukaddime; S.149
[679] İbnu's-Salah, el-Mukaddime; S. 150
[680] Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; 2/28
[681] ag.e; 2/31
[682] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 140-141.
[683] Birinci baskısı Dekanda, Haydarabad , Dâiratü'l-Maarifi'l-Osmaniyye Cemiyeti mat-basında 1360 hicri yılında yapılm ıştır.
[684] Darü'l-Kütübi'l-Mısriyyede, el yazmasıdır. (221) 76 varaktır. Ebadı:25X17cm.dİr. Bir nüshası da Şam Zahiriyye kütüphanesinde (2582) bulunmaktadır. Üçüncü nüshası Türkiye'de Şehid Ali Paşa kütüphanesindedir. (1931) Dördüncü bir nüshası HindİstandaBatnadadır, 2:58 numarası 2898. F. Sezgin diğer bir nüshasının III. Ahmed kütüphanesinde 2969-3 numarada kayıtlı 60 varaktanibaret olduğunu söyler. (F.Sezgin.S.369)
[685] İbni Hacer, Tehzibül-Tehzib; 5/358
[686] Britanya II. Müzesinde, el yazmasıdır. 717(Bkz. Brokelman, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi; 3/221 F.Sezgin. 1/419)
[687] es-Sern'anî, et-Tahbir, hal tercemesi no:89
[688] İbni Hayr, Fihrist; S.213
[689] 1322 Hicri yılında haydarabad, Dekan da , Dairatü'l-Maarifü'l-Osmaniyye matbaasında basılmıştır.
[690] Şam Zahiriyye kütphanesinde el yazmasıdır. 170 sayfadır.
[691] Hasen Âli Yâsîn bunu Samda çıkan Meçmau'l-Lüqa.ti'|-Arabiyye deraisİnde yayınlamıştır, (47cı sayısında 4.Cıfd-1972 Miladi de lmam_Su/utı de aynı isimde pır kitap Varmıştır {Hüsnü'l^Muhaddşra; .1/340-894, Keşfü'z-Zurfün) kitap Rabat genel kütüphanesinde el yazması halindedir.
.,
[692] Hollan da Ueı de.n de, el yazmasıdır. 1087 (bkz. Brokelman, Tarıhu'l-Edebı'l-Arabı; 3/22© 8 savla halindedir.
[693] Haçf halife Keşfu'z-Zun.un; 1/87
[694] Ezher Üniversitesi kütüphanes nde bir kaç cüzden rneydana gelen bir cilt halinde mevcuttur, İkinci cüzün aralarında baş amakta olan, on sekizinci cüzurn basında sbıtmeK-tedır. 311 varaktır. Yine bu kitaba ait bir ikinci cüz aynı yerde mevcuttur. Bu cuz.Allame Abdu'l-Az.ım Münziri tarafından el yazısıyla .istinsah edilmiştir. 42 varaktan ibarettir, (bkz. Ezher kütüphanesinde mevcut kitaplar listesi; 1/265)
[695] fiso. el-kattani, er-risaletü'-Müstacfrafe; S. İ2J
[696] Bu üç kitap Fasîa Karayıyyın Üniversitesi küTüphanesmde el yazması nalındedırler. el-lstiapdan sonra yazılan nadir.eşerlerdendir. Hepsi bir arada 287 (KAF 143) numarada kayıtlıdır. (Bkz. Faş Karaviyyin Üniversitesi kütüphanesi Arapça nadir yazma.eserler ıste-şı) Bu ese.ri Dr. Abduliah Serhul es-Sevalihe tahkik etrnış ve Mekke Ummu'l-Kura Üniversitesinde doktor unvanı almıştır.
[697] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 142-143.
[698] Dr. Mahmud el-Mira bu kitabı yayınlamıştır.
[699] Teymüriyye kütüphanesinde el yazmastdır. 546Tarih SAD 358 FE 568 (Bkz. Lutfi Abdu'l-Bedi';Fihnstu'l-Mahtutat el-Musavvere "et-Tarih" 1/241)
[700] Hindistan da Allahabad da, 1327 hicri yılında, Muhammed Muhyiddin el-Ca'feri ez-Zeynebjnin gayretiyle basılmıştır.
[701] Ömer Rıza Kehhale, Mu'cemi'l-Müellifin;2/79
[702] B u kitabın altı cüzü Hindistan da Dairatü'l-Maarifi'l-OsmanİyyE matbaasında basılmıştır.
[703] Hindistan da Batna, Hüdâbakış, kütüphanesinde, el yazması olarak , 2896, FE 3094 numarada kayıtlıdır. (Bkz. Fihrüstü'l-Mahtutat el-Müsavvere; 2/116) bir nüshasıda San'a da Camiü'l-Kebir kütüphanesindedir. 19 Muştalahu'l-Hadjs (Bkz. Mahtütatu'l-Arabiyyeti'l-Musavvere mikro filimleri listesi;S. 12) üçüncü bir nüshası, Arap ülkeleri üniversitesindeki el yazmalarının aslından kopya edilmiş olarak, Riyad üniversitesi
nüshası ise Meknas Camii Kebirinde 237 numarada kayıtlıdır. Ancak bu nüshanın sonunda noksanlık vardır.
[704] Leidenhde "el-Ensabü'l-Müttefaka" adıyla di Goya nın gayretiyle basılmıştır.
[705] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 144.
[706] es-Sem'ani, et-Tahbir, hal tercemes, 72, ez-Zehebi, Tezkira; 3/1014
[707] ez-zehebi: Tezkira; 3/1014
[708] Ebül-kasım b. el-Ferra bunu özetlemiştir. Ezher Üniversitesi Kütübhanesinde el yazması olarak 140 varak içinde (134) 9017 numarada kayıtlıdır. İbrahim b. Adiyy'den başladığına göre nüshanın baş tarafı kaybolmuştur. 640 Hicri de istinsah edilmiştir.
[709] 1978 Hicri, 1959 Miladı yılında Haydarabad, dekan, Dairatü'l-Maarifi'l-OsmanİyyE matbaasında basılmıştır. İki cilt halindedir.
[710] Daru'l-Kütübbı'l-Mısriyyede, el yazmasıdır; 31 (Bkz. Fihristü'l-Mahtütat, 1 cild, Mus-talahu'l-Hadis; s. 138)
[711] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 145.
[712] Bkz. el-Hatîb: Mevarid. s.404
[713] Ebû Vaü, İbni Seleme (Ö: 79 H) nin öz kardeşidir. (Bkz.Buhari: tarih; Cild: 2, kışım: 2/246)
[714] Ebû Nuaym el-Fadl b.Dekin, Kûfenin büyük hadiscilerindendir. (0:206 H>
[715] Müslim: Sahih Mukaddimesi; 1/26, es-Sehavi: ei-İ'lân$ 391/392
[716] es-Şehavi: El-l'lân; s. 390
[717] İbnü's-Salâh: Mukaddime; s. 154, Bkz. es-Sehavi-el-İ'lârr s 390
[718] el-Hatib: tarihu Bağdad; 6/927
[719] İbni Asakir: Tekzibu Tarihi İbni Asakir 1/25, İbnü's Salâh: el-Mukkadime- s. 154, diğer bir örnek İçin bkz. el-Hatib: tarihu Bağdad; 14/100, el-lrak'i: Fethu'i-Muğus- 4/133 es-Sehavi: el-i'lân; s. 390, es-Suyûti; eş-Şumarih (i ilmit-Tarih; s. 8

[720] İbni asakir: Tehzibii Tarihi ibni Asakir; 1/25-26, bu olayı Suyûti, Hammad b. Zeyd b.Hassana ait olarak anlatır. Bkz.eş-ŞumarİH Fi İlmil-Tarih; s. 8
[721] İbni Asakir: Tehzib; 1/26, es-Sehavi: el-i'lân; s. 454
[722] adı geçen eserler.
[723] es-Sehavi el-i'lân; s. 386
[724] adı geçen eser; s. 392
[725] adı geçen eser.
[726] ez-Zehebî: Tarihu'l-İslâm; 1/17
[727] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 145-148.
[728] es-Sehavi: el-l'Lân; s. 701
[729] Britanya H.Müzesinde, 1620 numarada kayıtlı, el yazmasıdır. (Bkz.Brokelman: Tarifi u'l-Edebi'l-Arabi; 3/227) İstanbul Edebiyat Fakültesi Şarkiyat bölümü kütübhanesinde de bir nüshası vardır. Numara: 1019, 82 varaktır. (F.Sezgin:Tarihut-Türas; 1/504)
[730] es-Sehavi: el-i'lân; s. 701
[731] Daru'l-Kütübi'l-Mısriyyede, Mustalahu'l-Hadis bölününde 381 numarada kayıtlı el yazmasıdır. 148 sayfadır. Bu kitabı, gördüm. Hafız zehebi de "et-Telvih bi Men sebeka Ve Lehika" isimli bir krtab yazmıştır, ama kayıptır.
[732] Medine islâm Üniversitesi kütübhanesinde 505 numarada kayıtlı bir resimli nüshası vardır.
[733] el-Kettânî: er-Risaletü'l-Mustadrafe; s. 211
[734] es-Sehavi:el-i"!ân;s.701
[735] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 148-149.
[736] Şehirlere göre tertibin üstünlükleri için, bu kitabın "Rical ilmi kiîablarınm tanziminin esasları" bölümüne müracaat ediniz.
[737] el-Hatib: tarihu Bağdad; 1/214
[738] Yakut: Mu'cemü'l-Üdebâ; 1/246
[739] Bkz."Rical ilmi kitablarının tanziminin esasları" bölümü
[740] Şehavi, şehirlerin siyasi, içtimai tarihini, coğrafi durumunu gösteren mahalli tarihlerle ricali tanıtan tarihleri birbirinden ayırmaksızın bir liste verir. Sehavi, Hacı Halife (Kâtib Çelebi) ve başka yazarlar tarafından listeleri verilenler hariç, bunların kaybolanlarını belirlemenin güçlüğü açıktır. Diğer kaynakların İktibas ettiği bilgi parçalarını toplamak suretiyle elde edilenler de istisna teşkil ederler. Bu iki sebeble bu kitabların özelliklerini ve üstün taraflarını belirlemem mümkün oldu. Günümüze kadar ulaşan mahalli tarihleri inceledim. Bu sebeble sunduğum liste, sadece hadiscileri ele alan şehir tarihlerini almaz.
[741] İbni Hayr: Fihrist; s. 228, Sehavi: el-ilân; 153
[742] es-Sem'ani: el-ensab; KAF421 BE
[743] el-Hatib: Tarihu Bağdad; 4/188, ez-Zehebi: Tezkiratü'i-Huffaz; s. 560, es-Sübki: tabakatü'ş-Şafiyye; 2/183, es-Sehavi: el-ilân; s. 644, el-Askalani: Tehzibü't-Tehzib; 1/35
[744] el-Kettânı: er-Risâle; s. 133. Bu kitab İbni Kesirin "Sahabeden kendi asrına kadar ricali ele alan tam bir tarihtir?" dediği eser olabilir. (el-Bidâye ve'n-nihaye; 11/52)
[745] Körkis Avvad'ın tahkikiyle, Bağdad'da 1967 Miladi yılında basılmıştır.
[746] ez-Zehebi: Tezkira; s. 690
[747] el-Hatib: tarihu Bağdad; 5/63, el-Maliki: TesmİyetÜ. Maverade Bihi'f-Hatibi'l-Bağdadi; Dımışk, 346, Bu kitabtan yapılan iktibaslar için bkz. İbni Hacer: el-İsabe; 1/97-1,54-167, İbni Asakir;Tarihu Dımışk; 10/97-109-249-430 İbni Asakir'in iktibaslarından anlaşıldığına göre kitab tabakalara göre tertiblen mistir, (bkz. Kenzü'l-Umma1/330)
[748] el-Hatib: Tarihu Bağdad; 5/460, es-Sehavi: el-i'lân;, s. 644, İbni Makûlâ; ei-lkmal; 4/473
[749] el-Beyhaki: Tarihu Beyhak; s. 21, ez-Zehebi: Tezkira; s. 791
[750] es-sem'ani: Ensâb; 4/107, el-Halili: el-İrşad; KAFG 60-1 "harraniyyin"
[751] es-Sehavi: el-i'lân; s. 627, es-Sem'ani;Ensâ.; 3/269 "Cezeriyyin"
[752] es-Sehavi: el-i'lân s.632
[753] el-Ketîani: er-Risâle; s. 130
[754] es-Sehavi: el-i'tân; s. 624
[755] es-Sem'anî: Ensâb; 5/271, es-Sehavi: el-ilân; s. 624
[756] es-Sehavi: el-l'lân;s.623
[757] F. Sezgin Gesçhichte; 1/346
[758] Bu kitabı Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemenki (Ö: 429 H) özetlemiştir? bu özet Ali eş-Şâbi ve Naim Hasen el-Yafî tahkikiyle 1968 M yılında Daru't-Tunusiyye tarafından bastırılmıştır.
[759] Tahir en-Na"sâni tahkikiyle, Hamada el-Islah matabaasında basılmıştır. (Tarihsizdir)
[760] el-Beyhaki: tarihu Beyhak; s. 21, es-Sübki: Tabakatü'ş-Şafiiyye; 2/295 (et-Tanaki basımı)
[761] el-Hâtib: tarihu Baâdad; 4/6, İbni Hacer el-İsabe; 1/63 de ve Tehzibül-Tehzib; 2/51-404-414, 4/525-439 vb. da iktibaslar yapmıştır bu kitabdan... İbnü'l-Esir ise Üsdü'l-Gabe (Mukaddime; 1/11) de bu kitabdan istifade etmiştir.
[762] es-Sehavî:el-i'lân; s. 650
[763] ez-Zehebi: Tezkira; s. 852, es-Sehavi: el-i'lân; s. 571, el-Kettâni: er-Risâfe; s. 137
[764] el-Hatib: Tarihu Baâdad; 6/75, ez-Zehebi: Tezkira; s. 898, Tarihu'l-Islam; 1/16, es-Sehavi: el-ilân: s. 592-645.İBni Hacer bundan bahsetmiştir.(Tekzibüt-Tehzib; 6/218) Mısırlı ve Mağribliier konusunda başvurulacak kaynaktır. Talebe arasında meşhurdu ye Muğaltay zamanında nüshaları çıktı. İkmalü Tehzîbi'l-Kemâl'de (S.801) de böyle bahsedilir.
[765] el-Hatib Tarihu Bağdad; 1/90
[766] İbni Hacer;Tekzibüt-Tekzib; 9/154
[767] es-Sem'ani: el-Ensâb; 1/284, es-Sehavi: el-flân; s. 616
[768] Şam Zahiriye Kütübhanesinde, el yazmasıdır. (Tarih: 65)
[769] 1950 M yılında Şam'da Saidü'l-Efğani tahkikiyle basılmıştır.
[770] el-Hatib: Tarihu Bağdad; 9/331, es-Zehebi: Tezkira; 985-986
[771] el-Beyhaki: tarihu Beyhak; s. 21, es-Sehavi: el-i'lân; s. 644
[772] İbni Hacer: Tekzibüt-Tehzib; 9/470, ed-Davudi: Tabakatü'l-Müfessirin; 2/106
[773] es-Sem'ani: el-Ensab; 1/199, ez-Zehebi: Tezkira; s. 1062, es-Sehavi: el-i'lân; s. eaa
[774] el- Hatib: Tarihu Bağdat; 10/302-303, ez-Zehebi; Tezkira; s. 1062, es-Sehavi: el -İ'lân;s.633
[775] el-Kettani: er-Risâle; s. 131, ed-Davüdi: Tabakatü'l Müfessirin; 1/93
[776] el-Hatib: tarihu Bağdad; 10/27, ez-Zehebi: tezkira; s. 1052, es-Sehavi: el-ı'lân; s. 620
[777] Birinci cüz Zahiriyye de, el-yazması olarak vardır.
[778] . es-Sehavi: el-i'lân; s. 646
[779] Haydarabad, Dekan'da 1950 M. Yılında basılmıştır.
[780] Haydarabad, Dekan'da basılmıştır.
[781] ez-Zehebi:Tezkira; s. 1102
[782] adı gezen eser
[783] F.Sezqin;Geschichte; 1/353
[784] Mısır'da, es-Seade Matbaasında 14 cild olarak basılmıştır.
[785] el-Kettâni: er-Risâle; s. 131
[786] ez-Zehebi: Tezkira; s. 1162
[787] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 150-153.
[788] 1967. M yılında Körkis Avvad, Bağdad'da, el-Maarif Mataasında bastırmıştır.
[789] Bahşel: îarihu Vâsıt; s.47-85-151 -218
[790] adı geçen eser; s. 85-218
[791] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 154.

[792] Ali eş-Şâbi ve Naim Hasen el-Yafi'nin tahkikiyle, 1968 M, yılında Darul-Tuhusiyye matbaasında basılmıştır.
[793] Bkz.Tabakatü Ulema-i Ifrikıyye ve Tunus kitabının Mukaddimesi; s. 28
[794] adı geçen eser; s. 65
[795] Adı geçen eser; s. 79
[796] Meselâ Rebah b.Yezid el-Lahmî (s. 118-126), Behlûl b.Raşid (s. 126^138) ve Sahnûn et-Tenûhî (s. 184) vb. hal tercemelerine bakz.
[797] Tabakatu Ulema-İ' If rıkıyye ve Tunus; s. 111
[798] adı geçen eser; s. 115-126
[799] adı geçen eser; s. 113-117-125-185
[800] adı geçen eser; s. 212
[801] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 154-155.
[802] Tahir en-Na'sânî tarafından, Hamada, el-lslah matbaasında bastırılmıştır.
[803] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 155.
[804] Şam Zahiriyye Kütübhanesinde tam bir hüshası vardır. {Tarih bölümü, numara: 65)
[805] Ebûş-Şeyh el-Ensari: Tabakatü'l-Muhaddisin Bi isbakan Mukaddimesi
[806] adı geçen eser; 2/135
[807] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 156.
[808] Şam'da, Said el-Efganî'nin teşebbüsüyle, el-Mecmau'l-İlmİ el-Arabi Basımevi tarafından, 1369 H-1950 M yılında Terakki Matbaasında bastırılmıştır.
[809] el-Havlâni: Tarihu Darya; s. 3
[810] adı geçen eser; s. 45
[811] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 156.
[812] Dr.Behmen Kerimi'nin teşvikiyle, İbni Sina kitabevi tarafından, 1339 yılında Farsça olarakTahran'da bastırılmıştır.
[813] Sübki şöyle der: "Nisabur en güzelve en büyük şehirlerden birisi idi, Bağdad'dan sonra bir benzeri de yoktu. Hafız Ebû Abdillah el-Hakim, Nisabur hakkında, hadis hafızlarının takdir ettiği bir tarih yazdı. Buna göre o kitab tarihlerin efendisidir. Hatibin yazdığı tarih de her ne kadar İslami kitablarm güzellerinden ise de yazarının aleyhinde bazı sözler vardır. Bu, şundan ileri gelmektedir. Ne ne kadar Baödad Nisabur'dan sonra kurulmuşsa da, oranın alimleri için öncelik vardır. Çünkü orası, Nisabur kazındırılmadan önce, ilim yuvası ve ilim merkezi idi. Sonra Hakim, Hatibden hayli önce yaşamıştır. Hatib ise ondan sonra dünyaya gelmiştir. Bu arada Bağdad'da sayısız kişi girmiştir, dolayısıyla bunların hal tercemelerini kısa yazmak gerekmiştir.
[814] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 157.
[815] Şam, Zahiriyye Kütübhanesinde, el yazmasıdır. (Genel: 116, KAF 220-9) ıkı yuzu de yazılı olmak üzere 31 varaktır.
[816] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 157.
[817] Hollanda Leidende, Brilli Matbaasında 1931 M. yılında basılmıştır, '
[818] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 158.
[819] Birinci basımı, Abdur-Rahman b. Yahya el- Muhallim el- Yemani'nin gayretleriyle, 1369 yılında basılmıştır.
[820] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 158.
[821] Yusui el-Işş: el-Hatibü'l-Bağdadi; s. 178-179-183
[822] ez-Zehebi: Tezkira; s. 1139
[823] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 158-159.
[824] es-Sehavi: el-i'Iân; s. 605
[825] es-Sehavi, el-flan bit-Tevbih isimli eserinde bu konuda yazılan eserlerin bir listesini verir; S. 607-609
[826] el-Kettani. er-Risale; S. 140-141
[827] Bu eserin II. ve III. cüzü Zahiriyye kütüphanesinde, el yazması olarak mevcuttur. Genel: 7418-Genel: 7419 iki cüz 42 varak tutmaktadır. (Bkz. el-Elbani, Fihrist el-Mahtutâî ez-Zahiriyye)
[828] Bunu Sehavi yazmamıştır. el-Maliki, "Tesmiyetü Ma Verede bihi'l-Hatîb "isimli eserde zikreder. Dımışk, numara:394
[829] Sehavi bunu da yazmamıştır. Kitap Zahiriyye kütphaneşinde el yazması halindedir. 225 sayfadır. (Fihrüstü Mahtûtat ez-Zahiriyye-Tarih- Yusuf el-İşş tertibi, Brokelman, Tadi-hu Edebi'l-Arabî;3/222, el-Elbani, Fihrusîi Mahtûtat ez-Zahiriyye; S.236-237) Bu kitabı gördüm.
[830] el-Hatîb, Tarihu Bağdad; 1/242
[831] a.g.e;3/318
[832] a.g.e;7/50
[833] Mu'cemi'l-Evsati hocalarının isimlerine göre düzenlemiştir ki bunlar iki bin kişidir. Ravilerden aldığı hadislerin çoğu Garib hadislerdir. Kitapda otuz bin hadis olduğu söylenir. Eser altı büyük cilttir. Mu'cemi's-Sağîr ise tek cilddir. Bunda bin beş yüz hadis vardır. Bu hadislerin bin hocadan rivayet etmiştir. (Bkz. er-Risaletü'l-Müstadrafe ; S. 101, Keşfü'z-Zünün; 2/290)
[834] Rosentahl bunun yerine bir hata eseri olarak Muhammed b. ibrahim'i (ö; 281 h) sayar. Sehavi ise bu zatı Ebu'ş-Şeyh el-Ensari, nin tabakasında yazar. Aslında bu zat Ebu Bekr b. İbrahim b. Ali b. Asım b. Zâzân el-Mukri dir(ö;381 h) (es-Sehavi, el-!lân; S.650)
[835] İbnu'n-Neccar, et-Tarihu mücedded İİ Medineti's-Selâm; KAF145
[836] el-Hatib, Tarihu Bağdad; 6/61
[837] Bunun kitabından el yazmasıo 11 varak Şistribty de 5165/1 de mevcuttur. (F. Sezgin. 1/530)
[838] es-Semani, et-tahbir; Hal tercemesi no; 72
[839] Bu zatın "el-Mu'cem fi Müştebeh Esamî'l-Muhaddisin" isimli bir eseri vardır. III. Ahmed kütüphanesinde 623 numarada kayıtlı on varak vardır. Beş varakta eki varıdr. (F.Sezgin; 1/389)
[840] es-Sahavi, el-İ'lan; S.609
[841] Bunu Sehavî el-İ'lan da yazmamaştır. Fihrüstü Mahtûtat Dari'l-Kütübi'l-Mısriyye'nin birinci cildi, Mustalahu'l-Hadis bölümü 265. sayfasında yazılıdır.
[842] Şam, Zahiriyye kütphaneşinde, el yazmasıdır. (Mecmu' 106/168) 9 varaktır. Ebadı 15X11 cm. dir. Her varakta 15 satır vardır.
[843] Yusuf el-İşş; Fihrüstü Mahtûtat ez-Zahiriyye-Tarih ve ekleri -S.225. Bunu gördüm, nüshası tamamdır. Sonunda İbnü's-Sammak'ın hocalarının vefat tarihlerinin yazıldığı bir sayfa eklidir.
[844] bkz. Brokelman, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi; 3/225
[845] El yazmasıdır. (Veliyyüd'din kütüphanesi; 845-FE 856) 134 varaktır. Varak ebadı, 14/25 cm.dir. (Bkz. Fuad es-Seyyid, Fihristü'l-Mahtûtat el-Musawere; C.2 et-Tarih-li. Bölüm-S. 147)
[846] Medine-i Münevverede İslam Üniversitesi yüksek Tahsil kütüphanesinde, Ziyad Mansur'un doktora çalışması olarak tahkik ettiği tek fotokopi nüshasını gördüm.
[847] Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye de el yazmasıdır. (27 mim) 143 Varaktır ve 21 satırdır. 25.5 X 17.5 cm. ebadındadır. (Bkz. Fihrüstü Dari'l-Kütübü'l-Mısriyye, I. cild - Mustalahu'l-Hadis; S. 265) "Meşihatü's-Suğra" İsimli bir nüshası iki cüz halinde Diyarbekir de CİM 2109/2 numarada kayıtlı olarak bulunmaktadır. Bu nüsha 878 h. de yazılmıştır. 163 ELİF' ten 178 ELİF'e kadar (Dr. Ramazn Şeşen, Nevadiru'l-Mahtûtat el-Arabiyye; 1/1,17)
[848] Darü'l-Kütübi'l-Mısrıyyede bir nüshası vardır. Medine işlem Üniversitesi Yüksek Tahsil kütüphanesinde bir kopyesi vardır. Muhammed Salih el-Fellah doktora için bu fotokopi üzerinde tahkik yapmıştır.
[849] El yazmasıdır. 13 varaktır. 16X23 cm. ebadındadır.(el-Mektebetü'l-Ezheriyye-Mustalahul-Hadis-326 Mecâmi-FE 83)
[850] Mağrib te el yazmasıdır. el-Kettani; S.323
[851] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 160-163.
[852] en-Neçâşi, er-Rical; 2/160
[853] a.g.e;1/28, Bkz. es-Sehavi, el-İ'lan;579
[854] a.g.e; 1/59, et-Tusi, el-Fihrist; S.21
[855] et-Tusi, el-Fihrist;S.97. Bu eser el-Hasen b. Ali b. Dâvud el-Hulî'nin fDoğumu:647 h) "er-Rical" isimü eseri yazarken yararlandığı kaynaklardandır, bkz. el-Hullî, Kitabü'r-Rical; S.3
[856] en-Neçaşi, er-Rical, 1/63, et-Tusi, el-Fİhrist; S.24
[857] en-Neçaşi; 1/63, et-Tusi, S.75. Bkz. es-Sahavi, el-İ'lan; S. 570. Anlaşıldığına göre iki kitapta tabakalara göre düzenlemiştir. Bkz. en-Neçaşi; 2/340
[858] en-Neçaşi, er-Rical; 1/102
[859] en-Neçaşi; 2/196, et-Tusi; S.92, es-Sehavî, el-İ'lan; S.580. Bu kitap el-Huli'nin er-Ricali hazırlarken yararlandığı kaynaklardandır. Bkz. Aynı kitabın 3.

sayfasına
[860] en-Neçaşi, er-Rical; 2/292
[861] el-Hatib, Tarihu Bağdad; 3/308, ez-Zehebi, Tgzkira; 3/839, es-Sehavi, el-İ'lan; S.580, el-Huli, "er-Rical" yazarken bu eserden iktibaslarda bulunmuştur.
[862] Kitaplarının listesini en-Neçaşi, er-Rical;1/73-74, et-Tusi, el-Fihrist, S.29 da yazarlar. Ancak "Men Ravâ An Ebi Cafer" isimli eseri sadece Neçaşi, "Kitabü'ş-Şia Min Ashabi'l-HadÎs" isimli eseri ise sadece Tûsî yazar, bu kitapların küçük cüzler olduğu anlaşılıyor.
[863] et-Tûsî, el-Fihrist; S. 26 da şöyle der: "el-Hemadani bu kitabında bütün insanlardan ve Şiadan olup hadis rivayet edenlerden ve onların tarihlerinden bahseder. Birçok şey yazmış fakat tamamlayamamıştır."
[864] en-Neçaşi, er-Rical;2/334
[865] a.g.e;1/70
[866] ag.e; 2/183
[867] a.g.e;2/228, et-tusi, ef-Fihrîst; S.116
[868] en-Neçaşi, er-Rical; 1/108
[869] a.g.e;2/256
[870] a.g.e;2/370
[871] a.g.e;2/305, et-Tusi, el-Fihrist,S. 157. Tusi bunun tamamlanmadığını söyler. Kitab el-Huli'nin yararlandığı kaynaklardandır. Bkz. el-Huli; S.3
[872] en-Neçaşi, er-Rical; 2/308
[873] a.g.e;2/308, et-Tusi bunun yerine "Tesmiyetü Men Rave'l-Hadis"i yazmıştır.Belki de bu yazarın başka bir eseridir. (Bkz.el-Fihrist; S. 151)
[874] Ebu Ömer el-Keşşi bunun eserine dayanır. (Bkz. Ricalü'l-Keşşi; 2/197)
[875] en-Neçaşi, er-Rical;1/68
[876] et-Tusi, el-Fihrist; S.37
[877] a.g,e;S.3
[878] a.g.e
[879] a.g.e
[880] a.g.e;S.120
[881] ag.e; S.189
[882] es-Sehavi, el-llan; S.580
[883] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 163-165.
[884] Kâzım el-Müsevi el-Meyâmevî'nin yardımıyla birinci basımı gerçekleştirilmiştir. Dânışgah matbaası, Tahran, 1383 hicri
[885] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 166.
[886] Birinci basımı, 1317 hicri yılında Hindistan, Bombay'da yaüpılmıştır. İkinci bazımı ise Ahmed el-Hasenî'nin yardımıyla, Kerbelâ'da (tarihsiz olarak) el-A'lemi basımevi tarafından gerçekleştirilmiştir.
[887] Ahmed el-Hüseyni, Ricalii'l-KeşşÎ Mukaddime; S. 3-4
[888] el-Keşşi, Ricalü'l-Keşşi, Hal Tercemesi no: 143-490-482
[889] a.g.e; hâl tercemesi no:520 Vakifiyye; Gu at. Şıadan ucguruta^denır Burfar Mem turiyye, tfuseviyye ve Ric'iyye'dir. Vakifi denmesi İmamhgın Musa Kazını, da durduğunu evladına geçmediğini iddia ettikleri içindir, (Muhtasar T^fetuİsnaAşenyy S. 20)
[890] a.g.e; hal tercemesi no:465., Albaiyye, Alba' b Zira' fAlbai, Hz Ali'yi Rasülullah (s.a.v) den üstün tutarlardı. (Şehrıstanı,2/12- Muhtasar turne,
[891] a a e hal tercemesi no:343 Tayyara: Gulatı Şia'nın Sebeiyye kısmıdır. Bunlar ölmediklerini, ölüm görülen hallerinin canlarının sabah ışığında uçmasından (baret olduöunu iddia etmelerindendir.(el-bed'u ve't-Tarih; S.5/129)
[892] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 166-167.
[893] Celaîü'd-Dîn el-Garavi el-Amili'nin yardımıyla ikinci defa olarak Tahran da, Musta-favİ basımevinde bastırılmıştır, (tarihsizdir)
[894] en-Neçaşi, Kİtabü'r-Rical; S.23
[895] .a.g.e;S.13
[896] a.g.e;s.13-15
[897] a.g.e
[898] a.g.e
[899] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 167-168.
[900] Muhammed Sadik Âl Bahru'l-Ulum'un yardımıyla, 1937 M. yıhnda.Necef, el-Haydariyye matbasında basılmıştır.
[901] et-Tusi, el-Fihrist;p S. 2
[902] . Muhammed SadiR Âl Bahru'l-Ulum, el-Fihrist mukaddimesi/SİN. Zeydiyye; Zeyd b. Ali b. el-Huseyn b. Ali (r.a)'e bağlı olanlardır Bunlar, daha efdali varkan faziletli kişinin imamlığını caiz görürler. Buna dayanarak Ali (r.a) daha faziletli olduğu halde Hz.Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliği caiz görürler. (Şehristani; 1/207) Fathiyye ise, imamlığın Cafer b. Sadıktan, ismail'inin ana baba bir kardeşi Abdullah el-F"
(Şehristani; 2/3)
[903] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 168.
[904] M. Sadık Âl Bahru'l-Ulum, el-FÎhrist Mukaddime/ VAV
[905] Bazıları bu zıtlığın yanılma eseri olduğu görüşündedirler. Abdullah el-Mamkanı (ö;1351 h)Tûsi'nin bu konuda karşılaşmayı esas aldığını, ravrbir defa bizzat imamın kendisinden rivayet ettiyse, başka bir defa da vasıtayla rivayette bulunduğunu; dolayısıyla birincisinde imaman ashabından, ikincisinde ise imamlardan rivayet etmeyenlerden saydığını söyler. (Bkz. M. Sadık Âl Bahru'l-Ulum, el-Fihrist Mukaddime; S.58)
[906] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 169.
[907] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 170.
[908] Şiirlerin neseb bilgisini ihtiva ettiğine dair bkz. Dentan; The Idea of History in The ancient Near East; S. 246-249
[909] "Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ye kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız, en çok korunanızdır." (el-Hucurat süresi, ayet 13)
[910] el-Hakim, Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis; S. 169, İbni Hazım, Cemheretü Ensabi'l-Arap; S. 3
[911] Halife, et-Tabakat; S. 32 ELİF
[912] el-Hakim, Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis ; S. 169
[913] a.g.e
[914] es-Sem'ani, Ensâb; 1/11. "Sonrasını bırakınız" demek, "Irkçılıkla övünmeyi sebeb olacak kadarını bırakınız" demektir.
[915] a.g.e;1/9
[916] a.g.e
[917] İbni Hazryı "fayda vermeyen ilim..." hadisinin uydurma olduğu ve Rasûlullah (s.a.v)'e nisbetinin sahih olmadığı görüşündedir. Bkz. İbni Hazım, Cemkheretü Ensabi'l-Arab; S.3-4
[918] İbni Hazm, Cemhere; S.2
[919] jbni Sa'd Tabakat; 3/282-296, et-Tabari, Tarih; 1/2749-2750
[920] İbni Sa'd, et-Tabakat; 3/296
[921] Ahmed Kemal Zeki, el-Hayatü'l-Ebediyye fi'l-Basra; S.27-29
[922] el-Ali, el-Tanzimatü'l-İctimaiyye ve'l -İktisadi yy e fi'l-Basra; S.38-40
[923] İbni Abdi'l-Berr, el-İstiab;4/1623
[924] İbni Hazm, Cemhere; S.5
[925] İbni Abdi'l-Berr, el-İstiab; 4/1623 da şöye der: "Bu zatın Sahabe olduğu ve rivayeti bulunduğu söylenirse de bana göre onun Rasûlullah (s.a.v) den hadis dinlediği doğru değildir."
[926] Ibnü'n-Nedim, el-Fihrist; S.137-138
[927] ed-Duri, Neş'etü İlmit-tarih inde'l-Arab; S.34
[928] İbni Hazm, Cemhere; S.5

[929] er-Ramehurmuzi, el-Muhaddisu'l-Fasıl; S. 52
[930] ez-Zehebi, Tezkira; 1/123
[931] İbni_Sa'd Tabakat; 7/152
[932] İbnu'l-Esir, Üsdü'l-Gabe;1/5
[933] es-Suyuîi, Tedribu'r-Ravi; S. 354-355
[934] Bu bölüm kitabın üçüncü ve dördüncü cîfdleri oluşturur. Bu bölüm Beyrutta basılmıştır.
[935] Bazıları İbni Sa'd'ın Tabakatta Sahabeyi beş tabakaya ayırdığını ileri sürerler, (el-Iraki, Fethu'l-Muğis; 4/53) Buna göre Bedire iştirak edenleri birinci, İslamdan önceliği olanları veya Habeşistana Hicret edenleri ikinci, Uhuda iştirak edenleri üçüncü, Mekke fethinden önce müslüman olanları da beşinci tabaka olarak kabul etmesi esaszına göre yapmış olabilir. Ancak İslam da önceliği olanlar veya Habeşistana hicret edenlerle, Uhuda iştirak eden ve Mekke fethinden önce müslüman olanlar arasında ayırım yapma ve onları üç tabakaya bölme durumu İbni Sa'dda belirgin değildir.
[936] İbni Sa'd sekizinci cildi kadın Sahabilere ayırmıştır. Bu ciltte nesebüzere tertib açık açık görülmez. Yalnız hal tercemelerini takiben yapılan inceleme onun, aşiretler zincirini taklit eden metoda uyarak, kadın Sahabilerin aynı aşiretten olanlarını aynı yerde topladığını gösterir.
[937] es-Sehavi. el-l'lan; S. 542
[938] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 170-177.
[939] el-İnşikak süresi, 19
[940] el-Mülk Süresi,3-Nuh Suresi, 15
[941] el-Cevheri, es-Sihah; 4/1512
[942] İbni Manzûr, Lisan ü'l-Arab; 12/79
[943] a.g.e;12/80, ez-Zebidi, Tacü"l-Arus;6/414
[944] İbni Mace, es-Sünen; 2/İ349
[945] a.g.e(hadisin haşiyesine bakınız)
[946] 1bni Manzûr, Lisanü'j-Arab;12/80, ez-Zebidi, Tacü"l-Arus;6/414 888. ez-Zehebi, Tarihu'l-İslamda _
[947] Rosentahl, İlmüt-Tarih Inde'l-Müslimin; S. 133-134
[948] el-Buharu, es-Sahih;5/2-3
[949] el-Ayni, UMdetü'l-Kârî Şerhi Sahihu'l-Buharî; 16/170
[950] Fethu'l-Bari; 7/3-4
[951] Rosentahl, Ilmüt-Tarih Inde'l-Müslimin; S.229
[952] Bahşel, Tarhu Vâsit; S. 122-131
[953] a.g,e;S.47-85-151-218
[954] TarihuNisabur;S.175
[955] el-Hakim, Ma'rifetü İlmi'l-Hadis; S.22-25
[956] a.g.e.
[957] Ibnu's-Salah, Mukaddime; S.121
[958] el-Iraki, Fethu'l-Muğis; 4/53
[959] Sahabenin taksiminde îslamda öncelik ve fazileti göz önünde bulundurmak, zekat ve ganimet dağıtımında buna göre hareket eden Hz.Ömer'den kalmıştır.
[960] el-Iraki, Fethu'l-Muğis;4/53
[961] Leiden de basılan et-Tabakatü'l-Kübra da Medineli yedinci tabakanın sonunda "Tabiin tabakasının sonu" denmektedir kiu bu haladır. Zira bunların arasında 229 h. senesinde vefat ednler vardır.Bu hatanın kaynağının nereden geldiğini bilmiyorum.
[962] İbnü's-Salah, Mukaddime; S. 123 .
[963] Mürsel: İsnadından Sahabenin isminin düştüğü hadistir. (Bkz. İbni Kesir, et-Baısu l-
Hissîs;S.47) Munkatı': Senedihden Sah'abi olmayan bir ravinin düştüğü hadistir. (Bkz. el-Baisu'l.Hisşîs; S. 50)
Mu'dal: İsnadından iki veya daha çok ravinindüştüğü hadistir. (Bkz. el-Baısu I-Hissıs; S.51)
Müdelles: Ravinin görüşüpte kendisinden hadis işitmediği kimseden veya aynı asırda yaşayıpta görüşmediği kimseden işitmiş olması vehmedilerek rivayet edilin hadistir. (Bkz. el-Baisu'l-Hissîs; S.53)
[964] el-Iraki, Fethu'l-Muğis; 4/161
[965] a.g.e
[966] İbnü's-Salah, Mukaddime; S.160-161
[967] el-Askalani, Tehzib; S. 1-7
[968] es-Sehavi. el-l'lan; S. 684
[969] ei-Iraki.Fethu'1-Muğis; 4/161
[970] Ebu Arûbe'nin "Tabakatü'l-Cezeriyyin" ve "Tabakatü Ehli'r-Rakka " isimli eserleri kaybolmuştur.
[971] Halife b.Hayyafın (Ö: 240 H) "Tabakat'ul-Kurra"sı gibi
[972] Ebû İshak Eş-Şirazî'nin (0:476 H) "Tabakatü 1-Fukarahansı gibi
[973] Ebû Abdir-Rahman es-Sülemi'nin (Ö: 412 H) "Tabakatü's-Safiyye" si gibi
[974] Muhammed b.Selâm el-Cumahî'nin (0:232 H) "Tabakatü'ş-Şuara-sı gibi
[975] Ebül-Berekât Abdur-Rahman b.Muhammed b.el-Enbari'nin (O:577H) "Nuzhetul-Elibba Fi Tabakati'l-Üdeba"sı gibi
[976] Ebû Bekr es-Zebidi'nin (0:379 H) "Tabakatü'n-Nahviyyin"i gibi
[977] Ebû Dayûd Süleyman b.Hassan ei-Endelûsi'nin (O: 377 K) "Tabakatiri-Etıbba Ve I-Hükema'sı gibi
[978] İbnü'T-Cevzi: Sıfatü's-Safve: 1/5
[979] Adı geçen eser: 1/7
[980] Bu kitabın sadece dördüncü cildi, el yazması olarak, Şam Zahiriyye Kütüphanesinde vardır. (Hadis, 367, numara: 1158)
[981] ez-Zehebî: el-Kâşif Mukaddimesi
[982] Şam Zahiriyye Kütüphanesinde el yazması. Hadis 320 Bkz. el-Askalâni:Tehzib: 1/7 Bu kitab son dönemlerde yayınlandı.
[983] Zeyd b. Enisenin hal tercemesini dördüncü tabakaya alması gibi ki aslında bu zat, Evzai'nİn tabakası olan beşinci tabakada olmalıydı. Zehebi bunu, zeyd'in ölüm yılının önce oluşuyla açıklar. (Bkz: Tezkiratü'l-Huffaz: 1/140) Bazan da bunun aksini yapar. Mesela Ebui-Ahves'İn hal tercemesini, beşinci tabakada olması gerekirken, altıncı tabakaya almış, bunu da yaşının küçüklüğüyle açıklamıştır. (Bkz: Tezkiratü'l-Huffaz: 1/250)
[984] ez-Zehebi: Tezkira: 1/250
[985] ez-Zehebi: Tarihu'l-İslâm: 1/17
[986] adı geçen eser: 2/66
[987] adı geçen eser; 2/86
[988] İmam Buharı tarihu's-Sagir isimli eserinde yüz on yılıyla, yüz yirmi yılları arasında, yani on yıl İçinde ölenleri yazmıştır. (.Bkz. Tarihu's-Sağir; s. 123) Acaba Zehebi de bundan mı faydalandı?
[989] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 177-185.
[990] İbni Sa'dın Tabakatü'l-Kübra isimli eserinin lll-IV-VIII. ciltleri (Beyrut baskısı)
[991] V.cild (Beyrut baskısı)
[992] İbnü'l-Cevzi: Sıfatü's-Safve;1/7-8
[993] İbni Hibban el-Büsti: Meşahîra Ulemai'l-Emsar, s.176
[994] adı geçen eseri: s. 194
[995] adı geçen eser: s. 1-2
[996] Müslimdenki tabaka silsilesi için bkz. es-Sehavi: et-i'lân; s. 684
[997] İbni Hibban: Meşahîra Ulemai'l-Emsar: s. 1-2
[998] adı geçen eser; z. 3
[999] adı geçen eser: s. 37-42
[1000] Buhari: Sahih; 1/29, İbni Abdil-Berr: Camiu Beyani'l-İlm;1/93, el-Hatib: el-Kifâye; s. 402, Ramehürmüzi: el-Muhaddisü'l-Faşii: 1/18
[1001] İbni Abdi'l-Berr: Camia Beyani'!-İlm;1/93-94, el-Hatîb: el-Kifâye; s. 402

[1002] Dârimi: Sünen; 1/136, Ramehürmüzi: el-Muhaddisü'l-Fasıl; 2/17 BE-18 ELİF, İbni Abdil-Berr: Camia Beyani'l-iim;1/94-95, ei-Hati.: el-Kifâye; s. 402-403
[1003] İlim talebi için seyahatler konusuna da bakınız.
[1004] el-Hakim: Ma'rifetü Ulûmil-Hadis: s. 73
[1005] İbni Adiyy: el-Kâmil; 1/44 BE-45 ELİF: Amr burada Ebül-Cevza ile cevizi, Şa'bi ile kalabalığı, Nehaı ile koyun boğazlamayı, kelimelerin kök manalarına dayanarak, mecaz yoluyla ifade etmek istiyor.
[1006] Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer b. İsâ el-Muhri (Ö: 241 H) Kıraatte imam idi. Kur'an üzerine kitablar yazdı. Rey'de doğdu. Aslı Isfanan'lıdır. (Ebû'ş-Şeyh el-Ensari: Tab-akatü'l-Muhammeddisin Bi Isbahan: 2/105-106
[1007] Ebû'ş-Şeyh el-Ensari: Tabakü'l-MuhaddİsinBi İsfahan
[1008] Şiirin aslında Cürcânı yadetmek yerine Cürcânı düşünmek sana yeter yerine sana ne lâzım, Allah için yerine inci danesi şeklindedir.
[1009] el-Hakim: Tarihi Nisabur: s. 102-103
[1010] es-Sehmı: Tarihu Cürcan: s. 3-4
[1011] İbni Zebbale'nin çalışması için bkz. Salihu'l-Aliyy: el-Müellefatü'l-Arabiyye Ani'l-Medine Ve'l-HİcâZ. s. 13
[1012] Rosentahl: İlmü't-Tarih İnde'l-Müslimin: s. 225 Bunu eMkdû's-Seminden naklet-miştir, (Dört cild, Teymâr basımı, Tarih: 849)
[1013] adı geçen eser. s. 227
[1014] adı geçen eser. s. 224
[1015] Bkz. ef-AIİyy-el-Müeliefatü'l-Arabiyye:s. 18
[1016] el-Hatib: tarihu Bağdad: 1/128, el-Beyhaki: tarihu Beyhak: s. 22, el-Hakim: Tarihu Nisabur s. 7
[1017] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 186-196.
[1018] Onun anlattırma göre İsfahan'da devamlı, duası kabul olunan otuz kişi yaşar. İbrahim (A.S)ın duası bereketiyle Isfahan fazilet kazanmıştır. Allah oranın toprağından zaferan bitirir ve dağlarına tabii bal bırakır. Haccac b. Yusuf'un Isfahan valisine gönderdiği mektubda, İsfahan'ın iş ve toprak bakımından en geniş, Fars ye Ehvaz'dan sınra haracı en çok, en temiz ve güzel şehir olduğunu ifade etmiştir. Sonra İsfahan'ın hayır müesseselerinin çokluğunu geniş geniş anlatır.
[1019] Ebûş-Şeyh el-Ensari: Tabakatü'l-Muhaddis'in Bi Isfahan, Mukkadime
[1020] el-Hatib: Tarihu Bağdad: 1/214
[1021] Yakut Mu'cemü'l-Üdeba: 1/246
[1022] adı geçen eser: 1/252-253
[1023] el-Hatib: tarihu Bağdad: 5/474
[1024] es- Sehavi'l-İ'lân: s. 386. İbni Main, Ebu Muaviyeden Bağdad'da Hadis dinlediğini ileri süren Ömer el-Mücâlidinin yalanını ortaya çıkarmıştır. Zira Ebü Muaviye bu Ömer'e Bağdad da Hadis rivayet etmemiştir. (el-Hatib: Tarihu Bağdad: 1 T/205)
[1025] el-Iraki; Fethul-Muğis: 4/164
[1026] adı geçen eser.
[1027] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 186-196.
[1028] es-Sehevi: el-İ'lan: s. 653
[1029] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları:
[1030] İbni hibban, es –sikat ,ikinci cildin mukaddimesi
[1031] İbni adiyy el –kamil,1/1elif
[1032] ebu nuaym el isbahani zikrü ahbari isbahan
[1033] bu zat el kamil fi marifetir rical yazarı abdül –gani el- makdisi el- cemailidir ,
[1034] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 196-198.
[1035] es-Sehavîi el-İ'lân; s.453
[1036] adı geçen eser
[1037] Rosentahhîlmül-Tarih İnde'l-Müslimîn; s.24-25
[1038] el-Muhtasar Fi ilmi't-Tarih" isimli eserinde..
[1039] "ei-îlân bit-Teybîh Li Men Zemme EHlet-Tarih' isimli çok kıymetli eserinde...
[1040] es-Sehavî el-llân; s.450
[1041] adı geçen eser.
[1042] adı geçen eser; s. 452
[1043] adı geçen eser; s.454
[1044] Kâtib Çelebi Keşfü'z Zunün; 1/271, Taşköprülü: Miftahu's- Saade; 2/237
[1045] es-Suyütî es-Şumarîh Fî İlmi"t-Tarih;s.7
[1046] Rosentahl: İlmüt-Tarîh İnde'l -Müslimîn; s.28
[1047] Halîfe b. Hayyat, Muhammed b. Şa'd ve TaberînİN kendilerinden nakiller yaptıkları Hadiîs hocalarını incelemekle bunun kesinliğini anlamak mümkündür.
[1048] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 199-202.
[1049] el- Kâficî: el-Muhtasar Fî İlmîVTarih; s.336 da şöyle der: Hadîs ravisinde aranan şu dört şeyin tarih çide de aranması gerekir: Akıl, güçlü hafıza, İslâm vs adalet..." es-Sehavî: el-l'ân; s. 499-500
[1050] El- kafici el- muhtasarı fi ilmi –tarih s. 326
[1051] Ekrem Ziya Umeri, Hadis Tarihi, Esra Yayınları: 202-203.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

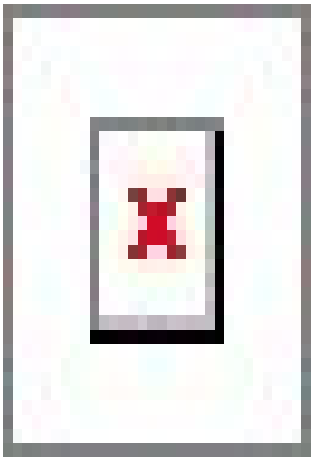

Ali Osman Koçkuzu

Dergah Yayınları

HADİS TARİHİ
ÖNSÖZ
TERİMLER VE ÖNBİLGİLER
BİRİNCİ BÖLÜM
HADİS İLİMLERİNDE BAZI KLASİK VE YENİ MESELELER
I. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif
1. Hadis'in vahy ile ilgisi
2. Sünnetin Kur'an'a Karşı Görevleri
3. Sadece Kur'an'la Yetinme Meselesi
4. Kur'an Ve Sünnet Yarışı
5. Kur'an Ve Hadiste Uslûb
II. Hadis İlimleri
1. Hadis Ricali Bilgisi
2. Hadiste İlletler Bilgisi
3. Hadis Diye Uydurulan Haberler
4. Öğretim Ve Öğrenim Edepleri
5. Hadiste Metin Ve Senet Tenkidi
6. Hadis Tarihi İlmi
7. Rivayet Ve Dirayet Bilgileri
8. Nesih Bilgisi
9. Garip Kelimeler Bilgisi
10. Vürûd Sebepleri Bilgisi
11. Hadislerin İ'rabı Bilgisi
12. Galatu'l-Muhaddisîn Bilgisi
13. Şemail İlmi
14. Fıkhu'l-Hadis Bilgisi
III. Klasik Usûl Konuları
1. Kitaplardan Fihristler
2. Hadislerin Çeşitli Yönlerden Bölünmesi Ve Sebepleri
a) Sahihler Ve Meseleleri'
b) Hasen Hadisler
c) Zayıf Hadisler
d) Zayıf Hadisle Amel
IV. ÖĞRETİM VE ÖĞRENİM
1. Rivayette Yaş Meselesi
2. Rivayeti Reddedilenler
3. Seyahatler Ve Faydaları
4. Günümüz Ve Gelecek İçin Hadis Tahammül Yolları
5. Klasik Tahammül Yolları
a) Sema Veya Sima
b) el-Kırâatu aîe'ş-şeyh (el-Arz)
c) İcazet
d) el-Munâvele
d) Î'îâmuş-Şeyh
g) Vasiyyet
h) el-Vİcâde
6. İsnâd Ve Nazarî Meseleleri
a) İlk Zamanlarda İsnâd
b) Senetlerin Atılması Ve İhtisar
c) Senetle İlgili Vazifeler
7. Âlî Ve Nazil İsnad Türleri
8. Lafız Ve Mâna Rivayeti
9. İ'tibar Müessesesi
10. Yazı Kaideleri Ve Düzeltme Yollan

V, YENî MESELELER
1. Arap Dil Ve Edebiyatının Hadisle İlgisi
2. Hadislere Ve Muhtevalarına İtimat
3. Hadisler Ve Modern Hayat
4. Hadise Dost Olmayan Fikirler Ve Guruplar
a) Hadise Muhalif Guruplar
b) Şia Ve Hadisler
c) Siyaset Ve Tslâmî İlimler
d) Hadisle Amelin Güçlüğü İddiaları
e) İlme Karşı İlgisizlik
5. Şarkiyatçılar Ve Hadis
6. Şarkiyatçıların Tesirleri
7. Garbiyatçılık Teklifi
8. Hadislerin Dinimizdeki Yeri
İKİNCİ BÖLÜM
GECEN ONDÖRT YÜZYILDA HADİS İLİMLERİ
I. Hadislerin Doğuşu Ve Şifahî Nakli
1. Hadisin Doğuş Günleri
2. Sahabe Ve Hadis
a) Sahabede hadis öğrenimi ve öğretimi
b) Sahabe Ve Usûl Bilgileri
3. Seyahatler (er-Rihle fî talebi'1-ilm)
II. HADİSLERİN YAZILIŞI: TAKYİDÜ'L-İLM
1. Arapîarda Yazı
2. Hadisler Ve Yazı
3. Yazıya Verilen İzin Ve Yazılı İlk Malzeme
4. Yazıyı Kullananlar Ve Karşı Çıkanlar
III. HADİSLERİN TOPLANMASI (CEM'İ) VE TEDVİNİ
1. Tedvin: Tarifi Ve Mâhiyeti
2. Şahsî Teşebbüsler
3. Hadislerin Devlet Eliyle Tedvini
4. Yanlış Değerlendirmeler
5. Tedvin Devrinde Hadis Öğrenimi
6. Tedvin Devrinde Uydurmacılığın Durumu
IV. KİTAPLARIN TASNİFİ ÇAĞLARI
1. İlk Tasnif Çalışmaları Ve İlk Musannifler
2. Tasnifte Uygulanan Metodlar
3. Başlıca Türler (Çeşitli Usûllerle Yazılmış Fu-Rû' Kitapları)
a) Sahifeler
b) Cüzler
c) Camiler
d) Musannefler
e) Müsnedler
f) Mucemîer
g) Sürtenler
h) Müstedrekler
i) Müstahraçler
J) Muayyen Sayıda Derlenen Kitapl
V. TASNİFTE ALTIN ÇAĞ
1. Üçüncü Asırda Hadis Öğrenimi
2. Şöhretli İlim Merkezleri
3. Sekiz Büyük Hadisçi Ve Eserleri
a) İmam Mâlik b. Enes, el-Muvatta
b) İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbeî, el-Müsned
c) Buharı, el-Câmiu s-sahih
d) Müslim, el-Camius-sahih
e) Ebu Davud, es-Sünen
f) Tirmizî, Câmiu's-Sahih (Veya Sadece Es-Sünen)
g) Nesâî, El-Muctebâ (Veya Sadece Süneni Suğrâ)
h) İbn Mâce, es-Sünen
4. Dârul-Hadisler Ve Hizmetleri
VI. DURAKLAMA VE GERİLEME DEVRELERİNDE HADİS ÇALIŞMALARI
1. Dördüncü Asır Ve Sonrası
2. Gerileme Ve Sebepleri
a) İlme, İlim Müesseselerine Îslâmın Emrettiği Düşünce Tarzına Sırt Dönüş
b) Hadis Ve Sünnet İle Onlara Bağlı İlim Dallarının Devreden Çıkarılışı
c) Şahsî Hatalar, Gerçek İle Sahtenin Karışması, İlme Siyasetin Dahli
d) Kolaya Talip Olmak
3. Duraklama Ve Gerileme Çağlarının Yetiştirdiği Bazı Muhaddisler
VII. GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA HADİS VE İLİMLERİ
1. Îlimde Uyanış
2. Tarihte Ve Günümüzde İslâm Ülkelerinde Hadis
a) Hind Ülkesi Ve Hadis
b) Orta Şark, Mısır Ve Hicaz'da Hadis
c) Türkiye Ve Hadisle İlgisi
I. UMUMİ DEĞERLENDİRME
1. Hadis Meseleleri: İlim Ve Amel
a) Eski Halin Devamı Dileği
b) Yeni Düşünce Tarzı
1. Hadis Mütehassısının Alması Gereken Formasyon Ve Yapması Gerekli Ön Hazırlıklar .
a) Niyyet Dürüstlüğü
b) Kur'an'ı Bilmek
c) Arap Dili Ve Edebiyatı
d) Bazı İslâmı Ana İlimler
e) İlmî Usullere Uygun Neşredilmiş Eser

f) Tam Teşekküllü Kütüphane
2. Diğer İslâmî İlimler Mensuplarının Hadis Formasyonları
a) Diyanet Hizmetlerinde Hadis Bilgisi
h) Din Eğitimcisinin Hadis Formasyonu
3. Öğrencilikteki Hazırlıklar Ve Tutturulması Gerekli Seviye
a) Şahıslar (Rical, Biyografi) Bilgisi
b) Kitabiyat (Telif Edilmiş Eserler, Literatür, Bibliyografya) Bilgisi
c) İlmin Tarihi
d) İlim Dalının Kendi Konulan, Meseleleri
4. Müslüman Halkımızın Hadisten Bilmesi Gerekenler
III. HADİS İLE AMEL
1. Yanlış Anlayışlar, Farklı Uygulamalar, Değişik Değerlendirme Ve Yorumlar
2. Fıkhî Mezhebimiz Ve Sünnet
3. Sünnet Ve Taklit
IV. KADROLAR VE GÖREVLER
1. Hadisi Nasıl Öğretelim?
2. Modern İmkânlardan Faydalanma
3. Kadrolar Ve Görevleri
a) Pratik Hizmet Kadroları
b) İhtisas Kadroları
c) Öğretici Kadrolar
4. Bazı Çalışma Konulan
V. KISA HADİS İLİMLERİ BİBLİYOGRAFYASI
1. Mecmualar, Hadis Furûu Kitapları
2. Furû Kitaplarına Ait Şerhler
3. Rical (Cerh Ta'dil) Kitapları.
4. Hadis İlim Dallan
5. Mevzuata Ait Eserler (Hadis Adı Altında Uydurulmuş Yalanları Konu Alan Eserler)
6. Usûl Konularıyla İlgili Eserler
7. Karma Eserler, Diğer Neşriyat

HADİS TARİHİ

ÖNSÖZ

Yüce Rabbimize hamdeder, O'mm en son elçisine salât ve selâm eylerim.
Müslümanlığın iki kutsal bilgi kaynağından biri olan hadislerin ve daha şümullü deyimiyle sünnetin, asırlar boyunca muhtelif milletlere mensup ilim adamlarınca işlendiği, Türk bilginlerinin de kendilerine düşen vazifeyi yaptıkları bir gerçektir. Hadisler ve sünnetin, müslümanlarm günlük hayatları başta olmak üzere, her şeyleriyle yakından alâkalı olması, bu çalışmalarda itici bir görev yüklenmiştir. Sahabe Peygamberimizin uygulamasını gören bahtiyar nesildir. Daha sonrakiler, bu eksikliklerini ilmî çalışmalarla giderme zorundadırlar.
Diyebiliriz ki, hadis ilimlerine sarîedilen mesai, tslâm kültür ve medeniyet tarihinin en büyük ve en yaygın yönünü teşkil etmektedir. Hadisler ve sünnet, dün olduğu gibi, bugün ve yarın da en büyük alâka konusu, ilim sahası olmaya devam edecektir. Çünkü, ilim adamı olsun veya olmasın; hatta başka din mensubu olsun, kişinin hadislerle ve onun sahibi olan Peygamberimizle olan yakın alâkası azalmayacak, gündengüne artacaktır. Mazi ve haldeki durum bizi böyle hükmetmeğe zorlamaktadır. Ne var ki, her devirde çalışmaların ve teliflerin belirli hedefleri olmuştur. Meselelere yöneltilen bakış açıları değ since, ba-zan aynı ilim dalında ve hatta aynı meselede, değişik türde eserlerin çıkması kişileri şaşırtmamış; bu ilmin bir gereği, tekâmülün bir tecellisi sayılmıştır.
Hadis ilimleri hakkında genel bilgi verecek ve değişik seviyedeki aziz okuyucularına hitap edecek bir eser, sayfa tahdidi de söz konusu olunca, ister istemez kısa ve öz olarak kaleme alınacaktır. Elinizdeki kitap, böylesine çok amaçlı bir düşünce ile yazılmıştır.
Hadis ilimleri ve hadis tarihi'nde, dinimizi ve onun kültürel ve manevî değerlerini yeni öğrenmeğe başlayacaklar için başlangıç bilgileri sunulurken; lisans düzeyinde ilahiyat tahsili yapan gençlere de rehberlik hedefimiz olmuştur. Nihayet bu çalışma, İslâm ilimlerini ve özellikle hadisi ihtisas dalı olarak seçenlerin kıymetli tenkitlerine arz olunmaktadır. Kitabımız, her üç zümrenin ilgisini çekerse; hem hizmetini yapmış, hem de müteakip baskılara hak kazanmış olacak; yazarı da kendisini bahtiyar hissedecek ve sevinecektir.
Eser, giriş bilgilerini takiben üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, hadis bilgi dallarıyla; bazı klasik ve günlük hadis meseleleri işlenmeğe çalışılmaktadır. İkinci bölüm, hadisin öndört asırlık hayat hikâyesinin kısaca bir özetidir. Üçüncü bölüm hasbıhal telakki olunabilecek tekliflere ayrılmış bulunmaktadır. Bu kısım tamamen deneme olarak görülebilir.
Ayırabildiğiniz zamanın darlığı, bazı bölümlerin daha güçlü yazılmasını ve dipnotların tanziminde raslanacak teknik hataların azaltılmasını teinin edememistir. Bu yüzden ilgililerin müsamahasına sığınmaktayız.
İlk defa eser neşretme sorumluluğu ve zevkini tadarken; bu kitabımın manevî ecrini, ister sağ olsun, ister öteki âleme; ilâhi rahmet ülkesine göç etmiş olsun bütün hocalarıma arzederim. Kendilerinden Allah razı olsun. Yüce kişilik ve ruhlarına, arz ve ithaf ettiğim bu çalışmamın, kendim için de vesile-i mağfiret olmasını niyazla sözlerime son veririm.
Meram - KONYA 5. Ekim. 1982 Dr. Ali Osman KOÇKUZU
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi[1]

TERİMLER VE ÖNBİLGİLER

Her ilim dalında ıstılah olarak kullanılan, terim-leşmiş kelimeler vardır. O kelimelerin tümü, âdeta o ilmin özel dilini meydana getirir[2] Kitabımızda çok sık geçeceği için burada birkaç kelimenin, hadis ilminde aldığı mânalara temas etmeyi uygun görmekteyiz. [3]

1. Hadis: Arap dilinde bu kelime; «yeni şey, sonradan olan, bir şeyin baş tarafı, haber ve söz» gibi mânalara gelmektedir. Sonradan, Peygamberimize ait söz, fiil, tasvip-takrir ve sıfatlara isim ve ıstılah olmuştur. Hadis denilince bilhassa Türkçede Peygamberimizin sözleri anlaşılmaktadır. [4]
Bir müslüman, hayatı boyunca bu kelimeyi sık sık duyacağı için onunla bu yazıları okumadan önce de ünsiyeti olacaktır. Bu kadarlık bir tanıtma onun için yeterlidir. Kelimeyi, özellikle hadis mütehassıslarım ilgilendiren incelikleri ile tanıtmamıza burada gerek yoktur.
Hadisin «haber ve haber vermek» şeklindeki anlamları bu noktada bizi ilgilendirmektedir. Bazı bilginlere göre hadis; «Peygamberimize ait söz, iş ve tasviplerin kendisi değil, yazı ile tesbit edilen ve bizlere nakledilen şekilleridir.» Bu tarifler ve diğer benzerleri arasında sadece sözde farklılıklar vardır. Bilginlerce, terimlerin muhteva ve kullanışları ile ilg.li münakaşa faydasız görülmüş, diğer yandan hadisin ifade ettiği mâna için; haber ve eser kelimeleri de kullanılmıştır.
Hadis1 deyimi ile ince bir terbiye, Kur'ân'a yönelmiş bir saygı da sergilenmektedir. Kadîm Kelâm diye adlandırılan ve ebedî söz olan Allah kelâmı yanında, Peygamberimizin sözleri bu vasıftan mahrum telakki olunmuş ve selef, hadis ismini uygun görmüştür. Bazı hadislerde belirtildiğine göre[5] Peygamberimiz hadis kelimesini bizim kullandığımız mânada bizzat kullanmıştır. [6]

2. Sünnet: Hadis ilimlerinde geçen bir başka terim, diğer bir anahtar kelime -Sünnet'tir. Bu kelime ile daha geniş bir mâna; bir tatbikat ve dinî yaşayış tarzı kastedilmektedir. Batılı araştırıcılarca farklı mânalara alman ve tarih içinde mâna değiştirdiği kabul edilen kelime ile:

«Hadislerde ifadesini bulan Muhammedi yol» anlatılmış olmaktadır. Kelime sözlükte-, yol, hal, tavır, sîret, kanun, ecdadın ananesi, misâl olan ve başkalarınca tak-bedilen yol...» gibi değişik mânalara gelmektedir.[7] Kelime Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geçmektedir. [8]
Fıkıh Usûlü ilmi ile uğraşan mütehassıs bilginler, sünnet deyimini daha da farklı mânalarda ele almaktadırlar. [9]
Bu ıstılahlar, kendisinden söz edeceğimiz ilim veya daha doğru deyişle ilimler topluluğunun adı da olmaktadır. İlerde tafsilâtlı olarak vereceğimiz gibi, Hadis ve sünnet ilmi denilince ilk merhalede; «Kur'an'a bağlı bir takım ilimlerle işbirliği ederek, dinimizin bilgi kaynağını ve tarihî temelini oluşturan ilim şubesini veya ilim dallarını» anlayacağız.
Müslümanlıkta mevcut her ilâhî kanun, anane, tatbikat, emir ve yasak bu iki kaynağa dayanır. Yüksek ilmî seviyeli din bilginlerinin fikrî ittifakları; sahabeden itibaren İslâm ilim adamlarının görüş birlikleri; fakihlerin kıyas, ictihad ve diğer hukuk nazariyatına ait ilmî faaliyetleri, neticede bu iki kaynağı temel alır. Bu noktayı şöyle ifade etmek de mümkündür ve daha doğrudur: «Yukarıda saydığımız çalışmalar ve talî derecedeki diğer dinî bilgi kaynakları, Kur'an'a ve sünnete dayandığı müddetçe değer taşır». Fıkıh usûlünde de ifade olunduğu gibi, serî deliller (el-edille-tu'ş-şer'iyye) diye adlandırılan ve sayıları bir düzineye yaklaşan diğer teknik yollar, bu iki vahiy kaynağına dayandığı müddetçe doğru ve geçerlidir. Kelimelerin çoğulu ehâdis ve sünen'dir.[10]

3. Muhaddls (hadisçi): Az sonra «Hadisçiierin unvanları» başlığı altında tekrar edeceğimiz bu iki kelimeyi önce birer ıstılah olarak açıklamak gerekir. Birinci kelime ile kastettiğimiz mâna, ikinci kelimede Türk dili ile ifadesini bulmaktadır. Muhaddis sözüyle mutlak olarak hadisçi'yi kastederiz. Muhaddisler deyimi, bir gurup kelâmcıya ve usûl bilginine de ikinci derecede isim olmaktadır. Hadisçi hadis âlimi mânasına anlaşılmalıdır. Hadis ile uğraşanlara ayrıca: «Hadî-sî, ahbâri, ehl-i hadis, ehl-i eser...» gibi adlar da verilmiştir. [11]

4. İlk bilgiler: Bu başlık altında işleyeceğimiz konuların, birinci bölümde yer almaları da düşünülebilirdi. Fakat, ilmin kendi konularına ve meselelerine dalmadan önce, hazırlık bilgileri olarak kabul edebileceğimiz, çoğu deneme mahiyetinde olan bilgileri vermeyi uygun gördük.
a) İlmin adi: Hadis ilmi, Hadis ilimleri: Bir ilmin sınırlarını ve mâhiyetini yapılan tariflerle öğreniriz. Tarifler verilirken çoğu kez farklı ifadeler kullanılır. Bunun sebebi, tarifi yapanların meseleyi ayrı ayrı yönlerden ele almaları, başka hedeflere yönelmeleridir. Aslında herkes yaptığı tarifle aynı şeyi anlatmak ister, tanıtmak ister. Peygamberimizin söz, iş ve takrirleri, tarih içinde üç ayrı isme müsemnıa olmuştur. Sahabeden itibaren bir gurup onu sadece ilim diye adlandırır. [12]Yine eski çağlarda bir kısım âlimler ona Hadis ilimleri adını verirler. İlk hadis usûlü yazarlarından Hâkim Neysabûrî'nin eserinin adı Ma'rifetu ulû-mi'l-hadls'tir. Buradaki Ulûmi'l-hadis terkibini hadis ilimleri şekline aktarmak mümkündür. Demek ki hadis ilmi değil ilimleri söz konusudur. [13] Aynı ismin îbn Salâh Şehrizûrî tarafından da benimsendğini görmekteyiz.[14] Şunu demek istiyoruz; hicrî üçüncü asrın başlanndanberi böyle bir adlandırma mevcuttur. Daha sonra bu bilgi dalma sadece Hadis ilmi deyimi uygun görülmüş, fakat son zamanlarda yine ilk zamanların isimlendirmesi revaç bulmuştur. [15]
Bahse konu üç isimden hangisini verirsek verelim, yaklaşık otuz kadar ilim dalının bir çatı altında toplandığı hadis ilmi ile karşıkarşıya bulunduğumuz u nu tulm am alıdır.
İlk hadis usûlü kitaplarında okuyucuya, hadiste çeşitli disiplinlerin (küçük ilim dallarının) varlığı fikrini veren iki tabir daha dikkati çeker. Bu müellifler hadis meselelerini incelerken bablarm başına Ma'rifet ve İlim tabirlerini koymaktadırlar. Konular, muhtevaları itibanyla müstakil bir ilim dalı olacak derecede yüklü olmasalar bile bu isimler yine de verilmektedir. Nitekim «ma'rifetu's-sahih» (sahih hadisler bilgisi), «ma'rifetu'l-mursel» (Mürsel hadisler bilgisi),. «ma'ri-fetu'I-ihve ve'1-ahavât» (birbiriyle kardeş râviler bilgisi)... gibi, nisbeten az mesele ve izahı içinde barındıran konular hakkında ilim-ma'rifet tabiri kullanıldığı gibi, başlıbaşına müstakil bir disiplin sayılabilecek; hatta ilim sayılabilecek; «ilmu'1-cerh ve't-ta'dü» (cerh ve ta'dil bilgisi), «Umu ricali' 1-hadls» (hadis râvileri bilgisi), «ilmu'n-nâsih ve'1-mensûh» (hadiste nesih bilgisi), «ilmu garibi11-hâdis» (hadiste güç anlaşılan kelimeler bilgisi) ve benzerleri için de aynı adlar verilmiştir.
Son yarım asrı aşkın zaman içinde yazılan sünnet ile ilgili eserlerde ise, bu ayırım bazan yapılmakta, küçük konular bilgi dalı olarak verilmemekte, onların dışında kalan, geniş meseleleri ihtiva edenlere iLm deyimi kullanılmaktadır.
Şurası muhakkaktır ki, hadisin pek çok meselesi vardır. Bunlar, asırların verdiği tecrübe ile hadis ilimleri gurubu olarak bir araya getirilmişlerdir. Aslında bu guruba giren bilgi dalları, küçük de olsalar, başlı-başma problemleri ve kendilerine has metodları olan, müstakil okutulması ve incelenmesi gereken; tarihçeye, şahıslara, bibliyografyaya sahip ilim şubeleridir.
b) İlmin tarifi: Eski hadis usûlü kitapları hadis ilimlerinin tarifi ile meşgul olmazlar. Onlar senetli bilgilerle doğrudan konuya girerler. Daha sonraki eserler ile had.s hakkında umumi bilgi veren kitaplar bazan tarif yaparlar. Bu tariflerden çıkan net'ce şudur: Hadis ilimleri ile, Peygamberimizin söz, iş ve halleri ile takrirleri bilinir. Bu ilimlerde bazı esaslar, kanunlar tesbit olunmuştur. Bu prensipler sayesinde, bize kadar ulaşan asr-ı saadete ait her türlü menkûlât (yazılı, sözlü ve uygulamalı bilgiler), onları nakleden şahısların vasıfları bilinir. Bu kanunlarla biz yalanla doğruyu ayırır; «Peygamber Efendimize iftira» dan korunmuş oluruz. Arapça yapılan iki tarif şöyledir: «İlmün; yu'-rafu bihi akvâlu'n-Nebiy sallallâhü aleyhi ve sellera ve ef âlüh ve ahvâlüh» (Peygamber aleyhisselâmm; söz, iş ve her türlü hali, kendisi ve prensipleri sayesinde bilinen ilim dalı), «İlmim bi kavânîn; yu'rafu bihâ ahvâ-lü's-sened ve'I-metn» (kendileri sayesinde sened ve metnin tanındığı kanunları bilme; kanunlar bilimi. [16]Hadis ilmi «Hadis rivayet bilgisi» ve «Hadis dirayet bilgisi» olarak iki ana kola ayrılır. Her kol kendine yardımcı şubeler barındırır. Rivayet ile meşgul olan bölümünde; hadislerin nesilden nesile, ferdlerden ferd-lere nakli, bu nakli gerçekleştiren çeşitli yollar, metin ve senedlerdeki lafızların doğru olarak zabtı, isimlerin okunuş şekillerinin tesbiti... gibi hususlar üzerinde durulur; metnin problemlerine, râvilerin çeşitli meselelerine burada derinliğine dalınmaz. [17] Dirayet şubesinde ise; genişliğine ve derinliğine bir araştırma, iyi bir ayırım - seçim, tenkit ve işin künhüne vâkıf olma gayreti vardır. Bu köklü çalışmalar sayesinde senet ve metnin sıhhat ve zaafı tesbit edilir, metnin ilim ölçülerine uygun tam bir şekilde anlaşılması gerçekleşmiş olur.
Dirayet ve rivayet zamanla o kadar titizlikle birbirinden ayrı görülmüş ki, bazı âlimlerin dirayette üstad, rivayette ise bu mertebenin altında oldukları kabul edilmiştir. Muhaddis olmayan fakihler bunlara örnek gösterilir. Bir kısım âlimler de, hem dirayet ve hem de rivayette ehliyet ibraz etmiş; onlar hem güçlü bir muhaddis, hem de güçlü bir fakih olmuştur. îmam Mâlik ve Muhammed b. İdris Şafiî'yi bu guruba dahil edenlere raslamaktayız. Üçüncü bir zümre daha vardır ki, onlarda rivayet kuvvetli, dirayet ise o derecede değildir.[18]
Hadis dirayet bilgisine, hadis usûlü, mustalahü'l-hadis adları da verilmektedir. [19]Genel tarih'e ait ilmî araştırmalar, metod yönünden İslâm dünyasında bu ilim dalından faydalanmıştır. İlimde tenkid zihniyeti ve buna bağlı ölçüler, asırlar öncesinden itibaren bu ilimle tesbit edilmiştir. Şöyle bir özet yapılabilir. Sözünü ettiğimiz ve konularıyla, tarihini incelemeğe koyulduğumuz ilme, tarihte çeşitli adlar konulmuş, muhtelif tarifler yapılmıştır. Türkçede daha çok «hadis ilmi» veya sadece «hadis» yaygındır. Bununla adı geçen ilim dalı kastolunmuştur. Bu isimlerde ilim kelimesi tekil de olsa, pek çok küçük ilim dalından kurulan bir ilimler topluluğu'nun kastedildiği açıktır. Hadis ilimleri deyimi ise, ilk çağların isimlendirme tekniğine ve gerçeğe daha uyan bir adlandırmadır. Türk-çemizde hadis ilmi kadar ahenkli bir deyiş olmasa bile artık alışılmıştır. Bu itibarla okuyucu, hadis ilmi veya hadis ilimleri terkiplerinden birini seçeceği gibi birlikte de zaman zaman kullanabilecektir.
c) Hadis'in konusu: Hadis ilimlerinde mevzu kısaca Hz. Peygamberdir denilebilir. Bu söz doğru fakat açıklanmağa muhtaçtır. Hiç değilse Hz. Peygamber'in hangi yönüyle bu ilmin uğraştığına işaret etmek gerekir. Çünkü diğer bazı İslâmî ilimler daha vardır ki, onlar da netice itibarıyla Hz. Peygamber'! konu olarak ele alırlar, şu var ki Peygambere yöneliş biçimleri ve açıları değişiktir.
Hadis, «İslâmm temellerinden biri olması yönünden, Efendimizin; sözüyle, iş ve davranışlarıyla, huzurunda yapılıp tasvip ettikleri ve belirli şartlan ha'z olan takrirleri ile uğraşır». Hadisin konusu bunlardır. Bazı ilim adamları meseleyi teknik ıstılahlarla ele alıp, «hadisin konusu râvi ile mervîdir» demişlerdir. Bu cümlede geçen râvi; hadisi duyan, yahut da onun rivayet edilmesini meslek edinen kişi veya kişilerdir. Mervî ise, naklolunan hadisin kendisidir. Meseleyi teferruatlı olarak ele alırsak, gurup içinde yer alan her ilim dalının ayrı ayrı konusunu açıklamamız gerekir ki bu, bölümü uzatır. Meselâ: Hadis illetleri bilg.si için, başta verdiğimiz konu tahdidi tamamen geçersiz olur. Çünkü, bu ilim kendi bünyesi içinde, hadislerdeki az kullanılan, anlaşılması güç kelimelerle uğraşır, âdeta hadisin dilini teşkil eden lügatları meydana getirir.[20] Böylece her ilim dalının özel bir uğraş sahası, bir de bütün içinde müşterek konusu vardır. Netice yine baştaki kısa ifadeye; metin ile senede ve onlarla meşguliyete gelip dayanır.
d) Gaye: Hadisin hedefi: Hadis ilminde gözetilen amaç, tesbit edilen tek hedef «sahih ile sahih olmayanı; Peygamberimizin sözüyle ona yapılan yakıştırmaları ayırmaktır». Daha güzel bir deyişle, doğru olan nakli bulup onu, en doğru biçimde uygulamaya hazır hale getirmektir.
Hadise bağlı bütün ilimler müştereken bu gayeye hizmet ederler. Yani nakledilen söz Peygambere veya izafe edilen sahabi veya tabiiye ait midir, değil midir? Ait olduğu tesbit edilmiş ise; mânası, gereği, amelde düstur olma gücü... gibi meseleleri sırayla aranır, din olarak benimsenir ona uyulur. Müslüman olabilmenin gereği budur. Eğer söz Peygamberimizin veya izafe edilen zatın değilse, mümin o söze yalan olarak bakar ve hiç olmazsa «Peygamberimizin ağzıyla, onun söylemediği bir sözü ona isnad etme cinayetinden sakınmış olur».

Hadisle meşguliyetten asıl gaye, iki cihan saadetidir demek de mümkündür. Çünkü ilk asır âlimleri hadisi din olarak tanımlamışlar, ona din gözüyle bakıp, bu inançla sarılmışlardır. İslâmı din olarak kabul eden herkes, bilhassa ilimle meşgul olan zümre, dinimizi ve Peygamberimizden gelen hadisleri kimlerden aldığımızı araştırmakla vazifelidir. Hz. Peygamber'e yakın nesiller buna böyle inanmış, böyle bilmiş ve öylece tatbikatta bulunmuşlardır. Şu söz onların çoğundan nakledilmektedir: «İnne hazel-hadise dînun; fenzurû ammen te'huzûneh» (Şüphesiz bu hadisler dindir, din, öyleyse onu kimlerden alıp naklettiğinize iyi bakın, araştırın) [21]
Hadis âlimlerinden Ebu Yahya Zekeriyya Nevevf-nin belirttiğine göre hadis ilminin gayesini şöyle özetlemek mümkündür:
1. Hadis metnindeki mânaları ciddi şekilde araştırıp tahlil etmek,
2. Hadislerdeki gizli hastalıkları ve illetleri tanımağa gayret etmek,
3. îsnâd bilgisinin gerektirdiği tenkik çalışmasını gerçekleştirmek. Ona göre hedef sadece hadis dinlemek ve okutmak îsemâ' ve ismâ') değildir. Maksat tah-kika önem vermektir.
Nevevi'nin «tahkik» dediği ameliyeyi de şöylece maddelendirmek mümkündür:
1. Metin ve senedlerdeki kapalı kısımları incelemek ve hadislerle devamlı olarak meşguliyeti sürdürmek,
2. Ehliyetli hadisçilerin kitaplarını okumak, ilmî çalışmalar yapmak,
3. Hadis bilenlerle sık sık ilmî görüşmelerde bulunmak. Zaman zaman onlardan dinlerken not almak. Her sınıftan ilim erbabından, sıkılmadan ve kibre düşmeden istifade etmek. Nevevî'nin ifadesine göre; «Hadiste ehliyet sahibi bir kişiyle bir saatlik bir çalışma, günlerce tek başına yapılan mütalaa ve ezber faaliyeti-. ne denktir».
4. İnsafı, orta yolu elden bırakmamak,
5. Tedrici bir şekilde ilmini artırarak, hadiste kendisine müracaat edilen bir kişi olma yolunu tutmak.
e) İlmin özellikleri ve şumûlü: Meşgul olunan ilim dalının özelliklerini, hudut ve şümulünü tanımak da bir bakıma ilgiliyi muhtemel hatalardan korur. Fert, faaliyet sahasını bilip, meşgul olduğu ilmin hususiyetlerini tanırsa, diğer ilimlerle olan münasebet ve alışverişlerini daha tesirli şekilde yürütür.
«Özellikler» sözüyle ilmin hususiyetlerini kastediyoruz. Bilindiği gibi hadis bir İslâmî îlim'dir. Matematik, pozitif ve beşerî fikrî ilimlerden farklıdır. İslâmî ilimler içinde, yüksek ilimler (Ulûm-i âliye) gurubuna dahildir. Aslî ilimdir. Diğerlerinden çıkmamıştır, kendisi temeldir. Nitekim hadis ilimlerine ait öyle bilgi dalları vardır ki, onların bir benzeri veya yakını, İslâm öncesi devre kültür tarihinde yoktur. «İsnâd bilgisi» bu nevi ilimlere örnek gösterilmektedir. Hadis ilmi kendisine has metodlara, meselelere, tarihçeye, şahıs ve literatüre sahiptir.
Denilebilir ki, hadis olmasaydı veya büinmeseydi bir ölçüde İslâmiyet ve müesseseleri, İslâm öncesi Arap dünyası; ferdi, ailesi, cemiyeti tanınmazdı. Eski Arap şiiri ve nesri, o çağların topyekûn edebî mahsûlleri, imam Ömer'in deyişi ile Kur'an'm tanınmasını sağlayan büyük edebî divan hep hadise bağlı ilimler aracılığı ile öğrenildi. İslâmın müslüman topluma verdiği şahsiyet, çizdiği karakter, her noktada hadis ve ona bağlı ilimlerden kaynaklanır. Onun şıımûl sahasına girer. Bütün İslâmî ilimler, menşe itibarıyla hadise dayanır; onun üzerine kurulur. İslâm tedkiklerinde hadis ilk hareket noktası olursa, zaman bereketli, tetkik geçerli, sonuç isabetli olur. Hadis en sona bırakılırsa veya ne bulunmuşsa o kullanılırsa, çok kere sondan başa dönülür, zaman ölür, hata ihtimalleri artar. Yalan, hayal, mübalağa, göz boyama, gerçek dışı haber hep hadis ilminin hudutları ve şümulü dışında kalmağa mahkûm şeylerdir.
Hadisle meşguliyet ondört asırdır kudsi telakki olunmuş, dünyevî maksatlara âlet edilmesi kötü görülmüş karşılığı daha çok öteki âlemde görülen bir ilim olarak tanıtılmıştır. Nitekim İbn Salâh: «Ve hüve min ulûmi'l-âhirah lâ min ulûmi'd-dünyâ» (o bir gurup âhi-ret ilminden birisidir, yoksa dünya ilimlerinden değildir) şeklinde tavsif yapmıştır. Kasdı, «icraatı dünyaya tesirli olmayan, âhiret ilmidir demek değildir. Ibn Salâh, «hadisle uğraşanın mükâfat yerinin burası olmadığına» işaret etmek istemiştir.
Son paragrafı Hatîb Bağdâdı'nin, hadisin sınırlarını çizen mahiyetini tanıtan sözlerine ayıralım: «Hadiste Peygamberlerin hayat kıssaları vardır. Zâhidlerin ve Allah'ın veli kullarının haberleri ordadır. Şöhretli hatiplerin vaazları, fakihlerin sözleri, Arap ve Acem Meliklerinin siyretleri hep ordadır. Geçmiş milletlerin hayat hikâyelerini orada bulursunuz. Peygamber aley-hisselâmm gazalarının, seriyyelerinin; askeri harekâtının tümünü orda bulursunuz. Verdiği hükümler ordadır. Tebliğ ettiği ahkâm ordadır; hutbeleri, konuşmaları vaaz ve nasihatleri hep ordadır. Mucizeleri, nübüvvetine işaret eden her türlü hali, ordadır. Hanımlarının miktarı, çocukları, damatları... hülasa bilcümle ashabı hep ordadır: Onların fezâilini, kıymetli hayat kıssalarını, ibret alınacak yüce hallerini, menkıbelerini, hayat müddetlerini ve neseblerini hep orda bulursun. Kur'an-ı Azim'in tefsir ordadır. Kur'an'm getirdiği büyük haberler, zikr vesaire hep ordadır. Kendilerinden gelen; sahabe tarafından naklolunan bütün dini bilgiler; tefsir ve ahkâma ait görüşler hep ordadır.[22]

5. Metod ve ilimlerle münâsebet: Bir gayeye erişebilmek için tutulan yol, yapılan çalışma üslûbu, usûl ve tarz diyebileceğimiz her şey, batı dillerinde metod
olarak isimlendirilmiştir. Metod ve ona bağlı meseleler, son yüzyılda hayli geliştirilmiş, hatta bunların tamamı başlı başına bir disiplin olarak sûri mantığın yerini almağa koyulmuştur. Metodu, bilhassa ilimlerde tatbik edilen usûlü şöyle tarif edenlere Taslamaktayız: «Metod (methode) demek, herhangi bir ilmin iştigal mevzuu olan maddelerden, çıkarılması istenilen neticeleri ve bilgileri mevzu etmenin vâsıtaları ve yolları».[23]
Belirtildiğine göre; «Metodlar ilimlerin inkişafına muvazi olarak inkişaf ederler. Saha genişledikçe de yeni ilim sahaları açar. [24]
Maddi ilimlerin, fizik ve matematiğin nasıl kendilerine has çalışma ve araştırma metodları varsa, dini ilimlerin ve bu meyanda hadis bilgilerinin de araştırmacıyı bağlayan, onu hatadan koruyan özel usûlleri ve araştırma tekniği vardır. Kaynağı çok kere ilâhî olan ve madde âleminin tahditlerine bağlı kalmayan bu ilimlerde, metodlar da şüphesiz çok değişiktir ve çeşitlidir.
Matematik ilimlerde, pozitif ve isbatı mümkün ilimlerde, hatta psikoloji ve sosyolojide deney (tecrübe) iyi sonuç veren bir metottur. Bu yol, aklî ve fikrî ilimlerde yerini çoğu kez analiz ve senteze yani tahlile ve terkibe bırakır.
Hadis ilimlerinin nazarî yönleri yanında, tatbikî (pratik) tarafları da bulunmaktadır. Bu yüzden yerine göre tarihî araştırma, analiz ve sentez buralarda da uygulanır. Akim, kronolojik usûllerin, hatta bizzat deneyin yine bu ilimlerde geçerliliği sözkonusu edilebilir. Konuyu kapalılıktan kurtarmak için, hadiste uygulanan veya uygulanabilecek olan bazı usûl ve metodları kısa notlar halinde tesbite çalışalım.
a). İsnâd sistemi: Hadislerin baş tarafında, râvile-rin isimlerinden kurulmuş bir zincirin varlığını görmekteyiz. Bu zincire sened adı verilir. Peygamberimize yakın devrelerde, sözü kitaba geçiren ilk râvi ile Allah'ın elçisi arasında üç - beş kişi bulunurken asırlar sonrası bu zincir uzar gider. Bugün için en az otuz -kırk kişilik bir isnâd zinciri teşekkül etmiş durumdadır. İşte bu sened zinciri, hadisin kontrolü için bir garanti belgesidir. Orada yer alan ve haberi birbirine belli usûllerle nakleden şahısların kişilikleri bugün bile kontrol edilebilir. Sözlerin (hadislerin) söyleyen zâta (kailine) kadar ulaştırılması tekniğine isnad usûlü adı verilmektedir. Salahiyetli âlimlerce belirtildiğine göre, dünya üzerinde dinî anane ve bilgilerini böylesi sağlam bir yolla nakleden ikinci bir din mensubu kitle daha yoktur. İsnâdda tarihî araştırma vardır. Ferdle-rih tek tek tahlilleri mevcuttur. Çeşitli nazarî ve amelî meseleleri, kaide ve kanunları olan isnadın, ilerde yer yer önemi belirtilecek ve bazı bölümlerinin zikri geçecektir.
b) Kronolojik tesbit tahlil ve terkib: Tarih ilminde nasıl «zaman-mekân-vak'a ilişkisi» aranıyorsa, hadiste de aynı şeyler aranır. Haberin doğruluğunun tesbitin-de bu ilişkilerin müsbet katkıları olur. Bu yüzden, hadisin bazı şubelerinin tarih ile metod birliğine sahip olduğu savunulur. İslâm dünyasında tarihçiler, bilhassa
hadisin nazarî kaidelerinden geniş şekilde faydalanmışlardır. Çağdaş araştırıcılar bu gerçeğe dikkatleri çekerler [25]Özellikle nesih konusunda, kronolojik tesbit pek büyük hizmetler görür. Tahlil ve terkib bu yerlerde mühim roller oynar. [26]
Şurası bir gerçektir: İlk hadisçilerin teknik imkân ve vasıtaları bugünkülerden farklı idi. Onların en yenilmez mazhariyetleri asr-ı saadete yakınlıkları iken, günümüz araştırıcısının lehine pek çok imkânlar mevcuttur. Ne var ki o, saadet asrından çok uzaktadır. A-ranın açılmasına rağmen bugünün âlimi çok daha iyi netice veren metodlarm yardımıyle çalışma mecburiyetindedir. Sorumluluğu daha fazladır. Dün, sıhhat tesbit edilemeyen bir hadisle amel eden âlimin sorumluluğu, en geniş imkânların sahibi olan bugünkule-rinkinden kat kat azdır.
Nazarî ve akli ilimlerde metod olarak neler kullanılırsa, hadiste onlarda kullanılmalıdır. Selefimiz, hadise düşman elinin ve yalanın karıştığı devrede iki mühim silaha sarılmıştır: «Hadislerin seneler yardımıyle hesaba çekilmesi», «tarihi ve kronolojiyi iyi kullanma». Sonradan biz bunları terkettik.
c) Gözlem, deney ve diğer yollar: Sened ve metin şeklinde bölünebüen bir hadisin, her iki unsurunda doğruyu bulabilmek için tarihte çeşitli yollar denenmiş, günümüzde ve gelecekte de bu yollar artarak denenecektir. Hadisin meselelerinin, ferdlerinin ve vak'alarmm tahlilinde, deney ve tecrübeden de faydalaml-mıştır diyebiliriz. Şurasını belirtelim ki bu deney, fizik ve kimya deneyi değildir. Meselâ; râvilere ait akli melekelerin, zaptetme ve ezberleme kudretlerinin, hafıza bozukluklarının; yanılma, vehim, yalan gibi hallerin ortaya çıkarılmasında elbette deneyin rolü olacaktır. Onların hayat seyrinin kontrolü elbette deneylerle mümkündür. Râvinin yalancılığı, takible gözlemle sabit olur. Birkaç

kez aynı şeyin peşinde durup kontrol eden ferd rahatça ortaya bir iddia atabilecektir. Deneysiz kontrolsüz ve gözlemsiz yapılan tenkidler iftiradan öteye geçemeyeceği için, âlimler, bilgi ve kesin belgesiz konuşmamışlardır. Hadisleri nakleden şahısların emin kimseler olup olmadığı, dini hayatlarmdaki durumları; fısk ve inançsızlık halleri ile, bozuk fikirlerin kurbanı oluşları, veya tam bir müslüman oluşları yine aynı yollarla ortaya çıkarılmıştır ve dünya durdukça çıkarılmağa devam edecektir.

d) İlimlerle ilişkileri: Bilgiler de insanlar gibi sosyal yönleri olan varlıklardır. Onar da yalnız başına yaşama imkânından mahrumdurlar, diğer bilgi ve disiplinlerle birlikte bulunurlar; onlardan alış - verişleri, karşılıklı yardımlaşmaları olur. İlimlerin canlılıklarını koruyabilmeleri, bir bakıma bu karşılıklı münasebetlere bağlıdır. Başlangıçta bütün îslâmî ilimlerin anası durumunda olan hadisin durumu daha da farklılık ar-zeder. Felsefe, nasıl ahlâkın, psikolojinin, mantığın, sosyolojinin, metodlar bilgisinin, teolojinin, metafiziğin ve estetiğin... kaynağı ise, hadis de tüm îslâmî bilgilerin menşeidir. Zamanla hadisten ayrılarak istiklâl kazanan ilimler, bugün bile ona muhtaçlıklarını sürdürmektedirler.

Hadisin münasebette bulunduğu ilimler arasında ilk akla gelenler, Kur'an-ı Kerim'e bağlı iiim şubeleridir. Gerek hadis ve gerekse tefsir ve fıkıh usûllerinde; «Kur'an hadis münasebetleri», «kitap ve sünnet ilişkileri» işlenir. Her iki kaynak arasında müşterek konular olduğu gibi, tek tek ve karşılıklı irtibatlar da vardır. Kur'ân'sız bir hadis ilmi düşünülemeyeceği gibi, hadisin ve hadise bağlı bilgilerin yardımına muhtaç olmayan bir tefsir, bir Ulûmu'l-Kur'an gurubu da tasavvur olunamaz.

Hadis ilimleri, Arap dili ve bu dilin mahsulleri ile de yakından ilgilidir. Karşılıklı alış - verişleri vardır. Arap dilinin İslâm öncesi ve sonrası her safhasında ortaya koyduğu ürünler hadisçinin yardımcı araştırma malzemeleridir. Bir dilci, bir edebiyatçı hadis için ne kadar mühim şahsiyetler ise; zikrettiğimiz bu ilimler için hadis ve hadisçi de aynı ölçüde mühimdir. Hadisteki kelimelerin ve dil bütünlüğünün, lengüistik ve semantik tahlilleri; irablan, edebi yapıları ve toplayıcı bir ifade ile «Peygamberimizin edebi şahsiyeti», değişik hacimde ilim dallarının doğmasını mümkün kılmıştır.

Arap dili bir bakıma Kur'an'm ve hadisin müşfik kanatları altında varlığını ve saffetini korumuş, canlı kalabilmiştir. Edebiyatçının tarihçi ile birlikte, hadisten aldığı tesirle isnâd kullandığı çağlar mevcuttur.. Dilde hadisle ihticac (delil getirme) yine devam etmektedir.

Hadisle fıkhın alâkası ise başlı başına meseleleri olan bir konudur. Hadis İslâm fıkhının en sağlam mesnedidir. Hadisi iyi bilen bir fakih, hüküm istinbâtım
en iyi yapan kişi olarak değerlendirilmiştir.[27] Kısaca temas etmeğe çalıştığımız bu konuda, teferruata dalındığı takdirde, hadisin eski ve yeni pek çok ilimle, teknik ve sanatla ilgisi görülür.[28]

6. Unvanlar, sıfatlar: Hadisçilerin unvanları ve sıfatlan denilince karşımıza birkaç mesele çıkmaktadır. Eski ve yeni eserlerde bunlardan bazıları üzerinde durulur, diğerlerine pek yer verilmez. Bu birkaç mesele şunlardır: Hadisçileri tanıtan özel isimler ve sıfatlar, kademeîenmiş resmî unvanlar, dost veya düşman muhatapların taktıkları isimler ve sıfatlar, nihayet kendilerinin kendilerinden söz açmışken kullandıkları vasıflar. [29] Şüphesiz bunlardan bir kısmı mübağalı övgü ifade ettiği gibi, diğerleri de düşmanlık işaretleri taşır.

Pek çok âlimin hadisteki seviyelerine de delâlet eden, yukarıdakilerden farklı birkaç ismi açıklamamız gerekmektedir.

a) Müsnid: Hadisle ilk meşguliyet zamanlarında kişi bu ismi alır. Haberleri ve hadisleri senedi ile rivayet etme durumunda olan bu ilim mensubu, bazan hadise derin vukuf sahibi de olmayabümektedir.

b) Muhaddis: Türkçede hadisçi veya hadis bilgini dediğimiz kişidir. Bu zatta, hadisin nazari ve ameli yönü hayli gelişmiş olup kendisi rical ve illet bilgi lerine de vâkıf bulunmaktadır. Muhaddis olmak için, çok sayıda hadis ezberlemeğe; çok kitap metni dinlemeğe ihtiyaç olduğunu belirtenler de vardır.[30]Bu ölçüler göre, bugün dünya üzerinde neredeyse muhaddis bulmak mümkün değildir. Ezber şart koşulmadığı takdirde, literatürü, ricali ve illeti tanıyan bir kaç isimden bahsedilebilir. Kelime bazan bu kadar ilmî gücü olmayanlar için de kullanılmaktadır.

c) Hafız: Bu mertebedeki hadisçi, ricali, tarîkleri tabaka tabaka pek azı hâriç bilir. Derecesi ilk iki hadisçiden çok üstün olan hafız için öyle şartlar ileri sürülür ki, bazı âlimlere göre böyle bir kişi bulunamaz. Ama kelime, daha aşağı mertebedeki hadisçiler için de kullanılmıştır. Meselâ Suyûtî için Hafız tabiri kullanılmaktadır. Kaldı ki, ileri sürülen şartların çoğu onda mevcut değildir. Daha başka misâlleri, Zehe-bj'nin Tezkiretu'l-huffâz'mdan bulmak mümkündür. Bu mübalağalı adlandırmalardan memnun olmayan hadisçilerin bulunduğunu, Hatîb'in elimizde bulunmayan bir eserinden, bir diğer eser yardımıyla öğrenmekteyiz. [31]

Bunlar dışında Hâkim, İmâm, Hadiste müminlerin emiri gibi unvanlara da Taslamaktayız. Kesin sınırları belirtilmediği için, herkes uygun gördüğü zata bu
isimleri izafe etmektedir.

Hatîb Bağdadi Şerefu ashâbi'l-hadls adlı kitabında hadisçiler için kullanılmış bazı sıfatlara temas eder. Onlar zaman zaman bu sıfatları kendilerine uygun görmüşlerdir. Bunlardan bir kaçı şunlardır: «Hak yanlısı kişiler. Bid'atı yıkanlar. Şeriatın direkleri. Allanın kendilerine güvenilir kulları. Resûl-i Ekrem ile İslâm ümmeti arasında vâsıta şahsiyet. Dini koruyan; delil ve hüccetleri en kuvvetli olan bilginler. İlim hazineleri. Nur yüzlü insanlar. Hakka omuz verenler. Allah elçisinin vasiyetine nail olan halifeleri. Garip kişiler. Peygamberimizden sonra sünneti dirilten ve onu halka öğretenler. Aşırılıkla, yalanla, bâtılla, cehaletle, kaba-Lkla savaşan, dini bütün kişiler. Allah'ın elçisi ile irtibatlı ve ona en yakın olanlar.»

Hadisçiler kendilerini böyle tanıtadursun, onlara muhalif zümreler de boş durmamış, ehl-i hadise isimler yakıştırmıştır. Bu zümrelere göre hadisçiler, teşbih akidesine inanan, Allah'ın cisim olduğunu kabullenen, haşiv yanlısı kişilerdir. Dalâlet fırkalarında görülen inançlar onlarda da vardır. Bağnaz, nakle çok değer veren, aklı bir ölçü ve temyiz vasıtası saymayan kişiler muhaliflerinin iddiasına göre - hep hadisçilerdir. Onlar düşünce düşmanlarıdır. Statik bir kafa yapısına sahiptirler.

Günümüzde bile bu nevi tavsifleri, tanıdığımız kişiler hakkında, muhalifleri ağzından işittiğimiz olmuştur. Fakat, her iki tarafı da tanıyan insaf ehli kişiler, karşılıklı adlandırmaların çoğunun geçersiz olduğunu, hasmına iftira olduğunu takdir eder. Çoğu kez hasedin verdiği şuursuzlukla yapılan bu suçlamalar elbette sona ermeyecektir. Fakat şurası muhakkaktır: Hadisin ve hadis ilimlerinin ne olduğu, Peygamberimizin dinimiz-deki otoritesinin sınırı bilindikçe, şahıslar ve fikirler matematik gerçekler gibi, sağlam ölçülere vuruldukça suçlamalar azalacak, âlimler daha da insaflı dostlara kavuş acaklar dır.[32]

BÎRÎNCİ BÖLÜM

HADİS İLİMLERİNDE BAZI KLASİK VE YENİ MESELELER

I. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif

1. Hadis'in vahy ile ilgisi

Hadislerin İlâhî vahy ile olan ilgisi, çok eski tarihlerde araştırılan bir konu olmuştur. Allah'ın elçiliği görevini yürüten ve onun kontrolü altında vazife yapan, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim kendisine inen bir zatın, günlük konuşma ve davranışlarında ilâhî talimat ile olan ilişkisi acaba niçin merak konusu ve araştırma mevzuu olmuştur? Zannımızca mesele «Hadisin dinimizdeki gücü ve Peygamberimizin tslâm dinindeki yeri ve mevkii» ile ilgilidir. Sahabe, Peygamberimizin verdiği emirlere gerektiğinde; «Ey Allah'ın elçisi, bu ilâhî bir emir inidir? Yoksa kendi fikriniz midir?» şeklinde sorular sorarak ilgilerini belirtirler, eğer kendi tercihleri ve fikirleri ise mukabil görüşlerini arz ederlerdi. Hatta sahabenin fikirlerinin beğenilip tatbik edildiği vak'alar da olmuştur. Demek ki, hadislerin, sünnetin ilahî menşe'li olup olmadığı bir başka mânada da olsa o zamanda konuşulmuştur.

Mikdâm b. Ma'dikerb'ten gelen bir hadisten şunu öğrenmekteyiz: «Peygamberimize Kur'an'la birlikte bir misli daha verilmiştir». Mekhûl'dan gelen bir diğer haberde ise «iki mislinin verildiği hususu zikredilmektedir. Buradaki misli sözüyle «Kur'an'ın vasıflanm taşıyan bîr benzeri» anlaşılmaktadır. Hassan b. Atiyye'den gelen bir diğer habere göre Cibril (a.s.); «Kur'an âyetlerini getirdiği gibi sünnetleri de Peygamberimize (s.a.) getirirdi».

Hadis usûlü kanunları açısından münakaşa kabul edebilecek durumdaki bu hadisler ve diğer bazı işaretler, âlimlerce; «sünnetin ve hadislerin de vahiy eseri olduğu» fikrini savunma sebebi sayılmıştır. Bu kanaatta-ki âlimlerden bazıları: «Allah'tan gelişleri ve uymağa mecbur oluşumuz bakımlarından» Kur'an ile hadisleri ikiz görmektedirler.[33] Necin süresindeki âyet [34] ise en güçlü delillerini teşkil etmektedir.

Hadisleri vahiy mahsulü gören fikir kendi başına kalmamış, ona tam zıt bir fikir doğmuş; «Hadislerin sadece beşerî unsurlara sahip Peygamberimizin sözleri olduğu» savunulmuş, ayrıca Kur'an'm eşsizliği, i'câzı, ibadette okunuşu gibi özellikleri de, savunmalarda lehte delil olarak verilmiştir.
Bu noktada bir hususu açıklamak gerekir; hadisleri vahy ile ilgili gören hiç bir âlim, onların ibadetlerde okunacağım, tâhir olmayan kişilerce temas edilemeyeceğini, aynen Kur'an gibi olduklarını iddia edip, neticede onları da «Mstlüv vahiy» sınıf ve derecesinde görmemiştir. [35]Peygamberimizin bir beşer olarak söylediği sözlerin, Kur'an ile aynı kaynaktan çıktığını savunan birinci gurup âlimler, hadislerde ilâhî nûr şemme-leri sezerler. Ama onlara göre yine Kur'an Kur'an'dır. İkinci fikri savunup, «hadislerde ilâhi vasıf yoktur» diyenlerin de, «hadisler alelade insan sözüdür» gibi, bir garip iddiaları bulunmamaktadır. Onların hadis-lerdeki kudsîliği ihlâl eden bir tavırları da mevcut değildir. Kanaatımızca sadece Kur'an'daki temel vasıfların hadiste olmadığı; aralarında ayırım yapılması gerektiği, Peygamberimizin beşeri hissesinin unutulmaması icabettiği vurgulanmaktadır.
Burada îmam Şafiî'nin konuya ışık tutan bir fikri zikre değer. Bu büyük nıuhaddis-fakih; «Peygamberimizin verdiği her hüküm Kur'an'dan anladıklarıdır»
buyurmaktadır. Nitekim İbn Mesud (r.a.) da: «Size bir hadis rivayet ettiğimizde, Allah'ın kitabından onu tasdik eden bir âyet getiririz» demiştir.[36] Demek ki söz iş ve tasviplerinde devamlı olarak vahyin kontrolü altındaki Hz. Peygamber, o kadar Kur'an ahkâmı ile yüklü ve içli dışlı ki, her çeşit meseleye çözümü o gözle bulmakta, o düşünce tarzı ile problemleri halletmektedir. Kur'anî hükümler halindeki bu sözler, elbette beşer sözü olarak da Kur'an'm izlerini ve kokusunu taşıyacaktır. [37]
Kudsî hadisleri hatırlayarak meseleyi biraz daha berrakl aştıralım. Hadisçilerin belirttiklerine göre; vahy-i metlüvv olan Kur'an'm, Peygamber sözü olan hadis arasında bir başka mertebe daha vardır. Kudsî, Rabbani, ilâhî hadis diye adlandırılan ve Allah'tan mâna olarak gelen bu talimata, Muhammedi - beşeri kisve giydirilmiş lafız haline getirilerek, Allah'ın elçisinin ağızlarından sudur etmiştir. Bunlar Kur'an değildir. Fakat nebevî hadislerden de biraz farklıdırlar. Onun için, farklı ifadelerle anlatılmış ve değişik muamele görmüştür. Sayıları üçyüz kadarı bulan bu haberlerde vahyin hissesi ve nuru daha çoktur. [38] Bir sûfî, âyet, kudsî hadis ve lıebevî hadislerin farklı parıltıda nûr taşıdığı tezini savunmuştur. Bunun kendince bir izahını yapan zâta göre bu üç söz, üç ayrı güçte parıltı veren ışık kaynaklarıdır. Ve çıktıkları yer ise tektir.[39]
Hadisin vahy ile ilgisi konusunda, bu iki tezin ortasını ele alan mutedil görüş, çoğunluğun fikri olarak görülmektedir.
Pratikte bu münakaşaların hizmet göreceğini sanmıyoruz. Biliyoruz ki, metlüvv vahiy olan Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.) in sağlığında ayrılmış, ezberlenmiş ve metin olarak tam bir şekilde muhafaza edilmiştir. Geri kalan talimatın ilâhî vasfı bizce, Resûl-i Ekrem'in zatının Rabbanîliği ve ilâhî vahye mazhar oluşunu tasdik ile hallolmaktadır. Müslüman zaten Allah'la olan irtibatına peşin gönül bağlamış bir kişidir. Allah ile elçisi arasındaki irtibat ise, bizce sadece inanılması gereken bir husustur.[40]

2. Sünnetin Kur'an'a Karşı Görevleri

Hadisin Kur'an'a yönelmiş olan hizmetleri anılırken âlimler onun teşri' ve itikatta, müslümanm dinî hayatında ve dine kaynaklık edişinde taşıdığı değere; insanları uymağa çağıran yaptırım gücüne bakarlar. Hadisin ve Peygamberimizin dinimizdeki değeri ve gücü zaman zaman açıklanacaktır. Burada sadece hadisin Kur'an'a yönelik hizmetlerine yer vereceğiz.
Sünnet, Kur'an-ı Kerim'in bir insan şeklinde tecelli ve tecessümünden başka bir şey değildir. Kur'an hakikati, Peygamber (s.a.)'de örneklenmiştir. Yani insan fiil ve davranışları şekline bürünüp, Peygamberimizin yüksek varlığında İslâm toplumuna temessül ettirilen şey aslında Kur'an'dır. Resûl-i Ekrem, sözleri yanında uygulamaları ile de Kur'an'ı tebliğ ve beyan etmiş olmaktadır. Kur'an onun davranışları ile şekillenmiş, güç anlaşılan bölümleri onun tefsiri ile açıklanmıştır. Misâllendirilmesi gereken kısımlar da Peygam-berimizce misâllendirilmiştir. Böylece Allah'ın istediği kulluk b:çinü ortaya çıkmıştır. Peygamberimizin sağ-hklarmda durum bu idi. Sahabeden itibaren ilim sahipleri, hadisin bu görevlerini isimlendirdiler. Bu durumda sünnet ve hadis:
a) Kur'an'm mücmel âyetlerini tefsir ediyor, kapalı yerlerini tafsil ediyor,
b) Genel hükümleri tahsis ediyor,
c) Mutlak ifadeleri sınırlandırıp kayıt altma alıyor,
d) Kur'an'a asla aykırı hüküm ve beyanda bulunmuyor,
e) Onun temas etmediği yeni konularda hükümler getiriyor ve böylece hizmetini yapmış oluyor.
Bilindiği gibi. Peygamberimize mecazî mânada da olsa sâri1 denilmekte, Allah'ın gösterdiği istikametten çıkmamak kaydıyla müstakil hüküm sahibi olduğu tasdik olunmaktadır. Bu itibarla, pek çok meselede hadisin çözüm getirdiğine şahit olmaktayız. Bu onun Kur'-an'dan ayrı ahkâm getirdiği mânasına elbette alınmamalıdır.
Bu bahis işlenirken kesinlikle şu noktalardan kaçınmak gerekmektedir:
a) Peygamberimizi güçsüz bir tebliğci olarak görüp, dinimizdeki otoritesini sınırlı saymak; hatta ba-zan, bir cami görevlisine tanıdığımız dinî otoriteyi O'ndan esirgemek, Kur'an'ı üstün göstereceğiz zannıyla yanlış yollara sapmak,
b) Kur'an'ı ve hadisleri karşılıklı kuvvet denemesine tâbi tutmak,
c) Bu iki kudsi kaynağı, yerine göre karşılıklı muarız ve yerine göre kademeli salahiyet sahibi görmek, bu onun altında, o onun üstünde gibi sıralamak.
Yukarıda saydığımız noktalarda yapılan yanlışlar, bazı bilginlerin «sünneti üstün gösterir beyanları» nın yanlış anlaşılmasına bile vesile olmuştur. «Sünnetin Kitab'a olan ihtiyacı, Kur'an'm sünnete olan ihtiyacından daha azdır» sözü, bu yönden yanlış anlaşılmış, bu bir nevi cür'et olarak bile tavsif edilmiştir. Bu sözün sahibi Kur'an'la hadisi elbette güç yarışması içine koyan bir kişi değildir. Onun kastı şudur: Kur'an ana esasları verdiği için özdür, kısadır. Sünnet tafsilât verir, elbette onun hizmeti daha da çok olmak durumundadır.
Kısaca özetlersek şunları söyleyebiliriz: «Kur'an bir iskelet yapı verir. Yerine göre et, kemik, kas, sinir vb. hep hadisten teşekkül eder. Tenasüp hadisin görevleri arasındadır. Bu mütenasip bünye Peygamber (s.a.) de tecelli etmiş; bir din olarak, bir kültür ve medeniyet biçimi olarak Müslümanlık Kur'an ile Hadisin birbirini tamamlayan, birbirini güzelleştiren, açıklayan yanlarıyla ortaya çıkabilmiştir. Sünnet Kur'an'ı anlatır. Kur'an, yirmiüç yıllık mesâinin; genel anlamdaki sünnetin; Peygamber uygulamasının, Allah tarafın-
dan sınırlan çizilip ayrıca gönderilen bir parçasıdır.
Aslında sünnet tümüyle Kitab'a râcidir. O da aynı şeyleri söylemiştir. Şâtıbî şöyle konuşmaktadır: «Kur'an'ın emrine göre, müslüman Peygamberin hükmüne ve emrine uyacaktır. Bu, sünnetin Kur'an'a rü-cûu ve ona tâbi olması demektir. Kur'aıı mücmeldir, özdür, kısadır. Sünnet ise onu açıklamakla görevlidir. Onu beyan vazifesi hadislere aittir. Dolayısıyla Kur'an ve hadis aynı kapıya çıkar. Kur'an-ı Kerim belirli değer ölçüleri ve prensipler ortaya koyar. Çoğu hukukî olan bu ölçüleri sünnet aşamaz, tecavüz edemez. Dolayısıyla sünnet Kitab'a râcidir. Kur'an'm ortaya koyduğu iki doğrudan birini tercih, Peygamberimizin teşrii gücüne terkedilmiştir. Demek ki kitap ve sünnet aynı şeyi söylemektedir».[41]

3. Sadece Kur'an'la Yetinme Meselesi

Kur'an ile hadisin münasebetleri işlenirken verilen bilgiler kişide bir soru doğurabilir: «Mademki ikisi aynı şeye hizmet etmektedir, acaba Kur'an ile yetinilemez mi?». İslâmm başlangıç yıllarında düşünülmeyen bu mesele zaman zaman çok eski tarihlerdenberi ortaya atılmaktadır. Günümüzde bile bu mevcuttur.» Hadis diye ortaya atılan yalanlarla, bozuk fırka mensuplarının, politik hiziplerin «bunda mühim rolü ve menfaati olmuştur. Onların entrikaları bazan, iyi insanları da safça bu düşünceye itebilmiştir.» Madem ki hadisler sağlam değil, Kur'an sağlam; öyle ise onunla yetinelim» fikri görünüşte çok masum gibidir.
Bu bozuk iddiaya göre, Kur'an-ı Kerim insanlığın din ve dünyası için yeterli prensipleri getirmiştir.-Doğruluğu şüpheli bir takım hadislere ve haberlere bağlanmanın gereği yoktur. Hadisleri yürürlükten kaldıran bu görüşün biraz daha mutedil ve dolaylı hizmet edeni daha vardır. O ise: «Hadisleri Kur'an'a arzeder; uyarsa alır, uymazsa reddeder». Onun metodu da budur. Hatta bu iddia sahipleri arz hadisi adıyla anılan ve bu formülü veren bir hadis de nakletmektedirler.[42]
Hadisçiler başta olmak üzere İslâm âlimleri bu görüşleri ve bunları hadis şeklinde destekleyen bazı uydurmaları araştırmış ve kötü niyet sahiplerinin niyetini ortaya koymuştur. Onların belirttiklerine göre bu fikirler hep Râfizîlerin, Zındıkların uydurdukları yalanlardır. Doğru olan husus şudur; Hadisler ile Kur'an birbirini tamamlayan, birbirini açıklayan dinimizin iki ana kaynağıdır. Her ikisi de aynı esasları getirir. Birbirini

tamamlar. İkisi de emreder ve yasaklar. İkisi de birbirine muhtaçtır. Sağlamlığı, Peygambere ait olduğu, yani sıhhati tesbit edilen bir habere uymamak İnsinin müslümanlığım menfi yönden etkiler. Bunun altında; Peygambere uymamak yatar. Sıhhatin tesbit edilememesi, konunun farklı anlaşılması ancak meşru mazeret olabilir. Hadis ve sünnetsiz Kur'an düşünüle-mediği gibi, sünnet ve hadisler de Kur'an'sız tasavvur olunamaz.[43]

4. Kur'an Ve Sünnet Yarışı

Kur'an ve hadis bu denli bütünlük arzederken, onları meselâ nesih meselesi gibi konularda kuvvet yarışma sokmak tehlikelidir. Ayrı ayn iki hizmet görürlerken onlardan birini tercihe kalkışmak ise yanlıştır. Nasslarm dış görünüş bakımından birbirine mü-teârız görünmesi, çelişki tasavvur olunması, bazı bilginleri bu yola sevketmiştir. Meselâ sahih ve fakat haber-i vahid durumunda olan bir hadis, bir hüküm koymuş olsa; o konuda Peygambere ait bir yetki bu görevi yapsa, biz de bir âyeti kendi anlayışımıza göre ona muarız görsek; «Biri âyettir, birisi ise âhâdm haberidir» diyemeyiz. Sıhhati sabit ise o hadisin koyduğu hüküm Peygamber hükmüdür ve Allah admadır.» Hadis, âyete karşı gelmeğe dayanamaz» dediğimiz anda ortaya bir takım «güç yarışmaları ve nasslarm kategorisi» çıkar ki; bu, Peygamber aleyhi s selâmın icraatına ters düşer. Hele hele Kur'an'da bulamadığımız pek çok meselede bu formül işletilirse, artık Hz. Peygamber'in teşri' salahiyetiyle koyduğu ahkâma inanmak istemeyenler ortaya çıkar. İşin tuhafı bu kişiler, Peygambere (s. a.) tanımadıkları salahiyeti kendilerine ve nevalarına tanırlar.
Kur'an bizi Peygambere uymağa çağırır.[44] Her meselede «ille de Kur'an âyeti isterim» diye tutturmak ilmîlik değil, dinî bilimlerden behre sahibi olmamanın remzidir. Bu, insanı hadisleri hafife almağa; Peygamberi tanımamağa götürür. Kaynakları farklı da olsa hadisle âyet aynı yaptırım gücüne sahiptir. Hadisteki handikap, geliş yollarının çok zor tesbit edilmesi, sıhhatinin garanti altına alınmaması, muhalifin «bence bu hadis sahih değildir» şeklindeki taarruzzunun, sahte bir bahane olabilmesidir. Arzettiğimiz bu hususların münakaşası her zaman mümkündür. Pek çoğu, makul gibi görünse de, sağlam temelleri olmayan farazi ve nazarî münakaşalar olmağa veya öyle kalmağa mahkumdur.[45]

5. Kur'an Ve Hadiste Uslûb

Kısa da olsa her iki kaynağın üslûb ve dil özelliklerine temasta fayda mülâhaza etmekteyiz. Aslında mesele dil ve edebiyatla, hatta edebî zevkle ilgisi çok olan bir konudur. Üslûblarm karşılaştırılması, Kur'an'ı da Peygamberimizin eseri olarak görme gafletinde bulunanlar için bir çıkış ve sapıklıktan bir kurtuluş yoludur. Çünkü ilim isbat etmiştir ki aynı şahsm iki ayrı üslûb tutturması muhaldir. Bunu Özel olarak yapmağa çalışsa bile, kendisinin farkedemeyeceği noktalarda eksikler bırakacak, asıl üslûbu mütehassıslar tarafından tanınacaktır. Bu mesele bir bakıma kişilerin el yazılarındaki üslûb tekniğine; kaligrafideki eşsizliğine benzemektedir.
Kur'an'm üslûbuna tam vukuf için, onun indiği
devrin dil mahsûllerini, Kur'an âyetine secde edecek kadar ondaki edebî ulvîîiğe âşık Arabın ruh haletini tanımak gerekir. Kur'an'm üslûbunda tafsilâttan ziyade ihtisar ve öz olarak beyan hâkimdir. Kelimeler ağza takılmaz. Akıcıdır. Hadislerde bu ilâhî talâkat ve selâset yoktur. Onda Arapların günlük konuşmalarında izledikleri üslûb hâkimdir. Meselelerde detayına inme mevcuttur. Hatta karşılıklı konuşma şeklini bile aldığı görülür. Bu yüzden hadisin diline, «konuşulan ve herkesin alıştığı dil» adı da verilmektedir.
Uzmanların belirttiklerine göre, Kur'an'la bir kanun kitabını veya bir ahlâk ve meviza kitabını karşı-laştırsak, konular aynı olsa büyük farklılıklar görürüz. Aynı mukayeseyi, tarih kitaplarıyla, aynı kıssaları işleyen Kur'an arasında icra etsek netice yine aynı olurdu.
Hadisin üslûbu taklid edilebildiği halde Kur'an'm-ki yapılamamıştır. Üslûb farkı lafızlarda olduğu gibi mânalarda da belirir. Kısaca denilebilir ki, gerek hadisin ve gerekse âyetlerin kendilerine has tabiatları ve yapıları vardır. Hadislerde Peygamberimizin yüksek aklının tesiri görülürken, âyetlerde bir yeniden yapma; ibda' ve ibtikâr sözkonusu olmaktadır. Kur'an insanların aklına hitap eder, zevkine yönelir; onları güzele ve doğruya çağırır.[46]
Hadis ilmini tarif ederken kısa da olsa hadis ilimleri deyimine temas etmiştik. Bu bölümde, sözkonusu ilim dallarından bazılarını tanımağa çalışacağız. Önce ilim dalı sözüyle kastettiğimiz mânayı belirtelim. Bütün usûl yazarları ve hadis ile ilgili genel kültür veren eserlerin müellifleri, bu ilme ait ilk bilgileri verirken, hadise bağlı bazı küçük ilimlerden de söz ederler. Hatta bir kısmı bunların müstakil ilimler olduğunu bile ifade ederler. «Nâs'h-Mensûh bilgisi, İlletler bilgisi, Cerh-Ta'dil bilgisi, Rical bilgisi...» gibi geniş muhtevalı ilimlere bu hakkı tanıyanlar olduğu gibi, «Hadislerin i'râbi bilgisi, Galatü'l-muhaddisin ilmi, İsim ve künye benzerlikleri ilmi» gibi nisbeten az messleli ve dar konulu olanlara da ilim adını verenler mevcuttur.
Hicretin ilk asırlarına ait usûl kitaplarında «nevma'rifet» gibi adlar verilen bu bilgi dallarını, ilim şubesi olarak görmek en doğru yol olarak kabul edilmektedir. Çünkü en küçüğünün bile, orta büyüklükte b.r kitap olacak hacimde meseleleri vardır .[47]
Felsefeden ayrılan ve ihtiyaçlarını tamamlayan ilim dallarına rahatlıkla istiklâl tanınmış kendilerine ilim sözcüğü kullanılmıştır. Henüz müstakilleşemeyen lere de «disiplin» adı verilmektedir. Bu tür ilimcikler, kendi metodlarına kavuşamamış, fakat ilim olma yolunda ilerlemeye devamlı bilgi dallarıdır. Sözünü ettiğimiz ilim dallarında da durum aynıdır.[48]

II. Hadis İlimleri

Hadis ilimleri gurubunda onbeş kadar ilim dalı vardır ki, kendi özel kanunları, metodları, literatürleri, tarihçe ve problemleri vardır. Ömürler tüketebilecek hacimde müstakil ihtisas sahası olmuşlardır. Şöyle söyleyelim: Uzun yıllar İslâmi İlimler ve genel hadis okuyan bir kişi, ihtisas dalı olarak bunlardan birini seçse, otuz-kırk yıl kadar da özellikle bu ilim dallarından seçtiği biriyle uğraşsa, kendisi gibi daha nice âlimlere yetecek, onların da ömürlerini kaplayacak yepyeni meselelerin varlığını hayretle görür.
Ayrıca elliyi aşkın küçük bilgi dalı daha vardır. Bunların da özel ilim şubeleri olduğu belirtilmesine rağmen, genel hadis bilgileri içinde kendilerine ve konularına kısaca temas edilerek meselelerin tafsilâtı o sahadaki kitaplara terkedilmektedir. Bir örnek verelim: Hadis râvilerinin çeşitli problemleriyle uğraşan bir düzine ilme, topluca Rical ilmi adını veriyoruz. Bilgi dalını tanıtıyor, kısaca kesiyoruz. Doğrusu mesele burada bitmemektedir. Bu gurubun içinden seçeceğimiz en küçük bir tanesinin hacmini anlamağa çalışalım; râvilerdeki isim benzerliklerim konu alan Mtiteşâ-bih bilgisi, yazılış ve okunuşları aynı fakat ayrı şahıslara delâlet eden, râvi adı baba adı vesaireyi işleyen Müttefik - Müfterik bilgisi, hat yönünden aynı, okunuş ve söylenişleri ayrı isimler bilgisi Mü'telif ve muhtelif. Bu üç ilim, veya bölerek söyleyelim beş ilim, bazan tek ad altında, hatta adlandırmadan da işlenebilmek-tedir. Genel bilgiler verilirken bunlara yarım sayfayla temas edilir, birkaç örnek verilir, iş yeterli görülür. Halbuki bu tür isimlerin toplandığı, meselenin kaidelere bağlandığı hallerde, ortaya hacimli, belki ciltlerle biyografik kitaplar çıkacak, isim benzerlikleri lügatleri tanzim edilecektir.
Cerh-Ta'dil'i ele alalım. Kısaca nazarî bölümde meselelerine temasla iş bitmemekte, onlarca ciltlik biyografik sözlükler devreye girmektedir. Bu binlerce kişinin hadisi ilgilendiren meseleleri, detaylı incelenince, bugün için adını işitmediğimiz irili ufaklı pek çok ilim dalı ortaya çıkacak, gelecekte Hadis bilgileri gurubu
yeni yeni üyeler kazanabilecektir. Sırf yukarıdaki müteşâbihe ait üç-beş yüz isim belirince, ortaya kendiliğinden bir ilim doğmaktadır. Elbette bu ilmin metodu, uğraşanları ve literatürü belirecek, problemleri çoğalacaktır.
Günümüz, matbaanın ve baskı sanatının en üst düzeye eriştiği bir gündür. Yazma eserler hayata veda edeli yüzlerce yıl olmuştur. Harekeli harf ve kolaylıklar keşfedilmiştir. Buna rağmen ilmi eserlerde Ali Kuşçu (Ali Kavşecî), Kutluboğa (Kutalboğa), İbn Uleyy (İbn Aliyy) yazılmakta, elde bir ölçü kitap bulunmamaktadır. Öğrenciliğinde isimlerin müşkilini çözen Hind baskısı böyle küçük bir eseri gören kişi, yıllarca bulunduğu vilayette o kitabın hasretini çekmektedir. Baskı işleri mükemmel yaygm Türkiye ve ilim yolcusunun çektiği kitap hasreti.. Arzettiğimiz gibi bu gün bile, özel isimlerin coğrafî isimlerin doğru okunabilmesi adeta bir ihtisas konusu olmuştur. Mesele böyle olunca, farzedelim bir genç araştırıcı müdellis râvi-îer için bir biyografi lügati yapmış ve bunun için yıllar harcamış, yadırganmamalıdır.
Hadis ilimleri başlığında yirmiye yakın ilmi görüşeceğiz. Kısaca meselelerine, tarihçe ve hacmine temas edeceğiz. Kitabın sonuna konulacak bir listede de o bilim dalma ait eserleri toplu olarak vereceğiz. Böyle yaptığımız için, eski tertipteki bilgiler bazan yer değiştirecek, usûl meselesi olarak değil de, o ilimde bir mesele olarak temasla yetinilecektir. Bunun dışında bir yol tutulması, arzettiğimiz ilim dalları için müstakil eserlerin telifini gerekli kılacaktır.[49]

1. Hadis Ricali Bilgisi

Hz. Peygamber (s.a.) den gelen hadislerin veya o devrin bize intikal eden tüm merviyyâtmm doğruluk garantisi, yahut kontrol malzemesi

olan râviler zinciri yani sened, bunların sevk sistemi olan isnâd orijinal bir usûl olarak kabul edilmiş, bu ümmete has sayılmış [50]çeşitli meseleleri inceleme konusu yapılmıştır. Senetteki şahısların râvi olmaları yönünden değerlendirilmeleri hadis bünyesinde hadis ricali ve rical tenkidi gibi iki ana ilmin ve onlara bağlı ilimlerin doğmasına yol açmıştır. Cerh - Ta'dil ilmi, hem nazarî kaideleri ve hem de şahısların biyografilerini tesbiti zaruri kılmıştır. İşte hadis ricali bilgisi bu ilimlerden birini teşkil etmektedir. Aşağıda görüleceği gibi, Hadis ricali ilmi de kollara ayrılmaktadır. Biz sadece onların bir listesini verebileceğiz.

Erkek ve kadın farkı gözetmeden, hadisi nakledenlerin, râvi olmaları yönünden hayat hikâyelerinin ve kişiliklerinin lüzumlu yönlerini, belirli ölçülerle veren bu ilim dalı, genel tarih ilminin bir parçası olarak da mütalaa edilebilmektedir. Biyoğrafya tesbitine hadisin ilim olarak tesiri kabul olunmaktadır. [51]Bu fikrin ranmda, yani rical bilgisini genel tarihin bir sonucu görme eğiliminin yanında, onu tamamen hadisçilere has orijinal bir mesai olarak gören fikir, ekseriyetin fikridir. Bu farklı değerlendirmelerde, râvilerin biyografilerini veren kitaplara tarih adının verilişi mühim rol oynamaktadır. [52] Rical ilminin konusu şahısların tanınması olunca, ilmin muhtelif şubeleri, görülecek işi paylaşmış ve ortaya branşlar çokluğu çıkmıştır. Rical ilminin hizmetini paylaşan ilim dalları şunlardır:

a) Doğum ve vefat tarihleri bilgisi,
b) Lakap, nesep, künye, isim tesbit eden bilgi dalı,
c) Râvi ve muhaddislerin doğup büyüdükleri yerler, ilim için seyahat yaptıkları (r.hlet için çıktıkları) ülkeler bilgisi,
ç) Talebelerini ve hocalarını sözkonusu eden bilgi dalı,
d) Hadis râvilerini belirli yollarla cerh ve ta'dil eden; haklarında müsbet veya menfi görüş beyan ederek, kabul veya redlerine sebeb olan ilim dalı,
e) Benzer ve ayrı isimleri konu edinen ilim,
f) Sağlam ve zayıf râvileri tanıtan ilim dallan, müdellisleri ve diğer sahtelikleri işleyen; şahısların kardekslerini tutan bilgi dalı,
g) Sahabe, tâbiûn ve etbâ' bilgileri,
h) Yaşça büyük olanların küçüklerden, küçük olanların büyüklerden; babaların oğullardan, oğulla-rm da babalardan yaptıkları rivayetleri konu alan ilimler.

İlmin değeri bir bakıma gördüğü hizmet demektir. Hadislerin doğruluklarının tesbitinde, kişiliklerin ölçüye vurulması büyük bir değer taşır. [53] Peygamberimizden itibaren hiç olmazsa büyük hadis koleksiyonlarının tasnifi zamanına kadar geçen devredeki şifahi rivayeti yerine getiren zatları, bu ilimler yardımıyla tanımaktayız. Vakıa şudur: Rical bilgisi hadis râvileri-nin tanıtımını yapacak, kendilerine inandığımız bu râ-viler de bize hadisi tanıtacaktır. Önce şahsın kontrolü, sonrada onun getirdiği haberin tasdiki. [54] Aşağıda arzettiğim mealde de görüleceği gibi, müslümanlar, haber getiren kişinin tahkiki konusunda uyarılmış, onu araştırma ile emrolunmuşlardır. Hadisler de netice itibariyla birer haberdir. Onu getirenlerin kimler olduğunu aramaksa, işitenlere düşen bir görevdir. Durum böyle olunca; râvinin ismi, memleketi, yaşı, çevresi, şeyhleri, gezdiği memleketler, dine bağlılık durumu, hafızası, haberindeki kronolojik tesbitler... Hep araştırılacaktır. Bütün bunlar, sözkonusu edilen ilm sayesinde mümkün olmaktadır.

İlim dalının çok erken tarihlerden itibaren başladığını kaydedebiliriz. İlk meşgul olan zatın Buharı olduğunu söyleyen Subhi Salih, aynı satırların devamında İbn Sa'dın daha önceki asırlara atıflar yaptığını, o çağların, rical bilginlerinin adlarını verdiğini zikreder. [55] Şiânın pek çok konuda olduğu,gibi burada da önceliğin kendilerine ait olduğu iddialarına temas edelim. [56]

Rical bilgisinin hizmetlerinden bir kaçma temasta fayda vardır. Arzettiklerimiz dışında bu ilim, ayrıca, Peygamberimizin (s.a.) sözleriyle, sahabe ve tâbiûn sözlerinin ayırımında, kusurlu bazı hadislerin tesbitin-de, cerh ve ta'dilin icrasında mühim görevler yapar. Çeşitli hafıza bozuklukları, tarih ve kronoloji ile tesbit edilebilecek durumlar açısından rical bilgisinin değerini tanıtma gayesiyle birkaç söz eklemek gerekmektedir. Râvilerin bir kısmında ömürlerinin sonuna doğru veya hayatlarının belirli bir bölümünde bir takım rahatsızlıklar, zihnî yorgunluklar ve ihtilât adı verilen haller görülür. Bu kabil râvilerden alman hadisler için çok dikkatli davranılmış, onların rahatsızlık zamanları tesbit edilmiş, sadece sağlıklı bulundukları devrelere ait nakilleri makbul sayılmıştır. Bütün bu tesbitler rical ilmi sayesinde yapılmıştır. îhtilâta uğrayanların hastalık zamanları, hadis aldıkları ve verdikleri şahıslar hep bu râviler tarihi ilmi sayesinde açıklığa kavuşturulmuştur. İhtiyaçlar zamanla bu ilim dalını geliştirmiş o da, hadislerin nesih, tercih, takviye ve benzeri durumlarında mühim görevler yapmıştır.

Hadis ricali bilgisini başka tarzda bölümlere ayıran ve tasnif edenler de olmuştur. Bu taksimlerden birisi, telif edilen eserleri nazar-ı itibara alarak bölünmeyi yapar. Bu takdirde ortaya şu manzara çıkmaktadır:

a) Sika (mutemet) ve zayıf râvileri karma olarak (asnif eden kitaplar,
b) Sadece sağlam râvilere ayrılan koleksiyonlar ve biyografi lugatları,
c) Tedlis dediğimiz kusur ile tanınan râvilerin toplandığı eserler,
ç) Belirli bir hadis kitabında (mecmua, koleksiyon) geçen hadislerin râvilerine tahsis edilen özel eserler. Bu taksimlerde, sahabe ve sonraki nesillerin biyografyasmı yazan kitaplara temas edilmemiştir.

Dr. Zübeyr Sıddikî'nin taksimi daha da ihatalıdır.[57] Bu zata göre rical ilmi ve kitapları şöyle sıralandırılın alıdır:

a) Kronolojik eserler,
b) Biyografi (tercemei hal) kitapları,
c) Cerh ve ta'dil ile uğraşan eserler.

Aynı zatın bir diğer taksimi ise şöyledir:

a) Umumi eserler,
b) Hususi biyografi kitapları (bunlar da kendi arasında üç kısma ayrılmaktadır: Sahabe biyografilerini ihtiva edenler, muayyen bir bölgede yaşayan veya oraya seyahat eden râvilerin biyografilerini ihtiva edenler, çeşitli hukuk mekteplerine ait râvilerin biyografilerini ihtiva edenler.

Bu ilim dalının meşhur simaları- arasında; Buharî, Halife b. Hayyât, Ibn Sa'd, Yakub b. Süfyân, Ebu Bekr b. Hayseme, Ebu Mansûr Barudi, Süleyman b. Ahmed Taberânî, İbn Abdulberr, Ebu Abdullah Zehebî, îzzüd-din Îbnu'1-Esir, İbn Hacer, Suyûti gibi zatları saymak mümkündür.[58]

2. Hadiste İlletler Bilgisi

Hadis ilimleri gurubuna bağlı her ilim dalıma müşterek gayesi, Hz, Peygamber'e ait olan sözlerle, ona izafe edilen yalanlan ayırdetmek, aynı konuda sahabe ve onlardan sonraki nesillere ait olan haberlerle, onlara ait olmamasına rağmen kendilerine izafe olunanları ayırd etmektir. Bunu belirli usûllerle yine belirli ilim dalları gerçekleştirir. Hadis usûlünün ince süzgeçlerinden geçen her haber, artık tehlikeyi atlatmış sayılamamaktadır. Burada mütehassıs olan, sezgiye mâlik muhaddislerce gerçekleştirilen bir imtihan, bir ayıklama daha geçirmesi gerekmektedir. Hadis illetleri bilgisi dediğimiz ilim dalı işte bu son kontrolü yapar.

İllet kelimesi, hadislerde çok zor teşhis edilen, hemencecik görülemeyen gizli kusurlar için bir ıstılah ve bir terim olmuştur. «Her türlü noksan ve ayıptan kurtulmuş tertemiz görünümlü bir hadisin, hakikatte sıhhatini bozabilecek gizli bir Ta'n ve Kadh sebebi varsa işte bu illettir.» Görünüşte hadiste hiçbir kusur yoktur. Böyle olan hadislere muallel veya malûl hadis adı verilmektedir. Bunlar artık sakin veya zayıf diye adlandırılan hadislerin birer nev'i olmaktadırlar.

Neysâbûrî'nin de dediği gibi bu bilgi dah; «Sahih, sakîm, cerh ve ta'dil bilgileri dışında, başlı basma bir ilimdir» [59]Abdurrahman b. Mehdi; «Bende olmayan yirmi hadisi yazmadansa, bir hadisin illetini öğrenmem bana daha makbul görünmektedir» [60] şeklinde, ilmin yüceliğine işaret etmiştir. Bu ilme yetecek gücün kişide teşekkülü, ince bir sezginin husulü «Allah vergisi» olarak adlandırılmaktadır. Hadisin illetlerini bilen mütehassıslar sarraflara benzetilirler. Onlar nasıl altın gümüş ve benzeri değerli madenlerle, kıymetli taşları çoğu kere uzmanlıkları ve sezişleri ile bilirlerse; basiretli bir muhaddis de, hadiste aynı hizmeti görmektedir. Hadisin illeti hakkında, uzman bir şahsın verdiği hüküm, benzeri âlimlerle yapılacak bir karşılaştırma, habersiz gerçekleştirilen bir kontrol ile bilinir. Bunun örnekleri usûl kitaplarında anlatılır. [61] İllet denilen gizli kusurlar, bazan sağlam bir râvinin rivayetinde bile bulunmakta, onlar dahi bu gizli duruma muttali olamamaktadırlar. Neysâbûrî bu mühim iş için; hıfz, ma'rifet, fehm olmak üzere üç tane güçlü sıfatı şart koşmaktadır. Şüphesiz bunların bir kısmı, uzun yılların geniş tecrübesi ile sağlanabilir.

İlletlerin ortaya çıkarılmasında, adı geçen üstün vasıflar yanında büyük bir ehliyet ve hadisin bütün tarîklerini bilip araştırma mecburiyeti de gerekmektedir. İbnu'l-Medinî bunu şart koşar. Tarîklerin bilinmemesi halinde, illetlerin teşhis 've tesbiti mümkün olamamaktadır. İlletlerden bazıları sınırlandırılıp kaideler haline getirilmiştir [62]Tümünü tesbit ise şüphesiz mümkün değildir. Çünkü çoğu kez illet, ilk defa ve sadece o

hadiste görülebilmektedir.
Belirli bir sahabinin şahsından rivayet edilen hadis, bir belde halkının yanlış rivayet etmesi yüzünden bir başka sahablden rivayet olunmakta, bu durum çok gizli bir illet konusu olabilmektedir. Çok defa senette olan illet, metin de de olabilmekte, bazan da iki yönlü olmaktadır.
Bir İlham ve bir hak vergisi olarak da adlandınlan bu ilim dalında çok fazla mütehassıs yetişmediği söylenirse de, aksi de savunulur. Nitekim, ilel bilgi dalının zorluğu sebebiyle telifin az olduğu görüşüne karşı merhum Muhammed Tayyib Okiç şunları söylemektedir: «Halbuki bu branşın ağırlığını itiraf etmekle beraber ben, bu sahadaki te'lifatm azlığına asla kani değilim. Zira meşhur hadisçilerden birçoklarının bu mevzuda değerleri eserleri vardır» [63]
Meşhur illet bilginleri arasında: Ali b. Medinî, Abdurrahman b. Mehdi, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Muhammed b. İsmail Buhârî, Yakub b. Ebu Şeybe, Ebu Zür'a Râzî, Müslim b. Haccac Kuşeyrî, İbn Ebu Hatim, Ebu İsa Muhammed Tirmizî, Ebu İshak Neysâbûrî, Ebû Bekr Ahmed Hallal, Dârakutni, Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî, Esram Ebu Bekr, İbn Hacer... gibi değerli zatlara raslamaktayız.[64]

3. Hadis Diye Uydurulan Haberler

Hadis adı altında uydurularak piyasaya sürülen ve Peygamberimize ait gibi gösterilen bir takım haberlerin varlığı, hemen hemen çıkış tarihlerinden beri bilinmektedir. Hatta bunlardan bazıları, sahih hadislerden çok âlimler ve halk arasına yayılmış durumdadır. Hadis diye uydurulan bu sözlerin çıkış zamanı ile, İslâm ümmeti içindeki dinî ve siyasî ihtilafların zuhurları paralellik arzeder. Çıkış merkezi de bellidir. [65] Sahabenin Peygamberimizin ağzından yalan uydurup onu yaydığına dair usûl kitaplarının bazıları tarafından zikredilen, fakat tevsiki yapılamayan bir dünürlük vak'ası dışında [66]hiç bir olay zikredilmemektedir.- Sahabenin dürüstlüğü ve sünnete sarılışları, ondan ayrılma korkuları ilim dünyasınca örneklerinin bolluğu ile bilinen bir husustur.
Çeşitli sebep ve âmillerle ortaya çıkan ve yayılan bu uydurmalara karşı ilmî ve idarî savaş çok erken tarihlerde başlamış ve amansız olmuştur. Din demek olan hadis ve sünneti müdafaa uğrunda her türlü gayreti sarfeden ilim adamları, Peygamberimizin (s.a.) daha sağlıklarında herkesin üzerine dikkatlerini çekmiş olduğu Kizb ale'r-Resûl (Peygambere yalan isnadı) günahına karşı hayli tedbirli olan sahabeden aldıkları ruhu devam ettirmişler [67]hadis diye uydurulan sözleri tanımayı bir bilgi dalı olarak tesis etmiş ve bu sahada kıymetli mütehassıslarla, değerli eserlerin meydana çıkmasına vesile olmuşlardır.
Pek çok muhaddis bu nevi uydurmaları hadis bölümleri arasına almamaktadır. Ne var ki, İbn Salâh gibi bir kaç zat bu yoldan ayrılmış, onları «zayıfların en kötüsü ve zararlısı» (şerru'l-ehâdisi'd-daîfe) deyimi ile taksimin içine sokmuşlardır. Bunun savunulması gayet güçtür.[68]
Bu tür haberlerin okutulması iyi görülmemiştir. Ancak ilim adamı bunların zararını ümmete tanıtıp, onları koruma gibi bir niyetle bu işe yönelmiş ise o zaman tebcil edilmiştir. [69]
Çeşitli meseleleri bulunan el-Mevdûat (mevzu -uydurma hadis) bilgisi üzerine muhtelif çalışmalar yapılmış; bazı eserler yalancıları tesbit ederken diğer bir kısmı da bu sözleri değişik teknikte toplamış, bir başka gurup ise mevzuatı tanıtıcı usûl ve kaidelere eserlerim tahsis etmişlerdir. [70]
İlk asırlarda uydurmalara karşı savaşan bilginlerin eserleri, ortaya koydukları kaideler telif edilememiş, kitap şeklini alamamışsa da, sonrakilere çığır açmış ve onlara kaynaklık yapmışlardır. Bu âlimler arasında, sahabe ve tâbiûn âlimleri dışında kalan; İbn Hibban Bustî, İbn Adiyy, Yahya b. Sa'îd, Abdurrah-man b. Mehdi, Yahya b. Me'în, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Buharı, Nesâî gibi zatlara Taslamaktayız.
Özellikle mevzuatı toplayan eser sahipleri arasında, Muhammed b. Tâhir Makdisî, Abdurrahman b. Cevzî, Ömer b. Bedr Mevsılî, Muhammed b. Hasen Sa-ganî, İbn Teymiyye Harrânî, Suyûti, İbn 'Arrâk Kinâ-nî, Ali Kâri zikre değer.[71]

4. Öğretim Ve Öğrenim Edepleri

Edebü't-tâîib ve'ş-şeyh, Edebu'1-imlâ ve'l'istimlâ, Âdâbu'l-kırâe ve's-simâ', Edebuserdi'l-hadis... gibi daha pek çok isimle de anılan bu dal, «öğrenim ve öğretim teknikleri ile uyulması gerekli terbiyevî kaideler» üzerinde durmaktadır. Eskilerin edeb diye adlandırdıkları edeb ölçüsü ve bir nevi yaptırım gücü içinde gördükleri çoğu pedegojik olan bu kaidelerin, bugün için de orjinalitesini koruduğu, geçerli olduğu görülür. Meseleyi iki yönlü görmek gerekmektedir: Teknik edepler, mânevi edepler.
«Hadislerin kitaptan veya ezber nakli, unutulan bir hadisi rivayet yolları, hafız olmayan a'mâmn ve ümmî kişinin rivayetleri, başkasına ait olan bir nüshadan hadis rivayeti, ezberlenen ve yazılan hadisler arasındaki uyuşmazlığın çözümü, mâna ve lafız olarak hadis rivayeti; şartlan, kısaltarak hadis nakli, ha-
dislerin bölümlere ayrılarak veya iktibaslar yapılarak verilmesi, hadis rivayetinde mâruz kalman yanılmalar ve yapılan yanlışlıklar, onların düzeltilme yolları, sened ve metnin önde veya sonda zikredilmesi...» gibi bir çok teknik mesele, hadis rivayetinde teknik edepler içinde mütalaa edilebilir. Mânevi olan edepler de iki yolla açıklanabilir:
a) Tâlib'e yani öğrenciye ait uyulması gerekli edepler,
b) Şeyh'e yani hocaya ait olan, öğretim sırasında tatbiki gereken edepler.
Birinci maddedeki edeplerin başında «niyet dürüstlüğü» gelmektedir.[72] Bu durum hoca için de geçerlidir. Dünyevî gayelerden sıyrılmış bir hadis öğrenimi isteği çok değerli sayılmakta, ısrarla tavsiye edilmektedir. Büyük hadisçilerden Süfyan Sevri; «Allah'ın hoşnutluğu için hadis tahsilinden daha faziletli bir amel bilmiyorum», demiş diğer bir âlim de; «salihler anıldığında rahmet yağar» ölçüsünü hatırlatarak ve «Resûl-i Ekrem'in sal.hlerin başı» olduğunu kabul ederek bu rahmetten faydalanmak için hadis yazıp okuduğunu ifade etmiştir. [73]
İslâm ahlâkı ve imanı ile süslü şahsiyetini, güzel amellerle geliştirdikten sonra; anlayış [74]hafıza keskinliği, çalışma azmi dileme ve Allah'tan başarılı bir tahsil niyazında bulunma da ikinci edep sayılmıştır. Derslere başlarken Allah'a hamd, zikir ve dua, Peygamberimize (s.a.) salât ve selâm, Kur'an tilâveti hep edep olarak zikredilmiştir.
Biraz da teknik bir mesele olan «talibin yaşı» konusu üzerinde farklı görüşler serdedilmişse de, «anlayış ve zabtedebilme» bu iş için ölçü alınmıştır. Hadis öğrencisi Önce kendi yurdunda öğrenime başlamalı, sonra çevreye taşmalıdır. Belirtilen en mühim hususlardan bir de öğrendiği ile amel etme zorunluluğu olmuştur.
Normal bir öğrenci gibi ele alınarak hadis talibine; tekrar, müzâkere, karşılaştırma, tashih vb. hususlarda yapılan tavsiyeler de edepler arasındadır. Bu edeplerin en mühimlerinden birisi de; okuyacağı ilim dallarında takip edeceği sıra ve her bilgi dalından, öğrenmesi ve okuması gereken eserlerin listesi olmaktadır, îbn Salâh eserinde böyle bir liste vermekte; Buharı ile Müslim'in Sahihlerine, tarih-cerh ve ta'dil bilgilerine, esma kitaplarına öncelik tanımaktadır. [75] Hadis hocasında bulunması uygun görülen pek çok yüksek vasıf, öğrenci için de - zikredilmektedir. Âlim, ahlâklı, iyi niyet sahibi, her yönden akıllı [76] bir şeyh, talebe için en müh:m tahsil unsurudur. Hadis tedrisinde sınır olarak hocaya, aklî melekelerin elverdiği zamana kadar kaydı konmuştur. Hadis okutan âlimin, Kur'an'ı ezber etmiş olması şart koşulmuş, bazı bilginler, hafız olmadan kendilerine hadis okutulmadığını nakletmişlerdir.
Hadisçilerde iyi bir silsile-i merâtip (ilmî hiyerarşi) mevcuttur. En ehil olan zatın ders okutması uygun görülmekte, bu hususa riâyet üzerinde titizlikle durulmaktadır. İlimde ehliyetlinin otoritesine boyun eğme zedelendiği takdirde, haddini bilememe hastalığı da eklenince çeşitli üzücü haller zuhur edebilmektedir. Ama hadisçilerde bu husus önceden engellenebil nıiştir.
Hadisçinin imlâ meclisi kurması da bir teknik edep sayılmış, yazı şartlarının gereği, bir kitabın nüshalarının çoğaltılması çok kere bu yolla olmuştur: Hem ders okunmuş ve hem de yüzlerce tashihli nüsha meydana getirilmiştir. Söz konusu imlâ sistemi ayrı bir öğrenim tarzı olarak gelişmiş, belirli zamanlara kadar bu iş sürmüştür. Derslerden önce Kur'an-ı Kerim tilâveti, derslere temiz bir kıyafetle gelme, güzel kokular sürünme, sesi nakleden kişilere (müstemlîle-re) görev verme, kâğıt hokka ve benzeri yazı malzemesini edebe uygun tarzda taşıma ve hazırlama... hep edepler arasında zikredilmiş hususlardır. [77]
Matbaanın bulunmadığı yazma eserler çağma ait bazı teknik edepler, Rânıehurmuziden itibaren usûl kitaplarında zaman zaman verilmiş, böylece bir sistem oluşturulmuştur. el-Muhaddisu'1-fâsıl'da; «Tasnifle bablara bölme, noktalama ve yazı işaretleri kullanma, kenarlara dipnotlar ve haşiyeler çıkma, kağıdın yanlış olan yerini kazıma, darbetme, hadisler arasına daire, çiçek ve benzeri ayırıcı işaret koyma, imlâ usûlleri, mebcidlerde imlâ meclisleri kurma vb.» edepler anlatılmaktadır.[78]
Abdülkerim b. Muhammed Sem'ânî adlı bilginin Edebu'1-imlâ ve'I-istîmlâ adlı kitabı bu konuda en değerli kitap olarak gösterilmektedir. [79]Katîb Bağdâ-dî'nin henüz yazma olarak kalmakta devam, eden el-Cami'li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi' adlı eserinin de bu konuda pek çok kıymetli bilgiler taşıdığı zannedilmektedir. [80]
Tarihte mühim görevler yapan teknik ve manevî edepler bilgisi'nin günümüz ve geleceğin şartlan ve öğrenim yuvaları açısından geliştirilmesi,

eski değer ölçülerinin bugünün ilim yuvalarına intibak ettirilmesi; güzelliklerin devamı ve yeni sağlam ve güzel esasların ilâvesi, günümüzün ve geleceğin bilginine ait mühim görevler olmaktadır. [81]

5. Hadiste Metin Ve Senet Tenkidi

Bu ilmi, râvinin tenkidi; «cerh ve ta'dil» adı altında vermek klasik isimlendirmeye daha uygun düşerdi. Biz hadis içindeki, muhteva tenkidini (iç tenkid) de nazar-ı itibara alarak bu şümullü başlığı verdik. Rical bilgisinde arzettiğimiz gibi, her ne kadar cerh ve ta'dil kişilerin biyografilerini de konu olarak almış olsa da, onun nazarî ve teknik bölümleri vardır. Tenkid kaideleri ve prensipleri mevcuttur. Bu nokta gözden uzak tutulmadığı için müellifler; ya tek başına bu kaideleri kaleme almış, biyografileri başkalarına bırakmış veya eserinin ilk ciltlerini bu teorik meselelere ayırmıştır.
Râvilerin cerh ve ta'dili (haklarında râvi olarak değerlendirme yapılıp müsbet veya menfi görüşler belirtilmesi) külfetsiz mânada da olsa sahabe gününde mevcuttu. İbn Abbas, Ubâde b. Sâmit, Enes b. Mâlik bu konuda örnek isimler olmuştur. îmam Ali b. Ebu Tâlib râvilere yemin teklif ederken, îmam Ömer b. Hattâb da, İmam Osman (r.a.) da devirlerinde herkesin aklına geleni rivayet etmemesi için tedbirler almışlardır.
Nakd-i ricalde hedef, «hafız ve mütehassıs olan bir hadis bilgininin, çeşitli kusurları yüzünden bir hadis râvisini reddetmesi, rivayetini kabul etmemesi; veya aynı râviyi, hadise ve rivayete elverişli bir şahsiyete sahip olduğu için rivayette kabul etmesi meselesi»
olmaktadır. Bunlar kısa kısa lafızlarla belirtilir. Bir iki kusur, râvinin reddini mümkün kılınca, diğer ayıplan ve kusurları sayılıp dökülmez.
Cerh ve ta'dil veya bir başka deyişle hadislerin tenkidi, ricalinin eleştirilmesi dinimize ve ahlâkımıza ters düşen bir faaliyet değil, aksine; «Islâmın ve sünnetin korunmasına yönelmiş kudsî bir emek» olmaktadır. Hadis nakledici şahısların' doğru ve emin insanlar olup olmadıkları meslek ve meşrepleri, memleket ve çevreleri ile yaptıkları ilmî faaliyetler, üstâd-ları ve talebeleleri... ancak bu nevi tenkidler sayesinde bilinmektedir. Bu tenkidlerle doğru ve dürüstlüğü bilinen kişinin verdiği haber inandırıcı olma yolunda merhale katetmiş olmaktadır.
Durum böyle olmasına rağmen, çok erken devir-lerdenberi, yapılan bu tenkid faaliyetinin şer'î geçerliliği ve hükmü üzerinde durulmuş, bazan saf ilim adamları bazan da tenkitten hoşlanmayanlar, bunun meşru olmadığını iddia etmişlerdir. Büyük islâm bilginleri cerh ve ta'dilden maksadın ne olduğunu açıklamış, gereken yerlerde kişiler hakkında konuşmanın doğruluğunu, dine uygunluğunu savunmuşlardır. Bu yerleri şöylece sayabiliriz: «Kötülüğü önleme, birisinden şikâyette bulunma ve tazallüm, fetva talep ederken kişilerle ilgili konuşmak, müminlere kötüyü ve kötülüğü tanıtma, bid'at ve fısk enlinin durumunun -zararlarım önlemek için - açıklanması, ferdlerin beden ve kıyafetlerinden yararlanılarak tarif edilmeleri»[82] Ehil olan bilginler, belirli ölçüler içinde, kişiyi hadis râvisi olarak ele alıp, dini hayatına ve hafıza durumuna ait kusurlarını veya meziyetlerini ararlar ve bunu dini .koruma namına neşrederler. Bu sayede sahtekâr ile dürüst ferd; sika ile, zayıf; müdellis ile yalancı vs. belli olur.
Hal böyle olmasına rağmen, râvilerin cerh ve ta'-dil işinin dinen çok sorumluluk gerektirdiği ve zor bir iş olduğu da meydandadır. Bu görev, mesuliyet duygusu ile beraber, uygulayıcılarda bazı vasıf ve hasletleri gerekli kılmaktadır. Yanlış bir adım atıldığı takdirde, doğru ve emin bir şahsı fena tanıtmak mukadder olacağı gibi, aksi de vârid olacaktır.
Tenkitçinin (cârin veya muaddil olan zatın) her şeyden önce; dindar, ilim sahibi, uyanık, anlayışlı, nefsine hâkim, tesir altında kalmayan bir kıymet olması şarttır. Bütün bu yüksek vasıfları yanında câ-rih ve muaddil, tenkid ettiği şahıslan yakından tanıyacak; onlann rivayet ettiklerini, tarîklerini, memleketlerini, ahlâk, dikkat ve zihnî yapılannı, diğer lüzumlu yönlerden durumlannı bilecek güçte olacaktır. Bu yüzden cerh-ta'dilde kronoloji ve tarih mühim unsurdur. Bunlar yalancılara karşı en tesirli silahtır.
Kısaca tanıtmağa çalıştığımız bu kıymetli bilginler, bazan beklenenden daha fazlasını vermiş, bazan da yumuşak davranmış veya öyle tanınmışlardır. Bu yüzden tenkidçileri üç gurupta toplayanlar olmuştur:
a) Ta'dil işleminde; râvl hakkında müsbet görüş belirtmede şiddetli davrananlar: Bu zümre, tenkidleri-r.in amansızlığı sebebiyle bazan ifrat derecede hassas davranmış, küçük hatalanndan dolayı râviyi cerhet-miş, sikalıktan düşürmüştür. Hadisçilerin belirttikle-
rine göre, «bu gurubun iyidir dediği râvüerin haberleri tereddütsüz kabul edilmeli», zayıf veya muteber değil dedikleri hakkında, başka tenkidçilerin görüşü alınmalıdır. Olabilir ki içlerinde iyi ve sağlam râviler vardır. Süfyan Sevrî, Yahya b. Sa'id Kattan, Ebu Hatim ve oğlu İbn Ebu Hatim bu guruba mensup âlimlerden sayılmışladır.
b) Cerh işleminde, yani menfi kanaat beyanında mülayim davrananlar: Bu bilginler müsamahakâr ve hoşgörülü tanınırlar. Başkalarının mecruh saydıkları, kabul etmedikleri râvileri onlar kabul ederler, ta'dil ederler. Durumları bilinmeyen mechûlü'1-hâl olanlar hakkında bile onlar olumlu düşünürler, onları sağlam râvi sayarlar. Tirmizî, Taberânî Tahâvi, İbn Hazm... bu bölümdeki tenkidçilerdendirler.
c) Mutediller: Orta yolu tutan bilginler: Bu münekkitlerde aşırılık olmadığı gibi, aksine iyiden iyiye araştırma ve normal tenkit etme vasıfları mevcuttur. Cerh ve ta'dili ellerinden geldiği ölçüde itidalli yapan bu guruba; Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Dârakut-nî, İbn Adiyy örnek verilmektedir.[83]
Râvilerde kusur teşkil edon haller, onların dindarlıkları, hafıza ve akıl durumları ile ilgili hallerdir. Beş kusur râviyi. adâet vasfından yoksun bırakır. Yani bu beş kusur olan kişi, dinî sağlamlık açısından kusurlu görülür, böyle bir kişinin rivayetine sağlam nazarıyla bakılmaz. Diğer beş kusur daha vardır ki onların râvi-de bulunuşu, şahsın zapt meleke ve vasfını zedelemektedir.[84]
Hâvinin yalancılığı, onun adaletini (dindarlığım) gideren en büyük kusurdur. Yalancı olan râviyi ten-kidçi; kezâb, vaddâV deccâl gibi, kısa ve menfilik belirten kelimelerle tanıtır. Artık şahsın diğer halleri uzun uzun sözkonusu edilmez. Yalancılar sonra tövbe de etseler, durumları bir kere şüphe doğurduğu için, rivayetleri ilelebed kabul edilmez. Günlük hayatta yalancı iken tevbe eden kişinin, hadis rivayetinde yalanı olmamışsa bazı âlimler onun hadisini kabul eder. Büyük muhaddis Ahmed b. Muhammed b. Hanbel; «Tev-besi Allah ile kendi arasında bir şeyd!r. Fakat hadisi ebediyyen alınmaz» demiştir. [85] Râvinin yalancılıkla töhmetti olması yukardakinden daha hafif bir kusurdur. Ama o da, râviyi tenkide sebeb olur. Burada hadis dışı yalanı belirlenen kişinin durumu da sözkonusu olmaktadır. Bu zatın hadisleri de metruk ve mat-rûh sayılır. Râvinin tanınmayan bir kişi elması (yani mechüllüğü) da bir kusurdur.
Bu sebebler yanında, râvinin az rivayet eden bir kişi olarak tanınması, başka bir isimle yâd edilmesi de şüphe uyandıran hususlar olmaktadır. Meçhullük derecesine göre hadisleri değerlendirmeye tâbi tutulan bu zatm, lehinde hükmeden âlimler hemen hemen yok gibidir. Râvide fısk ve bid'atm bulunuşu da bir nevi tenkid vesilesi olmaktadır. Burada sözü edilen, ameldeki fisk'tır. İtikattaki fısk ise küfür yani dinden ayrılma sayılmıştır. Bazı ilim adamları bid'atçı (din tamamlandıktan sonra onda olmayan birşeyi ihdas eden: Allah ve elçisinin buyurmadığmi dine sokan) nm ve bozuk inanç ve politik fırka mensubunun, dâî yani propagandist olmasını; fikrinin militanlığını yapmasını şart koşmaktadırlar. Pasif olan; bid'at ve hevâ ehlinin durumu, daha ehven görülmektedir.
Hâvilerin zabt sıfatlarına dokunan ve onların metruk sayılmalarına sebeb olan haller de beş tanedir. Çokça yanılma, gaflette devamlılık, rivayet esnasında ders dışı hallerle çok alâkadar olma râvinin dikkatsizliğini ortaya koymaktadır. Dikkatsiz kişinin, bir şâhid ciddiyeti içinde hadis nakletmesi mümkün değildir. Râvi çok hata yapmağa başladığı zaman, kendîsine yöneltilen telkinlere de kulak asar. Ona ait olmayan haberler kendisininmiş gibi gösterilerek, rivayet izni alınır. O bunu tefrik edemez; «bunlar benim değil, ben sizi okutmadım» diyemez. Bunun örnekleri görülmüştür. Bir diğer kusur ise sağlam ve sika râvı-Iere muhalif rivayette bulunma'dır. Bu durumlar kişinin hadisini münker, muztarip, musahhaf, muharref kılmaktadır. Bunların hepsi de zayıf hadis türleridir.
Nihayet vehim ve hafıza bozukluğu da aynı seriden kusurlardır. Vehim, râviyi çeşitli karışıklıklara sürükler. Aslında birbirine çok benzeyen bu kusurların, yekdiğerinden ayrı olan farkları, nüansları vardır. Bir takım kusurlar daha vardır ki onlar, bu on madde içinde mütalaa edilebilmektedir.
Müslümanlıkta çok mesuliyetli bir iş olan cerh-
la'diî, ihmale gelmeyen bir konudur. Cerhte sebeb mutlaka söylenmelidir. [86]Râvinin rivayetini bozacak bazı haller yoksa; hadis ilmi açısından kusur teşkil etmeyen sıfatları varsa, şahsî dargınlıklar, siyasî hizipleşmeler sözkonusu ise, taassup mevcut ise, hakkaniyetten ayrı düşünme durumu varsa, âlim insaflı olmalı, karşıdaki temiz kişiyi cerh etmemelidir.
İslâm âlimleri, bir hadisin Peygamberimiz (s.a.) e ait olduğu sabit olunca, muhtevasının akla ve diğer verilere (mutalara) göre tenkidini ikinci planda mütalaa etmişlerdir. Bu demek değildir ki, akla ve İslama muhalif sözlere, Peygambere isnâd edildikleri halde gerekli tepki gösterilmemiş ve onlar ayıklanmamış. Aksine öyle örneklere raslıyoruz ki, İslâm bilginleri, güzel ve sağlam bir sened taşımasına rağmen, hadisi sırf muhteva açısından değerlendirmiş, iç tenkidle onu saf dışı bırakmıştır. Batılı araştırıcıların fikri olarak bizde de zaman zaman ortaya atılan bir husus vardır. Ona göre; «hadislerde dış tenkid yani sened tenkidi yapılmış ve fakat muhteva tenkidi; iç tenkid yapılmamıştır». Bu görüş yanlıştır. Aslında, nübüvvetine inanılan bir kişinin getirdiklerinde, muhteva tenkidi inanca bir açıdan ters gelen bir ameliyedir. Söz gelişi, Hz. Musa'nın veya Hz. İsa'nın getirdiği dinde, İslâm hadisine yöneltilen bu iç tenkid yapılmış mıdır? Böyle bir ihtiyaç mevcut mudur? Bir Yahudi ve

bir Hristiyan bilgin; dindar bir bilgin böyle bir şeye lüzum görür mü? Akıl ve isbatı kabil ilimler sabit ölçü ve değerler midir? Onların asırlar boyu gelişme içinde oldukları; dün ak dediklerine bugün kara dedikleri vâki değilraidir? Kendisini bunlara arzeden din ye hadis, onların yapacağı zikzaklara göre tavır değiştirmeyecek midir? Daha yüzlerce haklı soru... Bu görüş batılı bazı müsteşriki erce de bazan benimsenmemekte, mukabil fikirler sarf edilmektedir.[87]
Kaldı ki bu tenkid fazlasıyla eski çağlardanberi yapılmaktadır. Bir kere hadisçi temelde nakledilen rivayetin, bir Peygamber sözü olup olmadığının araştı-ncısıdır. İslâmm mevcut talimatı karşısında, Peygambere aklen isnadı güçlük arzeden bir haberin; dine aykırı olan bir haberin, önce muhteva 3'önünden onun dikkatini çekeceği tabiidir. Hadis diye uydurulmuş sözlerin toplandığı eserlere bakıldığı takdirde, sırf muhtevasının gülünçlüğü, akıldışılığı yüzünden tenkide uğrayan yüzlerce hadise raslanacaktır.
Zayıf hadislerin içinde öyle türler vardır ki, onların münker olarak adlandırılmasında iç tenkidin rolü büyük olmuştur. Hatîb Bağdâdî'nin açtığı bir bâb başlığı, kâfi delil sayılabilir: «Bâb: Vücûbi îrâhi'l-munker ve'1-müstel mi-ne'1-hadis» (Aklın kabul etmediği ve münker sayılan hadislerin atılması, kabul edilmemesinin gerekliliği babı). [88]
Tarihte yüzlerce münekkit yetişmiş, eserler yazmışlardır. Bunlar içinde eserlerini ilgili bölüme bırakarak bir kaçmı analım: Şa'bi, İbn Şîrîn, Sa'îd b. Mu-seyyeb, Ma'mer b. Râşid, Hişâm Destevâi, Evza'î, Süf-yan Sevrî, Hammâd b. Seleme, Ebu Davud Tayâlisî, Abdürrezzak b. Hemmâm, Ahmed b. Muhammed b.
Hanbel, İshak b. Râhûye, Buharı, Ebu Hatim, Ebu Zür'a, Bakiy b. Mahled, Taberâni.[89]

6. Hadis Tarihi İlmi

Hadis tarihi veya Tarîhu funüni'l-hadis[90] hadis ilimlerinin ondört asırlık hayat hikâyesini anlatacaktır. Her ilmin meseleleri, kitabiyâtı, şahısları ya-runda bir de tarihi vardır. Bu, genel mânada yazıla-bildiği gibi, bir bölgeye mahsus, o ilim dalı için de yazılabilmektedir. Meselâ «Endülüs hadis tarihi» dersek, İspanya müslümanlarmm, o beldede veya hicret ettikleri yerlerde hadisle olan meşguliyetlerini bir plan dahilinde verme ve bu yolda yazılan eser anlaşılacaktır. «Hind Ülkesinde hadis, dediğimiz zaman da, yarımada müslümanlarmın tarihleri içinde, bu ilim dallan ile olan ilgileri, ona olan katkıları anlatılacaktır.
Edebiyat tarihi, sanat tarihi, Felsefe tarihi, iktisat tarihi, Dinler tarihi... Tefsir, Fıkıh tarihleri nasıl, o ilimlerin meselelerinden ayrı olarak hayat hikâyelerini konu edinirse hadiste de durum aynı olmaktadır. Burada yine de konulardan ve şahıslardan tamamen sıyrılmak mümkün olamamaktadır.
Hadis tarihini daha farklı değerlendirenler' de olmuştur. Bir ilim adamımız onu şöyle tanımlamaktadır: «Hadis tarihi, İslâmı dünyada temsil eden en büyük insanı bütünüyle anlama hizmetindeki bir ilmin tarihidir. Onüç asırdır hakkında eser yazılmakta olan böyle bir şahsın davasını, fikirlerini, yaptıklarını tes-bit ve tahlil edebilmek, getirdiği dini kavramak bakımından temel şart hüviyetindedir. Bu şartı yerine getirme yolunda girişilmiş gayretlerin arzettiği tarihî manzara bu dersin ana mevzuunu teşkil edecektir» [91]
İlk üç asırlık telifatı daha çok nazar-1 itibara ala-lak bir Hadis tarihi neşreden Dr. Koçyiğit, Hûli ve hadis meselelerinin tarihi devirler içinde incelemeğe çalışan Ebu Zehv, Hadis tarihinin tarifini vermemektedirler [92]Dr. Hatiboğlu'na ait olan yukarıdaki tarifi, meseleyi «hadisin tabii teşekkülü» içinde mütalaa etmektedir. Hadis tarihi olarak alışılandan farklı bir yapıya sahiptir. Biz Hadis tarihi olarak; «Bir ilimler gurubunun, değişik coğrafyalardaki hayatım, şahıslar ve eserler yardımıyla araştırma, ilmin yükseliş, duraklama ve gerileme çağlarına temas etme» şeklinde daha basit anlamda da tarif edebiliriz . [93] Bu tarih değişik coğrafyaları kapsamaktadır. Bu ilim dalı, kısmen rical bilgisinin içinde kendi özel yerini bulmuşsada, çoğu kez bilgiler çeşitli yerlere serpiştirilmiş durumda bulunmaktadır. Ülkemizde İsmail Hakki îzmirli'nin, teksir makinesiyle basılan bir eseri dışında Hadis tarihi Dr. Koçyiğit'e kadar ele alınmamış, veya eser halinde neşri yapılmamıştır. Yukarıda sözünü ettiğimiz yazarlar, Arapça olarak kaleme aldıkları eserlerinde, meseleye tarihi çerçevede bakmışlar, ama hadis tarihi yazma yolunu tutmamışlar dır.[94]

7. Rivayet Ve Dirayet Bilgileri

Hadis ilmi tarif edilip, mahiyeti anlatılırken, onu rivayet ve dirayet diye ikiye bölmek âdet olmuştur. Âlimler bazan bu iki kelimeyi eş manalı olarak da kullanmakta, birine verilen tarifi diğeri için de yapmaktadırlar. Bu durumda bir kısım âlimin dirayet diye adlandırdığına diğerleri rivayet demiş olmaktadır[95]Bizce bunun uygulamaya yansıyan bir zararı da yoktur. Aslında böyle bir taksimin amelî faydası da mevcut değildir. Çünkü, her iki hizmeti yapan birer tane ilim değil, aksine ilimler sözkonusudur. Yine de biz bu eski yaygın tarifleri verelim:
Hadis rivayet bilgisi denilince; Peygamberimizin (s.a.) söz, iş ve takrirlerinin zabtı, yazımı ve nesiller boyu nakli görevini yapan bilgi dalı anlaşılmaktadır. Drâyette iş, biraz daha nazari olmakta; rivayetin hakikati, şartları, çeşitleri ve hükümleri ile bütün teorik meseleleri burada sözkonusu edilmektedir. Bu şekilde yaygın olan bir taksimi meselâ Suyûti farklı anlamakta, dirayete ait olması gereken hususları rivayetin meselesi olarak görebilmektedir. [96]Gerek Suyûtî'nin veya gerekse bir başkasının tanımından anladığımız şudur: Mesele aslında iç içedir. Meselâ bir hadis naklinde, onun şu yönü rivayet, şu yönü dirayet ilimleri ile gerçekleşti; rivayet eden işin dirayet yönüne, diğeri de berikine karışmadı diyemeyiz. Çünkü öyle hizmetler vardır ki, buralarda rivayet ve dirayet ilimleri üstüste gelmekte, birlikte görev yapmakta iki ilmin de payı müşterek olmaktadır. Yani ne hadisi nakleden farazi olarak kabul edildiği gibi şuursuzca nakletmekte, ne de işin dirayeti ile uğraşan nakil ve rivayet kaidelerini bir tarafa itip, işin sırf teknik yönüyle uğraşmaktadır. Çünkü bir nakilde; sözün ve hadisin özünü kavramadan, meselelerini bilmeden yapılan bir nakilde bile mutlaka nazari kanunlara uyulur. Yazım ve nakil işini yapan bu işi gözü kapalı gerçekleştirmez.
Dirayete hadis usûlü bilgisi adı da verilir. Hatta İimu mustalahi'l-hadis de denilir. Fakat söylemeye ihtiyaç yoktur ki usûl, bir gurup ilmin müşterek adıdır. Keza rivayet ve furû' ilmi de, bir düzineyi aşkın ilmin ortak adıdır. Ve bu ilimler çok eski tarihlerdenberi müstakilleşmiş, ilim halini almış, özel kanunlara ve metoda sahip olmuştur. Dolayısıyla rivayet ve dirayeti birer ilimden ibaret görmek doğru olmamaktadır
Dirayet ilmini usûl bilgileri olarak ele aldığımız takdirde; orijinal eser veren, derlemelerin sahibi olan ve daha sonraki devrelerde eser yazan müell flere atıf yapmamız gerekecektir. Rivayet bilgilerindeki yazar-ıarı zikretmemiz ise mümkün değildir. Çünkü bunların sayıları çoktur ve ayrıca bibliyografyada eserlerinden söz ed-lecektir. Usûlcülerin, şöhreti en yaygın 1 olanları şu âlimlerdir: Râmehurmuzi, Hâkim Neysâbû-rî, Hatib Bağdadî, İbn Salâh Şehrizûrî, Nevevi, Kadı Iyaz Yahsubî, Meyânci, İbn Hacer Askalâni, Suyûtî, Irâkî Zeynüddin.[97]

8. Nesih Bilgisi

Nâsih ve mansûh hadisler ilmi, «Hadiste nesih»
gibi adlarla da anılır. Meseleleri ve hacmi büyük olan bir ilim dalıdır.
Dinî emirlerden biri diğerini yürürlükten kaldırmış ise, o yerde nesih denilen hâdise meydana gelmiş demektir. Nesih teknik terim olarak daha farklı şekilde tanımlanır. [98] Dinler arasında, Kur'an-ı Kerim âyetleri arasında da meydana gelebilen nesih, özellikle hadiste sözkonusu olduğu zaman iki mesele daha çok belirmektedir:
a) Nesihle ilgili nazari ve teknik meseleler,
b) Nesihte görev alan; nâsih, mensûh veya şâhid olan hadisler.
Peygamberimizin sağlığında, üzerlerinde nesih cereyan eden buyruklar ve nâsih - mensûh emirler kendilerinden veya çevrelerinden öğrenilirdi. Onun vefatından sonraki çağların ilim adamları, neshi ancak hadislerle ve hadis tarih yardımıyla bilebilecektir. Bu husus nazar-ı itibara alınınca, neshi bilme ve tesbit etme yollarının değeri; geçmiş çağlar, günümüz ve gelecek için daha da ehemmiyet arzedecektir. Biz nesih durumunu, ilk önce aralarında zıtlık olduğunu zannettiğimiz hadislerde sezeriz. Böyle hadislerin belirli çözüm yolları vardır. Nesihle alâkası olduğu için müstakil bir ilim dalı olarak işlemediğimiz Muhtelifu'I-ha-dis, telfiku'l-ehâdis, tearuzu'1-ahbâr gibi isimlerle de anılan bir ilim dalında çözüm bulan bu nevi hadislerde yerine göre cem, yerine göre tercih ve takviye, yerine göre durup araştırmayı derinleştirme söz konusudur.[99]
Bir nesih vak'ası şu dört yolla bilinir:
a) Peygamberimiz (s.a.)'in açık beyanlarıyla. Meselâ, kabir ziyareti konusundaki bir nesih olayı buna örnek olarak verilir. Ziyareti yasaklayan ve müsaade eden ifadeler çoğu kez aynı hadiste bulunmaktadır.
b) Sahabenin verdiği bilgilerle veya yaptıkları şahitlikle. Ateşte pişen yiyecekler yenildiğinde önceleri abdest alınırken, Peygamberimiz sonradan bunu kaldırmışlardır. Sahabe bu konuda en son uygulama şöyleydi (ahiru'l-emrayn kane keza) şeklinde şehadet-te bulunmuş ve

son uygulamayı vermişlerdir. Biraz ihtilaflı da olsa, bu yol da iyi bir tesbit yolu olmaktadır. [100]
c) Tarihî sıralama ve kronolojik tesbit yoluyla,
d) Daha sonraki çağlar bilginlerinin, neshin varlığı konusundaki görüşlerinin bir meselede birleşmesiyle; icmâ'la. Burada şunu anlamam alıyız: «Âlimler birleşip bir konuda nesh yapmışlardır.» Böyle bir mâna ortada yoktur. îlim adamları, gelen haberlerin çokluğu neticesi bir meselede nesih varlığı konusunda ittifak etmişse bu bir değer taşımaktadır. Bunun aksi ise değerli değildir. Tek tek şahıslar, bir meselede «bizce burada nesih vardır» demişse bu bir kıymet ifade etmemektedir. Fakat bu yapılmış ve değer verilerek uygulamaya bile konu olmuştur[101]
Nâsih Mensûh yazarlarının başında Muhammed b. îdris Şafii ve Ebu Bekr Esram gelmektedir. Bunlar dışında şu zatların adlarını sayabiliriz: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Ebu Davud Sicistâni, Ca'd Ebu Bekr Muhammed b. Osman Şeybânî, Ahmed b. İshak Enbârî, Kasım b. İşba' Kurtubî, İbnu'l-Cevzî, Nehhâs, Hâzimî, İbn Şahin vd[102]

9. Garip Kelimeler Bilgisi

Hadiste mâna kadar lafız da mühimdir. Hadis lafızlarının teşkil ettiği lügat kitapları, âdeta Peygamberimizin kullandığı kelimelerin luğatı olmaktadır. Her ne kadar, nakledenlerin sözleri ve ifadeleri de karışsa yine bunların toplamına hadisin dili diyebiliriz. Tunus'un veya Karacaoğlan'm dili nasıl onların kullandığı kelimeler kamusunu teşkil ediyorsa; oradan o zatların şahsiyeti, üslûblan, inançları vs. aranabiliyorsa, Garîbu'l-hadis de böyle bir araştırmanın en geniş zemini olmaktadır. Kullandığı kelimelerden Allah elçisine gidiş, Onu oradan tanıma eskidenberi tutulan bir yoldur. Aşağıda bu ilmin dar mânadaki tariflerini ayrıca vereceğiz. Fakat mesele aslında budur. Biz bu ilimde hadisin dili ile karşı karşıyayız.
Garip kelimeler ilk bakışta-, «Çok kullanılmadıkları için tanınmayan, dilde kendileriyle zor ünsiyet kurulabilen kelimeler» gibi anlaşılırsa da, bunlar için ilim adamlarının iki nevi tarifleri olmuştur:
a) Garip kelimeler, uzun düşünme, fikrî araştırma ve zihnî çalışma sonunda mânaları anlaşılabilecek vasıftaki kelimelerdir.
b) Bu kelimeler, Arap dilini konuşan topluluklar arasında, çok az kullanılmaları dolayısıyla gayr-i me'-nûs (insana yatkın gelmeyen, yadırganan) kelimelerdir. Bunlar ilk bakışta belki anlaşılmazlar. Bazı kabile ve toplumların bilmesine rağmen diğerleri onları bilmeyebilir.
Garibu'l-hadis bilgisi, Kur'an'daki Garîbu'I-Kur'an ilmine benzer. Bazan yazarlar her iki konu için müşterek eserler yazmışken, çoğu kez Kur'an için ayrı, hadis için ayrı «garib kelimeler luğatı» hazırlanmıştır. Hadise ait olanlar âyetlere ait olanlardan çok hacimli ve çok sayıdadır.[103]
Dillerdeki kelimeler canlı varlıklardır. Onlar da doğar, yaşar büyür, gelişir; yeni mânalar alır, veya mevcutları kaybeder[104] ve sonunda ölürler. Bu ilim dalı kelimeleri ölmeden önce; tanınmalarının azaldığı bir dönemde yakalayıp, eserlerde mânaları ile tesbit etmiş, onların geçirdikleri anlam hayatlarını ve mâna farklılıklarını bir noktada yazıya almıştır. Bu durum Kuran ve hadis ilimleri açısından daha da ehemmiyet arz etmektedir. Kuran ve hadisin ilk defa vücud sahasına çıktıkları devredeki dilleri ve kelimelerin o günlerdeki mânaları çok ehemmiyetlidir. Yani o zamanda inen veya vârid olan bir nassı, bugünün dili ve kelimeleri ile anlamak, insanı ilmî hatalara ve yanlış hükme sürükler. Bir nevi semantik konusu olan bu durum; «Allah ve Resulünün sözlerindeki mâna ve mefhumları bize anlatır». Asırlar sonra veya asırlar boyunca kelimenin alacağı mâna veya mânalar, şüphesiz şâriin kastı hilâfına anlayışların ortaya çıkmasına müncer olur.
Meşhur Garibu'l-hadis yazarları arasında şu zatları görmekteyiz: Ebu Ubeyd Ma'mer b. Müsennâ Teymî, Nadr b. Şümeyl, Muhammed b. Müstenir, Ebu Amr Şeybânî, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm, îbn Kutey-be, Ebu İshak İbrahim Harbi, Cârullah Zemahşehrî, Ibnu'1-Esîr vd.[105]

10. Vürûd Sebepleri Bilgisi

Bu ilim, Peygamberimizin (s.a.), ne sebeble, hangi vak'a üzerine ve niçin bir hadis söylediğini (konuştuğunu) araştırır. Esbâbu vürûdi'l-hadis veya esbâbu'I
-hadis adlarıyla anılır. Bu ilim dalında pek fazla eser yazılmamıştır. Bunun sebebi, bütün hadislere ait tarihî bilginin, vürûd sebep ve zamanını belirten haberlerin azlığı veya günümüze kadar gelebilme imkânının bulunmayışıdır. Yapılacak yeni ve köklü araştırmalar, dağınık malzeme içinden bulunacak parçalar belki de daha iyi neticeler verebilecektir.
Hadislerin çok az bir kısmının vürûd sebebleri (Peygamberimizin ağızlarından çıkışına tekaddüm eden zamana ait tesbitler) bizlere kadar gelmiş bulunmaktadır. .Bazılarının sebebleri de yoktur. Bu iki şık yanında, kısmen sebebi belirtilen hadisler de mevcuttur [106]Bazan da bir hadisin, tarîklerinden birinin sebeb-i vürûdu belirtilmiş ve fakat diğerlerinde o bilgiler tesbit olunamamıştır. Vürûd sebepleri ilmi'-nin, Kur'an-ı Kerim'deki Nüzul sebepleri bilgisi'ne benzer tarafları bulunmaktadır.
Ebu Hafs Ukberi'nin bu konuda bir kitabı vardır. Yine Ebu Hâmid b. Kûtâh Cübârî'nin de bir eserini bilmekteyiz. Bize bu iki eserin adını veren Süyûtî, kendi telifinden söz etmemektedir. Bağdadlı İsmail Paşa'nm verdiği bilgiye göre, Seyyid İbrahim b. Mu-hammed b. Hamza Dimeşkî Hanefî'nin de Esbâbu'l-hadis isimli bir eseri mevcuttur Hacı Halife'-nin verdiği bilgiye göre, Süyûtî'nin de Esbâbu'l-hadis adlı bir eseri vardır Celâluddin Süyûtî'nin Ted-rlbu'r-râvi adlı kitabını yazdıktan sonra bu eserini kaleme aldığını düşünürsek mesele kendiliğinden hal olmuş sayılır. Bu konuda bilinen tek basılmış eser, el-Beyan ve't-ta'rlf tir.
Vürûd sebepleri bilgisinde, Peygamberimizden nakledilen hadisin; mübarek ağızlarından çıkış zama-m ve sebebi belirtilirken, hadisin özellikle fıkhı yönüne yardımlar yapılmış olmaktadır. Bu bilgiler, hadisteki pek çok kapalı noktanın anahtarı mesabesindedir. Zikredilen vak'a bir nevi; siyak, sibak ve yardımcı karine mânalarına gelmektedir, söz hangi makamda ve ne mânada söylenniişse bu ilimdeki zikredilenler yardımıyla anlaşılır ve yanlışlıklar da önlenir.[107]

11. Hadislerin İ'rabı Bilgisi

İ'rab Arap diline mahsus bir gramer terimidir.
trabla kelimenin cümle içindeki fonksiyonunu, dolayısıyla cümlenin anlamını tanımış oluruz. Bir cümle üzerinde tesb:t edilecek i'rab farklılıkları, cümlenin Öğelerini farklı tanımağa ve bu sebeble de farklı anlamlara yol açar. Ağızdan ağıza yapılan nakillerde, kelimeler seslendirileceği; sonlarındaki harekeler belireceği için i'rab meselesi hallolmuş olmaktadır. Şifahî nakildeki bu sağlamlık, hadisin kitaptan alınmasında aynı derecede olmamaktadır. Kelime ve cümle farklı i'rablar kabul edecek durumda ise, âlim onların değerlendirilmesini ona göre yapacaktır. İşte, kitap üzerindeki hadislerin, harekesiz metinlerinin i'rabı, cümlelerin tahlili, sırf lisan açısından ele alınmış ise sözü-rtü ettiğimiz ilim daimin konusu olmuştur. Hadislerin edebî yönleri, onlardaki sanatların araştırılması başka ilimlerin işidir.
Kur'ân-ı Kerim erken devreden itibaren ezber edilmiş, yazdırılmış ve şifahî nakil yoluyla da nesillere aktarılmıştır. Bu şifahi aktarma (teknik deyimi ile fem-i muhsinden alış) hadislerde zamanla terkedilmiş, bu da zaruri olarak i'rab ilmini doğurmuştur. Bir nevi «dilbilgisi tahlili» diyebileceğimiz bu çalışmalar, metnin anlaşılmasında büyük işler görür. Söz sahibinin nerede vurgu yaptığı, hangi kelime üzerinde basa basa durduğu, kastının ne olduğu, niçin şu edatı kullandığı, neden cümleyi şöyle tertip ettiği... hep ahkâm tesbitinde vazife görmektedir.
Bu ilim sayesinde, yabancıların veya Arap dilini iyi bilmeyen Arapların yaptıkları dil hataları da anlaşılmaktadır. Peygamberimizin çağı» Arap dilinin en
duru ve kusursuz olarak kullanıldığı çağdır. Şehir hayatına henüz karışmamış bu çevrenin insanları her ne kadar gramer biliniyorlarsa da, dili doğru olarak kullanıyor, nahv hatası yapmıyordu. Fesahat ve belagat sahibi bu insanlardan sonra hadislerde yapılan hatalar tashih ve izah edilmiştir. Bir lisancı ve bir fakih olan Muhibbud-din Ebu'1-Baka Ukberî, İ'râbu'I-hadisin -Nebevi adlı bir eser yazarak konuya genişlik kazandırmıştı.[108]

12. Galatu'l-Muhaddisîn Bilgisi

Merhum Muhanımed Tayyib Okiç, hadisçilerin yaptıkları yanlışlıkları sözkonusu eden bir ilim dalından da söz eder. Biz, meselesi pek çok bazı ilim dallarını vermediğimiz hâlde, buna sırf başka kaynakların işaret etmemesi yüzünden yer ayırmış bulunmaktayız. Gerek Kâtip Çelebi ve gerekse merhum Muhanımed Tayyib Okiç, Hamd b. Muhammed Hattâbi'nin yazdığı eserden söz ederler. Kitabın tam adı Islâhü ğalati'l-muhaddisîn olup, başka tanıtıcı bilgi verilmemektedi. [109] Kitap Kahire'de 1936 senesinde neşre-rilmiş bulunmaktadır. [110] Kitap görülmediği için, ilmin ve eserin muhtevası üzerinde başka bilgiler vermek mümkün olmamaktadır.[111]

13. Şemail İlmi

Peygamberimizin şahsiyeti, ruhanî yönden olduğu kadar cismani yönden de müslümanlann dikkatini çeken bir konu olmuştur. Şemail bilgisi diye adlandırılan bir disiplin, Fahr-i Kâinatın: «Beden yapısını, fizik bünyesini inceler; şahsiyetini konu alır; günlük yaşayışından alışkanlıklarına kadar her yönleriyle meşgul olur». Bunları bize nakleden rivayetlerin kritiği ile de ayrıca meşgul olur. Bazı âlimler, daha farklı anlamdaki bir ilim daimi; Siyer bilgisini de Şemail ile beraber mütalaa etmişlerse de, şemail ayrı bir yapıya ve konuya sahiptir.
Dilleri Arapça olsun veya olmasın bütün İslâm milletlerinin edebî mahsulleri arasında, gerek manzum ve gerekse nesir halinde yazılmış bu tür kitaplara bol miktarda raslanmaktadır. Şemail bilgisi, Hilye-i Fahr-i Âlem, veya sadece Hilye adlarıyla anılan bu eserler dışında, isrâ-mi'râc, mevlid, mucizeler gibi konular içinde de Peygamberimizin şahsiyetinin işlenmesine çalışılmıştır.
Tirmizî, Ebu Bekr Beyhakî, Kadı Iyâz Yahsubî ve Ebu'ş-Şeyh Isfehânî şemail yazarlarından sadece bir kaçıdır[112]

14. Fıkhu'l-Hadis Bilgisi

Terkib, «hadisin künhüne vâkıf olma ilmi» şeklinde terceme edilebilirse de kastedilen mânayı tam ifade etmez. Hadisten hüküm istinbâtı tekniği veya hadislerin, dolayısıyla sünnetin uygulamada ortaya çıkardığı esaslar ve temel kaideler, hadisin fertte ve cemiyette yaşanması hep bu ilmin konusunu teşkil etmektedir.
Bu ilim dalı geniş dinî düşünce gerektirir. Heri görüşlülük ve hakbînlik ister. Bu ilimde münakaşa edilen konular; geniş Kur'an ve hadis kültürü, fıkhî yeterlilik ve hazırlık yardımıyla çözüme kavuşur.
«Hadisle amel, Hz. Peygamber'den (s.a.) gelen bilgi ve uygulamayı her müsîümamn tatbik zorunluluğu, hadisin yaptırım gücü, iftâ için gerekli fıkh-ı hadis nosyonu, hadisle ameli engelleyen davranışlar, sadece teberrük niyetiyle hadis okuma; uygulamada hadise hükümranlık tanımama, mevcut fıkıh mezheplerimizin görüşleri doğrultusunda sahih sünneti zorlama; hadisi müesses haldeki fıkha uydurma keyfiyeti, hadise gereken teşrî'i ve dinî otoriteyi vermeyip onu kısıtlamanın kötülüğü, Hz. Peygamber'in sözü ve uygulaması sabit iken, fertlerin fikir ve tatbikatlarına uymanın mahzuru, Selefte hadise bağlılık, sahih hadis varken onun hilâfına amel, hadisin zahiri yönünün uygulamadaki ağırlığı, nasslarm tearuzunda çözüm arama usûlleri, nesih ve problemleri, furû meselelerinde sahabe ve tâbiûn niçin farklı görüşlere sahiptiler?, fakihlerin ve mezhep imamlarının ihtilâf sebeb-leri, hadis ve rey taraftarlarının farklı yönleri, fıkıh ve hadis açısından İslâmm ilk müntesipleri hangi yolda idiler? Hakkı delillerle öğrenme ve savunmanın lüzumu, bu yolun Kur'an yolu oluşu, müctehid imamlara
uyma zorunluluğu...» gibi konular, bu ilim dalında sözkonusu edilen, kişiyi bu ilimde araştırmaya hazırlayan meselelerdir.[113]
Fıkhı iyi bildiği halde, hadisi bilemeyen ilim adamları nasıl varsa, hadis ilimlerim iyi bildiği halde fikhu'l-hadis'te üstad olmayan kişiler de pek çoktur. İlk çağlardan itibaren bir ihtisaslaşma ve faaliyet sahalarının tahdidi sözkonusu idi. Bunu tabiî görmek gerekmektedir. Bu branşlardan birinde ilerleyen bir zatı, fıkhu'l-hadis bilmiyor diye ayıplamak, veya hafife almak doğru olmasa gerektir. Bu ilmi bilen tabir caizse, işin beyni, faaliyet merkezi ve müdiri mesabesindedir. Diğer pek çok dal buna hizmet etmektedir.
Meseleyi daha da uzatmamak için ilim dalları bölümünü burada kesmek gerekmektedir. Diğer bahislerde, konular işlenirken, ilim dalı olarak ele almadığımız pek çok hususu ayrıca görüp tanıma imkânına kavuşacağız. Hadis ilimlerinin topyekün hedeflerini bir kere daha tekrarlayalım: «Islâmı din olarak seçen, Peygamberimizi (s.a.) elçi tanıyan, fert, aile ve toplum hayatının her safhasında onun getirdiği talimatı uygulamaya koymak, hayatın akışını sünnet mecrasında rahatlatıp, huzura iletmek. [114]

III. Klasik Usûl Konuları

Bu bölümde, orjinal eser sayılan usûl kitaplarından üç, derleme eserlerden bir, günümüzde neşredilenlerden iki eser olmak üzere toplam altı parça usûl kitabının fihristini kısaltarak nakledecek ve böylece eski usûl konularının toplu olarak bir gözden geçirilivermesini sağlayacağız. Bir bakıma bu bölüm; klasik usûl konularına kısa bir temas sağlayacak, böylece (hadise bağlı ilim dalları), (öğrenim ve öğretim) kısımlarıyla birlikte, eserimizin eski usûl bilgilerini nakleden kısmı'm teşkil edecektir.
Muhtelif ilimlerde klasik tabiri farklı mânalara gelmektedir. Biz bu deyimle; usûl bilgilerinde çığır açan öncü eserlerin işlediği konuları kastettik. Burada göreceğimiz bir kaç konu, bilgi dallarında da verilebilirdi. Baskı imkânları elverseydi, kitabın sayfalarından büyük listeler tanzim ederek, pek çok usûl kitabındaki meselelerin bir dökümünü yapmak; asırlar boyunca geçirdiği farklılaşmayı görmek mümkün olabilirdi. Buradaki bir kaç sayfa buna yakın bir hizmet görürse görev yapılmış demektir.[115]

1. Kitaplardan Fihristler

Hadis ilimleri eski çağlarda okutulurken, usûl konuları olarak acaba nelere yer verilir ve işlenirdi? Bu sorunun cevaplandırılması için, hiç olmazsa üç ayrı tarihî devreye alt usûl kitaplarının fihristlerini vermeyi uygun gördük. Bu listeler bize, hadis usûlü konularının, bin seneyi aşkın zaman içindeki aldığı şekli gösterecek ve günümüzdeki eklenen konularla mukayese yapma imkânını doğuracaktır. Ramehurmuzi, Neysâbûrî ve Hatîb Bağdâdî'nin kitaplarını ele alacağız. Teferruatlı f Jırist yerine kısaltma yolunu tutacağız. Orta asırlara ait müellif İbn Salâh olacaktır. Son zaman müellifleri ise, merhum hocam Muhammed Tayyib Okiç ile Subhi Salih'tir. Aslında meseleyi sade-p ce bu eserlere inhisar ettirmek de gerekmez. Okuyucu, değişik asırlara ait olmak kaydıyla, bulduğu her usûl kitabının muhtevasını gözden geçirip diğerleri ile mukayese etmelidir. Böyle bir karşılaştırma faydalı olmaktadır.
a) Ebu Muhammed Hasen b. Abdurrahman b. Hallâd Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'I-fâsıl beyne'r-râvî ve'1-vâ'î (Beyrut, 1391 - 1971, Dr. Muhammed Ac-câc Hatib neşri). Eserin ihtiva ettiği konular şunlardır: «Mukaddime, Peygamberimizin (s.a.) sünnetini nakledenin fazileti babı. Peygamberimizin sünnetini öğrenmeğe gayret eden, onu seven ve o tarzda yaşamaya çalışanın fazileti babı. Hadis öğreniminde niyet, öğrencinin vasıfları ve hadis öğrenimine başlayacağı yaş, öğrenciye ait vasıflar ve edepler. Hadis öğreniminde âli ve nazil isnada atıflar. Çeşitli ülkelere ziya-ı etler yaparak hadis öğrenmeğe çalışanlar. Belirli bir ülkedeki bir zatı görmek ve hadis almak için yapılan seyahatler. Hadisi dinleyerek elde eden ve rihletle âlî isnadı lüzumlu görmeyenler. Rivayet ile dirayet ilimlerini kendilerinde cemeden ilim sahipleri. Babalarıyla değil de, dedelerinin şöhretiyle tanınan râviler ile bu durumda olan sahabiler. Dedesinin künyesiyle tanınanlar. Annelerine nisbet edilerek tanınan râviler. Kendi isimleriyle değil de başka bir lakap, sıfat veya diğer bir husus ile tanınanlar. Sahabeden bu durumdaki zatlar. Babalarıyla tanınanlar, sahabeden veya onlardan hadis alanlardan isimleri bir olanlar. Çağdaş olanlar, çağları ve künyeleri birbirini tutan râviler (çeşitli künyelerden gurup halinde örnekler). Tek isimli olup isimleri müşkilât arzedenler. Sade,ce hadis-çilerin bilebildiği dirayet ve rivayet ilişkileri. Sadece hadisçilerîn çözebildiği bazı müşkil terceme-i haller. Muhaddisin tarifi ve çağı. Soru sorma meselesi. Kitabet ve yazmayı uygun görmeyenler; yazıp, yazdığını ezber edip sonra onu yok edenler. Önce ezber edip sonra yazan ve bu işlemleri uygun görmeyenler. Kendilerinden hadis alınması uygun olanlar. Hadisi din olarak tanıtan ve onu kimlerden alacağımıza işaret edenler. Aksi kanaatta olanlar. Kıraat, icazet ve mü-nâvele, kitap vasiyyeti, şehadetle kitap verenler (takriben yirmi iki adet). Edâ şekilleri. Tahdis ve ihbar, lamı ve düzeltilmesi. Lâfız ve mâna meseleleri. Takdim - tehir, muaraza, müzakere. Çok rivayeti uygunsuz gören bilginler. Nezdindeki en güzel hadisi rivayet etmeyip saklayanlar. Ehil olmayanlara hadis öğretimi
meselesi. Hadis öğreniminde yarışma. Çeşitli hazırlıklarla hadis rivayet edenler. Hadis tedrisinden sonra yapılan işlemler. Sağıra hadis duyurma (okutma) işi. Bazı teknik konular; imlâ, istimlâ, mescitlerde hadis öğretimi, hadis serdi, intihâb, telkin, kitaplardan yapılan nakiller, hafızadan nakiller, kazıma ve kağıt üzerine icra edilen bazı düzeltme işlemleri, haşiyelere tahriç, noktalama, harekelendirme, tasnifte bablara ayırma. Çeşitli bölgelerdeki eser sahibi fakihleri.[116]
b) Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah Hafız Neysâfoûrî, Kitâbu ma'rifeti ulûmi'l-hadis (Beyrut, ts. Dr. Seyyid Muazzam Hüseyin neşri). Müellifimizin vefat tarihi 405/1014 civarındadır. Eser kök ve temel eserler arasında sayılır. Râmehurmuzî ile arasında az bir zaman olmasına rağmen konular arasında farklar mevcuttur. Tertip ayrıdır. Her ikisinde de bilgiler senetlerle verilmektedir. Eser 52 bölümdür. Her bölüme «nev'» adı verilmiştir. Şu konular işlenin
«Eserin hutbe bölümü. Âlî ve nazil isnadın tanımı. Muhaddislerin doğru sözlülüğü, Müsnedler ve mevkuf rivayetler. Senedsiz rivayetler. Sahabe ve dereceleri, îhticâc meselesi ve muhtelefun fih olan mürseller. Munkatı' hadis, müselsel isnadlar, muan'an hadisleri tanıma, mu'dal rivayetler. Hadislere sıkıştırılmış sa-haabe sözleri: müdrecler. Tabiîler ve etbâ;. Ma'rifetu'l-ekâbir. Sahabe çocukları. Cerh ve ta'dil. Sahih ve sakim. Fikhu'l-hadis. Hadiste nâsih-mensûh. Metinlerdeki garip kelimeler. Meşhur hadis, garip ve ferd hadisler. Tedlis meselesi, hadislerde

illet, şâz rivayetler, birbirleriyle muâraza halinde görülen sünnetler ve mezhep imamlarının onlardan biriyle ihticâcı. Hiç bir yönden birbirleriyle çelişkili olmayan haberler. Tek bir râvinin, fıkhı ziyâdelik ihtiva eden rivayeti. Hadisçile-rn itikadı mezhepleri. Hadis müzakeresi ve temyiz. Metinlerdeki tashifleri tanıma, muhaddislerin senet-lerdeki yaptıkları tasnifler. Sahabe, -tâbiûn ve etbâ'-dan kız ve erkek kardeşler, tek râvili sahabe, tabiî ve etbâ. Sahabe, tâbiûn ve etbâ'dan hadis râvilerinin kabileleri. Sahabe ve diğerlerinden çıkan râvilerin nesepleri. Muhaddislerin adları. Sahabe, tâbiûn ve etbâa ait künyelerin bilinmesi. Hadis râvilerinin memleketleri ve şehirleri. Sahabe, tâbiûn ve etbâ' arasındaki hadis râvilerinden mevâli ve mevâli çocuğu olanlar. Muhaddislerin yaşadıkları müddetler Cömürleri), la-kabları, aynı yaşta olanların rivayetleri. İsim, künye ve lakap benzerliğine sahip râviler. Peygamberimizin (s.a.) megâzî, seriyye, mektup ve gönderdiği heyetleri, tâbiûn ve etbâ'dan meşhur sika imamlar. Hadisçi-lerin açtıkları bâb başlıkları. Sakıt olmadıkları halde hadisleriyle ihtieâc olunmayan bazı râviler. Arz, sima', kitabet ve meseleleri. Rivayet esnasında her türlü durumun açıklanması.[117]

c) Ebu Bekr Ahmed b. Ali Sabit Hatîb Bağdadî, Kitabu'l-kifâye fi ilmi'r-rivâye (1357, Haydarabat -Dekken, Dâiratu'l-Mâarifi'l-Osmanî neşri). Hatib'in usûle ayırdığı iki kitabından birisi budur. [118] Klfâye odlı bu eserin başka baskıları da vardır. Müellif 463/ 1071 tarihinde vefat etmiştir. Kitabın bu neşri 441 sayfadır. Eserin ihtiva ettiği konular şöyledir.

«Kitap ve sünnetin hüküm olarak müsâvüiği; sünnetin kitabı tahsis, tefsir ve beyanı. Haberler ve bölümleri. Haber-i vahidin kat'iyyet ifade ettiğini zannedenlerin reddi. Kabule şayan muttasıl haber. Had's-çîîerin haberler hakkında kullandıkları bazı tâbirler. Kısaca cerh ve ta'dil meseleleri. Hadisi ile ihticâc edilebilecek kişilerin vasıfları. Haber-i vâhidler ilim ifade eder diyenlerin görüş ve şüphelerini iptal. Haber-i vâ-hid ile amelin sahih olduğuna ve vücûbuna delâlet eden bazı hususlar. Hadisler, ancak sika olanlardan kabul edilebilir. Sağlam olmayan kişilerden hadis rivayeti. Çeşitli durumları araştırmak için, sorunun ve araştırma (eşeleme ve bahs) nın lüzumu. Tezkiye yapan kişinin, bildiklerini söylemesinin gerekliliği. Allah ve Resulünün sahabeyi ta'dili. Sahabi olabilmenin vasıf ve şartları, bilinme yolları. Sahabeden sonraki devreye ait hadis kabul şartları. Küçük çocukların simâı meselesi. Hadis okurken aynı zamanda yazanların hadis dinlemelerinin hükmü. Semâ' ile ilgili bazı teferruat. Zimmî ve müşrikin hadis rivayeti. Adalet ve adalete ait hükümler. Muhaddis ve şahit. Cerh ve ta'dile ait bazı müteferrik meseleler. Peygamberimizden gelen kebâir ile ilgili bazı haberler. Adaleti gideren bazı haller üzerine müteferrik meseleler. Kizb, bid'at ve hevâ ile ilgili meseleler. Bid'at ve hevâ ehlinden hadis rivayeti. Ahkâm hadisleri ile fezâil hadislerinde farklı davranış tarzları. İhtilât ve meseleleri. Şâzz.ve mün-ker hadis râvilerinin durumları. Galat ve gafletle ilgili çeşitli meseleler ve hükümler. Telkin ve tesâhül meseleleri. Ücretle hadis okutma ve hükmü. Madrabazların ve hilekârlarm rivayetleri. Hadis edâ şartları ve hükümleri. Lafız ve mâna olarak hadis rivayeti. İbdâl, lakdim - tehir, hazlf ve ziyâde. Metinlerin takti'i, icazet, irsal, çeşitli isnâdları kullanma, idrâc... ve meseleleri. Hata ve tashifler, nüshalar üzerindeki oynamalar. Tahammül yolları ve müteferrik meseleler. Tedlis ve hükümleri. İsim, nesep, künye bilgileri, isnâd çeşitleri, münker olan hadislerin atılmasının gerekliliği, kabul ve reddedilen haber-i vâhidler, naslarm tearuzu ve tercih kaideleri.[119]

d) Ebu Amr Osman b. Abdurrahman (İbn Salâh) Şehrizûrî, Ulûmu'1-hadis (Halep, 1386 - 1GS6, Muham-med Nemenkâni neşri; hazırlayan Dr. Nureddin İtr). Müellifin vefat tarihi, 643/1245 dir. Eser, kendilerinden öncekilerin ilmini sonraki nesillere aktaran en sağlam köprü olarak tanınır.[120] Konulardan bazıları şöyledir:

«Sahih - hasen - zayıf hadisler ve onlarla ilgili tüm meseleler. Müsned, muttasıl, merfu', mevkuf, maktu', mürsel, munkatı', mu'dall hadisler ve çeşitli meseleleri. Bunların her biri birer nevi' olarak zikredilmektedir. Buraya kadar onbir nevi geçer. Tedlis meseleleri, şâz, münker hadisler ve problemleri. İ'tibâr, mütâbe-ât, şevâhit. Ziyâdâtü's-sikât ve hükmü. Ferd hadisler, muallel muztarip - müdrec hadisler. Mevzuat ve meseleleri.

Maklûb hadis. Rivayeti kabul ve reddedilenler. Hadislerin tahammül yolları; kitabet ve meseleleri, hadisin rivayet ve edâ şartları. Muhaddise ait edepler. Talibe ait edepler. Âlî ve nazil isnâd. Meşhur hadisler. Garip ve aziz hadisler. Garibu'l-hadis bilgisi, müselsel hadis. Hadiste nesih. Tashif ve ilgili konular. Muhteli-fu'1-hadis. Mürseller. Sahabe, Tabiî, ekâbir - esâgir meseleleri. İhve, ahavât, müdebbec, âba ani'1-ebnâ, isim, künye, lakab bilgileri ve meseleleri. Rical ile ilgili meseleler. Disiplinler. Memleketler. İhtilât ve zihnî bozukluklar... vd.» [121]

e) Muhammed Tayylb Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tedkikler, (Ankara, 1959, A.Ü.Î. Fakültesi neşri) . Yirmi beş yılı aşkın bir müddet, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nds, Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî Bilimler Fakültesi'nde ve Konya Yüksek Jslâm Enstitüsü'nde [122]ders kitabı olarak okutulan eserde şu konular vardır:

«Sünnet ve hadis, hadisin ehemmiyeti. Sahabiler; hadis rivayetinde değerleri, el-Müksirûn, bilgin sahabiler, Abâdile, şâir sahabiler, vefat yerleri, yerleştikleri ülkeler, tabakaları, en son vefat edenler, ehl-i Bedr, aşere-i mübeşşere, sahabllerin ömür müddetleri. İlk nüfus sayımı. Sahabilerin faziletlerine dair eserler. Peygamberimizin (s.a.) ailesi ve akrabaları. Muhacirler ve ensâr. Müellefe-i kulüb. Münafıklar. Sahabe hal tercemelerine ait eserler. Tâblûn, el-Etbâ', Hadislerin yazılması ve cem'i. Kütübi sitte yazarlar. Şiilerin hadise dair eserleri. Cerh ve ta'dil. Hadislerin çeşitli şekillerde bölümlere ayrılışı ve onların açıklanması. Hadis diye uydurulan sözler. Meşhur hadis uydurucusu yalancılar. Mevzuat kitapları. Tercih ve takviye. Muhtelif u'1-hadis. Kudsi hadisler. Hadislerde nesih mesele-, si. Hadiste dualar. Tahammül yolları. Dâru'l-hadisler.

Râvi ve hadisçi kadınlar. Diplomatik vesikalar. Meşhur hadis mecmuaları, hadiste kullanılan kısaltmalar».

f) Subhi Salih, Ulûmu'l-hadis ve mustalahuh

(Beyrut - Dâru'1-İlm, 1384 - 1965; Trc. Dr. M. Yaşar Kandemir, Hadis İlimleri ve hadis ıstılahları, Ankara, 1973, İkinci baskı). «Hadisin tarifi ve diğer bazı tâbirlerin açıklanması. Hadisin tedvini meseleleri ve tarihçesi. Hadis tahsili için yapılan seyahatler. Dâru'l-hadisler ve muhaddislerin lakapları. Tahammülü' 1-hadis ve yolları. Hadis ilimlerinin bölümleri. Hadiste rivayet ve dirayet meselesi. Rivâyetu'1-hadis kitapları ve dereceleri. Rivayetin şartları ve muhaddislerin ölçüleri. Hadisin kısımları. Mevzu haberler ve uyduruluş sebepleri. Senet ve metin bakımından hadis. Hadisin hukuk, dil ve edebiyattaki yeri. Râvüerin tabakaları. Bazı sahabilerin terceme-i halleri. Etba'dan bazılarının, bazı tabiî büyüklerinin terceme-i halleri...».

Görüleceği gibi, günümüze yakın zamana ait olan son iki eserde, hadis usûlünün eski konuları yanında bazı yeni meseleler de işlenmektedir. Bu eserlerde terceme-i hallere ve şahıs tanıtımına da yer verilmiştir. Özellikle kitabiyat üzerinde duranlar da mevcuttur. Kısaca fihristlerini verdiğimiz bu eserden bazı neticeler çıkarılabilir.

İlk eserlerde özellikle rivayet ve dirayetin ana konuları senetlerle verilir. Okuyucu sayfalarca aynı sözü değişik yollardan, değişik senedlerle okur. Açıklama ve meselenin izahına raslamaz. Özellikle Râme-
hurmuzide hadisin teknik meseleleri daha da ağırlık kazanır. Hadisin fıkıhta ve ictihâdi konularda kullanılması, bu ilk eserlerde pek raslanmayan konulardır. Buradan, bu meselelerin daha sonraki asırların malı olduğu neticesine varamayız. Çünkü, sonradan usûl-i fıkıh ve usûl-i hadis ilimlerinde rasladığımız bu konuları, Muhammed b. Idris Şafii, asırlarca önce er-Risâle adlı eserinde en mütekâmil şekliyle kaleme almıştır. Oradan anlıyoruz ki, meselenin Şafii'nin gününde bile en az yüz senelik bir işlenme çağı vardır.

Hatîb Bağdadi ile îbn Salâh'ta artık meselelere daha çok açıklama getirilmiş ve daha yeni konular eklenmiştir Bu iki eserde de senedle bilgi nakli yolu henüz terk edilmemiştir.

Üç ayrı asra ait verdiğimiz bu örneklerden çıkabilecek sonucu maddeler halinde yazmayı uygun görmekteyiz:

a) Hadis yazımı ve rivayeti ile ilgili, bugün için tarih olmuş bütün teknik meseleleri ilk eserlerde bulacağız. Onların koyduğu ve uyguladığı usûllere göre eldeki yazmaları değerlendireceğiz. Bu açıdan Râme-hurmuzî büyük bir değer taşır.

b) Senedlerle verilen bilgiler içinde geniş izahlar bulmak mümkün değildir. Senedlerini attığımız takdirde, belki bir iki formalık bilgi ile karşılaşacağımız bu eserlerin en mühim tarafı «usûl bilgilerini bile bir hadis nakli titizliği ve sorumluluğu içinde vermiş olmalarıdır. Sonradan, hadislerde bile terkedilen sened kullanımı, bizi bu noktada titizliğe ve ilk çağların sorumluluğuna davet etmektedir.

c) İlk çağların bilginlerinde, hadis ve fıkıh ayırımı yapılmadan kullanılan usûl bilgileri, bilhassa Ha-
tîb'ten itibaren, geniş izahlı bir şekilde usûl kitaplarına girmiştir. Günümüz ve geleceğin bilgini; aynı meselelerin, fıkıh ve hadis usûllerinde uğradığı farklılaşmaya, bünye değişikliğine, geniş çalışmalarla işaret etmek durumundadır. Bu çalışmalar bize, hadis ve fıkıh ayırımı yapmadan; Şâfiîye kadar ve onda olduğu gibi, «ictihad ve ilmî araştırma kıstasları» olarak değerlendirme kapısını açacaktır.

ç) İhtiyaç zuhur ettikçe ve ilimler tekâmül ettikçe, yeni bahislerin usûl kitaplarına girmesi normaldir. Bunların eskilerde bulunmaması onlar için bir noksanlık teşkil etmediği gibi, meselelerin «ilklerde olmadığı gerekçesiyle» reddini de gerekli kılmaz.

d) Ayırım yapmadan bütün usûl kitapları, birbirini tamamlayan ve bir bütünü teşkil eden parçalardır. Herbirinde, diğerinde olmayan güzellikler mevcuttur. Bu güzelliklerin topluca düşünülmesi bize, hadis usûlü bilgilerinin sınırlarını tanıma fırsatı verecektir.

e) Usûl kitaplarında temas edilen konuların bütün problemleri orada halledilmiş değildir. Meselâ bir Cerh - Ta'dil konusunu ele alalım. Usûl-i hadis kitaplarında bazan muhtasar, bazan biraz daha'açıklamalı olarak bu bilgi dalına temas vardır. Bunlar en fazla on sayfalık bilgilerdir. Çoğu kez bir iki sayfa ile yetinme durumu da mevcuttur. Mesele bununla asla bitmemek-tedir. Çünkü cerh ve ta'dilin sırf teorik bahisleri en az bir cilt tutmaktadır.[123]

2. Hadislerin Çeşitli Yönlerden Bölünmesi Ve Sebepleri

Usûl kitaplarında hadislerin muhtelif itibarlarla bölümlere ayrıldığım; taksimlere tâbi tutulduğunu görürüz. Bu bilgilerin verildiği yerlerde, her türün tarifi, münakaşaları, uygulamadaki değer hükmü birlikte zikredilir. Ne var ki bu yerlerde taksim sebepleri üzerinde durulmaz. Pratikteki faydasına işaret edilmez.
Belirtmeliyiz ki bu taksimler oldukça izafidir, itibaridir; bilginin tutumuna göre farklılık arzedebilir. [124]Her ilim adamının bölme işinde bazı tasarruflarına raslarız. İlk yüzyıllar hadiselerinin taksimleri, hadislerin sağlamlıkları ve zayıflıkları bakımından yapılmıştır. Buna «hadislerin sıhhat açısından taksimi» adı verilebilir. Bölümlere ayırma sadece sağlamlık yönüne inhisar edip kalmamış, bunun dışında hadisler; senedîerindeki kesiklik veya tamlık, şöhret ve râvi sayısı, kaynakları, şeklî bazı özellikleri... bakımlarından da bölümlere ayrılmıştır. [125]
Hadisin, ilk ictihad hareketlerinden Cfikhî mezheplerin kuruluşu zamanlarından) itibaren bu tür bölümlere ayrıldığını bilmekteyiz. Gerek Ebu Hanife ye gerekse ondan önceki devrelerin fakihlerinde; «Âhâd haberlerinin fıkıh açısından değeri, mürsellerle amel meselesi, zayıf hadisle dinde amelin hükmü» gibi konularda tartışmaların geçtiği ilgili ilim dallarında genişçe işlenmektedir. Münker ve mürsel hadisler haklımda Şafiî'nin kanaatleri meşhurdur.
İlk zamanlarda sahih ve sakim hadisler karışık durumda iken, hatta bir bakıma sahabe ve tâbiûna ait tatbikat ile fetvalar da aynı mecmualarda yer alırken bilahare «sadece sahihlere tahsis edilen eserler» telifine gayret edilmiş ve bunda başarı kazanılmış, sahih sakimden; zayıf sağlamdan ayrılınca iş daha da kolaylaşmıştır. Burada fakihler, hadisçilerin kıymetli yardımlarını görmüş olmaktadırlar.
Fıkıh usûlcülerinin zihnini meşgul eden taksim şekli mütevatir ve âhâd şeklindeki taksimdi.[126] Onlar bu taksim ile, akâid ve ahkâm konularında, bir bakıma da fıkıh meselelerinde kullanacakları hadisleri tasnif etmiş olmaktaydılar. Ne var ki iyi niyetli bu taksim, onlardan çok ehl-i bid'at kelâmcıları ile sünnete muhalif bâtıl fırka mensuplarının işine yaramıştır. [127]
Hadis uydurma hareketinin yaptığı tahribat neticesi, uydurma (mevzu) haberlerin sağlamlardan ayrılması, bu bahsettiğimiz bölme işlemlerinden ayrı bir ayıklama işi olarak cereyan etmiş, yalanlar ayrı mecmualarda toplanmıştır.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Hadislerin hangi itibarla olursa olsun yapılan taksimlerinde başlıca sebeb; onu kullanacak kişilerin, malzemelerini kolayca tanıması, değerlerini; güç ve kuvvetlerini bilmesi, neyin nerede iş göreceğini tesbit etmesi» gibi fikirler olmuştur. Yoksa hadislerin taksiminde başka düşünceler mevcut değildir.
Hadislerin taksimi metin bakımından olduğu kadar senedler yönünden de geçerli olmaktadır. Sıhhat açısından taksim önceleri ikili idi: Sahih ve sakim. Be-Jırli bir tarihten itibaren [128]zayıfların içinde, kendi-sini zedelemeyen küçük kusurları olduğu halde he-mence zayıf telakki olunan ve sahihe daha yakın olan iümre hasen hadisler adı altında ayrı bir bölüm teşkil etti ve taksim üçlü hale geldi: Sahih hadisler, hasen hadisler, zayıf hadislar.
Yerinde de belirteceğimiz gibi, ilklerin zayıflar hakkındaki tazı rnüsbet konuşmalarını bu hasenler olarak anlamak zorundayız. [129]

a) Sahihler Ve Meseleleri'

Bir hadisin sahih olabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar beş tanedir. Kısaca bu şartları şöyle sıralamak mümkündür.
a) Hadisin senedinde kopukluk bulunmayacak. Yani atlanan veya kasıtlı olarak zikredilmeyen râvi-ler olmayacak. Tam senedli bir hadise müsned ve muttasıl adı verilmektedir.
b) Muttasıl senedle gelen hadis, dini bütün (adaletli) râviler tarafından yine kendileri gibi olanlara nakledilecek ve bu silsile değişmeyecek.
c) Râvilerin zinciri, zabtına güvenilir khrseler-den meydana gelecek. Hafıza bozukluğu, aklî noksanlık, vehim vb. zihni ve aklî kusurlar bulunmayacak.
d) Hadisde illet adı verilen kusur olmayacak. Hadis, dıştan bakınca güçlü bir görünüm arzettiği halde içten hastalıklı olmayacak.
e) Hadis şâz olmayacak. Başka sağlam râvilerin rivâyetierine ters düşmeyecek [130]Bu şartları [131] taşıyan hadise sahih lizâtlh adı verilmektedir. Bunun karşılığında sahih ligayrih diye adlandırılan ve haeen'e yakın olan bir bölüm daha vardır. Bu nevi hadisler, dış destekler yardımıyla sıhhat kazanmakta; çeşitli tarîkler ve farklı rivayetler ona yardımcı olmaktadır.
Bazı âlimler sahih hadisi mütevatir ve âhâd şeklinde bölümlere ayırmaktadır. Aslında deyimler sahih dışındaki türler için de geçerlidir. Bu bir başka taksim yönünde geçerli olan ıstılahtır. Onların belirttiklerine göre mütevatir hadis, usûl kanunlarının geçerli olmadığı güçlü bir hadistir. Sünnetin büyük bir kısmını meydana getiren âhâdın haberleri ise, kendi arasında bölümlere ayrılır.[132]
Usûl kitaplarında sahih hadisler konusu işlenirken bazı meselelere temas edilir. Bunların başında, «sahihin, işiten kimsede bilgi ve kafi kanaat hâsıl edip etmemesi» gelir. îlim adamlarının ittifakla belirttiklerine göre, bu tür sahih bir hadis işitende bilgi ve kat'î kanaat meydana getirir ve kişinin, hadisin gereği ile amel etmesini zorunlu kılar. İsterse bu tür bir sahih, mütevatir değil âhâdın haberi şeklinde olsun. Kaldı ki haber-i vâhidlerin de bilgi ifade ettiklerini sayunanlar mevcuttur. Burada mühim olan, bilgi ifadesi değil sahih haberin amelde esas olması'dır. [133]
Sahih hadisleri ilk toplayan İmam Mâlik'tir denil-mişse de, imam zayıf haberin bazı türlerini de eserine almış bulunmaktadır. Büyük kitlenin inancına göre elde muhtasar, müsned ve kullanışlı bir eser olmak üzere sahihleri ilk toplayan ve sahih dışında eserine hadis almayan kişi Muhammed b. İsmail Buharî'dir,
«Sahihler sadece onun kitabında vardır, başka yerde yoktur» gibi bir yanlış mâna anlaşılmaması için hemen belirtelim: Buhari'nin eserine aldığı hadislerin sayısı 8.000 civarındadır. Halbuki sahih hadislerin sayısı bu rakamın üstündedir. İmam Buharî'nin el-Câ-mi'u's-sahih adlı bu kısa eseri, daha sonraki asırlarda, &ünni zümrelerde Allah'ın kitabı Kur'anı Kerim'den sonra en doğru kitap (esahhul-kütüb ba'del-Kur'an) olarak adlandırılmıştır.
Sahih hadisler kendi aralarında kademelendirilir-ler. Bu kademelendirme ekseriyetin fikridir. Sahih hadisler bu derecelendirmede şöyle sıralanırlar:
a) Ma'ttefeka aleyhi' 1-Buharî ve Müslim: Buharı ve Müslim'in, şahinliğinden dolayı eserlerine aldıkları hadisler. Bunların sayısı 2.000'i aşkındır.[134]
b) Ma'nferade bihl'l-Buharî: Sadece Buharî'nin eserinde bulunan hadisler.
c) Ma'nferade bihi Müslim: Sahih görüldüğü ve istenilen şartları taşıdığı için sadece Müslim'in eserine alınan, Buharî'de bulunmayan hadisler.
d) Mâ'alâ şartayhimâ: Buharı ile Müslim'in beğenebilecekleri vasıfta olan, fakat eserlerini kabartmamak için dışarıda bıraktıkları hadisler.
e) Mâ'alâ şartı'1-Buhari: Sadece Buhari'nin şartlarına uygun olduğu halde, eserine giremeyen, fakat başka hadisçilerin eserlerinde bulunan hadisler.
f) Mâ alâ şartı Müslim: Sadece Müslim b. Haccac-Kuşeyri'nin ileri sürdüğü şartlara uygun olan, eserine giremeyen hadisler.
g) Sahih inde Gayrihimâ: Diğer hadisçilerin sahih kabul ettikleri hadisler [135]
Burada bir meseleye açıklık getirelim: «Buharî'ye, Müslim'e veya bir başka imama göre sahih sayılan» deyimi ile ne kastedilmektedir? Şu veya bu âlime göre hadisin değeri değişebilir mi? Şurası muhakkaktır ki, madde cinsinden olmayan, ölçü tartı, metre ve benzeri değerlerle tesbiti mümkün olmayan mefhumlarda, bir takım izafîlik ve nisbîlik normal karşılanmalıdır. Sözgelişi bir duvar herkese göre 12 metre otuz santimdir. Bu değişmez. Fakat «bir râvinin dindarlığı, hafıza 'gücü, ilmî durumu vb. haller» biraz farklı değerlendirilebilir. Yalnız bunda da bir sınır vardır: Herkesin ahlâksız ve deli saydığına, birisi çıkar farklı değer biçerse, onun hükmü üzerinde dikkatle durmak gerekmektedir: Bu hüküm, ya kimsenin bilmediği bazı gerçekleri dile getirir, veya safsatadan ibaret kalır.
Hadislerin sıhhatlerinin tesbitinde de bir nisbîlik ve bir izafîlik sözkonusudur. Çok titiz davranan bir âlime göre zayıf olan bir haber, bir diğer zata göre hasen ve hatta sahih sayılabilmektedir. Iraklılalara göre sahih olan bir haber, Haremeyn âlimleri nezdin-de zayıf, hatta asılsız sayılabilmektedir. Nitekim bir bilgin; «Iraklılardan bin haber duymuşsanız, 999 unu reddedin, birini de şüpheyle ve ihtiyatla karşılayın» demekten kendini alamamıştır. Değerlendirmelerde siyasî bölünmelerin de dahli vardır. Çünkü insanı bu tür konuşturan siyasî hasımlaşma olabilir. Bölgeler dışında şahıslar da aynı durumdadır. Falan hadisçiye göre sahih olan hadis, bir başkasına göre sahih olmamaktadır. Şahısların kullandıkları ölçülerin farklılığı vamnda, başka âmillerin de tesiri mevcuttur.
Fıkıh kitaplarında; bu hadis bize göre sahih değildir, zayıftır. Bu hadis bize göre mütevâtir ve meşhur değildir haber-i vâhiddlr» gibi mazeretlerin ileri sürüldüğü bol miktarda görülür. İşte bunun sebebi adı gecen nisbîlik ve izafiliktir.[136]

b) Hasen Hadisler

Yukarıda sahih hadisi tanımlarken saydığımız bütün şartlar, hasen hadis için de geçerlidir. Onların sahihten farkı, sadece râvisinin zabtının, sahih hadis râvisinin zabtından daha aşağı olmasıdır. Tarif şöyle olabilir: Sazlıktan ve illetli olmaktan kurtulmuş, fakat zabtı pek mükemmel olmayan, adli sağlam râviler tarafından muttasıl senedlerle rivayet edilen hadisler. Bu hadisler de iki türlüdür: Lizâtihi hasen ve ligayrihi hasen.
Hasen hadis sözkonusu olunca, büyük muhaddis İmam Muhammed b. İsa Tirmizi akla gelir. Bilindiğine göre ilk defa hasen hadis tarifini ortaya atan bu zattır. Gerçi daha önceleri de zayıf ikiye ayrılmaktaydı: Kendisiyle amel edilebilecek derecede za'fı az olan hadis, terkedilmesi gerekli olan zayıf hadis. Yâni vâhî diye anılan hadis [137]
Bilindiği gibi Tirmizî kitabında hadisleri verdikten sonra onlar ve onlarla amel konusunda bir kaç cümle ekler. Sahih ve hasen deyimleri yanında; ha-sen - sahih, hasen - sahih - garib... gibi anlaşılması güç müşterek lafızlar da kullanır [138]
Kütüb-i sitte diye adlandırılan ve Sünnîlerce muteber sayılan mecmualar içinde, Tirmizî'nin kitabı dı-şında hasen hadis ihtiva eden kitap yoktur şeklinde bir ölçü de yanlıştır. Bazı âlimlerin daha farklı değerlendirmeleri de vardır. Onlara göre hasen, zayıfın değil, sahihin içinden çıkmıştır, dolayısıyla o başlı başına bir tür olmayıp, sahihin bir çeşididir. İlk âlimler onu sahihle birlikte mütalaa etmiş ve öylece değerlen-. dirmişlerdir. Zehebî ve İbn Kesir bu kanaattadır. Kütüb-i sitte içinde, özellikle İbn Mace Süneni'nde zayıf haberlere işaret edilir. Ayrıca Subhi Salih; «Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi bir tarafa, Sahîh-i Buharî'de bile hasenin bulunuşunu garip görmüyorum» demektedir. Bununla şahısların otoritesi dışında bile, her zaman hadislerin sıhhatlerinin münakaşa edilebileceği hususuna işaret etmek istemektedir.[139]
Bağavi adlı bilgin, Mesâbihu's-sünne adlı eserinde geçmekte olan hadisler için, sıhâh ve hisân deyimlerini kullanır. Onun verdiği hasen hadislerin tenkidi yapılmış, ölçüsü beğenilmemiştir. [140]Sahih ve hasen hadisler içinde; ceyyid, kavi, sabit, mahfuz, sâlih, müs-tahsen gibi değişik türler mevcuttur.
Hadisçiler sahih ve hasen ölçülerini kullanırken bazan; metin ve senedi ayrı mütalaa ederler. Senedi sahih olan her hadisin metni, sahih olmayabilir. [141]

c) Zayıf Hadisler

Bu tür hadisleri tanıtmadan önce, çok defa karşı-laşılabilen bir yanlış anlayışa temasta fayda görmekteyiz. Bazı kişiler zayıf hadis denilince aslı olmayan, Peygamberin ağzından uydurulan yalan haber anlamaktadır. Uydurma haber dediğimiz el-Hadisu'1-mev-dû' zayıfla hiç alâkası; hatta hadisle hiç alâkası olmayan bir yalandır. Bir iftiradır. Zayıf hadis, sened ve metindeki bir arızadan dolayı; geliş tarzı veya sübûtu bizce sağlam kabul edilemeyen bir hadistir. Aslında belki de Allah'ın elçisi bu sözü söylemiştir. Mevcut kâ'delere göre, yalandan, daha doğrusu Peygamberimize iftiradan sakınmak için hadisçiler onu ihtiyatla karşılamış ve sadece o rivayet yolunu zayıf görmüştür. Aynı hadisin, başka tarîklerle gelmiş sahih cinsleri bulunduğu için, çoğu kez, Peygamberimizden gelmiş olan o konudaki bilgiden de mahrum kalmamaktayız. Zayıfı kısaca şöyle tanımlayabiliriz: Sahih ve hasen hadisin şartlarını taşımayan; şâz, muallel, munkati olabilen; râvisinin adalet ve zabtı kusurlu olan had'.sler.
Zayıfın türleri için, bazan mevcut olmayan ihtimaller de düşünülerek 381 sayısı verilmişse de, temelde bu sayı kırk türü geçmemektedir. Zayıflar içinde en çok münâkaşa doğuran, mürsel hadislerdir. Bu hadisin senedinden sahabi düşmüştür. Daha doğru bir ifade ile, tabiî Peygamberimizden kendi duymuşcasma bir itimatla hadis rivayet etmiştir. Daha sonraki çağlarda bu tür hadisler şüphe konusu olmuştur. Bazı istisnalar dışında çoğunluk mürsel haberi dinde hüccet tanımamıştır. Sahabenin diğer bir sahabiden duyduğu ve fakat onun adını vermeden naklettiği sahabe mürseli için aleyhte konuşma olmamıştır. Çok şiddetli mürsel muhalif; olan Şafiî bile, bazı kişilerin mürselini kabulde beis görmemektedir [142]Mürsel haberler konusu müstakil kitapların yazılmasına da vesile olmuştur [143]Senette düşen şahıs iki tane ise veya düşmemişte müphem kalmışsa hadis Munkatı' olmuş demektir. Bu eksiklik bazan iki kişi de olabilmektedir. Bazı bilginlere göre senetteki eksilen şahısların adedi daha çok ise hadis Mu'dal'dır ve mu'dall hadis münkatı'dan, o da mürselden daha değersizdir. [144]
Tedlis, hadiste başvurulan bir nevi hile olmaktadır. Bu işi yapan bazan özellikle isnatta bu işi yapar. Görüşmediği bir kişiden görüşmüş gibi hadis nakledebilir. Ondan bizzat işittiğini vehmettirecek ifadeler kullanır. Tedlisin en çirkin nev'i budur. Bazı bilginler tedlis yalanın kardeşidir derken, İmam Şafiî, bir kere olsun tedlis yaptığını bildiği kişilerin hadislerini almamıştır. Yaygın kanaate göre tedlisli bir senette, semâa delâlet eden lafızların sahiplerine ait rivayetler kabul edilmektedir. Bu râviler bazan, durumlarını gizleme ihtiyacını duydukları şeyhlerini, tanınan ismi dışında isimlerle veya taşımadığı sıfatlarla zikrederler. Bunları kendi öz. adları ile ansa, haberi tenkide uğrayacaktır. Buna suyûh tedlisi adı verilir. Ebu'l-Kasım Ezdî, Ubeydullah Fâsî, Ubeydullah b. Osman Sayrafî... aynı şahsın çeşitli adlandırılışına bir örnektir. Üçü de Hatîb Bağdâdi'nin bir tek hocasının müşterek ismidir [145]Hadislerde illet gizli bir kusurdur. Onun bulunuşu da hadisimizi Mu'allel kılar. Bu da zayıfın bir türü olmaktadır[146] Şazz ve Münker hadislerde ise, sika râvilerin rivayetlerine muhalefet mevcuttur. Şazza mahsus bir diğer Özellik, hadisin tanınmamış olması, yani İnfiradıdır.
Zayıf hadisler konusu istenildiği kadar uzatılsın neticede şunları bilmek durumundayız: Zayıfta hastalığın ana kaynağı beş tanedir. Yüzlerce türü bulunduğu ifade olunan bu nevi hadislerdeki za'fı şu beş yola irca mümkündür:
a) Senetteki kopukluk, râvi düşmesi veya râvi gizlenmesi ile ilgili hastalıklar ve onların meydana getirdiği zayıf hadis türleri.
b) Râvisinde adalet yönünden kusurlar bulunan hadisler. Yahut; kusurların, kişinin dini hayatı ile ilgili olanları (adi vasfını giderenler).
c) Râvideki zabt kusurları. Bu yolla zayıf olan haberler.
d) Sazlık açısından teşekkül eden kusurlar ve sazlık dolayısıyla zayıflar.
e) İllet ve meselelerinin ortaya çıkardığı tâli derecedeki hastalıklar ve onlardan meydana gelen zayıflar. Bu beş hastalık, kollara ayrılmakta, sayılar da tabiî olarak çoğalmaktadır.
Zayıf, hasen ve sahih arasında müştereken kullanılan hadis ıstılahları da vardır. [147] Bunlar çok kere hadisin geliş yolu ve şeklî meseleleri ile ilgilidir. Genişçe onlardan bahis yerine, zayıfla amelin dinimiz-deki değerlendirilişi konusunu vermeyi uygun görmüş bulunmaktayız.[148]

d) Zayıf Hadisle Amel

Hadislerin çeşitli yönlerden taksimi bahismevzuu olunca, tatbikattaki faydası nazar-ı itibara alınarak «Zayıf hadisin dinimizdeki değeri ve yeri» üzerinde durmamız normaldir. Böylece din âlimlerinin; hadisçi ve fakihlerin yaptıkları bu taksimlerde varmak istedikleri hedef, ümmete yaptıkları uyarı vazifesi daha da iyi anlaşılacaktır.
Hadisçiler, aslı olmayan bir haberin, Peygamberimize (a.s.) isnadını büyük bir suç sayar, ondan kaçınma gereğini söylerler. Burada mühim olan, demediğini Peygamberimizin ağzından söylemek ve söyletmek cürmüdür. Uydurmacılığın, zayıf hadisle uzak ve yakından ilgisi yoktur. Fakat, tahsil yapmış kimseler bile, Zayıf ile Mevzu haberi bazan karıştırır; daha doğrusu zayıf sözü bu kimselerin zihninde asılsız gibi bir mâna uyandırır. Önce bu izi silmek gerekir. İlk âlimlerin deyimi ile sakîm hadiste bir asıl ve bir temel vardır. Yalnız teknik bazı bulgu ve bilgiler, şüpheyi çekmiş, din sözkonusu olduğu içinde bilgin, araştırmayı lüzumlu görmüş, hadisin geliş yolu veya kendisindeki zayıflığı arayıp bulmuş, dikkatleri o noktaya çekmeyi lüzumlu görmüştür. Hadise verilen zayıf sıfatı bu mânayı taşır. Yoksa bazılarının zannettiği gibi; sözün muhtevası manasızdır, zayıftır denilmemek-tedir[149]
Muhaddisler zayıflığın tesbitinde bir şahit ve bir emanetçi titizliği ile meseleye bakarlar. O konudaki bütün haberlere şâmil olacak ifadelerden kaçınırlar ve bu haber, bu senedle zayıftır; şu şu durumlar söz-kcnusudur derler. Böylece aynı konunun, başka sahih hadislerde de bulunabileceğine işaret ederler veya hiç olmazsa bu imkâna yer ayırırlar. Hatta onlar daha da ileri giderek:
a) Sened ve metni birlikte zayıf olan hadisler,
b) Sadece muayyen bir senedi ve tarîki zayıf olan hadisler,
c) Sadece metni zayıf olan hadisler şeklinde, üçlü bölmelere bile kalkışırlar. Acaba, çeşitli ilmî usûllerle zayıflığı belirtilen haberler bir kenara atılır, onlardan ve onların taşıdığı bilgilerden mahrum mu kalırız? İlim adamları zayıfla ameli nasıl karşılar?
Dinî nakillerde en küçük bilgiyi atmamak; bir kuyumcu titizliği içinde altın parçalarından da değerli olan bu kültür unsurlarını değerlendirmek, ilim adamlarının başlıca prensiplerindendir. Kayıp vermeden, kültür malzemesini; dinî bilgi unsurlarını aynen yeni nesillere aktarma ilkesi, bazan onların ayırım gözetmeden sağlam ve çürük bütün rivayetleri birlikte eserlerine almalarına sebeb olmuş, bu yüzden meselâ İbn Cerir Taberî gibi nakli bilgiler âlimleri ve müfes-sirler tenkid bile edilmişlerdir. Bu yüzden, bilhassa dine ve ahkâma ait noktalarda, bir tarîk zayıftır diye bir kültür ve din bilgisi kaybı olmamaktadır. Genel mânada, şifahî devreden yazıya geçerken kültür kaybı olduğu fikri de duyulmamıştı. [150]Hatta

zayıfla ameli kabul etmeyen çağdaş âlimlerden Dr. Subhi Salih; gerek şer'î ahkâm ve gerekse fezâil babında elimizde, başkasına lüzum kalmayacak kadar çok, sahih ve hasen hadis vardır...» şeklinde bu noktaya temas etmektedir. [151]
Âlimlerin zayıfla amel konusu ile ilgili diğer görüşlerini vermeden önce, zayıf hadis tarifinde farklı anlayışların olup olmadığı, sınırının ne oîduğu hususlarım halletmemiz gerekir. Münakaşalarda çok kere ıstılah farklılıkları rol oynar. Belirli bir ölçü üzerinde konuşulmadan herkes kendi tarifinin peşinden gider ve netice alınmaz. Zayıf hadis. teriminde de ayrı ayrı Ölçüler ele alınırsa, her ilim adamı ayrı meseleyi kasteder; herbiri tuttuğu yönden ayrı ayrı haklı olabilir. Burada böyle bir hal sözkonusudur. Hadis tarihinin başlangıç yıllarında imamların zayıfla kastettikleri mâna ile, sonrakilerin kastettikleri farklıdır. Hiç değilse şümulleri farklı olmaktadır. İlk âlimler sıhhat açısından hadisi sahih ve zayıf (veya sakim) diye ikiye bölerlerdi. Zayıfın içinde; az zayıf, orta derecede zayıf ve çok zayıf; amel edilemeyecek derecede zayıf vardı.
Sonraki çağlarda bu ikili taksimin ortasına üçüncü bir tür daha eklendi: Bu Hasen hadistir. Bunlar acaba sahihlerden mi alındı, zayıflardan mı? îki ayrı fikri de savunanlar vardır. Biz diyelim ki ikisinden de alındı. Demek oluyor ki hasen hadisler en azından yarısı itibarıyla eskilerin zayıf dedikleri, bazan kötüle-dikleri; bazan dindeki gücü üzerinde pek müsbet ko-: nuşmadıkları hadistir. Bunların za'fı az imiş, giderilebilmiştir de diyebiliriz. îlk âlimler, zayıfı kullandıklarını söyler ve onu dinde esas alırlarsa, bilelim ki bunların çoğu, sonrakilerin hasen dedikleridir. Sonra gelen bilginler; ister zayıftan isterse sahihten alınarak orta sınıf olarak teşekkül ettirilmiş olsun, hasenle amelin aleyhinde bulunmamışlardır, onu kötüleme-mişlerdir.
Zayıf hadislerin tatbikata intikalleri ve amelde bir kaynak olmaları konusunda üç görüş mevcuttur:
a) Zayıf hadisler mutlak olarak kullanılamaz, onlar dinde kaynak değildir görüşü. Bu guruptaki âlimler, amelleri ahkâm ve fezâil şeklinde ayırmaz. Hepsini bir değerlendirir. Belirtildiğine göre, Yahya b. Ma'-
ln, Ebû Bekr b. Arabi, İbn Hazm gibi bazı bilginler bu kanaattadırlar. Bunların inancına göre, Buharı ve Müslim gibi iki büyük hadis âlimi de aynı fikirdedir. Bu yüzden zayıf hadisleri eserlerine almamışlardır. (Ekseriyetin fikrine göre, imanım sahihleri eserine alış sebebi, elde muhtasar ve kolay kullanılabilen bir kitabın bulunması için hocalarından birinin isteğidir).
b) Zayıf hadisler mutlak olarak dinde kullanılır. Onlarla amel edilir fikri. Büyük muhaddislerden Ebu Davud Sicistâni ile Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in görüşü budur. Onlar zayıf hadisi, kişilerin şahsî re'y-lerinden daha iyi sayarlar.
c) Zayıf hadisler bazı şartlarla fezâil denilen amel türlerinde kullanılabilir. Cemâluddin Kâsimî'nin belirttiğine göre bu mutedil görüş, imamlarca itimada şâyân görülen fikir olmuştur [152]Sözkonusu şartlar şunlardır:
a) Rivayet edilen hadis pek fazla zayıf olmayacak (ölçü nedir belli değil).
b) Kur'an-ı Kerim'le ve sahih sünnetle sabit bir temele ve bir asl'a dayanacak.
c) Kendisinden daha kavi bir delile muhalif olmayacak. İbn Hacer Askalânî, bu şartlara bir dördüncüsünü eklemekte ve şöyle konuşmaktadır: «Amel eden kişi bunun böyle olduğuna kesin inanmayacak» [153]
Burada zikri geçen fezâil sözüyle kastedilen şudur: Şer'î ahkâm ve inanç meselelerine ait olmayan, helal ve haram konularına girmeyen, daha ziyâde ter-ğib ve terhible ilgili olan, sevab-ikâb, mânevi dereceler ve mükâfatlar, rekâik ile ilgili konular .[154]
Zayıfla amelin hükmünde, ferdlerin fiilleri ve davranışlarıyla ilgili olarak ortaya fezâil ve ahkâm şeklinde ikili bir taksimin çıkması, bazı bilginlerden naklolunan bir söze dayanmaktadır. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi ve. Abdullah b. Mübarek'ten nakledilen söz şudur: «Helal ve haram mevzuunda bir şey rivayet ettiğimizde pek sıkı, fezâil ve bsnzeri mevzularda bir şey rivayet ettiğimizde ise müsamahakâr davranırdık». Bu sözleri şöyle nakledenler de vardır: «İbn Mehdi dedi ki: Hz. Peygamber aleyhis selâm'dan; ahkâm, helal ve harama dair rivayette bulunurken isnadları ciddi inceler, ricali tenkid ederdik. Ama, sevab - ikâb, fezâil konularında hem isnatta sü-hûlet gösterir, hem de ricalde müsamahakâr davranırdık. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel dedi ki: Rekâik hadislerinde [155]müsamaha olabilir. Ta ki, hüküm ihtiva eden bir konu gelene kadar...» [156]
Dr. Subhi Salih bu sözlerin yanlış anlaşıldığını savunur. Cbizce yanlış anlamadan ziyade ıstılahta farklılık sözkonusudur.) Onun belirttiğine göre; bu imamların zayıf dedikleri hadisler, daha sonrakilerin hasen saydıkları hadislerdir.» Pek sıkı davranmazdık sözü ile de dünün ve bugünün insanının anladığı mâna anlaşılmaz. Helal ve haramda, en yüksek vasıflı sahihleri kullanırken, fezâilde bu sahihlerle birlikte bunlar, kadar güçlü olmayan hasenleri de kullandığımız olurdu denmek istenmiştir» der. Asında, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in gösterdiği müsamaha ve yumuşaklık, asırlar sonrasının güçlü tenkidçilerinin, tsnkid-lerinden daha da güçlüdür. Müsamaha sözünü, onların sıkı sıkıya incelemeleri ile birlikte mütalaa etmek gerekir.
Zayıf hadisleri güçlü ifadelerle rivayetten sakınmak gerekir. Onun zayıflığı ve hastalığı belirtilmelidir. Şurası muhakkak ki, hadislerin za'f ve güçlerinin her asırda ve her bilgince araştırılması farzdır. Bu sayede ilimde yükseklik kaydedilir ve «takvim yapraklarının arkasında yazılanlarla hutbe ve va'z yapma seviyesi» iflâs eder[157]
Za'f ve sıhhatin tesbitinde klasik yollar, metinde ve senette görülen durumlar yetmeyebilir. Hz. Peygamber'in kişiliğinin iyi tanınması, tarihî ihtilâfların, siyasî bölünmelerin ilme yaptığı zulümlerin ve daha pek çok şeyin bilinmesi gerekmektedir. Ortada bir tek İslâm türü, bir tek .Allah Taâlâ, bir tek Peygamber vardır. Şahıslara göre değişen hadisler; yine onlara göre değişen Allah'ın gönderdiği ahkâm, ferdlere göre değişen Peygamber sözleri mevcut değildir. Ehliyetli muhaddis sıhhatin tesbitinde büyük bir kaynak olsa gerektir. [158]

IV. ÖĞRETİM VE ÖĞRENİM

Hadislerin alınması, nakil ve rivayeti diğer bir deyişle öğretim ve öğrenimi sözkonusü olunca, eski usûl kitaplarımızda Tahammülülm adlı bir bölümün yer aldığını görmekteyiz. Bu başlık ile, bilhassa hadislerin şifahî devredeki öğrenim ve öğretim usûlleri olan yollar incelenmektedir. Biz, meseleyi biraz daha geniş çerçeveli tutarak bütün devirlerde hadis öğrenim ve öğretimini incelemeye çalıştık. Yan meseleleri de bunların içinde mütalaa ettik. Böylece tahammül teknikleri yanısıra; ilim için yapılan seyahatler, hadis öğrenim yerleri vb. konular da girmiş oldu.
Şurasının unutulmaması gerekir: Eski çağlarda hadisin öğrenim usûlleri olduğu gibi, günümüz için de bazı usûller tesbit etmek veya teklif etmek mümkün olabilecektir, ayrıca günümüz ile ilk hicri asırlar arasında kalan devrelerin de kendilerine göre hadis öğrenim ve öğretim teknikleri ve bunlara bağlı problemleri olmuştur. Bunlar yanında hadisçilerin, imlâ teknikleri, hadis rivayetinde asgarî ve a'zâmî yaş sınırları gibi bazı meseleler de bu başlık altına alınmıştır. Yine aynı başlık altına, rivayetleri kabul olanlar ve olmayanlar, rivayette şartlar... gibi çeşitli konuları da almak mümkündür.[159]

1. Rivayette Yaş Meselesi

Burada hadis almaya başlamanın ve bitirmenin sınırları yani talip ile şeyhin başlangıç ve bitir^ş yaşları sözkonusu olmaktadır. Öğrenci kaç yaşından itibaren hadis öğrenmeli, kaç yaşma gelince bu işi ter-ketmelidir? Keza şeyh olan öğretici; kaç yaşında bu işe başlamalı ve ne zaman terketnıelidir?
Hadisçilerin verdikleri bilgilere göre her iki durumda çeşitli fakirlerin ileri sürüldüğüne şahit oluyoruz. Bazıları öğrencide Temyiz çağı'nı esas alırken, diğerleri işi Bülûğ'a kadar götürmektedirler. Okutan için de, yirmi - otuz yaşlan başlangıç alınırken, seksen yaş bitiş çağı olarak uygun görülmüştür. Ayrıca her ikisinde de şuuru yerinde olma, temyiz, zihin sağlamlığı esas olarak eklenmektedir.
Bazı hadis âlimlerinin hatıralarından öğreniyoruz ki, hadis okumak için gittikleri hocalar kendilerine, önce Kur'an-ı Kerlm'i ezberlemeyi şart koşmuşlardır. Bu durumda, hafız olarak hadis öğrenimine başlamak da bir.ölçü olmaktadır. Fakat, ilmin kudsiyetini kesti renıeyecek yaşta küçük olan çocuklarla, zihnî bozukluklar yüzünden düşülecek tuhaf durumlarda, nakil ve rivayeti kesmek uygun görülmüş, ilmin vekârma yaraşan durum olarak tavsif edilmiştir.[160]

2. Rivayeti Reddedilenler

Hadis öğrenim ve öğretimi ile meşgul olacak kişilerde bir takım üstün vasıfların, ilim talebine yaraşır hallerin bulunması zaruri görülmekle beraber bu vasıflar ilgili bahiste de görüldüğü gibi akıl ve zabt sıfatlan altında toplanmış; talebe ve hocanın, aklı başında ve dinî hayatı normal birer ferd olmaları istenmiştir. Normal durum bu olmakla beraber, haberleri duyan kişilerin aynı vasıfları taşıyan insanlar olması her vakit mümkün olamamıştır. Bazan, arzettiğimiz vasıflan taşımayan birisinde, hadisçinin alması gereken bilgiler bulunabilmektedir. Âlimler bu noktada, o k:şinin, kendisinden bir şeyler katmasından korktuk-lan için, «rivayetleri makbul olmayanlar» ölçüsünü getirmişlerdir. Akıl

bozuklukları yanında, dinî emirlere riâyet ve dinî eminlikleri açısından sağlam olmayan kiş ier rivayette husn-i kabul görmeyen kişiler olmuştur.[161]
Lahin ve diğer teknik hatalarda akıl oksanlıklarının, unutmanın, gafletin bütün teferruatlı durumları ayrı ayrı ele alınır. Siyasi ve itikadı fırka mensuplarının durumları daha da dikkat çekici bulunmaktadır. Bir siyasî veya itikadı hizbin mensubu ve propa-gandisti; kendi zehirlerini hadis adı ve mânevi gücü altında etrafa yayar korkusuyla, rivayette reddedilen zümrenin başında sayılmıştır. Bunun dışındakilerde ise, ciddi bir araştırma tavsiye edilmektedir. Çünkü insanlar, birbirlerini sevmedikleri zaman bazan iftira ile lekeleyebilmektedirler. Böyle iftiraya uğrayan, temiz müslüman bir râvinin hadisinin kaybolmasına ilim adamları rıza göstermemiş; fırka ve hizip mensuplarının bile, mutedil olanlarının rivayetleri kabul edilmiştir. Hadisçinin korktuğu hususlardan biri de, «bid'at ehlinin durumu» dur. Burada da sünneti, ona • tam zıt olan bir fikrin, bir teşekkülün kurbanı etmeme titizliği görülmektedir.[162]

3. Seyahatler Ve Faydaları

er-Rihle fî talebi'I-ilm, gündengüne genişleyen müslüman ülkeler coğrafyasına yayılan haberlerin ilim adına toplanması, karşılaştırılması, daha yakın sened zincirinden hadis alma, duyulmamış konuların ehlinden dinlenmesi gibi sebeblerle yapılan ilim yolculuklarıdır. İşin takdire şayan yönü, yirminci asır ilim adamının, hayatı boyunca gerçekleştiremediği bir takım yolculukların, o günün imkânsızlıkları ve ağır şartları altında gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu seyahatleri kitaplardan bir okuyup geçmek, bir de seyahatin neye mal olacağını düşünüp ölçerek takdir etmek vardır.[163]
İlim yolculukları hem senedlerin kısalmasına (uluvv-i isnâdî, hem de pek çok yönden ilmî kontrol ve fikir tevhidine yol açmış, tatbikat beraberliği sağlanmış ve bilginin doğruluğuna güven artmıştır. Diğer ilim dallarında bu tür, kudsi telakki olunan bir seyahat şekline ve ilim taleb usûlüne raslamamaktayız.
Yazıya bağlı olmayan tahammül yolları, sahabe günündeki hadis alış verişinin büyük bir kısmını kaplamıştır. İlk hadis yazımı hareketlerinde gördüğümüz birkaç örnek bu kaideyi değiştirmez. Sahabe gününde; arz, kıraat, icazet, münâvele, kitabet, vicâde gibi isimlerle anılan ve sonraki devirlerin hadis alma ve verme şekilleri olan yolları kullanan olmamıştır. O günde iyi bir hıfz, zaman zaman sorarak kontrol etmek ve müzakere mevcuttu. Herkes öğrendiğini başkasına naklettiği gibi, duymadığını da bir başkasından öğrenmekteydi.
Tâbiûn gününde artık yazı iyice belirgin hale gelmiştir. Bir başka konuda göreceğimiz gibi, hadisin yazımı işi de öyle kolay ulaşılan bir merhale olmamıştır. Belirli bir sebebe mebni, hadislerinin yazılmasını yasaklayan Peygamberimiz (s.a.) den, müsade sâdır olduktan sonra yazım işini gerçekleştirenler olmuştur [164]Buna rağmen, hadisi «hıfz yoluyla alma» yi üstün bir yol telakki eden ilim adamlarının, hadis yazımı konusundaki menfi görüşleri yine de yer yer devam etmiştir.
Yazının yayılması ve tasniflerin çoğalması sonunda; şifahi naklin ve hatta sened kullanımının azaldığı devrelerde artık seyahatlerin, şifahî hadis alım yollarının arkası kesilmiştir. Çok yakın zamanlara kadar devam eden icazet usûlleri bile artık, eski tesir ve yaygınlığını kaybetmiştir diyebiliriz.
Hadisin klasik eserlerde zikredilen ve sayıları cnu aşkın öğrenim usûlünü ve onlara bağlı meseleleri kısaca görmekte fayda vardır. Bu konuya geçmeden önce günümüz ve gelecek için bazı görüşleri ve teklifleri görelim:[165]

4. Günümüz Ve Gelecek İçin Hadis Tahammül Yolları

îslâmî ilimlerde ve özellikle hadis tahsilinde, hocadan ve mütehassıstan öğrenim, zaruri olan bir usûldür. Yani bir kişi kendi emeği ile lisan öğrenerek, mevcut eserleri okuyarak da dinî bilgiler elde edebilir. Fakat onun ham ve eksik yönleri kaldığı gibi, izâlesi çok zor olan bir gayr-ı tabiiliği de vardır. Bunu okulda okuma ile, dışarıdan hazırlanıp mektep bitirmeye benzetebiliriz. Sıralarda oturmanın öğrenciye vereceği bir takım hasletler, yılların sunacağı bir takım güzel vasıflar bulunmaktadır. Bunlar maalesef kendi kendine teşekkül etmeyen güzelliklerdir [166]Bu bakımdan, öğrenci ve öğreticinin karşılıklı hadis öğrenme tekniği devam ettirilmeli; arz ve kıraatin eski gücü yine korunmalıdır. İcazet ve benzeri belgeler formalite olarak kalsa bile, onlara ilgi gösterilmeli, riâyet olunmalıdır. Kısaca; eskiden kullanılan klasik teknikler, faydalı görüldüğü takdirde, eski ile irtibatı kesmemek ve yararlanmak için de olsa terk edilmemelidir. Burada en zor mesele, halen eski tarzlarda hadis okumuş kişilerle temas kurup onları kendimize inandırmak itimadlarım kazanmak, kendilerindeki sened zincirleriyle irtibatlanabümektedir. Bu zannedildiği kadar kolay bir yol olmamaktadır. [167]
Bugün yazmalarla temas artık yaygınlığını kaybetmiş, mesele sadece mütehassıslara terkedilmiş haldedir. Şifahî rivayete verdiğimiz değer gibi, aynen eski nüshalara da değer atfetmemiz; daha doğru bir deyişle, onların, değerini takdir etmemiz gerekir. Bazı ilim mensuplarının haklı olarak ileri sürdükleri gibi; önce îslâmm çeşitli ilimlerdeki literatürünü sahih ve ilmî yollarla ortaya koymak [168]ilk görev olmalıdır. Mütehassıs bir hocadan okumak ne kadar gerekli bir iş ise, sağlam bir nüshadan tenkid usûllerine uyularak hazırlanan bir metinden okumak da o derecede lüzumludur. Bu durum, geçmiş asırlarda, bizzat müelliflerin kendilerinden kitapları okunduğu zamanlarda ve dar muhitlerde daha kolay temin edilen bir husustu. O zamanda bile, müellifin çevresi dışında, «mukabele ve tashih görmüş nüsha» aranır olmuştur. Bu durum, bugün daha çok geçerlidir. Demek ki. her şeyden önce sağlam bir nüsha meydana koyma ve ondan okuma, hâla terkedilemeyen tek yoldur.
Bugünün insanı, pek çok hadis kitabını, veya hadise bağlı ilim dallarındaki eserleri yazan ile aramızda bir ilmî bağ (meselâ bir icazet) kurmadan okuma durumundadır. Kendilerinden tahdis ve rivayet geleneğe bağlı değildir. Ancak eserinin okunan bölümünü, bir başka yerde anlatabilmekteyiz. Eskiden bu müsaade ile olurdu, kişi o âlimden alacağı icazetle bu görevi yerine getirirdi. Bu durumda çözülmesi gereken problem şu olmaktadır: Eski tahammül yollarıyla alınmamış bir hadisi, veya kitaptaki bir bölümü, o ifadelerle ve edâ sigalarıyla anlatmak; tahdis ve rivayet mümkün müdür? Eserini okuduğumuz, iyice anladığımız bir hadisçinin kitabının mükemmel bir metin halinde tenkidli neşrini yapsak, talebemize okutsak, daha sonra eski tarzda bir lisans ve bir icazet talebeye verebilir miyiz?
Öyle zannediyoruz ki, dünya üzerinde bugün bazı hadis musannefatının icazetlerini taşıyan ilim adamları varsa da, bunlar eserlerin çokluğu yanında nâdir, dolayısıyla âdeta yok denecek durumdadır. Hükümsüz kalmaktadırlar. Yine öyle zannediyoruz ki, mütehassıs Mütehassıs bir hocadan okumak ne-kadar gerekli bir
bir kişi, böyle bir icazeti verip, kendisinden sonraki asırlar için bir irtibat noktası ve bir kaynak olabilmelidir.
Bugünün insanı, on asır öncesinin insanından daha çabuk vasıtalara ve daha iyi imkânlara sahiptir. Fakat ilim alış-verişinde bu iş umulduğu kadar kolay ve çabuk olmamaktadır. Söylediklerimizin çoğu, tabiî ki kendi memleketimiz şartları için geçerlidir. Yurt içinde ve dışında, hadisle uğraşan kişilerle irtibat kurmak, kitap mübadelesi, fikir alış-verişi yapmak, görüşüp konuşmak, kongre ve seminerler aktetmek, zannedildiği kadar kolay olamamaktadır. Bu itibarla, kıt imkânlarla bile olsa mektuplaşmalar, fikir teatileri, küçük sayıda bile olsa bir araya gelip konuşmalar ve alman kararlar bir değer taşımalıdır. Nazarî olarak bütün dünya hadisçilerinin bir mesele üzerinde konuşmak üzere toplanmaları aklen mümkün görülebilir. Tatbikat zorluklarını düşünerek, yazışmaların, fikir beyanlarının bir nevi icazet, bir nevi kitabet ve münâ-vele ve hatta vicâdet telakki olunmaları düşünülebilir. Zannedersem her asır için ana mesele şudur: Ehliyetli insan tesbiti. Ehil kişiye hadislerini veya kitabını oku^ ma ve okutma salahiyetinin verilmesi. Hadisin ilmî yollarla doğru olarak yayılması için önleyici tedbirler almak. Vebâlli bir iş olan hadis naklinde hataları önlemek. Tahakkuku istenen nokta bu olunca, bugünün ve nisbeten geleceğin şartları içinde, arzettiğimiz bu hususları gerçekleştirmeğe yardım edecek tekniklerin bulunması yadırganmamalı, bu buluşlar ve çabalar, eskinin yeni ölçülerle sağlam bir devamı sayılmalıdır.
Tahammülü'1-ilm konusunda günümüz ve gelecek
için düşünülebilecek yollardan birini de kütüphanelerin tesisinde görmekteyiz. Kütüphane deyimi ile şunları kastetmekteyiz:
a) Oldukça küçük: yerleşme merkezlerimize yayılabilecek çoklukta, ihtiyaca belirli ölçüde cevap verecek hadis eserlerini taşıyan,
b) Dünyada mevcut nâdir (ünik) nüshaların filim veya kopyelerini bulunduran,
c) Belirli merkezlerde elektronik imkânlarla teçhiz edilen,
d) Mübadele ve emanet kitap verme gücü bulunan müesseseler.
Hadis öğrenim ve öğretimi, veya eski deyimi ile tahammülü'1-ilm meselesi içinde günümüz ile ilgili konuda bu kadarı yeterli görüyor, klasik tahammül yollarını anlatmağa geçiyoruz:[169]

5. Klasik Tahammül Yolları

Hadisin almış yollan içinde, usûl kitaplarının en çok temas ettiği sekiz tanesini, bazı meselelerine de kısaca temas ederek bu bölümde açıklayacağız. Râme-hunnuzî; sonrakiler gibi bu sekiz yolu, izahlarla özel bablar açarak vermez. Sadece bir kaçma senetli bilgilerle kısa temaslarda bulunur. Ebu Muhammed'in verdiği ilk başlık: Bâb: Fi'1-kırâati ale'l-muhaddis'tir. On sayfalık bu bölümde, kendisi rıza göstermese bile ha-disçilerin ve bazı fakihlerin bu konudaki müsbet ka-naatlarım nakleder [170]Râmehurmuzî'nin temas ettiği ikinci komi: el-tcâze ve'1-Münâveledir. Bu kısımda kendisi, naklettiği bilgilerden sonra eserinde bazı açıklamalar da yapar [171]Daha sonra el-Vasiyyetü bi'l-kütüb ve İsmâü'l-esamm başlıklarına yer verir. [172]Kısmen vicâde konularına da temas eden müellif, diğerlerinden farklı olarak yukarıda arzettiğimiz «sağıra hadis duyurma» (okutma) konusunu da işler.
Orjinal usûl kitaplarından el-Kifâye'de Hatib ve Ma'rifetu ulûmi'l-hadis'te Neysâbûrî ve Mukaddime'-de İbn Salâh, tahammül yollarını daha çok açıklamalı olarak verirler. En geniş olanı, Hatib'in el-Kifâye'si-dir. Bu girişi, ilk eserlerin tutumunu tanıtmak için yapmış bulunmaktayız. Aslında bunlar tâ Şâfii'denbe-ri bilinen ve işlenen konulardır. [173]
Simâu lafzi'ş-şeyh, el-Kırâa ale'-Şeyh, el'İcâze, el -Münâvele, el-Mükâtebe, İ'lâmu'ş-şeyh, el'Vasiyye, el Vicâde... kısımlarına ayrılan klasik hadis öğrenim ve öğretim yollarını kısaca görmeğe devam edelim:[174]

a) Sema Veya Sima

Hocanın talebeye bizzat okutması ve yazdırması yolu. Bu usûlü tatbik eden hoca, hadislerini ya ezber anlatır, veya elindeki asıl adı verilen özel nüshasından istifade ederek okutur. Bu tarz hadis verebilecek ilim adamında aranılacak vasıfların ve şartların başında, dindarlık ve hafıza gücü gelmektedir. Üstadın diğer hususiyetlerini, muhaddisin edepleri arasında görmek mümkündür. İlim diye de adlandırılan hadis'-in; şahsiyeti tanınan, dindarlığı ve hafıza kuvveti bilinen, mutemet kişilerden alınması âdettir. Çünkü ha^ dişler kişinin dinini teşkil etmektedir.
Anlatmağa çalıştığımız bu yolla hadis alan kişi, bu hadisleri başkasına naklederken şu lafızları (edâ sigalarmı) kullanır: «Haddesenâ, haddeseni, ahbara-nâ, ahbaranî, enbe'enâ enbeenî, semi'tu, kale lenâ fu-lân». Başka bir deyişle bu lafızlarla gelmiş hadisleri görürsek, o kişilerin bizzat hocalarından dinleyerek bu hadisleri aldıklarına hükmetmemiz gerekmektedir. [175]

b) el-Kırâatu aîe'ş-şeyh (el-Arz)

Bu usûlde öğrenci Ctâlip) aktif durumdadır. Kendisi hafızadan veya bir metinden, şeyhinin hadislerini ona okur, onun tasvibini alır. Şeyh okunanları dinler, gerekli yerlerde müdahalede bulunur, tashihler yapar. Bu bir nevi ilim arzı olmaktadır. Evvelki usûlde olduğu gibi, şeyh yine hafızasından veya elindeki muteber metninden (asıl) okunanları takibeder. Bu tür bir ilim meclisi, birkaç kişiden ibaret değildir. Okuyan kişi; «bu hadisi falanca şeyhe okudum: kara'tu alâ fu-lân» cümlesiyle başkalarına bu hadisleri verme hakkına sahiptir. Dersi dinleyenler de; «falanca şeyhin huzurunda bu hadisler ona okundu, biz de dinledik: kurie alâ fulân ve nahnu nesmeu» cümleleri ile başkalarına rivayete izin almış ve hadisleri vermiş olurlar.
Bu usûl üzerinde menfi görüş sahibi yok denecek kadar azdır. İhtilâf; birinci yolla bunun arasındaki üstünlük yarışında olmuştur. Yaygın kanaate göre; el-Kırâatü ve's-si-mâ'u sevâun: kıraat ile sima' aynı şeydir hükmü doğrudur. Bu usûl, Peygamberimize (s.a.) çölden gelip, karşılıklı konuşarak din bilgileri alan sahabi Dımânı b. Sa'lebe'nin bilgi alış tarzına dayandırılmaktadır. [176]

c) İcazet

Bu yol, özellikle hadiste ve genel mânada bütün îslâmî ilimlerde kullanılan lisans usûlüdür. Hadisi alan, ilim tahsil eden kişinin bilgi sahibi ve ehil olduğunu, şahıs olarak da doğru ve mutemetliğini ifade eder. Veren ve alan yönünden icazet büyük sorumluluk gerektirmektedir. Bu usûl kalbi ilimlerde, tasavvuf ve tarikat yolu diye de adlandırılan konularda; İslâm zühd ve takva hayatında mürebbi olan (irşada salahiyetli şeyh ve mürşid) kişilerde de yazılı olarak ilk çağlardanberi verilmesi ve tatbiki titizlikle gözetilen bir yol olmuştur. Saydığımız bütün sahalarda böyle yazılı bir lisansa sahip olmayanın yaptığı irşâd, terbiye, hadis ve İslâmi ilimler nakli muteber sayılmamaktadır.
Ignats Goldziher'in de ifade ettiği gibi, bu usûl îs-lâm ümmetine has bir yoldur .[177]
Bu metoda, ilk iki usûle yetişmek mümkün olmadığı zamanda baş vurulur. Derece itibarıyla elbette onlardan gendir. İcazetin yaklaşık on türü mevcuttur. Bunları; icazeti verilen malzeme ve icazet verilen şahsa göre değişmektedir. îcâzet verilen kişi belirli olduğu gibi, belirsiz; hatta bazan ma'dûm (henüz ortada bulunmayan) bir kişi de olabilir. îcâzeti verilen kitap veya merviyyât da muayyen ve gayr-i muayyen kısımlarına ayrılabilir. Bu durumda başlıca şu icazet türleri ile karşı karşıyayız demektir.
a) Belirli bir hocanın, belirli talebeye, belirli malzemeyi rivayete izin vermesi, veya istinsaha müsâade etmesi: Burada izin veren hocaya teknik tâbir olarak Mucîz adı verilir. Talebe ise, Mustecîz veya el-Mucâzü leh olmaktadır. Rivayetine veya istinsahına izin verilen malzeme (yani kitap veya hadisin adı ise) el-Mucâzü bih'tir.
icazet yolu, hadisçilerin ekseriyeti tarafından makbul sayılmakla birlikte, bazılarının itirazlarından da kurtulamamıştır. Bunun sebebi; icazetin, ilim talebi için yapılan yolculuklara, yani hoca ile bizzat görüşmeye engel teşkil etmesidir. İcazette kolaylık vardır. Diğerleri, masraf meşakkat ve yorgunluk istemektedir. Zahirîler icazeti kabul etmemektedirler. [178] Burada görüşmeden yapılan icazetler hakkında verilen hükümler ile bizatihi görüşmeyi ve birlikte yazılı icazeti ayırmak gerekmektedir. Yaygın görüş, icazetin giyâben verileni ile ilgili bulunmaktadır. Ama bir de; bizzat görüşülerek, okutularak ve senelerce birlikte olarak verilen icazet türleri vardır ki, burada arz ve simâ'da müştereken icazete güç katmaktadır. Hadisçi-lerden bazılarınca aleyhte bulunulan icazet türü, bu olmasa gerektir.
b) Muayyen bir şahsın, yine muayyen bir şahsa, muayyen olmayan malzemeyi rivayete izin vermesi. Bu yoldaki rivayet genişliği, şeyhin ileride elde edeceği veya kaleme alacağı kitap ve hadisleri de içine almaktadır. Bu icazet türü diğerinden çok itirazlara yol açmıştır.
c) el-İcâzetü'1-âmme: Hadisçinin bütün müslü-manlara, bundan istifade edebilecek herkese, lâilâhe illallah diyenlere gibi genel ve ihâtalî mânalar ifade eden müsade cümleleri ile icazet verme işlemi. İbn Salâh bunu reddederken, Hatib ve bazı hadisçiler tecviz ederler. Mutlak olan bu icazeti âmme yanında, mu-kayyed ve sınırlı olanları da mevcuttur. [179]Bugün Rusya hudutları içinde kalan pek çok İslâm ülkesindeki ulema, geçen asırda kıt imkânlarla neşrettikleri eserlerinin kapaklarında böyle bir icazet türüne yer vermiş ve istifadenin genelleşmesi ve ilim silsilesinin devam etmesine yardım etmişlerdir.
d) Muayyen bir şahsın, muayyen bir talebeye veya şahsa, meçhul bir malzemenin icazetle rivayetine müsade etmesi veya muayyen bir şahsın muayyen malzemeyi meçhul bir şahsın rivayetine izin vermesi. Bu iki nevi'de birer yön, birer unsur meçhuldür. Birincide malzeme, ikincide ise rivayetine izin verilen şahıs. Bunlar ayrı ayrı birer icazet çeşidi olarak da düşünülmüştür. Aynı madde altında zikredenlere de ras-1 anmaktadır.eî Henüz ortada olmayan bir şahsa, ma'dûm'a, icazet verilmesi. İleride doğacak veya çalışıp hadis öğrenecek kişilere... gibi, henüz ortada olmayana böyle bir imkân hazırlamak, ekseriyet tarafından meşru gö-rülmemişse de, Hatîb, Ebu Ya'lâ ve benzeri ilim mensupları tarafından bu yol da makbul sayılmıştır. Yine de bu icazet türü sağlam telakki olunmamak tadır.
f) Şeyhin, henüz elde etmediği hadisler için, peşinen rivayete izin vermesi: icâzetü mâ'lem yeteham-melhü'ş-şeyh. Suyûti'nin belirttiğine göre; «Benim naklettiğim hadislerin, sence de sahih telakki olanlarını rivayete izin verdim» gibi, zimmet ve sorumluluğu karşıdakine de yükleyen ve böylece kontrolü garanti altına alman bir tâbir ile, âlimin bu tür bir icazet vermesi geçerli sayılmıştır.
Bunlar dışında daha pek çok, fakat mühim olmayan icazet türleri mevcuttur. İhtilâf konusu oldukları için burada zikretmemekteyiz. [180] Yazılarak verilen icazetlerin belirli formülleri vardır. Bunlar, kısa - uzun - mensur - manzum olabilmektedirler. [181]

d) el-Munâvele

Munâvele'de kitap ve benzeri malzemenin, rivayete izin verilen kişilere bizzat verilmesi sözkonusu olabilmektedir. Münâvele, kelime olarak «elden ele veriş»! ifade eder. Münâvele; icazetli ve icâzetsiz olabildiği için, bu tahammül usûlünde münâvele - icazet iş[182]

d) Î'îâmuş-Şeyh

«Bunlar benim işittiğim hadislerdir. Benim mes-muâtımdır» tarzında, öğrencisine bilgi verme durumu sözkonusu olduğu hallerde; bu konuşmanın, dolaylı olarak karşıdakine rivayete izin verme anlamına geldiği kabul edilmiş, bu yol bir nevi tahammül yolu sayılmıştır. Görüleceği

gibi bu cümlelerde rivayete açıkça izin yoktur. Fakat bu bile yeterli görülmüştür. Hatta bazı bilginler; «bunlar benim mesmuâtımdır, sakin bunları rivayet etme; sana izin vermiyorum» demiş olsa bile, bunları rivayet serbesttir demişler,'bu menfi cümleleri de izin yerine kabul etmişlerdir. Burada şeyhin ilmin gizlenmesi mânasına gelen davranışına itibar edilmemektedir. Hadis usûl kanunlarına uygun, senedi muntazam Ve diğer şartları tam ise rivayet makbul sayılmaktadır. [183]

g) Vasiyyet

Bu söz insana çok kere ölümü hatırlatır. Burada da, ölüm veya bedenen ayrılık; seyahat ve benzeri yer
değiştirmelerden önce, şeyhin kitabını, notlarını, hadis yazılı malzemesini vasiyet ederek belirli kişilere bırakması sözkonusudur. Bu, vasiyetle bırakılan hadisler veya kitaplar rivayet edilebilir mi, edilemez mi?., Mu-hammed b. Şîrîn ve Ebu Kılâbe gibi hadis âlimleri, vasiyet hareketini bir nevi izin sayarak onları rivayete müsade ederler. Fakat ekseriyet, vasiyet yolunu kabul etmemektedir. [184]

h) el-Vİcâde

Vicâde bulmak demektir. Bir talibin, şeyhe ait kitap ve benzeri malzemeyi, şeyhin artık yaşamadığı bir dönemde elde etmesi mânasına gelmektedir. Bu, ilim adamlarının asırlar boyu karşılaştıkları yol olmaktadır. Hadisi bulana Vâcid adı verilir. «Falancanın kendi el yazısı ile hadislerini veya kitabını buldum, babamın el yazısı ile yazılmış olarak buldum, dedemin el yazısı ile yazılmış olarak buldum...» gibi sözlerle malzemeler; menşe'leri belirtilerek rivayet edıleb lir. Meselâ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in Müsned'inde, oğlu Ahmed tarikiyle ve vicâde yoluyla gelen pek çok hadislerin bulunduğu bilinmektedir. Bu nevi hadislerin şevkinde şu sözler kullanılmaktadır: «Babamın kitabında kendi el yazısı ile şunu buldum; lalan bana tahdis etti ki...» îmam Müslim eserinde bu tür üç tane hadis nakleder. Bu kabil hadislerin rivayetinin geçerliliğine karşı yapılan itirazlara verilen cevapla, aynı hadislerin mevsuk olarak da rivayetleri bulunduğundan, vicâdenin zararsız olduğuna işaret edilmektedir. Bazı âlimler vicâdeyi bir rivayet değil bir hikâye yolu olarak kabul eder, ve öylece değerlendirirler.
Bu yolun aleyhinde konuşanlar eksik değldir. A-sırlar boyu, diğer yolların azalması ve bazan imkânsızlaşması neticesinde âlimler bu yola yönelmeğe mecbur kalmışlardır. Bu zaruret, İbn Salâh ve benzeri hadlsçileri bu işi caiz görmeğe mecbur bırakmıştır. Bugün biz, elimizdeki nüshalarım karşılaştırıp iyi bir metin elde etmek kaydıyla, her âlimin eserine vicâde
ile sahip olma durumundayız. Sağlam bir metin tes-biti büyük ve ehliyetli çalışmalar ister. Bugün, sağlam olmayan metinler üzerinden, vicâde de nazar-ı itibara alınmadan; mânevi bir bağ kurulmadan, akla gelen eserden bilgi alınma yolu devam etmektedir.
Günümüzde kesiksiz devam eden çok nâdir icazet yolları kalmıştır. Onlar vasıtasıyla, bizzat hocalarını görerek; sema' ve arz yoluyla hadis alma artık el vermemektedir. Bu mümkün olsa bile binlerce, onbinler-ce eserden ancak bir kaçı için bulunabilecek bir imkân demektir. Bize bu sekiz yolu anlatan Muhammed Tayyib Okiç konuyu şöyle bağlamaktadır: «Görülüyor ki bu metodlardan sema', arz ve icâze yoluyla gelen hadislerle amel etmek (isnadın korekt olması) şartıyla vaciptir. İ'lâm ve vasiyyet yoluyla gelen hadisler için ihtilâf varsa da, en müsbet kanaata göre, bunlar da aynı kaideye tâbidir. En çok ihtilâfa yol açan metod, biraz önce izah olunduğu veçhile el-Vicâde'dir.[185]

6. İsnâd Ve Nazarî Meseleleri

İlimler bölümünde, sensdden ve senede bağlı bazı isnâd meselelerinden, ayrıca bir metod olarak da is-naddan bir nebze bahsettik. Aslında bunlar isnad sistemi için yeterli değildir. Müstakil olarak ele alınmağa değer görülebilecek bir konu olarak, burada isnadın tüm meselelerini vermek de mümkün olmayacaktır.
Klasik usûl kitaplarımız, isnâd diye adlandırdığımız bu; rivayetin nazari meselelerine çok erken tarihlerden itibaren temas etmişlerdir. Batıda ve bizde yeni sayılabilecek eserlerde bu konular müstakil olarak ele alınmaktadır.[186]İsnadın tarihçesi, türleri, nazarî meseleleri, müsteşriklerin meseleye bakışı, hadis değerlendirmelerinde senedin durumu gibi pek çok konu, adı geçen eserlerde hep bu başlıklarla verilmiştir.
Istılah olarak isnâd; haberi kailine kadar belirli metodla ulaştırmak diye tanımlanır. Hadislerin baş tarafında yer alan senedde, şahıs isimlerinin peşpeşe dizildiklerini görürüz. Meselâ bir sened zinciri şöyledir; Ravh b. Abdülmümin Hüzeli-Yezid b. Zürey'- Sa-id b. Ebu Arûbe - Katâde - Enes b. Mâlik. [187] Yine beş kişilik bir sened zinciri olarak şu misali görebiliriz: Muhammed b. Yahya b. Abdülaziz Yeşkuri - Şâ-zân Abdülaziz b. Osman - Şu'be b. Haccâc - Hişâm b. Zeyd - Enes b. Mâlik . [188]
Sözün sahibine kadar ulaştırılmasında hizmeti geçen râvilerin adlarının belirli edâ lafız ve sigalarıy-la zikredilmesi; yani isnad, diğer milletlere ve dinlere nasip olmamış, İslâm ümmetine has özelliklerden biri olarak tanınır. Büyük hadisçilerin dediği gibi îsnâd dindendir. İsnâd sistemi ve metodu olmasaydı, din konusunda herkes dilediğini dilediği şekilde naklederdi.[189]
İsnâd, İslâmm zuhurunda temelleri atılan bir harekettir. Sahabedeki araştırma ruh ve zihniyeti, tâbi-ûn ve etbâ'da, bu konuda sistemli faaliyetlerin yapılmasına; bu işi iyi bilen fertlerin yetişmesine sebep olmuştur. İsnâd yolunun, tâblûn-ve etbâ' devri ile daha sonraki devrelerdeki ısrarla tatbiki, Resûl-i Ekrem'in (s.a.) sağlığında kendisine ihtiyaç duyulmayan bir haldi. Sözün veya sözlerin sahipleri ortada idiler. Buna rağmen sahabenin, işitmedikleri Peygamber sözleri konusunda ihtiyat, tesebbüt ve tahkiki, titiz davranışı, bugün bile örnekleriyle -bildiğimiz bir husustur. [190] İlk önce hadiste tecelli eden isnâd, bilahare bazı diğer ilimlere, hatta şiire ve tarihe kadar yayılmıştır.
İsnâd meselesi garplıların dikkatini daha doğrusu tamamı çekmiş ve bazan hadise olan düşmanlıklarını, isnada yüklenmek suretiyle izhar etmişlerdir. Bu meseleyi bazı eserlerden etraflıca okumak mümkündür. [191]
Hadislerin doğru olup olmadıklarının kontrolüne yardımcılık görevi yapan sened zinciri, günümüzden geriye doğru bakınca; Peygamberimize (s.a.) yaklaştıkça kısalmakta, daha açık bir tabirle, şahıslar azalmaktadır. Meselâ; sahabeden Ebu Hureyre (Abdur-rahman b. Sahr) yi ele alalım. Peygamberimizin hadişlerini nakleden bu zatın, Efendimiz ile arasında çok kez başka bir sahabi bulunmamaktadır. Kendisinden hadis alan râvileri, yani bu senede bağlı bir zinciri takibedelim: Hemmâm b. Münebbih'te durum farklıdır. Arada zaman fasılası vardır, araya bir de şahıs girmiştir: Ebu Hureyre. Bu durumda kısa da olsa bir sened teşekkül etmiş sayılır. Bir başka şahıs daha ekleyelim: Abdürrezzak. Şimdi senetteki şahısların sayısı daha da artmıştır.[192]
Bir başka misâl daha ele alarak asırları biraz daha uzatalım: Enes b. Mâlik. Enes'ten (r.a.) hadisi duyan şahıs, ondan bir vasıta ile hadisi alma durumunda iken, Enes'te vasıta yoktur. Hişâm b. Zeyd, Enes'ten hadis almış olsun ve bu hadisi Şu'be b. Haccâc'a versin. Peygamberimize kadar uzayan zincirde şahıs adedi üç olmuştur. Şu'be'nin Osman b. Cebele'ye, onun da Şâzân Abdülaziz b. Osman'a hadis verdiğini kabul edelim: Seneddeki şahısların sayısı beşe çıkmış, zaman da hayli uzamış; şahısların 'kontrolü meselesi ise, daha da ihtiyaç duyulan bir konu olmuştur. Bir şahıs daha ekleyelim: Muhammed b. Yahya b. Abdülaziz Yeşküri. Sened, altı şahısla Peygamberimize varmaktadır. Ve aradaki açıklık daha da artmıştır. [193] Bu misâlleri uzatırsak görürüz ki; meselâ Muhammed b. İsmail Buharî zamanında şahısların adedi 5-10 kişiye ulaşacaktır. Bugün, bir öğrenci bir şeyhten icazet almış olsa, mutlaka Resûlüllah (s.a.) ile aralarındaki râvi zinciri en az otuz-kırk kişiye varacaktır.
Bu örnekleri şunu anlatmak için verdik; Her yeni şahısla vuku bulan bu uzayıp kısalma, hadisle meşgul olanların sened ile ilgili çalışmalarını artırıp eksiltecektir. Yani, asr-ı saadetteki sened çalışmaları ve rical bilgileri ile meşguliyet, elbette ki daha sonraki asırlar kadar yüklü değildir.
Hadislerin şifahî nakilden yazılı nakle geçişi, se-nedlerin belirli bir yerde donup kalmasını temin etmiştir. Bugün biz Buharî'den bir hadis almış olsak, İmam ile aramızdaki râvilerin isimlerini bilmemek durumu ile karşı karşıyayız. Aslında rivayet zinciri durmayıp çalışmıştır. Kitaptan değ'l de bir üstattan, Buharî'nin eserini okuyalım: Bu zat kendi semâ' senedine göre bize icazet versin, o zaman Buharî ile aramızdaki zinciri derhal görürüz ve yazıya geçişten sonra, şifahî olarak eklenen zincirin mütebaki kısmını anlarız. Bu usûlde bir okuma, artık nâdirleşmiş bulunmaktadır. Okumada ve hadis almada aslolan şüphesiz budur. Aynı anane, kıraat ilmlerinde henüz yaşamaktadır ve sened zincirlerinin uzunluğu oralarda müşâhade edilebilir.
İsnâd, gününde gereken ilgiyi ve itibarı -görmüştür. Ona bağlı ilim dalları teşekkül etmiştir. Acaba bugün için durum nasıldır?. Bugünün ve yarının hadisle meşgul olması gereken sorumluları, yine aynı işle uğraşacak mıdır, senet eski itibarını yitirmiş midir? Bu sorulara cevap aramak için, senedle meşguliyetin kısa tarihim görmek faydalı olacaktır.[194]

a) İlk Zamanlarda İsnâd

Hadis âlimlerinin beyan ettiklerine göre, îslâm toplumunda zuhur eden fitne C dahili kargaşa) ile birlikte, sened-tarih-kronoloji gibi unsurlar; yani sözlerin zaman, mekân ve şahıslar vasıtasıyla tescil ve kontrolü işi başlamış veya hızlanmıştır.
İlk hicri asrın yarısı veya son çeyreği hariç tutulursa, asr-ı saadeti takibeden bu yakın devrede, râvi takibi hemen hemen yoktur. Sahabedeki ihtiyat ve tenkitleri burada tekrar hatırlayalım. Bu devreyi takibeden yıllarda ve uzun bir müddet; «Bu hadisler dindir, din. Onu kimlerden alıyorsanız bakın, araştırın,» düsturu tabiûn ve etbâm hareket noktası olmuştur.
Zamanla gelişen çalışmalar, hadislerin senedle alınıp verilişi yanında, senetteki fertlerin araştırılmasını da gerekli kıldığından; cerh - ta'dil, hadis ricali bilgisi ve bağlı disiplinleri doğmuş, gelişmiş ve meseleleri sistemleşmiştir. Bu zaman zarfında sened, talip ve şeyhe; okuyucu ve okutucu kimseye yük ve süs olarak görülmemiştir.
Asr-ı saadettenberi, hadisteki bu sened kritiği yanında muhteva tenkidi denilen iç tenkid de yapılıyordu. Yani, manasız bir sözün hadis olarak kabulü diye bir hal mevcut değildi. Bu noktada muhaddisler, hadisin Peygamberimize (s.a.) ait olduğunu tesbite daha çok önem veriyorlardı.[195]

b) Senetlerin Atılması Ve İhtisar

Bu güzel -ananeler zamanla kaybedilmiş, daha doğrusu takibedenler azalmış, bir zaman gelmiş bu araştırmalar, sonuç alındı zannıyla terkedilmiş veya gayet az bir zümrenin takibettiği yol olmuş, hatta se-nedlerde hazif yoluna bile gidlmiştir. Bugün öyle hadis kitapları görürüz ki, buralarda sadece sahabinin Cveya, hadis mürsel ise tabiînin) adlarından başka isim mevcut değildir.
Bu durum, mektep kitabı hüviyetini taşıyan ve medreselerde el kitabı olarak tedris edilen eserlerde daha çok görülmektedir. Durum böyle olunca tabiî olarak; cerh-ta'dil, hadis ricali ve bunlara bağlı bilgilere muttali olan mütehassıslar, illet bilgilerini bilen âlimler de yetişmez olmuştur. Senedlerin vazifelerini bitirmiş birer hatıra olarak görülmesi, yanlışlığı açık bir değerlendirmedir. Yine ifade edelim ki, koca İslâm dünyasında gösterilebilecek birkaç kişi;" senedi gerektiği tarzda değerlendirip, rivayette kullanmakta olan birkaç âlim, bu kaideyi hiç bir zaman çürütecek güçte değildir. Bundan yıllarca önce, Ezher gibi tarihi ve^ şöhreti olan bir müessesede bile senedlerin okutulup okutulmaması münakaşası yapılmıştır.[196]

c) Senetle İlgili Vazifeler

Bugünün İslâm toplumlarında, hadis tedrisi yapılırken sened, ilk asırlardaki canlılıkta okutulmamak-tadır. Zaten, bunca fetretten sonra bunu beklemek de abestir. Fakat şunu belirtelim ki, hadislerde senetlerin atılmaması gerektiği noktasında yeni . bir uyanış da vardır. Yani bugünün bir takım ilim müntesipleri, ha-dislerdeki. senetlerin yine eski ananeye bağlı olarak araştırılmasına taraftardır. Bu müsbet heves yanında, esefle kaydedelim ki; hemen hemen, hadis ricali ve cerh ta'dil konularıyla, uğraşan, illetlere vâkıf olan âlimler nâdirdir. Dünya üzerinde gösterilecek bir kaç kişi, bu tesbitleri yalanlamaz. Bunun yanında; ehil bir ağızdan hadis okuma, semâ1 ve arz yoluyla hadis alma, yılların tecrübesi kendisinde biriken bir âlimden tef eyyüz, imkânları da hayli azalmıştır. Bu yollar tıkandığı gibi diğer bazı hadis dışı İslâmî ilimlerde se-nedleri fantazi olarak gören ve öyle kabul eden bir zihniyet de geliştirilmiştir.
Durumu ana hatlarıyla ortaya koyduktan sonra, çareleri ve vazifelerimizi tesbit edip meseleyi kapatalım. Bu gün iki şeye şiddetle muhtacız:
a) Tarih içinde tekevvün eden, İslâm kültür hazinelerinin ehliyetli ellerde tenkidli baskılarını yapmak,
b) Hadis ilimlerini kendisine ihtisas konusu olarak seçen; sünnet üzerinde çalışma azminde olan, oldukça kalabalık bir kadronun teşkili için yollar aramak ve ona tevessül etmek. Bu iki noktayı gerçekleştirirken, konumuz olan senedle meşguliyet de elbette nasibini alacak ve çok kısa sürede şu noktalarda fikir birliği ve müşterek hareket arzusu gerçekleşecektir:
a) Hadislerdeki senedler ve senedlerin tenkidi meselesi, tarihî rolünü tamamlamamıştır. Henüz senedin daha çok vazifesi vardır. Bu çalışmalar her zaman için lüzumludur.
b) Dün olduğu gibi bugün de hadislerin sıhhatlerinin tesbitinde, en büyük âmil râviler ve senedler olacaktır.
c) Sened süs değildir. Dinimizin temellerini kontrol aracıdır. Ehil kişilerin yetiştirilmesi ve ilk asırlardaki canlılıkla meselenin üzerine gidilmesi şarttır.
d) Günümüzde ve gelecekte, dinimizin ikinci kaynağı olan sünnete yönelecek saldırılar, senedler-deki şahısları hedef alacak, bunun müdafası ise aynı usûlde mümkün olacaktır.[197]

7. Âlî Ve Nazil İsnad Türleri

İsnadın değerini ve İslâm ilimlerindeki yerini bir nebze gördükten sonra, isnada bağlı bir meseleye; âlî ve nazil isnada ait bazı bilgiler vermek faydalı olacaktır. İsnadın en sağlamı (esahhu'l-esânîd) konusu, çeşitli fikirlerin ileri sürüldüğü bir konu olduğu için ve pratikte pek az faydası olacağı için ona teması uygun görmedik.
Âlî isnad deyimi ile şu mana kastedilmektedir: Manen veya maddeten haberin kaynağına olan yakınlık. Uzak bile olsa, haberlerin en sağlam olan yerlerden alınması ve bunun özel olarak araştırılması.» Âlî isnâd talep etmek bir nevi tahkik, doğru olana kavuşma isteği ve arzusudur. Bunun çeşitli yolları mevcuttur. İçlerinde en meşhur birkaç tanesini şöyle sıralamak âdet olmuştur: Hadisi, onu en mükemmel bilen bir ilim adamından almak, haberin kaynağına en yakın olan ve en mükemmel biçimde duyup anlayabilen kişilere baş vurmak, mümkün ise bizzat haberin kaynağına inip meseleyi kendisinden sormak. Bu yollar güçlü ve âlî bir isnâd için geçerli olan yollardan bir kaçıdır.
Bu konuyu işlerken ilim adamları, Peygamberimize s.a. Hicaz çöl köylerinden (bâdiyeden) gelen ve bizzat kendileriyle belki de nazik olmayan bir üslûp içinde konuşmaktan çekinmeyen sahabilerin muhaverelerini örnek verirler. Yine bu bilginler, sened zincirindeki şahısların az olmasına rağmen, bazı sebeblerle âlî olamayan isnadlara da örnekler verirler. Buradan anlıyoruz ki, şahıs azlığı her zaman âlî isnâd vermemektedir [198]Fakat şu bir gerçektir: Şartlar uygun olduğu takdirde, senetlerdeki şahısların azlığı, isnâdnı âlî olmasını doğuran sebeblerden biridir.
İşini sağlama bağlama arzusu, kişileri bazan bilip duydukları haberleri daha yakından-, daha ehliyetli ağızlardan; teknik deyimi ile daha âli isnadlardan alma durumuna teşvik etmiş, onları ilim talebi için seyahatlere yöneltmiştir. Tahkik arzusu, ilimde doğruya yaklaşma gibi rivayetleri almada da en doğruyu, en az şahısla; en az kayıpla tesbit isteğinden kaynaklanın aktadır.
Aslında bizler, günlük hayatımızda aynı yolu takip ederiz. Bir tacir, imkân bulursa malı ilk elden almak ister, bu onun, doğrudan kaynağı, yani hadisteki âlî isnadı araması demektir. Mal iki-üç el değiştirince nasıl fiat artarsa, haberlerin naklinde de, yanılmalar; eksilme ve fazlalanmalar ihtimal de olsa söz konusu olabilir.
Elde asıl kaynak varken, nasıl referanslarda ve dipnotlarda, ikinci ve üçüncü el makbul görülmezse, hadiste de âlî isnâd değerlerine daima tercih edilir. Âlî ve nazil bilgisinin daha pek çok yan meseleleri vardır. Fakat bu kadar temas yeterlidir.[199]

8. Lafız Ve Mâna Rivayeti

Peygamberimizden gelen haberlerin lafız veya mâna olarak rivayeti onlarla amel meselesinde, bazan tesirli olmuşsa da genellikle, Peygamberimizin (s.a.) kasdımn anlatılması yeterli görülmüştür. Bilindiği gibi, hadisler için «yüzbinler» rakam olarak verilir. Aslında bu yüzbinlerle ifade olunan rakam, tekrarları; bazan bir haberin birkaç yüz yerde ve kaynakta ayrı ayrı yazım ve tesbitini gerektirir. «Bir insan yirmi beş yıla yakın bir zaman içinde bu kadar konuşamaz» gibi.bir ölçüyü, zaman zaman itiraz sadedinde duyarız. Peygamberimize isnâd olunan ve sayılan yüzbinlere ulaşan rivayetler, 8-10 binlik rakama indirilebilir. Bunlar da konu başlığı olarak birkaç bin meseleden ibaret kalır.
Birkaç bin meseleye temas eden; Peygamber, sa-habî ve tabiî sözleri, daha sonraki nesillere acaba onların kullandıkları lafızlarla mı nakledilmiştir, yoksa, mâna aynı kalmak üzere, nakledenlerin kendi sözleri de orada mevcut mudur?. Lafız ve mâna rivayeti konusunda, çözümü gereken problem bu olmuştur. Soruyu şöylece de scrabiliriz; Bazan sayfalar dolusuuzayabilen, bazan çok kısa olan bu hadisleri akılda tutmada, her hafıza belirli bir sadâkat gösterip vazife yapabilir mi?
İnsan hafızasının gücü, günümüz ilimleri için artık meçhul değildir. Bir hafıza - hasta olmamak kaydıyla - gerekli ilgiyi duymak şartıyla; aynen, duyduğu bir haberi ve bir bilgiyi nakledebilir. Cemiyetlerde herkesin hafızası aynı güçte değildir. Bunun yanında uzun konuşmalarda aynı hassasiyetin korunabileceğini de zannetmiyoruz.
Yine ilim bakımından kabul edilen bir diğer husus mevcuttur: Bazı vak'alarda ferdler umulmadık bir güçle ve bir alâka ile, kısa zamanda, büyük

bir söz topluluğunu ezber yapabilir. Az da raslansa, bazı insanların hafızaları, yıllar boyu belleğindekini bozmadan saklayabilir. Bütün bunları şunun için belirtmekteyiz: Çok temiz hafızalar, şehrin ve medeniyetin dağdağasına bulaşmamış zihinler, hele bir de din ve iman sözkonusu olmuş ise, kendilerine bağlandıkları
kişilerin sözlerini candan bir ilgi ile dinleyebilirler,
benimseyebilirler. Nitekim sahabe; hafızaları, lisan selikaları temiz olan o cevval insanlar; Peygamberimizin kendilerine hayat veren beyanlarını aşırı bir ilgi ile dinliyor ve kısa sözlerini aynen, uzunlarını da mâna olarak kendilerine malediyorlardı; Uzun söz topluluklarında, mânayı bozmadan bazı tasarruflarla nakil işi sonraları da caiz görülen bir husus olmuştur. Sahabenin söz belleme ve nakletme durumunun böyle olduğunu, hadislerdeki ifade ve lafız -farklarından anlamaktayız. Peygamberimizin (s.a.J bir meseleyi değişik ifadelerle anlattığı ve açıkladığı da oluyordu. Fakat, rivayet farklarını bununla izah yeterli değildir; şüphesiz râvinin, sözler üzerinde tesirleri vardır.
İlim adamları, rivayette tutulacak yol konusunda farklı kanaatlere sahiptir. Haberlerin duyulan kelimelerle veya, mânayı bozmayan değişik ifadelerle nakledüebilmesi konusundaki değişik görüşlerini şöylece toparlamak mümkündür:
a) Kelime değiştirmek, cümlelerin parçalarını öne ve sona almak; mânayı bozmadan takdim ve tehir yapmak, eksik ve fazla nakletmek anlamlarına. gelebilecek şahsi tasarrufta bulunmayı caiz görmeyen görüş.
b) Bu yasaklan sadece Peygamberimizin sözlerine uygulayıp, sahabe ve tâbiûn sözlerine uygulamayan; o sözlerin naklinde bu işlemlere müsade eden fikir.
c) Birinci bölümde saydığımız bütün işlemleri (kelime değiştirme, takdim tehir vs.) mâna bozulmama şartıyla caiz gören görüş .[200]
Sahabeden Abdullah b. Ömer ve Ebu Ümâmâ gibi zatlar, duyulan sözlerle nakli gerekli görüyorlardı. Çünkü bir hadiste, Peygamberimizin sözlerini nakleden öğülürken; «işittiği şekilde nakleden* Ckemâ se-mia) kaydı mevcuttur. [201] Bunun aksini savunan sahabiler de, lafızları aynen korumanın zorluğunu ve mesuliyeti! bir iş olduğunu belirterek ondan çekiniyordu. Meselâ kaynakların belirttiğine göre Zeyd b. Erkam böyle bir zât idi.
Birinci guruba mensup râviler, doğrusunu bilseler bile yapılan yanlış nakildeki lahinleri ve tash fleri düzeltmez; aynen yanlış olarak nakleder, bu nakil isterse fasih dile uygun düşmesin bunu yaparlardı. Çünkü onlara göre «aynen nakil bir emâneti aynen muhafaza» demekti.
İkinci gurup âlimler arasında Mâlik b. Enes misâl olarak zikredilmekte ve onun bir soruya verdiği cevap, bu fikrine kaynak gösterilmektedir. Belirtildiğine göre İmam Mâlik Eşheb'.n bir sorusuna şu cevabı vermiştir: «Bu tür tasarrufları Hz. Peygamber'in sözlerinde uygun görmem. Fakat başkalarına ait sözlerde yapmada bir beis yoktur. Yalnız mâna, her iki ifadede de aynı kalmalıdır. «Diğer taraftan İbn Sirin'in şu sözlerine muttali olmaktayız: «On kişiden hadis dinledim, hadis aldım. Her biri mâna aynı kalmak üzere değişik lafızlar kullanıyorlardı. [202]Mücâhid; «Hadiste eksik rivayet et, fakat ilâve yapma» demektedir. Mesnetsiz fazlalığa müsade etmeyen bu âlim, yanlış ve fakat fazla nakil yerine eksik ve fakat doğru nakli yeğ tutmaktadır.
Şu nokta ortaya çıkmaktadır: Herkesin endişesi Peygamberimizin ağzından, ona demediğini isnâd etmemek. Kaçınılan nokta da budur. Yoksa, ekseriyet; insan için lüzumlu kolaylığa ve hafızanın gerektirdiği tasarrufa zaten müsade etmiştir. [203]

9. İ'tibar Müessesesi

Hadisler birbirlerini destekleyip güçlendirebilir. Yalnız kalmış bir hadisin, yalnızlığını bazı usûl çalışmalarıyla, giderip, hadisi güçlü kılmak ve dolayısıyla kendisiyle amelde işbirliği yapmak mümkündür. Bunun için hadislerin kaynaklarının araştırılması ve bir nesep zinciri ve nesep şeceresi bütünlüğünde, onu duyan ve nakleden silsileyi takip zaruridir. Benzerleri veya başka nakledenleri olmayan hadislere, az tanındıkları için ferd ve ğarib hadisler adı verilir. Bu isimlere, şüyu ve râvi sayısı bakımından yapılmış bölümlemelerde raslarız. Sened zincirinin herhangi bir noktasında râvi tek kalmış olabilmektedir. Bu durumda râvi teferrüd etmiştir. Ferdin de kendine göre kısımları vardır.
îşte böyle ferd bir hadisin, daha güçlenmesini sağlamak gayesiyle yukarıdaki nesiller içindeki arka,-daşları aranır. Rivayet zincirinin bir yukarı halkasm-daki akranlar ve ders arkadaşları, ortak râviler bulunmağa çalışılır. Buna sebr adı verilmektedir. Başka tarîklerin; dal budak salan yelpazedeki diğer unsurların bulunması, şematik olarak tesbiti işi hayli kolaylaştırır. Bu arama tarama işine i'tlbâr ve başka adlar da verilir. Gaye, bir nesilde ferd kalan bu haberin; yaygın olduğu devrelerini bulup o devreler yardımıyla eski gücüne ıttıla peyda etmek. Hadis musannefatı içine serpiştirilmiş durumdaki diğer rivayetlerin a-ranması, fihrist ve indekslerin olmadığı çağlar için hayli güç ve' maharet isteyen bir hizmet olmaktadır. Bulunan hadisler; mütâbi' ve şâhld adlarıyla anılırlar. Artık hadisi güçlendiren tarîkler var demektir. Tefer-rüdün çşşitli sebebleri vardır. Bazan istek dışı olarak bir haber, çok yaygın bir haber, belirli bir çağda şöhretini kaybeder, sonradan gün yüzüne çıkabilir.
Bir şema yapıldığı takdirde görüleceği gibi râviler, her çağda tabaka tabaka bulunurlar, Bir muhad-disten bir hadisin 15 kişi tarafından dinlendiğini düşünelim. Bu ismin altına onbeş tane ayrı yol açmak gerekecektir. Onun- da her birinin beşer râvisi olsa, ikinci nesilde şecere daha da salkım saçak bir durum arzeder. Bu yetmişbeş kişinin naklettiği hadis aşağıdaki çağlarda, teferrüde mâruz kalsa; önce o çağlarda, daha sonra da, yetmiş beş ve onbeş kişilik nesillerde ve tabakalarda aranacaktır. Bunu biz araştırma sonunda bulabiliriz. Hadisin önce yetmişbeşlik, sonra da onbeşlik bir mütâbi' ve şâhidler silsilesine sahip- olduğu; ancak yılların arasından, birikimi kaldırmak suretiyle bakılınca görülür. Araştırma yapılmazsa hadis yine ferd ve garip olarak kalmağa devam eder.
Bütün bu zahmetlere hadisin amel haline ifrağı; tatbikat haline konulması, pratiğe dökülmesi 'için baş vururuz. Ferd olarak kaldığı takdirde, bir kültür ve din meselesi kaybı sözkonusu olmadansa, büyük araştırmalarla meselenin aslına nüfuz etmeyi âlimler daha doğru bir yol olarak görmüşlerdir.
İ'tibar, mütâbeât ve şevâhid konusunun, meselelerine dalmak istemiyoruz. Şurasını . belirtelim: Aslı olmayan bir haberin, bir çağda garip kalması, sonraki araştırmalarla yukarı nesillerde şâhidler bulunması; çok şöhretli olduğu yılların tesbiti, yalan haberi güçlü kılmamaktadır. Bilginlerin verdikleri örnekler, doğrular ve iftira olmayan hadisler için geçerlidir.[204]

10. Yazı Kaideleri Ve Düzeltme Yollan

İslâm ülkelerinde, matbaanın icadına kadar, ve hatta ondan biraz sonraki devrelerde yazmalar (mah-tûtât), ilim nakil araçları idi. Bugün kullandığımız kağıttan çok daha güzel ve ömürlü kağıtlara, çok daha güzel mürekkeplerle yazılmış bu malzeme, binlerce yıldanberi kütüphanelerimizde ilim adamlarının hizmetini görmektedir.
İşte bu devrede yazılan malzemenin bir kısmı da hadislerdir. Genel kaide halini almış bazı noktalama ve hat usûlleri, daha sonradan tekâmül etmiş ve bugünkü şeklini almıştır. Her asırda ve her coğrafyada, bu işaretlerin farklı kullanımı olmuştur. Bugün, Kur1-an-ı Kerim ve benzeri harekeli yazılan metinlerdeki noktalama ve işaretleme, en mütekâmil şekline ulaşmıştır. Bu tekâmülün seyrini, hicretin muhtelif asırlarında ve değişik İslâm coğrafyasında yazılmış eserlerde takibetmek mümkündür. Oralarda göreceğimiz, bugün için bir mâna veremediğimiz işaretler acaba neler ifade ederler?
İlk usûl yazarlarından Râmehurmuzî, kitabının son bahislerinde bazı yazı kaidelerinden bahseder. Ondan sonra gelen usûlcülerde bu pek yoktur. İmlâ ve istimlâ kitapları bu hükmün dışında yer almaktadır.
Râmehurmuzî'nin ilk konusu, «el-kavl fî takvi-mi'l-lahn ve ıslâhi'1-hata» dır. Burada; yazıda yapılabilecek hat yanlışlıklarının düzeltilerek hataların tashihi üzerinde durmaktadır. Öğrendiğimize göre Şa'bi isimli hadisçi ve Evza'ı adlı mezhep imamı; hadislerde yapılan hat yanlışlarının tashihini mahzursuz görmektedirler. Bu yanlış dil yanlışı da, hüküm yanlışı-da olsa aynıdır. Hanımâd'm, «Benim kitabımda Kata-de'den yaptığım rivayetlerde yanlışım varsa düzeltiniz; çünkü Katâde, hadiste lahn yapmazdı» sözü bu bilgiler arasında nakledilmektedir. Yazı hatalarında hakk (kazıma) sözü geçmektedir. Bunlar harf ve kelimelerde olduğu gibi i'rabta da olmaktadır. Merfu bir kelimenin mansup, mansubun ise mecrur yapıldığı bir durumun tashihine ve başkalarına ait örnekler vardır.[205]
Ramehurmüzî, hadiste ve yazıda yapılan düzeltmelerin aleyhinde bulunanların sözlerine itimad gerekmediğini de savunur. [206]
Hakk (kazıma) dışında; yalamak, ıslak bir bezle metni silmek ve yazıyı yıkamak [207]hep düzeltme yollandır. Fakat bunlar içinde en güzel karşılanan; yanlışın altta görülmesini sağlayacak tarzda onu bırakıp, üzerine ince bir iptal çizgisi çekmektir. Böyle metinleri biz gördüğümüzde hattat tam olarak üstünü çizmemiş zannma kapılırız. Halbuki burada itimadı temin için; okuyucunun alttaki yazıyı okumasına izin verilmiştir. Çünkü, bunun yerine yapılacak olan; kazıntı, silinti ve yalama, bazı durumlarda itimatsızlığı ve töhmeti celbedecektir. Nitekim yazmaların ilk sayfaları, asırlar boyunca göz nuru dökülen bütün yazıların; sahteliği örtmek için yapılmış silinti ve ka-zmtılanyla doludur. Onların altına nüfuz mümkün olsa acaba bize neler açıklayacaklardır kimbilir?

Ebu Hafs Ömer Meyâncî Iahnin tashih usûllerini anlatırken; «sayfa kenarına çıkmadan, düzeltme yapıldığına dair işaretler koyma işlemlerinden» söz eder.[208] Onun belirttiğine göre düzeltmelerde en güzel yol; düzeltmenin yapıldığını belirten bir açıklama cümlesiyle kenara çıkılarak yapılan tashihtir. Söz-konusu çizgi çekme işlemine de, darb adı verilmektedir.
Hadisler, aynı bâb altında bazan bir veya birden çok senetle verilme durumunda kalınmıştır. Müslim b. Haccac Kuşeyri'de bu çok görülür. Bu durumda bilginler, senedleri ayrı olan müşterek metni vermeden önce, her senedin bitiminde bir hâ harfi koymayı tercih ederler. Bununla tahvil mânası kastedilir ve yeni bir senedin sevkedileceği anlatılmış olur. Bir takım bilginler, okuma esnasında bu harfin sessiz geçileceği, diğerleri ise sadece «hâ» denileceği görüşündedirler.
Yazıyla ilgili bir başka işaret, hadislerin bitiminde konulması âdet olan bir işarettir. Nasıl Kur'an âyetlerinin bitiminde; gül, çiçek veya bir dâire yapılır. Aynen onun gibi bir işaret burada da sözkonusudur. Bunun içi bazan boş bazan dolu olur. Bazı yazarlar da hadis bitiminde yatay bir çizgi kullanır. Küçük dairelerin içi boş bırakılması durumunda, nüshalar asil-larıyla karşılaştırıldıkça, daire içine çizgiler ve işaretler konur,, sayfa kenarlarına da mukabele ve tashih kayıtları düşülür.
Râmehurmuzî'nin belirttiğine göre, hadiste bir kelime yanlış yazıldığı vakit onun hakkedilmesi veya darbedümesi; bıçak veya benzeri bir âletle kazınması, üzerine bir ibtal çizgisinin çekilmesi [209]töhmeti gerektiren hususlardır. Yapılacak iş; alttaki bozuk yazı okunacak tarzda kelimenin üstüne ince ve temiz bir çizgi çekmekten ibarettir. [210]
Haşiye veya hamiş çıkmak, satır içinde haşiyeye işaret eden bir çizgi kullanmak da bir tashih türüdür. Bu durumda, hattatların tırnak dedikleri [211]işaretin biraz daha uzuncası, eğri tarafı haşiyedeki yanlışı ve düzeltmeyi gösterecek tarzda çekilir. Bilhassa kelime atlandığında bu usûle baş vurulur. Okuyucu belirli bir yerde böyle bir işaret görünce, yukarıdan çekilen böyle bir çizgi kendisini haşiyeye bakmağa zorlar. Orada doğru ve tam olan yazılmıştır. Böyle durumlarda bir «sah» kelimesi eklemek de âdettir. [212]
el-Muhaddisu'I-fâ-sil müellifi, mükerrer yazılan harf ve kelimeler konusuna da temas eder. Bu nevi bir yanlışın düzeltilmesinde iki yol vardır: Bir görüşe göre mükerrer yazılan kelimenin ikincisi silinmeli veya iptal edilmelidir. Çünkü birinci kelime doğru, ikincisi ise yanlıştır. İkinci görüşe göre, ilk kelimenin silinmesi veya iptali daha uygundur.[213]
Hareke ve noktalama; en-Naktu ve'ş-şekl, ilk çağ-lardanberi bilinen ve uygulanan bir husustur. Hatta, Dr. Muhammed Hamidullah'm belirttiğine göre, Yemen ve Güney Arabistan kazılarından elde edilen malzemede, iptidaî mânada raks, nakt ve şekl mevcuttur[214] Ebu Muhammed'in belirttiğine göre bu işlem; bilhassa anlaşılmasında ve okunmasında; müş-kilât çekilen isimlerin harekelenmesi için hizmet görür. Bu konuda; «anlaşılması müşkil- kelimeler ve isimler harekelenir» inemâ yüşekkelü mâ yüşkel kaidesi konulmuştur. Makul olan da budur.
Yazı kaidelerinin en güzel sergisi yazmalarda görülür. Böyle bir «eserler topluluğu» üzerinde yapılacak çalışmada tashih; kayıtları, noktalama ve harekeleme, tahvil işaretleri, yazıyı bozmadan yapılan iptal çizgileri, tırnak ucuna benzer, yukarıdan çevrilmiş yarım daireler, kenarlardaki mukabele kayıtları, ba-zan günlük okunan ders miktarları, eserin baş veya son tarafındaki semâ' kayıtları, el değ'ştirmelerde yazılan temellük kayıtları ve özel mühürler; bir hazine değerindeki bu malzeme rahatça amelî olarak görülür.
Romen rakamlarıyla diğerlerinden ayırdığımız bu dört bölüm, usûl kitaplarımızın temas ettikleri pek çok konuyu kısa da olsa sunma gayesiyle kaleme alınmıştır. Burada zikredilmesi ve incelenmesi gereken pek çok usûl konusu daha mevcuttur. Ne var ki, hacmi belirli olan ve daha çok lise üstü bir tahsil seviyesinde olup, İslâmî ilimlerle ihtisas ölçüsünde teması olmayan okuyucu çoğunluğuna hitap edecek böyle bir çalışmada onların ele alınmaması normal karşılanabilir.
Yine bir takım konular daha mevcuttur ki bunlar, kısmen tarihçe bölümünde yer almış bulunmaktadır.
Buradan itibaren, daha çok son asırlarda, veya günümüzde yazılan genel hadis kültürü kitapları ile, bazı usûl kitaplarında yer alan konuları göreceğiz. Bu konulan biz, «Yeni meseleler» başlığı altında toplamış bulunmaktayız. Arap dilinin hadisle olan ilişkileri, hadislerin muhteva ve getirdikleri ahkâma itimat günlük çağdaş (modern) hayatın hadisler karşısındaki durumu; hadislerin çağımızda tatbik edilip edilemeyecekleri gibi konular bu bölümün ana bahisleridir.
Bilindiği gibi, hadis ve sünnet; sadece dost çevre ve fikirlerle karşılaşmamış, tarih boyunca kendisine dost olmayan, veya düşman olan fikir, gurup ve tatbikata da hedef ve muhatap olmuştur. Hadise dost olmayan fikirler başlığı ile bu guruplara bir nebze temas ettik. Günlük hayatımızda bilhassa son yolların aktüel konusu olan bu nokta üzerinde daha da durmak gerekmektedir.
Oryantalistler diye de adlandırılan ve yüzlerce yıl öncesinden itibaren, İslâm ilim ve kurumlarını inceleyen insanların hadisle olan ilgilerine az da olsa değindik. Bu çalışmalar karşısında almamız gereken tavıra işaret ettik. Hadisin ve Peygamberimizin dini-mizdeki değeri ve yeri beşinci bahsin son konusu olmaktadır.[215]

V, YENî MESELELER

«Yeni meseleler» başlığı altında inceleyeceğimiz konuların içinde başka ilim dallarında, asırlar önce münakaşa edildiğine şahit olduğumuz bazılarını bulmak mümkündür. Fakat bir kısmı daha vardır ki onlar, son yüzyılın meselesidir. Evvelce defalarca tekrarladığım gibi, her çağın, hadis ilimlerine armağanı olan konular hiç eksilmeyecektir. îlerde küçük bir bahis olarak ilginizi çekeceğimiz «modern elektronik cihazlar ve onlardan îslâmî araştırmalarda yararlanma» konusu işte böyle bir konudur. Bunları çoğaltmak mümkündür.
Bütün bu yeniliklerin, bir müddet için hadis bünyesine girmesi; zamanla çıkması, veya ilgi çekerek orada tutunması mukadderdir. İlim adamlarına düşen, mensup oldukları bilgi dalının diriliğini devam ettirecek; ona güç katacak yeni metodlar ve bilgi imkânlarını araştırmaktır. Bu itibarla, beşinci bölümdeki bazı bahislere böyle «emanet» nazarı ile de bakabiliriz. Mütehassıs kişilerin yol gösterici irşadları, ilimde daima yanlışlıkların ve hataların düzeltilmesini; ilmin ikmâlini, faydalanmanın yaygınlaştırılmasını doğuracaktır.[216]

1. Arap Dil Ve Edebiyatının Hadisle İlgisi

Çağdaş hadis yazarlarından Lübnan Üniversitesi Öğretim üyesi Dr. Subhi Salih, açtığı iki ayrı bölümde; «Hadisin edebiyat ilimlerine tesiri» ile «Dil ve gramerde hadisle ihticâc» konusunu işler. Edebi ilimlerin hadisin gölgesinde doğuşu, hadisin dübilgisine tesiri, şiirde isnâd kullanımı, edebi bilgilere hadisin tesiri gibi yan başlıklara ayrılan ilk konu, daha ziyade dil ve edebiyat ilgililerinin alâkadar olacakları konulardır. Biz «hadisle istişhâd ve hadisle dilde ihticâc» konusunu, hadisin lafzi değeri açısından mühim gördüğümüz için, kısa bir bölüm halinde burada sözkonusu etmeyi arzuladık.[217]
İslâmm iki ana kaynağı; Kur'an-ı Kerim ile hadisler, Arapçanın kelime yapısına, cümle yapısına, gramerine ve edebi sanatlarına tesir etmiş; yüzyıllar boyunca dilin yozlaşmasını önlemiş, zenginleşmesini sağlamıştır. Bu husus üzerinde dil bilginlerinin görüş birlikleri mevcuttur. Kur'an ve hadisin Arap dil ve gramerinde ölçü, şâhid ve delil olabilmesi konusunda, hadisin aleyhine bazı görüş ayrılıkları vardır. Bir takım ilim adamları ve dilciler, Arap dil ve dübilgisinde hadisleri şâhid göstermenin doğruluğunu savunurken, diğerleri aksi görüşü belirtmişlerdir. Burada ihtilâfa sebep olan nokta iki tanedir:
a) Hadislerin lafız olarak nakli yanında, mâna olarak nakli de olmuştur. Kısa sözlü hadisler dışında, mâna nakli daha çoktur. Bu durumda, hadislerin lafızları Peygamberimize ait olmayacağı için; «lafız ve söyleyiş biçimi olarak, kalıp halinde onun dilde nahiv ve sarf örneği ve şahidi olarak gösterilmesi», yanlışlıklara sebebiyet verecektir. Çünkü, sözün lafız olarak Peygamberimize ait olmaması sözkonusu olabilecektir.
Bilindiği gibi, hadislerin Arap olmayanlar tarafından nakli de vâriddir. Bu durumda, adı geçen ırkların Arapçaları, dil gibi hassas bir konada delil sayılmamıştır. Burada geçen; ihticâc, istişhâd, delil, şâ-hid kelime ve deyimleri, belirli bir. yerde, adı geçen hadisin yol gösterici güçlü bir örnek ve delil olarak kullanılması demektir. Meselâ dilci; bu böyle söylenebilir; çünkü dilde seçkin yeri olan, fasih ve beliğ insan Hz. Peygamber, böyle söylemiştir demişse, o noktada hadisle istişhâd etmiş olmaktadır.
b) İkinci mahzur ise şudur: Dil çalışmalarında üstün mevkileri olan bazı Mısırlı bilginlerin, hadisleri delil ve şâhid olarak kullanmayışları. Görüldüğü gibi bu mazeret ilmî olmaktan uzaktır. Çünkü bunun aksi; «Mısırlılar kullanmıştır, öyleyse hadisle ihticâc doğrudur» şeklinde bir düşünce tarzını gerektirir ki, ilimde böyle bir ölçü yoktur. Yani «Mısırlı böyle yaptı öyleyse doğrudur» diye bir mantık sistemi yoktur.
Hadisleri dilde örnek ve hüccet olarak kullananların da varlığından söz etmeliyiz. Dr. Mustafa Ah-
med Zerkâ meseleyi tafsilâta tâbi tutarak güzel bir icmal verir; onun belirttiğine göre, altı çeşit hadis vardır ki, onlar dilde örnek olarak kullanılmış ve ilim adamlarınca bu uygulama benimsenmiştir. Bu altı çeşit hadis şunlardır:
a) Edebiyat ve dil bilginlerince, Peygamberimizin Arap dilindeki üstün mevkiini göstermek üzere ileri sürülen cevâmiu'l-kelim diye adlandırılan; «hamiye 1-vatîs, mâte hatfe enfih, ez-zulmü zulumâtün yevme'l-kıyâmeh, inne mine'l-beyâni le-sihran...» gibi güçlü sözleri.

b) İbâdetlerde okunmasını emrettikleri ve lafız olarak müteakip nesillere değiştirilmeden nakledilen dua ölçüsündeki hadis-i şerifleri.
c) Peygamberimizin, özellikle her kabilenin konuştuğu lehçeler ile vukubulmuş konuşma örnekleri. Arap yarımadasının belirli mıntıkalarından gelenlerin ağız ve şivesine riâyet ederek yaptıkları konuşmalarda geçen sözleri.
d) Ayrı ayrı bölgelerden derlenen, ayrı tariklerden ve sened zincirlerinden değişik zamanlarda nakledilen, fakat lafızları birbirine uyan hadisler.
e) Irk bakımından saf Arap olan ve dil yönü güçlü muhaddisler tarafından toplanan mecmualardaki ifadeler. Bu gurup âlimler arasında; Mâlik b. Enes, Abdülmelik b. Cüreyc ve İmam Şafiî'nin isimleri geçmektedir.
f) îbn Şîrîn, Kasım b. Muhammed, Raca b. Hay-ve, Ali b. Medîni... gibi, teknik yönden, «mâna olarak hadis nakline müsade etmeyen âlimlerin topladıkları bilinen hadisler».
Diğer taraftan gramer yönünden, Hz. Ali'nin gûnüne kadar vardırılan çalışmalarda söz dizimi ve ifade farklılıkları bakımından hadisler birer kalıp olarak ele alınmış, bazan o kalıplara göre dil kanunları türetilmiş ve hadis müsbet görev yapmıştır. Konuyu Subhi Salih'ten birkaç nakille bitirelim:
«Muhaddislerin, senedleri rivayet ederken gösterdikleri fevkalâde dikkatin yanında, metinleri rivayet ederken gözönünde bulundurdukları bu ölçüler bize kesin surette göstermektedir ki, mütekaddim lugatçı-lardan ve nahivcilerden hadisle ihticâcı menedenler, hadis merviyyâtının, halis Arap olan yüce Peygamberin sözleri olduğu hususunda insana itimat telkin etmediğini söylemekle pek büyük bir hata işlemişlerdir. Hadisle ihticâca mâni olanlar, ihticâca cevaz verenler gibi, şunu iyice anlamış oldular ki, nahivcilerin ve lugatçılann ihticâc ettiği bütün Arap kelâmında, hadis rivayetinde gösterilen zabt, dikkat ve araştırmanın asgarisi dahi mevcut değildir.[218]
«Kuvvetle tahmin ediyorum ki Sa'îd Efğânî'nin dediği gibi mütekaddim âlimlerden hadisi şâhid olarak kullanmayanlar, hadis âlimlerinin gerek rivayet ve gerekse dirayet bakımından verdikleri meyvenin halk arasında revaç bulduğu zamanda gelselerdi, Kur'an-ı Kerim'den sonra elbette yalnız hadisle ihticâc ederlerdi. Hadis ilminin hassas ölçülerine vurulduğu zaman, haklarında birçok şüphelerin uyanacağı şiirlere ve haberlere hiç iltifat, etmezlerdi. [219]

2. Hadislere Ve Muhtevalarına İtimat

Hadislere bir takım düşman ellerin karıştığı tari-hen sabit bir husustur. Bu durum, birçok karışıklıkların doğmasına sebeb olmuştur. En-büyük zarar da hadislere itimat meselesi'n de ortaya çıkmıştır. Hadislerin islâm âlimlerinin çoğunluğunda uyandırdığı inandırıcı vasıf, bazılarında teşekkül etmemiş; hadise şu veya bu sebeble itiraz'eden zümreler doğmuştur. Dış görünüş bakımından, ileri sürülen sebeblerin masum olanları yanında; asıl yüzünü gizleyen ve peşin olarak hadisi mahkum edenleri de mevcuttur.
Topyekün hadislere itimat konusunda üç görüşün varlığından söz edilmektedir:
a) Hadisleri, sahih veya zayıf şeklinde bir bölmeye tâbi tutmadan toptan hepsini inkâr yolu. Bu durumda, iddia sah.plerine göre İslâm dininin tek kaynağı Kur'an-ı Kerim olmaktadır.
b) Kur'an'daki hükümlerin tatbiki için, sünnetin ve hadislerin mutlak lüzumlu nesneler olduğunu na-zar-ı itibara alarak, bütün rivayet edilen hadislere inanmak ve onları; sahih veya zayıf olsunlar şartsız kabul etmek yolu.
c) Nakledilen hadisleri, ilmin gerektirdiği metod ve ölçüler yardımıyla güzelce eleyip; sahihleri kabul eden ve diğerlerini reddeden görüş.
Birinci yol, sahih ve sabit olan bir takım dini hükümlerin kaybına yol açacağı için kabul edilmesi mümkün olmayan bir yoldur [220]İkinci yol da, dinimizde olmayan bir takım yalanlarını, mukaddes dinimiz içine sokulmasını doğuracaktır. Netice itibarıyla birincinin taşıdığı, meşru olmayan durumlar burada da sözkonusu olmaktadır. Ortada tek yol kalmaktadır ve ümmetin çoğunluğu da o yolda ilerlemektedirler: Kur'an-ı Kerim'in ve ilmin rehberliğinde, ha-d.slerin ilmî usûllerle araştırılması, sahih olanlarla amel edilmesi yolu.
ArzettiğİmiZ problem, tarihteki olayların ilmî yollarla tahliline benzer. Olaylar: mutlak kabul, mutlak red yerine, tarih ilminin metodları çerçevesinde araştırmalarla ispat cihetine gidilir. Mutlak red, olmuş bir olayın inkârı demektir ki ilim dışı bir davranıştır. Olay olmuştur, siz inkâr ile meşgulsünüz. Mutlak kabul de aynı hatadır. Ortada mevcut olmayana, varlık elbisesi giydirme sözkonusudur. Tek yol; ilmin izini sürerek, gerçeği takibe gayret etmek Tarihte de malzeme asılsız şeylerle; efsane ve menkabe ile karışabilir. Onda da yalan ve iftira vardır. İhmal dersek, ha-disteklnden kat kat fazladır. Hadisler din olarak bilindiği için, tarihten ve özellikle diğer ilim malzemesinden daha çok itina ile korunmuşlardır.
Hadise itimat kokusunda, ilmin yolu, şahısların nazlı hatırlan için; kişilik ve güzel huylan için terk edilmemektedir. Mâlik b. Enes'in; «Biz, kıyamette şefaatlerini ümld ettiğimiz bir takım iyi insanların rivâyetlerini, gerektiğinde reddederiz» sözü, arz ettiğimiz noktada adetâ kanunlaşmış bir ölçüdür.[221]

3. Hadisler Ve Modern Hayat

İslâm dininin, Hicaz'dan dışarıya çıktığı günden-berl yeni hayat sistemleri ile karşılaştığı bilinen bir gerçektir. Peygamberimizin günlerini izleyen devrelerde, her çağ yeni meseleler getirmiş; Peygamber sözlerinin o çağların problemlerine deva olup olmayacağı geniş çapta araştırılmıştır. Günümüz insanlığı, özellikle İslâm toplumları, çağdaş (modem) hayatın, İslama ters gelen güçlü unsurlarıyla karşıkarsiyadır, îc-lâm âl .mi bugün, kendi dindaşları içinde; İslâm toplumu olup olmadıklarım tartışanlarla, başka din mensuplarının, kendilerini müslüman gören nazarları arasında sıkışıp kalmaktadır: «Dışarının bizleri müslüman ülke olarak görme» tespitleri va «bünyenin kendisini küfre nisbeti»?!
Değişen bir dünyada; dünya insanlığı ile artan yakın temaslar, iktisadî ve kültürel değişiklikler, yeni ideolojilerin ve inanç biçimlerinin hortlaması veya doğması ve daha akla gelmed k pek çok sebeb, bizi tekrar sünnet kaynağına dönüp, modern dertlere ve problemlere; hem de dünyanın problemlerine çare arama gibi mukaddes ve sorumluluk dolu bir çileli çalışma içine itmektedir.
Müslümanlık, yaşadığımız vilayetteki uygulamadan ibaret değildir. Türkiye'nin dört bucağındaki ananevi 'müslümanlık da, Resûl-i Ekrem'in tebliğ ettiği islâmm tek tecellisi değildir. Bütün dünyadaki uygulama, sünnetin fertlere ve coğrafyalara dağılan farklı tecellisi, bütünü teşkil eden unsurlardır. Herkes kendi şartına göre dinimizin ilkelerini yaşayacağına göre, acaba sünnet günümüz ve gelecek için de hayat düsturu olmaya devam edecek midir? Engel olarak görülen unsurlar müslümanlan hiç bir zaman korkutmamaktadır. Harran ovasında veya Antalya-da hayatını sürdüren, sürüsünün ardında çadırını da nakleden müminlerin, müslüman olma şansları, Ankara - İstanbul - İzmir gibi dağdağalı illerimizdeki hayat şartları içinde azalmakta mıdır? Batı Avrupa'da çalışan bir müslüman işçi; Türk, Faslı. Yugoslavyalı, Cezayirli,., dinini tatbikte daha fazla güçlükle mi karşılaşmaktadır? Oralarda hüküm süren çağdaş hayat karşısında sünnetin sunduğu reçete iflâs mı etmiştir?
Şu birkaç soru bize, sadece günümüz dünyası insanının, problemli olduğu, tarihtekilerin âsûde yaşadıkları hissini vermemelidir. Bu farklar ve zorluklar, geçmiş asırlar için daha da zorluklar arzeder. Sözünü edeceğim bir seyahatnamede, iki, yılı aşkın bir müddet içinde, bir hac yolculuğu gerçekleştiren; zulmün ve zorlukların en üst seviyedeki örneklerim bizzat yaşayan- bir İspanyol müslümanı, bizden çok fazla çileli bir hayatın içinde dinini tatbik imkanları aramıştır.[222]
İnanç ve amelde mühim yeri olan ilkeler dışında, İslâm cemiyetlerindeki küçük farklar, sünnetle çatışma olarak takdim edilmelidir. Çağdaş hayatı yaşayan, semavî din mensupları için (Musevilik ve İsevîlik için), dinimizin haram kıldığı her şey aslında haramdır. İnançla ilgili en sağlam değerler, bütün dinlerde, peygamberlerce müştereken tebliğ edilmiştir. Her üç dinin, çağdaş hayatı değiştiren günahkârları aslında bu işi müşterek yaparak dinlerine karşı gelmekte ve dinleri ile çatışır gibi görünen b.ir hayat biçiminin doğmasına sebep olmaktadırlar. Söz gelişi, bu toplumlar için faizi ele alalım. «Çağdaş hayat faiz üzerine kurulu, sünnet başka bir hayat tarzı istemek^ te». Aslında bu doğru değildir. Çünkü, çağdaş hayat içinde bütün sistemlerin birlikte öngördükleri, «laik bir ekonominin sıhhatli bir toplumunda faiz yüzdesi % sıfır olmaktadır.» Marazı hal olarak yaşanan durum, ekonominin gereği değil, sapıklığın; iktisadi sapıklığın gereğidir. Faiz yüzdesi sıfır olan bir toplumda, sünnetin bu açıdan çatışacağı hiç bir mesele yoktur. Zina, kumar, içki (ve yan ürünlerini) ele alalım. Orada da, hiç bir sağlık kaidesi, hiçbir modern polis sistemi, hiçbir devlet yapısı; mevcut mevzuatı ile bunları savunmaz. Sünnet de bunların toplumdan kalkmasının savaşını verir. Giyim kuşam ve hareket tarzı da aynıdır. Bugün, en modern bir lokantada, en lüks şartlar altında; hatta bir diplomasi protckolunda, pek âlâ temiz giyimli, örtünmüş bir müslüman hanimi; îs-lâmm kendisine verdiği zerâfet ve iffet ölçüleri içinde; Allah ve Resulünün rızâlarım kazanacak örnek bir biçimde yemek yiyebilir. Herkes ondaki hanımlığı gıpta ile seyreder, o müslüman hanım karşısında kendisinin küçüldüğünü hisseder. Bir müslüman, arzettiği-miz şartlar içinde, hiçbir dinî ilkeyi zedelemeden, bir hasta ziyareti ve hastahane hizmeti gerçekleştirebilir. Müslüman fert ve m'lletlerin, dünya üzerinde din ve milliyetlerini

sergileyecekleri en güzel yerler; diplomasi, beynenmilel ilim toplantıları, çeşitli millet ferdlerinin müştereken çalıştıkları :'ş yerleridir. Buralarda; dinimizin ve tarihimizin emrettiği biçimde yetişmiş, vas:fh insanımızın üzerinde görülen sünnetin karakteristik çizgileri, onun meslekinde en üstün; hatta dünya çapında en üstün insan olmasından, başka bir görev yapmaz. Çünkü bu insan meslekinin en üstün insanıdır. En sağlam değerlere göre görev yapar. İnsanlığın hayrına, ondan daha iyi çalışan bulunamaz. Ondaki vasıflar başkalarında dalma alt seviyede kalır. Çünkü kendisi bu yarışta en önde olmakla vazifelidir. Ona bu vasıfları, İslama tam bağlılık, sorumluluk, geniş bir sünnet ve İslâm kültürü gibi güzel ölçüler ve gayretler vermektedir.[223]

4. Hadise Dost Olmayan Fikirler Ve Guruplar

Her ilmin tarihi içinde, şu veya bu zamanda baş-gcsterlp gelişen, bilâhare çözüme kavuşan veya çözülmeden kalabilen, diğer nesillerin himmetini bekleyen meseleleri vardır. Hadis ilimlerinde de bu tür problemler bulunmaktadır. Hiç değilse bazı hususları problem olarak görebilmek ve öylece değerlendirmek mümkündür. Burada «İhtilaflar ve görüş ayrılıkları» deyimleriyle şunu kastetmekteyiz:
a) Hadislerin dinimizdeki değeri ve tesiri konusunda beliren görüşler ve köklü kanaat farkları. Mezhep ve fırkaların hadislere ve onların dinimizdeki itikadî ve teşri'î gücüne bakış açıları,
b) Hadislerin fıkıh ilmine intikalinde beliren yorum ve uygulama farkları,
c) Hadisçilerin kendi içlerindeki, nisbeten teferruata ve tekniğe ait, diğerlerine kıyasla daha hafif olan görüş farkları.
Bu üç madde ile, bir bakıma ihtilafların bir tasnifi de yapılmış olmaktadır. Hadisteki en köklü ihtilâf; «Muhaddislerle daha çok bid'at fırkaları mensupları arasındaki ayrılıklardır. Bu ayrılık, dinde hadisi kaynak olarak kabul edip etmeme; hadisi kullanıp kullanmama meselesidir. Buradaki yanılmalar artık bütün îslâmî sistemde kendisini göstermektedir.
Şu noktayı belirtmek durumundayız. İhtilâfların bir kısmı haklı olarak «hadisin doğruluğunu yani sıhhatini tesbit edememe» den ve hata yapma korkusundan kaynaklanmaktadır. Bu nevi bir «farklı görüş», bir noktada mazur görülür, izâleye çalışılır. Asıl silinemeyen ihtilâf; dinde nakli - yani vahyi- değil de sırf aklı ve hevâyı esas alan fikrin, hadislere toptan inanmamayı hedef tutan, fakat ustalıkla asıl maksadını gizleyen ihtilâfıdır. Böyle bir görüş' farkı, dolaylı da olsa hadise inanmamak; onu dinde söz sahibi saymamak demektir.[224]
İkinci türdeki ihtilâflar, daha çok fıkıh mezheplerinin müntesipleri olan âlimler arasında, kısmen de itikad mezhepleri ile fırkaların inanç ve fıkıh konularındaki farklı fikirlerinde görülmektedir. Fıkhı ihtilâflarda ve itikad konularında «haber-i vâhldlerin değeri» meselesi, münakaşaların en yoğun noktasını teşkil eder. Buradan, hadisin sıhhatinin teshitine dayanan ihtilâflara geçilir. Sonra da; ibadet, muamele, hadd ve ceza tesblti gibi konularda hadislerin delil olma güçleri üzerinde farklı fikirler; sonra da bu fikirlere bağlı uygulamalar ortaya çıkar. Şurasını belirtelim: Fakihlerin, bazı bozuk fırka mensupları gibi, hadislerin dinimizde kaynak olması yönünde, peşin ve menfi bir kanaatleri yoktur. Bu husus, bizzat mezhep imamlarının kendi sözleriyle sabittir [225]Onları ta-kibeden nesillerde de durum, hadis lehine olmak kaydıyla aynıdır.
Dört fıkıh mezhebi imamı ile, diğer müctehidler, problemlerin çözümünde; hükümlerin tesbitinde, Kur' an-ı Kerim'den sonra Peygamberimizin hadislerini temel almaktadırlar. [226] Hemen hepsi; Peygamberimizin sözleri ve fiilleri sabit olmuş ise, bizim mezhebimiz odur, mânasına gelen sözler söylemişlerdir. Durum böyle olunca, aynı meseledeki iki ayrı tatbikatı veya daha fazla uygulamayı, hadisleri red anlamına anlamamalıyız. Bu noktada başka sebepler de sözko-nusudur. Bu sebeplerin başında, hadislerin sıhhatlerinin tesbitindeki görüş farklılıkları gelmektedir. îkin-ci ve mühim bir sebep ise; hadisin, o fakihin eline geçip geçmemesi, sözkonusu konuda bir hadise muttali olup olmamadır. Hadise erişemeyen fakih; bu meselede özürlüdür, suçlanamaz. Ondan sonra gelen ve hadisi bulan kişinin, mezheplerindeki bu hükmü, yeniden hadise göre gözden geçirmesi, artık ilk imamın sorumluluğunda olmayan bir husustur.
Arzettiğimiz üçüncü tür ihtilâf, hadisçilerin kendi anlayış ve çalışma - değerlendirmeleri ile ilgili meslek içi, ihtilâflardır. Meselâ; bir cerhin tesbitinde tefsirin ve açıklamanın şart olup olmaması, söz geli-mi bir lahnin düzeltilmesinde muhtelif yolların tutulması, hadisçilerin kendi iç meseleleridir ve diğerleri kadar din çapında önemli değildir. Bu gibi durumlarda, farklı uygulamalar olabilmektedir. Teknik deyimle bunlar ihtilâftır, fakat hilaf değildir.[227]
Aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Geçmiş yüzyıllarda vukubulan bu ihtilâf ve hilafların bugün ve gelecek ile ilgisi nedir? Onlardan söz etmek, kaybolmuş fikirleri ve sapıklıkları tekrar uyandırmak olmaz mı? Soru görünüşte çok makuldür ve yerindedir. Fakat bizim derdlerimize çare aramamızı engelleyen bir sorudur.
Şurasını itirafa mecburuz; hadislerin sözkonusu olacağı her müslüman toplumda, insanın ve özellikle muhaddisin dün karşılaştığı problem, bugün de yarın da karşımıza çıkacaktır. Son on yılda gördük ki; eski çağlarda kaldığını zannettiğimiz bir takım Şiî ve Haricî (anarşist) kökenli îslâmî kılıklı fikir ve doktrinler birdenbire ve yepyeni metodlarla ülkenin temiz havasına güçlü bir biçimde üfürülüvermiştir. Bu üfürüğün devlet farkında olmayabilir. Ama İslâm âlimlerinin farkında olmaması veya aynı havaya kendilerini kaptırmaları; ortaya atılıp tahlili gereken bir konudur. Görüyoruz ki en eski problem, dumanı tüter vaziyette ilim sofralarında; hatta uygulamada arz-ı endam ediverin ektedir.
Dün hurma dölleyen, tozlaştıran bir gurup saha-biye Peygamberimizin söylediği mübarek sözler, onunla hiç ilgisi olmayan inançların sahiplerinin ağzında; Peygamber dünya işlerini bilmezdi şeklinde bir sakız halini alı vermektedir. Bütün bunlar geçmişte değil günümüz İslâm toplumlarında olmaktadır. Demek ki, dünyada eskiyen mesele ve inanç yoktur. Bunlarla savaşacak ilim askeri; eskinin ve yeninin problemlerini ve ilmî harp tekniklerini bilme durumundadır.
Hadisçilerin iç ihtilâfları, özellikle onlar arasında yazım tekniği ve rivayet usûlleri ile ilgili olanlar, şartların değişmesi ile daha da azalmış durumdadır. Yazmaların bulunmadığı günümüz araştırmalarında, tahkikli metin neşri, pek çok noktada farklı kanaatleri giderecektir. Rivayet usûlleri, râvilerin hayatlarının tesbiti bugün daha pratik ve toplu usûllerle yapılabilecektir.
Hangi türden olursa olsun, bu ihtilâfların sürüp gitmemesi için; önce tek tek tesbitleri gerekir. Daha scnra, ilk çağların araştırma titizliğine dönme zorunluluğu vardır. Modern vasıtaları, ilk çağların titizliği ve sorumluluk anlayışı ile birleştirmek en çıkar yoldur.
İlk maddede özetlediğ'miz hadisin dinimizdeki yeri ve değeri mevzuu, müesses fıkh ile hadis arasında .—varsa eğer çatışmaların sünnet lehine izâlesi, İslâm ümmeti için yapılabilecek en kudsî çalışma konusunu teşkil eder. Evvelkiler (selef), bu hizmetlerden sadece memnun kalacaklardır.[228]

a) Hadise Muhalif Guruplar

Sahabe gününde, halifelerden bazılarının, sünneti toplama müracaatlarına verdikleri menfi cevap ve takındıkları durum hadise muhalefet değildir. «Sünnetle, meşgul olurken müslümanlar Kur'an'ı unutur» tarzındaki değerlendirmeleri, veya «Kur'an'da bulduğumuzla amel ederiz» tarzındaki cevapları da sünnete aykırı bir hareket sayılmamalıdır. Çünkü, bu davranışları ve sözleri iptal edecek güçte, aynı halifelerin .sünneti yücelten uygulamaları, sünneti korumağa yönelmiş davranışları mevcuttur.
Hilafet seçimlerini müteakip meydana gelen siyasî bölünmeler, Şiâda ve Haricîlerde görülen haller de sünnete doğrudan muhalefet olarak değerlendirilemez. Çünkü doğrudan doğruya, açık olarak hiç bir ferd ve zümre; Hz. Peygamberimizin Cs.aJ sözlerini ve uygulamasını kabul etmiyoruz» dememektedir.
Akla aşırı hükümranlık hakkı tanıyan Mutezile mezhebi mensupları bile, Allah elçisinin sözlerini doğrudan hedef seçmemiş; «râvilerin kişiliğine, hadislerin geliş tarzına, ve teknik diğer bazı konulara itiraz etmiştir». Bu adamlar, kendi fikirlerini yıkan hadisleri; ya asılsızlıkla suçlamış, ya da te'vil etmişlerdir.
Durum arzettiğimiz tarzda olmakla beraber, bir bakıma Şia ve Haricîler ile Ehl-i itizâl başta olmak üzere, pek çok bid'atçı kelâm fırka ve mezhebi, hadisin ve hadisçilerin aleyhinde bulunmaktan kendini alamamıştır [229]
Düşmanlığın sadece hadisler üzerinde toplanmasında, Kur'an'm sağlamlığı, ona itirazın imkânsızlığı ve faydasızlığı büyük rol oynamıştır. Peygambere muhalefetin, îslâmdan çıkmak demek olduğunu bilen bu kişiler, dolaylı yollarla sünneti ve hadisleri tedavülden kaldırma; onlarla uğraşan hadisçüeri de düşman ilân etme yolunu tutmuşlardır. İçlerinden Şia, Hz. Muhamed'den ayrı bir Ali taraftarlığının geçerli olmayacağını kestirmiş olacak ki, en aşın uçları dışında, Peygamberimizin nübüvvetini tasdik etmiş, hadislerini de kendilerine has yollarla ve kendi sened zincirleri içinde kabul etmişlerdir.
Fıkıh mezheplerindeki durumu daha önce anlatmıştık. Tasavvuf ve zühd (ahlâk) kitaplarında da, doğrudan hadise muhalefet mevcut değildir. Bunlardan hadise gelen zarar şöyle özetlenebilir:'
a) Müesses fıkhı ön plana alarak, hadisleri yürürlükten kaldırmağa varabilecek davranışların bulunması,
b) Züht, takva, rekâik, ahlâk ve fezâil konularında, aslı olmayan haberler üzerine meselelerin bina edilmesi; pek çok yalanın, hadis

kudsiyetine büründü-rülerek, adı geçen mahallerde, araştırma yapmadan kullanılması,
c) Sahih hadislerin, bir takım Hurûfi, Bâtınî ıstılahlarda ifadesini bulan tefsir ve te'villers tâbi tutulması. Bu üç çeşit zarar diğerlerinden az olmamıştır. Üstelik, müslüman, bu zümrelere sevgi ile bağlanır, fakat yukarıda" saydıklarımızın zararını peşinen bilebilir. Bu durumda ikincilerin zararına karşı, kitle daima gafil ve savunmasız kalmaktadır.
Günümüzün tahsilli İslâm - sever müslümamnda beliren bir tuhaf hastalıktan bahsetmemiz gerekmektedir: İhtisası ve ilmi olmadığı halde, Kur'an-ı Kerim dışında kaynak tanımamak ve sünneti, kaynak vasfında mütalaa etmemek; bu uğurda yazıp - çizmek, neşretmek; kendine göre güzel gördüğü bazı prensipleri, aslını araştırmadan hadis gibi kullanmak; Peygamberimizin yaptırım gücünden ve mânevi otoritesinden bu yolla yararlanmak, hadisleştirdiği sözleri hayat düsturu yapmak.
Halbuki, çağın aydın insanı iyi bilir ki; eleştronik konular, atom f-ziği, modern matematik, iktisat, işletme, politika ve diğer teknik ve ilmi konular, nasıl nâzik konuiarsa, ihtisası olmayanlara söz hakkı oralarda yoksa, din bilgileri de en az onlar kadar; ciddiyet, ihtisas, yeterLlik, insaf isteyen konulardır. Birinci bö-lümdekilerin ciddiyetine inanan bir mühendis, bir teknik eleman; bakarsınız bazan ikincisinde h'ç behresi olmadığı halde, sırf karşıdaki efendi dinleyicilerinin temizliğinden faydalanarak konuşur, f.kir beyan eder; hatta ihtisas erbabını bile tenkidden çekinmez.
Resûl-i Ekrem'in söz ve fiil dağarcığının bir ölçüsü ve bir smırı vardır. «Havz-ı kebir p-Sİik tutmaz» misâli, her önüne gelen kendi fikrini oraya atamaz. Bir takım metalleri ve değersiz malzemeyi, altın suyuna batırır gibi, Muhammedi dağarcığa ne kadar bâtıl söz varsa batırıp çıkarsak; yaptığımız bu zararlı iş bizim mahcubiyetimiz ile neticelenecek, Allah tc.c), elçisinin söz ve sünnetini koruyacaktır.
Tarih boyunca hadislerin ve dolayısıyla sünnetin akıllı ve akılsız düşmanları olmuştur. Bunlar içinde,
aklını başına devşirip, ümmete belâ olmaktan zamanla geri duranlar da vardır.[230]

b) Şia Ve Hadisler

Ravâfız ve Gulât diye adlandırılan ve İslama aykırı inanç ve uygulamaları bulunduğu için de sapık sayılan bölümleri hâriç tutulursa, İmâraiyye, İsnâ aşeriyye ve Ca'feriyye adlarıyla da anılan Şianın, hadisleri dinde kaynak sayan bölümü, Ehl-i sünnetten farklı inançlara ve ayrı hadis kitaplarına sahiptirler. Bu bakımdan Şia ve hadis konusu; özel, geniş çalışmalar gerektiren bir konudur.
Ehl-i sünnet ile Şia arasında hadis konusunda beliren ilk farklı kanaat, «Ehl-i sünnetin sahabeden gelen hadislere ve içtihada bağlanmalarına karşılık, İmâmiyyenin, Ehl-i beyt imamlarından gelen hadislere bağlanmalarıdır. Şianın fikrine göre bu; İslâmm esas rüknünü, tevhidi bozmaz ve sarsmaz. [231]
Kaynak bakımından olan bu ayrılık, sahabenin udûl tanınması konusunda daha berrak hale gelir. Ca'ferîlerin kanaatma göre, sahabenin hepsi udûl olamaz.[232] Çünkü emirin imametine karşı çıkanlar; ondan önce o makama oturanlar ve ona karşı harbe-denler vardır. Udûl olanlar; imamlar, Ehl-i beyt ve bazı fakir sahabilerdir. Onlardan sonrakilerin hepsi müstakil olarak tenkide tâbidir. Bu hür tenkid, sadece karşı tarafa yöneLktir ve bilhassa rical bilgisinin, Şiaya göre erken tarihte doğmasına ve gelişmesine sebeb olmuştur. [233]
Şiamn inancına göre, âyetlerde bulunmayan hükümler, masuma dayanan hadisle aydınlanır, bu yüzden de İmâmiyyede hadis, Hz. Emirulmümininden itibaren yasağa rağmen yazılmıştır. [234] Ayrıca onların, sahabe ve Özellikle Ebu Hureyre hakkında kötü düşünceleri ve sözleri mevcuttur. [235]
İkinci fark hadisin râvilerinde görülür. Ehl-i sünnet, Şiadan, diğer kişilerden istediği şartlar muvacehesinde had:s alır ve kullanır. Onlar, sadece İmamı olanın hadisini kabul ve tatbik ederler. [236]Şîî bir eserde sık sık adlarına raslanan râviler belirli isimlerdir. Çoğu kez bu zatlara raslanır: Hasen, Huseyn, İbn Abbâs, Ali b. Ebu Tâlib, Ebu Cafer b. Bâbûye, Musa b. Ca'fer, Muhammed Bakır, Ali b. Musa, Süleyman b. Halld, Fudayl, Süleyman b. Derestsveyh, İshak b. Ammâr v.b. Eser olarak da şu adlara çokça rasla-rız: Mevâlidu's-sâdıkîn, Emâli'ş-Şeyh Ebu Ca'fer, Tıb-bu'1-eimme, Men lâ yahduruîm'l-fakih, Kitâbu'l-hisâl, Tehzîbu'l-ahkâm... Rasgele karıştırılacak üç beş sayfa, bize bu isimleri ve râvileri vermekte, Sünnî isim vermemektedir. Ehl-i sünnette bu inhisar mevcut değildir. Doğru olmak kaydıyla, Sünnî-Şîi hsr hadis kitabı ilimde birdir. [237]
Şîanın hadisle ilgili esas fikirler'ni öğrenmek için şu iki kaynak esere müracaat faydalıdır. Bunlardan ikincisinin, ilmî değeri münakaşa edilebilirse de bugün için kaynak olma durumu mevcuttur:
a) Ebu Ca'fer Muhammed. Ali b. Bâbûye Kum-mi, (Şeyh Sadûk): Risâletu i'tikâdati'l-İmâmiyye (Ankara, 1978).
b) Âyetullah Humeynî: İslâm fıkhında devlet (İstanbul, 1979).
İmâmlyyenin ana kaynakları olan ve kütüb-i er-baa denilen dört hadis kitabı, müellifleri ve hadis miktarları ise şöyledir:
a) Ebu Ca'fer Muhammed b. Yakub Kuleyni: el-Kâfî fî usûlfd-din. Eser usûl ve furû kısımlarına ayrılır. Mevzulara göre bablara bölünmüştür. Belirtildiğine göre yirmi yılda tamamlanmıştır. İçinde senedli; 16.199 hadis vardır. Müellifin vefat tarihi; 329/941 yılıdır.
b) Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali Kummî: Men lâ yahduruhu'l-fakih (veya Mâ lâ yahduruhu'1-fakih). Rey'de 381/991 tarihinde vefat eden müellif, bu eserine 9.044 hadis almıştır.
c) Ebu Ca'fer Muhammed b. Hasen-, Tehzîbu'1-ah-kâm, 460/1067 vefat tarihli müellif Tehzib'e; 393 bâb açmış, 13.059 hadis almıştır.
d) Aynı müellif, el-Istabsâr. Eser 920 babtır. içinde 5.551 hadis bulunmaktadır. Bu dört eser dışında, îmâmiyyenin en mühim kaynağı Nehcü'l-belâğa'dır.
Yazarı Şerif Radî olan kitap 400/1009 tarihinde tamamlanmıştır.[238]

c) Siyaset Ve Tslâmî İlimler

İlmin siyasetle siyâsetin da ilimle menfi mânada temasları olmuştur. Belirli bir ilim dalma ayrıcalık tanımadan diyebiliriz ki bu durum, İslâmî ilimler için de geçerlidir. Temas sözü ile; ilmin politikaya karıştırılmasını, polit-kamn zebûnu olmasını kastetmekteyiz. Bu meselenin önce, ilim adamı açısından ele alınması gerekmektedir. İlmini siyâsetin emrine veren; siyaset yanında ilmin kudsiyetini haleldar edenler olmuştur. Şahsiyetli ilmi ve ilim adamını tenzih ederek diyebiliriz ki; «İlmin, kendi yüksek ve kutsal değer ölçülerini bir kenara iterek, politikanın emrine girmesi; her iki taraf için de kötü olmaktadır. Neticede yine fertler ve toplumlar zarar görecektir. Rahatça savunulabilecek bu tesbitler, İslâm ilimleri ve ilim sahipleri için de düşünülür.
Politikanın ilimle menfi mânadaki imtizacının doğuracağı zararlardan bazıları şunlardır:
a) Ehliyeti ayaklar altına alıp, cehli (bilgisizliği ve kabalığı) baştacı yapmak: İlim ile sakat politika işbirliği yapınca ehil kişiler, belirli politikaya; kendisim idare edemediği halde, kitleleri idareye kalkışan şahsiyetsiz politikaya zebûn olursa, ehil kişi bir kenara itilir, hatta teknik konularda biîe, ehliyetsiz kişinin hükümranlığı görülür. Bundan kurtuluş olamaz». İlim kendisini sakat politikaya âlet etmez; olsa olsa, sakat ilim veya ilim kisvesindeki cehil âlet olabilir denilirse bu söz doğrudur. Yalnız ilmin de, kendisini frenleyemeyip, âlet olduğu vâriddir.
b) Taraftarlık doğurmak: Arzettiğimiz bu durum, bir nevi teşeyyü' (herhangi bir fikirde aşın taraftarlık) doğurur. Artık ferdler, ayakları altına döşenen rayda yürür, serbest hareket imkânları ortadan kalkar. O gurubun fikri, «baştan ne üfürülürse o istika-mette yayılır.» Ülkenin her yerinde aynı ölçüler savunulur. Her konudaki görüş, bslli ölçüler içinde teşekkül eder: Fertler ve fikirler bir tünel içine girmiş durumdadır. Düşünme melekesi insanlardan peşinen alınmış olduğu için; sabit bir görüş tavsiye ve hatta emredildiği için, ortalıkta sadece inanmadan itaat ve taassupla bağlanma görülür.
c) Bölünmeler meydana gelir: İlim sahipleri kendi aralarında, müslüman toplum da kendi içinde guruplara ayrılır. Zamanla bölüm ve hiziplerde soğukluk daha da artar. Fertlerin oturup bir meseleyi konuşmaları, kendi ölçüleri içinde tartışmaları mümkün olmaz. Görüşme meydana gelse bile, kişilsr arasında bilgi uçurumları meydana getirilir; gurubun temsilcisi olarak bazan bir câhil, âlimler topluluğunun içine; sırf onları istiskal için yollanabilir.
d) İlimler donmuş bir yapıya terkedilir: Cemiyette bilhassa İslâmi ilimlerde, belirttiğimiz kötü durumlar meydana gelince, artık her şey dar bir çerçeve içine sokulur; ilmin lüzumsuzluğuna insanlar inandırı-
lır, dine hizmet adı altında bütün hevesler, kinler, nefsanî arzular gizlenir.
Bütün bunların, tarihin belirli döneminde; hatta günümüz İslâm coğrafyasında bol miktarda örnekleri vardır. Doğru olan; «ilmin hükümranlığı, idarenin bile ilme râm olması» keyfiyetidir. İlimler, hür ve kendi ölçüleri içinde şahsiyetli kaldıkları takdirde, insanlığın yararına hizmetler görmüştür.[239]

d) Hadisle Amelin Güçlüğü İddiaları

Daha çok fıkhu'l-hadisin bir meselesi olan bu başlık, çek ince bir mânada da olsa, hadise dost olmayan bir fikrin mahsulü olmaktadır. Bu itibarla kısa bir temas faydalı olacaktır.» Hadisle amel'in güçlüğü düşüncesi yeni çıkmış bir problem değildir. Bununla neyin kastedildiğinin açıklanması gerekir. Çünkü pek çok ilim dışı polemik bu noktadan çıkmaktadır. Hadisle amelin güçlüğünü belirtenler genellikle şunu demek istemektedirler: «İlk müetehid imamlardan sonra gelen ve onların yolunu tutmak mecburiyetinde olan kişiler, hadislere değil; onlara dayanan fıkhî hükümlere uymalıdırlar. Hadisten doğrudan doğruya hüküm çıkarmamalıdırlar. Çünkü bu zor bir konudur. Hadisin uhdesinden gelmek herkesin kârı değildir». Aynı zatlar, bizim inancımıza göre, fakih ve müetehidin, hadisle irtibatını da kesmek istememektedirler. Zaten böyle bir teklif ilimle bağdaşmamaktadır.
Diğer taraftan, ortaya atılıp, «ilimle ilgisi olmayan sade vatandaş, duyduğu hadisi tatbik etsin» diyen bir kimse de olmamıştır. Böyle bir kimse, tarihin hiç bir devrinde yoktur. Böyle insanlar olmadığı için, birinci zümrenin, bu tip insanlara karşı başlıktaki sözü söylediğini de s avun amam aktayız. Öyleyse, hadisle amelin güçlüğü şeklindeki beyanları-,' yanlış anlamaları önlemek, iyi niyetlerle uyarmak gayesiyle söylenmiş sözler olarak anlamak mecburiyetindeyiz. Aksini savunmak mümkün değildir. Kaldı ki, bu tür söz-.leri söyleyenler; «hadislerin fıkhın emrine girmesi» gibi bir hedefleri de mevcut değildir..
Yalnız ortada bir diğar gerçek daha mevcuttur: Hadisi savunan, Kur'an'dan sonra had'sîerin kaynak olarak kullanılmasını isteyen kişiler, çoğunlukla «hadisin işi zordur, önüne gelen her duyduğu hadisten ahkâm çıkaramaz...» yollu itirazlara uğrar. Aslında bu sözleri söyleyen, hasmım ortada olmayan bir suçla suçlamaktadır. Problemin doğuş yeri burasıdır. Meseleyi şöyle anlamak mecburiyetindeyiz: Kişi eh'l bir bilgin ise, Kitap ve sünneti, ictihad usûllerini biliyorsa; zaten ona, «sünnete yanaşma» demek hakkımız yoktur. Sade vatandaş, dini bilgileri ehl'ııden öğrenecek, onların verdiği istikamette gidecektir.' Hadisten istifade' edemeyecek durumda olan kişinin, ondan ahkâm istinbâtma kalkışması, İslâmî ilimleri bilenlerden çok günümüzde, ona sempati besleyenler arasında çıkmaktadır. Kaldı ki onlara; «hadisten ahkâm çıkarmak güçtür, ihtisas ister» demenin faydası da yoktur. Çünkü bu zat daha da ileri giderek kendisini; sadece Kur'an'dan kendi metodunca ahkâm çıkarmağa hazırlamıştır.
Ehl-i sünnette bu derece sıkı olan hadisle amel meselesi, Şiada ve tasavvuf ehlinde daha müsamahalıdır. Şii ilim adamları, hadis usûlü kanunlarına dahi tâbi tutmadan kendi kaynaklarından gelen bir haberi, görüşlerine uyduğu takdirde, fazla ilmî ehliyet aramadan; veya «dar ilmî kapasiteyi ictihad mertebesine yükselterek» kullanmakta, fütursuzca amele ve tatbikata dönüştürmektedir [240]Tasavvuf ehlinin durumu da buna yakındır. Onlardaki hadis bilgisi kendilerini, müesses bir fıkıh ekolünden farklı düşüncelere, hatta tatbikata bile sevketmektedir. Bunun örnekleri pek çoktur.
Fıkhın, altın çağlarını yaşadığı devrelerde bile, kimse müslümanlarm hadisle irtibatını kesmemiştir ve kesmemelidir. Hadislerin yerine fıkhın ikâmesi; hadislerin fiilen tatbikattan kaldırılmasını doğurur.
Bu konularda tafsilâtlı düşünmek sn çıkar yoldur. Yapılacak işlerin başında ahkâm hadislerinin tanınması gelmektedir. Bunlar elbette, hadisçi yönü çok güçlü olması gereken fakihin, ilim adamının malzemesidir. Sade müslüman, ister Arapça bilsin isterse tercemeden okusun bu tür hadislerden, kendisine yarayışlı malzeme elde edemeyen kişidir. Fakat onun da, sünneti devamlı okumakla elde edeceği bir kıvam; ahlâkî, amelî, itikadı bir yapı şüphesiz mevcuttur. En koyu fıkıh taraftarları bile, ülkemizde; hadisin ana kaynaklarını, rahatça dilimize çevirmekte ileri sürdükleri mahzura rağmen, sade vatandaşın tedkik ve uygulamasına sunmaktadırlar. Çok zararlı bir iş olsaydı, her halde bunlar yapılmazdı. Demek ki, sünnetle, müslümanın teması zarar doğurmayacaktır. İhtisasa taalluk eden bölümleri için ihtisas sahipleri onları uyaracak, veya onların amel edecekleri tarzda meseleyi yazacaklardır.
Şurası muhakkaktır, herkesin dileği; günlük hayatında hadisle sık temas kurmak ve Peygamberimiz (s.a.) in yaşadığı İslâmı öğrenmek isteğidir.[241]

e) İlme Karşı İlgisizlik

İlmin ve ilim faaliyetlerinin gelişmesi, devamlılığı ve canlı kalması biraz da ona karşı gösterilecek müsbet ilgiye bağlıdır. Hadis çalışmalarına yönelen menfi fikir ve davranışların içinde genel ilgisizlik te vardır. İlgi sözü çok geniş mânalarda alınabilir. Devletin İslâmî ilimler mensuplarının, diğer münevver zümrenin ilgisi, hep beklediğimiz şeylerdir. Bunlarda görülecek ilgi azlığı, zamanla giderilebilir. Asıl tehlikeli olan ilgisizlik; büyük kitleyi teşkil eden müslü-man halk toplumlarının ilgisizliği olmaktadır. Bu topr lumlar, belki ilm'n çeşitli dallarındaki meselelere ilgi duymayabilirler. Bunu tabiî karşılarız. Fakat din olarak benimsedikleri bir meselede, tamamen lakayd kalmaları; iyiyi kötüden tefrik için bir teşebbüs göstermemeleri, din adına söylenen her şeye itibar etmeleri, iyiye yorumlanacak bir durum değildir. Çünkü aynı halk, «hayatın çeşitli meselelerine ait konularda,
bazan okumuş ihtisas sahibine müşavirlik edecek canlılık ve akıl emaresi göstermektedir.». Kendisinin kabiliyetleri normaldir. İş din meselesine intikal edince, bu durum doğmaktadır.
Din, birkaç kişinin inanıp, üç-beş insanın ihtisas yapacağı bir konu değil, arzettiğlm'iz kitlenin tümünü ilgilendiren bir konudur. Peygamberimizin sözleri gibi; müslüman oluşu ile doğrudan doğruya ilgili bir konuda, insanımızın ilgisini beklemek hakkımızdır.
Çocukluğunda veya tahsilinin belli bir safhasında, Peygamberimiz Cs.a.) m buyruklarıyla en çok ilgi kuran müslüman,- günlük hayatının akışı içinde o-nunla yetinmekte, daha ötesini aramamaktadır. Dindar olduğunu kabul ettiğimiz illerdeki müslüman halka yapılan anketler, onların hadis ve Peygamberimiz konusunda hiç te bilgi sahipleri olmadıklarını göstermiştir.
Son yüzyılın yarısında İslâm toplumlarında görülen uyanışın, sünnet yönüne de kayması, en halisane dileğimiz olmalıdır. Müslümanlar camilerinde, ilim alış - verişine mecburdurlar. Hadis, tefsir, fıkıh gibi ilimlerin okutulduğu cami toplantılarına yirmi otuz kişi devam ederken; bilgisizlik üzerine kurulan, politika ve nefsanî fikirlerle beslenen, vaaz ve irşâd adlı toplantılara binlerce kişi iştirak etmekte; kendini bilen müminler ise bundan hicap duymaktadırlar.
Biliyoruz ki ilmin tahsil edilmesi kadar, derinliğine ve genişliğine halka yayılması da güçlük arzeder. Müslüman zümrenin hedefi, az sayıda mütehassıs yetiştirmek yerine, bütün halka yaygın; belli derinlik ve genişlikte sünnet ve hadis bilgisi alma; İslâm eğitimi
yapma olmalıdır. Çünkü din, bütün insanlık için gelmiştir. Bilgisi belki az olan, fakat tümünde seviyeli bir kıvam beliren toplum, üç-beş kişiye hasredilen ihtisastan daha hayırlı ve faydalıdır.[242]

5. Şarkiyatçılar Ve Hadis

Şark ilimleri ihtisası veya yaygın adı ile müsteş-riklik, dünyada ve yurdumuzda, oryantalizm adıyla da anılmaktadır, Müslüman olmayan, genel bir adlandırma ile Batılı dediğimiz insanlar ve onların devletleri, yüzyıllarca önce zengin müslüman topraklarına göz diktikleri günlerdenberi; askerî, sömürgeci, misyonerlik ve ilmî araştırmalar gibi maksatlarla, veya asıl maksatlarını gizleyerek sırf ilim adına, müslü-manlığı ve İslâm ülkelerini tanımağa koyulmuşlardır. Biz burada, müsteşrikliğin sebebleri ve tarihçesi hakkında araştırma yapmadan ziyâde, onların hadisle olan ilgilerine küçük bir atıfta bulunacağız.
Batılılar, böyle bir çalışmaya ihtiyaç duydukları andan itibaren; Şark dillerini ve ilimlerini iyi bilen elemanlar yetiştirecek müesseseler açtılar[243]Ve oralarda yerine göre müslümanları istihdam ettiler. Kendileri çeşitli müslüman isimleri altında, bazan da asıl hüviyetler iyi e; Arap, Türk ve Fars ülkelerine uzun yıllar süren tedkik ve öğrenim gezilerine çıktılar. Müslüman yurtlarında öğretim kurumları kurdular, cemiyetler teşkil edip, ilmî neşriyatta bulundular, kongreler topladılar.
Metodla ve sabırla çalışan bu insanlar, İslâm ülkelerinde küstürülen, itilip kakılan değerlerden istifade ettiler; onların yanma sokularak ilimlerine vâris oldular. Söğüp hakaret ettilerse de gitmediler. Bu hizmetler için, hem devletleri ve hem de kendi dinlerine ait vakıflar bol miktarda paralar verdiler. Personel olarak çoğalırken, diğer taraftan, gelecek oryantalistler için malzeme eserlerin, ana kaynakların, el kitaplarının, metodik eserlerin neşrine hız verdiler. Ansiklopediler, fihristler, indeksler neşrettiler. Hollanda'da-ki Leiden vilayetiyle, Batı Almanya'daki bazı şehirler, âdeta onların ilim merkezleri haline geldi. Hind ülkesinden geniş çapta yararlandılar. Bunların sonunda bati;
a) Şark ilimlerini işleyen mütehassıslar gurubuna sahip oldu. Bir anane geliştirdi. Pek çok İslâmi ilim dalında, dünya üzerinde hatta müslümanlar arasında ilmî üstünlük sağladı.
b) îslâm ilâhiyatçıları arasına belirli nisbette ikiliğin girmesine vesile oldu. Çünkü, onların çalışma
metodlarım, tefekkür tarzlarını, araştırma ölçülerini benimseyenler ve reddedenler ayırımı meydana geldi. Guruplar, yekdiğerini ağır şekilde ithama giriştiler.

c) Yüksek vasıflı ve imkânlı müesseselerin kurulması ile birlikte dünya üzerinde bir şöhret gerçekleştirildi. Müslümanlara, İslâm dinini Avrupa'da, Amerika'da öğretmek durumu hâsıl oldu. Doktora çalışmaları için, İslâm ülkelerinden öğrenciler, adı geçen diyarlara gitmeğe başladılar.
d) Şark ülkelerinden parayla alınarak, müstem-lekeleştirdiklerinden götürülerek veya çeşitli yollarla çalınarak kütüphanelerine ve müzelerine en kıymetli varlıklarımız gitmiş oldu. Bugün, sanki o ülkelerin insanları yazmışcasma. Berlin'de, Britiche Museum'da, Bibliotheque National'de, Leiden'de ve Eskoriyaî'de İslâm kitaplarına ait nüshalardan söz edilir oldu. Başta da söylediğimiz gibi bu konu ayrı bir konudur. Bizi ilgilendiren yönüne gelelim.
Kendi dinleri olan Yahudilik ve Hristiyanlığın, bugünkü haldeki köksüzlüğü karşısında, acınacak dinî hayatlarına bakmadan, en acımasız metodlarla İs-lâmı ve kurumlarıyla ilimlerini kritik eden bu âlimler içinde, ilim adına tarafsız olanlar da vardır. Fakat çoğunluğun; saptırıcı, garazkâr ve ilmî namustan yoksun olduğu, kendi kendileri ve hatta onların tekniği ile çalışan insaflı araştırıcılar tarafından tesbit olunmaktadır.
Hadis ilimlerinde, Macar Musevî müsteşrik Ignats Goldziher'in yeri, uzun müddet birinci sırada kalmış; diğerleri onun açtığı çığırı izlemişlerdir. Ondan önce de hadis araştırmaları vardır. Yalnız bu zatın iki ciltlik eserinin bir bölümü, kılavuz kitap olarak değerlendirilmiş, hadis araştırmalarına çoğu kez oradan başlanmıştır.
Oldukça insaflılarından biri, meselenin temeline. ışık tutan bir ölçü getirir ve derki: «Isîâmiyetin fezâi-li, garplı âlimlerin dîn-i Muhammediyye ne kadar müsait olursa olsun, vâsıl oldukları neticelere istinad ile yazılamaz. Çünkü; o istintâcât hem sena için elzem olan dindârâne gayretten bittabi mahrumdur; hem de ekser-i ahvâlde, her hakiki müslümanm kabul edemeyeceği telakkilerden türemiştir... evvelce Muir ve Sprenger, daha sonra Goldziher, Nöldeke, Caetani gibi müsteşrikler, İslâm âlimlerinin tedkik suretlerine esasen muhalif olan bir intikad tarzı takip etmekle beraber.[244]
İslâm ansiklopedisi'nin ilgili maddeleri dışında, ülkemizde neşredilen iki eser, diğerlerinden daha faz-, la batının hadis araştırmaları hakkında bizi aydınlatır, Bunlar, rahmetli hocam Prof. Muhammed Tayyib Okiç ile, Dr. Zübeyr Siddîkî'nin eserleridir [245]Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisinde ise, neşredilen konu ile ilgili makaleler bulunmaktadır [246]Batılıların, hadis araştırmasında dayandıkları noktaların başında, Goldziher'e ait şu fikir gelinektedir: Hadis edebiyatının, İslâm Peygamberinin esas fikir ve ideallerini temsil etmediği ve fakat daha sonraki devirde bulunan kimselerin fikirlerini aksettirdiği». Neticede şöyle bir mantikî silsile yürütülmektedir: «Binaenaleyh hadisler, Peygamber tarafından vaz' edilen fikirler için kaynak vazifesi göremez. Ancak ondan sonraki İslâm kültürünün muhtelif cephelerinin, yabancı gayr-i İslâmî - tesirler altındaki tarihi için mühim bir haber kaynağı vazifesini görür» [247]Açıkça görülen husus şudur: Bu zatlar, İsiâmdan önceki devrede gelen Yahudiliğin, diğer iki dinin kaynağı olduğu fikrini işlemektedirler. Her üç dinde müşterek ilâhî unsurların bulunduğunu, üçünün de belirli tarihlerde hükümran olduğunu kabul yerine, Hristi-yanlığı ve İslâmlığı, Yahudilikten sapan iki ayrı mezhep veya bozulmuş din gösterme arzusu, onların ilmin kudsî ölçülerini garazları için bir tarafa atmağa sevketmiştir.
Uzun yıllar, Tevcihû'n-nazar ilâ usûli'1-eser gibi büyük bir eserin yazarı olan Tâhir Cezâirî'den ders okumuş olan bu müsteşrik, meselelerin pekala aslını bilmekte, fakat, çeşitli âmiller onu ilmin temiz yolundan saptırmaktadır. Dr. Muhammed Hamidullah'ca neşredilen, Hemmâm b. Münebbih Sayfası, onun fikrini geniş çapta çürütmüş, hadisin tarihini ikinci asırdan, Resûlüllah gününe geri çekmiştir. [248]
Dr. Siddîkî, yedi madde halinde, batı hadis araştırıcılarının tespitlerini, hedeflerini verir tenkidini yapar[249]Yukarıda arzettiğimiz dışında, bu ilim adamlarının iddiaları arasında en mühimleri şunlardır:
a) Hadis uydurmalarında ashabın ve tâbiûnun dahli vardır,
b) Peygamberimizin yaşadığı zamanın uzaklığından faydalanarak, itikadı ve amelî mezheplerin imamları, kendi fikir ve inançlarını destekleme gayretiyle hadis uydurmuşlardır,
c) İslâm münekkitleriyle garplı tenkitçilerin nok-ta-i nazarları ayrı ayrıdır,
d) Altı sahih hadis kitabına itimat yoktur. [250]

6. Şarkiyatçıların Tesirleri

İslâm tedkiklerine müslüman ülkelerden daha önce ve daha yoğun şekilde başlayan oryantalistlerin müslüman dünyası ve ilim adamlarıyla yakın temasları olmuştur. Belirli aralıklarla icra edilen kongrelerde onlarla teşrik-i mesâileri vardır. Bir kısım îslârıı ülkelerinde; uzman, misafir profesör ve araştırmacı olarak gelmiş, veya Helmut Ritter gibi ömrünün büyükçe bir kısmını İslâm ülkelerinde geçirmiş olanları mevcuttur. Müslüman ülke ilim adamlarının bazıları da, onların memleketlerinde okumuş, doktora yapmış, misafir hoca olarak bulunmuş, tedkik gezilerine çıkmış veya oralara yerleşmiştir. Dolayısıyla karşılıklı temas ve tesir çok yönlü olmuştur.
İslâm ülkelerinde, üniversite mensubu olmayan İslâm bilginlerinin, şarkiyatçılarla ilgisi pek olmamıştır. Marak edenler de, kendi lisanlarına nakledilen eserlerden onları tanımışlardır [251]Üniversite mensupları içinde, İslâm ilimlerini bilmeyenlerimizin, batılı îslâmolcglara hayranlıkları daha da farklı olmaktadır. İslânıı onların daha iyi araştırdığı zannı vardır. İslâmî ilimler mensubu araştırmacılarımız da oryantalistleri üç gözle mütalâa etmektedirler:
a) Onları ve araştırmalarını tamamen reddeden görüş,
b) Aşın bir takdirle onları ve araştırmalarıyla, eserlerini tenkidsiz benimseyen fikir ve kanaat,
c) İtidalle hareket edip; haklılığı vg haksızlığı tesbit eden görüş. Elbette bu sonuncuların fikirleri ve tuttukları yol, en salim yol olmaktadır.
Durum böyle olunca, Batılıların tesirlerini de iki yönden mütalaa etmek gerekmektedir:
a) Müsbet tesirler: Hadisçiler özellikle, batılıların neşrettikleri bazı eserleri kullanırken onların hakkını teslim ederler [252]Müsbet tesir en çok metod yönünden olmuştur. Bu bizi, eskiye ve temelimize dönmeğe zorlamıştır. Batılılar, ilk İslâm bilginlerinin çalışma üslûblannı iyice tesbit etmiş ve onu modernize ederek; yeni bir yol ve yeni bir kritik ve araştırma metodu gibi şarka takdim etmişlerdir. Halbuki, batıyı da hayran bırakan ve peşinden sürükleyen müslü-man ilâhiyatçıları sayıları az da olsa bilirler ki, günümüzde uygulanan bu metodlar, îslâmm öz malıdır; geçmiş çağlarda kullanılan, bu sonradan terketti-ğimiz yollar ve usûllerdir.
Batının tesirlerinden biri de ihtisaslaşmada kendini gösterir. Bir diğer müsbet tesir; çok çalışmanın lüzumuna inanma ve uygulama isteğidir. Metod yönünden arzettiğimiz tesirin tenkide uğrayan yanları olmuş, birbirini; «müsteşrikvarî İslâm tedkiki yapmakla suçlayan» âlimlerimize de raslanmıştır.
b) Menfi tesirler: Bilhassa dinimizi bilmeyen en-tellektüel zümremiz; yani meslekleri açısından batıyı iyi bildiği halde, İslâm araştırmaları açısından ülkemizi ve batıyı iyi bilemeyen münevverimizde, batılıların yanlışları sürdürülmüş, İslâm bilginleri haksız yere tenkit edilmeğe devam olunmuştur.
Tesirlerden bir diğeri şudur: İslâm ilimleri için gerekli dil ve benzeri temel malzemeye sahip olmadan İslâm tedkikine girişenler olmuştur. Bildikleri batı dili, kendilerini bu yola sürükleyen pek çok kişi bulunmaktadır. Halbuki, aracı olarak kullandıkları dinin ve dilin mensubu; bizim Arapça ve Farsça; bu ülkelerde ise Türkçe bilmeyen münevverimizle dedesi arasına girmekte, bizimki de onlar aracılığıyla ilim yapmaktadır. İki misâlle kastımızı anlatmağa çalışalım: Söz gelişi, eski harflerle yazılmış Türkçe metinleri okuyamayan bir üniversiteli hukukçu, Cevdet Paşayı incelemek için; yeni yazı ile yazılmış metinlerin yeterli olmadığı yerlerde, bizzat Cevdet Paşa ile teması gerektiğinden mecbur kalacak, batıda Cevdet Paşa üzerinde çalışmış bir kişinin eserlerini araya sokacak, dedesi ile torunu arasına bir Fransız girecek. Veya, Köprülüzâde M. Fuad Bey'in, eserlerinin orijinallerini veya onun kütüphanesinde fişlerini inceleyecek Üniversiteli torunları, Amerika'dan gelip Köprülü üzerinde doktora yapan bir yabancının tercümanlığına sığınacak. Bildiği batı dili yardımıyla, batılı matematikçi ve astronomları öğrenen bir çocuğumuz, Fa-tin Hoca ve Salih Zeki'nin matematik ve astronomi kitaplarını, yine kendi yaşında Türkçe - eski Türkçe bilen bir Fransız yardımıyla öğrenecektir. Bunlar, hayal olarak yakıştırılmış şeyler değildir. Arşivlerimizde, kendi çocuklarımızdan çok yabancıların çalıştığı ise bir gerçektir, fikrimizin müsbet delilidir.[253]

7. Garbiyatçılık Teklifi

Oryantalizm, yani şark ilimleri ve medeniyetleriyle meşgul olma meselesi, batının XIII. asırdan itibaren başlattığı, üçyüz senedenberi de, en yoğun çalışmalarla yeniden ele aldığı geniş bir konudur. Ken-,di bünyesi içinde hayli karmaşıktır. Oryantalizm içinde İslâm ilimleri büyük bir branş teşkil eder. Gerek İslâmî ilimler ve gerekse Türkoloji yönlerinden batı, uzun müddettenberi Türkiye ile yakından ilgilidir. Bir önceki

bahiste arzettiğimiz gibi, oryantalizmin, İslâm ve milletleri açısından faydalı ve zararlı yönleri vardır. Konumuz, Şarkiyatçılığın tartışması değildir. Bizi burada ilgilendiren, yeni bir teklif: Anti oryantalizm; garbiyatçılık veya kısaca batı dinleri tetkiki; kültürü ve müesseseleri ile özel mânada uğraşma meselesidir.
Türk üniversitelerinde, batının müesseseleri ve ilimleri aynı ölçülerle ve aynı seviyede okutulur. Onların ilimlerini ve kurumlarını tanıyan elemanlar çoktur. Fakat, gerek Yahudilik ve gerekse Hristiyan-lığı araştıran; batıya yönelmiş, onların dilleriyle eser-. ler veren âlimler azdır. Halbuki biz, İslâm ilimleri sahasında batının büyük bir ilmî baskısı ve ilim dışı davranışlarıyla karşıkarşıyayız. Ve yüzlerce yıldır, İslâm âlimleri, sadece müdafaa durumunu tercih etmişlerdir. Bunda Islâmın, «diğer dinlere çamur atmayı önleyen inanç sisteminin büyük payı vardır». Fakat, kötülüğe kötülükle karşılık verilmese bile, kendi-nıizi müdafa ve karşı tarafın durumuna işaret için, bütün İslâm ülkelerine düşen görevler mevcuttur. Devlet meselesi olarak işe sarılmak gerekir. Karşı taraf dinlerini bilen, hücumları ilimle göğûsleyen, mukabil çalışmalarla onları eriten kadrolar tesis etmek, geciktirilmemesi gereken bir husustur. Eski Yunanca-yi, îbrancayi [254]Âramcayı ve Latin dillerini bilen ve özellikle bu iki dini araştırmaya hayatını veren ilim adamları yetiştirmek ve büyük bir kadro tesis etmek, gerekir.
Batı üniversitelerinde ilahiyat konularında doktora yapan arkadaşlarımızın, sıkça belirttikleri bir husus vardır: Batı ilim adamları, Türklerin veya diğer müslüman ülke çocuklarının, batı müessese ve dinleri üzerinde doktora yapmalarına müsade etmemektedirler. Onları kendi millî ve dinî konularıyla meşgul edip, doktora çalışmalarını İslânıî sahalarda yaptırmaktadırlar. Bir nevi nefis savunması olarak durumu normal karşılamak gerekir.
Kendi bünyemizde yüzlerce; batıyı tanıyan, özellikle batı ilahiyatı, kilisesi, misyoner teşkilâtı ve din hayatını tanıyan, yüksek vasıflı eserler veren ilim adamları yetiştirirsek, onların ortaya koyacakları çalışmaya her halde batı bigâne kalmayacak; şark ve İslâm millet ve dinlerine yönelen iftira ve saldırıları azalacak ve hatta önü alınacaktır. Çünkü onlarda, artık kendilerine yönelen tespitlere cevap hazırlamakla ve savunma yapmakla mesailerini böleceklerdir [255]

8. Hadislerin Dinimizdeki Yeri

Buraya kadar zaten hadislerin yerini ve değerini anlatmağa çalışırken, ayrıca bir başlık açmamız; meselenin kısa bir icmalini vermek, evvelce zikredilmeyen birkaç noktaya dikkat çekmek gayesine yöneliktir.
Peygamberimizin fiilleri ve tasvipleri, O'nun dinî tatbikatı yani sünneti demektir. Sünnetin ve Peygamberimizin sözlerinin ifadesi demek olan hadisin değeri sözkonusu olurken, Peygamberimizin sadece fiil ve sözlerinin değeri değil, onun dinimizdeki yeri ve hükmü de sözkonusu olur.
Kur'an-ı Kerim, Peygamberimiz (s.a.) hakkında, onun taşıdığı sıfatlara da yer vererek tanımlar yapar ve dindeki gücünü belirtir. îslâmm tebliğcisi, Kur'an'ı beyan eden zât; muallim, âhir zaman nebisi, aynı zamanda sâridir [256]O'nun hüküm koyması Allah-tan ayrı istikamette olamaz. Çünkü, kendileri vahyin devamlı kontrolü altındadırlar; yanılmaları Allah tarafından düzeltilir. [257]
Vahyin kontrolünde olan Peygamberimize itaat, Allah'a itaatin aynı, isyan da Allah'a ve O'nun hükmüne isyan demektir. [258] Peygamberimiz bir konuda karar verdikten sonra, artık müslüman erkek ve İcadına, başka bir tercih hakkı ve muhayyerlik de tanınmamıştır.[259]
Peygamberimizin beyanlarından da öğrendiğimize göre, hadisler ve geniş manasıyla sünnet; bütün müslüman fertlerin uymaları gereken düsturlar topluluğu olmaktadır. Dindeki yeri böylesine güçlü olan hadise, şu veya bu sebeple ters gibi gelen uygulamalar görüyorsak, bunların mutlaka ilmî bir açıklaması vardır. Aksi halde; bile bile, dinimizde hiç bir kimse, Peygamberin ameli dışında bir amel biçimi ortaya koyamaz.
Sünnetin yaptırıcı, yol gösterici; hayat tarzı belirleyici gücü sayesinde, Muhammed ümmetinde çağlar ve coğrafyalar değişse bile değişmeyen müşterek karakterler meydana gelmiş, sünnet islâm toplumlarına kendi boyasını vurmuş; hatta müslümanlara komşu olan veya onlarla asırlarboyu beraberce yaşayan gayr-i müslim unsurlar, ayrı karakter çizgisinden tesirler almışlardı. [260] Ekseriyetin bu sağlam fikirleri yanında, tarih boyunca sünnetin; hüküm ihtiva eden ve etmeyen; hidâyet sünneti ve zevâid sünneti olan; peygamberlikten sayılan ve sayılamayan tarzında bölünmelerinin, tehlikeli sonuçlar doğuracağı gözden ırak tutulmamalıdır. Aynı taksimleri belki büyük bilginlerin eserlerinde de görmek mümkündür. Fakat Şurası unutulmamalıdır: Peygamber buyruklarının hüküm ihtiva eden ve etmeyen kısımlarını Mm ayıracaktır. Fezâille ilgili zannettiğimiz bir meselenin; doğrudan bir inanç meselesi olmayacağını kim iddia edebilecektir? Peygamberliği tebliğ cümlesinden olan veya şahsî içtihatları sayılan hususlarda kıstas ne olacaktır? Bütün bu noktalar; izafî ve sübjektif değerlendirmeleri doğuracak, bundan da sünnet ve özellikle Peygamberlik müessesesi zarar görecektir.[261] Hadisin meseleleri yanında, ondört asra yaklaşan bir tarihi ve hayat hikâyesi de vardır. Bu hayat hikâyesi; coğrafya, zaman, şahıs, eser ve hâdiseler bütünü içinde verildiği takdirde bir tabiîlik arzeder. Evvelce bir nebze bahsettiğimiz gibi; biz ülkemiz araştırıcılarından, her İslâm coğrafyasına ait sünnetin ve hadis ilimlerinin tarihini araştırmalarını bekleriz. Söz gelişi, Anadolu İslâmlığının, inanç ve kültür tarihi yazılırken, onun ilim tarihi içinde hadis ve ilimleri tarihi de yer alacaktır. Anadolu'ya gelen göçmen kavimlerin ilmi ve inanç yapılarının tesbiti işinde, hadisle ilgili çalışmalar büyük yer işgal etmelidir. Bugün, Konya'da mevcut bir İnce Minare Dâru'1-Ha-disi'nin ilim tarihini bilememekteyiz. Halbuki bunların bu teferruatta araştırılması gerekmektedir. Tarihî yapısına uygun maddî bünyesi restore edilen eserin; bin yıl önceki tarzda hadis öğrenimini aksettiren şartlarda velev haftada bir gün - görev yapması, Türk kültür ve iman hayatı için kazanç değil; görevdir, vazifedir. Bir Malatya, bir Tokat bir Niksar, bir İznik... küçük de olsalar, tek tek hadis araştırmaları yönünden göznuru dökülmesi gereken yerlerdir. Türkiye dışına çıkınca; Suriye ve Irak'taki hadis merkezleri, özellikle Mısır, Kuzey Afrika, Hind ülkesi ve eski İran'ın durumu aynı himmetleri beklemektedir. Sırf İspanya'da hadis tarihi, bölgeleri ile tedkiki, kimbilir kaç ömrü içine alacak genişliğe sahiptir.[262]

İKİNCİ BÖLÜM

GECEN ONDÖRT YÜZYILDA HADİS İLİMLERİ

I. Hadislerin Doğuşu Ve Şifahî Nakli

Kitabımızın ikinci kısmı, hadisin ve hadis ilimlerinin, doğuşundan günümüze kadar olan macerasını, ana hatlar halinde, çabucak gözden geçirmemizi sağlayacaktır. Aslında birinci bölümde de, yer yer hadis vakıasının tarihle olan teması, mecburi olarak zikredilmiştir. Fakat bu kısımda; özellikle muhtelif zaman dilimlerine ayırarak, veya belirli vak'alan başlangıç alarak, tarih şeridini gözden geçirme durumunda olacağız. Tarih, geçmişin belgelere dayanılarak bilinen kısmı olmaktadır. Bu, bir bakıma insanlık hayatının zaman içindeki akımına verilen addır. Tarihin ilim olarak kendine has özel dalları ve metodlarının olacağı ise gayet tabiidir. İlk zamanların tarihi artık yeni me-todlarla; iktisat ve sosyal yapılar da işe karışarak, tef-sirci bir metodla incelenmekte; neden ve nasıl sorularına doyurucu cevaplar aranmaktadır [263]
Tarih usûlcüsü ve tarih âlimi Zeki Velidi Toğan'a göre; «Tarih, içtimaî bünyenin azası olmak itibarıyla insanlığın fiil ve fikirlerinin inkişâfını takibeden bilgidir... Fiil ve fikir mahsûlü vak'aîarı inceler... kendisiyle meşgul olan zevatın temayüllerine pek fazla nıarûz kalır». [264]Yine bu rahmetli bilginin belirttiğine göre biz; «Hâdiselerin seyrinden, hatta madde ve eşyanın mazi ve halinden bahseden her yazı ve her hikâyeyi tarih...» sayar, «... tabiî hadiselerin tarihini, bir ilmin, mevâddan meselâ altının, demirin ipek kumaşın... buğdayın, tütünün, tarihini bahismevzuu edebiliyoruz. [265]
îslâmi ilimlerle doğrudan ilgisi bulunmayan bir ansiklopedide, Hadis tarihi şöyle tanıtılır.- «Hadis tarihi ise, hadislerin ortaya çıkış zamanlarım, hangi olaylar yüzünden söylendiklerini, kimler tarafından ve nasıl, ne yolla nakledildiklerini araştırır... Her hadis gerçek bir olay yüzünden söylendiği için; hadisin anlamıyla olay arasındaki bağlantıyı gözönünde tutmak, hadisi olayla açıklamak gerekir. [266]
Hadis ve tarih, birbiriyle alâkalı iki ilim dalı olmakla birlikte, biz özellikle hadisin tarihini kısaca vermeye çalışacağımız bu sayfalarda bir ilim dalı olarak onun geçmişini tanıtmağa gayret edeceğiz. Hadis tarihine verilen yukardaki mânalardan, «vürûd se-bebleri» başlığı ile ilk bölümde temas ettiğimiz noktayla hiç meşgul olamayacağız.
Islama yakın çağların ilim adamlarının takibet-tikleri tenkid usulleriyle meseleleri didik didik ederek, hadisin ondört asırlık macerasını bölüm bölüm yazmak; hadisi de çok iyi bilen tarihçinin veya, tarihi de çok iyi bilen hadisçinin gelecekteki büyük ve hacimli işi olmalıdır. O zaman: «... orta çağlarda İslâm âleminde tarihe istihfafla bakıldı...» Câhil cemiyetlerde tarih hiçtir. Bu yüzdendir ki, bizim eski din ulemasının çok geri kalanları, tarihi hiçe saymışlardır. On-, larca tarih bir ilim değildir. Ve bu sebeble tarih medreselere girmemiştir», şeklinde sürüp giden

tesbitle-rin, gerçeğe uygunluk [267]derecesi ile, tâbiûndan itibaren hadiste tarihe verilen gerçek değer; modern tarih araştırmalarına hadisin ve hadis kritik tekniğinin katkıları, tarihin hadisten öğrendikleri, İbn Haldun'dan itibaren başlatılan tarih felsefeciliğmin çok eski çağlar hadisçilerinin emeklerinin mahsûlü oluşu, «... esasen tarih müstakil bir ilim haline gelmeden evvel, onun yerini hadis işgal etmekte idi[268]gerçeği tamamen tebellür eder, hak sahipleri hakkını alır, yerine oturmayan tenkidler de askıda kalır.
Hadisin veya Hûlî'nin deyimi ile [269] «sünnetin tarihi», aslında en güzel biçimde; kendi oluşumundaki tabiî bünye içinde incelenebilir. Vak'anm oluş anındaki saffetine inilince, veya üzerine biriken tarihi te-ressübâtı yığılış zamanına ve tarzına göre ayıklayınca doğru bir yol tutmuş olacağız. Fakat bu ikinci bölüm meseleyi bu denli bir yapı ve hassasiyetle ele alamayacaktır. Dr. Mehnıed S. Hatiboğlu'nun dediği gibi hadisin 14 asırlık macerası; «... İslâmı dünyada temsil eden en büyük insanı, bütünüyle anlama hizmetindeki bir ilmin tarihi. Ondört asırdır hakkında eser yazüinakta olan böyle bir şahsın davasını, fikirlerini, yaptıklarını tesbit ve tahlil edebilmek, getirdiği dini kavramak bakımından temel şart hüviyetindedir. Bu şartı yerine getirme yolunda girişilmiş gayretlerin arzetti-ği manzara, bu dersin ana mevzuunu teşkil edecektir» [270]Buradan anladığımız kadarıyla; ilimlere bölmeden, sınırlar getirmeden, usûl ve tekniğe boğmadan islâm ve Peygamber vakıasının okutuluşu; bu vakıanın nakli konusunda ondört asırdır sürdürülen müsbet ve menfi gayretler hadisin veya sünnetin tarihini meydana getirmektedir. Biz böylesine güçlü, bir çok ilim şubesinin müşterek hizmetini görme durumunda değiliz.
Hadislerin doğuşu ve şifahî nakli, hadis yazım işi, takyîdü'1-ilm, hadislerin cemedilmesi veya tedvini, tasnif dönemi, tasnif çeşitleri, belli başlı eserler, tasnifte altm çağ adı verilen kütüb-i sitte çağı, duraklama yüzyılları, gerileme devri, günümüzde hadisin durumu, başlıkları altında verilecek bilgiler, tarih şeridinin durak yerlerini ve bazı aşina yüzlerle, eserleri tanıma gayreti kitabımızın ikinci kısmını meydana getirecektir.[271]

1. Hadisin Doğuş Günleri

Daha sonraki devrelerde, tasnif çağlarında geniş bir literatüre yayılacak olan hadisin kaynağı, Hicaz ve Peygamberimiz ts.a.) ile çevresidir. Doğuş çağı diyebilec eğimiz Peygamberimizin sağlığmdaki yıllar,
daha sonraki araştırmalarda zaman zaman, çözüm noktası olarak görev yapar. «Hadislerin ilk defa yazı ile tesbiti, tesbit edilen malzemenin toplanması veya kendine has. tabiri ile tedvini ve nihayet muayyen bablar halinde tasnifi, mevzû-i bahs hadis mecmualarının teşekkülüne kadar geçen tekâmül safhalarını ifade eder» [272]
Bu devreyi daha farklı bölenler de vardır. Fakat çoğunlukta görülen sıralama: «Doğuş» veya «Peygamberimiz gününde hadis» (sahabe gününde hadis), şifahî nakil; yazımın yasak edilmesi, müsade, ilk yazılı malzeme, toplama ve tedvin faaliyetleri, kitaplaştırma işleri, resmi hizmetler, tasnifte ileri adımların atılması ve gerileme çağları... biçimindeki sıralamadır. Bunları tarih ve zaman belirterek verenler olduğu gibi, vak'a olarak tarih vermeden nakledenler de bulunmaktadır.
Kesif çalışmalar şeklinde görülen bölüm ilk iki-yüz yılı aşkın zamandır. Üçle başlayan hicrî tarihlerde artık hizmetler daha da tekâmül etmiş durumdadır. Beş, altı ve yedinci asırlar, ilk çağların meyvelerinin bol miktarda derildiği yerinde sayma zamanları olmaktadır. Sekizinci asırdan itibaren gerileme baş gösterir, ne var ki, gerek bu asırlarda ve gerekse on iki, on üçüncü asırlarda parlayıp sönen bazı şahsiyetler, yine müslümanlara ilim hayatında önderlik eder. Günümüze yakın olan çağ; on üç ve ondördüncü asır ile, yeni başladığımız asır inşâallah uyanına, silkinme ve eski doruğa yol alma çağlan olacaktır.
Hadisin modern anlamdaki «beklenen tarihi» yazılırken, ilim adamlarını meşgul edecek konuların başında coğrafî mekânların doğru olarak tesbiti gelecektir. Hadis tarihçisi, çok iyi tanzim edilmiş bir takım atlaslar ile çalışma durumundadır. Eöyle bir atlas, küçük bir yerleşim merkezi de olsa, eski devirdeki adıyla, birçok ilim adamının nisbetinin yapıldığı mahalleri göstermelidir. Böyle atlasların tanzimi; tıpkı İslâm kurumları ve medeniyeti tarihçileri kadar, hadis tarihçisini de ilgilendirmektedir.
Her hâdisenin başlangıcım, kendi şartlan içinde bilmek bizler için ne kadar dikkat çekici ise; merak mevzuu bir konu ise, asırlar sonrasının kesif perdeleri arasından o başlangıca ait malzeme ve görüntüler bulmak da, o başlangıcı sıhhatle tesbit de o derece zordur. Diyebiliriz ki; İslâmm ilk yıllan içinde hadisi aramak, hadisler içinde İslâmm ilk yıllarını aramak gibi içice bir durumu çözmeğe girişmek gibidir.
Hadisler bize, Peygamberimizin ilk nebîlik yıllarından tutunuz, vefatına kadar geçen zaman içinden pek çok hâtırayı saklar. Bu hâtıralardan, Efendimizin davranışları ile birlikte sözleri, tasvip ve takrirleri de bir kenara ayrılabilir. Hadis ilimlerinin konusu, bilindiği gibi belirli bir açıdan Peygamberimiz (s.a.) dır. Onun ağzından çıkan her şey ilk günlerden itibaren emir telakki olunmuş, muhafazaya çalışılmış, hatta bilmeyen ve görmeyenlere bunlar aktarılmıştır.
Peygamberimize yönelik bu ilginin küçük bir örneğini, çevresine tesirli olmuş; sayılıp sevilen bir mü-rebbinin bir edep öğreticisinin; bir İslâm bilgininin yakınlarında takibetmek ve meseleyi az da olsa kıyaslamak mümkündür.[273]
Bi'setin ilk günlerinden itibaren, vahy-i metlüvv dediğimiz Kur'an-ı Kerim'i teşkil eden ilâhî talimler, ağzından çıkar çıkmaz, yine Efendimizin emriyle vahiy kâtipleri tarafından yazılmış, ibadetlerde okutturulmuş, ezberlenmesi teşvik edilmiş; böylece ilâhi garanti yanında, beşerî çabalarla da Kur'an korunmuştur [274]Geriye kalan tebliğler, evvelkilerin vasıflarını taşımasa bile, müslümanîar için yine de çok kudsi nesnelerdi. İnsan olarak söylediği bu sözler, Peygamberimizin aldığı diğer vahiylerle ilgili görülmüş, «sadece doğrunun çıktığı» ağızlarından [275]çıkan, benliklerinden sâdır olanların da nakli; başkalarına duyurulması, yine O'nun emirleri altında yer yer gerçekleşmiştir.
Bu konu, pek erken devirlerdenberi ümmetin dikkatini çektiği, bir iman ve amel meselesi telakki olunduğu için, hadis ilimlerinin ilk temel taşları bunlar ve bu gayretler olmuştur diyebiliriz.[276]
Dikkatimizi şu noktaya çekmek istiyoruz: Bu devrede İslâm dininin ilk ve son kaynağı;, getirdiği âyetler ve mübarek ağızlarından çıkan emirleriyle Hz. Peygamber olmaktadır. Sahabe bunu böylece kabul etmekteydi.
Aşağıda bir nebze temas edeceğimiz , gibi, Peygamberimizin tebliğ dairesi genişledikçe bu «tabi'î cereyan eden sünnet ve hadis öğretimi ve öğrenimi» de yayılmıştır. Geniş çevreler; öğretici ve öğrenici elemanlar kazanmıştır. Düşünelim: Bir kabileye, bir köye yani cemaat içine giden muallim, ilkin Kur'an ile birlikte Efendimizden duyduklarını ve gördüklerini nakletmekteydi. Bu öğrenim ve öğretim, nakil ve tebliğ işi, sâde idi ve tekellüften uzaktı.[277]

2. Sahabe Ve Hadis

Hadisin doğuş vak'asım zikrederken sahabesiz bir Peygamber (s.a.) düşünmek nasıl mümkün görülmezse, sahabe günündeki hadis çalışmalarını verirken de, Peygambersiz bir sahabi düşünmek mümkün değildir. Yazarları; Peygamber gününde hadis, sahabe gününde hadis olmak üzere ikili bir bölmeye götüren sebep zannımızca şudur: Peygamberimizin günü sahabenin de günüdür. Ama unutmayalım ki, sahabenin Peygambersiz üç çeyrek asırlık bir hayatı da söz-konusudur. Peygamberimizin sahabeden ayrı geçen İslâmi bir devresi sözkonusu değildir. Nübüvvetin ilk günlerinde bile iki-üç kişi de olsa sahabi vardır. Mesele içice bir durum arzetm ektedir.
Sahabe, hadis nakli ve öğreniminde ilk halkayı teşkil eder. Büyük bir değerleri vardır. Bu değeri biz burada sırf hadis öğrenim ve öğretimi noktasından ele almaktayız.
Usûl iktaplarında sahabe ve tâbiûn-etbâ' bilgileri müstakil konular olarak işlenir. İlim dallarını uzatmamak için biz, rlcâl bilgisi içinde, konuyla ilgili birkaç noktaya. işarette bulunduk. Sahabede hadis öğrenim ve öğretimi konusuna hazırlık olmak üzere sahabeyle ilgili bazı noktaları görmekte yine de fayda vardır.
«Küllü müslimin, raâ Resûlallah (s.a.) fehüve mi-ne's-sahâbe» ölçüsü, sahabe tanımında en kısa yolu gösterir.» Peygamberimiz (s.a.)'i gören her müslüman sahabeye dahil bulunmaktadır. Bu kişinin, müslüman olarak vefat etmesi de şarttır. Sahabinîn; kadın, çocuk, kör olması neticeyi değiştirmez. İmam Buharı sahatfiyi şöyle tarif etmektedir: «Müslümanlardan Hz. Peygamberle birlikte kalan, O'na dost olan, O'nunla sohbet şerefine erişen veya O'nu bizzat gören müslüman O'nun ashabmdandır» [278]Usûl-i fıkıh bilginleri, hadis rivayet işini de sahabilikte şart koşmaktadırlar.
Şia hariç müslümanlar, sahabenin, dahilî kargasaya karışanlar da dahil, hepsinin udûl (dini bütün kimseler) olduğunda ittifak halindedir. Bu husus, Kur'an âyetlerinden ve Efendimizin sözlerinden istin-bât edilen bir husustur. İçlerinde; Ebu Hureyre, Sa'd, Câbir, Enes, Âişe, İbn Abbâs, îbn Ömer gibileri çok hadis rivayeti ile tanınırlar. Az hadis rivayet edenlerin de kendilerine göre ileri sürdükleri inandırıcı sebepleri vardır. Sahabenin fazilet derecelerine göre sıralanmaları, ilk müslümanlar, ömürleri, sayıları, vefat yerleri, en son vefat edenler gibi pek çok konu vardır ki bunlar, ilgili ilim dalında ve ona tahsis edilen eserlerde yer almaktadır.
Sahabe başlıca; «Mühâcırûn ve Ensâr» kısımlarına ayrılırlar. İslâmı kabul etmediği devrede Peygamberle birlikte yaşayan kimse, sonradan

müslüman olsa tabii adıyla anılan diğer nesle ait bir fert olarak telakki olunmaktadır.
Sahabe, gerek haremeyn (Mekke ve Medine) ve gerekse, Yemen, Mısır, Kuzey Afrika, Küfe, Şam, Irak, Horasan, Doğu Türk illeri ve hatta Hindistan'a kadar uzanan bölgede, ilim meclislerinin «merkez şahsiyeti, tohum ferdi» olmuşlardır, Sahabe ile ilgili meseleler bunlardan ibaret değildir.[279]

a) Sahabede hadis öğrenimi ve öğretimi

Sahabe hadis öğrenimini, hem Peygamberimizle ve hem de kendi çağdaşlarıyla sürdürmüştür. Yani, bir sahabi için hadisle ilgili olarak iki ana kaynak vardır; Peygamberimiz veya bir diğer sahabi arkadaşı veya arkadaşlar topluluğu. Sahabenin öğretimde talebesi de; ya bir sahabi, ya bir tabii, veya bunların olmadığı bir mahalde nazarî olarak da düşünsek bir tabiî tâbiî'dir.
Peygamber Efendimiz, kendi sünnetlerinin öğrenimi yanında sahabeyi genel mânada ilme de teşvik ederdi. Sahabenin Peygamberimizden bilgi alışında; soru ve cevap tarzında konuşmaların, gelen hey'etle-rin, şahsî müracaatların, tebliğ mektuplarının, hutbe ve konuşmaların, kadm ve erkeklere yaptığı nasihat ve vaazların, yardım toplama anında söyledikleri sözlerin, validelerimizden alman bilgilerin, genel anlamda her türlü Peygamber meclisinin rolü büyüktür [280]Peygamberimizin gününde «örgün eğitim» dediğimiz, teşkilâtlı ve müesseseli öğretim ve eğitim yoktu demek hayli güçtür. Bazı yazarlar; Peygamberimizin belirli bir öğretim ve eğitim merkezi ve yeri yoktu derken, daha sonraki çağların tekâmül etmiş ilim yuvalarına benzer yerleri kastettikleri muhakkaktır. Ama unutmamak gerekir ki, o mânada olmasa bile Mescid-i Nebi ile Medine şehri içindeki diğer mescitler, Suffe adıyla anılan özel mahal, bazı müsait ve geniş evler, örgün hadis öğretim ve eğitimi için ayrılan yerlerdi. Buralarda, hadisler yanında özellikle Kur'an okutulmakta ve Kur'an ahkâmı tanıtılmaktaydı. Merkezdeki bu teşkilâtın küçük benzerleri civar kabilelerde de mevcuttur.
Sahabe kendi aralarında Peygamberimiz (s.a.) m hadislerini, bilhassa onun âhirete irtihalinden sonra, daha da artan "bir şevkle; müzâkereye, okuma ve okutmağa, araştırmağa koyuldu. Fakat bu çalışmalar gözü kapalı değil; bir metöd ve disiplin içinde cereyan etmekteydi. Bilhassa devletin korktuğu husus, Herkesin Peygamber ağzından yalan yanlış bir şeyler nakletmesi idi [281]Durumun böyle ciddî tutulduğuna bizi inandıran güçlü deliller mevcuttur. Eski ve yeni bir çok müellifin temas ettiği gibi; sahabe hadis alıp - verirken; Tenkit, ihtiyat, tesebbüt ve ciddi araştırma yolunu tutmaktaydı. [282]
Sahabeyi bu konuda diri tutan en güçlü bir diğer müeyyide; Peygamberimizin fiillerine olan i'tisâmlari; sımsıkı yapışmaları idi. Sünnete karşı, hırs denilebilecek büyük bir şevk ve aşkla sarılma; uygulama, nazarî bilgileri Peygamberimizin öğrettiği biçimde amel haline getirme hevesi, Peygamber (s.a.) e yalan isnadından azami ölçüde sakınma, onları dürüst ilmî faaliyetlere, teşebbüs ve ihtiyata sevketmişti. Bu titizliklere başka mânaları uygun görenler; bu sebeble az hadis rivayetini bazı râvilere inanmamayı savunanlar olmuşsa da, onların fikirleri kabul yüzü görmemiştir. Aksine sahabedeki bu titizlik; dinimizin ve kültürümüzün korunması, olduğu gibi gelecek nesillere nakli, yalandan kaçınma, Peygamberinin talimatını olduğu gibi aktarma olarak da anlaşılmıştır.
Sonradan müstakil kitapların yazılmasına bile sebeb olan [283]bir «istidrâk müessesesi», daha sahabe gününde mevcuttu. Hz. Âişe'nin, bir takım yanlış hadis anlayış ve nakillerim düzeltiği, daha o devrede: «bunun doğrusu şöyledir...» dediği bilinmektedir.
Sahabenin etrafa taşması ile birlikte, Haremeyn'deki ilmî faaliyetler de taşraya yayılmış ve yeni islâm diyarlarında ilim merkezleri kurulmuş, bunlar ilerde daha güçlü ilmî faaliyetlerin çekirdeğini ve merkezini oluşturmuştur. [284]
Sahabe günündeki ilmî faaliyetlerin ana hatlarını böylece belirttikten sonra şöyle düşünmekte yarar vardır: Hadisin doğuş yılları, ilimlerinin de doğuş yıllarıdır. O yıllara ait meçhul veya araştırmaya konu olması gereken hususlar ilimleri için de geçerlidir. Bulunacak her belge, hadisin doğuşunu ve sahabe gününü biraz daha aydınlatacak; Peygamberimizin öğretim ve eğitim üslûbunu daha yakından tanımış olacağız. İslâm kültür ve imanının temellerinin atılıp, binasının yükseltildiği bu devrede;
a) Hadisin doğuş kalıbını ve renklerini,
b) Hadis ilimlerinin tekevvünü ve onların öğretim eğitimini,
c) Teorik ve teknik metod bilgi temellerinin atılışını birlikte görmeliyiz. Âdeta üç ayrı renk taşıyan üçlü klişe, bir araya gelince muazzam bir birlik ve tamlık teşekkül etmekte ve ortaya çıkan üç ayrı varlık müşterek tabloyu oluşturmaktadır.Bu itibarla, hadis usûlü bilgilerinin bugünlerdeki durumuna deneme olarak da olsa bakmalıyız[285]

b) Sahabe Ve Usûl Bilgileri

Sahabe gününde, kitaplı - hocalı modern anlamdaki öğrenim ve eğitimin temelleri atılmıştı. Gerek ferdî ve gerekse guruplar halindeki öğrenim ve eğitim faaliyetlerinde, usûl bilgilerine temel teşkil eden unsurlar bulunmaktaydı. Sahabede titizlik; rivayetin menşeini araştırma, sözün kailini belirleme çalışmaları vardı. Onlar herşeyden önce bizzat en yetkili ağızdan, Peygambere yalan isnadının kötülüğünü dinlemişlerdi [286]Böylece, bu harama karşı uyarılmış olan sahabe gününde, yalan hadis uydurma faaliyeti başlama imkânı bulamamıştır. Bir nebevi hadis ileride meydana gelebilecek pek çok kötülüğün daha önceden haberini vermiş, İslâm toplumlarının uyanık bulunması istenmiştir. Usûl kanunlarının çoğunu bu hadis içinde gizlenmiş bulabiliriz. Yalanın meydana çıkabileceğini bilen Hz. Peygamber, bu uyarısıyla, kendi sözlerinin, ümmetinden kıyamete kadar gelecek olan nesillere, doğru intikâli için ne .gerekirse onun yapılmasına işaret buyurmuştur.
«Bu sözleri işitenler, işitmeyenlere bildirsinler,» «şahit olan ğâip olana tebliğ etsin» sözleri de böyle temel kanunlardır. Ve doğrudan doğruya usûl ilimlerini ilgilendirir. İleride bu düsturlar; hadis rivayeti ve isnâd adıyla anılacak ilimlerin doğmasına vesile olmuştur. Demek ki; Peygamber efendimiz Cs.a.) gününde; hem hadisler şerefsâdır olmuş, hem de onları koruyacak beşerî usûl kanunlarının temelleri atılmıştır. Bu ilimler, bilâhare aynı doğrultuda, aynı hedefin işgali için gelişmiş ve büyümüşlerdir.
Dahilde zuhur eden fitneler, sahabeyi hadis konusunda daha da ihtiyatlı olmağa; diğer bir deyişle yeni usûl kaideleri bulmağa sevketmiştir. Hadis naklinde sahabenin üzerinde durduğu bir diğer husus; duyduğu gibi nakil keyfiyetiydi. Onlar çoğu zaman; üâve veya noksanlaştırma korkusuyla, yanlış naklederiz korkusuyla az hadis rivayetini, veya hiç nakil yapmamağı tercih etmekteydiler. Gerek râşid halifeler ve gerek sahabiler ağzından; «Seni yalanla itham etmek istemiyorum. Fakat; herkesin Allah Elçisi'nin ağzından, aklına gelen her şeyi nakletmesini istemem..
Bizler yaşlandık. Hz. Resûl'den rivayet ise mühim bir iştir..., falancaya gidiniz, o bizden daha iyi bilmektedir bu meseleyi» gibi pek çok kıymetli sözlerin çıktığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bunların ve benzerlerinin bir tek hedefi mevcuttu: Peygamber (s.a.) adına, onun ağzından yalan uydurmamak, yalanın yayılmasına âlet olmamak.
Sahabenin kendilerine ilim verdikleri nesiller, (Tâbiûn ve etbâ') çağları, artık hadis yazım, toplama ve tedvin faaliyetlerinin arttığı, hatta tasnife bile başlandığı devirlerdir. Bu itibarla ayrıca «tâbiûn devrinde hadis» başlığı altında, tarihçeyi uzatma faydalı olmayacaktır.[287]

3. Seyahatler (er-Rihle fî talebi'1-ilm)

Hadislerin şifahî devresiyle, yazıya geçiş arasmdaki dönemlerden bahsedilirken, genellikle-, ilim için; hadis öğrenimi için yapılan yolculuklara da atıflar yapılır. Bu mesele, hadisin toplanması ile ilgili olarak mütalaa edilir. Ne var ki, hadisin cem'i ve yazı ile kayd altına alınmasından sonra da seyahatler devam etmiştir. Bu itibarla, yazarlar kısa bir bölüm olarak er-Rihle fi talebi'l-ümden bahsederler, onun îslâm ilimlerine ve hükümlerine sağladığı faydayı dile getirirler.
er-Rihle fî talebi'1-ilm» veya «er-Rihle fî talebi'l -hadis» diye anılan bu seyahatlerde genellikle, duyulmuş hadisler için âlî isnâd temini veya, hiç duyulmamış bir hadisi en sağlam kaynaktan alma hedefi gözetilirdi. Bu, bazan az miktarda hadis için de gerçekleştirilen bir çalışma ve çekilen bir külfet olmuştur. Bu bakımdan, o günün şartlarında, büyük bir coğrafyayı gezen insanlar, takdire şayan görülmüştür. Bugünün şartlarında özellikle Türkiye'deki bir ilim adamı için gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bu seyahatleri gerekli görmeyen; başka metod-larla isteği hâsıl olunca seyahati lüzumsuz sayanlar da bulunmaktadır.
Elimizdeki en eski usûl kitabının yazarı Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman, Ramshurmuzî el-Muhaddisu'l-fâsü'da rihlet konusunu işler. Âlî ve nazil isnâd meselesinin ardından, buna teması da manidardır. Yazarımız: «er-Râhilûn enezine ceme'û be'y-ne'1-aktâr» (muhtelif ülkelere seyahati gerçekleştiren rihlet sahipleri) başlığı altında, ilim seyyahlarını önce beş tabakaya ayırır, sonra da onlara zeyl olarak beş ayrı başlık daha açar. Birinci tabakada; Abdullah
b. Mübarek, Zeyd b. Habbâb, Ebu Davud Tayâlisi'nin isimleri bulunmaktadır. Gezdikleri coğrafya ise; Yemen, Irak, Mısır, Cezire, Şam,

Horasan, Rey, gibi geniş bir toprak parçasıdır. İkinci tabakadaki isimlerden bazıları şunlardır: Esed b. Musa, Muallâ b. Man-sûr, Âdem b. Ebu îyâs, Yahya b. Hassan. Beşinci tabakada adları geçen bilginlerden bazıları ise şu zatlardır: Musa b. Harun, Hüseyin b. İshak, Abdan, Ha-sen b. Süfyân, Ebu Abdurrahman Nesâî, Zekeriyya b. Yahya Sâci. vb. İlk tabakada adı geçen Zeyd (veya bazı nüshalara göre Yezid) isimli bilgin, H. 203 vefat tarihli olarak tanıtılmaktadır. Hadisi sima' yoluyla aldığı takdirde, rihlete lüzum görmeyenler için Rame-hurmuzî; «men la yerâ'r-rihlete ve't-teâliye fi'1-isnâd izâ hasele lehü'l-hadisü mesmûan» başlıklı bir bölüm ayırmaktadır. Onun ifadesine göre, bu tür bir hadis elde ediş yolu bulunduktan sonra, âlî isnâd için zahmet çekmeğe değmemektedir.[288]
Bu yolculukların ne gibi faydalar doğurduğunu maddeler halinde görelim:
a) Hadis toplama işlemine faydalı hizmetler icra etti.
b) Bazı; unutulmağa mahkûm, yayılma imkânı bulamayan teferrüd etmiş rivayetleri gün yüzüne çıkardı,
c) İslâm ülkeleri arasındaki ilmî bağı güçlendirdiği gibi, ilim adamlarının birbirleriyle tanışma ve fikir alışverişinde bulunmalarım da sağladı.
d) Hadis metinlerinin, tevhidi; ahkâmda görülen farklı uygulamaların, doğruda birleşmesi bu sayede meydana geldi. Âlî isnâd dediğimiz tür elde edildi ve ona bağlı olarak isnâd zincirlerindeki gereksiz uzama kontrol altına alındı.
e) Teşri' ve itikat meselelerinde, ümmet fertleri ve bilginleri arasında bir vahdetin meydana gelmesine yardımcı oldu.
f) İçlerinde ticaret ve ün için seyahat yaptıkları belirtilenler de olmasına rağmen; «Rahhâl, Rahhâle, Cevval, Cevvale, Seyyah» gibi adlarla tanınan bu muhterem kişilerin, ihlaslı gezileri, bizim bugün için çek muhtaç olduğumuz fakat imkânsızlıklar yüzünden gerçekleştiremediğimiz ilmî kongre ve görüşmelerin orijinal temelini atmıştır.[289]

II. HADİSLERİN YAZILIŞI: TAKYİDÜ'L-İLM

Kayd altına almak; kaçma ihtimali olan bir şeyi bağlamak demektir. Demir ve benzeri malzemeye-, bukağı, zincir vb. bağlara kayd ismi verilir. îlmin yazı ile tesbiti de bir nevi kayd altına alma ve onu, ayak veya il bileğinden sağlamca bağlama demektir. Yazıya geçmeyen ilmin bir gün kaybolacağı kanaati, ilim dünyasında ve insanlar arasında yaygındır. «İlmi; hadisleri yazıyla bağlayınız» (kayyidü'1-ilme bi'1-kitâb) ölçüsü, çok erken devirlerde kendisini hissettiren bir ihtiyaç olmuştur. Bu ölçüye göre, kağıda geçmeyen ilim zayi olmağa mahkûmdur. Bunun tek istisnası-, hafızasına aşırı derecede güven duyan âlimlerin; «ilim, insan kalbinde saklanan ve göğsünde hıfzolan-dır, yoksa satırlara emânet edilen değ'l», yollu sözleri olmuştur. Muhakkak olan şudur ki; her iki yolun da yeri, zamanı ve mecburi uyulması ve tutulması gereken zorunlu halleri vardır. Ve her ikisi de kutsaldır.
Hadisin yazıya nakli, takyîdü'1-ilm, meselesi hem tarihi bir devir ve hem de nazarî ve pratik kanunları elan münakaşalı bir konudur. Bugün ve gelecek için pratik bir yaran olmasa da, geçmişte, ilk yazı ile tes-
bit yapanlar, bunun başlangıç günleri, çeşitli İslâm ülkelerinde takyidü'l-hadise hizmeti geçenler... gibi daha pek çok konu dikkati, çekmiş, Hatîb Bağdadî aynı isimle bir eser kaleme almış, bir başka ilâhiyatçı ise, hadis tarihinin bu bölümünü, bir doktora hacmi içinde incelemiştir.[290] Takyide, el-kitâbe adı da verilmektedir. Kitâbetu'1-ilm veya kitâbetü'l-hadis deyimleri ile de, bir tahammül usûlü de kastedilmesi-ne rağmen (el-kitâbet kastedildiği belirtilmektedir.[291]
Resmî toplama veya ferdî hadis biriktirme hareketleri ile de ilgili sayılan ve bazı ahvalde müşterek adlandırılan takyidin, müsteşriklerin iddiaları hilafına, Hz. Peygamber gününe kadar varan bir tarihi mevcuttur. Hadislerin yazıya geçirilişi incelenirken, konuya giriş olarak çok kere, Araplarda yazı meselesi ele alınmaktadır.[292]

1. Arapîarda Yazı

Gerek Belâzürî gibi tarihçiler ve gerekse, îbn Nedim gibi ilk bibliyografik kitapların yazarları, İslâm öncesi devrede Arap diyarında yazının, yayılmamış bir sanat olduğunda ittifak halindedirler [293]Yazıyı ilk getirenin kimliği, Mekke'de yazı bilenlerin sayıları, Medine'ye yazının nakli vb. konulardaki farklı fikirleri burada nakletmenin, bizimle ilgili bir yönü bulunmamaktadır. Bilinmesi gerekli olan husus şudur: O günde azda olsa yazı bilinmektedir. Dinî metinlerin yazımında, yazıdan ilk istifade meselesi Kur'an-ı Ke-rim'in vahiy kâtiplerince yazılmasında kendisini göstermiştir. Malzeme kıt denilecek kadar azdır ve iptidaîdir. Buna mukabil, özellikle devlete ait yazışmalarda kağıt ve benzeri eşyanın bulunabildiği de bir gerçektir. Mekke'dekilerin ve özellikle, kadınlardan bazılarının yazı bildiğine dair belgelere sahip bulunmaktayız. İslâmm Medine'ye gelmesi hâdisesinde, gerek Evs ve gerekse Hazreçten hayli yazı bilen elemanla karşılaşılmıştır. Onlar içinde özellikle İbranî yazısına vâkıf olanların varlığından bile söz edilmektedir.[294]

2. Hadisler Ve Yazı

Hadis ve yazı konusu münakaşaların çokluğu ile tanınan bir bahistir. Daha çok hafızanın geçerli olduğu bu dönemde yine de bazı yazı izleri sözkonusu olmaktadır. Nitekim eldeki hadis mecmualarında Peygamberimiz gününde hadislerin, az da olsa yazıldığını belirleyen haberler yanında, bir müddet için de olsa, hadis yazma yasağının mevcudiyetinden söz eden haberler de bulunmaktadır. Görünüşte birbiriyle mü-tenakız gibi olan bu haberler, batılı bazı yazarları, «hadis daha sonraki çağlarda yazıldı», şeklinde özetleyebileceğimiz düşüncelere şevketti.
Mesele bununla da kalmamaktadır. Altıncı hicri asra kadar, azalarak devam eden «hadis kitabetinin lehinde ve aleyhindeki görüşler», hadis ve yazı konusunun unsurlarım teşkil etmektedir. Pek çok ilmî meselede olduğu gibi, uzlaşmaz görünen bu fikir ayrılıklarında, her iki tarafın da ayrı konular üzerinde durduğunu iddia etmek;. ayrı kanaatlerde müşterek noktalarının bulunduğunu savunmak pekala mümkündür,
Kur'an-ı Kerim'deki borçlanmaları hükme bağlayan âyet ve miras-vasiyyet konularını belirleyen ahkâm; Peygamberimizin, sahabenin yazı kullanmasını gerektiren emirlerine sebeb olmuştur. Duyduklarını belleyemediğini kendilerine arzedenlere yazıdan faydalanmalarını öğütleyen Peygamberimiz (s.a.), dinledikleri özel sözlerinin, kendisine yazılıp verilmesini isteyen sahabinin isteğinin. yapılmasına emir buyurmuş, ama gördüğü lüzum üzerine, hadislerinin yazıl-mamasmı da istemiştir.[295]
Hz. Peygamberin (s'.a.), kendisinden, sözlerim yazma müsadesi isteyenlere ilkin izin vermediğini görüyoruz. Bu konuda, zamanımıza kadar gelen haberlerden bir tanesi, Ebu Sa'îd Hudrî'ye varan bir hadistir. İfade olunduğuna göre Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: «Benden bir şey yazmayınız. Kim benden Kur'an dışında bir şey yazdıysa onu imha etsin.
Benden söz rivayet etmenizde bir mahzur yoktur. Bana kasten yalan isnad edip ağzımdan söz uyduran, Cehennemdeki yerine hazırlansın. [296]Bu hadisin farklı rivayetleri vardır. Bu değişik ifadeli habsrlerin bütününden çıkan ortak netice şudur: Efendimiz, sözlerinin yazılmasını uygun bulmamışlardır. Yazı malzemesinin ve bilenlerin kıtlığı yanında, zamanın vahiy zamanı olması ve dolayısıyla hadislerin ur'an'la karışma korkusu, bu yasağa sebeb olarak ileri sürülür. Başka sebebler de sözkonusu edilmektedir. [297] Bu iki sebebin de tesirli olmayacağı ileri sürülebilir. Çünkü, yazılı metinlerin çok kere Efendimizin yanında olan Kur'an'la karışma tehlikesi pek mevcut değildi. Kaldı ki, ilâhî ve Nebevi beyanlar arasındaki farkı, sahabe bilemezse, daha sonraki asırların insanının bilmesi hiç de mümkün değildir. Sahabenin çok düzgün dil ve edebiyat selikası ve tanıyıcı, zevk ve melekesi mevcuttu. Vahyi kesinlikle kendi sözünden ayıran, bunun için bir seri tedbir alan, âyetlerin yerlerini kesinlikle gösteren Efendimizdi. Yazı malzemesi ve yazıyı tanıyan fertlerin azlığı da hadis yazımının yasaklanmasında menfi rol oynamaz. Çünkü, hadis yazımı için izin isteyenler, ferdi bir istekte bulunmaktaydılar, resmî, kollektif bir çalışma da istememekteydiler.
Hatîb Bağdadî'den nakledilen bir mahzur, daha da tesirli gibi görünmektedir: «Mekke, ve Medine sa-habilerinin dışında, civara taşma halinde, halis Arap olmayan; Peygamberi tanımadığı için, onun söyleye-bilecekleriyle Allah'ın ahkâmını ve âyetlerini tefrik edemeyen, özür sahibi sayılabilecek kişilerin eline yazılacak hadis malzemesinin geçmesi». Bu durumda, gerçekten hadisleri âyet sayma ihtimalinde olan insanlar arasında, yazılı malzeme karışıklık çıkarabilirdi. Bunlara iştirak etmekle birlikte, gönlümüz bir başka sebebe daha da yatmaktadır-, «Hz. Resulün (s. a.) eşsiz tevazuu: Kendisini devamlı olarak kul ve be-şsr olarak tanıtan kişiliği. Saf tevhide münafi, övgülerden kaçman şahsiyeti. Allah'ın kelâmı yanında Muhammedi kelâmı şerik görmeyi arzulamayan olgunluğu". Bu husus onun açısından ne kadar' doğru ise, bizim açımızdan da o derece mahruml.uk arzeder. Keski yazılı malzeme, Kur'an titizliği içinde kaydedilip aktarılsaydi. Demek ki, geleceğin "insanını bir takım çileli hizmetler beklemekteydi; hazıra konmak hadisler için mukadder değildi.
Hadisin asr-ı saadette, ferdî teşsbbüslerle yazıldığının, belgelerine, ilk yazılı malzeme arasında raslamaktayız.[298]

3. Yazıya Verilen İzin Ve Yazılı İlk Malzeme

Hadis yazımına konulan yasağın kaldırılışı, genel emir tarzında; «Hadis yazımını yasaklamıştım, artık yazabilirsiniz» şeklinde olmamıştır. Yine şahsi müracaatlara verilen müsbet veya ruhsat verici cevaplar-
dan bu netice çıkarılmaktadır. Veya hiç değilse şunu söylemek mümkündür: Resûl-i Ekrem, daha sonraki zamanlarda, yasak üzerinde gösterdiği titizliği biraz daha azaltmıştır.
Sahabeden; Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdullah, Ebu Hureyre, Ali b. Ebu Tâlib, Semüre b. Cündeb, Enes b. Mâlik v.b. birçok değerli ilim mensubunun, kendileri veya yardımcıları kanalıyla, hadis yazdıkları; yazılı malzemeyi daha sonraki nesillere aktardıkları rahatça savunulabilecek bir gerçektir. Bunlar içinde, «Hemmâm b. Münebbih Sahifesi» adı altında, Dr. Muhammed Hamidullah tarafından neşredilen bir küçük risale, hadis yazımının Allah'ın Elçisi'nin gününe kadar uzandığım belgeleyen bir malzemei olarak, yakın zamanlara kadar batıda ortaya atılan' fikirlerin ilmî değerini düşürmüş ve, hadis tarihinin o safhasını güçlü bir tarzda aydınlatmıştır.[299]
Peygamberimizden günümüze intikal eden ve aynı zamanda hadiste ilk yazılı vesikaları teşkil eden1 bir hayli malzemeye işaret etmeden önce, batıyı v& onların hadis hakkındaki fikirlerini de tanıyan çağdaşı birkaç araştırıcı İslâm bilgininin eserlerinden, hadis' yazımı ve ilk malzemelerin miktarı ve tarihi hakkın-? da fikirler nakletmeyi uygun bulmaktayız.
İslâm adıyla Türkçeye çevrilen bir eserin sahibi elan Hindli Dr. Fazlurrahman, hadis ve had:s ilimlerinin teşekkülü, doğuşu ve gelişmesi hakkında kitabında; alışılmış olanın dışında; hadisi ve ilimlerinin müdafasını daha farklı bir biçimde yapan; yerine göre kendimizi tenkid edebilen, bir bölüm kaleme almış ve orada, hadis yazımı için bir tarih de vermiştir. Fazlurrahman'in ifadesi aynen şudur: «... Bu tarih aynı zamanda tedricen hadisin resmen yazılı bir disiplin olarak ortaya çıktığı tarihtir... hadislerin yazılı hale getirilmesi olayının hiç değilse takriben 60-80/680 -700 yıllarından itibaren mevcut olduğu hususunda kuvvetli, doğrudan doğruya ve dolaylı deliller bulunmaktadır.[300]
Sahabenin naklettiği sahifelerin, ana hadis kitaplarında olan kısımlarını bir tarafa bırakarak, sadece Hemmâm Sahifesini ele alsak, Ebu Hureyre'nin 58/677 vefat tarihini de birlikte düşünsek ve hiç olmazsa on yıldan beri, sahifenin yazılı bulunup okutulduğunu varsaysak, bu tarih 45-50/665-670 dolaylarına inecektir. Fazlurrahman'm bu tesbiti, batıdaki «hadis yazımını ikinci yüzyılda başlatan fikri çürütmektedir» .
Dr. Fuat Sezgin konuyla ilgili olarak şunları söyler: «Bu meseleyi-kitabmm bir babında ele alan Ra-mehurmuzî (Öl. 360-971) nin te'vili bir tarafa bırakılırsa - ciddi bir tenkide tâbi tutup aşağı yukarı halleden ilk kimse, Hatîb Bağdadî (Öl. 463-1071) olmuştur. O, mezkûr meselenin halline tahsis ettiği Takyîdu'l-ilm adındaki eserinde, birbirine mütenâkız malzemeyi sistemli bir şekilde toplamış, leh ve aleyhteki haberleri âdeta kronolojik bir tasnife tabi tutarak hadislerin yazı ile tesbiti lehindeki tabiî tekâmülün seyrini muvaffakiyetli b'r şekilde çizebilmiştir» [301]Aynı yazar, Sprenger ile Goldziher'in bu konudaki çalışmalarına da temas eder ve Goldziher'in yaptığı çalışma için; «... İslâmî kaynakların nokta-i nazarını göz önüne almadan. [302] deyimini kullanır. Bu b:r ten-kid sayılmasa bile, hadisçilerin fikri lehine bir tesbittir.
Dr. Zübeyr Sıddîkî, geniş îslâm ülkelerine yayılmış elan hadisin ilk etabta iki vasıtayla korunduğuna dikkatini çeker. Bunlar;
a) Kısmen bizzat Hz. Muhammed (s.a.) tarafından yazdırılmış hükümler, mektuplar ve ashabının bir çoğuna atfedilen safrifeler şeklinde yazıyla,
b) Kısmen de onunla beraber bulunup söz ve fiillerini dikkatle gözetmiş bulunanların haîzalsrıyla. [303]
Bizim muttali olabildiklerimiz içinde, bu devre ait güzel bir icmal Dr. Hamidullah tarafından yapılmıştır. Elde mevcut en eski hadis eseri olan Hemmâm b. Münebbih Sahifesi'nin, Berlin ve Zâhirlyye nüshalarına dayanarak yaptığı tenkidli neşrine yazılan 138 pa-ragraflık kıymetli araştırma okunmağa, defalarca tedkike değer. Geniş açıklamaları okumasını okuyucumuzdan isteyerek, Hazreti Peygamber'in hayatında resmen yazılan hadislerin bir kaçma temas edip bu bölümü sona erdirelim:
a) Anayasa metni: Müslümanların Medine'ye hicretini müteakip kaleme alman, çevre halkının âdeta idarî statüsünü belirleyen bu metin muhtelif vesilelerle neşredilmiştir.[304]
b) Nüfus sayımı: Medineye hicreti müteakip, yaptırılan bir çalışmada «İslâmı kabul eden ve keli-me-i tevhidi ikrar ve tasdik edenlerin» isimleri yazdı-rılmıştı. 1500 kadar erkek ve kadını tesblt eden bu çalışma ve metnin, 1. hicret yılında (M. 622) vuku bulduğu tahmin edilmektedir.
c) İmtiyaznâmeler: Bazı bölgelerin, arazi ve idaresi ile ilgili olarak, bölge halkına veya bazı şahıslara tanınan ayrıcalıkları tesbit eden yazılı metinler. Bunlar içinde, Surâka b. Mâlik'e Fezâra ve Gatafan kabilelerine, Devmetü'l-Cendel reisi Ukeydir adlı zata, diğerlerine verilenleri meşhurdur.
d) Dine davet mektupları: Hz. Peygamber; Bizans imparatoruna, Mısırlı Mukavkıs'a, Habeş Necâşi'ye. diğer bazı hükümdarlara mektuplar göndermiştir, ilk yazılı malzemelerden sayılan bu hadislerin bugün bile elde olanları vardır.
e) Yahudi toplumu ile yapılan muhabere: Özellikle Zeyd b. Sabit adlı sahabinin, bu konuda yetiştirildiği ve birçok yazışmayı gerçekleştirdiği bilinmektedir. Aynı zat, onlardan gelen yazıları, Peygamberimize okuma görevini de yüklenmişti.
f) İdarecilere talimatlar, vergi tarife ve hükümleri: İdari ve malî konulardaki bir çok malzeme, bugün diplomatik vesikalarla birlikte muhafaza edil-mekte; arazi mahsûllerinden alınacak vergi miktarları ile bazı malî konulan belirleyen yazılar yine onlar arasında bulunmaktadır.
g) Kur'an-ı Kerim tercümesi: Bu tam bir terceme değildir. Selmân Fârisî ile bazı İranlılara, muhtemelen Fatiha sûresinin mealini tanıtan bir yazıdır. Meseleye Şemsüleimme Serahsî temas etmektedir.
h) Sahabilerin yazdıkları küçük broşürler veya sahifeler.[305]

4. Yazıyı Kullananlar Ve Karşı Çıkanlar

Bu meselenin, Peygamberimizin sağlığmdaki yasak ve müsade ile ilgisi vardır. Yani, mesele bir bakıma o tarihlere kadar dayanır. Bizim burada sözkonu-su edeceğimiz vak'a, daha farklı bir hâdisedir.
Asr-ı saadetteki «yasak ve yazma» konusunun lehinde ve aleyhinde bulunan; veya yasak ile müsade yönlerinden birini benimseyerek ona göre tavır alan sahabileri takibeden nesilden başlayarak, bir müddet yazma ve yazmama meselesi, fiilen ve nazarî münakaşa olarak devam etmiştir. Yani, eski ananeyi savunan, hıfz ve itkanla, hadisleri ezber nakli esas alan zümre ile; yazıyı ilmin naklinde bir vasıta olarak kullanmak isteyen zümre bu meseleyi sürdürmüştür. Benim zannıma göre, her iki tarafın da, fikirlerini destekleyen güzel ve inandırıcı delilleri vardır. Şöyle düşünelim: Bu gün, yüzlerce yıldır matbaanın bulunmasına rağmen, hafızayı savunan ve haklı olarak savunan bulunabilir, delilleri ilmîdir, ikna gücü vardır; ileri sürdüğü şartlar inandırıcıdır ve görüş normal karşılanabilir. Aynı zatlar; eski kağıt, eski mürekkep ve eski hatla, eserlerin yazılmasını; hiç olmazsa üç -beş müellif el yazısı nüshanın tesbitini ve kütüphanelere zimmetlenmesini savunabilir. Bizce bu fikirlerin hepsi —matbaaya rağmen geçerlidir. Çünkü, savunulan fikre göre, yapılacak bir kağıt ve mürekkep, müellifin eserinin bin yıl saklanmasını sağlayacaktır. Elde örnekleri mevcuttur. Fakat, matbaa ile ve günün kağıtlarına basılan kitapların iki yüz yıl sonra ne şekil alacakları ise henüz meçhul bulunmaktadır. Hatta, ikiyüz yıla varmayan, bazı eserlerin, kül gibi dağıldığı, mürekkeplerinin solduğu da görünen vak'a-lardandır. Bu durumda, biz eski kağıdı ve eski hattı savunanı, ilim adına tasdik ederiz. Fikri de fantazi olarak kabul edilmez.
Ezber ve yazı; hafıza ve kayd konuları da aynıdır. «Bu konu altıncı asra kadar devam etmiştir», diyen Dr. M. Fuat Sezgin, meseleyi bir fantazi olarak kabul etmektedir. Müellifin sözleri şöyledir: «Hadislerin yazılması karşısındaki zayıf mukavemet, âdeta fantezist bir mahiyette ta altıncı asra kadar zaman zaman görüldü. Bu görüşün mensupları, kitabetin bekasının karşısına hafızanın parlak misâllerini vererek çıkıyorlar, bazan bu misâllerini birçok beyitlerle ifade ediyorlardı.[306]
Aslında, yazının lehinde olanların güçlü delilleri ve vakıaya uygun misâlleri karşı tarafın kabul etmeyeceği deliller değildi: Hakikaten yazıda zaruret vardı, kaçınılmaz bir gereklilik mevcuttu. Ama beride, güzel bir inançla hafızayı savunan ve o yolun da kapanmamasını isteyenler bulunabiliyordu. Keşke o yol da devam etseydi. Kur'an ezberine gösterilen ilginin biç olmazsa küçük bir örneği, bu hafıza meraklılarının hâtırasına hürmeten devam ettirilseydi. O zaman, küçük birkaç hadisi ezber işini, büyük bir külfet sayan, îslâmî ilim öğrenici ve öğreticileri daha az bahaneler bulabilirlerdi.
İhtiyaçlar, kendi malzemesini kendileri getirir: Hafıza ise hafıza, yası ise yazı diyerek, meseleyi bize ilk yazan müellifi takibedelini: Râmehurmuzî, eserinde (s. 363-378) «Bâbü'l-kitâb» başlığı ile yazı konusunu verir. Sahabeden itibaren, daha sonraki asırlara kadar meseleyi inceleyerek, şahıslar ve sözlerinden örnekler aktarır. Ebu Şâh'a verilen hadisi, Abdullah b. Amr'e verilen müsadeyi zikreden Râmehurmuzî, ayrıca şu sahabilerden de, yazıya verilen müsade lehinde haberler nakleder. Bu zatlar: Amr b. Şu'ayb, Abdullah b. Amr, Enes b. Mâlik, Râfi' b. Hadic, vb. dir.
Katâde'ye şöyle bir soru yöneltilmiş; «Senden dinlediğimizi yazabilirmiyiz?». O zat da bu soruya; «Latif ve habir olan Allah yazdıktan sonra senin yazmana ne mani olabilir?» cevabını vermiştir. Katâde, Kur'an-ı Kerim'in Tâhâ süresindeki elli ikinci âyete işaret etmektedir: «Onun ilmi,

Rabbimin yanında yazılıdır. Rabbim ne unutur, ne de sapıtır». Böylece yazı ile tesbit, Rabbani bir fiil ve âdet olmaktadır, uyulması gerekir. Bu bölümde yazının lehinde örneklere ve sözlere raslamr.
Yazarımız «Men kâne lâ yerâ en yektüb» başlığı ile de; yazıya taraftar olmayan kişileri ve onlarla ilgili haberleri nakleder. Ebu Sa'îd Hudrî'den gelen bir hadiste, Peygamberimiz yazıya izin vermemektedir. Muhtemelen bu hadis, ilk yasak devresini anlatan bir haberdir. Şa'bi'nin; «beyaz sayfaya siyah yazı yazmadım» dediği de nakledilen bölümde, İbn Avn gibi zatların, yazıya olan muhalefetleri dile getirilir. Bu kısımdan sonra daha dikkat çekici bir başlık vardır: «Önce yazan, sonra da yazdığı malzemeyi ezber edip, yazılı metni yok edenler» (s. 382-384).
Öğrendiğimize göre Muhammed b. Sirîn, hadisleri yazmada bir beis görmemekte, ezber ettikten sonra da yazılı metni yoketm ekte dir. Yine Âsim b. Damre adlı bilgin; hadisleri dinler, yazar; ezberledikten sonra da yazıları kesermiş. Hişâm, Halid Hazza', Ham-mâd b. Seleme hep aynı usûle başvuranlar olarak tanıtılmaktadır.
Râmehurmuzî, yazı konusunda son olarak şu babı açmaktadır: «Önce ezberleyen, sonra da hafızasm-dakini yazıya dökenler ile bunu iyi görmeyenler», (s. 384-402). Dikkat edilirse mesele daha da teferruatlı hale gelmekte, ortaya;
a) Yazı ile hadis tesbitini hoş karşılamayanlar,
b) Yazı ile hadis tesbitini tatbik edenler,
O Önce yazan, bilahare yazılı metni ezber eden, sonra da metni yok edenler,
d) İlkin hadisleri hafızasına alan, sonra oradan yazıya döken ve bilahare bu yazılı metne ihtiyacı kalmayınca onu yok edenler olmak üzere dörtlü bir tak-
sim çıkmaktadır. Bunlara eklenecek bir başka zümre ise şu işi yapanlardır: Ezberledikleri hadisleri, okudukları yerde değil de evlerine gelip yazıya döken râ-viler.
Yazının savunulması elbette kolaydır ve delillerin en bol olduğu fikir budur. Müellifimiz Ebu Muhammed, yazının lehinde konuşur, fakat ezberin ve hafızanın da aleyhinde bulunmaktan kaçınır. Onun belirttiğine göre hadis ancak yazı ile zabtedilir. Ama bu işe yazı da yetmez. Mukabele, müdârese, teahhüd, tehaffuz, müzâkere, soru-cevap, araştırma, nakledilen malzemeyi ciddi anlama (tefakkuh) gibi diğer yan unsurlar da şarttır.
İlim adamlarını yazının aleyhinde bulunmağa sevkeden âmilleri şöyle sıralamak mümkündür:
a) Hadis tesbiti işini yazının üzerine atarak, hafızayı ve ferdî çalışmaları geriletme korkusu, gayretlerin azalacağı endişesi,
b) Peygamberimize yakın bir zamanda, temiz hafızaların devrinde bulunma,
c) Hadis senedlerinin kısa ve ezbere elverişli halde bulunması,
d) Gerekli titizliğin terkedileceği ve yazıya aşırı itimat edileceği için yanılmaların artacağı korkusu,
e) Yazıya yapılacak müdahalelerden haberdar olamama endişesi. (Bu mânada, hafıza sıhhatli olduğu takdirde daha emin olmaktadır).
Diyebiliriz ki konu, yeni tedkiklere ve uygulamalara açıktır. Ve her iki yol, hatta her beş yol denenmelidir. Tarihî güzelliği ve kıymeti olanların, zaman zaman tekrarı kültürümüz için bir kazançtır.[307]

III. HADİSLERİN TOPLANMASI (CEM'İ) VE TEDVİNİ

Hadislerin cem'i genellikle Emevî Devleti'nin resmî faaliyetlerinden söz edilmesini gerekli kılar. Bu devrede, sahabenin etrafa yayılması, fetihlerin vukuu ile paralellik arzeder. O günkü coğrafyanın yayılış şeklini hatıra getirmek için, Emevîlerdeki idarî taksimatı gözönüne almak uygun olacaktır. Tarihçilerin belirttiklerine göre, o günkü coğrafya yaklaşık olarak şu ülkeleri kapsamaktadır:
a) Suriye ve Filistin,
b) Irak da dahil Küfe,
c) İran, Sicistan Horasan, Bahreyn, Uman ve muhtemelen Necid ile Yemâme'yi de içine alan Basra,
d) Ermenistan,
e) Hicaz,
f) Kirman ve Hindistan'ın hudut bölgeleri,
g) Mısır,
h) İfrikiyye diye anılan Kuzey Afrika,
i) Yemen ve bütün Güney Arabistan.[308]
Bu devre ait ilmi faaliyetlerden söz ederken, bu geniş coğrafyanın, meseledeki rolü unutulmamalıdır.
Etrafa vukubulan taşma ile birlikte, devrin fikir ve ilim hayatında büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Dil açısından, ilk çağ müslümanlarının, temiz seli- . kalan bozulmağa yüz tutunca, Kur'an'm fasih Arapçası ile avamî Arapça meselesi ortalarda görülmeğe başladı. Bu durum, Hicretin 70. nci yıllarından itibaren (M. 689), dil çalışmalarının artırıldığını bize haber veren ilk belirtidir.
İslâmî ilimlerde, özellikle hadiste görülen gelişmeler; gerek usûl ve gerekse furû üzerindeki fıkha ve hadise ait çalışmalar bu devrede daha canlı bir hal aldı. İlk defa «bu devirde ortaya çıkan islâm tarihçiliği, hadis kitapları şeklinde başlamıştı. Bu duruma göre tarih, müslümanlar tarafından işlenen ilk ilim dallarından biri olmaktadır»[309]
Tâbiûnun orta yasalarıyla, ihtiyarlarını içine alan bu devre, az da olsa sahabeye raslanan bir zaman dilimini de kapsamaktadır. Diğer din mensuplarıyla ilk karşılaşmalar, onların kültürü ile ilk temas ve ilk alış - verişler, yavaş yavaş kendini göstermeğe başlayacak olan bu devrenin, dikkat çekici bir kültür faaliyet biçimi ve sahası mevcuttur.
Biz, kısmen, hadis eğitim ve öğretim faaliyetleri içinde genel öğretime de atıflar yapsak da, devrin en geniş anlamdaki kültür karakterine, eğitim ve öğretim vasfına temas durumunda değiliz. Şunu söyleyebiliriz:
Hadisin cem'i veya toplanması, aynı zamanda hadis ilimlerine ait malzemenin de toplanması anlamına alınabilir. Bunlar içiçedir. Aynı şeyi tedvin için de düşünmek mecburiyetindeyiz: Hadislerin tedvini mi, yoksa hadis ilimlerinin tedvini mi? Elbette bunlar, görünüşte ayrı şeyler gibi olsa da; birbiriyle içice, ayrılması güç bir bütünlük arzeden mefhumlardır. Bu yüzden kimi yazarlar, «hadis ilimlerinin rivayet ve dirayet olarak tedvini», «hadisin tedvini», gibi bir ayırım da yapmaktadırlar. Biz böyle bir ayırım yapmamaktayız.
Hadislerin yazıya geçişi sırasında, kısmen toplama faaliyetlerinin de meydana gelebileceği tabiîdir. Şunu demek gerekmektedir: Yazıya geçiriliş ve toplama nasıl birlikte olabilmişse, tedvin ile toplama hareketleri de bir biri içine girebilmektedir. Nitekim, aynı hal, tedvin ve kitaplaştırma (bablara ayırma ve tasnif) meselesi için de sözkonusu olmaktadır. Bu yüzden; tedvini tasnif gibi gören, tasnifi tedvinden ayrı mütalaa eden, aynı işlemler yüzünden yanılan. ilim adamlarına raslanmaktadır.[310]

1. Tedvin: Tarifi Ve Mâhiyeti

Arap dilinde tedvin, şu anlamlara gelmektedir: «Tefil vezninde, defterleri bir araya biriktirmek: yu-kâlü: devvene'd-dîvân; izâ cemaahü» [311]Aslında kelimenin, sonradan Arapçalaşmış bir kelime olduğu fikri de yaygındır. Türetüdiği ana kelime divândır. Yani o kelimeden mastar yapılmıştır. İdarî bir hizmet için tutulan defterlere verilen bu ad sonradan daha farklı anlamlar kazanmıştır.
Kelimenin lugattaki arzettiği mânadan hareket edersek; küçük küçük sayfalar, varak parçaları ve fiş halindeki malzemede yazılı olan hadislerin, defterler haline ifrağı sözkonusu olmaktadır. Yani yazılı bir malzeme, bir araya toplanacaktır. Cem' işi, biraz sistemli yapılınca bir divanlaşma ve bir tertip dahilinde bir araya getirme söz konusu olmaktadır.
Hadis ıstılahı olarak terkip şöyle tanıtılmaktadır: «Tedvinu'l-hadis: lugatta, cemetmek, toplamak, bir araya getirmek mânasına gelen tedvin, hadis ıstılahında, sahabi olsun tabiî olsun, muhtelif kimseler tarafından rivayet edilen hadisleri yazarak bir kitapta toplamaktan ibarettir». [312]Yazarımız bu tarifi verdikten sonra, takribi başlangıç olarak, birinci asrın ikinci yarısını gösterir. Bu durumda; 50-100/670-718 yılları, yaklaşık olarak tedvinin başlangıç yılları olmaktadır. Bu tarih daha da ileriye kadar sürecek ve tedvin işi epey zaman alacaktır.
Tedvin hareketi, büyük tesiri olan bir faaliyet ve hadisler için bir dönüm noktasıdır. Bu durumu bilen Ibn Salâh; «Beyhakî der ki: Büyük imamların eserlerinde tedvin ve tasnif edilmemiş bir hadis ortaya atılırsa o kabul edilemez, [313]şeklinde konuşmaktadır. [314]

2. Şahsî Teşebbüsler

Günlük hayatımızda, tesbitini ve yazımını aklımıza getirmeden sürdürdüğümüz bir çalışma ve ibadet tarzımız vardır. Bunu biz gelecek nesiller

için, yazıp bir tarafa koymayı zihnimizden hiç geçirmeyiz. Söz gelişi; «falan tarihte, falanca şehrin halkı, mescitte şu tarzda ibadet ederlerdi. Nişan, düğün, nikâh merasimleri şöyleydi. Pazarda alış-veriş tarzları şuydu, inançları böyleydi... vb.» gibi hiçbir tesbiti gerekli görmeyiz. Ama yine bizler, geçmiş asırlar üzerinde ilmî çalışmalar yaparken, bu türlü bilgi kırıntılarını, olmadık yerlerden aramağa, onları büyük bir kıymet olarak değerlendirmeye çalışırız.
Hadisin tedvin ve toplanmasında, şahsî teşebbüslerin tam olarak bilinememesi, iz bırakılmadan cereyan eden bu hayatın tabii seyrine bağlanabilir. İnsan bir vak'a görür, ilgi duymaz, geçer gider. Ama sonradan o vak'a bir şahitlik konusu olarak karşısına çıkarsa; «ne bilebilirdim sonradan benimle ilgili olacağını, keşke bilseydim iyice bakardım ve dinlerdim» tarzında hayıflanır. Hadisin, sonradan didik didik her yeriyle ilgilenileceği bilinemezdi. Daha güzel bir ifade ile, o günün âlimleri; meseleyi bir amel haline dönüştürme olarak görüyor, «kim acaba ilk toplama faaliyetine girişti?», «kim acaba kimden sonra bu işi yaptı», gibi sorularla tâli derecede ilgileniyordu. Şunu demek istiyorum: Bugün bize meselenin kilit noktası olarak gelen bir husus, dünün ve daha öncenin ilim adamı için, hiç te ilgi çekici olmayabilir.
Buna rağmen mesele pek te karanlık bir durum
arzetmem ektedir. Hadisin tatbikata yönelen kısmı, yani onun din olarak tanınması, selefte bizlerle kıyas kabul etmez derecede sistemliydi, ilmiydi ve üstündü. Aşağıda arzedeceğimiz resmî teşebbüsler dışında, ilim çevrelerinin kendi özel teşebbüsleri mevcut bulunmaktadır. Bu tür; hadisleri yazan, defterler tanzim eden, onu okuyan ve okutan bir ilim muhiti bulunma saydı, devlet resmen kime yazıp ellerindeki malzemeyi isteyecekti? Bu noktadan hareket ederek diyebiliriz ki, devletin resmî teşebbüsü kadar, âlimlerin şahsî hizmetleri de, tedvin ve toplama işinin iki kıymetli yönünü meydana getirmektedir.
Tasnif devrinde adları daha geniş listeler halinde gelecek olan âlimlerden, ilk tedvin faaliyeti yürüten bazı kişilerin isimleri bilinmektedir. Rabî' b. Sabîh ve Sa'îd b. Arûbe bunlardan iki tanesidir. Sa'îd 156/772 senesinde vefat etmiştir. Rabi'in âhirete göçüş yılı ise, 160/776 senesidir. Kaynakların verdiği bu isimlerin, bunlardan ibaret olmadığını bilmekteyiz.
Hadisi bablar halinde ilk tedvin edenler içinde şu isimlere raslamaktayız: Abdülmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc, Mâlik b. Enes, Muhammed b. îshak, Hammâd b. Seleme, Süfyan Sevri. Daha da uzayabilen bu listenin, kaynak olarak ilk defa Rânıehurmuzî tarafında tanzim edildiğini bilmekteyiz. Fakat aynı liste tasnif adıyla ilerde anlatacağımız bir işlemin ortaya koyduğu ilk yazarları da ifade etmektedir. Aslında birkaç kere de tekrarladığımız gibi, tedvin ile tasnifin çağ olarak, kesin bir sınırını tespit, hayli güç bulunmaktadır. Bu yüzden listelerin tedahül ettiği görülmektedir.
Tedvin işinde, ilk şahsî faaliyet sahibi olarak Zührî gösterilmektedir. Emevî hilâfetinin Ömer b. Abdulaziz gününe raslayan devresi, şahsî tedvin hareketlerinin, resmi faaliyetler haline dönüştüğü çağ olarak ele alınır. Diğer bir kaç isim daha vardır ki, onların da ellerinde tedvinde kullanılacak malzeme mevcuttu. Bu zatların başında Hişâm b. Hassan, Alâ h. Abdurrah-nıan, İmam Mâlik b. Enes gelmektedir. [315]

3. Hadislerin Devlet Eliyle Tedvini

Devlet, şahsi teşebbüsler halinde değişik ellerde birikmiş malzemeyi, vazifelendirdiği kişiler vasıtasıyla bir araya topladı. Resmî emirde de belirtildiği gibi, buna sebeb olarak; «âlimlerin vefatıyla ilmin yok olması ihtimali» gösterilmiştir. Bu hareket, hadislerin artık iptidaî mânada da olsa bir kitaplaşması ve bir araya toplanması demekti. Bunu, tasnif safhası takib-etmiştir.
Emevi halifesi Abdulaziz oğlu Ömer'in, başlattığı resmî faaliyet, çevredeki pek çok ilim adamını harekete geçirmiş, hadis ve sünnete, hatta sahabe söz ve tatbikatına ait malzeme bir araya getirilmeğe başlanmıştır. Kaynaklar İbn Şihab Zührî adlı bir hadisçinin diğerlerinden daha yüklü olan faaliyetlerine ayrıca temas eder. Ebu Bekr b. Amr b. Hazm adı da, tedvinin resmî yönünde geçen üç isimden birisidir
Tedvin faaliyetinde, dikkati çeken bir başka rivayet şudur: «Halife, hâkimiyeti altındaki yerlere gönderilip dolaştırılması için hadisleri kitaplar şeklinde toplamaları maksadıyla... Sa'd b. İbrahim ile Şihâb Zührî'den de talebte bulunduğu söylenir. Ayrıca hâkimiyetinin muhtelif kısımlarında yaşayan muhad-dislere ne kadar mevcutsa o kadar hadisleri kitap halinde toplamaları için bir ta'mim yazmıştır.[316] Burada dikkati çeken nokta; devletin resmî bir hadis kitabı tesbiti arzusu ile, elde mevcut bütün malzemenin bir araya toplatılması isteğidir. Bu ileride, Mâlik b. Enes'in el-Muvatta adlı eseri için de teklif edilecek, devletin resmî isteği imam tarafından, ilmî faaliyetlere set çekmemesi için» kabul edilmeyecektir.
Resmî tedvin faaliyetinin çağını tesbit noktasında adı geçen üç kişinin vefat tarihleri bize ipucu verebilir. Halife Ömer b. Abdulaziz, 101/719 yılında vefat etmiştir. Kendisinin, başlattığı bu güzel işin sonucunu almadan öldüğü yazılmaktadır. Medine âmili olan Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'in vefat yılı 120/737 tarihine raslar. İbn Şihâb'm vefat tarihi ise 124/741 dlr. Değişik metinler içinde, şu nakledeceğimiz metin resmî emrin sözlerini teşkil eder: «Hz. Pey-gamber'in hadislerini, sünnetlerini, Amra bt. Abdur-rahman'm rivayet ettiği hadisleri araştır yaz; zira ben, ilmin kaybolmasından ve ulemanın ölüp gitmesinden korkuyorum. [317]
Zühri'nin, tedvin faaliyetindeki yerini belirten bir paragrafı zikretmeden geçemedik: «Salih b. Keysân anlatır: Ben ve Zühri, talebü'l-hadis için bir araya geldik ve süneni yazalım dedik. Hz. Peygamber'den gelenleri yazdık. Sonra Zührî, sahabeden gelenleri de yazalım; onlar da sünnettendir, dedi. Ben; değildir, dedim. O, yazdı, ben yazmadım. O, muvaffak oldu ben kaybettim. Ma'mer b. Râşid bu konuyla ilgili olarak şöyle der: Biz Zühri'den pek çok hadis öğrendiğimizi zannederdik. Fakat, halife Velid b. Yezid öldürülüp de hazinelerinden, Mervan ailesi için Zührîden yazılan ilmin kitaplar halinde hayvan sırtında taşındığını görünce, ondan öğrendiklerimizin ne kadar az olduğunu anladık.[318]
Emevî Devleti'nin, bilginleri seferber ederek gerçekleştirdiği, resmî tedvin faaliyetiyle ilgili, kaynakların verdikleri bilgiler özet olarak bunlardan ibarettir. Burada aynı mesele üzerinde raslanan farklı izahlara veya yanlış anlamalara temasda fayda vardır. Çünkü bunların; meselenin kendi girift tabiatından neş'et etmiş şeyler olması kabul edilseydi, yanılmalara temasta fayda görülmezdi. Bazı âlimler vardır ki, kasıtlı olarak, tedvin meselesinde yanlışlıklar meydana getirip, bir takım hedefleri işgal niyetiyle bu işe girişmişlerdir. Onların kısa bir açıklaması için bir bölüm açma zarureti hâsıl olmuştur. [319]

4. Yanlış Değerlendirmeler

Bu başlığı «müsteşriklerin tedvin ile ilgili fikirleri» şeklinde açmak da mümkündür. Meseleye geçmeden önce Dr. Subhi Salih'ten bir cümle alalım: «Adma hadis tedvini veya hadis tedvin gayreti denen şeyi ilk defa duymak için, Halife Ömer b. Abdulaziz devrine bakmak zorunda değiliz. Hadis tedvininin pek erken asırda başladığım söylemek için, Goîdziher ve Spren-ger gibi müsteşriklere uyarak, içinde yaşadığımız asra bakmamız da icâb etmez; zira kitaplarımız, haberlerimiz ve tarihi vesikalarımız, hadislerin bu iki müsteşrikin dediği'gibi ikinci hicret asrının başında değil, daha Hz. Peygamber zamanında yazıya geçtiğini, şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermektedir. [320]Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, müsteşriklerin tedvini ve tarihini farklı göstererek veya tasnif ile onu karıştırarak erişmeyi umdukları başka bir istekleri vardır. Bu isteği şu şekilde ifade edenler olmuştur.
a) Hicretin ikinci asrında müslümanlarm yazıya güvenmeleri sebebiyle, sünnetin artık ezberlenerek kalplerde muhafaza edildiği hususundaki itimadı sarsmak,
b) Hadis tedvin edenlerin, sadece kendi hevâ ve heveslerine uyan, fikir ve dünya görüşlerini ifade eden hadisleri topladıklarını söyleyerek, bütün sünneti onların düzüp koşması olarak göstermek. [321]
c) İslâmî kaynaklar tarafından gösterilen ilk tedvin çağını takriben bir asır kadar geç başlatmak... Üçüncü asra kadar zamanı indirmek. [322]
Müsteşrikleri iyi tanıyan, zaman zaman üstünlüklerini ve metodlarmı beğenip, yerine göre tenkidini yapan Dr. Fuat Sezgin, Goldziher'in tedvin ile ilgili fikirlerini şu sözlerle tavsif etmektedir:
«... Hadislerin tedvin devrini değiştirmek veya bir asır kadar tehir etmek için takibettiği yol oldukça çetrefüdir ve tezatları bizzat kitabında mevcuttur. Nedense bir defa tasavvur etmiş olduğu neticeye varmak için bazı garip izahları vardır...». Yazarr Macar müsteşrikin tedvin ile tasnifi karıştırdığını; halbuki bunlardan birinin hadise, diğerlerinin hadis kitaplarına ait olduğunu belirtir ve şöyle devam eder: «Nasılsa Goîdziher bu farka dikkat etmemiş, yani tedvin ile tasnif devrini birbirinden ayırmamış ve dolayısıyla îs-lâmî kaynakların bu ikisi için farklı olarak gösterdiği tarih arasında bir tezadın mevcut olduğunu farzetmiş ve kaynakları zayıf addederek bu neticeye ulaşmıştır. O bu sözleriyle de İslâmi kaynaklarda ilk musannef eserler için zikredilen tarihi bile bir hayli önce olması lazım gelen tedvin için caiz görmeyerek, nedense aynı şey olarak farzettiği tedvin ve tasnifin mebdeini bir asır kadar bu tarafa almak istiyor. Onun, bu tedvin ve tasnifin mebdei için, îslâmi kaynakların zikretmiş olduğu iki ayrı devri birbirine karıştırmış olduğu ifadesinden vâzıhan anlaşılıyor.[323]
Müsteşriklerin iyi niyetli yanılmaları zamanla kendi meslektaşları veya müsîüman bilginler tarafından düzeltilmektedir. Üzücü olan yön; ilmî

vakıaları saptırmak için çetrefil yollar icadı ve oralarda dolanmayı ilmî göstermedir. Kesin olarak belirlenen şu hakikatler, günbegün artan belgelerle daha. da güçlü savunulabilecektir:
â) Hadis yazımı hareketinin Peygamber (s.a.) gününe kadar uzanan bir geçmişi vardır. Bu husus eldeki tarihî belgelerle sabittir,
b) Hadis üzerine kurulmuş ilim dallarında ve ha-
dişlerin tedvininde, zannedildiği gibi çok muahhar zamanlar değil, birinci asrın ikinci yarısı geçerli tarihtir,
c) Tedvin ve tasnif, tıpkı takyid ve cem' gibi ayrı mefhumlardır ve ayrı zamanlarda başlamış ve gelişmiş ilmî gayretlerdir,
d) Tedvin hareketinin sun'î olarak bir iki asır geriye veya ileriye alınması, İslâm kültür tarihindeki gerçekleri değiştiremez,
e) Başka din mensubu, başka kültürlerin insanı olan, araştırıcılar ve İslâmiyatçılar; kendi din ve kültürlerini üstün gösterme gayretiyle, ilmi gerçekleri balçıkla sıvamamalıdırlar. Çünkü en iyi tabirle yaptıkları iş; «önceden düşünülmüş bir noktaya vâsıl olmak için çetrefil izahlar yapma» olarak tavsif edilmektedir. Aslında bu hatayı, bir müslüman ilim adamı yapmış olsaydı, ona hasım olanların ifadeleri daha alaycı olacaktı. [324]

5. Tedvin Devrinde Hadis Öğrenimi

Bu bölümün başında, Emevî. çağının, ilim ve fikir hareketleri yönünden durumuna ait birkaç cümle ile temas
ettik ve ülkenin eriştiği coğrafî genişliği belirledik. Bu devrede ve tasnife komşu olan çağlarda;
a) İlim olarak hadis ve sünnet bilgileri ile,
b) Amel ve tatbikat olarak hadis ve sünnet bilgileri üzerinde durmamız; hadis öğrenim ve öğretiminin eriştiği boyutları tanımamız, usûl bilgilerinde erişilen noktaya temas etmemiz, devrin kültürel faaliyetlerini tanıma açısından da faydamıza olacaktır. Bu
devre, ülkenin siyasî ve inanç açısından hizipleşmelerin en çok arttığı; «gurupların sistemli bir iman kurumu haline geldiği» bir devirdir. Hadis uydurma hareketi de artık gelişmiş, tahribatını sürdürmeğe devam etmiştir. Hâricilik, Şîîlik ve Mürcülük, fikir ve inanç hareketi olma yanında, hadiste muhtelif görüşlerin sahibi olarak da ortaya çıkma durumunda idi. Lisan çalışmaları yanında; Kur'an tefsiri, hadiâ ve fıkıh ilimlerinde de hayli mesafeler alınmıştı. Tarihçiler, o devrin fikir ve dinî ilimler hayatım tasvir ederken; Hasen Basrî'ye, İbn Şihâb Zührî'ye temas ettikten başka, Küfe ve Basra üzerinde dururlar. Bu devirde, 150 kadar sahâbiden hadis dinlediği belirtilen Âmir b. Şe-râhil Şa'bî (Öl. 110/728) ye ayrı bir yer verirler.[325]
Tedvin hareketini görürken, unutmamamız gereken bir husus vardır: Peygamberimizin, (tabiî olarak Uygulandığı ve unutulmaz görülerek yazılmadığı için) anane halinde kalan sünnetinin durumu. Bugünün Medine hayatında bile izleri bulunabilen bu sünnetlerin, tedvin devrinde ayakta durduğu, uygulandığı, fakat yazıya alınmadığı rahatça söylenebilir. İnsanların tabiî görüp, yazıya ihtiyaç duymadıkları bu an'anevî sünnet (görenek halindeki Medine müslümanlığı), bu çağda da takibedilmiştir. Bunun içinde, hadis öğrenim ve öğretimi ile diğer ilmi faaliyetler de vardır. Onla-'rin izini bulmak bugün mümkün değildir.
Tâbiûnda hadis öğrenimi ananesi, sahabeden alınan prensiplerin üzerine kurulmuş, merkez ittihaz olunan sahabinin şahsında anane devam ettirilmiştir. Mescitlerde ders okuma yine de devam etmektedir.
Hatta, devlet yetkililerinin çocukları bile bu çağda bir müddet hadis öğrenimine gönderilmektedirler. Kitap, yavaş yavaş eğitim ve öğretimde yerini almaktadır. Kürrâse, defter, varak, imlâ, hadis meclisi, müzâkere, istimlâ ve müstemlî gibi, öğrenim ve öğretimde kullanılan kelimeler çokça duyulmaktadır. Geniş bir mescitte; ayrı ayrı köşelerde, farklı ilimler okutulmaktadır. Değişik mezhepler arasında, hadisin değeri ile ilgili münakaşalar başlamıştır, hadis uydurma hareketine mukabil çalışmalar ve devlet eliyle, yalanın ve yalancının takibi sözkonusudur.
Tedvin hareketini takibeden günlerde, Hadis usûlünün durumu da dikkat çekicidir. Bu çağlarda devamlı olarak problemleri artan islâm toplumlarının, hukukî-dinî-îslâmî çıkmazlarına çare arayan fakihler muhaddisler mevcuttu. Kur'an'm ve sünnetin anlaşılması, pratik hayata uygulanması, Peygamberimizden devralman tatbikî İslâm, onların faaliyetleri ve araştırmalarıyla yolunu bulup gelişiyordu. İşte bu devrede «fıkıh ve hadis usûlleri karması» diyebileceğimiz bir ictihad tekniği ve metodolojisi, daha da sis-temleşiyor ve güçleniyordu.
O devre ait ilmî seviyeyi - eseri bugün elimizde bulunduğu için bu açıdan - Şafii'den takip edebilmekteyiz. Şafiî'nin er-Risâle adlı eserinin fihristini görmek bize, ilk bir buçuk asırlık ilmî seviyeyi ve hamuleyi tanıtmış olacaktır.
Şâfü eserinde şu konulara yer vermektedir: «Beyan ve çeşitleri, hâss ve ânım, zahir ve hâss; siyakı, mânasını açıklayan nasslar. Sünnetin tahsis ettikleri. Peygambere ittibam farzlığı. Allah ve Elçisi'ne uymanın farzlığı; tek tek ikisine de itaatin farzlığı. Resule ittiba'la ilgili âyetler. Nâsihve mensûh meselesi, neshe delâlet eden âyetler ve hadisler, sünnet ve icmâm delâlet ettiği nesih olayları. Nass olarak Allah'ın indirdiği ferâiz, Resûl-i Ekrem'in ilave olarak getirdiği sünnet. Sünnetin tahsis ettiği farzlar. Hadiste illetler meselesi. Hadislerdeki mâna farkları. Allah ve Resulünün yasak kılış tarzları. İlim meselesi; haber-i vâ-hidlerin durumları, haber-i vâhidlerin delil oluşu, icmâ ve kıyas, ictihad, istihsân, ihtilâf ve meseleleri[326]
İlk fıkıh usûlü kitabı olarak tanıtılan bu eserin, tafsilatlı olmayan bu fihristi incelendiğinde, hadisin pek çok meselesinin orada sözkonusu yapıldığı görülmektedir. Şafiî'nin diğer iki kitabında; (el-Ümm ile İh-tilâfu'I-hadis'inde) de zaman zaman usûle teallük eden cümlelere raslamak mümkündür. Bu fihrist bize, fukahanm hadisten istifadesi ve hadis kritiği konusunda, izahına çalıştığımız çağların âlimleri olarak ne derece ileri oldukları hakkında bilgi vermektedir. Bu devrede yetişen âlimlerden, hadis - fıkıh vb. ilimlerde nasıl komple hareketler sâdır olduğu, kendilerinin meseleleri ilimlere bölmeden, bir ictihad bütünlüğü içinde çözdükleri itirafı gereken bir üstünlüktür. İmam Şafiî'nin fakihliği yanında, o derecede de hadis âlimi olduğu muhakkaktır. Fakih olan bir zatın eserinde, bu derecede hadis usûlü konuları bulununca; kimbilir bizzat hadis usûlü yazarlarında durum ne idi? Ne yazık ki, şimdilik elde bulunan en eski usûl kitabı, 360/970 vefat tarihli bir bilgine aittir.
O çağlara ait, daha eski tarihli usûl ve furû kitaplarının, yazmalar halinde bir köşeye sıkışmış halden kurtarılarak ilim âlemine erişmesi dileğiyle, bu asırda daha da artan bir bahtsızlıktan, hadis adı altında uydurulup, müslümanlara arzedilen yalan haberlerden kısaca söz edelim: [327]

6. Tedvin Devrinde Uydurmacılığın Durumu

Pek çok yazar, hadislerin, yazılışı cem'i ve özellikle tedvinini söz konusu ederken, hadis uydurma faaliyetlerine ve karşı çalışmalara da yer verir.
Hadis uydurma hareketinin sahabe ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. İlim adamları, bu talihsiz hareketin başlangıcını; tâbiûn devri olarak gösterirler. Tâ-biûnun da, yaşlı olanlarının gününde, gençlerinkinden daha az uydurma gayretleri mevcuttu. «Sığâru't-tâbi-în» dediğimiz zümre bu belâya duçar olan zatlardır.
Hareketin, 40/660 günlerinden itibaren hızlanarak başladığı ileri sürülür. Bilindiği gibi bu tarih, devletin içinde hilâfet meselelerinin kızıştığı, hatta dahilî bir harp havasına dönüştüğü günlerdir. îç ihtilâflar, zaten her türlü hizipleşmenin de kaynağı ve tarih başlangıcı olmuştur.[328]
Klasik eserlerimizde; itikadı fırka taraftarlığı, siyasî bölünmeler, milliyyet ve ırk gayretleri, maddî sebepler, devlete yaranma arzusu gibi pek çok sebeb, hadis uydurma hareketini doğuran âmiller olarak gösterilir. Fakat en büyük âmilin; Hz. Peygamber'in manevî otoritesinden faydalanmak olduğu unutulmamalıdır. Burada birkaç söz söylemek fazla görülmemelidir. Hz. Peygamber (s.a.)'m dinimizdeki kudsî yeri ve müslümanlar üzerindeki manevî ve yaptırıcı gücü, müthiş bir değer ifade etmekteydi. Özellikle sahabenin hayatta olduğu bir devrede; Peygamberin manevî, fikri desteğim alan kimsenin karşısına çıkmak, onunla cedelleşmek hayli müşküdi. Cemel ve Sıffîn'de meydana gelen kanlı olaylar sırasında, sahabenin arasında meydana gelen konuşmalar, hadis ve tarih kitaplarında nakledilir. Bunların tahlili bize şu neticeyi verir: Herkes yaptığı işin Allah ve elçisinin hoşnut olacağı iş olduğunu iddia etmekte. Peygamberin . kendilerinden taraf bulunduğunu savunmaktadır. Sa'dî'nin dediği gibi: «Nuh gibi bir gemicinin riyaset ettiği gemi hiç batarını, Muhammed gibi bir önderin çektiği kafile hiç sapıtır mı?». İşte herkes bu otoriteden faydalanma arzusurıdadır. Muhammedi desteği ararken, sahabeden sonraki çağların, sahabenin terbiyesini alamamış insanları, dış tesirlerle de işbirliği yapıp; kargaşayı artırmış ve bu işte, Peygambere de iftira ederek hadis basma ve yayma yolunu tutmuştur.
el-Mevdûat bilgisinde bazı meselelerine temas ettiğimiz bu hareketin, kendi gelişimi içinde meselelerini verecek değiliz. Bizi burada, tarihin aynı günlerini incelerken temasa sevkeden âmil, diğer yazarlarımızın tuttukları yola bağlanmak olmuştur.
Âmillerin en güçlülerinden biri de Kur'an-ı Ke-rim'in mevcut sağlamlığıdır. İslâm kalesine . girmek için gördükleri iki kapıdan birinin çok muhkem olduğunu yoklayarak bilen bu zâlimler, Kur'an-ı Kerim'in mevcut sağlamlığı karşısında, hadis uydurma yolunu seçerek; sünnetin sahtesini imâl edip, sünnet kapısından müslümanlarm kalbine girmeğe ve Peygamber desteğine kavuşmağa çalıştılar.
Çeşitli menfaat gurupları duydukları ihtiyaçla bu yolu asırlarboyu zorladılar şimdi ve gelecekte de, zorluyorlar ve zorlayacaklardır.» «İhtiyaç»

sözüyle şunu kastetmekteyiz: İnsanlara söz tutturabilmek, istenilen yöne onları eğebilmek için, onların sevdikleri, büyük bildikleri, hükmüne ve sözüne râm oldukları bir gücün, bir otoritenin söz ve şahsiyetini ortaya koyma âdeti. Bu, iyi netice veren.bir yoldur. Bu noktadan hareket ederek ve yukarıda ârzettiklerimizi de tekrarlayarak düşünelim; Bir görüş, bir mezhep ve siyasi bir kanaat, eğer Peygamberimizin tasvibini almışsa, onun sözlerine dayanıyorsa; artık o, «siyasî bölünme» falan değil, «hizipleşme» değil düpedüz İslâm olarak tanıtılır. Diğerleri, hasım görüşler, hiziptir, siyasî bölünmedir, bu ise sırf İslâmdır, başkası değil. Böyle bîr gurubun karşısına dikilmek, Peygamberimize isyan demektir.
Bu anlayış adı geçen karşı çıkan fikri ve doktrini çürütmeye yeter. Bu tesiri" bilen düşman, bu güçlü vasıtayı yüzyıllardır keşfederek çalıştırmıştır.
Bu hareket, hadis basıp, imâl edip yayma ve meyvesini toplama faaliyeti, bereket karşılıksız kalmadı. İşin ciddiyetini ve tahrip gücünü bilen hadis âlimleri ve yerine göre devletler, önleyici karşı faaliyetlerde bulundular. Yalancıları, yaydıkları yalanları ve çalışma metodlarım, zararlarıyla birlikte ümmete açıkladılar. Bu mesele üzerine eserler yazdılar.[329]
Daha çok eski filozofların sözlerinden, îsrâiliyât denilen eski din kalıntılarından, felsefî vecizelerden, güzel bazı ata sözlerinden, garip hikâye ve mesellerden, kendi inanç ve doktrinlerini belirten sloganlardan kaynak olarak istifade edilen bu yalanlar; çok kere uyduranların kendi itiraflarıyla da belirlenmektedir. Bunun dışında; haber ve hadis olarak tanıtılan sözün, lafız ve mânasmdaki bozukluk, elde mevcut sahih hadis kitaplarında bulunmaması, sadece rivayet edenin görmüş olması gibi bir tuhaflık, Kur'an'a ve sahih sünnete aykırılık ve taşıdığı mânadaki gülünçlük, yalancının yakasını ele veren alâmetler olarak bilinmektedir.
Bu hareket, Kur'an'm anlattığı İslâm hilâfına insanları çekmeğe çalıştığı için zararlı olmuştur. Müslümanlar arasındaki en küçük görüş ayrılığına tolerans göstermeyip, tefrikanın çıkmasına, ayrılığın büyümesine sebeb olmuştur. İslâmı ve onun dünya görüşünü yanlış tanıtmıştır. En tehlikelisi de, müslüman, zâhid ve mürebbi insanlar pozunda; vaiz, mürşit kılığında cemiyete girdiği için, müslümanlar onları sadece severek ve savunmasız, haklarında şüphesiz ve hazırlıksız kalmışlardır.
Hadis uydurma hareketinin sonu alınmış değildir. Hiçbir zaman da alınması mümkün görülmemektedir. Çünkü, her nesil İslâmı yeniden öğrenme durumundadır. Aksaklıklar neticesi, din yönünden cehalet baş göstermişse, işte orada hadis uydurma hareketi, îslâmı ve müesseselerini yanlış tanıtma faaliyeti, sağlam değerleri, tuhaf şekillerde te'vil ederek, ilmi ikinci plâna atma cürmü işlenmektedir. Nesiller İslâm bilgileri ve uygulamaları açısından güçlü olmak durumundadırlar. . Nesiller arasına fetret girmemelidir. Cehaletin bulunduğu yerde, bugün de yarın da; câhil din önderleri türeyecek, müslümanları saptıracak, kendilerinden öncekileri, din gayretleri az olan kişiler olarak suçlayacaklardır. Üstelik bu zümrelerde; kabalık, kan dö-kücülük, zorbalık gibi âdi huylar, îslâmî hasletler olarak görülüp, şerirlerin sırtları sıvazlanacaktır. Tarihin ve ilmin hükmü ve kanunu budur, bu olmuştur. Bizlere düşen; bizden öncekiler nasıl kendi devirlerinin gerektirdiği tarzda meseleler üzerinde çalışarak bu işin zararını önlemeğe gayret ettilerse, aynı hassasiyet ve duyarlılıkla, elimizdeki geniş imkânları kullanarak meseleye eğilmektir. İlmin; faydalı ve ihJâsa dayanan ilmin hükümranlığım kurmak, cehli, barbarlığı ve İslâm adına sergilenebilecek, Peygamberin talimatına uymayan her şeyi, ilmin hakemliğine tevdi etmektir.
Bir diğer nokta şudur: Dinî-ilmî sohbetlerde veya ferdî ilmî beyanlarda bazan; hadislere yabancı unsurların karıştığı; meselâ eski semavî din kitaplarının, kadim filozof sözlerinin, uzak şark dinleri olan Zer-düştlüğün vb. nin, hadislere girdiği, eski Hind dinlerine ait bazı bilgilerin, Türk - Fars muhaddisler yoluyla hadis kitaplarına sokulduğu tezi savunulur. Bu türlü görüşler de, demin zararlarından söz ettiklerimizden başka bir gurubun ağzından çıkar. Onların hedefi ise; «Kur'an'la yetinmeyi savunmak, hadisleri sadece Kur'an'm gölgesi altında kullanmak, hatta gerekirse onlara değer vermemek» şeklinde ifade olu-
nabilir. Bu fikirleri, yazanlar da vardır. Bir kısım âlimler de iyi niyetle, bu tür ihtimaller üzerine dikkatleri çekerler. Çoğu kez bu üçüncü iyi niyetli çalışma sahipleri suçlanırlar. Onların, dikkat çekici ve İs-lâmın yararına olan çalışmaları; yalancılarla ve Kur'-an bize yeter diyenlerle eş tutulur, hattâ onlardan da kötü telakki olunur. Bir diğer gurup onların faaliyetlerini yadırgar.
İnsafla düşünmek gerekir; ilmî usûllerle ve ehil ellerce yapılan çalışmalarla, adı geçen durumların tesbiti dinimize hiçbir zarar vermez. Aksine bu çalışmalar her zaman yapılmalıdır. Sünnetin arı ve terte-.miz pınarı, her neslin ilmî himâyesi altında tertemiz korunmalıdır. Yeter ki yapılan çalışmalar doğru ve ilmî olsun. Şahıslar ehliyetli ve ihlaslı olsun. Şurasını rahatlıkla ve haklı olarak ifade edebiliriz- îslâmm; bazı kişilere gösterip, diğerlerinden gizlediği; veya ilmin girmesine mâni olduğu, âlimin araştırmasını yasakladığı gizli köşe ve bucağı; saklı bir bölmesi ve salonu yoktur. Dinimiz, ehliyetle gerçekleştirilen ilmî faaliyetten asla korkmaz. Gerekli şartları ve kıvamı bulmuş ilim adamlarının yaptığı çalışmalardan müslü-manlar ve İslâm kültürü istifade eder. İs] âmin aleyhine de oîsa hatalar belirlenir. Böyle bir hata, zahirde belki aleyhedir ama, aslında bizim faydamızadır. İlimle ilgisi olmayan kişilerin; îslâmm koruyucu ve kollayıcı hamileri olarak kendilerini vazifelendirenierin, bu meselelerde fikir beyanları; müslümanlarm zihinlerini bozması, onları bilmed.kleri konularda hakemliğe çağırması ise, ayrı bir konudur, bir talihsizliktir. Sebebleri ve yoğunluk kazandığı zamanlar uzun uzun düşünülmeğe değer. [330]

IV. KİTAPLARIN TASNİFİ ÇAĞLARI

Hadislerin (ilmin) bablara ayrılması ve tasnifi işini açıklamaya geçmeden, bablara ayırma ve tasnif ile kastedilenin neler olduğunu görmemiz gerekir. «Bâb» kelimesi, genellikle kapı anlamına gelir. Bir nevi med-hal ve giriş mânası da ifade eden kelime, «vesile-i vusul olacak nesnede isti'mâl olunur» [331]cümlesiyle de açıklanmıştır. Bu durumda bâb, bizi bir yere ulaştıran şey demektir. Firuzâbâdî b;r tür kullanıştan söz eder: «Bu ilim bizi şu ilme ulaştıran bir vasıtadır». Aynı kökten tefcvîb tbablara ayırma) ile şu mâna kastolun-maktadır: Herhangi bir bilgiler gurubunu, bir araya-getirme, cinsleri müşterek olanları bâb adı altında toplama.
Tebvib, tasnifte ilk basamak olmaktadır. Tedvin işi biten bilgiler ve hadisler, artık, konularının ayrı ayrı yazıldığı eserlere inkilâb edecektir. Böylece de tasnif dediğimiz işlem gerçekleşmiş olacaktır.
Arap dilinde tasnif, «bir nesneyi, ba'zı ba'zmdan temeyyüz (temyiz kastetmiş olabilir) diyerek, sınıf sınıf kılmak manasınadır... Tasnif-i kitâb bundan meV huzdur [332]cümleleriyle tanıtılmıştır. Istılah olara aynı kelime için şunlar yazılmaktadır: «... ıstılahta hadisleri konularına göre ayırıp aynı konudakileri bir bâb içinde toplamak demektir».[333]
Tasnif kelimesini hadise izafe edenlerin yanında, çoğunluk kütüp kelimesine izafe edilmesini daha uygun görerek «tedvinu'l-hadis ve tasnîfu'l-kütüp» deyimlerini tercih etmişlerdir. [334]
Tasnifin sebebleri, gayeleri ve hareket noktalan vardır. Bir kere, ilmî çalışmaların artışı, devletin yardımı; hadislerin oldukça toplu hale gelmesini sağlamış, yazıya yönelen muhalefetin nisbeten tesirini azaltmış ve kitap başlangıcı sayılacak; defter ve cüzlerin tedavülü, yerini tabii olarak kitaba bırakmıştır. Kitabın yazımı, daha mükemmellerinin yazımı; bir iman hizmeti olma yanında, ilmî araştırmaların getirdiği ihtiyaçların karşılanması olarak da görülmelidir.
Hadislerden, fıkıhta, akâid meselelerinde ve tev-hid ilminde faydalanma için, onların bablara ayrılması; hatta hadislerin değerlendirmeye tâbi tutulmaları gerekliydi ve bu hizmetler yerine getirilmeğe başlandı. Eablara ayrılma yanında, hangi hadisler kimler yoluyla gelmiş sorusuna cevap ihtiyacını gideren; ale'r -rical dediğimiz metodla, râvlleri sıralayarak hadislerini toplama hizmeti de başarıyla yürütülmüştür. [335]

1. İlk Tasnif Çalışmaları Ve İlk Musannifler

Hadis kitaplarının tasnifi faaliyetleri, Emevîlerin son yıllarıyla Abbasîlerin ilk zamanlarına raslar. Daha doğrusu, tasnif faaliyetini gerçekleştirenlerin, vefat tarihleri değişik olmalarına rağmen bize bu çağlan verir. Bu devre, çalkantıların en bol olduğu, aynı zamanda; ilim, fikir ve sanat faaliyetlerinin de arttığı bir dönem olmaktadır.
Kaynaklarımız, genellikle Râmehurmuzî'nin ilk defa neşrettiği bir musannifler listesini verirler. Onların belirttiğine göre ilk tasnif faaliyeti, belirli bir merkezden çok değişik yerlerde gerçekleştirilmiştir. Bu musannifler şu âlimlerdir:
a) Rabî' b. Sabîh (Subeyh okuyan da vardır), Basra, Öl. 160/776,
b) Halid b. Cümeyi CAbd), 153/770; Ma'mer b. Râ-şid, Yemen, Öl. 153/770,
c) Sa'îd b. Arûbe, Basra, öl. 156/772,
d) İbn Cüreyc, Mekke, Öl. 150/767,
e) Hammâd b. Seleme, Basra, Öl. 167/783,
f) Süfyan Sevrî, Küfe, Öl. 161/777,
g) Süfyan b. Uyeyne, Mekke, Öl. 198/813,

h) Velid b. Müslim, Şam, Öl. 194/809,
i) Cerir b. Abdülhamid, Rey, Öl. 182/798,
k) Abdullah b. Mübarek Merv ve Horasan, Öl. 181/797,
1) Hüşeym b. Buşeyr, Vâsıt, Öl. 188/803 veya, 193/ 808,
m) İbn Ebû Zaide, Küfe, Öl. 193/808, n) Abdürrezzâk, Yemen, Öl. 211/826, c) İbn Fudayl, Küfe, Öl. 196/811,
musannefatının mebdei ve Ma'mer b. Râşid'in Câ-mi'i,» Türkiyat mecmuası (cilt, XII, 1955), s. 117 -118.
p) Vekî b. Cerrah, Küfe, Öl. 197/812,
r) Ebu Kurre Musa b. Târik, Yemen, Öl. 203/818,
s) Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm, Öl. 235/849. Râmehurmuzî ve ona dayanarak diğer kaynaklar, daha pek çok musannif adından söz ederler. Elbette listenin kabarması gerekmektedir. Yalnız, tarih uzadıkça listeyi artık bibliyografik eserlerden veya terceme-i hâl kitaplarından bulmamız gereken müellifler teşkil etmektedir [336]
Kadı Ebu Muhammed Râmehurmuzî, Ali b. Medi-nî'den naklettiği bir özet bilgide, tasnif hareketinin neticede aşağıda sayacağımız altı bilgine varıp dayandığını anlatmaktadır. Çoğu ilk tedvin ve tasnif çalışmalarını yapmış oîan bu bilginler şu zatlardır:
a) Medine'de İbn Şihab Zührî, Ebu Bskr Muhammed b. Müslim, Öl. 124/741,
b) Mekke'de, Anır . Dinar, Ebu Muhammed, ÖL 126/743,
c) Basra'da Ebu'l-Hattab Katade b. Diâme Sedûsi, Öl. 117/735. ile; Ebu, Nasr Yahya b. Ebu Küseyr, Öl. 132/749,
d) Kûfe'de Amr b. Abdullah Sebi'î, Öl. 127/744 ile Süleyman b. Mihran A'meş, Öl. 148/765.
Dört ayrı bölgede toplanan bu altı büyük ilim adamı, tarih boyunca genişleyen ve uzayan musannifler salkımının anadallarım meydana getirmektedir. [337]
Bazı hadis tarihçileri, hicrî ikinci asırda yazılmış olan kitapları; diğer bir dey.'mle ilk, tasnif edilen eserleri beş grupta toplamaktadır;
a) Siyer ve meğâzî kitapları: Yazarları içinde en şöhretli olanlar; Urve b. Zübeyr, Şa'bî, İbn Şihâb Züh-ri, Musa b. Ukbe, İbn Ishak, Ma'mer b. Râşid, Abdül-melik b. Muhanımed, Mu'tenıir b. Süleyman, Yahya b. Sa'îd, Velid b. Müslim vb. bilginlerdir.
b) Sün-sn kitapları: Fıkıh bablarma göre tasnif edilen bu eserlerin müellifleri içinde şu isimler verilmektedir: Mekhûl, İbn Cüreyc, Sa'îd b Ebu Arûbe, îbn Ebu Zi'b, îbrah'.m b. Tahmân, Hammâd b. Seleme, Abdullah b. Mübarek, İbn Ebu Zaide Muhammed b. Fudayl vd.
c) Câmi'ler: Çok değişik konularda hadisleri barındıran ve tarifleriyle içlerinde en meşhurlarına ileride değineceğimiz bu tür eserlerin yazarları arasında şöhretli birkaç isim verecek olursak şu zatları zikretmemiz gerekecektir; Ma'mer b. Râşid Ezdî, Süfyan Ssvrî, Rebî' b. Habib, Abdullah b. Vehb, Süfyan b. Uyeyne.
d) Musannefler.- Fıkıh kitaplarındaki sıralamaya esas olan bir diziş biçiminde hadisleri «ale'l-ebvâb» (konulara göre) toplayan bu eserlerin şöhretli müellifleri içinde, şu âlimlere raslamaktayız: Hammâd b. Seleme, Vekî' b. Cerrah.
e) Belirli bir konuya tahsis olunan eserler. Şöhretli yazarlarından bir kaçı: Süfyan Sevrî, Zaide b. Kudâme, Hüşeym b. Beşir, İsmail b. Uleyye, îshak b. Yusuf Ezrak, Muhammed b. Fudayl Dabbî, Mâlik b. Enes.[338]
Hadislerin tasnifinde kullanılan değişik metodla- .. ra ve bu metodlarla yazılmış furû kitaplarının özelliklerini anlatmağa geçmeden önce, hadis kitaplarının tasnifi devrini aydınlatan bazı bilgiler nakletmeyi uygun buluyoruz. Bu bilgilerin bir kısmı eski hadis yazarlarına, diğer bir bölümü de günümüz araştırıcılarına aittir. Bu bilgiler bize, tasnifin başlangıç yıllarına ait çalışmalar ile, ilk eserler içinde, günümüze kadar gelen bir kaomm hadis ilimleri ve tarihi açısından değerini anlatacaktır.
«Ebu Tâlib Mekkî de hadislerin tasnif devrini mevzu-i bahsederken şöyle söylemektedir: Bu musan-tıef kitaplar 120 veya 130 senelerinden sonra ortaya çıkmıştır. İslâmda ilk musannef eserlerin. İbn Cüreyc'-in hadislere dair kitabı ve Mekke'de tefsire dair meydana getirilmiş bazı kitapların olduğu söyleniyor. Sonra Yemen'de Ma'mer b. Râşid gerek gelişigüzel bir şekilde ve gerekse muayyen bablar halinde bulunan süneni topladı. Mâlik b. Enes Muvatta'ı Medine'de, İbn Uyeyne Kitâbu'I-Câmi'i, Kur'an ve hadise ait bir çok dağınık malzemeyi topladı. Süfyan Sevrî de Musannef ini bu devirde meydana getirdi.[339]
«İlk hadis musannifleri arasında ismi geçen Ma'mer b. Râşid'in el-Câmi'i, zamanımıza intikal etmiş olan hadis musannef atının en eskisi olup, devrinin hadis tasnifi ameliyesi hakkında vazıh bir fikir verebilecek mahiyettedir. Ma'mer'in eserini, kendisinden sonra meydana getirilmiş olup zamanımıza intikal eden musannefatla mukayese ederek, bablar halinde tasnif ameliyesinin takip ettiği tekâmülü tesbit etmek kabildir. Yine Ma'mer'in eseri, H. III. asnn el-Kütübü's -sitte namıyla anılan meşhur hadis kitaplarının, gerek .malzemelerini teminde ve gerekse bablari tayinde Goldziher'in kanaati hilâfına olarak kendilerinden önceki mesâinin bir nevi hulasası mahiyetini ar-zettiğini göstermesi bakımından hususi bir ehemmiyet taşımaktadır.[340]
Geniş bir biçimde, gerek «hadis musannefatmm mebdei ve Ma'mer b. Râşid'in Câmi'i» adlı makalesinde ve gerekse Buharfnin kaynaklan hakkında araştırmalar adlı kitabında, tasnifin bu devresini vukufla işleyen Dr. Fuat Sezgin; bu ilk asrın mesâisini icmal eden bir yazıyı İbn Hacer'den nakletmektedir.
«Peygamber sünnet ve hadisi sahabe ve tabiînin ilk tabakası devrinde, cami adı verilen kitaplarda, iki sebepten dolayı toplanıp tasnif edilmemişti. Evvela, onlar; işin başlangıcında hadisleri Kur'an'la karıştırırlar diye yazmaktan nehyolunmuşlardı. Saniyen, hafızaları çok genişti ve zihinleri müsaitti. Çoğu yazı yazmasını bilmiyorlardı. Tabiîn devrinin sonlarına doğru hadis ve sünnetin tedvini, haberlerin bâblara göre tevzii işi başladı. Artık muhtelif ülkelere hadis erbabı yayılmış, havariç, revâfız ve kaderi reddedenler ortaya çıkmıştı. Hadisleri ilk toplayıp tasnif edenler arasında ar-Rabi b. Şubayh (Öl. 160) ve Sa'id b. Abı Arûba (Öl. 156) zikredilebilir. Her babı birbirinden ayrı olarak tasnif ediyorlardı. Nihayet üçüncü tabakaya mensup olanlar ahkâmı tasnif ettiler. İmâm Mâlik, ehl-i Hicaz'ın şayan-ı itimat hadislerini toplamayı gaye edinerek ashabın sözlerini, tabiinin fetvasıyla mezcede-rek, Muvatta'ını tasnif etti. Abû Muhammed Abdal-malik b. Abdalaziz b. Curayc, (Öl. 150) Mekke'de, Abû Amr Abdurrahman b. Anır al-Awza'i (Öl. 161) Kûfe'-de, Hammad b. Salama (Öl. 168) Basra'da nrusannaf kitaplar meydana getirdiler, sonra bunları yeni faaliyette bulunan diğerleri takip etti. Nihayet üçüncü asnn eşiğinde bazı muhaddisler, hassaten Peygamberin hadislerini diğerlerinden ayırmak işine teşebbüs ettiler. Ubeydallâh b. Musa'1-Absi (Öl. 213) Kûfe'de, ve ayrıca Musaddad b. Musarhad al-Basri (Öl. 228), Asad b.^Mûsa-1-Umavi (Öl. 212), Mısır'da mukim Nu'aym b. Hammad .al-Huzâ'i (Öl. 228) birer musned meydana getirdiler. Bunun üzerine, hemen hemen bütün muhaddisler hadislerini musnedlere göre tasnif ettiler. Meselâ Ahmad b. Hanbal (Öl. 241), İshaq b. Rahûya (Öl. 238), Usman b. Abi Şayba (Öl. 2391 ve diğer bir çokları böyle yaptılar. Bir kısmı, meselâ Abû Bakr b. Abi Şayba (Öl. 235) nin yaptığı gibi aldıkları musnad hadisleri, aynı zamanda kendi aralarında bâblara ayırıyorlardı. Buharı bu musannafatı görüp rivayetlerini aldıktan ve onlarla iyiden iyiye haşru neşr olduktan sonra, onları tasnif ederken, sahih gibi görünen bir çok zayıf malzemeyi de muhtevi bulunduğunu müşahede edip ancak şüpheden âzâde olan hadisleri bir araya getirmek arzusunu duydu. Hadiste ve fıkıhta «Amir al-mu'minin» diye tanınan üstadı îshaq b. Râ-hûya de onun bu azmini kuvvetlendirdi. Zira bize... (sahih senetlerle) rivayet edildiğine göre Buhâri: îs-haç b. Râhûya'nin nezdinde bulunurken, bir defasında bizlere: Peygamber'in sahih sünnetini ihtiva eden muhtasar bir kitap meydana getirseniz, şeklinde bir
arzu izhar etmişti. Bu temenni zihnimde yer etti ve al-Câmi as-sahîh'i telife başladım.[341]
Tasnif hareketinin bu dönemine ait vak'alan böylece özetledikten sonra, geniş bir listesini kitabın sonunda vereceğimiz eserlerden, ikinci asra isabet eden bir kaçının adım görmekte fayda vardır. Hûlî, «ikinci hicrî asırda te'lif edilen en meşhur eserler» başlığı altında şu âlimlerin eserlerini vermektedir.-
a) İmam Mâlik b. Enes Medenî, el-Muvatta (Öl. 179/795),
b) Şu'be b. Haccâc, el-Musannef adlı kitabı (Öl. 160/776),
c) Leys b. Sa'd, el-Musannef adlı eseri, (Öl. 17.5/ 791),
d) Süfyan b. Uyeyne, el-Musannef CÖ1. 198/813),
e) Abdürrezzâk b. Hemmâm San'ânî, el-Câmf (Öl. 211/826) [342]

2. Tasnifte Uygulanan Metodlar

Gerek ikinci asırda ve gerekse daha sonraki çağlarda tasnif edilen eserlerin, görülen ihtiyaç üzerine değişik tarzlarda kaleme alındığını bilmekteyiz. îlk eserler genellikle, sahabe sözlerini ve daha sonraki devrelere ait bilginlerin sözlerini de ihtiva etmekteydi. Bunlar aynı zamanda sahih ve sakîm, her- türlü eseri, haberi ve hadisi içlerinde barındıran kitaplardı. Bunlara biz karma te'lif adını verebiliriz.
Bazan da ilim adamları tek konulu eserler telif ettiler. Bunları el-Müfred adlarıyla adlandırdılar. Meselâ, Buharî'nin özellikle «ahlâk konularını

içine alan» el-Edebü'1-müfred adlı müstakil bir eseri vardır.[343]
Bu tür tasniflerin daha başka örnekleri de bulunabilmektedir. Bizim burada kendilerinden söz edeceğimiz kitaplar, furû kitaplarıdır. Başlıca tasnif yollarını şöyle özetlememiz mümkündür:
a) Konulara göre taksim ederek eser te'lifi. Buna ale'l-ebvâb tasnif adı da verilmektedir. Bu konular ilerde daha da gelişmiş ve furû-i fıkıh kitaplarının da tertibini oluşturmuştur. Veya bu tertib ilk fıkıh kitaplarından alınmıştır. Bu tür eserler; el-Musannef, el-Câmf, es-Sünen gibi adlarla da anılmaktadır.
b) Şahıslara göre tasnif yolu: Bu usûle ale'r-ricâl tasnif yolu da denilmektedir.
Bu tür tasniflerde şahıslar ya alfabetik olarak sıraya konur veya nesepleri kabileleri, İslâmdaki üstünlükleri vb. gibi yönlerden dizilirler. Daha sonra o râviden. gelen hadisler karma olarak verilir. Müsned adı verilen veya Mu'cem diye tanınan bu eserler, kullanışları- zor kitaplardır. İhtiva ettikleri hadisler sıhhat bakımından bölümlere ayrılmadığı gibi, konular açısından da tasnif edilmiş değildir. Bu tür eserler içinde; Tabaranî'nin Mu'cem'leri ile, Ahmed b. Hanbel ve Tayalisî'nin Müsnsd'leri büyük şöhret yapmıştır. Aynı eserler günümüz araştırıcıları tarafından yapılacak indekslerle ve konulara göre düzenlemelerle daha da kullanışlı hale geleceklerdir.
c) Emir, nehiy, tarihî haberler, helal - haram ve Peygamberimizin fiillerini beş başlık altında toplayan, daha sonra da her başlığı daha küçük bâblara ayıran eserler.
d) Hadisleri ilk harflerine göre alfabetik sıralayan kitaplar. Bu tür eserlerden faydalanmak için okuyucu, hadisin ilk kelimesini bilmek zorundadır. Suyutf-nin el-Câmiu's-sağîr adlı eseri böyle tertip edilmiştir.
e) Hadisin baştan bir bölümünü verip daha sonra onunla ilgili senetleri zikreden, tarikleri sıralayan kitaplar. Bunlara etraf kitapları adı verilmektedir. Ahmed b. Sabit Irakî şöhretli beş hadis kitabını bu tür tasnife tâbi tutmuştur.
f) Her hadisin değerini usûl kaidelerine göre belirleyen, ihtilafları anlatan muallel kitaplar.
g) Belirli konudaki hadislerin özellikle tariklerini toplayan turuk kitapları.[344]

3. Başlıca Türler (Çeşitli Usûllerle Yazılmış Fu-Rû' Kitapları)

Hadis kitaplarının tasnifinde çeşitli yollar tutulmuş olduğunu kısaca anlattıktan sonra, sıra bu me-todlarla hazırlanmış hadis kolleksiyonlarmm veya hadis furûu kitaplarının, sayıları ona yaklaşan nevilerini görmeye gelmiştir.
Hadis furûu kitapları tasnif maksatlarına, ihtiva ettikleri hadislerin türlerine ve diğer bazı değişik itibarlara göre de bölümlere ayrılırlar. Başlıca çeşitleri şunlardır: [345]

a) Sahifeler

Arapça yazmalarda bir iki varaklık hacmi olan eserlere bu isim verilir. İsmin sahabe gününe uzanan bir tarihçesi vardır. Bugün İslâmî eserleri toplayan kütüphanelerde hadis cüzlerine ve sahifelerine rastlanmaktadır.
Sahifeîer içinde, Hemmam b. Münebbih'in Ebu Hureyre'den aldığı, 138 ahlâki hadisi günümüze kadar getiren bir tanesi, Dr. Muhammed Hamidullah tarafından, neşredilmiştir. Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdullah, Ali b. Ebu Tâlib, Semura b. Cündeb, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik hep sahifeleri olan şöhretli sahabilerdir. Bu küçük kitapçıklar adı geçen sahabilerin vârislerinde dolaşmış, tasnif devrinde büyük hadis mecmualarının içinde yerlerini almışlardır.[346]

b) Cüzler

Belirli bir zattan gelen hadislerin, yaklaşık on va-raklık veya daha fazla hacimde bir kitapçık şeklinde toplanmasından meydana gelen broşüre cüz adı verilir. Kelime, el-eczâ veya el-eczâü'1-hadiysiyye tarzında cemi olarak da kullanılır. Bu cüzler, bir tek konulu da olabilmektedir. «Gece namazı hakkındaki hadisler, günlük ibadetlere tahsis edilen cüzler» hep bu neviden çalışmalardır. Cüzlerin özelliği, sahifelerden daha kalın olmasıdır. Cüz yerine sahife, sahife yerine de cüz dendiği olmuştur. Bu bakımdan, ikisini ele müşterek tarif edenler vardır. Bunlar, daha çok üçüncü asra te-kaddüm eden devrede ve çok sayıda telif edilmiş olup, günümüze kadar yaşamış olanlarına da kütüphanelerde raslanmaktadır. Bazı cüz sahipleri şu bilginlerdir: Ebu Âsim Nebil Şeybânî, Muhammed b. Abdullah b. Müsennâ, Ebu Müshir Gassâni, Ebu Ali Hasen b. Are-fe, Ahmed b. Furât, Muhammed b. Yahya, İbn Ebu Hayseme, Ali b. Abdülaziz vd.[347]

c) Camiler

Zübeyr Sıddîkî bunları, risaleler ve kitaplar adıyla anar. Bu tür kitapların özelikleri şudur: «îman, fıkıh ve hukuk meseleleri, zühd - takva ve rekâik konulan, muaşeret kaideleri, Kur'an-ı Kerim âyetlerinin tefsiri, dünyanın başlangıcıyla ilgili maîumat, eski peygamberler ve ümmetlerinin hayat hikâyeleri, gelecekte meydana gelecek karışıklıklar, menkabeler diye adlandırabileceğimiz sekiz ana konuyu ve onlara ait hadisleri bünyelerinde barındıran eserler». Bunlar, nıusannef ve sünenlere de benzerler. Cami' ismi, İsla-mî literatürde, bir ihtisas konusuna ait her türlü teknik bilgiyi toplayan ana eserlere, açılan bir babta, ana fikir ve hareket noktası olan konuya da- verilen isim olmaktadır. Bir nevi müşterek değerler cami olmaktadır.
Câmi'ler, sözünü ettiğimiz sekiz konudaki hadisleri, tâli derecede kitaplara ve onları da bablara bölerek ayrıca tertip ederler. Meselâ, Muhammed b. İsmail Buharî'nin el-Câmlinde bed'ul-vahy, iman, ilim diye başlayan ve tevhid kitabı ile biten 96 küçük kitabçığı vardır. Aynı eser, üçbini mütecaviz baba bölünmüştür. Tirmizî'nin ve Müslim b. Haccâc'm da birer câmi'i bulunmaktadır.
Cami' türü, ikinci asırda görülmeğe başlanır. İlk Cami musannifi sayılan Ma'mer b. Râşld (Öl. 153/770) m kıymetli eseri, günümüze kadar korunabilmiştir.[348]

d) Musannefler

Bazan câmi'lere de musannef adı verilir. Konulara göre tertip edilmiş bir eser türüdür. İmam Mâlik'in eseri olan el-Muvatta' bir musanneftir. Fakat, diğer musanneflerden onu ayrı gösteren özellikleri vardır.
Kitabın ağır basan fıkhi izahlar bölümü, birçok bilgine, «el-Muvatta' fıkıh kitabıdır» dedirtmiş tir.
Hadisin tasnif olayını anlatırken, ilk tasnifi gerçekleştiren bilginlerle, el-Musannef adı verilen birçok kitaba temas etmiştik. Süfyan b. Uyeyne'nin Câmi'i, Süfyan Sevrî'nin Musannef i, bu tür eserlere misâl olarak zikredilir. Fakat bunlar içinde, günümüze kadar gelen ve neşredilen hacimli bir eser, Abdürrezzak b. Hemmâm adlı âlimin yazdığı kitaptır. Eserin temiz bir baskısı yapılmıştır. Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin ve Bakiy b. Mahled'in musannefleri de mühim ilk devir eserlerinden sayılmaktadır.[349]

e) Müsnedler

Müsned deyimi bir hadis çeşidini belirttiği gibi, bir nevi hadis kitabını da bize tanıtır, Müsned tipi eserler, «şahıslara göre tanzim edilen» kitaplardır. Bunlarda, konu tertibi olmadığı gibi, sahih - zayıf ayırımı da yoktur. Râviler alfabe sırasıyla veya ilgili bölümde belirttiğimiz türde sıralanır, onlardan menkûl hadisler de isimlerinin altına dercedüir. Kullanışı hayli zor olan bu tip kitaplar içinde; Ebu Davud Tayâ-lisi Öl. 204/819) nin, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (Öl. 233/847) nin, Abdullah b. Muhammed b. Şeybe (Öl. 235/849) nin, Osman b. Ebu Şeybe (Öl. 237/851) nin ve Ebu Hayseme (Öl. 234/844) ile diğer bazı bilginlerin Müsnedleri daha çok tanınmıştır. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in eserinde 35 bine yakın hadis vardır. Kelime el-Mesânîd şeklinde cemilenir. Yukarıda adını zikrettiğimiz ünlü hadisçi, Bakiy b. Mahled'in (Öl. 296/908) de ünlü bir müsnedi bulunmaktadır.
Bu tür kitapları, ortaya çıkış itibarıyla ilk hadis kitapları olarak kabul eden bilginler de mevcuttur [350]Yalnız şurası unutulmamalıdır, bu ilk müsnedler daha sonraları büyük tekâmül geçirmiş ve güzelleşmiştir.[351]

f) Mucemîer

Kelime el-Me'âcim olarak çoğul yapılır. Bunlar da müsnedler gibi, şahıslar esas alınarak tertip edilir. Tertipte, râv.nin veya yazarın şeyhlerinin veya, râvi-lerin şehir ve kabilelerinin bir arada telif edildiği görülür. Bazan başka ölçüler de sıralamada esas alınabilmektedir. Tabsrânî adlı muhaddisin; küçük, orta ve büyük olmak üzere üç tane Mu'cemi vardır. Aynı kelime, f-hrist ve indekslere de ad olmaktadır. Mu'ce-mu's-sahabe bir nevi hadis kitabı değil, biyografik eser türüdür. Müellifin, kendi hocaları için tertip ettiği eserine de Mu'cemu'ş-şüyûh adı verilir. Orada artık kendi hocaları ve onlardan aldığı hadisler yer almaktadır. [352]

g) Sürtenler

Sünen, sünnet kelimesinin çoğuludur. Daha çok fiili haber veren hadisler için kullanılan kelime, bir hadis kitabı türüne de ayrıca ad olmuştur. Sünen deyimi ile; cânii', musannef gibi kitaplar da kastedilir. Onlardan farklı olan yönleri, ahkâm ve fıkıh konularına bu eserlerde daha çok ağırlık verilmiş olmasında kendisini gösterir. Özellikle bu eserler; hukuk, ceza, şahsa ait haller, devletler hukuku vb. gibi konularda kaynak olarak kullanılır. el-Kütübü's-sitte diye adlandırılan, sünnîlere ait altı sahih hadis mecmuasının, son dört eseri bu isimle de anılır. Onlara; Ttrmizî'nin süneni, Ebu Davud'un süneni, İbn Mâce Kazvînî'nin süneni Nesâî'nin süneni de demek mümkündür.
Bir sünen kitabında, umumiyetle şu isimleri taşıyan bölümler bulnur: K. et-tahâre, K. es-salât, K. ez-zekât, K. el-hacc, K. es-savm... nikâh, talâk, cihâd, va-siyyet, ferâiz, harâc, cenâiz, yemin ve nezir, büyü',, ak-diye, eşribe, afime, tıbb, libâs, fiten, melâhim, hudûd, diyât, sünne, edeb.[353]

h) Müstedrekler

Kelime istidrâk kökünden türemiştir. İstidrâk; Ardından yetinmek, tamamlamak, bir şey yardımıyla bir şeyi anlamak, doğruyu bulup hatadan vazgeçmek, kaybolan nesnenin yerine bir diğerini koymak gibi anlamlara gelmektedir. [354]Bizi burada ilgilendiren yön; bir şeyin devamını yapmak,1 ona zeyl eklemek, te-timme meydana getirmektir.
Müstedreklerde, evvelce yazılmış belirli bir eser alınır; hadisleri cemeden müellifin şartları ve telifte gözettiği yol incelenir. Aynı şartları taşıdığı halde, sırf eserinin uzamaması için dercetmediği hadisler; ilk esere giremeyen haberler bu yeni kitaplarda toplanır. Âdeta; ilk eserin, üslûbu, metodu ve- telifte gözettiği prensipler, ikinci eserde devam eder. Buhari ve Müslim'in, el-Câmi' adlı eserlerine, Hâkim Neysâbûrî adlı hadisçi böyle bir Müstedrek yazmıştır. Fakat müellif, eserine aldığı bazı hadislerden dolayı tenkide uğramış; ilk müelliflerin yolundan ve şartlarından ayrılmakla suçlanmıştır. Bu yüzden: «el-Hâkim'in Müsted-rek'inin zararı, sahih olmayan bir hadisi sahih gibi göstermesidir; zira bazı hadisleri, Buharı ile Müslim'in, şartlarına uygun olarak tahriç etmeğe çalışmış, bununla bsrabsr istidrâklerinin çoğu tsnkid mevzuu olmuştur» [355]denilmiştir. [356]

i) Müstahraçler

Bir müellif, önceden yazılmış bir hadis kitabını ahr, oradaki hadisleri, kitabın müellifinin senedleri dışında kendine gelen yollarla ve senedlerle rivayet ederse (diğer bir deyişle, hadisi ayrı senedlerle daha güçlenmiş olarak, ayrı tariklerle rivayet ederse), müs-tahraç meydana getirmiş olmaktadır. Kendisi, yukarıda bir şeyhte, kitabın müellifinin yolu ile birleşecektir.
Müstahraçlere misâl olarak; Ebu Bekr İsmaili'nin, Buharı üzerine; Ebu Avâne'nin Müslim üzerine, Ebu Ali Tûsfnin, Ebu Davud'un Sünen'i üzerine yaptığı müstahraçler zikredilebilir [357]Adı geçen ikinci eserlerde; birinci eserlerde geçen hadislere, yeni isnadlar bulunmuş olmaktadır. [358]

J) Muayyen Sayıda Derlenen Kitapl

Hadis furû kitaplarından bir kısmı da, belirli sayılarda hadisleri bünyelerinde toplama yolunu tutarak hazırlanmışlardır. Bu tür eserler, tek konulu olabildiği gibi, çeşitli konuları da ihtiva edebilir. İçinde taşıdığı sayı itibarıyla; yedi, on, yirmibir, yirmidört, yirmialtı, yirmisekiz, yirmidokuz, otuz, otuzbeş, otuz-altı, kırk, elli, ellibeş, yetmiş, yetmişüç, seksen, yüz, yüzonsekiz, dörtyüz, bin, binbir, binikiyüz hadislik mecmuaların varlığı haber verilmektedir. [359]
Özel alâka çeken bazı konularda vârid olmuş, belirli sayıda hadisleri toplama ananesi eskidir. İmam Ali'ye varan bir isnadla Hz. Peygamber (s.a.) in; «sünnetinden kırk hadis belleyen kişi için verdiği müjde» kırk hadîs kitaplarının yazımında âmil olmuştur. Ne-vevfnin topladığı kırk iki hadislik bir mecmua büyük rağbete mazhar olmuş ve üzerine şerhler kaleme alınmıştır. Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında kıymetli eserlerin meydana gelmesine sebeb olan İpu çalışmalar hakkında en geniş araştırmayı, Prof. Dr. Karahan yapmıştır.[360]
Hadis kitaplarının özellikle furû bölümlerini bu tür eserler oluşturmaktadır. Bunlar orjinal kitaplardır. Kök ve temel eser sayılırlar. Beşinci hicrî asırdan itibaren, derleme eserler devri dediğimiz çağlarda meydana getirilen başka pek çok eser türü daha mevcuttur. Onlar da netice itibarıyla bunlara benzemekte, veya az farklı durumlar sergilemektedir. Buralarda sadece hadisler ve onlarla ilgili (bazı eserlerde) küçük açıklama ve değerlendirmeler bulunur.
Usûl bilgileri, diğer hadis ilim dallan, rical, açıklama ve şerh için ayrı hadis kitaplarına, hadise yardımcı olan eserlere bakmak gereklidir. Hadis lügatlerinin ise, ayrı literatürü vardır.
Hicrî üçüncü asra tekaddüm eden, bazı coğrafyalarda üçüncü asra kadar uzanan, tasnif faaliyetlerine kısaca temas etmiş bulunmaktayız. Aslında, gerçek bir araştırma; belli bir coğrafyayı ve belli yılları içine alan dar sahalı, derin araştırmalar olacaktır. Geleceğin İslâm bilimleri mütehassısı elemanlar, Endülüs'ten, Uzak Türk yurtlarına; Kırım'dan Yemen'e kadar uzayıp genişleyen bir coğrafyanın, belirli merkezlerini ele alarak, en ilmî tarzda, musannefatı tek tek gün yüzüne çıkarmakla görevlidirler. Bu sayede iki hizmet görülmüş olacaktır:
a) Bu güne kadar, genel hatlarıyla anlatılan, detayına inilmeyen konular hakkında derin ve köklü araştırmalar yaparak, hadis literatürünün ve biyoğ-rafyasmm elemanlarını sıhhatli biçimde tesbit etmek, b) Hadis bünyesinde gerçekleştirilecek bu çalışmalar, diğer îslâmî ilim dallarında gerçekleşt'rilecek aynı cins gayretlerle bütünleşerek; İslâm ilimleri alanında ortaya konan mesai tamamen tanınmış olacak ve eserlerin tam bir listesi elde edilecek [361]

V. TASNİFTE ALTIN ÇAĞ

Üçüncü hicret asrına genellikle bu isim ver'lmektedir. el-Kütübü's-sitte adlı, çok itibar gören altı mecmuanın tedvin devri olması hasebiyle «kütub-i sitte çağı» olarak da adlandırılan bu devre, H. 201 - 301 yıllarını kapsamaktadır. Biraz daha ileri sarktığı olabilir. Bu devrin, altın çağ diye tavsifinin, sebebleri vardır. İki yüz senelik ilmî gelişmeler, en yüksek seviyesini bu günlerde bulmuş, nisbeten istikrarlı bir idari ve siyasi devre meydana gelmiştir.
Hadisin gelişmesinde, kelâm ve felsefî ilimler başta olmak üzere, pek çok ilim dalının, Abbasîler devrinde aldığı seviye büyük rol oynamıştır. Avrupa'nın en batı noktasında, İspanya'da İslâmm alemdarhğım yapan insanların, üçüncü hicrî asır ve sonrasında hadis ilimlerine büyük katkıları olmuş; İspanya âdeta hadiste müstakil bir ekol kurup İslâm- diyarlarına eleman ve eser ihraç etmiştir.
Bu bölümde, genel olarak üçüncü asır ve sonrasında hadisin durumunu, öğrenim ve öğretim biçimini incelemeğe, kısa da olsa bilgiler sunmağa gayret edeceğiz. Bu devre kadar, İslâm coğrafyasında teşekkül eden ilim merkezlerine de seri bir bakış yaptıktan sonra, sekiz hadis mecmuasının yazarları hakkında vereceğimiz kısa bilgilerle, diğer bölümlere geçeceğiz.[362]

1. Üçüncü Asırda Hadis Öğrenimi

133-236/753-850 yılları, îsîâm dışı ilimlerde tercüme devri olarak kabul edilmektedir. Bunu müteakip adı geçen ilim dallarında telif eserler başlamıştır. Dikkat edeceğimiz nokta şudur: Müslümanlar, bu ilimlerle çoğu kez bu tarihlerde ilk defa karşılaşmış, kısa dönemde, kendilerini meselenin içine telif sahibi olarak sokmuşlardır. Bu yılları takibeden devrelerde müslümanlar; hukuk, tıp, ilahiyat ve diğer ilimlerde, kendilerine

has orjinal düşünce ve araştırma tarzları tutturmuşlar, mahsûllerini Sicilya yoluyla Avrupa'ya yollamışlardır.[363]
Ahmed b. Hanbel gbi bir hadisçinin büyük çilelere maruz kaldığı bu dönemlerde felsefe ve Mu'tezile kelâmının, hadise ve muhaddislere cephe alan faaliyetlerinin; güçlü bir, hadis öğretim ve telif faaliyetinde, müsbet tesirleri de olmuştur. Hadisçinin devamlı uyanık bulunmasında, adı geçen k'şilerin ve diğer dalâlet fırkalarının büyük rollerini inkâr etmemek gerekir.
İlmin yayılmasında büyük emekleri olan; «kütüphane, kitap, kağıt ve yazı malzemesi» üçlüsünün, bu devrede oldukça iyi imkânlara sahip olduğunu bilmekteyiz.
Dr. Koçyiğit, kütüb-i sitte devrinde; tasnife hız veren âmiller olarak, kelâm ilminin doğuşunu, hadisçüe-rin muanzlannca çeşitli yönlerden itham edilmelerini, Kur'an'm mahlûk olduğu inancı ile mihnet olayının devletten yardım görmesini zikreder.[364]
Hadislerin tenkid usûlleri ve rical bilgisine ait telifler, üçüncü asırda daha ileri merhalelere ulaşmış, özellikle «keîâmcılarm itirazlarını konu a.lan eserler» telifi gibi yeni bir branş da bu devrede teşekkül etmiştir. Fıkıh mezheplerinin imamlarının halefleri; onlara en yakın olan nesil, hadisin en geniş şekliyle karşılaşmış, onlar da mezheplerinin kullandığı hadislere yer veren eserlerin telifine koyulmuşlardır.
Üçüncü asır, geniş çapta sahabi sözlerinin, Peygamberimizin sözlerinden ayrıldığı ve müstakil eserlerin neşredildiği çağ olarak tanınmaktadır. Hadislerin müteaddit tarîklerinin araştırılması, râvilerin kritiği bu devreye raslar.
İlk iki asırda, İslâm kültür malzemesinin tamamını yeni nesillere aktarma gayretiyle, hadis kitaplarına süzgeçten geçirmeden alman hadisler; çeşitli itibarlarla artık bu günlerde taksime tâbi tutulur: sahih ve sakîm bugünde ayrılır.
Abbasîler devrinde eğitim hareketlerini incelerken tarihçi, «Yüksek seviyede tahsil veren bütün müesseselerde hadis ilmi ders programının esasını teşkil etmekte ve hafızanın yeri özel bir biçimde belirtilmiş bulunmaktadır» demektedir. [365] Aynı âlimin verdiği bilgilere göre herhangi bir ziyaretçi, bir şehre uğradığında, doğruca hadis öğretiminin yapıldığı ulu cami'-ye giderdi[366] Abbasilerde sanayi'den bahseden Philip K. Hitti, o devrin yazılı malzemesi arasında, bizi ilgilendiren bir tanesine de temas etmektedir. O şunlar söyler: «Bize kadar ulaşan kağıt üzerine yazılmış en eski Arapça el yazması eser, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm (Öl. 837/223) tarafından telif edilen Garibu' hadis adlı eserdir. Ki bunun tarihi, Zülka'de 252/Kasım! 13, Aralık 12 886 dır. Ve bugün Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde muhafaza olunmaktadır.[367]
Bize üçüncü hicrî asırdaki kelâm hareketlerini de içine alan çalışmalar hakkında bir genel değerlendirme yapan Dr. Koçyiğit sözlerini şu şekilde sona erdirmekte ve asrın karakteristik vasfını çizmektedir:
«Her ne kadar hiç bir hadis toplayıcısı, kitabında bütün sahih hadisleri toplamayı gaye edinmemiş ise de, hiç olmazsa topladığı hadisler araşma mevzu olanlarını karıştırmamaya" gayret sarf ettiği için, vücûda gelen kitaplara güven içinde müracaat etmek imkânı hasıl olmuştur. Bu bakımdan hicretin üçüncü asrı, sahih hadis kitaplarının vücûd bulduğu, müteakip asırlara bu konuda artık yapılması gerekli fazlaca bir işin bırakılmadığı bir devir olarak görülür. [368] Hadis hâfızı büyük imamların çoğunluğu bu asırda yaşamış; .hadislerin isnadlanna, isnadlarm illetlerine, ricalin cerh ve ta'dil yönünden mertebelerine vâkıf meşhur üstadlar, yine bu asırda yetişmiş ve sahih hadis mecmuaları bu asırda onların eliyle vücûd bulmuştur. Bu asrı takib eden devrelerde her ne kadar bazı müstakil hadis eserlerinin telif edildiği görülürse de, asıl. telif faaliyeti, üçüncü asırda ortaya çıkmış olan eserlerdeki hadislerin bir kitap içinde cem'ine, yahrıt isnadları-nm hazfedilmek suretiyle ihtisarına, yahut da müs-tedrek veya müstahraçlerinin yapılmasına hasredilmiştir. Keza müteakip asırlarda telif edilen rical tarihi ile ilgili eserlerin bilgi yönünden kaynağı, üçüncü asır müellifleri olduğu gibi, ricalin cerh ve ta'dili hakkında ileri sürülen görüşlerin asıl sahipleri de, yine bu asır imamlarıdır. îşte üçüncü asrın hadis ilmi yönünden bu üstün özellikleri dolayısıyladır ki onu «altın çağı» olarak vasıflandırmayı uygun gördük.[369]
Tarihi çağlara göre eserini tasnif edip, her devirde meydana gelen ve hadisin nazarî konularını ilgilendiren meselelere tarih bütünlüğü içinde yer ayıran Muhanımed Muhammed Ebu Zehv adlı Mısırlı bilgin de, üçüncü asır için ayırdığı geniş bir bölümde (s. 316-418) şu konulara temas etmektedir.
a) Kelâmcıîarla hadisçilerin münakaşaları ve onun hadise tesiri,
b) Kur'an'm mahlûk olduğu fikrinin ulemaya zorla tasdik ettirilmesi ve neticeleri,
c) Üçüncü asırda hadisçilerin ve kelâmcılarm çalışma ve tefekkür metodları,
d) Bazı zayıf hadisçi ve hikayecilerin zararları,
e) Hadis uydurma hareketinin durumu, sebepleri ve meşhur yalancılar,
f) Kıssacılık ve hadise kötü tesiri, bazı terceme-i haller,
g) Bu çağdaki tasnif faaliyetleri ve metodlan,
h) Kütüb-i sitte, yazarları, metodlan ve eserlerinin özellikleri.
i) Diğer bazı müellifler ve eserleri. Başka müellifler de yaklaşık olarak üçüncü asrın hadis çalışmalarını bu çerçeve içinde vermektedirler. Biz burada, hikâyecilik kıssacılık, vaaz ve nasihat maskesi altında, bozuk fikirlerin nakli keyfiyetini; bir hadis vaz'i meselesi telakki ettiğimiz ve mevzuatı da bir önceki bahiste gördüğümüz için temas etmedik.
Kur'an'm mahlûk olduğu fikrinin, bir mihnet ve bir belâ olarak özellikle hadisçilere yöneltilmesi; devletin bu işte yanlış hareketi, hadisçilerin aleyhine değil lehine durumlar ortaya koymuştur. Çünkü bu sayede; kelâmcılar kaybetmiş, hadisçiler her yönden kazanmışlardır. Hadisçüer, selefin temiz akidesinin koruyuculuğunu yapmış, Ehl-i bid'at kelârm ise vazifeleri inançları korumak olmasına rağmen kendi hizmetlerinin tersini yapmışlardır. Bu hareket, râvilerin tanınmasına; cerh ve ta'dil hareketinin güçlü kanunlar koymasına sebeb olmuştur. îşin kötüsü, yalan uydurma faaliyeti bu yüzden artmış, Ehl-i hevâ denilen zümre, hadisçileri kötü tanıtma propagandalarını artırmıştır.[370]
Bahsi kapamadan önce şunları ilâve edelim: İlk iki yüzyılın güçlü mirası, yazılı ve şifahî yadigârlar geniş bir coğrafyayı kaplayan ilmî faaliyetlere sebeb olmuş, burada saymakla başa çıkamayacağımız ilim dallarında muazzam telifler meydana getirilmiştir. Meselenin telif yönü; hadise ilmî mânadaki ilgi böyle iken, acaba hadisin amelî hayattaki tecellisi, fertte, ailede ve toplumda, idarede ve tebeada tesir nasıldı?. Hadiste aslolan «bilginin amel haline dönüştürülmesi» olduğuna göre, ilgimizi veya araştırıcının ilgisini önce bu nokta çekmelidir. Şunu demek istiyoruz: Asya, Avrupa ve Afrika'ya kol atmış olan İslâm, bu geniş coğrafyada ferdî tatbikata mı mahkûm idi, yoksa kitleler sünnet ile canlanmış mıydı? Bazı güzel işaretlere sahip olmamıza rağmen, sahabedeki canlılık aynen korunmuştur diyememekteyiz.[371]
Üçüncü hicrî asırda, şahıs olarak şu isimlere ras-lamaktayız: İbnu'l-Cerrah, Süfyan Sevrî. Hammâd b. Seleme, İbn Uyeyne, Abdürrezzak b. Hemmâm, Ebu Bekr Abdullah b. Ebu Şeybe,, Sa'îd b. Man sûr Belhî, Ali b. Medinî, Yahya b. Ma'în Ebu Zür'a Râzî, Ebu Hatim Râzî, Muhammed b. Cerir Taberl îbn Huzey-me, Muhammed b. Sa'd Kâtibu'l-Vâkıdî, îshâk b. Râ-huye, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İmam Buharı, Müslim b. Haccac Kuşeyrî, Nesaî, Ebu Davud Sicistânî, Tirmizî, İbn Mâce, İbn Kuteybe Dineveri, vd.[372]

2. Şöhretli İlim Merkezleri

Sahabe günündenberi, Medine ve Mekke'den yapılan göçler neticesi, değişik coğrafyalara dağılma ve yerleşmelerin olduğunu belirtmiştik, Bu yerleşme merkezlerinde sahabe, geleceğin ilim yuvalarını kurdu, içlerinde özellikle ilmî sahada güçlü olanlar, artık Hz. Resulden öğrendiklerini bu yerlerde yaymağa başladılar, er-Rihle konusunda bir parça temas ettiğimiz bu ilim merkezlerinin, biraz daha tafsilâtlı görülmesini uygun bulduğumuz için bu başlıkta, on'a yakın ilim yurdundan söz edeceğiz. İşin dikkati çeken yönü şudur: Gelecek yüzyıllarda, adı geçen merkezlere yenileri eklendi, fakat pek azı eski değerini yitirdi. Bu ilim merkezleri -veya başka yazarların deyimi ile; sünnetin coğrafî merkezleri şu memleketlerden meydana gelmektedir:
a) Medine-i Münevvere. Medine eskiden Yesrib diye anılırken, artık «Hicret yurdu» diye anılmağa veya «Peygamberin şehri» diye tanınmağa başladı. İslâm yurtları içinde, en çok sahabi barındıran yer burasıdır. Medine, İslâm teşri', hukuk ve idare hareketlerinin de merkezliğini yapmış, şehir halkının tatbikatı -bazı mezheplerde dinî bir kaynak olarak tanınmıştır. «Amelü ehli'l-Medine» hukukta büyük bir değer taşır.
Sahabenin özellikle muhacirlerin çekirdeğini teşkil eden, büyük sahabiler; Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali'ler, gerek duymadıkça etrafa hicret etmemiş, Medine'nin ilim hayatına yol gösterici kesirleri olmuştur. Bunların yetiştirdiği ilim adamları arasında, el-Fuka-lıaü's-Seb'a adıyla tanınan: Sa'îd b. Müseyyeb, Kasım b. Muhammed, Urve b. Zübeyr, Hârice b. Zeyd, Ubey-dullah b. Utbe, Ebu Bekr b. Abdurrahman, Süleyman b. Yesârdan ibaret yetkili ilim adamları meşhurdur. Diğer yüzyıllara İslâm ilimlerinin naklinde onların büyük hizmetleri olmuştur.
b) Mekke-i Mükerreme. Mekke, vahyin ilk merkezidir. Peygamberimizin ve ashabının, düşman eliyle ayrılmak mecburiyetinde kalışından sonra bile, özledikleri bir vatan parçası olmuştur. Mekke'de müslü-man olarak kalan, fetihten sonra ayrılmayıp orada dinini yaşayan ve yayan kişiler mevcuttur. Peygamberimizin, her bakımdan Mekke ile olan irtibatı devam etmiştir. İbn Mes'ûd, Übeyy b, Ka'b, Muâz b. Cebel, Salim Mevlâ Ebu Huzeyfe gibi şöhretli Kur'an okuyucuları orada yetişmişlerdir. Muâz (r.a.) in, özellikle devlet adamlığı vasfı, geniş hukuk tecrübesi, ona Peygamberimizin teveccühünü temin etmiştir.

Mekke'de kalan sahabiler; Mücâhid b. Cübeyr, Atâ b. Ebu Rebâh, Tavus b. Keysân, İbn Abbâs'm azatlığı İkrime gibi değerli ilim adamları yetiştirmişlerdir. Tâbiûn ve etbâ devirlerinde de tesiri ve ilmi revnakı süren Haremeyn, daha, sonraki asırlarda, ilmî açıdan durgun bir hüviyete bürünmüştür. Günümüzde bile, diğer İslâm ülkeleri yanında, ilmî faaliyetler ve matbuat açısından aynı sükûnet devam etmektedir. Bu iki şehir, daha çok İslâmî menâsikin, özellikle haccin ifâsı görevini yapan, müslümanlara yine merkezliklerini sürdürmektedir.

c) Küfe: Bugün için yeri küçük bir yerleşim merkeziyle temsil edilen bu eski devlet merkezi, özellikle îmanı Ali'nin yaşadığı bir yer olmuştur. Belirtildiğine göre Kûfe'ye; üçyüz kadar Bey'at-i rıdvanda bulunan, yetmiş kadar da Bedr-i gören sahabi gelmiş ve yerleşmiştir. Ali b. Ebu Tâlib, Sa'd b. Ebu Vakkâs, Sa'id b. Zeyd, Abdullah b. Mes'ûd bunlar arasındadır.

Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'un, Küfe ilim ve fıkıh ekolünün tesisinde büyük emekleri geçmiştir. Hanefîlerin İmamı, Ebu Hanife Nu'man b. Sabit Kûfî'nin ilim nesebi, bu şehre ve özellikle bu iki sahabiye dayanmaktadır. Küfe Re'y ehlinin de merkezliğini yapmış, maalesef, hadis uydurma hareketinde de gayretli olmuştur. Abdullah b. Mes'ûd'un ilim halkasından altmışın üstünde, ders verecek yapıda âlimin yetiştiği haber verilmektedir. İleride büyük hizmetler görmüş olan; Rebî b. Huseym, Kümeyi b. Y.ezid Nehaî, Âmir b. Şerâ-hil, Sa'id b. Cübeyr, İbrahim Neha'î, Ebu İshak Sü-bey'î, Abdülmelik b. Ümeyr gibi değerler, Kûfe'nin verdiği meyvelerdir.

d) Basra. Basra, Enes b. Mâlik'in gelip ilim yaydığı bir yerdir. Kûfe'ye nisbetle daha az bir şöhreti olmuştur. Ebû Musa'l-Eş'arî ile Abdullah b. Abbâs'ın da bu şehirde idari görevleri geçmiştir. En şöhretli ilim adamları arasında şu isimlere Taslayabiliriz: Ha-sen Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Eyyub Sahtiyanı, Behz b. Hakîm Kuşeyri, Yunus b. Ubeyd, Halid b. M.hrân Hazza', Abdullah b. Avn, Âsim b. Süleyman Ahvel, Katâde b. Di'âme, Hişânı b. Hassan, vb. Küfe ile Bas-
ra'nın, ilim merkezliği ileride aynı bölgede şöhret yapacak olan Bağdat'a intikal edecektir. Bunların üçü de Irak diye anılan toprak parçasının vilâyetleri olmaktadır.

e) Şam. Dimeşk, Dlmeşku's-Şam gibi adlarla da anılır. Suriye'yi temsil eden en büyük ilim merkezidir. Hadiste, özellikle hicretin bütün asırlarında Şam'ın canlı bir yapısı vardır. Uyanış hareketlerinin ilk mü-beşşirlerlnden Şam'da yetişen bilginlere raslamakta-yız. Onbinlere varan miktarda sahabinin bu şehirde yerleştiği sözleri edilmektedir. Yezid b. Ebu Süfyan'm isteği üzerine bölgeye şu bilginler yollanmıştır: Muâz b. Cebel, Ubâde b. Sâmit, Ebu'd-Derdâ; bunlar Şam denilen arazinin değişik bölgelerine oturmuşlardır.

Emevîler çağında Şam'ın büyük bir ilmî görüntüsü ve değerler birikimi vardır. Burada sahabeden ilim tahsil eden şu zatlara raslamaktayız: Salim b. Abdullah Muharibi, Ebu îdrls Havlânî, Ebu Süleyman Dârâ-nî, Umeyr b. Hâni', Abdurrahman b. Amr Evzai, Mek-hûl, Raca b. Hayve, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir vb.

f) Mısır. Kuzey Afrika'yı Hicaz'a bağlayan yollardan birinin üzerinde olması dolayısıyla Mısır Cve Fus-tât), Şam gibi uzun ömürlü bir ilmî merkez olma yapısına sahiptir. Hicaz ilminin Endülüs'e ve oradaki seçkin âlimlerin ve eserlerin de bütün İs]âm ülkelerine yayılmasında köprü vazifesi gören birkaç İslâm coğrafyasından biri olarak Mısır, özellikle Amr b. Âs (r.a.) m idaresinde kalan bir şeh'r olmuştur. Zübeyr b. Avvâm, Ubade b. Sâmit gibi sahabiler de orada bulunmuşlardır.

Mısır'da yetişen birkaç bilginin isimleri şöyledir: Yezid b. Ebu Hablb, Ömer b. Haris, Hayyır b. Nuaym Hadramî, Abdullah b. Süleyman Tavil, Abdurrahman b. Şüreyh Gâfikî, Hayve b. Şüreyh Tüceybî, Leys b. Sa'd, Abdullah b. Lehi'a ve diğerleri

g) Mağrlb ve Endelüs. Kuzey Afrika.; Libya, Fas, Tunus, Cezayir gibi bugün çeşitli bakımlardan birbirine küskün ve irtibatsız ülkeler olmadan önce, Mağ-rib adı altında özellikle ilmî açıdan tarih boyunca bir bütünlük arzetmekteydi. Bugün bile İmam Mâlik'in kıymetli- gayretlerinin meyvelerini görebileceğimiz bu İslâm diyarlarında, eskiye nisbetle parlak olmasa da özellikle Fas ve Tunus'da ilmin yine kıymetli müesseseleri vardır. Fas, eski Endülüs müslümanlığmm
modern araştırmalar yoluyla tanınmasına yine de aracılık etmektedir. Bölgede, İspanyolca bilen ilim adamlarına da raslamak mümkündür. Sahabeden Me-s'ûd b. Esved, Misver b. Mahrame, Mikdât b. Esved, Bilâl b. Haris, Cebele b. Amr gibi bilgin ve fakih kişiler buralara muhaceret etmiş ve orada; Raim b. Âmir,
Ma'bed, Abdurrahman b. Esved, Âsim b. Ömer, Ab-dülmelik b. Mervân, Abdurrahman b. Zeyd gibi âlimler yetiştirmişlerdir.

Endülüs'ün sekiz yüzyıl müddetle yetiştirdiği ha-disçileri saymakla başa çıkmak mümkün değildir. Elimize alacağımız bir terceme-i hâl kitabında, tesbit edeceğimiz on hadisçiden en az dördü; İşbiliye, Gar-nata, Kurtuba, Belensiye, Mürs;ye -ve benzeri ülkelere nisbet edilen Endülüslüler olacaktır. «Endülüs'te hadis», bizim bilemediğimiz kişiler tarafından üzerinde çalışılmış bir konu ise, yine çalışılmalı, çahşılma-
mışsa özellikle ele alınmalıdır.

h) Yemen. Güney Arabistan'ın bu en aşağı noktası da, hadis açısından tarihî görevler yapmış bir ilim merkezidir. Yemen'in, Hz. Muâz ile yakınlığı vardır. Hemmâm b. Münebbih, Vehb b. Münebbih, Tavus ve oğlu, Ma'mer b. Râşid, Abdürrezzak b. Hemmâm ve yetiştirdikleri, bu diyarın en müh'm bilginleridir. Abdürrezzak b. Hemmâm'm eseri, kıymetli bir baskı ile, yine Afrika'nın en güney noktasında yaşayan insanların; ilimseverlerin malî gayretleri neticesi bastırılmıştır. Tarihimiz açısından ciğerpâreleyen hâtıralar sahibi olduğumuz bu yurda ve oranın ilim hayatına oîan hizmetlerimiz, küffâr ile tarih boyunca birlik olup bizi hançerleyenlerin ibret nazarlarını çekmesini niyaz eyleriz.

i) Horasan. Büreyde b. Husayb, Ebu Berze Esle-mî, Hakem b. Amr Gifârî, Abdullah b. Hâzim Eşlemi, Kuşem b. Abbâs ve diğerleri, Horasan ve civarının fethinde ilk görevi alan sahabi erleridir. Horasan erleri ananesi içinde, ilmin ve İslâmm bendeliğini yapan insanların yurtları olan; Buhara, Semerkand, Hoten, Taşkend, Tirmiz, Nesâ, Faryâb, Nişabur, Merv ve benzeri ülkeler; tarihin en eski ilim yurdlarımız, bugün ise ancak kabirlerini ayakta bulabileceğimi bahtsız insanların diyarıdır.

el-Kütübü's-sitte adı altında İslâm ülkelerinde şöhret sahibi olan kıymetli eserlerin telifini yapan insanların^ yetiştikleri bu topraklar, tarih boyunca, özellikle Hind ülkesine İslâmm ve ilimlerini!) gitmesinde aracı olmuş bir coğrafyadır. Buharî, Semerkandî, Tlr-mizî, vb. nisbetlerin çokluğu, birer hâtıra olmadan önçeki asırlarda, ilmin buralarda çok hareketli devreler geçirdiğini bize haber vermektedir.

Daha sonraki asırlarda parlayan il:m merkezleri pek çoktur. Burada, sadece hadisin ne kadar yaygın bir ülkeler topluluğunda hükümran olduğuna bir misâl teşkil etmesi için Jpirkaç diyarı zikrettik.

Dördüncü asra zamanın gelip dayandığı çağda, İslâm ülkelerinde ilimler ve eserler en üst düzeydedir. Ve bu zirvedeki duruş iddia edebiliriz ki birkaç asır devam etmiştir. Biz buna yerinde sayma ve duraklama yerine, zirvede bir müddet tutunma dersek daha isabetli bir hüküm vermiş oluruz. Kütüb-i sitteyi ve müelliflerini kısaca görürken, onlardan önce yaşamış olan iki kıymetli hadisçimize de yer vereceğiz. Aslında, eserin hacmi müsait olsaydı, sahabe ve tâbiûdan terceme-i haller vermek de uygun bir hareket olurdu.[373]

3. Sekiz Büyük Hadisçi Ve Eserleri

Kendilerinden söz edeceğimiz sekiz büyük hadis-çinin seçiminde herhangi bir usûl gözetmiş değiliz. Altı büyük hadis kitabının yazarım tanıtırken, onlardan önceki bir devrede yaşamış ve çok tutunmuş iki müellifi; mezhep imamı olan iki büyük muhaddis ve faki-hi listeye eklemiş bulunmaktayız. Aslında, el-Kütü-bü's-sitte (altı sahih hadis kitabı) deyimini farklı anlayanlar da mevcuttur. Onlar, Nesâi ile İbn Mâce'nin eserlerini altı kitap içinden ayırır, yerine İmam Mâlikin el-Muvatta' adlı eseriyle Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in el-Müsned'ini koyarlar. Diğer yönden, Şah Veliyyullah ve oğlu Abdülaziz Dehlevî gibi hadisçiler,
îmam Mâlik'in eserini, Sahihayn (Buharî ve Müslim'in Cami' adlı kitapları) la birlikte en üst tabakadaki hadis kitapları olarak verirler.[374]

a) İmam Mâlik b. Enes, el-Muvatta

Dört büyük fıkıh mezhebinin kurucularından biri olan İmam Mâlik b. Enes b. Ebu Âmir b. Amr Esbahî 93/711 tarihinde Medine'de doğmuştur. Uzun boylu ve dolgunca vücûdlu idi. Gür ve iri bıyıklan vardı. Uzun bir hayat sürmelerine rağmen, saçlarının ağarmadığı, hakkında verilen şemail bilgileri içinde geçmektedir. Çok güzel ve temiz giyinen Mâlik b. Enes, aynı zamanda temiz bir ahlâkın da sahibi idi. Başlangıçta fakir olmaları dolayısıyla, ilim tahsili için hayli sıkıntılara katlandığı zikredilmektedir. Mükemmel bir hafızaya mâliktiler. Pek değerli ilim adamlarıyla görüşen ve onların bilgilerini sonraki nesillere aktaran bu büyük zatın, kendisi talebelerine değil, öğrencileri çok kez ona hadis okurlar; o da gerekli düzeltmeleri yapardı. İmam, 179/795 yılında bu dünyadan ayrılmıştır.

Eseri olan el-Muvatta', iki orta cilt tutarında bir hacme sahiptir. Eserinde, Peygamberimizin hadisleri dışında; sahabe ve tâbiûna ait bilgilere ve kendi şahsî fıkhî görüşlerine de geniş yer verir. O eserinde yaşadığı günlerde Medine'de mevcut ameli duruma temas eder. Bu yüzden Goldziher gibi bazı batılı araştırıcılar, «eseri bir fıkıh mecellesi» olarak değerlendirmişlerdir. [375] Muvatta'da ahkâm hadisleri daha fazladır. Devlet, eserin resmî yolla yayılmasını istediği halde imam engel olmuştur.

el-Muvatta; «bir çok bilginin güzel görüp tasdik ettiği eser anlamına gelmektedir» Kitabın pek çok râvlsi mevcuttur. Abdülaziz Dehlevî

onaltı nüshasına dair bilgi vermektedir. Bu nüshalardan bazıları şunlardır:
a) Yahya b. Yahya Leysî nüshası. Bu zat imamın en büyük talebesidir.
b) Şutun diye anılan Ziyâd b. Abdurrahman tarafından naklolunan nüsha.
c) Abdullah b. Vehb nüshası.
d) Abdullah b. Mesleme Ka'nebî (Öl. 221/835) nüshası.
e) Abdürrahraan b. Kasım b. Hâlid (Öl. 191/806) nüshası.
f) Ebu Yahya Ma'n b. îsâ (Öl. 198/814) nüshası.
g) Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf Tunisî (Öl. 218/835) nüshası.
h) Ebu Zekeriyya Yahya b. Bükeyr (Öl. 231/848) nüshası,
i) Ebu Osman Sa'îd b. Ufeyr Mısrî nüshası (Bu zat İmam Mâlik'in talebesidir).
j) Ebu Mus'ab Züherî nüshası.
k) Muhammed b. Mübarek Sûrî'nin rivayet ettiği nüsha.
1) Süleyman b. Bürd rivayeti olan nüsha.
m) Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah Gâfikî (Öl. 381/991) nüshası,
n) Yahya b. Yahya Temimi nüshası
o) Ebu Huzâfe Sehmî nüshası veya Süveyd b. Sa'îd nüshası.
p) Muhammed b. Hasen Şeybânî nüshası.[376]
Muvatta' bugün için matbu olarak ellerde mevcuttur. Şerhi olan Tenvîrul-havalik ile basılan dışında, en mükemmel neşir Muhammed Fuad Abdülbaki baskısıdır. el-Mu'cemu'1-Mufehres adlı fihrist [377]eserin bu baskısına ait; kitâb ve hadis numarasına atıfta bulunur. Muvatta' üzerine pek çok çalışmalar yapılmıştır [378]

b) İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbeî, el-Müsned

Ahmed b. Muhammed b. Hanbel Morvezî Şeybânî, 164/780 senesinde Bağdat'da dünyaya geldi. İlk öğretim ve eğitimini orada yaptı. Onbeş yaşma geldiğinde, İbrahim b. Uleyye'den hadis Öğrenimine başladı. Basra, Küfe, Yemen, Hicaz ve benzeri bazı ilim muhitlerine ilim için seferleri olmuştur. Fıkıhta iyiden iyiye yetiştiği bir sırada takriben 195/810 senelerinde Bağdat'a döndü.
Kur'an'm mahlûk olduğu konusunda ortaya atılan fitne hareketinde, büyük çapta işkence gördü ve Ehl-i sünnetin akidesini savundu. Mütevekkil zamanında (234/848), nisbeten sükûnet bulan hayatı, öğrenim ve eğitim faaliyetleri arasında devam ederken, 241/855 yılında vefat etti. Örnek bir ahlâkın sahibi olan bu aziz İmam, maddî zenginliklere önem vermeden yaşadı. Batılı yazarlar bile onun şahsiyetini yüce görürler.[379]
el-Müsned adlı eseri Imam'm şaheseridir. Kitap üçüncü hicrî asrın en değerli mahsûllerinden sayılır. Eser, onsekiz müsnedden teşekkül eder. Bunları şöyle sıralamak uygun olur:
«Aşere-i mübeşşere ve onlarla beraber olanların .müsnedi; Hz. Peygamberin (s.a.) Ehl-i beytine has olan Müsned; İbn Mes'ûd'un müsnedi; Abdullah b. Ömer'e ait müsned; Abdullah b. Amr b. Âs'a ait olan müsned; Ebu Ramse müsnedi; Hz. Abbas ve oğullarının müsnedleri; Abdullah b. Abbas'm müsnedi; Ebu Hüreyre müsnedi; Resûl-i Ekrem'in hizmetkârı Enes b. Mâlik'e ait müsned; Ebu Sa'îd Hudrî müsnedi, Mekke-liiere ait müsned, Medinelllere ait müsned, Kûfelilere ait müsned, Basrahlara ait müsned, Şamlılara ait müsned, Ensara ait müsned, Hz. Aişe ve Peygamberimizin diğer hanımlarına ait müsnedler. Eserin tamamı küçük küçük 172 cüzden ibarettir[380]
Müsned'de otuzbeşbin'i aşkın hadis vardır. Bunların içinde beşbin kadarı oğlu Abdullah tarafından esere eklenmiştir. Müsned'i alfabetik sıraya koyanlar olduğu gibi, kullanışı kolay olsun diye, konulara göre tekrar yeniden tanzim edenlere de raslanmıştır. [381]
Dr. Zübeyr Sıddikî, geniş bir tahlilini verdiği Müsned için, son sözler olarak şunları söyler: «Bu müsned, sadece İslâm kelâmı ve Arap dilciliği için büyük bir malzeme madeni olarak hizmet etmedi, bilakis müellifinin muttaki şahsiyeti dolayısıyla kendi etrafına bir mukaddeslik halkası topladı. Bu şu vak'a ile tezahür etmiştir: Onikinci asırda sofu hadisçilerden bir topluluk, onu Medine'de Hz. Peygamber'in kabri önünde 56 celsede sonuna kadar okudu. Böyle olmakla beraber, öyle anlaşılıyor ki hacminin büyük olması ve hicri üçüncü ve dördüncü asırlarda hadis edebiyatında daha iyi planlı ve kullanışlı eserlerin telif edilmesi dolayısıyla Ahmed'in Müsned'i gittikçe rağbetini kaybetti ve nüshaları hicrî dördüncü aşırın ortasına kadar erken bir devirde son derece nâdir oldu.»
Günümüzde Müsned nüshaları yazma olarak da bol miktarda bulunmakta, taşbasması bir baskısı da kütüphanelerde yer almaktadır. Müsned üzerinde bir çok çalışmaların yapılmasına en büyük sebeb, fıkıh mezheplerimizden birinin, Hanbelüiğin, hâlâ en büyük kaynağı olmasıdır.[382]

c) Buharı, el-Câmiu s-sahih

Kütüb-i sittenin en büyük eserinin yazarı olan müellif Ebu Abdullah Muhammed b. ismail 194/810 senesinde Buhara'da dünyaya geldi. Yemân Cu'fi'ye nisbetle Cu'fî diye de tanınmıştır. Pederleri küçük yaşta vefat ettiği için, validesinin terbiyesinde büyü- -dü. Buhara'da ilk tahsilini yapan İmam, daha sonra hadisle özel olarak ilgilendi ve seyahatlere çıktı. Hac için validesi ve biraderiyle Mekke'ye gittiğini bilmekteyiz. Bu arada, Basra'da ve Hicaz'da az sayılmayacak kadar ikâmet etti. 250/864 senesinde Nişâbur'da görünen müellif, burada bir müddet öğretim ve eğitimle meşgul oldu. Bir takım gammazlıklar neticesinde, huzursuz olduğu şehri terketti ve aynı sene Semerkand yakınındaki Hartenk'de vefat etti, (256/870).
Buharî'nin, çok ciddi bir tahsili ve şahsî kabiliyetleri mevcuttu. Kendisi ve çalışmaları, hadis ilimleri tarihinde bir dönüm noktası ve bir ekol'dür. Hocalarından ve arkadaşlarından zaman zaman duyduğu bir dilek üzerine, «sadece sahihleri toplayan; kısa ve kullanışlı bir eser» kaleme alması yirmi yıla yakın bir zaman sürmüştür. Menâkıp olarak, imamın hadis yazışında, çok müttakîce davranışlar anlatılır. Bağdat'ta kendisine, oranın meşhur hadisçüeri tarafından tanzim edilen imtihanı başarıyla vermiş; metin ve sened-leri, tarîk ve vecihleri karıştırılan yüz kadar hadisin, gerekli tanzimini kısa zamanda gerçekleştirmişti, Fi-rebrî ve Yûnlnî nüshaları en şöhretli rivayetleri olan el-Câmi' üzerinde, yüzlerce yıldanberi kıymetli çalışmalar yapılmış ve eser; «Kur'ân'dan sonra en sahih kitap sayılmıştır.[383]

d) Müslim, el-Camius-sahih

Kütüb-i sltteden ikinci eser Ebu'l-Hüseyn. Müslim b. Haccâc Kuşeyrî'nin bu kitabıdır. Buharî'nin eseriyle birlikte bu kitaba, es-sahihayn (sahih hadisleri toplayan iki ana eser) adı verilir. İmam Müslim b. Haccâc 202/817 yılında dünyaya geldi. Arap dili ve edebiyatı yanında, ilk dini bilgileri aldı ve kendisini hadis araştırmalarına verdi. İran, Irak, Suriye, Mısır gibi ilim merkezlerini dolaştığı sırada; İbn Râhûye, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Abdullah b. Mesleme ve Har-mele b. Yahya gibi bilginlerden hadis ve İslâmî ilimler tahsil etti. Vefat tarihleri 261/874 senesine tesadüf etmektedir.
Müslim'in eserini, devrin bilginlerinden Reyli Ebu Zür'a'ya sunduğu ve onun tenkit ettiği hadisleri çıkardığı belirtilir. Hacim itibarıyla kitabı Buharî'nin eseri kadardır. Fakat tertibi ondan üstündür.
Bu iki eserden hangisinin esahh (daha doğru ve sıhhatli) olduğu noktasında, pratikte pek faydası olmayan bir münakaşa sürdürülür. Bazı bölgelerin ha-disçileri Müslim'i tutarken diğerleri, Buhari'nin eserini üstün görürler. Fakat orta görüş şu olsa gerektir: Sıhhat bakımından Buhari'nin eseri, tertip ve bablara ayırım bakımından da Müslını'inki üstündür. Müslim' in kitabı da, uzun müddet İslâm ülkelerinde, hadis öğrenim ve öğretiminde baş sırayı almış ve eser üzerinde çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.[384]

e) Ebu Davud, es-Sünen

Müellif muhaddis Ebu Davud Süleyman b. Eş'as Sicistanî, topladığı beşyüzbin hadis içinden 4.800 kadarım kitabına dercetnıiştir. Eserinin tam bir kritiğinin yapılmadığını kendisi de itiraf etmiştir. Kitabında daha çok hukuk ve ahkâma ait hadisler vardır. Dört veya büyük iki cilt halinde basılan kitabın en meşhur üç nüshası bulunmaktadır: İbn Dâsse, İbn Arabî ve Lu'luî nüshaları. Bu nüshalar, tam manasıyla ilmî olmamakla beraber birkaç kere basılmıştır. Delili, Luck-now ve Haydarabat baskılan dışında, Arap ülkelerinde, normal harflerle ve numaralı olan baskılarına da Taşlanmaktadır.

202/817 yılında doğan müellif, 275/889 yılında Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Ebu Davud; Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in, Ka'nebî'nin, Ebu'l-Velid Tayalisî'nin öğrencisidir. Az önce adı geçen râvileri olan üç bilgin dışında, oğlu Ebu Bekr'i de hadiste yetiştirmiş, sayılı bilginler arasına sokmağa muvaffak olmuştur. İmamın; Mısır, Hicaz, Şam, İran, Horasan, Cezire gibi pek çok İslâm ülkesine ilmî seyahatleri olmuştur. Abdülaziz Dehlevî şunları söylemektedir: «Sü-nen'i bitirince Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'e götürdü. Ona arzetti. İmam, baktı; pek beğendi.[385]
Sıddîkî, Sünen'le ilgili olarak şunları yazar, «İslâm ibadet ve hukukunun temeli vazifesini görebilecek bütün hukukî hadisleri, o hadis değer ve mevsûkiyet-leri üzerine açıklamaları ihtiva eden bir eser olarak Ebu Davud'un Sünen'i umumen en mühim sünen eser olarak kabul edilmişti. Hattâbî; Ebu Davud'un Kitâ-bü's-sünen'i mükemmel bir kitaptır. İlahiyat hakkında henüz onun gibi hiçbir kitap yazılmadı, der. Ebu Davud, kendisinden evvel ve kendisinden sonra hiçbir kimsenin derlemediği hadisleri bu kitabında topladı. Bu sebepten o, farklı mezheplere sâlik olmalarına rağmen Mezopotamya, Mısır, Mağrip ve dünyanın başka birçok kısımlarındaki çeşitli mezhep âlimleri tarafından standart bir hadis eseri olarak kabul edilmiştir. [386]

f) Tirmizî, Câmiu's-Sahih (Veya Sadece Es-Sünen)

«Altı, sahih hadis toplayan» eserlerden birisinin sahibi olan müellif Ebu İsa Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk Tirmizî'nin doğum yeri ve tarihi üzerinde farklı bilgiler verilmektedir. Dr. Zübeyr Sıd-dikî onun 206/821 senesinde Mekke'de doğduğunu belirtirken [387]Dr. Koçyiğit; 209 senesinde Tirmiz'de doğduğuna işaret eder [388]Dr. Nurettin İtr ise, Tir-mizî'ye ve eserme ayırdığı kitabında; onun görür veya a'mâ olarak doğup doğmadığını araştırdığı halde, doğum yerine temas etmez. [389]
Küçük yaşında aldığı iptidaî bilgilerden sonra, hemen hadis öğrenimine başladı. İmam Muhammed b. İsmail Buhari'nin öğrencilerindendir. Hocaları arasında, Kuteybe b. Saîd, îshak b. Musa, Muhammed b. Gaylân, Sa'id b. Abdurrahman, Muhammed b. Beşşâr, Ali b. Hucr, Ahmed b. Meni', Muhammed b. Müsennâ, Süfyân b. Veki' en meşhurlarıdır.
Tirmizî'nin eseri, cami' türünde bir kitap olduğu için el-Câmm's-sahih adıyla da anılırsa da, ona daha çok, Sünen- Tirmizî denilmektedir. Eser fıkıh konularına göre sıralanmıştır. Hasen hadisin tanınmasında Tirmizî ve kitabı bir ölçü ve kaynak olmaktadır. Diğer imamlardan farklı olarak Tirmizî, bahse konu hadis hakkında bir değerlendirme yapar, bazan da kendi devri veya ona yakın zamanlardaki uygulamalara tel-amel) işaret eder. Tirmiz kelimesi üç hareke ile de okunmaktadır. İmamımız 279/892 yılında Tirmiz'de öteki âleme göçmüştür.
Sünen birkaç kere Mısır'da ve Hindistan'da basılmış, üzerine şerhler yapılmış ve onlar da tabedilmiş-tir. Değişik fıkhı mezheplere menstıp âlimler, mezhep farkı gözetmeden onun eserinden faydalanmaktadırlar. Abdülaziz Dehlevî, eserinin özelliklerini şöyle sıralar: «Tertibi çok güzeldir ve eserde tekrar yoktur. Fakihleriıı mezhep ve kanaatlerini fırsat buldukça beyan eder. Onların konu ile ilgili istidlal yollarını belirtir. Hadislerin cinsini ve özellikle varsa illetini açıklar. Hadis râvîlerinin künye ve lakablarmı verir. Ricale ait kıymetli açıklamalarda bulunur.», «Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Tirmizî şöyle demiştir: Ben bu Câmi-i Kebir'i yazıp bitirince, onu ilkin Hicaz âlimlerine gösterdim. Hepsi de beğendiler. Daha sonra eseri alıp Irak âlimlerine götürdüm. Onlar da ağız birliğiyle eseri öğdüler. Nihayet Horasan diyarı âlimleriT ne takdim ettim. Onlar da memnun oldular, bilâhare eseri ilim âlemine sundum. Bu eser kimin evinde bulunursa, orada konuşan bir Peygamber vardır» [390]

g) Nesâî, El-Muctebâ (Veya Sadece Süneni Suğrâ)

Büyük hadisçi Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'-ayb Nesâi (Nesei veya Nesâvî), 214/829 yılında doğmuştur. Nesâ Horasan'a bağlı bir yerleşme merkezidir. İlk tahsilinden sonra hadis öğrenimi yapan imam; Horasan, Irak, Cezire, Şam, Mısır ve benzeri İslâm ülkelerini dolaşmış, muhtelif şeyhlerden hadis almıştır. İlk seyahati, Belh'e, Kutaybe b. Sa'îd Bağlânî'ye olmuştur. Kuteybe'nin yanında iki yıl kadar hadis okudu. Fıkıh açısından İmam Şafiî'nin taraftarı olduğu söylenmektedir. Devamlı oruç tutan, âbid bir kimseydi.:
Hz. Ali'nin menâkıbmı kaleme almıştı. Dimeşk'te, camide halka okutmak istedi. Halkın avam takımı kendisini, Şii zannederek camiin içinde dövdüler. Rivayete göre-, isteği üzerine götürüldüğü Mekke'de veya yaralı vaziyette götürülüşü esnasında yolda ilâhi rahmete kavuştu. Sene 303/915 idi. Siyasi düşüncelerin mescide giriş belâsı böylece bir âlimin hayatının sonu olmuştur.[391]
Şöhreti diğer imamlara göre pek fazla yayılmamış olan Nesâî, çağında en üstün hadisçilerden birisi olarak tanınmaktadır. Eserinde bazı zayıf hadislerin bulunduğunu kendisinin de itiraf ettiği belirtilmektedir. Bazı bilginlerin belirttiğine göre,' râvi tenkidi konusunda hayli şiddet taraftarı olarak tanınan müellifin, rivayet ettiği hadislerin benzerlerini der velev sadece başlık olarak olsun, aynı baba derceden bir kişi olarak tanınmaktadır. İmamın hadis aldığı kimseler arasında; îshak b. Râhûye, İshak b. Hablb, Ebu Davud, gibi. kimseler vardır.
«en-Nesâî es-Sünenü'1-kübrâ'yı tasnif ettiği zaman bazı prensler ona bu kitapta buluna.n bütün hadislerin sahih olup olmadığını sormuşlar, o da bazı hadislerin ma'lûl olduğunu, bu sebeble hepsinin sahih sayılamayacağını söylemiştir. Kendisinden zayıf hadislerin ayıklanması istenince, bu kitabı ihtisar etmiş ve el-Müctebâ adıyla tanınan ikinci süneni meydana getirmiştir. İşte, diğerlerine nisbetîe daha küçük hacimde olan bu muhtasar, hadisçiler arasında sıhhati ile şöhret kazanmış, aynı zamanda, Kütüb-i sitte içinde Sahîhayn'dan sonraki mertebeyi almıştır. Bu bakımdan, bir hadisin en-Nesâî tarafından rivayet edildiği söylendiği zaman, bu hadisin el-Mücteba'da yer aldığı anlaşılır.[392]

h) İbn Mâce, es-Sünen

Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid b. Abdullah b. Mâce Kazvinî 219/834 yılında dünyaya gelmiştir. Hadis yazmak ve öğrenimini yapmak için; Rey. Basra, Küfe, Bağdat, Şam, Mısır ve Hicaz'a seyahatleri olmuştur. Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Leys b. Sa'd, İbrahim b. Mün-zir, Abdullah b. Muâviye, Hişâm b. Ammâr hocalarından sadece bir kaçıdır. îbn Mâce'nin hadis râvisi ve muhaddls olarak sika ve mutemet bir kişi olduğunda ittifak vardır.
Durum böyle olmasına rağmen, eserindeki bazı zayıf rivayetler yüzünden uzun müddet, kitabı kü-tüb-i sitte dışında mülâhaza edilmiştir. Şimdi bile, onun eserini altı kitap arasına almayanlar vardır. Kitabın güzel bir neşrini yapan Muhammed Fuad Ab-dülbaki, hadislerin za'fma ve sıhhatine de işaret etmiştir. Eser İslâm fıkhı için kaynak kitaplardandır, el-Muvatta'ı, onun yerine kütüb-i sitte içinde görenlerin fikirlerini evvelce söylemiş bulunmaktayız. Sünen 32 kitap ve 1500 kadar bâb'a ayrılmıştır. Dört bin civarında hadis ihtiva etmektedir [393]
İbn Mâce Sünen'i hakkındaki tenkidler bundan ibaret kalmamaktadır. Dr. Zübeyr Sıddikî'nin yaptığı bazı nakillerden, uydurma hadislerin de az miktarda da olsa bulunabileceği iddiasını öğrenmiş oluyoruz. Sıddîkî der ki: «Yalnız kitap salahiyetli zevat tarafından uydurma oldukları beyan edilen birçok hadisleri içine alır. Delhili şeyhAbdülhakk, İbn Mâce'-nin ait bulunduğu Kazvin şehri hakkındaki hadislerin uydurma olduğunu söylemektedir. İbnu'l-Cevzî, mevzuat hakkındaki eserinde fertlerin, kabilelerin ve şehirlerin fezâilinden bahseden bütün hadislerin uydurma olduğunu açıkladı.- Ve bu nevi hadislerin bir çoğu ibn Mâce'nin Sünen'inde bulunmaktadır. [394]Şurası muhakkak ki, geçmiş asırlardaki değerlendirmelerin ağızdan nakli yerine, Muhammed Fuad'm yaptığından daha üstün bir çalışma, mesele hakkındaki tereddütleri yenmeğe yeterlidir.[395]

4. Dârul-Hadisler Ve Hizmetleri

Dr. Subhi Salih'in; «talebu'l-hadis için yapılan seyahatleri tavsatan yeni bir vakıa» [396]olarak tanıttığı Dâru'l-Hadisler, altıncı asrın en mühim öğretim, ve eğitim hizmetlerinden biri sayılmaktadır.
Müslümanlıkta öğretim ve eğitim faaliyetlerinin başlangıcı, Peygamberimizin (s.a.î yaşadığı günlere kadar varır. Özel öğretim ve eğitim kurumları olan medreselerin açılmasından önceki devrede, örgün halde olsun veya olmasın, her türlü öğretim ve eğitim faaliyeti; ilk okuma mekteplerinde, evlerde, dinî bilgilerin verildiği okulcuklarda, kitapçı dükkanlarında, edebiyat meclislerinde, yolda belde ve özellikle mes-cidlerde gerçekleştirilmekteydi.[397]
Yer darlığı başta olmak üzere çeşitli sebeblerle, eğitim ve öğretimin camiden özel kurumlara nakledilmesi, camiye nisbetle daha ferah ve genişçe bir durum meydana getirmiştir. Çünkü, camilerde, tedrisât zamanı az da olsa yine ibadet yapanlar bulunmaktaydı. Ayrıca, camiin kudsî havası, öğrenciye istediği serbestliği vermiyordu.
İslâmm ilk yıllarında pek çok; dinî, ilmî ve sosyal hizmetin ifâ yeri olarak tanınan ve öylene ' kullanılan mescitlerde, hadisler ve hadis ilimleri de okutulmaktaydı, Bu çalışmaların başlangıcı da, yine ulu Peygamberimizin (s.a.) günlerine varmaktadır. Bir çok haber bize; mescitteki ders

halkasından söz etmektedir. Hatta orada konuşulanlar hakkında ayrıntılı bilgiler veren hadisler bile mevcuttur. Allah'ın Elçisi (s.a.), kadın - erkek, kendisine inanan her müminden; onlara rahmet ve ışık kaynağı olacak, yol gösterici bilgileri - esirgememekteydi.
Medreselerin öğretim ve eğitime açılması çok eski devrelere raslar. Hadisin mescitlerde okutulduğu' zamanlardan sonra, yeni açılan bu ilim yuvalarında fyani medreselerde) geniş çapta müfredata hadis derslerinin girdiğini, bu durumun her ülkede günümüze kadar devam ettiğini bilmekteyiz. Yani nerede okul varsa, nerede dini bilgiler okutuluyorsa orada hadis ilimleri mutlaka okutulmuştur.
Bizim, burada kendisinden söz etmek istediğimiz kurumlar; sadece hadis ilimlerinin öğretildiği özel müesseselerdir. Bilindiği gibi Dâru'l-Kur'an, Dâru'1-Huf-faz gibi adlarla anılan ve Kur'an ilmlerinin öğretimine tahsis edilen müesseseler, tıpkı Dâru'l-Hadis dediğimiz kurumlar gibi erken çağlarda kurulmuş ve hizmetler görmüştür. Dâru'l-Hadisler bir nevi öğretim ve araştırma enstitüleridir. Orada derslerin çoğunluğunu hadis ve ona bağlı yan bilgi dalları teşkil etmektedir.
Altıncı yüzyılda Dimeşk'ta, Nuruddin Ebu Sa'îd, Zengî (Öl. 569/1173) nin emriyle ilk Dârü'l-Hadis kurulmuştur. Meşhur bilgin İbn Asâkir'i orada hocalık, yapmış olarak tanımaktayız. Kahire'de 622/1225 tarihinde de, el-Kâmiliyye adlı bir Dârü'l-Hadis inşa olunmuştur. Bundan dört yıl sonra yine Dimeşk'ta Eşrefiy-ye Dârü'l-Hadisi'ne raslamaktayız. Burada İbn Salâh ile Nevevî hocalık yapmışlardır.[398]
Türkçe ve Arapçada, hatta Fars dilinde, ansiklopediler hariç tutulursa, Dâru'l-Hadisler hakkında en mükemmel araştırma, merhum hocamız Prof. Mu-hammed Tayyib Okiç tarafından gerçekleştirilmiştir. Geniş bibliyografya ile bezenen araştırma, Balkanlar, Orta Şark, Uzak doğu ve Kuzey Afrika'yı da içine alan geniş bir alanı taramaktadır.[399]
Dâru'l-Hadisler bize sadece bulundukları yerin hadis öğrenimi hakkında bilgi vermekle kalmayıp; hadis bilgilerinin tarihi, bibliyografyası, şahısların tanıtımı ve kronoloji bakımlarından da büyük klavuzluk yapan müesseselerdir. Üzerlerinde yapılacak çalışmalar, onların mimarî yapıları yanında; tarihin her devrindeki ilmî sicillerini tanıtacak, fakat bunun malzemesi, çok dağınık kaynaklardan derlenebüecektir.
Halen İslâm ülkelerinde ve özellikle Türkiye'de, yapıları dimdik ayakta duran Dâru'l-Hadisler mevcuttur. Bunlar, turistlerin ziyareti dışında asıl hizmet maksatlarına uygun olarak kullanılabilir; asrmm özellikleri bozulmadan korunabilirler.
Konya'nın Dâru'l-Hadis açısından zenginliği yanında, özellikle Selçuklu dönemi bakımından geniş bir hadis okutma faaliyetinin merkezi olduğu hakkında, belgelere sahibiz. Bugün belki, İnce Minare veya Ka-ratay'da okutulan eserlerin listelerine sahip değiliz. Ama, Selçuklu Konya'sının vakıf kütüphanelerinde; Îbnu'l-Cevzî'nin, kütüb-i sitte yazarlarının, İmam Mâ-lik'in, Bağavî'nin, Îbnu'1-Esir Cezerî'nin kitaplarına raslamaktayız. Bu eserler bize; Malatya, Tokat, Kafkas ülkeleri, İran'ın çeşitli şehirlerinden geldiklerine dair bilgiler veren kayıtlar taşımaktadır. Buralardan anladığımıza göre; Selçuklu devri Konya ve Anadolu-sunda, hadis öğreniminin büyük bir gelişmişliği mevcuttur. Bu gelişmede sûfî hadisçilerin büyük hizmetlerinin geçtiğini zannetmekteyiz. O tarihlerde Konya ve civarında mevcut birkaç siyasi ve fikri cereyan; geniş çapta hadisle de meşgul olmuş; ondan kendisine destek aramış, istimdat etmiştir.
Batılı müsteşriklerden Kremer ve I. Goldziher, Dâ-rü'1-Hadislerin çok kısa ömürlü olduğunu ortaya atmış, fakat merhum Okiç, Goldziher'in ülkesinde yani Macaristan'da; Yunanistan'da, Bulgaristan'da, Yugoslavya'da, özellikle Saraybosna'da; Makedonya, Hırvatistan, Sırbistan, Hersek ve benzeri Balkan ülkelerinde, hatta Musevi müsteşrikin yaşadığı günlerde mevcut olan meselâ Gazi Hüsrev Beğ Külliyesi gibi müesseselere işarette bulunmuştur.[400]
Dârü'l-Hadislerin, geniş şöhretine uygun araştırmalarla, tarihlerinin yazılması, özellikle Türkiye'de mevcut olanların sanat eseri olan yapıları, göz nuru olan şaheser - mimarîleri korunmak kaydıyla, hadis araştırma merkezleri olacak biç'mde tefriş edilip yeniden ilmî faaliyete tahsis edilmeleri, kadirşinas bir kültür hizmeti olacaktır.[401]

VI. DURAKLAMA VE GERİLEME DEVRELERİNDE HADİS ÇALIŞMALARI

Dördüncü asır ve sonrası, İslâm ülkelerinde siyasî ve sosyal bir takım değişmelerin meydana geldiği çağdır. Orta şark başta olmak üzere, İslâm coğrafyasında beyliklerin arttığı; daha doğru bir ifade ile, bütünlüğün sarsılıp, bölünmelerin başladığı devirler görülmektedir. Yine bu çağlarda, Sünni İslâmlık yanında, yapı bakımından şîî karakter taşıyan devletlerin, ilim bölgelerinde uzun yüzyıllar hükümran olduğu bir gerçektir. 490/1096 yılı Beytü'l-Makdis'e yapılan saldırı ile tanınır. Bu tarihten 25 sene önce, artık Anadolu'da Türk varlığının görülmediği bölge kalmamıştır. Miladî 1071 senesi, ünlü hadisçi Hatîb Bağdâdî'nin de vefat yılıdır.[402]
Altıncı hicrî asır, hadiste duraklama devrinin; bir diğer deyişle zirvede yaşama çağlarının adıdır. Bu çağda, Moğol istilası hareketi İslâm diyarlarının üzerinden geçmiştir. Diğer bir bahtsız hareket beşinci asırda, Anadolu insanının üzerine akınlarını yoğunlaştırmış; Haçlı zulmü yüzyıllar boyu sürmek üzere bu yollarda başlatılmıştır. İspanya ve Kuzey Afrika'nın durumu da pek iç açıcı değildir. Selçukluların tarih sahnesinde silinmesini müteakip Osmanlı Devleti, Batı Asya'nın en güçlü İslâm devleti olarak görülmüş, al-tıyüz yıllık bir siyasî birlik tesis edilirken, göz yaşlarıyla İspanya küfre terkedilmiştir. Kısaca, temas ettiğimiz bu siyasî durum, acaba had's öğretim ve eğitimine tesir icra etmiş midir? Siyasî ve sosyal hareketlerin; harp, huzursuzluk ve benzeri durumların, ilim ve sanata menfi yönden tesir etmediğini söylemek hayli cesaret isteyen bir iştir.
Duraklama ve gerileme deyimlerini kullanmaya insanın dili varmayacak çoklukta eser ve hadisçi sayısı ile karşıkarşıyayız. Fakat, adı geçen hâdiseler olmasaydı, şüphesiz ilmî hayat daha da gelişmiş bir manzara arzedecekti. [403]

1. Dördüncü Asır Ve Sonrası

Daha önce hadis tarihine dair yazdığı bir eserinde, çağları bölüş biçiminden söz ettiğimiz Ebu Zehv, «altıncı devir» olarak adlandırdığı «duraklama veya zirvede bir müddet eğleşme çağlarını», 300-656/912 -1258 tarihleri arasında gösterir. Ona göre yedinci devir, 656/1258 tarihinden günümüze kadar olan zamandır. İleride gerileme sebeblerini anlatırken de belirteceğimiz gibi, duraklama ve gerileme deyimlerinin, izafî olarak isnadı bile ilim mensuplarına ağır gelmektedir. Ama şu da bir gerçektir ki, eski çalışmalar ve or-jinal mesailer bu devrelerde durgunlaşmıştır. Şimdi
burada insanın aklına bir soru gelebilir; Doğuş, gelişme, zirve, zirvede yerleşme yıllarının, duraklama ve gerileme ile ikmâli, ilmin ömrü için normal değil midir, acaba bu ilmin kendi bünyesinden neş'et etmi-yormu?. Sorulan çeşitli şekillerde cevaplamak mümkündür. Bizi şaşırtan nokta şu olmaktadır: Duraklama ve gerileme çağlarında bile, pek çok ilim adamı ve eser ortada görülmektedir. Bu devirlerin, daha da iyi değerlendirilebileceğini söyleyerek bahsi kapatmak mümkündür.
Telifin altın çağında, «her iş bitti, evvelkiler sonrakilere iş bırakmadı» tarzında bir telakkinin, gelen nesiller tarafından benimsendiğini kabule mecburuz. Bu zihniyet bugün bile mevcuttur. Halbuki yine A-rapların bir atasözüne göre; «ilk gelenler tarafından sonrakilere pek çok hizmet bırakılmıştır; onların gerçekleştirilmesi lazımdır.»
Orjinal eserlerin tesiri uzun müddet İslâm diyarlarında sürerken, bir taraftan da, onlar üzerine eğilip yeni çalışmalar gerçekleştirildi. Söz gelişi, kitaplar zamanla uzun bulunmağa; kullanışı zor görülmeğe başlandı. Hatta bir kaçının bir arada mütâlâasına ihtiyaç duyuldu. Böylece ortaya sahîhaynı birleştirme (el-Cem'u beyne's-Sahîhayn) yolu açıldı. Bu türden bir çok telif yapıldı.[404] Onu, kütüb-i sitteyi bir araya toplama işi takibetti ve belli başlı büyük bilginler, el-Cem'u beyne'1-kütübi's-sitte, tertipli eserler neşrettiler. [405] Üçüncü bir çalışma stili olarak, değişik hadis kitaplarındaki hadisleri bir araya toplama yolu tutuldü. Bunları ahkâm ve mevâiza dair hadisleri toplama faaliyeti takibetti. Son olarak, dördüncü asır ve devamındaki ilmî hadis faaliyetleri içinde, etraf kitaplarının yazımını örnek verebiliriz.
Furû ve usûl kitaplarının asılları temel olarak kalmak şartıyla; aynı eserler üzerinde sürdürülen çalışmalardan bir tanesi de kısaltma ve ihtisar çalışmalarıdır. İlk budama hareketi senetlerde cereyan etti. Önce usûl kitaplarında, sonra da furû kitaplarında se-ned, «uzun ve kullanılmasına gerek olmayan malzeme» olarak görüldü. Hadiste sened atılınca; tarih, edebiyat, şiir ve siyrette kendiliğinden kayboldu.
Bu işte iki sebep bulunabilmektedir: Pratik çalışma için, kısaltma ve senedleri görevlerini yapmış malzemeler olarak tanıma. Bugün için bu telakkileri gayet normal bulabiliriz. Çünkü, hadis ilimleri seviye olarak o asırlara nisbetle çok düşmüş, kişilerde himmet azalmıştır. Bugün bize, Ramehurmuzîden istifade, meselâ Tedrlb'ten istifadeden çok zor; gelecektir. Çünkü, biz senedli malzeme içinden bilgi toplama ananesini, ilim tahsili devremizde devamlı olarak kullanmış değiliz. Ama o çağların insanları için durum hiç de böyle değildi. Onlar, senedli bilgilerin içinde yuğrul-muşlardı. Onların tahmin edemedikleri şey şu oldu: Kendilerini takibeden çağların insanları, hemen hemen usûlü de kullanmaz oldular.
Metin kitaplarındaki durum da bir bakıma bunu andırmaktadır. İlk asırlarda, çok yüksek bilgi seviyesi ve temyiz gücü olan âlimler veya öğrenciler; daha sonraki asırlarda ana metinleri açıklamalar (şerh ve haşiyeler) yardımıyla anlar oldular. Bu, bilmecburiye
derleme, şerh, ihtisar diyebileceğimiz çalışmaları gündeme getirdi.

Şüphesiz olan nokta şudur. Üçüncü asırdaki dinamizmin ve ibda1 gücünün devam edebilmesi için; aynı asırları doğuran şartların; yaygın ve derin hadis öğrenim ve öğretiminin devam etmesi gerekmekteydi. Yaygınlık, derinlik; aşk ve ilgi azalmca, artık başka ilimler ve hatta cehalet moda olunca, elbette durum değişecektir. Topyekûn diyebileceğimiz bir anlamda bu durum, hadis ilimlerinin basma gelmemiştir. Harp, fitne ve benzeri kötülüklerin hüküm ferma olduğu günlerde bile, kendi ölçüsünde hadisin hizmeti yürümüştür.
Gerileme devirlerinin çalışmalarını da şu başlıklar altında toplamak mümkündür;
a) Zevâid kitapları yazmak suretiyle hadise ilgi duymak,
b) Büyük cami' türleri meydana getirerek; bütün hadisleri toplama gayreti içine girmek veya sünnetin tamamını topladığını zannetmek, .
c) Özellikle ahkâm hadislerini toplayan kitaplara ağırlık vermek,
d) Tahriç çalışmaları yapmak. Söz gelişi evvelce tertip edilmiş bir hadis kitabı, bir tefsir veya fıkıh kitabının, hadislerinin kritiğini üslenen eserler yazmak,
e) Halk dilinde şöhret bulan, sahih ve asılsız haberleri toplayan; aktüel konulardaki hadislere yer veren eserler yazmak,
f) Etraf kitaplarına devam etmek.[406]
Burada bir başka meseleye değinmekte; insan tabiatının tuhaf bir özelliğine dikkat çekmekte fayda görmekteyiz. Fertler genellikle içinde bulundukları durumu ve çağı beğenmez. Hayatımızda bizzat hepimiz bunun örneklerini görürüz. Fakat aynı insanlar, yaşlılık çağlarında; evvelce beğenmedikleri günleri bir asr-ı saadet temizliği içinde anlatırlar. Evvelce rıza gösterilmeyen, kötülenen zaman daha kötüsünü gördüğü için belki de insan için hasretle yâdedilen günlerdir. İyi vakitlerdir. Bu tıpkı, baba ve annelerin çocuklarını kötüleyip; torunlarını gördükten sonra onlara babalarını melek şeklinde tanıtan tesbitlerine benzer. Aslında iki durumda da mübalağa olabilmektedir. Aşağıda birkaç bilginden İçendi devirlerine ait tesbitler ve şikâyetler okuyacağız. Bu büyük hadisçi-ler; kendilerinden sonra gelen daha fena şartlan görmedikleri için; tesbitlerini kendi çağlarının ölçüleri içinde kabul etmek durumundayız. Çünkü ölçüler izafîleşecektir. Söz gelişi birisi; hadis âlimlerinin azlığından şikâyet etmişse; bununla her şehirde dört, beşyüz hadisçi gibi az saydığı bir rakamı ifâde etmek istemişse, biz bunu kendi devremiz için anlam amaliyiz. Çünkü bizim ölçülerimize göre bir vilâyette hadisten az çok anlayan üç-beş kişi büyük bir rakamdır. Diğer tes-bitleri de böyle değerlendirmek durumundayız. Birkaç hadisçinin tesbitlerini görelim.
a) Râmehurmuzî (Öl. 360/970), el-Muhaddisul-fâsü. Müellif kitabının mukaddimesinde, hadisi ve ha-disçileri zemmeden kişilerden bahseder. Onların isimlerini vermez fakat, inançlarına temas eder. Buradan anlıyoruz ki, muhitinde bozuk kelâm ekollerinin veya
siyasî bölünmelerin hadise kötü mânada tesiri vardır. Bir bakıma, eser hemen hemen onlar için yazılmıştır. Müellif uzun bir yazıyla hadisin ve hadisçinin müda-fasım yapar. Ehil olmayan hadisçilerden bu kabil kişilerin, başlarına adam toplayıp meclisler akdinden söz eden yazar, iyi bir hadisçinin takibetmesi gereken yolu çizer. (el-Muhadisu'1-fâsıl, s. 159-162)
b) Neysâbûrî Hâkim (Öl. 405/1034), Ma'rifetu ulûmi'l-hadis. Yazar muhaddis, daha besmele ve ham-di bitirir bitirmez: «Zamanımızda bid'atlarm arttığını ve halkın dinin temel kaynaklarına dair bilgisinin azaldığını görünce» diye söze başlar ve çağındaki ilmî ihmaller ile gafletten söz eder, kitabını telife kendisini sürükleyen âmilleri sayar. Dikkat edersek müellifin bida'atlerin çoğalıp, halkın dinin temel kaynaklarına dair bilgilerinin azaldığı şeklinde tanıttığı devir, bizim asırlar sonrası genel değerlendirme içinde altın çağ olarak gördümüz devredir. Şimdi Neysâbûrî'nin bid'at dediğiyle, bizimki; bid'at çoğaldı tesbiti ile bizdeki anlayış farklıdır.
Aynı muhaddis eserinin 15. sayfasında; ...günümüzde muhaddisin okutacağı öğrencinin (yani tâli-bu'1-hadisin) muhtaç olduğu nesnelerden söz ederken; inanç, hevaya tâbi olmayan bir şahsiyet, bidatten kaçınma... gibi bir seri güzel vasıf ister.
c) İbn Abdulberr Nemerî (Öl. 463/.1071), Câmiu beyâni'1-ilm. İbn Abdulberr, devrini anlatırken özellikle iki tip ilim adamından şikâyette bulunmaktadır: Bilgisizce hadis toplayan; hadisin gerektirdiği ilmî araştırmayı terkeden ve bu tip adamdan daha câhil saydığı ikinci örnek; sünneti ve Kur'an'ı bırakıp; helal
ve haramı öğrenmeyi terkedip, tedvin edilmiş re'y ve istihsânla vakit geçiren kişi. îspanyalı olan bu mu-haddis, gününün şartlarına göre, hadisçinin alması gereken yapıya temas eder (II, 207). Bir ara şöyle bir hitapta bulunur: «Allah sana rahmetini ihsan etsin. Bizim şu ülkemizde ve şu çağımızda ilim talebi denen nesne; mensupları evvelkilerin yolunu terkettiği ve kendi imamlarının tanımadığı yollara düştükleri için, bid'atlara bürünmüş ve cehle duçar olmuştur. Kendilerinden önceki âlimlerin tuttukları yollardan ayrı yollar ve bid'atler icâd ettikleri için; bu durum onların bilgisizliklerinin göz önüne çıkmasına ve derecelerinin eskilerden aşağıya düşmesine sebeb olmuştur.»
Bu iki taifenin zararını güzel misâllerle açıklayan bilgin, bize Mağribin durumunu da anlatmaktadır. «Eskiden iki veya daha fazla âlim, doğrunun belirmesi için münazara ederlerdi. Ta ki doğru bulunsun ve oraya doğru topluca gidilsin. Mesele ortaya konur, tekniği ve illeti belirlenir; örnekleri anlatılır ve problem çözülürdü. Ama şimdi bizde ve bizim yolumuzu tutan Mağrip'te durum hiç de böyle değildir. Birisinin rivayetine itiraz, sanki kitaba ve sabit sünnete itiraz gibi sayılmakta; bir birine zıt rivayetleri ortaya atmak caiz görülmektedir.» (II, 210, 211 vd.)
d) Hatib Bağdadî (Öl. 463/1071) el-Kifâye. Hatib de devrindeki bazı ehliyetsiz kişilerden şikâyet eder. Gününde, evvelkilerin yolunu terkeden; reddi gerekenle kabulü gereken hadisi temyiz edemeyen kişilerden söz eder. «Hadisin sadece adıyla yetiniyorlar» dediği bu zümrenin vasıflarını sayar. Lüzumsuz seyahatlerle harcanan emeklere acır. Tanımadıkları kişilerden rivayette bulunanları zemmeder, (s. 3-5). Bundan sonra, diğer bir zümreden söz eden Hatib, «ve emme'l-muhakkîkûn» diyerek söze girer ve hadisin gerçek ehlini tanıtır. Râmehurmuzî'den paragraf paragraf nakillerde bulunur, (s. 5,6). Hatib'm temas ettiği ve yerdiği konulardan biri de: «hadisi bilmeyen-fa-kihle, fıkhı bilmeyen hâdisçi konusu» dur. Yazar eserinin bir yerinde gününü biraz mübalağalı ve ümitsiz bir şekilde şöyle anlatır: «... zamammızda hadis taliplerinin çoğunluğu; meşhur haber dururken, nerede tanınmamış şey varsa onu alır; ma'rûf varken mün-kere koşar; zayıf ve mecruh râvilerin hatalı ve unutkanlık dolu rivayetlerinin peşini izler; sanki sahih hadis kendisinden kaçılacak bir hadis türüdür. Bütün bunlar bilgisizlikten ileri gelen hatalardır. Râvüer tanınmıyor, gerekli bilgiler bilinmiyor. Halbuki selefteki durum böyle değildi» (s. 141).
e) İtan Salah Şehrizûrî (Öl. 643/1245), Ma'rifetu ulûmi'l-hadis. Uzun süre Dârü'l-hadislerde ders kitabı olarak okutulan eserinde, bu zat da şikâyetlerle mukaddimeyi sürdürür. 23. nevide; rivayeti kabul ve red-dolunanlardan söz ederken bir yer gelir, «... bu asırlarda halk, saydığımız bu şartların cümlesine uymaktan yüz çevirmiş durumdadır...» (s. 108) der ve üzüntüsünü belirtir. Ondan sonra da olması gerekenlere işaret eder.
Biz yine baştaki sözümüzü tekrarlayarak bu misâlleri çoğaltmayı bırakalım: Bu âlimlerin sözkonusu ettikleri devreler, kendi asırları ve kendi ölçülerine göre olan kötü durumlardır. Bu durumlar bugün için, «erişilmesi çok güç ilmi bir mertebe» nin şikâyetleri ve örnekleridir. «Günümüz bu durumdan çok iyi» diyerek hamdedecek bir durumda değiliz. [407]

2. Gerileme Ve Sebepleri

İslâm toplumlarındaki medenî gerileme ile ilmî gerilemenin tarihleri farklı olarak tesbit edilebilir.
İdarî, siyasî ve iktisadî gerilemelerle ilmî ve kültürel gerilemeler birbiriyle irtibat!andırılır veya ayrı olarak değerlendirilebilir. Bunlar ayrı çalışmalar isteyen mevzular olup bizim buradaki işimiz değildir. Acaba İslâm toplumlarında ilmî hayat; hadise bağlı disiplinlerdeki eski canlılık niçin durdu? Bu sorunun cevabı, bir suçlu veya suçlular ortaya çıkaracaksa, şunu peşinen söyleyelim: Suç gariptir, ona sahiplenen olmaz. Niyetimiz suçlu tespiti olmayınca, bazı noktalara temas edebiliriz.
Fertler ve hele öteki âleme gidenler için hüsn-i zannımız, hayır duamız tamdır. Söyleyeceklerimiz edep dışı telakki olunmaman. Bizden sonrakiler de bizi, ehliyetle, istedikleri ölçüde tenkide tâbi tutmalı, gidecekleri yolu tespit etmelidirler. Bazan; yürüyen, koşan ve iş yapandan çok, onları seyreden, işlerini gözetleyen kişi hataları rahatlıkla görebilir. Fiillerin değerlendirilmesini sıhhatle yapabilir. Sebepler konusunda çeşitli fikirlerin ileri sürüldüğü görülmüştür. Selçuklunun Anadolu'ya inişinden Tutun da, tasavvufun; aklı geri plana itmenin, ilmî gerilemede âmil olduğunu iddia eden yerli ve yabancı ilim adamları bulu nagelmlştir.[408]
Gerileme devri tabiri yerine başka bir ifade de kullanmak uygun ve mümkün görülebilir. İslâmi ilimlerden hangisini ele alırsak alalım, sözkonusu ilim dalı için; Doğuş gelişme en parlak devrini altın çağını yaşama duraklama ve gerileme sözkonusu olacaktır. Bu devreleri sırasıyla geçen ilimler için, günümüze ya-. km son elli yıllık dönem «yeniden uyanış ve ilk zamanlardaki canlılığa dönüş» yılları sayılabilmektedir. İlahiyat Fakültesi hadis Profesörü Dr. Talat Koçyiğit, Hadis tarihi adlı eserinde, ilk üç asırlık devreyi incelerken zamanı şöyle böler: Birinci hicri asır, Hz. Peygamber ve ashabının devrindeki hadis durumu; ikinci asır, hadis ilimlerinin teşekkülü ve bunu hazırlayan âmiller devri; üçüncü asır, tasnifin altın çağı; yani küLüb-i sitte devri (a.g. eser, Ankara,. 1977). Eser diğer devirleri de ele alsaydı şüphesiz, duraklama ve gerilemeden söz edilecekti. Bir başka kitapta bu taksim biraz daha farklı olarak yapılmıştır; ondört asırlık devre yedi kısma bölünmektedir. Birinci devre: Peygamberimizin zamanı; ikinci devre, Râşid halifeler devri; üçüncü devre, halifelerin zamanının sonundan birinci asrın nihayetine kadar olan zaman. Dördüncü devre.-, ikinci hicrî asırdaki hadis çalışmaları. Bu dönemde tedvin hareketi ile hadis uydurma meselelerine temas vardır. Beşinci devre, hicrî üçüncü asır. Müellif, hicrî üçüncü asırda mühim bir vak'a olarak kelâma - hadisci

münakaşalarını görür. Altıncı devre, h.'300 - 656 yılları arasındaki 356 yıllık dönem. h. 656 tarihli, et-Terğîb ve't-terhîb adlı eserin sahibi Hafız Münzirî'nin vefat yılıdır. Bu devrede münferid hadis faaliyetleri ile tek - tük derleme eserler görülmektedir. Yazar h. 656 dan zamanımıza kadar olan devreye son devir olarak bakmaktadır. 1958/1378 tarihli eserin son yedlyüz yılı aşkm zamanlık devreye, taksime tâbi tutmadan bakışı, bölümü gerektiren durumların bulunm ayışmdandır. Bu iki misâlden şu netice çıkmaktadır: Hadisin ilk üç asrı, bazı bölümlere ayrılarak incelense bile ondan sonraki devrenin tek başlıkla verilmesi zararlı değildir. Hadis ilimleri için de; doğuş - gelişme, altın çağını yaşama, gerileme ve uyanış devirleri tarzındaki bir taksim geçerlidi.[409]
İslâmî ilimlerde ve özellikle hadiste bu yediyüz yıla yakın zamanı kapsayan devrenin, ilk çağlardaki kadar canlı görülmeyişi yadırganmamalıdır. Bu taksimi yapan, ve bu karara varan kişiler, bugünkü mevcut malzeme ile bu duruma kani olmaktadırlar. Gönül ister ki yeni yazmalar bulunsun, yeni yeni şahıslar ortaya çıksın, hadis ve İslâmî ilimler tarihini yeni baştan tasnifi gerektiren; ortadaki mevcut görüşleri değersiz hâle getiren gelişmeler olsun. Bunu biraz imkânsız görüyoruz. Biz diyoruz ki böyle şahıslar, devirler ve eserler olsaydı, mutlaka civarındakiler ondan tesir alır, eserlerine nakiller yapar, bu ilmî gelişmeler yok olup gitmezdi. Yediyüz senelik dönemin oldukça hareketsiz veya münferit pırıltılar şeklinde geçtiğine dair bir görüşü nakletmeyi faydalı bulmaktayız. Büyük muhaddis Hafız Zehebî (Öl. 748/1348) yedinci asrm başındaki hadis durumunu şöyle anlatır: «Günümüzde hadisle ve ona bağlı bilgilerle uğraşanlar pek azalmıştır. Hicrî yedinci asrın başında (müellif galiba sekizinci asrm başım kastediyor) dünyanın doğu ve batısında durum bundan ibarettir. Şarkta ve şarka yakın bölgelerde bu kapı kapanmış, hadisle ilgili konuşma ve hitap sona ermiştir. Batı ve Endülüs yarımadasında kalanlar içinde ise dirayeti bir tarafa bırakın, rivayetle uğraşanlar bile nadirdir. [410]Bu tesbit pek yabana atılacak bir belge değildir, ve demek ki durumdan onlar da haberdardır.
Bu ara cümlesinden sonra konumuza devam edebiliriz; pek çok eserde tafsilâtını okuduğumuz duraklama ve gerileme âmillerini tekrar burada zikretmeden biz de mühim gördüğümüz birkaç noktayı nakletmeyi faydalı bulmaktayız. [411]

a) İlme, İlim Müesseselerine Îslâmın Emrettiği Düşünce Tarzına Sırt Dönüş

İlimlerin zirveye ulaştıkları altın çağları, insanların gaflete düşmelerinin başlangıcı da olabilmektedir. Bu zann ve kanaat, çalışmayı durdurduğu gibi, İslâ-mın emrettiği, selefin mükemmel mânada tatbik için gayret istediği, murakabe ve tenkid zihniyetini; İslâm-ca düşünmeyi, doğruyu arama çabalarını da zedelemektedir. İşler bitince insanoğlu tabiî olarak uyuyacak, yatacak veya dinlenmeye -koyulacaktır. Bu devir maalesef hadiste; hadisin ilim ve amel hayatında da çok uzun sürmüştür. İlk bereketli çalışmaların ürünü olan ana eserlerin telifinden sonra; hem telif hayatında, hem de sünnetin yaşanmasında duraklama ve gerileme olmuştur. [412] Bu devirlerde ferdi dirilmeler parlamalar, ikazlar ve güzel eserler görülürse de bunlar tesirsiz kalmakta, hatta yadırganmaktadır. Çünkü, yazar ile yaşadığı çevrenin düşünce ve İslâm hayatı arasında uçurum vardır; yazar ilk asırların ruh haleti içinde olmasına mukabil, çevre bir başka anane ve düşünce üslubu içinde bulunmaktadır. Herkes böyle bir vasat içinde yüzyıllar boyu kalınca ortaya «yeni bir îslâmî düşünce ve yaşayış üslûbu» çıkmakta, o pekişmekte, az önce kendisinden bahsettiğimiz nâdir bulunan dehâ, islâm dışı telakki olunmaktadır. Bu hali mazur görmek gerekir. Çünkü o günde ilim, başlangıç devirleri ile irtibatını kesmiş, ilk üç asrın tefekkür uslûb ve ölçüleri bir kenara bırakılmış, unutulmuştur. [413]

b) Hadis Ve Sünnet İle Onlara Bağlı İlim Dallarının Devreden Çıkarılışı

Bir noktayı tekrar hatırlayalım: İlk üç asırda hadis, ilimdi ve ameldi; İslâm adına herşeydi. Bu bereketli ve feyizli devreden sonra, ikisi birden belirli bir vasat içinde kayboldu. Sünnete i'tisâm (sımsıkı yapışma) hem ilmen, hem de fiilen zedelendi. Başka ilimlerin (özellikle fıkh ve teferruatının) hadisin hizmetini göreceği zannıyla hadis fiilen devreden çıkarıldı. Sadece vaaz ve nasihata münhasır kılındı.
İslâmî ilimlerin hepsi biz müslümanlarm, hatta insanlığın malıdır. Bizim ve insanlığın hidayeti için gelmiştir. Bu itibarla, meseleye bakarken bir ilmin savunulması ve diğerinin kötülenmesi sözkonusu olmamaktadır. İslâmî ilim talipleri, ilk yıllarda şöyle bir şiir öğrenirler: «... Fıkıh falancanın ektiği bir ekindir. Falan kişi hasadını yaptı, falanca onu öğüttü, falan iman hamurunu yoğurdu, falanca ekmek yapıp pişirdi, insanlar da onu yemektedirler...» Bu şiir Hanefiler için kendi açımızdan meseleye bir bakışı ifade eder. Pek tabii ki daha binlerce; ekinci, hasatçı, hamurkâr ve fırıncı sözkonusudur. Biz şu noktaya temas edeceğiz; meseleye böyle bakılınca başka kimselere artık iş kalmıyordu. İnsanların sonu gelmediğine göre; aynı tarlaya, aynı tarzda ekmek, hasad etmek... gerekiyordu. Yeni ziraatçılara, değirmencilere ve fırıncılara iş vardı. Topluluk her gün yeni meselelerle geliştiğine göre, bütün bu işlerin görülebilmesi için de Allah'ın elçisi ve O'nun sözleri yani sünneti vakıasının; işlerinin, takrirlerinin her an tesbiti, yeniden kontrolü, bize bunu sağlayan ilimlerle devamlı temas gerekiyordu. Hadisin devreden çıkarılıp, fıkhın mebde' ittihazı ileride çıkmaz sokakların doğmasına müncer oldu. Halbuki fıkhın bizzat kendi canlılığı, kitap ve sünnet ile sağlanacaktı. Fıkıh Allah'ın kelâmı ve Resûlü'nün sünneti ile diri kalabilecekti. İslâm ilim ve amel dinamizmi bu sayede gerçekleşecekti. îslâmm herşeyi yenileyen, onu hayata kavuşturan karakteri, yenileyici vasfı burada tecelli edecekti. Bu bir rahmetti ve kıyamete kadar devamlıydı. [414]

c) Şahsî Hatalar, Gerçek İle Sahtenin Karışması, İlme Siyasetin Dahli

Aşağıdaki söyleyeceklerimizi, her zümre karşısındakine yamayabilir. Kendisini doğru, ötekini eğri telakki edebilir. Fakat Allah'ın Elçisi bizim için imtisal numunesi, onun getirdiği ölçüler gerçek değer hüküm-
leri olunca, haklının kendi kendini tanıması halinde Allah'a, şükredip başını eğmesi, haksızın da istiğfar için yine Hakk'a yönelmesi umulur. Bu ölçü, yaşayanlar için olduğu kadar Hakk'a yürüyenler için de geçerlidir.
Her ilmin ricali, o ilmin yükselişinde ve gerileyi-şinde mühim tesir icra eder. Bu durum, kitaplar için de sözkonusudur. Yani bir mânada; âlim ve kitap, ilmin acı ve tatlı günlerini hazırlar.
Bir ilim dalının hayatına bazan başka ilimler, başka faaliyetler, şartlar ve eserler, şahıslar ve hâdiseler de tesir edebilir. Bu tesir hem müsbet, hem "de menfi olabilmektedir.
Bu başlık altında biz, hüsn-i niyetle şahıs ve müessese belirtmeksizin, hadisin altın çağlarmdaki imrenilecek hayatından uzak kalmasında rol alan; ehliyetsiz ilim mensubu, ehliyetsiz eser ve devlet idaresiyle yani siyaset ile bulaşan şu veya bu ilim dalındaki te-l."f hayatından söz edeceğiz. Bazı ilim müntesiplerinden ve bazı kitaplardan şekvacı olacağız. Bu şekvamız Allah'adır; ilgililer dinleyip hep birlikte ibret almalıyız, baştaki ölçüye uygun, hareket içine girmeliyiz. Vebalden hiç olmazsa biz yaşayanlar ve gelecek olanlar kurtulmaya gayret etmeliyiz.
Şunu peşinen söyleyelim: Kendisinden söz ettiğimiz nesne, İslâm ilimler tarihinde bir olaydır. Defalarca da tekerrür etmiş bugün de tekrarlanmaktadır. Aşağıda arzedeceğimiz gibi; Eh:i olmayan kimse - ilmi olmayan; islâma uymayan bir hayata sahip olan kimseler kitaplar ve yazılar, ümmete yol göstermekte politik bölünmeler, sapıklıklar ve dalâletler, düşünce müsveddeleri, îslâmî araştırmalarda metod ve hareket noktası olmaktadır.
Hadis ilim tarihinin kronolojik şeridi verilirken, elbette şahıslar eserler ve belli fikir grupları ile irtibatları da verilmelidir. Maalesef bizim için bu eserde hedef bu değildir. Her ilim için ehliyetli ve ciddi ilim adamı yanında halkın hakemliği ile âlim tanınmış kişiler de söz konusudur. Bu ayırım yazılı malzeme için de geçerlidir. İlmi değeri olmadığı halde asırlar boyu İslâm topluluklarının ilmî ve dinî hayatlarında iz bırakan, yön veren kitaplar olduğu gibi, "ciddi bir emek mahsulü olan nice eserlerin çok dar bir çevreye sıkışıp kaldıkları da bir gerçektir. Belki bazı eserler yazarlarından sonra hiç okunamamıştır. Her nesil kendi ilmî faaliyetlerini sürdürürken, bu nevi unutulmuş işaret taşlarını bulmak ve belki de asırlardır gidilen, yanlış yolu, daha da uzağa gitmeden değiştirmek durumundadır.
İlimlerin hayatına siyasi düşüncelerin ve hatta fiil (eylem) lerin tesir edebildiği de bir gerçektir. Siyasetin dinî ilimlere sıçraması ve kötü tesirler icra etmesinde, ilmin kudsiyet ve namusunu kestiremeyen ilim adamının veya ilim adamı görüntüsü veren kişilerin kapılık yaptıkları, âlet vazifesi gördükleri tarihî bir gerçektir.
Bu noktayı biraz daha açalım: Müslüman toplumlar, yaşadıkları tarih ve toprakta gerçek ilim adamıyla karşılaştığı gibi, onun taklidi, hatta şarlatan benzeri ile de karşılaşabilmektedir. İkinci gurup, çok girgiç-tir, müteşebbistir, sıkılmaz; halka daha da yakın olur; birincilerin asalet ve sessizliğinden faydalanarak onları kenara iter; bu işi kolayca başaramazsa çeşitli yollara başvurarak birincileri lekeleyip, îslâm toplumunda tesirsiz hale getirir. Gerekirse kötülerle işbirliğine bile başvurur. Böylece İslâm ümmeti sahteliğin zebunu olur. Aradan bir iki nesil geçince, işin aslını bilenler tükendiği için, sahtekârın hüviyeti ancak uzman kişilerce tanınır; kuşaklar yine onu büyük bilir. Aslında her fertte Allah korkusu, ilim namusu ve sorumluluğu olacak ve ehil kişilere bağlanılıp onların ardı-sıra gidilecektir.
Bu durum kitaplar için de sözkonusudur demiştik. Nice yol gösterici eser, burada zikrini faydasız gördüğümüz sebeplerden dolayı unutulmuş,

unutturulmuş, yerlerini başkaları almıştır. Ondört asrın muhasebesi sözkonusu olunca bazı ölçüleri gözönüne almak gerekiyor. Dünya hayatımızın aslını yaşıyoruz, bu bir prova değildir. Bizler bu âleme tekrar gelmeyeceğiz. Ömrümüzü bereketli geçirmek, bazı hatalara düşmemek, zaman kaybını önlemek durumundayız. Bu itibarla İslâm ilim tarihi ve faaliyeti adına bir kaç.hususa iyice eğilmeliyiz: İslâmî neşriyat, para ve kazanç mevzuu olmaktan kurtarılmalı, israf önlenmelidir, İhtilafların kökeninde bazan bu nokta yatabiimektedir. İslâm ki-tâbiyyatmm (her türlü yazılı eserin), ilmi neşirlerini yapacak kadroyu yetiştirmeli, faydasız eser yazıp basma enflasyonunu önlemeliyiz. İslâmî ilimlerde, yurdumuz insanının da söz sahipliğini; eserlerle, ilmi faaliyetlerle ispata çalışmalı, İlmin modasının geçmediğini onsuz hiç bir şeyin olamayacağını hatırlamalıyız.
Sözlerimizi birkaç cümle ile toplayalım: İlimde duraklama âmillerini sayarken şahıs ve eser olarak bazı unsurları gözönüne aldık. îyi ile kötünün ayrılmaması
neticesi ilmin ve toplumun alacağı yaralara temas ettik. Kötü bir çığır, ister bir kişi tarafından onun sağlığından açılsın, isterse vefatından sonra bazı eserleri vasıtasıyla açılsın topluma zararlı olmaktadır. Bu durumun aksi, yani müsbet yönü düşünüldüğü zaman meselenin ehemmiyeti daha da iyi anlaşılacaktır. îyi bir eserin, müsbet bir faaliyetin ve şahsın açtığı çığır ne kadar değerlidir? Aynı kişilerin duraksayan ilmî hayatta yeniden hareket, hız ve canlılık kazandırmaları ne kadar feyizli ve müsbet bir iştir?
İlmin siyasete kurban olarak takdimi, günlük siyasete bulaştırılması; idarelerin, ilmi sultaları altında alması, îslâmm ilk çağlarıiidanberi görülen bir talihsizliktir. Devletin ilim adamına zor kullandığını, işkence ile fikrini kabule zorladığını, bu nevi faaliyetlerin müslümanlarm İslâmî yaşayışlarına yansıdığını; tarihin çeşitli devirlerinde meydana gelen, tasvirimize uygun hâdiseleri düşünerek, günümüz Türkiye'sinde birkaç cümle ile temas edelim: Bugün Türkiye'de resmî ve özel olmak üzere ik türlü İslâmî ilimle meşguliyet ve İslâmî ilim müessesesi vardır. Üniversite, yüksek ve orta dereceli okullar ve kursları ile, gayri, resmi öğrenim ve gazete sütunlarıyla mecmualarda kendisini sergileyen çalışmalar. Birincilerin sessiz çalışmaları yanında, ikincilerin zaman zaman siyaset ile de bulanan faaliyetleri toplum ile daha fazla temas kurabilmektedir. İkinciler, halkın isteğine ve düşünce üslûbuna uygun fedakârlık yapabilmektedir. Bu çalışmalar bazan siyaset temel olarak alındığı için bölünmelere sebep olmakta, ortaya sayısız çözüm tipi çıkmaktadır. İşin en tuhaf yanı, ilmin ölçüleri şahıs ve hiziplere göre değişebilmektedir. Bu beladan kurtulmanın tek yolu: Selefteki ölçüleri tekrar geçerli kılmak, ilmi faaliyetlere: ehliyete, islâm insaf ve imanına bağlanmaktır. [415]

d) Kolaya Talip Olmak

Maddî konularda insanoğlu acelecidir, çabucak
netice almak ister. Fakat herşeyin tâyin edilmiş bir müddeti vardır. Günümüz ilim hayatı, îslâmî mânada yüzyıllar boyu süren bir uykunun mahmurluğunu üzerinden atmanın ve istenen ölçülere uygun çalışmanın henüz başlangıcındadır. Bu noktada, Türkiye ile ilgili olanı bilmemiz gerekmektedir. Plansız, programsız, kadrosuz ilmî kalkınma; hele hadis ilimlerinde güçlenme beklenemez. Kanaatımızca, yüksek dinî mekteplerimiz rehberliği altında ilmî ve amelî mânada bütünleşmeğe, irtibatlı faaliyete ihtiyacımız vardır. Müslümanlar, başları daralmca maddî mevzularda bu bütünleşmeyi gerçekleştirebilmektedirler. Aynı işbirliği dinî-ilmî konularda da gösterilmelidir.
Tarihin eski devirlerinden beri, orjinal eser ve faaliyet yerine, günübirlik işler ve çalışmalar tercihimiz olmuş, bu da ilim hayatında canlılığı, az önceki âmillerin de yardımıyla yoketmiştir. Yediyüz senedenberi kitle halinde bazı tedbirler alınsa, gereken gayret gösterilip, çalışmalar yapılsaydı, bizim nesillerimiz, o çalışmaların meyvesini devşirirdi. Bugün biz gereken gayreti gösterip; yüzlerce sene sonra geleceklerin dinî-ilmî ferahlıklarını, doğruyu bulmalarını temin etmeli, onların iyi bir îslâmi hayat sürmelerine yardımcı olmalıyız. Gerilememizin, yerinde saymamızın tafsiline girişecek, neticelerini burada sayacak değiliz. Tarih olarak, hangi devreyi, hangi coğrafyayı ele alırsak alalım, İslâm ülkelerinin siyasi istiklâllerini, ilmî mânada uyanmalar, tefekkürde canlanmalar izlemiştir. Son elli yıl için aynı şeyi, her İslâmî ilim dalı ve hadis -için söylemek mümkündür.
Hadisteki hareket bugün için birkaç yönlü görülmektedir. İlmî gelişmeler, telif ve tercemeler yanında, müslümanlarda Peygamberin yaşayışını öğrenip, onu taklid ederek islâmı yaşamak gayreti görülmektedir. Bu görüntünün sakat tarafları, çeşitli mânaları, niyet bozuklukları olabilir. Bunları düşünmüyor ve duruma müsbet bir gelişme olarak bakıyoruz. Hadisle ilgili öğrenim - öğretim.faaliyetleri çoğalma durumundadır. Kâfi olmasa bile, memleketimiz ilim ve öğrenim hayatında «hadis öğrenim:» diyebileceğimiz bir nesne mevcuttur. Türkiye'deki bu durumu biraz ileride kısaca yazacağız.
Şurasını itiraf edelim: Geçmişin, asırların gerisinde tenkidi kolaydır. Asıl mühim olan nokta bugünü iyi değerlendirip iyi geçirmektir. Eğer biz, tesbit edilen hataları tekrarlamadan gelecek nesillere mirasımızı bırakabüirsek bu bizim için en büyük bahtiyarlıktır. Yok, eğer tenkid ettiklerimiz kadar da olmazsak durumumuz daha da fena olacak, uyku hali devam edip gidecektir. Bunları biliyoruz. Bu mânada geçen hayat bizim için bir ibret vesilesi, salih selefimizin hayatı bizim için bir uyarıcı durumundadır. İkaz görevi yapmaktadır. Bize düşen uyanabümektir. [416]

3. Duraklama Ve Gerileme Çağlarının Yetiştirdiği Bazı Muhaddisler

Yaklaşık on asırlık bir devrede ve çok geniş bir coğrafyada yetişen, en meşhurlarının sayıları yüzleri bulan, bir muhaddisler listesinin verilmesi, fazla uzamış olan tarihçe kısmını daha da uzatacaktır. Ebu Abdullah Şemsüddin Muhammed Zehebî, Tezkire tu' 1-huf-fâz adlı eserinde (zeylindekileri hariç tutarsak), dört yüz kişiden fazla büyük nıuhaddis adı vermektedir. Bunlardan ilki; Ebu Avâne'dir. Kendisi, onbirinci tabaka ricâlindendir. Vefat tarihi ise; 316/928 yılma ras-lamaktadır. Son şahıs, Cemaluddin Mizzi'dir. Mizzî'-nin vefat tarihi ise; 742/1341 tarihine raslamaktadır. Milâdın 1341 yılından 1982 yılma kadar yedi yüz yıla yakın bir zaman geçmiştir. Bu devrede, daha az nıu-haddis yetiştiğini kabul de etsek, yine birkaç yüz kişilik ek liste ile karşılaşmamız mukadderdir CZehebî, Tezkiretü'l-huffâz, III, 779; IV, 1500).
Daha kısa olması bakımından, Abdülaziz Dehlevî'-nin; eser ve yazar tanıtan Büstânü'I-muhaddisîn adlı kitabında geçen bazı hadisçileri, asırlarına göre sıralayarak, bir fikir vermesi için burada nakli uygun görmüş bulunmaktayız.
a) Dördüncü hicrî asır (300/399 - 912/1008). Ne-sâî, İbnu'l-Cârûd, Ebu Ya'lâ Mevsılî, Ahmed b. Mer-van Dineverî, îbn Huzeyme, Ebu 'Avâne, Hakîm Tir-mizî, Îbnu'l-Münzir, Tahâvî, Mehâmilî, Ebu Amr b. Semmâk, îbn Kani', îbn Hibbân, Ebu Bekr Şafiî, Tabe-rânî, Ebu Bekr Acürri, îbn Nüceyd, Ebu Bekr Ahmed
İsmailî, Eb'ul-Kasım Gâfikî, Ebu'l-Hasen Bezzâr, Dâra-kutnî Ali b. Ömer, Ebu Süleyman Hattâbî ve diğerleri.
b) Beşinci asır (400-499/1009-1105). Muhammed b. Ahmed b. Cümey', Muhammed b. Ahmed Hâkim, E-bu'1-Kasım Temmâm Râzî, Ebu Nu'aym îsfehânî; Ha-sen b. Muhammed b. Hallâl, İsmail b. Abdurrahman Sâbûnî, Muhammed b. Selâme Kudâî, Ebu Bekr Bey-hakî, İbn Abdulberr Nemerî, Hatib Bağdadî, Abdülke-rim b. Hevâzm Kuşeyrî, Ebu Abdullah Humeydî.
c) Altıncı asır (500 - 599/1106 - 1202). Şîrûye b. Şehrdâr Deylemi, Hüseyin b. Mes'ûd Bağavî, Kadı Ebu Bekr b. Arabi, Kadı İyâz b. Muşa Yahsubî, Ebu Musa Medînî.
d) Yedinci asır (600-699/1203-12993. Ahmed b. Ez-her Bağdadî Tüceybî, İbnu'1-Esir, İbn Halfûn, İbnu'l-Enmâtî, Zıya Makdisî, İbnu'l-Kattân, Abdülmumin Dimyatı, İbn Ebu Hamze, Ümmü'1-Hayâ Zehre b. Muhammed, Berzâlî, İbn Salâh, Abdülazim Münzirî, Yü-nînî, İbn Seyyidi'n-Ebu Şâme, İbnu's-Sâbûnî, Nevevî, îs'irdî Takiyyuddin Ebu'l-Kâsım.
e) Sekizinci asır (700-799/1300-1396). İbn Dakîkil-İyd, İbnu'1-Îmâm Askalânî, Muhammed b. Yusuf Kir-mânî, Bedrüddin Zerkeşî, İbnu'z-Zübeyr, İbn Teymiyye Harrânî, Mizzî ve diğerleri: Safiyyüddin Mahmûd, Şe-refüddin Ahmed Ezârî, Alemüddin Muhammed b. Yusuf, Şemsüddin Ba'lebekkî.
f) Dokuzuncu asır (800-899/1397-1493). Abdurrahman b. Huseyn Irâkî, Ebu Abdullah Demâsinî, Şemsüddin Birmâvî, Ebu'1-Hayr b. Cezerî, İbn Hacer Askalânî, Zerrûk Fâsî vd.
g) Onuncu asır (900-999/1494-1590). Celâluddin
Suyûtî, Şemsüddin Kastalânî, Ebu Mansur Abdulhâlik b. Zahir Şehhâmi, Hasen b. Abdullah Bezzârî.
Üçyüz senelik devrede; Hind ülkesi başta olmak üzere; Şam, Yemen, Mısır ve Hicaz gibi îslâm ülkelerinde; eserlerini gördüğümüz, selefte isimleri geçen pekçoklan kadar ilmî hamulesi olan isimJerin burada yâdına lüzum görmüyoruz. Hele yakın devrede yaşamış veya yaşamakta olan muhaddislerin zikri, münakaşa kapısını açmak olacaktır). [417]

VII. GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA HADİS VE İLİMLERİ

Hadisin ve ilimlerinin, gayr-i müslim dünyada ve ilim âleminde uyandırdığı ilgiye de çalışmalara daha önce temas ettik. Bu bölümde özellikle İslâm dünyasına kısaca göz atarak, hadisle ilgili çalışmalara yer vereceğiz. Bilindiği gibi, Rusya ve Çin'de, topraklarını kaybederek esaret hayatı yaşayan yüzelli milyon kadar müslüman dışında, bütün İslâm-yurdlari; idari bakımdan istiklâllerine kavuşmuş durumdadırlar. Geçen asrın ikinci yarısında durum hiç te böyle değildi. O zaman; ülkesi, bayrağı ve istiklâli olan toprak parçası parmakla sayılacak kadar azdı.
Aynı İslâm ülkeleri, bir kaçı müstesna tutulursa; maddî yönden bugün en zengin ülkeler olarak bilinmektedir. Hâl-i hazırdaki servetleri yanında, mevcut potansiyelleri bakımından da bu ülkeler, geleceğin en zengin yurtlarını teşkil etmektedirler. Ne var ki, maddî zenginliği güçlü olan ülkelerde, İslâmî ilimlere uğraşma bu zenginliğe paralel gitmemekte; maddî yönden güçsüz, fakat İslâmî araştırmalardaki ananelerini yitirmemiş olan ülkelerin desteği devamlı olarak istenmektedir. Hadise bağlı bilgilerin öğrenim ve eğitimi lehindeki ıslahat ve uyanış hareketlerinin tarihi, birkaç fakir İslâm ülkesinde, iki yüz yıl öncesine kadar varmaktadır. [418]

1. Îlimde Uyanış

İsîâmî ilimlerde, asr-ı saadete yakın çağların ölçülerine dönme hareketi ilk önce uzakdoğuda; Hind diyarında görüldü. Biraz sonra özellikle badis açısından inceleyeceğimiz bu ülke dışında-, Mısır, Kuzey Afrika, Suriye gibi ülkelerde de uyanış onları takibetti. Türkiye'de, yaygın olmamakla beraber hadisle ilgili uyanış oldukça eski tarihlere varmaktadır. Fakat diğer ülkelerdeki hareketler daha öncedir. Aslında bir Suriye ve bir Mısır, tarih itibarıyla bizden farklı düşünülmemelidir. Bu bakımdan söylersek; Hind müslü-manlarmı takiben Osmanlı Ülkesi'nin her yöresinde, medreseler ve programlarındaki ıslahat, özellikle hadis için de görülüyordu.
Uyanış hareketi, öğretim yanında kitap ve matbû-ât açısından da olmuştur. Eski dönemlerle kıyas kabul etmeyen bir çokluk ve keyfiyet, bugün için iyiden iyiye sözkonusudur. Dinî tahsil müesseseleri için yazılan ders kitapları yanında, hadisle uğraşan diğer ferd-lerin ve halkın istifadesine çeşitli eserler sunulmaktadır. Bu neşriyat içinde hadise bağlı olanlar pek çoktur. [419] Dârü'l-Hadisler tekrar ilim hayatına avdet etmemişse bile, dini mekteplerde, kısa hadis kitaplan yerine, kütüb-i sitte'nin okutulup ezber ettirildiği İslâm ülkeleri mevcuttur. Neşriyat, satışj az olan, ihtisas kitapları seviyesinde de devam etmektedir. Büyük bir malî güç gerektiren bu iş, maalesef; maddî varlığı, güçlü olmayan Hindistan gibi, İslâmın ikinci din sayıldığı bir ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.
Bu kadar yaygın neşriyat içinde, üzülerek belirtelim ki; istenmeyen durumlar da olmaktadır. Eski metinlerin, daha ilmî usûllerle ve tenkidli basımları yapılması gerekirken; kolay tercih edilerek, eski nüshalar neşredilmekte, bu işler için büyük malî varlıklar eritilmektedir, Ehliyetin, neşriyat sahasında hükümran olduğunu iddia etmek hayli güçtür.
Günümüz İslâm dünyasında hadisin ilmî ve amelî durumunu, teklifler ve tesbitler kısmına bırakarak; tarihte ve günümüzde birkaç İslâm coğrafyasını ela alip hadisle ilgili çalışmalarına göz atmak istemekteyiz. Bu sayede, durum hakkında kısa bilgimiz olacak, böylece tarihî bütünlük de temin edilerek tarihçe kısmı sona erecektir. [420]

2. Tarihte Ve Günümüzde İslâm Ülkelerinde Hadis

Mısırlı bir müellif: «... Kuzey Afrika ülkelerini hariç tutarsak, tarih boyunca hadisle ve ilimleriyle en çok meşgul olan iki ülke görürüz der. [421]Onun belirttiğine göre bu iki ülke; Hind ülkesi ile Mısır'dır.
Kendisinden söz ettiğimiz Ebu Zehv, dana sonra; «Hadis ilimlerinde Mısır çağı, Hind asırları, Hicaz devirleri» olmak üzere üçlü bir taksime girişir. Sonuncusu, bazı eserlerin neşrine yardımdan öteye geçmeyen bu hizmet devirleri hakkında farklı görüşler ileri sürülebilir. Fakat herkesin ittifakla haber verdiği Hind müs-lümanlarınm sünnete ve hadise hizmetleri konusunda birkaç söz söylemek gereklidir. [422]

a) Hind Ülkesi Ve Hadis

Hindistan deyimi ile siyasî haritada; Hindistan, Pakistan, Keşmir, Benglades, Bihâr vs. şeklinde bölünen yarımadanın tümünü kastetmekteyiz. Eski ve köklü bir İslâmî ilim ananesine mâlik olan Hind müslü-manları, bu eski ananelerini, yeni hamlelerle modern yapıya kavuşturmuş ve hizmetin sürekliliğini temin etmişlerdir. Müslümanlar arasında, Arap dili başta olmak üzere, mahallî diller yanında pek çok yabancı dilin konuşulduğu ülkede, îslâmî ilimler sahasında, diğer İslâm diyarlarından geri kalınmadığı çabucak görülür. Orta çağlardanberi devam eden klasik yapıdaki eğitim ve öğretime, dünya çapındaki müceddid hamlelerin sahibi olan evlatları tarafından müdahaleler olmuş, üfürülen yeni nefha, bazı bölgelerde iyi maya tutmuş, bu vesile ile İslâm kültürüne ve îslâm ilimlerine müsbet katkılarda bulunulmuştur. Hayda-rabad'm müstesna yerini hadisle meşgul olan herkes yakından bilmektedir.
Reşid Rızâ; «Hind müslümanlarmın hadisle meşguliyetleri olmasaydı, asrımızda şarkta hadis bilgilen yok olurdu» demektedir [423]Aslında bu söz, doğu İslâm ülkeleri için olduğu kadar; Mısır, Hicaz, Türkiye ve Kuzey Afrika İslâm ülkeleri için de geçerlidir.
Yakın tarihe kadar; «çeşitli aklî ilimler, felsefe ve çok az miktarda Hanefî fıkhının okutulduğu Hindistan'da, şimdilerde görülen hadis lehine uyanış; müceddid ve Rabbani bilginler ve onların, sonradan âdeta ekolleşen takipçileri tarafından başlatılmış ve sürdürülmüştür. Bu uyanış, 1054/1G44 vefat tarihli Ab-dülhakk b. Yusuf isimli alime izafe edilmektedir. Bu zat, tam bir muhaddls olmamakla beraber, ilk çığır açan, hadis bilgilerini fetret devrelerinden sonra ilk yayan zattır. Oğlu Nurulhakk da aynı hizmeti devam ettirenlerdendir. Fakat asıl büyük pay sahibi, tesirli âlım Şah Veliyyullah Dihlevî olmuştur. Bu büyük bilgin, vefatına kadar, (1076/1665), Hind ülkesinde; «büyük bir muhaddis, tebliğci ve ıslahatçı» olarak tanınmış, vazife yapmıştır. Kendi yolunu takibedenler; oğlu Şah Abdülaziz, Şâh Abdülkâdir, Şâh Refiuddin, Mu-hammed Muin gibi âlimlerdir. Aralarında en tesirli olan zat Şâh Abdülaziz Muhaddis Dihle.vfdir. [424]
Sünnetin neşri, hadisle ilgili kitapların basım işi bugün de Hind diyarında devletin yardımıyla yürütülmektedir. Haydarabad bölgesi, yetiştirdiği nâdir simalarla ve arasını kesmediği ilmî faaliyet ve kitap neşri ile haklı bir şöhret yapmıştır.[425]

b) Orta Şark, Mısır Ve Hicaz'da Hadis

Geniş bir tedkikte, bu ülkelerin tek tek ele alınması gerekmektedir. Mısır'da, Şam ve Halep'te, son yarım yüz yıl içinde, hadisle ilgili faaliyetler lehinde bir uyanma görülür. Bu uyanış tamamen neşriyat sahasına hastır, hadis öğrenim ve öğretiminde bir can-blık mevcut değildir. Hicaz'da, az önce sözünü ettiğimiz Hindli ilim adamları tarafından yürütülen ve üniversite seviyesinde olmayan hadis çalışmaları mevcuttur. Haremeyn'de, basit manada da olsa hadisi okutanlar onlardır. Hicaz, dinî kitaplarını dışarıda bastırmakta ve ilim adamını ise; Mısır, Suriye, Pakistan, Tunus ve Türkiye'den ithal etmektedir. Yeni açılan bir iki üniversitesi, daha ziyade ideolojik bir İslâmi eğitim ve öğretimle meşguldür. Öğrencileri ise; çok mükemmel burslarla cezbedilen yabancılardır. Yerli halkın, maddî zenginliği, çocuklarının daha çok modern ve teknik bilimlere sapmasını sağlamıştır.
Şam'da son yetmiş sene içinde hadisle ilgili neşriyat arasında; Cemaluddin Kâsımî, Abdülfettâh Ebû Gudde, Nâsıruddin Elbânî, Muhammed 'Accâa Hatib gibi ilim adamlarının kitaplarına raslanmaktadır. Bir tek ilahiyat fakülteleri mevcuttur. Onun dışında, hadis tedris eden kurs,çapında öğretim müesseseleri dır. Irak ve Bağdat'ın da farklı bir durumu mevcut değildir. Bir İslâm araştırmaları enstitüsü ve bir tek ilahiyat fakültesi vardır. Vakıf idaresi vasıtasıyla neşredilmiş bazı hadis kitaplarına raslanmaktadır. Subhi Samerrâî, Abdülkerim Zeydan, Muhsin Abdülhamid, İrfan Abdülhamid gibi isimlerin, diğer ilim dallarındaki eserlerine mukabil hadisle ilgili neşriyatı bilinmemektedir.
Lübnan ve Suriye'den; Dr. Subhi Salih ile Dr. Nu-reddin İtr'in, diğer İslâmî ilimler yanında özel olarak hadisle ilgileri mevcuttur. Daha bilmediğimiz bir takım âlimlerin bulunması da tabiîdir. [426]

c) Türkiye Ve Hadisle İlgisi

Anadolu İslâmlığının ve tefekkür hayatının tarihi yazılırken, İslâmî ilimlere ve özellikle sünnet bilimlerine yer ayırılması gerekli olan Türkiye'nin, dışarıdan çok ileri bir seviyede teslim aldığı hadis çalışmalarına, kendi emeğini de kattığı inkâr edilemez. Anadolu-nun İslâmlaşması hareketinde, bir müddet; beraberlerinde getirilen Arapça ve Farsça dini eserler hizmel ifâ ederken, belirli bir yüzyıldan itibaren Anadolu'da yazılan kitaplar da devreye girmiştir. Bunlar içinde, Türkçe dışında yakın zamanlara kadar, hatta şimdi bile başka dilde; özellikle Arapça ve

Farsça olanları da eksik değildir.
Her îslâm ülkesinde olduğu gibi, ilim adamlarıyla halkın sünnet ve hadise olan iltifatı farklı olmaktadır. Bu durum öğrenim eğitim açısından olduğu kadar,
amelî yönden de aynıdır. Önce Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine, daha sonra da günümüze bakmak uygun olacaktır:
1. Selçuklu ve Osmanlı dönemleri. Daha önceler pek çok bölgesi müslümanlarm vatanı olan Türkiye, 1071 (H. 463) yılında Alpaslan'ın müslüman ordusu vasıtasıyla iyiden vatan toprağı ile birleşmiştir. Bu devrede, dışarıda hadis ve ilimleri altın çağım yaşamaktadır. Ve yüz seneyi aşkın bir süredir gelişmiş ha-ciis ilimleri, İslâm diyarlarında ümmete hizmet vermektedir. Fetih ordularıyla beraber gelen âlimlerin beraberlerinde getirdikleri - az sayıda da olsa kitap bugün dahi görülebilmektedir. Kütüphaneleri dolduran diğer büyük kitaplar gurubu, burada yazılmış yüzyıllar boyu burada meydana getirilmiştir.
Selçuklu dünyasının geniş bir coğrafyası mevcuttur. Kirman, Suriye, Atabek, Irak Selçuklularının topraklarında üçyüze yakın muhaddis yetişmiştir. Bunların herbiri eseri olan; büyük isimlerdir. Tokat, Niksar, Malatya gibi ilim merkezlerinin erken devirlerdenberi hadisle uğraşan insanlar yetiştirdiği; Sivas, Erzurum ve Konya'nın Selçuklu ilim hayatında büyük rol sahibi şehirler olduğu malumdur.
Gerek 638/1240 tarihinde vefat eden ve uzun müddet Konya'da, Anadolu'nun diğer şehirlerinde hadisle meşgul olan İspanyalı âlim, Muhyiddin İbnu'l-Arabî ve gerekse onun yolunun sâliklerinden Sadruddin Ko-nevî diye bilinen Muhammed b. İshak (Öl. 673/1274) hadisin neşrinde büyük çığır açmışlardır. Muhy.iddin Îbnu'l-Arabî'nin ve Sadruddin Konevî'nin bugün eld8 mevcut olan kütüphanelerinin sakladığı kitaplardan;
devirlerinin en üst seviyede hadis ilimlerini takip ettikleri neticesini rahatlıkla çıkarabiliriz. O günün medreselerinde kuvvetli bir ihtimalle Osmanlılardan daha üst düzeyde hadis okutulmaktaydı.
Dârü'l-Hadis ananesi, Selçuklu ülkesinde büyük hizmetler görmüştür. Eldeki bazı yazmalar bize; ilim merkezleri, okunan eserler, okunan miktarlar, tutulan notlar hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.
Birkaç kitabın sırtındaki sema' kaydının tedkikin-den şu isimlerin; muhaddis veya Öğrenci olan şahısların tesbiti mümkün olmaktadır: Nureddin Muhammed' b. Ebu Bekr, Sâyinüddin b. Musa, Takiyyüddin Ah-med, Radıyyüddin Yusuf, Şemsüddin Muhammed. b; Ömer, Necmeddin Yakub, Yusuf Karaağacı, Şerefüd-din İshak b. Ali Konevî, Evhadüddin Kirmânî, Kutbüd-din Ebherî.
Profesör Î.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin ilmiye teşkilâtı (Ankara, 1965) adlı eserinde, o devirlerin hadisle iştigal durumuna da temas eder. Düzenli bir sıralama olmamakla beraber aşağıya, alacağımız bazı notlar bize Osmanlı medrese teşkilâtında hadi? öğrenimi hakkında bilgiler verebilir-
«... Tetimme ve Darü'l-Hadis Medreseleri...» (s. 2)
«... II. Murad zamanında (841/1437.1 de başlanarak bazı arızalar sebebiyle 851 senesinde tamamlanan üç şerefeli cami yanındaki medrese ile Dârü'l-Hadls, o tarihte Osmanlı memleketlerindeki medreselerin üstünde yer aldı ve tedris tahsisatı itibarıyla Bursa'da-ki Sultan Medresesi ikinci dereceye indi...» Cs. 3).
«... Kırklı ve hariç ellili medreseleri... bu medreselerde müderris derse başlamadan evvel hadisten Me-
sâbîh ve Meşânk, veyahut Buharı ve Müslim'deki herhangi bir hadisi okuyup izahtan sonra dersini takrir ederdi...» (s. 19).
Yazar medreselerde okutulan kitapları sayarken; «... usûl-i hadis ve hadis, en meşhuru Îbnu'1-Esir (606> 1209), İbn Mübarek (181-797) ve ibn Hacer Askalânf-nin (852/1448) Nuhbetu'I-fiker isimli eserleri ve şerhleri...» (s. 23) demektedir. Uzunçarşılı bu nakiller dışında; s. 28, 30, 38 de de talî derecede ve hadisle ilgili bilgiler verir (s. 29, 30, 38). Medrese adı ve seviyesi belirtmeden; Buharı sahihi ile Kadı İyâzm Şifâ adlı eserinin okutulduğunu söyler (s. 40).[427]
Bu tesbitlerden ve d:ğef belgelerden anlıyoruz ki, Osmanlı ülkesinde orjinal denecek ölçüde ilmî hadis eserlerinin neşri, yaygın bir hadis eğitim ve öğretimi, halka kadar uzanan bir bilgi verişi, Selçuklular devri kadar olmamıştır.
2. İçinde yaşadığımız dönem. Günümüz hakkında birkaç söz söylemek gerekirse; müesseseler, neşriyat ve eğitim irşad olmak üzere meseleyi dört yönden ele alabiliriz. İrşad sözüyle Diyanet İşleri Başkan-lığı'nm, yurdun en ücra köşelerine kadar varan cami içi ve cami dışı eğitim ve öğretim imkânını kastetmekteyiz. Neşriyat sözüyle resmi ve özel kitap üretimini, öğretim ve eğitim ile de Millî Eğitim Bakanlığının vö Üniversite muhitinin faaliyetlerini söz konusu etmek istiyoruz:
a) Müesseseli öğretim. Öğretim ve öğrenimle ilgili mevzuatın himayesi altında Türkiye'de sekiz İlahiyat Fakültesinde; usûl ve metin olarak hadis ve ilimleri okutulmaktadır. Eski metinlerin yanında hazırlanan ders notları da hizmet görmektedir. Hadisle ilgili olarak fakültelerden bir kısmının devamlı ilmî neşriyatı mevcuttur[428]
Üç, dört ve beşinci senelerde, iki - beş saat arasında (haftada) hadis dersi görülürken, öğrencilerin özel çalışmalarla bu miktarı artırmaları da mümkündür Orta öğretimde, lise seviyesinde öğretim yapan İmam - Hatip Liseleri'nde de hadis, ders olarak okutulur. Altı ve yedinci sınıflarda, üç saat veya daha fazla hadis mevcuttur. Gerek yüksek öğretimde, gerekse orta öğretimde bir miktar hadis ezber edilmektedir. Son îs-iâmî İlimler Kongreleri göstermiştir ki, yüksek öğretim kurumlarında on kadar ilim dalında otuzar kişilik bir akademik kariyere mensup zümre bulunmaktadır. Bu sayı kadar da Diyanet camiasında, ilimle uğraşan kişilerin mevcut olduğuna inanmak gerekmektedir.
b) Neşriyat. Hadis kitapları da dahil, pek çok eser yurt dışından ithal yoluyla gelmekte olan Türkiye'de, devletin yapacağı küçük bir organize ile, dışarı ilmi neşriyat ihracı ve bu yolla hem memleketi tanıtmak; hem döviz kaybını önlemek ve hem de döviz kazanmak mümkündür. Keşfu'z-zunûn gibi, bazı devlet baskışı kitaplar, yurt dışından aşırı talep göstermesine rağmen, her nedense baskıları yenilenmem ekte; devletin, meselenin üzerine gerektiği şekilde eğilmez görünümü devam etmektedir. Türkiye'de dinî yayınlar; özel kuruluşlar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Üniversitedeki ilgili fakülteler marifetiyle yapılır. Mevzuatın gerekleri olarak; Üniversite ve Diyanet İşleri Başkanlığının kitapları, halka pek az intikal eder. Halk daha çok, ehliyeti münakaşa götüren neşriyatla veya onları okuyanların telkinleriyle başbaşadır. Piyasada kontrol yoktur. İlmîliği her zaman münakaşa edilebilecek, zararı - faydası sözkonusu olabilecek eserler, ehil ellerce hazırlanan ciddi neşriyattan çok rağbettedir. Hadisle ilgili neşriyat özellikle son yirmi yılda artmış; hemen bütün ana kaynaklar Türk diline aktarılmıştır.
Neşriyatta; ciddi hazırlık, kontrol, neşri gerekme^ yen kitaplara kağıt harcamamak ve ticaretten çok hizmet ölçüleri gelirse, ülke ve ülke insanı kazançlı çıkacaktır.
c) Diyanet hizmetleri. Hadis ve sünnetin yayılmasında, kendilerinden ciddi ve yaygın hizmet beklenecek, sayısı çok fazla, müslümanlarla doğrudan teması olan kesim Diyanet câmiasıdır. İyi yetiştirüd-ği takdirde; en küçük köye kadar hadisin tanıtılması ve tatbikata dönüştürülmesinde kıymetli hizmetler görebilecek tek zümre bu kişilerdir. Diyanetin Kur'an Kursla-rı'nda hadis oku tutmamaktadır. Camilerde namaz sonrası Riyâzu's-sâlihîn okuma işlemi bazı imamlarca devam ettirilen bir çalışmadır. Diyanet'in hadisle ilgili güzel neşriyatı olmuştur. Hizmet içi yüksek ihtisas kurslarında Ebu Davud Sünen'i okutulmaktadır.
Ana hatlar halinde gördüğümüz; hadislerin doğusu ve ş'fahî nakli, yazılışı, cem ve tedvini, tasnif çağları, duraklama ve gerileme yılları olarak böldüğümüz tarihçe burada son bulmaktadır. Her seferinde söylediğimiz gibi hadis tarihi; ileride ehli tarafından ülke, ülke çağ çağ ele alınması gereken karmaşık bir konudur. [429]

I. UMUMİ DEĞERLENDİRME

Hadis ve hadise bağlı ilim dalları hakkında umumî başlangıç bilgileri verecek şekilde planlanan çalışmamızm üçüncü ve son bölümüne gelmiş bulunmaktayız. Naşirlerin isteğine göre üçüncü bölüm: «bir takım tespitleri ve teklifleri» ihtiva edeceV.ti. Buraya kadar yazdıklarımızı okuma lutfunda bulunan değerli okuyucu bilmektedir ki, hadisin bazı konularıyla, kısa tarihçesi evvelce geçmiştir. Önce birkaç noktaya temasta fayda mülâhaza-etmekteyiz.
a) Üçüncü bölümde yer alacak bilgiler «bir tür nefis muhasebesi; kendi kendini tenkid ve doğruyu arama havası taşıyacaktır». Bu itibarla, dinî bilgilerin yabancısı olan; derinliğine değil de sathi şekilde malumat sahibi bulunan değerli kişilere hitap etmemektedir. Onlar bu bahisleri okuyabilirler; fakat, meseleyi kavramadan, başkalarına nakil veya başkalarıyla bu bahislerin münakaşası kendileri için fayda temin etmeyecektir. Onlar, burada anlamadıkları konularla karşılaşmışlarsa, bilgi de yeterli gelmemişse; ehliyetli bir âlimin yardımını istemelidirler.
b) Yine bu bahisler, özellikle din dışı yüksek tahsil yapmış; meselâ teknik ilimler okumuş, dine ilgi duymuş; cesaretle ihtisası olmayan din bilgilerinde de konuşan, yazan ve çizen kimselere de hitap etmemektedir. Onlar burada yazılı olanları şüphesiz okurlar; fakat din ilimleri mütehassısı olmadıkları için, taraf olarak münakaşaya iştirak edemezler. Ehliyet sahibi araştırıcının; kıymetli çalışmaları ve bunlara bakış açısı bizim başımız üstündedir.
c) Tespitler ve teklifler bölümündeki denemeler; hadisle ihtisas derecesinde uğraşan bizim hocalarımız, meslek arkadaşlarımız ve ilahiyat tahsili içinde bulunan öğrenci kardeşlerimiz için kaleme alınmıştır. Onların her yönden ilmî ve ruhî irşada ehliyetli olanları, bize yazarak;

yazdıklarımızı hasbihal telakki ederek; yanlışlarımızı düzeltecek, doğrularımızı tasdik edecek, bizi güçlendirecek, farkına varıp idrâk edemediğimiz hatalarımıza temas edecek; ölçüsüz dileklerimizi sınırlandırıp sağlam ölçüye kavuşturacak ve 'güzel bir tespitler ve teklifler çalışmasının meydana gelmesine yardımcı olacaklardır.
Bütün ilimlerde olduğu gibi hadiste de, ehliyetli kişilerin irşâdlarma muhatap olmak, onların fikirlerini ve düşüncelerini almak; yıllarca kendi başına okutup okumaktan çok daha feyizli ve bereketli neticeler vermektedir. Büyüğün tashihi ve yol göstermesi, ilimde eksik olmaması gereken bir klavuzluktur. Konunun yabancısı olanların, herhangi bir sebeple açacakları münakaşa kapısını, şimdiden kapatmak için bu birkaç hususu yazmış bulunuyoruz.
Tespitler denilince aklımıza şunlar gelmektedir: Ortada kendisinden söz edilen bir «ilimler gurubu»
bulunmaktadır. Bu ilimlerin; bir mânisi, bir de hali vardır. Geleceği, yani istikbali bizim için meçhul bulunmaktadır. Ondört asırlık devrede; çok kıymetli mesailer sarfedilmiş, nurlu bir yol açılmış, ilim adamları ve İslâm toplumları hata ve sevaplarıyla o yoldan geçmişlerdir. Yanılmalar olmuş, doğruya devam edilmiş; hülasa değişik coğrafyalarda uzun bir hayat yaşanmış.
Bugün yine, tarihin bazı bahtsız devirlerinde olduğu gibi birkaç guruba ayrılmış, birbirinden kopmuş, farklı fikirlere bölünmüşüz. Hadis açısından, özellikle Şia ve Ehl-i" sünnetin farklı değerleri kullandığı; uygulamalarının çok farklı olduğunu görmekte ve bilmekteyiz. Bu farkların en aza indirilmesi, parçalanan unsurların bütünleştirilmesi, İslâm ilimlerinin ve müslümanlarm en kudsi hedefleri olmalıdır. Hedef bir bakıma her tarafta birdir; «Peygamber (s.a.) in sünnetinin doğru olarak tesbiti ve onun getirdiği müslümanlığın; ahlâkî ve iman değerlerinin; ferdin davranışlarının tümünü kaplayan uygulama hayatının tatbikata konulması; dinimizin doğru olarak anlaşılıp, öylece öğretilmesi ve yaşanması». Durum bu kadar açık olmasına rağmen, şâirin dediği hâl de ortadadır: «Cümlenin maksûdu bir amma rivayet muhtelif...
İşte bu muhtelif rivayetlerin asgariye indirilmesinde de ölçü ilimdir. İlmin hükümranlığım örten her çalışma, zarar olmaktadır.
Teklifler olarak, ortada mevcut manzaraya bakıp birkaç nokta üzerinde fikir teksifi uygun olacaktır. Bunlardan birisi insan unsurudur. Dinî ilimleri ve özellikle hadisi mükemmel öğrenecek kadro gerekmektedir. Ayrıca bütün müslüman toplumlara ulaşacak «yaygın ve belli ölçüde derin» bilgi veren kadrolar gereklidir. İkinci mühim mesele; ondört asırlık mirasın eksiksiz tespiti olarak göze çarpmaktadır. Sünneti bize nakleden ne gibi bir malzeme devraldık; değerleri nedir?. Nihayet üçüncü mühim nokta: Geçmişteki güzellikler ve hatalar nelerdir, ilerisi için - geriye bakarak- nelerle mükellef bulunmaktayız?
Üçüncü, bölümde, önce bazı meseleler ile, geleceğe .dönük birkaç fikri nakledip, hadisi öğretecek olan unsura; insan unsuruna yer vereceğiz. Müslümanların ve özellikle hadis âliminin alması gereken kıvamdan söz açacağız. Daha sonra fikhu'l-hadis bünyesinde cereyan eden bazı araştırmalar ışığında, hadisle amel ve sünnetin tatbiki meselelerimize geçeceğiz. Son olarak; manevî mirasımızın tesbiti; görevlerimizin tesbiti konumuz olacaktır. Kadro teşkili ve çalışma konularına ait birkaç teklifi, bibliyografya listesi taki-bedecektir.[430]

1. Hadis Meseleleri: İlim Ve Amel

Hadis ve sünnet, Peygamberimizden İslâm adma intikal eden her şey olduğunu bilmekteyiz. İlk asırlarda, ilim denilince hadis anlaşıldığı gibi, sünnet denilince de, bilgiyle birlikte amel haline getirme ve uygulama anlaşılmaktaydı. Bunu gerçekleştirmeyen ilim, buna hizmet etmeyen çalışma gayr-i nâfj yani faydasız telakki olunmaktaydı. Hatta ilk Müslümanlardan itibaren; faydasız ilimden Allah'a sığınmak bir ölçü ve bir ilkeydi.
Peygamberimize uymak; O'nun gibi müslüman olmağa çalışmak her müslüman için mümkün olmayan bir husustur. Burada Peygamber ölçüsünde müslüman olmak mânası anlaşılmamalıdır. Vahyin desteğinde yaşayan, beşerî vasıfları dışında üstün bir kişiliği bulunan, en son' peygamberin İslâmlığının taklidi sözü ile; «onun öğrettiklerine uygun olan ve ferdin kendi vüsati çerçevesinde yaşanan» müslümanlığı kastettiğimiz açıktır. Genel mânada insanlık ve özel anlamda müslüman toplumlar, sünnetin geniş yardımını görmüşler; hayatlarını onun gölgesinde sürdürmüşlerdir. Canlı kalabilmek; kültür, medeniyet ve insanlık alanlarında varlığımızı sürdürmek, onun getirdiklerini iyi bilmekle ve yaşamakla mümkün olacaktır.
Geçen bahislerde bir nebze günümüz müslüman dünyasının hadis ve sünnetle ilgili; ilim ve amel açısından genel yapısına temas ettik. Toplumlardaki İslâmî uygulamadan uzaklaşmalar; cehaletin, özellikle dinî eğitim ve öğretimin eksikliğinin eseridir. Topye-kün İslâm dünyası dinî kültürden halk seviyesinde yoksun bırakıldı diyemeyiz. Fakat, devam edenlerin vasıfsız oluşu, asrın getird.klerinin tahripkâr gücü, bazı ülkelerde din öğretiminin uzun müddet askıya alınması, bugünleri doğurdu.
Bugün için iki problemimiz vardır; a) İlim; b) Öğretim eğitim ve uygulama. Bunların değerlendirilmesinde farklı görüşler mevcuttur. Daha doğrusu: problem olarak bunlara çözüm sunan sistemli araştırmalar ferdî kalmaktadır. Günümüz sanayi dünyasının içinde; müslüman olarak kalmak, İslâmm faziletini yaşamak, ahlâkını sürdürmek, İslâm araştırıcı ve terbiyecisinin kafa ve gönül yoracağı meselelerdir. Günün problemi budur. İnançtan tutalım, a,hlâka kadar her meselede; orta çağın getirdiği bir takım münakaşaların tekrarı ve onlara çözüm bulma yerine; çağın bahtsız veya bazılarına göre çok talihli nesillerine yol gösterme; Muhammedi tebliği tanıtma, bizim ve insanlığın problemidir. İnançsız zümreye el uzatılırken; inanmış zümre içine sokulan eski hârici ve Şiî fikirlerin üzerindeki sahte Ehl-i sünnet ve Ehl-i hakli perdelerini de sıyırıp, ateşperest emperyalizmi ve onun Allahsızlıkla işbirliği halindeki uygulamalarını da görmemiz gerekmektedir. Aynı şekilde mutlak küfra karşı; Müslünıanın ehli kitapla olan işbirliğinin dinî açıdan sınır ve sorumluluklarının tespiti de bize düşmektedir.» Bugünkü Hristiyan ve Yahudiler kâfirdir, Kur's,n'm Ehl-i kitap dedikleri başkaydı... «deyip işin içinden sıyrılmak» bize sorumluluk üzerine sorumluluk yükleyen bir davranış olacaktır.
Çok büyük bir programın; bir sorumluluklar silsilesinin, küçük bir bölümüne, hadisle ilgili bazı noktalarına dair birkaç hususu arzetmemiz faydalı olur sanırız.
Hadisle amel ve İslâmî tatbikatın hadise dayandırılıp, ilk nesillerin (erişilmesi imkânsız seviyedeki insanların) tatbikatına ulaşma konusunda, Türkiye ve diğer İslâm ülkeleri için başlıca iki düşünce mevcut bulunmaktadır denebilir:[431]

a) Eski Halin Devamı Dileği

Eski halin devamından kastımız, özellikle hatalı hareketlerin devamı, yanlış bir yol tutulmuşsa, meselenin çözümü için çaba sarf etmeyip olduğu gibi devamı isteme anlammadır. İyi işlerin devamı zaten iyidir, gereklidir. Halen, müslümanlarda özellikle ilim sahiplerinde sünnetle amel konusunda yeni ve sarih bir tatbikat görülmediği için, tatbikat eskiden nasılsa onun devamı üzeredir diyebiliriz. Burada, İslâmî bilgilerle hiç meşguliyeti olmayan tabakayı kastetme-inekteyiz. .
Sünnetin yeniden öğrenilmesi ve uygulanması meseleleri için neler yapılması gerektiği konuşulduğu zaman, titizlikle bir şeyler yapılmasını isteyenler «herkes önüne gelen hadisten hüküm çıkarsın ve onu uy-gulasm; onunla amel etsin» dememektedir. Durum bu kadar açık olmasına rağmen, karşı itirazlar hep bu şekilde yapılmaktadır.
Şurasını rahatlıkla savunabiliriz: Sünnetin amelde hükümranlığını isteyen hiç bir ilim adamı, «herhangi bir vatandaşın, okuduğu Türkçe bir tercemeden öğreneceği hadisten, kendisine amel prensipleri çıkarsın ve onları uygulasm» dememektedir. Böyle bir suçlama hem gülünç olmakta ve hem de hasmın çaresizliğini sergilemektedir. Böyle bir istek ilim adamından nasıl gelebilir ki? Hiç bir bilgi sahibi olmayan, hadisten nasıl ahkâm istinbât edebilir ki? Kaldı ki, binlerce hadisi Türkçe kitaplardan kendi kendine okuyan, sâde bir müslümanın, hayatının her noktasına dair
okuduğu hadis meallerinden bazı çözümler bulduğu, hadislerin kendisine kazandırdığı bilgi ve misâllerle; «ben bu konuda şunu görmüştüm, böyle tatbik etsem doğru mu?» diyerek ilgili ilim adamına danıştığı, on--dan müsbet ve öğücü cevaplar aldığı da bir gerçektir. Onbinlerce hadis tercemesi ile, sâde- vatandaşın arasına girecek bir engel ve ikaz sadece kapaklara yazılan «Aman bunlardan hüküm çıkarmaya kalkmayın; çünkü nâs'hi var, mensuhu var... tarzındaki küçük bir cümleden ibarettir. Meselede iki çıkmaz mevcuttur: Hadisler vatandaşa sunulmakta, tehlikeli olduğu yazılmakta; uygulamada ise vatandaş İslâmî bir terbiye içinde onlardan istifade etmekte. Fayda ile şayet varsa zarar içice. Girift ahkâm ve hukuk konulan dışında; nesih ve benzeri vak'alara uğrayanları dışında, özellikle ahlâk konularında, hadis okumanın ferde verdiği bir terbiye ve Hz. Resûl'e yaklaşma da söz-konusudur. Meselâ, hadislerle okuduğu yasakla «çarşıya gelmekte olan ve elinde deri taşıyan bir vatandaşı yolda karşılamanın; köylünün malını yolda karşılayıp almanın yasak olduğunu hadiste okuyup ondan kaçman kişi aynı meseleyi fıkha danışınca rahatlıkla yapmaktadır.[432]
Halkın dinî hayatı, ona dinî tebliği yapacak ilim adamına bir nisbet dahilinde bağlı olduğuna göre, biz İslâmi ilimlerle uğraşanların durumunu konuşma mevkiindeyiz. Bu zümre, müslüman toplumlarda hadis ve sünnetle en fazla temasa geçmesi gereken bölümdür. Hadisin İslâm

toplumunun hayatına karışması konusunda, eskiden faydalanarak, onu mükemmelleştirip ortaya koyduğu bir fikri yoktur. Büyük kitleyi Kastettiğimizi, münferit istisnaların ve müsbet gelişmelerin kaidemizi bozmadığını ifade edelim. Kanaati-mızca ilim sahiplerini korkutan; çalışmayı ve çok çaşmayı gerektiren bir çığırın açılması, dört fıkıh mez-hebimizdeki tatbikatla şu veya bu ölçüde çatışarak bir kargaşa halinin zuhuru olsa gerektir. Çünkü, sıhhati ve sağlamlığı, mütehassıs âlimlerce tesbit edilen sahih hadis ve sünnetle amel; kişinin müslü-manlığmm gereği [433] ve şartı,olup; bu amel mecburiyetinin önüne, nesih ve tahsis gibi bazı usûl problemlerinin engel olarak konulması, meselenin çözümünde kâfi bir tutum değildir. «Meseleye yanaşmayalım» demek, «öylece eskisi gibi kalsın» demektir. Az önce de temas ettiğimiz gibi, böyle hadislerin; mütehassısların çalışmaları sonu müslümanlara sunulması gereken hadislerin miktarı, iki elin parmaklarını geçmemektedir. Bu tür çalışmaları yapanlar olmuşsa da, münferit kalmışlar; «çalışmaları fitne çıkarır korkusuyla ilgisizlikle; okunmamakla cezalandırılmıştı. [434]

Diğer taraftan, hadislerin ve sünnetin îslâm toplumlarında amel halinde tecellisini isteyen fert için, i başka engeller de mevcuttur. Bu engeller, yıllardır üzerlerine varılmayan meselelerin eski tarzdaki devamını daha da ömürlü kılmaktadır. Bu engellerden birisi, hüsn-i niyyet sahibi, çalışkan âlimin, tekliflerinden ve çözüm yolu gösterişinden dolayı mezhepsizlik ve selef düşmanlığı ile damgalanmasıdır. Hadisle amel edilmesini isteyen ferdin; mezhepsizlik ile suçlanması, kelimenin Türkiye'deki manasıyla değil de, belirli bir fıkhı mezhep yerine sünnete ittiba' mânasına belki tabiî karşılanabilir. Ama sünnet ve nakil taraftarının; müctehitlikle, re'y taraftarı ve selef düşmanı olmakla damgalanması biraz garip olmaktadır. Mezhepsizlik tavsifi olduğu gibi kalmamakta; bir basamak sayılarak, ikinci ve daha coşkunca söylenen bir tavsif arkadan gelmektedir: Dinsizlik ve reformatörlük.

Temiz nâsiyelere ve onların iffet ve namuslarına kadar uzanan bu tür damgaların, tamamen siyâsî mülahazalarla yapıldığı ortadadır. Kendi sevdikleri kimselerin, «din adına şeriat koyar gibi, ilim dışı hükümler verişine» aldırmayan insanlar, başkalarında gördükleri doğrulara bu tür saldırınca, ister istemez insana dua etmek düşmektedir.»

Durum ne olursa olsun; ilim adamı küsmemelidir, çalışmalıdır. Bu tür haller cemiyet hayatında arızidir; hasede, hisse ve fevri davranışa dayanır. Onlar da sabrın ve İhlasın karşısında erir gider. Küskünlük ve yılma meseleye çözüm getirmez. İslâm toplumuna şifâ getirmez. İşimiz bellidir: «Allah Elçisi'nin Cs.a.) yolunun, müminin hayatında tecellisi». Buna hangi sağlam yolla gidilecekse o yol tutulmalıdır.

Hz. Peygamber (s.a.) in hayatının her safhası, bir zim İslâmî yaşayışımız için imtisal nümunesidir [435]Biz öylece yaşamağa çalışmakla mükellefiz. Diyebili1 riz ki, İslâm düşünce ve amel hayatı, Resûl-i Kibriyâ-mn sahih hayat hikâyesine; siyretine, siyret tefekkürünün ve rivayet sisteminin verdiği verilere (mutalara) dayandığı nisbette İslâmîdir. Buradan şu neticeye varabiliriz: Her müslümanın üzerine, Kur'an'm içindekileri tanımak, gereği ile amel etmek nasıl farzsa, sahih sünnetin getirdiklerine râm olup, onun gösterdiği caddeden ilerlemek, başka tarîklere sapmamak, çıkmaz yollara girmemek nasıl farzsa, Nebiyyi Ekrem'in (s.a.) sahih hayat hikâyesini sağlam yollarla tesbit eden eserlerle meşgul olmak da öylece farzdır.

Eskiden Allah Elçisi'nin hayatı, arzettiğimiz ölçü^ lere uygun tedris ve telakki olunurdu. Başlangıçta orada, hayalin ve efsanenin rolü mevcut değildi. Herkes, fikrini akâid ve ruhanî hayatını, muamelesini, bu siyret içinden alıyor; menkabelere, uydurmalara değer vermiyordu. Ne zaman bu ölçüleri kaybettik, o zaman Allah'ın Elçisi'ni farklı tanıdık ve başkalarının da farklı tanımasına vesile olduk. Biz Peygamberimizi beşer üstü görüp öylece tavsife kalkışınca, ister istemez yolumuzda aksaklıklar belirdi. Halbuki Peygamberimizin Cs.a.), bizzat kendileri sağlıklarında Allah'-yn kulu ve elçisi olarak tanınmasını, Meryem oğlu İsa Ca.s.) gibi öğülmemesini istemişlerdir[436]

b) Yeni Düşünce Tarzı

İslâm ilim âleminde, taraftarları az da olsa, ikinci bir görüş daha mevcuttur. Bu fikrin sahiplerine göre, sünnet ve hadisin, İslâm toplumlarında hayatın her safhasında müessir ve hükümran olması için, gerekli çalışmaların yapılması ve devamlılığının sağlanması zaruridir. Bu çalışmalar için bir durum tesbiti, ilmî kadrolar teşkili ve planlı bir faaliyet gerekmektedir.

Tesbit edilecek durum bize, sünnetin hududunu ve kaynaklarını vermelidir. Bunun yanında, ilmî ölçülerle tahdidi gereken bir diğer durum; bugünkü İslâm dünyasındaki fert ve toplum üzerinde, halen görülen ' hadisin ve sünnetin tesir derecesinin ne olduğu ve ilim adamlarıyla müslüman halktaki bilgi ve uygulama nisbetidir. Eldeki mevcut olanların bilinmesi, tamamlanması gerekli olan eksiklerimizin tesbitinde bize yardımcı olacaktır. İlmî kadroyu teşkil edecek fertlerin-İslâm dinine tam bağlılığı, hasbî çalışması (Allah rızâsından başka bir hedef gözetmemesi) ve tarafsızlığı esas olmalıdır.

Hadisler ve sünnetle ilgisi tesbit edilen İslâm toplumundaki, devletten fertlere, fertlerin de kendi aralarında; bilgili olandan olmayana kadar her kademede çeşitli görevlerin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Devletlere düşen en büyük vazife laik de olsa idarelerini yüklendiği tebeanm imanına saygılı olmak, doğru ve ilmî tarzda dinî eğitim ve öğretim için gayret sarfetmektir. Halbuki birçok İslâm ülkesinde görülen tatbikat-maalesef- aksi istikamette olmaktadır.

Müslümanların, dinlerini eksik ve yanlış anladıklarını zaman zaman vurgulayan devlet, diğer taraftan, İslâm dininin ilmî ölçüler içinde öğretilmesine taraftar olan ehliyetli kişilerden çok eğriyi yayanlara kulak vermektedir. Tarihin pek çok devrinde durum böyle olmuştur. Otuz sene önce, din bilginimizin iki-üç fakülte bitirmesini isteyen siyaset adamı, gün gelmiş; karşısında sağlam ve bilgili kimseler yerine, tahsilsiz fakat idareye elverişli din yetkilisi aramıştır.

İlim sahipleri işe önce hadisten başlamalı ve îslâ-mı sünnet içinde öğrenme alışkanlığı yeniden kazaml-malıdır.

İlmî hadis neşriyatı ve bunu yapacak, ona muhatap olacak bir nesil, bir kadro gerekmektedir. Bu kadro; birkaç çeşit hizmeti yürütecek; ayrı şartlarda yetişmiş bol miktarda elemandır. Müslüman halkımız; dinine, ilmine ve ittikâsma (takvasına) güvendiği bu geniş kadronun gösterdiği istikamette müslümanlıkla ilgilenmek mecburiyetindedir. Başka türlü sünnete dayalı bir ilmî kalkınma yolu olmadığı gibi, bunlar yapılmadığı takdirde; problemlerimizi çözecek, toplum olarak biz madde-mâna dengesi içinde kalkındıracak bir çare. de -bizim bildiğimize göre- yoktur:

Ancak arzettiğimiz yollarla, dinî hayat; ekmek gibi, su gibi, barınak gibi, yakacak ve diğer ihtiyaçlar gibi bir «hayatî ihtiyaç» olabilir.

Arzına çalıştığımız bu iki fikir yanında, daha güzel düşünce tarzları belirlemek de şüphesiz mümkündür. Mesele; iyi niyetle düşünmeğe gelip çatmaktadır; Bu da geniş çapta insan unsuru ile mümkündür. No kadar iyi düşünceler ortaya konulursa konulsun, onların peşinden gidecek; onları hareket ve eyleme dönüştürecek insan unsuru; ya en güzel prensipleri rezil edecek, işe yaramaz kılacaktır veya bu prensiplerin eksik ve yetersiz olanlarını da düzelten, iyi insan unsuru rol alacaktır. İkinci durum îstenen ve iştiyak duyulan husustur.

Bu bölümü takibeden kısımda hadisemin alması gerekli olan yapıya ve kıvama temas edilecektir. Buradaki istenen hususlar; erişilmesi çok zor olan; yaygın tabiri ile ideal "olan istekler değildir. Bunların, şu veya bu coğrafyada-, belirli ölçüde gerçekleştirilmiş nesneler olduğu unutulmamalıdır.[437]

1. Hadis Mütehassısının Alması Gereken Formasyon Ve Yapması Gerekli Ön Hazırlıklar .

Biz, özellikle hadisle uğraşana hadis mütehassısı derken; ilk üç hicri asırda emsalleri bol miktarda görülen, sonraki asırlarda sayıları daha azalan, orjinal ve temel eserler veren, hadisin büyük imamlarını kas-detmiyoruz. Zaten çizmeğe çalışacağımız program. böyle bir mütehassısın yetiştirilmesine yönelmiş değildir.

Hadisçinin yapması gerekli çalışmaları anlatırken, onun için lüzumlu vasatı temine yönelmiş bazı hazırlıkları da ayırmadan zikredeceğiz. Bütün bunlar tahakkuk ettiği zaman, ortaya bir şahıs çıkacaktır, işte o arzu ettiğimiz ilmi ve İslâmi çalışmaları yapabilmeye en istidatlı namzet olabilecektir. Birtakım eserlerde, hadisçilerin üstün vasıfları zikredilir. [438] İlk bakışta, hadisçilerin kendilerini övdükleri zannedilir. Halbuki durum böyle değildir. Bu nevi eserlerde zikredilen ve hadisçilerin özelliklerini anlatan bilgiler içinde; asırlar boyu ümmet fertlerinin hadisçüere bakış üslûbu, onlara karşı gösterilen hürmet ve toplum içerisinde hadisin ve muhaddisin rolü açıkça görülür. Hadisçinin Peygamberimiz tarafından öğülmüş oluşu, onların âdil kişiler oluşu, .doğrulukları, İslâmi tebliğdeki gayretleri, imanlarındaki salâbet, Peygamberimizi en iyi tanıyan kimseler oluşları, dinin koruyucuları onlar oluşu vb. bir takım özellikleri ve bu arada hadisçinin alması gerekli ruhî ve ilmî kıvamı anlamak için, bu nevi eserlerden, meselâ Hatîb'in Şerefu ashâ-bi'1-hadis'ine bakmak faydalıdır.[439]

Hadisçinin yapması gerekli ahlâki - ruhî hazırlıklar yanında, ilmî hazırlıklar da vardır. Bu iki hususun gerçekleşmesi de meseleyi haile kâfi değildir. Bir de kitap -imkân gibi maddî hazırlıklar mevcuttur. Bu üç maddeyi ayrı ayrı ele almayıp birlikte mütalaa edeceğiz. Şimdi hazırlıkların en mühimlerini görelim:[440]

a) Niyyet Dürüstlüğü

İslâmda niyyetin değerini burada anlatacak değiliz. İbadetlerimizde ve davranışlarımızda niyyetin rolü büyüktür. Bizim mesuliyet sınırımızın tayininde niy-yetimizin rol oynadığı unutulmamalıdır. İşte, böylesine ehemmiyetli olan niyyet, burada da karşımıza çıkmaktadır. İlim talibine herkesin tavsiyesi; önce niyyet dürüstlüğü, islâmi maddî çıkarları için basamak yapmamak; dünyayı elde etmek için dini. satmamak şek-hnde olmaktadır. İslâmî ilimler mensubunun ayağının kaydığı noktaların başında, niyyetinin bozukluğu; îs-lâmî, maddeye basamak yapması gelmektedir. Halbuki İslâmî ilimler yoluyla madde temini ve yine de ih-las iddiası; İslama hizmet, sünnet-i seniyyeye uygun yaşama ve benzeri iddialara taban tabana zıttır. Öyleyse hadisçi de, gayret ve çalışmasının karşılığını Allah'tan istemelidir. Burada çeşitli mukabil görüş ve iddialar karşımıza çıkar. Bunların bir kısmına ilmi süsü de verilir. Fakat hepsi mesnetsizdir, çürüktür, savunulması mümkün olmayan nesnelerdir. Allah Elçisinin ve selefin hayatları ortadadır. Bize yakın zamanlarda yaşayıp da, çocuklarına mal değil borç bırakan büyüklerimiz de meydandadır. Sözün kısası, İslâmm madde mukabili istismarı ilimle bağdaşmaz. Diğer istismarlar da öyledir. Fakat burada onlara temas etmeyeceğiz. Madde, şöhret, riyaset iddiası vb. hastalıklardan temizlenmiş bir kalp ile sünneti öğrenme dileğimizi; başta kendimiz ve sonra, okuyan herkes için samimiyetle Allah'tan niyaz ederiz.[441]

b) Kur'an'ı Bilmek

Kur'an-ı Kerını'i tanımak ve bilmek, şümullü ve geniş mânaları ihtiva edebilen bir tâbirdir. Kur'an-ı bilmek; eski devirlerde ve günümüzde farklı anlaşılmış bir mefhumdur. Biz, neyi kasdettiğimizi açıklamalıyız; Kur'an'm tanınması, onun indiği şartların, çevrenin bilinmesi; günümüze kadar Kur'an-ı Kerim'in tarihi hakkında bilgi sahibi olma; kıraatlere bir parça vukuf, kıraat ihtilâflarının ahkâma tesiri; Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilmek; diline ve ahkâmına vâkıf olmak; hadisle ilgisini gerektiği şekilde bilmek. Daha toplu bir ifade ile şöyle de denebilir: «Dinimizin kaynaklarından birisi olarak "Kur'an-ı Kerim'in muhtevasına, fonksiyonuna ve dinimizdeki yerine vukuf». Yoksa Kur'an-ı Kerim'i alelusul tanımak, onu tilâvet eylemek ihtiyaca kâfi gelmiyor. Bunlar da birer hizmettir; bugün, bu işleri yapacak kişilere; hele hele onu ezbere bilene muhtacız. Bizim burada kendisinden sö2 ettiğimiz Kur'an'ı tanıma, daha derinliğine bir bilgidir.
Kur'an-ı Kerim'in tilâveti bile, bizim cami hizmetleri ve ona bağlı bazı vazifelerimizde, halk nazarında tutunmamıza vesile teşkil edecektir. YıJlardır, öğrencilik sırasındaki cami hizmetlerinde halktan hüsn-i kabul görmemişsek, bu bizim Kur'an'ı okuyuşumuz ve vazifeye devamımız ile ilgili bir eksiğimizdir. Bu nokta üzerinde iyice düşünmek gerekmektedir. Bu azıcık bilgi bir tarafa, İslâmî ilimler mensubu bir kişinin hafız olmaması, hemen telâfisi gereken bir eksiğidir. Hele Kur'an-ı Kerim'i sathi tanıyan bir fıkıh bilgini, bir akâid ve kelâm hocası, bir tefsir öğretmeni, bir din bilgisi muallimi düşünülmemelidir.[442]

c) Arap Dili Ve Edebiyatı

Bu şart, Arapça ana dili olan kimseler için de varittir. İslâmî ilimler mensubu olan kişi, Arapça kendi dili de olsa onu gerektiği şekilde geliştirmeli, Arapça ana dili olmayanlar da mükemmel tarzda onu öğrenmelidir. «Arapçanm bilinmesi» deyince biz, çeşitli ülkelerde, ondört asırdan beri yazılmış eserleri anlama melekesini kastediyoruz. Aslında bilmek; okumak, anlamak, konuşmak ve yazmakla gerçekleşecektir. Bunlardan konuşma ve yazmayı ikinci plânda görerek diyoruz ki; hadisle uğraşacak kişi, Arapçayı her devri ve her coğrafyayı kuşatacak bir ihata ile bilmelidir. Okuduğunu anlamayan; dilin özelliklerine, edebiyatına, edebî sanatlarına vâkıf olmayan kişi; okuduğu metinlerden, Allah Elçisi'nin söylemediği ve kasdetme-diği mânaları çıkaracaktır. Bu ise, Hz. Peygamber'e iftiradır. Din böyle anlaşılamaz. Vasat bir Arapça ile vo vasatın altındaki dil bilgileriyle, hadis sahasında hizmet olamayacağı gibi, diğer İslâmi ilimleri anlamak da mümkün değildir.
Yıllardır görülen eksikliklerimiz, tatbikattaki hatalarımız bizi Arapçamn öğrenüemeyeceği kanaatine sevketmemelidir. Ümidini kesen kişilerde; «Nasıl olsa Türk dilinde, bize yetecek kadar eser var; devamlı olarak da -hatta ana kaynakları bile- tercüme faaliyeti sürüyor, bu bizim işimizi görür; biz daha aktif işlere yönelelim...» düşüncesine saplanmamahdır. Böylesi ,bir ümit ve çalışma, bizim ifade ettiğimiz mânadaki ihtisas çalışmalarına hizmet etmez; aksine biz, devamlı olarak mütercimlerin -ister ehil olsun ister olmasın- insafına terkedilmiş oluruz. Bu da bizim asıl kaynak ile temasımızı zedeler.[443]

d) Bazı İslâmı Ana İlimler

Hadisçinin, tecrübî ve aklî ilimler yanında, sosyal ve beşerî ilimleri de ihtiyacı nisbetinde bilmesi faydalıdır. Bugün moda olan bazı meselelerde, kendisini körlükten bu sayede kurtarır ve karşısındakine maalesef- bir derecede bu ilimlerden söz ettiği zaman tesirli olur. Bunlardan başka hadisçinin bizim âlet ilimleri dediğimiz bilgi dallarını da okuması gerektir. İslâmi ilimler arasında bilhassa; akâid, tefsir fıkıh, İslâm tarihi vb. ilimlere sıra gelince; bunlar üzerindeki vukufu daha fazla olmalıdır. Biz burada, hadisçinin; İslâm tarihi, tefsir, fıkıh ve akâid. bilgilerinde, hadisle kurması gereken irtibata bir nebze teması faydalı görmekteyiz:
a) Akâid ve kelâm. Hadisçilerin, saf İslâm akaidinin eksiksiz tesbiti konusundaki hizmetini inkâr mümkün değildir. Kelâmın teşekkülü, çeşitli tezahür şekilleri; Ehl-i sünnet ve Ehl-i hevânm birbirinden ayrılması, hadisçilerle kelâmcüar arasında pek çok müşterek mesele doğurdu. Evvelce de söylediğimiz gibi; hadisçilerle kelâmcılarm arasındaki mevcut soğukluk ve münakaşalar, büyük bir ciltlik çalışma konusu olmuştur. Hadisçi elbette ki saf İslâm akaidinin savunucusu ve onun delillerinin tesbit edicisidir. Hadis, İslâm akidesinin savunulmasını, günün icabına göre savunulmasını hiç bir zaman yadırgamamış tır. Onun reddettiği, «İslâm akaidinin savunulması bahanesiyle, inanç sistemimiz içine alman; vasıta olarak giren, sonradan âdeta asıl imiş, gaye imiş gibi yerleşen ve sünnet ile hiç bir ilgisi bulunmayan eski çağ Hint ve Yunan hurafeleri; mânâsız münakaşalardır». Hadisçinin karşısına aldığı, İslâm tevhit âlimi değil, kelâmcı Ehl-j bid'at ve delâlettir. Hadisçi bunları iyice bilmelidir.
Hadisçinin bugün için görevi, âmentü cümlesinde belirtilen inanç esaslarımıza hadislerden delil olabilecek haberleri tesbit etmek, onların sıhhatleri üzerinde bilgi vermek ve tevhide dair yapılacak çalışmalara yardımcı olmaktır. Bugün herhangi bir kelâm kitabı açarsak orada; iman esaslarımızın delillerle; kitap ve sünnetle açıklanması yerine çok defa daha başka bilgiler buluruz.[444]
b) Kur'an bilgileri ve tefsiri. Hadisçiye en yakın ilim şubelerinden birisi de «Ulûmu'l Kur'an» gurubuna dahil olan irili ufaklı bilgi dallarıdır. Bilind;ği gibi, tefsir de diğer bazı ilimler gibi, önce hadisin içinde doğmuş, bilâhare istiklâl kazanmıştır. Bu itibarla iki ilim dalının ve mensuplarının yekdiğerleriyle münasebetleri fazla olmalıdır. Tefsirin rivayet bölümü tamamen hadise ve onun yardımına, muhtaç bir ilim dalıdır. Diğer taraftan, az önce de belirttiğimiz gibi, tefsire gerektiği kadar vukufu olmayan bir hadis ilmi mensubu da düşünülemez. Kitap ile sünnet arasındaki pek çok meselede; hadisçi, tefsirdeki bilgilerini de kullanacaktır. Eğer bu bilgilerden habersiz olursa çalışmaları eksik kalacaktır.
İslâmî ilimlerde bir anane vardır; herkes, kitap ile sünnetin karşılıklı olarak birbirlerine muhtaç olduklarını bilirler. Bu demektif ki, Resûl-i Ekrem'in temsil ettiği müslümanlığm; yaşayışın ve kulluğun örneğini biz, ancak hadisi ve âyeti iyi anlarsak bulabileceğiz.
c) Fıkıh ve fıkha bağlı bilgi dallan. İslâm fıkhı, kitap ve sünnete bağlı olarak, müslümanlarm meselelerine çözüm getirirken, halkın daha fazla dikkatini çekmiş; daha doğru bir tâbirle halkında ve âliminde «kitap ve sünnetle meşguliyet»; yerini, çok kere fıkha bırakmıştır. Aslında bu böyle olmaması gerekirdi. Fıkıhla uğraşıldığı kadar, her devirde, kitap ve sünnetle de meşguliyet lazımdı. «Her şey fıkıhta birikti» kanaati müslümanlarm fıkha ihtimam göstermelerine sebep oldu ise de, bu çalışmaların hızı da belirli bir süre sonra kesildi. Çünkü, çalışmanın hızı ancak ilk imamların ölçüleri çizgisinde devam ettiği takdirde artacaktı. Sonraki gelenler, onlardaki canlılığı koruyamadılar. Biz günümüz için bir şeyler söyleyelim: «Hadisle uğraşan âlim aynı zamanda iyi bir fakih olmalıdır. Bunun için önce sünnetin iyi bilinmesi şarttır. Bu takdirde fakih -muhaddis ortaya çıkacaktır.; yani, fıkhı da iyi bilen, fakat mesleki hadisçilik olan kişi». İlk imamların özellikleri buradaydı. Böyle bir nesil yetişirse, ortada fakih -muhaddis sürtüşmesi kalmadığı gibi, fıkıh da ilk asırlardaki cevvalliğine kavuşur. Ümmet fertleri birbirini hataya nisbet etmez; kendi mezhebinin hak, diğerlerinin hata olduğunu savunmaz. Bugün biz fıkhı, hadise ve âyete dayalı olarak bilen ve takdim eden kişilere muhtacız.
d) İslâm tarihi. Hadisçinin en yakın arkadaşlarından biri de genel tarih ve özellikle asr-ı saadet tarihidir. Hadis - tarih yakınlıklarından, metot birliklerinden bahsetmeyeceğiz. Tarih, hadislerin yardımıyla müslümanlara; asr-ı saadetin sınırlarını çizer, o hayatı en sağlam biçimde ortaya seriverir. Adeta Fahr-i Kâinat, «yaşıyor gibi bize yakın» olur. Böyle bir vasatta islâmm öğrenilmesi ise, daha sağlam ve kolay hala gelir. İnanç, ibadet ve muamelelerimizin tarihçesi ve numuneleri ortaya çıkar, yanlışların sonu. alınır. Tarih hadisçinin silâhıdır.[445]

e) İlmî Usullere Uygun Neşredilmiş Eser

İslâmî ilimler mensupları, sık sık, ilmi usûlle neşredilmiş eserlere duyulan ihtiyaçtan, selefin eserlerinin ilmi usullerle neşri zaruretinden» söz ederler. Bir hadisçi bir yazıyı şu cümlelerle bitirir: «Kur'an ve sünnetin vermek istedikleri zihniyetin tam kavranabilmesi için ise, İslâm kitabiyyatımn ilmi neşirlerinin ta mamlanması şartı, ne yazık ki hâlâ ilk' ve en mühim merhaleyi teşkil etmektedir. Bu gayenin pek gecikmemesi niyazımızla sözümüzü bağlayalım». Kitabiyyat sözüyle İslâmî literatür; İslâmi tasnifler kastedilmektedir. Bu eksikliği birkaç yönden düşünmek veya bir kaç yönden bu eksiklikle karşılaşmak durumundayız. Bunlardan biri; yazmaların neşri, diğeri ise neşredilenlerin doğru olarak; müellifin yazdığı nüshaya en yakın veya onun aynı olarak neşri. Yazmaların neşrinin gecikmesinin doğuracağı eksiklik bir tarafa, matbu bir kitabın iki ayrı basımevindeki neşrini ele alıp .karşılaştırmak, bile ortaya hayret edilecek eksik ve fazlalıklar çıkarır. Bu iki baskının, eserin aslı ile olan farklarını da ayrıca buraçlan tahmin edebiliriz. Bu durumda, insanda matbu eserleri okurken bile, ihtiyatı elden bırakmamak fikri perçinlenir. Bunun önlenmesi yolu, ilmî esaslara uygun olarak kitapların neşridir. Böyle olmayan neşirler, belki naşire para getirir, fakat İslâm ilim hayatından da pek çok şey götürür.
İslâm kültürünün ölmez eserlerinin ilmî neşirlerinin yapılmasını oturduğumuz yerde beklemenin faydası yoktur. Bunun için organize çalışma gerek'r. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin bu konuda yaptığı neşirler vardır. Bunun yanında memleketimizde pek çok fakültede edition eritique (tenkitli neşir) için yetiştirilebilecek istidatlar, hatta yetişkin kimseler mevcuttur. Merkezi bir haberleşme ile, birkaç yıl içinde oldukça kabarık bir liste meydana gelebilir. Kurulacak bir merkezin elemanları, önce bir liste meydana getirir; dünya İslâmlığının ihtiyacı olan eserleri tesbit eder, İslâm ülkelerindeki bu tür işleri yapanlarla temas kurar. Böylece aynı eser üzerinde başkalarının vakit harcaması da önlenir. Meydana gelen çalışmaların neşri içinde, devlet yardımı mümkün olmazsa müslümanlarm zengin olanlarının aklı bu konuda erdirilir; belki fuzuli masraflarını kısarak bu konuda kurulacak bir fona yardım etmek isteyenler çıkar. Bu teşebbüs; memleketimizdeki, seçimsiz, ehliyetsiz ve ihtiyaç olmayan tercüme ve baskı - yayın faaliyetlerini de kontrol altına alır veya onları yok eder. İslâm kütüphanesi teşekkül edince pek çok eksiğimiz böylecegiderilmiş olur; herkes inanarak okur, keşmekeş önlenir.[446]

f) Tam Teşekküllü Kütüphane

Türkçede bir söz vardır; Kemâlat kem-âlât ile olmaz. Siz ne kadar iyi yetişmiş olursanız olunuz, eğer kullanacağınız malzemeniz eksikse veya hiç yoksa, yapacağınız hiç bir iş de yoktur. Çok güzel yetişmiş bir operatör tabip, hiç bir tıbbi cihazın bulunmadığı bir sağlık merkezinde nasıl eli kolu bağlı ise, çok iyi yetişmiş bir ilâhiyatçı ve bir İslâmiyatçı da, eğer kullanacağı malzemeden mahrum ise yapacağı hiç bir iş yoktur.
Durum Türkiye için de aynıdır. Biz bugün birkaç çeşit İslâmî eserler kütüphanesine muhtacız. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:
a) İhtisas kütüphaneleri. Bu kütüphanelerden, belirli bir ölçü tesbit edilerek, hiç olmazsa bütün vilayet merkezlerimize kurulmalıdır. Veya ü-halk kitaplıkları bu yönden takviye edilmelidir. Vasat güçte bir İslâmî eser telifi, böyle bir kütüphanede çalışmakla mümkündür. Daha üstünleri için dünya ülkelerinden alış -veriş şarttır. Biz bunu söylemek durumunda değiliz. Bu olmazsa, en azından altı, yedi «Bölge îsîâmî eserler kitaplığı» kurulmalıdır.
b) Kaza ve kasaba kütüphaneleri. Lise seviyesinde öğretim yapan kurumlardaki öğrencilerin İslâmî ihtiyaçlarını karşılayacak bu kütüphane, halkımız ve Diyanet hizmetlisi olan zümre için de hizmet görecektir. Her kazada ve kasabada bulunması zaruridir. Kaza kütüphanelerinde ihtiyaçları karşılanmayan kişinin; biraz daha ciddi araştırma yapma istiyenin, ilk müracaat yeri il kütüphanesi veya «bölge kitaplığı» olacaktır. Herkesin İstanbul'a Ankara'ya, Erzurum'a gitmesi mümkün değildir.
Memleketimizin batısında, doğusunda öyle kaza ve kasabalarımız vardır ki, orada bir müftünün, bir vaizin, bir din bilgisi öğretmeninin, bir İmam - Hatip Lisesi hocasının, ihtiyacını giderecek kitapları yoktur. Kişinin kendisinin kitap sahibi olması meselesine de temas edelim. Öğrencilik harçlıklarıyla alınabilecek kitaplar sınırlıdır. Zaten öğrencilik devrinde, talebenin yolu doğrultulmamışsa, makul bir kitap alış - verişi de olamaz. Şöyle ki: Öğrencilik hayatında, umumiyetle geliri dar olan fert, artırabildiği birkaç kuruşu eğer günlük dergi ve mecmualara yatırma yolunu tutmuş-sa, onun kitaba para ayırması da mümkün değildir, buna ihtiyaç da zor duyulur. Ama, ilerideki vazife hayatında kendisine gerekli el kitaplarına parasını yatırırsa, o zaman küçük, bir kitap grubunun birikmesi mümkün olabilir. Bu yol tutulmalıdır. Vazife hayatına atılan şahıs, yanında gazete koleksiyonlarıyle vazife yerine gitmiş bile olsa, o yine orada kitap eksikliği duyacaktır. İlahiyat öğrencisi lügat, lisan kitabı, Kur'an-ı Kerim meali gibi elinde devamlı kullanacağı kitaplar yanında, öğrencilik devresinde, her ilimden en az birkaç eser olmağa çalışmalıdır.[447]

2. Diğer İslâmî İlimler Mensuplarının Hadis Formasyonları

Cemiyetimizde, İslâmi ilimlerin çeşitli dallarında uğraşmakta olanlardan söz ettik. Bunların çeşitli yerlerde görevli olanları yanında, serbest çalışanları da mevcuttur. Bu kişilerin de, kendi branşları ve sahaları dışında, hadisle olan ilgilerinden söz etmek gerekir.
Hadisle meşgul olmadan, dinî ilimlerin öğrenilmesi mümkün değildir. Durum böyle olmakla beraber, hizmet esnasında, hadisle bu nevi kimselerin ne derece meşgul olmaları gerektiği de düşünülmelidir. Orta dereceli okullarda din ve ahlâk öğretim ve eğitimi yaptıran fertler ile, din hizmetlilerinin durumunu burada zikredeceğiz. Camide hizmet gören; müezzin - kayyim imam - hatip, vaiz, müftü ve yardımcıları hadisle ne derece meşgul olmalıdırlar, bugünkü tatbikat ne durumdadır?. Orta dereceli okullarda hizmet gören din bilgisi öğretmeninin, hadisle ilgileri fakülteden mezuniyetle kesilecek midir? Aslında bu soruların cevapları, onların verecekleri bilgilerle değer kazanabilir. Çünkü tatbikatı yapan ve neticeleri görenler onlardır. Tahsil devresi ile hizmet devresindeki durumun mukayesesi ve muhasebesi ancak onlar tarafından yapılabilir. Buna rağmen, isabetli olma şansı az da olsa, biz yine düşüncelerimizi ifadeyi doğru bulmaktayız.[448]

a) Diyanet Hizmetlerinde Hadis Bilgisi

Din hizmetlileri, kitlenin İslâmî mânada eğitilmesinde büyük hizmet görevi ile yüklü olduğu için, onların «kültür ve şahsiyet beraberliği» içinde olmaları; aynı boya ile boyanmaları arzu edilir. Bunun aksi düşünülürse, aynı camide muhtelif zamanlarda vazife gören ayrı şahıslar ^ ayrı ayrı ölçülerden, ayrı ayrı nesnelerden bahsederler. Bu da öğretim - eğitim hizmetini aksatması bir tarafa, cemaat üzerinde menfi tesir icra eder. Bugün durum, bir bakıma böyledir. Bunun sebebi de kültür seviyelerinin farklılığı: hizmetin tek elden plânlı olarak yürütülmeyişi ve diğer bazı âmillerin tesiridir. Burada bir hâdiseyi nakletmeyi faydalı buluyoruz. Bundan takriben yirmibeş sene kadar önce, bir ilimizde müftü olan zat, sayıları onu bulan vaizlerine; «Hangi kitaplardan vaaz ediyor, neler söylüyorsunuz? Aramızda bir fikir birliğine varmak için, herkes takibettiği eseri veya eserleri falanca gün beraberinde daireye getirsin, görüşelim konuşalım» der Belirtilen gün gelir. Vak'ayı nakleden zat; «Ben takib-ettiğim eseri koltuğumun altına koyup gittim, baktım ki kimse gelmemiş» diye hâdiseyi bitirir. İlgili mevzuat ve yönetmelikler, bugün için bu meseleyi güzelce tanzim etmesine rağmen, durum o zamankinden çok az farkedebilmiştir. Bu vak'a, derdi ve devasını birlikte takdim etmektedir; belirli bir şahsiyet ölçüsü, merkezi ve plânlı bir vazife ifası.[449]
Kendisinden söz ettiğimiz «kültür bütünlüğünün temininde» hadisin de payı olacaktır. Din hizmetlisinin, hadisi iyi bilmesi şarttır. Bu kıvamın temini, tahsil devresinden sonra da, «teşkilatlarca, fertlerin kontrolü ve bilgi yönünden ikmâli» ile gerçekleşebilir. Müftü hadis bilmiyorsa, dini mesele çözemez. Vaiz hadisle uğraşmıyorsa, halka aktüalite anlatır. Bu da vaaz ve irşat olmaz.
Din hizmetlisinin, altı sahih hadis kitabının hiç olmazsa ihtiva ettiği hadisleri, devamlı okuması; müzakere etmesi, müşterek çalışmalarla kendisini takviyesi gereklidir. Bir hatip; en az, hutbede naklettiği hadisin sıhhatini ve râvisini, kaynağını şuurla bilmeli, cemaatine bunu takdim etmelidir. Yoksa kitlelerin hadisle ilgisi başka türlü temin edilemez. Diyanet İşleri teşkilâtının; kurslarla, neşriyatla bu işi kovuşturması beklenir.[450]

h) Din Eğitimcisinin Hadis Formasyonu

Din bilgisi ve ahlâk dersi öğretmeninin hadis bügisi sınırını tespite geçmeden önce, Diyanet hizmetlisi ile orta dereceli okullardaki dindersi öğretmeni arasında kalan, az önce de kendilerinden bahsolunan bir zümreyi daha hatırımıza getirelim; İmam - Hatip lise-leri'ndeki meslek dersi öğretmenleri. Meslek dersleri sözüyle İslâm dinini öğreten dersleri kastediyoruz. Bu dersler, adı geçen liselerde, bir üst seviyedeki yüksek tahsil müessesesine, zemin teşkil edecek şekilde düşünülmelidir. Yani, buradan mezun olan öğrenci, başka bir fakülte veya yüksek okula gitmez de, «yüksek dini tahsil yapmak» isterse, bu takdirde önünde tek müessese vardır; İlahiyat Fakülteleri [451]İmam - Hatip Lisesi mezunu iyi bir tahsil yaptığı takdirde, İlahiyat Fakültelerinde göreceği dini derslerin başlangıç bilgilerini, hatta bazan iptidai bilgiden biraz

daha yükseğini buralarda öğrenir. Bugün, İmam - Hatip Liseleri'-nin ikinci devrelerinde hadis dersi mevcuttur. Bu miktar, bundan yirmi sene öncekinden de fazladır. Yüksek dinî tahsile devam eden kişi, buradan mezun olacağı için; meslek dersleri okutacaksa, veya adı geçen fakültelere öğretim üyesi olma hazırlığı içinde olacaksa, o takdirde kendisinin hadis formasyonu biraz daha muhtevalı olmalıdır. Bu, ilerideki hizmetinin gereğidir. Biz burada fakültelerdeki ders okutan ilim adamlarının hadis formasyonlarına teması salahiyetimiz dışında görüyoruz.
Buraya kadar olan bilgilerden, az ileride göreceğimiz mesele hakkında umumi bir kanaat edinmek mümkün ise de, biz yine de «öğrencilik devresinde almamız gerekli hadis formasyonuna» (hazırlıklarımıza) teması faydalı bulmaktayız. Öğrencilik sözüyle, yüksek dinî tahsil müesseselerindeki öğrenciliği kastettiğimizi belirtelim.[452]

3. Öğrencilikteki Hazırlıklar Ve Tutturulması Gerekli Seviye

Öğrencilikteki seviye denilince, başlangıcı veya asgari ölçüsü belirlenebilen fakat, azami haddi çizile-meyen bir durum gözönüne gelmektedir. Öğrenci hadis - âyet arayarak; onların açıklamalarım okuyarak vaaz, hutbe örnek ders hazırlamışsa daha başarılı olmuştur.[453]

a) Şahıslar (Rical, Biyografi) Bilgisi

Her ilim dalında o ilimde şöhret yapmış, o ilmin bayrağını taşımış kişiler vardır. Hadiste bu durum biraz daha değişiktir. Şahıslar sözüyle biz, hadis ilimlerinde eser vermiş veya hadisle ömrünü geçirmiş fertler yanında, hadis râvilerlni de düşünmek durumundayız. Böylece; hadisleri rivayet eden ve hadis ilimlerinin alemdarı durumunda olan kişilerle ilgilenme meydana çıkmış olmaktadır.
Her iki mânayı da kapsayacak tarzda meseleye bakınca, hadisle ilgili şahısları tanıma vo öğrenmenin bir takım faydaları olduğunu kabule mecbur oluruz. Hadisi bilen kişinin, cerh ve ta'dili, dolayısıyla hadis
ricalini bilmesi gönlün arzu ettiği bir şeydir. Bu tahakkuk etmezse, hiç olmazsa râvilerden bazılarıyla, müelliflerden bir kısmını mutlaka tanımak gerekir. Şahısları tanımanın, özellikle hadis ilmindeki faydalarından bazılarını maddeler halinde özetleyelim:
a) Şahısları tanımakla, hadisin sağlamlığı ve çürüklüğü üzerinde fikir sahibi olabiliriz. Peygamberimizin ve onu takibeden nesillerin özelliklerini tanırız,
b) Hadisler arasındaki tercihlerde veya kronolojik tespitlerde, şahısların tanınmaları meselelere büyük ölçüde yardımcı olur.
c) İlimler bir bakıma şahıslarla kâimdir. Aklî, naklî, tabiî, matematik her bilgi dalında belirli kişilerin bilinmesi kaçınılmaz bir durumdur. Sözgelişi; hadisle uğraşan; dört halifeyi, Abdullah b. Mes'ûd'u, 'Abdullah b. Abbâs'ı, İbn Ömer'i, Ebu Hureyre'yi, Üm-mülmüminin Hz. Aişe'yi, Kütüb-i sitte sahiplerini İbn Şihâb'ı, İbn Salâh'ı, İbn Hacer'i, Şâh Veliyullah'ı tanımazsa eksik kalır.
d) Şahısları tanımanın; ahlâk - edep, ruhanî hayat yönlerinden de bize faydaları vardır-
e) Râviler tanınmazsa ihtilâtlar; bedenî, aklî arızalar; bunların doğurduğu hadisle ilgili meseleler bilinemez.
f) Bir noktada insanlar, sözlere değil onların sahiplerine itibar etmektedir. Kitaplardan ziyade müelliflerinin, hüküm vermede rolleri olmaktadır. Bu ba-krmdan da hadisçilerin tanınması zaruridir.
g) Şahıslar tanınınca onların faydalandıkları ilim vasatı, tesir ettikleri kişiler de bilinir. Böylece açılan çığırlar hakkında tam kanaat sahibi olabiliriz.
h) Şahıslar iyi tanınırsa; üslupları, kişilikleri, ilmi faaliyetleri bilinirse, onlara izafe edilen ve aslı olmayan eserler; kitaplarına sonradan yapılan ilâveler (medsûsât) ayıklanabilir.
Daha pek çok fayda varsa da bunları saymaktan sarfı nazar ederek diyoruz ki; Fakültelerimizde hadis okuyan kişi, en azından sahabenin, hadis nakli ve rivayetinde ileri gelenlerini ve onların özelliklerini, kü-tüb-i sitte sahipleri başta olmak üzere, büyük telif meydana getirmiş şahıslarla, çığır açmış kişileri; kendi milletimizden hadise hizmet edenleri ve günümüzde hadisle uğraşanları tanımalı, onlarla irtibat kurmalıdır. Âhirete gidenlerle irtibat, onların eserleri vasıtasıyla olabilmektedir.
Bunu temin edebilmek için, şahıslar hakkında, onların terceme-i halini anlatan eserlere müracaat edilmelidir. Bir öğrenci, onbeşgünde bir şahıs değiştirmek suretiyle, muhtelif kişilerin hayatı üzerinde eserler okusa; notlar alıp bunları terkip yapsa; hem büyük hadiscileri tanır, hem de elinde pek çok biyografi (terceme-i hal) birikmiş olur.
Bunlar, tatbik kabiliyeti olmayan teklifler değildir. Az da olsa, bu tür çalışmalar içinde olanların durumunu yıllardır görmekteyiz.[454]

b) Kitabiyat (Telif Edilmiş Eserler, Literatür, Bibliyografya) Bilgisi

Kitaplar, ilimle uğraşanların malzemeleridir. İlimler, tarihin akışı içinde kitaplar yardımıyla bize kadar
gelmiş; kitaplar vasıtasıyla temsil imkânını bulmuşlardır. Malzemesini tanımayan ilim sahibi, çalışmalarından semere alamaz. Bir önceki maddede, şahıslar ne kadar ehemmiyet arzetmişse, şahısların vefatlarından sonra yerlerini atan eserleri de o derece ehemmiyet kazanmıştır. Bibliyografya malumatı veren eserlerde, hadisle ilgili musannefât, yer yer serpiştirilmiş olarak bulabilmekteyiz. Yalnız hadisin, diğer İslâmî ilimlere nis-betle daha şanslı bir durumu olmuş; zamanımıza yakın devrede yaşayan bir âlim, kısa da olsa (hadisle ilgili eserleri) bir araya toplayarak, tavsif etmiş, kitaplar ve müellifleri hakkında muhtasar bilgiler vermiştir.
Yüksek dinî tahsil yapan kişi, belirli ilim dallarında yine belirli eserleri tanırsa faydalı olur. Bu tanıma, «eserlerin, kullanılarak öğrenilmesi» şeklinde olursa daha külfetsiz ve daha hatırda kalıcı biçimde olmaktadır. Bu itibarla; kişinin, hadise bağlı küçük ilim dallarının her birinde telif edilmiş üç-beş eseri bilmesi faydalı olacaktır. Bunlardan, matbu olanların veya yazma olup da görülmesi mümkün olanların bizzat kullanılarak;, okunarak, görülerek öğrenilmesi en isabetli yoldur. Böyle bir çalışma yapan kişi, zamanla hafızasında az sayılmayacak bir kitap listesi biriktirir. Neyi nerede bulacağını bilir, hangi eserden neler alacağını tanır. Eğer, hizmet devresinde bu kitapları da el altında bulabilirse, o zaman evvelki mesaisinin bereketini ve faydasını görür. Yoksa hizmet dönemindö, her şeyi yeni duymağa başlar ve ihtiyaç görüldüğü için öğrenmeğe kalkarsa, hayli zaman kaybetmiş olur. Hadis için arzettiğimiz bu durum, diğer bütün ilimler için de geçerlidir. Aynı çalışma onlar için de yapılmalıdır [455]

c) İlmin Tarihi

Tarih sözü ile; ilmin yayıldığı zaman ve mekânı kastediyoruz. Meselâ, hadis bilgileri için, ondört asırlık bir devre ve İslâm ülkelerinin tümü veya mühim merkezleri; bu çizdiğimiz zaman ve mekân sınırlan içinde (hadisin hayat hilcâyesi). Kişi önündeki mukadder hayati; ilmî hayatı yaşarken, hem bulunduğu zamanla, hem de geçmiş ile irtibatlıdır. Bu. irtibattan tecerrüd etmiş bir ilim hayatı düşünülemez. Bu itibarla, hadisin tarihçesi bilinmelidir. Hadise merkezlik etmiş coğrafyalar tanınmalıdır. Hadis ilimleri yarışında önde giden, ümmete yol gösteren; sünnetin bayraktarlığını yapıp çilesini çeken zaman ve mekânların şerefli sakinleri, mutlaka tanınmalıdır. Hadis tarihi üzerine yapılmış çalışmalar çok azdır. Aksine malzeme oldukça boldur. Yapılan çalışmaların okunması, okunurken bazı küçük çalışmalar yapılması, mazi ile irtibatı kâfi derecede temin eder.
Hadis ilimlerinin geçirdiği safhaların takibi, ferdi mücerret durumda hadisle başbaşa bırakmaz. Aksine, adı geçen zamanların ve toplulukların her yönleriyle ilgilenmeğe davet eder. Topluluktan ayrılmış, belirli vakıalara sırtını dönmüş bir hadis tarihi araştırması kastetmemekteyiz. Bu bakımdan, kişinin diğer bazı bilgilerle de alış - verişte bulunması zarureti gözönü-ne alınmalıdır.[456]

d) İlim Dalının Kendi Konulan, Meseleleri

Bu tabiri ilmin kendisi diye de alabilirdik. «Meseleler» sözüyle, ilmin asıl bünyesini kastetmekteyiz. Hei ilimde öğrenilmesi gereken hususların başında, o ilmin bünyesi demek olan konuları gelir. Hadisin sınırlarını bölümlerini baştanberi anlatmaktayız. İlâhiyal Fakültelerinde okuyan, hiç olmazsa Türk dilinde yazılan usûl ve furû kitaplarını, şerhli hadis tercemele-rini dört yıllık tahsil müddetinde okumalıdır. Bunların tamamının ihatası güçtür, yani Türkçede de neşriyat çoktur. Bu itibarla deriz ki; usûl bilgisi olarak, Ahmed Na'im Bey'in Tecrid mukaddimesini, Rahmetli M. Tay-yib Beyin; Bazı hadis meseleleri üzerinde tedkikler'i nı, Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in Hadis Usûlü'nü, Dr. Sub-hi Salih'in Diyanet'çe bastırılan terceme eserini M. Yaşar Kandemir'in; Mevzu hadisler adlı kitabını, Koçyiğit'in Nuhbetü'l-fiksr tercemesini ve İmam - Hatip liseleri için yazılan Hayreddin Karaman'm Hadis Usûlü'nü okumalıdır. Metin tercemeleri ile şerhlerden de; Tecrid'in tamamını, Bekir Sadak'm Tâc

tercemesini, Ahmed Davudoğlu'nun Selâmet Yolları adlı Bülûğu'l-merâm şerhi ile Müslim şerhi'ni, Mehmed Sofüoğlu'-nun Müslim tercemesi'ni, Ahlâkî hadisler adıyla Fikri
Yavuz tarafından terceme edilen Buharî'nin el-Ede-bul-müfred'ini, Tirmizi'nin Sünen'inin Türkçe'deki tercemesini, RiyâzıTs-sâlihin'i vb. bazı eserleri bir sıra dahilinde okumalıdır. Hiç yapamazsa bunlardan bir kaçını seçmelidir. Burada unuttuğumuz eserler bulunabilir. Biz muhtasar da olsa bir listeyi, çalışmamızın son bölümünde sunacağız. Bu dört ana branştaki çalışmaları, öğrenci karma olarak yapabileceği g,bi, ayrı ayrı zamanlara plânlamak suretiyle de gerçekleştirebilir. İstediğimiz husus, bunların birbirinden asgari derecede bir şeylerin okunmasıdır. Öğrenci, bu dallardan birini, ömür boyu meşgul olmak üzere kendisine branş olarak seçerse, bu daha iyi ve tavsiyeye şayan bir hususdur.[457]

4. Müslüman Halkımızın Hadisten Bilmesi Gerekenler

Bu sorunun sınırı olamaz. İşe asgarisinden başlamalıyız. Müslüman halkımız, önce; «hadisleri tanıması ve onları kendisine din edinmesi gerektiğini»; hadislerin bize Peygamberimizin yaşayışını sunduğunu bilsin. Bu noktada iyi inansın. Temin edilen bu seviyeyi küçük görmeyelim. İyice bu meseleye kalbini rapteden kişi mutlaka bir şeyler öğrenmek için çırpınacak-tır.
Ana hadis kitaplarının, Türkçedeki tercemelerinin halkımız tarafından okunması ve meşgale olarak seçilmesinin aleyhinde bulunanların haklı oldukları noktalar vardır. Yanılmaları doğuran durumlardan bahsedilirken nesih meselesi de sebep olarak ileri sürülür. Eğer mesele bundan ibaretse, bu nevi yerlerde, okuyucuya fıkıh mezheplerinin görüşleri arzedil'r. Okuyan da kendi imamının görüşüne uyar. Yok başka mahzurlar varsa, o takdirde halkın istifadesine bunların sunulması mahzurludur. Biz; «Bunları, Arapçayı bilmeyen ve din hizmetlisi,-öğretmen olan kişiler alsın. Bu kitaplar, onlara yazılmıştır. Halkımız bunları okumasın» diye üzerlerine bir yazı da eklendiğini görmüyoruz. Piyasada eserler, herkese satılıyor. Buradan şu çıkıyor. Eğer bu eserler, halkın da istifadesine arze dilmişse halk korkutulmam alıdır. Anlayamayacağı yerlerde açıklama yapılmalıdır. Açıklayacağız derken; ihtilafları sıralamanın da faydası yoktur. Müslü-mana, «amelinde esas olacak görüş» söylensin o kadar. Böyle açıklamalı eserler yerine, müslümanlara, çeşitli konulardaki Peygamberimizin sünnetinin takdimi daha yararlı olur. Çünkü, büyük eserlerde aynı konudaki mükerrer hadisler onu yanıltabilir. Biz, her konudaki en sağlam ve amelde esas olan haberi, müminin istifadesine sunarsak, o da bu ne^'i neşriyatı elinden düşürmezse sünnet ile irtibatı artar.
Piyasadaki, sahabe hayatına dair yazılan sağlam eserlerin bizi sevindirdiğini belirtelim. Bizler, halkımıza «sahabenin hayatını tanımaları için, onların hayat hikâyelerini çok okumalarını» tavsiye durumundayız. Sahabenin hayatını iyi bilen kitlelerin sünnet ile Ugisi daha fazla olmaktadır.
Bazı ana usûl bilgilerinin müslümanlara «kesin va kısa kaideler halinde verilmesi» de faydalıdır. Meselâ, mümin; hadisi kabulde titiz olunması gereğini bilmelidir. Bunu ona, Peygamber adına yalan söyleyenler ol-
muştur; Peygamber adına yalan söylemek dinimizda men edilmiştir, gibi bir kesin ifade ile belletmenin faydası vardır. Halkımız, «duyduğunu araştırma lüzumu» ııa inanmalıdır. Bu misâlleri çoğaltmak mümkündür. Eğer böyle techizatlanmış bir müslüman halk tasavvur edebiliyorsak; görürüz ki, böyle bir zümrenin, dinî bilgilerini artırmak için çırpınışı muhal değildir. Müslüman o takdirde basiretli olur; her okuduğuna, her dinlediğine inanmaz; kendisinde az-çok bir temyiz gü-cü vardır. Bu, kültürümüzün köklü olduğu devirlerde .mevcuttu.
Cemiyette, kötü olan durum şudur-. Eğer halk.dini bilgilerin belirli bir zümrenin öğrenmesi gereken işler olduğuna kani olursa, o takdirde kendisi; okumayı, öğrenmeyi, dinlemeyi bırakır. Görevi o zümreye terke-der. Kendisi dünyası ile meşgul olur. Bugünkü durum böyledir. Son birkaç yıl için mahzurlu bir durum daha ortaya çıktı. İslâmla ilgili olmayan birisi, eğer yola geldi, İslâmla ilgilenmeye başladı ise, kendisini bu gi-tii ilmî konularda da. salahiyetli saydı. Bu durum, onlarda büyük bir cesaret meydana getirdi Halbuki hakikat ve İslâmî edep böyle değildir. Lttika üzere yaşamaya yeni başlayan, kendisini kötülükten çekip çeviren kişiye; yeni intisap ettiği bir zümre içinde, büyük bir İslâmî edeple eksiklerini gidermek düşer. İnsanları irşad, onun görevi değildir[458]

III. HADİS İLE AMEL

Hadisle amel; hadisin ve sünnetin müslümanlarca tatbikata konu olması; itikad, ibadet, muamele ve ahlâkta, İslâm Peygamberinden (s.a.) müslümanlara intikal eden emir ve yasaklara uyma durumu, genellikle fıkhu'I-hadis adlı ilim dalının konularını teşkil eder. Hadis ilimlerine ait kıymetli bir eserin sahibi o'an Sey-yid Muhammed CemâluddİN Kasimî g bi bazı yazarlar; bu konuları temelde hadisin meseleleri olarak görüp, eserlerinin büyük bir bölümünü onlara ayırmışlardır. Nitekim Kasimî'nin kitabının üçte biri bu meselelere çözüm getiren, bölümdür.[459]
Hadislerin amele dönüştürülmesi işi tamamen «fa-kihin bileceği bir iştir» diyemeyiz. İlk yüzyılda, güçlü fakihler, aynı zamanda kuvvetli muhaddislik yanları olan bilginlerdi. Onların hadisi kullanış biçimleri zararsızdı. Çünkü kendileri, hadise karşı gereken titizliği gösterir ve onu; «en küçük kırıntısını dahi kaybetmeyen, bir altın işleyicisi titizliği ile, işler; amele dönüşmesi için gerekli çalışmaları yapardı.» Esefle kaydedelim ki, hadisten çeşitli ilimlerin ayrılmasından ra, hadisçi kadar sünnete kıymet biçen ve aynı hassas-lıkla onu kullanmayanlar da ortaya çıktı, bu asırlarbo-yu sürdü. Bugün ve gelecek için de durum aynıdır. Bu itibarla, bir fıkıh metodolojisi (usûlü) bilgininden çok, iyi yetişmiş bir hadisçi, en az kayıpla hadislerin amele ifrağı konusunu gerçekleştirebilir. Dolayısıyla, ha-dişçilerin; bu tür metodoloji konularına dalmaları; hadis kitaplarına bu gibi meseleleri almaları yadırganmamalıdır. Bu fikir kuvvetle savunulabilir; Çünkü, ilk asırların uygulamalarına uyan en ilmî yol, bu yoldur. Hadisçi fıkhın çilesini; cemiyetin ihtiyacını bilemez, o gerçeğe uymayan ütopik tasavvurlar peşindedir. İş cemiyetin şartlarına gelip çattığı zaman sünnetten mecburen taviz verilecektir... gibi sözler, bir noktada haklı ise de, bizim teklif ettiğimiz husus ile çatışmaz. Eğer. hadis yönü çok güçlü fakihîer yetiştirirsek, o takdirde mesele kendiliğinden çözülmüş olacaktır.
el-Amel bi'1-hadis; hadisle amel, el-Amel bi'l fıkh; fıkıhla amel gibi deyimler, hadis metodolojisi kitaplarına yeni girmiş terimler değildir. Bu terkiplerden ilki ila, «hadisin tatbikata konulması, onun uygulamaya geçirilmesi» kastedilmektedir. Veya, bazılarının dediği gibi «herhangi bir fıkhı mezhebin doğrultusunda olmaksızın, gerekli ehliyete sahip bir ilim adamının, veya bir müminin hadisle amel etmesi» murad olunmaktadır.
İkinci terkip ile de, «fakihlerin kitap ve sünnetten istihraç edip hazırladığı malzemeye bağlı olarak uygulama yapma; onların dediklerini yaşama kastedil mektedir». Dikkat edilirse görüleceği gibi, fıkıhla amel
meselesi de bir noktada hadisle amel demektir. Çünkü fakih, belirli bir miktar ve ölçüde de olsa sünnet ve hadis ile temastadır. Dolayısıyla onun verdiği hükümle amel, sünnetle amel gibidir. Yalnız bunun birinciden farkı şuradadır! Birinci kişi bazan, aynı mesele'do fakihin çalışmalarından habersiz olarak duyduğu sahih hadisle amel eder, ikinci ise çok kere amel ettiği meseledeki hadisin ne dediğini bilmez, fıkıh kitabında kendisine hazır hale getirilen ve tarif edilen şeyi ahi yaşar ve yapar.
Hâkim Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah Hafız Neysâbûrî, Ma'rifetu ulûmi'l-hadis adlı hadis nazariyatı kitabının iki yerinde, bizim söylediklerimiz dışında bir başka tabir kullanmaktadır. Bunlardan ilki Cs. 107): «et-Tedeyyün bi'1-hadis» (hadisi kendine din edinme), diğeri ise (s. 135) «ittüıâzü'l-hadis dinen» (hadisi din sayma ve din edinme), terkipleridir. Birincisi, tedlis konusu işlenirken, Süleyman Şâzekûnî'nin bir sözünde geçer. İfade şöyledir: «Men erâde't-tedey-yüne bi'1-hadis, felâ ye' hüz...». Burada şu anlatılmaktadır: «Hadisle amel etmek isteyen kişi, Katâde ilo A'meş'in; semi'nâhu dedikleri dışındaki rivayetleri almasınlar». Cümlede geçen et-Tedeyyün; din kökünden türemekte ve «amel, uygulama ve dinî tatbikat» gibi mânalara gelmektedir. Terimin, tâbiûn devrinde duyulan: «bu hadisler dindir, din... onu kimlerden alıyorsanız aman dikkatli davranın» şeklindeki uyarılarla da ilgisi vardır. Diğer cümle ise Süfyan Sevrî'nin-dir. Bu büyük imam, adı geçen sayfadaki bir cümlsinde; «öğrendiği hadisleri üç gurupta mütalaa ettiğini» anlatır. Belirttiklerine göre birinci gurubu; «kendisine din olarak seçip amelde esas kabul ettikleri hadisler» oluşturmaktadır.[460]

1. Yanlış Anlayışlar, Farklı Uygulamalar, Değişik Değerlendirme Ve Yorumlar

Hadisin amel haline dönüşmesi veya Peygamberi-mizin dediğiyle'müslümanm kendisini bağlı hissetmesi, fertlerde aynı neticeleri vermemiş; bazan farklı uygulamalar; teferruatta değişik anlamalar kasıtsız yanılmalar olabilmiştir. Peygamberimiz (s.a.) gününde bile, ashabın farklı uygulamaları olmuştur. Onla bu durumda birbirlerini ikaz etmişler; bilmeden sünnetten ayrılmamak için, gerekli uyarıları yapmışlardır. İhtilâfın sebebi şüphesiz bilgi farklılığına dayanmaktadır. Peygamberimizin sağ oluşu sebebiyle, çoğu kez sahabe, bizzat lıuzûr-i risâlete giderek farklı anlayış ve tatbikatlarını arzetmişler ve gerekli cevapları da almışlardır. Bu cevaplardan öğrendiğimize göre, bazan tarafların hepsi, bazan da bir kısmı'hakka isabet etmiş; ama hepsinin niyetleri ve davranışları güzel karşılanmıştır. Artık daha sonraki amelleri, Peygamberimizin irşadı yönünde olmuştur. Daha sonraki devreler içinde ihtilâf sebepleri sayılırken, en mühim nok^ ta olarak; Kur'an'daki bir âyetin anlaşılması ve tefsiri ile, bir hadisin sıhhati ve muhtevası üzerinde çıkan değişik değerlendirmeler gösterilmiştir.[461]

Bu farklı anlayışlar ve uygulamalar, ilimde belli şartlar altında tabiî karşılanmalıdır. Gerek hadisin fıkha intikali ve gerekse hadisle amele verilen değişik anlamlar, bazan lafız münakaşasından öteye geçmemekte, fakat görünüşte sanki büyük bir jhtiiâf sözko-nusu imiş gibi davranılmaktadır. Evvelce de belirttiğimiz gibi herkesin niyeti ve hedefi aynı olunca mesele-ehliyetle farklı anlayışların giderilmesi ve Peygamberin maksadına doğru yol alma şeklinde özetlenebilecek çalışmalar serisine ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.
Kasımı eserinde çok değişik anlayışlardan ve bize bugün için garip gelecek telakkilerden söz eder. «Fıkıhla amel edilir, hadisle değil; sûfînin amelde belirli bir mezhebe bağlılığı sözkonusu olamaz; o, kendi içinde yetiştiği mezhebin en ihtiyatlı hükümlerini ve en azimetli taraflarını alır onunla amel eder» gibi değişik tarzdaki anlayışları cevapları ile nakleder. Yazar Cs. 284 - 290), Şâh VeliyyuHah'm bir taksimini verir, Bu taksimde Peygamberimizden (s.a.) bize gelen bilgiler iki guruba ayrılmaktadır: Vahye müstenit olup risâlet tebliği cümlesinden sayılan ve öteki âleme ait olan bilgilerle, risâlet tebliği ile ilgisi olmayan; ziraat, tıp, gibi beşerî tecrübeyi gerektiren bilgiler. En sağlam görüşe göre bütün bu bilgi türleri; ayırım yapıl-madan ümmetin uyması gereken hususlar olmaktadır.
Ümmetin tümü üzerine, hadislerin tümüne uymak farz olunca: hadisin ondört asırlık uygulama tarihinin tesbiti çok faydalı bir çalışma olacaktır. Burada hem aksaklıklar görülecek ve hem de zahirde de olsa hissedilen hadis ve fıkıh ayrılığı ortadan kalkacaktır.
Sünnet îslânı toplumlarının tümüne şümulü olan bir uygulama gücüne ve alanına sahiptir. Başka bir ferdin kendi re'y ve kanaati, sünnetin üstüne geçemez.[462]
İslâm hukuku üzerindeki araştırmalarıyla dünyaca ün yapmış olan Joseph Schacht gibi bazı müsteşriklerin; «Eski hukuk ekollerinin müesses hukuk nazariyatı ve uygulamaları, önce Iraklılar tarafından ortaya atılan, sonra da Suriyeliler tarafından benimsenen bir hareket ile karşılık görmüştür. Bu hareket sahipleri, müesses fıkha karşı Peygamberin sünneti deyimini ortaya atmışlar; önceleri kelâmı ve siyasî mânası olan kelime hukukî bir mahiyet kazanmış, fukahaya karşj bir reaksiyon geliştirilmiştir...» tarzında ifade ettikleri ayrıcalık ile bizim temas ettiğimiz nokta arasında hiç bir ilgi yoktur. Bizim inanışımıza göre, fukaha zaten sünneti tanıyan; hadisi uygulamaya koyan kişi olması gerekir. Eğer müesses fıkhı ortaya koyarlarken -onların zannettikleri gibi- sünnet unsuru nazar-ı itibara alınmamışsa zaten müesses fı&hın ve fıkhi ekollerin din açısından değeri olamaz. Her nasıl düşünülürse düşünülsün; konunun en derin biçimde ele alınarak tedkiki gerekmektedir. Böylece, hadisçiler hareketi diye adlandıralan bir kıyamın, müsteşriklerin belirttikleri geç tarihte başlamadığı; aksine, hadise bağlı İslâmlıktan farklı yorumlar getiren bir hareketler dizisi varsa şayet, onların daha sonraki tarihlerde ortaya çıktıkları belirtilmiş olacaktır. [463]

2. Fıkhî Mezhebimiz Ve Sünnet

Sahabe ve tâbiünda, farklı anlama yanında ihti-yatkâr hareketin de olduğu bilinmektedir. Bu ihtiyat' lar, sahih hadisi arajna, olarak tek sebebe irca edilebilirse de, başka sebebler de kaydedilmektedir. Hadisin sıhhati tesebbüt ettikten sonra, ısrarla kendi fikrine veya bir başkasının fikrine bağlanma; yahut daha zayıf bir- hadise uyma onlarda görülmemektedir. Sahabe ve imamların ihtilâf sebebleri içinde, hadise muttali olamama ve sıhhatinden şüphelenme [464]bizi en çok ilgilendiren şeydir. Bu iki mahzur ortadan kaldırıldığı takdirde, hadise muhalefet sözkonusu edilmemelidir.
Gerekli ilimlerle mücehhez kişinin, sıhhati sabit olduktan sonra bir hadis karşısında hâlâ mütereddiî kalmasının başka sebebleri de mevcuttur. Bağlı olduğu (veya çocukluğundan beri uygulamaları içinde büyüdüğü) mezhebin aynı konuda tesbit ettiği hükme ve çözüme, sahih hadisin aykırı gelmesi ve bilemed-ği bir kusurun bulunabileceği ihtimâlinin kendince var sayılması, usûl-i fıkıhta sözkonusu olan; nesih ve benzeri hallerin o meselede bulunacağı ihtimali. Bunların bir kısmı araştırmalarla çözümlenecek şeylerdir. Fakat, başkalarının haksız yaygaralarından çekinmek her halde tedavisi en güç rahatsızlık ve ilim engeli olsa gerektir. Çünkü âlimin hayatı başta olmak üzere, her şeyinin hasımları karşısında tehlikeye atılması gereken bu durumda, doğruyu tesblt etse bile değine babayiğit bu belâyı göze alamayacaktır. Doğruyu söylediği için mescitte döğülen; şehit edilen hadisçilerin haberleri mevcuttur.[465]
Belirli bir fıkhı mezhebe bağlı olan âlimin (halktan bir kişinin değil), sahih hadis ile çatışma teşkil eden durumlarda; ilmin gösterdiği yolun neler olduğunu birkaç yerde zikretmiş bulunmaktayız. Ebu Ha-nife Nu'man b. Sabit Kûfî hazretleri başta olmak üzere bütün fıkıh mezhebi imamlarımız; sahih hadis sabit olduğu zaman, mezheplerinino olduğunu belirtmişlerdir.. Görülen zorluk, sıhhatin tesbitinde ve hadisin değerlendirilmesindedir.
Yurdumuzda, 1965 li yıllardan itibaren büyük çapta ilgi gören, ana hadis kitaplarının Türk diline tercenıesi çalışması bugün de devam etmektedir. Bildiğime göre, bu tür çalışmaların değerlendirilmesini ilk kez Muhammed Tayyib Okiç Bey (merhum) yapmıştır. Derslerinde; «... ana hadis kitaplarının terce-meleri mahzurludur. Çünkü, halk meselâ taharet konusunda elli tane hadis görecek; bunları birbiriyle çatışma halinde zannedecektir. Ana hadis kitapları yerine, tek konudaki eserler, şerhli olarak yazılmalı; halkın neler yapacağına da orada temas edilmeli; bir Buharı Câmiu's-sahih'inden çeşitli kitaplar çıkarılmalı, sadece mealle iktifa edilmemeli...» şeklinde özetleyebileceğimiz ikazlarda bulunan merhum, işin fıkıhla ^çatışacak yönüne de temas ederdi. Ama badis kitaplarının tercenıesi ayrıca münakaşa edilecek bir konu olmakla beraber, bizi burada ilgilendiren yönü dolayısıyla bu birkaç etimle zikredilmiştir. Bu tür eserleri okuyan binlerce müslüman buradaki anlatılanlarla, kendi yetiştiği fıkhı mezhebi arasındaki farkları naşı] tevhit edebilecektir. Bununla, tercemenin zararını ifade etmek istemiyoruz. Ama ortada bir vakıa da vardır. «Halk zaten okumamaktadır, onun için hiç endişelenmeyiniz» diyenlerin, fikirleri gönül ferahlatıcı ve ilmi olmaktan uzaktır. Kitapların sırtında; «halk burada okuduklarıyla amel etmesin; nasibini mensûhunu, mutlakını mukayyedini bilemez» tarzındaki ikazlai da yeterli olmamaktadır. Çünkü, meselâ hasta ziyareti ile ilgili hadisleri okuyan ve onu tatbik etmek iste* yen bir müslüman da böyle bir ikaza muhatap mıdır? Bilindiği gibi, dinî bilgileri olmayan halkın, uygula-. malarında tutacakları yol, kendisini eğiten ve fetva ile yol gösteren âlimlerin ilmî mevkilerine emanet ediliniştir. Belirli bir seviyeye kadar halkın sorumluluğu müftünündir, âlimindir.
Hadislerin tekrar tekrar sıhhatlerinin tesbit çalışmalarının yapılması; dinî meselelerin tekrar ele alınıp yeniden incelenmesi, hükümlerin yeni araştırılmalara tespiti, dinimize sadece güç katar. Mezhep sahibi imamların, sahabe ve tâbiûnun yolu budur.
Fıkhı tatbikat yanında hadis kitapları ve onların tercemeleri yine var olacak, okuyanlar -güçleri yettiği nisbette- onlardan yine faydalanacaklardır. Müsümanlar ve bütün insanlık, dünya durdukça; problemlerinin çözümüne Kur'an ve hadislerden yol ara acak; kendileri bizlerden binlerce yıl önce yaşamış olan âlimlerin fikirlerinden faydalanılacak eğer varsa farklı anlayışlar ve zühuller üzerinde ısrar edilmeyecektir. Hal böyle olunca Kur'an ve hadisler, iki le-miz kaynak olarak âlimlerin devamlı müracaat yeri ve irfan pınarı olarak, kalacak özellikle hadise bağh tslâmî uygulama diriliğini koruyacaktır.
Arzettiğimiz mesele üzerinde, nefs ve nevası yerine ilmini ve Allah'a karşı sorumluluğunu devreye soj kan pek çok âlim, böylesine kardeşlikte birleşmiş bii toplumda, çok huzurlu bir İslâmî hayat yaşanacağını belirtmektedirler. Böyle bir toplumda hatip, cuma hutbesini; kağıttan okuma yerine, bir hafta müddetle Kur'an'dan, hadisten ve ilim adamlarının çalışmalarından yararlanarak hazırlayacak, müslüman topluma faydalı olan şeyleri konuşacak, büyük ilim sahipleri yetiştirilecek, nıüslümanlara farz olan dinî bilgileri öğrenme ve eğitme işlemleri yürüyecek; her türlü ilim yuvasında; dinî, ahlâkî, insanî münasebetleri ve her çeşit bilimi okutanlar, Allah'tan ve ilimden.hicap duyarak; mesuliyet ve ilim namusunun verdiği güçle hadislerden faydalanacak, cehit sarfedecek; ictihad edecek; dinde eksik arayıp kendisini küçültmeyecek, aksine toplumunu ve insanları ve kendi dindaşlarının hadislerin berrak pınarından istifade etmelerini sağlayacaktır. Bugün ve dün, «hadisler uygulamadan kaldırıldı» gibi bir ye'se düşmeğe hakkımız olmadığı gibi, belirli bir tarihte ve coğrafyada islâm dışı uygulamalar görüldü diye ümitsizliğe kapılırsak üstelik sorumlu da oluruz[466]

3. Sünnet Ve Taklit

Arap dilinde taklit; bir adamın boynuna kılâdo takmak manasınadır. Bir kişiye belirli bir görevi vermeğe de aynı kelime kullanılır [467]Aynı kelime terim olarak fıkıh ilminde şu anlamları taşır: «Delilsiz olarak bir sözü kabul etmek; sözü, şer'î delillerden birisi olmayan bir kimsenin sözüyle mezkûr delillerden birisine dayanmaksızın amel eylemek» [468]Fıkıh usûlünde ve teşri tarihinde büyük meselelerin ve münakaşaların kapısını açan bu uygulamanın; iyi ve kötü olanları vardır.
Peygamberimizin ve ashabının, Kur'an'm yolunu tutarak delil ve burhana dayalı konuşma ve hüküm verme; mesele çözme, yorum getirme metodunu uyguladıkları bilinen bir husustur. O devirlerde herkes yaptığı işin ve çalışmanın şuuruna ermiş bulunmaktadır. Gerek o devirlerde ve gerekse daha sonraki zamanlarda, Peygamberimize ve ilim. sahibi saha-bilere ittiba' ederken her fert, neye uyduğunu araştırır ve bilirdi. Körükörüne iz takibi yasaklanmıştı, bunun için de taklit mevcut değildi. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz, «körükörüne izlemek; şuursuzca izlemek» anlamındaki taklittir. Dinimiz, içtihadı öğerken, dinde ve dünya işlerinde taklidi kötülemiştir.[469]
Debbûsî'nin ve diğer bazı bilginlerin belirtiklerine göre, dördüncü hicrî asır artık ilimde bu güzel yolun yavaş yavaş terkedildiği yol olmuştur. İşin tuhai tarafı bu zaman birimi; hadis ilimlerinde tasnifin altın çağı denilen devredir. Hadislerin tam manasıyla toplanıp bir araya getirildiği

zamandır. [470]
Fıkıh mezheplerinin sahipleri olan büyük mücte-hidlerin çağında, körükörüne uyma gibi bir tür fenalık mevcut değildi. Onların ilim meclisleri tamamen akademik- usûlde hür çalışmaların yapıldığı; vicdanî ve ilmî kanaatlerin serbestçe söylendiği zamanlardı. Yüzlerce meselede, öğrencilerinden farklı düşünen imamlar vardır. Öğrencileri de fikirlerini, onlardan aldığı cesaretle ve ilmî ölçüler içinde savunmuşlardır. Bu imamlar etraflarına; daima kör taklitten kaçınmayı, delile ve sahih sünnete yapışmayı, kendi tekniklerine vâkıf olmayanların, peşlerinden gelmemelerini öğütlemişlerdir. Hanefilerin usûlünü bilmeyen onların ardınca gidemeyecektir. İmam Mâlik'in tarzını bilmeyen Mâliki olamayacaktır. Ahmed b. Hanbel'in ilmi
Ayrıca kitabımızın «Hadisin tasnifi» böliftnü. çalışmalarım bilmeyen, Şafiî'nin ictihad tekniğinden bihaber olan kimse Hanbelî ve Şafiî olamayacaktır. Öyle zannediyoruz ki, ilk çağlardaki bürhân ve delile dayanan; ilmi esas alıp herkesi komple yetiştiren bu kıymetli prensipler terkedilmeseydi, İslâm toplumlarında sünnete ittiba' daha güzel biçimde görülecek, bölünmeler de önlenecekti.[471]

IV. KADROLAR VE GÖREVLER

Hadisin, içinde bulunduğumuz devreye ve geleceğe ait öğrenim, öğretim, neşir ve yayma, tatbikata intikal ettirme... gibi meselelerdeki problemleri, geniş çalışma isteyen; ilim adamları arası işbirliğini gerektiren bir çalışmalar zinciri ile açıklığa kavuşacak bir konudur. Kısmen ilgili bölümlerde, bu problemlerin halli ile ilgili bilgiler sunulmuşsa da, yinede, tespitler ve teklifler bölümünde bunların tekrarında fayda mülahaza etmiş bulunmaktayız.
Problemin hallinde; devlete, ferde, aileye ve tüm müslüman toplumlara düşen görevler bulunduğu gibi, bu görevlerin, işbirliği içinde yapılması da zaruret olmaktadır. Yekdiğerinden habersiz ve kopuk yapılacak çalışmalar, istenilen faydayı temin etmekten uzaktır. Ayrıca, zamanın geçirilmemesi ve sadece Türkiye'deki müslüman toplumu ilgilendiren bir mesele olarak değil, tüm İslâm dünyasını, hatta bir ölçüde insanlığı gerektiren bir mesele olarak ele alınması gerekmektedir.
Vaktiyle yaptığımız küçük bir anket çalışması, ikiyüz ilim adamına hitap etmiş iken, sadece sekiz ta-
ne cevap alabilmişti. Çağdaş yazarlardan ancak bir kaç tanesi, hadisin günümüzdeki problemlerine çareler sunan teklifler getirmektedir.[472]

1. Hadisi Nasıl Öğretelim?

Bugünün dünyasında spor, ilimden çok kitleyi kendisine çekebilmektedir. Yüzbinlerce insanın, fizik .veya tıp tahsil ettiği bir stadyum düşünmek bile mümkün olamazken, yüzbin insanın, futbol öğrenimi yaptığı bir doksan dakika mevcuttur. Üstelik en çok rağbet gören bir iş durumundadır. Maddî ve sosyal ilimlerde de mevcut olan bu ilgi azlığı, din ilimlerinde da elbet görülecektir. Yüzbinlerce insanın Kur'an öğrenimi yaptığı bir açık hava dersanesi tasavvur dahi edilememektedir. Halbuki, din bilgileri, kişinin günlük hayatında en çok kullanacağı bilgiler olma durumunu yüzyıllar önce göstermiş fakat koruy amam ıştır. Binlerce kişilik, hadis yazan insanlar topluluğu, menkabe değil vakıa olarak tarihte anlatılmaktadır. Din insan için en hayatî unsurlardan biri olduğuna göre, ne ya-pıpta kitlelerin ilgisini bu öğrenim ve eğitime kaydırmak işinde başarı kazanmalıyız? Hadisler ve Peygamberimizin getirdiği tüm talimat bir azınlık için gelmiş olmadığına göre, müslüman zümrelerin yapmaları gereken ilmî faaliyetler veya onlara yardım çalışmaları sözkonusu olmaktadır.
Artık hadisler bugün, ağızlardan değil kitaplardan alınmaktadır. Evvelce, şahısların hadisteki kimliğini arama işi nisbeten kitapların kimliğini arayarak en iyi nüshayı elde etme işine dönüşmüştür. 643/1245 yılında vefat eden Şehrizorlu İbn Salah'm da dediği gibi; «Günümüzde ve asırlar öncesinde senetlerin ilmî bir kıymeti kalmamıştır. Çünkü, senetlerde kişiliği bilinmeyen kimselerin bulunması her zaman imkân dahiline girmiştir. Fakat mühim olan, rivayetin isbatm-dan ziyade, kendisinden hadis naklettiğimiz zatın şahsına bizi bağlayan, daha doğrusu kitabın ona ait olduğunu garantileyen ilmî silsile mühim olma durumuna gelmiştir». Artık şu noktaların tesbitine önem vermemiz gerekecektir:
a) Kendisinden hadis aldığımız eserin, müellife ait olup olmadığının tespiti,
b) Kitabın birkaç muteber nüshasının karşılaştırılarak; tahkikli ve tenkitli sağlam bir metninin elde edilmesi,
c) Müellifin hadislerde verdiği senetlerin, yanlışlık eseri bozulup bozulmadığı; sağlam veya çürük oluşu.
Hadisin yayılmasında neşriyat kadar tebliğ do mühimdir. Eserlerin hadis neşrindeki hizmeti kadar, hatta.bazan daha fazla, kişilerin hizmeti geçmektedir. Pek çok yeni tipte kitapların bol miktarda ve her
sınıf kültür alan kişilere hitap eder tarzda yazılması ve dağıtımı gerekmektedir. Burada âlim ile zengine büyük hizmet düşmektedir. Kitabın pahalı olduğu günümüz Türkiye'sinde bu husus biraz daha ehemmiyet kazanmaktadır.
Neşriyat içinde, hayatın çeşitli meselelerine çözüm getiren, fıkhı açıklamalı eserlerin neşri; Peygamberimizin yaydığı İslâmm tanınması açısından mühimdir Bunu hazırlayacak âlimlerde pek çok yetenek gerekli bulunmaktadır.[473]
Hadisi tanıtma ve sevdirme meselesi bir bakıma, Peygamber (s.a.) i tanıma, tanıtma ve sevdirme ve sevme meselesidir. Bunun için de selefin yolu takip edilmelidir. Selef, her hadis ve âyeti yeni iniyor gibi kabul ederek; onunla ilgili bilgi ve tatbikatı derhal öğrenme yolunu tutmaktaydı. Bizde Peygamberimizi ta-ırnna az olunca, sünnete ilgimiz de azalmaktadır. Kendisiyle önce ruhanî yolla; inanarak ve ona tâbi olarak irtibat kuracağımız Hz. Resûl'e ait bilgi dağarcığımız gün geçtikçe artan bir hızla dolmalıdır. İyi. bir Kuran ve sünnet bilgisi ile; iyi bir siyret ve tarih bilgisi bizim İşimize çok yardımcı olacaktır. Burada bir tuhaf anlayışımıza temasta fayda vardır. Belirli yaşı geçtikten sonra bizler, ilimle olan irtibatımızı kesmekteyiz. Halbuki ilmin yaşı yoktur; halk olarak g'ençliğimizde oku-yamamış isek, yaşlılıkta ve o şartların imkânı nisbe-tinde bilgimizi artırmalıyız.
Bahsettiğimiz iş için fertler kadar, müşterek çalışan bir kadro de gereklidir. Fertlerin çalışması smırlıdır. Ayrıca işin para yönünü teinin edecek; gel-git işlerini yapacak, kitleye yön verecek pratik ve cerbezeli müslümanlara da ihtiyaç vardır. Bütün işler ilmî kadro ile bitmemektedir.
Sünnetin neşri işinde, kendi ülkesin? ilim ve tatbikat merkezi gören Hûlî, özet olarak şunları söyler: «... Meselâ Mısır gibi; tarihî bir ilim merkezi ve İslâm ülkelerinin ortasında bir yer seçilir, civarda sünneti neşredecek şubeler açılır. Bu derneklerde çalışacak insanların düstûru; «Allah'ın ipine toptan sımsıkı sarı-. İm, tefrikaya düşmeyin» olur. Bu teşekküller ihlâsla; ezim ve sabırla çalışır. Önce ilmi neşriyat üe işe başlanır. Daha sonra üyeler arasından, ilim ve ittikâ sahipleri irşat ve eğitim yolunu tutar; İslâm ülkelerine bu çalışmalar yayılır. Öğrenim ve eğitim sadece camilere mescitlere münhasır kalmaz. Cemiyet, öğretmen, vaiz, din görevlisi, müftü... gibi, halkla temasları fazla olan kişileri de yardımına çağırır, onlar vasıtasıyla da sünnetin yayım işine hız verir ve çalışmalar sürdürülür[474]Hûlî'nin tespitlerine: «bu dernekler, sir yaset ile, dini dünyaya vâsıta yapmakla,- tefrika çıkarmakla uğraşmaz...» kaydını eklemek de faydalı olacaktır.
1920 li yıllarda yazılan pek çok kitapta, günlerindeki hadis yayım ve öğretim çalışmalarını beğenmeyen yazarlar; Ezher gibi ilim merkezlerinde bile hadise gerekli ilginin duyulmadığından yakınmaktadırlar. Aynı yazarlar, Yemen ve Hindistan'daki çalışmaları ria öğmektedirler. [475]
Hadis yayım işinde, okulların ve din eğitimi veren kurumların hizmetlerini burada zikretmek gerekmemektedir. Çünkü adı geçen müesseselerin aslî hizmeti zaten budur. Hadislerin neşri konusunda daha değişik düşünceler de bulunabilecektir.[476]

2. Modern İmkânlardan Faydalanma

Hadis öğrenim ve yayım faaliyetlerinde, klasik vasıtalar yanında, modern çağm saniyede binlerce insanın günler harcayarak yaptığı işleri, daha sıhhatli biçimde gerçekleştiren cihazlarından ve imkânlarından faydalanması da, ileri sürülen teklifler arasında bulunmaktadır. Kur'an âyetlerinin fişlenerek; her âyetle ilgili, yüzyıllarboyu yapılan tefsir çalışmalarını bir araya getirmeden tutunuz; hadislerin tümünü, bilgisayarlara aktarmaya kadar her türlü çalışma ilgili araştırıcıları beklemektedir.
Dünyada, matematik bilimler yanında, fikrî ilimlerde de bilgisayar ve kompütürlerin değerli ve erişilmesi güç hizmetleri başlamıştır. Sayıları onbinleri, milyonları bulan ünitelere ait klasik fihristler yerine, bilgisayarların hafızaları daha emin vasıtalar olarak takdim edilmektedir.
Bir İslâmi araştırma ve bir ilahiyat- konusu için gereksiz gibi gelecek bu imkânlardan faydalanma, gün gelecek zaruret halini alacaktır. Çünkü burada; hem zamandan ve hem de personelden tasarruf sözko nusudur. İnsan yapısı işlerdeki hata payı, burada daha az yüzdelere düşmektedir.
Kanaatımızca, hadis ve hadise bağlı ilim dallarında, mikrofilm, fotoğraf ve bilgisayar teknolojisinden şu noktalarda istifade kaçınılmaz gözükmektedir:
a) Eldeki eski yazma kaynakların modern bakımlarının yapılması; patolojik durumlardan onların korunması işlemleri.
b) Adı geçen eserlerin, dünyadaki diğer nüshalarını da elde, etmek kaydıyla mikrofilm arşivlerinin tutulması [477]Bu yazmalardan

faydalanmada modern cihazların en üst düzeyde kullanılması.
c) Çağdaş imkânlarla kitap değişiminin kolaylaştırılması,
d) Mevcut hadislerin rical indekslerinin yapılması. Yüzbinlerce hadisle ve onbinlerce kişiyle ilgili bilginlerin, bilgi sayarlara ve onların hafızalarına nakli. Bu suretle kontrol mekanizmasının işler hale getirilmesi [478]
e) Kardeks, fiş ve benzeri ilim malzemelerinde; naylonlama ve asetat içinde muhafaza imkânlarının artırılması,
f) Aynı.hadisleri açıklama sadedinde söylenen sözlerin ve şerhlerin bir araya getirilmesi. Îndekslei ve fihristler tanzimine devam edilmesi,
g) Hadis diye uydurulan yalanların aynı yollarla tespiti ve yalancıların fişlenmesi,
h) Hadis öğrenim ve eğitiminde, episkop, diya ve benzeri cihazlardan; görüp duyarak eğitimin gereği olarak faydalanma yollarının denenmesi.[479]

3. Kadrolar Ve Görevleri

Tüm İslâm ülkeleri için olduğu kadar Türkiye için de geçerli bir kaide vardır; Devlet gerekli ilgiyi veya kontrolü yaptığı takdirde işler daha sürekli olmaktadır. Devletin yetişemediği yerde, halkın göreve talip olması gereklidir. Yılların tecrübesi, din öğrenim vo eğitiminde şunu göstermiştir: Halk kendi başına bırakıldığı takdirde, dini ilimlerde yanlışlara düşmekte ve bunun üzücü neticelerinden din sorumlu tutulmaktadır. Bu keşmekeş durum, çok kere iyi niyetli olmayan yetkililerce arzu da edilmektedir. Durum böyle olunca; hükümetler bugüne kadar yaptıkları gibi din eğitimini omuzdan aşırmamali; işin eksperi olanlar yerine, cehlin sırtını sıvazlamamalidir. Otuz yılı geçmesine rağmen, din eğitimi, bakanlık içinde bir ünite olarak kabul dahi edilmemekte; şahsiyet kazanması engellenmektedir. Halbuki, mütehassıs elemanlara devletin güvenmesi, tahsilsiz din eğitimcisinin gösterdiği yoldan gitmemesi gerekmektedir.
Hadis ilimleri dalında hizmet görecek kadroların lüzumunu herkes ifade etmektedir. Pratik hizmet görecek, malî yardım yapacak, ihtisas çalışmalarını sürdürecek, eğitim ve öğretimle meşgul olacak pek çok kişiye görevler düşmektedir.
Bu kadrolardan bir kaçml teklif olarak şöyle sıralamak mümkündür:[480]

a) Pratik Hizmet Kadroları

Bu kadrolar devlet tarafından yetiştirilir. Genel îslâmi kültür alan insanlar arasından seçilen bu kişiler, özellikle pratik hizmetlerde istihdam edilirler. Vaaz ve irşad görevleri yapar; alışılmamış yeni yollar bularak halka hadisi ve sünneti tanıtmağa gayret eder. Bu kişiler, aynı zamanda pratik ve belirli bir derinlik ve genişliği olan din bilgilerini de halka öğretirler. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki hizmetler ifası şurasında, hadise dönük çalışmalar da yaptırılabilir. [481]

b) İhtisas Kadroları

Yukarıdaki hizmet yerlerinde bir müddet çalışmış; yüksek seviyede din tahsili yapmış elemanlardan yetenekli bir gurubu özel olarak hadis ihtisası görecek tarzda öğrenime tâbi tutulur. Kendilerinin yeterli derecede lisan ve ihtisas kültürleri mevcuttur. Bu mütehassıslar, ülke içinde veya dışarıda; milletlerarası çalışmalarda ülkenin temsil görevini de yerine getirirler, îslânı ülkelerinde bulunan kendi ayarlamadaki zevatla birlikte; geniş ihtisas ve istişare kadrolan tesir etmeğo yararlar. Bunlar İslâm dünyasının en seçkin ilim adamları demektir. Özellikle güçlü hadisçi yanlan
vardır. Bu elemanlardan, az miktarda da olsa öğretim ve eğitimde faydalanmak mümkündür. Daha çok yapacakları neşriyat mühimdir. [482]

c) Öğretici Kadrolar

Bu kimseler -meselâ Türkiye'yi ele alırsak din tahsili veren liseler ile yüksek seviyedeki lisans ve lisans üstü eğitim kurumlarındaki elemanlardır. Bunlar hoca vasfını; öğretmen vasfım haiz kişilerdir. Bu zatlar, genel din kültürü yanında özellikle hadis alanında ayrıca eğitime tâbi tutularak öğretim ve eğitim hizmetlerinde istihdam edilirler.
Arzettiğimiz bu çalışmaların yapılması için Türkiye'de; alt yapı ve kurumlar bakımından büyük bir güç mevcuttur. Maddi yönden güçlü olan ülke çocuklarının ilahiyat tahsiline rağbetleri olmadığı sürece, iş bizlere düşmektedir. Evvelcede belirttiğimiz gibi, Türkiye dışarıya ilâhiyatçı' göndermek durumundadır.[483]

4. Bazı Çalışma Konulan

Çalışma konularının tespiti, mühim bir mesele olmaktadır. İlahiyat sahasında, günümüze kadar yapılan her seviyedeki çalışmanın dökümünü yapan eserlerin neşri henüz emekleme safhasındadır. Bu tür ça/ lişmalar ikmâl edilince; nelerin yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiği ortaya çıkacaktır. Yüksek din öğretimi yapan kurumlarımızda, gerçekleştirilen; doktora, seminer ve benzeri çalışmaların da bir fihristi veya. indeksi mevcut değildir. Son zamanlarda yapılan birkaç küçük araştırma sınırlı hizmet vermektedir,
Türkiye'de otuz yılı aşkın zaman süresindenberi, îslâm ilimlerinin çeşitli dallarında çalışanlar, zaman. zaman inceleme ve çalışma için konu arama durumunda kalmışlardır. Bu ihtiyaç günümüzde daha da artmaktadır. Gayet tabiî olan bu durumun çözümünde aklımıza şu hususlar gelmektedir: îslâm ilimlerinin geçmişini bilen, meselelerine nüfusu olan ihtisas sahiplerinin, gelecek için yapılması gereken çalışmalara ait tespitler yapması. Bu konuların plan ve projelerini belirleyip; ihtiyaç gösterecekleri malzemeye, emeğe ve ihtisasa işaret etmesi. Çalışacak kişilerde bulunması gereken" ilmî yeteneklere, hazırlıklara değinmesi. Küçük de olsa, adı geçen çalışma türlerine ait model uy-gulama'lar gösterilmesi. Yeni konular bulunması ve faydalarının anlatılması.
Batıyı tanıyanlar, tüm meselelerin işlenmesi yüzünden konu sıkıntısı çekildiği ve bu yüzden çevreye taşılarak, başka milletlerin meselelerine eğilindiğini anlatırlar. Bizdeki, tüm işlerin bitmesinden doğan bir konu sıkıntısı çekme hali değildir. Bizde iş çokluğu vardır. Fakat işlerde sarahat olmadığı için; ehemm olan mühim olandan ayrılamamaktadır. Meselelerimizin çözümünde, ehliyet, taklitten sakınıp yaptığı işi bilerek ve en üstün seviyede yapmak, anlamadığı mevzulara dalıp kendisini ve çevresini şaşırtmamak; zaman ve mal israf etmemek, her nesle ait problemlerin varlığını kabul etmek, işbirliği içinde çalışmak, takibi gereken düsturlar olmalıdır.
Arzettiğimiz noktalardan hareket ederek, hadis araştırmalarıyla ilgili bazı konular tespitinde yarar
görmekteyiz. Önce şunu belirtelim: Vereceğimiz konular, teferruata ait, ehemmiyetsiz şeyler olarak gözükebilir, îyi bir ilmî çalışma olmak kaydıyla, mutlaka bu tür çalışmaların gerçekleştirilmesi bile büyük bir hizmettir. Ehemmiyetsiz gibi görünen birkaç örnekle düşündüklerimizi açıklayalım. Meselâ şöyle bir konu ele alınabilir «Hadis imlâ meclisleri acaba nasıl kurulurdu, binlere varan sayıdaki öğrencilere hadis nasıl imlâ ettirilirdi.» Bu konuyu tarihî malzeme içinden cevaplayan bilgilerin yardımıyla hazırlamak az zaman ve az emek almaz. Az ihtisas gerektirmez. Bu bizce büyük bir çalışmadır ve faydalıdır: Hadis ilimlerinin ve tarihinin bir yönüne ışık tutar. Bir öğretim üyesi, uygun bir arazî üzerinde, söz gelişi iki bin kişilik veya daha az bir hadis öğrencisi guruba, o günlerin şartlarını taşıyan malzeme yardımı yaparak, hadis imlâsına çalışsa; orada cereyan eden her şeyi tatbik etse; o günün şartlarında ve imkânlarında meseleleyi çözmeğe ve ona yaklaşmağa çalışsa, bu uygulama kendisine -her halde- salim düşünme ve doğruyu bulmada büyük yardım etmiş olacaktır. Böyle bir tatbikat sahibinin; «menâkıp» ile «vakıayı» bizden daha iyi ayıracağında şüphemiz olmamalıdır.
Bir başka örnekle meseleyi anlamağa çalışalım-Seçilecek bir pilot bölgede, en iyi elemanların da yardımıyla, müslüman bir zümre; «kendilerine öğretilen sünnetin yüzde kaçını ve nasıl uygulamaya ve pratiğa aktaracak; nerelerde kendi kendine te'villere saplanacak, nerede sebat edecek?» Böyle bir çalışmadan ilim adamı ne gibi sonuçlar çıkarıp ilim âlemine sunabilecek? Diğer yandan meselâ en mükemmel tarzda yetiş-
miş yeterli sayıdaki ilim adamının; Balkanlar, Orta doğu, İspanya gibi, tarihte müslümanlarla başka din mensuplarının birlikte yaşadıkları yörelerde; sünnetin köylü ve şehirli gayr-i müslimler üzerindeki tesirlerinin asırlar sonrası izlerini arasa, bu çalışma hiçte küçümsenecek bir araştırma değildir. Diğor taraftan, müslüman toplumların, günlük muamelelerlyle ilgili problemlerde onların karşılaştıkları durumların hükmünü belirleyen; onlara çözüm sunan çalışmalar bunlardan da öncelik kazanma durumundadır. Bir misâl daha verelim:
Şark ilimleriyle ve özellikle İslâmiyatla uğraşan oryantalistler, bililtizam seçerek üzerlerinde dedikodu olan kişileri; söz gelişi bir Hallaç Mansûr'u, bir Ebu Mihnef'i ömür boyu incelemektedirler. Halbuki İslâm araştırmaları onların kendi meseleleri değildir. Acaba bizden bir ilim

adamı, tarihi bir İslâm âlimini bir ömür boyu incelese; neticelerini ilim dünyasına sunsa çok mudur? Bu tür çalışmalar yadırganmamalı; öz ve koli çalışma telakki olunmalıdır.
Bu maruzattan sonra bahsimizi, özellikle hadis ilimlerini ilgilendiren bazı konulardaki çalışma tekliflerimize hasredeceğiz. Bu çalışmaların daha mükemmellerinin bulunacağı ümidiyle konularımızı şöyle sıralayabiliriz:
a) Hadis ilimlerinden her biri ele alınarak; mesele ve kitâbiyatı tesbit edilmeli, böylece ilim dalının sınırı çizilmelidir.
b) Tenkitli basım çalışmalarına hız verilmeli, bu işi yapacak tarzda hadisçi kendisini ikmâl etmelidir. Hadis literütüründeki her eserin ilmî neşri bizim için
zaruridir. Hadisle uğraşan her âlim, kendisini bir veya daha çok eser neşri yapacak tarzda teçhiz etmeli, telif ve terceme çalışmaları yanında buna da vakit ayırmalıdır.
c) Hadisle uğraşan kişilerin otobiyografileri yazılmalıdır. Bir şahısla bir ömür uğraşma prensibi bizde de çalıştırılmalıdır.
d) Hadis ricali dalındaki çalışmalar sistemli hak konulmalı; daha kullanışlı ve doyurucu eserlere doğru gidilmelidir.
e) Peygamber Efendimize izafe edilen her hadia fişlenmeli; ona ait kritik çalışmaları tekrar toplanıp gözden geçirilmeli; malzeme bir arada görülebilecek hale getirilmeli, gerekirse bir hadis için küçük bir esei meydana getirmekten kaçınmamalıdır.
f) Yalan haberler de aynı tarz çalışmalarla tesbil olunmalıdır.
g) Usûl meselelerimiz tek tek ele"alınmalı; konu ile ilgili bilgiler toplu hale getirilmeli, bazan bir mesele için müstakil bir kitap yazılmalıdır. Meselâ icazet ve meseleleri, talebu'1-ilm için yapılan seyahatler... birer örnek başlık olabilir.
h) Fakihlerin hadis kullanışı üzerinde müstakil çalışmalar yapılmalıdır. Serahsî'nin hadisi kullanış tarzı, İmam Mâlik'te hadis, Ebu Hanife'de hadis gibi çalışmalar yaygın haîe getirilmelidir. Bu tür çalışmalar, değişik fıkıh âlimindeki, hadise bakış açısı hakkında fikir vereceği gibi, bir takım yanlışlıkların da önüne geçmiş olacaktır.
i) Tasavvuf ve hadisle olan ilgisi. Sûfî muhaddis-ler ve takip ettikleri usûller.
j) Hadis şerhlerinin ilmî tenkitlerinin yapılması;
eserlerin gözden geçirilerek varsa hatalarına işaret edilmesi,^ daha güzel baskılarının yapılması; indeks vo fihristlerin tanzimi suretiyle kullanışlı hale getirilmesi.
k) Bütün furû-ı hadis kitaplarının ilmî neşirleri; hadislerinin,numaralanması, indekslerinin ve teferruatlı fihristlerinin 'yapılması,
1) Her mezhep imamının kullandığı hadislerin biT dökümünün yapılması.
m) Tahriç çalışmalarının başlatılması. Dinî konularda yazılan kitaplarda kullanılan hadis] erin değerini tespit eden bu tür çalışmalar, insanı çeşitli hatalardan koruyacaktır.
n) Daru'l-Hadislerin İslâm toplumlarına hizmetleriyle; her birinin tarihinin ve öğrenim hikâyesinin anlatılması; hizmet gören şahısların tanıtımı,
o) Değişik İslâm coğrafyalarının hadis tarihlerinin tespiti. Endülüs'te hadis, Şam ve yetiştirdiği mu-haddisler, Bağdat'ta dördüncü asırda çalışmaları... gi-" bi belirli bir zaman ve coğrafyayı kucaklayan çalışmaların yapılması.
p) Zühd erbabının hadisle ilgisi. İslâm tasavvufunun temelini teşkil eden haberlerin, hadis usûlü kanunlarına göre tenkidi.
r) Hadis biyoğrafyasmm tümünü kapsayan eserler.
s) Hadise dair yazılan makalelerin dökümünü yapan indeksler.
şî Hadisçifıkıhçı, hadisçi- keîâmcı, hadisçi -mutasavvıf... ihtilâfları ve tarafların özelliklerini tanıtan araştırmalar.
t) Batıda yapılan hadis çalışmalarının tümünü özetleyen eserlerin tanzimi.
Batıda yapılan hadisle ilgili çalışmalarda uğranılan hataların; güçlü ilmî çalışmalarla karşılanarak, bu tür eserlerin batı dillerinde neşri.
v) Günün gerektirdiği, evvelce örneği geçmemiş yeni çalışma türleri meydana getirerek hadise ve bağlı ilim dallarına her türlü hizmetin yapılması.[484]

V. KISA HADİS İLİMLERİ BİBLİYOGRAFYASI

Hadisin ve bağlı ilim dallarının bibliyografyası (kitabiyyât ve literatürü) için bugüne kadar yazılmış en güzel ve tek eser, Muhammed b. Ca'fer Kettânî (Öl. 1345/1929) nin, er-Risâletü'I-mustatrafe li beyânı meşhûri kütübi's-sünnetri-müşerrafe (Karaçi, 1379/ 1960) adlı küçük kitabıdır. Ne var ki eser, bir takım eksiklikleri de gideremeyiştir.
Bizim burada vereceğimiz liste, kısmen ilahiyat öğrencisinin, zaman zaman hocalarına sorduğu «hangi hadis kitaplarını alalım» sorusuna cevap verecek eserleri ihtiva eden, daha çok genel mânada hadislo ilgili bazı eserleri veren bir liste olacaktır. Aslında, bu bölümün biraz uzaması pahasına; eserler hakkında kısa bilgilerin verilmesi güzel olurdu. Fakat bu işi yapamamış bulunmaktayız.
Hadis ilimlerinin iki tür araştırma sahası bulunmaktadır. Bu iki sahadan birincisi, öndört yüzyıldan-beri biriken ve hadisle ilgili olan neşriyattır. İkinci saha ise, doğrudan hadisle ilgili olmayan yerlerdir. Hadisçi, yitirmiş olduğu bir değerli varlığı arar gibi; İslâmî ilimlerin her dalında, hatta dinî olmayan ilimlere ait eserlerde; tarihte, edebiyatta, şiirde, masal vo
hikâyede... hep hadise ait malzeme aramakla yükümlüdür. Cemiyetlerin, müstakbele intikal eden, bütün kültür varlıkları içinde, her sahanın adamı kendine ait faydalı malzeme bulabilir. Böyle bir araştırma, çok daha isabetli sonuçlar .verecektir. Çünkü burada mesele, hadisin kendi iç bünyesinden çok, dışındakilerin onu tanıyış tarzına da . bağlı kalacaktır Böylece biz daha objektif esaslara bağlanacak ve yabancı bilim dallarının da şâhitliklerlyle güçleneceğiz. Hadisçi kendisini üstün insan görürken, bir başkası onu «ümmeti birbirine düşüren fesatçı olarak damgalamaktadır». İşte bu iki tesbitten, tarih ve vakıa önünde gerçek olanı bulmak ilmin görevidir. İftira elbette kötüdür. Ama kendi kabımız içinde, sadece kendimizi tavsif ve tasviple tasdik edilmek de pek sağlam bir zemin meydana getirmemektedir.
Dışarıdaki kişi, hadisçiyi daha geniş perspektiv içinden görebilmektedir. Biz bazan, bir ağacın gövde-sindeki teferruat üzerine büyüteç tutup bakarken; ağacın gövdesinden, hatta ormanın tümünden haberdar olmayabiliriz. Fakat dıştaki kişi, bizi ve ilgilendiğimiz işi daha rahatlıkla ve daha doğru olarak görüp ölçebilir.
Yedi başlıkta vereceğimiz eserleri Kett.ânî 65 kadar başlıkla vermektedir.[485] Böyle teferruatlı bölümlere ayırmak, listeyi daha kullanışlı hale koyardı. Biz eserin bünyesini nazar-ı itibara alarak, hem eser adedini artırmadık, hem de başlıkları biribiri içine dere ettik. Hadisle ihtisas derecesinde uğraşan kişi, zaten böyle bir listeden müstağnidir. Genel kültür ve hadis öğrenimi yapan öğrenci için de bu ölçüdeki bir liste, hizmeti yeter derecede görür.
Kitapların tarihi sırada olmalarına bazan dikkat edemediğimiz de olmuştur. Aslında böyle bir listenin tanzimi, büyük emek ve araştırma istemekted r. Kitabın bünyesinde planlanmayan bu çalışmanın, dar bir zaman mahsulü oluşu, yazarın hatalarını bağışlama vesilesi olacaktır.[486]

1. Mecmualar, Hadis Furûu Kitapları

Kapağını açıp hadis bulabileceğimiz, her türdeki eseri "bu başlık altına toplamış bulunmaktayız. Kettâ-nî'de bölüm daha farklıdır.[487]
Bölüm ayırımı yapmadan eserlere verdiğimiz numara bir bütünlük içinde sürecektir.
1. Müsnedü'1-İmâm eş-Şehid Zeyd, Nşr. Abdülaziz Bağdadî, Kahire, 1340/1920".
2. Câmiu mesânîdi'1-îmâm Ebi Hanîfe, Müeyyed Horzemî, Haydarabad, 1332.
3. Sahifetü Hemmâm b. Münebbih, Nşr. Muham-med Hamidullah, Dimeşk, 1953 (Eserin İngilizce vo Türkçe baskıları mevcuttur).
4. el-Muvatta', İmam Mâlik b. Enes Yahsubî, Tunus, 1280. Şeybânî rivayetini ele alan bu baskı dışında, kitabm başka baskıları da vardır. Eserin onu aşkın rivayeti ile ilgili olarak evvelce bilgi verilnrştir [488]Muhammed Fuat Abdülbaki neşri (Mısır, 1370) en güzel baskılarından biridir. Mu'cem, onun kitap adına ve hadis numarasına işaret eder,
5. Ehâdisu'l-Muvatta' ve ittifâku'r-ruvât an Mâlik... Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer Dârakutnî, Nşr., Muhammed b. Hasen Kevserî, Kahire, 1946.
6. Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik, Abdullah b. Mübarek Hanzalî.
7. el-Câmi', Ma'mer b. Râşid, (Pek çok yazma nüshaları arasında, Ank. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kit., İsmail Sâip Sencer Koleksiyonu, 2164).
8. el-Musannef, Ebu Süfyan Veki' b. Cerrah b. Müleyh, Rüvâsî.
9. el-Musannef, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim, (pek çok yazması arasında, Köprülü Ktp, 438).

11. el-Musannef, Ebu Seleme Hammâd b. Seleme b. Dinar Rib'î.
12. el-Musannef, Abdürrezzak b. Hemmâm b. Nâfi. [489]
13. el-Müsned, Ahmed b. Hanbel, Nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, cüz: 1-10, Kahire, 1949-1951.[490]
14. el-Müsned, Ebu Davud Tayâlisi.
15. el-Müsned, Haris b. Üsâme.
16. el-Müsned, Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdullah Bezzâr.
17. el-Müsned, Ebu Ya'lâ Ahmed b. Ali b. Müsen-nâ.
18. el-Müsnedü'1-Kebir, Ebu Bekr Ahmed b. İbrahim îsmailî.
19. es-Sünen, Ebu Osman Sa'îd b. Mansûr b. Şu'-be Mervezî.
20. es-Sünen, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn Beyha-kî.
21. es-Sünen, Ebu Muhammed Abdullah b. Ab-durrahman, Dimeşk, 1349.
22. es-Sünen, Dârakutnî, Dâru'l-Mehâsin mat., 1386.
23. es-Sah:h, Ebu Avâne Ya'kub b. İshak b. İbrahim. .
24. K. el-îlm, Züheyr b. Harb . [491]
25. el-Câmiu's-Sahih, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, cüz: 1-9, Bulak, 1311 - 1313 [492]
26. el-Edebu'1-müfred, Muhammed b. İsmail Buha-rî, Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, 1379. Eser Türkçeye çevrilmiştir
27. Şevâhidu't-tavdih ve't-tashih li müşkilâti'1-Câ miu's-sahih, Cemaluddin Muhammed b. Mâlik Tâî, Haydarabat, 1319.
28. el-Müstahrac ale's-Sahîhayn, Ebu Bekr Ah-med b. İbrahim İsmailî.
29. el-Câmiu's-sahih, Müslim b. Haccac Kuşeyrî, cüz: 1-8, İstanbul, 1329-1333.[493]
30. Meâlimu's-sünen, Ebu Süleyman Hattâbî, Kahire, 1368/1949.
31. Kitâbu'1-âsâr, Muhammed b. Hasen Şeybânî.
32. Müsned, Ebu Davud Tayâlisî, Haydarabat, 1321.
33. es-Sünen, Ebu Davud Süleyman b. Eş'as Sicis-tânî, Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, cüz: 1-2, Kahire, 1950. [494]
34. Risâletu Ebi Davud Sicistanî fi vasfı telifin li kitâb es-Sünen, Abdülaziz Hâşimî, Nşr., Muhammed Zâhid Kevserî, Kahire, 1369.
35. es-Sünen, Muhammed b. Yezid b. Mâce Kaz-vînî, cüz: 1-2, Kahire, 1313. Eser Muhammed Fuad Ab-dülbaki tarafından da neşredilmiştir,
36. es-Sünen Dârimî, Haydarabat, 1309. el-Mu'cej mü'1-müfehres'in atıf yaptığı dokuz kitaptan birisi budur.
40. es-Sünen, Ebu Muhammed Abdullah b. Ab-durrahman b. Behrâm Semerkandi.
41. el-Müctebâ (es-Sünen) bişerh Celâleddin Su-yûtî ve Hasiyeti's-S.ndî, en-Nesâî, cüz: 1-8, Kahire, 1348/1930.
42. Mevârid ez-zam'ân ilâ zevâidi îbn Hibbân, Nu-reddin Ali b. Ebu Bekr, Heysemî, Nşr. Abdürrezzâk Hamza, Kahire.
43. el-Müstedrek, Hâkim Neysâbûrî, güz: 1-4,'Haydarabat, 1334-1342/1915-1923.
44. İktizâü'1-İlm el-amel, Hatîb Bağdadî, Nşr. Muhammed Nâsırüddin Elbânî. Eserin başka, baskıları da yapılmıştır.
45. Küçük, orta ve büyük Mu'cemler, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed Taberânî. Bu eserlerden basılı olanlar vardır.
46. Ma'rifetü's-sünen ve'1-âsâr, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin Beyhakî. (yirmi numaradaki esere bakınız);
47. el-Müstahrac, Ebu Ahiried Muhammed b. Ebu Hâmid Gıtrîfî,
48. et-Tıbbu'n-Nebevî, İbn Kayyım Cevziyye, Nşr. Muhammed Râğıb Tabbâh, Halep, 1346/1927.[495]
49. Şerhu meâni'1-âsâr, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme Tahâvî. Bu eserin de bir kaç baskısı vardır.
50. Câmiu'l-ahkâm fi ma'riietil-halâl ve'1-harâm, Muhyiddin b. Arabî Endelûsî.
51. Mişkâtu'l,-mesâbîh, Tebrîzî, Nşr. Muhammed Nâsırüddin Elbânî, Dimeşk, 1380 - 1383/1961-1962.
52. Kitâbu'1-Vefâ bi ahvâli'l-Mustafa, İbn Cevzî, Kahire, 1386/1966.
53. Kitâbu'ş-şifâ, Kadı İyaz b. Musa Yahsubî. Eserin kitap ve cüz halinde çeşitli baskıları yapılmış, şer-hedilmiş ve Türkçeye çevrilmiştir.
54. Kitâbü'l-erbeîne'n-Neveviyye, Muhyiddin Ne-vevî. Yüzlerce kırk hadis kitabı içinde en meşhur bir eserdir. Üzerinde çalışmalar yapılmış ve dilimize çevrilmiştir [496]
55. Riyâzu's-sâlihin min kelâmı Seyyidi'l-mürselin, Muhyiddin Nevevî. Eserin muhtelif baskıları vardır, Türkçeye terceme edilmiştir . [497]
56. Kitâbu'l-ezkâr, Nevevî, Kahire, 1356. Kitap Türkçeye çevrilmiştir.
57. Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid, Nureddin Heysemî, Kahire, 1353.
58. Meşâriku'l-envâr alâ sıhâhi'1-asâr, Ebu'1-Fadl îyâz b. Musa Yahsubî, cüz: 1-2, Fas, 1328-1329. Kitabın şerhleri ve baskıları vardır. [498]
59. Şerhu's-sünne, Ebu Muhammed Hüseyn b. Mes'ûd Bağavî.
60. el-Cevheru'n-nekiyy alâ Süneni' 1-Beyhaki, Ala-ettin Mardinî.
61. Nehcü'l-belâğa, Şerif Radî, Nşr. Ferruh Ömer,
Beyrut, 1372/1952. Şianın meşhur hadis kitaplarından biri olan bu eserin değişik baskıları vardır, En meşhur şerhi ise İbn Ebu'l-Hadid tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitap Arap edebiyatı tahsilinde de kullanılmaktadır [499]
62. Mâ huve Nehcü'l-belâğa, Hibetüddin Şehristâ-nî, Sayda, 1352.
63. Cemu'l-Cevâmi'", Celaluddin Suyûtî,
64. el-Câmiu's-Sağir, Celaluddin Suyûtî. Alfabetik tanzim edilen bu eserin bir de büyük şerhi mevcuttur. İkisi birden basılmıştır.
65. Mikâtu'l-mefâtih şerhu Mişkâti'l-mesâbih, cüz: 1-5, Mulla Ali b. Sultan Kârî Hanefi, Mısır, 1309.
66. î'lâmü's-sünen an kütüb Seyyidi'l-mürselin, ibn Tulün, Dimeşk, 1348.
67. Sübülü's-selâm, Muhammed b. İsmail Emir San'ânî, Mısır, Bu kitabın muhtasarı ve Türk dilinde şerhli tercemesi mevcuttur. [500]
68. el-Vâbilu's-sayyib mine'l-kelimi't-tayyib, Şem-süddin Muhammed b. Ebu Bekr b. Kayyım Cevziyye, Kahire, 1376.
69. el-Fethu'1-kebir fi dammi'z-ziyâde üe'l-Câmn'a -sağir, Celaluddin Suyûti, Nşr., Yusuf Nebhânî, Mısır.
70. el-Mecâzâtu'n-Nebeviyye, Şerif Radî, Nşr. Mahmud Mustafa, Kahire, 1356/1937.
71. Akdiyetu Resûlillah, Abdullah Muhammed b. Ferac Kurtubî, Kahire, 1346.
72. el-Kenzü's-seinîn fi ehâdisi'n-Nebiyyi'1-Emin, Mısır, 1388.
73. Delilu'l-fâlihin, Muhammed b. Allan Sadîkî, Mısır, 1374, cüz: 1-4, elli beş numarada geçmiş olan ki' tabın şerhidir.
74. Kenzü'l-ümmâl, Muttekî Hindi, Haydarabat 1311. Büyük boy ve küçük harflerle numaralı yapılan bu basın dışında eser, küçük boyda da basılmıştır. Elde mevcut matbu eserler içinde en çok hadis toplayan bu kitabın altmış beş bine yakın haberi ihtiva ettiği bilinmektedir.
Başta da arzettiğimiz gibi, hadis mecmuaları bunlardan ibaret değildir. Gerek unutularak ve gerekse bililtizam, listeyi uzatmamak için pek çok kaynak eser buraya alınmamıştır.[501]

2. Furû Kitaplarına Ait Şerhler

75. Tenviru'l-havâlik şerhu Muvatta' Mâlik, Celâ-luddin Suyûtî, cüz: 1-2, Kahire, ts.
76. Şerhu'l-Muvatta', Zürkâni, cüz: 1-4, Kahire, 1310. Muvatta'm başka şerhleri de vardır.[502]
7. Keşfu'l-muğatta... Ebu'1-Kasım Ali b. Hasen b Asâkir.
78.el-Müsned üzerine yapılan çalışmalar arasında zikri geçen Sââti de yarım kalmasına rağmen bir şerh sayılmalıdır.[503]
79. Umdetü'1-Kâri, fî şerhi sahihi'l-Buhârî, Sedrud-din Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Aynî, cüz: 1-11, İstanbul, 1308/1309. Buharı Sahih'inin^bundan çok önceleri yazılmış şerhleri vardır. Türkiye'de ve özellikle Hanefî olan bilginler arasında tutulmuş olan bu eserin muhtelif baskıları vardır.
80. Şerhu'1-Buharî, Ebu Süleyman Hamed b. Muhammed Hattâbî.
81. Fethu'1-bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhari, Şehabud-din Ahmed b. Muhammed b. Hacer Askalânî, süz: 1-13, Bulak, 1300 - 1301.
82. Ta'likâtü's-Suyûtî ale'l-Buharî, Ebu Bekr Sükuti.
83. îrşâdü's-sârî, îbi. Hacer Askalâni, cüz: 1-10, Kahire, 1307.
84. Şerhu'1-Buhari, Kirmanı, cüz: 1-25, Kahire, 1935/1945.

85. el-Mütevârî alâ teracimi'l-Buharî, Nureddin Ebu'l-Abbas İskenderî,
86. Şerhu'l-Câmii's-sahih li Müslim b. Haccac Ku-şeyrı, Muhyiddin Zekeriyya b. Yahya Nevevî, cüz: 1-10. Eserin başka baskıları da mevcut olup, Müslim üzerine yapılan en güzel şerhtir [504]
87.Avnu'l-ma'bûd, Azimâbâdî, cüz.- 1-14, Kahire. Eserin muhtelif baskıları mevcuttur. Bu baskıda, İbn Kayyim'e ait, kısmî bir şerh de yer almaktadır. Günümüzde Hirid ülkesinde neşredilmiş başka Ebu Davûd sünen'i ve şerhleri de vardır. Bezlü'l-mechûd bunlardan biridir.
88. Tuhfetu'l-Ahvezî, Tirmizî şerhi, Mubârekpûrî, Cüz: 1-10; Mısır, 1383-1387/1963-1967.
89. Neylü'l-evtâr, Muhammed Ali Şevkânî, cüz: 1-8, Kahire. Eserin başka baskılan da vardır. Şevkânî, Zeydî olmasına rağmen, hadiste sünnî malzeme kullanan değerli bir âlimdir.
90. Şerhu Süneni't-Tirmizî, İbn Arabî Mâliki, cüz: 1-13, Kahire, 1931-1934.
91. es-Sirâcu'1-münir bi~şerhi Camii's-sağir, cüz: 1-3, Mısır, 1312/1894) [505]

3. Rical (Cerh Ta'dil) Kitapları.

Bu bölümde, cerh-ta'dilin nazarî bilgilerine temas eden kitaplar da bulunabilecektir. Ayrıca; esma - ku-nâ - elkâp kitaplarıyla, sahabeyi tanıtan eserler, ensâb ve tabakât kitapları için de bir ayırım yapılamamıştır. Sika ve zayıf râviler, müdellisler, metrukler, ekâ-bir ve esâğir kitapları... gibi şahıslarla ilgilenen her tür esere «rical» başlığı ile vermek mecburiyetinde kaldık.
92. el-Esmâ ve'1-künâ, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd, cüz: 1-2, büyük boy, Haydarabat.
93. et-Tabakâtu'1-kübrâ, İbn Sa'd; Eserin batıda ve İslâm dünyasında yapılmış birkaç değişik baskısı vardır.
94. Tecridu't-temhld limâ fi'1-Muvatta... Ebu Ömer Yusuf b. Abdulberr Nemerî, Kahire, 1350.
95. et-Tarihu'1-kebir, Muhammed b. İsmail Buharı, Haydarabat, cüz: 1-6, 1941/1945.
96. el-îrşâd fi ma'rifeti ricali'1-Büharî, Ebu Nasr Ahmed b. Muhammed Kelâbâzî, Topkapı sarayı, Üçüncü Ahmed, 2889.
97. Ricâlu's-Sahîhayn, Tahir b. Ali Makdisî Şeybâ-nî. Kelâbâzi ve İsfehânî'nin kitaplarını bir araya toplayan bir eserdir. Cüz: 1-2, Haydarabat, 1323.
98. et-Tarihu's-sağir, Buharı, Haydarabat, 1325.
99. er-Riyâzu'1-müstetâbe..., Yahya Amiri Yemeni, Haydarabat, 1303.
100. Şuhûhü'l-Buharî, Ebu'1-Fadl Hasen b. Muhammed Sagânî.
101. Kitâbu'1-Esmâ ve's-sıfât, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin Beyhakî.
102. Kitâb ma'rifeti's-sahâbe, Ebu Nuaym Isfehânî Ahmed b. Abdullah.
103. el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe, Îbn Hacer, Kahire, 1323.
104. Metâliu'n-nücûm, Hersekli Mehmet Kâmil, CÜZ: 1-2, İst., 1307-1309.
105. Üsdu'1-gâbe, İbn Esir Cezeri, Kahire, 1280.
106. el-İstî'âb fi ma'rlfetil-ashâb, Yusuf b. Abdulberr Nemerî, Haydarabat, 1318-1319 [506]
107. Kîtâbu't-târih ve'1-mecrûhin, Ebu Hatim b. Hibbân, Ayasofya Kütüphanesi, nu: 496. Yzm.
108. Tertibu's-sikât, İbn Hibban Bustît Yzm., Mısır Dârü'l-kütüp, 37.
109. Mukaddimetü'1-cerh ve't-ta'dil, Abdurrahman b. Ebu Hatim Râzî, Haydarabat, 1952.
110. Kitâbü'1-Cerh ve't-ta'dil, îbn Ebu Hatim Râzî, cüz: 1-6, Haydarabat, 1952.
111. el-Müğnî fi tabakâti'l-muhaddisîn, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed Zehebî, Süley. Küt., Fey-zullah Ef., 1528.
112. Mizânu'l-i'tidâl, Şemsuddin Zehebî, cüz: 1-4, Kahire.
113. Tehzibu'1-asâr, Ebu Ca'fer Muhammed b. Ce-rir b. Yezid Taberi.
114. el-Müştebih, Zehebî, Nşr. Becâvî, 1381/1962
115. Müştebihu'n-nisbe, Abdülganiy Esedî, Hindistan, 1326.
116. Kabûli'l-ahbâr ve ma'rlfetu'r-ricâl, Ebu'l- Kasım Abdullah b. Ahmed Belhi.
117. el-Kâmil fi ma'rifet zuafâi'l-muhaddisin ve ileli'1-ez-hadis, Ebu Abdullah b. Adiyy Cürcâni.
118. el-İkmâl fi ref i'1-irtiyâb, Ebu Nasr b. Mâkûlâ. Eser matbudur.
119. Risale fi'r-ruvâti's-sikât, Şemseddin Zehebî, Mısır, 1324.
120. Esmâu's-sahâbeti'r-Ruvât ve mâ li-küJli vâhid mine'1-aded, İbn Hazm Endelûsî, Yzm., Dârü'l-Kütübi'l Mısnyye.
121. el-Esmâu'1-mübheme fi'1-enbâi'l-muhkeme, Hatîb Bağdadî.
122. Tezkiratü ricâli'l-aşere, Ebu'l-Mehâsin Muhammed b. Ali Hüseynî, Köprülü Kütüphanesi, 263 [507]
123. el-Fevâidu'1-müntehabeti'l-avâlî ani'ş-şüyûhi's -Sikât, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer Dârakutnî.
124. Kitâbu'1-künâ, Muhammed b. İsmail Buharî, Haydarabat, 1360/1941.
125. Nakdü'r-ricâl, Mustafa b. Hüseyin Tefrîşî, Tahran, 1319.
126. el-Ensâb, Sem'ânî, cüz: 1-6, Haydarabat, 1382-86/1962 - 66.
127. el-Mü'telif ve'1-muhtelif fi esrnâi nakaleti'l-hadis, Muhammed Abdülgani b. Sa'îd Esedî, Hindistan, 1326.
128. Tabakâtu'l-müdelKsîn, Şihabuddin Ebu'1-Fadl b. Hacer Askalânî, Mısır, 1322.
129. Tehzîbu'1-esmâ, Muhyiddin Neyevî, cüz: 1-4, Mısır, ts.
130. Lisânu'l-mizân, Şihabuddin Ebu'1-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer Askalânî, cüz: 1-6, Haydarabat, 1329 -1331.
131. Tehzibu't-tehzib, Şihabuddin Ahmed b. Ali b. Hacer, cüz: 1-12, Haydarabat, 1325/1327.
132. Tabakâtü'l-huffâz, Celaluddin Suyûtî, Gotha, 1833.
134. er-Raf, ve't-tekmil fi'1-cerh ve't-ta'dil, Abdul hayy Lükhnovî.
Bu eseri, Halepli hadis bilgini Abdülfettâh Ebu Gudde neşre hazırlamış ve Halep'te bastırmıştır. Kitap nazari cerh ve ta'dil meselelerini konu almaktadır.
135. Kâidetün fi'1-cerh ve't-ta'dil ve kâidetün li'l-müerrihin, Sübki, Beyrut, 1388.
136. Câmiu'r-ruvât, Muhammed b. Ali Erdebîlî, Tahran, 1334.
137. el-Muhtasar fi ilm-i ricâli'1-eser, Abdülvehhâb Abdüllatif, Kahire, 1381/1952.
138. Hadis ricali, Ali Özek, İstanbul.
139. Ebu Hureyre; Râviyetü'l-İslâm, Muhammed Acâc Hatib, Kahire.
140 Dıfa' an Ebi Hureyre, Abdülmün'im Salih Ali, Beyrut, 1393/1973.
141. Ebu Hureyre, Hüseyin Şerefüddin Âmilî, Sayda.[508]

4. Hadis İlim Dallan

Listemizin bu bölümünde, «Hadis ilimleri» başlığı altında, eserin baş tarafında tanıttığımız bazı bilgi dallarına alt te'lifleri zikredeceğiz .[509]
142. Kitâbu'1-ilel ve ma'rifeti'r-rical Ahmed b. Hanbel Nşr. Talat Koçyiğit, İsmail Cerrahoğlu, Ank, 1963. Eserin sadece yarısını ihtiva eden bu cildi ikinci cild takibedecektir.
143. İlelü'l-hadis, îbn Ebu Hatim Râzî, Kahire, 1343.
144. Şerhü ileli'1-Câmi', Ebu İsa Tirmizi'nin eserine ait bir çalışma, Zeynüddin Abdurrahman b. Receb Hanbelî, Yzm.
145. et-Tarih ve'1-ilel, Yahya b. Maîn, Zâhirlyye küt.
146. Kitâbü'1-üel, Ebu îsâ Tirmizî.
147. İhtilâfü'l-hadis, Muhammed b. îdris Şafiî, el-Ümm kenarında.
148. Nâsihü'l-hadis ve mensûhüh, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. Esrem, Eser yazma halindedir.
149. Nâsihü'l-hadis ve mensûhüh, Ebu Hafs Ömer b. Şahin.
150. el-İ'tibâr fi beyâni'n-nâsih ve'1-mensûh mine'l-ahbâr, Ebu Bekr Muhammed b. Musa Hâzimi Hemedâ-nî, Haydarabat-Şam. 1359 ve 1965.
151. en-Nâsih ve'1-mensûh ffl-hadis.. Ebu Ca'fer Nehhâs, Mısır, 1323.

152. A'lâmü'1-âlem ba'de rüsûhih bihakâik nâsihi'l hadis min mensûhih, Îbnü'l-Cevzi.
153. Ahbâru ehli'r-rüsûh fi'1-fikh ve't-tahdis bi
154. Te'vilü muhtelifi'1-hadis, İbn Kuteybe Dlneve-ri, Kahire, 1326.
155. Müşkilu's-Sahîhayn, Salahuddin Halil Alâî, Yzm.
156. Müşkilu'l-hadis ve beyânüh, Ebu Bekr Mu-hammed b. Hasen b. Fûrek, Haydarabat, 1362.
157. Müşkîîu'1-Asâr, Ebu Ca'fer Ahmed b. Mu-bammed Tahâvî, Haydarabat, 1333.
158. Garibü'l-Hadis, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm Herevî, cüz: 1-4, Haydarabat.
159. el-Fâik fî ğaribi'l-hadis, Carüllah Z .mahşerî.
160. Meşâriku'l-envâr, Kadı Iyâz b. Musa Yahsubî, cüz: 1-2. Kahire.
161. en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis, îbn Esir Cezerî, Cüz: 1-5.[510]
162. el-Beyan ve't-ta'rif fi esbâb-i vürûdi'l-hadisi'ş -şerif, İbrahim b. Kemaluddin b. Hamze, Kahire, 1329.
163. es-Seyrü'1-hasis fi tarihi tedvini'1-hadis, Haydarabat, 1358.
164. Miftâhü's-sünne ev târlhu funûni'1-hadis, Kahire.
Bu kitaplar dışında hadis ilimlerine dair yazılmış pek çok eser daha mevcuttur. Listemizin uzamaması
için onları buraya almamış bulunmaktayız[511]

5. Mevzuata Ait Eserler (Hadis Adı Altında Uydurulmuş Yalanları Konu Alan Eserler)

166. Kitâbü'l-mevdûât, Ibn Cevzî, cüz: 1-3, Medine, 1386-88/1966-68.
167. el-Menâru'1-münif fi's-sahih ve'd-daif, îbn Kayyim Cevziyye, Beyrut, 1390.
168. Tenzihü'ş-şeriati'l-merfua. Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed cüz: 1-2, Mısır, ts.
169. el-Mekâsıdü'1-hasene, Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman Sehâvî, Nşr. Abdullah Muhammed, 1375/1956.
170. Tezkiretü'l-mevdûât, Muhammed b. Tâhir b. Ali, Kahire, 1343/1924.
171. el-Leâli'1-masnûa, Celaluddin Suyûtî, cüz; 1-2, Mısır, 1317.
172. el-Fevâid el-Mecmûa fi'1-ehâdis el-mevdûa, Muhammed b. Ali Şevkanî, Lahor, ts.
173. Tahziru'l-havâs min ekâzibi'l-kussâs, Celaluddin Suyûtî, Mısır, 1351.
174. el-Lü'lüü'1-mersû'... Ebu'İ-Mehâsin Kavukçu, Kahire.
175. el-Masnû' fi ma'rife ti'1-hadis i'l-mevdû\ Molla
Ali b. Sultan Kari Hanefî, Beyrut, 1389.
176. Temyizu'l-merfu ani'l-mevdû'. Aynı müellif. Yzm.
177. Kitâbu'l-mevdûati'l-kebir, Aynı yazar, İstanbul, 1289.
178. et-Tenbih ve'1-işrâf, Ebu'l-Mehâsin Ali b. Hüseyin Mes'ûdî, Kahire, 1357/1938.
179. Esnâ'l-metâlib fi ehâdisi muhtelifi 1-merâtip, Muhammed b. Derv.ş Hût Bsyrûtî, Kahire, 1346.
180. el-Keşfu'1-iIâhî an şedidi'z-Za'afi ve'1-mevdû' ve'1-vâhî, Muhammed b. Muhammed Senderûsî. Yzm.
181. Tahzîru'l-müslimîn mine'l-ehâdisi'l-mevdû'a, Abdullah Muhammed Beşir Zâfir, Mısır, 1321/1903.
182. Mevzu hadisler, menşei tanıma yollan, M. Yaşar Kandemir, Ankara, 1975.[512]

6. Usûl Konularıyla İlgili Eserler

184. el-Muhaddisu'1-fâsıl... Ebu Muhammed Hasen b. Abdurrahman b. Hallad Râmehurmuzî, Nşr. Muhammed Acac Hatip, Beyrut, 1391/1971.
185. Ma'rifetu ulûmi'l-hadis, Hâk:m Neysâbûrî, Nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin, Beyrut, ts.
186. Edebu'1-imlâ ve'1-istimlâ, Abdülkerim. b. Muhammed Sem'ânî, Nşr. Max Weisweiler, Leiden, E. J. Brill, 1952.
187. el-Hidâye ilâ ulûmi's-sünen, İbn Hibbân Ah-med.
188. Câmiu beyâni'1-ilm ve fadlih, Ebu Ömer Yusuf b. Abdulberr Nemerî, cüz: 1-2, Kahire, ts.
189. Takyîdu'1-üm, Hatib Bağdadî, Nşr. Yusuf Aşş,
Dimeşk, 1949, «Institut Français De Damas» neşriyatından.
190. el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye, Hatîb Bağdadi, Hay-darabat, 1352.
191. el-Câmi'li ahlâki'r-râvi, Hatîb Bağdadî, Tek nüsha Yzm. İskenderiye şehir kütüphanesi.
192. el-İcâbe li iyrâdi me'stedraketbü Aişe ale's-Sahâbe, Bedruddin Zerkeşî, Dimeşk, 1358/1939.
193. Ma'rifetu ulûmi'l-hadis (Mukaddime), İbn Salâh Şehrizârî, Halep, 1350. Eserin başka baskıları da vardır[513]
194. et-Takyid ve'1-izâh limâ utlika ve uğlika nıin Mukadimeti İbni's-salâh, Nşr. ve Şerh., Muhammed Râğıp Tabbah, Halep. 1350.
195. el'Bâisu'l-hasis, İbn Kesir, Mısır.
196. Hedyü's-sârî, Fethu'1-bârî mukaddimesi, İbn Hacer, Mısır.
197. el-îlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâye ve takyidi's -sima', Kadı îyâz b. Musa Yahsûbî, Mısır,
198. Elfiyetü's-Suyûtî fi mustalahi'l-hadis, Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid - Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire, 1353.
199. Şerhu'd-dîbâcil-müzehheb fi mustalahi'l-hadis, Molla Hanefî, Nşr. Ali Mahfuz, Kahire.
200. Tedribu'r-râvî, Celaluddin Suyûtî, Kahire, 1307.
201.Mâ lâ yeseu'l-muhaddise cehlüh, Ebu Hafs Ömer Meyâncî, Nşr. Subhî Samerrâî, Bağdat.
202. Kavâidu't-tahdis min funûni mustalahi'1-hadis, Cemaluddin Kasimî, Nşr. Muhammed Behçet Bî-târ, Dimeşk, 1352/1925.
203. Şerhu'l-elfiyye, Zeynüddin Abdurrahman Irâ-ki, cüz: 1-2, Fas, 1354.
204. Fethu'l-müğis bi-şerhi elfiyeti'l-hadis, Abdur-rahman Irâkî, Kahire, 1355/1937.
205. el-Menhelu'1-hadis fi ulûmi'î-hadis, cüz: 1-2, Kahire, 1366/1947.
206. el-Menhecu'1-hadis fi ulûmi'l-hadis, Muhammed, Muhammed Semâhî, Kahire, 1377/1958.
207. Tevcihu'n-nazar ilâ usûli'1-eser, Muhammed Tâhir Cezâyirî, Mısır, 1328/1910.
208. el-Medhal ile's-sünne ve ulûmihâ, Ma'rûf De-vâlibi, Dimeşk, 1375.
209. Nuhbetü'l-fiker, îbn Hacer Askalânî, Kahire, 1934[514]
Bu eserler yanında Türkçede neşredilmiş bazı usûl kitapları da mevcut bulunmaktadır. [515]

7. Karma Eserler, Diğer Neşriyat

210. Tezkiretü'l-huffâz, Şemsuddin Ebu Abdullah Zehebî, cüz, 1-2, Haydarabât, 1333/1334 (Bu eserin bir de zeyli mevcuttur. Hepsi de Rical kitabıdır).
211.Câmiu'1-usûl fi ehâdîsi'r-Resûl, İbn Esir Ce-zerî, Mısır, 1368. (Türkiye kütüphanelerinde çok değerli yazmaları bulunan bu eser de bir furû-ı hadis kitabıdır) .
212. Hasâisu'l-Müsned, Ebu Musa Medinî, Nşr. Ah-med Muhammed Şâkir, Müsned mukaddimesi, 19-27 s.
213. Mesâilu'1-İmâm Ahmed, Ebu Davud Sicistâ-nî, Mısır, 1353.
214. Islâhü hatai'l-muhaddisîn, Ehu Süleyman Hamed b. Muhammed Hattâbî, Nşr. Bürhanuddin Muhammed, Kahire, 1355.
215. Tashifu'l-muhaddisîn, Ebu Ahmed Hasen b. Abdullah Askeri, Yzm.
216. Şerefu ashabi'l-hadis, Hatib Bağdadi, Nşr. Mehmed S. Hatiboğlu, Ankara, 1972.
217. Akidetü's-selef ve ashâbi'l-hadis, Ebu Osman İsmail Sâbûnî, Mısır, Mecmûatü'r-resâü arasında basılmış, 1343.
218. el-Ecvibetü'1-fâdıla... Muhammed Abdülhayy Lukhnowî, Nşr. Abdulfettâh Ebu Gudde, Halep, 1384/ 1964.
219. İ'râbu'l-hadisi'n-Nebevî, Ukberî, Pertev Paşa Küt, 56.
220. Tedvin-i hadis, Menâzır Ahsen Geylânî, Urdu dilinde, Karacı.
221. Hadis edebiyatında gelişim safhaları, Salih Tuğ (eser henüz çıkmamıştır. Bkz., Fhilip, K. Hitti, Siyasi ve kültürel îslâm tarihi, II, 602,

dipnot).
222. Muhammedan Studien, II, Halle (Fr. Etudes. sur la taradition İslamique).
223. The Tradition of İslam, A. Guillaume, London, 1924.
224. İstanbuler handschriftenstudien zur Arabisc-hen traditionaliteratür İstanbul, 1937 [516]
225. es-Sünne ve mekânetüha... Mustafa Sibâi, Kahire, 1380/1961.
226. Hadisçilerle kelâmcılar arasındaki münâkaşalar, Talat Koçyiğit, Ankara, 1969.
227.Zübeyr Sıddîkî, Hadith literatüre its origin development, special features and criticism, Calcutta Üniversity, 196. (Trc. Yusuf Ziya Kavakçı, Hadis edebiyatı tarihi, İstanbul, 1966).
228. es-Sünne kable't-tedvin, Muhammed Acâc Hatîb, Mısır, 1383/1963.
229. el-Merhal fi usûli'l-hadis li Ebi Abdillah, Nşr. Muhammed Râğip Tabbâh, Halep.
230. Hicrî birinci asırda İslâm toplumu, Mücteba Uğur, İstanbul 1980 [517]

---

[1] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 5-7.
[2] Terimlerin sözkonusu edildiği ilim dalı olan Tetmino-ZojİT'yi «teknik ıstılahlar, terimler bilgisi, mebhas-i ıstılâhât'» şeklinde tanımlayanlar olmuştur. Terminolojinin daha farklı mânaları ve kullanış yerleri de mevcuttur. îslâmî usûl bilgilerine bu ismi verenler de vardır.
[3] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 13.
[4] Bk. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Kahire Bulak neşri, II, 436; Cevheri, es-Sıhâh, 1, 278, Ahmed Abdülğafur Attâr neşri; Feyûmî, el-Mısbâhu'l-munİT, Kahire Bulak neşri, 1316, I, 58 v.d. (Hadis deyimi sahabe, tâbiûn ve etbâ'dan gelen söz, fiil ve haberler için de kullanılır. Çok defa terim, bir sıfatla birlikte söylenince durum daha rahat anlaşılır: merfu' hadis, maktu' hadis, mevkuf hadis gibi).
[5] Buharı, Rikâk, bab: 51. Aynı kelime sahabe sözlerinde de geçer. Bk. Süyûtî, Tednbu'r-râvî, s. 205; Ce-mâluddin Kâsimî, Kavâidu't-tahdis, s. 47. Aynı kelimenin Kur'ân'daki yerleri için Bk. En'âm 68; Nisa, 140; A'râf, 185; Nâzi'ât, 15; Yûsuf, 6 v.d.
[6] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 13-14.
[7] Mısbâh, I, 133; Sıhâh, V, 2138; Bağdatlı M. Fehmi, Tarih-i edebiyyât-ı Arabiyye, İstanbul, 1917, Câhi-liyye devri, 753.
[8] Enfâl, 38; Hıcr, 13; Kehf, 55; Zühruf, 35. Ayrıca hadisler için Bk. Müslim, îlm, bâb. 15; Zekât, 69; Bu-harî, Cenâiz, 32; İ'tisâm, 15; Ahmet b. Hanbel, Müs-ned, IV, 357, 359 v.d.
[9] Geniş bilgi için Bk. Serahsî, Usûl, I, 113; Şâtıbî, el-Muvafakat, I, 4; Ali Mahfuz, el-İbdâ' fî madârri'î-ibtidâ', s. 23.
[10] Diğer görüşler için Bk. M.T. Tancî, «Hadîsu's-sefer», Da'vetu'I-Haki: mecmuası, sayı. 4, sene. 21, s: 37-38;
Mehmed S. Hatiboğlu, «Peygamberimizin sünneti tabiri hakkında», AÜİF Dergisi, XVIII, 81-84. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 15-16.
[11] Hadisçiler kimlerdir? Sünnet âlimlerinin özellikleri nelerdir? Hangi çağlarda ehl-i hadis ve ehl-i eser denilince ne anlaşılırdı? Mâna değişmeleri ve ıstılah farklılıkları olmuş mudur? bütün bunların kronolo jik bir değerlendirme ve araştırma konusu olması, ilgi çekmesi beklenen bir çalışma olabilir. Daha fazla bilgi için Bk. Talat Koçyiğit, Hadis ıstı-lahlan, s. 262-264; 120-123; 399-403. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 16.
[12] İbn Abdi'1-Berr, Câmiu beyâni'l-ilm. I, 46, 52; Hatîb Bağdadî, Şeref, s. 28-30; Ramehurmuzî, Mukaddime v.d.
[13] Hâkim Neysâbûrî, Ma'rifetu ulûmi'l-hadis, Seyyid Muazzam Hüseyin neşri, Beyrut, ts.
[14] Yeni bir baskısı, Dr. Nurettin îtr neşri, Halep, 1386-1966. Bu eser Mukaddime adıyla da anılmaktadır.
[15] gara Üniversitesinde görevli Dr. Nurettin îtr; «Çeşitli konulardaki müstakil te'Iifat sonradan ilim olarak anıldı. Ulûmu'l-hadis tabiri doğdu ve böylece çoğul kipiyle (sîgasiyla) tekil kastedildi», demektedir. Onun fikrine göre ulûmu'l-hadis terkibi, (hadis ilmi) şeklinde anlaşılmalıdır, tbn Salâh, Ma'rifet, Mukaddime bölümü, s. 11.
[16] Çeşitli tarifler için ayrıca bk. Kâtip Çelebi, Keşfu'z-zunûn, II, 635-64; Suhûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 4; Ahmet Naim, Tecrıd mukaddimesi, s. 5-8, 1957, ikinci baskı.
[17] Senet râviler zinciri, metin ise hadisin daha çok bilgi, uygulama ve haber taşıyan gövde kısmıdır.
[18] Mustafa Ahmed Zerkâ, Fi'l-Hadisi'n-Nebevî, Dimeşk, 1375-1956, s. 35-38.
[19] M. Abdülaziz Hûlî, Miftâhu's-sünne, Kahire, s. 158 v.d.
[20] Kâtip Çelebi, Ke§f., II, s. 1203-1207; Neysâbûrî, Ma'-rifet, s. 94, 112; İbn Salâh, Mukaddime, s. 245 v.d.
[21] Hatîb, Şeref, ilgili bölümleri.
[22] Aynı eser, s. 8. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 17-26.
[23] Zekî Velidî Togan, Tarihte usûl, İstanbul, 1950, s. 30-38.
[24] Aynı eser.
[25] Mustafa Ahmet Zerkâ, Fi'l-hadisi'n-Nebevî, 36-38.
[26] Çok teferruatlı olarak hazırlanacak bir, İbâdet tarihi kronolojisi din ve kültür hayatımızın büyük bir ih-t.îvâfMi-n karşılamış olacaktır.
[27] Kadı Ebu Muhammed Hasen b. Hallâd Râmehurmu-zî'nin deyişi ile; «birleştiklerinde İkisi de mükem-melleşir, ayrıldıklarında ikisi de eksilirler», el-Mu-haddisu'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'î, s. 161.
[28] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 26-32.
[29] Meselâ bk., el-Muhaddisu'l-fâsıl, s. 159-162; Hatîb, §eref, s. 7-12.
[30] Subhi Salih, Ulûmu'l-hadis ve mustalahuh, Beyrut, 1384-1965, 73-80 (Trc. M. Yaşar Kandemir, Hadis ilimleri ve hadis ıstılahları, Ankara, 1973, s. 58 v.d.).
[31] Subhi Salih, (Hadis ilimleri ve hadis ıstılahları), s. 62. Hadis tarihine ayırdığımız sayfalarda yeri gelince belirteceğimiz gibi, bu unvanlar çağlara ve coğrafî bölgelere göre değişebilmektedir. Çok ehliyetli kişilere layık görülen bir takım unvanların, daha aşağı mertebedekilere de izafesi mümkün olabilmektedir. Aşağıya aldığımız satırlar bize bu konuda bir fikir verir inancındayım. Daha sonraki asırlarda ilmde meydana gelen düğmeye temas eden bir âlim diyor ki: Günümüzde en yüksek seviye olarak Mesabîh adlı esere bakarlar. Ondan altta Meşâriku'l-envâr seviyesi yer alır. Mesâbih okuyan kendisini artık mu-haddis sayar. Tabiî bu cehaletten ileri gelen bir haldir... İbn Esîr'in Câmiu'l-usûl adlı eserini okuyup, İbıı Salâh mukaddimesini ezberleyene veya Takrîb'i hıfzedene asrın Buharîsi, Hadisçilerin hadisçisi gözüyle bakılırdı...» Keşju'z-zunûn, I, 640-1.
[32] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 3235.
[33] Konu ile ilgili -geniş bilgi ve bazı teferruat için bk. Suphi Salih, Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'an, Dimeşk, 1381 /1962, s. 24, 25, 113, 359 - 383; Aynı yazar, Ulûmu'l-hadis ve mustalahüh, s. 301 (trc, M. Yaşar Kandemir, Hadis ilimleri ve hadis ıstılahları, Ankara, 1973, ikinci baskı, s. 260 vd.); Muhammed Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, Ankara, 1959, s. 13; Mustafa Ahmet Zerkâ, Fİ'l-hadisi'n-Nebevî, Dimeşk, 1375/1959, s. 81, 84-94; Muhammed Abdülaziz Hûlî, Miftâhu's-sünne ev târih funûni'l-hadis, Kahire, s. 6-12.
Özellikle hukuk açısından, Kitap - Sünnet ilişkileri için bk. Mustafa Sibâ'î, es-Sünne ve mukânetühâ ji't-teşrii'l-İslâmî, Kahire, 1380/1961, s. 434 - 442; Osman Keskioğhı, Kur'an tarihi ve Kur'an hakkında ansiklopedik bilgiler, İstanbul, 1953, s. 112 - 116; Abdülveh-hab Hallâf, îlmu usûli'l-jıkh, s. 19-46 (trc, Hüseyin Atay, İslâm hukuk felsefesi, Ankara, 1973, s. 161-190); aynı eser, s. 40-42 (trc, 184-186); Şafiî, ar-Risâle, İlgili bölümler; İbn Abdu'1-berr Nemerî, Câmiu beyâ-ni'l-üm ve fadlih, Kahire, 1388-1968, II, 230-236.
[34] Âyet, 3-4; «Kendi hevâsından söylemez o. O, kendisine ükâ edilegelen bir vahiyden başkası değildir.»
[35] Ayrıca Kur'an-ı Kerim, diğer semavî kitaplardan da faziletli ve üstün sayılmış; buna bağlı olarak da kendilerine Kur'an inen Müslümanlar, diğer ümmetlerden değerli kılınmışlardır. «Kur'an'm diğer sözlere üstünlüğü» için bk., İsmail b. Kesir, Fezâilu'l-Kur'an (trc, Mehmet Sofuoğlu) s. 98-100; Abdullah Aydemir, Hz. Peygamber ve sahabenin dilinden Kur'an-ı Kerimin faziletleri, İzmir, 1981, s. 71-75.
[36] Şevkânî, Fethu'l-kadir, Kahire, 1349, IV, 333.
[37] Cemâluddin Kâsimî, Kavâidü't-tahdis, s, 59.
[38] Kudsî, Rabbani ve İlâhî hadisler diye de anılan bu haberler için bk., Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, s. 13-16; Kâsimî, Kavâidu't-tahdis, s. 64-. 70.
[39] Kitabu'l-ibriz, ilgili bölüm.
[40] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 39-43.
[41] Ebu İshak gâtbî, el-Muvafakât fi usüli'§-§eri'a, Mısır, IV, 13-30; Hûlî, Mifîâhu's-sünne., 10-12. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 43-46.

[42] Haber ile ilgili olarak bk., îbn Abdulberr, Cami', IX, 191; Şevkânî, İrşâdu'l-fuhûl ilâ tahkîki'l-hakk min il~ mi'l-usûl, Kahire, 1337, I, 33; Keşju'l-hajâ, I, 86; el-Akîde ve'ş-şeri'a fi'l-İslâm (Goldziherden tercüme), Mısır, 1378 - 1959, s. 55 vd.
[43] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 46-48.
[44] Meselâ, Âlu îmran, 32, 132; Nisa, 59; Mâide. 92; Enfâl, 20, 46; Nûr, 54; 56; Muhammed, 33; Mücâdele, 13; Te-ğâbün, 12, 16.
[45] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 48-49.
[46] Daha geniş ve karşılaştırmalı bilgiler için bk.f Zerkâ, Fi'l-hadisi'n-Nebevt, s. 84-94; Suphi Salih, Hadis ıstılahları, s. 273-288.
[47] Tercih ettiğimiz bu görüş, orjinal usûl kitabı yazarlarının da fikridir. Usûl kitaplarında her «nevi», başlı başma müstakil bir ilimdir. Hâkim Neysâburî bu konuda şunları söylemektedir: «fe irme ma'rifete külli nev'in minhâ ilmun ale'I-infirâd» (s. 18). Zerkâ bu. ilim dalları için; «Hadis-i Nebevinin etrafında neş'et eden; doğup gelişen ilimler» deyimini kullanmaktadır. Dilimize «hadis ilimleri; hadis bilimleri» şeklinde çevirebileceğimiz bu disiplinler için, Zerkâ'nın bu tssmiyesi de bir görüş birliği olmaktadır. Nurettin İtr ise görüşünü şöyle belirtir: «Ulûmu'l-hadisin çeşitli konularındaki müstakil eser te'lifi, yaygınlığını artırınca; parça parça haldeki ilim şubelerinin tümü için Hadis ilimleri deyimi kullanılmağa başlandı. Daha sonra bu ilimler tek eser büny&sine alındı. Kelimenin sîgası (kipi) çoğul da olsa, tekil manası kastedildi». İbn Salâh, Ma'rİjetu ulûmi'l-hadis, Nurettin îtr neşri, mukaddime, s. 11.
[48] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 49-50.
[49] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 51-54.
[50] Hatîb Bağdadî, Şerefu ashâbi'l-hadis, s. 39-41; M. Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, s. 8-12.
[51] Zeki Velîdî Togan, Tarihte Usûl, s. 61.
[52] el-Muhtasar fî ilmi ricâli'î-eser, s. 8-12.
[53] Râmehurmuzî'nin belirttiğine göre bu Özellik, küçük yaştanberi rical ile haşir neşir olan âlimde bulunan bir hususiyet olmaktadır. Yine onun açıklamasına göre, böyle bir maharet, yaşlılıkta kazanılamamaktadır. el-Muhaddisu'l-fâsıl, s. 307, prğ. 206.
[54] Hucurât, 6; «Ey inananlar, size fâsık (yoldan çıkmış) bir adam bir haber getirirse, onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.»
[55] Suphi Salih (trc.), Hadis ilimleri, s. 89.
[56] Merhum Abdülbaki Gölpınarlı bu meseleye şu sözleriyle temas etmektedir: «Rical bilgisinde de şia öndedir...», «... sahabeyi toptan udûl saymayan Şiada, tenkit gelişmiş bu yüzden, bir yandan hadis bilgisinin, bir yandan tarihin bir kolu ve dayanağı olan Rical bilgisi'nin ilk çağlardan itibaren şiada ilerlemesini sağlamıştır. Emirülmüminin ve imamlar (a.m.) onlara uyanlar, olayları taraf gözetmeden eleştirmişler, olaylar ve bu olaylara karışanlar, meydana getirenler hakkında çekinmeden hükümler vermişlerdir. Zamanla Rical bilgisi tedvin edilmiş...». Tarih boyunca îs-lâm mezhepleri ve Şîîlik, İstanbul, 1979, s. 631-636 vd. Münâkaşasına girmediğimiz bu fikirlerin tam aksi bir görüş için bk. Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, «Hal tercümesi» maddesi, IV, 34 (1981).
[57] Zübeyr Sıddîkî, Hadith literatüre., Calcutta Üniversty, 1961 (trc. Yusuf Ziya Kavakçı, Hadis edebiyatı tarihi, İstanbul, 1966, s. 146-163).
[58] İsimleri çoğaltmak gerekmemektedir. Müellifleri ve eserleri, kısa bibliyografyadan takip daha uygun olacaktır. Ayrıca şu kitaplara da bakılabilir: Kâtip Çelebi, Keşf., I, 834-835; Kettânî, er-Risâletu'l-mustatrafe, Karaçi, 1370-1960, s. 94, 96, 100, 101, 103, 105, 112, 114, 116 vd.; Hûlî, Miftâh, s. 145-154. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 55-60.
[59] Hakim Neysâbûrî, Ma'rijet, s. 112.
[60] Aynı yer.
[61] Ahmet Naim, Tecrid-i sarih tercemesi, Mukaddime, s. 179. (Rey'de Ebu Zür'a Râziye yapılan bir müracaat ve Muhammed b. Salih isimli bir zatın başından geçen tecrübe ile ilgili olarak burada bilgi verilmektedir).
[62] Neysâbûrî, Ma'rifet, s. 113-119; Suyûtî, Tedrib, s. 166; Ahmet Naim, Tecrid tercemesi, mukaddime, s. 184-189.
[63] Ahmet b. Muhammed b. Hanbel, Küâbu'l-ilel ve ma'-rtf eti'r-rical, (nşr., T. Koçyiğit, î. Cerrahoğlu) Ankara, 1963, Önsöz, s. 4.
[64] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 60-63.
[65] îslâm coğrafyası içinde Irak'ın bu kötü harekette büyük emeği vardır. Bu yüzden bölge; (hadis basılıp dağıtılan yer anlamında) Darphane adını almıştır, el-Muhaddisu'l-fasıl, s. 204, dipnot 5.
[66] M. Yaşar Kandemir, Mevzu hadisler., Ankara, 1975, s. 24, dipnot. 7.
[67] Buharı, İlim. 38; Cenâiz, 33; Enbiyâ, 50; Edep, 109;
Müslim, Züht, 72; İlim, 4; Tirmizî; Fiten, 70; İlim, 8, 13; Birinci sûrenin tefsiri, 1; Menâkıp, 19, İbn Mâce, Mukaddime, 4; Dârimî, Mukaddime, 25, 46; Ahraed b. Hanbel, II, 47, 83, 123, 150, 159, 171, 202, 214, 410, 413, 469, 519; III, 13, 39, 44, 46, 56, 98, 113, 116, 166, 167, 176, 203, 209, 223, 278, 280, 303, 422; IV, 47, 100, 156, 201, 367; V, 245, 292, 412.
[68] İbn Salah, Mukaddime, s. 89.
[69] Yine de bu kabil haberlerin okutulmasında ihtiyat şarttır. Yüksek tahsilinin dördüncü yılında, vaktiyle örnek olarak okuduğu uydurma haberleri, Öğrencilik günlerinde sahih niyetiyle dinleyen; yıllar sonra öğretmen olupta, sorumluluk üzerine terettüp edince; «vaktiyle bize sahih diye okuttukları hadisleri bugün bir bir mevzuat kitaplarında bulup çıkarıyorum...-» diye Öğünen kimselere raslanmıştır. Aynı kişiler, vaktiyle kendilerine «uydurma haberdir...-» diye örnekler okutanları, «yalanı sahih gibi okutmakla suçlamakta» bir beis görmemişlerdir.
[70] M. Yaşar Kandemir, a.g.e., s. 138-168.
[71] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 63-66.
[72] Tafsilat ve örnekler için bk., eî-Muhaddisu'l-jâsıl., s. 182-184; «bâbunniyye fi evsâf et-iâ'ip», 185-202; 45-79. paragraflar; «evsâfu't-tâlip ve âdâbüh»; 201-214 80-102. parafraflar.
[73] Benzerleri için bk., Hatip, §erefu ashâbi'l-hadis, s. 79
[74] Senedinde Zührî'nin ve Abdürrezzak'ın geçtiği bir haberden öğrendiğimize göre ibn Mes'ud şöyle demiştir: «Birisi diğerine bir haber (hadis) iletir. O hadisi anlamağa aklı müsait olmayan bu adama, adı geçen söz bir fitne olur». Demek ki, anlayışın mühim bir rolü mevcuttur.
[75] İbn Salâh, Mukaddime, s. 226-227.
[76] Diğer vasıflar ve şartlar için bk. el-Muhaddisu'l-fâsil, s. 403-410; «el-KavIü fî men yüstehakku'l-alızü anhü».
[77] İbn Salâh, Ma'rijetu ulûmi'l-hadis- (veya diğer adıyla Mukaddime), s. 213-231.
[78] Râmehurmuzî. el-Muhaddisu'l-fâsil, s. 601-611.
[79] Bu eser yazma olmaktan kurtarılmış, müsteşrikler tarafından ilmî neşri yapılmıştır. Almanca adı şöyledir: Die methodik des diktatkollegs-Adab cl-imla va'l-is-timlâ, Hrsg. von M. Weisweiller, Leiden, 1952 de Goe-' je-Stiftung, Nu. XIV.
[80] Neşredileceği, yıllar öncesinden haber verilen bu kitabın bu güne kadar tenkitli baskısının yapıldığını duymamış bulunmaktayız. Tek nüsha olduğu zannedilen bir yazması Mısır'da, İskenderiye şehir kitaplığında bulunmaktadır.
[81] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 66-71.
[82] Abdülhayy Lüknevî, er-Raf'u ve't-tekmil, s. 44-46 (Nşr. Abdülfettah Ebu Gudde).
[83] Aynı eser, s. 181-187.
[84] el-Metâinül-aşere adıyla anılan bu kusurlar ve ilgili meseleleri için bk. Babanzâde Ahmet Naim, Tecrid terceniesi mukaddimesi, s. 282-338 (Eserin yeni harflerle olan ikinci baskısı, Ankara, 1957).
[85] İbn Salâh, Mukaddime, yirmi üçüncü nevi; Nevevî, et-Takrib, yirmi üçüncü nevi.
[86] Abdülhayy Lüknevî, er-Rafu ve't-tekmil, s. 65-89 v.d.
[87] Konu ile ilgili güzel bir araştırma için bk. Zübeyr Sıddîkî. (trc.) Hadis tarihi, s. 164-175.
[88] Hatîb Bağdadî, el-Kijâye, s. 329-332.
[89] Bu ilim dalı ve te'lif edilen eserleri için bk. Kettânî, er-Risâletü'l-mustat-rafe, s. 94, 96, 100, 103, 105, 106-121 vd. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 71-79.
[90] Hûlî, Miftâh adını verdiği eserinin bir diğer ismini «Târih funûni'l-hadis» koymuştur.
[91] Mehmet S. Haüboğlu, Hadis tarihi ders notları, Açıklama bölümü.
[92] Muhammed Muhammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-mu-haddisûn.
[93] Bu ilimde, hadisin doğuşundan başlayan tespitler, onu günümüze kadar getirmektedir. Âlimler ondört asırlık zamanı çeşitli itibarlarla bölmektedirler. Bunlar içinde en yaygın olan taksim: «Tedvin öncesi ve doğuş devri, hadisin toplanması, tedvin ve tasnif çağı, tasnifin altın devri, duraklama ve gerileme zamanları, günümüz» şeklindeki taksimdir. Böylece değişik coğrafyalar müştereken incelenmiş olmaktadır.
[94] Yeri gelmişken şunu söylemeden geçemeyeceğiz: Her seviyedeki okumuş kişiye hitap eden; hadis ilimlerinin ondört yüzyıllık hayat hikâyesini konu alan; bu

hayatı; eser, mesele ve kitap bütünlüğü içinde işleyen, hadisin mesut ve çileli zamanlarına bölümler ayıran, usûl konularına da bünyesinde yer veren; hadis ilimlerinin gelişmeler indeki tabiîliğe ve tarihe uygun olarak onu okuyucuya sunan eserlere ihtiyacımız vardır. Hadisin bir de bu bütünlük içinde yazılması gerekmektedir. Bir örnekle kastımız daha iyi anlaşılacaktır. Bugün Türk dili ve edebiyatının her problemini konu alan eserler vardır. Edebiyat sözlükleri, deyimler ve ıstılah lügatleri, her nevi dil kamusları, şahıs biyografi kitapları, türlü sözlükler, edebi sanatları açıklayan kitaplar... vs. Bütün bunların yanında, Türk edebiyatının binlerce yıllık macerasını, edebiyat tari hi bütünlüğü içerisinde; kısa edebiyat ve dil kaidelerine de yer vererek inceleyen eserler de mevcuttur. Bu tür eserlerde; kitap, şahıs, mesele, tarihçe, tenkit, tasvip ve takdir içiçedir. Hadis için bu nevi kitaplar da yazılmalıdır. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 79-81.

[95] Kâtip Çelebi, Keşju'z-zunûn, I, 635-641.

[96] Celâluddin Suyûtî, Tedribu'r-râvi fi şerhi Takribi'n-Nevevî, Medine, 1379-1959, s. 4-6.

[97] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 81-83.

[98] îbn Hazm, el-îhkâm, II, 441; Sâh Veliyyullâh, el-Fev-zü'l-kebİT, s. 21, 22; gâtibî, el-Muvâfakât, III; Mustafa Zeyd, en-Nesh fi'l-Kur'ani'l-Kerim, s. 91-94; Hudarî, Usûl, s. 6, 8.

[99] Bilgi için bk. Te'vilu muhteliji'l-hadis, 1386-1966 (veya eserin Türkçe ve Fransızca tercümeleri), el-t'tibâr /i beyâni'n-nâsih ve'l-mensûh mine'l-asâr, Haydara-bat, 1319, s. 1-28; Keşfu'z-zunûn, I, 33; Kettânî, R. el-Mustatrafe, s. 129; M. Tayyib Okiç, Bazı hıdis meseleleri, s. 116-117; Talat Koçyiğit, Hadis ıstılahları, s. 268 -274.

[100] HâzİmÎ, el-î'tibâr, s. 7.8.

[101] Oniki konuda hadiste neshin varlığı iddia edildiği halde; ferdî değerlendirmelerle bu sayı ikiyüzü bulmaktadır. Şafîî, îhtilâfu'l-hadis adlı eserinde bunlardan yüz kadarına temas eder. Hâzimîde de, bir o kadar - mükerrer de olsa - konu mevcuttur. «Hadiste nâsih - mensûh meselesi» isimli çalışmamızda bunla-, rı, üç kısım halinde iki yüze yakın mesele olarak tespit etmiş bulunmaktayız.

[102] Eserler ve yazarlar için bk. Keşfu'z-zunnûn, II, 1920; Kettânî, 129, özellikle, 67. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 84-86.

[103] Kuran ilimlerine ait en ince teferruata kadar bilgi ve eser adı veren İbn Nedim, hadis ilimlerinde genellikle susar. Böyle olmasına rağmen, eserinin bir yerinde bir sayfaya yakın bu ilimdeki ilk yazarları ve eserleri sıralar. Bk. İbn Nedim, el-Fihrist, Beyrut, ts.'s. 129-130.

[104] Hadislerde semantik çalışmalar, tıpkı Kıır'an'da olduğu gibi zaruridir. Kur'an'da böyle bir çalışma için bk. Süleyman Ateş, Kur'an'da Allah ve insan, Ankara, 1975 (Dr. İzutsu ToshİhikO'dan tercüme).

[105] Eserler için bk. Kâtip Çelebi, Keşfu'z-zunûn, II, 1203 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 86-89.

[106] 64/a.) Suyûtî, Tedribu'r-râvî, s. 540'ta örnekler vardır.

64/b.) Bağdatlı İsmail Paşa, Keşfu'z-zunun zeyli (îzâhu'lmeknûn.,) I, 68.

64/c.) Kâtip Çelebi, Keşfu'z-zunûn, I, 75.

[107] Talat Kogyiğit, Hadis ıstılahları, s. 99, 100. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 89-90.

[108] Geniş bilgi için bk. Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, s. 21. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 90-92.

[109] Aynı eser, s. 22.

[110] Aynı eser, s. 22

[111] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 92.

[112] Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1059, 1060; Kettânî, R. Mustat-rafe, 160-164; Şemâilu'r-resûl, (îbn Kesîr'in eserine yazılan mukaddime, Mustafa Abdülvâhit) s. elif-vâv. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 93.

[113] Cemâluddin Kâsımî, Kavâidü't-tahdis, Fıkhu'l-hadis bölümü, s. 269-386,

[114] îlim dalı ve mensupları için bk., îbn Nedim, el-Fih-rist, 314-315 (Fukahâu ashâbi'l-hadis); Neysâbûrî, Ma'rifet, 63-85; Kavâid et-tahdis, 269-386; Keşfu'z-zu-nûn, II, 1288. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 93-95.

[115] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 96.

[116] Görüldüğü gibi, konular tamamen denebilecek ölçüde teknik bahislerdir. Bunlar kitapta senetlerle verilir. Kserde uzun izahlar yoktur. Usû1-! fıkıh bünyesinde görülen bazı hadis meseleleri, bu kitapta yer almamıştır. Hemen hemen hadis Öğrenimine ait sadece teknik bahisler burada yer almaktadır. Hadisin fıkha mesnet oluşu, kitap ile sünnet arasındaki müşterek konular bu eserde yoktur. Bundan sonraki iki kitapta durum daha değişiktir.

[117] Fihristin tetkikinden de anlaşılacağı gibi, bu eserde hadislerin nevileri ve kısımları üzerinde durulmakta, ek olarak bazı bilgi dallarına da kısaca temas edilmektedir. Diğerinde olan bazı konular burada, bunda olanlar da diğerinde yoktur. Üçüncü eserle birlikte bu üç kitap birbirini tamamlamaktadır.

[118] Diğeri yani el-Câmi'li .ahlâki'r-râvi ve adâbi's-sâmi' adlı olanı hakkında baş tarafta bilgi verilmiştir..

[119] Esaslarına dokunmadan dörtte bire indirdiğimiz fihrist, diğer iki eserden farklı konuları kapsamaktadır. Bu konular arasında; haber-i vâhid meseleleri gibi, başka âlimler tarafından usûl-i fıkıh, meselesi olarak kabul edilenleri de vardır. Bu zat, Râmehurmuzi'nin eserlerinden hayli istifade etmiş, hatta bazan el-Mu-haddisu'l-fâsıl'dan paragrafları aynen eserine almıştır.

[120] Kitap, Dârü'l-Hadisteki derslerinin bilâhare gözden geçirilmesi sonrası meydana gelmiş; takrir ve notlarının hulasası olmuştur. Bazılarına göre eserin redaksiyonu bile yapılamadan müellif vefat etmiştir.

[121] Suyûtî'nin eseri Tedribu'r-râvi, bu kitaptan yapılan bir muhtasarın (et-Takrib adlı çalışmanın) şerhidir. Sıra aynıdır. Fakat açıklama boldur. Senetler artık bulunmamaktadır.

[122] Şimdiki adlarıyla; Ankara Üniversitesi İlahiyat fakül-. tesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

[123] Örnek olarak meselâ, İbn Ebu Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil adlı eserinin Takdime bölümü ve Abdülhayy Lukhnovi'nin er-Rafu ve't-tekmil'
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 97-107.

[124] Bk. Hâkim Neysâbûrî, Ma'rijet, s, 92-96; İbn Salâh, Mukaddime, s. 225-228.

[125] îbn Salâh, Mukaddime, s. 225-228.

[126] Aynı eser.

[127] İbn Kayyim Cevziyye, es-Savâiku'l-mürsele., II, 406; Zühdi Cârullah, el-Mu'tezüe, s. 10; Hayyât, K. el-în-tisâr, s. 55; Bağdadî, el-Fark beyne'l-fırak, s. 180; Se-rahsî, Usûl, I, 329, 330; İbn Hazm, el-İhkâm, I, 133 vd.

[128] Muhanımed b. İsa Tirmizî başlangıç olarak gösterilmektedir.

[129] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 177, Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 108-110.

[130] Nevevî, Takrib, s. 4 (îbn Salâh, Ma'rifct, 10'dan kısaltılarak).

[131] İbn Salâh, muteber kaynaklarda bulunmayan, büyük hadisçilerin sahih görmediği bir takım hadisleri, sırf isnadmdaki doğruluğa bakarak hemen sahih saymanın zorluğundan bahseder.» Bu çağlarda, sırf senedine bakıp hadisi sahih saymak mümkün değildir... geçerli yol, hadisçilerin eserlerine alıp, itimat ettikleri, yaygın şöhreti sebebiyle tağyir ve tahriften korunan hadisleri sahih ve hasen saymaktır» demektedir. Mukaddime, 12.

[132] Sahih ve meseleleri için ayrıca bk. Hatîb, el-Kifâye., s. 17-21; Nevevi, Takrib, 4-6; Hâkim Neysâbûrî, Ma'-Tifet,. 59; îbn Salâh, Mukaddime, s. 10-25; İbn Kesir, el-Bâisu'l-hasıs, s. 6-17; Meyânci, Mâ lâ yeseü'l-mu-haddise cehlüh, s, 8-10; Nuhbetü'l-fiker (trc), s. 33-39.

[133] Bk. îbn Hazm, îhkâm, I, 119; Serahsî, Usûl, I, 112; Nüzhetü'n-nazar, s. 39; Şevkânî, îr§âdü'l-juhûl, II, 48; İbn Kudâme, Usûl, v. 59 b; Amidî, îhkâm, II, 50, 51; İbn Teymiyye, Reful-melâm., 17, 18; İbn Kayyim Cevziyye, es-Savâik, II, 394 vd.

[134] Muhammed Fuat Abdülbaki, el-Lü'lüü ve'l-mercân Jî-ma't-tefeka aleyhi'ş-Şeyhân, 1368 - 1949, Mısır, I-Ill.

[135] İbnu Salâh, Mukaddime, s. 10-25.

[136] Bu nisbî ve izafî durum, kendisini «en sağlam isnâd» meselesinde de ortaya koyar. Her âlinr'n ayrı bir, «en sağlam isnâd zinciri» telakkisi olabilmektedir. Hatîb'-in şöyle bir icmali mevcuttur: «Tarîkleri en sahih olan hadisler, Mekke ve Medineliler tarafından rivayet edilenlerdir. Zira onlarda tedlis, kizb ve hadis vaz'ı pek nadirdir. Yemenlilerin pek az olmak1 a beraber ceyyit rivayetleri ve sahili tarîkleri vardır. Onların kaynakları da yine Hicazlılardır. Basrahlar, çok hadis rivayet etmelerine rağmen gayet açık ve başkalarında bulunmayan senetlerle rivayet edilen hadislere sahiptirler. Kûfeliler de Basrahlar gibi çok hadis rivayet ederler; fakat rivayetlerinde çok kusur bulunur. İlletten sâiini olanları ise azdır, gamlıların rivayet ettiği hadislerin çoğu mürseldir. Maktu'dur. Bunlardan sika râviler tarafından muttasıl olarak rivayet edilenler iyidir. Fakat bunların çoğu mevâlzle ilgilidir», Suphi Salih. 123 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 110-115.

[137] Vahi; boş, mânâsız ve zayıf gibi anlama gelmektedir.

[138] Bu tür kullanışlar için bk. James Robson, Hasen hadislerin çeşitleri (trc. Talat Koçyiğit, AÜİF dergisi, 1963, XI, 109-118).

[139] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 102 (İkinci baskı).

[140] Nevevî, Takrib, s. 6, 7, Suphi Salih, a.g.e., s. 128 (İkinci baskı, 133).

[141] Suphi Salih, a,g,e., s. 129 (İkinci baskı s. 134). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 115-117.
[142] Hüccet oluşu ihtilaflı olan mürseller, sahih sayılan mürseller ve Hâkim'in fikri için bk. Ma'rifetu ulûmi'l-hadis, s. 25-28; Hatîb, Kijâye, 211, 212, Çeşitli görüşleri veren güzel bir hulâsa; s. 384-414 (Hatîb'in kendi tercihi, s. 385); İbn Salâh, Mukaddime, s. 260-262; Gizli ve açık mürsel deyimi kullandığı bir yer, s. 260-262; Suyûtî, Tedrib, 117-126. Suyûtî konu ile ilgili olarak on iki ayrı başlık açmaktadır.
[143] Mürsel ile ilgili birkaç eser; İbn Ebû Hatim, K. el-Merâsil (eser birkaç kez basılmıştır), Ebu Davud, K. el-Merâsil (eser basılmıştır), Berdîcî, K. Beyâni'l-mürsel, Hatîb, et-Tajsü. Câmiu't-tahsil, s. 9.
[144] Suphi Salih, a.g.e., s. 136.
[145] Tedlisin pek çok türü daha vardır. Bazıları; şaka için, imtihan için, bilmece olarak bu yollara baş vurmuşlardır. Ciddi araştırıcılar, tedlisin hiç bir türünü beğenmemektedirler.
[146] Hadiste illetler bilgisi'nin mahiyeti, ilgili literatür ve bazı meselelerine, baş tarafta .«ilimler bölümünde» temas etmiş bulunuyoruz.
[147] Cemâluddin Kasimî, K. et-Tahdis, 123-127; Suphi Salih, Ulûmu'l-hadis, s, 215-262 (trc, 181-224, ikinci baskı).
[148] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 117-121.
[149] «Hz. Peygamber'in sözü sakîm olamaz» şeklinde meramını ifade eden bir itirazcıya, uzun uzun âlimlerin kastım anlattığımı unutamam. Hadislerin geliş yoluna ve tamamen teknik değerlendirmeye ait olan bu ismi, karşımdaki «Peygamberin sözlerinin zatına ve muhtevasına aiu kabul etmekteydi. Yine de bulunduğu durumdan bir milim ayrılmadı ve görüşünü savundu. Kimbilir belki de o manada da olsa hadise sakîm ve zayıf deyimlerini kullanmamak, başka ifâdelerle kastımızı anlatmak uygun gelecektir.
[150] Zerkâ, Fi'l-hadisi'n-Nebevî, s. 20.
[151] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 169 (Arapça metin, 212).
[152] Usûl kitaplarından ayrı olarak bk. Nurettin îtr, Tir-mizî, s. 255.
[153] Cemâluddin Kâsımî, Kavâidu't-tahdis, s. 115, 116; Suphi Salih, a.g.e., X.
[154] Hadisçilerin çoğu, zayıfla amel edilmemesini isterken; haramlığa ve kerahete ait konulan kastederler. Onlar, sahih hadis varken, muhtemel bir habere dayanmayı hoş karşılamamaktadırlar. Amellerin bu tür bölünmesini hoş görmeyen, hepsini ahkâm olarak değerlendiren bilginler de vardır. Onların belirttiğine göre; dindeki meseleleri ayırıma tâbi tutarsak; bizim ahkâm dediğimizi bir başkası fezâil olarak görecek ve dolayısıyla az değer verebilecektir. Diğer taraftan, zayıf hakkında toptan bir değerlendirme yapan bilginlerin; zayıfın çeşitleri sözkonusu edilince daha farklı düşündükleri de olmaktadır. Bu takdirde, toptan menfi bir değerlendirme; zayıfın bazı türlerinde müsbete dönüşebilmektedir. En isabetli yol, her hadisi tek tek değerlendirip; özel durumlarına göre hüküm verme yolu olsa gerektir, imam Müslim ve benzeri büyük hadisçilerin zayıfları yeren sözlerini böyle adamak gerekmektedir. Yine onların fikrine göre; sahih bir benzeri olan zayıf hadisle; daha sağlamı ortada dururken amel etmenin mânası yoktur.
[155] Yufka ve ince mânalarına gelen bir kökten türetilen bu deyimle: «kalbi ameller, zühd, ittikâ, zikir, ahlâk ve âdâb...» konuları kastedilmektedir. Sonradan tasavvuf adını alan harekete de bu ismin verildiği olmuştur,
[156] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 167 vd.
[157] Hûlî'nin belirttiğine göre hadislerde hasta ve sağlam tespiti en son h. dördüncü asırda yapıldı. Miftâh, s. 109.
[158] îbn Salâh, Mukaddime, s. 13. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 121-128.
[159] îlk asırlarda ilim denilince akla hadis ve hadise bağlı ilimler gelirdi. Bu mânada tahammülü'l-üm deyimi hadis öğretim ve öğrenim yolları olmaktadır. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 129-130.
[160] Klasik tahammül yolları ile birlikte geniş bilgi için bk. Hâkim, Ma'rifet, 256-261; Hatip, Kifâye, 257-349; îbn Salâh, Mukaddime, 114-185; Meyâncî, s. G. 7; Tedrib, s. 236-281; Okiç, Bazı hadis meseleleri, s. 79-99; Koçyiğit, Usûl, s. 61-70. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 130-131.
[161] Ayrıca bk. Bâb mâ câe fi'l-ahz an ehli'1-bida' ve'l-ehvâ ve'1-ihticâc bi rivâyatihim, Kifâye, s. 120-125; Kerâhetü'r-rivâye an ehli'l-nücûn, s. 156.
[162] Bk. Hatîb, Kijâye, ehlirl-ehvâi ve'1-bida' ve'1-ihticâe bi rivâyâtihim, s. 120. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 131-132.
[163] îbn Abdulberr Nemerî, Câmiu beyâni'l-ilm, I, 111-114.
[164] Hadis yazımının, yasaklanması, müsade verilmesi ile ilk yazılı malzemeye ait bilgiler tarihçe bölümünde verilecektir.
[165] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 132-134.
[166] Lâ büdde Ii'l-iîm min muallim,» Şâtıbî, el-Muvâja-kat, I, 91-99; îbn Abdulberr, a.g.e., I, 135-151.
[167] Bu gibi muhterem kişilerin, ilgili ilim dalında ehliyeti bulunan müracaat sahiplerine bile güçlük çıkarttıkları; icazetleri kendileriyle birlikte kabre götürecek şekilde davrandıkları - maalesef - görülmektedir.
[168] Mehmet S. Hatiboğlu, Hatîb ve Şerefu ashâbi'l-hadis, Şeref mukaddimesi, s. 41.
[169] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 134-138.
[170] Sözü geçen eser, s. 420-430.
[171] Ek. 53., 539, 540, 541 numaralı paragraflar.
[172] Sözü geçen eser, s. 588, Ayrıca, 459-460. sayfalar.
[173] Bk. eş-Sâfiî, Kahire, 1358-1940, (Nşr. Ahmet Muhammet Şâkir), s. 471, 472; «1309-1312» numaralı paragraflar.
[174] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 138-139.
[175] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 139-140.
[176] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 140-141.
[177] Etudes sur la tradition lslamique», p. 232 (Muham-medaniche Studien, II, 118).
[178] İbn Hazm, îhkâm, II, 147.
[179] Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri, s. 83.
[180] Aynı eser, s. 84, 85.
[181] Örnekler için bk. Okiç, a.g.e., s. 85-89. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 141-144.
[182] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 144-145.
[183] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 145.
[184] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 146.
[185] Okiç, Bazı hadis meseleleri., s. 93. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 147-148.
[186] Aynı eser, s. 8-12; Sıddîkî, Hadis tarihi, s. 120-130.
[187] Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynaklan, İstanbul, 1956, s. 286.
[188] Aynı eser, s. 277.
[189] Hatib Bağdadî, Şerefu ashâbi'I-Hadis, s. 39-41.
[190] İhtiyat ve tesebbüt örnekleri için bk. Muhammet Ac-câc Hatîb, es-Sünne kable't-tedvin, s. 92-124.
[191] Zübeyr Sıddîkî, Hadis tarihi, s. 120-130.
[192] Resûl-i Ekrem - Ebu Hureyre - Hemmâm - Abdürrezzak.
[193] Allah'ın elçisi - Enes b. Mâlik - Hişâm b. Zeyd -Şu:be b. Haccâc - Osman b. Cebele - Şâzân Abdülaziz b. Osman.
[194] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 148-152.
[195] Sened tenkidine verilen aşırı değer, İslâm ilimleriyle uğraşan şarkiyatçıları bir noktada yanıltmıştır. On lar bu inceliği görmezlikten gelerek, «Hadislerde iç tenkidin; muhteva tenkidinin yapılmadığına» kani olmuşlardır. Yine kendi araştırmalarında tespit ettikleri pek çok husus vardır ki, kendi görüşlerini geçersiz kılmaktadır. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 153.
[196] Muhammet Zâhid Kevserî, Makâlât, «el-Ezherde okutulacak derslerle ilgili teklifleri kapsayan makale». Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 154.
[197] Böyle bir suçlama örneği için bk. Murtaza Askerî, Abdullah b. Sebe', 1335, Necef (Trc, Abdülbâki Göl-pmarlı, Abdullah b. Saba masalı bir yalancının düzmeleri, İstanbul,'1974, s. 40-65). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 155-156.
[198] Hâkim Neysâbûrî, Ma'rifetu ulûmi'l-hadis, s. 9-11.
[199] Fazla bilgi için bk. İbn Salâh, Mukaddime, Yirmi dokuzuncu nevi, s. 231 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 156-158.
[200] Ramehurmuzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl, 632. paragraf; Hatib, el-Kijaye, 170-192. Özellikle kısa bir cümle için bk. s. 170; îbn Kudâme Makdisî Hanbelî, Usûl, v. 75.b,-77 a.

[201] Ebu Dâvud, İlim, 10; Tirmizî, İlim, 7; îbn Mâce, Mukaddime, 18; Menâsik, 76; Dârimî, Mukaddime, 24; Ahmed b. Hanbel, I, 437; IV, 80, 82; V, 183.
[202] Abdürrezzâk, el-Musanne-f, XI, s. 451, 20. 977 numaralı haber.
[203] Daha geniş bilgi için bk Babanzâde Ahmet Naim, Tecrid tercemesi mukaddimesi, 454-486; Talat Koç-yiğit, Usûl, s. 76-79.
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 158-162.
[204] Bk. Suyûti, Teârib, s. 153-156; Bâbânzâde, a.g.e., s. 120-128. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 162-164.
[205] el-Mulıaddisu'l-fâsıl, s. 527.
[206] Aynı eser, s. 527
[207] Eski kağıtların yüzü, belirli malzeme ile terbiye edilmiş olduğu için, ıslaktan' müteessir olmamaktadır. O âdeta bir fayans yüzü gibi kaygandır, yalamakla veya silmekle yazının mürekkebi kağıt üzerinden alınmış olmaktadır.
[208] Meyâncî, Mâ lâ yeseul-muhaddise cehlüh, Bâbü'l-lahn.
[209] Talat Kocyiğit, Hadis ıstılahları, s. 125; zarb, aynı eser, s. 470.
[210] el-Muhaddisu'î-fâsıl, s. 606, paragraf. 883. Eseri neşre hazırlayan zat bu bilgiyi, Hatîb'in henüz yazma halinde bulunan «el-Câmi'li ahîâki'r-râvî ve âdabi's-sâmi'* adlı eserinden yapmaktadır, v. 57 b-58 a.
[211] Mahmut Hamdi. Yazır, Eski yazılan okuma anahtarı,
[212] Örnekler için bk., el-Muhaddisu'l-jâsil, s. 607, bir numaralı dipnot.
[213] Aynı eser,,1 paragraf. 885.
[214] Muhammet Hamidulîah, İslâm müesseselerine giriş, İstanbul, 1981, s. 10-21; San'atü'l-Kitâbe fi ahdi'r-resûl ve's-sahâbe, fikrun ve fenn, 1964, III, 21-27.
[215] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 164-171.
[216] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 172-173.
[217] Geniş bilgi için bk. Suphi Salih, Ulûmu'l-Jıadis., 315-333 (trc, 273-286); Mustafa Ahmet Zerkâ, Fi'l-hadi-si'n-Nebevî, s. 58-61.
[218] Suphi Salih, Ulûmu'l-hadis (trc), s. 286.
[219] Aynı eser, s. 287-288. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 173-176.
[220] Meselenin, daha geniş bir açıdan görülmesi için, evvelce geçen «Kur'an'Ia yetinme» başlıklı konunun tekrar okunması gerektiğine işaret etmeliyiz.
[221] Mustafa Ahmet Zerkâ, Fi'l-Hadisi'n-Nebevî, s. 29-35. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 177-179.
[222] Bk. Rihlet îbn Cübeyr, Beyrut, 1384-1964. Seyahat süresi; şevval H. 578/Muharrem ayı-Şubat 1182 Nisan 1185.
[223] Konuyu daha geniş ölçüde görmek için bk. «Modern toplumların ihtiyaçları ve sünnet», Nesil dergisi, cilt 2, sayı. U, Ağustos, 1978.
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 179-182.
[224] Herkes tarafından toptan reddedilen bir sünnet türü yoktur», Şafiî, er-Risâle, paragraf. 1306, 1307, 1312.
[225] Sünneti bilen ona muhalif olamaz». Şafiî, er-Risâle, s. 539-541; 598, 599, 667. «Sünnete muhalif bir mahalde, alimler icmâ' yapamaz», a.g.e., s. 881, paragraf. 1307, 1312.
[226] Rasüle ittiba* farzdır», Şafiî, er-Risâle, s. 57, 58, 96-103, 129, 236-310, 318-320, 326, 448-465, 436-441, 483-485; Kadı Saymerî Hüseyin b. Ali (ÖL 436/1044) Ah bâr'u Ebi Banîfe ve ashâbih, Beyrut, 1976, s. 10-13; Koçyiğit, Hadis, tarihi, «Hadislerin değeri üzerinde münâkaşalar», s. 189-199.
[227] Mustafa Sibâ'î, es-Sünne ve mekânetühâ /i't-teşrü'I-îslâmî, s. 364-418 (Goldziher'in fikirleri için) s. 364-378; âlimler ve hadis diye uydurulan sözler, s. 378; Zührî ve yalan iddiaları, s. 385); Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis Meseleleri, 3,7,9,12,107,167-173; Koç yigit, Kelamcılarla hadisçiler arasındaki münakaşalar, s. 112-262; Zübeyr Sıddîkî, Hadis tarihi, 17-24, 32, 52-58, 77, 78, 118-130, 138-153, 154; Zerkâ, Fi'l-hadis, 10-19.
[228] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 182-187.
[229] Bu düşmanlıkların en bagta gelen sebebi; «bozuk inanç mensuplarının kanaatlarını, sünnetin temiz ışığı altında hadisçilerin iptal etmesi» olmuştur. Bu yüzden hadisçiye saldırılmış; onlar cehaletle suçlanmış; mahiyet ve hakikatini bilmediği ilimlerin, sadece taşıyıcıları olarak; «Hanıeletü esfâr» hicvedil-mişlerdir. Hatta bazıları onlara, fırkalara verilen adları bile takmıştır. el-Muhaddisu'l-fâsü, . s. 162 ve dipnotları.
[230] İslâm âlimlerine ve hadis bilginlerine düşen görev şudur: son asırda ve son on yılda ortaya atılan; dini görünümlü veya din boyasına boyanmış politik menşeli bâtıl fikirleri; temiz İslâm itikadı karşısında çürütmek. Burada, modern kelâm bilgininin ve akâ'd âliminin görevi diğerlerinden daha mühimdir. Ka-naatımızca bu vazife sünnetin ve is^âmm hükümranlığı için yapılması gereken ilk ve en önamli görevdir. Bizce bu, «isbât-t vacip» ten de öndedir. Çünkü, bu fikirlerin önü alınmazsa, dinsizliğin giderilmesi pahasına. İslâm toplumlarının nice yetmigüç fırkaya bölünmesi mukadderdir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 187-191.
[231] Abdülbaki Göîpmarlı, Şiîlik, s. 573.
[232] Sahabi tanımına giren herkes için geçerli olan bu, «udûl oluş», Şianın dışında selef imamlarının tümü ile, sonrakilerin (halefin) cumhurunun müşterek görüşüdür. İbn Kudâme, Usûl, v. 71 a-b.
[233] Onlara göre her bilgiyi ilk vaz' edenler hep Şii'dir. Bizim, Ehl-i sünnetten saydığımız bazı hadisçileri de Şiî olarak tanımaktadırlar. Bk. Abdülbaki Gölpı-narlı, a.g.e. s. 635.
[234] Aynı eser, s. 233.
[235] Muâviye (r.a.) yi ehl-i dalâl sayan, ve diğer bazı sa-habileri de aynı safta gören bir ifade İçin bk. Ebu Hanife Nu'man b. Muhammed b. Mansûr. b. Ahmet b. Hayyun Temimi Mağribî, Deâimu'l-îslâm, Kahire, 1383-1963 (nşr: Ali Asğar Feyzi), I, 86-92. Ebu Hu-reyre'yi, «sinek kanadı» kadar değerli görmeyen bir görüş için bk. Muhammed Ebu Zehre, eş-Şâfi'î: Ha-yatühü ve asrüh ârâühü ve fikhuh, s. 337. (Şiadan naklen).
[236] Son zamanlarda Türkçeye nakledilen, İran menşeli tüm eserlerde bu durum rahatlıkla tespit edilebilir. Geçmiş asırların, Şiî menşeli kitaplarında da durum aynıdır. Şevkânî gibi pek nadir âlimler, Ehl-i sünnet malzemesi de kullanabilmektedirler.
[237] Bk. Cemal Sofuoğlu, «Şianın hadis anlayışı», Fikir ve sanatta Hareket, sayı. 24 (Eylül 1981). Gerek günümüzde ve gerekse tarihte, şart1 arını taşıyan Şiî râvüerden ve bilginlerden haberler alındığı, eserlerinden nakiller yapıldığı, örnekleri en bol olan bir meseledir. Ehl-i sünnet âlimleri böyle bir ayırım yapmaktan kendilerini alabilmişler; hatta, pek çok Şiî muhaddisi, «özellikle inanç açısından tetkik ederek» râvilik vasfı hakkında yapılan itirazları, «Şiîliğini zararsız görerek» reddetmişlerdir.
[238] Eseri tanıtan geniş bir araştırma için bk. Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, s. 168-173. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 191-195.
[239] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 195-197.
[240] Bu yolla hazırlanan eserlerin pek çoğu dilimize çe-virilmekte; eskiden mahkeme kararlarıyla toplattı-rılanları dahi, rahatça tedavüle sokulmakta, dini ilimlerin okutulduğu fakülte ve yüksek okullarda; sünnî kurumlarda rağbete mazhar olmaktadır.
[241] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 197-200.
[242] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 200-202.
[243] İspanya'nın Toledo (Tuleytila) bölgesinde XII. asırda başlatılan terceme faaliyetini anlatan P.K. Hittî, «Dalnıatyall Herman adlı ilim arkadaşı ile birlikte Ehester'lı Robert Kur'an-ı Kerim'in ilk Latince tercümesini Cluny şehri manastırı başrahibi Peter Ve-nerable adına gerçekleştirmişlerdir. Müslümanlar ve Yahudiler arasında faaliyet göstermek üzere Misyonerler yetiştirmek maksadıyla kilise adamları teşki latı tarafından 1250 yılında, Toledo'da Avrupa'nın ilk Doğu dilleri okulu kurulmuştur» demektedir. Siyâsî ve kültürel İslâm tarihi (trc. Ş. Tuğ), III, 934. Aynı yazar 1276 yılında, ayrı maksatlarla Miramar şehrinde, papaz talebeler için açılan bir kolejden de söz eder. Viyana konsilinin bazı faaliyetlerini anla-. tır, a.g,e., IV, 1069.
[244] Laura Veccia Vaglieri, (trc.) îslâmhk, İstanbul, 1946, s. 5 v.d.
[245] Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, Ankara, 1959 ve Zübeyr Sıddîkî, Ha-dith literatüre (trc. Y.Z. Kavakçı, Hadis edebiyatı tarihi, İstanbul, 1966) adlı eserleri.
[246] AUİF yayınlan bibliyografyası, Ankara, 1978,
[247] Zübeyr Siddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, s. 19.
[248] Bu fikirlerin çoğunun çürütülmesi, Hemmâm Sahi-fesi'nin neşri ile mümkün oîmuştur. Eserin Türkçede üç ayrı baskısı mevcuttur. Muhammed Hamidulla-hm, «sahi-fe» ye yazdığı mukaddime tekrar okunmalıdır.
[249] Zübeyr Siddîkî, a.g.e., s. 16-24, 53-58, 118-130, 138-144.
[250] es. Siinne kable't-tedvin, s. 365; Muhammed Hami-dullah, İslâmda devlet idaresi, 19; Nedvi, er-Risâle tu'l-Muhammediyye, s. 76; Mevlâna Muhammet Ali, İslâm dini, s. 104-111 (trc); Talat Koçyiğit, Hadislerin toplanması ve yazı ile tespiti, önsöz; Sava Paşa, İslâm hukuku nazariyatı hakkında bir etüd (trc. B. Arıkan), Ankara 1955, I, 15 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 202-207.
[251] Bu tercümeler, çoğu kez itimâda şayan olamamaktadır. Mütercimler, gerektiği tarzda tercüme yaptıkları batı dilini bilememekte, bilenler de adı geçen eserlerin yazıldığı ilim dalmm yabancısı olmaktadırlar; böylece her iki durumda da onlara inanan okuyucu zarar görmektedir.

[252] Bunların .başında el-Mu'cemü'l-mufehres (Concor-dance et indices de la tradition musulmane) I-VII adlı indeks gelmektedir.
[253] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 207-210.
[254] A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nin vaktiyle başlattığı bir teşebbüs, üç öğretim üyesinin gönderilmesini müteakip kesilmiştir.
[255] Bu konuyu, Öğrencilerine her zaman vukufla anlatan; yazıya aktarıp aktarmadığını bilmediğim Prof. Muhammet Tayyib Okiç'e burada fahnıet niyaz ederim Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 210-212.
[256] Dârimî, Sünen, Mukaddime, 39. bâb; Mâide, 67; Cinn, 23; Âlu îmrân, 20; Ra'd, 40; Nuh, 35; Şûra, 48 v.d,
[257] Bu husus, Peygamberimizin vahye tâbi olduğunu belirten âyetlerden anlaşılmaktadır. Meselâ; En'âm, 50, 56; A'râf, 203; Yûnus, 15.
[258] Nisa, 14; Ahzap, 36
[259] Ahzâp, 36.
[260] Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler, s. 6.7.
[261] Cemâluddin Kâsimî, Kavadu't-tahâis, s. 26Ö-402.
[262] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 213-216.
[263] Meydan Larousse, XI, «Tarih» maddesi.
[264] Zeki Veliidî Togan, Tarihte usûl, s. 3,7,8.
[265] Aynı eser, s. 2.
[266] Meydan Larousse, V, 511.
[267] Zeki Velidî Togan, Tarihte usûl, s. 19, 31,-33.
[268] Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri s. 4.
[269] Muhammed Abdülaziz Hûiî, Mijtâh, s. 1.
[270] Mehmet S. Hatiboğlu, Hadis tarihi notları, Açıklama bölümü.
[271] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 219-222.
[272] M. Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynaklan, İstanbul, 1956, s. 4.
[273] Sahabenin, Peygamberimizin talimatına ve Özellikle mübarek şahsına yönelmiş bu alâkası ile ilgili örnekler için bk. M. Accâc Hatip, es-Sünne kable't-tedvin, s. 37-69, 80, 112. Ayrıca ilim çevreleri için bk. Aynı eser, s. 165-176 Peygamberimizin ilme teşvikleri ile ilgili olarak bk. el-Muhaddisu'l-jâsıl, s. 163; Cemâlud-din Kasimî, Kavâidü't-tahdis, s. 43-60; Mev'ânâ Şibli-Seyyid Süleyman Nedvi, Asr-ı saadet (trc. Ömer Rıza Doğrul), H, 811-835.
[274] Celâluddin Suyûti, el-İtkân, I, 38 vd.; Suphi Salih, Mebâhis ji ulûmi'l-Kur'an, s. 17.
[275] Euhafî, Kitâbü'1-İlm, bâb: kitâbetü 1-İlm; Heramâm Sahifesi (trc), s. 33
[276] Bu devrenin güzel bir tahlilini görmek için bk. Muhammet Hamidullah, Hemmâm Sahifesi, mukaddime, paragraf: 1-137; İbn Abdulberr, Câvıiu beyâni'l-ilm, I, 8-52; Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 9-98; Suphi . Salih, Ulûmu'l-hadis (trc.)i s. 19-27..
[277] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 222-226.
[278] Buhârî, ei-Câmiu's-sahih, K. Fedâili's-sahâbe, V, 2.
[279] Sahabe, tâbiûir ve etbâ ile ilgili olarak bk. Neysâbûrî, Ma'rifet, s. 152-196; Hatib, Kijâye, s. 415-424; İbn Salâh, Mukaddime, 262-276 vd,
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 226-228.
[280] Sibâ'î, es-Sünne ve mekânetühâ, 69-71; Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-muhaddisûn, s. 46-62; Muhammed Accâc, es-Sünne kable't-tedvin, s. 57-74; Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 15-26.
[281] Hatîb Bağdadî; «Ömer (r.a.)'in hadis rivayetini ya-saklayışı ve sebebi» başlığı ile açtığı bir babta, İmamın sadece; «Dinde ihtiyat ve müslümanlar için iyilik dileme niyetiyle; duydukları haberlerin mahiyetini bilmeden, dıştan anladıkları şekliyle tatbike kalkışmalarını önlemek.» şeklinde ifade olunacak bir düşünceyle hareket ettiğini anlatır. Bazı müjdeleri duyarak kulluğu terkedeceklerinden dolayı da rivayetin yasaklandığım belirtir. Şereju ashâbi'l-hadis, s. 87-93.
[282] es-Sünne kable't-tedvin, s. 112-124.
[283] el-îcâbe jimâ istedrekethii Âi$e ale's-sahâbe, Dimaşk, 1939.
[284] Muhammet Accâc Hatîb, es-Sünne kable't-tedvin, s. 75-176.
[285] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 228-232.
[286] Buharı, İlim, 38; Cenâiz, 33;> Enbiyâ, 50; Edep, 109; Müslim, Zühd, 72; Ebu Davud, İlim, 4; Tirmizî, Fiten, 70; İlim, 8, 13; Tefsir, 1; Menâkıb 19; İbn Mâce Mukaddime, 4; Dârimî Mukaddime, 25, 46; Ahmed b. Hanbel, II, 47, 83; III, 13, 39, 44, 46, 56, 98, 113...; IV, 47, 100, 156; V, 245, 292, 412.
[287] Hadisin doğuş vak'asını görürken, bir nebze «sahabede öğrenim-öğretim», «sahabe gününde usûî» gibi konulara temas ettik. Doğuş çağı, yeni yeni araştırmalara daima açık bir konudur. Türk diline henüz aktarılmayan İngiliz ve Urdu dillerindeki bazı araştırmalar (Menâzır Ahsen Giylânî ve Mustafa A'zamî'nin kitapları), Arap ülkelerindeki bazı çalışmalar (Muhammed Accâc Hatîb'in «Tedvin öncesi devrede sünnet» adlı eseri) ve nihayet Türkiye'deki bazı çalışmalar (Talat Koçyiğit'in, Hadislerin yazılması ve toplanmasını konu alan henüz basılmamış doktora çalışması ile Salih Tuğ'un bu devreye ait baskı müjdesi verilen eseri) fikrimizi teyit etmektedir. Meselenin daha geniş tetkikini isteyenler, o tür eserlere başvurmalıdırlar. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 232-234.
[288] Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl, 229-238 «120-138» paragraflar.
[289] Bk. Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 97; Hadis usûlü, s. 59; Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 39-52. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 234-237.
[290] Talat Koçyiğit, Hadis ıstılahları, «Kitabet» maddesi.
[291] Aynı eser.
[292] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 238-239.
[293] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 10-19; Muhammed Ha-midullah, San'atül-kitâbe, fikrun ve fenn, sâlis, 20-27, 1964; İslâm müesseselerine giriş, birinci ve ikinci dersler.
[294] Aym eserler; Mahmut Hamdi Yazır, Medeniyet âleminde yazı, I, 60-69, Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 239-240.
[295] Ebu Davud, İlim, 3; Dârimî, Mukaddime, 43; Ahmed b. Hanbel, II, 162; Müslim, Zühd, 72; Dârimî Mukaddime, 42; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 42, 21, 39.
[296] Aynı eserler. Yalan rivayeti meneden diğer kaynaklar, (Ayrıca-birinci bölümde geçen 29 numaralı dipnot a bakınız)
[297] Bu sebeplerin başında, «Kur'an gibi bir kitap şeklinde hadislerin kudsîleştirilmemesi» isteği bulunmaktadır.
[298] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 240-243.
[299] Halen elde mevcut en eski hadis eseri Hemmâm b. Münebbih Sahifesi (trc), Ankara, 1967, s. 13-74.
[300] Hadislerin yazılı hale getirilmesi olayının hiç değilse takriben 60-80/680-700 yıllarından itibaren mevcut olduğu hususunda kuvvetli, doğrudan doğruya veya dolaylı deliller bulunmaktadır», Fazlurrahmân, İslâm, s. 66.
[301] M. Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynaklan., s. 4.
[302] Aynı eser.
[303] Zübeyr Sıddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, s. 30-31.
[304] Muhammet Hamidullah, îslâmm hukuk ilmine yardımları (Makaleler külliyâtı), İstanbul, 1382-1962, s. 22-30; İslâm Peygamberi, I, 204-231.
[305] Muhammet Hamidullah, Hemmâm Sahifesi mukaddimesi. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 243-248.
[306] Buhari'nin kaynakları, s. 8.
[307] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 248-252.
[308] Philip K. Hitti, Siyasî ve kültürel İslâm tarihi (trc. Salih Tuğ), II, 353.
[309] Adı gecen eser, II, 382-383.
[310] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 253-255.
[311] Fîruzâbâdî, Kamus tercümesi, IV, 619.
[312] Talat Koçyiğit, Hadis ıstılahları, s. 436.
[313] Ibn Salâh, Ma'rifet (mukaddime), s. 109.
[314] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 255-256.
[315] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 257-259.
[316] İbn Hacer, Fethu'l-bâri, I, 174; Zübeyr Siddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, s. 31
[317] Talat Koçyigit, Hadis ısttlahlan, s. 433.
[318] Aynı eser, s. 439.

[319] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 259-261.
[320] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 26 (tik baskı).
[321] Aynı eser, s. 27
[322] M. Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynakları, s. 11-12.
[323] Aynı eser, s. 11-15.
[324] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 261-264.
[325] P.K. Hittî, Siyasî ve kültürel îslâm tarihi, II, 382.
[326] Muhammed b. tdris Şafiî, er-Risâle, 1309, 1893 (n§r. Ahmed Muhammet gâkir), s. 621.
[327] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 264-268.
[328] Mustafa Sibâ'î, es-Sünne ve mejcânetühâ 90; M. Yaşar Kandemir, Mevzu hadisler; Menşei, tanıma -yollan, tenkidi, Ankara, 1975, s. 30.
[329] Aynı eser, s. 1-198.
[330] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 268-273.
[331] Fîruzâbâdî, Kamus tercemesi, I, 143.
[332] Firuzâbâdi, Kamus tercemesi, III, 648.
[333] Aynı eser, III, 648.
[334] M. Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynaklan, s. 12; «Hadis
[335] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 274-275.
[336] Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl, 611-614; Muhammet Accâc Hatîb, es-Sünne kable't-tedvin s. 357 363 v.d.
[337] Râmehurmuzî, a.g.e., s. 614-616.
[338] Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 208-214.
[339] M. Fuat Sezgin, Buharî'nırı kaynaklan., s. 41-42.
[340] Aynı eser, s. 41-42; «Hadis musannefatınm mebdei», 120-121.
[341] M. Fuat Sezgin, Buharî'nin kaynakları, s. 45, 46.
[342] Hûlî, Mijtâh, s. 21. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 275-282.
[343] Eser Türk diline çevrilmiştir.
[344] Hûlî, Miftûh, s. 21-23. Mustafa Ahmet Zerkâ da, me-todları ve değişik tasnif yollarını şu bölümlere ayırır:
a) Hadisleri sırf geleceğe aktarmak ve lafızlarını zaptedip, kendisiyle hüküm istinbat etmek için tedvin edenler. Meselâ Ahmed b. Hanbel bu gayeyle eser yazmıştır.
b) Konulara göre eser yazanlar. Mâlik, Buharî ve . Müslim bu yolu tutmuşlardır.
c) Ahkâm meselelerine dalmaksızin sırf; garip kelimeler, dil çalışmaları vb. için eser yazanlar. Meselâ Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm böyle bir çalışmanın sahibidir.
d) Üçüncü tip çalışmaya, ahkâm meselelerinin de eklendiği çalışmalar. Ebu Süleyman Hamed b. Mu-hammed Hattâbî'nin eseri; Meâlimu's-sünen bu tipte bir kitaptır.
e) Sırf garip kelimeler üzerine eser yazanlar. Ebu Ubeyd Ahmed b. Muhammed Herevî'nin çalışma tar zı ve ortaya koyduğu eser buna örnek verilebilir.
f) Terğib ve terhîb konularını içeren hadisleri bir araya getiren tasnif tipi. Hafız Münzirî ve benzerlerinin çalışmaları, misâl olabilir.
g) Sırf ahkâm hadislerinin toplandığı eserler, veya nesh konusuna tahsis edilen kitaplar...», Zerkâ, Fi'l-hadis'in-Nebevî, s. 50-54.
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 282-284.
[345] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 285.
[346] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 285-286.
[347] Talat Koçyiğİt, Hadis tarihi, s. 260, 261. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 286.
[348] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 286-287.
[349] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 287-288.
[350] Talat Koçyiğit, Hadis ıstılahları, s. 317.
[351] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 288-289.
[352] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 289.
[353] Aynı eser, s. 399. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 289-290.
[354] Firuzâbâdî, Kamus terçemesi, III, 1068.
[355] Tedribu'r-râvi, s. 100; Suphi Salih, Hadîs ilimleri, s. 101.
[356] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 290-291.
[357] Aynı eser, s. 101, -102 v.d.
[358] Sıddîki, Hadis edebiyatı tarihi, s. 38. Şöhretli bazı müstahrac sahipleri için bk. Kâtip Çelebi, Keş/, II, 1672, 1673; Kettâni, er-Risâletü'l-mü$tatrafe, s. 24-29. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 291-292.
[359] Muhammet Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri, s,
[360] Eser isin bk. Okiç, aynı eser, s. 160.
[361] Hadis furûu kitaplarının türleri ve tasnifte metodlar işlenirken, bazan «hadis kitaplarının dereceleri» başlıklı bir mesele dile getirilmektedir. Hadis kitaplarının dereceleri sözüyle - anladığımız kadarıyla -,» eserlere itimat veya kitaplar arasındaki silsile-i me-râtip» kastolunmaktadır.. Kitaplar elbette aynı sıhhatte hadisleri içermemektedir. Bu itibarîa ilk defa, Hintli Şâh Veliyyullah Kitlevî, Huccetullahi'l-bâliğa da ve oğlu Abdülaziz Dihîevî, Vcâle-i nâfi'a'da, kitapların değerleri üzerinde toplu bilgi vermişlerdir. Daha sonraki yazarlar bu iki müellifin eserine dayanarak meseleye çözüm getirirler. Her iki hadisçinin belirttiklerine göre, en üst mertebedeki hadis kitapları: Muvatta' ile Sâhihayn ve en alt mertebedeki hadis kitapları ise; mevâiz, mecâlis, âdâb, tasavvuf ve rekâik kitapları olmaktadır. Sonuncu eserler, hadis için en son müracaat yapılacak eserler olarak tavsif edilmektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 292-294.
[362] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 295.
[363] P.K. Hittî, Siyasî ve kültürel îsîâm tarihi, II, 555.
[364] Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 218-229.
[365] K. Hitti, a.g.e., II, s. 633.
[366] Aynı eser, II., 634.
[367] Aynı eser, II, 533.
[368] Hocamızın, «genel kanaati» naklettiğini, kendilerinin bu fikre katılmadıklarını zannetmekteyiz. Çünkü böyle bir ölçünün hiçbir devir için savunulması mümkün değildir. Müstakbel meçhulümüz olduğu için; orada tehaddüs edecek meseleler ve o meselelerin geliştireceği ilim ile âlimler de bizim için meçhul bulunmaktadır. Elli sene öncesinde,' İslâm ülkelerinde, özellikle Türkiye'de,» herşeyin bittiğini zannedenler» bulunabilirdi. Fakat, bugün Türkiye, diğer İslâm ülkelerinin kendisinden ilâhiyatçı ve din hizmetlisi beklediği bir İslâm ülkesi durumundadır.
[369] Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 231.
[370] Muhammed Muhammed Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-mu-haddisûn, s. 331-332.
[371] Hadisin tatbikata dönüştürülmesi ve İslâm toplumlarının, zaman zaman bu ölçüyü kaybedip, ilimde faydası olmayan işlerle uğraşması...» gibi konularda az da olsa bilgi için bk., Cemâluddin Kâsımî, Kavâidu't-tahdis, s. 271-402; Mes'ûd Nedvî, Târihu'd-da'veü'l-îslâmiyye fi'l-hind, Dâru'l-Arabiyye, ts. s. 57, 235, 264 vd.
[372] Daha çok isim için bk., Talat Koçyiğit, Hadis tarihi s. 219-268. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 296-302.
[373] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 302-308.
[374] Şâh Veliyyullah Dihlevî, Huccetüllohi'l-Bâliğa, her iki baskıda ilgili bölüm; Abdülaziz' Dihlevî, Ucâle-i Nâji'a adlı küçük usûl kitabı (trc. Islâmın ük emri Oku mecmuası). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 308-309.
[375] Zübeyr Sıddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, s. 33.
[376] Abdülaziz Dihlevî, Büstanü'l-muhaddisîn (Biyografik sözlük, trc, s. 10-30).
[377] Bu eser, batılı bilginlerce hazırlanmıştır. Dokuz sünnî hadis kitabının indeksi mahiyetindedir. Kitap, Ahmed b. Hanbel'in Müsned adlı eserinin, cilt ve sayfa numarasına; Muvatta'm ve Müslim el-Câmi'i'nin (M.F. Abdülbaki baskıları olmak şartıyla) kitap adı ve hadis numarasına; Buharı", Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, îbn Mâce ve Dârimî'nin ise; kitap adına ve bâb numarasına atıfta bulunur. Kitap 7 büyük cilttir.
[378] Üzerinde yapılan çalışmalar için bk. Kâtip Çelebi, Keşf, II. 1907-1909. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 309-

311.
[379] Patton adlı müsteşrikin sözleri için bk. Sıddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, 84.
[380] Abdülaziz Dihlevî, Büstün, s. 34, 35.
[381] Mısırlı bir bilgin, eseri musannef tarzında yeniden tasnif etmiştir. Sa'âtînin bu çalışmasının, vefatı sebebiyle arkası gelmemiştir.
[382] Ahmed b. Hanbel ve eseri için bk. Kitabü'l-üel ve ma'rij eti'r-rical mukaddimesi, s. 7-24. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 311-314.
[383] Eser üzerinde yapılan çalışmalar için bk. Kâtip Çelebi, Keşj, I, 541-555; M. Fuat Sezgin GAS (Târihu't-türâsi'l-Arabî, I, 306-350).
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 314-315.
[384] Eser üzerinde yapılan çalışmalar için bk. Kâtip Çelebi, Keşf, I, 555-559; M. Fuat Sezgin, a.g.e., I, 353-370. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 315-316.
[385] Abdülaziz Dihlevî, Büstün, s. 140.
[386] Zübeyr Sıddîkî, Hadis edebiyatı tarih, s. 103. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 316-317.
[387] Aynı eser, s. 104
[388] Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 247.
[389] Nureddin İtr, el-İmam Tirmizî ve'l-muvâzene beyne Câmüh ve beyne's-Sahîhayn, 1390-1970, s. 9-13.
[390] Abdülaziz Dihlevî, Büstân, 144. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 317-319.
[391] Aynı eser, s. 147.
[392] Talat Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 245. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 319-321.
[393] Eser için bk. Kâtip Çelebi, Keş/, II, s. 10045; Târihu't-türâs, I, 377-380.
[394] Zübeyr Sıddîkî, Hadis edebiyatı tarihi, s. 110.
[395] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 321-322.
[396] Suphi Salih, Hadis ilimleri, s. 58.
[397] M. Çelebi, Öğretim ve eğitim tarihi (trc. Ali Yardım) s. 31-104.
[398] Muhammet Tâyyib Okiç, Bazı hadis meseleleri, s. 105.
[399] Aynı eser, «Dârü'l-Hadis müessesesi», s. 105-114.
[400] Aynı eser; «Saraybosnadaki Hüsrev Bey camii», AÜ. İlahiyat Fakültesi dergisi, 1969.
[401] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 322-326.
[402] Hatîb Bağdadî, Şeref, (nşr. M.S. Hatiboğlu, Ana çizgileriyle Hatibin seyahatleri, s. 19.).
[403] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 327-328.
[404] Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-muhaddisûn, s. 430.
[405] Aynı eser, s. 430, 431.
[406] Her türün tarifi ve örnekleri için bk. Ebu Zehv, <z,g. e., s. 444-453.
[407] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 328-335.
[408] Bk. Şemsettin Günaltay, «İslâm dünyasının inhitatı sebebi Selçuklu istilâsı mıdır?, Belleten, II, 73-88 Aynı makale, özellikle s. 84.
[409] Ebu Zehv, a.g.e., s. 46-452.
[410] Cümle için bk. Tezkiretü'l-hutfâz, IV, 1485.
[411] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 336-339.
[412] Ebu'l-Hasen Ali Hasenî Nedvî, Ricâlü'l-jikr ve'd-da ve fi'l-îslâm (trc. Sait Şimşek, İslâm düşünce hayatı, İstanbul, 1977) adlı eser okunmalıdır.
[413] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 339-340.
[414] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 340-341.
[415] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 341-346.
[416] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 346-347.
[417] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 347-350.
[418] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 351-.
[419] Bu faaliyetin bir değerlendirmesi için bk. Muhammet Tayyib Okiç, Hadis edebiyatı tarihi (Yusuf Ziya Ka-vakçı) adlı esere yazılan mukaddime, s, 3-6. Ayrıca son yıllarda Türk dilinde yapılan neşriyat için bk. Ali Özek, Hadis ricali, Onuncu bölüm, s. 177-191; Mücteba Uğur, «Cumhuriyet devri hadis neşriyatım, 50. yıl, AÜİF Yayınlan; 117, s. 345-366; Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, «Hadis» maddesi, IV, 9, 11, 12, İstanbul 1981.
[420] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 352-353.
[421] Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-muhaddisûn, s. 438.
[422] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 353-354.
[423] M. Fuat Abdülbakî, Miftâh Künûzi's-sünne, mukaddime; Ebu'l-Hasen Ali Nedvî, el-Müslimûn fi'l-Hind, s. 42.
[424] Azimâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, Mukaddime, s. 13-16; Mes'ûd Nedvi, Tarihu'd-da'veti'l-İslâmiyye fi'l-Hind, S. 97-176.
[425] T. W. Arnold-M. Mujeeb, «Hindistan», îslâm ansiklopedisi (Türkçe neşri), V, Birinci kısım, s. 517-535; Muhammet Hamidullah, İslama giriş, s. 270-272. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 354-356.
[426] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 356-357.
[427] Daha fazla bilgi için bk. a.g.e., s. 41, 42, 43, 44, 58, 60; Cahit Baltacı, XV-XVI. asırlarda Osmanlı medrese-leri, İstanbul, 1976, s. 12, 20 vd.
[428] Bk. Ahmet Koca-Reşat Çelik-Latif Koksal, Ankara üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları bibliyografyası (1949-1975), Ankara, 1978.
[429] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 357-363.
[430] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 367-370.
[431] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 370-372.
[432] Telakki'1-büyû' adlı bu işlem için bk. Buharî, îcâre, 14; Müslim, Büyü', 11, 19; Nesâi, Büyü', 18; Ahmet b. Hanbel, I, 368; II, s. 42; Nevevî, Müslim şerhi, IV, 17, Muhammed b. Ali b. Muhammed Şövkânî, Neylü'l-evtâr, V, 176-178. Aynı konuyla ilgili bir makale; «Sünnet ve bir ticarî hatamız», Oku mecmuası, Kasım, 1971. '
[433] Muhammed Hamidullah, Le prophet de li İslâm, p. 9 (Trc. M. Sait Mutlu, İstanbul, 1385 - 1966. I, 13; Aynı eser, Trc; Salih Tuğ, İstanbul, 1400 - 1980, I, 4.).
[434] Böylesi.bir misâl için bk. Nesil dergisi, yıl: 4, sayı: 37-38, s. 71.
[435] Ahzâb, 21, «Andolsun sizin için, Allah'ı ve âhireti arzu ederi ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın Elçisi'nde (uyulacak) en güzel bir örnek vardır» (savaşta sebat, güçlüklere dayanma, azim. ve irade, üstün ahlak hep ondadır).
[436] Buharî, Enbiyâ, 4.8; Dârimî, Rikâk, 68; Ahmed b. Han-bel, I, 23, 24, 48, 55, 60. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 373-378.
[437] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 378-380.
[438] Örnek olarak bk. el-Muhaddisu'l--fâsil, mukaddime bölümü; Hatîb, Şere-ju ashâbi'l-hadis, s. 17, 19, 30, 34, 37, 42, 44, 45, 46, 49, 55, 56, 58; Kâsımî, Kavaidu't-tah-dis, s. 55, 60.
[439] Eser hakkında evvelce, bilgi verilmiş, bibliyografyada da tanıtılmıştır.
[440] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 382-383.
[441] tbn Salâh, Mukaddime, s. 213, 221 vd. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 383-384.
[442] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 384-385.
[443] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 385-386.
[444] Halbuki akâid ve tevhitte asıl kaynak, kitap ve sünnetin sarih nasları idi. Nazarî mânada kelâmcılar bu< nu kabul etmekte, amelî olarak meseleyi ayrı nıütaa-laa etmektedirler. Hatta onlar, akâid konularında, haber-i vâhid türünden hadisleri bile (yine nazarî olarak) alıp delil olarak kullanmamakta; tatbikatta ise, zayıf hadisle dahi; kendi kelâmî telakkilerine uygunsa «mütevâtir mertebesine yükselterek» ihticâc etmektedirler.
[445] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 386-390.
[446] İslâmî ilimleri okutan ve bu sahada neşriyatı olan pek çok âlimin; özellikle Salahattiir Müneccit, Mehmet S Hatiboğlu ve Yusuf Ziya Kavakçı'nm, bir çok kez bu meseleye temas ettikleri bilinmektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 390-392.
[447] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 392-394.

[448] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 394.
[449] Diyanet İşleri Başkanliği'nm bu konularda çok yoğun faaliyetlerinin bulunduğu haber verilmektedir. Aslında mesele, ilgililer seviyesinde bir «kültür benzerliği ve belirli ölçüleri kıstas olarak ısrarla kullanma» ile daha da güzel çözüme kavuşacaktır. Bu noktada bir temennimizi arzetmeden geçemeyeceğiz: Diyanet, İlahiyat Fakülteleri işbirliği; iyi niyetlerin, İhlasın küçük meselelere ve şahsiyata kurban edilmeden devamlı olarak nesillere ve geleceğe aktarılması gerekli bir konudur. Geçmiş zaman ve imkânların, yeniden heba olmaması en büyük dileğimizdir.
[450] Bir yukarıdaki mesele burada da aynen beklenmektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 395-396.
[451] YÖK Kanunu ile Türkiye'de, yüksek din tahsili İlahiyat Fakültelerinde bütünleştirilmiştir.
[452] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 396-398.
[453] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 398.
[454] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 398-400.
[455] Sanata yeni verilen çocuk, nasıl üç - beş senede malzemesini kullanarak öğrenirse, ilahiyat Öğrencisi de, malzemesi olan kitaplarını aynı usulle, tabiî olarak, farkına dahi varmadan öylece öğrenmelidir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 400-402.
[456] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 402-403.
[457] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 403-404.
[458] İslâmin, «ehil olana verdiği değer, emanetlerin ehline tevdii prensibi ve benzeri ilkeleri», toplumda kargaşanın çıkmaması; işin bilenlerce görülmesi... gibi pek çok faydanın teminine çalışan esaslardır. Bunlar zedelenince; cemiyette ilme dayalı hiyerarşi bozulur. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 404-406.
[459] Fıkhu'I-hadis ilmini kısaca tanıtırken bu konulara temas etmiş bulunmaktayız.
[460] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 407-410.
[461] Furû' meselelerinde, sahabe ve tâbiûnun farklı fikirleri için bk. Kasımî, Kavâidü't-tahdis, .323-330, 334.
[462] Kasımı, a.g.e., s. 273-281.
[463] Mehmet S. Hatiboğlu (çev.): «Peygamberin sünneti tabiri hakkında», AÜİF dergisi, yıl: 1970, cilt: XVIII, Ankara, 1972, s. 81-84 adlı makaleye bakınız; Fazlur-Rahman, İslâm, 52-83, 89. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 410-412.
[464] İbn Teymiyye, Rafu'l-melâm, s. 11.
[465] Bk., Abdülaziz Dihlevî, Büstân, 147.
[466] HaneH âlimi olan Emced Zehâvî'nin «imam arkasında cemaatin fatiha okuması» konusunda Şâfülerin görüşüne uyduğu, Abdülmecit Ünlükul isimli bir Şafiî âliminin de, pek çok yerde, «Bu meselede Mezheb-i Â'za-mî haklıdır» dediği bilinmektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 413-417.
[467] Fîruzâbâdî, Kamus Tercemesi, I, 1266.
[468] Hayrettin Karaman, İslâm hukukunda içtihat, Ankara, 1975, s. 205.
[469] Taklidin, «meşru olan nevileri» ve «zaruri olan haller» için bk. a.g.e. s. 205-230.
[470] Ebu-Talip Mekkî ve Şâh Veliyyullah'm bu konudaki . fikirleri için bk. Kasımı, Kavâidu't-tahdis, s. 344-340
[471] Kör taklide ve siyasete sebûn olan ilmin zararlarına ait örnekler görmek için bk. Kavâidu't-tahdis, s. 346-355. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 417-419.
[472] Teklif edilen bu çarelerin çoğu devlet eliyle yapılacak işleri ifade etmekte ve; «insan unsuru, neşriyat, Öğretim - eğitim» gibi konulara ağırlık vermektedir. UerL de Hûlî ve Zerka'nm bazı fikirlerinde de göreceğimiz gibi «ilim ve eğitim yolları olmadan sünnetin neşri mümkün olamamaktadır. İlme dayanmayan «sünnete uygun yaşayış» iddiaları ile «kalbi tasfiye yolları ve tasavvuf çalışmaları» da; ya boşa emek vermek veya sapıtmak şeklinde netice vermektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 420-421.
[473] Hûlî, Mijtâh, s. 166-188.
[474] Aynı eser, s. 168, 169.
[475] Aynı eser, s. 164-166.
[476] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 421-425.
[477] Uzak ülkelerde bulunan yazmaların taşınması, ancak onların fotoğraf ve filimleri sayesinde mümkün olmaktadır. Ciltler dolusu bilgi bazan beş santimetre küplük bir hacim halinde, çelik dolaplarda saklanmakta, bakımı yapılmakta ve gerektiğinde âlimin istifadesine sunulmaktadır.
[478] Hadis konusunda bilgisayarlardan istifade etmek için bazı çalışmalar halen yürütülmektedir. Bu çalışmaların tafsilatı için bk. Abdullah Aydınlı, «Hadislerin bulunması ve tesbiti konusunda yapılan çalışmalar», Fikir ve sanatta Hareket, sayı: 24, Eylül 1981,
[479] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 425-427.
[480] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 427-428.
[481] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 428.
[482] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 428-429.
[483] Dünya üzerinde mevcut müslüman devletlerin büyük bir kısmı zengin ülkelerdir. Fakat bu milletler, kültül ve medeniyet alanında «kendi yağlarıyla kavrulacak* durumda olmaktan çok uzaktırlar. Ayrıca zenginliğin verdiği bir takım ruhî haletle, bu ülkelerin insanları, din bilgileri tahsilini benimsememekte, hele öğretimi ile uğragmayı daha da aşağı görmektedirler. Bu durum, bir Ölçüde - bazı çevreler için - Türkiye'de de sözkonusudur. Durum, bu merkezde olunca, meselâ Suudi Arabistan ve Libya... gibi, zengin devletler di şandan ilahiyatçı ithal etmektedir. Büyük paralarla " transfer ettiği bu emanet kadrolarla, üniversiteler kurmakta; cazip burslarla öğrenci toplam'akta, propaganda ile de kendilerini «ilim hâmisi» göstermektedirler.
Millî Eğitim ve Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile Türkiye'den dört sene kadar önce, Suudi Arabistan üçyü-zü aşkın ilim adamı ve ilâhiyatçı öğretim üyesi istemiştir. Bugün, adı geçen dost ülkede, çeşitli fakültele-de görev yapan; Pakistanlı, Mısırlı, Suriyeli, Iraklı bilginler yanında, Türk üniversitelerinin kıymetli elemanları da bulunmaktadır.
Ekonomik açıdan tutalım, «dost bir ülke İle kaynaşma ve bölgede işbirliği» ne varıncaya kadar, çeşitli faydaları sıralanabilecek böylesine değerli bir «kültür ve eleman alış-verişi» nin, Türkiye açısından yerine getirilmesi zaruret arzeder. Çünkü, bugünkü haliyle olmasa bile, planlı bir çalışma sonunda Türkiye kısa bir müddet içinde, dışarıya yüzlerce ilâhiyatçı ilim adamı ve teknik eleman gönderecek alt yapının' tek sahibidir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 429.
[484] Bir çok ilim adamı, bu tür konular yerine, «günlük hayatta müslümanlann her zaman karşılaşıp; yanlışlıklar yaptıkları meselelere» eğilmenin faydasına inanmaktadırlar. Onların ifadesine göre, «amelî bir değeri olmayan bir konuyla uğraşma yerine», farzedelim, ticari hayatta; borçlanma ve alacakta, çocuklar arasına nefret tohumları atan «mirasta çocuklardan birine mal kaçırma» gibi konularda çalışmak; îslâmın özellikle hadisin, meseleye getirdiği çözümleri bulmak ilim ve İslâmî yaşayış adına daha faydalıdır. Bir başka örnek daha verelim; Orta Anadolu'da yaşayan bir müslüman köylü, «klasik İslâm hukukunun ve dinimizin tavsiye ettiği, ziraat ortaklığının şeklini bilmemektedir». Kendisine bu ortaklık türleri anlatılınca da; «piyasada revaçta olan tam bunun aksidir, buna bir çare bulunuz, doğruyu müslüman halka anlatınız» şeklinde cevaplar vermektedir. Bu tür cani] konuların, söz gelişi «arsa alım _ satımı, bazı malların zekât durumu vb. konuların», hadisçilerin himmetini bekleyen kapalı yönleri mevcuttur. Böylesi konularda yapılacak bir hadisçi - fakih yardımlaşması, müslümanlann ticarî hayatlarını haramdan koruyacak ve onların daha şevkle ticaret yapmalarını sağlayacaktır. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 430-436.
[485] Farklı bazı başlıklar şöyledir: .«Sahihleri toplayan eserler, tek konulu kitaplar, âdâb ve ahlâk kitapları, terğip ve terhip kitapları-, tefsire dair hadis kitapları. Hadis cüzleri, hadisTerin tarîklerini toplayan kitaplar, Ensâp kitapları. İhtilâfu'l-hadise dair eserler. Rivayet edepleri ve kanunlarım belirleyen eserler... vd.
[486] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 437-439.
[487] Yukarıdakilerin bazıları bu tür eserlere örnek olabilir. Diğer bazı bab başlıkları daha vardır ki, oralarda da «hadis furû kitapları» tanıtılmaktadır. Meselâ; müsel-sel hadisleri toplayan kitaplar ve mürsel kitapları Mu'cemler ve etraf kitapları. Zevâit kitapları. Ana eserleri bir arada toplayan kitaplar. el-Fetâva'1-hadî-siyye kitapları, ve diğerleri.
[488] Eser üzerinde yapılan çalışmalar için bk. Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1907 - 1909.
[489] Abdürrezzak Ebu Bekr San'ânî, el-Musannef (cüz: I-XI), Birinci basım, Beyrut, 1970 - 1972 (Nşr: Habibur-rahman A'zamî).
[490] Bk. Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1680; Kettânî, er-Risâletü'l-mustatrafe, 52.
[491] Eserin tahkikli neşri müjdesi için bk. İsmail L. Çakan Hadislerde görülen ihtilâflar ve çözüm yolları, İstanbul, 1982, s. 246.
[492] Eser hakkında bilgi için bk. Bu kitabın «sekiz büyük hadisçi ve eserleri» bölümü.
[493] Aynı yer.
[494] Aynı yer.
[495] Bu tür eserler hakkında bilgi için bk. Muhammel Tayyib Okiç, Bazı hadis meseleleri üzerinde tetkikler s. 156-159.

[496] Bk. Abdülkadir Karahan, İslâm - Türk edebiyatında kırk hadis; toplama, tercüme ve şerhleri, . İstanbul, 1954; Aynı yazar, Fuat Köprülü armağanı, İstanbul 1953, s. 291-99.
[497] Hasan Hüsnü Erdem tarafından yapılan terceme, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmaktadır. Başka tercemeler de vardır.
[498] Kâtip Çelebi, Keşf, II, 1688-1690.
[499] Fazla bilgi için bk. Okiç, a.g.e., s. 168-173; Nehcü'l-. belâğa»,
[500] Türkçe tercemesi, Ahmet Davudoğlu, Selâmet yollan cüz: I-IV.
[501] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 439-446.
[502] Bk. Abdülaziz Muhaddis Dihlevî, Büstânü'l-muhaddi-sin, s. 1-33.
[503] Müellifin sağlığında neşredilen 18 cilde, daha sonra bir cilt eklenebilmiştir.- Kitabın tamamlandığına daiı malumat sahibi değiliz.
[504] Diğer şerhler için, Müslim'i tanıtan bölüme bakınız.
[505] Türkçede de bazı bilginler, hadis kitaplarına şerhleı yapmışlardır. Bunlar arasında Tecrid-i sarih isimli Buharı muhtasarına yapılan şerh, 12 cilt halinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca birkaç defa basılmıştır Ayrıca Müslim Câmi'ine, Ebu Davud Sünen'ine şerhleı yapılmış ve bazılarının yazımı ve basımı, halen devam etmektedir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 446-448.
[506] 103, 104, 105 numaralı kitaplarla birlikte bu dört eser, sahabe bibliyografyasına ait kitaplardır. Bilgi için bk Okiç, Hadis ders notları, Konya, 1968, s. 44-47.
[507] Bu eser, kütüb-i sitte dışında, Ebu Hanife, Şafiî, Ahmet b. Hanbel gibi imamların Müsned'leri ile, îmam Mâlikin el-Muvatta'mm ricalini kendisine konu edinir.
[508] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 448-452.
[509] Kettânî ilim dallarına ait şu başlıkları kullanır: «Nâ-sih - Mensûh kitapları. Şemail kitapları. Müttefik, mü'telif, müteşâbih kitapları. Esma, künâ ve elkâp kitapları. Sahabe bilgisi kitapları. Rical tarihi, ensâh ve tabakât kitapları. îlel kitapları. Mevzuata dair eserler.. Garibu'l-hadis ve ihtilâfü'1-hadls kitapları. Rivayet edepleri ve kanunları kitapları. Mustalahü'l-hadis kitapları».mikdâri'l-mensûh mine'l-hadis, Ebu'l-Ferec b. Ali b. Csvzî, Mısır, 1323.
[510] Bu eser, bu yüzyılın başında Mısır'da güzel bir tarzda basılmış, daha sonraki baskısı ise şu bilginlerce gerçekleştirilmiştir: Tâhir Ahmet Zâvî, Mahmud Muham-med Tanâhî. Bu baskı beş cilt olarak Mısır'da, 1383 -1963 yılında yapılmıştır. Örneklerde, metin çözümüne pek çok yardımı dokunan harekelemeler vardır.
[511] gemâil konusuna ait neşriyata bu konuda yapılan bii çalışmaya atıf yaparak işaret etmiş olacağız; İbrahim Bayraktar, Hadis edebiyatında şemail, Erzurum, 1981, basılmamış Yüksek îslâm Enstitüsü (asistanlık müd-detince hazırlanan) öğretim üyeliği tezi. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 452-455.
[512] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 455-456.
[513] En son baskısı, Ulûmu'l-hadis li'hni's-Salah, (N§r. Nu-ruddin İtr), Halep, 1386 - 1966.
[514] Nuhbe'yi,. yazarı başta olmak üzere pek çok âlim şer-hetmiştir. Türkçeye de birkaç tercemesi yapılmıştır. Gerek en son terceme ve şerhi için, gerekse diğerleri için bk. Talat Koçyiğit, Hadis ıstılahları hakkında Nuhbetü'l-fiker şerhi, Ankara, 1971.
[515] Ahmet Na'im, Tecrid tercemesi mukaddimesi; Hayrettin Karaman, Hadis usûlü. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 456-458.
[516] Batı dillerinde yapılan, hadisle ilgili neşriyat için bk J.D. Pearson, İndek İslamicus, Cambridge, England, 1958, s. 63-64; Ali Özek, Hadis ricali, s. 189-191,
[517] Hac ve kurban bayramına üç kala yazımını bitirdiğimiz çalışmamızı, Rabbimize niyazla kapatıyoruz: «... Rabbimiz, (bizi) bağışlamanı dileriz. Dönüş (ümüz) sanadır... Rabbimiz unutur, ya da yanilırsak bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bize bizden Öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme. Bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Sen bizim Mevlamız (sahibimiz, efendimiz) sin. Kâfirlere karşı bize yardım eyle» (Bakara, 286). «Kudret ve şeref sahibi Rabbin, onların taktıkları sıfatlardan (münezzehtir) yücedir. Selâm gönderilen Peygamberlere. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a» (Sâffât, 180-182).
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadis İlimleri Ve Hadis Tarihi, Dergah Yayınları: 458-460.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadis Tarihi

Talat Koçyiğit

DİYANET VAKFI YAYINLARI

HADİS TARİHİ
ÖNSÖZ
I. BÖLÜM
A. HADİSİN MENŞEİ ÖNEMİ VE TEKÂMÜLÜ
1. Hadîsin lügat ve ıstılah manâsı
2. Hadisin değeri
3. Hadisin sahabe tarafından rivayeti
B. HADİSLERİN YAZILMASI
1. Hadis kitabetinin yasaklanması
2. Yasak kararının sebepleri
a. Yazı
b. Kurânla karışma tehlikesi
3.Yasağın kaldırılması
4. İlk yazılı hadîsler
a. Hazreti Peygamberin diplomatik mektupları
b. Sadakat hadisleri
Amr ibn Hazm'den rivayet edilen sadakat
ıı. Halîfe Ebü Bekr'den rivayet edilen Sadakat
5. Hadis sahîfeleri
a. Ebü Bekr ve 'Ömer'in denemeleri
b. Abdullah îbn cAmr îbn'il-Aş'ın sahîfesi
C. Câbir İbn Abdillahhn Sahîfesi
D. Ali Îbn Ebi Tâlib'in Sahîfesi
e. Samura İbn Cundeb'İn saHîfesi
F. Ebü Hurayra'nın Sahîfesi
g. Abdullah İbn Âbbâs'ın sahifesi
h. Abdullah îbn Ömer ibni'l- Hattab'ın sahifesi
1. Sa'd İbn cUbâde'nin sahifesi
C. HADÎSİN İLK KAYNAĞI: SAHABE
1. Sahabî kime denir?
2. Sahabenin dereceleri
3. Sahabenin sayısı ve hadis râvileri
4. Sahabenin adaleti
D. SAHABE DEVRİNDE HADÎSLERİN YAYILMASI
1. İslâm ülkelerinin genişlemesi
2. Bazı ilim merkezleri
a. Medine
b. Mekke
c. Küfe
d. Basra
e. Şâm
f. Mısır
3. Hadîslerin yayılması ve "er-Rıhle fî talebi'l-hadis"
E. HADÎSTE VAZC HAREKETLERİ
1. Mevzu1 (uydurma) hadîsin tarifi
2. Hadis vaz'ının başlangıcı
II. BÖLÜM
HADIS İLMİNİN TEŞEKKÜLÜ VE BUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER
(II. Hicrî Asır)
A. TOPLUM HAYATINA GENEL BAKIŞ
1. Siyasi durum
2. ilhad hareketleri
a. Zındıklar
b. Râvendiyye
c, MufçannaHyye
d. Hurumiyyemiyy
3. itikadî mezhebler
a. Cebriyye
b. Kaderiye
C. Murci'e
d. Mutezile
B. HADÎS VAZ'INDA GELİŞMELER VE SEBEPLERİ
1. Siyasî ihtilâflar
2. itikadî ihtilâflar
3. islam düşmanlığı
4. Irk, belde ve mezheb taassubu
5. Hikayeciler ve vâ'ızler
6. Tergîb ve terhîb

C. CERH VFT TA'DÎL HAREKETİNİN DOĞUŞU
1. Cerh ve ta'dile yol açan âmiller
a. Hadîs vazı
b. Beşerî zafiyetler
2. Cerh ve ta'dîl hareketinin neticeleri
3. Hadîste isnad tatbiki
D. HADÎSİN TEŞRÎÎ DEĞERİ ÜZERİNDE MÜNAKAŞALAR
1. Haber çeşitleri
2. Hadîslerin değeri üzerinde münakaşalar
3. Mutezile ve hadîs
a. Vâşıliyye firkası
b. Amriyye fırkası
C. Huzeliyye Fırkası
d. Nazzamiyye fırkası
E. HADİSLERİN TEDVİN VE TASNİFİ
1. Tedvin ne demektir?
2. Hadis tedvininin başlangıcı
3. Hadîslerin Tasnifi
4. ilk hadîs eserleri
a. Siyer ve mağazî kitapları
b. Sünen kitapları
C. Câmi'ler
d. Musannaflar
e. Belirli bir konuya tahsis edilmiş kitaplar
Mâlik Ibn Enes ve el-Muvaftâh
III. BÖLÜM
TASNİFİN ALTIN ÇAĞI: KUTUB-t SÎTTE »EVRÎ
(III. Hicrî Asır)
I. Tasnife hız veren âmiller
a. Kelâm ilminin doğuşu
B. Haılîsçilerin İtham Edilmeleri
C. Halku'l-K.Ur'ân İnancı Ve Mihnet
d. Genel değerlendirme
2, Hadîs eserleri ve müellifleri
A. Siyer Ve Mağaziler
b. Musnedler
Îbn Hanbel Ve Musnel
c. Sunenler
i. En-Nesâ'i ve Sunen'i
İi. Ebu-Davud Ve Sunen'i
iiii. ibn Mâce ve Sunen'i
d. Muşannaflar
e. Câmi'ler
i. El-Buhâıi ve el-Câmiu's-sahihi
ii. Müslim ve el-Câmiu sahihi
f. Cüzler
g. Belirli konulara tahsis edilmiş kitaplar
h. Mustahrecler
ı. Hadîs ilminin çeşitli konularına tahsis edilmiş kitaplar
BİBLİYOGRAFYA

HADİS TARİHİ

ÖNSÖZ

tIlmu uşüWl~fyadîşint yahut tJlmu muştalatıl1 l~hadlşin, yahutta kısaca tHmu*l-lfaâİsin bütün konularını içine alan, veya ban konularına tahsis edilerek derinlemesine bir incelemeye girişen sayısız kitaplar telif edilmiş olmakla beraber, hadîslerin, Hazreti Peygamber devrinden itibaren, İslâm Dininin bir gereği olarak, kazandığı büyük değere paralel bir şekilde rivayetini, rivayetin-deki gelişmeyi, çeşitli tehlikeler karşısında onları koruma görevini yüklenen hadîsçilerin faaliyetlerini, tedvin ve tasnifini, kısacası tarihini inceleyen bir kitap telif edilmemiştir. Usûl kitaplarında, zikrettiğimiz bu konulara kısa temaslar yapılmış olsa bile, bunları, bir tarih çerçevesi içinde değerlendirmek ve aralarında tarihi bir irtibat sağlamak hemen hemen imkânsız gibidir.
Hadis ilmi, üçüncü Hicrî asnn sonunda bütün konulan ile teşekkül etmiştir. Her ne kadar, bu konuları içine alan kitapların telifi bir müddet daha gecikmiş olsa bile, usûl ve kaidelerin, tabir ve tariflerin birinci asnn sonundan itibaren hadîs imamları arasında kullanılması, ikinci asırda ise, hiç bir kayda tâbi olunmaksızın münakaşa edilmesi, bu ilmin bir hayli erken bir devirde teşekkül ettiğini gösterir. Zaten en mükemmel hadîs mecmualarının bu eserde "altın çağ*1 olarak tavsif ettiğimiz üçüncü asırda tasnif edilmesi de, bunun bir başka delilini teşkil eder; zira bir ilmin usûl ve kaideleri belirlenmeden o usûl ve kaidelere uygun mükemmel eserler tasnif edilmesi mümkin değildir.
tşte biz, hadîs ilminin, üçüncü asnn sonunda teşekkülünü tamamladı-ğını gözönnndc bulundurarak, eserimizi, bu ilk üç asırdaki hadîs tarihine tahsis ettik. Bununla beraber, hadîs tarihi, bu ilk üç asırla elbette tamam olmuş değildir. Zira bunu takip eden asırlarda daha binlerce eser, telif ve tasnif edilmiştir. Bunlan teker teker ele almak ve hadîs tarihi içinde bibliyografik bir araştırmanın neticesi olarak konu ile ilgilenenlerin istifadesine sunmak bir iki cildlik eserle gerçekleştirilebilecek bir iş değildir.
Şimdilik biz bu eserimizi, hadîs tarihinde bir deneme olarak kabul ediyor ve niyet ettiğimi* daha geniş bir araştırmayı, Allah'ın lütuf ve ina-yetiyle gerçekleştirebileceğimi* ileri bir tarihe bırakıyoruz. [1]

I. BÖLÜM

A. HADİSİN MENŞEİ ÖNEMİ VE TEKÂMÜLÜ

1. Hadîsin lügat ve ıstılah manâsı

Gerek lügat ve gerekse ıstılah yönünden hadîs kelimesinin arzettiği manâlar arasında bir hayli farklılıklar mevcuttur. Lügat yönünden kadim

(eski) in zıddı cedtd (yeni) manâsına gelen hadîs, aynı zamanda haber manâsına da gelir ve bu kelimeden müştak bazı fiiller, haber vermek, tebliğ ve nakletmek gibi manâlarda kullanılır. "Bu söze inanmayanların ardından üzülerek neredeyse kendini mahvedeceksin" [2] mealindeki Kur'ân âyetinde gördüğümüz "hadîs" kelimesi, söz veya haber manâsında kullanılmış ve bununla Kur'ânı Kerîm kaydedilmiştir [3]. Bir başka âyette ise, bu kelimenin müştakki olan bir fiil, "haber ver", "tebliğ et" manâsında kullanılmıştır: "Rabbraın nimetlerini de tahdîs et (haber ver)' [4].

Daha sonralan, kelimenin istimalinde bası inkişaflar görülmüş, umumî manâsında her hangi bir değişiklik olmamakla beraber, dinî çevrelerde ban haber nevilerine ıtlak olunan hususî bir manâ kazanmıştır. İbn Mes'üd'tan nakledilen bir haberde bu manâ açıkça görülür: "Muhakkak kî sözün en güzeli Allah'ın Kitabıdır [5].

Istılah yönünden hadîs, umumiyet itibariyle Hazreti Peygamberin »özlerine ıtlak olunmakla beraber, İslâm uleması arasında yine aynı manâda kullanılan kelimenin medlulünü tarif bahis konusu olduğu zaman, bası farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Buna göre, ban usûl ulemasının tarifinde hadis»

Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takrirlerine ıtlak olunmuştur; bu bakımdan kelime, aynı manâda kullanılan suntın [6] müradifidir [7]. Bazı hadîs uleması ise, hadis lafzım, yalnız Hazreti Peygamberin sözlerine değil, sahabe ve tâbi-ûııdaıı nakledilen mevfcüf ve makfü* haberlere [8] de ıtlak etmişlerdir; buna göre kelimenin ifade ettiği manâ, haber kelimesiyle kasdolunau manânın müradifidir [9]. Bu manâ içerisinde Hazreti Peygamberin, peygamberlikten önceki sözleri de mündemiçtir. Bazıları da, hadisi yalnız Hazreti Peygamberin sözlerine tahsis etmişler, başkalarından gelen sözlere de haber demişlerdir [10]. Bu takdirde hadisle haber arasında belirli bir farkın mevcudiyeti kolayca anla-Şihr. Nitekim Hazreti Peygamberin hadîslcriyle meşgul olanlara muhaddis denildiği halde, başkalarından gelen tarih, kısas ve benzeri nakillerle uğraşanlara da ahbâri denilmiştir [11].

Diğer bazıları ise, haberle hadîs arasında umûm husus mutlak bulunduğunu söyliyerek, her bir hadîsin haber olduğunu, fakat her çeşit habere hadîs demlemeyeceğini beyan etmişlerdir. Bu görüşe göre, haber daha umumî bir manâ taşımakta ve Hazreti Peygamberin sözleriyle birlikte sahabe ve tâbi'ûndan yahutta başkalarından nakledilen sözler de bu manânın şümulüne girmektedir [12].

Hadîsin tarifiyle ilgili bu görüşler ne kadar değişik bir mahiyet arzederse etsinler, şurası muhakkaktır ki, hadis denildiği zaman, daima hazreti Peygamberden nakledilen bir söz, yahut bir fiil, yahutta bir takrir akis gelmiştir. Bu bakımdan hadisin, söz, fiil ve takrirden ibaret olan sünnetin müradifi olması keyfiyeti, bu konuda kuvvet kazanan başlıca manâ olarak tezahür etmiştir. Şurasını da hatırdan uzak tutmamak gerekir ki, hadîsin, sünnetin müradifi olarak kazanmış olduğu bu manânın tarihi, Hazreti Peygamberin hayatta bulunduğu devreye kadar iner. Meselâ meşhur saİıabî Ebü Hurayra taraûn-dan sorulan bir soruya Hazreti Peygamberin vermiş olduğu cevapta geçen hadis kelimesi, bunun en açık delilini teşkil eder. Ebü Hurayra bu sualinde şöyle demiştir: "Kıyamet günü senin şefaatine nail olacak en mee'ûd kimse kimdir, yâ Rasûla'llah?". Hazreti Peygamber, Ebü Hurayra *nın bu suâline şu cevabı vermiştir: "Senin hadîse karşı olan iştiyakım bildiğim için, bu hadîs hakkında hiç kimsenin bana senden evvel sual sornııyacağım tahmin ediyordum. Kıyamet günü benim şefaatime ıtâil olacak en mes'ûd kimse Lâ İlahe İllallah diyen kimsedir" [13].

Hadîs tarihiıde, hadîse karşı büyük tutkusuyle şöhret kazanan Ebü Hurayra'ıın bu tutkusu bizzat Hazreti Peygamber taraündan teyid edilirken, hadis lafzının her hangi bir izahtan uzak olarak zikredilmesi, onun, Hasreti Peygambere hâs manâyı daha islâm'ın ilk günlerinde kazanmış olduğunun en açık delilidir.

Keza bazı sahabenin Hazreti Peygambere başvurarak hadîs yazmak için izin istemeleri [14], yahut işittikleri hadîsleri hıfzedemediklerini söyliyerek hafızalarından şikâyet eden bazı sahabeye, Hazreti Peygamberin hadîs yazmaları tavsiyesinde bulunması [15] ile ilgili haberlerde, hadîs lafzının delâlet ettiği manâ, biraz önce işaret ettiğimiz manânın aynıdır; yani hadîs» Hazreti Peygamberden söz, fiil ve takrir olarak rivayet edilen sünnetin hiç bir tereddüde mahal bırakmayacak kadar kusursuz, tam bir karşılığıdır. Bu bakımdan bizim, hadisin İslâm Dinindeki yeri, sahabe arasındaki rivayeti, yahut tedvini gibi başlıklar altında hadîsi ve hadisle ilgili meseleleri incelerken, kelimeyi, rivayet edilmiş sünnet [16] manâsında kullandığımızı belirtmemizde, konunun daha iyi anlaşılması yönünden büyük bir fayda bulunduğuna şüphe yoktur. [17]

2. Hadisin değeri

Hadîsin sünnete müradif bir manâya sahip olarak sahabe devrinde ve müteakip nesiller arasında rivayet edildiği kabul edilirse, İslâm Dininde onun kazandığı ehemmiyet derecesini ve Dinin tekemmülünde oynadığı rolü tayin ve tesbit etmek çok daha kolaylaşmış olacaktır. Çünkü İslâm teşriinde sünnetin, Kitap (Kur'ân) dan Bonra ilk kaynağı teşkil ettiği, bu konuya eğilmiş olanlarca bilinen hususlardandır. Bu bakımdan, onun fıkıh uleması yönünden islâm teşrüudeki değeri, bîr bakıma, hadisin aynı sahada sahip olduğu değer manasındadır. Bu değer, Hazreti Peygamberin rîsalet göreviyle birlikte ortaya çıkmış ve yine bu görevin değeri nisbetinde yükseklik kasanmıs.tır. Hadişin kazandığı bu yüksek değeri tesbit edebilmek için, Hazret İ Peygamberin risalet görevini ve bu görevin ehemmiyet derecesini daima gösönünde bulundurmak lâzımdır.

Hasreti Peygamberin görevi, genel manâda ve İslâm'ın koyduğu prensipler çerçevesi içinde, insanları tek Allah inancına davetten ibarettir. Bir bakıma bu görev, kendisinden önce gelmiş geçmiş peygamberlerin görevlerinden farklı değildir. Bununla beraber görevin yürütülüşü yönünden diğerler-rinden ayrılan pek çok noktaları bulunduğuna da şüphe yoktur. Bu ayrılığın mühim bir kısmı, ona inzal olunan Kur'ân cihetinden gelir. Filhakika Allah Ta'âlâ, Hazreti Peygamberi, Kur'âm Kerîmi tebliğ etmekle görevlendirmiş ve bu hususta ona şu emri vermiştir:

"Ey Peygamber, Rabbından sana indirileni tebliğ et; eğer (bunu) yapmazsan O'nun peygamberliğim yapmamış olursun". [18] Bu açık emirden anlaşıldığına göre, Hazreti Peygambere tevdi olunan tebliğ görevinin taalluku, kendisine inzal olunan Kur'âm Kerimin insanlara duyurulması veya öğretilmesi ve dolayısıyle onların, Kur'ânm emir ve nehiylerine uymalarının sağlanmasıdır. Çünkü Kur'ân dinin esasıdır ve dinin hayatiyyeti, ancak, onun getirdiği emir ve nehiylere ittiba etmek suretiyle gerçekleşir.

Hasreti Peygamber Rabbından aldığı emre uyarak, Kur'âm Kerîmden kendİBİne inzal olunan âyetleri müslümanlara tebliğ etmiş ve bu suretle peygamberlik görevini yerine getirmiştir. Ancak, bu görevin mücerred tebliğ görevine münhasır kalması halinde, müslümanlarm büyük müşkülede karşılaşmış olacaklarını hatırdan uzak tutmamak gerekir. Çünkü Hazreti Peygamber tarafından tebliğ olunan ve tatbiki istenen bazt âyetler, mücmel gayri mufassal, yahut mutlak gayri mukayyed olarak nazil olmuştur. Meselâ namaz kılınmasını emreden âyetler mücmel olarak gelmiş, fakat rik'atlannın adedi, şekli ve vakitleri Kur'ânda beyan edilmemiştir. Kesa zekât verilmesini emreden âyetler mutlak olarak gelmiş, zekâtı gerektiren maun asgari haddi tak-yid ve tahdid, miktarı ve şartları beyan edilmemiştir. Kur'âm Kerimde bunun gibi, şekli, şarıı ve erkânı beyan edilmedikçe tatbiki mümkün olmayan daha bir çok hükümler vardır ve bunların beyanı için yine Hasreti Peygambere başvurmaktan başka çare yoktur. Nitekim Allah Ta'âlâ da bu yönden Hazreti Peygambere ikinci bir görev vermiş ve şöyle demiştir:

"İnsanlara, kendilerine indirileni beyan edesin diye sana Zikr (Kur'ân)i indirdik. Ola ki onlar da düşünürler" [19]. Görülüyor ki, Hazreti Peygamber bir

taraftan kendisine indirilenle!i insanlara tebliğ etmekle, diğer taraftan da tebliğ etlikleri arasında muslümanlar için anlaşılması ve tatbik edilmesi güç olanları açıklamakla görevlendirilmiştir. Onun bu görevi, şu âyette daha açık bir şekilde görülür:

"Allah, mü'minlere âyetlerini okuyan, onları tezkiye eden, onlara Kitap ve Hikmeti öğreten kendi aralarından bir Peygamber göndermekle lütufta bulunmuştur; halbuki onlar Önceden apaçık sapıklıkta idiler" [20].

Bir çok İslam uleması, zikrettiğimiz hu âyette geçen Hikmet kelimesinin buradaki manâsı üzerinde durmuşlar ve Allah'ın isminden sonra Peygamberin zikred ilişine ve Allah'a îmandan sonra Peygambere îmanın şart koşulusuna kıyasla, Kur'ândan sonra Hikmetin zîkredilişini gözonünde tutarak bunun Sünnetten başka bir şey olmadığı görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir. Eş-Şâfi'I bu hususta şöyle demiştir: Kur'ân ilmine vîkıf kimselerden işittiğime göre, Hikmet, Hazreti Peygamberin Sünnetidir; çünkü, önce Kur'ân zikredilmiş, onu Hikmet takip etmiştir, Allah, insanlara Kitap ve Hikmeti öğretmek suretiyle onlara yaptığı büyük lütûftan bahseder. Bu balamdan Hikmetin Sünnetten başka bir şey olduğunu söylemek mümkin değildir. Zira Hikmet, Kitapla birlikte zikredilmiştir. Aynı Zamanda Allah, Peygaberine itaati ve emirlerine ittibaı farz kılmıştır. Peygamberine îmanı, kendisine îman ile birlikte farz kılınan şeyin de Peygamberin Sünnetinden başka bir şey olmadığı anlaşılır [21].

Gerek yukarıda zikrettiğimiz Kur'ân âyetinden ve gerekse eş-ŞâficInin bu âyetle ilgili açıklamasından anlaşılıyorki, Hazreti Peygambere Kitapla birlikte SunnetIt ifade edebileceğimiz bir de Hikmet verilmiş ve muslümanlar, ht-'r ikisine de ittiba ile emrolunmuşlardır. Çünkü Allah'a ittiba, bir bakıma O'nun Kitabınaittibadır;Peygamberineittibada,ona verilmiş olan hem Kitaba ve hem de Hikmet veya Sünnete ittihada n başka bit şey değildir. Kur'âm Kerimde de açıklandığı gibi Hazreti Peygamber: "Kendisine tâbi olanlara marufu emreder, munkerden nehyeyler; temiz şeyleri helâl, murdar şeyleri haram kılar; yüklerini indirir, ağırlıklarını hafifletir" [22]. Hazreti Peygamberin bu âyet mealinde belirtilen

görevlerinin kaynağı Kitap (Kur'ân) olduğu kadar Sünnet veya Hikmettir de. Nitekim bir hadîsinde Hazreti Peygamber, kendisine Kitapla birlikte, ittiba yönünden Kitap ayarında olan bîr başka şeyin daha verildiğini açıklamıştır ki, bunun Sünnetten başka bir şey olması mümkin değildir [23].
Kemlisine Kitapla birlikle bir ile Sünnet verilmiş olan Hazreti Peygambere itaati emreden Kur'ân âyetlerinin sayısı pek çoktur. Biz, bunlardan bir kaçını misal olarak zikretmeyi faydalı buluyoruz: "Allah'a ve Pevgambere itaat ediniz; ola ki rahmet olunursunuz" [24]. "Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur" [25]. Ey Paygamber(de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana ittiba ediniz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin" [26]. "Ey Peygamber, de ki: Allah'a ve Peygambere İttat ediniz; eğer yüz çevirirseniz (biliniz ki) Allah kâfirleri sevmez" [27]. "Peygamber size neyi getirmişse onu alınız; neden sizi nehyetmİşse ondan da sakınınız" [28].
Bir kaçını misal olrak zikrettiğimiz bu âyetler Hazreti Peygambere itaatin zorunlu olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Bu, tslâmın ve îmanın bir gereğidir. Bu olmaksızın ne Islâmâan ve ne de îmandan eser kalmaz. Hazreti Peygambere itaat ise, onun sünnetine, ittibadan başka bir manâya gelmez. Binâanaleyh sünnete ittibaın, Islâmın ve îmanın bir gereği olduğu anlaşılır. İşte bu sebepledir ki, o henüz hayatta iken sahabe» Kur'ân ahkâmının tefsirinde, müşkİlinin beyanında, aralarında meydana gelen fikir ayrılıklarının ve husumetlerin hallinde ona başvurmayı dinin bir gereği saymışlar; din işlerinde, onun "namazı benim kıldığım gibi kılınız" [29] emrine uyarak namazın şeklini, vaktini, rikatlarının adedini ondan almışlar; onun "hacc ınenâsikini benden alınız" [30] emrine uyarak menâsikin şartlarım ondan öğrenmişler; keza sahip oldukları maldan verecekleri zekâtı, onun tayin ettiği miktarlar üzerinden ödemişlerdir. Bu bakımdan Hazreti Peygamber, en geniş manâsıyla teşri'î kuvveti elinde bulunduran yegâne otorite olarak kabul edilmiştir. Kitap ve Sünnet ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu teşriin, iki kaynağı olmuştur. Çünkü her hangi bir ihtilâf veya bir hâdise, yahutta bir sual veya fetva talebiyle teşrii gerektiren, bir şey zuhur etse, Allah Ta'âlâ, elçisine, hükmü bilinmek istenen mesele hakkında hüküm getiren bir veya bir kaç âyet indirmiş, Hazreti Peygamber de vahyedilen bu âyetleri uyulması gerekli (vâcib) bir kanun olarak müslümanlara tebliğ etmiştir. Eğer teşrii gerektiren bir hâdise olmuş, fakat Allah Ta'âlâ bu hâdise ile ilgili hükmü beyan edecek bir âyet vahyetmemiş&e, Hazreti Peygamber, bu hükmün bilinmesi için ieti-hadda bulunmuş ve bu içtihadın ona Bağladığı netice ile hüküm vermiş, yahut sual veya istiftaya icabet etmiştir, tetihad eseri olarak ondan sadır olan bu hüküm veya ervap, ilahî vahye istinatl etlen -hükümler «ibİ, uyulması gereken bir kanun olmuştur [31].
Hazreti Peygamberin, dinin çeşitli meselelerine taalluk eden ictîhad-lari, çok defa ilâhî ilhamın bîr neticesidir. Bu bakımdan bunları ittiba yönünden Kur'ânla sabit olmuş diğer ahkâmdan ayırt etmek mumlun değildir. Her n« kadar kaynağı ilâhî ilham olmayan bazı söz ve ictihadlar da mevcut idiyse de, Hazreti Peygamberin bunlardaki isabeti vahiy yolu ile teyid, bir beşer olması hasebiyle hataya düştüğü noktalar olmuş ise, yine vahiy yolu ile lashih edilmiştir [32]. Bu itibarla, ilham-ı ilâhîden sadır olmayan ictihad-ı nebevî hükmü ile ilham-ı ilâhîden sadır olan ictihad-i nebevi hükmü arasında tefrik yapmağa mahal yoktur [33].
tşte, ilk devirde söz, fii) ve takrir olarak Hazreti Peygamberden sadır olan her şey, Kur'ânı Kerîmin "(Peygamber) kendi hevasından konuşmaz; (o her ne soylemişse) kendisine vahyolunan bir vahiydir" n[34] âyetiylede şehadette bulunduğu gibi, yukarıda izahını verdiğimiz şekilde kabul edilmiş ve sahabe, dinî ve dünyevî yaşayışlarına düzen veren Sünneti büyük bir titizlikle muhafaza etmeğe koyulmuşlardır. Sünnet ise, daha Önceki bahiste de açıkladığımız gibi, söz, fiil ve takrir olarak Hazreti Peygamberden rivayet edildiği müddetçe, badısın, isim yönünden bir başka ifade şekli olmuştur. [35]

3. Hadisin sahabe tarafından rivayeti

İnsan, yaratılışı itibariyle kendisine değer kazandıran ve toplum içerisinde yüksek mertebelere ulaştıran şeylere karşı sıkı bir bağlılık duyar. Bir pağlıık, çok defa, aşırı derecedeki tutkulara kadar varır. Eğer bu tutkuyu, t>ir şeye karşı sonsuz derecedeki bağlılık ve ona sahip olma duygusu manâlına gelen "hırs" kelimesiyle açıklayacak olursak, bu duygunun, insanı bazan jtötü, bazan da iyi akıbetlere sevkettiği müşahede olunur. Meselâ para ve mal jnülk sevgisi, insanın benliğini kaplar ve onlara sahip olma arzusu "hırs" dediğimiz dereceye yükselirse, bu arzunun insanda hasislik vasfının belirmesi feir yana, bazan onu hırsız, hattâ kaatil bile yaptığı görülür. Bunun aksine, insanda iyilik etme arzusunun veya ilim öğerenme isteğinin "hırs" haline geldiği de olur. Bu takdirde insanın ne kadar yüksek mertebeler kazanabileceğini tasavvur etmek güç değildir. Toplumlar da böyledir ve çok defa, onları teşkil eden ferdlerin, çeşitli değer Ölçüleri karşısındaki temayüllerinin vasfını taşırlar. Yukarıda verdiğimiz misali toplum için de tatbik edecek olursak, diyebiliriz ki, ferdleri madde birsiyle yanıp tutaşan toplumlar, ne kadar maddeci olurlar ve onu elde etmek için nasıl her türlü çareyi mubah sayarak bu çarelerin tatbikinde ustalık kazanırlarsa, ferdleri iyilik etme ve ilim öğrenme ar-susunu "hırs*1 haline getirmiş toplumlar da, bu sahalarda temayüz eder ve başarı sağlarlar.
tslâm Öncesinde Arap kavmiyle islâm'dan sonraki müslüman topluluğu, mukayese edilecek olursa, aynı kavmin değişik devirlerinde birbirinden çok farklı, hattâ birbirine zıt görünümler arzettiği kolayca anlaşılır.
Kor bir dalâlet ve koyu bir cehalet içersinde yüzen câhiliye devri Ara-binin en mümeyyiz vasfı, kendi eliyle yaptığı taş veya toprak putlara tapmak idi. Fakirlik ve geçindirememek korkusu ile çevresi içinde ayıplanmak ve şerefini yitirmek duygusu, onları evlâdlarını öldürmeğe sevkedecek kadar şiddetli idi. Kuru ve sert iklim şartlan, geçimlerini topraktan sağlamalarına imkân vermediği için, biribirlerinin ellerindeki mallan kapmak, çalmak veya gasbetmek âdet haline gelmiş; bu maksatla düzenlenen baskınlar, bilhassa kabileler arasında şiddetli husumetlerin doğmasına sebep olmuştu. Her halde bu husumetlerin neticesi olacaktır ki, kabileler arasında ortaya çıkan asabiyet mücadelesi, her bir Arabin kalbinde derin izler bırakmış ve her biri, kendisini diğerlerinin fevkinde görmüştür. Kısacası, câhiliye devri Arapları, büyük ölçüde yokluğunu hissettikleri maddenin esiri olmuşlar ve yaşayış-lannı, onu elde etmek için "hır?" haline getirdikleri duygularının ezici baskısı altında tanzim etmek zorunda kalmışlardır.
Hazreti Peygamberin yeni bir dini tebliğ etmekle görevlendirilmesinden sonra Arap yaşayışında akla durgunluk veren bir değişme olmuştur. Tek Allah inancına davetle ve gizli olarak başlayan yeni din, bidayette, Hazreti Peygamberin yakınlarından bir kaç taraftar bulmuş, fakat bu davetin aleniliğe geçmesinden sonra, kurtnluşlannı ve yükselişlerini Peygamberin kendilerine tebliğ ettiği Kur'ânı Kerîmde ve onun beyanı demek olan Sünnette gören Araplar, fevc fevc, yeni dine intisab etmeğe başlamışlardır. Onların islâm'ı kabullerinde her hangi bir tehdid veya zorlamanın bulunabileceğini düşünmek mümkin değildir. Aksine, islâm'ın sessiz, fakat süratle yayılmasında istikballerinin kötü akıbetini gören mekkeli müşrik reisleri bu gelişmeyi önlemek için her türlü hakaret ve işkenceyi Peygamber ve ashabına reva görmüşlerdir. Ne var ki bu zulüm, müslümanlarm sayıca artmalarına engel olamamış, fakat onları, kuvvetli bir îmanla ve sarsılmaz bir inançla Hazreti Peygamberin etrafında toplanmalarına yardım etmiştir. Ana ve babalarla evlâd-ları arasında görülen sevginin çok daha üstünde bir sevgiyle ona bağlanan müslümanlar, dinin irşadına uyarak Kur'ânı Kerîmden nazil olan âyetleri ve onların beyanı mahiyetinde olan Hazreti Peygamberin sözlerini hıfzetmeyi ihmal edilmez bir görev telakki etmişlerdir. Mekke'den Medine'ye hicretleri, bu görevin ifasında, onlara daha geniş ve daha rahat imkânlar sağlamış; bu suretle câhiüye devrinin koyu dalâleti, yerini, İslâm'ın insanları ilme teşvik rden aydınlık yoluna terketmistir.
Filhakika, Hazreti Peygambere ve onun tebliğ ve beyan ettiği Kur'ânı Kerîme büyük bir îmanla bağlanmış olan ilk müslümanlar "de ki: Bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu?"", [36] "Allah, içinizden îman etmiş olanları ve kendilerine ilim verilenleri derece derece yüceltsin" [37], "Mü'minlerin hepsi birden sefere çıkacak değiller; fakat her fırkadan bir gurup bir araya gelseler dinde derinleşip, sefere çıkanlar geri dönüp geldiklerinde, kavimlerini uyarsalar.. Böylece onlar da belki sakınırlar" [38] âyetleriyle ifade edilmek istenen manâyı anlamakta güçlük çekmemişler, dinle ilgili bilgilerini artırmak ve onda derin leşmek için Hazreti Peygamberin etrafında daha sıkı bir ilim halkası vücuda getirmişlerdir. Onların öğrenmek arzusunu bizzat Hazreti Peygamber de "her kim ilim elde edeceği bir yola girerse, Allah bununla, onu cennete götüren yolu kolaylaştırır" [39]. "Allah, her kim hakkında hayır murad ederse, onu dînde fakîh kılar" [40]gibi sözleriyle teşvik ve tahrik etmiştir.
Hazreti Peygamberin, ashabına öğretim yapacağı bir mederesesi veya bir «kulu yoktu. Bununla beraber o, seferde hem ordusunun kumandanı, hem Öğretmeni îdi. Va(z ve irşadlanyla bir taraftan askerlerinin hamaset duygularını harekete getirirken, diğer taraftan cihadın hükümlerini ve dindeki yerini onlara öğretiyordu. Hazarda ise, hem ev halkının, hem de diğer müslüman-ların imamı ve muallimi idi. Evde ve sokakta, ihtiyaç sahibi herkes onu durduruyor, soruyor ve öğreniyordu. Evinin bitişiğinde olan mescit), hem beş vakit namazın eda edildiği ve hem de ilim meclislerinin akdedildiği bir yerdi ve bu meclisler çok defa vakit namazlarının kılınmasından sonra akdediliyor; sahabe yorgunluk ve usanç hissetmeden Hazreti Peygamberi dinliyor; Hazreti Peygamber de aynı şekilde sahabenin suallerine cevap veriyordu. El-Buhâri'nin İbn MesSid'tan naklettiği bir haberden de öğrendiğimiz gibi. "Hazreti Peygamber, va'zlarla ashabını usandırmamak için uygun ve belirli günleri kolluyordu.[41]
Hicretten sonra Medine'de inşa edilen mescidin geri bir köşesinde üstü örtülü bir gölgelik daha yapılmıştı. Hazreti Peygamberin ashabından bir çoğu ziraat veya ticaretle uğraşırlar, gerek kendilerinin ve gerekse ailelerinin maişetlerini kazanırlardı. Fakat bunların arasında hayatlarını ilim

ve irfana vakfeden sahabiler de vardı. Bunlar daima Hazreti Peygamberin refakatinde bulunurlar, onun ilminden istifade ederlerdi. Geçimlerini temin edecek her hangi bir işleri de bulunmadığı için ashabın en fakir kimseleri idiler. îşte, mescidin geri bir köşesine inşa edilen bu gölgelik bunlara tahsis edilmişti. Bu sahabeler, "Şuffe" denilen bu yerde barınırlar ve diğer sahabîlerin verdikleri yiyeceklerle geçinirlerdi. Hazreti Peygamber, el-Buhârî'nm bir rivayetinden Öğrendiğimize göre, "iki kişilik yiyeceği olan bir kimsenin (onlardan) üçüncüsünü, üç kişilik yiyeceği olan kimsenin dördüncüsünü, beş kişilik yiyeceği olan kimsenin de onlardan altıncısını alıp evine götürmesini'* emretmiş [42]; bir defasında Ebü Bekr de Şuffe ehlinden üçünü, Hazreti Peygamber ise onunu flhp evlerine götürmüşler ve onların karınlarını doyurmuşlardı [43].
Şuffeyi, tslâmiyetin ilim tedris eden ilk üniveristesi olarak kabul etmek bile mümkindir. Çünkü Ahmed tbn Hanbel'e göre 70-80 kişinin barındığı bu yerde [44], Hazreti Peygamber tarafından tayin edilen hocalar vasıtasıyle Kur'ân ilimleri, akaid, yazı ve kıraat öğretilirdi. (Abdullah îbn Sa'id tbnfl-cÂs burada yazı sanatını öğreten bir hoca idi ve Hazreti Peygamber tarafından bu iş için görevlendirilmişti [45].
Hazreti Peygamberin sohbetinden ve sık sık akdettiği ilim meclislerinden en çok mahrum olanlar, şüphesiz ki Medine dışında oturanlardı. Fakat bunlarda, gerek vukubulan bir hâdisenin hükmünü öğrenmek ve gerekse dinle ilgili gelişmelerden haberdâr olmak için, develerini Medine'ye koşturmakta tereddüt göstermiyorlardı. Nitekim Ihâb tbn tAzIa'in kızı ile evlenen cUkba îbnu'l-Hârig, hem kendisinin ve hem de karısının bir kadın tarafindan emzîrildik-lerini ve süt kardeşi olduklarını öğrenince devesine binip Mekke'den Medine-ye gelmiş ye durumla ilgili hükmü Hazreti Peygamberden öğrendikten sonra da karısından ayrılmıştı [46].
Hazreti Peygamberi dinlemek ve dinin hükümlerini öğrenmek yalnız erkeklere hâs bir iş değildi. Kadınlar da onun va*z ve irşadlanndan istifade ediyorlar, lüzum hissettikleri zamanlarda müşkillerinin halli için ona başvuruyorlardı. Nitekim bir defasında toplu olarak ona müracaat etmişler ve erkeklerin kendilerine galip gelip daima onu meşgul ettiklerinden şikâyetle, bir gününü de kadınlara ayırmasını istemişlerdi. Hazreti Peygamber onlara söz vermiş, tesbit edilen günlerde de va'ss ve nasihatlarda bulunmuştur [47].
islâm, ilim elde etmek ve dinden bir şeyi öğrenmek bahis konusu olduğu zaman hayâ'a yer vermemiştir. Bunu bilen müslüman kadınlar, her hangi bir müşküle karşılaştıkları zaman, Hazreti Peygambere başvurmuştur ve hiç çekinmeden müşkiUerini ona arz etmişlerdir. Filvaki, Ummu Suleym, bir gün "yâ Rasûla'llah, Allah hakkı açıklamaktan haya etmez. Acaba bir kadın ihti-lâm olursa gusletmesi gerekir mi ?*' diye sormuş, Hazreti Peygamber de onun bu sualine şu cevabı vermiştir: "Suyu gördüğün zaman (evet)" [48]. Kadınların Hazreti Peygambere yönelttikleri bu çeşit sualler pek çok olacaktır ki, el-Bu-hâri'nin ta'lîk ettiği bir haberden anlaşıldığına göre Hazreti (Aişe, Ensar kadınlarım medhetnuş ve "ne güzel, onların dinî meselelerde derinleşmelerine haya engel olmuyor" demiştir [49].
Yukarıdan beri birer misal vererek zikrettiğimiz I>u açıklama, ilk müs-lümanların, bütün yaşayışlarında Hazreti Peygamberi örnek aldıklarını ve hayatlarını onun talimatına uygun olarak düzenlediklerini göstermeğe kâfidir. ŞüpheBİz bu yaşayış, ona olan inançlarının bir neticesidir. Bu inanç olmaksızın ona tâbi olmak, dinî işlerinde olduğu kadar dünyevî işlerinde de onun direktiflerine göre bareket etmek mümkin değildir. İşte, gerek bu inanç ve gerekse bu inancın gereği olan hayat tarzı, sahabeyi, Hazreti Peygamberden görüp işittikleri fiil ve sözleri, büyük bir titizlikle muhafaza etmeğe eev-ketmiştir. Bu, aynı zamanda hadîsin, Hazreti Peygamber devrinde başlamış olan toplanması faaliyetinin en açık delilini teşkil eder.
Ne var ki, hadîs toplama ve onları muhafaza etme işi, Hazreti Peygamber devrinde yalnız hafızaya tevdi edilmiş, bu hususta yazıdan istifade etmek mümkin olmamıştır. Çünki el-Belâzurî'nin kaydına göre [50], islâm'ın başlangıcında Kureyş kabilesinden okuma yazma bilen 17 kişi müstesna diğer müslümanlar yazı bilmiyorlardı. Bu bakımdan her hangi şifahî bir metnin muhafazası, ancak hafızanın yardımıyle mümkin olabiliyordu. Maamafih yazıdan faydalamlmadığı zamanlarda hıfzetme melekesinin büyük ölçüde geliştiği ve kuvvet kazandığı gozönünde bulundurulursa, pek çok metnin bu yolla muhafaza edilmesinin imkân dahiline girmiş olabileceğini kabul etmek gerekir. Nitekim neaeblerini, menkıbelerini, şiirlerini ve hutbelerini büyük bir titizlikle muhafaza ettikleri bilinen câhiliye devri Araplarından İslâm devrine büyük bir edebiyat intikal etmiş bulunmaktadır. Öyle bir edebiyat ki, içerisinde her katiliye şeref kazandıran neseb medhiyesiyle ilgili haberler yanında, muarız kabileleri zemmeden haberler bile mühim ölçüde yer işgal eder. Şifahî olarak rivayet edilen câhiliye edebiyatının, Üstün oluşu sebebiyledir ki, İslâm'ın başlangıcıyle nazil olmağa başlayan Kur'ânı Kerîm, gerek ifade ve gerekse uslûb yönünden bir mucize olarak diğerlerinin çok üstünde bir mevki almış bulunmaktadır.
İşte, câhiliye devrinde kazanılmış olan hafıza ile ilgili olan bu meleke, İslâm devrinin başında, Hazreti Peygamberden görülüp işitilen fiil ve sözlerin güvenilir bir muhafaza vasıtası olmuştur.
Hazreti Peygamber hayatta olduğu müddetçe hadîs, sahabe arasında dolaşmış, müzakere ve münakaşa edilmiştir. Hatta zaman ilerledikçe yeni yetişen genç sahabîler arasında okuyup yazmayı öğrenenler çıkmış, yazı ile hâfızalarındaki hadiseleri perçinleme gayretine girişmişlerdir. Maamafik bu devirde, daha sonraki devirlerde ortaya çıkan çeşitli tehlikeler hadis için henüz bahis konusu değildir. Bir taraftan Hazreti Peygamberin hayatta oluşu, diğer taraftan vahyin devam edişi, hadîse musallat olabilecek tahrif, tashîf ve vazc (uydurma) gibi her çeşit tehlikeye karşı en emin koruyuculuk görevi ifa etmiştir. Çünkü Hazreti Peygamberin hayatta oluşu, sahabîlerin ondan işitmiş oldukları hadîsleri aralarında müzakere ederken hasıl olan tereddütlerde ona başvurmak ve sözün doğrusunu öğrenmek imkânını sağbyordu. Müzakere sırasında her hangi bir sahabî, Hazreti Peygamberden işittiğini söylediği bir hadîsin naklinde her hangi bir hataya düşmesi halinde, o hadîsi bilen diğer sahabîlerin hemen itirazına uğruyor, eğer sözün doğrusu üzerinde ittifak hasıl olmazsa Hazreti Peygambere müracaat ediliyordu. Meselâ Hişâm tbn Hakîm'ın FurkSn sûresini değişik bir kıraatla okuduğunu gören cOmer Îbnu'l-Hattâb, onu eteğinden tutup Hazreti Peygambere götürmüş ve ona "bu, senin bana okuduğundan başka bir şekilde okuyor" demişti. Hazreti Peygamber, her ikisine de mezkûr sûreyi okuttuktan sonra, her iki kıraatin da doğru olduğunu söylemiş ve Kur'ânı Kerîmin "yedi harf üzerine nazil olduğunu'* sözlerine ilâve etmiştir [51]. Sahabenin bu türlü davranışı, aslında, Kur'ânı Kerîmin "bir şeyde ihtilâfa düştüğünüz zaman onu Allah'a ve Peygambere götürün (onlara başvurun)" [52], âyetindeki emre uymaktan başka bîr manâya gelmez.
Hazreti Peygamberin sağlığında, hadîsleri üzerinde koruyuculuk görevi yaptığını yukarıda kaydettiğimiz ikinci husus da vahyin devam edişidir. Filhakika daha sonraki devrelerde görülen hadîs metinleri üzerindeki tahrif ve tasniflere, yahut vaz* hareketlerine, Hazreti Peygamberin hayatta bulunduğu devirlerde rastlanmaz. Esasen bu hareketleri, Peygambere inanmış ve onun etrafında bir ilim halkası meydana getirmiş olan sahabîlerden ummak mümkin değildir. Bununla beraber, bu gibi hareketlere tevessül edebilecek kimselerin bulunabileceği ve bununda, sayıları fazla olmasa bile, müslüman-ları bir hayli üzüntüye sokmuş olan münafıklar cihetinden geleceği düşünülebilir. Fakat şurası muhakkaktır ki, bu münafıklar, müslümanlar tarafından ferden ferda tanınmış ve onların hadîs alış verişiyle ilgilenmelerine meydan verilmemiştir. Esasen onlardan din ve toplum aleyhine sadır olan veya olması muhtemel bulunan her türlü hareket vahiy yolu ile teşhir edilmiş ve münafıklar, daima korku ve endişe içerisinde yaşamak zorunda kalmışlardır. Onların, bu haleti ruhiye içinde iken hadîse musallat olup ona yalan karıştırmaya cüret edemiyecekleri mantıkî bir neticedir ve Kur'ânı Kerîmde onlarla ilgili olarak yer alan şu âyet de, bu neticenin en açık delilini teşkil eder: "Münafıklar, kalplerinde (gizledikleri) şeyi haber verecek bir sûrenin indirilmesinden korkarlar" [53]. İşte bu korkudur ki, münafıkların dinî meselelere el
atmalarına ve bilhassa Hazreti Peygamberin hadîsleri üzerinde keyiflerince tasarrufta bulunmalarına engel olmuştur.
Kur'ânı Kerimden nazil olan âyetlerde ve Hazreti Peygamberden sâdır olan hadîslerde, zaman zaman "ilim" iden, "fikıh" veya "tefafckuh" tan bahsedilmesi, yukarıda da kaydettiğimiz gibi, sahabenin dini meselelerde bilgi sahibi ve hattâ kudretleri nisbetinde bu meselelerin inceliklerine vâkıf olma arzularını kamçılamış, bazıları mesâilerini Kur'ânın muhkem ve müteşâbih âyetlerini anlamaya hasrederken [54], diğer bazıları da, yalnız sünnetle meşgul olmağa ve Hazreti Peygamberden görüp işittikleri fiil ve sözleri toplamağa gayret sârfetmişlerdir [55]. Bu devirde, her ne kadar, Hazreti Peygamberin hayatta olması dolayısıyle, âyet ve hadîslerden hüküm istihracı sahabeyi doğrudan doğruya ilgilendiren bir husus olmasa bile, bunun yollarını, usûl ve kaidelerini ondan görüp öğrenmişler, ileride onun yokluğu halinde toplam ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir seviyeye gelmişlerdir. Sahabenin Kur'ân ve Sünnet üzerindeki bu çalışması, İslâm'ın bu iki kaynağına dayalı bir ilmin vücut bulmasına yol açmıştır. Bu ilim, başlangıçta ne kadar basit bilgi kırıntılarından ibaret olursa olsun, gelecek için gelişmeğe ve yükselmeğe müsteıd bir hüviyete sahip bulunuyordu ve bu da, onun gelecek nesillere sağlam ve sıhhatli bir şekilde intikali ile mümkin olacaktı. Kur'ânı Kerîmden bu konuda da nazil olan âyetler, mülüsmanlara düşen görevi açıklıyor, ilmin başkalarına öğretilmesini tavsiye ve telkin ederken, Onu gizleyenleri şiddetli bir dille lanetliyordu:
"İndirdiğimiz apaçık delilleri ve doğru yolu göstereni, Kitapta insanlara açıklamamızdan sonra gizleyen kimseler, işte onlara hem Allah lanet eder, hem de lânetçiler lanet eder" [56]. Sahabe, bu âyetin ifade ettiği manâ içerisinde dinin ikinci kaynağını teşkil eden Sünnetin de mündemiç bulunduğunu anlamakta güçlük çekmemiş, onu da bilmeyenlere öğretmeyi, ihmal edilmez bîr vazife telâkki etmiştir. Nitekim çok hadis rivayet ettiği için itiraza uğrayanEbû Hurayra'nın, bu itirazlara cevaben "eğer Kur'ânda şu iki âyet olmasaydı hiç bir hadîs rivayet etmezdim" [57] demesi, sahabe arasında Sünnetin nakliyle ilgili olarak yerleşmiş olan kanaati açıklaması bakımından büyük bir ehemmiyet taşır. Maamafih sahabeyi. Sünnetin nakline ve başkalarına da öğretilmesine sevkeden başka âmiller de vardı ve bunların başında bizzat Hazreti Peygamberin kendisi ve sahabeyi hadîs rivayetine teşviki gelir. Nitekim ondan rivayet olunan bir haberde şöyle denilmiştir:

"Şâhid olan gâib olana tebliğ etsin; olabilir ki, kendisine tebliğ olunan onu işitenden daha anlayışlıdır" [58]. Bir başka rivayette de, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Allah, bizden bir hadîs işitipte onu hıfzeden, sonra da başkasına tebliğ eden kimseyi güzelleştirsin. Bazan ilim (fıkıh) sahibi kimse, kendisinden daha âlim olan kimseye onu nakletmiş olur; bazan ilim (fıkıh) yüklü kimse âlim (fakîh) olmayabilir" [59].
Hazreti Peygamberin, sahabeyi hadîs rivayetine teşvik etmesi, gelecek nesillerin islâm'ı kusursuz anlamaları gayesine matuftur. Nitekim hadîsin değerini belirtirken de açıkladığımız gibi, İslâm'ın ilk kaynağım teşkil eden Kur'ânı Kerîmden bazı âyetleri, Hazreti Peygamberin izahatı olmaksızın anlamak mümkin değildir. Bu bakımdan hadîs veya sünnet, Kur'ânı Kerimin tefsiri olduğu gibi", [60] Hazreti Peygamber de İlk müfessir olarak kabul edilmiştir.
Ancak, Hazreti Peygamberin ashabını hadis rivayetine teşvik etmesine rağmen, onun vefatından sonra bazı sahabîlerin, çok hadis rivayet eden diğer bazı sahabîleri rivayetten menetmeleri, yahut onlardan hadîs riveyetini azaltmalarını istemeleri, çelişkili bir konu olarak karşımıza çıkabilir. Filhakika Hazreti Peygamber vefat ettikten sonra, meselâ cOmer İbnu'l-Hattâb, *Irâk*a gitmek üzere yola çıkan Karaia tbii KaVa "gittiği yerde hadîs rivayet edip halkı Kur'ân okumaktan alıkoymamasını" söylemiş [61], fazla hadîs rivayet
eden üç kişinin, tbn MesSid, Ebu'd-Derdâ1 ve Ebû Zerr'in Medine dışına çıkmalarına da isin vermemiştir [62]. Ebû Hurayra ise, daha sonraları, 'Ömer İbnu'l-Hattâb devrini bahis konusu ederek "onun zamanında bugünkü gibi hadîs rivayet etseydim, cOmer, kılıcıyle boynumu uçururdu" [63]demiştir.
Hilâfeti *Omer Ibnu'1-Ha.ttâb'a tekaddüm eden Ebü Bekr eş-Şıddîk da, Hazreti Peygamberle sohbetinin çokluğuna ve ondan pek çok hadîs işitmiş olmasına rağmen az hadîs rivayet edenlerdendi. Cennetle tebşir olunanlardan Sa*ıd İbn Zeyd'in ise iki veya üç hadîsten fazla rivayeti bilinmemektedir [64]. 8u konuda diğer bazı sahabîlerden gelen haberler de gözönünde bulundurularak, hadîs rivayetinin azaltılması hakkında, ortaya çıkan görüşün Hazreti Peygamberin rivayeti teşvik eden sözleriyle tenakuz teşkil etmediğini kabul etmek gerekir. Aslında bu görüş, rivayeti azaltmak ve ona engel oitnak manâsında değil, hadîsin değerine paralel olarak, fazla rivayet edilmesi halinde zuhur edebilecek hata veya kusurları önlemek manâsında değerlendirilmelidir; bir başka ifade ile, henüz yazıyle de tesbit edilmemiş olan ve hafızadan şifahî olarak rivayet edilen hadîsi korumak arzusunun bir neticesidir. Nitekim Zeyd îbn Erkam'm, hadîs dinlemek için etrafına toplananlara "biz ihtiyarlardık ve unuttuk; Rasûlu'llahtan hadîs rivayet etmek güçtür" [65], İbn cAbbâs'm "biz, Önceleri ondan hadis rivayet ediyorduk; o zamanlar unun üzerine yalan söylenmiyordu. Fakat, ne zaman ki halkın durumu değişti, biz do ondan rivayeti terkettik" [66] ve Mu'âviye'nin de Dımaşk minberinde halka hitap ederek "Ra-sûrallahtan hadîs rivayetini azaltınız. Sîz, hiç yeri olmayan hadîsleri rivayet ediyorsunuz. Eğer muhakkakrivayet elmek isterseniz, "Omer İbnu'l-Hattâb zamanında dolaşan hadîsleri rivayet ediniz; çünkü o, halkın içerisinde Allah-tan en çok korkan kimse idi" [67] demeleri, hadîsi korumak arzusunun cıı açık delilini teşkil eder. Sahabenin Hazreti Peygamberden işitmiş oldukları "her kim bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın" [68] hadîsinin dehşet verici manâsını anlamamış, hadîs rivayet etmekle ne derece büyük bir mes'ûliyet altına girdiklerini idrak etmemiş olmaları mümkiıı değildir. Biraz önce zikrettiğimiz hadîs gibi, "bir kimsenin, bütün işittiklerini rivayet etmesi kizb için kâfidir" [69] hadîsi de, sahabeye hadîs rivayetindeki mes'ûliyel-lerini hatırlatan bir başka örnektir. Filhakika insan çok şey işitebilir; bunlar ne kadar doğru olursa olsun, aralarına girmiş bazı yanlış şeylerin bulunmasından emin olunamaz. Hepsinin rivayetiise, insanı, istemese bile hazan yalancı mevkiine düşürebilir. Bu bakımdan işitilen şeylerin rivayetinde ihtiyatlı davranmak da, rivayet kadar önemli bir din görevidir.
Sahabeye hadîs rivayetini azaltmalarını tavsiye eden ve hattâ bu konuda biraz da şiddet gösteren cOmer Ibnu'l-Hattâb'ın "Fera'iz ve Sünneti, Kur'ânı Öğrendiğiniz gibi öğreniniz [70] demesi de meseleye bir başka yönden ışık tutacak mahiyettedir, öyle anlaşılıyor ki sahabe, Hazreti Peygamberden teşrii gerektiren hadîsler kadar, teşrii gerektirmeyen ve Peygamberin günlük konuşmalarından alınan sözlere, hattâ peygamberlik gelmeden önceki sözlerine de büyük değer vermiş; onları da aynı titizlik içinde muhafaza ve müzakere etmiş, bilâhara rivayet sahasına çıkarmıştır. Bu suretle hadîs sayısı artmış ve hâûza, büyük bir yükü kaldırmak zorunda bırakılmıştır. Böyle durumlarda hataya düşme ihtimalinin de fazlalaşacağı gözönünde bulundurulursa, Sun-rtetin de Kur'ân gibi öğrenilmesini tavsiye eden *Omer Îbnu'l-Hattâb'ın. ve onun gibi düşünen diğer bazı sahabîlerin, teşrii gerektirmeyen ve dinî mahiyeti bulunmayan hadîslerin rivayetindeki aşırılığı tahdid etmek istemeleri normal karşılanmak icabeder. Nitekim, bizzat Hazreti Peygamber de wben de bir beşerim. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman onu alınız; kendi re'yim-den bir şey emredersem (biliniz ki) ben de bir beşerim [71]buyurmak suretiyle, dine taalluk eden ve teşrii gerektiren hadîsleriyle, bunlar dışındaki hadîsleri arasında ayırım yapmış ve bu ikinci derecede olanları alıp almamak hususunda sahabeyi muhayyer bırakmıştır. Binâenaleyh bazı sahabenin hadîs rivayetini azaltma görüşünün, yine bu çeşit hadislere münhasır kaldığını kabul etmek, mantıkî bir sonuç olarak görülmektedir. Yoksa, gerek cOmer İbnu'l-Hattâb'ın ve gerekse Ebü Bekr'in hilâfetleri sırasında karşılaştıkları ve çözümünü Kuranı Kerîmde bulamadıkları bir çok mesele hakkında Hazreti Peygamberin Sünnetine başvurup onu delil olarak kullanırlarken [72], yine bu Sünnetin rivayetini menettikleri ve gelecek nesillerin onu öğrenmesine engel oldukları düşünülemez. [73]

B. HADİSLERİN YAZILMASI

1. Hadis kitabetinin yasaklanması

ilk devirde, Hazreti Peygamberden iştilip muhafaza edilen hadislerin tedvin edilmediği, yani bir kitap halinde toplanıp yazılmadığı bir gerçektir. Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, bu devirde sahabenin yazı bilgisi, buna imkân vermiyecek derecede kıttı. Maamafih ilk devirdeki yazı durumu, hadis tedvinini engelleyen bir âmil sayılmasa bile, nübüvvetin başlangıcından itibaren, Hazreti Peygamberin, dinin şerh ve izahı mahiyetinde olan bütün konuşmalarını kâğıt yerine kullanılan hurma yaprağı, deri, geniş kemikler ve lâvha halindeki taşlar üzerine yazmanın, sonra da bunları muhafaza etmenin güçlüğü, hadis tedvinini engelleyebilecek ilk âmillerden sayılmak icabeder. Bununla beraber, daha Hazreti Peygamber hayatta iken, hadîs yazmağa teşebbüs eden ve iktidarları nisbetinde saftı/eler vücûda getiren sana-bîler de yok değildir. İşin güçlüğüne rağmen bu sahîfelerin meydana çıkarılması bile, ilk devirde hadîsin kazandığı değeri göstermeğe yeter bir delil sayılmalıdır.
Kaynaklar, Hazreti Peygamber hayatta iken başlayan hadîs kitabetini iki devre içerisinde mütalâ ederler. Birincisi, hadis yazmak için kendisine müracaat eden aahabilere, Hazreti Peygamberin izin vermediği devredir. İkinci devrede ise bu yasak ruhsata inkılâb etmiş ve hadis yazmak isteyen saha-bîler, biraz önce işaret ettiğimiz saftı/elerini yazmağa başlamışlardır.
Hadis yazmayı yasaklayan en meşhur hadîs, Ebü Sa*id el-Hudrî tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadîsinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Benden (bir şey) yazmayınız. Kim benden Kur'ândan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Benden rivayet ediniz, bir beis yoktur. Kim benim üzerime kasden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın" [74]. Yine Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet edilen bir haberden öğrenildiğine göre, bu şahabı "hadîs yazmak için Hazreti Peygamberden izin istemiş, fakat o, bu izui vermekten çekinmiştir" [75].
Hazreti Peygamberin, hadîslerin yazılmasını iyi karşılamadığım gösteren bir başka haber, Ebü Hurayra'dan rivayet edilmiştir: "Biz hadîs yazarken Hazreti Peygamber yanımıza geldi ve: Yazdığınız şey nedir? dedi.
Senden işittiğimiz hadîsler, dedik. Hazreti Peygamber: Allah'ın Kitabından başka kitap mı istiyorsunuz ? Sizden evvelki milletler Allah'ın Kitabı yanında başka kitaplar yazdıkları için dalâlete düştüler, dedi [76].
Kitabetle ilgili bu türlü ^asak haberlerinin sahabe arasında yayılmasından sonra, hadîs yazmak isteyen bazı sahabîler, arkadaşları tarafından durdurulmuş ve onlara Hazreti Peygamberin hadîs yazmağa izin vermediği hatırlatılmıştır. Zeyd Ibn Sâbit'in, bu yasağı hatırlatarak Mu'âviye'yi hadîs yazmaktan menetmesi, aynı konuda rivayet edilmiş çeşitli haberlerden bir örnek teşkil eder [77]

2. Yasak kararının sebepleri

a. Yazı

Kaynaklarda hadîs kitabetiyle ilgili bu yasağın sebepleri hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüş, bu konuda gelen haberlerle kitabete izin verildiğini gösteren haberler ele alınarak, araları çeşitli yönlerden telif edilmeye çalışılmıştır. Meselâ Ibn Kuteybe'ye göre hadîs yazma yasağı, iyi yazı bilmeyenlere mahsustur; çünkü bu devirde Arap yazısı henüz tam manisiyle gelişmiş değildir. Diğer taraftan, az yazı bilenlerin de hatadan salim olarak yazacaklarından emin olunamaz. Hazreti Peygamber bu gibi kimselere hadîs yazmayı yasaklamıştır. İzinle ilgili hadîsler

ise iyi yazı bilenler içindir. Hazreti Peygamber bu gibi kimselerin hadis yazmalarına izin vermiştir [78].
Filhakika, tslâmiyetin başlangıcında Arap yazısı, tbn Kuteybe'nin de belirttiği gibi, tam manâsıyle gelişmiş değildir. El-BeUgurî'nin, bu yazının çıkışı ve gelişmesiyle ilgili olarak, Muhammed îbn Sa4d el-Kelbî'den naklettiği bir haberden anlaşıldığına göre, Tayy kabilesine mensup üç şahıs Mekke-de toplanarak hattı vazetmişler ve kelimeleri de Süryanî kelimelere göre düzenlemişlerdir. El-Belâzurî'ye göre bu, Arap yazısının başlangıcıdır ve şöyle yayılmıştır: Enbâr ahalisinden bazı kimseler, yazıyı vazeden bu üç kişiden öğrenmişler, onlardan da Hîreliler almışlardır. Cendel vak'ası kahraınanlarıh-dan Ekeydir Ibn tAbdi1-MeIik'İn kardeşi Bişr Ibn 'AbdİI-MelİK Hfre'de kaldığı müddet zarfında yazıyı Hirelilerden -öğrenmiş, sonra da bazı işleri dola-yısıyle Mekke'ye gitmiştir. Mekke'de Sufyân Ibn Umeyye ve EbûKays Ibn Abdi Menâf, Bişr'in yazı bildiğini görünce, kendilerine de öğretmesini istemişlerdir. Bişr, onlara harfleri ve kelimeleri Öğretmiştir. Daha eonra bu üç Şahıs {Bişr, Sufyân ve Ebü Kay»), ticaret maksadıyle Tâ'ife gelmişlerdir.
Yolda kendilerine refakat eden Gaylân İbn Seleme eg-Şakafî de onlardan yazıyı öğrenmiştir. Bişr, bilâhara ayrılarak Muzar diyarına geçmiş, orada *Amr İbn Zurâre'ye yazıyı Öğretmiştir. (Amr, yazıyı öğrendikten sonra "kâtip" adım almıştır- Daha sonra Bişr, Şam'a gelmiş ve burada bir çok kimseye yazı öğretmiştir". [79]
Buna benzer bir haberin, İbnu'n-Nedîm tarafından İbn cAbbâs tarikiyle nakledildiğini görüyoruz.Bununla beraber yine Îbnu*n-Nedîm tarafından nakledilen değişik rivayetler ve bu rivayetlerden önce, Arap yazısının vaz'ı hakkında görüş ayrılıkları bulunduğunun bilhassa belirtilmesi, bu konuda kesin bir bilginin mevcut olmadığı kanaatim uyandırır [80]. Arap yazısı hakkında kaleme alınan bir makalede "Fihrist müellifi, Hişâm el-Kelb"nin otoritesine istinaden bu hususta hayal mayal bir hatırayı kaydetmektedir: İlk arapça yazanlar Ebû Cad Huvvâz, HuttI, Kelemün, Sa'ğaz, Kurîsût idiler. Bunlar Bulut gününde (Kur'ânı, XXVI, 189) mahvolan Medyen hükümdarlarının isimleridir, diyor. Bu memleket, Nabatîler memleketi olan Medyen'den çıktığını göstermesi itibariyle doğru bir hatırayı ihtiva etse gerektir" [81] denilmekte ve "bitişik Nabatî yazısının, Arap yazısına doğru değişme veya sadeleşmesi Milâdî IV. ve V. asırlarda vukubulmuş olduğu" ileri sürülmektedir [82]. Yine aynı makale iahi-bine göre yeni yazı, Milâdî VI. asırdan itibaren Süriyenin Şimal ve Cenubuna «loğru aynı surette yayılmağa başlamıştır [83].
VI. asırda Arabsilan yarımadasında yayılmağa başlayan yazının, Vll. asrın başlarında, İslâmiyctin gelişine kadar tam manâsıyle inkişaf ettiği ileri sürülemez. Yazı hakkında bir fasıl ayıran İbn Haldun, Arap yazısının, iftlâmİyctin ilk günlerinde sağlam bir surette işlenmemiş, iyi ve güzel bir hale gelmemiş, hattâ orta dereceye bile varmamış olduğunu kaydeder. Sahabenin yazdığı mu-shafları bahis konusu ederek, hatlarında kusurlar bulunduğunu, sağlam bir usûl ile iyi bir surette yazılmadığını söyler [84]. Bununla beraber îs-lûmiyetin daha ilk günlerinden itibaren yazıya büyük bir ehemmiyet verildiğine şüphe yoktur. Bunun en güzel misali, Bedir savaşında esir edilen müşriklerden her birinin, on miislüman çocuğuna okuyup yazma öğretmesi şartıyle serbest bırakılmasıdır. Hazreli Peygamber tarafından ileri sürülen bu şart, şüphe yok ki yerine gelrilmiş ve im suretle bir çok müslüman çocuğu yazı öğrenmiş olacaktır [85].
El-Belü/urî, İslâmiyet girdiği zaman, Kurcyşlilerdrn on yedi kişinin yazı bildiğini söyler ve bunların isimlerini verir: tOmer Îbııu'l-Hattâb, cAlî ibn EbİTâlib, 'Oşmân İbn <Affân, Ebü 'Ubeyde İbnu'l-Cerrah, Talhâ, Yezîd îbn Ebî Sufyân, Ebü Huzeyfe İbn cUtbe İbn Rabfa, Süheyl îbn cAmr'in kardeşi Hâtıb İbn fAmr, Ebû Seleme İbn (Abdi'l-Esed el-Mahzümî, Ebân îbn SacİdîhniVÂs ve kardeşi Hâüd İbn Sa'id, 'Abdullah îbn Sacd İbn Ebi Şerh, Huveytıh İbn 'Abdi'l-'Uzzâ, Ebü Sufyân İbn Harb îbn Umeyye, Mu'âviye İbn Ebî Sufyân, Cuheym İbnu'ş-Şalt ve el-cAlâJ ibnu'l-Ha?ramî [86]Yine el-Belâşşuri'ye göre, kadınlar içerisinde Hazreli Peygamberin zevcesi Hafşa, Kerîme Bint Mikdâd yazı biliyorlardı. cA'işe ve Ummu Seleme ise okuyor fakat yaza iniyorlardı [87]. Bunlardan başka Hazreti Peygamberin vahiy kâtipliğini yapan bazı kimseler daha. vardı. El-Vâkıdî rivayetine göre Hazreti Peygamberin ilk kâtibi. Kureyşten 'Abdullah îbn Sa'd İbn Ebî Şerh idi; fakat sonradan irtidad etmiştir. Hazreti Peygamberin Medine'ye gelişlerinde bu vazifeyi Ubeyy îbn Kacb üzerine almıştır. Ubeyy bulunmadığı zamanlarda Hazreti Peygamber Zeyd tbn Şâbit'i çağırır ve ona yazdırırdı [88].
Naklettiğimiz bu haberlerden anlaşıldığına göre, Islâmiyetin ilk devirlerinde yazı, tam a manâsıyle inkişaf etmemişti ve yazı bilenlerin sayısı da son derece azdı. Fakat Hazreti Peygamberin, ashabım hadîs yazmaktan menetmesi üzerinde, her halde yazı bilenlerin azlığından ziyade yazının tam olarak inkişâf etmemiş ve yazı bilenlerin de hatadan galim olarak yazamamış olmaları rol oynamış olacaktır. Bununla beraber, Hazreti Peygamberin yasaklama kararını, yalnızca yazının gelişmemiş olmasına bağlamak ve yukarıda, zikrettiğimiz İbn Kuteybe'nin telifini gerçeğe uygun kabul etmek bir hayli güçtür; zira yasakla ilgili meşhur hadîste bu görüşü teyid edecek hiç bir husus mevcut değildir. Hazreti Peygamber, bu hadîsinde iyi yazı bilmeyenleri kas-detmiş olsaydı, onların Kur'ânı Kerimi de yazmalarına izin vermezdi. İyi yazı bilmediklerinden dolayı hadiseleri hatalı yazmaları ihtimaline karşı hadîs yazmayı yasaklamak bir ihtiyat tedbiri ise, Hazreti Peygamberin, bu tedbiri hadîsten önce Kur'ân için alabileceğini düşünmemek mümkin değildir. Oysa ki o, mezkûr hadîsinde, kendisinden Kur'ândan başka bir şey yazılma-masını istemiştir. Bu bakımdan, hadîs kitabetinden nehyin, yazının az gelişmişliğinden ziyade bir başka sebebe dayandığı anlaşılmaktadır. [89]

b. Kurânla karışma tehlikesi

Hadîs kitabetinin yasaklanmasında en mühim sebeb, hadîs sahîfeleriyle Kur'ân sahîfelerinin karışması tehlikesidir. El-Hatîbu'I-Bağdadî, kenuyle ilgıİİ olarak sahabe vr tâbi'undan gelen kitabetin leh ve aleyhindeki haberleri sıraladıktan sonra, hadîs yazmanın yasaklanmasına, Arapların çoğunun fakîh olmamalarını, Kur'ân âyetleriyle diğer elfazı birbirinden ayırt edememlerini, Kur'ana idhal edilecek her hangi bir lafzı Allah kelâmı zannetmek tehlikesine maruz bulunmalarını belli başlı sebepler olarak ileri sürer [90]. El-Hatîb'in bu görüşü, genellikle üzerinde ittifak edilen bir görüş olarak tezahür eder.
Islâmjyetin Araplar arasında günden güne kuvvet kazanması, islâm ülkesinin Mekke ve Medine hudutlarım aşıp geniş bir sahayı kaplaması, buna parelel olarak müsliimanlar arasında yazı bilenlerin çoğalması ve yazının inkişâfı, çok kısa bir zamanda, bu günün insanlarını bile hayrete düşürecek bir şekilde süratlenmişti. Kur'ândan nazil olan âyetler, vahiy kâtipleri tarafından muntazaman kaydediliyor, bununla da iktifa olunnuyarak hafızlar tarafindan hıfzediliyordu. Artık Kur'ânm kaybolma tehlikesi, yazılması ve hıfzedilmesiyle ortadan kalkıyordu. Böyle bir durumda hadîslerin de yazılmasında bir mahzur kalmıyordu, îslâmiyetin intişariyle birlikte daha geniş bir düşünce sahasına kavuşan sahabe, her gün biraz daha geçmiş günlerin cehaletinden kendisini kurtarıyor, âyet ve hadîsi birbirinden ayırt edebilecek bir kültüre doğru süratle ilerliyordu, işte biz, bundan sonradır ki Hazreti Peygamberin hadîs yazanlara mani olmadığını, yazmak isteyenlere izin verdiğini, hadîsleri hıfzedemiyenlerin şikâyetleri karşısında yazmalarını tavsiye ettiğini görüyoruz. Kaynaklarda bu konuyle ilgili pek çok haber bulmak mümkiıdir. [91]

3.Yasağın kaldırılması

Hazret i Peygamberin, hadislerin yazıbnasıyle ilgili müsadesi hakkında çeşitli haberler vardır. El-Buhârî tarafından nakledilen bir haberden öğrendiğimize göre, Huzâ'ahlar, Mekke'nin fethi sırasında, daha önceleri Öldürülen bir Huzâ'alıya karşılık Benû Leyg'ten birini öldürmüşlerdi. Bu hâdise Haz-reti Peygambere haber verilince hayvanına binmiş \e mekkelilere hitaben, Mekke şehrinde adam öldürmenin, hatta dikenini kesmenin, yitirilmiş malına el uzatmanın kendisi için bile haram kılındığına dair bir hutbe irad etmiştir. Hutbeyi dinleyenlerden Ebü Şah. isminde bir Yemenli, Hazreti Peygambere başvurarak hutbenin kendisi için, yazılmasını istemiş, Hazreti Peygamber de ""Ebü Şah için hutbeyi yazınız" demiştir [92].
Ebü Hurayra'dan rivayet edilen bir habere göre, ismi açıklanmayan bir şahıs, Hazreti Peygambere hafızasından şikâyet etmiş, Hazreti Peygamber de onu "elinden yardım iste", .yani "yaz" demiştir [93].
Râfic Ibıı Hadîc de, hadîs yazmak için Hazreti Peygamberden izin istemiş ve "yâ Rcsûla'Hah, senden bir çok şeyler işitiyoruz; onları yazalım mı?" demiş, Hazreti Peygamber de "yazınız, bir beis yoktur" cevabını vermiştir[94].
Ebh Hurayra'nm, "Hazreti Peygamberin ashabı içinde, (Abdullah Ibn 'Amı müstesna, benden daha çok hadîse sahip olan kimse yoktu. 'Abdullah hadîsleri yazardı, ben ise yazmazdım" demesi [95], * Abdullah Ibn 'Amr'm hadîs yazdığına delâlet ettiği gibi, işi, Hazreti Peygamberden aldığı müsade ile yaptığını gösteren haberler de vardır. Bu haberlerden birinde cAbdullah hikâyesini şöyle anlatmıştır: "Hazreti Peygamberden işittiğim her şeyi yazıyordum. Gayem bunları hıfzetmekti. Kureyşliler beni bu işten menettiler ve sen Peygamberden işittiğin her şeyi yazıyorsun; halbuki o bir beşeridir ve rıza halinde olduğu gibi gadab halinde iken de konuşabilir, dediler. Bunun üzerine yazma işini durdurdum. Sonradan kureyşlilerin bu sözünü Hazreti Peygambere zikrettim. Bana: Yaz, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, benden yalnız hak (doğru) olan sâdır olur, dedi [96]. Abdullah Ibn cAmr'in hadîs yazmak için Hazreti Peygamberden izin aldıktan sonra yazmağa başladığını ve bin kadar hadîsi ihtiva eden bir sahîfe vücûda getirdiğini ileride göreceğiz.

Hadîslerin yazılmasına cevaz vermeyen ilk haberlerle, biraz önce zikrettiğimiz ve Hazreti Peygamberin hadîslerin yazılmasında bir beis görmediğini ortaya koyan haberlerin, kronolojik bakımdan, Hazreti Peygamberin ağzından çıktığı tarihleri tesbit etmek imkânını bulamıyoruz. Bununla beraber, îslâmiyetin ilk günlerinde yazının durumu, yazılı hadîslerle Kur'ân âyetlerinin birbirine karışma tehlikesi gözönünde bulundurulacak olursa, daha önce de belirtildiği gibi, Hazreti Peygamberin bu tehlikeyi bertaraf etmek maksadıyle hadîs kitabetini menetmesinin, onu tecviz etmesinden mukaddem olduğu anlaşılır. Bu takdirde mensûh olması gereken nehiy hadîslerinin, diğer hadîslerle mütenakiz olduğunu iddiaya mahal kalmaz.
Hazreti Peygamberden "benden Kur'ândan başka bir şey yazmayınız** hadîsini rivayet eden Ebü Sa^d el-Hudri'nin, bir başka seferinde "Kur'ândan ve teşehhüdden başka bir şey yazmadık" demesi [97], hıfzından şikayet eden ve kendisi için hadîs yazmasını isteyen Ebü Nazra*ya da "yazmam ve raushaf yapmam; Allah'ın Resulü bize tahdis ediyor, biz ezberliyorduk. Siz de bizden bizim Peygamberden ezberlediğimiz gibi ezberleyin" diyerek [98] onun isteğini reddetmesi; keza hadîs yazmayı kerih gören İbn cAbbâVın [99], ölümünden sonra geriye bir yük kitap bırakmış olması, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken haberlerdendir. Bunun gibi, Hazreti Peygamberin kitabete izin vermesinden sonra, yalnız sahabe tabakasında değil, daha sonraki tabakalarda bile hadîs yazmayı kötü görenlerin bulunması dikkat çekicidir [100]. Fakat kitabete kar-ji oldukça yabancı kalmış bir kavmin kâfizası, zihinlere durgunluk verecek derecede inkişaf ederse, o kavmin, kitabete alıştıktan sonra bile hıfza kuvvetle itimad edeceğini, hattâ onu zaman zaman kitabetten üstün tutacağını kabul etmek gerekir. Nitekim sahabeyi takip eden nesil içerisinde hıfzını kolaylaştırmak için hadîs yazan, hıfzettikten sonra da yazdıklarım imha eden kimseler görürüz [101]. Hattâ bunlar arasında kitaplarını imha ettikleri için pişmanlık duyanlar bile vardır. [102] Hadis kitabetiyle ilgili bu farklı görüş ve davranışların elbette bir veya belki de bir çok sebebi vardı ve kanaat muzca hepsi de, hadîsin en iyi bir şekilde muhafaza edilmesine matuf bulunuyordu. İmam el-Evzacî-nin şu sözü, bu gerçeği ortaya koyması bakımından zikre şayandır: "Bu ilim büyük bir şerefe sahiptir. Ricalin hıfzında iken ağızdan alınır ve müzakere edilirdi. Ne zaman ki kitaba girdi, nuru kayboldu, ehil olmayanların eline düştü" [103]

4. İlk yazılı hadîsler

a. Hazreti Peygamberin diplomatik mektupları

Hangi maksatla olursa olsun, Hazreti Peygamber tarafından yazılan veya yazdırılan bir vesikayı, hadîsin kapsamı içerisinde mütalâa etmek kadar tabii bir şey olmamak gerekir. Nasıl ki huzurunda işlenen bir fiil veya söylenen bir söz, onun tarafından tasvib gördüğü müddetçe takrîrî sünnetten sayılmış ve hadîs olarak rivayet edilmiştir [104], onun imzasını taşıyan bir mektubu da, yazılı bir hadîs vesikası olarak kabul etmemek için hiç bir sepeb yoktur.
Hazreti Peygamberin, Bizans împratoruna, Acem Kİsrâ'sma veya mısırb Mukavkış'a ve Habeş Necâşıye yazdığı mektuplar İslam tarihinde pek meşhurdur. Fakat bunların dışında, yazılmış daha yüzlerce vesika vardır ve bu vesikaların yazılış sebepleri, yahut konuları birbirinden farklıdır. Bu konuları şöyle sıralamak mümkindir:
1. Yeni anlaşmalar, veya daha önce yapılmış anlaşmaların yenilenmesi;
2. İslâm'a davet;
3. Memur tayinleri, vazifelerinin tesbiti ve bu vazifelerin ifasında davranış şekilleri;
4. Arazî ve bu arazilerin gelirlerinden atıyyeler;
5. Eman ve tavsiye mektupları;
6. Bazı kimseler hakkında istisna teşkil eden hükümlerin tesbiti;
7. Hazreti Peygamber tarafından yazılan mektuplara gelmiş cevaplarla ilgili bazı müteferrikât [105].
Bu vesikalardan büyük bir kısmının Medine devrine ait olduğuna şüphe yoktur. Zira hicretten önceki devir, bir hazırlık ve tecrübe devridir. Bu devirde müslümanlann bir devlet sahibi oldukları elbette ileri sürülemez; çünkü siyasî bir oluşa veya idarî bir düzene sahip değildirler. 'Akabe bey'atları dışında, müslüman topluluğun haricî siyaset denebilecek hiç bir faaliyeti olmamıştır. Bununla beraber, müslümanlann Medine halkıyle irtibatını sağlayan ve onlara Hicret yolunu açan bu bey'atlar, ileride tesisi gerçekleştirilecek olan İslâm devletinin ilk temel taşı olmuştur [106].
Hazreti Peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman, ilk işi, orada bir hükümet ve bir şehir devletinin temellerini atmak oldu. Muhtelif kabileler halinde yaşayan yahudîler de dahil olmak üzere mekkeli Muhacirleri, medîneli Ensarı ve henüz İslâm'a girmemiş olan diğer Arapları toplayarak onlarla müşaverede bulundu ve kendi riyaseti altında federatif bir devlet kurdu. İdare edenlerle edilenlerin hak ve vecîbelerini teferrüatıyle açıklayan bir nizamnameyi de, bu devletin ilk anayasası olarak ilân etti. Dünyada ilk yazılı anayasa olarak bilinen bu nizamname, şu ibarelerle başlıyordu:
"Bu, (Allah'ın Rasûlü) Peygamber Muhammed'in, Kureyşli mü'min, ve müslimlerle, Yesrib (ehli), onlara tâbi olanlar, iltihak edenler ve onlarla birlikte harbe girenler arasında geçerli bir kitabı (yazısı) dır".
"Bunlar, diğer insanlar dışında, bir ümmet teşkil ederler.... [107]
Anayasa mahiyetindeki bu nizamnamenin yazılı olarak hazırlanmış olduğu, birinci maddede yer alan "bu, (Allah'ın Rasûlü) Peygamber Muhammed'jn ...bir kitabı (yazısı) dır" ibaresinden açıkça anlaşılmaktadır. Keza nizâmnâmenin 22, 37, 39, 42 ve 46 ncı maddelerinde geçen "bu sahfte ehli" ibaresiyle, 47 nci maddesinde geçen "bu kitap, zâlimleri, yahut günahkârları himaye etmez" ibaresi de aynı hususu teyîd eder [108].
Anayasanın 39 ncu maddesinde "Yesrib (Medine) in içi, bu sahîfe elüiue haramdır*' denilmiştir [109]. Bunu teyid eden diğer bir yazılı vesikanın mevcudiyeti, şahabı Râfi c İbn Şadlc'ten gelen bir haber vasıtasiyle öğrenih'r. Raf ic şöyle demektedir: "Medine haramdır; onu Rasûlu'Ilah (S. A. S.) haram kılmıştır. Bu husus, havlabî (Yemen'de yapılmış) bir deri üzerine yazılmış olup bizim yanımızdadır" [110].
Müslümanların Medine'ye hicretleri ve orada İslâm devletini kurmaları, Kureyş ile aralarında yeni münâsebetlerin doğmasına yol açmış ve bu münâsebetler. Bedir, Uhud, IJendek ve Hudeybiye isimleriyle şöyret kazanan yeni vakıaların zuhuru ve yeni muahedelerin imzalanmasiyle neticelenmiş ve nihayet Mekke'nin fetbiyle sona ermiştir.
Müslümanların FÜrs ve Rumlarla ve bunların idaresi altındaki emirliklerle münâsebetleri de, Hudeybiye'den sonra başlamış ve Hazreti Peygamber, her emir veya krala bizzat mektup yazarak onları İslâm'a davet etmiştir. Bunların bir kısmı bu davete icabet edip felah bulmuş, bir kısmı da reddedip helak olmuştur [111].
tslâm devletinin kuruluşundan sonra yoğunlaşan diplomatik münâsebetler, tabii olarak geriye bir çok yazılı resmî vesika bırakmıştır. Her ne kadar bu vesikaların asılları zamanımıza kadar intikal etmemişse de, muhteva' lan, hadis ve tarih kitaplarında zikrolunduğu gibi, Prof. M. Hamîdullah'ın himmetiyle Mecmi?Qtull-ve$ffiki*s-siyâsiyye IVl-'ahdVn-nebevi ve'l-IJılöfetVr-râşide (Kahire 1956/1376, ikinci tabı) adlı kitapta biraraya getirilmiştir. [112]

b. Sadakat hadisleri

Amr ibn Hazm'den rivayet edilen sadakat

Kaynaklar, Hazreti Peygamberin, sünneti ihtiva eden bîr kitap yazarak (Amr İbn Hazm vasıtasiyle Yemen'e gönderdiğini ve tAmr tbn Hazm'in de bu kitabı Yemen ehab'aine okuduğunu zikrederler. Yine bu kaynaklara göre kitap, fera'iz, sünen ve diyet hükümlerini ihtiva etmektedir [113]. Kitabın metni tam olarak tesbit etmek imkânını bulamıyoruz. Bununla beraber el-^ft* Ebü eAİ>diUah*ın el-Mustedrek'iade ve en-NesâVnin «sunen'inde naklettikleri kısımlar, kitabın sıhhat derecesi hakkında bir fikir verecek, bilhassa bu rivayetlerin, sadakata ait gelen diğer rivayetlerle karşılaştırılması, kitap hakkında hasıl olacak fikrin teyidine yardım edecektir.
Halife cOmer İbn 'Abdtf-'Azîz'in, valilerine, kaybolmağa yün tutan ilmi (hadîsi) toplamalarım ve kendisine yazmalarını emreden mektuplarını ileride bahis konusu edeceğiz. Bu mektuplardan birisi de, o »aralarda Medine emîri bulunan 'Amr İbn Hazm'in torunu £bû Bekr tbn Muhammed (îbn(Amr İbn Şazm)e gelmişti. Halîfe bu mektubunda, medlne'de yegâne kaza ilmine sahip olan Ebfi BekrV, halası cAmra Bint cAbdirrahman ve Kasım tbn Mü-hammed'in yanında bulunan ilmi (hadîsi) kendisine yazmasını emrediyordu [114]Ebü Bekr, bu emre uyarak cAmra ve Kâsim'm hadîslerini ve bu arada Hasreti Peygamberin *Anv İbn Hazm vasıtasiyle Yemen'e gönderdiği sadakat hadîslerini de toplar. Ebü Bekr'in oğlu cAbdullah*ın, sonradan kaybolduğunu söylediği bu kitabın, bir değil bir kaç kitap olduğunu kutub kelimesinin kulla-lanıhşından anhyoruz [115].

Fakat kitapların ziya'ından, onların zengin olan muhteviyatının da kaybolduğu neticesini çıkarmak yanlış olur. Zira, cOmer İbn Abdi'l-cAzîz'in sadakata ait kitabı (Ami îbn rjazm'in ailesinden aldığı hususundaki haberler [116], zayi olan kitapların başka nüshaları olduğunu da ortaya koymaktadır. Meselâ bu konu ile ilgili olarak şu haberlerle karşılaşıyoruz:
M<Amr İbn Herim, kitabın muhteviyatını, Muhammed İbn cAbdirrah-man'a istinsah etmesini istemiş, o da istinsah etmiştir" [117].
Diân İbn 'Affân, (Abdullah İbn Ebî Bekr İbn Muhammed İbn cAmr İbn Hazm'ın, Mekke valisi Muhammed tbn Hişâm'a yazdığı bir kitabı tbn Curayc'a vermiştir. Bu kitap, Hazreti Peygamberin'Amr İbn HazmV yazdığı kitaptır" [118].
"Ebü Bekr İbn Muhammed tbn cAmr İbn IJazını, bîr kitap ile ez-Zuhrl-ye gelmiştir. Yazılı bir deriden ibaret olan bu kitap, Rasûlullahtan beyandır" [119].
Bu haberlerden anlaşılıyor ki, Hazreti Peygamberin 'Amr îbn Hazm'e gönderdiği kitap, bugün elimizde bulunan hadîs eserlerine muhtelif yollarla girmiştir. Fakat, muhteviyatın bu eserlerde değişik isnadlarla zikredilmesi, bu muhteviyatın aslında her hangi bir değişikliğin meydana gelmesine yol açmamıştır. Bu, hadîs tarihi ve hadîslerin sıhhatinin tayini bakımından Önemli bir noktadır. Ancak, cAmr Îbn Hazm'den rivayet edilen sadakat hadîslerinin, rivayet zincirinde bulunan ve bazı hadîs imamlarınca zayıf addedilen, bu suretle hadîs üzerinde de şüphe uyandıran bir râviden bahsetmek gerekmektedir. Bu râvi Süleyman tbn Dâvüd'tur. Îbn Ebî Hatim'in, babasından naklen bu şahıs hakkında verdiği bilgiye göre, bazıları onu Süleyman tbn Erkam olarak isimlendirmişlerdir. Erkanı, lakabı, Dâvûd ise ismidir; diğer bazılarına göre de, Süleyman îbn Dâvüd ed-Dımaşkî, Yahya Îbn Hamza'nın şeyhidir ve hadîste zayıf bir kimse olarak • tanınmaz. Bununla beraber kimliği kesinlikle bilinmez; ed-Dnnaşki olduğu da şüphelidir [120].
tbn Hacer'in tbn Hıbbân'dan naklen verdiği bilgiye göre "Süleyman tbn Dâvüd el-Havlânî, Dımaşk ehlindendir ve güvenilir bir kimsedir. Süleyman tbn Dâvûd el-Yemâmi ise bir şey değildir. Her ikisi de ez-Zuhrî'den hadîs rivayet etmiştir. EI-Beyhakî, Ebü Zur(anın, Ebü Hatim'in, (0§mân tbn Sa^d ve huffâzdan bir çok kimsenin Süleyman Îbn Dâvüd'tan eenâ ile bahsettiklerini söyler" [121], tbn Hacer bu nakli yaptıktan sonra kendi görüşünü ileri sürerek föyle der: "Süleyman Îbn Dâvüd el-Havlânî, şüphe yok ki şadük bir kimsedir; fakat sadakat hadîsine ait bu şüphe, Yahya tbn Hamza'dan hadîsi rivayet eden el-Hakem Îbn Musa'nın yaptığı bir hata yüzünden ileri gelmiştir. El-Hakem, Süleyman'ın babasını Dâvüd olarak zikretmiştir. Ha-kikatta o, Süleyman Îbn Erkam'dır. Hadîsi bu şekilde alanlar, bu sebepten onun sıhhati üzerinde şüpheye düşmüşlerdir. Nitekim Yahya Îbn Hamza'nın kitabında Süleyman Îbn Erkam olarak geçmektedir. Şâlih Cezre ve EbücAb-dillah îbn Mende, mezkûr kitapta, Yahya'nın yazısıyle Süleyman tbn Erkam ismini okuduklarını zikretmişlerdir. Hadîsin sıhhatine kail olanlar ise, hakikatte ismin Süleyman tbn Dâvûd olduğunu kabul etmişlerdir. Ayrıca hadîs, ez-ZuhrîMen Macmer ve Şucayb-Ebu'l-Yemân isnadıyle mursel olarak da rivayet edilmiş ye onların görüşlerini kuvvetlendirmiştir. Ebü Dâvüd da Su-leymân tbn Erkam'ın rivayetini, Süleyman îbn Dâvüd rivayeti olarak göstermesi bakımından bunu el-Hakem'in bir vehmi olarak kabul etmiş ve Mu-b.ammed tbn Bekkâr'ın Yahya'dan rivayetinde Süleyman tbn Erj^am ismini zikrettiğini ileri sürmüştür [122].
İbn Hacer'in bu mütalâasından anlaşıldığına göre, sadakat hadisini ez-Zub*î*den Süleyman îbn Erkam rivayet etmiştir. Fakat bu şahıs metrüku'U hadistir- Yahya Îbn Hamza, hadîsi bu şahıstan rivayet ettiği halde, Yahya tbn Hamza'dan rivayet eden el-Hakem îbn Müsâ, ismi değiştrimiş ve Süleyman tbn Dâvûd olarak zikretmiştir.
El- Hakem îbn Musa'nın böyle bir hataya düşmesine sebep nedir ? Yalıya tbn Hamza'nın kitabında Süleyman tbn Erkam ismini gördüğü halde, bu ismi niçin değiştirmiştir? Bu sualler karşısında şu ihtimal'akla gelmektedir: El-Hakem Îbn Müsâ, îbn Erkam'in metruk olduğunu biliyordu ve ondan rivayeti halinde, zayıf bir isnada tâbi olmanın vereceği mahzuru da gözönünde bulunduruyordu. Bu mahzuru ortadan kaldırmak için ismi değiştirmiş olabilir. Ancak bu ihtimal, el-Hakem îbn Müsâ aleyhinde bir puvan kaydına sebep olur. Diğer bir ihtimal, tbn Ebî Hatim'in babasından naklettiği görüştür: Erkam, Süleyman tbn Davud'un lakabıdır. Bu takdirde ortada bir şahu vardır: îbn Erkam veya Îbn Dâvüd, aynı şabis olarak Yahya Îbn Hamza'nın Şeyhidir.
Görüldüğü gibi, bu mütalâalar, bir ihtimalden ileri geçmemektedir. Kaynaklar, bize gerçeğe uygun bir malûmat vermekten uzaktır. Yahya tbn Ma'în, Süleyman îbn Davud'un meçhul, bu sebeple hadîsin de zayıf olduğunu ileri sürüyor. Bir başka seferinde onun hakkında leyse bi-şeyHn diyerek görüsünü izhar ediyor [123]. Buna karşılık Ahmcd tbn Hanbel, hadîsin sahih olduğunu söylüyor [124]. En-Nesâ*î Sünen'inde Süleyman Îbn Dâvüd rivayetini Yahya Îbn Hamza'dan [125], Diyât bahsinde, Sa^d îbn 'Abdi'1-M.zîz'in ez-ZuhrTden rivayetini Mervân Îbn Muhammed'den naklediyor [126]. Ayrıca metruk olduğunu söylemekle beraber Süleyman Îbn Erkam'm ve mursel olarak Yünus'un ez-Zuhrî'den rivayetini şahı d olarak zikrediyor [127].
Bu değişik görüşler karşısında ve bilhassa râvilerden birinin zayıflığına istinaden cAmr Îbn Hazm'den rivayet edilen sadakat hadîslerini reddetmek ve onların hiç bir asla dayanmadığını ileri sürmek mümkin değildir. Yapılması gereken iş, bu hadîsleri teyid edecek başka rivayetlerin de bulunup bulunmadığını araştırmaktır; bizde bu yolu takip edeceğiz. [128]

ıı. Halîfe Ebü Bekr'den rivayet edilen Sadakat

Hazreti Peygamber, haytamın sonlarına doğru kılıcının kını üzerine yazmış olduğu sadakat ahkâmını valilerine göndermeden vefat etmişti. Ebü Bekr'in hilâfete geçmesi üzerine bu kılıç ona intikal etmiş, o da, Enes tbn MâbVi Bahreyn'e gönderdiği zaman, kıhç üzerinde yazılı sadakat ahkâmını yazıp ona vermiş ve bu ahkâm ile amel etmesini istemiştir [129]. Ebü Bekr'in Enes İbn Mâlik'e yazdığı bu ahkâm, onun tarafından muhafaza edilmiş, vefatından sonra da çocuklarına kalmıştır. Bu itibarla hadis koleksiyonlarında Ebü Bekr'den rivayet edilen sadakat hadîslerinin Enes'in torunu gumfime îbn cAbdiUah vasıtasıyle nakledildiği görülür. Meselâ, Ebü Davud'un Musa İbn ismail'den rivayet ettiği mezkûr hadîsin râvisi, rlammad İbn Seleme söyle demiştir: "gumâme İbn 'Abdillah İbn Enes İbn Mâlik'ten bir kitap aldım. Bu kitabın, Ebü Bekr taralından Enes için yazıldığını ileri sürüyordu; onu musaddık olarak gönderdiği ve onun için yazdığı şuada üzerinde Hazretj Peygamberin mühürü bulunuyordu..." [130].
Yahya İbn MaV Şumâme rivayetini sahih kabul etmemekle beraber [131], el-Buhârl ve Sünen sahipleri kitaplarında nakletmislerdir [132]. Ancak el-Bu-hâri, 'Abdullah İbnu'l-Mugennâ'nın gumâme'den rivayetini almış, Qammid İbn Seleme rivayetini terketmiştir[133]. El-Hâkim'in kaydına göre, rlammâd'in rivayeti, Îbnu'l-Mugennâ'nuı rivayetinden daha sahihtir ve el-Buhârî bu rivayetle teferrüd etmiştir [134].
Hammâd, Şıtmâme'den rivayetinde ahbaranâ veya haddesenâ gibi maruf tabirler yerine "bu kitabı ŞumSme İbn Abdillah İbn Enes İbn Mâlikten aldım" ibaresini kullanmıştır [135]". El-Beyhaki'nin rivayetinde ise, Eyyüb, hadisi şu ibare ile Şumâme'den almıştır: uSumâme'nin elinde bir kitap gördüm. Bu kitabı Ebü Bekr, Enes'i sadaka âmili olarak gönderdiği zaman ona yazıp vermişti. Üzerinde Rasûlullah'ın mühürü bulunuyordu.
ı. Halîfe cOmer'den rivayet edilen Sadakat
'Ömer Îbnu'l-Hattâb'tan rivayet edilen sadakat hadiseleri, Ebü Bekr-den rivayet edilen sadakat hadîslerinden ayn bir şey değildir. Mevcut haberler, açık bir şekilde bunu teyid ederler. Salim İbn cAbdiUah İbn 'Ömer İbni'l-Hattâb'ın, babası 'Abdullah'tan rivayet ettiği bir haberden Öğrendiğimize göre, "Hazreti Peygamber, sadakati yazdıktan sonra vefat etmişti. Sonradan bu kitap Ebü Bekr'e kalmış ve onunla amel etmiştir. Ebü Bekr'in vefatından sonra da 'Ömer aynı kitapla amel etti [136]. Nâfi'in 'Abdullah tbn 'Ömer'den naklettiği bir başka haber ise, bu hususu teyid etmektedir: "İbn 'Ömer, eOmer İbnu'l-Hattâb'm kılıcında bir sahîfe bulmuştur. Bu sahîfede uzunluğu ile sadakat hadiseleri vardır" [137].
Mâlik İbn Enes, Muvattdhnda 'Ömer Ibnu'1-IJattâb'ın sadakada ilgili kitabını okuduğunu belirtmiş [138], Mutatta* şârihi en-Zurkânî de, cOmer tbnu'l Çattâb'tan rivayet edilen sadakat hadîslerinin Ebü Bekr'in hadîsleriyle aynı olduğu hususunda el-Kâzi tIyâz*dan naklen şunları söylemiştir: "Mâlik, ulemâ ve onlardan Önce Hulefâ, cOmer ibnuU-Şattab'ın elinde bulnan bu kitaba itimad etmişlerdir. Sahabeden de onu inkâr edici bir söz varid olmamıştır. 'Ömer İbn 'Abdi'l-'Azîz, *Amr İbn Hazm'in ailesinde bulunan kitapla birlikte 'Ömer İbnu'l-^attâb'da bulunan bu kitabı da istemişti. Bu, cOmer'in kitabı ile Ebü Bekr'in kitabınnin aynı olduğunu gösterir. Bunlar ayn ayn kitaplar olsaydı, cAmr îbn Hazm'in ailesinden kitabı istediği gibi, Ebü Bekr'in ailesinden de isterdi" [139].
Ebü Bekr'den 'Ömer'e intikal eden kitap, 'Ömer'den, torunu Salim İbn 'Abdillah tarafından rivayet edilmiştir. Ez-Zuhrî'nin Salim yolu ile babası 'Abdullah ibn 'Ömer'den rivayet ettiği hadîsin ilk ibaresi şöyledir: "Rasû-lullah, sadaka kitabını yazmış, fakat âmillerine göndermeden vefat etmişti. Bilâhare Ebü Beler, sonra da *0mer aynı kitapla amel etmişlerdir" [140]. Ebü 'Ubeyde [141], el-HâJdm [142] ve bir başka rivayette Ebü Dâvüd [143]un naklettikleri bir habere göre, sadakat hadîslerini Sâlim'den rivayet eden ez-Zuhrl şöyle demektedir: "Bu, Rasûlu'lîahın sadakaya dair yazdığı kitabın bir nüshası olup, «Ömer İbnul-Çattâb'ın ailesinde bulunuyordu. Salim tbn cAbdillah. İbn 'Ömer onu bana okudu, be de aynen hıfzettim,"
Nâfi<(Ibn 'Ömer'in kölesi)den gelen bir rivayette "'Abdullah İbn'Ömer, cOmer'in kılıcında bir sahîfe bulmuştur. Bu sahîfede sadaka hadîsi bütün

uzunluğu ile zikrediliyordu" denilir [144]. 'Abdullah İbn Şâlih de el-Leya İbn
Sa'd'tan şu haberi nakletmiştir: "Bu, sadaka kitabıdır. Nflfftn bana bildirdiğine göre kitap, (Omer İbnu'l-Hattâb'ın kitabıma bir nüshası olup vasiy-yetine bağh bulunuyordu. Nâfic, cAbdulZah îbn 'Ömer'e bu kitabı bir çok defalar arzetmiştir" [145].
Sadakat hadîsinin bir başka rivayetini yine Kitâbu'l-EmvâVde görüyoruz: Ebü Bekr tbn «Ubeydillah îbn cAbdillah îbn 'Ömer, (Ikrime îbn Hâ-lid'e istinsah ettiği bir kitap göndermiştir. Bu kitabın aslı, cOmer îbnu'I-Hat-tâb'ın kılıcına marbut bulunuyordu. Kitapta "ve fiV rikka igâ belagat hamse evâkin rubu'u'I-'uşri" ibaresi zikrediliyordu. El-Leyş îbn Sacd'ın Nâfi'den naklettiği bir habere göre bu ibare, 'Ömer Îbnul-Hattâb'ın sadaka kitabında da mevcuttur. Keza Mâlik îbn Enes, aynı ibareyi mezkûr kitapta okumuştur [146].
Amr Îbn Hazm, Ebü Bekr ve 'Ömer'den rivayet edilen sadaka hadîsleri hakkında naklettiğimiz bu değişik haberler, bize gösteriyor ki, son iki rivayet, aslında birbirinin aynıdır; yani (Omer Ibnu'l-Hattab'ın ailesinden rivayet edilen sadaka hadisleri, Ebü Bekrin Enes îbn Mâlik'e gönderdiği kitap muhteviyatından başka bir şey değildir. Hazreti Peygamberin cAmr îbn Hazm vasıtasıyle Yemen'e gönderdiği kitabın ise, diğerlerinden önce yazıldığı anlaşılıyor. eAmr Îbn Hazm, Hazreti Peygamberle birlikte Hendek muharebesine iştirak etmiş, onyedi yaşında iken de, Yemen'de Necrân'a vali olarak tayin edilmiştir [147]. İşte bu vazifesine giderken Hazreti Peygamber sadaka kitabını yazıp ona vermiş ve içindekilerle amel etmesini istemiştir. Ebü Bekr'in elinde bulunan sadaka kitabı ise, yukarıda verdiğimiz haberlerden de anlaşıldığı gibi, Hazreti Peygamberin hayatının sonlarına doğru yazılmış, fakat valilere gönderilmeden Hazreti Peygamber vefat etmiştir. Bu sebeple, Ebü Bekr'in elinde bulunan kitapla, cAmr Îbn Hazm'e verilen kitabın aynı kitaplar olduğu iddia edilemez. Bununla beraber, Hazreti Peygamberin sadaka ahkâmını bildiren kitapları ayrı ayrı zamanlarda yazılmış olsa bile, sünnet ahkâmı arasında her hangi bir farkın bulunmamış olması lâzımdır.
Nitekim cAmr tbn Hazm'in ailesi tarafından rivayet edilen sadakat hadîaleriyle, Ebü Bekr ve 'Ömer'den rivayet edilen sadakat hadîslerinin karşılaştırılması bize gösterecektir ki, Hazreti Peygamber tarafından ayrı ayrı zamanlarda yazılan hadîsler, vazettikleri ahkâm bakımından bir aykırılık arzetmedikleıi gibi, elimizde bulunan hadîs kitaplarına da şüphe götürmez bir sıhhatlilikle girmişlerdir.
Hadîsi rivayet eden zayıf bir râvi, hadîsin sıhhatini tehlikeye düşürebilir. Hattâ o hadîs, ayrıca, güvenilir bir râvi tarafından da rivayet edilmezse reddolunur. (Amr îbn Hazm'den gelen hadîsin isnadında, her ne kadar Süleyman îbn Erkam isminde bazılarınca zayıf addedilen bir râvi varsa tla, gerçekte kaynaklar bu şahsın asıl hüviyetini tam olarak tesbit edememişlerdir. Sadakat hadîsinin sıhhatine inananlar, râviyi Süleyman îbn Davüd, zafiyetine inananlar ise, Süleyman îbn Erkam olarak kabul etmişlerdir. Bu durum karşısında, râviyi mechûl kabul etmek ve râvisi mechûl olan hadîsi de ihtiyatla karşılamak en doğru yoldur. Fakat aynı hadîsin başka isnâdlarla rivayet edildiğini gördükten sonra da haberlerden şüphe etmek için hiç bir sebep yoktur.
Sadakat hadîslerinin sıhhatini kabul etlikten sonra, bu açıklamalardan, hadîs kitabeti yönünden çıkartılabilecek bazı neticelere işaret etmek faydadan hâli olmayacaktır:
a. Hazreti Peygamber, daha başlangıçta, dinî hükümlerin müslümanlar arasında neşri için yazıya başvurmuştur. Bu husus, yazının hafızaya nisbetle çok daha emin bir muhafaza vasıtası oluşunun, Hazreti Peygamber tarafından da teslim edildiğini gösterir.
b. Gerek cAmr îbn Hazm'den ve gerekse Ebü Bekr ve cOmer'den gelen yazılı hadîs vesikaları, hadîslerin tedvin edildiği devre kadar yine yazılı olarak nakledilmiştir. Bu husus da, onların daha sağlam bir yolla hadîs kitaplarına girmiş olduklarına delâlet eder. Bugün elde mevcut kaynaklarda, bu hadîslerle ilgili fazla malûmat bulnamıyorsa, bunun sebebini, ilk müdevvenâtın zama-. nımıza kadar ulaşmamış olmasında aramak lâzımdır.
c. Hazreti Peygamberin hadîs kitabetine müsade etmiş olmasına rağmen bunu hoş karşılamayanların bulunduğu bir devirde, sadakat hadîsleri yazılı olarak muhafaza edilmiştir. Bu, haklı olarak şu suali akla getirmektedir: Acaba bu hadisler yanında, sahabe tarafından yazılmış ve yine yazılı bir şekilde muhafaza edilmiş başka hadislerde var mıdır ? Kaynaklarda bu suale cevap teşkil edecek bazı notlara rastlamak mümkindir. [148]

5. Hadis sahîfeleri

a. Ebü Bekr ve 'Ömer'in denemeleri

Ebü Bekr ve cOmer îbnu'I-Hattüb'ın sünene ait hadîsleri yasmağa teşebbüs ettiklerini, hattâ Ebü Bekr'in 500 kadar hadîsi bir kitapta topladığım, fakat sonradan, bazı sebepler dolayısıyle bu kitabı imha ettiğini belirten haberler vardır [149]. Keza cOmer İbnu'l-Hattâb da bir sünen yazmak için ashab ile istişarede bulunmuş; çoğu onun bu düşüncesini iyi karşılamış olmakla beraber, bir ay geçtikten ve istiharede bulunduktan sonra bu düşünceden vazgeçmiştir [150].
Yine haberlerden öğrendiğimize göre, Ebû Bekr'in, yazmış olduğu kitabı imha etmesine sebep, hadîslerin, kendisinden sonra aslına uygun olarak nak-ledilmemeleri korkusudur [151]. 'Ömer İbnu'l-Hattâb ise, sunan yazmaktan vazgeçmesi sebebini şöyle açıklamıştır: "Size bir sünen kitabından bahsetmiştim. Sonradan düşündüm ki, sizden Önceki ehli kitab, Kitabu'llahtan başka kitaplar yazmışlar, o kitaplar üzerine düşerek Allah'ın Kitabını terketmiş-lerdi. Ben, yemin ederim ki, Allah'ın Kitabını biç bir şeyle gölgelemem" [152].
Omer İbnu'l-Hattâb, Allah'a ve Rasûlüne îman bakımından müslüman-ların en kuvvetlisi, Allah'ın, Rasûlüne indirdiklerine, Peygamberin söz ve fiillerine ittiba yönünden en titizi idi. Bununla beraber o, mülümanların Kurandan başka şeylerle meşgul olup Kur'ânı terketmelerinden korkuyordu. Nitekim Hazreti Peygamber, hayatının sonlarına doğru hasta yatarken yanında bulananlardan kâğıt kalem istemiş, kendisinden sonra müslümanlarm ihtilâfa düşmemeleri için bir "kitap** yazacağım söylemişti. Fakat orada bulunan 'Orner İbnu'l-Hattâb, "Rasûlu'llah ağıriaştı, yanımızda Kur'an vardır. O bize yeter*' diyerek, böyle bir kitabın yazılmasına muhalefet etmişti. 'Ömer'in bu muhalefeti üzerine ehli beyt münakaşaya girişmiş, orada bulunanların bir kısmı kitabın yazılmasını isterken, diğer bir kısmı 'Ömer'in fikrine iştirak etmişlerdir. Münakaşadan doğan gürültü Hazreti Peygamberi rahatsız edince yanındakileri dışarıya çıkarmıştır [153]. Hâdiseyi nakleden İbn 'Abbâs derki: "Bütün felâketler, ihtilâfları yüzünden Hazreti Peygamberin bu kitabı yazmamasından ileri geldi. Bu, Allah'ın ona bir vahyi idi. Eğer yazmış olsaydı, sonradan dalâlete düşmezlerdi [154]Bununla beraber 'Ömer İbnu'l-Hattâb bu görüşünde ısrar etmiş ve hayatı boyunca bunu müslümanlara aşılamağa çalışmıştır. Onun bu konudaki davranışını anlamak için, daha önce de işaret ettiğimiz Karaza ile olan hikâyesini hatırlamak lâzımdır. Karaza tbn Kab ve arkadaşları 'Irak'a gitmek için yola çıktıkları zaman, cOmer İbnu'l-Hattâb da bir müddet onlarla birlikte yürümüş ve sonra onlara şöyle demiştir: "siz öyle bir beldeye gidiyorsunuz ki, ehalisi an uğultusu gibi Kur'ân okur. Hadîslerle onları meşgul etmeyiniz ve yollarını saptırmayınız. Kur'ânı iyi okuyunuz ve Hazreti Peygamberden rivayeti azaltınız" [155].
'Ömer İbnu'l-Hattâb'm hadîs rivayetine karşı gösterdiği bu şiddet, as* Unda Kitap nâmına idi. Bununla birlikte diğer mühim bir sebebin de, rivayet edilen hadîslerin, bir gün tebdil ve tağyir edilerek kötü maksatlar için kullanılması korkusu olduğu düşünülebilir. Aksi halde onun, Hazreti Peygamberden gelen ve rivayeti tecviz eden haberlerden habersiz olması gerekir ki, bu mum-kin değildir; Hazreti Peygamberin menetmediği bir şeyi tOmer menedemez. Nitekim karşısında bir hadîs rivayet edildiği zaman, onu reddetmek yerine, rivayet edenden delil istemesi, onun titiz ve ihtiyatkâr davranışını gösterir: Bir gün Ebû Müsâ, 'Ömer'in yanına girmek için üç defa izin istemiş, cevap alamayınca geri dönmüştü. Sonradan bunu haber alan 'Ömer, niçin geri döndüğünü sorunca, Ebü Müsâ, "Hazreti Peygamberin, biriniz üç defa izin istedikte izin verilmezse geri dönsün, dediğini işittim" diye cevap vermişti. Bunun üzerine 'Ömer İbnu'l-Hattâb, bu sözü Hazreti Peygamberden işittiğine dair delil istemiş, Ebû Müsâ da mescide giderek orada bulunanlara cOmer ile anılarında geçen hâdiseyi anlatıp, bu sözü Hazreti Peygamberden işiten bir kim* senin bulunup bulunmadığını sormuştu. Orada bulunanlardan Ebü Sa*îd kalkmış ve Ebü Musa'ya şehadet etmişti. Bundan sonradır ki, 'Ömer İbnul-Haf-tâb Ebü Musa'ya şöyle hitap etmiştir: "Maksadım seni itham etmek değildir. Fakat Hazreti Peygamberden hadîs rivayet etmek zordur" [156].
Görülüyor ki, 'Onıer tbnu'l-Hattâb sahabeyi hadîs rivayetinden menetmekle beraber, karşısında bir hadîs rivayet edildiği zaman, onu reddetmek cesaretini gösteremiyor, fakat hadîsin sıhhat derecesini anlamak için, başka kimseler tarafından da Hazreti Peygamberden işitilip işitilmediğini araştırıyordu. Böylece halka, Hazreti Peygamberden hadîs rivayet etmenin güçlüğünü ve rivayet edilen her hadîsin hemen habul edilmemesi gerektiğini göstermek istiyordu.
'Ömer İbnu'l-Hattâb'in Kur'ânı terkettirir korkusu ile sünen yazmaktan vazgeçmesine ve kizbi artırır korkusu ile sahabeyi hadîs rivayetinden menetmesine rağmen, durum yine de arzusu hilâfına gelişmiştir. Çünkü vefatından sonra hilâfet makamına geçen 'Ogman İbn cAffân katledilmiş, Ummu'1-mu'-minîn <Aişe 'Alî İbn Ebl fâtih'e cephe almış; 'Âişe'nin yanında yer alan Mu-câviye hilâfeti ele geçirmiş; bir taraftan yeni siyâsî ve itikadî fırkalar zuhur ederken, diğer taraftan bu fırkaların çıkarlarına bir çok hadîs uydurulmuştur.
Bu durum gözönünde bulundurulursa, cOmer Îbnu'l-Hattâb'm bir sünen yazmaktan vazgeçmesine esef etmemek elden gelmez. Zira, ilk önce düşündüğü gibi, zamanına kadar Hazret! Peygamberden rivayet edilen hadisleri, şâhid-ierini de tesbit etmek suretiyje yazmış ve kendisinden

sonrakilere rivayet kapısını kapamış olsa idi, belki hadîslerin alabildiğine çoğalmasını ve kizbîn artmasını önleyebilirdi. Belki de bu suretle ihtilâfların önü de alınmış olabilirdi. Çünkü her ihtilâf, ortaya atılan yeni hadîslerle körükleniyordu. Maanıa-fih, cOmer Ibnu'l-Hattâb'ın yapmadığı bu işi, diğer bazı sahabe, kudretleri nisbetinde ve küçük çapta yapmağa, çabşm ıslardır. [157]

b. Abdullah îbn cAmr îbn'il-Aş'ın sahîfesi

Hazreti Peygamberin genç ashabı arasında hadîs sahîfesiyle şöhret kazananlardan birisi 'Abdullah Ibn cAmr Ibni'l-'Âş'tır. Babası Mısır fâtihi cAmr îbnu'l-'Aş'tan önce müslüman olan 'Abdullah'ın [158], Hazreti Peygamberin izniyle pek çok hadîs yazdığını gösteren haberler vardır. Bu haberlerin hepsini burada zikretmeyi lüzumsuz buluyoruz. Bununla beraber, meydana getirdiği hadîs sahîfesinin yazılışı hakkında bilgi sahibi olmak için, bu haberlerden seçilmiş bazı örnekler vermek elbette ki faydalı olacaktır.
Ibn Sa'd'm naklettiği bir haberden öğrendiğimize göre, (Abdullah îbıı cAmr, bir sahîfeden bahsederek "Rasûlu'llahtan, işittiğim hadîsleri yazmak için izin istedim; bana izin verdi ve ben de bu sahîfeyi yazdım" der' [159]. İbu Sa'd, bu haberin nihayetinde 'Abdullah îbn 'Amr'in Hazreti Peygamberden yazdığı sahıfeye Şâdıka ismini verdiğini de ilâve eder ki, başka haberlerin de bu hususu teyid ettikleri görülür. Meselâ bu sahîfeyle İlgili olarak Mucâbid'in Şöyle dediği rivayet olunur: "cAbdullah Ibn 'Amr'in yanına girdim. Başınuı altındaki sahîfeye bakmak istediğim zaman bana mâni oldu. Ona, kitabını benden niçin saklıyorsun?, dediğimde: Bu Rasûlu'llahtan işittiğim Sahîfe Sâdığadır. Benimle Hazreti Peygamber arasında hiç bir vasıta yoktur. Kitâ-bu'llah ve bu Sahîfe, benim için kesin olduktan sonra, artık başka şeyler beni ilgilendirmez, demiştir" [160].
'Abdullah tbn 'Amr'in badis yazdığını gösteren bir başka meşhur haber, el-Buhârî tarafından da nakledilen Ebü Hurayra hadîsidir. Buna göre Ebü Hurayra, en fazla hadîs bilen kimsenin, 'Abdullah îbn ıAmr hâriç, kendisi olduğunu, zira cAbduIlah*ın yazdığım, kendisinin ise yazmadığını söylemiştir" [161].
Abdullah îbn fAmr tarafından meydana getirilen sahîfenin ihtiva ettiği hadîs miktarı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber onun Hazreti Peygamberden bine yakın "mesel" hıfzettiğini söylemesi [162] ve ayrıca "Rasûlu'llahm yanında her söylediğini yazıyorduk** demesi, mezkûr sahîfenin bir hayli kabarık olduğunu gösteren bir delil olarak kullanılabilir. Keza torunları tarafından 'Abdullah'tan pek çok hadîs rivayet edilmesi ve bu hadîslerin 'Abdullah'ın sahîfesinden alındığının ileri sürülmesi de bu hususu teyid eder mahiyettedir.
'Abdullah îbn 'Amr'in mezkûr sahîfesinin de diğer yazılı vesikalar gibi istinsah edildiğine ve yazıh olarak rivayet olunduğuna şüphe yoktur. Bu hususta elimizde kesin bir delil mevcut olmamakla beraber, bir kaç haber bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Meselâ, Ahmed îbn Hanbel'ın naklettiği bir, haberden Öğrendiğimize göre, Ebü 'Abdirrahman el-Hubullî, 'Abdullah îbn 'Amr*dan işittiği bir hadîsi naklederken "'Abdullah îbn 'Amr bize bir kırtas çıkardı" demektedir [163], kırtasin kâğıt veya papirüs olduğunu ve rivayet olunan hadîsin bu kâğıtta bulunduğunu zikretmeğe lüzum yoktur. Aynı sahîfenin Ebü Râşid el-Hubrânî tarafından da görüldüğü, yine Ahmed îbn Hanbel'in bir rivayetinden anlaşılmaktadır. Zira bu şahıs, 'Abdullah îbn 'Amr'e gelmiş ve Hazreti Peygamberden işittiği hadîslerden rivayet etmesini ondan istemiştir.
Bunun üzerine 'Abdullah, el-Hubrânl'ıin önüne bir sahîfe koymuş
ve "bu, Rasûlu'llahın bana yazdığı sahîfedir" demiştir [164]. Ahmed îbn HanbeFin naklettiği bu iki haberden anlaşıldığına göre, gerek Ebû 'Abdirrahman el-Hubullî ve gerekse Ebü Râşid el-Hubrânî, mezkûr sahîfeden aynı hadîsi rivayet etmişlerdir [165]. Bir başka haber, 'Abdullah İbn 'Amr'in, yukarıda bahis konusu edilen kırtas gibi, yazılı hadîs vesikalarını muhafaza ettiğine ve bunları, zaman zaman, kendisinden hadîs dinleyenlere çıkarıp gösterdiğine delâlet eder. Yine Ahmed İbn Hanbel'in naklettiği bu habere göre Ebü Kabîl şu hâdiseyi nakletmiştir: "Bir gün 'Abdullah İbn 'Amr'in yanında bulunuyorduk, önce Kostantîniyye'nin mi yoksa Rûmiyye'nin mi fetholunacağı soruldu.
Abdullah bir sandık getirdi ve içinden bir kitap çıkararak şöyle dedi: Hazreti Peygamberin etrafına toplanmış yazıyorduk; bu sual ona soruldu. Rasûlu'llah, Hirakl şehrinin, yani Kostantîniyye (İstanbul) nin önce fetholunacağını söyledi" [166]".
'Abdullah Ibn 'AmrMen bir çok kimse hadîs rivayet etmiş olmakla beraber, bunların arasında, sahîfenin tamamını ondan nakleden birisinin bulunduğu bilinmemektedir..Ancak, bu sahîfenin 'Abdullah'ın torunlarından cAmr Ibn Şucayb îbn Muhammed tbn 'AbdiUah îbn 'Amr tbni'l-'Âş'a intikal ettiğini ve cAmr Ibn Şu*ayb'ın da bu sahîfeden rivayet ettiğini gösteren pek çok haber vardır. Hattâ 'Amr'in babası Şu'ayb'ın, 'Abdullah Ibn 'Amr'e mülâki olup olmadığı ve ondan hadis işitip işitmediği hadîsçiler arasında ihi-lâfh bir konu olarak ortaya çıktığı için, 'Amr Ibn Şu'ayb'ın ceddinden rivayet ettiği hadîsler üzerinde tereddüd hasıl olmuş, bazıları, bu hadislerin delil olarak kullanılamıyacağını ileri sürerken, diğer bazdan, hadîslerin sıhhatinden şüphe edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Meselâ, Ebü Hatim Ibn Hıb-bân'a göre 'Amr Ibn Şu'ayb *ın Tavus ve IbnuU-Museyyib gibi güvenilir kimselerden rivayet ettiği hadîsler delil olarak kullanılabilirce de, babası vasıta-sıyle ceddinden rivayet ettiği hadîslerle ihticâc etmek doğru değildir. Çünkü, bilindiği gibi, 'Abdullah, Ibn 'Amr'ın hadîsleri torunu 'Amr Ibn Şu'ayb tarafından can ehİki can cetftfıAî isnâdıyle rivayet edilmiştir. Halbuki bu isnâd ya mursel, yahutta munkatıdır. Çünkü (an ebihi ibaresi, <Amr'in, hadî&i babası Şu'ayb*tan işittiğine delâlet ederse de, can ceddihi ibaresiyle ya Şu'ayb'ın dedesi 'Abdullah Ibn 'Amr kasdedilmiştir; bu takdirde isnad munkatı'dır; çünkü Şu'ayb, dedesi 'Abdullah tbn 'Amr'a ulaşmamıştır. Yahutta can ceddihi sözü ile 'Amr'ın dedesi Muhammed kasdolunmuştur; bu takdirde isnâd murseldir; çünkü Muhammed'in Hazreti Peygamberle sohbeti yoktur. Her iki halde de, bu isnâdla gelen hadîs delil olarak kullanılmağa uygun değildir [167]
Görüldüğü gibi, Ebü Hatim isnâdda zikredilen ced kelimesini iki şıkta mütalâa ederek önce 'Abdullah Ibn 'Amr'a atfetmiş ve Şu'ayb'm 'Abdullah'a mülâki olmadığını kabul ederek isnadda inkıta bulunduğuna, yani bir râvi halkasının düştüğüne hükmetmiştir. * Abdullah Ibn 'Amr'ın hadîsleri aile içerisinde rivayet edildiğine göre, dışardan bir râvinin onları Şu'ayb'a naklettiği düşünülemez. Muhammed Ibn 'Abdillah'ın da hadîsle meşguliyeti bilinmediğine göre, Şu'ayb'ın ondan işittiği ileri sürülemez. Binâenaleyh, Şu*ayb 'Abdullah'a mülâki olmadığına ve başkalarından da onun hadîsini işitmediğine göre, rivayeti, ailesinde bulduğu yazılı bir sahîfeden vicadeten [168] olması gerekir.
Ebû Hatim'in zikrettiği ikinci şık, ceddin Muhammed Ibn 'Abdillab Ibn 'Amr'a matuf olmasıdır. Bu takdirde Muhammed, hadîsi doğrudan doğruya Hazreti Peygamberden rivayet etmiş olmaktadır ki, onun Hazreti Peygamberle sohbeti bulunmadığına göre, isnâdda yine bir inkıta vadır; ancak bu inkıta sahabî tarafında olduğu için isnâd murseldir [169]. Şu var ki, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Muhammed Ibn 'Abdillah, hadisle meşgul olduğu bilinen bir kimse değildir. Bu bakımdan ceddin ona atfedilmesi ihtimali zayıftır. Üzerinde durulması gereken diğer mühim bir nokta, Şu'ayb'in, ceddi 'Abdullah'a mülâki olup olmadığı meselesidir. El-Buhârî Târt&'inde bir habere dayanarak Şu'ayb'ın 'Abdullah'ı işittiğini söylemiştir [170]. Keza Yahya Ibn Ma'în de bu görüşü ileri sürmüş, ancak bazılarının, onun sahîfeden rivayet ettiğini söylediklerine dikkati çekmiştir [171].
Bir râviniu rivayet ettiği hadîsleri şeyhinden işitip işitmediğinin, araştırılması, hadîs târihinde, ehemmiyetli bir konu olarak karşımıza çıkar. Şeyhini işitmeyen, fakat şahîfesiıden veya kitabından rivayet eden râvi, aslında güvenilir bir kimse olsa bile, hadîsçilerin tenkidine uğrar ve kitaptan rivayet -ettiği hadîsler, çok defa reddedilir[172]. Bunun en güzel misali 'Amr Ibn Şu'ayb-tır. Hiç bir hadîsçmin cerhine maruz kalmamış olmasına rağmen, babası va-sıtasıyle ceddi 'Abdullah tbn 'AmrMen rivayet ettiği hadiseler, 'Abdullah'ın kendisine intikal eden sahîfeden alındığı gerekçesiyle itiraza uğramışlardır. Ez,-2ehehî*nin ;s;m zikretmeksizin bazı ulemâdan naklen belirttiği gibi [173], 'Abdullah Ibn 'Amr'ın Hazreti Peygamberden yazdığı bu sahîfenin her şeyden esah olması gerekir. O halde güvenilir bir kimse olan 'Amr Ibn Şu'ayb*ın hu sahîfeden rivayeti niçin kabule şâyân olmaz?
Ebü Zur'a'ya göre bunun sebebi, onun, babası vasıtasıyle ceddinden rivayeti çoğaltması, kolay hadîsleri işitip diğerlerini yanında bulunan sahîfeden rivayet etmesidir [174]. Şu'ayb, Ebü ZurVya göre de güvenilir bir kimsedir. Fakat ceddinden rivayeti çoğaltması, niçin itirazlara yol açmıştır?
alır.
Madem ki o, güvenilir bir kimsedir, itimada şayandır, o halde sahîfeden rivayet etse bile ancak onda mevcut hadisleri rivayet edeceği tabiidir. Aksi halde, munker hadîsleri sahabeden olan ceddi 'Abdullah İbn cAmr'a isnadla ondan rivayet etmesi, onun güvenilir olmasıyle kaabili telif değildir. Bizce gerçek olan şudur ki, 'Amr İbn Şu'ayb ceddi 'Abdullah'a mülâki olsa ve ondan hadîs ' işitse bile elinde bulunan sahîfenin tamamım ondan işitmemiştir. Bir başka deyimle sahîfenin tamamı için aralarında semâ yoktur, Ebü Zur'a'nın da işaret ettiği gibi, İbn Lehî'a ve el-Muşennâ İbn Şabbâh gibi bazı zayıf râviler de (Amr Jbn Şu'ayb'tan rivayetlerine bir takım munker hadîs karıştırmışlar [175] ve böylece 'Amr İbn Şucayb üzerinde bir tereddüt uyandırmışlardır. Hadîs târihi bakımından mühim olan husus, İbn Lehî'a ve benzerleri tarafından cAmr İbn Şu'ayb'ın hadîsleri arasında dercedilen munker hadîslerin tesbit edilip ayıklan maşıdır. Bu mümkin olduğu takdirde 'Abdullah İbn 'Arnt'm Hazreti Peygamberin ağzından yazdığı Şafyife Şörfıfea'nın bir nüshasının elde edilebileceği, kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkar. Ahmed ibn Hanbcl'in 'Abdullah İbn cAmr musnedinde cAmr İbn Şucayb '<m eblhi can ceddihi isnâdıyle birbiri arkasına yer alan rivayetler [176], böyle bir sahîfenin teshilinde musned eserlerden ne derecede yararlanılabileceğini göstermeğe yeterlidir. [177]

C. Câbir İbn Abdillahhn Sahîfesi

Hazrcli Peygamberin ashabı arasında fazla hadîs rivayet etmekle şöhret kazananlardan birisi olan Câbir İbn Abdillah, Hicretin 74 üncü senesinde vefat etmiştir. Vekî ' İbnu'l-Cerrâh'ın Hişâm İbn 'Urva'dan naklettiği bir haber, onun hadîs sahasında bir otorite olduğunu gösterir. Bu habere göre halk, Hazreli Peygamberin mescidinde Câbir'in etrafında bir halka teşkil «'ilerek oturur ve ondan hadîs dinlerdi [178].
Kaynaklar, Câbir'e ait bir sahîfenin mevcudiyetinden bahsederlerse de bu sahîfenin kendisi tarafından yazıldığına dair her hangi bir kayda rastlanma/, [179] ö9.Ez-Zehebî Tezkiresinde ve 3 ariftinde Katâde'nin hıfzından bahsederken, ona CâbirHn Şahı/esinin bir defa okunduğunu ve onu hemen hıfzettiğini kaydeder [180]. Keza el-Hatîb ve İbn Hacer de buna benzer bir haber verirler' [181].
CftbirMf'ıı hadîs rivayet cth-.n Ebü Sufyâh Talha İbn Nâfi'ın, bu hadîsleri bir sahîfeden rivayet ettiği söylenir [182].
Kaynaklarda mezkûr sahîfeden Şahifetu Câbir, yâni Câbir'in Şahifesi olarak bahse dilmesine rağmen, bazı haberlerin delaletiyle, onun Câbir tara-fından yazılmadığını anlıyoruz. Meselâ İbn Ebî Hatim, Şule mân İbn Kaya el-Ycşkurî'nin t erenine i halinden bahsederken, onun, Câbir ile uzun müddet beraber bulunduğunu, ondan hadis dinlediğini ve bir sahîfe yazdığını kaydeder ve şöyle der: "Süleyman İbn Kays'ın vefatından sonra bu sahîfe ailesinin yanında kalmıştır. Ebu'z-Zubeyr, Ebü Sufyân ve Şa'bî, Câbir'i dinlemişler ve ondan hadîs rivayet etmişlerdir; fakat rivayet ettikleri hadîslerin çoğu bu sahîfedendir. Keza Kaıâde de aynı sahîfeden rivayet etmiştir" [183]. El-Buhâr! de, Ebü Bişr, Kalâde ve el-Ca'd Ebü 'Osman'ın Süleyman İbn Kays'ın kitabından rivayet ettiklerini kaydeder [184]. Diğer taraftan el-Hatîb ve Ahmed tbn Hanbel şu haberi nakletmişlcrdir: "Süleyman fl-Yeşkuri'nin anası bir kitap getirir. Bu kitap, Katâde, Ebü Bişr, Hasan ve Şâbit'e okunur. Hepsi de bu kitaptan rivayet ederler, fakat Şâbit yalnız bir hadîs rivayet eder" [185]. Aynı kitabın Ebu'z-Zubeyr'in de elinde bulunduğunu gösteren bir başka haber şöyledir: İsmi zikredilmeyen bir şahıs, Süleyman el-Ycşkurî'nin kitabiyle birlikte Ebu'z-Zubeyr'e gelmiş ve kitaptaki hadîsler hakkında ona sormağa başlamıştır. Ebu'z-Zubeyr bu şahsa "elindeki kitaba bak" diyerek hıfzından bazı hadîsler okumuştur. Bu hadîsler kitaptaki hadîslerdir ve Ebû'z-Zubeyr onları aynen kitaptaki gibi okumuştur [186]. Ez.-Z.ehebî tarafından nakledilen bu haber, yukarıda zikrettiğimiz ibn Ebî Hâtim'in "EbuVZubcyr, Ebü Sufyân ve Şa'bi Câbir'i dinlemişler ve ondan hadîs rivayet etmişlerdir; fakat rivayet ettikleri hadîslerin çoğu bu sahîfedendir" şeklinde gelen haberine uygundur ve her ikiside Ebu'z-Zubeyr'in bu sahîfeye sahip olduğuna delâlet eder.
Yukarıda zikrettiğimiz haberlerin hepsinde adı geçen sahîfeden Şai}i-fetu Câbir diye bahsedîlmesine rağmen, bu sahîfenin aslında Süleyman İbn Kays el-Yeşkurî tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Süleyman ibn Kays'ın 'Abdullah Îbnu'z-Zubeyr zamanında vukubulan fitnede Câbir'den önce vefat etmesi [187], sahîfesinin şöhret kazanmasına sebep olmuş, ancak Câbir'in hadîslerini ihtiva etmesi d olay isiyle de ona isnâd edilmiş ve Şahifetu Câbir olarak tanınmıştır.
Câbir'in sahîfesi hadîsçiler arasında şöhret kazandıktan sonra pek e.ok kimse bu sahîfeden rivayet etmeğe başlamıştır. Meselâ Ahmed îbn Hanbel, Ebü cAvâne tarikiyle Ebü Bişr'in Süleyman îbn Kays'tan rivayet ettiği bir hadîs nakleder [188]. Bu hadîsin nihayetinde Ebü (Avâne, mezkûr hadîsin Su-leymân îbn Kays'ın kitabında mevcut olduğuna dair yine Ebü Bişr'den naklen bir haber verir. Bu haber, sahîfenin Ebû Bişr'in elinde bulunduğunu gösterir. Esasen Ahmed îbn Hanbel, Süleyman İbn Kays'ın hail islerini hep bu isnâdla nakletmistir.[189]
Süleyman îbn Kays'ın sahîfesinden rivayet edenlerden biri de Ebü Sufyân falha îbn Nâficdir [190]. Nitekim Sufyân İbn 'Uyeyne ve Veki* îbım'I-Cer-râh, Ebü Sufyân'ın Câbir'den rivayet ettiği hadîslerin, elde etmiş olduğu bir sahîfeden ibaret bulunduğunu söylemişlerdir [191]. CAİI Îbnu'l-Medîni ise, onun Câbir'den yalnız dört hadîs işittiğini haber vermiştir ki, bu ondan rivayet ettiği diğer hadîsleri sahîfeden aldığına delâlet eder [192]. El-Buhârîde Salih'inde Ebü Şâlih ve Salim îbn Ebi'l-CaM'm Câbir'den rivayetlerine makrûııen Ebü Sufyândan yalnız dört hadîs nakletınıştir [193]. İhtimal el-Buhâri, şeyhi *AÎ Ibnu'l-Medînî'nin bu sözüne dayanarak onun Câbir'den işittiği bu dört hadîsi almış, diğerlerini semâ olmadığı için terketmiştir.
Ebü Sufyân'ın Câbir'den hadîs işittiğini gösteren bazı haberler bulunmakla beraber, bu haberlerin semâ'a ne derece delâlet ettiklerini tesbit etmek bir hayli güçtür. Meselâ el-Buhârî'nin Tdrift'inde verdiği habere göre Ebü Sufyân Câbir ile Mekke'de altı ay müddetle komşuluk etmiştir. Bu müddet zarfında Süleyman ibn Kays Câbir'den hadîs yazmış kendisi ise hıfzetmiştir [194]. Şu var ki, bu haber Ebü Sufyân'ın Câbir'den kaç hadîs işittiğini ortaya koymaktan uzaktır. Bu bakımdan onun Câbir'den yalnız dört hadîs işittiğini belirten *AİI İbnu'l-Medîhî haberini kabul etmekte ve Câbir'den rivayet ettiği diğer hadisleri Süleyman İbn Kays'ın sahîfesinden almış olabileceğini düşünmekte hiç bir mahzur yoktur. Nitekim Şu'be İbnu'l-Haccâc da Ebü Sufyân'ın Câbir'den rivayet ettiği hadîslerin Süleyman İbn Kays'm sahîfesinden ibaret olduğu kanaat ındadır [195].
Ebü Sufyân, Süleyman İbn Kays'ın sahîfesinden rivayet ettiği gibi, Ebü Sufyân'daja da aynı sahîfeyi rivayet edenlerin bulunabileceğini düşüninek yanlış oîmaz. Filhakika Ebü Sufyân'ın hadîsleri eKVmeş, Ebü Bişr, el-Musennâ İbn Şabbâb ve daha bir çok kimse tarafından rivayet edilmiştir. Biz burada bir misal olmak üzere yalnız el-Acmeş'in rivayetine kısaca temas etmek istiyoruz. Bu suretle, meşhur sahabî Câbir İbn 'Abdillah'ın Hazretî Peygamberden rivayet ettiği hadîslerin, kitapların tasnifi devrine kadar nasıl bir yol lakip ederek geldiklerini küçük bir örnekle göstermiş olacağız.
İbn (Adî, Ebü Sufyân'ın Câbir'den sâlih hadîsler rivayet ettiğini, aynı hadîslerin de el-A'meş tarafından Ebü Sufyân'dan nakledildiğini söyledikten sonra "el-A'meş'ten Ebü Sufyan'ın hadîslerini nakledenlerin hepsi de güvenilir kimselerdir; keza Ebü Sufyân da reddedilecek bir kimse değildir" der [196], îbn Hacer ise, el-Acmeş'in Ebü Sufyân'ın râvisi olduğunu [197], Ebü Bekr el-Bez-zâr'dan naklen onun Ebü Sufyân'dan rivayet ettiği yüz kadar hadîsin bir sahîfeden ibaret bulunduğunu [198] söyler. Görülüyor ki Süleyman İbn Kays'ın Câbir'den yazmış olduğu sahîfe bir taraftan'Ebû Bişr - Ebü (Avâne tarikiyle nakledilirken, diğer taraftan da Ebü Sufyân - el-Acmeş taraîkiyle nakledilmiştir. Şüphesiz, gerek Süleyman îbn Kays'tan ve gerekse Ebü Sufyân'dan aynı sahîfeyi rivayet eden başka kimseler de vardır. Bizim verdiğimiz bir kaç misal, hadîslerin nasıl yazılı bir kaynağa dayanılarak rivayet edildiklerini göstermeğe yeterlidir. Hadîs târihi bakımından mühim olan husus budur. [199]

D. Ali Îbn Ebi Tâlib'in Sahîfesi

Hazrcti Peygamberin amcazadesi ve aynı zamanda damadı olan CAİI İbn Ebî Tâlib'in elinde de sadakat ve diyet hükümlerini ihtiva eden bir sahîfe-nin bulunduğu, muhtelif kaynakların verdikleri haberlerden anlaşılır [200]. Bu haberlerden birisinde cAlî ibn Ebî Tâlib şöyle demektedir: "Hazreti Peygamberden, Kur'ândan ve şu sahîfedekilerden başka bir şey yazmadık" [201]. Bununla beraber, (Alî'nin bu sahîfeden başka Kur'ân ile hadîsleride topladığını ve kıymetli bir kitap vücûda getirdiğini bize haber veren rivayetler gelmektedir. Ez-Zehebî'nin Muhammed tbn Sırîn'den naklettiği bir habere göre cAlî, Hazrcti Peygamberin vefat ettiği sıralarda, Kur'ânı tenzil üzerine toplamış bulunuyordu. Hattâ kendisini bu işe o kadar vermişti ki, Hazreti Peygamberin vefatı üzerine Hilâfet makamına geçen Ebü Bekr'e bey'at etmek fırsatını bile bulasımamıştı. Yine Muhaınmed İLn Şîrîn'e göre, (Alî tarafından u-Iif edilen bu kitap, onu elde edenler için büyük faydalar sağlayacak bir İlim ihtivardi-yordu [202].
Muhanımed Ibu Sirin'in bu sözünden anlaşıldığına güre cAlî İbn Ebî Ta-lib, Kur'ânı toplamakla iktifa etmemiş, belki nüzul sebeplerini ve Hazreti Peygamberden gelen tefsiri de kitabına dercetmişti. Fakat bu hususta yeterli derecede bilgi elde edilememiştir. Ancak, îbnu'ıı-Nedim, Ebü Ya^â'nm elinde varakları düşmüş elyazması bir mushaf gördüğünü ve bunun 'Alî'nin elyazısı ile yazılmış olduğunu zikrederse de [203]:, Mustafa Sâdık er-Râficîye güre bu, şîî haberlerden birisi olup şüyûbulmanıiştir [204]. Şurası muhakkaktır ki, Muham-med İbn Sîrîn'in bahis konusu ettiği kitapla, Îbnu'n-Nedîm'in gördüğünü söylediği mushaf arasında her hangi bir münasebet yoktur. Bu bakımdan İbnu'ıı-Nedîm'in haberi doğru olsa bile, mezkûr mushafm, ibn Sîrîn'in bahsettiği kitaptan ibaret olduğunu ileri sürmek mümkiıı değildir.
Kaynaklar, 'Alî'den sahîfe rivayet eden bir kaç isim zikrederlerse di*, rivayet olunan bu sahîfenin mahiyeti hakkında fazla bilgi vermezler. Meselâ İbn SaM'a göre cAlî, el-Hârisu'I-AVer için pek çok "ilim" yazmış [205], İbn Ebî Hatim de el-Hârig'in kitap sahibi olduğuna dair bir haber nakletmiştirı [206]; Bununla beraber, onun hakkında ileri sürülen bazı mütalâalar, bu haberlerden kesin bir netice çıkarmak imkânını vermemektedir:
Muğîre'ye göre, el-Harigu'l-AVer 'Alî'den rivayet ettiği hadîslerde sâdık değildir [207]. Yahya İbn Ma'in ve en-Nesâ'î, onun hakında /eyse bihi be'sun demişler [208], eş-Şatî ise, "el-Hârig baua rivayet etti; fakat bir kezzâb idi" [209], bir rivayette de "ben şehadet ederim ki, o kezzâblardan biridir" [210] diyerek el-Hârig'i itham etmiştir. Ej-Zehebî, bu itirazlara rağmen el-Hârig'in hadîslerinin Sunen-i Erbtfada yer aldığını kaydettikten sonra, eş-Şalî'nin onu tekzîb etmesine temasla "bununla beraber ondan hadîs rivayet etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki el-Hârig şâir konuşmalarında yalan söylese bile, hadîs-i nebevide yalancı değildir" [211]der. Filhakika Ahmed İbn Hanbel'in Musned'i gözden geçirilecek olursa [212], eş-ŞaTrî'nin, 'Alî'nin hadîslerini el-Şâris vasıtasiyle rivayet ettiği görülür. Bu hadisler Musnedde mevsûl isnâdlarla nakledilmekle beraber, bir yerde eş-Şacbî, "Allah'ın Rasûlü Muhammed (s. a. s.) riba yiyen kimseye lanet etti" diyerek şeyhinin ismini

zikretmezse de, hadîsi eş-ŞaTjPden rivayet eden İbn 'Avn "bunu sana kim tahdîs etti?" diye sorduğu zaman, eş-Şacbî "cl-Hârişu'1-A'ver cl-Hemdânî" cevabım veriri [213].
Burada hadîs tarihi bakımından üzerinde durulması gereken mühim bir haber vardır. Şu'be İbnu'l-Haccâc'tan nakledilen bu habere göre, eş-Şa^bT-nin (Alî'den rivayet ettiği hadîsler bir kitaptan ibarettir [214]. Eş-Şa*bi'nin CAÜ-den rivayet ettiği bu kitabı kimden aldığını kesin olarak tesbit etmek mumlan olamamıştır. Bununla beraber bu asıl kitap sahibinin, eş-Şa'bl'nin, 'Alinin hadîslerini kendisi vasıtasıyle rivayet ettiği el-Hârig olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü, el-Hâris'in kitap sahibi olduğunu belirten haberler vardır. Meselâ el-Hâriş'ten rivayet eden Ebû İshâk es-Sebî*ının, ashnda onu işitmediği, fakat onun kitabından rivayet ettiği söylenir [215]. Ahmed İbn Hanbel'den nakledilen bir başka habere göre, Ebû İshâk el-Hârig'in kansıyle evlenmiş ve bu suretle onun kitapları Ebû İshâk'a intikal etmiştir [216]. Her halde eş-Şa*bI de Ebû İshâk gibi cAli'nin hadîslerini el-Hâr.iş'ten yazılı olarak almış olacaktır. Fakat yukarıda da kaydettiğimiz gibi, bu hususta verilmiş bilgiye rastlanmamıştır. Şu var ki, eş-Şa^î'nin vefatından sonra evinde ferâiz ve cerâhftta dair bazı yazılı kitaplar bulunmuştur. [217]Her ne kadar bu kitapların ona el-Hl-rig'ı^n geçtiğini gösteren bir delil mevcut değilse de, 'Alî tarafından yazılan sahîfenin ferâiz ve cerâhâta ait hadîsleri ihtiva ettiği, el-Hârig'in 'Alî'den yine bu konularda bir sahîfe rivayet ettiği, keza eş-Şatbî*nin de el-Hâris'ten aynı konulardaki hadîsleri aldığı gözönünde bulundurulursa, eş-ŞaTjî'nin vefatından sonra evinde bulunan ferâiz ve cerâhâtla ilgili hadîs sahîfelerinin menşeini tayin etmek her -halde güç olmasa gerektir.
Alî İbn Ebî Tâlib'ten sahîfe rivayet edenlerden biri de Hılâs İbn (Amr •d-Hecerî (Ö. 100 H. den Önce) dir. Yahya İbn Sacld*e göre Hılâş, aslında 'Alîyi işitme iniştir; fakat ondan rivayet ettiği hadîsler bir kitaptan ibarettir [218]. Kczâ İbn SaM onun hakkında "hadîsi çok olan bir kimsedir; bir sahîfesi vardır, ondan rivayet eder" demiştir [219]. Ebü Hatim*e göre Hılâş, wtAlî'nİn sahifesini elde etmiştir" [220]; Ahmed tbn Hanbel de utAlî'den rivayetinin bir kitaptan olduğunu [221]ileri sürmüştür.
Hdâş'ın bu sahifeyi ne şekilde elde ettiğini açıklayan her hangi bir habere rastlanmamışsa da, Ahmed îbn Hanbel'in "Hılâş'ın, el-Hârişu'1-AVer-in sahîfe8İnden rivayet etmesinden korkuyorlardı" sözü [222], bu hususta kuvvetli bir ihtimali ortaya koymaktan uzak değildir: Her halde Hdâş da, eş-ŞalI ve Ebü tshâk gibi «Alî'nin hadîslerini yazıh olarak el-Hâri§'tcn almış olacaktır. [223]

e. Samura İbn Cundeb'İn saHîfesi

Hazreti Peygamberin ashabı içerisinde hadîs yazanlardan biri de Semu-ra tbn Cundeb (ö. 58,60) tir. Hakkında geniş bilgi verilmezse de, onun bir hadîs kitabı olduğunu, Muhammed Îbn Sîrîn'in "Semura'nın oğulları için yazdığı risalede pek çok ilim vardı" sözünden anlıyoruz [224]. Keza bu risalenin oğullan tarafından rivayet edildiğini belirten haberler de, Muhammed Îbn Sîrîn'in sözünü teyid eder. Ancak Semura'nın risaleyi ne zaman yazdığını kesin olarak tesbit edemiyoruz. Kendisi, Hazreti Peygamber zamanında küçük olduğunu ve ondan hadîs hıfzettiğini söylemektedir [225]. Bu haber, risalenin Hazreti Peygamberin vefatından sonra yazıldığı ihtimalini doğurur. Keza risalenin Semura tarafından oğullarına yazılması ve el-Buhâri'nin de naklettiği gibi [226] "min Semura tbn Cundeb ilâ benini" (Semura Îbn Cundeb'ten oğullarına) ibaresiyle başlaması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Bu ihtimale göre Semura'nın hâûzasında bulunan hadîslerle diğer sahabîlcrden işittiği hadîsleri topladığı anlaşılmaktadır.
Yukarıda bahis konusu edilen sahîfeler gibi, Semura İbn Cundeb'in risalesi de oğulları ve diğer mustensihlan tarafından rivayet edilmiştir. îbn Hacer, Süleyman İbn Semura'nın, babası Semura'dan büyük bir nüsha rivayet ettiğini haber verir [227] ki, bu nüshanın bahis konusu edilen risale olduğuna şüphe yoktur. Aynı nüsha, Süleyman'dan oğlu Hubeyb tarafından rivayet edilmiştir [228]". Keza İbn Hacer ve İbn Ebî Hatim'in verdikleri bilgiye göre, nüsha, Hubeyb'ten amcasının oğlu Ca^fer tbn Sacd İbn Semura [229], ondan da Hubeyb'in torunu Muhammed İbn İbrahim tarafından nakledilmiştir. [230]
Ebû Dâvüd ve İbn Mâce, Sürtenlerinde Nu^aym tbn Ebî Hind tarikiyle Semura'nın oğlundan birer hadîs rivayet etmişlerdir. İsim zikredilmemekle beraber, bu oğulun Süleyman tbn Semura olduğuna şüphe yoktur. [231]
Mezkûr risalenin, el-Hasanu'1-Başri tarafından da rivayet edildiğini gösteren haberler vardır, tbn Hacer, Hasan'in Semura'dan büyük bir nüsha rivayet ettiğini söyler. [232]Bir başka habere göre tbn cAvn, Ha&an'ın, kendilerine Semura'ya ait bir kitap çıkardığını ve bu kitaptan bîr hadîs naklettiğini zikretmiştir [233]. Keza Yahya tbn Sa'îd'e göre de, Hasan'ın Semura'dan rivayet ettiği hadîsler, Semura'nın kitabından başka bir şey değildir [234].
Çoğu Süneni Erbtfada. yer alan bu hadîslerin Hasan tarafından Semura-dan işitilip işitilmediği, hadîsçiler arasında ihtilâf konusu olmuştur. Yahya tbn Sa*id, Hasan'm Semura'yı işitmediğini, sadece onun kitabından rivayet ettiğini söylemiş [235], el-Buhârî ise Sahibinde (Kitâbu*l-fakika) ve Toriğinde [236], İbn Sîrîn'in hadîsini ve *AIi tbnul-Medlnî'nin sözünü nakletmek suretiyle, bu rivayetlerin semâ'a müstenid olduğa görüşüne varmıştır. Keza Ebû Dâvüd da, teşehhüdde okunacak duâ hakkında Ca^er İbn Sa*d İbn Semura tarikiyle Semura tbn Cundeb'ten, rivayet olunan bir hadîsi naklettikten sonra "bu sahîfe, Hasan'm Semura'dan işittiğine delâlet eder" şeklinde bir görüş ileri sürmüştür [237]. Fakat İbn Hacer'in de kaydettiği gibi, Ebü Davud'un naklettiği bu hadîsin, Hasan'm Semura'yı işittiğine veya mezkûr sahîfeyi ondan dinlediğine nasıl delâlet ettiğini anlamak mümkin değildir [238]. Bununla beraber, Sünende bir ibarenin noksan olduğu ve belki de Haöan'ın Semura dan rivayet ettiği sahîfe içerisinde sema'a delâlet eden bir ıstılahın kullanıldığı ve bu sahîfenin de Ebû Davud'un elinde bulunduğu ihtimali düşünülebilir. Bu bakımdan Ebü Dâvüd tarafından kaydedilen bu ibarede bir hakikat payının mevcudiyetini kabul etmek lâzım gelir. Maamafih hadîs târihi bakımından mühim olan husus, Semura İbn Cunden tarafından yazılmış bir kitabın mevcudiyeti ve diğer yazıh vesikalar gibi bu kitabın da yine yazılı olarak rivayetidir. [239]

F. Ebü Hurayra'nın Sahîfesi

Hazreti Peygamberden en fazla hadîs rivayet etmekle şöhret kazanan Ebü Hurayra, hadis öğrenmeğe karşı, "hırs" diyebileceğimiz büyük arzu sahibi olan bir kimse idi. Bu arzu, tabiî olarak onu Hazreti Peygamberin her sözünü dikkatle dinlemeğe, sonra da bu dinleyip öğrendiklerini başkalarına nakletmeğe sevkediyordu. Hadîs rivayetinden dolayı bazan ashabın itirazına maruz kaldığı da oluyordu; fakat bu itirazlar, onu tekzîb etmekten ziyade, onun fazla hadîs rivayetinden ileri geliyor, hataya düştüğünü ileri sürenlere karşı da, rivayetini teyid edecek şâhidler bulmaktan geri kalmıyordu. Bir defasında Hazreti Peygamberden "cenaze namazını kılanlar için büyük bir ecir, kılan ve cenazeyi takip edenler için de iki büyük ecir vardır*' hadîsini rivayet etmişti. <Abdullah İbn 'Ömer ona itirazda bulunmuş ye "yâ Ebâ Hu-rayra, sen çok hadîs rivayet ediyorsun" diyerek onu cÂ'işe'ye götürmüştü. cÂ3ise, 'Abdullah İbn 'Ömer'in itirazına rağmen Ebû Hurayra'yı tasdik etmek zorunda kaldı [240]. Ebü Hurayra, bazan bir hadîs rivayet ettikten sonra Ummu'l-mu'minîn 'Ayşe'ye döner ve "benî dinle beni dinle" derdi. Maksadı ^işe'nin ikrarı ile hadîsini takviye etmekti. cAJişe ise onun bu hareketine sükûtla mukabelede bulunur, sözlerini inkâr etmezdi. Ancak unutkanlık sebebiyle hadîsin yanlış Öğrenilmesinden korkarak bir toplulukta fazla hadîs rivayet etmesini istemezdi [241].
Ebü Hurayra, çok hadîs rivayet ettiğini söyleyenlere karşı kendisini şöyle müdâfa ediyordu: "Halk (itiraz mahiyetinde) diyor ki: Ebü Hurayra çok hadîs rivayet ediyor. Eğer Allah'ın Kitabında şu iki âyet olmasaydı bir tek hadîs bile rivayet etmezdim. (Ebû: Hurayra bundan sonra Kur'ânın ikinci sûresinde yer alan 159 ve 160 inci âyetleri okumuştur. Bu âyetler meâlen şöyledir: İndirdiğimiz o açık âyetlerimizi ve doğruyu - biz kitapta insanlara onu pek aşikâr bir surette bildirdikten sonra - gizleyenler yok mu; işte onlara hem Allah lanet eder, hem de lanet ediciler. Ancak tövbe edenler, hareketlerini düzeltenler ve hakikati gizlemeyip iyice açıklayanlar başka. Ben artık onların günahlarından geçerim. Ben en çok tövbeyi kabul edenim; en çok esirgeyenim). Muhacir kardeşlerimiz alışverişle, Ensar çiftliklerinde ziraat ve bahçivanhkla meşgul olurlarken, Ebü Hurayra, miğdesinin istediğini düşünmeden (karın tokluğuna) Hazreti Peygamberin yanında hadis topluyordu. Diğerleri kendi işleriyle meşgul iken o, Hazreti Peygamberle beraber bulunuyor ve diğerlerinin bilmedikleri şeylere şâhid oluyordu" [242]
Ebü Hurayra bu kadar çok hadîs rivayet etmekle beraber, rivayet ettiği bu hadîsleri yazmış ve bir kitapta toplamış mı idi? Bu hususta gelen rivayetler, bizi kesin bir neticeye ulaştırmaktan uzaktır. Bununla beraber, bu rivayetleri gözden geçirmek ve bir netice çıkarmağa çalışmak elbette ki faydadan hâli değildir.
Fuzayl İbn Hasan İbn cAmr'in naklettiği bir haberden öğrendiğimize göre, babası Hasan İbn 'Arar, Ebü Hurayra'ya bir hadîs okumuş, fakat Ebü Hurayra bu hadîsi bilmediğini söylemiştir. Hasan İbn cAmr'ın "hadîsi senden işittim" demesi üzerine de, onu kolundan tutmuş ve "eğer benden işitti isen yazılıdır" diyerek evine götürmüştür. Ebü Hurayra ona bir çok kitap göstermiş ve o hadîsi de bunlar arasından bulup çıkarmıştır [243].
Sahih bir senedle rivayet edilen bir başka habere göre Ebü Hurayra "biz hadîs yazarken Rasûlu'llah (s. a. s.) yanımıza geldi..." demektedir [244].

Ebü Hurayra'nın hadîs yazdığına delâlet eden bu iki haberden birincisi isnâd bakımından zayıf addedilir [245]. İkinci haberin isnadı sahih olsa bile, bizzat kendisinin hadîs yazdığını bu haberle tesbit etmek güçtür; çünkü Ebü Hurayra, haberinde çoğul sîgası kullanmakta ve "biz" demektedir. Onun bir başkasına hadîs yazdırırken Hazreti Peygamberin yanlarına gelmiş olması muhtemeldir. Diğer taraftan, - Ebü Hurayra'nın hadîs yazmadığını gösteren daha sahih haberler vardır ve bunlardan birisi, cAbdullah İbn cAmr* ile ilgili olarak evvelce zikrettiğimiz el-Buhârl hadîsidir. Bizzat kendisinden nakledilen bu hadîsinde Ebû Hurayra "Hazreti Peygamberin hadîslerini 'Abdullah ibn cAmr müstesna en iyi kendisinin bildiğini, çünkü 'Abdullah'ın yazdığını, kendisinin ise yazmadığını" söylüyordu [246]. Kendisi hakkında bir başka haber yine kendisinden nakledilmiştir: "Ebü Hurayra yazmaz ve gizlemez [247].

İbn cAdî tarafından nakledilen bir habere göre Ebû Hurayra Hazreti Peygambere, bir çok hadîs işittiğini, fakat sonradan bunları unuttuğunu söylemiş, o da "elinden yardım istemesini" Ebü Hurayra'ya tavsiye etmiştir [248].

Bu tavsiyenin ancak yazı bilen bir kimseye yöneltilebileceği gözönünde bulundurulursa, Hazreti Peygamberin, yazı bildiğini bilerek Ebü Hurayra'ya bu tavsiyede bulunduğu ileri sürülebilirse de, gerçekte bu haberin yanlış olarak nakledildiği anlaşılmaktadır. Zira Ebü Hurayra'dan gelen diğer rivayetlerde "bir adamın Hazreti Peygambere gelerek hıfzından şikâyet ettiği ve Hazreti Peygamberin de ona elinden yardım istemesi tavsiyesinde bulun* duğu" belirtilmektedir [249]. Her halde, Ibn (Adî rivayetinde "bir adam geldi ve hıfzının azlığından şikâyet etti" ibaresi düşmüş olacaktır.

Görüldüğü gibi bize ulaşan haberlerden Ebû Hurayra'nın hadis yazdığını kesinlikle tesfait etmek imkânını bulamıyoruz. Bununla beraber onun yanında hadîs yazıldığını, yahut bizzat kendisinin hadîs yazdırdığını reddetmek elbette ki raümkin değildir. Bunlardan birkaçını misal olarak zikretmeyi faydalı buluyoruz.

Sahîfesi Nazr İbn Enes İbn Mâlik tarafından rivayet edilen Beşîr İbn Nuheyk, güvenilir râvilerden birisi olarak kabul edilir [250]. Kendisinden gelen muhtelif rivayetlere göre, Ebü Hurayra'nın hadîslerini ihtiva eden bir kitap yazmış, sonradan Ebü Hurayra'ya bu kitabı okuyarak onun rivayet hakkını almıştır [251]Eg-Zehebl'nin kaydettiğine göre Beşîr, Ebû Hurayra'dan gelen bir sahîfeye sahiptir [252].

Et-Tirmizî, el-Buhârî'deıı naklen Beşîr'in Ebü Hurayra'dan rivayet ettiği hadîslerde semâ olmadığı görüşünü ileri sürmüştür [253]. Ancak bu görüşün ne maksatla ileri sürüldüğünü tesbit etmek bir hayli güçtür. Her halde el-Buhârî'nin bu görüşü, Beşîr'in hadîslerini red mahiyetinde olacaktır. Çünkü Ahmcd İbn Hanbel taraûndan nakledilen haber el-Bubârî'yi haklı gösterecek bir manâya sahiptir. Bu habere göre Beşîr: "Ebû Hurayra'dan bir kitap yazmıştım. Ondan ayrılacağım zaman yanına gittim ve - yâ Ebâ Hurayra, senden bir kitap yazdım; bunu rivayet edeyim mi? diye sorduğum zaman - peki, dedi" demektedir [254]. Bu haberden anlaşıldığına göre Beşîr, Ebü Hurayra-dan ne şekilde hadîs yazdığım belirtmediği gibi, kitabı Ebü Hurayra'ya arzedip etmediğini de söylememiştir. Halbuki Ibn SaM'm verdiği haber, Beşîr'in Ebü Hurayra'yi işittiğine delâlet eder: "Ebü Hurayra'ya ondan yazdığım bir kitapla geldim ve ona okuyarak, bunlar senden işittiğim hadîslerdir, dedim. Ebû Hurayra peki, ıjiye cevap verdi" [255]. Zikrettiğimiz haber, muhtelif kaynaklarda aynı isnadla yer aldığı gibi, hepsinin de aynı asla dayandığına şüphe yoktur. Bununla beraber, Beşîr'in Ebü Hurayra'yi işittiğine kesinlikle delâlet etmeyen Ahmed İbn Hanbel haberinde bir noksanlığın bulunmuş olması ihtimali de vardır. Nitekim el-Bu^ârî, Beşîr'in Ebû Hurayra'yi işittiğini Târihinde zikretmiştir [256]. Buna göre, et-Tirmizî'nin el-Bu^ârî'ye atfettiği sözün asıl menşeini bulmak, karşımıza halledilmesi güç bir mesele olarak çıkar. Maamafih hadîs tarihi bakımından mühim olan husus, Ebü Hurayra hayatta iken hadîslerini ihtiva eden bir sahîfenin Beşîr İbn Nuheyk tarafından yazılmış ve Ebü Hurayra'ya arzc dilmek suretiyle -varsa eğer- hatalarının tashih edilmiş olmasıdır.

Ebû Hurayra'nın hayatında yazılan ve büyük şöhret kazanan diğer bir sahîfe de Hemmâm İbn Munebbih'in sahîfesidir. Berlin ve Şâm kütüphanelerinde iki yazma nüshası Profesör Muhammed Hamîdullah taraûndan bulunarak geniş bir mukaddime ile neşredilen bu sahîfe [257], hadîs tarihi yönünden değerli bir vesika teşkil eder.

Profesör Muhammed Hamidullah bu sahîfe hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Ebü Hurayra'nın talebelerinden biri, bu eserin râvisi olan Hemmâm İbn Munebbih idi. Bu eser, bize kadar gelen eserlerin en eskisidîr. İbn Sacd'a göre [258] Ebü Hurayra, 59 H. /677-8 senesinde ölmüştür; diğer kaynaklar, onun Ölümünü bir sene daha evveline, yani 58 senesine alırlar. Aslen yemenlidir; keza Hemmâm da yemenlidir. Tahsil için Medine'ye geldiği zaman, onun, kendisini mümtaz hemşehrisi Ebû Hurayra'ya takdim edeceği tabiidir. Ebü Hurayra, bu genç hemşehrisi için Hazreti Peygamberin hadîslerinden 140 kadarını seçmiştir. Bu hadîsler, daha ziyade ahlâkî tavr ve hareketlerle ilgili olup, Ebü Hurayra bunlardan küçük bir risale teşkil etmiş ve talebesine yazdırmıştır. Bu olayın tarihi kesin olarak belli değildir; fakat Ebü Hurayra'nın ölümünden önce olduğu muhakkaktır. Daha sonraki bazı kayıtlar bu risaleye eş-Şafûfe eş-Şafdha denildiğini gösterir; ancak, Henunâm'ın onu muhafaza ve rivayet etmek için gösterdiği gayretlerinden dolayı, sonraki nesiller ona Şabîfetu Hemmâm demişlerdir. Bu sahîfenin tam isminin Ebü Hurayra'nm Hemmâm İbn Munebbih için tasmîm ettiği eş-Şafrîfe es-Şahiha olması gerekirsede, biz burada, her iki yazma nüsha üzerinde yer alan diğer ismi muhafaza edeceğiz. Bu isim, akla daha yakın gelmektedir; zira yukarıda da görüldüğü gibi, eğer Ebü Hurayra, hadîs ilmiyle ilgili hususlarda her hangi bir kimseye imrenmiş olsaydı, bu kimse eş-Şaİjlfe eş-şâdıka adı altında bir telif bırakmış olan 'Abdullah Ibn cAmr îbn'l-cAş olurdu. Bu takdirde Ebü Hurayra'nın 'Abdullah'ı taklid ederek kendi koleksiyonuna eş-Şafyife es-Şafyi}ja isıiüni vermesi garib değildir."

"Hicretin birinci asrının ortalarında meydana «.ikan bu koleksiyon, tarihî değeri bakımından kıymetli bir vesika teşkil etmektedir. Hazreti Peygamberin hadîslerinin, onun ölümünden iki veya üç yüz sene sonra yazılmağa başlandığım iddia eden kimseler vardır; ve bu tahmine istinaden, Ibn Han-bel, el-Buhârî, Müslim ve et-Tirmizî gibi şahsiyetleri sahtekârlıkla itham etmekte tereddüt göstermezler. Bunlar, delillerini daha ziyade Hazreti Peygamber veya ashabı zamanında yazılı hadîslerin bulunmadığı tahmini üzerine dayamışlardır. Dikkatle mukayese ve mukabele edildiği zaman, îbn Hanbe], el-Buhârî, Müslim gibi daha sonraki müellifler, Peygamberin hadîslerinin umumî manâsı şöyle dursun, bir kelimesini ve hattâ bir harfini bile değiştirmemişlerdir. Hemmâm'ın Şalfîfesindo yer alan her hadîs, yalnız Ebü Hurayra-nın rivayeti olarak altı sahîh kitapta (Şıhâh Sitta) kelimesi kelimesine bulunmakla kalmamış, aynı zamanda Peygamberin bu sözlerinden her biri, manâ itibariyle diğer sahabîlerden de rivayet edilmiştir. Bu suretle onların, Hazreti Peygambere isnâdlarmın ne hayalî ve ne de asılsız, olmadıklarına mükemmel bir debi teşkil etmişlerdir. Meselâ Hemmâm'ın mezkûr koleksiyonundaki 56 No.lu hadîsin, el-Bubârî'nin Şairinde Enes tarafından, 124 No.lu hadîsin, cAbdullah Ibn cOmer tarafından rivayet edildiğini görürüz. Keza 54 No.lu hadîs, yine el-Buhârî tarafından Enes ve Sehl Ibn Saıd es-Sâ(ıdî'ye istinaden nakledilmiştir; diğerleri de bunun gibidir" [259].

Bemmâm Ibn Munebbih'in sahîfesi, Hemmâm'dan Macmer îbn Râşid [260] tarafından rivayet edilmiştir; ayrıca Ma*mer sahîfeyi Cami1 adlı eserinde aynen ııaklutmİ^tir. Macmer'in sahîfoyi Hemmâm'dan alışı ile ilgili olarak gelnı rivayete göre, Ma^er Hemmâm'a mülâki olduğu zaman, Hemmâm ihtiyarlamış, göz kapakları gözleri üzerine düşmüştü; sahîfeyi Ma'me r'e okuyor, yorulduğu zaman da Ma'mer ona okuyordu [261]. Hemmâm'ın sahîfesi Macmer-den de cAbrlurrazzâk tbn Hemmâm tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî sarihi 'Aynî, 'Abdurrazzâk'm Ma'mer'den onbin hadîs dinlediğini kaydeder [262]. El-Buhârî ve Müslim de sahîfeden bazı hadîsleri, muhtelif bâblarda cAb<lur-razzak yolu ile nakletmişlerdir [263]. Yazılı hadîs nüshalarını kitabında nakletmesi bakımından daima ön planda bulunan Ahmed Ibn Hanbel ise, mezkûr sahîfenin tamamını bir tek isnâd altında zikretmiştir [264]. Sahîfenin yazma nüshasında bulunan hadîslerle, Ahmed Ibn Hanbel tarafından rivayet edilen Hemmâm'm hadîsleri arasında mukayese yapan Profesör Muhammed Hamîdullah, belli başlı şu farkları tesbit etmiştir:

1. Hemmâm'ın yazma nüahasıyle Ahmed Ibn Hanbel'in MusnecTin.de basit bir takdim ve tehirden ibaret olan ve fakat sözleri değişmeden kalan 13, 93, 126 ve 138 No.lu hadîsler müstesna, diğerlerinde muhteva bakımından aynı sıra vardır; istisna teşkil edenler müstensîhe atfolunabilir.

2. Ahmed tbn Hanbel'in MusnedİInde beş kelimelik kısa bir hadîs vardır ki, Hemmâm'ın yazmasında eksiktir. Buna mukabil Hemmâm'ın yazmasında 5 No.lu hadîs, tbn Hanbel'in Musnedina alınmamıştır. Bütün bilgimiz, müteaddit baskı hataları bulunan Musnedin ilk edisyonuna dayanmaktadır.

3. Hemmâm'a ait yazma nüshamız, 29 ve 40 No.lu hadîslerde, "Hazreti Peygamber, harbin hile (hud'a) olduğunu söyledi" ibaresini tekrarlar. î>>™ Hanbel'in Musnedinde ise aynı ibare sadece bir defa, o da 40 No.lu 3ı zikredilmiş, 29 No.lu hadîste tekrarlanmamıştır.

4. Hadîsin asıl manâsına, her hangi bir surette tesir etmiyecek olan bazı ehemmiyetsiz teferruatta tek tük okuma farkları görülür; meselâ bazısında "Allah" ismini "yüce olan O'dur", diğer bazılarında da "kuvvet ve kudret sahibi O'dur" gibi hürmet ve tazîm ifade eden sözler takip eder. Aynı şekilde, bazılarında "Peygamber" kelimesi kullanıldığı halde, diğer bazısında "Ra-sülu'llah" veya künyesi "Ebul-Çâsım" kullanılmıştır. Bunların hepsi de değiştirilebilir, fakat manâda her hangi bir değişiklik olmaz.

5. Bir kitabın yazına nüshaları içine girebilen bazı ehemmiyetsiz varyantlar bulunabilir. Şâm yazma uüshamyle Berlin yazma nüshası arasında böyle farklar, yazmalarla ibn Haıibel*in Musneâ'i arasındaki varyantlar gibidir. Eski metinlerin naşirleri, bunlara alışıktırlar ve bu varyantlar, nerede olurlarsa olsunlar, manâya tesir etmezler [265]

g. Abdullah İbn Âbbâs'ın sahifesi

HazretİPeygamberin ashabı içerisinde rivayetinin çokluğu ve bilhassa tefsir sahasındaki ilminin genişliği ile şöhret kazananlardan biri de 'Abdullah İbn cAbbâs Ibn 'Abdi'l-Muttalib (ö. 68) dır. Hazreti Peygamberin amcası oğlu olan Ibn cAbbâs, hicretten üç sene önce dünyaya gelmişti. Tefsir ilminde otorite olması dolayısıyle kendisine Mufessiru'l-ŞCur'ân ve Tercumânu'l-Kurbân deniliyordu. Muhtelif isnadlarla gelen rivayetlere göre, Hazreti Peygamber onun için "Allahım, onu dinde fakîh kıl, te'vîli öğret" diyerek duâ etmiştir [266]. Ibn *Abbâs, Hazreti Peygamberin vefatında onüç yaşlarında olmasına rağmen, ondan pek çok hadîs dinlemiş ve hıfzetmişti. Bununla beraber, bilgisinin büyük bir kısmım sahabeden aldığına şüphe yoktur. Ahmed îbn Hanbel'in 'Abdurrazzâk tarikiyle MaSner'den naklettiği bir habere göre^ Ibn <Abbâs'm ilmi üç otoriteden gelmektedir: (Omer İbnu'l-Hattâb, cAIî tbn Ebî TâHb ve Ubeyy Ibn Kacb [267]. Filhakika es-Suyütî'nin de zikrettiği gibi [268], sahabe içerisinde tefsir bilgileriyle şöhret kazananlar on kişidir ve bunlar arasında, yukarıda ismi geçen üç sahabîde bulunmaktadır. Bu bakımdan, cOmer Ibnu'l-Hattâb tarafından lisânu's-se'ül ve kalbu'l-cakül sahibi olarak tavsif edilen İbn 'Abbâs [269]tefsir ilmini kendisine tekaddüm eden sahabeden öğrendiği bir hakikattir.

ibn 'Abbâs'ın Hazreti Peygamberden ve ashabından topladığı hadîsleri, yanında bulundurduğu levhalar felvâh) a yazdığını belirten haberler vardır. Bu haberlerden birisi Hazreti Peygamberin hizmetçisi Selmâ'dan gelir: 'Abdullah İbn 'Abbâs'ı (odundan yapılmış) levhalarla (kocam) Ebü Râfica gelip, ondan Hazreti Peygamberin sünneti hakkında bazı şeyler yazarken görürdüm' [270]. Ibn cAbbâ8 bu şekilde pek çok hadîs yaziüîş olacaktır ki, vücuda getirdiği kitaplar, oğlu cAlî (tbn 'Abdillah tbn cAbbâs) ye intikal etmiş, [271]ondan da diğer hadîs çilere geçmiştir. Sahîh isnadla gelen bir haberden öğrendiğimize göre Mağâzi sahibi Müsâ tbn cUkbe (Ö. 141), Kurayb ibn Ebî Müslim (Ö. 98)in, İbn cAbbâs'ın kitaplarından bir deve yükü (hımlu ba^r ev cıdla ba*îr) getirip kendilerine emanet ettiğini söylemiştir [272], tbn 'Abbâg'ın oğlu cAIî, bir kitaba ihtiyaç hasıl olduğu zamanlarda, KurayVa "şu kitab (sahîfe) ı bana gönder*' diye yazar, Kurayb da onun istediği kitabı istinsah ederek iki nüshadan birini (ya orijinali ya da kopyesini) ona gönderirdi [273].

İbn 'Abbâs'm kendisi tarafından yazılmış kitaplar yanında, onun imlâ-sıyle talebeleri tarafından yazılmış kitap veya sahîfeler de vardır. Sa(îd tbn Cıibeyr (Ö. 94), Mucâhid (6. 103) ve cIkrime (Ö. 105), tbn 'Abbâs'ın en meşhur talebeleridir. Bunlardan Sacîd İbn Cubeyr'in Ibn cAbbâs'tan hadîs yazması zikre şayandır. Sa'îd der ki: "Sahîfemle Ibn tAbbâs'a gelir, imlâ ile ondan hadîs yazardım. Sahîfe dolduğu zaman dahî İbn cAbbâs imlâya devam ederse elbiseme, ayakkabıma ve hattâ avcuma yazdığım olurdu [274]. Şüphesiz Sa*îd İbn Cubeyr evine döndükten sonra, bu yazdıklarını temize çekmiş olacaktır; fakat bu hususta her hangi bir kayda rastlanmaz.

Bize kadar gelen haberlerden, Sa'id tbn Cubeyr'in Halîfe cAbdu*l-Melik (Ö. 86) için bir tefsir kitabı yazdığını da öğreniyoruz. Ahmed İbn Salih, Sa^d-len tefsir rivayet eden *AtâJ tbn Dinar (ö. 126) in, aslında Sa'îd'i işitmediğini ve rivayetinde de onu işittiğini gösteren hiç bir delilin bulunmadığını söyledikten sonra, bu rivayetin sadece Sa*îd'e ait bir sahîfeden ibaret olduğunu ileri .sürmüştür [275]. Gerçekten, îbn Ebi Hâtim'in babasından naklettiği bir haber de bunu teyid eder. Bu habere göre, cAbdu'l-Melik tbn Mervân, Sa*id Ibn Cubeyr-den bir Kurbân tefsiri yazmasını istemiş, Sa*Id de bu tefsiri yazarak Halîfeye göndermiştir. cAtâ İbn Dinar da bu tefsiri dîvanda bularak almış ve ondan rivayet etmiştir [276]. Sâ^d Ibn Cubeyr'in telif ettiği bu tefsir kitabının, aslında İbn 'Abbas'tan geldiğini söylemeğe elbette lüzum yoktur. Nitekim, tefsir ilminde şöhret kazanmış olan bu meşhur şahabının, yine meşhur talebelerinden biri olan Mucâhid (ö. 103) de, îbn cAbbâs'tan aldığına şüphe bulunmayan sahîh bir tefsir kitabına sahip idi [277], tbn (Abbâs*tan sonra tefsir sahasında yegâne otorite olarak kabul edilen Mucâhid'in [278] bu kitabı, 'Abdullah İbn Ebî Necîh (Ö. 131) el-A'meş Süleyman İbn Mihrân (ö- 148) ve İbn Curayc fAb-du'1-Melik îbn cAbdi*l-cAdz (O. 150) tarafindan rivayet edilmiştir [279]. Ne var ki kitabı Mucâhid'ten rivayet edenlerin ondan semâları bulunmadığı da rivayet edilen haberler arasındadır. Meselâ Yahya îbn Sacîd'e göre İbn Ebî Necîh, Mucâhid'i işitmemiştir [280]. fim Hıhbân ise, Mucâhid'ten tefsir rivayet edenlerden hiç birinin onu işitmediğini, onların Mucâhid'ten yegâne tefsir işiten Kasım îbn Ebi Bezze (Ö. 124) nin kitabına tâbi olduklarım ve tefsiri onun kitabından rivayet ettiklerini ileri sürmüş [281]; bir başka yerde de, İbn Ebi Necih'ın, Kâsım'ın kitabından rivayet etmesi dolayıeıyle İbn Curayc'm nazîri olduğunu ve her ikisinin de Mucâhid'i işitmediklerini söylemiştir [282].

Mucâbid'ten tefsir rivayet ettiğini belirttiğimiz el-A(meş'in de onu işitmediğine dair elimizde bir haber vardır. Yahya İbn Sâcld el-Kattân, el-A'meş-in Mucâhid'ten rivayet ettiği hadîsleri yazdığını, el-A'nıeş ile Mucâhid arasında başka bir isim zikredilmemekle beraber onun Mucâhid'i işitmediğini söyler [283]. Buna göre, Mucâhid'ten Kasım İbn Ebi Bezzc'deıı başka biç kimsenin işitmediğine ve ondan rivayet edenlerin de Kasım'm kitabından aldıklarına dair, yukarıda zikrettiğimiz İbn Hıbbân'ın sözü gerçeğe uygun görünmektedir. Fakat hadîs tarihi bakımından mühim olan husus şudur ki, hadîsin tir bölümü olarak inkişaf eden tefsir bile sahabeden itibaren müteakip nesiller içinde daima yazılı olarak rivayet edilmiş ve hadîs usûlünde semâ, mühim bir tahammül kaidesi olarak yer işgal etmiş olsa bile, bazan bu kaidenin dışına çıkılarak sahipleri güvenilir olan yazılı vesikaların rivayetinde tereddüt gösterilmemiştir. İbn *Abbâs'tan rivayet edilen bir başka tefsir sahîfesi de bunun ayrı bir delilini teşkil eder. Şabîfetu 'Alî İbn Ebi Talha ismiyle maruf olan bu kitap, İbn *AbbâVtan üçüncü Hicrî asra kadar l«k bir isnâd zinciriyle rivayet edilmiştir. 'Alî îbn Ebî falha hakkında fazla bir malûmata rastlanmaz. Fakat Mu'cem garîbİ'l-gur'ân adlı kitabın mukaddimesinde onun 143 veya 130 Hicrî senelerinde vefat ettiğini gösteren iki haber nakledilmiştir. Mukaddime yazarına göre îbn Hacer'in tercih ettiği tarih 143 tür [284].

cAlî îbn Ebi falha'nm İbn (Abbâs'tan rivayet ettiği tefsir sahîfesi hakkında muhtelif rivayetler vardır. İlk haber, Ahmed îbn Hanbel'dcn naklen Ebü Cafer en-Nahhâs tarafından verilmiştir: "Mısır'da tefsire ait bir sahîfe vardır; bu sahîfeyi cAlî İbn Ebi falha rivayet etmiştir. Bir kimse bu sabife için Mısır'a seyahat etmiş olsa, meşakkati buna değer" [285]. Bir başka rivayette Ahmed İbn Hanbel şöyle demiştir: "Mısır'da Mucâviye tbn Şalihten rivayet edilen Kitâbu't-te'vil mevcuttur. Bir kimse Mısır'a giderek bu kitabı yazıp dönse, o kimsenin Beyanatı benim nazarımda batıl sayılmaz" [286]. Keza el-Buhârî şârihi İbn Hacer de Ahmed tbn Hanbel'den gelen haberi naklettikten sonra, mezkûr sahîfenin, Mu'âviye İbn Salih'ten rivayet eden el-Leys'in kâtibi Ebû Salih'in elinde bulunduğunu ve ondan da el-Buhârî'nin Şa&i&inde ekserisini naklettiğini söyler [287].

Eg-Zehebi'ye göre îbn Ebi Talha, İbn (Abbâs'm tefsirini Mucâhid'ten almış, fakat İbn tAbbâs'tan irsal etmiştir; nitekim Duhaym da onun İbn *Ab-bâs'ı işitmediği görüşündedir [288]. Es-Suyütî'nin görüşü de bundan farklı değildir ve cAlî İbn Ebî f alhat bazı kimselerin de ileri sürdükleri gibi, tefsiri îbn 'Abbâs'tan işitmemiş, fakat ya Mucâhid veya Sa'îd İbn Cubeyi'den almıştır. [289]

Zikrettiğimizbu haberlerden anlaşıldığına göre, kaynaklar, cAlî İbn Ebi Talha'mn İbn 'Abbâs'ı işitmediği görüşü üzerinde müttefiktirler. Fakat aradaki şahsın kim olduğu kesinlikle belli değildir. Biraz önce de belirttiğimiz gibi, ez-Z.ehebî'ye göre bu vâsıta Mucâhid olabilir; es-Suyütî ise Mucâhid veya Sa'îd İbn Cubeyr isimlerini vermiştir. Ebü Cafer en-Nahhâs da.Mucâhid ve cIkrime üzerinde durmaktadır. Ne var ki Mucâhid, daha kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat biz, yukarıda, Mucâhid'ten hiç kimsenin tefsir işitmediğini, ondan tefsir rivayet edenlerin Kasım îbn Ebî Bezze-nin kitabına tâbi olduklarını İbn Hıbbân'a dayanarak zikretmiştik. Buna göre akla şu sual gelebilir: Acaba, tefsiri Mucâhid'ten aldığı kuvvetli bir ihtimal olarak ortaya çıkan cAlî İbn Ebî falha'nın, gerçekte diğerleri gibi Kasım îbn Ebî Bezze'den almış olması ve sonra tbn cAbbâs'tan irsal etmesi mümkin değil midir? Kanaatimizce bunun mümkin olmaması için hiç bir sebep yoktur; fakat şimdilik biz, bunu teyid edecek hiç bir delile sahip değiliz.

Teisîr, cAli îbn Ebî Talha'dan Mu'âviye İbn Şâlih (Ö. 158) tarafindan rivayet edilmiştir. Ez-Zehebl bu konuda şöyle der: "Mulviye İbn Şâlih, cAlî İbn *Ebî Talha'dan, o da İbn cAbbâs'tan büyük faydalı bir tefsir rivayet etmistır [290]. Buna benzer bir ibareyi, İbn cAdî Mu'âviye İbn Salih'ten rivayet eden 'Abdullah İbn ŞâUh Kâtibul-Leyg (173-222) hakkında kullanır: "«Abdullah fim Salih'in elinde Mu'âviye ibn Salih'ten gelen büyük bir nüsha vardı" [291].

Aynı nüshanın el-Buhârî'nin elinde bulunduğuna dair İbn Hacer tarafından verilen haberi yukandA zikretmiştik. El-Buhfirî, bu nüshadan yalnız garlb kelimelerin tefsirine ait tasımlan almakla iktifa etmiş, fakat isnad kullanmaksuun aldıklarını İbn 'Abbâs'tan gelen talîklar arasında zikretmiştir. Et-f aberl ise, Tefsirinde bu nüshadan daha çok istifade etmiş, aynı zamanda, rivayet zincirini de kullanmak suretiyle, garîb kelimelerin tefem yanında, âyet tefsirlerini de nakletmiştîr. [292]

h. Abdullah îbn Ömer ibni'l- Hattab'ın sahifesi

Hazreti Peygamberin genç ashabından biri olan 'Abdullah İbn 'Ömer (ö. 74) in hadîs yazıp yazmadığını bilmiyoruz. Fakat elinde yazılı hadis vesikalarının bulunduğuna ve kölesi Nâfftn ondan bir sahîfe rivayet ettiğine dair gelen haberler, onun da diğerleri gibi hadîs yazdığına delâlet ederler. EI-Bu-hârî tarafından Nâfic vasıtasıyle nakledilen bir haberden Öğrendiğimize göre, cAbdullah tbn cOmer "sokağa çıkmadan önce kitaplarına bakardı" [293]. Aynı haberi nakleden ez-Zehebî ise, "sokak" tabiri yerine "halk" (nâs) tabirini kullanır [294]. Öyle anlaşılıyor ki, İbn cOmer, kendisinden hadîs dinlemek isteyenlerin huzuruna çıkmadan önce, kitaplarını gözden geçiriyor ve bu suretle önceden hıfzetmiş olduğu hadîsleri bir daha hatırlamak imkânını elde etmiş oluyordu.

'Abdullah İbn 'Ömer'in hadîsleri, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kölesi Nâfic (ö. 117) [295] tarafından rivayet edilmiştir. Ancak rivayet edilen bu hadislerin yazdı bir kaynağa dayanması, İbn 'Ömer'in kitap sahibi olduğunu gösteren yukarıdaki haberleri de teyid eder. El-Vâkıdî'nin isim zikretmeksizin bir cemaattan naklettiği habere göre "Nâfi'ın İbn 'Ömer'den işittiği kitap bir sahîfeden ibaretti ve bu sahîfe, haberin râvisi olan cemaatın elindede mevcuttu ve onu okuyorlardı" [296].
İbn Hacer'in, Hâlid İbn Ziyâd'ın tercemesinden bahsederken [297], İbn Hıbbân'dan naklen, "Nâfi*den sahih bir sahîfe (Sahîfe müstakime) rivayet ettiğini1*, keza Muhammed İbn 'Abdirrahman İbn Ganac'm tercemesinde yine îbn Hıbb5n*a dayanarak "Nâfi'den sahîh bir nüsha (nüsha müstafime) naklettiğini" [298] söyelemesi, her ne kadar bu sahifelerin mahiyeti hakkında bilgi verilmemiş olsa bile, 'Abdullah İbn 'Ömer'in yukarıda bahis konusu ettiğimiz sahîfesinin Nâfi(vasıtasıyle nasıl rivayet edildiğini gösteren açık birer delil teşkil eder. [299]

1. Sa'd İbn cUbâde'nin sahifesi

Câhiliye devri kâtiplerinden olan Sa'd İbn 'Ubâde (ö. 15) nin Hazreti Peygamberden hadîs yazıp yazmadığını bilmiyoruz; daha doğrucu, onun hadis yazdığım açıkça belirten bir habere rastlanmaz. Tercemei halinden bahseden kaynaklar, onun câhiliye devrinde arapça yazanlardan biri olduğunu kaydederler [300]. Bununla beraber, Sa*d İbn cUbâde'nin, Hazreti Peygamberin meclislerinde daima hazır bulunduğu, ondan Kur'ân, ferâiz ve şeriat ahkâmı Öğrendiği bilinen hususlardandır [301]. Yazı bildiğine ve öğrenmeğe karşı büyük bir arzusu bulunduğuna göre, her halde bazı şeyler yazmış olacaktır. Nitekim onun torunlarından biri olan ismâSl İbn cAmr İbn Çays İbn Sa'd İbn 'Ubâ-de'den 'Ahmed İbn Hanbel'm naklettiği bir haber, bu hususu teyid edecek bir manâya sahipti];: Ismâ'il'in babası 'Amr, Safd İbn CUbâde'nin kitabında, Peygamberin bir şâhid ve bir yemin ile hüküm verdiğini gösteren bir hadîs bulmuştur [302]. Aynı haber, isnâdındaki biraz daha değişik bir ifade ile et-Tirmizi tarafından da nakledilmiştir [303]. El-Buhârî'nin haberinde ise, kitap, Sa'd îbn cüb5de'nin oğlu Sa^d'e isnad edilmiştir [304]. Öyle anlaşılıyor ki, yaşadığı müddetçe, Hazreti Peygamberin meclislerini kaçırmayan Sa'd ibn 'Ubâde, ondan işittiği hadîsleri yazarak bir de kitap telif etmiştir. Vefatından sonra onun bu kitabı, hadîs yazan diğer sahabîlerde de gördüğümüz gibi, torunlarına intikal etmiş ve onlar tarafından rivayet olunmuştur.
Yukarıdan beri, hadîs yazan bazı sahabe ile onların vücûda getirdikleri sahîfeleri ve bu sahîfelerin müteakip nesillere nasıl intikal ettiklerini misalleriyle görmüş bulunuyoruz. Belki bu zikrettiklerimiz dışında, hadîslerini sahîfclerde toplayan daha başka sahabîler de vardır. Meselâ Hazreti Peygamberin kölesi Ebü Râfi' ve diğer bazı sahabenin, hadîs yazmak için Peygamberden izin istedikleri bilinmekte, fakat bu izin verildikten sonra onların hadîs yazıp yazmadıkları hakkında her hangi bir kayda rastlanmamaktadır. Keza ashabtan Ebü Umâme cl-Bâhili'ye kitâbetu'l-cılm hakkındaki görüşü sorulduğu zaman, onun, bunda bir beis görmediği belirtilmekte, fakat hadîs yazıp yazmadığı hakkında her hangi bir bilgi verilmemektedir [305]. Sahabeden Vâgile Îbnu'l-Egka'm halka imlâ yolu ile hadîs yazdırdığına ve halkın onun önünde hadîs yazdığına dair haberler zikredilmektedir [306]. Buna rağmen, Vâşile'nin hıfzından mı yoksa elinde bulunan bir kitaptan mı yazdırdığı, şimdilik bizim için meçhuldür. Bunun gibi, sahabî el-Berâ' îbn *Âzib*in yanında kamış kalemlerle hadîs yazıldığı bildirilir [307]; fakat fazla bir malumat verilmez.
Her ne kadar sahabeden gelen yazılı hadîs vesikalarının daha sonraki nesillere nasıl intikal ettiğini bazı misallere dayanarak gözden geçirmiş isek de, hadîs tedvininin başlangıcı kabul edilen birinci asrın sonu ile ikinci asrın başlarında hadîs yazanların, daha sonraki devirlerde hadîs yazanlara nisbetlc az bir yekûn tuttuğunu belirtmeğe elbette lüzum yoktur. Fakat İslâm'ın bidayetinden itibaren her gün geçtikçe hadîs yazanların sayısı çoğalmış ve ikinci asırda hadîs yazma işi artık bir mesele olmaktan çıkmıştır. Bu sebepledir ki biz, biyografik kaynaklarda râvilerin hadÎB yazıp yazmadıklarına dair her hangi bir kayda rastlamayız; bununla beraber bazı istisnai hallerde hadîsçinin bir kitap veya sahife sahibi olduğunu öğrenebiliriz. Meselâ Hicrî 62 veya 63 senesinde vefat eden Mesrük Ibnu'l-EcdaSn hadîs yazıp yazmadığı biyografi yazarı için önemli değildir; fakat bu yazar, onun şiir hakkındaki görüşünü şayanı dikkat bulmuş ve ondan "saM/esinde şiir görmekten holanmadığım" bir haber olarak nakletmiştir [308]. Bu haber şiir yönünden bizi ilgilendirmese bile, hadîs tarihi yönünden büyük bir ehemmiyeti hâizdir ve bize Mesrük'un bir sahîfesi olduğunu isbat etmektedir. Bu bakımdan, sahabe de dahil olmak üzere daha sonraki nesillerden her hangi bir hadîsçi hakkında hadîs yazdığını belirten bir haber gelmemişse, o hadîsçinin mutlak surette hadîs yazmadığına hükmetmemek gerekir. Yukarıda verdiğimiz örenekler, Hazreti Peygamberin ilk günlerinden itibaren hadîslerin yazılmağa başlandığını ve hadîs yazanların giderek çoğaldığını göstermeğe yeterlidir. [309]

C. HADÎSİN İLK KAYNAĞI: SAHABE

1. Sahabî kime denir?

Hazreti Peygamber devrinde toplanan geniş hadîs külliyatının, daha sonraki nesillere naklinde ilk mühim rolü oynayan neslin sahabe olduğu elbette
bilinen bir hususturr. Bununla beraber hadîs tarihini incelerken bu nesle de kısaca temas etmek ve hakkında genelde olsa biraz bilgi vermek faydadan hali olmayacaktır.
Sahabî, lügat yönünden sohbet kelimesinden müştak olup zaman veya mekân tahdidi olmaksızın, bir kimse ile sohbeti bulunan bir başka kimseye nisbet edilen isimdir. Zamanın tahdid edilmemesi, sohbetin, bir saatlik bir müddetin küçük bir cüz'ünü olduğu kadar, bir çok seneleri de şâmil olabileceğine delâlet eder ve meselâ bir kimse için "bir saatlik sohbeti var" denildiği gibi, senelerce sohbeti bulunduğu da söylenebilir.
Hadîs ıstılahı yönünden sahabî, Hazreti Peygamberi gören her müslüma-na denir; ancak bu tarifte bazı görüş ayrılıkları vardır: El-Buhârî*ye göre, Hazreti Peygamberle sohbeti bulunan, yahut onu gören her müslüman onan ashabindandır [310]. Ahmed Îbn Hanbel, Bedir harbine iştirak edenleri ve fazilet yönünden bunları takip eden diğer sahabeyi zikrettikten sonra, Hazreti Peygamberle bir sene, yahut bir ay, yahut bir gün, yahut bir saat sohbet eden, yahutta onu gören her müslümanm onun ashabından olduğunu söyler [311]. Ebu'l-Muzaffer es-Semcâni'ye göre hadfsçiler, sahabe ismini, Hazreti Peygamberden bir hadîs, yahut bir kelime rivayet eden, hattâ bunu daha geni; tutarak, Hazreti Peygamberin üstün mertebesi dolayısıyle onu bir defa da olsa gören kimseye ıtlak etmişlerdir [312].
Tâbi'ûn imamlarından Sa*îd tbnu'l-Museyyeb'ten rivayet olunduğuna gere, sahabî, Hazreti Peygamberle bir veya iki sene beraber bulunan, yahut onunla birlikte bir veya iki gazveye iştirak eden kimsedir; bunun dışındakiler sahabeden sayılmazlar [313]. Meşhur sahabî Enes îbn Mâlik'e "şu zamanda, Hazreti Peygamberin ashabından senden başka bir kimse kalmış mıdır?'* denildiği zaman "onu gören bazı a'râb vardır; fakat onunla sohbeti bulunan kimse, hayır" cevabım vermiştir [314]. Hafız îbn Kegîr'e göre Enes Îbn Mâlik bu sözü ile, Hazreti Peygamberle sohbeti bulunanların artık hayatta kalmadıklarını belirtmiş, fakat ekseriyetin ıstılahında mücerred görme fiilinin, sahabî olmaya kâfi gelmiş olması keyfiyetini nefyetmemiştir; çünkü Hazreti Peygamberin şerefi ve kadrinin yüceliği, onu görmenin hususiyetine delâlet eder [315]».
Es-Suyütî*nın, naklini el-Vâkıdfye isnad ve fakat şâz olarak tavsif ettiği bir görüşe göre de, aklı baliğ olarak Hazreti Peygamberi gören kimseye şahabı ismi ıtlak olunur [316]. Bir başka görüş, diğerlerinden daha farklıdır ve muhadraınlarr [317]'da tarifin içine idhal eder: Yahya Ibn cO§mân îbn Şâlih el-Mışrî'den nakledildiğine göre, Hazreti Peygamber devrini idrak eden her müslüman, onu görmese bile sahabî sayılır [318].
Kanaatımızca şahabının tarifini en güzel ve en mükemmel şekilde yapan kimse, Ibn Hacer el-cAskalânî olmuştur. Ibn Hacer bu konuda şöyle der: "Sahabî, Hazreti Peygambere mü'min olarak mülâki olan, sahih görüşe göre, araya irtidad devri girmiş olasa bile, müslüman olarak Ölen kimseye denir. Mülâki olmaktan maksat, mucâleset (birarada oturmak), mumâşât (beraber yürümek), birbiriyle konuşmamalar bile birinin diğerine kavuşması gibi tabirlerden daha umumî gelen bir kelimedir. Bu manânın içine, ister yalnız başına olsun, ister foaşkasıyle birlikte olsun, birinin diğerini görmesi de girer. Bu bakımdan sahabînin tarifinde "mulâkât" tabirini kullanmak, bazılarının "sahabî Hazreti Peygamberi gören kimsedir" demelerinden daha iyidir; çünkü "görme" lafzıyle yapılan tarif, tbn Ummi Mektfim ve bunun gibi âmâ olan kimseleri sahabî olmaktan çıkanr; halbuki bunlar da tereddütsüz sahabeden sayılırlar. Tarifte geçen "mü'min olarak" sözünden maksat, kendileri için mülakat hasıl olan, fakat kâfir oldukları halde Hazreti Peygambere mülâki olan kimseleri tarif dışında bırakan ayırdedici bir ibare olmasıdır. Hazreti Peygambere delâlet etmek üzere tarifte zikredilen "ona" ibaresi ise, Hazreti Peygamberden başka peygamberlere inanıpta ona mülâki olan kimseleri tarif dışında bırakır. Ancak, Hazreti Peygambere onun peygamber olacağına inanıpta peygamberlik devrine yetişemiyenleri tarif dışına çıkarıp çıkarmayacağı, üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur. Tarifteki "müslüman olarak ölen*' sözüde, bir başka ayırt edici ibaredir ve Hazreti Peygambere mü'min olarak mülâki olduktan sonra irtidad eden ve bu hal üzere ölen kimseleri tarif dışına çıkarır. Meselâ

cUbeydullah tbn Cahş ve tbn Çatal bunlardandır. "Araya irtidad devri girmiş oka bile" sözü ile, Hazreti Peygambere mü'min olarak mülâki olmasıyle Hazreti Peygamberin vefatı arasında irtidrfd edip sonradan tekrar müslüman olanlar kaydedilmiştir. Bu gibi kimseler, ister Hazreti Peygamberin hayatında İslâm'a dönsünler, ister ikinci defa ona mülâki olsunlar, ister olmasınlar, bunlar için sohbet ismi bakidir. "Sahih görüşe göre" sözü ise, bu meseledeki ihtilâfa işaret olup [319], Eş'ag İbn Kays'm hikâyesi bu görüşün doğ-luğuna delâlet eder. Bu zat, irtidad eden kimselerdendi. Ebû Bekr eş-Şıddik'a esir olarak getirilmiş ve onun eliyle İslâm'a dönmüştü. Ebü Bekr de onun ts-lâm'a tekrar girişini kabul ederek kız kardeşiyle evlendirdi. Bundan sonra hiç kimse onu sahabî olarak zikretmekten ve hadîslerini musned ve diğer eserlerde naklet nıekton geri kalmadı" [320]

2. Sahabenin dereceleri

Sahabînin yukarıda verilen tariflerinden de anlaşdıyor ki, Hazreti Peygamberden bir hadîs veya bir kelime rivayet eden, hattâ mevkiindeki yüceliği gözönünde tutularak onu kısa bir süre için gören kimse dahî sahabeden sayılmaktadır. Sahabîlik, insana derece, mertebe ve yüksek şeref kazandıran bir sıfattır. Kur'ânı Kerimden nazil olan âyetlerle ve Hazreti Peygamberden sadır olan hadîslerle sahabenin faziletleri dile getirilmiş ve bu neslin diğer müslüman nesillere üstünlüğü açıkça belirtilmiştir [321]. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, her ne kadar yukarıda verilen tariflerde, Hazreti Peygamberi kısa bir süre için gören kimselere de sahabî ismi verilmiş olsa bile, onu görenler arasında diğerlerinden önce müslüman olanlar ve bütün ömürlerini onun yanında geçirenler vardır; onunla birlikte gazvelere iştirak edenler vardır; onunla birlikte İslâm'ın yayılması, Allah isminin yüceltilmesi için çalışanlar, mücadele edenler vardır; onunla birlikte mürşikler tarafından tehdit edilenler, işkenceye maruz kalanlar, ölümle karşılaşanlar ve yurtlarını, mallarını, eş ve çocuklarını terkedip başka yerlere hicret etmek zorunda kalanlar vardır; nihayet şebid olanlar vardır. Elbette bütün bunlar arasında derece farkı olması tabiidir ve Hazreti Peygamberi yalnız bir saat içinde görüp ondan işittiği tek bir hadîsi rivayet eden sahabî ile, bütün ömrünü onun hizmetine vermiş, yahut islâm için onunla birlikte mücadele etmiş, yahutta bu yolda şehid olmuş sahabî arasında bu derece ayırımını yapmak gerekmektedir; kısacası her sahabîyi fazilet bakımından bir ve aynı mertebede saymak mümkin değildir. Aynı konuya temas eden Ibn Hacer de şöyle demiştir: "Hazreti Peygamberle daima beraber bulunan, onunla harplere giren veya sancağı altında şehid edilen sa-habîlerin, onunla daima beraber bulunmayan, onunla birlikte harplere iştirak etmeyen, onunla az konuşan, az yürüyen, yahut onu uzaktan gören, ya-hutta Badece çocukluğunda gören sahabîlere üstün olduklarına şüphe yoktur. Her ne kadar sohbet şerefi hepsi için ve hattâ rivayet yönünden Hazreti Peygamberden hiç hadîs işitmeyen ve hadîsleri mursel olan kimseler için hâsıl olsa bile, birincileri diğerlerinden üstündür. Bununla beraber ru'yet (görme) şerefine nail olmaları dolayisıyle hepsi de sahabeden sayılır". [322]
işte, sahabe arasında, tabii olması gereken bu fark dolayısıyle İslâm uleması onları tabakalara ayırmışlardır:
Hafız İbn Kegîr'e göre, Peygamberden sonra, belki de bütün insanların efdali, Hasreti Peygamberin halifesi Ebü Bekr'dir. Herkesten önce Hazreti Peygamberi tasdik ettiği için kendisine şıddift denilmiştir. Ebü Bekr eş-Şıddlk'tan sonra 'Ömer İbnu'l-Hattâb, sonra cOgmân tbn tAffâo, sonra da *Alî ibn Ebl f âlib gelir. Bu sıra, aynı zamanda Muhacir ve Ensarın da kabul ettiği bir sıradır; çünkü 'Ömer İbnu'l-Hattab, kendisinden sonra yerine geçecek olan halîfe işini altı kişilik bir şûraya havale ettiği ve iş, 'Osman ile 'Aliye münhasır kaldığı zaman, 'Abdurrahraan İbn cAvf, geceli gündüzlü olmak üzere üç gün sokaktaki adama, evdeki kadına ve mektepteki çocuğa sormuş, biç kimsenin 'Alî'yi *Ogmân'a takdîm ettiğini görmemiştir. Bu sebeple o da 'Osman'ı ^Ali'ye tercih etmiş ve işi ona vermiştir. Buna rağmen bazı Küfe ehlininc Ali'yi 'Ogmân'a takdim etmeleri hayret vericidir. Sufyân eg-Şevri-nin de bu görüşte olduğu, fakat sonradan bundan rücû ettiği söylenir. Keza Vekl* ibnu'I-CerrSh, İbn Haygeme, İbn Huzeyme ve el-Hattâbî'den de bu görüş nakledilmiştir; fakat bu da zayıf ve merdûdtur. Dört halîfeden sonra fazilet yönünden üstün olanlar, cAşere-i Mubeşşeredtn olan diğer sahabîler [323], sonra sırasıyle Bedir ve Ubud gazvelerine iştirak edenler, Hudeybiye'de Rıdvan bey'atinde bulunanlardır [324].
El-Hâkim Ebü cAbdillah en-Neysâbürî (321-405) ise, sahabeyi oniki tabakaya ayırmıştır; onun bu tasnifi, diğerleri arasında en çok şöhret kazananı olmuştur. El-Hâkim şöyle der;
1. Ebû Bekr, cOmer, cOgmân, 'Alî ve diğerleri gibi Mekke'de ilk müslüman olanlar. Tarihçiler azasında, cAlî İbn Ebi Tâlib'in ilk müslüman oluşundagörüş ayrılığı bulunduğunu bilmiyorum. Ancak görüş ayrılığı, onun müslüman olduğu sırada bulûğa ermiş olup olmadığı meselesinde çıkmıştır. Fakat doğru olan şudur ki, baliğ olmuş rical arasında ilk müslüman Ebû Bekr'dir. Nitekim Hazreti Peygambere "bu İşte sana tâbi olan kimdir?" denildiği zaman "bir hür ve bir köle" cevabını vermiştir ki, o sırada Ebü Bekr ve Bilâl onunla beraber bulunuyordu.
2. Sahabenin ikinci tabakası Dâru'n-Nedve ashabıdır. (Omer îbnu'l-Hattâb müslüman olduğu ve îslâm'ı izhar ettiği zaman, Dâru'n-Nedve'ye Hazreti Peygamberin yanına götürülmüştü. Orada Mekke ehlinden bazıları da Hazreti Peygambere bey'at etmişlerdi.
3. Habeşistana hicret eden sahabe.
4. Sahabenin dördüncü tabakası, cAkabe*dc Hazreti Peygambere bey'at edenlerdir. Nitekim "fulân cakabiy", "fulân cakabiy" denir.
5. Beşinci tabaka ikinci 'Akabe ashabı olup çoğunu Ensar teşkil ediyordu.
6.Altıncı tabaka, ilk Muhacirler olup Medine'ye girmeden önce Hazreti Peygamber Küba'da iken ona yetişenlerdir. Burada bir de mescid inşa edilmişti.
7. Bedir gazvesine iştirak edenlerdir ki, Hazreti Peygamber bunlar hakkında "Allah, elbette ehl-i Bedre muttali olmuştur; dilediğinizi yapınız; Allah sizi mağfiret etti" buyurmuştur.
8. Bedir ile Hudeybiye arasında- hicret eden sahabîler.
9. Dokuzuncu tabaka, Rızvân bey'atine katılanlar olup» Allah Ta'âlâ haklarında "ağaç altında sana bey'at eden mü'minlerden Allah elbette razı oldu" âyetini inzal buyurmuştur [325]. Rızvân bey'atı, Hudeybiye'de, Hazreti Peygamberin Kureyşli kâfirler tarafından umreden menolunması üzerine vu> kubulmuştur. Burada Hazreti Peygamber, gelecek sene umre yapmak için Kureyşlilerle bir de anlaşma imzalamıştı. Hudeybiye bir kuyunun bulunduğu yerin ismi idi ve bu kuyunun yakınında bir de ağaç vardı. Bu ağaç sonradan kaybolmuştur.
10. Onuncu tabaka, Hudeybiye ile Mekke'nin fethi arasında hicret eden sahabîlerdir. Bunlar arasında Hâlid İbnu'l-Velld. cAmr lbnul-cÂş, Ebü Huray-ra ve daha bir çok kimse vardı. Hazreti Peygamber Hayber'i aldığı zaman her taraftan muhacirler akın ediyorlar, o da Hayber ganimetlerini bu muhacirlere dağıtıyordu.
11. Bu tabaka, Mekke'nin fethi üzerine müslümau olan Kurcyşlilenleıı bir cemaattır. Bir kısmı tâat üzere müslüman olmuş, bir kısnn da kılıç, korkusu ile İslâm'a girip zamanla alışmışlardı.
12. Nihayet onikinci tabaka, Hazreti Peygamberi Mekke'nin fethi sırasında ve veda haccııda gören çocuklardır. Es-Sâ'ib İbn Yezîd ve 'Abdullah Ibn Salebe bunlardandır. Btı ikisi Hazreti Peygambere gelmişler, o da onlar için ve isimleri uzayıp gidecek diğer kimseler için duada bulunmuştur. Ebu'l-fııfeyl'Âmir tbn Vasile ve Ebü Cuheyfe Vehb İbn cAbdillah da Hazreti Peygamberi tavaf esnasında ve Zemzem yanımla görenlerdendi [326]

3. Sahabenin sayısı ve hadis râvileri

Hazreti Peygamberin vefat etliği sıralarda sahabîlerin sayısı hakkında elimizde kesin bir rakkam yoktur. Bununla beraber, İslâm'da ilk nüfûs sayımının yine Hazreti Peygamberin emriyle yapıldığını unutmamak lâzımdır. El-Buhârî [327] ve Muslim [328] Huzeyfe tbnu'l-Yemân'dan naklettikleri bir hadîsten anlaşıldığına göre, Hazreti Peygamber "bana müslümanlığını sözü ile açıkhyanları yazınız (sayınız)" buyurmuş; bu emir üzerine 1500 kişi (racul) sayılıp yazılmıştır [329].
Bu nüfus sayımının ne zaman yapıldığı kesinlikle belli değildir. İia/.ı müelliflere göre, Hazreti Peygamberin sayımla ilgili eniri Uhud gazvesine çıkıldığı sıralarda (sene 3/625), diğer bazılarına göre, Hendek kazıldığı sıralarda (sene 5/627), bazılarına göre de Hudeybiye seferinde (sene 6/628) verilmiştir [330]. Profesör Muhammed Hamîdullah ise, el-Buhârî'nin yukarıda işaret ettiğimiz hadîsini ele alarak şöyle demiştir: "Medine'ye hicretten hemen sonra, Hazreti Peygamber, müelümanlann nüfûs sayımını yapmış ur. El-Bu-hârî tarafından verilen 1500 rakamı» erkek kadın, ihtiyar herkesi şâmil gibi görünmektedir. Rivayette sayımın yazı ile tesbit edildiği de kesin olarak belirtilmiştir. Ayrıca rakamlar, hâdisenin 1 /622 senesinde vukubuldugu inan-cııu kuvvetlendirmektedir [331].
Oldukça erken bir devirde yapılmış olduğu anlaşılan bu nüfus sayımı ile daha sonraki sahabî sayısını. tayin veya tahmin etmek elbetteki mümkin değildir. Bununla, beraber, İslâm'ın ilk devirlerine ait sahabî sayısıyle ilgili olarak takribi bazı rakamlar ileri sürülmüştür. Meselâ tbnu's-Şalâh'ın naklettiği bil haberden öğrenildiğine göre, Hazreti Peygamberden hadîs rivayet edea sahabî sayısı hakkında bir suale muhatab olan Ebü Zurca er-Râzi "bunu kim zabtedecek? Hazreti Peygamberle birlikte veda haccına 40 bin, Tebük gazvesine ise 70 bin kişi katılmıştı"

cevabını vermiştir [332]. Bir başka rivayette» Hazreti Peygamberden yalnız dört bin hadîs rivayet olunduğunu söyleyen bir kimseye şiddetle itiraz eden Ebû Zur'a, bu sözün zındıklara ait olduğunu ileri sürmüş ve "Rasûlu'üahm hadîslerini kim saymış ki? O kabzolunduğu zaman onu görmüş ve işitmiş 114 bin kişi vardı" demiştir. Onun bu sözü üzerine "yâ Ebâ Zur'a, bu 114 bin kişi nerede idiler ve Hazreti Peygamberden nerede işittiler?" denildiği zaman da şu cevabı vermiştir: "Medine ile Mekke ahalisi ve bu iki yer arasındakiler, a'râbÜer ve Peygamberle veda haccına şâ-bid olanlar. Hepsi de cArefe*de onu görmüş ve ondan işitmişlerdir" [333].
Ebü Zur'a, Hazreti Peygamberin vefatında 114 bin sahabînin bulunduğunu söylemekle beraber, er-Rfifi^ye göre, Medine'de 30 bin, sair Arap kabileleri de 30 bin olmak üzere toplam olarak 60 bin sahabî vardır [334]'. Eç-Şâfi*I de Hazreti Peygamberi göçen ve ondan rivayet eden sahabenin 60 bin olduğunu söylemiştir [335].
Görüldüğü gibi» sahabîlerin sayısı hakkında kesin bir rakam ileri sürmek mümkin değildir. Bununla beraber bu sayının bir hayli kabarık olduğuna da şüphe yoktur. Ne var ki, daha sonraları gelecek olan tabakât müelliflerinin, isimlerini ve tercemelerini tesbit edip verebildikleri sahabî sayısının 10 bini geçmediği de bir gerçektir [336].
Ancak» eahabî sayısı ne oluna olsun, hadîs tarihi bakımından üzerinde durulması gereken husus, inanmış insanlar olarak Hazreti Peygamberi görmek ve onun sözlerini işitmek şerefine nail olan bu binlerce mubarek insandan kaçının işitmiş oldukları sözleri sonraki nesiller için saklamış ve onlara rivayet edebilmiş olmalarıdır- Yukarıda verilen rakamlara dayanarak ortalama 100 bin şahabının yaşadığını kabul etsek bile, bunların hepsininde hadîs rivayet ettiğini düşünmek elbette mümkin değildir. Belki de çoğunluğunu bâ-diye Arabının teşkil ettiği bu müslümanların, inanç ve îman yönünden mertebeleri ne derççe yüksek olursa olsun, hadîs abz ve rivayetinde hepsinin de aynı bilgi ve kabiliyete sahip oldukları da ileri sürülemez. Her devirde ve her toplumda olduğu gibi, islâm'ın ilk devrinde ve sahabe toplumunda da, her fer d, yapabileceği işe yönelmiş* kabiliyetini?betinde kendisini o işin yürütülmesine hasretmişti. Ebü Hurayra'nın da söylediği gibi, Medine'de toprak ve arazi sahibi olan Ensar tarlasında ziraatla veya bahçıvanlıkla meşgul oluyordu. Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olan Muhacirler iae, çarşıda veya pazarda ticaret yaparak geçimlerini teinin ediyorlardı [337]. Bunlardan bazıları da kendilerini ilme vermişler, yine iktidarları nisbetinde bir şeyler öğrenmeğe çalışmışlardır. Bugün bile, nüfusları milyonlarla ifade edilen toplumlar içerisinde, kendilerini ilme hasretmiş insanların sayısı ne kadar azdır!
Sahabe devrinde de durum bundan farklı değildir. Aşağı yukarı hadîs rivayet etmiş olan bütün sahabîlerin hadîslerini Musned adlı eserinde naklettiği söylenen Ebü 'Abdirrahmân Bakıy îbn Mahled [338], hadîs rivayet eden takriben 1300 şahabı ismi zikretmiştir [339]. Îbnu'l-Cevzî'nin aynı kitaba istinaden verdiği sahabî sayısı ise 1060tır [340]. Yine verilen rakamlara göre, bunlardan 1000 kadarının en fazla ikişer hadîs rivayet ettiği gözönünde bulundurulursa [341], geride kalan 300 şahabının kısmen hadîs rivayetiyle meşgul oldukları söylenebilir: Fakat bu 300 kişiden yalnız yedi kişinin 1000 in, yalnız dört kişinin 500 ün, ve yalnız yirmiyedi kişinin de 100 ün üstünde hadîs rivayet ettikleri düşünülürse [342], 38 sahabînin 100 ün üstünde hadîs ezberlemek suretiyle kendilerini gerçekten bu işe vermiş oldukları ileri sürülebilir. Ortalama 100 bini bulan bir sahabî topluluğu içinde her biri 100 ün üstünde hadîs rivayet eden 38 sahabî elbette ki büyük bir sayı değildir. Oysa ki, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, bunlardan da yalnız yedi sahabî 1000 in üstünde hadîs rivayet etmiş ve el-Mukşirün (çok rivayet edenler) adiyle anılmışlardır.
Verilen rakamlara göre, bu yedi kişiden en çok hadîs rivayet eden s 5374 hadîsiyle Ebü Hurayra'dır [343]. El-Buhârî ve Müslim, Sollerinde bu hadîslerin 325 ini ittifakla nakletmişler, el-Buhârî 93, Muslini ise 189 unu nakletmekle infirad etmişlerdir [344]. Ahmed İbn Haıbrriu MtısneâinAe de 3848 Ebü Hurayra hadîsi yer almıştır[345].
Ebü Hurayra'dan sonra rivayet ettiği 2630 hadîsle ikinci dereceyi işgal eden sahabî 'Abdullah îbn ıOmer Îbni'l-Hattâb'tır. Ahmed îbn Hanbel onun 2019 hadîsini naklet mistir [346].
Abdullah îbn 'Ömer'den sonra eıı çok hadîs rivayet eden sahabî Knes îbn Mâlik'tir ve 2286 hadîs rivayet etmiştir. Ahmed îbn Hanbel ise, iMıısnedinde Enes'in 2178 hadîsini naklet mistir [347].
Enes îbn Mâlik'i rivayet ettiği 2210 hadîsle Umımı'l-ımı'ininin f£işe takip eder [348].
Ununu'1-Mu'minîn 'AişeMen sonra gelen sahabî 'Abdullah îbn 'Abbâs-tır. Îbııu'l-Cevzl'ye göre 1660 hadîs rivayet eden îbn cAbhâs'm, Ahmed îbn Hanbel'in Musnerf'inde 1969 hadîsi yer almıştır [349].
îbn cAbbâs'tan sonra 1540 hadîsle Câbir îbn «Abdillah ve 1170 hadîsle de Ebü Sa'îd el-Hudri gelir. Ahmed îbn Hanbel, Câbir'den 1206, Ebü Sa'îd el-Hudrî'den ise 958 hadîs naklet mistir [350].
Zikrettiğimiz bu sahabîler dışındakilerin Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîs sayısı, daha önce de belirttiğimiz gibi binin altındadır ve bu şekild az hadîs rivayet edenlere el-mukıllün denilmiştir.
Mevcut hadîs eserlerinin şimdiye kadar mufassal bîr indeksi yapılmamış olduğu için, yukarıda verilen rakamları kat'î olarak kabul etmemek gerekir. Bununla beraber gerçeğe yakın oldukları da şüphesizdir. Bazı hadîs eserlerinde, adı altında hadîs rivayet edilen sahabî sayısıyle ilgili olarak verilen rakamlar da, aşağı yukarı hadîs rivayet ettiği bilinen sahabî miktarını aşmaz. Meselâ el-Buhârî ve Müslim'in, Şahinlerinde 149 sahabîden müştereken, ayrıca el-Buhârl'nin 208, Müslim'in ise 213 ayrı sahabîden gelen hadîsleri naklettik-leri belirtilmiştir [351]". Mâlik'in Muvattâhnâm 98, Ebfl DSvüd et-Tayâli&fnin Musnedinde 281, Ahmed tbn Hanbel'in Musnedinâe ise 700 e yakın sahabî-den hadîs alınmıştır [352].
Verilen bütün bu rakamlar, bugün elde mevcut hadîslerin belirli sayıda sahabîler tarafından rivayet edildiğini göstermeğe yeterlidir. Kanaatımızca bu, bir bakıma hadîsin sıhhat yönünden garantisi olarak da kabul edilebilir. Çünkü daha önce de işaret ettiğimiz gibi, insanoğlu daima hata yapabilir bir yaratılışa sahiptir. Bu yaratılış onun her zaman en az hata yapabileceği işlere yönelmesine sebep olmuştur. İhtisaslaşmanın en ileri bir seviyeye ulaştığı asrımızda bu husus daha iyi görülüp anlaşılmaktadır. Hiç kimse yapamayacağı bir işin peşine düşmemekte, hattâ ona ilgi bile duymamaktadır, islâm'ın ilk devrinde de durum bundan farklı olmamıştır. Hazreti Peygamberin binlerce ashabı, yeni bir dinin doğuşunu ve yükselişini heyecanla takip ederken ve onun ilk ve son müjdecisine sevgi ve îman dolu bir kalb ile bağlanırken, dünyevî işlerini de ihmal etmemişler, bir kısmı ziraat ve ticaretle meşgul olurken, diğer bir kısmı, kendilerini başka bir sahaya, ilim sahasına vermişlerdir. Bunlardan bazıları, hadîs öğrenip hıfzetmeyi gaye edinip, bu sahada ihtisas sahibi olmayı başarmış, bazısı bu hadîslerden hüküm istihracını Öğrenirken, diğer bazısı de mesâilerini Kur'âna hasrederek âyetlerin zahir ve bâtın manâları üzerinde ilim sahibi olmuşlardır. Fakat binlerce saha-bînin hepsi de, büyük şerefine rağmen bu sahada derinleşme hevesine kapılmamış, her biri iktidar ve kabiliyetinin elverdiği değişik sahalara yönelmiştir. Bunu, bir kaç misalle şöyle açıklayabiliriz:
Hazreti Peygamberin ashabı içerisinde ismi 'Abdullah olan 220 kişi bulunmasına rağmen [353], bunlardan yalnız dört kişi, cAbdullah Îbnu'z-Zubeyr, 'Abdullah îbn (Abbâs, «Abdullah Ibn *Omer Îbni'l-Hattâb ve 'Abdullah tbn (Amr îbni'l-'Âş, Hazreti Peygamberin vefatından sonra, çeşitli meselelerin halli için kendilerine daima başvurularak görüşleri alınan ve bu yüzden cAbâ-âite adiyle şöhret kazanan kimseler ölmüşlerdir; bunların görüş birliğine vardıkları meselelerde ise fravlu, tAbâdile tabiri, bir icma'ın İfadesi gibi sayılmıştır [354]. Bunun gibi altı veya yedi sahabî de, toplandığı zaman her birine ait büyük bir cildi dolduracak kadar çok, fetva vermekle şöhret kazanmıştır.
Bunlar: 'Ömer İbnu'l-Hattâb, CAİİ Ibn Ebl Tâlib, 'Abdullah Ibn Mescüd, «Abdullah îbn cOmer, 'Abdullah tbn 'Abbâs, Zeyd tbn Şâbit ve Ummu'l-mu'minin Âişe'dir [355].
Zikrettiğimiz bu misaller, her sahabînin ancak muktedir olduğu sahada temayüz ettiğini göstermeğe yeterlidir. Bu bakımdan, hadîsle meşgul olanların da kabiliyetlerini bu sahada geliştirmiş olduklarını kabul etmek gerekir. Bu ise, tabii olarak, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi sahabî hadîsçilerin, hadîsin sıhhati yönünden garanti oldukları neticesini doğurur. [356]

4. Sahabenin adaleti

Hazreti Peygamberden rivayet olunan hadîslerin sıhhatini garanti altında bulunduran diğer bir husus da, sahabîlerin adalet vasfına sahip olmalarıdır. Daha önce de açıkladığımız gibi, sahabîler, ilk vahyin gelişinden itibaren hudutsuz bir îmanla Hazreti Peygamberin etrafında toplanmağa ba -. lamışlar ve dinin emirlerini tam bir teslimiyetle yerine getirmişlerdir. Onları bu yola sevkeden bir tehdit, bir korku veya bir dış baskı mevcut değildir. Aksine, zaman ilerledikçe artan sayıları karşısında tedirgin olan, telâş ve korkuya kapılan kimseler müşriklerdi ve onları yeni dinden uzaklaştırmak için tehditlerini her gün biraz daha artırıyorlar, hattâ bu tehditlerin gereği olan işkence veya öldürmeleri, zaman zaman, tatbik sahasına çıkarmaktan bile geri kalmıyorlardı. Ancak sahabîler, îslâm'm yayılması ve kuvvetlenmesi için her türlü işkenceye katlanıyor, ölümü göze alıyor, malını mülkünü, eşini ve çocuğunu terkederek başka yerlere göçediyorlardı. Bu türlü davranışların, kalbi tamamiyle dolduran eşsiz bir îmanın tezahüründen ve gereğinden başka bir şey olmadığı aşikârdır, tşte bu îmana Kur'ânı Kerîmde sık sık işaret edilmiş ve Allah Ta'âlâ, hiç bir şüpheye mahal bırakmayacak kadar açık bir ifade ile Hazreti Peygamberin ashabından medh u sena ile

bahsetmiştir:
"Muhammed Allah'ın Rasûlüdür; onunla beraber olanlar da, kâfirlere karşı sert, kendi aralarında ise merhametlidirler. Onları rükû'a varırken, secde ederken, Allah'tan lütuf ve hoşnudluk dilerken görürsün. Onların alâmetleri, yüzlerindeki secde eseridir. İşte bu, onların Tevratta anlatılan vasıflandır, tncildeki vasıfları da böyledir: Filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, ziraatçıların hoşlandığı ekin gibidirler. Allah bunları böylece çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri Öfekelendirir. Allah, îman edenlere amel-i sâlihte bulunanlara büyük ecir vadetmiştir" [357].
Allah Ta'âlâ, bir başka âyette, Muhacirleri ve Ensarı bahis konusu ederek şöyle buyurmuştur:
"İyilik yarışımla öncelik kazanan Muhacirlerle Ensardan ve onlara l>u yolda tâbi olanlardan Allah razı olmuştur; onlar da Allah'tan razıdırlar. Allah, onlara altında» nehirler akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır; işte en büyük kurtuluş budur" [358].
Yine Muhacirler ve Ensar hakkında şöyle buyurmuştur:
"İınaıı edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihada çıkanlar ve bir de bu muhacirleri barındıranlar ve onlara yardım edenler, işte gerçekten mü'-inin olanlar bunlardır. Onlar için mağfiret ve bol bol verilmiş rızıklar vardır"[359].
Keza muhacirler ve Ensar hakkında nazil olmuş üç âyeti kerîmede şöyle buyurmuştur:
"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları) yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden Muhacir fakirler içindir, işte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurd edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefislerin tamahkârlığından korunabilmiş olanlar, işte onlar saadete erenlerdir. Onlardan sonra gelenler, Rabbımız, bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla; kalbimizde mü'minlere karşı kin bırakma; Rabbunız, şüphesiz sen şefkatlisin, merhametlisin, derler" [360].
Hudeybiye andlaşmasmın yapıldığı sıralarda Rıdvan bey'atına katılan saha bilerin bahis konusu edildiği bir âyeti kerîmede de şöyle buyurmuştur:
"(Ey Muhammed) Allah, muhakkak ağaç altında sana bey'at eden müminlerden hoşnud olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş ve onlara güvenlik ve yakın bir zafer vermiştir" [361].
Kur'ânı Kerîmden misal olarak zikrettiğimiz bu âyetler, ilk âyetin nüzulü ile başlayan Islâmî davetin bidayetinden Hudeybiye andlaşmasma kadar Hazreti Peygamberle beraber bulunan sahabenin 'faziletine, üstünlüğüne veya eşsizliğine şehadet ederler. Allah Ta'âlâ hepsinden razı olmuş, geçmiş günahlarını mağfiretle onlara ebediyen kalacakları altından ırmaklar akan cennetler va delmiştir. Kur'ânı Kerîmin onlarla ilgili bu şehadeti, onların adaleti hakkında da açık bir nass teşkil eder ve böyle bir Kur'ân nassı mevcut olduktan sonra, her hangi bir kimsenin sahabeyi ta'dîli, Kur'ânın ta'dî-line ilâveten onlara biç bir şey kazandırmayacağı gibi, bir kimsenin onları kötülemesi de, Kur'ânın ta'dîlinden sonra onların derecesinden hiç bir şey eksiltmez.
Kur'ân âyetleri yanında sahabenin faziletine şehadet eden bir çok sahih hadîs de vardır. El-Buhâri'nin 'Imrân îbn Huşayn'dan [362], Müslim'in ise cAb-dullah tbn MeB'üd'dan [363] naklettikleri bir hadîsi şerife göre Hazreti Peygamber, en hayırlı ümmetin kendi asr (kara) ı, sonra onu takip eden asır, sonra da onu takip eden asır olduğunu beyan buyurmuş ve bu suretle başta saha* bîler olmak üzere, sırasıyle, tâbi'ûn ve etbâut tâbi'îni telâm ümmetinin en hayırlı nesilleri olarak tavsif etmiştir.
Bir başka hadîsinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ashabıma sövmeyinz. Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud dağı kadar altunu sadaka olarak dağıtsa, (bunun sevabı), sahabîlerden. birinin bir avuçluk (hurma) sadakasına erişmez, (hatta) yansına bile ulaşmaz" [364]
Hazreti Peygamberin bir hadisi de şöyledir: "...Yıldızlar gökzüyünün emniyet kaynağıdır;' onlar yokolup gittikleri zaman, gökyüzüne vadolus.an şeyler gelir çatar. Ben de ashabım için bir emniyet ve güven kaynağıyım; ben gittiğim zaman, ashabıma vadolunan (tehlikeli) şeyler gelip çatar. Ashabım da ümmetim için bir emniyet kaynağıdır; onlar gittiği zaman ise, ümmetime vadolunan (fitne, fesad ve bid'at gibi) şeyler gelip çatar" [365].
Kur'ânı Kerimden nazil olan âyetler ve Hazreti Peygamberden vârid olan hadisler, sahabenin yerini kesin bir şekilde teebit etmiş, her hangi bir kimseye, onları ta'dîl etmek hususunda en küçük bir ihtiyaç bırakmamıştır. Bu itibarla İslâm uleması, onların adaletine taalluk eden hususlarda münakaşa kapısının açılmasını lüzumsuz, adaletinin isbatı konusunda yapılan gayret* leri fuzûlî addetmişlerdir; çünkü Kur'ân ve hadis, bunu en mükemmel bir şekilde yapmışlar, başkasına söyleyecek bir şey bırakmamışlardır.
Hal böyle olmakla beraber, Hazreti Peygamberin vefatından sonraki günler aynı sulh ve sükûn içerisinde geçmemiş, müslümanlai arasında zuhur eden ihtilâflar, zaman zaman kanlı hâdiselerin vukuuna da sebep olmuştur. İlerideki bahislerimizde üzerinde ayrıca duracağımız, îslâm tarihinde "fitne** adiyle maruf olan bu hadisler, üçüncü Halîfe c0sm5n Îbn cAfian'ın şehîd edilmesîyle başlamış, bunu Hazreti Peygamberin sevgili eşi Ummu'l-mu'miniu cÂişe ile cAlî îbn Ebî fâlib arasında cereyan eden savaş takip etmiştir. 8u savaşta bazı sahabîler şehîd düşmüş, Hazreti tÂişe mağlûb olarak harp sahasından ayrılmıştır. Daha sonra CAİI ile Mu'fiviye arasında ikinci bîr savaş çıkmış, bu ise, müslümanlar arasında, şî'a ve havaric olmak üzere birbirini tekfir eden iki büyük fırkanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bidayette hilâfet meselesine dayanması dolayısıyle siyasî nitelik taşıyan bu bölünmeler, Kur'ân ve hadîs nasslarından da destek görmek ihtiyacında bulundukları için, zamanla itikadi sahaya da sıçramış, bu suretle, İslâm'a, uysun veya uymasın, çeşitli akaidi müdâfa eden yeni fırka ve mezbebler ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında ilk temayüz eden mezheb mutezile olmuştur.
İşte müslümanlar arasındaki bu bölünmelerden sonradır ki, Allah Ta'âlâ-tun yukarıda bir kaçını misal olarak zikrettiğimiz âyetleriyle ve Hazreti Peygamberin yine örneğini gördüğümüz hadîsleriyle medh u sena edilen sahabe bu fırkalar tarafından kötülenmeğe başlamıştır. Sanki Allah Ta'âlâ onlardan razı olmamış ve onlara altından ırmaklar akan cennetler vadetmemjş gibi, bu fırkaların mensupları sahabeyi tefkîr etmişler; sanki Hazreti Peygamber "ashabıma sövmeyiniz" dememiş gibi, onlar sahabeyi en galiz küfürlerle itham etmişlerdir. Meselâ mutezilenin zuhur ettiği sıralarda hariciler, Ummul-mu'minîn cAişe ile onun tarafında yer alan falha ve ez-Zubeyr'i, Cemel harbinde 'Ali'ye karşı geldikleri için, 'Ali'yi de, kendisi hak sahibi olduğu halde, Şıffîn'de tahkimi kabul ettiği için tekfir etmişlerdir. Ashnda, ehli sünnetin de kabul ettiği gibi, sahabe arasındaki ihtilâflar, ne derece şiddetli olursa olsun, hepsi de bir ietihad neticesi idi ve gayesi müslümanlann selâmetine matuf idî. Taraflardan birisi hatalı olsa bile, ietihadda hata küfrü veya fışkı gerek-tirmezdi; çünkü muctehid bazan hata yapar, bazan da isabet eder. isabet ederse iki ecir kazanır; hataya düşerse yine de kazancı bir ecirdir [366].
Hâriciler sahabenin ileri gelenlerini bu şekilde tefkir ederlerken, mutezilenin ilk imamlarından sayılan Vâsıl Ibn Atâ' daha değişik bir görüşle ortaya çıkmış, her iki gurubu da fâsik olarak ilan etmiştir. Vaşil'a göre, Cemel harbine iştirak edenlerden ve onu destekleyenlerden ya <Alî, Hasan, Huseyn, Îbn cAbbâs, cAmmâr Îbn Yâsir, Eyyüb el-Enşârî ve diğer taraftarlar fâsik-tırlar; yahutta cAişe, Talha ve ez-Znbeyr; çünkü fışkın iki gurubtan hangisinde olduğu bilinemez. Bu itibarla iki gurubtan cAlî ve Tallta veya cAlî ve ez-Zubeyr, şehadette bulunsalar, ikisinden birinin fışkı dolayısıyle her ikisinin de şehadetleri kabul olunmaz [367].
Mutezile imamlarından VâşıTın arkadaşı cAmr Îbn (Ubeyd de, Cemel harbine iştirak eden her iki guruba mensup bütün sahabîlerin kesinlikle fâsik olduklarını ileri sürmüş ve adaletlerini ıskat ederek şehadetlerini makbul saymamıştır [368]. Yine mutezile imamlarından en-Nazzâm, Mucammer ve el-Câhız, Vâşıl'ın görüşüne meyletmişler, Havşeb ve Hacim el-Avkaş ise "kumandanların kurtulup etbâ'ın helak olduklarını" ileri sürmüşlerdir [369]. Yine en-Nazzâm'a göre, imamet meselesinde Hazreti Peygamberden CAİI adına bîr nass bulunduğu halde, 'Ömer Îbnu'l-Hattâb bu nassı gizlemiş ve Şeklfe günü Ebü Bekr'e bey'at etmek suretiyle de Alî*nin imamet ve hilâfetteki hakkını gasbe t mistir [370], El-Câhız'm el-M<förif adlı kitabında da şehadet ettiği gibi, en-Nazzâm'a göre cOmer Îbnu'l-Hattâb, HudeybiyeMe Hazreti Peygambere sorduğu suallerle îmanında şüphe ve tereddüt göstermiştir [371].
En-Nazzâm, büyük sayıdaki hadîsin kaynağı olan Ebü Hurayra'yı da yalancılıkla itham etmekten geri kalmamıştır; ona göre bu meşhur sahabi, "insanların en yalancısıdır" [372].
En-Nazzâm'ın itham ettiği başka sahabîler de vardır ve bunlardan birisi cAbdullah Îbn Mes'üd'dur. Onun nazarında îbn Mes'üd'un en büyük suçu, mutezilenin görüşüne ters düşen "sa'îd kişi, anasının karnında iken saHd olan kişidir" hadîsini Hazreti Peygamberden rivayet etmesidir. Bu hadiaiyİe Hazreti Peygamber, diğer pek çok hadîslerinde olduğu gibi kaderi isbat etmiştir [373]. Halbuki mutezile ve tabiatıyle en-Nazzâm, kaderi inkâr ettikleri için kaderiyye adiyle de şöhret kazanmışlardır [374]".
Nihayet fetvalarında re'yi ile hüküm veren bütün sahabîleri cehalet ve nifak kaynağı olarak ilân etmek cür'etini gösteren en-Nazzâm, onların ilelebed cehennemde kalacaklarını bile ileri sürmüştür [375]. Maamafih meşhur mutezile imamlarından Şumâme tbnu'l-Eçras'm, bir Cuma günü, halkın câmi'e koştuklarını görünce, yanındaki bir arkadaşına "bak şu öküzlere, bak şu eşeklere" dedikten sonra, Hazreti Peygamberi kasdederek "bu arab balkı ne hale soktu" sözünü büyük bir rahatlıkla söylediği gözonünde bulundurulacak olursa [376], Hazreti Peygambere kadar dil uzatan mutezilenin, onun ashabı hakkında daha neler söyleyebileceklerini tahmin etmek güç değildir. Ne var ki bu türlü görüşleriyle

zihniyetlerini .ve islâm dini karşısındaki mevkilerini iyice belirlemiş olan mutezilenin, sahabeyi ithamları, Kuran ve hadîsin onlar için, tayin ettiği, fakat başkaları için erişilmesi mümkin olmayan yüksek mertebeden hiç bir şey eksiltmez. [377]

D. SAHABE DEVRİNDE HADÎSLERİN YAYILMASI

1. İslâm ülkelerinin genişlemesi

Hasreti Peygamber vefat ettiği zaman Arap Yarımadası İslâm Devleti hudutları içine kamilen girmiş bulunuyordu. Fakat gaye Arap Yarımadası davası değil, islâm'ı yaymak ve hangi milletten olursa olsun, bütün insanları, tek bir kelime, tevHd kelimesi etrafında toplamak idi; çünkü İslâm'a davet peygamberliğin başlıca görevi idi. Hazreti Peygamber 9 uncu Hicrî senenin yaz ortalarında Bizans hududuna kadar bir sefer yapmış (Tebük) [378], 11 inci senede ise, yeni bir sefer hazırlığı için kumandanı Usâme'ye gerekli talimatı vermişti [379]. Ancak onun vefatı, bu seferin ikmaline imkân vermedi. Hazreti Peygamberden sonra hilâfet makamına geçen Ebû Bekr, onun arzusunu gerçekleştirmekte gecikmedi ve yine Usâme kumandasındaki orduyu Şam'a doğru yola çıkardı [380]. Ancak dâhildeki bazı olaylar ve bilhassa ridde hareketleri fütuhatın süratle gelişmesini engelliyordu. Bu sebeple Ebû Bekr'iıı ilk işi, dâhilde sükûnu sağlar sağlamaz kuvvetlerini dışarıya sevketmek oldu. Ebü 'Ubeyde İbnu'l-Cerrâb. kumandasında Humuş'a, 'Amr ibnu'I-'Âş kumandasında Filistin'e, Yezid İbn Ebi Sufyân kumandasında Dımaşk'a, Şu-rahbil İbn Basene kumandasında Ürdün'e dört koldan ilerleyen bu kuvvetler [381], birbirlerine de yardım ederek islâm devletinin hudutlarını kısa bir zaman içerisinde genişlettiler. Hicretin 13 üncü senesi sonlarında Dımaşk [382], 17 inci senede ise Filistin, Ürdün, Suriye ve Lübnan dâhil olmak üzere bütün Şam ülkesi müslümanlar tarafından fethedildi. Bunu, Iran (Fâris) a yapılan seferler takip etti. Râmahurmuz, Süs, Tuster aynı sene içinde alındı [383]. 20 nci senede Mısır fethedilerek [384] Şimalî Afrika'ya yapılacak seferlerin ilk adımı atılmış oldu. 22 nci senede Azerbeycan [385], 23 de Kirman, Sicistfin [386] ve tAska-lln [387] müslümanların eline geçti. Şarkta Çin'e doğru ilerlemeler devam ederken Hiscretin 27 nci senesinde Afrika 'Abdullah İbn Sacd tbn. Ebi Serh'in eliyle fethedildi [388]. Stratejik mevkii daha o zamanlar anlaşılan Kıbrıs, bir görüşe göre aynı sene içinde, diğer bazı görüşlere göre 28 de veya 33 de [389] müslümanların bir ikmal merkezi haline geldi.

48 senesinde Halîfe Mucâviyet karadan ve denizden KusfanÜniyye (İstanbul) nin fethini sağlamak için Sufyân tbn cAvf kumandasmda büyük bir ordu teçhiz etti. Kumandanla birlikte, 'Abdullah İbn <Abbâs, * Abdullah tbn cOmer, 'Abdullah tbnu'z-Zubeyr ve Ebü Eyyûb el-Enşârl gibi sahabenin bazı ileri gelenleri de bu sefere katılmışlardı. Ordu, istanbul önlerine kadar geldi; müslümanlarla rumlar arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Ancak şehir surlarının mukavim ve stratejik mevkiinin emin olması dolayısıyle şehre girmek mümkin olmadı. Muhasara esnasında meşhur şahabı Ebü Eyyûb el-En-şârl şehid düştü; şehir dışında surlara yakın bir yerde defenedildi. Müslümanlar asker ve gemi olarak büyük kayıplar verdikleri için Şâm*a geri dönmek zorunda kaldılar [390].

Tarihleriyle birlikte zikrettiğimiz bu fetih hareketleri, Hazreti Peygamberin parmakla sayılabilecek kadar az ashabiyle Mekke'den Medine'ye hicret edip orada ilk Şehir Devletini kurduktan sonra geçen 50 sene gibi kısa bir zaman içerisinde İslâm'ın kazandığı zaferlerin tarihe geçmiş belgeleridir. Fetihler bundan sonra da devam etmiş, Mâverâunnehr ve Hârizm'in fethi 93 senesine kadar tamamlanmış, 96 senesinde ise Çin hududuna gelinmiştir. Garpta ise, 92 senesi Şaban ayından itibaren Târik kumandasındaki müslümanlar, Afrika sahillerinden dört gemi ile İspanya fethi için harekete geçmiş bulunuyorlardı [391].

Hicretin birinci asrı boyunca, Avrupa'nın batıdaki en uzak noktasından doğudaki Çin hududuna kadar bir şerit halinde uzanan toprakların büyük islâm İmparatorluğu hudutları içerisine girmesinde dikkati çeken en mühim husus, bu fetih hareketlerinden büyük bir kısmının bilhassa genç sahabîlerin çoğunlukla hayatta bulundukları bir devirde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu, tabii olarak, fetih için merkezden doğuya, batıya ve kuzeye çıkartılan sefer

heyetlerinin bacında veya içinde, gerek kumandan olarak ve gerekse er olarak büyük sayıda şahabı guruplarımada yer almış oldukları neticesini doğurur; ara bilgi, dikkat ve tecrübe isteyen harp hareketlerinde, Hazreti Peygamberle birlikte bir çok gazvelere iştirak etmiş ve onun strateji bilgisinden yararlanıp tecrübe edinmiş sahabüerden istifade etmemek elbette düşünülemezdi. Nitekim '(/iümu'J-fcu&ffrâde hadîs ravilerinin "buldan" ve "evtâV'ına bir fasıl ayıran el-Hâkjm Ebü cAbdillah, Hazreti Peygamberin vefatından sonra bir çok sahabîlerinin Medine'den ayrıldıklarım ve muhtelif ülkelere yerleştiklerini söyler [392].

El-Hâkim'in verdiği bilgiye göre, sahabeden CAİİ tbn Ebl fâtih, Sacd tbn Ebl Vakkfis, Sa(ld İbn Zeyd tbn *Amr tbn Nufeyl, 'Abdullah İbn Mee<ûd, Habbâb Ibnu'l-Erett, Sehl tbn Huneyf, Ebü Katâde İbn Rib% Selmfin el-Farisi, Huzeyfe Ibnu'l-Yemân, cAmmâr İbn Yâsir, Ebü Müsal-Eş'arl, Ebü MesSıd el-Enşârl, el-Berâ' tbn 'Âzib, 'Abdullah tbn Yezld el -Hatmi, en-Nu(-mân İbn Mn^airin ve kardeşi Ma'kıl tbn Mukarrin, en-Nucm3n İbn Buşeyr; el-Muğire tbn Şul*, Cerlr İbn cAbdillah el-Beceli, cAdiy İbn Hatim et-Tpâ*!, TJrva İbn Muzarris et-fâ'I, 'Abdullah İbn Ebl Evfâ, Eş'ag İbn Kays, CâbİR tbn Semura, Huzeyfe tbn Esld el-Gıfârl ve daha bir çok sahabî, Küfe'ye yerleşmiş ve bunların çoğu orada defnedilmişlerdir [393].

cUtbe tbn Gazvan, cImrân tbn Huşayn, Ebü Bereze el-Esleml, Mihcen tbnul-Endra', 'Abdullah tbn Muğaffel el-Muzenl, Ma'kıl tbn Yesâr, 'Ahdur-rahman İbn Semura, Ebü Belere, Enes tbn Mâlik (107 yaşında ölmüştür), Hişfim tbn 'Âmir, Ebü Zeyd el-Enşârl, (Amr tbn Ahtab, Şâbit tbn Zeyd, Mucâşi3 tbn MesSid ve kardeşi Mucâlid, (Â*iz tbn cAmr el-Muzenl, Kurra tbn lyâs el-Mozenl, 'Abdullah tbnu'ş-Şıhhlr, Mu'âviye İbn Hayede ve bir çok sahabî Basra'ya yerleşmişlerdir [394].

'Ukba İbn 'Âmir el-Cuhenl, <Amr tbnul-'Âş, oğlu 'Abdullah tbn 'Amr, Cârice tbn Hugafe, 'Abdullah tbn Sa'd tbn Ebl Şerh, Mahmiye tbn Cez\ 'Abdullah Ibuu'l-Hâri8 İbn Cez', Ebü Basra el-GıfâH, Ebü Sa'd el-Hayr, Mu'âg tbn Enes, Mu'&viye tbn Hudeyc, Ziyâd tbnu'l-PJâris, Meeleme tbn Huhalled ve daha pek çok sahabî Mısır'a gelmişlerdir [395].

Es-Suyüt?'nin açıkladığına göre, İmam Muhammed Ibnu*r-Rabic el-Cizi Mısır'a giren sahabîler hakkında bir kitap telif etmiş ve bu kitapta 140 kadar sahabî ismi zikretmiştir. Bizzat kendisi, yani es-Suyütî ise, bazı tarih kitap-İmandan da yararlanarak aynı konuda telif ettiği kitapta Mısır'a dâhil olan 300 ü aşkın sahabî ismi vermiştir" [396].

Ebû 'Ubeyde Îbnu'l-Cerrâh, Bilâl tbn Rabâh, 'Ubâde İbnu'ş-Şimit, Hu'âz tbn Cebel, Sa'd tbn 'Ubâde, Ebu'd'Derdâ', Şurahbîl tbn Şasene, Hâlid lbnu*l Velld, *Iy5z İbn Ganim, el-Fazl tbn 'Abbâs tbn (Abdi'l-Muttalib (Ürdün'de medfûndur), Ebü Mâlik el-Eş'arl, 'Avf İbn Mâlik el-Eşcal, gevbân, Şeddâd tbn Evs, Fuzâle tbn 'Ubeyd, 'Amr İbn 'Anbese, el-Çârig İbn Hişfim, Mu'âviye İbn Ebl Sufyân, Vâgile lbnu'1-Eska', (Busr tbn Ebl Ertât, Hubeyb tbn Meseleme, ez-Zahhâk tbn Kaya, Kubag tbn Eşyem, el-Trbâz tbn Sâriye, 'Abdullah tbn Busr, (Utbe İbn 'Abdi's-Snleml, 'Abdullah İbn Havale, Ka*b tbn Murra, Ka*b tbn cIyâz, el-Mikdâm tbn Ma'dî Kerih ve diğer bir çok sahabî Şam'a inmişlerdir [397].

'Adiy tbn 'Amire el-Kindl, Vâbişa İbn Ma'bed el-Esedî, el-VeUd İbn :Ukbe Cezlre'ye [398]so; Burayde tbn Huşyab el-Esleml (Merv'de medfûndur), Ebü Bereze el-Eşlemi, el-Hakem îbn 'Amr el-Gıfârl, 'Abdullah tbn Hâzim el-Esleml (Nîsâbür'da medfûndur), Kasem tbnul-'Abbâs (Semerkand'da medfûndur) ve diğer bazı sahabe de Horasan'a yerleşmişlerdir [399].

Fetihlerle birlikte muhtelif memleketlere dağılan sahabîlerin sayısı hakkında elimizde kesin bir bilgi yoktur. Biz yukarıda, sadece bir misal olmak üzere, el- Hakim tarafından verilen küçük bir listeden tanınmış bir kaç isim nakletmekle iktifa ettik. Fakat gerçek olarak bilinen husus şudur ki, az olmayan bir sahabî topluluğu fetihlerle birlikte çeşitli ülkelere dağılmış ve İslâm'ın gayesini gerçekleştirme yolunda gayret sarfetmişlerdir. Bu gayenin gerçekleştirilmesi için takip edilen yol ise, fethedilen ülkelerde ilk iş olarak hem ibadet hem de ilim merkezi olabilecek mescidler inşa etmek olmuştur. Bu husus, Hazreti Peygamber devrinde de görülen ve üzerinde ibretle durulması gereken bir konudur. Nitekim hicret senesi, Mekke'den Medine'ye gelirken &ubâ'da konaklayan Hazreti Peygamber, orada ilk mescidi inşa ettiği gibi, Medine'ye vardığı zaman yine ilk işi Mescid'i Nebevinin inşan olmuştur [400].

Hicretin 13 üncü senesinde Şam'ın kalesi olan Dımaşk, cAmr îhnu'l-'Aş, Şurahbll İbn Hasene, Kays İbn Hubeyre, Ebü 'Ubeyde İbnul-Cerrâh ve Hâlid İbnu'l-Velld gibi meşhur sahabîlerin kumandasındaki müslümanlar tarafından zabtedilince, yapılan ilk iş, yine bir mescid yeri tesbit etmek olmuştu. Bu tesbit işini de ilk defa Ebü cUbeyde İbnu'l-Cerrâh yapmıştı. Ancak mescidin binası, 88-96 senelerinde Emevî halifesi el-Velld Ibn cAbdi'l-Melik tarafından gerçekleştirildi. Bu mescid halen Umeyye Camii adiyle maruf ve mevcuttur [401].

Müslümanlar* 16 ncı Hicret senesinde 'Irak'ın fethi üzerine yaşamağa alıştıkları şehirler biçiminde Basra'nın temelini attıkları zaman, mescidi ve dârul-Smâresi daha önceden tamamlanmış bulunuyordu [402]. Fakat Basra iki nehir ağzında rutubeti bol bir şehir olmuştu. Müslümanlar, daha kuru ve çöl iklimine daha yakın bir başka şehrin kurulmasını düşündükleri zaman, bu düşünceyi gerçekleştirmekte gecikmediler. Meşhur şahabı Safd Ibn Ebi Vakkâş, iki arkadaşını bu şehrin kurulabileceği daha müsait bir yer tesbiti için görevlendirdi. Selmân el-FârisI ve Huzeyfe İbnu'l-Yemân, Fırat'ın batısında Hî-re'ye yakın bir yeri seçtiler. Bu sırada Medâ'in'de bulunan Sa(d Ibn Ebî Vakkâş, hicretin 17 nci senesinde 40 bine yakın askeriyle tesbit edilen bu yere gelerek yerleşti, önce kamış ve ağaç dallarından yapılan, fakat çabuk yandığı için Halîfe cOmer

tbnu'l-Hattâb tarafından kerpiçten yapılması emredilen evleriyle yeni kurulan bu şehir, kısa bir zaman içinde sayılı ilim merkezlerinden biri olarak Küfe adiyle şöhret kazandı, tşte bu şehir kurulurken merkezine bir de mescid inşa edilmişti. Bu mescid, aynı zamanda, şehrin muhtelif yönlerine uzanan yolların birleştiği bir nokta olmuştur. Bu yollardan birisinin üzerinde ve mescide iki yüz adım mesafede Sa'd Ibn Ebi Vakkâş'ra evi ve Beytu'1-mâl bulunuyordu [403].
Hicretin 16 ve 17 nci senelerinde müslümanlar tarafından kurulan Basra ve Küfe şehirleri, tanınmış birer ilim merkezi oldukları gibi, Küfe'nin <A1Î Ibn Ebi T âlib tarafından hilâfet merkezi olarak intihab edildiği de malumdur.
Hicretin 21 inci senesinde Iskenderiyye'nin fethinden sonra <Amr İbnu l-*Aş tarafından inşa edilen eI-Câmitu*l-tatîk veya CamiSı *Amr da, Mısır'da Babilon kalesinin şimalinde bulunuyordu. Uzunluğu 50, genişliği 30 zira olan bu mescid, küçüklüğü dolayısıyle el-Velld İbn cAbdi1-Melik tarafından genişletilmiştir [404].
48 inci senede Mu(âviye tarafından Afrika'ya gönderilen bir başka sa-habî cUkbe Ibn Nâf ic, müslüman olan berberilerin de yardımıyle büyük zaferler
kazanmıştı. Ordusunu ve elinde bulunan malları düşmana karşı korumak için bir şehir kurulmasını planladığı zaman, önce bir Dâru'l-Smâre ve bir de mescid inşa etmeyi unutmadı. Ancak namaz kılanlar için oldukça dar gelen bu mescidin genişletilmesini halifeye yazmış, o da mescid civarındaki arazinin satın alınarak genişletilmesini emretmiştir. Daha sonraları müteaddit defalar yenilenen ve genişletilen bu mescid, bugün Tunus'ta Kayrevân Camii olarak meşhurdur ve sahabî tUkbe Ibn Nâfi* tarafından kurulan bu şehir de Kayrevân'dır [405].
Müslümanların fethettikleri ülkelerde ilk iş olarak mescid inşa etmeleriyle ilgili iki misal de uzak şarktan verilebilir. El-Velîd Ibn 'Abdi'l-Melik hilâfet makamına geçince (H. 86-96), Muhemmed İbnu'l-Kâsım kumandasındaki bir ordu Hindistan s eferine çıkmış (89) ve her hangi bir mukavemetle karşılaşmadan Deybîl'i ele geçirmiştir. Onun da buradaki ilk işi bir mescid inşa etmek olmuştur [406]. 'Abbasi halifesi Ebü Ca'fer el-Manşür (H. 136-158) zamanında ise Keşmir alınmış ve burada da bir mescid inşa edilmiştir [407].
tşte, bazı misalleriyle açıklamağa çalıştığımız fetihler ve bu fetihlere pare-lel olarak çoğalan ve birer medrese hüviyetini taşıyan bu mescidler, âlim sahabîlerin önderliğinde bazı ilim merkezlerinin teşekkül etmesine sebep olmuştur. Bu merkezler, daima İslâm'ın çizdiği yolda, fakat bulundukları muhitin örf, âdet ve düşünce tarzlarından da mülhem olarak asırlarca ilim sahasında önderlik etmiş, Kur'ân ve Hadîs ilimlerinin gelişip yayılmasında en mühim âmil olmuşlardır. [408]

2. Bazı ilim merkezleri

a. Medine

Alim sahabîlerin gayretleriyle teşekkül eden ilim merkezlerinin başında, Dâru'l-Hlcre adiyle de şöhret kazanan Medine'yi zikretmek gerekir; çünkü burası, Hazreti Peygamberin ve ashabının Mekke'den hicretle İslâm İmparatorluğunun temelini attıkları ilk şehirdir. İslâm teşriinin büyük bir kısmı burada oluşmuş, Hazreti Peygamber hadîslerinin çoğunu burada söylemiştir. Şehrin her köşe ve bucağında ondan bir hatıraya rastlamamak mümkin değildir. Bu itibarla sahabenin kibarı, onun vefatından sonra da buradan ayrılmayı hoş karşılamamış, onun kabrine yakın olmayı, onunla birlikte yaşamak kadar değerli saymıştır.
Hadîs ve fıkıh sahasında şöhret kazanmış pek çok sahabî Medine'de yaşadığı için, burası, Hazreti Peygamberi görmeyen, fakat onun hadîslerini eıı yakın arkadaşlarından işitip hıfzetmek isteyen hadîsçilerin devamlı ziyaret-gâhı olmuş, tıpkı bir ticaret merkezi gibi, hadîs almağa gelenlerle dolup boşalmıştır.
Medine'de yaşayan ve hadîs sahasında otorite olan bu sahabîlerin başında Ebü Bekr eş-Şıddîk, cOmer İbnu'l-Hattâb, halîfe olarak Küfe'ye intikalinden önce cAli İbn Ebî fâlib, Ebû Hurayra, Ummu'l-mu'minin cAişe, 'Abdullah İbn €Omer, Ebü Sa'îd el-Hudrî ve Zeyd İbn Sabit'i zikretmek gerekir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu sahabîlerden dördü. Ebü Hurayra, 'Abdullah ibn cOmer, Ummu'l-mu'minin £Aişe ve Ebû Sacid el-Hudrl, çok badis rivayet etmekle şöhret kazananlardandır (mukgirûn). Zeyd tbn Şâbit ise, Kur'ân ve Sünnet ahkâmına vâkıf 45 senesinde vefat edinceye kadar, dört halife devrinin kaza, fetva, kıraat ve feraizle ilgili meselelerinde kendisine başvurulan önderlerinden birisi idi [409].
Mescidlerin birer medrese veya ilim müessesesi olarak da hizmet gördükleri ve Mescid-i Nebevinin hicretle birlikte kuruluşundan itibaren böyle bir hüviyete sahip olduğa gözönünde bulundurulursa, Hazreti Peygamberin vefatından sonra da bu seçkin sahabî topluluğunun idaresinde aynı hizmeti başanyle yürüteceğinden şüphe edilemez. Filhakika hadîs ve fıkıh sahasında birer otorite olarak bilinen Sa*îd Ibnul-Museyyib [410], cUrva ibnuVZebeyr [411], ibn Şihâb ez-Zuhrî [412]'Ubeydullah İbn <Utbe İbn Mes'üd» [413], Salim İbn cAbdil-lah İbn 'Ömer[414], el-Çâsım İbn Muhammed İbn Ebî Bekr» [415], Mevlâ İbn cOmer lakabiyle tanınan Nâfi [416] ve daha bir çok tîbi'î, bu medresede ve bir kaçının isimlerini zikrettiğimiz bu sahabîlerin dizleri dibinde yetişmişlerdir. Yine bunlar sayesinde Medine, hadîs işitmek, hadîs almak veya hadîs toplamak isteyenlerin ziyaretgâhı olmakta devam etmiştir. [417]

b. Mekke

İlk vahiyle Islâmî davetin başlangıç şerefine nail olmasına rağmen, halkı, Hazreti Peygambere ve etrafındaki bir avuç müslümana reva gördükleri tehdit ve işkencelerle onların hicret etmelerine sebep olan bu şehir, ancak sekiz sene sonra, müslüman fethiyle tarihteki gerçek yerini almıştır.
Fetihten sonra Hazreti Peygamber Mu*âz İbn Cebel'i Mekke'de bırakmış ve Mekke halkına Kur'ân ve Sünnet ahkâmını ve kıraati öğretmesini ona emretmişti. Mucâz, Hazreti Peygamberin genç ve âlim sahabîlerinden biri idi ve onunla birlikte bütün gazvelere iştirak etmişti [418].
Mu'âz İbn Cebel ile birlikte Mekke'de daha bîr çok sahabî yerleşmiş bulunuyordu. El-Hâkim en-Neysâbüri bunlardan bazılarının isimlerini verir: Ebü RabFa el-Muhzüml'nin oğulları(Ayyaş ve cAbdullah, el-Hârig tbn Hişâm, <Ikrime İbn Ebî Cehl, cAbdullah tbnuVSâ*ib el-Mahzümî ki Kâri'u'ş-şahabe olarak bilinir, cAttâb İbn Esîd ki Hazreti Peygamberin Mekke'deki halifesi idi, kardeşi Çâlid İbn Eald, el-Hakem İbn EbiVÂs, cOgmân tbn Tolta, cUkbe tbnul-Hârig, Şeybe İbn tOgmân, Şafvân İbn Umeyye, Ebü Mahzüre, Süheyl İbn <Amr ve diğerleri[419].
Fakat Mekke medresesi» asıl 'Abdullah İbn 'AbbâVın Basra'dan dönüşünden sonra kuvvet kazanmıştır [420]. Daha önce gerek tefsir sahasındaki mevkiine temas ettiğimiz ve gerekse eÂbâdUet ve fetva vermekle şöhret kazanmış yedi şahabı arasında zikrettiğimiz İbn tAbbâs, rivayet ettiği 1700 e yakın hadis-le de en çok hadis rivayet eden yedi sahabî (mnkgirûn) den birisi olarak da biliniyordu [421]. İşte bu ilmî kapasite ile el-Beytn*l<-Harâm*da oturan ve talebelerine tefair, hadis, fıkıh ve edeb öğreten İbn 'Abbâs ile Mekke medresesi ilmî bir şöhret kazanmış ve pek çok talebe yetiştirmiştir. Bu talebelerden bilhassa üçü, mevâHden olmakla beraber tefsir ve hadîs sahalarında riyadesiyle meşhur olmuşlardır. Bunlardan' birisi, İbn <AbbâVın Kur'ân tefeiriyle ilgili akvalini rivayet etmekle şöhret kazanan Mucâhid İbn Cebr [422], birisi Mekke'nin zâbid ve fakihlerinden, ayni zamanda hacc menâsikini en iyi bilenlerden olan £Atâ3 tbn Ebl Rabahki [423] Mescid-i Haramda etrafında toplananlara fıkıh anlatır, hadîs rivayet eder ve dinî meseleleri öğretirdi. Üçüncüsü ise, pek çok sahabîden ders almış, sonra Ibn fAbbâs'm talebesi olmuş, Mekke'nin meşhur fakîh ve müftîlerinden sayılan favüs îbn Keysândır. [424]
Şurasını da unutmamak lâzımdır ki, Mekke, sonra da Medine, bir hacc ve ziyaret mahalli olmaları itibariyle her iki şehrin de îslâm âleminde ayrı bir mevkii vardır. Her sene buralara gelen binlerce ziyaretçi arasında muhtelif ülkelerin fakîh, müfessir ve muhaddislerinin de bulunması, ilim hayatının canlılığını muhafaza etmesini sağlayan başlıca âmillerden birisi sayılmak icab eder; çünkü bu çeşit toplantılarda cereyan eden müzakerelerin, bilhassa hadîslerin teyîd, takviye ve neşri yönünden rolü çok büyüktür. [425]

c. Küfe

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Küfe, Şimale uzanan îslâm fütuhatı sırasında ordu karargâhı olarak tesis edilmiş bir şehirdi. Bununla beraber bu şehrin bulunduğu ülke, yani cIrâk, geçmiş asırların medeniyet izlerini taşıyan bir yer olup, Babillilerin, Asurlarm, Keldanilerin, Fürs ve Rumların hepsi burada birbirinden farklı devletler kurmuşlardı. Müslümanlar cOmer îbnu'l-Hattâb devrinde buraları istilâ edip Basra ve Küfe şehirlerini kurunca, Me-dâin'in hazineleri* Babil ve Hire'nin medeniyeti buralara intikal etmiş [426], her iki şehir de kısa bir zamanda ilim dünyasının iki büyük merkezi haline gelmiştir.
Küfe, bidayette bir ordu karargâhı olarak kurulduğu için, ordu içinde bulunan bir çok sahabî buraya gelmiş bulunuyordu. Fakat cAIi tbn Ebi f âlib'in Medine'yi terkederek hilâfet merkezini Küfe'ye nakletmesinden sonra şehir geçici bir karargâh merkezi olmaktan çıkmış, her gün süratle

genişleyen büyük bir devletin makam olmuştur. Bu sebepten pek çok sahabe buraya yerleşmiş ve ömürlerinin sonuna kadar burada yaşamışlardır.
Küfe'ye yerleşmiş, olan sahabîlerin ilim yönünden en meşhurları, şüphesiz CAU Ibn Ebl Tâlib ve 'Abdullah Ibn Mes'ûd idi. Ancak <AH Ibn Ebi T âlib'in Küfe hayatı, ilminden çok siyasete dönüktü ve vaktinin çoğunu harplerle geçiriyordu. Daha halifeliğinin başlangıcında, Ummu'l-mu'minln (Aişe ile Basra çöllerinde dövüşmek zorunda kalmış, bunu Mucâviye ile olan çatışması takip etmişti. Fakat bu çatışmanın ortaya çıkardığı haricîler kadar biç bir şey her halde onu meşgul etmemiştir. Bütün bu meşgaleler, onun ilim için zaman ayırmasına daima engel olmuştur.
'Abdullah Ibn Mescûd'a gelince, Küfe medresesi, varlığını ve şöhretini ona borçludur, denilebilir. Ibn MesSid ilk müslüman olan altı kişinin altın-cıswhr." Önce Habeşistan'a sonra Medine'ye hicret etmiştir. Uzun müddet Hazrcli Peygamberin hizmetinde bulunmuş, bu arada Kur'ânı hıfzetmiş, manâ* sim en iyi bir şekilde öğrenmiştir. Hazreti Peygamberin hizmetinde bulunmağı ise ona, onun sözlerini, fiil ve hareketlerini yakından öğrenmek imkânını vermiştir. Geniş bilgisi dolayısıyle sahabenin ilk devre âlimlerinden biri sayılan İbn Mes*üd, Halife cOmer İbnu'l-Hattâb tarafından öğretim için Küfe*ye gönderilmiştir [427]. Onun buraya gelişinden sonradır ki Küfe medresesi teşekkül etmiş ve bu medreseden 'Alkame Ibn Kays [428], el-Esved tbn Yezld [429], Mesrük lbnu'l-Ecda [430]«Ubeyde Ibn eAmr es-Selmânl [431], el-Hâriş Ibn Kaya [432], 'Âmir Ibn Şerâhîl eş-ŞaT)! [433] gibi tanınmış tâbi(ûn uleması yetişmiştir. Fakat şurasını unutmamak gerekir ki, Küfe'ye yerleşmiş ve Küfe medresesinin gelişmesinde büyük rol oynamış olan tâbi'ûn ulemasının hepsi de, Ibn MesSid'un talebesi değildi. Bunların büyük bir kısmı, Mekke ve Medine'de yetişmiş, sonradan Küfe'ye yerleşmişlerdir. cOmer İbnu'l-Hattâb tarafından Küfe kadılığına tayin edilen ve uzun müddet bu vazifede kalan Şurayh Îbnu'l-Hârig [434], Ibrâhîm en-Nahacî [435], Sa(îd Ibn Cubeyris [436] bunlardan bazılarıdır. Hanefî mezhebinin büyük imamı Ebü Hanîfe en-Nucmân Ibn Sâbitin de [437] bu medresenin yetiştirdiği talebelerden biri olduğunu unutmamak lâzımdır. [438]

d. Basra

Baha önce el-Hâkim en-Neysâbürî'den naklen belirttiğimiz gibi [439], Basra'da da pek çok sababt kalmış ve bunların hi m metleriyle burada da bir med rese teşekkül etmiştir. Basra'da kalan sahabîlerin ilim yönünden en meşhurları şüphesiz Ebü Musa'l-Eş'arI ve Enes İbn Mâlik idi; 'AH İbn Ebl ^âüb'in hilâfetinde cAbdnlIah İbn 'Abbas'ın da Basra'ya vali olarak tayin edildiği malumdur [440]. Bu sahabîler yanında hadîs rivayetleriyle tanınan (Imrân tbn Husayn [441], Ma'kıl tbn Yesâr [442], 'Abdurrahman İbn Semura [443] ve daha bir ço\ sahabîyi saymak mümkindir. Fakat bunların arasında Kur'ân ve Hadîs bilgisiyle tanınan ve fakîh olarak da şöhret kazanan sahabî Ebü Mû8a'l-Eştarî [444]idi. Enes İbn Mâlik ise, küçük yaşında Hasreti Peygamberin yanına gelmiş -v« on seneye yakın bir müddetle ona hizmet etmiştir. Bu zaman zarfında Hasreti Peygamberden pek çok hadis işiten Enes, rivayet ettiği 2286 hadîsle mukairûn arasında üçüncü sırayı almıştır [445]. Sonradan Basra'ya yerleşmiş olan bu büyük sahabî orada uzun müddet yaşamıştır. Onun Basra'da en son Ölen sahabî olduğu söylenir [446].
Bu medresede yetişen tâbiSuı arasında el-Hasanu'I-Başrf [447] ve Muham-med İbn SHn [448] en çok şöhret kazananlardandır. Ebu*l-*Âliye Rufey1 İbn Mihrân [449], tbn cAhbâs'in yakın arkadaşlarından Ebu'ş-Şacgâ3 Câbir tbn Zeyd [450], £atâde İbn Di'âme [451], Mutarrıf İbn «Abdillah [452], Ebü Burde İbn Ebl Müsâ [453] ve daha bir çok tanınmış tâbi'î ve etba*ı bu medresenin yetiştirdiği ulemadandır. [454]

e. Şâm

Şam'ın müslümanlar tarafından fethinden sonra ahalisinden pek çok kimse İslâm'a girmişti. Ancak, bilindiği gibi İslâm, sadece inanç ve bu inancin ikrarından ibaret bir din değildir. Bu inancın yanında, gerek ibadet yönünden ve gerekse halâl ve haram yönünden ameli gerektiren bir takım mükellefiyetler de vardır ki, bunların inançtan ayrı mütalâa edilmeleri müm-kin değildi; çünkü hepsi de inancın zorunlu bir neticesi idi ve bunlar olmaksızın inancın varlığına hükmedilemezdi. Bu itibarla kim olursa olsun İslâm'a giren bir kimsenin gerçekten müslüman olabilmesi için gerek bu ibadetleri ve gerekse halâl ve haramı en ince teferruatına kadar bilmesi ve tatbik etmesi gerekiyordu; bu ise sistemli bir eğitim ve öğretime ihtiyaç gösteren bir işti. Nitekim Hazreti Peygamber, bîr kabilenin veya bir şehir halkının İslâm'ı kabul etmesi üzerine oraya hemen ibadet ahkâmını, halâl ve haramı öğretecek bir hoca göndermekte gecikmiyor, onların İslâm'ı tatbik etmelerini sağlayacak her türlü bilgiyi edinmelerine imkan hazırlıyordu.
Halîfeleri devrinde fetihler süratlendiği zaman Hazreti Peygamberin sünneti aynen tatbik edilmiş ve fethedilen ülke halkına İslâm'ı öğretecek hocalar gönderilmiştir. Şâm da bu ülkelerden biridir. Fethi üzerine ordu kumandanlarından Yezid İbn Ebî Sufyân, Halîfe (Omer İbnu'l-Hattâb'a Şint halkının, kendilerine Kur'âni öğretecek ve Fıkıhta derinleştirecek kimselere ihtiyaçları olduğunu yazmış, cOmer de oraya Mucâz tbn Cebel'i, cUbâde -İbnu'-ş-Şâmit'i ve Ebu'd-Derdâ'ı göndermiştir [455].
Mucâjg İbn Cebel, sahabenin halâl ve harama vakıf ileri gelen âlimlerin* den birisi idi. Hazreti Peygamber, hem İslâm'a davet etmesi, hem de halftl ve haramı öğretmesi için Yemen'e bir elçi göndermek lüzumunu hissettiği zaman Mu'âg'ı seçmişti. İbn 'Abbâs'm, kendisinden rivayet ettiği bir haberden öğrendiğimize göre, Mu'âz bu elçilik işini şöyle anlatmıştır: "Hazreti Peygamber beni (Yemen'e) gönderirken şöyle dedi: Sen ehl-i kitaptan olan bir kavme gidiyorsun. Onları (önce) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim O'nun Rasûlü olduğuma şehadet etmeğe davet et. Eğer buna itaat ederlerse onlara Allah'ın gece ve gündüz beş vakit namazı üzerlerine farz kıldığını bildir. Eğer buna itaat ederlerse, onlara Allah'ın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere sadakayı üzerlerine farz kıldığını bildir. Eğer bana itaat ederlerse, mallarının en iyi kalitede olanını almaktan sakın; mazlumun duasından kork; zira onanla Allah arasında perde yoktur' [456].
Mekke'nin fethinden sonra Hazreti Peygamber şehir halkına halâl ve haramı öğretecek birisini bırakmak zaruretini hissettiği zaman, yine MucSe*i seçmişti. Şam'ın fethinde ise, cOmer İbnu'l-Hattâb'ın oraya gönderdiğisa-habîler arasında keza Mucaz. İbn Cebel vardı [457].
Diğer iki sahabî 'Ubâde Ibnu'ş-Şâmit ve Ebu'd-Derda'ın da vücûduyle teşekkül eden Şâm medresesi, 'Ubâde'nin Humuş'ta, Ebu'd-DerdâJın Dımask-ta ve Mucâz îbn Cebel'in de Filistin'deki eğitim ve öğretim faaliyetleriyle, tâbi'ûndan pek çok. ilim adamı yetişmiştir. Ebü İdrls el-Havlâni (* A'ig Îbn 'Abdillah) [458], Sâlîm Îbn 'Abdillah el-Muhâribî [459], Ebü Süleyman ed-Dârânî [460], Çablsa İbn Zu'eyb [461], Mekhûl Îbn Ebî Müslim [462], Recâ* îbn Hayve [463] bunlardan bazılarıdır. Daha sonraki tabakadan ve 157 senesinde vefat eden meşhur fakîh ve muhaddis el-Evzâ*! de bu medresenin yetiştirdiği imamlardandır [464]

f. Mısır

Mısır'ın fethiyle, diğer fethedilen ülkelerde olduğu gibi, buraya da pek çok sahabî gelip yerleşmiş ve İslâm dini ahkâmını öğretip neşretmişlerdir. Mışır*da yerleşen sahabîlerin en meşhuru, şüphesiz, 'Abdullah' Îbn cAmr tbni'-l-'Âs'tır. Ebü Hurayra'nın da şehadet ettiği gibi, Hazreti Peygamberden pek çok hadîs işitmekle şöhret kazananlardan biri olan bu sahabî, aynı zamanda işittiği hadîsleri yazmakla da tanınmıştı. Onun bu suretle meydana getirdiği sabifeye Şâdıfca adım verdiğini ve bu sahîfenin torunları tarafından rivayet edildiğini daha önce zikretmiştik [465].(Abdullah Îbn *Amr yalnız hadîs sahasında değil başka sahalarda da geniş bilgi sahibi idi. Îbn Hacer'den öğrendiğimize göre bu genç sahabî Tevrat'ı da okuyordu [466]. Îbn Sacd ise onun Süryanî dilini de bildiğini kaydeder [467].
'Abdullah, babası 'Amr îbnu'l-'Âş'ın Mu'âviye tarafından Mısır'a vali tayin edilmesi üzerine bu ülkeye gelip yerleşmişti. Babasının vefatından sonra bir müddet için onun yerine getirilmiş, azledildikten sonra da Mısır'da yaşamağa devam etmiştir, 8u arada hacc ve umre için Mekke'ye gitmiş, Şam'a seyahat etmiş, sonra yine Mısır'a dönmüştür. Vefat edinceye kadar Mısır'da yaşayan 'Abdullah buradaki medresenin başta gelen imamalanndan biri olmuştur [468].
'Abdullah İbn 'Amr'daıı başka Mısır'a gelmiş ve oraya yerleşmiş daha pek çok sahabî vardır. Yukarıda es-Suyütfye istinaden 300 ü aşkın gahabî-nin Mısır'a geldiğini kaydetmiştik. Bunların büyük bir kısmı devamlı olarak orada kalmamış olsa bile, kalanların himmetiyle bir medresenin teşekkül etmiş ve pek çok tâbi'ûn ve etfba'ı ulemasının yetişmiş olacağı tabiidir. Nitekim Mısır müfti ve muhaddisi Ebu'1-^ayr Mersed İbn 'Abdülah [469]*, Yezld İbn Jibl rlubcyb [470], 'Ömer lbnu'l-HSriS [471], 'Abdullah İbn Süleyman et-Tavü [472], «Abdur-rahman İbn Şurayh el-Gâfikî [473], Hayve İbn Şurayh et-TucIbî [474] Mısır medresesinde yetişmiş âlimlerden bazılarıdır. Yezld İbn Ebî Hubeyb'in dizi dibinde yetişmiş olan el-Leyg İbn Sa'd [475] ve 'AbduUah İbn Lehra [476] ise, kendi zamanlarında Mısır'ın iki büyük badîsçisi idiler, [477]

3. Hadîslerin yayılması ve "er-Rıhle fî talebi'l-hadis"

Yukarıda, üzerinde durduğumuz bahİBİer bize açıkça göstermiştir ki, İslâm'ın bidayetinden itibaren fetihlerin çoğalması ve bir çok ülkenin

İslâm devleti hudutları içine girmesi, sahabenin, islâm'ın beşiği olan Mekke ve Medine'den ayrılmalarına ve çeşitli ülkelere dağılarak oralarda yerleşmelerine yol açmıştır. Bu sahabîlerden he* birinin kendisine has ilmî bir şahsiyeti vardı ve her birinin bulundukları yerlerde teessüs eden medreseler üzerindeki fonksiyonları da birbirlerinden farklı idi. Bunun başlıca sebebi, bütün sahabîlerin, Hazreti Peygamberin söz ve fiillerini, yahut dine taalluk eden bütün meseleleri aynı derecede bilmemeleri idi. Yukarıdada işaret ettiğimiz gibi, Medine medresesinin teşekkülünde en büyük rolü 'Abdullah tbn 'Ömer oynamıştı. Mekke'de 'Abdullah İbn cAbbâs, Kûfe'de «Abdullah İbn Mes'üd, Mısır'da 'Abdullah İbn 'Amr îbni'l-'Âş, Basra'da Ebû Müsâ el-Eş'ari ve Enes İbn Mâlik, Şam'da ise Mu(âg İbn Cebel, Ebu'd-Derdâ* ve 'Ubâde Ibnu'ş-Şâmit de kendi medreselerinin teşekkülünde aynı derecede rol oynamışlardı*. Bunların dışında aynı ülkelere yerleşen, yahut girip çıkan diğer sahabîleri de elbette göz-önünde bulundurmak gerekir. Ne var ki, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, her şahabının Hazreti .Peygamberden işitip gördüğü sök ve fiiller birbirinden farklı idî. Bunların arasında» Hazreti Peygamber hayatta kaldığı müddetçe onun yanından ayrılmayanlar, bîr başka ifade ile, onunla sohbeti uzun olanlar bulunduğu gibi, yanında az kalanlar, yahut sohbeti kısa sürenler de vardı. Bu, tabii olarak Hazreti Peygambere ait söz ve fiillerden, bîr şahabının bildiğini diğer bir şahabının bilememesi neticesini doğurmuştu. Nitekim daha önce rakamlar vererek de açıkladığımız gibi, binin üzerinde hadîs rivayet ettikleri için mufcsirün denilen yedi sahabî arasında bile hadîs sayısı bakımından oldukça büyük farklar vardır. En çok hadis rivayet eden Ebû Hurayra'nın 3800 ün üstünde hadîsi var iken, ondan sonra gelen 'Abdullah İbn 'Ömer'in 2600 küsur hadîsi rivayet edilmiştir. Bunun gibi, Enee İbn Mâlik'in 2286, Ummu'l-mu'nünln cÂişe'nin 2210, İbn 'Abbâs'ın 1969, Câbir İbn cAbdillah'ın da 1540 hadîsi vardır. Mukgîründan en az hadîsi olan kimse ise, 1170 hadîsle Ebü Sa^d el-ÇudrPdir. Bu rakamlar gösteriyor ki, bazı sahabenin işittiklerini diğer bazıları işitmemişlerdir. Bu ise tabii olarak şu neticeyi doğurmuştur: Bir sahabî hangi ülkeye göçedip yerleşmişse, o ülkede yalnız o sahabî tarafından bilinen ve rivayet edilen hadîsler tanınmış, fakat o ülkeye uğramayan sa-habîlerin hadîsleri orada meçhul kalmıştır. İşte hadîs tarihinde zaman zaman rastlanan "Irak ehlinin hadîsi", yahut "Şâm ehlinin hadîsi", veya "Mısır ehlinin hadîsi'* tabirlerinin delâlet ettiği ntanâ budur. Eğer bir hadîs, Şam'a yerleşmiş bir sahabî tarafından rivayet edilmiş, fakat o hadîsi başka ülkelerdeki diğer sahabîler rivayet etmemişlerse, yalnız Şam ahalisince maruf olan bu hadis için **Şâm ehlinin hadîsi" demek kadar tabii bir şey olmamak gerekir.

Değişik hadîslerin değişik ülkelerde yayılması, teşriî görevin ifasında farklı neticeler doğurmuştur. Bilindiği gibi sahabe devrinde teşriin başlıca üç kaynağı vardı: Kur'ânı Kerîm, Sünnet veya hadîs, sahabe içtihadı. Burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, ictihad, Hazreti Peygamber tarafından sahabeye yüklenmiş en mühim görevlerden birisi idi. Mu(âz İbn Cebel'i Yemen'e gönderdiği zaman ona, ne ile hüküm vereceğini sormuş, Mu'ag da "Allah'ın Kitabı ile, onda bulamazsam Rasûlu'llahın Sünneti ile, onda da bulamazsam içtihadımla" demişti. Hazreti Peygamber onun bu cevabından memnun olmuş ve göğsüne vurarak "Allah'ın elçisinin elçisini, Allah'ın elçisini hoşnud edecek şekilde muvaffak kılan Allah'a hamdolsun" diyerek bu memnuniyetini ifade etmişti [478]Bu bakımdan ictibad, çeşitli hâdiselerin zuhurunda, onların halli için her şahabının başvurması gereken teşriî görevlerden birisi sa-yıhyordur.

Her ne kadar Ebü Bekr ve 'Ömer İbnû'l-Çattâb'ın hilâfetlerinde, yani sahabenin henüz Medine dışındaki ülkelere fazlasıyle yayılmadıkları devirlerde ortaya çıkan müşkillerin halli, çok defa aynı şehirde yaşayan sahabî-lerin görüşlerine başvurmak suretiyle hallediliyor ve mesele ile ilgili hüküm bir çeşit sahabe iema'ı olarak ortaya çıkıyor idiyse de, fetihlerin genişlemesi ve sahabenin dağılmasıyle, onlara başvurmak ve herbirinin görüşünü almak imkânı ortadan kalkmıştı. Medine'de bulunan halîfenin, hakkında naaş bulunmayan bir hâdise zuhur ettikçe, Küfe'de, Basra'da, Şam veya Mısır'daki sahabe ileri gelenlerini toplaması ve onların hâdise ile ilgili görüşlerini alması kolay değildi. Bu sebeple teşri salâhiyetine sahip olan sahabîler, teşiî görevlerini ya ferden, yahutta daha çok sahabenin bulunduğu yerlerde cemaat halinde yapmak zorunda kaldılar. Bu suretle, müslüman ülkelerin her birinden, orada bulunan sahabî sayısı nisbetinde, hakkında nass bulunmayan meselelerle veya nussların tefsir ve izahı ile ilgili fetvalar sâdır olmağa başladı. Bunun neticesi olarak da, sahabe arasında sâdır olan bu ahkâm ile ilgili bir çok ihtilâf zuhur etti. Bu ihtilâfların muhtelif sebepleri vardı:

a. Kur'ân ve Sünnet ahkâmına ait nâsslarra çoğu, murad edilen manâya delâlet yönünden kat'î değil zannî idi. Nassın bîr manâya gelme ihtimali olduğu gibi, bir başka manâya gelme ihtimali de vardı. Bunun sebebi,, çok defa bir nassda lügat yönünden müşterek yazılışta iki veya daha fazla manâya gelen lafızların bulunması idi. Bazan tahsis ihtimali olan, fakat âmini ifade eden, bazan takyid ihtimali olan, fakat mutlak ifade eden bir lafız bulunuyordu. Her kanun vâzıı sahabî, bunları kendi nazarında makbul olan karineler yar-dimiyle ve kendi açısından değerlendiriyor, veya manâlandırıyordu. Sahabenin bir nassı anlayışlanndaki farklılık dolayısıyle cüz'î meselelerde aralarında zuhur eden ihtilâf pek çoktur.

b. Sahabenin yaşadığı çevreler birbirinden farklı olduğu gibi, teşrîe konu olan mesalih ve ihtiyaçları da değişikti. Meselâ Medine'de 'Abdullah İbn 'Ömer'in karşılaştığı bir hâdise, Şam'da Mucâviye'nin, yahut Küfe'de 'Abdullah İbn Mes*üd'un karşısına çıkmıyordu. Çevrelerin çeşitli yönlerden farklı olması dolayısıyle mesalihın ve ahkâm teşriine götüren âmillerin takdiri hususunda da görüş ayrılıkları oluyordu [479].

c. Nihayet konumuz yönünden önemli olan üçüncü sebep» hadîslerin sahabe devrinde tedvin edilerek müştereken müracaatı temin edecek şekilde müslümanlar arasında neşredilmiş olmamasıdır. Bunun neticesi olarak meselâ Mısır'daki bir sahabî, karşılaştığı bir hâdisenin hallinde Hazreti Peygamberden işittiği bir hadîs nassuıa istinaden hüküm vazedebilirken, 'Irak'taki bir sahabî, o hadîsi bilmediği için, aynı hâdiseyi kendi ictihadıyle halletmek zorunda kahyor ve bu suretle, iki ayrı ülkede aynı hâdise için birbiiinden farklı hükümler ortaya çıkmış oluyordu.

Bu üçüncü hal, her ne kadar ahkâm hadîslerine taalluk etse bile, muhakkak olan ve sahabe tarafından da idrak edilen husus şu idi ki, Hazret i Pey-rin hadîsleri sahabîlerin çeşitli ülkelere dağılnıalanyle dağılmış ve bir bütün olarak herkes tarafından istenildiği anda kaynak olarak kullanılma imkânından mahrum kalmıştır. Keza sahabe tarafından iyice bilinen diğer bir husus da, ülkesinde maruf ve meşhur olmayan pek çok ilmin diğer ülkelerde maruf ve meşhur olmasıdır. Bir başka ifadeyle her eahabînin, diğer ülkelerde yaşayan arkadaşlarının Hazreti Peygamberden duyup öğrendikleri, fakat kendisinin bilmediği şeyleri bulundukları yerlerde Öğrettiklerini bilmeğidir. İşte bu durum, sahabe arasında Önce küçük çapta da olsa, bir hareketin başlamasına yol açmıştır. Bu hareket, bir ülkede yaşayan bir sahabînin, bilmediği yahut Hazreti Peygamberden işitmediği bir hadîsi, onu bilen ve fakat başka ülkede yaşayan bir başka sahabîden öğrenmek için onun yanına seyahat etmek (rıhlet) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Aslında dine taalluk eden bir şeyi öğrenmek maksadıyle günlerce ve hattâ haftalarca süren seyahatlerin başlangıcını Hazreti Peygamberin hayatta bulunduğu devre kadar indirmek mümkindir. Medine'ye bir hayli uzak yerlerde oturan kabile mensuplarının tek başlarına veya heyetler halinde sık sık Hazreti Peygambere gelerek din hakkında sualler sordukları, ondan nasihat dinleyip tavsiyesini aldıkları bib'nen hususlardandır. Hattâ bu, o kadar meşhur olmuştur ki, Enes İbn Mâlik bir hadîsinin basında "RasûluTlah (e. a. 8.) a sual sormaktan nehyolunmuştuk. Bundan dolayı çöl ahalisinden akıllı bir kimsenin gelmesi ve bizler dinlerken Hazreti Peygambere sual. sorması hoşumuza giderdi" demek suretiyle [480] bir şeyler öğrenmek maksadıyle Hazreti Peygamberin yanına gelmek için uzun seyahatların göze alındığını ve bunun sık sık tekerrür ettiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Yeni bir dinin vaz-olunduğu sırada, bu dine intigab edenlerin onun gereğini yapmak için bir çok şeyleri Öğrenmek zorunda kalacaklarını ve bunun için de en sağlam yolun o dini vazedene başvurmak olduğunu tabii karşılamak icabeder. Hattâ Hazreti Peygamberin vefatından sonra bile dini en iyi bildiklerine şüphe olmayan onun en yakın arkadaşlarına danışmak, maksadıyle bu seyahatlerin devam etmiş olacağı da tabiidir. Filhakika, ister dine taaluk eden bir şeyi Öğrenmek için olsun, ister Hazreti Peygamberin bir hadisini işitmek için olsun, Itadli adiyle şöhret kazanan bu seyahatlar, sahabe arasında olduğu gibi daha sonraki tabakalarda giderek artmış ve hadîs toplamanın başta gelen şartlarından biri olmuştur.

Bir sahabînin bilmediği veya Hazreti Peygamberden duymadığı bir hadîsi öğrenmek, yahut bildiği halde sonradan tereddüde düştüğü bir kaç kelimesini yeniden işiterek ondan emin olmak için her türlü yolculuk meşakkatini göze alarak uzak bir ülkede yaşayan bir başka sahabînin yanma gittiğini gösteren enteresan haberler vardır.

atbn Ebî Rabâh'tan nakledildiğine göre, Medine'de bulunan Ebü Eyyûfo el-Enşârl, Hazreti Peygamberden işittiği bir hadîsi Mısır'da bulunan tükbe tbn 'Âmir'e sormak için hayvanına binip yola çıkmıştır; zira bu hadîsi Hazreti Peygamberden işiten kendisiyle cUkbe'dan başka kimse kalmamıştır. Ebü Eyyûb Mısır'a geldiği zaman, o sırada Mısır emîri olan Mesleme İbn Mahled'in evine uğramış ve kendisini Ukbe'nm evine götürecek bir rehber alarak eUkbe'ya gelmiştir. Ona "her kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter" hadisini sormuş ve ubu hadisi Hazreti Peygamberden işiten senden ve benden başka kimse kalmadı'* demiştir. cUkbe'nın, hadîsi Hazreti Peygamberden işittiği şekilde tekrarlaması üzerine yine hayvanına binerek Medine'ye geri dönüm .ştür [481]

öyle anlaşılıyor ki Ebû Eyyûb, bu hadîsten bazı şeyleri unuttuğu korkusuna kapılmış, onu hafızasında tazelemek için, Hazreti Peygamberden işitmiş kendisinden sonra tek kişi kalan TJkbe İbn cÂmir*i aramağa koyulmuştur. Bunun için Medine'den Mısır'a, bir komşu evine gider gibi, yola çıkmış, cUkbe dan hadîsi dinledikten sonra tekrar memleketine dönmüştür.

El-Buhari tarafından da bâb başlığı olarak zikredilen bir başka haberden öğrendiğimize göre, Câbir tbn cAbdUlah, sahabi 'Abdillah tbn Uneys'in Hazreti Peygamberden rivayet ettiği bir hadîsi bizzat onun ağsından işitmek için bir ay süren bir yolculuğa çıkmıştır. [482]O sırada Şam'da bulunan cAbdulIah İbn Uneys'in yanına gelen Cabir, ona: "Hazreti Peygamberden işitmediğim bir hadisi rivayet ettiğini öğrendim. Onu

işitmeden ikimizden birinin ölmesinden korktum ve sana geldim" diyerek hadîsi ondan dinlemiş ve Medine'ye dönmüştür[483].
Tek bir hadis için dahi olsa sahabe arasında görülen bu türlü seyahatlar, tfibicûn neslinin yetişmesinden sonra şüphesiz daha çok artmıştır ve hadişle meşgul olan bir çok tâbi'î, ilk kaynak olan ve muhtelif ülkelere dağılmış bulunan sahabîleri teker teker ziyaret ederek onların Hazreti Peygamberden işitip rivayet ettikleri hadiseleri toplamağa başlamışlardır. Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in "gerektiği zaman bir tek hadîs için günlerce yürüdüğünü" söylemesi [484], Mesrük lbnu'l-Ecda(ın "bir harf için de olsa yolculuk ettiğini" belirtmesi [485], hadîslerin toplanması için sarfedilen gayret ve titizliği gösteren delillerdendir. Bu Beyanatların yalnız ilim ve din için yapılmış olması da, bundaki samimiyetin bir başka delilini teşkil eder. 'Abdullah İbn Mes'üd'un "Allah'ın Kitabım benden daha iyi bilen bir kimsenin bulunduğunu öğrensem ona giderdim" [486] sözü ile cÂnrir eş-Şacbî'nin "bir kimse hikmetle ilgili bir kelime işitmek için Şam'ın bir ucundan Yemen'in öbür ucuna kadar sefere çıkmış olsa, onun bu seferi zayi olmuş sayılmaz" sözü [487] bu konudaki niyet ve samimiyeti açıkça gösterir.
îbn Mâce tararından nakledilen bir hadisin râvisi Kesir İbn Kays, şöyle anlatmaktadır: "Dımaşk mescidinde Ebu'd-Derda'ın yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve: Yâ Eba'd-Derdâ'! Senin rivayet ettiğini işittiğim bir hadîs için Rasûlullah (0. a. s.) in şehri Medine'den geliyorum, dedi. Ebu'd-Derdâ. ona: Ticaret yahut başka bir iş için gelmedin mi? diye sordu. Adam hayır, deyince Ebu'd-Derdâ1 ona şu cevabı verdi: Hazreti Peygamberin şöyle dediğini işittim: Her kim ilim elde etmek için bir yola sülük ederse, Allah da ona cennet yolunu kolaylaştırır. Melekler ilim peşinde giden kimseden hoşnud olarak kanadlannı eğerler. Göktekiler ve yerdeküer, hattâ denizdeki balıklar bile onun için mağfiret dilerler. Alimin âbide üstünlüğü, ayın şâir yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Ne var ki Peygamberler ne dinar ne de dirhem bırakırlar; onların bıraktıkları yalnız ilimdir; onu alan da büyük bir hoşnadlukla alır" [488].
Hasreti Peygamberden rivayet edilen bu çeşit hadislerle de teyid ve teşvik edilen geyahatlar, bir taraftan hadîsin daha geniş ülkelere yayılmasını Bağladığı gibi, diğer taraftan bir hadîs metninin değişik rivayet şekillerinin de ortaya çıkmasına vesile olmuştur; çünkü bir hadîsçi, bazan yaşadığı şehirde kendi şeyhinden işittiği bir hadîsi, bir başka yerde ve bir başka şeyhten daha değişik bir şekilde işitmiş olabiliyordu. Bu ise, bir taraftan hadîsciler arasında hadisle ilgili müzakere kapısını açarken, bir taraftan da "fulan kimse hadîsi bu şekilde rivayet etti; fulan kimse de şu şekil...'* ifadesinin tabii bir neticesi olarak isnad fikrinin yerleşip gelişmesinde basıca âmillerden birisi olmuştur.
îlerde daha geniş bir şekilde üzerinde durma imkânını bulacağımız bu konu ile sahabe devrine son verirken, şu hususu bir defa daha belirtmekte fayda vardır ki, vahyin başlangıcı ile islâm'ın iki dayanağından birisi olduğu anlaşılan hadîs, Hazreti Peygamberin en yakın arkadaş ve yardımcıları olan sahabe tarafından tam bir titizlikle korunmuş, bazan hâfiza ve bazan da yazı yardımıyle müteakip nesle nakledilmiştir. Ne var ki sahabeden sonra yine de hayırla yadedilmesi gereken ve Kur'ân ve hadîs başta olmak üzere İslâm! ilimler sahasında âlimleri sayılamıyacak kadar çok olan bu nesil, belki de Hazreti Peygamberi görmemenin ve onun devrine bir kuşak da olsa uzak bulunmanın bir neticesi olarak, aralarına fesad unsurların sızmasına ve tevhîd kelimesinin geniş çapta zedelenmesine engel olamamıştır. Bu zedelenmenin en büyük tesiri ise, hadîs üzerinde görülmüştür. Bunu müteakip bahislerimizde incelemeğe çalışacağız. [489]

E. HADÎSTE VAZC HAREKETLERİ

1. Mevzu1 (uydurma) hadîsin tarifi

Başla İslâm dinine kasdedenler olmak üzere, mensub oldukları siyasi fırka ve hizibleri, fıkhî mezhebleri, kabilelerini, cinsiyetlerini, dillerini, peşinden gittikleri imam veya hükümdarları medhetmek, halife ve emirlerin nezdinde yüksek mertebeler kazanmak, cami ve mescidlerde va'zettikleri cemaatın teveccühüne nail olmak, halkın dinî emir ve nehiyelere karşı rağbetini artırmak maksadıyle din düşmanlarının, yalancıların ve câhillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan şeylere, derecelerini yükseltmek için tanınmış hadis râvilerinden düzdükleri isnadlar ekleyerek hadîsmiş gibi Hazreti Peygambere iftira ile isnâd ettikleri sözlere mevzu* (uydurma) hadîs adı verilmiştir [490]".
Hazreti Peygamber "her kim benim üzerime kasden yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın" [491]demiş olmakla beraber, esefle belirtmek gerekir ki, İslâm'ın çok erken bir devrinde, çeşitli sebeplerle pek çok hadis uydurulmuş ve Hazreti Peygamberin ismine izafeten sahih hadiseler meya-nında rivayet edilmiştir. Hadîs vaz'ının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler üzerinde durmadan önce, tarihi kesinlikle tesbit edilemese bile, hadîs va>-inin başlangıcına, yahut mevzüc hadîslerin zuhur etmeğe başladığı devre kısaca işaret etmek faydalı olacaktır. [492]

2. Hadis vaz'ının başlangıcı

Hadis, tslâm toplum hayatındaki yerini ve değerini incelerken de be-belirttiğimiz gibi, hem Kur'ânin tefsiri, hemde teşrîîn Kur'ândan sonraki ilk kaynağı olması bakımındai% Hazreti Peygamberin hayatında gerçek değerini bulmuş ve sahabe arasında aranan, müzakere edilen ve büyük bir titizlikle korunan mukaddes bir emanet olmuştur. Gerçek bu olunca, hadîs vaz'ının başlangıç devrini araştırırken, ilk akla gelen sualin, hadîsin değer kazandığı bu ilk devirle ilgili olması ve "vazc hareketinin Hazreti Peygamberin hayatında görülüp görülemiyeceği" istifhamının belirmesi tabii bir netice olarak ortaya çıkabilir. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, böyle bir istifhamın hadîs tarihi bakımından hiç bir mesnedi ve hiç bir değeri yoktur. Bu hükmü teyid babında ileri sürülebilecek basit, basit olduğu kadar da münakaşa götürmez ilk delil, hadîs tarihi ile ilgili kaynaklarda, Hazreti Peygamber hayatta iken hadîs vaz'ına teşebbüs edildiğini, yahut bir kişi dahî olsa, onun bu derece şeni bir fiile cüret ettiğini gösterecek tek bir habere rastlanmamaktadır. Eğer böyle bir hareket olsaydı, daha sonraki devirlerde bu ise teşebbüs edip de hadisçiler tarafından en ağır dille teşhir edilenler gibi, bu hareketin faili veya failleri de, ya bizzat Hazreti Peygamber, yahutta onun ashabı tarafından aynı tarzda teşhir edilir ve lanetlenir, bununla ilgili haberler de bize kadar intikal ederdi. Nitekim ilk asır içerisinde hadîslerin hususî bir kitapta toplanmayip, yalnız hafızaya itimad edilmesinden, aynı zamanda vahyin başlangıcından vefata kadar geçen 23 sene içinde Hazreti Peygamberin söyledik* lerine ve yaptıklarına hasretmenin güçlüğünden dolayı bazı kimselerin hadîs vaz* ve Hazreti Peygambere nisbet etmeyi mubah saydıklarını ileri süren Fecru'Ulslâm müellifi Ahmed Emin [493], vaz*işinin Hazreti Peygamberin hayatında zuhur ettiğini ve bu sebeple onun "her kim benim üzerime kasden yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın1* hadîsini söylemek zoruuda kaldığını iddia etmiş, fakat bu iddiasını teyid edecek müşahhas bir delil ortaya koymaktan âcis kalmıştır- Oysa ki düşüncesi, vaz* hareketinin Peygamber devrinde başladığı görüşüne mütemayil olan bir müellifin, bu kadar ciddî bîr konuda düşüncesini teyid edecek bîr iki misal göstermesi ve hadîs vazc eden bir iki isim zikretmesi gerekirdi. Maamafih onun böyle bir delil ileri sürmekten âciz kalması ve iddiasını sadece Hazreti Peygamberin ne maksatla »Öy-lediği sibakından açıkça anlaşılan mezkûr hadîsin vürûduna dayandırması, kaynaklarda hadîs vazSnın Hazreti Peygamber devrinde başladığını gösteren tek bir haberin bulunmadığına dair yukarıda işaret ettiğimiz görüşümüzü teyid eder.
Hadîs vaz^ının Hazreti Peygamber deVrinde başlamış olamayacağının diğer bir delili, aksine varid olacak iddianın akıl ve mantıktan uzak oluşudur. Çünkü Peygamber devrinde İslâm'ın intişarı, ona karşı duyulan büyük bir inanç içerisinde cereyan etmiş, mtisltimanlar üstün bir îmanla onun etrafında toplandıkları için din, süratle yayılmıştır. Böyle bir îmanın, sahibini Hazreti Peygambere yahu isnad etmeğe götürebileceğini kabul etmek müm-kin değildir. Tarih, sahabenin adaletine hiç bir şüphe ve tereddüde mahal bırakmayacak şekilde şehadet etmiştir.
Her hangi bir sahabînin hadîs uydurup onu Hazreti Peygambere isnad etmiyeceği kesin olmakla beraber, Peygamber devrinde yaşamış, sureta müs-lüman olmuş, fakat içlerinde inançsızlıklarını gizlemiş "münafık" denilen bazı kimselerin hadîs vazcına teşebbüs edebilecekleri düşünülebilirse de, sahabe tarafından çok iyi tanınan bu gibi kimselerin hadîs naklinde hiç bir değerleri bulunmadığını da hatırdan uzak tutmamak gerekir. Daha önce bir vesile ile de temas ettiğimiz gibi, Kur'ânı Kerimden zaman zaman nazil olan âyetler, bunların içlerinde gizledikleri nifak alâmetlerini açığa çıkarmış ve onların her hangi şeni bîr fiilde bulunmalarına fırsat vermemiştir. Bu bakımdan, Kur*ânı Kerîmin de açıkça belirttiği gibi "münafıklar, kalplerinde bulunan kötülükleri haber veren âyetlerin nazil olmasından şiddetle çekini-yorlardı" [494]".
Hazreti Peygemberin vefatından sonra devlet idaresini eline alan iki halîfe Ebü Bekr eş-Şıddîk ve cOmer İbnul-Hattâb'm hadis rivayetinde gösterdikleri sert tedbirler sebebiyle [495], onların devrinde de hadis vazona teşebbüs edilmediği muhakkaktır. Esasen kaynaklarda bunun aksini gösterecek her hangi bir işarete rastlamak mümkün değildir. O halde hadis vaz*i ne zaman başlamıştır?
Biz, yine kaynaklardan edindiğimiz intiba ile, Hazreti Peygamber ve onun halîfeleri devrinde hadîs vazona teşebbüs edilmediği görüşüne sahip olmamıza rağmen, bu işin yine de çok erken bir devirde başladığını söylemek zorundayız. Çünkü İslâm âlemi, yarım asırlık bir devri henüz tamamlamadan büyük bir badireye sürüklenmiş ve bu badirede üçüncü halîfe 'Osman İbn cA£F5n şehid edilmiştir. Onun şehadetiyle İslâm'ın binası sarsılmış, inanç ve iman duvarlarında tamiri gayri kaabil çatlaklar meydana gelmiştir. 'Osman'ın katlinden sonra müslümanlar 'Alî

İbn Ebî fâlib'e bey'at etmiş olmakla beraber» vukubulan yeni hadisler, anlaşmazlıkları bir kat daha artırmıştır. Çünkü bir taraftan 'Ali'ye bey'at edilirken, diğer taraftan 'Ogmân'ın ölümünden me8'ul olduğu gerekçesiyle yine 'Ali'den onun "dem"i talebedilmiştir. Bu olaylar, müslüman saflarında büyük bölünmelere sebep olmuş, bir taraftan Hicaz ve 'Iraklıların takviye ettikleri CAH karargâhı teşekkül ederken, diğer taraftan Şâm ve Mısır halkının desteklediği Mu'âviye karargâhı diğerinin karşısında ona cephe almıştır. Bu bölünme, müslümanlar arasında şiddetli çarpışmalara sebep olmuş, iş tahkimle bir neticeye ulaşmış olmakla beraber, yeni yeni siyasî fırkaların zuhur etmesine yol açmıştır. Bu fırkaların zuhuru ise, bir takını itikadı mezhebleri peşlerinden sürüklemiştir. Ez-Zehebî, müslümanlar arasındaki bu bölünmeyi bahis konusu ederek şöyle der: "Sahabe, diğerlerine nisbetle aralarında en az fitne olan kimselerdi. Nübüvvetten itibaren geçen her asırda, bir evvelkine nisbetle daha fazla ihtilâf ve tefrika zuhur ediyordu. Bu sebeple, 'Osman'ın hilâfetinde zahir bir bid'at vukubul-mamıştı. Fakat onun katledilmesi üzerine, birbirine karşı iki bid'at zuhur etti. Bîri 'AH'yi tekfir eden kavâric, diğeri de, onun imametini, ismetini yahut nübüvvetini veya ulûhiyyetini iddia eden rafıma bid'ati idi. Sahabe asrının sonlarına doğru, İbnu'z-Zubeyr ve 'Abdu'l-Melik'in imaretleri sırasında murcPe ve fcaderiyye bid'atlan vukubuldu, Tâbi'ûn asrının baslarında, Emevî hilâfetinin sonlarına doğru cekmiyye ve müsebbibe mümessile bid'aılan zuhur etti. Sahabe devrinde bunların hiç biri olmamıştı [496].

Ez-£ehebf tarafından özetlenen bu ihtilâfların zuhurunda ve gelişip büyümesinde, İslam'ın Arap Yarımadasını asıp şarkta ve garpte çok geniş ülkelere yayılmasının tesiri büyük olmuştur. Çünkü bu ülkelerde müslümanlar, değişik din ve mezheblerde bir çok değişik milletlerle karşılaşmışlar ve onların büyük derecede tesiri altında kalmışlardır. Kur'ânı Kerîmde, yahu-diler, nasraniler, sâbi'îler, mecûsiler ve müşrikler olarak isimleri geçen [497] bu değişik din mensuplarından bir çoğu, İslâm'ı kabul etmiş olmakla beraber zihinlerinden ilk dinlerinin bazı inanç kalıntılarım atamamışlar ve İslâm'ı bu inançların tesiri altında anlamak zorunda kalmışlardır. Bunlardan bir kısmı ise, çeşitli sebeplerle İslâm'ı zoraki kabul etmişler, fakat hükümranlıklarına son veren bu dine karşı içlerindeki devamlı kin hissinden kendilerini ayıramamışlar, fırsat buldukça onu inanç ve itikad yönünden yıkma gayretlerine girişmişlerdir. Nitekim Halîfe 'Ogmân İbn cAffân'ın öldürülmesiyle başlayan ihtilâfların çıkışınca aslen yahudî oban 'Abdullah tbn Sebe'in büyük rol oynadığı tarihî bir gerçektir. Et-faJberFniii kaydettiğine göre İbn Sebe*, Şan'â' ehlinden olup, anası siyahi bir köle idi. 'Ogmân zamanında müslüman olmuş, müslümanlar arasına girerek onları sapıklaştırmağa çalışmıştır, tşe önce, Hicaz'dan başlayan İbn Sebe', oradan Basra'ya, sonrada Şam'a gelerek faaliyetine devam etmiştir. Ancak buralarda emellerini tam manâsıyle ger-çekleştiremeyip Mu'âviye tarafından Şam'dan çıkarılınca Mısır'a gelmiştir. Burada, 'isa'nın bir gün yeryüzüne tekrar döneceğinin iddia edildiği, halbuki Muhammed'in son peygamber olduğu ve 'isa'ya nisbetle onun yer yüzüne dönmeğe daha çok hakkı bulunduğu; her peygamberin bir vasisi olduğu, Muhammed'in vasisinin de 'Ali'den başkasının olamayacağı gibi fikirleri yaymağa başlamıştır [498]

İbn Sebe', İslâm itikadını yıkmak için ona tamamiyle zıt fikirler yaymağa çalışırken, siyasî havayı da bulandırmayı ihmal etmemiş ve esasen böyle bir hava içerisinde kendi fikirlerinin daha kolay yayılabileceğine büyük bir îmanla bağlanmıştır. Ona göre, madem ki 'Alî Peygamberin vasisidir; o halde Peygamberden sonra imamet, hilâfet veya devlet reisliği herkesten ssiyade 'AIFnin hakkıdır; 'Ogmân bu hakkı ondan gaspetmiştîr. Binaanaleyh müslümanların hemen harekete geçip bu hakkı sahibine iade etmeleri gerekir Böyle bir hareket eUemru bVl-ma€rûf ve'n-nehyu €ani'l-munJw hükmünün de bir gereğidir [499].

tbn Sebe1, fikirlerini yayabilmek için siyasî havadan büyük bir maharetle istifade etmiştir. Bazı meşhur sahabîlerin Küfe, Basra ve Mısır gibi vilâyetlerden azledilerek onların yerine halîfenin yakınlarının getirilmesi, İbn Sebe' için kaçınlmaz bir fırsat olmuştur. Zaten insan, tabiatı itibariyle bu çeşit azil ve tayinleri hoş karşılamaz; içerisini nereden geldiğini pek anlayamadığı bir hoşnutsuzluğun kapladığını hisseder. İnsanlık tarihi, bu tarz idarenin yarattığı çeşitli hâdiselerle doludur. 'Osman İbn 'AÖan'ın yakutlarının işbaşına getirilmesi de böyle bîr hoşnutsuzluk yaratmış olabilir. Fakat bu hoşnutsuzluğun, halîfenin öldürülmesine varacak, müslümanların, sarsıntısı asırlar boyu devam ederek büyük hadimlerle tefrikaya düşmelerine sebep olacak dereceye gelebileceğini kabul etmek gerçekten güçtür. Nitekim 'Osman tbn 'Affân da, muarızlarının bu konudaki iddialarını reddetmek için "ben, Rasûlu'llah (s.a.s.)ın, kendi kabilesinden ve kendi cinsinden vazifelendirdiği kimselerden başkasına vazife vermedim" demiştir [500]. Ebû Bekr ve 'Ömer İbnu'l-HattSb da aynı yolu tutmuşlardır. Ebü Bekr, Şam'ın fethinde Yezld tbn Ebl Sufyân*ı oraya vali olarak tayin etmiş, *Omer ise, onu yine aynı yerde bir müddet tutmuş, sonra onun kardeşi Mucâviye Ibn Ebl Sufyân'ı görevlendirmiştir. Bu tayinler, Emevî sülâlesinin devlet işlerinde vazife almalarının bir mahzuru bulunmadığını gösterir. Akrabaların tayin edilmesi isine gelince, bunda da her hangi bir garabet olmaması gerekir. Eğer 'Osman'ın Öldürülmcsîndeki sebep bu olsaydı, ondan sonra hilâfet makamına geçen CA1I Ibn Ebl fâlib'in aynı siyaseti takip etmemesi, yani kendi akrabalarına devlet işlerinde vazife vermemesi gerekirdi. Fakat görüyoruz ki CAH de, baba ve ana tarafından olan akrabalarını idarî işlerde kullanmış, hattâ bu konuda cOgmân'dan da ileri gitmiştir. Meselâ amcası çocukları'Abdullah Ibn 'Abbâs île 'Ubeydullah tbn 'Abbâs'ı, Kuşem tbn 'Abbâs ve Şumâme tbn cAbbas'ı, kız kardeşi Ummu Hânrnin oğln Ca'de'yi muhteh'f vazifelere tayin etmiş ve daha garibi - şîîlerîn ileri sürdüklerine göre - imamet ve hilâfet müessesesini, oğulları Hasan ve Huseyn'e mîras olarak bırakmıştır [501]. Fakat şurası muhakkaktır ki, tbn Sebe\ bunun gibi siyasî ve idarî hâdiseleri büyük bir ustalıkla istismar etmesini bilmiş ve 'Ogmân Ibn (Aff5n'ın öldürülmesiyle neticelenen ayaklanmanın çıkışında hissesine düşen büyük rolü oynamıştır.

'Ogmân tbn 'Âffân'ın öldürülmesi, müslümanlar arasında büyük bir endişe uyandırmıştır. tAIİ Ibn Ebl f âlibV bey'at edilmekle beraber ba endişe canlılığım muhafaza etmiş ve 'Alî'den bir devlet reisi olarak katillerin cezalandırılması istenmiştir. Ancak Küfe'yi devletin merkezi yapan ve oraya yerleşen CA1Î, bu istek karşısında çeşitli sebeplerden dolayı hareketsiz kalınca, başta Hazreti Peygamberin zevcesi cÂişe olmak üzere, Talha, Zubeyr ve diğer vilâyetlerden gelen bazı sahabîler, katillerin cezalandırılmasını sağlamak için Mekke'de bir toplantı yapmışlar, Basra halimim da yardımlarını sağlamak ınaksadiyle oraya hareket etmeğe karar vermişlerdir. Bundan sonraki hadisler süratle gelişmiştir. <A1I Ibn Ebl f^b, Basra civarında Hazreti cAişe ile bir anlaşma zemini hazırlar gibi olmuşsa da, neticede, kendi taraftarlanyle (Âişe taraftarları arasında tarihin meşhur Cemel harbinin çıkmasını önleyememiştir {H. 36). Bu harpte cÂişc, Tallıa ve Zubeyr gibi iki büyük yardımcısını şehid vererek geri dönmek zorunda kalmıştır. Ancak iç, bununla sonra ermemiştir. O zamana kadar 'AH*ye bey'at etmemiş olan Şam valisi Mucâviye, Osman'ın katilleri cezalandırılmadıkça lu-y'al Hmiycceğİni açıklamış \e 'Alî'ye karşı cephe almakta ısrar etmiştir. Bu ısrar ise, CA1I ile Mu'âviye kuvvetlerinin Şıffîn mevkiinde karşı karşıya gelmelerine yol açmıştır (H. 37). Tahkim hadisesiyle neticelenen Şıffîn harbi de, bilindiği gibi, 'Alî'nin hilâfet makamından hal'i ve Mu(âviye'nin nasbi ile sonuçlanmış; fakat daha mühimini, Kur'ânı Kerîm yerine insanları hakem olarak kabul ettiğinden dolayı 'Alî'yi şiddetle suçlayan kendi taraftarlarından büyük bir gurubun 'Alî'den ayrılmalarına ve havâric adı altında hilâfet makamını daima meşgul eden korkunç bir kuvvet olarak tarih sahnesine çıkmalarına yol açmıştır [502].

Havâric fırkası bu suretle ortaya çıkarken, Mu'âviye'nin hilâfetini tanımayan ve cAlî'ye sadık kalan si'a fırkası, 'Alî'nin bir hârici tarafından öldürülmesinden sonra (H. 40) da oğlu Hasan'a bey'at etmiş, hattâ Hasan'm bir müddet sonra hilâfetten vazgeçip bütün işleri Mu'âviye'ye devretmesi bile, onların cIrâk*a hâkim bir kuvvet olarak hayatiyetlerini devam ettirmelerine engel olmamıştır.

İşte, kısaca özetlemeğe çalıştığımız bu siyasî ihtilâflar ve bu ihtilâfların neticesi olarak ortaya çıkan şî'a ve havâric fırkaları, hadîs vaz'ının başlamasında başlıca âmil olmuşlardır; çünkü her fırka, kendi siyasî görüşlerinin doğruluğuna halkı inandırabilmeli için bu görüşleri teyîd edecek dinî nasslara şiddetle ihtiyaç duymuşlardır. Ne var ki bu naaşları Kur'ân içinde ve sahîh hadisler arasında bulamadıkları zaman, yeni hadîsler îmal etmekten başka çıkar yol görememişlerdir. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, hâriciler hadîs vaz'ında şî'îler kadar ileri gitmemişlerdir; çünkü itikadlannca mur-tekibu'l-keblre (büyük günah sahibi) kâfirdir; yalan söylemek kebîredendir; binâenaleyh yalancı kâfir sayılır [503]. Bu itikadın onları hadîs uydurmaktan alıkoyacağına hiç şüphe yoktur. Filhakika haricîlerin hadîs uydurduklarını gösteren açık bir delil bulunmadığı gibi, lehlerinde vâki olan şehadetler de onları bu konuda temize çıkartmaktadır. Meselâ Ibn Teymiye, şi'a ile havâric arasında bir mukayese yapar ve şöyle der: "Cerh ve ta'dîl kitaplarını gözden geçirenler, en fazla yalan uyduranların şîîler olduklarını açıkça görürler. Haricîler ise, dinden uzaklaşmış olmalarına rağmen, halk arasında en sâdık kimselerdir ve hattâ hadîslerinin en sahîh hadîsler olduğu bile söylenir" [504]. Yine tbn Teymiye'nin bir râfızîye karşı ileri sürdüğü itirazda şöyle dediğini görürüz: "Biz biliyoruz ki havâric sizden daha serdir; bununla beraberlara yalancılık isıiad etmeğe dilimiz varmaz. Onları tecrübe ettik ve doğruyu arayan kimseler olduklarını gördük" [505].

Şîcaya gelince, İslâm tarihinde ilk defa ortaya çıkan büyük siyasî bir fırka olması dolayısiyle, yalnız cAlî taraftarlarını değil, aynı zamanda o devre kadar süratle genişleyen İslâm hâkimiyetinden korku ve dehşete düşmüş yabancı unsurları da bünyesinde toplamış bulunuyordu. Bunlar İslâm aleyhine teksif ettikleri emellerini, zulme uğramış olan CA1I ve evlâdı, veya ehl-i beyt adına tahakkuk ettirmek yolunu tutmuşlardı. CA1I taraftarlığı yahut sevgisi, bu emellerin gerçekleştirilmesi için elverişli bir perde olmuştu.

tAU îbn Ebî fâlib'in, devletin merkezini Hicaz'dan Küfe'ye nakletmesi, (Irâk'ın bir şî'a merkezi haline gelmesini sağlamış, aynı zamanda, İslâm inanç ve itikadının, Irak'ta hâkim eski Fürs inanç ve itikadıyle karışarak yeni bir sîca akaidinin doğmasına yol açmıştır. Fürsler, verasetle intikal eden hü-hümdarlık idaresine alışıktılar; Islâmiyetîn. getirdiği hür seçim sistemim biliniyorlardı. Bu alışkanlığın, 'Irak'a hakim olan Şî'a üzerindeki en büyük tesiri, Peygamberden sonra imamet ve hilâfetin 'Alî'ye geçmesi görüşü üzerinde tecelli etti. Keza fürslere göre hükümdar

mukaddes bir varlıktı; bu görüş, ş^a arasında CA1I ve evlâdları hakkında ortaya çıktı. Nitekim Şî(aya göre imama itaat vâcibtir; çünkü bu Allah'a itaat demektir [506]. Keza şuanın bazı kollarında görülen ve ^Alî'nin nübüvvet ve hattâ ulûhiyyetini orataya koyan inançlar da aynı tesirin neticelerinden başka bir şey değildir [507].
Bu çeşit İslâm dışı inançlarla ortaya çıkan ve Irak'a hakim olan şî'amn, İslâm devleti içerisinde varlığını koruyabilmesi için, inanç ve itikadını Islamî göstermek istemesi tabiidir. Bu ise, inançlarının Kur'ânı Kerime ve Hazreti Peygamberin hadîslerine uygunluğunu isbat etmekle mumlan olur. Eğer Kur'ân içerisinde görüşlerine uygun bir hüküm bulabilirlerse, bu, onlar için elbette büyük bir kazanç olmak icabeder. Fakat böyle bir hüküm yoksa, onu hadîsler arasında aramak lâzımdır. Yine de bulunamazsa, yeni bir Kur'ân âyeti icad etmek mümkin olmadığına göre, bunu hadîs üzerinde denemekten başka çıkar yol yoktur. Nitekim şîca, İslâm dışı görüşlerini teyid edebilmek için, ne Kur'ânı Kerîmde ve ne de Hazreti Peygamberin hadîsleri arasında bir nags bulabilmiş, fakat zaman zaman uydurup halk arasında yaydıkları uydurma hadîslerle görüşlerini takviye etmeğe çalışmışlardır.
Şîcanın hadîs vaz'ındaki önderliği, meşhur şî*î imamlardan Îbn Ebi'I-Hadîd tarafından da açık bir dille itiraf edilmiş ve şöyle denilmiştir: "Bil ki,fezâ'il ile ilgili yalan hadîslerin aslı şî(a cihtf tinden gelmiştir. Onları hadîs vaz'ına sevkeden âmil, hasımlarının düşmanlığı idi... Ne zaman ki Bekriyye şî'amıı bu faaliyetini gördü, onlar da kendi imamları hakkında şî(anın hadîslerine mukabil başka hadîsler vazettiler" [508].
Şî(a, hadîs vazonu bir meslek haline getirdikten sonra, merkez ittihaz ellikleri tIrâk'm, uydurma hadîslerin beşiği haline gelmiş olacağını tahmin etmek güç değildir. Nitekim medîneliler, bu sebepten ıraklıların rivayet ettikleri hadîsleri ihtiyatla karşılamışlar, daha doğrusu onlardan "tevakki" etmişlerdir [509]. Yine bu sebepten, meşhur imam Malik Îbn Enes, tIrâk ehlinin hadîslerini chl-i kitabın hadîsleri ayarında görmüş, "onları tasdik de etmeyiniz tekzîb de" diyerek bu ülkede rivayet edilen hadîslerden korunmak gerektiğini hatırlatmıştır [510]. Aynı İmamın nazarında Irak bir "dâru'z-zarb" idi; para basar gibi burada hadîs imal ediliyor ve piyasaya sürülüyordu. Mâlik Îbn Enes bunu ifade etmek için "ıraklılar gece hasarlar, gündüz harcarlar" demiştir [511].
Şi'a tarafından vazedilen hadîslerin büyük bir kısmı, ıAlî'nin mcnâkıbi ile ilgili olduğu gibi, bazıları da Mu'âviye ve Emevî sülâlesini, * Ali'ye tekad-düm eden diğer üç halîfeyi ve bazı sahabîleri zemmetmek gayesini güdüyordu. Fakat her şeyden önce üzerinde durdukları husus, Hazreti Peygamberin - ^kendisinden sonra hilâfeti CA1I Îbn Ebîf âlib*e vasiyyet ettiğini isbat edebil-*-&&kti. Bu konuda pek çok hadîs uydurmuşlardır. Misal olmak üzere bunlar- bazılarını zikretmekte fayda vardır.
"Sermân'dan rivayet edilmiştir: Hazreti Peygambere vasisinin kim olduğunu sordum. Buyurdu ki: Vasîm, sırdaşım, ehlim içinde halîfem ve kendimden sonra bıraktığım en hayırlı insan 'Alî'dir [512].
"Ehü Burayde babasından rivayet etmiştir: Her nebînin bir vasîsi vardır. Benim vasîm ve vârisim de €AH'dir"[513].
"Enes Îbn Mâlik'ten rivayet edilmiştir: HazretiPeygamber devrinde bir yıldız kaymıştı. Allah'ın elçisi buyurdu ki: Şu yıldıza bakın; kimin evine düşerse, o, benden sonraki halîfedir. Baktık: Yıldız CA1Î Îbn Ebî fâlib'in evine düştü... [514]
A1Î îbn Ebî fâlib'in hilâfet ve imametini, uydurdukları hadîslerle islıat etmeğe çalışan şî'îler, onun faziletine dairde bir çok hadis uydurmuşlardır. Misal olarak bunlardan da bir kaç hadîs zikredebiliriz:
"İbn Mes'üd'taıı rivayet edilmiştir: 'Alî'ye bakmak ibadettir" [515].
"ibn cAbbâs'tan rivayet edilmiştir: Ben ilmin şehriyim; CA1I de bu şehrin kapısıdır. îlim isteyen kapıya gelsin" [516].
'"Ali İbn Ebî Tâlib'ten rivayet edilmiştir: Sen ve şî'an cennettedir" [517].
"Ebü Sacîd el-Hudrî'den rivayet edilmiştir: Kıyamet günü gelince Allah bana ve c Alî'ye diyecektir ki: Sizi sevenleri cennete, size düşman olanları da cehenneme sokun' [518]
Şî'îler, tAH İbn Ebl TSIib hakkında uydurmuş oldukları bu çeşit hadîslerle onun değerini yüceltmek ve dolayısıyle hilafet ve imamet meselesinde ona diğer halîfelerden önce mutlak bir hak tanımak ve bunu isbat etmek gayesini gütmüşlerdir. İbn Teymiye'nin de dediği gibi, aslında, * Alî'nin faziletleri sayılamayacak kadar çoktur; fakat şfo bunlarla iktifa etmemiş, onun için akla hayale gelmedik faziletler düzmüşler ve bunları Hazreti Peygambere söyleterek en büyük cürmü işlemişlerdir [519]. Bu bakımdan şffleri hadîs tarihinde ilk vaz* (uydurma) kapısını açan bir mezheb olarak kabul etmemek ve yukarıda zikri geçen Nehcu'l-belâğa şârihi İbn Ebi'l-Hadld'e hak vermemek mümkin değildir. Ne var ki şîca, bu kapıyı açmakla beraber, vaz(işi yalnız onlara münhasır kalmamış, diğer mezhepler de kendi görüş ve inançlarını aynı yoldan yaymağa başlamışlardır. Bu faaliyet tabiatiyle uzun müddet dev»m etmiştir. Ancak İslâm dininin en mühim kaynağı olan hadîslerin büyük bir tehlike ile karşı karşıya geldiğini daha başlangıçta farkeden hadîsçi-ler, hadîs vazcıne karşı ilk ve en mühim tedbir olarak, hadîs aldıkları râvilerin kimliklerini, hal ve meşreblerini araştırmağa ve onlara, rivayet ettikleri hadîsleri kimlerden aldıklarını sormağa başlamışlardır. Aynı zamanda sıhhatini tesbit ettikleri hadîsleri, daha sistemli bir şekilde büyük, hacimli kitaplarda toplamak suretiyle, onların daha emin bir şekilde muhafaza edilmelerini sağlamışlardır. Bu faaliyet neticesinde, bir taraftan hadîsin rivayet ve tahammül kaidelerini, râvilerin şartlarını cerh ve tardilin hükümlerini tesbit eden yeni bir ilim teşekkül etmeğe başlarken, diğer taraftan her müslümamn güvenle başvurabileceği sahih hadîs kitapları telifine hız verilmiştir. Hicretin ikinci asrı, bu faaliyetlerin yoğunluk kazandığı bir asır olarak görülür. [520]

II. BÖLÜM

HADIS İLMİNİN TEŞEKKÜLÜ VE BUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER

(II. Hicrî Asır)

A. TOPLUM HAYATINA GENEL BAKIŞ

1. Siyasi durum

Seçimle işbaşına gelmiş ilk dört halîfenin devri, emevîlerin babadan oğula intikal eden halifelik idaresiyle sona erince, İslâm devleti, yeni bir idarî sistemle karşı karşıya gelmiş bulunuyordu. Ancak halîfeye istibdad ruhunu telkin eden bu veraset sistemi, çeşitli unsurların idareye karşı giriştikleri şiddetli mücadele neticesinde el değiştirerek emevilerden abbasilere geçti. Bu neticeyi sağlayan unsurların başında, daha önce temas ettiğimiz şî*a ve ha-varic fırkalarının Emevî idaresine karşı besledikleri şiddetli husumet geliyordu. Şî*a, imamet ve hilâfette enl-i beytin ve dolayısıyle 'Ali ve evlâdının eme-vîlerce gasbedilmiş haklarını müdafa ediyor ve her ne şekilde oluna olsun bu hakkı ele geçirmeğe çalışıyordu. Haricîler ise, bugünün ifadesiyle cumhuriyetçi idiler ve halîfenin, hiç bir kabile ve sülâle gözetmeksizin, müslüman-lar arasından lâyık olan birisinin seçilmek suretiyle işbaşına getirilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı.
Şî*a ve havaricin hilâfet meselesinden dolayı emevüere karşı giriştikleri bu mücadeleye Emevî idaresinin takip ettiği koyu ırkçılık siyasetinden bezmiş olan kabilelerin, İslâm'a girmiş Fürs, Rum vs. unsurların düşmanlığı da inzimam edince, Emevî idaresi, bir asrı bile dolduramadan hayat sahnesinden silindi (132/750).
Emevî devletinin yıkılmasından sonra, es-Sa£f5h unvanıyle tanınan Ebul-cAbbâs 'Abdullah İbn Muhammed İbn (A1I İbn «Abdillah İbn «Abdi'1-Mut-talib (132-136) ile, ileride Arap devleti olmaktan ziyade bir imparartorluk haline gelecek olan 'Abbasi devletinin temelleri atılmış oluyordu. Ancak es-Saf- hilâfet makamındaki ömrü uzun sürmedi. 136 senesinde vefat etmesiyle, daha önce veliahd tayin ettiği kardeşi Ebü Cafer el-Manşür (136-158) a bey'at edildi [521]. Ebû Cafer, şiddet, ciddiyet, uyanıklık ve raıyyeniu masalihine ihtimam bakımından Abbasî halîfelerinin en büyüğü sayılmış, devletin temellerini sağum ve kuvvetli esaslar üzerine oturtması dolayısiyle, onun ilk kurucusu olarak kabul edilmiştir. Ebü Cafer el-Manşür devrinin mühim ve devlet için tehlikeli olabilecek siyasî olayları arasında, ileriden beri hilâfette hak iddialarını sürdürmekte olan 'AH oğullarından ve Halîfenin amcası olan 'Abdullah İbn 'AH [522] ile, devletin kuruluşunda faal rol oynayan Ebü Müslim el-Horâsânl [523] nin bertaraf edilmeleri yer alır. Diğer bir olay, es-Saffah tarafından ikinci veliahd olarak tayin edilen 'fsâ İbn Müsâ-nin hal'ı ve Halîfe el-Manşûr'un oğlu el-Mehdl için bey'at alınmasıdır [524]. Daha sonraki halîfeler devrinde de bu türlü hâdiseler tekerrür edecek ve Abbasî hanedanına biraz da kanlı bir özellik kazandıracaktır.
Ebü Cafer'in vefatından sonra yerine geçen oğlu el-MehdF (158-169) zamanında ıslahat hareketlerine devam edildi. Kendisine ve devlete karşı çıkan ve birisi de emevîlerden 'Abdullah İbn Mervân yönünden gelen bazı ayaklanmalar, el-Mehdl tarafından kolay bastırıldı. 'Abdullah önce hapsedildi, sonra Halîfenin affına ve ihsanına mazhar oldu. Bu devrede affa uğrayan ve ihsana garkedilenlerin bir kısmı da, el-Manşür tarafından hapsedilen alevî-lerdi [525]. El-Mehdl, halka ve bilhassa mazlumlara karşı ne kadar merhametli ve eli açık idiyse» İslâm akaidine

ters düşen, haramı mubah kılan ve toplum âdâbiyle alay eden zındıklık ve ilhad hareketlerine karşı da o kadar sert, şiddetli ve amansızdı.
El-Mehdl'nin ölümünden sonra oğlu el-Hadî (169-170), zındıklarla ve haricîlerle aynı şiddetle mücadele etti. Bir sene kadar devam eden halifeliği sırasında, el-Huseyn İbn (AH idaresinde Mekke ve Medine'de ayaklanan alevîler, Mekke'ye altı mü mesafedeki Fah mevkiinde Abbasî ordusu tarafından bastırıldılar. El-Huseyn ve ehl-i beytinden bir çok kimse bu mevkide öldürül' dü [526]. El-Hâdî, babası tarafından ikinci veliahdliğe tayin olunan kardeşi er-Reşid'i hal ve kendi oğlu Cafer'i nasbetmeğe çalışmışsa da, kısa zamanda ölümü dolayısiyle muvaffak olamamış ve hilâfet makamına Harun er-Reşld geçmiştir.
Er-Reşld devri (170-193), imparatorluğun en parlak devri sayılır. Bununla beraber, Afrika'da Horasan ve Suriye'de meydana gelen ayaklanmalar eksik olmamıştır. Afrika'da, berberi ayaklanması Önce Hergeme İbn Atyun [527], sonra İbrahim İbnu'l-Ağleb [528] tarafından bastırılmış, Suriye'de adnânUerle yemeniler arasındaki ihtilâflar harbe dönüşünce Halîfenin müdahalesiyle halledilmiş, Horasanda ise, vali CAU İbn 'İsa'nın sebep olduğu hoşnudsuzluk, onun azli ile bertaraf edilmiştir [529].
Er-Beşld'ten sonra yerine oğlu el-Emln geçmiştir. El-Emln devri (193— 198) çeşitli hadisler ve devletin temellerini sarsan fitnelerle dolu olarak görülür. Önce, Suriye'de Mu'Sviye'nin torunlarından es-Sufyanî lakabıyle maruf CA1I İbn «Abdfflah ibn Hâlid İbn Yezld (İbn Mucaviye) ayaklanmış, Şam valisini tardederek orayı ele geçirmiştir [530]. Hattâ bütün Suriye'yi elde etmesi işten bile değilken yemenilerle muzarîler arasında çıkan ihtilâf buna mani olmuştur. Bu sırada el-Emln ile kardeşi el-Me'mün arasında başlayan şiddetli mücadele ise, devleti büyük Ölçüde sarsmıştır. Bu mücadele el-Emln'in, babası tarafından veliahd olarak tayin edilen el-Me'mün'u hal etmesiyle başla-mış [531] ve neticede halîfe el-Emln'in başı kesilerek öldürülmüştür [532].
El-Emîn'den sonra halîfe olan el-Me'mün (198-218), hilâfette hak iddi-asıyle her fırsatta ayaklanan alevîlere karşı cedlerinin siyasetini değiştirerek işe başlamış, önce, Abbasî alâmeti olan siyahı terkedip alevî alâmeti yeşili almış, sonra da imamlardan cAlî er-Rızâ ile sıhriyet kurup onu velihad yapmıştır [533]. Ne var ki Halîfenin bu davranışı, onun Merv'de bulunduğu bir sırada Bağdâd'taki abbasîleri harekete geçirmeğe ve el-Me'mün'un hilâfetten hal'ını ileri sürüp İbrahim İbnu'l-Mehdl'ye bey'at etmelerine sebep olmuştur [534]. El-Me'mün Bağdad'a gelinceye kadar iki sene halîfe olarak kalan İbrahim [535], el-Me'mün'un Bağdad'a gelmesinden sonra hilâfetten azledilmiş [536]; bir müddet gizli kalmışsa da sonradan yakalanmış, fakat Halîfenin affına mazhar olmuştur [537].
115
Halife el-Me*mün devrinin en mühim olayı, Halîfenin mutezile akaidini benimsemesi ve bu akaidin en belirli özelliğini taşıyan fyalku'I-Kur'ân inancını halka ve bilhassa aralarında Ahmçd fim Hanbel gibi muhaddis ve fakîhlerin bulunduğu ulemaya kabul ettirmeğe çalışmasıdır. Mitine tabir edilen ve üçüncü asırda hadîs tarihiyle ilgili bahislerimizde ayrıca incelenecek olan bu hâdiseler, el-Me'münMan sonra yeiine geçen kardeşi el-MuHaşim (218-227) ve onun oğlu el-Vâgik (227-232) devirlerinde şiddetini artırarak devam etmiş ve bir çok hadîsçi, halku'l-Kur'ân inancına karşı geldikleri için büyük işkencelere maruz bırakılmışlardır. Burada şuna da işaret edelim ki, el-Vâşik'ın ölümü ile Abbasî devletinin altın devri sona ermiş bulunmaktadır.
Kısa notlar halinde özetlemeğe çalıştığımız tik abbasiler devri, siyaset bakımından islâm tarihinin en muhteşem, en istikrarlı ve en uzun süren bir bölümünü teşkil etmekle beraber, bir imparatorluk içinde görülmesi raümkin olan ve fakat bu imparatorluğun kaderinde mühim rol oynayan, hattâ onun parçalanmasına kadar yol açan bazı faktörleri de bünyesinde taşıdığına şüphe yoktur. Bu faktörlerden ikisi ve en mühimleri, hemen bütün halîfeler devrinde görülen alevi ayaklanması ve devletin bir Arap devleti obuasına rağmen, idari ve askerî teşkilatta mevâlîden olan ve ekseriyetini fürsler teşkil eden yabancı unsurlara araplardan çok itim ad edilmesi ve yer verilmesidir.
Abbasî devletinin, Emevî devletinin çöküntüsü üzerinde kurulduğu malumdur. Emevîlerin CA1Î taraftarları veya alevîler nezdindeki hükmü de meşhurdur ve bu hüküm, ilk Emevî halîfesi Mu'âviye'nin hilâfeti 'Ali'nin elinden aldığı zaman verilmiştir. Binâanaleyh emevîler, alevîler nazarında gâsıbtır-lar ve her ne bahasına olursa olsun, gasbedileh bu şeyi onların elinden almak lâzımdır. Alevîler, Emevî idaresi süresince bu gayenin tahakkuknku için çalıştılar, hem öldürdüler hem öldüler.
Alevîlerle amca çocukları olan ahbasîler de ortaya çıktıkları zaman bu gaye adına konuştular: Hilâfeti ve imameti gâsıbların elinden almak ve asıl sahiplerine yani Sl-i Muhammed'e iade etmek. Bu gayeyi gerçekleştirmek için, işe, şftliğîn merkezi olan Küfe ve Horasan halkını davetle başladılar. Çünkü buralarda yaşayan fürslerin İslâm'a girdikten sonra örf ve âdetlerine sıkı benzerliği dolayısiyle şîcî görüşü benimsediklerini, yahut daha doğrusu, kendi, örf, âdet ve inançlarıyle bu görüşü bizzat onların meydana getirdiklerini ve onu her fırsatta müdafa ederek gasbedilen hakkın Muhammed ailesine veya cAlî oğullarına iadesi için mücadele ettiklerini biliyorlar; Sl-I Muhammed adına yapılacak bir davete ilk koşacak olanların yine fürsler olacağına inanıyorlardı.
Fürsler ise, bu davete icabette kendileri için iki büyük fayda bulunduğunu mülâhaza ediyorlar ve her ne bahasına olursa olsun, bunları elden kaçırmak istemiyorlardı. Bu iki faydadan birisi, emevîlerin koyu milliyetçilik pplitikası dolayısiyle Araptan gayri milletlere hayat hakkı tanımayan zâUm idaresinden kurtulmak, diğeri ise, abbasılere yardım etmek suretiyle İslâm'ın ellerinden aldığı nüfuz ve sultayı bir nebze de olsa yeniden ele geçirmek ve devlet idaresinde sözleri dinlenen kimseler olarak hayatiyetlerini muhafaza etmekti. Ve filhakika, Horasanlı Ebü Müslim'in ve adamlarının bütük yar-dımıyle Emevî devleti yıkılıp yerine Abbasî devleti kurulduğu zaman, fürsler, emellerini büyük Ölçüde gerçekleştirmiş oldular. Halîfeler, fürsleri kendileri için muhafız seçtiler; saraylarında vezirlik taşrifatçıhk ve kâtiplik gibi mevkiler ihdas ettiler ve bu mevkileri fürslere verdiler. Bu suretle devlet nizamı, fürslerin idaresinde eski Sasanî devleti nizamının bir kopyası haline geldi.
Abbasî devletinin kuruluşu ile fürsler kendi emellerini gereçkeştirmiç olmakla beraber, CAU oğulları, bidayette âl-i Muhammed adına yapılan davetin kendilerini aldatmak için başvurulmuş bir oyun olduğunu anlamakta gecikmediler; çünkü hilâfet kendi hakları olduğu halde yine elden çıkmış ve başkalarının mah olmuştu. İşte bu sebeple mücadelelerine yine devam etmeğe başladılar; fakat bu sefer daha zayıf ve daha kuvvetten düşmüş olarak...
Netice itibariyle, ilk abbasî devri, mevalî olarak İslâm'a girmiş olan fürslerin siyasî alanda hakimiyet kazandıkları, nüfuz ve sultalarını araplar üzerine hakim kıldıkları, buna karşılık, kendi adlarına mücadeleye girişilen ve Arap olan 'AH oğullarının durumunda bir değişikliğin olmadığı ve mücadelelerinden yine mağlub çıktıkları bir devir olarak görülür. [538]

2. ilhad hareketleri

a. Zındıklar

Abbsîler, takip ettikleri siyaset dolayısiyle çeşitli din ve inançlara sahip milletlerin, islâm'a girmiş olsalar bile, İslâm dışı davranışlarını sürdürmelerine ve bu davranışların hem din, hem devlet için büyük tehlike teşkil etmesine tam bir başarıyle engel olamamışlardır. Bilhassa fürslere tanıdıkları geniş imtiyazlar, başta ordu olmak üzere devletin bir çok kuruluşlarında verdikleri yüksek mevkiler, İslâm'a zıt düşen inançların geniş çapta ve süratle yayılmasında başlıca âmil olmuştur. Zaten kuvvet kazanıp geniş ülkelerde yayılmağa başladığı ilk devirlerden itibaren düşmanlarının kin ve gayızlarmı üzerine çeken ve intikam arzularını her geçen gün biraz daha ateşlendiren İslâm, başta zındıklar olmak üzere bir çok mülhıdin taarruzuna maruz kalmış ve bu taarruz bilhassa abbasîler devrinde bütün açıklığıyle su yüzüne çıkmıştır. Zındık tabiri, umumiyetle; zahiren müslüinan olan, fakat içinde küfrü gizleyen kimseye ıtlak olunmuştur. Zındıklar, daha ziyade mecûsî dinine znensub olan, yahut Mani ve Senevi akaidini benimseyen, iki ilâha ibadet eden kimselerdir. Abbasi devrinde itikadı bozukluğun yaygınlaşması ve dinsizliğin açığa vurulması dolayısiyle ulûhiyyeti inkâr eden herkese zındık adı verilmiştir.
El-GazâlI "Küfr"ün bir hukm-i şer'î olduğunu ve nass veya kıyasla bilinebileceğini açıklarken, yahudî ve hristiyanlar hakkında nass vârid olduğunu, brahman, senevi ve dehrîlerin bitarîkıl evlâ bunlara iltihak edeceğini belirtmek suretiyle zındıkları seneviye ve dehriye cümlesinden olarak zikretmiş [539]", bir başka yerde ise, "kâinatın tedbirli, âlim ve muktedir bir yaratıcısı bulunduğunu inkâr eden, onun eskiden beri kendiliğinden böylece mevcut olduğunu, hayvanın nutfeden, nutfenin de hayvandan meydana geldiğini, eskiden beri böyle olduğunu ve ilelebed de böyle olacağını ileri süren" dehrî-lerden bahsederken de "işte zındıklar bunlardır" demek suretiyle [540], dehriye ve zandakayı, yahut zındık ve dehrîyi müradif iki isim olarak, kullanmıştır.
Zındıkların İslâm tarihinde zuhuru, Emevî idaresinin sonlarına rastlar. Halîfe el-Velîd lbn Yezld ibn cAbdi'l-MeİÎk'İn mürebbü 'Abdu's-Şamed İbn cAbdtf-A<Iâ'nın zındık olduğu söylenir [541]. Keza son Emevî halifesi Mervân İbn Muhammed (127-132) in mürebbü Cacd ibn Dirhem, tbnu'n-Nedîm'in ifadesine göre bir zındık idi[542]. Halîfeye Mervân el-Cacdî lakabının verilmesine sebep olan Cacd [543], müslümanlar arasında cebr, taHîl ve halkul-Kur'ân akidelerini yaymakla da şöhret kazanmıştı [544]. Nitekim bu faaliyetlerini Halîfe Hişâm İbn tAbdi'l-Melik zamanında (105-125) daha çok artırdığı için, Halîfenin 'Irak'taki valisi Hâlid tbn 'Abdillah el-Kaşrî tarafından bir Kurban Bayramı sabahı hutbeyi müteâkib boğazlanarak öldürülmüştür [545]

Abbasiler devrinde zındıkların faaliyeti daha çok yaygınlaşmış ve bilhassa Küfe, bu faaliyetlerin merkezi haline gelmiştir. Irak'ın Zerdüşt, Mani ve Mezdek dinlerine mensub furslerin yaşadıkları bir belde olduğu ve bilhassa Mani'nin, mensuplarına 1/10 (uşr) zekâtı, gece ve gündüz dört namazı ve duaayı farz kıldığı düşünülürse [546], zındıkların bu bölgede intişar etmelerinin sebebi kolayca anlaşılır.
Îbnu'n-Nedlm, zındıklığı içlerinde gizleyip Îslâm'ı izhar eden bazı kelâm ehlinin ve zındıklıkla itham edilen bazı "mülûk ve ruesânın" isimlerini verir kî, bunlar, zındıklığın nerelere kadar sızdığını göstermek bakımından şayanı dikkattir. İbnu'n-Nedim'in belirttiğine göre, Abbasî devletinin meşhur vezirleri Bcrmckîler ve el-Mehdi'nin kâtibi Muhammed tbn cUbeydillah zındık idiler ve hattâ bu mezheb mensûblarımn yazılarında okunduğuna göre Halîfe el-Me*mun bile onlardandı [547].
Zındıklarla ilk defa mücadele eden halîfe el-Mehdi (158-169) olmuştur* Bunun için önce bir divan kurmuş.ve başına cOmer el-KelvâzTyi getirmiştir [548]. "Şâhıbu'z'zanâdıka" unvanı verilen bu zâtın vazifesi, «HidıM^n takip etmek ve onların faaliyetlerine son vermekti. Hicrî 168 de adı geçen "şâhıbu* z-zanâdıka" vefat etmiş ve onun yerine Muhammed İbn *lsâ tayin olunmuştur. Yine aynı sene içinde el-Mehdi Bağdâd zındıklarını kamilen öldürmüştür [549].
El-Mehdl'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Mfisâ el-Hâdl (168-170) babasının vasiyyetine uyarak zındıklara karşı aynı şiddetle mücadele etmiştir. Et-faberi'nin anlattığına göre el-Mehdi, bir gün kendisine getirilen bir zındığa tövbe etmesini söylemiş, fakat onun tövbeden çekinmesi üzerine boynunu vurarak asılmasını emretmiş, sonra da oğlu el-Hâdl'ye şöyle demiştir: "Ey oğul, iş başına geldiğin zaman bu Mâni ehline dikkat et. Bunlar halkı dünyada zühd» âhıret için amel ve kötülüklerden sakınma gibi zahiren güzel olan şeylere davet ederler. Sonra eti, temiz suya dokunmayı ve hastakk-lı devenin öldürülmesini haram kılmaya varırlar. Daha sonra da, birisi nur» diğeri zulmet olan iki şeye ibadet edilmesini isterler. Bundan sonra, kardeşler, kızlar arasında evlenmeyi, bevl île yıkanmayı, yoldaki çocukları zulmetin dalâletinden kurtarıp, nurun hidayetine sevketmek için çalmayı mubah sayarlar. Bu iç için kıhcı sıyır ve şeriki olmayan Allah'a, bunları tenkil etmekle yaklaş [550]. EI-HSdi, babasının bu vasiyyeti üzerine bir çok zındık Öldürmüş, hilâfetinin onuncu ayı da geçtikten sonra şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, eğer yaşarsam bu Arkayı kamilen öldüreceğim; öyle ki, bunlardan kırpan tek bir göz bırakınıyacağım" [551].
Zındıklara karşı mezkûr halîfeler ne derece şiddetli davranırlarsa davransınlar, bunları tamamiyle ortadan kaldıramamışlardır. Hârün er-Reşîd'den sonra ve bilhassa eI-Muctaşım devrinde Mâni dinîne mensub meşhur kumandan el-(Afşin'in gölgesinde, bunların, faaliyetlerini daha çok artırmış olacaklarına şüphe yoktur. [552]

b. Râvendiyye

Abbasi devletinin kuruluşunda büyük faaliyet gösteren Horasanlı £bü Müslim'in Ebü Ca'fer el-Manşür tarafından öldürülmesinden sonra ortaya çıkan en mühim ilhad hareketlerinden biri de Râvendiyye hareketidir. Bu hareket, EbÖ Müslim'in intikamını almak için Halîfeye karşı yöneltilmiş siyasî bir ayaklanma gibi görülürse de [553], ayaklananların, islâm dışı bazı dinî görüş ve inançları taşımaları ve bunların dâiliğini yapmaları, hareketin, intikam arzusunun kamçıladığı basit bir siyasî olay olmadığını gösterir. Nitekim Ebü Müslim'in, Halîfe el-Mansör'un huzuruna giripte orada öldürüldüğü sırada salona gelen ve Ebü Müslim'i öldürülmüş gören 'Isa tbn 'Ali'nin, Halifeye tevcih ettiği "onu öldürdün mü? Ya askerlerini ne yapacaksın? Zira onlar onu Rab ittihaz etmişlerdi" sözü, bu konuda büyük bir gerçeği ortaya koymaktadır" [554].
Ebu'l-Hasan el-Eş'arPnin açıkladığına göre, râfı?a [555] dan olan Keysâ-niyye [556] fırkasının bir kolu Ebü Hâşim İbn Muhammed Îbnil-Hanefiyyeden sonra imametin Muhammed İbn tAlî tbn cAbdiÜah İbn cAbbâs*a geçtiğini ileri sürmüştür; çünkü Ebü Hâşim Şam'dan ayrılırken bunu vasiyyet etmiştir. Muhammed İbn (A1Î, oğlu İbrahim'e, İbrahim de ilk Abbasî halîfesi Ebu'I-'Abbâs es-Saffâh'a vasiyyet etmiş ve bu suretle hilâfet vasiyyet yolu ile Ebü Ca'fer el-Manşüra'a kadar gelmiştir. Ancak bu görüşe sahip olan Key-sâniyye kolundan bazıları sonradan bu görüşü terketmisler; Hazreti Peygamberin imameti cAbbâs İbn cAbdi'l-Muttalib'e onun da oğlu cAbdullah'a vasiyyet ettiklerini ve böylece hilâfetin aynı yolla Ebü Ca(fer el-Manşûr'a kadar geldiğini ileri sürmüşlerdir. İşte bu görüşe sahip olanlar, Râvendiye denilen fırkayı teşkil ederler. Bu fırka, Ebû Müslim'in öldürülmesi işinde ihtilâfa düşmüş, Rizâmiyye denilen bir gurup Ebü Müslim'in öldürüldüğünü kabul ederken [557] Muslimiyye adı verilen diğer bir gurup, onun ölmediğini iddia etmiştir" [558].
El-Eş*arî tarafından verilen bu bilgi, Ebü Müslim'in öldürüldüğü sırada-halîfeye yöneltilen "ya askerlerini ne yapacaksın? Onlar Ebü Müslim'i Rab ittihaz etmişlerdi" sözünün manâsını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Filhakika et-Jaberî'nin açıkladığı gibi, Râvendiyye, Ebü Müslim'in görüşüne sahip olan horasanlılardır. Bunlar ruhların tenasuhuna inanırlar. İddialarına göre kendilerine yiyeceklerini ve içeceklerini veren rabları Ebü Ca*fer el-Man-şür'dur. Halîfe, Küfe civarındaki Hâşimiye'ye geldiği sıralarda, bunlar, Halîfenin sarayını sarmışlar ve "bu bizim rabbımızın sarayıdır*' diyerek onu tavaf etmeğe başlamışlardır. Bunları ortadan kaldırmadıkça din ve devletin büyük bir tehlike içinde kalacağını bilen Halîfe, Râvendiyyenin ileri gelenlerinden 200 kişiyi hapsettirmiştir. Ne var ki geride kalanlar, arkadaşlarının hapsedilmesinden galeyana gelerek hapishaneye hücum etmişler ve onları kurtarmışlardır. Onlarla dövüşmekten başka çare olmadığını gören Halife, sarayından yaya olarak çıkmış ve 600 kişiyi bulan ravendîlerin üzerine yürümüştür. Burada öldürülmek tehlikesiyle karşı karşıya gelmiş, ancak, abbasîlere karşı dövüşmüş Emevî kumandanlarından Ma(n İbn Zâ'ide'nin yardımıyle bu badireden kurtulabilmiştir [559].
Râvendiyye, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Ebü Müslim'in adamları idiler ve eski Fürs devletini ihya etme gayesi peşinde koştukları için, onları hilâfetin başta gelen siyasî düşmanlarından biri saymak mümkindir. Diğer
taraftan, sahip oldukları dinî inançlar dolayısiyle ve mecûsî, yahut onun kollarından olan Zerdüşt, Mâni veya Mezdek akaidini taşıdıkları için zındıklar zümresine mensub bulunuyorlardı. Bu sebeple Halîfe el-Manşür onlarla şiddetti mücadeleye girişmiş ve pek çok Ravendi öldürmüştür. Ancak onun bu mücadelesinde kesin bir basan elde ettiğini söylemek mümkin değildir. Nitekim Ravendiyye hareketinin benzerleri daha sonraki devirlerde Mukanna1 Bâbek gibi isimlerin altında yeniden ortaya çıkmışlardır. [560]

c, MufçannaHyye

Horasan'da zuhur eden cAtâ. (veya Hâkini) el-Mukannac, Merv'li olup Rizâmiyyeye mensub îdi ve ruhların tcnasuhuna inanırdı; sonraları ilâh olduğunu iddia etmiştir [561]. Kendisine tâbi olan taraftarlarına şöyle demişti: Allah, Âdem suretine bürünmüş ve meleklerine ona secde etmelerini emretmiştir. İblis müstesna bütün melekler ona secde etmişlerdir. Sonra peygamberlerin, cAlf ve evlâdlannın, daha sonra da Ebü Moslim el-Horâsânî'nın suretlerine bürünmüştür. Ebü Müslim'in ölümünden sonra ise ulûfaiyet kendisine intikal etmiştir. Mukanna'ın bu iddialarına inanan bir çok kimse ona ibadet etmeğe başlamış ve onun adına dövüşerek bir çok müslüman Öldürmüştür [562].
Mukannac, kısa boylu şaşı ve çok çirkin suratlı bir adamdı. Çirkinliğini örtmek için yüzüne ahundan yapılmış bir maske takardı. Adamlarına da kendisinin muhtelif suretlere intikal ettiğini ve asıl yüzünü görmeğe muktedir olanuyacaklanni* her kim onu görürse nurundan helak olacağım söylerdi [563].
MukannaS taraftarlarına İslâm'ın haram kıldığı her şeyi mubah kılmış, namaz, oruç gibi ibadetleri kaldırmış, haram kelimesinin kullanılmasını da yasaklamıştır [564].
Et-1*aberî'nin açıkladığına göre" [565], Hicrî 161 senesinde» Horasan'da kuvvetli bir tehlike olarak ortaya çıkan Mukanna'a karşı Halîfe el-Mehdî, Mu'âg İbn Müslim, (Ukba îbn Müslim, Cebrail tbn Yahya ve Kölesi Leyg'inde katıldığı bir orda hazırlamış, daha sonra Sa*îd îbır^Amr el-Haraşryi görevlendirerek, Moksnna'ın sığındığı KeşMekî muhkem kaleyi muhasara ettirmiştir. Etrafi hendeklerle kuşatılmış olan kale, müslümanlari uzun zaman meşgul etmiş ve ancak 169 senesinde, kurtuluş ümidi kalmadığını gören Mukannacın, karılarını ve kendisini zehirleyip öldürmeleri üzerine düşmüş-tür. Müslümanlar kaleye girdikten sonra içeride bulunan bütün taraftarları öldürmüşler, Mukanna'ın, başını da keserek Halîfe el-Mehdî'ye göndermişlerdir" [566]. Ancak Mukannac taraftarlarının kökü tanı manâsıyle kurutulamamîş, <;çşitli şekil ve isimlerle tarih sahnesinde zaman zaman görünmüşlerdir. [567]

d. Hurumiyyemiyy

El-Bağdâdi'nin verdiği bilgiye göre [568], Hurramiyye iki guruba ayrılır Birincisi, İslâm'dan önce, Sasaniler devrinde ortaya çıkan ve Mezdekiyye gibi haram şeyleri mubah sayan, mal ve kadınlarda ortaklık iddiasında bulunan ve hükümdar Adil Enuşirvan devrine kadar fitnesi devam eden Hurramiyye; diğeri ise İslâm'da, Azarbeycan civarında zuhur eden ve Bâbek el-IJurramî'ye mensub olan Hurramiyyedir ki, Ravendiyye ve Mukanna'ıyye hareketlerinin bir devamı olarak Abbasî halîfeleri el-Me'mün ve cl-Mu(taşım'ı bir hayli meşgul etmiştir.
Ed-Dmeverl, Bebek'in el-Me'mün devrinin sonlarına doğru harekete geçtiğini, nesebi ve mezhebi hakkında değişik görüşler ileri sürüldüğünü

kay-de t tikten sonra "bizim için sabit olan şudur ki, Bâbek, Ebû Müslim'in kızı Fâtima'mtı torunlarındandır ve Hurramiyyeden olan Fâtımîler, Hasreti Peygamberin kızı Fâtıma'ya değil, bu kadına müntesibtirler"der [569]. Ancak Îbnu'n-Ncdim'in verdiği haber bundan farklıdır ve ona göre Bâbek'in babası Mcdâyin'li bir yağ tüccarı olup Azarbeycan'ın Bilâlâbaz köyünde yerleşmiş ve Bâbek'in anası olan kör bir kadınla evlenmiştir [570]. Bâbek, on yaşına kadar, ücretle »üt anneliği yapan anasının yanında kalmış, sonra da evden ayrılarak çobanlık yapmağa başlamıştır. On sekiz yaşlarında anasının yanına döndüğü bir sırada Hurramîlerin reisi Câvidân'la tanışmış, Câvidân'in onda gördüğü kabiliyet dolayısiyle anasından istemesinden sonra da, Câvidân*la birlikte gitmiştir. İşte Bâbek'in hayatı bundan sonra çok çabuk değişmiştir. Önce CâvİdAn'ın kansıyle aşk oyunlarına başlamış, Câvidan'ın bir müddet sonra ölmesi üzerine de, onun ruhunun Bâbek'e geçtiğini ileri süren karısının yalanlanyle Hurremîlerin reisi olmuş, aynı zamanda Câvidân'ın kansıyle evlenmiştir [571].
Bâbek'in önderliği altında kısa bir zamanda kuvvetlenen Hurraniîler, civardaki müslüman halka saldırmağa, mallarını gasba, kadın çocuk gözetmeksizin önlerine çıkanı öldürmeğe başlamışlardır. Halîfe el-Me'mün'un onları tenkil etmek maksadıyla Ermenistan ve Azarbeycan'a gönderdiği kumandan ve valilerin başarısızlıkları [572], Hurramîlerin cüretlerini daha çok artırmış, akla gelmeyen cinayetler işlemişlerdir. El-Makdisî, işin bidayetinden itibaren bu cinayetleri şöyle anlatır: "Bâbek, adamlarına kılıç ye hançerler verip köylerine ve evlerine dönmelerini ve gece yansını beklemelerini emrederdi. Bu vakit gelince evlerinden çıkarlar uzakta olsun, yakında olsun, kesilmedik ve öldürülmedik erkek, kadın, çocuk bırakmazlardı. Bu suretle belde halkı, Hur-remllerin eliyle öldürülmüş oluyordu. Bu emri kimin verdiğini ve ne sebeple verdiğini bilmiyorlardı. Halkın içine büyük bir korku ve dehşet düşmüştü. Uzak yerde bulunanlara Bâbek'in emri henüz ulaşmış oluyordu ki, hiç vakit kaybetmeden, büyük, küçük müslim, zımmî, hangi sınıftan olur ta olsun rastladıklarını öldürüyorlardı. Kendilerine bütün yol kesenler, itler, uğursuzlar ve sapık inancalar da katılmış olduğu için, yalnız süvarilerin sayısı 20 bini bulmuştu. Bir çok şehir ve kasabalara sahip olmuşlardı. Sultanın bir çok ordusunu hezimete uğratmış, bir çoklarını da öldürmüşlerdi" [573].
El-Mu'taşım devrinde Azarbeycân Bâbek'in eline geçmiş, Bağdâd halkının içini de büyük bir endişe kaplamıştı. Nihayet Halîfe, el-AfşIn kumandasında kuvvetli bir orduyu, hergün külliyatlı miktarda para, erzak ve teçhizatla takviye etmek suretiyle Bâbek'in bulunduğu dağlık bölgede bir seneye yakın bir zaman tutmağa muvaffak olmuştur. Bâbek, hezimetin mukadder olduğunu anlayınca, kendisi için muhkem bir kale durumunda olan Bezz şehriuc çekilmiş, ancak orada da sıkıştırılınca kıyafet değiştirip Ermenistan'a kaçmağa teşebbüs etmiştir. Yolda Sehl tbn Sunbât adlı bir ermeni tarafından teşhis, sonra da el-Afşîn'e teslim edilen Bâbek, bir bayram havası içinde Halîfe el-Mu'taşun'ın bulunduğu Samarrâ'ya getirilmiş, önce el ve ayakları, sonra da başı kesilmek suretiyle öldürülmüştür [574].
Abbasî devri tarihinde mühim rol oynayan Hurramîlerin gaye ve inançlarına burada kısaca temas etmek, konumuz bakımından faydalı olacaktır; çünkü bu gayenin gerçekleştirilmesine parelel olarak yürütülen din propagandalarının, tslâm fikir hayatında hatırı sayılır tesirler icra eylediğine şüphe yoktur.
İslâm, Sasanî hükümdarlığına son vermiş ve fürsleri kendi bünyesinde zahiren eritmiş olmakla beraber, onların örf ve âdetlerini, Zerdüşt, Mezdek ve Mâni gibi mecûsiliğîn çeşitti görünüşleri altında içlerine sinmiş din ve inançlarını kalplerinden tamamen söküp atamamıştı. Bu sebeple fürsler, her fırsatta eski hükümranlık devri özlemlerini açığa vuruyorlar ve hattâ bu hükümranlığı müslümanlann elinden alıp mecûsîliği hakim kılmak istiyorlardı. Daha önce zikrettiğimiz Ravendi ve Mukanna* gibi Hurremî hareketi de, aynı gayenin gerçekleştirilmesine yönelmiş hareketlerdi. Nitekim el-Makdisî bu görüşü teyiden şöyle der: "Hurramüer, hükümranlığı Araplardan Acemlere geçirmek için çalıştılar. Câhiller için bu görüşü süsleyip kuvvetlendirdiler ve halkı bu görüşe davet ettiler. Bunun neticesi tatil ve ilhad ortaya çıktı" [575].
Akidelerinin başında tenasüh geliyordu. Nitekim Câvidân'ın ölümü üzerine adamları, karısının evinde toplanmışlar ve Câvidân'ın ruhunun BSbek'e. geçtiği inancı içinde ve yeni kesilmiş bir sığır derisi üzerinde şarab içip "ey Bâbek'in ruhu! Câvidân'ın ruhuna iman ettiğimiz gibi sana da îman ettik4' diyerek Bâbek'e bey'at etmişlerdir [576].
El-Makdisî'nin açıkladığına göre Hurramiyye, muhtelif fırka ve sınıflardan ibarettir; bununla beraber wric*a" görüşünde ittifak ederler ve ismin ve cismin değiştiğini söylerler (bir başka ifade ile tenasuha inanırlar). İddialarına göre bütün Peygamberler, şeriatları ve dinleri ayn olsa bile, bir tek ruh ile gelmişlerdir. Vahiy hiç bir zaman kesilmez. Her din sahibi, sevabı ümid ettiği ve ıkabtan korktuğu müddetçe doğru yoldadır; mezheblerine zarar vermedikçe onun tahkir ve tezyifine razı olmazlar. Ebû Müslim'i tazim, onu öldüren Ebü Ca*fer el-Manşür'a lanet ederler. Fîrüz, en çok duâ ettikleri kimsedir; çünkü Ebû Müslim'in kızı Fâtıma'nın oğludur. Ahkâm için müracaat ettikleri imamları, "Ferişdegân" adını verdikleri aralarında dolaşan Peygamberleri vardır. Şarab ve içki kadar hiç bir şeyi mübarek saymazlar. Dinlerinin aslı "nur" ve "zulmet" inancıdır. Kadınları ve nefse lezzet veren her şeyi mubah sayarlar [577]

3. itikadî mezhebler

a. Cebriyye

İslâm'dan Önce muhtelif dîn sâliklerini fazlasıyle meşgul eden ve büyük münakaşalara sebep olan cebr ve kader meselesi, bu konu ile ilgili olarak Kur'ânı Kerîmde gelen âyetler ve Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîslerle, insanoğluna, idrak edebileceği kadar dar bir çerçeve içinde açıklanmış olmakla beraber, müslümanlar arasındaki siyasî ihtilâfların arttığı ve akaide intikal ettiği sıralarda yeniden su yüzüne çıkmış ve yeniden şiddetli münakaşaların kaynağı olmuştur.
Cebr ve kader meselesinde meydana gelen münakaşalar, birbirine zıd iki gurubun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan birincisi, kaderin isbatında ifrata varan ve kuldan fiili nefiyle Allah'a izafe edenlerdir. Bunlara göre insan "hiç bir şeyi yapmağa kadir değildir; istitaatla tavsif olunamaz; fiillerinde mecburdur; çünkü hiç bir kudreti, iradesi ve ihtiyarı yoktur. Allah sair cemadattaki harekâtı yarattığı gibi insanın ef'âlini de yaratır. Ancak bu fiillerin insana nisbeti mecazîdir. Cemadatta olduğu gibi, nasıl ağaç meyve verdi, su aktı, güneş doğdu veya battı, hava bulutlandı ve yağdı, yer sarsıldı veya yeşerdi denirse, insanın fiilleri de böyledir. Bütün fiiller cebrî olduğu gibi sevab ve ıkab da cebrîdir" [578].
Kaynaklardan Öğrenildiğine göre, bu görüşleri müslümanlar arasında ilk defa yaymağa başlayan şahıs Ca'd îbn Dirhem adındaki bir köledir [579]. Bu şahıs Benfi Hakim'in me valisinden olup Şam'da ikamet ediyor [580] ve cebr akidesini burada yaymağa çalışıyordu. Ne var ki görüşlerinin halkı ifead edici olduğu anlaşılınca Şam'dan tardedilmiştir [581].
Son Emevj Halîfesi Marvân İbn Muhammed'in mürebbii olan ve ona Mervân el-Ca*dî lakabım da kazandıran Ca*d İbn Dirhem [582], cebr akidesi yanında, sıfatların nefyi (taHil) ve halku'l-Kur*ân akidelerinin de dâîüğini yapmakla tanınmıştır [583]".
İbn Teymiye'nin verdiği bilgiye göre, Ca*d îbn Dirhem, Halku'l-Kur'ân akidesini Ebân İbn Sem'ân'dan almıştır; Ebân, Lebîd İbn A'şam'ın yeğeni Tâlüt'tan, o da Lebîd'ten öğrenmiştir. Lebîd ise, Hazreti Peygambere sihir
yapan büyücüdür [584]. Buna benzer bir haber de, İbnu'1-Egîr tarafından şöyle nakledilmiştir: "Halku'l-Kur'ân akidesini müslümanlar arasında ilk defa neşreden Yahudi Lebîd İbn AŞam'dır. Bu şahıs daha önce Tevrat'ın mahluk olduğunu söylüyordu. Aynı akideyi, Lebîd'ten kız kardeşinin oğlu fâlût almış ve Kur'âmn mahluk olduğuna dair bir de kitap telif etmiştir. İslâm'da bu işi İlk defa yapan şahıstır" [585].
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, faaliyetine Şam'da başlayan, fakat oradan tardedilen Ca'd İbn Dirhem Küfe'ye gelmiş ve aynı faaliyete devam etmiştir. Bu arada Cehm İbn Şafvân (Ö. 128) ile karşılaşmış ve görüşlerini onada aşılamıştır. Ne var ki, burada da farkedilen Cacd, Halîfe Hişâm'ıu emri ile Irak Valisi Hâlid İbn 'Abdillah el-Kaşrî tarafından öldürülmüştür [586].
Cebriyye, bazı taraftarlarrbulunmakla beraber bunun zıddı oban ve kaderin reddi ile insan iradesinin hürriyetini isbat eden kaderiyye kadar şöhret kazanmamıştır. Maamafih Ca'ıl tbn Dirhem'in yaydığı diğer iki akide yani sıfatların nefyi ile balku'l-Kur'ân akideleri, Cehm İbu Şafvân'ın aracılığı ile, aynı sıralarda tarih sahnesine çıkacak olan mutezileye intikal edecek ve bu mezhebin kelâmı görüşleri arasında kuvvetle müdâfaası yapılacaktır. Aynı zamanda mutezile, bu görüşlerden dolayı cehmiyye adiyle de şöhret kazanacaktır. [587]

b. Kaderiye

Cebr ve kader meselesinde meydana gelen münakaşalarda cebriyyenin görüşüne zıd olan ve insanın fiil ve hareketlerinde hür bir iradeye sahip bulunduğunu isbat etmeğe çalışan mezhebin müdafilerine kaderiyye adı verilmiştir. Bunlar diğerlerinin aksine kaderi reddederler ve insanın, kendi fiilinin tam bir irade ile yaratıcısı olduğunu ileri sürerler.
El-Makrizî'nin açıkladığına göre "islâm'da kader meselesini ilk defa ortaya atan şahıs, Macbed İbn Hâlid el-CuhcnTdir. El-Hasan el-BaşrTnin meclisine devam edenlerdendi. Basra'da bu görüşü yaymağa başladığı zaman 'Arar İbn cUbeyd de ona intisab etmiş, bunu gören Basra halkı da onun peşinden gitmiştir. Macbed el-Cuhenî, kader görüşünü Ebü Yûnus Sinseveyh adlı bir süvariden almıştır" [588].

Şaltıh-i Müslim'de yer alan bir Hadîsin rivayetinde de şöyle denilmektedir: "Yahya İbn Ya'mer anlatır: Basra'da kader (in nefyi) hakkında konuşan kimselerin ilki Ma'bed el-Cuhenî idi..." [589]
Kaderin nefyi ile ilgili bu görüşü yaymak için giriştiği faaliyet, halk arasında büyük bir nifakın çıkmasına yol açmak üzere iken, Ma'beoT, Halife cAb-rlu'l-Melik İbn Mervân'm emri ile öldürülmüştür (H. 80). Ancak Ma*bed*in öldürülmesi hiç bir fayda sağlamamış, onun kaderle ilgili görüşleri Şam'da Gaylân ed-Dımaşkî tarafından yayılmağa başlanmıştır. İbn Kuteybe'nin Kıptî olarak tanıttığı Gaylân [590]bu faaliyetinde o derece ileri gitmiştir ki, Halîfe 'Ömer İbn ^Abdil-'Azîz (99-101) tarafından yakalanıp Öldürülmek üzere iken, ancak, görüşünden tövbe ettiğini açıklamak suretiyle ölümden kurtulabilmiştir [591]. Bununla beraber Gaylân, Halîfenin Ölümünden sonra» bu tövbeden rücü, ve kaderin nefyi ile ilgili görüşlerini yine yaymağa devam etmiştir. Fakat kaderiyyeye karşı sert davranmakla tanınan Halîfe Hişâm İbn 'Abdi'l-Melik (105-125), Gaylân'ı İmam el-EvzâTnin huzuru ile imtihana tabi tutmuş ve bu imtihan neticesinde el ve ayaklarım keserek bir çöplüğe atmıştır. Gaylân'm burada da etrafına toplananlara kaderle ilgili bazı şeyler söylemesi üzerine, önce dilinin, sonrada başının kesilmesini emretmiştir [592]. Bir başka habere göre Gaylân, öldürüldükten sonra Dımaşk kapısına asılmış ve halka teşhir edilmiştir [593].
Katleriyyenin iki büyük mümessili Ma*bcd el-Cuhenî ve Gaylân ed-Dı-maşkî, JEmevî halîfeleri tarafından öldürülmüş olmakla beraber, fikirleri, onları takiben zuhur eden mutezile imamları tarafından benimsenmiş ve felsefî bir .sistem içinde kuvvetle müdafa edilmiştir. Bu sebepledir ki, İslâm tarihinde kaderiyye denildiği zaman daima mutezile anlaşılmıştır, [594]

C. Murci'e

Üçüncü Halîfe (Oşmân İbn cAffân*ın, idaresinden hoşnud olmadığını ileri »üren bir gurup tarafından Öldürüldüğünü, CAH İbn Ebî Tâb'b'e bey'at edilmiş olmakla beraber, başta Ummu'l-mu'minîn cAişe olduğu halde bazı sahabîlerin, c0şm3n'ın katillerinin cezalandırılmasını temin için harekete geçtiklerini, ancak bir başarı elde edilememesi sonucu, *Âişe taraftarlanyle CAH taraftarları arasında tarihin meşhur Cemel savaşının çıktığını, bunu, (Âi.şe*yi desteklemek maksadıyle ortaya çıkan Mucâviye ile Şiffîn savaşının
takip ettiğini, birinci asrın siyasî olayları arasında zikretmiş; bu savaşların neticesinde iki büyük fırkanın, Şîca ve Havâricin, ortaya çıktığını anlatmıştık. İmamet ve hilâfet meselesinin sebep olduğu bu ihtilâflar, bidayette, siyasî bir mahiyet arzediyor idiyse de, fırkaların bazı dinî nasslara dayanarak görüşlerini teyid etmeğe çalışmaları, itikadı konulara taalluk eden bazı meselelerinde de yeni ihtilâflara yol açmıştır. Bu ihtilâfların en mühimmî îman ve küfür meselesiyle ilgili olanıdır.
Şiffîn savaşının hakem usûlü ile neticelenmesinden sonra, 'AH Kuvvetleri arasında 12 bin kişiye varan bir gurubun, neticeden memnun olmiyarak ayrıldığını ve bunların Havari c denilen fırkayı meydana getirdiklerim biliyoruz. Haricîlere göre Ebü Bekr ve 'Orner Ibnu'l-Hattâb'm hilâfetleriyle <Oşmân tbn cAffân'm hilâfetinin ilk yarısı sahihtir; fakat ikinci yansında Öldürülmesine sebep olan büyük hatalar işlemiştir. *A1I İbn Ebl fâlib de, kendisine beycat edildiği zaman hilâfeti hak yolla elde etmişti; fakat Mu*âvi-ye'nin teklif ettiği hakem usûlünü kabulünden ve hakkı olan hilâfeti Mucavi-ye'ye tesliminden dolayı büyük hataya düşmüştür. Mucâviye ise hakkı olmayan bir şeyi gasbettiğinden dolayı aynı derecede hatalıdır. Bütün bu hatalar, elde mevcut Kur'ân hükümlerine göre amel edilmemesinden ileri gelmiştir. Halbuki Allah Tacâlâ Kur'ânı Kerimde şöyle buyurmuştur: "Allah'ın indir-dikleriyle hüknıetmeyenler, işte onlar kâfirdirler" [595]
Büyük hata işleyenler büyük günah sahipleridir. Bunlar hatalarından veya günahlarından tövbe etmedikleri ve hak yola girmedikleri müddetçe, bu âyeti kerîme gereğince kâfir sayılırlar ve kanları helâldir [596].
İşte, haricîler bu görüşten hareketle, günahlarından tövbe etmeden ölen (Ogmân İbn 'Affân'ı, tövbe etmekten imtina eden CA1Î İbn Ebî fâÜb'i, Mu'S-viye'yi ve her birinin taraftarlarını tekfir etmeğe başlamışlardır. Bu hareket, müslümanlar arasında itikadî konularda yeni ihtilâflara yol açan büyük münakaşalara sebep olmuştur. Bu münakaşaların Özünü, murtekibuyl-keinre (büyük günah sahibi), mü'min midir, yoksa kâfir midir? meselesi teşkil ediyordu.
İşte, îman ve küfür meselesinde ortaya çıkan bu ihtilâfların yoğunluk kazanmağa başladığı birinci asrın ikinci yarısında müelümanlardan bir gurup, mücadele eden iki gurubun da haklı tarafları olduğunu, ancak onların tekfir ettikleri insanların Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik etmiş olmaları itibariyle küfre nisbet edilemiyeceklerini, fakat haklarında kesin bir hüküm vermenin de mümkün olmadığı cihetle bu hükmü âhıret gününde Alla'a
terketmek gerektiğini ileri sürerek [597] MurcVe adiyle şöhret kazanan mezhebi meydana getirmişlerdir. Bunların mücadeleci guruplar hakkında ileri sürdükleri bu görüşten anlaşıldığına göre, murtekibu'l-kebîre, yani büyük günah sahibi insan, tekfir edilemese bile hakkında hüküm vermek de mümkin değildir; o halde bu hükmü tehîr etmek ve Allah'a bırakmak en doğru yoldur. Birbirini tekfir eden muhaliflerin durumlarını tehîr manâsına gelen "ireâ"a nisbetle bu görüşe sahip olanlara murci'e denilmiştir [598].
îman ve küfürle ilgili hükmün Allah'a terki görüşü, tabii olarak, bu iki kavramın manâsı üzerinde murci'nin sahip olduğu inanç ve kanaatin bîr neticesi olarak ortaya çıkmıştır: iman ve küfür nedir? Mu'min ve kâfir kime denir? Murci'enin ileti sürdüğüne göre îman, Allah'ı ve Peygamberlerini bilmekten ibarettir. Her kim ALLAH'tan başka ÎLÂH olmadığım ve MU-HAMMED'in O'nun RASUL'ü olduğunu bilirse, o kimse mü'mindir. Murci-enin îmanla ilgili bu tarifi, bir bakıma onun tahdidi manâsındadır ve ayın zamanda hem havaricin hem de şuanın îman hakkındaki görüşlerine reddiye mahiyetindedir; çünkü haricîlere göre îman, Allah'ı ve Peygamberlerini bilmek, farzları eda etmek ve kebâirden sakınmaktır. Her kim Allah'ı ve Peygamberlerini bilir, fakat farzları terk ve kebâirden bir şey irtikâb ederse, bu kimse, haricîler nazarında kâfir, murci'e nazarında ise mü'mindir. Şftıya göre ise, İmamı bilmek ve ona itaat etmek de îmanın bir cüz'üdür [599].
İleri sürülen bu görüşlerden de anlaşılmaktadır ki, murci'enin temel akidesi îmana taalluk etmekte ve bir kimse İslâm'a bağlı kaldığı, iki şehadeti, yani Allah'tan başka ilâh olmadığını ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğunu ikrar ettiği müddetçe, farzları îfa etmese ve büyük günah sahibi olsa bile, küfre nisbet edilemiyeceğidir. Murci'e bu akîde ile, bazı hususlarda ehli sünnete yaklaşmış olsa bile, "îman eksilmez ve artmaz" görüşü ile Kur'ânın emrettiği ve dinin temeli olarak vasıflandırdığı amelî farzları küçümsemeğe yol açtığı gibi, "imanla birlikte ma'sıyet zarar vermez" görüşü ile de, Kur'ânın şiddetle nehyettiği fiillere aynı derecede kapı aralamıştır [600]

d. Mutezile

Biraz önce üzerinde durduğumuz îman-küfür meselesi ile ilgili münakaşaların, birinci Hicrî asrın sonlarında ve ikinci Hicrî asrın başlarında daha çok yoğunluk kazandığı anlaşılmakladır. Zira 80 senesinde dünyaya gelen Vâsıl İbn cAtâ'nın, 110 senesinde vefat eden el-Hasan el-Başrî meclisinden ayrılmasına ve Basra'da ayrı bir ilim halkası teşkil etmesine, murtekibu'I-keblrc üzerinde çıkan münakaşaları sebep olmuştur. Vâsıl, bu münakaşada el-Hasan el-Başrî'ye muhalefet etîerek murtekibu'l-kebîre için menzile beyne menzİleteyn formülünü ileri sürmüş ve büyük günah sahibinin ne mü'min ne de kâfir olduğunu, fakat iki menzile arasındaki bir yerde bulunduğunu söylemiştir [601].
Vâsıl İbn 'Atâ'nın murtekibu'l-kebîre hakkında ileri sürdüğü bu formül, miicerred bir görüş veya hocam el-Hasan el-Başrî'ye alâlade bir muhalefet olarak kalmamış, tatbik sahasında diğer görüşlerle birlikte neticesi de görülmüştür. Haricîler, *Oşmân îbn (Affân'ı, *Alî ile mücadeleye girişen Ummu'l-mu'minin cÂişe ve taraftarlarını, tahkimi kabul eden 'AlPyi ve hilâfeti onun elinden haksız yere alan Mucâviye ve adamlarını günahlarından dolayı tekfir ederken, murci'îlcr, îmanla birlikte büyük günahın zarar vermiyeceğini ileri sürerek gerçek hükmü Allah'a bırakırken, Vâsıl İbn (Atâ\ mezkûr formüle dayanarak, karşılıklı harbeden iki fırkadan birinin hatalı olduğunu, fakat bu hatanın hangi tarafta olduğunu kesinlikle tesbit etmek imkânının bulunmadığını, her iki tarafın da hatalı olması ihtimali bulunduğundan bunlara mu'min de kâfir de denilemiyeceğini, dolayısiyle her iki tarafın da cehaletlerinin batıl sayılacağını ileri sürmüştür . [602]
İşte, Basra Camiinde Vâsıl îbn *Atâ tarafından ortaya atılan bu görüş» etrafında toplanan ve bir ilim halkası teşkil ederek Mutezile adiyle anılan mezhebin temel taşı olmuştur [603].
Zaman ilerledikçe ve yeni mutezilî imamlar yetiştikçe mezhebin akidesinde de gelişmeler olmuş ve nihayet beş asıl ile bu gelişme son safhasına gelmiştir. Mutezilenin, üzerine bina kılındığı bu beş asıl sırasıyle şöyledir: Tevhîd, cadl, vacîd, menzile beyne menzileteyn, emr bil ma'rüf nehy canil munker#
Tevhid, mutezilenin birinci aslıdır. Bu asıl, Allah Ta'âlânın her türlü sıfattan tenzihi maksadıyle ortaya konmuştur. Mutezileye göre Allah Tacâlâ eşyadan hiç bir şeye benzemez. Cisim değildir; unsur değildir; cüz, cevher, araz değildir; fakat O, cismin, arazın, unsurun, cüz ve cevherin halikıdır. Havastan hiç biri O'nu dünya ve âhırette idrak edemez. Zaman ve mekân ile mahsur değildir. Haddi ve nihayeti yoktur. Kadîmdir; O'ndan başka h**r şey muhdestir [604].
Mutezilenin ikinci aslı cadP dii. Buna göre, Allah Ta'âlâ fesadı sevmez; insanlara zulmetmez. Onlara daima iyi ve güzel olan yolu gösterir. Kulları» fiillerim yaratmaz; fakat insan, kendisine emr ve nehyolunan şeyleri, Allah'ın verdiği kudretle yapar. O, murad ettiği şeyi enir, kerib

gördüğü şeyden de nehyeder. Kullarına takatUn ve kudretleri dışında hiç bir şey teklif etmez. Mezheb akaidinde tevhîdden sonra en mühim yeri işgal eden bu aeıl ile mutezile, insan iradesinin hürriyetini ileri sürerek kaderi kamilen reddetmiş ve kaderiyye adiyle de şöhret kazanmıştır.
Üçünü asıl vaHtPdir. Allah Ta(âlâ murtekibu'l-kebîreyi, tövbeden başka hiç bir yolla affetmez. O, vacd ve vaadinde sâdıktır; hiç bir suretle vacd ve vaadinden dönmez.
Dördüncü asıl, menzile beyne menzileteyndir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, murtekibu'l-kebîre (büyük günah sahibi), mu'min de değildir, kâfir de; fakat îman ile küfür arasındaki bir mertebededir ve bu kimseye fâsik denir.
Beşinci asıl, emr bil macruf nehy canil munker olup, her müslümana, kudreti nîsbetinde ma'rüfu emi ve munkerden nehyetmek vâcibtir. Kılıçla da olsa kâfir.ve fâsıkla dövüşmenin, sair cihaddan farkı yoktur.
Kısaca işaret ettiğimiz bu beş asd, mutezile kelâmını teşkil ettiği gibi, bu asıllardan her hangi birini reddeden kimse de mutezilî olmak vasfını kaybeder" [605].
Mutezile, zuhurundan itibaren zındıklarla ve sair din mensuplarıyla münazara ve mücadeleyi gaye edinmişlerdir- Telif ettikleri kitapların büyük bir kısmını bunlara ve mecûsîlerin çeşitli fırklarına reddiye olarak tahsis etmişlerdir. İlk imamlarından sayılan Vâsıl tbn cAtâJ, karısından rivayet edilen bir haberden Öğrenildiğine göre, gece namaza başladığı zaman, önünde daima bir kalem ve kâğıt bulundurur, namazda okuduğu âyetler arasında muhaliflerine karşı delil olarak ileri sürebileceği bir âyet gelirse, hemen onu kaydederdi [606]. Mâni dinine mensup' olanlara karşı telif ettiği bir reddiye, bin meseleyi ihtiva ediyordu [607]. Arkadaşı *Amr Ibn cUbeyd'in ifadesine göre, havaric, zandaka, dehriye ve murci'e kelâmını Vâşıl'dan daha iyi bilen bir kimse yoktur [608].
Mutezile imamlarını muhaliflerine karşı başardı kılan âmil, hiç şüphesiz, eski Yunan felsefesiyle meşgul olmalarıdır. Zira, M. IV. asırda suryanî-ler eliyle başlayan terceme faaliyeti, daha sonraki devirlerde arapçaya pek çok felsefî eser kazandırmıştır [609]. Mutezile imandan, bu eserlerden geniş çapta istifade etmişler ve hasımlarına karşı akli debileri başarıyle kullanmışlardır. Ancak şuna hemen işaret etmek lâzımdır ki, bidayette felsefe, tslâm aV-Vdini müdafa etmek için bir araç olarak kullanılmış olmakla beraber» zaman ilerledikçe araç olmaktan çıkmış ve gaye haline gelmiş; bu suretle mutezile felsefeyi lizâtihi öğrenmeğe ve onda derinleşmeğe başlamışlardır. Bunun neticesi, bir taraftan tslâm akaidini ve onun müdafaasını bir tarafa iterken, diğer taraftan, Yunan feylosoflsnnı nübüvvete yakın bir kudsiyetle büyütmüşler ve sözlerinin doğruluğuna kat'ıyetle inanmışlardır. Kelâmlarını Yunan felsefesi esaslarına göre tesbit ederek, dinî naaşları bu esasların ışığı altında açıklamağa çalışmışlardır. Bu sebepledir ki, felsefelerine aykırı düşen bir çok Kur'ân âyeti, tevilleriyle manâ değiştirmiş, bir çok sahih hadis ise, yalan olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Ru'yetin, yani Allah Tacâlâmn âhırette mü'minler tarafından görülmesinin nefyi, insan iradesinin hür oluşu inancıy-le kaderin reddi ve Kur'ânı Kerimin mahlûk olduğu iddiası bu felsefenin hem kaderiyye hem cehmiyye adlanyle de tanınan mutezileye kazandırdığı akaid içerisinde yer alan görüşlerdendir. İleride, bu konular üzerinde daha geniş bir şekilde durma imkânını bulacağımız için, biz burada, mutezile tarihine kısaca temas etmeyi faydalı buluyoruz.
Daha önce de açıkladığımız gibi, kaynaklar, umumiyetle, mutezilenin Yaşıl Ibn cAtâ* ile başladığını zikrederler. Bu başlangıç, Emevî idaresinin sonuna yaklaşıldığı bir devirdir. Bununla beraber, Halîfe cAbdul-Melik tbn Mervan (65-86) in, kaderiyyenin ilk mümesillerinden olan Ma'bed el-Cuhenl (ö. 80) yi [610], Hişâm tbn <Abdi'l-Melik (Ö. 105-125) in de halku'l-Kur'an inancını yayma gayretine düşen Cacd Ibn Dirhem'i öldürtmeleri [611], aynı görüşleri benimseyen ve müdafa eden mutezile için korku verici birer örnek teşkil »der. Ancak mutezile, bu örneklerden ibret almasını bilmiş; görüşlerini daha rahat bir şekilde yayabilmek için mümkin olduğu kadar halîfelere yanaşmayı ve. onların teveccühünü kazanmayı yegâne çıkar yol olarak görmüşlerdir. Halîfe Yezîd İbnu'l-Velîd (H. 126) bir kader! ve bir mutezilİ olduğu için [612], Mervân tbn Muhammed (127-132) ise, halku'l-Kur'ân inancını yaydığından Hişâm Ibn 'Abdi'l-Melik tarafından öldürüldüğünü biraz önce kaydetti-ğimiz Ca*d îba Dirhem'in yetiştirmesi olduğu için [613] mutezile, bu iki halîfenin himayesinde gelişip büyümesine devam etmiştir.
Abbasîler devrinde, bazı duraklamalar istisna edilirse, mezheb daha çok gelişme imkânı bulmuştur. Ehü Ca*fer el-Manşür (136-158), mutezile imamlarından cAmr tbn 'Ubeyd'in yakın dostu olduğu için mutezile, bu halîfeden büyük yardım görmüş, ancak zındıklara karşı sert davranan ve onları temizlemek için büyük gayret sarfeden Ebü Cafer'in oğlu el-Mehdl (158-169) ve onu takip eden el-Hâdl (169-170) devirlerinde sinmek zorunda kalmışsa da, Hârün er-Reşid (170-193) in hilâfetinde daha rahat nefes almıştır. Bu devirde kaderiyyeden oldukları bilinen bazı kimselere devlet içlerinde mühim vazifeler bile verilmiştir. Meselâ Dımaşk kadılığına getirilen Yahya îbn Hamza el-Hazramî (Ö. 183) bunlardan birisidir [614].
Hârün er-Reşîd'ten sonra yerine geçen oğlu el-Emîn (193-198) zamanında mutezile bir daha sinmek zorunda kalmıştır. Çünkü el-Emîn, zındıklara ve bilhassa cehmiyyeye karşı çok sert davranan bir halîfe idi.
Mutezilenin en parlak yıldızı el-Emın'in öldürülmesinden sonra yerine geçen kardeşi el-Me'mün (198-218) devrinde doğmuştur. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi el-Me'mün, alevîlere karşı da yakınlık duyan, Abbasî alâmeti siyah rengi terkederek Alevî alâmeti yeşili alan ve AH er-Rızâ'yı veliahd ilân eden bir halîfe idi. Mutezilî fikirlere ve felsefeye karşı büyük bir düşkünlüğü vardı. Bu düşkünlük, onu, mutezile mezhebini devletin resmî mezhebi olarak kabul ve ilân etmesini sağladı. Halkı da mezheb umdelerini kabule zorlayan el-Me'mün, bilhassa halku'I-Kur'ân inancında açtığı kampanya üc şöhret kazandı. Bu kampanyada hadîsçilcrin ve fukahanın ileri gelenlerini halku'l-Kur'ânı ikrara ve halkı da bu inanca davet etmeğe zorladı. Kardeşi el-Mu*-taşım (218-227) ve onun oğlu el-Vâgik (227-232) devirlerinde de devam eden bu zorlama, mutezileye hîç bir fayda sağlamadı. Çünkü hiç bir hadîsçi ve hiç bir fakîh, tatbik edilen işkencelere rağmen bu inancı itiraf etmemişti. Bunun aksine, mutezileye karşı halk arağında şiddetli bir tepki başgöstermiş, nihayet el-Mutevekkil'in hilâfete geçmesiyle mutezilenin sultası da sona ermiştir. Halîfe, önce Kur'ân üzerinde cidal ve münakaşaları kat'î surette yasaklamış [615], bunu, el-Vâ§ık tarafından muhtelif ülkelerde hapsedilen müslü-manlann serbest bırakılmaları takip etmiştir. 234 senesinde muhaddisler ve fukaha hediyyelerle taltif edilmişler, cami ve mescidlerde ilim halkaları teşkil edip hadîs rivayet etmeleri istenmiştir [616]. 237 senesinde ise mutezileye karşı açıkça harp ilân edilmiş, daha önceleri muhtelif vazifelere getirilen mutezİlî-ler. bu vazifelerden azl ve bazıları hapsedilmişlerdir. [617]Fakat mutezile için. en büyük darbe, el-CubbâVnin dizi dibinde yetişmiş ve büyük bir mutezile imamı olarak şöhret kazanmış olan Ebul-Hasan el-EşcarI (260-330) nin, bu mezhebten ayrılarak ehli sünnete intisabı olmuştur. Bundan sonra çi'Üerîn hakim oldukları yerlerde bir müddet daha hayatiyetlerini devam ettirmeğe çalışan mutezilîler, zamanla silinip yok olmuşlardır. [618]

B. HADÎS VAZ'INDA GELİŞMELER VE SEBEPLERİ

1. Siyasî ihtilâflar

Birinci Hicrî asrın ilk yarısında, Halîfe cOgmân İbn cAffân'ın öldürülme-BİInden sonra müslümanlar arasında ortaya çıkan siyasî ihtilâflar ve bu ihtilâfların yol açtığı bölünmeler üzerinde durmuş, hadîs vazSnın da ilk defa şî'a tarafından başlatıldığını, bazı kaynak haberlere dayanarak açıklamağa çalışmıştık.
Şî'îler, istisnasız, hilâfetin 'Ali ve oğullarının hakkı olduğu halde, bu hakkın emevîler tarafından gaabedildiği görüşüne sahip bulundukları için, birinci asrın ikinci yarısında hadîs vaz'ı genellikle bu görüşün teyid ve takviyesi için işletilmiş, daha önce zikrettiğimiz bazı Örneklerinde de görüldüğü gibi, vazedilen hadîslerle CA1Î tbn Ebl f âHVin ve ejj| beytin faziletleri dile getirilmiş, hilâfetin CAU ve evlâdının hakkı olduğunu isbat edebilmek için, 'Ali'nin, Hazreti Peygamberin vârisi olduğunu açıklayan sözler yayılmıştır. Daha önce zikrettiğimiz örneklere ilâveten, burada da konu ile ilgili bir kaç uydurma hadis verebiliriz:
"*Abbâd tbn cAbdi'ş-Şamed*in Ene» İbn Mâlik'ten rivayet ettiğine göre, Hazreti Peygamber şöyle demiştir: Melekler, bana ve CAH tbn Ebl fâlib'e yetmiş sene boyunca duada bulunmuşlardır. La ilahe iUefUah şehadeti,andan semaya ancak benden ve cAH*den yükselir**.
Bu sözü Enes tbn Mâlik'ten rivayet ettiğini söyleyen cAbbâd İbn <AbdPş-Şamed, hadîsçiler arasında zayıf ve mnnkerul-hadîg olarak tanınmış bir kimsedir. Enes tbn Mâlik'ten çoğu mevzu olan bir nüsha rivayet etmiştir.
Bunlara ilâveten, tbn 'Adî'nin açıkladığına göre cAbbâd, gulat-ı şî'adan olup, rivayet ettiği hadîslerin hemen hepsi 'Ali'nin faziletleri hakkındadır [619],
"Habbe İbn Cuveyn (ö. 76), (AH îbn Tâlib'ten rivayet etmiştir: Bu ümmetten bîr kimsenin Allah'a ibadet etmesinden beş veya yedi sene Önce, ben Rasûlullah (e.a.s.) la birlikte O*na ibadet etmiştim".
Ibnu'1-CevzFnin açıkladığına göre bu hadîs de mevzudur ve Habbe gulat-ı şî'adandır. Hadîsin mevzu olduğuna Zatîce, Yezld ve Ebü Bekr'in islâm'a girişlerinin mukaddem oluşu delâlet eder [620].
"Afinâ, îbn Mescûd'tan rivayet etmiştir: Cin taifesinin Hazreti Peygamberi ziyaret ettiği gece onun yanında idim. Ölümün kendisine haber

verildiğini söyledi. Halîfe tayin et, dedim. Cevap vermedi. Bir saat sonra aynı sözü tekrarladı. Yine halîfe tayin et, dedim. Kimi? deyince, CA1İ İbn Ebî fâlib'i diye cevap verdim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ona itaat ettikleri zaman hepsi de cennete girer".
Ibnul-Cevzrnin açıkladığına göre, hadîs mevzudur ve râvisi Mîna, cAb-durrahman İbn cAvfın kölesi olup gulat-ı şuadandır [621].
Bunun gibi daha yüzlerce hadis şî'a tarafından uydurulup Hazreti Peygamberin adı altında neşredilmiştir. Ancak, birinci asrın ikinci yarısında yaygınlaşmaya başlayan hadîs vazS, yalnız CA1Î ve evlâdlaruun faziletlerine ve hilâfetteki haklarına münhasır kalmamış, hilâfeti onların elinden gasbet-tikleri ileri sürülen emevîleri kötülemeyi ve Iânetlemeyi hedef tutan yeni tür hadîsler de imal edilmeğe başlanmıştır. Bu cümleden olarak, 'Abdullah îbn Mes'ûd'tan, Ebü Sa*id el-Hudrl'den ve mursel olarak el-Hasan el-Basrî-den muhtelif isnadlarla şu hadis rivayet edilmiştir: MMucâviye'yi benim bu minberimde hutbe okurken gördüğünüz vakit onu öldürün" [622]. Aynı hadîsin Ebü Sa*id el-HudrFden gelen bir rivayetinde, mezkûr hadîsi tekrarlayan bir şahsa Ebü Sa*îd şu cevabı vermiştir: "Senin işittiğin hadîsi biz de işittik; fakat cOmer devrinde kılıç sallamayı, emir bulunmadıkça, kerih görürdük. Bu hususta cOmer Îbnu'l-Hattâb'a yazdılar; fakat cevabı gelmeden ölüm haberi geldi" [623]
El-Hakem îbn tUmeyr'den rivayet edilen bir başka hadîse göre, Hazreti Peygamber, Ebû Bekr, (Omer, (Ogmân ve cAH'nin hilâfetlerinden hoşnud olarak hepsinin kendi yolu üzerinde olduklarını ve Allah'ın onların amellerini göreceğini söylemiş, Müdaviye hakkında ise "sen kötüyü ve çirkini, iyi ve güzel ittihaz ettin; Öyle kj, küçükler bununla büyür, büyükler bununla ihtiyarlar. Ecelin yakın, zulmün azimdir" demiştir [624].
Ebü Bereze'den rivayet edilmiştir: Hazreti Peygamberin yanında bulunuyorduk, ihsanda bir şarkı sesi duyuldu. Bu nedir, gidip bakın dedi. Çıktım, baktım. Mu'âviye ve cAmr tbnu'l-'Âş şarkı söylüyorlardı. Döndüm ve Hazreti Peygembere haber verdim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Allahun, her ikisine de fitne ver; Allahun, her ikisinide ateşte bırak" [625].
Emevîler, düşmanları tarafından uydurulup Hazreti Peygambere isnad edilen bu türlü hadîslerle zemmedilirken, onların taraftarları da boş durmamışlar, Mu'Sviye'yi korumağa ve uydurdukları hadîslerle onun kadr u kıymetini artırmağa ve faziletlerini dile getirmeğe çalışmışlardır. Meselâ, düşmanları tarafından rivayet edilen "Mucâviye'yi benim bu minberimde hutbe okurken gördüğünüz vakit öldürün" sözü, Mucâviye taraftarları arasında "Mucâviye*yi benim bu minberimde hutbe okurken gördüğünüz vakit kabul edin" şeklinde rivayet edilmiştir [626]. Diğer bazı taraftarlar ise, düşmanları tarafından "onu öldürün" manâsında gelen hadîsin sahih olması ihtimali karşısında, ismi geçen Mu'âviye'nin, Halîfe İbn Ebî Sufyân değil, Mucâviye Îbnu't-Tabüt olduğunu isbatlama gayretine düşmüşlerdir [627].
Mufâviye'nin faziletleri hakkında da pek çok hadîs uydurulmuştur. Bunlardan bir kaçı şöyledir:
"Enes İbn Mâlik'ten rivayet edildiğine göre, Hazretî Peygamber şunları söylemiştir: Cibril (a.s.) bana altından bir kalemle indi ve dedi ki: cAliy-yu'1-A'lâ sana selâm ediyor ve diyor ki: Habibim, sana, Mu*âviye İbn Ebî Sufyân'a verilmek üzere' (Axş'ınun üstünden bîr kalem gönderdim; bunu ona ulaştır ve bu kalemle Âyetu'l-KursTyi yazmasını, harekelemesini ve noktalamasını emret; zira ben, onun yazıldığı saatten kıyamet gününe kadar Âye-tu'l-Kursi*yi okuyanların adedi kadar Mucâviye'ye sevab yazdım. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, yanında bulunanlara Mucâviye'yi bana kim getirecek? dedi. Ebü Bekr kalktı ve biraz eonra onu elinden tutup getirdi. Se-lâmlaştüar. Hazreti Peygamber Mu'âviye'ye: Ey Ebü (AbdirraJhman, bana yaklaş, dedi. Mucâviye yaklaştı. Hasreti Peygamber kalemi ona verdi ve şöyle dedi: Ey Mu'âviye, bu, Rabbının Âyetu'l-Kursryi yazman için tArş'ı-nın üstünden sana hediye ettiği kalemdir. Kendi hattınla yazacaksın, harekeleyip noktalayacaksın ve bana arzedeceksin. Sana bu kalemi verdiğinden dolayı Allah'a hamd ve şükr ederim" [628].
Muhtelif isnadlarla rivayet edilen bir başka hadîste, Hazreti Peygamberin liöyle dediği ileri sürülmüştür: "Allah indinde güvenilir olan üç kişi vardır: Cibril, ben ve Mu(âviyeıs [629],
Bir başka hadîste de şöyle denilmiştir: "Mu'âviye'nin vahiy kâtibi olarak kullanılmasında Rabbımla istişarede bulundum. Kullan, çünkü 6 emindir, dedi" [630]. Hazreti Peygambere isnad edilen şu hadiste de Mu(âviye emin bir insan olarak tanıtılmıştır: "Allah, vahyini gökte Cibril'e, yerde de Muham-med (s.a.s.) e ve Mu*âviye îbn Ebî Sufyân'a emanet etmiştir" [631].
Ebû Hurayra vagıtasıyle gelen bir başka hadîste ise, Mu'âviye'nin, cennette yer alacağı şu şekilde ifade edilmiştir: "Rasûlu'Uah (s.a.B.), Mucâviye*ye bir ok verdi ve: Bunu, cennette bana iade edersin, dedi" [632].
Şîca ve eincvîler arasında siyasî ihtilâfların yol açtığı bu hadis uydurma yarışına, ikinci astın başlarında, abbasîler adına girişilen davetten sonra yeni bir sülâle daha katılmış oluyordu. Bunlar da diğerleri gibi, kuracakları yeni devletin, Hazreti Peygamberin tebşirine mazhar olması hususunda büyük bir
itina gösteriyorlar ve bunun için, tabiî olarak, ona, abbasîler hakkında söylemediği sözleri isnad ediyorlardı. Meselâ bu hadîslerden birisinde, §î(amn cAlî adına uydurdukları hadîsin mukabili olarak şöyle deniliyordu: "Hazreti Peygamberin yanında bulunuyorduk ki cAbbâs îbn cAbdi'l-Muttalib çıka-geldi. Hazreti Peygamber onu görünce: Bu, 'Abbâs ibn ^Ahdi'l-Muttalib, benîm hem babam, hem amcam, hem de vasim ve vâri&imdir, dedi"[633].
Bir başka hadîste, cAbbâVın cennetteki yerine işaret olunmuş ve şöyle denilmiştir: "Allah îbrâhîm (a.s.)i Halil ittihaz ettiği gibi beni de Halîl ittihaz etti. Kıyamet günü cennette benim ve İbrahim'in evi karşılıklı olacak, cAb-bâs da aramızda, iki Halil arasında, emîn bulunacaktır" [634].
Bir hadîste de, eAbbâs oğullarının hükümranlığı ve siyah giyinmeleri tebşîr edilmektedir. (Alî İbn Ebî fâilb'ten rivayet edilen bu hadîse göre, Hazreti Peygamber şöyle demiştir: "Bir gün Cibril fa.?.) üzerinde siyah bir cübbe ve siyah, bir sarık ile indi. Ona bu şekil ne ? Daha önce böyle geldiğini hiç görmemiştim, dedim. Bu, amcan cAbbâs oğullarından gelecek hükümdarların kıyafeti, dedi. Onlar doğru yolda olacaklar mı? diye sordum. Cibril, evet cevabını verdi. Bunun üzerine Hazreti Peygzmber şu duada bulundu: Alla-hım, (Abbas ve oğullarına nerede ve ne şekilde olurlarsa olsunlar mağfiret eyle. Cibril (a.e.) devam etti ve şöyle dedi: Ümmetin üzerine öyle bir zaman gelecek ki, İslâm, bu siyah ile azız olacak. Ona sordum: Riyasetleri kimlerden gelecek ? Cibril şu cevabı verdi: cAbbâs oğullarından. Ona tekrar sordum: Ya teb'alan? Buna da şöyle dedi: Horasan ehlinden" [635].
İbn cAbbâs'a isnad edilen bir hadîste Hazreti Peygamber, (A1I İbn Ebî fâlib'in de bulunduğu bir sırada, cAbbâs'a şöyle demiştir: "Mülk (hüküm' darlık), oğullarında olacaktır. Sonra cAli'ye dönmüş ve ona da şöyle hitap etmiştir: Senin oğullarından hiç biri buna sahip olamıyacaktır" [636].
Bizzat 'Abbâs'a isnad edilen bir hadîste Hazreti Peygamber, rAbbasî halîfelerinin sayısını ve bir kaçının isimlerini zikretmiştir: "İşte bu (cAbbâs), Kureyş'in en cömerdi ve en büyük hâmisi, kırk halîfenin babasıdır. Es-Sef-fâh, el-Manşür ve el-Mehdl onun oğullanndandır. Ey amca, Allah bu işi benimle başlattı, senin oğullarından birisiyle de «ona erdirecektir [637].
Abbasîler adına bu türlü hadîsler uydurulurken, onların düşmanlarının da boş durmayacaklarını ve aleyhlerine bir takım hadîsler düzüp etrafa yayacaklarıni tahmin etmek güç değildir. Nitekim bunlardan birisi Sevbân'a isnad ile rivayet edilmiştir.- Hazreti Peygamber Abbasî düşmanlarının ağızları ile şöyle demiştir; "cAbbâs oğullarının kötülük edip siyah elbise giydirdikleri ümmetime yazık. Allah da onlara ateşten elbise giydirsin. Onların helaki, şunun ehli beytinden olan bir adam yüzünden olacaktır. Hazreti Peygamber bunu söylerken Ummu Hablbe'yi işaret ediyordu" [638].
İşte, müslümanlar arasında hilâfet ve iktidar meselesinde siyasî ihtilâfların sebep olduğu hadîs vaz'ı bu şekilde getişip büyürken, birinci asnn sonlarında ortaya çıkmağa başlayan itikadı mezbebler, fıkıh mezhebleri ve bunlara paralel olarak faaliyetini daha çok artıran zındıklık ve ilhad hareketleri de, hadîs vaz'ının yaygınlaşmasında ayrı birer âmil olmuştur. Biz bunları ayrı ayrı incelemeğe girişmeden Önce, hadîs vaz'ınm emevilere taalluk eden kısmiyle ilgili olarak, meşhur müsteşnklardan Ignaz Goldziher'in ileri sürdüğü bir görüşe kısaca temas etmek istiyoruz.
Ignaz Goldziher. Islâmî araştırmalarıyle şöhret kazanmış, bu konuda bir çok eser yazmış ve 1921 senesinde vefat etmiş Yahudi asıllı bir Macardır. Muhammedaıüsche Studien adlı iki cildlik kitabının ikinci cildini hadîse tahsis etmiş [639] olan müsteşrik, bazı sahih hadîslerin mevcudiyetini kabul eder görünürse de, ekseriyetinin, dinin gelişmeğe başladığı daha sonraki devirlere ait olduğunu, yani uydurulduğunu ileri sürer. Bu bakımdan hadîsler, Gold-ziher'e göre, dinin inkişâfını sağlayan uydurulmuş sözlerden ibarettir [640],
Goldziher, hadîslerle ilgili bu görüşünü teyid etmek maksadıyla, §î'îler tarafından emevîler aleyhine işletilen hadîs vaz'ını, emevî idaresine muhalif din adamı ilâhiyatçıların bir marifeti olarak göstermekle yetinmemiş, bizzat emevî halifelerini de, muhaliflerini susturmak ve kendi görüşlerinin desteklenmesini sağlamak maksadıyla taraftarlarını hadîs uydurmağa teşvikle itham etmiştir [641].
Goldziher'in, bu iddiasını isbat etmek için ileri sürdüğü delil şudur: Mu-câviye, Mnğîre tbn Şu'be'yi Kflfe*ye vali olarak tayin ettiği zaman ona şu emri vermiştir; ^Alî'yi, şetm ve zemmetmekten, 'Ogmân'a rahmet ve mağfiret dilemekten, (A1Î ashabını ayıplamaktan, onlardan uzaklaşmaktan ve onlara kulak asmamaktan, 'Osman taraftarlarını medhetmekten, onlara yaklaşmaktan ve onları dinlemekten çekinme*',

Goldziher'in delil olarak ele aldığı bu siizlf'r et-'Taberî tarafından zikredilmiştir [642]Ne var ki bu meşhur müsteşrik, mezkûr sözleri et-Taberî'den naklederken onlarda tahrifat yapmaktan çekinmemiş ve onlara "CAH taraftarlarından uzak dur; onları hadîs kaynakları olarak dinleme (yani onlardan hadîs alma); (0§mân taraftarlarına yakınbk göster; onları hadîs kaynaklan olarak dinle (yani onlardan hadîs al)" manâsı vermiştir [643].

Yukarıda et-faberî'den naklettiğimiz haber, her ne kadar cAH'ye şet-metmek hususunda Mu*âvİye'nin bir emrini göstermekte ise de, bu emirde CAH ve taraftarlarından hadîs almamak hususunda hiç bir işaretin mevcut olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Bununla beraber müsteşrik, zihninde tasarladığı bir oyunu sahneye koyabilmek için böyle bir tahrifi zarurî görmüş, sonra da bu tahrif üzerine şu mütalâayı ileri sürmüştür: "Burada, (A1Î aleyhindeki hadîslerin tasnî ve neşrini teşvik, onun lehindeki hadîsleri de bertaraf etmeğe matuf resmî bir emir vardır. Emevîler ve onların siyasî taraftarları kasıdlı yalanlarını mukaddes bir hava içinde neşretmekten endişe duyacak kimseler değillerdi. Mesele, bu yalanları, isimleri hücuma maruz kalmayacak dindar kimseler vasıtasiyle yaymaktan ibaret kabyordu. Bu işi yapacak kimseler de her devirde bulunuyordu" [644].

Goldziher tarafından ileri sürülen bu mütalâa ile sahnelenmek istenen oyunun henüz sona ermediği anlaşılmaktadır. Zira bu sözlerde, emevîler tarafından uydurulan hadîslerin, isimleri hücuma maruz kalmayacak dindar kimseler vasıtasıyle yayılmağa ihtiyaç bulunduğu açıklandığına göre, Goldziher'in bu dindar kimselerin kimler olduğunu da açıklaması gerekmektedir. Filhakika müsteşrik, böyle bir isim bulmakta da güçlük çekmemiş ve meşhur hadîs imamlarından İbn Şihâb ez-Zubrî (Ö. 124) yi, emevîlerin yalan hadîs yaymak hususundaki amaline hizmet eden bir kimse olarak takdim etmek cür'etini göstermiştir. Goldziher, bu husustaki delilini de şî(a tarihçilerinden eI-Ya*kûbî'den naklettiği bir haberden almıştır.

El-Ya'kübî'nin açıkladığına göre, Hicaz'da 'Abdullah tbnu'z-Zubeyr, Emevî idaresine karcı ayaklanıp bu bölgeyi ele geçirince, Şam'da bulunan Halîfe 'Abdu'l-Melik tbn Mervân (65-86), Suriye halkını hacr için. Hicaz'a gitmekten menetmiş ve K.udüs'te Kubbe tu'ş-Şahra'yı. inşa ederek, halkın orada haccetmelerini istemiştir. Bunu isterken de, egs-Zuhrl tarafından rivayet edilen "binekler, yalnız üç mescide doğru koşturulur: Mescid-i Haram, benim mescidim ve bir de Beytul-Makdis mescidi" hadîsine işaretle "işte İbn Şihâb ez-Zuhri Hazreti Peygamberden size bu hadîsi rivayet ediyor" demiç-tir [645]

Goldziher, yalnız şîca tarihçisi el-Ya(kûbî tarafından verilen bu haberi ele alarak, hiç bir tenkide tâbi tutmadan, haberde zikri geçen hadîsin. Halîfe cAbdu'l-Melik'in emriyle ez-Zuhri tarafından uydurulduğunu ileri sürmüştür; çünkü Goldziher'e göre Kudüs'te de hacc farizasının ifa edilebileceğine halkı inandırmak için Halîfenin böyle bir hadîse ihtiyacı vardır. Her ne kadar bu hikâyeyi anlatan el-Yackübî, hadîsin ez-Zuhri tarafından uydurulduğuna dair her hangi bir söz söylememiş ise de, Goldziher, böyle bir iftirayı da ortaya atmaktan çekinmemiş ve bu suretle, hadîsler hakkındaki görüşünü, kendi kafasında îmal etüği bir yalanlar zincirine bağlamak zorunda kalmıştır. Aslında, islâm'daki ibadetin ve ibadet yerlerinin kudsiyyeti üzerinde biraz durmak lüzumunu hissetseydi, veya kafasında islâm aleyhine oyunlar düzmek yerine biraz tarafsız bir ilim adamı hüviyetine sahip bulunsaydı, zühd, takva ve ibadetle şöhret kazanmış olan Halîfe cAbdu'l-Meliks [646]in Ka*be'den başka bir yeri hacc mahalli olarak ilân etmiyeceğini bilir, bir Emevî Halîfesi hakkında bu çeşit haberlere yer veren el-Ya^kübî'ye de bir şîSi tarihçisi olması dolayısiyle tam bir güvenle bağlanmazdı.

Diğer taraftan Goldziher, üç mescidle ilgili olarak ez-Zuhri tarafından rivayet edilen hadîsi tetkik etmek lüzumunu da hissetmemiş, yahutta onun Hazreti Peygamberden değişik isnadlarla rivayet edildiğini [647] bilmezlikten gelmiştir. Aslında Hazreti Peygamber bu hadîsiyle üç mescidin kudsiyyetine işaretle oralarda yapılacak ibadetlerin diğer mescidlerde yapılacak ibadetlerden üstün olduğunu belirtmek istemiş, fakat Ka*be dışında diğer iki mes-cidde de hacc farizasının îfa edilebileceğini kasdetmemiştir. Nitekim bir başka hadîsinde de şöyle buyurmuştur: "Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram müstesna, diğer mecsidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır" [648]. Bu hadîsin ifade ettiği manâ ile, ez-Zuhrî tarafından rivayet edilen

"binekler yalnız üç mescide doğru koşturulur..." hadîsinin ifade ettiği manâ arasında hiç bir fark yoktur ve bunların hacc farizasının îfası ile uzaktan vakından hiç bir ilgisi bulunmamaktadır [649].

Netice itibariyle Goldziher, siyasî ihtilâfların yol açtığı hadîs vazrının, Emevî halîfelerinin teşvikiyle başladığını bazı haberleri tahrif ederek isbat etmeğe çalışmışsa da, bunun gerçekle bir ilgisi bulunmadığı aşikârdır. Daha önceki bahislerimizde de açıkladığımız gibi nasıl aşırı derecedeki 'AH taraftarları hadîs vaz'mı başla tmışlarsa ve CAH ile evlâdının vazc işinde her hangi bir tahrik ve teşvikleri olmamışsa, emevîler ve abbasîler adına girişilen vaz* hareketinde de, halîfelerin her hangi bir rolleri olmamıştır. Keza gerçek ha-dîsçileri ve bilhassa ez-Zuhrî gibi hadîs imamlarını bu işe karştırmak da, bir iftiradan ve tslâm'ın mühim bir temelini yıkmak arzusundan başka bir manâya gelmez. [650]

2. itikadî ihtilâflar

Birinci asırda şî*a eliyle başlayan vazc hareketi, bu asrın sonunda ve ikinci asnn başlarında belirmeğe başlayan itikadı ihtilâflarla ve bu ihtilâfların neticesinde ortaya çıkan akaid mezhebleriyle süratini artırmış, bidayette siyasî mahiyet taşıyan mevzu (uydurmd) hadîslere, birinci asrın sonlarından itibaren çeşitli mezheplerin akaide müteallik görüşlerini aksettiren hadîsler de eklenmeğe başlamıştır. Siyasî mezheblerde olduğu gibi, itikadı mezheb-lerde de asıl kaynak dinî nasslar olduğu için, bu mezhebler, hayatiyetlerini ancak bu çeşit nasslara sahip oldukları takdirde devam ettirebilmişler, aksi halde bir varlık göstermeden yokolup gitmişlerdir. Ancak şurasınıda hatırdan uzak tutmamak gerekir ki, bu çeşit mezheblcrin çoğu, itikadı konularda çıkan görüş ayrılıklarının bir neticesi olarak neşet etmiştir. Oysa ki İslâm dini, bilhassa itikadı konularda, her meseleyi, hiç bir şüphe ve tereddüde mahal bırakmayacak şekilde ikmal etmiş ve bu konularda münakaşa yolunu kapalı tutmuştur. Bununla beraber, yine de ihtilâfların çıkışı ve bir takım mez-hcbleriu doğuşu, göstermektedir ki, çeşitü mezheb taraftarları, müdafaamı yaptıkları konularda, tslâm dışı görüşlerin tesirinden kurtulamamışlar ve İslâm akaidini bu görüşlerin ışığı altında açıklamak zorunda kalmışlardır. Fakat bu açıklamalar, ne derece tslâmî bir boya ile ileri sürülmüş olursa olsunlar, altındaki aykırılık, taraftarların gözünden kaçmamış, bu aykırılığı izale etmek, yahut hiç olmazsa mümkün olduğu nisbette hafifletmek için yeni nasslar aramak zorunda kalmışlardır. Aslında yeni nass tabirini kullanmak, Hazreti Peygamberin hayatta kaldığı müddet içinde nassları vârid olmuş ve ikmal edilmiş bir din için garib karşılanmak icabeder; fakat bu, Kuran hakkında doğrudur; çünkü naaşları belirli süre içinde vahiy yolu ile vârid olmuş, kusursuz tesbit ve müslümanların her an müracaat edebilecekleri bir mushaf olarak ellerine teslim edilmiştir. Bu bakımdan hicretin ikinci asrında Kur'ândan yeni bir nass bulma keyfiyeti elbetteki bahis konusu edilemez. Fakat hadîsler için durum aynı değildir. Hazreti Peygamberin hayatında, Kur'ân âyetleri gibi, muntazam tcsbit edilmedikleri için, belirli hacimde bir mecmuası yoktur. Daha Önceki bahislerimizde de açıkladığımız gibi, sahabî-lerin kısa zamanda genişleyen İslâm ülkelerine dağılmaları ile hadisler de dağılmış; bu ise, bir ülkede bilinen bir hadîsin diğer ülkelerde bilinmemesi gibi bir netice doğurmuştur, işte bu durum, mevzu hadîslerin yayılmasını kolaylaştıran âmillerin başında yer almıştır; çünkü bir ülkede ortaya atılan hadîse benzer bir söz, diğer ülkelerde rivayet edilen hadîsler cümlesinden biri ve dolayısiyle yeni bir nass olarak müslümanlar arasında kabul görmüştür. İtikadı mezheplerin bu çeşit nasslara ihtiyacı, müdafasını yaptıkları görüşlerin İslâm'a aykırılığı nisbetinde artmış ve artan bu ihtiyaçlar karşısında görüşlerini teyîd edecek yeni hadîsler vazetmeğe yönelmişlerdir. Meselâ, birinci asrın ikinci yansında ortaya çıktığım belirttiğimiz murci'e, murteki-bu'l'hebire hakkında "te'hîr" veya "irca" hükmünü verirken, imanla ilgili olarak sahip oldukları görüşü teyîd edebilmek için, hadîs uydurmak zorunda kalmışlar ve Hazreti Peygamberden sâdır olmuş bir nass gibi bu hadîsleri halk arasında yaymağa çalışmışlardır. Daha Önce de işaret ettiğimiz gibi, murci'eye göre îman, Allah'ı ve Peygamberini bilmek (marifet) ten ibarettir; amel olmasa veya kebâirden bir şey irtikâb edilse bile, bu, îmana zarar vermez; bu bakımdan îmanda artma veya eskiline bahis konusu değildir. Murci'e, îman hakkında ileri sürdükleri bu görüşü Hazreti Peygamberin ağzından teyîd, yahut onun hadîs nassına dayandığını isbat edebilmek için, muhtelif hadîsler vazetmişlerdir.

Bu cümleden olarak, Ebû Sa4d el-Hudrî'ye varan bir isnadla ileri sürdüklerine göre, Hazreti Peygamber şöyle demiştir: "Her kim îmanın artıp eksildiğini iddia ederse, (bilsin ki), artması nifak, eksilmesi ise küfürdür. Böyle kimseler, eğer tövbe ederlerse (ne âlâ); aksi halde boyunlarını kılıçla vurunuz. Bunlar Rahman (olan Allah'ın) düşmanlarıdır. Allah'ın dinini parçalamışlar, küfre intisab etmişler, Allah'a muhasım olmuşlardır. Allah, yeryüzünü bunlardan temizlesin. Haberiniz olsun ki, bunların namazları da, oruçları da, zekât ve hacclan da makbul değildir. Haberiniz olsun ki, bunların dini de yoktur. RasûluUah (s.a.g.) onlardan uzaktır; onlar da Rasulullahtan". Bu haberi nakleden İbnu'l-Cevzî "hadîs uydurmadır ve onu rivayet eden Muhammed İbnu'l-Kâsım et-fâlkânl'nin mevzû'âtındandır" dedikten sonra,

el-Hâkim Ebü 'Abdillah'tan şu sözleri nakletmiş tir: "Muhammed İbnal* Kasım et-falkânî murci'e reielerindendi ve mezhebleri adına hadis vazeder" [651]

İmam Ebü Hanife'nin ashabından, re'y ve ilim sahibi olmakla beraber hadîs zabtı yönünden şiddetle tenkid edilen Ebü Muti* el-Hakem İbn cAbdil-lah el-Belhi [652], HamrnSd İbn Seleme - Ebu'l-Muhezzim - Ebü Hurayra tarikiyle şu haberi nakletmiştîr: "Şekîf heyeti Hazreti

Peygambere gelip fobimi artıp eksilmesi hakkında bir sual sormuş, Hazreti Peygamber de onlara, hayır (yani ne artar ne de eksilir); artması da eksilmesi de küfürdür, demiştir" [653]. Ebü Hatim İbn Hıbbân'ın ifadesine göre, hadîsin râvisi Ebü Muti1 el-Hakem İbn 'Abdillah, Sünene düşman, murci'e reislerinden "kegzâb" (yalancı)- bir kimsedir [654]. Aynı hadîsi, cOgmân ibn cAbdillah, Ebü Mutl'den çalarak Ham-mad İbn Seleme'den rivayet etmiştir. Bu cOgmân, güvenilir kimselerden mevzu hadis rivayet eden bir kimse idi [655].
Ez-Zehebl, Ahmed İbn 'Abdillah İbn Çtâlid el-Cuveybârl'nin tercemesin-den bahsederken şu bilgiyi verir: İbn 'Adl'nin açıkladığına göre el-Cuveybârl, Kerrâmiyye reislerinden Muhammed İbn Kerrâm'm isteği üzerine hadis vazeder, İbn Kerrâm da kitaplarında bu hadîsleri naklederdi. Bu hadislerden birİBİ, Ebü Hanlfe hakkında idi ve Enes İbn Mâlik'e varan bir isnadla şöyle deniliyordu: "Ümmetim içinden Ebü Hanîfe denilen bir kimse çıkacak ve Allah, onun eliyle sünnetimi tecdid edecek". İbn Hıbbân, el-CuveybârFyi "deceâl", en-Nesâ*I ve ed-Dârakutnî de "kezgâb" isimleriyle tavsif etmişler; el-Hâkim ise, onun hakkında şunları söylemiştir: Bu kezzab, habis, amellerin faziletleri hakkında da bir çok hadîs uydurmuştur. El-Hasan (el-Başri)nın Ebü Hurayra'dan hadis işitip işitmediği el-CuveybârPnîn Önünde zifcredil-dîği zaman, bu şahıs, hemen Hazreti Peygambere varan bir isnadla şu sözü nakletmiştir: "El-Hasan, Ebü Hurayra'dan işitti" [656].
İşte hakkında kısaca bilgi verdiğimiz bu el-CuveybârFnin Muhammed İbn Kerrâm için uydurduğu hadîslerden birisi de murci'enin îmanla ilgili görüşlerini destekler mahiyettedir ve bu mevzu hadîste, Hazreti Peygamberin ağzından şöyle denilmiştir. "İman kavildir; amel onun şerâî'ıdır; artmaz ve
Eksilmez [657] Eğer. Kerrâmiyyenin de îmanı ikrardan ibaret gördüğü ve irti-dad olmadıkça bu ikrarın ilelebed îman olarak kalacağı görüşü gözönünde bulundurulursa [658], yukarıda adı geçen el-Cuveybârl'nin îbn Kerrâm için uydurduğu hadîslerin hikmetini «ulamakta güçlük çekilmez.
Bazı murci'enin "şirk ile birlikte amelin fayda vermediği gibi, îman ile birlikte ma'sıyetin de zarar vermiyeceği görüşünün bile [659], Hazreti Peygambere isnad edilen bir hadîsle teyid edilmeğe çalışıldığı görülür. (Omer îbnu'l-Hattâb'a varan bir isnadla Hazreti Peygamberin şöyle dediği ileri sürülmüştür: "Şirk ile birlikte hiç bir şey fayda vermediği gibi, îmanla birlikte hiç bir şey zarar vermez" [660]. Oysa ki, bu hadîsin isnadında bulunan Munzir Îbn Zi-yad et-T*"'1» "kez.zâb" (yalancı) olarak tavsif olunmuştur [661].
Murci'e îmanla ilgili görüşlerini, önce uydurup sonra Hazreti Peygambere isnad ettikleri bu tür sözlerle teyîd etmeğe çalışırken, murci'enin karşısında yer alan diğer bir gurup da, onların îman hakkındaki görüşlerini çürütmek ve halkı, îmanın aslı olarak ileri sürdükleri görüşlere inandırmak için başka hadisler uydurmuşlardır.
cAmmâr Îbn Mutarnf'ın Mu'ag îbn Cebel'e varan bir isnadla rivayet ettiği bu çeşit hadîslerden birisine göre Hazreti Peygamber şöyle demiştir: "îman artar ve eksilir" [662]. Halbuki bu hadisi rivayet eden cAmmâr'ın, mun-keru'l-badîs ve zayıf olduğu, yalan söylediği, sika (güvenilir) olan kimselerden munker hadîs rivayet ettiği ve hadîs çaldığı söylenerek, muhtelif hadîs-çiler tarafından cerhedildiği görülmektedir [663].
Ahmed îbn Muhammed tbn Harb'ın, îbn Humeyd'den Ebü Hurayra'ya ulaşan bir isnadla rivayet ettiği bir başka hadîsin meali de, murci'enin iman hakkındaki görüşünü, daha doğrusu onların dayandıkları hadîsleri nakzeder mahiyettedir. Bu hadîste şöyle denilmiştir: "iman, kavi ve ameldir; artar ve eksilir. Her kim bunun aksini ileri sürerse o bid'at sâhihir" [664]. İbnul-Cevzl» nin ifadesine göre bu hadîs de mevzundur ve iki âfeti vardır. Birisi
Îbn Muhammed Îbn. Harb olup, tbn cAdI ve tbn Hıbbân onun yalancı olduğunu ve hadîs vazettiğini söylemişlerdir. İkinci âfet ise, tbn Humeyd olup, Ebü Zurca, Îbn Vârc ve diğerleri onu yalancılıkla itham etmişlerdir [665].
Murci'eye karşı ileri sîyrülen diğer bir hadîs, şahabı Vagile lbnu'1-EskaSn kölesi MaSrüf Îbn cAbdillah el-Hayyât tarafından Vâgile'den rivayet edilmiştir. Bu hadîse göre Hazreti Peygamberin şöyle dediği ileri sürülür: "İman kavi ve ameldir; artar ve eksilir" [666]. Îbn cAdI, hadîsin mevzu munker ve âfetinin de Ma*rûf Îbn cAbdillah olduğunu, onun tarafından rivayet edilen, hadîslerden hiç birinin mutâbi'ı bulunmadığını söylemiştir [667]. Eg-Zehebl ise, Ma'rüf Îbn cAbdillah'tan geleit-mevzû(âtın af il beliyyesinin cOmer Îbn Hafş cihetinden geldiğini, zira bu şahsın, Ma'rüf adına pek çok hadîs vazettiğini ileri sürmüştür [668]. Yine ez-Zehebl'ye göre Marufun rivayet ettiği hadîs sayısı azdır ve çoğu da, efendisi Vâgiie'nin hayat hikayesiyle ilgilidir [669]. Maamafih Macrüf Îbn 'Abdillah'tan rivayet edilen şu hadîs de dikkati çekicidir: "Bir murci'î, yahut bir kaderi ölüp de defnedilse, üç gün sonra kabirleri açıldığında kıble cihetinden dönmüş oldukları görülür" [670].
Bu hadîste îman hakkındaki görüşlerinden dolayı murciVye ve aynı derecede, kaderi reddeden kaderiyyeye karşı sert bir tepkinin Hazreti Peygamberin ağzından dile getirilmek istendiği açıkça görülmektedir.
Murci'eyi zemmeden buna benzer başka hadîsler de uydurulmuştur. Îbn cAbbâVa varan ve içinde Ahmed Îbn İbrahim Îbn Müsâ ile, Süleyman tbn Ebl Kerlme'nin de bulunduğu bir isnadla rivayet edilen şu hadîste, Hazreti Peygamberin şöyle dediği ileri sürülmüştür: "Her ümmetin Yahudileri var* dır. Benim ümmetimin yahudileride murci'e dir" [671].
Muhammed îbn Sa(îd*in Îbn (Abbâs'a varan bir isnadla rivayet ettiği bir başka hadîste, yine murci'e, Hazreti Peygamberin ağzıyle zemmedilmiştir: "Rasûlullah (s.a.s.) a murci'e hakkında sorulduğu zaman şu cevabı verdi: Allah murci'eye lanet etsin. Bunlar öyle bir kavimdir, ki amelsız îman üzerinde konuşurlar; salât, zekât ve haccı farz saymazlar; bunlar yapılırsa iyidir, yapılmazsa bir şey lâzım gelmez, derler" [672].
Hazreti Peygambere isnad edilen diğer bir hadîste de, murci'e ile birlikte diğer üç fırkanın daha zemmedilmiş olması dikkat çekicidir; zira bütün bu fırkalar, Hazreti Peygamberin vefatından çok daha sonraları tarih sahnesine çıkmışlardır. Muhammed İbn cIsâ tarafından Ebû Sacîd el-Hudrl'ye varan bir isnadla rivayet edilen bu hadîste şöyle denilmektedir: "Allah, dört fırkaya yetmiş nebiy diliyle lanet etmiştir. Bunlar kimdir, yâ Rasûlallah? diye sorduk, Şöyle cevap verdi: Kaderiyye, Cehmiyye, Murci'e ve Râfıza. Hazreti Peygamber, sonrada bu arkalan şöyle tarif etmiştir: Kaderiyye, hayrın Allah'tan, şerrin de iblisten olduğunu söylerler. Bilinizki, hayır da şerr de Allah'tandır. Kim bunun aksini söylerse, Allah'ın laneti üzerine olgun. Cehmiyye, Kur'ânro mahlûk olduğunu söyleyenlerdir. Biliniz ki, Kur'ân gayri mahlûktur. Her kim bundan başka bir şey söylerse Allah'ın laneti üzerine olsun. Murci'e, amel olmaksızın îmanın kavi olduğunu söyleyenlerdir. Kavafız ise, Ebü Bekr ve 'Ömer'e şetmedenlerdir. Haberiniz olsun ki, her kim onlara buğ-zederse, Allah'ın laneti üzerine olsun"638.
İtikadı mezheblerin zuhurundan sonra giderek artan hadîs vaz'ı, elbette yalnız murci'eye veya muhaliflerine münhasır kalmamıştır. Kaderiyye ve cehmiyye gibi mezhebler de uydurdukları hadîslerle kendi mezheblerinîn dâiliğini, yahut propagandasını yaparlarken, İslâm'ı bunlara karşı koruma gayretine girişen bazı câhil müslümanlar da, yine aynı yola, yani hadîs vaz-ma başvurarak bu mezhebleri reddetmeyi büyük bir fazilet saymışlardır.
İleride temas etmek imkânını bulacağımız halku*l-Kur'ân meselesi, ha-dîsçilerle mutezile kelamcıları arasında şiddetli münakaşalara sebep olmuş, Abbasî halîfesi el-Me*mün*un mutezile mezhebini devletin resmî mezhebi olarak kabul ve ilânından sonra, hadîs imamları, balku'l-Kur'ân inancını ikrara zorlanmış, ikrar etmeyenler ise hapsedilmiş ve şiddetli işkencelere maruz bırakılmışlardır.
Aslında İslâm, halku'l-Kur'ân inancı diye bir inanç getirmemiştir, tti-kadî mezheblerin zuhuruna kadar müslümanlar, bizzat Kur'ânda da sık sık tekrar edildiği gibi, Kur'ânın Kelâmu'llah (Allah Kelâmı) olduğuna inanmışlar, bunun dışında, onun mahlûk veya gayri mahlûk olduğu görüşüyle zihinlerini meşgul etmemişlerdir. Fakat cehmiyye ve mutezile gibi mezheblerin zuhuru ile, Allah'ın Kuranı Kerîmde bahis konusu edilen sıfatlarının ve bu arada Kelâm sıfatının nefyi, Kelâmu'llah olan Kur'ânın mahlûk olduğu inancını doğurmuş ve bu inanç, adı geçen mezhebler tarafından Islâmî bir akîde gibi müdafa edilmiş ve halka da zorla kabul ettirilmeğe çalışılmıştır. Ancak burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, halku'l-Kur'ân inancının mucidi ve müdafii olan cehmiyye veya mutezile yönünden bu inancın teyidine yardım edecek mevzu hadîslerin gelmemiş olması garib karşılanmamak gerekir; çünkü bu mezhebler, sahih olan hadîsleri bile delil olarak kabul etmemişler, onları külliyyen reddetmişlerdir. Hadîsi kabul etmeyen kimselerin, görüşlerini teyid etmek için hadîs uydurmağa teşebbüs etmeyecekleri - kesin olmasa bile - tabii olmak icabeder. Bu sebepledir ki, mevzû'ât kitaplarında Kur'âmn mahlûk olduğunu ifade eden hadîslere pek rastlanmaz.
Bununla beraber cehmiyye ve mutezilenin, Kur'ânın mahlûk olduğu görüşünü tslâmî bir akîde olarak ortaya atması, müslümanlar arasında şiddetli bir tepki ile karşılanmış, bir taraftan bu mezhebler sert bir dille kötülenirken diğer taraftan görüşleri çeşitli yönlerden çürütülmeğe çalışılmıştır. Bu arada bazı gayretkeşler de halku'l-Kur'ân inancını, uydurup Hazreti Peygambere isnad ettikleri hadîslerle reddetme yolunu tutmuşlardır. Aslında gerçek hadîsçiler de cehmiyye ve mutezilenin karşısında yer almışlardır; fakat hadîs vaz'ını, bu mezheblerin ika edecekleri zarardan çok daha tehlikeli gördükleri için, kendi görüşlerini destekler mahiyette de olsa, uydurulmuş hadîsleri tesbit ve uyduranları en şiddetli dille tenkid etmekte tereddüt göstermemişlerdir. Bu konuda da bazı örnekler verebiliriz:
Muhammed Îbn cAbd Îbn (Âmir es-Semerkandl'nin, Câbir Îbn cAbdillah*a varan bir isnadla rivayet ettiği hadîse göre, Hazreti Peygamberin şöyle dediği ileri sürülmüştür: "Her kim Kur'ânın mahlûk olduğunu söylerse kâfir olur" [673]
Hadîsin râvisi Muhammed Îbn cAbd, ez,-ZehebFnin ifadesine göre, hadîs vazSyle tanınmış bir kimsedir. Keza ed-DSrakutnl de, onun yalan söylediğini ve hadîs uydurduğunu söylemiştir [674].
Muhammed Îbn Yahya Îbn Razin tarikiyle Enes Îbn Mâlik'ten rivayet edilen bir başka hadîste şöyle denilmiştir. "Göklerde ve gökle yer arasında

AUah ve Kur'ân müstesna- her şey mahlûktur. Kur'ân O'nun kelâmıdır; her şey onunla başlamış ve O'na dönecektir. Ümmetimden bazı kimseler çıkıp Kur'ânın mahlûk olduğunu söyleyeceklerdir. Her kim bunu söylerse Allah'a küfretmiş olur. Böyle söyleyen kimseyi karısının hemen boşaması lâzımdır; çünkü mü'min olan bir kadının kâfir bir erkeğin tahtı nikâhında bulunması caiz değildir; meğer ki kadın, aynı sözü kocasından evvel söylememiş olsun" [675]. Hadîsin râvisi olan Muhammed İbn Yahya İbn Razin, onu uydurmakla itham edilmiştir. İbn Hıbbân, bu şahıs hakkında "hadîs vazeden bir deccaF* tabirini kullanmıştır [676].
Ahmed İbn Muhammed İbn Harb'in Ebû Hurayra'ya varan bir isnadla rivayet ettiği diğer bir hadîste de şöyle denilmiştir: "Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Halik da değildir, mahlûk da. Kim bundan başka bir şey söylerse, o kâfirdir" [677], tmanm artıp eksilmesiyle ilgili hadîsi uydurmakla şöhret kazanan Ahmed İbn Muhammed ibn Harb [678], bu hadîsin de vazıhıdır. İbn cAdî*nin ifadesine göre, teammüden yalan söyleyen ve hadis vazeden bir kimsedir [679]. Keza İbn Hıbbân da onun hakkında "hadîs vazeden bir kezzab idi" demiştir [680].
Zikrettiğimiz bu misaller, Kur'ânra mahlûk olduğunu ileri süren ceh-miyye ve mutezileye karşı gösterilen şiddetli tepkinin en açık örneğini teşkil ederler. Ne var ki bu tepkiyi gösterenler, Hazreti Peygambere kasıdh olarak yalan isnâd etmekle İslâm'a çok daha büyük kötülük yaptıklarının anlayışsızlığı içinde kalmışlardır. Bu suretle, bir taraftan, ortaya çıkan yeni yeni itikadı mezheblerin görüşlerini aksettiren, diğer taraftan, bu görüşlere karşı çıkan fakat gerçeği aksettirdiği ileri sürülen İslâm akaidine ait bir çok uydurma hadîs, müslümanlar arasında yayılmış ve her ferd, inanç yönünden sahip olduğu görüsü, ister istemez, bu hadîsler arasında kolayca bulabildiği bir deKİ ile müdafaa etmeğe çalışmıştır. [681]

3. islam düşmanlığı

Siyasi ve itikadî ihtilâfların sebep olduğu hadîs vazS, ikinci asırda büyük bir süratle gelişirken, ban çevrelerde İslâm'a karşı beslenen kin ve nefret duygulan da, onu yıkmağa matuf bir takım sinsi faaliyetlerin giderek yoğunlaştırılmasına sebep olmuştur. 8u faaliyetlerde yine hadîs vazcı birinci planda yer alıyordu.
Daha Hazreti Peygamber hayatta iken bütün (Arap Yarımadası islâm Devletinin hudutları içine girmişti. Halîfeleri devrinde ise, bu devletin hudutları, bir taraftan cIrâk ve Suriye'yi de içine alarak Mısır ve Şimal! Afrika'ya, diğer taraftan İran ve Ermenistan dahil Hindistan'a kadar uzanmıştı. İslâm'ın bu yayılması, şüphesiz, bir çok imparatorlukların, krallıkların veya prensliklerin yıkılması pahasına olmuş; yayıldığı ülkelerde, müsamahası, adaleti ve getirdiği rahat hayat şartlarıyle, halkı, dalgalar halinde kendisine cezbetmiş olsa bile, iktidarlarına son verdiği kudretli kişilerin ve onların yar-dımcılarının kalplerinde kin ve intikam ateşlerinin alevlenmesine engel olamamıştır. Ancak bu intikamın, gün geçtikçe kuvvetlenen islâm ordusuna karşı silâhlı bir mücadele vererek alınmasını imkânsız gören bu yabancı unsurlar, kinlerini içlerinde gizleyerek İslâm'a girdiler ve onu içten yıkmak için her fırsattan istifade etme gayretine düştüler. Daha önceki bahislerimizde üzerinde durduğumuz zındık ve mülftıd denilen bu türlü kimseler, İslâm'a olan inançsızlıklarını, kin ve nefretlerini içlerinde gizleyerek bazan zühd ve takva» bazan CAU ve evlâdı hayranlığı, bazan da felsefe-hikmet örtüsüne bürünmüşler, fakat her şeyden önce îslâm akaidini ifcad etmeyi ve müslüman-ların kalplerinde bu akaide karşı şüphe ve tereddütler uyandırmayı başlıca gaye edinmişlerdir. Bu maksatla, akla Hayale gelmeyen, ve Hazreti Peygamberin ağzından çıkmasına imkân olmayan binlerce söz uydurup yaymışlardır [682]. Bunların ileri gelenlerinden sayılan cAbdul- Kerim İbn Ebi*l- *Avcâ*, Basra emin Muhammed tbn Süleyman tarafından öldürülürken şu itirafta bulunmuştur: "Vallahi hakkınızda dört bin hadîs vazettim ve bunlarla helali haram, haramı helâl kıldım. Oruçlu gününüzde size oruç bozdurup, iftar gününüzde oruç tutturdum" [683]. Halîfe el-MehdTnin hnzuruna götürülen bîr başka zındık da, dört yüz hadîs uydurduğunu, halen bu hadislerin halk dilinde dolaştığım itiraf etmekten çekinmemiştir [684].
Zındıkların hadîs vazS yönünden İslâm'a yaptıkları kötülük, diğerleri yanında çok daha büyük ve tehlikeli olmuştur. Ne var ki gerek halîfelerin bunlara karşı aldıkları sert tedbirler, bu meyanda ele geçirdiklerini öldürmeleri ve gerekse hadîsçilerin bunlar tarafından vazedilen hadîsleri tesbit edip tesirsiz hale getirmeleri, İslâm akaidini zındıkların şerrinden koruyan başlıca âmiller olmuştur.
Tabakat kitaplarında zındık ve miühıd olarak tavsif edilen bazı isimlere temasla, bunlardan gelen rivayetlere bir kaç örnek vermek, zındıkların ne tür uydurma hadîslerle İslâm inancını karıştırmağa çalıştıklarım göstermek bakımından faydalı olacaktır.
Ibn Hıbbân'ın zındık olarak isimlendirdiği Eyyüb îbn 'Abdi's-Selam, Ebfl Bekre tarikiyle îbn MeaSîd'tau şu haberi nakletmiş tir: "Allah gazab ettiği zaman cArş üzerinde şişer irileşir; öyle ki, kendisini taşıyan şeye ağır gelir" [685]
Medâyin'de îshakryye denilen bir cemaatın reisi olduğu bildirilen Is-bak Ibn Muhammed en-Naha*I el-Ahmerde, cAH'nin Allah olduğuna inanan ve onun hakkında hadîs uyduran bir zındık idi. Hazreti Peygamberin fil suretinde bir şeytanla karşılaşmasını, ona lanet etmesini, cAli'nin şeytanı öldürmek için üzerine atılmasını ve şeytanla aralarında geçen muhavereyi, bu arada Hazreti Peygamberi küçük düşüren sözleri 'AlTnin ağzından nakletmesi, böyle bir zındığın kolaylıkla yapabileceği şenî bir iftiradır. Bu şahıs hakkında yeteri kadar bilgi veren eg-Zehebi, cerh imamlarının, zucafâ ile ilgili kitaplarında ona yer vermediklerini bildirmiş ve "bunu iyi yaptılar; çünkü bu şahu bir zındıktır" demiştir [686].
Yahya îbn Mende tarafından "mülnıd kezzâb" olarak tavsif edilen Ah-med îbn Manşür EbuVSa'âdât da "Rabbın önünde, sureti, ru'yeti ve keyfiyeti isbat eden kimselerin isimlerini ihtiva eden bir lâvha bulunduğunu" uydurmakla itham edilmiş bir zındıktır [687].
Zındıklığı dolayısiyle Ebü Ca(fer el-Manşür tarafından asılarak öldürülen Muhammed Ibn Sa'ld, kendisinden hadîs rivayet eden bazı kimselerce, gizlenmek veya tedlîs edilmek suretiyle» ismi çeşidi şekillerde verilmiş bîr "kezjâb" idi. îsnadlarda bazaa Muhammed îbn Hassan, bazan Muhammed Ibn Ebl Sehl, Muhammed îbnu't-faberî, Muhammed Mevlâ Beni HSşim, Muhammed el-Urdunl, Muhammed eş-Şâml gibi değişik^ isimlerde zikredilmiştir. Ahmet îbn Hanbel, onun amden hadîs vazettiğini ve Ebü Cafer tarafından zındık olarak asıldığını söylemiştir. îşte bu şahsın rivayet ettiği bir hadise göre Hazreti Peygamber, koyun kesip derisini yüzmeğe çalışan bir kimseye, bu işin nasıl yapıldığını göstermek'için, elini hayvanın derisi ile eti arasına sokmuş ve deriyi yüzmüştür. Bu arada eline ve elbisesine kan ve bazı et parçalan bulaşmış olduğu halde bunları yıkamadan halk ile namaz kılmıştır.
Yalancılığı ve hadîs vazodaki faaliyeti bütün hadîsçüer tarafindan takip ve teslim edilen Muhammed Ibn Sald, en-Nesâ'Fnin ifadesine göre bu sahada en çok şöhret kazananlardan birisi olmuştur. En-Nesâl, bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Hadîs vazS ile maruf olan kezzâbnn (yalancılar), Medine'de İbn Ebî Yahya, Bağdâd'ta el-Vâkıdi, Horasan'da Mukâtil îbn Süleyman ve Şam'da da Muhammed Ibn Satd'tir" [688]
Muhammed Ibn Şucâc tarafından uydurulan bir hadîste "Allah'ın önce bir at yarattığı, sonra bu atı koşturduğu, koşan atın terinden de kendi nefsini yarattığı" ileri sürülmüştür [689].
Zındıklar, bu ve benzeri hadîslerle İslâm'a ayıb ienad etmeğe ve bu suretle mü'minlerin kalbine şüphe sokmağa çalışmışlardır. Oysa ki İslâm'ın bu konudaki hükmü o kadar açık ve kesin olmuştur ki, İbnu'l-CevzI'nin de dediği gibi, isnadı en güvenilir kimselerden teşekkül etmiş olsa bile, "maltûle muhalif, usûle munakız" her hadîsi "mevzu" olarak değerlendirmekte tereddüt gösterilmemiştir . [690]

4. Irk, belde ve mezheb taassubu

Daha önceki bahislerimizde de temas ettiğimiz gibi, İslâm'ın araplar arasııda zuhur etmesi ve ilk anda yine onlar arasında yayılması dolayısiyle gerek devlet işleri ve gerekse ilmî faaliyet, bidayette yalnız Araplara münhasır kalmış ve yalnız onlar tarafından tedvir edilmiştir. Fetihlerin başladığı ve giderek genişlediği şuralarda Hazreti Peygamber, fethedilen yerlere yine Arap olan ashabından ilmine güvendiği kimseleri muallim olarak göndermiş ve onlar vasıtasıyle halkın Kur'ân ve Sünnet ahkâmını öğrenmesini sağlamıştır. Hazreti Peygamberin vefatından sonraki devirlerde, bazı sahabflerin muallim olarak gönderilmeleri işi yine devam etti; fakat fetihlerin çok daha genişlemiş olması dolayısiyle, ilim öğrenme işi, artık Araplara inhisar eden bir iş olmaktan çıkmış, Arap olmayan müslümanlara da intikal etmişti.
Eskiden beri bedevi olarak hayat süren ve kuru iklim şartlanyle mücadele etmekten öte geçmeyen araplar, sanat ve medeniyetten yoksun ummi bîr kavim olarak tavsif edilmişler, tslâm'm zuhurundan sonra ise, Kur'âıı ve Sünnetle ilgili bilgilerini göğüslerinde muhafaza etmeğe çalışmışlardır; çünkü tedvin ve tasnif gibi, ilimlerin muhafazasında ve gelişmesinde ilk mühim rolü oynayan vasıtalar, ümmîlikten ziyade sanat ve medeniyetin başta gelen unsurlanndandı. Bu sebeple ilimlerin tedvin ve tasnifi devrine girilmesi, îs-lam'm Arap olmayan kavimler arasında yayılmasından sonra sürat kazanmıştır.
Tâbicûn ve etba*ı devirlerinde Sacîd İbııu'l-Museyyib (Ö. 94), cAlkame (Ö. 62), Şurayh (Ö. 78) ve İbrahim en-Naba<I (Ö. 96) gibi şöhret kazanmış hâlis Arap ilim adamları yetişmiş olmakla beraber, bunların yanında isimleri zikredilen ve fakat Arap olmayan ilim adamlarının da bulunduğu ve bunların ekseriyeti teşkil ettikleri görülür. Dikkati çeken diğer bir husus da, bu ilim adamlarının umumiyetle mevalîden

olmalarıdır. Meselâ Mekke ulemasından Mu-câhid İbn Cebr (0.104), Benû MahzüuTun mevlâsı idi ve İbn Abbâs'tan rivayet ettiği tefsirle şöhret kazanmıştı. (Ikrime (ö. 109) de İbn 'Abbas'ın mevlâsı idi ve onun ilmine sahip olmuştu. cAtâ* İbn Ebî Rabâh (Ö. 114) Benü Fihr'iu, Ebu'z-Zubeyr Muhammed İbn Tedrus (Ö. 126) Hakim tbn Hız ânı'ıu mevlâ-ları idiler. Küfe ulemasından Sa*îd İbn Cubeyr (Ö. 95) Benû Vâlibe'nin, Basra ulemasından el-Hasan tbn Yesâr (ö. 110) Zeyd tbn Sâbit'in, Muhammed İbn Şîrîn (Ö. 110) anası Şafiyye Ebü Bekr eş-Şıddîk'ın mevâlîsindendi. Bunların yanında, Salim İbn (Abditiah İbn 'Orner İbni'l-Hattâb (0. 106), el-ICâsıın îbıı Muhammed İbn Ebî Bekr eş-Şıddik (Ö. 107), CAH İbnu'l-Huseyn tbn <AH İbn Ebî fâtih (Zeynul-'Âbidîn) (ö. 99) gibi babası Arap anası yabancı olanlar da vardı.
İbn Ebî Leylâ anlatır: Koyu bir Arap milliyetçisi olan clsâ İbn Müsâ, bir gün bana şöyle sordu:
— Basra fakîfai kimdir ?
— El-Hasan tbn Ebi'l-Hasan.
— Sonra kim?
— Mubammed tbn SIrlu.
— Nedir bunlar?
— Mevalîden.
— Mekke fakîhî kim?
— cAtâ' tbn EM Rabâh» Mucâhid, Sacid İbn Cubeyr, Süleyman tbn Yesâr.
— Bunlar nedir?
— Mevali.
— Medine fukahası kimlerdir?
— Zeyd tbn Eşlem, Muhammed İbnü'l-Munkedir, N&fi(, tbn Ebt Nedb.
— Bunlar nedir ?
— Mevalî. Rengi değişti ve tekrar sordu:
— Kubâ ehlinin en fakîhi kimdir?
— Rabi'atu'r-Re'y ve İbn EbiVZinâd.
— Bunlar nedir ?
— Mevalîden. Yüzü karıştı ve sordu:
— Yemen fakîhi kimdir ?
— fâvüs, oğlu ve İbn Munebbih.
— Bunlar kim ?
— Mevalî. Boyun damarları şişti, ayağa kalkarak sormağa idevam etti:
— Horasan fakîhî kimdir?
— (Atâ' İbn cAhdillah el-Horâsânî.
— Bu <Atâ' ne?
— Mevlâ. Yüzü daha çok karıştı, siyahlaştı; o kadar ki korktum. Sordu:
— Şam fakîhî kim?
— Mekhûl.
— Bu Mekhûl ne?
— Mevlâ. Yorgun ve bitkin bir halde nefes almağa başladı:
— Küfe fakîhi kim?
Eğer korkmasaydım el-Hakem tbn *Uteybe ve cAmmar tbn Ebî Süleyman diyecektim. Fakat işin kötüye varacağını düşünerek İbrahim en-Naha*? ve eş-Şa^I dedim. O yine sordu:
— Bunlar ne?
— Arap. Bunu işitince "Allahu Ekber" dedi ve sükûn buldu [691].
Zikrettiğimiz bu misal, İslâm'ın Arap olmayan milletler arasındaki yayılmasından sonra ilmî hayata ve ilim adamlarına ışık tutacak bîr mahiyet arzeder. Yukarıda ismi geçen zevatın, Arap olmasalar bile, ilim ve faıiletle-riyle İslâm'a yaptıkları hizmetin büyüklüğü, elbettekî her türlü şüphenin üstündedir. Fakat bu misal, bize şunu da göstermektedir ki, İslâm bayrağı altında toplanmış Arap ve Arap olmayan milletlerin muhtelif meslek ve mez-heblerdeki tabakaları arasında ırk ve cinsiyet yönünden, zaman zaman, şiddetli münakaşalara varan fikir ayrılıklarının çıkma ihtimali fazlasıyle mevcuttur ve nitekim bu ihtilâfın çıktığı da görülmüştür. Ancak, ne çeşit fikir olursa okun, dinî nasslarla teyid edildiği zaman değer kazanabileceği inancının hakim olduğu bir devirde, ırk ve cinsiyet üstünlüğü ile ilgili münakaşalarda da bu çeşit nasslara ihtiyaç hasıl olacağını hatırdan uzak tutmamak gerekir. İşte bu ihtiyaç, üzerinde durduğumuz sair konularda olduğu gibi, hem Arap kabileleri arasındaki riyaset ve tefahuru, hem de Araplarla diğer ırklara mensup milletler arasındaki üstünlük yarışını hedef tutan yeni tür hadîslerin vaz'ına yol açmıştır. Bir taraftan Araplar, bu çeşit hadislerle, kendilerinin diğer milletere üstünlüklerim isbat etmeğe çalışırlarken, diğer taraftan, Arap olmayanlar da, bazan dil, bazan da şehir ve kasabalarıyle Araplara üstünlüklerini, yine kendi vazettikleri hadîslerle ortaya koyma gayretine girişmişlerdir.
Arapların faziletini en bariz bir şekilde ortaya koyan şu hadîs, mevzuat kitaplarında konu ile ilgili olarak yer alan tipik bir örnek teşkil eder: cAlTden gelen ve isnadında 'Anbese İbn tAbdi'r-Rahman adında bir râvisi bulunan bu hadîste şöyle Senilmiştir: "İnsanların hayırlısı Araplardır. Arapların hayırlısı Kureyş, Kureyş'in hayırlısı da Benü Hâşim'dir. Acem (Arap olmayan)in hayırlısı Fâris, siyahilerin hayırlısı Nübe, renklerin hayırlısı sarı, malın hayırlısı saray, boyaların hayırlısı ise kınadır" [692].
Yahya İbn Yezîd'in İbn 'Abbâs'a varan bir isnadla rivayet ettiği bir başka hadîste de şöyle denilmiştir: "Üç sebepten dolayı Arapları seviniz: Ben bir Arabım; Kur'ân arapçadır; ve cennet ehlinin kelâmı da arapçadır" [693].
Siyahi (zenci) lerle ilgili olarak ileri sürülen bir hadîste, onlarla dostluk kurulması tavsiye edilmiş ve "çünkü aralarında cennet ehlinin efendilerinden üç kişi vardır: LuJkmân el-Hakîm, en-NecâşI ve Bilâl** denilmiş [694], bir başka hadîste ise, "siyahilerde hayır olmadığı, bunların aç iken hırsızlık yaptıkları» karınları doyduğu zaman da zina işledikleri" ileri sürülmüştür [695].
Bazı şehirlerin faziletleri, diğer bazılarının da zemmi hakkında uydurulan hadîslerin de, bu ırk taassubunun birer tezahürü olduğuna şüphe yoktur.
Ebü HurayraMan merfû olarak rivayet edilen bir hadîste, dünyadaki dört şehir cennet, dört şehir de cehennem şehri olarak ilân edilmiştir: "Dünyadaki dört şehir cennet şehirlerindendir. Bunlar: Mekke, Medine, Beytu'l-Makdis (Kudüs) ve Dımaşk'tır. Dünyadaki dört şehir de cehennem şehirleridir. Bunlar da: El-Kustantînıyye (İstanbul), et-faberiyye, yanan Antalya ve San'â-dır. Tatlı suların ve yağmur getiren rüzgârın kaynağı, Beytu'l-Makdis kayasının altıdır [696].
cAbdu1-Melik İbn tAntere'nin, babası ve ceddi vasıtasıyle 'Ali'den rivayet ettiği bir hadîste de şöyle denilmiştir: "Cennet kapılarından dünyada açılmış dört kapı vardır. Bunlardan birincisi tskenderiyye'dir. Sonra cAs-kalân ve Kazvîn gelir; fakat Cudde'nin bunlara üstünlüğü, Beytu*l-Harâm'ın diğer evlere üstünlüğü gibidir" [697].
cAskaIân, tskenderiyye ve Kazvîn'in beraberce medhini tazammun eden, hadîsler yanında, her'biri için ayrı ayrı uydurulmuş hadîsler de vardır. Meselâ Kazvîn hakkında Enes İbn Mâlik'ten geldiği ileri sürülen bir hadîste şöyle denilmiştir: "Sizin için ufuklar açılacak ve Kazvîn denilen bir şehir fethedilecektir. Bu şehirde kırk gün veya kırk gece kabın, kimseye, üzerinde yeşil zümrüt, onun da üzerinde kırmızı yakuttan kubbe bulunan bir sütun verilir. Bu kubbenin altundan yapılmış 70 bin kapı kanadı vardır. Her kanatta Hûr-i ıAyn*dan bir zevce vardır" [698].
Bunların yanında, Nusaybin'in, (Antakya'nın, Basra'nın ve Horasan'da bir çok yerin faziletleri hakkında daha pek çok misal zikretmek mümkündür.
Bunlar arasımla bilhassa Bağdâd'ın ve Mısır'ın zemmiyle ilgili uydurma hadîslerin ile yer almış olması dikkat çekicidir. Fakat, bu şehirler, ister medhe-dilmiş olsun, ister zemmedilmiş olsun, bunlara delâlet eden hadîslerin hepsinin de ırk ve ülke taassubu neticesinde uydurulduklarına şüphe yoktur. Ancak vaz sebepleri kolaylıkla izah edilemiyen bir gurup hadîs vardır ki, bunlar hartanın günleriyle ilgili olup, Kur'ânı Kerîmdeki bazı âyetlerin tefisin için israiliyyattan alınmış olmaları muhtemeldir.
Ebü Hurayra'ya varan ve zayıf ve meçhul râvilerden müteşekkil bîr îs-nadla ileri sürülen bir hadîste şöyle denilmiştir: "Cumartesi günü hile ve de-sise günüdür; çünkü Kureyş, bu günde hile yapmak istemiş ve Allah Ta'âla da onlar hakkında "kâfirler sana hile yapmak isterler" [699]âyetim indirmiştir. Pazar günü bina yapmak ve ağaç dikmek günüdür; çünkü cennet, bu günde ncbatlanmış ve bu günde ağaçlandırılmış tır. Pazartesi günü, sefer ve ticaret günüdür. Sah günü kan günüdür; çünkü Âdem oğlu, kardeşini bu günde öldürmüştür. Çarşamba günü

uğursuzluk günüdür; çünkü Allah, cÂd kavmi üzerine fırtınayı bu günde göndermiştir. Firavun bu gün doğmuş, ilâh olduğunu bu gün iddia etmiş ve Allah onu bu gün helak etmiştir. Perşembe günü sultanın huzuruna girme ve ihtiyaçları görme günüdür; çünkü İbrahim (a.s.) İn Mısır hükümdarının yanma girdiği, karısını ona geri verdiği ve ihtiyaçlarını gördüğü gündür. Cuma günü de, kız isteme ve nikâh günüdür; çünkü Peygamberler, Cuma gününün bereketi dolayısiylc bu günde evlenirler" [700].
İkinci asırda ortaya çıkan bazı fıkıh mezheblerinin yahut mezheb imamlarının medih veya zeminini istihdaf eden hadîs vaz'mı da, câhil mezheb taraftarlarının aşın derecedeki taassubuna bağlamak mümkündür. Aslında bu imamlar, biribirlerini saymış, biribirlerinin görüşlerine saygı göstermiş ve hatla hirihîrlerinden ilim almış olsalar bile, onların bazı taraftarları, cehaletin kazandırdığı taassupla karşısında oldukları imamı kötülemeyi veya bağb bulundukları mezheb imamını medhetmeyi mezheblerine hizmet telakki (¦İmişler ve bu hizmeti ifa ederken Hazreti Peygambere yalan ismad etmenin ağır vebalini dr yüklenmiş olduklarını idrak edememişlerdir. Meselâ Ebû Hurayra'dan rivayet edilen bir hadîste Hanefî mezhebinin imamı Ebü Ha-ıîfe ıucdnedilmiş ve söyle denilmiştir: "Ümmetim içinden iemi en-Nu*Jtnân, künyesi Ebü Hanîfe »lan bir adam çıkacak; bu, ümmetimin ışığı olacaktır" [701].F.bü Hanîfe! İle ilgili olan bu hadîs, Horasan taraflarında İm şekilde yayılmış, 'Irak'ta İse, ona bir de şu söz eklenmiştir: "Ümmetim içinden Mubammed îbn îdrîs (eş-Şâficî) denilen bir adam daha çıkacak: bunun fitnesi, ümmetime iblisten daha zararlı olacak" [702].
Ebü Hanîfe hakkında Enes tbn Mâlik'e varan değişik bir isnadla şu hadîs de uydurulmuştur: "Benden sonra, ismi en-Nutman îbn Şâbit olan ve Ebu Hanîfe diye künyelenen bir adam gelecek; bu, Allah'ın dinini ve sünnetimi ilıya edecek" [703]. Bu hadîs de diğeri gibi batıl ve mevzudur. İsnadında bulunan râvilerden Muhammed Îbn Yezld, metruk [704], Süleyman tbn Kays ve Ebu'l-Mu'allâ İbnu'l-Muhâcir, meçhuldür; Ebân isr, yalancılıkla itham edilmiştir. [705]

5. Hikayeciler ve vâ'ızler

Hulefâ-i Râşidîn devrinin sonlarına doğru ortaya çıkan ve "kuşşâş" (hikâye anlatanlar) denilen bazı kimseler, cami ve mescidlerde oturmayı ve çevrelerinde halka teşkil eden cemaata va'z ve nasihatta bulunmayı âdet haline getirmişlerdi. Ancak bunların bir kısmını, va(z ve nasîhattan ziyade, halkın nazarında kazanacakları yüksek mertebe ve şöhret ilgilendiriyor ve varlarını, kendilerini bu gayeye ulaştıracak bir şekilde hazırlıyorlardı. Bunlar, şöhrete giden yolun, halkın dinî hislerini galeyana getirmek suretiyle tutulabileceğini bildikleri için, onları coşturacak şekilde va'zediyorlar, bazan da hazin konuşmalarla onları uzun uzun ağlatıyorlardı. Halk üzerinde en çok tesir eden vaczlar, cennet ve cehennem lasvirleriyle, buraların sonsuz nimetlerini veya azablarını ihtiva eden konuşmalardı. Her ne kadar Kur'ânı Kerîmde ve Hazreti Peygamberden rivayet edilen sahih hadîslerde, cennet ve cehennem hakkında bir müslümana yetecek kadar bilgi verilmiş ise de, bu vâ*ızler, bunlarla iktifa etmiyorlar, halkı daha çok ümidle neşelendirmek, yahut onlara daha çok hüzün ve korku verip ağal&tmak için daha bol ve değişik malzemeye ihtiyaç duyuyorladı. Bu ihtiyacı gidermek için hadîs, inandırıcı olmak yönünden de eşsiz bir hazine teşkil ediyordu. Ancak mevcut olan sahîh hadîsler işlenmiş ve halk tarafından artık öğrenilmiş olduğu için, tesirlerini de yitirmişlerdi. Bu sebeple vâ<ızler, yeni hadîsler uydurmayı» mesleklerinde başarılı olmanın başbca çaresi olarak gördüler; zaten vaz* kapısı geniş ölçüde açılmış ve bir çok kimse, gayelerini gerçekleştirmek için bu kapıdan girmeğe başlamıştı. Vâfızler için de aynı yönde adım atmayı engelleyecek Allah ve Peygamber korkusundan başka biç bir engel yoktu; esasen onların kalplerine böyle bîr korku da yerleşmiş değildi [706]'.
İşte cami ve mescidlere musallat olan bu "kuşşâş" eliyle ve sırf şöhret hırsı için pek çok hadîs uydurulmuş ve Hazreti Peygamberin adı altında halk arasında yayılmıştır.
CAH tbn Ebî Tâlib'e varan bir isnad la ortaya atılmış böyle bir hadîsi, bu ra<la misal olarak zikredebiliriz. Bu hadîste şöyle denilmiştir: "Cennette Öyle bir ağaç vardır ki, üstünden elbiseler, altından da alaca bir at çıkar. Eğeri altun-dan, gemi inci ve yakuttan olan bu at, kanatlı olup, ne işer ne de hacet görür. Allah'ın evliyası onun kanatları üzerine otururlar ve diledikleri yere uçarlar. Onlardan daha aşağıda olanlar: Bize insaf ediniz. Ya Rab, onları, bu mertebeye getiren şey nedir ki? derler. Allah Tacâlâ da şöyle buyurur: Siz iftar ederken onlar oruç tutuyor, geceleri siz uyurken onlar namaz kılıyor, siz cimrilik ederken onlar infak ediyor, siz korkarken onlar düşmana karşı cihada çıkıyorlardı" [707].
Ibnu'l-Cevzfnin naklettiği bir haberden öğrendiğimize göre, Ahmed İbn Hanbel ve Yahya tbn Maıîn, bir gün er-Ruşâfe mescidinde namaz kıldıkları bir sırada, bîr kassas çıkar ve konuşmağa başlar: "Bize Ahmed tbn Hanbel ve Yahya tbn Ma'în rivayet etli; onlara 'Abdu'r-Razzak, Macmer*den, Maf-mer, Katâde'den, Katâde Enes'ten, Enes de Rasûlullah (s.a.s.) tan şöyle buyurduğunu nakletmiş tir: Her kim LA İLAHE İLLA'LLAH derse, Allah, bu sözün her kelimesi için bir kuş yaratır. Bu kuşun gagası altundan, tüyleri ise mercandandır..." Kassasın bu rivayeti 20 varakı bulur. Ahmed Ibn Hanbel bunları işitince Yahya İbn Ma'In'e bakar; Yahya da Ahmed tbn Hanbel'e bakar ve sonra şöyle der: Sen ona böyle bir şey rivayet ettin mi? Arkadaşı şu cevabı verir: Vallahi bu sözleri ilk defa şu anda işittim. Kassas hikâyesini 671 Ha*»*' p°"----
u *
160
bitirdikten sonra kendisine verilen hediyeleri alır ve geride kalanları almak için oturur, beklemeğe başlar. Yahya tbn Macîn eliyle işaret ederek adamı yanına çağırır. Kassas, hediye alacağı umudiyle koşarak yanlarına gelir. Yahya sorar: Bu hadîsi sana kim rivayet etti? Kassas: Ahmed îbn Hanbel ve Yahya îbn Macîn. Yahya: Yahya İbn Ma'în benim; bu da Ahmed tbn Hanbel. Biz, Hazreti Peygamberden gelen böyle bir hadîs işitmedik. Eğer mutlaka yalan söylemek lâzım geliyorsa, bu bizim dışımızda kalsın. Kassas: Sen Yahya îbn Ma'îrt misin? Yahya: Evet. Kassas: Yahya îbn Macln'in bir ahmak olduğunu işitmemiştim; şu anda bu da gerçekleşti. Yalıya: Benim ahmak olduğumu nasıl anladın? Kassas: Sanki sizden başka dünyada Yahya Ibn Ma(în ve Ahmed İbn Hanbel yok mu? Ben tam on yedi tane Ahmed tbn Hanbel ve Yahya îbn Macîn'den hadîs yazdım!.. Ahmed îbn Hanbel eliyle yüzünü kapatır ve arkadaşına, bırak şunu gitsin, der. Kassas, onlarla alay eder bir şekilde yanlarından uzaklaşır" [708].
Bazı kussas, hadîs uydurdukları halde, diğer bazıları da, isilikleri bir hikâye veya mevzu hadîse bir isnad düzüp onu halka rivayet etmişlerdir. îbnu'l-Cevzî'nin Ebû Hâtim'den naklen zikrettiği bir haber, bunun güzel bir örneğini teşkil eder. Ebü Hatim şöyle anlatır: "Rakka ve Harran arasında Erivan denilen bîr şehre girdim ve camide namaz kıldım. Namaz bittikten sonra önümüzdeki bir genç kalktı ve kadde§end Ebü Halife (Ebü Halîfe bize rivayet etti) diyerek Hazreti Peygambere varan bir isnadla "her kim bir müalÜmanin ihtiyacını giderirse, Allah da ona şöyle yapar" şeklinde bir hadîs anlatmağa başladı. Sözünü bitirdiği zaman ona: "Ebü Halife'yi gördün mü?" diye sordum, Kassas: "Hayır" dedi. "Onu görmediğin halde ondan nasıl rivayet edersin?" dediğim zaman da şu cevabı verdi: "Bizimle münakaşa etmek, mürüvvetin azlığına delâlet eder. Ben yalnız bu isnadı bilirim. Bir hadîs işittiğim zaman da ona bu isnadı eklerim" [709].
Devamlı konuştukları için hitabet sanatında ileri seviyeye ulaşmış olan kussas, konuşmalarım süsledikleri ve Hazreti Peygambere ienad ettikleri acaib hikâyelerle halkı cezbetmeğe ve kendilerine inandırmağa muvaffak oldukları için, onların eliyle pek çok uydurma hadîs yayılmıştır. Bu sebepledir ki Îbnu'l-Cevzî, hadîse en büyük belânın, Hazreti Peygambere yalan isnad etmekte bir günah ve bühtan görmeyen bu kussas cihetinden geldiğini söylemiştir [710]

6. Tergîb ve terhîb

Daha önce de açıkladığımız gibi, siyasî ve itikadı ihtilâfların müslüman-lar arasında sebep olduğu husumet, gün geçtikçe şiddetini artırmış ve bölünmeler daha da çoğalmıştır. Bu durum, şüphesiz, islâm'ın tesisine çalıştığı birlik inancına aykırı idi ve bundan hem dîn zarar görüyor, hem de müslüman-lar, bütün kin ve gayızlarını İslâm'a karşı yöneltmiş olan iç ve dış düşmanlar karşısında son derece za'fa düşüyorlardı. Samimi müslümanlann bu durumdan endişeye düşmemeleri elbetteki mümkün değildi. Bu endişe, tabii olarak onları bozulmuş olan birliğin yeniden tesisi için gayret sarfetmeğe ve bir takım tedbirler almağa yöneltti. Bu tedbirlerin başında, İslâm dininin ibadet ve itikad gibi çeşitli konulardaki görüşünün, Hazreti Peygamber devrindeki saf şekliyle halka öğretilmesi prensibi geliyordu. Bu öğretimin temel kaynağı da elbette Kur'ân ve Hadîslerdi. Müslümanların bu iki kaynağı en iyi bir şekilde bilmeleri ve onlar vasatasıyle gelen emir ve nehiyleri en kusursuz biçimde tatbik etmeleri, kısacası Allah'a ve Peygamberine îman noktasında birleşmeleri, ilk devirde görülen vahdetin yeniden tesisini sağlayacaktı-bunda hiç kimsenin şüphesi yoktu.
Aslında bu düşünce, İslâm'ın özüne muvafıktır ve ilk devirden itibaren bütün müalümanlar üzerinde hakim bulunmaktadır. Bu sebeple, bilhassa İslâm'ın emir ve nehiylerine uymak hususunda, gerek Kur'ânı Kerîmde yer alan âyetler ve gerekse Hazreti Peygamberden sahih olarak gelen hadîsler üzerinde titizlikle durulmuş, va'z ve nasihatlarda bunlar müslümanlara sık sık tekrarlanarak, onların emirlere uymaları, nehirlerden sakınmaları sağlanmağa çalışılmıştır.

İhtilâfların veya husumetlerin geniş bölünmelere yol açtığı ikinci Hicrî asırda, bazı müslümanlar, bütün zühd ve takvalarına rağmen, cehaletin pençesine düşmekten kendilerini kurt aramamışlar; halkı, İslâm'ın emirlerine ısındırmak, nehiylerinden sakındırmak için, Kur'ân ve*sahîh hadîsler içerisinde yer alan hükümlerle iktifa etmiyerek yeni hadîsler vazetmişlerdir. Bu davranışın zımmnda, Hazreti Peygambere yalan isnad "etmek dışında, İslâm dinini noksan ve kusurlu görmek gibi ağır bir ithamın da yer aldığını farke-dememişlerdir. Zira bu kimseler, hadîs vaz(ı ile şunu demek istemişlerdir: "İslâm dini noksandır ve tamamlanmağa muhtaçtır; biz bu hadîslerle onu tamamlamağa çalıştık" [711].
Müslümanları hayra yöneltmek ve şerrden uzaklaştırmak gayesiyle hadîs uyduran bu gibi kimseler, başta ibadetler olmak üzere İslâm dini içerisinJe yer alan her çeşit konuya girmişler ve o komiyle ilgili bii çok hadîs uydurmuşlardır. Meselâ bu konulardan birisi, Kur'ânı Kerîmin sûre sûre fazîletleriy-le ilgilidir. Bu cümleden olarak Ubeyy İbn Ka*b'tan şöyle bir hadis rivayet edilmişti1"1 "Rasûlullah (s.a,s.) öldüğü sene Kur'ânı bana iki defa okudu ve Cibril (a.s.) in, kendisine, bana okuması için emrettiğini soyliyerek onun selâmını nakletti. Ben de Hazreti Peygambere, Kur'ânın sevabı hakkında Allatın kendisine öğrettiği bilgilerden bana da tahsis edilen bir şey bulunup bulunmadığını sordum. Rasûlullah (B.a.s,) şöyle buyurdu: Evet, ey Ubeyy; bir müslüman Fatiha sûresini okuduğu zaman, ona, sanki Kur'ânın üçte birini okumuş gibi sevab yazılır. Her kim Bakara sûresini okursa» kadın ve erkek bütün mü'minlere tasaddukta bulunmuş gibi ecir kazanır. Her kim Al-i tIm-rân'ı okursa, o kimseye, sûrenin her bir âyeti için cehennem köprüsünden geçiş emam verilir. Her kim Nisa sûresini okursa, ona, miras bırakmış kimselere tasaddukta bulunmuş gibi ecir verilir. Her kim Mâ'ide sûresini okursa, onun için on hasenat yazılır, on seyyiât silinir; aynı zamanda, yer yüzünde yaşamakta olan bütün Yahudi ve Hristiyanların sayısınca on derece yükseltilir. Her kim En(âm sûresini okursa, yetmiş bin melek ona duâ eder... Bu şekilde Kur'ânın sonuna kadar bütün »ürelerin sevabı zikredilmiştir" [712].
Bu hadîsi Mevz&âtında nakleden İbnu'l-Cevzî, onun hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Ebü İshak eg-Şa'lebî, Tefsirinde hadîsi bölmüş ve her kısmı, ilgili olduğu sürenin başında zikretmiştir. El-Vâhıdî de ona tâbi olarak aynı işi yapmıştır. Onların bu hadîsi nakletmelerine hayret etmem; çünkü hadîs ashabından değillerdir. Fakat asıl hayret ettiğim şey, Ebü Bekr İbn Ebl Davud'un, hadîsin muhal olduğunu bildiği halde, Kur'ânın fazîletleriyle ilgili olarak tasnif ettiği kitabında onu bölerek nakletmeğidir. Fakat daha kötüsü ekser hadîsçiler yönünden gelmektedir; çünkü bunların âdeti, batıl da olaa, hadîslerini terviç etmeleridir. Bu, onlar yönünden gelen büyük bir kötülüktür; zira Hazreti Peygamberden sahih olarak şu hadîs varid olmuştur: "Bir kimse benden bir hadîs rivayet eder ve o hadîsin yalan olduğunu da bilirse, o kimse yalancılardan biri olur" [713],
"Kur'ân sûrelerinin fazîletleriyle ilgili olan bu hadîsin uydurma oldu* ğunâ şüphe yoktur. İsnadında bulunan Mahled İbn tAbdi'l-Vâhıd, İbn Hıb-bân'ın açıkladığına göre munkeru'l-hadîş olan bir kimsedir ve sika (güvenilir) olan kimselerin hadîslerine benzemeyen menâkîr rivayetiyle teferrüd etmiştir" [714].
"Hadisin bizzat kendi metni de uydurma olduğuna delâlet eder; zira bütün sûreler, istisnasız, kendilerine sevab yönünden uygun olan bir şekilde ve Hazreti Peygambere yakışmayan bir zafiyetle zikredilmiştir...S ürelerin faziletleri hakkındaki hadîsi Meysere İbn (Abd Rabbih de rivayet etmiştir. Bu şahıs hadis vazetmekle tanınmış bir kişi olup, bizzat kendisi de bunu itiraf etmiştir. 'Abdurrahman îbn Mehdi ona: **şu sûreyi okuyan kimseye şu sevab verilir, hadîsini nereden getirdin?" dediği zaman Meysere: "Halkın Kur'ân kiraatına rağbetini artırmak için ben vazettim'1 cevabını vermiştir [715]. Hayırlı olan şeye halkın rağbetini artırmak için hadîs uydurulduğu gibi, kötü olan şeyden onları uzaklaştırmak ve korkutmak için de çeşidi konularda bîr çok hadîs uydurulmuştur. Meselâ insana sarhoşluk veren alkollü içkiler, gerek KurMnı Kerîmde yer alan âyetlerle ve gerekse Hazreti Peygamberden rivayet edilen sahih hadislerle haram kıbnmiştir. Bununla beraber bu açık ve kesin nehiylerle iktifa etmeyen bazı kimseler, müslümanları içkiden uzaklaştırmak için başka hadîsler vazetmek ihtiyacını duymuşlardır. Bu cümleden olarak, 'Abdullah îbn cAmr*a varan bir isnadla şu hadîs rivayet edilmiştir: "Her kim hamr (şarab) içerse, bu miğdesinde iken onun yedi vakit namazı kabul olunmaz; ve bu halde ölürse, kafir olarak Ölür. Eğer aklını farzlardan uzaklaştırma, kırk günlük namazı kabul olunmaz ve bu halde iken ölürse, kâfir olarak ölür" [716].
'Abdullah İbn 'Ömer'e de şu hadîs isnad edilmiştir: "Şarab içerlerle bir-arada oturmayınız; hastalarını ziyaret etmeyiniz; cenazelerinde hazır bulunmayınız; zira şarab içen, kıyamet günü, yüzü kararmış, dili göğsüne sarkmış, salyaları akar ve görenleri tiksindirir bir şekilde dirilir" [717].
Bağdâd'm ileri gelen zâhidlerinden Ahmed ibn Muhammed Gulâın Halil (ö. 275), ilim sahibi bir kimse olarak da tanınmıştı. Öldüğü zaman Bağdâd sokakları kalabalıktan tıkanmış; tabutu Basra'ya taşınmış ve mezarı üzerine bir de kubbe yaptırılmıştı [718]. Bununla beraber hadîs uleması, onun durumunu açıklamaktan çekinmemiş ve ondan hadîs alınmayacağını kesinlikle belirtmişlerdir, tşte zühdü ve ilmiyle tanınmış olan bu şahıs, kendisine, rivayet ettiği hadîslerin mahiyetini soran Ebü cAbdillah en-NihâvendTye "halkın kalbini düzeltmek için uydurduklarını" söyleyebilimiştir [719]. Onun, uydurduğunu itiraf ettiği hadîslerden birisi Ebü Sa*îd el-HudrTye isnad edilmiştir; bu hadîste şöyle denilir: "Her kim bir oğlanı şehvetle öperse, Allah o kimseye lanet eder; şehvetle musafaha ederse namazı kabul olunmaz; şehvetle kucaklarsa kıyamet günü ateşten bir kırbaçla dövülür. Eğer onunla fisk işlerse, Allah onu cehenneme sokar" [720].
Âbid ve zâhid olduğu halde hadîs vazeden kimseler, diğerlerine niabetle daha çok tehlikeli olmuşlardır; çünkü bunlar, yaşayışları itibariyle halk üzerinde emniyet telkin etmişler ve sözlerine güvenilen kimseler olarak tanınmışlardır. Bu sebeple hiç kimse, böyle kimseler tarafından rivayet edilen bir hadîsin mevzu olabileceği ihtimalini düşünmemiş, belki de onu, güvenilir bir kimsenin en sahih hadîsi olarak kabul etmek durumunda kalmıştır. Maamafih hadîs imamları böyle kimseleri de tenkid süzgecinden geçirmeyi ve hadîs rivayetindeki durumlarını tesbit etmeyi ihmal etmemişlerdir. Meşhur imamlardan Yahya İbn Sa(îd el-Kattân'ın bu konuda söylediği şu söz, çok dikkata şayandır: "Hiç kimsede, hayr ve zühde nisbet edilenlerde gördüğümden daha çok yalan görmedim" [721].
İkinci asrın başından itibaren bütün süratiyle gelişmeğe başlayan hadis vaz'ının çeşitli sebeplerini bazı örnekleriyle birlikte, bir kaç madde içerisinde açıklamağa çalıştık. Bu sebepler yanında, daha önce zikrettiklerimiz kadar yaygın olmamakla beraber, yine de bazı örnekleri görülen başka sebepler de vardır. Meselâ halîfe veya emirlere yaklaşmak ve onlardan hediye veya caizeler elde etmek, yahut âni kızgınlık hallerinde, bir kimseyi zemmetmek ve gerilmiş sinirleri sakinleştirmek için hadis vazedildiği görülmütür. Meselâ Halîfe el-MehdFnin Mukâtil İbn Süleyman hakkında söyleği şu söz dikkat çekicidir: "MukâtîTin bana ne söylediğini görüyor musun? Eğer dilersen cAbbâs hakkında senin için hadîs vazedeyim, diyor. Ona, benim buna ihtiyacım olmadığını söyledim" [722]. MukâtiTin cAbbas hakkında hadis uydurmak için el-MehdFye yaptığı bu teklifin, halifeye yaklaşmak ve onun gözüne girmek gayesine matuf olduğuna şüphe yoktur [723].
Yine Halîfe el-Mehdî île ilgili bir başka hikâye, Gıyâs İbn ibrahim en-Naha*î adındaki bir râvinin, aynı gaye ile Halifenin huzurundu nasıl badis uydurmağa teşebbüs ettiğini gösterir.. Anlatıldığına göre, Halîfe el-Mehdî, güvercin beslemekten ve onları bir takım müsabakalara sokmaktan hoşlanan bir kimsedir; fakat islam dîni yönünden böyle bir tutkunun bazı mesuliyetler getireceği endişesini de içinden atamamaktadır. işte bu endişenin Halîfeyi daima rahatsız ettiğini her nasılsa farkeden Gıyâg Ibn İbrahim, onun huzurunda ve güvercinlerle meşgul olduğu bir sırada isnadiyle şu hadîsi rivayet etmiştir: "Müsabakalar, yalnız pençeli, tırnaklı veya kanatlı hayvanlarla yapılır". Aslında bu hadîs, "müsabakalar, yalnız pençeli veya tırnaklı hayvanlarla yapılır" şekliyle sahih olan bir hadîstir [724]yani, güvercin gibi kanatlı hayvanların da müsabakalar için yetistirilebileceğine delâlet edecek "yahut kanatlı" ibaresini ihtiva etmemektedir. Fakat Gıyâg Ibn* ibrahim, Halifenin gözüne girmek ve muhtemelen hediye almak için "yahut kanatlı" ibaresini uydurup sahih bir hadîsin sonuna eklemekten çekinmemiştir. Nitekim Halîfe el-Mehdî de, onun bu açıkgözlülüğünü farketmekte gecikmemiş ve Gıyâg'a "görüyorum ki kafan, Hasreti Peygambere yalan isnad eden bir ke$gâbm kafası*1 diyerek onu kovalamış ve bir hadîsin tahrifine sebep olan güvercinlerini de kestirmiştir [725].
Ani kızgınlık hallerinde, buna sebep olan şeyleri kötülemek ve sükûna kavuşmak İçin hadîs uyduranların da bulunması, hadîs. vazcının ilgi çekici ayn bir tarafını gösterir. Okulunda öğretmeni taralından dövüldüğü için ağlayarak eve gelen ve babasına hocasını şikâyette bulunan bir çocuğun hikâyesi, bunun güzel bir örneğini teşkil eder. Çocuk, babası Sacd tbn Tarff*e hocası tarafından dövüldüğünü söyleyince, gazaba gelen Sacd "vallahi, onları rezil ederim'* demiş ve hemen oracıkta Ibn "AbbâVa varan bir isnadla şu hadîsi uydurmuştur: "Çocuklarınızın hocaları, sizin en şer olaularınızdır' [726].
Hicretin ikinci asrında, yukarıdan beri örnekleriyle birlikte çeşitli sebeplerini zikrettiğimiz hadîs vaz*i, islam'ın ikinci teşri1! kaynağı olan Sünnet için, ortaya çıkabilecek tehlikelerin en büyüğü olmuştur. Bununla beraber, gerçek hadîsçiler, hadîs vazSnın daha başlangıcından itibaren bu tenlikeyi farkederck cerh ve ta'dîl ilmini geliştirmekte gecikmemişler ve ortaya koydukları bazı kaideler ve sert tedbirler sayesinde onu bertaraf etmesini bü-mişlerdir. [727]

C. CERH VFT TA'DÎL HAREKETİNİN DOĞUŞU

1. Cerh ve ta'dile yol açan âmiller

a. Hadîs vazı

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber devrinde ve onun vefatından sonra sahabîler, hadîs rivayetinde birbirlerinden şüphe etmiyorlar, ufak tefek bazı itirazlar müstesna, biribirlerinin rivayet ettikleri hadîsleri yalanlamıyorlardı. Keza tâbi'ûndan olan hadîsçiler de, sahabeden işittikleri hadîslerin kabulünde tereddüt göstermiyorlar, daha doğrusu, Hazreti Peygambere ve onlın Sünnetine olan inançları dolayısiyle, hadîsin her türlü yalandan, tahrif ye tasniften salim bir şekilde nakledildiğine samimi bir kalple inanıyorlardı. Fakat bu inanç uzun müddet devam etmedi. Halîfe cOgmSn Ibn 'Affan'ın öldürülmesiyle başlayan ve birbirini takip eden olaylar, müslü-manların huzur ve sükûnunu bozduğu gibi, hadîsle meşgul olan kimselerin biraz önce işaret ettiğimiz samimi inançlarını da yıkmakta gecikmedi; çünkü kendi aralarında abp verdikleri hadisler arasına, hiç kimsenin bilmediği bir takım sözler sızmış, hadis adı altında, halk arasında dolaşmağa başlamıştı. Hadîsin ve dolayısiyle islâm'ın büyük bir tehlike ile karşı karşıya geldiğini anlamakta gecikmeyen sahabe ve tâbi'ûnun ileri gelenleri, hadîs naklinde ve kabulünde ihtiyatı elden bırakmamak ve çok titiz davranarak râ-vileri ve isnadları bilinen hadîsleri almak gerektiğine inanmışlar ve bu İnancın gereği olarak hadîs rivayet eden kimseleri büyük bir titizlikle araştırmağa başlamışlardır. Kavilerle ilgili bu araştırmanın küçük »ahabîler devrinde, yani CA1İ ile Mu'âviye arasında cereyan eden ve bir takım fırkaların zuhuruna sebep olan mücadeleleri ve bu fırkaların çıkışını gören ve daha bir müddet yaşayan sahabe zamanında başladığına şüphe yoktur; çünkü mevzu hadislerin zuhuru ile ilgili bahislerimizde de açıklamağa çalıştığımız gibi, hadis vaz*ı, "fitne" tabir edilen bu dahili karışıklıklardan sonra başlamıştır. Binaa-naleyh hadîs râvileriyle ilgili ilk araştırmaların hadiste vaz* hareketinin zuhuru ile başlamış olması da tabiidir. Elimizde bu hususu teyid eden muhtelif haberler vardır ve bu haberlerin biri, aynı zamanda, hadîste isnad tatbikatının başlangıcıyle de ilgilidir. Müslim'in, Şaf/ih'in mukaddimesinde naklettiği bu haberden öğrendiğimize göre, Ibn SIrIn (33-110 H) "Önceden isnad hakkında sormuyorlardı; fakat fitne vaki olunca râvilerinizin isimlerini bize söyleyin, demeğe başladılar. Bu suretle, sünnet ehlinden olanlara bakılır ve onlarm hadisleri alınır, bidcat ehlinden olanlara bakılır ve onların hadisleri de alınmaz oldu" demiştir [728], tim Slrfn'in bu sözü, râvilerle ilgili araştırmaların, müslümanlar arasında ortaya çıkan fitne ile başladığını açJc bir şekilde göstermektedir [729]. Bir başka haber yine Müslim tarafından nakledilmiştir. Bu habere göre, Buşeyr el-'Adevî, İbn tAbbâs'a gelir ve "Hazreti Peygamber söyle dedi; Hazreti Peygamber böyle dedi" diyerek hadîs nakletmeğe başlar. Fakat tbn 'Abbâs'ın kendisini dinlemediğini görünce, ona "ne oldu ki, benim hadîslerime kulak asmıyorsun ?" der. tbn cAbbâs da ona şu cevabı verir.* "Biz, hadise yalan karışmadan önce birisi "Hazreti Peygamber şöyle buyurdu" dediği zaman, gözlerimiz ona dikilir, kulaklarımız onun sözlerine eğilirdi; fakat insanlar hırçın ve uysal deveye bindikleri (yani iyi olsun kötü olsun her yola girdikleri) zaman, artık tanıdığımız şeylerden başkasını almaz olduk [730]

Hicrî 68 senesinde vefat etmiş olan îbn cAbbâs'm, "fitne'* ile birlikte yalan hadîslerin de ortaya çıkmağa başlaması üzerine her söylenen hadîsi kabul etmediklerini açık bir şekilde belirtmesi, hadîs ve râvileri üzerinde yürütülen cerh ve taMîI faaliyetinin hadîs vaz^yle birlikte başladığını gösterir. Gayet tabiidir ki, bu faaliyet neticesinde, her ne kadar daha sonraki devirlerde ortaya çıkan tabakat ve mevzuat kitapları ilk anda vücut bulmamış olsa bile, hadîs rivayet eden kimseler göz hapsine alınarak hal ve gidişatları takip edilmeğe ve yalan söyleyip söylemiyecekleri tesbit olunmağa başlanmıştır. Yukarıda ismini verdiğimiz ve hicretin 33 senesinde doğduğunu belirttiğimiz Muhammed tbn Slrfn'in "bu ilim dindir; binaenaleyh dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz*' sözü [731], böyle bir tesbit faaliyetinin lüzumuna işaret ettiği kadar, bu faaliyetin tbn SIrfn devrinde başlamış olduğunu da zımnen göstermektedir. [732]

b. Beşerî zafiyetler

Cerh ve tacdîl faaliyetinin başlamasında, daha önce üzerimle durduğumuz siyasî ve itikadı ihtilâflarla birlikte, ortaya çıkan ve bu ihtilâfları besleyen hadîs vaz(ı, ilk ve en mühim âmil olarak görülürse de, onun tek ve yegâne âmil olmadığı <la aşikârdır.

Daha önceki bahislerimizde de gördüğümüz gibi, hadîa, Hazreti, Peygamber devrinden itibaren dini bir kaynak olarak değer kazanmış ve müslümanlar tarafından büyük bir titizlikle muhafaza edilemeğe başlanmıştır. Ancak bu titizlik ne derece büyük olursa olsun, fıtratı icabı hata yapmaktan masun olmayan İnsanın elinde bir hadîsin, zaman zaman, bazı değişikliklere uğramayacağını iddia etmek de oldukça güçtür. Maamafih, böyle bir görüş ileri sürülürken, her hadîsin mutlak surette değiştiği ve Hazreti Peygamberin ağzından çıktığı zamanki manâ ve mahiyetini kaybettiği şeklinde bir manâ anlaşılmamak gerekir. Bizim belirtmek istediğimiz husus, her insanın, eline aldığı işi, kudreti ve ihtisası nisbetinde becerebilmesi yanında, becerebileceği işi ele alması keyfiyetidir. Filhakika islâm'ın ilk devri insanları arasında hadisi ve hadîsçiliği gözönünde bulundurursak, Hazreti Peygamberin binlerce ashabı içinden [733]çok az bir kısmının hadîsle meşgul olduğunu görürüz [734]. Bu husus, bize şu gerçeği isbat eder ki, ilk devirde hadîsle meşgul olanlar, bu isi meslek veya ihtisas sahası yapanlar ve kaabiliyetlerini bu saha için geliştirenlerdir.

Yazının henüz inkişaf etmediği ve hadisin hafızanın muhafazasına ter-kedildiği bir devirde işin güçlüğünü anlamak kolaydır ve buna yalnız kudretli ve kaablîyetli kimselerin meyletmiş olmaları tabiidir. Böyle bir durumda ise, yapılan işte hataya düşme ihtimali çok daha azdır.

Sahabeyi takip eden tâbi'ûn devrinde durum böyle değildir. Bir taraftan siyasî ve itikadı fırka taraftarları, yahut bazı mezheb dâıİeri kendi çıkarları için hadîs uydururlarken, diğer taraftan hadîse ve hadîs rivayetine ehil olmayan kimseler bu sabaya el atmışlar, niyetlerinde samimî olsalar bile, gafletleri ve ehliyetsizlikleri dolayısiyle, kendilerine sahîh olarak gelen hadîslerde yaptıkları tahrif ve tashîflerle onları bozmuşlardır.

Ehil olmayanların hadîs sahasına kolayca sızdıklarını ve orada tahrib-kâr bir rol oynadıklarını ortaya koyması bakımından el-Evzâ'î'nin şu sözü dikkata şayandır; "Bu ilim büyük bir şerefe sahipti. Ricalin hıfzında iken ağızdan alınır ve müzakere edilirdi. Fakat ne zaman kî kitaba girdi, nuru kayboldu, ehil olmayanların eline düştü'[735]. Bu sözlerde büyük bir hakikat payının bulunduğuna şüphe yoktur. Filhakika, hadîsin muhafazasının kitaba tevdi edilmesinden önceki devirlerde, bu iş hafıza ile yürütülmüş ve onun hafizada canlı olarak kalmasını sağlamak için müzakere kapısı daima açık tutulmuştur. Bu suretle, hataya düşüldüğü noktalarda, bu hatanın tashihi de müzakere sırasında mümkin olabilmiştir. Ancak, hadîsle meşgul olmak, bu meşguliyeti meslek haline getirerek binlerce hadîsi isnadlartyle birlikte hıfzetmek ve müzakere esnasında her isnadı ait olduğu metne, veya her metni ait olduğu isnada bağlamak, kudretli bir hafıza, ve yüksek bir kaabiliyet işi olması dolayısiyle, her insanın kolayca nüfuz edebileceği bir saha olmamış ve yalnız ehil olanların elinde kalmıştır. Hadis kitabetinin yaygınlaştığı ve hafızanın ikinci plana düştüğü devirlerde ise, bu güçlük ortadan kalmış ve ehil olmayan bir çok kimse, hafızaya dayanmaksızın yazıp rivayet ettikleri hadislerle bu ilmin şerefinden nasîblerini almak istemişlerdir. Ne var ki, ehliyetsizliğin neticesi olarak çeşitli kusurların, rivayet ettikleri hadîslere intikalini önleyemedikleri gibi, kendilerini hadis tenkidçilerinin sert ve sert olduğu kadar da acı dillerine düşmekten kurtaramamışlardir.

Daha sonraları tedvin edilmeğe başlayan usûl kitapları gözden geçirilecek olursa» bu gibi İtişmelerin başlıca iki yönden tenkide tabi tutuldukları görülecektir. Birincisi, hadîs rivayet eden kimsenin adaleti; ikincisi de, zabtı, yani hadîs tahammül ve rivayetindeki dirayetidir. Adaletten maksat, râvi-nîn takva ve mürüvvet sahibi olmasını sağlayan bir melekedir ki, tamamiyle onun diyanetine taalluk eder. Âdil kimse, işlerinde istikameti tam olan, fısk ve fücurdan uzak bulunan kimsedir [736].

Adalet yönünden zayıf olan râvilerde umumiyet itibariyle beş hal görülür ve bu haller, onların rivayet ettikleri hadîslerden şiddetle sakınmayı gerektirir. Âdil olmayan bir râvide görülen bu hallerden birincisi, Hazreti Peygamberin hadîsinde yalan söylemek, yahut hadîs uydurmaktır ki, hadîs vaz*i

ile ilgili bahislerimizde bunun çeşitli sebepleri üzerinde durulmuştur. İkinci hal, râvinin hadîs uydurmasa bile, uydurulmuş hadîsleri rivayet etmesi ve toplum içerisinde yalan söyleyen bir kimse olarak tanınmasıdır. Bu hal, râvinin Hazreti Peygamberin hadîslerinde de yalan söyleyebilecek bir kimse olarak itham edilmesine ve dolayısiyle rivayet ettiği hadîslerden sakınıima-sına sebep olur. Üçüncü hal, râvinin, İslâm'ın şiddetle haram kıldığı bazı ağır günahları irtikâb eden kimselerden olmasıdır ki, bu gibi kimselere fâsık denilmiştir. Fâsık, fışkından dolayı hadîs imamları tarafından cerhedilmiş ve rivayeti makbul sayılmamıştır. Dördüncü hal, râvinin bid'at sahibi olması ve çok defa bid'atını destekler mahiyette hadîsler rivayet etmekle şöhret kazanmasıdır. Bid(at, lügat yönünden bir şeye başlamak, onu ihdas ve inşa eylemek manâsına gelir. İstılahta ise, dinin ikmalinden sonra ihdas olunan ve dine izafe edilen inanç ve amellerdir. Hadîs imamları, bid'at ehlinden olanları, bf d'atları dolayısiyle tenkide tabi tutmuşlar ve rivayetlerini kabul etmemişlerdir [737]. Râvinin cerh veya tenkid edilmesine sebep olan beşinci hal de, onun meçhul olması, yani adalet ve zabt yönünden durumunun bilinmemesidir. Bir râvi, umumiyet itibariyle, ya çok az hadîs rivayet ettiği için ha-dîsçîler arasında şöhret kazanmaz; yahutta isnad içinde, hadîsçiler arasında maruf olmayan bir isim, künye, lakab veya sıfatla zikredilir. Her iki halde de hakkında cerh veya ta(dîl vakî olmadığı cihetle meçhul kalan böyle bir râvinin hadîsi, bir ihtiyat tedbiri olarak kabul edilmez [738].

Zikrettiğimiz bu beş hal, râvinin adaletine veya diyanetine taaluk eder; aynı zamanda cerh ve ta'dîl faaliyetinin zuhuruna yol açan âmillerden

sayılır. Fakat yukarıda da işaret ettiğimiz gibi râviler adalet yönünden olduğu kadar zabt veya dirayet yönünden de tenkide tabi tutulmuşlardır. Çünkü zabtı zayıf olan bir râvide, yine bir evvelkinde olduğu gibi, umumiyetle beş hal görülür. Ya hatası çoktur, ya gafildir; yahutta vehm üzere rivayet eder. Vehim, çok defa, râvinin, muttasıl olan bir hadîsi munkatı olarak, yahut bunun aksine, munkatı veya mursel olan bir hadisi muttasıl olarak rivayet etmesine yol açar. Bazan da râvi, yine vehmi dolayısiyle bir hadîsi diğer bir hadîse idhal eder. Râvinin, hadîsin isnadına veya metnine idrac ettiği bazı isim veya sözlerle, güvenilir râvilerin rivayetlerine muhalefet etmesi de ayrı bir cerh âmili sayılır, Bazan muhalefet, ya râvi isimlerinin değişmesiyle, yani baba isminin oğul, oğul isminin de baba yerine geçmesiyle, bazan da hadîs metnindeki ibarelerin takdim ve tehiriyle vukubulur. Bir diğer cerh sebebi de, râviye, ya yaşlılığı dolayısiyle, ya gözlerinin görnıemesiyle, yahutta daima müracaat ettiği kitaplarının yanması veya zayi olması dolayısıyle arız olan sui hıfzdır [739].

işte, yukarıdan beri zikrettiğimiz bıı haller, umumiyetle insanların maruz bulundukları zafiyetlerdendir. Bazı sahalarda bunlar, bir insan için büyük bir kusur sayılmasa bile, dinin temelini teşkil eden hadîs bahis konusu olduğu zaman, bu zayifetlerin müsamaha ile karşılanması düşünülemez. Çünkü her hadîs, dinî bir hükmün kaynağı olabilecek bir değere sahiptir. Bir hadîste, yukarıda zikrettiğimiz zafiyetlerden her hangi birisinin sebep olacağı bir değişildik, o hadîsten, farklı bir hükmün istihracına yol açar; bu ise, dinin geniş çapta zedelenmesi neticesini doğurur, tşte bu sebepler dolayısıyledir ki, siyasî fırkaların zuhuru île başlayan vazc hareketi, hadîs imamları için ilk mühim uyan olmuş, bir taraftan hadis uyduranlar tesbit edümağe çalışılırken, diğer taraftan, rivayet sahasına atılan ve değişik derecelerde ehliyet noksanlıkları gösteren râviler araştırılmağa ve bu râvilerin hadîslerde sebep oldukları kusurlar açıklanmağa başlanmıştır,

Râvilerin hadîs rivayetine tesir eden zayıf halleri incelenirken, rivayeti kabule şayan olan kimselerin tesbiti ve bu kimselerde göze çarpan müşterek hallerin tayini de tabii olmak gerekir; çünkü bir râvide aranılan şartın bulunmaması, çok defa, o şartın yerini tutan zayıf bir halin bulunmasına yol açar. Diyanet yönünden, îman vasfına sahip olmayan bir kimsede göze çarpacak ilk hal, elbetteki imansızlık halidir. Keza dirayet yönünden iyi bir hafızaya sahip olmayan kimsenin hali de sui hıfzdır.

Hicretin ikinci asrında yaşamış ve üçüncü asrın hemen başında vefat etmiş olan meşhur imam eş-Şâfirî (O. 204), hadîsi kabul edilen râviyi şu sözlerle tavsif etmiştir:

"Hadîs rivayet eden râvi dininde sika hadîsinde sidk ile maruf; rivayet ettiği şeyi bilir (âkil), hadîsin manâsını bozacak lafza vâkıf (âlim), hadîsi işittiği şekildeki harfleriyle rivayet eder, manâ üzere rivayet etmez (manâ üzere rivayet eder ve manâyı bozacak lafzı da anlayamazsa helâli haram veya haramı helâl yapabilir), hıfzından veya kitabından rivayet ederse hâûz, bir hadîsin rivayetinde diğer hafızlarla birleşirse rivayet ettiği hadîs diğerlerinin

hadîsine uyar, mülâki olduğu şeyhlerden işitmediği ve sikâtın Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîslere muhalif hadîsi rivayet etmez ve nihayet, hadîsi Hazreti Peygambere kadar muttasıl olur ise, böyle bir râvinin hadîsi kabul edilir" [740].

Eş-Şafii'den nakledilen ve bir râvinin ta'dîli için zarurî görülen bu haller, aslında, bizim yukarıda bahis konusu ettiğimiz cerhe sebep teşkil eden hallerin mukabili olan hallerdir. Bu bakımdan, eş-Şâfi*i'nin ileri sürdüğü bu şartları da iki gurupta toplamak mümkindir. Birincisi, bizim de yukarıda işaret ettiğimiz râvinin diyanetine taalluk eden adalettir ki, eş-Şâfi*! bu hali "dininde sika" ibaresiyle ifade etmiştir [741]. İkincisi ise, râvinin zabtı olup, eş-Şâfi(î'nin ileri sürdüğü şartların hepsi bu hal içerisinde mündemiçtir. Buna göre, hadîs nakleden bir râvi, cerhte olduğu gibi, hem adalet hem de zabt yönünden ta'dîl edilir ve sahih vasfını hâiz hadîsin başlıca dayanağı saydır. [742]

2. Cerh ve ta'dîl hareketinin neticeleri

Bir taraftan hadîs vaz'ınm, diğer taraftan insanoğlunun yaratılışı do-layısiylc daima maruz kalabileceği çeşitli zafiyetlerin ortaya çıkardığı cerh ve ta'dîl, aslında, tek bir gayenin gerçekleştirilmesine yöneltilmiş sistemli bir faaliyetten ibarettir. Bu tek gaye, Hazreti Peygamberin ağzından çıkmış olan gerçek sözleri tesbit etmek ve bunları zayıf ve sahte olanlarından ayırmaktır. Ancak böyle bir tesbit ve ayırım işine girişirken, önceden tayin edilmiş bazı ölçülere veya prensiplere şiddetle iktiyaç bulunduğunu düşünmemek mürakin değildir. Ye filhakika bu ihtiyaç, ilk anda, sahih hadisin vasfı üzerinde- kendisini hissettirmiş ve nakledilen hadîslerden hangilerine sahih vasfının ulak edileceği, tesbiti gerekli en mühim hususlardan birisi olmuştur. Çünkü ortada pek çok hadîs dolaşmaktadır ve bu hadislerin bir kısmı güvenilir kimseler tarafından nakledilirken, diğer bir kısmı, daha önce işaret ettiğimiz beşerî zafiyetlerle malûl olan veya kendi çıkarları için yalan söylemekten çekinmeyen ve hattâ söyledikleri yalanı Hazreti Peygambere isnad edebilen kimseler tarafından nakledilmektedir. Nakledilen sıhhat yönünden çeşitli evsaftaki bu hadîslerin en doğrusunu bulup çıkarmak, ancak, tayin edilmesi gerekli olan bu ölçüler sayesinde mülfckin olur. O halde bu ölçülerin başında sahîh denilen hadîsin evsafı gelir. Bir hadîste hangi sıfatlar bira raya gelirse o hadîs sahîh olur? Bu sual, ister istemez, karşımıza sahîh denilen hadîsin tarifini çıkarmaktadır. Şahinin tarifi, çok daha sonraki devirlerde tedvin edilmeğe başlanan ıstılah kitaplarında görülmüş olsa bile, onun, cerh ve ta-dîl faaliyetinin daha sistemli bir şekilde yürütülmeğe başladığı birinci hicrî asrın sonlarından itibaren hadîsçiler arasında formüle edilmiş olabileceğini düşünmek herhalde hatah olmaz. Zira yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, râvi-lerin cerh ve tacdîli ile, sahîh hadîsin diğerlerinden ayırt edilmesi gaye edinilmiş ise, bu gayenin, sahihin ne olduğunu bilmeden gerçekleştirilmesi mümkin görülemez. O halde sahîh hadîs nedir ve nasıl olmalıdır?

Cerh ve ta*dîl hareketinin doğuşunda başlıca rol oynayan iki âmilden birincisi, yani hadîs vaz*ı bir tarafa bırakılırsa - aslında uydurulmuş sözleri hadîs adı altında zikretmemek lâzımdır - diğer âmil olan beşerî zafiyetlerin, umumiyetle iki gurupta toplandığını ve bunların, râvinin adaletine ve zabtına taalluk ettiğini bir önceki bahsimizde açıklamıştık. Eğer bir hadîs, râvi-lerden birinin veya birkaçının adalet ve zabtındaki zafiyetten dolayı sıhhat vasfını kaybediyorsa, bu takdirde sahîh hadîsin iki vasfı, veya iki şartı belirlenmiş olmaktadır. Bu iki vasıf, râvilerin âdil ve zabıt olmalarıdır. Buna göre eahîhi, râvileri âdil ve zabıt olan hadîs olarak tarif etmek mümkindir. Ancak bu tarif henüz tam bir tarif değildir ve daha sonra da üzerinde duracağımız gibi, isnadın birinci asrın ikinci yarısında kullanılmağa başlandığı gözönünde bulundurulur ve hadîsçilerin ikinci asırda kesiksiz bir isnadı araştırmaları tabi görülürse, isnaddaki ittisalin de sahihin tarifinde yer alması gereken üçüncü şart olduğunu kabul etmek gerekir. Bu şartı da alarak sahihin tarifini yapmak gerekirse, râvileri âdil ve zabıt, isnadı muttasıl olan hadîstir, diyebiliriz. Filhakika bu tarifi, muhtemelen sahihi ilk defa formüle eden el-!Hat-tâbî (Ö. 388)nin sözünde görmek mümkindir. Ebu Davud'un Sunere'ine yazdığı Mef-âlimu>S'Sunen adlı şerhinin mukaddimesinde "sahih, senedi muttasıl, râvileri ta(dîl edilmiş hadîstir" demiştir [743]. Daha sonraki usûl kitaplarında "sahîh hadîs, râvileri âdil ve zabıt, senedi muttasıl, şâz olmayan ve illeti bulunmayan hadîs" olarak tarif edilmiş ve sahihin şâz ve illetten salim olması şart koşullmuş ise de [744], bu iki şartın, el-Çattâbî tarafından yapılan tarifin manâsı içinde yer aldığı ve bu manâyı vuzuha kavuşturmak için daha sonraki tarife ilâve edildiği ileri sürülmütür [745]. Nitekim el-'Irâkl (ö. 806) yukarıda zikrettiğimiz el-(Jat tâbi'nin tarifine "râvinin zabtım, hadîsin şâz ve illetten selâmetini şart koşmadığı" için itirazda bulunmuş ve "şüphe yoktur ki

zabt şarttır; çünkü hadîsinde hatası çok olan ve aşırı dereceye varan kimse terke müstehak olur" demişse de, es-Suyütî, el-IJattâbî'yi müdafa ederek tarifinde bu şartların yer aldığını, zira "râvileri ta(dîl edilmiş" ibaresini kullandığını ve bu ibare ile "râvileri âdil" demek arasında fark bulunduğunu ileri sürmüştür [746]. Filhakika bir râvinin âdil olduğunu söylemekle, ta'dîl edildiğini söylemek arasında belirli bir fark vardır. Âdil diyanet yönünden güvenilir bir kimseye delâlet ederse de, zabt yönünden mutlak surette kusursuzluğunu göstermez; fakat râvinin tacdîl edildiği söylendiği zaman, hem adalet ve hem de zabt yönünden kusursuzluğu belirtilmiş olur. Bu açıklama gözönünde bulundurulursa, el-Hattâbl'nin tarifini, kusursuz formüle edilmiş bir tarif olarak kabul etmek mümkindir.

Sahîh hadîsin tesbiti için, hadîslerin gerek rical yönünden ve gerekse isnadlarındaki ittisal yönünden tetkike tâbi tutulması, hadîsçilerin karşısına yeni meseleler çıkarmıştır. Çünkü bu tetkik neticesinde görülmüştür ki, her râvi, gerek adalet ve gerekse zabt yönünden zayıf sayılmiyacak bir derecede bulunursa bile, bir başka râvi, diğerinden çok daha üstün bir derecede olabilmektedir. Zayıf sayılmayan, fakat adalet ve zabt yönünden birbirinden farklı olan bir çok râvinin hadîsleri de sahîh olmakla beraber, bunların sıhhat dereceleri arasında da belirli bir farkın bulunması tabiidir; çünkü kuvvet yönünden sıhhati gerektiren adalet ve zabt derecelerinin farklı oluşu, zorunlu olarak, birbirinden farklı sahîh derecelerinin ortaya çıkmasına yol açar. İşte bu sebepledir ki, hadîsçiler arasında, adalet ve zabt yönünden en üstün derecede bulunan râvilerin hadîsleri, en sahîh hadîsler olarak kabul edilmiştir. Daha sonraları tedvin edilmeğe başlayan usûl kitaplarında gördüğümüz sahîh li-zâtihi ve sahîh ligayrihi, et-Tirmizî (ö. 279) nin ilk defa formüle etmeğe çalıştığı hasen hadîsin [747]lizâtihi ve ligayrihi çeşitleri, sahihin birbirinden farklı derecelerine verilmiş isimlerden başka bir şey değildir. Bu, aynı zamanda cerh ve tacdîl hareketinin sahîh hadîslerin sınıflandırılmasında ulaştığı ilk mühim neticedir,

Bazan bir râvi, ne kadar güvenilir olursa olsun, yaptığı bir hata dolayısıy-le hadîsini diğer râvilerin rivayetine muhalif bir şekilde rivayet edebilir ve bu rivayetinde tek kalabilir; yani o hadîsi, o şekliyle ondan başka hiç kimse rivayet etmez. Bu takdirde o râvinin hadîsine sahîh vasfını ıtlak etmek elbette mümkin değildir. Eş-Şâfi(î (Ö. 204) nin şâz adını verdiği bu hadîs çeşidinde olduğu gibi, diğer çeşitli kusurlar sebebiyle zayıf rivayet gurubu içinde yer alan hadîsleri, benzer rivayet gurupları içinde toplamak ve bunları birbirinden ayırdedebilmek için

her birine ayn bir isim vermek, hadîslerin ve hadîs râvilerinin tetkik ve teshiri, yahut, bir başka ifade ile cerh ve ta'dîli neticesinde mumlun olmuştur.
İleride de bahis konusu edeceğimiz isnadın, birinci asrın sonlarından itibaren sıkı bir şekilde sorulmağa başlandığı gözönünde bulundurulursa, hadîslerin, ikinci asırda, râvileri arasındaki ittisal yönünden de tetkike tâbi tutulmuş olacağını garib karşılamamak gerekir. Aslında bu asır, sahabeyi gören ve onlardan hadîs işiten tâbi'ûn ile tâb'ûna yetişen ve onlardan hadîs alan etba'ları ve nihayet bunları takip edenlerin asrıdır. Bir tâbi'înin bazan hadîsini irsal ederek, yani asil işittiği sahabîyi atlayarak doğrudan doğruya Hazreti Peygamberden rivayeti görüldüğü gibi, etba'larından birinin de ba-zan şeyhi olan tâbi'îyî, yahut tâbi'î ile birlikte sahabîyi atlayıp hadîs rivayet ettiği görülen hususlardandır. Hadislerin tetkiki sırasında, isnadlarında görülen bu çeşit inkıta veya ittisal bozukluğu, hadîsçilerin gözünden kaçmıya-cak kadar bariz olan rivayet kusurlarındandır ve bu kusurları ihtiva eden hadîslerin zayıf hadîs gurubu içine sokulmasında herhangi bir tereddüt gösterilmediği gibi, benzer kusurlarla illetli olanlarını bir isim altında toplamak da ihmal edilmemiştir. Nitekim isnadında sahabîsi atlanmış rivayetlerin mur-sel, sahabeden sonraki tabakalarda bir veya bir kaç râvinin atlanmasına göre munfcatıc veya mu'zal isimleri altında toplandığını, usûl kitaplarında kolaylıkla görmek miimkindir.
İşte, sahih ve zayıf hadîs çeşitleriyle ilgili olarak açıklamağa çalıştığımız bu bir kaç misal göstermektedir ki, ikinci asrın baslarından itibaren sistemli bir şekle giren cerh ve taMîl hareketi, bir taraftan hadîslerin ve hadîs râvilerinin sıbhat ve güvenilir olmaları yönünden sınıflandırılmasını sağlarken, diğer taraftan, tedvini biraz daha gecikmiş olsa bile, bu harketin temel prensip ve kaidelerini, tabir ve ıstılahlarını içinde toplayan, bunları inceleyen ve münakaşasını yapan muştalahul-Jıadiş veya uşulu'l-hadis ilminin doğuşunu hazırlamıştır. [748]

3. Hadîste isnad tatbiki

Hadîs vaz'ına karşı cerh ve ta(dîl hareketiyle birlikte başladığına şüphe bulunmayan isnad, İslâm'a hâs olan ve râvi isimlerini zikretmek suretiyle haberin ilk kaynağına kadar inmek imkânını veren bir rivayet sistemidir. İsnadın başlangıcı ile ilgili olarak bize oldukça açık ve kesin bir tarih veren Muhammed İbn Şîrîn'in sözlerini burada tekrar zikretmekte fayda, vardır. Hicretin 110 senesinde vefat eden bu tanınmış tâbi'î imamdan, hadîs râvilerinin sorulup, güvenilir olanlarından hadîs'akndığını belirten şu sözler nakledilmiştir: "İlk zamanlar isnad sormuyorlardı; ne zaman ki fitne zuhur etti; bize kendilerinden rivayet ettiğiniz kimselerin isimlerini söyleyin, demeğe başladılar. Bu suretle ehl-i sünnetten olanlara bakıyorlar ve hadîslerini ah* yorlar; ehl-i bid'attan olanlara bakıyorlar, onların hadîslerini de terkediyor-lardı" [749]. İbn Slrîn'in bu sözünü kısa bir cümle ile özetlemek gerekirse diyebiliriz ki, "isnad, fitne zuhur ettikten sonra kullanılmağa başlamıştır".
Muhammed İbn Sîrin, 110 senesinde vefat ettiğine ve fitneden sonra başlayan isnad tatbikine şâbid olduğuna göre, yukarıda verilen haberde tbn Sîrin'in bahis konusu ettiği "ilk zamanlar" sözünden, fitneden önceki devri anlamak güç değildir. Ancak İbn Şîrîn, sözünü ettiği fitneyi açıklamamış, onun hangi fitne olduğunu belirtmemiştir. Eğer İslâm tarihinde onun gördüğü, yahut bilgi sahibi olduğu tek bir fitne çıkmış olsaydı, her halde bir müşkil kalmaz ve kasdettiği fitneyi anlamak güç olmazdı. Halbuki üçüncü Halîfe 'Ogmân İbn 'Affân'ın öldürülmesini takip eden olaylar - ki bunlardan biri CAH İbn Ebî f âlib ile Hz. <Âişe arasında çıkmış ve Cemel vakcası adiyle şöhret kazan* mıştır. Diğeri ise, yine tAlî îbn Ebî fâlib ile Mucâviye arasında patlak vermiş ve CA1Î taraftarlarının bölünmesine sebep olmuştur - müslümanlar arasında fitne adiyle anıldığı gibi, Emevî Halîfesi cAbdu'l-Melik İbn Mervân (65-68) in hilâfetinden iki sene Önce Hicaz'da Emevî idaresine karsı ayaklanan ve hilâfetini ilân eden 'Abdullah İbnu'z-Zubeyr (63-73) hâdisesi ile 81 senesinde Basra'da patlak veren İbnu'l-Eş'aş hâdisesi de birer fitne olarak isimlendirilmiştir. Nitekim İbn Kegîr, 81 inci sene olaylarından bahsederken bu son hâdiseyi "fitnetu Ibni*l-Eşca§" (İbnu'l-Eş'ag fitnesi) başlığı altında vermiştir [750]. Muhammed İbn Sîrîn'in, yukarıda zikrettiğimiz bu üç fitneden birini kas-dettiğine şüphe yoktur; fakat asıl kasdedilen fitnenin tesbitinde, hadîs sahasındaki tesir ve neticeleri çok daha büyük olanını gözönünde bulundurmak da elbette zorunludur. Kanaatımizca 'Abdullah İbnu'z-Zubeyr inanç ve Ibnu'l-Eşca§ fitneleri, tamamiyle siyasî olan ve neticeleri müslümanların ve akaidi üzerinde her hangi bir tesir icra etmeyen bazı anlaşmazlık ve mücadelelerden ibarettir. Hakim olan kuvvet diğerini imha etmiş ve hâdise böylece kapanıp gitmiştir. Bu hâdiselerin hadîs rivayeti üzerinde büyük tesirleri olabileceğini iddia etmek güçtür. Oysa ki cOşmân tbn cAffân*ın öldürülmesini takip eden senelerde ve bilhassa cAli îbn Ebî Tâlîb ile Mu'âviye arasındaki Şıffîn harbinden sonraki durum böyle olmamıştır. Hilâfetin cAlTden
Mu'âviye'ye intikali, bilhassa CAİİ taraftarları arasında büyük infial uyandırmış, 'Ali'nin davranışını tasvib etmeyenler, ondan yüz çevirerek havaric denilen fırkayı teşkil etmişlerdir. Havarİcin teşekkülü ve Ali ile geride kalan taraftarlarına cephe alması, CA1I taraftarları arasındaki birliği daha çok kuvvetlendirmiş ve bildiğimiz gibi şica fırkasına daha canlı ve hareketli bir hayat kazandırmıştır. îşte bundan sonradır ki şi*af inanç ve akaidiyle kendine hâs bir mezhep olarak ve hilâfetin yalnız Ali ve evlâdının hakkı olduğunu ileri sürerek mücadelesini sürdürmeğe başlamıştır. Daha önceki bahislerimizde de açıkladığımız gibi aynı gaye uğrunda hadîs vasfım da mubah saymaktan çekinmemiş ve İslâm tarihinde bu işin öncüsü olmuştur. O halde Şıffin savaşını takiben birbirini tekfir eden iki büyük fırkanın zuhurunu ve hilâfet gayesiyle hadîs vaz'ımn başlatılmasını İslâm tarihinde çıkmış en büyük fitne olarak isimlendirmek, her halde hatalı bir davranış olmaz. Kanaatimizce Muhammed îbn Sîrîn'in bahis konusu ettiği fitne de budur. Nitekim aynı sözünde, fitnenin zuhurundan sonra hadîs rivayetinde isnad sorulmağa başlandığını belirtmiş ve "ehl-i sünnetten olanlara bakıyorlar onların hadîslerini alıyorlar; ehl-i bidcattan olanlara bakıyorlar, onların hadîslerini de terkedi-yorlardi" demiştir. Onun bu sözünde belirttiği bid[at ehlinin, başta şî'a olmak üzere, mezhebleri adına hadîs vazeden ve o sıralarda tarih sahnesine çıkmağa haşlayan murci'e vs. gîbi itikadî mezhebler olduğuna şüphe yoktur; zira bütün bu mezheblerin, ileri sürdükleri İslâm dışı görüşler sebebiyle hadîsçiler tarafından bidcat ehli adı ile anıldıkları malûmdur. Esasen isnadın, hadîs vazcına karşı Hazreti Peygamberin gerçek sözlerini korumak maksadıyle bir aksülamel (redd-i fiil) olarak ortaya çıktığı veya çıkması gerektiği düşünülürse, bu çıkışın şıca gibi hadîs vazeden mezheblerle çok yakından ilgili olduğunu kabul etmek gerekir.
Muhammed İbn Sîrîn'in isnad tatbikiyle ilgili sözlerini teyid eden bir başka haber de, tanınmış hadîs imamlarından İbn Şihâb ez-Zuhrî hakkında gelir. Ez-Zuhrî, hicretin 50 nci senesinde Medine'de doğmuş, küçük yaşta, henüz bir çocuk iken 80 gece içinde Kur'ânı Kerîmi hıfzetmiş, sonra da *Ab-dullah ibn Şa*lebe îbn Su*ayr'dan neseb ilmini öğrenmiştir. Daha sonra Me-dînB fakîhlerindeıı Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in fıkıh derslerini takip etmiştir. Sekiz sene boyunca Sald'Ie mücaleset eden ez-Zuhrî, "Fukahâ-i Sebca" adiyle şöhret kazanan diğer imamlardan da fıkıh ve hadîs almış [751], daha sonra Şâm a seyahat etini şiir. Emevî halîfeleri nezdinde büyük itibar kazandığı gibi,tir
İl*11 'Alcli'l-'Azîz'hı emriyle hadîsleri ilk ledvîn eden bîr kimse olarak tanınmıştır. İbn Şihâb ez-Zuhrî, hicretin 124 üncü senesinde vefat etmiş [752]
İşte Muhammed îbn Şîrîn ile aynı devirde yaşamış olan bu meşhur hadîs imamı, Mâlik İbn Enes'in açıkladığına göre, hadîs rivayetinde isnadı ilk kullanan kimsedir [753]. Burada şunu hemen belirtmek gerekir kî, isnadın ilk defa ez-Zuhrî tarafından, kullanıldığının söylenmiş olması, her halde onun bu konuda gösterdiği şiddetli titizlikten kinaye olsa gerekir; yoksa evveliydin ona atfedilmesinden, ez-Zuhrî'ye kadar isnadın Araplar arasında bilinmediği manâsını çıkarmamak lâzımdır. Zira ez-Zuhrî'den önce sahabe de, hadîsi biribîrlerinden aldıkları veya Hazreti Peygamberden işittikleri zaman onu kimden aldıklarım belirtiyorlardı. Fakat o zamanlar aralarında yalan câri olmadığı için bu konuda fazla titizlik göstermiyorlardı. Nitekim Buşeyr el-*Adevî, İbn (Abbâs'a gelipte kale Rasülü'ltah (s.a.s.) diye hadîs rivayet etmeğe başlayınca, İbn (Abbâs onu dinlememişti de Buşeyr, ne oluyor ki, ben sana RasûlullahAan hadîs söylüyorum da sen dinlemiyorsun? deyince İbn cAbbâs ona şu cevabı vermişti: "Bizler bir kere (yalancılığın zuhur etmesinden önce) bir kimseyi, Rasûlullah buyurdu ki, derken duyduk mu gözlerimizi süratle ona çevirir ve kulaklarımızı ona verir dinlerdik, insanlar sa4> (hırçın) vb zelûl (uysal) deveye bindikleri (yani medh ve zemm edilen her mesleğe yöneldikleri) zaman artık tanıdığımız şeylerden başkasını almaz olduk [754].
Ez-ZuhrI'nin isnad tatbiki üzerinde gösterdiği titizliği, isnadı ihmal eden kimseleri ikaz etmesinden anlamak mümkindir: Medine'de îshâk îbn cAb-dillah, ez-Zuhxi'nin meclisinde oturmuş "Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki'1 diyerek hadîs rivayet etmeğe başlamıştı. Ez-Zuhrî onu hemen durdurmuş ve "sana ne oluyor? Allah seni katletsin, yâ İbn Ebî Ferve! Allah'a karşı bu cür'etin nedir? Hadîsini isnad et! Bize ipi ve halkası olmayan hadîsleri rivayet ediyorsun" diyerek azarlamıştır [755]. Ez-Zuhrî'nin, bu çeşit ihtar ve ikazları, isnad zikretmeden hadîs nakleden herkese yönelttiği anlaşılmaktadır. El-Velld İbn Muhammed aynı konuda şöyle der: "Ez-Zuhrî ile birlikte Ebü Hâzim'e uğramıştık. Hazreti Peygamber şöyle buyurdu, diyerek hadîs nakletmeğe başlayınca, ez-Zuhrî ona şöyle dedi: Ne o, ipi ve halkası olmayan hadîsler görüyorum ?" [756].
Ez-ZuhrPnîn isnada verdiği ehemmiyeti gösteren haberlerin en dikkat çekici olanı, isnadı Şam hadîsçîleri arasında yayması ve onun ciddi bir şe* kilde hadîs rivayetinde kullanılmasını sağlamış olmasıyle ilgili olan haberdir. El-Velîd îbn Müslim'in naklettiğine göre "Şâm halkı, Rasûlullah şöyle buyurdu, diyerek hadîs rivayet ederdi. Ez-ZuhrI onlara: Yâ ehle'ş-Şâm! Ne oluyor ki hadîslerinizi ipsiz ve halkasız görüyorum? diye hitap ettikten sonra herkes isnad kullanmağa başladı" [757]. Bu haber, Şam'da muntazam bir isnad tatbikinin, ez-Zuhrl'nin ikaz ve ihtarları

neticesinde başladığım göstermeğe yeterlidir. Bununla beraber, aynı haberden çıkartabileceğimiz bizce çok daha Önemli bir netice, Medine'den Şam'a müteaddit defalar gidip gelen ez-Zuhrî-nin, Medine'de isnadı ihmal eden bazı şahısları ikaz etmesine rağmen, diğer tarafta, bütün Şâm halkına aynı ikazı yöneltmiş olmasıdır. Bu husus açıkça göstermektedir ki, islâm'ın beşiği ve hadîsin kaynağı olan, aynı zamanda Dâru's-Sunne adiyle anılan Medine'de isnad umumiyetle bilindiği halde, bu merkezden bir hayli uzak olan Şam'da bilinmemektedir; yahut hiç olmazsa Medine'deki kadar yaygın değildir; fakat ez-Zuhrî, ikazları ile Şâm ehli arasında da isnad kullanılmasını sağlamıştır [758].
Hadîste muntazam bir isnad tatbikinin mevzu hadîslerin zuhurundan sonra başladığını, Muhammed ibn Sîrîn'in bu konudaki sözünü de gözönün-de bulundurarak yukarıda açıklamıştık. Ez-Zuhrî'nin isnad üzerinde bu kadar titizlik göstermesine sebep olan âmilin de, yine hadîs vaz(ı olduğuna şüphe yoktur. Ez-Zuhrî de diğer hadîs imamları gibi hadîs vazhnın islâm için arzettiği büyük tehlikenin farkında ve buna karşı tedbirler almanın gerekli olduğuna inanmaktadır. Nitekim bu tehlikeye karşı hadîsleri yazılı olarak toplamayı bîr tedbir çaresi olarak görmüş ve "eğer Şark tarafından bilmediğimiz ve kabul etmediğimiz bir takım hadîsler gelmemiş olsaydı, ne bir hadîs yazardım, ne de yazılmasına izin verirdim" demiştir [759].
Kz-Zuhri'nİn sözünde "bilinmeyen ve kabul edilmeyen hadîslerin geldiği Sark tarafı" olarak ifade edilen yerin *Irâk olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Çünkü tIrâk, (Alî İbn Ebl Jâlib'e bey(at edilmesinden ve Küfe'nin hilâfet merkezi olarak seçilmesinden sonra şi(anın toplu olarak yaşadığı başlıca ülke haline gelmiş, tAlî ve evlâdı adına girişilen mücadelede yalan ve dolanın karargâhı olmuştur. Hadîs vazcının ilk defa şîca eliyle başlatıldığı düşünülürse, 'Irak'ın, mevzu hadîslerin levziinde oynadığı rolü tahmin etmek güç değildir. Nitekim îmam Mâlik bu Ülkeyi sahte para basılan bir darbhane (dâru'z-zarb) ye benzetmiş ve hadîs vazonu kasederek "şîcîler burada geceleri basar gündüzleri harcarlar" demiştir [760], tmam Mâlik'in bir nevi hadîs imalathanesi olarak tavsif ettiği (Irâk, ez-Zuhrî'nin mezkûr sözünde, bilinmeyen ve kabul edilmeyen bîr takım hadîslerin üretildiği "Şark tarafı" olarak ifade edilmiştir. Filhakika, ez-Zuhrî'nin ıraklılara yönelttiği bir başka sözünde bu husus açık bir şekilde görülmektedir. Ma'mer İbn Râşid'in "işittim" diyerek naklettiği bu habere göre ez-Zuhrî Irakblara şöyle hitap etmiştir: "Yâ ehle*l-(Irâk (ey 'Irak halkı)! Hadîs bizden bir karış olarak çıkıyor; fakat sizde bir kulaca ulaşıyor" [761]. Bu sözden, Medine'de rivayet edilen bir hadisin, 'Irak'a varınca nasıl tağyir ve tebdil edilerek şîcanın görüş ve inançlarını destekler bir şekle sokulduğunu kolayca anlamak mümkindir.
îşte, hadîs vaz'ının İslâm dini için arzettiği büyük tehlikeyi hissedenlerden biri olan ez-Zuhrî, bu tehlikeyi önlemenin başlıca çaresi olarak, bir taraftan Halîfe «Ömer Ibn «AbdiVAzîz (99-101) in hadîslerin tedvini ile ilgili emrine uyarak, bidayette hadîs kitabetine muhalif olmasına rağmen, onları yazdı olarak toplamağa başlamış, diğer taraftan hadîs rivayet eden-lerin devamlı bir şekilde kontrol edilmelerini sağlamak maksadıyle rivayetlerinde isnad zikrini zaruri görmüş ve her gittiği yerde, isnad zikretmeyen veya hadîs aldığı kimselerin isimlerini rivayetten önce açıklamayan kimseleri ikaz ederek isnad kullanmağa zorlamıştır. Bilhassa Hicaz'dan bir hayli uzak olan Şâm hadîscilerinin onun bu ikazları neticesinde isnad kullanmağa başladıkları gözönünde bulundurulursa, hadîsin kaynağı ve aynı zamanda ez-Zuhrl-nin kendi ülkesi olan Hicaz'da da onun muntazam bir şekilde kullanıldığını kabul etmek gerekir. Bütün bunlar, Muhammed tbn SIrIn'in fitneden sonra isnad tatbikinin başladığını belirten mezkûr sözlerini kesinlikle teyid eder ve her hangi bir tereddüde mahal bırakmaz. [762]

D. HADÎSİN TEŞRÎÎ DEĞERİ ÜZERİNDE MÜNAKAŞALAR

1. Haber çeşitleri

Bazı şeyler vardır ki bunlar, yalnız Allah'ın insana bahşettiği akıl sayesinde bilinir. Meselâ bir, ikinin yarısıdır; dört, iki tane ikinin biraraya gelmeşinden hasıl olur. Yahut, ortada yaratılmış bir şey varsa, mutlaka onım bir de yaratıcısı vardır; yaratıcı olmadan yaratılmış bir şeyin olması mümkin değildir. Bunlar, aklın insana kazandırdığı bilgilerdendir. Diğer bazı şeyler ise, duyu (his) organları vasıtasıyle bilinir. Meselâ insanın söylediği bir sözü, yahut yaptığı bir hareketi bilmek bu yolla olur. Söylenen sözün bilinmesi, onu kulakla işitmeğe, yapılan bir fiilin bilinmesi ise, onu gözle görmeğe bağlıdır. Bazan da söylenen bir sözü işitmeyen, yahut yapılan bir fiili görmeyen kimse, onları işiten veya gören kimsenin haberi sayesinde bilebilir, işte bu gibi hallerde söylenen sözü veya yapılan fiili haber veren her şahsın sözünde sadık olmaması dolayisiyle, haberin de doğru veya yalan olması ihtimali vardır. Haberin doğruluğu, ya onu haber verenlerin çokluğu dolayısıyle ya-kinen bilinir; yahutta diğer bazı karineler yardımı ile onun doğruluğu üzerinde zanna dayanan bir kanaat hasıl olur. Hazreti Peygamberin hadîsleri de onun söz ve fiillerinden ibaret olduğuna göre, bunların bilinip öğrenilmesi de ancak haber yolu ile mümkin olur, ve bu bilgi, biraz Önce işaret olunduğu gibi, onları haber verenlerin durumuna göre ya kesindir, yahutta kesinlikten ziyade zannidir. tşte, daha sonraki asırlarda tedvin edilmeğe başlayan usul kitaplarında Hazreti Peygamberin söz ve fiilleriyle ilgili haberler, vazedilmiş bazı kaidelerin yardımı ile bu yönden değerlendirilmiş ve ortaya çıkan haber çeşitleri verilerek bunların tarifleri yapılmıştır.
Haberlerin bize gelişi itibariyle doğrulukları hakkında kesin kanaat» varılanlarla, doğru olup olmadıkları bazı karineler yardımı ile tesbit olunanlar, usûl kitaplarında iki gurupta mütalaa edilmiş, birincisine mutevatir ikincisine ise âhâd haberler denilmiştir.
Hakkında haber verilen söz veya fiili bizzat işitip gören ve sonra da onu işitme veya görme imkânını bulamayan kimselere haber verenlerin sayı bakımından çok olması halinde bu haber mutevatir olur. Eğer haberin müteakip nesillerde ağızdan ağıza nakli bahis konusu olursa, yine mezkûr çokluk mutevatirin şartı olarak bakî kalır; aksi halde, yani.çokluğun sayıca azalması halinde, haber .mutevatir olmaktan çıkar.
Mutevatirin şartı olan bu çokluğun sayıca belirlenmesi hususunda usûl müellifleri her hangi bir zorlamağa gitmemişlerdir. Sununla beraber mezkûr çokluğu yine de tarif ve tavsif ederek, onun, kasden veya gayri kasdî olarak bir yalan üzerinde ittifak edemeyecek bir çokluk olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir' [763]. Bu şartları muhtevi olarak gelen mutevatir haber, onu işitenler için ılnt'i yaktn ifade eder. Bir başka deyişle o haberin doğruluğu hakkında kesin ve reddi mümkin olmayan bir inanç veya kanaat hasıl olur [764].
Mutevatir haber, bizatihi kesinlik ifade etmesi dolayısıyle hadîs ilminin araştırma konusu içine alınmamıştır; çünkü araştırmadan, maksat, hadisin sahih olanını sakîm veya zayıf olanından ayırmaktır. Sahih olanı tesbit edü-dikten sonra onunla amel edilir. Halbuki mutevatir haber gelişi itibariyle sahihtir; sıhhati kesindir; araştırmaya tâbi tutulmaksızın onunla amel edilmesi gerekir.
Mutevatir olmayan ikinci gurup haberlere gelince, bunlara âhâd denildiğini yukarıda zikretmiştik. Usûl kitaplarında âhâd haberler geliş yollarına göre, üç gurupta mütalâa edilmişlerdir. Bu haberler ya bir kişi vasıtasıyle gelmiştir ki bunlara garib veya ferd adı verilmiştir. Yahut iki kişi vasıtasıyle gelmiştir ve fazlz denilmiştir. Yahutta üç veya üçün üstünde bir Vn1*1»ql»V vasıtasıyle gelmiştir; bunlara da meşhur adı verilmiştir. Ancak bu sonuncuda bahis konusu edilen üçün üstündeki kalabalık, haberi mutevatir yapan kalabalık değildir.
Âfaâd kelimesi, lügat yönünden vâfyıd veya abad (bir kişi) in çoğuludur. Bu manâda haber-i vâhuTe "bir kişinin haberi" demek gerekir. Ancak biras önce de açıkladığımız gibi, hadîsle ilgili usûl kitaplarında fyaberu'l-vüfrıd veya ahbârul-âlıâd terkibi, ıstılahı bir manâ kazanmış ve genellikle mutevatirin dışında kalan (meşhur, azfe ve garib gibi) haberlere tahsis edilen bir tabir olmuştur.
Hadîs ilminin konusu, sahih olduğu kadar zayıf olma ihtimali de bulunan âhâd haberlerdir. Bu bakımdan hadis uleması, mutevatir haberlerin aksine, âhâddan olan her haberi, gerek râvileri yönünden ve gerekse senedinin ittisali yönünden tetkike tâbi tutmuşlar ve sahibini zayıf ve sakîm olanından ayırmayı gaye edinmişlerdir. Daha önce işaret ettiğimiz ve tarifini verdiğimiz sahih hadîsle, hasen ve zayıf hadîsler, âhâdın sıhhat yönünden yapılmış üç ayn bölümüne delâlet eder.
Usûl kitaplarında mutevatir haberin ılm-i yakîn ifade ettiği, İslâm ulemasının ittifaka yakın bir kanaati olarak belirtildiği halde, haber-i vâhıd hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür: Bazılarına göre haber-i vâhıd zan, bazılarına göre de ilim ifade eder. Onun zan ifade etmesi, râvisinde yanılma ihtimalinin bulunması dolayısiyledir. İbn Hazm*e göre bu görüşte olanlar, hanefîler, şâfi41er, mâlikîlerîn çoğunluğu, mutezile ve havaridir [765]. Maamafih âhâd haberler üzerindeki bu türlü münakaşaların, tamamiyle ıstılaha münhasır kaldığı, mutezile ve havaric dışındaki meshebletin hiç birinin, âhâd yolla sabit olan sünnetin dinde hüccet olarak kullanılmasını biç bir zaman reddetmediği ve hattâ onunla amel etmenin vücûbu üzerinde birleş-t'ği görülmektedir. Bizim, yukarıdan beri haberler ve onların kısımları hakkında özet olarak vermeğe çalıştığımız bilgi, dördüncü asırdan itibaren tedvin edilmeğe başlayan usûl kitaplarına istinad etmektedir. Halbuki üzerinde durduğumuz ikinci asırda, haberlerin taksimiyle ilgili ıstılahların yukarıda açıkladığımız şekliyle yerleşmiş olduğunu gösteren her hangi bir kayda rastlanmaz. Her ne kadar ikinci asırda yaşamış ve üçüncü asrın başında vefat etmiş olan eş-Şaftf (ö. 204), haber-i vâhid tabirini kullanmış ve bu haberin, bazı şartların tahakkuku ile hüccet olduğu görüşünü şiddetle savunmuş ise de, onun anladığı haber-i vâhıd, daha sonrakilerin anladığı manâda faziz ve meşhur denilen çeşitlerini de içine alan haber değil, fakat yalnız bir kişinin yine bir kişiden rivayet ettiği haberdir. Eş-Şafi*! buna haber-i hâssa da demiştir. Nitekim er~Risale adlı meşhur eserinde, en azından hüccet olabilecek haberin tarifini yapmasını isteyen kimseye bu haberi şöyle tarif etmiştir: "Hazreti Peygambere, yahut ondan sonraki bir şahsa müntehi olana kadar bir kişinin bir kişiden

rivayet ettiği haberdir'" [766]. Ancak eş-Şâfi'î'ye göre, böyle bir haberle hüccet, bazı şartların biraraya gelmesiyle kaim olur. Bu şartlar şöyle sıralanmışta-: Haberi rivayet eden kimsenin, dininde sika, sözünde sidk ile maruf, ne rivayet ettiğini iyi bilip anlar (âkil), lafız yönünden hadîsin manâsını bozacak şeylere vâkıf, hadîsi işittiği şekilde harfiyyen rivayet eder, manâ üzere nakletmez,~çünkü manâ üzere nakleder ve manâyı bozacak şeyleri de bilmezse helâli harama çevirebileceğini anlamaz; fakat hadîsi harfiyyen rivayet ederse böyle bir endişeye mahal kalmaz, eğer hıfzından rivayet ederse hafız, kitabından rivayet ederse onu iyi bellemiş, bir hadîsin rivayetinde başkalanylc birleşmişse hadîsinin onların hadîsine muvafık, mülâki olduğu kimseden işitmediği şeyi rivayet etmek suretiyle mudellis olmaktan ve sikâ-tın Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri şeye muhalif olarak hadîs rivayet etmekten berî olması lâzımdır, işte bu şartlar, kendisinden hadîs rivayet ettiği kimsede de bulunmalıdır ve bu hal mevsûl olarak Hazreti Peygambere veya onun dûnundaki kimseye varıncaya kadar devam etmelidir. Böyle olunca haber-i vâhıd hüccettir' [767].

Eş-Şâfil tarafından ileri sürülen bu şartlar, bizim daha Önce üzerinde durduğumuz ve tarifini verdiğimiz sahih hadîsin şartlandır; bütün hadîs Âlimleri bu şartlar üzerinde ittifak etmişler ve bu şartları ihtiva eden hadîsin sahih olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır: Eş-Şâfi*! bu şartlarla, bir taraftan sahih hadîsi vasfederken, diğer taraftan, haber-i vahidin hüccet olmasını sağlayan vasıflan sıralamıştır ve onun nazarında haber-i vâhıd, daha sonraları kelimenin kazandığı, meşhur,

aziz ve garib çeşitlerini içine alan ıstılah manâsı değil, delâlet ettiği lügat manâsıdır; yani' onun, Hazreti Peygambere mevsûl olarak müntehi olana kadar yalnız bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haberdir.

Eş-ŞafiVnin haber-i vâhıdle kasdettiği bu manâyı görüşünü isbat etmek için ileri sürdüğü delillerinde de açıkça görmek mümkindir. Haber-i vahidin tesbitinde kendisinden bir haber, yahut bir delâlet, yahutta bir icmâ nassı zikretmesini isteyen kimseye, eş-Şâfil şu delilleri ileri sürmüştür:

1) "Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Benim sözümü dinleyip ezberleyen ve olduğu gibi başkasına duyuran kimse ((abd)nin yüzünü Allah ağartsın. Bazan fıkıh hâmili fakîh olmayana, bazan da kendisinden daha fakîh olana nakleder. Üç şey varoır ki, müslümanın kalbi hiç bir zaman onlara kapalı kalmaz: İşlediğini sırf Allah için ihlâela yapmak, müslümanlara nasihat etmek ve müslüman cemaatından ayrılmamak; zira dualaro onları arkalarından çepe çevre kuşatmıştır'1.

Bu hadîsinde Hazreti Peygamber, sözünün dinlenip ezberlenmesini ve olduğu gibi bir başkasına duyurulmasını emrettiği zaman, bu emrin muhatabı olan kişi (<abd), tek bir kişidir. Bu, Hazreti Peygamberin, ancak, sözü-nün kendisine duyurulan kişi için hüccet olabilecek bir kimseye duyurmayı emrettiğine delâlet eder [768].

2) Bir adam, oruçlu olduğu halde karısını öper; fakat sonradan bu hareketinden büyük bir endişeye düşerek karısını mesele hakkında sorması için Hazreti Petgamberin evine gönderir. Kadın Ummu'l-mu'minin Unun Seleme'nin yanına girer ve hâdiseyi ona anlatır. Unun Seleme, Hazreti Peygamberin de oruçlu iken öptüğünü haber verir. Kadın evine döner ve kocasına Umm Seleme'nin sözünü nakleder. Ne ver ki adam, biz Peygamber gibi değiliz; Allah dilediği şeyi Peygamberine helâl kılar, diyerek meseleyi büyütür. Kadın tekrar Umm Seleme'ye gider. Bu sefer yanında Hazreti Peygamberi de bulur. Rasûlu'Jlah (s.a.s.) meseleyi öğrenince Umm Seleme'ye "benim de aynı şeyi yaptığımı bildirmedin mi?" der. Umm Seleme "bildirdim; fakat kocası, biz Allah'ın Rasûlü gibi değiliz, diyerek meseleyi büyütmüş'1 cevabını verince, Hazreti Peygamber sinirlenir ve "Allah'a yemin ederim ki, ben sizin en çok müttekî olanınız ve Allah'ın hududunu en iyi bileninizim" buyurur.

Eş-Şâfici bu habere istinaden der ki: Hazreti Peygamberin Unun Sekmeye "bu işi benim de yaptığımı haber vermedin mi ?" sözünde, Umm Seleme-nin kendisinden naklettiği haberin, kabulü caiz olan haberlerden olduğuna delâlet vardır; çünkü Hasreti Peygamber, Uhud Seleme'ye kendisinden ha#| ber vermesini emrettiği zaman, ancak, onun haberinde, haber verdiği kimsvj için hüccet olan şeyi emretmiştir [769]. Bir başka ifade ile, Hazreti Peygamber» kendisinden naklen Umnı Seleme'nin vereceği haberin işiten kimse için hüccet olduğunu bilerek zevcesine "benim de aynı şeyi yaptığımı o kadına haber vermedin mi?*' demiştir. Bu, Hazreti Peygamber nazarında sidk ehlinden olan zevcesinin, yani tek bir kişinin haberidir.

3) Ibn 'Ömer'den rivayet olunduğuna göre Küba'da sabah namazı kılınırken bir haberci gelir ve Hazreti Peygambere Kur'ân (dan bir âyet) inzal olunduğunu ve kıbleye dönülmesinin emredildiğini haber verir. Önceden yönleri Şam ciheti (Kudüs) ne dönüktü; haberden sonra Ka'be'ye dönmüşlerdir. Kubâ'hlar Ansarın Önde gelenlerinden olup fıkıh ehli idiler. Kendileri için bir hüccet bulunmadıkça Allah'ın farz kıldığı kıbleyi terketmezlerdi. Hazreti Peygamberle karşılaşmadılar. Kıblenin tahvili hakkında Allah'ın inzal ettiği âyeti işitmediler. Haber-i amme ile değil, fakat Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti ile ve bizzat ondan işiterek daha önce bir kıbleye yönelmişlerdi. Halbuki şimdi, haber-i vâhidle, yani kendilerince sıdk ehlinden olan bir kişinin kıblenin tahvili hakkında Hazreti Peygamberden getirdiği haberle, üzerlerine farz olan kıbleden bir başka kıbleye dönüyorlardı ve bunu da, sıdk ehlinden olan bir kimsenin haberiyle hüccetin sabit olduğunu bilerek yapıyorlardı. Eğer kıblenin tahvili hakkında Hazreti Peygamberden gelen haber-i vahidi kabul etmeleri farz değil de caiz şeylerden olsaydı -aslında farzdır- Hazreti Peygamber onlara şöyle derdi: Siz bir kıbleye yönelmiştiniz. Benden bizzat işitmedikçe, yahut âmmenin, yahutta bir kişiden fazla kimselerin benden getirecekleri haberle sizin için hüccet kaim olmadıkça bu kıbleyi terketmemenîz gerekirdi [770].

4) Enes Ibn Mâlik anlatır: "EbÛ fâlha, Ebû 'Uheyde İbnu'l-Cerrâb. ve Ubeyy Ibn Kafa hurma şarabı dağıtırdım. Bir gün bir habefrci geldi ve şarabın haram kılındığım söyledi. Bunun.Üzerine Ebü fâÜıa: Yâ Enes! Kalk ve şu şarap kabını kır, dedi. Kalktım ve bir taşla kabı kırdım".

Bu haberde ismi geçen sahabîlerin ilim ve mevkilerinin üstünlüğünü, Hazreti Peygamberle sohbetlerinin derecesini hiç kimse inkâr etmez. Şarab helâldi ve içiyorlardı. Fakat bir haberci geldi ve onun haram kılındığını haber verdi. Şarap kaplarının sahibi olan £bû ^ifalha onların hemen kırılmağını emretti. JVe o, ne içlerinden bir diğeri ve ne de hepsi: "Biz şarabın helâl ol-729 Avı.. —- - *"" '

dujhınu biliyoruz. Hele Allah'ın Rasûlünü görelim; yahutta haber-i âmme fmutevatir haber) bize gelsin, (sonra şarabı terkederiz)" demediler. Onlar helâl olan bir şeyi dökmenin israf olduğunu bildikleri için bunu yapmazlardı; İsrafçi değillerdi. Yaptıkları şeyi Hazreti Peygambere haber vermeyi ihmal etmedikleri gibi, haber-i vâhıd kabul edilir bir şey olmasaydı, Hazreti Peygamber de onun kabulünden onları nehyetmekten geri kalmazdı?-11.

5) Hazreti Peygamber Mucâz. tbn Cebel'i Yemen'e göndermiş ve kendisine itaat edenlerin etmeyenlerle savaşmasını, Allah'ın Üzerlerine farz kıldığı şeyleri onlara Öğretmesini, vâcib olan sadakayı onlardan almasını emretmişti. Hazreti Peygamberin Mu'âg tbn Cebel'i seçmesi, yemenlilerin onu tanımaları, mevkiine ve doğruluğuna güvenmeleri dolayısıyle idi [771]. Böyle bir kimsenin haberi onu işitenler için hüccet olmasa idi, Hazreti Peygamber Mu-'az. ile birlikte haberleri hüccet olabilecek bir kalabalığı Yemen'e göndermekten geri kalmazdı.

6) Omer İbnu'l-Hattâb cenin hakkında Hazreti Peygamberden her hangi bir haber bulunup bulunmadığını araştırırken, Hamel Ibn Mâlik îbni'n-Nâbiğa çıkmış ve ona şu haberi nakletmiştir: Bir gün iki karımdan biri hâmile olan diğerine sopa ile vurdu ve karnındaki ceninin ölü olarak doğmasına sebep oldu. Bu hâdise üzerine Allah'ın Basûlü gurra ile, yani vuranın ötekine bir köle veya câriye vermesi ile hükmetti. cOmer tbau'l-Hattâb bu haberi duyunca şöyle demiştir: Eğer bunu işitmemiş olsaydım başka bir hüküm -diğer bir rivayete göre, nerede ise kendi re'yimizle hüküm-verecektîk [772].

7) Omer tbnu'l-Hattâb şöyle diyordu: "Diyet aklı baliğ olan kadın içindir. Kadın kocasının diyetinden hiç bir şeye vâris olmaz". Fakat ez-£ahhak Ibn Sufyân çıkıp da Hazreti Peygamberin, kendisine "Eşyem ez-Zıbâbrnin diyetinden karısını vâris kılmasını yazdığını" haber verince, cOmer îbnu'l-Hattab kendi görüşünden rÜcû etmiştir [773].

Eş Şâfi*î, bu son iki habere İhtilâfu^ül-ftadiş adlı eserinde de temas etmiş ve şöyle demiştir: "Bu haberler, haber-i vahidin, onu haber verenin sıdkına güvenildiği zaman kabul edilmesi gerektiğine delâlet ederler. Eğer böyle bir haberi her hangi bir hal dolayısıyle reddetmek icabetseydi, her şeyden önce cOmer İbnu'l-Hattâb bunu yapar ve meselâ eg-Zahhak'e "sen Necid ehlinden birisin*' ve Hamel Ibn Mâlik'e de "sen Tîhâme ehlinden birisin. Her ikiniz de Hazreti Peygamberi görmediniz; yahut onunla sohbetiniz çok az. Ben ve muhacirûn ile ansardan bir çok kimse onunla beraberdik. Ondan naklettiğiniz bu haberler nasıl bizim meçhulümüz kaldı da siz öğrendiniz? Her ikiniz de rivayet ettiğiniz haberde teksiniz. Onları sizlerden başka rivayet eden olmadı. Yanılmanız veya unutmanız mümkindir" diyebilirdi. Fakat bunları söylememiş ve kadının kocasının diyetine vâris kılınması ile düşük cenin hakkında kendi görüşünü terkederek rivayet edilen bu haberlere tâbi olmuştur. (Omer'in düşük cenin hakkındaki görüşü, eğer cenin canlı düşerse diyeti yüz deve, idi; ölü düşerse hiç bir şey lâzım gelmez, diyordu. Allah, elçisi dili ile dilede ğı şeye mahlûkatm ibadet ve ittibaını zaruri kılar. Hiç kimse, Hazreti Peygamberden gelen bir haber için kendi görüşüne dayanarak niçin ve nasıl suallerini sıralamağa ve sözüne güvendiği kimsenin haberini -bu haber yalnız bir kişi tarafından rivayet edilmiş olsa bile- reddetmeğe mezun değildir" [774]Eş-Şâfi*l'nin, haber-i vahidin hüccet olarak tesbitinde ileri sürdüğü delilleri daha da çoğaltmak mümkindir. Bu delillerin hepsi, onun, haber-i vâ-hıdi tek bir kişinin haberi olarak anladığını gösterir. Nitekim bu husus, kıblenin tahvili ile ilgili haber hakkında eş-Şâfi^'nin "eğer haber-i vâhıdle hüccet sabit olmasa idi, Hazreti Peygamber onlara şöyle derdi: Siz bir kıbleye yönelmiştiniz. Benden bizzat işitmedikçe, yahut âmmenin, yahutta bir kişiden fazla kimselerin getirecekleri haberle sizin için hüccet kaim olmadıkça bu kıbleyi terketmemeniz gerekirdi" mealindeki sözlerinde açıkça görülmektedir. Eş-Şâfi'î bu sözde, haber-i vâhıd yanında haber-i âmme dediği mutevatir haberle, bir kişiden fazla kimselerin naklettikleri haberi de zikretmiş ve bir kişinin haberiyle hüccetin sabit olduğu,

bunun için haber-i âmmenin veya bir kişiden fazla kimselerin haberinin şart olmadığı görüşünü savunmuştur. Eş-Şâfi'j'jıin haber-i vâhıd hakkındaki bu görüşü, birbirinden çok az fasılalarla vefat etmiş olan diğer mezheb imamlarının da görüşleridir; yani hepsi de haber-i vahidi hüccet olarak kabul, etmişler ve mezheblerinin tesisinde bu haberleri kullanmışlardır. Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, haber-i vâhıdle hüccet, râvinin adalet ve zabtı gibi bazı*şartlann vücûdu ile sabit olur. Bu konuda, elbette ki, her imamın kendine hâs bazı şartları vardır ve bu şartlar bîraraya gelmedikçe haberin kabulü mumlun olmaz. Bu bakımdan bir imamın kabul ettiği haber, dîğer bir imam tarafından kabul edilmemiş iso, bu, biç şüphesiz şarta müteallik ihtilâflar yüzündendir.
İkinci hicrî asırda haber-i vâhıdle ilgili genel kanaat bu olunca, haberlerin rautevatir, meşhur, azîz ve garîb olarak çeşitli kısımlarda mütalâa edilmelerinin, bunlardan hangilerinin ılm-i yakın veya zan ifade ettikleri, yahut hangilerinin yalnız amelî hangilerinin ile hem amelî hem İtikadı .sahalarda hüccet olmağa sâlih bulundukları hususunda daha sonraki devirlerde şiddetini artıran münakaşaların bir neticesi olduğuna kolayca hükmedilebilir. Filhakika sonraları ortaya çıkan ve haber-i âhâdm itikadî konularda hüccet olarak kabul edilemiyeceği görüşüne meyleden bazı kanaatlara rağmen, kabir azabı, munker nekir, havz, şefaat, muvahhıdlerin bir müddet sonra cehennem ateşinden kurtarılmaları ve ru'yetu'llah. gibi itikadî konular, ehl-i sünnet mezheblerinîn îman edilmesi gereken akaid konuları içinde yer almıştır ki, bu konuların hepsi de âhâd yolla gelmiş hadîslerden alınmıştır. [775]

2. Hadîslerin değeri üzerinde münakaşalar

îmamet ve hilâfet meselesinin müslümanlar arasında sebep olduğu anlaşmazlık, oldukça erken bir devirden itibaren silâhlı çatışmaya dönüşmüş, bu çatışma ise, daha önce de açıkladığımız gibi, kendi görüşlerinde haklı olduklarını iddia eden ve bu görüşlerini dinî nasslarla teyid etmeğe çalışan birbirine düşman fırkaların doğmasına yol açmıştır. Dinî nassa dayanma ihtiyacı, bazan kendisini o kadar şiddetle hissettirmiştir ki, bu fırkalar, nass bulamadıkları zaman onları düzmek veya uydurmak zorunde kalmışlar ve çok iyi bildiğimiz gibi, mevzii hadîsler böyle bir faaliyetin neticesi olarak birden bire ortaya çıkmış ve kısa zaman içinde sayıları bir hayli kabarmıştır.
Hadîsin îslâm dinindeki yeri ve değeri malûmdur. Kur'ânı Kerîmden sonra teşriin ikinci kaynağı oluşu, kitabımızın baş taraflarında da işaret ettiğimiz gibi, muhtelif Kur'ân âyetleriyle kat'ıyyet kazanmıştır. Onun bu değerini isbat etmek için başka delillere elbette ihtiyaç yoktur. Nitekim ikinci asırdan itibaren ortaya çıkmağa başlayan fıkıh mezheblerinin teşekkülünde hadîslerin oynadığı rol de bunun bir başka delilidir. Fakat mevzu hadîslerin zuhurundan ve geniş çapta yayılmasından istihraç edebileceğimiz bir değer hükmü daha vardır ki, biz bunu, garîb karşılanmaması gereken bir espri içinde belirtmek istiyoruz. Bu da hadîsin değerine paralel olarak hadîs vazcının gelişmiş olmasıyle ilgilidir. Gerçekten, bir şey ne kadar değerli ise» ona sahip olma arzusu da o kadar şiddetli olur. Eğer bu kaideyi, imamet ve hilâfet kavgalarının ortaya çıkardığı fırkaların dinî bir nass olarak, hadîse duydukları ihtiyaç yönünden ele alacak olursak, diyebiliriz ki, eğer hadîs müslümanlar arasında bu derece kesin- bir değer ifade etmemiş olsaydı, ne bu fırkalar hadîs vaz'ma mukabil İslâm'ın kebîreden saydığı yalancılığı yüklenmek lüzumunu hissederlerdi; ne de onların dışındakiler kendi gayeleri için aynı gabaveti işlerlerdi. Oysa ki onlar, hadîs vazcını yegâne kurtarıcı bir çare olarak görmüşler ve her şeye rağmen bu işi gerçekleştirmişlerdir. Bu da, hadîsin şüphe götürmez üstünlüğünü gösteren bir delildir. Maamafih vazettikleri hadisler, gerçekte, onlara bir kurtuluş yolu sağlayamamışa, bu elbette, Allah'ın doğrulara yardımı ve asıl hadîsçilerin onların oyunlarını bozmaları sayesinde olmuştur.
Hadisin kısaca işaret ettiğimiz bu üstün değeri niüslümanlar arasında yaygın bir şekilde kabul edilmiş olmakla beraber, ikinci asırda hadîse karşı yeni bir cereyanın başlatıldığı anlaşılmaktadır. Bu cereyan kısmen veya tamamen, hadîsin islâm teşriindeki aslîyyetini inkâr esasına dayanmış; bu suretle hadîs, yalancıların uydurdukları sözlerle onu ifsad etmeğe çalışanların yanında, bir de inkarcıların tasallutuna maruz kalmıştır.
Hadîsi kısmen veya tamamen inkâr edenleri, bize, eş-Şâfi'î haber vermektedir. Hadîsin yılmaz müdâfilerinden biri olan bu büyük imam, el-Vmm adlı eserinde üç taifeden bahsetmiş ve bunlarla yaptığı münakaşaları özetlemiştir [776]. Eş-Şâficl'nin verdiği bilgiye göre, bu üç taifeden biri, Kur'ânın hadîse muhtaç olmadığı ve esasen hadîs râvilerinin, hata, unutkanbk ve yalandan salim bulunmadıkları cihetle, hadîsin İslâm teşriinin asıllarından biri olamayacağı görüşünü ileri sürerek onu tamamen inkâr etmiştir. Diğer bir taife, hadîsin Kur'âna zâid bir hüküm getiremiyeceğini ve ancak onu beyan edebileceğini ve dolayısiyle Kur'anda asılları bulunan ve beyan mahiyetinde vârid olan hadîslerin alınabileceğini ileri sürerek onları kısmen reddetmiştir. Üçüncü taife ise, râvileri adalet \c zabt yönünden ne derece güvenilir olurlarsa olsunlar, âhâd yolla gelen hadîslere itimad edilmeyeceğini, bu sebeple yalnız mutevatir olan hadîslerin alınabileceğini iddia ve dolayısiyle hadîslerin tamamına yakın bir kısmını inkâr etmiştir.
Eş-Şâfici, hadîsleri tamamen reddeden taifeden bahsederken şöyle der: "Ashabının mezhebine göre ilim ehline mensup birisi bana dedi ki: Sen bir Arabsm. Kur'ân senin mensup olduğun milletin dili ile nazil oldu. Sen Kur'ânı iyi bilirsin. Bu kitapta Allah'ın inzal ettiği farzlar vardır. Birisi bunlardan şüphe etse, yahut Kur'anda iltibasa düşse, onu hemen tövBeye davet edersin; tövbe etmese öldürürsün. Allah Ta'âlâ Kur'ân hakkında "onu her şeyi beyan için indirdik" buyurur. Allah'ın farz kıldığı bir şey hakkında, senin, yahut bir başkasının, bir defa bu farz âmindir; bir başka defa da hâstır, yahut bir defa o şeydeki emir farzdır, bir başka defa da delâlettir, demeniz nasıl caiz olur? Aralarında böyle ayırımlar yaptığın pek çok şey vardır. Elinde bir, iki, yahut, üç hadîs var; birisinden rivayet ediyorsun; o bir başkasından, o da bir başkasından; böylece isnadı Hazreti Peygambere kadar ulaşıyor Bununla beraber sen ve senin mezhebinde olanlar, karşılaştığınız, hatta sıdk ve hafıza yönünden başkalarının üstünde tuttuğunuz kimselerden biç birini, yine de galattan, unutkanlıktan ve; haladan tebriye o I mi y ursunuz. Ve balla görüyorum ki, bir çok kimseler hakkında, fulan şu hadîste, fulan da bu hadîste hata etti, diyorsunuz. Birisi, kendisiyle helâl veya haram kıldığınız ılm-i hâssa (haber-i vâhıd) dan bir hadîs hakkında "Hazreli Peygamber bunu söylemedi; siz yahut onu size rivayet eden hataya düştünüz; veya siz yahut onu size rivayet eden yalan söylediniz" dese, onu tövbeye davet etmiyorsunuz; ona "bu söylediğin ne kadar kötü bîr söz" demekten öte bir şey de söylemiyorsunuz. Hiç Kur'ân ahkâmı ile, durumlarını açıkladığınız böyle bir kimsenin haberi arasında tefrik yapmamak caiz olur mu? Siz böyle kimselerin, haberlerini Allah'ın kitabı yerine koyuyor, onlarla verip, onlarla menediyorsu-nuz..." [777] ".
Görüldüğü gibi, cş-Şâfi'î'ye hadîsin değeri hakkında bu sözleri söyleyen şahıs, Kur'ândan başka bir şey kabul etmemekte ve râvîleri, yalandan, hatadan ve nisyandan berî olmayan hadîsin Kur'ân mertebesine yükseltilmesine ve onunla Kur'ân âyetlerinin tahsis, takyid veya tafsîl yolu ile beyan edilmesine karşı koymaktadır. Oysa ki eş-Şâfi'î, yukarıda bir kısmını naklettiğimiz bu münakaşada, muhatabına verdiği cevapta, Allah Ta'âlânın, Hazreti Peygamberin emrine tâbi olmayı üzerimize farz kıldığını ve "RasûPün size getirdiğini alın, nehyettiği şeyden de sakının" buyurduğunu belirtmiş, Hazreti Peygamberin devrine yetişmeyen ve onu görmeyen kimselerin, onun emrine tâbi olmak hususundaki farzı edâ edebilmelerinin de ancak haber yolu ile mümkin olabileceğini söylemiştir [778]. Keza eş-Şâfi'î'nin açıkladığına Stire, namaz, zekât ve hacc gibi mücmel olarak zikredilen farzların, hadîsin beyanı olmaksızın anlaşılıp edâ edilmesi de mümkin değildir [779].
Eş-Şâfi'î, hadîsleri tamamen reddeden mezhebe mensup bir şahısla yaptığı bu münakaşa sırasında, hakkında Kur'ân nassı bulunan şeylerle ilgili hadîslerin kabul edilebilecğini, fakat bunun dışındaki haberlerin kabul edilmemesi gerektiğini ileri süren taifeyi de zikreder [780] ve bunların da, hakkında Kur'ân nassı bulumadıkça hiç kimse üzerine her hangi bir farzın terettüb etmiyeceğine dair birinci taifenin sahip olduğu görüşe yakın görüşler ileri sürdüklerini açıklar. Eş-Şâfi(i'ye göre bu görüş de, nâsih ve mensûhun, hâs ve âmnun bilinmesine imkân vermez [781].
Eş-Şaf^i'nin haber-i hâssa dediği haber-i vahidi reddeden üçüncü taife hakkında verdiği bilgi de şöyledir: "Bir taife de, haberleri tesbit etmenin ümmet için lüzumlu olduğu hususunda bize muvafakat etti. Benim, sünnetİ reddedenlere karşı hüccet olarak kullandıklarımı, onlar da sünnetin hüccet olduğunu isbat için yeterli görüyorlar ve buna muhalefet edenleri şiddetle sıkıştırıyorlar. Onlardan bir gurup toplu olarak ve münferid halde benimle konuştular. Onların münferiden ve toplu olarak benimle ne konuştuklarını ve benim onlara ne cevap verdiğimi nakletmek için aynen bellemiş değilim. Onların delillerini çürütmeğe gayret ettim. Söylediğim bazı şeyleri ve kimlere söylediğimi, onları ilzam edeceğini bilerek zikrediyorum. Allah'tan beni korumasını ve muvaffak kılmasını dilerim. Onların söyledikleri şeylerden bir kısmı şöyledir: Hâkim olsun müfti olsun, ancak ihata ettikleri cihetle hükmedip fetva verebilirler. İhata, zahirde ve bâtında hak olan ve Allah indinde kendisiyle şehadet olunan ilimdir. Bu ise. Kitapla, üzerinde icmâ hasıl olan sünnetle ve insanların hakkında birleşip ayrılığa düşmemeleriyle hasıl olur. Bu takdirde hüküm daima birdir, işte böyle olduğu zaman onları kabul etmemiz lâzım gelir. Meselâ öğle namazı dört rik'attır; çünkü üzerinde niza yoktur; hiç bir müslüman ona karşı gelmemiştir. Hiç kimsenin ondan şüphe etmesi mümkin değildir..." [782].
Görüldüğü gibi bu taife de, hadîslerin mühim bir kısmını reddederken, kabul edilebilecek hadîs cinsini tavsif etmiş ve bunun, müslümanların topluca üzerinde ittifak ettikleri, şüphe ve tereddüde mahal olmaktan uzak haber cinsinden olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Onların bu görüşünden anlaşıldığına göre, bir veya bir kaç kişi tarafından rivayet edilen hadis ki daha sonraları usülcüler bunlara ahâd adını vermişlerdir; râvileri ne derece âdil ve zabıt olurlarsa olsunlar, hataya düşmekten ve nisyan illetine maruz kalmaktan masun bulunmadıkları cihetle kabule şâyân değildir. Buna mukabil müslümanların kabulünde ittifak ettikleri hadîsler ise âmme tarafından yine ittifakla nakledildikleri için bunlar

üzerinde hiç kimsenin şüphe ve tereddüdü olamaz. Bu taifenin hadîslerle ilgili bu görüşü kısaca özetlenmek gerekirse, diyebiliriz ki, âhâd yolla gelen hadisler kabule şayfin değildir ve dinde hüccet olarak kullanılamaz. Kabule şayan olan hadisler ise, yalnız âmmenin rivayeti olan ve mutevatir denilen hadîslerdir.
Eş-Şâfi% bu üç taifenin iddialerını, bahis konusu ettiği münakaşa sırasında kısaca cevaplandırmıştır. Fakat bunlara karşı onun asıl cevabı er-Ri-sâle adlı meşhur eserinde yer almıştır. Bu cevaplar, hadîsi kısmen veya tamamen inkâr etmekte muannid olmayan ber akl-ı selim sahibini ikna edecek mahiyettedir.
Eş-Şâfi1!, hadîsi kısmen veya tamamen reddeden bu üç fırkayı, yahut münakaşa ettiği fırka mensuplarını zikretmemiş, onların kimler olduğunu açıklamamıştır. Bununla beraber Târlhu-t-teşri* el-lslâml müellifi Şeyh el-Huzarî hadîsleri külliyyen reddeden taifeyi bahis konusu ederek şu görüşü, ileri sürmüştür: "Eş-Şâfi1! bu görüşe sahip olan kimsenin şahsiyyetini açıklamamıştır; tarih hakkında da bize açıklayıcı hiç bir bilgi vermemiştir. Ancak müteakip bahiste hebr-i hâssayı reddeden kimselerle yaptığı münakaşa sırasında, hadîsleri külliyyen reddeden mezheb sahibinin Basra'ya mensup olduğunu tasrîh etmiştir. Bu sıralarda Basra, kelâmı ilimlerin hareket merkezi idi ve mutezile mezhebi burada neş'et etmiş, ileri gelenleri ve yazarları burada yetişmişti. Bunlar hadîs ehline karşı husumetleriyle de maruf idiler. Her halde hadîsleri reddeden görüş sahipleri bunlardan olacaktı. Bu zan, bende, Ebu Muhammed Abdullah İbn Müslim İbn Kuteybe (Ö. 276) nin Te'-vllu muhtelifVl-hadls adb kitabını gördükten sonra daha da kuvvetlendi, İbn Kuteybe, bu kitabın baş tarafında "Allah seni tâatıyle mes'ûd, sıyanetiyle muhafaza ve hak yolda rahmetiyle muvaffak edip kendi ehlinden kılsın. Bana kelâm ehlinin hadîs ehline küfrettiklerini, onları imtihana çektiklerini ve kitaplarında bol bol onları zemmederek yalancılıkla ve mütenakız hadis rivayet etmekle suçladıklarını yazıyorsun" dedikten sonra, en-Nazzâm ve el-Câhız gibi mutezilenin ileri gelen kelâmcılarımn hadîs ehline nasıl hücum ettiklerini anlatmıştır" [783].
El-HuzarFnin, hadîsleri külliyyen reddeden bu taifenin kimler olduğu hakkındaki tahmininde bir hakikat payının bulunduğuna şüphe yoktur. Zira mutezilenin bütün ileri gelen imamları haber-i âhâdı kabul etmedikleri gibi, mutevatir haberlerin de bazan yalan olduğunu ileri sürerek onların delil olarak alınamayacağını iddia eden mutezilî imamlar vardır. Bunu anlamak için mutezileden söz eden bazı kaynaklara göz atmak yeterlidir. [784]

3. Mutezile ve hadîs

a. Vâşıliyye fırkası

İlk mutezile imamlarından Vâsıl İbn cAtâ'ya nisbetle onun görüşünde olanların teşkil ettiği fırkaya Vâşıliyye denilmiştir.
Müslümanlar arasında zuhur eden siyasî mücadelenin, tesiri akaid üase-rinde de görülen fikir ayrılıklarına sebep olduğunu ve bunun neticesinde bir takım itikadî mezhablerin ortaya çıktığını daha önceki bahislerimizde incelemiştik. Mutezilenin doğuşundan bahsederken de, <0§mân İbn cAffân*ın öldürülmesinden ve f AH ile Mu'âviye arasında çıkan savaştan sonra müsluman-lar arasında yoğunlaşan îman-küfür münakaşalarına temas etmiş ve bu sıra-Urda el-Hasan el-Başrî (ö. 110) nin talebesinden biri olan Vâşü İbn cAt5* CÖ. 131) nın, murtekihu'l-kebîre (büyük günah &ahibi)nin mü'min de kâfir de olmadığı, fakat menzile beyne menzileteynde (îman ile küfür arasında) bulunduğu görüşünü ortaya atarak hocasından itizal ettiğini ve bu itizalin, ileride mutezile adiyle anılacak olaa büyük bir itikadı mezhebin doğumu olduğunu açıklamıştık. El-Hasan el-Başrî, Basra'nın ileri gelen imamlarındandı ve Basra camiinde bir kürsüsü ve etrafında bir de ilim halkası bulunuyordu. Vâsıl İbn 'Ata* ise, bu halkayı teşkil eden ve el-Hasan el-Başrî'den ilim alan talebeden birisi idi. Bu bakımdan mutezilenin doğum yeri Basra oluyordu; doğum tarihi ise, birinci asrın sonları ile ikinci asrın başlarına rastlıyordu.
El-Hasan el-BaşrTye karşı davranışıyle yeni doğan mezhebe bir de ad bulmuş olan Vâsıl tbn £Atâ', hocasından ve diğer müehimanlardan değişik bazı görüşlerle ayrılmıştır. Ebü Manşür el-Bağdâdî (ö. 429), Vâşıliyye fırkasından bahsederken, hâricilerden Ezârika'nın, Şufriyye'nin, Necedât ve tbâ-zıyye'nin murtekibu'l-kebîre hakkındaki görüşlerini zikretmiş, bu arada tâbi-ûn uleması ile ekseri ümmetin görüşüne de işaret ettikten sonra, Vâsıl İbn 'Atâ'nın bütün bu görüşlerden farklı bir görüşle ortaya çıktığını ileri sürerek onun hakkında şu bilgiyi vermiştir:
"Sonra Vâsıl üçüncü bir bidcatla seleften ayrıldı. O, kendi asrında bütün müslümanların, CAU ve ashabı, fâlha, Zubeyr, cÂişe ve diğer Cemel ashabı hakkında muhtelif görüşlere sahip olduklarını görüyordu: Haricîler, fâlka, Zubeyr, cAişe ve taraftarlarının Cemel vak'asında CA1Î ile dövüştükleri için kâfir olduklarını, ^Alî'nin ise, bu vak'ada ve Mucâviye ile ŞıffinMe dövüşüp tahkime başvuruncaya kadar haklı, fakat tahkimden sonra onun da kâfir olduğunu iddia etmişlerdi. Ehl-i sünnet ise şu görüşe sahipti: 'Alî onlarla dövüşmekte haklı idi; onlar ise âsî idiler ve CAH ile dövüşmekte hataya düştüler. Fakat hataya düşmeleri şehadetlerini iskat edecek küfür de değildir, fısk da. Bu görüşle ehl-i sünnet, her tarafa mensup iki âdil kişinin şehadetini makbul sayıyordu. Vâsıl îbn cAtâ' ise gerek hâricilerin ve gereksejehl-i sünnetin görüsüne muhalefetle, iki fırkadan birinin fâsık olduğunu, ancak bunlardan hangisine fâsik denileceğini bilmediğini ileri sürmüştür. Buna göre ya *AU ile Hasan, Huseyn, ibn (Abbâs, (Âmmâr ibn Yâsir, Ebû Eyyûb el-Anşârî gibi diğer bir çok taraftarları, yahutta Jalha, Zubeyr, (Aîşe ve Cemel'deki diğer taraftarları fâsiktır. Bu itibarla Vâsıl, "iki taraftan birer kişi, meselâ <A1! ve Tâlha, yahut CA1I ve Zubeyr en basit şeyde şehadette bulunsalar, ikisinden birinin fâsık olduğunu bildiğim için şehadetlerini kabul etmem; fakat bu iki kişi yalnız bir tarafa mensup olursa o zaman kabul ederim" diyordu" [785].
Görüldüğü gibi, mutezilenin ilk imamlarından sayılan Vâsıl ibn cAtü, bu görüşü ile, ilk hadîs kaynaklan olan ve Hasreti Peygamberden pek çok hadîs rivayet' ettikleri bilinen ummu'l^minîn cAişe, tAU tbn Ebî f âlib ve İbn Abbas gibi sahabenin ileri gelenlerim, kesinlikle bilmediğini söylese bile, fâsik olmakla itham ediyor ve şehadetlerini batıl sayıyordu. Hadîs rivayetinin, şehadetin bir çeşidi olduğu gözönünde bulundurulursa, VâşıTın, Cemel vakasına' adı karışmış bir çok sahabenin rivayetlerini reddetmiş olduğu kolayca anlaşılır. [786]

b. Amriyye fırkası

Vâsıl İbn (Atâ'nm yakın arkadaşı olan ve onunla birlikte mutezile mezhebinin kurucularından sayılan cAmx İbn (Ubeyd*e mensup olanlara cAm-riyye denilmiştir. El-Bağdâdî'nin açıkladığına göre (Amr İbn <Übeyd, "kaderin reddi bid'atmda, menzile beyne menzileteyn dalâletinde ve Cemel vakasında iki tarafa mensup birer şahsın şehadetlerinin reddi görüşünde VasıTa iştirak etmiştir. Hattâ bu son görüşte VâşıFdan da ileri giderek Cemel'de biribiriyle dövüşen iki tarafın her ikisinin de fâsik olduklarını iddia etmiştir. Bu suretle Vâsıl yalnız iki tarafa mensup iki kişinin şehadetlerini reddetmiş-ken, 'Amr İbn <Ubeyd, ister yalnız bir tarafa mensup olsun, ister her iki tarafa mensup olsun, şehadetlerini merdûd saymıştır; çünkü ona göre her iki taraf da fâsiktir. Vâsıl ve Amr'den sonra gelen mutezile imamları bu meselede birbirlerinden ayrılmışlardır. En-Nazzâm, Mucammer ve elCâhız, VâşıTın görüşüne tâbi olmuşlar, Havşeb ve Hâşim el-Evkas ise, başların necat bulduğunu, etba'ın ise helak olduğunu ileri sürmüşlerdir" [787]
Görüldüğü gibi (Amr İbn cUbeyd de Vâsıl İbn cAtâ' gibi, hattâ ondan daha ağır bir şekilde bazı ileri gelen sahabîleri fısk ile itham etmiş, onların şehadetlerini iskat etmek suretiyle rivayet ettikleri hadîslerin makbul olmadığını açıkça ileri sürmüştür. Zaten mutezile imamı olması dolayısiyle kaderiyyeden sayılan tAmr İbn cUbeyd, kader inancını şiddetle red ve bu konuda Hazreti Peygamberden rivayet edilmiş sahih hadîsleri de aynı şiddette inkâr eden bir kimse olarak da tanınmıştır. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin açıkladığına göre (Amr İbn <Ubeyd, başta 'Abdullah, İbn MesSid ve Enes İbn Mâlik gibi tanınmış kimselerin de bulunduğu onüç sahabînin Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri "bir kimse anasının karnında 40 gün kaldıktan sonra kan pıhtısı haline gelir; sonra et ve kemik teşekkül eder. Bundan sonra Allah ana rahmine bir melek gönderir; bu meleğe şu dört emir verilmiştir: Doğacak olan insanın rızkı; eceli; âsî veya muti olacağını tesbit etmek. Allah'a kasem ederim ki, içinizden bîri veya bir kimse, cehennem ehlinin amelini işler; öyle ki cehenneme girmesine bir kulaçtık mesafe kalır; fakat kitap (kader) öne geçer ve o kimse cennet ehline yaraşır bir iş işleyerek cennete girer. Bir başkası cennet ehlinin işini işler; cennete girmesine bix iki kulaçhk mesafe kalır; fakat kitap öne geçer ve o kimse cehennem ehline yaraşır bir iş işleyerek cehenneme girer" [788] hadîsini işittiği zaman şöyle demiştir: "Eğer bu hadisi (onun râvilerinden olan) el-A'meş söylerken işitseydim ona yalancı olduğunu söylerdim. Zeyd îbn Vehb söylerken işitseydim cevap vermezdim. 'Abdullah Îbn Mes'üd söylerken işitseydim kabul etmezdim. Peygamber söylerken işitseydim reddederdim. Allah böyle söyleseydi O'na da derdim ki: Sen bu esas üzere bizden misak almadın" [789].
Bu haber, bir kaderiyye imamı olan cAmr Îbn 'Ubeyd'in, kaderi isbat eden ve Hasreti Peygamberden bir çok sahabî tarafından rivayet edilen [790] sahih bir hadîsi, inancına aykırı düştüğü için hangi yollarla reddetiğini açık bir şekilde göstermektedir. [791]

C. Huzeliyye Fırkası

Ebu'l-Huzeyl Muhammed Îbnu'l-Huzeyl el-<Allâf (Ö. 227 veya 235) a nisbetle onun görüşünde olan mutezileye Huzeliyye adı verilmiştir. Mutezile Vâsıl îbn cAtâ' ve (Amr îbn cUbeyd ile tarih sahnesine çıkmış olmakla beraber, sistemli bir mezheb olma hüviyetini Ebu'l-Huzeyl sayesinde kazanmıştır, islâm'a aykırı bir çok görüşleri yüzünden şiddetli hücumlara maruz kaldığı gibi, tekfir de edilmiştir. Hattâ onu tekfir edenler arasında kendi mezhebine mensup olan imamlar bile vardır, El-Bağdâdl'nin bildirdiğine göre [792], el-Murdâr adiyle maruf meşhur mutezile imamı, Ebu*l-Huzeyl'in fezayibı ve kendine hâs dalâletleri sebebiyle tekfiri hakkında büyük bir kitap telif etmiştir. Keza meşhur mutezilî el-Cubbâ'Fnin de Ebu'l-Huzeyl'e reddiye mahiyetinde ve onu tekfir eden bir kitabı vardır. *

Ebû Manşür el-Bağdâdl, Ebu'l-Huzeyl'in altıncı fezayihı olarak bize şu bilgiyi vermiştir: Ebu'l-Huzeyl'e göre Peygamberler ve diğerleri hakkında, artık havastan uzak kabnış şeylerin ahbar yolu ile bilinmesi, aralarında cennet ehlinden bir veya daha fazla kimselerin bulunması şartı ile en az yirmi kişi ile mümkin olur. Aralarında cennet ehlinden birisi bulunmadıkça, yalan üzerinde birleşmeleri mümkin olmayan tavatür sayısına baliğ olsalar bile, kâfir fâsik olanların haberiyle hüccet kaim olmaz. Dört kişinin altındakilerin haberi hiç bir hüküm ifade etmez. Dördün üstünde ve yirmiye kadar olan kişilerin haberiyle ilmin vukuu muhtemeldir; fakat bazan da bu ilim vukubul-maz. Bununla beraber haberi yirmi kişi rivayet eder, aralarında da cennet ehlinden birisi bulunursa, bA haber mutlak surette ilim ifade eder.

El-Bağdâdİ, Ebu'I-Huzeyl'in haberler hakkındaki bu görüşünü naklettikten sonra, şu açıklamayı yapmak lüzumunu hissetmiştir: Eb»*l-Huzeyl*in, aralarında cennet ehlinden birisinin bulunduğu yirmi kişinin haberinin hüccet olacağı yolundaki iddiası, şer'î ahkâmla ilgili haberleri faydasız hale getirmek gayesini güder; çünkü o, aralarında bulunmasını şart koştuğu cennet ehlinden birisi ile, itizal, kader, ve Allah'ın makdûratını yok etmek hususunda kendi bidcatına mensup olan kimseyi kaydetmektedir. Çünkü bu görüşte olmayan kimse, onun itikadınca, mü'min olmadığı gibi cennet ehlinden de değildir. Ebu'I-Huzeyl'den önce biç kimse böyle bir bidcatı, yani yirmi kişi-nin rivayeti şartını ileri sürmemiştir [793].

Görüldüğü gibi Ebul-Hugeyl, Hazreti Peygamberden dine müteallik bir hadîsin hüccet olarak kullanılabilmesi için, onun en az yirmi kişi tararından rivayet edilmesini ve bu yirmi kişi arasında bir veya daha fazla mutezilî görüşlü kimsenin bulunmasını şart koşmuştur. Bu şartı ihtiva etmeyen bir hadîs, onun nazarında makbul değildir. Eğer el-Bu^âri, Müslim ve diğer tanınmış hadîs imamlarının, mezheblerinin dâhiliğini yapan bid'at ehlinden ve dolayı-siyle mutazile görüşünde olanlardan hadîs nakletmedikleri gözönünde bulundurulursa, bugün elimize bulunan bütün hadîa kitaplarının ihtiva ettikleri hadîsleri Ebul-Huzeyl'in şartına uymadığı için bir kalemde çizip atmak gerekmektedir. Çünkü bu hadîsleri rivayet edenler arasında, Ebul-Huzeyl'e göre cennet ehlinden olan tek bir mutezilî yoktur. [794]

d. Nazzamiyye fırkası

Ebu*l-Huzeyl'in kız kardeşinin oğlu olan ve en-Naizâm adiyle tanınan Ebü tshâk îbn Seyyar (ö. 231), kendi görüşüne bağlı olan motezilîlerle Nai-zâmiyye fırkasını meydana getirmiştir. Basra'da yaşayan en-Nazzâm, daha çocukluğundan itibaren seneviyye ve semeniyye dinlerine mensup bazı kimselerle temas etmiş, daha sonraları felsefe ile meşgul olarak bu sahada kendine hâs bazı görüşler ileri sürmüştü): [795]. Devamlı olarak zındıklarla teması, İslâm'ın aslına ve fer'ine müteallik bir çok meselede tahrib edici bir görüşü benimsemesine vesile olmuştur. Meselâ Kur'ânı Kerîmin i'câzını reddetmiş, üslûp ve tertibiadeki güzelliğin bir mucize olmadığını, insanların da onun gibisini ve hattâ ondan daha güzelini telif edebileceklerini ileri sürmüştür [796]". Ümmetin her asırda re'y ve istidlal yönünden hataya düşebileceğini iddia eden en-Nazzâm, kıyas ve icma'ı teşriin asılları olarak da reddetmiş-tii. Daha mühimmi, mutevatir haber nakılcilerinin, sayı itibariyle ne kadar çok olurlarsa olsunlar, her birinin değişik gaye ve maksatları bulunduğu için, yalan üzerinde ittifak etmelerinin mümkin olduğunu ileri sürerek bu çeşit haberlerin de kesinlik ifade edemiyeceği iddiasında bulunmuştur [797].

En-Nazzâm'ın sahabe ve hadisçiler hakkındaki çirkin sözleri, kendisi gibi bir mutezile imamı olan el-Câhiz tarafından da nakledilmiştir. Ebu Man-şûr el-BağclâdTnin, el-Câhız'ın Kitâbu%Matârif'mden naklettiğine göre en-Nazzâm, hadîs ashabını ve Ebü Hurayra'dan rivayetlerini ayıplamıştır; çünkü ona göre Ebü Hurayra insanların en yalancısıdır [798]. En-Nazzâm, <Omer İbnu'l-Hattâb'a da dil uzatmış ve onun hem HudeybiyyeMe, hem de Hazreti Peygamberin vefatı sırasında şüpheye düştüğünü, Fâtıma'yı dövüp ona miras vermediğini, hacc mutcasını nehyettiğini, mevalîlerin Arap kadınlarıyle evlenmelerini haram kıldığını, teravih namazını bir bidcat olarak ihdas ettiğini ileri sürmüş, diğer bazı tasarruflarından dolayı onu kötülemiştir. Keza 'Osman İbn (Affân*a bazı azil ve tayinleri, * Abdullah İbn MesSid'a kader ve inşikâku'l-kamer hadîslerini rivayeti dolayisiyle ta'netmiş, re'y ve ictihad-lanndan dolayı kötülemediği hiç bir sahabî bırakmamıştır [799].

Görüldüğü gibi en-Nazzâm, bir taraftan mutevatir ve dolayisiyle âhâd haberleri reddedip başta sahabe olmak üzere İra haberlerin râvilerini kötüleyerek, diğer taraftan kıyas ve icma^ reddederek İslâm teşriinin bütün kaynaklarını kurutma yolunu tutmuş, Kur'ânı Kerîme de dil uzatmak suretiyle dini temelinden yıkmak istemiştir.

Hicretin ikinci asrında yaşayan ve yaşıyışlarım üçüncü asrın başlarında da devam ettiren bazı mutezile imamlarının, Hazreti Peygamberin hadîsleri ve hadîs ashabı hakkındaki kanaatlanni Öğrendikten sonra, eş-ŞâficI ile haberlerin değeri üzerinde münakaşa eden fırka mensuplarının kimler olduğunu tahmin etmekte ve bu tahmini kuvvetli bir kanaat olarak açıklayan el-Hu-zarTye hak vermekte her halde güçlük çekilmeyecektir. Mutezile, bir taraftan felsefî inançları, diğer taraftan hadîs ve hadisçiler hakkındaki menfî kanaatlarıyle İslâm tarihinde büyük bir fitnenin ilk ateşleyicileri olmuşlardır. Üçüncü asrın başlarında, halku'l-Kur'ân inancı ile ilgili olarak açtıkları kampanyada» zamanın hadîs ve fıkıh imamlarını, bu inancın kabulüne zorlamışlar, aklın kabul edemiyeceği işkenceleri, bu inancı kabul etmeyen imamlara reva görmüşlerdir. [800]

E. HADİSLERİN TEDVİN VE TASNİFİ

1. Tedvin ne demektir?

Tedvin, lugatta cemetmek, toplamak manâsına gelir. Yazılı sahîfeleri biraraya getirerek iki kapak arasında bir kitap yapmak, bu manâda tedvinin tam karşılığıdır [801]. Sahîfelerin, kitabı vücuda getiren, yahut başka bir ifade ile, tedvini yapan kimse tarafından yazılmış olması şart değildir. Bununla beraber, kendi yazdığı sahîfelerle bir kitap vücuda getirebileceği gibi, başkaları tarafından yazılmış sahîfeleri de biraraya getirebilir, yani tedvîn edebilir.

Hazreti Peygamberin hayatında bazı sahabîlerin onun hadîslerini yazarak "şahîfe" adı verilen küçük çapta kitaplar vücuda getirdiklerini görmüştük. cAbdullah İbn 'Amr İbnil-cÂYm "Şödıfro" adını verdiği hadîs sahîfesi, yahut HemmSm İbn Munebbih'in Ebû Hurayra'dan yazdığı ve "Şa/tt(ıa" atlım verdiği bir başka sahife, bunların arasında en çok şöhret kazananları idi. Ancak biz, kitabımızın baştarafında bu sahîfelerden ve onların yazılışından bahsederken "tedvin'* tabirini kullanmamış, daha çok, yazma işine delâlet etmek üzere "kitabet" hıfzını tekrarlamıştık. Filhakika konu ile ilgili kaynaklarda, "kitabet" ile "tedvin" in, hattâ daha sonra bahis konusu edeceğimiz "tasnifin, ayrı ayrı zamanlarda hadîs toplama işine delâlet etmek üzere birbirinden farklı manâlarda kullanılmış oldukları görülür. Kitabet, Hazreti Peygamber ve sahabe devrindeki hadîs yazma işine delâlet etmektedir. Tedvîn, toplamak manâsına geldiğine göre, Hazreti Peygamber ve sahabe devrinde böyle bir faaliyetin mevcut olduğunu gösterecek biç bir delile sahip değiliz. Sadece, bazı sahabîler, Hazreti Peygamberden bizzat işittikleri hadîsleri yazmışlar, fakat bu sahabîlerden hiç biri, kendi işittiği hadîsler yanında, diğer sahabî arkadaşlarının işittikleri hadîsleri de toplayıp yazmayı düşünmemiş, yahut düşünmüş olsa bile böyle bir işe teşebbüs etmemiştir. Nitekim en meşhur sahife sahibi cAbdullah İbn tAmr, "Şâdıka" adını verdiği sahîfe-sine bakmak isteyen Mucâhid'e "bu, benim Rasülullah (s.a.s.) tan işittiğim eş-Şafâfe e$-5â<ft£a'dır ve benimle Rasülullah (s.a.s.) arasında bu hadîsleri bana nakleden hiç kimse yoktur" derken [802]", sahîfeyi, Hazreti Peygamberden yalnız kendisinin işittiği hadîslerden meydana getirdiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Keza Hemmâm tbn Munebbih'in sahîfesi de, yalnız Ebü Huray-ra'nın Hazreti Peygamberden naklettiği hadîslerden müteşekkildir. Bu da gösteriyor ki, sahabe devrinde toplama faaliyeti yok, fakat bazı sahabîlerin, yazabildikleri nisbette, Hazreti Peygamberden işittikleri hadîsleri yazma faaliyetleri vardır ve hadîs tarihinde bu faaliyete kitâbetu'l-lladi$ denilmiştir. Tedvin, muhtelif sa hainler tarafından yazılmış olan sahîfeleri birarada toplayarak bir kitap meydana getirmek manâsına gelebileceği gibi, yine muhtelif sahabîlerin rivayet etmiş oldukları hadîsleri yazıp bir kitapta toplamak manâsına da gelir. Buna göre tedvinin kitabete nazaran çok daha geniş ve sistemli bir toplama faaliyetinden ibaret olduğu ve bu faaliyetin hadîs tarihinde kitabetten sonra başladığı anlaşılmaktadır.

Tasnif kelimesi ise, diğerlerinden daha farklı bir manâya sahiptir. Eğer hadîsleri tedvin eden kimse (mudevvin), kitabını meydana getirirken, onları konularına göre sınıflandırır ve meselâ salâtla ilgili olanlarını bir bölümde, zekâtla ilgili olanlarını ayn bir bölümde zikrederse, "muşannaf"

denilen bir eser vücuda getirmiş olur ki, onun yapmış olduğu bu iş, hadîsleri konularına göre "tasnif" etmekten ibarettir. Hadîs tarikinde tasnif de tedvinden sonra başlamıştır.
Görüldüğü gibi, kitabet olsun, tedvin veya tasnif olsun, her üçü de, bir bakıma hadîs toplayıp yazmak manâsına gelse bile, gerek zaman bakımından ve gerekse sistem ve şümul bakımından birbirinden ayrılmakta ve değişik toplama ve tertip faaliyetlerine delâlet etmektedir. [803]

2. Hadis tedvininin başlangıcı

Hazreti Peygamber ve ashabı devrinde bazı sahabîlerin hadîs yazdıklarını ve bir takım sahîfeler vücuda getirdiklerini bitiyoruz. Ancak yukarıda açıkladığımız manâda sistemli bir toplama faaliyetinin, sahabe devrinden sonra, yani birinci asrın sonlanyle ikinci asrın başlarında başladığı anlaşılmaktadır. Şurası muhakkaktır ki, böyle konuda rakkamla tesbit edilmiş kesin bir tarih ileri sürmek elbette mümkin değildir. Bununla beraber, tedvinin başlangıcı ile ilgili olarak gelen bazı haberler, konuya ışık tutacak bir mahiyettedir. Bu haberlerin bir kısmı, hadîs rivayetinde ienad tatbikinden bahsederken ismi üzerinde durduğumuz tbn Şihâb ez-Zuhrl ile ilgilidir. Ez-Zuh-rl (50-124) bu haberlerde "hadîsleri ilk tedvin eden kimse" olarak görülür. Bu konuda Mâlik İbn Enes'in şu sözü bilhassa çok şöhret kazanmıştır: "Evvelumen devvene'1-hadîş.e İbn Şihâbin" {hadîsi ilk tedvin eden kimse ibn Şihâb-tır) [804]. Mâlik'in bu sözünü teyid eden bir başka haber de, ez-Zuhrl'nin bizzat kendisinden nakledilir. Ez-Zuhrl şöyle demektedir: "Bu ilmi benim tedvinimden önce hiç kimse tedvin etmemiştir" [805].
ibn Şihâb ez-Zuhrî'nin hadîs toplamak ve topladığı hadisleri yazmak hususunda büyük gayret sarfettiğini gösteren çeşitli haberler gelir. Bu haberlerden birisinde, onun talebu'l-hîm yolundaki refiki Salih ibn Keysân şöyle demektedir: "Ben ve ez-Zuhrî, talebu'l-'ılm için biraraya geldik ve süneni yazalım dedik. Hazreti Peygamberden gelenleri yazdık. Sonra ez-Zuhrl, sahabeden gelenleri de yazalım; onlar da sünnettendir, dedi. Ben, değildir, dedim. O yazdı, ben yazmadım; o muvaffak oldu, ben kaybettim' [806]. Ebu'z-Zinâd cAbdulIah tbn Zekvân'dan da, aşağı yukarı aynı manâya gelen şu haber nakledilmiştir: "Biz helâl ve haramla ilgili haberleri yazardık, tbn Şihâb ez-Zuhrl ise işittiği her şeyi yazıyordu. t)na ihtiyaç olduğu zaman anladım ki ez-Zuhrl halkın en âlimidir" [807]. Yine Ebu'z-Zinâd'dan gelen bir başka rivayette onun şöyle dediği görülür: "Ez-Zuhrî ile birlikte ulemayı dolaşırdık. Yanında bazı lâvha ve sahîfeler bulundurur, işittiği her şeyi onlara yazardı" [808]. Ez-Zehebl, Ebu'z-Zinâd'ın bu haberini naklettikten sonra şu açıklamayı yapmak lüzumunu hissetmiştir: "Ez-Zuhri, yazıya ihtiyaç duymayacak kadar hafız idi. Her halde o yazıyor, yazdıklarını hıfzediyor, sonra da onları imha ediyordu'[809].
Ez.-Zeh.ebl tarafından ileri sürülen bu görüşün, ez-ZuhrTnin hadîs kitabetini hoş karşılamadığına delâlet eden bazı haberlere müstenid olduğu anlaşılmaktadır. Filhakika daha ilk devirde, Hazreti Peygamberin müslümanla-n had» yazmaktan menettikten sonra, buna tekrar izin vermiş olmasına rağmen, müslümanlardan bazılarının kitabeti halâ herih görmekte devam ettikleri bilinen hususlardandır [810]. Bu kerahetin, işittikleri hadisleri sahifelere yazıp da hafızlarına, yerleştirmeyen kimselere karşı duyulan bir hoşnutsuzluktan ileri geldiğine şüphe yoktur. Çünkü hadîs, tslâm dininin temelidir ve onu Hazreti Peygamberin ağzından çıktığı şekilde muhafaza edebilmek için son derece dikkat ve ihtimam göstermek lâzımdır. Bu dikkat ve ihtimam ne derece büyük olursa olsun, bazan insanın, fıtratı icabı hata yapmaktan salim olmadığı da bir gerçektir. İşte bu sebepledir ki, ilk devirlerde hadîsini yazan fakat iyi bellemeyen kimseler, işin kolay tarafına yöneldikleri ve hadîse gereği gibi ihtimam göstermedikleri için hoş karşılanmamışlardır. Bu hoşnutsuzluk ise, tabii olarak, kolaylığa vasıta olan kitabete de yönelmiş ve bir çok lıadîsçi, hadîs hıfzını bir gelenek haline getirebilmek gayreti ile kitabeti herih görmeğe devam etmişlerdir. Hattâ bunlar arasında, kitabeti herih görmelerine rağmen, hafızaları için yine de ondan faydalanmak yolunu tutanlar vardır. Bazıları, işittikleri hadîsleri daha kolay hıfzedebilmek için yazmışlar, sonra imha etmişlerdir [811]Bazıları, yazdıklarını imha ettikleri için sonradan pişmanlık duymuşlar [812]; bazıları, ömürlerinin bir kısmında veya bütün Ömür boyunca hiç yazmadıkları için nadim olmuşlar [813]bazıları da, ya ömürlerinin sonunda yazdıkları bütün kitapları yakmışlar, yahutta ölümlerinden sonra yakılmasını vasıyyet etmişlerdir [814]. Bütün bunlar, hadîsi, bu işe ehil olmayanların tasallutundan korumak için başvurulan bir takım tedbirlerden ibaretti. Bu itibarla, yukarıda bahis konusu ettiğimiz İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin hadîs kita-betiyle ilgili olarak birbirine zıt haberler görülürse, bunu, haberlerin mev-sûkiyyetini hedef alan bir şüphe ile izah etmeğe çalışmak, bizi yanlış neticelere sevkeder. Filhakika ez-Zuhrî hakkında bu çeşit mütenakız haberler gelmiştir. Meselâ yukarıda da zikrettiğimiz Şâlih İbn Keysân ile Ebu'z-Zinâd'ın haberlerinden, ez-Zuhrî'nin, işittiği her şeyi yazdığını öğreniyoruz. Bunlara ilâveten bir başka haberde, ez-Zuhrî'nin karısının, onun kitaplarından şikâyet ettiğini ve ona "bunlar, üzerime getireceğin üç eşten daha çekilmez" dediğini görüyoruz [815]. Buna karşılık diğer bazı haberler, ez-Zuhii'nin kitap sahibi olmadığına delâlet ederler. Kurra İbn ŞuveyTin açıkladığına göre, ez-Zuhrî'nin elinde kavminin nesebi ile ilgili kitaptan başka yazılı hiç bir şey yoktur [816]. Başka bir haberde ise, Yûnus İbn Yezfd, ez-ZuhrTye kitaplarını çıkarmasını istemiş, ez-Zuhri de onu elinden tutup odasına götürmüş ve cariyesinden kitaplarım getirmesini istemiştir. Ez-Zuhrî şiir yazılı bazı sahîfeler çıkararak "bende bunlardan başka bir şey yok" demiştir [817]? Mâlik İbn Enes'e göre de, ne Sacîd lbnu*l-Museyyib'in, ne el-Çâsım'ın, ne (Urva'nın ve ne de ez-Zuhrî'nin öldükleri zaman hiç bir kitabları yoktur [818].
Her halde zıt görünüşlü bu haberler dolayısıyle olacaktır ki ez-Zehebî, yukarıda zikrettiğimiz açıklamayı yapmış ve "ez-Zuhrî, yazıya ihtiyaç duymayacak kadar hafız idi. Her halde o yazıyor, yazdıklarını hıfzediyor, sonra da onları imha ediyordu" demiştir. Fakat bu hususta gelen haberlerin mahiyeti ne olursa olsun, işin gerçek olan yönü şudur ki, ez-Zuhrî, talebu'1-Slme başladığı küçük yaşından itibaren Hazreti Peygamberden ve ashabından gelen haberleri yazmış, yazdıklarım da hıfzetmeyi ihmal etmemiştir. Nitekim bu geniş çaptaki faaliyeti dolayısıyle hadîsçiler arasında ilk müdevvin olarak tanınmıştır.
Ez-Zuhrî'nin tedvin faaliyetine, Emevî halîfesi cOmer İbn 'Abdi'MAzIz (99-101) resmî bir hüviyet kazandırmıştır. İslâm ülkesinin genişlemesi, hadîs bilenlerin bu ülkenin birbirinden uzak muhtelif şehir ve kasabalarına da-ğılması, daha kötüsü, şî*a, râfıza havâric gibi siyasî, murci'e kâderiyye mutezile gibi iktidî mezheblerin zuhuru ile müslümanların çeşitli fırka ve hizin-lere bölünmesi, nihayet bunlara paralel olarak hadîste vaz* (uydurma) hareketinin başlaması, tâ'at yönünden Kur'anla eşit derecede kıymeti haiz olan hadîs (sünnet) in karşısına, eşine rastlanmaz bir tehlike olarak dikilmiş, bu tehlikenin bertaraf edilmemesi halinde hadîslerin tamamen yokolacağı, İslâm'ın geleceğini düşünen her müslüman tarafından kolayca idrak edilir hale gelmiştir. İşte bu durumda hadîsçiler, cerh ve ta'dîl faaliyetini başlatarak, hadîs rivayet edenleri gözaltında tutmağa ve sıkı bir tenkid süzgecinden geçirdikten sonra güvenilir olanları olmayanlardan ayırmağa, her birinin rivayet ettiği hadîsleri sıhhat veya zafiyet yönünden derecelendirmeğe yönelmişlerdir. Hadîsçiler bu faaliyeti sürdürürken, fıkhı, ilmi ve takvası yanında çok hadîs rivayetiyle de tanınan ve imam olarak kabul edilen Halîfe cOmer İbn cAbdi*l-cAzîz [819]Me, sahih hadîslerin ancak bir kitapta toplanması halinde korunabileceği inancı içinde, Medine'de âmili olan Ebû Bekr İbn Mnhammed İbn cAmr İbn Hazme [820]şu emri göndermiştir î "Hazreti Peygamberin hadislerini, sünnetlerini, *Amra Bint cAbdirrahman*ın rivayet ettiği hadisleri araştır ve yaz; zira ben, ilmin kaybolmasından ve ulemanın ölüp gitmelerinden korkuyorum" [821].
Her ne kadar mezkûr haberin bazı rivayetlerinden, bu emrin yalnız Medine valisi Ebü Bekr İbn Hazm'e yazıldığı zannına varılırsa da, diğer bazı rivayetlerden Halîfenin, aynı emri, idaresi altında bulunan diğer valilere ve hadîsle meşgul olan bazı ulemaya da gönderdiği anlaşılmaktadır. Nitekim el-Hatib'in bir rivayetinde, Halîfenin, bu emri "Medine ehline" (ilâ ehti'l-Medlne) [822], es-Suyütî'nin Ebü Nucaym'den naklen verdiği haberde de "her tarafa" (ilal-âfak) yazdığı [823] belirtilmiştir. Esasen Halîfenin, tedvin işini ciddî surette gerçekleştirmeğe niyet ettiği düşünülecek olursa, tedvinle ilgili emrini, yalnız Ebû Bekr tbn Hazm'e değil, fakat bu işi yapmağa ehil olanların bulunduğu her tarafa göndermiş olması akla daha yakın gelmektedir. Nitekim bu emri alanlarından birisi de, yukarıda ismini ilk mudevvin olarak zikrettiğimiz tbn Şihâb ez-Zuhrf idi. Kendisinden nakledilen bir haberden öğrendiğimize göre ez-Zuhrî şöyle demektedir: "cOmer tbn tAbdi1-<Azîz bize sünenin toplanmasını emretti. Ona defter defter yazdık. O da idaresi altında bulunan her yere bu defterlerden birer nüsha gönderdi" [824].
'Ömer İbn *Abdi'l-cAzIz'in tedvinle ilgili emrini ilk gerçekleştiren ve topladığı hadîsleri Halîfeye gönderen kimse yine ez-Zuhrl olmuştur. Zira aynı emri alan Ebû Bekr İbn Hazm, işi nihayete erdirip yazdığı kitapları göndere-meden Halîfe vefat etmiş, topladığı hadîsler de kendi elinde kalmıştır [825]. Mâlik tbn Enes'in, sonradan, "bu kitapların ne olduğunu Ebü Bekr tbn Hazm'in oğlu 'Abdullah'a sordum; kaybolduğunu söyledi" demesi de[826], konu ile ilgili olarak zikrettiğimiz diğer haberlerin doğruluğunu teyid eder.
Mezkûr haberler, tedvin faaliyetinin ez-Zuhri ile başladığını ve Halîfe (Omer İbn 'Âbdil-'Azîz'in bu husustaki emri ile resmen teşvik ve takip edildiğini göstermektedir. Ancak burada dikkat edilmesi ve yanlış anlaşılmaması gereken bir husussa işaret etmekte fayda yardır: Her ne kadar ez-Zuhrl ilk mudevvin olarak kabul edilmiş ise de, bu, onun muasırları arasında ondan başka hadis toplayan kimselerin bulunmadığı manâsında anlaşılmamalıdır. Hadis kitabetinin daha Hazreti Peygamber hayatta iken başladığı ve giderek yaygınlaştığı gözönünde bulundurulursa, ez-ZuhrTden daha yaşlı tâbî'ûn arasında, kitabeti kerih gören bazı kimseler bulunsa bile, muhtelif sahabî-lerden işittikleri hadîsleri yazan kimselerin de bulunduğu inkâr edilemez. Onların bu faaliyetinide hadîs tedvini içinde mütalâa etmemek için hiç bir sebep yoktur. Bununla beraber ez-Zuhrî'nin ilk mudevvin olarak tanınması, bu sahadaki faaliyetinin çok daha geniş ve semereli obuası sebebiyledir.

Ma'mer tbn Râşid'in "biz, ez-Zuhrl'den pek çok hadîs öğrendiğimizi zannederdik; fakat Halîfe el-Velîd İbn Yezld öldürülüpde (126) hazinelerinden Mervân ailesi için ez-Zuhrl'den yazılan ilmin kitaplar halinde hayvan sırtında taşındığını görünce, ondan öğrendiklerimizin ne kadar az olduğunu anladık" sözü [827]", ez-Zuhrî'nin bu sahadaki faaliyetinin büyüklüğüne delâlet ettiği gibi, o devirde ez-Zuhrî'den başka her hangi bir hadîsçi hakkında da söylenmemiştir. [828]

3. Hadîslerin Tasnifi

Birinci hicrî asrın sonu ile ikinci hicrî asrın.başı, hadîs tedvininin başlangıcı olarak kabul edilmekle beraber, asıl hadîs eserlerinin ortaya çıkışı, ikinci asrın ilk yarısından sonraki devreye rastlar, Ez-ZuhrTnin tedvin faaliyetiyle ilgili olarak Şâlih İbn Keysân'dan naklen yukarıda zikrettiğimiz haber hatırlanacak olursa, ez-Zuhri'nin Hazreti Peygamberden gelen sünen yanında, sünnetten olduğu görüşü ile sahabeden gelen haberleri de toplayıp yazdığı görülecektir. Hattâ Ebu'z-Zinâd'm aynı manâda söylediği "biz, helâl ve haramla ilgili haberleri yazardık, tbn Şihâb ez-Zuhrl ise işittiği her şeyi yazıyordu" sözü, ez-Zuhrî'nin, Hazreti Peygamberin hadîslerinden başka diğer bir çok söz ve haberleri de topladığını göstermektedir. İşte bu durum, ez-Zuhrl ile başlayan tedvin faaliyetinin ilk devredeki genel görünüşünün bir yanını teşkil eder. Bu görünüşün diğer yanı ise, tıpkı Hazreti Peygamberin hayatta bulunduğu sıralarda bazı sahabîlerin ondan işittikleri bazı sözleri, birbiri arkasına yazdıkları gibi, tedvin devrinin başlangıcında da, toplanan haberlerin aynı şekilde ve basit bir sıra ile yazılmış olmasıdır. Bu tarzda meydana getirilen bir kitabın, aranılan bir hadîsi içinde bulmak yönünden, ne kadar güç ve kullanışsız olduğu kolayca anlaşılır, işte bu güçlük, tedvin devrinin başlangıcından çok kısa bir zaman sonra hadîsçiler tarafından da farkedilmiş; gerek mümkin olduğu kadar Hazreti Peygamberin hadîslerini toplayan kitaplar meydana getirmek ve gerekse bu kitapların daha kolay bir şekilde kullanılmalarını sağlamak için, hadîslerin gelişi gtizel sıralanması yerine konularına göre tertib ve tasnif olunması cihetine gidilmiştir. Bu suretle meydana getirilen kitaplarda her hadîs konusu ile ilgili bölümde yer alıyor ve meselâ sa-lâtla ilgili olanını salât, yahut zekâtla ilgili olanını da zekât bölümünde arayıp bulmak kolaylaştırılmış oluyordu. "Muşannaf" denilen bu çeşit eserler yanında, hadîsleri sahabî râvilerinin isimleri altında biraraya getiren bir başka tasnif şekli daha vardı ve bu kitaplara da "musned" adı verilmişti. Ancak musned eserlerin çıkışı, muşannaf denilen diğer eserlerden çok kısa bir zaman sonraya rastlar.
Muştalahu'l-hadîge dair ilk tedvin edilen eserin müellifi olan er-Râma-hurmuzl (ö. 360), ilk musannıflar hakkında bize şu bilgiyi vermiştir: "Bildiğime göre hadîsleri ilk defa tasnif edip bâblara ayıran kimse, Basra'da er-Rebl(İbn Şubeyh (Ö. 160), Sa^d Ibn Ebî 'ArÜbe (Ö. 156), Yemen'de cAbd diye adlandırılan Hâlid İbn Cemil ve MaSner İbn Râşid (Ö. 153), Mekke'de İbn Cu-reyc (Ö. 150), sonra Küfe'de Sufyân es-Şevrl (ö. 161) Basra'da Hammâd İbn Seleme (Ö. 167) ve yine Mekke'de Sufyân İbn (Uyeyne (Ö. 198), Şam'da el-Velîd İbn Müslim (Ö.195), Rey'de Cerîr İbn <Abdi'l-Şamîd (Ö. 182), Horasan ve MervMe ^Abdullah İbnu'l-Mubârek (Ö. 181), Vâsıt'da Huşeym İbn Beşlr (Ö. 193) ve bu asırda Kûfe'de İbn Ebi Zâ'İde (Ö. 193), İbn Fuzayl (Ö. 196) ve daha sonraları Yemcn'de 'Abdurrazzâk İbn Hemmâm (Ö. 211) ve Ebü" Kurra Müsâ İbn fârik olmuştur" [829].
İbn Hacer de, hadîslerin Hazreti Peygamber, ashabı ve ldbar-ı tâbiîn devrinde tedvin edilmediğine temasla şöyle demiştir: "... Bu devirde hadîsler iki sebepten dolayı camilerde mudevven ve muretteb değildi. Birincisi, Müslim'in Şafrify'inde de sabit olduğu gibi, Kur'ânı Kerîmle karışma korkusundan dolayı sahabenin tedvinden menedilmeleri; ikincisi ise, hafızalarının vüs'ati ve zihinlerinin akıcılığı idi. Çoğu yazı bilmiyordu. Fakat tâbi'ûn devrinin sonlarına doğru ulemanın muhtelif şehirlere dağılması, havâric, ravafız ve kader münkirleri gibi bid'at ehlinin ortaya çıkması üzerine, âsârın tedvini ve bâblara göre tasnifi başladı. Bu işe ilk defa girişenlerin başında er-Rebfc Ibn Şubeyh, Sa'id İbn Ebî cArübe ve diğerleri vardı. Bunlar, üçüncü tabaka gelinceye kadar her babı ayrı ayrı tasnif ediyorlardı. İmam Mâlik el-Muvat-tâ> adını verdiği kitabını tasnif etti. Bu kitapta Hicaz ehlinin hadîsini toplamış, sahabenin sözlerini, tâbi'ûn ve daha sonrakilerin fetvalarını da mezce-derek onu telif etmişti..."[830].
Gerek er-RâmahurmuzI ve gerekse İbn Hacer tarafından tasnifin başlangıcı ile ilgili olarak verilen bu bilgi, şu hususuu açıkça göstermektedir ki, hadîslerin konularına göre tasnif edilip bâblara ayrılması işi, ez-Zuhrl ile başlayan tedvin faaliyetinin hemen akabinde vukubulmuştur ve tedvin ile tasnif arasında uzun bir zaman aşımı yoktur. Yukarıda isimleri zikredilen ilk musannıflann vefat tarihlerine dikkat edilecek olursa, bunlardan büyük bir kısmının 124 senesinde vefat etmiş olan ilk mudevvin ez-Zuhrî devrine yetişmiş oldukları kolayca anlaşılır. Bu bakımdan tedvin ve tasnif faaliyetinin, hadîs tarihinde birbiri arkasından başladığını söylemek mümkündür. Ancak, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, her ikisi de aynı değil, fakat ayrı ayrı faaliyetlerden ibarettir. Bu itibarla tedvin ile tasnifi birbirinden ayırmak ve her ikisinin başlangıç tarihlerini birbiriyle karıştırmamak lâzımdır. Bununla beraber, meselâ müsteşrik I. Goldziher, ikisi arasındaki farkı idrak edememiş ve her ikisinin başlangıcı hakkında verilen ayrı ayrı tarihler ara* sında bir tenakuz bulunduğunu iddia ederek tedvinin başlangıç tarihini çok daha sonralara götürmeğe çalışmıştır [831]. Goldziher'in tarihî gerçeklere aykırı düşen bu iddiasını bahis konusu eden Fuat Sezgin şöyle der: "Hadîslerin Şa-fyife adlı bir takım yazılı vesikalara dayandığını göstermek hususunda selefi Sprenger'in mesaisini devam ettiren Goldziher, aksine Islâmî kaynaklar tarafından gösterilen ilk tedvin çağını takriben bir asır kadar geç başlatmak ve bu devri ZuhrI'den ilk musned hadîs kitaplarının meydana geldiği üçüncü asır başlarına kadar indirmek istiyor. Bu tedvin işinin başlangıcına, kitabında ayırmış olduğu kısım ehemmiyetli bir yer işgal eder (Muh. Stud. 208-211). Hadîslerin tedvin devrini değiştirmek veya bir asır kadar tehir etmek için, takip ettiği yol oldukça çetrefildir ve tezadları bizzat kitabında mevcuttur. Nedense bir defe tasavvur etmiş olduğu neticeye varmak için bazı garib izahları vardır. Bunun münakaşasına girişmeden evvel kaydedeilim ki, Goldziher'in tezad olarak tasavvur ettiği ve dolayısıyle ortadan kaldırmağa çalıştığı iki ayrı menşe vardır. Bunlardan biri hadîslerin tedvini, diğeri ise, hadîslerin tasnifidir. Islâmî kaynakların bu ikisi için ileri sürmüş oldukları tarif bariz şekilde birbirinden ayrıdır. Birincisi için evvelu men devvene'l-hadis, ikincisi için evvelu men şanne/e'l-kutub tabirini kullanırlar. Birincisiyle hadîslerin kitaplarda toplanmasını, ikincisiyle mudevven hadîslerin muayyen bâblara göre tasnifini kasdederler. İşte kaynakların bu iki mebde için mevzu bahsettiği tarih ayrıdır ve şüphesiz ki tedvin tasniften evveldir. Nasılsa Goldziher bu farka dikkat etmemiş, yani tedvin ile tasnif devrini birbirinden ayırmamış ve dolayısıyle Islâmî kaynakların bu ikisi için farklı olarak gösterdiği iki tarih arasında bir tezadın mevcut olduğunu farzetmiş, birini ortadan kaldırmağa çabşarak, tedvine ait haberleri ve kaynaklarını zayıf addederek bu neticeye ulaşmıştır..." [832]

4. ilk hadîs eserleri

Hadîs ıstılahlarına dair ilk eseri telif etmekle şöhret kazanan er»Râma-hurmuzi*nin, ilk musannif Urdan verdiği bazı isimleri yukarıda zikretmiştik. İkinci asırda kitap tasnif edenlerin hepsi, şüphesiz ki, bu isimlerden ibaret değildir. Bununla beraber bu isimler, çoğunun eserleri zamanımıza kadar intikal etmemiş olsa bile, tasnif faaliyetinin, İslâm'ın çok erken bir devrinde başladığını göstermek bakımından büyük ehemmiyeti haizdir. Konumuzun ağırlığını hadîs tarihi teşkil ettiğine göre, ikinci asırda ortaya çıkan hadîs eserlerine ve müelliflerine işaret etmek elbette ki faydalı olacaktır.
ikinci asırda telif ve tasnif edilen hadîs eserlerini başlıca beş gurupta toplamak mümkindir:
a) Siyer ve mağazî kitapları;
b) Sünen kitapları;
c) Câmi'ler;
d) Musannaflar;
e) Belirli bir konuya tahsis edilmiş kitaplar. [833]

a. Siyer ve mağazî kitapları

islam'ın başlangıcından itibaren müslümanların, Hazreti Peygamberin hadîsine büyük ilgi duydukları, onları sahîfeler veya büyük hacimde kitaplar halinde yazıp topladıkları malûmdur. Bu hadîsler arasında onun ibâdât, muamelât ve ukubâta ait sözleri bulunduğu gibi, ahlâkına, şemailine, Mekke ve Medine hayatına ve gazvelerine ait haberler de yer alıyordu. Tedvin devri başladığı zaman, bazı müellifler, Hazreti Peygamberin dinle ilgili hadîslerini toplarken, bazıları da, Mekke ve Medine'deki yaşayışı, Peygamberlikten önce ve sonraki şahsî hayatı, fiil ve davranışları, ahlâkı, kısacası sîreti ve gazveleri ile ilgili haberleri de toplamayı ihmal etmediler. Bu haberler, müslümanların alışık oldukları hadîs görünümünde nakledildiği için, daima onları nakledenlerin isimlerini ihtiva eden birer ignad zincirine bağlanmış ve mevsûkı-yetleri de, umumiyetle, bu isnadlarda yer alan nakılcilerin güvenilir olup olmamaları ile tesbit edilmiştir.

Hazreti Peygamberin siret ve mağazisine tahsis ve hadîs usûlü ilminin kaidelerine uygun bir şekilde tasnif edilen bu kitaplar, daha sonraki devirlerde ortaya çıkacak olan büyük hacimdeki tarihî eserlerin ilk denemeleri sayılabilir. Nitekim bu eserlerde de rivayet usûlü terkedilmemiş ve her tarihî haber, hadîslerde görüldüğü gibi, bir isnad zincirine bağlı olarak nakledilmiştir. Bu bakımdan islâm'da tarih bilimi, hadîs ilminin içinden çıkan ve onun tenkîd ve tevsik met odlarından yararlanarak gelişen bir branş olarak görülür.
Siyer ve mağazî ile ilgili ilk kitaplar, birinci asrın sonlarına doğru tasnif edilmeğe başlamıştır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, ilk Mağözi tasnif edenler, Medine'nin tanınmış âlim ve fakîhlerinden CURVA İBNU'Z-ZUBEYR ibniVAvvâm el-Esedî (Ö. 94)786, Ebü «Amr «Amir Ibn Şerâhll EŞ-ŞACBİ (Ö.
Tarih, IV. 1, 31-32; Ebû Nu<aym, Ifüye, H. 176-183; İbn Çallikân, Vafeyât II 418-421 hebt, TezkİretuTl-huTfâi, I. 62-63; lbn tfacer, Tehflbu't-Uhtlb, VII. I80-18S.
103) [834] » En" Bekr Muhammed İbn Müslim İbn *Ubeydillah lbn 'Abdillah tbn SihSb EZ-ZUHRİ <Ö. 124) [835], MÜSÂ IBN «UKBE Ibn Ebl (Ayyâş el-Esedl (ö. 141) [836]. Ebû cAbdillah Muhammed ÎBN İSHÂK lbn Yesâr (Ö. 150) [837] ", MA'MER İBN RÂŞİD Ebü <Urva el-Ezdl (Ö. 153) [838], EBÜ MA(ŞER Nacfy lbn 'Abdirrahman es-Sindl (Ö. 170) [839], ^BDU'L-MELİK lbn Muhammed İBN EBl BEKR lbn 'Amr İBN HAZM (Ö. 176) [840], EL-MUCTEMİR tbn Su-leymân et-Teyml (Ö. 187) [841] Ebü EyyÜb YAIJYÂ İBN SA'İD lbn Ebân el-UmevI el-Küfl (Ö. 194) [842], Ebu'l-cAbbâs EL-VELİD İBN MÜSLİM El-Umevl ed-Dımaşkî (Ö. 195) [843] idir.
İkinci asırda Hazreti Peygamberin sîretine tahsis edilmiş ilk kitabın, ise, yukarıda Magazinine işaret ettiğimiz lbn Şihâb ez-Zuhrl (Ö. 124) tarafından telif edildiği söylenir [844]. Keza îbnu'n-Nedim'in işaret ettiğine göre, \fağâzt sahibi Ibn İshâk (Ö. 150)m da bir Kitâbu's-Sîre'si vardır [845]

b. Sünen kitapları

Fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadîslerini mhutevi kitaplara Sünen adı verilmiştir. Bu kitaplarda yer alan hadîsler, Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan ve merfû sayılan haberlerdir. Bu bakım'dan sunenlerde mevkuf ve maktu olan» yani sahabe ve tâbi'ûnun kendilerine ait bulunan söz veya fiillerine rastlanmaz. Ahkâm hadîsleri, umumiyetle, insanların Allah'a karşı olan kulluk görevleriyle, kendi aralarında biribirlerine karşı olan insanlık görevlerini ve biribirleriyle münasebetlerini düzenleyen hükümleri muhtevi naaslardır. Bu bakımdan, bir sünen kitabında yer alan hadîsleri, tbâdât, muamelât ve ukûbâta ait olmaları itibariyle üç gurupta toplamak mümkindir. Buna göre, bir sünenin muhtevası incelenecek olursa, umumiyetle, şu konulardaki hadîslerin tasnife tâbi tutuldukları görülür: Taharet, şalât, zekât, hacc, savın, nikâh, talâk, cihâd, vaşiyyet, ferâiz, barâc, cenaze, yemin ve nezir, buyûc, aksiye, eşribe, atcıme, tıb, libâs, fiten, melâ-him, hudüd, diyât sunne, edeb. Bu konuların her biri "ki t âb" başlığı altında zikredilir (Kitâbu't-tahare, Kitâbu'ş-şalât, Kitâbu'z-zekât gibi) ve her kitab, konusunun genişliğine göre muhtelif sayıda "bâb"lara ayrılır.
İkinci asrın başlarında tedvin ve tasnif faaliyetinin başlaması ile ortaya çıkan ilk hadîs eserleri "Sünen" denilen bu çeşit koleksiyonlar olmuştur. Bu asırda Sünen tasnif eden hadîsçiler şunlardır:
MEKHÜL Ibn Ebî Müslim EŞ-ŞÂMl (Ö. 112) [846], Ebu'1-VeUd (Ebü Hâ-lid) 'Abdu'I-Melik Ibn cAbdi'l-cAzîz ÎBN CUREYC (Ö. İSO) [847], SA'İD ÎBN EBI'ARÜBE MİhrânelTAdevT el-Başrî (Ö. 156) [848]:, Ebu'l-Hârig Muhammed İbu 'Abdinrahman İbni'l-Muğîrc İbnİ'l-Hâriş ÎBN EBÎ gt'B el-ÇuraşI (Ö. 159) [849], ÎBRÂHIM ÎBN TAHMÂN İbn Şu*bc el-IJorâsânî (Ö. 163) [850], Ebü Seleme HAMMÂD IBN SELEME Ibn Dînâr (Ö. 167) [851], 'ABDULLAH ÎB-NU'L-MUBÂREK Ibn Vazıh cl-Hanzalî et-Temîmî (Ö. 181) [852], Ebü Sa^d Yabyâ îbn Zekeriyyâ ÎBN EBÎ ZÂ'ÎDE el-Vâdi(i el-Küfî (Ö. 183) [853], Ebü Mu'âviyc HUŞEYM İBN BEŞÎR îbn Kasım el-Sulemi (O. 183) [854], Ebu'l-«Abbâs El-VELÎD İBN MÜSLİM el-Umevi ed-Dımaşkî (Ö. 195) [855], Ebü cAb-dirrahmân MUHAMMED İBN FUZAYL İbn Gazvân ez-Zabbî (Ö. 195) [856]

C. Câmi'ler

İkinci asırda tasnif edilen bazı hadîs kitaplarına da Cami1 adı verilmiştir. Camitler de Sunenler gibi ibâdât, muamelât ve ukûbâta ait bâblara göre tasnif edilmiş hadîsleri ihtiva ederler; ancak Camilerin ihtiva ettikleri hadîsler, sadece bu konularla ilgili hadîslerden ibaret değildir. Bunlara ilâveten, Câmi'lerde, çok daha değişik konulardaki hadîslere de yer verilmiştir. Meselâ Camilerde bulunan Kur'ânın faziletleri, tefsiri, yaratılışın başlangıcı, geçmiş peygamberler, menâkıb, Hazreti Peygamberin sîreti ve mağazîsi, halîfeleri ve ashabının faziletleri, îman, tevhîd ve bunun gibi diğer bazı konulara ait ha-dişlere annenlerde rastlanmaz. Bu bakımdan Câmi'ler, ismin de delâlet ettiğjî gibi, akla gelebilecek her konudaki müşkilin halli için başvurulabilecek eu| mufassal hadîs koleksiyonları sayılır.
İkinci asırda Cami* adı verilen bu tip eserlerin ilk musannifi MA'MER İbn RÂŞİD el-Ezdî (Ö. I53) [857] dir. İki yazma nüshası zamanımıza kadar intikal eden [858] ve cAbdurrazzâk İbn Hemmâm'ın Muşannaf adh eserinin sonunda neşredilen bu kitap hadîs tarihi yönünden büyük bir ehemmiyeti hâizdir [859]. El-CömPu'l-KebİR ve et-Câmi'u'ş-Şağir adlı iki eseriyle Ebü (Abdillah SÜF-YÂN İbn Mesrflk es-ŞEVRf el-Kûfl (Ö. 161) [860], REBF ÎBN JJABÎB el-Bısrf (Ö. 170) [861] ", "ABDULLAH İBN VEHB İbn Müslim el-Fihrf el-Çuraşî (Ö.197) [862] ve SÜFYÂN İBN «UYEYNE İbn MeymÜn el-HilâlI (Ö. 198) [863], yine bu asırda Cami1 tasnif eden hadîsçilerdir. [864]

d. Musannaflar

İkinci asırda ortaya çıkan ve Muşannaf denilen bazı hadîs kitapları vardır ki, bunlar, Sünen denilen hadis kitaplarından ayrı bir Özellik taşımazlar. Muhtemelen bu eserlerde de fıkıh ahkâmına müteallik hadîsler tasnife tâbi tutuldukları için, yapılan işe delâlet etmek üzere, muşannaf tabiri kullanılmış'
Bununla beraber şuna da işaret edebiliriz ki, Mufannaflar, Cami* denilen eserler gibi her konudaki hadîsleri ihtiva etmeseler bile, Sunen'lerden farklı olarak, Camilerde yer alan konulardan bazılarıyle ilgili hadislere de yet vermişlerdir. Bu bakımdan Muşannaf *lan, ihtiva ettikleri konular yönünden* Sünen'l& ile Câmi'ler arasında mütalaa etmek mümkindir.
İkinci asırda Muşannaf denilen eserleriyle şöhret kazanmış îmflmlary rlAMMÂD İBN SELEME İbn Dinar (Ö. 167) [865] ve VEKI< İBNU'L-CER-rAİI İbn Muleyh (Mellt) er-Ru'âsî (ö. 197) [866] dir. Ancak İbnu'n-Nedlu, Fihristinde (s. 331) her iki Musannaf ı da Kitabı?$-Sunen adı altında zikretmiştir ki, bu, bizim Sunen'/erile Musannaflar arasında büyük bîr fark bulunmadığına dair biraz önce işaret ettiğimiz görüşü doğrular. [867]

e. Belirli bir konuya tahsis edilmiş kitaplar

İkinci asırda telif edilen hadîs kitaplarından bir Icıgrnuıın da, Camitlere vücut veren çeşitli konulardan birine tahsis edildikleri görülür» Sünen olsun Cami1 olsun musannaf eserlerde bu konular, umumiyetle "kitab" adı altında zikredildikleri için, belirli bir konuya tahsis edilmiş müstekü eserlere de umumiyetle "kitSb" adı verilmiştir.
SUFYÂN İbn Mesrük İbn Sald EŞ-Ş.EVRI el-Küfl (Ö. 161) [868] nin KUS-bu'l-FerâHf ve KitöbıSt-Tefsir'i; Ebu'ş-Şalt ZA'İDE İBN ÇUDAME İBRAHİM İBN TAHMÂN İbn Şufbe eî-Çorâsânî (Ö. 163) [869] "nin KUÖbu%Me nâkıb, Kitâbu'l-Hydeyn ve Kitdbu't-tTefsirt; CABDULLAH İBNUfL-MÜ-BAREK İbn Vazıh el-ÇaniaU et-Temlmî (Ö. 181) [870] nin Küabu'z-Zuhd ve'r-RakâHk, KitâbuH-Birr ve'ş-Şıla, Kitöbu't-Tefslr, KUâbü'l-Cihâd'ı; Ebû Mu-«âviye HÜŞEYM İBN BEŞÎR İbn Çâsım es-SuIemI(Ö. 183 [871]nin KitâbuU-TefsîrH; Ebû Bişr tSMA'lL İBN «ULEYYE el-Esedl (Ö. 193) [872] nin Kitöbu^ fahâre, Kitdbu'ş-Şaidt, KitâbuH-Menâsik ve Kitâbu't-Tefsir'i, Ebû Muhammed tSHAK İBN YÛSUF tbn Mirdâs el-Kuraş! el-Vâsîtî EL-EZRAK (Ö. 19S) [873] in Kitâbu's-Şalât, KitâbuH-Menâsik ve Kitâbul-jÇırâ'âi'ı; MUHAMMED İBN FUZAYL tbn Gazvân lbnCerIre?-ZabbI(Ö. 195) [874] ain Kitâbu'd-Du'â, Kitâbu'z-Zuhd, Kitâbu'ş-Şıyâm ve Kitâbu*t>tef$îr'v, VEKIC İBNU'l-CERRÂH tbn Muleyh er-Ru'âsî (Ö. 197) [875] nin Kitâbu'z-Zuhd ve KitâbuH-Tefslr'i.
Burada, musannaf hadîs eserlerinden olmakla beraber, Sünen veya Ca-milerden farklı olarak değişik bir isimle zikredilen ve ikinci asrın ortalarında badis tarihine girmiş bulunan bir kitap ve onun musannifi üzerinde ayrıca durmak istiyoruz. Bu kitap el-Muvatta1 adiyle şöhret kazanmıştır ve musannifi da, kitabı kadar şöhrete ulaşmış olan büyük imam MÂLİK ÎBN ENES (Ö. 179) tir. [876]
Mâlik Ibn Enes ve el-Muvaftâh

Kendi adı altında kurulmuş olan fıkıh mezhebi Mâlikiyye'nin meşhur imamı, aynı zamanda, Hazreti Peygamberle birlikte bir çok gazvelere iştirak

etmiş olan sahabî Ebü cÂmir'in torunu Mâlik İbn Enes tbn Mâlik tbn Ebl eÂmîr el-Asbahî, 93 senesinde Medine'de dünyaya gelmiş ve uzun müddet yanından ayrılmadığı 'Abdurrahman İbn Hürmüz başta olmak üzere Medfne-nin diğer âlimlerinden ilim almıştır. Hadîs işittiği meşhur imamlar arasında tbn 'Ömer'in kölesi Nâfi', Muhammed İbnul-Munkedir, EbuVZubeyr, İbn ŞihSb ez-Zuhrf* cÂmir İbn cAbdillah, cAbdullah İbn Dinar bulunur. Kendisinden riveyet eden imamlardan bazıları ise, kendi şeyhlerinden olan Yahya tbn Sa^d el-Anşârl, ez-Zuhrî, İbn Cureyc, Yezîd İbn cAbdillah, el-Evzâ% Sufyân eg-Şevrl, Sofyân tbn 'Uyeyne, Şucbe, cAbdullah Îbnu'l-Mubârek, eş-Şâfi*!, İbn Uleyye, Ebü Hanîfe'nin talebelerinden Muhammed eş-Şeybânî ve daha bir çok kimsedir.

Mâlik tbn Enes, hadîs ilminde, râvi tenkidinde (cerh ve tacdîl), Kitap ve Sünnetten hüküm istihracında büyük şöhret kazanmış ve onun bu sahalardaki üstünlüğü, akranları ve asrının ileri gelen imamları tarafından da

teslim edilmiştir. Hazreti Peygambere karşı olan sevgisi ve hürmeti, Sünnete ve dolayısiyle hadîse olan büyük bağlılığının başlıca âmili olarak görülür. İleri yaşına ve vücutça çok zayıf olmasına rağmen, Medine'de her hangi bir hayvana binmez "burada Allah'ın Rasûlü medfûn bulunurken binmem" derdi. Hadîs rivayetine başlamadan önce de abdest alır, yatağının başına vakar ve heybetle oturur, sonra rivayet ederdi. Bu suretle Hazreti Peygamberin hadîsini yüceltmiş olurdu. Hadîs aldığı kimseler üzerinde de titizlikle durur; onların güvenilir (sika), zühd ve takva .sahibi olmaları yanında hadîs ehlinden olmalarını da şart koşardı.

Mâlik İbn Enes, 147 senesi civarında bir mihnete maruz kalmış ve Halîfe el-Manşür'un valisi tarafından kırbaçla dövülmüştür. Bu hâdisenin sebebi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülür. Bazılarına göre Mâlik, Halîfenin kaza teklifini reddettiği için bu muameleye maruz kalmıştır; çünkü bu teklifi reddetmekle Abbasî hükümdarlarına, işlerinde yardım etmekten kaçınmış oluyordu. Diğer bazılarına göre de Mâlik, Medine'de Halîfeye karşı ayaklanmış olan Muhammed en-Nefsu'z-Zekiyye lehinde fetva vermiş olduğu için dövülmüştür. Diğer bazıları ise, Halîfenin ikrah ile talâkın sahih olmadığına dair gelen hadîsi rivayetten menetmesine rağmen, Mâlik'in mezkûr hadîsi rivayet etmesini mihnetin sebebi olarak ileri sürmüşlerdir; çünkü Halîfeye karşı ayaklananlar, bey'atra ikrah ile vukubulduğunu ileri sürüyorlar ve bunu, ikrah ile talâkın sahih olmadığını belirten hadîse kıyasla, hilâfetin de sahih olmayacağını iddia ediyorlardı. Maamafih, bir hacc mevsiminde Hicaz'a gelen Halîfe Ebü Ca'fer el-Manşür, vukubulan hâdiseden haberi bulunmadığını beyan ederek Malik'ten özür dilemiş ve hattâ bazı haberlerden anlaşıldığına göre, Hazreti Peygamberin hadîslerini biraraya getiren bir de kitap telif etmesini istemiştir. Mâuk, Halîfeden gelen bu istek üzerine et-Muvaffa' adını verdiği meşhur kitabını tasnif etmiştir.

İbn Hader, ei-Muvaffcfın tasnifine tekaddüm eden devri de tavsif ederek şöyle der: "Hazreti Peygamberin âsârı, ashabı ve kibar-ı tâbi*în devrinde iki sebepten dolayı camilerde müdevven ve müretteb değildi. Birincisi, Müslim'in Şo&tfr'inde de sabit olduğu gibi, Kur'ânı Kerîmle karışma korkusundan dolayı sahabenin tedvinden menedümeleri; ikincisi ise, hafızalarının genişliği ve zihinlerinin akıcılığı idi. Çoğu yazı bilmiyordu. Fakat tâbi'ûn devrinin sonlarına doğru ulemanın muhtelif şehirlere dağılması, havaric, r&üza ve kader münkirleri gibi bid'at ehlinin ortaya çıkması üzerine, ftsârın tedvini ve bâblara göre tertibi başladı. Bu işe ilk defa girişenlerin başında er-Rebi* İbn Şubeyh, Sa*îd tbn Ebl cArübe ve diğerleri vardı. Bunlar, üçüncü tabaka gelinceye kadar her babı ayn ayrı tasnif ediyorlardı. İmam Mâlik tl-Muva$P adını verdiği kitabını tasnif etti. Bu kitapta, Hicaz ehlinin 1»^Wn' toplamış»

sahabenin «özlerini t&bi'ûn ve daha sonrakilerin fetvalarını da mezcederek onu telif etmişti" [877]

Hasreti Peygamberin hadisleri yanında sahabenin söz ve fetvalarına da yer verilerek telif edilen bu kitabı, İmam Mâlik, şeyhlerine arzetmiş, onların znuvatakatlannı bildirmelerinden sonra da ona el-Muratta* adını vermiştir [878]. imam el-EvzâTnin, kitabı Mâlik'e kırk günde okuyup arzetmesi üzerine onun» "benim kırk senede telif ettiğimi siz benden kırk günde aldınız'1 demesi [879], kitabın telifinde gösterilen gayret ve titizliğe delâlet eder.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Mâlik, Muvatta\ ile ilk musannıflar-dan olduğu gibi, rivayet olunan hadîslerin kabulünde ihtiyatı elden bırakmayan ve onları metin ve isnad yönünden şiddetle tenkid eden imamların da başında gelir. Bu bakımdan, kesinlikle bilinmese bile, hadîs ilminin cerh ve ta'dîle ait kaidelerinden mühim bir kısmının Mâlik tbn Enes tarafından ortaya konulduğu ileri sürülebilir.

tmam Mâlik'in, hadîslerin kabulünde gösterdiği bu ihtiyat ve hadis râ-vileri hakkında giriştiği şiddetli cerh dolayısiyle Muvaffa'ı, en sahili hadîs kitapları .arasında yer almıştır. Nitekim eş-Şâfi*î, "yer yüzünde ilim yönünden Mâlik'in kitabından daha sahih bir kitabın bulunduğunu bilmiyorum1* derken bu gerçeği ifade etmiştir[880] Her ne kadar gerek tbnu'0-Şalâh ve gerekse tbn Kesir, eş-ŞâfiTnin, el-Buhârl ve Müslim'in, Şafii'lerini telif etmeden önce bu sözü söylediğini, zira d-Muvatto'va tasnif edildiği devirde tbn Cureyc, İbn tshâlp, Ebû Çnrra Müsâ tbn T**11^» tAbdun*aa:zâk tbn Hemmam ve daha bir çok kimsenin musannafları bulunduğunu ve el'Muvaffakın bunlardan daha sahîh ve faydalı olduğunu Söylemişlerse de [881], bazı imamların, el-Mu-vaffâh Şa&ujuîn'ın telifinden sonra da en sahîh kitap kabul eden görüşleri yine baki kalmıştır.

Netice olarak, el-Muvaffa'ın sıhhat yönünden derecesi hakkında ortaya Çıkan görüşleri guruplandırmak gerekirse, denebilir ki, Malik'in, râvilerin cerh ve taSÜÜndeki şiddeti, hadîsleri kabulündeki ihtiyatı ve titizliği do-layısiyle el-Muvaffâ, el-Buhârî ve Müslim'in Sait'lerinden Önce gelir»

Bazılarına göre iki Şahib ayarında veya mertebesindedir.

Diğer bazılarına göre ise, iki 5a/»fr'in altındadır ve bu görüş, ekseri ha-disçilerin görüşüdür. Nitekim es-Suyütî, konu ile ilgili olarak tbn Hacer'den

İtt, ». 7. , 8. 14;

şu görüşü nakletmiştir: "Malik'in kitabidendi nazarında ve mursel munkatı* ve bunun gibi bazı zayıf hadîslerle ihticac etmenin gerekli olduğu hususunda kendisine tâbi olanların nazarında sahihtir. Fakat el-Buhârî'nin kitabındaki munkatı(hadîslerle Muvattö'daki munkatıler arasında fark vardır. Muvatto'i. daki munlfatı(hadîslerin çoğunu, Malik şeyhlerinden bu şekilde işitmiştir ve onun nazarında bunlar birer hüccettir. Halbuki el-Buhârî, kendi kitabındaki-leri, eğer bir başka yerde mevsûl olarak zikretmişse, bunların isnadlannı, hafifletmek maksadıyle kasden hazfetmiştir; yahut şartına uygun değilse, kitabın mevzuu dışına çıkarmak maksadıyle isnadlarını terketmiş, fakat hadîsleri de, ya istişhad, isti'nâs, yahutta bazı Kur'ân âyetleri için tefsir kas-dıyle nakletmiştir. Bu bakımdan el-Buhârl'nin munkatıc (ta4îk)ları, Mutatta1 in hilâfına, onu, mücerred sahîh kitap olmaktan çıkarmamıştır [882].

Maamafih, tbn Hacer'in bu görüşüne karşılık, şu hususu da gözönünde bulundurmakta fayda vardır: Afuvoflâ'da yer alan dört hadîs müstesna, diğer mursel ve munkatıc olanların hepsinin de başka yollarla rivayet edildikleri ve bu bakımdan Muvatta1 hadîslerinin de sahih hadîsler arasında yer aldıkları söylenmiş; hattâ tbn 'Abdi'1-Berr tarafından, Muvatta'm. mursel ve mun-katıc hadîslerinin mevsûl rivayetlerini gösteren bir kitap bile telif edilmiştir [883].

Muvottâ'da yer alan hadîslerin Bayisi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki ihtilâfın Mâlik'ten rivayet edilen Muvaitâ"1 nüshalarının çokluğundan ve her bir nüshanın birbirinden farklı oluşundan ileri geldiğine şüphe yoktur; zira bazılarında bulunan fazlalıklar diğer bazılarında mevcut değildir. Es-Suyüti*nin Ebü Bekr el-Ebhurî'den naklen verdiği rak-kamlara göre, Hazreti Peygamber ile sahabe ve tâbiSindan gelen asarın hepsi 1720 dir. Bunların musned olanları 600, mursel olanları da 222 dir. 613 mevkuf, 285 de maktu, yani tâbi'î sözleri vardır [884].

Malik'in, bu hadîslerin naklinde takip ettiği yol, umumiyetle, konunun başında, Hazreti Peygamberden gelen hadîsleri, sonra da sahabe ve tabî'ûn-dan vârid olan âsârı vermek olmuştur. Sahabe ve tâbi'ûndan tercih ettiği kimselerin hemen hepsi medîneli olanlardır; çünkü Mâlik Medine dışına çıkmamıştır. Bazan hadîsin akabinde, Medine'de üzerinde ittifak olunan bir re'yi, veya ameli, bazan da her hangi bir kelime ile ilgili tefsiri, veya bir cümlenin izahını vermiştir.

Muratta*, muhtevası itibariyle hem bir hadîs kitabı, hem de bir fıkıh ve kanun kitabıdır [885]

III. BÖLÜM

TASNİFİN ALTIN ÇAĞI: KUTUB-t SÎTTE »EVRÎ

(III. Hicrî Asır)

I. Tasnife hız veren âmiller

a. Kelâm ilminin doğuşu

Birinci hicrî asırda, müslümanlar arasında ortaya çıkan siyasî ihtilâfların giderek itikada dönüştüğü ve tslâmî inanç üzerinde» yahut hiç olmazsa, ilk müslümanlann akaidini teşkil eden bir takım meselelerde cidal ve münakaşalara sebep olduğu, önceki bahislerimizde yeterince açıklanmış; bu cidal ve münkakaşalann ise, zamanla, mürcı'e, mutezile, kaderiyye, cebriyye gibi çeşitli akaid mezheblerinin doğmasına yol açtığı gösterilerek bunlar hakkında lüzumlu bilgi verilmişti. İşte bu akaid mezheplerinin doğuşuna sebep olan cidal ve münakaşalar, ayni zamanda, "Kelâm" adı verilen yeni bir ilmin de başlıca kaynağı olmuştur. Filhakika daha sonraki devirlerde, bazı müellifler tarafından verilen "Kelâm" ile ilgili tarifler, bu görüşümüzü kesinlikle teyid eder. Meselâ el-Fârâbî (ö. 339) ye göre "Kelâm sanatı, şeriat koyucusunun tasrih ettiği bazı mahdut amel ve itikadlann müdafaasında ve onlara muhalif çeşitli söylentilerin temizlenip atılmasında, insanın sahip olduğu kudrettir. Bu, amel ve ittikadlara göre ikiye ayrılır. Ancak kelâm sanatı, "fı-kıh"tan ayrıdır; zira "fıkıh", şeriat koyucusunun açıkça ortaya koyduğu amel ve akideleri alır; onları asıl kabul eder ve sonra bu asıllardan, gerekli olan diğer amel ve itikadları istinbat eder. Buna göre mutekeltim (kelâmcı), "fakîh"in istiubattan Önce asıl olarak kullandığı delillerin müdafüdir" [886].

El-Farâbî'nin bu tarifinden açıkça anlaşılıyor ki, *'Kelâm"ın aslı, ister Allah Tacâlâ olsun, ister O'nun Rasûlü olsun» Şâric (şeriat koyucusu) tarafından vazolunan dinî asılların müdafaasından ibarettir.

El-Gazill (ö. 505) de, kelâm hakkında şu görüşü ileri sürmüştür: "Ehl-i sünnet akidesini, ehl-i bid'atın teşvişinden muhafaza etmek kelâmın gayesidİr. Allah, kullarına Ras tülünün dilinde-, din ve dünyalarının selâmeti bakımından hak olan bir akîde vermiştir. Sonra da şeytan, mübtedianın kalbine, sünnete muhalif şeyler İlka etmiştir. Onlar, şeytanın bu telkinleriyle hak olan akideyi teşviş etmek üzere iken, Allah, mutekellimûn taifesini vücuda getirip davalarını sünnetin zaferi için, ehl-i bid'atın telbisatım çıkarıp atacak müret-teb bir kelâm ile harekete geçirmiştir. Bunun neticesinde de Kelâın ilmi ve ehli ortaya çıkmıştır" [887].

El-Gazâli'nin bu görüşü de, kelâmın, İslâm akaidinin müdafaasını ve ona aykırı düşen sapık görüşlere karşı korunmasını gaye edinen bir ilim olarak ortaya çıkması yönünden, el-Fârâbî'nin tarifiyle uyuşur.

"Kelâm ilmi, delil iradı ve şüphenin izaleeiyle akaid-i diniyyenin isba-tıdır'* derken el-Icî (Ö. 756) [888], "akaid'-i diniyyeyi yakînen hasd olan delillerle bilmektedir. Mevzuu bu akaidin isbatıdır" derken de et-Teftâzânl (ö.792) [889], gerek el-Fârâbl'den ve gerekse el-Gazâlİ'den farklı bir şey söylemiş değillerdir.

Kelâm, İslâm akaidinin isbatım ve onun yabancı fikirlere karşı korunmasını gaye edinen bir ilim olduğuna göre, bu ilmin temelinde, cidal ve münakaşadan oluşan bir taşın yattığını anlamamak mümkin değildir. Bu bakımdan» konunun başında da işaret ettiğimiz gibi, müslümanlar arasında siyasî ihtilâflardan sonra başlayan akaide müteallik münakaşalar, Kelâm ilminin doğuşunu hazırlay[890]an başlıca âmiller olntuştır.

Ancak, şurasını da gözden uzak tutmamak gerekir ki, akaidle ilgili sistemli münakaşalar, ilk defa ortaya çıkışı hakkında daha önce yeterli bilgi verdiğimiz mutezile mezhebi tarafından başlatılmış; bu mezhebin bilhassa kadîm Yunan felsefesi ile meşguliyeti ve aklı, nakle dayanan dinî nasslara takdimi, kendine has mutezile kelâmının doğmasına vesile olduğu gibi, ileride, mutezile de dahil olmak üzere "bid(at ehli" arasında say dan diğer mez-heb kelâmcılanna karşı mücadeleye girişecek olan ehl-i sünnet kelâmının doğmasına da öncülük etmiştir. Bu bakımdan Kelâm ilminin doğuşunu, mutezilenin doğuşu ile bir mütalaa etmekte her hangi bir mahzur yoktur. Bununla beraber, mutezile ile birlikte bid'at ehlinden sayılan diğer mezhebler kelâmının, Kelâm ilminden sayılıp sayılamıyacağı konusu, müteahhırûn arasında münakaşa konusu edilmiştir; çünkü bunlara göre "kelâmın konusu, Muhammed'in dinine müteallik akaidin isbatıdır. Bu da akideye konu teşkil eden meselenin teslimiyetle kabul edilip sonra alda istinad eden burhan ile takviyesidir.

Kelâmda şer'ın akıl ile teyidi ve akidenin Kitap ve Sünnette varid olan meselelerden olması şarttır. Bu iki şarttan birisinin bulunmaması halinde, kelâm asla kelâm olmaz . Bid'at ehlinin kelâmında ise, islâm şeriatına uymayan, hattâ ona aykırı düşen bir çok mesele akaid içerisinde mütalaa edilmiş ve onların akıl yolu İle isbat ve müdafaası yapılmağa çalışılmıştır. Bu ise, tabii olarak, sünnete bağlı müslümanlar arasında tepki ile karşılanmıştır. Nitekim yukarıda kelâmla ilgili sözlerini naklettiğimiz el-CazâlI ve el-fcî'de bu hususu açıkça müşahede etmek mümkindir. El-Gazali, "kelâm ilminin gayesi, ehl-i sünnet akidesini, ehl-i bidcatın teşvişinden muhafaza etmektedir... Onlar, şeytanın telkinleriyle hak olan akideyi teşviş etmek üzere iken, Allah miite-kellîmûn taifesini vücûda getirip davalarını sünnetin zaferi için ehl-i bideatın telbistam çıkarıp atacak müretteb bir kelâm ile harekete geçirmiştir" derken, kelâmın konusunun Kitap ve Sünnete dayanan akaid olduğuna işaret etmiş; ehl-i bid(at kelâmını kelâmdan saymadığını da, mütekellimûn taifesinin sünnetin zaferi için yaratıldığını söylemekle açıklamıştır. El-IcI ise, Kelâm ilmini, "delil iradı ve şüphenin izalesiyle akaid-i dîniyyenin isbatıdır" sözü ile tarif ederken, mezkûr akaidin İslâm dininden alınması gerektiği görüşünde el-GazSlî'ye tâbi olmuş, fakat tarifine eklediği "hasım her ne kadar bizim nazarımızda hatah da olsa, onu yine kelâm ulemasından addedeniz1' sözü ile [891], bidcat ehlinin kelâmı görüşünde el-Gazâlî'den ayrılmıştır. Maamafih ehl-i bidcat kelâmı hakkında ortaya çıkan münakaşaların mahiyeti ne olursa okun, işin gerçek olan yönü, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kelâmın mutezeile ile birlikte tarih sahnesine çıkmış olmasıdır.

Mutezilenin ehl-i sünnete muhalif kaldığı bir çok akaid meselesinden bilhassa iki tanesi, usûl-i dinde çok büyük ehemmiyeti haîzdir. Bunlardan birincisi insanın fiilleri (efcâlu'I-cıbâd) ile ilgilidir. Mutezileye göre fiillerin gerçek halıkı (yaratıcısı), Allah değil, insandır. Bu sebepledir ki insan, sevab ve ıkaba müstahak olur. Mutezile, bu görüşü ile kaderi red, Hazreti Peygamberden rivayet edilen kaderle ilgili hadîsleri inkâr ve başta sahabe olmak üzere bu hadîslerin râvilerini yalancılıkla itham etmiştir. Halbuki ehl-i sünnete göre insanın fiillerini Allah yaratır. Bu yaratmada insanın kesb ve ihtiyarının hiç bir rolü'yoktur. Her şey Allah'ın takdiri içerisinde cereyan eder. Hazreti Peygamberden bu konuda rivayet edilen ve muteber kitaplarda yer alan hadîsler sahihtir; bu hadîsleri geldiği şekliyle kabul etmek lâzımdır.

Mutezilenin ehl-i sünnete muhalif kaldığı ikinci konu, Allah Ta'âlânın sıfatları ile ilgilidir. Mutezileye göre Allah, sem* (işitme), başar (görme), ilim, hayat, kudret ve kelâm gibi zâtı ile kaim sıfatlardan münezzehtir; çünkü bu sıfatlar isbat edildiği takdirde kadimin taaddüdü gerekir. Ehl-î sünnet ise, bu sıfatların, Allah Ta(âlânın zâtının ne aynı ne de gayrı, fakat zâtı ile kaim, kadîm olduğu görüşündedir.

Mutezilenin sıfatlarla ilgili bu ta'tîl görüşü, fer'î bir meselede ciddî sonuçlar veren yeni bir ihtilâf konusu ortaya çıkarmıştır. Bu konu, Allah Ta'âlânın kelâmından ibaret olan Kur'ânı Kerîmle ilgilidir: Kur'ân, Allah'ın kelâmı olduğuna göre, kadîm midir yoksa hadis ve mahlûk mudur ? Mutezile, Allah'ın zâtı ile kaim, sıfatlarını ve dolayısıyle kelâm sıfatını reddettiği için, O'nun kelâmı olan Kur'ânın da muhdes ve mahlûk olduğunu, ihtiyaç ânında harflerin ve seslerin yine mahlûk olan bir cisim üzerinde yaratıldığını, Peygamberin de bu sesleri işittiğini ileri sürmüştür. Ehl-i sünnet ise, Allah'ın zâtı ile kaim kadîm sıfatlarını isbat ettiği için, kelâmının da kadîm olduğunu ve dolayısıyle Kur'ânı Kerîmin mahlûk olamayacağını kabul etmiştir.

Ancak, ehl-i sünnet veya ilk devirlerde onların temsilcileri olan hadîs-çiler, sıfatlar hakkında veya Kur'ânı Kerîm hakkında, yukarıda zikrettiğimiz görüşü benimsemiştir, derken, onların, Hazreti Peygamberden ve onun ashabından gerek haber olarak ve gerekse genel inanç olarak, kendilerine ulaşan bilgi dışında her hangi bir görüş veya kanaata sahip olmadıklarını da belirtmek isteriz, tslâm akaidi ile ilgili olarak bildikleri ve inandıkları her şey, sadece Hazreti Peygamberden ashabı vssıtasıyle gelen haberlerin ve Kur'ânı Kerîm âyetlerinin öğrettiklerinden ibarettir. Kur'ânı Kerîm, Allah'ın sıfatlarından bahisle onları isbat ediyordu. Keza Hazreti Peygamberden nakledilen sahih haberler de Kur'ânı Kerîmi teyid ediyordu. Kader meselesinde de durum aynı idi. Hazreti Peygamber çeşitli sözleriyle, insanın iyi veya kötü davranışlarına göre üzerine tereddüb edecek sevab ve ıkabı gösterirken kaderi reddetmiyor, aksine isbat ediyor ve ona inanmayı islâm'ın şartlan içinde zikrediyordu.

Kur'ânı Kerîmin, Allah'ın kelâmı olması dışında, mahlûk veya gayr-i mahlûk olduğu hakkında Hazreti Peygamberden tek bir söz nakledilmemiş, müslümanlar arasında da bu konuda müsbet veya menfi hiç bir inanç teşekkül etmemişti. O halde mesele bir akîde nieselesi değildi.

Mutezilenin zuhuru ve Yunan felsefesi ile meşgul olmağa başlaması, daha garibi, tslâm dinini bu felsefenin ışığı altında izah etmeğe kalkışması, o zamana kadar hakim olan tslâm akaidini ters yüz etti. inanılması gereken hususular saf dışı edilirken, yeni inançlar ihdas edildi. Hadîsçiler de bu inançları benimsesinler diye tehdit edildiler, işkenceye tâbi tutuldular. Kur'ânı Kerîme ve Hazreti Peygamberden naklettikleri haberlere dayanan inançlarını terket-sinler diye de haberleri yalanlandı; kendileri yalancılıkla itham edildi. Bunlara dair elimizde pek çok Örnekler vardır. [892]

B. Haılîsçilerin İtham Edilmeleri

Mutezilenin, başta sahabe olmak üzere hadîsle meşgul olan ve onu sırf dinin bir kaynağı olduğu için nakleden hadîsçileri, hiç bir kayda tabi olmadan itham etmeleri, prensiplerine ve felsefe ile terbiye ettikleri akıllarına aykırı düşen hadîslerin yalan olduğunu iddia edebilemek için başvurulmuş bir çare olarak görülür. Nitekim bu husus, Ahmed Emin tarafından da tesbit edilmiş ve şöyle denilmiştir: "Bu mezhebin mutezilenin akla tanımış olduğu tam hakimiyetten neşet eden bir yanı da, prensiplerini vazedip onlara gerçek bir îmanla bağlandıktan sonra,

bu prensiplere aykırı düşen âyetleri tevil, hadîsleri ise inkâr etmeleri ve bunları büyük bir cür'et ve öaranatla yapmalarıdır. Bu sebeple onların hadîs karşısındaki mevkileri, çok defa, onun sıhhatinden şüphe, bazan da inkar edenlerin mevkiidir. Çünkü onlar, akıl üzerinde hadîsin değil, hadîs üzerinde aklın hükmünü kabul ederler" [893].

Mutezilenin hadîsler karşısındaki bu tutumunu, meşhur mutezile imamlarından el-Câhız'ın, kendisi gibi bir mutezile imamı olan en-Nazzâm hakkındaki şu sözleri de teyid eder: "Eğer en-Nazzâm'ın aklı, hadîsle rivayet olunan hakikati kabul etmezse, hadîsi garîp bir şiddetle inkâr eder. Meselâ kedilerin medhi, köpeklerin de zemmi hakkında ve birincisini ikincisine tafdil eden bir çok hadîs nakledilmiştir. İslâm'da kedi sevilir; artığı temizdir. Köpek ise mekruhtur; artığı da pistir. Bununla beraber en-Nazzâm, aklına dayanır; hadîsçilere hitap ederek şöyle der: Kediyi köpeğe tercih edîp Peygamberden köpeğin Öldürülmesi, kedilerin ise bakılıp terbiye edilmesiyle ilgili hadîsler rivayet ettiniz. Bununla beraber kedinin bütün faydası fareleri yemesinden ibaret. Halbuki o, sesi ve. güzelliği için beslediğiniz kuşlarınızı da yer. Evinizdeki zararlarından dolayı affınıza mazhar olsa bile, komşunuzun evindeki zararlarından dolayı onu affedemezsiniz. Bunlara ilâveten kedi, akrep, yılan, çeşitli pis böcek ve haşaratla bir çok zehirli şeyleri yediği halde, siz kalkıp kedinin artığı temiz, köpeğinki ise pis diyorsunuz. Köpeğin faydaları sayılamayacak kadar çok olduğu halde, bununla yetinmeyip söylediklerinizi Peygamberinize izafe ediyorsunuz [894].

El-Câhız'ın bu sözlerinden açıkça anlaşılıyor ki, eîi-Nazzâm'ın aklı, kedi ile köpeği sadece menfeat yönünden mukayese ettikten ve köpeğin kediye nis-betle daha çok faydalı olduğu kanaatına vardıktan sonra, Hazreti Peygamberden nakledilen ve sahîh olduklarında şüphe bulunmayan kadislerin [895] şeriat yönünden sebeb-i vürûdundaki hikmetini araştırmak lüzumunu hissetmeden reddetmiş, sonra da hadîsçilere hitaben "söylediklerinizi Peygamberinize izafe ediyorsunuz" diyerek unları yalancılıkla itham etmiştir. Bugün bile sokaklarda başıboş dolaşan kedilerden çok köpeklerin toplanıp öldürüldüğü düşünülürse, asırlarca önce Hazreti Peygamberin köpekler hakkında söylediği sözleri, mutezile imamı en-Nazzâm'ın hangi akli muhakeme ile reddettiğini araştırmak, her halde lüzumsuz bir iş olmasa gerektir.

Mutezile kelâmcılannın, prensiplerine aykırı düşen hadîsleri reddetmek için râvileri kötülemelerini ve yalancılıkla itham etmelerini, ashnda, daha Önce de açıkladığımız gibi, Cemel vak'asına karışmış bazı sahabîleri nasıl fâsik olmakla itham ettiklerini gördükten sonra, aşırı bir çür'et saymamak gerekir. Hattâ meşhur bir mutezile imamı olan Şumâme Îbnu'l-Esras'ın Cuma günü namaza giden müslümanları işaret ederek "bak şu öküzlere, bak şu eşeklere" demesi, sonra da Hazreti Peygamberi kasdederek "bu Ârab halkı ne hale sokut" diye ilâve etmen yanında [896], hadîsçilerin yalancılıkla itham edilmeleri çok daha hafif kalmaktadır. Bütün bunlar, mutezilenin, sahîh olduğunu bilseler bile, Hazreti Peygamberden gelen bir! hadîse tâbi olmayacak kadar dinî kayıddan uzak, buna mukabil kendi umdelerine sıkı sıkıya bağlı bir mezheb olduğunu gösterir.

İbn Kuteybe, mutezilenin hadîsçileri itham etmeleriyle ilgili olarak bt a sözlerini nakleder. Bu nakle göre mutezile der ki: "Hadîsçilerin garîb olan hallerinden biri de, Yahya İbn Macîn, cAlî İbnu'l-Medînî ve benzeri imamların cerhine uyarak yalancı olduğunu kabul ettikleri bir şeyhten maruf olan hadîsleri yazmamalarıdır. Halbuki yine bunlar, hiç bir sahabînin muvafakat etmediği, (Omer, (Oşmân ve ıÂ'işe'nin yalancı olarak ilân ettikleri Ebü Huray-ra'nın hadîslerini rivayet ederler ve delil olarak kullanılar. Keza *0mer ve "A'işc'nin yalancı olduğunu söyledikleri ve hakkında "biz, Rabbımızın Kitabını ve Peygamberimizin sünnetini bir kadının sözü için terketmeyiz" dedikleri Fâtıma Bint Kays'm sözü ile hükmederler. Gaylân, fAmi îbn cUbeyd, Ma'bcd el-Cuhenî ve (Amr Ibn Fâ'id gibi bazı kimseleri kadere nisbet ederler ve onlardan hadîs almazlar; fakat yine kaderiyyeden olan Katâde, İbn Ebl tArübe, İbn Ebî Necih, Mu ham m e d Îbnu'l-Munkedir ve Ibn Ebî £i'b gibilerden hadîs rivayet ederler. €Alî ile <0§mân'ı müsavi addeden, yahut tAH*yi *Oa-mân'dan üstün gören bir şeyhi cerhederler; fakat el-Muhtâr*ın sancağım taşıyan Ebu't-fufeyl *Âmir İbn Vasile Men ve Câbir el-C^fFden hadîs alırlar. Halbuki her ikisi de ricca akidesine inanan kimselerdendir. Bütün bunlara ilâveten hadîsçiler, rivayet ettikleri şeylerde halkın en câhilleri, taleb ettikleri şeylerden en az haz alalılarıdır. İlmin şekli, hadîsin ismiyle kanaat etmişlerdir. Fulan kimse rivayet yollarını iyi bilir, hadîs râvisidir, derler de, yazdığını iyi bilir veya bildiği ile âmildir, demeyi terketmişlerdir. Bunlardan elli sene boyunca kendisine hayvan sırtında gelinip hadîs alınan birine, bir kuyuya düşen fareden sual sorulsa, kuyunuıl temiz olduğunu söyler. Bir başkasına Allah Ta'âlanın "rîhun flhâ sırr" sözü hakkında sorulsa, şiddetli soğuk manâsına gelen "sırr" kelimesini, çok defa geceleri sesi duyulan bir haşereye atfeder. Bir başkası "sebcatin" ve "seb(îne"den rivayet eder; fakat bunların Şu*he ve Sufyân olduğunu anlamaz" [897].

Mutezile kelâmcilan, îbn Kuteybe'den naklen zikrettiğimiz bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi, aralarında hiç bir ayırım yapmaksızın bütün hadîs-çileri kötülemişler, sonra da bu kötüledikleri kimseler tarafından rivayet olunan hadîslerin dinde delil olarak kullanılamıyacağını ileri sürüp daha önceki bahislerimizde de açıklandığı gibi, onları kısmen veya tamamen reddetmişlerdir.

Aslında bir hadîsçinin kötülenmesi, daha doğrusu, hadîs ilmindeki kendine has tabiri ile zayıf ve kusurlu taraflarının ortaya konulmak suretiyle cerh edilmesi, garîb karşılanmaması gereken bir hususturr. Hadîsçilerin bizzat kendileri de bu konu üzerinde titizlikle durmuşlar ve kendi meslektaşlarını hiç çekinmeden Geriletmişlerdir. Bu faaliyetin bir neticesi olarak meydana getirilen rical kitapları ve bilhassa bu kitapların zu'afâya tahsis olunanları, bunun en açık delillerinden birini teşkil eder. Ancak, hadîsçilerin kendi meslektaşlarını cerhetmeleriyle mutezile kelâmcılarmın hadîsçileri kötülemeleri arasında gaye ve maksad yönünden belirli bir fark vardır ve bu fark, amel ve itikadın meydana getirdiği tslâm şeriatının temelini teşkil eden sünnetin özüne müteallik bir anlayıştan İleri gelir. Hadîsçiler, daha önce de açıkladığımız gibi, sahih olan sünneti tesbit etmek, zayıf ve uydurma olanından ayırmak gayesiyle râvilerin cerhini zarurî görmüş ve bununla ilgili usûl ve kaideleri geliştirme gayretine girişmiş iken, mutezile kelâmcılan, meşgul olmağa başladıkları felsefenin ışığı altında, İslâm akaidine başka bir yon verme arzusuna kapılmış; bu arzunun gerçekleştirilmesi işinde sünnet veya hadîsin lüzumsuzluğunu ve hattâ onun kendi prensiplerine çok defa aykırı düştüğünü görerek onu bertaraf etme çarelerine başvurmuşlardır. Nitekim bu çareler de, bazan haber-i âhâdın ve hattâ mutevatirin delil olma keyfiyetini reddetmek, bazan da, bütün hadîsçileri kütülemek ve yalancılıkla itham etmek şeklinde tezahür etmiştir.

Hazreti Peygmaberden, Allah Ta'alâmn sıfatlarını isbat eden sayısız hadîs nakledilmiş olmasına ve bu hadîslerin Kur'ânı Kerîmde yer alan sıfat âyetlerini teyid ve tafsil edici bir mahiyeti bulunmasına rağmen, mutezile kelâmcılan, aynı çarelere başvurarak bu hadîsleri reddetmiş, Kur'ân âyetlerini ise, kendi felsefî görüşleri doğrultusunda tevil etme cihetine gitmişlerdir. Keza kaderle ilgili olarak ve kaderi isbat eden bir çok hadîs aynı şekilde reddedilmiş, kaderin nefyi babında Hazreti Peygamberden tek bir hadîs nakledilmemiş olmasına rağmen, mutezile kelâmcılan, felsefî görüşlerine uygun olarak kaderi inkâr etmekte tereddüt göstermemişlerdir [898].

Allah Ta'âlânın âhırette mü'minler tarafından görüleceği, muhtelif hadîslerde açık bir dille ifade edilmiş, buna karşılık görülmesinin imkânsız olduğuna delâlet eden tek bir hadîs vârid olmamış iken, mutezile kelâmcıları, prensiplerine aykırı olduğu için, ru'yet hadîslerini red, Kur'ân âyetlerini de garîb bir biçimde tevîl etmişler ve ru'yetin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir [899]. Buna benzer daha pek çok Örneklerinin gösterilmesi mümkün olan mutezilî faaliyetlerin en dikkat çekici olanı, ^alku'l-Kur'ân inancında, takip ettikleri yoldur. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Kuranı Kerîmin mahlûk veya gayri mahlûk olduğunu gösteren hiç bir dinî nass ve müslümanlar arasında bu konuda yerleşmiş her hangi bir inanç mevcûd değilken, mutezile kelâmcılan, b^alku'l-Kur'ânı bir akide konusu yapmışlar ve müslümanları bu akideyi ikrar etmeğe zorlamışlardır. Bu hâdise, muhatabın hadîsçiler olması yönünden hadîs tarihinde ve İslâm fikir hayatında önemli bir yer işgal eder. [900]

C. Halku'l-K.Ur'ân İnancı Ve Mihnet

Halku'I-Kur'ân inancı, Allah Ta'âlânm sıfatlarının ve bilhassa kelâm sıfatının nefyi neticesinde ortaya çıkmış bir görüştür. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, gerek Kur'ânı Kerîmde ve gerekse Hazreti Peygamberin hadîslerinde zikredilen sıfatlar, müslümanlar arasında, tanıtıldıkları sekiliyle kabul edilmiş, onların, Allah'ın zâtı ile kaim kadîm sıfatlar olduğuna inanılmıştır. Bunun ötesinde hiç kimse, cidal ve münakaşaya varacak bir görüşe sahip olmamıştır. Ancak, mutezile mezhebinin zuhurundan sonra sıfatlar meselesi, Kur'ân ve hadîsin çizdiği çerçeve dışında münakaşa edilen bir konu haline gelmiş, bu iki kaynak tarafından açıklanmadığı için, insanın bilmesine imkân olmayan bir takım meseleler, sanki kabul edilmesi gereken birer akide imiş gibi, müslümanlara telkin edilmeğe başlanmıştır. Kelâm sıfatının nefyi neticesinde ortaya çıkan balku'l-Kur'ân inancı bunlardan birini teşkil eder. Kur'anı Kerîmin bir çok âyetlerinde, Allah Tacâiânin konuşma sıfatına işaret edildiği, bazı peygamberlerle arada biç bir vasıta olmadan doğrudan doğruya konuştuğu, onlara hitap ettiği, açık ve tereddüde yer vermeyecek bir uslûb içinde görülür. Bu bakımdan Allah Tacâlâ "Mütekellim" dir ve O'nun bu sıfatı, zâtı ile birlikte ezelden beri mevcuttur; bir başka ifade ile kadîmdir. Kur'ânı Kerîm de O'nun kelâmından başka bir şey değildir. Mutezile kelâm-cılan, bu görüşün aksine, Allah Ta'âlânm diğer sıfatları gibi kelâm sıfatını da reddetmiş, ancak kelâmı ihtiyaç ânında bir cisim üzerinde yarttığım, do-layısıyle Kur'ânın da yaratılmış olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Aslında sıfatların tacili ve Kur'anın mahlûk olduğu görüşü İslâm târihinde ilk defa Cacd Ibn Dirhem tarafından ortaya atılmıştır. İkinci asrın başlarında, son Emevî halîfesi Mervân Ibn Muhammed (1227-132) in mürebii olan Cacd, muhtemelen Şâm hristiyanlarından aldığı bu güşü, müslümanlar arasında yaymağa başlayınca, Şam'dan tardedilmiştir. Bundan sonra Küfe'ye gelmiş ve orada karşılaştığı Cehm Ibn Şafvân (ö.

128) a da aym görüşü telkin etmiştir. Ne var ki halkın akidesini ifsad eden faaliyetleriyle dikkati çeken Ca'd Ibn Dirhem, Halîfe Hişâm Ibn «Abdi'I-Melik (105-125) in emriyle rIrâk valisi Hâlid tbn cAbdilIah el-Kaşrî tarafından bir Kurban bayramı sabahı boynu vurularak öldürülmüştür' [901].
Ca'd Ibn Dirhem'in Öldürülmüş olması, akidesinin yayılmasını önlememiştir. Zira Küfe'deki talebesi Cehm Ibn Şafvân onun faaliyetini devam ettirmiş ve sıfatların ta*tîli görüşünde mutezile kelâmcılarınm hocası olmuştur. Nitekim mutezile, bu görüşü Cehem'den aldığı için, hadîsçiler arasında "cehmiyye" adiyle de şöhret kazanmıştır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, Abbasî halîfelerinin zındıklara karşı takındıkları sert tavır ve onları öldürmek için her yerde takip etmeleri, tactîl akidesinin serbestçe yayılmasına engel oluyordu. Ibn Keglr'in bir haberinden öğrendiğimize göre, Halife Hârûn er-Re-şld (170-193), kendi eliyle bir damı öldürmüş ve yanına gelenlere şöyle hitap etmiştir: "Onu Kur'ânın mahlûk olduğunu söylediği için öldürdün: ve bu suretle Allah'a daha çok yakın olmak iftedim"" [902].
Abbasî halîfelerinin İslâm dışı inançlara karşı bu sert davranışları, ancak Halîfe el-Me'mün (198-218) devrine kadar devam etmiş, el-Me'mün'un hilâfet makamına geçmesinden sonra da mutezilenin en parlak yıldızı doğmuştur. El-Me'mün, felsefî ilimlere büyük meyli olan, tesis ettiği "Dâru'l-Hikme" de Rûm diyarından getirttiği kadîm Yunan felsefesine ait kitapları terceme ettirip mutezilenin istifadesine sunan [903], sık sık tertip ettiği ilmî münazaralarda mutezile imamlarına aşırı, derecede yakınlık gösteren bir halîfe idi. Bu imamlardan bilhassa Şumâme İbnu'l-Eşras, Ebu'l-Huzeyl el-cAllâf ve Bişr Ibn Gıyâg'ın Halîfe üzerindeki tesirleri pek büyük olmuştur [904]. Nitekim Halîfe ile mutezile imamları arasındaki bu yakınlığın neticesinde, el-Me'mün, halku'l-Kur'ân inancım devletin resmî akidesi olarak ilân etmekten çekinmemiş; 218 senesinde Bizans seferine çıktığı bir sırada, Bağdâd'taki naibi İshâk Ibn İbrahim'e ilk mektubunu yazarak, Kur'ânın mahlûk olduğu görüşünde hadîsçilerin ikrar ve itiraflarını almasını emretmiştir. Bunu takip eden ikinci mektubunda, hadîsçilerden yedi kişinin seçilip kendisine gönderilmesini istemiş, bunların ikrarlarını bizzat alacağını bildirmiştir. Nâib, tanınmış imamlardan Yahya tbn Macîn (ö. 233) başta olmak üzere, fabaiçât müellifi Ibn Sacd (Ö. 230), Ahmed tbn İbrahim ed-Devrakî (ö. 246), Zuheyr Ibn Harb (ö. 234) ve diğer üç kişiyi Halîfenin karargâhına'göndermiştir. Bağdâd-ta iken naibin huzurunda halkul-Kur'âm ikrar etmeyen bu hadîsçiler, Halîfenin karargâhında ve-ölüm tehdidi karşısında ikrar etmek zorunda kalmışlar ve Bağdad'p geri gönderilmişlerdir.
Halîfenin üçüncü ve dürdüncü mektupları, başka hadîsçilerin ikrara davet edilmeleri, ikrar etmeyenlerin ikrarlarının sağlanması için Halîfenin karargâhına gönderilmeleri ile ilgili emirleri ihtiva ediyordu. Nâib bu emirler gereğince aralarında Ahmed Ibn Hanbel'in de bulunduğu bir çok hadîsçiyi toplamış ve bunlara Halîfenin mektuplarını okuyarak halku'l-Kur'ânı ikrar etmelerini istemiştir. Tehdit karşısında bir çokları ikrar etmiş, Ahmed Ibn Han-bel ve Muhammed Ibn Nüh ikrar etmedikleri için zincire -vurularak Tarsus'a doğru yola çıkarılmışlardır. Onlar yolda ikn Halîfenin ölüm haberi gelmiş, bu arada meşakkate dayanamayan Muhammed Ibn Nüh da vefat ettiği için, Ahmed tbn Hanbel tek başına Bağdad'a geri getirilmiştir.
Halîfe el-Me'mün'un ölümü, hadîsçiler yönünden hiç bir rahatlık sağlamamış, aksine çok daha acı günlerin gelmesine sebep olmuştur. Çünkü yerine geçen kardeşi el-Muctaşim (218-227), el-Me'mün'un vasiyetine uyarak bal-ku'l Kur'ân inancının telkini işindeki faaliyetini devam ettirmiştir. Her şeyden önce, Bağdâd'ın büyük imamı Ahmed tbn Hanbel'in ikrarında büyük fayda mülâhaza eden yeni Halîfe, önce onu 14 ay gibi uzun bir süre hapis tuttuktan sonra sarayına getirtmiş ve ikrarını almağa çalışmıştır. Ancak Ahmed îbn Hanbel'in ağzından Kur'ânın Kelâmu'llah olduğunu beyan eden söz dışında hiç bir cevap alamamış, bayılıncaya ve vücûdunda yaralar açılıncaya kadar kırbaçlanması da ikrarını sağlamadığı için nihayet onu evine iade etmiştir.
Halîfe el-Mu'taşım'ın Ahmed îbn Hanbel'i serbest bırakmasında, içine düştüğü büyük bir korkunun rol oynadığına şüphe yoktur. Zira sarayda işkencenin devam ettiği sıralarda, Bağdâd halkının Ahmed Ibn Hanbel'in sıhhatinden endişeye düşerek saray etrafında toplanması ve büyük hâdiselerin çıkması ihtimali, Halîfeyi korkutmuş; önce yaraktım tedavi ettirerek bedence smhatte olduğunu halka gösterip isbatlamış, sonra da ailesine teslim etmiştir..
Halîfenin içine düştüğü bu korku, halku'l-Kur'ân inancından imtinaına ve hatta valilerine de hu işten el çekmeleri için emir vermesine bile sebep olmuştur. Bu bakımdan, Ahmed Ibn Hanbel'in serbest bırakıldığı 219 senesinden itibaren bu mesele bir müddet unutulmuştur. Ne var ki yerine geçen el-Vâgık (227-232), mutezile imamlarının teşvik ve telkinleriyle bu işi yeniden başlatmıştır. Musned adlı hadîs eserlerinin ilk müelliflerinden sayılan Nu<aym Ibn rjammad, halku'I-Kur'âm ikrar etmediği için Samarrâ'da hapsedilmiş, 228 senesinde hapiste iken vefat etmiştir" [905]. îmam eş-Şâfi'î'nin talebesi Ebü YaTtüb el-Buveyti de aynı sebepten hapsedilmiş ve 231 senesinde vefat edinceye kadar hapis kalmıştır [906]. Eş-ŞafiTnin ashabından olan er-Rebl1 Ibn Süleyman, el-Buveytî'yî bir hayvan üzerinde, ayak bileğinden ve boynundan bir ucunda 40 rith (bir rıtl 12 okkadır) ağırlığında tûba bulunan bir zincire vurulmuş olarak gördüğünü ve onun şöyle dediğini anlatır: "Allah, mahlûkatı kun (ol) kelâmı ile yaratmıştır. Eğer "kun" mahluk olursa, mahlûku bir mahluk yaratmış demektir. Allah'a kasem ederim ki, ben bu demirlerin altında öleceğim; ta ki benden sonra gelenler, bu uğurda demirler altında ölenlerin de bulunduğunu bilsinler [907]".
Halîfe el-Vâşîk tarafından öldürülen hadîaçilerden birisi de Ahmed Ibn Naşr el-IJuzâ'i idi. Onun adı, fcalku'l-Kur'ânın sebep olduğu mihnete son vermek için Halîfe ile onun teşvikçisi bazı mutezile şeyhlerine karşı hazırlanması düşünülen bir tertibe de karışmıştı. Ancak bu terjip başarıya ulaşmadan Halîfe tarafından haber alınmış ve Ahmed îbn Naşr yakalanarak halku'l-Kur'ânı ikrara davet edilmiştir. Ehl-i sünnet akidesine şiddetli bağlılığı ile tanınan Ahmed, bu davete icabet etmeyince, boynu bir ipe bağlanarak gerdirilmiş, sonra da bizzat Halîfenin bir kılıç darbesi ile başı gövdesinden ayrılmıştır. Bu baş, önce Şarkî Bağdâd'ta, sonra da Garbî Bağdâd'ta halka teşhir edilmiştir. Teşhir esnasında başın bir kulağına asılmış olan ve el-Vasık tarafından yazılan bir kâğıtta şu ibareler bulunuyordu: "Bu baş, Allah'ın
Emîru'I-mu'minm eliyle katlettiği kâfir, müşrik, dâil Ahmed Ibn Naşr'ın hasıdır. Kur'ânm mahlûkıyeti ve teşbihin nefyi hakkında deliller getirilerek tövbe etmesi ve hakka dönmesi istenmiş, fakat inadı yüzünden buna yanaşmamıştır. Onun cehenneme girmesini ve elîm akıbetine kavuşmasını kolaylaştıran Allah'a ha m d olsun. Emiru'l-mu'minîn hu mesele hakkında ona sorduğu halde, o teşbihi ikrar etmiş ve küfür ile konuşmuştur. Bu sebeple onun kanını ve lanetlenmesini Emîru'l-mu'minîn helâl kılmıştır [908].
El-Vâşik'm, Ahmed İbn Naşr'ı öldürdükten sonra yaptığı işten nedamet duyduğu ve hattâ kendisini buna teşvik eden mutezile şeyhlerinden Ibn Ebl Du'âd'ı azaladığı söylenir [909]. Gerçek olan şudur ki, mutezile imamları ile yukarıda adları verilen bazı Abbasî halîfeleri tarafından halku'l-Kur'ân yüzünden hadîscilerin başına açılan mihnet, arzu ettikleri netice yönünden başarıya ulaşmamış; Halîfe el-Vâgik tuttuğu yoldan nadim olsa da olmasa da, kendisinden sonra yerine gecen el-Mutevekkil (232-247), hilâfetinin ikinci senesinden itibaren bu devri tamamen kapamıştır, önce, Kur*ân hakkındaki cidal ve münakaşaları yasaklamış, sonra da halkul-Kur'ân inancının izharını kesinlikle menetmiştir [910]. Aynı zamanda, Muş'ab ez-Zubeyrl, İshâ^ Ibn Ebl israil, İbrahim İbn cAbdillah el-Herevî, cAbdullah Ibn Ebl Şeybe ve kardeşi cOft-mân İbn Ebî Şeybe gibi bazı hadîsçileri toplayarak onlara hediyeler dağıtmış, cami ve mescidlerde yeniden hadîs rivayet etmelerini emretmiştir [911]. Bu bakımdan, el-Mutevekkil devri sünnetin bid'ata karşı kesin zafer kazandığı bir devir olarak bilinir. Bundan sonra mutezilenin yıldızı artık sönmeğe başlamış, bazı halîfe ve hükümdarların zoraki gayretleriyle zaman zaman par-ladığı görülmüş olsa bile, bu parlaklık onu kısa bir zaman sonra tamamiyle yok olmaktan kurtaramamıştır. [912]

d. Genel değerlendirme

İkinci asrın ilk yansı ortalarında zuhur eden ve giderek geliştikten sonra, üçüncü asrın yine ilk yansında tamamiyle kuvvetten düşen mutezile ile, onun eliyle ortaya çıkan Kelâm ilmi hakkında Özet halinde vermeğe çalıştığımı* bilgi, bize şu gerçeği göstermiştir ki, mezheb, kuruluş gayesi itibariyle hadisi ve hadîsçileri hedef olarak seçmemiş olsa bile, müdafaa etmeğe çalıştığı prensipler yönünden, hadîs ve hadîsçilerle ters düşmüş; bunun neticesinde» iki taraf arasında ithamlara varan sert tartışmalar çıkmış, hattâ mezhep mensuplarının Halîfe el-Me'müu vasıtasıyle sultayı ele geçirmelerinden sonra, karşı tarafın tehdit ve işkencelerle imha edilmeği cihetine bile gidilmiştir.
Mutezile imamları, iyi veya kötü davranışlarını, aklî ve felsefî görüşlerini halka telkin edebilmek gayesiyle plânlarken, hadîsçilerln de sünnete dayalı inançlarını yaymak için gayret göstermiş olmalarım tabii karşılamak gerekir. Aslında hadîsçilerin dinî konularda sahip oldukları inanç, mutezileden farklı olarak, Kur'ân ve hadîste buldukları nassların ifade ettikleri manâdır; çünkü nassm sıhhati onlar için sabit olduktan sonra, o nass mutlak surette inanç hasıl eder. Bu bakımdan hadîsçiler için yapılması gereken ilk is., her biri bir amel veya bir inancı gerektiren hadîs metinlerinin rivayeti ve daha kolay istifade edilmesi için kitaplarda biraraya getirilmesidir. Halbuki mutezileye göre durum farklıdır. Onlar için nassın sıhhati, manâsının prensiplerine uygun olarak gelmesi halinde değer ifade eder. Aksi halde nassuı sıhhatini ve dolayısiyle nassı inkâr etmekte tereddüt göstermezler.
işte, ikinci asırda hadîsçilerle mutezile kelâmcıları arasında ortaya çıkan ve üçüncü asrın başında en şiddetli şeklini alan bu görüş ayrılığı, hadîsçilerin, Hazreti Peygamberin sünnetine dayalı amel ve itikadı, kelâmcıların eski Yunan felsefesi ile terbiye edip geliştirdikleri aklî muhakemelerinden ve onun tahripkâr tesirlerinden korumak için yoğun bir tedvin ve tasnif faaliyetine girişmelerine vesile olmuştur. Bu suretle meydana getirilen kitaplarda, sıhhatleri tesbit edilmiş, gerek mutezilenin ve gerekse diğer mezheplerin görüşlerini çürütecek hadîslerin

biraraya getirilmesine bilhassa dikkat edilmiştir. Nitekim bu asırda telif edilen ve sıhhati ile ün salan Şa£î/n*7-BuAârPdeki îman, tevhîd, kader, Kitap ve Sünnete sarılma, haber-i âhâd gibi bölümler ve bu bölümler içinde yer alan hadîsler, kitabın, kesinlikle İslâm dinini mutezile ve benzeri mezheblerin tasallutundan korumak maksadıyle hazırlandığını isbat eder. Buna benzer bölümleri Müslim'in Şahidinde de görmek mümkin-dir.
Kutub~i Sitte musannıflan arasında bulunan tbn Mâce'nin bu konuda takip ettiği yol çok daha açık ve kesindir. Sünen adlı,eserine, sünnete tâbi olmanın gerekli olduğunu gösteren hadîsleri biraraya getirmekle başlamış, bunu sırasiyle, hadîsin ehemmiyeti, hadîste kasden yalan söylemenin kötülüğü, Hulafa-i Raşidînin sünnetine ittiba, bidcat ve cidalden, keyfî rey ve kıyastan sakınma, iman, kader, ashabın faziletleri, havaric, cehmiyye (mute-zile)nin inkâr ettiği hususlar, iyi ve kötü olan sünnet (yol) i takip edenler, sünneti ihya edenler ve diğer bâblar takip etmiştir, tbn Mâce, bu bâblarda zikrettiği hadîslerle, mutezile ve benzeri mezhefolere Hazreti Peygamberin ağzından cevap vermek ve onların İslâm dışı görüşlerini çürütmek gayesi gütmüştür.
Kutub'i Sitte'nin zuhuru dolayısiyle hicretin üçüncü asrını, hadîs tasnifinin altın çağı olarak tavsif ederken, bu asırda tasnife hız veren âmillerin başında, mutezile ve benzeri mezheblerin zuhurunu, Kelâm ilminin doğuşunu ve kelâmcılarla hadîsçiler arasında ortaya çıkan mücadeleyi zikretmiş bulunuyoruz. Ancak şunu hatırdan uzak tutmamak gerekir kî, tasnife Hız veren âmiller sadece bunlardan ibaret değildir. Daha önce çeşitli vesilelerle üzerinde durduğumuz hadîs, vaz'ı da, tedvin ve tasnife hız veren âmillerin başında hatırlanması gereken hususlardan biridir. Çünkü sahih hadîslerin belirli kitaplarda toplanması halinde, bu kitaplar dışında kalan hadîslere itibarın azalacağı tabiidir. Her ne kadar hiç bir hadîs toplayıcısı, kitabında bütün sahih hadîsleri toplamayı gaye edinmemiş ise de, hiç olmazsa topladığı hadîsler arasına mevzu olanlarını karıştırmamağa dikkat sarfettiği için, vücûda gelen kitaplara güven içinde müracaat etmek imkânı hasıl olmuştur. Bu bakımdan hicretin üçüncü asrı, sahih hadîs kitaplarının vücüd bulduğu, mütea-kıb asırlara bu konuda artık yapılması gerekli fazlaca bir işin bırakılmadığı bir devir olarak görülür. Hadîs hafızı büyük imamların çoğunluğu bu asırda yaşamış; hadîslerin isnadlanna, isnadlann illetlerine, ricalin cerh ve tadil yönünden mertebelerine vâkıf meşhur üstadlar yine bu asırda yetişmiş ve sahih hadîs mecmuaları bu asırda onların eliyle vücûd bulmuştur. Bu asrı takip eden devirlerde her ne kadar bazı müstakil hadîs eserlerinin telif edildiği görülürse de, asıl telif faaliyeti, üçüncü asırda ortaya çıkmış olan. eserlerdeki hadîslerin bir kitap içinde cem'ine, yahut isnadlarının hazfedilmek suretiyle İhtisarına, yahutta mustedrek veya mustahreclerhıin yapılmasına hasredilmiştir. Keza müteakıb asırlarda telif edilen rical tarihi ile ilgili eserlerin bilgi yönünden kaynağı, üçüncü asır müellifleri olduğu gibi, ricalin cerh ve tadili hakkında ileri sürülen görüşlerin asıl sahipleri de, yine bu asır imamlarıdır. İşte, üçüncü asrın hadîs ilmi yönünden bu üstün özellikleri dolayisiy-ledir ki onu altın çağı olarak vasıflandırmayı uygun gördük. [913]

2, Hadîs eserleri ve müellifleri

Birinci asnn sonlarına doğru önce tedvin daha sonra tasnif faaliyetinin başlaması üzerine telif edilen ve ikinci asır boyunca telifi devam eden hadîs eserlerini, siyer ve mağazî, sünen, câmic, musannaf ve belirli konulara tahsis edilenler olmak üzere beş guruba ayırarak zikretmiştik. Üçüncü asırda ise bu faaliyet daha çok süratlenmiş ve vücûda getirilen eserlerle bu asır, hadîs tarihinin en parlak devri olmuştur. Bir taraftan yukarıda zikrettiğimiz beş gurupla ilgili, yeni ve daha güvenilir eserler tasnif edilirken, diğer taraftan, bu guruplar dışında yeni tasnif şekilleri ortaya çıkmış ve hadis ilminin çeşitli konularında ve bilhassa usûle müteallik kitaplar telif edilmeğe başlamıştır. El-Buhârî, Muşum, en-Nesâl, Ebü Dâvûd, et-Tinnizi ve tbn Mâce gibi imamlar Câmic ve Sürtenlerini bu asırda tasnif ederek Kutub-i Sitte adiyle maruf olan ve Kur'ânı Kerîmden sonra İslâm'ın en mühim kaynağı sayılan altı sahih kitaba vücûd vermişlerdir.
Biz, daha önce yaptığımız gibi, burada da, hadîs eserlerine, tasnif şekillerine göre guruplara ayırarak müellifleriyle birlikte işaret edeceğiz. Bu kitapların çoğu zamanımıza kadar intikal etmemiş olsa bile, zikredeceğimiz isimler, müslümanlann hadîse ne derece ehemmiyet verdiklerini göstermeğe, yetecektir- Burada bir hususa daha işaret etmekte fayda vardır: Muhtelif şekillerde tasnif edilmiş hadîs eserlerini, önceki bölümde yaptığımız gibi, müelliflerinin vefat tarihlerine göre bir sıraya koyarak zikretmeğe çalışacağız. Bir asırlık zamam. Hicrî 100 senenin başlangıç ve bitimine göre aldığımız için, üçüncü asrın ilk senelerinde vefat etmiş olan bir musannif, üçüncü astr musanmflan arasında yer almıştır. Oysa ki bu musannif, Ömrünün en uzun zamanını ikinci asırda geçirmiştir; belki kitabım da yine ikinci asırda tasnif etmiştir. Bu bakımdan onu ikinci asır musanmflan arasında zikretmek elbette ki daha doğru olurdu. Ancak böyle yapıldığı takdirde, asırlar arasında belirli bir hudud tesbit etmek imkânı kalmaz, iki asır arasında yaşamış olan bir musannifin asrını belirtmek güçleşmiş olurdu. Biz, sadece asırlar arasında bir hudud tesbit etmek maksadiyle, kusurlu da olsa, diğer yolu tercih ettik. Her musannifin vefat tarihi verildiğine göre, onun yaşadığı asrı tayin etmek elbette güç olmayacaktır. [914]

A. Siyer Ve Mağaziler

İslâm tarihinin ilk ve temel kaynağını teşkil eden ve birinci asrın ikinci yarısından itibaren telifine başlanan siyer ve znağazîler, üçüncü asırda da ehemmiyetini muhafaza etmiştir. Bu asrın başlarında vefat eden Ebü tAbdü-lah Muhammed tbn 'Ömer EL-VÂKIDÎ (ö. 207) [915] Şam, Mısır, cIrâk ve Afrika gibi çeşitli ülkelerin fethi ile ilgili olarak telif ettiği eserler yanında, KitâbuH-Mağâzi ve Kitâbu's-Sîre adb eserleriyle de şöhret kazanmış ve bu sahanın büyük üstadlanndan biri sayılmıştır. Muhammed îbn İshâk'ın Ma~ ğâzi'eini ihtisar ederek, yeni ilâvelerle ona ayrı bir değer kazandıran Ebû Muhammed «Abdul-MelÎk tBN HtŞÂM Îbn Eyyûb el-Hımyerf (Ö. 218)" [916] ise, Siret îbn Hişâm denilen eseriyle şöhret kazanmıştır. Bugün bu eser, kendi sahasında başvurulan en mühim kaynaklardan biri sayılır.
Ebü Ahmed (Ebü cAbdiUah) MUHAMMED İBN «A'lg İbn Afcmed el-Kuraşî (Ö. 233) [917] nin Kitdbu't-Mağâzi'si de üçüncü asırda telif edilen eserler arasında yer alır. [918]

b. Musnedler

Üçüncü asırda ortaya çıkan ve hadîsleri, diğer hadîs eserlerinden farklı bir şekilde tasnife tâbi tutan kitaplar, Musnedlerdir. Sünen, musannaf ve câmie adı Verilen eserlerde hadîslerin konularına göre tasnif edildiğini, her müstakil konuya "ki t ab" denildiğini ve "kitab"ın da, konunun genişliğine göre muhtelif sayıda "bâb"lara ayrıldığını önceki bölümde zikretmiştik. İlk defa üçüncü asırda ortaya çıkan ve Musned denilen hadîs eserlerinde ise, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, farklı bîr tasnif yolu takip edilmiştir. Bu eserlerde, hadîslerin konuları nazarı dikkata alınmamış, fakat, kitaba alınması düşünülen hadîsler, ya onları rivayet eden şahabı, yahutta sahabîden sonraki râvilerden birinin ismi altında biraraya getirilmiştir. Bu suretle, meselâ, Ebü Hurayra'mn Hazreti Peygamberden rivayet ettiği hadîsler, konulan ne olursa olsun, Ebü Hurayra ismi altında, İbn cAbbâs*ın rivayet ettiği hadîsler de, keza îbn <Abbâs1ın ismi altında biraraya getirilerek, bir kitap içinde muhtelif sahabîlerin hadîslerinden müteşekkil bir mecmua telif edilmiştir. Musned kelimesinin, lügat yönünden "isnad edilmiş" manâsına geldiği gözönünde bulundurulursa) musned eserlerde, Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîslerin isnad edildikleri şahabı râvilerine delâlet etmek üzere bu çeşit eserlere "Musned*1 denildiği kolayca anlaşılır.
Musnedlerin, bazan, hadîslerin sahabî râvilerinden sonraki rical isimlerine göre de tertip edildikleri görülür. Meselâ Ebü Hanlfe tarafından rivayet edilen hadîsler, Ebü Hanlfe'nin ismi altında, yahut eş-Şâfi*! tarafından rivayet edilen hadîsler de eş-Şâfft'nin ismi altında biraraya getirilirse, bir Musned telif edilmiş olur. Nitekim daha sonraki devirlerde Ebû Hanîfe'nin rivayet etmiş olduğu hadîsler bir kitap içinde toplanmış ve bir Musnedu Ebi Hanife meydana getirilmiştir.
Musnedlerin ilk defa üçüncü asırda telif edilmeğe başlandığına yukarıda işaret etmiştik. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, bu evveliyet, basa hadîs-çiler tarafından EBÜ DÂVÜD Süleyman ibn Dâvüd İbnil-Cârüd ET-TA" YÂLİSİ (Ö. 203, 204) [919] ye nisbet edilmiş ve ilk defa Musned tasnif eden kim-
senin o olduğu ileri sürülmüştür. Ancak Hâcî Halîfe'ye göre, bugüu Musne-diiU-fayâlisİ adiyle şöhret kazanan bu eser, gerçekten Ebü Dâvüd et-fayâ-lisl tarafından tasnif edilmiş olsa idi, onun, diğer inusned musaunıflanna tekaddümü dolayısiyle, Mmned'i de ilk tasnif edilen musned olurdu. Oysa bu Musned, Yûnus İbn Hablb'in Ebü Dâvüd'tan rivayet ettiği hadîsleri bir kitapta toplayan bazı horasanlı hafızlar tarafından meydana getirilmiştir. Bu bakımdan, kitaptaki hadîsler, Ebü Davud'un rivayet ettiği hadîsler olsa bile, kitabın telif tarihi daha sonraki devirlere aittir. Nitekim Ebü Dâvüd tarafından rivayet edilmiş daha pek çok hadîs vardır ki, bunlar, Mus-ned'de yer almamıştır [920].
Ebü Dâvüd'dan sonra daha pek çok kimse Musned tasnif etmiştir: Ebü eAbdillah Muhammed ibn Yûsuf îbn Vâkıd İbn cOsmân. eç-Zabbî EL-FÎR-YÂBI (Ö. 212)

[921] ESED İBN MUSA îbn İbrahim el-Umevî <Ö. 212) [922]; Ebü Muhammed CUBEYDULLAH İBN MUSA EL-CABSÎ el-Küfî (ö. 213)
[923]; EBÜ ISHÂK İbrahim İbn ES-SÜRİNf el-Muttaviciî (Ö. 213) [924]; Ebü Bekr ^Abdullah ibnuVZubeyr İbn <lsâ EL-HUMEYDI el-Esedl (ö. 219) [925]; Ebü CAU EL-HUSEYN İBN DÂVÜD el-Maşşişi "SUNEYD" (Ö. 226) [926]; Ebu'I-Hasan MUSEDDED İbn Muserhed el-Esedî el-Başri (Ö. 228) [927] Ebü (Abdil-lah NU^AYM İBN HAMMAD İbn Mu'âviye EL-HUZÂ'I el Mervezî (Ö. 228) [928]
Ebü Zekeriyyâ' YAHYA İBN 'ABDİLHAMID EL-HIMMÂNl el-Küfi (6. 228) [929]; Ebü Ca^fer CABDULLAH İBN MUHAMMED İbn «Abdillah el-(Vfl el-Buhârî EL-MUSNED! (Ö. 229)
[930]; Ebu'l-Hasan (ALI İBNU'L-CA(D İbn 'Ubeyd el-Hâşiml el-Cevherî (Ö. 230) [931]; EBÜ HAYgEME Zuheyr tbn H«rb İbn Şeddâd en-Nesâl (Ö. 234)
[932]; EBÜ BEKR tBN EBl ŞEYBE 'Abdullah İbn Muhammed İbn İbrahim İbn cOgmân el-'Absî el-Küfi (Ö. 235) [933]; Ebü Ya'küh İSHÂK İbn Mabled İBN RAHÜYE el-EtanzaH el-Mervezi (Ö. 238) [934]; Ebul-Hasan COŞMÂN İBN EBÎ ŞEYBE el-Küfi (Ö. 239)" [935]; Ebü <Abdillah AHMED tbn Muhammed İBN HANBEL İbn Hilâl İbn Esed ez-Zuhlî eş-Şey-bânî (Ö. 241) [936]; EbuU-Hasan MUHAMMED İBN EŞLEM İbn Salim İbn
Yerid el-Kindî E^-TÜSI (Ö. 242) [937]; Ebû 'AbdİllahMuhammed îbn Yahya İBN EBÎ COMER el-cAdeni ED-DARAVERDl(ö.243) [938];EbüCa<ferAHMED İBN MÜNÎ clbn «Abdirrahman el-Bağavî el-Bağdâdi (Ö. 244)" [939]; Ebû îshâk İBRAHİM İBN SAT) EL-CEVHERÎ et-faberi el-Bağdâdî (Ö. 244, 247, 249) [940]; Ebû 'Abdillah AHMED İBN İBRAHİM îbn Keşfe ED-DEVRAKl el-cAbdî el-Bağdâdî (Ö. 246) [941]; Ebü Muhammed CABD İBN HAMID İbn Naşr el-Kissf (Ö. 249) [942]; Ebû «Abdfflah Muhammed îbn Hİşâmİbn Şeblb İbn EM Hire ES-SEDÜSİ el-Başrî el-Mışrî (Ö. 251) [943]; Ebü Ys'küb İSHÂK ÎBN MANŞÜR İbn Behrâm EL-KEVSEC el-Mervezi (Ö. 251) [944]; Ebu*l-Ha-6an<AHÎbnu'l-Ha8anez-2uhHEL-EFTASen-NeysâbÛrI(Ö. 251 den sonra) [945]; Ebû Yûsuf YA'KÜB İBN ÎBRÂHIM İbnKegîr ED-DEVRAKl (Ö.252) [946]; Ebû ya'küb İSHAÇ İBN BEHLÜL Hin Hassan ET-TENÜHÎ el-Enşârl (Ö.252) [947]; Ebû «Abdillah Muhammed İbn îsmâ^ îbn İbrahim lbnİ'1-Muğire EL-BU-
HARI el-Cu(fi (Ö. 256) [948] "; Ebû 'AbdÜlah MUHAMMED İbn 'AbdiUah İBN SENCER el-Curcânl (Ö. 258) [949]; Ebü Mescüd AHMED İBNÜ'L-FURÂT ibn Hâlid e?-?abbl er-Râzî (Ö. 258) [950]; Ebü Cacfer AHMED İBN SÎNÂN İbn Esed îbn Hıbbân el-Vâsıti (Ö. 259) [951]; Ebu'l-Hugeyn MÜSLİM lbnu'1-Hac-câc el-ICu^eyrl en-NeysabûH (Ö. 26i) [952]; Ebü Yûsuf YA'KÜB ÎBN ŞEYBE İbni'ş-Şalt İbn ^şfür es-SedüsI (Ö. 262) [953]; EBÜ ZUR'A 'UbeyduUah İbn (Abdi'l-Kerîm îbn Yerfd ER-RÂZÎ (Ö. 264 [954]); Ebü Bekr AHMED İBN MAN-ŞÛR îbn Seyyar ER-RAMÂDI (Ö. 265) [955]; Ebü Yâsir CAMMÂR ÎBN RECÂ' et-Tağlebî (Ö. 267) [956]; Ebü Caıfer AHMED tbn Mehdî ÎBN RUSTEMel-Iş-bahânl (Ö. 272) [957]; EBÜ UMEYYE Muhammed îbn İbrahim İbn Müslim el-Huzâ'î ET-TARSÜSÎtÖ^TS) [958]; EbücAbdirrahman BAKIY ÎBN MAHLED îbn Yezîd el-Çurtubî (Ö. 276) [959] Ebû (Amr Ahmed îbn Hâzim ÎBN EBl <UZRE el-Gıfârl el-Küfi (Ö. 276) [960]; Ebü 'AbdiUah MUHAMMED ÎBNU'L-HUSEYN el-Kûfi (Ö. 277) [961]; Ebü Sa'îd (0§mân îbn Sa(îd îbn Hâlid es-Sİ-cistâni ED-DÂRÎMI (Ö. 280) [962]; Ebü Muhammed el-Hârig İbn Muhammed İBN EBÎ USÂME DâhÎr ET-TEMÎMl eİ-Bağdâdî (Ö, 282) [963]; İSMÂ'IL İBN İSHÂK el-Çâzi (Ö. 282) [964]; Ebul-Hasan CALİ İBN CABDİ'L-<AZÎZ ibnTl-Merzubân tbn Sâbûr EL-BAGAVÎ (Ö. 287) [965]; Ebü CAH el-Huseyn İbn Muham-med Ibn Ziyâd el-*AbdI en-Neysâbürî EL-ÇABBÂNl (Ö. 289) [966] Ebü 1». hâk ÎBRÂHÎM ÎBN ÎSHÂK Ef-JÜSl (ö. 290 dan önce) [967]; Ebü <Abdirrah-man TEMIM ÎBN MUHAMMED Ibn Mu'âvİye et-T™* (Ö. 290 dan sonra) [968]; Ebü Yahya «ABDURRAHMÂN İBN MUHAMMED er-RâzI (Ö. 291) [969]; Ebü Bekr Ahmed Ibn'Amr Ibn tAbdi'l-Çâhk EL-BEZZÂR el-Başrf {Ö. 292) [970] Ebü Bekr AHMED İBN <ALf Ibn Sa(îd EL-MERVEZl (Ö. 292) [971]; Ebü 'Abdillah MUHAMMED IBN NAŞR el-Mervezî eş-Şâfİ'i (Ö. 294) [972]; Ebü İshâk İBRAHİM ÎBN MA'ÇIL Îbni'l-Haccâc EN-NESEFl (Ö. 295) [973]; Ebü Cacfer Muhammed Ibn «Abdillah Ibn Süleyman el-Hazramî el-Kûfi MU?AY-YEN (Ö. 297) [974].
Üçüncü asırda telif ettikleri MusnetTleriyle şöhret kazanmış bu hadîs-çiler arasında, ismi üzerinde durulmağa değer pek çok imam vardır. Ancak biz, Musned'i zamanımıza kadar intikal eden ve hadîs tarihinde müstesna bir yeri bulunan Ahmed Ibn Hanbel üzerinde durmakla iktifa edeceğiz[975]

Îbn Hanbel Ve MusneİBüyük hafız, fafcîh, kendi adı altında kurulmuş olan fıkıh, mezhebinin imamı, muhaddis Ebü cAhdillah Ahmed îbn Muhammed Ibn rlanbel Ibn Esed ez-Zuhlî eş-Şeybânl cl-Mervezî el-Bağdâdi, 164 şebeğinde Bağdad'da doğmuştur [976]. Henüz küçük yaşında iken Ebü Hanlfe'nin talebesi Ebü Yü-puf'un fıkıhla ilgili der&lerine devam etmiş ise de, bu fıkhın daha ziyade re*-ye müstenid olması dolayısıyle Ahmed îbn HanbeFi cezbetmemiş ve bir müddet sonra Ebü Yûsuf'un derslerini terketroiş, ondan yazdığı re'yle ilgili kitaplara da bir daha iltifat etmemiştir [977].
Ahmed Ibn Hanbel, Ebü Yûsuf'tan ayrıldıktan sonra, hadîs imamlarından Huşeym îbn Beşîr el-Vâsıtî (Ö. 183) ile karşılaşmış ve onun vefatına kadar dört sene müddetle ondan hadîs dinlemiş, muhtemelen Sunen'inin bazı bölümlerini de yazmıştır.
186 senesine kadar Bağdâd'tan ayrılmayan Ahmed Ibn Hanbel, bu seneden sonra Küfe, Basra, Hicaz ve Yemen'e seyahat etmiş ve oralarda bulunan âlimlerden hadîs almıştır. Bu arada dört defa da hacc farizasını ifa etmiştir. Hacc için yaptığı seferlerin ilkinde İmam eş-ŞSfi'î ile karşılaşmış ve ondan Kureyş ensahı ile bazı hadîslerini yazmıştır [978].Ahmed Ibn Hanbel, 40 yaşına kadar hadîs öğrenmek ve ilmîni artırmak için çalışmış, seyahat etmiş, fakat bu müddet zarfında hadîs rivayet etmekten, yahut ders vermekten şiddetle kaçınmıştır. Hazreti Peygambere sevgisi ve onun sünnetine bağlılığı, onu bu şekilde hareket etmeğe sevketmiştir; çünkü Örnek aldığı büyük insanın peygamberliği de bu yaşta başlamıştı.
Ahmed Ibn Hanbel, 40 yaşından sonra hadîs rivayet etmeğe ve ders vermeğe başladığı zaman, ilminin en yüksek mertebesine erigmiş, hadîsle ilgili meselelere vukufu, şeyhleri ve akranları arasında büyük bir şöhrete kavuş-muş bulunuyordu. Şeyhi tAbdurrazzâk Ibn Hemmâm (Ö. 211), onu diğer şeyhlerle mukayese ederek şöyle der: "Bize en kudretli hafız eş-Şâzkünî geldi; hadîs ricalini en iyi bilen. Yahya Ibn Ma'în geldi; fakat bunların hepsini birden kendi şahsında cemeden Ahmed îbn Hanbel gibi bir imam daha gelmedi" [979].
Ahmed İbn Hanbel'iıı fıkıh sahasındaki bilgisinin büyük bir kısmı, sahabeden gelen kavil ve fetvalara dayanır. Bunlar Kitap ve Sünnetten sonra dinin en mühim kaynağım teşkil ederler. Çünkü sahabîler, Hazreti Peygamberle birlikte yaşamış, onun söz, fiil ve takrirlerine tanı manasıyle vâkıf olmuş kimselerdir. Kavilleri ve fetvaları, Kur'ânın nasslanna, yahut Hazreti Peygamberin ictihadlarına başkalarımnkinden daha yakın ve gerçeğe daha uygundur. Bu sebeple, sahabeden gelen her eser, Hazreti Peygamberin hadîsi mertebesinde olmasa bile, hadîsten sonra başvurulması gereken en kuvvetli delildir. İşte Ahmed ibn Hanbel bu görüşe bağh kalarak, mecbur olmadıkça fetva vermemiş, veya kendi re'yi ile hüküm istinbat ve istihracında bulunmamıştır. Küçüklüğünde Ebü Yûsuf'un derslerini terketmesine ve re'y fıkhına iltifat etmemesine sebep olan başlıca âmil de, her halde bu görüş olacaktır. Yetiştiği çevre onu bu şekilde hazırlamıştır.
Ahmed İbn Hanbel'in hadîs ve sünnet sevgisi, Kuleybe İbn Sa(id (O. 240) in şu sözlerinde en açık ifadesini bulmuştur: "Ahmed'i seven bir kimse gördüğün vakit, bil ki o, sünneti seven bir kimsedir" [980]. Onun bu hadîs ve sünnet sevgisi, Halîfe el-Me'mün, mutezilenin direktifleri altında başlattığı halku'l-Kur'ânla ilgili mihnet olaylarında da sarsılmamış ve Ahmed İbn Hanbel, 14 ay hapis yatmasına ve bayıhncaya kadar kırbaçlanmasına rağmen, sünnete aykırı bulduğu halku'l-Kur'ân inancım ikrar etmemiştir. Ahmed İbn Hanbel, 241 senesinde yine Bağdad'ta vefat etmiştir.
Ahmed îbn Hanbel, telif ettiği Musned adlı eseriyle de büyük şöhret kazanmıştır. Bir müslümanın dinî konularda ihtiyaç duyduğu her meselenin çözümünde başvurabileceği hadîsleri ihtiva etmesi bakımından büyük ehemmiyeti haiz olan bu kitap, bütün hadîs imamlarının takdirini kazanmış ve hadîste daima başvurulan bir kaynak olmuştur. Musned de, Ahmed İbn Hanbel'in yaşadığı asırda telif edilen diğer Musnedlet gibi sahabî isimlerine göre tertip edilmiş ve her hadîs konusu nazarı dikkata alınmaksızın, onu Hazreti Peygamberden rivayet eden sahabînin ismi altında zikredilmek suretiyle birer sahabî musnedi meydana getirilmiştir. Ebü Bekr eş-Şddik*ın musnediyle başlayan eserde, önce Ebü Bekr tarafından rivayet edilen hadîsler biraraya getirilmiş, bunu sırasıyle Hulefa-i Rasidinin ve diğer sahabîlerin musnedleri takip etmiştir.
Ahmed İbn Hanbel, Musnedird, 700 binin üzerinde topladığı hadîsler arasından seçtikleriyle meydana getirmiştir. Musnedde mevcut hadîslerin kesin bir sayımı yapılmamış olmakla beraber, mükerrerlerle birlikte 40 bine, mükerrerler hariç 30 bine yakın hadîs bulunduğu "söylenir [981]. Bununla, beraber kitabın, bütün sahih hadîsleri içine aldığı elbette ki ileri sürülemez. Nitekim İbn Keşîr de bu hususa işacet ederek, pek çok hadîsin Musnedin dışında kaldığını» hattâ ileri sürüldüğüne göre, Şahıhânâa. hadîsleri bulunan 200 kadar sahabînin Musnedde yer almadığını söylemiştir [982].
Musned, Ahmed İbn Hanbel'in hayatında iki oğlu Şâlih ve 'Abdullah ile, kardeşinin oğlu Hanbel tarafından Ahmed'ten işitilmiş ve rivayet edilmiştir. Bu bakımdan Musned'i bu üç kişi dışında Ahmed İbn Hanbel'den işiten olmamıştır [983]. Ne var ki bugünkü Musned nüshası, 'Abdullah, tbn Ahmed'in babasından rivayet ettiği nüsha olmakla beraber, bu nüshaya, 'Abdullah'ın başkalarından işittiği hadîslerle nüshayı c Abdullah'tan rivayet eden Ebû Bekr el-KatîVnin bazı hadîsleri de ilâve edilmiş; bu ilâveler fazla bir yekûn tutmasa bile, bizzat Ahmed tbn Hanbel'in telifi olan Musnedde bazı gölgeler düşürmüştür.
Musned'de yer alan hadîslerin sıhhat derecesi hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre, Musned'âe bulunan hadîsler

hüccettir. Bu görüşte olanların isti nail ettikleri en mühim delil, Hanbel ibn îshâk'm, amcası Ahmed İbn Hanbel'den naklettiği sözlerdir. Hanbel şöyle der: "Amcam» beni, oğulları Salih ve * Abdullah'ı topladı. Musned^i bize okudu. Bu sebeble bizden başka onu tam olarak amcamdan işiten yoktur. Sonra bize dedi ki: Bu kitabı ben, topladığım 750 bin hadîs içinden titizlikle telif ettim. Müslümanlar Hazreti Peygamberin bir hadîsinde ihtilâfa düştükleri zaman buna müracaat etsinler. Bu kitapta buldukları her hadîs bir hüccettir" [984]. Ebü Müsâ el-Medînî de bu görüşe uygun olarak şöyle der: "Bu kitap hadîsçiler için büyük bir asıl, güvenilir bir kaynaktır. İşitilmiş pek çok hadîs arasından seçilip telif edilmiş ve onu, mutemed bir imam, ihtilâf halinde müracaat edilen bir kaynak kılmıştır" [985].
Musned'in hadîsleri hakkında ileri sürülen diğer bir görüş, aralarında zayıf ve hattâ mevzu (uydurma) olanlarında bulunduğunu göstermektedir. Bu görüşün temsilcilerinden olan el-cIrakî, yukarıda ismi geçen Ebü Müsâ el-Medînî'yc ve onun Ahmed İbn Hanbel'den naklettiği "hadîs eğer Musnedde yoksa hüccet değildir" sözüne itirazda bulunarak şöyle der: "Bu söz açık değildir. Eğer bununla, Musned'de bulunan her hadîsin hüccet olduğu, bulunmayanların da hüccet olmadığı kasdedilmiş. ise, ŞaAiAân'da yer alan bazı hadislere MusnecTde rastlanmamaktadır. Zayıf hadislerin mevcudiyeti ise muhakkaktır. Hattâ mevzu hadîsler bile vardır ve ben bunları bir cüzde toplamış bulunuyorum. Ahmed İbn Hanbel'in oğlu 'Abdullah tarafindan Musned'e ilâve edilmiş hadîsler arasında zayıf ve mevzu olanlar da vardır'" [986].
Maamafih İbn Hacer, el-cIrâki'nin bir cüzde topladığını söylediği Mus-ned'in mevzu hadislerini - bunların sayısı sadece dokuzdur - ele almış, bunlara tbnu*l-CevzFnin Mevzücâthada zikrettiği diğer bazı Musned hadislerini de ilâve ederek, her birinin asılları bulunduğunu göstermeğe ve mevzu oldukları iddiasını çürütmeğe çalışmıştır [987]. Nitekim es-Suyütî'nin de naklettiği gibi İbn Hacer, Musned'in hadîsleri hakkında şöyle demiştir: "Mıuned'de üç veya dört hadîs müstesna aslı bulunmayan hiç bir hadîs yoktur. Bu üç veya dört hadîs ise, ya üzeri çizilmesi emredildiği halde unutulan, yahutta çizildikten sonra üzerinden tekrar yazılan hadîslerden ibarettir [988].
Netice itibariyle Ahmed İbn HanbePin Musned\ müslümanlar arasında büyük itibar görmüş bir hadîs mecmuasıdır. İçerisinde yer alan bir kaç şüpheli hadîs, mevcut hadîslerin çokluğuna nisbetle mecmuanın bütününe gölge düşürecek mahiyette değildir ve bunlar da Ahmed îbn Hanbel'in rivayetinden olmayıp oğlu cAbduUah ve ondan rivayet eden el-Çatfl'nin ilâve ettikleri hadîsler arasındadır. Ahmed İbn Hanbel'in Kitdbu'l'hlel ve mofrifetVr-HcâVini gözden geçirenler, onun, cılel ve rical hakkında, geniş bilgisini ve hadîslerin seçiminde gösterdiği büyük titizliği kolayca tesbit edebilirler. Böyle bir bilgi ve titizliğin semeresi olan Musned'in kıymeti de elbette o derece yüksek olmak gerekir. [989]

c. Sunenler

Fıkıh bâblarma göre tasnif edilmiş ahkâm hadîslerini ihtiva eden ve Sünen denilen kitapların ikinci asrın başlarından itibaren telif edilmeğe başlandığını daha önce zikretmiştik. Bu çeşit kitapların tasnifi üçüncü asırda da devam etmiş ve bu asrın ikinci yarısında, hadîs tarihinin en meşhur Sunen'leri ortaya çıkmıştır. Altı sahih hadîs kitabı (Kutub-i Sitte)nın dördünü teşkil eden Sunenler ve müellifleri hakkında ayrıca bilgi vermeden önce, üçüncü asırda tasnif edilen Sunen'lerin musannif isimlerine işaretle iktifa edeceğiz.
«ABDU'L-VAHHÂB İbn cAtâ* EL-HAFFÂF (ö. 204) [990]; Ebü (Vfcr Muhammed İbnu's-Şabbâh ED-DÜLÂBl er-RazI el-Bağdâdî el-Bezzâr (el-Bezzâz) (ö. 227) [991]; Ebü 'Osman SA'lD İBN MANŞÜR İbn Şn<be el-Mer-vezl el-Belfci (ö. 227) [992]; Ebü tAmr SEHL İBN EBl SEHL ZENCELE er-Râzî el-Hayyât el-Eşter (Ö. 240) [993] Ebü Mufcammed el-Hasan İbn «AH el-Hallâl EL-HULVÂNI (Ö. 242) [994] "; Ebû Muhammed 'Abdullah İbn «Abdir-rahman Ihml-FazI İbn Behrâm İbn cAbdi*ş-Şamed et-Temlml ED-DÂRİMI es-Semerlcandl (Ö. 255)" [995]; Ebû Bekr Ahmed tbn Muhammed İbn HânT et-?â1 el-Bağdâdi EL-EŞREM (Ö. 261) [996]; Ebü 'Abdillah Muhammed İbn. Ye-zîd İBN MÂCE el-ÇazvInî (Ö. 273) [997]; EBÜ DÂVÜD Süleyman Ibnu1-Eş<&g İbn İshâk el-Ezdî es-Sicistâni (ö. 275) [998]; Ebü cIsâ Muhammed İbn clsâ İbn Sevre es-Sulemi ET-TİRMİZİ (Ö. 279) [999]; Ebü Islâk tsmâHl tbn İshi* İbn Ismâ^ el-Cehzamî EL-EZDl (Ö. 282) [1000]; Ebû Müslim tbrâbim İbn cAbdü-lah İbn Muslijn İbn Mâcız el-Başrl EL-KECCİ (Ö. 292) [1001] "; Ebü Muhjımmed Yûsuf İbn Ya<küb İbn IJammâd îbn Zeyd İbn Dirhem EL-EZDÎ (Ö. 297) [1002] «;
Ebü 'Abdirrahman Ahmed tbn Şu'ayb ibn'AU İbn Sinan tbn Bahr el-IJo-râsânl EN-NESÂ*Î (Ö. 303) [1003].
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bu isimler arasında İbn Mâce, Ebü Dâvüd, et-Tirmizî ve en-Nesal, en çok şöhret kazanan kimseler olmuştur. Bu dört hadîs imamının Sünelileri de, ihtiva ettikleri hadîsler yönünden, diğer Sürtenlere nisbetle daha sahih addedilmiş ve Kutub-i Sitle içerisinde Sunen-i Erbaca adiyle tanınmıştır. Bu dört Sunen'i kendi aralarında da de recelendirmeye tâbi tutan hadîsçiler, en-Nesâlnin Sunen'inin, diğerlerinden daha sahih olduğunu ve onu, sırasıyle, Ebü Dâvüd, et-Tirmizi ve îbn Mâ-ce*nin Sunen'lerinin takip ettiğini söylemişlerdir. Burada adı geçen imamların tercemeleri ve Sürtenleri hakkında Özet bilgi vermeyi faydalı buluyoruz. [1004]

i. En-Nesâ'i ve Sunen'i

Ebü Abdirrahman Ahmed tbn Şu(ayb tbn 'Alî İbn Bahr tbn Sinan İbn Dinar en-Nesâ'I, 215 senesinde Çorâsân'ın Nisa1 kasabasında doğmuştur [1005]. Onbeş yaşında iken Kuteybe tbn Sa*îd el-Belhi'ye seyahat etmiş, ondört ay yanında kalarak ondan hadîs işitmiştir. Bundan sonra bütün Şorâsân'ı, r£i-câz cIrâk, Suriye ve Mısır'ı dolaşarak oralarda bulunan hadîsçilerden hadîs toplamıştır. Onun hadîs aldığı kimseler arasında İshâk tbn Ramiye, îahâk İbn Hablb, Ebü Dâvüd Süleyman lbnu*l-£şca§, İshâk İbn Manşür el-Kevsec, Kuteybe tbn Sa*id, İshâk İbn Müsâ, İbrahim İbn Sa*îd, İbrahim tbn Yac-küb, CA1I İbn Hucr ve daha pek çok kimse vardır.
En-Nesâl hadîs ilminde ve bilhassa râvilerin cerh ve ta'dilinde, zamanının başvurulan ve görüşü alınan imamlarından biri olmuştur. Et-Tâc es-Subkl-nîn, babası imam es-Subkl'den ve hâfiz eg-Zehebl'den naklettiğine göre, en-Nesa'I, Şaffib sahibi Müslim İbnu'l-Haccâc'tan daha hafızdır ve Si*nen*i de Şahıhân'dan sonra zayıf hadîsi en az bulunan bir kitaptır. Hattâ bazıları, İslâm'da onun musannafı gibi bir kitabın vazolunmadığın* ve onun diğer mu-sannafların en üstünü olduğunu ileri sürmüşlerdir. IbnuVSobkî, İbn Mende, Ebü CA1Î en-Neysâbürî, el-Hatîb el-Bağdâdi ve ed-Dârakutnl'ye göre, en-NesâTnin Sunen'inde bulunan bütün hadîsler sahihtir.
En-Nesâl es-Sunenu'l-KubrÜ'yı tasnif ettiği zaman bazı prensler ona bu kitapta bulunan bütün hadîslerin sahih olup olmadığını sormuşlar, o da bazı hadîslerin ma'lûl olduğunu, bu sebeple hepsinin sahih sayılamıyacağtnı söylemiştir. Kendisinden zayıf hadîslerin ayıklanması İstenince, bu kitabı ihtisar etmiş ve el-Muctebâ adını verdiği ikinci Sunen'i meydana getirmiştir. İşte, diğerlerine nisbetle daha küçük hacimde olan. bu muhtasar, hadîsçiler arasında sıhhati ile şöhret kazanmış, aynı zamanda, Kutub~i Süte arasında Sabi~ &<xnMan sonraki mertebeyi almıştır. Bu bakımdan, bir hadîsin en-Nesâl tarafından rivayet edildiği söylendiği zaman, bu hadîsin,
Sunen'in Ebü Dâvüd ve et-Tirmiz'nin Sürtenlerine tekaddüm etmesi, en-NesâTnin, hadîslerin tetkik ve seçiminde çok daha titiz, bu hususta ortaya koyduğu şartların çok daha sert olması sebebiyledir. Nitekim el-r^âkûn en-Neysâbürî ve el-^Jatîb el-Bağdâdi, en-Nesâlnin rical ile ilgili olarak ortaya koyduğu şartların, Müslim'in şartlarından da şiddetli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Söylendiğine göre, en-NesâTnin şartı, terki üzerinde ittifak edilmemiş kimselerin, irsal ve inkıtadan salim, muttasıl isnadla sahih olan hadîslerim nakletmektir. Bununla beraber Ebü Dâvüd ve et-TirmizTnin hadis aldığı pek çok kimseden, en-Nesâ'I hadîs nakletmediği gibi, Şofrifrân'ın bazı ricalinden de hadîs almaktan çekinmiştir. Bu sebepledir ki en-NesâTnin, el-Buharl ve ve Müslim'in şartlarından çok daha şiddetli şartları bulunduğu ileri sürülmüş-tür [1006].
En-Nesâ'Î hayatının mühim bir kısmını Mısır'da geçirmiş ve eserlerini orada tasnif etmiştir. Ölümünden bir sene önce Mısır'dan ayrılıp Şam'a geldiği zaman, bazı kimseler, ona Mı/âviye'nin üstünlüğüne delâlet eden hadîsler rivayet etmesini istemişlerdir. En-Nesâ'I bunlara "Mucâviye*nin üstün olduğunu ve bazı faziletleri bulunduğunu bilmiyorum** cevabını verince üzerine yürümüşler ve husyelerine vurdukları tekmelerle onu mescidden dışarı atmışlardır. Bu hâdiseden sonra Filistin'in Remle kasabasına gelen en-Nesâl, çok geçmeden, 303 senesinde vefat etmiştir [1007].
Ebü Dâvüd Süleyman lbnu'l-Eş(ag İbn îshâk el-Ezdl es-Sicistânl, 202 senesinde Sicistân'da doğmuş, küçük yaşından itibaren, hadîs toplamak için aeyahata çıkarak, ^orâsân, tIrâk, Suriye, Mısır ve rjicâz hadîsçilerinden hadîs yazmıştır. Bu hadîsçiler arasında el-Buhârl, Müslim'in şeyhlerinden
Ahmed İbn Hanbel, (Ogmân İbn Ebî Şeyhe, Kuteybe İbn Sa^d, Müslim tbn İbrahim, Süleyman İbn Harb, Ebu'l-Velld et-fayâlisl, (Abdullah tbn Mesle-me el-KaSıabi, Muaedded, Yahya İbn Ma*în ve daha pek çok kimse -vardır.
Ebü Dâvüd, gerek muasırları ve gerekse daha sonrakiler tarafından pek çok medhedilmiştir. Hûsâ tbn Harun'a göre o, dünyada hadîs için, âhırette ise cennet için yaratılmıştır. Ebü Bekr es-Sâğânî ve tbrâhlm el-Harbi de "nasıl demir, Dâvüd (aleybisselâm) için yumuşatılmış ise, hadîs de Ebü Dâvüd için aynı şekilde kolaylaştırılmıştır" demişlerdir. Rivayet olunduğuna göre Sehl tbn 'Abdillah et-Tusterî, Ebü Davud'u ziyaret etmiş ve Hazreti Peygamberin pek çok sahih hadisini rivayet ettiği için, Ebü Davud'un dilinden öpmüştür.
Ebü Dâvüd, kendisinden rivayet olunan bir haberden öğrenildiğine göre 500 bin hadîs yazmış, bunlardan yalnız ahkâmla ilgili olmak üzere 4800 hadîs seçerek meşhur Suneh'ini meydana getirmiştir. Bu bakımdan kitabı, fıkıh bâblarını ve bu bâblarla ilgili hadîsleri en mükemmel bir

şekilde cemeden bir eser saydır. Onun tanınmış sarihlerinden biri olan Ebü Süleyman el-Hat-tâbl, şerhinin mukaddimesinde şöyle der: "Din ilminde Ebü Davud'un SunenH gibi şerefi büyük bir kitap tasnif edilmemiştir. Halk arasında büyük kabul görmüş, tabakalarının ve mezheblerinin farklılığına rağmen ulemâ ve fukahâ arasında hakem, 'Irak, Mısır, Mağrib ve diğer ülkelerin bir çok şehirlerinde hadîs musannıflarına örnek olmuştur. Her ne kadar Horasan ehli arasında el-Buhârl ve Müslim'in Şa/ufr'leri itibar görmüş ve sahih tasnifinde onların şartı gözönünde tutulup örnek ahnmişlarsa da, Ebü Davud'un SunenH, daha çok fıkıh aKVAmmı ihtiva etmesi yönünden diğerlerinden üstün addedilmiştir". Yine el-Hattâbl, tbnu'l-'Arabl'nin "bir kimsenin elinde ilim olarak Allah'ın Kitabı ve bir de Ebü Davud'un SunenH bulunsa, o kimse başka hiç bir şeye muhtaç olmaz" sözüne işaretle şöyle der: "Şüphesiz bü böyledir. Allah Tacâlâ dinle ilgili her şeyi Kitabında zikretmiş, ancakjbunlardan bazısının beyanını Peygamberine bırakmıştır. Bu bakımdan Hazreti Peygamberin Sünneti, KuVânın beyanıdır. Ebü Dâvüd, Sünnet ve fıkıh ahkâmı ile ilgili hadîsleri toplamak suretiyle kendinden öncekilerin ve sonrakilerin yapmadıkları bir işi yapmış, Kur'ân ve kendi Suıten'inden başka bir şeye ihtiyaç

Ebü Dâvüd, Sunen'de naklettiği 4800 hadîsi sıhhat yönünden üç guruba ayırmıştır: Sahih olanlar, sahih görünenler ve sahihe yakın olanlar. Bununla beraber ona göre yalnız dört hadis bile bir insana dini için kâfi gelir. Bu hadîsler şunlardır: "Ameller niyetlere göre değerlendirilir". "Malâyâniyi terketmek kişinin tslâmının güseUiğindendir". "Mü'min, kendisi için rıza gösterdiğine kardeşi için de nza göstermedikçe tam mü'min olamaz". "Helâl açıktır; haram da açıktır; bunların arasında müteşâbihât vardır".

Ebü Dâvüd kitabında, sahih olan, sahihe benzeyen ve sahihe yakın olan hadîsleri nakletmiştir. Bununla beraber, naklettiği hadîsler arasında zayıf olanlar bulunduğu zaman, bunların zayıf olduklarını açıklamayı da ihmal etmemiştir. Ebu Davud'un zayıflığına işaret etmediği hadîsler ise» onun nazarından sâlilı olan hadîslerdir ve bunların da bazısı bazısından daha sahihtir. Buna göre, kitabında yer alan böyle bir hadîs, eğer Şa&ifrân'dan birisinde nakledilmemiş ve sahih ve hasen hadîsleri birbirinden ayırt edebilen bir imam tarafından da sahih veya zayıf olduğu belirtilmemiş ise bu takdirde o hadîs, Ebu Dâvüd nazarında "hasen" olan bir hadistir; bunun dışındakiler ise sahih olanlardır. Ebu Davud'un zayıf olduğuna işaret ettiği halde, yine de kitabında naklettiği hadîsler, o bâbda sahih veya hasen hadîs bulamadığı durumlarda nakletmek zorunda kaldığı hadîslerdir; zira ona göre zayıf hadîs, re'yden daha kuvvetlidir.

Ebü Dâvüd Sünen dışında daha pek çok kitap tasnif etmiştir. Hayatının son senlerini, sonradan yerleşmiş olduğu Basra'da geçirmiş ve 275 senesinde vefat etmiştir [1008]

İi. Ebu-Davud Ve Sunen'i

Ebü cIsâ Muhammed tbn cIsâ İbn Sevre es-Suleml et-Tirmizi, 209 senesinde Tirmig'de doğmuştur. Her hadîs imamı gibi o da küçük yaşından itibaren hadîs toplamağa, başlamış, bu maksatla yaptığı seyhatlarda pek çok hadîsçi ile karşılaşmıştır. İmam el-Buhârl'ye tilmiz olduğu gibi, Knteybe İbn Sa*ıd, tshâk tbn Mügâ, Muhammed tbn Caylân, Sa^d tbn 'Abdirrahman, Muhammed tbn Beşşâr, rAH tbn Hucr, Ahmed tbn Munf, Muhammed İbnul-Mugennâ, Sufyân İbn VekP ve daha bir çok kimseden hadis almıştır. Bir çok şeyhin değer verdikleritilmizleri için yaptıkları gibi, el-Buhârl de, et-Tinni-zTden bir hadis nakletmek suretiyle onun hafıza, ilim ve takvadaki üstünlüğüne şehadet etmiştir.

Hadîs imamlarının et-Tirmizî hakkında söylenmiş pek çok sitayişkâr sözleri vardır. cAbdurrahman tbn Muhammed el-îdrisPnin ifadesine göre et-Tirmizî, "hadîs ilminde kendisine iktida olunan imamlardan biridir.mı, Târify ve cIlel kitaplarını tasnif etmiş, hafızası örnek gösterilen bir imamdı. Kendisinden rivayet olunduğuna göre, bir şeyhe ait iki cüz hadîs yazmış, fakat bu hadîsleri şeyhten işitmemişti. Bir gün Mekke yolunda bu şeyhle karşılaşır, iki cüzün yanında olduğunu düşünerek hadîsleri işitmek için ondan izin ister. Şeyh kabul edince, bineğinden iki cüz çıkarır; fakat bu sırada şeyh de hadîsleri okumağa başlamıştır. Ne var ki et-TirmizI, eline aldığı cüzlerin boş olduğunu görür ve asıl yazılı cüzleri yanına jpn^mıg olduğunu anlar. Şeyh, hafızasından hadîsleri okuma işini bitirince, et-TirmizFye sonra da elindeki cüzlere bakar ve boş olduklarını görür. Bunun üzerine et-Tir-mizl'ye "benden utanmıyor musun?" diyerek onu azarlar. Et-Tirmiz! durumu ona anlatır ve hadîslerini ezbere bildiğini ve dilerse kendisine tekrar edebileceğini söyler. Ancak şeyh, buraya gelmeden önce hazırlanmış olabileceğini söyliyerek kabul etmez. Et-TirmizI, şeyhten başka hadîsler okumasını ister; o da hafızasından kürk hadîs okur. Et-Tirmizî de bunları tek bir harf değişikliği yapmadan aynen tekrar eder. Şeyh onun bu hafıza kudreti karşısında hayretini gizleyemez ve senin gibisini görmedim, der".

Et-TirmizTnin fıkıh bâblanna göre tasnif ettiği Sünen kitabı, değişik konulardaki bâbları da ihtiva ettiği için el-Câmfü'ş-Şahib adiyle de şöhret kazanmıştır. İçinde yer alan hadîsler, sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üç gurupta toplanır. Her hadîsi zikrettikten sonra, o hadîsin hangi guruptan olduğunu "bu hadîs sahihtir" veya "bu hadîs hasendir" gibi sözlerle belirtir. Keza zayıf olduğuna işaret ettiği hadîslerin zayıflık sebeplerini açıklamayıda ihmal etmez. Et-TirmizI'yi diğer musannıflardan ayıran bir özelliği de, bazı hadîslerin derecesine işaret ederken, sahih, hasen ve garîb kelimlerini çeşitli şekillerde birleştirerek, hiç kimsenin kullanmadığı bazı tabirlere yer vermesidir. Meselâ bir hadîsin sıhhat derecesini belirtmek için "bu hadis hasen sahihtir", "bu hadîs hasen garîbtir "bu hadîs sahih garîbtir", "bu hadîs hasen sahih garîbtir" tabirlerini sık sık kullanmıştır.

Et-Tirmizî, kitabında, "hasen"Ie kasdettiği manâyı açıklamış ve "bu kitapta hasen olarak zikrettiğimiz hadîsle^ bize göre isnadı hasen olanı kas-dettik. Şâzz olmayan, isnadında şüpheli şahıslar bulunmayan ve aynı mealde sair yönlerden de rivayet edilen her hadîs bize göre hasendir'* demiş olmakla beraber, "hasen"in "şahîh'le veya "garîb" le ayrı ayrı yahut müştereken teşkil ettiği birleşik tabirler hakkında hiç. bir açıklama yapmamış, bu tabirlerle, hadîsin sıhhat yönünden hangi derecelerine işaret etmek istediğini belirtmemiştir. Bu Sebepten muahhar imamlar, ilk defa et-Tirmizi tarafından kullanılan bu tabirlerin delâlet ettikleri dereceleri tesbit etmeğe çalışmışlar ve birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Et-TirraizPnin kitabı, cn-Nesâ'l ve Ebü Davud'un kitaplarına nisbetle üçüncü derecede yer almıştır. Hadîs ilminin usûle müteallik bazı meselelerinde bu kitap bir asıl kabul edilse ve sonunda bir de "Kitâbu'l-'ıhl" adını taşıyan bir bölümü bulunsa bile, et-TirmizFnin, en-Nasâ'I ve Ebû Dâvüd tarafından zayıf addedilen bazı râvilerden hadîs nakletmesi, derecesini diğer iki kitabın altına düşürmüştür. Bununla beraber onu Kutub-i Sttte'nin üçüncü sırasında zikredenler de vardır. Meselâ Hâcî Halîfe, Ke^it'i-^unün'unda şöyle der: "Kutub-i SiBe'nin üçüncüsüdür. Müellifine nisbetle şöhret kazanmış ve CâmFu't-Tirmizi denilmiştir Ona Sünen de denir; fakat birinci isim daha meşhurdur", imam Ebü Ismâ'il ^Abdullah îbn Muhammed el-Anşarl ise, et-Tirmizî'nin kitabını, el-Buharî ve Müslim'in kitaplarına tercih eder. Zira ona göre, el-Buharî ve Müslim'in kitaplarından yalnız âlimler istifade eder; et-Tirmizî'nin kitabı ise halkın her ferdi için faydalıdır.Et-TirmizI, 279 senesinde doğduğu yer olan Tirmiz'de vefat etmiştir [1009]

iiii. ibn Mâce ve Sunen'i

Ebü tAbdillah Muhammed Ibn Yezld Ibn tAbdillah Ibn Mâce el-Kazvini, 219 senesinde dünyaya gelmiş, hadîs yazmak için Rey, Basra, Küfe, Bağdâd, Şam, Mısır ve Hicaz'a seyahat etmiştir. Hadîs aldığı kimseler arasında Ebü Bekr Ibn Ebl Şeyhe, el-Leyg îbn SaM, ibrahim tbnu'l-Munzir, tAbdullah Ibn Mucâviye, Hişam Ibn cAmmâr ve bunların tabakasından daha bir çok kimse vardır.

ibn Mâce, hafıza ve itkan bakımından hadis imamlarının senasına maz-har olmuş, kendisinin gika (güvenilir) ve hüccet olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. Ebü Ya*lâ el-Halfll'ye göre, hadîs sahasında âlim, Târih ve Sünen gibi eserlerin musannifi, <Irâk, Mısır ve Suriye'ye seyahat etmiş bir kimsedir, tbn Kesir ise, tasnif ettiği Sünenin, bu sahadaki ilmine, ameline, ihtisasına, usûl ve fürûdaki sünnete bağlılığına delâlet ettiğini söyler.

ibn Mâce, fıkıh bâblarına göre tasnif ettiği Sünen kitabı ile şöhret kazanmıştır. Ancak bu kitap, altıncı asrın başına kadar Kutub-i Sitte arasında yer almamıştı; daha doğrusu, bu zaman zarfında, hadîsçiler nazarında asıl olan beş hadîs kitabı bulunuyordu. Bunlar el-Bu^ârl ve Müslim'in Şo&îfr'leri »k en-Nesâ'î, Ebû Dâvüd ve et-TirmizI'nin, Sunen'leriydi. EbuH-Fazl îbn Tfihir el-MakdisI (Ö. 507) nin bu beş kitab (Uşül-i hamse) a tahsis ettiği A(râf'* tbn Mâce'nin Sunen'ini de eklemesinden ve "Altı imamın Şartlan" '(Şimmeti's-sitte) adlı kitabını telif etmesinden sonra, Ibn Mâce'nin Sunen'i de muteber kitaplar arasında zikredilmeğe başlamıştır. Bununla beraber onun, yalancılık ve hadîs hırsızlığı ile itham olunmuş bazı râvilerden gelen hadîslere de kitabında yer vermiş olması, bazı hadîslerin Sunen'in altıncı kitap olarak kabul edilmesine muhalif kalmalarına sebep olmuştur. Bu hadîsçiler-deD bir kısmı, daha az zayıf râvilerî ve daha şâzz ve munker hadîsleri bulunan ed-Dariml'nin Sunen'ini altıncı kitap olmağa lâyık görürken, diğer bazıları, Mâlik Ibn Enes'in el-Muvaffa* adlı kitabını tbn Mâce'nin Süneni yerine teklif etmişlerdir. Maamafih Sünen, sayıca fazla olmayan zayıf ve hattâ mevzu sayılan bazı hadîslerine rağmen, bilhassa fıkıh bâbları yönünden büyük faydası dolayisiyle, altıncı kitap olarak kabul görmüş ve şöhret kazanmıştır. Ez-ZehebFye göre Sünen, 32 kitap ve 1500 bâbdan müteşekkil olup, bütün bâblarda, muhtelif sayılarda taksim edilmiş 4000 hadîs vardır. Ibn Mâce, 273 senesinde vefat etmiştir [1010]

d. Muşannaflar

ikinci asırda Muşannaf adı altında ortaya çıkan kitaplara işaret etmiş \e bunların Sürtenlere nisbetle büyük bir farklılık arzetmediklerini belirtmiştik. Üçüncü asırda da, çok sayıda olmasa bile, bu ismi taşıyan kitaplar tasnif edilmiştir. Bunlar, Ebû Bekr CABDURRAZZÂK Ibn Hemmâm tbn NâiT d-Htmyerl (Ö. 211) [1011]. EBITR-REBÎ* Süleyman Ibn Dâvüd el-Ezdl EZ-ZEHRÂNI el-cAteki (Ö. 234)« [1012] EBÜ BEKR IBN EBÎ ŞEYBE «Abdullah Ibn Muhammed Ibn İbrahim Ibn cOSmân el-cAbsI el-Küfî (Ö. 23S)» [1013], Ebü 'Abdirrahman BAKIY ÎBN MAHLED Ibn Yeald el-Kurtubî (Ö. 276) [1014] nİn Musannalarıdır. [1015]

e. Câmi'ler

Fıkıh konulan yanında diğer konuları da içine alan Câmi'ler, üçüncü asırda da tasnif edilmiş; bilhassa el-Buhârl ve Müslim'in -Camileri ile bu asır, hadîs tarihinin altın çağı olmuştur.
Ebü Bekr CABDURRAZZÂK Ibn Hemmâm Ibn Nâfi1 el-Hımyerî (Ö. 2U) [1016] nin, Ebü 'Abdillah Muhammed Ibn tsmâ^l Ibn Muğîre EL-BUÇAR! el-Cu'fl (Ö. 256) [1017] nin, Ebu'l-Huseyn MÜSLİM Ibnu'l-Çaccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbürî (Ö. 261) [1018] nin Cömi*leri bu asırda tasnif edilmiş eserlerdir. Burada, Kutub-i Sîtte'ye vücûd veren el-Buhârl ve Müslim ile bunların Camileri üzerinde de kısaca durmayı faydalı buluyoruz. [1019]

i. El-Buhâıi ve el-Câmiu's-sahihi

Hadîs tarihinde ismi ve tasnifi ile şöhret kazanan Ebû cAbdiUah Muhammed Ibn Ismâcil tbn ibrahim İbni'l-Muğîre el-Buhârl el-Cu^, 194 senesinde BuhSrâ'da dünyaya gelmiş, henüz on yaşlarında iken hadîse merak sararak ülkesinde bulunan muhaddislerden hadîs dinlemeğe ve dinlediklerini hıfzetmeğe başlamıştır. Daha onbir yaşında iken beldesinin hadîsçüerinden ed-DâhilTnin, halka, Sufyân can EbVz-Zubeyr can İbrahim diyerek hadîs naklettiği bir sırada, Ebu'z-Zubeyr'in İbrahim'den hadîs işitmediğini söylemiş ve onun hatasını tesbit edmiştir. Zira ibrahim'den hadîs rivayet eden kimse, EbuVZubeyr değil, Zubeyr Ibn cAdiy idi. Ed-Dâhilî, onbir yaşındaki bu çocuğun ikazı üzerine, haklısın, diyerek kitabını tashih etmek zorunda kalmıştır.
El-Buhârl onaltı yaşında iken cAbdullah İbnu'l-Mubârek ve Vekl* 1b-uu'1-Cerrâh'ın kitaplarını ezberlemiş, sonra annesi ve kardeşi ile birlikte hacc için yola çıkmıştır. On sekiz yaşına geldiği zaman, sahabe ve tâbî'ûnun kasa ve kavillerini toplayıf tasnif etmiş, yine aynı şuralarda, Hazreti Peygamberin kabri başında ve ay ışığının aydınlattığı gecelerde Târih'ini yazmıştır.
El-Buhârî, hadîs toplamak için bir çok ülke dolaşmıştır. Suriye, Mısır, Cezire, Basra» Küfe, Hicaz, uğradığı ve bazılarında uzun zaman kaldığı ilim merkezlerindendir. önce kendi ülkesinde, sonra da gezdiği yerlerde pek çok kimseden hadis almıştır. Bunlar arasında, MekkI tbn ibrahim el-Belhî" * Abdan Ibn 'Osman el-Mervezi, cUbeydullah Ibn Müsâ eI-(AbsI, Ebü cAşım eş-Şeybânî, Muhammed Ibn cAbdillah el-Anşârl, Muhammed Ibn Yûsuf el-Fir-yâbl, Ebü Nu*aym el-Fazl Ibn Dukeyn, Ebfl Gassân en-Nehdl, Snleymân Ibn Harb ve daha bir çok hadîsçi vardır ki, el-Buhârl, bunların hadîslerini et-Câ*nucuV-$a&»fr'inde nakletmiştir. Kendisinden rivayet olunduğuna göre, binin üstünde şeyhten hadîs yazmıştır ve yazıpta isnadını bilmediği tek bir hadis yoktur.
Olağan üstü bir hafızaya sahip olan el-Buhârl, hadîs toplamağa başladığı küçük yaşından itibaren işittiği bütün hadîsleri isnadlanyle birlikte hıfzediyordu. Hâşid îbn îsmâcîl anlatır: Ebü 'Abdillah. Muhammed îbn İsmâ'îl bizimle birlikte Basra şeyhlerini dolaşırdı. O sıralarda henüz çocuk denecek bir yaşta bulunuyordu. Ancak o, hadîs işittiğimiz şeyhlerden işittiği hadîsleri yazmazdı ve biz ona yazmamasının sebebini sorar durardık. Aradan on altı gün geçmişti ki, bize: Artık çok oklunuz; giz yazdıklarınızı getirip gösterin bakalım, dedi. Ona yazdıklarımızı okuduk. O bize on beş bin fazlasıyle hepsini hafızasından tekrarlayıverdi. O zaman anladık ki o, hiç kimsenin önüne geçemeyeceği bir insandır.
El-Buhârî'yi imtihan etmek ve onun hafıza kudretini ölçmek maksadıy-le Bağdâd muhaddis ve fukahasımn tertip ettiği bir meclisin hikâyesi de çok şöhret kazanmıştır. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin de naklettiği gibi, Bağdâd mu-haddİBİeri, el-Buhârî'nin Bağdad'a geldiğini haber alınca, yüz hadîs seçerler ve bunların metin ve isnadlarını değiştirerek bir metnin isnadını diğer bir bir metne, bu metnin isnadım da bir başka metne eklerler ve bu suretle metin ve isnadları maklûb yüz hadis meydana getirirler. Sonra bu hadîsleri onar onar on kişiye dağıtırlar ve bir mecliste el-Buhârlye bunları sormalarını tenbih ederler. Meclis toplanır; on kişiden birisi, elinde bulunan on hadûi birer birer el-BuhârFye sormağa başlar. El-Buhârl, her hadîsin sorulmasından sonra daima "bilmiyorum" cevabını verir. On hadîs tamamlandıktan sonra, mecliste hazır bulunan muhaddislerden bazdan birbirlerine bakarak el-Buhâri'nin âciz, kusurlu ve anlayışının kıt olduğuna hükmederler. Bundan sonra ikinci şahıs elindeki on hadîsi sorar; el-Buhari banlar hakkında da aynı şekilde "bilmiyorum" cevabını verir. Böylece on kişi tarafından yüz maklûb hadîsin sorulması tamam olur. El-BubârI soru işinin bittiğini anlayınca, ilk soran şahsa döner ve "senin birinci hadîsin şöyle, ikinci hadîsin şöyle; üçüncü dördüncü ve onuncu hadîsin de şöyle olacak" diyerek, her metni ait olduğu isnada, her isnadı da ait olduğu metne bağlar. Sonra ikinci şahsın on hadîsini ve sırasıyle diğer şahısların hadîslerini düzeltir. Böylece Bağdâd muhaddislerinin önünde hadîs bilgisini ve hafıza kudretini isbat eder.
El-Buhârî, gerek akranlarının ve gerekse şeyhlerinin hudutsuz senalarına mazhar olmuştur. Ahmed tbn Hanbel, Horasan'ın, onun gibi birisini yetiştirmediğini söylemiş; cAlî İbnu'l-Medînî de "el-Buhârî, kendisi gibi birisini görmemiştir*1 demiştir. Ahmet Îbn Hamdün ise, İmam Müslim'in el-BuhârTye gelip alnından Öptüğünü, sonrada ona şöyle dediğini ileri sürmüştür: "Bırak da ayaklarını öpeyim, ey üstadlann üstadı, muhaddislerin efendisi, hadîs illetlerinin tabibi". Bundan sonra Müslim bir hadîs hakkında sual sormuş, cevabını aldıktan sonrada ona şöyle demiştir: "Sana, yalnız hased edenler düşman olur; şehadet ederim, ki, dünyada senin bir eşin daha yoktur1'
El-Buhârî, fıkıh sahasında ve sünen ve asardan hüküm istanbatında müetehid imamlardandı. Bu konuda, "ne olursa olsun, ihtiyaç hasıl olupta Kitap ve Sünnette aslı bulunmayacak bir şey bilmiyorum" derdi. Esasen ef-Cömi'uVŞa&ifr'inin teceme (bab başdıgı) lerinde bunu kolayca tesbit etmek raümkindir.
El-Buhârî, zuhd ve takva sahibi, dünya malına kıymet vermeyen, emir ve sultanların heves ve arzularına cevap vermeyecek kadar ilim haysiyetine düşkün bir kimse idi. Her halde bu üstün yaratdışının bir neticesi olacaktır ki, hayatının ileri devrelerinde, bazı üzüntü verici hadislerle karşılaşmış ve bir hayli sarsılmıştır. Rivayet olunduğuna göre, el-Buhârî Nîsâbûr'a döndükten sonra, onun şöhretini bilen halk, etrafım sarmış ve derslerini, yahut İlim meclislerini devamlı olarak takip etmeğe başlamıştır. Halkın ona teveccühü, Nîsâbür'un ileri gelen imamlarından Muhammed tbn Yahya ez-Zuhlî'nin unutulmasına ve dolayısiyle hased damarlarının kabarmasına yol açmıştır. tşte bundan sonradır ki el-Buhârî'nin, Kur'ân lafzının mahluk olduğu görüşüne sahip bulunduğu iddiası ortaya atılır ve Muhammed tbn Yahya, halkı el-Buhâri'nin meclislerine devam etmekten meneder. Bu hâdiseden sonra Nîsâbür'da daha fazla kalamayacağını anlayan el-Buhârl, doğum yeri olan Buhârâ'ya, gelir. Buhârâ'da ise, oranın valisi Emir Hâlid tbn Ahmed ez.-&uhlî, bazı adamlarıyle ona haber gönderir ve CâmP, Târih ve diğer kitaplarını alıp saraya gelmesini, onlan kendisinden işitmek istediğini bildirir. El-Bu-hârl İse valiye şu cevabı gönderir: "Ben, ilmi halkın kapısına götürüp zelil etmem. Eğer senin bu ilimden bir şeye ihtiyacın varsa mescidimde, yahut evimde hazır bulun. Bu da hoşuna gitmezse, beni kürsüde ders vermekten menedersin; çünkü sultan sensin. Ancak bu, kıyamet günü Allah katında benim için bir mazeret olur. Oysa ki ben, Hazreti Peygamberin "her kim bir ilimden sorulur, o da onu gizlerse, kıyamet günü ateşten bir gem vurulur** hadîsi gereğince ilmi gizleyemem". îşte bu hâdise,* el-Buhârî ile valinin arasının açılmasına sebep olur ve vali, bazı adamlarının da yardımı île, el-Buhârî hakkında Nlsâbür'da ileri sürülen halku'l-Kur'ânla ilgili ithamları yeniden ortaya atarak onun şehirden çıkarılmasını emreder. El-Buhârî, Semerkand in bir kasabası olan Hartenk'e gelir ve orada oturan bazı akrabalarının yanına iner. Fakat burada ancak bir ay kadar kalır; 256 senesinin Ramazan bayramı gecesi hastalanarak vefat eder.
El-Buhârî, tedvin ve tasnifin altın çağı diyebileceğimiz bîr devri idrak eımiş olması dolayısiyle, hadîs ilimindeki geniş bilgisinin, metin ve isnadlardaki illetlere, ricalin cerh ve tadil yönünden değişik faallerine derin vukufunun ve nihayet sahih hadîsi sakını olanından ayırmak hususunda gösterdiği son derece titiz davranışının sayesinde, mükemmel bir hadîs eseri tasnif etmeyi başarmış ve bu eser, İslâm dünyasında, Kur'ânı Kerîmden sonra dînîn ana kaynağı olmak vasfını kazanmıştır.
Kendisinden nakledilen haberlerden anlaşıldığına göre eZ-CörniVş~Şahih''i, toplamış olduğu 600 bin hadîs içirfden titizlikle seçip ayırdığı sahih hadîslerden meydana getirmiştir. Yine kendisi, 100 bin sahih, 200 bin de illetli veya zayıf hadîsi hıfzettiğini söylemektedir. El-CâmFu'ş-ŞakÎfy'lte naklettiği hadîs sayısı ise, mucallak, mutâbi* şâhid ve mevkuf olanlar dışında, müker* rerlerle birlikte 7397 dir. Mucallak, mutâbi* şâbid ve mevkuf olanlar da dâhil edilirse, bu sayı, 9000 i bulmaktadır. Bu rakkam, toplamış olduğu 600 bin, veya hıfzettiği 100 bin hadîse nisbetle çok cüVî bir miktara delâlet eder. Bu, bize şu gerçeği açık bir şekilde göstermektedir ki, el-Buhârî, bazılarının iddiası hilâfına, bütün

sahih hadîsleri kitabında toplamayı gaye edinmemiştir ve buna da lüzum görmemiştir. Nitekim bu husus, bizzat kendisi tarafından da ifade edilmiş ve "bu kitabıma yalnız sahih olan hadîsleri aldım ve uzamasından' korktuğum için de bir miktar sahihi kitabın dışında bıraktım" demiştir.
El-Buhârî, sahih hadîsleri toplayarak onları fıkıh bâblarına göre tasnif eden ilk hadîsçilerden sayılır. Nitekim daha sonraları telif edilen usûl kitaplarında evvelu men ellefe fVş-şah.îhi'l-mucerred huveH-Buhârl (mucerred sahih konusunda ilk kitap telif eden kimse eİ-Buhârî'dir) başlığı altında bu konuya ayrı bir yer verilmesi buna delâlet eder. Filvaki, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, el-Buhârî, tedvin ve tasnifin altın çağını idrak etmiş bir müelliftir ve onun devrine gelinceye kadar bir çok hadîs kitabının tedvin ve tasnif edildiği bilinmektedir. Bu musannafatı, musannıflarının isimleriyle birlikte ilk devirden itibaren zikrettik. Fakat şunu unutmamak gerekirki, el-Buhârî devrine kadar vücûda getirilen eserler, sahih hadîsleri olduğu kadar, hasen ve zayıf hadîsleri,' yahut mevkuf ve maktu haberleri de ihtiva ettikleri için, bunlara mucerred sahih konusunda telif edilmiş kitaplar olarak bakmak roümkin olmuyordu. Her arzu eden kimse hadîslerin esrarına vakıf olmadıkça, bu eserlerden gerektiği şekilde istifade edemiyor, daha doğrusu, sahih olan hadîsleri diğerlerinden ayırdedebilecek bir imkân bulamıyordu. Yahutta şerîate müteallik her hangi bir konuda ihtiyacı olan sahih hadîsleri birarada göremiyor du.
Bu eserler, gelişi güzel sıralanmış hadîslerin ezberlenmesini kolaylaştırmaktan, veya rivayet esnasında müracaat edebilmekten başka bir işe yaramıyordu. Halbuki İslâm'ın çizdiği yoldan inhiraf etmiş çeşitli fırkaların saçtığı fesad tohumlarının süratle filiz vermeğe başladığı, bid'atıu alabildiğine yayıldığı bir devirde, sahih hadislerden kolayca istifade edilmesini sağlayacak,onların muarızlara karşı birer delil ve hüccet olarak kullanılmasına imkân verecek mevzularına göre tertip ve tanzim edilmiş sahih kitaplara ihtiyaç vardı, tşte bu ihtiyaç, büyük imam muhaddis el-Buhârl'yi harekete geçirdi, tsnadları sahih, metinleri her türlü illetten salim binlerce hadîs arasından seçip ayırdıklarını, fıkıh, siyer, tefsir vs. konular altında tertip ve tanzim ederek ei-CamiVş-Şa&i/t'ini meydana getirdi. Yalnız bu esere Ömrünün onaltı senesini ayırmıştı. Gelen rivayetlerden öğrendiğimize göre, eserin tasnifinde el-Buhâri'nin şeyhi hadîs imamı tshâk tbn Rahüye'nin de rolü olmuştur. Bir gün el-Buhâri'ye "Hazreti Peygamberin sahih sünnetini muhtasaran ceme-den bir kitap telif etmesi" tavsiyesinde bulunmuş, o da bu kitabı telif etmiştir.
El-Buhârî, kitabına aldığı hadîslerin seçiminde tesbit ettiği şartları açıklamamıştır. Bununla beraber, kitaba verdiği el-Câm£cu'ş-Şahi$iu"l-Musnedu'l-Muhtaşar min Vmüri RasûlVllak (s.a.s.) ve Eyyâmih adı, şartlarının neler olduğu hakkında fikir verebilecek bit manâya sahiptir, önce kitabına el-CâmF adını vermiştir. Buna göre el-Buhârî, hadîslerini belli bir sınıf veya bâbtan seçmemiş, aksine feza'il, geçmiş ve gelecekle ilgili hadisler, âdâb,rekâ'ik gibi çok çeşitli konulardan seçmiştir. Bilindiği gibi, yahnz fıkıh konularına ait hadîsleri ihtiva eden kitaplara Sünen adı verildiği halde, çok daha değişik konulardaki hadîsleri muhtevi kitaplara Cami1 denilmiştir. Bu bakımdan, el-Buhâri'nin, kitabına verdiği CâmF ismi, hadîslerin seçiminde takip ettiği usûle uygundur. Câmic ismini takip eden Şakîfy sözü, el-BuhârTnin, ki-kitabına yalnız Sahih olan hadîsleri aldığına delâlet eder. Nitekim daha önce de zikrettiğimiz gibi, bizzat kendisi "yalnız sahih hadîsleri aldığını, kitabı uzatmamak için de bir miktar sahihi tekettiğini" açıklamıştır. Kitabın isminde yer alan Musned sözü, el-Buhâri'nin, yalnız isnadı muttasıl olan hadîsleri kitabına aldığını gösterir. Bunun dışındaki hadîsler şekil itibariyle ister mursel olsun, ister munkatı veya muallak olsun, kitapta asil olarak zikredil-memişlerdir. isimde yer alan Muhtasar tabiri ise, daha Önce de işaret ettiğimiz gibi, bütün sahih hadîsleri kitapta toplamak gayesinin güdülmediğine delâlet eder. Bu bakımdan hiç kimse, el-Bubârî'nin kitabında bulunmayan bir hadîsin, mücerred bulunmayışından dolayı sahih olmadığını iddia edemez. Görüldüğü gibi, el-CâmPu's-Şahibu'l-Musnedu'l-MuhtaşaT adı, el-Buhâri'nin bu ad altında tasnif ettiği kitabın mahiyetini ve gayesini ortaya koyabilecek bir açıklığa sahiptir.
El-CâmPu's-Şafyilfte hadîsleri nakledilen râvilerin seçiminde gösterilen titizlik de aynca zikre değer. Bu râviler, el-Buhârî nazarında adalet ve zabt şartlarını haiz olan, yani sika denilen kimselerdir. Bu evsaftaki râvilerin biri-birlerîyle olan ittisallerine ve biribirlerinden hadîs işittiklerine açık bit şekilde delâlet eden semiHu, İıadde$enİ ve ahberenî tabirleriyle rivayet edilmiş hadîsler, kitapta birinci dereceyi işgal ederler. Keza €an ve |cö/e gibi ibarelerle nakledilen hadîsler dahi, râvilerin hadis aldıkları şeyhlerine likaları el-Bu-fyârî tarafından tesbit edildikten sonra aynı derecede zikredilmiştir. Fakat likaları şüpheli olan veya müdellis oldukları bilinen kimselerden hadîs nakletmek zarureti hasıl olmuşsa -bu gibi hadîslerin sayıları çok az olsa bile-bunlar, ancak mutâbi ve şâhid olarak nakledilmiştir.
EI-Bub^ârî, kitabını çeşitli bâblara ayırmış ve her baba, o bâb içinde yer alan hadîslerin konularına uygun düşen bir isim vermiştir. Terceme adı verilen ve "bâb unvanı" manâsına gelen bu başlıklarda, bazan Kur'ânı Kerîmden, bir âyet zikredilmiş, bazan da, el-Bub,ârFnin bâb konusu ile ilgili görüşlerini aksettiren ifadeler yer almıştır. Fıkhı değeri olan bu ifadeler dolayısiy-ledir ki fifchu'l-Buharı fi terâcimih (el-Bufeârl'nin fikhı tercemelerindedir) denilmiştir.
El-Bufyârî'nin tercemelerinde görülen bir hususiyeti de, tercemeleri takip eden hadîslerin, her bâbta değişik sayıda bulunması ve hattâ bazı bâb-larda tek bir hadîsin dahî zikredilmemeği, yahut yalnız talîklara yer verilmiş olmasıdır. Bazı bâblar ise unvansız bırakılmıştır.
El-Bubârl'nin bazı bâblarda hiç bir şey zikretmemesi çeşitli tefsirlere yol açmıştır. Bazıları, onun bunu kasden yaptığım ve bununla o bâbta şartına uygun hadîs bulamadığını belirtmek istediğini ileri sürmüşlerdir. Bu sebepledir ki bazı Sahih nüshalarında, hiç hadîsi zikredilmeyen bir babın, babı zikredilmeyen hadîse eklendiği görülmüştür. Bunun sebebini açıklayan Ebu'l-Velld el-Bâcî, Ebü İshâk el-MustenuTden şu haberi nakletmiştir: "El-Bufyârî'nin kitabını kendi aslından istinsah ettik; bu asıl, Muhammed İbn Yûsuf el-Firabrl'de bulunuyordu. O zaman gördük ki, kitapta tamamlnama-mış, beyaz bırakılmış yerler, kendisinden sonra hiç bir şeyi tesbit edilmemiş tercemler, tercemesi zikredilmemiş hadîsler vardı. Biz bunların hepsini birleştirerek yazdık" (El-Cezâ'irî, Tevcîhu'n'nazar, s. 89). Ebu'l-Velîd el-Bâcî, bu haberin doğruluğuna, kitabın muhtelif nüshalarının delâlet ettiğini söyli-yerek şöyle der: "Filhakika Ebü ishâk el-Mustemli*nin, Ebü Muhammed es-Serah.BÎ'nin ve Ebü Zeyd el-Mervezî'nin rivayetleri, takdim ve tehir yönünden birbirinden farklıdır; halbuki bunların hepsi de tek bir asıldan istinsah etmişlerdir. Bundan anlaşılıyor ki, müstensihlerden her biri, bu gibi yerlerdeki meseleleri kendi anlayışlarına göre uygun gördükleri yerlere izafe etmişler ve bu suretle aralarında görülen takdim ve tehir farkları, veya aralarında hiç hadîs bulunmayan muttasıl terceme şekilleri ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, e/-Cömt*u'ş-Şa/îf£'te bu gibi yerlerin çok az olduğu da bir gerçektir" (aynı yer).
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, el-Buh^ârl, çeşitli şekillerde zikretmiş olduğu bâb tercemelerinde, o baba ve kendi şartlarına uygun hadîs bulmuşsa, o hadîsi kitabı için ıstılah olarak tesbit ettiği baddegenâ ve benzeri ta* birlerle veya bu tabirlerin yerini tutabilecek şartları haiz cancane ve benzeri ibarelerle o bâb içerisinde zikretmiştir. Eğer kendi şartlarına uygun hadîs bulamamış, bununla beraber, hüccet olarak kullanılabilecek evsafa sahip bir hadîs ele geçirmiş ise, şartına uygun hadîslerin zikrinde kullandığı usûlü değiştirerek, bu gibi hadîsleri daha başka şekillerde nakletmiştir. Meselâ talik ettiği hadîslerin çoğu bunlardandır. Gerek kendi şartına ve gerekse başkalarının şartına uygun hiç bir sahih bulamamışsa, o zaman halk arasında şöhret kazanmış ve kıyas olmak üzere kullanılan bir hadîsi, ya lafzen veya manen almış ve onu bâb tercemesi olarak nakletmiştir; sonra* da bu haberin manâsına şehadet edecek bir âyet veya onu teyid edecek bir hadîs zikretmiştir (aynı eser, s.
Ancak bu zikredilenler, e/-Cömi<u'ş-Şofrıfr'in telif ve tasnifinde el-Bu-^ârî'nin takip ettiği metodla ilgili tahminlerden öte geçmemektedir. El-Bu-b^ârî, kendi metodunu tasrih etmediği için bu konuda ileri sürülen görüşlere tahmin diyoruz. Bununla beraber akla yakın olan görüşlere olabilir nazarı ile bakmanın en doğru yol olduğuna şüphe yoktur [1020]

ii. Müslim ve el-Câmiu sahihi

Telif ettiği büyük hadîs eseriyle Kutub-i Sitte'nin vücûd bulmasında en mühim hisseye sahip olanlardan birisi de Ebu'l-Huseyn Müslim Ibnu'1-Hac-câc el-Kuşeyrî en-NeysâbürPdir. Müslim, 204 senesinde Nîsâbür'da dünyaya gelmiş, 218 senesinden itibaren, yani henüz 14 yaşında iken, hadîs toplamağa ve bu maksatla *Irâk, Hicaz, Suriye ve Mısır gibi çeşitli ülkeleri dolaşmağa başlamıştır. En fazla hadîs aldığı şeyhleri arasında Yahya îbn Yahya et-Te-mîml, el-KaSıebî, Ahmed İbn Yûnus el-Yerbü*!, îsmâcîl thn Ebl üveys, Sa^d îbn Manşür, £Amr İbn Selâm, Ahmed İbn Hanbel ve daha bir çok kimse zikredilebilir. Kendisinden ise, et-Tirmizi (bir hadîs), İbrahim îbn Ebî Tâ" lib, îbn Huzeyme, es-Serrâc, Ebü ^vâne, Ebü Hâmid Îbnu'ş-Şarkî, Ebü Hâmid Ahmed îbn Hamdan el-AcmeşI, İbrahim îbn Muhammed îbn Sufyân, 'Abdurrahman İbn Ebl Hatim ve diğer bir çok kisme rivayet etmiştir.
Ebü Zurca ve Ebü Hâtim'in sahih bilgisinde kendi devirlerinde yaşamış bütün şeyhlerden üstün gördükleri Müslim Ibnu'1-HaccSc, tmam el-Buhârî-ye bağbhğı ile de tanınmıştır. Bir rivayetten Öğrendiğimize göre, el-Buhârî'nin abnından öperek ona: "Bırak da ayaklarını öpeyim, ey üstadların üstadı, muhaddislerin efendisi, hadîs illetlerinin tabibi! Sana yalnız hased edenler düşman olur. Şehadet ederim ki, dünyada senin bir eşin yoktur*' demiştir. Müslim'in el-Buhârî'ye olan bu bağlılığı, Nisâbür'da cereyan eden bazı hâdiseler karşısında onu müdafaa etmesinde de açıkça görülür. El-Buhârî'nin ter-cemesinden bahsederken de belirttiğimiz gibi, bu büyük imam, Nîsâbür'a yerleştikten sonra, halkın onun etrafında toplanması, bazı imamların, bu arada bilhassa Muhammed tbn Yahya ez-ZuhlI'nin hased damarlarının kabarmasına sebep olmuş, bundan, sonra da el-Buhârf, Kur'ân lafzının mahlûk olduğu görüşüne sahip bulunmakla itham edilerek halkın kendisiyle teması yasaklan-nrştı. Buna rağmen Müslim, el-Buhârl'yi müdafaa etmiş, onun Nlsâbür'dan ayrılmasından sonra bile, onunla irtibatını kesmemiş, ziyaretlerini devam

etj tirmiştir. Muhammed İbn Yahya'ya, Müslim'in de el-Buhârî'nin mezhebine mensup olduğunun, hattâ bu yüzden Hicaz ve 'Irak'ta azarlandığının, onun yine de bu görüşten rücû etmediğinin söylenmesi üzerine, Muhammed tbn Yahya, akdettiği bir hadîs meclisinin sonunda "her kim bu görüşe sahip ise, ona bizim meclisimizde yer yoktur" demiş; Müslim de ridasını başının üzerine atarak meclisi terketmiş ve Muhammed îbn Yahya'dan yazdığı her şeyi bir hamalın sırtına vurarak onun evine göndermiştir. Bu suretle el-Buhârî gibi Müslim'in de Muhammed İbn Yahya ile olan irtibatı kesilmiş ve bir daha ondan hadîs rivayet etmemiştir.
Müslim, arkasında, hadîs konusunda tasnif edilmiş bir çok eser bırakarak 261 senesinde Nisabur'da vefat etmiştir. Onun bıraktığı eserler arasında üzerinde durulması ve kısa da olsa hakkında aydınlatıcı bilgi verilmesi gereken eser, hiç şüphesiz, el-BuhârFnin e/-Cöm£<u*ş-Şd£iJt'inden sonraki ilk mertebeyi işgal eden ve Kutub-i Sitte'yi tamamlayan el-CâmFıgş-ŞabİB adlı musan-naftır. Müslim bu eserinde, mükerrerler dışında 3000 den fazla hadîsi biraraya getirmiş ve her hadîsin, konusu ile ilgili olduğu baba yerleştirilmesine ayrı bir itina göstermiştir. Ayrıca, her hadîsin değişik ve kendi nazarında sahih olan isnadlarına ve bu değişik isnadlarla gelen metin farklarına yaptığı işaretlerle rivayetini değerlendirmiş ve bunlara verdiği tertip güzelliğiyle kitabın kolay ve rahat kullanılmasını sağlamıştır.
Müslim, Şa/ujt'inde aynı hadîsin tekrarından şiddetle kaçınmıştır. Bununla beraber, bazı sebepler dolayısıyle tekrarında fayda mülâhaza etmişse, o hadîsi tekrar vermekten çekinmemiştir. Nitekim kendisi, kitabın mukaddimesinde buna işaret etmiş ve Hazreti Peygamberden senediyle gelen hadîsleri
tekrarsız olarak vermeyi gaye edindiğini belirttikten sonra şöyle demiştir: "Ancak kendisinde fazla manâ bulunan hadîsin tekrarından müstağni kahna-mayan bir yerin gelmesi, yakutta orada bulunan bir illet dolayısıyle başka bir isnadın yanında vaki olan bir isnad olması halinde bu tekrar zaruridir; çünkü hadîste kendisine ihtiyaç duyulan fazla bir manâ, tam bir hadis hükmündedir. Bundan dolayı, kendisinde vasfettiğimiz ziyadelik mevcud olan hadîsin tekrar edilmesi, yahut mümkin ise, kısa olduğu için bu manânın hadîsin tamamından ayırt edilmesi gerekir. Fakat bazan onu bütününden ayırmak güç olur. Bu zorluk mevcud olduğu zaman hadîsi kendi heyeti ile tekrar etmek daha salim yoldur. Amma bizden, kendisine bir ihtiyaç yok iken bütün ile tekrarında zaruret görmediğimiz hadîsi inşallah tekrarına yanaşmayacağız" (Şa/tîfr mukaddimesi, I. 4-5).
Müslim, hazreti Peygamberden senedle gelen hadîsleri-, keza bu hadîslerin râvilerirİ üç kısma ayırmış ve kitabını telif ederken bu üç kısmı daima göz-önünde bulundurmuştur. Onun bu taksimine göre, birinci kısmında, her türlü ayıb ve kusurdan salim, en temiz ve en mükemmel hadîs yer alır. Keza birinci kısımda yer alan râviler de, bu çeşit hadîslerin râvileri olup, hepsi de istikamet ehli, naklettikleri şeyleri iyi bilen ve sağlam bir şekilde muhafaza eden, rivayetleri arasında şiddetli ihtilâf ve ihtilât bulunmayan kimselerdir. Müslim, kitabını hangi bölüm veya babında olursa olsun, önce bu derecedeki hadisleri nakletmjştir.
Müslim'in taksiminde ikinci kısmı teşkil eden hadîsler, birinci kısımdaki hadîslerin sendelerinde yer alan râvilerin derecesinde olmayan, hıfz veitkan ile vasıflandırılmamış kimselerin rivayet ettikleri hadîslerdir. Ancak bu çeşit hadîslerin râvileri, her ne kadar birinci kısım râvilerinin derecesine erişmemiş olsalar bile, doğruluk, dürüstlük, ilim alış verişi, bunları da şâmildir. Kısacası ikinci kısım râvileii, hıfz ve itkan yönünden mutavassıt olan kimselerdir, işte Müslim, kitabında, önce birinci kısımda bulunan hadîslere yer vermiş, sonra bu ikinci kısım hadîsleri almıştır.
Üçüncü kısım hadîsleri ise, hadîs ehli nazarında, yahut hadisçilerin çoğu nazarında töhmetli olan, hadîslerinin çoğu munker ve yanbş bulunan, yahut yalan söyleyen ve hadîs uyduran kimselerin rivayet ettikleri hadîslerdir. Müslim bu gibi kimslerin hadîslerine kitabında yer vermemiştir, (aynı yer).
El-Buhârî ve Müslim'in e/-Cöm£tu'ş-Şa£îfr*leri bazı hadîsçiler tarafından mukayese konusu yapılmış, hangisinin daha üstün olduğu tesbit edilmeğe ça-hşılmıştır. Bu konuyu ele alan îbn Hacer şöyle der: "İslâm ulemasının çoğu ŞafrZ&u'l-Buhârl'nin sıhhat yönünden önde olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Fakat bunun aksi olan bir görüş hiç kimseden nakledihnemiştir. Ebü C4H
en-Neysâbürl'den rivayet edilen, yeryüzünde Müslim'in kitabından daha sa-hîh bir kitap yoktur, sözü ile bazı Mağrib imamlarının Müslim'in kitabını el-Bu^ârî'nin kitabından üstün sayan görüşleri, sadece, Müslim'in üslûbu ile, vaz ve tertibindeki güzelliğe râcî hususlar dolayısıyledir... Zira el-Buljârl'nin kitabında sıhhatin istinad ettiği sıfatlar, Müslim'in kitabında istinad edilen sıfatlardan daha mükemmel ve daha şiddetlidir; el-BuJ^âtı'nin sıhhat için ortaya koyduğu şartlar, daha kuvvetli ve daha serttir.1'
"El-Buhârl'nin ittisal yönünden üstünlüğü, râvinin hadis aldığı kimse ile mülakatının bir defa da olsa sabit olmasını şart koşması dolayısıyledir. Halbuki Müslim, sadece mua sarat la, yani râvi ile şeyhinin aynı asırda yaşamış olmalanyle iktifa etmiştir."
"Şafyih-i Buhârî'inin adalet ve zabt yönünden üstünlüğüne gelince, Müslim'in ricali arasında cerh edilenlerin sayısı, el-Buhârî'nin ricalinden cerh edilenlerin sayısına nisbetle daha çoktur. Buna ilâveten el-Buhârî, bu cerh edilenlerin hadîslerinden fazla sayıda nakletmemİştİr. Bunların çoğu, Muslim-in hilâfına, kendilerinden aldığı ve hadîslerine karşı alışkanlık kazandığı kendi şeyhlerindendir."
"Şofr»fc-i Buhârî'nin şâzz ve illetten salim, olması yönünden üstünlüğüne gelince, el-Bu^Srî'de tenkide uğrayan hadîs sayısı, Müslim'in tenkide uğrayan hadîs sayısından daha azdır. Buna ilâveten ulemâ, ilim yönünden el-Buhârl-nin Müslim'den daha üstün ve hadîs sanatı yönünden daha bilgili olduğunda ittifak etmişlerdir. Müslim onun tilmizi olup dizi dibinde yetişmiş, ondan istifade etmiş, onun eserlerine tâbi olmuştur. Bu sebepledir ki, ed-Dârakutnl, eğer el-Bu^ârî olmasaydı, hadîs ilminde Müslim ortaya çıkmaz ve bu mertebeye ulaşmazdı, demiştir" (Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 37-38).
işte, yukarıda zikredilen bu sebepler dolayısıyle el-Bu^ârl'nin el-Şahih'i, başta Müslim olmak üzere diğer bütün hadîs imamlarının tasnif etmiş oldukları kitaplara tercih edilmiş ve daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Kur'ânı Kerimden sonra, tslâm dininin en mühim kaynağı sayılmıştır [1021]

f. Cüzler

Cüz, tek bir sahabînin veya daha sonrakilerden bir hadîsçinin hadîslerini toplayan kitaplardır. Bazan, belirli bir konuya tahsis edilmiş hadîsleri ihtiva eden mecmualara da cüz denilmiştir. Cüz'ler daha ziyade Üçüncü asırdan itibaren ortaya çıkmağa başlamış ve binlerce cüz telif edilmiştir. E naklettiğine göre, Nîsâbür'un tanınmış muhaddislerinden hafız Ebü Hâzim 'Ömer İbn Ahmed el-cAbdevî (Ö. 417) "kendi elimle, her bir şeyhten bin cüz olmak üzere on şeyhten 10 bin cüz yazdım" demiştir [1022]ki, bu sözden, tahmin edilemeyecek kadar çok sayıda cüz telif edildiğini anlamak mümkindir Biz burada üçüncü asra ait bazı cüz sahiplerinin isimlerine işaret etmekle yetineceğiz.
EBÜ AŞIM EN-NEBIL ez-?ahhâk ibn Mabled eş-Şeybânî (Ö. 212) [1023]; Ebü cAbdİllah MUHAMMED İBN 'ABDİLLAH İBNÎ'L-MUŞENNÂ el-Ansârl (Ö. 215) [1024]; EBÜ MUSHtR «Abdu'1-Alâ îbn Mushir el-Gassânî (Ö. 218) [1025]; Ebü CA1Î EL-HASAN ÎBN £AREFE İbn Yezîd el-'Abdi el-Bağdâdl (Ö. 257) [1026]; Ebü Mescüd AHMED IBNU'L-FURÂT İbn Hâlid ez-?abbl er-Râzî (Ö. 258) [1027]; Ebü 'Abdillah MUHAMMED İBN YAHYA İbn «AbdiUah ES-ZUHLÎ (Ö. 258) [1028]; Ebü Cacfer MUHAMMED ÎBN CÂŞIM EŞ-ŞEKAFÎ el-Işfahânî (Ö. 262) [1029] »; Ebü Bekr Ahmed İBN EBÎ HAYŞEME Zuheyr İbn Harb en-Nesâ'İ el-Bagdâdi (Ö. 279) [1030] Ebü îshâk îsmâ'îl İbn îshâk îbn Is-mâ(ü îbn Hammâd EL-CAHZAMI el-Ezdî (6. 282) [1031]; EbuU-Hasan CALİ İBN 'ABDİ'L-^ZIZ ibnH-Merzubân İbn Sâbür EL-BEGAVl (Ö. 287) [1032];
Ebu'l-'Abbas Ahmed İbn CAH tbn Müslim EL-EBBÂR (Ö. 290) [1033]; Ebü Mus-Um İbrahim İbn ^Abdillah İbn Muelim İbn MâSz el-Başri EL-KECCÎ (Ö. 292) [1034]; Ebü Bekr Muhammed İbn Mihran en-Neysâbürl EL-tSMÂ'ILİ (Ö. 295)" [1035]; EbuVAbbâs AHMED İbn Muhammed İbn Mesrük ET-TÜSÎ el-Bağdâdl (Ö. 299) [1036]

g. Belirli konulara tahsis edilmiş kitaplar

Cami? adlı eserlerin değişik konularından birine tahsis edilmiş kitapların ikinci asırda telif edilmeğe başlandığını zikretmiş ve bunların isimlerini müellifleri ile birlikte vermiştik. Bu çeşit telif faaliyeti üçüncü asırda da devam etmiş ve giderek artmıştır. Müelliflerinin vefat tarihlerine göre, bu asırda telif edilen kitapları şöyle sıralayabiliriz:
«ABDURRAZZÂK İbn Hemmâm (Ö. 211) [1037] ın Kitâbu'ş-Şalât'ı; EBÜ *ÂŞIM EN-NEBİL ez-Zahhâk İbn Mahled eş-Şeybânî (Ö. 212) [1038] nİn Kitâbu*-s-Sunne'sU Ebü Nu'aym EL-FAZL İBN DUKEYN (Ö. 219) [1039] in Kitâbü1?-Şalât ve KitâbıSl-MenÛsUc'i; ÂDEM İBN ÎYÂS el-'Askalânî (Ö. 220) [1040] Mnin Kitâbu Şevâbi'l-A'mâTİ; Ebü 'Abdillah NU'AYM ÎBN HAMMÂD el-Huzâ4 (ö. 228) [1041] nİn Kitâbu'l-Fiten'i; Ebü Haygeme ZUHEYR İBN HARB (Ö. 234) [1042] in Kitâbu'l-tIlin'U Ebu'l-Hasan cALI îbn «Abdillah îbn Ca'fer EL-MEDINI (Ö. 234) [1043] nin Kitâbu'l-Esribe'sU Ebü Bekr ÎBN EBI ŞEYBE (Ö. 235) [1044] nİn
KitâbıSl-tmân, Kitâbü'l-Edeb ve Kitâbu't-Tefslr'i; AÇMED İBN Muhammed İBN HANBEL (ö. 241) [1045] İn KitâbıSs-Sunne, Kitâbu't-Tefslr, KİtâbU'z-Zuhd, Kitabü'l-Fera'iç, Kitâbu I-Menâsik, KitâbuH-îmân, Kitdbu'l-Eşribe, Kitâbu T'tFati'r-Rasül, Kitâbu>T-Redd*ale'l-Cehmiyye'&\\ Ebü*AbdiUah Muhammed İbn Yahya İBN Ebî cOmer EL-(ADENI ED-DARÂVERDI (Ö. 243) [1046] nin Kitâ-bu?l-îmdn\; HANNÂD İBN SERİY İbn

Muşcab ed-Dâriml (Ö. 243) [1047] n Kitâbu'z-Zuhd'u', Ebü (AbdiUah el-Çuseyn ÎBNU'L-IJASAN İBN HARB el-Mervezl (Ö. 246) [1048] nin Kitâbu"UBirr ve'ş-Şıla'sı; Ebu'l-Ferec 'ABDUR-RAHMAN İBN (OMER EL-IŞBAHÂNI "RUSTE" (Ö. 246, 250) [1049] nin Ki-tdbü'l-îmâh'ı; Ebü Ahmed HUMEYD İBN MAIJLED İBN ZENCEVEYH el-Ezdî (ö. 251) [1050] Wnin Küâbu7l-Adabi"n-Nebemyye ve KitâbuU-Tergib veH-Ter-hWİ; Ebü «AbdİllahMuhammed İbn ismail EI^BUÇLİRI el-Cufî (Ö. 256) [1051] -nin Kitâbu RefVl- YedeynfVş-Şalât, KitâbuH-Kır&aHalfe'Lîmâm, Kitâbul-Es-ribe, Kitâbıfl-Hibe, Kitâbul-EdebVl-Mufred, Kitâbu Halkı EfâlVl-'Ibâd'ı&bn CAII EL-HASAN İBN CAREFE İbn Yezîd el-4Abdî el-Bağdâdl (Ö. 257) [1052] Wnin KitâbuH-IIayVii Ebu'l-Huseyn MÜSLİM lbnu*I-Haccâc el-Kuşeyrl (Ö. 261)» [1053] -nin Kitâbu'l-İntifa bi-CulüdVs-Sibâh; 'Ubeydullah îbn 'AbdiU-Kerim İbn Yezîd EBÜ ZUR(A ER-RÂZI (Ö. 264) [1054] nin Kitâbu1 z-Zuhtfn; EBÜ eALÎ ÇANBEL İbn İshâk İBN HANBEL eş-Şeybânî (Ö. 273) [1055] nİn KitÂbu's-Sun-ne'si; EBÜ BEKR Ahmed İbn Muhammed îbn Hani et-Tâl EL-EŞREM (Ö. 273)" [1056] KİtâbuSSunne'sU EBÜ DÂVÜD Süleyman lbnnl-Eşc«« es-Sicistânî (Ö. 275) [1057] nin Kİtâbu'z-Zuhd, Kitâbu'l-Kader, Kitâbu A'lâmVn-Nubuvve ve Kitöftu's-Surene'si; EBÜ HATİM Muhammed tbn İdria İbnil-
Mangır el-ŞanzalI ER-RÂZÎ (Ö. 277) [1058] nin Kitâbu'z-Zuhd'u; Ebü <lsâ Muham-med tbn «Isâ ET-TİRMtZj (Ö. 279) [1059] Kitâbu'ş-ŞemâHVi; Ebü Bekr 'Abdullah tbn Muhammed Ibn (Ubeyd İbn Sufyân Ibn Kays İBN EBPD-DUN-YÂ (Ö. 281) [1060] nin Kitaba'n-Niyye, Kitâbu't-Teheccud, Kitâbu? I-1 Iy dey n, Ki~ Kitâbu%thlâs ve Kİtâbu'I-Evliyası; Ebü İshâk İBRAHİM İbn îshâk EL-HARBÎ el-Bağdâdl (Ö. 285) [1061] nin Kitâbu Secedâti'l-Kur'ân ve Kitâbu İtti-bâVl-Emvâth; Ebü «Abirrahman 'ABDULLAH IBN AHMED Ibn Muhammed İBN HANBEL eş-Şeybânî (Ö. 290) [1062] nin Kitâbu's-Sünneti; Ebü Bekr Ahmed Ibn (Amr İbn 'Abdil-Hâlık el-Basri EL-BEZZÂR (Ö. 292) [1063] m Kitâbu>ş-ŞaIât<aU?n-Nebiyy>i; EBÜ BEKR Ahmed İbn fAlI Ibn Sa'id el-Ku-raşl EL-MERVEZI (Ö. 292) [1064] nin KitâbuH-Cunfa ve Fazlihâ ve KitâbıCl-VarâH; Ebü Ca'fer Muhammed İbn <OŞMÂN İBN EBİŞEYBE el-'Absî (Ö. 297) [1065] snin Kitöbunflhi Zikr Halkı Âdem... ve Kitâbü'l^Arş ve mâ verede fih'i; Ebü 'Abdillah Muhammed tbn EL-MERVEZI (Ö. 294) [1066] nİD Kitâbu'ş-Şa-lât, Kitâbu KıyâmVULeyl, Kitâbu'l-Vitr, KitâbuH-Vara* ve Kitâbu Kıyâmi Ramazân1! [1067]

h. Mustahrecler

Üçüncü asrın ikinci yansından sonra, bilhassa el-Buhârî ve Müslim'in ŞaAifr'lerinin hadîs tarihinde şöhret kazanmağa başlaması üzerine, bazı mu-sannıflar, mesailerini bu iki kitaba göre düzenlemeğe ve onları asıl kabul ederek onların çerçevesi içinde yeni eserler tasnif etmeğe başlamışlardır Bu çeşit eserlerin ilk ortaya çıkanları Mustahreclerdir. İstihraç, bir hadîs imamının, kitabında belirli bir isnadla naklettiği hadîsin bir başka isnadını arayıp bulmak ve hadîsi o isnadla. Mustahrec adı verilen kitapta nakletmektir. Bu
ikinci isnad, şüphesiz, o hadîsi Mustahrec sahibine ulaştıran isnaddır. Bu suretle mustahric, Sahih sahibi ile, onun şeyhinde, yahut daha üstündeki bir şeyhte hattâ bazan sahabîde birleşir. Eğer hadîs mustahrice ualşmamışsa, yahut ulaşmış olsa bile isnadı zayıf ise, mustahric, ya o hadîsi terkeder, yahutta Sahih sahibinin isnadı ile nakleder.
Mutahrecler umumiyetle dördüncü asırdan itibaren çoğalmağa başlamıştır. Bununla beraber eg-Z.chebî'nin belirttiğine göre [1068], Ebü Bekr Muhammed İbn Muhammed İbn Recâ' el-Isferâ'Inl (Ö. 286) [1069] nin ve Ebul-Fazl Âhmed İbn Seleme en-Neysâbürî el-Bezzâz (Ö. 286)1009ın Müslim'in Şahitti üzerine yapılmış birer Mustahrec'leri vardır.
Hadîs ilminin çeşitli konularına tahsis edilmiş kitaplar
Daha önce de muhtelif vesilelerle işaret ettiğimiz gibi, hadîs ilminin veya usûlünün bütün konularını içine alan müstakil kitaplar, ancak dördüncü ağrın ilk yarısından itibaren telif edilmeğe başlanmıştır. Ancak bu gecikmeyi, hadîs ilmi ile ilgili ıstılahların, kaide veya tariflerin, daha Önceki asırlarda ha-dîsçiler arasında maruf ve müstamel olmadığı, yahut bunların yerleşip kök-leşmediği manasında anlamamak gerekir. Aslında bunlar çok daha önceleri hadîsçiler arasında biliniyor ve kullanılıyordu. Bununla beraber ilk devirlerde, hadîsçileri daha çok hadîs metinlerinin toplanması ve konularına veya râ-vilerine göre tasnifi meşgul ettiği için, usûlle ilgili telif çalışmalarına vakit ayı-ra iniyorlardı. Belki birincisi, onlar için daha tatb ve hayırlı geliyordu. Ancak bu, onların usûlle hiç meşgul olmadıkları manâsına gelmez. Eğer başka türlü olsaydı, en sahih eserlerinin onların devirinde telif edilmemiş obuası gerekirdi.
Hadîs ilminin çeşitli usûl ve kaidelerinin, ikinci ve üçüncü asır hadîsçileri arasında bilindiğini gösteren deliller, bizzat kendilerinden nakledilen ve daha sonraki usûl kitaplarında yer alan haberlerdir. El-Buhârî ve Müslim'in yalnız hadîs metinlerine tahsis ettikleri Şafii'lerinde bile tahammül ve rivayet kaidelerine, yahut hadîs ricaline ait yer verdikleri görüşleri, bunun bir başka delilini teşkil eder. Hattâ el-Buhârî ve Müslim'den önce gelmiş İmam Muhammed İbn İdrîs eş-Şâfi'î (Ö. 204)IOİOnin er-Risâle adlı eseri, belki fıkıh usûlünden ziyade hadîs usûlü ile ilgili bir kitaptır. Keza, yine eş-Şâfit*" nin Kitâbü'l- Umm'u içinde yer alan çeşitli hadîs meseleleri ile ilgili görüşleri ve bilhassa Kitâbu İhtilâfVl-Hadis'i, hadîs ilmi içerisinde mütalâa edilmesi gereken konulardandır.
Munjir el-HanialÎ ER-RÂZI (Ö. 277)9Mnin Kiiü&u's-ZuJhTu; Ebü cIsâ Muhammed İbn İA ET-TİRMÎZi (Ö. 279)999nin Kitâbu'ş-Semâ'iVi; Ebü Bekr «Abdullah tbn Muhammed tbn (Ubeyd tbn Sufyân tbn Kays İBN EBPD-DUN-YA (Ö. 281)ım!nin Küâbu'n-Niyye, Kitâbu>t-Tekeccud, Kitâbu^ Iydeyn, Ki-Kitdbu'l-lhlds ve Kitdbu'l-Evltya'Bi; Ebü tshâk İBRAHİM İbu tshâk EL-HARBÎ el-Bağdâdî (Ö. 285)ıO0lnin Kitâbu Secedâti'l-Kur'ân ve Kitâbu Itti-bâH'l-Emvât'ı; Ebü 'AbİrrahmanABDULLAH İBN AHMED İbn Muhammed İBN HANBEL eş-Şeybânî (Ö. 290)ıo02nin Kitâbu? s-Sunne'&i; Ebü Bekr Ahmed îbn «Amr İbn SAbdi'I-Hâlık el-Başri EL-BEZZAR (Ö. 292)IOO3m Kitâbu'ş-Şalât tale'n-Nebiyy'i; EBÜ BEKR Ahmed tbn 'Alî İbn Sa'id el-Çu-raşl EL-MERVEZI (Ö. 292)l004nin Kitâbu*l-Cum<a ve Fatiha ve KitâbıfI-VarâS\ Ebü Cafer Muhammed İbn <OŞMÂN İBN EBl-ŞEYBE el-cAbsI (Ö. 297)1003nin Kitâbun fihi Zikr Halk* Âdem.., ve Kitâbu'l-tArş ve mü verede /to'i; Ebû «Abdillah Muhammed İbn EL-MERVEZI (Ö. 294)1006nin Kitâbu'ş-Şa-lât, Kitâbu KıyâmVl-Leyl, Kitâbu?I-Vitr, Kitöbu'l-Vara* ve Kitâbu Kıyâmi Ramaxân\
ikinci isnad, şüphesiz, o hadîsi Mustahrec sahibine ulaştıran isnaddır. Bu suretle mustahric, Sahih sahibi ile, onun şeyhinde, yahut daha üstündeki bir şeyhte hattâ bazan sahabîde birleşir. Eğer hadîs mustahrice ualşmamışga, yahut ulaşmış olsa bile İsnadı zayıf ise, mustahric, ya o hadîsi terkeder, yahutta Sahih sahibinin isnadı ile nakleder.
Mutahrecler umumiyetle dördüncü asırdan itibaren çoğalmağa başlamıştır. Bununla beraber eg-Zehebfnin belirttiğine göreıo97, Ebü Bekr Muhammed İbn Muhammed İbn Recâ' el-Isferâ'Inl (Ö. 286)10OSnin ve Ebu1-Fa?l Âhmed îbn Seleme en-Neysâhürî el-Bezzâz (Ö. 286) [1070] m Müslim'in Şahih'i üzerine yapılmış birer Mustahrec'leTİ vardır. [1071]

ı. Hadîs ilminin çeşitli konularına tahsis edilmiş kitaplar

Daha önce de muhtelif vesilelerle işaret ettiğimiz gibi, hadîs ilminin veya usûlünün bütün konularını içine alan müstakil kitaplar, ancak dördüncü as* nn ilk yarısından itibaren telif edilmeğe başlanmıştır. Ancak bu gecikmeyi, hadîs ilmi ile ilgili ıstılahların, kaide veya tariflerin, daha Önceki asırlarda ha-dîsçiler arasında maruf ve müstamel olmadığı, yahut bunların yerleşip kök-leşmediği manasında anlamamak gerekir. Aslında bunlar çok daha önceleri hadîsçiler arasında biliniyor ve kullanılıyordu. Bununla beraber ilk devirlerde» hadîsçileri daha çok hadîs metinlerinin toplanması ve konularına veya râ-vilerine göre tasnifi meşgul ettiği için usûlle ilgili telif çalışmalarına vakit ayı-ramıyorlardı. Belki birincisi, onlar için daha tatlı ve hayırlı geliyordu. Ancak bu, onların usûlle hiç meşgul olmadıkları manâsına gelmez. Eğer başka türlü olsaydı, en sahih eserlerinin onların devirinde telif edilmemiş olması gerekirdi.
Hadîs ilminin çeşitli usûl ve kaidelerinin, ikinci ve üçüncü asır hadîsçileri arasında bilindiğini gösteren deliller, bizzat kendilerinden nakledilen ve daha sonraki usûl kitaplarında yer alan haberlerdir. El-Buhâri ve Müslim'in yalnız hadîs metinlerine tahsis ettikleri Şa/u/t'lerinde bile tahammül ve rivayet kaidelerine, yahut hadîs ricaline ait yer verdikleri görüşleri, bunun bir başka delilini teşkil eder. Hattâ el-Buhârî ve Müslim'den önce gelmiş İmam Muhammed İbn İdrîs eş-Şâfi*î (Ö. 204) [1072] onin er-Risök adh eseri, belki fıkıh usûlünden ziyade hadîs usûlü ile ilgili bir kitaptır. Keza, yine eş-ŞâfiV-nin Kitöbu'l-Umm'a içinde yer alan çeşitli hadîs meseleleri ile ilgili görüşleri ve bilhassa Kitâbu İhtilâfÎ'l-Hadis'i, hadîs ilmi içerisinde mütalâa edilmesi gereken konulardandır.
Aynı konuya tahsis edilmiş Ebü Muhammed * Abdullah îbn Müslim İBN £UTEYBE cd-Dlneveri (Ö. 276) [1073]!nin Te\İlu MuhUdifVl-gadİs, halan bu konuda telif edilmiş en mühim kitap olarak bilinir.
Hadîs ilminin konularından bir diğeri, garlbıfl-fyadîş^tir. Bu[1074] konuda ilk kitap tasnif edenler, En-Nazr Îbn Şumeyl (ö. 203, 204) [1075] ve Ebü «Ubeyde Mu'ammer İbnu'l-Mugennâ (ö. 210) [1076] dir. Bu bakımdan garîbu'l-hadîg konusunda ilk kitabın KitÖbu GaribVl-I}adiş ve>l-\$âr adı altında Ebü cUbeyd EL-ÇÂSIM İBN SELLÂM el-Bağdâdî (Ö. 224) [1077] tarafından telif edildiği söylenir. İsmini biraz önce zikrettiğimiz Îbn Kuteybe ed-Dîneverl, Ebü cUbey-d'in bu kitabına Zeylu Kitabi GarîbVl-ftadls'im yazmş; Ebü İshak İBRAHİM îbn tshâk EL-HARBI el-Bağdadî (Ö. 285) [1078] de aynı konuda Kitâbu Garibi*l-Ijadls'ini telif etmiştir.
Hadîs ilmi içerisinde yer alan bir başka konu nâsih ve mensûh hadîsler konusudur. Bu konuda AHMED Îbn Muhammed İBN HANBEL eş-Şeybânî

(Ö. 241) [1079] nin, Ebü Bekr EL-EŞREM (Ö. 261) [1080] in {Kİtâbu Ndsihi'l-&a-dist ve'l-Mensüh) ve EBÜ DÂVÜD Süleyman İbnu'l-Eş'ag es-Sicistâni (Ö. 275) [1081] mn birer telifi vardır.
Diğer bir konu, Slelu'l-hadîg konusudur. Üçüncü asır, en mühim Kitâ [1082]-6u7-cİJePlerin telif edildiği bir devir olarak görülür. Bu konuda kitap telif edenler <AH tbnu'l-Medlnl (Ö. 234) ", Ahmed Îbn Hanbel (Ö. 241) [1083], el-Bu-hâri (Ö. 256) [1084], Ebü Bekr el-Egrem (Ö. 261) [1085], MusUm Îbnu'l-Haccâc (Ö. 261) , ve et-Tirmİzî (Ö.279)[1086]dir. Üçüncü asırda, başta sahabe olmak üzere hadîs rivayet eden ricale tahsis edilmiş tarih, tahakat, isim ve künye kitaplarıyle cerh ve tacdil kitapları da telif edilmiştir. 'Ali İbnu'l-Medînî (Ö. 234)nin, EbÛ Bekr Ahmed Îbn €Ab-dülah Îbn «Abdirrahman EL-BERKÎ (Ö. 27O) [1087] nin ve Ebü Muhammed 'Abdullah Îbn Muhammed Îbn cI»â el-Mervezî CABDÂN (Ö. 293) [1088] ın Kitâbu Ma'rifetVs-Şabâbe'eU Ebü cAbdillah Muhammed İBN SACD Îbn MenT el-Başrf (Kâtibu'I-Vâkidl) (Ö. 230) [1089] nin, Ebü Zekeriyyâ1 YAHYA İBN MA'ÎN Îbn 'Avn el-Murrî el-Bağdâdî (Ö. 233) [1090], Ebu'l-rjasan ıO§MAN Îbn Muhammed İBN EBI ŞEYBE el-Küfl (Ö. 239) [1091], Ebü «Amr HALİFE İBN HAY-YÂT eş-Şeybânl (ö. 240) [1092] nin, Ebü (Abdillah Muhammed îbn İsmail EL-BUHÂRI (Ö. 256) [1093] nin, EbÛ*l-Hasan AHMED İBN 'ABDİLLAH Îbn Şâlih EL-CICLI el-Küfl (ö. 261) [1094] nin, Ebul-Fazl 'ABDULLAH İBN MUHAMMED Îbn Hatim el-Haşiml (Ö.271) [1095] nin, Hanbel Îbn İshâk (Ö.273) [1096] ın, Ebü Bekr Ahmed İBN EBÎ HAYŞEME Zuheyr Îbn Harb en-Nesâl (Ö.279) [1097] nîn, EBÜ ZUR'A cAbdurrahman Îbn cAmr en-Naşrî ed-Dımaçki (Ö. 280) [1098] « nin TâTÎhu'r-RicâVleTİ; sahabe, tâbi'ûn ve kendi devrine kadar yaşamış olan ricali toplayan ve "el-Vâkıdî'nin kâtibi" unvanı ile tanınan Ebü <AbdİI-lah. Muhammed İBN SA*D İbn MenF el-Hâşimi (0. 230) [1099] "nin et-Jabakâtu'L Kubrâ^ı; Ebü<Amr HALİFE ÎBN HAYYAj Ibn Halîfe eş-Şeybânî (Ö.240) [1100] nin ve Ebu'l-Huseyn MÜSLİM tbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî (Ö. 261) [1101] nin KitâbuU-Tabakâflan; EBÜ HATİM Muhahammed îbnu'l-ldrls Ibni'1-Mun-gir ER-RÂZI (Ö. 275) [1102] onin fabakâtu't-TâbPin'i; bazı şehirlerin tarihine tahsis edilmiş olmakla beraber, o şehirde yaşamış veya o şehre uğramış hadis ricalinin tercemelerini toplayan kitaplardan EBU'L-VELÎD Ahmed İbn Muhammed İbni'l-Velîd EL-EZRAKI (Ö.223) [1103] nin Târlhu Mekke'si; Ebü <Abdillah EZ-ZUBEYR İBN BEKKAR İbn 'Abdillah el-Çuraş! (Ö. 256) [1104] ve Ebü Zeyd (OMER ÎBN ŞEBBE İbn 'Abide en-Numeyrl (Ö. 264) [1105] nin Tâ-rihu'l-Medine'Bİ; Ebü 'Abdillah Muhammed İbn Yezld ÎBN MACE el-Şas-vînî (Ö. 273) [1106] nİn Târlhu KazvîrCi; 'ALÎ İBNU'L-MEDINl (Ö. 234) [1107] SnİN, AHMED İBN HANBEL (Ö. 241) [1108] in, EL-BüHARİ (Ö. 256) [1109] ve MÜSLİM (Ö. 261) [1110] in Kitâbu'I-Kuna'lan; Ebü cAbdiUalı MUHAMMED İbn 'Abdil-îah İBN «ABDÎRRAHlM EL-BERKİ (Ö. 249) [1111] nİn ve EL-BUHARÎ (Ö. 256)nin Kitâ6u>£uca/â'lan; EBÜ ÎSHAK İbrahim İbn tshâk es-SaMI EL-CÜZECANI (Ö. 259) [1112] nin ye EBU'L-HASAN Ahmed İbn 'AbdİIlah EL-*ICLÎ (Ö. 261) [1113] rnin Kitâbu'l-Cerh »«'(-Tabirleri, üçüncü asırda ricale ve onların tercemc ve tarihlerine tahsis edilmiş başlıca eserlerdir. [1114]

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Emin, Fecru'l-tslûm (Çâhire 1374/1955) Ahmed Emîn, Zufyd'l-lslâm (Çâhire 1357/1938). Ahmed İbn Hanbel, Kitâbu?l-Hlel ve macrifeü'r-ricül (Ankara 1963, İlahiyat
Fakültesi Yayınlarından, cild I.). Ahmed İbn Hanbel, el-Musned (Mısır 1375 /1956, Ahmed M. Şakır neşri ve
Mısır 1313 basıkısı).
Ahmed Muhammed Şâkir, el-Ba>i$ii'l-ha$i$ şerhu Ihtişâri cUlümİ*l-fyadiş (Mısır) Amidî Seyfu'd-DIn Ebu'l-Hasan CAH Ibn Muhammed, el-lhkâm fi uşülVU
ahkâm (Mısır 1332/1914).
cAynI Mahmüd İbn Ahmed İbn Müsâ, 'Umdetu'l-kâri (İst. 1308). Bağdadi Ebü Manşür 'Abdu'I-Kâhir İbn fâhir, el-Fark bey ne* l-fir ak (Mısır 1367 Belazurl Ebu'l-cAbbâs Ahmed İbn Yahya İbn Câbir, Futü^ul-buldân (Mısır
1350/1932).
BuhârI Ebü 'Abdillah Muhammed İbn tsmâ'il, el-Câmicu'ş-Şabib (İst. 1315) Buhârî Ebü cAbdillah Muhammed İbn Ismâ'îl, et-Târîhul-Kebîr (Haydarâ-
bâd 1360).
Cezâ'irl fâhir îbn Ahmed, Tevclhu'n-nazar ilâ uşüH'l-eger (Mısır 1328/1910) Dâriml Ebü Muhammed 'Abdullah îbn *Abdirrahman, es-Sunen (Dımaşk 1349) De Boer, Târlhu.'1-fehefe fi"l-İslâm (kahire 1377/1957). Ebü Ca'fer en-Nahhâs Ahmed îbn Muhammed, en-Nâsih veH-mensühfFl-baâls
(Mısır 1323)
Ebü Dâvüd Süleyman lbnu*l-Eşcag es-Sicistânî, es-Sunen (Mısır 1371/1952) Ebü Hanîfe ed-DIneverl Ahmed İbn Dâvüd, el-AhbâruH-tıvâl, (Çâhire 1960) Ebü Hatim îbn Hıbbân KitâbuU-târib ve'l-mecrühîn (yazma, İst. Ayasofya
496) Ebü Nucaym el-Işhahânl Ahmed îbn 'Abdillah, fldyetu'l-evliyâ1 (Mısır 1352/
1933)
Ebü cUbeyd el-Kâsım İbn Sellâm, Kitâbul-emvâi (Kahire 1353) Eşcarl Ebu'l-Hasan, Makâlâtü'l-îslâmiyyîn (İst. 1929)
Fârâbî, îbş&u-'ulûm (Mısır 1949)
Fuat Sezgin, Buharinin kaynakları hakkında araştırmalar (İst. 1956)
Fuat Sezgin, GAS - Geschichte des Arabischen Schrifttums {Leiden 1967)
Goldziher, Muh. Stud. fransızcası: Leon Bercher, Etudes sur la tradition İs-
lamiaue (Paris 1952) Gazali Ebü Hamid Muhammed İbn Muhammed, Fayşalu't-tefrika beyne'l-
İslâm ve*x-zandaka (1381/1961)
Gazali Ebü Hamid, el-Munkızu mine'z-zalâl (Mısır 1962) Hâcî Halîfe, Keşfu1 z-zunün (îst. 1941-1943)
Şakim Ebü «Abdillab en-Neysâbürî, Ma'rifet culümi'l-hadiş (Kahire 1937) Hâkim Ebü (AbdilIah en-Neysâbürî, el-Mustedrek (Haydarâbâd 1335)
Haüâf 'Abdu'l-Vahhâb, İslâm teşrii tarihi (Ankara 1970, türkçesi: Talât Kaç-
yiğit, ilahiyat Fakültesi Yayınlarından)
HamiduUab Muhammed, Mecmütatu'lt-veşâikı1s-siyâsiyye (Kahire 1376/1956) Hamîdullah Muhammed, Hemmâm İbn Munebbih'in Sahîfesi (Ankara 1976,
türkçesi: Talât Koçyiğit, tlâhiyat Fakültesi Yayınlarından) Hasan İbrahim Hasan, Târlhü'l-tslâm (Mısır 1953) Hatîb Bağdadi, el-Kifâye fi HlmVr-riv&ye (Haydarâbâd 1357) Hatib Bağdadi, T<%îdu'Z-i/m(Dımaşk 1949) Hatîb Bağdadî, Târihu Bağdâd (Mısır 1349/1931) Hattâbî Ebü Süleyman Hamd tbn Muhammed, Maıölimu's-Sunen (Haleb
1352/1933) Hayyât Ebu'l-Huseyn cAbdurrahîm İbn Muhammed, Kitâbu11-İntişâr (Ça-
hire 1344/1925)
Herevî Ebü İsmail 'Abdullah tbn Muhammed, Zemmu'l-kelâm (yazma, İlahiyat Fakültesi Ktb.)
HuzarI Muhammed, Târlhu't-teşrl1 el-tslâmî (Kahire 1358/1939) ibn cAbdi'l-Berr Ebü *0mer Yûsuf en-Nemerî, Cami C beyânVl-hlm (Mısır) îbn <Adi Ebü Ahmed ^Abdullah îbnu'I-Curcânî, el-Kâmi} fi zifafa* ir-rical
(yazma, ist. Ahmed III.)
tbn (Abdi Rabbih Ebü <0mer Ahmed İbn Muhammed el-çIkdu>l-ferld (Kahire 1372/1952) ibn (Arrâk Ebu'l-Hasan (A1I İbn Muhammed, Tenzîhu>ş-ŞeritatVl-merfüca
*anVl-abâdişVş-şeni(ati>l-mev9Üca (Mısır, et-taj/atu'1-ülâ) Ibnu'l-Cevzl Ebu'l-Ferec ^bdurrahman, el-Mev^ât (Medine 1386/1966)
İbnul-Cevzl Ebu'l-ferec, Menâkıbıfl-İmcim Âhmed İbn ifanbel (Mısır) tbn Ebi'l-Hadld, Şerhu Nehci'l-belâğa, (Beyrut 1374/1954) İbn Ebl Hatim Ebü Muhammed ^bdurrahman er-RâzI, Takdimetul-cerh (Haydarâbâd 1371/1952) {Takdimetu"l-macrifet HkitâbVl-cerh veyt-tacdîî)
tbn Ebl HâtÎm er-RâzI, KUÖbu't-cerb ve't-ttfidtt (Haydarâbâd 1371/1952)
îbn fcbi Hâlim er-Râzî, tIletu'l-hadis (Kahire 1343)
İbn Ebî Ya^â el-Kâzi Ebu'l-Huseyn Muhammed, Tabakâtu'l-ffanâbih (Kâ-
hire 1371/1952)
lbnu'1-Eşîr EbuH-Hasan (Izzu'd-Dîn, el-Kâmil fVt-t-târih (Mısır 1357) İbnu'l-Eşîr Ebu'l-Hasan, Usdu'l-gâbe (1280) îbn Hacer el-*Askalânî Ebu'1-Fazl Şihâbu'd-Dîn Ahmed, Fethıfl-bâri bi şerhi
Şabîhı'l-lmâm el-Buhâri (Mısır 1319)
İbn Hacer el-'Askalânî, Hedyu's-sârî mukaddimet Fetfyı*l-bâri (Mısır 1347) İbn Hacer el-'Askalânî, Nuhbetu*l-fiker şerhi (türkçesi: Talât Koçyiğit, tlâhiyat Fakültesi Yayınlarından, Ankara 1971)

tbn Hacer el-Askalânl, el-Işâbefî temyizi1 s-sahâbe (Mısır 1325/1907) ibn Hacer el-Askalânî, Tehzibu't-teh$ib (Haydarâbâd 1925) İbn Haldun cAbdurrahman tbn Muhammed, Mukaddime (Mısır 1284) ibn Hallikân Ebu'l-1 Abbâs Şemsu'd-DIn, Vafeyâtu'l-a'yân ve enba'u ehnâ"Vz'
zaman (Kahire 1367/1948) Ibnu-(lmâd Ebu'l-Felâh ^bdu'1-Hayy, Şezerâtu's-seheb ahbâru men zeheb
(Kahire 1350) İbn Keglr Ebu'1-Fidâ' 'Imâdu'd-DIn, Ihtişâru 'VlûmVl-hadis ve şerfrufru el-Bâ-
ışu'l-haşiş (Mışrr)
İbn Kesir Ebu'l-Fidâ', d-Bidâye ve'n-nihâye fVt-târîh (Mısır) İbn Kuteybe ed-Dîneverî Ebü Muhammed 'Abdullah ibn Müslim, el<Macörif
(Mısır)
ibn Kuteybe ed-Uineverî, el-lmâme ve's-siyâse (Mısır 1356/1957) İbn Kuteybe ed-DIneverî, Te'vllu muhtelifi1l-hadlş (Mısır 1326) ibn Mâce Muhammed İbn Yezld el-Kazvînî, es-Sunen (Mısır 1349) İbnu'l-Murtazâ Ahmed İbn Yahya, fabakâtu'l-MıStezile (Beyrut 1380/1961) Îbnu'n-Nedîm, el-Fihrist (Kahire)
İbn Saıd, Kitâbtft-Tabakâtn-kebîr (Leiden 1904-1940) Ibuu'ş-Şalâh Ebü cAmr (0Smân eş-Şehruzührî, ı Ulümu'l-hadîs (Haleb 1386 /
1966) îbn Teymiyye Ebu'l-'Abbâs Takıyyu'd-Dîn, el-cAkidetu>l-#amaviyye (Mec-
mücatu'r-resâ'ili'l-kubrâ, Mısır 1323)
İpi 'Abdurrahman îbn Ahmed, el-Mevâkıf ve şerfyuh (İst. 1292) Kâsıml Cemâlu'd-DIn, l£avâ<ıdu't-tahdl$, (Dımaşk 1949) Kâsımî Cemalu'd-Dîn, Târihu'l-Cehmiyye ve'l-Mu'tezile (Mısır 1331) Kastallânî Muşlihu'd-Dîn, lrşâdu"s-sâri li şerjı Şaftifrı'/-Bufcörî (Kahire) Kettânl Muhammed, er-Risâletü'l-Mustatrafa (Beyrut 1332) Koçyiğit Talât, Hadisçilerle kelâmcılar arasındaki münakaşalar (İlahiyat Fakültesi Yayınlarından, Ankara 1969) Koçyiğit Talât, I. GoldziherHn hadîsle ilgili bazı görüşlerinin tahlil ve tenkidi,
(İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1967, c. XVII)
Koçyiğit Talât, Hadîs usûlü, (tlâhiyat Fakültesi Yayınlarından, Ankara 1975)
Koçyiğit Talât, İbn Şihâb ez-Zuhrî (ilahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1976)
Makdisî Ebü Naşr Mutahhar îbn Tâhir, el-Bed"1 veH-târîh (Paris 1899-1919)
Makrîzî Takıyyu'd-Dîn Ahmed, Kitâbü'l*Hıtat ve*l-â§âr (Mısır 1324)
Mâlik İbn Enes, el-Muvayâ1 (Kahire 1370/1951, M. Fuad 'Abdu'1-Bâkî neşri)
Mes£ûdî Ebu'l-Hasan (A1I Îbnu'l-Huseyn. MurücıSz-şeheb (Mısır 1346)
Müslim İbnu'I-Haccâc el-Kuşeyri, el-Câmi'u'ş-Şahih (Mısır 1373/1955)
Mustafa Sâdık er-Râfi% Î'câzu'l-Kur'ön (Kâhjre 1375/1956)
Pievevî Muhyiddîn, Tehşibu'l-esmâ* vel-lugât (Mısır)
Okiç M. Tayyib; Bazı hadîs meseleleri üzerinde tetkikler (îst. 1959)
Okiç M. Tayyib, îslâmiyette ilk nüfus sayımı (İlahiyat Fakültesi Dergisi 1958-
1959, s. 11-20) Râmahurmuzî Ebü Muhammed el-Hasan İbn cAbdirrahman, el-Muhaddisu'l-
fâşıl beym'T-Tâvi ve'l-vâH (Beyrut 1391/1971)
Schacht Joseph, The Origins of Muhammadan Jurisprudence (Oxford 1950) Suyütî Celâlu'd-Dîn, Husnu'l-muhâfara (Mısır 1321) Suyütl Celâlu'd-Dîn, el-îtkân fi <ulümi7l~Kur*ân (Kahire 1368) Suyûtî Celâlu'd-Dîn, el-L,e'ölVl-mâşnüca fi>l-ahâdişill-mevzüca (Mısır 1352) Suyütl Celâlu'd-Dîn, TedrİbıSr-râvl fi şcrfcı Takribi'n-Nevevi (Mısır 1379) Suyûtî Celâlu'd-Dîn, (ve'1-Mahallî), Tefsiru'LCelâleyn (Kahire) Suyütî Celâlu'd-Dîn, Tenviru'l-havâlik şerhu MuvaUal-îmâm Mâlik (Kahire) ŞâfFî Ebü cAbdillah Muhammed îbn tarh, Kitâbul- Umm (Bulak 1321) Şâfi'î Ebü 'Abdillah Muhammed İbn îdrfe, er-Risâle (Mışur 1358/1940) Şehristânî Ebu'1-Feth Muhammed İbn fAbdi'l-KerIm, el-Milel veVniM'lfâ-
bire 1381 /1961) Taberl Ebü Ca'fer Muhammed İbn Cerîr, Târihu'l-umem ve'l-mulük (Kahire
1358)
Tanribirdî, en-Nucümü'z-zâhire (Kahire 1348/1929) Taşköprüzade Ahmed Efendi, Mevzücötu*l*culüm (İst.) M Teftâzânî, Şerbet-Maküşıd (İst. 1305)
Tirmizî Ebü cIsâ Muhammed İbn cIsâ, es-Sunen (Mısır 1356/1937) TirmigİEbü Isâ Muhammed İbn Isâ, Kitâbu'l-Hhl (es-Sunen'in sonunda) Yackflbl Ahmed İbn Ebî Yaıküb, Târih (Necef 1358) Zehebî Ebü cAbdillah Şemsu'd-DIn, Mîzânu'l-i Hidâl (Mısır 1325) Zehebî Ebü cAbdillah, TârÎhıfl-Islâm (Kahire 1368) Zehebl Ebü ^bdillah, Tezkiretu'Uhuff&z (gaydarâbâd 1375/1955) Zehebî Ebü (Abdillah, el-Muntekâ min MinhâcVs-Sunne (Kahire 1374) Zubeyr Sıddîkî, Hadis Eedebiyarı Târiki (türkçesi: Yusuf Ziya Kavakçı, İst. 1966) [1115]

---

[1] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 8.
[2] Kehf süresi, 6.
[3] Meselâ bk«. Tefsirül, Celaleyn II. 2.
[4] Zuha süresi, 11.
[5] El-Bufetit. Ş*W, VIII. 139; Mıufin, ŞmM, İL S9S-593.
[6] Sünnetin lügat manân, yol gidia, ürettir. Bu manâda gidiş kem iyi, hem de kötü ola-bffir. Istılahta im, Hasreti Peygamberin söz, fiil ve takririlerine denir.
[7] El-Çiaımt, KavSMut-iabdk, «• 35-38; el-Ceza'iiI, TevcOu'n-nazar, 8. 2.
[8] Hadîs usûlünde, Hazreti Peygamberden rivayet olunan hadbiere"m#r/u"adı verilmiştir. Bu hadislerin isnadlan, bazan Hazreti Peygambere kadar ulaşmayıp bir sahabt veya tabiide kabmf olsa bile, yine hoknıen merfa sayılırlar. Fakat bir sahabtden rivayet olunan boz, gerçekten onun sösü ise, ve hiç bir surette Hazreti Peygamberden a1ınm"""f i»e, tahublnin bu tösüne ttudcûf denir. Aym şekilde bir tabiiden rivayet edilen söze de mofeû denilmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi için bks tbn Hacer, NuÇketu'l-fiker terki, s. 72-78.
[9] Aynı eser, s. 22.
[10] Aym yer.
[11] Aym yer.
[12] Aynı yer.
[13] Hadi» için bkz. El-Buhart, ŞaAtt, I. 33.
[14] Bu konuda gelen haberler İçin bkz. E1-Hh01> el-B»gd«dl, Takyldu'l^dm, a. 74-82.
[15] Aynı eser, s. 65-67.
[16] Bkz. El-Çinml, 35-38; el-Ccai'irl, Ttvclku'tt-nmif, ». 2.
[17] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 9-11.
[18] Maide süresi, 70.
[19] Nahl »üresi, 44.
[20] Al-i <Imran sûresi, 164.
[21] Et-Şafî<fiin mezkûr âyetin tefsiri ile ilgili görüşü İçin bkz. T-RUile, s. 78.
[22] A<raf süresi, 156.
[23] Hadis için bkı. Ebu Davud, Sunm II. S05.
[24] Al-i 'Imrân sûresi 132.
[25] Nisa sûresi, 80.
[26] Al-i £Imran sûresi; 31.
[27] Aynı sûre, 32.
[28] Haşr sûresi, 7.
[29] El-Buhârl, $ahih, !155.
[30] Muslim, Sahih,II. 943.
[31] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. 'Abdulvahhüb Hallftf, İslâm teşrii tmriki (tilrkçye çeviren: Doç. Dr. Talât Koçyiğit, İlahiyat Fakültesi yayınlarından) e. 13-14.
[32] Hazreti Peygamberin bir beşer olarak bazan hata yapabileceği, bizzat kendilinde» rivayet olunan hadislerle de sabittir. Müslim'in Şofrlft'inde (IV. 1835)

nakledilen bir hadisten anlaşıldığına göre Hazreti Peygamber söyle buyurmuştur: "Ben de bir beşerim. Sîze dîninizden bir şeyi emrettiğim zaman onu alınus. Fakat reyimle size bir şey emredersem, (biliniz ki) ben de bir beşerim". Bedr savasında esir edilen müşriklerin âldbetleriyle ilgili olarak, Ebü Bekr ve *Omer lbnu'l-Hattab'la istişarede bulunan Hazreti Peygamber, kendi içtihadına istinaden esirlerden fidye almış ve sonra onlan serbest bırakmıştı. Fakat bunu müteakip nazil olan bir âyet. Hazreti Peygamberin, içtihadında bata yaptığını ortaya koymuş olduğu gibi, hatayı ta&hfh etmiştir: "Peygambere, harbedip zafer kazanmadıkça esir almak yaraşmaz. Sîz dünya malını istiyorsunuz; ABah ise Âhıreti istiyor"
Bir başka habere göre, Hazreti Peygamber, özür beyan ederek Tebük gazvesine iştirak etmek istemiyenlere izin vermişti. Fakat nazil olan bir âyet, onun bu hareketini tashih etmiştir: "Allah seni affetsin; doğruyu söyleyenler sence belli olmadan, yalancıları bilmeden (seferden geri kalmak isteyenlere) niçin îziu verdin"
[33] 'Abdulvahnab Hall&f, Ulam teşrti tarihi, t. İS.
[34] Necm sûresi, 3.
[35] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 11-15.
[36] Zumer sûresi, 9.
[37] Mücâdele sûresi, II.
[38] Tövbe »üresi, 123.
[39] El-Bıü.art, Sahih, I. 25; EbÜ Dâvöd, Sünen, II. 285; et-Tirmi*t, Sünen, V. 48-49; lbn Mâce, Sünen, I. 79.
[40] El-Buhart, Sahih, I. 25-26; Ibu Mâce, Sünen, I. 95.
[41] El-Buhfirl, ŞahUf, I. 25.
[42] Sahih I. 149.
[43] Aynı yer.
[44] Musned, III. 371.
[45] İbnu'l –Eşir, Usdul- gabe, III. 175.
[46] El-Buhârl* Sahih, 1. 30-31. Hazreti Peygamberin hayatında bağlayan bu türlü yolculuklar, onun vefatından sonra da devam edecek ve hadîs öğrenmek veya yazmak için, hadîsei-ler, şehirler ve ülkeler dolaşacaklardır. Meselâ el-Buhait (I. 27) tarafindan nakledilen bir baber-den öğrendiğimize göre Câbir tbn <Abdillab, 'Abdullah tbn Uneys'in elinde bulunan bir tek hadisi bizzat onun ağzından duyabilmek ivin bir ayliK bir yolu katetmek zorunda kalnhstır. İbn cAhdı'l-Berr bn haberi daha mufassal bîr şekilde verir ve Cabir'in Medine'den Şam'a gittiğini kaydeder (Cami' beyânfl-Hm, I. 93). Keza Ebü Eyyüb da bir hadîsi *Ukbe İbn 'Jtmir'e sorabilmek için Mısır'a gidip gelmiştir (İbn cAbdi1-Berr, I. 93-94).
[47] El-Buhârt, Sahih, I. 34. Hazreti Peygaberin mesciddeki va ve irşadlarının kadınlar tarafından da takip edildiği, el-Buhâit'nin şu haberinden anlasıhnakudu-. Haberin râviei İbn AbbSs anlatır: "Hazreti Peygamber (mescidde vazettikten sonra) kadınlara işittiremediği zan-
nıyle, yanında Bilfil de olduğu halde (erkek saflarından) çıktı. Kadınlara va'zederek sadaka vermelerini emretti. Sözleri o kadar tesirli idi ki, bazı kadınlar küpelerini, ban kadınlar da yüzüklerini atmağa başladılar. Bilâl ise, bn verilenleri eteğine topluyordu" {Sahih, I. 33).
[48] El-Buhirİ, Şahih, I. 41.
[49] Aynı yer.
[50] Bkz. Futûbu'l-buldân, s. 457.
[51] El-Buhâri, Şahih, VI. 100.
[52] Nisa sûresi, 58.
[53] Tövbe süresi, 65.
[54] Mesela 'Abdullah İbn MesSid, ıAll Ibıı EM T«Üb, Ubeyy İbn Ka«b ve İbn 'Ahbâs gibi bası sahabîler, Kur'ân ilmiyle meşgul olmuşlar ve bu konuda sahabenin ileri gelenlerinden sayılmışlardır. Es-Suyütî'nin rivayetine güre, lbnu MesSid Allah'a kasem ederek. Kur ânı Ketim* den nazil olan her âyetin kimin hakkında ve nerede nazil olduğunu bildiğini, her hangi bir İrim-Benin, Allah'ın Kitabını kendisinden daha iyi bildiğini haber alsa ondan öğrenmek için yanına gitmekten çekmmiyeceğiiii söylemiştir. Keza (AI1 İbn EM falib de İbn Heacöd'un sözüne benser bir şey söylemiş ve "bi«; bir âyet yoktur ki, gece mi yoksa gündüz mü, dağda mı yoksa düdükte mi nazil
olduğunu bilmiş obuaya yun" demiştir. Bkz. El-llkân, II- 187.
[55] Meselâ Ebü Hunyra, Cabir İbn 'Abdillah, Ebü SaSd el-tfudrl, 'Abdullah İbn <Omer, «Abdullah İbn 'Amr, İbn
(Abb£s, Ene* İbn Mâlik gibi bazı sahamler, mesailerini daha çok hadîs öğrenmeğe hasretmişler, aynı zamanda çok hadîs rivayet eden sahabuerden olmuşlardır.
[56] Bakara sûresi, 159. Ebü Dâvüd tarantıdan rivayet edilen bir hadiste ise Hasreti Peygamber söyle buyurmuştur; "Bir kimseye ilimden bir şey sorular, O da gizler ve söylemekten imtina ederse. Allah, kıyamet günü onun boynuna ateşten bir tasma takar" (Şuam. İL 288).
[57] EI-Buhâri, Sahih, I. 37-38.
[58] Aynı eser, I. 24; II. 191; Muslin,, $*$, III. 28; Ebü Dftvûd, Sumun, I. 294; İbn liftçe buntn, 1. 104.
[59] Ebü Dâvüd, Sünen, II. 289i H» Mâce, Sünen, I. 102.
[60] Daha sonraki devirlerde meselâ Yafcyü tbu EM Kestr'İn «Sünnet, Knr'ân üzerine hakimdir; fakat Kur'ân sünnet üzerine hakim degildîr" mahiyetindeki sözünü (ed-Dirimt, 1.145), bum, mukabil Abmed tbn Banberin bu edzu habis konusu ederek "ben bunu söylemeğe cesaret edemem; fukat Sumıei Kur'ânm tefinridir" demesmi, bu görüş çerçevesi İçinde değerlendirmek gerekir.
[61] Ebû Qatim tbn Hibûn, KUâbu't-Tirify M'l-niMrâfrlh, 10 b; Ahmed tbn Qanbel, Kİtö-*«V-'ıM, I. 62, 113; ez-Zehebt, Teikir*u'l-WJ*i, I. 6.
[62] Ebü H&tim İbn Hıbbân, adı geçen eseri, 10b; İbn ıAdt, eUKâmil, I. 2b; Ahıned İbn Jtaıı-bel, Kitöbu'f-Me/, I. 62. Bazı rivayetlerde İbn Mea'ûd, Ebü'd-Derdâ' ve Ebü Mes^üd el-An»ûrt
isimleri verilmiştir.
[63] Ez-Zehebİ, TezkUeSu.%f>uffâi, I. 7.
[64] Tercemesi hakkında bkz. İbn Hacet, el-Iföbe, 111. 96-97; Ibıutf-Egîr, Usdul-gâtbe
II. 306-307.
[65] Ebû Hatim İbn Hıbbân, Kitöbu'ı-fârîh veH-mecruhin, 11 ab.
[66] Müslim, ŞaJflh, I. 13.
[67] îbn Adi, el-Kdmii, I. 2.b
[68] El-Buhârt, Şahih I, 35; Müslüm, sahih , I. 10.
[69] Muslim, sahih I. 10.
[70] İbn 'Abdil-Berr, Cdmi* beyâni'l-Hlm, II. 123.
[71] Muslini, Sahih, IV. 1835.
[72] Meselâ Ebü Bekr, kendisine miras için başvuran yaşlı bir kadın (cedde)ı ne Kur'âm Kerimde ve ne de Sünnette biç bir hüküm bulamadığı için reddetmişti. Fakat el-Muğire ibn ŞuIm ve Muhammed İbn Mesleme'nin Hazreti Peygamberden yaylı kadının 1 /6 (südüs) nis-betinde miras alacağına dair bir badis rivayet etmeleri üzerine, Ebü Bekr bu hadîsle amel etmiş ve kadına südüs vermiştir (mezkûr haber için bkz. el-Anudl, el-lkkâmfi usûUH-ahJıâm, II. 91). Ömer İbnu'l-Çattab ise, ceninin diyeti baklanda Hazreti Peygamberden her hangi bir hadîs bulunup bulunmadığını araştırırken ^fâmel İbn Mâlik İbni'n-Nfibiğa çıkmış ve ona şu haberi ver-nütir: "Bir gün iki karımdan biri, hamile olan diğerine sopa ile vurdu ve karnındaki ceninin Ölü olarak düşmesine sebep oldu. Bu hadise üzerine Allah'ın Basûlü, gurra ile, yani vuranın öbürüne bir köle veya câriye vermesine hükmetti." H)mer İbnu'l-Çatfâb bu haberi duyunca söyle demiştir: "Eğer bunu İşitmemiş olsaydım, nerede ise kendi re'yimle hüküm verecektim" (Bkz. eşŞ&fil, er-Kûâfe, n. 427; cl-Amidt, el-Ihköm, II. 91).
[73] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 15-26.
[74] Muslini, Sahih, IV. 2298; keza bkz. el-Hafib, Takyldu'l-'üm, s. 29
[75] El-Hatib, Takyld,. 32.
[76] Aynı eser, s. 33
[77] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 26-27.
[78] İbn Kuteybe, Te'cUu Mufytelifi'l-hadit, ». 365.
[79] Belazuri, Futühul-buldan, s. 456.
[80] Fihrist, s. 6.
[81] İslâm Ansiklopedisi, I. 51TJ. 7K Ayı» eser, I. 499.
[82] Aynı yer.I.499
[83] Aynı yer.
[84] Mukaddime, I. 348-352.
[85] İbni Sad, Tabakat,II. 1, 14

[86] Futûhü'l-buldân, s. 457.
[87] Aynı eser, s. 458.
[88] Aynı yer*
[89] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 27-29.
[90] Takyîd, s. 57.
[91] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 29-30.
[92] Şahih I. 36; Ebü Dâvöd, Sünen, II. 286-287.
[93] El-Hatib, Takyld, s. 65.
[94] Aynı e»er, s. 72.
[95] El-Buhart, Sahih, I. 36.
[96] Ahmed Ibn Hanbel, Musned, X. 22; Ebü Dâvüd, Sünen, II. 286.
[97] El-Hatib, Takyld,s 93,el – Herevi, Zemmül-kelam, I. 120a.
[98] Takyid, s. 36; Zemmu'l-kelöm, I. 115a.
[99] Takyid, s. 42. Ibn cAbbâs*ıii bir deve yükü kitap bıraktığına dair gelen haberler için bkz. Ibn Saed, Tabak.lt, V. 216; es-Zehebt, Târtyu'l-lslânn IV. 48; Ibn IJacer, Tehslb, VIII. 433.
[100] Meselâ tâbi'ûn tabakasında badis kitabetini kerih görenlerle ilgili haberler için bkz. b, Tâhyîd, s. 45-48.
[101] Aynı eser, s. 58-60.
[102] Aynı yer.
[103] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 30-32.
[104] Bu konuda dana geniş bilgi için bkz. Ibn Hacer, Nuffbetu'l-fiker şerhi, s. 72-75.
[105] Muhammed Hamtdullah, Mecmüfatu'l-Vtfiriki't-Siyösiyye, s.
[106] Akabe bey'atleri sırasında Medtneli Ansarm düğünce ve davranışları hakkındaki haberler için bkz. Muhammed Hamldullah, adı geçen eser, s. 5-9.
[107] Aynı eser, s. 15.
[108] Aynı eser, s. 18-21.
[109] Aynı eser, s. 20.
[110] Abmed İbn l^anbel, Musned, IV. 141; Mean^atu'l-veşaık, b. 21.
[111] Meselâ Hazreti Peygamberin Habeşistan kralı NecâşPye, Rum HirakTa ve İran hükümdarı Kisrâ'ya yazdığı mektuplar ve bunların cevapları hakkında bkz. Mecmü'atu'l-vesü'ık, s. 43-49, 49-61, 76-78.
[112] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 32-34.
[113] El-Hakim en-Neyaâbürİ, Mustedreh, I. 395; İbn Ebl Hâtûn, 'Ildu'l-badlt, I. 222; Ebfi TJbeyd el-Ç&Him İbn Sellâm, KitÖbuU-emvâl, s. 358; es-Soyûtî, ed-Durru'l-menşûr, I. 343; cl-gafÜ), Törfyu Bağdâd, VIII. 228; en-Nevcvt, TehfIbu'I-esmâ\ II. 26.
[114] Bu haberin muhtelif rivayetleri için bkz ibni sad Tabakat II,2,134,el buhari sahihI. 33ed darimi sünen ,I .126,Ebu ubeyd.Kitabül emval,s358 ibnHacer,Tehzib XII. 39.
[115] İbn Hacer, Tehştb, XII, 39.
[116] Ebû «Ubeyd, KitöbuU-emvöl,
[117] Aynı e«r, s. 359.
[118] Aynı eser, s. 361, 387.
[119] En-NeHl, Sünen, H. 253.
[120] Îbn Ebl tfâtıın. Kitöbu'l-'del, I. 222.
[121] Îbn Hacer,, Tek$1b, IV, 189-190.
[122] Aynı yer.
[123] İbn 'Adî, Kamil, II. 3b; eg-Zehebt, MUântfLPtidal, II. 200.
[124] Eg-Zehebî, adı geçen eseri, II. 200.
[125] Bkz. II. 252.
[126] II. 253.
[127] Aym yer.
[128] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 34-38.
[129] Ebü Dlvûd, Sunm, 1. 360; et-Tiraıigt, Sünen, III. 17.
[130] Bk*. Sunm, I. 358
[131] Bki. tbn (AdI, Kâmil, I. 197; d-Zehebt, MImötv, I. 372.
[132] Meselâ el-Buhart rivayeti için bkz. ŞoftZfr, II. 123.
[133] Aslında el-Bvfeirt 0ammad*tan hadis almannçtıi. Sadakada İlgili ha<itoi ondan nak-letmesİiiin sebebi de budur
[134] Mıutednk, I. 391-392.
[135] Aynı yer; ke*a bkı. Ebö Dlvûd, Sunm, I. 358,
[136] EL-Hakİm, Muttedrek, I. 392.
[137] El-Hatlb, Kifaye, s. «. 354.
[138] Bk.. I. 257.
[139] Bk». ŞerhSI-MuvaHip, II. 57.
[140] Ebu Davöd, Sünen, I. 360; et-TinnİIt, Sünen, III. 17; İbn Mâce, Sünen, I. 284.
[141] Kitabül-emvâl, s. 360, 361.
[142] Müstedrek, I. 393.
[143] Sünen, I. 361.
[144] El Hatib., el- Kifaye, s. 354.
[145] Ebü <Ubeyd, Küâbu'l-emvâl, s. 362, 387.
[146] Aynı eser, a. 362.
[147] Amr tbn Çasm'in tercemesi için hkz. tbn J£acer, Ifâbe, IV. 293.
[148] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 38-41.
[149] Ez-Zehebi, TezkÎretu'l-fmffoi, I. ,5.
[150] İbn Sa*d, fotot*. III. 1, 206; el-Çatlb, TaİfytduU-tıim, s. 50; İbn «Abdi'l-Beir, Cömic , I. 64; ea-Suyûft Tenviru'l-bavâlik Şerlfu Muvaff&l-îmâm Mâlik (mukaddime),s. 6.
[151] Ez-Zebebl, TejkirHu'l-huffâi, I. 5.
[152] Bka. 142 No. la dip notta zikri geçen kaynaklar.
[153] El-BubArt, Şât,B>, I. 36-37; HnslİIm, Sofrfe, V. 76.
[154] El-Buhari, Sahih, I. 37.
[155] Ebü Hâtûn tbn Habbâu, KUâbuU-törlfy ve'i-mecrühfa, v. 10b; Abmed tbn HaBbcJ, K I. 62-<3; eîZehebİ, Tefkire, I. 6.
[156] Ebû Hatim tbn Hıbbau, Kflötu'MâHfr, v. 10b.
[157] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 41-44.
[158] Bkz. Ibn ÎJacerT Işâbe, IV. 111-112; İbım'1-Esir, Usdu'l-gâbc, III. 233-235.
[159] fabalföt, VII. 2, 189.
[160] Aynı yer; Keza bkz. eg-Zebebf, Târîhu'l-İslâm, III. 38.
[161] Sahih, I. 36.
[162] Ez-Zehelıt, TSrfySt-îaUtm, III. 38
[163] Mutned, II. 171.
[164] Aynı eser, II. 1%.
[165] Krş. Muaned, II. 171 ve 196.

[166] Muaned, II. 176.
[167] Kitâbu't-törlfr tc'l-mecrühin, v. 147 b.
[168] Vicâde, lugatta bulmak manâsına gelir. Istılahta ise, aileye babadan veya dededen, yahutta daha geri tabakalardan intikal eden kitaplara sahip olmak ve sema' olmaksızın bu kitaplardan nakletmektir. Bu bakımdan viedde hadîs tahammülü yollarından birisi sayılır.
[169] isnadında sahabî râvisi düşmüş olan hadîslere mursel denildiği gibi, isnad da aynı adı
[170] Bkz. Et-Târlhu-l-kebîr, II. 2, 219.
[171] Ibn Hacer, Tehılb, VIII. 53.
[172] Meselâ Ebü Kdâbe kitaplarını Eyyül» es-Sehtiyânt'ye vasiyet etmiştir (Es-2ehebt, tezkire, I. 88; el-Çatîb, el-Kifâye, s. 352). Bu yüzden Eyyüb'un bu kitaplarda mevcut hadîsleri Ebü Kılâbe'den işitip işitmediği ihtilâf konusu olmuş; el-Hatîb de ayın konuda şu görüşü ileri sürmüştür: "Bîr kimsenin kitaplarım bir başka kimseye vasiyet etmesiyle, o kimsenin, asıl kitap sahihini ti ölümünden sonra onun kitaplarım satın alması arasında fark yoktur. Bu itibarla böyle hadislerin rivayeti ancak vicâde yolu ile caiz olur" (el-Kifâye, s. 352). El-Çatîb'in bu görüşü, sema kaydını ihtiva etmeyen hadîslerin şüphe ile karşılandığına delâlet eder; çünkü vicâde metodu, hadîsçiler arasında makbul olmayan bir tahammül yoludur.
[173] Bkz. Tarihul-islâm, IV. 286.
[174] Kitâbu'l-Cerb ve't-trfdtt, III. 1, 239.
[175] Aynı yer.
[176] Bkz. Musned, II. 178 vd.
[177] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 44-48.
[178] İbn l.Iaecr, Tehzîb, II. 43.
[179] BU. İbn Sa<d, Jabakât, VII. 2, 1, 2; İbn Ebt Hatim, Tafaürnöu'l-Cer*, a. *6; el-Hatîb el-Kijaye, ». 354; ez-Zehebt, TcşkÎre, I. 116; TârptuH-UlÛm, IV. 296; en-Nevevt, TehzIbu'I-esmd3, II. 58; İbn Hacer, Tefe?», V. 27.
[180] Tezkire, I. 116; Târlfıu'l-lslâm, IV. 296.
[181] El-Kifâye, s. 354; Tehtîb, V. 27.
[182] EL-KİfâYe, s. 355; Târfyu*l-hlâm, V. 23.
[183] Kitöbul-cerh pe'i-ıoVfl, II. 1, 136.
[184] El- Târtyıfl-Jtefcfr, II. 2, 354.
[185] El-Kifâye, a. 354; KüâbuH-'del ve ma'rifeti'r-ricâl, v. 106a.
[186] Eg-Zehebt, Törl^u'J-tsIöm, V. 154.
[187] Ah.med îbn Hanbel, KUâbu'l-UM, v. 106a; İbn Hacer, Tehzîb, IV. 215.
[188] Mumed, III. 332.
[189] Bkz. aynı yer.
[190] Bkz. el-Çatlb, el-Kiföye, s. 355; cg-Zehebt, TârİhU'l-Islam, V. 23.
[191] İbn Ebt Çfitim, Talfdimetu'l-cerfy s. 46; Küâbu'l-cerfy ve't-ta'dlt II. 1, 479.'
[192] ibn IJacer, TeAşfc, V. 27.
[193] Bkz. Şabfy, V. 35; VI. 152; VII. 108.
[194] Bkz. adı geçen eser, II. 2, 347.
[195] İbn Ebt Hâtûn, Taffdimetu'l-cerh, s. 144.
[196] FUKâmil, II. 109a.
[197] İbn Çacer, Tehzîb, V. 26.
[198] Aynı eser» IV. 224.
[199] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 48-51.
[200] Meselâ bkz. el-Bub«rt, ŞahUh I- 36; IV. 30; Ebû Dâvûd, Sunen, I. 469;
Hanbel, Mutned, I. 81, I. 81, 102, 118, 119, 126; ez-2ehebt, Tejkire, I 12; Târtffu'l-ltlâm, II. 199; el-Herevt, ğemmu'l-kelâm, I. 116a.
[201] Meselâ bkz. eg-Zehebt, Tezkire, I. 12.
[202] Ez-Zehebt, TârtyıSl-hlöm, II. 199.
[203] Bkz. Fihritt, b. 42^13.
[204] î'câzuH-Kur'ön ve'l-belögötu'n'Nebeviyye, s. 32-33.
[205] Tabaka, VI. 116.
[206] Kitdbul-cerh vet-ta'dll, 1. 2, 78.
[207] Ez-Zehebt, Mbânu'l-i^dâl, I. 435.
[208] Aynı yer.
[209] Aynı yer
[210] İbn EM Hatim, KUöbu'l-cerft ve^t-ta'dü, I. 2, 78.
[211] Ez-Zehebt, Afbön, I. 435. '
[212] Bkz. I. 79, 83, 87, 93, 106, 107, 110, 121, 133, 150, 153, 158.
[213] I. 133.
[214] İbn El>t Hatim, Takdime tu l-cerh, s. 130.
[215] Kz-Zchebt, Mtzân, I. 435.
[216] Ez-Zelıebt, Târlfa'l-lalâm, V. 117.
[217] El-Çatlbıı'l.Bağdâdf, Törfyv Bağjâd, XII. 232.
[218] İbn J.Iaccr, Tehzlb, III. 177.
[219] Aynı yer.
[220] EfZehebt, Mhân, I. 658.
[221] İbn flacer, Teft***, III. 177.
[222] Aynı yer.
[223] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 51-54.
[224] tbnul-Egtr, Usdu%gSbe, II. 354; îbn tfacer, l9öbe, III. 130; Tehtîb, IV. 236.
[225] Aynı yerler.
[226] Et-Tfirihnl-Kebtr, I- 1. 26.
[227] Tehjlb, IV. 198.
[228] Aynı eser, III. 135.
[229] Aynı eser, II. 94; İbn Ebt liâthıı, Kitöbu'l-cerh ve't-ta'dU, III. 2, 186.
[230] Aynı yer.
[231] Bkz. tbn Şacer, Tehıib, V. 198.
[232] TEhZib, II. 268.
[233] Abmed tbn H«nbel, KUabu'l-ıIUl ve Ma'rtfeti'r-TİcaI, I. 322.
[234] tbn Sa<d, Tobaköl, VII. 1, 115.
[235] İbn Hacer, Tehtlb, II. 269.
[236] Bkz. et-TSrîfySl-Kebls, I. 2, 288.
[237] Bkz. Sunan, I. 224.
[238] Bkz. Tthştb, II. 269. Burada tbn #»cer "mezkûr hadisin bana nasıl delalet ettiğini Muamadun'Mer.
[239] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 54-56.
[240] Ahmed İbn İJanbel, Musned, II. 387; el-Buhârt, et-TörîfyuH'Keblr, I. 2, 272. Burada hadisin muhtelif varyantları, II. 1, 47 de de hadisin Âişe'den gelen bir rivayeti zikredilmiştir.
[241] En-Nevevİ, Şafytyu Müslim Biterkfn-Nevevi, XVIII. 129.
[242] El-Buhârt, Şabl& I. 37-38.

[243] îbn «Abdi'1-Berr, Câm? beyâni'l-Hlm, I. 74; İbn B.acer, Fei^u't-börl, I. 174.
[244] El-fJatibu'1-Bağdadt, TakyUıSl-hlm, s. 33, 34.
[245] İbn <Abdi'l-Berr, Cami1 beyâni'1-Ulm, î. 74.
[246] El-Bnkarf, Şöhfy, I. 36; Ahmed tbn Hanbel, Mıuned, II. 403; tim 'Abtlı'1-Berr, Cami" btyânVUHbn, I. 70; ef-Zehebt, Tezkire, I. 36.
[247] El-Hatfhu'1-Bağdüd), TakylJuU-Ulnı, B. 42.
[248] Kâmil, I. 6b.
[249] Diğer rivayetler için bkz. el-Çaflb, Takyld, s. 66.
[250] Meselâ bkz. ez-Zehebl, Mhâau'l-iHidâl, I. 331.
[251] İbn Sa<d, Tabakât, VII. 1, 162; el-Qa(!b, el-Kifoye, «. 275, 283; Abmed İbn Kııâbu<l-fdel. 1. 43; tbn Hacer, Tehzlb, I. 470.
[252] Bkz. TörUfu-l-lsISm, III. 345.
[253] ibn Hacer, Tehzib, I. 470.
[254] Bkz. KitöbvVılel, 1. 43.
[255] Bkz, T<*<$öı, VII. 1, 162.
[256] Bke. etrTörtySUKAtr, I. 2.
[257] Bu eser, tarafimudan türkçeye terceme edilmig ve İlahiyat Fakültesi yayınlan arasında (1967) "Hemmâm tbn Munebbih'in SahSfaV* adı altında nepedUmi^tir.
[258] Tabakat V, 396.
[259] Hemmâm Ibn Munebbih'in Saltifesİ, s. 49-50.
[260] Prof. M. HamtdûUah, MaSner Ibn Râşid hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Ebü tUrve Ma*mer îbn Râşid (ö. 153 H./77Û) yalnız Hemmâm'm Sahîfeıini muhafaza etmekle kalmamı;, aynı zamanda el-Câmi* isimli mühim bir hadîe kitabı da telif etmiştir. Eserin isminden anlaşılacağı gibi, bir çok şeyhlerden işitmiş ve yazmış olduğu Hazreti Peygambere ait bütün hadîsleri bu kitapta toplamıştır. Eserin muhafazası ve son zamanlarda Türkiye'de keşfedilmesi, ilim adına büyük bir talihtir. Bir nüshası Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi (İsmail Saib Koleksiyonu No. 2164)nde bulunmaktadır. Nüsha noksan olmakla beraber çok eskidir ve 364 H./974 tarihlidir. Tuleytula (Toledo-lspanya) da istinsah edilmiştir. Aynı eserin diğer bir nüshası tamam olup İstanbul'da Feyzullah Ef. Kütüphanesi No. 541 de bulunmaktadır. Bu nüsha 606 H./12O9 tarihini taşır. Dr. Fuat Sezgin "Mu-sannaf isimli hadis eserlerinin menşe'i ve MaSner Ibn Râşid'in Cümi'i" başlığı altında mühim bir makale negretmiştİr. (Türkiyat Mec. istanbul 1955, XII. 115-34). Eserin muhtevası, râvilere göre değil mevzua göre tanzim edilmiştir. Ankara nüshasında süratli bir okumadan sonra sekiz on yerde Hemmâm'm Sahıfesine atıf yapıldığını gördüm...' (Adı geçen Sahife. s. 52 -dipnot).
[261] Ez-ZeheM, Târfyu'I-hlöm, V. 309; îbn FJacer, Tehzlb, XI. 67.
[262] Bkz. <Umdetu'l~kârl, I. 81.
[263] El-Buhârl ve Müslim tarafından rivayet edilen hadislerin bir karşılaştırması için bkz. Hemmöm îbn Munebbih'in Sahtfeti, s. 55-59.
[264] Müsned, II. 312-319.
[265] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 56-62.
[266] İbn Kestr, el-Bidâye ve'n-nihâye, VIII. 297.
[267] Aynı yer.
[268] İtkân, II. 222.
[269] İbn lineer, Iföbe, IV. 92; îbn Keıtr, el-Bidâye, VIII. 299.
[270] îbn Sa'd, TabakSi, II. 2, 123.
[271] Nitekim aşağıda gelecek olan haberler buna delâlet etmektedir.
[272] İbn Sa'd Tabakat, V. 216; es-Zelıebİ, Târlfyu'l-îtlâm, IV. 48; İbn Haoer, Tehtib, VIII.433.259,
[273] Ibn Sa'd, Taboköt, V. 216.
[274] Aynı eser, VI. 179; Abmed tba Hanbd, Kitâbu'l-Ulei, I. 50.
[275] İbn Hacer, TcA?B, VII. 198.
[276] Küâbu'l-ctrb ve't-ufdU, III. 1, 332.
[277] Es-Snyütî, ttkân, II. 225.
[278] ibn Hacer, Tehılb, X. 43.
[279] Aynı e»er, VI. 54.
[280] Aynı yer.
[281] Aynı eser, VIII. 310.
[282] Aynı eser, VI. 54.
[283] îbn Ebt Hatim, Takdimetu'l-cerff, s. 241.
[284] Mu'cem gartbi'l-gur'ân, Muhammed Fu'âd cAbdu'l-Büki tarafindan hazırlanmış olup, 'A1İ İbn Ebi Jalba'nın Şo^f/esi hakkında M. Kömil Huseyn'in mukaddimesini ihtiva eder.
[285] Bkz. en-Nötib ve'Umensu^ s. 15.
[286] Aynı yer.
[287] Bkz. Fetlfu-t-bârl, VIII. 332.
[288] MhânuT-iUidâl, III. 134.
[289] ltkan, II. 223.
[290] Mlıânu'l-İUidöl, III. 134.
[291] ELKâmil, II. 141b.
[292] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 62-66.
[293] Et-TwİfyuUkAtr, I. 1, 325.
[294] Törlbu'l-îslöm, III. 180.
[295] Tercemesi için bks. eg-Zehebt, Teşkire, I. 99.
[296] Ej-Zehcbl, Tör^'l-Ulâm, V. 10-11.
[297] Bkz. Tthftb, III. 90.
[298] Aynı eser, IX. 300.
[299] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 66-67.
[300] ibn Sa'd, Tobakât, VII. 2, 115; îbn tfacer, tföbe, III. 80; TeAftt, III. 475.
[301] ibn Sa'd; Tabakat,V. 383.
[302] Bkz. Musned, IV. 285.
[303] Bkz. Sünen, III. 627.
[304] Bkz. et-Tarihu'l-kebir, II. 1, 456.
[305] Ez-Zehebt, Târîkul- Ulam, III, 313-315.
[306] ibn<Adt, el-Kamil, I. 6b; ez-Zehebt, Târİ^u'l-lslâm, III. 311.
[307] Ed-Darimi, Sünen, I. 125.
[308] El-Hatib, Târihu Bağdâd, XIII; 233; ez-Zehebt, Târihul-islâm, III. 76.
[309] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 67-68.
[310] Bkz. Şahih, IV. 188.
[311] El-Hatib, eL-KiFaye,S. 51.
[312] ibimVŞalSb, 'UlümuU-hadlt, b. 263.
[313] El-Kifâye, s. 50-51,ULUMÜL –HADİS s. 263; Ahmed M. Şâkir, eI-Ba'isu'l-hasis, 203; es—Suyuti, Tedribür -
'ravi, s. 398.
[314] ulümu'l-hadis, s. 264; ei-Bâ'lşu'l-hafy, s. 203.
[315] Aynı yer.
[316] Tedribu'r-ravi, s. 399.

[317] Muhadram, Hasreti Peygamber devrini idrak ettiği halde Hazreti Peygamberi göre-meyen kimselere denir.
[318] Tedribür -ravi, s. 399.
[319] Müslüman olarak Hazreti Peygamberi gördükten sonra irtidad eden ve sonra tekrar mÜBİümatt olan kimselerin sahabf sayılıp sayılmayacakları hakkındaki ihtilâfa el-cIrakı de işaret eder ve es-Şsfft ile Ebü HantfeMen "irtidadın amelleri yokettiğine" dair kesin hüküm ve nass bulunduğunu belirterek şöyle der: "Şüphesiz irtidad ilk sohbeti yokeder. Nitekim (ona Ibn Meysere ve el-Es'a» tbn Çays, bu şekilde sahabî vasıûnı yitirmiş olan kimselerdendir. Fakat bir kimse, Hazreti Peygamberin hayatında tekrar mâ&Himan olursa, onun yine lahabl sayılmasında hiç bir mahsur yoktur". Tedrtbu'r-rövl, s. 396.
[320] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 68-71.
[321] Bu konuda gelen âyet ve hadislere, aşağıda "sahabenin adaleti" basbkh konuda işaret edilmiştir.
[322] Bkz. Nuhbetül-fiker şerhi,s. 77.
[323] Agere-i Mubeşşere (cennetle tebeşir olunan on sahabl), başta ilk dört hatife Ebû Bekr, <Omer, *Osm£n ve ^All olm*k üzere, falda tbn TJbeydillah, ez-Zubeyr IbnuVAvvâm, *Abdar-rafeman tbn *Avf, Sa<d tbn Ebt Vaklfta, TJbeyd« İbnu'l-Orrâh ve Sa'Id İba Zeyd'tir.
[324] Bkı. ibnuVŞal-t,ı Ulûmu'l-hadl§, i. 268; Afemed M. Şâkir, e/-£^.ı7-Wf. " 206-207.
[325] Feth sûresi, 18.
[326] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 71-74.
[327] Bkz. sahih, XV. 33-34.
[328] Bkz. sahih, I. 131-132.
[329] Aynı haberin rivayeti için bkz. AJımetl İbn tfaubel, Musned, V. 3öt; İbn Mâc<\ Sünen, II. 492. Bu rivayetlerle, müslümanlarm sayısı hakkında değişik rakktımlur gelmiştir. El-Buhfirt, yukanda işaret ettiğimiz rivayetiyle 1500 kişi vermiş olmakla beraber, bunu akabinde gelen bir rivayette 500, bir başka rivayette ise 600 ile 700 arasmda birer rakkam zikretmiştir. Hadim, Abmed tbn Bianbel ve İbn Mflce de el-Buhart'nin üçüncü rivayetine uygun olarak 600 ile 700 aratandaki rakamı vermişlerdir.
[330] Bkz. el-Ayni, <Umdttu*l-?törî, VII. 98; el-&a»tullüiu, tr&Iu's-rirl, V. 175. 74
[331] Hanmim tbn MunAlnh'in Sahtfai (törkçe tercümesi: Talât KoçyİgH) ». 27-28. Sayanla İlgUİ bir tetkik y.nsı içîn bka. Prof. M. TayyİB OkİÇ, İılâmİym* ük nüfu* «yim» <Ila-hİyat Fakültesi Dergisi 195&-I959), b. 11-20.
[332] İbnu's –salah 'Ulümu'l-hadis, » 267; Abmed M. Sakir, el-Bâ'isul'-hasis, s . 209.
[333] 'Ulamül Hadis, s. 268; ea-Suyütl, TaAttuV-röri, ». 4*6.
[334] Tadribür-ravi, s. 405-406.
[335]Aynı yer.
[336] Aynı yer.
[337] EI-BufeArf, Sahih, I. 37-38.
[338] El-BS'iful-baslt^. Burada, Afemed M. Şâkir'in de belirttiği gibi, adı geçen Mu*-ned, önemli bir hadts kaynağı olmasına rağmen tam nüshası zamanımıza kadar intikal etmemiştir.
[339] Aynı yer.
[340] M. ZoJbeyr Şıddiki tarafından TeUtl/jm fahürni'l-âgâr'dan nakledilmiştir. Bkz. HadİA Eitbiyolt Tarîki (türkçe tercümesi: Y. Ziya Kavakçı), s. 41.
[341] Aynı yer.
[342] Aynı eserde verilen liste s,. 41-45.
[343] Es-Suyüti, Tedrtbu'r-râct, s. 401; et-Ba'işu'l-haşIî, s. 211.
[344] Tedribu'r-râvi, s 401.
[345] El-Bâ'işu'l-basü, s. 211.
[346] Tedrlbu'r-rdvî, s. 403; e/-Bö'ifu7-Jw$*f, s. 211.
[347] El-Bâ'isu'1-hasis,s. 211.
[348] Aynı yer.
[349] TedHbu'rrövI, a. 403; tl-Bâ'i*.u'Lhaıîş, s. 211.
[350] Aynı yerler.
[351] M. Zubeyr Şıddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 45.
[352] Ayın yer.
[353] ibnuVSalâh, JJlümıı'l-hadlş, s. 266; es-Suyütî, Tedrjbu'r-râvf, t. 405; Abmed M. ŞSkİr, el-Bâ'işu'l-kaşh, s.'213.
[354] Aynı yer. Bazılarına göre 'Abdullah Ibn Mes'üd da 'Abâdile'den sayılmış, fakat ölümünün tekaddüm etmesi ctolayısyle, bilhassa Ahmed Ibn Hanbel tarafından bu gülüş kabul edilmemiştir.
[355] Aym yer.
[356] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 74-79.
[357] Feth süresi, 29
[358] Tövbe sûresi, 100-
[359] Enfal sûresi, 74.
[360] Haşr sûresi, 8-10.
[361] Feth sûresi, 18.
[362] sahih, IV. 189.
[363] sahih IV. 1963.
[364] Muılim Şabfr, IV. 1967.
[365] Aynı eser, IV. 1961.
[366] îbn Kegtr, intişâr 'ulümi'l-badlg, s. 205.
[367] El-Bağdâdl, el-Fark beyttt'l-firak, s. 71-72
[368] Aynı yer.
[369]Aynı yer.
[370] Eg-Şehristânl, el-Milel ven-mhal, I. 57.
[371] El-Bağdâdf, el-Fark, a. 89.
[372] Aynı yer.
[373] Başta el-Buhûrf ve Muşum olmak üzere djğer hadta imamlarının eserlerinde, kaderi iabat eden hadisler, "Kitâbu'l-kader" bölümü içinde biraraya getirilmiştir. Bu hadîsler arann-do kaderi reddeden tek bir hadise rastlanmaz.
[374] Îbn £uteybe, Te'vüu mufytelifiV-ttedlf. s. 25.
[375] El-Bağdâdt, eUFark beyne'l-firak, s. 90.
[376] Sumame'nİn bu sözü için bkx. tbn kuteybe, Tevilü muhtelifil-hadis. 60.
[377] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 79-84.
[378] Bkz. Tabert, Tarih, II. 366. vd.
[379] Aynı eser, II. 429.
[380] Hasan İbrahim Hasan, Târîhu'l-t$t&m, I. 227.
[381] Tabert, Târih, it. 585, 591; Hasan İbrahim Hasan, Törlhu'l-lsiöm, I. 240.
[382] Hasan 1. Hasan, TârîhıSl-hlâm, I. 245.
[383] Taleri, Tarifr, III. 179.
[384] Aynı eser, III. 195.
[385] Aynı eser, III. 235.
[386] Aynı eser, III. 255-256.
[387] Aynı eser, III. 304.
[388] Aynı eser, III. 312.
[389] Aynı eser, III. 315.
[390] Hasan t. Hasan, Târîhu%lıtâm, I. 302

[391] Aynı eser, I. 337.
[392] Bkz. Ma'rifet ulüm'il-hadis
[393] Aynı yer.
[394] Aynı eser, s. 192.
[395] Aynı eser, ı. 193.
[396] Es-Suyüîfnin Durru»-s«İ}abe fi men defaale Mifra minef*-fabâbe adını verdiği fca Id-tapla, alfabetik Boraya göte verdiği s&Iubiler hakkında bks. IJusnu'l-mufyâtarafl a^bâri Mifra v'l-KâJûre (Muu 1321), I. 81. Bu kitapta verilen »ahab! isimleri tetkik edilecek ohma, çoğunun Mifu'm fethine iştirak etmiş olduktan görülecektir.
[397] El-Hakim Ebfi 'Abdillah, Ma^nfeCulümi'l-ffadls, b. 193.
[398] Aynı yer.
[399] Ayni eser, b. 194.
[400] Bkz. et-Taberi, Tarih II. 114, 116, 117.
[401] HaSan 1. hasan, Tarilhu'l-islam, I. 567.
[402] hasan 1. hasan, Tarihu'l-islâm, I. 558.
[403]Aynı eser, I. 559-560.
[404] Aynı eser, I. 567.
[405] Aynı eser, I. 563, 569.
[406] Aynı eser . L 331*
[407] Aynı eser, L 333.
[408] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 84-89.
[409] Zeyd tbn {Sbit'in tercemesi için bkz. EI-Bnfrarî, et-Târîfyu%k^>it, II. 1, 380-381; tbn EM Hatim, KitâbuU-eerf, ve't-ta'dU, I. 2, 558; İbn Hacer, TekzBm't-tehslb, III. 399.
[410] Tercemesi için bkz. tbn Ebİ Çfitim, Kitâbu'l-eerb, II. 1, 59-61; Ebû Nuraym, İW-y*tu'Levliyâ\ II. 161-J75; İbn Çacer, Tekıü, IV. 84-88.
[411] Tercemesi için bkz. tbn Sa'd, T**4*> V. 132; el-Bubüri, et-TSrlfyu'l-Mlr, IV. İ, 31-32; Ebû Nu<aym, ffdyetu'l-evUyâ', II. 176-183; İbn IJacer, Tehtib, VII. 180-185.
[412] tbn Şihfib ex-Zubrt için bkz. tbn Sa(d, fabakât, II. 2, 135-136; tbn Ebt Hatim, Ki-töbu'l-cerlj, IV. 1, 71-74; Ebû Nu'aym, Hıtye, III. 360-381; tbn tfallüâıı, Vafevatu'l-a'yân, IH. 317-319; e*-ZehebI, TSrtyu'UttlSm, V. 136-152; Tefkirft^t-huffSi, h 108-113; tbn Jfrcer, Tehtib, IX. 445-451.
[413] Tercemesi için bkz. ez-Zehebi, Te&İrt, I. 78-79.
[414] Tercemesi İçin bkz. ef-Zehebl, Tehcire, I. 88-89.
[415] Tercemesi için bkz. ez-2ehebU Tefkire, I. 96-97; tbn flacer, Tehglb, VIII. 333-353
[416] Tercemesi İejn bk*. efZehebl, Tı&n, L 99-100.
[417] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 89-90.
[418] Tereemesi için bkz. İbn Hacer, Işâbe, VI. 106-107; Ibnul-Eftr, Uadu'l-g&e, XV. 376-378.
[419] Bkz. Ma(nfu 'uiümi'l-badlt, s. 192.
[420] Tercemeû için bkz. İbn ^acer, İfâbe, IV. 90-94; lbnu'l-E«tr, Ut&SlfSU, IU. 192-195.
[421] "Sahabenin sayısı ve hadb nvifcri" baybkh bah«e bakmış.
[422] Tereemesi için bkz. Ebü Nn<.yra, Çılye, IU. .279-310; ez-ZehcM, MUinu'l-İHİJil, m. 439-440; Tcfftftv, I. 92-93; İbn Çaoer, TAşib, X 42-44.
[423] Tercemesi için bkz. Ibn Ebt Hatim, KUSbuUerb, III. 1, 330-331; Ebü Nu'aym, HUye, III. 310-325; Ibn tfalHkân, Vafeyât, II. 423-425; eg-Zehebî. Tezkire, I. 98; tbn Hacer Tehttb, VII. 199-203.
[424] Bkz. ez-Zehebi, Tezkire, I. 90.
[425] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 91-92.
[426] Ahmed Emin, Fecru'l-islâm, a. 180.
[427] Tercemesi İçin bkz. Ibn Hacer, îşSbe, IV. 129-130; tbnu'1-Egtr, Usdu'l-gâbe, III. 256-260.
[428] Bkz. ez-Zehebi, Tezkire, I. 48.
[429] Aynı eser, I. 50-51. .
[430] Aynı eser, I. 49-50.
[431] Aynı yer.
[432] Bkz. îbn Haeer, Teftyft, II. 154-155.
[433] Bkz. ej-Zehebî, Teskin, \. 79-88.
[434] Aynı eser, I. 59.
[435] Aynı eser, I. 73-74.
[436] Aynı eser, I. 76-77.
[437] Tercemesi için bkz. el-HatİB el-Bağdadî, Târthu Bağdâd, XIII. 323-454; Ibn ÇaJ-likan, Vafeyöt, V. 39-47; eg-Zehebt, Tezkire, I. 168-169; tbn Kesir, el-Bidâye, X. 107; Tanrl-hîrdt, en-Nucüm, II. 12-15.
[438] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 92-93.
[439] Bkz.. s. 86.
[440] Meselâ bkz. Ebö Çanife ed-Dineverî, el-Aftbâru'Hn'âİ, s. 152.
[441] Tercemeri için bkz. tbn Şacer, İfâbe, V. 26-27; tbnu'l-Effîr, Uıdu'l-gâbe, IV. 137-136.
[442] Bkz. Aynı eser, VI. 126; Ibnn'l-Egtr, IV. 398-399.
[443] Bkz. Aynı eser, IV. 161-162; İbnn'l-Eslr, III. 297-298.
[444] Bkz. Ayoı eser, IV. 119-120; tbnu'1-Egtr, III. 245-246.
[445] Abjned M. Şakir, el-Baııul-baı^ s. 211.
[446] Ez-Zebcbî, Tezkire, I. 44.
[447]Tercemesi için bkz. tbn Ebî Jestim, Küâbu'l-cerfy, I. 2, 40-42; Ebü Nu'aym, Şüye, II. 131-161; ez-Zehebî, Teshire, I. 71-72; İbn Haeer, Tehtlb, II. 263-270.
[448] Tercemcsi için bkz. İbn Ebl 5tün, Kitâbul-cerh, III. 2, 280-281; Ebû Nucaym, Hılye, II. 263-282; el-Çafibu'1'Bağdfidî, TörİfyU Bağdâd, V. 331-338; ez-Zefaebî, Tezkire, I. 77-78; llm Çacer, MfO, IX. 214-217.
[449] Tercemesi için bkz. tbn IJacer Tthiîb, III. 284-286.
[450] Tercemes için bkz. el-Bu^irî, Tarlff, I, 2, 204-205; İbn Hacer, Teh;tb, II. 38-39; İbn Kefir el-Bidöye, IX. 93-95.
[451] Bkz. İbn EbS BTatim, Kitâbu'l-cerb, III. 2, 133-135; tbn tfüCer, Tehtlb, VIII. 351-356.
[452] Bkz. «z-Zehebi, Tehire, I. 64-65; İbn Hacer, Tehjlh, X. 173-174.
[453] Bkz. ez-Zehebt, Ttfkirt, I. 95; tbn BTacer, T*hfQ>, XII. 18-19.
[454] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 93-94.
[455] İbn Hacer, T»dbe, IV. 28.
[456] El-Buhârf, Şahll>, V. 100; Müslim, Sahili, I. 50.
[457] Muas tbn CebeTin tercemeni için bkz. tbn Şacer, tfSb*, VI. 106-107; İbn nl-Eflr, IV. 37*378.
[458] bkz. ez –zehebi,Tezkire,I. 56
[459] Bkz. îbn Ebt .Hâlim. Kitâbu'l-cerb, II. 1, 185.
[460] Bkz. îbn Hallikân, Vafeyât, II. 313; Ibnu'l-'Imâd, Şe-zerât, II. 13.
[461] Bkz. tbn JHacer, Tehfîb, VIII.346-347; ez-Zehebî, Teskin, I. 60.
[462] Bkz. Ebü IVu'aym, V. 177-193; ez-Zehebî, Tetkire, I. 107-108; İbn IJacer. TehsİB, X. 289-293.
[463] Bkz. ez-Zebebf, Tezkire, I. 118.
[464] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 94-96.
[465] Bkz. s. 44 vd.
[466] Bkz. îşâbe, IV. 112.
[467] Bkz. fabaköt, VII- 189.

[468]Abdullah tbn tAmr'in tercemeû için bkz. es-Zehebî, Tezkire, I.' 41-42; tbn Hacer, tfâbt, IV. 111-112; Ibnul-Eflr, UtduH-gSbt, III. 233-235.
[469] Bkz. İbn Hacer, Tehzlb, X. 82.
[470] Bkz. ez-Zebebl, Tetkire, I. 129-130; TSrl^u'UUlâm, V. 184; tbn IJacer, XI. 318-319.
[471] Bkz. Ura Qacer, Tehjîb. VIII. 14-16.
[472] Bkz. tbn Ilacer, Tehzlb, V. 245.
[473] Bkz. aynı eser, VI. 193-194.
[474] Bkz. aynı eser, III. 69-70.
[475] El-Leys İbn Sa'd için bkz. el-Buhfirf, Târih* IV. 246-247; İbn Ebî Ç&tim, Kü&u'l-cerh, III. 2, 179-180; Ebö Nueaym, güye, VII. 318-327; el-Çatib el-BağdSdİ, TSrîhu Ba^iSİ, XIII 3-14; ei-Zebebt, Tetkire, I. 224-226; îbn Haccr, Tehab, VIII. 459-468.
[476] Bkz. el-Bahari, Târih, III. 1, 182-183; tbn Ebî Biatim, Kilâbu'Uerh, XI. 2, 145-148; ez-Zebebl, Tehire, I. 237-239; İbn Hacer, T<htV>, V. 373-379.
[477] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 96-97.
[478] İbn «Abdil-Berr, C&mP bey&rû't-Hlm, II. 56.
[479] 'Abdu'l-Vahh&b Hallflf, Itlâm teşrii tarihi (türkçesi: T. Koçyigit, ilahiyat Fakültesi yayınlarından), s. 29.
[480] Müslim, sahih, I. 41.
[481] El-flakİm Ebû <AWifl*h, Jttfrjfr 'ulOmi't-badU, ». 7; tbn «AbdiT-Berr, CftnF &«-
I. 94.
[482] Bkz. Sahih X. 27.
[483] Ibn cAlxÜ1-Berr, Cimi< brfâni'l-'ıbn, I. 93.
[484] Aynı eser, I. 94.
[485] Aynı yer.
[486] EI-HafIbu1-Baftd*dI, «l-Kifâye, s. 402.
[487] ibn «Abdil-Ber, Câmİ «J^aniY-Sfaı, I. 95.
[488] Bks. Sütun, I. 97-48.
[489] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 97-103.
[490] Talât Koçyİgit, Ha4U utÛlü, s. 132.
[491] Hadlsçilerin ittifakla mutevatir olarak kabul ettikleri bu hadis batin hadfa kitap-Iurada nakledilmiştir. Varyantlarından biiîai için metela bka. Mutum, Şaftit* IV. 2298.
[492] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 103.
[493] Bkz. adı geçen eser. s. 210-211.
[494] Tövbe süresi. 65.
[495] Ebü Bekr, Hasreti Peygamberin cedde (büyük anne)ye südtts (1/6) miras verdiğini rivayet eden d-Mugire İbn Ştfbe'den haberi için sâhid ttuebetmis ve ancak, Mubammed tbn Mealeme'nin sehadetmden sonra hadisi kabul etmiştir. Bkz. eI-öatflm'l-BağdidI,d-Ki/5y«, *• Mî el-Halrim, Mtfrtfn ^ulûmi'l-hadlf, s. 15; ez-ZeheH, Tefkire, I, 3 . Keza 'Ömer tbmı>l-B>ttfib da "biriniz, üç defa izin istedikte cevap verilmezse geri dOnsün** hadisini rivayet eden Ebü Mü-s&'dan bu hadis için şâbid talebinde bulunma? ve Ebü Sa*Id el-Qudii*nin sehaâet etmesinden onm hadtsi kabul etmiştir. Bkz. Müslim, ŞofyVh III. 1694.
Ebü Bekr, sık sık müslümanlara yalandan «Vw« «ulanın söyler ve "yalan, »n—n' ftteûra, fücur ise ateşe götürür" derdi (ez-Zehebİ, Ttjkire, I.3). Ma Iviye ise, Dımışk'ta minberden haU ka bitap etmiş ve "hadis rivayetinden sakınınız ve rivayet ederseniz, yalnız cOmer devrinde bilmen hadisleri ahnız; çünkü o, Allah için halka korku veren bîr kimse idi" demiştir (es-Zabbl, I. 7).
[496] Bkz. el Münteka minMinhacis- süne, s.386
[497] Bkz. Hacc süresi, 17
[498] Et-Taberi, Tarih, III.378
[499] Aynı yer.
[500] Ez-Zehebi, et-Munlckâ min Minhâci't-tutute, b. 383.
[501] Aynı eser, s. 382.
[502] Bu konuda daha geni;' bilgi için bkse. Talât Koçyiğit, HadUçiierU kdâmcüar araaın-daki münakaşalar, s. 31, 35 vd.
[503] Aynı eser, s. 38-39.
[504] Eg-Zehebl, el-Munttkâ min Minhöci't-Bunne,^. 22.
[505] Aynı eser, s. 480.
[506] Ahmed Emin, Fecru'l-lslâm, b. 271.
[507] El-Bağdâdi, el-Fark beynel-firak, s. 18, 152.
[508] Bkz. Şerftu Nehci'l-belâğa, III. 26-27.
[509] Eg-Zehebi, el-Munttkâ nün Minhâci's-Sunne, s. 88.
[510] Aynı yer,
[511] Aynı yer.
[512] Es-Suyütî, el-Le'öli't-maşnütafi*l'afyâdlşiV-meviüta, I. 358.
[513] Aynı eser, I. 359.
[514] Aynı eser, I. 357.
[515] Aynı eser, I. 343.
[516] Aynı eser, I. 329.
[517] Aynı eeer, I. 379.
[518] Aynı eser, I. 381.
[519] Ez-Zehebl, el-Muntefsâ min Minhâci's-sunne, s. 480.
[520] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 104-112.
[521] Et-Taberi, Tarih, VI. 121.
[522] Aynı eser, VI. 145.
[523] Aynı eser, VI. 127.
[524] Aynı eser, VI. 271.
[525] Aym eser, VI. 353.
[526] Aynı eser, VI. 410.
[527] Aynı eser, VI. 461.
[528] Aynı eser, VI. 472.
[529] Aynı eser, VI. 512.
[530] Aynı eser, VII. 25.
[531] Aynı eser, VI. 563.
[532] Aynı eser, VII. 76.
[533] Aynı eser, VII. 139; İbn Kesir, et-Bidâyr, X: 247, 275.
[534] Aynı eser, VII. 140.
[535] Aynı eser, VII. 154.
[536] Aynı eser, VII. 151.
[537] Aynı eser, VII. 175.
[538] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 113-117.
[539] El-Gazill, Fayşalu't-tefrika beyne'I-Ulâm ve'i-Mndaka, s. 134-135.
[540] Bkz. el-Munkızu mine'ş-tÜal, s. 143-144.
[541] El-Iafahâni, ei-Ağânl, VI. 132.
[542] Bkz. d-FıhrUt, s. 486.
[543] Aynı yer; eU£âsımi, Târfyu'l-Cehmiyye, s. 27.

[544] ibn Teymiye, Rititietu'l~furkân (MecmuSuu'r-resi'iI I. 137),
[545] ibnu'n-NedÎm, el&hriu, s. 486. Îima'l-Efiir, «l-Kâmil, IV. 205.
[546] fş -Şehristâni , el-Milel ve'n-nihal, I. 248.
[547] Bkz. el-Fihrirt, s. 487.
[548] Et-taberi, Törffr, VI. 390. Hicri 167 sene» olayları İçinde, ef~T«beri, el-Mohrfl'nin zındıklara karşı anuuuu bir mücadeleye giriştiğini ve onUn her tarafta takip ettiğini kaydeder (VI. 389). Meşhur y&ur Bejfâr îbn Bnrd*nn de bn nrftda HaBfe tara&ndan kırbaçlanarak «Mö-rüldüğüne (üphe yoktur. Zira Beşsir'a atfetdilen bîr aiirde "um karanlık, ateain iae parlak olduğa ve ateşin ateş olduğa günden beri kendisine ibadet edildiği'* açıklamıut v» şâir bu yflutden zmdıkhkla itham «dihniflir (Blu. tbn Şaffikln, Vaftyâ^ I. 247). Her ne kadar tbn Haffikin, BegsaVın kıtaplannm tetkik edildiğme ve «m«hHtgıw delâlet eden bu şey bnhmmadığma dair zayıf bir haber nakleder ve ef-faberTye ianaden (hks. Tirffr, VI. 401) Befa&r'm, Haltfenin veriri Ya*kfll> tbn Divfid'n hicvetmesi dolayıaıyle oldöroldüğünfi kaydeder» de, aintoinde umumiyetle kadın ve güman »evgiainî terennüm etmesi, eefîhane bir hayat sürmesi, aslen fSrist bir kMe olması ve nihayet RÜızadan KâmUiyye firkaama mensub buhmman (bka. d-Bağdidt tl-Fmr$ b«yne'I*fir*k, s. 35; keca blut. t$lâm AruiUtptdigıı Bessar), umu imdik olabüecetnıi gŞsteren bir kaç delildir.
[549] et –taberi ,tarih VI. 391.
[550] Aynı eser, VI. 433-434.
[551] Aynı yer.
[552] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 117-120.
[553] Bks. Ebü tfanlfr ed-Dineveri, *l-Ahbâru'H™öl, s. 384. Burada, Ebü Cafer'in 142 fenerinde Basra'ya geldiği bir sırada, Rivendiyye'nin Ebü Müslim'in intikamını almak maksa-ayaklandlklan haberini aldığı ve bunları bastırmak için Çi$im ibn Şuzeyme'yi görevlendirdiği dıyle kaydedilir.
[554] Aynı eser, s. 382.
[555] Râfiza, Ebü Beler ve 'Ömer'in imametini reddeden çitlere verilmiş bir isimdir. Bunlara göre Hazreti Peygamber, 'Ali İbn Ebt fâlib'i kendisinden sonra halife olarak tayin ve bunu onun ismiyle izhar ve ilan etmiştir. Fakat sahabe. Hasreti Peygamberin bu vasiyyetine oymamış ve dalâlete düşmüşlerdir. Halbuki imamet, yalnız nassla ve verasetle olur. Bu konuda bkz. Ebu'I-Çasan el-Eş*arf, Makölât, 1. 15.
[556] Keytaniyye, 'AH İbn Ebl T*üVia M**»» Keyaân'a izafe edilen gfa kollarından biridir. Söylendiğine göre Keysftn, 'AU'nin oğlu Mahammed tbnul-Şanefîyye'ye talebeHk etmiş ve «HMtliV için onun lin't't'iTÎ yapmıştır. Bkz. Eş-Şehrirtâni, el~MU*l nVıuM !
[557] El-EşariAfaköÎât, I. 19. Es-Şehristant'ye göre Riaâmiyye, Bizam adlı bir fahsa izafe edilmiştir. Ebü Müslim zamanında rjorftsân'da zuhur eden bu fırka, Ebü Müslim'in imametini ve hulufiyeden olması dolayuıyle de ilâh ruhunun Ebü MuBÜm'e hulul ettiğini ileri sürmüştür. Bkz. El-Mikt v*n-nibat, I. 154.
[558] El-Eşari', Makalat, I. 19-20.
[559] Daha geniş bilgi için bkz. el-Taberi, Târih, VI. 147 vd. (141 inci sene olayları).
[560] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 120-122.
[561] Bkfc d-Bağdâdl. el-Farlf btyne'l-ftrok, s. 155.
[562] Aynı yer ve tbn ÇıHikan, Vaftyâl, II. 426.
[563] El-Bağdadi, el-Fark beyne't-firalf, s. 156.
[564] Aynı eser. s. 155.
[565] Bkz. Tdrlfc VL 367.
[566] Aynı eser, VI. 374; İbn Çallikan, Vafeyât, II. 426. El-Bağdâdî, Mukanna*m kendisini kalede bulunan bir fınnda yaktığını, bu sebeple ne cüsselinin, ne de küllerinin buhmabildiğmi kaydeder. Yine İni sebepledir ki ashabı, onun semaya yükseldiğini iddia etmişlerdir. Mukanna'a bağlı kimselerin, balen yaşadıkları yerlerde bir mescidleri bulunduğunu, fakat namaz kılmadık-larını söyleyen el-Bağdâdt, ulu ve domuz etini helâl saydıklarını, birbirlerinin kanlarından fay-laudıklannı, miiKİiî inanlardan nefret ettiklerini ve bunlardan birisini yakaladıkları zaman öldürüp cesedim gizlediklerini zikretder. Bki. el'Fark beyne'l-firak, s. 156.
[567] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 122-123.
[568] Aynı eser, s. 160.
[569] Eİ-AtjböruHvM, »• 402.
[570] Mu. el-FihrİT, s. 494.
[571] Aynı eser, s. 495-496. Keza hkz. et-Taberî, Târih, VII. 141. Burada, 202 seucsî olayları cümlesinden olarak Babek el-Çurremt'nin harekete geçerek Câvidân'in ruhunun kendisine hulâl ettiği iddısıyle fesad çıkarmağa başladığı kaydedilir.
[572] Meselâ H. 205 senesinde *Isâ tbn Mnhammed tbu Ebî ^âlid, Bâbek muharebesi için Ermentyye ve Acerbeyean'a tayin olunmuştur (ef-fabert, VII. 159). H. 209 da önce Zurays adiyle maruf Sadaka İbn cjUf, sonra Ahmed İbnu'l-Cuneyd, daha sonra da İbrahim Ibnu'1-Leyg (aynı eser, VII. 174), H. 214 de de Abdullah İbn Tûlıir ve 'Alî İbn Hişüm (aynı eser, VII. 189) layin olunmuşlardır.
[573] el-bed ve't-târih, VI. 116.
[574] EI-Mes<ûdI. Mıw«c»>şeheb, IV. 5S-58; el-Makdi*İ, el-BetT wtl-törlfy, VI. 117-118
[575] El-Bed' veU-târîh, v. 134.
[576] İbnu'n-n-Nedtm, eLFihrist, s. 496.
[577] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 123-125.
[578] Eş-ŞehristSnt, el-MUel vt'n-nihal, I. 85.
[579] İbn Teymiye, RUâleiu'l-Furkân (Mecmü'atu'r-resâsiJJ, I. 137; RİMöletu'l'&amatiyye (ayıtı mecmua), I. 425.
[580] El-Çâsunî, Töri/fu'l-Cehmiyye, s. 27.
[581] Aynı yer.
[582] Aynı yer ve Ibnu'n-Nedbn, el-FihrUt, s. 486; Ibaol-Esfr, el-Kâmil, IV. 332.
[583] İbn Teyitliye, Hisâletu't-Furkân, I. 137.
[584] E l- Akidetü'l Hamaviyye,I .425.felak ve nas surelerinin bu sihir üzerine nazil olduğu bilinmektedir.Bu konu ile ilgili olarak mesela bkz. Tefsirül celaleyn ,II .277.
[585] El- Kamil fit-tarih,v, 299.
[586] İbnün –Nedim,el fihrist, s. 486,ibnül esir ,el kamil ,IV. 255,332
[587] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 126-127.
[588] El-HItat, IV. 181.
[589] Hudî* ve devamı için bkz. Şafyth, I. 36-38.
[590] Bkz. Kûat'ul-ma'ârif- g. 212.
[591] El-Endelfcsl, el-Ikdıt'J-ferld, II. 379.
[592] Aynı yer.
[593] İbn Kuteybe, KiıÛbul-ma'ürıf, s. 212.
[594] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 127-128.
[595] Ma'ide sûresi, 44.
[596] EI-Bağdadt, el-Fark, s. 50-51; es-Şehrâtanl, tl-MOtl, I. 120-121.
[597] Bkz. Ahmed Emin, Fecru't-îılâm, s. 279.
[598] Aynı yer.
[599] Murci'e hakkında daha geniş bilgi için bkz. Eş-Şehristant, el-Milel, I. 139-146; el-Bağdadf, el-Fark, s. 122-125; eI-Eç*arl, Makâtât, I. 126 vd.
[600] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 128-130.
[601] eI-Bağdâdi, el-Fark, s. 70.
[602] Aynı eser, s. 72.
[603]Mutezilenin başlangıcıyle ilgili meşhur olan tarih, genellikle Vasıl İbn 'At&'nın el-Hasanu'l-Başrt meclisinden itizaline dayanır. İbn Kuteybe, Vâsıl yerine onun yakın arkadaşı tAnw İbn *Ubeyd'i verir. Bkz. Kitöbu'I-nufârif, s. 212.
[604] Daha geniş bilgi için bkz. Ebu'l-Hasan el-Eş'art, Makalât, I, 148.
[605] El-ÇayySt, KUâbıt'l-intUâr, s. 126.
[606] İbnnl-Hnrttzi, Tabakâtu'l-mu'tesile, a. 32.
[607] Aynı eser, s. 35.

[608] Aynı eser, s. 29-30.
[609] De Boer, TârtySLftlstft fi'Lhlam, s. 25.
[610] El-Makrîzl,el- hıtat IV. 181.
[611] ibnül-Esir, tt-Kömil, IV; 332; tbnu'n-Nedtın, d-FihrİMt, ». 486.
[612] Et-Taberi. V. 596; d-Me.'ûdl, Afiu-ücu>j«fc«K İL 190.
[613] lbnu'n-Nedlm, d-Firhlül, e. 486; İbnul-Estr, el-Kâmil, IV. 332. CaM, Mervân İbn Mabammed'ia mürebbu idi ve ona kaderin nefyi ile alkul-^ur'ân inançlarım telkin etmifli. Bu sebepte ona Mervân el-Ca*dt lakat» veribniftir.
[614] Bke. e*-ZeheR MUânu'l-İHİdâl, IV. 369.
[615] ibnn'l'Eetr, et-KâmÜ, V. 291; e!-Ya<kübI, III. 209.
[616] Îbnu'l-Cevst. Mmmktbu'l-tmmm Afaud îbn .
[617] Et-Taberi, VII. 367-368; d-Ya<fcabt, III. 213.
[618] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 130-135.
[619] Bu uydurma hadîs ve 'Abbâd'la ilgili olarak hadîsçÜer tarafından ileri DÜrülen gö-fr hakkında bkz. İbnul-Cevzt, el-Muv*ûıât (Medine 1386/1966), I. 340-341; MbÖnu'I-iHidÖt, II. 369.
[620] Bkz. d-Afetfü'âi I. 342.
[621] Aym eser, I. 346; keza Mlnâ hakkutda blu. eg-Zehebt, Mtzön, IV. 237.
[622] lbnnl-Cevd, II- 24.
[623] Aym eser, II. 25.
[624] Aynı eser, II. 28.
[625] Aym yer. İbnul-Cevzt, hadisin -eabih olmadığım belirttikten şuura, isnadında bulunan Yestd İbn Ebt Ziyâd'ın, yaşlılığı dolayisyle telkine maruz kalan râvilerden biri olduğunu söylemiş, Yahya İbn MaSn'in, İbnu'l-Mubarek'in ve İbn <Adf'nüı bu râvi hakkındaki cerhle ilgili görüşlerini nakletmiştir. Bununla beraber es-Suyüti, telkinin JıadSs vac'ını gerektinniye-ceğmi ileri sürerek Ebü Yalfi'nın Afusned'inden. ve sâhid olarak et-fabarâııl'nin JCrffr'inden hadîsin bir başka varyantını nakl etmiştir. Bu hadîste, şarkı söyleyen şahısların EmevÎ halifesi Mu'âviye ve Mmr Îbnnl-^AB değil, Muıfiviye ibn RSfi* ve 'Amr îbn Roia<a İbn Tabut oldukları belirtilmektedir. Es-Suyûtî, bu hadisi naklettikten sonra şöyle demiştir: Bu rivayet maşkili izale etmiştir. Birinci rivayette tek bir lafieda vehim vâki olmuştur. Bu lafia da ibnul-'Âş'tır; doğrusu tbn Rufafa olmak gerekir. Mu*aviye ise, mmurikhırdaıı biri olan Mu'âviye îbn Bâfi(-dir. Bks. el-Le'öli'I-maşniFa, I. 427-428. Es-SuyfltTnin bu açıklaması doğru oka bile, birinci rivayet, hadisin Emevî düşmanları tararından nasıl tahrif edilerek aleyhlerine kullanıldığını göstermeğe yeterlidir. <Amr İbn RttfSVınn <Amr Ibna'l-'A* sekilinde tahrif edilmesi halinde, Hu^viye'nin, Emevî halifesi Mu'Sviye İbn Ebt Sufyân'dan başkasına delâlet etmiyeceği ve ilk anda onun hatırlanacağı açıkça anlaşılmaktadır.
[626] ibnul-CevsBt, II. 27; çünkü "onu öldürün" manâsına gelen faktuîûhu ibareMttdcki I harfiaiu b ile yağılmam halinde (JaJçbulühu), "onu kabul edin1' manâsı ortaya çıkar.
[627] Aynı yer.
[628] Aynı eser, JL 15-16.
[629] Aynı eser, II, 17.
[630] Aynı yer.
[631] Aynı yer.
[632] Aynı yer.
[633] Aynı eser, II. 31.
[634] Aynı eser, II. 32.
[635] Aynı eser, II. 33.
[636] Aynı eser, II. 35.
[637]Aynı eser, II. 37.
[638] Aynı eser, II. 39.
[639] Bu cîld, Leon Berclıer tarafından Etüde* sur la Iradition Jtlamique adiyle franacaya tercemc edilmiş ve 1952 generalde Paris'te neşredilmiştir.
[640] lÂon Bercher, adı geçen eser, 6.
[641] Adı gecen eser, s. 43.
[642] Bkz. Târik, IV. 188.
[643] Leon Bercher, adı gecen eser, s. 43.
[644] Aynı yer.
[645] Goldzüter'in naklettiği bu haber için hkz. adı geçen eser, s, 44; haberin yer aldığı asıl kaynak olarak bkz. el-Ya1^!, III. 7.
[646] Halife "Abdu'İ-Melik'in, Allah'ın emir ve yasaklan karşısındaki titizliğini gösteren bir sözü için bkz. Hasan İbrahim Hasan, Târthu'I-îslâm, I. 323. cAbda'I-Afelik, bir gün halka söyle hitabetmiş t ir: "Ey nas! Allah bir
takım hadler ve farzlar koymuştur. Eğer günah işlemekte devam eder ve onu artırırsanız, biz de sizinle kılıç başında biraraya gelecek kadar bonon, cezasını arnnnz".
[647] El-Buhârt, Şahlft, II. 56; burada hadîsi Hazreti Peygamberden Ebü Hurayra rivayet etmiştir. II. 58; burada bir başka hadisin sonuna ekli olarak Ebü Sa*ıd el-Hudri tarafından rivayet edilmiştir. II. 219-220; burada yine Ebü Sa*id el-Hudrt'nin rivayeti yer almıştır. II. 249-250; burada da Ebö Sald'den gelen bir rivayet nakledilmiştir. Müslim, Şahîfy, II. 975-976 da Ebü Sa1d, II. 1011-1015 de Ebü Hnrayra'nın rivayetleri yer almıştır.
[648] EI-Buhari, Sahih, II. 57.
[649] Goldziher ve görüşleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Talât Koçyiğit, /. Gokkiher'in hadisle ilgili görümlerinin tahlil ve tenkidi, (İlahiyat Fakültesi Dergisi 1967) dit XV. 43-55.
[650] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 135-143.
[651] Ibmıl-Cevzt, el-Mevf&ât, I. 133. Keza bkz. es-Suyû^i, d-LfâlVl-matn&a, I. 40; Mabammed İbnn'l-Kâsım et-fAlkfinf (M-Tâykâoi) hakkında bkz. eg-Zehebl, Mizânu'l-i'üdâl, IV. 11.
[652] Bkz. es-Zehebî, Mlzdnu'l-i'nddl, I. 574.
[653] İbnul-Cev^, el'Mev?&St, I. 130-131; «-Suyntî, el-Le'âlil-mafnü'a, I. 36.
[654] Ez-Zehebi, MUSn, I. 574; III. 42; Îbnu'l-Ccvzt, I, 131.
[655] Aynı yer.
[656] El-Cuveybfirt hakkında bki. ef-Zehebt, Mitin, I. 106-106.
[657] ibnu'l-Cevzl, I. 133; es-SuyÜti, el-Le'âli*l-ma?nSFa, I. 39; eg-Zehebt, Mlzân, I. 107.
[658] Kerramiyye'nin (manla ilgili görüşü hakkında bkz. el-Bağdadt, el-Farit beyne%firak, e. 136.
[659] Bkz. el-Eş'art, Makâlât, I. 141.
[660] lbnal-Cevzt, I. 136; es-Soyûtl, d-Le'âin-mafnÜ'o, I. 43. Es-SuyÛîî, Ebü Nucaym*in {fı/ye'sinden hadîsin bir başka tarîkini verir. Ancak Ebö Nu'aym, W tarfkta yer alan râvi Yahya lbna'1-Yemân'ın, rivayetinde tek kaldığını ileri görmüştür.
[661] Bkz, ez-Zehebî, MhSn, IV. 181.
[662] ibnul-Cevrf, I. 129-130; es-Suyûft d-Le'âlU-mafnû'o, I. 36.
[663] Bu şahıs hakkında daha geniş bilgi için bkz. ez-Zehebt, Mhân, III. 169.
[664] İbnul-Cfval, I. 130; «-Suyö^I, J. 36-37.
[665] lbnu'l-Cevzt, I. 130. Ahmed Îbn Muhammed Îbn Uarb hakkında daha geniş bilgi için bkz. ez-Zehebl, MİzÂn, I. 134.
[666] Îbnul-Cevzf, I. 130; es-Snyütî, I. 37; eg-Zehebl, Misân, IV. 144. Es-Suyüçi ve ej-Zehebl rivayetlerinde hadîs, "İman kavi ve ameldir; artar ve eksilir. Üzerinize Sünnet vSdbtir; ona bağlı kalın" şeklinde yer almıştır.
[667] ibnul-Cevzt, I. 130.
[668] Bkz. MIzanu'L-i'ıldâl, III. 190.
[669] Aynı eser, IV. 145.
[670] Aynı yer.
[671] İbnu'l-Cevzf, I. 276; es-Suyüti, I. 262. Keza aynı hadis ve rfivi» Süleyman Îbn Gbt Kertme hakkında bkz. ez-Zcbebt, Mhdn, II. 221; diğer ravisi Ahmed Îbn İbrahim İha Müsâ hakkında bkz. Mhân, I. 80.

[672] Ibıiu'l-Cevaî, I. 276-277; es-Suyütî, II. 262. Keza Mezkûr hadîs ve râvisi Muhammed İbn Sa*îd cl-Ezrak hakkında bkz. ez-Zehebl, Mîadn, III. 565. Bu şahıs, îbn *Adt tarafından "hadîs vazeden bir kezzafa" olarak tavsif edilmiştir.
[673] İbnul-Cevst, I. 107.
[674] Tercemeâ ve mezkûr hadisle ilgili olarak Cafer lbau*l-£acctc'm Ur hikâyesi hakkında bkz. d-Zeh«K AfböR, III. 633-634.
[675] Ümul-Cevzl, I. 107.
[676] Ez-Zehebf Müân, IV. 63.
[677] tbaul-Cevil, I. 107-108
[678] 630 No.lu dipnota bafcmu.
[679] Bkz. ev-Zehebt, MbSm, L 134.
[680] lbnu'1-Oviİ, I- 108.
[681] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 143-150.
[682] El-katib cl-B.ğdâdi, el-Kifâye, d. 431; es-Suyfifl, TtdrJht'r-râvU İM-
[683] Ibnu'1-Ovil' el-MevtVöt, I. 37; es-Snrütl, d-La'öK'I-mafntfa, İL 468 ve,7Wrtt»'r7 *. 186.
[684] İbnu'l- CevsI, 1. 37.38; el- Oatfb el- Bağdfldl, el-Kİfâye, «. 431;
mafn&a, II. 468.
[685] Zındık Eyyüb Ibn cAbdiVSelâm ve İm haberi hakkında bkst. eff-Zehehİ, MUân, î. 290. Es-Zehefct, Ibn Sıhban'ıa ifadesine istinaden Eyyüb'tan bn haberi nakleden Qammâd Ibn Seleme'yi Hasreti Peygamberin "kişinin her işittiğini nakletmesi, hataya düğmesi için yeterlidir" hadîsi dolayuıyle ayıblanug görünürse de, Hamm&d'tan bu haberle ilgili olarak bir ûnad gelmediğini >oyleycrek, îbn Çıbbin'ın bn konuda fazla sert davrandığını ileri sürmüştür.
[686] Zındık tshak tbn Mohammed hakkında daha geni; bilgi için bkz. ez-ZeheM Mhân, I. 196-198.
[687] Bkz. aynı eser, I. 159.
[688] Bu şahus hakkında daha geuiş bilgi için bkz. aynı eser, III. 561-563 ve İbnu'l-Cevst, eUAUvıûfât, I. 47, 48.
[689] İbnul-Cevzt, I. 105.
[690] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 150-153.
[691] İbn Abd Rabbbih, el- ikdül- ferid,III. 415-416.-
[692] İbn <Arrftk, Tenzftu'j-Ştrî'oft'f-mej/tftı, II. 36. Hadisin râvisi cAubes« hakkında el-Buhârf, "terekühu" (onu terkettilcr) ve "jsâhibul-hadls" (hadîsi boş) demiş; Ebü Çitim ise, hadîs vazettiğini söylemiştir. Bkz. Ez-Zehebt, MhSn, III. 301.
[693] Es-Suyûti1, d-LfİFUmaçniPa, I. 442. İbnu'l-Cevzl, hadisi 'Açâ'dan mursel olarak nak-lelmiştir. Bksc. el-M«vşüsât, II. 41. EI-TJkayll hadîs hakkında "munkerdîr; aslı yoktur" demiştir. Es-Zehebt ûe, hadisin râvisi .Yahya İbn Yeztd'in musahhaf olduğunu ve aslında Yahya İbn Bureyd olması gerektiğini söylemiştir. Bkz. Mhân, IV. 365, 415.
[694] Es-Suyüll, el-LSâlı'l-mafnü<a, I. 448; İbn «Arrâk, Tmxlhu*i-$erl'at II. 33.
[695] Es-Suyüft aynı eser, I. 444; îbu cArrftl:, aynı eser, II. 31.
[696] İbnu'l-Cevzl, eLMevi&öt, II. 51; es-Suyûtl, eJ-Le'öK'i-majnü'a, I. 458-459; İbn 'Arrâk, Tenzthu'ş-Şerlca, II. 48. Hadîsi ez-Zuhxt'den rivayet eden el-Velld İbn Muhammed el-Hu-vakkarî (0. 181), hadîs imamları arasında genellikle zayıf bir râvi olarak tanınmış., Yahya tbn Maln ise, onu yalancılıkla itham etmiştir. Bkz. ez.-Zeh.ebi, Mizan, IV. 346. İbn cAdf hadîsin mnn-ker olduğunu söylemiş ve ez-Zuhrfden yalnız el-Muvakkart tarafından rivayet edildiğini ileri sür-müş ise de, İbn cAsâkir, Muhammed İbn Müslim et-Tâ'ifî'nin ona mütabeat ettiğini söylemiştir. Bkz. es-Suyûtî, adı geçen eser, I. 459. Hadîste zikri geçen Şan*»* şehrinin Yemen Şan*a*i değil,
Rum diyarmdaki Şan'â' olduğu ileri sürülmüştür. Antakya el-Muhterika denilen, şehir ise, el-*Abbâ3 Ibhul-Velld îbn cAbdi'l-Me]ik tarafından yakılan Antakya'da-, Bkü. aynı yer.
[697] İbnu'l-Cevzt, II. 52; es-SuyÜtî, I. 460. Hadîsin râvisi £Al)du'l-Meh"k İbn Harun, zayıf, kezzâb, deceâl ve hadîs
vazeden bir kimse olarak tavsif olunmuştur. Bu şahıs ve rivayeti hakkında daha geniş bilgi için bkz. ez-Zehebt, Mizan, III. 666.
[698] Îbnu'l-Cevrt, II. 55; es-Suyüü, I. 463. Hadîsin Dâvûd İbnu'l-Muhabber tarafından vazedildiği açıklanmıştır. Bu şahıs hakkında bkz. ez-Zehebt, Mhân, II. 20. Hadîsin İbn Müce tarafından da Sunen'inde nakledildiğini söyleyen tbnul-Cevzt, asıl garabetin, ihnine rağmen İbn Mfice'nin bu hadîsi kabul etmesinde bulunduğunu ve bazı kimselerin "eğer bu hadîs sabîh ohnasaydı böyle bir âlim onu zikretmezdi" diyerek muktezasınca amel ettiklerini, halbuki bunun, ülke ve vatan taassubundan meydana geldiğini ileri sürmüştür. Hadisin İbn Mfice rivayeti için bkz. es-Sun«n, II. 179.
[699] Enfal sûresi, 30.
[700] îbnu'I-Cevzt. U. 71-72; es-Suyütl, I. 481.
[701] bu hadisi zikreden İbnu'l-Cevzt (II. 48), el-HaJib'in gu sözünü de nakletmiş tir: "Haili» mevzudur ve riva yetiyle el-Burak i teferrüd etmiştir. EI-Hâkim'den bana nakledildiğine göre, Ebü 'Abriillah el-Bura kî, sika olan kimselerden pek çok menakfr vazetmiştir. En açın derecede «tlatO da Flııi Hatıife ile iljrili olan hadîstir".
[702] Aynı yer.
[703] Aynı yer.
[704] Bkz. es-Zehebt, Mttân, III. 459-Mubammed Îbn Abmed Îbn Yeztd es-Sulemf.
[705] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 153-159.
[706] Hazreti Peygamberden mutevatir olarak rivayet edilen hadîs malûmdur: "Her kim kasidh olarak benim üzerime yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın". Bu hadîsin, hadîs uyduranlar için Allah ve Peygamber korkusunu telkin eden ilk ihtar olarak gözönünde bulundurulması gerekirdi. Ancak bu korkunun, Allah'a ve Peygamber'* îman ile birlikte kalbe yerleşebileceği düşünülürse, İmandan yoksun kalplerde hiç bir ihtarın korku hâsıl etmiyecegi de aşikârdır.
[707] İbnu'l-Cevzt, III. 255. tbnu'I-Cevzf bu hadîsi naklettikten sonra söyle demiştir; "Bu hadis, Hazreti Peygamber üzerine vazolunmuş bir hadîstir, üç âfeti vardır: Birincisi irsalidir; CA1I Ibnu'J-Huseyn, Alt İbn Ebt TâlüVin devrine yetişmemiştir (ve bu sebeple hadisi ondan almış olamaz). İkincisi, Muhammed İbn Mervân es-Suddl'dir ki baklanda kezzüb, metrukü'I-hadfg denilmiştir. Üçüncüsü ise, bundan daha açıktır ve o da Sa'd İbn Tarif olop bu hadisin vaa*ı
ile itham olunmuştur. Zira bu şahıs, Ibn {hbban'ıu açıkladığına göre, ihtiyaç ânında hemen hadis
uyduran bir kimse idî",
[708] lbnu'1-Cevzl, I. 46.
[709] Aynı eser, I. 47.
[710] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 159-161.
[711] Bkz. «-Suyüti, d-Le'SlPUmafHü^a, II. 469.
[712] Îbnu'l-Cevzî, I. 239-240.
[713] Bu hadîs için bk.z. Müslim, Şahth, I. 9 (mukaddime).
[714] lbnu'l-Cevzt, I. 239-240. Aelı geçen rivi hakkında daha geniş bilgi içİu bkz. ej-Z«hebi, MUân, IV. 83. Burada es-Zehebt, mezkûr hadîsi bahis konusu ederek "eğer bu badis Mahled'in bir iftirası değilse onu kimin vazettiğini bilmiyorum'* demiştir.
[715] İbnu'l-Cevzf, I. 40, 240-241. Meysere ile ilgili haberler hakkında daha geniş bilgi için bkz. ej-Zehebt, Mhân, IV. 230-232. Mu'emmil'den de şöyle bir haber nakledilmiştir: "Ubeyy İbn Kattan rivayet «dilen Kur'ân »ürelerinin fasîletleriyle ilgili haâhi bîr şeyh bana rivayet etti. Ona bu şeyhin kim olduğunu »ordum. Medaym'de, halen hayatta olan bir adam, dedi. Medayin'e gidip o adamı buldum ve hadisi rivayet edeni sordum. Vasit'da bir geyfc, dedi. Vasit'a gittim, onu da buldum. O, Basra'da, Basra'daki de Bağdad'da yaşayan bir şeyhi tarif etti. Bu şeyhe hadîsi kimin rivayet ettiğim sorduğum zaman fa cevabı verdi: Hiç kimse. Fakat görüyoruz ki halk Kur'ân'dan uzaklaşıyor; onları Kur'ân'n yöneltmek için bu hadîsi biz vacettik". Îbnu'l-Cevzf, I. 241.
[716] tbna'l-Cevzt, III. 41.
[717] Aynı eser, III. 42.
[718] Es-Zehebf, MUân, I. 141.
[719] Aynı yer ve tbnu'l-Cevri, I. 40.
[720] Îbnu'l-Cevzl, III. 113; es-Zehebt, MhSn, I. 142.
[721] İbnu'l-Cevzt I. 41.
[722] Es-Snyöti, 7WrttuV-râuJ, s. 187; Ahmed M. Sikir, el-BaiıuLba»l*t s. 94.
[723] H. 150 senesinde vefat edea-llnkfitü tbn Süleyman tefsir »ahaında şöhret kısanım» bir kimse idi. Bu sebeple es-Şafr1!, halkm tefsirde MnkatU'e muhtaç olduğunu söylemiştir. Bananla beraber bu şahıs, hadis »flh"™sflft yalancılıkla itham edilmiş ve hakkında, "keffib" denilmiştir. Daha geniş bilgi için bk*. efigenebt, MbSn, IV. 173-175.

[724] Bkz. Ebü Davfid, II. 28; n-Tinnift, IV. 20fc en-Ness**, VI. 226-227; tbn Mice, II. 205-206.
[725] tlual-Cevzt, I. 42; es-Sayütî, eİ-Le'âliH'mofnû^a, II. 470; Tedrlbu'r-râvl, s. 187; Ah-mod M. Şİkir, d-BS'igu'Hag^, s. 94. Gıyfig İbn ibrahim en-NahaTnin ke&ib ve hadis vazeden bir kimse olduğuna söyleyen hadis imamlarıma gttrugleri hattında bkz. eg-Zdhebf, Mttân, III. 337.
[726] İbnu'l-Cevzl, I. 42; en-Suyûtl, el-Lt'öli'I-mafnü'a, II. 470. Sa*d îbn T**tf*™ yalana ve dilediği anda hadi» uyduran bir kimse olduğa hakkında daha geniş bilgi için bk*. Z Müân, II. 122-124.
[727] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 162-167.
[728] Bkz. 1.15.
[729] The Origint of Muhammadan Juris prudmce adlı eserin müellifi Joseph Schacht, Muhammed tbn SMn'den nakledilen İm haberi ele alarak zikri geçen Mfitne*'nm, Emevî idaresinin sonlarına doğru hatife Velld tbn Yezid'in öldürülmesiyle (H. 126) taşladığını ileri sürer ve Ha-hammed İfan Strtn'în vefat tarihinin H. 110 olduğuna işaretle, ondan rivayet edilen hu haberin eabih olarak ona isnad edilemiyeceğini iddia eder (adı geçen eser, s. 36-37). Müellif, her nedense, İbn Sİrm'in vefatından 16 sene sonra vukua gelen bir dâhili karışıklığı düşünmüş, fakat onun orta yaşlarında cereyan eden dahili harbi hesaba katmamıştır. İbn SMn'in şâbid olduğu ve rahatlıkla hakkında haber verebileceği fitneleri terkedip, onun vefatından sonra cereyan eden hadîsleri düşünmek, yahut İfan Sujn*in «özlerini bu hâdiselerle ilgili gösterip, sonra da onun gerçeğe uygun olmadığını ileri sürmek, hadîste tenkid faaliyetinin İra kadar erken başlayabileceğini kabul edememenin bir neticesi olsa gerektir. Ve filhakika müellif; muntazam bir isnad tatbikinin, ikinci asrın başlangıcından daha eski olabileceğini kabul etmemektedir (adı geçen eser. s. 37).
[730] Müslim, Şahlh, I.13.
[731]Aynı eser, I. 14.
[732] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 167-168.
[733] ibnu's-Şalâh'ın Ebü Zur*a er-Razt'den naklen açıkladığına göre, Hazreti Peygamberle birlikte Tebûk gazvesine iştirak eden sahablferin sayısı 70 bin civarındadır. Veda HaccnuU 40 bin sahabt hazır bulunmuştur. Hazreti Peygamber vefat ettiği zaman, onu gBren ve işiten Medine ve Mekke ahalisinden ve sair Araptan olan sahabJ sayısı 114 bindir. *Ulümu%hadİi, t. 267-268.
[734] Hazreti Peygamberden çok hadis rivayet etmekle şöhret kazanan ve "mukjirûn" denilen sahabllerin sayısı, Ahmed İbn Hanbel'e göre sadece altıdır ve bunlar Ebü Hurayra, İbn 'Ömer, *Aişe, Câbir tbn f AbdüTah, İbn cAbbâs ve Enes tbn Hafik'tir. Banlar arasında hadisi en çok olan sahabt ise, Ebö HurayraMır. Bn sahabllerin tercemei halleri incelenecek olursa* bunların diğer sahablere nazaran Hazreti Peygamberle en çok teman bulanan ve vakitlerinin çoğunu onun yanında geçiren sahabiler oldukları görülür. fbnuVŞalûh KUUsmu't-hadlg, s. 266
[735] El-tfatib «1-Bağdâdi, Tatyldu'l-rJm, s. 58.
[736] Ibn 0acer, Hadi* utilahhn kakktnja Nukbttu't-filur şerhi (terceme: Talât Koçyiğİt), s. 34, 57.
[737] Bid'at, bazan iyi, güzel ve faydalı olduğu gibi, bazan da kötü ve zararlı olur. Bu itibarla bid'at, din! yönden iki kısma ayrılmış, birincisine 'bid^t-ı hasene". ikincisine de "bid-at-ı seyyie" denilmiştir. Ancak hadîs ıstılahında bid'at bahis konusu olduğu saman, daima kötü ve zararlı olan, yani İslâm'a aykın düşen inanç ve itİkadlar kasdedünûf tir. Meselâ sfr, havaric, kaderiyye, cehmiyye, mutezile ve benzerî mezheblere mensup olup bu mezheblerin görüşlerini müdafaa edenlere "nmbtediV veya "bid*at ehli" denilmiştir. Hadts imamları, umumiyetle bidat ehlinden olanların rivayetlerini kabul etmemişlerdir. Bononla beraber bazdan, mezhebinin dli-liğui yapmayan ve sözüne güvenilir olan basa müfatecu'anm rivayetlerini kabule taraftardırlar.
[738] râvilerin adalete taalluk eden bu beş halden dolayı tenkid edilmeleriyle ilgüi daha geniş bilgi içm bke. Ibn rjlacer, Hadû utitaktan hakkında Nukbrtu'l-fikcr şerhi,». 57 vd.
[739] Daha geniş bilgi için bkz. aynı yer-
[740] Eş-ŞifiTnia mezkûr sözleri için bkz. el-Çatîb el-Bağdâdt, el-Kifaye, s. 23, 24.
[741] İslâm vasfı, umumiyeti* adaletin tafsili olarak zikredilir. Şüphesiz hadîs nakleden bir râvi bu dine taalluk eden meselelerle ilgili haberleri naklettiği için, bu nakillerin mes'ûliyetmi de yüklenmektedir. Bu sebeple onun müBİüman olması kadar tabii bir şey tasavvur edilemez. Aksi halde, İslâm'ın ikinci kaynağını teşkil eden hadîslerin, müslüman olmayan şahıslar tarafından ifsad edilmeyeceği hiç bir şeyle temin edilemez. Bundan dolayı, hadîs r&vilerinin müslüman olmaları tabii görülmüş ve açık bir şart olarak belirtilmek lüzumu hissedilmemiştir. Bununla beraber adalet vasfı içerisinde müslüman olan râvinin fisk ve fücurdan uzak, itikad ve ibadetiyle gerçek İslam vasıflarına sahip bulunması kasdedünüştir.
[742] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 169-173.
[743] Bkz. I. 6.
[744] Meselâ bkz. îbnuVŞalâfc, tVlümu'l-lıadls, s- 10.
[745] Bkz. es-Suyüti, Tedr»uV-râvf, s. 23.
[746] Aynı yer.
[747] Bkz. Kifâ6u7-(ılef Cömt<in sonunda). V. 758.
[748] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 173-176.
[749] Bu haberin rivayetleri için bkz. Müslim, ŞabÜf (mukaddime), I. 15; İbn Ebt rjfitîm, eUCerh ve'ı-ufidîl, I. 1, 28; Abmed İbn Hanbel, KUabu'i-'ıtel, v. 114b; el-Şa(ib el-Bağdadf, el-Kifâye, s. 122.
[750] Bkz. el-Bidâye ve'n-nihdye, IX. 35.
[751] Fukalıâ-i Sebıa (yedi fakîb), Hicaz ulemasına göre: SaSd İbnu'l-Mnseyyib (ö. 105), el-Sâsım lbn Muhainmed İbn Ebt Bekr ea-Şıddîk (O. 107), 'Urva ibnuVZubeyr (Ö, 94), Cârice ibn Zeyd ibn §Sbit (Ö. 99), Ebû Seleme îbn cAbdİrrahman Jbn *Avf (Ö. 94), «Ubeydullah ibn «Abdillab İbn ITtbe İbn Mes'üd (ö. 98) ve Süleyman İbn Yesâr (ö. 107) dır.
[752] Ez-Zuhrl'nin tercemesi hakkında daha geni* bilgi için bkz. Talat Koçyiğit, îbn Şi-*«fc n-Zuhrl (İlahiyat Fakültesi Dergisi. CÜt: XXI, e. 51-74)
[753] İbn Ebî Hatim, d-Cerh veU-ta'dll, IV. 1, 74.
[754] MusİM, Sahih (mukaddime), I. 13.
[755] El-hakim Ebû 'Afcdillah, MtfrÎfa cuüimi*HadIg, s. 6; Ebü Nu'aym, #ıtyet III. 365.
[756] Ebü Nuaym, Hılye, III. 365; İbn Ke»tr, d>Bİdöye, IX. 345.
[757] Ez-Zehebt, Târtfıu'l-lslâm, V. 148.
[758] Burada bir hususu hatırlatmakta fayda vardır: Arapçada-bazan, umuma delâlet eden ibareler külanıldığı halde, bunlarla husus kasdedilir ve eğer bu manâ a ol asılmazsa yanlış neticelere varılır. Bu bakımdan ez-ZnhrÎ*nin yâ ehle'j'Şöm (ey Şam halkı) sözünden bütün Şâm halkını anlamamak lâzımdır. Eğer bu manâ anlaşılırsa, ez-
Zuhrî'nin, Şam halkı arasında isnad kullanılmasını sağlamasının güçlüğü ileri sürülerek konuyla ilgili haber üzerine şüpheye düşülebilir. Halbuki mezkûr haberde zikredilen ehlu'f-Şâm veya Şâm halkandan maksat, sadece Şim-da hadisle meşgul olan ve hadîs rivayet eden kimselerdir. Bunların sayıca çok olmadıklarım tahmin etmek güç değildir. Medine'den gelmiş, halîfeler nezdinde ilmiyle büyük itibar kazanmış ez-Zuhrf gibi bir hadîs İmammın, Dımaşk mescidinin bir köşesinde, Şâm hadîsçilerinin teşkil ettiği bir halkada, onlara isnadın ehemmiyetini anlatması ve bu suretle hadîs rivayetinde isnad kullanılmasını sağlamış olması her halde güç bir iş olmasa gerektir.
[759] El-hatib el-Bağdadt, Tahfldu'l-'üm, s. 107-108.
[760] Ez-zehehebi -Mwiiek& nün Minhâci't.Suniıe, a. 88.
[761] Ez -Zehefat, Târ^u't-tMm, V. 143.
[762] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 176-181.
[763] Meselâ hkz. HadU uttlahlan hakktntla Nubbetul-jiktr ftrhi, B. 22-23.
[764] Aynı yer.
[765] Bkz. El -lhkâm, I. 119
[766] Bkz. s. 369.
[767] Aynı eser, s. 370-371.
[768] Aynı eser, 401-403.
[769] Aynı eser. 405-406.
[770] Aynı eser, s. 406-408.
[771] Aynı eser, s. 416.
[772] Aynı eser, s. 427
[773] Aynı eser. s. 426
[774] Bkz.ihtilafül –hadis Kitabül-ummun VII.cildinde,VII. 20 ,21keza bkz,er-risales.429(1 no. Lu dipnot)
[775] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 181-189.

[776] Bkz.. Kitabul-umm, VII. 250.
[777] Aynı eser, VII. 250.
[778] Aynı eser, VII. 251.
[779] Aynı eser, VII. 252.
[780] Aynı yer.
[781] Aynı yer.
[782] Aynı eser, VII. 254-255.
[783] El- huzarinin bu görüşleri için bkz. Tarihul-teşri el islami. 185-86.
[784] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 189-193.
[785] Bkz. el-Fark baynelfirak, s. 71-72.
[786] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 193-195.
[787] Aynı eser, s. 72-73.
[788] Hadîs için bkz. el-Buhari, Şahtt, VII. 210; Müslim, Şafrlh, IV. 2036.
[789] El-tfatlb'İn bu haberi için blu. Târfyu Bağdâd, XII. 172.
[790] Îbn Hacer, Fethu'l-barl, XI. 384.
[791] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 195-196.
[792] Bkz. el-Fark beyne'l-firak, «. 73.
[793] Aynı eser, a. 77.
[794] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 196-197.
[795] Aynı eser, e. 79.
[796] Aynı eser, 9. 87.
[797] Aynı yer.
[798] Aynı eser, s. 89.
[799] Aynı yer.
[800] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 197-199.
[801] Kelimenin manftu için bkz. İbn Haniâr, Tâat^arût, IX 204.
[802] ibn Sad, Tabakât, VII. 2, 189; eS-Zcheb(, Târfyu'1-hlâm, III. 38.
[803] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 199-200.
[804] Bu haber için bkz. Ebü NuSjym, gdye, III. 363; tbn 'Abdil-Beir, Cami* bey&m I. 76; tbn Kesir, d-Bidâye ve'n-nihâye, IX. 315; el-Kettanf, «r-RUâU d-Mıutafra/a, s. 4,
[805] El-Kettânt, erRUale eLMustafrafa, s. 4.
[806] Ebu Nuaym, HUye, III. 360; ez-Zehebf, Târ^u'l-tilâm, V. 145; îbn Çacer, T«hif-4uV(«A?ft, IX. 448.
[807] ibn Hacer, Tehiib, IX. 448.
[808] Ez-Zebebl, Tarfyu'I-fılâm, V- 137; Teikiretu'lJmj'fâi, I. 109.
[809] Bkz. Tarihul islam-, V. 137.
[810] Ker3h4tu*t-t£bîtin ei-takylde baghğı altında, hadts yazmayı hog görmeyen ban tâbftler «^flln haberler içiiı bkz. el-JJaflb el-Bagdftdl, Takyidu'UUlm, t. 45-48.
[811] Bu konuda gelen haberler için bkz. aynı eser, s. 58-60.
[812] Aynı yer.
[813] Aynı yer.
[814] Aynı eser, s. 61-63.
[815] ibn Çallikö ii, Vafeyatû't-a'yân, III. 317; ibnuVImâd, Şeferâtu^fthsbt I. 162.
[816] Ez-Zehebt, Târthu'l-Udm, V. 143; Tefkiretu'l-l^ffâi, I. 111.
[817] Ez-Zekebi, TârOtu'l-hlâm, V- 145.
[818] Ez-Zehebi, T«j«™m7-4m0'3i, I. 111.
[819] Tercemesi hakkında bks. İbn Hacer, 7VAjfWM«*,ft, VII. 475-478.
[820] Tercemesi hakkında bkz. aynı eser, XII. 38-40.
[821] Bu haber için bk«. İbn Sa*d, foba*», II. 2, 134; el-Bubiri, Şa*ft, I. 33; el-BubJbt, mezkûr haberi b&b başhftmdan soora talik etmiş, İbn Çacer de «erbinde (Fethu't-bSrî, I. 140), bunun, tedvinin başlangıcına delalet ettiğini sfiylemîytir. Ed-Darimi, Snnen, I. 126; el-0atS> el-Bagdadl, Takytdu'l-Slm, s. 105-106; el-Herevt, Zcmmu'f-falam, L 70.
[822] Bkz. TatyMu.'l-'ılm, s. 106.
[823] Bkz. Tenvjru'l-havĞlik (mukaddime), s. 6.
[824] ibn <Abdi'l-Berr, Câmi< beyani'l-Uhn, I. 76.
[825] Bkz. es-Sayûft Tenvlm'I-fyavâliJc, I. 6; d-Kett&nl, tr-Ritâletu'l-mıtitatrafa, ». 4.
[826] Bkz. İbn hacer, TehxO>u*t-lehfB>, XII. 39.
[827] Ebü Nu'aym, HUye, III. 361; İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-nihâye, IX. 344; V. 141.
[828] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 200-205.
[829] Bkz. e\-Muhaddiıu'l'/afil beyne*r-râvî ve'l-v&î, a. 611-613.
[830] îbn Hacer, Hedyu's-târî, s. 4—5.
[831] Bkz. Etüde* sur la tradition Islamiçue, s. 26S-267.
[832] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 205-207.
[833] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 207.
[834] Tercemesi için bkz. lbn SaM, 7«4aA5t, VI. 171-178; İbn Çuteybe, d-Mıförifa. 198-199; el-Çaçib el-Bağdâdt, Târîhu Bağdâd, XII. 227-233; Ebû NuSıym, #üye, IV. 310-338; îbn Hallikan, Vafeyât, II. 227-229; ez-Zehebl, Tezkire, I. 79-88; tbn Şlacer, TefcjB, V. 65-69.
[835] Ibn SaM, Tabakât, II. 2,135-136; el-Buhart, Târifr, I. 1, 221; ibuKutcybc. d-Ma'ârif, s. 208; Ebü Nucaym, Hılye, III. 360-381; lbn Keçtr, el-Bidâye ve'n-nihâye, IX. 340-348; Ibn gaffikân, Vafeyât, III. 317-319; «î-Zeheb!, TârJ^Uhlâm, V. 136-152; Tı&İr*, I. 108-113; tbn Haccr, Tthılb, IX. 445-451.
[836] Tercemesi için bkz. îbn Ebt Sârim, Takdimetu1l-cerfy, s. 22; en-Nevevl, TehxJbul-eım&t II. 118; eg-Zehebf, Tezkire, \. 148; tbn Hacer, TrJızlb, X. 360-363; el-Kettinl er-Rûâh el-Mut-tafrafa, s. 82; Fuat Sezgin, GAS, 286-287.
[837] Tercemesi için bkz. tbn Sa'd, Tabatföl, VII. 2, 67; lbn Çateybe, tUMtfârif, s. 215; İbnu'n-Nedtm, el-Fihrist, s. 142; el-Hatlb el-Bağdûdt, Târîhu Bağdâd, I. 214-234; tbn gaUiktn, Vafeyât, III. 405-406; ez-Zelıebt, Tetkire, I. 172-174; Miıânu'l-İHİdâl, III. 468-475; tbn 0acet TtAaft, IX. 38-46; el-Kettânî, el-Mustatrafa, s. 80; Fuat Sezgin, GAS, I. 288-290.
[838] Bkz. lbn Sa'd, ToAafcâl, V. 397; el-Bufearî, Târfy, IV. I, 378-379; lbn Çuteybe, d-Ma'ârif, s. 221; lbn Ebl Hfitim, KitöbuH-cerb ve't-ta^dÜ, IV. 1, 255-257; en-Nevevi, TsfczOuV-etmâ1, II. 107; ez-Zebebt, Tezkire, I. 190-191; Mhâa, IV. 154; tbn Hacer, Tehılb, X. 243-246; Fnat Sezgin, Hadîs Musannafalının Mebdei ve Ma'mer îbn Râfid'in CâmiH, Türkiyat Mecmuası 12/1955, b. 215-234; GAS, I. 290-291.
[839] Bkz. lbn Ruteybe, eUMa'örif, b. 220; tbna'n-Nedtm, el-Fihristt s. 142; cl-Hatfb el-Bağdâdt, Târlku Bağdâd, XIII. 457-462; lbn Çacer, Tehflb, X. 419-422; Fuat Sesgin, GAS,t I. 291-292.
[840] Bkz. tbnıı'n-Nedtm, el-Fihrüt, s. 329-330.
[841] Bkz. el-Bubârt, Târih, IV. 2, 49; lbn Ebt IJatİm, KUâbu'l-cerk, IV. 1, 402-403; e»-Zehebt, Tezkire, I. 266-267; Mkdn, IV. 142; tbn Çacer, Tehzib, X. 227-228.
[842] lbn Çuteybe, eUMacârtf, s. 224; el-Şatlb el-Bağdâdl, Târîhu Bağdâd, XIII 132-134; ez-Zehebt, Tezkire, I. 325-326; tbn Hacer, Tehtfb, XI. 213-214.
[843] Mağazîyi VekiMen daha iyi bildiği ve yetmişe yalan musannafatı olduğa söylenir. Tercemesi için bkz. el-Bidjait, Târih, IV. 2,152-153; İbnn'n-Nedlm, eUFikrut, t. 332; es-Zehebt, Ttfhire, I. 302-304; MUân, IV. 347-348; lbn
0acer, T*hf0>, XI. 151-155; lbnnİ-1m4d, $» ıtrât, I. 344; Fuat Sezgin, GAS, I. 293.
[844] Bkz. el-Kettân!, el-Mustatrafa, s. 79.
[845] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 208-210.

[846] Bkz. Ibn Sacd, Jabakât, VII. 2,.l6O-l6l; el-Buhâxi, Târih, IV. 2, 21; İbnu'n-Nedtm, el-Fihriat, s. 332; Ebü Nucsym, Ifılye, V. 177; 193; ez-Zehebf, Teşhire, I. 107-108; MhSn, IV. 177-178; Ibn Çacer, Tehzîb, X. 289-293; Fuat Sezgin, GAS, I. 404.
[847] Bkz. Ibn SaM, f^bakât, V. 361-362; el-Buhârt, fârlk, III. 1, 422-423; îbn Ebt flâtîm, Kitâbu'I-cerh, II. 2, 356-358; Ibnu'n-Nedlm, el-Fihrist, s. 330; el-gatîb el-BağdSdt, Târlhu Bağdâd, X. 400-107; Ibn Jlallikân, Vafeyât, II. 338; ez-Zehebl, Tezkire, I. 169-171; Mhân, II. 659; Ibn Uacer, Tehzib, VI. 402-406. Fuat Sezgin, GAS, I. 91.
[848] Bkz. Ibn SaSJ, fabakât, VII. 2, 33; el-Buhârt, Târlfy, II. 1, 462; Ibnu'n-Nedlnı, d-Fihrist, b. 331; eg-Zehebf, Tezkire, 1.177-178; Mhân, II. 151-153; Ibn Qacer, TehşÎb, IV. 63-66; Fuat Sezgin, GAS, I. 91.
[849] Bkz. Ibn Kuteybe, el-Ma'ârif, s. 213; Ibn Ebî tfStim, Kitâbu'l-cerk, III. 2, 313-314; el-Mes'üdt, Murücu\~zeheb, III. 333; İbnu'n-Nedtm, el-Fikrist, s. 329; Ibn HaHikân, Vafeyât, III. 323; cz-Zehebl, Tezkire, I. 191-193; MUân, III. 620; Ibn flacer, Tehzib, IX. 303-307.
[850] Bkz. el-Buhâri, Târih, I. 1, 294; Ibn Ebî IJâtİnı, KitâbuU-Cerh, I. 1, 107-108; İbnu'n-Nedtm, el-Fihrist, s. 338; el-Hatîl) el-Bağdâdl, Türîhu Bağdâd, VI. 105-111; ez-Zehebt, Tezkire, I. 213; Mizan, I. 38; Ibn lîacer, Tehzib, I. 129-131; Fuat Sezgin, GAS, I. 92-93.
[851] Bkz. el-Bııhârt, Târih, II. 1, 21-22; Ibn Çuteybe, eUMa'ârif, s. 220; Ibn Eİ>1 Hâtûn, KUâbuU-cerh, I. 2, 140-142; İbnu'n-Nedim, el-Fihrist, fi. 331; ez-Zehebt, Tezkire, I. 202-203; Mlzân, I. 590-595; Ebü NVaym, Hüye, VI. 249-257; Ibn IJacer, Tehzib, III. 11-16; el-Kettfint, el-Mustalrafa, s. 31.
[852] Bkz. el-Buhârt, Târih, III. 1, 212; Ibn Suteybe, el-M<?ârif, s. 223; Ibn Ebt IJâtim, Takdimetu'l-cerk, s. 262-281: EbÛ Nu'aym, Hılye, VIII. 162-190; el-Hatîb el-Bağdâdl, Târthu Bağdâd, X. 152-169; Ibn IJaffikân, Vafiyât, II. 237-239; ez-Zehebt, Tezkire, I. 274-282; el-Mes-»ûdt, Murûeu'z-zeheb, III. 350; İbnu'l-'lmâd, Sezerat, I. 295 :îbn IJacer, Tehzib, V. 382-387; Fuat Sezgin, GAS, I. 95.
[853] Bkz. el-Btıhart, Târih, IV. 2, 273-274; Ibn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerh, IV. 2, 144-145; ez-Zehebl, Tezkire, I. 267-268; Mhân, IV. 374; Ibn Hacer, Tehzib, XI. 208-210.
[854] Bkz. el-Buhârt, Törffr, IV. 2, 242; Ibn Çuteybe, el-Ma<ârif, s. 221; Ibn Ebl Biatim, KUâbu'l-cerh, IV. 2, 115-116; cl-Şatîb el-Bağdâdî, Târlhu Bağdâd, XIV. 85-94; eg-Zehebt, T««-kire, I. 248-249; MİZân, IV. 306-308; Ibn IJacer, Tehzib, XI. 59-63; Fuat Sezgin, GAS, I. 38.
[855] Bkz. 796 No. lu dipnot.
[856] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 210-211.
[857] Bktz. 791 No.lu dipnot.
[858] Bkz. Fuat Sezgin, Hadîs Mutannafatınm mebdei ve Ma'mer İbn Râşid'in Câmi% Türkiyat Mecmuası 12/1955, s. 215-234.
[859] Aynı makale.
[860] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, VI. 257-260; el-Bufeârt, Târih, II. 2, 93-94; tbnu'n-NedÎm, ei-Fihriu, s. 328-329; İbn Ebt tfâtim, Takdimetu'Lcerb, B. 55-126; Küâbû'l-cerh, II. 1, 222-227; el-ÇatÜ» el-Bagdâd*. TSrtyu Bağdâd, IX. 151-174; Ebü Nocaym, $dye, VI. 356-393; VII. 3-144; Ibo tfallikân, Vafeyât, II. 127-128; eg-Zehebt, Tezkire, I. 203-207; \îlxân, II. 169; İbn Ha<*r, Tehşib, IV. 111-115; Foat Sezgin, GAS, I. 518-519.
[861] Bkz. d-BabJrf, Törlfy, II. 1, 277; İbn Ebl Çâtim, KUöbu'l-cerb, I. 2, 457; tbn flacer, Tehtfb, IU. 241; Foat Sezgin, GAS, I- 93.
[862] Camidinin bir kısmı papirüsler üzerinde bulunmuş olup, balen Dâru'I-Kutub el-Mış-nyye'de bolonmaktadir ve 1942 senesinde David-Weil tarafindan oeşredilnuştir. Câmi'ıiin Çı-yfimetle ilgili bdltimünü dinlerken üzerine gelen bir baygınlık, cAbdnllah İbn Vehb'in ölüm sebebi olarak zikredilir. Tercemesi hakkında bkz. İbn Sa'd, fabakât, VII. 2, 518; el-BohârJ, Tâ-
H&, III. I, 218; fim Ebt Çfitim, KUâbu't-cerk II. 2,189-190; İbn ŞalIİkân, Vtfeyöt, II. 240-242;
ez-2ehebt, Teskin, I. 304-306; MUân, II. 521-523; İbn Şacer, Tehzlb, VI. 71-74; Fuat Sezgin,
GAS, I. 466.
[863] Bkz. el-Bn&âjrf, II. 2, 95; İbn ^nteybe, el-Ma'Örif, s. 221; ibn Ebt Hatim, Takdime-tıt'l-ctrff, e. 32-54; Küâbul-cerfy, II. 1, 225-227; tbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, a. 330; Ebü Tfa'aym, güye, VII. 270-318; el-^atib el-Bağdfidl, Târtfyu Bağdâd, IX. 174-184; tbn Çallikân, Voftyât, İL 129-130; et-Zehebt, Teskîre, I. 262-265; Mhân, II. 170-171; İbn Şacer, Tehftb, IV. 117-122; Fuat Sezgin, GAS, I. 96.
[864] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 211-212.
[865] Bkz. 804 Nolu dipnot.
[866] Bkz. İbn Sa(d, Tabaköt, VI. 394; el-BobAri, Târih, IV. 2,179; İbn Çnteybe, d-MJârif, s. 221; İbn Ebl Qâtim, Takdimttu'l-cerh, s. 219-232; İbnn'n-Nedtm, d-Fihritt, s. 331; Ebü Nv caym, Htlye, VIII. 368-380; el-IJaîib el-Bağdldt, Törlhu Bağdâd, XIII. 496-512; ez-Zenebt, Teyktre, I. 306-309; Mitin, IV. 335-336; tbn IJacer, Tehtlb, XI. 123-131; Fuat Sezgin, GAS. I. 96-97.
[867] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 212-213.
[868] Bkz. 813 No.lu dipnot.
[869] Bkz. 803 NoJu dipaot.
[870] Bkz. 805 NoJu dipnot.
[871] Bkz. 807 No.lu dipnot.
[872] Bke. el-B.ıfcârt, Târlfy, I. 1, 342; tbn fcuteybe, d-Ma'ârlf, a. 221; İbau'n-Nedbn, el-Fihrist, s. 331; tbn EM IJfttim, KUabu'l-cerk, I. 1, 153-155; eE-Zehebt, Mhân, I. 216-220; tbn Hacer, Tehzlb, I. 275-279.
[873] Bk«. el-Bu^firt, Târih, 1.1, 406; İbn Ebt flâtim, KUâbuTl-cerh, 1,1,238; lbna'n-N«dfm, el-Fihrist, a. 333; cl-Zehebt, Tetkire, I. 330; İbn l,Iacer, T«hflb, I. 257-258.
[874] Bkz. 809 No.hı dipnot.
[875] Bkz- 818 No.lu dipnot.
[876] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 213-214.
[877] Htdyu's-Mârl, I. 4.
[878] Es-Snyûft
[879]Aynı yer.
[880] îbnnVŞdafc
[881] Aym yer.
[882] Es-Suyûtî, Tedr&u'r-râvf, s. 41.
[883] Es-Sayâft TenvlnSl-baoölik, s. 8.
[884] Aynı yer.
[885] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 214-217.
[886] Bkz. /&â'uV-<Wûm, s. 107-108.
[887] El'Munktt mine'ş-şalâl, s. 132 vd.
[888] Bkz. Azudu'd-Dfat d-Id, Şerbu'l-Mevâlftf, I. 14-15.
[889] Şerhul'Makâfid, I. 5.
[890] Taşkdprüzade, Mevfüfâtutl'*ulüm, I. 594.
[891] Şerfyu'l-Mevâkıf. L 15.
[892] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 218-221.
[893] Zuha'l-Ulâm, III. 85.
[894] Aynı eser, III. 116-117.
[895] Meselâ köpekelerin ağız sokup yalayarak kirlettikleri kaplarm yedi defa yıkanmasıyle ilgili emirler için bkz. el-Bufiârt, Şahîh, I. 51; Müslim, ŞafyVf, I. 234-235. Aynı hadisler dört Sünen taralından da nakledilmiştir. Köpeklerin öldürülmesi, sonra da av ve çoban köpeklerine mü-sade edilmesi hakkındaki hadîsler için bkz. el-Buharl, Şattfb, IV. 99; Müslim, Şajiify, III. 1200-1204. Kedi artığının necis olmadığını ifade eden hadisler için bkz. Ebû Dav öd. Surun, I. 16; et-TirmûI, Sünen, I. 153-155; en-Nesfi't, Sünen, I. 55; Ibn MSce, Sünen, I. 149-150.
[896] ibni kuteybe, Te'vllu mufytetifiU-hadls, s. 60.
[897] Bu iki isim, noktasız yazıldığı zaman "yedi" ve "yetmiş" manâlarında "sebV ve "seb-cü" şeklinde de okunabilir. Aynı eser, s. 10.
[898] Daha geniş bilgi için bkz. Talât Koçyiğit, HadUçüerU kelâmcüar artmadaki mtinaka-r.
[899] Bu konuda daha geniç bilgi için bkz. Talât Koçyiğit, Kurbân ve Badt$U ru'yet mwU$L
[900] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 222-225.
[901] Ibn Kesir, el-Bidâye, X. 19.
[902] Aynı yer.
[903] El-Makrîzi, et-Hıfaf, IV. 183.

[904] El-Boğdfidt, el-Fark beyneH-firak, s. 104; lba Kegir, el-Bidâye, X. 275, 279.
[905] Eg-Zehebt, Teşhire, I. 418.
[906] İbn galiikftn, Vafeyât, V. 62.
[907] lbnu'1-Cevzf, Menökıbu'l-lmâm Aiftned, 9. 398.
[908] Et-Tal«rf> VII. 326-330; ea-Subk!, tbnul-Efltr, eUKâmil, VII. 15.
[909] El-BağdSdl, el-Fark, s. 104.
[910] EfSabld, T"lx&ötu'9-ŞafiHyye, I. 21S.
[911] Îbmil-Cevrf, MenSÜfAu'l-tmöm Ahm*d, s. 3S7.
[912] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 225-229.
[913] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 229-231.
[914] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 231-232.
[915] Bkz. tbn Sa'd, Jabakât, VII. 2. 77; Îbn Knteybe, el-M^ârif, s. 226; İbnu'n-Nedlm, el-FikrİIat, s. 150-151; el-Mescndl. Mutum'z-zekeb, IV. 33; îbnuVImSd, Şegerât, II. 18; d-0*-(ib cl-Bağdâdt, Târltfu SağdSd, III. 3-21; tbn HallikSn, Vafeyât, III. 470-173; tbs gacer, Teh-aft, İX. 363-368; tbn Kesir, el-Bidâye, X. 261; el-KettSnt, d-Muttafrafa, s. 81-82; Foat Sexgîn, GAS, I. 294-297.
[916] Îbn ÇaUİkan, Vafeyöt, II. 349-350; tbnul-Tmad. Şegeröt, II. 45.
[917] Bkz. el-Bufeârt, Törfy, I- 1, 207; tbn Ebl Hatim, Küöbu'Uerh, IV. 1, 52; e?-Zebebt, Mlzân III. 589; İbn Keetr, el-Bidöye, I. 312; İbn öacer, Tehılb, IX. 241-242; îbnu'l-cImaâ, Şeterât, II. 78; el-Kettinf, ct-Mustafrtfa, s. 82; Fuat Sezgin, GAS, I. 301.
[918] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 232-233.
[919] Bkz. tbn Sa<d, Tabakât, VII. 2, 51; el-BubİuÎ, Târfy, II. 2, 11; İbn EbİÇatim, KUâ-bu't-cerh, II. 1, 111-113; el-HaUb el-Bağdâdi, Törlfyu Bağdâd, IX. 24-29 eg-Zebebt, Teşhire, I. 351-352; MUân, 111. 203-204; tbn Haccr, Tehtlb, IV. 182-186; el-Kettânl, el-Muttafrvfa, a. 46; Fuat Sezgin, CAS, I. 97-98.
[920] Bkz. Ketfu' i-iunün, II. 1679.
[921] İbnu'n-Nedtm, el-FİhrIst, b. 333; es-ZehebİTeshire, I. 376; Mhân, IV. 71-72; İbn Hacer, Tehzlb, IX. 535-537; ibnuVImâd, Şezerât, II. 28; el-Kettânî, el-Muttatrafa, s. 51; Fuat Sezgin, GÂS, I. 40.
[922] Bkz. el-Bublrt, Târih, I. 2,50; İbn Ebt Katim, KUâbu'l-cerk, I. 1, 338; eg-Zebebt, Tejkire, I. 402; Mhân, I. 207; İbn Hacer, Tehzlb, I. 260; el-Kettant, d-Muttofrafa, s. 47; Fuat Sesgin, GAS, I. 354-355.
[923] Bkz. tbıı Sa'd, Tabaköt, VI, 279; İbn Kuteybe, el-Ma'arif, s. 226; İbn Ebt Hâtûn, Kitöbu'l-cerh, II. 2, 334-335; ez-Zehebf, Tezkire, I. 353-354; Mhân, III. 16; İbn Hacer, Tehzlb, VII. 50-53; tbnul-'Imâd, Şezerât, II. 29; el-Kettânî, et-Mtutafrafa, s. 47.
[924] İbn Ebt HfitİIm, KUâbul-cerh, I. 1, 141-142; ez-Zehebi, Tezkire, I. 414-415; el-Ket-tfint, el-Mustapafa, s. 213.
[925] Bkz, İbn Sacd, Tabaköt, V. 368; el-Buljârt, Târih, III. 1, 96-97; tbn Kuteybe, el-Ma-lârif, s. 229; ez-Zehebt, TVjfcıre I. 413-114; İbn Hacer, Trhzlb, V. 215-216; İbnu'l-'lmâd, Şe-%cröt, II. 45-46; el-Kettant, el-Mustafrafa, s. 50; Fuat Sezgin, GAS, I. 103-104.
[926] Bkz. İbn Ebt Hâlim, KUâbu'l-cerh, II. 1, 326; ez-Zehebt, Tezkire, I. 459-460; Mhân, I. 534 ;II. 236; İbn Hacer, Tehşjb, IV. 244-245; Ibnu'-'Imâd, Şezerât, II. 59.
[927] Bkz. el-BıûjârF, Târih IV. 2. 72-73; İbn Snteybe, e/-MaW, s. 229; ibuEbl ŞatİIm, KüâbuH-eerh, IV. 1, 438; İbn Ebt Yala, Tab'^'ul-HanâbiU, I. 341-345; fi-ichebl, Tefkire, I. 421-422; tbn Çacer, Tehztb, X. 107-109; İbnu'l-'lmad, Şezerât, II. 66; cl-Kcttâıt, A-Muttafrafa, s. 47.
[928] Bkz.lbn Sa'd, To^akât, VII. 2, 205-206; el.BubÂrt, Târih, IV. 2. 100; İbn Ebl Biatim, Kitâbu-Ucerh, IV. 1, 463-464; el-Ratib el-Bağdâdl, Târlhu Bağdâd, XIII. 306-314; eg-Ze-bebt. Tezkire, I. 418-420; MUân* IV. 267-270; İbn Hacer, Tehglb, X. 458-463; tbnu'l-'Imad, Şezerâl, II. 67; el-K«ttfint, el-MuMMfrıtfo, s. 47; Fuat Sesgin, GAS, I. 104-105.
[929] İbn So<<*, Jabakât, VI. 287; el-Bubarl, Târih, IV. 2, 291; İbn Ebl Hatim,
cerh, IV. 2, 168-170; e5-Zehebt, Tezkire, 1. 423; Mhân, IV. 392-393; ibn Hacer, Tehxfh, XI. 243-249; tbnu'l-'InısSd, Şeterat, II. 67; el-Kettânt, el-Mustafrafa, e. 47.
[930] Bkz. İbn Ebt Hâtûn, Kitâbul-cerh, II. 2. 162; eg-Zehebi, TeAira, I. 492-493; İbn Hacer, Tehştb, VI. 9-İ0; ibnaVImâd, Şeşerât,ll. 67; d-Kettânî, eUMusta$rqfa. b. 47-48.
[931] Bkz. İbn SaM, Tabakât, VII. 2, 80; el-Bo^ârl Tarih, III. 2, 266; tbn Çuteybe, «I-Ma'ârif, s. 229; tbn Ebl Hatim. Kitâbu'l-cerh, III. 1, 178; el-Hatîb el-Bağdâdt, Târlhu Bağdâd, XI. 360-366; eB-Zebebt, Tezkire, I. 399-400; Mhân, III. 116-117; İbn Hacer; Tehzlb, VII. 289-293; İbnu'l-lmad, Sezerdi, II. 68; el-Kettânl, el-Mustofrafa, z. 68; Fuat Sesgin, GAS, I. 105.
[932] Bkz. cl-Bu^ârt, Târjh, II. 1, 429; îbn Ebl Hatim, KUâbu'l-cerh, I. 2, 591; tbnu'n-Nedtm, el-Fihrîst, s. 335; el-Hatîb el-Bağdâdt, Târlhu Bağdâd, VHI. 482-484; es-Zehebl, Tezkire, I. 437; İbn Hacer, Tehzlb, III. 342-344; İbnul ^Imad, Şeşeraf, II. 80; el-Kettant, el-Mjutatrafa' o. 47; Fuat Sezgin, GAS, I. 107.
[933] Bkz. İbn Sa<d, Tabaköt, VI. 288; İbn Ebt Biatim, Kitâbul-cerh, II. 2, 160; lbnu'n-Ne-dhn, eUFİhritt, s. 334; el-Hatib el-Bağdûdl, Târih» Bağdâd, X. 66-71; ez-İgebebt, Tetkire, I. 432-433; Mhân, II. 490; tbn Hacer, Tehzib, VI. 2-4; tbnul-^mâd, Şeseröc, II. 8,.; tbn Keglr, eUBidöys, X. 315; Tanribirdt, en-Nucüm, II. 282; el-Kettant, el-Mustatrafa, 8. 31, 34, 50; Fuat
Sezgin, GAS, I. 108-109.
[934] Bkz. el-Bufeâri, Târih, I. 1, 379-380; tbn Ebt Hatim, Küâbu'l-nrh, I. 1, 209-210; tbnu'n-Nedtm, el-Fihrist, b. 335; Ebü Nu'aym, Ildye, IX. 234-238; et-Biatib, Târlhu Bafdâd, VI. 345-355; tbn Ebl yala, Tabakâtu'l-ffanâbae, I. 109; tbn HalUkan, Vafeyat, I. 179-180; eg-ZehebİTehire, I. 433-435; MUâa, I. 182-18»; tbn Hacer, TehfO,, I. 216-219; Ibuu'İ-'Im-âd, Ştzerât. II. 89; el-Kettânl, el-Muttatrafa, s. 49; Fuat Sezgin, GAS, I. 109-110.
[935] tbn Sa<d, Tabaktı, VI. 288; tbn Ebi Hatim, Kilabu'Uejh, III. 1, 166-167; İbnu'n-Nodtm, 9Î-Fihrü$, s. 334; el-Hatib el-Bağdadî, Târjhu Bağdâd, XI. 283-288; »i-Zehebt, Tezkire, 1. 444; Mhân, III. 35-39; tim Hacer, Tehzlb, VII. 149-151 Ibuu'l-'lınâd, Şezerât, II. 92; İbn Kesir, el-Bidâye X. 318; el-Kettânt, <A-MusW<tfa> s- SO-97.
[936] Bkz. el-Buhârt, Târih, I. 2, 5; tbn Ebt Hatim, Takdimetu'I-cerh, s. 292-313; Küâbu'l-cer», I. I, 68-70; Ebû Nu'ayip. Hüye, IX. 161-233; el-Ha^ib el-Bağdâdl, Târlhu Bağd&d, IV. 412-423; tbn Hallikân, Vafeyât, 1. 47-49; tbn Ebt Ya'Iâ, Tabckâtu'l-^anâbil^ I. 4-20; Ebul-Ferec İbnu'l-Cevil, Menâkıbu*UİmöM Ahmed (Miaır 1349); ez-Zehebt, Tvzkire, I. 431-432; Târthu'l-ltlâm, I. 58-131 (Afemed M. Şâiir'in Mutntd neşri mukaddimesi); tbn Hacer, Tthtib I. 72-76; es-Subkl, Tabakâtu'ş-ŞâfıHyye, I. 299-221; tbn Kegtr, »LBid&yt, X. 325-343; Tanrl-
biidl, tn-Nucûm, II. 304-306; ibnnVIm&d, Ştıvât, II. 96-98; Ebû Zehre, Ahmed tbn &anbel (Kibirc 1949); el-KetUuu, et-Muttatrafa, s. 14, 24, 34, 46, 60, 90, 111; Fuat Sezgin, GAS, I. 502-509.
[937] Bkz. İbn Ebt Hatim, Küâbu'l-cerh, III. 2, 201; ez-Zehebt, Tezkire, I. 532-534 İbnu'l-Imâd, Şezeröt, II. 100-101; el-Kettâot, el-Mustatrafa, s. 48.
[938] Bkz. ez-Zehebf, Tezkire, I. 501; tbn Hacer, TehşJb, IX. 588-520; tbnu'l-'Imâd, Şeşeröt, II. 104; el-Kettânî, eUMuttatrafa, s. 50; Fuat Sezgin, GAS, I. 110-111.
[939] BLz. el-Buhart, Târih, I. 2, 7; İbn Ebl Hatim, Kitâbu'l-cerh, I. I, 77-78; el-Hatîb el-Bajçdâdt, TârJhu Bağdâd, V. 160-161; ez-Zehebt, Tezkire, I. 481-482; tbn Hacer, Tehztb, I. 84-85; İbnu'l-'lmâd, Seterdi. II. 105; el-Kettant, el-Mıutafrafa, e. 49.
[940] Bkz. İbn Ebl Hatim, KUâbu'l-ctTh, I. 1, 104; el-Hatib el-Bağdâdî, Târihu Bağdâd' VI. 93-95; İbn EM Yala, Tabakâtu'l-lfanâbik, 1. 94; ez-Zehebi, Teşkire, I. 615-516; MUân, I. 35-36; İbn Hacer, Tehzlb, I. 123-125; tbnu'l-'Imâd Şeşerât, II. 113; el-Kettfinî, d-Mustafrafa, e. 48.
[941] Bkz. el-Bub&rf, Târih, I. 2, 7; İbn Ebt Hatim, Kuâbu'l-terh, 1. 1, 39; el-Hatib el-Bağ-dadf, Tdrîku Bağdâd, IV. 6-7; ez-Zehebl, Tezkire, 1. 505; İbn Haeer, Tehzlb, I. 10-11; İbnu'l-cIm&d, Ştferdi, II. 110; Fuat Sezgin, GAS, I. 112.
[942] Bkz. ez-Zehebt, Tedbire, I. 534; 1 bu Hacer, Tehzlb, VI. 435-457; İbnu'l-'lroad, Şeze-rât, II. 120; el-Kcttânl, el-Mustafrafa, s. 50; Fuat Sezgin, GAS, I. 113.
[943] Bkz. İbn Ebt Hatim, Küâbu'l-cerh, IV. 1, 117; İbn Hac*r, Tehtjb, IX. 496; el-Kettanl, eUMustafrafa, s. 53.
[944] Bkz. İbn Ebt Hatim, KUâbu'l-cerh, I. 1, 234; İbn Ebt Ya'lâ, Tabakâtu'l-Jffanâbile, I. 113-115; el-Hatîb el-Bağdâdt, 3V£&u Bağdâd, VI. 362-364; ez-Zehebt, Tezkire, I. 524-525; İbn Hacer, TehşJb, I. 249-250; el-Kettant, el-Mıutafrafa, s. 51; Fuat Sezgin, GAS, I. 509.
[945] Bkz. ez-Zehebt, Tezkire, I. 529; Mîsön, III. 121; lbnu1-cImSd, Sezerdi. II. 126, el-Kettânt, el-Mıutafrafa, s. 48.
[946] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerH, IV. 2, 202; el-Hatib el-Bağdâdî, Târifya Bağdâd, XIV. 277-280; ez-Zehebt, Tezkire, I. 505-507; Ibu Hacer, TehşJb, XI. 381-382; İbnu'l-lmftd, Şeşerât, II. 126.
[947] Bkz. İbn Ebt Hitim, Kitaba'Uerb, 1.1, 214-215; el-Hatib el-Bağd&dt, Târlfyu Bağdâd. VI. 366-369; ez-Zehebt, Teşkire, I. 518-519; İbnu'l-'lmad, Şezerâl, II. 126; el-Kettant, tafra/a, s. 48.
[948] Teicemeei ileride verilecektir.
[949] Bkz. ez-Zehebt, Tezkire, I. 578-579; Ibnu'l-'Imâd, Şezerât, II. 138.
[950] Bkz. İbn Ebt Hatim Küdbal-rrrh, I. 1, 67; el-Hatîb el-Bağdadl, Tâdhu Bağdâd, IV. 343-344; ez-Zehebt, Tezkire, I. 544-545; İbn Hacer, Teft?», I. 66-67;

ibnuVImâd, Şescrâf, II. 138; el-Kettânt, el-Mustafrofa, s. 48, 65; Fuat Sezgin, GAS, I. 135.
[951] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cer^ I. I, 53; es-Zehebt, Tezkire, I. 521; 1b» Hacer, Tehzib, I. 34-35; lbnu'l-*Imâd, Şeşerât, II. 137; el-Kettânf, el-Muslafrafa, s. 51.
[952] Tercemesi ileride verilecektir.
[953] Bkz. el-Hatib el-Bağdâdt, Târthu Bağdâd, XIV. 281-283; ez-Zehebt, Teşhire, I. 577-5Î8; îbn Kegtr, eUBidâye, XI. 35; Tanrtbirdİ, en-Nueüm, III. 37; îbnu'l-'Imâd, Şeşerât, II. 146; Fuat Sezgin, GAS, I. 144.
[954] Bkz. İbn Ebt Hâtûn, Takdimetul-cerh, e. 328-349; el-Hatllı el-Bağdâdt, Tdrlhu Bağdâd X. 326-337; İbn Ebi YaMâ, fabakâtu'l-HanâbUe, I, 199-203; İbn Hacer, Tehzîb, VII* 30-34; Fuat Sezgin, GAS, I. 145.
[955] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerh, I. I, 78; ez-Zehebt, Tezkire. I. 564-565; Mlzân, I. 158; tbn Hacer, Tehzlb, 1. 83-84; el-Kettânt, el-Mustafrafa, s. 49.
[956] Bkz. Kitâbu'l-cerk, III. 1, 395; ez-Zehebt, Ttzkire, J. 561-562. el-Kettünt, el-Mustafrafa, s. 49.
[957] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerff, I. 1, 79; el-Kettânî, el-Muıtatrafa, s. Sİ.
[958] Bkz. tbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerh, İH. 2, 187; es-Zehebt, Tezkire, I. 581; Mizan, III. 447; İbn Hacer, Tekşlb, IX. 15-16; el-Kettânt, el-Mustafrafo, s. 52.
[959] Bkz. İbn Ebt Ya^â, Tabakâtu'l-ffanâbUe, I. 120; ez-Zehebt, Teşhir*, I. 629-631; İbn Kesir* el-Bidâye, XI. 56-57; İbnu'l-'lmâd, Şeşerât, II. 169; el-Kettânl, el-Muatafrafo, s. 56; Fuat Sezgin, GAS, I. 152.
[960] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kitâbul-cerh, I. 1, 48; ez.-Zehebt, Teşkire, İ. 594-595; İbn Kesir. eUBİdâye, XI. 56; ibnuVImâd, Şeşerât, II. 168-169; el-Kettânt, el-Mustatrafa, s. 51; Fuat Sezgin, GAS, I. 149.
[961] Bkz. el-Kettânl, el-Mu$tafrafa, s. 52.
[962] Bkz. İbn Ebt Hatim, Kiuibu'l-cerh, III. 1, 153; tbn Ebt Yala, Tabakâtu'l-IIanâbiIe, I. 221; ez-Zehebt, Tezkire. I. 621-622; İbn KeBtr, el-Bidâye, XI. 69; tbnu'MImâd, Sezerdi, II. 176; Fuat Sezgin, GAS, I. 600-^01.
[963] Bkz. el-Şatib el-Bağdâdt, Törihu Bağdâd, VIII. 218-219; e8-Zehebî, TeşkİrelI. 619 620; MJzân, I. 442-443; tbn Kesir, el-Bidâye, XI. 72; İbnul-lmad, Şezerât, II. 178; Fuat Sezgin, GAS, I. 160.

[964] Bkz. îbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerb, I. 1, 158; e-Zehebt, Tezkire, I. 625-626; el-Ket-tânt, eUMustatrafa, s. 51.
[965] Bkz. eg-Zehebt, Teşhire, I. 622-623; Mizan, IH. 143; Ibn flacer, TehzOt, VII. 362-363; Ibn Kegtr, el-Bidâye, XI. 82; Tanribirdt, en-Nucûm, III. 121; el-Kettânî, et-Mustafrafa, b. 49; Fuat Sezgin, GAS, I. 161.
[966] Bkz. Ez-Zehebt, Teşhire, I. 680-682; Ibn Hacer, Tehşjb, II. 368-369; el-Kettânt, et-Mustalrafa, s. 52.
[967] Bkz. el-KettûnİI, el-Mustafrafa, s. 52.
[968] Bkz. aynı eser, *. 49. eg-Zehcbl, Teşhire, I. 675-676.
[969] Bkz. Aynı eser, s. 53.
[970] Bkz. el-Hatîb el-Bağdâdi, Târlku Bağdâd, IV. 334-335; ez-Zehebi, Teşhire, I. 653-654; Mtzân, I. 124-125; İbnu'l-'lmâd, Sezer üt, II. 209; eî-Kettfinl, el-Muaıafrafa, s. 51; Fuat Sezgin GAS, 1. 162.
[971] Bkz. ez-Zehebt, Tethire, I. 663-664; tbn Hacer, TehşVa, I. 62; îbnu'l-cImad, Şe*e-Tüt, II. 209; el-Kettânt, el-Mustatrafa, s. 52-53; Fuat Sezgin, GAS, I. 162.
[972] Bkz. el-ljalib el-Bağdâdf, Târihu. Bağdâd, III. 315-318; ez-Zehebt, Teşhire, I. 650-653; tbn tiacer, Tehzlb, IX. 489-490; es-Subkl, Tabakâtu'9-Şâfıı tyye, II. 20-26; Ibn Kesti-, el-Bidâye, XI. 102-103; tbnu'MImâd, Şezerât, II. 216-217; Tanribirdt, en-Nucüm, III. 161; el-Ketıüiii, el-M üstat rafa, s. 51; Fuat Sezgin, GAS, I. 494.
[973] Bkz. es-Zehebt, Teşhire, I. 686-687; el-Kettânt, el-MuMtap-afa, s. 53.
[974] Bkz. tbn Ebt Çâtim, Kitâbu't-cerfh III- 2. 298; tbnu'n-Nedlm, el-Fihrist, s. 337-338; eg-Zehebt, Tezkire, I. 662-663; Mizan, III. 607; lbnu*l-ıImâd, Şezerât, II. 226; el-KettSnl, tl-Muatatrafa, *. 48; Fuat Sezgin, GAS, I. 163.
[975] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 233-238.
[976] Bkz. İbnul-Cevzt, Menâktbu'l-tmâm Ahmed, s. 13 vd. Ahmed tbn Hanbd'in terce-meşini veren kaynakların Üstesi için bkz. 881 No. lu dipnot,
[977] Ez-zehebi.ebt, Târtfyu't-ttlâm (Mutned'in Ahmed M. ŞSkir negrinde yer almigtn- I. 58-
131).
[978] Ibn Keglr, tl-Bidâye, X. 326.
[979] İbnu'l-Cevzt, Menöktbu'l-hnSm Abmtd, a. 69.
[980] Ez-Zehebî, Târifyu'Uhl&m (Musned'ten).
[981] Ebû MüBâ el-Medint, Haşâ'itu'l-Muaned (Aljmed M. Şâkir tarafindan Mutned mukaddimesinde nakledilmiştir) I. 23; keza bkz. es-Suyütî, Tedrîbur-râvl, s. Î01.
[982] Bkz. îhtifönful&mVl-hadîş ma"a şerb&i el-Bâ'iai'l-baştş, a. 33-34; es-Suyûtî, Ted-ribıfr-rövl, s. 101.
[983] Îbnu'l-Cezert, el-Muş^adul-Ahmed fi hatmi Mutnedi'l-îmâm Ahmed, (Ahrned M. ŞSkîr tarafından Musned neşrinde nakledilmiştir, I. 29).
[984] Ebü Müsâ el-Medtnt, gaşâifu'l-Musned (ATuaned, I. 21).
[985]Aynı yer.
[986] Es-Suyütl, Tedrtim'r-rövî, a. 100.
[987] tbn Hacer'in bu ı!seri el-ljCavlu't-muaedded fypştbbi'anVl-Mutned adı ile göhiet ka-
[988].Es-Suyfift Ttdrlbu'r-rSvI, s. 101.
[989] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 239-242.
[990] İbn Sa'ii, fabakât, VII. 2. 76; İbn Ebt Tlûtitn, Kitâbu l-cerf^ III. 1, 72; İbna'n-Nedbn, el-Fihrist, s. 333; eS-Zehebl, Mhân, II. 681; İbn T.Iaeer, Tthtlb, VI. 450-453.
[991] Bkz. eg-Zehebt, Teşhire, I. 411-443; Mistin, III. 584; el-Kettânl, el-Mustafrçfa, g. 27.
[992] Bkz. el-Bu&ârt, TârU}, II. 1 516; tbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerh, II. 1, 68; efZehebl, Ttikire, I. 416-417; MUân, II. 159; İbn Hacer, TAxlbt IV. 89-90; lbnKe8îr, el-Bidâye, I. 299; el-Kettânt, el-Muslafrafa, s. 27; Fuat Sezgin, GAS, I. 104.
[993] Bkz. İbn Ebf Çitim, KUöbul.ctrh, II. 1, 198; ez-Zebebl, Teşhire, I. 452; İbn Qacer, Tehzlb, IV. 251-252; el-Kettâai, el-Mustafrafa, s. 28.
[994] Bkz. İbn Ebt Hatim, KUâbıSl-cerh, I. 2, 21; el-Hatfb el-Bağdüdt, Târlfyu Bağdâd, VII. 365-366; ej-Zehebl, Tezkire, I. 522-523; İbn Hacer, Tehzlb, II. 302-303; ibnnVlmid, Şeterât, II. 100; el-Kettânt, et-Mustafrafa, s. 27-28.
[995] Bkz. tbn F.bî Hatim, Kilâbu'l-cerh, II. 2, 99; el-Hatlb el-Bağdadt, Târlhu Bağdâd, X. 29-32; ez-Zehebt, Tetkire, I. 534-536; İbn Hacer. TehzJb, V. 294-296; Tanribirdt, en-NueÜm, III. 22-23; İbnu'l-'lmad, Ş«awö(, II. 130; es-Suyött, Tcdr»uV-rĞt.f, s. 101-102; el-Kettanf, el-Mustalrafa, s. 25; Fuat Sezgin, GAS, I. 114-115.
[996] Bkz. İbnu'n-Nedlm, el-Fihrist, s. 334-335; el-Hatib el-Bağdâdt, Târlhu Bağdâd, V. 110-112; tbn Ebt Yala, Tabakötu'l-Çanâbİle, I. 66-74; es-Zeheti, Tezkire, I. 570-572; İbn Hacer, Tehzlb, I. 78-79; İbn Keetr, el-Bidâye, XI. 108; lbnu'l-cImâd, ŞeşerS, II. 141-142; el-Kettânt, el-Muatafrafa, s. 60, 111. Fuat Sezgin, GAS, I. 509-510.
[997] Tercemesi ilende ayrıca verilecektir.
[998] Tercemesi ileride ayrıca verilecektir.
[999] Tercemesi ileride ayrıca verilecektir.
[1000] Bkz. 909 No.lu dipnot.
[1001] Bkz. İbnu'n-Nedlm, el-FihrUt, s. 338; el-Ha^b el-Bağd&dt, Târlfyu Bağdâd, VI. 120 -124; es-Zehebt, Teşfeire, I. 620-621; tbnul-lmâd, Şeprat, II. 210; el-KetUnl, el-Mutafrafo, ». 27; Fnat Sezgin, GAS, I. 162.
[1002] Bka. lbnu'l-1m«d, ŞeşerSt, II. 227; el-Kcttfint, el-Mutafrafa, s. 28.
[1003] Tercemesi aşağıda verilecektir.
[1004] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 242-244.
[1005] Horâsan'm müsliunanlar tarafından fethi Birasında, bu kasabanın erkekleri, müslü-man ordusunun geldiğini haber alınca kasabayı terkedip gitmişler ve geride yalnız kadınları bırakmışlardır. Müslümanlar, kasabada kadınlar (niafi*) dan başka künsenîn bulunmadığını anlayınca, bunlar öldürülmez, diyerek kasabayı terketmişierdir. Bundan sonradır ki burası "kadrolar" manâsmda 7Vw£* ile isimlendirilmiştir.
[1006] Uâşiyetut-SİndI ala Sünen «b-Nmö'I (mukaddime), I. 3.
[1007] En-NeaâTnin tercemesi için bkz. İbn ÇaHikan Vcfeyöt, I. 5<M»; 1 698-701- İbn W«cer. TA&, 1. 56-39; es-Subkt, TaH^*?-?*"^»^ H el-Bidüy*, XI. 123-124; Ibnu'l-'ImSd, Ş»«rö, İL 2Î9; Fuat Scsgİn, GAS, I. 167-169.

[1008] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 244-245.
[1009] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 247-249.
[1010] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 249-250.
[1011] Bkz. Ibn SaSi, Tabakât, V. 399; Ibn Çuteybe, el-M*ıârif, s. 226; Ibn Ebi Hitim, Ki-Uerly, III. 1, 38-39; İbnu'n-Ncdtm, d-Fihrüt, b. 332; tbn ÇalnkBn, Vafeyât, II. 385; ez-Zehebt, Tezkire, I. 364; MUân, II. 609-614; tbnnl-lmid, Şeşeröt, II. 27; Ibn tfaeer, Tehilb, VI. 310-315; Ibn Kesir, eUBidöye, X. 265; dt-Kettint, «l-Mustatrqfa, e.
31; Fuat Sezgin, GAS, 1.99.
[1012] Bkz. el-Bnhart, Târify, II. 2, 12; Ibn Ebl Çfitim, Küöbu'l-cerb, II. 1, 113; ez-Zcoebl, Tetkirt, I. 468-469; îbo
^acer, Tehflb, IV. 190-191; el-KettSnl, el-MuUafrafa, s. 31.
[1013] Bkz. 878 Nojn dipnot.
[1014] Bkc. 904 No Ju dipnot.
[1015] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 250.
[1016] Bkz. 953 No.lu dipnot.
[1017] Tercemesi ileride verilecektir.
[1018] TercemeBİ ileride verilecektir.
[1019] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 250-251.
[1020] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 251-257.
[1021] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 257-260.
[1022] TetkiretuH-huffâi, II. 1072-1073.
[1023] Bkz. rl-Buhârt, Târih, II. 2, 337; İbn Ebl Hâtbn, KUöbu'l-cerh, 21. 1, 463; es-Zehebt, Teşhire, I. 366-367; Mbün, II. 325; İbn Btaccr, Teh$Jb, IV. 450-453 el-Kettânt, el-Muitafrafa, %. 65; tbnu'i-'lmâj, Şef erat, II. 28.
[1024] tbn Sa'd, Tabakâı, VII, 2, 48-49; el-Ruharl, Tdri^ I. 1, 132; İbn EbİHStim, Kitâbu'lterh, III. 2, 305; el-TJatlb «I-Bağdadl, Tarîhu Bağdâd, V. 408-412; ez-Zehebt, Tezkire, I. 371; Mizan, III. 600-601; İbn ?acer,
Tehzlb, IX 274-276; !bnu'I-cIm2d, Şe}erât, II. 35; el-Kettânl, el-Mtutafrafa, s. 65; Fuat Sezgin, GAS, I. 100.
[1025] İbn Sa'd, Tabakta, VII. 2, 174; el-^atib el-Ba|dâdt, Târifyu Bağdâd, XI. 72-75; «f-Zehebl, Tezkire, I. 381; İbn Hacer, Tehfîb, VI. 98-101; Fuat Sezgin, GAS, I. 100-101.
[1026] Bkz. tbn Ebl Hâüm, Kitâbu'l-cerb, I. 2, 31-32; el-yatib el-Bagdâdl, Târlfyu Boğddd, VII. 394-396; ez-Zehebi, Tezkire, J. 502; tbn Hacer, Tehzlb, II. 293-294; İbnu'l-'lmâd, Şefs-rât, II. 136; İbn Kesir, eUBidâyt, XI. 29; el-Kettint el-Mustafrafa, e. 65; Fuat Sezgin, GAS, I. 134.
[1027] Bkz. 895 No.lu dipnot.
[1028] Bkz. el-Hatli, el-Bağdadt, Târlfıu Bağdâd, III. 415-418; tbn Ebt Ya'la, Jabakitu'U Hanâbüe, I. 327; ez-Zehebt, Tezkire. I. 530-532; tbn Haccr, Tehiib, IX. 511-516; tbnul-lmid Şezeröt, III. 138; el-Kettânt, el-Mustafrafa, e. 82; Fuat Sezgin, GAS, I. 134.
[1029] Bkz. ez-Zehebt, Tezkire, I. 517; tbn Hacir, Tehılb, IX. 240-241; Fuat Sezgin, GAS, I. 141.
[1030] Bkz. İbn Ebt Hâüm, KitâbuUtrh, I, 1, 52; lbnu'n-Nedtm, eUFihrist, e. 335; eHJa-üb el-Bağdidi, Tdrifyu Bağdâd, IV. 163; tbu Ebl YaHS, Tabattâtüll-#anâbiU, I. 44; efZehebt, Tetkire, I. 596; tbn Kegtr, eUBİdâye, XI. 66; Taaribirdl, en-Nucüm, III. 83; İbnuVImİd, Ş**erât, II. 174; Fuat Sezgin, GAS, I. 319-320.
[1031] Bkz. 909 No.lu dipnot.
[1032] Bkz. 930 No.iu dipnot.
[1033] Bls. Törîku Bağdâd, IV. 306-307; Tezkire, I. 639-640; ŞejerS, II. 265.
[1034] Bkı. 944 No.hı dipnot.
[1035] Bkz. es-Zehebl, Teshin, I. 682-683; İbnu'l-lmfid, Şeşarât, II. 221.
[1036] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 260-262.
[1037] Bkı. 953 No.lu dipnot.
[1038] Bkz. 963 No.ln dipnot.
[1039] Bkz. İbn SaM, Jabakât, VI, 279-280; el-Bu^arf, Târih, IV. 1, 118; İbn Çuteybc el-Mo^if, b. 229; tbn Ebt Hatim, KUöbu'l-cerly, III. 2, 61-62; İbnn'n-Nedim, ti-Fihrist, s. 331; el-Çatib cl-Bagdâdl, Târlhu Bağd&d, XII. 346-357; et-Zehebl, Tedârefl. 372-373; Mhön, III. 350-351; tbn tîaccr, Teh}ib, VIII. 270-276; el-KcttSni, et-MuMofrafa, s. 35; Fuat Sezgin, GAS, I. 101.
[1040] Bkı. d-Bub2rf, Târlfy, I. 2, 39; tbn Ebl flatim, Kûâbu'l-ctrh, 1. 1, 268; el-ga^b el-BağdSdf, Tâtyu Bağdâd. VII. 27-30; eg-Z«Iı«bt, Tezkire, I. 409; ibn Hacer, Te/ıjîfc, I. 196; Fuat Sezgin, GAS, 1.102.
[1041] Bkz. 873 No.ln dipnot.
[1042] Bin. 877 No.lu dipnot.
[1043] Bkz. Üm SaSl, Tabak*, VII. 2, 58; cl-Bu*ârİ, Târl^ III. 2, 284; Um Ebt Çitim, Tafafcnw*u'J-e«-k •. 319-320; KitSbu'l-cerh, III. 1, 193-194; İbnu'a-Nedlm, *l-Fihrist, s. 336; el-^ikim cn-NeyObûrt, Marifet «ııtemİ'Had^, s. 71-72; d-Şafıb d-Bagdldl, Törîku B^ğdid, XI. 458-473; es-Zehebl. Tepkir*, 1.428-429; M&fci, III. 138-141; u-S
I. 366-368; TwırtbİrdT, tn-Nucüm, II. 277; îbn U«cer, T<A,tt, VII. 349-357; rat, II. 81; Fuat Seıgin, GAS, I. 108.
[1044] Bks. 878 No M dipnot.
[1045] Bkz. 881 No.la dipnot,
[1046] Bkz. 883 Noju dipnot.
[1047] Bkz. el-Bnbâit, Târih, IV. 2, 248; ez-Zehebt, Teşkire, I. 507-508; tbn Hacw, Tekâbt XI. 70-71; îlnuM-'Ioıad, Şeterât, II. 104; Foat Sezgin, GAS, I. 111.
[1048] Bkz. tbn Ebt Hâlim, Kûâbu'l-cerh, I. 2, 49; Ibnn'l-'Imad, Şe^röz, III. 111.
[1049] Bkz. İbn Ebl Hatim, Kitâbu'l-cerh, II. 2, 263; ez-Zebebt, Mitân, II. 579; tbn Hacer, Tehzîb, VI. 234-235; el-Kettani, el-Mustatrrfo, s. 34.
[1050] Bkz. tbn Ebl Batim, Kitâbu't-cer*. I. 2, 223; el-Hatîb el-BağdSdl, TSrihu Bağdâd, VII. 160-162; ez-Zehebt, Teşhire, I. 550-551; tbn tfacer, Tthnb, III. 48-49; ibnnVImaa, Şeteröt, II. 124; Fuat Sezgin, GAS, I. 113.
[1051] Bkz. 960 No.K. dipnot.
[1052] Bkz. 966 No.lu dipnot.
[1053] Bkz. 961 No.lu dipnot.
[1054] Bkz. 899 No.hı dipnot.
[1055] Bkz. tbn Ebl Hatim, KUâbu'!-cerh, I. 2, 320; d-Hutib el-Bağdadt, Târihu Bağdâd, VIH. 286-287; İbn Ebt Yala, Tabakâtu'l-ffanöbüe, I. 143-145; ez-Zebebt, Tefrir; I. 600-601; Tanri-birdt, en-Nucüm, III. 70; tbna*l-*Imâd, Şe^aröt, II. 163-164; Fuat Sezgin, GAS, L 510.
[1056] Bkz. 939 No.hı dipnot.
[1057] Bkz. 950 No.la dipnot.
[1058] Bb. İbn Ebt Hâtûn, Takdimttu'l-cerh, *,. 349-372; el-Şatib el-Bağdâdi, Târtyu Bağ-död, II. 73-77; tbn Ebl Yala, T<*bakâtuyl~&anâbÜ<s, I. 284; eg-Zehebt, T&kire, I. 567-569; Ibn Çacer, Teh*0>, IX. 31-34; İbnu'l-'lmâd, Şezeröt, II. 171; Fuat Seugin, GAS, I. 153.
[1059] Bkz. 951 No.lu dipnot.
[1060] Bkz çl-IJatib el-BağdidİT, Târtyu Bağdöd, X. 89-91.
[1061] Bkz. eî-Zehebt, Tezkire, I. 584; tbnu'l-'Imâd, Şeterât, II. 190.
[1062] Bkz. tbn Ebt ÇâtİTm, KİTâbu'l-cerfy, H. 2, 7; el-Ça^b el-Bağdâdt, Târlfyu Bağdöd, IX. 375-376; tbn Ebt Yala, TabakâtuUHanâbile, I. 180-188; ej-Zehebt, Teşhire, I. 665-666; İbn Hacer, Teh;0>, V. 141-143; İbn Kestr, d-Bidâye, XI. 96-97; lbnu'l-cImâd, Şeşeröt, II. 203-204; Fuat Sezgin, GAS, I. 511.
[1063] Bkz. 915 Nolu dipnot.
[1064] Bkz. 916 Nofa dipnot.
[1065] Bkz tbmı'n-Nedlm, 4-Fihritt. s- 334; es-Zehebl, Tezkire, î. 661-662; MUân, IIL «42-643; ibnuVImid, Şefcrot, II. 22«ç fwt Sezgin, CAS, I. 164.
[1066] Bkz. 917 No.ht dipnot.
[1067] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 262-264.
[1068] Bkz. Tezkire, 1. 637, 686.
[1069] Bkz. ez-2ebebt, Teşhire, I. 686; İbnu'l-'lmâd, Şe;erâl, II. 193-194.
[1070] Bkz. İbn Ebt lifttim, Kuâbn'l-ter^ I. 1, 54; el-ÇaÇlK Tdrlff,, Bağdâd, IV. 186-187; es-Zenebf, Tışkin, I. 637; tbnuVImftd, Şeşeröf, II. 192.
[1071] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 264-265.

[1072] Bkz Îbn Ebt Hatim, Kitâbu'l-cerh, III. 2, 201-204; İbnu'n-Nedtm, el-FikrUt s. 308-310; EbS Nu'aym, Çüyt IX. 63-161; el-gafib el-Bağdâdt, Târihu, Bağdâd, II. S6-73; ibn Şallikân, Vefeyât, III. 305-310; îbn Ebt Yala Tabakötu'l-tfanâbUe, I. 280-284; eg-Zehebt, Ttaki-re, I. 361-363; Îbn Bacer, Tehtib, IX. 25-31; es-Subkl, Taba^âtu'f-ŞöfİHyye, I. 172-175; Îbn Ke-8lr, d-Bidâye, X. 251-254; tbnu1-<Imad, Şnaeröl, II. 9-ll;Tanrlbirdl, en-Nucüm, II. 176-177 Fuat Sezgin GAS, I. 484-490.
[1073] Bk*. el-tfatib. Târtyu Bağdâd, X. 170-171; ibnuVImâd, Sejerdl, II. 169,
[1074] Bkz. 961 No Jn dipnot.
[1075] Bkz. es-Zehebt, TeMre, I. 314-315; Îbn IJacer, T*/.,», X. 43T-438; lbnu'l-cImad, Şeşeröf, II. 7-8.
[1076] Bkz. îbn gacer, Ttkrib, X. 246-248; İbnul-'lmâd, Şeşerât, II. 24-25.
[1077] Bk*. Ibu SaS, TOk^öi, VIL 2, 93; Îbn EM Uötim, KUâbu'l-eesh, III. 2,111; Ibnu'n-Nedtm, a-Fihrüt, b. 112; el-Çatîb el-Bağdftdt, Törlju Bağdâd. XII. 403-416; e$-Zehebi, Teskin, I. 417; Îbn Haccr, Tehnb, VIII. 315-318; İbnnl-'lmid, Ştferöt, II. 54-55; Îbn Ke»h\ tl-Bidâye, X. 291-292; d-Kettint el-Muıtafrofa, a. 115.
[1078] Bkz. 1001 No.lu dipnot.
[1079] Bkz. 881 No.la dipnot.
[1080] Bkz. 939 No.lu dipnot.
[1081] Bkz. 950 No.lu dipnot.
[1082] Bkz. 983 No.lu dipnot.
[1083] Bkz. 881 No.lu dipnot.
[1084] Bkz. 960 No.la dipnot.
[1085] Bkz. 939 No.ta dipnot.
[1086] Bkz. 951 No.lu dipnot.
[1087] Bkz. ez-Zehebl, Tehire, I. 570; İbnu'l-'lmâd, >'e;eröl, II. 158.
[1088] Bkz. ez-Zebebt, Tetkirt, I. 687-688.
[1089]Îbn Sacd, Tabakât, VII. 2, 99; Îbn Ebî Çâtİm, Küâbu'l-ctrb, III, 2, 262; İbno'n-Ne-dtm, el-FihrİrT, a. 151; el-flatıb el-Bağdadl, TârİhU BağdSd, V. 321-322; Îbn HaUikân, Vafr-yât, III. 473; ez-Zehebt, Teıkire, 1. 425; Mhân, III. 560; Îbn I.Iacer, Tthzlb, IX. 182-183; îbnu't-'Imâd, Şeurât, II. 69; Tanrtbirdt, en-JVueüm, II. 258; Fuat Sezgin, GAS, I. 300-301.
[1090] Bkz. tbn Sa'd, &&*&** VII. 2, 91-92; el-Buhârl, Târih, IV. 2, 307; Îbn Ebt Hâünı, Takdimttu'l-tcrk, s. 314-319; Kitâbu'l-cerh, IV. 2, 192; tbuu'n-Nedlm, rl-Fihrist, s. 336; el-Ça^b el-Ba|dadl, TSrlbu Bağdâd, XIV. 177-187; îbn ÇalUkSn, Vaftyât, V. 190-193; e*-Ze-hebt, Teıkin, I. 429-431; Mhân, IV. 410; Îbn fUeer, Tehıib, XI. 280-288; Ibnu'l-'Iraâd, Şeşe-râi, II. 79-80; Fuat Sezgin, GAS. I. 106-107.
[1091] Bkz. 880 No.lu dipnot.
[1092] Bkz. el-BnbAzt, Târih, II- 1, 191; Îbn Ebt Hâliın, KUâbu'l-ccrh, I. 2, 378; İbnu'n-Nedtm, tl-FİhriAt, s. 338; Îbn Qalnkan, Vtfeyât, II. 14-15; ez-Zdbebl, Tezkire, I. 436-447; MU xân, I. 665; tbn Hacer, Tehtîb, III. 160-161; Ibnu1-(lmftd, Şeurât, II. 94; el-Kettânt, eLMv*-tafrafa, s. 97, 104; Fuat Sezgin, GAS, 1. 110.
[1093] Bkz. 960 No.lu dipnot.
[1094] Bkz. el-flatlb el-Bağdadi, TârİhU Bağdâd, IV. 214-215; ez-Zehebt, Teşfcıre, I. 560-561; Îbnu1-<lmad, Ştterât, II. 141.
[1095] Bkz. es-Zeh«b!, Tetkire, I. 579; İbnul-'lmâd, Şeıeröt, II. 161.
[1096] Bkz. 995 No.hı dipnot.
[1097] Bkz. 970 No.ln dipnot.
[1098] Bkz. Îbn EM Ya<la, rafcoidiu'i-PanâfcUe, I. 205-206; tbn Haccr, r«fc?&, VI. 236: ibnuVImM, ŞtgarSt, II. 177; Fuat Setgin, GAS, I. 302.
[1099] Bkz. 1027 No.lu dipnot.
[1100] Bkz. 1030 No.lu dipnot.
[1101] Bkz. 961 No.lu dipnot.
[1102] Bkz. 998 No.lu dipnot.
[1103] Bkz. İbn Sa'd, Tabakât, V. 367; tl-Buhâri, Târih, I. 2, 4. İbn Ebi Hatim, Küâbu'l-eerfy, 1. 1, 70; tbnu'n-Nedtm, el-FihrUt, s. 168; tbn Hacer, Tehaib, I. 79; el-Kettânt, el-Muttaf. rafa, s. 100.
[1104] Bkz. İbn EM Hatim, Kitâbul-cerb, I. 2, 285; İbnn'n-Nedlm, el-Fihrût, s. 166-168; İbn gallikân, Vafeyât, II. 68-69; ez-Zenehl, Teşkire, 528; Mîxân II. 66; İbn ÎJacer, Tehftb, III. 312; İbn Keelr, tl-Biddye, XI. 24; ibnuTImâd, Şeteröt, II. 133-134; Taoribirdf, en-Nueüm, III. 24-25; el-Kettânt, et-Mustafrafa, a. 100; Fuat Sezgin, GAS, I. 317. ^
[1105] Bkz. İbnu'tı-Nedlm, el-Fihrist, b. 169-170; el-Şafib el-Bağdfidt, Târlhu Bağdâd, XI. 208-210; İbn QaUikân. Vafeyöt, III. 114; cz-Zehebt, Tezkire, 1. 516~51*(; İbn Bacer. Tehtlb, VII. 460-461; İbnu'l-'lmfid, Şeşeröl, III. 46; Fuat Sezgin, GAS, I. 345-346.
[1106] Bkz. 952 No.lu dipnot.
[1107] Bkz. 983 No.lu dipnot.
[1108] Bkz. 881 No.lu dipnot.
[1109] Bkz. 960 No.lu dipnot.
[1110] Bkz. 961 No.lu dipnot.
[1111] Bkz. lbıı Ebt Çitim, Kitübul-rrrh, III. 2, 301; ez-Zehebt, Tejtire, I. 569-570; İbn l.Ucer, Tehûb, IX. 263; tbnu'l-'Imâd, Şezeröt, II. 120; el-Kettânt, el-Mustafrtfa s. 108.
[1112] Bkz. eg-Zehebt, Teşhire, I. 549; tbn Hacet, TehSU>, I. 181-183; İbn Kesir, tl-Biddye, XX. 31; İbnuVlmâd, Şezerât, II. 139; el-Kettânt, el-Mutafrafa, s.110; Fuat Sezgin, GAS, 1.135.
[1113] Bkz. 1032 No.lu dipnot.
[1114] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 265-268.
[1115] Prof. Dr. Talât Koçyiğit, HADİS TARİHİ, Türkiye, Diyanet Vakfı Yayınları: 269-272.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

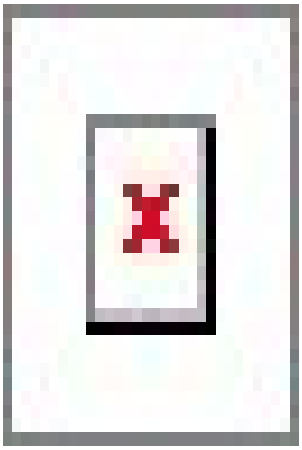

Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni

Çeviren: Prof. Dr. İlyas Çelebi - Yard.Doç.Dr. Adil Bebek - A.Yücel

Kitabevi Yayınları

HADİSTE METİN TENKİDİ METODLARI

ÖNSÖZ
I- Sünnetin Tedvini
II- Lafzan Ve Manen Rivayet
III- Hadis Uydurma Faaliyeti
A. Hadis Uydurma Faaliyetinin Başlaması:
B. Hadis Uydurma Sebepleri
a. Siyasî Fırkalar
b. İslâm Düşmanlığı
c. Irk, Dil, Mezhep Ve Bölge Tarafgirliği
d. Kıssacılık Ve Vaaz
e. İdarecilere Güzel Görünüp Şahsî Menfaat Temin Etme Düşüncesi
IV- Son Asırlarda Hadislerin Sahih Ve Zayıf Olduğuna Hükmetmek
V- Sened-Metin İlişki
1- SAHABEYE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ
Sahabenin Metin Tenkidi Hususundaki Ölçüleri:
I. Sünnetin Kur'an'a Arzı
1- Boşanmış Kadının Nafakası
2- Ölen Kimsenin, Yakınlarının Ağlaması Sebebiyle Azap Görmesi
3- Zina Çocuğunun Üç Şerliden Biri Olması
4- Hz. Peygamber'in Allah'ı görmesi
5- Üç Şeyde Uğursuzluk Olması
6- Mut'a Nikâhı
7- Ehli Eşeklerin Etinin Yenilmesi
8- Yırtıcı Kuşların Etinin Yenilmesi
9- Zifaftan Önce Kocası Ölen Kadının Mehri
II. Sünnetin Sünnete Arzı
1. Sünneti İlgili Olana Sorma ve Yaptığı Açıklamayı Kabul Etme
a. Oruçlunun Cünüp Olarak Sabahlaması
b. İnzal Olmayan Cinsî Münasebetten Dolayı Guslün Gerekmesi
c. Saç Örgülerinin Çözülmesi
d. Farz Tavafı Yaptıktan Sonra Âdet Gören Kadının Ülkesine Dönmesi
e. İhrama Giren ve İhramdan Çıkan Kimsenin Koku Sürmesi
2. İhtilaflı İki Hadisten Birinin Başka Rivayetlerle Desteklenmesi
a. Cenazeye Katılmak
b. Kocası Ölen Hamile Kadının İddeti
c. Üç Defa İzin İsteme
3. Rivayete Konu Olan Olayı Yaşayan Kişinin Görüşünü Tercih Etme
a. Hacda Önceden Kurban Gönderen Kişiye Kurbanı Kesilinceye Kadar Haram Olan Hususlar
b. Kadın, Köpek veya Eşeğin Namaz Kılanın Önünden Geçmesi
c. İhramlı Kimsenin Nikâhlanması
4. Olayın Birkaç Defa Meydana Gelmesi
III. Sünnetin Akla Arzı
a. Ateşte Pişen Bir Şeyi Yiyip İçmekten Dolayı Abdest Alınması
b. Cenazeyi Taşımaktan Dolayı Abdest Alınması
c. Uykudan Uyanan Kişinin Elini Kaba Sokmadan Önce Yıkaması
Sahabenin Hadisleri Tenkit ve Sıhhatlerini Araştırmalarına Örnekler
1. Kendi Anlayışlarına Göre Hadisin Metninde Bulunan Tuhaflık Dolayısı İle Hz. Peygamber'e İsnadını Araştırma
a. "Lâ İlahe İlallah" Diyen Kişiye Cehennemin Haram Olması
b. Günahlardan Arınma
2. İhtilaflı Hadisleri Birbiriyle Uzlaştırma, Çeşitli Vakalara Ve Her Birinin Zamanının Diğerinden Ayrı Olduğuna Hamletme Teşebbüsü
3. Bazı Konularda İki Tarafın Da Üzerinde İttifak Ettiği Bir Hükme Varmamaları
a. Küçük Abdestte Kıbleye Dönmek

b. Cünüplükten Dolayı Teyemmüm Etme
c. Peşin Mübadele Faizi
d. Toprağı Kiraya Verme
a. Şiir Ezberlenmesi
b. Hz. Peygamber'in Yaptığı Umrelerin Sayısı
c. Kişinin Ölüm Anındaki Elbisesi İle Dirîltileceği
2- MUHADDISLERE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ
I. Sünnetin Kur'an'a Arzı
II. Sünnetin Değişik Rivayetlerinin Birbirine Arzı
1. İdrac
İdracın Tespitindeki Zorluklar
2. Iztırab
3. Kalb
4. Tashif ve Tahrif
5. Güvenilir Kavinin Ziyadesi
III. Sünnetin Sünnete Arz!
IV. Hadis Metninin Tarihî Bilgilere Arzı
V. Hadisin Lafzı Ve Mânasının Bozuk Olması
VI. Hadisin Dinî Esas Ve Kesin Kaidelere Aykırı Olması
VII. Hadisin Münker Veya Muhal Bir Şeyi İçermesi
Şüpheler ve Cevaplar
3- FAKIHLERE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ
Sünnetin Kur'an Karşısındaki Yeri
Haber-i Vahid
Tarifi
Haber-i vahidin bilgi ifade etmesi ve delil olarak kullanılması
Haber-i Vahid ile İstidlalde Bulunanların Delilleri
Ravide Bulunması Gereken Şartlar
I. Sünnetin Kur'an'a Arzı
1. Hanefîlere Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı
2. Şafiî'ye Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı
3. Mâlik'e Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı
4. Sünnetin Kur'an'a Arzı İle İlgili Farklı Görüşlerin Değerlendirilmesi
a. Âm-Hâs
Am:
Ammın Hükmü:
b. Mutlak ve Mukayyed
Mutlak ve Mukayyedin Durumları:
Mutlakın Takyid Edilmesinin Şartı:
c. Nesih
Kur'an'ın Sünnet ile Neshi:
Sünnetin Kur'an ile Neshi:
d. Nassa Ziyade
Fatiha Okuma ve Mihrin En Azı ile İlgili Hadislerin Karşılaştırılması:
Namazda Ta'dil-i Erkân ve Cariyenin İddetinin İki Hayız Olmasına Dair Hadislerin Karşılaştırılması:
Namazda Ta'dil-i Erkân
Şira ile Abdest Alma Hadisiyle Celde ve Sürgün Cezasını Bir Arada Verme Hadisinin Karşılaştırılması:
II. Sünnetin Sünnete Arzı
Âm ve Hâs
Mutlak ve Mukayyed
Nesih
III. Sünnetin İcmaa Arzı
Medinelilerin İcmaı:
Mâlikîlerin Medinelilerin İcmaının Hüccet Olduğuna Dair Delilleri
Delillerin Tartışılması:
Mâlikîlerin Medinelilerin Amelini Esas Alarak Haberi Vahid Olan Hadisi Reddetmelerinin Tartışılması:
Medinelilerin İcmaının Dayanağı
IV. Sünnetin Sahabe Uygulamasına Arzı
Fakihlerin Sahabe Uygulamasını Delil Olarak Kullanmaları
Hanefîlerin Bu Konudaki Görüşlerinin Tartışılması
1. Ölçülerinin Tartışılması:
2. Bu Örnekler Üzerindeki Tartışma:
Bu Konuda Hanefîlerin Tenkidi
V. Sünnetin Kıyasa Arzı
1. Hanefîlerin Bu Ölçüye Bakışı
2. Kıyası Haber-i Vahide Tercih Edenlerin Delilleri
3. Bu Konudaki Delillerin Tartışılması
4. Mâlikîler ve Haber-i Vahidin Kıyasa Arzı
VI. Sünnetin Genel Esaslara Arzı
VII. Haberi Vahidin İnsanların Sıkça Karşılaştıkları Hususlara Arzı
SONUÇ
BİBLİYOGRAFYA ve İNDEKS
BİBLİYOGRAFYA

HADİSTE METİN TENKİDİ METODLARI

ÖNSÖZ

Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım diler, O'ndan affımızı isteriz. Nefislerimizin şerri ve amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse dalalete düşüremez, Allah'ın dalalete düşürdüğünü de kimse hidayete erdiremez. Allah'ın birliğine, ortağı olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğuna şehadet ederiz.

Kur'an ve sahih sünnet İslâm dininin iki aslî kaynağıdır. Sünnet gerçekte Kur'an'a raci' ve onun açıklamasıdır. O, Kur'an'ın mücmelini tafsil, muti akını takyid eder, âlimlerin çoğunun görüşüne göre, bazan Kur'an'da bulunmayan müstakil hüküm de koyar. Sünnete uymanın vacip olduğunu ve onun getirdiğine sarılmanın gerekliliğini Kur'an'dan öğrenmekteyiz. Ancak bir hadisin sahih olup olmadığını nasıl bileceğiz? Amel

edebilmemiz için isnadın sahih olması, metnin de sahih olması için, yeterli midir?
Muhaddislerin, senedlerin ne derece sahih olduğunu bilmeyi temin eden ölçüler koyduklarında şüphe yoktur. Onların ravileri tenkitleri ve ravilerin durumlarını araştırmaları son derece önemli bir iştir. Ravilerin durumları ve hadis illetleri hakkındaki kitaplar gerçekten çoktur. Ve bu kitaplarda farklı hadislerin senedlerini tenkid ederken riayet ettikleri köklü esaslar ve geniş tenkitler bulunmaktadır. Ancak ilel ve raviler hakkındaki kitapları inceleyen kimse, bu eserlerde hadis metinlerinin tenkit edildiğini bulamaz.
Mevzuat kitaplarında ise, sened ve metin tenkidini birlikte tetkik' edenlerin ilki muhtemelen İbnü'l-Cevzî'dir. O, genellikle önce hadisin senedini sonra da metnini tenkid etmektedir. Daha sonra bu konuda birçok muhaddis onun yolunu takip etmiştir. Nihayet İbnü'l-Kayyim, hadisin metnini nazar-ı itibara alarak uydurma olduğunu bildiren alamet ve kaideleri tespit etmiş ve bunları el-Menarü'l-münif adlı eserinde zikretmiştir.
Hadisçilerin eserlerini inceleyenler, onların metin tenkidi için kullandıkları ölçüleri açık bir şekilde göremezler. Çünkü onlar, bu ölçüleri müstakil olarak kaleme almamışlardır. Hadislerin illetlerini açıklayan ile-lü'1-hadis türü eserler çok olmakla birlikte, bildiğim kadarıyla metin tenkidi ile ilgili olarak İbnü'l-Kayyim'in söz konusu eserinden başka müstakil bir çalışma mevcut değildir. Bu sebeple, bu çalışmamızda muhaddislerin metinleri tenkit ölçülerini ele alıp tetkik etmeyi uygun gördük.
Fakih ve usulcülerin hadis metinleri ile ilgili araştırmalarına muttali olunca, onların bu sahada önemli gayret ve çatta sarfettikleri ortaya çıkmış oldu. Onların metinleri tenkit ölçüleri açık ve mükemmeldi. Bu bakımdan bu çalışma da onların kullandığı ölçülere yer verdik. Araştırmamız bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan meydana gelmektedir.
Girişte, başlangıçtan müsned ve musanneflerin yazılışına kadar sünnetin tedvinini, hadisin lafzan mı manen mi rivayet edildiği, hadis uydurmanın başlangıç ve sebepleri, son asırlarda hadisler hakkında zayıf ve sahih hükmü verilip verilemeyeceği, isnad ve metnin birbiriyle ne derece irtibatlı olduğu, metin hakkında sahihlik hükmü verilirken isnattan müstağni olunup olunamayacağı, senedin sahih olmasının metnin sıhhati için yeterli bir delil kabul edilip edilmeyeceği konularını özet olarak tetkik ettik.
Birinci bölümde, bizzat sahabe döneminde metin tenkidinin başladığını arzedeceğiz. Bunu da bazı hadislerin kabulü ve Hz. Peygamber'e nisbetinin sahihliğini te'kit için tenkidi etrafında aralarında cereyan eden ihtilaf ve münakaşalar ve bu esnada kullandıkları söz ve delillere dayandıracağız. Bu amaçla hadisin metin yönünden tenkit noktasında sahabeden naklolunan görüşleri gücümüzün yettiği kadar topladık ve bunlardan sahabenin tenkit ölçülerini çıkarmaya gayret ettik.
Onlara göre geçerli ölçülerin, hadisin Kur'an'a arzı, hadisin Resûlullah'ın sünnetinden çoğunluğun sahih saydığına arzı ve akla arzı olmak üzere üç grup olduğu ortaya çıkacaktır. Araştırıcı bu ölçülerin sahabe döneminde kullanılmaya başladığını görecektir.
İkinci bölümün konusu, muhaddislere göre tenkit ölçüleri olacaktır. Bu bölümde muhaddislerin tenkit ölçülerini tespit amacıyla, onların metni esas alarak tenkit ettikleri birçok hadisi bir araya toplayıp, bunlardan onların faaliyetlerini ortaya koyan esaslar ile, söz konusu hadisleri tenkitte kullandıkları ölçüleri çıkarmaya çalıştık.
Muhaddislerin metin tenkidinde kullandıklarını tespit ettiğimiz ölçüleri ana başlıklarıyla şöyle sıralayabiliriz:
Onlar öncelikle hadisin metnini Kur'an'a arzediyor, aralarını cem etme imkânı olmayacak şekilde ona aykırı ve muhalif olduğu zaman onun sahih olmadığına hükmediyorlardı.
Yine bu maksatla bir hadisin farklı tarik ve rivayetlerini birbirine arzederek hadiste ileride detaylarıyla inceleyeceğimiz idrac, kalb, ızdırab ve benzeri hususların bulunduğunu ortaya çıkarıyordu.
Keza onlar, hadisi sahih sünnete arzetmiş, ona muhalif ve muarız olanı reddetmiş, ihtilaflı hadislerin birçoğunun tercihini, metinleri esas alarak yapmışlardır.
Onlar, birçok hadisin tenkidinde tarihi ölçü olarak kullanmışlar, metninde tarihen sabit olan bir olaya muhalefeti tespit ettiklerinde, bunu hadisin sahih olmadığının delili kabul etmişlerdir.
Hadisin lafız ve anlamında rekaket bulunması da muhaddislerin kullandıkları ölçülerdendir. Hadisin anlamı, peygamberlik makamına uygun değilse veya kabulü ve tasdiki mümkün olmayacak, Peygamber'in veya diğer peygamberlerden birinin söylemesi veya yapması muhal olması hasebiyle onlara nisbeti mümkün olmayacak şekilde bir durum söz konusu ise bu, hadisin sahih olmadığına delil teşkil eder. Zira mânası bozuk, münker veya müstahil bir şeyi Peygamber'in söylemesi mümkün değildir. Hadiste bu gibi durumların bulunması ise, onun sahih olmadığına ve dolayısıyla Resûlullah'a nisbet edilemeyeceğine delildir.
Bu bölümü, müsteşrikler ve onlara tabi olanların, muhaddislerin sadece sened tenkidi yaptıkları, metin tenkidi yapmadıkları ile ilgili tenkitleri, bunun sebebi ve onlara verilen cevaplarla bitirdik. Aslında bu araştırma, baştan sona kadar bu nevi suçlamalara karşı bir cevap olarak değerlendirilmelidir.
Üçüncü bölümün konusu fakihlere göre tenkit ölçüleridir. Bir kısmına Malikîler de katılmakla birlikte bu ölçüleri çoğunlukla Hanefîlerin kullandığını göreceğiz. Bu ölçülerin tespitinde bizzat onların eserleri esas alınmıştır.
Metin ve sened tenkidi ölçüleri iç içe olmakla birlikte ben sadece metin tenkidi ölçülerini ve bazı hadislerin kabul edilmeyip reddedilmesindeki bu ölçülerin uygulamaya ilişkin etkilerini tespite gayret ettim. Sonra söz konusu ölçüleri, arkasından da bu konuda verilen misallerin tamamını veya bir kısmını örnek olması açısından tartıştım.
Hanefîlerin kullandıkları ölçülerin en meşhurlarından biri haber-i vahidi Kur'an'a, mütevatir veya meşhur sünnete arzetmektir. Bu arzın etkisi "ez-Ziyade ale'n-nas=Nassa yapılan ziyade" diye ifade ettikleri konuda açıkça görülmektedir.
Hanefîlerin bir başka ölçüleri de âhâd haberleri kıyasa ve sahabe tatbikatına arzetmeleridir. Bu noktada, kıyasa muanz olan haber-i vahidin kabulü için ravisinin fakih olmasını şart koştuklarını, umumî belva hususundaki haber-i vahidi de reddettiklerini görmekteyiz.
Malikîlere gelince, onların da Kur'an'ın zahirine veya umumî kaidelere aykırı bazı âhâd haberlerle ilgili çeşitli yaklaşımları vardır. Sened açısından en sahih yolla bile gelse, Medineliler'in icma -veya tatbikatına aykırı olan âhâd haberlerin kabul edilmemesi, Malikîlerin kullandığı en meşhur ölçüdür.
Bu araştırmada farklı görüşleri münakaşa ettik ve bunlarla ilgili hadislerden örnekler verdik. Bazı alimlerin, daha güçlü olanları reddederken meşhur olduğunu ileri sürerek onunla Kur'an'daki umumî bir lafzı tahsis ettikleri hadisler arasında mukayeseler yaptık. Bu çalışmamızda karalama ve taassuba dalmadan hakkı aramayı ve objektif olmayı bize nasip eden Allah'a hamd olsun.
Sonuç bölümünde ise araştırmamızın önemli neticelerini açıkladık.
Bu araştırmamızda Allah'ın bizi muvaffak kılmasını ve çalışmamızın sırf O'nun rızasını elde etmeye yönelik olmasını temenni ediyoruz. Çünkü O, işiten ve duaları kabul edendir.
20.11.1403 Riyad [1]

I- Sünnetin Tedvini

Sünnetin tedvini konusuna geçmeden önce sahabenin Kur'an ve hadisi öğrenmede takip ettikleri metoda kısaca temas etmek yerinde olacaktır. Konuyla ilgili Ebu Abdurrahman es-Sülemî şöyle demektedir:
"Bize Osman b. Affan ve Abdullah b. Mes'ud gibi Kur'an'ı öğretenler, Hz. Peygamber'den on ayet öğrendiklerinde, ilim ve amel itibariyle iyice kavramadıkça diğerine geçmediklerini söyler ve "Kur'an'ı ilim ve amel olarak birlikte öğrendik" [2] derlerdi. Bu ifadeden sahabenin, Kur'an'ı onunla amel edip, emirlerini yerine getirmek amacıyla öğrendiklerini anlıyoruz. Resûlullah (s.a.) onlara açıklamalarda bulunup nazil olan ayetleri tebliğ ederken onların hepsi orada hazır bulunamıyordu. Zira bu esnada sahabeden bazıları ticaret, bağ-bahçe veya hayvanlarını otlatmak ile meşgul olmaları sebebiyle Resûlullah'la birlikte bulunamıyorlardı. Yeni müslüman olan kabilelerin heyetleri de Hz. Peygamber'e geliyor, kısa bir müddet onunla kalıp, dinin emirlerini ve bir miktar Kur'an öğrenip sonra ailelerine dönerek duyduklarını onlara öğretiyorlardı. Bazan hükümlerde nesih söz konusu oluyor, fakat bu esnada ondan haberdar olamıyor, ancak nâsih olan hüküm kendilerine ulaştığında onun hükmüyle amel ediyorlardı. Nitekim Ömer b. Hattab böyle bir durumla ilgili olarak şunu anlatmıştır:
"Ümeyye b. Zeyd oğullarına -Medine'nin uzağında bulunan Avali mevkiinde oturuyorlardı- mensup Ensardan bir komşum vardı. Hz. Peygamber'i bir gün o izler, bir gün ben izlerdim. Ben izlediğimde vahiy veya başka bir hususta olup biteni ona naklederdim. O da aynısını yapardı." [3]. Sahabeden Berâ b. Âzib de şöyle demektedir: "Biz bütün hadisleri bizzat Resûlullah'tan (s.a.) işitmedik. Bazısını arkadaşlarımız bize rivayet etmekteydi. Zira biz deve gütmekle meşguldük. Resûlullah'ın (s.a.) ashabı ondan doğrudan işitemediklerini akranlarından ve kendilerinden daha iyi bilenlerden alıyor ve hadis aldıkları kimseler hususunda titiz davranıyorlardı [4].
Görüldüğü gibi, bizzat sahabe her hadisi doğrudan Hz. Peygamber'den işitmediklerini, aksine Resûlullah'tan (s.a.) duyduklarını birbirine naklettiklerini anlatmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber de her mecliste bütün sahabenin bulunmasını ve her söylediğini bizzat işitmesini

istememiştir. Zira o (s.a.) ashabı güçlerinin üstünde bir şeyle sorumlu tutmamış, aksine ümmeti ve ashabı için kolay olanı tercih etmiştir. Hz. Peygamber, mecüsindekilere tebliğde bulunup bunu mevcut olmayanlara ulaştırmalarını emrederek şöyle buyurmaktaydı:
"*Allah, sözümü işitip ezberleyen, sonra da onu nakleden kimsenin yüzünü ağartsın. Zira nice bilgi taşıyanlar vardır ki onu anlayamaz; nice bilgi taşıyanlar da vardır ki, onu kendisinden daha iyi anlayana nakleder*..." [5]. Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Resûlullah (s.a.) "*İlmi öğrenip de nakletmeyen kimse, Allah'ın kendisine mal verip de onu infak etmeyip saklayan kimse gibidir*." [6],
Abdülkays heyeti ile ilgili hadiste ise "... *Bunları ezberleyin ve geride bıraktıklarınıza nakledin*" [7] buyurmuştur.
Hz. Peygamber, ashabına hadisini ezberleyip muhafaza ve insanlara tebliğ etmelerini emrettiğine göre, acaba hadislerin yazılması bu muhafaza emri içinde miydi? Yoksa bu, sadece ezberleme ile mi sınırlıydı?
Sünnetin yazılmasının hükmü hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu ihtilaf, hadislerin yazılmasını yasaklayan veya ona izin veren çeşitli rivayetlerden kaynaklanmakta olup, söz konusu rivayetler arasında tearuz bulunduğu şüphesini doğurmuştur. Bu da sözü edilen şüpheyi gidermeye ve rivayetlerin arasını cem etmeye sevketmiştir.
Hadislerin yazılmasını yasaklayan rivayetleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:
a. Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"*Benim ağzımdan Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Kur'an'dan başka bir şey yazmış olan kimse varsa, derhal o yazdığım imha etsin. Ancak yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet ediniz. Bunda bir beis yoktur*."[8]
b. Başka bir rivayette Ebu Saîd el-Hudrî şöyle demektedir:
"Hz. Peygamber'den hadis yazmak için izin istedim, bana izin vermedi." [9].
c. Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre o şöyle anlatmıştır:
"Biz hadis yazarken Hz. Peygamber yanımıza geldi ve:
"Yazdığın şey nedir?" diye sordu. Senden işittiğimiz sözlerdir, dedik. Hz Peygamber:
"*Allah'ın kitabından başka kitap mı istiyorsunuz? Sizden evvelki milletler Allah'ın kitabı yanında başka kitaplar yazdıkları için dalâlete düştüler*," buyurdu.
"Senden hadis rivayet edebilir miyiz? dedim. Resûlullah:
"Evet benden hadis rivayet ediniz, bunda bir beis yoktur. Ama bile bile her kim bana isnad ederek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" [10] buyurdu.
d. Zeyd b. Sabit, Muaviye'nin yanma gelerek ondan bir hadis sordu. Muaviye birine bu hadisi yazmasını emredince Zeyd ona, "Resûlullah bize, kendi sözlerini yazmamamızı emretti" dedi. Bunun üzerine de yazılanı imha etti [11].
e. Urve b. Zübeyr'den nakledildiğine göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in sünnetleri yazdırmayı ve bir araya toplamayı düşünmüş, bu fikrini sahabîlere açıklamış, onlarla istişare etmiş, onlar da bunu tasvib etmişlerdi. Ancak Hz. Ömer bir ay süren düşünme ve araştırma sonunda bir gün kararım:
"Ben sünnetleri yazdırmayı istemiştim. Hatırladım ki sizden önce bir millet, kitaplar yazmışlar, onlara önem vermişler ve Allah'ın (kendilerine göndermiş olduğu) kitabını terketmişlerdi. Allah'a yemin ederim ki ben, Allah'ın kitabını bir başka şeyle karıştırmam, ona gölge düşürmem" sözleriyle bildirmiştir [12].
Ayrıca Hatîb el-Bağdâdî Takyîdü'l-İlm isimli eserinde hadislerin yazılmasını yasaklayan ve ezberlenmesini teşvik eden sahabe ve tabiîne ait birçok görüş de nakletmektedir.
Hadislerin yazılmasına izin verildiğini ifade eden rivayetler ise şunlardır:
a. Abdullah b. Amr b. el-As'tan rivayet edildiğine göre o, şöyle anlatmaktadır:
"Resûlullah'tan duyduğum her şeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kureyş'ten bazıları:
Resûlullah (s.a.) öfkeli ve neşeli hallerinde konuşan bir insan iken sen ondan duyduğun herşeyi nasıl yazarsın? diyerek bana engel olmak istediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Resûlullah'a arzettim. Eliyle ağzına işaret ederek:
"*Yaz, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz! buyurdu*." [13]
b. Ebu Hureyre şöyle demektedir:
"Resûlullah'ın ashabı içinde Abdullah b. Amr hariç, benden daha fazla hadis bilen ve rivayet eden kimse yoktur. Çünkü o yazar, ben ise yazmazdım." [14]
c. Fetih hutbesiyle ilgili hadiste şöyle nakledilmektedir:
"Yemenli bir adam gelerek, ya Resulallah benim için (bu hutbeyi) yaz, dedi. Hz. Peygamber de bunun (Ebu Şah) için o hutbeyi yazın..."[15] buyurdu.
d. Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Ensardan biri Resûlullah'a hafızasının zayıflığından şikayette bulundu. Hz. Peygamber ona, "*Sağ elinden istifade et (yaz*)"[16] buyurdu. Ancak bu rivayetin isnadı zayıftır.
e. Enes'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber:
"*İlmi yazı ile kaydedin*" [17] buyurmuştur. Keza bu rivayet de zayıftır.
Hz. Peygamber'in yabancı devlet başkanlarına İslâm'a davet amacıyla mektup yazması, Amr b. Hazin'a miras hisseleri (feraiz) ile vergilerin miktarını yazdırması ve ölüm döşeğinde iken, "bana bir kağıt getirin de size benden sonra dalalete düşmemeniz için bir yazı yazayım"[18] demesi de hadislerin yazılmasına izin verildiğine dair deliller arasında zikredilmektedir.
Hadisin Hz. Peygamber döneminde yazılmasına izin verildiğini savunanların delil olarak ileri sürdükleri rivayetler bunlardır. Âlimler bu rivayetler arasındaki çelişkiyi gidermeye çalışmışlardır. Bu konuda onların farklı görüş ve içtihadları bulunmaktadır. Bir kısmı, henüz Kur'an'ın cem edilmediği bir dönemde Hz. Peygamber'in Kur'an'la karışır endişesi ve hadislerle meşguliyetin müslümanların, yeni nazil olmakta olan Kur'an'la gereği gibi ilgilenmemelerine sebep olabileceği düşüncesiyle hadislerin yazılmasını yasakladığı görüşündedir ki Râmehürmüzî (ö. 360/971) bu görüşte olanlardandır. Nitekim o, Ebu Saîd el-Hudrî'nin, "Resûlullah'ın (s.a.) bize hadisleri yazmaya izin vermesini arzuladık fakat o, buna izin vermedi" şeklindeki sözünü naklettikten sonra şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu durumun hicretin ilk yıllarında ve Kur'an'dan başka bir şeye düşkünlük gösterilip, bu yüzden Kur'an'ın terkedilmesinden emin olunmadığı dönemde olduğunu zannetmekteyim." [19]
Hatîb el-Bağdâdî de (ö. 463/1071) konuyla ilgili farklı riayetleri zikrettikten ve hadislerin yazılmasına izin verildiği görüşünü tercih ettiğini bildirdikten sonra şöyle demektedir:
"Açıkça ortaya çıkmıştır ki, ilk asırda hadislerin yazılmasını hoş karşılamayanların tutumu, Allah'ın kitabına bir başka şeyi eş tutmamak veya bir başka şey sebebiyle Kur'an'la meşguliyetten uzak kalmamak, söz konusu dönemde vahiy (Kur'an) olanla olmayanı ayırdedebilecek seviyede bulunabilenler ile dinin özünü kavrayanların son derece az olması sebebiyledir. Zira Araplar'ın çoğu dini yeterince kavrayabilmiş, âlimlerle bir arada bulunmuş değillerdi. Bu sebeple sahifelerde yazılı hadisleri Kur'an'a karıştırıp, Allah'ın kelamı olduğunu zannetmeleri endişesi vardı." [20]
İbn Kuteybe ise, hadisleri yazma hususundaki yasak önceleri idi, daha sonra bu yasak kaldırıldı [21] demekte, İbnü's-Salâh da şu açıklamayı yapmaktadır:
"Sonra bu konudaki ihtilaf ortadan kalktı ve müslümanlar hadislerin yazılmasının caiz ve mubah olduğu hususunda ittifak ettiler. Zira hadisler kitaplarda yazılıp tedvin edilmeseydi, daha sonraki asırlarda yok olup giderdi." [22]
Sahabe ve tabiîn döneminde, hadislerin yazılmasını hoş karşılamayanlar olduğu gibi, tedvin edilip bir araya toplanmasını isteyenler de vardı. Ancak sonraları sebeplerin ortadan kalkmasından dolayı hadislerin yazılmasını hoş karşılamama görüşü zayıflamaya, etkisini yitirmeye başladı. Özellikle, Kur'an'ın bir mushafta cem edilip, müstakil bir kitap haline getirilmesinden sonra, daha önce yazmayanlar, yazıp tedvin edemedikleri için pişman oldular ve böylece zamanla hadis sahifeleri ellerde dolaşır hâle geldi. İnsanlar hadisleri yazma, ezberleme ve ona önem vermede birbirleriyle yarışır oldular.
Ali b. Ebi Talib'in kılıcının kırandaki sahifesi [23], Abdullah b. Amr b. el-As'ın sahifesi [24], Cabir b. Abdullah'ın sahifesi [25], Ebu Hureyre'nin sahifesi [26], Ebu Musa el-Eş'arî [27] ve diğer sahabîlere ait sahifeler, sahabe döneminde tedvin edilenlerin başlıcalarıdır.
Daha sonra Ömer b. Abdülaziz (101/719), Medine valisi Ebu Bekir b. Hazm'a (120/738) gönderdiği emirnamede sünnetin tedvinini şöyle emretmektedir:
"Hz. Peygamber'in hadislerinden bildiklerini ve Amra bint Abdurrahman'ın rivayetlerini yaz ve bana gönder; zira ben ilmin kaybolmasından ve âlimlerin yok olup gitmelerinden endişe ediyorum." [28]
Tabiînden Ebü'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrüs el-Esedî [29] (ö. 126/743), Ebü'1-Aşra Üsame b. Mâlik ed-Dârimî [30] (ö. 131/748),

Eyyûb es-Sahtiyanı [31] (ö. 131/748), Hişam b. Urve [32] (ö. 146/763) ve daha başkaları da sahife ve cüzler yazmışlardır.
Bu dönemi takiben konularına göre yazılmış hadis kitapları ve tasnif çeşitleri artmıştır. Bunlara örnek olarak Ma'mer b. Reşid'in (ö. 155/-771) Cami'i, Süfyan es-Sevrî'nin (ö. 161/777) el-Feraiz'i, Abdullah b. Mübarek'in (ö. 181/797) Müsned'i Abdürrezzak'ın (ö. 211/826) Musannefi Humeydî'nin (ö. 219/834) Müsned'i, Saîd b. Mansur'un (ö. 228/842) Sünen'i, İbn Ebu Şeybe'nin (ö. 235/849) Musannefi, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) Müsned'i, Buhârî'nin (ö. 256/869) Sahîh'i, Müslim'in (ö. 261/874) Sahîh'i, İbn Mâce'nin (ö. 273/886) Sünen'i, Ebu Davud'un (ö. 275/888) Sünen'i, Tirmizinin (ö. 279/892) Sünen'i, Nesâî'nin (ö. 303/915) Sünen'i, Taberâni nin (ö. 360/970) Mu'cem'leri ve sünneti muhafaza eden daha başka eserler burada zikredilebilir [33].
Bu ümmetin selefinin, söz konusu himmet ve gayretleriyle nebevî sünnet, bize tedvin edilmiş olarak ulaşmıştır. Ancak bütün bu gayretlere rağmen, uydurma hadislerden tamamıyla kurtulunamamıştır. Bu sebeple de her asırda âlimler uydurma hadisleri tasfiye için gayret etmişler, sahih hadisleri müstakil eserlerde bir araya getirdikleri gibi, zayıf ve uydurma hadisleri, uydurma sebepleri ve hadis uyduranları ihtiva eden eserler telif etmişlerdir.
Muhaddislerin, bu tür eserlerin telifinde birtakım ölçülerinin bulunduğunda şüphe yoktur. Özellikle sahih hadisleri toplayan müelliflerin, hadisin sahih olduğunu bildiren belirli ölçüleri vardı. Bu ölçüler hem metni, hem de senedi ihtiva etmekteydi. Aynı şekilde, uydurma hadislerle ilgili eser telif edenlerin de, hadisin uydurma olduğunu bildiren belirli ölçüleri vardı. Zira isnadı sahih olan bir hadisin zayıf olduğuna ancak bunu isbat eden belirli ölçü ile hükmedilebilir. Bu araştırmanın konusu da bu olacaktır. [34]

II- Lafzan Ve Manen Rivayet

Resûlullah'ın (s.a.) bir olayla ilgili söylediği hadisin rivayetlerini bir araya topladığımızda, bu rivayetlerin lafızlarının farklı olduğunu görürüz. Ancak, çoğunlukla bu lafızların Resûlullah'ın (s.a.) arzu ettiği mânayı ifade ettiğine de şahit oluruz. Buradan, sahabeden itibaren hadislerin müsned ve sahih kitaplarda tedvinine kadar geçen dönem içinde hadis rivayetinin çoğu defa mâna ile olduğunu anlamaktayız. Bunun anlaşılması için bu görüşü teyit edip açıklayan bir misal olarak, mescide küçük abdestini yapan bedevi hadisini zikredebiliriz. Söz konusu hadisin sadece Kütüb-i sitte'âekî rivayetlerini araştırdım ve bunların aşağıdaki gibi olduğunu gördüm:
1. Buhârî'nin Enes'ten rivayetine göre, Resûlullah (s.a.), ona dokunmayın dedi sonra bir kova su istedi ve onun işediği yere döktü [35].
2. Buhârî'nin Ebu Hureyre'den rivayetine göre Resûlullah (s.a.), onu bırakın ve işediği yere bir kova su dökün dedi [36].
3. Müslim'in Enes'ten rivayetine göre Resûlullah (s.a.), onu bırakın, ona dokunmayın, dedi; bedevi işini bitirince bir kova su istedi ve işediği yere döktü [37].
4. Müslim'in Enes'ten başka bir rivayetine göre, insanlar ona bağırdılar da Resûlullah (s.a.), onu bırakın dedi. Bedevi işini bitirince Hz. Peygamber bir kova su istedi ve idrar yaptığı yere döktü [38].
5. Müslim'in Enes'ten diğer rivayetine göre Resûlullah (s.a.), ona dokunmayın, onu bırakın dedi [39].
6. Ebu Davud'un, Ebu Hureyre'den rivayetine göre o, şöyle anlatmaktadır:
Bedevî'nin, mescidin bir kenarına küçük abdestini bozmasının hemen arkasından insanlar ona hücum etti. Nebi (s.a.). onları bundan menederek, siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz, buyurdu ve bevlettiği yere bir kova su dökmelerini emretti [40].
7. Tirmizî'nin, Ebu Hureyre'den rivayetinde, Resûlullah (s.a.) bevlettiği yere bir kova su dökün, buyurdu [41].
8. Nesâî'nin Enes'ten rivayetine göre Rasulullah (s.a.), onu bırakın, ona dokunmayın dedi ve bedevî işini bitirince bir kova su istedi ve bevlettiği yere döktü [42].
9. Yine Nesâî'nin Ebu Hureyre'den rivayetine göre, Resûlullah (s.a.):
"*Onu bırakın ve bevlettiği yere bir kova su dökün, zira siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz*,.." [43] buyurdu.
10. Nesâî'nin Enes'ten başka bir rivayetine göre Resûlullah (s.a.), onu terkedin dedi. Bunun üzerine ashab işini bitirinceye kadar onu kendi haline bıraktılar. Sonra Hz. Peygamber, bir kova su istedi ve onu bedevinin bevlettiği yere döktü [44].
11. İbn Mâce'nin Enes'ten rivayetine göre Resûlullah (s.a.), ona dokunmayın, dedi, sonra bir kova su istedi ve bevledilen yere döktü [45].
12. Yine İbn Mâce'nin Vasile b. el-Eska'dan rivayetine göre Resûlullah (s.a.) onu bırakın dedi. Sonra bir kova su istedi ve bevlettiği yere döktü [46].
Söz konusu hadisin farklı rivayetlerini birbiri ile karşılaştırdığımızda, ravilerin Resûlullah'ın sözünü aynı lafızlarla değil, mâna ile naklettiklerini görmekteyiz. Zira -aynı olayı anlatmak üzere- rivayetlerde onu bırakın, ona dokunmayın); (sadece) onu terkedin); (ona dokunmayın), sadece (onu bırakın) veya ikisi birlikte (ona dokunmayın, onu bırakın) şeklinde farklı lafızlar kullanılmıştır. Rivayetlerde geçen bu farklı lafızların hepsini Hz. Peygamber'in aynı anda kullanmadığı ise malumdur. Şu halde Resûlullah söz konusu lafızlardan birini kullanmış, raviler hadisi Hz. Peygamber'in lafzı ile değil, aynı anlama gelen başka lafızlarla (manen) rivayet etmişlerdir. Bu farklı rivayetlerin arasını cem etmek istesek ve meselâ Hz. Peygamber muhtemelen (onu bırakın, ona dokunmayın) dediğini ravilerden bazısının Resûlullah'ın sözünün bir kısmım rivayet ederek ya (onu bırakın) veya (ona dokunmayın) şeklinde naklettiklerini, diğer kısmının ise Hz. Peygamber'in sözünün tamamını rivayet ederek (onu bırakın, ona dokunmayın) şeklinde naklettiklerini düşünelim. Ancak bu durumda (onu terkedin) rivayet ile (ona dokunmayın, onu bırakın) şeklinde kelimesi takdim edilerek nakledilen rivayetleri nasıl açıklayacağız? Aynı şekilde Nesâî'nin "onu bırakın ve bevlettiği yere bir kova su dökün..." şeklindeki rivayetinde (onu bırakın) veya (onu terkedin) kelimelerinden farklı anlama gelen (ona dokunmayın) kelimesi bulunmamaktadır. Şayet Resûlullah, bu kelimeyi söylemişse ravi söz konusu kelimeyi zikretmemiştir. Bunun anlamı, ravinin hadisi Resûlullah'ın lafızlarıyla değil de manen nakletmiş olmasıdır.
Bütün bunlardan, sahabe ve daha sonraki dönemlerde hadisin çoğunlukla manen rivayet edildiğini anlamaktayız. Ancak bu, farklı ravilerin, Hz. Peygamber'in kullandığı birçok lafzı kullanmadıkları anlamına da gelmez. Tabiî olan da budur. Zira sahabeden, Hz. Peygamber'in lafzı ile rivayet etme hususunda titiz davrananlar da vardı. İbn Ömer bunlardan biridir. Nitekim Ubeyd b. Umeyr, münafığın durumu ile ilgili olarak Resûlullah'ın (s.a.), "*münafığın durumu iki sürü arasında gidip gelen koyuna benzer*" buyurduğunu nakletmişti. Orada hazır bulunan İbn Ömer buna itiraz ederek, Resûlullah'a (s.a.) "*yalan isnad etmeyin, zira o munafığın durumu, iki sürü arasında gidip gelen koyuna benzer*" buyurdu, diyerek hadiste bulunan kelimesi yerine eş anlamlısı lafzının kullanılmasını Resûlullah'a (s.a.) yalan isnad etmek olarak değerlendirdi [47].
Muhammed b. Ali, İbn Ömer'in hadisi işittiği zaman ona ilavede bulunmadığını, onu noksan da nakletmediğini, ne ileri gittiğini ne de geride kaldığını söylemiştir [48].
A'meş de "bu ilme öyleleri sahip oldu ki, onlardan birine hadise "vav" veya "dal" harfi ilave etmektense, gökten yere düşmek daha iyi gelmekteydi. Bugün ise, onların içinde öyleleri vardır ki zayıf bir balığı alıp onun semiz olduğuna yemin edebilmektedir" [49] demiştir.
Onlar, hadisin lafzan rivayetinde son derece titiz davranmaktaydı. Muhaddislerin çoğu da onları takip ettiler. Nitekim genel tutumundan caiz gördüğü anlaşılmakla birlikte, Buhârî'nin lafzan rivayeti her zaman zorunlu görmeyen tutumuna karşın, Müslim, çoğunlukla lafzan rivayete özen göstermekteydi [50].
Sahabe, tabiîn, muhaddisler, fakihler ve usulcülerden oluşan İslâm âlimlerinin çoğunluğu ise, hadisin manen rivayet edilebileeğini kabul etmişlerdir. Ancak bunlar, Resûlullah'ın (s.a.) kullandığı lafızla kastettiği mânanın muhafaza edilip nakledilebilmesi için, manen rivayette birtakım önemli şartlar ileri sürmüşlerdir. Şayet ravi, lafızları delalet ve maksatları ile bilmiyor; kelimenin anlamını bozan hususlardan haberdar değil; iki lafız arasındaki anlam farkının derecesini farkedemiyorsa işittiği hadisi manen rivayet etmesinin caiz olmadığında ihtilaf yoktur [51].
Bu konuda Serahsî şöyle demektedir:
"Lafız muhkem, zahir, müşkil, müşterek, mücmel, müteşabih veya cevâmiu'l-kelim'den (az kelime ile çok anlam ifade etme) biri olur. Lafız muhkem ise, lugata hâkim her âlimin onu manen rivayet etmesi caizdir. Zahir lafzı ancak lügat ve fıkıh bilgilerine sahip kimse manen rivayet edebilir. Müşkil ve müşterek lafızların manen rivayeti caiz değildir. Çünkü söz konusu iki lafızdan kastedilen mâna ancak te'ville anlaşılabilmektedir. Te'vil ise, kıyas gibi bir nevi kişisel görüş olup başkasını bağlayıcı değildir. Mücmel lafzın da manen rivayeti düşünülemez. Zira, mücmelin mânasına ancak başka bir delil ile vakıf olunabilir. Müteşabih de mücmel gibidir. Çünkü biz müteşabih lafzın anlamını araştırmakla sorumlu değiliz. Böyle bir durumda müteşabihin manen rivayeti nasıl düşünülebilir? Lafız (kazanç, sorumluluğa göredir) gibi özlü sözlerden (Cevamiu'l-kelim) ise, bazı hocalarımız zahir lafızla ilgili zikrettiğimiz şartlarla manen rivayetinin caiz olabileceğini söylemişlerdir [52].
Hadisin lafzan (Resûlullah'tan işitilen aynı lafızla) rivayet edilmesine önem veren âlimler, Hz. Peygamber'in "bizden hadisi işitip (başkasına) nakledene kadar ezberinde muhafaza eden kimsenin Allah yüzünü ak etsin. Zira kendisine nakledilen nice kimseler (bizzat) işitenden nakledileni daha iyi muhafaza ederler." [53], "Nice ilim taşıyanlar vardır ki onu anlayamaz, nice ilim taşıyan kimse kendisinden daha anlayışlı

kimseye nakleder" [54] hadisleri ile; Berâ b. Azib'e öğrettiği duayı, onun (Gönderdiğin nebi...) yerine lafız değişikikliği yaparak şeklinde okuması üzerine, göğsüne vurarak diyerek düzeltmesini [55] delil olarak kullanmışlar ve Hz. Peygamber, "resul" lafzının "nebi" kelimesinin ifade ettiği anlamı fazlasıyla ihtiva etmesine rağmen, Berâ b. Azib'in farklı lafız kullanmasına muhalefet etmiş, izin vermemiştir, demişlerdir.
Ne var ki, onların bu nevi istidlalleri doğru bulunmamaktadır. Hadisin, işitildiği gibi aynı lafızlarla başkasına nakledilmesini ifade eden birinci hadis, bu hususta delil olamaz. Çünkü herhangi bir lafzı ziyade ve noksanlık yapmadan nakleden kimse, onu işittiği gibi nakletmiş denilebilir. Nitekim mânayı bozmadıkça bir dilden diğer dile tercüme eden kimseye de işittiği gibi nakletmiştir denilir. Bu hadis, rivayetten maksadın, insanların farklı şekillerde anlamaları illetine binaen lafız değil de mânayı nakletmek olduğuna delalet etmektedir. Zira mânanın farklı olmasını etkileyen de lafızdır. İnsanların birbirinin yerini tuttuğu hususunda ihtilaf etmedikleri lafızlarda ise anlayan, daha çok anlayan ve hiç anlamayan arasında herhangi bir fark yoktur ve bu gibi lafızlar mânanın değişmesine etki yapmazlar [56].
Bu haberi nakleden raviler manen rivayet etmişlerdir. Nitekim bir kısmı (Allah nurlandırsın) yerine Allah merhamet etsin), (işitene kimse) yerine (bizden hadis) yerine (sözümü nakleden), (onu tebliğ eden) yerine (ona nakleden), (nice kendisine söz ulaşan vardır ki ulaştırandan hafızası daha güçlüdür) yerine (nice kendisine tebliğ edilen vardır ki tebliğ edenden daha anlayışlıdır), (anlayışlı değildir) yerine (onun anlayışı yoktur) ve bunun dışında diğer farklı lafızlarla nakletmişlerdir. Bu haberin manen nakledildiği açıktır. Bu bakımdan anlam aynı da olsa lafızları farklı olmuştur.
Resülullah (s.a.) bu hadisi değişik zamanlarda söylemiştir, dolayısıyla bu farklı rivayetleri olan bir hadis değil, bir kaç hadistir, bunun için de her bir hadisin lafızları farklıdır denilebilir. Bu iddia sahibine şayet böyle bir durum söz konusu ise bu hadisin -şartlarına uygun olarak- manen rivayet edilebileceğine delildir şeklinde cevap verilebilir. Çünkü Resülullah (s.a.) bu tutumuyla bize aynı anlamın farklı lafızlarla ifade edilebileceğini göstermiştir. Böylece Hz. Peygamber hadisini tebliğ görevini yerine getiren ve nakledenlere kolaylık sağlamıştır. Zira o (s.a.) aynı anlamdaki ifadelerini farklı lafızlarla anlatmak suretiyle anlam aynı oldukça hadislerin farklı lafızlarla nakledilmesinde herhangi bir mahzur olmadığına işaret etmiştir.
Bu konuda istidlalde bulundukları Berâ hadisine gelince burada geçen "en-nebî" lafzı "er-resûl" kelimesinden daha çok övgüyü ifade etmektedir. Ayrıca bu sıfatlardan her birinin kullanıldığı yer farklıdır. Nitekim "Resul" kelimesinin herkes için, "nebî", lafzının ise sadece peygamberler için kullanıldığını görmüyor musun? Nebilerden "resul" olmakla tavsif edilenler, nübüvvet ile risaleti cem etmeleri dolayısıyla daha üstün kabul edilmişlerdir. (gönderdiğin nebi) demek suretiyle daha çok övünülecek bir sıfatı zikretmiştir ki o da "nübüvvettir. Sonra (gönderdiğin) demek suretiyle de nübüvveti, risaletle sınırlamıştır [57].
Hadislerin manen rivayet edilmesinin caiz olduğunu söyleyenler de görüşlerini bir kısım merfu hadisler zikrederek delillendirmişlerdir. Bunlardan biri İbn Mes'ud hadisidir. Buna göre, bir adam gelerek, "Ya Resulallah! Sen bize bir söz söylüyorsun, biz ise onu senden işittiğimiz gibi nakledemiyoruz" demişti. Hz. Peygamber ona, "*sizden biri mânayı konduğu müddetçe onu rivayet etsin*" buyurdu [58].
Bu görüşü savunanlar Sehavî'nin [59] de ifade ettiği gibi sahih olmayan, muztarib olan, hatta Cüzekânî ve İbnü'l-Cevzfnin Mevzuatlarında [60] zikrettikleri başka bir merfu hadisi daha delil olarak rivayet etmişlerdir. Fakat bu konuda sahih-merfu bir hadis bulunmamaktadır. Ancak, sahabe ve tabiînin uygulamaları manen rivayetin caiz olduğuna, bunda bir beis olmadığına delil teşkil etmektedir. Nitekim Mekhul (ö. 118/736), yanına girdikleri Vasile b. el-Eska (ö. 83/702) ile aralarında geçen şu olayı nakleder:
"Vâsile'ye 'bize, Resûlullah'dan işittiğin, lafzında vehm, fazlalık ve unutma olmayan bir hadis söyle' dedik. O, 'Sizden biriniz bu gece Kur'an'dan birşeyler okudu mu? 'diye sordu. 'Evet', dedik. 'Peki, onda elif, vav veya herhangi bir şey ziyâde yaptınız mı?' dedi. 'Evet, biz onda fazlalık ve noksanlık yapıyoruz, biz onu iyice ezbere bilmiyoruz' dedim. Bunun üzerine Vasile, 'Bu, gece gündüz okuduğunuz, aranızdaki Kur'an'dır. Böyle iken onda bazı harf fazlalık ve noksanlıkları yapıyorsunuz. Biz ise Resûlullah'tan bir veya iki defa duyduğumuz bir hadisi nasıl hatasız söyleyebiliriz? Hadisleri mâna ile rivayet etmemiz size kâfidir' dedi. [61]
Sahabeden Ebu Saîd'in anlattığına göre de, onlar yaklaşık on kişilik bir grup halinde Hz. Peygamber'in yanında oturur, hadis dinlerlerdi. Daha sonra Resûlullah'tan dinledikleri hadisi rivayet eden iki kişiden herbirinin lafızları farklı, ancak anlam aynı olurdu [62].
Şâfiî hadisin mâna ile rivayet edilebileceğine "Kur'an yedi harf üzere inzal edildi, ondan kolayınıza geleni okuyun" hadisini delil göstererek şöyle demektedir:
"Allah'ın kullarına olan lutfundan dolayı kitabını yedi harf üzerine indirmesinden, lafızlar farklı da olsa mânayı bozmadıkça onu çeşitli kıraetlerle okumanın caiz olduğunu anlamaktayız. Şu halde Kur'an'ın dışındakilerde -hadislerde- mâna değişmedikçe farklı lafızlarla rivayet edilmesi evleviyetle caizdir [63].
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, herhangi bir hadisin farklı rivayetlerini tetkik eden kimse, genellikle onun mâna ile rivayet edildiğini ve sahabenin bunu tabiî olarak yaptıklarını, özellikle hadislerin bütünüyle tedvin edilmediği Resûlullah'in hayatında bunun son derece tabiî olduğunu görür. Bilindiği gibi, başlangıçta hadislerin yazılması yasaklanmıştı. Hz. Peygamber'in hadisleri yazmayı yasakladığı ve sahabenin öğrendikleri hadisleri yarım asırdan daha uzun bir süre sonra rivayet ettiklerine göre sadece belirli bir mânayı hatırlamaları bazan da ifade edilen bazı lafızları hatırlayabilmeleri tabiî idi. Hatta sahabenin her işittiğini ilave ve noksanlık yapmaksızın, herhangi bir değişikliğe uğratmadan aynı lafızla hatırlaması son derece nadirdi. İşittiği mânayı aynı lafızla değil de ona yakın lafızlarla ifade etmesi ise mümkün, tabiî ve ihtilafa mahal olmayacak bir vakıaydı.
Rivayetlerde asıl maksadın, bizzat Hz. Peygamber'in kullandığı lafız olmadığını, onunla ibadet de edilmediğini [64] dikkate alacak olursak, hadislerin mâna ile rivayetinin dinen caiz olduğu sonucuna varırız. Ayrıca, daha sonraki asırlarda müsned ve diğer hadis kitapları terf edilinceye kadar sahabe ve tabiîn ile diğer ravilerin de fiil uygulamaları bunu teyit etmektedir.
Âlimlerin çoğunun mâna ile rivayeti caiz gördüklerini ve bunun için birtakım şartlar ileri sürdüklerini daha önce zikretmiştik. Ancak bu durum, hadislerin naklinden daha sonradır. Zira söz konusu şartları ileri süren âlimler, hadislerin nakledildiği ilk dönemde mevcut değillerdi. Aksine bu şartları ileri sürenler -en erken- hicrî ikinci asırda yaşayan âlimlerdir. Bu durumda da onlarla risalet dönemi arasında iki asır gibi bir zaman bulunmaktadır ve söz konusu dönem sünnetin nakledildiği zaman dilimidir. Bu dönemdeki raviler hafız-zâbit, zabtı zayıf ve çok hata yapıp yanılanlar olmak üzere farklı seviyede idiler. Onlar arasında rivayetinde dikkatli olanlar da bulunmakta ve bunun seviyesi raviden raviye farklı olmaktaydı. Ayrıca ravileri şartlarına uygun olmayan mâna ile rivayetten engelleyecek herhangi bir otorite de bulunmamaktaydı. Zira hadis rivayetinde ehil olmayan artmış, büyük ravi topluluğu içinde sika-hafız olanlar ise nadirdi. Söz konusu ehliyetsiz raviler arasında şöhrete kavuşup kendisine parmakla işaret olunan kimse olmayı ve çevresinde binlerce kimsenin toplanmasını arzu edenler de bulunmaktaydı. Böyle bir ortamda -Allah'tan korkmuyorsa- hadislere ilavelerde bulunmasını, hatta talebelerinin artması, taraftarlarının çoğalması için hadis uydurmasını engelleyecek hiçbir kimse de yoktu.
Hadisler arasında ortaya çıkan bu ihtilaf ve titiz olmayan ravilerin hadis rivayetine el atmaları, âlimleri hadis rivayetindeki ehliyet durumlarına göre ravileri kuvvetli ve zayıf diye taksim etmeye sevketmiştir. Âlimlerin bu durumu tespit etmeleri ise, sened ve metinden birini tetkik etmelerini gerekli kılmaktaydı. Allah'ın izniyle bu araştırma bunlardan ikincisini ortaya çıkaracaktır. [65]

III- Hadis Uydurma Faaliyeti

Mevzu hadis, uydurulmuş hadis anlamına gelip zayıf hadislerin en zararlısıdır [66].

A. Hadis Uydurma Faaliyetinin Başlaması:

Sahabenin Allah yolunda karşılaştığı sıkıntı ve bu uğurdaki mücadelesi hakkında az bir bilgi sahibi olduğumuzda, onlardan birinin kendi nefsinden, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevdiği Resûlullah'a (s.a.) bir hadis bile olsa yalan isnad etmeyeceklerini kesin olarak anlarız. Onlar birbirleri hakkında veya kendi aralarında yalan söylemiyorlardı. Kendi aralarında yalan söylemeyen bu kişilerin Hz. Peygamber adına asla yalan söylemeyecekleri açıktır. Nitekim bu durumu Enes b. Mâlik (ö. 93/717), "Allah'a yemin olsun ki biz yalan söylemez, yalanın ne olduğunu da bilmezdik" [67] şeklinde; Berâ b. Âzib (ö. 72/691) ise, "Size rivayet ettiğimiz her hadisi doğrudan Resûlullah'tan işitmiş değiliz; bir kısmı doğrudan Hz. Peygamber'den işittiklerimiz, diğerleri ise arkadaşlarımızdan duyduklarımızdır. Biz yalan söylemeyiz"[68] sözü ile ifade etmişlerdir. Hz. Peygamber'in, "*Kim bilerek benim ağzımdan yalan uydurursa, cehennemdeki yerine hazırlansın*" [69] buyurduğunu bilen sahabe nasıl ona yalan isnad edebilir?
Sahabe insanlara İslâm'ı tebliğ hususunda güvenilir kimselerdi. Nitekim Allah onlar hakkında, "Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rüküa varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir..." [70] buyurmuştur ki, bu Özelliklere sahip olan ve haklarında Allah'ın bu denli övgüde

bulunup kendilerini tezkiye ettiği böyle bir topluluktan herhangi bir kimsenin, Şia'nın iddia ettiği gibi, Hz. Peygamber'in hayatında ve ölümünden sonra onun adına yalan söylediklerini herhangi bir müslümanın onaylaması mümkün değildir. Bu konuda doğru olan, ileri gelen âlimlerin ifade ettiği gibi, hadis uydurma faaliyetinin Hz. Osman'ın hilafetinin son döneminde ya da başka bir görüşe göre ilk fitneden -Hz. Osman'ın öldürülmesinden- veya Haricîler fitnesinden sonra başladığıdır. Nitekim İbn Şîrîn bu konuda şu açıklamayı yapmıştır:
"Önceden isnad sormuyorlardı, fakat "fitne" zuhur edince ravilerinizin isimlerini bize söyleyin, demeye başladılar. Bu suretle sünnet ehlinden olanların hadisleri alınır, bid'at ehlinin-ki ise terk edilirdi" [71].
Söz konusu fitneden sonra mezhep ve fırkalar ortaya çıktı ve hadis uydurma faaliyetleri giderek yaygınlaştı. Zira her fırka kendi mezhebini destekleyecek delile ihtiyaç duymaktaydı. Kur'an'ı tahrif etmek veya ona ilave yapmak mümkün değildi. Ancak bu kimseler, daha sonra tarih ve tefsir kitaplarında yer alacak olan din ve bazı şahıslar hakkındaki kendi sapık görüşlerini destekleyen hadisleri herhangi bir ayetin tefsiri veya sebeb-i nüzulü olarak uydurdular. Ne var ki, muhaddisler bunlara karşı mücadele etmiş sözü edilen uydurma hadisleri kitaplarında ve ders halkalarında açıklamışlardır. [72]

B. Hadis Uydurma Sebepleri

a. Siyasî Fırkalar

Ali ile Muaviye arasında ihtilaf vaki olup da Ali ordusunda bölünme meydana gelince, kendi dışındakileri tekfir eden Haricîler ortaya çıkmıştı. Bundan sonra fırkalar doğmaya ve farklı görüşler artarak yayılmaya başladı. Böylece hadis uydurma faaliyetinin en önemli sebebi siyasi ihtilaf olmuştur. Nitekim Şia ve Şiacılık Hz. Ali'nin öldürülmesinden sonra başlamıştır. Bu gruba mensup olanlar içinde İslâm'a düşman, ondan uzak olduğu halde müslüman kılığına bürünmüş olanlar bulunmaktaydı. Şiadan birçok kimse, hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu ifade eden, onu öven, Hz. Muaviye'ye, (aralarında hüküm veren) hakemlere ve sahabeden daha başkalarına karşı hücum eden hadisler uydurdular. Ancak muhaddisler, Şiadan bazılarında bulunan bu özelliğin farkına vararak onlardan hadis almaktan kaçındılar. Nitekim İmam Mâlik, "Iraklıların (Şia'nın) rivayet ettiği hadisleri ehl-i kitabın naklettiği dinî ifadeler gibi değerlendirin, onların doğru veya yalan olduğuna hükmetmeyin" [73]; İmam Şafiî, "Rafizîlerden daha çok yalan söyleyen görmedim" [74] demişlerdir. Abdurrahman b. Mehdi ise, İmam Mâlik'e hitaben ey Ebu Abdullah, sizin beldenizde -Medine'de- kırk günde dört yüz hadis işittik. Basra'da ise bir günde bu kadar işitiyoruz, dedi. İmam Mâlik ona, sizdeki darphane (hadis uydurma yeri) bizde nerede? Siz gece uyduruyor, gündüz yayıyorsunuz" diye cevap verdi [75]. Böylece İmam Mâlik, hadisin kabul ve rivayetinde Medinelilerin titiz davrandığını, Iraklıların çok hadis rivayet etmelerinin sebebinin ise, hadis uydurma faaliyeti sonucunda olduğunu açıklamıştır. Medinelilerin hadis rivayetindeki bu titizliği, diğer İslâm beldeleri arasında âlimlerin Medine'de rivayet olunan hadislere daha çok güvenmelerini temin etmiştir [76] .
Sadece Rafizîler hadis uydurmuyor, Haricîler ile Ehl-i sünnetten de hadis uyduranlar oluyordu. Abdurrahman b. Mehdi'nin İbn Lehia'dan, onun da Haricflikten ayrılarak tevbe eden bir şeyhten işittiğine göre, tevbe ettikten sonra o şöyle demiştir:
"Bu hadisler dindir; onları kimden aldığınıza dikkat ediniz. Zira biz bir şey arzu ettiğimizde hemen onunla ilgili bir hadis uydururduk" [77]. Haricîlerin büyük günah işleyeni tekfir ettikleri meşhur olmasına ve Hz. Peygamber'e yalan yere söz isnad etmenin de en büyük günahlardan bulunmasına rağmen, bu haber Haricîlerden bazılarının hadis uydurduğunu göstermektedir.
Ayrıca, Ehl-i sünnetten, hatta zühd ve takva sahiplerinden hadis uyduranlar da bulunmaktaydı. Nitekim Yahya b. Saîd el-Kattan:
"Hayır ve zühde nisbet edilen kimselerden daha çok yalan söyleyen görmedim" [78]. Meselâ, Gulamu Halil diye bilinen Ahmed b. Muhammed el-Bâhili (ö. 275/888) dünya zevklerine sırt çevirmiş bir zahitti, sadece bakla yiyerek hayatını sürdürürdü. Öldüğü gün Bağdat sokakları dolup taşmıştı. Rivayet ettiği hadisleri nereden aldığı kendisine sorulduğu zaman, "halkın kalbini yumuşatmak için bunları biz uydurduk. Birgün düşündüm de Basra'da kendisinden hadis rivayet ettiğim Bekir b. İsa adlı kimselerin altmış kişi olduğunu tespit ettim" [79] demiştir.
İbn Hibban da şöyle demektedir:
"Fakih Ebu Bişr Ahmed b. Muhammed el-Mervezî (ö. 323/934), zamanında sünneti muhaliflerine karşı en çok müdafaa eden bir zat olarak bilinmektedir; bununla beraber hadis uydurmaktan çekinmemiştir. Kazvin şehrinin faziletiyle ilgili kırk civarında hadis uydurmuş ve bunu sevap kazanmak amacıyla yaptığını söylemiştir." [80]
Zamanında sünneti muhaliflerine karşı en çok müdafaa edenin durumu bu olunca, böyle olmayanların halini düşünün! Gerçek şu ki itikadî ve amelî fırkalardan dinî konularda katı veya gevşek davranan hiçbiri, hadis uydurmaktan ve Resûlullah'a (s.a.) yalan yere söz isnad etmekten kurtulamamıştır. Şia'dan olanlar, Ali'yi övmek, onu insanlar nezdinde yüceltmek, Muaviye, Amr b. el-As ve diğerlerini yermek amacıyla hadis uydurmuştur. Ehl-i sünnetin bazı cahilleri üstünlüğü yalanda arayarak Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Muaviye'yi övüp batılla mücadele etmek için Resûlullah adına yalan söylemişlerdir. Bunların hepsi İslâm'a büyük bir hıyanette bulunmuşlar ve her iki tarafa da kötülük yapmışlardır.
Şia'nın uydurduğu hadislerden biri vasiyyet hadisidir. Büreyde'den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir:
"Her peygamberin bir vasisi vardır; Ali de benim vasim ve varisimdir" [81], "Ben ve Ali nurdan yaratıldık. Allah Âdem'i yaratmadan iki bin yıl önce biz arşın sağında idik" [82].
Şia'nın akıl dışı ve asılsız iddialarından biri de Kunfuz'un Fatıma'nın evine gönderildiği ve Ömer'in Fatıma'ya bir kamçıyla vurduğu, kamçının Fatıma'nın pazusunda pazubend gibi dolandığı ve onu kapıyla duvar arasına sıkıştırdığı, Fatıma'nın "Ey babacığım!" diye feryat ettiği, Ali'nin boynuna da çekilmesi için bir ip taktığı, Fatıma'nın onun arkasından bağırdığı ve oğulları Hasan ve Hüseyin'in de ağladıkları... [83] tarzındaki rivayettir.
"Resulullah (s.a.) Ali'nin elinden kalemi alıp Muaviye'ye verdi" [84] ve "*Allah katında emin kabul edilenler ben, Cibril ve Muaviye olmak üzere üçtür dedi*" [85] şeklindeki haberler de Ehl-i sünnete mensup bazı cahillerin uydurdukları rivayetlerden biridir. [86]

b. İslâm Düşmanlığı

Hadis uydurmanın ikinci sebebi İslâm düşmanlığıdır. İslâm devletinin temsil ettiği ve yürüttüğü İslâm daveti, iki büyük devletin (Roma ve İran) etkisini ortadan kaldırmış, söz konusu iki devletin halklarından birçok kimse gruplar halinde İslâm'a girmiştir. Bunlar arasında müslümanlığında gerçekten samimi ve sadık olanlar bulunduğu gibi; İslâm'ın prensipleri, temel esasları ve değerleri kendisini hiç ilgilendirmeyen ancak amaçlarına ulaşmak için bunları benimsemiş görünenler de vardı. Daha önce zındık, Mecusî ve putlara tapanlardan olup fetihler sebebiyle İslâm'a girenlerden nicelerinin bütün gayreti onu yok etmek, bozmak, tahrif etmek ve inkarcılığı yaymaktı. Nitekim Hammad b. Zeyd, "Zındıkların Hz. Peygamber'e isnad ederek on dört bin hadis uydurduklarını" [87] söylemiştir. Öldürüleceğini anlayınca, "Allah'a yemin olsun ki, helali haram, haramı helal kılan dört bin hadis uydurdum. Oruç tutmanız gereken günde orucunuzu bozdurup, oruç tutmanız gerekmeyen günde size oruç tutturdum" [88] diyen Abdülkerim b. Ebü'1-Avcâ da bu zındıklardandır.
Zındıkların uydurduğu hadislerden biri de "Allah'ın atın terinden yaratıldığını" ifade eden rivayettir. Bu rivayete göre, "Allah'ın elçisine, 'Rabbimiz neden yaratıldı?' diye sorulmuş, Resulullah da "*Rabbimiz ne akan su, ne yer, ne de gökten yaratılmıştır. O önce bir at yarattı sonra onu koşturdu ve at terledi. İşte Allah kendisini bu terden yarattı*" [89] buyurmuştur. Böyle bir rivayeti kalbinde hardal tanesi kadar imanı olan herhangi bir müslüman uydurmayacağı gibi, bir gram aklı olan kimse de bunu kabul edemez. "Bir grup Yahudi Resûlullah'a gelerek 'arşı kim taşımaktadır?' diye sordular. Resulullah (s.a.) da "*arşı boynuzlarıyla hevam taşımaktadır. Gökteki saman yolu da onların terindendir*" dedi. Bunun üzerine Yahudiler 'biz senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederiz dediler" [90] tarzındaki rivayet de zındıkların uydurmalarındandır.[91]

c. Irk, Dil, Mezhep Ve Bölge Tarafgirliği

Cahil kimselerin belirli bir ırkı üstün tutup diğer ırkları küçük düşürme hususundaki taassupları da uydurma sebeplerindendir. İslâm, onları cahiliyet dönemi iddialarından kurtarmaya çalışmasına rağmen, Araplar'ın sırf Arap olmaları sebebiyle üstün; Türk, Fars ve diğer ırk ve renklerin ise, değersiz olduğunu ifade eden rivayetler böyledir. Halbuki İslâm, müslümanları dilleri, ırkları ve bölgeleri ne olursa olsun, tek bir ümmet olarak kabul etmiştir. Nitekim Allah bu konuda şöy'e buyurmuştur:
"*Birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır*." [92] Bu âyette görüldüğü üzere Allah gerçek ölçüyü takva olarak tespit etmiştir. Yükselen onunla yükselir, yükselemeyen ise ondan yoksun olduğu için bu duruma düşer. Ancak, Allah'ın İslâm'a gönüllerini açmadığı bazı kimselerin zihinlerinde kalan cahili taassup, onlardan bir kısmım

Resulullah adına yalan söylemeye sevketmiş ve şu rivayetleri uydurmuşlardır:
"Allah'ın hiç hoşlanmadığı lisan Farsça, şeytanların lisanı Hûzice, cehennem halkının lisanı Buharâca, cennet ehlinin lisanı ise Arapça'dır" [93];
"Zenci, doyduğu zaman zina eder, aç kaldığı zaman hırsızlık yapar" [94],
"Size ilişmedikleri müddetçe siz de Türkler'e ilişmeyiniz, zira ümmetimin mülklerini ellerinden alacak ve Allah'ın kendilerini değiştireceği ilk topluluk onlardır "[95] ve
"Yetmişinci batında olsalar bile Sudanlı ve Hindlilerden sakının" [96].
Fıkhî mezheplerin artmasıyla aralarında düşmanlık doğmuş, bu sebeple de bazıları kendi mezhebini öven, diğerlerini yeren hadisler uydurmuştur. İslâm ve ehline en çok zarar verenler de bunlar olmuştur. "Benden sonra en-Nu'man b. Sabit denen ve künyesi Ebu Hanife olan biri gelecek; Allah'ın dini ve benim sünnetim onun sayesinde ihya olacaktır" [97],
"Ümmetimden Ebu Hanife denen kimse ümmetimin yıldızıdır." [98],
"Ahir zamanda Muhammed b. Kerram denen bir adam çıkacak, sünnet ve cemaati ihya edecektir. Benim Mekke'den Medine'ye hicretim gibi o da Horasan'dan Beyt-i Makdis'e hicret edecektir" [99] ve
"Ümmetimden Muhammed b. İdris adında bir şahıs zuhur edecektir; o ümmetime şeytandan daha zararlı olacaktır" [100] şeklindeki rivayetler bu amaçla uydurulmuştur.
Uydurma olayı bu noktada kalmamış, kendi mezhebini destekleyen ve diğer mezheplerin aleyhine olan hadisler uydurulmaya kadar gitmiştir. Hâkim en-Nısaburfnin anlattığı da bunun örneklerindendir. Hâkim şöyle anlatmaktadır:
Muhammed b. Ukkâşe, Allah için hadis uyduranlardandır. Ona, bazılarının rukûa varırken ve kalkarken ellerini kaldırdıkları soruldu da o; bize el-Müseyyeb b. Vâdik sildirdi, dedi ki;
Bize Abdullah b. Mübarek, Yunus b. Yezid'den, o ez-Zührî'den, o Salim b. Abdullah b. Ömer'den, o da babasından naklettiğine göre Resûlullah (s.a.) "*rukuda elini kaldıran kimsenin namazı yoktur*" buyurmuştur diye nakletti. Bu, yalanların en kötüsü olmakla birlikte bu isnadla Zührî'den rivayet edilmesi, "rukûa giderken ve rukûdan kalkarken ellerin kaldırılmasını kesin olarak ispat etmiş olup Muvatta ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır [101]. Fıkhî ihtilafların bir çoğunun uydurulmuş hadislerden kaynaklandığında şüphe yoktur. [102]

d. Kıssacılık Ve Vaaz

Hadis uydurmanın dördüncü sebebi kıssacılık ve vaazdır. Hulefâ-i raşidîn döneminin sonuna doğru İslâm toplumunda yeni bir durum ortaya çıktı. Bu durum kıssacı ve vaizlerin oluşturduğu halkalarıdır. Bunlar camilere oturuyor ve insanlara öğüt verip, geçmiş ümmetlerden bahsediyorlardı. Geçmiş ümmetlerle ilgili olarak verdikleri bu bilgileri bazan tam sened zinciri zikrederek muttasıl, bazan da eksik bir ravi zinciriyle naklediyorlardı. Genellikle bir mescitte birden fazla hikayeci bulunuyor, insanlar da bunların etrafında toplanıyordu. Hikayeciler arasında rekabet oluşup, her birinin insanların kendi etrafında toplanmasını arzu etmeleri, onları dinleyicilerini çoğaltabilmek, alacaktan hediye ve bağışlan artırabilmek için rivayet ettikleri hadis ve kıssalara yenilikler, ilginçlikler ilave etmeye sevketmiştir. İnsanlara her gün yeni bir şeyler söyleme arzusu, bunlardan bir kısmında gerekli dinî titizliğin bulunmaması sebebiyle, naklettikleri kıssa ve haberlerde kolaylıkla uydurmacılığa sapmalarına sebep oluyordu. Zira insanlar, anlattığı kıssanın ilginç ve garip olusuna göre hikayeciye iltifat ediyor, buna göre de ona yapılan bağışlar artıyordu. Bu bakımdan biz, en yalancı ravilerden biri olan Gulamu Halil öldüğü gün Bağdat sokaklarının dolup taşmasını garip bulmuyoruz.
Hikayecilerin Resûlullah'a (s.a.) yalan isnad etmelerinin hadisteki etkisi açıktır. Çünkü onlar, uydurma haberlerini senedlerle ve farklı tariklerle rivayet etmek suretiyle muhaddislerin metodlarını takip ediyorlardı. Buna ilave olarak, şahsî yaşantıları da, halkın onların rivayet ve hikayelerini kabul ile karşılayıp onlara iltifat etmelerinde son derece etkili oluyordu. Ayrıca anlatılan hikayelerin derin bir hayal mahsulü olması, dinleyeni ona bağlıyor ve gerçek âlemden duyular ötesine götürüyordu. Nitekim Muhammed b. Yunus el-Kudeymî başından geçen bir olayı şöyle anlatmıştır:
Ahvaz'da bulunduğum sırada şöyle bir hikaye anlatan bir şeyhi işittim:
"Resûlullah (s.a.) kızı Fatıma'yı evlendirince Allah, Tuba ağacına cennet ehlinin kendi aralarında tabaklar içinde hediydeşmeleri için yaş inci yaymasını emretti. Ona, bu Allah Resûlü'ne iftiradır, dediğimde:
"Yazık sana sus, sesini çıkartma, onu bana insanlar anlattı" diye cevap verdi [103].
eş-Şa'bî anlatmaktadır:
Namaz kılmak için mescide girdim. Bir de baktım, yanımda insanların etrafını kuşattığı uzun sakallı yaşlı bir adam, bana falan falandan" diyerek Hz. Peygamber'e kadar varan tam bir isnat zinciri ile şu rivayeti nakletmektedir:
"Allah iki tane sur yaratmıştır; herbirine iki defa üfleyecektir. Bunlardan ilkinin sesiyle bütün insanlar ölecek; ikincisiyle de tekrar dirilerek mahşer yerine gideceklerdir." Eşva bî sözüne devamla; adamın sözüne dayanamadım. Namazı aceleyle kıldım, sonra ona dönerek:
"Allah'tan kork ve hatalı nakilde bulunma;
Allah iki değil, bir sur yaratmıştır. Bu sura ise insanların ölmeleri ve yeniden dirilmeleri için olmak üzere iki defa üflenecektir" dedim. Adam:
"Ey utanmaz adam, bu hadisi bana falan falandan rivayet ettiği halde, nasıl oluyor da sen kabul etmiyorsun!" dedi. Sonra da papucunu çıkarıp bana vurdu. Onunla beraber halk da bana vurmaya başladı. Nihayet Allah'ın otuz sur yarattığına ve her bir sura üfürüleceğine yemin ettim de beni serbest bıraktılar." [104]
Hikayecilerden biri, Allah'ın
"... *Belki Rabbin seni övülmüş, bir makama (Makam-ı Mahmud'a) ulaştırır*" [105] ayetini Allah'ın, Peygamberini arş üzerinde kendi yanına oturtacağı şeklinde yorumluyordu. Bu haber Muhammed b. Cerir et-Taberî'ye (ö. 310/922) ulaştığı zaman çok sinirlenip evinin kapısına "Hiçbir arkadaşı olmayan ve hiçbir şahısla arşını paylaşmayan Allah'ın şanı ne yücedir" sözlerini yazdırmıştır. Bunun üzerine Bağdat'ın avam tabakası Taberî'ye saldırıp evini, kapısı taşla doluncaya kadar taşa tuttular da kapısının önünde taş öbeği oluştu [106].
Bu örnekler, avam tabakasının hikayecilere bağlılıklarını gösteren delillerdir. Gerçek şu ki; âlimlerin sahadan çekilip, mescitleri herhangi bir din duygusu ve sorumluluktan yoksun olan, insanların inanç ve duyguları ile oynayan hikayecilere terketmeleri sebebiyle bu durumların ortaya çıkması tabiîydi. Zira ilim sahipleri, insanlarla iç içe yaşayıp onların anlayacağı şekilde gerçekleri onlara açıklasalar; bundan dolayı avamdan, cahillerden ve idarecilerden gelecek sıkıntılara kati ansal ardı, yalancı, sahtekâr hikayecilerin defteri dürülecek, oluşturdukları halka ve elde ettikleri kürsüleri dağılacaktı. Böylece halk, onların askeri olmak yerine, onlara harp ilan edecekti. Maalesef güvenilir, salih âlimlerin durumları her zaman böyle olmuştur. Uydurma hadislerle ilgili nice kitaplar yazılmış, uydurma hadisleri toplayan ciltler dolusu eserler telif edilmiş ama ne yazık ki bugün biz bazı cami imamlarından bir kısım uydurma hadisleri hâlâ duymaktayız. Bazı hatiplerden tek bir sahih hadis işitmemiz bile nadir hâle gelmiştir. Maalesef bazan insanlar, uydurma bir hadis işittiklerinde tehlil, tekbir getirmekte, bağrışmakta, sahih bir hadis duyduklarında ise onu hiç işitmemiş gibi son derece ilgisiz kalmaktadırlar. [107]

e. İdarecilere Güzel Görünüp Şahsî Menfaat Temin Etme Düşüncesi

Âlim ve muhaddislerin idarecilerden uzak durmaları, süfli duygu ve kötü arzularına düşkün kimselerin âlim görüntüsüne bürünerek maddeten istifade etmek, din ve ehli adına makam ve mevki elde etmek amacıyla idareci ve halifelere yaklaşmaları, araştırma ve ilimden yoksun fetva ve hükümler vermelerine yol açmıştır.
Nifak elbisesini giymiş, hayatı yalanla dolu bir kimse için, halifeye şirin görünmek veya onun hoşuna gittiği için Allah'ın haram kıldığını helal saymak hiç de zor bir iş değildir. Buna Gıyas b. İbrahim ile halife Mehdi arasında geçen şu olaydan daha güzel bir örnek yoktur: Gıyas, halife Mehdi'nin (158-169/775-785) huzuruna girdiği zaman onun güvercinlerle oynadığını (güvercinleri yarıştırdığını) görmüştür. Kendisine halifeye bir hadis söyle dendiğinde o hemen:
"Bize falan futandan diyerek Hz. Peygamber'e kadar varan bir isnad söyleyerek Resûlullah'ın "*ok, deve, at ve kuş yarışlarından başkası için ödül almak helâl olmaz*" buyurduğunu rivayet etmiştir. Bunun üzerine Mehdi, ona on bin dirhem verilmesini emretmiş, Gıyas kalkınca ise "Senin şu kafan Resûlullah'a yalan isnad eden bir kafadır" demiştir. Mehdi devamla, "Ancak buna seni ben şevkettim" dedikten sonra güvercinlerin kesilmesini ve onun bu işten vazgeçmesini emretmiştir [108].
Bazılarına göre hadis uydurmaya sevkeden başka sebepler de vardı. Nitekim Sa'd b. Tarîf el-İskâfi oğlunun ağladığını görünce ona, sana ne oldu? diye sormuştu. Çocuk, öğretmenim dövdü deyince Sa'd, "vallahi şimdi ben o öğretmenleri rezil edeceğim" diyerek bana İkrime b. Abbas'tan o da Resûlullah'dan naklettiğine göre Hz. Peygamber:

"*Çocuklarınızın muallimleri sizin en şerli olanlarınızdır*" [109] buyurmuştur, dedi.
Hadis âlimleri sahih hadisi, uydurmasından ayırtedecek kaideler koymuşlardır. Bu konuda İbn Dakîku'1-îd şu açıklamayı yapmaktadır:
"Muhaddisler hadisin uydurma olduğuna çoğunlukla hadisin metin ve lafızlarına bakarak hükmediyorlardı. Özetle bu, Resûlullah'ın (s.a.) sözleriyle çokça meşgul olmak suretiyle oluşan bir melekedir ki, onunla muhaddisler lafızların Hz, Peygamber'e ait olup olmadığını bilirler. Böylece hadisin uydurma olduğu, ravide mevcut olan karinelerden daha çok, merviden (metinden) hareketle bilinmektedir." [110]
Bu konuda İbn Kayyim ise şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu melekeye sahip kimseler Hz. Peygamber'in ahvali, hidayeti, sözleri, neyi söyleyip söylemeyeceği hususlarında başkalarının bilemeyeceği noktaları bilirler. Bu, her tâbi ile metbû arasındaki durumdur. Dolayısıyla, onun sözlerini, fiillerini, bunlar arasında ona nisbeti sahih olanlarla olmayanları araştırma hususunda son derece arzulu olan tâbilerin bu özelliklere sahip olmayanlara üstünlükleri vardır." [111]
Bu araştırmanın bir bölümü olması sebebiyle, burada metin açısından uydurma alametlerini detaylarıyla zikretmeyeceğiz. Burada muhaddislerin bu hususta gayretlerini ve metni esas alarak uydurma hadisleri tespitte başarılı olduklarını zikretmekle yetiniyoruz. [112]

IV- Son Asırlarda Hadislerin Sahih Ve Zayıf Olduğuna Hükmetmek

İbnü's-Salâh'dan önceki âlimler, kendi ölçülerine göre hadislerin sahih veya zayıf olduğuna karar vermeye çalışıyorlardı. Bazan bir kısım hadislerin sahih olduğu hususunda ihtilaf etmişler, birinin sahih dediğine, bir başkası onun içtihadını inkar etmeksizin muhalefet edebilmişlerdir. Ancak daha sonra hadislerin sahih veya zayıf olduğuna hükmetme hususunda içtihat kapısının kapandığını, artık sadece önceki âlimlerin taklit edilebileceği söylenen bir döneme gelindi. Ne var ki bu görüşü ileri sürenlerin herhangi bir delili yoktur. Bu durum, gerçekte onların fikir ve zihinlerinin donduğuna, ayrıca içtihat edip gerçeği kaynaklarından alarak hüküm vermeye güçlerinin yetmediğine, aksine insanların kabullerine aykırı düşse de, hakkı bulmak ve araştırmak için gayret sarfetmeksizin başkalarını taklit etmeye ancak muktedir olduklarına delalet etmektedir.
Bu dönemde muhaddislerden biri sened ve aynı şekilde metnine bakarak hadislere sahih veya zayıf hükmü verme hususunda içtihat kapısının kapandığı iddiasıyla ortaya çıktı. Bu, âlimler arasında "el-Mukaddime" diye tanınan eserin sahibi İbnü's-Salâh'tı (ö. 643/1245). Ona göre, kendi çağındaki ve daha sonraki âlimler, hadisleri araştırıp sahih veya zayıf hükmü verme gücüne sahip değillerdi. Buhârî, Müslim, İbn Huzeyme, İbn Hibban ve Hâkim en-Nisaburî gibi önceki âlimlerin verdiği hükümlerle yetinmek gerekiyordu.
İbnu's-Salâh bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:
"Hadis cüzlerinde veya başka bir yerde Sahîhayn'de bulunmayan ve güvenilir hadis imamlarının eserlerinde sıhhati hususunda herhangi bir hüküm verilmemiş, isnadı sahih herhangi bir hadis bulmuşsak, onun sahih olduğuna dair kesin bir hüküm veremeyiz. Zira son asırlarda sadece senedden hareketle hadisin sahih olduğunu tespit etmek zorlaşmıştır. Çünkü bu tür hadislerin isnadı içinde, sahih hadisin râvisinde bulunması şart olan hıfz, zabt ve itkandan yoksun olmasına rağmen rivayetinde, kendi kitabında bulunanlara itimat edenlerin olduğunu görürsün. Şu halde artık sahih ve hasen hadisi bilme hususunda hadis imamlarının açıklamalarına ve tağyir ve tahriften korundukları meşhur olan eserlerine itimat edilmelidir.." [113].
İbnü's-Salâh'ı bu görüşe sevkeden delil, her senedde, rivayet ettiği hadisleri ezberlemeden kitabındaki bilgilere dayanarak nakleden ravilerin bulunmuş olmasıdır.
İbnü's-Salâh'ın bu yaklaşımı, daha sonraki bazı âlimler tarafından hüsn-i kabul görmüş ve onları başka birtakım sebep ve delilleri araştırmaya sevketmiştir. Bu sebep ve delillerden bazıları şunlardır:
1. Önceki âlimlere nisbetle sonrakilerin araştırma gücünün azalması. [114]
2. Söz konusu hadisin sahih olması halinde, birçok hadisi araştıran ve onlar hakkında içtihat eden önceki âlimlerin bunu ihmal etmeyeceklerine dair galip zannın bulunması [115],
3. Hâkim en-Nisaburî'nin Müstedrek'i, birçok hadise sahih hükmünün verildiği hacimli bir eserdir. Hâkim hıfz sahibi, hadislere muttali, Çokça rivayette bulunan ve sahih hadisleri toplamaya son derece arzulu bir âlimdir. Bu durumda, onun eserine almadığı sahihlik şartlarını taşıyan herhangi bir hadisin dışarıda kalmış olmasının son derece uzak bir ihtimal olması.
İbnü's-Salâh'ın görüşünü benimseyenlerin delilleri bunlardır. Ancak, söz konusu deliller güçlü değildir. Nitekim gerek kendi döneminde, gerekse daha sonraki asırlarda, birçok âlim onun görüşüne muhalefet etmiş, başta Nevevî ve İbn Hacer olmak üzere birçok muhaddis, İbnü's-Salâh'ın görüşünü reddedip, delillerini çürütmüşlerdir.
İbn Hacer bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır:
İbnü's-Salâh'ın sahihlik için hıfzı şart koşması tartışmalıdır. Zira her ne kadar bazı ilk dönem fakihlerinden bu nakledilmişse de, hadis imamlarından herhangi biri, sahihlik için bunu şart koşmamıştır. Ancak, özellikle kitapların rivayetinde eski ve yeni uygulama bunun aksinedir. Nitekim müellif (İbnü's-Salâh) söz konusu eserinin yirmi altıncı bölümünde bu uygulamanın aşırı tenkitçi (müteşeddit) âlimlerin tavrı olduğunu da söylemiştir [116]. İbn Hacer, onun tezat içinde olduğunu ifade etmek üzere şöyle demektedir:
"İbnü's-Salâh'ın bu açıklaması, onun, kitaptan rivayette bulunan kimseyi ayıpladığını, ezberden rivayet edeni ise tasvip ettiğini ifade etmektedir ki; bu başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere diğer hadis imamlarından bilinenin hilafınadır." [117] Ayrıca rivayetinde, kitabında mevcut olan habere güvenen bir kişi ayıplanamaz. Aksine bu durum sahabe ve büyük tabîlerin vefatından sonra sahih hadis rivayet edenlerin çoğunun özelliğidir [118].
İbn Hacer daha sonra İbnü's-Salâh'ın delillerini tartışarak, onun "Şu halde artık sahih ve hasen hadisi bilme hususunda hadis imamlarının eserlerindeki açıklamalarına itimat edilmelidir..." şeklindeki görüşünün tartışmalı olduğunu söyleyerek şöyle demektedir:
"Bu tartışmalıdır. Zira bu söz, bir hadisin sahih olması için hadis imamlarının açıklamalarının yeterli olduğunu ve önceki âlimlerin hadisin sanihliği hakkında herhangi bir açıklaması bulunmadığı zaman, sahihlik şartlarının reddedileceğini ifade etmektedir. Bu ise, birinci ifadeye göre sahih olmayanı sahih kabul etme sonucunu doğurur. Zira önceki âlimlerin sahih olduğuna hükmettikleri birçok hadisi, diğer âlimler sahihlik derecesinden düşürecek illetinin bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum özellikle sahih ile hasen arasında ayırım yapmayan âlimlerin verdiği hükümler için söz konusu olmuştur. Nitekim İbn Huzeyme'nin kitabında sahih olduğuna hükmedilmiş nice hadisler vardır ki; hasen seviyesinde bile değildirler. İbn Hibban'ın Sahîh'inde de durum aynıdır. Bazan hafız derecesine ulaşmış olan bir hadis âlimi, hadisteki bazı illetlerin gizli kalması sebebiyle kendi bulgularına göre onun sahih olduğuna hükmeder. Bir başkası da bu hadisteki illetleri tespit edip onu reddedebilir [119]. Ayrıca İbnü's-Salâh'ın sözü, önceki imamların kitaplarında sahihliğine hükmettikleri hadisler hakkındaki görüşlerinin sahih olduğuna hükmetmesini gerektirir. Onların, hadisin sahih olup olmadığı hususundaki görüşlerini bize ulaştıran tarik, hadislerini bize ulaştıran senedle aynıdır. Şu halde şayet bu tarik imamların sözlerinin sahih olduğunu gösteriyorsa, bu aynı zamanda söz konusu hadisi de sahih olarak rivayet ettikleri anlamına gelmektedir. Bu durumda geriye sadece imamlardan sonraki sened zincirindeki ricali tetkik kalır ki; onların da çoğu güvenilirdir [120].
İbnü's-Salâh'ın isnadlarda zabt, hıfz ve itkan seviyesine ulaşmayan ravilerin bulunması sebebiyle, son asırlarda hadislere sahihlik hükmü vermenin zor olacağı şeklindeki delili ise, iddiasını ispat edecek ölçüde değildir. Zira söz gelimi, Nesâî'nin Sünen'i gibi şöhreti sebebiyle müellifine nisbeti hususunda bizimle musannifi arasındaki isnadında bulunan ricali tetkike ihtiyaç yoktur. Bu durumda Nesâî illeti olmayan, isnadı sahihlik şartlarını taşıyan bir hadis rivayet etse, herhangi bir muhaddis de bu hadisin bir illetinin bulunduğunu tespit etmemişse, önceki âlimlerden herhangi biri söz konusu hadisin sahih olduğunu söylememişse bile bunun sahih olduğuna hükmetmeye ne engel vardır? Özellikle de bu nakillerin çoğunun ravileri sahih hadis ravileriyse... [121].
İbn Hacer'in, İbnü's-Salâh'ın görüşünü tenkit sadedinde ileri sürdüğü delillerin onun iddialarını ret hususunda yeterli olduğu görülmektedir. Hadislere artık sahih hükmü verilemeyeceği hususunda sonraki âlimlerin delilleri, İbnü's-Salâh'ınkinden daha güçlü delildir. Zira önceki âlimlere nisbetle sonrakilerin araştırmalarının zayıf olacağı görüşü, delilsiz bir iddiadan ibarettir. Özellikle böyle önemli konularda delil ile desteklenmeyen sözün hiçbir kıymeti de yoktur. Biz bu hususta önceki âlimlerden ehliyetli olanların yanında hadislerin sahih olduğuna hüküm verme gücünde olamayanların da bulunduğu gibi, sonraki âlimlerden de buna muktedir olamayanların yanında araştırma neticesinde muktedir olanların da bulunabileceği görüşündeyiz. Öncekilerin sahih olduğunu söylemedikleri birçok hadis hakkında sonraki âlimlerin sahih hükmü vermeleri bunun delilidir. Fiilî durumda sonrakilerin böyle bir şeye güçlerinin olmadığı tarzındaki görüşü gayet açık bir şekilde çürütmektedir.
"Hadisin sahih olması halinde önceki âlimlerin onu ihmal etmeyeceğine dair galip zannın bulunduğu deliline gelince; bu da son derece yanlıştır. Çünkü bu bir zandır. Zan, galip de olsa, bu meselelerde olumsuz hüküm vermek için yeterli değildir. Zira kesin olan bir husus, ancak kendisi gibi kesin olanla ortadan kalkabilir. İnsanda bunu araştırma gücünün olduğu ise kesindir. Öncekilerin sonrakilere bıraktığı nice mesele ve hüküm vardır. Kendisine uydurma hadisler hakkında sorulduğu zaman İbnü'1-Mübarek'in, "âlimler (uzmanlar) bunun için yaşarlar" [122]

şeklinde verdiği cevap da bunu ifade etmektedir. Bu açıklama, onun asrında âlimlerin bütün hadisleri uydurmalardan temizlemediklerini ve nihaî olarak tasfiye etmediklerini, aksine hadislerden bilgilerinin ulaşamadığı ve haklarında hüküm vermediklerinin bulunduğunu ispat etmektedir. Her asırdaki âlimler için aynı durum söz konusu olup, onların gayretleri de bütün ilmi kuşatamaz. Bu, Allah'ın koyduğu değişmeyen kanundur. O halde, "öncekiler sonrakilere hiçbir şey bırakmamıştır" sözü, ilim ve kesinlik ifade etmeyen bir söz olup aksine, İbnü's-Salâh'ın da belirttiği gibi, bir zandan ibarettir. Daha önce ifade ettiğimiz üzere, kesin bilgi galib de olsa zan ile ortadan kalkmaz.
Hâkim en-Nisaburî'nin "müstedrek"ine gelince onda, sahihe hasen, zayıf hatta uydurma hadisler bile mevcuttur. Bu durum ise, ancak ravileri ile illetlerini araştırmak ve metin tenkidi yapmak suretiyle bilinebilir. Hâkim ve İbnü's-Salâh'dan sonra gelen hadis âlimlerinin yaptıkları da budur. Bunlardan Zehebî, Hâkim en-Nisaburî'nin "Müstedrek"ini tenkit etmiş, ondaki hadislerin bir kısmının sahih olduğu hükmüne katılmakla beraber, diğer bir kısmının sahih olmadığını söylemiş, hatta ondaki sadece uydurma hadislerden bir cüz meydana getirmiştir. Şimdi İbnü's-Salâh'dan sonra muhakkik âlimlerin söz konusu hadisler hakkında verdikleri zayıf veya uydurma hükümlerini mi alacağız yoksa İbnü's-Salâh'a uyup Hâkim en-Nisaburî'nin verdiği sahih hükmünü kabul mü edeceğiz?
Bu görüşün sahih olmayanı sahih kabul etmeye, şahinlik şartlarını tamamıyla taşıyanı ise önceki imamlardan birinin sahih olduğunu söylememesi sebebiyle reddetmeye götüreceğinde şüphe yoktur. Bütün bunlar doğru değil, yanlıştır. Dolayısıyla yanlışa götüren de yanlıştır.
İbnü's-Salâh ile ona tâbi olanların söz konusu görüşleri, gerek İbnü's-Salâh'ın döneminde, gerekse ondan sonraki asırlarda hadislere sahih ve zayıf hükmü veren âlimlerin bulunmasına engel olmamıştır. Nitekim onun muasırlarından ve Beyânü'l-vehm ve'l-îham isimli eserin sahibi Ebü'I-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdülmelik b. el-Kattan (ö. 628/-1230), sözkonusu eserinde "İbn Ömer'in, ayağında ayakkabıları ile abdest alıp onları meshederek Resûlullah'ın (s.a.) da böyle yaptığını" söylediği tarzındaki hadisin sahih olduğunu söylemiştir [123]. Bezzâr da bu hadise Müsned'inde yer vermiştir.
İbnü's-Salâh'ın döneminde hadislerin sahihliğine hüküm verenlerden biri de Hafız Ziyaeddin Muhammed b. Abdülvahid el-Makdisfdir. O, sahih hadisleri toplamayı amaçladığı "el-Ehâdîsü'l-muhtâre" isimli eserini telif etmiş ve onda daha önce sahih olduğu söylenmeyen bazı hadisleri zikretmiştir [124].
Hafız Zekiyyüddin el-Münzirî de (ö. 656/1258), Bahr b. Nasr, İbn Vehb, Mâlik, Yunus, -Zührî, Saîd senediyle Ebu Seleme'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği Hz. Peygamberin geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiğini ifade eden rivayetleri bir cüzde toplamış ve onların sahih olduğuna hükmetmiştir [125].
Bunlardan sonra onları takibeden nesilden Hafız Şerefüddin ed-Dimyatî (ö. 705/1305) "zemzem içildiği niyete göredir" anlamındaki Cabir hadisinin çeşitli rivayetlerini bir cüzde toplamış ve hadisin sahih olduğuna hükmetmiştir [126].
Sonra bu tabakayı takiben Şeyh Takiyyüddin es-Sübkî ziyaret konusundaki İbn Ömer hadisinin sahih olduğuna hükmetmiştir [127].
Irakî şöyle demektedir:
"Bu durum âlimlerden ehliyet sahibi olanların devam ettirdikleri bir âdet olarak süregelmiştir. Ancak onların verdikleri bu hükümleri kabul etmeyenler de olmuştur. Önceki âlimlerde de durum aynıydı. Bazan bir kısmı bazı hadislerin sahih olduğuna hükmeder, diğerleri ise bunu kabul etmezdi." [128]
Son asırlarda hadisler hakkında sahih hükmü verilemeyeceği görüşünü çürütüp, bizzat bu görüşü ileri süren zatın döneminde ve daha sonra, muhaddislerin hadisler hakkında sahih hükmü verdiklerini ispat ettikten sonra, şunları söylememiz mümkündür:
Asrımızda hadisler hakkında sahih ve zayıf hükmü rahatlıkla verilebilir. Zira bu hükmü verecek âlimlerin ihtiyaç duydukları vasıtaların hepsi bol miktarda mevcuttur. Nitekim matbu veya mahtut şekilde -ki bunların da mikrofilmini elde etmek veya tab etmek kolaydır- kütüphanelerde sahih, müsned ve mu'cem türü hadis kitaplarının hemen hemen tamamı bulunmaktadır. Ayrıca dünyadaki bütün büyük kütüphanelerde bu eserlerin birçok nüshası da bulunmaktadır. Bunlara ilel, rical, tarih ve ıstılah kitaplarını da ilave etmek mümkündür. Ne var ki bu kitaplar bol miktarda olmasına rağmen, hadisler hakkında hüküm verecek müçtehit âlim azdır. Nitekim bu durumdan daha önce İbnü'1-Cevzî de yalanmıştır. Belki İbnü's-Salâh'ı, sonraki ulemanın hadislerin sahihliğine hüküm veremeyeceği görüşüne sevkeden de budur. Onun bu görüşünün, kendisinden sonra gelen birçok hadisçiyi etkilediğinden şüphe etmiyorum. Onların İbnü's-Salâh'ın "Mukaddime"'sini taklit etmeleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim daha sonra ondan etkilenmeyen hadis usulünde bir eser bulmak zordur. İbnü's-Salâh'tan sonra Nevevî (ö. 676/1277) önce "Mukaddime" yi "el-İrşad" isimli eserinde ihtisar etmiş, daha sonra "et-Takrib ve't-teysir" isimli eserinde ise "el-İrşad"ı özetlemiştir. Ondan sonra İbn Cemâa (ö. 733/-1332), "el-Mukaddirne" yi, el-Menhelü'r-revi"'sinde, İbn Kesîr (ö. 774/-1372), "İhüsâru ulumi'l-hadis"'inde, ihtisar etmişler, Irakî (ö. 806/1403) ise, "et-Takyîd ve'l-İzah"ında onu şerhetmiş, sonra da meşhur "Elfiye"sinde onu nazma çevirmiş ve ayrıca bunu da şerhetmiştir. Zerkeşî, Bulkinî, İbn Hacer, Sehâvî, Suyûtî, el-Bnsârî ve Ali el-Karî de bu konuda olduğu gibi bazı hususlarda İbnü's-Salâh'a muhalefet etmişlerse de aynı zamanda ondan etkilenmişlerdir. İbnü's-Salâh'ın sonraki asırlarda hadislerin tashih ve tazîf edilemeyeceği tarzındaki bu görüşünün -her ne kadar muhalif olsalar da- farkına varmadan söz konusu âlimleri etkilemiş olduğu kanaatini taşımaktayım. [129]

V- Sened-Metin İlişki

Sened; metnin bize ulaştığı yolu bildiren ravi zinciridir. Arap dilinde "Falanca seneddir" denir ve bununla söz konusu kişinin güvenilir olduğu belirtilir. Hadisin sahih ve zayıf olduğu hususunda hadis âlimlerinin ravi zincirine itimat etmeleri sebebiyle ona bu ad verilmiştir.
Metin ise kendisiyle mânaların oluştuğu hadis lafızlarıdır [130].
Senedin tarifinden, hadis hakkındaki sahih veya zayıf hükmünün onun üzerine bina edildiği anlaşılmaktadır. Ancak, herhangi bir hadise sahih veya zayıf hükmü verebilmek için, isnadın bulunması zorunlu ise de bu, yeterli bir esas olmayıp daha başka şartların da bulunması gerekmektedir. Söyleyenine ait olup olmadığının tespiti noktasından, naklinde senedi olmayan sözün hiçbir kıymeti yoktur. Bugün herhangi bir kimse, meselâ bir asır önce ölmüş bir başka kimseden nakille, falan âlim şöyle söyledi dese, fakat ona ulaşan bir sened zikretmese, onunla karşılaştığı ve doğrudan bu bilgiyi ondan aldığı da bilinmiyorsa naklettiği bu sözün hiçbir kıymeti yoktur. Onların görüşmelerinin imkansızlığı devam ettiği sürece, herhangi bir kimse bu sözü ona nisbet de edemez.
Buna göre, bir rivayette isnadın olmaması, nakledilen bilginin söyleyenine nisbetini değersiz hâle getirmektedir. Bu konuda muhaddisler arasında görüş birliği bulunmaktadır. Hatta bu durum onların kesin kabullerindendir. Dolayısıyla, isnadı olmadığı zaman Resûlullah'a nisbet edilen bir sözün de elbette hiçbir kıymeti yoktur. Sözü isnadsız nisbet etmenin en ufak bir değeri olsaydı, yalancıların Resûlullah'a ait olduğu bilinmeyen hususları ona nisbet imkânları doğar, uydurmacılar Hz. Peygamber'e yalan isnad etme cesareti bulurlardı. Bu sebeple rivayetleri nailde isnad, zaruriyyattan kabul edilmişür. Nitekim İbn Şîrîn:
"Bu ilim (hadis) dindir; o halde dininizi kimden aldığınıza dikkat edin" [131], İbnü'l-Mübarek de "İsnat dindendir, isnad olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi" [132] demişlerdir.
İsnadın hiç bulunmaması, isnadda yalancı bir ravi bulunması gibidir. Yalancının hiçbir hadisi alınmaz. O, bazan doğru söylese; bir kere bile olsa uydurma cüretinde bulunması sebebiyle hiçbir hadisi kabul edilmemek suretiyle cezalandırılır.
Hadis hakkında veya herhangi bir sözün sahibine aidiyetine hüküm verebilmek için, senedin bulunması zarurî olduğuna göre; muhaddislerin öncelikle isnada önem vermelerinde garipsenecek herhangi bir durum yoktur. Zira hadis hakkında hüküm vermek, ancak isnadını tetkikten sonra mümkün olabilmekteydi.
Ancak muhaddislere göre, bir hadise sahih hükmü vermek için isnadında yalancı birinin bulunmaması yeterli görülmemekte, bundan başka ravi ve bizzat rivayete yönelik diğer şartları da taşıması gerekmektedir. Nitekim İmam Şafiî bu şartları şu şekilde özetlemiştir:
"Haber-i hâssa (haber-i vahid) şu şartları taşımadıkça delil olamaz. Haberi rivayet edenin, dininde güvenilir (sika), doğru sözlülüğü bilinen, ne rivayet ettiğini iyi bilip anlayan ve lafız yönünden hadisin mânasını bozacak şeylere vakıf..., hıfzından rivayet ediyorsa naklettiğini iyice ezberlemiş, kitabından rivayet ediyorsa onu iyi korumuş, hafızası güçlü olan kimselerin rivayet ettiği bir hadisi naklediyorsa onların rivayetine ters düşmeyen, karşılaştığı kimseden işitmediği şeyi rivayet etmek suretiyle müdellis olmaktan ve güvenilir ravilerin Hz. Peygamber'den rivayet ettiklerine aykırı olarak hadis rivayet etmekten sakınan biri olması gerekir. Bu şartlar, kendisinden hadis rivayet ettiği kimsede de bulunmalı ve bu durum kesintisiz olarak Hz. Peygamber'e veya ondan sonraki kimseye varıncaya kadar devam etmelidir... [133].
Ayrıca hadisin, gerek diğer rivayetlerine, gerek o konudaki hadislere gerekse Hz. Peygamber'den rivayet edilen başka hadislere nisbetle şaz da olmaması şarttır. Nitekim İmam Şafiî de bu konuda şöyle demiştir:
"Şaz hadis, güvenilir ravinin tek başına rivayet ettiği hadis değil, diğer güvenilir ravilere aykırı olarak rivayet ettiği hadistir."[134]
Bu açıklamadan, hadisteki sazlığın senedden daha çok, metinle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hadisin şaz olup olmadığı, onun ancak kendisine aykırı olan diğer hadislerle karşılaştırılmasıyla bilinebilir.

Bu sebeple muhaddisler, sahih hadisin tarifini yaparken bu hususu göz önünde bulundurarak şaz ve muallel olmamasını şart koşmuşlardır. İllet genellikle isnadda bulunurken, sazlık bazan isnadda da olmakla birlikte, çoğunlukla metinde bulunmaktadır. Bazılarının sazlığı, "muhalefet söz konusu olmaksızın sadece rivayetinde tek kalmaktır" şeklindeki görüşüne aykırı olsa da, ben, İmam Şafiî'nin şazzı tariflndeki:
"Güvenilir ravinin diğer güvenilir ravilere muhalif olarak rivayet etmesi" ifadesinden de açıkça anlaşıldığı gibi, sazlığın çoğunlukla metinde olduğu kanaatindeyim. İslâm âlimlerinin çoğunun görüşü de bu şekildedir. Nitekim güvenilir ravilerin rivayetinde tek kaldığı nice hadisler vardır ki şaz olduğu söylenmemiş; aksine sahih olduğunda ittifak edilmiştir. Ömer b. Hattab'ın rivayet ettiği niyet hadisi bunun en açık misalidir [135].
Metnin tetkiki ancak senedin güvenilirliğini tespitten sonra olduğuna göre, isnada verilen önemin, gerçekte metne verilen önemden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla metni olmayan isnadın hiçbir anlam ve kıymeti yoktur. Resûlullah'a nispet edilen metnin bizzat kendisi nakledilmemişse, "bize falan falandan rivayet etti" demenin ne faydası olabilir?
Ayrıca, sadece ravilerinin güvenilir olması sebebiyle metnin sahih olduğuna hükmedilemez. Aksine, bunun dışında daha başka şartları da taşıması gerekir. İbn Kayyim bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır:
"İsnadın sahih olması, hadisin sahih olmasının şartlarındandır. Ancak sadece senedin sahih olması, hadisin sahih olmasını gerektirmez. Zira bir hadis, ancak senedinin sahih olması; illetli, şaz ve münker olmaması; ravisinin sika ravilere aykırı rivayet etmemesi veya onlardan farklı rivayette bulunmaması gibi şartların hepsini bir arada taşımakla sahih olur." [136]
İbnü'l-Cevzî de şöyle demektedir:
"Bazan isnaddaki ravilerin hepsi güvenilir olur, fakat hadis uydurma, maklub (kelimelerin yerleri değiştirilmiş) veya müdelles olabilir. Böyle bir durumun tespiti son derece zor olup, bunu ancak hadis tenkitçileri bilebilir." [137]
İleride tam olarak metnini vereceğimiz dinen ve aklen kabulü imkansız olan bir muhtevaya sahip bir başka hadis hakkında ise o:
"Böylesi hadisin ravilerini tetkike gerek yoktur. Zira imkansız olan bir hususu güvenilir raviler de rivayet etse reddedilir ve burada ravilerin yanıldığı söylenir" [138] demiştir.
Şu halde isnad ile metin iç içe olup bunları birbirinden ayırmak zor; hatta mümkün değildir. Herhangi bir isnad hakkında zayıf hükmü vermek, dolayısıyla bu tarikle gelen metne de zayıf hükmü vermek demektir, Bir metin hakkında ancak isnadında herhangi bir bozukluk bulunması durumunda şaz veya zayıf hükmü verilebilir. Nitekim Şu'be, "Şaz hadis, ancak şaz kimseden gelir" [139] demiştir. [140]

1- SAHABEYE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ

Metin tenkidi isnada bir miktar göz kapamayı gerektirir. Metin tekit edilir ve hadis isnad ölçülerine göre ister sahih, isterse zayıf olsun, hakkında uygun olan hüküm verilir. Metin tenkidi hususunda doğru olan ölçüleri tespit etmek için, Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabenin ona isnad edilen, hadislerle ilgili tutumlarına başvurmak gerekir. Zira onların hadisi kabul etme veya anlama konusunda birtakım kaide ve belli kuralları vardı. Bizler sahabenin hepsinin adalet sahibi, Resülullah'a isnad ettikleri rivayetleri kabul edilen kimseler olduklarını bildiğimize ve bunun da hata etmeleri ve yanlış anlamaları kabul olunsa bile, Hz. Peygamber'den bir başkasına rivayet ettikleri hadislerde doğru oldukları, rivayetlerinde şaibeli ve yalancı olmadıkları anlamına geldiğini bilmekteyiz. Bu durumda sahabe döneminde hadisin iki yönünden birini oluşturan isnad sahih olduğu için geriye metni kalmaktadır. İşte bu konuda sahabenin bazı yaklaşımları, ravinin doğru ve güvenilir olduğunu kabul etmelerine rağmen hadisi reddetme ve geri çevirme veya uygun bir mânaya yöneltme hususunda birtakım görüş ve ölçüleri olduğunu biliyoruz. Nitekim onlar zaman zaman bir hadisin ravisini hata veya unutma yahut da yanlış işitme ile itham ediyor; hadisi ya Kur'an'la veya daha çok güvendikleri ve emin oldukları başka sahabenin rivayetiyle çelştiği için reddediyorlardı.
Sahabe hadisin senedinin sahih olması anlamına gelen, ravinin Resûlullah'a iftira etmediğini bilmelerine rağmen, rivayet edilen hadisleri tartıştıklarına ve bunun da raviden ziyade rivayet edilen metne yönelik olduğuna göre, acaba biz de bugün onların bu hadisleri tartışma yolunu tutabilir, koydukları ölçü ve kuralları hadis metnini tenkit için ölçü olarak kullanabilir miyiz? Kaldı ki, hadislerin bizim için sahih olması ile onlar için sahih olması bir değildir. Zira isnad onlar için adaletli ve doğru kimseler olan çoğunlukla bir veya iki sahabîden meydana gelmesine rağmen, bizim için dörtten az olmayan ve onlarca kişiye ulaşan uzun bir zincirden oluşmaktadır.
Sahabenin birbirlerini tanımalarına rağmen hadisleri kabul noktasındaki tutumu bu olduğuna göre; bizim de Resûlullah'a isnad edilen binlerce rivayeti, zamanla hadislere karışan uydurma ve tahriften arındırmak umuduyla ölçüleri kullanmamız daha uygun olacağı kanaatindeyiz. [141]

Sahabenin Metin Tenkidi Hususundaki Ölçüleri:

Sahabenin, hadis metinlerim tenkitte başvurduktan metot ve ölçüleri, onların ele aldıkları problem ve verdikleri hükümleri araştırmak suretiyle tespit edebiliriz. Zira onlar Hz. Peygamber'in sünnetini ve ondan nakledilen hadislerin doğru mu yanlış mı olduğunu tespit etmeyi sağlayacak yolu bizden daha iyi bilmekteydiler. Zannederim bizler, sahabenin bu konudaki ölçülerini bildiğimiz zaman aynı yolu tutmamız, hadislerin sahihini, zayıfını uyulması daha doğru olanını bilebilmek için onların uygulamasını rehber edinmemiz kolay olacaktır.
Ben bu çalışmada, sahabenin bizden önce tartışıp üzerinde durduğu meseleleri tespit ve tashih etmeye gayret ettim. Sonra onların hükümlerin doğrusunu, yanlışını ayırmak için esas aldıkları ölçüleri hülasa etmeye çalıştım. Bu ölçüler, bazı durumlarda pek açık olmasa da, sahabenin birden çok olayda kullandığı ölçülerdir. İleride sunacağımız misaller ve o olaylarda sahabenin söyledikleri sözler onların bu ölçülere ne denli güvenip kullandıklarını ve bunun neticesinde ortaya çıkan yeni hükümlere verdikleri değerin boyutunu ortaya koyacaktır.[142]

I. Sünnetin Kur'an'a Arzı

Şimdi sahabenin Resûlullah'tan rivayet edilen bazı hadislere tatbik ettikleri birinci kriter olan Kur'an'a arz ölçüsünü ele alalım. O Kur'an ki, kendisinde hiçbir batıl bulunmayan Allah kelâmıdır. Sahabe bütünüyle onu korumuş, mütevatir olarak bize nakletmiş, üzerinde ittifak edip, onun koyduğu hükümleri kabul etme hususunda asla ihtilaf etmemişlerdir. Herhangi bir ihtilaf durumunda kendisine başvurulan bir asıl olmuştur.
Sahabenin ele aldıkları olayları araştırdığımız zaman, Kur'an'ın onlar için birinci ölçü olduğu, ona uymayan hadisleri kabul etmeyip aksine ravilerini hata ve yanılgı ile itham ettikleri, Kur'an'a aykırı olduğu için onlarla amel etmedikleri açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Kur'an metnine aykırı bulup reddettikleri -ki bu, ResûlulIah'ın hükmünü red değildir- rivayetler incelendiğinde açıkça görülür. Zira onlara göre bir hadisin Kur'an'a aykırı olması onun Hz. Peygamber'in sözü olmaması anlamına geliyordu. Çünkü aslında Kur'an ve sahih sünnet her ikisi de Allah katındandır; dolayısıyla onların birbirinden farklı veya çelişkili olmaları mümkün değildir. Ravi hata etmiş, unutmuş, işittiği sözlerin hepsini nakletmemiş yahut da Peygamber Efendimiz'in sözünden onun kastetmediği bir mânayı anlamış olabilirdi. İleride örnekleri ve sahabenin bu konudaki sözlerini sunduğumuz zaman bu ölçünün diğer boyutları açıkça görülecektir. [143]

1- Boşanmış Kadının Nafakası

Müslim Sahîh'inde Ebu İshak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Esved b. Yezid ile beraber Büyük Cami'de idim. Şa'bî de bizimle idi. Fatıma bint Kays'ın Resûlullah'ın kendisine mesken ve nafaka hakkı vermediği anlamındaki bir hadisini anlattı. Bunun üzerine yerden aldığı bir avuç çakılı Şa'biye atarak "*yazıklar olsun sana, böyle bir şeyi nasıl anlatırsın*?" diye çıkışıp şöyle dedi:
"Ömer şöyle demiştir:
Unutup unutmadığını bilmediğimiz bir kadının bir sözü için Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz'inin sünnetini bırakmayız. Boşanan kadının mesken ve nafaka hakkı vardır. Zira Allah Teâlâ "*Apaçık bir fuhuş işlemedikçe onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar...*" [144] Buyurmaktadır.
İbn Hacer şöyle demiştir:
Hz. Ömer "Peygamber'in sünneti" sözüyle belli bir sünneti değil, sünnetin Allah'ın kitabına tabi olmayı ifade eden hükümlerini kasdetmiş olmalıdır [145].
Fatıma bint Kays'ın bu rivayeti, az önce zikrettiğimiz âyete muarız olduğu gibi, "*Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz evin bir bölümünde*

oturtun..." [146] ayetiyle de çelişmektedir. Zira bu ayetler boşanmış kadına mesken hakkı tanımaktadır. Hz. Ömer de Fatıma bint Kays'ın rivayet ettiği hadisi Kur'an ayetlerine aykırı bulmuş ve onu kabul etmemiştir. Burada bizi ilgilendiren iki görüşten birini diğerine tercih etmek değil, Hz. Ömer'in kendisine baş vurabileceğiniz bir kaide ve tam bir ölçü olarak kabul edilen sözünü tespit etmektir. Hz. Ömer'in bu sözü, sahabenin bu ölçüyü kullandığı ve önemsediğine dair en açık delillerimizden biridir. [147]

2- Ölen Kimsenin, Yakınlarının Ağlaması Sebebiyle Azap Görmesi

İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste şöyle denmiştir:
"... [Bunun üzerine] Ömer ya Suhayb bana ağlıyor musun? Oysa Resûlullah "*ölen kimse akrabalarının kendisine ağlaması sebebiyle azap görür*" buyurmuştur. Konuyla ilgili İbn Abbas ise şunları anlatmıştır:
Ömer vefat edince onun rivayet ettiği bu hadisi Âişe'ye anlattım. Şöyle dedi: Allah Ömer'e rahmet etsin. Hayır vallahi Resûlullah bir müminin herhangi bir kimsenin ağlamasıyla azap göreceğini söylemedi; şöyle dedi:
Allah yakınlarının ona ağlaması sebebiyle kafirin azabını arttırır. İbn Abbas, Hz. Âişe'nin daha sonra şöyle dediğini nakletti:
Size "*Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez*...[148]" buyuran Kur'an yeter. İbn Ebî Müleyke şöyle demiştir: Yemin ederim ki İbn Ömer bu söze karşılık hiçbir şey söylemedi [149]. Bir başka rivayette ise Hz. Âişe şöyle demiştir:
Allah Ömer'i bağışlasın. O yalan söylememiş, unutmuş veya hata etmiştir. Gerçek şudur ki, Resûlullah ölmüş bir Yahudi kadına ağlandığını gördü ve bunun üzerine şöyle dedi:
"*Bunlar ona ağlıyorlar, o ise kabrinde azap görüyor"* [150].
İbn Ömer'in rivayet ettiği bu hadiste Kur'an ve sünnetin açık ifadelerine aykırı düşen bir nokta vardır. Zira bir çok hadiste Hz. Peygamber'in ölen bazı kimselere ağladığı ve ağlayan kimselere de ses çıkarmadığı ifade edilmiştir. Resûlullah'ın ölen bir kimsenin azap görmesine sebep olacak bir fiili işlemesi veya sahabenin böyle bir şeyi yapmalarına ses çıkarmaması ise mümkün değildir [151].
Hz. Âişe'nin buradaki "size Kur'an yeter" sözü, onun hadise gerek görmeyip sadece Kur'an'la yetindiği anlamına gelmez. Böyle bir şey imkânsızdır. Ancak o, hadisi bu lafızlarla rivayet eden ravinin hata ettiğine yeterli bir delil olduğunu söylemiştir. Zira ravi hadisi Resûlullah'ın söylediği şekliyle tam olarak rivayet etmemiş, aksine onu Allah'ın kitabı ile çelişkiye düşecek şekilde sadece bir bölümüyle rivayet etmiştir. Müminlerin annesi de Hz. Peygamber'in söylediği sözü tam olarak açıklamak ve o eksik metniyle hadisin Allah'ın kitabına aykırı olduğuna, böyle bir sözün ise müminlerin Resûlullah'a ait olamayacağını bilmeleri ve ona itibar etmemeleri gerektiğine dikkat çekmiştir.
Hz. Âişe'nin Kur'an'a aykırı olması sebebiyle hadiste hata bulunduğunu düşünmesi, sahabenin karşılaştıkları yadırganır rivayetleri tenkit etmede bu ölçüyü kullandıklarına bir başka delil olmaktadır. [152]

3- Zina Çocuğunun Üç Şerliden Biri Olması

Hz. Âişe'ye Ebu Hureyre'nin Resûlullah'ın "*Zina yolu ile olan çocuk üç şerliden biridir*" buyurduğunu rivayet ettiği söylenince şöyle demiştir:
Allah Ebu Hureyre'ye rahmet etsin. Yanlış işitmiş, yanlış cevap vermiştir... Hadisin aslı böyle değildir. Münafıklardan biri Resûlullah'ı rahatsız ediyordu. Hz. Peygamber:
"*Falanın şerrinden beni kim korur? diye sordu."*
Bunun üzerine "Ya Resulallah, o bir zina çocuğudur" denildi. Peygamber de "*onun için üç şerliden biri denilir.* Oysa Yüce Allah "... *hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez*." buyurmuştur" [153] dedi. Bir başka rivayette ise Hz. Peygamber:
"... *Anne-babasının suçundan hiçbir şey ona gerekmez. Zira hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenemez*" [154] buyurmuştur.
Bu hadis İbn Abbas'a ulaşınca "eğer zina çocuğu üç şerliden biri olsaydı, onu dünyaya getirinceye kadar annesinin recmedilmesi ertelenmezdi." [155] Diyerek karşılık vermiştir. İbn Abbas'ın bu düşünce tarzı güzeldir. Zira eğer zina çocuğu üç şerliden biri veya "cennete girmeyecek" [156] olsaydı, onu dünyaya getirinceye kadar annesine yaşama mühleti verilmesinin bir anlamı olmaz, aksine cennet ehli olmadığı için o henüz ana rahminde iken annesinin recmedilmesi daha doğru olurdu. Hatta had cezasının günahın affı için keffaret olduğunu kabul eden görüş esas alınacak olursa çocuğun anne-babasıyla birlikle cennete girmesi söz konusu olacağından bu durum onun için daha hayırlı olurdu.
Hz. Âişe'nin bu âyetle ravinin rivayetinde hata ettiğine dair istidlali, Allah'ın kitabına ayları olan rivayetlerin kabul olunmayacağını ifade eden bir istidlaldır. Buna göre, Ebu Hureyre'nin bu hadisi eksik rivayet etmesi, onu Kur'an'a aykırı hâle getirmiştir. Kur'an'a aykırı olan bir rivayet ise o durumu sürdükçe kabul olunmaz. Meğer ki o eksiği tamamlayan ve aykırılığı gideren bir başka rivayet söz konusu olsun. Nitekim Ebu Hureyre'nin hadisini değerlendiren Hz. Âişe de bunu yapmış, Kur'an'a aykırı olması sebebiyle onun hatalı olduğunu ifade etmiştir. Bu, Hz. Aişe'nin İbn Ömer'in bir önceki hadisi konusunda yaptığı şeyin aynısıdır. [157]

4- Hz. Peygamber'in Allah'ı görmesi

İkrime, İbn Abbas'ın "Resülullah'ın Allah'ı gördüğünü" [158] Ata ise yine İbn Abbas'ın "Hz. Peygamber'in Allah'ı iki kere gördüğünü" rivayet ederlerken, Hz, Âişe "Kim Resâlullah'ın Allah'ı gördüğünü iddia ederse Allah'a büyük iftira etmiş olur. Resûlullah Cebrail'i kendi suretinde ufku kaplamış olarak görmüştür" demiştir. Bir rivayette de Mesruk Hz. Âişe'ye "Anneciğim, Resülullah Allah'ı gördü mü?" diye sormuş, o da cevaben: "*Sözlerin tüylerimi ürpertti. Sana kim Muhammed'in Allah'ı gördüğünü söylerse yalan söyler. Nitekim Yüce Allah, gözler ona erişemez, halbuki O, gözleri görür. O, herşeyi pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır*" [159] buyurmaktadır. "Fakat o, Cebrail'i kendi suretinde olmak üzere iki kere gördü" [160] diye cevap vermiştir. Bir başka rivayette Hz. Âişe "Kim Muhammed'in Allah'ı gördüğünü iddia ederse Allah'a büyük iftira etmiş olur" deyince ravi, ey müminlerin annesi, bana fırsat ver ve acele etme, iyi ama Yüce Allah "*Yemin ederim ki onu ufukta görmüştür"* [161] ve
"*Andolsun onu önceden bir defa daha görmüştür*" [162] buyurmuyor mu? Diye itiraz etmiş, bunun üzerine Âişe şu cevabı vermiştir:
"Bu konuyu Resûlullah'a ilk önce ben sordum. Kendisi bana:
"*O Cebrail'den başkası değildi. Onu aslî suretinde o iki defadan başka görmedim. Onu gökten iner bir halde, gökle yer arasını kaplamış bir şekilde gördüm*" diye cevap verdi. Hz. Âişe sözlerine şöyle devam etmiştir:
"*Sen Allah'ın, gözler ona erişemez. Halbuki O, gözleri görür, O, her şeyi pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır."* [163]
"*Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir, hakimdir*." [164] anlamındaki ayetlerini işitmedin mi? [165].
Yukarıda görüldüğü üzere Hz. Âişe Resülullah'ın Allah'ı gördüğünedair işittiği rivayetleri bazı ayetlere dayanarak reddetmiş, hatta işittiği bu iddiaların, tüylerini ürperttiğini söyleyecek kadar bu hususta ileri gitmiştir. Bu tavır, daha önce birkaç kez ifade ettiğimiz üzere, onun, ister ravinin hatası veya yanlış anlaması, isterse karıştırmak suretiyle metni tam olarak aktarmaması sebebiyle olsun Kur'an'a aykırı olmayı hadisin sahih olmamasına bir delil saydığını gösterir. [166]

5- Üç Şeyde Uğursuzluk Olması

"...İki kişi Hz. Âişe'ye gelerek, "Ebu Hureyre, Hz. Peygamber uğursuzluğun kadın, binek ve evde olduğunu, uğursuzluğun bir parçasının gökte, öbür parçasının da yerde bulunduğunu söylerdi" dediğini naklettiler. Âişe bunun üzerine "Peygamber'e Kur'an'ı indiren Allah'a andolsun ki Resûlullah öyle değil "Cahiliyet ehlinin uğursuzluk kadında binek ve evdedir" dediğini buyurdu, diye naklettikten sonra "*yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın*..." [167] Mealindeki ayeti okudu." [168].
Burada Hz. Âişe'nin bir başka tenkidini görmekteyiz. Hadisin bu tarzdaki rivayeti onun Kur'an'a aykırı hâle gelmesine sebep olmuştur. Bu durum da Hz. Âişe'yi sinirlendirmiş ve hadisi Resûîullah'ın sözlerine uygun düşecek şekilde tashih etmesine sebep olmuştur. Hz. Âişe burada hadisin, kendisinin rivayet ettiği tarzda olmaması halinde yukarıda zikrettiğimiz Hadid suresinin 22. ayetine aykırı olacağını söylemiştir. İşte Hz. Âişe'nin hadisi tenkit ve araştırma metodu bundan ibaretti. [169]

6- Mut'a Nikâhı

Bir defasında Hz. Âişe'ye mut'a nikâhı sorulduğunda "Aramızda Allah'ın kitabı hakemdir" dedikten sonra "*ve onlar ki iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç, (bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir"* [170] ayetini okuyarak "Kim bunun ötesine gitmek isterse haddi aşmış olur" diye cevap vermiştir [171].
Hz. Âişe burada mut'a nikâhının helal olduğuna dair rivayet edilen hadisleri Kur'an'a arzetmektedir. Zira o, tâbi olunması gereken asıl olup sünnet ondaki hükümleri açıklayıcı bir konumdadır.
Hz. Âişe'nin bu güçlü ve tercihe şayan istidlal ve metoduna İbn Abbas da başvurmuştur. Nitekim mut'a nikâhının haram olduğunu ifade eden hadisleri Kur'an'a arz ediyor ve ayeti "...belirlenen zamana kadar" bölümüne gelinceye kadar okuyarak "*onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin*..." [172] ayetiyle çelişmesinin mümkün olmadığını ileri sürmektedir [173].
Burada İbn Abbas ve Âişe validemiz birbirine zıt iki noktada bulunmalarına rağmen görüşlerini delillendirme hususunda her ikisinin de metodu aynı olup o da rivayet olunan hadisi Kur'an'a arzetmek, ona muhalif veya muarız olanı reddetmektedir.
Mut'a nikâhı ile ilgili hadisler bir bütün olarak dikkate alındığında sahabenin bu hususta açık bir ihtilaf halinde oldukları, bazıları Resûlullah mut'ayı falan yılda helal kılmıştı derken, bazıları da falanca yıl haram kılmıştı dedikleri görülmektedir. Bu sebepledir ki Hz. Âişe "Aramızda Allah'ın kitabı hakemdir" demiştir. Âişe validemiz burada mut'anın zaman zaman helal veya haram kılındığını inkar etmemekte, ancak ayete baş vurarak onu ihtilaflı taraflar arasında hakem yapmaktadır. Ona göre ayet mut'anın haramlığı hususunda kesin bir nastır. Bu tavrın açık anlamı şu olmalıdır:
İhtilaflı iki hadis olduğu zaman, birini diğerine tercih etmede en doğru olan, Kur'an'ın zahirine uygun düşeni almak, böylece birini alıp öbürünü terk edebilmek için, o iki hadisten birinin sahih olduğuna hükmetmektir.
İbn Abbas'a gelince, o da Âişe'nin yolunu tutarak iki görüşten birini tercih etme hususunda Kur'an ile istidlal etmektedir. Ayeti "Belirlenen zaman"a kadar okuması da bu meselede ona yardım etmiştir.
Her ne kadar icma desteklediği için, Aişe validemizin görüşü İbn Abbas'ın görüşünden daha tercihe şayan ise de ikisinin metodu da aynıdır. O da söz konusu ettiğimiz şu ölçüden ibarettir:
Her mes'elede Kur'an'a başvurmak, Peygamber Efendimize nisbet edilen hadislerden aralarını te'lif etmek mümkün olmayanlardan Kur'an'a aykırı olanları reddetmektedir. [174]

7- Ehli Eşeklerin Etinin Yenilmesi

Amr b. Dinar, Cabir b. Zeyd'e ba-ı kimselerin Resûlullah'ın ehli eşeklerin etini yemeyi yasakladığını iddia ettiklerini söyleyerek bu hususta ki fikrini sorduğunu, onun da şu cevabı verdiğini nakleder:
O sözü bizim orada Basra'da Hakem b. Amr el-Gıfari söylerdi. Fakat büyük âlim İbn Abbas bu görüşe karşı çıkarak "*Bana vahyolunanda leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yemenin haram olduğuna dair bir ifade bulamıyorum*..." [175] âyetini okurdu [176].
İbn Abbas'ın, ehli eşeklerin etinin haram olduğu görüşüne karşı onların etinin helâl olduğuna ayetle istidlalde bulunması, onun hadislere karşı tavrı konusundaki metodunu te'kit etmektedir. Sahabenin pek çoğundan sonra uzun bir ömür yaşayan İbn Abbas (ö. 68/687), şöyle derdi:
"Biz bir defa bir kimsenin "Resûlullah buyurdu ki" dediğini duyduğumuzda gözümüzü iyice açar, kulaklarımızı kabartırdık. Fakat insanlar hırçın deveye de, uysal deveye de binmeye başlayınca (yani önüne gelenden hadis rivayet etmeye başlayınca) onların ancak iyi bildiğimiz sözlerini kabul eder olduk" [177]. Bu nedenle onun hadisleri tenkit hususundaki metodu onları Kur'an'a arzetme tarzında idi. İbn Abbas hadisin Kur'an'a aykırı olduğunu gördüğü zaman onun reddedilmesi gerektiğine hükmeder, bu durumu hadisin sahih olmadığına delil sayardı. [178]

8- Yırtıcı Kuşların Etinin Yenilmesi

Bir rivayete göre İbn Ömer'e yırtıcı kuşların etinin yenip yenmeyeceği sorulur, o da "yenilebilir" diye cevap verir. Bunun üzerine kendisine Ebu Sa'lebe el-Haşenî'nin rivayet ettiği bir hadis hatırlatılınca "Bacaklarına işeyen bir bedevinin r ivayetinden dolayı Rabbimizin kitabını terk edemeyiz" diye karşılık verir [179].
Burada "Rabbimizin Kitabı"ndan maksat En'am suresinin yukarıda zikrettiğimiz 145. ayetidir.
İbn Ömer bu konuda İbn Abbas ve Âişe'nin Kur'an'a muhalif olan hadisi reddetme metodunu takip etmektedir. Ona göre ayet, genel anlamıyla orada zikrolunanların dışındakilerin helal olduğuna delalet eder. Hadise gelince ayetteki haramlara "yırtıcı kuşların etini" ilave etmektedir. Bu nedenle İbn Ömer onu ayete muhalif olarak kabul etmiştir. Burada İbn Ömer'in veya bir başkasının görüşünden birini öbürüne tercih etme durumunda değiliz. Ancak burada bizi ilgilendiren daha önceki misallerde geçtiği gibi sahabenin birçok yerde uyguladıkları şu metodu tespit etmektedir:
Bir hadisin telifi mümkün olmayacak şekilde Kur'an'a muhalif olmasını, Resûlullah'ın onu söylemediğinden emin olmak ve reddetmek için yeterli bir sebep görmek. [180]

9- Zifaftan Önce Kocası Ölen Kadının Mehri

Rivayete göre Hz. Ali zifafa girmeden ve mehir belirlemeden önce ölen kimsenin karısı için herhangi bir mehir gerekmeyeceği kanaatindeydi. Ma'kel b. Sinan el-Eşcaî'nin "Hz. Peygamberdin (aynı şartları taşıyan) Berva' bnt. Vasık için mehri misil, miras ve iddetle hükmettiği tarzında rivayet ettiği bir hadis hatırlatılınca, "topuklarına işeyen bir bedevinin Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetine muhalif olan bir sözünü kabul etmeyiz" diye cevap verdi [181].
Burada Hz. Ali, Ma'kel b. Sinan'ın rivayet ettiği hadisi, kendi düşüncesine göre, Allah'ın kitabı ve Resûlullah'ın sünnetine aykırı olduğu için reddetmektedir. Hz. Ali Allah'ın kitabı ile yukarıda zikrettiğimiz Nisa suresinin 24. ayetini; Resûlullah'ın sünneti ile de "şartlardan riayeti en gerekli olanı kendinize helâl kıldığınız namuslarına karşılık haklarını ödemenizdir" [182] gibi kadınlara mehir verilmesini emreden hadisleri kastetmiş olmalıdır. Hz. Ali bu rivayeti "topuklarına işeyen bir bedevinin Allah'ın kitabına ve Resûlullah'ın sünnetine muhalif olan hadisini kabul etmeyiz" diyerek kesin bir dille reddetmiştir. Acaba bu hadisi Ma'kel'den başka bir sahabî rivayet etseydi ne yapacaktı? Kabul mü edecekti, yoksa red mi? Bilemiyoruz. Ancak Hz. Ali'nin bu sözü, sahabenin bahsettiğimiz ölçüyü uyguladığını, bunda garipsenecek bir şey de olmadığını, ravi ister bedevi, ister Resûlullah ile birlikte uzun bir ömür yaşamış olan ashaptan herhangi biri olsun, çoğu kez bu metoda başvurduğunu te'kit etmektedir.
Acaba hadisi Kur'an'a arzetme ölçüsü, zahiri Kur'an'a muhalif olan her hadisi reddetmeyi gerektirir mi?
Bu soruya cevap vermeden önce Resûluilah'ın Kur'an'a aykırı bir söz söylemesinin mümkün olmadığını vurgulamamız gerekir. Çünkü sahih sünnet de, Kur'an da Allah katındandır. Bu duruma göre onlardan birinin diğerine aykırı olması mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ:
"*Biz sana zikri, insanlara indirileni açıklayasın diye gönderdik*" [183] mealindeki ayetinde Kitabı, Peygamber'e izniyle gerekli açıklamaları yapsın diye kendisinin indirdiğini açıklarken bir başka ayette de:
"*O kendiliğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması ancak bildirilen bir vahiy iledir*" [184] buyurmaktadır. Dolayısıyla Resûlullah'ın sözünün Kur'an ayetiyle çelişmesi diye bir şey söz konusu olamaz. O, Kur'an'a aykırı söz söyleyen değil, onu insanlara açıklayandır. Binaenaleyh, Hz. Peygamber'den sadır olan herhangi bir sözün, Allah'ın kitabına aykırı olması imkansız bir şeydir. O halde herhangi bir hadisin Kur'an'a muhalif olduğuna hükmettiğimiz zaman, onu Resûlullah'ın söylemediğine de hükmetmiş oluruz.
Ancak burada kastettiğimiz muhalefet, her bakımdan söz konusu olan bir zıtlık ve bilinen metotlardan herhangi biri ile te'liflerinin mümkün olmaması durumudur. Hâsâm, mutlak-mukayyed vb. lafızlar arasındaki zahirî muhalefet ise gerçek bir muhalefet değil, şeklî bir aykırılıktır. Böyle bir durumda ihtilaflı rivayetin reddedilmesi gerekmez.
Bu açıklamadan sonra şunu ifade edebiliriz:
Bazan ilk bakışta Kur'an'a muhalif gibi görünen bir hadisle karşılaşırız. Ancak bu aykırılık sür'atle zail oluverir. Zira hadis bir ayetteki umumiliği ya tahsis, ya takyid etmiş yahut da hükmünü neshetmiştir. Böylece o zahirdeki muhalefet ortadan kalkar ve hadis de Kur'an'a aykırı olduğuna çabucak hükmedilmeyen sahih bir hadis olarak kalır. "*Hırsız erkek ve kadının ellerini kesiniz*..." [185] Ayeti ile "*Çeyrek dinar ve daha fazlası dışında hırsızın eli kesilmez"* [186] hadisi bu hususu açıklayan güzel bir misaldir. Ayete göre çeyrek dinardan az miktarda bir mal çalan kimseye de hırsız denir ve onun da elinin kesilmesi gerekir. Ancak hadisin onu tahsis ettiğini kabul ettiğimiz zaman çelişki şaibesi kalkar ve

ikisiyle birden amel etmek mümkün olur.
Kur'an ve sünnette bu nevi misaller pek çoktur. Ancak, bu misalimizde olduğu gibi, ayetle hadis arasındaki zahirî aykırılığı gidermek mümkün olduğuna göre, acaba sahabenin reddettiği hadislerle ayetler arasındaki aykırılığı da giderip te'lif etmek ve böylece hadisi terke yönelmemek mümkün olamaz mı? Bu suale cevap vermek için yukarıda zikrettiğimiz meseleleri tek tek ele alalım.
Boşanan kadın olayındaki ayeti hem ric'î, hem de kesin olarak (talak-ı bâin ile) boşanmış kadına şamil kabul edecek olursak, ayetle hadis arasında çelişki söz konusu olur. Ancak söz konusu âyet kesin boşanmış olan kadına değil de ric'î olarak boşanana hasredilecek olursa o zaman herhangi bir çelişkiden söz edilemez. Böylece, Fatıma'nın rivayet ettiği hadis kesin olarak boşanan kadına, barınma ve nafaka emreden ayet ise ric'î talakla boşanan kadına hamledilmiş olur. Nitekim ayetin sonunda "... *bilmezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir*" [187] buyurulması da bu hususu göstermektedir. Bu arada fakihlerin bu meseleye bakış açılarının farklı olduğunu da söylemeliyiz. Zira fukahanın bir kısmı söz konusu hadisi esas alarak boşanmış kadına hiçbir hak tanımazken, diğer bir kısmı ayeti esas alarak ona barınma ve nafaka, bazıları da sadece barınma hakkı ön görmüşlerdir [188]. "Ailesinin ona ağlaması sebebiyle, ölen kimsenin mezarında azap göreceği, anlamındaki rivayete gelince bu hadis "*Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez*" [189] mealindeki ayetle çelişmektedir. Şöyle ki, ölen bir insan ailesinin ona ağlamasından dolayı sorumlu değildir, niye azap görsün? Bu rivayetle ayet arasını te'lif etme noktasında daha önce de zikredildiği üzere şöyle bir görüş ileri sürülmüştür: Eğer bir kimse kendisine öldüğü zaman üstünü başını yırtmak gibi dinen yasaklanmış olan bir biçimde ağlanmasını vasiyet edecek olursa bundan dolayı kabrinde azap görür. Ancak bu ifade her ne kadar söz konusu ayetle hadisi veya bu hadisle Resûlullah'ın birçok sahabîye ağladığını ifade eden diğer bazı hadisleri birbiriyle te'lif etmede başvurulabilecek bir yol ise de; böyle bir işlem hadiste mevcut olmayan birtakım takdirlerde bulunmayı ve zorlamaları gerektirir.
Söz konusu hadisi Hz. Âişe'nin ifade ettiği gibi, Resûlullah'ın kâfir bir kimse hakkında söylediğini düşünecek olursak bu konuda hiçbir çelişki kalmamış olur. Çünkü buna göre hadisin ravisi hata etmiş ve bu çelişkiye sebep olmuştur. Aynı şey bu meseleye çok benzeyen "*zina çocuğu üç şerliden biridir*" anlamındaki hadis için de geçerlidir.
"Hz. Peygamber'in Allah'ı görmesi" ile ilgili hadise gelince, bu hususta sahabeden her iki tarafta kendi görüşünü güçlendirmek için Kur'an ile istidlal etmişlerdir. Ne var ki ulemadan bazıları görülenin Cebrail olduğunu ifade eden hadisi dikkate alarak Resûlullah'ın Cenab-ı Allah'ı görmediği görüşünü tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu konudaki tercih sahabe döneminden sonraya rastlamaktadır.
"Üç şeyde uğursuzluk olduğunu" ifade eden hadise ve onun ayetle Resûlullah'tan uğursuzluğu terk etme hususunda sahih olarak rivayet edilen sünnetine muhalif olmasına gelince, eğer burada Hz. Âişe'nin rivayetini göz önünde bulunduracak olursak, söz konusu çelişki zail olur. Çünkü o bu hadisi "Resûlullah, cahiliyet ehli derlerdi ki..." tarzında rivayet etmektedir. Ancak "Hastalıkların bulaşması ve uğursuzluk yoktur. Uğursuzluk ancak üç şeydedir...! [190] Tarzında başka rivayetler de vardır. Bu hadisin birbiriyle çelişkili olan baş ve son tarafını te'lif konusunda ne söylenirse söylensin; son tarafının reddedilmesi veya "Hastalıkların bulaşması ve uğursuzluk yoktur. Cahiliyet ehli uğursuzluk ancak üç şeydedir"...derlerdi." şeklinde anlaşılması gerekir. Zira hadisin bu şıkkı hem baş tarafına hem âyete, hem de İslâm'ın uğursuzluğu kabul etmeme veya yasaklama tarzındaki bilinen hükmüne ve Hz. Peygamber'in "Uğursuzluğun şirk olduğu" anlamındaki sözüne aykırı düşmektedir.
Mut'a nikâhına gelince, burada her iki taraf da isbat etmek istedikleri görüşünü desteklemek için ayetleri te'vil etme yoluna gitmişlerdir. Ancak, bu hususta onun haram olduğunu te'yid edip, öbürüne tercihim gerektiren başka hadisler de vardır. Nitekim mut'anın kıyamete kadar haramlığı noktasında ümmetin icma etmiş olması da bu bağlamda anlaşılmalıdır.
Ehli eşeklerin etlerini yeme meselesinde ayetle hadis arasında açık bir çelişki görülmemektedir. Aksine birbiriyle uyuşur durumdadırlar. Zira Yüce Allah, Kur'an'da "*Bana vahyolunanda haram olarak bulmuyorum de*" [191] buyuruyor. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz o zamana kadar kendisine vahyolunanlardan başkasını haram olarak görmemiştir. Ancak bu, daha sonra vahiy yoluyla veal birtakım haramların bildirilmeyeceği anlamına gelmez.
Bu hususları zikrettikten sonra şunu da ifade edelim ki, hadisle ayet arasındaki çelişki aralarını telif etmenin veya neshin dışında gerçek bir çelişki olmalıdır. Böyle bir durum o hadisi Resûlullah'a nisbet noktasında çekimser davranmayı gerektirir. Ancak bu, onun uydurma bir hadis olduğu anlamına da gelmez. Zira çelişki bazan ravilerden kaynaklanmış olabilir. Çünkü ravilerin zamanla ihmal veya unutmaları sonucu hadislerde birtakım kelime ve harf değişikliği meydana gelmesi ve bunun da çözümü mümkün olan veya olmayan çelişkiler doğurması mümkündür. Bu durum her asırdaki raviler için söz konusudur. Hz. Âişe'nin bazı hadislerle ilgili değerlendirmesi bu espriyi ifade eden örneklerdendir. Nitekim o, "*ölen kimse ailesinin kendisi için ağlaması sebebiyle mezarında azap görür*" anlamındaki hadisle ilgili olarak hadisin ravisi olan İbn Ömer'in "yalan söylemediğini ancak unutmuş veya yanılmış olabileceğini" ifade etmiştir. Hz. Âişe Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği üç şeyde uğursuzluk olduğunu bildiren hadisle ilgili olarak da aynı yola başvurmuştur.
Ravi zincirinin birinci halkasında bulunan, Kur'an'ın inişi ve olayların, problemlerin yaşanması ile aynı dönemi paylaşan sahabenin hadis rivayetiyle ilgili durumları bu olduğuna göre bu özelliklerin bir kısmım taşımayan hadisi ilk kaynağından değil, ravilerden alan hatta kaynağı ile kendisi arasında uzun bir zaman, belki bir ömür geçen diğer ravilerin durumlarım bir düşünelim. Ömrünün başında ilim taliplisi, uzun yıllar boyunca ulemadan hadis alıp ezberlemeye başlar ve böylece sonunda hadis öğrenme, rivayet etme, başkalarının kendisine ilim tahsil etmek için gelmeleri seviyesine ulaşır. Şüphesiz bu uzun bir zaman olup hıfzı ve dikkati sağlam olan kimsenin hafızasını etkileyecektir. Böyle bir durum, hıfz ve anlamasıyla meşhur olmayanları ise haydi haydi etkileyecektir. Böyle bir ravi tabiatıyla hata edebilecek, sonra bir başkası onu yazılı metin haline getirecek, sonuncusu da ihtisar edip hadisin bir kısmını nakletmekle yetinebilecektir. İşte bazı hadislerle Kur'an veya bizzat hadisler arasında gördüğümüz çelişkilerin sebebi bu tür şeylerdir.
Yukarıda zikrettiğimiz üzere bazan kendisinde çelişki görülen bir hadisin gerçekte Peygamber'e dayanan bir aslı vardır. Ne var ki yanlış nakledilmiş olması, onu Kur'an'a aykırı hale getirmiştir. Keza çelişki sebeplerinden biri de Peygamber'in o hadisi söylediği sırada içinde bulunulan şartları nakletmemektir. Zira biz Resûlullah'ın böyle söylemesini gerektiren olayı tam olarak bilirsek, hadisin onunla ilgisini anlamış oluruz. Ama eğer ravi olayı anlatmaksızın sadece hadisi nakleder ve onu genel bir ifade haline sokarsa, o zaman bizi bir muhalefet ve çelişki ile karşı karşıya getirir. İbn Ömer'in ölen kimsenin ailesinin ona ağlaması yüzünden mezarında azap göreceği anlamındaki bir hadisi genel bir ifade olarak aktarması bu hususa açık bir örnek teşkil eder. O sebepledir ki Hz. Aişe hadisle ilgili olayı ve sahih metnini zikrederek İbn Ömer'in rivayetini reddetmiş ve şöyle demiştir: Resûlullah kendisi için ağlanan bir yahudinin cenazesi ile karşılaştı. Bunun üzerine, bunlar ona ağlıyorlar, o ise mezarında azap görüyor buyurdu. Görüldüğü izere İbn Ömer'in rivayet ettiği hadisle Hz. Âişe'nin hadisi arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Daha önce zikretmiş olduğumuz "üç şeyde uğursuzluk bulunduğu" ve zina yolu ile dünyaya gelen çocuğun üç şerliden biri olduğu" anlamındaki rivayetler de böyledir.
Sahabe ile başlayan hadisi Kur'an'a arzetme kaidesi, Kur'an'ın Allah tarafından korunmuş, bir tek mushafta toplanmış ve tevatür yoluyla nakledilmiş olmasından kaynaklanıyordu. Kur'an'ın bu özelliği sebebiyledi ki, ona muhalif olan hadisleri reddedebiliyor veya Kur'an'ı uyuşacak şekilde yorumlayabiliyorlardı. Ancak sünneti sünnete arzetmeleri açısından durumun biraz zor olduğu görülmektedir. Zira sünnet onların her birinin elinde toplu olarak bulunmadığı gibi, tam bir muhafaza altına da alınmamıştı. Dolayısıyla bir şahabı bir hadisi bildiği halde onu nesheden diğer hadisi bilmeyebilir, öbür sahabîler mensuh olanı rivayet ederken o nasihi rivayet edebilirdi. Resûlullah'ın daha önce hüküm vermiş olmasına rağmen, bundan haberdar olmadığı için bir mesele hakkında bildiği naslar ışığında içtihatta bulunabilir ve farklı bir hüküm verebilirdi. İleride ikinci ölçüde temas edeceğimiz için burada o konuya girmeyi uygun bulmuyoruz.
Buraya kadar zikrettiklerimiz sahabenin hadis metinlerini tenkit hususunda kullandıkları birinci ölçünün örneklerini açıklamaktadır. O misallerden ortaya çıkan bu ölçü sahabenin söz konusu ölçüyü ne denli kullandıklarını ve birçok yerde "topuklarına işeyen bir bedevinin veya ezberlediğini yada unuttuğunu bilmediğimiz bir kadının sözüne bakarak Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz'in sünnetini bırakmayız. Aramızda Kur'an hakem olsun veya size Kur'an yeter..." dediklerini bilyoruz.
Görüldüğü üzere hadisin Kur'an'a arzı son derece açık ve güçlü bir ölçüdür. Zira Kur'an bizzat Allah tarafından korunmuştur. Hiçbir zaman onda herhangi bir değişme olmamıştır ve olmayacaktır. Dolayısıyla eğer yapacak kimseler olursa, hadis metinlerini ona arzetme imkânı daima vardır. Böylece sahabenin hadis tenkidinde baş vurdukları ilk ölçüyü açıklamış bulunuyoruz. [192]

II. Sünnetin Sünnete Arzı

Sahabenin bazı hadislerin sıhhatini tespitte Kur'an'ı ölçü aldıklarını, Kur'an'ın lafzına ve mânasına tutunarak ona muhalif rivayetleri kabul etmediklerini ancak bunun -hâşâ- Hz. Peygamber'in sözünü reddetmek anlamına gelmediğini önceki sayfalarda zikretmiştik. Onların kendilerine nakledilen bilginin gerçekten Hz. Peygamber'e ait olduğunu bildiklerinde buna herhangi bir itiraz veya muhalefet etmeleri mümkün değildi. Ancak sahabe bazen daha önce bilmedikleri hususlar rivayet edildiğinde nakleden kimsenin hıfz ve zabtından veya doğru duyup

anladığından şüpheye düştükleri de oluyor, nakledilen haberin Allah'ın kitabına aykırılığını görüyor bu da şüphelerini te'kit ediyordu. Ve onlar rivayet edilen gerçekten Allah Resûlü'nün kelamıysa Allah'ın kitabına muhalif olamayacağını biliyorlardı.
Sahabenin Kur'an'a bağlılıkları ve onun hükmünde itifak etmeleri sebebiyle; hadislerin sıhhatini tespit etmek için onları Kur'an'a arzetme metotları kesin olmakla birlikte aynı gaye ile hadisleri birbirine arzetmeleri bu kadar belirgin değildir. Bazı hükümler hakkında sahabenin münakaşa etmesi, farklı yorum yapması ve Kur'an ile sünnetten farklı istidlal metotları kullanması söz konusuydu. Bu meselelerde sahabenin tamamının kabul ettiği ve kesin neticeye vardığı hususlar ise çok azdı.
Çoğu kere ihtilaf eden her sahabenin kendi görüşünü desteklemek üzere Hz. Peygamber'den hadis rivayet ettiğine ve karşı tarafın kanaatini kabul etmediğine şahit olmaktayız. Bu durumda her iki taraf da görüşünü desteklemek üzere delil olarak hadis zikretmekte, bazen zikredilen her iki hadis de aynı konuda delil olabilmekteydi. Bazan da hadisin mânası sarih değilse söz konusu her iki hadisi veya birisini delil olarak kullanabilmek için ayrıca araştırmaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Böylesi durumlarda delil olarak zikredilen hadislerden birini diğerine tercih etmekte takip edilen usuller ne idi?
Bu çalışmada bir kısım meselelerden hareketle sahabenin birbirine muhalif hadislerden birini alıp diğerini terketmelerini gerektiren tercih ölçülerini tespit etmeye çalıştım. Burada konuyu araştıranların bizim ulaşamadığımız daha başka kriterleri tespit etmelerinin de mümkün olacağını ifade etmeliyiz. Tespit edebildiğimiz tercih sebeplerini şöylece sıralayabiliriz: [193]

1. Sünneti İlgili Olana Sorma ve Yaptığı Açıklamayı Kabul Etme

Sahabeye göre bu konularda en çok kullanılan metot, konuyla ilgili şahsa sormak ve onun verdiği bilgi ve haberi kabul etmektir. Nitekim sahabe Hz. Peygamber'in evi içinde meydana geldiği için haberdar olmaları mümkün olmayan hususlar Resûlullah'ın hanımlarına soruyorlardı. Başkalarının muttali olmadığı konularda sahabe çoğu defa müminlerin annelerinden birine soruyor, onlar da biliyorlarsa gerekli açıklamayı yapıyor, konuyla ilgili bilgileri yoksa bu durumu da açıkça ifade ediyorlardı.
Aşağıda sahabenin bu ölçüyü kullandıklarını gösteren olaylardan bazı örnekler zikredeceğiz. [194]

a. Oruçlunun Cünüp Olarak Sabahlaması

Ebu Bekir b. Abdurrahman anlatıyor:
"Ebu Hurcyre'nin: 'Cünüp olarak sabahlayan oruç tutmasın' dediğini işittim ve bunu babam Abdurrahman b. el-Haris'e anlattım. Babam kabul etmedi ve konuyu araştırmak üzere birlikte Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'ye gittik ve babam durumu Âişe ve Ümmü Seleme'ye sordu. Her ikisi de Hz. Peygamber'in ihtilam dışında cünüp olarak sabahladığını sonra orucuna devam ettiğini söylediler. Daha sonra babamla birlikte Mervan'ın huzuruna çıktık. Babam olayı anlattı. Mervan, Ebu Hureyre'ye git ve ona mutlaka bunu söyle, dedi. Ebu Hureyre'ye gittik. Abdurrahman durumu anlatınca o, 'Bunu size Hz Âişe ve Ümmü Seleme mi söyledi?' diye sordu. Evet cevabını alınca da, 'Onlar bu konuyu daha iyi bilirler' dedi. Bunun üzerine Ebu Hureyre, kendisinin bu sözü bizzat Hz. Peygamber'den değil, Fadl b. Abbas'tan işittiğini söyledi ve bunun sonucunda Ebu Hureyre kendi görüşünden vazgeçti" [195].
Bu hadise, sahabenin hadis tenkidi metotlarını gösteren güzel bir örnektir. Zira Abdurrahman b. el-Haris, Ebu Hureyre'den işittiğini kabul etmemiş, araştırmak amacıyla Hz. Peygamber'in hanımlarına gitmiştir. Çünkü onlar konuyu en iyi bilmekteydiler. Nitekim Ebu Hureyre de görüşüne aykırı olmasına rağmen, Hz. Âişe ve Ümmü Seleme hakkında, "onlar bunu en iyi bilenlerdir, bu gibi konulardaki hükümleri onlardan öğreniriz" demiş ve kendi görüşünde ısrar etmekten vazgeçmiştir.
Bu hadiste, sahabenin metin tenkidi yaptıkları, başkasından işittikleri rivayetleri konuyla ilgili şahıslara sorarak araştırdıkları başka açıkça görülmektedir. Nitekim Abdurrahman b. el-Haris, bu konuda Ebu Hureyre'den farklı bir bilgiye sahip olduğunu anlayınca, Hz. Peygamber'in kendisine ulaşmayan, konuyla ilgili başka açıklamalar yapmış olabileceği düşüncesiyle, Ebu Hureyre'den işittiği ile yetinmeyerek, işin doğrusunu öğrenmek üzere derhal Resûlullah'ın hanımlarına gitmiştir. Ebu Hureyre ise; görüşünün yanlış olduğunu anlayınca hatasında ısrar etmemiş, müminlerin annelerinin konuyu daha iyi bildiği düşüncesiyle, kendisinin de hadisi bizzat Hz. Peygamber'den işitmediğini zikrederek rivayeti aldığı şahsın Fadl olduğunu açıklamıştır. Hz. Peygamber'den bizzat işiten, ona yakın ve konuyla ilgili bir kimsenin rivayet ettiği hadis, başkalarından rivayet eden kişinin sözünden kabule daha layıktır. Zira başkasından rivayet eden kişi, bu hükmü ayrı bir metinden çıkarmış ve bu konuda Resûlullah'ın son hükmünü bilememiş olabilir.
Şu halde sahabenin Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'nin rivayetlerini tercih etmeleri, diğer sahabîlerden söz konusu hususu daha iyi bilmeleri, Resûlullah'ın yakınında bulunmaları ve Peygamber'in hanımlarından başkasının bilemeyeceği hususlara muttali olmalarından dolayıdır. [196]

b. İnzal Olmayan Cinsî Münasebetten Dolayı Guslün Gerekmesi

Ubeyd b. Rifaa el-Ensarî'nin anlattığına göre, Zeyd b. Sabit'in de bulunduğu bir mecliste inzalden dolayı guslün gerekliliğini tartışmaktaydılar. Zeyd, "Sizden biri cima eder, fakat meni gelmezse, cinsel organını yıkayıp namaz abdesti gibi abdest alması yeterlidir" dedi. Orada bulunanlardan biri gidip Zeyd'in bu görüşünü Hz. Ömer'e anlattı. Hz. Ömer ona gidip Zeyd'i getirmesini ve olaya şahitlik etmesini söyledi. Zeyd geldi. Bu sırada Hz. Ömer'in yanında Ali b. Ebu Talib ve Muaz b. Cebel de bulunmaktaydı. Hz. Ömer Zeyd'e, "nefsinin düşmanı, insanlara bu fetvayı sen mi veriyorsun?" diye sordu. Zeyd, "Allah'a yemin olsun ki, bunu ilk defa ben söylemiyorum. Ben, amcalarım Rifaa b. Raff ve Ebu Eyyûb el-Ensârî'den işittim" diye cevap verdi. Hz. Ömer yanında bulunan sahabîlere bu konudaki görüşlerini sordu. Onlar ihtilaf edip, farklı cevaplar verdiler. Bu durum karşısında Ömer, Bedir'e katılan değerli kimseler olduğunuz halde ihtilafa düştünüz, diyerek hayretini ifade etti. Hz. Ali Ömer'e, "Birini Hz. Peygamber'in eşlerine görder, böyle bir şey varsa onlar daha iyi bilirler" dedi. Hz. Ömer önce Hz. Hafsa'ya sordurdu. O, konuyla ilgili bilgisinin olmadığını söyledi. Daha sonra Hz. Âişe'ye sordurdu. Âişe, "sünnet yerleri birbirine kavuştuğunda gusül vacip olur" diye cevapladı. Bunun üzerine Hz. Ömer, "kim bunu yapar da gusletmezse onu cezalandırırım" dedi [197].
Zikrettiğimiz bu olay, sahabenin hadis tenkidini, bu konuda takip ettiği metodu ve gerçeği arama ile bu hususta ki titizliklerini gösteren bir başka örnektir.
Sahabenin, Hz. Ömer'in yanında ihtilafa düşmeleri ve Hz. Ömer'in bu hususta 'Ey Allah'ın kulları Bedir'e katılan değerli kimseler olduğunuz halde ihtilafa düştünüz' demesinden daha açık delil yoktur. Bu rivayeti Zeyd b. Sabit sadece amcalarından rivayet etmekle beraber onun görüşünü destekleyen başka sahabîler de bulunmaktadır. Böyle durumlarda Hz. Ömer'in, yanında bulunan sahabe ile istişare etme, ehl-i ilme ve konuyla ilgili olanlara sordurma metodu sağlam bir yoldur. Yukarıdaki misalde de Hz. Ömer önce bildiği ve konuyla ilgisi olduğu için Hz. Hafsa'ya sordurmuş, onun bilgisinin olmadığını veya bu gibi meselelerde utangaç davranması sebebiyle açıklama yapmadığını anlayınca, kesin ve doğru bilgiyi Hz. Âişe'nin yanında aramıştır. Daha sonra Ömer, ashab arasındaki ihtilafı gidermek amacıyla nihaî kararını 'Kim bunu yapar da gusletmezse onu cezalandırırım' sözleriyle açıklamıştır.
Ashap arasında bu konuyla ilgili ihtilafın bir daha olmamak üzere tamamen ortadan kalkması beklenirdi. Fakat bugün bile bu konuda gusIün gerekip gerekmediği ile ilgili hadisler arasındaki ihtilaf devam etmektedir. Ebu Seleme b. Abdurrahman şöyle anlatmaktadır:
"Hz. Âişe'ye gittim ve 'ey anneciğim Cabir b. Abdullah 'su (gusul) sudan (meniden) dolayıdır' dedi, diye naklettim. Bunun üzerine, Hz. Âişe, 'hata etmiş; Cabir, Peygamber'i benden daha mı iyi bilecek?, dedi ve 'Peygamber, 'sünnet yerleri birbirine kavuştuğunda gusül vacip olur' derdi', şeklinde ilâve etti. Devamla Hz. Âişe, "gusul gerektirmeyen recmi mi gerektirecek" diye ekledi [198].
Guslün meni sebebiyle gerektiği hakkındaki bu hadisi Zeyd b. Sabit amcalarından nakletmekte ise de, Cabir b. Abdullah bizzat Hz. Peygamber'den rivayet etmektedir. Bu hadisi Ebu Saîd el-Hudrî aynı lafızla, Ubey b. Ka'b ise, farklı lafızlarla Hz. Peygamber'den rivayet etmişlerdir [199]. Ancak, bizi burada ihtilaflı iki hadisten hangisinin tercih edilmesinden ziyade, bu nevi rivayetlerde sahabenin takip edip uyguladığı metodun tespiti ilgilendirmektedir. [200]

c. Saç Örgülerinin Çözülmesi

Hz. Aişe'ye Abdullah b. Amr'ın kadınlara yıkanacakları zaman saç örgülerini çözmelerini emrettiği iletilmişti. Bunun üzerine; "İbn Amr'a şaşarım; kadınlara yıkanacakları zaman örgülerini çözmeyi emrediyormuş iyi ki başlarını traş etmelerini emretmemiş. Vallahi ben ve Resûlullah (s a) aynı kaptan yıkanırdık. Başıma üç defa su dökmekten başka bir şey yapmazdım" dedi [201]. Hz. Âişe bu konuyu kendisini ilgilendiren bir husus olması sebebiyle, Amr b. As'ın oğlundan daha iyi bilmektedir. Şöyle ki bizzat Hz. Peygamber'in huzurunda saç örgülerini açmadan

gusletmiş, Resûlullah (s.a.) da onun hata yaptığını söylememiştir. Bu konuda Ümmü Seleme'den de şu rivayet nakledilmektedir:
"Hz. Peygamber'e 'Ya Resûlallah ben saçım sıkıca ören biriyim; guslettiğimde onu çözeyim mi?' diye sordum. O, "*Hayır, başına yalnız üç avuç su atman yeter; sonra üzerine suyu dökünür ve temizlenirsin*" buyurdu [202].

d. Farz Tavafı Yaptıktan Sonra Âdet Gören Kadının Ülkesine Dönmesi

İkrime'nin rivayetine göre, İbn Abbas ile Zeyd b. Sabit, bayram günü farz olan tavafı yaptıktan sonra âdet gören kadının durumu hakkında ihtilaf ettiler. Zeyd; "Âdeti bitene kadar Mekke'de bekler"; İbn Abbas ise:
"Bayram günü tavafını yapmışsa yola çıkar" dedi. Bunun üzerine orada bulunan Ensar:
"Ey İbn Abbas Zeyd'e muhalefe ettiğin konuda sana tâbi olmayız" dediler. İbn Abbas da onlara:
"Bu durumu anneniz Ümmü Seleme'ye sorun" dedi. Ensar, Ümmü Seleme'ye sorunca, Safiyye bint. Huyey'in durumunu anlattı. İkrime devamla olayı şöyle nakleder:
"Hz. Âişe dedi ki:
Safiyye bint. Huyey -âdet görmesi sebebiyle- bizi (Mekke'de) alıkoydu bu durumu Hz. Peygamber'e anlattım; o, memleketine dönmesini emretti [203].
Bu, sahabenin ihtilafı gidermede bilen ve ihtisas sahibi kimsenin görüşünü öne çıkardığını açıklayan başka bir misaldir. Ensar Zeyd'e muhalefet ettiğinde İbn Abbas'ın sözünü kabul etmemişlerdir. Bu, asabiyet düşüncesinden kaynaklanmamaktaydı. Zira Zeyd ensardandı. Aksine, onlara göre Zeyd'in, Hz. Peygamber'in yakınında bulunması sebebiyle daha iyi bildiği anlayışından kaynaklanıyordu [204]. Konuyu müminlerin hanımlarına sormalarını tavsiye eden İbn Abbas, haklılığı açık olmasına rağmen bu konuda hatalı olan Zeyd'in ilmî mevki ve değerini takdir etmekteydi. Sonunda âdet görme kadınların özel hallerinden olması sebebiyle, Resûlullah'ın (s,a.) hükmünü öğrenmek için müminlerin kadınlarından birine soruldu. Böylece ashabın ihtilaflı olduğu bir meselede gerçek ortaya çıkmış oldu. [205]

e. İhrama Giren ve İhramdan Çıkan Kimsenin Koku Sürmesi

İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre o, "Hz. Ömer'i 'taş attığınız ve traş olduğunuzda kadınlar ve güzel kokunun dışında her şey size helal olur' derken işittim" demiştir. Salim ise, "Hz. Âişe'nin 'kadınlar hariç, her şey helal olur, ihramdan çıkması için bizzat ben Resûlullah'a koku sürdüm" dediğini" nakletmiştir [206]. Başka bir rivayette ise, "Hz. Âişe 'ihrama girmeden önce ihrama girmesi için, şeytan taşlamadan sonra ve ziyaret tavafını yapmadan önce ihramdan çıkması için Resûlullah'a koku sürdüm' demiştir". Bunun üzerine Salim, "Resûlullah'ın sünneti uyulmaya daha layıktır" demiştir [207].
Bu konudaki rivayetlerin incelenmesi neticesinde Hz. Ömer'in bu meselede sarih bir nassa dayanmadığı, Hz. Peygamber'in söz konusu hadisinin kendisine ulaşmadığı ve bütün bu görüşleri başka bir hadisten çıkardığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim Muhammed b. Abbad b. Ca'fer şöyle anlatmaktadır; "Ömer'le birlikte (Arafat'tan) dönüyorduk. Zülhuleyfe mevkiine geldiğimizde o telbiye getirdi, biz de telbiye getirdik. Bu esnada bize koku saçan binekli biri uğradı. Hz. Ömer "bu kimdir?" diye sordu. "Muaviye'dir" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Ömer "bu hal nedir ey Muaviye?" diye sordu. O da "Ümmü Habibe bint Ebu Süfyan'a uğramıştım, bunu bana o yaptı" diye cevap verdi, Hz. Ömer ona "git bunlardan temizlen, zira ben Resûlullah'ı:
"*Hacı, üstü başı tozlu ve dağınık kişidir*" buyururken işittim dedî.
Hz. Ömer, Resülullah'tan (s.a.) bu hadisi işitmiş ve ihrama giren kimsenin, ihramdan sonra üzerinde koku kalmasının haram olduğu şeklinde anlamıştı. Aslında bu konuda -muhtemelen Ömer'e ulaşmayan- Hz.
Peygamber'in ihrama girmeden önce ihram için, şeytan taşladıktan sonra ve farz olan ziyaret tavafını yapmadan önce ihramdan çıkmak amacıyla koku süründüğünü te'yid eden açık nas vardır.
İbn Ömer'e bu hadis ulaşmamış olmalı ki o ,"İhramlı iken katran sürünmem, bana koku sürünmemden daha sevimlidir" demekteydi. Bunu nakleden ravi devamla demiştir ki:
"Hz. Âişe'ye gidip İbn Ömer'in bu sözünü naklettim; o, 'ben Resûlullah'a koku sürdüm, hanımlarını dolaştı, sonra ihramlı olarak sabahladı' dedi.
Başka bir rivayet ise:
"Bunu Hz. Âişe'ye zikrettim de o, 'Allah Ebu Abdurrahman'a rahmet etsin, ben Resûlullah'a (s.a.) koku sürerdim, o hanımlarını ziyaret ederdi, sonra da koku sürünmüş ve ihramlı olarak sabahlardı' dedi" şeklindedir [208].
Onların Hz. Âişe'nin görüşüne dönüp dönmedikleri hakkında yeterli bilgi yoktur. Ancak, Hz. Âişe'nin hadisi sahabe ve tabiînin çoğuna ulaşmıştır. Nitekim Salim b. Abdullah b. Ömer, bu konuda "Resûlullah'ın (s.a.) sünneti uyulmaya daha layıktır" demek suretiyle, Resûlullah'ın sünnetine uymak için babasına ve dedesine muhalefet etmekteydi. Zira ona göre, Resûlullah'ın sünneti itaat etmeye ve uyulmaya daha layıktı.
Bu örnekleri vermek suretiyle ihtilaflı iki hadisten birini, "ravisinin daha bilgili ve mütehassıs olması sebebiyle tercih etmek ve İslâm şeriatında tâbi olunacak şer'î esasları ihtisas ehline sormak" şeklindeki kaideyi açıkladığımızı ummaktayız. Zira her konunun ayrıntılarıyla ilgilenen bir uzmanı vardır. Kişinin, uzman olduğu sahadaki görüşü, uzman olmayanlarınkinden daha kabule şayandır. Çünkü o, konuyu başkalarından daha iyi kavramakta ve bilmektedir. [209]

2. İhtilaflı İki Hadisten Birinin Başka Rivayetlerle Desteklenmesi

Kanaatime göre sahabenin ihtilaflı hadislerden birini tercih hususunda baş vurdukları metotlardan biri bu ikinci vecihtir. Bu uygulamaya dair örnekleri şöyle sıralayabiliriz: [210]

a. Cenazeye Katılmak

Bir rivayete göre, İbn Ömer'e Ebu Hureyre'nin, Resûlullah'ın (s.a.):
"*Kim cenazeyi takip ederse ona bir kırat sevap vardır" derken dinledim, dediği haber verilince, "Ebu Hureyre bize çok ecir bahşetmiş" demiş ve konuyu tahkik etmek üzere Hz. Âişe'ye birini göndermiş, o da durumu Hz. Âişe'ye sormuş, Âişe'nin Ebu Hureyre'nin doğru söylediğini ifade etmesi üzerine İbn Ömer "biz birçok sevabı kaçırmışız*" [211] demiştir.
Bu örnekte Hz. Âişe'nin konuyla ilgili biri olduğunu söylememiz mümkün değildir. Zira kadınların cenazeyi takip etmedikleri, bu durumun erkeklere ait bir husus olduğu bilinmektedir. Fakat İbn Ömer, kendisinin bilmediğini Resûlullah'tan (s,a.) öğrenmiş olabileceğini düşünerek Hz. Âişe'den öğrenmek istemiştir. Hz. Âişe'nin Ebu Hureyre'nin doğru söylediğini bildirmesi üzerine İbn Ömer'e, hatasını itiraf etmek ve "biz çok sevap kaçırmışız" demekten başka birşey kalmamıştı. Zannedersem, burada Ebu Hureyre'nin rivayetinin tercih edilmesinin sebebi, Hz. Âişe'nin onu desteklemiş olmasıdır. [212]

b. Kocası Ölen Hamile Kadının İddeti

Rivayet edildiğine göre, Ebu Seleme b. Abdurrahman ve İbn Abbas, Ebu Hureyre'nin yanında kocası ölen ve birkaç gün sonra doğum yapan kadın hakkında tartıştılar. İbn Abbas, kadının iddetinin (ölümden ve hamilelikten dolayı gereken) iki bekleme süresinin sonuncusu olduğunu söyledi. Ebu Seleme ise, doğum yaptığında iddeti biter dedi. Böylece aralarında sözü dönüp dolaştırdılar. Ebu Hureyre Ebu Seleme'yi kastederek, "Ben de kardeşimin oğluyla aynı görüşteyim" dedi. Nihayet İbn Abbas'ın hizmetçisi Kureyb'i Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Kureyb durumu Ümmü Seleme'ye sordu. Bunun üzerine Ümmü Seleme şu olayı anlattı:
Haris'in kızı Sübey'a el-Eslemi'nin kocası ölmüştü. Kadın, birkaç gün sonra doğum yaptı. Abdüddar oğullarından Ebü's-Senabil künyesiyle tanınan bir adam, onunla evlenmek istedi ve doğumla iddetinin bittiğini söyledi. Fakat Sübey'a, başka biriyle evlenmek isteyince, bu defa iddetin dolmadığını ileri sürdü. Sübey'a bu durumu Resûlullah'a (s.a.) anlatınca Hz. Peygamber, onun beklemeden evlenebileceğini buyurdu [213].
Bu hadiste Ümmü Seleme'nin konuyla ilgili olması, rivayetinin tercih edilmesini mümkün kılsa da bu yeterli değildir. Zira böyle bir olayı Ebü's-Senabil'in bildiği gibi başka sahabîlerin bilmesi de mümkündür.

Söz konusu olayda Ümmü Seleme'nin Sübey'a el-Eslemiyye hakkındaki rivayeti, Ebu Seleme b. Abdurrahman ve Ebu Hureyre'nin görüşünü desteklemektedir. Bilindiği gibi hamile kadının iddeti doğum yapması, ölümden dolayı iddet ise dört ay on gündür. O halde, meselâ hamile bir kadın, kocası öldükten birkaç gün veya bir ay sonra doğum yapsa ölüm sebebiyle iddet bekleyip dört ay on günün geri kalanını mı bekleyecek yoksa hamile kadının iddetini bekleyip doğum yaptıktan sonra iddetini tamamlamış mı olacak? Söz konusu her görüşün açık delili olmakla birlikte, konu problemlidir. İbn Abbas'a göre iddet iki müddetin sonuncusudur. Ebu Seleme'ye göre hamile kadının doğum yapmasıdır. Nitekim ayet de bunu ifade etmektedir [214]. Ebu Hureyre'nin de Ebu Seleme'ninkinden başka bir delili olmamalı ki, İbn Abbas onların görüşünü kabul etmemiş ve sahabîler, nadir bir şekilde meydana gelen bu olayın hükmünü kendilerine bildirmesi için Ümmü Seleme'ye birini göndermişlerdir. İbn Abbas'ın Ebu Seleme ile Ebu Hureyre'nin görüşüne döndüğü veya bunu reddettiğine dair herhangi bir rivayet nakledilmemektedir. Ancak, sadece Kurtubî [215] isnadını ve ravisini zikretmeden "İbn Abbas'ın bu görüşünden vazgeçtiği" rivayetine yer vermektedir. Bize göre hakkında açık delil bulunması sebebiyle İbn Abbas'ın kendi görüşünden dönmüş olması muhtemeldir. [216]

c. Üç Defa İzin İsteme

Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre o, şöyle anlatmıştır:
Ensarın toplu bulunduğu bir yerdeydim. Aniden şaşkın ve üzüntülü bir halde Ebu Musa geldi, başından geçen olayı şöyle anlattı:
"Ömer'den (evine girmek üzere) üç defa izin istedim, bana izin vermedi, ben de geri döndüm. Bunun üzerine Ömer "beklemeni engelleyen nedir?" diye sordu. Ben de:
"Üç defa izin istedim, izin verilmeyince döndüm, zira Resûlullah (s.a.) 'sizden biri üç defa izin siter de izin verilmezse geri dönsün' buyurdu" dedim. Bunun üzerine Ömer, yemin ederek "buna dair mutlaka delil getirmelisin" dedi. Ebu Musa devamla, içinizde bu hadisi Resûlullah'tan (s.a.) işiten var mı? diye sordu. Übey b. Ka'b:
"Allah'a yemin olsun ki seninle birlikte ancak buradakilerin en küçüğü gider" dedi. Ebu Saîd el-Hudrî devamla, ben o tüplümün en küçüğü idim; Ebu Musa ile birlikte Ömer'e gittim ve Hz. Peygamber'in (s.a.) bu hadisi söylediğini ona haber verdim [217].
Bu örnekte Ömer b. Hattab, Ebu Musa'nın Resûîullahtan (s.a.) rivayet ettiği hadise bir başka hadisle karşı çıkmamıştır. Ancak Ömer'in onun rivayetini yadırgaması ve doğrusunu öğrenme amacıyla ondan başka birinin rivayetini istemesi, bizi onların başkasının da rivayet etmesi veya teyit eden benzeri rivayetin bulunması şeklinde başka bir rivayetle desteklenmiş hadisi desteklenmeyene tercih ettiklerini kabule sevketmektedir. Nitekim burada Ömer'in şüphesi bir hadisi başka ravilerin de rivayet etmesi ile ortadan kalkmıştır. Kişinin, bir ravinin rivayetinden ziyade birden fazla kimsenin rivayetine güvenmesi tabiî bir hususdur. [218]

3. Rivayete Konu Olan Olayı Yaşayan Kişinin Görüşünü Tercih Etme

Bu tercih sebebini birinci tercih sebebinin kapsamında değerlendirmek ve orada verilen bazı misalleri burada da zikretmek mümkün ise de bunu ayrı bir tercih sebebi olarak inceleyebiliriz. Burada vereceğimiz misalleri birinci tercih sebebinde zikretmemiz mümkün olduğu halde birinci tercih sebebinin misallerinin tümünü burada örnek olarak vermemiz mümkün değildir. Bir anlamda bu iki tercih sebebi arasında umûm-husûs ilişkisi bulunmaktadır.
Birinci tercih sebebinde verilen "gusul sebebiyle saç örgülerinin çözülmesi" ve "ihramlının koku sürmesi" hadisleri ile bu konulardaki Hz. Âişe'nin rivayetlerini burada da misal olarak vermek mümkündür. Zira bu misallerde ravi, bizzat Hz. Peygamber'in huzurunda fiili işleyen kişidir. Orada zikredilen diğer örnekleri burada vermek ise zorlama olacaktır. [219]

a. Hacda Önceden Kurban Gönderen Kişiye Kurbanı Kesilinceye Kadar Haram Olan Hususlar

Abdurrahman kızı Amra'dan bir rivayete göre Ziyad b. Ebu Süfyan Hz. Âişe'ye şöyle yazmıştır:
"Abdullah b. Abbas:
Kim hac için önceden kurban gönderirse kesilinceye kadar hacıya haram olan hususlar ona da haram olur dedi. Ben de kurbanımı önceden gönderdim. Bu hususla ilgili emrini bana yaz". Amra devamla şunları nakletti:
Âişe "İbn Abbas'ın dediği gibi değil, "Ben Resûlullah'ın (s.a.) önceden göndereceği kurbanı kendi elimle işaretledim, sonra Resûlullah da (s.a.) işaretledi ve babamla birlikte Mekke'ye gönderdi. Kurban kesilinceye kadar Allah'ın ona helal kıldığı hiçbir şey Resûlullah'a haram olmadı" [220] dedi. Başka bir rivayette ise, Hz. Âişe "Ben Resûlullah'ın önceden gönderdiği kurbanları işaretliyordum, Hz. Peygamber de kendisi Medine'de olduğu halde kurbanlarını işaretli olarak gönderiyor, sonra da kurban kesilinceye kadar hiçbir şeyden sakınmıyordu" [221] demiştir.
Bu örnekte olayı yaşayan kimse başkasından daha iyi bileceği için onun sözünü tercih etme kaidesi geçerlidir. Nitekim Hz. Âişe kendi eliyle Resûlullah'ın (s.a.) kurbanlarını işaretlediğini, sonra Hz. Peygamber'in onları Mekke'ye gönderdiğini ve ona hiçbir şeyin haram olmadığını ifade etmektedir. Olayı yaşayan kimsenin rivayetinin tercih edilmesinin gerekliliğinde şüphe yoktur. Zira o bizzat yaşadığı, gördüğü bir olayı haber Vermektedir. Ziyad b. Ebu Süfyan'ın Âişe'nin rivayetini öğrenmeye önem vermesi ve onu karşı görüşü temsil eden İbn Abbas'ın sözüne tercih etmesi bizim görüşümüzü desteklemektedir.
Bu misal birinci tercih sebebine de örnek verilebilir. Zira Hz. Âişe'nin bu hususta başkasına göre ihtisas sahibi kimse olduğunu söylemek mümkündür. Fakat burada bu bilgiyi diğer sahabenin de bilme imkâm vardır. Diğer ashabın da Hz. Peygamber'i saçını veya tırnaklarını keserken veya koku sürünüp koklarken görmeleri mümkündür. Bu sebeple söz konusu örneği burada zikretmeyi uygun gördük. Zira bu örnek burada zikredilmeye daha uygundur. [222]

b. Kadın, Köpek veya Eşeğin Namaz Kılanın Önünden Geçmesi

Mesruk'tan rivayet edildiğine göre Hz. Âişe'nin yanında köpek, eşek ve kadının namazı kesmesi anlatılmıştı. Hz. Âişe bizi eşek ve köpeklere benzettiniz. Allah'a yemin olsun ki, bir defasında Resûlullah namaz kılıyordu; ben ise, yatağımda kıble ile Resûlullah'ın arasında yatıyordum. Bir ihtiyacım oldu da oturup onu rahatsız etmeyi doğru bulmadım ve ayak ucundan sıyrılıp çıktım [223].
Bu misal, Hz. Âişe'nin sözünü tercih etmeye delalet eden açık bir ifadeden yoksun olmakla birlikte, yine de onun görüşünün, daha öncelikli olduğu düşüncesiyle kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Zira o, Resûlullah'tan bizzat müşahede ettiği bir hususu nakletmektedir. Resûlullah namaz kılarken Hz. Âişe onun önünde olduğu halde nasıl namazını bozmuyordu? Ayrıca Hz. Âişe'nin hoş karşılamadığı kadının, köpek ve eşeğin seviyesine indirilmesi de, münekkidin hadisin sıhhatiyle ilgili şüphesini artırmaktadır. Buhârî bu sebeple Sahîh'inde konuyla ilgili bab başlığını "Namaz kılan kişinin önünden geçen herhangi birşey, onun namazını bozmaz diyen kimse" şeklinde koymuştur. Hz. Âişe'nin rivayetini tercih edenlerin bu görüşü destekleyen birçok gerekçesi bulunduğu anlaşılmaktadır. [224]

c. İhramlı Kimsenin Nikâhlanması

İbn Abbas'tan Hz. Peygamber'in Meymune ile ihramlı iken evlendiği [225], Meymune'den Resûlullah'ın kendisiyle ihramdan çıktıktan sonra evlendiği ve gerdeğe girdiği [226], Ebu Rafi'den "Resûlullah Meymune ile ihramdan çıktıktan sonra evlendi ve gerdeğe girdi, ben de ikisi arasındaki elçi idim" [227] dediği rivayet edilmektedir. Osman b. Affan ise, Resûlullah'ın (s.a.) *"İhrama giren kimse nikâh yapamaz, nikâhlanamaz ve nişanlanamaz"* buyurduğunu rivayet etmiştir.
Bir öncekinde olduğu gibi bu hadiste de sahabenin söz konusu hadislerden birini diğerine tercih ettiklerine dair herhangi bir delil yoktur. Ancak ihramlı kimsenin nikâhlanmasının haram olduğunu ifade eden hadisin ravilerinden birinin olayın sahibi olması, araştırıcıyı İbn Abbas'ın ihramlı iken Resûlullah'ın Meymune'yi nikahlaması hakkındaki rivayetinde hata ettiği kanaatına sevketmektedir. Ebu Rafi'in "Ben de aralarında (elçi) idim" sözü de bunu teyit etmektedir. Bu evlenme işinde elçi olarak görev alan kişinin, bu merasimde bulunup bulunmadığı belli olmayan İbn Abbas'tan konuyu daha iyi bileceğinde ise şüphe yoktur. Ayrıca, İbn Abbas Meymune ve Ebu Rafi'den konuyla ilgili rivayetleri duyduktan sonra görüşünden vazgeçmiş olabilir. Ancak bunu teyit edecek bilgiye sahip değiliz. [228]

4. Olayın Birkaç Defa Meydana Gelmesi

Bazan şer'î bir hüküm hakkında nakledilen hadisler ihtilaflı olur, bunları gören de aralarındaki çelişkiyi ortadan kaldıracak tercihin zor olduğunu zanneder. Bu nevi bir ihtilafı çözümlemede İbn Abbas'ın önemli bir yeri vardır. Sahabe, Hz. Peygamber'in hacda ne zaman telbiye yaptığı hakkındaki rivayetlerinde ihtilaf etmişlerdir. Saîd b. Cübeyr kendisine sorduğunda İbn Abbas "Ey Ebu'l-Abbas, Resûlullah'ın ne zaman telbiye ettiği hususunda sahabenin ihtilaf etmesine hayret ettim" demiş ve sahabenin ihtilafının sebebini açıklamıştır. İbn Abbas, "bunu en iyi bilen benim" dedikten sonra, "Resûlullah (s.a.) bir defa hac yapmıştır; ihtilaf da bundan kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber, hac yapmak amacıyla yola çıktığında Zülhuleyfe'deki mescidinde iki rekât namaz kıldı; namazdan sonra hac için telbiye getirdi. Bunu işiten grup olayı bu şekilde ezberledi. Daha sona Resûlullah devesine bindi; devesi hareket edince telbiye getirdi, bir grup insan da bunu işitti. İnsanlar Hz. Peygamber'e hac kervanına katılmak üzere- topluluklar halinde geliyorlar; devesi kalkıp hareket ettiğinde Resûlullah'ın telbiye getirdiğini işitiyorlar ve Hz. Peygamber devesi kalkıp hareket ettiğinde telbiye getirdi diyorlardı. Sonra Resûlullah yoluna devam etti. Beyda tepesine çıktığında telbiye getirdi. İnsanlardan bir kısmı Hz. Peygamber'e burada yetişmişlerdi. Onlar da Resûlullah Beyda tepesine çıkınca telbiye getirdi dediler. Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah Zülhuleyfe'deki mescidinde telbiye getirdi, devesi hareket ettiğinde telbiye getirdi ve Beyda tepesine çıkınca telbiye getirdi" şeklinde olayı anlattı. Saîd b. Cübeyr devamla, İbn Abbas'ın görüşünü kabul eden, Resûlullah'ın mescidinde iki rekât namaz kıldıktan sonra telbiye getirmelidir, demiştir.
Şayet mümkün olursa ihtilaflı hadisler arasını bu metotla cem etmek en uygunudur. Bu, ihtilaflı hadislerin her birinin farklı zamanlarda olmasına hamletmek şeklinde yapılmaktadır. Sahabenin, ilk dönemde Resûlullah'tan rivayet ettikleri hadisler arasındaki ihtilafın farkında olduklarında şüphe yoktur. Sahabenin bu nevi ihtilafları gidermek amacıyla takip ettikleri metotlar vardı ve bu sonuncusu söz konusu metotların en iyisi, fakat en az kullanılanı olmuştur. [229]

III. Sünnetin Akla Arzı

Hadis tenkidi konusunda sahabenin baş vurduğu geride diğer bir ölçü kalmaktadır ki, bu ölçünün onlar nezdinde geçerli olduğundan kesin olarak emin değilim. Ancak bazı meselelerde bu ölçüyü kullandıkları vaki olmuşsa da, bu örnekler araştırıcıda söz konusu ölçünün onlar için bir kıstas kabul edildiğine dair kesin kanaat oluşturmamaktadır. Söz konusu ettiğimiz ölçü, bazı hadislerin tenkidinde aklın kullanılmasıdır.
Aşağıda sahabenin onu ne ölçüde kullanıp kullanmadığının ortaya çıkması için bazı örnekler sunacağız: [230]

a. Ateşte Pişen Bir Şeyi Yiyip İçmekten Dolayı Abdest Alınması

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber:
"*Keş peynirinden bir parça bile olsa, ateşin dokunduğu şey dolayısı ile abdest gerekir*" [231] buyurmuştur. Ebu Hureyre İbn Abbas'ın kendisine:
"Ey Ebu Hureyrel Yağ ve ısınan su sebebiyle abdest alıyor muyuz? "[232] diye sormuş o da:
"Ey kardeşimin oğlu, Hz. Peygamber'den bir söz duyduğunda ona örneklerle mukabele etmeye kalkışma" [233] diye karşılık vermiştir. [234]

b. Cenazeyi Taşımaktan Dolayı Abdest Alınması

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre o:
"Ölüyü yıkayan boy abdesti, onu taşıyan ise abdest alsın" demiştir. Bu söz Hz. Âişe'ye ulaşınca:
"Müslümanların ölüleri necis mi, kişi kuru bir ağacı taşıyacak olsa ne gerekir?" [235] şeklinde tepki göstermiştir. İbn Abbas ise bu konuda:
"Kuru ağaçları taşımaktan dolayı bize abdest gerekmez" [236].

c. Uykudan Uyanan Kişinin Elini Kaba Sokmadan Önce Yıkaması

Ebu Hureyre'den, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylediği rivayet edilmiştir:
"*Sizden biri uykusundan uyandığı zaman üç defa yıkamadan elini kaba daldırmasın*" [237]. Bu hadis, Hz. Aişe'ye ulaştığı zaman:
"Ey Ebu Hureyre! Mihrası (oyulup içine su konan taş) ne yapacağız?" diye sormuştur. Başka bir rivayette ise Hz. Âişe Ebu Hureyre'nin "mihras hadisi"nde yanıldığını söylediği nakledilmektedir [238].
Kanaatimce bunlar, sahabenin bu ölçüyü kullandığına işaret eden örneklerdendir. Bunlara, daha önce geçen "zina yoluyla doğan çocuğun üç şerliden biri olduğu" hadisi hakkında İbn Abbas'ın şu sözünü de ilave etmemiz mümkündür:
"Eğer o, üç şerliden biri olsaydı, annesinin recmedilmesi onu doğuruncaya kada tehir edilmezdi".
Burada ilginç olan, söz konusu meselelerde İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun tercih ettiği görüş ile, bu sahabîlerin Resûlullah'tan rivayet olunan hadislere muaraza noktasında aklî tenkide dayanarak verdikleri hükmün aynı olmasıdır.
Nitekim ateşte pişen ve ısınan şeylerin yenip içilmesinden dolayı abdestin lâzım gelmesi meselesinde cumhur; ister abdestin vücubunun neshedildiği görüşüne, ister başka bir gerekçeye dayansın; böyle bir durumda abdestin gerekmeyeceği kanaatindedir [239]. Aynı şekilde cenazeyi taşımaktan dolayı da ulemanın çoğunluğu abdest gerekmediği görüşündedir [240]. Uykudan kalkan kişinin kaba daldırmadan önce ellerini yıkamasına gelince; eğer elleri pis değilse, çoğunluk bunu vacip değil, müstehap olarak anlamışlardır. Eğer elleri pis ise, onu yıkamak uykudan dolayı değil, bu pislikten dolayıdır [241]. Zina yoluyla doğan çocuğun üç şerliden biri olduğunu bildiren hadis de bu çerçevede yorumlanmıştır.
Sonuç, olarak bu örnekler, bu sahabîlerin söz konusu rivayetleri ret ve ravîleri olan Ebu Hureyre'ye de itiraz ettiklerini teyit eder. Çünkü itiraz edilen rivayetlerin hepsi Ebu Hureyre kanalıyla gelmiştir, ret de ona yöneliktir. Hanefîlerin, ehl-i hıfz ve itkan olmasına rağmen, Ebu Hureyre'yi kıt anlayışlı olarak nitelendirmeleri bu nedenle olsa gerek. Bu hususu Allah izin verirse "Kavinin anlayışı ve rivayeti kabuldeki etkisi" konusunu işlerken izah edeceğiz.
Bu örnekler, sahabenin sözünü ettiğimiz ölçüyü kullandıklarını ifade hususunda yeterli sayılabilir. Bence cumhurun, sahabenin Ebu Hureyre'ye itiraz ettikleri noktalarda onlara muvafakat etmiş olmaları da? Bu hususu teyit etmektedir. Vurgulanması gereken bir husus ise; onların bu hadisleri reddetmesinin sadece aklî esaslarla sınırlı olmayıp, zikredilmesi ve ihmal edilmemesi gereken başka kriterlere de dayandığıdır.
Sahabîler, Hz Peygamber'le beraber yaşadılar, dinî konuları ondan öğrendiler. Daha önce duymadıkları tuhaf bir şey kendilerine ulaştığı zaman, onu akılları ile değerlendirdiler; bu konuya benzer hususlarda Hz. Peygamber'in sünnetinde bulunan hükümlerdeki bilgilere dayanarak onu tenkit ettiler. Meselâ Hz. Âişe, belki de bizzat Resûlallah'ın huzurunda (mihras) yalaktan abdest alıyordu. Onu Hz. Peygamber niçin menetmiyor da:
"Elini üç defa yıkamadan mihrasa daldırma" diyordu? Sonra mihrastan başka bir şey bulamadığı zaman, ellerini nasıl yıkayacaktı? Bütün bu hususlar Hz. Âişe'nin, Ebu Hureyre'nin rivayetine itiraz etmesine ve ona konuyu anlamamakla itham etmesine yol açmıştır.
Aynı şekilde, İbn Abbas'ın "ateşte pişen şeyin yenmesinden dolayı abdestin gerekeceğine" dair hadis konusundaki görüşü de böyledir. Çünkü bütün sahabe her gün abdest alıyordu ve onlardan birinin yemek yedikten sonra, abdest almadan-namaz kılmış olması tabiî idi. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği gibi bir hadis onlara niçin ulaşmadı? Halbuki böyle bir hadisi nakletmeyi gerektirecek birçok sebep olduğu gibi, bu konu gerçekten pek çok insanın tlaşına gelebilecek bir hususdu. Bu görüşe İbn Abbas, sıcak su ile abdest alan bir kişinin, abdest suyunun sıcak olması sebebiyle tekrar abdest almasının gerekeceği tarzında itiraz etmiştir.
"Cenazeyi taşımaktan dolayı abdestin gerekeceği" hadisine gelince; abdest normal olarak pislikten (hadesten) dolayı gerekir. Kişi, ölmek suretiyle pisleşir mi? Bu, kabul edilemeyecek bir husustur ve hiçbir kimse, hiçbir zaman bunu iddia etmemiştir. Bunun için Ebu Hureyre'ye bu konuda yöneltilen itiraz yerinde olmuştur. Hz. Âişe onu reddettiği gibi İbn Abbas da reddetmiş; hayret ve şaşkınlığını ifade için "kuru ağaçları taşımaktan dolayı abdest mi alacağız?" demiştir.
"*Zina yoluyla doğan çocuğun üç şerliden biri oluşu*" hadisi de bunun benzeridir. Hz.'Peygamber'in recmedilen bir kadının cenazesini kılarak, bu öyle bir tövbe ile tövbe etti ki onu hile yapan bir zekât memuru yapsaydı, mutlaka affolunurdu" [242] dediğini, Mâiz hakkında da recmedildikten sonra "O, cennetin nehirlerinde yürüyor" [243] buyurduğunu bilmekteyiz. Günahı bizzat işleyen kişinin durumu bu olunca, hiçbir günah işlememiş ve meydana gelen fiilde hiçbir payı olmayan biri hakkında, "Onun üç şerliden biri olduğu" veya "cennete giremeyeceği" nasıl söylenebilir? Hz. Peygamber annesinin onu doğurmasını, sonra emzirmesini niçin beklemiştir? Bütün bu hususlar araştırıcıyı, hadisin sıhhati konusunda şüpheye düşürmekte; Hz. Aişe ve İbn Abbas'ın tenkitlerini ister Kur'an'a aykırılığına, ister aklın onu kabul etmemesine dayansın

kabule sevketmektedir.
Ashabın bu rivayetlerle alakalı değerlendirmeleri, onların bu hadisleri tenkit ederken söz konusu ölçüyü mutlaka kullandıklarını ve ihmal etmediklerini ortaya koymaktadır.
Sahabenin kabul ettiği ve haberleri tercih için kullandığı ölçülerden tespit edebildiklerini bunlardır. Onların, benim ulaşamadığım veya kavrayamadığım başka ölçüleri de bulunabilir. Fakat ben kendimi, elimde bulunan metinlerle sınırlı görüyorum. [244]

Sahabenin Hadisleri Tenkit ve Sıhhatlerini Araştırmalarına Örnekler

Bu çalışmamda muhtelif hadisleri birbiriyle uzlaştırma (cem), bunların bir kısımını tenkit, bir kısmını ise tevil hususunda sahabenin başka içtihatlarının bulunduğunu da tespit ettim. Bunların tümünü bir başlık altında toplamak mümkün değil ise de; hadis metinlerini tenkit hususunda son derece dikkatli bir insanın gayretleri şeklinde ifade edilebilir. Bunları aşağıda birkaç nokta halinde açıklayacağız: [245]

1. Kendi Anlayışlarına Göre Hadisin Metninde Bulunan Tuhaflık Dolayısı İle Hz. Peygamber'e İsnadını Araştırma

Onlar, sıhhatini ve doğruluğunu bilmedikleri herhangi bir haberi, hiçbir kimseden kabul etmiyorlardı. Resûlullah'tan naklettikleri haberi, hıfzedip anlayabildikleri ortaya çıksın diye başkalarının görüşünden faydalanıyorlardı. "Üç defa izin isteme" hususundaki hadis konusunda Ömer b. Hattab'ın Ebu Musa el-Eş'arî'ye karşı tutumunu ve ancak yanında bir başka şahit bulundurması durumunda rivayetini kabul etmesini; İbn Ömer'in "cenazeyi takip eden kişi" hadisi konusunda Ebu Hureyre'ye davranışını; Mervan'ın "boğazlanıncaya kadar, kurban gönderen kişiye haram olan şeyler" hakkında Hz. Âişe'ye soru sormasını daha önce zikretmiştik. Burada sahabenin Resûlullah'tan rivayet olunan haberleri kabul noktasında ne kadar tedbirli davrandıklarını ortaya koyan bazı örnekleri zikredeceğiz: [246]

a. "Lâ İlahe İllallah" Diyen Kişiye Cehennemin Haram Olması

"... Mahmud b. er-Rabî" el-Ensârî'nin rivayetine göre, İtban b. Mâlik [Hz. Peygamber'e gelerek, kavmine kendisinin namaz kıldırdığını, gözlerinin görmemesi sebebiyle mescide gidemediğini, evine gelip namaz kıldırmasını ve böylece orayı namazgah yapmak istediğini bildirmiş, Resûlullah da uygun görerek ertesi gün yanına Ebu Bekir'i de alıp evine gitmiş, izin isteyerek içeri girmiş, namaz kıldırmış, sonra yemeğe oturmuşlar, etraftan isanlar da eve gelmişler, ev kalabalık olmuş], içlerinden biri "Mâlik b. Duhşun nedere?" diye sormuş, diğer biri de "o münafıktır, Allah ve Resûlü'nü sevmez" karşılığını vermiş; bunun üzerine Hz. Peygamber:
"*Onun hakkında böyle konuşma! "Lâ ilahe illallah" dediğini ve bununla Allah rızasını istediğini görmüyor musun*?" buyurmuş. Orada bulunanlar:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" demişler, bunun üzerine ("münafık" diyen kişi):
Biz, onun münafıklara yüz verdiğini ve onlara iyi davrandığını görüyoruz" demiş. Hz. Peygamber de:
"*Allah, Lâ ilahe ilallah diyerek bununla kendi rızasını dileyen bir kimseyi cehenneme haram kılmıştır*" buyurmuş. Bir rivayette ise, Mahmud b. er-Rabî; bu hadisi, içleride Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu bir topluluğa naklettiğini, Ebu Eyyüb el-Ensârî'nin "Bu senin söylediğini Resûlullah'ın söylemiş olabileceğini zannetmem" dediğini, bunun üzerine İtban'in yanına döndüğünde bunu ona tekrar sormaya yemin ettiğini ve hemen onun yanına döndüğünü, onu gözleri görmez olmuş, çok yaşlı bir ihtiyar olarak bulduğunu ve hâlâ kavminin imamı olduğunu gördüğünü beyan ettikten sonra, yanı başına oturarak bu hadisi sorduğunu, onu ilk rivayetindeki gibi rivayet ettiğini" [247] kaydeder.
Burada Ebu Eyyûb Hz. Peygamber'i değil, "Senin söylediğini Resülullah'ın söylemiş olabileceğini zannetmiyorum" diyerek, kendisine rivayette bulunan raviyi reddetmektedir. Ayrıca bu örnekte tabiînin sahabeye karşı saygılı davranışını görüyoruz. Şöyle ki; sahabeye karşı "Muhakkak Resûlullah böyle buyurdu" diye üstelemiyor, aksine rivayet ettiğini teyit etmek için, hadisi Hz. Peygamber'den duyan kişiye gidiyor, ondan tekrar dinliyor ve ilk duyduğunu doğru bir şekilde muhafaza edip edemediğini kontrol ediyor.
Şu da var ki; bu hadis, onların duydukları sözleri tenkit ettiklerini, Hz. Peygamber'e söylemediği bir sözü söyletmiş olmamak için dikkatli olduklarını, içlerinden biri bir hadisi reddettiğinde veya tuhaf karşıladığında bu konuda enine boyuna düşünüp araştırdıklarını gö'steriyor. Bunlar, Hz. Peygamber'e nisbet edilen rivayetlerin metinlerinin ilk ciddi tenkidine örneklerdir. [248]

b. Günahlardan Arınma

Amr b. Abese'den (uzun bir hadis naklederek onda abdestten, abdest sonrasında günahlardan arılacağından söz edilmiştir) rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber, bir kişi, kalkar, namaz kılar, Allah'a hamdeder, senada bulunur, layık olduğu şekilde onu över ve kalbini Allah için her şeyden temizlerse, günahlarından annesinin onu doğurduğu günkü gibi arınmış olur buyurmuştur. Amr b. Abese, bu hadisi ashaptan Ebu Ümame'ye anlattığında Ebu Ümame:
Ya Amr b. Abese! Bu kişiye verilen bir makam hakkında söylediklerini iyi düşün, demiş; Amr da şu karşılığı vermiş:
Ey Ebu Ümame! Artık yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı, ne Allah'a karşı bir yalan söylemeye ihtiyacım var; ne de Resûlullah'a. Ben bunu Hz. Peygamber'den yalnız bir, iki veya üç (yedi defaya kadar saymış) defa işitmiş olsaydım asla rivayet etmezdim. Lâkin ben onu bundan daha çok işittim." [249].
Burada Ebu Ümame raviye unutmuş veya yanılmış olabileceğini hatırlatıyor, o ise; bunu Hz. Peygamber'den yedi defadan fazla duyduğunu, Hz. Peygamber'e yalan isnad etmek için ihtiyacının olmadığını vurguluyor.
Aynı şekilde bu hadiste de sahabenin ilk dönemde hadis tenkidi yaptığı vurgulanmaktadır. Bu devir, sahabenin nakil ve rivayette bulunduğu erken dönem olup bu dönemde Hz. Peygamber'e yalan ve uydurma söz isnadının da başladığını, sahabîlerin bundan korktukları için kendilerine rivayet olunan sözleri araştırarak genel İslâm anlayışlarına uygun gördüklerini kabul ettiklerini, yadırgadıklarını ise tenkit ettiklerini ortaya koymazdır. [250]

2. İhtilaflı Hadisleri Birbiriyle Uzlaştırma, Çeşitli Vakalara Ve Her Birinin Zamanının Diğerinden Ayrı Olduğuna Hamletme Teşebbüsü

Raviler, rivayetlerinde sadık ve kendilerinden hata ve vehm beklenmeyen kişiler oldukları müddetçe doğru olarak söylediklerinin arasını cemetmektir.
İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'den "hacda telbiye vakti konusunda" riva et ettiği hadis buna bir örnektir. Sahabenin bu konudaki ihtilafı, Hz. Peygamber'den sadır olan telbiyenin çeşitli yer ve zamanda olduğuna hami edil mistir. Hz. Peygamber; mescitte, devesine bindiğinde, Beydâ tepesine kınandığında telbiyede bulunmuştur. Sahabe, Hz. Peygamber'in yaptıklarımın tümünü bilmeden, Resûlullah'tan hangi hali gördüyse, onu nakletmiştir.[251]

3. Bazı Konularda İki Tarafın Da Üzerinde İttifak Ettiği Bir Hükme Varmamaları

Sahabenin, üzerinde ihtilaf ettikleri her birinin Kur'an ve sünnetten delillere uyandığını ve birbirleri ile bu hususta tartıştıklarını gösteren birçok konu buldumsa da onların bir hadisi başkasına, bir görüşü muhalifine tercih ettiklerine işaret eden bir delil bulamadım. Bu konuların çoğunda âlimler arasında bugün de ihtilaf devam etmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: [252]

a. Küçük Abdestte Kıbleye Dönmek

Abdullah b. Ömer'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Bazı kimseler: Defi hacet için oturduğunda kıbleye ve Kudüs'e dönme' demektedirler. Halbuki ben bir defasında evimin damına çıktım ve Hz. Peygamberi Kudüs'e dönmüş olarak defi hacet yaparken gördüm."
Bu konuda "nehyin kalktığını" söyleyenlerle şehirde ve çölde yaşayanlara terettüp eden hükmün farklı olduğunu söyleyen âlimler arasında ihtilaf devam etmektedir. Her ne kadar daha sonra gelen muhaddis ve âlimlerden her biri, kendi görüşünü daha kuvvetli görmekte veya iki

hadisin arasını az önce ifade ettiğimiz farklılık esası çerçevesinde bulmakta ise de, sahabenin bu görüşlerden birini diğerine tercih ettiklerini ortaya koyan bir habere rastlayamadım. Kanatimce bu meselede şehirli ile bedevîyi birbirinden ayırıp küçük abdestte kıbleye ve Kudüs'e dönmeyi biri hakkında caiz görürken diğeri için caiz görmeyenler, iki rivayet arasındaki ihtilafı gidermiş olurlar. Madem ki, bu iki rivayeti cem etmek mümkündür, o halde bu iki hadis arasındaki çelişkiyi gidermek ve aynı anda ikisi ile de amel edebilmek için aralarını bulmak daha evladır. [253]

b. Cünüplükten Dolayı Teyemmüm Etme

Bir adam Hz. Ömer'e gelerek:
"Cünüp oldum ve su bulamadım" demiş, Ömer de ona:
"Öyleyse namaz kılma" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Ammar:
"Ey müminlerin Emiri! Hatırlamıyor musun; biz bir seriyyede iken cünüp olmuş ve su bulamamıştık, sen namaz kılmamıştın; ben ise, toprakta yuvarlanıp namaz kılmıştım da, Hz. Peygamber:
"*Ellerini toprağa vurman sonra üflemen, arkasından da onlarla yüzünü ve kollarını meshetmen sana yeter*" buyurmuştu" demiş, bunun üzerine Ömer:
"Allah'tan kork ey Ammar!' diye mukabele etmiş; o da: 'Eğer istersen bir daha bu konudan söz etmem' diye karşılık vermiştir." [254]
Bu durumda Ömer b. Hattab ve Ammar b. Yasir ortak bir noktada biri eşmemişlerdir. Aksine, aralarındaki ihtilaf devam etmiştir. Ayrıca her ne kadar ulemanın ekserisi Ammar'ın sözü doğrultusunda amel etmekte ise de hadis, Ammar:
"Eğer istersen bir daha bu konudan söz etmem" dediğinde Ömer onu menetmeyip kendisine hatırlatılan olayı inkârla yetinmesi sebebiyle, onların ortak bir hükümde birleşmediklerini de ortaya koymaktadır.
Diğer rivayetlerin birinde ise Ammar; bir yolculukta iken cenabet olduğunu ve toprakla teyemmüm ettiğini belirtmektedir. Bu rivayette, söz konusu yolculuk esnasında yanında Ömer'in bulunduğuna işaret etmemektedir. Muhtemelen Ammar'ın bu ikinci rivayeti, Ömer'le ihtilaf ettikleri ve Ömer'in onun rivayetini kabul etmediği olaydan sonraya ait olmalıdır.
Bu nevi önemli rivayetlerde tuhaf olan, Ömer'in onu unutması ve Ammar'ın hatırlatmasına rağmen hatırlamamasıdır. Burada olayı unutan Ömer olabileceği gibi, Ammar da olabilir ayrıca, bu yolculuğunda onunla beraber olanın Ömer'den başka biri olması da mümkündür. Bu, Aramar'ın:
"İstersen bir daha bu konudan-söz etmem" demesi ve diğer rivayetle, yanında Ömer'in bulunduğundan bahsetmemesi sebebiyle uzak bir ihtimal değildir. Zira Ammar yanında Ömer'in bulunduğundan emin olsaydı, ikinci rivayetle onun adını mutlaka zikrederdi. Demek ki tartışmaları sonucunda Ömer'in karşı çıkması, Ammar'ın tereddüdünü artırmış olmalıdır. Ammar bu yolculukta beraberinde bulunan şahsın kim olduğunda tereddüt etmekte ise de, yolculuk ile bu esnada olanları ve Hz. Peygamber'in iki yolcudan her birine söylediği sözü zikretmektedir. [255]

c. Peşin Mübadele Faizi

Ebu Saîd el-Hudrî'nin:
"Dinar dinarla, dirhem dirhemle misli misline mübadele edilir. Kim fazla alır veya verirse riba işlemiş olur" dediği Ebu Salih'ten rivayet edilmiştir. Ravi bunun üzerine Ebu Saîd el-Hudrfye, İbn Abbas'ın farklı söylediğini belirtmiş, Ebu Saîd "İbn Abbas'la karşılaşıp ona:
Bu söylediğin Resûlullah'tan duyduğun veya Kur'ân-ı Kerîm'de bulduğun bir şey midir?" diye sorduğunu ve kendine "Ne Resûlullah'tan duydum, ne de Allah'ın kitabında buldum, fakat bana Üsame b. Zeyd Hz. Peygamber'in "Riba, vadeli mübadelededir" [256], bir başka rivayette ise "Dikkat edin, riba ancak vadeli mübadelededir" [257] diye rivayet etti" dediğini kaydetmektedir.
Bu rivayetler, İbn Abbas'ın Ebu Saîd el-Hudrî'nin söylediklerini makbul görmediğini ortaya koyuyor. Her ne kadar hakkında söz söylenebilecek başka rivayetler zikredilmekte ise de, [258] İbn Abbas Ebu Saîd'in rivayet ettiği hadise muarız olan başka bir hadisle istidlal etmektedir -O her ne kadar hadisi doğrudan Hz. Peygamberden işitmemişse de kendisine göre sika olan Üsame b. Zeyd'den duymuştur. Onun, Ebu Saîd'in rivayetini ondan dinlemek suretiyle almış olmasına rağmen kendi görüşünden rücû ettiğine delalet eden yeterli derecede sahih bir rivayet bulunmadığına göre, kendi rivayetine tutunması, güvenip muteber kabul etmesi ve karşı görüşte olan kişinin, kendi görüşüne rücû etmesini ummasındandır. Çünkü ona göre bu hadis, sadece vadeli mübadelede riba ile ilgilidir. Nitekim cahiliye döneminde işlenen riba şekli de bu idi ve Kur'an ribayı yasaklarken sadece bu şekli göz önünde bulundurmuştur. Her ne kadar cumhur-i ulema konuya farklı bakıyorsa da onun bakışı böyledir. [259]

d. Toprağı Kiraya Verme

Nafi'den, İbn Ömer'in Hz. Peygamber, Ebu Bekir, Ömer, Osman dönemlerinde ve Muaviye'nin hilafetinin ilk yıllarında tarlalarını kiraya verdiği rivayet edilmiştir. Sonra Rafi' b. Hadic'den Hz. Peygamber'in tarlaları kiraya vermeyi yasakladığı rivayet olunmuş, bunun üzerine İbn Ömer beraberinde Nafi olduğu halde Rafi'e gitmiş ve durumu sormuş, o da:
"Hz. Peygamber tarlaları kiraya vermekten nehyetti" demiştir. Bunun üzerine İbn Ömer Nafi'e:
"Biliyorsun ki biz, Resûlullah döneminde, tarlanın verimli yeri ve samandan da bir miktar arazi sahibine verilmek üzere topraklarımızı kiraya verirdik, demiştir. [Züheyr'in] Râfi' b. Hadic'den başka bir rivayetinde ise o: "Hz. Peygamber, bizim için kolay olan bir işten nehyetti" demiş, bunun üzerine Züheyr:
"Hz. Peygamber'in söylediği her söz haktır" demiştir. Züheyr devamla şöyle demiştir:
"Resûlullah beni çağırdı ve "Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Ben de:
Sulak tarafı bizim olmak üzere bir miktar arpa ve hurmadan veksler (bir ölçü birimi) karşılığında kiraya veriyoruz" dedim. Hz. Peygamber:
"*Böyle yapmayın, ya kendiniz ekin, ya ektirin yahutta boş tutun*" buyurdu. Bunun üzerine Rafi':
"Baş üstüne" dediğini ilave etmiştir [260]. İbn Abbas ise, Hz. Peygamber'in bundan menetmediğini, fakat "*Sizden birinin toprağını kardeşine karşılıksız ekime vermesi, belli bir şey almak üzere kiraya vermesinden daha hayırlıdır*" buyurduğunu [261] nakletmiştir. Zeyd b. Sabit ise şöyle demiştir:
Allah Rafi' b. Hadic'i affetsin! Yemin ederim ki Hz. Peygamber'in sözünü ben ondan daha iyi hiliyorum. Ensardan birbiri ile kavgalı iki kişi Hz. Peygamber'e geldiler. Hz, Peygamber onlara:
"*Durumunuz bu ise tarlaları kiraya vermeyin*" buyurdu. Rafi' Resûlullah'ın bu sözünü "Tarlaları kiraya vermeyin" Şeklinde anlamıştır [262].
Sahabenin çoğunluğu, bu rivayette Rafi'e muvafakat etmiyordu, öyle ki, onun rivayeti sebebiyle ihtiyaten ve takvası dolayısı ile bu işi bırakan İbn Ömer, duyduğunda gönlü tatmin olmadığı için "Nafî bizi arazimizden faydalanmaktan menetti" [263], "Hz. Peygamber devrinde toprağın kiraya verildiğini biliyordum" demekteydi.
Diyelim ki İbn Ömer nefsine karşı katı ve onu isteklerinden alıkoyan bir yapıdaydı. Ama İbn Abbas ve sahabeden başkaları da Rafi'in görüşüne karşı idi. Nitekim İbn Abbas:
Hz. Peygamber'in ondan menetmediğini, fakat "Sizden birinin toprağını kardeşine karşılıksız ekime vermesi, belli bir şey karşılığı vermesinden daha hayırlıdır" dediğini söylüyordu. Zeyd b. Sabit ise bu hadisi bütün kiralamaların değil, özel bir durumda kiraya vermenin menedilmesi şeklinde yorumluyordu. İbn Abbas ve Zeyd b. Sabit'in Rafi' hadisi hakkındaki söz konusu yorumları, her ne kadar bu meselede Rafı', İbn Abbas ve Zeyd birbirlerinin görüş ve rivayetlerinden ikna olmamış iseler de, onların Hz. Peygamber'in sözlerine gösterdikleri özen ve Hz. Peygamber'den rivayet olunup zahirde ihtilaflı gibi görünen haberlerin arasını cem etmek için ne denli uğraştıklarını ortaya koyar.
4. Hz. Âişe'nin bazı hadisleri tenkit amacıyla içtihatta bulunduğuna, hadis metinlerini uyumlu kılmak ve ihtilafları ortadan kaldırmak için yorumlar yaptığına dair birçok örnek bulunmakta olup, bir kısmı şunlardır: [264]

a. Şiir Ezberlenmesi

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber:
"Sizden birinin karnının irin ve kan ile dolması, şiir ile dolmasından daha hayırlıdır" demiştir. Hz. Âişe, Ebu Hureyre'nin hadisi aklında tutamadığım, halbuki Hz. Peygamber'in:
"*Sizden birinin karnının irin ve kan ile dolması, hicvolunduğum şiirlerle dolmasından daha hayırlıdır*" [265] buyurduğunu beyan etmiştir.

Burada Hz. Âişe Ebu Hureyre'nin Resulullah'ın sözünü ezberinde tanı olarak tutamadığını ileri sürerek yasak edilen şiiri Hz. Peygamber'i hicveden şiirlere tahsis etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'de şiir okuyan şairleri dinlemiş, onlara dua etmiş ve hatta birine hırkasını giydirmişti. Hz. Peygamber'in bilinen tutumu bu olunca, söz konusu hadisi, yerilen ve övülen bütün şiirleri kapsayacak şekilde umumî bir anlamda nasıl söylemiş olabilir? Ebu Hureyrenin rivayeti, Resulullah'ın açıkça bilinen sünnetine uygun düşmüyor. Bu durumda Hz. Âişe'nin dediği gibi râvî Resulullah'ın sözünü aynen muhafaza edememiştir. Halbuki Hz. Peygamber'in sözü İslâm'ı, onun Peygamberini ve ashabı hicveden şiirlerle ilgilidir. Ravî, Resûlullah'ın sözünün söz konusu sebebini muhafaza edemeyince içerdiği kapalı kısımları zikretmeksizin sadece duyduklarını rivayet etmiştir. Hz. Âişe ise, Hz. Peygamber'in maksadına uygun olarak, yerilmiş olan şiirin Hz. Peygamber'in hicvedildiği şiirler olduğunu beyan etmiştir. [266]

b. Hz. Peygamber'in Yaptığı Umrelerin Sayısı

Mücahid'in rivayetine göre, Urve b. Zübeyr ile mescide gitmişler, Abdullah b. Ömer'i Hz. Âişe'nin hücresinin duvarına yaslanmış olarak oturur vaziyette görmüşler, insanlar ise bu esnada mescit'i kuşluk namazı kılmakta imişler. Mücahid ona bu insanların kıldıkları namazı sorduklarını, "bid'at" diye cevap verdiğini, Urve ise:
Ey Ebu Auuurrahman! Hz. Peygamber kaç defa umre yaptı?" diye sorduğunu, "dört defa, onlardan biri Recep ayındadır" dediğini, onu yalanlamayı ve cevap vermeyi istemediklerini, ancak bu anda hücrede Hz. Âişe'nin misvakıandığını duyduklarını, Urve'nin Hz. Âişe'ye seslenerek:
Ey müminlerin annesi! Ebu Abdurrahman'ın söylediklerini duyuyor musun? Dediğini, Hz. Âişe'nin "Ne diyor?" diye sorduğunu, "Hz. Peygamber, biri Recep ayında olmak üzere dört defa umre yapmıştır" dediğini kaydetmektedir. Bunun üzerine Hz. Aişe:
Allah Ebu Abdurrahman'a merhamet etsin! Hz. Peygamber'in yaptığı umrelerin hepsinde beraber idim ve Recep ayında kesinlikle umre yapmadı" demiştir. Bir rivayette ise:
İbn Ömer'in bunları işittiği ancak "hayır" veya "evet" demeyip sükût ettiği kaydedilmektedir [267].
Bu örnek, ulemanın aralarında yaşça daha büyük ve hürmete lâyık olanlar bulunmasına rağmen İbn Ömer'e cevap vermek istememeleri suretiyle sahabeye karşı hürmetlerini ortaya koyar. Sanki İbn Ömer onlara "Resûlullah'ı ben sizden daha iyi tanıyorum" diyor; onlar da konuyu, Efendimiz'i herkesten daha iyi bilen Âişe validemize iletiyorlar ve o da Hz. Peygamber'in Recep ayında kesinlikle umre yapmadığını, aksine hac ile beraber yaptığı dışındaki bütün umreleri Zilkade ayında yaptığını beyan ediyor. Nitekim Müslim'de geçen Enes b. Mâlik hadisinde de hu şekilde kaydedilmektedir [268].

c. Kişinin Ölüm Anındaki Elbisesi İle Dirîltileceği

Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, o öleceği sırada yeni bir elbise istemiş, onu giymiş ve şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'den:
"*Kişi, içinde öldüğü elbise ile diriltilir*" [269] dediğini duydum. Rivayete göre:
Bu söz Hz. Âişe'ye ulaşınca bunu ondan yadırgadığını belirterek:
Allah, Ebu Saîd'e merhamet etsin! Hz. Peygamber bu söz ile ölüm anındaki amelini kastetmiştir. Nitekim o: "*İnsanlar başı açık, çıplak ayak ve sünnetsiz olarak haşrolunurlar*" buyurmaktadır [270] demiştir.
Bu rivayette Hz. Âişe, Ebu Saîd'den duyduğu hadisi, herkesin bildiği "insanlar yalın ayak, başı açık ve sünnetsiz olarak haşrolunurlar" hadisine arzetmektedir. Hz. Âişe, Ebu Saîd'i Hz. Peygamber'den yanlış duymakla itham etmiş, fakat hadisten anladığının yanlış olduğunu; zira onun hadisin zahirini alarak, Hz. Peygamber'in elbise ile son anındaki amelini kastettiğini kavrayamadığını söylemiştir.
Hz. Âişe'nin bu yöntemi, uyulması en uygun olan bir yöntemdir. Hiçbir kimse, sahih bir hadisi, aralarını cemetme imkanı varken, başka bir hadisin manasına uymuyor diye reddetmeye kalkışmamalıdır. Aksine, Hz. Âişe'nin yaptığı gibi zahirî ihtilaftan kurtulmak için birini bir şekilde diğerini ise başka bir şekilde yorumlanmalıdır.
Hz. Âişe'nin, hadis tenkidi ve yorumu noktasında ashabın çoğundan daha ileride olduğu görülmektedir. Nitekim daha önce onun bu konumuna uygun düşen "Aile fertlerinin ağlaması sebebiyle ölüye azap edileceği", "zina yoluyla doğan çocuğun üç şerliden biri olduğu", "Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'yı gördüğü" ve "*üç şeyde uğursuzluğun bulunduğu*" hadislerini örnek vermiştik.
Bu, onun ilminin çokluğuna, anlayışının derinliğine, bütün rivayetleri dikkatli bir nazarla gözetleyen, hatalı taraflarını açıklayan, uygun şekilde yorumlayan tutumuna delalet eder. Allah ondan razı olsun.
Böylece hadis metinlerini tenkit konusunda sahabenin ölçülerinin, bu konudaki metotlarının sonuna gelmiş bulunuyoruz. Hz. Âişe'nin söz konusu metodu hadis tenkidi yaparken bütün âlimlerin örnek alması gereken bir ölçüdür. [271]

2- MUHADDİSLERE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ

Hz. Peygamber döneminde hadislerin yazılmasına izin verilip verilmediği hususunda vaki olan ihtilafı burada bir tarafa bırakalım. Bazı sahabîlerin, gerek Hz. Peygamber'in sağlığında, gerekse vefatından sonra sünnetten bir kısmım yazdıkları tarihî bir gerçektir [272]. Şu halde sahabe, tedvini çok erken bir dönemde başlatmış, ancak bu faaliyet bir sahabîden diğerine farklı olmuştur. Onlardan bir kısmı ezberlemeye yardım amacıyla yazıdan istifade ederken, diğerleri kuvvetli hafızaları sebebiyle buna ihtiyaç duymamıştır. Abdullah b. Amr b. As, Semüre b. Cündeb, Cabir b. Abdullah ve daha başka sahabîler hadisleri yazmaktaydılar. Bunlar "es-Sahife" adım verdikleri cüzlerde birçok hadisi tedvin etmişlerdi.[273]
Daha sonra hadisler insanlar arasında yaygınlaşıp rivayetler çoğalınca ve hadislerin yok olup kaybolması endişesi başlayınca, hadislerin tedvin ve muhafazasına gerek duyuldu. Bunu da musannif muhaddisler üstlendiler. Hiç şüphesiz ilk musanniflerin herkesin esas alıp uygulayacağı genel prensipleri olduğu gibi, her muhaddisin hadislere bakışına ilim ve anlayış seviyesine göre uygulayacağı özel kaideleri de vardı.
Herkesin uyması gereken genel kaidelerin temelini daha önce sahabe atmıştı. Sonra gelenler ise hadisi onlardan almış ve onların dizi dibinde yetişmişlerdi. Bu itibarla söz konusu nesil de Allah'ın kitabına aykırı, Resûlullah'ın bilinen sünnetiyle veya zarurat-i diniyyeden olan hususlarla çelişkili olan rivayetleri kabul etmemekteydiler. Bu kaideler sözü edilen nesil tarafından ayrıca araştırılmaya gerek duyulmadan apaçık olarak bilinmekteydi.
Nesh söz konusu olmadığı müddetçe Hz. Peygamberin sünnetinin, müslümanların tümüne açıkladığı ahkâma ve Kur'an'a açıkça aykırı olmayacağını bilmekteyiz. Dolayısıyla bizde, ilk dönem muhaddis ve ravilerinin bu ölçüleri kullanmaya çok az ihtiyaçları olması sebebiyle, onların zihninde bu ölçülerin hiç bulunmadığı izlenimi doğmaktadır. Ne var ki hadis uydurma hareketinin başlaması ve buna paralel olarak yalan ve iftiranın meydana getirdiği aykırılık ve uyumsuzluk, muhaddisleri -öncekilere nisbetle- daha sonraki dönemde söylemediği bir sözü Peygamber'e nisbet etmemek amacıyla kendilerine ulaşan rivayetleri bu ölçülere arzetmeye ve kullanmaya sevketmiştir.
Hz. Peygamber, Kur'an'a ve sahih sünnete aykırı söz söylemeyeceğine göre, bir hadisin uydurma olduğunu tespit etmek için sadece metin tenkidi yapmakla yetinilmemeli, aksine, hadisi rivayet eden ravileri de tetkik etmelidir. Zira herhangi bir kişinin rivayet konusunda çok yalancı olduğunu tespitten hareketle onun, senedinde yer aldığı rivayetin uydurma olduğuna hükmedebilmekteyiz. Senedde yer alan ravi, hadis uydurmakla itham edilen biri ve rivayet ettiği hadis de Kur'an ve sünnete veya dinin bilinen ahkamına aykırı ise, muhaddis bu rivayetin uydurma olduğu hakkında kolaylıkla hükmedebilir. Bu konuda muhaddisler objektif bir metoda sahiptirler. Onlar hadis uyduran yalancı bir ravinin her rivayeti hakkında mevzu -uydurma- hükmünü vermezler. Zira onlara göre ravi yalancı olmasına rağmen, herhangi bir rivayetinde doğru söylemiş olabilir. Yalancı diye her rivayetini uydurma kabul etmek, doğruyu reddetmek anlamına gelir. Bu sebeple biz, muhaddislerin, "bazen yalancı doğru söyleyebilir, doğru söyleyen de yanılabilir" diyerek, ravileri yalancılıkla itham etmeksizin başka tariklerle hadisin aslı sabit olması hafinde zayıf hadisle de istişhad ettiklerini görmekteyiz, Bu durum, muhaddislerin hadisin senedini tetkik ettikleri gibi, metnim de inceledikleri anlamına gelmektedir. Senedinde zayıf ravi olmasına rağmen böyle bir metni kabul etmeleri, onların hadis tenkidi hususundaki titizliklerine açıkça delalet etmektedir. Zira hadisin zayıf isnadla gelmiş olması, bu tarikten başkasıyla da bilinen metni kabul etmelerine engel teşkil etmemiştir. Ancak muhaddisler isnadında yalancı ravi bulunan böyle bir hadisi her halükârda asıl metin değil, destekleyen rivayet olarak kabul etmişler, isnadında çok hadis uyduran ve çok yalan söyleyen ravi bulunan hadisi ise, asla kabul etmemişlerdir.

Musannif muhaddisler eserlerini meydana getirirken sened ve metni içeren tenkit ölçülerine başvurmuşlardır. Ancak eseri telifteki amaçlarına göre söz konusu tenkit ölçülerini kullanımları farklı olmuştur. Eseri telifteki amacına göre musannif bu ölçülerin tamamını veya bir kısmını kullandığı gibi bazan hiçbirini kullanmadığı da olmuştur. Söz gelimi musannifin amacı Resûlullah'tan (s.a.) rivayet olunan hadisleri kendisine ulaşan senedleri ile muhaafaza ve tedvin etmek ise; bu durumda musannif rivayet ettiği tenkide gerek görmeden, sadece olduğu gibi nakletmekteydi. Zira onun amacı zayi olması endişesiyle hadisleri korumak için tedvin etmek olup haberi tenkit etmek ve sahihini zayıfından ayırmak değildi.
Muhaddisin, eserini tasnifteki amacı mevzu ve münkerleri bir tarafa bırakarak sahih ve hasen hadisleri bir araya getirmekse, bu durumda zayıf ve uydurma olanları dışarıda bırakıp sadece sahihleri toplayabilmesi için elde ettiği hadisleri tenkit etmesi gerekmektedir.
Eserini, zayıf ve daha aşağı seviyedeki hadisleri ayıklayarak sadece sahih hadislerden oluşturmak isteyen müellifin sened ve metni içeren tenkit ölçülerini kullanmasının gerekliliğinde şüphe yoktur. Ancak bu, söz konusu musannifin hadisin sıhhatiyle ilgili vardığı neticeye itiraz edilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Aksine, onun zayıf dediği hadisin sahih; sahih olarak nitelediğinin ise zayıf olabileceğini de ortaya koymak mümkündür. Zira herhangi bir tenkit ölçüsünün kullanımı, münekkit muhaddisin ilmi, anlayışı ve tartışılan konudaki farklı şer'î nasları bilmesindeki seviyesine bağlıdır.
Bu durumu kavradığımız zaman Buhâri'nin Sahîh'mi altı yüz bin hadisten seçtiğini garipsemeyiz. Zira onun önünde bol miktarda ilmî malzeme, aynı zamada azımsanmayacak sayıda sağlam ölçüler vardı. O, bu ölçülerle bol malzeme içinden sahihleri seçmeyi başarmıştı. Onun, söz konusu faaliyetinde tatbik ettiği ölçüler, sadece isnadla ilgili olmayıp hem senedi, hem de metni ihtiva etmekteydi. O, cerh edildiklerini bildiği halde bir kısım mecruh ravilerin rivayetlerini eserine almıştı. Bu tutumu, onun elindeki hadislere bakışındaki derinliği ve isnadlara verdiği önemden az olmayacak seviyede metinlere verdiği değeri göstermektedir. Ne var ki, ilk dönem muhaddislerinin âdeti üzere Buhârî de kullandığı bu ölçüleri ne açıklamış, ne de bunlara işaret etmiştir. Ancak bu, onun hadisleri seçiminde hiçbir ölçü kullanmadığı anlamına gelmemektedir. Zira ilk dönem muhaddislerinin hiçbiri, telif ettiği eserin metodunu ve uyguladığı tenkit ölçülerini açıklamamıştır. Fakat biz bu bölümde onların eserlerindeki satir aralarına sıkıştırılmış bilgilerden hareketle söz konusu ölçüleri ortaya koymaya gayret edeceğiz [274].

I. Sünnetin Kur'an'a Arzı

Muhaddislerin hadis tenkidinde başvurdukları ölçülerden biri metin tenkididir. Metnin incelenmesi sonucunda, aralarını cem etmek mümkün olmayacak şekilde Allah'ın kitabına muhalif olduğu veya önceki hükmün nesh olunduğuna karar vermek için, hangisinin sonra olduğunu bilmek mümkün olmadığı ortaya çıkarsa, hadis reddedilerek zayıf veya uydurma olduğu kanaatine varılır.
Muhaddisler bu kaide ile ilgili Resûlullah'tan (s.a.) bir hadis de zikretmişlerdir. Buna göre Hz. Peygamber;
"*Size benden bir hadis rivayet edildiğinde Kur'an'a arz ediniz; ona muvafık ise kabul ediniz, muhalifse reddediniz*" [275] buyurmuştur.
Hattabî (ö. 388/998), zındıkların uydurduğunu söyleyerek "Bana Kitap ve onunla birlikte bir benzeri verildi" [276] hadisi ile bu rivayeti reddetmektedir. Şevkanî (ö. 1250/1834) ise, bizzat bu hadisin kendisinde söz konusu görüşün reddedilmesine delalet eden karineler bulunmaktadır. Zira biz onu Allah'ın kitabına arzettiğimizde onunla çeliştiğini görmekteyiz. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "*Resul size neyi verdiyse onu alın, sizi neden nehyetmişse ondan sakının*" [277] buyurulmuştur, demektedir [278].
Muhtemelen muhaddisler hadisi Kur'an'a arzetmeyi, hadislerle gelen bilgilerin Kur'an'da bulunmaması halinde reddedileceği şeklinde anlamışlardır. Halbuki söz konusu hadisten bu anlaşılmamakta; hadis, Kur'an'a uygun olan rivayeti kabul etmeyi, muhalif olanı ise reddetmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla Kur'an'a muhalif, onunla tenakuz halinde veya anlamı çelişkili olan bir hadisi kabul etmek ve sahih olduğuna hükmetmek mümkün değildir. Bu ölçü, uydurma olduğuna hükmedilen bir hadisin sahih kabul edilmesi mânasına gelmeyip; böyle bir hadisin isnadı ister sahih, ister zayıf olsun muhtevasının Kur'an'a uygun olduğu anlamına gelmektedir, demektir.
Tabiî olan Resûlullah'ın (s.a.) hadislerinin Kur'an'a muhalif değil, uygun olmasıdır. Nitekim Allah (c.c):
"*Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kıskıvrak yakalardık, sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Hiçbiriniz buna mani de olamazdınız*" [279] buyurmaktadır. Zira sahih sünnet ve Kur'an aynı kaynaktan gelmekte olup her ikisi de Allah katındandır. Allah katından olan bilgilerde ise çelişki ve tenakuz söz konusu olamaz.
Sünnetin, Kur'an'ı insanlara açıklamak gibi son derece önemli bir konumu vardır. Nitekim sünnet, Kur'an'ın umumî lafızlarını tahsis, mutlak ifadelerini takyid, mücmellerini tefsir etmekte, çoğunluğa göre onu neshedebilmekte ve Kur'an'da bulunmayan konularda müstakil hükümler koymaktadır. Sünnetin konumuyla ilgili muhaddislerin bakış açısı bu şekildedir. Muhaddisler, hadis metnini Kur'an'a arzetti ki erinde ona muvafık olanı sahih sünnet olarak kabul etmişler; arz neticesinde muhalefet söz konusu fakat birini tamim, diğerini tahsis eden veya birini mutlak diğerini takyit eden şeklinde yorumlamak suretiyle aralarını cem etmek ya da birinin diğerinden önce olduğunu tespit etmek suretiyle neshe hükmetmek mümkünse hadisi kabul, bu şartları taşımıyorsa reddetmişlerdir.
Şu halde muhaddisler Kur'an'ın âmmını sahih sünnetle tahsisini, mutlakının takyidini veya neshedilebileceğini inkâr etmemektedirler. Muhaddislerin sünnetin Kur'an yanındaki konumu hususunda görüşleri bu olunca; bunun dışında kalan, Kur'an'la çelişen hadislerle ilgili tutumları, onların zayıf ve merdud olduklarına hükmetme tarzındadır.
Yukarıda zikrettiğimiz ölçüler, muhaddislerin ilk olarak ortaya koydukları kaideler değildir. Bu ölçüleri onlardan önce sahabe hadis tenkidinde tatbik etmiştir. Nitekim bu hususta ki örnekleri önceki sayfalarda zikretmiş bulunuyoruz.
Şu halde muhaddisler, Allah'ın kitabında övdüğü, O'nun şeriatini ve Resulünün sünnetini söz ve fiili olarak bize nakleden, ayrıca sünneti kabul veya red, sahih veya zayıf olduğuna hükmetme hususunda metot ortaya koyan selefi salihini örnek almışlardır.
Bu, bize göre hadis kitaplarını onlara karışan zayıf ve mevzu hadislerden veya sıhhat ve kabulünü engelleyen hata ve vehimlerden temizleyecek doğru bir metottur.
Aşağıda muhaddislerin bu ölçüyü esas olarak reddettikleri hadislere bazı misaller sunacağız:
a. Bunlardan biri, yukarıda "Size benden bir hadis rivayet edildiğinde Kur'an'a arz ediniz; ona muvafık ise kabul, muhalifse reddediniz" anlamında rivayet edilen hadistir.
Bu rivayet hakkında Şevkanî şöyle demektedir:
"*Bizzat hadisin kendisinde reddedilmesine delalet eden karineler bulunmaktadır; zira söz konusu hadis, Allah'ın kitabına arz edildiğinde onunla çeliştiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim Allah, Kur'an'da "Resul size neyi verdiyse onu alın, sizi neden nehyetmişse ondan sakının*" [280] buyurmaktadır.
Biz Şevkanî'nin bu hadisle ilgili görüşüne katılmamakta, onun mezkur ayete muhalif olmadığı kanatini taşımaktayız. Ancak bu, onun açıklamalarından muhaddislerin hadisi Kur'an'a arzetmeyi, ona muhalif olan rivayetlerin kendisiyle reddedileceği bir ölçü kabul ettikleri tarzında bir sonuç çıkarmamıza mani değildir.
b. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.):
"*Annem Âmine'nin kabrine gittim ve Allah'tan onu diriltmesi için dua ettim; Allah diriltti, o da bana iman etti, daha sonra Allah onu tekrar öldürdü*" [281] buyurmuştur.
Bu rivayetle ilgili olarak İbnü'l-Cevzî şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu hadisin uydurma olduğunda şüphe yoktur. Bunu uyduran anlayışı kıt cahil biridir. Zira onda azıcık bir ilim olsaydı, kafir olarak ölen kimsenin tekrar dünyaya döndükten sonra iman etmesinin ona fayda sağlamayacağını, hatta ölüm anındaki imanın bile fayda vermeyeceğini bilirdi. Bu hadisin reddi için "...*sizden kim dininden döner de kafir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de geçersiz sayılmıştır*" [282] âyeti yeterlidir [283].
c. Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"*Zina yoluyla doğan kişi, babası ve çocuğu cennete giremez*" [284].
İbnü'l-Cevzî bu rivayet hakkında ise şöyle demektedir:
"... Sonra zina yoluyla doğan çocuğun ne günahı vardır ki cennete girmesine engel olsun?" Bu hadisler başta, "*Hiçbir kimse başkasının suçunu yüklenemez*" [285] ayeti olmak üzere temel dini esaslara aykırıdır" [286].
d. "Dünyanın ömrünün yedi bin yıl olduğu ve bizim de yedinci bin yılda bulunduğumuz" tarzındaki rivayet.
Bu rivayetle ilgili İbn Kayyım şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu, apaçık bir yalandır. Zira şayet bu rivayet sahih olsaydı bugün yaşayan herkes kıyametin kopmasına iki yüz elli bir sene kaldığını bilirdi. Halbuki Allah:
"*Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası*

açıklayamaz. O, göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır" [287], Bir başka ayette ise: "*Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah'ın katındadır*" [288] buyurulmaktadır.
e. Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Resûlullah elimi tuttu ve şöyle söyledi:
"*Allah, toprağı cumartesi günü, dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, kötülüğü salı günü, nuru çarşamba günü yarattı, yeryüzüne hayvanları perşembe günü yaydı, Adem'i cuma günü ikindi ile akşam arası son saatte yarattı*" [289].
Hadisle ilgili İbn Kayyım şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu hadisin Hz. Peygamber'e nispet edilmesi apaçık bir hatadır. Çünkü bu söz Ka'bû'1-Ahbar'a aittir. Hadis ehlinin imamı Buhârî de et-Târihu'l-kebîr isimli eserinde [290] Allah yeri, gökleri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yarattığını haber vermesine rağmen, bu hadiste yaratma müddetinin yedi gün olduğu belirtilmektedir [291]. Oysa Cenâb-ı Hak:
"*Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden Allah'tır. O'ndan başka ne bir dost ne de bir şefaatçiniz vardır. Artık düşünüp öğüt almazmısınız*?" [292] ayet-i kerimesinde yeri, gökleri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattığını haber vermektedir.
f. Hızır'ın yaşadığı ve her yıl İlyas ile karşılaştığına dair rivayet [293].
İbnü'l-Cevzî bu rivayetle ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır:
"*Hızır'n şu anda hayatta olmadığına Kur'an, sünnet, muhakkik âlimlerin icması ve akıl olmak üzere dört delil şahitlik etmektedir. Kur'an'dan delil "Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedîlik vermedik..."* [294] Ayetidir ki, buna göre eğer Hızır yaşamış olsaydı ebedî olması gerekirdi [295].
g. "*Bağışlanmış kimse ile yemek yiyen de bağışlanır*" anlamındaki rivayet.
İbn Kesîr'e göre bazı âlimler "Allah, inkar edenlere, Nuh'un hanımı ile Lut'un hanımını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara:
"*Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! denildi*" [296] ayetini, pek çok kimse tarafından nakledilen "bağışlanmış kimse ile yemek yiyen de bağışlanır" hadisinin zayıf olduğuna delil getirmişlerdir. Bu rivayetin aslı yoktur. Salihlerden biri, Peygamber'i rüyasında gördüğünü ve "Ya Resûlallah, bağışlanmış ile yemek yiyen kimse de bağışlanır buyurdun mu?" diye sorduğunu, Hz. Peygamberin, bunu söylemedim, ama şu anda söylüyorum, şeklinde cevap verdiğini anlatmıştır [297].
İbn Kesîr'in, bazı âlimlerin ayeti mezkur rivayetin çelişkili olmasında delil olarak kullanmalarını açıklaması, bu ölçüyü ve âlimlerin onu kullandıklarını teyit etmektedir. İbn Kesîr'in söz konusu âlimlerin görüşüne katılıp katılmadığı ise açık değildir.
h. "Ashabıma küfretmek bağışlanmayan bir günahtır" rivayeti.
Bu rivayetle ilgili olarak İbn Teymiyye şu açıklamayı yapmıştır:
Bu, Hz. Peygamber'e nisbet edilen bir yalandır. Zira Allah Teâlâ:
"*Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar*"[298] buyurmaktadır [299].
ı. "Vatan sevgisi imandandır" rivayeti.
Sehavî bu rivayetiyle ilgili olarak, "anlamı doğru olmakla birlikte, hadis kaynaklarında bulamadım" demiştir. Menufî ise şöyle demektedir:
"Sehavî'nin anlamı doğrudur şeklindeki açıklaması gariptir. Çünkü iman ile vatan sevgisi arasında herhangi bir ilişki yoktur. Allah'ın:
"*Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı*..." [300] sözü de bu görüşü desteklemektedir. Zira ayette geçen kelimesindeki zamir münafıklarla ilgilidir ve ayet onların imanları olmamakla birlikte vatanlarını sevdiklerine işaret etmektedir [301].
i. "Garipler peygamberlerin varisleridir; Allah, ancak kendi kavmi içinde garip olan kimseyi peygamber olarak göndermiştir" rivayeti.
Bu rivayetle ilgili olarak Ali el-Karî şöyle demektedir:
Bu rivayet Enes'ten merfu olarak rivayet edilmektedir. Ancak, o batıldır, uydurmadır. Allah'ın kitabındaki
"... *Nuh'u kendi kavmine gönderdik*" [302],
"*Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik* "[303],
"*Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik*" [304] ve
"*...eğer kabilen olmasa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz*..." [305] ayetleri bu rivayeti reddetmektedir.
Hz. Musa, İsa, İsrail oğullarına gönderilen diğer peygamberler ve bizim Peygamberimiz de garip değillerdi. Sadece Peygamberimiz, hicretten sonra bir süre gariplik vasfını taşımıştır [306]. Burada Ali el-Karî'nin, bu rivayeti kendi tespitine göre Kur'an ayetlerine ve onların hükmüne aykırı bulduğu için reddettiği anlaşılmaktadır.
k. "Bütün peygamberlere nebilik kırk yaşından sonra verilmiştir" rivayeti.
İbnü'I-Cevzî bu rivayetin mevzu olduğunu söylerken, Zerkeşî eserinde ona yer vermiş, Suyûtî ise ondan hiç bahsetmemiştir.
Ali el-Karî, bu rivayeti Allah'ın Hz. Yahya hakkındaki "... *henüz sabi iken ona ilim ve hikmet verdik*" [307] ve Hz. Yusuf hakkındaki "*Yusuf'a: Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin diye vahyettik*" [308] ayetlerine aykırı bulduğunu söylemektedir [309].
l. "Cömert fasık da olsa Allah'ın dostu, cimri tamamıyla ahirete yönelmiş de olsa Allah'ın düşmanıdır" rivayeti!
Ali el-Karî bu rivayetle ilgili olarak şöyle demiştir:
Aslı yoktur. Rivayetin birinci kısmı, Allah'ın
"... *Allah tevbe edenleri sever*..." [310],
"... *Şüphesiz o, kafirleri sevmez*" [311] ve
"... *Allah zalimleri sevmez*..." [312] anlamındaki ayetlerine aykırı olması sebebiyle uydurmadır. Zira fasık ya zalim veya kafirdir [313].
m. "İman, sabit dağlar gibi kalbe yerleşmiştir, artması ve eksilmesinden bahsetmek küfürdür" rivayeti.
Elbânî senedini tenkit ettikten sonra bu rivayetle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:
Bu rivayet "*imanlarını bir kat daha artırsınlar*..." [314] gibi imanın artacağını ifade eden birçok ayete aykırıdır. Bazıları rivayetin ifade ettiği görüşü benimsemiş olsalar da, bu nevi hadislerin uydurma olduğuna delil olarak sadece bu ayet yeterlidir [315].
Bunlar, muhaddislerin metinleri göz önünde bulundurarak hadis tenkidi yaptıklarını ve hadisi Kur'an'a arzetme ölçüsünü kullandıklarını ortaya koyan örneklerden bazılarıdır. Aşağıda, çeliştiği iddia edilen ayet ve rivayetlerin arasını cem etmenin mümkün olup olmadığını görmek amacıyla söz konusu misalleri tekrar tetkik edeceğiz. Cemetme imkam bulduğumuz zaman rivayete uydurma hükmünü vermek zorunda olmadığımıza dikkat çekmeliyiz.
Birinci olarak "sünnetin Kur'an'a arz edilmesi" hadisini ele alalım. Bu hadisin ayete muhalif olamayacağını ve aralarını cem etmenin kolaylıkla mümkün olduğunu daha önce söylemiştik. Bu rivayetten, misallerde gösterdiğimiz gibi, telifi mümkün olmayacak şekilde Kur'an'a aykırı ve onunla çelişkili olan haberlerin reddedileceği anlaşılmakta; ayrıca hakkında Kur'an ayeti bulunmayan, sadece sünnetle sabit olan bir hükmün reddedilmesi anlaşılmamaktadır [316].
Resûlullah'ın annesinin diriltilmesi hadisine gelince, İbnü'I-Cevzî bu rivayeti ayetin genel anlamı içine dahil ederek onun kafir olduğu ve bu sebeple de cennete giremeyeceği kanaatine varmıştır. Halbuki gerçek böyle değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in annesi fetret ehlindendir. Fetret ehlinin cennete girip girmeyeceği hususunda ise âlimler ihtilaf e tmişlerdir. Nitekim âlimlerin bir kısmı onlara gerçek din ulaşmaması sebebiyle fetret ehlinin cehennem azabından kurtulacağı görüşündedirler. Bu görüş sahipleri "*biz peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz"* [317] ayeti ile, Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği "... fetret döneminde ölen kimseye gelince o, Rabbim, bana herhangi bir peygamber gelmedi der. Allah onlardan kendisine itaat edeceklerine dair kesin söz alır ve ateşe girmelerini emreder. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki şayet bu kimseler ateşe girecek olsalar ateş onlara soğuk ve selamet olur" [318] hadisini delil olarak getirirler.
Ehl-i fetret hakkında âlimlerden bir kısmı da herhangi bir hüküm vermemeyi (tevakkuf) benimsemişlerdir. Onlar hakkında kafir olduğunu söyleyen ise olmamıştır. Zira onların kafir olduğunu söyleyebilmek için kendilerine gerçek dinin ulaşmış ve onların da iman etmemiş olmaları gerekmektedir. Kendilerine din ulaşmadıkça onların ne mümin, ne de kafir oldukları söylenebilir. Sadece ehl-i fetret olarak kabul edilirler. Nitekim İbn Hazm ve diğer bazı âlimler, ehl-i fetret'e din ulaşmadıkça mükellef olmayacakları görüşünü benimsemişlerdir. Bu konuda İbn Hazm şöyle demektedir:
"Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, kişiye din ulaşmadıkça sorumlu olmadığı doğrudur. Zira hiçbir kimse gücünün dışında bir şeyle sorumlu olamaz. Kendisine din ulaşmadıkça herhangi bir kimsenin de gayb bilgisine sahib olup şeriatı bilmesi ise gücünün üstündedir. Şu halde kendisine din ulaşmayan kimsenin sorumlu olmadığı kesin olarak anlaşılmıştır" [319].
Bu duruma göre ehl-i fetret hakkında mezkur ayet ile hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Ancak bu, hadisin sahih olmadığı ve hadiste

zayıflığın bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Zira hadisin isnadı zayıf, ayrıca metni de bilinen gerçeklere aykırıdır. Nitekim Mekke kafirleri peygamberliğine delil olması ve iman etmeleri için Resûlullah'tan yerden su çıkarması veya gökyüzünden bir parça yere indirmesi gibi mucize talep etmişlerdir. Hz. Peygamber onların bu isteklerini yerine getirmemiş, Allah'ın buyurduğu üzere kendisinin Peygamber olmakla birlikte bir beşer olduğunu [320] ifade etmiştir.
Kendisine iman etmesi için annesinin diriltildiği iddiasına gelince, şayet böyle bir mucize olsaydı onu bir kişi değil, birçok kimse rivayet ederdi. Hatta Allah'ın izniyle İsa'nın (a.s.) ölüleri diriltmesi olayında olduğu gibi Allah, Resulünü teyidine ve kudretinin yüceliğine delalet etmesi için bunu Kur'an'da zikrederdi. Belki böylece Mekicliler de müslüman olurdu. Bütün bunlar bu rivayetin uydurma olduğuna delalet etmektedir. Özellikle Resûlullah'ın annesinin fetret ehlinden olması sebebiyle kurtulanlar arasında bulunacağını söylediğimiz zaman, bu rivayeti kabul ve tasdik etmek mümkün olmaz. Çünkü bu durumda Resûlullah'a iman etmesi için tekrar hayata döndürül meşine gerek kalmamaktadır.
Ancak konuyla ilgili olarak Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadiste anlaşılmayan bazı noktalar bulunmakladır. Şöyle ki:
Hadiste fetret ehlinin cennete gireceği ifade edilmemiş, sadece ateşe girmelerinin emredileceği ve girdikleri taktirde onlara soğuk ve serin olacağı zikredilmiştir. Şu halde bu ifade ile onların ne cennete, ne de cehenneme girmeyecekleri mi kastedilmektedir? Zira cennet mümin muttakiler içindir; fetret ehli de iman etmiş değildir. Cehennem ise, dini yalanlayan kafirler içindir; halbuki onlar kafir de değildir. Burada kesin olan, onların cehenneme girmeyeceğidir. Belki de onlar, Allah'ın rahmetiyle cennete gireceklerdir.
"Zina çocuğu cennete girmez" rivayeti ile "*Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez*" [321] ayetinin çelişmesi hususuna gelince, bunların arasını cemetmek güçtür. Zira ayet umumî bir prensip de dinî bir kaide vazetmektedir. Bu itibarla da nesh ve tashihten bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla rivayet bu prensip ve kaide ne çelişmektedir. Ayrıca, Kur'an'da insanın kendi nefsinden sorumlu olduğuna, başka bir kimsenin günahının sorumluluğunu taşımayacağına dair birçok ayet mevcuttur. Nitekim "*Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir*" [322], "*Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir*" [323],
"*Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir*" [324] ve benzeri ayetlerde Allah, bu kaideyi vurgulamakta, sünnet de bunu teyit etmektedir. Bu konuda Ebu Davud'un Ebu Remse ve oğlundan nakline göre Resûlullah:
"*Sen onun aleyhine (hanesine yazılacak) o da senin aleyhine (hanene yazılacak) suç işlemezsiniz*" [325], Nesâî'nin rivayetine göre ise:
"*Kişi babasının veya kardeşinin suçundan hesaba çekilmez*" [326] buyurmuştur.
Zina çocuğu ile ilgili rivayet, sadece bir veya iki ayete aykırı değil, birçok ayet ve hadisin desteklediği dinî bir kaideye aykırıdır. Bu kaidenin istisnası da olmaz. Zira bu zulümdür. "*Rabbin hiç kimseye zulmetmez*" [327] ayetiyle zatını zulümden tenzih eden Allah'ın dininde ise, zulüm söz konusu olamaz.
Bu rivayet, insanın -doğmadan önce- hiçbir günah işlemediği halde cennete giremeyeceğini ifade etmektedir. Bunun sebebi sadece ve sadece kendisinin işlemediği ve hiçbir dahlinin bulunmadığı bir günahtır. Burada o tamamıyla bir kurban durumundadır. Böyle bir rivayetin uydurma olduğuna hükmetmekte ve onu iftira edenin yüzüne çarpmakta hiçbir müslüman tereddüt etmez. İbnü'l-Cevzi'nin yaptığı da budur.
Dünyanın ömrünü tayin eden ve bunun da yedi bin sene olduğunu ifade eden rivayet ile, kıyametin ne zaman kopacağı bilgisinin Allah'a ait olduğuna delalet eden ayetler arasındaki çelişkiyi, umum-husus, nesh, rivayeti bir konuya, ayeti ise başka bir hususa hamletmek gibi metotlarla gidermek mümkün değildir. Zira burada bir değil, birçok yönden çelişki bulunmaktadır.
Böyle bir durumda, isnadı ne kadar sahih olursa olsun, rivayeti reddetmekten başka bir çıkış yolu yoktur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm ümmetin tevatür yoluyla nakledip aslına uygun olarak geldiğinde icma ettiği Allah'ın kelamıdır. Dolayısıyla, onunla çelişen ve tenakuz halinde olan herhangi bir rivayeti kabul etmek mümkün değildir.
Muhaddislerin "isnadı sahih olan her hadisin metni sahih değildir" şeklindeki kaideleri de buna delalet etmektedir. Zira, bazan isnad sahih olduğu halde metin şaz olabilir. Bu konuda İbn Kayyım şöyle demektedir: "İsnadın sahihliği, hadisin sahih olması için gerekli şartlardan biri olmakla beraber, sahihlik için lek şart değildir. Zira hadis, ancak senedin sahih olması, illet, şaz ve münkerliğin bulunmaması, ravisinin sika ravilere muhalefet etmemesi veya onlardan farklı rivayette bulunmaması şartlarının tamamını taşıyorsa sahih olur [328].
Dünyanın yedi günde yaratıldığına dair Müslim'de yer alan Ebu Hureyre hadisine gelince, İbn Kayyim onun Kur'an'la çeliştiğini ortaya koymaktadır. Muhtemelen bu rivayetteki hata Ka'bu'l-ahbar'ın sözü olduğu halde Resûlullah'a nisbet edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu, İbn Kayyim'in ele araştırma neticesinde vardığı bir görüş olup onu Buhâri'nin söz konusu rivayeti Ka'bu'l-ahbar'a nisbet etmesiyle desteklemiştir.
İbn Kayyim'in "Resûlullah'a nisbetinde hata vardır" şeklindeki ifadesinde son derece ihtiyatlı ve saygılı üslup görülmektedir. Onun bu üslûbu söz konusu rivayetin Müslim'de yer almasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Sahîhayn'den birinde yer afan bir hadisi uydurma olarak tavsif etmeyip onda yanılma ve vehmin bulunduğunu ifade etmek, hadisçilerin genellikle takip ettikleri bir usuldür.
Burada söz konusu hadisin metninin, Buhârî'deki rivayete muhalif olduğuna da işaret etmeliyiz. Nitekim Buhârî'de hadis şu şekilde yer almıştır:
Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Resûlullah elimi tuttu ve şöyle buyurdu:
"Allah toprağı cumartesi günü yarattı... Bu rivayet, Ebu Hureyre'nin hadisi bizzat Resûlullah'tan işittiğini teyit etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber Ebu Hureyre'nin elini tutmuş daha sonra hadisi söylemiştir.
Bu rivayeti birçok âlim tenkit etmiştir. İbn Kesîr bununla ilgili şöyle demiştir:
"Bu hadiste aşırı garabet vardır. Hadiste dünya ve içindekilerin yedi günde yaratılmasının bulunup, göklerin yaratılmsının bulunmaması bunlardan biridir. Bu durum Kur'an'a muhaliftir, çünkü Kur'an'a göre dört günde dünya, ardından iki gün içinde de gökler yaratılmıştır" [329]. Hadisin, sadece yaradılmanın kaç günde olduğu husunda değil, yaratılışın türü, yeryüzünün yedi günde yaratıldığı ve göklerin yaratılmasından hiç bahsedilmemesi noktalarında da ayetlere muhalif olması söz konusudur. Bütün bunlar, ister Ka'bü'l-ahbar'a, ister ravilerden herhangi birine nisbet edilsin, hadisin zayıf olduğunu ve Hz. Peygamberin sözü olamayacağını teyit etmektedir.
Bu hadisin Müslim'in Sahih'inde bulunması, İmam Müslim'in, eserini telif ederken söz konusu ölçüyü kullanmadığı anlamına gelmemektedir. Burada olsa olsa Müslim'in mezkur ölçüyü bizzat bu hadisin tenkidinde kullanmadığı söylenebilir. Ancak Müslim de bu hadisle ilgili olarak içtihat etmiştir. Her müetehid gibi o da hala edip yanılabilir. Bu "eşer olmanın gereğidir. "Allah kendi kitabının dışındaki eserlerin mükemmel olmasını istememiştir" diyen kimse ne güzel söylemiştir. Dolaysıyla, Allah'ın kitabı dışında her müellifin eserlerinde hata ve yanılması mümkündür. Her halükârda İmam Müslim de bir müetehiddir ve içtihadının karşılığını alacaktır. Hata yapıp yanılması ise onun veya kitabının değerini eksiltmez. Allah İslâm'ı ve müslümanları hayırla mükafaatlandırsın.
"*Bağışlanan kimse ile yemek yiyen*..." rivayete gelince bununla aksini ifade eden ayetlerin arasını telif etmek de mümkün değildir. Zira birçok peygamberle beraber babası, çocuğu veya kafir ve münafıklardan birçok kişi yemek yemiş fakat bu, onlara hiçbir fayda sağlamamıştır. Hatta, Resûlullah'ın kafir ve münafıkların bağışlanmaları için Allah'a dua etmesi bile onlara fayda sağlamamıştır. Pcygamber'in istiğfarda bulunmasının, onunla birlikte sadece yemek yemekten daha önemli olduğunda ise hiç şüphe yoktur.
Ayrıca hadislerin sahih olduğunu tespitte rüyanın hiçbir fonksiyonu yoktur. Rüya yoluyla hadisin sahih olduğunun tespit edilebileceği farzedilse bile, bizzat söz konusu rivayet Hz. Peygamber'in o hadisi söylemediğine delalet etmektedir ki, bu da, onun uydurma olduğuna hükmetmek için yeterlidir.
Yukarıda verilen örneklerden biri de "Ashabıma küfretmek bağışlanmayacak bir günahtır" rivayetidir. Bununla şirk dışında bütün günahların bağışlanacağını ifade eden ayet arasındaki ihtilafı cem etmek de mümkün değildir. Zira sahabeye küfretmek, büyük günah olmakla birlikte, şirk koşmanın altında bir günah olduğunda da şüphe yoktur.
"Vatan sevgisi imandandır" rivayeti de gerek söz konusu etliğimiz ayet ve gerekse aynı anlamdaki diğer ayetlerle çelişmektedir. Nitekim yukarıda bu rivayetle çeliştiğini söylediğimiz ayette söz konusu edilen şahısların vatanlarını sevmemeleri onları mümin değil kafir kılmıştır. Hz. Peygamber de kendi memleketi olan Mekke'yi Allah'a imanın gereği ve halkının kafir olması sebebiyle terkedip Medine'ye hicret etmiştir. Netice itibariyle, vatanı sevmek imandan olsaydı, müminle kafir arasında bir fark olmazdı. Çünkü mümin olmadıkları kesin olmasına rağmen, kafirler de vatanlarını sevmektedirler.
Gariplerle ilgili rivayete gelince, bununla çeliştiği ayet arasındaki ihtilafı, gurbeti soy ve sopta değil de fikir ve inançta gariplik anlamında yorumlamak suretiyle gidermek mümkündür.
"Bütün peygamberlere nebilik kırk yaşından sonra verilmiştir" rivayeti ile Allah'ın Hz. Yusuf ve Hz. Yahya'ya çocuk iken vahyettiğini ifade eden ayetler arasındaki ihtilafı gidermek mümkün değildir.
"Cömert fasık da olsa Allah'ın dostudur" rivayeti, zarurat-ı diniyye olarak ifade edilen bilgilerle çeliştiği gibi, yerinde zikrettiğimiz ayetede açıkça aykırıdır. Çünkü Allah sevgisine mazhar olmak, müslümanlardan bile çok azının elde edebildiği yüce mertebelerden biri iken, bu vasfı fasık bir kimseye nasıl verebiliriz?
İmanın kalpte sabit olduğu ve onun artıp eksildiğini söylemenin küfür sayılacağına dair rivayetine gelince, konuyla ilgili ayet imanın artacağını

açıkça ifade etmektedir. Dolayısıyla senedi isnadların en sahihinden (esahhu'I-esanid) olsa bile, böylesi bir hadisin ayete muaraza etmesi mümkün değildir. Bu konuda muhaddislerin "senedi sahih olan her hadisin metninin de sahih olamayacağı" şeklinde ifade etlikleri kaideyi ileride daha detaylı bir şekilde tetkik edeceğiz.
Yukarıda verilen örneklerden, âlimlerin, Kut'an nassı ile bir hadisin arasını cem etme noktasında azami gayret göstermedikçe, herhangi bir hadisin Kur'an'a muhalefetinden dolayı reddine hükmetmedikleri anlaşılmaktadır. Onlar, hadisle ayet arasındaki ihtilali herhangi fit şekilde telif etme imkanı bulamamışı arsa, problemin çözümü için son çare olarak hadisin reddine veya ravisinin hata yaptığına ya da rivayetinde yanıldığına hükmetmişlerdir. Zira Kur'an ile sahih sünnetin tenakuz veya ihtilaf halinde olmaları mümkün değildir. Çünkü herhangi bir hadisin Kur'an'a muhalif olduğunu söylemek, aynı zamanda onun Allah Resûlü'nün sözü olmadığına hükmetmektetir.
Netice olarak, hadislere tatbikinde farklı davransalar da yukarıdaki misaller, muhaddislerin hadislerin tenkidinde bu ölçüyü kullandıklarını kesin olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca bu misaller söz konusu ölçüyü uygularken herhangi bir hadisin sahih ya da zayıf olduğuna hükmetmekte, beşer olmaları sebebiyle hazan isabet edip bazan yanıldıklarını da göstermekledir. Nitekim "Herhangi bir kimse birgün bir kitap yazar, ertesi gün şurası değişseydi daha güzel olurdu, şu da ilave edilseydi daha iyi olurdu, şurası öne alınsaydı, şurası terkedilseydi daha güzel olurdu der. Bu, ibret alınacak bir husustur. Çünkü bu durum bütün beşerin noksanlıklarla çevrilmiş olduğuna delildir" diyen kimse ne güzel söylemiştir. [330]

II. Sünnetin Değişik Rivayetlerinin Birbirine Arzı

Muhaddislerin hadis metinlerini tenkit ölçülerinden biri de "bir adisin değişik rivayetlerini birbirine arzetmek"tir. Münekkit farklı rivayetleri birbirine arzetmek suretiyle diğer tenkit ölçüleriyle ulaşamayacağı sonuçlar elde eder. Şöyle ki; bu yolla hadis metnindeki bazı lafızların Hz. Peygamber'in sözü olmadığı, ravilerden birinin ilavesi olduğu anlaşılır. Burada hadise kelime veya cümle ilave eden ravinin, sahabe veya herhangi bir kimse olması önemli değildir.
Ayrıca böyle bir arz neticesinde münekkit muhaddis hadiste, birinin diğerine tercihine mani olan ıztırab, ravilerden birinin zabtının zayıflığından kaynaklanan kalb, metnin anlamını bozan tashif veya tahrif olduğunu ya da hadisin bazı tariklerinde diğerlerinde olmayan fazlalık (ziyade) bulunduğunu tespit edebilir. Münekkit bütün bunları rivayetleri birbirine arzetmek suretiyle ortaya çıkarır:
Muhaddisler, hadis metinlerinde ortaya çıkan bu durumları değişik misallerle açıklamışlardır. Aşağıda biz de bunları tek tek ele alıp tetkik edeceğiz. [331]

1. İdrac

Müdrec, "Edrece" kökünden ism-i meful olup dürülen şey anlamına gelir. Nitekim denir ki, bunun sözlük anlamı elbise ve kitabı dürdüm, demektir [332].
Hadis terimi olarak idrac, ravi tarafından söyleyeni zikredilmeden hadisin metin veya senedine ilave edilen sözdür. Bu durumu farketmeyen kimse, söz konusu ilaveyi bilemez ve tamamını hadis zanneder [333].
Hadisi işitenlerin anlaması amacıyla hadis metinlerindeki herkes tarafından bilinmeyen bazı garip kelimelerin açıklanması idracın en yaygın sebebi olarak kabul edilmektedir. Zira insanların Peygamber döneminden uzak olması ve Arap olmayan milletlerle karışmaları, Hz. Peygamber'in hadislerinin çoğunun anlamlarını kavrayamamalarına sebep olmuştu. Böyle durumlarda ravi, anlaşılmayan lafzın anlam ve maksadını kendisinden hadisi alanlara açıklamayı istemiş, ondan dinleyen de söz konusu açıklamayı Resûlullah'ın hadisi sanarak kitabına bu şekilde yazmış veya böylece ezberlemiş, daha sonra talebelerine de böylece rivayet etmiştir. Bunun Hz. Peygamber'in sözü ve hadisi olmadığını ise ancak Allah'ın kendisine anlayış verdiği kimseler farkedebilmişlerdir.
Bazan bir kelimenin raviye ait olduğunu bildiği halde, hadisi işittiği gibi -herhangi bir değişiklik yapmadan- emanet kabul etmesi sebebiyle aynen rivayet edenler de olmuştur. Nitekim Eş'as'dan nakledildiğine göre o şöyle anlatmaktadır:
"Hasan-ı Basrî, İbn Şîrîn ve Şa'bî'den hadis ezberlerdim. Hasan-ı Basrî ve Şa'bî ma'nen rivayet ederlerdi. İbn Şîrîn ise lafzen rivayet ederdi. Hatta dil hatası yapılmış olan ifadeleri bile aynen naklederdi [334].
Hocasından işittiğine riayet ederek hadiste dil hatasına yer veren kimsenin, söz konusu hocasından işittiği her sözü aynen dil hatasıyla nakledeceğinde şüphe yoktur. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah şöyle demektedir:
"Babam önemli bir dil hatasına rastlarsa onu düzeltir, basit bir dil hatası ile karşılaşırsa olduğu gibi bırakır ve hoca böyle söyledi derdi" [335].
İdracın sebeplerinden birinin hadiste geçen, fakat herkes tarafından anlaşılmayan (garib) kelimelerin anlamlarını açıklamak olduğunu düşünürsek, onun (idracın) Hz. Peygamber'in sözü olmadığını anlamak son derece kolaylaşır. Zira sorulmadıkça hadisini tefsir etmek veya açıklamak amacıyla (ikinci) bir beyanda bulunması Resûlullah'ın adeti değildi.
Hadislerde idracın bulunduğuna dair birçok örnek vardır. Aşağıda onlardan bir kısmını zikredeceğiz:
Vahyin başlaması hakkında Hz. Âişe'nin "Hz. Peygamber Hira mağarasında 'tehannüs' ederdi ki o 'ibadet etmek (teabbüd) demektir" tarzında rivayet ettiği hadiste "teabbüddür" ifadesi Hz. Âişe'nin açıklaması olup müdrectir.
"Ben cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefilim [336] anlamındaki Fadâle hadisinde geçen ve lafzını açıklayan ifadesi de ravinin açıklaması olup metne ilave edilmiş (müdrec) tir.
Bu iki örnekte müdrec olan lafzı tespit etmek, son derece kolaydır. Zira böyle bir durumda herhangi bir hadisin farklı rivayetlerini birbirine arzetmeksizin, müdrec olan lafzı tespit etmek mümkün olup rivayetleri birbirine arzetmek bunu sadece teyit eder.
İdracın başka sebepleri de vardır ki, bunlarda idracın olup olmadığı herhangi bir hadisin farklı rivayetlerinin tümünü karşılaştırmak suretiyle anlaşılabilir. Bu da son derece zor bir iştir. İdracın tespitinde bazan muhaddisler arasında ihtilaf olabilmektedir. Bazılarına göre bir lafzın, hadisin bir veya birkaç rivayetinde bulunup onun müdrec olduğuna delalet eder. Hadisteki bu ilavenin (idracın) ravilerden birine ait olduğu, ya rivayette bizzat isminin zikredilmesi veya başka bir delil ile bilinebilir. Diğer bir kısım muhaddislere göre ise, böyle bir lafız veya ibare hadise ait olup müdrec değildir. [337]

İdracın Tespitindeki Zorluklar

a. Muhaddislerin, müdrec lafzı tespitte zorlanıp ihtilafa düşmelerinin sebeplerinden birincisi, ravinin şer'î bir hükmü açıklamayı arzu etmesi ve bu hükme delil olarak zikredeceği hadisi hükmün bir parçası gibi herhangi bir ayırım yapmaksızın (hadis olduğunu ifade etmeksizin) hemen onun arkasından zikretmesidir [338] Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Abdesti tam alın; ateşe girecek olan topukların vay haline!" anlamındaki hadisin tamamını bazı raviler böylece Ebu Hureyre'nin sözü ile Hz. Peygamber'in hadisini birbirinden ayırmaksızın Resûlullah'a nisbet etmişlerdir. Diğer bir kısım raviler ise, Ebu Hureyre'nin sözü ile Resûlullahın hadisini ayırdederek "Ebu Hureyre abdesti tam alın, zira Hz. Peygamber ateşe girecek olan topukların vay haline buyurdu" dedi şeklinde naklettmişlerdir [339].
Bu nevi idrac ancak hadisin bütün rivayetlerini bir araya getirip incelemek suretiyle anlaşılabilir ve bütün rivayetleri tetkik etmeksizin, özellikle Hz. Peygamber'in abdestin tam alınmasıyla ilgili benzeri bir hadisi [340] bulunduğunu bildiğimiz zaman, böyle bir lafzın müdrec olduğuna hükmetmek son derece zordur. Zira böyle bir durumda bu lafzı Hz. Peygamber'in söylemiş olması uzak bir ihtimal değildir. Ancak muhaddisler böyle bir hadisin farklı" rivayetlerini tetkik etmek suretiyle o ibarenin Hz. Peygamber'e değil, ravilerden birine ait olduğunu tespit etmektedirler.
b. Müdrec lafzın tespitte ihtilafa düşülmesinin sebeplerinden ikincisi, ravinin hadisten dinî bir hüküm çıkarıp, bu hükümle hadis metnini ayırdetmeksizin birlikte naklettmesidir. Böylece hem hadisi, hem de ondan çıkardığı hükmü Hz. Peygamber'e nisbet etmiş olur. Bu durumda ondan hadisi işiten kimse de duyduklarının hepsini Hz. Peygamber'e ait zanneder ve idrac edilen lafızlarla birlikte hocasından işittiği gibi rivayet eder. Problem de buradan kaynaklanır. Bu durum söz konusu lafızların müdrec olup olmaması hususunda muhaddisler arasında ihtilafa sebep olduğu gibi, fakihler arasında da o hadisten dinî hüküm çıkarma konusunda ihtilafa sebep olmaktadır.
Nitekim Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği istis'a (kendi malından da ödemek suretiyle kölenin kölelikten tamamen kurtulması) hadisi böyledir. Bu hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*Kim bir köledeki bir hisseyi bağışlayıp azad eder ve kendine ait malı da bulunursa (diğer hisseleri kendi malından ödemek yoluyla), bu kölenin kölelikten tamamıyla kurtulması bu kimse üzerine vaciptir. Şayet hissesini bağışlayan kimsenin malı yoksa, kölenin âdilâne bir şekilde kıymeti takdir edilir ve (diğer ortağın hissesini kazanması için) gücü yettiği işlerde çalıştırılır*" [341]. Hâkim en-Nisaburî bu hadisle ilgili

şu açıklamayı yapmaktadır:
"Itk hadisi sahih ve sabittir. Kendi kazancından ödemek suretiyle kölelikten tamamen kurtulacağını ifade eden kısım ise Katâde'nin sözüdür. Bu kısmı hadisin metnine idrac etmek suretiyle Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet eden yanılmıştır. Çünkü bu kısmın müdrec olduğuna "bir adam köledeki kendi hissesini azad etti, geri kalan kısmı için Hz. Peygamber onu borçlandırdı" anlamında Ebu Hureyre yoluyla bize gelen rivayet delalet etmektedir. Ayrıca Hemmam, "Katâde'nin "Şayet hisessini bağışlayan kimsenin malı yoksa diğer ortağın hissesini kazanmak için köle çalıştırılır" şeklinde görüşünü beyan ettiğini de söylemiştir. Hemmam'ın bu sözü, müdrec olan kısmın tespiti açısından birinci rivayetten daha açıktır. Zira bunu son derece güvenilir olan Hemmam açıklamaktadır [342].
Buharı ve Müslim'i tenkit ettiği hadisler arasında bu hadise de yer veren Dârekutnî, hadisle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bu hadisi, Katâde'den rivayette bulunanların en güvenilirleri olan Şu'be ve Hemmam rivayet etmişler, fakat her ikisi de hadiste geçen istis'a (diğer ortağın hissesini kazanmak için kölenin çalıştırılması) kısmını zikretmemişlerdir. Hemmam istis'a kısmını hadisten ayırıp Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadis olarak değil de Katâde'nin sözü olarak zikretmek suretiyle bunlara (Şu'be ve Hemmam rivayetlerine) muvafakat etmiştir. Doğru olan da budur [343].
İbn Mes'ud'un teşehhüdü tanımlayan hadisi de ravinin hadisten çıkardığı hükmü birlikte zikretmesi sebebiyle meydana gelen idraca başka bir misaldir. Şöyle ki;
Hz. Peygamber İbn Mes'ud'un elinden tutmuş ve namazda okunan teşehhüdü et-Tahiyyetü li'1-lahi de, diyerek ona öğretmiş, sonra da "*bunu okuduğun zaman namazını bitirmiş olursun; artık dilersen kalkar, dilersen otururs*un" buyurmuştur. Bu hadisle ilgili Hakim en-Nisaburî şu açıklamayı yapmaktadır:
"Hadisi, Hasan b. Hür'den Züheyr ve bir başkası yoluyla çoğunluk bu şekilde rivayet etmişlerdir. Bu rivayetteki "bunu okuduğun zaman" kısmı İbn Mes'ud'a ait bir söz olup hadise ilave edilmiştir. Zira Hz. Peygamber'e ait olan kısmı teşehhüdle bitmektedir [344]. Bize ulaşan şu rivayet bunun delilidir:
"... Alkame elimi tuttu, İbn Mes'ud da Alkame'nin elini tutmuş, Hz. Peygamber de İbn Mes'ud'un elini tutarak ona namazda okunacak teşehhüdü "et-Tahiyyatü ..." de, diyerek öğretmiş. Ayrıca, Alkame İbn Mes'ud'un "teşehhüdü bitirdikten sonra namazım bitirmiş olursun; artık ister oturur ister kalkarsın" dediğini söyledi. Hâkim en-Nisaburî devamla "Anlayış sahibi kimse için İbn Mes'ud'un sözü ile Hz. Peygamber'in hadisinin kolaylıkla birbirinden ayırdedilebileceği, zira ravinin bu hadisi ziyade ile rivayet ettiğinin açık olduğunu, güvenilir ravinin ziyadesinin ise makbul olduğunu" demektedir [345].
Hanefîler, hadisin sonundaki kısmın İbn Mes'ud'un sözü değil, Hz. Peygamber'in kavli olduğunu kabul etmişler ve hadisi (namazın sonunda) selamın vacip olmadığına dair delil olarak kullanmışlardır. Ancak bu, hadis otoritelerinin görüşlerine aykırıdır [346].
Ravinin hadisten dinî bir hüküm çıkarıp aralarını ayırmaksızın Hz. Peygamber'in hadisi ile birlikte zikretmesi sebebiyle meydana gelen idraca bir başka misal de Hişam b. Urve'nin babasından, onun da Büsre bint Safvan'dan rivayet ettiği hadistir. Büsre, Resûlullah'ı:
"*Cinsel organına veya hayalarına dokunan kimse abdest alsın*" derken işittim demiştir. Bu hadisle ilgili Dârekutnî şu açıklamayı yapmaktadır:
Bu hadisi ayrıca Abdulhamid b. Ca'fer Hişam'dan rivayet etmiştir. Ancak hadisteki hayalar kısmını zikretmek ve bunları Büsre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadise ilave etmek suretiyle hata etmiştir. Doğru olan ise bu kısmın merfu olmayıp Urve'ye ait olmasıdır. Nitekim Eyyüb es-Sahtiyanî, Hammad b. Zeyd ve diğer güvenilir raviler, Hişam'dan bu kısmı Urve'nin sözü olarak rivayet etmişlerdir. Ayrıca, Hişam b. Urve'den babam:
"Cinsel organına ve hayalarına dokunan abdest almadan namaz kılamaz" derdi şeklindeki Urve'nin konu ile ilgili görüşü de nakledilmiştir [347].
Hatîb el-Bağdâdî ise bu hadisle ilgili şu açıklamayı yapmıştır:
"Urve, hadisin lafzından, abdesti bozan şeyin şehvetin uyanması olduğunu düşünmüş, cinsel organa yakın olan hayaları da bu çerçevede değerlendirerek onları hadise ilave etmiştir. Ravilerden bir kısmı Urve'nin bu ifadesini hadisin bir parçası zannederek hadis gibi, müdrec olarak nakletmişlerdir. Bazı raviler ise bu durumu farketmişler ve hadisle Urve'nin açıklamasını birbirinden ayırmışlardır [348].
Yukarıdaki açıklamalardan, bir hadisin farklı rivayetlerinin birbirine arzedilmesinin, tenkitdçinin hadisteki bazı lafızların Hz. Peygamber'e ait olmayıp aksine raviler tarafından ilave edildiğinin tespitine imkan sağladığı görülmektedir. Hatta böylece, bazan abdestin tam alınması hususundaki Ebu Hureyre hadisi ile, İbn Mes'ud ve Büsre hadislerinde olduğu gibi, hadisteki ilavenin kime ait olduğu bile tespit edilebilmektedir.
Muhaddislerin, hadisteki ilave lafzı ayırdedebilmek için rivayetleri birbirine arzetmek dışında başka bir metotları daha vardır. O da lafzın, Peygamber'in söylemesi imkansız olan bir lafız olmasıdır [349]. Biz bu metodu ileride yeri geldiğinde zikredeceğimiz üzere müstakil bir ölçü olarak görüyoruz. Ancak hadisçiler, bu metodu hadisin bütününü değil de bazı lafızlarım değerlendirmek noktasında sınırlı bir kullanım cihetine gitmişler ve idrac başlığı altına girdiğini kabul ederek bu hususta bir veya iki misal vermekle yetinmişlerdir. Halbuki bunun özellikle mevzuat kitaplarında birçok misalini bulmak mümkündür.
Biz burada söz konusu metotla idracın tespitine dair iki misal vermekle yetineceğiz. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Köle için iki ecir vardır. Allah'a yemin olsun ki; Allah yolunda cihat etmek, hac yapmak ve anneme iyilik etmek olmasaydı köle olarak ölmeyi islerdim". Bu rivayetin "köle için iki ecir vardır" kısmı hadistir [350]. Geri kalan kısmının Resûlullah'ın sözü olması ise mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber'in köle olmayı istemesi mümkün olmadığı gibi, kendisi daha çocuk iken ölmesi sebebiyle annesine iyilik yapması da söz konusu olamaz. Dolayısıyla bu kısım Ebu Hureyre'ye ait olup onun tarafından hadise ilave edilmiştir [351].
Bu metotla idracın tespitine diğer bir misal de İbn Mes'ud hadisidir. İbn Mes'ud, Resûlullah'ın:
"*Uğursuzluk inancı şirktir. Bizden, az da olsa bulunması sebebiyle ondan tamamıyla kurtulan olmamıştır. Ancak, Allah tevekkül sebebiyle bizden onun günahını giderir*" buyurduğunu nakletti. Hadisi rivayet eden Tirmizî, onun hasen-sahih olduğunu ve hadisin sadece Seleme tarikinden bilindiğini söylemektedir. Süleyman b. Harb, "bana göre 'bizden ondan tamamıyla kurtulan olmamıştır' kısmı İbn Mes'ud'un sözüdür" [352] demekte, San'anî de Hz. Peygamber'e az da olsa şirk izafe etmek olacağı için, bu kısmın Resûlullah'a nisbetinin mümkün olmadığını söylemektedir [353].
Netice olarak şunu söyleyebiliriz; hadislerin rivayetlerini birbirine arzetme ölçüsü, hadislere ilave olunan lafızları tespit etmek için tenkitçinin kullandığı yollardan biridir. Böylece Hz. Peygamber'in hadislerini, onlara karışmış olan ravilerin sözlerinden temizlemek ve Resûlullah'a ancak onun gerçekten söylediği sözleri nisbet etmek, ravilerin içtihat ve fetvalarını ayırmak mümkün olacaktır. Ayrıca böylece delil arayanın, dinî nas ile içtihat suretiyle elde edilen hükmü birbirinden ayırması da mümkün olacaktır. [354]

2. Iztırab

Rivayetleri birbirine arzetmenin neticelerinden ikincisi ise muhaddislerin ifadesiyle iztırabtır. Iztırab, hadisin sıhhat bakımından birbirine yakın farklı şekillerde rivayet edilmesidir [355]. Hadisin farklı her iki rivayeti birbirine tercih edilemeyecek şekilde sıhhat bakımından müsavi ise, bu hadise muztarib denmektedir [356]. Şayet farklı iki rivayetten biri herhangi bir sebeple diğerinden üstün ise, bu durumda bu rivayet alınır ve artık hadis olmakla tavsif edilemez [357].
İki rivayetin arasında ihtilafın bulunması ve sıhhat bakımından birbirine tercih edilemeyecek şekilde aynı seviyede olmaları, ıztırabın iki önemli şartıdır. Bu itibarla biz, ıztırabın tarifinde sened ve metnin birlikte düşünülmesi ve söz konusu iki şarttan birisiyle yetinilmemesi gerektiğini düşünüyoruz.
Herhangi bir hadiste ıztırabın bulunduğuna hükmetmek, aynı zamanda zımnen onun sahih olmadığını da ifade etmek demektir. Nitekim İbnü's-Salâh, "Izdırab, ravinin zabt yönünden zayıflığına delalet etmesi sebebiyle, hadisin zayıf sayılmasını gerektirir" [358] demekte; Sehavî de, ister sened, ister metinde olsun ıztırabın, ravisinin veya ravilerinin zabt yönünden zayıflıklarına delalet etmesi sebebiyle, hadisin zayıf sayılmasını gerektirdiğini söylemektedir [359].
Muhaddislerin, muztarib hadiste her iki rivayetin de müsavi olmasını ve tercih imkanının da bulunmamasını şart koşmaları, muztarib hadise örnek bulmayı zorlaştırmaktadır. Nitekim ilk dönem hadis âlimlerinin bu konuda örnek olarak zikrettiklerini, daha sonraki âlimler, tercih imkanının olduğu veya bazan bilfiil tercih edildiğini ileri sürerek kabul etmemişlerdir. Irakî de Elfiye adlı eserinin şerhinde, metindeki muztaribe Fatıma bint Kays'ın rivayet ettiği "*malda zekattan başka ödenecek hak vardır*" anlamındaki hadisi misal olarak vermiş ve "bu, te'vil ihtimali olmayan bir ıztırabtır" demiştir [360]. Ancak Suyûtî onu tenkit etmiş ve "Bu hadis, ıztırab için misal olmaya uygun değildir. Zira senedindeki Şüreyk'in bu hadisi kendisinden rivayet ettiği hocası zayıftır. Dolayısıyla hadis, muztarib olduğu için değil, ravisinin zayıf olması sebebiyle merduttur. Ayrıca bu rivayetler arasındaki ihtilaf, "Fatıma Hz. Peygamber'den her iki lafızla da rivayet etmiştir" şeklinde te'vil edilebilir

denildiğini nakletmiştir. Suyûtî devamla kendisini Resûlullah'a sunan kadınla ilgili hadisin bir rivayetinde "seni onunla evlendirdim" diğerinde ise "seni onunla evlendirdik" şeklindeki ihtilaf ıztıraba verilecek daha doğru bir misaldir, demektedir. Ancak hadisin, sahih olduğu, ayrıca önceki hadisin aksine, ihtilaflı olduğu söylenen lafızların aynı anlama gelmesi sebebiyle tevili kolay olduğu için, ıztıraba örnek verilmesi birinci hadisten daha çok tartışmaya açıktır. Bana göre ıztıraba verilecek en güzel misal, daha önce zikrettiğimiz Besmele hadisidir. Nitekim daha önce de geçtiği üzere, İbn Abdülber, onun illetinin ıztırab olduğunu söylemiştir. Muztarib muallele de şamildir. Zira bazan illet, ıztırab olabilmektedir [361].
Suyûtî, burada ıztırab için misal olarak Besmele hadisini tercih etmiştir. Ancak o, Besmele ile ilgili hadisleri birbirine arzettiğinde, Besmelenin sesli okunmasını ifade eden hadisi sessiz okunmasını bildiren hadise tercih etmiştir. Şöyle ki;
Suyûtî, Besmele'nin sesli okunmasını ifade eden hadisi rivayet eden sahabeleri saymış ve şöyle demiştir:
"... Bu hadisi rivayet edenlerin sayısı tevatür derecesine ulaşmıştır. Böylece daha önce zikrettiğimiz Müslim hadisinin dokuz illeti bulunduğu ortaya çıkmakta olup, bunların sonuncusu da tevatür derecesine ulaşmış kimseler tarafından rivayet edilen hadise muhalif olmasıdır" [362].
Görüldüğü gibi, Suyûtî burada Besmele'nin sesli okunmasını ifade eden hadisi mütevatir olması sebebiyle tercih ediyor, Besmele'nin sessiz okunmasını ifade eden hadisin ise dokuz illeti bulunduğunu söylüyor ve bunları sayıyor. Şu halde iki hadisten biri mütevatir, ona muarız olan öbürü ise zayıf olduğu için, bu örnek de muztaribe misal olarak verilemez. Bu durumda Suyûtî'nin de metindeki muztaribe bir misal dahi verememiş olduğu ortaya çıkmaktadır.
Bana göre muhaddislerin ıztırab için ileri sürdükleri "rivayetler arasında tercih imkanının olmaması" şartı tamamen hayalî ve realiteye aykırıdır. Şöyle ki; ıztıraba herhangi bir misal verilmiş olmasın ki, onun hakkında, bu rivayet muarızına tercih edilir, denmemiş olsun..., İster metindeki, isterse seneddeki ıztıraba verilen her misal için âlimlerden biri çıkıp rivayetlerden birinin diğerine tercih edildiğini söylemiştir. Nitekim Hakim en-Nisaburî'nin Ma'rifetü ulumi'l-hadis isimli eserinde zikredilenlerden, onları aynen nakleden son dönem eserlerine kadar ıztırab için verilen misallerin durumu bundan ibarettir. Hatta zaman zaman sonraki âlimler, Hâkim en-Nisaburî'nin örnek olarak verdiklerini nakzedecek, böylece onları faidesiz hâle getirecek misaller de nakletmişlerdir.
Söz konusu şart, ıztıraba misal bulmak mümkün olmayan hayali bir şart olduğuna göre; biz bunu hayalî olmaktan çıkarıp uygulanabilir ve örneklendirilebilir şekle neden getirmeyelim? Böylece, bir hadisin rivayetlerini birbirine arzetmenin faydası ve semeresi görülmüş ve ondan istifade imkanı elde edilmiş olacaktır. Bu da söz konusu şartı "tercih imkanının olmaması" yerine, "tercihin zor olması" şeklinde hafifletmekle mümkün olacaktır.
Buna göre rivayetleri tearuz eden, Resûlullah'ın söylemesi mümkün olmayacak şekilde ihtilaflı ve aralarında tercih de zor olan her hadis muztaribdir. Bu tarif, her ne kadar isnaddaki ıztıraba da şamil ise de, daha çok metindeki ıztırabla ilgili olup bunu göre muztaribe onlarca misal vermek de mümkündür. Ayrıca tercih edilsin veya edilmesin muhaddislerin verdikleri misaller de sözü edilen tarife uygun olacaktır.
Burada "tercihin zor olması" ile, ihtilaflı iki hadisin birinin açıkça sahih diğerinin de açıkça zayıf olmasını değil, her ikisinde de birbirine yakın oranda şahinliğin bulunmasını kasdelliğini bilinmelidir. Aksi halde, böyle bir durumda iki rivayet arasında bir eşitlik yoktur ki ıztırab meydana gelsin.
"Tercih imkanının olmaması" ile, tarifimizde ileri sürdüğümüz "tercihin zor olması" arasında çok önemli bir fark vardır. Zira birincide tercih imkanı her yönden nefyedilmekte, ikincisinde ise söz konusu iki rivayetin, kuvvet bakımından birbirine yakın olması sebebiyle birini diğerine tercih imkanı nefyedilmemekte, zorluğundan bahsedilmektedir. Böyle bir durumda iki rivayetten birini diğerine lercih eden âlim bulmamız uzak ihtimal olmayacaktır. Bazan bir başkası ona muhalefet edecek ve öbür rivayeti tercih edecektir. Şayet iki rivayetten biri açık bir şekilde öbüründen üstün olsaydı, bu noktada ıztırabtan bahsedilemezdi. Şu halde iki rivayetten birinin tercihi tamamıyla tercih eden kimsenin içtihadına göre olup bir başkasını bağlamaz. Ayrıca tercih konusunca farklı yaklaşım ve ihtilaf da mümkündür. Bu ise, tercihin olmadığını değil, zor olduğunu gösterir.
Söylediklerimizi şöyle bir misalle açıklayabiliriz:
Resûlullah'a bir kadın geldi ve kendisini ona sundu. Bu esnada orada bulunan bir adam:
Ya Resûlallah, onu bana nikahlayınız, dedi, Hz. Peygamber de o kimseye, "Kur'an'dan bildiğin karşılısında onu sana nikahladım", diğer rivayette "Kur'an'dan bildiğin karşılığında onu sana tezvic ettim", üçüncü rivayette "Kur'an'dan bildiğin karşılığında onu sana temlik ettim" dördüncü rivayette "Kur'an dan bildiğin karşılığında onu sana nikahladık", beşinci rivayetle Onu sana verdik", altıncı rivayette isi "*Kur'an'dan bildiğin karşılığında onu al*" buyurmuştur [363].
Suyûtî bu hadisle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır; "Hadisteki lafızlardan hiç biri delil olarak kullanılamaz. Söz gelimi, bir Hanefînın, yukarıdaki lafızlardan hareket ederek temlikin bir nikâh tabiri olduğunu söylemesi caiz olmaz [364].
Bu misalde, rivayetlerin ihtilafında manen rivayetin etkisi açıkça görülmektedir. Bu- noktada, olayın tekrar ettiğini söylemenin mümkün olmaması sebebiyle rivayetlerin arası cem edilemez. Nitekim âlimler, söz konusu hadisenin tek bir olay olduğunda ittifak etmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, tek bir nikâh akdi için bu lafızların hepsini söylemesi de mümkün değildir. Resûlullah'tan böyle bir durum ne bilinmektedir, ne de düşünülebilir.
Herhangi bir kimsenin, bu hadisin rivayetlerinden sadece "tezvic" lafzının nikâhta kullanılmasının zorunlu olduğuna bu hadisi delil göstermesi doğru olmaz. Zira bu rivayetlerin hepsi güvenilir yollarla nakledilmiştir. Böyle bir durumda ise, herhangi bir tercih sebebi olmadan diğerlerini bırakıp sadece biriyle istidlal etmek doğru değildir. Metinde hadisin zayıflığına hükmedilmesine sebep olan ıztırab da budur.
Buna Fatıma bint Kays hadisi de örnek olarak verilebilir. Fatıma şöyle anlatmaktadır:
"Hz. Peygamber'e zekat soruldu. O:
"*Malda zekattan başka hak da vardır*" buyurdu. Sonra "*iyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir"* [365] mealindeki ayeti okudu. Bu hadisi, Tirmizî rivayet etmektedir [366]. İbn Mâce'nin rivayetinde ise hadis, "malda zekatın dışında başka bir hak yoktur" [367] şeklindedir.
Birbirine zıt olan bu iki rivayeti zorlama olmadan cem etmek mümkün değildir. Nitekim Suyûtî'nin, Tedrîbu'r-ravi isimli eserinde bu hadisle ilgili yaptığı cem şöyledir:
"Fatıma'nın hadisi her iki lafızla da Resûlullah'tan rivayet etmesini şu şekilde yorumlamak mümkündür:
Zekattan başka hakkın bulunduğunu ifadeden müstehap hak; olmadığı ifa'de edilen lafızdan maksat ise farz haktır" [368]. Görüldüğü gibi, bu iki hadisin arasını cem etmede zorlama bulunmaktadır.
Buradaki ihtilaf, bir raviden gelen hadisle olup, her iki sened zincirindeki raviler de hemen hemen ayın kişilerden meydana gelmektedir.
Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinde sened aynı olup Şüreyk+Ebu Hamza+eş-Şa'bî ve Fatima bint Kays şeklindedir. Her iki rivayetteki metnin tek bir metin olduğunda da şüphe yoktur. Böyle bir durumda ise, iki rivayetten birini tercih etmek oldukça zordur.
Ravilerden biri -Ebu Hamza gibi- zayıf olsun veya olmasın, rivayetlerden birini tercih etmekteki zorluk (ıztırab) ve rivayetler arasındaki tenakuz, bu hadisin zayıf olduğuna hükmedil meşini gerekli kılmaktadır.
Bir hadisin farklı rivayetlerini birbirine arzetmek suretiyle elde edilen ikinci netice budur. Söz konusu arz ile muhaddis, aralarını cem etmek zor olan farklı rivayetlerde ihtilaf ve ıztırabın bulunduğunu tespit edecektir. Muhaddis bu farklı rivayetleri bir araya getirip birbirine arzetmemiş olsaydı, ıztırabın varlığını tespit etmesi mümkün olmayacaktı.
Farklı rivayetlerin bir araya getirilmesi, muhaddisi bunların aralarını cem etmeye, başka bir ifade ile birini diğerine tercih etmeye sevk eder. Farklı rivayetler konusunda muhaddislerin teşvik edip gayret ettikleri hedef, rivayetler arasındaki bu ihtilafı gidermektir. İnsan her zaman hedefine ulaşamayacağı için herhangi bir hadiste ıztırab bulunması durumunda muhaddislerin iki rivayetten birini tercihte ittifak etmeleri ise son derece zordur. Zira her âlimin bilgisine ve araştırmadaki metoduna göre bakış açısı daima farklı olmaktadır. Bir âlimin bir rivayeti, diğerinin ise öbür rivayeti tercih etmeleri de bundan kaynaklanmaktadır. Bu durumda her âlim kendi içtihadına göre hareket edecektir. [369]

3. Kalb

Rivayetleri birbirine arzetmenin neticelerinden üçüncüsü, hadisin metninde kalb (kelimelerde takdim-tehir) bulunup bulunmadığını ve Hz. Peygamber'in söylediği gerçek metnin bozulup bozulmadığını tespit etmektir. Kalb, hadisin ravilerinden birinin Hz. Peygamber'in sözünü tam olarak hıfz edememesinden dolayı hadisin lafızlarını mânayı bozacak şekilde takdim-tehir yapmasından kaynaklanmaktadır [370].
Kalb diye ifade edilen hadis metnindeki bu değişikliğin boyutu, metnin değişik rivayetlerine göre farklılık arzetmektedir.
Muhaddisler kalb ile ilgili bir kısmı, Sahîhayn'de de bulunan hadislerden misaller vermişlerdir. Bu durum, hadiste yapılan kalbin hadisin sahihliğine engel olmadığını göstermektedir. Nitekim bazan bir hadiste hem kalb bulunduğu söylenir, hem de sahih olduğu ifade edilebilir.

Ancak hadisçiler sıhhat açısından hadisi sahih-hasen-zayıf şeklinde ayırmışlar, maklub (metninde takdim-tehir yapılan) hadisi ise zayıf hadis çeşitlerinden saymışlardır [371]. Nitekim San'anî "maklub, zayıf hadis çeşitlerindendir" [372] demektedir. Maklub hadisin zayıf veya sahih hadis olduğu hususundaki bu ihtilaf, onun, sened ve metne şamil olması ve çeşitlilik arzetmesinden kaynaklanmış olabilir. Bu itibarla durumuna göre maklub hadise zayıf, sahih veya hasen hükmü verilebilmektedir [373].
Herhangi bir rivayette kalb olması ravisinin zabt bakımından zayıf olduğuna delildir. Zira ravi zabt bakımından zayıf olmasaydı rivayetinde takdim-tehir yapmazdı. Bu noktada sahih hadisin şartlarından birinin de zabtın tam olması olduğunu unutmamalıyız. Nitekim ravinin zabtı azaldıkça hadis de şahinlikten zayıflık derecesine doğru iner.
Müslim'in, Sahîh'inde Ebu Hureyre'den "hiçbir gölgenin bulunmadığı günde (kıyamette) Allah'ın arşının gölgesinde bulunacak yedi kimse" ile ilgili rivayeti, sahih hadiste bulunan kalbin örneklerinden biridir. Bu rivayette Resûlullah şöyle buyurmaktadır:
"... *Sol elinin verdiğini sağ eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse*" [374] Buhârî [375] ve Müslim [376] bu hadisi sahihlerinde rivayet etmişlerdir. Bir başka rivayette hadis
"... Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar" şeklinde geçmektedir. Zira vermekte adet sağ elin kullanılmasıdır. Bu da hadiste kalb olduğuna delildir. Ancak İbn Hacer bu hususta şu açıklamayı yapmaktadır: "Bazı kimseler bu durumu infaki sağ elle yaparsa sadakayı gizlememiş olur; bu bakımdan sol el ile infak sağ el ile yapılandan daha faziletlidir şeklinde yorumlamışlardır". İbn Hacer'den bu görüşü nakleden Emir es-San'anî ise şöyle demektedir:
"Burada konu, hangi elle verilen sadakanın daha faziletli olacağı hususu değil, aksine rivayetin ittifakla nakledildiği bilinen hadise ve bir şeyi verirken sağ eli kullanma adetine muhalif ve maklub olmasıdır".
Sahih hadiste bulunan kalbin başka bir misali de Buhârî'nin Sahîh'inde Ebu Hureyre'den rivayet ettiği "o gün cehenneme "*Doldun mu?" deriz. O da: "Daha var mı?" der"* [377] ayetinin tefsiri hakkındaki cennet ve cehennemin tartışmaları ile ilgili hadistir. Ayetin tefsiri hakkındaki bu hadis şöyledir:
"*Cehennem için Allah dilediği kadar kimse yeniden yaratır, cennete gelince, Allah hiç kimseye zulmetmez*" [378]. Emir es-San'anî bu hususta şu açıklamayı yapmaktadır:
"Yeniden yaratma cehennem için değil cennet için olacaktır. Bu rivayette bazı ravilerin kalb (takdim-tehir) yaptığı anlaşılmaktadır. Rivayetin doğrusu "cennet için Allah dilediği kadar kimse yeniden yaratır. Cehenneme gelince Allah hiç kimseye zulmetmez" şeklindedir. Buhârî ve Müslim hadisi Ebu Hureyre'den birçok yolla, Enes'den de ihtilafsız olarak bu şekilde rivayet etmişlerdir. Nitekim Allah (c.c.) da "*Biz bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azab edecek değiliz"* [379] buyurmaktadır. Bu durumda Allah cehennemde yanmak üzere yaratacağı kimseye peygamber göndermeksin zin ve onu mükellef (almaksızın azab etmiş olur. Bu ise "*Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez"* [380] buyuran Allah hakkında asla caiz olmayan bir hususdur. Ayrıca Allah'ın cehennemi doldurmak üzere yeniden insan yaratması sünnetullahın değişmesi demektir. Halbuki O'nun sünnetinde değişme olmaz" [381].
Bu misalde hadis metninde yapılan kalb ile hadisin anlamının değiştirildiği ve Resûlullah'ın kastettiği anlamın dışına çıkıldığı, dolayısıyla Allah'a zulüm nispet edildiği açıkça görülmektedir. Allah'a zulüm nispet edilmesini ise akıl ve mantık reddettiği gibi diğer sahih rivayetler de reddetmektedir.
Ayrıca biz hadis metninde kalb bulunduğunu iddia eden kimsenin buna dair delillerini ortaya koyması gerektiği görüşündeyiz. Zira muhaddislere göre, herhangi bir kimsenin "Şu rivayet buna muhalif olması sebebiyle bu hadis maklubtür" demesi yeterli değildir. Aksine hadisin metninde kalb olduğunu delilleriyle muhatabı ikna edecek şekilde ispat etmesi ve yorumlaması gereklidir. Bu da ancak gerçekten hadisteki anlamı bozacak, hazan da tam aksine mâna kazandıracak bir kalb bulunması ile mümkün olabilir. Ancak böylesi bir farklılık bulunduğunda kalbin mevcudiyetine hükmedilebilir.
Yukarıda verilen bilgilerden kalbin, ravi tarafından farkında olmadan metindeki sıralamanın kelimeleri takdini-tehir yapmak suretiyle bozulması (değiştirilmesi) olduğu anlaşılmaktadır. Bir metinde kalb olduğunu anlamanın ve bundan emin olmanın yolu ise, söz konusu hadisin bütün rivayetlerini bir araya getirmektir. Bu rivayetleri birbirine arzetmek suretiyle münekkit muhaddis, hadis metnindeki kalbin yerini tespit edebilir. Nitekim hasmı ikna etmek ve susturmak için iki rivayetten sadece birinde kalb bulunduğunu gösteren, ikna edici bir delil ortaya koymak zorunludur.
Bir hadiste kalb bulunduğu sabit olunca zayıf vasfını kazanır. Ancak buradaki zayıflık nitelendirmesi metnin bütün rivayetlerini içermez aksine içinde sadece kalb bulunan rivayetle sınırlı kalır. Böylece tenkidci hadisin şahinlik şartlarından biri olan ravinin zaptının tam olması özelliğinin söz konusu hadisin ravilerinden birinde bulunmaması sebebiyle kalbin vaki olduğunu anlar. Böyle bir rivayet hakkında söylenebilecek en hafif söz; onun zayıf; diğer rivayet veya rivayetler ile Hz. Peygamber'den bilinen hükümlere muhalif olmasıdır.
Bir hadisin farklı rivayetlerinin birbirine arz edilmesinin üçüncü sonucu da budur. Görüldüğü gibi, Resûlullah'ın söylediği sahih nassı ortaya koymak açısından bu netice öncekilerden daha az önemli değildir. [382]

4. Tashif ve Tahrif

İlk dönem âlimleri tashif ile tahrif arasında herhangi bir fark görmüyor, ayırım yapmıyorlardı. Kelimenin yazılışında gerek noktalamasında gerekse kelimenin şeklinde (harflerinde) yapılan hataya tashif ve tahrif demekteydiler. Nitekim konuyla ilgili eserinin mukaddimesinde Askerî Şöyle demektedir:
"Yazılışında birbirine benzemesinden dolayı problemli olan ve bu sebeple de tashif ve tahrif bulunan lafız ve isimleri açıkladım" [383]. Daha sonra İbn Hacer tashif ve tahrifin farklı anlamlarda olduğunu, şekli itibariyle aynı kalmakla birlikte noktalamadaki yanlışlık sebebiyle kelimedeki harf veya harflerin değişmesine tashif; kelimenin şeklinde meydana gelen değişmeye de tahrif denilmesi gerektiğini ileri sürerek şöyle demiştir:
"Kelimedeki değişiklik, noktalamadan kaynaklanıyorsa hadis musahhaf (tashif); kelimenin şekli değiştirilmişse, muharreftir (tahrif)." [384] İbn Hacer'in tarifindeki şekilden kasdı muhtemelen harekelerdir. Bu duruma göre onun bu ayırımı, tahrif ve tashifin bütün şekillerini kapsamamaktadır. Söz gelimi Zeyd b. Sabit'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Resûlullah mescidde kan aldırdı" hadisinde geçen kelimesi değiştirerek Namaz kılmak için Resûlullah hasır veya kamıştan mescidde kendisine bir hücre yaptı, şeklinde rivayet edilmiştir. Söz konusu rivayeti sema yoluyla değil, doğrudan kitaptan nakletmesi sebebiyle değişikliği (tashif) yapan İbn Lehîa'dır [385].
Bu misaldeki kelimede meydana gelen değişikliği İbn Hacer'in bahsettiği tashif ve tahriften herhangi birine dahil etmek mümkün değildir. Zira bu örnekte kelimedeki değişiklik, bir harfin yerine ötekini koymak şeklinde olup, bu da yapılan taksimin dışında kalmaktadır. İbn Hacer bu taksimi ile ilk dönem âlimlerinin tashif ve tahrif anlayışından belli noktalarda geride kalmaktadır. Nitekim Dârekutnî tashifin işitme ile ilgili olanının ve görmeye yönelik kısmının bulunduğunu söylemiş [386]; İbnü's-Salâh ise tashifi, harf ve kelime, lafız ve anlam, görme ve işitme şekilleri ile İbn Hacer'in musahhaf ve muharref tabirlerini kapsayacak tarzda ele almıştır [387]. Tashifi bu geniş anlamıyla ele almak daha doğrudur. Çünkü bu, İbn Hacer'in taksimi içine girmeyen, ancak onun şekilden muradının kelimenin görünüşü olduğunu kabul ettiğimiz zaman -ki bu da uzak bir ihtimaldir- girebilecek olan çeşitli tashif şekillerini içermektedir.
Tashif, hadisin farklı rivayetlerini birbirine arzetmek suretiyle bilinebilir. Bu metot, özellikle senedde meydana gelen tashiflerde söz konusu olup, metindeki tashif için az kullanılmaktadır. Zira metinlerdeki tasnifleri hadis metinlerine aşina olan kimse sadece okumakla tespit edebilir. Burada herkesin değil, özellikle hadis metinlerine muttali olanların söz konusu tasnifleri tespit edebileceğini zikretmek istiyorum. Zira Resûlullah'ın hadisleri hususunda yeterli bilgisi olmayanların, doğru ile yanlışı tespit etmesi mümkün değildir. Çünkü bu kimseler, bazan yanlış duyarlar fakat onun ilk anda doğru olduğunu zannederler. Bu ise, söz konusu kimselerin Hz. Peygamberin hadislerini yeterince mütalaa etmemeleri ve bu husustaki bilgilerinin azlığından kaynaklanmaktadır. Hadislere muttali olan kimse ise, onları sıkça mütalaa ettiği için metinlerdeki tasnifleri az bir düşünme ve zihnî faaliyetle bilebilir.
Metindeki tashif ve tahrifi tespit için, sadece hadisin farklı rivayetlerini karşılaştırmak yeterli değildir. Ayrıca Arap dilini ve farklı kullanımlarını bilmek de gerekmektedir. "Ebu Musa el-Anzî hadisi" bu görüşümüzü teyit etmektedir. O, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"*Sizden biri kıyamet günü böğüren inek veya meleyen koyun getirmesin*". Bu hadisteki (bağıran koyun) kelimesinde ravilerden biri tashif yapmıştır. Doğrusu ise aynı anlamdaki "(meleyen koyun) kelimesidir. Böyle bir hadisi, iyi bir lügat ve garibu'l-hadis bilgisine sahip olan kimseden başkası düzeltemez. Zira işin başında olan bir tarafa, veya kelimelerinin anlamını ihtisas sahiplerinin çoğu dahi bilmemektedir.
Enes'in rivayet ettiği "...*sonra lâ ilahe illallah deyip de kalbinde zerre miktarı hayır olan kimse cehennemden çıkacaktır..."* hadisinin metninde geçen " (zerre)" kelimesi yerine Şu'be "(züre)" kelimesini zikretmiştir [388]. Bu ve benzeri tashifi bilmek ve düzeltmek hadis ilminde ileri seviyede olmayan kimse için de mümkündür.

Hadisleri bizzat hocalarından değil, doğrudan sahife ve kitaplardan almak, muhaddislerin tashif ve tahrif yapmalarına sebep olmuştur. Bu bakımdan az kullanılması sebebiyle bilinmeyen (garib) lafzın, zihne iyice yerleşmesi ve tashif olmaması için muhaddisler, hadislerin bizzat hocadan alınmasını tavsiye etmekteydiler. Nitekim muhaddisler, hadisleri hocadan sema yoluyla almadan, doğrudan sahifelerden alanları da kınamışlardır. Zira bunlar, en çok tashif ve hata yapan kimselerdi. Hadisleri doğrudan sahifelerden almaları ve rivayetlerinde tashif ve tahrif yapmaları sebebiyle bu kimseler "sahafîler" diye isimlendirilmişlerdir.
Hakîm en-Nisaburi'nin verdiği bilgiye göre, Muhammed b. Ali el-Müzekkir, "(arasıra ziyaret et ki daha çok sevilesin) hadisinde "(ziraatımız kına otu olarak arttı) şeklinde tashif yapmış sonra da bunu açıklamak üzere şu uzun hikayeyi anlatmıştır:
"Bir kavim ekinlerinin öşrünü vermiyorlar, ondan tasaddukta da bulunmuyorlardı. Bunun neticesinde ektikleri ekinin hepsi kına otu oldu [389]. Böylece o, sadece hadiste tashif etmekle yetinmemiş, ikna etmek amacıyla söz konusu lafzın söyleniş sebebini de anlatmıştır. Bu ve benzeri kimseler hadis uydurup, Resûlullah'a yalan isnad etmişlerdir. Zira tashif yapılan kelime ne lafzı ne de anlamıyla kesinlikle Resûlullah'ın sözü değildir. Ancak tasnifte bulunan ravi, bunu yalan söyleme kasdıyla rivayet etmediği için yalan isnad etmenin vebalinden kurtulabilir. Hâkim'in zikrettiği rivayete gelince bundan söz konusu kişinin kurtulacağını zannetmiyorum.
Tashif, bulunduğu hadisin taşıdığı dinî hüküm üzerinde çok etkili olabilir. Böylece bazan haram olmayan hususun haram, sünnet olmayanın sünnet olduğuna delalet edebilir. Bu ise dine çok zarar verir. Nitekim Muaviye hadisinde "ResûIullah hutbeyi şiir gibi okuyanları lanetlemiştir" denilmektedir. Ravilerden biri hadiste geçen hutbe anlamındaki kelimesini odun anlamına gelen, şiir anlamındaki kelimesini ise saç anlamındaki şeklinde tashif etmiştir. Bunu duyan bazı denizciler ise (oduna) ihtiyacımız çok bu durumda biz ne yapacağız? Demekten kendilerini alamamışlardır [390].
Buradaki tashif, Allah'ın helâl kıldığı odunları parçalamanın haramlığına inanmaya sebep olmuştur. Böylece buna ihtiyaç duyanlar ya haram olduğuna inandıkları bir hususu yapmak veya rızıklarını temin ettikleri işlerini terketmek gibi iki acı durumdan birini yapmakla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sebeple muhaddisler hadis metinlerinde yapılan tasnifleri düzeltmeye ve hadis talebelerini de farkında olmadan Resûlullah'a yalan isnad etmeme hususunda uyarmaya özen göstermişlerdir. Bunun neticesinde hadis öğrencileri hadisleri sahife ve kitaplardan değil, bizzat hocadan almaya gayret etmişlerdir. Bütün bu gayretlere rağmen tashif yapmaktan tamamıyla kurtulanlar son derece azdır. Nitekim Ahmed b. Hanbel "Hata ve tasniften tamamen uzak olan var mıdır?" [391] Demiştir.
Tashif veya tahrif bulunan hadis hakkında sırf bu sebeple zayıf hükmü verilemez. Zira dil veya kalem hatası Resulullah'tan sahih olarak gelen hadisi zayıf hâle getiremez. Aksine, böyle bir rivayetteki tashif ve hata düzeltilir. Ayrıca hadisteki tashif kalb veya ıztırabda olduğu gibi ravinin zabtının olmadığına da delil olmaz. Aksine bu, telafisi mümkün bir hata olup, metni gerçek şekline çevirmek imkan dahilindedir. Bu araştırıcının doğruyu tespit edebilmesi için, hadisin rivayetlerini bir araya getirip birbirine arzetmek şeklinde olabileceği gibi, hatası çok açık olması halinde buna ihtiyaç olmadan kolay bir şekilde de olabilir.
Rastgele herkesin bu işe el atmaması amacıyla muhaddisler tashif hatasının düzeltilmesinin bu konuda uzman olan kimse tarafından yapılmasını şart olarak ileri sürmüşlerdir. Zira herkes tarafından bilinmeyen birçok kelime vardır ki; kişi onda tashif yapıldığını zanneder, halbuki söz konusu kelime doğrusu olup onda herhangi bir tashif bulunmamaktadır. Bu hususta misal olarak Sehavî Fethu'l-mugîs adlı eserinde şu açıklamayı yapmakladır:
"Bir adam Hz. Ömer'e sabi kurban olarak kesilir mi?" diye sordu. Hz. Ömer:
Zaby (ceylan) desen ne lazım gelir?" dedi.
Adam bu farklı bir lehçedir deyince Hz. Ömer ona:
Seni azarlamaktan vazgeçtim, sona erdi, dedi" [392].
Bu itibarla hadis metinlerinde yapılan tasnifleri düzeltmeye kalkışan kimsenin Arapça'yı, kelimenin türevlerini bildiği gibi, Arap kabilelerinin lehçelerini ve kelimeleri kullanımlarını da bilmesi gereklidir. Zira Hz. Peygamber'e değişik kabilelerden insanlar geliyor ve Resûlullah onlara kendi lehçelerine göre açıklamalarda bulunuyordu. Bu bakımdan, herhangi bir kelimenin bilinen lehçeye muhalif olması sebebiyle tashif yapıldığına hükmedilemez. Zira söz konusu kelimenin başka bir lehçede kullanımı mevcut olabilir. Nitekim Yemenli biri Resûlullah'a (Seferde oruç tutmak ayrıca sevap mıdır?) diye sorduğunda Hz. Peygamber onun lehçesi ile cevap vererek şöyle buyurmuştur:
(Seferde oruç tutmakta ayrıca sevap yoktur) [393]. Bu hadis hakkında herhangi biri, "bunda tashif vardır, zira doğrusu diğer rivayetlerinde olduğu gibi şeklindedir" diyemez [394].
Burada tasnifi düzelten kimsede bulunması gereken özellikler ile ilgili Askerî'nin görüşlerini zikretmemiz yerinde olacaktır:
Bu konuda o şöyle demektedir:
"...Tashifi ancak birtakım özellikleri taşıyan kimse doğru olarak düzeltebilir. Değişik ilimleri bilen, âlim ve mütekaddiminden, nakletmiş olduğu rivayetleri ezberlemiş olan ravilerle görüşen, hadisi sahife ve kitaplardan değil, bizzat hocalardan sema yoluyla alan, yorucu olmasına rağmen araştırmayı tercih edip taklitten hoşlanmayan, rivayet ve dirayete hakim, yeterince hadis talebinde bulunmuş ve ona özen göstermiş, hatadan en çirkin kusurdan kaçınır gibi sakınmış, Allah kendisine zeka ve akıl vermiş kimseler tasnifleri düzeltebilirler. Tasniften korunmak, çok bilgi, çok rivayet ve kelamın siyak-sibakını, kelimenin içinde ona bitişik ve ondan sonra gelmesi caiz olmayanı bilmekle olur [395].
Bu açıklamalardan sonra rivayetleri birbirine arzetmenin üçüncü neticesinin de hadis metinlerinde bulunan tashif veya tahrifi bilmek ve bir kısım ravilerin rivayetlerini doğrudan sahifelerden almalarından kaynaklanan tasnifleri düzeltmek için muhaddislerin gösterdikleri gayretleri tespit etmek olduğunu açıkladık. Ancak biz bazı muhaddislerin tashifleri düzelttiklerini fakat bunların son derece az olduğunu, bu konudaki faaliyetin Hz. Peygamber'in hadisine önem veren özellikle garibu'1-hadis konusunda ihtisaslaşmış lügat âlimleri tarafından gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Bu da çoğunlukla hadis metinlerinde bulunan tashif ve tahrif, ravilerin bilmemesi sebebiyle yazılış, rivayet ve telaffuzunda hata ettikleri garib kelimelerde meydana gelmektedir. Garibu'l-hadis konusunda ilk eser telif eden Nadr b. Şümeyl veya Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna, sonra Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, daha sonra ise Ebu Süleyman el-Hattabî... Olmuştur." [396]. Bu müelliflerden ilk üçü hadisçi olmamakla birlikte, Resûlullah'ın hadislerinde bulunan garib kelimelerin açıklanmasında muhaddisi erden daha çok hizmet etmişlerdir. Muhaddislerin çoğu ise bu konuda ehil olmadıkları için, bilmedikleri hususta yazan kimselerden olmamak için bu konuya dalmamışlardır. Ancak onlar rivayetleri birbirine arzetmeleri sonucunda gördükleri hataları düzeltmiş, insanlara doğrusunu açıklamışlardır. Onlar bilmedikleri konularda ise mes'ul olamazlar, zira her ilimle onun ehli olan kişiler ilgilenmelidir.
Abdullah b. Mübarek:
"Benden hadis işittiğinizde onu lügat âlimlerine gösterin ve doğrusunu tespit edin" [397] diye söylemiş, Süfyan da: "Saîd b. Şeyban lügat âlimiydi, bir gün (cennet meyvelerinden yersin) dediğini işitti ve hatamı düzelterek okumalısın dedi, ben de ondan sonra bu tarzda naklettim" demiştir [398].
Muhaddisler, rivayetlerinde dil hatası (lahn) ve tashif yapmamaları için hadis talebelerini nahiv ve lügat öğrenmeye teşvik ediyorlardı. Nitekim Hammad b. Seleme:
"Nahiv bilmeden hadis öğrenmeye çalışan kimse, içinde arpa olmayan burun torbası (yemlik) taşıyan merkep gibidir" [399] demiştir.
Esmaî de şöyle bir hâdise anlatmaktadır:
"Şu'be'nin meclisinde bulunuyordum, o tarzında bir rivayette bulundu. Ben, diye hatırlattım; bana baktı ve 'onun dediğini alın, zira o lugati bizden daha iyi bilmektedir' dedi. Bu kelimeyle ilgili Ebu Bekir b. Düreyd şu açıklamayı yapmıştır:
Kuş gagasıyla bir şey yediğinde (kuşun gagalamasını işittim) denir. Bal arısına da ağaçlardan yerken vızıldadığı için denmektedir. Ceres gizli ses demek olup, ses anlamındaki savt kelimeleriyle ilgilidir [400]. Görüldüğü gibi her ilmin bir mütehassısı bulunmaktadır. [401]

5. Güvenilir Kavinin Ziyadesi

Rivayetleri birbirine arzetmenin dördüncü neticesi ve semeresi ise, bazı rivayetlerde veya birinde bulunup diğer rivayetlerde olmayan bir kelimeyi tespit etmektir. Muhaddislerin "ziyâdetü's-sika" diye ifade ettikleri bu olup; bir hadisi aynı isnad ve aynı metinle bir grubun rivayet etmesi, ravilerden bir kısmının ise söz konusu hadisi diğerlerinin rivayet etmediği bir fazlalık ile nakletmesi şeklinde meydana gelmektedir [402].
Güvenilir ravinin hadiste yaptığı ziyadenin makbul olup olmadığı hususunda âlimlerin bakış açıları farklı olmuştur. Fakih ve muhaddislerin çoğu, ziyadenin dinî bir hüküm ifade edip etmemesi, ziyadesiz rivayetin ortaya koyduğu bir hükmü kaldırıp kaldırmaması, mevcut bir hükmü değiştirip değiştirmemesi, ziyadenin söz konusu ravinin ziyadeii kısmı daha önce rivayet etmeyip sonra rivayet etmesi veya sözü edilen ziyadeyi başka bir ravinin de nakledip etmemesi gibi hususlara bakmaksızın güvenilir ravinin tek başına naklettiği (teferrüd ettiği) ziyadeyi makbul saymışlardır [403].

Güvenilir ravinin tek başına rivayet ettiği ziyadeyi hüküm ifade ediyorsa kabul edip, hüküm ifade etmiyorsa kabul etmeyenler yanında, ziyadenin manen değil, lafzen rivayet edileninin kabul edilebileceğini söyleyenler de vardır.
Kendilerinin Şafiî mezhebine mensup olduğunu iddia eden bir grubun bu konuda şöyle dedikleri nakledilmiştir: "Sika ravinin ziyadesi, söz konusu ziyade kendisine değil de başkasına aitse kabul edilir, eğer sözü edilen ravi önce ziyadesiz sonra ziyadeii rivayet ediyorsa böylesi ziyade kabul edilmez".
Hadisçilerden bir kısmı ise bu konuda şöyle demişlerdir:
"Kendisiyle birlikte hadis hafızları da rivayet etmedikçe sikanın tek başına rivayet ettiği ziyade makbul değildir. Zira hadis hafızlarının bu ziyadeyi bilmemeleri ve nakletmemeleri sözü edilen ziyadenin zayıf bulunduğunu ve diğerlerine muhalif olduğunu göstermektedir".
Bu konudaki görüşünü Hatîb el-Bağdâdî şu sözleriyle açıklamaktadır:
"Bizim tercih ettiğimiz görüşe göre ravisi adil, hafız, dikkatli ve zabt sahibi olduğu zaman her bakımdan onun rivayetinde bulunan ziyade makbul sayılır ve onunla amel edilir [404]. Çünkü bütün ilim erbabı ittifak etmişlerdir ki, eğer sika ravi, tek başına başkasının nakletmediği bir hadisi rivayet etse, bunun kabulü gerekir ve diğer ravilerin söz konusu hadisi bildikleri halde nakletmemeleri bu hadisin ravisinin adaletine ve rivayetine herhangi bir zarar getirmez. Ziyadeii rivayette tek kalmak da böyledir [405]. Zira güvenilir ravi, diğer ravilerin işitmediğini işittim, ezberledim derken, diğerleri işitmedik, ezberlemedik demektedirler. Diğer ravilerin bu sözü, söz konusu raviyi tekzib anlamına gelmez. Bu, olsa olsa onun bildiğini diğerlerinin bilmediklerini söylemeleri anlamına gelir ki bu da, onun bilmesine engel teşkil etmez. Bu sebeple, sika ravinin tek başına rivayet ettiği haberi kabul etmek gerekir [406].
İbnü's-Salâh'ın da içinde bulunduğu bazı âlimler, sika ravinin tek başına rivayetini üçe ayırmışlardır:
a. Diğer güvenilir ravilerin rivayetlerine aykırı olan ziyade ki böyle bir durumda rivayet reddedilir [407]. Nitekim Şafiî şaz, güvenilir ravinin başkasının rivayet etmediğini nakletmesi değil, sika ravinin diğerlerine muhalif olarak rivayet ettiği hadistir demiştir [408].
b. Sika ravinin rivayetinde başkalarına muhalefet olmaksızın tek kalması ki böyle bir raveyet makbuldür.
c. Bir hadisi rivayet eden diğer ravilerin zikretmediği bir lafzı ravilerden birinin nakletmesi örneğinde olduğu gibi bu ikisi arasında yer alan ziyade. Bunun örneği Mâlik'in Nafi kanalıyla İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadistir:
"Resûlullah, Ramazan ayında fitre vermeyi, hür-köle, kadın-erkek bütün müslümanlara farz kılmıştır". Tirmizî bu hadisle ilgili şu açıklamayı yapmıştır:
"Bu rivayetteki (müslümanlardan) lafzını hadisi rivayet eden güvenilir ravilerden sadece Mâlik rivayet etmiştir. Ubeydullah b. Ömer, Eyyüb ve diğerleri ise bu hadisi yine Nafi, İbn Ömer yoluyla söz konusu ziyade olmadan rivayet etmişler ve birçok âlim de bu rivayeti delil olarak kullanmışlardır. İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel de bunlardandır. Bu ve benzeri rivayetler, çoğunluğun rivayetinin umumîlîk, tek başına rivayette bulunanın rivayetinin ise hususîlik ifade etmesi açısından -ki burada sıfat ayrılığı ve hükmün değişmesine sebep olacak bir çeşit farklılık söz konusudur- birinci; aralarında kesin bir zıtlık olmaması itibariyle ise ikinci kısma benzemektedirler.
Bu son kısımla ilgili olarak İbnü's-Salâh'ın belirli kesin bir hüküm vermediğini görmekteyiz. Ona göre bu kısmı birinci kısma dahil edip reddetme, ikinci kısmı da dahil edip kabul etme ihtimali de bulunmaktadır. Nitekim üzerinde ihtilaf olunan da bu kısımdır. Genellikle "ziyade-tü's-sika" dendiğinde kastettikleri de budur. Çoğunluğa göre de böyle bir ziyade makbuldür.
İbn Receb bu konuda Ahmed b. Hanbel'in sözünün şöyle bir anlam taşıdığını ifade etmektedir:
"Ziyadeli rivayette bulunan ravi, bu lafzı nakletmeyen diğer güvenilir ravilere göre hafızası daha kuvvetli olarak bilinmiyor, ayrıca rivayetini destekleyen mutabî' bir rivayet de yoksa, tek başına rivayeti kabul edilmez; ziyadeli lafzı zikretmeyen diğer güvenilir ravilerden hıfz bakımından daha ileri seviyede olduğu biliniyorsa böyle bir ravinin ziyadesi ile ilgili Ahmed b. Hanbel'den iki farklı görüş nakledilmiştir." [409]
Hatîb el-Bağdâdî de Buhârî'ye Ebu İshak İsrail'in, velinin izni olmadan nikâh edilebileceği konusunda rivayet ettiği hadis sorulduğunda; "sikanın ziyadesi makbuldür, İsrail de sikadır" [410] dediğini nakletmiştir. Ancak İbn Receb bu nakille ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır; Şayet bu nakil sahih ise sadece bu hadisle ilgilidir. Çünkü Buhârî'nin et-Tarihu'l-kebir'inı inceleyen herkes isnaddaki sika olan her ravinin ziyadesini Buhârî'nin kesinlikle makbul saymadığını görür [411].
Müslim ise konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:
Rivayetlerde ziyade, sadece hıfzlarında çok yanılmayan hafız ravilerden ise kabul edilir. Müslim'e İslâm'ın esasları hakkında Cibril'in Hz. Peygamber'e soru sorması ile ilgili İbn Ömer hadisini Kufeliler'in rivayet ettikleri, senedinden Ömer'i düşürüp, metnine kelimesini ilave ettikleri söylendiğinde, bu ziyadenin Kufelilerden Süfyan gibi kendilerinden daha hafız olanlara aykırı olduğunu, Basralıların ise kesinlikle bu ziyadeyi zikretmediklerini dolayısıyla söz konusu ziyadenin makbul olmadığını; bunu, mezheplerini desteklemek amacıyla Mürcie'den bir grubun ilave ettiğini söylemiştir. [412]
Dârekutnî de bazan sikanın ziyadesinin makbul olduğunu söylerken çoğu yerde sika raviler tarafından yapılan ziyadeleri reddetmekte, mürsel hadisi müsnede tercih etmektedir. Bütün bunlar, muhaddislerin ziyadetü's-sika makbuldür şeklindeki görüşlerinden maksadın, sikanın, hıfzıyla tanınmış olması gibi özel konumlara ait rivayetler olduğuna delalet etmektedir [413].
İbn Hacer birinci kısma dahil edilmesi mümkün olan bir şekil zikretmiştir ki, o da şudur:
Rivayetlerden biri, kabul edildiği taktirde diğer rivayeti reddetmeyi gerektirecek tarzda başka rivayetlere aykırı ise; bu durumda muarızı ile arasında tercih yapılır, güçlü olan kabul, diğeri reddedilir. Böylece tercih, ya ravinin zabtının fazlalık veya tariklerinin çokluğu sebebiyle ya da başka sebeplerle yapılmış olur [414].
Hadisçilerin, sikanın ziyadesini mutlak olarak kabul ettiklerini söylemek zordur. Doğru olan muhaddislerin bu konuda tercih yaptıklarıdır. Söz konusu ziyadelerden muhaddisler bir kısmını, ziyadeyi rivayet eden ravinin rivayetini iyi bilen hafız, zabıt olması, az hata yapması gibi diğer ravilerde bulunmayan özellikleri sebebiyle kabul etmektedirler. Zira Müslim'in de ifade ettiği gibi, bu ziyadeyi nakletmeyen ravi veya raviler onu nakleden seviyesinde olmadığı için muhaddis bu ziyadeyi kabul etmekte, şayet diğerleri ondan daha iyi bilen hafız ise onu reddetmektedir.
Bazıları ise ziyadenin kabulü için ravinin, hadisi muhalefet ettiği diğer ravilerle aynı mecliste almamış olması şartına bağlamışlardır. Zira hadisi aynı mecliste almışlar da onlardan biri ziyadeli olarak rivayette bulunmuşsa, bu noktada çoğunluğun yanılması mümkün olmadığı için, ziyadeli rivayet makbul değildir. Eğer ziyadeli rivayeti çoğunluk yapmışsa kabul edilir. Ziyadeli rivayeti yapan da, eksik rivayette bulunan da tek kişi ise, hıfz ve zabt bakımından daha meşhur olanın rivayeti tercih edilir. Hadisin nakledildiği meclis aynı değil de farklı ise ziyade kabul edilir [415].
Netice olarak bazı ravilerin tek başlarına rivayet ettikleri hadisleri tespit edip yaptıkları ziyadeleri hakkında sağlıklı hüküm vermenin tek yolunun rivayetleri bir araya getirip, birbirine arzetmek olduğunda şüphe yoktur. Ravi sika, hafız, ziyadesi hadisin diğer kısmına muhalif değil, onun rivayet ettiğini kendisinden daha iyi bilen hafız da nakletmişse muhaddisin onu kabul etmesi gerekir, Ravinin ziyadesi, sika ravilerin rivayetlerine muhalif ise, rivayeti şaz ve merduddur. Zira sahih hadisin şartlarından biri şaz olmamasıdır [416]. Nitekim Şâfrî de "şaz, güvenilir ravinin başkalarının rivayet etmediğini nakletmesi değil, sika ravinin diğerlerine muhalif olarak rivayet ettiği hadistir" [417] demiştir. Ziyadeyi yapan ravi sika, hafız veya rivayetinde titiz değilse rivayeti ister muhalefet etsin, isterse etmesin, ziyadesi makbul değildir. [418]

III. Sünnetin Sünnete Arzı

Muhaddislerin kaidelerinden biri de, uygulama ve tek tek hadislere tatbik etme noktasında farklı düşünmekle beraber, kendilerince Hz. Peygamber'e ait olduğu kesin olan sünnete muhalif bir hadisi kabul etmemektir.
Birisi dese ki:
Madem ki muhaddislerin, sünneti sünnete arz ölçüleri var, öyleyse sünnetin sahih ve kesin olması hususunda ölçü nedir? Belki de reddettikleri hadis, kabul ettiklerinden daha sahihtir. Henüz sahabenin nezdinde böyle bir ölçü mevcut değilken, bir hadisin sahih olduğuna, ona muhalif olanların da zayıf veya uydurma olduğuna nasıl hükmedeceğiz? Bunu iddia eden kişinin, Hz. Peygamber'in ashabı eğitip bilgilendirdiğini, ashabın da onu örnek edindiklerini, dinî hükümleri ondan aldıklarını bilmesi gerekir. Ashabın davranışları ister onun bu konudaki sözlerini ezbere bilsin, isterse bilmesin, büyük oranda Hz. Peygamber'i örnek alma şeklinde oluşmaktaydı. Aynı şekilde tabiîn de dinî konulardaki bilgilerini sahabeden almışlardır. Namazlarında, oruçlarında, haclarında, haramlardan sakınmalarında, farzları ve mendupları yapmalarında onları örnek edinmişlerdir. Çünkü onlar, ashabın Resûlullah'a ittiba ettiklerini biliyorlardı.
Onlar, dinî konudaki bir hükmü ya Hz. Peygamber'den o konuda rivayet edilen bir hadis olup olmadığını sorarak veya lafız ya da mâna olarak rivayet edilen bir metin olmaksızın, onun sünneti olması ile yetinerek hareket ediyorlardı.
Hz. Peygamber şöyle namaz kıldı, şu şekilde oruç tuttu, şundan menetti, şunu yasak etti, şu işi emretti, şuna teşvik etti deniliyor; ilim

peşinde olan kişiye Hz. Peygamber'in sözü, lafız veya mâna olarak ezberleyip insanlar arasında yayması için rivayet ediliyordu.
Hz. Peygamber'in sünneti ve İslâm'ın temel hükümleri bu şekilde nesiller boyu tevatür yoluyla naklolunmuştur. Bu fiilî rivayete, onu teyit eden ve açıklayan, ihtilaf anında başvurmada esas olan yazılı rivayet de eşlik etmiştir. Şu anda 15. hicrî asırda yaşayan bizler, insanlara Hz. Peygamber'in namazı nasıl kıldığı konusunda bir hadis bilip bilmediğini soracak olsak, çoğunun hiçbir hadis bilmediğini görürüz. Bununla birlikte, namazın şeklini, rükünlerini, sünnetlerini bildiklerine şahit oluruz. Çünkü bunlar Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar bu şekilde naklolunarak gelmiştir. Onların, namazın nasıl kılındığını bilmelerinin, hadisleri ezberleme ve tedvin etme sayesinde olduğu kanaatinde değiliz. Aksine onlar kitlelerin bunu birbirlerine nakletmeleri sayesinde öğrenmişlerdir. Şu halde hadis nakli ve bu hadislerin söz konusu fiilî duruma paralel olması, ihtilaf anında baş vurmak üzere açıklayıcı ve te'kit edici bir unsur olmaktan öteye gitmemektedir.
Ayrıca sabit olan dinî hüküm ve amellerin, farz veya haram olduğunu bildiren Hz. Peygamber'in sözlerinden müslümanların büyük çoğunluğunun haberdar olmadığını bilmekteyiz. Bununla birlikte, konuyla ilgili Resûlullah'ın sözünü bilsinler veya bilmesinler, onlar, Allah emrini yerine getiriyorlardı. Bu durum, bugün için de geçerlidir. Halka bir işi Allah ve Resulünün istediğini veya onu yasak ettiğini bilmesi yeterli gelmekte olup, onun delilini bilmeye gerek duymuyorlardı. Dolayısıyla, delilleri bilme bu konuyla ilgilenen kişilere bırakılmıştı. Halk ise sadece Allah ve Resulü'nün emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmakla yükümlüydüler.
Böylece insanlar günümüze gelinceye kadar dinî delilleri bilmeksizin farz ve mendupları öğrenip yaptı; haram ve mekruhlardan ise uzak durdular.
Sözgelimi; şarap haram, içen ise günahkârdır. Fakat insanların çoğu bu konuda herhangi bir âyet veya hadis bilmemektedirler. Bir şeyin haram olduğunu bildiren nassı bilerek ondan kaçınmak tercihe şayan olmakla beraber, böylesi durumlar cidden azdır. Tenkidçi bir muhaddise Hz. Peygamber'in sarhoş eden veya uyuşturan bir şeyi helal kıldığına delalet eden bir hadis ulaştığında, isnadı hakkında araştırma yapmaya gerek duymaz; aksine öncelikle ümmetin ittifakına, ikinci olarak da bütün sarhoşluk veren şeylerin haram olduğunu bildiren âyet ve hadislere aykırı olması sebebiyle metnin sahih olmadığına hükmeder.
Diğer dinî hükümler de böyledir. Onlar kendilerine ulaşan her hadisi, ümmetin ameli ile teyit edilmiş olduğunu bildikleri hadislere arzediyorlardı. Sanki dinî bir hüküm onlara biri ümmetin fiili, diğeri Hz. Peygamber'den rivayet olunan hadis olmak üzere iki yoldan geliyordu.
Ümmetin ihtilaf ettikleri dinî hükümlere ilişkin farklı rivayetlere gelince, bunlardan biri diğerine açık olarak muhalif olduğunda rivayetlerden herhangi birinin zayıf veya uydurma olduğuna hemen hükmetmiyor, aralarını telif etmek için daha başka yöntemlere vaş vuruyorlardı.
Yine muhaddislere güvenilir raviler tarafından birçok yolla rivayet edilen haber ile ona muhalif ve sadece bir veya iki yolla gelmekle birlikte sahih olan bir hadis ulaştığında, ikisinden birini diğeri ile tahsis, takyid veya tarih biliniyorsa ve mümkün ise nesih olduğu hükmü verilir ve hadis mutlak olarak reddedilmezdi. Şayet tariklerden biri zayıf ise terk edilir, tahsis veya nesh cihetine gidilmezdi.
Bu metotta muhaddislerin bir hadisi alırken veya reddederken isnadı ön planda tuttukları ortaya çıkmaktadır. Fakat bu, onların tek ölçüleri değildir. Aksine bu, hem sened, hem de metni gözeten bir metottur. Zira yukarıdaki meselede her iki tarafın da gözönünde bulundurulduğu açıkça görülmektedir. Bununla beraber, hiçbir zaman isnadın ihmali mümkün değildir. Çünkü bize sahih bir senedle ulaşmayan herhangi bir metnin hiçbir kıymeti yoktur.
Hadisin mütevatir ve âhâd olarak ayrılması: Bir hadis, başlangıçtan son aşamaya kadar birçok yoldan geliyorsa buna mütevatir denir. Bunun dışında kalanlar ise âhâd olup sınırlı yollarla gelmişlerdir. Eğer hadis iki tarikten fazla yolla gelmiş ise meşhur (veya müstefîz); her aşamada en az iki kişiden rivayet ediliyorsa aziz; senedin bir yerinde ravi rivayetinde tek kalıyorsa buna da garîb denir.
Açıkça görüldüğü üzere bu taksim isnadla ilgilidir. Senedin bilinmesi ile bir hadisin mütevatir mi, âhâd mı, âhâd ise hangi çeşidinden olduğu ortaya çıkar. Ancak hadisin mütevatir veya âhâd olduğuna hükmetmek, onun mutlak sahih olduğunu gerektirir mi? Mütevatir olduğunun kabul edilmesi halinde kesin olarak sahih olduğuna hükmedilir. Zira yalan üzerinde anlaşmaları mümkün olmayan büyük bir çoğunluğun rivayet ettiği bir hadis, ancak sahih olur. Ne var ki, bu nevi hadislerin sayısı bütün hadisler içinde oldukça azdır. Muhaddislerin mütevatir olduğunu beyan ettikleri hadislerin çoğu lafız değil, sadece mâna olarak mütevatir olan rivayetlerdir. Tevatürüne hükmolunan hadisler az; bunlardan lafzî mütevatirler ise daha da azdır. Bu nedenledir ki, bazıları böyle bir tevatürün (lafzî) asla mevcut olmadığını söylemişlerdir [419].
Âhâd haberlere gelince; bunların içinde sahih olan hadisler de, zayıf olanlar da yer almaktadır. Hatta bir, iki ve üç yolla rivayet edilenler olduğu gibi, on tarikle rivayet olunan uydurma hadisler bile vardır. Bu tür hadislerden biri de:
"Ben ilim-şehriyim, Ali ise kapısıdır" hadisi olup birçok yolla rivayet olunmuştur. Bunlar içinde Hâkim'e göre hasen tarikli olanlar da vardır. Nitekim onun, "sahih" dediği bir hadise, güvenilir âlimler, karşı çıkarak uydurma olduğunu söylemişlerdir. Bu âlimler içinde Buhârî, Dârekutnî, İbn Hibban, İbnü'l-Cevzî, Zehebî ve diğerleri bulunmaktadır. Hadis gerçekte uydurmadır, ancak râvilerden biri bu rivayette değişiklikler yaparak rievayetin, hakkında hasen hükmü verilecek bir tarikle gelmesini sağlamıştır. Aslında bunun sebebi, râvilerin yalancılığı, seneddeki râvilerin yerlerini değiştirmeleri, ya da hadisi güzelleştirme amacıyla tedliste bulunarak aslî râvisinden çalıp başkalarına nispet etmeleridir. Nitekim İbn Hibban, "Hadisi bu metinle rivayet edenlerin tümü, her ne kadar senedde değişiklik yapmışlarsa da, onu Ebü's-Salftan çalmışlardır" demektedir [420]. Dârekutnî, Ebü's-Salt'tan hadis çalanların sayısının on kişiye kadar ulaştığını tespit etmiştir. Tuhaf olan ise İbnü'l-Cevzî'nin bu hadisin sahabeden üç râvi tarafından rivayet edilen on yedi tarikinin bulunduğunu zikrettikten sonra, mevzu olduğuna hükmetmiş olmasıdır [421]. Bu âlimler söz konusu rivayetin mevzu olduğunu söyledikleri halde, İbn Hacer tariklerinin hepsi bir araya getirildiğinde hasen seviyesine ulaştığını söylemiştir [422]. Sanki o, hiçbiri töhmetten beri olmadığı halde yollarının çokluğunu hasen olmasına delil saymıştır.
İhtilaflı hadisler ve muhaddislerin bunları telif metodu: Muhaddislerin ihtilaflı hadislere bakışına gelince, bu husus bazı yönleri ile onların ihtisas alanlarının dışındadır. Bunlara örnek olarak umum ve husus, mutlak ve mukayyed ifade eden lafızlar arasındaki ihtilaf ile, üçüncü bölümde açıklayacağımız usûl konularına ait daha başka hususlar gösterilebilir. Ancak buradaki hadisin sıhhatına, zayıflığına, kabul veya reddedilmesine, Hz. Peygamber'e nispetinin mümkün olup olmadığına etki eden ihtilaf, muhaddislerin araştırmaları dahilindedir ve bu konuda onların inkârı mümkün olmayan gayretleri söz konusudur.
Nevevî:
"İhtilaflı hadisleri bilmenin, en önemli işlerden olduğunu, çeşitli disiplinlerdeki bütün âlimlerin onu öğrenmek zorunda bulunduklarını... bu konuda hem hadis, "nem de fıkıh ilmine vakıf olan büyük âlimlerin ve mânaların derinliklerine dalan usûlcülerin onu tam olarak bileceklerini..." [423] kaydeder.
Hatîb el-Bağdâdî ise:
"Hz. Peygamber tarafından söylendiği bilinen iki haber arasında zahirde çelişki olduğu gözükse bile, gerçekte çelişmeleri mümkün değildir. Çünkü iki haber arasında çelişki olduğunu söylemenin anlamı, bunlardan birinin ifade ettiği anlamın diğerinin ifade ettiğine aykırı olması demektir. Bu, haberlerle bildirilenden biri emir, diğeri nehiy; biri mubah diğeri haram ise, insanın mükellefiyetini ortadan kaldırır. Şayet her ikisi de haber cümlesi iseler, bu durumda birinin doğru, diğerinin yalan olması gerekir. Oysa Hz. Peygamber bütün bunlardan münezzeh ve ümmetin ittifakı ile masumdur. Hâl böyle olunca, haberdeki olumlu ve olumsuz mânaları mutlaka ayrı zaman, topluluk, şahıs veya sıfatlara hamletmek gerekir [424].
Hz. Peygamber'in sözlerinin birbirleri ile çelişmediğini ve onlarda tenakuzların (tedarub) olmadığını anladığınızda, söz konusu tenakuz ve tedarûbun nakilde meydana gelen bir hatadan kaynaklandığı anlaşılır. Böyle bir durumda ya Hz. Peygamber'in fiili tam olarak rivayet olunmamıştır veya hadis mâna olarak rivayet olunmuş ve bu Hz. Peygamber'in ifade ettiği hakiki metinden uzaklaşıncaya kadar râvilerden kaynaklanan değişime uğramış, yahut da râvi, sahabenin sözünü, Hz. Peygamber'e nispet etmiş veya berzerî sebeplerle hadiste ihtilaf meydana gelmiştir.
Bu duruma göre muhaddisin görevi, sahih gördüğünü Hz. Peygamber'e nispet etmek, bu farklı hadis ve lafızlara uygun düşen hükümleri vermek; râvi ve rivayetlere arız olan hata, yalan, uydurma ve benzeri noktalara işaret etmektir. Zira hadis, Hz. Peygamber'in söylediği aynı lafızlarla muhafaza edilmemiş, aksine daha önce beyan ettiğimiz üzere, mâna olarak nakledilmiştir. Râviler ise beşerdirler; hatırlama güçlerine dayanan hıfz ve zabıtta farklı oldukları gibi, naklini istedikleri mânayı ifade de farklı olabilmektedirler. Hadisin nakil ve tedvinine eşlik eden bu beşerî âmillerin ihtilaflı hadislerin oluşmasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Halbuki bu farklılık ve iltibas Kur'an'da bulamamaktadır. Çünkü onun muhafazasını Allah üstlenmiştir. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:
"*Kur'an'ı biz indirdik, onu muhafaza edecek de biziz*" [425]. Hz. Peygamber'in hadislerine gelince, Allah Teâlâ onların lafızlarını korumayı üstlenmemiştir. Fakat bu lafızların delalet ettiği mânalar gerçekte korunulması üstlenilen "zikr"in içindedir.
Hiçbir kişi, içinde dinî hükümler bulunan hadislerin rivayet edilmediğini, mânası veya bu mânaya delalet eden haberlerin bize ulaşmadığını iddia edemez. Çünkü Allah Teâlâ bize gönderdiği bu dini tamamlamıştır. Dinin tamamlanması demek, onun bütün hüküm ve esaslarının insanlara kabul ettikleri yolla ulaşması demektir. Ahkâmın ümmete kabul ettikleri bir yol ile ulaşması ise insanlara karşı delil oluşturacak bir hususdur.

Eğer onlara şeriat ulaşmamış olsaydı veya kendilerince makbul olmayan bir yolla ulaşmış olsaydı bu durumda onlara karşı bir hüccet teşkil etmezdi. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"*Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size dininizi tamamlandırdım ve sizin için din olarak İslâm'a razı oldum*" [426],
"*Biz Peygamber göndermedikçe hiçbir topluluğa azap etmeyiz*" [427].
Bu ihtilaflı hadisleri tenkit hususunda -sahih kabul edilenlerin arasını cem, sahih olanlara muhalif olanların ise zayıf olduğunu gösterme gayreti ile- ilk eser veren kişi,. "Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs" kitabı ile İmam Şafiî olmuştur. Ayrıca bu konuda İbn Kuteybe, Ebu Yahya Zekeriyya b. Yahya es-Sacî, Tahavî [428], İbn Fûrek, Îbnü'l-Cevzî, İbn Tulün el-Hanerî ve daha başkaları [429] telifte bulunmuşlardır.
İhtilaflı iki hadis karşısında muhaddisin hareket tarzı: İhtilaflı iki hadisin bulunması halinde, muhaddisin yapacağı ilk iş, bu iki rivayetten birini genel, diğerini özel veya birini mutlak, diğerini mukayyed vb. şekilde kabul etmek suretiyle aralarını telife çalışmaktır. Bu tür ihtilafa bir açıdan çelişki denir. Eğer bu noktada bir telif imkanı varsa bu yapılır; her yönüyle çelişki olduğu için telif imkâm yoksa, iki hadisin de senedine bakılır ve sened bakımından daha sağlam olan tercih edilir; diğeri, sıhhat bakımından buna müsavi olmadığı sürece terkedilir. Seneddeki sağlamlık yönünden de eşit olurlarsa bu durumda muhaddisin haricî bir delil arayarak tercihini Kur'an'a ve diğer ölçülere aykırı olan aleyhinde yapması gerekir. Bunun örneklerini biraz sonra açıklayacağız. Eğer muhaddis tercihi sağlayan haricî delili bulamazsa, başka bir merhaleye geçer ki o da:
Her iki sözün de Hz. Peygamber'den sadır olduğu zamanı araştırmaktır. Hadislerin söyleniş tarihini tespit ettiği zaman, bunlardan daha önce sadır olanın nesholunmuş, sonradan olanın ise neshedici olduğuna hükmedebilir. Ancak birinin söylendiği zamanı bilmesine rağmen diğerinin zamanını bilemezse, sadece birinin söylendiği zamandan hareketle bunlardan birinin neshedildiğine hükmetmesi uygun olmaz. Çünkü tarihini bilmediği rivayet, diğerinden önce söylenmiş olabileceği gibi, sonra da söylenmiş olabilir. Nesih ise zan ve tahminle değil, delilin ortaya koyduğu hakikatlerle sabit olan serî bir hükümdür [430].
Muhaddis her iki rivayetin veya rivayetlerden birinin söylendiği tarihi bilemezse, onların birini diğerine tercihte veya ikisinden biri ile amel etmede tevakkuf etmesi gerekir. Burada tevakkufun anlamı -gerçekte de bu anlama gelir- her iki delille de amel etmemek demektir. Zira herhangi bir sebep olmaksızın tercih yapmış durumuna düşmemek için delillerden birini alıp diğerini terketmek doğru değildir. Her iki rivayetin de terkine hükmedilmesi ise muhaddislere göre burada sahih bir rivayetin olmaması anlamına gelir. Nitekim muhaddislere göre bir rivayetin şaz ve muallel olmaması sahihlik şartlarındandır. Muallel hadis, sened veya metninde ıztırab, irsal ve benzeri haller bulunan rivayet demektir. Ne var ki illet çoğunlukla sened de, sazlık ise metinlerde bulunur. Öyleyse şaz neye denir?
İmam Şafiî'ye göre şaz:
"Sika bir râvinin başkaları tarafından rivayet edilmeyen bir hadisi rivayet etmesi değil; sika kişinin, hadisi diğer râvilere muhalif olarak rivayet etmesidir. İşte hadiste şaz budur" [431].
Bu durumda Şafiî'ye göre şaz:
Râvinin sika olması ve rivayetin başkalarının rivayetine aykırı bulunması olmak üzere iki esasa dayanmaktadır.
İbnü's-Salâh ise şöyle demiştir:
Herhangi bir râvi, rivayetinde tek kaldığı zaman bu haber, kendisinden hafıza ve zabtı daha güçlü bir râvinin haberine muhalif ise, tek kaldığı haber şaz ve merdud olur. Eğer söz konusu haberde başkaları tarafından rivayet edilen haberlere aykırılık yoksa, o zaman râvinin durumuna bakılır; eğer âdil, zapt ve anlayışına güvenilir ve hafızası güçlü bir kimse ise, bu tek başına rivayet ettiği hadis kabul edilir ve râvinin tek başına kalması önemsenmez. Eğer bu kişi anlayış ve hıfz bakımından güvenilir değilse, söz konusu rivayetteki teferrüdü (tek kalması) bu haberi sahih olmaktan çıkarır, zayıf kılar [432].
Şu halde sika bir kişi başka sika râvilere muhalefet edecek olsa -ki bu durum da çoğunlukla hadis metinlerinde olur- muhaddislerin o haberin şaz olduğuna hükmetme imkam doğar.
Şaz hadisin tanımında, hadisin hem senedine, hem de metnine yönelik çift yönlü bir bakış söz konusudur. Şöyle ki: Senedde râvisinin sika olması, metinde ise sika râvilerin rivayetine muhalif olması şartı aranır. Bu iki veçheden hiçbiri, diğerinden müstağni kılmaz. Eğer söz konusu metni güvenilir olmayan bir kişi rivayet edecek olursa, bu rivayet kabul edilmez ve şaz olarak da isimlendirilemez [433]. Dolayısıyla sika bir kişi başkalarının rivayet etmediği ve onlara muhalif olmayan bir hadisi rivayet edecek olursa bu rivayete de şaz denmez.
Her ne kadar muhaddislerin şaz tarifi hem sened, hem de metni içermekte ise de ben, şaz konusunda hüküm verirken metinden daha çok, senede itibar ettikleri görüşündeyim. Zira birçok güvenilir râvinin rivayet ettiği bir haberi tek bir güvenilir râvinin rivayetine tercih etmek, çoğunluğa göre hükmetmektir. Hepsi de eşit olan râvilerden biri, üçüne ters düşüyor ise, çoğunluk azınlığa tercih edilir. Çünkü râvisi çok olan bir haberde yanılma ihtimali, az olana göre daha zayıftır. İşte muhaddislerin, başka sika ravilere aykırı rivayette bulunan güvenilir bir râvi hakkındaki hükmü budur.
Bu hükümde muhaddislerin tenkitleri ile ilgili bazı hususlar bulunmaktadır. Şöyle ki; şaz hadis sika râvilerden oluşmasına rağmen kabul edilmeyerek reddediliyor ise bu, muhaddislerin söz konusu hadisin metnine derinlemesine baktıklarını ve senedin sahih olmasının her şey olmadığını gösterir. Çünkü bazan hadisin senedi sahih olduğu halde metni şaz ve merdud olabilir. Bu, muhaddislerin yalnız teorik bir prensibi değil, bilfiil uyguladıkları bir husustur. Muaz b. Cebei'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Tebük savaşında güneş meyletmeden (ikindi olmadan) önce yola çıkınca öğlen namazını ikindi ile beraber cem etmek üzere tehir etmiştir. Güneş meylettikten sonra yola çıktığında ise öğlen ve ikindiyi bir arada kılmış ve ondan sonra yola devam etmiştir. Aynı şekilde akşam namazından önce yola çıktığında yatsı ile beraber kılmak üzere onu tehir etmiş; akşam namazından sonra yola çıktığında ise, yatsıyı öne alarak akşamla beraber kılmıştır [434].
Hâkim en-Nisâburî bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır:
Bu hadisin bütün râvileri son derece güvenilir, otarite kimselerdir. Kendisini muallel kılacak illetini bilmesek de hadis, hem sened hem de metin açısından şazdır. Onu, Kuteybe b. Saîd'den Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Yahya b. Maîn sema yoluyla almışlardır. Bu zevat, söz konusu hadisi Kuteybe'den sened ve metnini beğenerek almışlar ve bunlardan bu hadisin malul olduğunu ifade eden hiçbir söz de bize ulaşmamıştır. Ancak, hadisi tetkik ettiğimizde Kuteybe b. Saîd'in güvenilir ve emin bir kişi olmasına rağmen, hadisin uydurma [435] olduğunu görmekteyiz.
Hâkim, bu haâisin râvilerinin sika olduğunu belirtiyor, hatta onları hadiste otorite olarak niteliyor. Bu durum da söz konusu rivayetin şaz, hatta uydurma olduğuna hükmetmesine mani olmuyor. Bu, onun metin ve isnada aynı derecede önem verdiğini ifade eden bir tutumdur. Hadis tenkidinde doğru olan yöntem de budur.
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o, Hz. Peygamber'in yanında otururken Hz. Ali gelerek şöyle demiştir:
Ey Allah'ın elçisi! Ezberlediğim Kur'an âyetlerini unuttum. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"*Sana öğrendiğin şeyleri hafızanda tutmanı sağlayacak olan bir şey öğreteyim mi*?" buyurmuş. Ali "evet" deyince, Hz. Peygamber:
"*Cuma gecesi olunca dört rekât namaz kıl da bunlarda Yasin, ed-Duhan, Tenzîl ve Tebâreke sûrelerini oku ve şöyle dua et*..." demiştir [436].
Zehebî bu rivayetin, senedinin sağlamlığına rağmen kesinlikle münker olduğunu ve gönlünün ona ısınmadığını, bu nedenle de onun hakkındaki tereddüdünü ifade etmek üzere "Allah bilir" dediğini beyan etmektedir [437]. İleride bu rivayetle ilgili daha geniş bilgi verilecektir.
İhtilaflı hadisler arasındaki tercih sebepleri:
Şahinlik dereceleri müsavi ve zaman bakımından hangisinin daha önce olduğunu bilemediğimiz iki hadisten birini tercih etme konusunu daha önce ele almış bulunuyoruz. Muhaddisler bu hususta birçok tercih sebebi zikretmekte, hatta bazıları bunların yüzden fazla olduğunu söylemektedir. Bu tercih sebeplerinin bir kısmı senedle bir kısmı da metinle ilgilidir. Biz burada metinlere ait tercihleri zikredecek ve araştırmamız dışında kaldığı için, senede ait olanları ele almayacağız. Muhaddislerin zikrettikleri tercih sebeplerinden bir kısmi kullandıklarını teyit eden bir örnek bulamadığımız tamamen teorik mahiyettedirler. Tercih sebeplerinden diğer bir kısmı ise, muhaddislerin ihtisas alanının dışında olan ve fukahanın umum, husus vb. durumlarda olduğu gibi, ihtilafların çoğunu şer'î bir hüküm çıkarmada kullandıkları sebeplerdir. Bu tercih sebeplerinden bir kısmını aşağıda açıklayacağız.
a. İki hadisten biri Kur'an'a muhalif bulunurken, diğerinin Kur'ân-ı Kerîm'in zahirine muvafık düşmesi suretiyle kabule şayan olması. Örnek olarak, Hz, Peygamber:
"*Kim uyuyarak veya unutarak namazını kılamazsa, hatırladığında onu kılsın. Çünkü bu an, onun vaktidir*" buyurmuştur. Bu hadis, Hz. Peygamber'in bazı vakitlerde namaz kılmayı yasak ettiği hadisine ters düşmektedir. Ne var ki, birinci hadisi Kur'ân-ı Kerîm'den "*Namaza devam edin*" [438],
"*Rabbinizin mağfiretine koşun*" [439] vb. âyetlerler [440], zahirî anlamları itibariyle desteklemektedir.
b. İki hadisten sadece birinin başka bir sünnete uygun olması. Örnek olarak:

"*Nikâh, ancak velinin izni ile caizdir*" [441] hadisi,
"*Velinin dul kadın yanında bir izni söz konusu değildir*" rivayetine tercih edilir. Çünkü birinci hadisi Ebu Musa, Hz. Peygamber'den nakletmiştir ve onu Hz. Âişe'nin Resûlullah'tan rivayet ettiği:
"*Bir kadın herhangi bir yerde velisinin izni olmadan kendi kendini nikahlayacak olsa nikâhı batıldır*" [442] hadisi de teyit etmektedir [443].
c. İki hadisten biri ile hulefâ-i râşidînin amel etmiş olması. Bu durum söz konusu âyeti desteklemektedir. Nitekim bu sebeple, bayram tekbirlerinin yedi ve beş olduğunu nakleden kişinin rivayeti cenaze namazında olduğu gibi dört olduğunu söyleyen kişinin rivayetine tercih edilir. Çünkü birinci rivayet, Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in kendisiyle amel etmiş olmaları hasebiyle daha sahih ve onunla amel de daha doğrudur [444].
d. İki hadisten birinin Resûlullah'ın sözü, diğerinin ise fiili olması durumunda, sözü olan tercih edilir. Çünkü insanlar kavlî sünnetin hüccet oluşunda ihtilaf etmedikleri halde, fiilî sünnete uyma hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kavlî sünnetin hilafına, fiilî sünnet tek başına bir şeye delalet etmemesi sebebiyle ondan daha kuvvetli olamaz[445].
İbn Ömer'in, Hz. Peygamber'i küçük abdest bozarken yönü Şam ve arkası Kabe'ye dönük olduğu halde gördüğü rivayeti ile, önünü ve arkasını kıbleye dönmekten nehyeden hadisleri de bu türe örnek verebiliriz. Burada Hz. Peygamber'in sözlü olarak yasaklayışı İbn Ömer'in onu gördüğünü ifade eden rivayetten daha güçlüdür.
e. İki hadisten birinin kapsamında bulunan hükmün açıkça ifade edilmiş, diğer hadisin kapsamında bulunanın delaletinin ise kapalı olması. Şöyle ki:
"*Kırk koyunda bir koyun vardır*" [446] hadisini, çocuğun malî yükümlülüğü konusundaki:
"*Kalem üç kişiden: Uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğ çağına erişinceye kadar çocuktan... kaldırılmıştır*" [447] hadisine tercih etmek gerekir. Zira birinci hadis, malı bulunan kimseye zekâtın farz olduğu hususunda kesin bir delil olduğu halde; ikinci hadis, velisinin yönetiminde olması sebebiyle, çocuğun malından zekatın sakıt olacağını kesin olarak bildirmez. Bu durumda "çocuktan kalemin kaldırılması", onun ilahî emirlere muhatap olmayacağını ve mükellef tutulmayacağını ifade eder. Bu da söz konusu hadisi birinci rivayetle çelişir olmaktan çıkarır [448].
f. İhtilaflı iki hadisten birindeki hükmün bir sıfata, diğerinde ise bir isme bağlanmış olması. Örnek olarak, Hz. Peygamber'in:
"*Dinini değiştireni (İslâm'dan döneni) öldürün*" [449] hadisini, "*kadın ve çocukları öldürmeyi yasaklayan*" [450] hadisine tercih etmeyi verebiliriz. Çünkü din değiştirmek erkek-kadın herkeste bulunabilecek bir niteliktir. Bu sebeple bir illet gibi telakki edilir [451] ve hükümlerde etkili olur. Çocuk ve kadın gibi isimler ise böyle değildir.
g. İki hadisten birinin mutlak, diğerinin ise sebebe bağlı (mukayyed) olarak söylenmiş olması. Bu durumda, sebebe bağlı olarak söylenende tahsis alametleri görüleceği için, mutlak olan tercih edilir ve tahsis edileni buna tabi kılmak daha uygun olur. Bir önceki maddede verdiğimiz örneği bu tercih sebebi için de zikretmemiz mümkündür. Şöyle ki:
"Dinini değiştireni öldürünüz" hadisi, kadınları ve çocukları öldürmekten men eden hadise tercih edilir [452]. Çünkü ikinci rivayette kadın ve çocukların öldürülmesi yasağı, savaş sebebine bağlı kılınmıştır.
h. Hadler konusunda iki rivayet tearuz edip biri haddi ortadan kaldırıcı, diğeri ise gerektirici olduğunda ulema ihtilaf etmiştir. Bazı âlimler, bunlardan birinin diğerine tercih olunamayacağını söylerken, bazıları da "*Gücünüz yettikçe hadleri uygulamaktan uzak durun*" [453] hadisi gereğince haddi düşüren rivayetin, gerektirene tercih edileceğini söylemişlerdir.
Bu tercih sebebine hırsızlıkta nisab miktarını bildiren hadisler arasındaki ihtilafı örnek olarak vermek mümkündür. Nitekim, söz konusu hadislerin bir kısmında hırsızlığın nisabının, dinarın dörtte biri veya üç dirhem olduğu; bazısında ise, on dirhem olduğu beyan edilmektedir. Buna göre, haddi uygulamaktan uzak durmak amacıyla, söz konusu hadislerden "hırsızlığın en az miktarının on dirhem olduğunu bildiren rivayeti tercih etmek gerekir [454].
ı. İki hadisten birinde, diğerinde bulunmayan bir fazlalığın mevcut olması durumunda, ziyade bulunan tercih edilir. Çünkü güvenilir kişinin ziyadeli rivayeti makbuldür [455]. Bu nedenle, ezandaki ifadelerin tekrar edilmesine dair rivayet, onu tekrarsız okumaya dair rivayete tercih edilmiştir [456].
j. İki rivayetten birinde râviler ihtilaf, diğerinde ise ittifak etmemişlerse, ihtilaf edilmeyen, diğerine tercih edilir[457].
k. İki rivayetten birinin lafzında ıztırap bulunurken, diğerinde bulunmaması halinde, lafzı muztarib olmayan diğerine tercih edilir. Çünkü bu durum, râvinin hıfz ve zabtının kuvvetli veya zayıf olduğuna delalet eder. Buna, rükûda ve ondan kalkarken elleri kaldırma hususundaki İbn Ömer hadisi ile çelişen Berâ b. Âzib'in rivayet ettiği: "Hz. Peygamber namaza başlarken iki elini kulaklarına yakın şekilde kaldırır, sonra tekrar kaldırmazdı" hadisi örnek gösterilebilir. Bu ilavede ızdırap bulunması hasebiyle, İbn Ömer'in hadisini almak daha uygun görülmektedir [458].
Ayrıca muhaddisler, başka birçok tercih sebepleri zikretmişlerdir. Bunlardan bazıları hadisi anlama ve ondan şerî hüküm çıkarmadan kaynaklanan ihtilaflar olup, bize göre bunlar, muhaddislerle değil, fakihlerle ilgilidir. Bu tercih sebeplerinden bir kısmı şunlardır:
l. İki rivayetten birinin, hükmü üzerinde ittifak edilen benzeri başka bir rivayetin bulunması, diğeri hakkında ise böyle bir şeyin mevcut olmaması. Örnek olarak, "*Beş vesk (Araplar'da bir ağırlık ölçü birimi) hurmadan daha azından zekât gerekmediği*" [459] anlamındaki hadisin, "*yağmur suyu ile sulanan arazide öşür vardır*" [460] hadisine tercih edilmesi gösterilebilir. Çünkü, Hz. Peygamber'in "*gümüşte kırkta bir vardır*" [461] hadisine, hükmünde ittifak edilmiş olan "*gümüşün beş okkadan azında zekat yoktur*" [462] hadisi benzer teşkil etmektedir [463].
m. Hadislerden biri sahabenin itibarını zedeleyen bir duruma işaret ederken, diğerinde böyle bir ifadenin söz konusu olmaması. Örnek olarak, Küfe halkının rivayet ettiği, Hz. Peygamber'in namazda kahkaha ile gülen kişinin namazını ve abdestini iade etmesini emrettiğine dair hadis ile, Saffan b. Assâl'ın:
"*Resûlullah seferî olduğumuzda cenabet hali dışında büyük abdest bozmak, bevletmek, uyumaktan dolayı üç gün üç gece süresince mestlerimizi çıkarmamamızı emrediyordu*" [464] hadisi çelişmektedir. Ebu'l-Âliye'nin rivayet ettiği ashabın, Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılarken güldüklerine dair hadis, sahabenin itibarını zedelemektedir, ikinci rivayet ise, böyle bir anlam içermemektedir. Zira ashab bu tür davranışlardan uzaktır. Bu durumda içinde bu nevi ifadeler bulunmayan rivayet, diğerine tercih edilir [465].
Bu örnekteki ihtilafın hadisler arasındaki tearuzdan değil, fıkhî hüküm çıkarmaktan kaynaklandığı görülmektedir. Nitekim namazda kahkaha ile gülme hakkındaki söz konusu rivayeti, özel bir duruma hamletmek mümkündür. Bu da sahabenin durumunu zedelemez. Çünkü onlar da insandır ve diğer insanların başına gelen zaaf ve hatalar onlara da arız olur. Nitekim sahabeden Mâiz'in zina fiili bütün sahabeyi töhmet altında bırakmamıştır.
Müteanız hadisler arasındaki ihtilaf esasına değil, hadisi anlama ve ondan fıkhî hüküm çıkarma hususunda ortaya çıkan ihtilafa bağlı tercihlerden bazıları da şunlardır:
n. Hadislerden birinde râvinin açıklamasının yer alması. Abdullah b. Ömer'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği: "*Alış veriş yapan iki kişi birbirlerinden ayrılmadıkları sürece, yaptıkları alışverişte muhayerdirler*" [466] hadisi buna örnek gösterilebilir. Bundaki ayrılmaktan maksat bedenen ayrılmaktır. Râvi, bunu rivayet ettiğinde, "İbn Ömer'in alışverişi geçerli kılmak istediğinde biraz yürüyüp sonra eski yerine döndüğü" [467] açıklamasını da yapmıştır. Hadiseyi müşahede eden kişi olması hasebiyle, râvi hadisin anlamını başkalarından daha iyi bilmektedir [468].
Buradaki ihtilafın, ayrılmanın sözle mi yoksa bedenle mi olduğu tarzındaki hadisin yorumu ile ilgili olduğu görülmektedir. Râvinin açıklamalarını göz önünde tutan ve onları bağlayıcı sayan kişi, hadisteki ihtilaftan muradın, bedenlerin ayrılığı olduğunu anlar. Râvinin açıklamasına itibar etmeyen ise, hadisi sözle ayrılmaya hamleder. Her halükarda, bu örnekteki iki hadiste tearuz olmayıp, aksine ihtilafın, hadisin anlaşılması noktasında olduğu söylenebilir.
o. Kelimelerden birinin sözlük anlamının, iki hükümden birine delaleti dolayısı ile tercihte bulunma. Hz. Peygamber'in:
"*Cinsel organına dokunan erkek abdest alsın*" hadisi, lafız itibariyle mânası açık olup, lügat yönünden şehvet ilavesi olmaksızın, mücerred dokunmayı ifade etmektedir. Aslolan da lafza, farklı bir mâna vermeye işaret eden bir delil bulunmadıkça, sözlük anlamını vermektedir.
Bu örnekte de iki hadis arasında ihtilaf değil, lafzın anlamını tespitte ihtilaf bulunmaktadır. Şöyle ki; cinsel organa dokunmakla abdestin bozulacağını söyleyen kişilerden bir kısmı, şehvetle dokunmayı şart koşarken; diğerleri lügat mânasının delaleti ile istidlalde bulunarak, şehvet şartının gerekmediğini söylemişlerdir. Burada söz konusu hadis ile Talk b. Ali'nin "*O, sadece senden bir et parçasıdır*" [469] hadisi arasında herhangi "bir ihtilaf yoktur.
Fakihlerin zikrettiği daha başka birtakım tercih sebepleri de bulunmaktadır ki, pratikte bunların örneği bulunmayıp sadece bazı faraziyelerden oluşmaktadırlar. Ben bunların kullandıklarını teyit eden örnekler bulamadım. Ancak yine de durum açığa çıksın diye herhangi bir örnek zikretmeksizin ele almayı uygun gördüm. Bu tercih sebeplerinden bir kısmı şunlardır:
p. Ümmetin uygulamasının iki hadisten birine uygun düşmesi. Zira ümmetin bir hadisle amel edip, öteki ile etmemesi, onun sahih olması sebebiyle olabilir. Bu ihtimalden dolayı birinciyi diğerine tercih etmek gerekir [470].
r. İki hadisten biri herhangi bir takdire ihtiyaç bırakmayacak şekilde açık, diğeri ise ancak bazı kelimeler takdir etmek suretiyle anlaşılır

olması. Bu durumda birincisi tercih edilir. Çünkü ondan ne kastedildiği rivayetten açıkça anlaşılmaktadır. Diğerinde ise anlaşılması için yapılan kelime takdirinde yanılma ihtimali vardır [471].
s. İki rivayetten biri tahsis olunmuş olmakla beraber, diğerinde böyle bir durumun bulunmaması. Bu durumda tahsis olunmayan tercih edilir. Çünkü tahsis, lafzı zayıflatır ve ifadenin, söyleniş maksadına tam olarak delaletine mani olur. Âlimlerin büyük bir kısmına göre de tahsis edilmeyen rivayetin hilafına, tahsis edilen mâna mecaz olur. Dolayısıyla tahsis edilmeyen rivayet daha güçlüdür [472].
t. İki rivayetten birinde farzı ve yakın bilgi ile sabit olan suçsuzluğu gözetmenin bulunması. Bu durumda farzı ve yakın ilgi ile sabit olan suçsuzluğu gözeten rivayet diğerine tercih edilir [473].
u. İki rivayetten birinin harama, diğerinin ise mübahlığa işaret etmesi. Harama işaret eden rivayetin diğerine tercih edilip edilmeyeceğinde ihtilaf vardır [474].
v. İki rivayetten biri, İslâm'dan önceki şeriatların hükmüne muhalif iken, diğerinin muvafık olması. Bir görüşe göre önceki şeriatlara muvafık olan tercih edilir. Diğer bir görüşe göre ise, ikisi de aynı düzeydedir. Çünkü her ne kadar biri İslâm öncesi şeriatlara muvafık ise de, o, Resûlullah tarafından söylenmesinden sonra bizim için şeriat olmaktadır [475].
y. İki hadisten biri, aklın hükmüne uygun bir anlamı isbat ederken, diğerinin bu anlamı ortadan kaldırmış olması. Bu durumda birincisi tercih edilir. Çünkü biz, nefyeden ikinci rivayet ile daha önce elde ettiklerimizden başka herhangi bir şeyi elde etmediğimiz halde, isbat eden rivayet ile yeni birtakım şeyler elde ediyoruz. Bu durumda isbat eden rivayet, etmeyene tercih edilmelidir [476].
İhtilaflı hadislerin metni, dikkate alınarak yapılan tercihler bunlardır. Burada, konumuzu ilgilendirmediği için senedlere dayalı tercih sebeplerinden söz etmedik. İsteyen bunları ilgili kaynaklardan öğrenebilir [477].

IV. Hadis Metninin Tarihî Bilgilere Arzı

Hadiste, söz konusu edilen hadisenin meydana geldiği zamana delalet eden bir bilgi varsa ve bu bilgi de muhaddisin söz konusu olayın gerçek vakti ile ilgili bilgisine ters düşüyorsa; o, bu hadisin tümden sahih olmadığına hükmeder. Şayet râvilerden biri tarafından hadise ziyade yapılmış ve bunu hadisin diğer kısmından ayırmak mümkün ise, sadece söz konusu fazlalığın sahih olmadığına hükmeder.
Muhaddislerin tarihi, hadîslerin sahihlerini zayıflarından ayırmak için bir ölçü olarak kullanması, birçok örnekle teyit edilebilecek bir husustur. Buhârî, Müslim ve diğer tanınmış hadis kitaplarında bunun misalleri bulunabilir.
Biz şimdi muhaddislerin bu ölçüyü kullandıklarını ortaya koymak için, bu örneklerden bazılarını zikredeceğiz.
a. İbn Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Müslümanlar Ebu Süfyan'a ilgi göstermiyor ve onunla bir arada durmuyorlardı. Bunun üzerine Ebu Süfyan Hz. Peygamber'e gelerek:
"Ey Allah'ın elçisi! Sizden şu üç şeyi talep ediyorum" dedi. Hz. Peygamber:
"*Pekala*!" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Süfyan:
"Kızım Ümmü Habîbe Arab'ın en güzel kızıdır. Onu sana vereyim" dedi. Hz. Peygamber:
"*Pekiyi*" buyurdular.." [478].
Hadisçiler, bu hadisin metnini tarihi kullanmak suretiyle tenkit etmişlerdir. Şöyle ki; bilindiği üzere Ebu Süfyan Mekke'nin fethi esnasında müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe ile evlenmesi ise bundan çok daha önceye ait olup Habeşistan'a hicret günlerine tesadüf etmiş ve onun mehrini de Necaşi belirlemiştir. Bunun için, İbn Hazin bu rivayetin uydurma olduğunda hiçbir kuşkusunun olmadığını söylemiştir [479].
Bazı hadisçiler ise daha sonra beyan edeceğimiz üzere bu iki durumun arasını uygun düşmeyen tarzda uzlaştırma cihetine gitmişlerdir.
Şüphesiz tarih, hiçbir zaman insanı yanlışa düşürmeyen doğru bir ölçüdür. Ancak burada, hadisteki bilgilere muhalif tarihî malumatın kesin doğru olması gerekir. Tarihte vuku bulduğu kesin olmayan olaylara gelince, hadisin onlarla karşılaştırılması doğru değildir.
b. İkinci örnek ise Müslim'in Sahîh'inde yer alan ve Cabir b. Abdullah'ın Hz. Peygamber'in haccından söz eden rivayetidir. Söz konusu rivayette Hz. Peygamber'in kurban bayramı günü öğlen namazını Mekke'de kıldığı belirtilmektedir [480].
İbn Ömer hadisinde ise:
"Resûlullah'ın kurban bayram günü ziyaret tavafı yaptıktan sonra tekrar Mina'ya döndüğü ve öğlen namazını orada kıldığı" beyan edilmektedir [481].
Bu iki rivayet arasında açık bir çelişki söz konusudur. Büyük bir zorlama olmadıkça aralarını uzlaştırma mümkün olmayan bu ihtilafı tenkit eden İbn Hazm, bu iki rivayetten birinin kesin olarak uydurma olduğunu söylemektedir [482]. Fakat bu iki rivayetten hangisinin sahih, hangisinin uydurma olduğunu en iyi Allah bilir. Her ne kadar muhaddi si erden, haccı başından sonuna kadar anlatması dolayısı ile Cabir'in rivayetini tercih edenler varsa da bu, çok sağlam değildir. İleride bu konuda daha fazla bilgi verilecektir.
c. Hz, Peygamber'in Kabe'den alınarak Mi'raç için gece yolculuğuna çıkarıldığı (İsra) olayını anlatan rivayette yer alan Peygamber'e vahiy gelmezden önce bir gece kendileri Mescid-i Haram'da uyurken ona üç kişi geldi... "[483] tarzındaki ifade Buhârî ve Müslim'in eliştirildikleri rivayetlerdendir.
Bu rivayet, bütün müslümanlarca bilinen ve hiç kimsenin şüphe etmediği, "İsrânın Hz. Muhammed'in nübüvvetinden sonra olduğu tarzındaki" bilgiye ters düşmektedir ve bunun delilleri pek çoktur. Bunun için muhaddisler, kesin bilgi ile sabit olan tarihî malumata aykırı bu ifadelerden dolayı Buhârî ve Müslim'i eleştirmişler ve bu rivayetin râvisini yanılmakla itham etmişlerdir. İleride bu konuda geniş açıklama yapılacaktır.
d. Tirmizî ve diğer hadis kitaplarında yer alan bir rivayete göre, Hz. Peygamber Mekke'nin fethi günü Abdullah b, Revaha'nın okuduğu şu şiirle Mekke'ye girmiştir:
Ey kâfir çocukları! Onun yolundan çekilin. Bugün size, ona indirilen Kur'an gereğince öyle bir darbe indirebiliriz ki, bütün başları yerlerinden kaldırır ve dosta dostu unutturur.
Tirmizî rivayetin bu tarikten hasen, sahih ve garîb olduğunu söylemiş [484] ve Abdürrezzak'ın rivayet ettiği başka bir hadiste Hz. Peygamber'in önünde Ka'b b. Mâlik olduğu halde kaza umresi (umretü'1-kaza) amacıyla Mekke'ye girdiği haberine yer vermiştir. Bazı hadis âlimlerine göre bu haber daha doğrudur. Çünkü, Abdullah b. Revana Mu'te savaşında şehid edilmiştir. Kaza umresi ise bu savaştan sonra olmuştur [485].
Bu hadis hakkında İbn Kayyim şöyle demektedir:
Bu bir yanılgıdır; çünkü İbn Revana Mu'te savaşında şehid edilmiştir. Mu'te savaşı ise, Mekke'nin fethinden dört ay öncedir. Bu duruma göre, Hz. Peygamber'in huzurunda ancak İbn Revaha'nın şiiri okunmuş olabilir [486].
e. Buhârî'nin Ebu Vail'den rivayetine göre Mesrûk b. el-Ecda':
Bana Hz. Âişe'nin annesi Ümmü Rûman, İfk hadisini rivayet etti..." [487].
Ulemâdan birçoğu bunun apaçık bir hata olduğunu söylemiştir. Çünkü Ümmü Rûman, Hz. Peygamber zamanında vefat etmiş ve Resûlullah, onun kabrine inerek:
"*Kimin cennet hurilerinden bir kadına bakmak hoşuna giderse, buna baksın*" [488] buyurmuştur.
Öte yandan bazı âlimler:
"Mesrûk, Ümmü Rûman hayatta iken Medine'ye gelmiş ve ondan hadis almış olsaydı Resûllah'la karşılaşmış ve ondan da hadis dinlemiş olurdu. Halbuki o, Medine'ye Hz. Peygamber'in vefatından sonra gelmiştir [489]" demişlerdir.
Ancak İbn Hacer bu görüş sahiplerini, Ümmü Rûman'ın Hz. Peygamber devrinde öldüğü görüşleri dolayısıyla tenkit ederek, bu konuyu onlarla tartışmış ve Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin, râvilerinden birinin tek kalmış olmasına rağmen, sened yönünden daha sahih olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, öbür hadisin ise, râvilerinden birinin zayıf olması sebebiyle onun kadar kuvvetli olmadığını; bu konuyu Fethu'l-bâri'nin mukaddimesinde ve el-İsâbe'de izah ettiğini söylemiştir [490].
Burada İbn Hacer'in tercihi, senede ve râvilerin sağlamlığına dayanmaktadır. İbn Hacer el-İsâbe'de Ümmü Rûman'ın vefat tarihini İbn Sa'd, İbn Abdilber ve Vâkıdî gibi çeşitli tarihçilerden hicrî 4., 5. ve 6. yıl olarak nakletmektedir. Bana göre, eğer onların bu konudaki delilleri, daha önce geçen Ali b. Zeyd b. Ced'ân hadisi ise -ki o hafızasının iyi olmaması sebebiyle zayıf sayılmıştır- ve bundan daha güçlü bir rivayet yoksa İbn Hacer'in tercihini daha güçlü kabul etmek yerinde olur. Eğer onların elinde başka bir delil varsa ve bunu söz konusu rivayetin üstünlüğünü açıklamak için zikretmişler ise, bu durumda görüşlerinin doğru olma ihtimali vardır ve yanlışlık Buhâri'nin rivayet ettiği hadisin râvilerinden birinden kaynaklanmış olabilir. Yine de doğru olanı en iyi bilen Allah Teâlâ'dır.
İki rivayetten hangisi diğerine tercih edilmiş olursa olsun, bizi asıl ilgilendiren, bu ölçü esas alınarak söz konusu rivayete yöneltilen tenkit ve eleştirilerdir.

f. Bir başka örnek de İfk hadisinde yer alan Hz. Peygamber'in:
"*Ailem konusunda beni rahatsız eden bir kişi hakkında bana kim yardım eder?*" buyurduğu, Abdüleşhel oğullarına yakın olan Sa'd b. Muaz'ın ayağa kalkarak:
"Ey Allah'ın elçisi! Ona karşı sana ben yardım edeceğim" dediği..." [491] şeklindeki rivayettir.
İbn Kayyim bu durumun ilim sahibi birçok kişiye şüpheli geldiğini söylemiştir. Çünkü hiçbir ilim adamı, onun hicretin 5. yılında, Hz. Peygamber'in Benî Kureyza hakkındaki kararım müteakip öldüğüne karşı çıkmamıştır. İfk olayı ise cumhura göre hicretin 6. yılında meydana gelmiş olan Benî Mustalik gazvesinde vuku bulmuştur [492].
Bu probleme çeşitli şekillerde cevap verilmiştir.
Buhârî'nin, Musa b. Ukbe'den hikaye ettiğine göre, Benî Mustalik savaşı, hicretin 4. yılında meydana gelmiştir. Vâkıdiye göre ise, söz konusu gazve hicretin 5. yılında vuku bulmuş, Benî Kureyza ve Hendek savaşları da bundan sonradır.
Kadı İsmail b. İshak'a göre ise, bu konuda tarihçiler ihtilaf etmektedirler. Tercihe şayan olan, Benî Mustalik gazvesinin Hendek savaşından önce olmasıdır. Bu durumda herhangi bir problem kalmamaktadır. Ancak ulema bunun tersi kanaata sahiptirler. Nitekim ifk hadisesinde de bunun hilafına delalet eden bir ifade bulunmaktadır. Şöyle ki; Hz. Âişe olayın hicab âyeti indikten sonraya ait olduğunu söylemektedir. Hicab âyeti ise, Hz. Zeyneb bnt. Cahş hakkında nazil olmuştur. Bu esnada Zeyneb, Hz. Peygamber'in nikâhı altında idi. Resûlullah ona Âişe hakkında sormuştu. Tarihçilere göre Hz. Peygamber'in Zeyneb'le evlenmesi hicretin 5. senesinin Zilkade ayında olmuştur. Bu duruma göre de Musa b. Ukbe'nin görüşü doğru olamaz [493].
Muhammed b; İshak, Benî Mustalik gazvesinin hicretin altıncı yılında ve Hendek savaşından sonra olduğunu belirterek İfk hadisesini de bu sene içinde zikretmektedir. Ancak o, bu hadisi -Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Âişe senediyle rivayet ederek şöyle demektedir; "Useyd b. el-Hudayr kalkarak 'Ona karşı sana ben yardım ederim' dedi ve Sa'd b. Ubade'yi alıkoydu. Sa'd b. Muaz'ı ise hiç zikretmedi."
İbn Hazm'a göre kesin doğru olan budur ve diğer rivayette Sa'd b. Muaz'ın zikredilmesi bir yanılgıdır. Zira Sa'd b. Muaz'ın Benî Kureyza'nın fethi sonrası vefat ettiği kesindir. Bu ise hicretin 4. senesinin Zilkade ayının sonuna rastlamaktadır. Benî Mustalik gazvesi ise, hicretin 6. yılının Şaban ayında, Sa'd'ın ölümünden bir yıl sekiz ay sonra vaki olmuştur. Bu duruma göre, adı geçen iki kişi arasındaki karşılıklı konuşma, Benî Mustalik gazvesinden döndükten elli günden daha fazla bir süre sonra cereyan etmiştir.
İbn Kayyim kendi kanaatini:
"Bence doğru olan Hendek savaşının hicretin 5. yılında olduğudur [494]" şeklinde belirtmektedir.
Bu uzun nakillerden, hadisçilerin bu hadisi sadece metin yönünden bazı tenkidlere tabi tuttukları ortaya çıkmaktadır. Bütün bu tenkidler de hadisin metnini tarihî bilgilere arzetme esasına dayanmaktadır.
g. Hayber halkından cizyenin kaldırıldığına dair mektupla ilgili rivayet. Yahudiler, Hz. Peygamber'e ait olduğunu ileri sürdükleri bir mektubun bulunduğunu ve o mektupta Resûlullah'ın kendilerinden sorumluluk, zorla emir altına girme ve cizye vermeyi kaldırdığı bildirildiğini iddia ettiler. Bu habere şahit olarak Sa'd b. Muaz, Muaviye b. Ebu Süfyan ve başkalarını gösterdiler [495]. Yahudilerin bu mektubu ilk olarak İbn Cerîr et-Taberî zamanında ayrıca Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Teymiyye zamanında ortaya çıkardıkları [496] görülüyor. İslâm âlimleri bu haberi her asırda tenkit ederek zayıf ve uydurma olduğunu beyan etmişlerdir. Bunu metne bakarak tenkit edenlerden biri de İbn Kayyim'dir. Onun tenkidlerinden bir kısmı şunlardır;
1. Bu mektupta Sa'd b. Muaz'ın şahidliğinden söz edilmektedir. Halbuki o bundan daha önce ve Hendek savaşında ölmüştür.
2. Onda "Muaviye b. Süfyan şu şekilde yazdı" denilmektedir. Halbuki Muaviye, Mekke'nin fethi esnasında müslüman olmuş olup serbest bırakılanlardandır.
3. Cizye âyeti o sıralarda henüz indirilmemiş olması dolayısıyla ne sahabe, ne de Araplar onu bilmiyorlardı. Cizye âyeti Tebuk savaşından sonra nazil olmuş olup Hz. Peygamber onu ilk olarak Necran hıristiyanları ile Yemen yahudilerine uygulamıştır; Medine yahu dil erinden ise cizye alınmamıştır. Çünkü onlar bu âyet nazil olmadan önce Hz. Peygamber'le anlaşma yapmışlardı; sonra onlardan bir kısmı öldürüldü. Kalanlar ise Hayber ve Şam'a sürgün edildiler. Hayberliler Hz. Peygamber'le cizye farz kılınmadan önce anlaşma yapmışlardı. Cizye âyeti nazil olunca, mevcut durum olduğu gibi devam ettirildi ve cizye daha önceden anlaşma yapılmayanlara uygulandı. Bundan dolayı da Hayberlilerle ilgili haber hakkında şüphe bulunmaktadır.
4. Söz konusu belgede "Yahudilerden ek vergi ve angaryanın kaldırılıdığı" ifade edilmektedir. Halbuki bu zamanda onlardan alınan ne angarya, ne de ek vergi alınması söz konusu idi.
5. Hz.. Peygamber onlara bağlayıcı bir taahhüdde bulunmamıştır, aksine "Dilediğiniz şekilde size davranacağız" demiştir. Resûlullah'ın, ehl-i zimmet için bağlayıcı ve devamlı olan cizyeyi kaldırıp sonra da onlar hakkında bağlayıcı ve devamlı bir eman tanımaması mümkün değildir.
6. Bu tür haberlerin nakli için pek çok sebep söz konusudur. Buna rağmen nasıl oluyor da böyle bir olayı sahabe, tabiîn ve sünneti nakleden hadis âlimleri habersiz oluyorlar ve bu olayın bilgisi ve nakli sadece Yahudilere kalıyor?
7. Eğer bu haber doğru olmuş olsaydı, ona muhalefet etmede bütün ashab, tabiîn ve fakihler birleşmezdi. "Hayberlilere cizye farz değildir" diyen hiçbir sahabe olmadığı gibi, tabiîn ve fakihlerden de herhangi biri yoktur" [497].
Bunlar İbn Kayyim'in bu metinle ilgili tenkidlerin bir kısmıdır. O, bunları söz konusu metni esas alarak ve tarihî bilgilerle Hayberlileri çevreleyen şartları kullanarak yapmıştır. İbn Kayyim'in bu tenkidi objektif olup, ona karşı bu rivayetin sahih olduğunu iddia eden hiç kimsenin bir hüccet veya aklî delil getirmesi mümkün değildir.
h. Enes b. Mâlik'ten şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Hz. Peygamber Tebuk savaşından döndüğünde onu Sa'd b. Muaz el-Ensârî karşıladı. Hz. Peygamber onunla musafaha ettikten sonra ona:
"Ellerinin kazandığı bu şey nedir?" diye sordu. Ya Resûlullah! Taşı küreğe vuruyorum [498] ve onunla kazandığımı aileme harcıyorum, diye cevap verdi. Enes'e göre Hz. Peygamber onun elini öperek:
"*Bu, cehennemin ebediyyen dokunmayacağı bir eldir*" buyurmuştur [499].
İbnü'l-Cevzî bu hadisin uydurma olduğunu açıklamak için tarihî bilgileri kullanarak şöyle demiştir:
"Bu, uydurma bir hadis olup onu uyduran da tarih bilgisi yönünden son derece cahil birisidir. Zira Sa'd b. Muaz, Tebuk savaşında hayatta değildi. Çünkü o, Hendek savaşında kendisine bir ok isabet etmesi dolayısı ile Benî Kureyza savaşından sonra ölmüştü. Benî Kureyza savaşı, hicretin beşinci senesinde, Tebuk savaşı ise 9. yılında olmuştu..." [500]. Söz konusu garîb metne yöneltilen bu tenkidin, yerinde olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Hz. Peygamber'in ashaptan birinin elini öpmesi, tuhaf bir durum olup bu hadis dışında başka bir rivayette de böyle bir şey ondan naklolunmamıştır. Madem ki böyle bir olay olmamıştır, Öyleyse hiçbir kimsenin Resûlullah, bir sahabînin elini öptü demesi mümkün değildir.
k. Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evlenmesi hakkındaki rivayette şöyle dediği nakledilmektedir: "...Sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"*Ey Ebu Bekir! Allah Teâlâ bana, sana dost olmamı emretti*". Ebu Bekir'in üç kızı vardı ve onları Hz. Peygamber'e teklif etti de Resûlullah, Hz. Âişe'yi kastederek "*Allah bununla evlenmemi emretti*" buyurdu ve onunla evlendi" [501].
Bu hadisin metnini doğru tarihî bilgilere arzettiğimizde, rivayetin sahih olmadığını görüyoruz. Şöyle ki:
Söz konusu rivayette Hz. Ebu Bekir'in üç kızı olduğu ifade edilmektedir. İbnü'I-Cevzî bu hususa dikkat çekerek onu tenkit eder ve:
"Bu rivayeti uyduran ne kadar ilimden nasipsizmiş!" der. Çünkü Hz. Peygamber Âişe ile Mekke'de iken evlenmişti ve bu esnada Ebu Bekir'in üç kızı bulunmamaktaydı. Sadece Esma ve Âişe vardı. Ebu Bekir'in Ümmü Gülsüm adındaki kızı, onun vefatından sonra dünyaya gelmiştir [502].
İbnü'l-Cevzi'nin söyledikleri doğrudur. Zira Ebu Bekir, hamile olan hanımı Habîbe'yi bir rivayete göre ise Harice b. Zeyd el-Ensârî'nin kızı Fahite'yi geride bırakarak vefat etmiştir. Daha sonra Ümmü Gülsüm dünyaya gelmiş, büyüyüp ergenlik çağına geldiğinde onunla, önce Talha b. Ubeydullah, kısa bir müddet sonra da Abdurrahman b. Abdullah el-Mahzumî evlenmişler ve her ikisinden de çocuğu olmuştur. Ümmü Gülsüm'ün kız kardeşi Hz. Âişe'den rivayetleri bulunmaktadır [503]. İbn Hacer onu böyle tanıtmaktadır.
Sahih ve gayr-i sahih hadis kitaplarını kapsayan bu çeşit tenkidler, araştırıcı için bu ölçünün önemini ve rivayetleri tenkitteki etkisini ortaya koymaktadır. Nitekim muhaddislerin hadisleri çeşitli şekillerde tenkit ederken uygulamaları da bunu teyit etmektedir. Görüldüğü üzere, bu ölçünün sonuçları doğru, sahih ve güvenilirdir. Bu ölçünün kullanılmasında gözönünde bulundurulacak yegane şart, özellikle hadisin senedinin sahih olması durumunda, hadiste yer alan anlama aykırı tarihî bilgilerin sahih ve sabit olmasıdır.
Dolayısı ile tenkidçi, hadisi red veya sahihliğine hükmetme noktasında acele etmemeli, aksine bu konuda araştırma ve incelemeyi derinleştirmeli, bir hadisle ilgili olarak yazılanların tümünü mütalaa etmeli, sonra da kendi düşünce ve aklını kullanmalıdır. Bundan sonra, eğer isabet ederse iki ecir, hata ederse elinden gelen bütün gayreti ve araştırmayı ortaya koyduğu sürece içtihadının karşılığı bir ecir vardır. [504]

V. Hadisin Lafzı Ve Mânasının Bozuk Olması

Hadisin lafız ve anlamının, peygamberler, özellikle de Resûlullah tarafından söylenmeyecek tarzda bozuk olması, -bu ifadenin zayıf ve alelade olmasından veya Hz. Peygamber'in emrettiği veya yasakladığı türden olmayan bir işe delalet etmesi, ya da insanın duyu ve tecrübelerinin onun yanlış olduğunu göstermesi... gibi nübüvvet makamının kendisinden uzak olduğu bir mânayı içermesi sebebiyle olabilir- hadisin sahih olmadığının ölçülerinden biridir. Bu durum, hadisin bir peygamberin söylemeyeceği türden lafızlar, emredip yasaklaması mümkün olmayan ve duyu ve tecrübelere aykırı hükümler içermek gibi nübüvvet makamına yakışmayan hususlar taşıması sebebiyle olabilir. Böyle bir durumda mânanın bozuk ve akla uzak olması, lafzın bozukluğundan daha önceliklidir. Zira râvi Hz. Peygamber'in sözlerini lafzında tasarrufta bulunarak, söylemek istediği mânayı asgarî ifade edecek ve Resûlullah'ın sözlerine uygun düşecek şekilde kendine ait kelimeler kullanarak manen rivayet edebilir. Bu durumda ravinin ifadesi bozuk veya Araplar tarafından kullanılmayan yabancı bir kelime kullanmış ise, hadisin lafzında bozukluk meydana gelmiş olur. Bu gibi hallerde, anlam bozuk olmadıkça söz konusu hadisin sahih olmadığına hükmetmeyiz. Şu halde bu ölçü de hadisin mânası ve bununla ilgili hususlar ön plana çıkmaktadır. İster güzel ve süslü bir lafızla, isterse bozuk ve yanlış sözlerle ifade edilmiş olsun, Resûlullah'ın ifade kasdetmesi mümkün olmayan bir mâna içeren herhangi bir rivayet ona nispet edilemez ve uydurma olduğuna hükmedilir.
Burada metni anlam bakımından incelemenin asıl olduğunda şüphe yoktur. Lafzın bozukluğu ise, söz konusu rivayetin sahih olmadığı hususunda mânaya bakışı destekleyen ikinci bir delil ve yardımcı bir unsurdan başka bir şey değildir.
Muhaddislerin, bu ölçüyü kullanarak tenkit ettikleri hadislerin sayısı gerçekten çoktur. Bunların örnekleri Mevzuat kitaplarında bol miktarda bulunmaktadır. Bu nevi rivayetler, aynı zamanda çoğunlukla isnad cihetinden de zayıf olup, aralarında isnadı sahih denilebilecek olan da bulunmamaktadır. Aksine, böylesi rivayetlerin senedleri de zayıf olup hâvilerinin çoğu yalancı ve hadis uydurucularıdır. Bu rivayetlerin râvileri hakkında söylenebilecek en iyimser söz, "hadis uydurmakla itham olunmuşlardır" ifadesidir.
Madem ki bu ölçü, hadislerin mücerred olarak lafız ve ibarelerine bakmaktan daha çok, mâna ve delaletini göz önünde bulundurmaktadır; öyleyse muhaddisler senedi sahih hadisler içinde, sadece mânası münker olanı bulamıyorlar mı, yoksa bu ölçü, isnadı sahih olanlarda kullanılmamakta ve sadece isnadı zayıf olan hadislerle sınırlı mı kalmaktadır?
Bu konuda araştırdığını örneklerin çoğunda muhaddislerin ekseriyetinin, hadisin senedinin sahih olması halinde bu ölçüyü kullanmadıklarını tespit ettim. Muhaddislerin, el-Berîd hadisini [505] değerlendirirken ihtilafa düşmeleri bunu teyit etmektedir. Nitekim onlardan bir kısmı bu hadisin sahih veya hasen olduğuna hükmederken, diğerleri zayıf veya uydurma olduğunu söylemektedirler. Söz konusu hadisi zikretmeden önce, bu kapsama giren genel bir kuralı ifade etmemiz yerinde olacaktır:
İbn Kayyim'e göre, içinde yüzü güzel olanların zikredilip övüldüğü, onlara bakmanın veya onları istihdam etmenin emredildiği, yahut da onların cehenneme girmeyeceklerini ifade eden bütün rivayetler yalan, uydurma ye iftiradır [506]. Bu tür rivayetlere örnek olarak şunlar gösterilebilir:
a. Güzel yüzlü ve siyah gözlüleri size tavsiye ederim. Çünkü Allah, güzel yüze cehennemde azap etmekten haya eder [507].
b. Güzel yüze bakmak ibadettir [508].
c. Yeşillik, akan su ve güzel yüz olmak üzere üç şeye bakmak göze kuvvet verir [509].
d. "Bana postacı gönderdiğinizde, adı ve yüzü güzel olanı gönderin". İbn Kayyım, bu hadisin senedinde Ömer b. Râşid'in yer aldığını, İbn Hibban'ın onun "hadis uyduran biri olduğunu" söylediğini, Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzi'nin ise, bu hadisi el-Mevzûât'ında zikrettiğini" kaydetmektedir [510].
Bu sonuncu örnek daha önce sözünü ettiğimiz "el-Berîd hadisi"dir. Bunun senedinde yer alan Ömer b. Raşid'i İbn Hibban hadis uydurmakla itham etmekte ve hakkında:
"O, mevzu haberleri güvenilir râvilerden rivayet edenlerdendir. Onun adını kitaplarda, sadece tenkit amacıyla zikretmek ve hadisini ibret gayesiyle yazmak caizdir" [511] demekte, bu rivayeti de İbn Hacer'in yaptığı gibi [512] zayıf olarak nitelendirmektedir.
Buna rağmen Heysemî bu hadisin sahih, Münavî ise hasen olduğunu [513] ileri sürmekte, Suyûtî ise, inancıma göre bu hadis hasen-sahihtir, onun senedlerini bir cüzde topladım, demektedir [514].
Her ne kadar içlerinde kendisi ile ihticac olunamayacak kadar zayıf olanlar yanında, Ömer b. Raşid gibi sika râviler adına hadis uyduran yalancılar bulunuyorsa da, bu hadisin sahih veya hasen olduğunu söyleyenler onun değişik tariklerden gelmesine itibar etmişlerdir. Halbuki onlar, hadisin metnini tetkik edecek olsalardı, söz konusu rivayetin hüccet olarak kullanılamayacak derecede zayıf senetlerinin bulunduğu, ayrıca metninin de uydurma olduğuna hükmetme hususunda da tereddüde düşmezlerdi, Muhaddislerin bu tutumu, söz konusu ölçüyü kullanma hususundaki ihmallerini ve bizzat bu hadisi tenkit ederken sözü edilen ölçünün gücünü ve etkisini kavramadıklarını ortaya koyar. Suyûtî'nin böyle bir hadisi sahih görmesi garîb karşılanmamalıdır. Çünkü onun eserlerinde bu nevi birçok rivayete sahih hükmü verdiği bilinmektedir. Onun senede gösterdiği ilgiyi metne göstermemesi, el-Leâliü'l-masnûa isimli kitabının birçok yerinde İbnü'l-Cevzî ile ilgili tenkitlerinde açıkça görülmektedir.
Bu hadis konusunda sözü uzatmamızın amacı, onun sahih olup olmadığını tespit değildir. Aksine amacımız, hadisin metninde akla aykırı hususlar bulunmasına ve senedi de zayıf olmasına rağmen, muhaddislerin, metindeki bu duruma bakmadan, senedi erinin çokluğuna dayanarak, onun hakkında hüküm vermiş olduklarını ortaya koymaktır.
Muhaddisler "el-Berîd hadisini" değerlendirirken ihtilafa düştükleri gibi, daha önce zikrettiğimiz "size güzel yüzlüleri tavsiye ederim", "güzel yüze bakmak ibadettir" gibi diğer hadisleri değerlendirirken de ihtilafa düşmüşlerdir. Çünkü bu anlamların akla aykırı olduğu el-Berîd hadisinden daha açık bir şekilde görülmektedir. Şöyle ki; bunları tevil mümkün değilken, Gazzâlî'nin dediği gibi, bir ölçüde yüz güzelliğini kilo ve boy arasındaki dengeye, uzuvların birbirine uygunluğuna ve yüzün fıtraten bakmaktan hoşlanacağı şekilde güzel yaratılmış olmasına hamletmek veya sevimliliğe ve sempatik olmaya yorumlamak mümkündür [515]. Bu yorumlar, her ne kadar akıl dışı görünüyorsa da, hadisin anlam bozukluğunu hafifletir mahiyettedir. Halbuki diğer hadisler akla aykırı oldukları gibi, herhangi bir şekilde yorumlanmaları mümkün değildir.
e. "Dört şey dört şeyden doymaz:
Kadın erkekten, yer yağmurdan, göz bakmaktan ve kulak duymaktan." [516]
f. Eğer pirinç bir adam olsaydı, ağırbaşlı olurdu. O, kendisini yiyen bütün açları doyurur." [517]
g. "Horoza sövmeyin, zira o benim arkadaşımdır. İnsanoğlu onun sesindeki sırrı bilseydi, onun tüyünü ve etini altın karşılığı satın alırdı." [518]
Böyle bir sözü, insanların bilgisi, anlayışı, hatta aklı en kıt olanının dahi söylemesi mümkün değilken, Allah'ın elçisi nasıl söylemiş olabilir? Onu bu tür ithamlardan tenzih ederiz. Bu, İslâm'a ve onun elçisine düşman olan birinin uydurduğu anlamsız bir sözdür.
İnsanların alay ettiği bu nevi saçma sapan rivayetlerden bir kısmı da aşağıda zikredeceğimiz muayyen bir şeyi yemeye teşvik eden, onun hastalıkları iyileştirdiği, hatta sıkıntıları giderdiği iddia edilen hadislerdir.
h. "Cebrail bana cennetten bir tatlı getirdi. Onu yediğimde bana kırk kişide mevcut olan cinsel güç verildi." [519]
k. "Patlıcan yenildiği amaca göre etki eder. Patlıcan bütün hastalıklara şifadır, dedi." [520]
l. "Size mercimek yemeği tavsiye ederim. Çünkü o, kalbi incelten, göz yaşını artıran mübarek bir yiyecektir. Onu yediği için yetmiş peygamber yüceltilmiştir." [521]
Abdullah b. Mübarek'e bu son rivayet sorulduğunda şöyle demiştir:
Mercimekte en fazla bulunan şey yahudi şehvetidir. Yetmiş peygamber bir tarafa, eğer onun sayesinde bir peygamber yüceltilmiş olsaydı o bütün hastalıklara şifa olurdu. Halbuki Allah Teâlâ, onun çok da değerli olmadığını bildirmiş soğan ve sarımsakla bir tutmuş ve onu kudret helvası ve bıldırcın kuşuna tercih edeni kınamıştır [522].
İnsanların duyu, tecrübe ve akıllarına aykırı mânalar içermesi sebebiyle âlimlerin Resûlullah'a nisbetini reddetmede tereddüt etmedikleri ve Hz. Peygamber'in asla söylemiş olamayacağı hadislerden bazıları da şunlardır:
m. "Misvak kullanmak kişinin düzgün konuşmasını artırır" [523].
n. "Bir dağın yerinden kaydığnını duyduğunuzda kabul edin fakat bir kişinin huyunun değiştiğini duyduğunuzda kabul etmeyin. Zira kişi ancak yaratıldığı üzere hareket eder." [524]
o. "Balık yemek, haset duygusunu giderir" [525].
Bu rivayetleri değerlendirecek olursak; hiç bir kimse, misvak kullanmanın, insanın konuşma kabiliyetini zayıflatmayacağı gibi, güçlendirmeyeceğinden de şüphe etmez. Nitekim Sağanî de bu rivayet aynı mânada değerlendirmiş ve onun açık bir uydurma olduğunu söylemiştir [526]. Doğrusu da budur. Zira misvak kullanma, dişleri kirlerden korur. Misvakın güzel konuşma kabiliyeti ile hiçbir ilgisi yoktur. Zira konuşma kabiliyeti, insanın aklı, kişiliği ve Allah'ın ona verdiği konuşma gücü ile alâkalı bir husustur.
İkinci hadis, insanın fıtratında bulunan huyların değişmeyeceğini vurgulamaktadır. Buna göre, huylar üzerinde insanın iradesi söz konusu değil, ve insan onlara göre hareket etmeye mecburdur. Halbuki her şey Allah'ın kudreti dahilinde olmakla beraber, insana huylarını bir halden

başka bir hale değiştirme gücü vermiştir. Bu, her birimizin kendi şahsında hissettiği bir durumdur. Nitekim Elbânî söz konusu hadisle ilgili yorumunda şöyle demektedir:
"... Bu hadiste cebir kokmakta; müslümanın ahlâkını değiştiremeyeceği için, onu güzelleştiremeyeceği anlaşılmaktadır. Öyleyse, "Ben ahlâkı güzel olan için cennetin en üst mertebesinde bir eve kefilim" hadisinde olduğu gibi, ahlâkı güzelleştirmeyi teşvik eden hadislerin ne anlamı vardır?" [527].
Balık hadisine gelince, onun uydurma olduğu mânasından açıkça anlaşılmaktadır. Zira balık yemenin hased duygusunu giderdiğini iddia etmiş herhangi bir kimse bugüne kadar görülmemiştir. Nitekim balık yiyen nice insan vardır ki çoğunda hased duygusu devam etmektedir. İbnü'1-Cevzî de bu rivayeti mevzuatına alarak onunla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:
"Bu rivayet, ne senedi, ne de mânası itibariyle hiçbir değer taşımaz. Hadisin aslı "*O, hasedi giderir*" şeklinde olmalıdır. Ancak râvi bunu karıştırarak yanlış bir şekilde tefsir etmiştir. Haddi zatında balık hasedi falan gidermez." [528].
Lafzı bozuk, mânası yanlış ve insanın kabul edemeyeceği daha nice rivayetler vardır. Bu nevi rivayetlerin bir kısmı meşhur ve bazı kitaplarda yazilagelmiştir. Bunların uydurma olduğuna dair alâmetler biraz düşünen, onları tenkit ve araştırma noktasında akıl ve fikir yürüten insan için açıktır. Bu tür rivayetlerden bazıları şunlardır:
ö. Ubey b. Ka'b'dan rivayet edilen Kur'an'ın faziletine dair meşhur hadiste:
"...Kim el-A'raf sûresini okursa, Allah onunla İblis arasında bir perde koyar. Kim el-Enfal sûresini okursa, ben ona şefaatçi, şahid ve onu münafıklıktan koruyucu olurum. Kim Yunus sûresini okursa, ona Hz. Yunus'a inanan ve inanmayan, Firavun'la beraber boğulan kişilerin adedinin on misli sevap yazılır. Kim Hûd sûresini okursa ona Nuh'a inanan ve inanmayanların sayısının on misli sevap yazılır.." [529] denilmektedir. Söz konusu rivayette, Kur'an'daki sıraya göre, başından sonuna kadar bütün sûrelerin faziletleri bu şekilde tek tek açıklanmaktadır. Halbuki Kur'an'ın bu tertibi Hz. Peygamber'in vefatından sonra yapılmıştır.
Bu rivayeti uyduran da bu durumu itiraf ederek şöyle demektedir:
"İnsanların Kur'an'la daha çok meşgul olmaları sağlamak amacıyla bu hadisi uydurdum." [530]
İbnü'l-Cevzî bu rivayeti şöyle değerlendirmektedir:
Sûrelerin faziletleri ile ilgili hadis kesin olarak uydurmadır... Zira her bir sure ona münasip sevap, Hz. Peygamber'in ifadesine uygun düşmeyen bir tarzda son derece bozuk bir ifade ile zikredilmektedir [531].
Bu rivayeti uyduran kişinin kendi itirafına rağmen Sa'lebî, Vâkıdî gibi bazı müfessirler, Kur'an'ı tefsir ederken her sûrenin başında onunla ilgili faziletleri zikretmişlerdir. Zemahşerî ise, bunların sûrenin sonunda zikretmiştir [532]. Bu nevi hadislerin tefsir ve diğer kitaplarda yer alması tehlikeli bir durumdur. Ne yazık ki müslümanlar, böyle bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu müfessirlerin bu nevi haberlere kitaplarında yer vermeleri, hadis ilmindeki bilgisizlikleri dolayısı ile bir ölçüde mazur görülebilir. Ancak aynı zamanda bir muhaddis olan İbn Kesîr rivayet tefsirlerinin en meşhurlarından olan eserinde zayıf, uydurma ve israiliyyat türünden birtakım rivayetlere yer vermiştir. İşin daha garip olanı ise söz konusu muhaddisin kitaplarında sahih veya zayıflık durumlarına temas etmeksizin istidlal amacıyla bu nevi hadislere yer vermiş olmasıdır.
p. Bir rivayette Hz. Osman'ın, Resûlullah'a:
"*Gökler ve yerin anahtarları O'na aittir*" [533] âyetinin tefsirini sorduğu, Hz. Peygamber'in de:
"*Bana onu hiç kimse sormadı, onun tefsiri şu şekildedir: "Allah'tan başka ilah yoktur; O, büyüktür, O'na hamdeder, O'nu tenzih eder ve O'ndan istiğfarda bulunurum..." Onu okuyanın ilk kazancı İblis ve askerlerinden korunması, ikincisi cennette ona bol miktarda servetin verilmesi, üçüncüsü cennette derecesinin yükseltilmesi, dördüncüsü Allah'ın onu hurilerle evlendirmesi, beşincisi ona, kabul edilmiş hac ve umre sevabı verilmesidir. Eğer bu kişi o gün ölürse, şehit olur"* [534] buyurduğu rivayet edilmiştir.
İbnü'l-Cevzî bu hadisi şöyle eleştirmiştir:
Bu hadis, Resûlullah'ın nübüvvetine yakışmayan nadir uydurmalardan biridir. Çünkü onun, böylesi lafzı bozuk ve mânası akla aykırı sözler söylemesi mümkün değildir. [535] Anlayış ve doğru düşünme kabiliyeti olan herkesin açıkça anlayacağı üzere, İbnü'l-Cevzi'nin bu değerlendirmesi son derece doğrudur.
r. Beli isimlerle dua eden kişiye Allah'ın karşılık vereceğini bildiren şu rivayet:
Ey Allah'ım sen ölmeyen diri...tükenmeyen cömert, uzak olmayan yakın..., sözünden dönmeyen vefalı..., yadırganmayan maruf..., emir altına alınmayan tek..., görülmeyen perdelenmiş, yok olmayan sürekli, yıpranmayan ebedî, benzetilmeyen tek, karşı konulmayan güçlüsün... Kim uyumadan önce bunlarla dua ederse Allah azze ve celle bunlardan herbir harf karşılığında ona, yüzleri güneş ve aydan daha güzel olan ruhanilerden yedi yüz bin melek gönderir..." [536]
Bu bozuk ifadeler sebebiyle İbnü'l-Cevzî bu rivayetin uydurma olduğuna hükmederek şöyle demektedir:
Bu rivayet, Resûlullah'a nispet edilen bir uydurmadır. Onun değişik rivayetlerinde Hz. Peygamber'in benzerini söylemesi mümkün olmayan bozuk sözler ve Cenab-ı Hakk'ın tenzih edilmesi gereken isimler bulunmaktadır [537].
Bozuk kelime ve mânalar gibi bir rivayette anlamı bilinmeyen lafızların bulunması da onun Resûlullah'a ait olmadığını gösterir. Zira bu nevi lafızlar, Arapça olmadığı gibi Araplar'ın kullandığı kelimeler de değildir. Bu sebeple bir rivayette bu nevi kelimelerin bulunması, onun uydurma olduğuna hükmetmek için yeterli bir delil teşkil etmektedir. Buna bir örnek olarak şu rivayet gösterilebilir:
Ali el-Karî kelimesinin, mânası bilinmeyen bir kelime olduğunu, bu sebeple onu şifa amacıyla okuyup üflemenin haram olacağını, söyleyenin küfre gireceği bir küfür kelimesi olma ihtimalinin bulunduğunu ifade ederek [538] şöyle demiştir:
İbn Hacer, minberde hutbe okurken dahi onu yazanı görse, azarlardı [539].
Bu nevi hadislerin metinlerinde bulunan lafız ve mâna bozukluğundan hareketle, onların asılsız olduğuna hükmetmenin doğru bir metot olduğunda şüphe yoktur. Her ne kadar daha önce zikrettiğimiz gibi, muhaddislerin birçoğu, bu ölçüyü senedi sahih hadislere uygulamayıp, daha ziyade senedleri zayıf hadislere tatbik etmişlerse de, ben bu ölçünün de senedleri sahih de olsa bozuk ifade taşıyan bütün hadislere tatbik edilmesi kanaatindeyim. Zira metinlere ve onların tenkidine gösterilen ihtimam, senedlere ve onların illetlerine gösterilen ihtimamdan daha az önemli ve etkili değildir. [540]

VI. Hadisin Dinî Esas Ve Kesin Kaidelere Aykırı Olması

Hadisin dinî esas ve kesin kaidelere veya kanun koyucunun gözettiği ve insanların zihinlerine yerleştirdiği telakkilere aykırı olması, onun sahih olmadığına ve dolayısıyla Resûlullah'a nispet edilemeyeceğine delil teşkil eder. Çünkü dinî kaide ve hükümlerin arasında bir ahengin bulunmasını senedi sahih olsa bile hiçbir haberin zedelemesi, nakzetmesi ve şaibe altında bırakması mümkün değildir.
Söz konusu ettiğimiz bu kesin kaidelerden biri de daha önce ifade ettiğimiz kişinin yalnızca kendi nefsinden sorumlu olacağı ve başkasının işlediği bir suçla sorumlu tutulup muahaze edilemeyeceği esasıdır. İşte bu ölçüye dayanarak hadisçiler aşağıdaki hadislerin uydurma olduğuna hükmetmişlerdir.
a- "Zina yolu ile doğan kişi, babası ve çocuğu cennete giremez." [541] Bu rivayet Kur'an ve sünnette mevcut olan birçok nasdan anlaşılmakta olan dinî esaslara aykırı düşmektedir. Nitekim bu rivayetin uydurma olduğuna hükmedenlerden biri olan İbnü'l-Cevzî daha önce de geçtiği üzere şöyle demektedir:
Zina yoluyla doğan kişinin günahı nedir ki cennete girmesin? Bu gibi hadisler dinî esaslara aykırı düşmektedirler[542].
b- "Herhangi bir kimse zina eder de daha sonra onu terk etmeyip devamlı yaparsa mutlaka ailesinden biri o musibete uğrar" [543] rivayeti.
Bu hadis de dinî esaslara aykırıdır. Çünkü bir kimsenin ettiği zinanın cezası olarak ailesinden birinin zina etmesi gerekmez. O takdirde cezanın, günahı işlememiş olan kadına yansıması söz konusu olacaktır. Nitekim bu hususa dikkat etmiş olan Elbânî, hadisin uydurma olduğunu söyleyerek şöyle demiştir:
Bu hadisin asılsız olduğunu gösteren bir husus da zina eden bir kimsenin eşinin başına böyle bir musibetin geleceğini bildirmesidir. Bu, Kur'an'da buyurulan "*bir insanın ancak kendi fiilinin karşılığını bulacağı*" [544] tarzındaki kesin esasa ters düştüğü için batıldır [545]. Bu örnek söz konusu ölçüye göre amel etmenin gerekliliğini tekit eden bir başka misaldir. Ve buna göre çeşitli âyet ve hadislerle sabit olan şer'î esaslara ters düşen her hadis reddolunur.
İslâm dininin temellendirdiği esaslardan biri de, getirmiş olduğu hükümlerde mutedil oluşudur. Bu hükümlerden bir başkası ise sevap ve azabın verilmesidir. Nitekim "sevabın, ameline göredir" [546] hadisi gereğince her iyi amele uygun bir mükafaat olduğu gibi, her günaha da denk bir azap olacaktır. İşte bu esasa dayanarak, az bir iyilik olmaktan öte geçemeyen bazı ameller için büyük mükafatlar içeren birçok hadisin uydurma olduğuna hükmedilmiştir. Öte yandan büyük günah ve haram türünden olmayan, aksine yerine getirmeyenin o denli bir azaba duçar

olması mümkün olmayan, olsa olsa sünneti terkten ibaret olan bir fiili işleyen kimselere çetin bir azap ihtiva eden rivayetlerle ilgili olarak da aynı şey yapılmıştır. Aksi halde farzla sünneti terk etmek arasında bir fark kalmazdı. Nitekim bu iki çeşit amelin karşılıklarının aynı olduğunu söyleyen herhangi bir İslâm âlimi de olmamıştır.
Bu dinî esasa aykırı düşen hadislerden bazıları şunlardır:
c- "Kim cuma günü her rekatında on Fatiha ve Felak suresi okuyarak dört rekat kuşluk namazı kılarsa Allah ondan gece ve gündüzün belasını defeder. Beni hak din ile gönderen Allah'a andolsun ki, bu kimseye İbrahim, Musa, Yahya ve İsa'nın sevabı kadar sevap yazılır. Onun yolu kesilmez, malı çalınmaz" [547].
Ücretle iş arasındaki münasebeti düzenleyen denklik esasına aykırı olduğu için bu abartılan kabul etmek ve onaylamak mümkün değildir. Zira dört rekat namazın o peygamberlerin ve hatta sadece birinin sevabına veya namazına denk olmasını akıl asla kabul etmez. Nitekim bu esasa dayanan İbnü'l-Cevzî de "İki rekat namaz kılan bir kimsenin Musa ve İsa'nın sevabını kazanacağı nasıl düşünülebilir?" diyerek bu hadisin uydurma olduğuna hükmetmiştir [548]. İbnü'l-Cevzî müezzinlerin mükafatı ile ilgili olarak rivayet edilen benzeri bir hadis için de "Amellerin karşılığı ile ilgili ne kötü bir uydurmadır bu... Müezzine şehit ve hacı sevabı nasıl söz konusu olabilir?" [549] diyerek tenkitte bulunmuştur.
d- "Kim lâ ilahe illallah derse, Allah o ifadeden yetmiş bin dili bulunan, her dilinde yetmiş bin lügati olan ve onun için Allah'tan af dileyen bir kuş yaratır..." [550] hadisi.
Mükafatta daha önceki hadis gibi mübalağa taşıyan bu hadis ve benzerleri için İbn Kayyım şöyle demektedir: "Bu gibi son derece aşırı mükafaatları içeren rivayetleri uyduran kimseler ya son derece ahmak ve cahildirler veya böylesi sözleri Resûlullah'a nisbet etmek suretiyle onu gözden düşürmek isteyen bir zındıktırlar" [551].
İbn Kayyim bu görüşünde haklıdır. Zira "Hz. Âişe'ye mükafaatın ameline göredir" diyen bir peygamber, kendisine böyle bir söz nisbet edilmekten uzak olmalıdır.
e- "Sarıkla kılınan namaz on bin sevap kazandırır" [552].
Daha önce zikrettiğimiz basit bir amele karşılık bir miktarının dahi hak edilmediği büyük bir mükafaat va'deden rivayetlerden biri olan bu haberin Suyûtî, İbn Arrak, İbn Hacer, Sehavî, Menufî ve Ali el-Karî mevzu olduğuna hükmetmişlerdir. Elbânî ise şöyle demektedir:
Bana göre bu rivayetin uydurma olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü Cenab-ı Allah, amelleri doğru bir ölçek ile değerlendirecektir. Binaenaleyh, sarıkla kılınan bir namaz için cemaatle kılınan namazın mükafatının kat kat fazlasının verilmesi makul değildir. Kaldı ki sarıkla namaz kılmak ile cemaatle namaz kılmanın dinî hükümleri arasında büyük bir fark vardır. Zira namazda sarık sarmak olsa olsa müstehap olabilir hatta ibadet değil, bir âdet sünneti olması daha doğrudur [553].
Ayrıca bu rivayet şu lafız ile de naklolunmuştur:
"Sarıkla kılınan bir namaz sarıksız kılınan yirmi beş namaza denktir. Sarıklı kılınan bir cuma namazı da sarıksız kılınan yetmiş cumaya bedeldir. Melekler cumaya sarıklı olarak katılırlar ve güneş batıncaya kadar sarıklı kimseler için Allah'tan af dilerler' [554]. Suyûtî, Zeylü'l-ehâdîsü'l-mevzûa adlı eserinde bu rivayetin uydurma olduğuna hükmetmiştir. Ne var ki aynı Suyûtî uydurma hadise yer vermeyeceğini va'detmiş olmasına rağmen bir dikkatsizlik sonucu olarak bu hadisi el-Câmiu's-sagîr adlı eserine de almıştır. Nitekim İbn Hacer basit bir amel için aklı selimin kabul etmeyeceği tarzda mübalağalı bir mükafat öngördüğü için bu rivayetin uydurma olduğuna hükmetmiş ve metinde bu durum söz konusu olmasaydı senedinde yalancılıkla itham edilen biri olmadığı için zayıf olduğunu söylemekle yetineceğini ifade etmiştir [555]. Elbânî de bu görüştedir
Senedinde yalancılıkla itham edilen biri olmamakla birlikte, Allah bilinen ölçülere aykırı düşecek şekilde mübalağalı olduğu için bir rivayetin uydurma olduğuna dair verilen bu hüküm söz konusu ölçünün değerini, hadisçilerin onu ne denli önemsediklerini ve senedinde önemli bir problem bulunmayan metinleri de içine alacak şekilde kullandıklarını ortaya koymaktadır. Binaenaleyh, bu ölçü senedi son derece zayıf olan hadislere münhasır değildir. Bu sebeple bir öncekinden daha önemli ve kıymetli bir ölçüdür.
Buraya kadar basit bir amel karşılığında aşırı mükafat va'dedilmesine dair örnekler verdik. Şimdi de yine küçük bazı hatalara karşılık aşırı ceza öngören bazı örnekler zikredelim,
f- "Kim bu dünyada bıyığını uzatırsa Allah kıyamet gününde onun pişmanlığını uzun eder ve bıyığındaki her kıla karşılık ona yetmiş tane şeytan musallat kılar. Eğer o kimse o hal üzere ölecek olursa duası kabul olmaz ve üzerine rahmet inmez..." [556].
Bir bıyık uzatma bu derece bir azabı gerektirebilir mi? Şüphesiz bu denli bir mübalağa rivayetin sahih olmadığına yeterli bir delil teşkil eder. Nitekim bu durum İbnü'l-Cevzî'nin onunla ilgili olarak şu tenkidi yapmasına sebep olmuştur:
"Bu rivayet uydurma olduğu çok açık olan haberlerden biridir. Onu uyduran kimse eğer bir ahmak veya ilimden nasipsiz bir kimse olmasaydı, bıyık uzatmanın olsa olsa sünnete muhalefet olacağını, bunun da o denli bir azapla tehdide uygun düşmeyeceğini bilirdi".
g- "Bir dirhem faiz yiyen kimse, otuz altı kez zina etmiş gibi olur..." [557]. Bu rivayet bir öncekinden daha beterdir. Zira zina, topluma verdiği zararlardan ötürü en büyük günahlardan biridir. Faiz ise büyük bir günah olmasına rağmen, ona bulaşana belli bir ceza tayin edilmemiştir. Bir dirhem faizle bir zina arasında bile bir denklik söz konusu olmamasına rağmen otuz altı zina ile bir dirhem faiz arasında nasıl bir denklik olabilir? Veya başka bir rivayette olduğu gibi, faiz yiyen kimse nasıl olur da annesi ile zina eden kişi gibi olabilir? [558] İbnü'l-Cevzî'nin Mevzuatında bu ve benzeri hadislerle ilgili olarak söylediği şu sözler gayet yerindedir:
Bilin ki bu rivayetler sahih değildirler. Zira günahların karşılığı verdikleri zararlarla ölçülür. Zina ise nesebi bozar ve mirası hakkı olmayana yöneltir. Zina bir yasağı çiğnemekten öteye geçmeyen bir haram lokma yemenin doğurmadığı kötü sonuçları doğurur. Dolayısıyla bu rivayetin sahih olmasına imkan yoktur [559].
İslâmiyetin teşvik ettiği şeylerden biri de hayırlı işleri istemek ve kötü fiillerden uzak durmaktır. Dolayısıyla kişi haklı olduğu sürede içinde hiçbir kimseye karşı bir korku hissi duymaz. Zira ölüm ve hayat Allah'ın elindedir. Şerefsizce ve zulüm içinde yaşamaktansa Allah yolunda şehit olmak daha evladır, Bir müslümanın dininden anlayıp inandığı işte bu doğrultudadır. Bu sebeple eğer kötü ve şerli olsa bile hayatı sevmeyi teşvik eden veya nefse ölümden uzak durma hırsından dolayı cihattan geri kalmayı emreden bir rivayet ile karşılaşılacak olursa tereddütsüz onun uydurma olduğuna hükmedilir. Şu rivayetler bu tür haberlere örnek olarak zikredilebilirler:
h- "Kuyruk ol, baş olma" [560].
Zalim bir devlet başkanına karşı hakkı açıkça söylemeyi emreden Resûlullah böyle bir söz söylemiş olabilir mi? Bu rivayetin dinî esaslara ve toplumca bilinen İslâmî kavramlara aykırı olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Elbânî onunla ilgili olarak şöyle demektedir:
Bana göre bu rivayetin aslı yoktur. O, dilimin tutulduğu, kalbimin sıhhatine meyletmediği bir rivayet, hatta dinden anladığımız, önemli işlere teşvik ve azimeti tercihe prensibine aykırıdır [561].
ı- "Ölümün değil, şer de olsa hayatın tercihini..." [562] rivayeti.
Bu rivayette şerli dahi olsa hayatı ölüme tercih etme söz konusudur. Oysa Hz. Peygamber Allah'tan kendisi için hayırlı ise hayatı, ölüm hayırlı ise ölümü istemiştir. Şerli olmasına rağmen hayatı istemek şüphesiz ki, bu ümmetin Allah'ın kitabı ve Resûlullah'ın hadislerinden anladıkları dine aykırı bir tutumdur. Nitekim İbn Hacer bu rivayetle ilgili olarak şöyle demiştir:
"Bu rivayet, mânası itibariyle doğru değildir. Zira hayrı, şerrinden fazla olan kimse için ölmek daha hayırlıdır. "Ömrü uzayıp ameli güzel olana ne mutlu. Ömrü uzadığı halde emeli kötü olana da ne yazık!..." mealindeki hadis ile "*İnkar edenler sanmasınlar ki kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onların önceki günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz*..." [563] âyetinden anlaşılan da budur [564].
Dinimizin sık sık üzerinde durduğu esaslardan biri de insanın Allah'a yaklaşması ve ondan uzaklaşmamasını sağlayan gerçek ölçünün ona iman ve salih amel olmasıdır. Dolayısıyla eğer kişi Allah'a inanmıyorsa ne ırk, ne renk, ne meslek ve ne de soyu onu Allah'a yakın veya uzak kılmaz. Tıpkı "... *ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki, Allah yanında en değerli ve en üstün olanınız O'ndan en çok korkanmızdır*" [565] âyetinde buyurulduğu gibi yukarıdaki ölçüye göre renk, ırk vb. hususları esas alarak kişiyi Allah'a yakın veya uzak gösteren bir rivayetle karşılaştığımız zaman derhal onun uydurma olduğuna hükmeder, Resûlullah'a ait olmadığına karar veririz. Hadisçiler bu ölçü ve esasa dayanarak onlarca hadisin uydurma olduğuna hükmetmişlerdir. Aşağıda bunlara birkaç örnek ile muhaddislerin onlara ilişkin yorumlarını zikredeceğiz.
i- "Bağışlanmış biriyle yemek yiyen kimse bağışlanır" [566] rivayeti.
İbn Hacer bu rivayetin yalan ve uydurma olduğunu söylerken Sehâvî'nin zikrettiğine göre bir başkası da; müslümanlarla beraber kafir ve münafıkların yemek yiyebileceğini ileri sürerek bu rivayetin mânasının mutlak olarak sahih olamayacağını söylemiştir. Ali el-Karî ise şöyle demiştir:
Kafirlerin günahlarının bağışlanmamış olduğunda şüphe yoktur [567]. Resûlullah ile birlikte münafık ve kafirler de yemek yemişler, bu sebeple onların bağışlanmış olduklarını iddia eden hiçbir âlim çıkmamıştır. Hz. Peygamber'in münafık ve kafirler için af dilemesinin bile onların bağışlanmalarını sağlamadığına göre bu rivayetin uydurma olduğu ve Allah'ın bir kimseyi bağışlaması için öncelikle iman ve salih ameli şart

koşan dinî esasa aykırılığı kesinleşmiş olur.
k- "Beni Sudanlılardan uzak tutun. Zira onlar ancak mideleri ve cinsellikleri için yaşarlar" [568] rivayeti.
İbn Kayyim Habeşlileri, Sudanlıları Türk ve Memlükler'i zemmeden bütün hadislerien uydurma olduğunu söylemiştir [569].
Herhangi bir toplumun bütün olarak zemmedildiği bu gibi rivayetler, ifade ettiğimiz dinî esasa aykırı olup Resûlullah'ın onu söylemiş olması mümkün değildir. Elbânî bu rivayetle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:
Özet olarak bu isnad zayıf olup hüccet teşkil etmez. Metne gelince, onun uydurma olduğundan asla şüphe etmem. İbnü'l-Cevzî onu Mevzûât'ında zikretmekle son derece isabetli davranmıştır. Suyutî'nin yaptığı ise metne ve onun taşıdığı dine aykırı mânaya bakmaksızın, sened üzerinde çakılıp kalmaktan ibaret olmuştur. Zira dinin diğer milletlerde olduğu gibi, içlerinde pek çok namuslu ve dindar kimsenin bulunması mümkün olan Sudan toplumunu bir bütün olarak aşağılaması akla nasıl sığabilir? Irkdaşlarına karşı bu denli genel bir aşağılamanın yapıldığı kendisine ulaşan gayrı müslim bir Sudanlının İslâmiyet'e karşı tutumunun ne olacağı ortadadır [570].
l- "Arab'ın adaletine Türk'ün zulmü tercih edilir" [571] rivayeti.
Ali el-Kârî adaletli kimseler insanların en iyisi, zalimlerin asıllarının ise bozuk olmasına rağmen, bir milletin zulmünü öbürünün adaletinden üstün tutan bu sözün zahiri itibariyle küfür olduğunu söyler [572]. Bu değerlendirme doğrudur. Zira adaletli davranan kimse daima övülür; zalim ise tamamiyle bunun zıddıdır. Söz konusu rivayete gelince bu, Türkler'in zulmünü övmekte, onu Arab'ın adaletinden daha üstün görmektedir. Bu bir ırk üstünlüğüdür. İslâmiyet bunu kabul etmez. Nasıl etsin ki, bunda zulmün övülmesi söz konusudur. Bu rivayette iki husus bir arada bulunmaktadır. Bunların biri zulmü övme, diğeri ise bir ırkı öbüründen üstün tutmadır. Bu hususların her biri bu rivayetin uydurma olduğuna hükmetmek için yeterlidir.
Dinimizin esaslarından biri de sadece Allah'a ibadet etmek, onu yarattıklarından herhangi birine benzemekten tenzih etmektir. Bu tartışmasız bir husustur. Binaenaleyh bu esasa aykırı düşen herhangi bir rivayet isnadı ne kadar sahih olursa olsun, reddedilir. Nitekim hadisçiler bu ölçüyü esas alarak tevhide aykırı düşen veya Allah'ı herhangi bir yaratılmışa benzetmeyi ifade eden içlerinde aşağıdakilerinde bulunduğu birçok rivayeti reddetmişlerdir:
m- "Cin, insan, şeytan ve melekler yaratıldıkları günden tek saf olarak tekrar dirilecekleri güne kadar asla Allah'ı kuşatamazlar." [573] rivayeti.
İbnü'l-Cevzî, Resûlullah'ın Allah'ın zatının münezzeh olduğu teşbih ve cisimlendirme suretiyle onu tazim etmeyi ifade eden bu rivayeti söylemiş olamayacağını kaydetmektedir [574].
n- "Allah her cuma gecesi altı yüz bin melekle beraber dünyaya inen nurdan bir kürsü üstüne oturur. Önünde, üzerinde Hz. Peygamber'in ümmetinden Allah'ı görmeyi, bunun keyfiyet ve suretini kabul edenlerin isimlerinin bulunduğu kırmızı yakuttan bir levha vardır. Onlarla meleklere karşı övünür..." [575] rivayeti.
İbnü'l-Cevzî bu rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:
"Bu rivayet uydurmadır. Allah onu uydurana lanet etsin, asla rahmet etmesin. O, Müşebbihe'nin en alçağı, itikadı en bozuk olanıdır. Zannımca o, bu nevi görüşlerini hiçbir âlimle birlikte olmamış müşebbihe sapıklarından başka hiçbir kimseye açıklamış olmamalıdır" [576].
o- "Resûlullah Allah'ı rüyasında ayakları zarif, altın ayakkabılar içinde yüzünde altından bir ben bulunduğu halde, olgun, güzel bir genç suretinde gördü" [577] rivayeti.
Ebu Abdurrahman en-Nesâî:
"Hadis ravilerinden biri olan Mervan kim oluyor ki, Allah hakkında bu şekilde konuşuyor?" derken, Ahmed b. Hanbel bu rivayetin münker olduğunu söylemektedir [578].
ö- "Sizden biriniz bir taş hakkında hüsnü zanda bulunacak olsa, Allah ona karşılığını verir" [579] rivayeti.
İbn Teymiyye bu rivayetin uydurma olduğunu söylerken, İbn Kayyim bunun taşlardan menfaat uman putperestlerin sözü olduğunu ifade etmiştir [580].
Zikretmiş bulunduğumuz bu misallerle İslâm inancına muhalif olan rivayetleri tenkit etmede bu ölçüye baş vurmanın önemini ifade etmiş olduk. Yaratıcı'yı yaratılana benzetme veya Allah'a şirk koşma ve taşların bir yarar sağlayacağına inanmaya delalet eden bu rivayetler, İslâmiyet'in en önemli özelliği olan tevhid ve Allah'ı ona yakışmayan şeylerden tenzih etme esasıyla çatışmaktadır. Nitekim ulemanın onunla ilgili olarak vermiş oldukları hüküm bu ölçünün, senedin sıhhat veya zayıflığına bakılmaksızın metne tatbik edilmesinin önemini teyit etmektedir. Çünkü bazan metni incelemek suretiyle bir hadis hakkında hüküm vermek onun ravi ve senetlerini incelemekten çok daha önemli olmaktadır. Nitekim hadisçiler birçok yerde bu hususu vurgulamaktadırlar.
Dinî esaslara diğer metinlerden çıkan ve kendilerine itimat edilen şu hüküm ve kaideleri de ilave etmek; bu nevi hüküm ve kaidelere aykırı anlam taşıyan rivayetlerin ise sahih olmadığına hükmetmek gerekir. Şu rivayetler buna örnek olarak zikredilebilir:
p- "Kim hacceder de kabrimi ziyaret etmezse bana cefa etmiş olur." [581]
Bu hadisin uydurma olduğunu ifade eden Elbânî şöyle demektedir:
Resûlullah'a eziyet etmek eğer küfür değilse, mutlaka büyük günahlardandır. Buna göre onu ziyaret etmeyen kimse büyük günah işlemiş olur. Bu ise Hz. Peyganıber'i ziyaretin de hac gibi farz olmasını gerektirir. Oysa hiçbir müslüman bunu iddia etmemektedir. Zira onu ziyaret etmek her ne kadar bir ibadet ise de, ulema nezdiride müstehaptan öte bir hüküm taşımaz. Hâl böyle olduğuna göre onun kabrini ziyaret etmeyen kimse nasıl olur da Resûlullah'a cefa etmiş, ondan yüz çevirmiş olabilir? İşle bu hususlar dikkate alındığında bu rivayetin uydurma olduğu ortaya çıkar [582].
r- "Kim Ramazan'ın son cumasında bir farz namazı kaza ederse, bu onun yetmiş seneye kadar kılmadığı bütün namazları karşılar." [583]
Ali el-Kârî, herhangi bir ibadetin yıllarca kılınmayan namazların yerini tutmayacağı hususundaki icmaa zıt olduğu gerekçesiyle bu rivayetin kesinlikle batıl bir söz olduğunu söylemiştir [584].
s- "Sû-i zan ederek insanlardan korununuz" [585].
Bu rivayet dinimizde birçok delille sabit olan insanlara sû-i zanda bulunulmaması gerektiği ve bazı zanların günah olduğu hükmüne aykırıdır. Dolayısıyla onun uydurma olduğuna hükmetmek son derece tabiîdir. Nitekim Elbânî bu rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:
Bana göre bu rivayet münkerdir. Zira müslümanlara, kardeşlerine sû-i zanda bulunmamalarını emreden Hz. Peygamber'in birçok hadisine aykırı düşmektedir. Buhari ve başkalarının rivayet ettiği "Zandan sakınınız. Çünkü zan, sözlerin en yalan olanıdır..." [586] Anlamındaki hadis de bunlardan biridir. Sonra bu batıl esasa göre insanlara muamele etmek de mümkün değildir [587].
Söz konusu bu ölçüye dayanarak sahih olmadığına hükmedilen onlarca haberin küçük bir bölümden ibarettir. Bu rivayetlerin her birini benzeri diğerleri için bir delil yaptım. Çünkü dinin esas ve kuralları pek çoktur. Bize düşen bu ölçüyü pek çok hadise teşmil ederek dikkatli bir şekilde uygulamaktır. Ta ki hadis kitapları onlara arız olan, Resûlullah'ın söylemekten veya mânasını kasdetmekten berî olduğu vehim ve uydurmalardan temizlenebilsinler.[588]

VII. Hadisin Münker Veya Muhal Bir Şeyi İçermesi

Burada muhal ile, Allah'ın gücüne nisbetle imkânsız olan değil, bizzat kendisi ve insan açısından imkânsız olan şey kastedilmektedir. Nitekim münker ile de Peygamber Efendimiz'in veya diğer herhangi bir peygamberin işlemesi çirkin görülen şey murad edilmiştir. Çünkü onlardaki Allah inancı herhangi bir peygambere çirkin bir şeyi nispet etmeye engel teşkil eder. Ayrıca bu kavram, insan tabiatının ve akl-ı âliminin yadırgadığı, Allah'ın koyduğu kurallar ve hükümlerden çıkardıkları kanaat veya hayatları boyunca tecrübe edip öğrendikleri şeyleri de içermektedir. Bu hususlar, kainatta tecelli eden kudret ve azametini tanımaları için semavât ve yerin yaratılışı üzerinde düşünülmesini emreden Allah'ın, insanlara lütfedip öğretmesiyle elde edilmiştir.
Hiç şüphe yok ki herhangi bir hadiste münker veya muhal bir durumun bulunması onun uydurma olduğuna hükmetmek için yeterlidir ve Hz. Peygamber'in böyle bir sözü söylemiş olması asla mümkün değildir.
Bu ölçüyü kullanma sırasında dikkat edilmesi gereken husus, mucizelerin de bu kural kapsamına giriyor olmasıdır. Çünkü mucize, Allah'ın peygamber vasıtasıyla yarattığı olağanüstü şeydir. Mucizeler, benzer ölçüleri ve gücü bakımından muhal şeyler olarak kabul edilirlerse de, Allah'ın gücüne nisbetle olağan şeylerdir. Dolayısıyla sahih bir senetle sabit olduğu takdirde bu ölçüyü mucizelerle ilgili hadislere tatbik etmemek gerekir.
Keza, Allah'ın herhangi bir velisi vasıtasıyla yarattığı olağanüstü şeylerden oluşan kerametler de gerçekten sabit iseler bu ölçünün dışında kalırlar. Burada özellikle "sabit" kelimesini kullanışımızın sebebi, mucize veya kerametin sabit olması için, ilgili rivayetin âhâd yolla gelmesinin yeterli olmaması, aksine onu yalan ve iftira üzerinde anlaşmaları mümkün olmayan büyük bir topluluğun rivayet etmesinin gerekli olmasıdır.

Sadece bir şahsın rivayet ettiği ve yeterli sayıya başka ravilerin o rivayete iştirak etmediği olağanüstü bir olayı haber veren bir rivayet ise, kabul edilmez. Çünkü mucizenin bir özelliği, insanlara aktarılması ve peygamberlik iddiasında bulunan kişinin doğruluğuna delil olması için, geniş bir topluluğun gözü önünde cereyan etmesidir. İlende "Hz. Ali için güneşin geri döndürülmesi" hadisini söz konusu ettiğimiz zaman gerekli açıklamayı yapacağımız için burada sözü uzatmayacağız.
Bu ölçü kapsamına giren rivayetlerden bazıları şunlardır:
a- "Rabbimiz nedendir ya Resûlallah?" denildiğinde yerden ve gökten değildir. Allah önce bir at yarattı, sonra onu koşturdu, at terledi. Allah kendini işte o terden yarattı." [589] rivayeti.
Bu rivayet kendi içinde muhal bir durum içermektedir. Zira Allah kendi kendisinin yaratıcısı olarak takdim edilmektedir. Bu, son derece anlamsız ve hezeyan bir ifadedir. Çünkü halik sıfatına sahip olan Allah'ın yaratılması ve onu kimin yarattığını sormak aklen caiz değildir. Böyle bir sual kendi içinde tutarsız olduğu gibi, böyle bir soruya cevap vermeye kalkışmak Allah'a karşı en büyük saygısızlık ve son derece büyük bir hezeyan taşımaktadır. Zira Yüce Allah'ı yaratılmış bir varlık; hem de bir at terinden yaratılan bir varlık olarak göstermektedir.
Bu rivayetin ihtiva ettiği bu muhal durum, onun uydurma olması için yeterli bir sebeptir. Hadisçiler de bu hususu teyit etmektedirler. Nitekim İbnü'l-Cevzî [590], Suyûtî [591], İbn Arak [592] ve diğer bazı âlimler aynı gerekçe ile bu rivayetin uydurma olduğuna hükmetmişlerdir. İbnü'l-Cevzî bu rivayeti tenkit sadedinde şöyle demektedir:
Bu uydurma olduğunda şüphe edilmeyen bir rivayettir. Böyle bir rivayeti hiçbir müslüman kabul edemez. Bu, uydurma hadislerin ifadesi en kötü ve bozuk olanlarındandır. Çünkü muhaldir. Zira yaratıcı olan Allah kendi kendini yaratmaz. Bu durumda böyle bir rivayetin ravilerini dikkate almaya hiç de gerek yoktur. Çünkü muhal olan bir rivayet eğer güvenilir kimselerden gelecek olursa, yanıldıkları ileri sürülerek rivayetleri reddedilir. Netice olarak, akla ve dinî esaslara aykırı olduğu görülen her rivayetin uydurma olduğu bilinmelidir." [593].
b- "Rabbimi kırmızı bir deve üzerinde gördüm. Üzerinde bir izar [594] vardı. Bağışladım, affettim... diyordu" [595] rivayeti.
Bu rivayet, içerik olarak bir öncekine yakın bir haberdir. Çünkü Cenab-ı Allah'ı deveye binen, izar giyen bir varlık gibi takdim etmektedir. Kur'an'ın "Allah'ın benzeri hiçbir şey yoktur" tarzındaki hükmüne aykırı olduğu için Allah hakkında böyle bir rivayet muhaldir. Nitekim İbnü'l-Cevzî şu sözleriyle bu hususu teyit etmiştir:
"Bu, muhal olduğunda hiç kimsenin şüphe etmediği bir rivayettir. Onun muhal olduğunu tespit için ravilerine bakılmasına gerek bile yoktur. Çünkü farz-ı muhal güvenilir kimseler bu haberi rivayet etmiş olsalar bile reddedilir. Zira Resûlullah'ın Allah'tan O'nun hakkında muhal olan şeylerle bahsetmesi mümkün değildir..." [596].
c- "Dünya bir kaya üstünde, o da bir öküzün boynuzu üzerindedir. Öküz boynuzunu hareket ettirdiği zaman kaya kımıldar ve yer sallanır ki buna da deprem denir" [597] rivayeti.
Bu rivayet apaçık bir uydurma ve kesin olarak da muhaldir. Çünkü bu kadar geniş dünyayı bir öküzün boynuzu üzerine koymuştur. Acaba dünyayı taşıyan bu öküzün büyüklüğü ne kadardır? İbn Kayyim bu rivayetin uydurma olduğuna hükmettikten ve onun batıl olduğuna dair açık delillerin bulunduğu haberlere bir örnek gösterdikten sonra şöyle demektedir:
"Tuhaf olan, kitapların böylesi hezeyanlarla doldurulmuş olmasıdır" [598].
d- "Dokuz melek her gün güneşe kar atmakla görevlendirilmiştir. Eğer böyle olmasaydı, güneş dokunduğu her şeyi yakardı" [599] rivayeti.
Elbânî bu rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:
Senedi son derece zayıf olmasının yanında, ben bu rivayetin metninin uydurma olduğundan şüphe etmiyorum. Çünkü bu sözde risalet nurunu aksettiren bir anlam bulunmamaktadır. Bu, aksine israiliyyata daha çok benzemektedir. Ayrıca astronomide bilinen şu gerçeğe muhalif olması da onun zayıf bir rivayet olduğunu teyit etmektedir:
Güneşin yeryüzündeki nesneleri yakmamasının sebebi, dünyamızdan yaklaşık yüz elli milyon kilometre olarak bilinen uzaklığıdır. Talib es-Sabum İlmü'l-felek adlı kitabında bu hususu ifade etmiştir [600].
e- Muhal şeylerden biri de birçok rivayette yer alan bazı hayalî şahsiyetler olup:
"İvec b. Unuk vardır. Uzunluğu 3333,3 ziradır. Nuh, boğulmaktan korktuğu zaman, ona "beni kucağında taşı" dedi. Su onun topkularına ulaşmadı. Denize girdiğinde ancak beline ulaştı..." [601] rivayeti buna örnektir.
Hame b. Elhim ve Züreyb b. Bersemla [602] bu hususta örnek teşkil eder. Muhal şeyler taşıdığı, akıl ve realiteye de uymadığı için bu gibi rivayetlerin uydurma olduğunda şüphe yoktur. İbn Kayyim bu rivayeti tenkit ederek sözlerine şöyle devam etmiştir:
"Bu ve benzeri rivayetlerin peygamberler ve onların ünimetleriyle alay etmek ve onları küçük düşürmek isteyen ehl-i kitab zındıklarının uydurmaları olduğunda şüphe yoktur" [603].
Münker kabul edilen rivayetlerden biri de aşağıdaki örneklerde olduğu gibi Resûlullah'a kendisine yakışmayan ve onun yapıp söylemesi mümkün olmayan şeylerin nishet edilmesidir.
f- "Heva yılanı ciğerimi yaladı..." şeklinde başlayan beyitleri Resûlullah'ın huzurunda söylendiği" [604] rivayeti.
İbn Teymiyye, Ebu Mahzure'nin bu beyitleri Resûlullah'ın huzurunda söylediği ve bunun üzerine duygulanan Hz. Peygamber'in hırkasının omuzundan düştüğü, Suffe ashabının alıp paylaştıkları ve elbiselerine yama yaptıkları tarzında meşhur olan rivayetin hadis âlimlerinin ittifakıyla yalan ve bu konudaki rivayetlerin uydurma olduğunu söylemiştir [605].
Alî el-Kârî ise bu rivayetin, yalan olduğu kesin olarak bilinen haberlerden olduğunu ifade etmiştir [606]. Onun bu değerlendirmesi asla şüphe edilemeyecek bir hükümdür. Zira Resûlullah'ın böyle bir şeyi yapması akla uygun değildir. Nitekim bu rivayette söz konusu edilen şeyler Hz. Peygmaber zamanında olmayıp ondan ancak asırlar sonra meydana gelen hadiselerdi. Dolayısıyla haberin böyle bir münker hususu içeriyor olması onun uydurma olduğuna hükmetmek için yeterlidir.
g- "Bir rivayete göre Hz. Âişe şöyle demiştir:
'Ya Resûlullah, Fatıma'yı öptüğünüz zaman dilini ağzına girdirdiğini görüyorum. Sanki ona bal tattırmak ister gibi bir halin var' diye sorduğumda Resûlullah şu cevabı verdi:
"*Evet, Cebrail bana cennetten bir salkın getirdi. Onu yedikten sonra Hatice ile birlikte oldum ve böylece Fatıma'yı dünyaya getirdi. Ondan sonra, ne zaman cenneti özleyecek olsam Fatıma'yı öperim. Çünkü o bir insan hurisidir*" [607]. Bu haberin başka rivayetleri de vardır.
Resûlullah'ın, dilini kızı Fatıma'nın ağzına sokması bir peygamberin yapması münker ve muhal olan türden olması sebebiyle kabul edilemeyecek, son derece tuhaf bir fiildir. İbnü'l-Cevzî'nin bu rivayetle ilgili olarak söylemiş olduğu şu sözler de bunu teyit etmektedir:
"... Resûlullah'ın dilini Fatma'nın ağzına soktuğu tarzındaki rivayete gelince bu, kesinlikle muhal bir şeydir. Çünkü iddialarına göre bu olayı, Âişe, Resûlullah kendisi ile evlendikten sonra görmüş olmalıdır. Fatıma ise o zamanlar yirmi yaşlarında idi. Yirmi yaşındaki bir kıza böyle bir şeyi ancak kocası yapabilir, babası yapamaz. Allah, nasları dinî rivayeti erdeki bu nevi çirkinliklerle kirlenmekten korusun [608].
Bu gibi şeylerin Hz. Peygamber'e nisbet edilmesi doğru değildir. Başka rivayetlerde bazı peygamberlere nisbet edilen münker şeyleri de bu gruba ilave etmek mümkündür. Meselâ:
h- "Davud'un günahı bakmaktı "[609] rivayeti.
Bu rivayet uydurmadır. Nitekim İbnü's-Salâh onun asılsız; Zerkeşî, Suyûtî ve İbn Arrak da münker olduğunu söylemişlerdir [610]. Aynı mânayi teyit eden Elbânî ise şöyle demiştir:
Dâvûd Peygamberin komutan Orya'nın hanımına bakmakla imtihan olunması hikayesi, bazı peygamberler tarihi ve tefsir kitaplarında yer alan meşhur bir hikayedir. Bir kişiyi askere gönderip ardından hammıyla evlenmeyi planlamak gibi peygamberlik makamına yakışmayan bir fiili bir peygambere nisbet etme söz konusu olduğu için akıl sahibi hiçbir müslüman bu rivayetlerin batıl olduğundan asla şüphe etmez [611]. Ebu Bekir İbnü'l-Arabî ise bu rivayetle ilgili olarak şöyle demiştir:
"Kadını beğenince kocasının savaşa gitmesini emrettiği tarzındaki iddialara gelince bu, kesinlikle batıldır. Çünkü Dâvûd Peygamber'in, kendi menfaati için bir kişinin kanını akıtması mümkün değildir" [612].
ı- "Süleyman'ın bir oğlu olmuştu. Şeytan'a onu ölümden nasıl korurum? diye sordu. Orada bulunanlar dünyanın en uzak noktasına götürelim dediler. Şeytan 'ölüm oraya ulaşır' diye itiraz etti. 'Denizin dibine götürelim' dediler. 'Hayır, ölüm oraya da ulaşır' dedi. Bu defa 'batıya götürelim' dediler.
'Ölüm oraya da ulaşır' diye karşı çıktı. 'Doğuya götürelim' dediler. 'Oraya da ulaşır' dedi.
'Yerle gök arasında bir yere çıkaralım' dediler.
Şeytan bunu kabul etti. Rivayete göre çocuğu dünya ile gök arasında bir yere çıkardılar. Ölüm meleği gelerek Hz. Süleyman'a şöyle haber verdi:
'Oğlunun canını almakla emrolunmuştum. Onu denizde aradım bulamadım; yerde aradım bulamadım; doğuda, batıda aradım bulamadım; göğe çıkarken buldum ve canını aldım. Bu arada ceset gelip Süleyman'ın tahtının üstüne düştü. İşte "*Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik.*

Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, soma o, yine eski haline döndü" [613] âyeti bunu ifade etmektedir"[614] rivayeti.
Bu rivayet Hz. Süleyman'a herhangi bir mümine bile yakışmayacak bazı şeyler nisbet etmektedir. Bu rivayete göre o, ölümden kurtulmak için Şeytan'a danışıyor, oğlunun yerle gök arasında bulunmasının, onu kesin kaderden kurtaracağına inamıyor, Allah'a, O'nun ilim ve kudretinin sonsuzluğuna iman hususunda noksanlık taşıyan böyle bir inancın herhangi bir peygambere nisbet edilmesi mümkün değildir. Nitekim bu hususu farketmiş olan İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir:
"Bu uydurma bir rivayettir. Çünkü kendisine aynı zamanda dünya saltanatı bahşedilmiş bir peygamber olan Hz. Süleyman'a ölümden kaçma isteğini taşıma ve yerle gök arasında olmanın ölüme çare olacağını kabul etme fiillerinin nisbet edilmesi mümkün değildir" [615].
Suç ve kusur nisbet etmeme konusunda peygamberlere sahabeyi hatta daha sonra gelen müminleri de ilave etmek gerekir. Dolayısıyla eğer bir rivayet sahabeye, onlara yakışmayacak bir davranış veya müslümanları aşağılama içerecek olursa kabul edilmez ve uydurma olduğuna hükmedilir. Meselâ:
i- "Hz. Peygamber'in veda haccından döndükleri sırada bütün sahabenin önünde Hz. Ali'nin elinden tutarak onu herkesin görmesi için ayağa kalıdırıp 'bu benim vasim, kardeşim ve benden soma halifemdir. Onu dinleyin ve ona itaat edin" [616] tarzındaki rivayeti.
Bu rivayetin doğru olduğunu kabul etmek, bütün sahabeyi Resûlullah'ın emrine karşı gelmek ve bu olayı gizleyip değiştirmekle itham etmek olur. Bu ise, sahabeyi, onların Allah ve Resûlullah'a olan imanlarını ve başkalarını kendilerine tercihlerini bilen hiçbir müslümanın kabul etmediği bir husustur. Şia her ne kadar çeşitli senetler zikretmekte ve kendi ölçülerine göre sahih olduğunu ileri sürmekte iseler de bu rivayetin uydurma olduğunda şüphe yoktur. Zira bazı Şia mensupları haktan saptıkları için birkaç kişi dışında bütün sahabenin dinden çıktıklarını iddia etmişlerdir. İbn Kayyim bu rivayeti, Hz. Peygamber'in sahabenin tümünün gözünün önünde yaptığı ve topluca onu gizleyip nakletmedikleri fiillerine ilişkin bir örnek olarak zikretmekte [617], bu hususu onun uydurma olduğuna delil saymaktadır. Çünkü normal olan, sahabe gibi büyük bir topluluğun huzurunda işlenen bir şeyin bir tek kişi tarafından değil, tevatürle nakledilmiş olmasıdır. Resûlullah'a nisbet edilen vasiyyet rivayeti ise bu mertebenin çok uzağındadır.
Birinci asırdan sonra Allah'ın rızasını kazanacak hiçbir kimsenin dünyaya gelmeyeceğini ifade eden:
j- "Yüz sene sonra Allah'ın razı olacağı hiçbir kimse dünyaya gelmez" [618] anlamındaki rivayeti, bu gruba ilave etmek mümkündür.
Ahmed b. Hanbel bu rivayetin sahih olmadığını söylerken [619], İbn Kayyım [620], Suyûtî [621], İbn Arak [622] ve İbnü'l-Cevzî onun uydurma olduğuna hükmetmişlerdir. İbnü'l-Cevzî bu konuda şöyle demektedir:
Bunun isnadının sahih olduğu tarzında itiraz edilecek olursa buna şöyle cevap veririz:
Ravilerden biri bu haberi zayıf veya yalancı birinden dinlemiş ve ismini atlayarak rivayeti kendisinden almak isteyene "an" (falancadan) lafzıyla rivayet etmiş olabilir. Mezhep imamları ve büyük müslümanların çoğu birinci asırdan sonra dünyaya geldiklerine göre bu rivayet nasıl sahih olabilir'? [623].
Bu uydurma rivayet, birinci asırdan sonraki müslümanların tümünü aşağılamakta, onları Allah katında değersiz kılmaktadır." Bu, akl-ı selimin hoş görmediği ve doğru anlayışın kabul etmediği bir husustur. Senedi sahih olmasına rağmen, muhaddisler onun uydurma olduğuna hükmetmekle isabetli davranmışlardır. Bu, onlar için takdire şayan bir davranıştır. Zira senedin sahih olması, onları metni incelemekten alıkoymamıştır. Bu örnek bu ölçünün kıymetini, hadisçilerin ona verdikleri önemi ve onu senedin sıhhati ve zayıflığını bir yana bırakarak çeşitli hadislere tatbik ettiklerini teyit etmektedir. Aşağıdaki rivayetleri de bu kategoride zikretmek mümkündür:
k- "Önümüzdeki yüz yılın başında Allah soğuk ve hoş bir rüzgar gönderir ve onunla bütün müminlerin ruhunu alır" [624] rivayeti.
Bu rivayetten ilk yüz yılın sonunda ruhlarının alınması ile müminler asrının biteceğini ve ondan sonraki on üç asır boyunca hiçbir mümin bulunmayacağını mı, yoksa tarihte böyle bir rüzgar esmediğinden hareketle bu rivayetin asılsız bir yalan olduğunu mu anlayacağız. Kesin olan bir şey varsa, o da bu rivayetin uydurma olduğudur. Zira tarih bunu yalanlamış, iddia edildiği gibi geçmişte bir rüzgarın estiğini nakleden herhangi bir kimse olmamıştır. İbnü'l-Cevzî de bunun tarihî realite ile yalanlanan batıl bir rivayet olduğunu söylemiştir [625]. Nitekim "en hayırlı asır benim asrım, sonra onu takip eden, sonra onü takip eden" hadisi gibi asr-ı saadetten sonraki asırlara da hayırlılık nisbet eden bazı hadisler de vardır. Bu hadisler bu nevi rivayetleri reddetmek için yeterlidirler.
l- "Yüz altmış yılından sonra sizden birinizin bir köpek yavrusuna bakması onun için çocuk bakmaktan daha hayırlıdır" [626] rivayeti.
İslâm âlimleri, yukarıdakinin bir benzeri olan bu rivayetin de uydurma olduğunu kabul etmişlerdir [627].
m- Muhal şeyler içeren ve hadisçiler arasında büyük tartışmalara yol açan rivayetlerden biri de "Umeys kızı Esma'dan nakledilen şu rivayettir:
Resûlullah'a vahiy gelmişti. Başını Hz. Ali'nin dizine koydu. O sırada güneş battı ve Ali ikindi namazını kılamadı. Durumu anlayan Resûlullah, Ya Rabbi, o senin ve peygamberinin taatinde idi. Ona güneşi geri döndür, diye dua etti. Bunun üzerine batan güneşin, geri doğduğunu gördüm" [628] rivayeti.
Normal olarak güneşin battıktan sonra geri dönmesi, insanların dikkatini üzerine çekmiş ve dolayısıyla onun tevatür derecesine varan yollarla rivayet edilmesine yol açmış bir husus olmalıdır. Ancak onu Esma binti Umeys'ten başka kimse rivayet etmemiştir. Ahmed b. Hanbel, bu rivayetin uydurma olduğunu bildirmek için onun asılsız olduğunu söylerken, İbn Teymiyye, İbn Kayyım, Zehebî ve İbn Kesîr de aynı görüşü ifade etmişlerdir [629]. İbnü'l-Cevzî bu rivayet ile ilgili olarak şöyle demektedir:
Bu rivayeti uyduran kimsenin sadece fazilet cihetine bakıp anlamsızlığı fark edememiş olması, onu aldatan hususlardan biri olmuştur. Zira ikindi namazı, güneşin batmasıyla kaza namazı haline gelmiştir. Güneşin geri dönmesi onu tekrar bir eda namazına çevirmez [630].
Ne var ki, bu hadisin sahih olduğunu kabul eden âlimler de olmuştur. Tahavî, Beyhakî, Kadı İyaz, Heysemî, İbn Hacer, Kastallânî, Suyûtî, Sehavî, İbn Arrak ve Ali el-Kârî bunlardandır [631].
Ben bu rivayeti değerlendirme ile ilgili ihtilafı, söz konusu ölçünün kabul veya reddi ile alakalı bir şey olarak görmüyorum. Çünkü bu ölçüyü kabul eden veya etmeyen herkesin hadis üzerinde hüküm verirken ihtilafa düşmesi mümkün olup bu ölçünün uygulaması ile ilgili bir ihtilaftır. Hadisle ilgilenen herkes bu hadisi söz konusu ölçünün içinde görebileceği gibi, dışında da görübelir. Bu, içtihadı meselelerde tabiî bir durumdur. Dolayısıyla bu rivayetin sahih olduğunu ileri sürenler, onu Resûlullah'ın bir mucizesi olarak kabul ederler. Zayıf olduğunu benimseyenler ise, güneşin battıktan sonra geri dönmesi halinde onu sadece Esma bint Umeys değil, büyük kalabalıkların nakletmesi gerektiğini ileri sürerek böyle bir şeyin muhal olduğunu söylerler. Aslında güneşin battıktan sonra dönmesi, bu hadisin zayıf olduğunu ileri sürenlere göre haddi zatında muhal olan bir şey değil, aksine Allah'a nisbetle mümkün olan bir husustur. Zira bu evren Allah'ındır ve burada ancak onun istediği olur. Evrendeki kanunları o koymuştur ve o değiştirebilir. Yarattığı hiçbir şey ona karşı gelemez. Ancak, bir kişinin namazı için evrendeki bir kanunu değiştirmek, kabul edilecek bir şey değildir. Nitekim bir defasında müşrikler, Resûlullah ve ashabının gün batıncaya kadar ikindi namazını kılmalarına engel olmuşlar ve Hz. Peygamber namazı kılmaları için Allah'ın güneşi geri döndürmesi hususunda dua etmemiş, aksine müşriklere beddua etmiştir [632]. Keza, bir defasında sabahleyin güneş doğuncaya kadar uyuya kalmış, namazı vaktinde kılmak için güneşi geri döndürmesi hususunda Allah'a dua etmemiştir [633]. Buna rağmen bu iki rivayeti güneşin battıktan sonra geri döndürülmesi ile ilgili haberi nakledenlerden daha çok kimse nakletmiştir. Sonra söz konusu olayda erkekler nerededirler? Güneşin battıktan sonra geri dönmesini onlar ve diğer hiçbir kimse görmemiş de sadece Esma bint Umeys mi farketmiş? Bütün bunlar hepsi de bu hadisin zayıf olduğunu kesin olarak ifade etmektedirler. Bütün bunlara ravileri içerisinde tenkit edilen bir veya daha fazla şahsın bulunduğu bir haber-i vahidle mucizelerin sabit olamayacağını da ilave etmek gerekir [634].
Bu hadis bu ölçüyü kullanmanın son derece önemli olduğunu göstermektedir. Zira Allah'ın peygamberlerine lütfettiği mucizeler, özellikleri itibariyle insanların benzerine tanık olmadıkları olağanüstü şeyler olurlar. Dolayısıyla kişi, rivayetin olağandışı herhangi bir şey taşıdığını gördüğü zaman teenni ile hareket etmeli, onun uydurma olduğuna çabucak hüküm vermemelidir. Zira mucizeler asla şüphe edilemeyecek olan gerçeklerdir. Binaenaleyh, hiçbir müslüman mucizeleri inkar edemez, onlarla ilgili hadislerin zayıf olduğunu iddiada bulunamaz. Ancak mucize, haber-i vahidle sabit olmaz. İşiten kimsenin, doğruluğundan emin olması için mucizenin tevatür yolu ile nakledilmesi gerekir.
Burada bu ölçü çerçevesinde işaret edilmesi gereken bir şey daha vardır ki, o da bir hadisin çeşitli rivayetlerini birbirine arzetmeden ibaret olan ikinci ölçünün birinci neticesinde idraçtan bahsederin temas ettiğimiz husustur. Orada belirttiğimiz üzere, hadisçiler Rsaûlullah'a nisbet edilen lafızlar arasına ravi tarafından ilave edilen kısmın belirlenmesinde o kelime veya ibarenin Hz. Peygamber'den sudurunun muhal olmasını bir esas olarak kabul etmişlerdir. Bu hususla ilgili olarak Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu misali vermiştik:
"Köle insan için iki mükafat vardır. Andolsun ki, eğer cihat ve anneme iyilik (görevim) olmasaydı, köle olarak ölmek isterdim". Bu rivayetle ilgili olarak şu itirazda bulunulmuştur:
Hz. Peygamber'in annesi o peygamber iken hayatta değildi ki, Resûlullah'ın ona iyilik etme görevinden bahsedilsin. Keza Peygamber Efendimiz'in köleliği arzu etmesi de muhal bir şeydir. Dolayısıyla hadis, "iki mükafat vardır" ibaresi ile bitmektedir. Ondan sonraki kısım Ebu Kureyre'nin hadise kalmış olduğu kendi sözleridir.

Aynı konuyla ilgili bir başka misal ise daha önce zikretmiş olduğumuz "Falcılık şirktir. İçinizde ona bulaşmayan hiçbir kimse yoktur. Ancak Allah, tevekkül ile onu bizden uzaklaştırır" tarzındaki rivayettir. Hadisçiler birinci cümleden sonraki kısmın Resûlullah'a herhangi bir şirkin nisbet edilmesinin caiz olmadığından hareketle Hz. Peygamber'in değil, ravinin kendi sözü olduğuna hükmetmişlerdir.
Zikrettiğimiz bu örnekler, bu ölçünün küçük bir uygulamasını göstermektedir. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere bu gibi münker lafızlardan dolayı hadisin bütününün sahih olmadığına hükmetmek doğru olmaz. Eğer rivayette geçen Hz. Peygamber'in sözünü ravininkinden ayırabilir, söyleyebileceği sözleri ona nisbet edip söylemesi mümkün olmayanları da reddedebilirsek, yapılması en doğru davranış bu olur. Dolayısıyla kişi bu gibi rivayetler karşısında, metin ve sened üzerinde düşünüp inceleme yapmadan onun sahih veya zayıf olduğuna çabucak karar vermemelidir. Zira ancak böyle yaptığı takdirde gerçeğe yakın doğru bir sonuca varabilir; sahih bir hadisi zayıf diye göstermez; Resûlullah'a nisbeti imkansız olan münker bir sözü sahih olarak kabul etmez.
Bu izahlarla, hadisçilerin bu ölçüyü senedi sahih olan hadisleri de kapsayacak şekilde uyguladıklarını ispat etmiş olduk. "Güneşin battıktan sonra geri döndürülmesi" rivayetinde bu açıkça görülmektedir. Ulemanın sahih veya uydurma olduğuna hükmederken sahip oldukları bakış açıları farklı olmasına rağmen güneşin battıktan sonra geri dönmesi ile ilgili rivayete ilişkin uygulamasında bu husus açıkça görülmektedir. Bu konuyu, isnadı sahih olmasına ve hatta Buhârî ve Müslim'de zikredilmesine rağmen, bazı âlimlerin sahih olmadığını söyleyerek bu ölçü kapsamında mütalaa ettikleri Resûlullah'a büyü yapıldığını bildiren rivayetle bitirmemiz yerinde olacaktır. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Züreyk Oğulları'ndan Lebid b. el-A'sam adında bir Yahudi, Hz. Peygamber'e büyü yapmıştı. Hatta Resûlullah bazan yapmadığı halde bir şeyi yaptığını sanıyordu. Hz. Peygmaber, birgün (veya gece) uzun uzun dua ettikten sonra şöyle dedi:
Ya Âişe, Kendisine başvurduğum hususta Allah'ın buna cevap verdiğini biliyor musun? İki adam geldi.
Biri baş ucuma, diğeri ayak ucuma oturdular. Biri öbürüne "hastalığı nedir?" diye sordu.
Öbürü "büyü yapılmış" dedi.
Diğeri "Kim yapmış?" diye sordu. Öteki "Lebid b. el-A'sam" diye cevap verdi. Neye yapmış? dedi.
Bir tarakla saç döküntüsüne ve bir de erkek hurma tomurcuğunun içine dedi.
Büyü nerede diye sordu. Öbürü Zi Ervan Kuyusu'nda diye cevap verdi.
Hz. Peygamber büyüyü bir grup sahabe ile birlikte getirdi ve bana *"Ey Âişe, sanki suyu kına ıslatılmış gibi, hurması da şeytanların başları gibi idi"* dedi.
Ya Resûlullah, Onu yaksaydınız, dedim.
"Hayır," dedi.
"Zaten Allah bana şifa verdi. İnsanlara bir zarar vermesini istemedim. Onu gömdürdüm" [635].
Burada zikretmeye gerek görmediğimiz sebeplerden dolayı ulema büyünün mahiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Cumhur-i ulema Resûlullah'a büyü yapıldığı ile ilgili hadislerin metin ve sened bakımından sahih olduğunu kabul etmektedirler. "Onlara göre Resûlullah'ın kendisine yapılan büyüden etkilenmiş olmasında onun peygamberlik makamını küçük düşürecek veya hakkında şüpheye sevkedecek herhangi bir durum yoktur. Çünkü Resûlullah'ın Allah'tan bildirdiği hususlarda doğru ve masum olduğuna dair delil vardır. Mucizeler de onun doğruluğuna birer delildirler. Dolayısıyla, hilafına delil bulunan bir şeyin varlığını mümkün görmek batıldır. Peygamberlik ile ilgili olmayan hastalık gibi dünyevî bazı hallerin peygamberlerin başına gelmesi mümkündür. Meselâ dinî meselelerde masum olmasına rağmen, dünyevî meselelerde aslı olmayan bir hayal görmesi imkansız değildir" [636].
Hz. Peygamber'e büyü yapılması ile ilgili bu hadisin sahih olmadığını ileri süren Ali Hasbullah şu delillere dayanmaktadır:
a. Kur'ân-ı Kerîm'de "... *Allah seni insanlardan korur.*,." [637] buyurumaktadır. Bu âyette zikredilen korumadan maksat, öldürme gibi peygamberliğin icabı olan tebliğ görevini yapmaya engel teşkil eden veya o makama yakışmayacak kusurlarla itham etme gibi onu küçültecek ve insanları ondan uzaklaştıracak şeylerden korumadır. Şayet peygamberin büyüye muhatap olması söz konusu olsaydı, insanlar onu küçümserlerdi, mucize ile büyü birbirine karışır, nübüvvet delili ortadan kalkar ve getirdiği her şey şüpheye maruz kalırdı. Çünkü nakledilen rivayette de ileri sürüldüğü gibi, Resûlullah Cebrail'i görmediği halde gördüğünü veya kendisine vahiy gelmediği halde geldiğini tahayyül edebilirdi [638].
b. Cenab-ı Allah Peygamber'i büyülü olmakla itham edenleri zemmederek
"... *O zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler. (Resulüm!) Senin hakkında bak ne biçim temsil getirdiler! Artık onlar sapmışlardır ve (hidayete) hiçbir yol da bulamazlar*" [639] buyurarak onları zulüm ve dalalet içinde olmakla nitelendirmiştir. Çünkü müşrikler onu diğer insanlar gibi büyülenmiş olmakla itham ediyorlardı. Eğer bu suçlamalarında haklı olsaydılar, Yüce Allah onları zulüm ve dalaletle tavsif etmez ve kınamazdı [640].
c. Hz. Peygamber'in ruhu beşerî ruhların en güçlüsü, iradesi ise iradelerin en yücesidir. Binaenaleyh, daha aşağı olan herhangi bir ruhun onun ruh veya iradesine musallat olmasını kabul etmek aklen mümkün değildir. Nitekim İbn Kayyim bu hususta şöyle demektedir:
Büyücüler bilirler ki, onların büyüleri ancak zayıf kalpli ve nefsanî duygularına mağlup olan kimselere tesir edebilir. Bu sebeple büyü daha ziyade çocuk, kadın, bilgisiz kimseler, bedeviler, din, tevekkül ve tevhitten nasibi az olanlar ile ilâhî zikir ve peygamberi istiâze ve dualardan nasipsiz olanlara tesir eder. Kötü ruhlar, ancak zayıf ve tasalluta müsait buldukları ruhları etkileyebilirler. Büyüye karşı en etkili ilaçlardan bazıları zikir ve dualardan oluşan ilâhî ilaçlardır. Kalp ne kadar zikirle dolu ve ona yönelik olursa o nisbette büyüye karşı korunma içinde olur" [641].
Hal böyle olunca, Allah'ı zikirden asla gaflet etmeyen, gözü uyuşa dahi kalbi hiçbir zaman uyumayan, ayakları şişinceye kadar geceleri namaz kılan bir zatın büyüden etkilenmiş olmasını akıl kabul eder mi? [642]
d. Hz. Peygamber'e büyü yapıldığını bildiren rivayetlerin hepsi de âhâd haberler olup bu kat'î deliller karşısında bir anlam ifade etmezler. Onların senetlerinin sahih olması, bizi, birine girmekten kurtulamayacağımız iki ateş arasında bırakacak olursa, acaba şu iki ateşten hangisi daha az yakar ve daha hafif bir acı verir? Kur'an ve aklın delalet ettiği peygamberin masumiyeti ve nübüvvet makamının üstünlüğünü reddetmek veya sahihliğinde ihtimal bulunan ve bunlara aykırı olan âhâd haberleri reddetmek? [643]
Ali Hasbullah, ayrıca bu misaldeki haberi reddetmenin şer'î ve amelî hükümlerde önemli bir sonuç doğurmayacağını söylemektedir [644].
Hakikati söylemek gerekirse, büyü diğer herhangi bir hastalık gibi değildir. Onun içindir ki, Cenab-ı Allah başka hastalıkları bırakarak sadece bununla peygamberi itham edenleri zulüm ve dalalet ile nitelemiştir. Nitekim herkes bilmektedir ki, insanların büyülü bir kimseye karşı bakışları değişir; onu bir çeşit deli kabul eder, ondan sakınır, aklı kıt ve büyülü bir kimse olarak küçümsenmesini akıldan uzak görmezler. İşte Allah'ın, Resûl'ünde olmadığını söylediği şey de budur. Bu rivayeti daha önce zikrettiğimiz âyete aykırı olarak kabul etmek mümkündür. Söz konusu rivayetle Hz. Âişe'nin "birşeyi yapmadığı halde yaptığını tahayyül ederdi" demesi de bu ihtimali artırır mahiyettedir. Bu rivayetin sahih olduğunu kabul etmek, Hz. Peygamber'e ne söylediğini ve ne yaptığını bilemeyecek kadar büyü yapıldığını ve bundan dolayı söz ve hareketlerin birbiriyle çelişki içinde olduğunu, hadisler arasındaki ihtilafın da bundan kaynaklandığını ileri süren düşmanlara bir koz vermek olmaz mı?
Muhaddislerin daha önce söz konusu ettiğimiz görüşleri, senedin sahih olmasının, hadisin de sahih olmasını gerektirmediğini teyit etmektedir. Zira bazan sened sahih olduğu halde, şaz veya illetli olması sebebiyle metin sahih olmayabilir. Her halükarda bir hadisin Kur'an'a aykırı olması da onun şaz kabul edilmesi için yeterli olmalıdır. Nitekim senedi sahih olan nice hadis vardır ki, ulema metninin sahih olmadığına hükmetmişlerdir. Daha önce bu konudan bir miktar bahsettiğimiz gibi ileride de daha geniş olarak ele alacağız.
Son olarak, Ali Hasbullah'ın dediği gibi, bu rivayette ravilerden birini hata veya tedlis ile (zayıf bir raviyi güvenilir biri olarak göstermek) itham etmek ile Resûlullah'a büyü yapıldığını kabul etme alternatifleri arasında kalmış bulunuyoruz. Bu durumda ne yapacağız? Bana göre şüphesiz, Resûlullah'ı büyülü bir kişi durumuna düşürmemek için ravilerden birini itham etmek daha doğru bir iştir. Ancak her iki durumda da bir içtihat söz konusudur. Niyet doğru ve yeterli delil olduğu sürece, yanılsın veya isabet etsin, içtihat yapan herkesin, Allah katında mükafat göreceği unutulmamalıdır. Allah bizleri yanılmaktan korusun.
Bunlar, hadisçilerin birçok yerde tatbik ettikleri ve esas alarak çeşitli hadisleri tenkitte bulundukları ölçülerdir. Muhaddisler bazan çeşitli sebeplerden dolayı, hadisler hakkında farklı hükümler vermişlerdir. İlim ve anlayış farkı, düşünce tarzı, tenkitçinin araştırma ve uygulamada takip ettiği metot ayrılığı bunlardan bazılarıdır. Bir hadisçinin tenkitlerinde kullandığı bazı özel ölçülen bir başkası kullanmayabilmektedir. Bunda da herhangi bir mahzur yoktur. Sonra her şeyde ittifak etmek zor, belki mümkün de değildir. Yüce Allah, insanı bu tabiat üzere yaratmıştır.
Bu konuda işaret edilmesi ve hadisçilerin kendisiyle ilgili tutumlarının belirtilmesi gereken bir husus da rüya veya keramet ve mukâşefe ile bir hadisin sahih ya da zayıf olduğuna istidlal etme meselesidir. Zira "Rüyamda Resûlullah'ı görüp falanca hadis hakkında kendisine sual sordum. Ben onu söyledim veya söylemedim, dedi" tarzında konuşan nice insanlar görüyoruz. Acaba hadisçiler geçmişte bir hadisin sahih veya zayıf

olduğunu tespit noktasında bu tür istidlaller ölçü olarak kullanmışlarmıdır?
Gerçek şudur ki, bu istidlali ölçü olarak kullanmak şöyle dursun, ona karşı çıkmış, tasavvuf ve onlara tabi olanlardan bu iddiada bulunanları kıt akıllı olmakla tenkit etmişlerdir. Nitekim Şeyh Ali şöyle demektedir: Herkesçe bilinmektedir ki, hadisler keşif ve kalp yoluyla değil, sadece senetlerle sabit olurlar. Allah'ın dininde bu nevi bir gevşek tutuma yer yoktur. Velayet ve kerametin, hadislerin sübutu meselesinde herhangi bir rolünün bulunması söz konusu değildir. Burada baş vurulacak tek kaynak meselenin uzmanı olan hadisçilerdir [645].
Geçmişten bugüne dek cumhur-i ulema bunu söylemiş, hadisin sahih veya zayıf olduğunu belirleme noktasında rüyalara herhangi bir değer atfetmemişlerdir. Ancak anladığım kadarıyla, Aclunî Keşfü'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbas adlı eserin mukaddimesinde Futuhât-ı .Mekkiyye'den nakilde bulunurken, İbn Arabî'nin tutumunu tasvip eden bir üslup takip etmekte ve şöyle demektedir:
"eş-Şeyhü'1-Ekber'in Futûhat-ı Mekkiyye'sinde özetle şöyle denmektedir:
Nice sened açısından sahih olan hadisler vardır; keşif yoluyla Resülullah'tan sorarak onun sahih olmadığını bilirim. Nakilciler senedi sahih olmasından dolayı bu rivayetle amel etseler de ben etmem. Öte yandan ravileri arasında hadis uydurduğu bilinen bin olmasından ötürü zayıf kabul edildiği için amel edilmeyen nice hadisler vardır ki, haddi zatında onlar sahihtir. Çünkü ben onu, Cebrail'e bildirilirken işitirim" [646].
Bu söz, hiçbir hadisçinin kabul edemeyeceği bir iddiadır. Ayrıca dinin bozulmasına ve İslâmî hükümlerin zayi olmasına yol açacak olan, hatta içinde Resûlullah'ın Allah katından getirdiği bütün esasları inkar mânasını taşıyan batıl bir sözdür. Bu sebeple sika kimseler rivayet etmiş ve ümmet onunla amel etmekte olsalar dahi; meselâ Resûlullah'ın kendisine bir hadisin sahih olmadığni bildirdiğini söyleyen -kendisine göre- hadislerin sahih olup olmadığını bilme yolunun mukaşefeden ibaret olduğunu iddia eden bir kimseyi tasdik etmemiz asla mümkün değildir. Çünkü böyle bir sözün Allah'ın dinini red ve yüzyıllardan beri hadis ulemasının takip ettikleri doğru yoldan uzaklaşma olduğunda hiçbir şüphe yoktur.
Bu bölümü bitirmeden önce ihmal edilmemesi gereken bir hususa daha işaret etmeliyiz. Bu husus, müsteşriklerin ve onları takip eden bazı müslüman düşünürlerin hadisçilere yönelttikleri "hadis metinlerini bir yana bırakıp, sadece senedlerle meşgul oldukları" suçlamasıdır. Gerçi bu bölüm baştan sona kadar bu ithama karşı geniş bir red olarak kabul edilebilir. Ancak, daha faydalı olması ve söz konusu iddia ve ithamların asılsızlığını daha açık bir şekilde göstermek için, bu zevatın ileri sürdükleri şüphe ve suçlamaları ayrıca ele alıp reddetmeye de herhangi bir engel yoktur. [647]

Şüpheler ve Cevaplar

Müsteşriklerin hadisçilerin metin tenkidine veya kendi ifadeleri ile iç tenkide (en-nakdü'd-dahilî) önem vermeyip yalnızca dış tenkit (en-nakdü'l-haricî) yani senet tenkidi ile yetindikleri tarzında suçlamaları meşhurdur.
Bu konu üzerinde duranlardan biri olan Goldziher el-Akide ve'ş-şerîa adlı eserinde şöyle demektedir: "Müslüman münekkitler tarihî gerçeklerle bağdaşmayan veya akıl yorma ve düşünmeyi gerektiren ya da birbiriyle mukayese edildiklerinde önemli bir kısmının sahihliği tartışılan hadislerdeki ihtilaf sebeplerini ortadan kaldırmak için yeterince çaba sarfetmediler" [648].
Müellif bir başka yerde bütün düşünce mezhep ve fırka mensuplarının hadis uydurabileceklerini kaydettikten sonra şöyle demektedir:
"Müslümanlar bu tehlikenin önüne geçmeyi başaramadılar. Bu sebeple, ulema özel ve kıymetli bir ilim icat ettiler. Bu, hadis tenkidi ilmidir. Onu birbirini nakzeden sözlerin arasını cem'etmek mümkün olmadığı zaman, hadislerin sahih olanını, olmayanından ayırmak için kullandılar.
Onların tenkide bakış tarzlarının bizim bakışımızdan farklı olduğu kolaylıkla söylenebilir. Zira İslâmî tenkidin, hiç şüphe etmeden sahih olarak kabul ettiği ve karşısında kıpırdamadan durduğu rivayetlerde bizim açımızdan tenkit edilecek birçok nokta bulmak mümkündür [649].
Bunlar, yazarın konuyla ilgili sözlerinin bazılarıdır. Ancak, bana öyle geliyor ki, gerçekte o, hadis ilmini hiç bilmemektedir. Onun "Uydurma hadisleri sadece müleahhir nesillere nispet edemeyiz. Aksine daha öncesine ait olduğuna dair izler taşıyan uydurmalar da vardır. Bizzat Peygamber'in söylediği veya ilk müslümanların söyledikleri uydurma hadisler gibi" [650] tarzındaki sözleri bunu açıkça göstermektedir.
Hadis ilmini henüz öğrenmeye çalışan bir kimse bile uydurma hadislerin bir kısmını bizzat Hz. Peygamber'in söylediğini düşünemez. "Uydurmadır, ama Resûlullah'ın sözü değildir" demenin anlamı ne olabilir?
Burada müellifin sözlerindeki yanıltmalara cevap verecek değiliz. Çünkü onlar bizim şu anki konumuz değildir. Zira biz burada hadisçilerin metin tenkidi veya iç tenkit ile ilgilenmedikleri ve tenkitlerini sadece senetlere veya müsteşriklerin deyişiyle dış tenkide yönelttikleri tarzında ileri sürdükleri meşhur ve önemli şüpheye cevap vermek istiyoruz.
Ahmed Emin bu konuda şöyle demektedir:
Normal olarak tenkit iki türlüdür:
a. Rivayetin sahih olup olmadığı ve ravilere güvenilip güvenilemeyeceği üzerinde duran tenkit,
b. Bizzat hadis üzerinde duran; mânasının sahih olup olmadığını, söylendiği sosyal şartların onun sahih olduğunu mu, yoksa uydurma olduğunu mu te'yid ettiği, siyasî, mezhebi veya şahsî birtakım sebeplerden dolayı bir uydurma ihtimalinin bulunup bulunmadığını, hadisin temel İslâm esasları ile bağdaşıp bağdaşmadığını araştıran tenkit [651].
Batılılar birinci tür tenkide metnin dışında ve haricinde olduğu için dış tenkit, bizzat metinden hareketle yapılan ikinci türe ise iç tenkit derler [652].
Gerçekten, bize göre de hadisçiler dış tenkitle meşgul olmuşlar, iç tenkide aynı önemi atfetmemişlerdir. Hadisi ravilerini cerh ve ta'dil etme açısından tenkide büyük önem vermişler, ravilerin sika olup olmadıklarını tenkit etmiş, ne derece güvenilir olduklarını açıklığa kavuşturmuşlardır. Ancak iç tenkide bu denli yönelmemiş, hadis metninin gerçeğe uyup uymadığını dikkate almamışlardır. Meselâ Tirmizî, Ebu Hureyre'rün Resûlullah'ın yer elması, kudret helvası kabilinden olup suyu göze şifadır. Acve [653] ise "*cennetten olup, zehire* şifadır" buyurduğunu rivayet etmektedir. Acaba hadisçiler bu hadisi tenkit ederken, yer elmasını deneye tabi tutup incelemiş, onda göz hastalıklarına iyi gelen bir madde bulunup bulunmadığını tetkik etmişlermidir? Yahut acveyi ve onda bir ilaç özelliği bulunup bulunmadığını araştırmışlar mıdır?
Evet, rivayet edildiğine göre Ebu Hureyre şöyle demektedir:
Üç mü beş mi veya yedi mi (hatırlamıyorum) yer elması aldım. Bir kap içine suyunu sıktım. Gözü hasta bir cariyem vardı; gözüne çekti ve iyileşti". Ne var ki, tek başına bu rivayet söz konusu araştırmanın yapıldığına dair bir hüküm verebilmek için yeterli olmaz. Çünkü bu, bir şeyin yarar verdiğine dair münferit bir deneydir. Mantıken onun bir ilaç olarak kabul edilmesi için kafi değildir. Keza hadisçiler, hadis uydurmaya sevk eden siyasî sebepler üzerinde de yeterince durmamışlardır. Bugüne kadar onların Emevî veya Abbasî devletini desteklediği için herhangi bir hadisten fazlaca yakındıklarını görmüş değilim [654].
"Aynı ölçüde meşgul olmamışlardır" ibaresinde olduğu gibi, sözlerinde bir ölçüde dikkatli olan ve saldırgan bir üslup kullanmayan Ahmed Emin'in ifadelerini tümüyle naklettiğimiz sözlerinde hadisçilerin bu tür tenkitle de bir miktar meşgul olduklarını ortaya koymaktadır.
Ahmed Emin'i ve kendisinden önceki müsteşrikleri bu gibi sözler söylemeye sevk eden bazı sebepleri zikrettikten sonra ileride Ahmed Emin'e geniş bir cevap vereceğiz. Bu bahiste de açıkça görüldüğü üzere hadisçilerin sadece senetlere itimad edip, onlara dayanarak verdikleri hükümleri nihaî hükümler olarak görmediklerini, aksine metne de önem verdiklerini vurgulanmalıyız. Nitekim bazan senet sahih olmasına rağmen metin sahih olmayabilir. İleride muhaddislerin özellikle Buhârî ve Müslim'e yönelttikleri metin tenkitlerine örnekler vereceğiz.
Müsteşrikler ve onların yolunu tutanları, hadisçilerin senede önem verip metin tenkidini ihmal ettiklerini söylemeye iten sebeplerden biri, muhaddislerin metin tenkidi ile ilgili müstakil kitaplar yazmamış olmalarıdır. Zira bildiğim kadarıyla, bu konuda, İbn Kayyim'in yazmış olduğu el-Menârü'l-münîf fi's-sahihi ve'd-daîf âdlı eserden başka bir kitap yoktur. Herhangi bir hadisten bahseden bütün muhaddisler, önce onu senet açısından tenkit etmiş, ancak bunu bitirdikten sonra metni ele almıştır. Zira metindeki uydurma lafızların tanınmasını temin edeceği için uydurmacıyı tespit imkanı veren senet incelemesi daha öncelikli ve daha önemlidir. Hatta aynı şahsın ismi benzer başka bir rivayette geçtiği zaman, bu ikinci rivayet, isnadı sahih olan bir başka hadise veya bir ayete muvafık olsa dahi, birinci rivayetteki zayıf hükmü buna da verilir. Çünkü kendi münker ve uydurma rivayetlerinin yanında, başka senetlerle gelen bazı sahih hadisleri de rivayet etmek hadis uydurmacılarının âdetlerindendir. Bu sebeple hadisçiler böylelerinin rivayetlerini, eğer başka bir delil ile sabit olana muvafık ise, sadece zayıf olarak kabul etmişler, şayet böyle değilse veya münker ise uydurma olduğuna hükmetmişlerdir. Öte yandan, uydurma hadisin zayıf hadisin bir türü olduğu bilinmektedir. Her ne kadar bazı hadisçiler, aslı daha güçlü ve daha sahih başka bir senetle sabit olan zayıf hadislerin de delil olabileceğini ileri sürmüşlerse de haddi zatında zayıf hadisle istidlalde bulunmak doğru değildir.
Şayet hadisçiler bir metnin uydurma olduğunu söylemekle yetinip sened, ravi, uyduran ve uydurma sebebi üzerinde durmasalardı, insanlar o uydurmacının ismini bilemezlerdi. Bu da cahillerin onun yerine o rivayeti son derece sika olan başka ravilerin uydurduğunu sanmalarına sebep

olurdu. Senet tenkidi ve metni uyduranın tanıtılmasının önemi daha iyi anlaşılsın diye şu misali zikredebilriz:
İbnü'l-Cevzî Abdullah b. Amr b. Ganaim, Mâlik, Nafi ve İbn Ömer tarikiyle Peygamber Efendimiz'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:
"Yaşlı kimse ailesi içinde, peygamberin ümmeti içindeki konumundadır" [655].
İbn Hibban senette geçen İbn Ganaim'in Mâlik'ten almadığı hadisleri ondan rivayet etliğini, bu sebeple onun rivayetinin ancak araştırılmak kaydıyla zikredilebileceğini söylemektedir [656].
Bu senet, İbn Ganaim hariç, senetlerin mutlak olarak en sahihlerindendir. Metni ise açıkça görüldüğü üzere münkerair. Bu rivayetin uydurma olduğuna hükmetme hususunda şayet metnin münker olduğunu bildirmekle yetinilseydi, senet ve ravilerin durumunu bilmeyen biri gelecek, şahısların biyografilerini, hadis uydurması mümkün olan ve olmayanları bilmediği için, Mâlik veya Nafi' onu uydurmakla itham edecekti. İbn Hibban ise burada -İbnü'l-Cevzî de aynı şeyi yapmıştır- metnin münker olduğunu, Hz. Peygamber'e, hatta Mâlik, Nafi' ve İbn Ömer'e ait olmadığını bildiği halde, senedinde itham edilmiş biri -İbn Ganaim- bulunduğu için, hadisin uydurma olduğunu söylemekle yetinmiştir. Bu hadiste olduğu gibi, muhaddislerin metnin münker olduğunu belirtmemeleri, metin tenkidi ile meşgul olmadıkları tanzında suçlanmalarına sebep olmuştur. Şayet kitaplarında hadis metninin dinî esas ve hükümlere muhalif olduğunu belirtmiş olsalardı -ki ele aldıkları hadislerin bu durumlarını biliyorlardı- kimse onları böyle bir şeyle itham etmeyecek ve haklarında ileri geri konuşmayacaktı.
Ancak ben, bu noktada hadisçilerin çoğunu sadece senetlere önem verme ve metinleri dikkate alıp onları hak, adalet ve akıl ölçülerine göre tetkik etmelerinden dolayı tebrik etmiyorum. Zira Suyûtî'nin el-Leâliü'l-masnûa adlı eserine bakanlar, orada bu hususta pek çok şey bulacaklardır. İbnü'l-Cevzî, ravilerinde uydurmaya varmayan ölçüde bir zayıflık bulunan birçok hadisin metnine bakarak münker, Kur'an, sünnet, akıl ve daha önce zikrettiğimiz ölçülerden birine muhalif olmasından dolayı mevzu olduğuna hükmetmiştir.
Onun bu tutumunu gereksiz yere tenkit eden Suyûtî ise tamamıyla bir hadisi uydurma olmaktan çıkarıp zayıf olduğunu göstemek için, nice isnadı zayıf ve hatta metni de garib olan hadisleri eserine almıştır. Suyûtî, bu yaklaşımı ile metni münker dahi olsa, zayıf hadis ile amel etmeyi doğru bulan bir tavır sergilemektedir. Bu ise hiçbir muhakkik âlimin kabul etmediği bir tavırdır. Ancak Suyûtî ile aynı yaklaşım içinde olan başka âlimler de vardır. Ali el-Kârî bunlardan biridir. Kendisi el-Mevzûâtü'l-kübrâ adlı eserini, daha önce ulemanın mevzu, en azından zayıf olduğuna hükmettikleri birtakım hadisleri makbul göstermek için uzak ve zaman zaman da yanlış te'villerle doldurmuştur. Ne var ki, bazı hadisçilerin bu nevi tutumları, İbnü'l-Cevzî, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim gibi hak uğrunda kınanmaktan korkmayan diğer tenkitçi âlimlerin eleştirilerine sebep olmuştur.
Dârekutnî, Buhârî ve Müslim'den sonra ilk hadis tenkitçilerinden biri, el-İlzamat ve el-Tetebbu' adlı eserleri de onlara yöneltilen bir tenkit olarak kabul edilebilir. Ne var ki o, doğrusunu söylemek gerekirse, hiçbir hadisi metin açısından tenkit etmemiş, aksine bütün eleştirilerini isnad noktasından yapmıştır. Nitekim el-İlzamaın baş kısmında "Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde zikrettikleri bazı güvenilir tabiîn hadislerinin, kendi şart ve metotlarına göre eserlerine almaları gerektiği ve rivayet ettiklerinin benzeri olduğu halde terk ettikleri hadisleri tespit ettiğini..." söylemektedir [657]. et-Tetebbu' adlı eserinin baş tarafında ise "Buhârî ve Müslim'in her ikisinde veya birinde bulunan illetli hadisleri tespit edip bunların illetlerini ve doğru olanlarını açıklayacağını" ifade etmektedir [658].
Bu ifadeler, onun metinler bir yana bırakıp sadece senetleri tenkit ettiğini göstermektedir. Çünkü hadislerde illet, ancak senedlerde bulunmaktadır [659]. Müellifin Buhârî ve Müslim'in eserlerine almadıkları bazı rivayetleri almalarının gerektiğini söylemesi ise, bana göre, el-Hâkim'in Müstedrek'inde yaptığına benzemektedir. Nitekim o da kendisine göre Buhârî ve Müslim'in her ikisi veya sadece birine göre sahih olduğu halde zikretmedikleri hadisleri toplamıştır. Dârekutnî'nin yaptığı ise onların rivayet etmedikleri tabiîn hadislerini eserlerine almaları gerektiğini söylemek olmuştur. Ancak Dârekutnî ve Hâkim'in Buhârî ve Müslim'e yönelttikleri bu eleştiri haklı değildir. Zira onlar, sahih hadislerin bütününü rivayet etmeyi üstlenmemiş, aksine fazla uzatmamak için bildikleri halde, birçok sahih hadisi eserlerine almamışlardır [660]. Dolayısıyla Dârekutnî ve Hâkim'in iddia ettikleri gibi, Buhârî ve Müslim'in bütün sahih hadisleri almaları gerekmiyordu.
Hadis tenkidi konusunda yazılan eser türlerinden biri de ilel kitaplarıdır. Ancak bu kitaplar, bilindiği üzere yalnızca isnadların illetlerini ele almaktadırlar. Bu kitaplardan biri İbnü'l-Medinî'nin İlelü'l-hadis ve ma'rifetü'r-ricâl adlı eseridir. Ben, bu kitabı baştan sona kadar inceledim fakat, metin açısından bir tek hadisi tenkit ettiğini görmedim. Keza Ahmed b. Hanbel'in el-İlel ve ma'rifetü'r-ricâli ile Yahya b. Maîn'in et-Târih ve'l-ilel'i Tirmizî'nin Sünen'inin sonundaki kitâbü'l-ilel'i [661] -İbn Receb el-Hanbelî bu sonuncuyu şerh etmiştir- ve İbn Ebu Hâtim'in İlelü'l-hadis'i -iki cilt halinde ilel konusunda matbu kitapların en büyüğü olup 2840 hadisin tenkidine yer verilmektedir- bu konuda yazılmış olan eserlerin başlıcalarıdır. Ancak bunların hiçbirinde herhangi bir metin tenkidi mevcut değildir. Yapılan sadece senet tenkidinden ibarettir.
Hadislerin metinlerinin bir yana bırakılarak sadece senetlerinin tenkidine verilmiş olan bu önem, metin tenkidine önem verilmediğinin açık bir delili ve insanları bu kanaate iten güçlü bir etken olmuştur. Bu hüküm, söz konusu ettiğimiz eserler ve müellifleri açısından doğrudur. Ancak bütün hadisçiler açısından bakılacak olursa, bunda gerçekten uzaklaşma ve tenkitçi muhaddislerine haksızlık vardır. Kaldı ki, geçmiş dönem hadis âlimlerine ait bütün eserler elimize ulaşmış değildir ki, onlara bakarak bir hüküm verelim. Ben herkese hakkını vermemiz gerektiğine inanıyorum. Dolayısıyla hadislerin sadece senedleri ve bu senedlerin İlletleriyle ilgilenerek metinlere yönelip tenkitte bulunmayanlar, metin tenkitçisi sayılmaz, hem sened ve hem de metin tenkidi ile meşgul olan kimselere hakları teslim edilmeli ve onlar hakkında gerçek ne ise olduğu gibi söylenmelidir.
Malum olduğu üzere, tenkitlerinde bağımsız tavır sergileyen ulema, her asırda az olmuşlardır. Hatta geçmiş asırlarda İslâm âleminin tümünde bulunan hadisçilerin son derece kabarık olan sayıları dikkate alınacak olursa, tenkitçi ulemanın yok denilecek kadar az oldukları görülür. Ne var ki, bu durum sadece hadis için değil, bütün ilimler için geçerlidir. İbnü'l-Cevzî kendi zamanında bu tür ulemanın azlığından yakınmıştır. Biz ise, bugün ondan daha çok yakınacak durumdayız.
Ondan bundan nakil yapan ihtisar ve şerheden kimseler ise çok olup, her asırda bunlardan bol miktarda bulunmaktadır. Araştıran, tenkit eden ve düşünen biri yüzeysel bakış ve orada burada dolaşan nakillerle yetinmeyen biri çıktığı zaman, çoğunluk olan takım, onu gözetlemeye alır; işini, ilim ve gücünü küçümsemeye kalkışırlar. Hatta, eğer güçleri yeterse halkı ve yöneticileri ona karşı tahrik ederler. Zira hakkı temsil eden kimse, sahip olduğu ilim, düşünce ve metot yüzünden yadırganan ve dışlanan kimse demektir. Bu, sadece günümüze özgü bir durum da değildir. Zira insanlar bilmediklerine düşman oldukları için, çoğunlukla hakkın karşısında ve batılın yanında yer almaktadırlar. "... *İnsanların çoğuna uyacak olursan seni Allah'ın yolundan saptırırlar*..." [662] buyuran Yüce Allah ne kadar doğru söylemiştir...
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, söz konusu tenkit ölçüleri ve verdiğimiz misaller hadisçilerin geçmişte metin tenkidi ile ilgilenmedikleri tarzındaki iddialara karşı tafsilatlı bir red olarak kabul edilebilirler. Ancak, daha geniş bilgi vermek için şüpheleri ortadan kaldıracak şu hususları ifade etmek de yerinde olacaktır:
a. Hadisçilerin isnada önem vermeleri, tamamıyla isnada değil, aynı zamanda metine yöneliktir. Zira bir hadisin ravileri sika ve güvenilir kimse olurlarsa, naklettikleri hadise daha çok itimat edilir. Doğruluğu bilinen kimselerin naklettikleri haberlere güvenip yalancı ve ahlaksızların anlattıklarını şüphe ile karşılamak insan için tabii bir durumdur. Binaenaleyh, muhaddislerin isnada önem vermeleri nakledilen metne önem vermelerinden dolayı olmuştur.
b. Ahmed Emin'in muhaddislerin hadisleri tenkit ederken, uydurma sebeplerine önem verip üzerinde durmadıkları tarzındaki iddiası doğru değildir. Zira bizzat bu sebeplerden dolayı reddettikleri pek çok rivayet bulunmaktadır. Burada İbn Kayyim'in konuyla ilgili olarak el-Menârül-münif adlı eserinde kaydettiği bazı görüşleri zikredeceğiz. Bu eserinde İshak b. Rahuye'nin, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın fazileti hakkında Resûlullah'tan sahih bir rivayeti mevcut değildir" dediğini nakleden müellif şöyle demektedir:
Muaviye'yi ve Emevîleri zemmeden bütün rivayetler yalandır [663]. Mansur, Seffah ve Harun Reşid'i öven bütün rivayetler yalandır.
Abbâsîlerin cehenneme girmeyeceklerini ifade eden bütün rivayetler yalandır.
Hilafetin Abbâsîlerin hakkı olduğunu bildiren bütün hadisler yalandır [664].
Uydurma rivayetlerin bir kısmı da yalancıların isimlerini zikrederek Ebu Hanife ve Şafiî'nin menkıbelerine dair uydurdukları haberlerdir [665].
Ebu Ya'Ia el-Halîlî, Râfızîlerin Hz. Ali ve Ehl-i beyt hakkında üç yüz bin kadar hadis uydurduklarını söylemiştir.
İbn Kayyım, Ebu Ya'la'nın bu sözünün garip bulunmaması gerektiğini ifade ederek, Rafizîlerin bu konuda uydurdukları hadislerin incelenmesi halinde, bunun doğru olduğunun görüleceğini söylemektedir [666].
Yukarıda naklettiğimiz bu ifadeler, Ahmed Emin'in iddiasını temelinden reddetmektedir.
Ahmed Emin'in, hadisçilerin tıpla ilgili hadisleri laboratuarlarda tahlil etmelerinin gerekliliği tarzındaki görüşüne gelince, onların bunu yapma imkânları olmamakla birlikte günümüz âlimleri, fabrika ve laboratuarları kullanarak söz konusu nesnelerin muhtevasını inceleyebilirler. Ancak insanın henüz eşyanın bütün sırlarını çözemediğini de unutmamalıyız. Çünkü bugün Suyûtî, Tedrîb,l, 161. laboratuarda, yer almasının gözle ilgili bir yararına dair bir bilgi elde edemezsek de ileride edebiliriz. Nitekim dünyada her-gün yeni yeni gelişmeler olmaktadır.
Durum ne olursa olsun, ileride zikredeceğimiz ifadelerle de anlaşılacağı üzere, bir hadisin isnadının sahih olması, metninin de sahih olmasını gerektirmez. Bu sebeple isnadı sahih dahi olsa bir hadiste herhangi bir aykırılık söz konusu olduğu taktirde, onun zayıf olduğuna hükmederiz.

Birçok hadisçinin Buhârî ve Müslim'e yöneltilen tenkitlere karşı çıkmaları, onların tenkitçi muhaddislerden olmaları sebebiyledir. Çünkü onlara göre bu iki zat, Sahihlerine ancak hem metni ve hem de isnadı bakımından sahih olan rivayetleri almışlardır. Dolayısıyla bunlara göre Sahihayn'da veya sadece birinde yer verilen bir rivayete yöneltilen bir tenkidi onların farketmemeleri makul değildir. Ancak Buhârî ve Müslim'i müdafaa eden bu kimseler, bunun içtihadı bir şey olduğunu unutmamalıdırlar. İnsanlar ne kadar âlim ve anlayışlı olurlarsa olsunlar, içtihadı meselelerde isabet ettikleri gibi hata da edebilirler. Zira her bilenin üstünde daha çok bilen biri vardır.

c. Eğer hadisçiler, sadece isnadın sahih olmasına bakarak metnin de sahih olduğuna hükmetselerdi, metin tenkidi ile ilgilendiklerine dair bir şüphe doğabilirdi. Ancak gerçek böyle değildir. Hadisçiler, her devirde, isnadın sahih olmasının metnin de sahih olmasını doğurmayacağını belirtmişlerdir. Zira isnad sahih olduğu halde bazan metin sahih olmayabilir. Bu hususu ispat etmek için aşağıda bu görüşte olan hadisçilere ve hadis kitaplarından derlediğimiz örneklere yer vereceğiz.

Senedi sahih olan her hadisin metni sahih değildir.

Bu, bütün hadisçilerin kabul ettikleri ve hadisi metin açısından tenkit ederken baş vurdukları bir kaidedir. Onlar, metnin garib veya şaz ve münker olmasını, isnadın sahih olmasına engel olarak görmemişlerdir. Bu kaideye muhalefet eden veya onun uygulanmasına karşı çıkan bir hadisçi tanımıyorum.

Aşağıda, önce hadisçilerin bu kaide ile ilgili görüşlerini, sonra bu prensibe dayanarak isnadı sahih olduğu halde metninin sahih olmadığını söyledikleri bazı hadisleri zikredeceğiz. Sanırız bu, hadisçileri metin tenkidi yapmayıp sadece isnad üzerinde donup kalmakla itham edenlere karşı yeterli bir cevap olacaktır. Şöyle ki:

İbnü's-Salâh "bazan bir hadisin, isnadının sahih olduğu söylendiği halde, metni şaz veya muallel olması sebebiyle sahih olmaz" [667] derken; Nevevî "bazan hadisin isnadı sahih veya hasen olduğu halde, şaz veya illetli olduğu için metnin sahih olmayabileceğini" [668] ifade etmekte; Tîbî "bu, sahih veya hasen hadistir, denir. Ancak bazan isnad sahih veya hasen olmakla birlikte metin şaz veya illetten dolayı sahih veya hasen olmaz" [669] demektedir.

İbn Kayyim "bilindiği üzere, isnadın sahih olması, hadisin sahih olmasının bir şartı olduğu halde bunu gerekli kılan tek sebep değildir. Çünkü hadis ancak senedin sahih olması, metnin illetli, şaz ve münker olmaması, ravinin sika olması, başka ravilere muhalefet etmemesi veya onlardan ayrı bir rivayette bulunmaması (şaz) gibi birtakım şartların bir araya gelmesi ile sahih olabileceğini" [670] ifade ederken; İbn Kesîr "isnadın sahih veya hasen olduğuna hükmetmek, metnin de öyle olduğuna hükmetmeyi gerektirmez. Zira metin bazan şaz veya muallel olabilir" [671] demektedir.

Irakî ise Elfiye'sinde "isnadın sahih veya hasen olduğuna hükmetmenin, metnin öyle olduğuna hükmetmek olmadığını söylemiştir" [672] derken; Sehâvî "bazan ittisal, adalet ve zabt şartlarını taşıdığı için, sened sahih veya hasen olabildiği halde şaz veya illet dolayısıyla metin zayıf olacağını" [673] belirtmekte; Suyûtî de "bazan ravileri sika olması sebebiyle isnad sahih veya hasen olmasına rağmen, metin ise şaz veya illetten dolayı zayıf olur," [674] demektedir.

Zekeriyya el-Ensârî "isnad ile metin arasındaki sahih ve hasen olma bakımından bir ayrılmazlık mevcut değildir. Zira, bazan isnad ittisal, adalet ve zabt gibi şartları taşıması sebebiyle sahih veya hasen olduğu halde, metin şaz veya illet gibi bir kusur taşıdığı için zayıf olabilir" [675] demektedir.

Emîr es-San'anî "Hadisin metninin değil isnadının sahih, hasen ve zayıf olduğuna hükmetmek hadisçilerin bir üslubu olduğunu bilesin. Sahih ve hasen isnad veya zayıf isnad derler. Çünkü bazan isnad, ravileri sika olması hasebiyle sahih olduğu halde, şaz veya illetli olduğu için metnin sahih olmayabilir." [676].

Netice olarak, isnad ile metin arasında bir ayrılmazlık mevcut değildir. Çünkü şartlarını taşıdığı için sened sahih olmasına rağmen, şaz ve illetli olmasından dolayı metin sahih olmayabilir. Bazan da metin bir başka tarikten dolayı sahih olduğu halde sened sahih olmaz.

İslâm âlimlerinin çeşitli zamanlarda söylemiş oldukları bu sözler, isnadın sahih olmasının metnin de sahihliğini gerekli kılmayacağı tarzındaki kaideyi tekit etmektedir. Aşağıda isnadının sahih olduğu belirtilmiş olan, ancak metnindeki münkerlik ve sazlığın âlimleri onu reddetmeye sevkettiği, isnadının sahih veya hasen olmasının onu kurtaramadığı hadislere ilişkin çeşitli misaller vereceğiz:

a. Hâkim en-Nisaburî daha önce zikrettiğimiz ve Ma'rifetu ulûmi'l-hadis adlı eserinde rivayet ettiği bir hadis hakkında şöyle demektedir:

Bu, ravileri sika olup isnad ve metni şaz olan bir hadistir. Ona ait herhangi bir illet bilmiyorz... Görüldüğü gibi ravileri güvenilir olmasına rağmen dikkatle baktığımızda onun uydurma olduğunu anlıyoruz [677].

b. Zehebî bir hadisi rivayet ettikten sonra şöyle demektedir:

Senedi sağlam olmakla birlikte, metni son derece münkerdir. İçimde ona karşı bir yadırgama hissediyorum [678].

c. Aynı müellif bir başka hadisi rivayet ettikten sonra ise, ravilerinin sika olmasına rağmen, münkerliğinin de açık olduğunu ifade etmektedir. [679]

d. Hâkim en-Nisaburî'nin sahih bir isnad ile rivayet ettiği bir hadis hakkında Zehebî onu tenkit ederek şöyle demektedir:

Bu, münker ve şaz bir hadistir. Korkarım ki, uydurma da değildir. Zira senedinin sağlamlığı beni hayrete düşürdü [680].

e. Hatîb el-Bağdâdî, Ebu Bekir'in faziletine dair bir hadis rivayet ettikten sonra şöyle demiştir:

Bu hadis sabit değildir. İsnadının bütün ravileri ise sikadır [681].

İbnü'l-Cevzî, Hatîb el-Bağdâdî'nin bu ifadesine şöyle bir yorum eklemektedir:

Bu durum, dikkatsizliği sebebiyle ravilerden birinin yanılmasından kaynaklanmış olmalıdır. Zira insanların çoğuna dikkatsizlik arız olabilir [682].

f. İbnü'l-Cevzî "yüz sene sonra Allah'ın razı olacağı hiçbir kimse dünyaya gelmez" tarzındaki rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:

Bunun isnadının sahih olduğu söylenebilir. Ancak hadisin "an" sigası [683] ile rivayet edilmiş olması, ravilerden birinin, hadisi zayıf veya yalancı birinden dinlemiş, daha sonra başkasına rivayet ederken o zatın ismini zikretmeksizin "an" lafzı ile nakletmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Mezhep imamları ve İslâm'a hizmet etmiş birçok kimsenin birinci asırdan sonra dünyaya gelmiş olmaları karşısında bu rivayet nasıl kabul edilebilir?[684].

g. Batan güneşin Hz. Ali için geri döndüğüne dair rivayet. Tahavî, Kâdî İyâz, Heysemî, İbn Hacer ve Kastallânî gibi bazı âlimler bu rivayetin sahih olduğunu ileri sürerlerken [685], İbnü'l-Cevzî, İbn Teymiyye, Zehebî, İbn Kayyim, İbn Kesîr ve diğer bazı âlimler de onun sahih olmadığını ve uydurma olduğunu kabul etmişlerdir [686]. İbn Kayyim rivayette söz konusu edilen olayın, büyük toplulukların rivayet etmesi gereken umumî olaylardan olduğunu, oysa Esma bint. Umeys'ten başka bir kimsenin onu rivayet etmediğini söylemiştir [687].

h. "Bana elçi gönderdiğinizde güzel yüzlü ve güzel isimli olanı gönderin" tarzındaki rivayet. Heysemî'nin sahih, Münavî'nin de hasen olduğunu söyledikleri bu rivayeti İbnü'l-Cevzî el-Mevzûâfında zikretmektedir [688].

ı. "Sizden biriniz konuşma sırasında esnerse bu, onun doğruluğunun delilidir" rivayeti. İbn Kayyım bununla ilgili olarak şöyle demektedir:

Her ne kadar bazı kimseler, bu rivayetin sahih olduğunu söylemekte iseler de vakıa, onun uydurma olduğunu göstermektedir [689].

j. Müslim'de nakledilen "Allah'ın dünyayı cumartesi günü yarattığını" ifade eden rivayet. Daha önce de belirttiğimiz üzere, Buhârî gibi bazı hadis âlimleri, bu hususta Müslim'in yanıldığını ifade etmişlerdir. Gerçekte bu söz Ka'bu'l-ahbar'a ait olduğu halde, bazı raviler yanlışlıkla onu Resûlullah'a nispet etmişlerdir.

Buraya kadar konu ile ilgili olarak on hadis âliminin açıklamalarını nakletmiş bulunuyoruz. Bu hususta aynı görüşü paylaşan daha birçok âlim vardır. Netice olarak bu açıklamalar hadis âlimlerinin, kitaplarında yer vermiş oldukları "isnadın sahih olmasının metnin de sahih olmasını gerektirmeyeceği, zira bazan isnadın sahih olmasına rağmen, şaz veya illetli olması sebebiyle metnin sahih olmayacağı" tarzındaki esası tekit etmektedir.

Nitekim yukarıda naklettiğimiz görüşlere ilave olarak, aşağıda bazı hadisçilerin, isnadının sahih veya hasen olduğunu söyledikten sonra, herhangi bir yanlış veya vehim bulunması ya da tamamıyla uydurma olması sebebiyle sahih olmadığına hükmettikleri hadislerden örnek olarak on hadis zikredeceğiz.

Yukarıda görüldüğü üzere, son örnek bir yana bırakılacak olursa, bu başlık altında söz konusu ettiğimiz rivayetlerin tümü Buhârî ve Müslim'in dışındaki kaynaklardandır. Bu duruma bakarak bazıları çıkıp şöyle diyebilirler:

Hadisçiler gerçi az da olsa sünen vb. hadis kitapları ile ilgilenmiş ve onları tenkide cesaret etmişlerse de, Buhârî ve Müslim karşısında durmuş burada aynı cesareti gösterememiş, bunların hadislerini metin açısından tenkit etmemişlerdir. Bu iddiayı çürütmek için aşağıda Buhârî ve Müslim'in sadece metin açısından tenkit edilen bazı hadislerine yer vereceğiz. Vereceğiz ki, böyle bir iddiada bulunan herkes geçmiş âlimlerin Buhârî ile Müslim de dahil olmak üzere bütün hadis kaynaklarını metin ve hatta isnad açısından tenkit ettiklerini görsünler. Ancak, bazan bu tenkitlere yerli yersiz karşı çıkan bir kısım âlimlerin olduğunu da inkar etmiyoruz. Kaldı ki bu duruma, Buhârî ve Müslim'in, hatta zaman zaman birbiri tarafından tenkit edildikleri gerçeğini ortadan kaldırmaz. Ayrıca, ister doğru olsun isterse yanlış hadisçilerin herhangi bir hadisi metni açısından mücerret olarak tenkit etmiş olmaları, iddiamızı ispat için bize yetecektir.

a. Buhârî'de Resûlullah'ın Cabir b. Abdullah'tan satın almış olduğu devenin fiyatı ile ilgili olarak rivayet edilen hadis. Buhârî devenin fiyatının miktarı hakkındaki rivayet ihtilafının farkına vararak onlardan birini tercih etmiştir. Müellif hadisi önce Kitabü'l-büyû'da hayvanların satın alınması başlığı altında rivayet etmiştir. Bu rivayetin bir bölümünde şöyle denilmektedir:
"... Sonra, deveni bana satar mısın? Dedi.
Evet dedim. Bir okkaya satın aldı..." [690].
Buhârî aynı hadisi daha sonra Kitâbü'ş-şurut'ta satıcının, binek veya yük hayvanını belli bir yere kadar binmeyi veya taşınmayı şart koşarak satması başlığı altında rivayet etmiştir. Bu rivayette ise şöyle denilmektedir: ... Ubeydullah ve İbn İshak Vehb'den o da Cabir'den rivayetle Resûlullah, deveyi bir okkaya satın aldı, demişlerdir. Zeyd b. Eşlem de bu hadisi Cabir'den rivayet ederek Vehb'in rivayetini tekrar etmiştir.
İbn Cüreyc'in Ata'dan, bir başkasının da Cabir'den yaptıkları rivayet ise şöyledir:
"... Deveyi dört dinara satın aldım". Bir dinarın on dirhem olduğu göz önünde bulundurulacak olursa bu durumda devenin fiyatı bir okka olacaktır. Muğîre'nin Şa'bî'den, onun da Cabir'den, ayrıca İbnü'l-Münkedir ve Ebü'z-Zübeyr'in de Cabir'den rivayetlerinde ise fiyat belirtilmemiştir. A'meş, Salim'den o da Cabir'den rivayet ederek "bir okka altındır" demiştir. Ebu İshak, Salim'den, o da Cabir'den rivayetle fiyatın iki yüz dirhem olduğunu söylemiştir. Dâvûd b. Kays'ın, Ubeydullah b. Muksim'den, onun da Cabir'den rivayetine göre o, Resûlullah'ın deveyi Tebük seferi esnasında satın aldığını ve fiyatında dört okka olduğunu zannettiğini söylemiştir. Ebu Nadra'nın, Cabir'den rivayetine göre ise, Resûlullah deveyi yirmi dinara satın almıştır. Buhârî, "Şa'bî'nin "bir okka" tarzındaki ifadesi bana göre sahih rivayetin bütün şartlarını taşımakta olup doyasıyıla bu rivayetlerin en sahih olanıdır" demiştir [691].
Buhârî'nin çeşitli rivayetten nakletikten sonra fiyatın bir okka olduğunu ifade eden rivayeti tercih etmesinden, onun hadis metnine bakışı ve ona verdiği önemin senede verdiği önemden daha az olmadığı ve eserine aldığı bütün hadisleri tenkit ettiği anlaşılmaktadır. Buhârî'nin, eserinde kendisine göre ikinci derecede olan hadisleri senedsiz olarak (muallak) ama kesin bir ifade ile (cezm sigası) rivayet etmesi, onların tenkitçinin ihmal etmemesi gereken rivayetler olmasından dolayıdır; bu nedenle onları Sahîh'inde adeti dışına çıkarak almıştır. Çünkü genellikle, onun adeti, tercih ettiği hadisleri, eserine almak ve kendisine göre önemli olmayan muhalif rivayetleri ise terk etmektir.
b. Müslim'in Resûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kılıp kılmadığı ile ilgili olarak rivayet ettiği hadistir. Müslim, Kitâbü'l-hac'da İbn Ömer'den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"... Çıktığı zaman Bilal'e Resûlullah'ın ne yaptığını sordum. Soluna iki sütun, sağına bir sütun, arkasına da üç sütun aldı. O zaman Kabe altı sütunlu idi, sonra namaz kıldı." Dedi" [692].
Müslim, "Bilal'e, Resulullah içeride namaz kıldı mı, dedim.
Evet, dedi. Nerede, dedim..." [693]
Tarzındaki rivayet ve daha başkalarını da zikrettikten sonra aşağıdaki muhalif rivayetleri de nakletmektedir:
"... İbn Cüreyc bize, İbn Abbas'ın Ata'ya Kabe'ye girmekle değil, sadece onu tavaf etmekle emrolundunuz dediğini işitip işitmediğini sorduğunu, onun da şöyle dediğini haber verdi:
İbn Abbas, Kabe'ye girmemizi yasaklamazdı. Ancak, ben onun şöyle dediğini işittim:
Üsame b. Zeyd, bana Resûlullah'ın Kabe'ye girdiğinde onun her yerinde dua ettiğini, fakat içeriden çıkıncaya kadar namaz kılmadığını, dışarı çıktıktan sonra Kabe'ye doğru iki rekat kıldığını anlattı..." [694].
Bir başka rivayette ise şöyle denilmektedir:
"İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir:
Resulullah Kabe'ye girdi. Orada altı sütun vardı. Bir sütunun yanında durdu ve dua etti; namaz kılmadı" [695].
Müslim'in burada çeşitli rivayetleri nakledip başlıklar halinde sunması her iki hadiste de bulunan bazı ifadeleri aldığını göstermektedir. Mesela rivayetlere Kabe'de namaz kılma hadisleri ile başlaması, onları tercih ettiği ve onlara güvendiği anlamına gelir [696]. Sonra bab başlığını koyarken [697] "Hacıların ve başkalarının Kabe'ye girip orada namaz kılmalarının ve herbir tarafında dua etmelerinin müstehap olduğu" tarzında bir ifade kullanması da buna delildir. Çünkü, Resûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kıldığını içeren rivayetlerde dua yoktur. Öbür hadislerde ise dua vardır, namaz yoktur. Sanki Müslim kendisine göre daha sahih olduğu için, Kabe'nin içinde namazı içeren hadisleri tercih etmektedir. Çünkü görüldüğü kadarıyla senedlerdeki ihtilaf tamamıyla bir sened ihtilafı değil; gerçekte İbn Abbas ile İbn Ömer arasındaki bir anlayış ihtilafıdır. Bu iki zattan birinin rivayetini Öbürüne tercih etmek ise zordur. Zira eğer İbn Abbas'a olayı Resulullah ile birlikte Kabe'nin içine girenlerden biri olan Üsame b. Zeyd anlalmışsa, İbn Ömer de yine bu olayda Resûlullah'ın yanında bulunanlardan biri olan Bilal'e, hem de Kabe'den dışarı çıktığı zaman sormuştur. Nitekim bu sebepledir ki, Müslim Kabe'nin içinde namaz kılma konusunda İbn Ömer'in sözünü, her bir yanında dua hususunda ise İbn Abbas'ınkini tercih etmiştir. İbn Ömer'in sözünü, onun Resûlullah'tan sonra Kabe'nin içine ilk giren kimse olmasından dolayı tercih etmiş bulunması da mümkündür. Çünkü konuyla ilgili rivayetlerden birinde İbn Ömer şöyle demektedir:
Resulullah, Üsame b. Zeyd, Bilal ve Osman b. Talha ile birlikte Kabe'nin içine girip kapıyı kapadılar. Kapıyı açtıklarında içeri ilk giren kimse ben oldum. Bilal ile karşılaştığımızda ona Resûlullah'ın içeride namaz kılıp kılmadığını sordum.
"Evet, iki yemani sütun arasında kıldı" dedi [698].
Burada İbn Ömer'in olayın meydana geldiği sırada bizzat içeri girmiş ve Bilal'e sormuş olması, onun rivayetini İbn Abbas'ınkinden daha tercih edilmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca "bir şeyi olumlu bir şekilde ifade eden, olumsuz olarak ifade edenden daha makbuldür" tarzında bir anlayış da vardır. Nitekim "Resulullah iki sütun arasında namaz kıldı" diyen kimse ile "kılmadı" diyen bir değildir. Çünkü Üsame b. Zeyd, Kabe'nin ululuğu karşısında etkilenmiş ve böylece Hz. Peygamber'in içeride yaptığı her şeyi görememiş olabilir. Bu, uzak bir ihtimal değildir. Müslim'in tercihi bana bunları düşündürmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir,
c. Bir başka misal, Müslim'de Cabir b. Abdullah'tan Hz. Peygamber'in haccı ile ilgili olarak rivayet edilen şu hadistir:
"... *Sonra Resûlullah, bineğine binerek Kabe'ye indi ve öğle namazını Mekke'de kıldı. Zemzem dağıtan* Abdülmuttalib oğullarının yanına gitti..." [699].
İbn Ömer'den rivayet edilen bir hadiste ise, "Resûlullah, bayram günü Mekke'ye inip geri döndü ve öğle namazım Mina'da kıldı" denilmektedir. Nafi de:
"İbn Ömer bayram günü Mekke'ye inip geri döner, öğle namazını Mina'da kılardı ve Resûluîlah'ın böyle yaptığım söylerdi" [700] demiştir.
Abdülaziz b. Refî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Enes b. Mâlik'e, Resûlullah'ın Terviye günü öğle namazını nerede kıldığı hususunda ne biliyorsun, diye sordum. Mina'da diye cevap verdi. Hacıların Mina'dan döndükleri gün ikindiyi nerede kıldığını sorduğumda ise Abtah'ta dedikten sonra bana büyüklerinin yaptığım yap, diye nasihat etti [701].
Müslim, Cabir ile İbn Ömer arasındaki bu ihtilafa ilişmeyip olduğu gibi bırakmışken İbn Hazm iki rivayetten birinin kesinlikle yalan olduğunu söylemiştir [702]. Zira Resûlullah'ın bayram günü öğle namazını hem Mekke hem de Mina'da kılması mümkün değildir. Öte yandan bazıları, Hz. Peygamber'in o günkü öğle namazını hem Mekke hem de Mina'da kıldığını ve bunu da bayramın birinci günü öğle namazını Mekke'de kılmak caiz olduğu gibi Mina'da kılmanın da caiz olduğunu göstermek için olabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Ancak ya Mekke'de veya Mina'da kılmış olabilir. Doğrusu ancak biridir. Muhtemelen hadisi Cabir veya İbn Ömer yahut da daha sonra onlardan rivayet edenlerden biri yanlış rivayet etmiş olmalıdır. Zira biz, sahabenin de yanlış anlayabileceğini ve yanılabileceğini kabul ediyoruz. Çünkü bu iki özellik, insanların tabii sıfatlarıdır. Fakat onları hiçbir zaman yalan söylemekle itham etmiyoruz. Onlar, Resûlullah'tan yaptıkları rivayetlerde güvenilir kimselerdir. Gerçi İbn Hazm, bu rivayetle ilgili sözlerinde biraz sert bir üslup kullanmıştır ama, o ifadesiyle uydurma anlamında bir yalanı değil, aksine bu gibi çelişkisi açıkça görülmekte olan durumlarda çoğunlukla yaptığı gibi hata ve yanlışı kastetmiştir.
d. Buhârî ve Müslim'in eleştirildikleri hadislerden biri de birbirlerinden farklı olarak rivayet ettikleri şu hadistir: Müslim bu hadisi İbn Ömer'den "Resûlullah Ahzab savaşından sonra Benî Kureyza üzerine hareket edileceği sırada "hiç kimse öğle namazını Benî Kureyza'ya varmadan kılmasın" dediğini rivayet ederken [703], Buhârî "öğle" yerine "ikindi" kelimesini koyarak nakletmiştir [704].
Burada Buhârî'den daha çok lafza önem verdiği için, Müslim'in rivayetinin daha makbul olduğunu söyleyenler olmuştur. Nitekim Hatîb el-Bağdâdî Buhârî ile ilgili olarak şöyle demektedir:
Basra'da işittiğim nice hadisi Şam'da; orada işittiğim birçok hadisi de Mısır'da yazdım, dedi. Ona tam olarak yazıp yazmadığını sordum, sustu [705].
Bu hadiste garip olan bir başka husus da her iki rivayetin senedinin baştan sona kadar aynı olmasıdır [706].
e. Müslim'in tenkit edildiği hadislerden biri Ebu Süfyan'ın faziletleri hakkında İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu hadistir:
Müslümanlar Ebu Süfyan'a itibar etmiyor ve onunla bir yerde oturmuyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e: Ya Resûlullah, bana üç şey lütfeder misin? dedi.
Peygamber Efendimiz evet, diye cevap verdi.

Ebu Süfyan Araplar'ın en güzeli kızım Ümmü Habibe'yi size vereyim, dedi.
Resûlullah peki dedi.
Bunun üzerine Muaviye'yi katip yapar mısın? diye sordu, Resûlullah evet dedi.
Ebu Süfyan daha önce müslümanlarla savaştığım gibi kâfirlerle savaşmam için beni komutan yapar mısın, dedi. Resûlullah evet diye cevap verdi [707].
Nevevî bu hadisle ilgili olarak şöyle demektedir:
Bu hadis, problemli olduğu meşhur olan hadislerden biridir. Zira Ebu Süfyan ancak hicrî sekizinci yılda Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Bu, üzerinde hiçbir ihtilaf olmayan meşhur bir olaydır. Peygamber Efendimiz de Ümmü Habibe ile bu olaydan uzun bir süre önce evlenmiştir. Ebu Ubeyde, Halife b. Hayyat, İbnü'l-Berakî ve cumhur-i ulema ise bu evlenmenin hicrî altıncı yılda olduğunu kabul etmektedirler [708].
İbn Hazm bîr rivayete göre bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir:
Bu hadiste ravilerden biri yanılmıştır. Çünkü müslümanlar arasında Hz. Peygamber'in, fetihten uzun bir süre önce Ümmü Habibe henüz Habeşistan'da ve babası müslüman değil iken onunla evlendiği hususunda hiçbir ihtilaf yoktur [709]. Bir başka rivayette ise bu hadisin uydurma olduğunda hiçbir şüphe olmadığını söylemiştir [710].
İbnü's-Salâh bu hadisin lehinde yorum yaparak şöyle demektedir:
İbn Hazm Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe ile daha önce evlenmiş olduğunu ileri sürerek bu hadisi reddetmede yanılmış ve hataya düşmüştür. Çünkü Ebu Süfyan içini rahatlatmak için nikâh akdinin yenilenmesini istemiş olabilir. Zira reisliği ve asilliğini unutarak kendi rızası olmaksızın kızının evlenmiş olduğunu düşünmüş veya babanın müslüman olması bu gibi meselelerde akdin yenilenmesini gerektireceğine inanmış olabilir. Nitekim bundan daha açık birçok konu Ebu Süfyan'dan daha ileri mertebede ve ondan daha bilgili ve Resûlullah ile daha uzun süre birlikte olan nicelerine gizli kalmıştır [711].
Ancak bu te'vilde bir zorlama olduğu da açıktır. Nitekim Nevevî bunu doğru bulmayarak şöyle demektedir:
"Bu rivayette ne Resûlullah'ın akdi yenilediği ve ne de Ebu Süfyan'a onu yenilemenin gerektiğine dair herhangi bir ifadesi mevcut değildir [712].
Bazıları şöyle bir yorum daha getirmişlerdir:
Hz. Peygamber'e evlenmek üzere teklif edilenin ismi konusunda yanlış yapılmaktadır. Zira bu kişi Ümmü Habibe'nin kizkardeşi olan Azze'dir. Çünkü Ümmü Habibe daha önce Buhârî ve Müslim'de de belirtildiği gibi bizzat kendisi Resûlullah'a teklifte bulunmuş ve evlenmişti. Peygamber Efendimiz de Azze ile ilgili bu teklif üzerine iki kız kardeşle bir arada nikâhlı olmanın haram olduğunu bildirmiştir [713].
Ne var ki bu, bir öncekinden daha uzak bir te'vildir. Zira söz konusu rivayette teklifte bulunan kişi Ebu Süfyan'dır. Resûlullah da bu teklife evet diye tarşılık vermiştir. Bu ise, teklif ve kabul içerdiği için onlara göre bir akit sayılır. Sonra Resûlullah'ın iki kız kardeşle bir arada nikâhlı olmanın haram olduğunu söylediği bu hadisin neresinde vardır? Kaldı ki, peygamber Efendimiz bu rivayette teklif edilen evliliği kabul ettiğini de açıkça ifade ediyor.
f. Yine Müslim'in tenkit edildiği hadislerden biri de "Allah dünyayı cumartesi günü yarattı..." [714] tarzındaki Ebu Hureyre rivayetidir. Daha önce de belirttiğimiz üzere bu rivayet, dünyayı altı günde değil de yedi günde yaratılmış olarak gösterdiği ve göklerir, yaratılmasından bahsetmediği için Kur'an'ın açık beyanlarına aykırı düşmektedir. Nitekim bazıları bu rivayeti yaratılışın başlangıcının cumartesi değil, pazar günü olduğu tarzındaki genel malumata da muhalif olarak kabul etmişlerdir.
g. Buhârî ve Müslim'in eleştirildikleri hadislerden biri, Şüreyk b. Abdullah b. Eou Nümeyr'in Enes'ten rivayet ettiği Miraç hadisidir. Bu rivayete göre, Resûlullah Kabe'den miraç yolculuğuna çıkarıldığı gece, henüz ona vahiy gelmediği sıralarda ve o Mescid-i haram'da uyumakta iken üç kişi gelmiş..." [715].
Bu, kabul edilemeyecek bir hatadır. Çünkü miraç en az ihtimal ile Resûlullah'a peygamberlik görevi verilmezden on beş ay sonra olmuştur. Hatta hicretten bir sene önce veya bi'setten beş yıl sonra olduğu dahi söylenmiştir. Nitekim Kâdî İyaz bu konuda şöyle demektedir:
Hz. Hatice'nin namaz farz kılındıktan sonra Resûlullah ile birlikte namaz kıldığı hususunda hiç kimse ihtilaf etmediği gibi, onun hicretten bir süre önce vefat ettiği konusunda da herhangi bir ihtilaf yoktur. Nitekim İslâm âlimleri, namazın miraçtan önce farz kılındığında da hemfikirdirler. Dolayısıyla bütün bunların Hz. Peygamber'e vahiy gelmezden önce olması mümkün değildir [716].
Ayrıca Kâdî İyâz doğru olanın Resûlullah'ın göğsünün henüz o Benî Sa'd kabilesinden Halime'nin yanında bulunduğu sıralarda yarılmış olduğundan hareket ederek, Şüreyk hadisinde geçen "o gece (Miraç gecesi) Peygamber'in göğsü yarıldı ve yıkandı" tarzındaki ifadeyi de yanlış bulmuştur [717].
Hadisin metnine ilişkin olarak yapılan bu tenkit, hadisçilerin, metinleri hak ve doğru ölçülere göre tenkit etmeden bırakmadıklarını ve hadisi rivayet edenin Buhârî veya Müslim olmasının onlara engel olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.
h. Senetleri sahih olup metinleri birbirine muhalif olan hadislerden biri sadece Müslim'in rivayet ettiği güneş tutulması (küsuf) esnasında kılınan namazın kaç rekat olduğunu bildiren hadistir.
Müslim önce Âişe ve İbn Abbas'tan iki rekatta dört rükû ve dört secdeli bir rivayet nakletmekte, sonra üç rükû ve dört secdeli iki rekât ve daha sonra da yine Hz. Âişe'den "Resûlullah altı rükû ve dört secdeli bir namaz kıldı" [718] tarzında bir rivayette bulunmaktadır.
Ulema bu hadisi tenkit etmişlerdir. Çünkü Peygamber Efendimiz, sadece bir defa, o da oğlu İbrahim öldüğü zaman küsuf namazı kılmıştır. Resûlullah'ın İbrahim adında iki oğlu olmadığı herkesçe bilinmektedir. Alimler Hz. Aişe ve İbn Abbas'tan rivayet edilen ve bu namazın her rekatında iki rükû ve iki de secde bulunan iki rekatlı bir namaz olduğunu ifade eden birinci rivayeti tercih etmektedirler. Buhârî, Sahîh'ide sadece bu rivayeti almakla yetinmiş, Müslim'in yer verdiği öbür rivayetleri almamıştır.
Görüldüğü üzere Müslim, Hz. Âişe ve İbn Abbas'ın naklettikleri ve ulemanın küsuf namazının kılınışı konusunda üzerinde ittifak etmiş oldukları rivayeti ilk sırada zikretmek suretiyle bu rivayeti tercih ettiğini göstermiştir. Ancak aynı zamanda diğer rivayetleri de sahih senedleriyle zikretmiş olmasının, onu, bu rivayetleri tenkit etmeme ve onlar hakkında söz söylememe sorumluluğundan kurtaramayacağı da açıktır.
Yukarıda verdiğimiz bu örnekler, sadece metin göz önünde tutularak Buhârî ve Müslim'e yöneltilen tenkitlerden bazılarıdır. Şüphesiz Buhârî ve Müslim'den sonra gelen hadis âlimlerinin, onların sahihlerine aldıkları hadisleri incelemeye ve kendilerine göre tenkide muhtaç olanları tenkit etmeye önem vermeleri, bu tenkit metoduna dikkat ettiklerinin ve Dârekutnî'nin yaptığı gibi sadece senedleri tenkit etmekle yetinmediklerinin en açık bir delilidir. Bilindiği üzere Dârekutnî, İlzamat ve Tetebbu' adlı eserlerinde ele aldığı birçok hadiste yalnızca senedleri tenkit etmiş, metin açısından bir tek hadisi dahi tenkitte bulunmamıştır. Eserlerine baktığımızda bunu açıkça görmekteyiz.
Bugün için -eğer tenkit edecek birşey bulabilirse- herkesin Buhârî ve Müslim'i veya herhangi bir hadis kitabını sadece metinlerini göz önünde bulundurarak tenkit etme hakkı varsa da, geçmiş ulemayı metne ve metin tenkidine önem vermemekte suçlamaya hakkı yoktur. Zira onun tenkit edilebilecek bir hadis bulması geçmişte âlimlerin onu metin açısından tenkit etmedikleri anlamına gelmez. Çünkü ilk ulema sonrakiler için araştırıp incelenecek ve tenkit edilecek birçok şey bırakmışlardır. Çünkü Allah, ilmi dilediğine lütfeder. Geçmiş âlimler, akıl ve içtihatlarının genişliği oranında birtakım hadisleri metin tenkidi ölçülerine göre tenkit etmişlerdir. Bu durum, bugün veya yarın, hadis kitaplarında senedleri sahih dahi olsa tenkide ve taşıdığı hata veya gaflet yahut da âyet, hadis ve akıldan birine muhalif olma gibi daha önce zikrettiğimiz ölçülerden birinden dolayı tenkide muhtaç hadisler bulmasına mani değildir.
Hiç kimsenin, yetkili bir konumda bulunduğu sürece, bir başkasını içtihat ve incelemeden, Allah'ın kitabı dışında herhangi bir kitabı eleştirmeden alıkoyma hakkı yoktur. Çünkü diğer kitapların müellifleri için hata ve unutma gibi haller daima söz konusu olabilir. Keza geçmişte ulema ravilere ait bazı halleri, senedlerdeki tedlisi veya sika ravilerin hadisleri içine uydurma bir rivayetin sokulması gibi halleri de bilememiş olabilirler. Nitekim İbnü'l-Cevzî daha önce bu konuda temas ettiğimiz bir sözünde şöyle demektedir:
"Bazan sened baştan sona güvenilir kimselerden oluşmasına rağmen, hadis mevzu, maklub veya müdeîles olabilir. Hadis ilminde en zor hususlardan biri budur. Bu gibi durumları ancak tenkitçiler bilebilirler [719].

3- FAKIHLERE GÖRE METİN TENKİDİ ÖLÇÜLERİ

Sahabe-i kiram, Resûlulah'ın ölümünden sonra yeni bir durumla karşılaştıkları zaman, doğru hükmü bulmak için Kur'an ve sünnete başvururlardı. İbadet ve günlük hayatla ilgili olaylar sayılamayacak kadar çok olduğu için her olayla ilgili bir nas mevcut değildi ve böyle bir şey de beklenemez. Dolayısıyla naslar sınırlı, olaylar ise sınırsız olduğuna göre -sınırlı olan sınırsız olanı kuşatamaz- sonradan meydana gelen olaylar hakkında bir içtihatta bulunulabilmesi için içtihat ve kıyasın kabul edilmesinin gerekliliği kesin olarak ortaya çıktı [720]. Nitekim bu

sebepledir ki Hz. Ömer, Ebu Musa el-Eş'ariye yazdığı emirnamede şöyle diyordu:
Sonra sana Kur'an ve sünnette bulunmayan bir mesele arz olunduğunda, onu çok iyi anla ve benzerlerini iyi tanıyarak kıyas yap ve sana göre Allah'ın rızasına en uygun ve hakka en yakın olan hükmü ver" [721].
Şüphesiz sahabe, hakkında kitap veya sünnetten bir hüküm bulunmayan konularda içtihat yapmışlardır. Onlardan kıyasın aleyhinde rivayet edilen sözlerin batıl kıyasla ilgili olduğu anlaşılmalıdır. Çünkü kıyas, batıl, sahih ve bu ikisinden birine dahil edilemeyen olmak üzere üç kısma ayırmak mümkündür. Selef bu üç kısma da işaret etmişlerse de, sadece sahih kıyası kullanmış, onunla amel etmiş, fetva vermiş ve onu caiz görmüşlerdir.
Selef, batıl kıyası ve onu tasvip edenleri kınamış, onunla amel etmek, fetva vermek ve hükmetmekten sakındırmışlardır.
Batıl kıyas, kendisiyle bid'atler doğan, sünnetler değiştirilen ve nassa muhalif olan kıyastır. Bir başka ifade ile o, Allah'ın dini hakkında, nasları bilme ve onlardan hüküm çıkarmada gerekli çalışmayı yapmaksızın zan ve tahmine dayalı olarak söz söylemekten ibarettir [722].
Üçüncü kısım olan şüpheli kıyasa gelince, selef âlimleri sadece zaruret halinde onunla emel edip fetva ve hüküm vermeyi caiz görmüş, ancak hiç kimseyi onunla amel etmeye mecbur tutmadıkları gibi ona karşı gelmeyi haram saymamış ve ona karşı geleni de dine karşı çıkmış biri olarak kabul etmemişlerdir. Bu tür kıyas hakkında yaptıkları şey, halkı onu kabul ve red arasında muhayyer bırakmaktan ibaret olmuştur. Dolayısıyla bu tür kıyas, normal hallerde haram olup zaruret anında yenmesi içilmesi helal olan şeyler gibidir. Nitekim, Ahmed b. Hanbel'in naklettiğine göre, kendisi Şafiî'ye kıyasın hükmü hakkında soru sormuş, o da "zaruret anında caizdir" demiştir [723].
Tedvin dönemi öncesinde yaşayan birçok âlime sünnetin büyük bir bölümünün ulaşmadığını veya onlara göre sahih bir senedle ulaşmadığını biliyoruz. Zira o dönemde ashab, çeşitli beldelere dağılmış bulunuyorlardı. Birinin bildiği bir sünneti öbürü bilmeyebiliyordu. Herhangi bir âyet ve hadis bilen kimse, karşı karşıya kaldığı bir hadisede onunla fetva veriyor, bilmeyen ise içtihatta bulunuyordu. Nitekim İbn Mes'ud kaderi inkar eden Mufavvıda [724] hakkında kendi içtihadıyla fetva verdiğinde şöyle diyordu:
"Bu, benim içtihadımdır. Eğer doğru ise Allah'tan, hatalı ise benden ve şeytandandır".
İşte sahabenin fıkıh ve fetva konusundaki metodu bundan ibaretti. Onlar ancak nas bulunmadığı zaman kıyasa yöneliyor, onun kendi içtihatları olduğunu, hata ve sevap ihtimali taşıdığını belirtiyor, karşı gelinmesi caiz olmayan bir hakikat olduğu tarzında kesin bir hükümde bulunmuyorlardı.
Ebu Zehra, sahabeyi iki kısma ayırır:
1) Resûlullah'tan hadis rivayetini, bununla yetinmeyi ve nas bulunmayan bir meselede kendi içtihadıyla fetva vermemeyi tercih edenler,
2) Hz. Peygamber'den meşhur olarak rivayet edilen bir hadis bulunmadığı takdirde kıyası tercih edip kendi içtihadıyla fetva verenler, daha sonra o mesele ile ilgili bir hadise vakıf olduğunda ise içtihadından vaz geçerek hadise dönenler! Bu ikinci grup Irak'ta, birinci ise Hicaz'da bulunuyordu [725].
Tabiîn döneminin başlarında fitne olayı zuhur edip Resûlullah'a nispet edilen uydurma rivayetler çoğalınca, bu iki gruptan her biri, kendisine arz olunan meselelerde başvuracağı hadislerin şahinlik derecesini tespit için kendilerine özgü ölçü ve yaklaşımlar geliştirdiler.
Irak'taki kıyaşçı ekol özellikle haber-i vahid durumundaki hadisleri tenkit hususunda farklı bir tutum içindeydiler. Bunlar ileride açıklayacağımız kendilerinin koydukları bazı tenkit ölçülerine dayanarak uydurma olduğu endişesiyle birçok haber-i vahidi kabul etmediler. Üzerinde durdukları konuda sahih bir hadis bulunmadığı takdirde çoğunlukla kendi içtihatlarıyla fetva verdiler. Ayrıca bunlar, vaki olmuş meselelerin hükümlerini ortaya koymakla yetinmediler aynı zamanda, farazi birtakım meseleler de ortaya attılar ve onlara dair içtihatlar yaparak hükümler verdiler [726]. Bunlar İbn Mes'ud'un yolundan gidenlerdi. Nitekim o da yanılma endişesiyle Resûlullah'tan rivayet edilen hadisler hakkında titiz davrananlardan biri olduğu halde içtihat etme konusunda aynı titizliği göstermiyordu [727].
Fıkıh okulları, ne kadar birbirinden farklı olurlarsa olsunlar, hepsi de Kur'an ve mütevatir sünnet karşısında duruyor, onlara muhalefet etmiyorlardı. Nitekim Ebu Hanife bu konuda şöyle demekteydi:
"İşitelim'veya işitmeyelim, Resûlullah'ın söylediği her söz başımızın üstündedir. Ona inanır, hakikatin onun dediği gibi olduğunu kabul ederiz" [728].
Haber-i vahide gelince, fukaha arasındaki esas ihtilaf noktası odur. Hanefîlerin haber-i vahidi tenkit konusunda özel ölçüleri, onun ravileri hakkında da hususi şartları vardır. Diğer fıkıhçılar ve özellikle hadisçi olanlar, Hanefîlerin bu şartlarını kabul etmezler. Ayrıca Mâlikîlerin de Kur'an'ın zahirine veya Medinelilerin uygulamalarına aykırı olması halinde haber-i vahid konusunda Hanelîlerinkine benzer bir tutumları vardır. Fakihlerin bu konudaki ölçülerini açıklamadan önce, burada Kur'an'a hangi tür sünnetin arz olunacağını bilebilmemiz için sünnetin çeşitleri ve fıkıhçılara göre Kur'an karşısındaki yeri hakkında bilgi vermemiz uygun olacaktır. [729]

Sünnetin Kur'an Karşısındaki Yeri

Bazı fıkıhçılar, "... *İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana da bu Kur'an'ı indirdik*" [730] mealindeki âyete dayanarak sünnetin mânası itibariyle Kur'an'da mevcut olduğunu kabul etmekte, ya onun mücmel ifadelerini tafsil veya müşkillerini açıklama tarzında bir işlev gördüğünü savunmaktadırlar. Bu anlayışa göre sünnette ne varsa, Kur'an ya icmali veya tafsilî olarak mutlaka onun mânasına delalet etmektedir. Zira Yüce Allah, Kur'an'a açıklayıcılık özelliği vermiştir. Dolayısıyla sünnetin de Kur'an'ın muhtevası içinde özet olarak bulunması gerekmektedir [731].
Ancak acaba sünnet Kur'an'da hiçbir şekilde bulunmayan bir hüküm getirmiş midir? İşte asıl ihtilaf bu soruya verilecek cevapta bulunmaktadır.
Sünnetin Kur'an karşısındaki konumu şu üç durumdan ibarettir:
a. Allah'ın Kur'an'da açık bir ifade ile bildirdiği bir konuda Resûlullah da aynı şekilde söz söylemiştir [732]. Bu durumda sünnet Kur'an'ın getirdiği hükmü tekit etmektedir. Bu suretle ortaya çıkmış olan bir hüküm, onu ortaya koyan Kur'an ve teyit eden sünnet olmak üzere iki kaynaktan gelmiş olur. Namaz ve orucun farz, şirk ve yalancı şahitliğin de haram olduğuna delalet eden hadisler bu tür rivayetlerden bazılarıdır [733]. Bu nevi sünnet üzerinde ilim erbabı arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır [734].
b. Allah bazı anlamı kapalı âyetler göndermiş, Resülullah da O'nun kasdettiği mânayı açıklamıştır [735]. Sünnet, bu durumda Kur'an'ın ya mücmelini tafsil etmekte veya mutlakını takyid yahut da umumî lafızlarını tahsis etmek sureliyle Kur'an'ı açıklayıcı bir görev yapmaktadır. Bu hususta da herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir [736].
c. Kur'an'da yer almayan bir hükmü Resûlullah'ın ortaya koyması [737]. Ulema işte sünnetin bu nevi üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki:
1) Hadisçiler ve İslâm âlimlerinin çoğuna göre sünnet de gerçekte Allah katından olduğu için bazen Kur'an'da bulunmayan bir hüküm getirebilir. Bu görüşü paylaşan âlimlerden biri olan İbn Hazm konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:
"Kur'an ve sahih hadis Allah katından olmaları hasebiyle ayrı ayrı şeyler olmayıp birbirinin aynıdırlar [738]. Çünkü Allah katından gelen vahiy ikiye ayrılır:
Birincisi ibadette okunan ve nazmı itibariyle mucize olan ve Resülullah zamanında yazıya geçirilen Kur'an; ikincisi ise Reshulullah'tan rivayet ve naklolunup onun zamanında bütünüyle yazıya geçirilmemiş olan, ibadet amacıyla okunmayan ve nazmı bakımından mucize olmayan hadistir [739].
Ulema, ehlî eşeklerin etinin ve bir kadınla hala veya teyzesini birlikte nikâh altında bulundurmanın haram olduğuna ve Kur'an'da bulunmayan diğer bazı hükümlere delalet eden hadisleri bu tür için örnek olarak zikretmişlerdir. Gerçekte söz konusu hadisler sünnetin Kur'an'da bulunmayan bazı hükümleri müstakil olarak koyabileceğinin en güçlü bir delilidir.
Sünnetin müstakil olarak hüküm getirebileceğini ileri süren âlimler, yukarıdaki delil yanında "*Allah'a itaat edin Resul'e de itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer itaattan yüz çevirirseniz bilin ki Resulümüz'ün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir"* [740] âyeti vb. Resûlullah'a itaatin zorunlu olduğuna ve ona karşı gelmekten sakınmaya delalet eden âyetler ile sünneti terk edip yalnızca Kuran'la amel etmekten sakındıran hadislerle de istidlalde bulunmuşlardır. Ebu Rafi'in Resûlullah'tan rivayet ettiği "Sizlerden birini koltuğuna yaslanmış, benim bir emrim veya nehyim kendisine ulaşıyor da ben anlamam, biz Allah'ın kitabında bulduğumuzla amel ederiz, diyor iken bulmayayım" [741] anlamındaki hadis ile Mikdam b. Ma'dikerib'in naklettiği şu rivayet bu hususta güzel bir örnektirler:
"Resülullah Hayber savaşında ehlî eşek ve diğer bazı şeylerin haram olduğunu bildirdikten sonra şöyle buyurdular:
"*Yakırıda kişi koltuğuna oturacak ve benim sözlerimi naklettikten sonra 'aramızda Allah'ın kitabı vardır. Biz onda bulduğumuz helali helal, haramı da haram sayarız' diyecek. İyi biliniz ki, Allah Resûlü'nün haram kıldığı, Allah'ın haram kıldığı gibidir."* [742]
Beyhakî bu hadisle ilgili olarak, bunun Resûlullah'ın kendisinden sonra gelecek olan bid'atçıların sünneti tanımayacaklarına dair bir ihbarı olduğunu ve bu haberin de, daha sonraki olaylarla doğrulandığını söylemiştir[743].

Nitekim Beyhakî isnad zincirini de zikretmek suretiyle Hassan b. Atiyye'nin:
"Cebrail, Resûlullah'a Kur'an'ı getirdiği gibi sünneti de getirirdi. Ona Kur'an'ı nasıl öğretirse sünneti de öyle öğretirdi" [744] dediğini rivayet etmektedir.
2) İkinci akıma göre ise sünnet Kur'an'da bulunmayan bir hüküm getirmez. Dolayısıyla o, Kur'an'ın mücmel ve müşkilini açıklar. Nitekim Şatıbî daha önce de naklettiğimiz bir ifadesinde bu hususta şöyle demektedir:
Sünnet mânası itibaryile Kur'an'da mevcuttur. Zira o, Kur'an'ın mücmel ve müşkil lafızlarını açıklamakta, muhtasar ifadelerini genişletmektedir. Nitekim Yüce Allah, "*insanlara kendilerine indirileni açıklaman için... sana da Kur'an'ı indirdik*" [745] buyurmuştur [746].
Şatıbî bu konuda zikrettiğimiz âyeti delil göstererek şöyle demektedir:
Zira Yüce Allah, Kur'an'ı her şeyi açıklayan bir kitap olarak göndermiştir. Buna göre, sünnetin onun içinde öz olarak bulunması gerekmektedir [747]. Ayrıca Cenab-ı Allah, Hz. Peygamber'e hitaben "*Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin*" [748] buyurmaktadır. Âişe validemiz ise Resûlullah'ın ahlakının Kur'an'dan ibaret olduğunu veciz bir şekilde ifade etmiştir. Bu da onun söz, fili ve ikrarlarının Kur'an'dan kaynaklandığını gösterir. Çünkü ahlâk bunlardan oluşmaktadır [749]. Nitekim kusursuz bir inceleme de bunu ortaya koyar [750].
Bazıları da sünnetin müstakil bir teşri kaynağı olmadığı tarzındaki bu yaklaşıma Rebia b. Ebu Abdurrahman, Hz. Âişe ve diğer sahabîlerin rivayet ettikleri şu hadis ile istidlalde bulunmuşlardır:
"İnsanlar hiçbir şeyi bana izafe etmesinler. Ben, ne Allah'ın kitabında helal kıldığından başka bir şeyi helal, ne de haram kıldığından başkasını haram kılarım" [751].
İmam Şafiî bu konudaki görüşleri teker teker ele alıp incelemiş, ancak onların herhangi birini tercih etmemiştir. O, bu kounuda şu değerlendirmeyi yapmıştır:
Bütün bunlar bir yana, Cenab-ı Allah, peygamberine itaat etmenin farz olduğunu bildirmiş, hiçbir kimseye bildiği bir sünnete aykırı hareket etme hakkı tanımamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in sünneti Kur'an'da yer alan bir hükmü veya onda mevcut olmayan bir konuyu açıklayıcı olduğuna göre, Allah'ın hükmü ile Resûlullah'ın hükmü arasında bağlayıcılık açısından bir fark olmaması gerekir [752].
İkinci görüşü savunanlar Kur'an'da bulunmayıp da sadece sünnetin ortaya koyduğu hükümlerle ilgili olarak şöyle demişlerdir:
Aslında sünnet, Kur'an'da kastedilen mânaları açıklamaktadır. Şayet sünnet bunun dışında bir şey getirecek olursa, bundan maksat ya fer'î hükmün gerçekte aslî hüküm içinde gizli olarak bulunduğunu ifade etmek ya da bu hükmün iki asıldan hangisine ait olduğunu tayin etmektedir [753].
Birinciye örnek, sünette bir kadınla halası veya teyzesini aynı zamanda nikahlamanın haram olduğunun bildirilmesidir. Gerçekte bu, Kur'an'da bildirilen bir kimsenin iki kız kardeşle aynı zaman içinde evli olmasının haram olduğunu bildiren âyete bir kıyastan ibarettir. Nitekim hadiste de bu hükmün dayandırıldığı maslahatın açıklanması cihetine gidilmiş ve Resûlullah böyle bir cemetmeyi yasakladıktan sonra:
"*... Zira böyle yaparsanız akrabalık bağlarınızı koparmış olursunuz*" [754] buyurmuştur.
İkinciye örnek ise, Cenab-ı Allah iyi şeyleri helal, kötüleri de haram kılmıştır. Bazı şeylerin, bu iki şıktan hangisine ait olduğunu açıkça beyan etmiş iken ehli eşek ile yırtıcı hayvanlar örneklerinde olduğu gibi bazılarının hangi şıkka ait olduklarını açıkça belirtmemiştir, İşte sünnet buradaki şüpheyi gidermekte, ehlî eşeklerle yırtıcı hayvanların etini yemenin haram; keler, tavşan vb. hayvanların ise helal olduğunu belirtmek suretiyle şüpheli bu iki taraftan birini tercih etmektedir [755].
Gerçek şu ki, sünnetin ortaya koyduğu her şeyin Kur'an'da bir aslının bulunduğunu söylemekte bir çeşit zorlama mevcuttur. Nitekim Şatıbî hadisteki her şeyin Kur'an'da bulunduğunu iddia eden birinden bahsederken [756] bu zorlamayı itiraf ederek şöyle demektedir:
Ancak bu görüşü Kur'an ve Arap dilinden hareketle ispat etmek mümkün değildir. Dolayısıyla böyle bir iddiada bulunan kimse, Arapça'nın kabul etmeyeceği Selef-i salibin ve büyük İslâm âlimlerinin uygun bulmayacakları bazı delilleri ortaya koymak zorunda kalacaktır [757].
Sünnetin, Kur'an'da olmayan bir hüküm getirmeyeceğini iddia edenlerin ileri sürdükleri hiçbir delil, aslında onlar için gerçek bir delil teşkil etmez. Zira gerçekte sünnet Kur'an'ı açıklamaktadır. Nitekim o, -bazılarına göre- o, Allah'ın bir vahyidir. Kaldı ki Yüce Allah bizden peygamberine itaat etmemizi de istemektedir. Hâl böyle olduğuna göre bizim Allah ve Resûlü'nün sözlerine aykırı herhangi bir şey söylememiz söz konusu olamaz.
Hz. Aişe'nin "...onun ahlâkı Kur'an'dır" tarzındaki sözü de onlar için bir delil olamaz. Çünkü Resûlullah, öğlenin farzını dört sabahın kini ise iki rekat olarak kılmıştır ki bunlar Kur'an'da mevcut değildir. Şu da var ki, Peygamber'in ahlâkı Kur'an'a tabi olmak, müslümanlarınki ise Kur'an ve Resûlullah'a uymaktır. Dolayısıyla, müslümanların tabi oldukları iki önderleri olduğu halde, Peygamber'in Kur'an'dan başka tabi olduğu bir önder mevcut değildir. Bu bakımdan Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'in ahlâkı ile ilgili "Onun ahlâkı Kur'an ve sünnettir" şeklinde değil de sadece "... Kur'an'dır" demesi son derece tabiî bir durumdur.
Ahlâkı, Allah'tan vahyolunan Kur'an olan bir kimseye, Kur'an dışında başka bir şeylerin de vahyolunması yadırganmamalıdır. Nitekim daha önce İbn Hazm, vahyi Kur'an ve sünnet olmak üzere ikiye ayırdığını ifade etmiştir.
Bütün hükümlerin Kur'an'da mutlaka bulunduğu tarzındaki iddiaları da doğru değildir. Zira daha önce de ifade ettiğimiz gibi bunda açık bir zorlama vardır. Nitekim Şatıbî de bunu itiraf etmiştir. Kaldı ki, sünneti okuyup inceleyen her müslüman Kur'an'da bulunmayan birtakım mâna ve hükümleri ihtiva eden birçok hadis bulacak ve bu durumu müşahede edecektir.
Bu düşünce, bazı hadisleri Allah'ın kitabında bulunanlara ziyade olarak kabul etmede ve dolayısıyıla eğer haber-i vahid ise onu reddetmede etkili olmuştur. Zira Kur'an'ın sübutu kat'î olduğu halde, haber-i vahidinki zannîdir. Ayrıca bazı fakihlere göre nassa ilave yapmak, onu neshetmek anlamına gelir. Zannî delil, kat'î olanı neshedemez. İleride bu konuyu tafsilatıyla açıklayacağız. [758]

Haber-i Vahid

Cumhur-i ulema ile Hanefîler -ve bazı konularda Mâlikîler- arasındaki açık ihtilaflardan biri, haber-i vahide bakış açısıdır.
Hanefîlerin haber-i vahid konusunda ileri sürdükleri -kendilerine özgü- birtakım şartları, onun sahih veya zayıf olduğunu tespit için kullandıkları bazı ölçüleri vardır. Keza haber-i vahid, fakihlerin ileride bahsedeceğimiz ölçülerinin konusu olduğu gibi; Kur'an, mütevatir sünnet, kıyas, sahabe uygulaması ve Medinelilerin icmaına arz edilen bir kavramdır.
Durum bu olunca, onun iyice tanınmasını sağlamak için bu konu üzerinde bir miktar durmak ve ulemanın onun delil olabilmesi için ve ravisinde bulunması gerekli olan şartlar konusundaki görüşlerinden kısaca söz etmek yerinde olacaktır. [759]

Tarifi

Haber-i vahid, kesin bilgi ifade eden tevatür derecesine ulaşmamış haber diye tarif edilir. Âmidî ve Gazâlî [760] haber-i vahidi böyle tarif ederlerken, Abdülaziz el-Buhârî onu "bir veya iki kişinin rivayet etmiş olduğu herhangi bir haber" diye tarif etmektedir. Ancak müellife göre, buradaki ravi sayısı herhangi bir önem taşımamaktadır. Zira böyle bir haberde aslolan, onun mütevatir ve meşhur mertebesine ulaşmamış olmasıdır. Böyle bir haber, kendisiyle amel etmeyi gerektirdiği halde, kesin bir bilgi ifade etmez [761].
Yukarıdaki tariflerin hepsi de aslında haber-i vahidin mütevatir haberin karşıtı olduğu anlamını ifade etmektedir. Dolayısıyla mütevatir olmayan her haber âhâd haber olduğu gibi, bir veya iki kişinin rivayet ettiği herhangi bir haber de âhâd haberdir. [762]

Haber-İ Vahidin Bilgi İfade Etmesi Ve Delil Olarak Kullanılması

İslâm âlimleri haber-i vahidin bilgi ifade etmesi ve delil olarak kullanılması hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki:
a. Ahmed b. Hanbel'in de aralarında bulunduğu hadis uleması, muhaddislerin sahih olduğuna hükmettikleri hadislerin zorunlu olarak kesin bilgi ifade ettiğini söylemişlerdir. Bunlara göre her birimiz, şahinlik şartlarını taşıyan bir haber-i vahidin mütevatir haberle elde edilen bilgi gibi bir bilgi ifade ettiğini, hiçbir delile başvurmaksızın zorunlu olarak kendi içimizde hissederiz [763].
b. İslâm âlimlerinin ekserisi ve fakihlerin tümüne göre haber-i vahid kendisiyle amel etmeyi gerektirirse de kesin bilgi ifade etmez [764].
Abdülaziz el-Buhârî bu konuda şöyle demektedir:
Haber-i vahid bizim için bir delil teşkil eder. Ayrıca her haber kabul edilmez. Ancak burada kabul etmekten maksat onu doğrulamak olmadığı gibi, kabul etmemekten maksat da yalanlamak değildir. Aksine, bizim güvenilir herhangi bir kimsenin sözünü kabul etmemiz gerekir. Ne var ki böyle bir kimse yalan veya yanlış söylemiş de olabilir. Halbuki, doğru söylemiş olma ihtimali bulunmakla birlikte, fasık bir kimsenin sözünü kabul edemeyiz. O halde kabul olunan haber, kendisiyle amel edilmesi gereken haber demek olduğu gibi, reddolunan haber de kendisiyle amel

etmekle yükümlü olmadığımız haber anlamına gelmektedir [765].
c. Dâvûd ez-Zahirî haber-i vahidin istidlalı bir bilgi ifade ettiğini ileri sürerek şöyle demektedir:
Çünkü şayet haber-i vahid bir bilgi ifade etmeyecek olsaydı ona tabi olmak caiz olmazdı. Zira Allah Teâlâ "*Hakkında bilgi bulunmayan şeyin ardına düşme*..." [766] buyurarak zan ile hareket edilmesini yasaklamış
"... *Onlar zandan başka bir şeye tabi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler*" [767] buyurmak suretiyle zanna tabi olmayı yermiştir. Aynca haber-i vahid ile amel edilmesi hususunda bir icma hasıl olmuştur. Bu da onun bilgi ifade ettiğini kesin olarak ortaya koymaktadır [768].
d. İbn Hazm ise şöyle demektedir:
Adalet sahibi bir kimsenin dinî hükümlerle ilgili olarak Resûlullah'a kesintisiz bir şekilde isnad etmek suretiyle rivayet ettiği bir hadis (haber-i vahid) bilgi ifade eder. Onu rivayet eden kimsede yalan ve vehmin kesinlikle bulunmaması gerekir [769].
Ebu Süleyman Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Haris b. Esed el-Muhasibî gibi bazı âlimler de daha önce aynı görüşü müdafaa etmişlerdir [770].
e. Diğer bazı âlimler ise haber-i vahid ile amel etmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Bunlardan Cübbâî ve kelâma bir grup bunun aklen; Kâşânî, Ebu Bekir b. Davûd ve Rafizîlerin içinde bulunduğu bir başka grup ise naklen caiz olmadığını ileri sürmüşlerdir [771].
Ulemanın haber-i vahidin delil olarak kabul edilmesi ve bilgi ifade etmesi konusunda ileri sürdükleri görüşler bunlardır. Bu görüşleri ifade ettikten sonra şöyle diyebiliriz:
Cübbaî ve onun gibi düşünen bazıları dışında kalan fakihler, haber-i vahidin bilgi ifade edip etmediği hususunda ihtilaf etmekle birlikte, delil olacağını ve kendisi ile amel etmeyi gerekli görmektedirler. Ancak bazıları onun sahih olması için bizim de temas etmekte olduğumuz birtakım şartlar ileri sürmektedirler. Bunlar az önce de zikrettiğimiz üzere hadisçiler, Dâvûd ez-Zahirî ve İbn Hazm gibi âlimlerden oluşmaktadır. Ne var ki, İbn Hazm bunun için, ravinin yalan söylemesi ve yanlış anlaması kesinlikle mümkün olmayan bir kimse olmasını şart koşmuştur. Fakat biz bu hususta onun görüşüne katılmamaktayız. Zira, isnadı sahih ve muttasıl olan nice hadis vardır ki, ravilerden biri onda yanlış anlamaya maruz kalmıştır. Buna en açık delil, daha önce tam metnini verdiğimiz ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği "Allah'ın yeryüzünü cumartesi günü yarattığını" bildiren hadistir. Hadisçilerin imamı olan Buhârî, ravilerden birinin bu hadisi yanlış anladığım, Ebu Hureyre'nin onu Resûlullah'tan değil, Ka'bu'l-ahbar'dan duymuş olduğunu söylemektedir [772]. Bu gibi hadisler pek çoktur. Bunların en basiti Müslim'de güneş tutulması (küsuf) namazının şekli ile ilgili olarak rivayet edilen hadistir. Bu namazın şekli ve rek'at sayıları hakkında ihtilaflarla dolu olan hadisler [773], sonuçta bunlar âhâd haberdirler. Şüphe yok ki, bunlardan sadece biri sahih olup diğerlerinde ravilerin yanlış anlamaları söz konusudur. Biz onların yalan rivayet etmiş olduklarını iddia etmiyoruz. Aksine, onların doğru kimseler olduklarına inanıyoruz. Ancak doğru kimselerin de yanlış anlayıp gaflet gösterebildikleri kimsenin inkar etmeyeceği bir gerçektir.
Akla en uygun gelen ise:
İsnadı Resûlullah'a kadar ulaşmış olan haber-i vahidin sahih olduğuna kesin olarak hükmetmemekle ve ravisinin hiçbir surette rivayetinde yanılmadığı veya yanlış anlamadığına kesin olarak karar vermemekle birlikte, böyle bir hadisten haberdar olan kimsenin, ona tabi olup amel etmesi ve aykırı davranmaması gerektiği hususudur. Haber-i vahidin ona tabi olmaya yetecek bir ilim veya fakihlerin deyimiyle bir zann-ı galip ifade ediyor olması asıldır. Çünkü dinî hükümlerin konulmasının asıl hedefi onlara tabi olmaktır. Bu sonuç elde edildiği zaman, hedefe varılmış olur. Nitekim fakihler, her ne kadar haber-i vahidin kesin bilgi ifade etmediğini söylüyorlarsa da onunla amel etmenin gerekliliği hususunda ittifak etmiş durumdadırlar.
Öte yandan Yüce Allah'ın zannın her çeşidi ile amel etmeyi yasaklamış olduğunu söylemek de doğru değildir. Zira uyulması yasaklanmış olan zan, herhangi bir delile dayanmayan zandır. Haber-i vahid konusunda ise kesin olmamakla birlikte bir delil vardır. Misal olarak huzurunda dört kişinin bir kimsenin zina ettiğine dair tanıklık ettiği bir hakim, onların yalan söylemeyip doğru tanıklık ettiklerini kesin olarak bilebilir mi? Elbette kesin olarak bilemez. Çünkü bu ancak Yüce Allah'ın bileceği gayba ait bir bilgidir. Ne var ki bu durum hakimin, aleyhinde şahitlik yapılan kişiye ceza vermesine engel olmaz.
Sahih bir isnad ile naklolunan haber-i vahid konusunda aslolan, onun uyulması zorunlu bir hakikat olmasıdır. Her ne kadar sahih olduğuna kesin olarak hükmetmiyorsak da, aksine delil bulununcaya kadar haber-i vahid konusundaki kanaatimiz bundan ibarettir. Zira biz bu konuda işin ötesini bilemediğimiz gibi Yüce Allah da bizi onunla yükümlü kılmamıştır.
İlim ve amel ifade etmesi açısında haber-i vahid konusunda söylenecek olan budur. Öte yandan haber-i vahid ile herhangi bir şekilde amel edilemeyeceğini kabul edenlerden bazıları bu konuda şöyle bir istidlalde bulunmaktadırlar:
Cenab-ı Allah "*Hakkında bilgi bulunmayan şeyin ardına düşme*..." [774] yani bilmediğin şeye tabi olma buyurmaktadır. Haber-i vahid de kesin bir bilgi ifade etmediğine göre, onunla amel etmek caiz olmaz. Haber-i vahidin zannî bir bilgi ifade ettiğini kabul ettiğimiz takdirde ise, "*... Onlar sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez*" [775] mealindeki âyette ifade edildiği üzere ona uyulması dince yasaklanmış bulunmaktadır [776].
Bu görüşte olanlara şöyle cevap verilebilir:
Cenab-ı Allah, insanın bilmediği şeye uymasını yasaklamıştır. Oysa sahih ve Resûlullah'a kadar varan haber-i vahidin -her ne kadar ravinin doğruluğuna kesin olarak hükmedemesek de- en azından görünen tarafıyla bilgi ifade ettiği hususunda şüphe yoktur. Gizli yanları ise ancak Allah bilir. Nitekim Allah Teâlâ, hicret eden mümin hanımları imtihan etmemizi, neticede onların mümin olduklarını kesin olarak anladığımız takdirde kendilerini kafirlere iade etmememiz gerektiğini bildirerek:
"*Ey iman edenler, mümin hanımlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış hanımlar olduklarını öğrenirseniz onları kafirlere geri döndürmeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar*..." [777] Buyurmaktadır.
Burada bizim onların iman etmiş olduklarına dair bilgimiz, kendilerinin dış hallerine ilişkin bir bilgidir. Ancak onların herhangi biri gerçekte kafir de olabilir. Bu ancak Allah'a ait olan gayb ilmine girer. Fakat biz onların iman etmiş olduklarına dair bizde oluşan bu bilgiyi kabul etmek ve ona göre onlara muamelede bulunmakla mükellefiz. Binaenaleyh hiçkimse çıkıp da, yalan olma ihtimali bulunduğu için onların iman etliklerine dair iddialarını kabul edemeyiz diyemez.
Bizim burada, yalan veya yanlış anlama ihtimalinden dolayı haber-i vahidi reddetmemiz veya onunla amel etmeyeceğimizi söylememiz doğru olmaz. Çünkü delile dayanmayan herhangi bir ihtimalin hiçbir değeri yoktur. Ve haber-i vahid, sahih bîr senedle bize kadar geldiği müddetçe aksine delil bulununcaya kadar onun doğru olduğuna hükmedilir. Ayrıca ravinin yalan söylediği veya yanlış anladığına dair bir delil olmadıkça, onu doğru kabul etmemiz ve rivayeti ile amel etmemiz gerekir.
Haber-i vahidin zan ifade ettiği ve bizim de zan ile amel etmekten men'edildiğimiz tarzındaki iddiaya gelince daha önce cevap vermiş olduğumuz için burada onu tekrarlamamıza gerek yoktur.
Haber-i vahid ile amel edilmeyeceğini iddia edenler, şöyle bir aklî delil ileri sürmektedirler:
Eksiksiz bir kudrete sahip olan Allah koymuş olduğu dinî hükümleri en açık bir delil ile buyurmaya kadir olduğuna göre, kesin bir delil yerine zannî bir delil ile emirde bulunmasına ne gerek vardır? [778]
Ne var ki, böyle bir delil ileri sürmek doğru değildir. Çünkü Cenab-ı Allah'ın dinin fer'î meselelerindeki kulluk görevlerini zannî bir haber ile bildirmesine dair aklî herhangi bir engel bulunmamaktadır. Nitekim Gazzâlî bu konuda şöyle demektedir:
"Cenab-ı Allah'ın kullarına, uçan bir kuş görür de onu karga sanırsanız, falanca ameli yapmanızı emrettim. Güneşin batmasını namazın farz olmasına alamet kıldığım gibi, o kuşu karga sanmanızı da o amelin farz olmasına alamet kıldım, demesinde aktın muhal göreceği ne vardır? Bu durumda söz konusu sanmanın kendisi o amelin farz olduğuna alamet olmuş olur. Sanma ise varlığı duyularla idrak olunan bir şey olduğu için, ona bağlı olan farz olma da bilinmiş olur. Dolayısıyla kim öyle bir sanma halinde farz kılınan şeyi yaparsa, kesin olan bir emri yerine getirmiş ve isabetli davranmış olur. Bu örneklerimizde olduğu gibi, güneşin batması veya kuşun karga sanılmasının bir ibadetin yapılması için alamet kılınması aklen mümkün ise, bizzat sanmanın bir alamet kılınarak "ravi, şahit ve yemin edenin doğru olduğunu zannedecek olursan onunla hükmet. Sen onun gerçekten doğru olduğunu bilmekte değil, içinde hissettiğin doğruluğunu sanma halinde ona göre amel etmekle mükellefsin. Bu durumda sen doğru davranmış ve görevini yerine getirmiş olursun" denilmiş olması niçin mümkün olmasın?" [779]

Haber-i Vahid ile İstidlalde Bulunanların Delilleri

Birçok âlim haber-i vahidin delil olduğuna ve onunla amel etmenin vücubuna dair kitap, sünnet, sahabenin uygulama ve delil olarak kabul etmesine ilişkin çeşitli örnekler zikretmişlerdir. Nitekim Şafiî er-Risâle adlı eserinde bu konuya altmış sayfadan fazla yer ayırmıştır. Onların delillerini kısaca zikredeceğiz. Çünkü bu, rivayet ve ravilerde bazı şartlar ileri sürmeleri ve tenkit konusunda ortaya koydukları ölçülere göre bazı haber-i vahidleri reddetmeleri dolayısıyla Hanefîler veya başkaları ile yapacağımız tartışmalarda temel teşkil edecektir. Şöyle ki:

a. Cenab-i Allah Kur'an'da:
"*Müminlerin hepsinin toptan savaşa çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir grup (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır, umulur ki sakınırlar*" [780] buyurmaktadır.
Bu âyette geçen "fırka" (kesim) kelimesi en az üç kişiyi ifade eder. "Taife" (grup) ise bir veya iki kişiden ibarettir. Dolayısıyla âyette bir grubun dinî ilimlerde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri savaştan döndüklerinde onları sakınmaları için ikaz etmekle emrolunmaları, duyanların onların sözlerini kabul etmelerinin ve o ikaz üzerine sakınmalarının gerekli olduğuna delalet eder. Bu ise ancak onların haberlerinin bir delil olması halinde söz konusu olabilir [781].
b. Bir âyet-i kerimede "*Ey iman edenler, eğer fasıkın biri size bir haber geterirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa satışırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz*" [782] buyurulmuştur.
Burada yaptığı işte adalet sahibi bir kimseye dayanan kişinin bilmeden değil bilerek iş yapmış olacağı bildirilmektedir. Ne var ki bu, dış görünüşü göz önünde bulundurmak suretiyle elde edilmiş bir bilgidir. Çünkü o zatın adaletli biri olması onun verdiği haberde doğru olma ihtimalini güçlendirmektedir. Böyle bir görünüm, hüküm verme noktasında bir delil olabiliyorsa, dinî hayatta kendisiyle amel etmek için evleviyetle delil olur [783].
c. Peygamber Efendimiz:
"*Benim sözümü işitip anlayan ve ezberleyen, daha sonra onu başkasına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ak etsin...*" [784] buyurmuştur. Şafiî bu konuda şöyle demektedir:
"Resûlullah, hadisini dinleme, ezberleme ve aktaracak bir başka şahsa iletmeye teşvik etmektedir. Burada geçen şahıs (imrul) bir tek kişidir. Bu da kendisinden nakledilmesini emrettiği şahsın nakledeceği kişinin nazarında delil olabilecek biri olduğuna delalet eder. Zira ondan ya uyulacak bir helal ya kaçınılacak bir haram, ya uygulanacak bir ceza, ya verilip alınacak bir mal yahut da din ve dünya ile ilgili herhangi bir öğüt aktarılacaktır"[785].
d. Resûlullah:
"*Sizden birinizi koltuğuna yaslanmış kendisine bir emir veya yasağını gelir, anlamam, biz Allah'ın kitabında bulduklarımıza uyarız der iken bulmayayım*" [786] buyurmuştur. Bu hadis, Resûlullah'tan birtakım sahih rivayetlerin geleceği ve Allah'ın kitabında hükmü bulunmasa dahi onlara tabi olmanın gerektiğini bildirmektedir[787].
e. Kübalıların haber-i vahide dayanarak kıbleyi değiştirmeleri. Şafiî bu konu ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmaktadır:
"Kübalıların, kıble konusundaki ilâhî emri, kendilerine göre bir delil teşkil eden birinin haberi olmaksızın terketmeleri doğru olmazdı. Onlar Resûlullah ile görüşmüş ve kıblenin değiştirilmesi konusunda ona indirilen âyeti dinlemiş değillerdi ki, Allah'ın kitabı ve bizzat Resûlullah'tan işittikleri hadis ile Kabe'ye dönmüş olsunlar. Onlar, sadece bir haber ile hareket ettiler, doğru olduğuna kanaat taşıdıkları birinin Resûlullah'ın kıbleyi değiştirmelerini istediği tarzındaki bir haberi üzerine kendilerine farz olan bir şeyi bıraktılar. Onlar doğru olduğunu bildikleri bir kişinin verdiği haberin kendilerine delil teşkil ettiğini bilmeselerdi, o haberle amel etmezlerdi" [788].
f. Peygamber Efendimiz Hz. Ebu Bekir'i hicrî dokuzuncu yılda hac emiri alarak Mekke'ye göndermişti. Yine aynı sene Hz. Ali'yi Mekke'ye göndermişti. O da bayram günü Tevbe sûresinin bazı âyetlerini hacılara okuyup tebliğ etmiş, müşriklerle daha önce yapılan anlaşmayı bozarak onlara belirli bir süre tanımış, bazı şeyleri yapmalarını yasaklamıştı. Resûlullah'ın, gönderdiği kimseler için delil teşkil etmeyeceğini bile bile onlara bir kişiyi göndermiş olması düşünülemez [789].
g. Resûlullah'ın az önceki iki haberde geçtiği üzere taşraya valiler, kadılar, elçi ve tahsildarlar gönderdiği mütevatir olarak bilinmektedir. Oysa o insanlar birer fert idiler [790]. Söz konusu ettiğimiz bu haberler ise birer âhâd haber olmakla birlikte, Hatem-i Tal'nin cömertliği ve Hz. Ali'nin cesurluğu gibi mâna açısından mütevatirdirler. Dolayısıyla herhangi bir kim senin acıkıp da:
"Haber-i vahidin delil olduğunu isbat etmek için başvurduğunuz bu haberler de âhâd olup ispatınızın gerekli olması bunların delil olmasına bağlıdır. Bu ise kısır bir döngüdür" deme hakkı yoktur [791].
h. Sahabenin birçok olayda haber-i vahid ile amel etmiş oldukları mütevatir olarak bilinmektedir. Bu tür olaylar, tek tek mütevatir değilse de, bütün olarak bilgi ifade etmektedirler [792]. Sahabenin kendi görüşlerinden Hz. Ebu Bekir'in "Peygamberler öldükleri yerde defnolunurlar"[793] tarzında ve "Biz peygamberler, miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır" [794] anlamıdaki rivayetlerine dönmeleri; Hz. Ebu Bekir'in Mugîre b. Şube ve Muhammed b. Mesleme'nin Resûlullah'ın nineye altıda bir miras verdiğini rivayet etmesi üzerine, kendi görüşünü bırakarak nineyi mirasçı kılması, Hz. Ömer'in Dahhak b. Müzahim'in bir rivayeti üzerine kadına kocasının diyetinden miras vermemekten vaz geçip onu mirasçı kılması, Mecusilerden cizye alma konusunda Abdurrahman b. Avf'ın rivayetiyle amel etmesi, ashabın Hz. Âişe'nin duhul vaki olması halinde guslün gerekeceği yolundaki rivayetine dönmeleri ve daha sonra herhangi bir asırda tabiîn, tebe-i tabiîn ve fakihlerden hiçbir kimsenin itiraz etmeksizin bu şekilde uygulamaları geçmişten bugüne haber-i vahid ile yapılan amellerin bazılarıdır [795].
Zikrettiğimiz bu deliller, haber-i vahidin delil olduğunu ve onunla amel etmenin gerektiğini teyit etmektedir. Sahabe döneminden günümüze kadar ümmetin üzerinde ittifak ettikleri doğru tutum da budur.
Haber-i vahidin, kendisiyle amel etmeyi gerektiren bir delil olduğu isbat edildiğine göre, acaba böyle bir haberi rivayet eden bir kimsenin Resûlullah'tan rivayet ettiği hadisleri kabul etmemiz için bu ravide bulunması gereken şartlar nelerdir?
Bu konu bizim mevzumuz olmamakla birlikte, konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olması için kısa da olsa o şartlardan bahsetmemiz yerinde olacaktır.[796]

Ravide Bulunması Gereken Şartlar

Serahsî ravide akıl, zabt, adalet ve müslümanlık olmak üzere dört şartın bulunmasını gerekli görmektedir [797].
Abdülaziz el-Buhârî ise, ravinin rivayet, adalet, zabt ve fakihlikle tanınmış biri olmasını şart koşmuştur [798].
İkisi de Hanefî oldukları için bu iki zatın şartları birbirine yakın bulunmaktadır. Çünkü Serahsî'ye göre fakihlik zabt şartı içinde, Abdülaziz el-Buhârî'ye göre de müslümanlık adalet şartı içinde bulunmaktadır.
Hanefîlerin rivayet konusunda burada zikretmeyi uygun bulmadığımız ve bu çalışmamızın konusu olan başka bazı şartları daha vardır.
Şâfiî haber-i vahidin (haber-i hassa) delil olabilmesi için aşağıdaki şartları taşımasının gerekli olduğunu söylemektedir:
Ravînin dinî hayatında güvenilir bir kimse olması, rivayetinde doğrulukla tanınması, ne rivayet ettiğini iyi bilip anlaması, lafız yönünden hadisin mânasını bozacak şeylere vakıf olması, ezberinden rivayet ediyorsa rivayet ettiği hadisleri iyice ezberlemiş olması (hafız olması), kitabından rivayet ediyorsa onu korumuş olması, hafızası güçlü olan kimselerin rivayet ettiği bir hadisi naklediyorsa, onların rivayetlerine uygun rivayet etmesi, tedlisten uzak olması böylece kendisinin rivayet ettiği kimseler Resûlullah'a veya ondan sonraki kimseye ulaşıncaya kadar aynı özellikte bulunmaları [799].
Şafiî'nin bu şartları hem ravi ve hem de rivayeti içermekle birlikte, sahabeden ziyade onların dışındaki ravileri içine almaktadır. Serahsî ve Abdülaziz el-Buhârî'nin ileri sürdükleri şartlar ise kitaplarında zikrettikleri misallerden de anlaşıldığı üzere önce sahabeye, arkasından onlardan sonraki ravilere yönelmiş bulunmaktadır.
Fakihlerin çoğu fakihlik dışındaki şartlarda Hanelilerle aynı görüşte olmalıdırlar. Bu şartın sonucu ise Hanefîlerin fâkih olmadığını söyledikleri sahabînin rivayetinin kıyasa aykırı olması halinde ortaya çıkmaktadır. İleride Hanefîlerin hadisi kıyasa arzetme ölçülerinden bahsederken bu konudan ayrıca söz edeceğiz.[800]

I. Sünnetin Kur'an'a Arzı

Sünnetin Kur'an'a arzı düşüncesi Ebu Hanife'den de önceye varan eski bir düşüncedir. Nitekim birinci bölümde ifade ettiğimiz üzere, ondan önce ashaptan bazıları yeni duydukları birtakım haberleri tenkit ederken bu ölçüyü kullanmışlardır. [801]

1. Hanefîlere Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı

Ebu Hanife'nin, bazılarının onu yadırgamaları hatta hadisi red ve inkar etmekle suçlamalarına götürecek kadar bu ölçüyü fazla kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim o, el-Âlim ve'l-müteallim adlı eserinde bu hususta şöyle demektedir:
"Ancak eğer kişi, ben Peygamber'in söylediği her şeye inanırım. Ama Peygamber zulüm emretmez ve Kur'an'a aykırı bir şey buyurmaz, diyecek olursa, bu sözü Peygamber ve Kur'an'ı tasdik etme ve onun Kur'an'a muhalefet etmeyeceğini kabul etme anlamına gelir. Zira eğer

Peygamber, Kur'an'a muhalefet edecek ve Allah adına onun buyurmadığı bir söz söyleyecek olursa, Allah kendisine fırsat vermez, zina eden kadın ve erkek hakkında buyurduğu gibi, onu kudretiyle yakalar, kalp damarını koparır. Dolayısıyla, Peygamber'den Kur'an'a aykırı bir şey rivayet eden herkesi reddetmek, Peygamber'i red ve inkar etmek anlamına gelmez, onu rivayet eden kimseyi reddetmek anlamına gelir. Bu durumda töhmet altına Peygamber değil ravi girer. İşitelim veya işitmeyelim, Peygamber'in buyurduğu her şeyin başımızın üstünde yeri vardır; ona inanır, hak olduğuna tanıklık ederiz. Keza onun, Allah'ın yasakladığı hiçbir şeyi buyurmadığı, emrettiğini yasaklamadığı ve herhangi bir şeyi Allah'ın tavsifinden ayrı bir şekilde vasıflamadığına, herşeyde Allah'ın beyanına uygun açıklama yaptığına, kendiliğinden birşey ortaya koymadığına ve Allah'ın buyurmadığı hiçbir şeyi ona nisbet etmediğine, kendini ilgilendirmeyen şeylere karışanlardan olmadığına inanırız. Bundan dolayı da Cenab-ı Hak "*Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur*" [802] buyurmuştur.

Ebu Hanife'nin konu ile ilgili bu sözleri onun bu ölçüye bakışının esasını teşkil etmektedir. Zira onun döneminde hadis uydurmacılığı çoğalmış bulunuyordu. Hadis ilmi henüz doğuş dönemini yaşıyordu. Müsned ve sahihler telif edilmemişti. Ravilerle ilgili yeterli bilgi mevcut değildi. Bir fakih olarak Ebu Hanife'nin görevi ise zordu. Çoğunun ilim erbabınca bilinmediği karmaşık birtakım hadislerden oluşan bu yıkıcı sel karşısında Ebu Hanife'nin takip ettiği metot, onları Kur'an ve ulema nezdinde bilinen veya halkın yaygın olarak bilip amel ettiği sünnete arzetmekten ibaretti. Bunun Ebu Hanife'nin döneminde makul, mantıklı, onun gibi yaşanmış veya yaşanabilecek olan olaylarla ilgili dinî hükümleri ortaya koymak için düşünce ve aklını kullanan, inkar olunamaz bir payesi bulunmakla birlikte sadece hadis ve rivayet ile meşgul olmayan parlak bir fıkıh âlimine yakışan bir ölçü olduğu ise açıktır.

Haneliler, Ebu Hanife'den sonra kendilerine ait olarak meşhur olan bu ölçü ile ilgili birtakım aklî ve naklî delil ile istidlal etmişlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır:

a. Resülullah şöyle buyurmuştur:

"Benden sonra birçok hadisle karşılaşacaksınız. Size benden bir hadis rivayet edildiğinde onu Allah'ın kitabına arz edin. Şayet ona uyuyorsa kabul edin ve bilin ki, o bendendir. Eğer ona muhalif düşerse kabul etmeyin ve bilin ki, o bana ait değildir" [803].

b. Cübeyr b. Mu'tim'den Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Benden size iyi olan bir şey rivayet edilirse, onu kabul edin, şayet doğru olmayan bir şey nakledilirse de onu reddedin. Çünkü ben doğru olmayan bir şey söylemem" [804].

c. Hz. Âişe Peygamber Efendimiz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bazı kimselere ne oluyor ki, Allah'ın kitabında bulunmayan şartlar ileri sürüyorlar? Kim Allah'ın kitabında bulunmayan bir şart ileri sürerse, isterse yüz şart koşmuş olsun, bu batıl olur. Allah'ın şartı en doğru ve en güvenilir olandır" [805].

d. Serahsî bu rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:

Bundan maksat, Allah'ın kitabında bizzat bulunmayan değil, ona muhalif olan şarttır. Aksi takdirde bu hadisin kendisi de Kur'an'da bulunmamaktadır. Nitekim, Kur'an'da bulunmadığı halde haber-i vahid ve kıyas ile sabit olduğu icma ile kabul edilen birçok hüküm vardır. Binaenaleyh, bu hadiste zikredilen şarttan maksat, Allah'ın kitabına muhalif olandır. Bu da, Kur'an'a aykırı olan her hadisin merdut olduğunu açıkça ifade etmektedir [806].

e. Bid'at ve sapıklıkların aslı, haber-i vahidi kitap ve sahih sünnete arzetmemekten kaynaklanmıştır. Çünkü bazıları, Resûlullah'a kadar varmış olduğuna dair taşıdığı şüpheye ve kesin bilgi ifade etmemesine rağmen, haber-i vahidi bir asıl olarak telakki etmiş, kitap ve sahih sünneti haber-i vahide göre te'vil ederek tabii metbû yapmış; kesin olmayanı asıl haline getirmiş, bunun sonucunda da sapıklık ve bid'at içine düşmüşlerdir. Bu hususta doğru olan ise, bizim Hanefî âlimlerinin yoludur. Zira onlar kitap ve sahih sünneti asıl yapmış, sonra bir miktar şüphe içeren ve meşhur düzeyine ulaşmamış haber-i vahid yoluyla gelen rivayetleri onlara bina etmişlerdir. Neticede Kitap ve meşhur sünnete muvafık olanı ve onlarda hiç bulunmayan haber-i vahidi kabul etmiş ve onunla amel etmeyi gerekli görmüş; kitap ve sahih sünnete muhalif olanı ise kitap ve sünnet ile amel etmenin böyle garip bir haber ile amel etmekten daha doğru olacağı düşüncesiyle reddetmişlerdir [807].

Hanefî'lerin haber-i vahid konusundaki metotları bundan ibarettir. Serahsî'nin bu ifadelerinden, Hanefîlerin, başka bir nas olmadığı takdirde haber-i vahid ile amel etmeyi gerekli gördükleri, ancak kitap ve meşhur sünnete aykırı olması halinde onu garib ve şaz diye adlandırdıkları ve reddettikleri anlaşılmaktadır.

Şimdi bu düşüncelerini bina ettikleri esasın ne derece sağlam olduğunu görmek için Hanefîlerin bu delillerini tartışalım:

Hanefîlerin birinci delilleri:

"*Benden sonra birçok hadisle karşılaşacaksınız*..." anlamındaki hadistir. Abdülaziz el-Buhârî bu hadis hakkında şöyle demektedir:

"Bu hadisi Yezid b. Rebia'nın Ebü'l-Eş'as'tan onun da Sevban'dan rivayet ettiği söylenmiştir [808].

Abdülaziz el-Buhârî'nin söz ettiği bu rivayet hadisin bazı rivayetlerinden biridir. Yezid b. Rebia'ya gelince, o meçhul bir ravi olup Ebü'l-Eş'as'tan hadis dinlediği bilinmemektedir [809]. Hatta Sahîh müellifi Buhârî, el-Tarihü'l-kebir adlı eserinde bu zatın hadislerinin münker olduğunu söylemektedir [810].

Abdülaziz el-Buhârî, Buhârî'nin bu hadisi kitabında zikrettiğini nakletmekte; bu ilimde onun gibi son derece titiz, aşılmaz bir dağ ve imam olan birinin, bu hadisi eserine alması, onun sahih olduğunu isbat için yeterli bir delil teşkil edeceğini ve bu sebeple başkalarının ona yaptıkları tenkide iltifat edilmeyeceğini ileri sürmektedir.

Ancak Abdülaziz el-Buhârî'nin bizzat bu nakli de tahkike muhtaçtır. Herşeyden önce Buhârî'nin bu hadise yer verdiği kitabın adı nedir? el-Câmiu's-sahih mi? Eğer müellif bu eseri kastediyorsa, hadis onun neresinde bulunmaktadır? Benim bildiğime göre, söz konusu hadis el-Câmiu's-sahih'it değildir. Ayrıca bugüne kadar hiçbir âlim Buhârî'nin bu hadisi rivayet ettiğini söylememiştir. Sonra Buhârî, hadisine münker dediği bir kimsenin rivayetini eserine nasıl alabilir? Bu, asla mümkün değildir.

İkinci olarak, eğer Buhârî'nin bu hadisi Tarihinde zikrettiğini kastediyorsa, onun bu eserinde yer verdiği her hadis sahih değildir. Zira müellif bu kitabında hem sahih ve hem de zayıf hadisleri rivayet etmiştir.

Çünkü o, tarihle ilgili rivayetlere müsamahalı davranmaktadır. Ben, Keşfü'l-esrâr müellifinin zikretmiş olduğu ne Sevban, ne Ebü'l-Eş'as, ne Ebu Esma er-Ruhabî ve ne de söz konusu ettiğimiz Yezid b. Rebia olmak üzere hiçbir ravinin biyografisinde bu hadisi bulamadım. Muhtemelen eğer doğru nakletmişse, bu hadis diğer biyografilerde veya el-Câmiu's-sahih ve et-Tarih dışındaki eserlerden birinde mevcut olmalıdır.

Bu, hadis ilminde ve ravi tenkidinde ümmetin önde gelenlerinden biri olan Yahya b. Maîn'in "zındıkların uydurması olduğunu" [811] söylediği bir rivayettir.

Şafiî ise er-Risâle adlı eserinde bu hadisle ilgili olarak şöyle demektedir:

"Önemli veya önemsiz herhangi bir konuda sahih hadis rivayet etmiş olan hiçbir kimse bu hadisi rivayet etmemiştir. Ayrıca bu, meçhul bir kimseden yapılmış olan munkatı bir rivayettir. Biz böyle bir rivayeti hiçbir konuda kabul etmeyiz" [812]. Şafiî, söz konusu ettiği bu rivayetin isnadını zikretmemiştir. Fakat İbn Hazm, onun muhtelif lafız ve tariklerle çeşitli rivayetlerini vermiştir. Bunlardan biri de Hanefîlerin delil ola rak kullandıkları "benden size uygun bulduğunuz bir hadis rivayet olunursa..." tarzında veya benzer ifadelerle rivayet ettikleri hadistir. Şimdi İbn Hazm'ın sıraladığı bu rivayetlerin hükmünü ve onun bunların her biri hakkındaki görüşlerini ele alalım:

Birinci tarik: Bu tarikte bulunan Hüseyin b. Abdullah'ı, İbn Hazm metruk ve zındıklıkla suçlanan biri olarak nitelerken [813], İbn Hacer Takrîb'inde "zayıf olduğunu söylemekte [814]; Zehebî ise, Mizânü'l-i'tidâl'de, Buhârî'nin "onun zındıklıkla itham edilen bîri" olduğunu söylediğini kaydetmektedir [815].

İkinci tarik: Bu tarik mürsel olup, Mizânü'l-i'tidâl'de kaydedildiğine göre, İbn Hazm ve Beyhakî'nin de ifade ettikleri gibi onda meçhul biri olan el-Asbağ yer almaktadır [816].

Üçüncü tarik: Bu tarik yukarıda verdiğimiz metinden farklı lafızlarla rivayet edilmiş olmakla birlikte, bu konuda delil olarak kullanılması mümkün olan bu rivayet şöyledir:

"İnsanlar hiçbir şeyi bana izafe etmesinler. Çünkü ben, sadece Allah'ın kitabında helal kıldığını helal kılar, haram kıldığını da haram kılarım". İbn Hazm bu rivayetin senedi itibariyle mürsel, mânasının ise sahih olduğunu belirterek şöyle demektedir:

Zira Peygamber Efendimiz, bu haberde, onun kendiliğinden, Allah'ın kendisine vahyi söz konusu olmaksızın hiçbir şey buyurmadığını açıklamaktadır. Bu ise "*O, arzularına göre de konuşmaz. Onun konuştuğu kendisine vahyedilenden başka bir şey değildir*" [817] âyetine uymaktadır. Bu anlayışa göre bu âyet Resûlullah'ın buyurduğu her sözün Allah'ın vahyi olmasını gerektirmektedir [818].

Dördüncü tarik: Lafzı Hanefîlerin delil olarak kullandıkları metne yakın olan bu rivayet hakkında İbn Hazm şöyle demektedir:

Bu hadis mürseldir. Onun ravileri arasında meçhul birinden başka zayıf biri olan Amr b. Ebu Amr da vardır [819]. Bu zatı bazı ulema zayıf, bazıları da güvenilir bulmuş, Buhârî ve Müslim onun rivayetlerini [820] birinci derecede sahih kabul edilen hadisler arasında kabul etmiş iseler de buradaki hadis mürsel olduğu gibi senedinde meçhul bir ravi de vardır. Dolayısıyla delil olarak kabul edilmeye elverişli değildir.

Beşinci tarik: İbn Hazm, lafzı üçüncü tarikin lafzına yakın olan bu rivayetin mürsel ve zayıf olduğunu söylemiştir [821].

Altıncı tarik: İbn Hazm, metni "Benden size hakka uyan bir hadis naklolunursa, ister söylemiş olayım isterse olmayayım, onu alın" tarzında olan bu hadisin ravi'cri arasında bulunan Eş'as b. Berraz'ın, hadisi kabul edilemez bir yalancı olduğunu söylemiştir [822]. İbn Hazm'ın bahsettiği bu zat, zayıf biri olduğu hususunda ulemanın ittifakı bulunan el-Hecimî olmalıdır [823].
Yedinci tarik: Metni "benden size benim söylemediğin güzel bir söz naklolunacak olursa, ben onu söylemişimdir" [824] tarzında olan bu rivayetle ilgili olarak İbn Hazm şöyle demektedir:
Bu hadisin ravileri arasında bulunan Haris ve Arzemî zayıf, Abdullah b. Saîd ise meşhur bir yalancıdır [825]. İbn Hazm'ın söylediği bu söz doğrudur. Zira söz konusu edilen Haris, Haris b. Nebhan olup Buhârî onun, hadisi münker biri olduğunu söylemektedir [826]. Arzemî ise Muhammed b. Abdullah değil, metruk ravilerden biri olan Muhammed b. Ubeydullah'tır [827]. Nitekim Ahmed b. Hanbel de "ulemanın onun hadisini terk ettiklerini" söylemektedir [828]. Abdullah b. Saîd'e gelince İbn Hacer'in dediği gibi o, metruk ravilerden [829] biri olan el-Makburî'dir.
İbn Hazm bu hadis hakkında bir değerlendirme yaparak şöyle demektedir:
Bu, Resûlullah'a yalan nispet etmektedir. Zira Hz. Peygamber burada "söylemediğimi söylemişimdir" dediği ifade edilmektedir. Hz. Peygamber nasıl olur da söylemediği bir sözü söylemiş olur? Böyle bir şeyi yalancı, zındık, kafir ve ahmak birinden başka kim mümkün görebilir? [830]
Hanefi'lerin haber-i vahid konusunda delil olarak kullandıkları hadisin tarikleri bunlardan ibaret olup hiç biri sağlam değildir. Nitekim âlimler mevzu hadisler konusunda telif ettikleri kitaplarında bu hadisi uydurma rivayetler arasında zikretmişlerdir. Nitekim İbnü'l-Cevzî Mevzûât'ında. ravinin bu hadisin isnadının sahih olmadığını söylediğini ifade etmekte, Hattabî'nin ise onun batıl ve asılsız bir rivayet olduğunu söylediğini nakletmektedir [831]. İbn Hazm'ın bu hadisle ilgili sözlerini daha önce zikrettik [832]. Bunlardan daha önce ise Şafiî'nin onu tenkit ettiği bilinmektedir [833]. Ayrıca bu hadisi Sağanı Mevzuât'ında [834], Fettenî Tezkire'sinde [835], Şevkanî Fevmrf'inde [836] uydurma hadisler içerisinde zikretmişlerdir. Aclunî Keşfü'l-hafâ'da kaydettikten sonra onun son derece münker olduğunu söylemiş [837], İbn Hacer ise onu Lisânü'l-mîzan'da Eş'as b. Berraz'ın biyografisinde zikretmiştir [838].
Suyûtî ise, el-Leâliü'l-masnûa adlı eserinde İbnü'l-Cevziye karşı çıkarak bu hadisi mevzu değil de zayıf olarak kabul etmiş, zikrettiği şu hadise dayanarak Ebü'I-Eş'as'ın Sevban'dan hadis işitmiş olduğunu ileri sürmüştür: "Ebü'l-Eş'as es-San'anî'nin Sevban'dan işittiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"*Allah gelir, ayağını köprüye uzatır*..." [839]. Suyütî'nin istidlal ettiği bu hadisin uydurma olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü bu, Allah ile yaratılmışlar arasında onun münezzeh olduğu bir benzeme (teşbih) bulunduğunu açıkça ifade etmektedir.
İbn Arrak, Tenzthü'ş-şeriatı'l-merfua adlı eserinde bu konuda Suyûtî'nin yolundan gitmiştir [840]. Ancak söz konusu hadis, onların işine yaramayacaktır. Zira o, olsa olsa mevzu değil de zayıf olabilir. Zayıf hadis ise delil olarak kullanılmaya müsait değildir.
Ulemanın bu hadisin lafız ve muhtelif rivayetleri hakkındaki görüşleri bunlardan ibarettir. Âlimler onun uydurma olup sahih olmadığına ve dolayısıyla kendisiyle istidlal edilemeyeceğine hükmetmişlerdir.
Cübeyr b. Mut'im'in rivayet ettiği hadise gelince, söz konusu hadis mevzumuzla ilgili bir delil teşkil etmemektedir.
"*Allah'ın kitabında bulunmayan her şart..."* hadisine gelince, Buhârî rivayet etmiş olsa bile, o da konumuzla ilgili olarak herhangi bir delil içermez. Zira o rivayet, Kur'an'a muvafık olmayan şartların kabul olunmaz bir batıl olduğunu bildirmekte, "Kur'an'a muvafık olmayan hadisler" dememektedir. Zira şartla hadis arasında fark vardır. Böyle bir fark olmadığını ileri sürseler bile, "Resûlullah alışverişten ve şarttan men'etti" anlamındaki hadisi ne yapacaklardır? Bu hadis, "Resûlullah, alışverişten ve hadisten men'etti" tarzında söylenebilir mi? Bunu hiçbir kimse söyleyemez.
Hanefîlerin haber-i vahid ile ilgili ölçülerini açıklarken söyledikleri "Kitap ve meşhur sünnet asıldır" sözü ise doğrudur. Onda ihtilaf etmeyiz. Zira bu ikisi dinin asıllarındandırlar. Fakat dinin tümü değildirler.
Çünkü dinî hükümlerin çoğu haber-i vahid ile sabit olmuştur. Onları reddetmemiz mümkün değildir. Nitekim daha önce haber-i vahidin delil olduğunu ve ona aykırı hareket etmenin caiz olmadığını açıklamış bulunuyoruz. Dolayısıyla burada haber-i vahidin delil olmasının tartışma konusu olduğu söylenemez.
"Haber-i vahidin kesin bilgi ifade etmediği- tarzındaki sözleri de doğrudur. Ancak biz ve siz hepimiz ittifak etmekteyiz ki, haber-i vahid, terk ve muhalefeti caiz olmayan bir bilgi ifade eder.
Nitekim Hanefîleri Kitap ve meşhur sünnetle bulunmayan bir konuda haber-i vahidin delil olacağı ve onunla istidlal edilebileceği tarzındaki görüşlerinden hareket ederek ilzam etmek de mümkündür. Çünkü o dinî hükümlerin tümünü Kur'an, meşhur sünnet ve haber-i vahid ile bize bizzat Resûlullah bildirmiştir. Resûlullah'tan ise, meşhur sünnet ile haber-i vahidi farklı mütalaa etmemizi ve onları birbirine arzetmemizi buyuran sahih bir delil nakledilmemektedir. Bu, Hanefîlerin mesnetsiz bir hükmü olup onlara muvafakat edemeyiz. Meşhur olsun, âhâd olsun ya hadislerin tümüyle amel ederler veya hepsini toptan terk ederler. Bu ise hiçbir müslümanın kabul etmeyeceği bir şeydir.[841]

2. Şafiî'ye Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı

Şafiî'nin "benden size rivayet edilenleri Allah'ın kitabına arz edin, eğer ona uyuyorsa ben ona söylemiş; uymuyorsa söylememişimdir" anlamındaki rivayetle ilgili olarak:
"Herhangi bir konuda hadisi sahih olan hiçbir kimse rivayet etmemiştir", "...ayrıca bu, meçhul birinden nakledilen munkatı bir rivayettir. Biz bu gibi rivayetleri hiçbir konuda kabul etmeyiz" [842] tarzındaki sözlerini daha önce delil olarak kullanmış bulunuyoruz.
Şafiî, ayrıca Ebu Rafi'in rivayet ettiği:
"*Sizden birinizi koltuğuna yaslanmış, kendisine bir emrim veya yasağım geliyor da, ben anlamam; biz Allah'ın kitabında bulduğumuzla amel ederiz, diyorken bulmayayım*" hadisini "Resûlullah, Allah'ın Peygamber'e tabi olmayı farz kılmış olmasından dolayı, insanların kendi emrine karşı gelmelerini doğru bulmamıştır" [843] tarzında yorumlayarak bu konuda istidlalde bulunmuştur.
Sünnetin Kur'an'daki umumî bir lafzı tahsis edebileceğini ifade eden Şafiî, bununla ilgili olarak bazı misaller de zikretmiştir. Bunlardan biri "*Size anneleriniz haram, bunların dışında kalanlar ise helal kılındı*" [844] mealindeki âyeti "*Bir kadınla halası veya teyzesi bir arada nikahlanmaz*" [845] hadisinin tahsis etmesidir.
Şafiî'ye göre bu misalde iki hususa işaret edilmektedir:
a. Resûlullah'ın sünnetinin kesinlikle Allah'ın kitabına muhalif olmayacağı, aksine onun umum ve husus ifade eden lafızlarını açıklayıcı bir işlev yapacağı;
b. Sahabenin haber-i vahidi kabul etmiş oldukları [846].
Şafiî, İhtilâfü 'l-hadis adlı eserinde ise şöyle demektedir:
"Sünneti Kur'an'a arz ederiz. Eğer onun zahirî mânasına uyarsa onunla, aksi halde Kur'an'ın zahiri ile amel eder, hadisi terk ederiz" sözü bilgisizce söylenmiş bir sözdür. Çünkü Resûlullah'ın sünneti hiçbir yerde değişmeyip her yerde aynıdır..." [847].
Yukarıdaki ifadelerden şunu anlıyoruz:
Şafiî, hadisi Kur'an'a arzetmek suretiyle hadisi reddetmeyi kabul etmiyor. Bu tutumuna, hem sünnet hem de Kur'an'ı birlikte kabul etmeye delâlet eden Ebu Rafi' hadisi ile istidlal ettikten sonra, sünnetin hiçbir zaman Kur'an'a muhalif olmayacağını ve haber-i vahidin, Kur'an'ın umum ifade eden lafzını tahsis edebileceğini benimsiyor. İhtilâfü'l-hadis adlı eserinde açıkladığı üzere sünnetin Kur'an'a arzedileccğini ileri sürmenin bilgisizlik olduğunu ifade ediyor.
Şafiî'nin bu konudaki meşhur olarak rivayet edilen görüşü, bütün açıklığıyla bundan ibarettir. Ancak ben, onun el-Ümm adlı eserinde bunun tamamıyla zıddı olan bir görüşüne rastladım. Kendisi orada Resûlullah, Ali ve Ömer'den rivayet edilen bazı hadislere dayanarak hadisin Kur'an'a arz edileceğini ve Kur'an'a muhalif olan sünnetin ravileri rivayet etseler de, Hz. Peygamber'e nispet edilemeyeceğini ileri sürerek şöyle diyor:
"... Herkesin bildiği hadisleri kabul et. Şazlardan ise uzak dur. Zira İbn Ebu Kerime'nin Ebu Ca'fer'den bize anlattığına göre Resûlullah bir defasında Yahudileri çağırıp onlara sorular sormuştu. Yahudiler dinleri ile ilgili birtakım şeyler anlattılar ve sonunda işi Hz. İsa'ya iftiraya kadar götürdüler. Resûlullah bunun üzerine minbere çıkıp bir konuşma yaptı ve şöyle dedi:
"*Benden bol miktarda hadis rivayet edilecek; eğer size rivayet edilenler Kur'an'a uyarsa o benim sözüm, uymazsa o benim sözüm değildir*".
Şafiî ayrıca Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:
"Size Resûlullah'tan bir hadis rivayet edildiği zaman burada aslında yol gösterenin, sakındıran ve hayat verenin Allah olduğunu düşünün".
Ona göre Hz. Ömer ise şöyle demiştir:
"...Ancak siz, Kur'an'ı arı gibi vızıldayan kimselere gidiyorsunuz. Onun için onlara Resûlullah'tan az hadis rivayet ediniz...".

Şafiî devamla şöyle demektedir:
Ali b. Ebu Talib, metni uzun olduğu zaman hadisi kabul etmezdi. Kendisinin ve fıkıhçıların tanımadığı, kitap ve sünnete uymayan rivayetleri de aynı şekilde kabul etmezdi. Binaenaleyh, şaz hadisten sakın. Cemaatın kabul ettiği, fukahanın bildiği, kitap ve sünnete uyan hadislere sarıl. Diğerlerini de buna kıyas et. Zira Kur'an'a muhalif olan bir hadis, rivayet edilmiş olsa dahi, Resûlullah'a ait olmaz. Çünkü güvenilir kimselerin bize anlattıklarına göre, Resûlullah ölüm döşeğinde iken, "Şüphesiz ben, Allah'ın haram kıldığı şeyi haram kılar, helal kıldığını helal kılarım. Hiçbir kimse bana özel hususlarda beni taklide kalkışmasın" demiştir. Onun için sen Kur'an ve bilinen sünneti kendine rehber yap; ona tabi ol. Kur'an ve sünnette sana açıklanmayan bir şeyle karşılaşacak olursan, ona kıyas et" [848].
Şafiî'nin e/-Ümm'deki bu sözleri, Kur'an'a muhalif olan hadisin, rivayetlerde gelmiş olsa dahi, Resûlullah'a ait olamayacağını açıkça ifade etmektedir.
Ne var ki, bu görüşün Şafiî'nin ilk zamanlarına ait olduğu, önceleri bu tarzda düşünüyorken, daha sonra bu görüşünden döndüğü anlaşılmaktadır. Zira bugün elimizde bulunan er-Risâle adlı eseri, onun en son yazdığı kitabıdır. Nitekim Ahmed Muhammed Şakir, er-Risâle'ye yazdığı önsözde şöyle demektedir:
Kanaatime' göre İmam er-Risâle'sini el-Ümm isimli kitabındaki bölümlerin çoğunu te'lif ettikten sonra yazmış olmalıdır. Zira er-Risale''de sık sık el-Ümm'de yazdıklarına atıflar yapmaktadır. Meselâ bir yerde "daha önce bu hadisi açıklamış bulunuyorum" demekte ve el-Ümm'i işaret etmektedir [849].
Bu durumda sünnetin Kur'an'a arz edilmemesi görüşü, Şafiî'nin tercih ettiği veya son görüşü olmalıdır. İmam'ın birbirine zil iki görüşünü cem'etmek için bu uygun bir yorum olmalıdır. [850]

3. Mâlik'e Göre Sünnetin Kur'an'a Arzı

Ebu Zehra, İmam Mâlik'in, haber-i vahidi Kur'an'a arzetme konusunda Iraklı fakihlerinkine yakın bir görüşe sahip olduğunu ifade ederek şöyle demektedir:
"İmam Mâlik, Kur'an'ın âm lafızları konusunda, aynı görüşte olmasa bile, Iraklılar'a yakın bir tutum içindedir [851]. Zira o Kur'an'n zahirine muhalif olan haber-i vahid ile bazan Kur'an'ın umum ifade eden lafızlarını tahsis etmekte, bazan da Kur'an'ın zahirine dayanarak reddetmektedir. Mâlikîler, bu tutumundan hareketle İmam Mâlik'in, Kur'an'ın zahirini sünnetten önde tuttuğu sonucuna varmışlardır. Gerçekte o, bu konuda Ebu Hanife gibi düşünmektedir. Meğer ki, sünneti kıyas veya Medinelilerin uygulaması gibi başka bir şey desteklemiş olsun. İşte bu durumda sünnet, Kur'an'ın umum ifadesini mutlaka tahsis veya mutlakını takyid eder. Meselâ azı dişi olan yırtıcı hayvan etinin yenmesinin haram olması konusunda olduğu gibi sünneti Medine halkının uygulamasının desteklemesi halinde o, Kur'an'ın umum ifadesine muhalif olmasına rağmen, sünnetle amel etmiştir. Zira Medinelilerin tümünün uygulamaları böyledir. Şayet sünnet Medinelilerin uygulaması veya kıyas ile desteklenmeyecek olursa, bu durumda Kur'an, zahiri üzere bırakılır ve Kur'an'ın zahirine muhalif olan haher-i vahid reddedilir [852].
Ebu Zehra'nın bu sözlerinin hakikati yansıttığı anlaşılmaktadır. Çünkü Mâlik'in Kur'an'ın umumuna aykırı olduğu ve Medinelilerin uygulaması ile de desteklenmediği veya onların uygulamaları haber-i vahidi değil de Kur'an'ın zahirini desteklediği takdirde bazan haber-i vahid ile amel etmediği bilinmektedir.
Evlenme haramlığı doğuran süt emme sayısı, ölen kimsenin yerine hacca gitme ve köpeğin kaba ağzını daldırması gibi meseleler, Mâlik'in Kur'an'ın zahirini göz önünde bulundurarak haber-i vahid ile amel etmediği konulardan bazılarıdır.
Mâlik'in, emme sayısını belirleyen hadisi rivayet etmekle birlikte, mutlak emme hususunda Kur'an'ın bu konudaki umum ifade eden lafzı ile amel etmesi, aslında daha önce ileri sürülmüş bir görüştür. Nitekim daha önce sahabe ve tabiînden bazılarının [853] herhangi bir sayı sınırlaması yapmaksızın süt emmenin akrabalık doğurduğunu kabul ettikleri rivayet edilmiştir. Dolayısıyla Mâlik, haber-i vahidi sadece Kur'an'ın zahirini esas alarak terk etmemiş, aksine sahabeden rivayet edilen görüşlerin onu desteklemesi ve Medine halkının bu konudaki haber-i vahid ile amel etmemeleri sebebiyle terk etmiştir.
Ölmüş birinin yerine haccetme ve bunu caiz görmenin, Kur'an'ın insan ancak kendi yaptıklarının karşılığını görecektir tarzındaki umumi ifadesine aykırı düşmesi meselesine gelince, Mâlik, burada Kur'an'ın umum ifadesini esas almıştır. Ona göre kendiliğinden değil ama vasiyet etmiş olması halinde onun isteğini yerine getirmek için böyle bir hac yapmak caiz ise de aslında bizzat kendisinin de ifade ettiği gibi Medinelilerin uygulaması böyle değildir [854].
Köpeğin ağzını sokması halinde kabın yedi kez yıkanmaması meselesine gelince, zaten av âyeti onun avladığı hayvanın etinin helal olduğunu bildirmektedir. Mâlik'in bu görüşe sahip olduğunu nakletmiş olan Şatıbî yıkamayı buyuran haber-i vahidin biri av âyeti olmak üzere iki önemli esasa ters düştüğünü söylemektedir. İleride bu konuda geniş bilgi verilecektir. Ancak Allah bilir ama, biz söz konusu hadis ile âyet arasında bir çelişki olmadığı kanaatindeyiz. Zira onların her biri ayrı konu ile ilgili olup, her ikisi ile birden amel etmek mümkündür [855].

4. Sünnetin Kur'an'a Arzı İle İlgili Farklı Görüşlerin Değerlendirilmesi

Buraya kadar sünnetin Kur'an'a arz edilmesi konusunda rivayet edilen hadislerin sahih olmadığını, dolayısıyla onlarla istidlalin de doğru olmayacağını açıklamış olduk. Bu görüşü benimsemiş olan hadisçiler, sünneti Kur'an'a arz düşüncesini temelinden inkâr ve onu, Kur'an'un ifadesiyle uyulması gerekli olmasına rağmen bütünüyle sünneti reddetmeye götüren bir davranış olarak kabul ettiklerini; fakihlerin çoğunun ise (Hanefî ve Mâlikîler gibi) bu düşünceyi doğru ve kendileri için bir ölçü olarak kabul ve bunun sonucu olarak da kendilerine göre Kur'an'a aykırı gördükleri birçok âhâd hadisi reddettiklerini gördük.
Bu noktada, bu düşünce veya bizim deyişimizle bu ölçü hakkındaki doğru görüşün tespiti ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz.
Bu konuyu bütün yönleriyle incelediğimizde, bu ölçüye karşı çıkanların bakışının şöyle bir yanlış anlamadan kaynaklandığını görüyoruz:
Bu grup, sünneti Kur'an'a arzetmeyi, Kur'an'da bulunmayıp sadece sünnet ile sabit olan her şeyin reddedilmesi olarak anlamış, dinî hükümlerin çoğunun da sünnet ve özellikle âhâd haberlerle sabit olmasından dolayı, bunu kendilerine göre dinî ahkamın çoğunu kabul etmeme ve dolayısıyla Allah'ın itaat etmeyi emredip karşı gelmeyi yasaklamasına rağmen Resûlullah'ı kabul etmeme ve onu yalan söylemekle suçlama olarak değerlendirmişlerdir. Böyle anladıkları için de "*Sizden birinizi koltuğuna yaslanmış, kendisine bir emrim veya yasağım geliyor; ben anlamam, biz Allah'ın kitabında bulduğumuza uyarız diyorken bulmayayım*" [856] anlamındaki hadis ile istidlal etmişlerdir. Oysa sünneti Kur'an'a arzetme ölçüsünü kabul edenler "Bize Kur'an yeter. Bizim sünnete ihtiyacımız yoktur" dememektedirler. Aksine onlara göre Kur'an ve mütevatir sünnet, dinin tartışmasız iki kaynağıdırlar; ihtilaf, sadece âhâd haberle sabit olup Kur'an ile birlikte onunla amel etmek mümkün olmayan bazı dinî hükümlerde olmaktadır. Böyle bir durumda ya Kur'an'ı bırakıp haber-i vahid ile amel etmek veya haber-i vahidi terk edip Kur'an'a tabi olmak gibi iki şıktan birini tercih etmek arasında karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz.
Hem sübutu ve hem de delaleti açısından kat'î olan Kur'an ile amel etmenin sübut ve delalet bakımından kesin olmayan haber-i vahid ile amel etmekten daha evla olduğunda ise şüphe yoktur.
O halde, sünneti Kur'an'a arzetme ölçüsünü kabul edenler, bunu sünnetin Kur'an'a aykırı olmasından daha geniş bir mânada anlamakta; Resûlullah'tan rivayet edilen hadisleri sıhhat derecesine göre ele alıp mütevatir veya meşhur olması halinde âmmını tahsis veya mutlakını takyid ya da daha sonra meydana gelmiş ise onu neshedebilme anlamında Kur'an'a muhalif olması şeklinde; haber-i vahid olması halinde ise, kendisi zannî, Kur'an ise kat'î olduğu için böyle bir şeyin söz konusu olmaması tarzında görmektedirler.
Özet olarak, bunlar sünnetin Kur'an'a arz edilmesini, öbürlerinin düşündükleri gibi, Kur'an'a muhalif olan sünneti reddetmek ve onda aslı bulunmayan bir hadisi kabul etmemek şeklinde değil, yukarıda ifade ettiğimiz tarzda anlamaktadırlar.
Sünnetin Kur'an'a arz edilmesini bu tarzda yanlış anlamaları, bu görüşe karşı olanları onu temelinden reddetmeye sevketmiştir. Sonuçta, bununla ilgili olarak rivayet edilen hadisleri, hiçbir ayırım yapmaksızın Kur'an ve sünnete tabi olmanın gerekliliğine delalet eden sahih hadislere aykırı olduklarını ileri sürerek çürütmeye kalkışmışlardır. Hatta bazıları, "sünnetin Kur'an'a arzedilmesini bildiren hadisi Kur'an'a arzettiğimizde, "*Peygamber size ne getirirse onu alın*" [857] âyetiyle çeliştiğini görürüz. Dolayısıyla sizin bu görüşünüz, kendi ölçünüze vurduğumuzda da Kur'an'a aykırı düşmektedir. Bu sebeple de yanlıştır" demektedirler [858].
Bu iki bakışı birbirinden ayırmak büyük önem taşımaktadır. Zira, ilgili hadisler ister sahih olsun, ister olmasın, sünneti Kur'an'a arzetme düşüncesi haddi zatında doğrudur. Her ne kadar haber-i vahidin Kur'an'ın umumi bir mânasını tahsis edememesi gibi bazı konularda kendilerinden farklı düşünüp fukahanın çoğunluğu gibi bunun caiz olduğuna inanıyor isek de, sünneti Kur'an'a arzetme meselesinde Hanefîler gibi düşünüyoruz.
İster fıkıh, ister akaid, isterse diğer herhangi bir konu ile ilgili olsun, bu ölçüyü bütün hadislere tatbik etmenin; hadis kitaplarını, ravilerin

yanlış anlamaları, karıştırmaları ve bazılarının uydurmaları sonucu onlara bulaşan kirlerden temizlemenin büyük önem taşıdığında şüphe yoktur. Bu ise, günümüz İslâm âlimlerinin görevidir.
Sünneti Kur'an'a arzetme konusunda âlimlerin görüşlerini açıkladıktan sonra, bu ölçüyü sünneti tenkitte kullandığında araştırıcının karşısına çıkacak olan sonuçların neler olacağından bir nebze bahsetmek yerinde olacaktır. Zira sünnet, Kur'an karşısında şu üç konumdan birinde bulunur:
a. Sünnetin getirdiği hükmün Kur'an'ın getirdiğine her bakımdan muvafık olması. Bu durumda hüküm, Kur'an ile sabit olur; sünnet ise onu te'yid eder.
b. Sünnetle gelen hükmün, Kur'an ile gelene görünüşte muhalif olması. İleride sünneti Kur'an'a arzetmenin sonuçlarından bahsederken bu hususta geniş bilgi vereceğiz.
c. Sünnet ve Kur'an'ın getirdiği hükümlerin, her birinin başka bir konuya ait olmak gibi, biririne muvafık veya muhalif olmaması. Bu ve birinci konumu araştırmaya gerek yoktur. İncelenmesi gereken ikincisidir.
Şayet sünnetin getirdiği hüküm, o konuda Kur'an'ın getirdiğine muhalif ise, bu çelişkiyi gidermek için hükümlerden birini bir hal, şahıs veya zamana; öbürünü ise başka bir hal şahıs ya da zamana hamlederiz. Böylece iki nas arasındaki çelişkiyi gidermiş oluruz. Eğer bu şekilde bir telif girişimi netice vermezse, bakarız: Şayet ilgili Kur'an lafzı âm veya mutlak; sünnet de hâs ya da mukayyed ise bu durumda Kur'an'ı sünnet ile tahsis veya takyit cihetine gideriz. Bu incelenmesi ve açıklanması gereken bir konu olup bundan sonraki bölümde izah edeceğimiz sonuçlardan biridir.
Şayet bunu da yapamazsak -ilgili Kur'an lafzı âm veya mutlak olmazsa- bu durumda her iki nas ile birlikte amel etmenin mümkün olmadığı gerçek çelişki söz konusu olur. Böyle bir durumda ise nesih metoduna başvurulur. Eğer Kur'an'ın ilgili lafzı söz konusu sünnetten önce nazil olmuşsa, onun sünnet ile neshedildiğine hükmedilir. Bu da sünnetin Kur'an'a arzedilmesinin bir başka sonucu olup, ileride onu da izah edeceğiz.
Şayet hangisinin daha önce olduğu tespit edilemediği için nesih de mümkün olmazsa, bu durumda din koyucunun beyanını çelişkiden korumak için te'vil yapmaktan başka yapacak bir şey kalmaz. Eğer uygun bir te'vil de bulunamazsa, bu durumda ravinin yanlış anlamış veya hata etmiş olabileceği; lafızlarda bir tebdil veya tahrifte bulunmuş, manen rivayet etmiş veya tedlis yapmış olabileceği ve diğer birtakım muhtemel durumlar sebebiyle sünnetin kabul edilmeyeceğine hükmedilir.
Burada şunu da ifade etmeliyiz ki, mütevatir veya meşhur hadis ile Kur'an arasında herhangi bir çelişkinin bulunması söz konusu değildir. Olduğu söylenen tenakuz tamamıyla haber-i vahîdlerle ilgilidir. Her ne kadar bazı âlimler te'vil cihetine gitseler de âhâd haberlerden kaynaklanan bu çelişki hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir gerçektir. Bu durumda yapılacak şey, ya o haberi reddetmek veya az önce ifade ettiğimiz ihtimallerden birine hamletmektir.
Bu noktada sünneti Kur'an'a arzetme ölçüsünden doğan üzerinde durmaya değer en önemli sonuçların umum, husus, mutlak, mukayyed, nesih ve nassa ziyade meseleleri olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda bunların her birini misalleri ile birlikte teker teker ele alacağız. [859]

a. Âm-Hâs

Kur'an'da âm ve sünnetin onu tahsis etmesi konusuna girmeden evvel, onları tarif etmemiz, sonra kat'îlik ve zannîlik bakımından taşıdıkları hükümleri ve şartlarını açıklamamız yerinde olacaktır. Zira Kur'an'dakî âm bir lafzın haber-i vahid ile tahsis edilmesi tarzındaki konumuzu izah etmede bu konuların önceden bilinmesinin faydası olacaktır. Çünkü bunlar, sünneti Kur'an'a arzetmeden doğan bir netice üzerinde yapılan ihtilafların mihverini oluşturmaktadırlar. [860]

Am:

Am: Lafzı veya mânası itibariyle bir isim topluluğu içeren her türlü lafız diye tarif edilir [861].
Bazıları da onu kapsam ve içerik bakımından sayısız fertlere delalet etmek üzere konulmuş lafız diye tarif etmişlerdir. Burada kelimenin "müslimin", "müslimat", "rical" ve "nisa" kelimeleri gibi cemi siga-sında olup lafzı ve mânası ile böyle bir delalet taşıması ile "raht", "kavm", "cin", "ins", "men" ve "mâ" kelimeleri gibi sadece mânası bakımından bu delalete sahip olması arasında bir fark yoktur.
Tarifte geçen "sayısız" tabirinden maksat, semavat kelimesi gibi realitede sayılı olsa da, lafzın kendisinde buna bir delaletin bulunmamasıdır,
Bu tarif, hâssi dışarıda bırakmaktadır. Çünkü o, bir tek ferde veya sayılı fertlere delalet etmek üzere konulmuş [862] ve tek tek olmak üzere bilinen bir mânaya delalet etmek üzere vaz'olunmuş lafız diye tarif edilmiştir [863].
Tahsise gelince, Hanefîler onu, âm bir lafzı müstakil ve bitişik bir delile dayanarak içerdiği fertlerden birine ait kılmak diye tarif etmişlerdir [864].
Ulemânın çoğunluğuna göre tahsis, âm bir lafzı müstakil veya bitişik olup olmadığına bakılmaksızın herhangi bir delile dayanarak ihtiva ettiği fertlerden birine ait kılmaktan ibarettir.
Hanefîlere göre, tahsis eden nassın mutlaka tahsis edilen gücünde olması gerekir. Dolayısıyla onlara göre Kur'an, mütevatir veya meşhur sünnet her ne kadar birbirlerini tahsis ediyor iseler de, gerçekte onların her birini ancak güç bakımından dengi olan bir nas tahsis edebilir.
Hanefîlerin, tahsis eden nassın bitişik ve müstakil olmasını şart koşmaları, "ziyade ale'n-nas" (nassa ziyade) meselesini doğurmuştur. Zira bu kavram gerçekte müstakil fakat bitişik olmayan bir lafızla tahsis etmek anlamına gelmekte olup, onlar bunu "nesih", diğer ulema ise tahsis olarak kabul etmektedirler. İleride bu konuda geniş bilgi verilecektir. [865]

Ammın Hükmü:

Mâliki, Şafiî, Hanbelî ile Matürîdî gibi bazı Hanefîlerden oluşan İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre âm bir lafzın, içerdiği fertlerin bütününe delaleti zannîdir [866].
Şafiî, Kur'an'da geçen bütün âm lafızları incelediğini ve bunların şu üç durumdan birinde bulunduklarını gördüğünü söylemiştir:
1. Kendisiyle sadece umûm murat edilen ve umumla birlikte hususu da söz konusu olan âm lafızlar.
"*Allah her şeyin yaratıcısıdır*" [867] âyeti birinciye, "...*sonunda bir köy halkına gidip onlardan yiyecek istediler. Onlar da kendilerini misafir etmekten kaçındılar...*" [868] âyeti ise ikinciye misaldir. Zira bu âyette, onların köy halkının tümünden yiyecek istemediklerine bir delalet vardır [869].
2. Zahiri âm olmakla birlikte hem umûm, hem de husus içeren lafızlar. Meselâ bir âyette "*Ey insanlar, doğrusu biz sizi bir erkek ve bir dişinden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstün olanınız O'ndan en çok korkanınızdır"* [870] buyurulmaktadır.
Buradaki umûm ifade eden taraf Resûlullah zamanında ondan önce ve sonra kendisine bu şekilde hitap edilen erkek ve dişiden yaratılan ve hepsi de milletler ve kabileler oluşturan herkestir. Husus ifade eden ise "... Allah katında en değerli ve en üstün olanınız O'ndan en fazla korkanınızdır..." kısmıdır. Zira takva, ancak hayvanlar, deliler ve çocuklar dışında kalan akıl sahibi ve buluğa ermiş insanlar için söz konusu olabilir. Çünkü "muttaki olmak" veya "olmamakla" ancak onu idrak edip takva ehli olan veya ona aykırı hareket edip takva ehli olmayan kimseler tavsif edilebilirler [871].
3. Zahirî itibariyle âm olan ancak, kendisinden bütünüyle hâs murad edilen lafızlar. "Bir kısım insanlar müminlere, "düşmanlarınız size karşı toplandılar; onlardan sakının!" dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha artırmış ve "*Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" demişlerdir*" [872] âyetinde olduğu gibi.
Şafiî bu âyetle ilgili olarak şöyle demektedir:
Resûlullah ile beraber, kendileri için toplananlardan başka insanlar vardı. Kendilerine haber verenler ise toplananlardan ve Hz. Peygamberle birlikte bulunanlardan ayrı kimselerdi. Ayrıca bir de onlar için toplanmış olan insanlar vardı. Bunlar Resûlullah ve ashabı için toplananların insanların tümü değil, bazıları olduğunu açıkça göstermektedir. Kaldı ki, bütün insanların toplanmadığını, hepsinin onlara haber vermediğini ve onların da insanların tümü olmadığını kesin olarak bilmekteyiz [873].
Şafiî Kur'an'da bulunan âm lafızları bu isabetli açıklamasıyla izah etmektedir. Netice olarak, âm bir lafzın içerdiği bireylere delaletinin Hanefîlerin ileri sürdükleri gibi kat'î değil, zannî olduğu gerçeği ortaya çıkmış bulunmaktadır. Hatta "her âm lafzın mutlaka bir yönüyle tahsis edildiği" de söylenmiştir.

Hanefîler ise bu konuda şöyle demektedirler:
Am bir lafzın, efradının bütününe delaleti, bir kısmının onun dışında olduğuna dair bir delil bulunmadıkça kat'îdir. Çünkü böyle bir lafız, kapsama ve içerme suretiyle bütün efradına delalet etmek üzere vaz'olunmuştur[874].
Ayrıca, herhangi bir lafız bir mânayı ifade etmek üzere vaz'olunduğu zaman, söz konusu lafız kullanıldığında, aksine delil bulunmadıkça, o mânanın anlaşılması zorunlu olur. Umum sigasi ise vaz'olunduğu mânaya ve nasdaki ilgili hakikate delalet etmektedir. Çünkü içerdiği efrad onda kesin olarak bulunmaktadır. Zira o, mecaz taşıdığına dair bir delil bulunmadıkça hakikat için konulmuştur [875].
Keza Hanefîlere göre umum ifadesi, hem dinî hem de sosyal hayat bakımından insanlar arasında gözetilen bir kavramdır. Öyle ise bunu ifade etmek üzere bir lafız vaz'olunmalıdır. Zira kavramların mutlaka kelimelerle ifade edilmesi zorunluluğu vardır [876].
Kaldı ki selef âlimlerin umum ile istidlalde bulunmuş oldukları da bilinmektedir. Nitekim İbn Mes'ud, konusunda en son nazil olan âyet olduğnu söyleyerek "...*hamile olanların iddeti doğum yapmalarıdır*" [877] âyetiyle istidlalde bulunarak söz konusu âyetin hamileliğin diğer iddet biçimlerini ortadan kaldırdığını söylemiştir. Hz. Ali iki kız kardeşle birlikte nikâhlanmanın haram olduğu konusundaki âyetin lafzının umum ifade etmesiyle istidlalde bulunarak cariye olan iki kız kardeşi de aynı şekilde cem'etmenin haram olduğuna hükmetmiş ve "bir âyet onları helal, bir başka âyet ise haram kılıyor"demiştir [878].
Bu konuda bazı görüşler daha vardır. Nitekim Vâkıfiyye denilen bazıları, umûm veya husus murad edildiğine dair bir delil bulunmadıkça, zahiriyle umum özelliği taşıyan bir lafızla amel edilmesi hususunda tevakkuf etmeyi tercih etmişlerdir [879].
Erbabü'l-husus denilen bazıları ise, umûmun cem'in en azı olan iki veya üç için vaz'olunduğunu iddia etmişlerdir [880]. Erbabü'l-husus, müşrikîn vb. lafızların cem'in en azı, yani husus için vaz'olunduğunu, bunun üstündekileri ifade etmede ise mecaz taşıdığını söylemektedirler [881].
Vâkıfiyye ise, âm bir lafzın müşterek veya ne için vaz'olunduğu bilinmeyen kelime olduğunu, husus veya umuma delalet ettiğinin ancak bir karine veya mevcut bir delil ile anlaşılabileceğini ileri sürmektedirler [882].
Âm lafzın umum ifade ettiğini savunan Hanefîler ile cumhura göre böyle bir lafz istiğrak (bütününü kapsama) taşımaktadır. Binaenaleyh, eğer onunla mânasının bir kısmı murad edilecek olursa bu, hakiki ve vaz'olunuşunun gereği olarak caiz olur. Ancak, acaba onun bütün fertlerine delaleti kat'î midir, yoksa zannî midir? Hanefîlere göre kat'î, çoğunluğa göre ise zannîdir. İşte ihtilaf da buradadır. Bunun sonucu ise tahsis konusunda açıkça görülmektedir. Şöyle ki:
Âm lafzın delaletinin zannî olduğunu kabul edenlere göre böyle bir lafzı kendisi gibi zannî oldukları için haber-i vahid ve kıyas ile tahsis etmek mümkündür.
Bu delaletin kat'î olduğunu kabul edenlere göre ise, âm lafız Kur'an lafzı olduğunda, haber-i vahid gibi mütevatir ve meşhur sünnetin altında olan bir rivayetle tahsis edilemez. Bu konudaki asıl tartışma da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla şayet haber-i vahid bir Kur'an âyeti veya mütevatir hadiste mevcut olan âm bir lafza muarız olursa, Hanefîlere göre onu tahsis edemez. Çünkü haber-i vahid, bunların altında bir mertebede bulunmaktadır. Zira haber-i vahid ve kıyas zannî, Kur'an ve mütevatir sünnet ise kat'îdirler. Zannî olan ise kat'î olana galip gelemez [883]. Bu nedenle haber-i vahidi ne Kur'an'ın zahirine tercih etmek, ne de onunla Kur'an'ın âm bir lafzını tahsis etmek mümkün değildir.
Çünkü böyle bir durumda daha zayıf bir delil sebebiyle daha güçlü bir delille ameli terk etmek söz konusu olur ki bu caiz değildir [884].
Gazzâlî âm bir lafzın delaletinin kat'î olduğunu kabul edenleri uzun uzadıya tenkit etmiş, dayandıkları delillerini çürütmüştür. Fazla uzatmamak için onları burada zikretmeye gerek görmüyoruz. İstifade etmek isteyenler kaynağına bakabilirler [885]. Bize göre Şafiî'nin zikretmiş olduğu has veya kendisiyle has murat edilmiş olan âm lafızlar pek çok olup; bunlar İslâm âlimlerinin çoğunluğunun kabul ettikleri, bunların fertlerine delaletinin kat'î değil, zannî olduğu tarzındaki görüşünü te'kit etmektedir.
İbn Hazm, âm lafzın bütün efradına delaletinin kat'î olduğunu kabul etme hususunda Hanefîlere uymakla beraber isnadı Resûlullah'a kadar varan sahih bir haber-i vahid konusunda onlardan ayrılmaktadır. Zira ona göre böyle bir rivayet, sübutu kat'î olup Kur'an veya mütevatir sünnetin âm bir lafzını tahsis, hatta neshedebilir. Ayrıca ona göre, tahsis bir açıklama olup sünnet de Kur'an'ın bir açıklaması olduğu için de sünnet Kur'an'ı tahsis edebilir [886].
Hanefîler ile diğer fakihler ve muhaddisler arasında bu konudaki ihtilafın, Hanefîlerin haberi- vahide bakışları ve onun kat'î delile karşı dayanamayacak zannî bir delil olduğunu kabul etmelerinden kaynaklandığı görülmektedir. Hanefîlerin haber-i vahid olan rivayete itimat etmemeleri, kendilerini böyle bir şüpheye sevketmiştir.
İslâm âlimlerinin çoğunluğu, haber-i vahid ile Kur'an'ın âm lafzını tahsis etmemeleri sebebiyle Hanefîleri tenkit ettikleri gibi, İbn Hazm da onları sert bir dille eliştirmiş ve her halükarda haber-i vahid ile amel etmeleri gerektiğini iddia emiştir. Zira Hanefîler, meşhur olduğunu ileri sürerek bazı durumlarda onunla amel ettikleri halde, sair durumlarda etmemişlerdir. Oysa her iki durumda da delil, haber-i vahiddir.
Burada, Hanefîlerin İslâm âlimlerinin çoğunluğuna muvafakat ettikleri bir hususa da işaret etmek gerekir. Şöyle ki; onlar gerekli şartları taşıyan bir muhassıs ile tahsis edilmiş olan âm bir lafzın, tahsis dışında kalan mânalara delaletinin zannî olduğunu ve bu durumda da âm lafzın haber-i vahid ve kıyas ile tahsis edilebileceğini kabul ediyorlar ki, bu noktada cumhur ile aynı görüşü paylaşmaktadırlar.
Âm lafzın delaletinin ister kat'î, isterse zannî olduğunu kabul- edelim. Kur'an lafzının haber-i vahid ile tahsis edilmesi bize daha doğru gelmektedir. Zira Hanefîlerin sahabenin lafızların mânalarını bütün efradına tatbik ederek anlama ve amel etmeleriyle âm lafzın bütüne delaletinin kat'î olduğuna dair istidlallerine mukabil; biz de onların o tür lafızları haber-i vahid ile tahsis etme tarzındaki tatbikatlarıyla istidlal ediyoruz. Bütün İslâm âlimlerinin kabul ettiği üzere, haber-i vahidin delil olduğunda bir şüphe yoktur. Ayrıca biz, bu delil oluşu daha ileriye götürüyor ve haber-i vahid ile Kur'an'ın âm lafzını tahsis ediyoruz.
Aşağıda meşhur hadislerle tahsis edilmiş olan Kur'an'dan bazı âm lafızlara ve haber-i vahidin, Kur'an'ın bazı bu tür lafızlarını tahsis edip etmediği hususunda Hanefîler ile diğer İslâm âlimleri arasındaki ihtilafa dair bazı örnekler verilecektir:
Kadının halası veya teyzesi üzerine nikâhlanması; Hanefîlerin, âlimlerin çoğunluğuna muvafakat ettikleri meselelerden biri:
"*Anneleriniz ve kızlarınız...size haram kılındı. Bunun dışındakiler ise helal kılındı*..." [887], mealindeki âyette geçen âmmın, "*kadın halası ve teyzesi üzerine nikahlanmaz*" [888] hadisiyle tahsis edilmesi meselesidir. Haber-i vahid olmakla birlikte âlimler arasında meşhur olup ümmetin kabul ve ameline mazhar olan bu hadis hakkında **Hanefîler şöyle demektedirler:**
Bu hadis, Müslim ve İbn Hibban'ın sahihlerinde zikrolunan meşhur bir hadis olduğu gibi; onu Ebu Dâvûd, Nesât ve Tirmizî de rivayet etmiş, sahabe ve tabiînden oluşan ilk kuşak onu kabul etmiş, ayrıca Ebu Hureyre, Cabir, İbn Abbas, İbn Ömer, İbn Mes'ud ve Ebu Saîd el-Hudrî'nin içinde bulundukları büyük bir grup onu nakletmiştir. Dolayısıyla onunla "... *Bunun dışındakiler size helal kılındı*..." âyetindeki umumî ifadeye ziyade yapmak caiz olur. Bu hadisin, tahsis değil neshetme pozisyonunda bulunması sebebiyle meşhur olduğu iddiası daha kuvvetlidir [889].
Kâfir ve katilin mirastan mahrum edilmesi:
Hanefîlerin cumhura muvafakat ederek Kur'an'daki bir umumî ifadeyi meşhur olarak niteledikleri bir hadisle tahsis ettikleri meselelerden biri de "*Allah, size evlatlarınız konusunda emreder*" [890] âyetini Üsame'nin rivayet ettiği ve müttefakun aleyh olan *"Müslüman kafire, kafir de müslümana varis olmaz"* [891] hadisiyle tahsis etmeleri ve yine bir hadise dayanarak âyetin umumi ifadesini tahsis edip katil ve maktul arasında miraslaşmayı menetmeleridir [892].
Kasden besmele çekilmeyen hayvanın eti: Hanefîlerin, kendilerine göre meşhur olmayan bir haber-i vahid ile Kur'an'ın umumi bir lafzını tahsis etmedikleri söylenen meselelerden biri de hayvan boğazlarken kasden besmele çekilmemesidir.
Cenab-ı Allah:
"*Üzerine Allah'ın adı anılmayan hayvanlardan yemeyiniz. Çünkü o günahtır*" [893], buyurmaktadır. Buradaki ifade umumî olup ister kasden, isterse unutmak suretiyle olsun, üzerine Allah'ın adı anılmayan bütün boğazlamaları içine alır.
Âlimler, boğazlarken unutarak besmele çekilmeyen hayvan etinin helal olduğu hususunda ittifak ederken, kasden çekmeyenin boğazladığını yemenin helal veya haram olduğunda ise ihtilaf etmişlerdir. Nitekim âlimlerin birçoğu Buhârî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Hz. Âişe'den rivayet ettikleri bazı hadislerin Kur'an'ın umumi ifadesini tahsis ettiğini ileri sürerek keserken kasden besmele çekilmeyen hayvanın etinin helal olduğunu söylemişlerdir. Bir hadise göre sahabeden bazıları "Ya Resûlallah, birtakım kimseler bize et getiriyorlar. Boğazlarken besmele çekilip çekilmediğini bilmiyoruz. Bu durumda ne yapalım?" derler. Resûlulalli buna, "*besmele çekin ve yeyin*" diye cevap verir [894]. Rivayete göre bu zevat, yakın zamana kadar kâfirlermiş. Öte yandan Şevkanî bu hadisin, geçersiz olduğuna dair bir delil bulununcaya kadar, tasarruf ve fiillerin sahih ve doğru olarak kabul edileceğine bir delil teşkil ettiğini de söylemektedir [895].
Hz. Âişe'den rivayet edilen bu hadisi şu hadisler de teyit etmektedir:
a) Dârekutnî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadise göre o şöyle demiştir:
Resûlullah'a, bazılarımızın, hayvan boğazlarken besmele çekmeyi unutuyor. Ne yapalım? Diye sorması üzerine "Allah'ın adı her müslümanın ağzındadır" tarzında cevap verdi. Ancak bu hadisin isnadında zayıf bir ravi mevcuttur [896],

b) Ebu Davud'un el-Merasil adlı eserinde Yezid b. es-Salt'tan rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"*Allah'ın adını ansın veya anmasın, müslümanın boğazladığı hayvan helaldir*" [897],
c) Beyhakî'nin İbn Abbas'tan rivayetine göre -bu rivayet tenkide müsaittir- Resûlullah;
"*Kişiye müslüman olmak yeter. Eğer boğazlarken Allah'ın adını anmayı unutacak olursa, Allah'ın adını ansın ve sonra yesin*" buyurmuştur. Ancak, İbnü'l-Cevzî'nin de dediği gibi, bunun İbn Abbas'a ait bir söz olması da büyük bir ihtimaldir [898].
Bu hadislerin şahinliğinde şüphe bulunduğu, sahih olsalar bile, kat'î bir lafzı tahsis etmesi mümkün olmayan zannî âhâd haber olmaktan öteye gidemeyecekleri gerekçesiyle, bunlarla amel ve Kur'an'ın umumî ifadesini tahsis etmesini kabul etmeyen Hanefîler, ilgili âyetin umumî ifadesinden hareket ederek boğazlarken kasden besmele çekilmeyen hayvan etinin haram olduğunu söylemişlerdir.
Doğrusu bunun helal olduğunu söyleyenlerin dayandıkları hadislerin hiçbiri tenkitten kurtulamamıştır. Bu konudaki en sahih hadis, Hz. Âişe'nin rivayetidir. Ne var ki, o da kasden besmele çekilmeyen hayvanın etinin helal olduğunu ifade etmemektedir. Şunu da ilâve edelim ki, Hattabî bu hadisten böyle bir şeyi yemenin helal olduğu hükmünü çıkararak şöyle demektedir:
Bu hadis, hayvanı boğazlarken besmele çekmenin şart olmadığına bir delildir. Çünkü eğer bu şart olsaydı, dinen geçerli olan bir boğazlamanın bulunup bulunmadığının bilinmemesi gibi, bizzat boğazlamada bir şüphe olması durumda o kesilen hayvan helal olmazdı [899]. Hattabî'nin bu istidlali güzel bir istidlaldir. Çünkü, eğer besmele çekmek, temizliğin namaz için şart olduğu gibi bir şart olsaydı, ne kasden ve ne de unutarak terk edilmesi halinde bu şekilde kesilen hayvanın etini yemek helal olmazdı. Bu durumda unutanın boğazladığı helal olduğuna göre besmele çekmenin şart değil, sadece bir sünnet olduğu kesinleşmektedir. Nitekim âyetin siyakı, üzerine Allah'tan başkasının adı anılan, yani putlar için kesilen hayvanların kastedildiğine delalet etmektedir. Kaldı ki
"... *Allah'tan başkası adına boğazlanan*..." [900] âyeti de buna delildir. Zira Cenab-ı Hak,
"...*Böyle bir durum günahtır*" [901] buyurmaktadır. Bu durumu günah yapan ise, söz konusu hayvanı "Allah'tan başkası adına kesmektir. Nitekim Yüce Allah
"... *Allah'tan başkası adına hayvan kesmenin günah olduğunu*..." [902] beyan etmektedir.
Ahmed b. Hanbel, Hanefîlerin bu hadislerin âyeti tahsis edecek güçte olmadığı tarzındaki görüşlerine muvafakat etmiş [903], Mâlik ise ayrıca bu konudaki âyetin hadisi neshettiğini de kabul etmiştir [904]. İbn Hazm ise, âyetin umumî ifadesinden hareket ederek ister unutarak isterse kasden olsun, besmele çekilmeyen hayvanın etinin haram olduğunu söylemiştir [905].
Kesilirken kasden besmele çekilmeyen hayvanın etinin helal olduğuna dair rivayet edilen hadislerin, isnad açısından sahih olmadığını kabul ettiğimizde, Hanefîlerin bu hadislerin ilgili âyeti tahsis edemeyeceği yolundaki görüşlerinin haklılığı ortaya çıkar ve bu durumda, hadisleri âyetlere aykırı oldukları için değil, aksine isnad bakımından sahih olmadıkları için reddettikleri, ayrıca sahih olanların da konumuzla ilgili açık bir delaleti bulunmaması sebebiyle âyetin umumî ifadesini tahsis edebileceğinin söylenemeyeceği hususu anlaşılmış olur.
Hırsızlıkta nisab miktarı: Hırsızlıkta nisab miktarı meselesi, Hanefîlerin haber-i vahid ile Kur'an'ın umumî ifadesini tahsis ettikleri meselelerden biridir. Onlar, Kur'an'ı tahsis eden hadisin mütevatir veya meşhur olmasını şart koştukları kaidelerine uyması için bu hadisin meşhur olduğunu iddia etmişlerdir.
Cenab-ı Allah "*erkek ve kadın hırsızın ellerini kesin*..." [906] buyurmuştur. Bazı âlimler bu konuda rivayet edilen sahih bir hadise dayanarak "ancak çeyrek dinar ve daha fazlasında kesme olduğunu" söylerken [907], Mâlikîler bu konudaki nisabın Resûlullah döneminde çeyrek dinara eşit olan üç dirhem olduğunu ileri sürmüşlerdir [908].
On dirhemden az bir şey çalmada elin kesilmeyeceğini söyleyen Hanefîler Hâkim'in, Müstederek'inde Mücahid'den, onun da Eymen'den rivayet ettiği "*Resûlullah zamanında sadece kalkan değerine ulaştığında el kesilirdi. O gün kalkanın değeri ise bir dinardı*" [909] hadisiyle istidlal ederek şöyle demektedirler:
Bu rivayette adı geçen Eymen'in sahabî mi, yoksa güvenilir bi tabiî mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Şayet sahabî ise mesele yoktur. Eğer Ebu Zür'a ve İbn Hibban'ın dediği gibi güvenilir bir tabiî ise rivayet etmiş olduğu bu hadis mürsel olur. Mürsel olmak ise, ne bize ve ne de ulemanın çoğunluğuna göre hadisi lekelemez [910]. Dolayısıyla, bu rivayeti dikkate almak gerekir [911].
Hanefîler, ayrıca Nesâî'nin Amr b. Şuayb'dan babası ve dedesi tarikiyle rivayet ettiği ve Dârekutnî'nin de tahric ettiği [912] "Resûlullah zamanında kalkanın değeri on dirhem idi" [913] tarzındaki rivayet ile ve Taberânî'nin, Mu'cem'inde Ebu Muti' el-Belhî ve Ebu Hanife tarikiyle rivayet ettiği "ancak on dirhemde kesme vardır" [914] hadisiyle istidlal etmişlerdir.
Gerçek şu ki; Hanefîlerin burada istidlal ettikleri bütün hadisler, onlar için bir delil teşkil etmemektedir. Nitekim bu konuda Zeylaî:
"Netice olarak Eymen hadisi illetlidir. Zira eğer Eymen'in sahabî olduğu kabul edilecek olursa Ata ve Mücahid ona yetişmemiş oldukları için, hadis munkatı olur" derken [915], Şafiî:
Eymen b. Ümmü Eymen henüz Mücahid dünyaya gelmeden evvel Huneyn savaşında Resûlullah ile birlikte bulunup şehit-olmuştur" demektedir [916].
Haneffler, "Şayet Eymen tabiî ise, hadisi mürsel olur. Fakat bu rivayet diğer merfu ve mevkuf hadislerle takviye edilebilir" demektedirler [917]. Ancak ben, mürsel hadis mi merfu ve mevkuf hadislerle takviye edilir, yoksa aksine merfu ve mevkuf hadisler mi onunla takviye edilir bilemiyorum.
Hanefîlerin bu hadis için zikrettikleri bütün tarikler illetlidir. Mesela, Amr b. Şuayb hadisi -kendisiyle yapılan istidlaldeki ihtilaf bir yana- Nesâî'ye göre bu konuda bir delil teşkil etmemektedir. Keza bu hadisi Haccac b. Ertat da rivayet etmiştir. Bu zat, bir müdellis olup onu Amr'dan işitmemiştir [918]. Dârekutnî bu hadis için bir başka sened zikretmekte isede, o senedde üstadı -Muhammed b. Kasım- vardır ve o da tenkit edilen bir zattır [919]. Ebu Mutf el-Belhî'nin Ebu Hanife'den ettiği rivayete gelince, bunun da herhangi bir delil olması söz konusu değildir. Zira Ebu Muti" zayıf bir kimsedir. İbn Maîn, Buharı, Nesâî, İbnü'l-Cevzî ve İbn Adiy gibi âlimler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir [920].
Görüldüğü üzere, hadisin tartışmasız bir isnadı mevcut değildir. Ancak Hanefîler buna rağmen onunla âyetin umumî anlamını tahsis etmiş, onu sahih ve meşhur olmakla nitelemişlerdir. Oysa bu hadis, gerçekte ya munkatı veya müdellestir, yahut da senedinde zayıf bir ravi vardır. Bu durumda ona sahih hadis denilemez. Binaenaleyh, bu durumda hadisin meşhur olduğu ve ümmetin onu kabul ettiği nasıl söylenebilir?
Ele aldığımız konuları uzatmamak genel prensibimiz olmasına rağmen bu hususu biraz uzattık. Zira Hanefîlerin vaz'etmiş oldukları ölçüye muhalefetleri ve Kur'an'ın nassına ziyade olarak kabul ettikleri sahih hadisleri reddetmeleri bu mevzuya girmektedir. Hanefîler, bu sahih hadisleri, Kur'an'ı tahsis etmesi mümkün olmayan âhâd haberler olarak kabul etmektedirler. Çünkü -onlara göre- ileride daha geniş bilgi vereceğimiz üzere nas üzerine ziyade nesihtir.
Darü'l-harpte zina eden kimseye ceza verilmesi: Bu konu, Hanefîlerin haber-i vahid ile Kur'an'ın umumî mânasını tahsis ederek kendi prensiplerini çiğnedikleri ikinci meseledir. Cenab-ı Allah, "*zina eden kadın ve erkekten her birine yüz celde vurun...*" [921] Buyurmaktadır. Fakihlerin çoğunluğu, sair mekanlarda olduğu gibi, darü'l-harpte bu suçu işleyen kimseye de zina cezası uygulamayı ve âyetteki umumîliği hiçbir şekilde tahsis etmemeyi kabul ederler.
Hanefîler ise, -kendilerine göre- âyetin umumîliğini tahsis eden "darü'l-harpte hadler tatbik edilmez" hadisi ile istidlal ederek darü'l-harpte zina eden kimseye celde cezası verilemeyeceğini kabul etmişlerdir. Nitekim Şafiî, Ebu Yusuf'un bazı hocalarının kendilerine Mekhul ve Zeyd b. Sabit tarikiyle "Darü'l-harpte zina edenlere düşmana katılırlar endişesiyle hadler tatbik edilmez" diye haber verdiklerini söylediğini nakletmiştir [922].
İbn Hümam bu noktada şöyle demektedir:
Böyle bir naklin bir nevi inkıta olduğu malumdur. Ebu Yusuf ise, bu rivayetin mürsel olduğunu ve adalet sahibi bir müctehidin, isnadda bulunan üstadını ancak onun sika olduğunu bildiği için onu isnadda zikretmeyeceğine inanmaktadır. Dolayısıyla mürsel bir hadisi delil olarak kabul edenlere göre, irsalde bulunan kimse güvenilir bir âlim olduktan sonra, şeyhin isnaddan çıkarılmasının hiçbir mahzuru olmaz [923].
İbn Hümam bu hadisle ilgili olarak burada böyle demektedir. Halbuki, daha önce birinci hadisi zikrettikten sonra "Öyle bir hadisin varlığı bilinmemektedir" [924] demişti. Zeylaî ise bu hadisin garib olduğunu söylemiştir [925].
Şafiî az önce naklettiğimiz Zeyd b. Sabit hadisi ile ilgili olarak şöyle demektedir:
Senette zikredilmeyen bu ravi kimdir? Ayrıca ravilerden olan Mekhul da Zeyd b. Sabit'i görmemiştir" [926].
Görüldüğü üzere, Hanefîlerin bu tahsis konusundaki dayanakları, "var olup olmadığı bilinmeyen" veya "mürsel ve munkatı olarak rivayet edilen" bir hadistir. Bu haliyle, bu rivayeti Resûlullah'a nisbet etmek mümkün olmaz. Hatta bu hadis, bizzat Zeyd'den rivayet edilmiş olup kendisi onu Resûlullah'a isnad etmemiştir. İsnadı sahih olsa bile konumuzla ilgili olarak delil olma özelliği bulunmayan bu hadis, üstelik sahih bile olmadığına göre nasıl delil olabilir?
Hanefîlerin bu hadis ile âyeti tahsis etmeleri, haber-i vahid ile Kur'an'ın umumîliğinin tahsis edilebileceği hususunda onları bağlayan en güçlü

delillerden biridir. Âyetin umumîliğini kendi âlimlerinden birinin "mevcudiyeti bilinmemektedir" dediği böylesine zayıf ve mürsel bir rivayetle tahsis ettiklerine göre, Sahîhayn, sünen ve diğer kaynaklarda sabit olan isnadlarla rivayet edilen sahih hadislerle tahsisi, umumun, efradına delaletinin kat'î olduğunu ve tahsis edenin edilen kuvvetinde ona bitişik, ondan bağımsız olması gerektiğini veya nassa ziyadenin bir nesih olduğunu, dolayısıyla bunların haber-i vahid ile yapılmalarının caiz olmadığını iddia ederek nasıl menedeceklerdir? [927]

b. Mutlak ve Mukayyed

Usulcüler mutlakı çeşitli şekillerde tarif etmişlerdir. Bu tariflerin hepsi de kelime tamı tamına hakiki mânasına alındığında, kendi cinsinde, şüyuuna mani olacak hiçbir şekilde lafzan kayıtlanmaksızın bir ferde delalet eden lafız tarzında ifade edilebilir [928].
Nitekim Âmidî el-İhkam adlı eserinde onu "kendi cinsinde şüyu bulmuş (şayi olmuş) bir medlule delalet eden lafızdır" diye tarif ederken [929]; Ali Hasbullah "muhtevasını azaltan lafzî bir kayıtla kayıtlanmamış olan has bir lafızdır" tarzında tarif etmiştir. "Hayvan", "kuş" ve "mısırlı'" kelimeleri gibi. Zira bu lafızların her biri kendi cinsi içine giren fertlere delalet etmek üzere vaz'olunmuşlardır [930].
Mukayyed ise, "muhtevasını azaltacak lafzî bir kayıtla kayıtlanmış olan has bir lafız" diye tarif edilir. "Düşünen canlı", "beyaz kuş" ve "müslüman mısırlı" gibi örneklerde canlı, kuş ve mısırlı kelimeleri düşünen, beyaz ve müslüman lafızlarıyla takyit edilerek anlam bakımından daraltılmışlardır [931].

Mutlak ve Mukayyedin Durumları:

Âlimler arasında üzerinde ittifak edilen uygulama, eğer kayıtlayan -bir başka lafız mevcut değilse, mutlak ve mukayyed ile oldukları gibi amel edilmesidir. Ancak, bir lafız bazan bir yerde mutlak, bir başkasında ise mukayyed olarak gelebilmiştir. Bu durumda her biriyle ayrı ayrı mı amel edilecek, yoksa mutlak olan lafız, mukayyed olarak geldiği yerdeki kayıtla kayıtlanıp öyle mi amel edilecektir? [932] Bu hususta şu beş durum ve hüküm ortaya çıkmaktadır;
1- Sebep ve hükmün bir olması. Âlimler bu durumda mutlakın' mukayyede hamlolunması gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir.
2- Hüküm ve sebebin farklı olması. Bu durumda ise mutlakın mukayyede hamledilmemesinde ittifak etmişlerdir.
3- Hükmün farklı, sebebin ise aynı olması. Bu durumda da mutlakın mukayyede hamledilmeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Ancak, bu durumda ihtilafın olduğu da söylenmektedir [933].
4- Hükmün sebebinin ayrı, hüküm ve mevzunun ise aynı olması. Bu durumda Mâlikî, Şafiî ve Hanbelîlerin çoğunluğu mutlakın mukayyede hamledileceğini kabul ederlerken; Hanefîler, hamledilmeyeceğini benimsemişlerdir [934].
5- Mutlak ve mukayyed lafızların hükümde bir, sebepte ise ayrı olmaları. Bu durumda da ihtilaf edilmiştir. Cumhur-i ulema, bu durumda mutlakın mukayyede hamledilmesini kabul ederlerken; Hanefîler hamledilmeyip mutlak ve mukayyedin her ikisiyle de kendi yerlerinde ayrı ayrı amel edilmesini kabul etmişlerdir [935].

Mutlakın Takyid Edilmesinin Şartı:

Hanefîler, Kur'an'da geçen mutlak bir lafzın hadis ile takyid edilebilmesi için, hadisin onun gücünde olmasını şart koşmuşlardır. Buna göre haber-î vahid durumundaki bir hadisin Kur'an'daki mutlak bir lafzı takyid etmesi mümkün değildir. Hanefîlerin bu şartı Kur'an'daki âm bir lafzı tahsis edecek olan hadiste ileri sürdükleri şartın tıpatıp aynısıdır. Zira tahsis konusunda Hanefîlerin diğer âlimlerle ittifak ettikleri ve ihtilaf ettikleri ve tercih ettiklerinin hepsi, mutlakın takyidi konusunda da tamamıyla cereyan etmektedir [936].
Cumhur-i ulema ise Hanefîlerin ileri sürdükleri bu şartı gerekli görmemiş ve Kur'an'ın mutlak bir lafzının haber-î vahid ile takyid edilebileceğini kabul etmişlerdir. Hanefî'ler diğer âlimler arasındaki bu ihtilafın sonucu akrabalık doğuran emmenin sayısı ile ilgili hadisin reddedilmesinde ortaya çıkmaktadır.
Akrabalık doğuran emmelerin sayısı:
Cenabı Allah "... *ve sizi emziren anneleriniz*..." [937] Buyurmaktadır. Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Hz. Peygamber de "*Soydan mahrem ulanlar, emmeden de mahrem olurlar*" [938] buyurmuştur.
Ayrıca Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"İnzal olunan Kur'an âyetleri içerisinde bilinen on emmenin mahremlik doğuracağını bildiren ifadeler vardı. Sonra bunlar beş bilinen tarzındaki ifadelerle nesholundular. Resûlullah vefat ettiği zaman, bunlar Kur'an'ın okunan âyetleri arasında idi" [939].
Âlimlerin çoğunluğu, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği bu hadisin, âyeti-kerimeyi takyid ve beyan ettiğini kabul ederek mahremiik doğuran emmede beş emmeyi şart koşmuşlardır.
Hanefîler ve onlarla aynı görüşte olan Mâlikîler ise, sayının şart olmadığını, emmenin azmin da çoğunun da mahremiik doğurduğunu kabul etmişlerdir. Nitekim Zeylaî bu âyetle ilgili olarak şöyle demektedir:
Allah, bu âyette mahremliği, sayı ile kayıtlamaksızın emme fiiline bağlamıştır. Bu durumda onu bir sayı ile kayıtlamak nassa ziyade yapmak olur ki, o da nesihtir [940].
İleride Mâlik'in bu konudaki görüşü ve bakışı, kendisinden öncekilerin görüşlerine dayanmakla birlikte, sayı şart koşmamada Hanefîlere muvafakat edişi hakkında geniş bilgi verilecektir [941]. Hanefîlere gelince, onlar -kendilerine göre- Kur'an'ın umumî lafzını tahsis etme gücü bulunmadığı için, bu hadisle amel etmemişlerdir.
Şafiî, Âişe hadisi ile amel etmeyenleri tenkit konusuna geniş yer vermiş ve Kur'an nassına ziyade olduğu halde amel ettikleri bazı örnekleri onların karşısına çıkarmıştır. Nitekim, sirkat âyeti bütün hırsızları kapsamasına rağmen, Hanefîlerin, sünnete dayanarak buradaki el kesmenin sadece bazı hırsızları kapsadığını ileri sürdüklerini örnek vermiştir [942].

c. Nesih

Sünneti Kur'an'a arzetme ölçüsünden doğan üçüncü sonuç nesihtir. Ancak, bu noktada neshin tarifinden, geçmiş âlimlerin onunla neyi kasdettiklerinden ve nesih ile tahsis arasındaki farktan kısaca bahsetmemiz yerinde olacaktır.
Nesih sözlükte, giderme ve nakletme; dinî bir terim olarak ise, din koyucunun daha sonraki bir dinî delil ile şer'î bir hükmü kaldırması anlamına gelmektedir [943]. Gerçekte nesheden Allah'tır. Hükmün kaldırıldığına delalet eden hitabı ise neshetmedir. Bu hitaba nasih (nesheden) denilmesi ise mecazdır [944].
Nesih, ilk dönem âlimleri nezdinde usulcülerin anladığından daha geniş bir mâna içermekteydi. Zira onlar dinî bir hükmün daha sonraki dinî bir delille kaldırılmasına nesih dedikleri gibi, mutlakın takyid edilmesine, umumun bitişik veya ayrı bir delil ile tahsis edilmesine, mübhem ve müclemin beyan edilmesine de nesih adını veriyorlardı [945]. Daha sonra Şafiî gelmiş neshi, zikrettiği delil ve misallerle açıklamış, onu belirsiz bir şekilde içinde bulunduğu o geniş kullanımlardan ayırmış; tahsis ve takyidin nasdan murat edilen mâna ile igili olduğunu, neshin ise, nassın mevcut olan bir hükmü kaldırması mânasına geldiğini söylemiştir [946].

Kur'an'ın Sünnet ile Neshi:

a. Şafiî, Allah'ın insanlara emretmesi sebebiyle sünnetin, uyulması gerekli bir şey olduğunu kabul etmekle birlikte, Kur'an'ı ancak Kur'an'ın neshedeceğini ve sünnetin onu neshedemeyeceğini, sünnetin ancak mücmel âyetlerin mânâsını tefsir edeceğini kabul etmektedir. Zira Yüce Allah,
"*Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman bize kavuşmayı beklemeyenler: Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir! dediler. De ki: Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım*" [947] buyurarak Peygamber'ine kendisi vahyettiği âyetlere tabi olmayı farz kıldığını ve ona, âyetleri kendiliğinden değiştirme yetkisi vermediğini haber vermektedir. Bu âyette geçen "*Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir*" ibaresi, âyeti ancak âyetin neshedeceği, Allah'ın dilediğini farz kıldığı gibi dilediğini de kaldıracağı, yarattığı hiçbir kimsenin bu konuda bir yetkisi olmadığı tarzında ifade ettiğimiz anlayışı dile getirmektedir.
Şafiî'nin bu ifadelerinden, onun Kur'an'ın sünnetle neshedilmesine, sünnetin Kur'an'dan daha aşağı mertebede olduğu veya onun gibi kesin

olarak sabit olmadığı tarzında düşündüğü için değil, aksine onu neshetmenin de O'na ait olduğu ve O'nun kelamını O'ndan başkasının neshedemeyeceği için karşı çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim o, bu görüşünü "Allah'ın kitabında buna delalet vardır. Zira Allah "*Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unuttururs*ak *mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmez misiniz ki Allah her şeye kadirdır"* [948] buyurmuştur. Bu âyette Allah Kur'an'ın neshedilmesi ve indirmeyi te'hirinin ancak Kur'an ile olacağını bildirmektedir [949].
Ayrıca Şafiî şöyle demektedir:
Sünnet Kur'an'ın Kur'an'ı neshettiğini açıklar. Çünkü nesih, Kur'an'ın bir nevi açıklaması olduğu gibi, sünnet de Kur'an'ın açıklamasıdır [950].
Fadl b. Ziyad'ın naklettiğine göre, Ahmed b. Hanbel Şafiî'nin bu görüşüne iştirak etmektedir [951]. Hatta Mecdüddin b. Teymiyye, dinen Kur'an'ın sünnet ile neshedilmesi caiz olmadığı gibi, böyle bir şey vaki de olmamıştır" [952] derken, Takiyyüddin b. Teymiyye, "Bize göre sünnet Kur'an'ı neshetmez, ancak tahsis ve beyan eder" [953] demektedir.
Şafiî ve bu hususta onun gibi düşünenler, sünnetin Kur'an'ı neshetmemesi hususunda mütevatir, meşhur ve âhâd hadis ayırımına gitmeksizin hepsini bir tutmaktadırlar.
b. Fukaha, Eş'arî ve Mu'tezile kelâmcılarının çoğunluğu ve Şafiîler'in muhakkıklarına göre, Kur'an mütevatir veya meşhur sünnet ile neshedilebilir [954].
c. İbn Hazm ise, Kur'an'ın mütevatir meşhur ve âhâd hadis ile neshedilebileceğini kabul ederek şöyle demektedir: Bize göre tevatür yoluyla rivayet edilen sünnet ile âhâd sünnet birdir. Bunların hepsi de birbirini ve Kur'an âyetlerini neshettikleri gibi, âyetler de bunları nesheder [955].
Bu ifadelerden İbn Hazm'ın, Kur'an'ın mütevatir veya meşhur hadis ile neshedilmesi konusunda âlimlerin çoğunluğu gibi düşündüğü, âhâd hadis ile neshi konusunda ise onlardan ayrıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü ona göre adalet sahibi bir kimsenin Resûlullah'a kadar varan muttasıl bir senedle dinin ahkamı ile ilgili olarak verdiği bir haber, kesin bilgi ifade eder. Böyle bir durumda, yalan ve yanlış anlama söz konusu olamaz [956].
İbn Hazm'a göre, Kur'an gibi haber-i vahid de sübutu açısından kat'îdir. Bu sebeple de onunla Kur'an'ı ve Kur'an ile onu neshetmeye bir mani yoktur. O, bu konuda -ileride açıklayacağımız üzere- abdestte ayakları meshetmenin neshedilmeşini örnek olarak vermektedir.
Âlimler Şafiî'nin Kur'an'ın sünnet ile neshedilmeyeceği tarzındaki görüşünü red, kullandığı delilleri de tenkit etmişlerdir [957].
Kur'an'ın mütevatir veya meşhur sünnet ile neshedilebileceğini kabul eden fukahanın çoğunluğu, bazı hadislerin Kur'an ile sabit olan hükümleri neshedip etmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Neshi kabul edenler bu hadislerin meşhur olduğunu ve Kur'an'ı neshedebileceğini söylemektedirler.
Burada meşhur olmaktan maksat, hadisin sadr-ı evvel diye ifade edilen ve ResûIullah tarafından övülen ilk üç kuşak zamanında meşhur olmasıdır. Ondan sonraki dönemde meşhur olmanın ise herhangi bir değeri yoktur. Zira bundan sonraki dönemde insanlar arasında aslı olmayan nice hadisler meşhur olmuştur.
Neshin ve bu konuda etkili olan hadisin meşhur olmasının zamanı geçtiği ve hadisler tedvin edilip korumaya alındığına göre, şu anda yapılması en doğru olan şey, sünnet ile Kur'an'ın neshedildiği söylenen hükümlerini araştırmak olmalıdır. Bu hususta Ali Hasbullah şöyle demektedir:
Bu konuda araştırma yapan kimse, Kur'an'ın âminini tahsis, mutlakını takyid ve mücmelini beyan eden bazı hadisler bulsa bile, sadece sünnet ile neshedilmiş bir Kur'an âyetini neredeyse bulamaz [958].
Bu sözler, Kur'an'ın sadece sünnet ile neshedilmiş olduğu yerlerin az olduğunu ifade etmektedir. Zira müellif, "azlık" anlamı taşıyan "neredeyse" (kade) fiilini kullanmıştır. Bu "az" içinde meşhur hadislerin payının ne olduğu ise bilinmemektedir.
Kur'an'ın sünnet ile neshedildiği söylenen âyetlerinden biri vasiyyet âyetidir. Şöyle ki:
Cenab-ı Allah:
"Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur" [959] buyurmuştur. Kur'an'ın sünnet ile neshedilebilceğini kabul edenler, "*Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Onun için mirasçıya vasiyet yoktur*" [960] anlamındaki hadisin bu âyeti neshettiğini söylemişlerdir. Bu hadisi Buhârî ve Müslim'de bulunmamasına rağmen Ebu Dâvûd ve sünen müellifleri rivayet etmiş ve onun âyeti neshettiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak âyetin bu şekilde neshedilmesi konusunda itirazlar da vardır. Söz gelimi söz konusu neshin bu hadisle değil, miras âyeti ile olduğu söylenmektedir. Nitekim rivayete'göre İbn Abbas, bu âyeti okumuş ve "Miras âyeti neshedinceye kadar vasiyet farz idi" [961] demiştir.
Görüldüğü üzere âlimler bu hadisin âyeti neshettiğini ittifakla kabul etmiş değildirler. Eğer İbn Abbas'tan nakledilen görüş sahih ise, bu konu Kur'an'ın sünnet ile neshi babından değil, Kur'an'ın yine Kur'an ile neshi kabilinden olur, ki bu durumda hadis de o neshi beyan etmiş olur.
Kur'an'ın sünnet ile neshedildiği ileri sürülen âyetlerden biri de azı dişi olan hayvan etinin haram olduğunu bildiren âyettir. Yüce Allah:
"*De ki: Bana vahyolunanda...dan başka, kimseye haram kılınmış yiyecek bir şey bulamıyorum...*" [962] buyurmaktadır. Ebu Sa'Iebe el-Haşenî'nin rivayetine göre ise, "ResûIullah hayvanlardan azı dişi olanların yenmesini yasaklamıştır" [963]. Bu hadisle amel eden cumhur-i ulema, onun âyeti neshettiğini söylemiş, buna da sadece bu yasaklamayı "kerih görme" anlamına hamleden bazı Mâlikîlerden başka kimse itiraz etmemiştir. Ancak Muvatta'dâ ifade edildiği üzere, İmam Mâlik de cumhur gibi düşünmektedir [964].
Ayakları meshetmenin onları yıkama ile neshi: İbn Hazm, Kur'an'ın sünnet ile neshine abdest âyetini örnek vererek şöyle demektedir:
Âyet, ayakların meshedilmesini bildirmiş, "*Ateşten dolayı küçük topuk ve ayak sinirlerine yazık*" [965] anlamındaki hadis ise onu neshederek yerine yıkamayı getirmiştir. Nitekim İbn Abbas da, "Kur'an, meshi buyurmuştur" demektedir.
İbn Hazm devamla şöyle demektedir:
Âyet, ister tarzında üstün olarak, isterse şeklinde esre ile okunsun, her iki durumda da kelime meshi emredilen " kelimesine atfedilmiştir. Çünkü Arap gramerine göre atfedilen ile kendisine atfedilen kelime arasına onunla ilgili olmayan başka bir haberin girmesi mümkün değildir. Aksi halde bu, bir açıklama değil, karışıklık çıkarma, yanıltma ve saptırma olur. Çünkü Amr'a da vurduğunuzu kasdederek "Muhammed'e ve Zeyd'e vurdum, Halid'e uğradım ve Amr'a" diyemezsiniz [966].

Sünnetin Kur'an ile Neshi:

Sünnetin Kur'an ile neshedilmesine gelince, âlimlerin çoğu bunu kabul etmiştir. Aynı görüşe katılan Şafiî ise, bunun olabilmesi için ayrıca neshi bildiren bir başka hadisin bulunmasını şart koşmuştur. Şafiî sünnetin Kur'an ile neshedilip edilmeyeceğine dair bir soruya verdiği cevapta, ileri sürdüğü bu şarta ilişkin şöyle bir gerekçeden bahsetmektedir:
Sünnet Kur'an ile neshedilecek olursa, bir şeyin ancak kendi misliyle nesholunacağı tarzında bir kaide bulunduğu için, birinci sünnetin mensuh olduğunu bildiren bir başka sünnet bulunması gerekir [967].
Ancak, Şafiî'nin "bir başka sünnet" şeklindeki ifadesinden, burada neshedenin Kur'an değil, öbür sünnet olduğu anlaşılmaktadır. "Bir şeyin ancak kendi misli ile nesholunacağı" tarzındaki ifadesi de aynı hususu te'yid etmekledir. Buna göre Şafiî'nin sünnetin Kur'an ile neshedilmesini caiz görmediği söylenebilir.
Ancak kanaatimiz odur ki, eğer Şâfiî sünnetin Kur'an ile neshini caiz görmeseydi, bu hususta ki soruyu yadırgayacak ve Kur'an'ın sünnet ile neshine açıkça karşı çıktığı gibi, böyle bir şeyin caiz olmadığını da söyleyecekti. Halbuki o, bizzat Resûlullah'ın nesneden sünneti açıklaması şartıyla bunun caiz olduğunu ifade eden bir cevap vermiştir. Bu durumda ise, daha sonraki sünneti olduğu gibi, Kur'an'ı da nasih olarak kabul etmek mümkündür.
Burada Şafiî'nin, sünnetin bazı Kur'an âyetleriyle neshedilmiş olması endişesiyle böyle bir şart ileri sürmesi, onun isabetli olduğu ve uzak görüşlülüğüne delalet etmektedir. Zira eğer Resûlullah o neshi beyan etmeyecek olsa, nesheden bir sünnet nakledilmediği halde "Resûlullah bir sünnet ortaya koydu, sonra onu Kur'an neshetti" denilecektir. Meselâ, zina eden evli kimsenin recmedilmesî konusundaki sünnetin "*Zina eden erkek ve kadından her birine yüz celde vurunuz"* [968] âyetiyle neshedilmiş olma ihtimalinden söz edilecektir [969]. Neticede bazıları, sünnetin bazı âyetlere aykırı olmasını, onun neshedilmiş olmasına bir delil olarak ileri sürebilecek, nerede âyete aykırı herhangi bir sünnet görse, onun âyetle mensuh olduğuna hükmedecektir.
Sünnetin Kur'an ile neshine dair pek çok misal verilebilir. En meşhurları ise şunlardır:
Kıblenin değiştirilmesi: Müslümanlar, "Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir..."[970] âyeti nazil oluncaya kadar Resûlullah'ın emrine dayanarak namazlarında Kudüs'e dönüyorlardı [971].
Aşure orucu: Hz. Âişe'den şöyle dediği rivayet edilmektedir:
Kureyş, cahiliyyet döneminde Aşure günü oruç tutardı. Resûlullah Medine'ye gelince bu günde oruç tuttu ve müslümanların da oruç

tutmalarını emretti. Sonra Allah Ramazan orucunu farz kılınca Resûlullah Aşûre orucunu terk etti. Bunun üzerine dileyen o günde oruç tuttu, dileyen de tutmadı [972].

d. Nassa Ziyade

Daha önce Hanefîlerin, âmmı tahsis eden delilin tahsis edilen kuvvetinde, müstakil ve bitişik onunla birlikte olmasını şart koştuklarını, bitişik olmadığı zaman bunun bir tahsis değil, nesih olacağını kabul ettiklerini, keza mutlak bir lafzı takyid eden delilin de mutlak olan kuvvetinde olmasının şart olduğunu benimsemediklerini ifade etmiş bulunuyoruz.
Burada konuyu daha fazla açıklığa kavuşturmak için müstakil olarak ele almayı ve bazı misaller vermeyi uygun buluyoruz. Zira ileride açıkça görüleceği üzere, bu konu âhâd hadisleri reddetmenin bir sonucu olarak -cumhur ile Hanefîler arasında- en çok tartışılan konulardan biridir.
Nassa ziyade ya müstakil veya bir başkası ile ilgili olur. Eğer müstakil olursa, ya zekatın farz olduğunu namaza ziyade etme örneğinde olduğu gibi birinciden ayrı bir cinsten olur -ki bu durumda ihtilafsız nesih söz konusu olmaz- veya namazın beş vakit namaza ziyadesi gibi birincinin cinsinden olur. Bu durumda ise bazı Iraklılar nesih olacağını ileri sürmüş olmakla birlikte, cumhura göre nesih söz konusu değildir.
Nassa ziyade şayet bir cüzü, şartı veya mefhum-i muhalefeti kaldıran bir şeyi ziyade etmek gibi bir başkası ile ilgili olursa, bu fukaha arasında aşağıda temas edeceğimiz ihtilafların meydana geldiği bir ziyade olur [973].
Mâlikî, Şafîî ve Hanbelîlere göre ziyade, kesinlikle nesih değildir. Çünkü onda neshin mânası bulunmamaktadır. Zira nesih bir hükmü değiştirme ve kaldırma anlamını taşırken; ziyade, meşru bir hükmü pekiştirme ve ona başka bir şey ilave etme mânasına gelir. Bu, bir nevi namaza emirden sonra oruca da emretmeye benzemektedir. Nitekim meselâ zina edene verilecek olan celde cezasına sürgünü ilave etmenin, celdeyi bir emir olmaktan çıkarmadığı, aksine ilaveden önce olduğu gibi, ondan sonra da farz; sürgünün ise bir hükme bir başka hüküm ilave etmek olduğu herkesçe bilinmektedir [974].
Hanefilere göre ise, nassa ziyade ister sebepte, isterse hükümde olsun şeklen beyan, manen nesihtir. Çünkü nesih, bir hükmün sona erdiğini beyan etmektir. Bu mâna ise nassa ziyadede de mevcuttur. O halde o da nesihtir[975].
Bu konuda burada tek tek saymamız uygun olmayan daha birçok görüş vardır. Arzu edenler, usul kitaplarına müracaat edebilirler [976].
Bu iki görüş arasındaki farklılığın sonucu, birinci lafız (delil) olan asıl, kat'î olduğu zaman ortaya çıkmaktadır. Şayet bu durumda ziyadenin bir nesih olduğuna hükmedilecek olursa kat'î ancak kendisi gibi kat'î bir delil ile neshedilebileceği için, Kur'an veya mütevatir sünnette bulunan bir nassa haber-i vahid ile ziyade yapmak caiz olmayacaktır. Yok eğer nassa ziyadenin nesih olmadığına hükmedilecek olursa, sünnette varid olan Kur'an âyetine ilave edileceği için, haber-i vahid ile Kur'an'a ziyade yapmamız mümkün olmaktadır.
Âlimler, Hanefîlerin bu konudaki görüşlerini tenkit etmiş, kendisine dayanarak bazı hadisleri reddettikleri bu prensiplerini çürütmüşler; onların benzeri ve hatta daha aşağı durumdaki hadislerle amel edip Kur'an'a ziyade yaptıkları gibi, bu konudaki hadislerle amel etmelerinin de gerekli olduğunu söylemişlerdir.
Nitekim İbn Kayyım bu konuda şöyle demektedir:
Bize kabul ettiğiniz sahih sünnet ile reddettiğiniz sünnet arasındaki farkı söylemelisiniz. Kur'an'a ziyade dahi olsa, sahih sünnetin tümünü ya kabul etmeli veya reddetmelisiniz. Dilediğinizi kabul edip dilediğinizi reddetmek tarzındaki keyfî davranışınız Allah ve Resûlü'nün izin verdiği bir davranış değildir [977].
Hanefîlerin bu konudaki görüşlerini geniş bir şekilde tenkit edenlerden biri olan İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiin adlı eserinde zikrettiği elliden fazla delille onların bu görüşlerini temelinden çürütmüş, sahihtik açısından daha aşağı durumda hatta aslı olmayan birtakım hadislerle amel ettikleri gibi terkettikleri hadislerle de amel etmeleri gerektiğini savunmuştur [978].
İbn Kayyim'in bu konuda ileri sürdüğü görüşlerden bazıları şunlardır:
Hz. Peygamber'in beyanları birkaç kısımdır:
Birincisi hafi (kapalı) olan Kur'an lafızlarını kendi lisanıyla açıklamak; ikincisi kendisine vahyedilenin mânasını ihtiyacı olanlara beyan ve tefsir etmektir.
"... *İmanlarına herhangi bir zulüm karıştırmayanlar*..." [979] âyetinde zikredilen zulüm kelimesinin şirk koşmak olduğunu beyan etmesi gibi... Onuncusu Kur'an'ın bir şeyin farz, haram veya mubah olduğuna hükmetmesi ve bu hüküm için de birtakım şart, mani, kayıt, özel vakit, hâl ve evsafın bulunması ve Cenab-ı Allah'ın bunları açıklamayı Resûlüne bırakmış olması.
"...*Bunlardan başkası...size helâl kılındı*..." [980] âyetinde olduğu gibi. Nitekim buradaki helâl olma nikâh şartına, manilerin bulunmaması, vakit ve ehliyetin söz konusu olmasına bağlıdır. Bu durumda sünnet bunları açıkladığı zaman, hiçbiri âyetin görünen mutlaklığını kaldırsa da, nassa 'ziyâde ve dolayısıyla nesih olmaz [981].
İbn Kayyım bu konudaki sözlerine şöyle devam etmektedir:
Nassa ziyadeye nesih adını vermeniz, sizin kendi koyduğunuz bir terimdir. Burada neshi ziyade içinde mütalaa ederek yeni bir terim konulması ise nasların hükümlerini kaldıramaz. Allah ve Resulü nerede buna nesih demiştir? Resûlullah nerede:
"Benim hadisim size Kur'an'ı ziyade tarzında gelecek olursa, onu reddedin, kabul etmeyin. Çünkü o, Allah'ın Kitabı'nı nesih olur" demiştir. Allah nerede:
"Peygamberim size Kur'an'a zaid bir söz söylerse, onu kabul ve onunla amel etmeyin, reddedin" demiştir. Kur'an'dan herhangi bir delil olmadığı halde sizin ve atalarınızın koduğu prepsiplerle Resûlullah'ın sünnetini reddetmek nasıl caiz olur?
Keza nesihte, nâsih ile mensûh birbirine zıt olup bir arada bulunmalarının imkansız olması gerekir. Nassa ziyadede ise, ziyade olan, olunana zıt olmadığı gibi, birlikte bulunmaları da imkânsız değildir [982]. Zira ziyade olan da olunan da ayrı ayrı deliller olup kendi hükümlerini müstakil olarak ifade etmektedirler. Ziyadedeki iki delil ile de amel etmek mümkündür. Bu sebeple birini kaldırıp öteki ile amel etmek, biriyle öbürü arasında çatışma çıkarmak caiz değildir. Zira Allah katından gelen her şey, tabii olup kendisiyle amel edilmesi farz olan, ortadan kaldırılıp iptal edilmesi caiz olmayan bir hakikattir. Meğer ki, Yüce Allah ve Resulü aralarını cem'etmek mümkün olmayan diğerini neshedici bir başka nas buyurmuş olsunlar. Bu konuda ise böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü her iki delil ile de amel etmek mümkün olup aralarında herhangi bir tearruz ve zıtlıktan bahsedilemez. Hal böyle olduğuna göre bizim Allah ve Resûlü'nün ortadan kaldırdıkları bir şeyi kabul etmemiz mümkün olmadığı gibi, buyurdukları bir şeyi orfadan kaldırmanız da mümkün değildir [983].
İbn Kayyım keza şöyle demektedir:
Siz koymuş olduğunuz bu prensibe herkesten önce kendiniz aykırı davrandınız. Zira siz, hurma şırası ile abdest almaya dair hadisi kabul ediyorsunuz. Halbuki o haber, Allah'ın kitabına bir ziyade olup onun hükmünü değiştirmektedir. Zira Yüce Allah, su bulamayan kimsenin teyemmüm etmesini emretmiştir. Hadis ise, bu durumdaki kişinin şira ile abdest almasını öngörmektedir. Dolayısıyla, -aslı olmayan böyle bir hadis ile nassa yapılan bu ziyade, dinî bir hükmü kaldırdığı halde ona bitişik (onunla birlikte) ve ona denk bir güçte de değildir[984].
Keza siz haber-i vahide dayanarak bir kadınla halası ve teyzesini bir arada nikâhlı tutmanın haram olduğuna muvafakat ediyorsunuz. Halbuki bu nesih olmadığı halde kesinlikle Allah'ın kitabına bir ziyadedir. Aynı şeyi şahit ve yemin ile hükmetme ve sürgün ile ilgili hadiste de yapıp onu da nesih olarak kabul etmemeli değil miydiniz? Sizin birinci mesele için söyleyeceğiniz her şeyi, muhalifleriniz bu konuda harfi harfine size karşı bir delil olarak ileri süreceklerdir [985].
İbn Kayyim bu etkili üslûbu ile, Hanefîlerin dayandıkları bütün delilleri reddetmekte ve bunu en açık ve en güçlü bir ibare ile geniş bir şekilde izah etmektedir.
Bu kapsama giren ve haber-i vahid ile nassa ziyade olarak kabul edilebilen meselelerin çoğunu derledik [986] ve bunların şu üç grupta toplandıklarını gördük:
Birinci grup: Hanefîlerin sahih haber ile amel etmek suretiyle cumhura muvafakat ettikleri meseleler. Bu haberler, aslında nassa ziyade oldukları halde, Hanefîler, her iki nas ile de amel etmiş ve burada bir nesih olduğunu söylememişlerdir.
İkinci grup: Hanefîlerin aslında kendi prensipleriyle reddettikleri hadislerden daha zayıf olan birtakım haberleri nassa ziyade olarak kabul ettikleri meseleler.
Üçüncü grup: Hanefîlerin, kendisiyle amel ettiklerinden daha güçlü olmasına rağmen, Resûlullah'ın söylediği sabit olan birtakım sahih hadisleri reddettikleri meseleler.
Birinci Gruba Misaller:
1. Kadının, kendi hala ve teyzesi üzerine nikâhlanmasının haram olması.
2. Azı dişi olan yırtıcı hayvanların etinin haram olması.
3. Mest üzerine meshetmenin caiz olması.

4. Mecusîlerden cizye alınması.
5. Akrabanın diyet ödemesi.
6. Kişinin kendi evladını öldürmekten dolayı kısasa mahkum olmaması.
7. Kocası ölen kadının, kendi evinde iddet beklemesi.
8. Üçüncü defada hırsızın ayağının kesilmesi.
9. Hırsızlıkta nisabın şart olması.
10. Çok dahi olsa, meyve çalmada elin kesilmemesi.
11. İyileşmeden önce yaralamadan dolayı kısasın yapılmasının yasaklanması.
12. Emme konusunda bir tek kadının şahitliği.
13. Nesepten dolayı mahrem olanların emmeden dolayı da mahrum olmaları.
14. Şuf'a.
15. Ninenin mirası.
16. Oğul kızının kızla beraber altıda bir miras alması.
17. Hayızlı kadının namaz ve oruçtan menedilmesi.
18. Ramazan'da gündüzleyin cinsel ilişkide bulunanın keffaretle mükellef olması.
19. Mukîmlikte rehin.
20. Nikâhlı iken azat edilen cariyenin muhayyer olması.
21. Nikâhta şahitlik.
22. Esir kadının bir hayızla temizlenmesi.
23. Şart muhayyerliği.
24. Yaş ve vücudun gelişmesi ile baliğ olma.
25. Çocuğun velayet hakkı ile ilgili hadisler.
26. Kaparo ile satmak.
27. Döl hayvanının sütü.
28. Savaşta birini öldürenin, onun üzerinden çıkan eşyayı hak etmesi.
29. Nimetin külfet mukabili olması.
30. Tavaf için temizliğin gerekmesi.
31. Kocası ölen kadının zineti terk etmesi.
32. Katil, kafir ve kölenin varis olmamaları.

İkinci Gruba Misaller:

1. Vitrin vacip olması.
2. Namazda sesli gülmekle abdestin bozulması.
3. Savaşta elin kesilmemesi.
4. Şira ile abdest almak.
5. Gusülde ağız ve buruna su almak.
6. Kısasın ancak kılıç ile yapılması.
7. Ancak büyük camide cuma namazının kılınabileceği.
8. Kenara vurmuş ölü balığın haram olması.
9. Cariyenin iddetinin iki hayız, talakının da iki kez olması.
10. On dirhemden az hırsızlıkta el kesmenin olmaması.
11. Darü'l-harpte had cezalarının tatbik edilmemesi.
12. Üç günden az olan yolculuk halinde kişinin orucunu yiyememesi (hadis ve kıyasla).
13. Mihrin en azının on dirhem olması (kıyasla).
14. Cariyenin varlıklı ve zina tehlikesi olmayan biriyle evlenmesi (kıyasla).

Üçüncü Gruba Misaller:

1. Bir şahit ve yeminle hüküm verme.
2. Sürgünle birlikte celde cezası verme.
3. Erkeğin cinsel organına dokunması.
4. Muhayyerlikli alışveriş.
5. Musarrat.
6. Kesin olarak boşanmış kadının nafakası.
7. Müslümanın katır karşılığında öldürülmemesi.
8. Velisiz nikâhın caiz olmaması.
9. Öldürülen kişinin akrabalarının diyet ile kısas arasında muhayyer olmaları.
10. Caninin Kabe ve civarına sığınması.
11. Rükû' ve secdede ta'dil-i erkân.
12. Namazda fatiha okumak.
13. Namazda tekbir ve selam.
14. Abdest ve gusülde niyyet.
15. Abdest alırken peşpeşelik.
16. Abdest alırken buruna su almak.
17. Deve eti yemekle abdestin bozulması.
18. Sarık üzerine meshetmek.
19. Çorap üzerine meshetmek.
20. Mahremlik doğuran emme sayısı.
21. Ölen biri için oruç tutmak ve haccetmek.
22. Boşama şartıyla hulte yapılması.
23. Birden fazla evlilikte yeni eşin bakire olması halinde ilk yedi günün ona ayrılması.
24. Denizde ölen hayvan.
25. At etinin helâl olması.
26. Azad etmenin mihir olması.
27. Malını iflas eden kişinin yanında bulan kimsenin durumu.
28. Boğazlarken kasden besmele çekilmeyen hayvan etinin helal olması.
29. Tavafta temizliğin gerekliliği.

Nassa (Kur'an'a) ziyade olup olmamak bakımından üzerinde ittifak ve ihtilaf edilen en meşhur hadisleri zikrettikten sonra, kendisiyle amel etme hususunda herkesin ittifak ettiği birinci gruptaki hadislerin hepsinin kuvvet bakımından aynı derecede olmadıklarını söylemeliyiz. Zira içlerinde sahih hadisler olduğu gibi, hasenler de vardır. Ancak o hadislerle amel etme konusunda âlimlerin ittifak etmiş olması, o hadislerin kuvvetini arttırmıştır.

Hanefi'lerin nassa ziyade olmamaları için reddettikleri hadislere gelince, onlar arasında isnadının gücü ve ravisinin çokluğu bakımından, bütün âlimlerin nassa ziyade olduğunu kabul ettikleri hadislerden daha sahih olanların bulunduğun ifade etmeliyiz. Misal olarak, namazda fatiha okumanın farz olduğunu ifade eden hadisin, nimetin külfet mukabili olduğunu bildiren veya esir kadının temizlenmesini anlatan hadisten daha güçlü olduğu hususunda hiç kimse şüphe etmemektedir. Bu iki rivayet ise bütün âlimlerin kendisiyle amel etme konusunda ittifak ettikleri hadislerdir.

Hanefîler, nassa ziyade olduğu halde o hadislerle amel edilmesini kabul ettiklerine göre, kuvvet ve sahihlik bakımından onlardan daha aşağı olmayan hadislerle de amel etmeleri gerekir. Binaenaleyh, hiçbir delil olmaksızın bir hadisle amel edip onun benzeri olan bir başka hadisi terk

etmeye hakları yoktur. Hatta İbn Kayyim'in de dediği gibi, Hanefîlerin bu davranışları keyfi bir davranıştır.
Hepsi de zayıf olan ikinci gruptaki hadislerle amel etmelerine gelince, bu davranışları onların çelişkilerini ortaya koyan en kuvvetli delildir. Zira bir taraftan delil olamayacak zayıf hadislerle nassa ziyade yaptıkları halde, öbür taraftan nassa ziyade edilemeyecek âhâd hadis olduğunu iddia ederek sahih hadisi reddetmektedirler.
Aşağıda, onların reddettikleri hadislerin gücünü ve amel ettiklerinin de zayıflığını göstermek için amel ettikleri ikinci gruptan hadislerle reddettikleri üçüncü gruptan bazı hadisler arasında bir karşılaştırma yapacağız: [987]

Fatiha Okuma ve Mihrin En Azı ile İlgili Hadislerin Karşılaştırılması:

Fatiha okuma: Hz. Peygamber, Buhârî, Müslim [988], Ebu Avane ve Beyhakî'nin [989] rivayetlerine göre:
"Namazda Fatiha okumayanın namazı olmaz" buyurmuş, Dârekutnî'nin sahih olduğunu belirttiği bir rivayete göre de:
"*Kişinin içinde Fatiha okumadığı namaz tam olmaz*" [990] demiştir.
Resûlullah bir başka hadiste "*Kişinin Fatiha okumadan kıldığı namaz eksiktir* "[991] buyurup bunu üç defa tekrarlarken diğer bir hadiste Allah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"*Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm. Namazın yarısı bana, yarısı da kuluma aittir. Kuluma istediği vardır*..." Müslim ve Ebu Avane'nin rivayetine göre bu hadiste zikredilen namazdan maksat Fatiha'dır [992].
Öte yandan Sehmî'ye göre Cabir hadisi de bu anlamı doğrular mahiyettedir [993].
Keza Peygamber Efendimiz, Buhârî'nin sahih bir senedle Cüz'ü'l-kırae halfe'l-imam adlı risalesinde rivayet ettiği bir hadiste "*namazını erkanına uygun olarak kılmayan bir zata onda Fatiha okumasını emretmiştir*" [994].
Şalenefnin Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayetinde ise Hz. Peygamber "*Her rek'atta Fatiha okumayan kimsenin namazı olmaz"* [995] buyurmuştur. ' .
Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitaplarında sahih senedlerle rivayet edilmiş olan ve herhangi bir şüpheden uzak bulunan bu hadisler, Hanefîleri *"... Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun*..." [996] âyetindeki âm lafzı tahsis etmeye ikna edememiştir. Zira aksi halde onlara göre bu, nassa ziyade olacaktır. Nassa ziyade ise, nesih olup haber-i vahid ile yapılması caiz değildir. Haneliler, bu tutumlarının sonucu olarak "Ebu Hanife'ye göre namazda okunması zorunlu cianın en azından bir âyet" olduğunu söylemiş [997] bu konudaki hadisleri namazda Fatiha okumanın farz olması değil, vacip olması seklinde yorumlamışlardır.
Mihrin en azı: Cabir b. Abdullah'ın bir rivayetine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"*Kadınları ancak denkleri ile evlendirin. Onları ancak velileri evlendirsin. On dirhemden aşağı mihir olmaz*". Bu hadisin isnadında hadisi metruk biri olan Mübeşşir b. Ubeyd vardır ki, Ahmed b. Hanbel onun hadislerinin uydurma ve yalan olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu hadisin isnadında bulunan Haccac b. Ertat, kendisi zayıf olup aynı zamanda zayıf ravilerden tedlis yapan biridir. Nitekim Beyhakî de, bu hadisi rivayet ettikten sonra "onun çok zayıf olduğunu" söylemiştir [998].
Dârekutnî'nin Dâvûd el-Evdî ve Şa'bî tarikiyle rivayet ettiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir:
"On dirhemden az olanda el kesilmez. Mihir de on dirhemden az olmaz" [999]. İbn Hibban bu rivayetin isnadındaki Davud el-Evdî'nin zayıf ve ric'at görüşünü benimsemiş bir kimse olduğunu, ayrıca Şa'bî'nin de Ali'den hadis işitmediğini söylemiştir.
Aynı hadisi Darekutnî başka tariklerle rivayet etmiştir. Bunların birinde zayıf biri olan Cüveybir, bir başkasında da Muhammed b. Mervan Ebu Ca'fer vardır. Zehebî bu zatın "durumu biraz meçhul" biri olduğunu söylemektedir [1000]. Kaldı ki bu hadis, Hz. Ali'nin sözü olup Resûlullah'a kadar ulaşmamaktadır.
Tek başına delil olarak kullanılmaya elverişli olmayan bu zayıf hadisleri, Hanefîler, Kur'an ve meşhur sünnete muhalif olmalarına rağmen nasıl delil olarak kullanabilir ve onları mihrin miktarını tayin etmeyen "...*beğendiğiniz kadınlarla evlenin*..." [1001] nassına ziyade yapabilirler. Onların Kur'an'ın nassına apaçık bir ziyade olan bu uygulamalarıyla, kendi ölçülerine göre, Kur'an'ı neshetmeleri gerekir.
Hanefi'lerin bu hususta delil olarak kullandıkları bu zayıf hadis, ayrıca Buhârî ve Müslim'in Sehl b. Sa'd es-Saîdi den kendisini Resûlullah'a bağışlayan bir kadınla ilgili olarak rivayet ettikleri "*Git, seni onunla Kur'an âyetleri karşılığında evlendirdim*" [1002] mânasındaki sahih hadisle de çelişmektedir.
Hanefîlerin delil olarak kullanıp Kur'an'ın nassına ziyade yaptıkları bu hadis sıhhati, isnad sayısı ve müslümanların tarih boyunca amel etmeleri bakımından Fatiha okuma ile ilgili hadisle kıyaslanabilir mi? Aksine onu Buhârî, Müslim, sünen ve diğer hadis kitaplarında rivayet edilen ve Kur'an'ın mihir olabileceğine delalet eden, kendisini Resûlullah'a bağışlayan kadınla ilgili hadisle karşılaştırmak bile mümkün değildir. [1003]

Namazda Ta'dil-i Erkân ve Cariyenin İddetinin İki Hayız Olmasına Dair Hadislerin Karşılaştırılması:

Namazda Ta'dil-i Erkân

Resûlullah "Namazını ta'dil-i erkâna riayet etmeden kılan kişi" hadisinde:
"...*Sonra ta'dil-i erkâna uygun olarak rükû yap*..." [1004], İbn Hibban'ın Sahîh'inde rivayet ettiği bir başka hadiste "...*Sonra her uzuv yerine oturuncaya kadar bekle"* [1005], diğer bir rivayette ise,
"...*Rükûa vardığın zaman, ellerini dizlerine koy, belini uzat ve böylece rükûunu tam yap*" [1006] buyurmuştur.
Resûlullah bir başka hadiste:
"*Rükû ve secdeyi tam yapın. Yemin olsun ki ben, rükû ve secdeye vardığınız zaman sizi arkamda olduğunuz iken de görüyorum*" [1007] buyurmuştur.
Ebu Ya'lâ'nın (Müsned'inde) ve diğer bazı muhaddislerin rivayet ettiklerine göre, namaz kılarken rükûunu yarım yapıp secdesini kuşun yem toplaması gibi eden bir kişi gören Resûlullah, "*Bu haliyle ölse Muhammed ümmetinden başka biri olarak ölür*" [1008] buyurmuştur.
Keza Hz. Peygamber bir hadiste, "*Rükû ve secdede belini dümdüz yapmadıkça kişinin namazı tam olmaz*" [1009] buyururken, başka bir hadiste:
"*Ey müslümanlar! Rükû ve secdede belini düz tutmayanın namazı olmaz*" [1010] demiştir.
Yukarıda zikrettiğimiz bu ta'dil-i erkan hadisleri, "...*rükû edin, secdeye kapanın*..." [1011] âyeti ile çeliştiği veya rükû ve secdesinde ta'dil-i erkana riayet eden kimsenin bu âyete muhalefet ettiği söylenebilir mi? Bu âyette söz konusu hadisleri cem'edip her ikisi ile birlikte amel etmek mümkün olduğuna göre, bunların Kur'an'a ziyade olduğu, bu ziyadenin ise nesih olduğu nasıl iddia edilebilir?
Cariyenin iddeti: Müzahir b. Eslem'in Kasım'dan, onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"*Cariyenin talakı iki talak, iddeti de iki hayızdır*". Ebu Dâvûd bu hadisin ravilerinden birinin meçhul olduğunu söylerken [1012], Tirmizî onunla ilgili olarak şöyle demektedir:
Bu hadis garibtir. Onu sadece Müzahir b. Eşlem tarikiyle merfu olarak biliyoruz. Bu zatın ise, bundan başka bir hadisi bilinmemektedir [1013]. Öte yandan Ukaylî, Müzahir b. Eslem'in "hadisi münker" bir zat olduğunu söylemektedir. Bu hadis hakkında Beyhakî şöyle demektedir "Bu hadisin zayıf olduğuna şu rivayet delalet eder: Kasım b. Muhammed'e cariyenin iddeti soruldu. Bazı kimseler iki hayız olduğunu söylüyorlar. Biz ise, Allah'ın kitabında ve Resûlullah'ın sünnetinde böyle bir şey bilmiyoruz". Bu sözler, hadisin merfu olarak sahih olmadığım gösterir [1014].
Bu hadisi İbn Mâce İbn Ömer'den, Bezzar ve Taberânî Mu'cem'-inde aynı şekilde rivayet etmekte ve Dârekutnî, Sünen'inde rivayet ederek, "Ömer b. Şebib el-Müslî onu tek olarak rivayet etmiştir. Bu zat, rivayeti delil olmayan zayıf bir kimsedir" demektedir [1015].
Hâkim, Müstedrek'inde bu hadisin bir benzerini rivayet etmekte, ayrıca daha önce zikrettiğimiz Âişe hadisini Ebu Asım'dan senediyle birlikte rivayet ettikten sonra Ebu Asım'ın şöyle dediğini nakletmektedir:
"Hadisten Müzahir b. Eslem'e bahsettim ve onu İbn Cüreyc'e rivayet ettiğin gibi bana da rivayet et dedim. Müzahir bunun üzerine, Kasım ve İbn Abbas tarikiyle Resûlullah'tan onun benzerini rivayet etti. Hâkim şöyle devam etmektedir:
"Müzahir b. Eşlem, Basralı bir ravi olup eski üstadlarımızın hiçbiri onu cerhetmemişlerdir. Dolayısıyla bu hadis sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim onu rivayet etmemişlerdir. Öte yandan, İbn Abbas'tan bu hadisle çatışan bir başka hadis de rivayet edilmiştir" [1016]. Bize gelince, şu kadarını söyleyelim ki, Hâkim'in, hadisinin sahih olduğunu söylediği bu Müzahir, (kendisinden rivayet eden) Ebu Asım, Yahya b. Maîn, Ebu Hatim er-Râzî ve Buhârî'nin zayıf olduğunu söyledikleri şahıstır [1017]. Ukaylî'nin onun hakkındaki görüşünü daha önce ifade etmiş bulunuyoruz. Âdeti üzere, meçhul kimselerin güvenilir olduklarını söyleyen İbn Hibban'dan başka kimse, onun güvenilir olduğunu ileri sürmemiştir. Ayrıca Hâkim'in bu hadisin sahih olduğunu söylemesi de, onun hadislere sahih hükmü verirken gevşek davrandığını

göstermektedir.
Dârekutnî İbn Ömer'den, Resûlullah'ın "*Cariye evli olursa, talakı iki talaktır*..." buyurduğunu rivayet ettikten sonra, İbnü'l-Mübarek'in Selim b. Salim'in yalancı olduğunu söylediğini; Yahya b. Maîn'in ise, onun hadisinin bir değeri olmadığını bildirdiğini nakletmektedir [1018].
Cariyenin iddeti ve talak sayısı ile ilgili bu hadislerin hiçbiri senedi sağlam olmadığı gibi hepsi de zayıf olup delil olarak kullanılmaya elverişli değildir. Buna rağmen Hanefîler nassa ziyade olduğu halde onlarla amel etmişler; öte yandan rükû ve secdede ta'dil-i erkanı şart koşan sahih hadisleri kabul etmemişlerdir. [1019]

Şira ile Abdest Alma Hadisiyle Celde ve Sürgün Cezasını Bir Arada Verme Hadisinin Karşılaştırılması:

Celde ve sürgün cezasının bir arada verme: Ebu Hureyre Asif olayı ile ilgili olarak Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:
"Yemin olsun ki, aranızda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim: Koyunların ve cariyen sana geri verilir, oğluna ise yüz celde ve bir yıl sürgün gerekir." [1020]
Yine Ebu Hureyre'den Resûlullah'ın, zina eden bekar bir kimse hakkında bir yıl sürgün ve had tatbik etme ile hükmettiği rivayet edilmiştir [1021].
Ubade b. Samit'in naklettiğine göre ise, Resûlullah şöyle demiştir:
"*Benden alın, benden alın. Allah onlara yol gösterdi. Bekar bekarla olursa yüz celde ve bir yıl sürgündür*..." [1022].
İbnü'l-Münzir:
"Asîf olayında Resûlullah, Allah'ın kitabına göre hükmedeceğine dair yemin ettikten sonra, zina eden kimseye yüz celde ve bir yıl sürgün cezası verileceğini bildirmiştir. O, Allah'ın kitabını açıklayıcıdır" demektedir [1023].
Şevkanî ise bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:
"Netice olarak, sürgün hadisleri, Kur'an'a ziyade olarak varid olan sünnet içerisinde Hanefîlerce kabul edilen meşhurluk sınırını aşmışlardır. Dolayısıyla, bu bakımdan herhangi bir bahanelerinin olması söz konusu değildir. Kaldı ki, yüksek sesle gülmenin abdesti bozması ile şira ile abdestin caiz olmasına ilişkin hadisler gibi Kür'an'a ziyade ve sürgün hadislerinden çok çok gerilerde olan hadislerle amel etmişlerdir. Buradaki ziyade ise, kendisi üzerine ziyade olunanın yerine geçme durumunda değildir ki, nesih iddiası doğru olsun [1024]. Zira her iki delil ile de amel edilebilmekte, celde ve sürgün cezası bir arada verilmektedir. Nesih ise, ancak cem'etme imkanının olmadığı ve her ikisi ile birlikte amel etmek muhal olduğu zaman söz konusu olur. Konumuzda ise böyle bir durum mevcut değildir.
Şira ile abdest alma: İbn Mes'ud'un rivayet ettiğine göre Cin gecesi, Resûlullah kendisine "Yanında temiz bir şey var mı? diye sormuş, bir miktar şiradan başka bir şey olmadığını söylemiş, bunun üzerine Resûlullah, "*tatlı bir meyve ve temiz bir su*" diye buyurmuştur. Ebu Dâvûd [1025] ve İbn Mâce'nin [1026] rivayet ettikleri bu hadisi Tirmizî, "Resûlullah ondan abdest aldı" ilavesiyle rivayet ettikten sonra onunla ilgili olarak şöyle demektedir:
Bu hadis, sadece Ebu Zeyd'den, onun da Abdullah'tan rivayet ettiği bir isnad ile rivayet edilmiştir. Ebu Zeyd, ehl-i hadisçe meçhul olan ve bundan başka bir hadisi bilinmeyen bir kimsedir [1027]. Zeylaî ulemanın bu hadisi şu üç illeti taşıması sebebiyle zayıf bulduklarını söylemektedir:
1) Ebu Zeyd'in meçhul biri olması.
2) Ebu Fizare'nin, Raşid b. Keysan mı yoksa başkası mı olduğu hususunda şüphe edilmesi.
3) İbn Mes'ud'un Cin gecesi Resûlullah ile birlikte bulunmamış olması. Nitekim İbn Hibban şöyle demiştir:
Ebu Zeyd, İbn Mes'ud'dan rivayet eden bir ravi olup, ne kendisi, ne babası ve ne de memleketi bilinmemektedir. Bu nitelikte olup da sonra sadece bir hadis rivayet eden ve bunda da Kitap, sünnet, icma ve kıyasa ters düşen bir kimsenin rivayeti ile kendisinden uzak durulmayı hak etmiş olur [1028].
İbn Adiy, Buhârî'nin bu konuda şöyle dediğini nakletmektedir:
İbn Mes'ud'dan şira ile abdest alma hadisim rivayet eden Ebu Zeyd, meçhul bir kimse olup Abdullah b. Mes'ud ile görüştüğünü kimse bilmemektedir. Resûlullah'ın böyle bir söz söylediği ise doğru değildir. Zira bu rivayet, Kur'an'a aykırıdır [1029].
Ahmed b. Hanbel Müsned'inde bu hadisin bundan başka bir tarikini vermekte ise de, onda zayıf biri olan Ali b. Zeyd mevcut olduğu gibi, Ebu Rafi'in İbn Mes'ud'dan hadis işittiği vaki değildir.
Dârekutnî bu hadisi bir başka tarik ile rivayet etmiştir. Ne var ki, onda da iki tane zayıf ravi bulunmaktadır.
Üçüncü bir tarikte yine meçhul bir ravi; dördüncüde ise güvenilir kimseler adına hadis uyduran el-'İclî vardır [1030]. Ayrıca İbn Adiy, daha önce bahsettiğimiz Ebu Zeyd'in içinde bulunduğu bir tarik daha zikretmektedir [1031].
İbn Mâce'nin tahriç ettiği İbn Abbas rivayetine gelince, onda da zayıf biri olan Lehia bulunmaktadır. Dârekutnî'nin kaydetmiş olduğu bir başka tarikte ise, metruk biri olan Eban b. Ebu Ayyaş ve zayıf bir zat olan Mücaa vardır.
Nitekim Dârekutnî ve Beyhakî'nin birlikte tarhiç ettikleri diğer bir rivayette ise, Müseyyeb b. Vadih mevcuttur. Dârekutnî bu hadisle ilgili olarak şöyle demektedir:
Müseyyeb bu hadisi yanlış anlamıştır. Onun Resûlullah'a veya İbn Abbas'a ait olmasından ziyade İkrime'nin sözü olması daha doğrudur [1032].
Hanefîlerin, kendisiyle istidlal edip Kur'an'ın zahirine muhalefet ettikleri şira ile abdest almayla ilgili hadisin tarikleri bunlardır. Bu hadisin delil olarak kullanılmaya müsait olmadığı tartışılmaz bir husustur. Zira, Cenab-ı Allah, su bulamayan kimsenin teyemmüm etmesini buyurmuştur. Bu hadis ise böyle bir durumda şira ile abdest alınmasını öngörmektedir. Bu ise sahih olmayan bir haberle Kur'an nassına ziyade yapmaktır ki, Hanefîlerin de dedikleri gibi bu da bir nesihtir.
Bu açıklama ile, Hanefîlerin bu meselede bu ölçüye dayanıp sahih sünnetleri red ve delil olma niteliği taşımayan zayıf hadislerle amel etmek suretiyle yanıldıkları açıkça görülmektedir. Hanefîlerin bu görüşten vazgeçip Kur'an yanında sünnet ile de amel etmelerinin kendileri için daha hayırlı olduğu kanaatindeyiz. Zira bunların her biri öbürünü tamamlar ve sonrakinin öncekini neshetme durumu dışında birinin diğerine muhalif olması mümkün değildir.[1033]

II. Sünnetin Sünnete Arzı

Bu ölçü, aslında sünnetin Kur'an'a arzı ölçüsünün devamı mahiyetindedir. Çünkü Kur'an, mütevatir ve meşhur sünnetin birbirlerini tahsis ve takyid etmesi caizdir. Zira bunlara kat'î deliller denmekte olup; bu tür delilin ise ancak kendisi gibi başka bir kat'î delille tahsis veya takyidi söz konusu olabilir. Âhâd haberle ise bunların tahsis veya takyidi mümkün değildir. Zira âhâd haber zan ifade etmekte ve kat'î delil karşısında tutunamamaktadır. Bütün bu zikredilenler Hanefîlerin görüş ve açıklamalıdır. Bu görüşün doğruluğu konusunda Hanefîlerin diğer âlimlerle ihtilafları ve iki farklı bakış açısı arasındaki meşhur ihtilaflı meselelerin neler olduğunu daha önce açıkladığımız için burada tekrar etmeye gerek görmemekteyiz. Konuyla ilgili aşağıda zikredeceklerimiz söz konusu arzın neticelerini açıklamaya ve bu ölçünün kullanılmasından kaynaklanan ihtilaflı meşeleri daha fazla tetkike yönelik olacaktır. [1034]

Âm ve Hâs

Hanefiler göre, mütevatir ve meşhur sünnetin umûm ifade eden lafızları, bütün fertlerine delaletinin kat'î olması açısından Kur'an gibidir. Dolayısıyla bunlar ancak kendileri gibi kat'î olan mütevatir ve meşhur sünnetle tahsis edilebilirler. Âhâd haber ise zan ifade etmesi sebebiyle bunlara ait umum ifade eden lafızları tahsis edemez. Çünkü zannî olan bir delil kat'î delile muaraza edemez. Böyle bir durumda âhâd haberin hükmüyle amel edilmez.
Hanefî âlimlerden Serahsî bu konuda şöyle demektedir:
Ravisi rivayetinde tek kalmış olan âhâd haber meşhur sünnete aykırı olduğu zaman kendisiyle amel edilemez. Zira mütevatir, müstefiz (meşhur) veya sahihliği üzerinde ittifak edilmiş olan sünnet, kesin bilgi ifade etmesi açısından Kur'an gibidir. Herhangi bir şüphe taşıyan bir rivayet kesin bilgi ifade eden haber karşısında reddolunur. Şüpheden uzak olması sebebiyle meşhur sünnet de garib hadisten daha güçlüdür. Bu sebeple garib haberle nesh caiz olmadığı halde meşhur hadisle nesh caiz olmaktadır. Zira zayıf olan güçlü karşısında duramaz[1035].
Keza Hanefîlerden Abdulaziz el-Buhârî'ye göre Kur'an ve mütevatir sünnetle tahsis olduğu sabit olmayan umûm ifade eden lafzın haber-i vahid ve kıyasla tahsisi caiz değildir. Zira bunların ikisi de zannî olup, kat'î olanın onlarla tahsisi söz konusu değildir. Çünkü tahsis muaraza durumunda söz konusudur. Zannî olan delilin kat'î olanla muarazasından ise bahsedilemez [1036].

Âlimlerin çoğunluğuna göre ise meşhur ve mütevatir sünnetin umûm ifade eden lafızlarının bütün fertlerine delaleti zannîdir. Bu itibarla da şahinlik şartlarını taşıyan âhâd haberle bunun tahsisi caizdir. İmam Şafiî bunu şu sözleriyle açıklamaktadır:
"Hz. Peygamber'in hadisi Arapça'dır. Kur'an'da olduğu gibi hadislerde de umûm ifade eden lafızlar kullanılıp onunla umumilik kasdedildiği gibi, bazan bununla hususilik kastedildiği de olabilir. Hz. Peygamber'den onunla umumiliği değil hususiliği kastettiğine delalet eden bir delil gelinceye kadar olduğu hal üzere kalır" [1037].

Mutlak ve Mukayyed

Mütevatir ve meşhur sünnetin mutlak ve mukayyed lafızları ile ilgil hükümler âm ve hâstaki söz konusu olan hükümler gibidir, âm lafzı tahsis eden delilin onun kuvvetinde olması gerektiğini söyleyenler; mutlakı takyid eden delil için de aynı şartı ileri sürmektedirler. Nitekim bazı âlimler âm ile hâs konusunda ittifak ile ihtilaf noktalarının mutlak ile mukayyed hususunda da aynen geçerli olduğunu söylerler. [1038]

Nesih

Alimler mütevatir ve meşhur sünnetin kendisi gibi bir sünnetle neshinin caiz olduğunda ittifak; bunların âhâd haberle neshinde ise ihtilaf etmişlerdir. Hanefîlerin de içinde bulunduğu âlimlerin çoğu bunun caiz olmadığı görüşündedirler. Çünkü mütevatir ve meşhur sünnet Kur'an gibi kat'îdir; âhâd haber ise zannî olup onları neshetmesi mümkün değildir.
Abdulaziz el-Buhârî bu konuda şöyle demektedir;
"Meşhur sünnete aykırı âhâd haber reddedilmesi açısından kitaba muhalif olan haber gibidir. Zira meşhur haber, âhâd haberden daha güçlüdür. Nitekim meşhur haberin Kur'an'a ziyadesi caiz iken âhâd haber için bu söz konusu değildir. Dolayısıyla kendisinden daha zayıf olan âhâd haberle kuvvetli olan meşhur haberin nesholması mümkün değildir [1039].
Bazı âlimler mütevatir sünnetin âhâd haberle neshedilebileceğini söylemişlerdir. Bu görüş Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilmiştir. Küba olayını [1040] âhâd habere delil göstermesi Şafiî'nin de bu görüşe meylettiğine delalet etmektedir. Nasların zahirini esas almayı prensip edinmiş âlimler (ehl-i zahir) de bu görüştedirler [1041].
Bir kısım âlimler ise Hz. Peygamber zamanında âhâd haberle neshin söz konusu olduğunu, ancak daha sonraki dönemde bunun icma ile caiz olmadığını söylemişlerdir [1042].
Aşağıda bu ölçüyü kullanma sebebiyle meydana gelen ihtilaflara dair bazı örnekler zikredeceğiz.
Araya [1043] hadisi:
Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;
"*Altın altınla hurma hurma ile eşit miktarda ve peşin olarak satılmalıdır. Kim böyle bir alışverişte fazla verir ve fazlasını isterse faiz vermiş veya almış olur*" [1044].
İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre o, "Resûlullah (s.a.) bize müzâbeneyi yasakladı. Müzâbene, taze hurmayı kuru hurma karşılığında ölçekle satmaktır" [1045] demiştir.
Zeyd b. Sabit'ten rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) hurmayı tahmin ederek yapılan satışa (ariyyeye) izin verdi. Başka bir rivayette ise "Resûlullah ölçüsünü tahmin etmek suretiyle ariyye satışına müsaade etti" [1046] şeklindedir.
Ebu Hureyre'den ise Hz. Peygamber'in beş veskten aşağısında tahmin ederek araya satışına izin verdiği rivayet edilmiştir [1047].
Taze hurmanın kuru hurma mukabilinde satışını umumî olarak haram kılan bu ve benzeri sahih birçok hadis yanında; beş veskten aşağısında bunun caiz olduğunu ifade eden sahih hadisler de vardır. İki grup hadis arasında görünen bu ihtilaf, bazı âlimlerin meşhur diye vasıflandırdıkları birinci grup hadislerin umumî ifadesini esas alarak ariyyenin haram olduğu hükmünü vermelerine sebep olmutur. Hanefi'lerin de içinde bulunduğu bu görüşteki âlimler ariyye satımında izin (ruhsat) bildiren hadislerin âhâd haber olduklarını, dolayısıyla kendilerince meşhur olan birinci grup hadislerin umumunu tahsis edemeyeceğini ileri sürerler.
Ebu Hanife'nin ariyyeye bir alış-veriş olarak değil bağış (hibe) kabul ederek müsade ettiği rivayet edilmiştir. Ona göre bir kimse diğeri taze hurma verse fakat teslim etmese, sonra da yaptığı bu bağıştan (hibe) vazgeçse; bu durumda bunu yanında tutup taze hurmadan hibe ettiği kadar tahmini olarak kuru hurma vermesine müsaade edilmiştir [1048].
Ne var ki İbnü'l-Münzir ariyye satışı hususundaki bu yorumu reddederek şöyle demiştir:
"Sahabeden bir grubun rivayetine göre ariyye satışına müsaade eden Resûlullah aynı hadisinde bunu yasaklamaktadır. Şayet ariyye satışına müsade eden hadislerde kastedilen bağış (hibe) olsaydı; ariye satışı alış-verişten istisna edilmezdi. Zira söz konusu hadiste alış-veriş açıkça ifade edilmiş ve ariyyenin ondan istisna edildiği açıklanmıştır. Aslında ruhsat da ancak yasaklanan hususta olur. Şu halde yasaklama bağışta (hibe) değil alış-veriştedir. Ayrıca hadiste ariyye satışı beş vesk ile sınırlandırılmıştır. Bağışta ise herhangi bir sınırlama söz konusu olamaz [1049]. İbnü'l-Münzir, bu reddiyesi ile Ebu Hanife'nin ariyyeyi hibe tarzındaki yorumuna cevap vermiş olmaktadır.
Âlimler ariyyenin müsade edilen kısmı ile ilgili olarak beş farklı anlam vermişlerdir [1050].
Serahsî şöyle demektedir:
Bu esastan hareketle Ebu Hanife kuru hurma karşılığında taze hurmanın satışıyla ilgili Sa'd b. Ebû Vakkas'ın "Hz. Peygamber'in:
"(Hurma) kuruduğu zaman eksilir mi? diye sorduğu, "Evet" diye cevap verilince "*Öyleyse hayır*" buyurduğu" tarzındaki rivayetiyle amel etmemiştir. Çünkü bu, Hz. Peygamber'in "hurma hurma karşılığında misli misline" tarzındaki meşhur hadisine iki açıdan aykırıdır. Birincisi satış akdinin geçerli olması için ölçüde mutlak denkliğin bulunmasıdır. Kuruduktan sonra denkliğin şart koşulması yaş ile kuru arasında fazlalık meydana gelmiş olmasındandır. İkincisi ise ölçü ile ortaya çıkan fazlalığın Hz. Peygamber'in meşhur sünneti ile haram sayılmasıdır. Arzu edilenin kaybedilmesi ile ortaya çıkan fazlalığı, haram faiz saymak bu hükme aykırı düşer[1051].
Biz konuyla ilgili İbnü'l-Münzir'in şu sözünü benimsemekteyiz:
Ariyye satışına müsaade eden Hz. Peygamber, aynı zamanda taze hurmanın kuru hurma mukabilinde satışını yasaklamıştır. Ariyye satışına müsaade eden hadis (ruhsat hadisi) olmasaydı; yasaklayan hadis umumî ifadesiyle olduğu gibi kalacak ve onunla amel edilecekti. Ancak beş veskten aşağısı için Hz. Peygamber'in ariyye satışına müsaade ettiğini ifade eden hadis sahih olunca; bu hadis taze hurmanın kuru hurma mukabilinde satışını yasaklayan hadisteki umumî ifadeyi tahsis etmiş olmaktadır.
İbn Kayyim, Hanefîlerin ariyye satışı konusundaki açık ve muhkem sünneti, müteşabih olan "*hurma hurma mukabili misli misline eşit olarak...*" hadisinden hareket ederek reddetmelerini eleştirerek şöyle demektedir:
"Biz her üç hadisle de amel eder ve her birini uygun olduğu şekilde ele alırız. Birini diğeriyle karşılaştırıp birbirine aykırı olduğunu söylemeyiz. Şöyle ki; nehiy ifade eden hadisi hurmanın hurma ile satımının aralarında fazlalık bulunması durumuna; yaş hurmanın kuru hurma mukabili satımım mutlak olarak ve ariyye satışı hadisini yaş hurmanın kuru hurma mukabili satışını yasaklayan hadisin umumunu tahsis etmesine hamlederiz. Resûlullah'ın (s.a.) sünnetine tabi olmadan delillerin her biriyle amel etmiş oluruz. Zira onların hepsi haktır. Bu sebeple de birbiriyle karşı karşıya getirip bir kısmı ile diğerini iptal etmek caiz olmaz [1052].
Söz konusu üç hadisin arasını bu şekildeki cem'etmek bazılarının iddia ettiği bu hadisler arasındaki aykırılığı ortadan kaldırmaktadır. Böylece hadislerin her biriyle uygun olduğu şekilde amel edildiği sürece, onlardan herhangi birini reddetmeye veya amel etmemeye ya da farklı bir şekilde yorumlamaya ihtiyaç kalmamaktadır.
Bir şahit ve yeminle hüküm verme: Hanerîlerin meşhur sünnete aykırı âhâd habere verdikleri ikinci örnek de bir şahit ve yeminle hüküm verildiğini ifade eden hadistir. Hanefîler bu hadisin kendilerine göre meşhur olan Hz. Peygamber'in "Delil davacıya, yemin ise davalıya" başka bir rivayete göre ise "*inkar edene*" gerekir [1053] hadisine aykırı olduğunu iddia etmişlerdir.
Onlar burada iki açıdan muhalefetin olduğunu söylemektedirler:
a. Din bütün yeminleri davacıya değil, inkâr edene gerekli görmüştür. Çünkü "el-yemin" kelimesindeki elif lam, bütün cinslerini kapsamaktadır. Bu durumda davacının yeminini delil kabul eden, nassa aykırı davranmış ve onun gereği olan kapsayıcılıkla (istiğrak) amel etmemistir,
b. Din hasımları, davacı ve davalı; delili de beyyine ve yemin olarak kısımlara ayırmış; yemini inkâr edene delili ise davacıya ait kılmıştır. Bu da yemin ile delilin aynı kişiden istenmemesini gerektirmektedir. Bu durumda bir şahid ve yeminle hükmetmeyi bildiren haber ile amel etmek meşhur olan bu hadisle amelin terkini gerektirir ve böylece birincisi merdud olur [1054].
Bu konu yargılama hususunda eski yeni âlimler arasındaki en meşhur ihtilaflı meşelerden biridir. Sahabe, tabiîn ve daha sonraki âlimlerden bir topluluğun malî konularda Resûlullah'ın (s.a.) şahid ve davacının yemini ile hüküm vermesiyle istidlal ettikleri rivayet edilmiştir. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Übey, İbn Abbas, Ömer b. Abdilaziz, Şüreyh, eş-Şa'bi, Rabiatü'r-rey, Medine fukahası, en-Nasır, el-Hadeviyye, İmam

Mâlik ve Şafiî bu görüşte olanlardan bazılarıdır.
Zeyd b. Ali, Zührî, İbrahim en-Nehâî, İbn Şübrüme, İmam Yahya, Ebu Hanife ve taraftarlarının ise aksini savundukları rivayet edilmiştir [1055]. Buhari bu konuda Ebü'z-Zinad ile İbn Şübrüme arasında geçen bir tartışmayı, "Ebü'z-Zinad'ın söz konusu hadisi delil göstererek bir şahid ve yeminle hüküm verilebileceğini ileri sürdüğü; İbn Şübrüme'nin ise *"Sizden iki erkek şahid getirin"* [1056] âyeti ile ona cevap verdiği" şeklinde nakletmiştir [1057].
Dr. Abdülmecid Mahmud, Buhârî'nin bir şahid ve yemin hadisi ile hükmedilemeyeceği görüşüne meylettiği kanaatindedir. Zira o, söz konusu hadisi Sahîh'ine almamış; aksine onun sahih olmadığına delalet edecek nakillerde bulunmuştur. Nitekim o, az önce zikredilen İbn Şübrüme'nin görüşünü, İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'in yemin ile davalı aleyhine hükmettiği hadisini ve İbn Şübrüme ile Ebu'z-Zinad arasındaki tartışmayı nakletmiştir. Buhârî'nin İbn Şübrüme'nin görüşünü onaylaması ve yeminin sadece davalıya ait olduğunu ifade eden hadisleri rivayet etmesi, onun bir şahit ve yeminle hüküm verileceğini bildiren hadisle amel etmediğini ve bu hadisin kendisine göre sahih olmadığı görüşünü desteklemektedir [1058].
Her iki tarafın görüşlerini tartışmadan önce bir şahid ve yeminle hüküm verildiğini ifade eden hadisin bazı rivayetlerini arzetmemiz yerinde olacaktır.
İbn Abbas Resûlullah'ın (s.a.) yemin ve bir şahidle hüküm verdiğini rivayet etmiştir. İbn Abbas'ın bu rivayetini Müslim, Ebu Dâvûd, İbn Mâce tahric etmişler; Ahmed b. Hanbel ise bunu "malî konulardadır" ilavesiyle nakletmiştir.
Cabir b. Abdullah'ın Resûlullah'ın bir şahid ve yeminle hüküm verdiğine dair hadisini Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Ammare b. Hazm ve Sa'd b. Ubade'den benzerini rivayet etmiştir.
Ali (r.a.), Resûlullah'ın (s.a.) bir şahidin şehadeti ve hak sahibinin yemini ile hükmettiğini nakledilmiş ayrıca onun halife iken Irak'ta buna göre hüküm verdiğini Ahmed b. Hanbel, Dârekutnî ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.
Şevkanî sahabeden bu hadisi rivayet edenlerin yirmi bir kişiye ulaştığını, bunlar içinde sahih olanların bulunduğunu söyledikten sonra "bundan daha meşhuru olabilir mi?" sorusunu sormaktadır [1059].
Ebu Hanife'nin söz konusu hadisin senedleri hakkında söylediklerini tartıştıktan sonra Şevkanî, İbn Abbas rivayetinin en sahihi olduğunu, diğerlerinin ise onun mânasını tekid ve takviye edebileceğini söylemiştir.
İbn Abbas hadisi hakkında Şâfiî şu açıklamayı yapmaktadır:
Aynı lafızla başka sahabeden rivayet edilmemiş dahi olsa bu ilim ehlinden hiçbir kimsenin reddetmeyeceği sahih bir hadistir. Kaldı ki, bunu takviye eden başka rivayetler de vardır" [1060].
İbn Hazin, Hz. Peygamberdin verdiği hükümlerle ilgili hadislerden bir kısmını zikrettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır:
"Bütün bunlar terkedilmesi doğru olmayan, birbirini destekleyen hadislerdir. Bu sebeple hadler dışında kan davaları, kısas, nikâh, talak, ric'at, malî hususlar gibi tüm konularda söz konusu hadisle hükmetmek vacip olur. Zira zikredilen haberlerin tümü bunu ifade etmekte olup, bunu yasaklayan hiçbir haber de nakledilmemiştir. Hadler ise bunun dışındadır. Zira haddin yerine getirilmesini isteyen sadece Allah'tır [1061].
İki tarafın delillerinin tartışılması: Tirmizî, "Delil davacıya, yemin ise davalıya gereklidir" hadisini rivayet ederek [1062] şu açıklamayıp yapmıştır:
"Bu hadisin isnadı Muhammed b. Ubeydullah el-Arzemî sebebiyle tenkit edilmiştir. İbnü'l-Mübarek ve diğer bazı âlimler onun hıfz bakımından zayıf olduğunu söylemişlerdir" [1063]. Ben ise söz konusu ravinin metruk olduğu görüşündeyim. Nitekim onun hakkında, Ahmed b. Hanbel "Hadis âlimleri onun hadisini terketmiştir", İbn Maîn "hiçbir şekilde hadisi yazılmaz", Fellas "metruk", Nesâî "güvenilir değil", Buhârî "İbnü'l-Mübarek onu terketmiştir", Veki' ise "sâlih bir kimseydi, ancak kitaplarını kaybetti, ezberden rivayet etmeye başladı; hatalı rivayetleri de bundan kaynaklanmıştır" değerlendirmesini yapmışlardır [1064].
Taşıdığı anlamın bir kısmı, bazı rivayetlerde sahih olarak gelmişse de, hadis, bu lafzıyla delil olarak kullanılamayacak kadar zayıftır. İbn Abbas'tan rivayet edilen "Resûlullah yeminin davalıya gerektiğine hükmetti" anlamındaki hadis ise Buhârî, Müslim ve Tirmizî tarafından rivayet edilmiştir [1065]. Eş'as b. Kays'tan rivayet olunan bir başka hadiste de Hz. peygamber:
"*Ya iki şahit getirirsin veya o yemin eder*" [1066] buyurmuştur.
Hanefîler, hadisteki kelimesindeki takısının cins için olduğunu ileri sürerek bu hadisle istidlal etmişlerdir. Halbuki hadis diğer rivayetlerinde farklı lafızla Resûlullah yemininin davalıya gerekli olduğuna hükmetti şeklindedir. Bu durumda onların lafızdan hareketle yaptıkları istidlal, hadisin mâna ile rivayet edilmesi sebebiyle çürümüştür. Zira onlar Hz. Peygamber'in delil olarak kullandıkları lafzı mı yoksa diğer lafzı mı veya bunların dışında bir başka kelimeyi mi söylediğini bilmemektedirler.
Hanefîlerin "Din davalarda tarafları iki gruba ayırmıştır..." şeklindeki görüşleri de delil olarak kullandıkları lafızla rivayet olunan zayıf bir hadise dayanmaktadır. Bunun dışındaki diğer rivayetlere göre ise, mezkur görüşlerini delillendirmeleri mümkün değildir.
Ayrıca hadis, delilin davacıya ait olduğunu ifade etmekte; ona yemin gerekmeyeceğini ifade etmemektedir. Şahit ve yemin hadisi ise bu mefhumun muhalifini ifade etmektedir. Hanefîler ise mefhumu kabul etmemektedirler.
Hanefîlerin şahid ve yemin hadisinin âhâd haber; delil olarak kullandıkları hadisin ise meşhur olduğu hususundaki görüşlerini ise kabul etmek mümkün değildir. Zira hadis onların rivayet ettikleri lafızla meşhur değil, illetlidir. Sahih olmayan bir hadisin muhtevası ile hükmetmek yerine, sahih ve muttefekun aleyh olan hadisle amel etmenin daha doğru olacağında ise şüphe yoktur.
Onların âyetle istidlalleri de iki yönden yeterli değildir. Birincisi, âyet sözleşmeler hakkında olup, mahkemedeki şahitlik hakkında değildir. Buradaki konumuz ise mahkemedeki şahitliktir. İkinci olarak, bu durumda onlar âyetin mefhumuyla istidlal etmektedirler; bu ise onların usullerine aykırıdır. Ayrıca âyet tek kişinin şahitliği ve hak sahibinin yemininin kabul edilmeyeceğini ifade etmemektedir. Âyette asıl ifade edilmek istenen, iki erkeğin veya bir erkekle iki kadının şahitliklerinin kabul edileceği hususudur.
Hanefîlerin hadisi nassa ziyade kabul edip, böyle bir ziyadenin ise nesih olacağı tarzındaki yanlışlığını daha önce ortaya koymuştuk. Ayrıca söz konusu âyet ile hadis arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu olmayıp her ikisiyle de birlikte amel etmek mümkündür. İhtilaflı hadislerde ise ancak aralarını cem etme imkanı olmadığı zaman neshe başvurulur. Burada cem mümkün olduğuna göre onların iddiası çürümüş demektir.
Hanefîlerin şahit ve yemin hadisinin ravisinin kendi rivayetini münker kabul ettiği şeklindeki itirazları konusunda şunlar söylenebilir:
Hanefîlerin iddia ettiği, ravisinin münker bulduğu bu rivayet, hadisin rivayetlerinden sadece biridir. Ancak ravi iddia edildiği gibi, rivayetinin münker olduğunu söylememiş, sadece hatırlamıyorum demiş ve kendisinden rivayet edeni doğrulamış, hatta söz konusu hadisi onun kanalıyla kendisinden rivayet etmiştir. Bu da onun rivayet ettiği hadisi unutması anlamına gelir. Hangimiz bir hafta, bir ay veya bir sene önce söylediği veya naklettiğini unutmaz? Bu, insan için tabiî bir durumdur. Şu halde ravi "ben yalan söyledim, onu ben rivayet etmedim veya şu ana kadar bunu işitmedim" demediği sürece rivayetini kabul etmek mümkündür. Zira unutmak insanın fıtratında mevcuttur. Nitekim Hz. Peygamber'in namazda yanılması üzerine bazı sahabîler ona bu durumu hatırlatmışa, sahabe kendisine destek oluncaya kadar unuttuğunu hatırlatan Zühyedeynin sözünü kabul etmemiştir. Buna göre aklî bir rahatsızlık geçirmiş olan söz konusu hadisin ravisi Süheyl'de nasıl unutkanlık olmaz? Burada Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadisin -bir an için onlar gibi düşünecek olursak- tek başına kabul edilemeyeceği açıktır. Ancak bu hadis, İbn Abbas tarikinden daha güçlü bir isnad ile de rivayet edilmiştir. Nitekim Müslim, Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Dârekutnî ve Beyhakî, İbn Abbas'dan sözü edilen hadisi rivayet etmişlerdir [1067]. Ayrıca İbn Abdül-, berr'in de ifade ettiği gibi bu hadis Ebu Hureyre, Ömer, İbn Ömer, Ali, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit, Cabir, Sa'd b. Ubade, Abdullah b. Amr b. el-As, Muğîre b. Şu'be, Umare b. Hazm ve Sürrak'ın da içinde bulunduğu yirmiyi aşkın sahabe tarafından hasen isnadlarla rivayet edilmiştir [1068].
Geriye Hanefîlerin bu konudaki hadislerin en güçlüsü olan İbn Abbas rivayetin itirazları kalmaktadır. Hanefîler bu rivayete iki açıdan itirazda bulunmaktadırlar. Birincisi hadisin senedinde gizli bir inkıtanın bulunmasıdır. Zira Amr b. Dinar, İbn Abbas'tan bu hadisi işitmemiştir. Nitekim Tirmizî el-İlelü'l-kebir isimli eserinde:
"Muhammed b. İsmail el-Buhâri ye bu hadisi sordum, Amr b. Dinar, İbn Abbas'tan hadis işitmemiştir diye cevap verdi". Aynı hadisle ilgili olarak Zeylaî de şöyle demektedir:
"Dârekutnî'nin rivayeti de bu hadisin senedinde inkıta' bulunduğuna delildir. Nitekim Dârekutnî hadisi Abdullah b. Muhammed b. Ebu Rebia, Muhammed b. Müslim, Amr b. Dinar, Tavus, İbn Abbas, Hz. Peygamber tarikiyle rivayet etmiştir. Ancak âlimler, bu rivayetin İmam Mâlik'ten rivayette bulunan Abdullah b. Muhammed b. Ebu Rebîa el-Kudâmî sebebiyle sahih olmadığını söylemişlerdir. Dârekutnî de bu ravinin metruk olduğunu kaydetmiştir.
Bu durumda Hanefîler, sahih bir hadisin zayıf hadise dayanarak illetli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim onlar Amr b. Dinar'ın İbn Abbas'tan hadis işitmediğine, zayıf olan Abdullah b. Muhammed b. Ebu Rebîa hadisiyle istidlal etmişlerdir. Bu ise kabul edilemeyecek bir suçlamadır. Zira Dârekutnî'nin de ifade ettiği gibi, güvenilir ravilerin rivayeti, zayıf ravilerin rivayetine dayanarak tenkit edilemez. Nitekim Amr b. Dinar'ın İbn Abbas'tan birçok hadis işittiğinde görüş birliği bulunmaktadır. Şu halde onun İbn Abbas'tan bu hadisi işitmediği, ancak delil ile ortaya

konabilir. Burada ise, bu rivayetle boy ölçüşemeyecek olan söz konusu zayıf rivayetten başka bir delil mevcut değildir.
İbn Hacer, Amr b. Dinar'ın biyografisinde onun İbn Abbas'tan hadis işittiğini söylemiş; Tirmizî'den de Buhârî'nin, Amr b. Dinar'ın İbn Abbas'tan ölünün arkasından ağlamakla ilgili Ömer hadisini işitmediği şeklindeki görüşünü nakletmiştir [1069].
Daha sonra Zeylâî Hanefîlerin hadis hakkındaki geri kalan itirazlarını ve bir kısmının cevaplarını vermiştir. Ayrıca o, bu konudaki diğer hadisleri de nakletmiştir. Ancak doğruyu söylemek gerekirse bunların hiçbiri tenkitten kurtulamamıştır. Nitekim Cabir'in sahih hadisi mürsel olmakla, Sa'd b. Übâde hadisi, oğlu tarafından vicâde yoluyla nakledilmekle, Sürrak hadisi isnadında meçhul bir ravi bulunmakla, Ali hadisi ise senedinde kopukluk bulunmakla tenkit edilmiştir [1070].
Bütün bu bilgilerden sonra, İbn Abbas hadisinin bu konudaki rivayetlerin en güçlüsü olduğu, Ebu Hureyre hadisinin onu takviye ettiği ve konuyla ilgili hadislerin tümünün aynı mânayı desteklediğini söylemek mümkündür. İbn Abbas hadisiyle ilgili İmam Şafiî'nin açıklaması ise son derece yerindedir. O şöyle demektedir: "İbn Abbas'ın rivayeti Resûlullah'tan (s.a.) sahih olarak gelmiş olup, böyle bir hadisi ilim ehlinden hiçbir kimse reddetmez. Bu hadisin rivayetinde ondan başka herhangi bir sahabî bulunmamakta ise de, diğer rivayetler onu desteklemektedir. Ayrıca şahitle birlikte yemin etmek, Kur'an'ın zahirine hiçbir surette aykırı değildir. Zira biz yemin söz konusu olmadan iki erkek şahit, bir ekkek, iki kadın şahitle hüküm vermekteyiz. Ancak şahit bir kişiden oluşuyorsa, onunla birlikte yemin ile hükmederiz. Bu, Kur'an'ın zahirine de aykırı değildir. Çünkü Allah, şahitlik hususunda kitabında daha azmin caiz olmadığını bildirmemiştir. Resûlullah da Allah'ın muradını en iyi bilen olup; Allah bize onun verdiğini almamızı, yasakladığından ise sakınmamızı emretmiştir [1071].
Hanefîlerin zayıf hadisle istidlallerin ve isnadı daha kuvvetli hadise mukabil, bunun meşhur olduğu iddialarının doğru olmadığını ortaya koymak için bu misalle ilgili açıklamaları fazlaca uzattım. Ele aldığımız konuyu bir tarafa bırakacak olursak, bizim amacımız bir şahit ve yemin hadisini desteklemekten çok Hanefîlerin kendisiyle istidlalde bulundukları ve meşhur olduğunu iddia ettikleri, hatta haber-i vahid olduğu ve meşhur hadise muhalif olarak rivayet edildiği, dolayısıyla merdud olduğu gerekçesiyle sahih hadisi reddettikleri hadisin zayıf olduğunu açıklamaktan ibarettir. Acaba zayıf hadisi güçlendiren, kuvvetli hadisi zayıf derecesine düşüren bu şöhret nedir? Meşhur olmakla nitelenen bir hadisin, kendisiyle hücceti güçlendirmemiz ve ondan sonra ümmetin onu kabul etmesi ve onunla amel etmesi sebebiyle gerçekten mevcut olanı meşhur olmakla tavsif edebilmemiz için herşeyden önce isnadının sahih olmasının gerekliliğinde hiçbir şüphe yoktur.
Zekere dokunma: Hanefiler zekere dokunmadan dolayı abdest almayı ifade eden Büsre bint Safvan hadisini, meşhur olan "o sadece senden bir parçadır" anlamındaki Talk b. Ali hadisine muhalif bulmuşlardır [1072].
Gerçekte Büsre ve Talk hadisi arasındaki ihtilaf, eski ve yeni âlimler arasındaki en meşhur ihtilaflardandır. Taraflardan her biri karşı görüştekilerin delil kabul ettikleri hadisin isnadını tenkit etmiştir. Hazimî'nin el-İ'tibar'ı [1073] konuyla ilgili âlimlerin görüşlerini en geniş şekilde ele alan kitaplardan biridir.
Tespitlerimize göre delil olmayacak derecede zayıf hadise karşılık sahih olması, her ikisi de sahih olmakla birlikte ravilerinin daha güvenilir olması, Buhârî ile Müslim'in de onunla ihticac etmeleri; öte yandan Şeyhayn'ın Talk hadisi ravileriyle ihticac etmemeleri veya Talk hadisinin Büsre hadisiyle mensuh olması zira onun hicretin başlangıcında söylendiği ve berâeti asliyeye uygun olması sebepleriyle âlimlerin çoğu Büsre hadisiyle amel edip onu esas almışlardır [1074].
Musarrat hadisi: Bu ölçüye dayanarak Hanefîlerin reddettiği hadislerden biri de:
"Deve ve koyunları satmak amacıyla memelerine süt biriktirmeyin. Herhangi bir kimse böyle bir hayvanı satın almışsa sütü sağdıktan sonra isterse onu almak, istemezse bir sa' hurma ile sahibine iade etmek arasında muhayyerdir" [1075] hadisidir.
Hanefîler, bunun âhâd haber olduğunu, "nimetin külfet karşılığı olduğu" tarzındaki meşhur hadise aykırı bulunduğunu ve bunun karşısında duramayacağını söyleyerek söz konusu hadisin reddine hükmetmişlerdir. Ayrıca onun kıyasa aykırı olduğunu da ifade etmişlerdir. Bu misalin açıklaması "sünnetin kıyasa arzı" başlığı altında vereceğimiz beşinci ölçüde geniş olarak ele alacaktır.
Bunlar, "sünnetin sünnete arz edilmesi" neticeleri ile hemen hemen aynıdır. Burada geriye muhaddis ve fakihlerin önem verdikleri farklı hadislerin dış görünüşleri arasındaki ihtilafın giderilip onlarla amel edilmesi hususu kalmaktadır. "İhtilâftı'l-hadis" isimli eserinde bu konuyu ilk defa inceleyen âlimlerden biri de İmam Şafiî'dir. O, bu konuda birçok misal vermiş ve ihtilaflı hadislerle amelin yollarını açıklamıştır.
Bu konuda İmam Şafiî şu açıklamayı yapmaktadır:
"Hadisler arasında ihtilaf bulunur da bunlardan hangisi Kur'an'ın anlamına veya ihtilaf halindeki hadislerin dışındaki Resûlullah'ın sünnetinin özüne ya da kıyasa daha uygun olursa bize göre o, kendisiyle amel edilmesi en uygun olan hadistir [1076].
Şafiî, tearuz halindeki iki hadisten birini alıp onunla amel ettirecek, diğerini ise terkettirecek tercih sebeplerini zikretmiştir. Biz, bu tercih sebeplerini muhaddislerin ölçülerini açıklarken ele aldığımız için burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz [1077].
Şafiî ihtilaflı olduğu halde her biriyle bir arada amel etmek mümkün olan hadislere ilişkin İbn Abbas'ın abdest konusunda "Resûlullah (s.a.) yüzünü ve ellerini yıkadı, başını meshetti ve bunları birer defa yaptı";
Osman'ın "Nebi abdest uzuvlarını üçer defa yıkadı";
Abdullah b. Zeyd'in "Resûlullah abdest uzuvlarını ikişer defa yıkayarak abdest aldı" şeklindeki rivayetlerini sıraladıktan sonra şöyle demektedir:
"Bu hadisler arasında mutlak olarak ihtilaf vardır denemez. Aksine abdestin yeterli olması için uzuvları en az bir defa; kamil olması için ise üç defa yıkanacağı söylenebilir [1078].

III. Sünnetin İcmaa Arzı

İcma, herhangi bir çağda Hz. Peygamberin ümmetinden bütün âlimlerin (ehl-i hal ve akdin) bir meselenin hükmü üzerinde birleşmesidir [1079].
Şia, Haricîler ve Mu'tezile'den Nazzam hariç müslümanların çoğu icmaın dinî bir delil olduğu ve her müslümanın onunla amel etmesinin gerekliliği hususunda görüş birliği içindedirler [1080].
İcmanı dinî bir delil olduğunu kabul edenlerin çoğu, sadece sahabe İcmaını değil, her asırdaki icmaı kasdetmektedirler. Ancak aşağıda geniş olarak açıklayacağımız gibi, Dâvûd ez-Zahirî, taraftarları ve Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten birine göre [1081] ise delil olan icma sadece sahabenin icmaıdır.
Şafiî bu konuda şöyle demektedir:
"İlim derece derecedir:
İlk sırada Kur'an ve sahih sünnet ile elde edilen ilim, sonra da hakkında bunlardan bir delil bulunmayan hususlarda icma edilmesi suretiyle elde edilen ilim gelir." [1082]
İbn Kayyim ise şöyle demektedir:
"İslâm âlimleri Kitabı sünnete, sünneti ise icmaa takdim edegelmişler [1083]; icmaı üçüncü sırada değerlendirmişlerdir.
Oğlu Abdullah'ın rivayetine göre Ahmed b. Hanbel de şöyle demektedir:
"Herhangi bir zamanda icma bulunduğunu iddia eden yalan söylemiştir, zira insanların her konuda ihtilaf etmiş olmaları muhtemeldir" [1084].
Ahmed b. Hanbel'in bu ifadesiyle ilgili Kâdı İyaz şu açıklamayı yapmıştır:
"Bu sözün zahirinden Ahmed b. Hanbel'in icmaın olmadığı görüşünü söylediği anlaşılabilir. Ancak o, bu sözü zahiri anlamında söylememiş, kendisine ulaşmamış farklı bir görüşün olabileceği ihtimaline binaen söylemiştir. Nitekim yine oğlu Abdullah ve Ebu'l-Haris'in rivayetlerine göre Ahmed b. Hanbel icmaın mutlak olarak sahih olduğunu; Hasan b. Sevvab'ın rivayetine göre ise icmaın bulunduğunu iddia etmiş ve şöyle demiştir:
"Arefe gününün sabahından teşrik günlerinin sonuna kadar tekbir getir". Ona hangi delile dayanarak bunu söyledin denildiğinde:
"Ömer, Ali, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Abbas'ın icmaıyla" [1085] şeklinde cevap vermiştir.
Ancak Takıyyüddin b. Teymiyye, Ahmed b. Hanbel'in bulunmadığını söylediği icmaın ilk üç asırdan sonraki dönem ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre Ahmed b. Hanbel'in açıklamasında tabiîn veya üçüncü asırdan sonraki dönemde icmaın delil olarak kullanıldığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir [1086].
Aslında icma iki kısma ayrılmaktadır. Birincisi, hiçbir müslümanın şüphe duymadığı Allah'ın birliği ve Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna inanma, beş vakit namaz, zekat ve ramazan orucunun farz olması; ölü hayvanın ve domuz etinin, kanın haram olması; Kur'an'ın Allah kelamı olması gibi hususlar olup: kendisine ulaştığı halde bunları kabul etmeyen kimse müslüman olamaz. Bu hususta müslümanların icmaı vardır.
İkincisi, Hayber'in fethinden sonra Hz. Peygamber'in orasını Yahudilere yarı yarıya vermesi gibi bütün sahabenin şahid olduğu, savaşa iştirak etmeyenlerin ise bildiği kesin olarak bilinen hususlardır [1087].
Dinden dönenlerle harp etmeleri, Kur'an'ı mushaf halinde bir araya getirmeleri hususlarındaki sahabenin icmaını da ikinci gruba dahil etmek

mümkündür. Zira bunlar her ne kadar Kur'an ve sünnette zikredilmeyen hususlarsa da sahabenin bu konularda icma ettiklerinde herhangi bir şüphe yoktur. Çünkü biz elimizdeki Kur'an'ın sahabe tarafından bir araya getirilen mushaf olduğunu ve zekat vermeyenler ile İslâm dininden dönenlerle savaşmanın vacip olduğunu kesin olarak bilmekteyiz.
Bunların dışında kalan ve bizzat selef arasında ihtilaflı olduğu bilinen bazı konularda icma bulunduğu tarzındaki görüşler, delilsiz birer iddiadan ibarettir. Aslında sükûtî icmaı da böyle değerlendirmek mümkündür. Zira herhangi bir konuda sükuti icma olduğunu iddia edip onu delil olarak ileri süren niceleri vardır ki; bir başka konuda ona aykırı görüş naklederler. Hatta nakledilen bu aykırı görüş çoğu defa icma iddia eden kimsenin görüşünden daha tercihe şayan olabilir.
İcma çeşitleri: Yukarıda zikrettiklerimizin hepsi umumî icma, başka bir ifadeyle İslâm âlimlerinin icmaı ile ilgilidir. Aşağıda ise zaman, mekân ve şahıslara göre olduğu iddia edilen icma çeşitlerinden bahsedeceğiz.
İslâm âlimlerinin çoğunluğu zaman ve şahıslara göre muteber olan icmaın, sadece sahabe icmaı olduğu görüşündedirler. Bazı âlimler ise Hz. Peygamber tarafından övülen ilk üç asırdaki tabiîn ve tebe-i tabiînin icmalarını da buna dahil etmektedirler [1088]. Bir kısım âlimler de bugün bile icmaın mümkün olabileceği görüşündedirler. Bunlara göre icma belirli bir zamana ait olmayıp, kıyamete kadar devam edecektir. Bu görüşte olanlar "ümmetimden bir grup..." hadisi ile istidlal etmektedirler:
Hak üzere olan bu grup herhangi bir hüküm üzerinde icma etmişlerse, bu delildir ve bağlayıcıdır. Ancak bu görüşün bana göre realiteden son derece uzak olduğu da açıktır. Zira âlimler arasındaki ulaşım ve iletişim imkanlarının geliştiği çağımızda dahi âlimlerin bir görüş üzerinde icma ettiklerini zannetmiyorum. Nitekim bu, insanlar ve bizzat âlimlerce bilinen bir gerçektir. Ayrıca buna her grubun kendi görüşünü veya memleketini esas aldığı, delilleri ne olursa olsun diğerlerinin fikirlerine iltifat etmedikleri de ilave edilmelidir. Bu, insan fıtratının gereğidir. Âlimlerin ise halktan daha çok ihtilaf ettiklerinde şüphe yoktur.
Bu nevi icmaları, şahıslara göre icma türünde kabul etmek mümkündür. Zira sahabe ile bazan bizzat kendileri değil, yaşadıkları dönem kastedilir. Bu duruma göre de sahabeye muhalefet etseler de tabiînin ileri gelenleri hatta tamamı bunun dışında kalmaktadır.
Zamana göre icma ile de sahabe veya başka bir nesil ayırımı olmaksızın her asır âlimlerinin icmaı kastedilmektedir.
Şahıslara göre icmaa bazılarının iddia ettikleri "ehl-i beytin icmaı" da ilave edilebilir. Zira ehl-i beytin icmaı İmamiyye şiasına göre bir delil kabul edilmektedir [1089]. Dört halifenin icmaı da bazı âlimlere göre hüccettir.
Mekâna göre icmaa gelince, bazıları Kufelilerin icmaını esas almışlardır. Zira onlara göre başta Hz. Ali olmak üzere birçok sahabe ve âlimler orada toplanmışlardır. Bu onların haktan uzak olamayacaklarına delil teşkil etmektedir [1090].
İmam Mâlik ve diğer bazı âlimlerin Medinelilerin icmaını esas almalarına gelince, bizim araştırıp, incelemek istediğimiz icma işte budur.
İmam Mâlik Medinelilerin icmaını delil kabul ettiği için ona aykırı bulduğu birçok âhâd haberi reddetmiştir.
Âlimler arasında delil olduğunda görüş birliği bulunan icmaa gelince, onun hadise aykırı olamayacağı hususunda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Bu konutla İmam Şafiî şöyle demektedir:
"İslâm âlimlerini sünnete aykırı olarak icma etmeleri mümkün olmaz" [1091]. Bir başka yerde Şafiî:
"Müslümanlar, Resûlullah'ın sünnetine aykırı olarak ve hata üzere icma etmediklerini bilmekteyiz" [1092] demektedir.
İslâm âlimlerine göre icma, Kitap ve sünnetten sonra üçüncü derecede bir delil olunca, onun hadise aykırı olmaması gayet tabiidir. Ayrıca İslâm âlimlerine göre hakkında nas bulunan konuda icmadan söz edilemez. Aksine bazılarının şart olarak ileri sürdüğü gibi nasdan bir dayanağı olsa bile, icma nas olmayan hususlarda söz konusudur.
Ancak biz genellikle icmaın hakkında nas bulunmayan konularda yeni bir hüküm koymaktan çok var olan herhangi bir nassın hükmünü te'kid edici olarak meydana geldiğini bilmekteyiz. Nitekim biz âlimlerin icma ile değil, Allah ve Resûlü'nün açıklamalarıyla sabit olduğu bilinen içkinin haram, namazın farz olduğu hususunda, ümmet icma etmiştir, dediklerini görmekteyiz. Bu durumda icma te'kid edicidir. Nitekim içkinin haram, namazın farz olduğunda İslâm ümmetinden herhangi bir kimseden aykırı bir görüş söz konusu olmamıştır.
Herhangi bir delile dayanmayan iddiaların hiçbir kıymeti yoktur. Bir husus ümmetin icmaı ile sabitse bu, ümmetin tamamına gizli kalmaz. Ayrıca onu bir tek kişi veya delil olamayacak sayıda az bir grup da nakletmez.[1093]

Medinelilerin İcmaı:

Leys b. Sa'd'a yazdığı mektupta İmam Mâlik şöyle demektedir:
"İnsanlara onların uygulaya geldikleri ve beldemizdeki tatbikata aykırı tarzda fetva verdiğin bana ulaştı. Halbuki halk Medinelilere tabidir. Zira hicret oraya olmuş, Kur'an orada nazil olmuş, helal ve haram orada açıklanmıştır. Ayrıca Resûlullah (s.a.) hayattayken Medineliler vahye şahid olmuşlar, Resûlullah (s.a.) emretmiş onlar itaat etmişler, sünnetini ortaya koymuş, onlar da Hz. Peygamberce tabi olmuşlardır. Bu, Hz. Peygamber'in vefatına kadar böylece devam etmiştir. Şu halde bir husus Medine'de uygulanmışsa, bir kimsenin, benimsenmesi ve ileri sürülmesi dinen caiz olmayan kendine ait birikimlere dayanarak ona karşı çıkmasını doğru bulmam".[1094]
İmam Mâlik'in bu sözleri, Medinelilerin icmaının esasını teşkil etmektedir, ayrıca bu ifadede Medinelilerin icmaının hüccet olduğuna, ona uymanın vacip, aykırı davranmanın ise caiz olmadığına dair delil de bulunmaktadır.
Bazı âlimler, hadise aykırı olup olmadığına bakmaksızın icma ile istidlalin delillerini genişçe ele almışlardır. Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve delille hareket etmiş olmak için bu deliller hakkında bilgi vermemiz yerinde olacaktır. Ayrıca burada İmam Mâlik'in icma ile sadece Medinelilerin icmaını kastettiğine de dikkat çekmeliyiz.[1095]

Mâlikîlerin Medinelilerin İcmaının Hüccet Olduğuna Dair Delilleri

a. Mâlikîler, Medine'nin fazileti hakkında rivayet olunan "Medine temizdir, körüğün demiri temizlediği gibi o da pisliği temizler" gibi bazı hadislerle istidlal ederek "hata da pislik nevinden olup Medine'den çıkarılmıştır" [1096] demektedirler.
b. Medine Hz. Peygmber'in hicret ettiği ve kabrinin bulunduğu, vahyin nazil olduğu, İslâm'ın karargâhı ve sahabenin toplandığı yerdir. Bu bakımdan ehlinin haktan ayrılması söz konusu olamaz [1097].
c. Medineliler vahye şahid olmuşlar, yorumunu dinlemişler ve Hz. Peygamber'i başkalarından daha iyi tanımışlardır. Bu bakımdan da onların haktan başkasını söylememeleri gerekir [1098].
d. Medinelilerin rivayeti, başkalarının rivayetine tercih edilir. Onların icmaı da başkaları için delil olur [1099].
e. Medineliler, Hz. Peygamber'in son uygulamasını görmüşler, nesh olanla olmayanı bilmişlerdir [1100].
f. Sahabeden Medine dışına çıkanlar, cihadla meşgul olmuşlardır. Nitekim İbn Mes'ud fetva verdiği zaman, Medine'ye gelip onu sorar; şayet Medinelilerin uygulamasına aykırı fetva vermişse tekrar Kufe'ye dönerek önceki fetvasını feshederdi [1101].
g. Hz. Peygamber'in hükmünün Medine'de bulunan çoğunluğa gizli kalıp da dışarıda bulunan azınlık tarafından bilinmesi muhaldir. Normal olarak içtihat yetkisine sahip âlimlerden oluşan böyle bir topluluğun, ancak tercih olunan hususlarda icma etmeleri gerekir [1102].

Delillerin Tartışılması:

a. Birinci delildeki hadiste Medine'nin özellikle zikredilmesi, onun şerefini ve kirlerden uzak olduğunu açıklamaya yöneliktir. Yoksa söz konusu hadiste, Medine'den ayrılanların kirlerden uzak olamayacağı ve buna göre sadece Medinelilerin icmaının hüccet olduğuna dair herhangi bir delil mevcut değildir. Zira herhangi bir bölgenin fazileti böyle bir neticeyi gerektirmez. Nitekim Mekke, Kabe ve Makam-ı İbrahim'e sahip olmasına rağmen, Mekkeliler hüccet olmazlar. Bu görüşte olan herhangi bir kimse de mevctu değildir. Küfür diyarında bile olsa âlimlerin ilmine, müçtehitlerin içtihadına itibar edilir. Konuyla ilgili Sem'ânî şöyle demektedir: "Medine, sahabenin bulunduğu, vahyin indiği yer olduğu gibi münafıkların ve İslâm düşmanlarının da yaşadığı bir yerdir. Nitekim "Resûlullah'ın yanındakilere yardım etmeyin ki etrafından dağılsınlar" diyenlerin, "Medine'ye dönünce aziz olanlar zelil olanları oradan çıkaracaktır" tehdidini savuranların ve nifak üzere devam edenlerin hepsi Medine'de yaşamaktaydılar. Ayrıca Hz. Ömer'in yaralanması, Hz. Osman'ın muhasara edilip, şehit edilmesi hep Medine'de cereyan etmiştir" [1103]. Sem'anî' nin bu ifadeleri Mâlikîlerin ikinci deliline cevap teşkil etmektedir.
b. Medinelilerin nazil olan vahye şahit olmaları ilmin sadece Medine'ye ait bulunduğuna delalet etmez. Nitekim sözü delil teşkil edenlerden Medine dışında olanlar da vardı. Ayrıca herhangi bir kimsenin, sırf Medine'de bulunması sebebiyle ilmi artmayacağı gibi, oradan ayrılmasından dolayı da eksilmez [1104].
c. Rivayette asıl olanın bizzat işitmek ve Hz. Peygamber zamanında meydana gelen olaylara onun huzurunda şahit olmak olduğuna göre,

Medinelilerin bunu daha iyi bilecekleri ve rivayet olunanı daha iyi kavramaları sebebiyle rivayetleri tercih olunacaktır.
İçtihat yolu ise araştırmak, incelemek ve verilecek hükmün delillerini ortaya çıkarmaktır. Bu hususta ise Medine'ye yakın veya uzak olmanın veya farklı bölgelerde bulunmanın herhangi bir etkisi söz konusu değildir. Şu halde Medinelilerin icmaı, muhaliflerine karşı bir hüccet olamaz [1105]. Zira burada konu olan rivayet değil, içtihattır.
d. Mâlikîlerin "Medinelilerin Hz. Peygamber'in son hükmüne şahit oldukları ve nesholanla olmayanı bildikleri" tarzındaki iddiaları ise İbn Hazm'ın da ifade ettiği gibi bir aldatmacadan ibarettir. Zira Ali, İbn Mes'ud, Enes ve daha başka sahabîlerde söz konusu olduğu gibi, Hz. Peygamber'in herhangi bir konudaki son hükmüne sadece Medine'de kalanlar değil, oradan ayrılanlar da şahit olmuşlardı. Bu hususta Medine'de kalanlarla, ayrılanlar arasında herhangi bir fark yoktur [1106].
e. Mâlikîlerin Medine'den ayrılanların sadece cihatla meşgul oldukları şeklindeki iddiaları da yanlıştır. Zira cihat, onların dinlerini öğrenmelerine engel olmamıştır. Mâlikîlerin bu konuda örnek olarak zikrettikleri İbn Mes'ud'un Kufe'de verdiği fetvayı Medine'de feshettiğine dair misal, sadece iki meseleyle ilgili olup, onun feshini Ömer emretmişti. Ömer ise halife idi ve ona muhalefet söz konusu olamazdı. Ayrıca Hz. Ömer'in İbn Mes'ud'a görüşünü sorup, onun görüşüne göre amel ettiği de rivayet edilmiştir. Bilindiği gibi Hz. Ömer Medine'de İbn Mes'ud ise Kufe'de bulunmaktaydı [1107].
f. Mâlikîlerin, "çoğunluğa -ki Medine'de kalan ashaptır- Resûlullah'ın hükmünün gizli kalması ve Medine'den ayrılan azınlığın ise onu bilmesi muhaldir" tarzındaki iddiaları da İbn Hazm'ın ifade ettiği gibi açık bir yanıltmadır. Zira şayet onlar, Medine'de kalan sahabîlerin hepsinden bir meselenin rivayet edildiğini ve hepsinin de bu rivayete göre fetva verdiklerini tespit etmiş olsalardı, bu görüşlerinin doğru olması mümkün olabilirdi. Ancak buna dair bir örnek bile bulabilmeleri söz konusu değildir. Aksine sahabeden bir konuda bir, iki, üç ...farklı fetva ve rivayet bulunmaktadır. Ayrıca sahabenin bazısının bilemediği Resûlullah'ın herhangi bir hükmünü, başka sahabîler bilebilirler. Bazan Hz. Peygamber'in verdiği hükme şahit olan sahabî Medine'den çıkmış veya orada kalmış olabilir. Bunun aksi de mümkündür. Bunlar arasında herhangi bir fark yoktur. Zira sahabe ancak Hz. Peygamber'in vefatından sonra değişik ülkelere dağılmıştır [1108].
Şafiî icma ile bütün ümmetin icmamı kasteder ve Medinelilerin icmaına onlarla birlikte İslâm ümmetinin de katıldığını söyler. İmam Şafiî, Mâlikîlerden birisiyle tartışmasında şöyle der:
"İster benim tarafımdan, ister ilim ehlinden birisi tarafından, "bunun üzerinde icma edilmiştir" denen şeyi hangi âlime sorsan, mutlaka sana aynını söyler ve onu kendisinden öncekilerden de nakleder. Öğle namazının dört rekât oluşu, içkinin haramlığı gibi. Bazan Mâlik'in "bunda icma vardır" dediği hususta, Medine ehlinden ilim sahibi birçok kimsenin onun aksine görüş belirttiklerini görürüm. Bazan da bütün beldeler ahalisini, onun "bunda icmaı vardır" dediği görüşün karşısında bulurum." [1109]
Ayrıca Şafiî, İmam Mâlik'in sahih senedle rivayet ettiği hadislere Mâlikîlerin zaman zaman aykırı görüş beyan etmelerini tenkit etmiş ve bunları el-Ümm adlı eserinin "İhtilaftı Mâlik ve'ş-Şâfiî" kısmında teker teker açıklamıştır.
İbn Kayyim el-Cevziyye de Mâlikîlerin, Medinelilerin icmaı ve amellerini hüccet kabul etmelerini bazı deliller ileri sürerek tenkit etmiştir. İbn Kayyim'in bu hususta ileri sürdüğü en güçlü delillerinden biri şudur:
"Sahabenin çoğu Medine'den ayrıldıktan sonra, Resûlullah'ın sünnetlerinden herhangi birinin, Medine'de kalanlarca bilinmeyip oradan ayrılanlar tarafından bilinmesi mümkün müdür, değil midir? Şayet bu soruya olumsuz cevap verecek olursanız; İbrahim, Alkame, Abdullah kanalıyla nakledilen ve Medinelilerin rivayet etmediği birçok hadisi iptal etmiş olacaksınız ki bu mümkün değildir. Eğer söz konusu soruya, Medine'de kalanların bazı sünnetleri bilmediklerini, oradan ayrılanların ise bilebileceğini mümkün görüyorsanız, bazı sünnetleri bilemeyeceklerini itiraf ettiğiniz kimselerin uygulaması ile sünneti nasıl terkedebiliriz? [1110]
Ayrıca Hz. Ömer, Medineliler onlarla amel etmeseler bile bazı bedevîlerin kendisine ilettikleri hadislerle amel ederdi. Nitekim Dahhâk b. Süfyan el-Kilâbî'nin, Resûlullah'ın Eşyem ed-Dıbaî'nin hanımını kocasının diyetine mirasçı yaptığını iletmesi üzerine, Hz. Ömer bununla hükmetmiştir [1111].
Öte yandan bizzat İmam Mâlik, kendisini Medinelilerin amelini esas alan Muvatta'ı anayasa yapmaya teşvik eden Hanın er-Reşîd'i bundan menederek şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın (s.a.) ashabı değişik bölgelere dağılmış olup, herbirinin yanında diğerlerinin bilmediği hadisler bulunmaktadır". İmam Mâlik'in bu açıklaması, ona göre Medinelilerin amelinin bütün ümmeti bağlayan bir hüccet olmadığının delilidir. İmam Mâlik sadece Medinelilerin amelini tespit etmiş, ne naklettiği yerde, ne de başka bir yerde Medinelilerin amelinden başkasına göre hüküm vermenin doğru olmadığını hiçbir zaman söylememiştir. Aksine o, sadece bunu Medinelilerin ameli olduğunu söylemekle yetinmiştir" [1112].
İbn Kayyim'in, İmam Mâlik'e göre Medine'lilerin amelinin başkalarını bağlayıcı olmadığı şeklindeki görüşü, yukarıda zikretiğimiz İmam Mâlik'in Leys b. Sa'd'a yazdığı mektuptaki kendi gösteriyle çelişmektedir. Nitekim söz konusu mektubunda İmam Mâlik şöyle demektedir:
"Herhangi bir şey Medine'de biliniyor ve onunla amel edip yorsa; ona aykırı davranılmasını doğru bulmam..." Bu ifade gayet açık ve nettir. Onun, Harun er-Reşîd'în Muvatta ile ilgili teklifini reddetmesi ise, insanların bunu bağlayıcı olarak kabul etmeyeceklerini bilmesinden kaynaklanmış olabilir. Zira her âlimin delili ve içtihadı farklı olup, kendi delilini bir tarafa bırakarak, gerçek olduğuna inanmadığı bir görüşe halife bile olsa başkasının zorlamasıyla uyması kolay değildir. Çünkü ikna edici olan delildir.
İbn Kayyim'in ifade ettiğimiz bu açıklaması Medinelilerin icmanın delil olması ve haber-i vahide takdim edilmesi ne reddiye mahiyetinde olmakla birlikte, özellikle Medinelilerin icmaının delil olmadığını isbat sadedindedir. [1113]

Mâlikîlerin Medinelilerin Amelini Esas Alarak Haberi Vahid Olan Hadisi Reddetmelerinin Tartışılması:

Bu ölçüyü Mâlikîlerle ilk tartışan İmam Şafiî olmuştur. Nitekim o, el-Ümm isimli eserinin "İhtilaftı Mâlik ve'ş-Şâfiî" [1114] kısmında Mâlikîlerin bu ölçüyü esas alarak reddettikleri hadisleri detaylıca tartışmış ve onlarla amel etmenin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu hadisler azımsanmayacak kadar da çoktur. İleride bunların birkaç tanesini zikredeceğiz.
Söz konusu ölçüyü kullanmaları sebebiyle Mâlikîleri tenkit edenlerden biri de İbn Kayyim'dir. O, bu hususta şöyle demektedir:
"Aslolan, sünnete tabi olmaktır. Sünnet ise, bazı müslümanlar amel edip etmemeleri sebebiyle terkedilemez. Aksi halde sünnet terkedilip başkalarına uyulmuş olurdu. Bu durumda başkalarının ameli sünnet, aksi ise bid'at olurdu. Halbuki Medinelilerin ameli sünnetin sahihliği için bir ölçü değil, aksine sünnet, amelin doğruluğu olup olmadığının ölçüsüdür. Zira başkalarının değil, herhangi bir beldenin, uygulamasında yanılmayacağım kimse garanti edemeyeceği gibi, şehrin, bölgenin herhangi bir görüşün tercihinde hiçbir etkisi de olamaz [1115]. Ayrıca şayet sahabeden herhangi birinin gidip yerleştiği bir şehirde uygulama oraya gelen söz konusu sahabenin naklettiğine göre devam etse, Medine'de bulunan bir sahabenin nakletmesi sebebiyle devam eden Medinelilerin uygulamasıyla arada bir fark olmaması gerekir. Zira her iki durumda da amel Resûlullah'ın sözü veya fiiline dayanmaktadır. Aksi taktirde Medine'de bulunan sahabenin naklettiği haber ameli gerektirirken, başka bir bölgedeki sahabenin verdiği hadisle amel edilmemiş olur. Nassın Medinelilerin uygulamalarını desteklemesi halinde ona uyulacaktır. Nassın başka şehirlilerde bulunanların uygulamasını desteklemesi ve Medinelilerin elinde buna aykırı başka bir nassın da bulunmaması halinde ise nassa dayalı olan uygulama tercih edilir [1116].
Hz. Peygamber ve sahabe döneminden itibaren uygulama veya naklinde icma edilen bu hususa sahih sünnetin aykırı olması muhaldir. İçtihat yoluyla icma ettikleri hususta sünnetin muhalefeti söz konusu olmuşsa, Hz. Peygamber'in ismeti onların ictihadının doğruluğunu garanti etmez. Söz gelimi hıyar-ı meclisin batıl olduğu, rukû'da ellerin -kulak hizasına- kaldırılmaması hususlarında nakle ve uygulana gelen tatbikata dayalı bir icmada bulunmamışlardır. Onların sa', müd gibi ölçüler, vakıflar, sebzelerden zekatın verilmeyeceği hususlarındaki nakilleri ise doğru olup; Hz. Peygamber'den de bunlara aykırı herhangi bir sünnet nakledil memiştir [1117].
Hulefâ-i râşidîn ve sahabe asrından sonra Medine'deki uygulamanın orada bulunan müftü, idareci ve çarşılarda kontrol yapan muhtesiplerin uygulamaları doğrultusunda teşekkül ettiği, halkın da bunlara aykırı davranmadığı bilinmektedir. Söz konusu dönemde müftü fetva vermekte, yönetici bunu icra etmekte, muhtesip de buna göre hareket etmekte ve böylece bir uygulama ortaya çıkmakta idi. Böyle bir uygulamanın sünnete aykırı olması durumunda sadece onun dikkate alınmaması gerekir; Hz. Peygamber'in, halifelerin veya sahabenin sünnet olan uygulaması değil. Bu ikisini birbirine karıştırmamak gerekir [1118].
Doğru uygulama sünnete muvafık olandır [1119]. Sahih sünnete aykırı olan uygulama kesinlikle nakille ilgili olmayıp içtihatla ilgilidir. Sünnete aykırı içtihat ise merduttur. Nakil yoluyla olan herhangi bir uygulamanın sahih sünnete aykırı olması ise hiçbir zaman söz konusu olamaz [1120].
Sünnetler, herhangi bir uygulama sebebiyle terkedilecek olsaydı, yok olup gider, izleri bile kalmazdı. Nitekim zaman içerisinde hatta bugün dahi sahih sünnete aykırı olarak yerleşmiş nice uygulamalar vardır. Sünnet terkedilip, ona aykırı hareket edilir ve uygulama böylece devam eder [1121], daha sonra bunu bilen bir kimse söz konusu uygulamaya göre hareket ederse insanlar ona "sünneti terkettin" derler [1122].

Aslında bu şahıs daha önce terkedilmiş olan sünnete göre hareket etmiş olup, kendisi yeni bir uygulama ortaya koymamıştır.
İçtihada dayalı herhangi bir uygulamanın, Medinelilerin uygulaması dahi olsa, sahih sünnet mukabilinde hüccet olacağını ileri sürenlerin delilleri bu açıklamayla bütünüyle çürütülmüştür. Ayrıca sahih olanın, sünnete aykırı değil, ona uygun düşen uygulama olduğu da ortaya çıkmıştır. [1123]

Medinelilerin İcmaının Dayanağı

Âlimlerin Medinelilerin icmaına yaklaşımı naklî ve içtihadı olması durumuna göre farklılık arzetmektedir. Burada icma ile, Hz. Peygamber'den nakledilen veya Kur'an ve mütevatir sünnetten elde edilen bir hükme dayanan icma kastedilmektedir. Farklı görüş sahipleri arasındaki tartışma noktalarının daha iyi anlaşılması için bu konu hakkında bir miktar bilgi vermemiz yerinde olacaktır.
Kâdî İyaz Medinelilerin icmaını, naklî ve içtihadı icma olmak üzere iki kısma ayırmakta [1124], naklî icmaı ise ayrıca dört kısımda ele almaktadır:
a. Ezan, kamet ve namazda besmeleyi açıkça okumamak gibi Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledilen icma.
b. Namazın şekli, rekât ve secdelerin sayısı gibi Hz. Peygamber'den fiilî olarak nakledilen icma.
c. Hz. Peygamber'den takrirî olarak nakledilen icma.
d. Bol miktarda bulunduğunu bilmesine rağmen, sebzelerden zekat almaması gibi, ellerinde bol miktarda bulunmasına rağmen sahabeyi sorumlu tutmadığına dair Hz. Peygamber'den nakledilen hususlarla ilgili icma.
Kâdî İyâz devamla şöyle demektedir:
"Medinelilerin icmaının bu çeşidi (naklî icma) yukarıda zikredilen bütün yönleriyle bağlayıcı bir delildir. Bu icmaa aykırı olan haber ve kıyas terkedilir. Zira böyle bir nakil, kesin olarak bilinmekte ve kat'î ilim ifade etmektedir. Bu sebeple de zann-ı galip ifade eden bilgiyle terk edilememektedir. Üstadlarımızın çoğundan nakledildiğine göre Mâlik'in görüşü de budur. Bunun şahinliğinde ve delil olmasında akıl sahipleri arasında herhangi bir ihtilaf da söz konusu değildir. Bu konularda sadece kendilerine bu nakiller ulaşmayan Medinelilerin dışındaki bazı kimseler muhalefet etmişlerdir [1125].
Medinelilerin icmaının ikincisi ise içtihada dayanan icmadır. Bu icmaın delil olması, hem Mâlikîlerin kendi aralarında, hem de Mâlikîlerle diğer âlimler arasında ihtilaf konusudur [1126].
İbn Kayyim, çoğunluğa göre makbul olan nakil yoluyla gelen Medine halkının icmaını üç kısma ayırmaktadır: Birincisi Kâdî İyâz'ın yukarıda dört kısım olarak zikrettikleridir. İkincisi Hz. Peygamber döneminden itibaren nesilden nesile kesintisiz olarak nakledilen icma; üçüncüsü sa' ve müd gibi ölçüler, Hz. Peygamber'in namazdaki yerinin, minberinin, kabrinin, odasının yerini tayin gibi durumu değişmeyen dinî bakımdan önemli olan bazı yer ve ölçülerle ilgili nakledilen bilgilerdir [1127]. Bunlar hac ibadetinde Safa ve Merve gibi rükün yerlerini nakletme konumunda olup [1128], onlarla amel edilmesi hususunda görüş birliği vardır.
İbn Kayyim vakıflar, ziraatçılık, yüksek bir yerde ezan okuma, sabah namazı için fecirden önce ezan okuma, ezanın lafızlarını çifter, kamelinkini ise tek olarak okuma, Kur'an ve sünnetle hitabede bulunmayı naklî icmaa misal olarak verdikten sonra şöyle demektedir:
Bu çeşit nakil ve icma, uyulması gereken delil ve kabul ile karşılanan bir sünnettir. Bunu elde eden âlim memnun ve hoşnut olur [1129].
Ancak kamette lafızların tek okunması, hutbe ve şartlarında olduğu gibi bu nevi nakilde âlimler arasında ihtilaf vardır. Bu husus, üzerinde ittifak bir tarafa ihtilaf ve tartışma mevzudur.
İbn Kayyim'in zikrettiği ikinci nevi ise ictihadî icmadır. O, bu nevi icmaın tartışma mevzu olduğunu ifade etmektedir [1130].
Şu halde ihtilaf ve tartışma konusu olan, içtihada dayalı icmadır. Nitekim âlimlerin çoğu bu icmaın delil olarak kullanılması hususunda Mâlikîlere muhalefet ettiği gibi, bizzat Mâlikîler arasında da bu hususta görüş birliği mevcut değildir. Hatta İmam Mâlik'in "icma ifadesi" ile naklî icmaı mı yoksa bir başka icmaı mı kastettiği hususunda da ihtilaf bulunmaktadır.
Konuyla ilgili olarak Karafî ise şöyle demektedir:
"Mâlik'e göre tevkifi olarak sabit olan hususlarda Medine halkının icmaı, cumhurun görüşünün aksine, kesin delildir" [1131]. Kadı Abdülvehhab ise şöyle demektedir:
"İmam Mâlik'in Leys b. Sa'd'a gönderdiği mektupta buna işaret edilmektedir. Mâlikîlerden bir topluluğun görüşü de budur" [1132].
Ayrıca Karafî, bazı âlimlerin, "Medinelilerin naklettiklerinde değil, uygulamalarındaki icmalarının delil olduğu görüşünü de nakleder [1133]. Bu, uygulama nakilden daha güçlüdür şeklindeki tarafgir düşüncenin bir neticesidir. Aslında nakil bizzat kendisi hüccet değildir! Ancak herhangi bir kimse "Hz. Peygamber'den nakledilen hüccet değildir, hüccet sadece Medinelilerin amelidir" diyemez.
Mâlikîlerden bazıları da bu nevi icmaın (ictihadî icma) hüccet olmadığını, asıl hüccetin Medinelilerin naklî icmaı olduğunu söylemiştir. Zira bunda bir içtihadın diğerine tercihi söz konusu değildir. Bu, Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, Ebu Ya'kub er-Râzî ve başkalarının da görüşüdür. Bunun İmam Mâlik'in veya Mâlikîlerden ileri gelen birinin görüşü olduğu reddedilmiştir [1134].
Bu konuda üçüncü bir görüş de bazı Şâfiîlerin "bu icma hüccet olmasa da Medinelilerin içtihadı başkalarının içtihadına tercih edilir" şeklindeki görüşleridir [1135].
Bu açıklamalardan sonra şunları söylememiz mümkündür:
Medinelilerin icmaından, kaynağı Hz. Peygamber'e dayananı hüccettir. Ancak, bunun sadece Medinelilere ait bir icma olduğunu söylemek doğru değildir. Aksine, bu ümmetin tamamının icmaıdır. Medineliler ise ümmetten olmakla birlikte ümmetin tamamı değildirler. Bu itibarla da onların icma ettikleri hususlarda, ümmet de icma etmiştir. Şu halde "ümmet icma etmiştir" denildiğinde üzerinde ihtilaf olmayan hususlar kastedilmektedir. Çünkü ümmetin icmaının bulunduğu hususlar, aslında Allah ve Resûlü'nün beyanlarına dayananlardır. Böyle bir durumda icmaın olduğunu söylemek ise daha sonra herhangi bir muhalifin çıkmasını önlemeye yönelik olmaktadır.
Sadece Medinelilerin icma ettiği söylenenler hususunda bizzat Medinelilerden hiçbir kimsenin muhalif olmadığını söyleyemeyiz. Böyle bir durumda da iddia ettikleri icmadan söz edilemez.
Dayanağı, içtihat olan icmaın delil olarak kullanılmasında bizzat Mâlikîler kendi aralarında ihtilaf etmişlerdir. Mâlikîlerin ihtilaf ettiği böylesi bir durumda başkalarının onlara muhalefet etmesi ise tabiîdir. İhtilafın bulunduğu ittifakla kabul ediliyor ise burada icmadan söz edilemez.
Aşağıdaki misallerde Mâlikîlerin, Medinelilerin icmaı ve uygulamalarını esas almaları sebebiyle sahih hadise muhalefet ettiklerini göreceğiz. Bu, delil olarak kullanılan icmaın nassa dayanan (naklî) ve içtihada dayanan (ictihadî) icmaa da şamil olduğunu teyit etmektedir. Hatta bunun ötesinde Mâlikîlere göre Medinelilerin icmaı nakilden daha güçlüdür. Biz burada konunun neticelerini önceden verecek değiliz, misalleri zikrettikten sonra bunlar açıkça ortaya çıkacaktır. Ancak burada bu ölçüyü uygulamaya geçmeden önce "Medinelilerin icmaı ve ameli" tabirinin farklı kullanımlarına da işaret etmeliyiz.
Medinelilerin icma ve ameli arasındaki fark ve İmam Mâlik'in bu tabirle kastettiği şey:
İmam Mâlik, Medinelilerin amelini veya icmaını ifade etmek üzere değişik ıstılahlar kullanmıştır. O, bu durumu ifade etmek üzere "el-Emrü'1-müctemau aleyhi indenâ = Bizde üzerinde icma olunan budur", "el-Emrü'1-lezî lâ ihtilâfe fîhi indenâ= Bizde ihtilaf olmayan durum budur", "el-Emrü indenâ= Bizde durum budur", "el-Emrü'1-lezî edrektü aleyhi ehle'I-ilmi bi-beledinâ= Beldemizdeki ilim ehlini bu şekilde amel ederken buldum", "el-Emrü'1-lezî edrektü alâ hâze'l-ameli ehle'1-ilmi bi-beledinâ= Beldemizdeki ilim ehlini bu şekilde amel ederken buldum", "Medati's-sünnetü'1-Ietî la'htilâfe fhihâ indenâ= Bize göre hakkında ihtilaf olmayan sünnet budur", "Leyse li-hâzâ indenâ haddün ma'rûf velâ emrun ma'mûlün bihî fîhi= Bu hususta bizde belirli bir tarif ve amel yoktur", "Leyse'1-amel alâ hâzâ= Amel bu şekilde değildir" ve benzeri ıstılahlar kullanmıştır.
İmam Mâlik'in söz konusu tabirlerinin anlam ve yorumu hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan biri Kâdî İyâz'ın naklettiği İmam Mâlik'in görüşüdür. İmam Mâlik'e el-Muvatta'da zikrettiğin "el-Emrü'I-müctemau aleyhi indenâ ve bibeledinâ= Bizde ve memleketimizde üzerinde icma olunan budur", "edrektü ehle'l-ilmi= İlim ehlini bu şekilde buldum", "semi'tu ba'da ehli'I-ilmi= Bir kısım ilim ehlini bu görüşte buldum" tabirleri ile neyi kastettiği sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:
"Bu kitapta benim görüşüm dediklerimin çoğu kendi görüşüm olmayıp; kendilerinden istifade ettiğim birçok ilim ve fazilet ehlinden işittiklerimdir. Bunlar çoğunlukta olduğu için kendi görüşüm şeklinde ifade ettim. Aslında bu onların sahabeden aldıkları benim de kendilerinden aldığım görüşlerdir... Bunlardan "el-Müctemau aleyh= üzerinde icma edilen budur" tabiri ile ilim ve fıkıh ehlinin ihtilaf etmeyip, icma ettiklerini; "el-Emrü indenâ= Bizde uygulama bu şekildedir" terimi ile bize cahil-âlını herkesin bildiği tatbikatlarını, "... beldemizde' ve "bir kısım ehli ilim" ile de âlimlerin benimsediklerini kastetmekteyim..." [1136]
Söz konusu tabirlerle ilgili Kâdî İyâz başka yorumlar da nakletmiştir. Bunlardan biri de Ahmed b- Abdullah el-Kûfî'nin Tarih'inde ifade ettiği "İmam Mâlik Muvatta'ında el-Emrü'1-müctemau aleyhi indenâ tabiri ile Süleyman b. Bilal'in hükümlerini kastetmiştir" görüşüdür. Ancak Kâdî İyâz naklettikten sonra bunun doğru olmadığını da ilave etmiştir [1137]. Doğrusu da budur.

Kâdî İyâz'ın ed-Derâverdî'den naklettiğine göre ise İmam Mâlik, "ve aleyhi edrektü ehle'i-ilmi bi-beledinâ= Beldemizdeki ilim ehlini bu tatbikat üzere buldum", "el-Müctema' aleyhi indenâ= Beldemizde üzerinde icma edilen budur" ile Rabia b. Ebu Abdurrahman'ı kastetmiştir.
Tespitlerimize göre "el-Emrü'1-muctemau aleyh- üzerinde icma olunan husus" ile İmam Mâlik Medine âlimlerinin icmaını kastetmektedir. Bu icmaın başkalarının görüşlerine muhalefet edip etmemesi önemli değildir. Ancak söz konusu tabir "el-Emrü iridena= Bizde uygulama bu şekildedir" ve icmadan bahsedilmeyen benzeri ıstılahlardan farklıdır. Aşağıda verilecek örneklerden de anlaşılacağı üzere, İmam Mâlik'in "el-Emrü'l-müctemau aleyh" diye tavsif ettiği konulara herhangi bir hadisin muhalefeti söz konusu değildir. Kitabının değişik yerlerinde geçen diğer tabirler ise bazı hadislere muhalefet etmektedir. Ancak o, aşağıda görüleceği üzere hadislerin bir kısmını Medinelilerin ameli ile tahsis etmektedir.
Dr. Ahmed Muhammed Nûr Seyf, el-Muvatta' ve el-Müdevvene isimli eserlerden İmam Mâlik'in kullandığı bu ıstılahları tespit ederek, onları anlam yakınlıklarına göre gruplandırmıştır [1138].
Onun tespitine göre İmam Mâlik 65 yerde "el-Emrü'I-müctemau aleyh" ve benzerlerini; 120 yerde "el-Emrü indenâ" ve benzerlerini; 27 yerde "mâ edrektü aleyhi'n-nâs ve bi-hâzâ medâ emrü'n-nâs" ve benzerlerini; 37 yerde "es-Sünnetü evi'1-emrü'l-lezî la'htilâfe fîhi indehum" ve benzerlerini; 21 yerde "es-Sünnetü indenâ ve medati's-sünnetü" ve benzerlerini; 37 yerde ise "Leyse li-hâzâ indenâ haddün ma'rûfun, alâ hâze'1-amel indenâ" ve benzerlerini kullanmıştır [1139].
İmam Mâlik'in "el-Amelü indenâ" ve benzerlerini, "el-Emrü'l-müetemau aleyh" tabiriyle aynı anlamda kullandığı; Medinelilerin ameli, onların icmalarıyla aynı anlama geldiği görüşünde oldukları için İmam Şafiî'nin de [1140] içinde bulunduğu bazı âlimler, Mâlik'in Medinelilerin ameline aykırı olması veya onunla amel etmemeleri sebebiyle onun muhalefet ettiği haberleri bu ölçüye göre reddedilen haberlere dahil etmişlerdir. Aslında bunu ayrı bir ölçü veya İmam Mâlik'in Medinelilerin ameli ile kasdı sahabe amelinden daha umumî olsa da, sünnetin sahabe ameline arzı ölçüsü içinde mütalaa etmek de mümkündür.
Bu açıklamalardan sonra İmam Mâlik ve Mâlikîlerin Hz. Peygamber'den gelen bazı hadislere muhalefet ettikleri bazı konuları zikredebiliriz.
Hayvanı ödünç almak: İmam Mâlik'in Muvatta'mûa Hz. Peygamber'in azadlısı Ebu Rafi'den naklettiğine göre o şöyle anlatmıştır:
Resûlullah (s.a.) genç bir deve ödünç almıştı. Daha sonra Hz. Peygamber'e zekat malından bir miktar deve geldi. Resûlullah bana, o adama genç devesini vermemi emretti. Ben:
"Develer arasında yedi yaşında iyi, genç bir deveden başka bulamadım" dedim.
Bunun üzerine Resûlullah "Onu o adama ver, çünkü insanların en hayırlısı verirken daha iyisini verendir" buyurdu [1141].
Hadisi naklettikten sonra İmam Mâlik şöyle demektedir:
"Bizde üzerinde icma olan husus; bir kimse belirli bir özelliği ve bilinen bir meziyeti olan bir hayvanı ödünç alırsa, benzerini iade etmesinde herhangi bir sakınca olmadığıdır. Ancak kölelerde helal olmayanı helal saymaya götüreceği endişesi sebebiyle bu caiz değildir. Kölelerde bunun caiz olmaması şöyle açıklanabilir:
"Bir adam cariye ödünç alsa, güzelliğine dayanamayarak cinsel ilişkide bulunduktan sonra sahibine geri iade etmek istese bu tutumu doğru ve helal olamaz. Nitekim ilim erbabı kimseler bunu yasaklamış ve onlardan buna ruhsat veren de olmamıştır" [1142].
Şu halde İmam Mâlik'e göre köleler hariç hayvan, mal ve benzerlerinde ödünç genel olarak caizdir. Zira ona göre kölelerdeki ödünç alma, harama vesile olabilir. İmam Mâlik hadisteki umumiliği şeriatın sedd-i zerayi prensibini esas alarak tahsis etmiştir. Bu durumda İmam Mâlik'in hadise muhalefet ettiği söylenemez. Aksine, onun bu görüşünün isabetli olduğunu söylemek gerekir.
Meyve satışında istisna yapmak: İmam Mâlik'in Muvatta'ında naklettiğine göre Kasım b. Muhammed, bahçesindeki ağaçların meyvesini satar, belirli ağaçları ise satmaz, ayırırdı [1143]. Muhammed b. Amr b. Hazm da "el-Efrak" denilen bahçesinin meyvelerini dört bin dirheme satmış, sekiz yüz dirhem tutarındaki hurmayı ise istisna edip satış dışı bırakmıştır [1144]. Amra bint. Abdurrahman ise meyvelerini satarken bir kısmım istisna edip satış dışı bırakmıştır [1145].
Bu haberleri naklettikten sonra İmam Mâlik şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bahçesindeki meyvesini satan kimsenin meyvelerinin üçte birini istisna edebilmesi, bizde icma olunan bir hususdur. Bundan fazlasını istisna edemez; azım ise, istisna etmesinde herhangi bir sakınca yoktur" [1146].
Bu örnekte İmam Mâlik'in, istisnayı sadece üçte bir ve daha azı ile tahsis ettiği görülmektedir. Ancak ileri sürdüğü bu şartın herhangi bir delili mevcut değildir. Aksine, Tirmizî'nin Cabir'den rivayet ettiği hadiste sadece istisnanın bilinme şartı mevcuttur. Zira, Cabir'in rivayetine göre Resûlullah muhâkale [1147], müzâbene [1148] ve muhabere [1149] satışlarını yasaklamış; istisna satışına ise belirli olması şartıyla müsaade etmiştir. Tirmizî bu hadisin hasen-sahih ve Yunus b. Ubeyd, Ata, Cabir tarikinden garib olduğunu söylemektedir [1150].
Âlimlerin çoğu İmam Mâlik'in ileri sürdüğü şartta ona muhalefet etmiş; muayyen olduğu sürece istisnada üçte bir ile fazla veya eksik arasında herhangi bir fark görmemişlerdir.
Bu örnekte de İmam Mâlik'in hadise muhalefet ettiği söylenemez. Zira İmam Mâlik'in yaptığı sadece bir şart ilave etmekten ibarettir. Bazı âlimler Arap dilinde üçten fazlası istisna olmaz demişlerdir. Binaenaleyh bu âlimlerin görüşü doğru kabul edilecek olursa, İmam Mâlik'in ileri sürdüğü şartın ne kadar yerinde olduğu anlaşılmaktadır.
Ölen veya gücü yetmeyen kimse adına haccetmek: İmam Mâlik'in, İbn Abbas'tan Muvatta'ında rivayet ettiğine göre o, şöyle anlatmıştır:
"Fadl b. Abbas Hz. Peygamber'in terkisindeydi. Has'am kabilesinden bir kadın gelerek Hz. Peygamber'den fetva sordu. Fadl ile kadın birbirine baktılar. Hz. Peygamber Fadl'ın yüzünü eliyle öbür tarafa çevirdi. Kadın Resûlullah'a şöyle sordu:
"Ya Resûlullah, babam hayvanına binemeyecek kadar yaşlı iken haccetmek ona farz oldu. Onun yerine ben hac edebilir miyim? Hz. Peygamber evet, onun yerine haccedebilirsin diye cevap verdi. Bu olay veda haccında meydana gelmişti [1151].
İmam Şafiî de bu hadisi el-Ümm adlı eserinde bir Mâlikî ile tartışırken nakletmekte, adam Şafiî'ye "amel bu hadise göre değildir" demekte; Şafiî ise şöyle cevap vermektedir:
"Hz. Peygamber'den rivayet ettiklerinize muhalefet etmektesiniz. Bunu Ali b. Ebu Talib de Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir. Ayrıca Medineli İbnü'l-Müseyyeb, İbn Şihâb ve Rabiatü'r-re'y kişinin başkası adına hac edebileceği hususunda fetva vermişlerdir. Üstelik bu sizin tatbikatınıza da uygundur. Siz tabiînden hiç birinin görüşü olmadan bunlara muhalefet ediyorsunuz. Ayrıca Medinelilerin dışındaki Mekke, Meşrik ve Yemenli fakihlerin tamamı kişinin başkası adına haccedebileceği yolunda görüş beyan etmişlerdir [1152].
İmam Mâlik uygulamanın hadise uygun olmadığını Muvatta'ındâ ifade etmemesine rağmen, İmam Şâfiî Mâlikî olan kişiyle yaptığı tartışmada onun ididalarını reddetmiştir. Ancak ben el-Müdevvene'de, uygulamanın hadise uygun olduğunun ifade edildiğini buldum. Söz konusu kitapta şöyle denilmektedir:
İmam Mâlik'e kendisi adına haccetmeyi vasiyet etmeden ölen kimse hakkında oğlu, babası veya eşi nafile haccedebilir mi diye soruldu. O, "bunun dışında nafile ibadet yapar veya onun adına tasaddukta bulunur ya da köle azad eder" diye cevap verdi. İbnü'1-Kasım'a ölümünden önce kendisi adına haccetmeyi vasiyet eden kimse hakkında İmam Mâlik'in görüşü nedir? diye soruldu. O, Mâlik'in "böyle bir kimsenin bu vasiyeti yerine getirilir ve onun adına haccedilmesi bana göre daha doğrudur" şeklinde cevap verdiğini söyledi [1153].
İmam Mâlik aynı eserin bir başka yerinde kendisi adına, farz olan haccetmeyi ve köle azad etmeyi vasiyet eden kimse hakkında sorduklarında, "köle azadı haccetmekten önce yapılır; zira bizde ölen kimse adına haccetme uygulaması bulunmamaktadır" [1154] demektedir.
Bu açıklama, İmam Mâlik'in hadisi Muvatta'da rivayet etmesine rağmen, uygulamanın ona göre olmadığını bildiren bir ifadesi olup; Medinelilerin amel etmemelerini hadisten daha kuvvetli bulduğunu göstermektedir. Bu sebeple de o, hadise göre değil, uygulamaya göre fetva vermiştir.
Burada İmam Mâlik'in, hadisin hilafına amel edildiğinden mücerred durumu bildirmek için bahsettiği söylenemez. Aksine o, bunun ötesine geçerek ameli, herhangi bir meseleyle karşılaştığında kendisiyle fetva verme ve hükme geçirme noktasına taşımıştır. İmam Mâlik'in ve başkalarının sahih tariklerle rivayet ettikleri hadis, amel etmek için ona muhalif olan uygulamadan daha uygundur.
Defnedildikten sonra kabir üzerine cenaze namazı kılmak: İmam Mâlik'in Muvatta'ında Ebu Ümâme b. Sehl b. Hanif'ten mürsel olarak rivayet ettiğine göre fakir bir kadın hastalandı. Bu durum Hz. Peygamber'e haber verildi. Resûlullah fakirleri ziyaret eder, onların hal ve hatırlarını sorardı. Bu kadını da ziyaret ettikten sonra Hz. Peygamber:
"*Öldüğü zaman bana haber verin*" buyurdu. Kadının cenazesi gece defnedildi. Hz. Peygamber'i uyandırmak istemediler. Sabah kadının durumu Hz. Peygamber'e haber verilince, "*size onun ölümünü bana haber vermenizi* emretmemiş miydim?" diye sordu. Ashap "gece seni uyandırıp rahatsız etmek istemedik" diye cevap verdiler. Bunun üzerine insanlarla birlikte kabri yanında saf tutup dört tekbir ile kadının cenaze namazını kıldırdı [1155]. Söz konusu hadis Ebu Hureyre'den Sahihayn'de aynı mâna ile muttasıl olarak yer almaktadır [1156].
Defnedildikten sonra cenaze üzerine namaz kılınması hususunda el-Müdevvene'de İmam Mâlik şöyle demektedir:

Cenaze namazı kılındıktan sonra gelenlerin tekrar namaz kılmaları gerekmez, bundan sonra hiçbir kimse cenaze üzerine namaz kılamaz. Ona Hz. Peygamber'in ölen kadının kabrine karşı cenaze namazı kıldığı hatırlatılınca İmam Mâlik:
"Bu hadis rivayet edilmiştir, ancak Medinelilerin uygulaması bunun aksinedir" demiştir [1157].
Söz konusu açıklama, bu hususta hadis rivayet etmesine rağmen defnedildikten sonra cenaze üzerine namaz kılınamayacağına dair İmam Mâlik'in açık bir ifadesidir. Onun bu hadisle amel etmemesinin sebebi -mürsel hadisle amel ettiği bilinmesine rağmen- hadisteki irsal ve inkıta' olsaydı bunu anlamak kolay olurdu. Ancak ona göre Medinelilerin uygulaması âhâd yolla gelen hadise uymadığı için söz konusu hadisle amel etmemiştir.
İbn Hibban konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır:
"Bazı âlimler Hz. Peygamber'in, "*ben onlar üzerine namaz kılmak suretiyle kabirlerini nurlandırırım*" hadisini delil göstererek defnedildikten sonra kabir üzerine namaz kılmanın Resûlullah'ın hasaisinden (ona aid fiillerden) olduğunu söylemişlerdir. Ancak durum onların iddia ettiği gibi değildir. Zira Hz. Peygamber cenaze namazını tek başına kalmamış; diğer insanlar da arkasında saf tutup onunla birlikte namaz kılmışlardır. Şayet bu namaz Resûlullah'ın hasaisinden olsaydı, arkasında saf tutup kendisiyle birlikte namaz kılmalarına mani olurdu [1158].
Gece namazını tek rek'at olarak kılmak: İmam Mâlik'in Muvatta'ında Abdullah b. Ömer'den naklettiğine göre bir adam Resûlullah'a gece namazından sordu. Resûlullah (s.a.) "*Gece namazı ikişer ikişer kılınır; ancak sizden biri sabah namazını kaçırmaktan endişe eserse bir rek'ât olarak kılar, böylece kıldığı namaz tek rek'ât olmuş olur*" [1159] buyurdu.
İmam Mâlik hadisle ilgili olarak "bizde uygulama böyle değildir, tek rek'âtlı namazın en azı üç rek'attır" [1160] demiştir.
Burada uygulamanın hadise muhalefetini, uygulama bulunduğunu söyleyen kimsenin söz konusu uygulamanın, kendi zamanı ile ilgili olduğunu naklettiği şeklinde değerlendirmek ve onların bir rek'atla değil, üç rek'atla gece namazı kıldıkları tarzında yorumlamak mümkündür.
Meclis muhayyerliği: İmam Mâlik, Nalı, İbn Ömer tarikiyle rivayet ettiği "Alıcı ve satıcı (ayrılmadıkları sürece) muhayyerdirler, hadisini naklettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır:
"Bu konunun bize göre belirli bir tarifi, sınırı ve uygulaması yoktur" [1161].
el-Müdevvene'60 ise konuyla ilgili olarak şöyle denilmektedir:
"İbnü'l-Kasım'a İmam Mâlik'e göre muhayyerlik alıcı ve satıcı ayrılmadıkları süre içinde midir? diye sordum. Of İmam Mâlik'e göre ayrılmasalar da onlar için muhayyerlik yoktur diye cevap verdi;
Mâlik'in, alış verişin söz ile meydana geldiğini, söz ile tamamladıktan sonra, akdin geçerli olduğunu ve hiçbiri için bundan vazgeçmenin söz konusu olmadığını söylediğini nakletti [1162].
İmam Mâlik'in Muvatta'ındaki açıklamasından başka bir sözüne rastlamasaydık, önceki hadis gibi bunu da "meclis muhayyerliği için belirli bir süre olmadığını nakletmekten ibarettir" şeklinde yorumlayabilirdik. Ancak hadis altın zincir dedikleri en sahih senedle nakledilmiş olsa da imam Mâlik'in el-Müdevvene'de "ayrılmasalar da muhayyerlik yoktur" şeklindeki açıklamasıyla te'yili mümkün olmayacak şekilde çelişmektedir. Alimlerden biri ise:
"İmam Mâlik'in bu hadisle ilgili bizzat kendisini mi, yoksa Nafi'i mi eleştirdiğini bilmiyorum, bu tenkit halkasına sahabe olan Abdullah'ı ilave etmeyi ise uygun bulmuyorum" demiştir.
İmam Mâlik'in Medinelilerin böyle bir senedle rivayet edilen bu hadisi terkedip Medinelilerin uygulamasını tercih etmesi; onun, Medinelilerin amelini daha güçlü gördüğü, Kur'an ve mütevatir sünnetten sonra en yüksek mertebede Medinelilerin ameli kabul ettiği şeklindeki görüşümüzü teyit ettiğinde şüphe yoktur. Bu itibarla muhtemelen İmam Mâlik âhâd haberlerin Medinelilerin ameline aykırı olmasını illet olarak kabul etmiş ve Medinelilerin amelini daha güçlü gördüğü için de hadisin reddedilmesi gerektiğini söylemiştir.
İmam Mâlik'in bu hadisi reddetmesi sebebiyle İbn Ebu Zi'b onu herkesin cesaret edemeyeceği ağır bir şekilde tenkit etmiştir. Ancak biz İmam Mâlik'in bizim bilmediğimiz bir delil ile bu hadisi reddetmiş olabileceği kanaatindeyiz. Her ne kadar bu konudaki görüşünü ve hadisi reddetmedeki ölçüsünü kabul etmesek de onun hakkında hüsnü zan beslemekteyiz. Zira o, ileri gelen İslâm âlimlerinden biridir.
Zina eden kölelerin sürgün edilmesi: İmam Mâlik konuyla ilgili olarak el-Muvatta'da "kendilerine yetiştiğim ilim ehline göre zina ettiklerinde kölelere sürgün cezası yoktur" [1163], el-Müdevvene'de ise, "Ne kadınlara, ne de kölelere sürgün cezası yoktur" [1164] demektedir.
İmam Mâlik'in bu açıklaması, kadın köle ayırımı yapmaksızın sürgünün gerekliliğini ifade eden hadislerin umumuna aykırıdır. Nitekim Ubâde b. Sâmit'in rivayet ettiği bir hadiste:
"*Bekar bekarla zina ettiğinde yüz sopa vurulur ve bir yıl da sürgünle cezalandırılır*" buyurulmaktadır [1165].
İbn Hazm, İmam Mâlik'in söz konusu görüşünü reddederek şöyle demektedir:
"Hz. Peygamber'in zina eden evli bir erkeğin sürgün edilmesine hükmettiği rivayet edilmiştir. Ayrıca âlimler köleye sürgün cezası vermenin efendisine zarar vereceğini söyledikleri halde hür kimsenin sürgün edilmesi durumunda eşine, çocuğuna varsa ebeveynine vereceği zarardan bahsetmemişlerdir [1166].
İbn Hazm'ın bu red ve değerlendirmesi onu "zina eden hür kimsenin sürgün edilmesi eşine ve çocuğuna zarar verir" şeklinde önemli bir hataya sevketmiştir. Şöyle ki; o, hür kimse evli olduğunda zina ederse cezası sürgün ve sopa değil, recim olduğunu ve evli olup çocukları bulunduğunda muhsan olduğunda şüphe olmadığını unutmuştur.
İmam Mâlik'in yaptığı bu tahsisi önceki iki meseleye dahil etmek mümkündür. Ancak gerçekte onu bu şekilde yorumlamak doğru değildir. Zira buradaki nas öncekiler gibi olmayıp aksine, umumîlik ve mutlaklık ifade etmektedir.
Düşmana eman verip sonra onu öldürenin öldürülmesi: İmam Mâlik, Muvatta'ında Ömer b. Hattab'ın savaş için gönderdiği ordu komutanına şöyle yazdığını nakletmiştir:
"Bana ulaştığına göre, bazı askerler, kafiri dağa sığınana kadar takip ediyor, ona korkma diyerek eman veriyor, yakalayınca da öldürüyormuş. Allah'a yemin olsun ki bunu yapan kimsenin boynunu vururum". Yahya, İmam Mâlik'in:
"Bu hadis üzerinde icma edilmemiştir, amel de buna göre değildir" dediğini işittim diye nakletmiştir.
Burada İmam Mâlik'in muhalefeti Hz. Peygamber'e izafe edilen hadise değil, Hz. Ömer'in görüşünedir. Yukarıdaki misallerde İmam Malik'e göre Medinelilerin ameli hadis nassına aykırıdır. Burada ise Medinelilerin uygulaması "müslüman kafire karşılık öldürülmez" hadisiyle uyum halindedir. Bu hadisteki kafir kelimesi, zimmî, harbî ve eman verilenlerin hepsine şamildir. Belki de İmam Mâlik, Hz. Ömer'in mektubuna muhalefet etse de Medinelilerin uygulamasının hadise uygun olduğu görüşündedir. Ancak biz bu açıklamayla Hz. Ömer'in hadise muhalefet ettiğini söylemek istemiyoruz. Zira muhtemelen Hz. Ömer'in bu mektubu, yerine getirilmeye yönelik olmaktan çok, uyarı amacıyla yazılmış olup askerlerin böyle bir fiil yapmalarını engellemeye yöneliktir. Belki de bir müslümanın kafir karşılığında öldürülemeyeceğini ifade eden hadis Hz. Ömer'e ulaşmamıştır. Biz bu misalde İmam Mâlik'e kullandığı ölçülerde değil, sözünde katılıyoruz.
Haram kılan emme sayısı: İmam Mâlik, Muvatta'ındâ Hz. Âişe'nin, "haram kılan emmenin on emme olduğu nazil olan Kur'an'da mevcuttu. Sonra bu beş emme ile nesholundu. Hz. Peygamber vefat ettiğinde kadınlar bunu Kur'an'da okumaktaydı" anlamındaki hadisini naklettikten sonra, "uygulama buna göre değildir" diye ilave etmektedir [1167].
Konuyla ilgili âyet, haram kılma hususunda umumîlik ifade eden bir delil mahiyetinde olup, biz gerek İmam Mâlik'in Muvatta'ındâ, gerekse diğer âlimlerin rivayet ettikleri sahih hadisin bu âyetteki umumîliği tahsis etmesinin mümkün olacağı görüşündeyiz. .
Nitekim sahabe ve tabiînden bu görüşte olanlar bulunmaktadır. İmam Mâlik bu konuda şöyle demektedir:
"İlim ehlinin bana bildirdiğine göre Ömer b. Hattab, Ali b. Ebu Talib, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Cabir b. Abdullah, Tavus, Kabîsa b. Züeyb, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Rebîa, İbn Şihab, Ata b. Ebu Rebah ve Mekhûl, beşikteki emmenin azının da çoğunun da haram kılacağı görüşündeydiler [1168].
İbn Abbas'a haram kılan emme sorulduğunda:
"Çocuğun iki sene içindeki emmesi bir defa bile olsa haram kılar. İki seneden sonraki emmesi ise haram kılmaz" şeklinde cevap vermiştir [1169].
İmam Mâlik'in bu hadisle amel etmemesinin bazı gerekçeleri olabilir. Onun bu örnekteki uygulama ile kastı, yukarıda zikrettiği âlimlerin uygulaması olabilir. Böylece İmam Mâlik mezkûr âlimlerin naklettiklerini, uygulama ve fetvalarını Hz. Âişe'nin rivayetinden daha güçlü kabul etmektedir. Zira Hz. Âişe çoğunluk karşısında tek kalmaktadır. Çoğunluğu tercih etmek ise âlimlerin kabul ettikleri genel bir kaidedir. Ayrıca Hz. Âişe'nin rivayetinde "Resûlullah (s.a.) vefat ettiğinde kadınlar bu âyeti okumaktaydı" şeklindeki ifadede gariplik vardır. Şöyle ki; onlar böyle bir âyeti okuyorlar idiyse elimizdeki Kur'an'da neden bu âyet mevcut değildir?
Hz. Âişe hadisi karşısında İmam Mâlik'in tutumuyla ilgili bizim değerlendirmemiz budur. Ancak bazı âlimler, Hz. Âişe'nin hadisini esas alıp onun, âyetin umumunu tahsis ettiğini ileri sürmüşlerdir.
Konuyla ilgili daha başka misaller vermek de mümkündür. Ancak biz, sözü uzatmamak için bu kadarla yetiniyoruz; İmam Şafiî, Mâlikîlerin

Medinelilerin uygulamasını esas alarak haber-i vahide muhalefet ettiklerine dair birçok örnek zikretmiş ve bunlara detaylı cevaplar vermiştir [1170]. Binaenaleyh isteyen oraya bakabilir. [1171]

IV. Sünnetin Sahabe Uygulamasına Arzı

Burada sahabe uygulaması ile Hz. Peygamber'in vefatından sonra onlara nispet edilen söz ve fiiller kastedilmektedir.
Bu bölümde âlimlerin, sahabenin uygulamasını delil olarak ileri sürme noktasındaki tutumları ile, Kur'an ve sünnette belirtilmeyen konularda onların söz ve fiillerini ne ölçüde almamız gerektiğini tetkik edeceğiz. Burada bir başka konumuz da sahabenin fili ve fetvalarının Hz. Peygamber'den rivayet olunan haberlere muhalif olması durumu olacaktır. Söz konusu muhalefeti; ravinin fiil veya sözü ile rivayet ettiği hadise muhalefet etmesi ve bazı sahabelerin Hz. Peygamber'den rivayetlerinde muhalefet etmeleri şeklinde iki kısımda incelememiz mümkündür. Bunları aşağıda örneklerle açıklayacağız. [1172]

Fakihlerin Sahabe Uygulamasını Delil Olarak Kullanmaları

Fakihlerin sahabe uygulamasına bakışları onu tümüyle delil kabul etme ile, tümüyle reddetme; nas varid olan bir meselede onu açıklayıcı, fiil ve fetva yönünden ona muvafık veya muhalif olarak görme arasında değişmektedir. Önce mezhep imamların bu konuya bakış açılarını ve her halükârda sahabe uygulamasını ne derece delil olarak kabul ettiklerini açıklayalım.
Bu konuda Ebu Hanife'nin metodu:
Nassın bulunmadığı konularda sahabenin sözünü delil kabul etmektir. Eğer sahabe kendi aralarında ihtilaf edecek olursa, tümüyle onların görüşünün dışına çıkmamak, görüşleri arasında tercihte bulunmaktır. Bir konuda aynı görüş üzerinde ittifak ettikleri veya diğerlerinin muhalefet ettiği bilinmeyen bazılarına ait bir görüş bulunduğunda ise yine bu görüşü almaktır [1173].
Ebu Hanife'nin kaynakları delil olarak sıralamasına göre sahabenin görüşü sünnetten sonra gelmektedir. Nitekim ona göre sahih bir sünnet mevcut olduğu zaman sahabenin sözüne itibar edilmez. Bununla beraber sahabenin görüşü kıyasa tercih edilir ve sahabe kavlî bulunduğu zaman kıyasa başvurulmaz [1174].
Ebu Hanefe'ye göre haber-i vahidin sahih olması için bazı şartlar vardır. Bunlardan biri:
Sahabînin kendi rivayetine muhalefet etmemesidir. Çünkü sahabînin kendi rivayetine muhalefet etmesi, onda söz konusu haberin neshedilmiş olması, daha güçlü bir habere aykırı olması vb. bir bilginin bulunduğuna delalet eder[1175].
Hanefîler bu konuya ilişkin daha sonra açıklayacağımız birtakım deliller getirmiş ve bu ölçüyü kullanarak birçok hadisi reddetmişlerdir.
İmam Mâlik'e göre ise deliller, öncelikle Kur'an ve mütevatir sünnettir. Daha sonra ise Medine halkının icmai gelir. Sahabenin uygulamasının derecesi ise bundan sonradır. Daha önce açıkladığımız üzere [1176] o, Medine halkının uygulamasına aykırı olan haberi reddettiği gibi buna muhalif olan sahabenin amelini de reddetmektedir. Muhalefetin olmaması halinde ise, şüphesi o, sahabenin üzerinde icma ettiği görüşü alır. Aslında onun Medine halkının uygulamasını delil sayması, sahabenin uygulamasını delil saymasından kaynaklanıyor olmalıdır. Çünkü onlar nübüvvet bilgisini miras alan ve hayatlarında en güzel şekilde uygulayan kimselerdir.
Bir meselede sahabenin görüşleri farklı farklı olduğu taktirde üstadımız Baltacı'nın dediği gibi onun bu görüşler içinden meşhur olanı (Medine halkının uygulamasını) veya söz konusu meselede kendi özel içtihadına muvafık olanı tercih ettiğini görüyoruz [1177].
İmam Mâlik'in Medine halkının uygulaması ile sahabenin yaşadığı dönemdeki uygulamayı kastettiğini kabul ettiğimizde, onun bu uygulamaya muhalif haber-i vahidi reddettiğini söylememiz mümkün olur. Bu durumda sünnetin Medine halkının uygulamasına arzı olarak zikrettiğimiz örnekler bu ölçüye dahil olmuş olur.
Ancak İmam Mâlik'in Medine halkının uygulaması ile sahabenin amelinden daha genel, müteahhir dönemi ve kendi asandaki Medine halkının uygulamasını kastettiğini kabul edecek olursak, bu durumda söz konusu amel bu ölçünün kapsamına girmez.
İmam Şafiî'ye gelince, onun sahabe kavlinin sünnet karşısındaki konumu ile ilgili bakışını ikiye ayırmak mümkündür:
1. Sahabe kavli sahih sünnete aykırı olduğunda, tereddütsüz reddedilir. Bu hususta İmam Şafiî şöyle demektedir: Bir konuda sahih bir hadisin bulunması bize yeterlidir. Peygamber'in sözü dışında çok bile olsa başka bir delile ve kıyasa ihtiyacımız yoktur. Dolayısıyla, bir konuda Hz. Peygamber'in hadisi bulununca ona teslim olmak suretiyle Allah'a itaat etme dışında başka bir seçenek söz konusu değildir [1178].
Buna bağlı olarak Şafiî, sünnetin sahabenin kavline veya fiiline arzını reddetmektedir. Çünkü ona göre sünnet, sahabenin bir kısmının ameline muhalif olması sebebiyle reddedilemez. Zira onların söz ve fiilleri Hz. Peygamber'den sahih olarak gelen bir hadise muhalif olduğu zaman, onu zayıflatmayacağı gibi [1179], muvafık olduğu zaman da sahihliğini artırmaz.
2. Sahabenin kavli ile sabit olan bir meselede, ona muarız bir sünnet yoksa Şafiî aşağıda zikredeceğimiz üzere değişik ölçülere başvurarak farklı tutumlar sergilemektedir.
a. Bir meselede sahabeden onların tümünün icması şeklinde bir görüş rivayet olunursa, Şâfiî bunu sahabe kavli olduğu için değil, bizzat icma olduğu için uyulması zorunlu serî bir delil sayar. Burada, sahabenin görüşünün delil sayılması, icmaın delil olması kapsamındadır. Zira ona göre icma serî bir kaynaktır [1180].
b. Şafiî, sahabenin görüşleri farklı farklı olursa, onlardan kitap ve sünnete veya icmaa uygun olanını yahut da kıyasa daha muvafık olanını seçer [1181]. O, bir meselede sahabenin tümüne ters düşen özel bir içtihat ile sahabe icmaının dışına çıkmaz [1182].
c. Sahabenin söylediği bir söze başkaları muvafakat veya muhalefet etmemişse, bu durumda İmam Şâfiî:
"Kitap, sünnet, icma ve hükmü ile hükmedilecek başka bir delil bulamazsam veya sahabe sözünü teyit eden bir kıyas bulunmaktaysa sahabe sözüne tabi olurum. Ancak başkalarının muhalefet etmediği bir sahabe sözü nadirdir "[1183] demektedir.
Sahabenin ameli ile ilgili Şafiî'nin tutumu budur. O, sahabe amelini, Hz. Peygamber'in sözününün önüne geçirmez. Aksine onu, hakkında nas bulunmayan konularda daha önce açıkladığımız diğer şartlara uyduğu ve üzerinde icma edildiği takdirde kabul eder [1184].
Ahmed b. Hanbel de sahabenin ameli ve fetvası konusunda Şafiî'ninkine yakın bir bakış açısına sahiptir. Ahmed b. Hanbel'e göre sahabenin ameli ve fetvası sahih hadislerden sonra, zayıf hadis ve mürsel rivayetlerden ise öncedir. O, eğer sahabe fetvası nassa aykırı ise kime ait olursa olsun muhalefet eden kişiye ve muhalefet ettiği fetvaya iltifat etmez. Sahih hadisin önüne hiçbir amel, görüş, kıyas, sahabe sözü ve insanların çoğunun icma adını verip sahih hadisin önüne geçirdikleri karşıt görüşü de geçirmez [1185].
Ahmed b. Hanbel sahabe bir konuda muhalifi bilinmeyen bir fetva verdiği zaman, onu alır ve hiçbir uygulama, görüş ve kıyası onun önüne geçirmezdi [1186].
Ancak sahabe kendi arasında ihtilaf ettikleri zaman o, bunlardan kitap ve sünnete en yakın olanını tercih eder ve onların görüşü dışına çıkmazdı. Eğer bu görüşlerden herhangi birine katılmıyorsa, bu konudaki farklılığı nakletmekle yetinir, kesin bir görüş ortaya koymazdı [1187].
Bu açıklamalardan Ahmed b. Hanbel'in görüşünün bazı detaylara varıncaya kadar Şafiî'nin görüşüne yakın olduğu ortaya çıkmaktadır.
Görüldüğü üzere dört mezhep imamı sahabenin görüşünü değerlendirme ve dikkate alma konusunda ihtilaf etmektedirler. İbn Hazm ise Allah'ın kitabı ve Resûlullah'ın sünnetine dayanmadığı müddetçe sahabenin görüş ve fetvasının kabul edilmeyeceğini söyleyerek şöyle demektedir:
Sahabeden birinin fiil ve sözü değil, sadece Hz. Peygamber'den gelen hadislerin delil olarak kabul edilebileceği hadisle sabittir [1188].
Sahabeden herhangi birinin muhalefet etmediği sahabî görüşünden söz ederek, böyle bir görüşü kabulün gerekliliğine dair ne Kur'an'da ve ne de sünnette herhangi bir işaretin bulunmaması bunu red için yeterli olmaktadır. Özellikle Kur'an ve sahih sünnetle sabit olan nassa bu sahabîden nakledilen rivayet ters düşüyorsa onu reddeder; bir sahabîden Kur'an ve sünnete muvafık tarzda bir görüş rivayet ediliyorsa onu kabul ederiz. Eğer bu, Kur'an ve sünnetle sabit değilse o, yanlış bir söz ve batıl bir iddiadan ibarettir. Nas sadece Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in açıklamalarına uymayı öngörmektedir. Bu anlamda din şüphesiz tamamlanmıştır [1189].
İbn Hazm bir başka yerde ise sadece sahabenin icmaının veya kitap ve sünnete muvafık görüşünün kabul edilebileceğini açıklayarak şöyle demektedir:
"... Sahabeden herhangi birinden rivayet olunan şeye ancak Kur'an, sünnet, sahabenin sahih icması bulunduğu sürece uyulacağı sahih bir şekilde varid olmuştur. Naslara uymanın vacip oluşu sahih icma ile sabittir. Bizim görüşümüz de budur." [1190]
Bu duruma göre İbn Hazm sahabeyi taklidi ancak Kur'an, sünnet ve sahabenin sahih icması bulunan hususlarda caiz görüyor. O, nazariyesini kitap ve sünnetin bütün olayları içerdiği ve onları genel ve zahirî mânaları ile almanın bütün hükümler için yeterli olduğu şeklinde temellendiriyor. Sahabenin görüşünün -üzerinde icma etmedikleri taktirde- delil olmadığını hatta ona uymanın caiz olmadığını söylüyor. İbn Hazm bu görüşü için şu âyetleri delili getiriyor:

"*Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "bu helaldir, şu haramdır" demeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz*" [1191]. Bu âyete göre Cenab-ı Allah bir şeyi haram veya helal kılma noktasında sahabeye herhangi bir yetki vermemiştir. Bir başka âyette ise:
"*Bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi bulunmaktadır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz*" [1192] buyurulmaktadır. Buna göre bir topluluğun eğer itaat edecek olsalar, birçok işte kendilerini sıkıntıya düşürecek olan görüşünü kabul etmek nasıl caiz olabilir? Akıl sahibi bir kişi, Resûlullah'ın, kendisine sahabeye itaati zorunlu kıldığını nasıl kabul eder? Bu katıksız bir küfür ve açık bir saçmalıktır. Aksine Peygamber'e itaat, ashaba farzdır. Bu öyle bir farzdır ki, bu itaat olmaksızın onların imanı sahih olmaz. Nitekim Allah Teâlâ:
"*Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümde içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar* [1193]".
Bu konuda Şevkanî de İbn Hazm'ın görüşüne katılarak şöyle demektedir:
Doğru olan sahabenin görüşünün delil olmamasıdır. Zira Allah Teâlâ bu ümmete nebi olarak ancak Muhammed'i göndermiştir. Bizim bir tek peygamberimiz ve bir tek kitabımız vardır. Bütün ümmet Allah'ın kitabına ve Resûlü'nün sünnetine uymakla mükelleftir. Bu hususta sahabe ile daha sonrakilerin bir farkı yoktur. Hepsi dinî yükümlülüklerle Kitap ve sünnete uymakla mükelleftirler. Sahabenin üstünlüğü, sözlerini delil kabul etme ve insanları ona uymaya mecbur sayma gibi hususlarda bizi onlardan her birini Resûlullah yerine koymaya sevketmemelidir. Çünkü buna Allah izin vermediği gibi, bu konuda Resûlullah'tan tek bir harf bile sahih olarak gelmemiştir [1194].
Sahabenin kavlini delil sayma ve haber-i vahid karşısında onun konumu ile ilgili olarak rukahanın görüşü işte budur. Burada söyleyebileceğimiz şey şudur:
Dinî bir konuyu alırken temel kaynak Allah'ın kitabı ve Peygamber'in sünnetidir. Bu ikisi ile sabit olan bir meseleyi kabul etme konusunda herkes ittifak halindedir. Bununla beraber hakkında nas bulunmayan bir konu, sahabe zamanında vaki olmuş ve onlar bu mesele hakkında bir hüküm vermişlerse, bu durumda doğrusunu Allah bilir ama, zannımca onların hükmünü, amelini ve fetvalarını almak daha uyundur. Zira onlar, kendi devirlerinde Allah'ın vahiy indirdiği salih kişilerdir; onlar dinî hükümleri sonrakilerden daha iyi bilmektedirler. Şüphesiz bize ve âlimlerimize yakışan onların görüşlerini benimsemek ve göz önünde bulundurmaktır. Ancak bu, onların ihtilafa düşmedikleri konularda söz konusudur. Üzerinde icma etmedikleri ihtilaflı görüşlere gelince bu, karşı çıkılması haram olan bağlayıcı dinî bir delil değildir. Onların görüşü, Allah'tan ve-Resulünden sabit olan bir nassa muhalif olamaz. Onlar hüküm koyucu değil, Allah'a ve Resulüne itaat ile görevli birer insandırlar. Bu nedenle içtihatlarında hata etmeleri de, isabet etmeleri de mümkündür. Onlardan biri, hakkında Kur'an ve sünnette nas bulunduğu halde kendisine ulaşmadığı için kendi içtihadı ile hüküm vermiş olabilir. Biz burada dinî nassı alırız. Çünkü o bağlayıcıdır. Onun dışında kalanları ise, ister sahabe sözü, ister bunların dışında kalan mezhep imamlarının görüşü olsun terkederiz. Çünkü Allah Teâlâ bizi sadece kendisine ve Resulüne itaatla mükellef kılmıştır. Onlara muhalefetten de sakınırız. Kitap ve sünnet dışındaki insanların fiilleri, sözleri ve hükümlerine gelince bunlar, hiçbir kimse için bağlayıcı değildir. Aksine hata ve sevaba ihtimali bulunan içtihatlardan ibarettir.
Bizce sahabenin sahih olan icmalarına gelince, şüphesiz buna aykırı davranmak caiz değildir. Çünkü Allah, ümmeti dalalet üzerinde birleşmekten korumuştur. Ancak burada söz konusu icmaın vaki olup olmadığını araştırmak gerekir. Çünkü çok kere sahabe icmaı olarak ileri sürülen bir husus delilsiz bir iddiadan ibaret olabilir. Sahabenin tek tek herbirine gelince, onların içtihatları ile birbirlerine muhalefet etmeleri mümkündür. Biz burada sadece dinî delillere uymakla mükellefiz. Müçtehit ister sahabî, ister başkası olsun, hata, gaflet ve unutmadan masun değildir. Dolayısıyla onların ihtilaf ettikleri hususlarda, görüşlerinden herhangi birine uymakla yükümlü değiliz.
İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in kitap ve sünnet karşısında sahabenin uygulanmasını değerlendirmeleri hususundaki açıklanılan, nefse ferahlık veren ve bana göre uyulması en uygun ve en yakın görüşler olarak değerlendirilebilir. Hanefi'lerin bir sahabînin kendi rivayet ettiği hadise veya imamların nesholunduğu veya bağlayıcı olmadığı gerekçesiyle söz konusu hadisle amel edilmemesi şeklindeki tutumlarına gelince, bu hususta fakihlerin çoğu onlara muhalefet etmiştir. Bu ölçünün konusu da budur. Ortaya koyduğumuz şeylerin tümü bu konudaki görüşleri tespit edip, daha açık hâle getirmek üzere sahabe uygulamasını delil kabul edenlerin delillerine konuyu fazla uzatmamak için yer vermedik.
Bu iddiaya karşı naklettiğimiz bu kısa ve öz reddiye yeterlidir. Daha fazla bilgi edinmek isteyen usûl kitaplarına başvurabilir. Bunların en açık ve en güçlü olanı ise İbn Hazin ve Âmidî'nin el-İhkâm'ları, Abdülaziz el-Buhârî'nin Keşfü'l-esrâr'ı, Serahsî'nin Usûlü ve Şevkanî'nin İrşâdü'l-fuhul'üdür.
Sahabenin görüşünün dinî, bağlayıcı bir delil olmadığı ve asıl delilin kitap, sünnet ve sahih icma olduğu sonucuna varmış bulunuyoruz. Nitekim bu ulemanın çoğunluğunun ulaştığı bir neticedir. Ancak burada Hanefîlerin yaygın olarak kullandıkları başka bir ölçülerinin bulunduğunu görüyoruz. O da "ravisinin veya sahabenin ileri gelenlerinin muhalefet ettiği -bu muhalefet ister sözle, ister fetva şeklinde, isterse onunla amel etmeme tarzında olsun- haber-i vahid olup, onlara göre bu muhalefet hadiste bir zayıflık bulunduğuna, hükmünün neshedildiğine veya onunla amel etmenin bağlayıcı olmadığına bir delil olduğudur.
İşte bu muhalefeti tafsile ihtiyaç vardır. Şöyle ki onu, ravinin kendi rivayetine muhalif olması ve sahabenin ileri gelenlerinin muhalif olması üzere ikiye ayırabilirz.
1. Ravinin kendi rivayetine muhalif olması: Bunda muhalefetin söz veya amel şeklinde ortaya çıkması durumuna göre üç şekil söz konusudur:
a. Muhalefetin rivayet öncesi bir tarihe ait olması. Böyle bir muhalefet söz konusu rivayeti olumsuz etkilemez. Ravinin hadisi duymadan önceki görüşünün bu şekilde olduğu; duyduktan sonra ise bu görüşünden döndüğü şeklinde değerlendirilir [1195].
b. Eğer tarih bilinmiyorsa yani rivayet kenidsine ulaştıktan önce mi yoksa sonra mı muhalif davrandığı bilinmiyorsa bu durumda da söz konusu haber delil olarak kullanılabilir. Zira burada hadisin delil olduğu hususu kesin olup şüphe onun sabit olup olmadığı noktasındadır. Çünkü ihtilaf rivayetten ve raviye ulaşmadan önce ise hadis delil olmakta; daha sonra ise delil olmamaktadır. Bu durumda asılla amel gerekir ve muhalefetin rivayetten önceye ait olduğu kabul edilir. Çünkü açıkça muhalif olmadıkça iki vecihten daha güzeline hamletmek gerekir[1196].
Bu iki durumda da cumhurun mutlak kanaatine göre haber reddolunamaz.
c. İhtilafın hadisten sonraki bir tarihe ait olduğu bilinirse, hadis delil olamaz. Çünkü sahabenin hadise muhalif olarak fetvası veya ameli inkıtaın en açık delillerindendir ve bu durum da söz konusu hadisin aslının olmadığını göstermektedir. Çünkü söz konusu durum şu dört şıktan birinin dışında değildir:
"Eğer söz konusu rivayet bizzat ondan işitmek suretiyle değil de, onun adına uydurulmuş ise reddi vaciptir.
"Hadise aykırı sözü ve ameli onu önemsiz görme şeklinde olursa, bu kişi bu ameli dolayısıyla fasık olur ve asla rivayeti kabul edilemez.
"O, gaflet veya unutma sonucu smuhalefet etmiş ise, böyle bir kişinin şehadeti ve rivayeti delil kabul edilemez.
"Hadisin hükmünün neshedildiğini bilmesi sebebiyle muhalefet etmiş ise -ki bu söz konusu şıkların en hafifidir- bu durumda hüsn-i zan olması için onun söz ve davranışını neshe hamletmek gerekir. Çünkü o, senedi muhafaza ederek rivayette bulunmuş, mensuh olduğunu bildiği için de hilafına fetva vermiş veya mensuhla değil, nasihle amel etmiş olabilir [1197].
Bu arada, sahabenin kendi rivayetine muhalif sözü ve fiilinin gaflet ve unutmas sebebiyle olabileceğini, rivayetinin de kendisinde meydana gelen bir yanılgıdan kaynaklanabileceğini, rivayetle fetva ve amel arasındaki çelişki ile de kopukluğun meydana geleceğini ileri süren âlimler de olmuştur [1198].
Ravinin, hadisle ameli terk etmesi de bu kısma dahil edilebilir. Nitekim bazıları ravinin rivayet ettiği hadis ile amel etmemesi halinde, hadisin delil olmaktan çıkacağını söylemiş, Hz. Peygamber'den rivayet olunan sahih hadisle amel etmemenin tıpkı hilafı ile amel etmek gibi haram olduğunu ileri sürmüşlerdir [1199].
Bu görüşteki âlimlerin bu durumu iki kısımda ele aldıkları görülmektedir:
Olumlu muhalefet ki o da hadis metninin hilafı ile amel etmek veya fetva vermektir; olumsuz muhalefet o da ravinin rivayet ettiği metinle amel etmemektir. Ravinin kendi rivayetine muhalefeti ister fetva veya amel suretiyle olsun; isterse söz konusu nassın gereğini yapmamak şeklinde olsun, her iki kısmı da bir arada ifade etmektedir.
Hanefîler bu kısma birçok örnek vermiş, söz konusu ölçüyü kullanmak suretiyle bu kısımda mütalaa edilebilecek birçok hadisi reddetmislerdir. Biz bu ölçüyü onlarla tartışmadan önce bu nevi hadislerden bazı örnekler zikredeceğiz.
Nikâhta velinin izni: Velinin rızası olmadan nikâhın hükümsüz olacağına delalet eden Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadis bulunmaktadır. O, Hz. Peygamber'den şu hadisi rivayet etmiştir:
Herhangi bir kadın velisinin izni olmaksızın nikâhlanırsa onun nikâhı geçersizdir, geçersizdir, geçersizdir" [1200]. Bu rivayeti nakleden Tirmizî, onun hasen olduğunu söylemiştir. Bazı hadis âlimleri Zührî'nin Urve ve Âişe senedli bu rivayeti konusunda tenkitte bulunmuşlardır. İbn Cüreyc Zührî ile karşılaşarak bu hadisi ona sorduğunu fakat onun bunu reddettiğini, bu nedenle de hadis âlimlerinin bu rivayetin zayıf olduğunu söylediklerini nakletmektedir [1201].
Hanefîler bu konuda şu rivayeti nakletmektedirler:

"Hz. Âişe, kardeşi Abdurrahman'ın kızı Hafsa'yı, Münzir b. Zübeyr'le evlendirmişti. Halbuki Abdurrahman bu esnada Şam'da idi. Dönüp geldiğinde Âişe'ye kızarak:
"Benim gibi birine danışmadan böyle bir şey yapılır mı?" demiş, bunun üzerine Hz. Âişe:
Abdurrahman'a Münzir'den vazgeçmek mi istiyorsun demiş, Münzir'e onun işini Abdurrahman'a bırakabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Münzir:
"Şüphesiz bu Abdurrahman'ın elindedir" demiş, Abdurrahman da:
"Senin verdiğin kararı reddedecek değilim" diye karşılık vermiş ve Hafsa eşinin yanında kalmaya devam etmiştir" [1202].
Hz. Âişe Abdurrahman'ın kızını, velinin izni olmaksızın evlendirmesinin caiz olduğunu ve bu akdin sahih olması dolayısıyla, ancak nikahın sabit ve sahih olması durumunda caiz olan temellükü gerçekleştiğini saydığını ifade ettiğine göre bu durumda rivayet ettiği haberin sahih olmamasına rağmen böyle düşünmesi mümkün değildir. Şu halde Zührî'den nakledilen rivayetin yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır [1203].
İleride bu haberleri red suretiyle oluşturulan ölçüyü tartıştıktan sonra Hanefî'lerin bu ve daha başka örneklerdeki tutumlarını tartışacağız.
Rükûa varırken ve rükûdan kalktıktan sonra elleri kaldırma: İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre o:
"Hz. Peygamber namaza başlarken ellerini omuz hizasına kadar kaldırır, sonra tekbir getirirdi, rükû'a varmak istediğinde ve rükûdan doğrulduğunda da böyle yapardı. Ancak secdeden başını kaldırdığında bunu yapmazdı" demiştir [1204].
Mücahid'den rivayet edildiğine göre o:
İbn Ömer'in arkasında namaz kıldım, ellerini sadece ilk tekbirde kaldırdı" demiştir [1205].
Tahavî: "Bu durum, İbn Ömer'in Hz. Peygamber'i ellerini kaldırırken gördüğünü, sonra onu terkettiğini göstermektedir. Bu ise ancak onun neshedildiğine dair bir bilgiye sahip olmasından ve Hz. Peygamber yaptığı için birinci görüş aleyhine kesin bir delil teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır" demektedir.
Eğer birisi Mücahid'in rivayet ettiği haberin münker olduğunu söyleyecek olursa, ona:
"Seni bu şekilde düşünmeye sevkeden nedir? Böyle bir görüşe asla imkan yoktur" denilir. Eğer Tavus'un, İbn Ömer'i Hz. Peygamber'den rivayet ettiğine muvafık olarak amel ederken gördüğünü söylerse, ona:
"Tavus böyle bir şey söylemiştir ama Mücahid de karşı çıkmıştır. Muhtemelen Tavus'un İbn Ömer'den gördüğü, bu fiilin neshi ile ilgili deliller sabit olmadan öncesine aittir. Sonra neshedildiğine dair deliller sabit olunca İbn Ömer bunu terketmiş ve Mücahid'in zikrettiğini yapmış olabilir" denilir.
Onlardan rivayet edilen haberler bu şekilde yorumlanmalı ve İbn Ömer'in yanıldığı kesin sabit oluncaya kadar reddedilmelidir. Aksi halde rivayetlerin çoğu hükümsüz kalır [1206].
Köpek yalamasından dolayı kapların yıkanması: Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: "*Köpek bir kaba ağzını soktuğunda onu yedi kerre yıkayın*" buyurmuştur [1207].
Ata'nın Ebu Hureyre'den rivayetine göre ise:
Hz. Peygamber:
Köpek veya kedinin ağzını soktuğu kabın üç defa yıkanacağını bildirmiştir [1208].
Hanefîler bu konuda şöyle demektedirler:
Ravi, Hz. Peygamber'den daha önce zikrettiğimiz hadisi rivayet ettiği halde köpeğin ağzını soktuğu kabı üç defa yıkamanın onu temizlediğini kabul ettiğine göre yedi defa yıkamanın nesholunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü biz, Hz. Peygamber'den duyduğu bir hususu ancak benzeri bir haberle terkedebileceği noktasında Ebu Hureyre hakkında hüsn-i zan besler ve onun hakkında olumsuz şeyler düşünmeyiz. Aksi taktirde onun adaleti sakıt olur, ne sözü ne de rivayeti kabul olunmaz [1209].
Temettü haccı: Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Biz, Hz. Peygamber devrinde temettü haccı yaptık. Hz. Ömer halife olunca insanlara hitap ederek şöyle dedi: Kur'an aynı Kur'an, Peygamber aynı peygamberdir. Bu ikisi Resûlullah devrinde iki mut'ayi içermekteydi. Birisi hacc-ı temettüdür. O halde haccınızla umrelerinizi ayırınız. Çünkü o, haccınız ve umrenizi daha mükemmel hâle getirir. Diğeri ise, kadınlarla mut'a olup, onu yasaklıyor ve başvuranları cezalandırıyorum [1210].
Serahsî'ye göre:
Bu durum, Hz. Ömer'in bu husustaki hadisin neshedildiğini bilmesi şeklinde yorumlanabilir. Bu konuda İbn Şîrîn ise şöyle demektedir:
Onlar hem mut'a konusunda ruhsatın mevcut olduğunu rivayet etmişler, hem de onu yasaklamışlardır. Onların rivayetlerinde vazgeçilecek ve nasihatlarında töhmeti gerektirecek bir husus söz konusu değildir [1211].

Hanefîlerin Bu Konudaki Görüşlerinin Tartışılması

1. Ölçülerinin Tartışılması:

Onlar bu hususta kendi rivayetine muhalefet eden ravinin durumu ile ilgili olarak dört ihtimali zikretmekte, bunlardan hadisin nesholunduğunu bilmesi şıkkını tercih etmektedirler. Bu hükmü ravinin, ameli veya fetvası ile muhalefet ettiği bütün haberlere teşmil edip onları nesholunmuş saymaktadırlar. Onlara göre ravinin bu fiili hadisin nesholunduğunun delilidr.
Onların tercih ettikleri bu ihtimal iddia ettikleri gibi tercih edilebileceklerin en uygunu değildir. Aksine bana göre en uygunu ravinin unutması veya hatası sebebiyle rivayet ettiği hadise muhalefet ettiğini kabul etmektir. Çünkü bir ravinin bugün rivayet ettiği bir hadisi kısa veya uzun bir zaman sonra unutmuş ve hatırlatıldığında hatırlamış olması uzak bir ihtimal değildir. Bu durum insanlar arasında bilinen, sıradan bir iştir. Her duyduğunu, her rivayat ettiğini hatırlayan ve onlardan hiçbirini unutmayan ravi nerede vardır? Böyle bir ravinin bulunabileceğini zannetmiyorum. Onun söz konusu muhalefetini rivayetini unutması, hatası, yahut da hadisin zahirine aykırı bir te'vili şeklinde yorumlamak daha uygundur. Fakat biz bu durumda onun rivayetini alırız, amelini ve te'vilini bağlayıcı görmeyiz. Çünkü biz onun yaptığına değil, rivayet ettiğine uymakla mükellefiz.
Burada -zikrettikleri örneklere dayanan- ikinci bir yaklaşım daha söz konusudur:
O da, Hanefîlerin Hz, Peygamber'in vefatından sonra sahabenin fetva ve amelini, rivayet ettikleri hadisten sonra olmasına dayanarak delil saymalarıdır. Bu, sahabenin hadisi her zaman doğrudan Resûlullah'tan rivayet ettiği faraziyesine dayanmaktadır. Halbuki bu her zaman böyle değildir. Zira sahabe Hz. Peygamber'den mürsel rivayette de bulunmaktaydı. Nitekim onlardan biri başka bir sahabînin, Resûlullah'tan rivayetini duyduğu zaman, bu sahabînin ismini zikretmeyerek doğrudan Hz. Peygamber'den rivayette bulunmaktaydı. Sahabenin bu tarz rivayeti muhaddisler nezdinde makbul sayılmakta olup, hiç kimse onu münker görmemekte idi. Nitekim Bera b. Âzib'in rivayet ettiği şu sözü bunu teyit etmektedir:
"Size rivayet ettiklerimizin hepsi Resûlullah'tan doğrudan işiterek rivayet ettiğimiz şeyler değildir. Bunların bir kısmı, biz develerimizi otlatırken, arkadaşlarımızın bize anlattıklarıdır" [1212].
Sahabe içinde bazılarının Hz. Peygamber'den mürsel olarak rivayette bulunmaları mümkün olduğuna göre, -hepsi adil oldukları için sahabenin mürselleri makbuldür- onların Hz. Peygamber'den sonra hadisi duymuş ve bu hadise muhalif davranmış olmaları uzak bir ihtimal değildir. Bu durumda da söz konusu sahabînin rivayeti, amelinden daha sonra olmuş olur. Ayrıca davranışı haberin kendisine ulaşmasından öncesine ait bir içtihadı da olabilir. Kendisine şerî hüküm ulaşınca Hz. Peygamber'in hadisi dolayısıyla kişisel amelini veya fetvasını terkeder, Hz. Peygamber'in sahabîleri hakkında yürütülebilecek zan budur.
Bu duruma göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra vuku bulduğunu bildiğimiz için- sahabenin, kendi rivayetine muhalefet etmesi, hadisi rivayetinden sonrasına ve onu bizzat Peygamber'den duyduğuna delil değildir. Çünkü haberi, Resûlullah'ın vefatından sonra başka bir sahabîden duymuş olabilir. Burada Hanefîlerin, sahabenin fetva ve amelinin, hadisin rivayetinden sonraya ait olduğu iddiaları onların bu konudaki görüşlerini haklı çıkarmaz.
Nesh konusuna gelince o, uzak bir ihtimal olup ancak zaruret halinde başvurulabilir. Ayrıca neshe hükmetmek için onun şartlarının tümü sabit olmalıdır. Bunlardan biri de bu hükmü nesheden dinî bir delilin bulunmasıdır. Halbuki burada böyle bir neshedici delil söz konusu değildir. Sahabenin fetvası veya fiili sahih hadisle sabit olmuş olan dinî bir hükmü ortadan asla kaldıramaz.
Nitekim ulemadan hiçbiri sahabenin fiili ile sünnetin neshinin caiz olduğunu söylememiştir. Zira hüküm ve emir Allah'a ait olup, insanlara hüküm koyan veya konulmuş bir hükmü kaldıran sadece O'dur. Hiç kimse Allah ve Resûlü'nün koyduğu dinî bir hükmü kendi görüşü ile neshedemez.

Burada Hanefîlerin nesheden delilin nesholunan delil kuvvetinde olması gerektiğini şart koştuklarını unutmamalıyız. Buradaki örnekte zikredilen haber haber-i vahid olup, onlardan hükmü nesheden daha kuvvetli bir delil isteyemeyiz. Bu durumda da onların "sahabe fiili ile haber-i vahidin nesholunacağına dair" iddiaları boşlukta kalmaktadır.
Eğer Hanefîler hükmü ortadan kaldıran ve bize ulaşmayan başka bir hadis olabileceğini ve bunun sahabeye ulaşmış ve onların da bunun gereği ile amel etmiş olabileceğini söyleyecek olurlarsa, bunun şüphe götürmeyen son derece zayıf bir ihtimal olduğunu söyleriz. Çünkü bu, bizi Hz. Peygamber'den nesheden bir delil mevcut olmadığı halde tüm şeriatın neshine götürür.
Nitekim İmam Şafiî bu endişe ile sünnetin Kur'an'la neshi konusunda, Hz. Peygamber bir sünnet bıraktı ve bu sünnet Kur'an'la nesholundu. Halbuki Resûlullah'tan rivayet edilen nâsih bir sünnet yoktur [1213] denilmemesi için, nesh bulunduğunu açıklayan diğer bir sünnet getirmeyi şart koşmuştur. Biz ise ayrıca diğer sünnetin hükmünü ortadan kaldıran bir sünnetin de varid olmasını şart koşuyoruz. Bu durumda bir sahabînin fiil veya sözünü, hadisin neshini tekid için almaya bir engel yoktur. Ancak burada sahabînin sözü nâsih hükmünde değildir.
Öte yandan Hz. Peygamber'le ilgili bir haber, "Hz, Peygamber'in bir işi şöyle yaptığına"; sahabe ile ilgili eser ise "falan şahabının o işi böyle yaptığına" delalet eder. Biz bu durumda Resûlulah'ın fiili ve onun sahabîlerinden birinin fiili olmak üzere iki fiil ile karşı karşıyayız. Sahabî bile olsa insanlardan birinin fiiline dayanarak Hz. Peygamber'in fiilini terkedecek miyiz? Sahabîler, rivayet edildiği üzere Resûlullah döneminde de, onun ölümünden sonra da içtihad ediyorlardı. Onlar bu içtihadlarında bazan isabet ediyor, bazan da yanılıyorlardı. Hata ettikleri meselelerden biri de Hz. Bilal'in bir ölçek hurma karşılığında iki ölçek hurma satması, Resûlullah'ın bu işlemi yanlış bularak söz konusu alışverişi feshetmesini emretmesi ve bunun riba olduğunu haber vermesidir [1214].
Hz. Peygamber hayattayken bazı sahabîler evli olmayan zanî için recm fetvası vermişler, bu kişinin babası yüz koyun ve bir cariye fidye vererek onu kurtarmıştı. Resûlullah bunu iptal ederek söz konusu anlaşmayı feshetmiştir [1215].
Hz. Peygamber yatsı namazını geç vakitlere bırakınca Hz. Ömer'in kendisine seslenmesini yadırgayarak şöyle demiştir:
"Allah'ın elçisini uyarmak size düşmez" [1216].
Hz. Ömer baş parmak ve işaret parmağının diyetinin yirmi beş deve olduğuna hükmetmiştir. Saîd b. Müseyyeb demiştir ki:
Her parmağın diyetinin on deve olduğunu bildiren, Hz. Peygamber'in Hazm ailesine yazdığı mektubu bulunduktan sonra Hz. Ömer bununla amel etti [1217].
İşte Resûlullah'ın vefatından önceki ve sonraki döneme ait sahabenin içtihat ve amellerinden bazıları bunlardır. Bunlara benzer uygulama ve içtihatlar çoktur. Onlar içinde hata ettikleri de vardır. Rivayet ettikleri hadislerin kendilerinden sadır olan amel ve içtihatlar ile mensuh olduğu söylenebilir mi?
İbn Hazm'a göre:
Sahabenin, kendi amellerine muhalif olarak rivayet ettikleri hadislerin tümü, kendilerine hadis ulaşmadan öncesine ait içtihadları olup hadis kendilerine ulaşınca bu içtihadlarından vazgeçerek kendilerine ulaşan hadisi rivayet etmeleri olarak yorumlanmalıdır. Sahabe hakkında bundan başka türlü davranmak doğru değildir. Bunu bizim söylediğimizin dışında yorumlamak şüphesiz sahabeyi iki durumdan birine düşürmektedir - Allah her ikisinden de bizi korusun- ki bunların ikisi de sapıklık ve dalalettir. Bunlardan biri açıkça Hz. Peygmaber'e muhalefet etmektir. Bu hiçbir kimse için caiz olmadığı gibi sahabe için böyle bir zanda bulunmak caiz değildir. Diğeri ise yanlarında rivayet ettikleri şeye karşı olmalarını gerektiren bir bilginin bulunması. Onların bize nesholunanı anlatmalarına rağmen neshedeni gizlemeleri caiz değildir. Çünkü bu, küfür ve dini bozmadır. Bunu onlara kalbi eğri veya körelmiş cahil kişiden başkası nisbet etmez. Böylece onların iddialarının batıl olduğu ve bizim görüşümüzün doğru olduğu ortaya çıkmaktadır. Üçüncü bir şıkka asla yol yoktur. Ancak daha önce rivayet ettikleri bazı haberleri daha sonra unutmuş olmaları da mümkündür. Tevil etmiş olmalarına gelince, tevil sahabenin bir tahminidir. Resûlullah'tan rivayetleri ise yakın ifade eder. Bir müslümana, zanna dayanarak yakîni terketmek caiz olmaz. Sahabe muhalefetlerinde mazurdurlar. Çünkü bu onların içtihadıdır. Kaldı ki böyle bir durum onlardan vaki olmakla beraber çok azdır. Konu bu şekilde ele alındığı taktirde herhangi bir problem kalmaz [1218].

2. Bu Örnekler Üzerindeki Tartışma:

Eğer Haneklerle diğer ulema arasında zikrettiğimiz örnekler konusundaki tartışma hadisin, başka bir hadise muhalefetine dayansaydı, herhangi bir âlim bunlardan birini diğerine tercih edebilirdi. Bu durumda kuvvetli olan alınır, zayıf olan terkedilirdi. Ancak buradaki ihtilaf o değil, örneklerin üzerine dayandırıldığı ölçünün kendisi hakkındadır. Bu, gerçeğin ortaya çıkması ve batılın da batıllığının anlaşılması için onların zikrettikleri meselelerin herbirine araştırıcı ve inceleyici gözüyle bakmamıza mani değildir. Şimdi bunu ortaya koymaya çalışalım.
Nikâhta velinin izni: Tirmizî'de yer alan Hz. Âişe hadisi daha önce geçmişti. Haneliler bu hadisi şu iki sebepten dolayı illetli saymışlardır:
a. Zührî'nin, kendi rivayetini inkâr etmesi.
b. Hz. Âişe'nin buna karşı çıkarak kardeşinin kızını kendisinin evlendirmesi [1219].
Birinci sebep İbn Aliyye'den rivayet olunmuştur. Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn İbn Uleyye'nin bu rivayetini zayıf kabul etmişlerdir. Beyhaki:
Rivayet eden unutsa bile haber doğru ise onu kabul etmenin gerekli olduğunu beyan ettikten sonra bu iki imamın söz konusu rivayeti zayıf saydıklarını kaydetmektedir [1220].
İbn Hibban ise şöyle demektedir:
Bu, haberin sıhhati konusunda eleştirilecek bir husus değildir. Çünkü haberi ilim ehlinden hafızasında saklayan ravi bazan bir hadisi rivayet eder ve sonra onu unutabilir. Kendisine sorulduğunda da onu hatırlayamaz. Onun unutması, haberin yanlış olduğuna bir delil teşkil etmez. Bütün insanların en hayırlısı olan Hz. Peygamber namazda yanıldı da kendisine namaz mı kısaltıldı, yoksa unuttunuz mu diye soruldu. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:
"*Bunların hiçbiri olmadı.*" Bu durum, Cenab-ı Hakk'a risalet görevini yapmak üzere seçtiği peygamber için, müslümanların dinî görevlerinin en yaygını olan namazda caiz olunca -Hz. Peygamber namazda unutmuş ve kendisine sorulunca, böyle birşeyin olmadığını söylemişti. Onun unutması bu şeyin hükmünün batıl olduğuna delil olmamıştı- masum olmayan ümmeti için haydi haydi caiz olabilir [1221].
İbn Uleyye'nin rivayeti ister kabul edilsin, ister edilmesin, bu sahih hadisi zayıf kılmaz. İmamlardan sahih olarak gelen rivayetler ravilerin birbirlerinden işitmesi suretiyle sabit olmuştur. Eğer muhaddis rivayet ettiği şeyi unutacak olsa, bu durum bu örnekte olduğu gibi başkalarının rivayetlerine muvafakat ettiği zaman ne onun söz konusu rivayetine ne de özellikle kendisinden rivayette bulunan kimsenin semainin varlığına tesir etmez.
İkinci sebebe gelince:
Bu, Hz. Âişe'nin kardeşinin kızını evlendirmek suretiyle, kendi haberine muhalefet ettiği rivayettir. Burada metinde geçen (evlendirdi) sözünü "evlilik şartlarını hazırladı" şeklinde yorumlamamız mümkündür. Nikâh, Hz. Âişe'ye bunu istemesi ve ona müsaade etmesi dolayısıyla izafe edilmektedir. Sonra o, nikâhın kıyılabilmesi için -kızın babası bulunmaması nedeniyle- ona bir başkasının veli olmasını istemiştir [1222].
Abdurrahman b. Kasım'dan rivayet edilen haber, bu yorumun sahih olduğunu gösterir. O şöyle demiştir:
Âişe'nin yanındaydım. Ondan, ailesinden bir kadın isteniyordu ve o şahidlik ediyordu. Nikâh akdi geri kalınca ailesinden birine:
"*Onu evlendir, çünkü kadın nikâh akdinde veli olmaz*" dedi. Bir başka metinde ise:
"*Kadınlar evlendiremezler*" [1223] demiştir. Beyhakî:
Hz. Âişe'nin görüşünün Abdurrahman b. Kasım'dan rivayet olunan görüşe uygun olduğu, dolayısıyla metinde geçen ifadesinden muradın bizim zikrettiğimiz husus olacağını, bu durumda da Hz. Âişe'nin görüşünün, Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadise muhalif düşmeyeceğini" [1224] kaydetmektedir.
Ayrıca Hz. Âişe'nin bu hadisi söz konusu fiilinden önce rivayet ettiğini nerden biliyoruz? Belki daha sonra duyduğu ve birçok sahabînin yaptığı gibi o da mürsel olarak rivayet etmiştir. Göz önünde bulundurulması gerekli olan onun gördüğü ve yaptığı değil, Hz. Peygamber'den rivayet ettiğidir. Ayrıca Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadisi yorumlayarak kendini söz konusu kadının velisi olarak görmesi ve bu tevil ile de onu evlendirmiş olması mümkündür.
Son olarak bu hadis daha başka yollardan birçok sahabe tarafından rivayet olunmuştur. Nitekim onu Ebu Musa başka bir tarikten rivayet ettiği gibi, aynı konuda Ali, İbn Abbas, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Muaz b. Cebel, Ebu Zer, Mikdâd, Ebu Hureyre, Cahir ve daha başkaları da rivayet etmişlerdir [1225].
Eğer bu konuda sadece Hz. Âişe'nin hadisi olmuş olsaydı Hanefî'lerin iddiaları dikkate değer sayılabilirdi. Ancak Hz. Âişe rivayeti dışında birçok başka tarikten de rivayetin mevcudiyeti onu inkâr edenlerin veya neshine hükmedenlerin delilinin sağlam olmadığını ortaya koymaktadır.
Rükûa varırken ve rükûdan kalkarken elleri kaldırma İbn Ömer'in elleri kaldırma ile ilgili hadisi Sahîhayn ve diğer sünen kitaplarında yer almaktadır. Mücahid'in İbn Ömer'den "o ellerini kaldırmazdı" rivayeti ile Tavus'un "buralarda ellerini kaldıdığına" dair rivayeti çelişir. Ahmed b.

Hanbel'in Nafi, İbn Ömer senediyle rivayetine göre onun namaz kılarken ellerini kaldırmayan birini gördüğünde onu taşladığı ifade edilmektedir. Bu hadisi Buhârî "ellerin kaldırılması" babında "Ona taş atardı" lafzı ile rivayet etmiştir. Nitekim yine Buhârî on yedi sahabeden namazda ellerin kaldırılmasını rivayet ederek şöyle demektedir:
Resûlullah'ın sahabîlerinden hiçbirinden onun namazda ellerini kaldırmadığına dair herhangi bir hadis rivayet edilmemiştir" [1226].
Beyhakî Sünen ve el-Hilâfiyyat adlı eserlerinde "ellerin kaldırılması" rivayetini nakledenlerin sayısının otuz civarında olduğunu kaydederek şöyle demektedir:
Hâkim'in şöyle dediğini duydum:
Bu rivayetin üzerinde cennetle müjdelenen on taşı ve onlardan sonra gelen sahabenin ileri gelenleri ittifak etmiştir [1227].
İbn Ömer'in hem rivayet edip, hem de namazda ellerini kaldırdığı, bunu yapmayanı da taşladığı sabit olunca ve birçok sahabe de onun hadisini rivayet ettiğine göre Mücahid'in 'ibn Ömer'in namazda ellerini kaldırmadığını" bildiren rivayetinden dolayı aralarında İbn Ömer'in de bulunduğu bu kadar sahabîlerin rivayet ettiği bir haber terkolunabilir mi?
Bana göre Mücahid'in rivayetini reddetmek için Tavus'un rivayeti yeterlidir. En azından şöyle denilebilir:
"İkisi karşı karşıya geldiler ve birbirlerini hükümsüz kıldılar". Bu durumda geriye bu iki haberin rivayetinden önceki durum yani İbn Ömer'in hadisi muanzsız ve sahih olarak kalır; elleri kaldırmayı teyit ve emreden diğer hadisler de ona destek olur. Burada biz Hanefîlerin istidlallerine cevap verme hususunda İbn Ömer'in fiili ile yetindik. Halbuki elleri kaldırmama hususunda daha başka hadisler de bulunmaktadır. Burada elleri kaldırmanın sünnet olup olmadığını ifade etme; sahabenin kendi rivayetine muhalefetinin bu konuda herhangi bir etkisinin bulunmadığını vurgulamamızın bizi ilgilendirdiği kadar ilgilendirmemektedir. Zira bu, hadisi neshetmediği gibi onun neshine delil de olmaz. Sahih hadis, kendine ulaşan kişi için bağlayıcıdır, insanlardan birinin fiili ile ona karşı koymak, isterse bu kişi bizzat Hz. Peygamber'in sahabîlerinden biri olsun, caiz değildir.
Köpeğin yalamasından dolayı kapların yıkanması: Köpeğin yalamasından dolayı kaplan yedi defa yıkamaya ve Ebu Hureyre'den kedi ve köpeğin yaladığı kabın üç defa yıkanacağına dair rivayetin bununla çeliştiği iddiasına gelince [1228], bu noktada doğru olan bu iki haberin birbirleri ile çelişmediğidir. Zira, onun Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisin senedi kuvvetli olup, ondan rivayet edilen fiil ise zayıftır. Nitekim Ebu Hureyre'nin bu fiili Abdulmelik el-Arzemî tarikiyle gelmiş olup başkaları sika olduğunu söylemelerine rağmen Şu'be, şüfa hadisini rivayet edip bunda tek kalması sebebiyle onu tenkit etmiştir [1229]. Tirmizî ise şöyle demektedir:
Kendisinden sahih sünnet naklolunan güvenilir bir âlimin hadisini o husustaki bazı vehimlerle terketmek doğru değildir. Bu hususta doğru olan ravi çok yanılgan değilse, araştırma neticesinde sahih oldukları anlaşılan rivayetleri kabul etmek, yanıldığı sabit olanları ise terketmektir. Zira hatası, doğrusundan çok olan terkedilmeyi hak eder [1230].
Bilgilerime göre [1231] Ebu Hureyre'den nakledilen bu rivayet, sadece onun tariki ile gelmiştir. Madem ki ondan başkası böyle bir rivayette bulunmamıştır, onun yanılmadığının garantisi nedir? Belki de bu onun yanıldığı rivayetlerdendir. Bu araştırmaya göre onun bu rivayetini kabul etmememiz gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çünkü o, bir yanılmadır. Zira Buhârî,, Müslim [1232] ve diğer hadis kitaplarının Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri hadise ters düşüyor. Ayrıca o, isnad yönünden sahih olan rivayetler karşısında tutunacak güçte de değildir.
Ayrıca Ebu Hureyre'nin, bu sözleri, hadis kendine ulaşmadan önce söylemiş olması da mümkündür. O, bunu sahabeden birinden duyup, Hz. Peygamber'den işitmiş gibi mürsel olarak rivayet etmiş olabilir. Nitekim o, Hz. Peygamber'den kimin duyduğunu açıkça ifade etmemiştir. Her halükârda, onun hadisi işitmesi bu sözden önce olabileceği gibi, mürsel olması da bir ihtimaldir. Bunu tarihi bilinmeyenlere dahil edip daha isabetli yorumlamak mümkündür. Nitekim biz de onu hadisi işitmeden önce söylediği şeklinde yorumluyorum.
Ebu Hureyre'nin kendisine nisbet edilen ifadede ise ayrı bir durum söz konusudur. Şöyle ki:
Kendisine köpek ve kedinin ağzını soktuğu kap hakkında sorulduğunda söz konusu ifadeyi kullanmıştır. Soru soranın sadece kedinin durumunu sormuş ve onun da bu şekilde cevap vermiş olması mümkündür. Ancak ondan rivayette bulunan kişinin durumdan şüphelenerek, kedinin mi yoksa köpeğin mi sorulduğunu karıştırdığı için tereddüdünü ifade etmek üzere ikisini de bir arada zikretmiş olması muhtemeldir. Bu durumda kedinin yalamasından dolayı kabın üç defa yıkanması görüşü anlaşılır ki bu da onun bir içtihadıdır. Nitekim kedi hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*O, devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır*" [1233]. Bu durumda biz, Resûlullah'ın hadisini alır, ravinin söz ve içtihadını ise terkederiz.
Yine bu söz Ebu Hureyre'den rivayet olunan kabın yedi defa yıkanmasına ilişkin fetvasına ters düşmektedir [1234]. Her ne kadar Ebu Hureyre hadisi sened bakımından rivayetlerin en güçlüsü ise de [1235], onun bu rivayeti Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbas, Abdullah b. el-Mugaffel tarafından merfu olarak rivayet edilmiştir.
Bütün bu ihtimaller Ebu Hureyre'nin kavlini almanın, Hz. Peygamber'in sahih senetle sabit olan hadisini terk ve diğer insanlar gibi hata ve isabet edebilen sahabenin fiili dışında bir delil bulunmaksızın onun neshedildiğini iddia hususunda yeterli olmadığını ortaya koyuyor, İbn Hazm Ebu Hureyre'ye varan bir senedle onun nafaka konusundaki hadisini rivayet etmiş ve onun sonuna bir ziyadede bulunmuştur. Kendisine "Bu Hz. Peygamber'e mi ait?" diye sorulduğunda "Hayır, bu Ebu Hureyre'nin kendisindendir" [1236] demiştir. Belki de bu "üç yıkama görüşü" de yine Ebu Hureyre'nin kendi ilavesidir.
Temettü haccı: Hz. Ömer'in hacc-ı temettü hadisi, rivayet edip sonra da söz konusu rivayete muhalefeti ile istidlallerine gelince, durum aslında böyle değildir. Çünkü Ömer'in bu konuda Hz. Peygamber'in hadisi kendisine ulaşınca söz konusu görüşünden döndüğü rivayet olunmuştur. Nitekim bunu İbn Hazm da zikretmektedir [1237].
Onların, Ömer'in temettu yapması ile onu yasaklaması hususundaki rivayetleri ve bizim ondan döndüğüne ilişkin rivayetimiz tearuz eder de bizim, Ömer'in fiili olarak rivayet ettiğimiz şey, onların nehyettiğine ilişkin rivayetten sonra olduğunu görürsek burada sonra olanı almak bizim için daha uygun olur.
Eğer ondan gelen rivayetlerden hangisinin sonra olduğu tespit edilemezse, Ömer'e ait iki fiilin çeliştiğini söyleriz. İki çelişen fiil ise birbirini hükümsüz kılar ve bu durumda mesele hadisten gösterilecek delillere kalır. Sahabeden herhangi birine ait olduğu sabit olmayan bir fiil dolayısı ile de hadis reddolunamaz. Ömer'e ait söz konusu fiil ve yasaklama, Resûlullah'tan Ömer tariki dışında birçok sahabe tarafından rivayet edildiği sabit olan bir hükmü de ortadan kaldıramaz.
Sahabenin ileri gelenlerinin muhalif olması: Hanefîlere göre sahabenin ileri gelenlerinden kendisine böyle bir hadisin gizli kalmayacağı bilinen biri herhangi bir hadise aykırı davrandığı zaman söz konusu hadis onun bu davranışı ile delil olmaktan çıkar. Çünkü o, munkatı olduğunda haberin kendisine ulaşmadığı düşünülür ve ister kendi, isterse başkası rivayet etmiş olsun, Hz. Peygamber'den sahih olarak gelen bir hadise muhalefet ettiği ileri sürülemez. Bu hususta, en iyi tercih sahabenin bu hükmün nesholunduğunu veya kesin hüküm ifade etmediğini bildiğine hamletmektir [1238]. Hanefîler bu kısma örnek olarak şu hadisi göstermektedirler:
Celde vurma ile sürgünü birleştirme: Ubade b. es-Sâmit'in Resûlullah'tan rivayetine göre o şöyle buyurmuştur:
"*Bekâr bekârla zina ettiğinde yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası verilir*" [1239].
Hanefîler, sopa ile sürgünün bir arada verileceğini beyan eden bu hadise sahabenin ileri gelenlerinden birçoğunun muhalefet etmiş ve onunla amel etmemiş olduklarını söylemektedirler. Bu, onların sahih hadise karşı çıkmaları olarak anlaşılamaz. Öyleyse denilebilecek en hafif söz, bunun zorunlu olmadığıdır. Çünkü sürgün bir had çeşidi olmayıp maslahat gereğidir. Onlar, Ömer'in fiili ve sözü ile istidlalde bulundular. Çünkü o bir adamı sürgün etti de bu kişi Bizans'a giderek irtidad etti. Bunun üzerine Ömer yemin ederek "Bundan böyle hiç kimseyi sürgün etmeyeceğim" dedi.
Eğer sürgün bir had cezası olmuş olsaydı, o yemin etmezdi. Zira kişiler itridad ediyor diye had terkedilemez. Böylece bunun siyaset ve maslahat yoluyla verilen bir ceza olduğunu anlıyoruz. Nitekim Hz. Peygamber de kadın gibi davranan bir erkeği (Muhannes) Medine'den sürmüştür. Bu nevî bir davranışın ise had olarak sürgünü gerektirmediği icma ile sabittir. Şu halde Hz. Peygamber'in onu sürgün etmesi de maslahata dayanmaktaydı. Nitekim Hz. Ömer'in Nasr b. Haccac'ı güzelliği dolayısı ile sürgün etmesi de aynı gerekçeyledir. Ayrıca onlar, Hz. Ali'nin "Fitne olarak sürgün yeter" sözü ile istidlalde bulunmuşlardır. Zira eğer sürgün bir had cezası olsaydı Ali onu fitne olarak isimlendirmezdi demişlerdir.
Hanefîler ayrıca:
İşte bu, sahabenin önde gelenlerinden birinin muhalefetine hadisi delil olmaktan çıkarmaktır. Ashabın Resûlullah'tan sahih olarak sabit olan bir hadise herhangi bir şekilde muhalefetleri iddia edilemeyeceği gibi bu hususu bilmedikleri de söylenemez. Çünkü dini biz onlardan öğrendik, bu nevi hadislerin onlara gizli kalması düşünülemez [1240], demektedirler. [1241]

Bu Konuda Hanefîlerin Tenkidi

Hanefîlerin, sahabenin ileri gelenlerinin hadislerin tümünü bildiğine dair iddiaları gerçekte bir bilgi değil, vehimden ibarettir. Vehim üzerine ise kural konulamaz ve hadiste bununla reddedilemez. Başta Ebu Bekir, Ömer, Ali ve daha başkaları olmak üzere sahabenin ileri gelenlerinin bazı ahkâmdan haberdar olmadıklarını daha önce açıklamıştık, şimdi onları tekrar etmek istemiyoruz. Sahabe, birçok hadise kendilerine ulaşmadığı için karşı çıkmışlardır. Nitekim Hz. Ömer Ebu Musa el-Eş'arî'nin rivayet ettiği "izin isteme" hadisini reddetmiş, sonra da şöyle demiştir:
Bana Resûlullah'ın bu sünneti ulaşmadı. Sokaklarda alış-veriş yapmak beni bunu öğrenmekten alıkoydu [1242].
Ömer, Abdurrahman b. Avf Hz. Peygamber'in sünnetini kendisine hatırlatıncaya kadar, Mecusîler'e nasıl davranacağını bilememiş, Hz. Peygamber'in Bahreyn Mecûsîleri'nden cizye aldığını unutmuştur. Halbuki o meşhur bir olaydır. Hatta bekli o (Ömer) da bu maldan diğer sahabe gibi bir hisse almış olabilir [1243]. Ayrıca Ömer, Hz. Peygamber'in mehirleri ile istidlalde bulunarak kadınların yüksek miktarda mehir almalarını yasaklamış, daha sonra ashaptan bir kadının "*Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın"* [1244] âyetini hatırlatması üzerine bu yasaktan vazgeçmişir [1245].
Ensar, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, müminlerin annesi Hafsa gibi muhacirlerin ileri gelenlerine duhul anında ancak inzal vaki olursa boy abdesinin gerekeceğinden haberleri olmamıştı [1246].
Müminlerin annesi Hz. Âişe ve Ümmü Habibe'ye İbn Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Musa, Zeyd b. Sabit, Saîd b. Müseyyeb ve diğer tanınmış Medine fakihleri ve daha birçokları ateş dokunmuş şey dolayısıyla abdest almanın nesholunduğu hususundan haberleri almamıştır [1247].
Hz. Ali, sahabeden birçoğunun, kendisinin bilmediği hadisleri anlattıklarını itiraf etmektedir. O, Ebu Bekir dışındakilerin rivayetlerinde yemin etmelerini istemekteydi. O, Allah Teâlâ'nın, kendisini önce bilmeyip daha sonra duyduğu hadisler dolayısıyla mükâfatlandırdığını söylüyordu [1248].
Yine Talha Ömer kendisine hatırlatıncaya kadar, altını gümüşle vadeli olarak değiştirmeyi mubah görüyor; İbn Ömer ve İbn Abbas hatırlayıp vazgeçinceye kadar bir dirhemi iki dirhemle değiştirmeyi mubah sayıyorlardı. Daha sonra İbn Ömer, Ebu Saîd el-Hudrî'nin Hz. Peygamber'den rivayeti üzerine görüşünü terketmiş ve bu konudaki meşhur görüşe dönmüş, bu şekilde rivayette bulunarak "Hz. Peygamber'in bize bildirdiği budur" demiştir [1249].
Hz. Âişe, Ebu Hureyre ve İbn Ömer'in mestler üzerine mesh edileceğinden haberleri olmamış, bu hususu Hz. Peygamber'in vefatından birkaç ay önce müslüman olan Cerir rivayet etmiştir. Hz. Âişe ise bu hususta hiçbir bilgisinin olmadığını itiraf ederek, bu konunun bilen birisinden -ki o da Hz. Ali'dir- sorulmasını istemiştir [1250].
Nitekim Hz. Ömer, İbn Ömer, Zeyd b. Sabit ve Medine halkının çoğunluğuna Hz. Peygamber'in haiz olan kadına veda tavafını yapmaksızın Mekke'yi terkedebileceklerinden haberleri olmamış bilahare onlara bunu İbn Abbas ve Ümmü Seleme bildirince bu görüşlerinden vazgeçmişlerdir [1251].
İbn Ömer'e, temettü haccını hacc-ı ifrada tercih etmesi üzerine:
"Sen babana muhalefet ediyorsun" denilmiş, bunun üzerine o:
"Allah'ın kitabı mı yoksa Ömer mi uyulmaya daha layıktır?" diye karşılık vermiştir [1252].
İbn Abbas şöyle demiştir:
Allah'ın sizi yerin dibine batırmasından korkmuyor musunuz? Ben, Resûlullah şöyle buyurdu diyorum, siz ise Ebu Bekir, Ömer şöyle dediler, diyorsunuz" [1253].
Bu önde gelen sahabeler söz konusu ettiğimiz hadis ve hükümlerden habersiz olduklarına göre bir konuda hadis rivayet olunup da sahabenin ileri gelenleri bunun hilafına hükmettikleri sabit olunca, muhalif olana husn-i zan besleyerek hadisin nesholunduğuna hükmedebilir miyiz? Bu sahabîye hadis ulaşmadığı için muhalif davrandı, aksi halde muhalefet etmezdi, demek hüsn-i zan değil midir? Söz konusu fiil herhangi bir sahabî veya sahabîlerin işlemesini, bu konuda Resûlullah'ın sünnetinin kendilerine ulaşmaması şeklinde yorumlamak özellikle bu kısımdaki örnekler de daha sağlam bir tutumdur. Çünkü hadisin ravisi, muhalefet edenden başkasıdır. Ravi bir şahabıdır, fetva veya amel sahibi ise başka bir sahabîdir. Daha önceki örneklerde geçtiği üzere, içlerinde Hz. Ömer, Ali vb. büyük sahabîler bile olsa birçok sahabînin dinî hükmü bilememeleri mümkündür.
"Onun imameti, bu hadisi bildiğine delildir ve bu nevi sözlerden habersiz olduğu düşünülemez" tarzındaki görüşüne gelince, daha önceki örneklerde açıkladığımız gibi bunun batıl bir söz olduğu açıktır. Zira bu imamlara gizli kalan nice meseleler vardır. Nitekim Hz. Ali de bazı hükümleri bilemediğini ve diğer sahabîlerin bilgilerinden faydalandığını bizzat kendisi açıklamaktadır.
Sahabenin, Hz. Peygamber'in sahih hadisine muhalefetinin düşünülemeyeceği görüşüne gelince, bu görüş doğrudur ve bizim de onlar hakkında düşündüğümüz budur. Ancak biz hadisi nesholunmuş olarak yorumlamıyor; aksine sahabenin bu tutumunu söz konusu hadisin ona ulaşmadığı ve hadise muhalefet etmeyeceği şeklinde yorumluyoruz. İddia ettikleri gibi nesh tevil yollarının en iyisi değildir. Aksine en kötüsüdür. Çünkü o, hadisin mânasını veya bizzat hadisin lafzını reddetmek demektir. Zira hadisin söylenilişindeki hikmet onunla amel etmeye bağlıdır, biz hadisin neshedileliğini söylediğimiz zaman, bu hikmet gerçekleşmemiş olur; biz de hadisi reddetmiş ve onunla ameli terketmiş duruma düşeriz.
Bu hususları isbat ettiğimize göre artık onların söz konusu ettikleri celde ile sürgün cezalarını birlikte verme misalinin detaylarını tartışabiliriz.
Ömer b. Hattab Rabia b. Ümeyye b. Halefi içki içmesi dolayısıyla Hayber'e sürmüş, o da Bizans'a geçmiş ve hıristiyan olmuştur. Bunun üzerine Ömer:
"Bundan böyle hiçbir müslümanı asla sürgün etmeyeceğim" demiştir [1254].
Demek ki Ömer, zina suçundan dolayı değil, içkiden dolayı sürgün cezası vermiştir. Bu da hiç şüphe yoktur ki had değil, tazir ve umumî maslahata riayettir. İkinci kez içki içtiğinde yine maslahata riayet amacıyla onu sürmemek yetkisi vardır. Bu uygulama da ne sahih, ne de zayıf bir hadise aykırı değildir, maslahatı gerçekleştirmek üzere Ömer'in bir içtihadıdır. İçki içeni sürgün etmede maslahat kalmadığı, hatta irdidad etmesine sebep olduğu ortaya çıkınca, Ömer içki içenlerden hiçbirisini sürgün etmeyeceğine yemin etmiştir. O, "zina edeni sürgün etmeyeceğim" dememiştir. Dolayısıyla onun sözüne içermediği anlamlar yüklenmemelidir. Bu duruma göre Ömer'in görüşü ile buna istidlalde bulunmak konu dışına çıkmaktır. Aksine Beyhakî Sünen'inde Ömer'in hem sopa vurduğunu, hem de sürgün ettiğini söylüyor [1255]. Onun doğru görüşünün bu olduğunu umarım.
İbn Kudâme'nin kaydettiğine göre bu konuda Hz. Ali'den rivayet edilen haberler, ravilerinin zayıf ve mürsel olmaları dolayısıyla sahih değildir [1256].
İlim sahibi hiç kimsenin sahih bir hadisi, içinde zayıflık ve mürsellik bulunan bir sahabî sözü için terkedeceğini tahmin etmiyorum.
Bu bölümü Hanefî âlimlerinden Serahsî'nin bu hadisi, bilmemesi mümkün olan bir sahabînin ameline muhalif olan bir hadisi beyan ederken zikrettiği "Onun muhalefeti herhangi bir etki yapmaz ve hadis delil olarak devam eder" sözü hakkındaki açıklamaları ile bitirelim. Çünkü kendisi ile amel edilen bir hadis, Hz. Peygamber'den sahih bir yolla sabit ise ondan, mertebe bakımından daha aşağıda bulunan birinin muhalif ameli sebebiyle vazgeçilemez. Onun hadise muhalif fetvası şu iki yorumdan birisi ile yorumlanır:
O sahabî hadisten haberdar olmadığı için kendi reyi ile fetva vermiştir. Eğer hadis ona ulaşmış olsaydı, bu görüşünden vazgeçerdi. Zira kime bir hadis sahih yolla ulaşırsa ona yapışması gerekir" [1257].
Serahsî'nin bu sözleri ile Hanefîlerin görüşlerini çürütmemiz mümkündür. Şöyle ki:
Onlar birçok meselede sahih hadislere muhalefet etmişler ve bazı sahabîlerin muhalif ameli dolayısı ile bu hadislerle amel etmemişlerdir. Resûlullah dışında hiç kimsede ismet sıfatı bulunmadığını ve sahabeden birçoğuna bazı hadisler ulaşmadığını, bu nedenle karşılaştıkları konularda içtihatta bulunduklarım; bazan isabet, bazan da hata ettiklerini, her iki durumda da sevap kazanacaklarını unutmuşlardır.[1258]

V. Sünnetin Kıyasa Arzı

Kıyas: Aslî bir meselenin hükmünü, aralarında ortak olan illet sebebiyle feri olana da vermektir. Fakihler, kıyasa muhalif olan haber-i vahidin mi yoksa kıyasın mı reddedileceği hususunda farklı yaklaşımlarda bulunmakta ve kıyasın illeti konusunda tafsilata girmemektedirler.
Ebu'l-Hasan el-Basrî haber-i vahide muhalif olan kıyasın durumunu illetlerine göre aşağıda görüleceği üzere geniş bir şekilde ele almaktadır:
Haber-i vahid kıyasa muhalif olduğunda, kıyasın illeti eğer kat'î bir delile dayanıyorsa ve haber-i vahid de bununla çelişiyorsa üzerinde ihtilaf olmayan kıyas ile amel edilmesi gerekir. Çünkü illete delalet eden nas, hükmünü delalet eden nas gibidir ve haber-i vahidin onunla çelişmesi caiz değildir. Böyle değil de illet tearüze sebep olan zannî bir delile dayanıyorsa, haberle amel etmenin, kıyasla amel etmekten daha uygun olduğu ittifakla kabul edilmektedir. Çünkü hükme destek olan haber sarih iken, illete delalet eden haber hükme dolaylı olarak delalet etmektedir.

Eğer illet, zannî bir asıldan çıkarılmış ise ihtilafsız haber-i vahidle amel etmek daha uygundur. Çünkü zan ve ihtimali az olanı muteber saymak daha uygundur ve bu haber konusunda da geçerlidir. Eğer illet kat'î bir asıldan çıkarılmış ve kıyasa muarız olan haber, haber-i vahid ise bu husus ihtilaf konusudur [1259].
Demek ki:
Her ne kadar usulcüler mutlak olarak ihtilalin olduğunu söylüyorsa da, Ebu'l-Hasan el-Basrî'nin görüşüne göre ihtilaf konusu olan kat'î delilden çıkarılmış bir illete sahip olan kıyastır.
İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Hanelîlerden Ebu'l-Hasan el-Kerhî, hadis âlimleri ve fakihlerin çoğunluğuna göre ravi ister fakih olsun, isterse olmasın haber-i vahid, kendisine muhalif olan kıyastan önce gelir [1260].

1. Hanefîlerin Bu Ölçüye Bakışı

Hanefîler, bu hususta tafsilata dalarak haberin ravisi fakih ise ister kıyasa uygun isterse muhalif olsun rivayeti ilim ve ameli gerektiren bir delil sayılır demektedirler. Onlara göre eğer bu haber, kıyasa muvafık ise onu teyit etmiş olur, muhalif ise kıyas terkedilir ve haberle amel edilir [1261]. Eğer haberin ravisi fakih değil ve rivayeti de kıyasa muhalif ise ancak zaruret ve içtihat kapısının kapanması halinde reddolunur [1262].
Bundan Hanefîlerin bu hususta ittifak halinde olmadıkları gözüküyor. Nitekim Ebu'l-Hasan el-Kerhî onlara karşı çıkarak cumhurun görüşünü savunmuştur. Keşfû'l-esrâr müellifi de ona uymuş ve Hanefîlerin sahih olan görüşünün kıyasa muhalif olan haberi reddetmemek olduğunu tercih etmiştir. Ayrıca onların görüşlerini sahabeden bazı hadis ravilerinin fakih olmamalarını ileri sürerek reddetmiş ve bu tutumu yeni bir görüş saymıştır. Abdülaziz el-Buhârî bu konuda şöyle demektedir:
Bu görüş bizim âlimlerimizden naklolunmamıştır. Onlardan rivayet olunan:
Haber-i vahid'in kıyastan öncelikli olduğudur. Ayrıca onlardan herhangi bir ayırım da noklolunmamıştır. Nitekim onlar kıyasa muhalif olmasına rağmen, oruçlu kişinin unutarak yiyip içmesi hususundaki Ebu Hureyre rivayeti ile amel etmektedirler. Ayrıca Ebu Hanife şöyle demektedir:
Eğer bu hususta rivayet olmamış olsaydı kıyasla hükmederdim". İmam Ebu Yusuf'tan, öğrencilerine dikte ettirdiği eserlerin birinde "musarral hadisi" ile amel ederek, müşteri için muhayyerliğin söz konusu olduğunu söylediği rivayet olunmuştur. Ebu Hanife ise şöyle demiştir:
Allah ve Resûlü'nden bize gelenlerin başımız üstünde yeri vardır. Ayrıca selefin hiçbirinden ravinin fakih olması şartirivayet olunmadığına göre Hanefîlerin ileri sürdüğü görüşün sonradan ortaya çıktığı anlaşılmış oluyor [1263].
Abdülaziz el-Buhârî'nin söylediğinin doğru olduğu, Ebu Hanife'den rivayet olunan görüşün de İbn Hazm ve İbn Kayyin'in tercih ettikleri ve üstadımız Dr. Muhammed Baltacı'nın "Menâhicü'l-teşri isimli eserinde savunduğu görüş olduğu kanaatindeyiz [1264].

2. Kıyası Haber-i Vahide Tercih Edenlerin Delilleri

Kıyası, ravisi fakih olmayan haber-i vahide tercih edenler çeşitli deliller ileri sürmüşlerdir. Bunları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:
a. Sahabenin kıyasla amel ettiği ve haber-i vahidi reddettiği meşhurdur. Nitekim İbn Abbas Ebu Hureyre'nin "*Ateşe dokunan şeyden dolayı abdest alınız*" hadisini rivayet ettiğini işittiği zaman:
"Sıcak su ile abdest alsaydın, ondan dolayı da abdest alman gerekecek miydi" demiş; "*Cenaze taşıyan abdest alsın*" hadisini işittiği zaman da:
"Kuru ağacı taşımaktan dolayı bize abdest gerekir mi?" diye karşılık vermiştir. Ayrıca Hz. Ali Berra' hadisini ve Hz. Ömer de Fatıma binti Kays hadisini kıyasla reddetmişlerdir. İbrahim en-Nehâî ve Şa'bî ise "Zina yoluyla doğan çocuğun üç şerliden biri olduğu" hadisi konusunda:
"Eğer zina çocuğu üç şerliden biri olsaydı, Hz. Peygamber annesinin onu doğurmasını bekler miydi?" demişler ki, bu bir tür kıyastır [1265].
Serahsî'ye göre:
Bu konuda seleften meşhur olarak rivayet edilen hususların önemine binaen şöyle denilmelidir:
Fakih ravinin rivayetlerinden kıyasa uygun olanla amel edilir; muhalif olanlarından ise sadece selefin kabul ettikleri ile amel edilir, bunun dışında ise serî kurallara uygun kıyas tercih edilir. Meğer ki o konuda içtihat kapısının kapanmış olduğu kabul edilsin. Çünkü sahabenin hadisleri manen rivayet etmeleri daha yaygındı. Resûlullah'ın kelamında kastedilen her mânaya vakıf olmak ise zor bir iştir. Zira "*Bana özlü söz söyleme özelliği verildi ve din özet olarak bildirildi"* hadisinde buyurduğu üzere ona sözlerin özü verilmiştir. Halbuki bir sözü mâna olarak nakleden, ibareden sadece anladığını nakleder. İşitendeki anlayış eksikliği çok kerre kastedilenlerin bir kısmını tespit edememesi sonucunu doğurur. Bu eksikliği aynı hadisin lafzen ve manen rivayetlerinin karşılaştırılması halinde anlamak zor değildir. Ravide Resûlullah'ın sözünü anlama eksikliğinin olabileceği düşüncesiyle deriz ki:
Haber-i vahidin sahih kıyasa muhalif olması halinde, habere konu olan hususta içtihat kapısı kapanmış ve zaruret ortaya çıkmış ise haberi mutlaka terketmek gerekir [1266].
b. Kıyas kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir delildir, Haber-i vahidin Hz. Peygamber'e ulaşması ise şüphelidir. Bu durumda kıyasla sabit olan, haber-i vahidle sabit olandan daha kuvvetli olmuş olur ve onunla amel de daha uygundur [1267]. Aynı şekilde sahih kıyasa her yönüyle aykırı olan bir haber mâna yönünden de kitap, meşhur sünnet ve icmaa aykırı olmuş olur [1268].
c. Kıyas haber-i vahidden daha sağlamdır. Çünkü haberde ravinin unutması ve yalan söylemesi ihtimalleri varken bunlar kıyasta söz konusu değildir [1269].
d. Kıyasın tahsise ihtimali yoktur. Haberde ise bu ihtimal söz konusudur. İhtimal söz konusu olmayan diğerine tercih edilir [1270].
e. Eğer kıyasa muhalif olan haber-i vahidi reddetmeyecek olursak onu kitap ve meşhur sünnet ile sabit olan kıyası neshetmiş ve kıyas konusundaki icmaa ters düşmüş oluruz. Zira Kur'an'da *"Ey akıl sahipleri! İbret alın*" [1271] buyurulmakta ve böylece kıyasla amelin gerekli olduğu bildirilmektedir. Meşhur sünnette ise Muaz ve daha başka sahabîlerin kıyasta bulunduklarına dair haberler bulunmaktadır. Bu sebeple haber-i vahidi reddetmek daha uygundur [1272].
Hanefi'lerin kıyası habere tercih ederken zikrettikleri deliller işte bunlardan ibarettir. Âmidî bunlara şu görüşünü eklemiştir:
Müçtehid kıyasla sabit olan bilgiyi, kendi içtihadı; haber-i vahid yoluyla hasıl olan bilgiyi ise başkası vasıtasıyla kazanmaktadır. Kişinin kendine güvenmesi ise, başkasına güvenmesinden daha mükemmeldir [1273].

3. Bu Konudaki Delillerin Tartışılması

Hanefîlerin ileri sürdükleri bu delillerin hiçbiri sağlam ve makbul değildir. Abdulaziz el-Buhârî, Âmidî ve daha başkaları haber-i vahidin kıyasa tercih edilmesi gerektiğini tereddüde mahal bırakmayacak şekilde ortaya koymuşlardır. Onların bu konudaki görüşleri şöyle sıralanabilir:
a. Sahabenin haber-i vahidi kıyasla reddettiğine ilişkin sözlerini, kıyası haber-i vahide tercih etmelerinden değil, daha başka geçici sebeplere dayandığı şeklinde cevaplandırmak mümkündür. Hatta onlar haber-i vahidle çeliştiği için kıyası reddetmişlerdir. Nitekim Hz. Ebu Bekir, Bilal'den işittiği bir hadis dolayısıyla kendi reyi ile verdiği bir hükmü bozmuştur. Hz. Ömer hadis dolayısıyla cenin ve parmakların diyeti konusunda kendi görüşünü terkederek:
"Nerdeyse Hz. Peygamber'in sünnetinin bulunduğu bir hususta kendi görüşümüzle hükmediyorduk" demiştir. O, ayrıca Dahhâk b. Müzahim'in rivayet ettiği hadise dayanarak, kadının kocanın diyetinden miras alamaması tarzındaki kendi görüşünü terketmiştir. İbn Ömer Rafı' b. Hadîc'ten işittiği bir hadise dayanarak müzaraa konusunda kendi görüşünü terketmiştir. Ömer b. Abdulaziz de Hz. Peygamber'den rivayet edilen "*Nimet, külfet karşılığıdır"* hadisine dayanarak kusuru sebebiyle satıcıya geri verilmesi sırasında söz konusu maldan elde edilen gelirin de karşılanması tarzındaki görüşünden vazgeçmiştir [1274].
Serahsî'nin söylediği ravisi fakih olmayan hadisin manen rivayet edilmiş olabileceği tarzındaki iddiasına gelince, bu da doğru değildir. Çünkü adalet ve zaptı sabit olduktan sonra bir ravinin değişiklikte bulunması iddiası vehimden ibarettir. Bu hususta açık olan bu ravinin aynen işittiği gibi rivayet etmesidir. Böyle bir ravi değişiklik yapsa bile mânayı değiştirmeyen değişiklik yapar. Sahabe ve adil ravilerin tutumlarından anlaşılan budur. Çünkü haberler onların dili ile nakledilmiştir. Onların dili bilmesi mânayı anlamamalarına ve onu kavrayamamalarına mâni olduğu gibi, onların adaleti de bu haberde ziyade ve eksilme yapmalarını engeller [1275].
Onları nakilde dikkatsiz olmakla itham ettiğimiz zaman "zabt" şartını koşmanın ne anlamı kalmaktadır? Çünkü raviyi zabt sıfatı ile vasıflandırdığımız zaman, artık onun hadisi mâna olarak rivayet ettiğini ve bu rivayetinde hata ettiğini, bu nedenle de onun bu rivayetini kabul edemeyeceğimizi söylememiz mümkün değildir. Ben bu görüşü ileri süren kişinin bir çelişkisi olarak görüyorum. Eğer bu kişi zabtı açık ve

gizli batın diye ayırıyor ve fıkıh bilmeyen ravi de gizli bir zaptın olmadığını [1276], onu bilende ise hem açık, hem de gizli zaptın bulunduğunu düşünüyorsa, bu bizzat Hanefî ulemasından da birçok kişinin iştirak etmediği bir taksimdir, ona diğer ulema nasıl muvafakat etsin?
b. Kıyasın kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir delil olduğu görüşlerine gelince, buna karşı da deriz ki: Sünnetin delil oluşu da aynı şekilde kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Ümmet kıyası kabuldeki ihtilafı kadar sünneti kabulde ihtilaf etmemiştir. Zira kıyası inkar edenler sözleri bilinemezilkten gelinecekten ve onlarsız icmaın bulunduğu iddia olunacak bir sayıdan daha çoktur. Sünnete gelince selef-i sarihinden hiçbiri onunla amel edilmeyeceğini iddia etmemiştir. Bu duruma göre genel çizgileri ile sünnet kıyastan daha güçlü ve daha sağlamdır. Aksine sünnete yöneltilemeyen eliştiriler kıyasa yöneltilmektedir. Haber-i vahidin nakli konusunda bir şüphe varsa, kıyasta birçok şüphe vardır. Sünnette, nassın vasıflarından her bir vasfın hükümde etkili olması söz konusu iken; bunların kıyasta olmama ihtimali vardır. Aslında mevcut olan ihtimal, aslı bildikten sonraki delilde sabit olan ihtimalden daha kuvvetlidir. Şu halde zayıf olma ihtimali daha az olanı almak -ki o da haber-i vahiddir- daha uygundur [1277].
Serahsî'nin: "Sahih kıyasa her yönden muhalif olan..." sözüne gelince:
Eğer kıyas sahih ise bu doğrudur. Ancak kitaba muhalif olan kıyas ise ileride beyan edeceğimiz üzere- kesin olarak yanlıştır. "Çünkü bir kıyasın sahih olduğunu anlamak zor bir şeydir. Bu durumda haber-i vahidle amel etmemek için kıyası kabul etmek gerekir" [1278].
c. Üçüncü delilleri ise ravinin unutması ve yalan söylemesi ihtimalidir. Eğer ravide zapt şartını aramazsak bu doğrudur. Çünkü zapt, genel olarak ravide unutma olmadığını ifade eder. Bir ravi için ancak delil var ise falanca hadiste unutkanlık yapmıştır denilir. Herhangi bir delille teyit edilmeyen mücerred ihtimalin ise, ulemanın belirttiği üzere hiçbir kıymeti yoktur.
Aynı şekilde bizim, ravide adaleti şart koşmamız onun yalancılıkla itham edilmesine manidir. Çünkü yalancılıkla itham olunan kişinin adil olmadığı şüphesizdir. Böyle bir kişinin rivayetini de ister kıyas ona muvafık, isterse muarız olsun, kabul etmeyiz.
d. Dördüncü delilleri ise kıyasın tahsise ihtimalinin olmamasıdır. Burada söz konusu olan, kıyasa muhalif olarak gelen haberdir. Bu durumda da tahsise ihtimal yoktur [1279]. Ayrıca ihtimal olsa bile bu sonucu etkilemez. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm de genelinde tahsise ihtimalli olmakla beraber, bu onun delil oluşunu ve kuvvetini etkilememektedir. Bize göre de size göre de, hiç şüphesiz Kur'an kıyasın önünde bir delildir.
e. Beşinci delil: Kıyas ile haberin neshedilmesidir. Bana göre bu çok yanlış bir akıl yürütmedir. Çünkü kıyasa kitap ve sünnetten delil mevcut olmadığı zaman başvurulur. Delil bulunduğu zaman, elimizdekine aykırı başka delil niçin arayalım?
Âmidî'nin bu konudaki görüşünü, onun şu sözü ile reddedebiliriz:
"Onların, kıyastaki zan haber-i vahidin hilafına, kıyası yapan kişinin kendisinden doğar sözüne karşılık deriz ki: Onda hataya düşme ihtimali, haber-i vahiddekinden daha fazladır" [1280].
O, bu ifadesini şöyle açıklamıştır:
Haber-i vahid hususunda içtihat etme ve onda yanılma ihtimali kıyastan daha azdır. Çünkü haber-i vahiddeki içtihad şu üç konudan birisi ile olur:
Ravinin adaleti, rivayetin hükme delaleti ve kendisi ile amel edilen bir delil olması.
Kıyasa gelince aslın hükmü haber-i vahid ile sabit ise o, yukarıda sözünü ettiğimiz üç konuda içtihada muhtaçtır. Onun, kesin delille sabit olduğu kabul edildiğinde asıldaki hükmün illetlendirilip illetlendirilemeyeceği konusunda içtihada ihtiyaç vardır. Onun illettendi ol meşinin mümkün olduğunu düşünme durumunda ise, bu illete uygun bir niteliğin ortaya konulması hususunda içtihat gerekir. Uygun vasfın ortaya çıktığının kabulü halinde de asılda ona muarız bir delilin mevcud olmadığı hususunda içtihada ihtiyaç vardır. Bütün bunlardan uzak olması halinde ise onun fer'de mevcud olduğu hususunda içtihada ihtiyaç vardır. Bu konuda bulunduğu kabul edilirse, bu durumda furuda buna mani veya şartlarını taşımayan karşıt bir delilin bulunmadığı hususlarında içtihada ihtiyaç vardır. Bunların olmaması halinde ise onun delil olduğu konusunda içtihat edilmesi gerekir.
Âmidî'ye göre kıyasta bu yedi hususta mutlaka içtihat gerekir. Haberin delaleti konusunda ise sadece üç şeyin beyanına ihtiyaç vardır. Bu durumda haberde hata ihtimali, yedi veya -aslı haber-i vahidle sabit ise- on noktada içtihada ihtiyaç duyulan kıyastan daha azdır. Şu halde haber-i vahidi tercih daha uygundur [1281].
Bu metni, uzunluğuna rağmen, kıyastaki ihtimallerin çokluğunu teyit eden delaleti ve daha sonra ulaştığı bilgiyi fakihin kesin olarak bilemeyeceği sebebiyle tercih ettik. Bir kişi birbirine bağlı bu yedi durumdan birinde yanılacak olsa, Allah'ın ona sevap vermesine rağmen içtihadında doğruyu bulmuş olamaz. Hâlbuki bu ihtimaller haber-i vahidde daha azdır. Özellikle ihtimal onu teyit eden emarelerden yoksun ise bu durumda aslolan onu olduğu üzere bırakmaktır. Dolayısıyla ravi adalet ve zapt sıfatı üzere kaldığı sürece onun zayıflığına, gaflet veya unutkanlığına delil getirilinceye kadar rivayetinin doğru ve sahih olduğunu kabul etmek asıldır. Ravilerin hiçbiri hatadan korunmuş değildirler. Ancak bu durum onların sahih olduğunu bildiğimiz rivayetleri ile amel etmemize mani değildir. Allah, bizi Resûlullah'a itaat ve ona karşı gelmeme ile mükellef kılmıştır. Şüphesiz Resûlullah'a muttasıl bir senedle ulaşan sahih bir haberi delilsiz olarak reddeden Hz. Peygamber'e karşı gelmiş ve ona isyan etmiş olur.
Musarrat hadisi: Kıyasın haber-i vahidden öncelikli olduğu tarzındaki bu ölçü ile Hanefîler Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği sütü memesinde biriktirilerek satılan hayvanla ilgili hadisi reddettiler. Söz konusu hadiste Hz. Peygmaber şöyle buyurmaktadır:
"... *Deve ve koyunun sütünü memesinde biriktirmeyin, böyle bir durumda bir hayvanı kim satın alırsa, onu sağdıktan sonra iki durumdan birisi ile muhayyerdir; isterse onu tutar, isterse onu bir sâ hurma ile beraber iade eder*" [1282].
Metinde geçen kelimesi lugatta toplamak demektir. Araplar suyu topladım derken cümlesini kullanırlar [1283].
İmam Şafiî'ye göre o, koyun ve devenin yavrularını tutmak ve sütü birikip çoğalsın ve bunun sonucunda alıcı hayvanda gördüğü süt çokluğunun onun devamlı durumu olduğunu zannederek ücretini artırsın diye sağmamaktadır [1284].
Hanefîlere göre hayvanın memesinde sütün biriktirilmesi, hayvan için bir kusur değildir. Bu nedenle de alıcı için herhangi bir şart koşmamışsa iade hakkı doğmaz. Çünkü alış-veriş satılan malın kusursuz olmasını gerektirir. Süt azlığı ise maldaki kusursuzluk özelliğini ortadan kaldırmaz. Çünkü süt, bir mahsûl olduğu ve onun bulunmaması ile kusursuzluk hali ortadan kalkmadığına göre azlığı ile ise kalkmaz. Bu durumda aldanmadan dolayı muhayyerlik de söz konusu değildir. Çünkü burada alıcı aldatılmış değil, aldanmıştır. Şöyle ki o kesin olmayan bir emareye dayanarak hayvanın sütünün çok olduğunu zannetmiştir. Zira memenin şişkinliği bazan süt çokluğundan olabildiği gibi, yeşillikte otlatılmasından da olabilmektedir. Bu usul, satılık malları piyasaya sürerken insanların, yaygın bir şekilde baş vurduğu bir yoldur. Bu durumda alıcı ihtimale dayanan zannında aldanmış olur. İhtimal ise delil ifade etmez. Hadise gelince o, kıyasa aykırıdır. Bu durumda o, kıyasla ameli gerektiren kitap ve sünnetin hükmünü ortadan kaldırıcı, onunla ameli gerektiren icmaa aykırı olmuş ve merdud duruma düşmüş olur. Çünkü söz konusu hadis Ebu Hureyre'nin ancak kıyasa muhalif olmadığı takdirde kabul edilebilecek hadislerinden biridir. Zira onun rivayetlerinden bazıları, kıyasa muhalif olması durumunda kıyasın öne geçirilmesi gereken türden rivayetlerdir [1285].
Sonra Hanefîler şöyle demektedirler:
Bu hadis şu yönlerden de kıyasa aykırıdır:
O, süt karşılığı bir sâ hurma vermeği bildirmektedir. Halbuki müşterinin teslim aldıktan sonra sağılan süt, onun üzerine bir tazminat vesilesi olamaz. Çünkü o, satın aldığı kusursuz malın bir ürünüdür. Birinden diğerine bir haksızlık söz konusu olmadığı için tazmin söz konusu olamaz. Bu, akitten dolayı söz konusu olamaz. Çünkü akdin garantisi teslim ile son bulur. Nitekim teslimden sonra elde edilen süt tazmin edilmediği gibi akid anındaki sütte bilahare sağılacak olsa bu da tazmin edilmez... [1286].
Keza Hanefîler şöyle demektedirler:
Eğer alıcının eline geçen şeyi tazmin gerekseydi söylediğimiz gibi sütün aynı ölçekte tazmin edilmesi gerekirdi. Halbuki bir ölçek hurmanın az veya çok olmaksızın sütün tam karşılığı olduğunu kestirmek zordur ve şeriatta da buna cevaz yoktur. Böylece bu haberin her bakımdan kıyasa muhalif olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda ise kıyasla reddi veya her ne kadar reddedilmemesi imkansız ise de şöyle tevil edilmesi gerekir:
Yeşil arazide otlatılmış bir koyun konusunda ortaya çıkan bir anlaşmazlıkla ilgili olarak Hz. Peygamber satıcının malını hükmen değil, sulhen geri almasını uygun görmüş, o da üç günlük süt sebebiyle razi olmamış, bunun üzerine de Hz. Peygamber bir ölçek hurmayı ilave etmiştir; satıcı koyun ve hurmayı alıp, ücreti hükmen değil, sulhen iade etmiştir... Bu haberi rivayet eden ravi bunun hükmen olduğunu zannetmiş, ashab hadisi anladıkları mâna ile nakletmeyi caiz gördükleri için, kendi anlayışına uygun ibare ile nakletmiştik. [1287]
Kıyasa muhalif kabul ederek bu hadisi reddetme hususunda Hanefîlerin delilleri bunlardan ibarettir. Ulemanın çoğunluğu onların bu görüşlerine katılmamaktadır. Nitekim İbn Teymiyye onlara yeterli ve ikna edici olan genişçe bir cevap vermiş, hadisin dinin özüne ve temel esaslarına uygun olduğunu savunmuş, böyle olmaması halinde dahi diğerleri asıl oduğu gibi bunun da tek başına asıl olabileceğini ileri sürmüştür [1288].
İbn Teymiyye şöyle demektedir:
"Kusursuz ve nitelik kaybı olmaksızın iadeyi içerdiği" sözümüze gelince:

Hz. Peygamber'den bize intikal eden aslî delillerin neresinde sadece bu iki şeyden dolayı iadesinin gerekeceği bildirilmektedir. Aksine dinin temel hükümlerinde zikrettiğimiz şeyler dışında malın kusurunu gizleme ve aldatma gibi bazı hususlar dolayısıyla iade emredilmektedir. Çünkü o nitelikteki farklılık aynı cinstendir. Hatta ayıbı gizleme ile iade kusur ile redden daha uygundur. Zira satıcı malın niteliklerini bazan sözle, bazan da davranışları ile ortaya koyar. Satıcı, alıcıya şu özelliğe sahip diye açıkladığı zaman, hilafı ortaya çıkarsa onu aldatmış ve kusurunu gizlemiş olur. Bu durumda da alıcı akdi devam ettirme ile feshetme arasında muhayyer olur. Eğer şeriat bunu getirmemiş olsaydı, bu kıyasın ta kendisi ve adaletin gereği olurdu. Zira alıcı bu malı, satıcının kendisine bildirdiği niteliklere dayanarak almıştır. Eğer bu özelliklerin bulunmadığını bilecek olsaydı söz konusu ücreti vermezdi. Gizli, kusurlu ve hileli mal ile alıcıyı kandırması şeriatın kendisinden uzak olduğu zulümlerin en büyüğüdür. Hz. Peygamber pazara inip fiyatları bilmeden karşılarına çıkıp kendilerine müşteri olan binekliler için muhayyerliğin bulunduğunu beyan etmiştir, burada ise bir kusur, niteliğe uymama söz konusu olmayıp bir nevi kusuru gizleme ve hile söz konusudur [1289].
İbn Teymiyye onun, cinsi dışında bir şey ile ödenmesinin ise gayet adaletli olduğunu söylüyor. Çünkü onu, her zaman misli ile ödemek mümkün değildir. Zira memedeki süt, bozulmayacak bir yerde korunmaktadır. Sağıldığı zaman ekşime ve bozulma ile karşı karşıya kalmaktadır. Eğer memedeki süt, sağılıp bir kaba konulmuş süt ile tazmin edilmiş olsaydı, bu şeriatın beri olduğu bir haksızlık olurdu [1290].
Ayrıca alış-verişten sonra meydana gelen süt, akit anında mevcut olan süt ile karışmıştır, bunların da miktarları bilinmemektedir. O nedenle müşterinin aynı miktarı ödemesi mümkün değildir. Zira bazan daha az veya daha çok olabileceği için ribaya götürecektir. Çünkü faizin en hafifi iki şey arasındaki eşitliğin bilinmemesidir [1291].
Onu, sütün hayvanın memesinde akitten önce mi yoksa sonra mı daha fazla olduğunu takdir etmekle görevlendirecek olsak, aralarındaki husumet ve anlaşmazlık daha çok artar. Bunun için Hz. Peygmaber anlaşmazlığı halletmiş, kesinlikle husumete ve anlaşmazlığa varmayan bir ölçü takdir etmiştir [1292].
Hz. Peygamber'in hadisini "*sulh içindir*" diye yorumlamalarına gelince, bunu Hz. Peygamber'in "*Satın alıcı... eğer razı olursa onu tutar, razı olmazsa iade eder...*" hadisi reddeder. Zira bu, muhayyer olduğu hususunda açık bir nastır. Onların söyledikleri ise caiz ve makbul olmayan uzak bir yorumdur.
Yine onların Ebu Hureyre'yi fakih olmamakla nitelendirmeleri de ona karşı bir haksızlıktır. Bu iddia sahiplerine Ebu Hureyre'nin Medine'de fetva veren sahabîlerden sayıldığı şeklinde cevap verilir [1293]. Bu dönemde ise ilim ve fıkha sahip olmayan bir kişiden fetva istenmezdi. Nitekim Hz. Peygamber'in onu hıfz sıfatı ile nitelendirmesi, bizi onun hafızasına ve işittiği şeyi aynen işittiği gibi naklettiğine güvenmeye sevketmektedir. Hz. Peygamber'in bu açıklaması o, fıkıhla nitelendirilsin veya nitelendirilmesin bizim için yeterlidir.
Yine bu hükmü rivayette o, tek kalmamış, aksine onunla beraber Ebu Dâvûd ve Taberânfnin rivayetlerine göre İbn Ömer; Ebu Ya'lâ'nın rivayetine göre Enes, Beyhakî'nin rivayetine göre Amr b. Avf el-Müzenî, Ahmed b. Hanbel'in sahih bir senedle eserine aldığı ismi zikredilmeyen bir sahabe, her ne kadar çoğunluk karşı çıkmışsa da İsmaîlî'nin tahric ettiğine göre İbn Mes'ud rivayet etmiştir.
Buhârî ve başkalarının yaptığı gibi onu mevkuf olarak rivayet edenler de vardır. Fakat İbn Mes'ud'un -ki o, Hanefîlere göre fakih olarak nitelendirilen sahabîlerdendir- celî kıyasa muhalefet etmesi Ebu Hureyre'nin hadisinin sahih olduğunu ortaya koymaktadır [1294].
İbn Abdülber, bu hadisin (Musarrat hadisi) sahih ve nakil yönünden sabit olduğu hususunda icma olduğunu, onu delil olarak kullanmayanların ise asılsız şeylerle illetli saydıklarını söylemektedir [1295]. Ancak onun tazmini ceza kabilinden olmayıp telef cihetindendir [1296]. Çünkü süt koyunda mevcuttu. Satıcı bedeli tamamen iade edince alıcı koyunu satın aldığı anda memesinde mevcut olan sütten yoksun olarak iade etmiş oldu. Bu durumda alıcıya bunun tazmini gerekir. Ayrıca Hanefîler, ikinci ölçüde sözünü ettiğimiz "*Nimet, külfet mukabilidir*" hadisine aykırı olması dolayısıyla bu hadisi delil olarak kabul etmemişlerdir.
Karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan kişi: Hanefîlerin bu ölçü ile reddettikleri hadislerden biri de Seleme b. el-Muhbık'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadistir:
Hz. Peygamber, karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan bir kişi için:
Eğer cariye adama kendi rızası ile boyun eğmişse onun eşi olur ve karısına cariyenin bedelini ödemesi gerekir, eğer adam onu zorlayacak olursa, bu durumda o hürdür ve karısına bedelini ödemesi gerekir [1297].
Hanefîler, sahih kıyasa aykırı olduğu için bu hadisle amel etmediklerini söylemektedirler. Onlara göre bu hadiste kitap, meşhur sünnet ve icmaa aykırı olan "*musarrat*" hadisi konumundadır [1298]. Çünkü bu hadisin ravisi Hz. Peygamber'le uzun zaman sohbet etmekle tanınmayan meçhul bir kişidir. O, yalnızca bir veya iki hadis rivayet etmekle bilinmektedir. Meçhul kişinin rivayeti ise ancak kıyasa muhalif olmadığı veya selef reddetmediği takdirde kabul edilir [1299].
İbn Teymiyye bu iddiaya geniş bir cevap vererek şöyle demiştir:
Bu hadis, her biri fukahadan bir gruba ait olan şu üç sahih esasa dayanan kıyasa uygundur:
a. Kim başkasının malını, kullanılış amacı dışına çıkaracak şekilde değiştirirse mal sahibinin onu, bu kişiye ödettirme hakkı doğar. Bu gasbolunan malın ismini (temel vasfını) değiştirmek suretiyle onda tasarrufta bulunmak gibidir [1300].
b. Hayvanlar dahil olmak üzere telef olan malların tümü, kıymeti göz önünde tutulmakla beraber imkan nisbetinde cinsi ile ödenir. Genel olarak borçlanmada zayii halinde mislini iade gerekli olduğu gibi, borçlanılan hayvanın telef olması durumunda da mislini ödemek gerekir [1301].
c. Kölesinin uzuvlarını kesenin (müsle yapanın) onu azad etmesi gerekir. Bu konuda Hz. Peygamber'den merfu birçok hadis rivayet edilmiştir [1302].
Bu hadis, sahih kıyasa uygun delillerle sabit olan söz konusu üç esasa da muvafıktır. Cariye, efendisine gönüllü olarak boyun eğdiği zaman, hanım efendisi nezdinde kendi kıymetini düşürmüş olur. Çünkü cariye itaati dolayısıyla zina etmiş olur. Bu da onun değerini azaltır. Bu durumda da hanımefendiye, daha önceki gibi hizmet imkanı kalmaz. Eğer efendi onu zorlayacak olsa, bu müsle konusuna girer. Zira birini cinsel ilişkiye zorlamak müsle hükmündedir. Çünkü böyle bir ilişki onu manen yok etme ile birdir [1303].
İbn Teymiyye, bu hadis konusunda söz söylemenin çok ince bir iş olduğunu belirtmiştir. Çünkü eğer bu hadis sahili ise onun söz konusu üç esasa dayanarak yorum ve tahricinden bu anlam çıkar; sahih değilse hakkında zaten söz söylemeye gerek yoktur [1304].
Bu hadisi Ebu Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiş ve Nesâî bu hadisin sahih olmadığını söylemiştir. Beyhakî ise Sümame'den rivayette bulunan Kabîsa b. Harîs'in bilinmeyen biri olduğunu söylemiştir. Ebu Dâvûd'dan rivayet edildiğine göre o, Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işitmiştir. Bu hadisi Seleme İbn el-Muhbık'tan Kabîsa b. Harîs rivayet etmiştir ki o, Hasan'dan başka kimsenin kendisinden rivayette bulunmadığı bir kişidir. Ayrıca bu zat hakkında Buhârî "rivayet ettiği hadis tartışmalıdır";
İbnü'l-Münzîr:
"Seleme'nin rivayeti sahih değildir" demişler, Hattâbî ise:
"Bu hadisin münker olduğunu söylemiştir."[1305].
Bu duruma göre söz konusu hadis münker olup sahih değildir. Fakat onu kıyasa aykırı görerek reddetmek de uygun olmaz. Doğru olan yöntem, onun münker ve zayıf olması sebebiyle reddedilmesidir.
Nitekim Hanefiler kıyasla reddedilen hadise örnek olarak Fatıma binti Kays'ın "boşanan kadının nafakası" konusundaki hadisini vermekte [1306] ve bunu daha önce geçtiği üzere Kur'an'a ve sünnete de aykırı saymaktadırlar.
Ayrıca Busre binti Safvan'ın tenasül uzvuna dokunma konusundaki hadisin bu konuda örnek göstererek Kur'an'a, kendilerince meşhur olan sünnete, kıyasa ve yaygın kullanıma aykırı olduğunu söylemektedirler [1307].
Hanefîler bu örneklerde kıyasa muhalefeti dolayısıyla sahih hadisi reddetmek suretiyle sahih kıyasın reddettiği zayıf hadisle amel ederek başka örneklerde kendi kendileri ile çelişkiye düşmektedirler. Bu durum aşağıdaki örnekte açık bir şekilde görülmektedir.
Namazda kahkaha ile gülmek: Hanefîler namazda kahkaha ile gülmenin abdesti bozacağını söylemekte ve bu görüşlerine delil olarak Ebu Musa hadisini göstermektedirler. Söz konusu hadiste Ebu Musa şöyle demektedir: Bir defasında Efendimiz namaz kıldırırken içeriye görme kusuru olan bir adam girdi ve mescitte mevcut olan bir çukura düştü. O anda namaz kılan insanlardan birçoğu güldü, bunun üzerine Hz. Peygamber gülenlerin hem abdesti, hem de namazı yenilemelerini emretti [1308]. Bu hadisi Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde rivayet etmiştir.
Ebu Hanife'nin Mabed el-Cühenî'den rivayetine göre Hz, Peygamber namazda iken kör bir adam namaz kılmak amacıyla ona doğru yönelmiş ve bu esnada bir çukura düşmüştü. Oradakiler kahkaha ile gülmüşler, Hz. Peygamber namazını bitirince:
"*Sizden kahkaha ile gülen abdestini ve namazını iade etsin*," buyurmuştu [1309].
Hanefîlerin delil olarak kullandıkları bu rivayetlerin hepsi, sahih kıyasa aykırı ve zayıftır. Zira namaz dışında iken kahkaha ile gülen bir kimsenin abdestinin bozulmayacağı ittifakla kabul edilmektedir. Binaenaleyh namazda böyle bir fiili yapanın abdestinin bozulacağı nasıl ifade edilebilir?
Eğer hadis sahih olmuş olsaydı ona uymamız ve kıyası terketmemiz gerekirdi. Fakat sahih değildir. Ebu Musa'nın rivayeti ise isnad yönünden müdelleştir [1310]. O, söz konusu hadisi sema yoluyla aldığını da açıklamamıştır. Tedlisinin de burada olması muhtemeldir. Nitekim onun

senedinde güvenirliğinde ihtilaf bulunan bir kişi vardır. Ebu Dâvûd onun hakkında aklı kuvvetli değildir, derken bazıları da onun sika olduğunu söylemişlerdir [1311].
Nitekim Ebu Hureyre'den de bunun benzeri bir hadis rivayet edilmiştir, ancak bu rivayetin isnadında inkıta vardır. Ayrıca onda bir metruk, bir de zayıf ravi bulunmaktadır [1312].
Aynı hadis İbn Ömer'den de rivayet edilmiş olup onda da tedlis söz konusudur. Ayrıca bu hadis, Enes, Cabir, İmran b. Husayn ve Ebu'l-Husayn'dan da hüccet olarak kullanılamayacak zayıf senedlerle rivayet edilmiştir [1313].
Mabed el-Cühenî'den rivayet ettikleri haber ise mürseldir. Zira burada söz konusu olan Mabed sahabî değildir. Onun kaderi inkar eden ilk tabiîlerden olduğu söylenmektedir [1314].
Nitekim bu rivayetin benzeri Ebu'l-Âliye, İbrahim en-Nehâî ve Hasan el-Basrî'den de mürsel olarak rivayet olunmuştur. Bu rivayetler mürsel olmakla beraber senedleri eleştiriden uzak değildirler [1315].
Geçen bu senedlerle rivayet olunan hadislerin sahih olmadığında şüphe yoktur. Bunun içindir ki ulemanın çoğunluğu namazda kahkahanın abdesti bozmayacağını söylemişlerdir. Rivayete göre İmam Şafiî Hasan b. Ziyad ile tartışarak ona şöyle demiştir:
Namazda iken iffetli bir kadına iftira eden kişi hakkında ne diyorsun? Hasan:
Namaza bozulmuştur, demiş bunun üzerine Şafiî:
Abdesti ne durumdadır, diye sormuş, o da:
Abdesti aynen kalır ve iftira abdesti bozmaz demiş; İmam Şafiî bu defa:
Peki bu kişi namazda gülerse ne dersin, diye sormuş; Hasan da abdest ve namazını iade etmelidir demiş. Bunun üzerine Şafiî bu anlayışa göre namazda iffetli bir kadına iftira etmek, onda gülmekten daha önemsiz olmaktadır" demiştir [1316].

4. Mâlikîler ve Haber-i Vahidin Kıyasa Arzı

Mâlikîler de kıyasın haber-i vahidin önüne geçirilmesini benimseyenlerdendir [1317]. Ancak bu konuda İmam Mâlik'ten farklı görüşler nakledilmiştir. Karafî'ye göre İmam Mâlik kıyası haber-i vahidin önüne geçirmektedir [1318]. Yine Debûsî, İmam Mâlik'in sahih kıyası haber-i vahide tercih ettiğini kaydetmektedir [1319]. Serahsî de bu görüşü naklederek İmam Mâlik'in şöyle dediğini söylemektedir:
Kendisi ile amel etme bakımından kıyas haber-i vahide tercih edilir. Çünkü kıyas ashabın İcmaına göre dinî bir delildir. Kitap, sünnet ve icmaın delil oluşu haber-i vahidden daha kuvvetlidir. Bu durumda icma ile sabit olan da böyledir [1320].
Serahsî, İmam Mâlik'in bu görüşünü reddedip şu ifadesi ile çürütmüştür:
Eğer İmam Mâlik fakih kişinin rivayet etmediği haber-i vahidi kıyasa muhalif olduğu zaman reddedenlerden ise, bu durumda fakih kişinin rivayetini kıyasın önüne geçirmiş olur. Bu takdirde İmam Mâlik'in de ifade ettiği gibi fakih olmayan ravinin rivayeti ile ancak içtihad kapısının kapalı sayıldığı takdirde amel edilebilir [1321].
Haberi kıyasla reddetme görüşünü Şatıbî de "kat'î aslî delile aykırı ve hiçbir aslî delilin desteklemediği zannî delilin kesin olarak merdud olduğunu" açıklarken vurgulamıştır. Nitekim o bu görüşüne delil olabilecek şu iki örneği vermektedir:
a. O, dinin temel esaslarına aykırıdır. Dinin temel esaslarına aykırı olan bir haber ise kabul edilemez. Çünkü bu türlü aykırılığı taşıyan şey dinden olamaz. Dinden olmayan bir şey ise nasıl ona mal edilebilir?
b. Onun sahih olduğunu ifade eden bir kanıt yoktur. Bu durumda olan bir şeye ise itibar edilemez. Ayrıca o şöyle demektedir:
İmam Mâlik haber-i vahidi önemli saydığı için birçok konuda ona dayanmıştır. Köpeğin kaba ağzını sokmasından dolayı onun yedi defa yıkanacağına ilişkin hadis konusundaki şu sözüne dikkat edilmelidir:
Bu hadis rivayet edilmiştir ama mahiyetinin ne olduğunu bilmiyorum. Ayrıca bu hadisin zayıf olduğunu belirterek şöyle demiştir:
Avladığı, yenilir de salyası nasıl pis kabul edilir. İmam Mâlik'in hıyar-ı meclis hadisi konusundaki görüşü de buna dahil edilebilir. O, bu hadisi zikrettikten sonra şöyle demektedir:
"Bunun bizce bilinen bir tanımı ve uygulanmış bir örneği bulunmamaktadır..." [1322].
Sonra o, her birini kıyasın dışında delillere dayandırmak mümkün olan örnekler zikretmiştir. Biz bunları onra ele alacağız.
Şatıbî ve benzerleri, Mâlik'ten yaptıkları bu nakilde diğer ulemaya ters düşmüşlerdir. Nitekim el-Kavatı' isimli eserin müellifi bu görüşün İmam Mâlik'e nisbeti hakkında şöyle demektedir:
"Bu görüş açık bir batıl, büyük bir hatadır. Ben İmam Mâlik'i böyle bir görüşten tenzih ederim. Onun böyle bir söz söylediği bilinmemektedir" [1323].
Muhammed Ebu Zehra, İmam Mâlik'in Şatıbî'nin zikrettiği meseelerde kıyası haber-i vahidin önünde tutmasını göz önünde bulundurarak bu görüşün bütünüyle ona nisbet edilemeyeceği sonucuna varmıştır. Zira burada kıyas, kesin kurala dayanmaktadır ve haber-i vahid başka bir kaide ile kesin olarak desteklenmiş değildir. Bu durumda İmam Mâlik kıyası tercih etmiştir. Çünkü haber-i vahid, bu kaidenin mesnedi olan ve İslâm hukukunun esaslarını oluşturan Allah'tan gelen dinî delillere aykırı düşmektedir [1324].
Üstadımız Dr. Muhammed Baltacı'nın şu sözleri de buna yakındır:
İmam Mâlik, mutlak kıyas için sünnetten hiçbir şeyi terketmemiştir. Onun terkettiği haber-i vahidler şu sebeplerden birine dayanmaktadır:
Ya kendisinden bir kısım kıyasların da çıkarıldığı daha önce geçmiş olan serî değerlere muhalif olması veya ravilerin, rivayetin sahih olma şartlarının tamamını veya bir kısmını taşımamaları. Her ne kadar biz, İmam kıyası haber-i vahide tercih ettiğini ileri sürülen birçok örneği daha önceki "sünnetin icmaa arzı -ki bundan biri de Medine halkının icmaıdır- ölçüsünde açıklamış isek de bu hadislerin hepsinin gerçek durumunu ileride beyan edeceğiz. Bilindiği üzere İmam Mâlik Medine halkının amelini ve icmaını kabulde diğer âlimlerden ayrı bir yol izlemekte ve bazı zamanlar onu kendisine ulaşan bazı hadislere tercih etmektedir.
Köpeğin ağzını sokmasından dolayı kapların yedi defa yıkanması: Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir:
"*Köpek, sizden birinin kabına ağzını soktuğu zaman onu hemen döksün, sonra yedi defa yıkasın*" [1325].
Bu hadis hakkında İmam Mâlik şöyle demektedir:
Bu hadis rivayet edilmiştir. Ancak onun ne anlama geldiğini bilmiyorum [1326]. İmam Mâlik ayrıca onun zayıf olduğunu belirterek şöyle demektedir:
"Köpeğin avladığı yenir de salyası nasıl kerih görülür? Herhangi bir kap yağ veya sütün bulunması halinde köpek o süt veya yağı yalasa bunlar dökülmez, yenilir. Allah'ın verdiği rızıklardan bir rızka telef etmeyi ve bir köpeğin dokunması dolayısıyla onu atmayı büyük bir hata olarak görüyorum [1327].
Ebu Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre bu hadis iki önemli dinî kurala aykırıdır. Bunlardan birincisi:
"*Onların size tuttuklarını yiyin*" [1328] âyeti, ikincisi ise "diri olanın pis olmayacağı" kaidesidir. Bu iki vasıf da köpekte bulunmaktadır [1329].
İmam Mâlik'in bu ifadesi, hadiste köpeğin ağzını soktuğu şeyin dökülmesi ve sonra da bu kabın yedi defa yıkanması emderilirken, köpeğin ağzını soktuğu kabın içinde ister abdest alınacak su [1330], ister yenilecek birşey bulunsun, pis olmayacağına ve atılmayacağına delalet eder.
İmam Mâlik'in "avladığı yenir de salyası nasıl kerih olur?" sözünden, onun söz konusu hadisi Kur'an'a aykırı gördüğü anlaşılmaktadır. Şüphesiz Allah köpeğin avladığını helal kılmıştır. Yakaladığı sırada köpeğin salyasının avına bulaşacağında ise şüphe yoktur. Bu da köpeğin salyasının hadiste necis olduğu bildirilmesine rağmen, temiz olduğuna delalet etmektedir. Bana göre bu, Kur'an'ın sadece zahirini almak ve bu zahire aykırı düşen hadisi terkelmektir. Bu duruma göre de İmam Mâlik hadisi kıyasa aykırı olduğu için değil, Kur'an'ın zahirine aykırı olduğu için terketmiştir.
Bu ihtilaf gerçekte sahih bir hadisin reddini gerektirmez. Çünkü bu iki delilin arasını bularak her ikisi ile birden amel etmek mümkündür. Bunun sonucuda da avlama esnasında salyası ava karışmasına rağmen avının helal ve ağzını soktuğu kabın da pis olduğuna hükmedilebilir. Zira bu durum "ruhsat" makamındadır. Çünkü köpeğin avladığı hayvanı yemenin helal oluşu, ölü hayvanın etinin haram ve boğazlamının ise zorunlu oluşundan istisna teşkil etmektedir. Zira boğazlamayan havyan murdardır. Dolayısıyla köpeğin avladığı avı yemeni'ı nelal olması Allah tarafından kullarına verilmiş bir ruhsattır. Bu durumda bizin, köpeğin avının helal kılınışını boğazlamanın gerekliliğinden bir istisna olarak kabul ettiğimiz gibi söz konusu hadisle amel etmemiz ve onu asıl kabul etmemiz gerekir. Bu ikisi ile birlikte amel mümkün olunca da onlardan birini redde sebep yoktur.
Haram kılan emzirme sayısı: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*... Sizi emziren anneleriniz ile süt kız kardeşleriniz*" [1331]. İmam Mâlik el-Muvatta'dâ Hz. Âişe'nin daha önce geçen [1332] hadisini rivayet

etmiştir. Söz konusu hadiste bilinen beş emmenin haramlık doğuracağına ilişkin hadisi rivayet ettikten sonra şöyle demektedir:
Ancak uygulama buna göre olmamıştır. Emzirme, iki yıl içinde olduğu takdirde azı da çoğu da haramlık doğurur. İki yıldan sonra olması durumunda ise az veya çokluğu hiçbir şeyi haram kılmaz. Çünkü o, artık herhangi bir yiyecek verme hükmündedir [1333].
Bu örnekte, İmam Mâlik'in hadisi kıyasa muhalefeti sebebiyle terkettiğini söylemek mümkün değildir. Aksine onu âyetin umumuna aykırı olması sebebiyle terketmiştir. Zira kendisinden önce gelen ashab ve tabiînden birçok âlim bu durumda az veya çok olsun emzirmenin haramlık doğurduğunu söylemişlerdir.
Biz daha önce birinci ölçüde bundan söz etmiş ve onu İmam Mâlik'in Medine halkının uygulamasına aykırı olması dolayısıyla, haber-i vahidle ameli terkettiğine ilişkin örnek olarak vermiştik.
Taksimat öncesi, içinde ganimet etleri bulunan kapların boşaltılması: Rafî b. Hadîc'ten rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah ile beraber bir seferde idik. Ayağına çabuk olanlar ilerlediler ve ganimetlerden birşeyler alıp pişirmeye başladılar. Bu esnada Hz. Peygamber askerlerden geride kalanların yanındaydı. Hz. Peygamber bu kapların bulunduğu yere giderek dökülmelerini emretti, onları döktürdü. Sonra askerlerin arasında ganimeti taksim etti ve bir deveyi on koyuna denk tuttu [1334]. Bu hadisin başka yollarla gelmiş rivayetleri de vardır. Bunlardan birinde:
"O, eti toprağa yaymaya başladı" [1335] denilmektedir.
İmam Mâlik:
Müslümanların, düşman topraklarına girdikleri zaman burada buldukları her türlü yiyeceklerden, taksimat öncesi yemelerinde bir sakınca olmadığı görüşündedir. Ona göre taksimat yapılıncaya kadar yenilmeyecek olursa, bu durum orduya zarar verir. Dolayısıyla bu durumda söz konusu şeylerden belli bir ölçüde yemelerinde bir sakınca yoktur.
İmam Mâlik'in bu hadise muhalefeti bir sıkıntıyı ortadan kaldırma cinsindendir. Çünkü onları bundan menetmek askere zarar verecektir. Nitekim o da Hz. Peygamber'in bunu, ravinin nakletmediği bir sebep dolayısı ile yapmış olabileceğini söylemiştir. Bu savaşın Hz. Peygamber'in ehli eşeklerin etini yemeyi haram kıldığı ve kapların dökülmesini emrettiği Hayber seteri olması muhtemeldir. Buna göre yere dökme taksimatın yapılmamış olması sebebiyle değil, büyük ihtimalle -ilerde açıklayacağımız üzere- söz konusu etlerin yenilmesinin haram kılınmış olması sebebiyledir. Ayrıca böyle bir uygulama her şartta uyulacak genel bir hüküm olarak kabul edilemez. Kaldı ki bu, dinin yasakladığı ganimeti aşırma türünden de değildir. Çünkü yasaklanan, diğer askerlerin hakkından gizli olarak almaktır. Bu konuda İmam Mâlik, ganimetten aşırmanın haram olduğuna ilişkin hadisleri naklettiği [1336] gibi:
"Bir kimsenin, ailesine götürmek üzere ganimetten bir miktarı ayırmasını caiz görmediğini" de beyan etmektedir[1337].
Burada İmam Mâlik'in taksimat öncesi ganimetlerden yemeyi caiz görüşünü zarar ve zorluğu giderme anlanında yorumladığımıza göre, bu her zaman geçerli bir şey değildir. Aksine zarar kalkınca yasak geri döner. Bu durumda da onun hadise muhalefet etmediğini aksine bu tutumun zarurete binaen olduğunu söylememiz mümkündür. Zaruretler işe şüphesiz haramları mubah kılarlar. Ancak onların da zaruret miktarınca takdir edilmesi gerekir.
Ayrıca İmam Mâlik'in Rafi' hadisine el-Muvatıa'da yer vermediğine dikkat çekmek istiyorum. Onun bu hadisi sahih görmemiş olması büyük bir ihtimaldir. Bu nedenle de hadise muhalif gözüken sözü söylemiş olabilir.
Muhammed Ebu Zehra bu uygulamanın Hz. Peygamber tarafından yapılmış olmasını mümkün görmemektedir. Çünkü ona göre tencereleri boşaltıp etleri yerlere yaymak, maslahata aykırı yanlış bir davranıştır. Zira bir şeyin haram olduğunu söylemek için yaptıklarının yanlış ve günah olduğunu söylemek yeterlidir. Bunun için kestikleri veya bölüştükleri şeyleri dökmeye ve toprağa yaymaya gerek yoktur. Dolayısıyla itlaf ve ifsada başvurmadan uyarmak ve haram olduğunu açıklamak yeterlidir [1338].
Musarrat hadisi: Musarrat hadisi daha önce geçmişti. Şatıbî, İmam Mâlik'in bu hadis konusundaki görüşünü naklederek onun bu hadisi el-Muvatta'ına almadığını ve sahih kabul etmediğini nakletmektedir [1339].
İmam Mâlik'ten sonra Mâlikîler onun bu hadisi reddedişini, temel kaidelere muhalif gördüğüne bağladılar. Zira o, "Nimet, külfet karşılığıdır" esasına aykırıdır ve bir şey telef eden, başka bir yiyecek veya mal ile değil ancak onun misli veya kıymeti ile borçlandırılır [1340].
İmam Mâlik'ten nakledilen bu görüşü kabul ettiğimiz zaman, onun bu hadise kıyasa muhalif olduğu için karşı çıktığına dair bir delil görememekteyiz. Aksine bu, onların red için bir gerekçesidir. Aksi halde onun bu hadisin sahih olmadığına ilişkin sözü gayet açıktır. Bu duruma göre kendince sahih olmayan bir hadise muhalefetinde bir problem yoktur. Bir hadisin kendi prensiplerine uygun bir yolla ona ulaşmamış olması; bir başkasına ise sahih olarak ulaşması ve onun da bu hadisle amel etmiş olması gayet tabiî bir durumdur. Böyle bir durumda da "o, hadisi kıyasa dayanarak reddetti" diye yorum yapmaya gerek yoktur.
İmam Mâlik dışındaki Mâlikîler bu görüşü benimsemediklerine ve daha önce açıkladığımız delillerle istidlalde bulunduklarına göre onların sahih hadise karşı koyacak herhangi bir delilleri olmadığı anlaşılmaktadır. Bu iddialarının hepsine daha önce cevap verildiği için burada tekrara gerek görmüyoruz.
Şevval ayında altı gün oruç tutma: Hz. Peygamber:
Kim Ramazan orucunu tuttuktan sonra Şevval ayından altı gün oruç tutarsa, bütün yıl oruç tutmuş gibi olur [1341] buyurmaktadır. Bu hadisi Buhârî ve Nesâî dışındaki Kütüb-i sitle müellifleri rivayet etmiştir. Onu, Ahmed b. Hanbel ise Cabir kanalıyla eserine almıştır [1342].
Yahya, İmam Mâlik'in Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutma konusunda şöyle dediğini kaydetmiştir: Ben, ilim ve fıkıh ehlinden hiçbir kimsenin bu orucu tuttuğunu görmedim. Seleften hiçbirinden de bana bu ulaşmadı. Zira ilim sahipleri bunu mekruh kabul ediyor, bid'at olmasından ve Ramazan orucundan olmadığı halde cahiller ve zahitlerin onu Ramazan orucuna ilave etmelerinden endişe etmekte ve korkmaktaydılar. Eğer selef ilim sahiplerinin buna ruhsat verdiğini görseydi ve ilim sahipleri de seleften bunu görseydiler bu orucu tutarlardı [1343].
Bu duruma göre İmam Mâlik Şevval orucunu gerekli görmüyordu. Çünkü bu konu kendisine seleften nakledilmediği gibi ilim ve fıkıh ehlinden hiçbir kimsenin de onu tutmadığı, aksine mekruh saydığı ve bid'at olmasından korktuğu kanaatindeydi. Bunlar, bu orucu tutmama görüşünü destekleyen bazı hususlardır. Fakat biz bu noktada en önemli ve birinci sebebin bu hadisin İmam Mâlik ve diğer ilim adamlarına göre sahih olmadığı hususu olduğunu ifade etmek istiyoruz. Bid'at ve mekruh olması gibi diğer durumlar ise bu sebepten doğan hususlardır. Madem ki bu oruç ona göre Hz. Peygamber'den rivayet olunmamıştır, öyleyse bu orucu tutan Hz. Peygmaber'in yapmadığı bir işi yapmış, dolayısıyla bid'ad işlemiş olur.
İmam Mâlik'in, Ramazan ayı otuz altı gün olarak telakki edilmesin diye hadisle ameli terkettiğine ilişkin görüşe gelince, bana göre bu onun adına bir uydurma ve onun sözünü kastının dışında yorumlamadır. Zira o: "*Ramazana, ondan olmayan bir şeyi ilave etme*..." sözünü hadisin kendisine ulaşmadığını ve selefin de onunla amel etmediklerini vurguladıktan sonra söylemiştir. Onlardan birinin İmam Mâlik'in sözünden işine gelen bir bölümü alıp sonra da ona dayanarak:
"İmam Mâlik'in kıyasa muhalif hadisi reddettiği" görüşünü ileri sürmesi, Ehl-i sünnetin imamına uygun düşmediği gibi ona da uygun düşmez.
Ancak biz söz konusu hadisin senedine göz attığımız zaman, İmam Mâlik'in sözünü bu şekilde yorumlamaya izin verecek daha başka deliller de ortaya koyabiliyoruz. Müslim bu hadisi Sahih'inde üç farklı tarikten rivayet etmiştir. Hepsinin ortak olduğu kişi Sa'd b. Saîd b. Kays el-Ensarî'dir. İbn Hacer bu kişinin doğru sözlü fakat hafızasının zayıf olduğunu söylemektedir [1344]. Zehebî ise Mîzânü'l-i'lidâ'de ondan söz ederek Ahmed b. Hanbel'in onun zayıf olduğunu söylediğini; Nesâî'nin, hafızasının kuvvetli olmadığını; İbn Sa'd'ın, riayeti az sika biri olduğunu söylediklerini nakletmiş ve Müslim'in, Şevval'in altı günü oruç tutma hakkındaki hadisi ondan rivayeti ile eserine aldığını ve söz konusu hadisin rivayetinin onda odaklaştığını kaydetmiştir [1345].
Hadis bu kişide odaklanmakta -o da hafızası zayıf birisidir. Halbuki hafızası zayıf olan bir kişinin rivayeti ancak bu konuda yanılmadığından ve zaptının doğruluğundan emin olabilmemiz için hafızası güçlü olan ancak bir başka kişinin rivayeti ile desteklenmesi halinde kabul edilebilir-ve bu hadiste ravinin hata yapmadığını bildirecek olan başka bir güvenilir rivayet de bulunmamaktadır.
Bu durumda söz konusu hadis, İmam Mâlik'in ölçülerine göre muteber sayılan sahihliğe ulaşmamıştır. Buna göre bu hadisin imam Mâlik ve Medine halkına ulaşmamış olması veya benzeri bir rivayet ulaşmasına rağmen onu delil saymamış olmaları muhtemeldir.
İmam Buhârî'nin bu hadisi Sahîh'ine almaması, İmam Mâlik'in durumunu güçlendirmekte ve ona destek olmakta ise de İmam Müslim, söz konusu hadisi Sahîh'ine aldığı için yadırganmamalıdır. Çünkü muhaddisler, amellerin fazileti konusunda raviler yalanla itham edilmedikleri sürece onların bu nevi kusurlarını müsamaha ile karşılamışlardır.
Her halükârda İmam Mâlik bu rivayetle amel etmemiştir. Çünkü ona göre bu rivayet sahih değildir. Bunda da ister kıyasa muhalefetinden, isterse söyledikleri gibi seddü'z-zerîa prensibi dolayısıyla olsun onu kınayacak bir durum söz konusu değildir. Zaten İmam Mâlik'ten de böyle bir şey beklenemez. Çünkü bir hadis bize sahih bir senedle ulaştığı zaman, onu kabul etmemiz ve ona aykırı davranmamız gerekir. Söz konusu sened sıhhat bakımından böyle değil ise de bana göre onu alıp gereği ile amel etmek için yeterlidir.

Ramazan'da unutarak orucunu yiyen kişinin durumu: Ebu Hureyre'den rivayete göre Ez. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*Oruçlu olduğunu unutarak bir şey yiyen veya içen, orucunu tamamlasın. Zira onu Allah yedirip içirmiştir*" [1346]. Bu hadisi Buharı ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir. İbn Hibban ve Dârekutnî'nin irvayetlerinde ise "Ona kaza gerekmez" ifadesi de bulunmaktadır [1347].
Bu konuda İmam Mâlik şöyle demektedir:
Kim Ramazan'da veya üzerine farz olan bir orucu tutarken unutarak bir şey yiyip içecek olursa ogünkü orucu kaza etmesi gerekir [1348].
Bazıları İmam Mâlik'in, bu görüşünü kıyasa dayandırdığını ifade etmişlerdir. Çünkü burada orucun uyulması gereken bir rüknü bozulmuştur. Kurala göre ise unutma bir rüknün yerine getirilme emrini etkilemez. Bunun anlamı şudur:
Unutarak yemek unutarak rükûu terketmek gibidir. Her iki durumda da bir farz terkedilmektedir. Bu şekilde nasıl namaz tamam olmuyorsa, oruç da tamam olmaz... [1349].
İmam Mâlik'in söz konusu görüşü ile kastettiği kıyas gerçekten bu, İbn Hibban ve Dârekutnî'nin rivayet ettikleri ziyadeli hadis de ona ulaşmış ise onun bu kıyası makbul değildir. Çünkü bu, nassın karşıtı bir kıyastır. Halbuki bir konuda dinî bir delil bulunduğu zaman ona muhalif herhangi bir kıyas kabul edilemez. Âlimlerden birçoğu söz konusu ziyadenin sahih olduğunu söylemişlerdir. Nitekim bunu Hâkim de Müstedrek'inde rivayet etmiş, San'anî ise:
Kazanın gerekmeyeceğine dair birbirini destekleyen birçok hadisin mevcut olduğunu, onlarla ihticacın yeterli olacağını; bu durumu namaza kıyasın ise nassa aykırı olduğu için geçersiz olduğunu söylemiştir [1350].
İmam Mâlik bu hadisi, kendisine ulaşmadığı veya Buhârî ve Müslim'in beraberce rivayet ettikleri miktarca ulaştığı ancak söz konusu ziyade ulaşmadığı için kitabına almamıştır. Zira ziyade bulunmayan ilk hadiste oruçlunun kazadan muaf olduğu açık değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in "Orucunu tamamlasın" ifadesi bugünkü orucunun sahih olduğu ve onu tamamlaması şeklinde yorumlanacağı gibi, her ne kadar o günü kaza etmesi gerekli ise de onun o gün yemek yememesi ve günün geri kısmını da oruçlu geçirmesi şeklinde de anlaşılabilir. Ancak hadisin geri kalan kısmı bu iki ihtimalden birini desteklemektedir. Söz konusu ziyadeli kısım sahih senedle geldiğine göre onu kabul edip gereği ile amel etmek ve ona aykırı olan kıyası reddetmek gerekir.
Debusî İmam Mâlik'e nisbet edilen ve kıyasa muhalif olduğu için haber-i vahidin reddini öngören başka örnekler de zikretmiştir. Onlardan bir kısmını burada, zikretmemiz yerinde olacaktır:
"Meninin pis oluşu ve elbisede kuruduğunda oğuşturulunca elbisenin temizlenmiş olacağı hakkındaki hadise aykırı olarak sidiğe kıyasla ancak yıkanmak suretiyle temiz olacağını söylemiştir [1351].
"Hanefiler bir hadise dayanarak cariyenin hür kadın üzerine nikâh edilebileceğini söylemişlerdir. İmam Mâlik ise kıyasa dayanarak bunun caiz olmadığını beyan etmiştir [1352].
"Debusî bu ifadesinde dikkatli değildir. Çünkü İmam Mâlik el-Muvatta'dâ: hür bir erkeğin hür bir kadınla evlenmeye gücü yettiği halde bir cariye ile evlenmesini sadece hür kadınla evlenmeye gücünün yetmemesi ve zina korkusuna bağlamaktadır. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da:
"*Sizden kimin hür ve mümin kadınla evlenmeye gücü yetmezse, mümin cariyelerden alsın*" [1353] buyurmakta ve gerekçe olarak zina yapma korkusunu göstermektedir. İmam Mâlik âyette geçen kelimesinin "zina" anlamına geldiğini söylemektedir [1354].
Burada İmam Mâlik'in, Debusî'nin iddia ettiği gibi kıyasa dayanmayıp, âyetle istidlalde bulunması söz konusudur.
"Hanefiler, hadise dayanarak kölenin ikiden fazla evlenmesinin caiz olmadığını söylemektedirler. İmam Mâlik ise kıyasa baş vurarak onun da hür erkekler gibi dört kadınla evlenebileceğini söylemiştir.
"Hanefi'ler hadise dayanarak sadaka gibi hibenin de ancak zimmete geçirildiği zaman sahih olacağını söylemişlerdir. İmam Mâlik ise bunu alışverişe benzeterek geçerli bir akit olduğunu ve zimmetsiz de sahih olacağını söylemiştir.
"Hanefi'lere göre hayız halinin en azı üç gün üç gecedir. İmam Mâlik ise bunu abdesti bozan diğer hususlara kıyas etmek suretiyle bir an (hayız kanının aktığı zaman) olarak takdir etmiştir [1355].
Debusî'nin, İmanı Mâlik'in kıyasa dayanarak hadisi terkettiğine dair örnekleri işte bunlardır. Bu örneklerden hareketle her konuda Hanefîlerin delil olarak kullandıkları hadislerin çoğunun zayıf olduğunu, âlimler arasında onları alma noktasında ihtilaf bulunduğunu, âlimlerin bunlardan kendince sahih buldukları ile amel ettiklerini, zayıf saydıkların ise delil olarak kullanmadıklarını görmekteyiz.
Burada yaptığımız İmam Mâlik'i temize çıkarma gayreti değil, bir hakkı teslim ve ortaya koyma; onun ve selef-i salihinden diğerleri hakkında hüsn-i zan beslemedir. Bir kişinin, kendisine ulaşan sahih bir hadisi reddetmesi, herhangi bir müslümanın kolayca kabul edebileceği bir durum değildir. Çünkü Resûlullah'a itaat herkes için gereklidir ve hiç kimse onun hadisine muhalefet veya onunla ameli terketme noktasında mazur sayılamaz.[1356]

VI. Sünnetin Genel Esaslara Arzı

Bu ölçü gerçekte sünnetin Kur'an'a ve mütevatir sünnete arzını oluşturan bir ve ikinci ölçüler içinde mütalaa edilebilir. Çünkü kitap ve sünnet İslâm dininin iki aslî kaynağı olup, icma, kıyas, -delil sayanlar için- sahabe uygulaması neticesi itibariyle bu ikisine dayanan delillerdir. Çünkü icma ekseriya bu ikisi ile sabit olan bir konuda olur. Kıyas da bu ikisi ile sabit olan bir hüküm esas alınarak yapılır. Kendisinde ihtilaf olunmayan sahabe uygulaması da çok kerre bir âyet veya hadisin genel anlamına dayanır.
Ancak bizim burada "teşrîî kaynak" ile "genel esaslar"ı birbirinden ayırmamız gerekir. Teşrîî kaynak, bize hayatın bütün alanlarında ihtiyaç duyduğumuz bağlayıcı nasları verir. Genel esaslar ise şer'î naslardan çıkarılan, dinin özü ve genel maksatları ile uyuşan küllî kaidelerdir. Bazan teşrîî nas, özel bir hüküm hakkında veya belirli bir olayla ilgili gelmiş olabilir. Ancak şeriatın ifadesine küllî bir bakışla baktığımız zaman söz konusu hüküm veya olayla ilgili olarak gelen mânayı teyit ettiği anlaşılır. Bu sebeple de fakihler onu sadece bu konuya tahsis etmeyip birçok hüküm veya olayı içeren genel bir esas kabul etmişlerdir.
Teşrîî kaynak ile genel esaslar arasındaki farkı açıklamak için maksadımızı ortaya koyan şu örneği verebiliriz:
Yüce Allah:
"*Allah'tan başkasına tapanların ilahlarına sövmeyin; onlar da düşmanlıkları dolayısı ile ve bilmeden Allah'a söverler*" [1357] buyurmaktadır. Bu âyetten anlaşılan, kafirlerin ilahlarına sövmenin menedildiği hükmüdür. Bu, nasdan anlaşılan açık ve belirgin bir mânadır. Ancak fakihler âyetten bunun dışında daha geniş mânalar çıkarmışlardır. Şöyle ki:
Allah, kafirlerin ilahlarına sövmeyi, onların Allah'a sövmemeleri amacıyla yasak etmiştir. Burada Allah'a sövmek gibi büyük bir günaha meydan vermemek için kafirlerin ilahlarına sövmek gibi mubah bir şey yasaklanmıştır.
Böylece fakihler âyeti "seddü'z-zerâî" diye isimlendirdikleri bir esasa kaynak kılmışlar ve mefsedete götüren mubah ve mendup her şeyin, onu mubah dairesinden çıkarıp haram dairesine dahil edeceğini söylemişlerdir.
Bu örnekte fakihlerin düşüncelerinin derinliğini, hüküm çıkarmadaki dikkatlerini dinî hükümlere ve onların maksatlarına bakışlarındaki kapsamlılığı görmekteyiz.
Bu ölçüde, kendileri ile bazı âhâd hadislerin reddedildiği kaidelerin çoğunun daha önceki ölçülerde geçtiğini göreceğiz. Ancak burada onlara bakışımız bir başka açıdan olacaktır. Bununla beraber her aslı âyet ve hadisten dayandığı dinî kaynağa dayandırmamız da mümkündür. Fakat bu, konuyu teknik yönden bölümlere ayırmak için bunları ayrı başlıklar halinde ele almamıza mâni değildir. Sözgelimi fakihlerin bu asıl gerçekte Allah'ın kitabından bir âyet ve Resûlullah'ın sünnetinden bir hadis olduğu halde, bu hadis serî bir esasa veya dinî bir kaideye aykırıdır dediklerini görmekteyiz.
Aslında bu, fakihlerin ittifakla kabul ettikleri bir ölçü değildir. Meselâ İbn Hazm'a göre bir hadisin isnadı sahih ise onu red veya ona muhalefet caiz değildir. Aynı şekilde İbn Kayyım da "Musarrat hadisi'nden söz ederken:
Bu hadis dinî asıl ve kaidelere uygundur. Eğer hadis dinî asıllara muhalif olacak olsa diğerleri gibi o da bizzat asıl olur" [1358] demektedir. Herhalde bütün muhaddislerin tutumu:
Hadisin isnadı sahih olduğu zaman, daha önce de geçtiği üzere reddedilmeyeceği yönünde olmalıdır.
Böylece her ne kadar İmam Mâlik bu ölçü ile amel etme konusunda müterddid ise de Mâlikîlerin bu ölçüyü önemli saydıkları ve onu makbul bir asıl kabul ettikleri ortaya çıkıyor.
Ebu Bekir İbnü'l-Arabî haber-i vahidin dinî kaidelerden birine aykırı olduğu zaman onunla amel edilip edilmeyeceğinden bahsederken Ebu Hanife'nin onunla amel edilmeyeceğini, Şafiî'nin ise edilebileceğini söylediklerini nakleder. İmam Mâlik'in ise bu konuda tereddüt içinde olduğunu, onun meşhur olan ve kendisi ile amel edilen görüşünün ise böyle bir hadisi başka bir kaide destekliyorsa -araya tarzı alışverişte olduğu gibi- amel edilebileceğini; köpeğin ağzını sokması sebebiyle kapların yıkanması hususunda olduğu gibi tek başına kalırsa terkedileceğini nakletmektedir [1359].

Biz burada kitap ve sünnette zikrolunan delillerin tümünden çıkarılmış genel kaide ve amaçlardan özet olarak söz edeceğiz.
Şerî delillerin tümüne muttali olan, -her ne kadar bunlar, gözetimleri farklı ve önem durumları çeşitli ise debunların muayyen maksatları gözetmek için geldiklerini anlar. Din koyucusunun gözettiği söz konusu maksatlar:
Dini, nefsi, aklı, nesli ve malı muhafazadır. Bu muhafaza zaruriyyat, ihtiyaçlar, tahsiniyyat olmak üzere üç derecededir.
Zaruriyyat: Terkedildiğinde dünya ve ahiret hayatı için doğru olmayan, ibadet, âdet, muamelât ve suçlar konusunda gözetilmesi, din ve dünya maslahatını karşılamak için yapılması gereken- şeylerdir.
İbadetler hususunda kelime-i şehadet getirmek, namaz kılmak vs. âdetlerde yemek, giyinmek, barınmak gibi nefsi ve aklı muhafaza etmek; muamelât konusunda malları bedelli veya bedelsiz satış, mal, menfaat vs. hakkında akid yapmak suretiyle malı korumak ve nesli muhafaza etmek; suçlar konusunda ise kısası uygulamak ve hırsızlıkta haddi uygulamak gibi hususlar zaruriyyattandır [1360].
İhtiyaçlara gelince:
Bunlara, rahata kavuşma ve çok kere istenileni terke neden olan, zorluk ve meşakkate götüren durumu ortadan kaldırma yönünden ihtiyaç vardır. Bunlar gözetilmediği zaman genel olarak mükellef zorluk ve meşakkate düşer. Fakat bu sıkıntı ve zorluk, genel maslahatları ortadan kaldıracak dereceye varmaz [1361].
Bunlar da ibadet, muamelât, âdet ve suçlarda geçerlidir.
İbadetlerde hastalık ve yolculuk gibi meşakkat ortaya çıkması halinde duruma göre hafifletici ruhsatlar tanıma; âdetlerde avlanma ve mümin kadınlarla evlenme gibi şeyleri mubah görme; muamelât konusunda: borçlanma, sulama vb. şeyler ve suçlar hususunda öç almaya, kasâmeye, âkileye diyet koymaya hükmetme bunlardan bazılarıdır [1362].
Tahsiniyyâta gelince: o, uygun olan güzel âdetleri almak, akl-ı selimin nefret ettiği kirli hallerden korunmak anlamına gelmektedir. Bu, güzel ahlâk konularını kapsar. İbadetlerde necaseti giderme, avret yerlerini örtme, nafile sadakalar, âdetlerde yeme-içme âdabı, muamelatta necis şeyleri satmaktan alıkoyma ve suçlarda köle karşılığında hür bir kişiyi öldürmeyi menetme bunlardan bazılarıdır.
Şarîin, bu maksatları gözettiği ve onlara derece derece ihtimam gösterdiği bilinmektedir. Bu maksatlardan her birini dinin bir temel kuralı saymak mümkündür. Dini, nefsi, aklı, nesli ve malı muhafazanın bu asıllardan olduğunda şüphe yoktur.
Burada Kur'an ve sünnette zikredilen ve fakihlerin dinî hükümleri inceleme ve onların bütünü üzerinde akıl yürütme suretiyle çıkardıkları başka temel kaideler de vardır. İleride kitap ve sünnette bulunan bu temel kaidelerden birkaçını zikredeceğiz. Burada hepsini ele almamız ise mümkün değildir. Bu nedenle aşağıda zikredeceğimiz kaideler sadece bir örnek kabilindendir.
Köpeğin avının temiz olması: Allah Teâlâ:
"*Onların sizin için yakaladıklarını yiyiniz*" [1363] buyurmuştur.
Bu, kesin hükümlerden biridir. İmam Mâlik bununla köpeğin ağzını sokması dolayısıyla kapların yedi kere yıkanmasına dair hadisi reddederek:
"Bu hadis rivayet edilmiştir. Onun hakikati nedir, bilmiyorum" demiştir. Nitekim o, bu hadisin zayıf olduğunu belirterek:
"Köpeğin avladığı yenirken salyası nasıl mekruh görülür?" demiştir [1364].
İmam Mâlik, yukarıda verdiğimiz âyetin, köpeğin avladığı avın helal olduğuna delalet ettiği kanaatindedir. Bu av, köpeğin onu yakalaması anında salyanın kendisine bulaşmasından kurtulamaz. Bu da söz konusu salyanın pis olmadığına delildir. Ayrıca Hz. Peygamber köpeğin tuttuğu yeri yıkamayı emretmemiştir. Bu durumda Hz. Peygamber, köpeğin avı tutması anındaki salyası ile kaba bulaşan aynı olduğu halde kaba ağzını sokması olayında o sözü nasıl söylemiş olabilir?
Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, bu meseleyi zikrettikten sonra bu hadisin iki temel kurala aykırı olduğunu söylemiştir:
Birincisi "köpeklerin avladıklarının yenilmesine dair" Mâide sûresinin 4. âyeti; ikincisi ise "*temizliğin illetinin diri olmak*" olduğu, bunun da köpekte mevcut olmasıdır [1365].
Gerçekte burada hadisin âyete aykırı olması söz konusu değildir. Zira âyet köpeğin avını yemek konusundadır. Bu ise, ağzını kaba sokmasından tamamen ayrı bir konudur. O, avını tutmak için ağzını kaba sokmalı ki bu meselenin aynı konu olduğu söylenebilsin.
Bu hadis sahih olup âyetle aralarını telif mümkün olduğu sürece reddine hükmedilemez. Burada ise aralarında temelde ihtilaf yoktur. Söz konusu iki nas ile de kendi konusunda en ufak bir tenakuz söz konusu olmaksızın amel etmek mümkündür. Buradaki şüphe dinî bir hükümde aklı hakem kılmaktan doğmaktadır. Eğer din bütünüyle akla dayansaydı Hz. Ali'nin dediği gibi mestlerin altını meshetmek üstünü meshetmekten daha doğru olurdu. Halbuki dinî hükümlerin çoğu kulluk esasına dayanmakta olup, bu konularda akıl yürütmeye gerek yoktur.
İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır: Yüce Allah:
"*İnsan için ancak çalıştığı vardır*" [1366] buyurmaktadır.
Bu âyet, insana âhirette ancak dünyada yaptığı amelin fayda sağlayacağını ve yine ancak dünyada yaptığının zarar vereceğini teyit etmektedir. Dolayısıyla insan, âhirette, sadece dünyada işlediği hayır ve şer şeklindeki fiillerden dolayı hesaba çekilecektir.
İmam Mâlik bu kaideye dayanarak:
"Ölen bir kimse adına velisinin oruç tutabileceği ile ilgili hadisi, Kur'an'da yer alan küllî bir kaideye aykırı olması dolayısıyla reddetmiştir [1367].
Şatıbî bu hadis hakkındaki görüşleri genişçe açıkladıktan sonra; az olmakla beraber şeriatta kesin olarak sabit olan kaidelere aykırı bazı hadislerin mevcut olduğu; ancak bunların lafzî veya manevî tevatür derecesine ulaşamadıkları, dolayısıyla zannî bir delil ile kat'î delile karşı konulamayacağı sonucuna ulaşmıştır [1368].
Demek ki onlar, bunu Kur'an'a dayanması sebebiyle kesin kabul ediyorlar. Nitekim onlara göre başkası yerine oruç tutup, haccetme konusundaki hadis haber-i vahiddir. Dolayısıyla zan ifade etmektedir. Zan ifade eden haber ise kesin delile karşı koyamaz. Bu durumda da reddedilmesi gerekir.
İbn Hazm gibi, isnadı sahih haber-i vahidi kitap, mütevatir ve meşhur hadis gibi kesin delil kabul edenlere gelince; bunlar hadisi âyetin umûm mânasını tahsis edici saymışlar ve hiç kimseye söz konusu hadise muhalefet etmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Böylece sahih hadisi Kur'an gibi kendisine baş vurulacak bir asıl kabul etmişlerdir. Bu durumda âyet ile hadis arasında herhangi bir aykırılık söz konusu olmaz [1369].
Gerçekte burada söz konusu âyet ile hadis arasında bir tearuz bulunmamakta, sadece dış görünüşte bir aykırılık söz konusudur. Çünkü âyet bu hadisle tahsis edilmemiş olsaydı, "*İnsanoğlu öldüğü zaman üç şey dışında amel defteri kapanır. Bu üç amel sadaka-i cariye, kendisinden faydalalan ilim ve kendisine dua eden evlat*" [1370] hadisi ile tahsis olunacaktı. Şüphesiz ki saîih evladın duası bir insanın doğrudan fiili değildir. Durum böyle olunca âyette kastedilen insanın bizzat kendisinin yaptığı iş değil, daha genel bir ifadedir. Çünkü evlat da bir yönüyle onun çalışması kapsamındadır ve ebeveynine dua ettiği zaman sevabın onlara ulaşması umulur. Aynı şekilde onlar namına oruç tuttuğu zaman bu onlara vasıl olur. Böylece hadis ile âyet arasında herhangi bir çelişki söz konusu olmaz.
Ribanın haramlığı: Allah Teâlâ:
"*Allah alış verişi helal, ribayi ise haram kıldı*" [1371] buyurmuştur.
Alış-verişin helaî, ribaain ise haram oluşu dinin aslî genel kurallarındandır. "Hurmanın hurma karşılığında eşit takasını" ifade eden "riba'1-fazl" (fazlalık faizi) hadisi de bunu teyit etmektedir. Ancak bazı âlimler "Araya hadisinin" bu aslî genel dinî kurala aykırı olduğunu kabul ederek onu reddetmişlerdir.
Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, İmam Mâlik'in serî kaidelerden birine muarız olan fakat başka bir kaide ile desteklenen haber-i vahid hakkındaki tutumunu açıklarken şöyle demektedir:
Araya hadisine, her ne kadar "riba" kuralı aykırı ise de, onu örf desteklemektedir [1372].
Burada İmam Mâlik açısından "araya" hadisini "örf ilkesine muvafık olması sebebiyle kabul etmek mümkün olduğu gibi, riba kaidesine aykırı oluşu sebebiyle reddetmek de mümkündür. Fakirlerin, sadece kuru hurma buldukları zaman, yaş hurma yemeye muhtaç olmaları sebebiyle onun karşılığında tahmini ölçü ile yaş hurma satın almaları caiz görülmektedir. Şarî, her ne kadar kuru hurma ile yaş hurma arasında farklılık var ise ve bunun sonucunda da yasaklanan riba vaki olmakta ise de fakirleri gözetmek ve onlara iyilik etmek için araya tarzı satışı caiz görmüştür.
Hanefîler ise; ariyeyi hibe şeklinde yorumlayarak bu konudaki hadisle, Kur'an ve yaş hurmanın kuru hurma ile takasını yasak eden sünnetle [1373] sabit olan kesin esasa karşı koyamayacak bir haber-i vahid olması dolayısıyla onunla amel etmemişlerdir.
Ancak onların araya hadisi ile Kur'an'da ve yaş hurmanın kuru hurma ile değiştirilmesinin haram olduğuna delalet eden hadisteki kat'î esas arasında çelişki bulunduğu şeklindeki görüşleri kabul edilemez. Aksine bunların arasını telif etmek ve her ikisi ile birlikte amel etmek mümkündür.
Ribanın haram olduğuna ilişkin âyet ve hurmayı hurma ile fazlasıyla değiştirmenin yasak kılındığına dair hadisi umûm mânasında alabiliriz. Taze hurmanın kuru hurma ile değiştirilmesinin yasak edilmesine dair hadis de bu şekilde alınabilir. Dolayısıyla ağaç üzerinde olmayan yaş hurmanın

kuru hurma ile değiştirilmesi caiz değildir. Yaş hurma ağaç üzerinde olursa böyle bir satış caiz olur. Çünkü bu, kuru hurması olan fakat yaş hurma yemeyi seven ancak onu da taze halinde alacak parayı bulamayan fakirlere merhamet edilerek izin verilmiş olan araya satışı olur. Nitekim Hz. Peygamber onların beş veskten az olan kuru hurmalarını taze hurma ile değiştirmelerine cevaz vermiştir. Ancak bu, taze hurmanın ağaçta olması şartına bağlanmıştır. Aksi takdirde bu, yasak olan taze hurma ile kuru hurmanın değiştirilmesi cinsinden olur.
Böylece, bu ihtilaflı nasların arasını, herhangi birini gözardı etmeksizin cemetmek mümkün olmaktadır. Her halükârda yapılması gerekli olan da bu olmalıdır.
Zorluğu giderme: Allah Teâlâ:
"*O sizi seçti ve din hususunda size herhangi bir zorluk yüklemedi*" [1374] buyurmuştur. Bu ve Kur'an'daki benzeri âyetler ile, insanlardan zorluğu kaldırmayı ve onlara yumuşak muameleyi emreden; onlara meşakkat ve güçlük yüklenmediğini ifade eden hadislere dayanan fakihler "güçlüğü kaldırmayı" dince kabul edilmiş temel bir esas saymışlardır.
Bu esasa dayanan İmam Mâlik, taksimat öncesi ganimet malı olan koyun ve deve etlerinin pişirildiği kazanların devrilmesine dair rivayeti zayıf bulmuş, ihtiyacı olanın taksimat öncesi yiyeceklerden yemesini caiz olduğunu belirtmiştir [1375].
İmam Mâlik şöyle demektedir:
Müslüman askerleri düşman topraklarına girdikleri vakit ganimet paylaşılmasından önce elde ettikleri yiyeceklerden yemelerinde bir sakınca görmüyorum. Bana göre deve, sığır ve koyun da müslümanların düşman topraklarına girdikleri zaman yiyebilecekleri yiyecekler cinsindendir. Eğer insanlar taksimat için toplanıncaya ve aralarında paylaşma oluncaya kadar yemeleri caiz olmayacak olsaydı, bu orduya zarar verirdi. Bu bakımdan örfe uygun bir şekilde bunlardan yemelerinde bir sakınca görmüyorum. Ancak onlardan birinin bunlardan birşeyi ailesine götürmek üzere ayırmasını caiz görmem [1376].
Bu duruma göre İmam Mâlik, taksimat öncesi askeri yiyeceklerden yemekten menetmenin onlara bir zorluk ve zarar verici olduğunu düşünmüştür. Halbuki Allah dinde onlar için hiçbir zorluk kalmamıştır. Aynı şekilde Hz. Peygamber de ümmetine zorluk dilememiştir. Öyleyse sadece yasaklaması kâfi iken kapların devrilmesini ve etlerin toprağa yayılmasını nasıl emretmiş olabilir?
Tencerelerin dökülmesi ile ilgili Hz. Peygamber'den rivayet edilen bu haber, onun Hayber'deki bir uygulaması kabul edilecek olursa, bu durumda Hz. Peygamber'in emrini mutlak bir ifade kabul etmemek gerekir. Resûlullah'lan böyle bir emir gelmiştir ancak selef ve halef âlimleri bunun açıklamasında ihtilaf etmişler ve bazısı İmam Mâlik'in anladığı gibi taksimat olmaması sebebiyle tencerelerin boşaltılmasını düşünürken, bazısı da ehlî eşeklerin etinin haram kılınışına ve o esnada tencerelerde ehlî eşek eti kaynatılmasına bağlamışlardır. Nitekim İbn Ebu Evfâ'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
Hayber savaşında aç kaldık. Bunun üzerine ehlî eşekleri yakalayıp boğazladık. Tencereler onlarla kaynayınca Resûlullah'ın görevlendirdiği bir kişi, tencereleri devirmeyi ve eşek etinden birşey yenilmemesini ilan etti. Bunun üzerine bazı insanlar:
Hz. Peygamber, beşte biri (humus) ayrılmadığı için yasakladı derlerken bir kısmı da:
Onun kesin olarak yasaklandığını söylediler [1377].
Bu duruma göre tencereleri boşaltmak ehlî eşeklerin etinin yasaklanması, henüz taksimatın yapılmamış olması veya bunların dışında bir başka sebeple olmuş olabilir. Bunlardan hiçbirini kesin olarak düşünemeyiz.
Ayrıca ganimetlerden yememede ordu için zorluk olduğunu söyleyecek olursak, hadisle amel etmemiş oluruz. O zaman da zaruretlerin miktarınca takdir olunacağı durumu söz konusu olur. Şayet ondan yememek askerlere zarar vermezse zaruret söz konusu olmamış olur. Bu durumda hadisi kabul etmemiz ve ona muhalefet etmememiz gerekir. İmam Mâlik de bunu kastetmiş olmalıdır.
Zararı giderme: Allah Teâlâ:
"*Onlara zorluk çıkarmak için zarar vermeyin*" [1378],
"*Haksızlık ederek ve zarar vererek onları tutmayın"* [1379],
"*Hiçbir anne çocuğu sebebiyle zarara uğratılmamalıdır*" [1380] âyetleri ile zarar vermeyi yasak eden diğer âyetlerde böyle buyurmaktadır. Bunlar her ne kadar hususî olaylar hakkında gelmiş ise de hepsinin toplamı umumî bir mânaya delalet etmektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber'den hadisler de gelmiştir. "*Ne zarar verin, ne de zarara karşılık verin*" hadisi ile "insanların canı, malı ve ırzlarına düşmanlıktan; gasp ve zulümden, zarar verme ve zarara zararla karşılık verme" anlamına gelen her şeyden meneden hadisler bunlardan bir kısmıdır [1381].
İbn Kayyim'a göre fesad, zulüm, abes, batılı övme, hakkı yerme vb. konuları içeren hadislerin tümünden Hz. Peygamber berîdir [1382].
Öyleyse bir hadis, sözü edilen birçok nasla sabit olan bu esasa aykırı olarak rivayet edildiği zaman reddedilir. Çünkü Allah Teâlâ kullarından hiçbirine zulmetmez ve onlara zarar verilmesine razı olmaz.
Zararı önleme: Resûlullah, "*aldatmak (ğarar) söz konusu olan alış-verişten menetmiştir*" [1383].
Fakihler bu hadisi birçok hükümde kendisine dayanılan genel bir esas kabul etmişlerdir. Nitekim ulema bu esasa dayanarak İmam Mâlik'in "Hıyaru'l-meclis hadisi"ni reddederek bu konuda bilinen bir tanıma sahip olmadığını, tatbik edilmiş bir emir de bulunmadığını söylediğini nakletmektedirler [1384].
Burada alış veriş meclisinin müddeti meçhuldür. Eğer iki taraftan biri meçhul bir zamanda muhayyerliği şart koşacak olsa alış-veriş icma ile batıl olur. Dince şartı kabul edilmeyen bir hüküm, dine göre nasıl geçerli olur?[1385]
İmam Mâlik'in bu görüşü hakkında İbn Ebu Zi'b ağır sözler söylemiştir. Ona göre bu hadis sahih, üstelik "esahhu'l-esanîd" bir senedle rivayet edilmiştir. Ayrıca bu hadisin ravisi İbn Ömer satıcıdan uzaklaşmak için birkaç adım yürümek suretiyle onunla amel ettiği gibi, bizim de onunla amel etme imkânımız vardır. Bu konuda daha önce bazı açıklamalar yapılmıştır.
Nimet, külfet karşılığıdır: Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre o, Hz. Peygamber'in:
"*Nimet külfet karşılığıdır*" buyurduğunu söylemiştir [1386].
Tirmizî, bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadis bu tarik dışında senedlerle de rivayet olunmuş ve ilim ehli onunla amel etmiştir, ifadesinin açıklaması şudur:
Bir adam bir köle satın alıyor ve ondan istifade ediyor. Sonra bu köleyi kusurlu buluyor ve onu satıcıya iade ediyor. Buradaki gelir satın alana aittir. Çünkü söz konusu köle eğer ölecek olsaydı alıcının malı zayi olmuş olacaktı. İşte bunun gibi meselelerde "Nimet külfet karşılığıdır" kaidesi geçerli olur [1387].
Hanefîler bu hadise dayanarak "Musarrat hadisi"ni [1388] reddedip şöyle demişlerdir
Bu hadis temel esaslara aykırı olduğu için merduddur. Zira bu, "Nimet külfet karşılığıdır" esasına aykırıdır [1389]. Bu esasın gereği herhangi bir şeyi vermemektir. Çünkü o, külfete katlanan kimsedir. Ücret ise nimet karşılığıdır [1390]. İkinci esas ise bir şeyi telef edenin misli veya kıymeti ile ödemesidir [1391]. Bunu, yiyecek veya emtia cinsinden herhangi bir şey ile değil.
Şatıbî İmam Mâlik'in de bu görüşte olduğunu; zira söz konusu hadisin el-Muvatta'da bulunmadığını, sahih de olmadığını söylemiştir. Bir başka sözünde Şatıbî, söz konusu hadisin bu son kaidelerle çelişmeyecek şekilde kendisine dayandırılması mümkün olan üzerinde ittifak olunmuş bir aslının bulunduğunu söylemiştir [1392].
İbn Teymiyye bu hadis ile "Musarrat hadisi" arasında çelişkinin olmadığını söylemektedir. Ona göre:
Musarrat hadisi sahih olup hem kıyasa, hem de bu esasa aykırı değildir. O, şöyle devam etmektedir:
"el-Harac bi'd-daman" hadisi ise her ne kadar rivayet olunmuş ise de "Musarrat hadisi" bütün hadis âlimlerine göre bundan daha saî denir. Aralarında bir tearuz olmadığı halde ona nasıl zıt olduğu söylenebilir? Zira haraç kölenin kazancı, hayvanın ücreti gibi gelir için kullanılan bir kelimedir. Çocuk ve süt ise haraç olarak isimlendirilmez. Burada yapılabilecek tek şey olsa olsa her iksinin de birçok faydayı ihtiva etmesi dolayısı ile birini diğerine kıyas etmektir. Ancak bu da çok bozuk bir kıyas olacaktır. Çünkü sonradan ortaya çıkan kazanç ve gelir, alış veriş esnasında henüz mevcut değildir. Ancak teslimden sonra meydana gelmiştir. Süt ise akid anında mevcut idi ve satılan şeyin bir parçasıydı. Hz. Peygamber bir ölçek hurmayı sonradan oluşan süt için bir bedel olarak değil, aksine onu, akid anında hayvanın memesinde mevcut olan sütün bedeli olarak takdir etmiştir. Bunu ödemek de adalet ve kıyasın gereğidir [1393]. Onu cinsi dışında bir şeyle ödemek ise sadece adaletin gereğidir. Çünkü onu misli ile ödemek hiçbir zaman mümkün değildir. Memedeki süt bozulmaktan korunmuştur. Sağıldığı zaman ise ekşime ve bozulma söz konusu olmaktadır. Eğer hayvanın memesindeki süt kaba sağılmış sütle tazmin edilmiş olsaydı şeriatın kendisinden uzak olduğu bir zulüm söz konusu olurdu [1394].
İbn Teymiyye bu konuda daha başka yorumlar da zikretmiş olup bunların açıklaması daha önce geçmiştir.
Bu nevi bir telifle söz konusu kaide ile hadis arasındaki zahiri ihtilafı gidermek mümkün olmaktadır.
Seddü'z-zerâî: Allah Teâlâ bir âyette:
"*Allah'tan başkasına tapanların ilahlarına sövmeyin, onlar da düşmanlık sebebiyle ve bilmeden Allah'a söverler*" [1395] buyurmaktadır. Fakirlerin bu âyetten, harama yol açan mubahın yasaklanması demek olan seddü'z-zerâî esasını çıkardıklarını daha önce açıklamıştık.

İmam Mâlik bu esasla, şevval ayının altı günü oruç tutmakla ilgili hadisi reddetmiştir.
Ebu Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre; İmam Mâlik, bu hadis kendi ölçülerine göre sahih olmasına rağmen, şevvalin altı günü oruç tutmayı seddü'z-zerâî esasına dayanarak yani ramazan orucunun bir ay altı gün olduğunun düşünülmesini önlemek için yasak etmiştir [1396].
İmam Mâlik şevvalin altı günü oruç tutma hakkında, ilim ve fıkıh ehlinden hiçbirinin bu orucu tuttuğunu görmedim ve bana selefin hiçbirinden de bu konuda herhangi bir bilgi ulaşmadı. Şüphesiz ilim adamları bir bid'at olmasından ve bu konuda kendilerinin ruhsat vermeleri halinde cahil ve riyazet ehli kimselerin ondan olmayan bir şeyi ramazana ilave edeceklerinden korktukları için onu doğru bulmuyorlardı demektedir [1397].
İmam Mâlik'in bu sözlerinden -daha önce de beyan ettiğimiz gibi- bu günlerde oruç tutmak ile ilgili hadîsin sahih olmadığını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim üstadımız Muhammed Baltacı'nın da İmam Mâlik'e göre seddü'z-zerâî konusunu araştırırken vardığı sonuç budur [1398]. Bu duruma göre, söz konusu görüşün sebebi görüldüğü üzere bu hadisin sahih olmamasıdır. Ancak bu, İmam Mâlik'in seddü'z-zerâî kaidesini hiç kullanmadığı anlamına gelmez. Nitekim harama yol açmaması için onun, Medine halkının uygulamasına dayanarak "İstilâfü'l-hayavan" hadisini tahsis ettiğini ve bunu cariyelerde caiz görmediğini daha önce ifade etmiş bulunuyoruz.
İşte bunlar, fakihlerin tespit ellikleri genel dinî esaslardan bir kaçıdır. Görüldüğü üzere bunlar, Kitabullah'tan veya Resûlullah'ın sünnetinden delillere dayanmakladırlar. İslâm'ın esaslarının bu zikrettiklerimizden daha genel ve daha büyük olduğuna işaret etmemiz gerekir. Çünkü İslâmî esaslar Allah'tan gelenlerin ve Resûlullah'tan sahih olarak nakledilenlerin tümünü içermektedirler. Meselâ İslâm'a girişte kelime-i şehâdeti getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, Allah yolunda cihad etmek, zulüm, taşkınlık, düşmanlık ve fesadla savaşmak, barış, hayır ve adalete çağırmak; şer, kötülük, sapıklık ve yoldan çıkmadan uzaklaşmak; Allah'ın kitabına ve Resûlullah'ın sünnetine uymak gibi prensiplerin tümü İslâm'ın esaslarından ve müslümanların ittifakla kabul ettikleri kaidelerdendir. Bunlara aykırı olan bir hadis kabul edilemez. Çünkü böyle bir rivayet kesinlikle Hz. Peygambere ait değildir.
Aynı şekilde komşuya yardım ve onu gözetme, anne babaya iyi davranma ve onlara sevgi gösterme bütün bunlar da Allah ve Resûlü'nün emrettiği İslâmî esaslardandır.
Bunlardan da görülüyor ki İslâm'ın genel esasları fakihlerin zikrettiklerinden daha kapsamlıdır. Onların zikrettikleri genel esaslar onun altında ikinci derecede birçok esas bulunmaktadır. Meselâ zararı giderme esası, hanıma ve anneye zarar vermekten, cana, mala, namusa tecacüzden, gasp ve zulümden ve zarar verme ve zarara zararla mukabele anlamına gelen her şeyden menetmeyi içermektedir. Dolayısıyla bu kaide son derece kapsamlı bir muhtevaya sahiptir.
Ancak fakihler, ahkam konusundaki derin düşüncelerine yardımcı olsun diye ele alınan konunun dışındaki diğer meselelerdekî şer'î hükümleri de göz önünde bulundurarak bu metotla şeriatın cüz'î konularını, onun umumî ifadeleri içine dahil etmişlerdir. Zira hükümlerde küllî olan bırakılır da sadece cüz'î olan göz önünde bulundurulursa doğru sonuca varılamaz. Aksi de böyledir.
Dolayısıyla kitap, sünnet, icma ve kıyastan çıkarılan hususî delilleri kullanırken küllî kaidelerin yanında cüz'îlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Zira cüz'îlerin küllilerden ayrı düşünülmesi mümkün değildir.
Söz gelimi bir kimse bir delili küllî kaideleri bir tarafa bırakarak sadece bir cüz'î kaidede uygulamaya kalkarsa hata edeceği gibi; cüz'îyi bir tarafa bırakarak sadece küllî kaideyi uygulamaya kalkan da hata eder. [1399]

VII. Haberi Vahidin İnsanların Sıkça Karşılaştıkları Hususlara Arzı

Hanefîlere göre haber-i vahid, insanların yaygın bir şekilde karşılaştıkları yani genel olarak ihtiyaç duyulan bir konuda varid olursa kabul edilmez [1400]. Bu, mütekaddiminden Ebu'l-Hasan el-Kerhî'nin görüşü olup müteahhirîn ulemasının görüşü de bu yöndedir [1401]. Çünkü Hz. Peygamber insanlara ihtiyaç duydukları hususları açıklamakla memur idi ve ashaba daha sonra ihtiyaç duyulacak şeyleri kendisinden rivayet etmelerini emretmiştir. Eğer hadise insanların yaygın bir şekilde karşılaşacakları hususlardan ise Hz. Peygamber'in onu insanlara açıklayıp öğretmemesi, onların da bunu nakletmede gayret göstermemeleri mümkün değildir. Bu duruma göre bir haber onlardan meşhur bir şekilde rivayet olunmamışsa onun bir yanılma olduğunu veya nesholunduğuna hükmederiz. Nitekim bu tür haberlerden bazılarının daha sonra gelenlerin nakletmeleri dolayısı ile meşhur olduğunu görüyoruz. Zira bunlar öncekiler nezdinde de sabit olmuş olsaydı, onlar arasında da meşhur olurdu ve herkesin bilmek durumunda bulunduğu bir konu haber-i vahid olarak kalmazdı. Hanefîler:
Hava bulutlu değilken Ramazan hilalini gördüğünü iddia eden şehirli bir tek kişinin şahitliğini bu sebeple kabul etmediklerini, aynı gerekçeyle elini zekerine dokundurmaktan dolayı abdestin gerektiği hakkındaki hadisle amel etmediklerini [1402] söylemektedirler.
Bu konuda usûl, fıkıh ve hadis âlimlerinin çoğunluğu Hanefîlere muhalefet etmekte [1403]; yaygın olan ile yaygın olmayan ayırımı yapmamaktadırlar. Zira Allah'ın dini birdir. Dolayısıyla bir haber bize sahih bir yolla ulaştığı zaman, haber-i vahid diye onunla amel etmememiz caiz değildir. Yani sahih olan haber-i vahide -yaygın bir şekilde karşılaşılan bir husus olsun veya olmasın- karşı çıkmamamız ve onunla amel etmemiz gerekir. Zira ashab haber-i vahidi kabul etmiş ve yaygın bir şekilde karşılaşılan konularda onunla amel etmişlerdir. Nitekim İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:
"Râfi' b. Hadîc Hz. Peygamber'in yasak ettiğini rivayet edinceye kadar biz kırk yıllığına ortaklık yapıyorduk, sonra vazgeçtik".
Ashabın, sünnet yerlerinin dokunmasıyla guslün farz olacağı konusunda Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadisle amel etmelerini de bu bağlamda zikredebiliriz. Ayrıca sahabîlerin haber-i vahid ile amel ettiklerine dair birçok örnek daha önce geçen "sünnetin sahabenin uygulamasına arzı" konusunda zikredilmiştir.
İbn Hazm bu görüş sahiplerine itiraz ederek şöyle demektedir:
Dinin tümü umum-i belva türündendir ve bütün insanların onu bilmeleri gerekir. Dünyada temizlik ve hac konularında bir defa yapılan hiçbir şey yoktur ki, her gün vaki olan farz veya haram işlerden daha önemsiz olsun. Bunların arasında ancak cahil olan ve ne konuştuğunu bilmeyenler fark görürler [1404]. İbn Hazm ayrıca ashaptan bazılarının bazı hükümleri bilmediklerine ve bu hususta haber-i vahidle amel ettiklerine dair birçok örnek vermektedir. Daha önce zikrettiğimiz tatbik (rükû ve secdede elleri bitişik olarak bacak arasında tutma) ve Mecûsîler'den cizye alınması gibi hususlar bunlardandır.
Serahsî' nin, "Hz. Peygamber, insanlara ihtiyaç duydukları şeyleri açıklamakla görevlidir. Onlara, kendilerinden sonra ihtiyaç duyulacak şeyleri nakletmelerini emretmiştir" sözüne gelince; şüphesiz bu ifade doğrudur. Ancak o, nakil yolunun sadece tevatür olduğunu söylememiştir. Zira haber-i vahid de nakil yollarından biridir. Onun delil olarak kullanılmasını daha önce ortaya koyduğumuz için burada tekrar ele almayı gereksiz görüyoruz. Allah'ın dini tektir ve bütün insanlara gereklidir; onlara sahih bir yolla bir haber ulaştığında isterse âhâd olsun, onunla amel etmeleri gerekir. Bütün insanlara gönderilen Peygamber'in bir tek kişi olduğunu unutmamalıyız. Kureyş ona tek kişi olduğu için itiraz etmemiştir. Allah Teâlâ bazı milletleri "*Bizden tek bir beşere mi tabi olmacağız? O durumda biz dalalet ve çılgınlık etmiş oluruz, dediler*" [1405] sözleri dolayısıyla kınamıştır. Hz. Peygamber huzurunda bulunan sahabîlere dinî hükümleri tebliğ ettiği zaman, yanındakilerin, bulunmayanlara ulaştırmalarını emrediyordu. Sahabeden hiçbiri haber-i vahidi kabul etmediğini söylememiştir. "Sünnet yerlerinin birbirine dokunmasıyla boy abdestinin gerekeceği konusunda zikrettiğimiz Hz. Âişe'ye ait rivayet -ki o da heber-i vahiddir- umum-i belva cinsindendir. Ashap onun bu rivayetini kabul ederek onunla amel etmişlerdir.
Abdülaziz el-Buhârî bu hususla şu güzel örneği vermektedir:
Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahîh'ini cemederken onu kendisinden yüz bine yakın kişi dinlediği halde bunlardan sadece Muhammed b. Yusuf b. Matar el-Firebrî'nin rivayeti güvenilir kabul edilmiştir [1406].
Bu ölçüyü savunanlara karşı en açık cevaplardan biri umum-i belva konusunda haber-i vahidle amel ettiklerini ortaya koyarak onları susturmaktır. Bu nevi haberlerden bazıları şunlardır:
Burun kanaması ve kusmaktan dolayı abdest almak: Hanefî'ler, İsmail b. Ayyaş, İbn Cüreyc, İbn Ebu Müleyke, Âişe tarikiyle rivayet edilen "*Kim kusar, burnu kanar veya cinsel organından mezi gelirse gitsin abdest alsın ve eğer bu esnada konuşmamış ise namazına kaldığı yerden devam etsin*" [1407] hadisine dayanarak burun kanaması ve kusmaktan dolayı abdest almanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bu rivayetin senedinde İsmail b. Ayyaş bulunmaktadır. O, Hicazlılardan rivayette bulunduğunda rivayeti zayıf kabul edilir. Burada da onlardan rivayet etmektedir [1408].
Dârekutnî'ye göre bunu İbn Cüreyc'in öğrencileri ondan, o da babasından mürsel olarak rivayet etmiştir [1409]'.
Bu hadis, bu şekliyle haber-i vahid olmaktan öteye geçmez. Buna rağmen Haneliler onu kabul etmiş ve:
"O, umum-i belva türündendir, kabul olunamaz" dememişlerdir. Ayrıca bazı âlimlere göre bu hadisle ihticac uygun değildir.
Namazda açıkça gülmekten dolayı abdestin gerekmesi: Hanefîlerin, Ebu Musa'nın rivayet ettiği namazda kahkaha ile gülme hadisi'ile ihticac etmeleri de onların haber-i vahidle amel ettiklerine bir örnektir. Ebu Musa'nın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber insanlara namaz kıldırırken, gözlerinden rahatsız olan bir kişi içeri girmiş ve mescitte bulunan bir çukura düşmüştür. Bunun üzerine orada bulanan insanlardan

bir kısmı namazda oldukları halde gülmüşler, Hz. Peygamber de gülenlere abdestlerini ve namazlarını iade etmelerini emretmiştir. Bu hadisin metnini daha önce vermiştik [1410]. Bu rivayetin senedinde müdellis bir ravi vardır. Ayrıca hakkında ihtilaf olunan ve bazılarının sika kabul ettiği bir başka kişi daha vardır. Ebu Dâvûd onun hakkında "aklı yerinde değildir" demiştir [1411]. Nitekim onu Ebu Hanife de Mabed el-Cühenî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu hadisin senedleri hakkında bilgi ve bu hadis üzerine değerlendirme daha önce zikredilmiştir [1412].
Burada söylemek istediğimiz ise Hanefi'lerin, umum-i belva konusunda varid olan bir haber-i vahid olduğu halde illetli veya mürsel olmasına rağmen onu delil olarak kullandıklarıdır. Bunun sonucunda da onlar kendilerine göre umum-i helvadan olduğu için sahih hadisleri reddederek kendi kendileri ile çelişkiye düşmüşlerdir; umum-i belva konusunda varid olan haber-i vahid olmanın ötesinde zayıf olduğu halde bu hadisi kabul etmişlerdir.
Hanefîlerin, kendi ölçülerine tutunarak reddettikleri hadislerden biri de şudur:
Tenasül uzvuna dokunmaktan dolayı abdestin gerekmesi: Büsre binti Safvan'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"*Tenasül organına dokunan erkek abdest alsın*" [1413].
Serahsî: Tenasül uzvuna dokunmaktan dolayı abdestin gerektiğini bildiren hadisle amel etmeyiz. Çünkü bu hadiste ravilerden Büsre, herkesin bilmesi gereken bir konuda tek kalmıştır. Hz. Peygamber'in bu hükmü ihtiyacı olmamasına rağmen sadece Büsre'ye öğrettiğine ve şiddetle ihtiyaçları olmasına rağmen diğer sahabîlere öğretmemesini düşünmek mümkün değildir [1414], demektedir.
Bu görüşü üzerine bina ettikleri esas daha önce çürütülmüştü. Onlara bu hadisin de namazda açıkça gülme hadisi gibi olduğu; burun kanaması ve kusmaya dair hadisin de bununla aynı durumda bulunduğu, bunlardan biri hakkındaki hükmün öbürü hakkında da geçerli olduğu söylenir.
Eğer burada onların itirazı Büsre hadisinin rivayet şekline olsaydı, bu sözlerinin muhteva bakımından olmasa da şekil bakımından makbul bir yönü olurdu. Zira Büsre hadisi diğerlerinden daha sağlamdır, Talk b. Ali rivayeti ve diğer hadisler ona aykırı değildir. Ancak aramızdaki ihtilaf bu örneklerin kendisine dayandırıldığı ve üzerine bina edildiği esas hakkındadır.
Ayrıca Büsre'nin rivayet ettiği bu hadis münferid olmasına rağmen "namazda açıkça gülme ve burnun kanaması" hadisinden daha sahihtir. Zira onu başka raviler de rivayet etmiştir. Nitekim İbn Hazm bu konuda şöyle demektedir:
"Büsre hadislerini, hadis kitaplarında yer alan on yedi sahabîye ait daha başka rivayetler teyit etmiştir, abdestin bozulmayacağını bildiren hadisin ravisi Talk b. Ali de bunlardandır" [1415].
Bu duruma göre tenasül organına dokunmakla abdestin bozulacağını bildiren hadis, Büsre'nin rivayetinde tek kaldığı haberlerden değildir. Aksine onu sahabîden büyük bir kalabalık rivayet etmiştir. Mütevatir olduğunu iddia etmiyorum ama meşhur derecesine ulaşmış olduğunu söyleyebilirim. Bütün bunların ötesinde Hz. Peygamber'in bu hadisi sadece kendisini ilgilendirmeyen birisine niçin öğrettiği sorulabilir.
Yine Hanefîler ateşin dokunduğu şeyi yemekten ve cenazeyi taşımaktan dolayı abdestin gerektiği, besmelenin açıkça söylenmesi, rükûa eğilirken ve ondan başı kaldırırken elleri kaldırma hakkındaki hadisleri de avam ve havas herkesin bilmesi gerekirken, bu konudaki rivayetlerin meşhur olmadığını söyleyerek reddolunan hadislere örnek göstermektedirler [1416].
Ateşin dokunduğu şeyi yemekten dolayı abdestin gerektiği hakkındaki hadis, başka rivayetlerde bildirildiği üzere mensuh olabileceğinden dolayı onu tartışmıyoruz. Cenazeyi taşımaktan dolayı abdest gerekeceği hakkındaki hadis de tartışmalıdır. Rükûda elleri kaldırma hakkındaki hadisle ilgili ise, onu İbn Ömer dışında birçok şahabının rivayet etmiş olduğunu daha önce ifade etmiştik.
Besmeleyi sesli olarak okuma: Namazda besmelenin sesli olarak okunması, bu konuda hem açık, hem de gizli okumayı öngören rivayetler bulunması nedeniyle âlimlerin ihtilaf ettiği meselelerdendir. Ebu Hureyre ve Ümmü Seleme'den gelen rivayette Hz. Peygamber'in sesli okuduğu ifade edilmektedir. Ömer, İbn Ömer ve İbn Abbas'tan da bu tarz rivayetler nakledilmektedir. Ancak bu hadislerin senedlerinde bazı problemler vardır [1417]. İmam Şafiî de bu görüştedir. Nitekim Enes b. Mâlik sesli okunmayacağını rivayet ederek:
Hz. Peygamber, Ebu Bekir ve Ömer'in namaza Fatiha sûresi ile başladıklarını söylemiştir. Bu, Buhârî ve Müslim'in beraberce rivayet ettikleri bir hadistir [1418]. Nitekim İbn Abbas'ın bir başka rivayetinde "Besmeleyi sesli okumazlar" ifadesi yer almaktadır [1419]. Onun, "Sadece Bedevilerin besmeleyi açık okuduklarını söylediği rivayet edilmektedir" [1420]. Hanbelî ve Hanefî'lere göre besmelenin gizli okunması gerekir. Mâlikîler ise onun namazda ne gizli ne de açık olarak okunmasına gerek olmadığı görüşündedirler.
Eğer bu konuda Hanefîlerle diğerleri arasındaki ihtilaf, bu meseledeki rivayetlerin farklılığına dayanmış olsaydı, zahirî çelişkiyi kaldırmak için bu hadisleri telif etmek veya aralarında tercih yapmak mümkün olurdu. Ancak onların görüşü besmelenin sesli okunmasına dair rivayetin, herkesin bilmesi gereken bir konuda haber-i vahid şeklinde geldiği ve reddedilmesi gerekliği şeklindedir. Halbuki sesli okumayı bildiren rivayetin ravileri birden fazladır. Nitekim Ebu Hureyre Hz. Peygamber'in namazını anlatırken besmeleyi açık okur ve namazın bitiminde şöyle derdi:
"*Allah'a yemin ederim ki içinizden namazı Resûlullah'ın namazına en çok benzeyen benim*" [1421].
Ümmü Seleme, Hz, Peygamber'in evde namaz kılarken besmele ve Fatiha'yı okuduğunu beyan etmektedir. Rivayet olunduğuna göre Ömer, oğlu ve İbn Abbas da onu sesli okumaktaydılar [1422]. Bütün bunlardan sonra onun haber-i vahid olduğunu söylemek mümkün müdür?
Burada bizim, Hanelilerin besmelenin sesli okunacağına dair hadisin herkesin bilmesi gereken bir konuda varid olan bir haber-i vahid olması sebebiyle makbul olmadığına dair görüşlerini tenkit etmemiz açıkça okunmaması görüşüne sahip olduğumuz şeklinde anlaşılmamalıdır. Aksine amacımız onların kullandıkları ölçüyü eleştirmek ve haber-i vahid olarak niteledikleri hadisi bu tarik dışında başka senedlerle birçok sahabînin rivayet ettiğini, binaenaleyh onun herkesin bilmesi gereken bir konuda haber-i vahid olduğunu söylemenin doğru olmadığını isbat etmekdir.
Bundan sonra geriye konuyu araştırma ve hadisler arasında tercih yapma meselesi kalır. Bazı âlimlerin söylediği üzere besmeleyi her iki türlü de okumaya ruhsat olduğunu düşünüyoruz. Onu sessiz okumak sünnet olduğu gibi, açıkça okumak da sünnettir. Yani Hz. Peygamber bazan sesli, bazan da sessiz okumuştur. Hadisler arasını cemetmenin en uygun yolu budur. Böyle bir uygulamaya baş vuracak olursak, abdestte uzuvların yıkanmasının sayısı konusunda varid olan hadislerin arasını cemetmiş ve bunların hepsinin caiz olduğunu söyleyen İmam Şafiî'nin yolunu tutmuş oluruz. [1423]

SONUÇ

Bu çalışmada sahabenin hadis metinlerini tenkitte kullandıkları ölçüleri sunmaya çalıştık. Bize göre sahabenin kesin olarak kullandıkları ölçülerden biri hadisi Kur'an'a arzetme ölçüşüydü. Onlar bir hadis, Kur'an'a en azından kendi anlayışlarına göre aralarını cem etmek, te'vil ya da herhangi bir mânaya tevcih etmek mümkün olmayacak şekilde muhalif olduğunda onun kabul edilemeyeceğine hükmediyorlardı. Sahabenin bu konuda baş vurdukları ölçülerin ikincisi kendilerine ulaşan hadisleri ashaptan bazılarının veya tümünün bildiği hadislere arzetmek ve kendilerine göre sahih bulduklarını tercih etmekti. Üçüncü -fakat kullandıklarını kesin olarak bilemediğimiz- ölçü ise akla başvurmaktı. Muhaddisler ve fakihler söz konusu ettiğimiz ilk iki ölçüye başvurmada sahabenin yolunu tutmuşlarsa da herbiri kendi ihtisasına uygun bir metod takip etmiştir. Hadisçiler, isnadın kuvvetini veya metindeki diğer bazı hususları dikkate alarak tercihte bulunurken; fıkıhçılar, hadisi mütevatir ve âhâd veya zannî ve kat'î olmak üzere taksime tabi tutmuş, bazıları bunlardan birini ötekine tercih ederken, diğerleri herhangi bir ayırım yapmamışlardır.
Ayrıca hadisçiler, bir hadisin farklı rivayetlerini birbirine arz etmiş böylece hadislere ravilerin ziyade veya idracları sebebiyle ilave edilmesi mümkün olanları ayıklamada büyük tesiri olan birçok önemli sonuçlar elde etmişlerdir. Keza hadisçiler hadis metinlerinde bulunan bazı bilgileri tenkit etmede tarihi bilgileri kullanma ölçüsüne de başvurmuşlardır. Bu ise özellikle tarihî bilgilerin kesin olması durumunda en güvenilir sonuçlar veren güçlü ölçülerden biridir.
Ayrıca hadisçiler, hadisin metnine bakmışlar, lafzında veya anlamında Resûlullah'ın söylemeyeceği kadar bozukluk bulunmasını onun sahih olmadığına bir delil saymışlardır. Keza herkesçe bilinen dinî esas ve kavramlara aykırı olan veya münker ya da müstahil bir husus içeren rivayetlerin de Resûlullah'a nisbet edilemeyeceğini kabul etmişlerdir.
Yukarıda zikrettiğimiz uygulamaya dair misallerden muhaddislerin, sahih olsun veya olmasın hadis ravilerinden sarf-ı nazar ederek sünneti tenkid ederken ilk dört ölçüyü büyük ölçüde kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu ölçülerin istisnasız bütün hadis kitaplarına uygulanması onların ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Son üç ölçüye gelince, bunlar daha öncekiler kadar kullanılmamış, bütün hadis kitaplarına tatbik edilmemişlerdir. Sadece isnadın zayıf olması veya sahih olmaması durumunda kullanılmışlardır. Zikretmiş olduğumuz nadir örnekler ise muhaddislerin hadis kitaplarının tümünü tenkitte onları kullandıklarına dair yeterli bir delil teşkil etmez. Ancak bana göre bu ölçüleri bütün hadis kitaplarına eksiksiz bir şekilde tatbik etmek gerekir. Zira münker veya imkansız bir durumu ya da İslâmî kavram ve düşüncelerden birine

aykırı olan bir mânayı içeren bir hadisin sahih olmadığına hükmetmek gerekir. Hadisin isnadında herhangi bir münkerliğin bulunmaması bizi aldatmamalıdır. Zira hadisçiler isnadın sahih olmasının, metnin de sahih olmasını gerektirmeyeceği şeklinde önemli bir kural koymuşlardır. Bu kuraldan yola çıkarak söz konusu münker hadisler hakkındaki hükmümüzü, bu ölçüler uyarınca verir, her hadisi metni açısından layık olduğu şekilde değerlendirir ve hakkındaki hükmümüzde bu hususu ihmal etmeyiz.
Fukahaya gelince; onların kat'î olarak nitelendirdikleri bir nassı zannî olarak isimlendirdikleri ile tahsis etmeme ve ziyade yapmama hususlarında yanıldıkları söylenebilir. Bizim bizzat Hanefîler ve cumhurun anlayışına göre bunun caiz ve vaki olduğu tarzında vardığımız sonuç ise daha doğru olmalıdır. Kendisi ile kat'î nassa ziyade yaptıkları zayıf hadislerle, ziyadeyi kabul etmedikleri sahih hadisler arasındaki karşılaştırmalar bizim Hanefi'leri tenkid ve ölçülerini çürütme noktasında kullandığımız delillerin en güçlülerindendir.
Mâlikîlere gelince, bunların bazı hadisleri Medine ehlinin uygulamasına ve icmaına muhalif olması sebebiyle reddettiklerini ve umum ifade eden hadisleri tahsis etmediklerini daha önce izah etmiştik. Ayrıca sahih icmain ümmetin tümünün üzerinde birleştiği bir husus olduğunu ve yeryüzündeki bütün insanlar muhalefet etse bile Hz. Peygamber'in söylemiş olduğunun hak olduğunu zikretmiştik.
Hadise muhalif olduğunda sahabe amelini delil olarak kullanma konusunda da uzunca durmuş ve insanlar için delil olanın Hz. Peygamber'in söz ve davranışları olduğu, sahabe, fakih veya bir başkasının söz veya amelinin hüccet olmadığı sonucuna varmıştık. Zira Allah bizi sadece kendisine ibadet ve Resûlü'ne itaat ile mükellef tutmuştur. Şu halde sahabeden birinin, kendisinin veya başkasının rivayet ettiği bir hadise muhalefetini, söz konusu sahabînin hadisi bilmediği, kendisine ulaştığı takdirde ona aykırı davranmayacağı, aksine onunla amel edip kendisinden sonrakilere de nakledeceği şeklinde yorumlamak gerekir.
Kıyasa muhalif olması durumunda ise, hadisin alınması, kıyasın ise terkedilmesi gerektiğinde şüphe yoktur. Zira bize düşen hadise teslim olmaktır. Aksi takdirde Allah'ın ve Resûlü'nün enirine muhalefet etmiş oluruz.
Hadisin çoğunluğa göre dinin temel kaidelerinden olduğu bilinen hususa muhalif olması, onun reddedilmesi ve ravisinin riayetinde hata ve yanılgıya düşmekle itham edilmesi için yeterlidir. Hadisi kabul ve reddetmek hususunda uygun olan budur. Zira Allah'ın dininde tenakuz ve ihtilaf söz konusu olamaz. Burada dinin temel kaideleri ile, şeriatın üzerine bina edildiği, neshi ve değişmesi mümkün olmayan genel prensipleri kastettiğimiz bilinmelidir. İşte bu genel kaidelere aykırı bir mâna taşıyan bir hadis bize ulaştığında onu kabul edemeyiz. Zira böyle bir hadis kesinlikle Resûlullah'tan sadır olmayıp, ravilerin karıştırmalarından ibarettir.
Yedinci ve sonuncu ölçü ise, hadisin geliş şekli, söylendiği ortam ve taşıdığı mânanın göz önünde bulundurulmasıdır. Buna göre hadisin ifade ettiği hüküm pek çok insanı ilgilendiriyorsa, onu çok sayıda kimsenin rivayet etmesi gerekir. Şayet böyle değilse, böyle bir hadisi az sayıda kimsenin rivayet etmesi normal karşılanmalıdır. Dolayısıyla pek çok kimseyi ilgilendiren bir hadisin tek kişi tarafından rivayet edilmiş olması onun zayıflığının bir delili kabul edilir. Bu ölçü sahiplerinin görüşleri bundan ibarettir. İlk bakışta bu görüş doğru gibi gözükebilir. Ancak biz, Allah'ın insanları mükellef tuttuğu dinî hükümlere baktığımızda onların inandıklarının insanların bir kısmı veya tamamını ilgilendiren türden olmayıp aksine tamamının bütün insanları içine alan türden olduklarını ve onları hafife almanın ve ihmal etmenin caiz olmadığını görürür. Ayırca dinî hükümlerin çoğu âhâd haber olarak bize gelmiş, Peygamber de bütün insanlara dini tek kişi olarak tebliğ etmiş, elçi ve vergi memurlarını da birer kişi olarak görevlendirmiştir. Öte yandan değişik kabilelerden Resûlullah'a gelen heyetlere Hz. Peygamber, dini öğretmiş ve bunlar tek kişi oldukları halde gittikleri yerlerde dini tebliğ etmelerini emretmiştir. Şu halde, Hz. Peygamber'in hadislerinin çoğunluğunun âhâd yolla rivayet edilmesi tabiî bir durumdur. Dolayısıyla sahih olarak bize ulaşan bir hadise âhâd olduğu için muhalefet etmemiz söz konusu olamaz. Aksine, ona uymamız ve onu reddetmememiz veya âhâd olması sebebiyle onun sahih olmadığına hükmetmemiz gerekir. Bu konuda vardığımız önemli sonuçlar bunlardır.
Bu çalışmanın bazı kardeşlerimin "hadis ilminde sened tenkidinin yanında metin tenkidi ölçülerinin de bulunup bulunmadığı" şeklindeki sorularına yeterli cevap olacağını ümit etmekteyiz. Bu araştırmada elimden gelen gayreti gösterdim. Doğruyu bulmak yegâne amacım oldu. Şayet hatalarım olmuşsa Allah'ın beni bağışlamasını ve doğruya iletmesini temenni ederim. O'na sonsuz hamd, Resûlü'ne sonsuz salât ve selam olsun. [1424]

BİBLİYOGRAFYA ve İNDEKS

BİBLİYOGRAFYA

1. Abdülaziz el-Buhârî, Alâeddin b. Ahmed, Keşfü'l-esrâr, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî [baskı yeri yok], ts.
2. Abdülmecid Mahmûd, Ebû Ca'fer et-Tahavî ve eseruhû fi'1-hadîs [baskı yeri yok], 1395/1975.
3. Abdülmecid Mahmûd, el-İtticâhâtü'1-fıkhiyye inde'ı-muhaddisîn, Kahire 1399/1979.
4. Aclûnî, Ebü'I-Fidâ İsmail b. Muhammed, Keşfü'1-hafâ ve müzîlü'l-ilbas amma iştehara mine'l-ehâdîs, Haleb, Kahire ts.
5. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Beyrut 1389/1969.
6. Ahmed Emin, Duha'l-İslâm [baskı yeri yok], ts. (Mektebetü'n-Nahda-ti'1-Misriyye).
7. Ahmed Muhammed Nûr Seyf, Amelü ehli'l-Medîne [baskı yeri yok], 1393 (Dârü'l-i'tisâm).
8. Âl-i Teymiyye, el-Müsevvede, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Kahire ts.
9. Ali b. Abdullah el-Medînî, İlelü'l-hadîs ve ma'rifetü'r-ricâl, thk. Abdül-rau'tî Kal'acî, Haleb ts.
10. Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed, Şerhu Nuhbeti'l-fiker fî mustalahati ehli'1-eser, Beyrut ts.
11. Ali el-Kârî, el-Mevzûâtü'1-kübrâ, thk. Muhammed es-Sebbâğ, Beyrut 1391/-1971.
12. Âmidî, Ebii'l-Hasen Seyfeddin Ali b. Muhammed, el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm, Kahire 1387/1968.
13. Askerî, Ebû Ahmed Hasan b. Abdullah, Şerhu mâ yekau ilhi't-tashîf ve't-tahrîf, thk.
14. Abdülaziz Ahmed, Kahire 1383/1963.
15. Baltacı, Muhammed, Menâhicü't-teşrî fi'1-karni's-sânî, Riyad 1397/-1977.
16. Belhî, Abdullah b. Ahmed, Kabulü'1-ahbâr ve ma'rifetü'r-ricâl, Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, no. 24051.
17. Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, es-Sünenü'1-kübrâ, Beyrut ts.
18. Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Câmiu's-sahî, Dârü metâbü'ş-şa'b [baskı yeri yok], ts. (Dârü Matabii'ş-şa'b).
19. Buhari, et-Târîhu'1-kebîr [baskı yeri yok], ts.
20. Bulkinî, Ebû Hafs, Sirâcüddîn Ömer b. Reslan, Mehâsinü'l-İstılah, thk. Aişe Abdurrahman [baskı yeri yok], 1974 (Dârü'l-Kütüb).
21. Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer, el-İlzâmat ve't-tetebbü, thk. Mukbil b. Hâdi b. Mukbil, Medine 1398/1978.
22. Darimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, thk. Abdullah Haşini el-Yemânî [baskı yeri yok], 1386/1966 (Dârü'1-Mehâsin).
23. Debûsî, Ebû Zeyd Abdullah b. Ömer, Te'sîsi'n-nazar, Kahire ts.
24. Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Süleyman b. Eş'as, Sünen, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Dârü İhyâi's-sünne) [baskı yeri yok], ts.
25. Ebû Hanîfe, Nu'man b. Sabit, el-Âlim ve'1-müteallim, Haydarabad 1339.
26. Ebû Şehbe, Muhammed Muhammed, el-Medhal li-dirâseti'I-Kur'an, Kahire 1377/1958.
27. Ebû Zehra, Muhammed, Ebu Hanîfe, Kahire ts.
28. Ebû Zehra, Muhammed, Malik, Kahire ts.
29. Ebû Zehra, Muhammed, eş-Şâfiî, Kahire 1978.
30. Elbânî, Muhammed Nasırüddin, Sıfatü salâti'n-nebî, Beyrut ts.
31. Elbânî, Muhammed Nasırüddin, Silsiletü'l-ehâdîsü'd-daîfe ve'1-mevzûa, Beyrut ts.
32. Emir es-San'anî, Ebû İbrahim İzzeddîn Muhammed b. İsmail, Tavdîhu'1-efkâr, thk.
33. Emir es-San'anî, Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1366.
34. Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, tsh. Muhammed Abdülaziz el-Hulî, Kahire ts.
35. Ezherî, Salih Abdüssemi, Cevâhirü'l-iklıl şerhu muhtasarü'l-Halîl, Beyrut ts.
36. Fettenî, Cemaleddin Muhammed b. Tahir b. Ali, Tezkiretü'l-mevzûât, nşr. Emin Deme, Beyrut ts.
37. Feyyûmî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, el-Misbâhu'1-münîr, thk. Abdülazîm eş-Şenâvî, Kahire ts.
38. el-Gâmidî, Abdülaziz Ali, el-Buyûrü'l-muharreme fi'1-İslâm (doktora tezi), Câmiatü'l-Ezher Külliyetü'ş-Şeriatü ve'1-Kanun.
39. Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed Ebû Hamid, el-Mustasfâ, Kahire 1324.
40. Goldziher, Ignaz, el-Akîde ve'ş-şerîa, trc. Muhammed Yusuf Musa ve dğr., Kahire 1916.

41. Hâkim en-Nisâbûrî, Muhammed b. Abdullah, el-Müstedrek, Haleb ts.
42. Hâkim en-Nisâbûrî, Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs, Haydarabad ts.
43. Halife b. Hayyât, et-Târîh, thk. Süheyl Zekkâr, Dımaşk 1968.
44. el-Hammad, Hamd Hammad Abdülaziz, Ahkâmü's-sayd ve'z-zebâih (doktora tezi), Câmiatü'l-Ezher Külliyetü'ş-Şerîatü ve'1-Kanûn.
45. Hasebellah, Ali, Usûlü't-teşrîi'l-İslâmî, Kahire 1396/1976.
46. Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, Takyîdü'1-ilm, thk. Yusuf el-Uş [baskı yeri yok], ts.
47. Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdad, thk. Züheyl Zekkâr, Beyrut ts.
48. Hatîb el-Bağdâdî, el-Fâkih ve'1-mütefakkih [baskı yeri yok], 1395 (Dâru İhyâi's- Sünneti'n-Nebeviyye).
49. Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye, Kahire ts.
50. Hâzimî, Ebû Bekir Zeynüddîn Muhammed b. Musa, el-İ'tibâr fi'n-nâsih ve'1-mensûh, thk. Muhammed Ahmed Abdülaziz, Kahire ts.
51. Hâzimî, Şurûtu'l-elmmeti'l-hamse, thk. Zahid el-Kevserî, Kahire ts.
52. Heysemî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebû Bekir, Mecmeu'z-zevâid ve menbâü'l-fevâîd [baskı yeri yok], 1967 (Dârü'l-Kitâb).
53. el-Hin, Mustafa Said, Eserü'l-ihtilaf fi'1-kavâidi'l-usûliyye fî ihtilâfâti'l-fukaha, Müessesetü'r-risâle [baskı yeri yok], 1392.
54. Hüseynî, Haşini, Eimmetü'l-hadîsi'n-Nebevî, Kahire 1398.
55. Irakî, Ebü'1-Fazl Zeynüddîn Abdurrahim b. Hüseyin, et-Tabsire ve't-tezkire, Fas 1354.
56. Irakî, et-Takyîd ve'1-izah. thk. Osman Abdurrahman Muhammed, Medine 1389/1969.
57. İbn Abdülber en-Nemerî, Muhammed b. İsmail, Câmiu beyâni'1-ilm ve fadlih, thk. Abdülkerîm el-Hatîb, Kahire ts.
58. İbn Abdüşşekûr, Muhibbullah, Fevâtihu'r-rahamut lî şerhi müsellemü's-subhut, Kahire 1324.
59. İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer, Reddü'l-muhtar ale'd-dürrü'l-muhtâr, Kahire ts.
60. İbn Arrâk, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Muhammed, Tenzîhü'ş-şerîati'I-merfû, thk. Abdullah Abdüllatif-Abdullah Muhammed es-Siddîk, Beyrut 1399/1979.
61. İbn Ebû Hatim, Ebû Muhammed Abdurrahman, Âdâbu'ş-Şâfihi ve menâktbuhû, thk. Abdülganî Muhammed Abdülhâlik, Haleb ts.
62. İbn Ebu'l-Hadîd, Ehû Hâmid îzzeddin Abdulhamid b. Hibctullah, Şerhu nehci'l-belâğa, Kahire ts.
63. İbn Hacer el-Askatânî, Ebü'1-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali, el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Kahire ts.
64. İbn Hacer el-Askatânî, Takrîbü't-tehzîb, thk. Abdülvehhab Abdüllatif, Beyrut ts.
65. İbn Hacer el-Askatânî, Ebü'1-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali, Tehzîbü'Mehzîb, Beyrut ts.
66. İbn Hacer el-Askatânî, Telhîsu'l-habîr, Kahire 1384/1964.
67. İbn Hacer el-Askatânî, Fethu'1-hârî, Kahire ts.
68. İbn Hacer el-Askatânî, Hedyü's-sârî mukaddimem fethi'1-bârî, Kahire ts.
69. İbn Hacer el-Askatânî, Usânü'l-mîzân, Haydarabad 1331'den ofset baskı.
70. İbn Hacer el-Askatânî, Şerhu Nuhbeti'l-fiker, Kahire ts.
71. İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zâhirî, el-İnkâm fî usûli'l-ahkâm, nşr. Zekeriya Ali Yusuf, Kahire ts.
72. İbn Hazm, el-Muhallâ, Kahire 1387/1967.
73. İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed b. Hibbân el-Bustî, el-Mecrûhîn, thk. Mahmud İbrahim Zâyed, Haleb 1396.
74. İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ebû Bekir, riâmü'l-muvakkiîn [baskı yeri yok] 1388/1968 (Matbaatü el-Hac Abdüsselam b. Şakrûn).
75. İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Furûsiyye, Kahire ts.
76. İbn Kayyim el-Cevziyye, el-Menârü'l-münîf fı's-sahih ve'd-daîf, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Haleb 1390.
77. İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'1-meâd fî hedyi hayri'1-ibâd, Kahire ts.
78. İbn Kesîr, Ebü'1-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Ömer, el-Bidâye ve'n-nihâye, Kahire 1351.
79. İbn Kesîr, İhtisârü ulûmi'l-hadîs bi şerhi'l-bâisi'l-hasîs, Kahire ts.
80. İbn Kesîr, Tefsîru'1-Kur'âni'l-azîm, Kahire ts.
81. İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Muhammed b. Ahmed, el-Muğnî fi'd-duafâ, thk. Nureddin Ur [baskı yeri yok], ts.
82. İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs, Beyrut ts.
83. İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid, Sünen, thk. Muhammed Fuad Abdülbakî, Kahire ts.
84. İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahman b. Ahmed el-Hanbelî, Şerhu İleli't-Tirmizî, thk. Subhi Câsim el-Hamid, Bağdat ts.
85. İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed, Bidâyetü'l-müctehid, Kahire ts.
86. İbn Teymiyye, Ebü'I-Abbas Takiyyüddin Ahmed b. Abdülhalim, Mecmuu Fetâvâ, Abdurrahman b. Kasım, Riyad ts.
87. İbn Teymiyye, el-Müntekâ min minhâci'l-i'tidâl, thk. Muhubbiddin el-Hatîb, Kahire ts.
88. İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman b, Ali, el-Mevzûât, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Medine 1386.
89. İbnü'I-Hümam, Kemaleddîn Muhammed b. Abdülvahid el-Hanefî, Şerhu Fethi'1-kadîr, Kahire 1389/1970.
90. İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takiyyüddîn Osman b. Abdurrahman, Mukaddime, thk. Aişe Abdurrahman [baskı yeri yok], 1974 (Dârü'1-Kütüb).
91. Karafî, Ebü'I-Abbas Şihabüddîn, Ahmed b. İdris, Şerhu Tenkîhi'l-fusûl, thk. Tana Abdürraûf, Kahire 1393/1973.
92. Kâsımî, Cemaleddin Muhammed b. Muhammed, Kavâidü't-tahdîs, thk. Muhammed Behçet Baytar, Kahire ts.
93. Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an, Kahire 1386/1966.
94. Makdîsî, Ebü'1-Fadl Muhammed b. Tahir, Şurûtu'l-elmmeti's-sitte, thk. Zahid el-Kevserî [baskı yeri yok], ts. (Mektebetü Atıf).
95. Makdîsî, Mâlik b. Enes, el-Muvatta, Kahire ts.
96. Makdîsî, el-Müdevvene, Kahire ts.
97. Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sünnetü kable't-tedvîn, Kahire 1383/-1963.
98. Muhammed Fuad Abdülbâkî, el-Lü'lüü ve'1-mercân fîma't-tafaka aleyni'ş-şeyhân, Kahire ts.
99. Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tâcülarifîn, Feyzü'1-kadîr şerhu'l-câmü's-sagîr, Kahire 1356.
100. Müslim b. Haccâc, Ebü'l-Hüseyin, el-Câmiu's-sahîh, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Kahire ts.
101. Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, Sünen, Kahire 1383/-1964.
102. Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddîn Yahya b. Şeref, et-Takrîb, Kahire ts.
103. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, el-Matbaatü'1-Mısriyye, ts.
104. el-Ömerî, Ekrem Ziya, Buhûs fî tarihi's-sünneti'I-müşerrefe [baskı yeri yok], 1395/1975.
105. Râmehürmüzî, Ebû Muhammed Hasan b. Abdurrahman, el-Muhaddi-su'1-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâî, thk. Muhammed Accâc el-Hatîb [baskı yeri yok], ts. (Dârü'1-Fikr).
106. Rıfat Fevzi, Abdülmuttalib, Tevsîkü's-sünneti fi'1-karni's-sânî el-Hicrî, Kahire 1400/1981.
107. Sadrüşşehîd Hüsameddin Ömer b. Abdülaziz, Şerhu Edebi'1-kâdî, thk. Abdülaziz Abdülfettah Kârî (Doktora tezi), Câmiatü'l-Ezher Külliyetü'ş-Şerîatü ve'1-Kanun.
108. Sagânî, Ebü'l-Fezâil Radiyyüddîn Hasan b. Muhammed, Mevzuat, thk. Necm Abdurrahman Halef [baskı yeri yok], 1401/1980 (Dâru Nafi).
109. Sehâvî, Ebü'1-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman, Fethu'l-mugîs, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Medine 1388.
110. Semâhî, Muhammed Muhammed, el-Menhecü'1-hadîs fî ulûmi'l-hadîs, Kahire 1382/1963.
111. Serahsî, Ebû Bekir Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed, Usûl, thk. el-Efgânî Ebü'1-Vefâ, Beyrut 1393.
112. Sezgin, Fuad, Târîhu't-turâsi'l-arabî [baskı yeri yok], ts.
113. Sıbâî, Mustafa, es-Sünnetü ve mekânetühâ fi't-teşrîi'1-İslâmî (el-Mekte-betü'l-İslâmî) [baskı yeri yok], 1368.
114. Subhi es-Sâlih, Ulûmu'l-hadîs ve mustalahuhû [baskı yeri yok], 1977 (Dârü'1-İImli'1-Melâyîn).
115. Suyûtî, Ebü'1-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebû Bekir, el-Leâliü'l-masnûa fi'I-ehâdîsi'l-mevzûa, Beyrut 1395/1975.
116. Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, thk. abdülvehhab Abdüllatif, Kahire ts.
117. Suyûtî, el-Medrec ile'l-müdrec, Ma'hedü'l-Mahtûtât, no. 417.
118. Suyûtî, Miftâhu'l-cenne fi'I-ihticâc bi's-sünne, Kahire ts.
119. Şafiî, Muhammed b. İdrîs, el-Ümm, Kahire 1321,
120. Suyûtî, er-Risâle, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Kahire 1399.

121. Suyûtî, Te'vîlü muhtelifi'I-hadîs (el-Ümm kenarında), Kahire 1321.
122. Şâkir, Ahmed Muhammed, el-Bâisü'1-hasîs, Kahire ts. Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim b. Musa, el-Muvafakât, Kahire ts.
123. Şemsülhak Âbâdî, et-Ta'lîku'1-muğnî ale'd-Dârekutnî, Kahire 1386/-1966.
124. Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, İrşâdü'l-fuhûl, Kahire 1356/-1937.
125. Şevkânî, el-Feveâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa, thk. Abdurrahman el-Muallimî el-Yemânî, Kahire 1380/1960.
126. Şevkânî, Neylü'l-evtâr şerhu münteka'l-ahbâr, thk. Taha Abdurraûf ve Mustafa Muhammed el-Hevârî, Kahire 1398/1978.
127. Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Câmiu'l-beyân, Kahire 1388/-1968.
128. Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed, Şerhu meâni'1-âsâr, thk. Muhammed Seyyid Câdülhak, Kahire ts. ,
129. Tahâvî, Te'vîlü müşkili'1-âsâr, Beyrut ts.
130. Tehânevî, Zafer Ahmed el-Osmânî, Kavâid fî ulûmi'l-hadîs, thk. Abdül-fettah Ebû Gudde, Haleb 1392.
131. Tîbî, Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah, el-Hulâsâ fî usûli'l-hadîs, thk. Subhi es-Samerraî, Bağdat 1391/1971.
132. Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, Sünen, thk. Ahmed Şakir ve dğr., Kahire 1385.
133. Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, thk. Muhammed Ali el-Bicâvî, Kahire 1382.
134. Zekeriyya el-Ensârî, Ebû Yahya Zeynüddîn b. Muhammed, Fethu'1-bâkî alâ elfiyeti'l-Irâkî, Fas 1354.
135. Zemahşerî, Ebü'I-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer, Esâsü'l-belâga, Kahire 1972.
136. Zemahşerî, el-Fâik fî garîbi'l-hadîs, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî ve Muhammed Ebü'1-Fadl İbrahim, Kahire ts.
137. Zencânî, Ebü'l-Menâkıb Şihâbüddîn Mahmud b. Ahmed, Tahrîcü'I-furû' ale'I-usûl, thk. Muhammed Edîb Salih, Beyrut 1398/1978.
138. Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah, el-İcâbe li îrâdi me'stedrekethu Aişe ale's-şahâbe, thk. Saîd el-Efgânî [bakki yeri yok], 1390 (el-Mektebetü' 1-İslâmî).
139. Zeylâî, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf, Nasbu'r-râye, Beyrut 1393. [1425]

---

[1] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 9-12.
[2] Ebû Şeybe, el-Medhal, s. 24.
[3] Buhârî. İlim, 27.
[4] Hakim, Ma'rife, s. 14.
[5] İbn Mace, Mukaddime, 18.
[6] Accac, es-Sünne kable't-tedvin, s. 41 (Hatîb, el-Cami li-ablaki'r-râvî'den naklen).
[7] Buhârî, İlim, 25.
[8] Müslim, Zühd, 72; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 21, 39, 65.
[9] Halîb, Takyîd, s. 32-33.
[10] Hatîb, a.e., s. 33.
[11] Hatîb, a.e., s. 35.
[12] Hatîb, a.e., s. 49.
[13] Ebu Davud, îlim 3; Darimî, Mukaddime, 43; Hatîb, Takyîd, s. 74.
[14] Buhârî, İlim, 39; Darimî, Mukaddime, 43; Hatîb, Takyîd, s. 82.
[15] Buhârî, İlim, 39; Hatîb, Takyîd, s. 89.
[16] Hatîb, Takyîd, s. 67.
[17] Hatîb, a.e., s. 70.
[18] Buhârî, İlim, 39; Müslim, Vasıyyet. 21-22.
[19] Râmehürmüzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl, s. 386.
[20] Hatîb, Takyîd, s. 57.
[21] İbn Kuteybe, Tevilü muhtelifu'l-hadis, s. 193.
[22] Îbaü's-Salâh, Mukaddime, s. 302.
[23] Buhârî, İlim, 39; İbn Abdülber, Camiu beyâni'l-İlm, s. 90.
[24] İbn Abdülber, Camiu bey ani'I-İlm, s. 91; Hatîb, Takyîd, s. 84-85.
[25] Şehid Ali Paşa kütüphanesinde mahtut olarak bulunmaktadır (Subhi es-Samerrâî, el-Hulasa fi usuli'l-hadis mukaddimesinden naklen).
[26] Muhammed Hamidullah'ın tahkiki ile basılmıştır.
[27] Şehid Ali Paşa kütüphanesinde mahtul olarak bulunmaktadır (Subhi es-Samerrâî, el-Hulasafî usuli'l-hadis mukaddimesinden naklen).
[28] Buhârî, İlim 34; Darimî, Mukaddime, 43.
[29] Sezgin, Tarihu't'turas, I, 123; burada Ebü'z-Zübeyr'in Cabîr b. Abdullah'ın bazı hadislerini de yazdığı kaydedilmektedir.
[30] Sezgin, a.e., I, 124.
[31] Sezgin, a.e., I. 125.
[32] Sezgin, a.e., I, 126.
[33] Sezgin, a.e., I, 126.
[34] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 15-21.
[35] Buhârî, Edeb, 35.
[36] Buhârî, Edeb, 80.
[37] Müslim, Taharet, 98.
[38] Müslim, Taharet, 99.
[39] Müslim, Taharet, 100.
[40] Ebu Davud, Taharet, 138.
[41] Tirmizî, Taharet, 112.
[42] Nesâî, Miyah, 2.
[43] Nesâî, Miyah, 2.
[44] Nesâî, Miyah, 2.
[45] Nesâî, Miyah, 2.
[46] Nesâî, Miyah, 2.
[47] Hatîb, el-Kifaye, s. 268.
[48] Hatîb, a.e., s. 265.
[49] Hatîb, a.e., s. 274.
[50] Hüseynî Haşira, Eimmetü'l-hadis, s. 122; Tehânevî, Kavaid s 415.
[51] İbnü's-Salah, Mukaddime, s.331; Iraki, et-Tabsıre. II, 168; Sehavî, Fethu'l-mugis,11, 212; Suyutî, Tedrîb, II, 98; San'anî, Tavdık, II, 392.
[52] Serahsi, Usul, I, 356-357; Hatîb, el-Kifaye, s. 300-301.
[53] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 96; hadisi Tirmizî, İbn Mace, İbn Hibban da rivayet etmişlerdir. Aynca bkz. Hatîb, el-Kifaye, s. 267.
[54] Hatîb, el-Kifaye, s. 267.
[55] Buhârî, Vudû', 75; Müslim ve başkaları da rivayet etmiştir.
[56] Âmidî, el İhkâm, I, 284.
[57] Hatîb, el-Kifaye, s. 306.
[58] Hatîb, el-Kifaye, s. 302.
[59] Sehavî, Fethu'l-mugîs, II, 217.
[60] Sehavî, a.e., II, 217.

[61] Hatîb, el-Kifaye, s. 308.
[62] Hatîb, a.e., s. 309.
[63] Şafiî, er-Risale, s. 274.
[64] Âmidî, el-İhkam, I, 285.
[65] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 21-30.
[66] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 212; İbn Kesir, İhtişam ulami'l-hadis, s. 78; Irakî, et-Tebsıra, I, 261; Sehavî, Fethu'l-mugis, I, 334; Suyutî, Tedrîb, I, 274. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 30.
[67] Belhî, Kabulü'l-ahbâr ve ma'rifetü'r-ricâl, vr. 9; benzeri rivayet için ayrıca bkz. Hatîb, el-Kifaye, s. 425; el-Câmi, I, 117-118.
[68] Hakim, Ma'rife, s. 14.
[69] Müslim, Mukaddime, I, 10.
[70] el-Fetih: 48/29.
[71] Müslim, Mukaddime, I, 15.
[72] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 30-31.
[73] İbn Teymiyye, el-Münteka, s. 88.
[74] Hatîb, el-Kifaye, s. 202; Sibaî, es-Sünnetil ve mekânetüha, s. 79.
[75] İbn Teymiyye, el-Münteka, s. 88.
[76] Ekrem Ziya Ömerî, Buhûs fi târihi's-süttneti'l-müşerrefe, s. 26.
[77] Hatîb, el-Kifaye, s. 158; İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, I, 38-39; İbn Hacer. Lisânü'l-Mizan, I, 10-11.
[78] Müslim, Mukaddime, I, 17-18; İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 41.
[79] İbnü'l-Cevzi, a.e., I, 40.
[80] İbn Hibban, el-Mecruhîn, I, 161; İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 41.
[81] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuat, I, 376.
[82] İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 340.
[83] İbn Ebu'l-Hadid, Şerhu Nehci'l-belâga. I, 158-159.
[84] Şevkâni, el-Fevâidü'l-mecmua, s. 403.
[85] İbnü'l-Cevzi, a.e., II, 17.
[86] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 31-34.
[87] İbnü'l-Cevzi, a.e., I, 38.
[88] İbnü'l-Cevzi, a.e., I, 37.
[89] İbnü'l-Cevzi, a.e., I, 105.
[90] İbnü'l-Cevzi, a.e., I, 117.
[91] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 34-35.
[92] el-Hucurat, 49/13.
[93] İbn Arrak, Tenzihu'l-şerta, I, 137.
[94] Ali el-Karî, el-Esrarü'l-metfua, s. 464.
[95] Ali el-Karî, a.e., s. 465; Rivayette geçen Kantura, İbrahim el-Halîl'in cariyesi olup ondan birçok çocuğu olmuştur. Türk ve Çinlilerin de bunların soyundan olduğu söylenmektedir.
[96] Şevkânî, el-Fevaid, s. 417.
[97] İbn Arrak, Tenzihu'ş-Şeria, II, 30.
[98] İbn Arrak, a.e, II, 30.
[99] İbn Arrak, a.e., II, 30.
[100] İbn Arrak, a.e, II, 30.
[101] İbn Hacer, Lisanü'l-mizan, V, 288-289.
[102] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 35-36.
[103] Ali el-Karî, el-Esrârü'l-metfua, s. 58.
[104] Ali el-Karî, a.e., s. 57.
[105] el-İsra: 17/79.
[106] Ali el-Karî, a.g.e., s. 61.
[107] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 36-38.
[108] İbn Hibban, el-Mecruhîn, I, 66; İbnü'I-Cevzî, el-Mevzuat, I, 42.
[109] İbn Hibban, el-Mecruhîn, I, 66; İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 42
[110] Emir es-San'anî, Tavdîh, E, 94.
[111] İbnü'l-Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 44.
[112] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 39-40.
[113] Îbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 87-89.
[114] Semahı, el-Menhecü'l-hadis, s. 87.
[115] Suyutî, Tedrîb, I, 143.
[116] Emir es-San'ani Tavdih, I, 118.
[117] Emir es-San'anî, a.e., I, 118.
[118] Emir es-San’anî, a.e., I, 118.
[119] Emir es-San'anî, a.g.e., I, 119.
[120] Emir es-San'anî, a.e., I, 119.
[121] Emir es-San'anî, a.e., I, 119.
[122] Îbnü'l-Cevzi, el-Mevzuat, I, 46.
[123] Irakî, et-Takyîd, s. 23-24; krş. bk. Suyutî, Tedrîb, I, 144.
[124] Irakî, a.e-, s. 24; Irakî, Makdisi'nin İbnü's-Salah'ın vefat ettiği yıl öldüğüne de dikkat çekmiştir.
[125] Irakî, a.e, s. 24.
[126] Irakî, a.e., s. 24.
[127] Irakî, a.e., s. 24. Ayrıca bütün bunlar için bk. Suyutî, Tedrîb, I, 144-145.
[128] Irakî, a.e., s. 24.
[129] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 40-47.
[130] Tîbî, el-Hulâsa, s.30.
[131] Müslim, Mukaddime, I, 14.
[132] Müslim, Mukaddime, I, 15.
[133] Şâftî, er-Risâle, s. 370-371.
[134] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 173.
[135] Bulkinî, Mehasinü'l-Istılah, s. 174-176.
[136] Îbnü'l-Kayyim, el-Furüsiyye, s. 64.
[137] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, I, 99-100.
[138] İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 105-106.
[139] Hatîb, el-Kifaye. s. 224.
[140] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 47-50.
[141] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 53-54.
[142] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 54.
[143] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 54-55.

[144] et-Talak: 65/1; Müslim, Talak, 46.
[145] İbn Hacer, Fethu'l-barî, IX, 389.
[146] et-Talak: 65/6.
[147] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 55-56.
[148] el-En'am: 6/164.
[149] Müslim, Cenaiz, 23.
[150] Müslim, Cenaiz, 27.
[151] Zerkeşî, et-İcabe, s. 103.
[152] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 56-57.
[153] Hâkim, el-Müstedrek, IV, 100.
[154] Zerkeşî, el-İcabe, s. 119.
[155] Zerkeşî, a.e., s. 120.
[156] Îbnü'l-Cevzî, el-Mevzuat, 3, 111.
[157] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 57-58.
[158] Tirmizî, Tefsir, 53.
[159] el-En'am: 6/103.
[160] Zerkeşî, el-İcabe, s. 95.
[161] et-Tekvir: 81/23.
[162] en-Necm: 53/13.
[163] el-En'am: 6/103.
[164] eş-Şura: 42/51.
[165] Zerkeşî, a.g.e., s. 95.
[166] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 58-59.
[167] el-Hadid: 57/22.
[168] Zerkeşî, a.g.e., s. 115.
[169] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 59-60.
[170] el-Mü'minun: 23/5-6.
[171] Zerkeşî, el-İcabe, s. 165.
[172] en-Nisa: 4/24.
[173] Taberi, Tefsir, V, 12.
[174] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 60-61.
[175] el-En'am: 6/145.
[176] Kurtubî, Tefsir, VII, 117.
[177] Müslim, Mukaddime, 1, 13.
[178] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 61.
[179] Kurtubî, Tefsir, VII, 118.
[180] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 62.
[181] Şevkânî, Neylü'l-evtar, VII. 359.
[182] Ebu Davud, Nikah, 39.
[183] en-Nahl: 16/ 44.
[184] en-Necm: 53/3.
[185] el-Maide: 5/38.
[186] Müslim, el-Hudud, 1.
[187] et-Talak: 65/1.
[188] Kurtubî, Tefsir, XVIII, 167.
[189] el-En'am: 6/169.
[190] Müslim, Selam, 116.
[191] el-En'am: 6/145.
[192] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 62-68.
[193] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 68-69.
[194] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 69-70.
[195] Müslim, Siyam, 7-5.
[196] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 70-71.
[197] Zerkeşî, el-İcabe, s. 78; benzeri rivayet için bk. Müslim, Hayız, 88.
[198] Zerkeşî, el-İcabe, s. 145.
[199] Müslim, Hayz, 80-85.
[200] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 71-72.
[201] Müslim, Hayz, 59.
[202] Müslim, Hayz, 58. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 72-73.
[203] Zerkeşî, el-İcabe, s. 135, Bezzar'ın Müsnedimden naklen; ayrıca bkz. Keşfii'l-Esrar an zevaidi'l-Bezzar li'l-Heysemi, II, 37; benzeri bir rivayet için bkz. Buhârî, Hac, 145.
[204] İbn Hacer şöyle nakletmektedir: Ya'kub b. Süfyan, Şa'bî'den sahih senedle rivayet atiğine göre Zeyd b. Sabit hayvana binmek istedi. İbn Abbas binmesi için hemen hayvanı tuttu. Bunun üzerine Zeyd: "Ey Resûlullah'ın amcasının oğlu zahmet etme" dedi. İbn Abbas ise "hayır biz alimlere ve büyüklere böyle davranırız" dedi. İbn Hacer, el-İsabe, II, 594.
[205] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 73-74.
[206] Zerkeşî, el-İcabe, s. 81.
[207] Hazimî, et-İ'tibar, s. 283.
[208] Zerkeşî, el-İcabe, s. 103; Benzeri lafızlarla rivayeti için bkz. Buhârî, Hac, 143.
[209] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 74-75.
[210] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 75.
[211] Müslim, Cenaiz, 56.
[212] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 75-76.
[213] Darimi, Talak, 11.
[214] "Hamile olan kadınların iddeti doğurmalarıdır" Talak: 65/4.
[215] Kurtubî, III, 175; Taberî, Tefsir, II, 512.
[216] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 76-77.
[217] Buharı, İsti'zan, 13.
[218] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 77-78.
[219] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 78.
[220] Müslim, Hac, 370.
[221] Zerkeşi, el-İcabe, s. 87.
[222] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 78-79.
[223] Buhârî, Salat, 99.
[224] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 79-80.
[225] Tirmizî, Hac, 24.

[226] Tirmizî, Hac, 24.
[227] Tirmizî, Hac, 23.
[228] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 80.
[229] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 81.
[230] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 82.
[231] Zemahşerî, el-Fâik fi garîbi'l-hadîs,l, 179.
[232] Metinde geçen kelimesi "sıcak su" demektir.
[233] Tirmizî, Taharet 58.
[234] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 82.
[235] Zerkeşî, el-İcâbe, s. 121-122.
[236] Abdülmecid Mahmûd, el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye, s. 151. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 82.
[237] Müslim, Taharet 87.
[238] Âmidî, el-İhkâm, I, 263.
[239] Şevkânî, Neylü'l-evtâr, I, 314; Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, I, 108.
[240] Emir es-San'anî, a.e., I, 108-109.
[241] Şevkânî, a.g.e., I, 207; Emir es-San'anî, a.e., I, 68.
[242] Müslim, Hudud 23.
[243] İbn Hacer, el-İsabe, V, 705.
[244] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 82-85.
[245] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 85.
[246] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 85-86.
[247] Müslim, Mesacid, 263-264.
[248] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 86-87.
[249] Müslim, Salâtü'l-müsafirîn. 294.
[250] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 87-88.
[251] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 88.
[252] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 88.
[253] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 88-89.
[254] Müslim, Hayz, 112.
[255] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 89-90.
[256] Müslim, Musâkat, 101.
[257] Müslim, Musâkat, 102.
[258] Tirmizî, Buyü, 24.
[259] Buhari, Muzaraa, 18. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 90-91.
[260] Buhârî, Muzaraa, 18.
[261] Buhârî, Muzaraa, 18.
[262] Ebu Dâvud, Buyü, 30.
[263] Müslim, Büyu, 108.
[264] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 91-92.
[265] Zerkeşî, el-İcâbe, s. 122.
[266] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 92-93.
[267] Müslim, Hac, 220.
[268] Müslim, Hac, 220. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 93-94.
[269] Ebu Davud, Cenaiz, 18.
[270] Zerkeşî, el-İcabe, s. 132.
[271] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 94-95.
[272] Sezgin, Tarihu't-turas. I, 87.
[273] Sezgin, a.e., I, 119-120.
[274] İbn Hacer, Hedyü's-sârî, s. 7. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 99-102.
[275] San'anî, Mevzuat, s. 64.
[276] EbuDâvûd, Sünne, 5.
[277] el-Haşr: 59/7.
[278] Şevkanî, el-Fevâidil'l-mecmua, s. 291.
[279] el-Hakka: 69/44-47.
[280] el-Haşr: 59/7.
[281] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, I, 284.
[282] el-Bakara: 2/217.
[283] Îbnü'l-Cevzî, a.e., T, 284.
[284] İbnü'l-Cevzî, a.e., III, 111.
[285] el-En'am: 6/164.
[286] İbnü'l-Cevzî, a.e., m, 111.
[287] el-A'raf: 7/187.
[288] Lokman: 31/34.
[289] Müslim, Sıfata 'l-münafikîn, 27.
[290] İbnü'l-Kayyim, el-Menâru'l-münîf, s. 84; Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, I, 413.
[291] İbnü'l-Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 84.
[292] es-Secde: 32/4.
[293] İbnü'l-Kayyim, a.g.e., s. 70.
[294] el-Enbiya: 21/34.
[295] İbnü'l-Kayyim, a.g.e., s. 70.
[296] et-Tahrim: 66/10.
[297] İbn Kesir, Tefsir, IV, 393; Elbanî, Silsitetü'1-ehâdi û'z-zaîfe, s. 326.
[298] en-Nisa: 4/48.
[299] Ali el-Karî, el-Mevzuatü'1-kübra, s. 213-214.
[300] en-Nisa: 4/66.
[301] Ali el-Karî, a.g.e., s. 180.
[302] Nuh: 71/1.
[303] el-A'raf: 7/65.
[304] el-A'raf: 7/73.
[305] Hud: 11/91.
[306] Ali el-Karî, a.g.e.. s. 250.
[307] Meryem: 19/12.
[308] Yusuf: 12/15.
[309] Ali el-Karî, a.g.e., s. 309-310.
[310] el-Bakara: 2/222.

[311] er-Rum: 30/45.
[312] Âl-i İmrân: 3/140.
[313] Ali el-Karî, a.g.e., s. 266.
[314] el-Fetih: 48/9.
[315] Elbanî, Silsiletü'l-ehadîsü'z'Zaîfe, s. 478-479.
[316] Bu nevi hadisler senedleriyle birlikte ileride zikredilecektir.
[317] el-İsra: 17/15.
[318] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 24; İbn Hazm, el-İhkam, I, 55 (Burada ravi isimlerinde eksiklik ve tahrif vardır).
[319] İbn Hazm, el-İhkam. I, 55.
[320] el-İsra: 17/93.
[321] el-En'am: 6/164.
[322] El-Müddessir: 74/38.
[323] el-En'am: 6/164.
[324] Fussilet: 41/46.
[325] Ebu Davut, Diyât, 2.
[326] Nesâî, Tahrîmü'd-dem, 29.
[327] el-Kehf: l8/49.
[328] İbn Kayyim, el-Furâsiyye, s. 64.
[329] İbn Kesir, Tefsir, II, 220.
[330] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 102-115.
[331] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 115-116.
[332] Feyyûmî, el-Misbâhu'l-münîr, s. 191.
[333] Hakim, Ma'rife s. 39-41; İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 208; İbn Kesîr, İhtisara Ulâmi'l-hadis, s. 73; Irakî, et-Tabsire, I, 246; Sehavî, Fethu'l-mugîs, I, 226; Suyûtî, Tedrîb, I, 268; San'anî, Tavdîh, II, 50; es-Semâhî, el-Menhecü'l-hadîs, s. 214-215.
[334] Hatîb, el-Kifâye, s. 285.
[335] Hatîb, el-Kifaye, s. 265-287. Bazı âlimler Ahmed b. Hanbel'in manen rivayetin caiz olduğu görüşüne sahip olduğunu söylemektedir.
[336] Suyûtî, Tedrîb, l, 271.
[337] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 116-118.
[338] Sehavî, Fethu'l-mugîs, I. 227-228; San'anî, Tavdih, II, 55.
[339] Sehavî, Fethu'l-mugis, I, 228; San'anî, Tavdih, II, 55-56.
[340] Nitekim Müslim'in, Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiği hadis de aynı anlamdadır, bk-Müslim, Taharet, 26.
[341] Buhârî, Itk, 5.
[342] Hakim, Ma'rife, s. 40-41; Suyutî, el-Medrec, vr. 2 (Kahire, Yazmalar Enstitüsü, nr. 417).
[343] Dârekutnî, el-İlzâmât, s. 183.
[344] Suyutî, el-Medrec, vr. 1.
[345] Hakim, Ma'rife, s. 39-40; Suyutî, el-Medrec, vr. 1.
[346] Beyhakî'nin müdrec olduğuna dair görüşünü daha önce Hakim en-Nisaburî ifade etmişti. Hatîb el-Bağdâdî de aynı kanaattedir. Nevevî ise, el-Hulasa isimli eserde "onun müdrec olduğunda hadis âlimleri ittifak etmişlerdir" demektedir. Bkz. Emir es-San'anî, Tavdîh, D, 54.
[347] Dârekutnî, Sünen, I, 148.
[348] Suyutî, el-Medrec, vr. 1; Tedrîb, I, 271.
[349] Sehavî, Fethu'î-ntugts, I, 228-229; Emir es-San'anî, Tavdîh (hâşiyetü'l-muhakkık), II, 53.
[350] Suyutî. el-Medrec. vr. 4.
[351] Suyûtî, Tedrîb, I, 269.
[352] Tirmizî. Siyer, 47.
[353] Emir es-San'anî, Tavdih, ll, 63.
[354] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 118-123.
[355] Suyutî, Tedrîb, l, 262.
[356] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 204.
[357] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 204; Tîbî, el-Hulâsa, s. 76; Irakî, et-Takyid, s. 124; İbn Hacer, Şerhu Nuhbe, s. 22; Sehavî, Fethu'l-mugîs, I, 221; Suyutî, Tedrîb, I, 262; Zekeriyya el-Ensarî. Fethu'lbakî, I, 240; Emir es San'anî, Tavdih, II, 34.
[358] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 205.
[359] Sehavî, Fethu'l-mugîs, l, 225.
[360] Irakî, et-Tebsim, I, 244-245.
[361] Suyûtî, Tedrîb, I, 266-267.
[362] Suyutî, a.e.. I, 257.
[363] İbn Hazm, et-Muhalla. XI. 46: Suyutî. Tedtrîb. 1. 267: Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.
[364] Suyutî, Tedrib, I. 267.
[365] el-Bakara: 2/177.
[366] Tirmizî. Zekat, 27.
[367] İbn Mace, Zekat. 3.
[368] Süyutî, Tedrih, I, 267.
[369] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 123-128.
[370] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 216; İbn Kesir, İhtişam ulumi'l-hadîs, s. 87; Irakî, et-Tebsıra, I, 282; Sehavî, Fethu'l-mugîs, I, 253; Suyutî, Tedrîb, I, 291; Emir es-San'anî, Tavdih, n, 98.
[371] Bir önceki dipnottaki kaynaklara bakılabilir.
[372] Emir es-San'anî, Tavdih, II, 98.
[373] Emir es-San'anî, a.e., II, 98-101 (muhakkikin haşiyesi).
[374] Müslim, Zekat, 91.
[375] Buhârî, Zekat, 16.
[376] Söz konusu hadisi Müslim'de bu lafızlarla bulamadım.
[377] Kaf: 50/30.
[378] Buhârî, Tefsir, 282, Sure, 50. Buhârî'nin Mısır baskısında rivayet bu şekilde değildir. San'anî'nin nüshasında bu şekildedir. Bilindiği gibi Buhârî'nin Sahih'i, nüshaları arasında ihtilaf en çok olan kitaplardan biridir.
[379] el-İsra: 17/15.
[380] el-Kehf: 18/49.
[381] Emir es-San'anî, Tavdih, II, 106-107.
[382] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 128-131.
[383] Askerî, Şerhu mâ yekau fıhi't-tashif, s. 1.
[384] İbn Hacer, Şerhu Nuhbe, s. 22.
[385] Îbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 411.
[386] Emir es-San'anî, Tavdih, II, 422.
[387] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 412.
[388] İbnü's-Salâh, a.e., s. 411.
[389] Hâkim, Ma'rife. s. 148.
[390] Sehavî, Fethu'l-mugîs, III, 68; hadisi Ahmed, Taberanî, Hatîb ve başkaları rivayet etmiştir.

[391] Îbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 410.
[392] Sehavî, Fethu'l-mugîs, III, 70.
[393] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, II, 63.
[394] Müslim, Siyam, 92.
[395] Askerî, Şerhu mâ yekau, s. 1-2.
[396] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 397-398.
[397] Hatîb, el-Kifaye, s. 374.
[398] Hatîb, a.e., s. 375; kelimesi "yersin" anlamındadır. Bk. Zemahşerî, el-Fâik, III, 24.
[399] Suyutî, Tedrîb, ll, 106.
[400] Hatîb, el-Kifaye, s. 375; Feyyumî, el-Misbahu'l-münîr, s. 197.
[401] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 131-137.
[402] Hâkim, Ma'rife, s. 130; İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 185; İbn Kesir, İhtisaru Ulumi'l-hadis, s. 61; İbn Receb, Şerha Ret, s. 310; Irakî, et-Tabsira, I, 211; Sehavî, Fethu'l-mugîs, I, 119; Suyutî, Tedrib, I, 245; Tehanevî, Kavaid, s. 118 vd.
[403] Hatîb, el-Kifaye, s. 597.
[404] Hatîb, el-Kifaye, s. 597; Suyutî, Tedrîb, I, 245; Sehavî, Fethu'l-mugîs, I, 199.
[405] Hatîb, el-Kifaye, s. 598.
[406] Hatib, a.e., s. 600.
[407] Îbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 186.
[408] Hakim, Ma'rife, s. 119; İbnü's-Salâh, a.g.e., s. 173; Emir es-San'anî, Tavdih, I, 377.
[409] İbn Receb, Şerhu İlel, s. 309.
[410] Hatîb, el-Kifaye, s. 582; İbn Receb, Şerhu İlel, s. 312.
[411] İbn Receb, Şerhu İlel, s. 312.
[412] İbn Receb, a.e., s. 315-316.
[413] İbn Receb, a.e., s. 312.
[414] İbn Hacer, Şerhu Nuhbe, s. 13.
[415] İbn Receb, Şerhu İlel, s. 315-317.
[416] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 82.
[417] Hakim, Ma'rife, s. 119.
[418] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 137-142.
[419] Suyûtî, Tedrib, II, 179 vd. Bu görüş İbn Hibban'a aittir.
[420] İbn Hibban, el-Mecrûhin, II, 152.
[421] Îbnü'l-Cevzî, el-Mevzâât, I, 348-355.
[422] Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-merfüa, s. 118.
[423] Suyûtî, Tedrib. II, 196.
[424] Hatîb, et-Kifâye, s. 607.
[425] el-Hicr: 15/9.
[426] el-Mâide: 5/3.
[427] el-İsrâ: 17/15.
[428] Abdülmecid Mahmûd, Ebû Cafer et-Tahavî ve eseruhufi'l-hadîs, s. 265-276.
[429] Abdülmecid Mahmûd, a.e., s. 265-276.
[430] Hazımî. el-İ'tibar, s. 25-30; İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 414; Irakî, et-Tebsıra, TL, 302; Suyûtî, Tedrîb, D, 198.
[431] Hakim, Marife, s. 119; İbnü's-Salâh, a.e.. s. 173.
[432] İbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 179.
[433] Aksine ona münker denilir.
[434] Hâkim, Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs, s. 119.
[435] Hâkim, a.e., s. 120.
[436] Bu hadisi Zehebî Mîzânü'l-i'tidât, II, 2I3'te zikrettikten sonra, onu Tirmizî'nin rivayet ettiğini kaydetmiştir.
[437] Zehebî, a.e., II, 213.
[438] el-Bakara: 2/238.
[439] Âl-i İmrân: 3/133.
[440] Hazimî, el-İtihâr, s. 41; Hatîb, el-Kifâye, s. 608; Suyûtî, Tedrîb, II, 202; eş-Şâfiî, er-Risâle, s. 216.
[441] Tirmizî, Nikah, 14.
[442] Tirmizî, Nikah, 14.
[443] Hazimî, a.e., s. 41; Hatîb, el-Kifâye, s. 608; Suyûtî, Tedrîb, II, 203; er-Risâle, s. 217.
[444] Hazimî, a.e., s. 42; Suyûtî, Tedrîb, E, 202.
[445] Hazimî, a.e., s. 42; Suyûtî, Tedrîb, M, 202.
[446] Tirmizî, Zekât, 4.
[447] Tirmizî, Hudûd, 1.
[448] Hazimî, el-tübar, s. 43; Suyûtî, Tedrîb, II, 201.
[449] Buhârî, Cihad, 149.
[450] Buhârî, Cihad, 147.
[451] Hazimî, el-İ'tibar, s. 44; Suyûtî, Tedrîb, ll, 201.
[452] Hazimî, el-İ'tibar, s. 44; Suyûtî, Tedrîb, ll, 201.
[453] Hazimî, a.e., s. 48; Suyûtî, Tedrîb, II, 202. Bu hadis zayıftır.
[454] Bu konu hakkında üçüncü bolümde daha geniş bilgi verilecektir.
[455] Hazimî, sika kişinin ilavesinin makbul olduğunu söylemekte ise de, genel kanaat böyle değildir. Biz bu konuda âlimlerin görüşlerini daha önce geniş bir şekilde açıkladık.
[456] Hazimî, el-İtibar, s. 46; Suyûtî, Tedrîb, II, 202.
[457] Hazimî, el-İ'tibar, s. 37; Suyûtî, Tedrîb, II, 200.
[458] Hazimt el-İ'tibar, s. 37: Suyûtî, Tedrîb, II, 200. Müellifin verdiği bu örnek, muztarip rivayetten daha çok 9. sebepte zikredilen sika râvinin ziyade rivayetinin tercih edilmesi ile ilgili olduğu görülmekledir. M.
[459] Tirmizî, Zekat, 7.
[460] Tirmizî, Zekat, 14.
[461] Tirmizî, Zekat, 7.
[462] Tirmizî, Zekat, 3.
[463] Hazimî, el-İ'tibar, s. 47; Suyûtî, Tedrîb, n, 202.
[464] Tirmizî, Taharet. 70.
[465] Hazimî, a.e., s. 45-46; Suyûtî, a.e., ll, 202.
[466] Buhârî, Buyû, 42.
[467] Buhârî, Buyû, 47.
[468] Hazimî, el-İ'tibar, s. 44; Suyûtî, Tedrîb, II, 212.
[469] Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, I, 103-104.
[470] Hazimî, el-İ'tibar, s. 43; Hatîb, el-Kifâye, s. 610; Suyûtî, Tedrîb, II. 202.
[471] Hazimî, a.e., s. 44; Suyûtî, a.e.. II, 201.
[472] Hazimî, a.e., s. 45; Suyûtî, a.e., II, 201.

[473] Hazimî, a.e., s. 46; Suyûtî, a.e., II, 202.
[474] Hazimî, a.e., s. 47-48; Suyûtî, a.e., ll, 202.
[475] Hazimî, a.e., s. 47-48; Suyûtî, a.e., II, 202.
[476] Hazimî, a.e-, 48-49.
[477] Hatîb, el-Kifâye, 608, 612; Hazimî, a.e., 29-49; Suyûtî, Tedrîb, II, 198-202. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 142-158.
[478] Söz konusu rivayette istenen diğer iki şey ise: Muaviye'yi vahiy kâtibi yapması ve kendisine emirlik vermesidir. M. Müslim, Fedâilü's-sahabe, 168.
[479] Emir es-San'anî, Tavdih, I, 129-130.
[480] Müslim, Hac, 147.
[481] Müslim, Hac, 335.
[482] Kevserî, Haşiye alâ şurûti'l-eimme, s. 82.
[483] Müslim, İman, 262.
[484] Tirmizî, Edeb. 70.
[485] Tirmizî, Edeb, 70.
[486] İbn Kayyim, Zâdül-meâd, II, 157.
[487] Buhârî, Fedâilü's-sahabe, 30.
[488] Bu haberin senedinde yer alan Ali b. Zeyd b. Ced'ân zayıftır.
[489] İbn Kayyim. Zâdü'l-meâd, II, 116.
[490] İbn Hacer, elîsâbe, VIII, 206-210.
[491] Buhârî, Kitâbü'l-meğâzi 34.
[492] İbn Kayyim, Zâdü'l-meâd, II 115.
[493] İbn Kayyim, a.e., II, 115.
[494] İbn Kayyim, a.e., II, 115-116.
[495] Ebu Gudde, Haşiye ale'l-Menâri'l-münîf, s. 103.
[496] Ebu Gudde, a.e., s. 105.
[497] İbn Kayyım, el-Menârü'l-münîf, s. 102-105. İbn Kayyim bu tenkitlerini. 10 madde halinde sıralamıştır. Biz burada bir kısmını zikrettik. Diğerleri için söz konusu kaynağa bakılabilir.
[498] Metinde geçen kelimesi kıvılcım çıkaran beyaz taş anlamındadır. Ancak ben bu uydurmacının bunu hangi amaçla uydurduğunu anlayamadım.
[499] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, II, 251.
[500] İbnü'l-Cevzî, a.e., II, 251.
[501] İbnü'I-Cevzî, a.e., ll, 8.
[502] İbnü'I-Cevzî, a.e., II, 8.
[503] İbn Hacer, el-İsâbe, VIII, 296.
[504] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 158-167.
[505] Bu hadisin metni biraz sonra verilecek.
[506] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 63.
[507] İbn Kayyim, a.e., s. 62.
[508] İbn Kayyim, a.e., s. 62.
[509] İbn Kayyim, a.e., s. 62.
[510] İbn Kayyim, a.e., s. 63.
[511] İbn Hibban, el-Mecrühîn, ll, 83.
[512] İbn Hacer, Takrîbu't-tehzîb, ll, 55.
[513] bk. Ebu Gudde, Haşiye ale'l-Menâri'l-münîf, s. 63 (Heysemî, ez-Zevâid, VIII, 47 ile el-Münâvî, Feyzu'l-kadir, I, 312'den naklen).
[514] Suyûtî, el-Leâliü'l-masnüa, lI, 81.
[515] Ebu Gudde, Haşiye ate'l-Menâri'l-münîf, s. 63.
[516] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 101-102.
[517] A.g.e., s. 54.
[518] A.g.e., s. 55.
[519] A.g.e., s. 64.
[520] A.g.e., s. 51.
[521] A.g.e., s. 51-52.
[522] A.g.e., s. 52.
[523] Ali el-Kârî, el-Mevzûâtü'l-kübrâ, s. 219.
[524] Elbanî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, I, 167.
[525] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, m, 15.
[526] Ali el-Kârî, a.e., s. 219.
[527] el-Elbânî, a.e., I, 167.
[528] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzüât, III, 15.
[529] A.g.e., I, 239-240.
[530] İbn Kayyım, el-Menârü'l-münif, s. 114.
[531] İbnü'l-Cevzî, a.g.e., I, 240.
[532] İbn Kayyım, et-Menârü'l-münif, s. 113.
[533] ez-Zümer: 39/63.
[534] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, 1, 145.
[535] A.g.e., I, 145.
[536] A.g.e., III, 117.
[537] A.g.e., III, 117.
[538] Ali el-Kârî, el-Mevzûât, s. 388.
[539] A.g.e., s. 389.
[540] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 167-175.
[541] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzâât, III, lll.
[542] A.g.e., III, 111.
[543] A.g.e., III, 111; el-Elbânî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, I, 47.
[544] en-Necm: 53/39.
[545] el-Elbânî, a.e., I, 47-48.
[546] Müslim, "Hac", 126.
[547] İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuât. ll, 112.
[548] A.g.e., II, 112.
[549] A.g.e., II, 89.
[550] İbn Kayyyim, el-Menârü'l-münif s. 50-51.
[551] A.y.
[552] el-Elhânî, Silsiletü'l-ehâdisi'z-zaîfe, l, 161.
[553] el-Elbânî. a.e., I, 161.
[554] el-Elbânî, a.e., I, 158.
[555] el-Elbânî, a.e., I, 159-160.

[556] İbnü'I-Cevzî, el-Mevzliât, III, 52.
[557] A.e., II, 245.
[558] A.e., II, 245.
[559] A.g.e., IV, 248.
[560] el-Elbânî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, I, 318.
[561] el-Elbânî, a.e., I, 318.
[562] Ali el-Kârî, el-Mevzûatü'l-kübrâ, s. 226.
[563] Âli İmrân: 3/178.
[564] Ali el-Kârî, el-Mevzûatü'l-kübrâ, s. 226.
[565] el-Hucurat: 49/13.
[566] Ali el-Kârî, a.e., s. 23!.
[567] A.y.
[568] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 101.
[569] A.g.e., s. 101.
[570] el-Elbânî, Silsiletü ehâdîsi'z-zaîfe, II, 157-158.
[571] Ali el-Kârî, el-Mevzutü'l-kübrâ, s. 173.
[572] A.g.e., s. 174.
[573] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, I, 114.
[574] A.y.
[575] İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 122.
[576] A.y.
[577] A.g.e., I, 125.
[578] A.g.e., I, 125.
[579] Ali el-Kârî, el-Mevzûatü'l-kübrâ, s. 288.
[580] A.y.
[581] el-Elbânî, Silsiletü ehadisi'z-zaîfe, I, 56.
[582] el-Elbânî, a.e., I, 56.
[583] Ali el-Kâri, el-Mevzâatü'l-kübrâ, s. 356.
[584] Ali el-Kârî, a.e., s. 356.
[585] el-Elbânî, a.e.. I, 186.
[586] Buhârî, Vasaya, 8.
[587] el-Elbânî, a.e.. I, 186.
[588] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 175-185.
[589] Îbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât; l, 105.
[590] A.g.e., I, 105.
[591] Süyûtî, el-Leâliü'l-masnâa, I, 3.
[592] İbn Arrak, Tenzîhü'ş-şerîa, I, 134.
[593] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, I. 105-106.
[594] Araplar'da erkeklerin giydiği entariye benzer bir giysi.
[595] İbnü'l-Cevzî, a.e., I, 125.
[596] A.g.e, I, 125.
[597] İbn Kayyim, et-Menârü'l-münîf, s. 78.
[598] İbn Kayyim. a.e., s. 78.
[599] el-Elbânî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, l. 307.
[600] el-Elbânî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, I, 307-308.
[601] İbn Kayyim, el-Menâra'l-münif, s. 76-77.
[602] İbn Kayyim, a.e., s. 79-80.
[603] A.g.e., s. 78.
[604] Ali el-Kârî, et-Mevzûatü'l-kübrâ, s. 279.
[605] Ali el-Kârî, a.e., s. 279.
[606] A.g.e., s. 280.
[607] Îbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, I, 412.
[608] A.g.e., I, 414.
[609] el-Elbânî, Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe, I, 324.
[610] A.g.e., I, 324.
[611] A.g.e., I, 325.
[612] A.g.e., I. 325.
[613] Sad: 38/34.
[614] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, III, 217-218.
[615] İbnü'l-Cevzî, a.e., m, 217-218.
[616] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 57.
[617] A.g.e., s. 57.
[618] İbn Kayyim, a.e., s. 109; İbnü'l-Cevzî. el-Mevzuât, III, 192.
[619] İbnü'l-Cevzî, a.e., III, 192.
[620] İbn Kayyım, el-Menârü'l-münîf, s. 109.
[621] Süyûtî, el-Leâliu'l-masnâa, II, 389.
[622] İbn Arrak, Tenzîhü'ş-şerîa, II, 345.
[623] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, III, 192.
[624] A.g.e., III, 193.
[625] A.g.e., III, 193.
[626] İbn Kayyim, et-Menârü'l-münîf, s. 109.
[627] A.g.e., s. 109.
[628] İbnü'l-Cevzî, el-Mevzüât, I, 355.
[629] Ebû Gudde, Haşiye ale'l-Menâri'l-münîf, s. 58.
[630] İbnü'l-Cevzî. el-Mevzûât, I, 357.
[631] Ebû Gudde. a.e., s. 58.
[632] Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivayetlerine göre Resûlullah Ahzab savaşında şöyle demiştir: Allah evlerini ve mezarlarını ateşle doldursun; bizi güneş batıncaya kadar orta namazından alıkoydular. M. Fuad Abdillhâkî, et-Lü'lüü ve'l-mercân. I, 123.
[633] Hadisi Ebû Dâvûd, Ebû Hureyre'den (Ebû Dâvûd, Salat, 11); Nesâî, Ebû Meryem'den (Nesâî, Mevâkit, 51; Leyl, 32); Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ümeyye ve İmran b. Husayn'dan (Müsned, IV, 139, 431, 444; V, 287) rivayet etmişlerdir.
[634] İbnü'l-Cevzî bu rivayeti Mevzuat'ında üç tarikle zikretmektedir: Birinci tarikte Ahmed b. Davud vardır. Dârekutnî bu zatın hadislerine itibar edilmediğini (metruk) ve yalancı (kezzâb) olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu tarikte Ammar b. Matar vardır ki, İbn Adiy onun hadisleri alınmayan (metruku'l-hadis); İbn Hibban ise uydurma hadis rivayet eden biri olduğunu söylemişlerdir. İkinci tarikte İbn Ukde bulunmaktadır. Bu şahıs sahabeye dil uzatan bir rafizîdir. Üçüncü tarîkte bulunan Davud b. Ferahic hakkında Şu'be "zayıftır" demiştir, bkz. el-Mevzûât, I, 356-357.
[635] Müslim, Selam, 43.

[636] Ali Hasbullah, Usülü't-teşrîi'l-İslâmî, s. 73-74.
[637] el-Mâide: 5/67.
[638] Ali Hasbullah, a.e., s. 72.
[639] el-Furkan: 25/8-9.
[640] Ali Hasbullah, a.e., s. 73.
[641] İbn Kayyim, Zadü'l-meâd, III, 104-105; Ali Hasbullah. a.e., s. 72-73.
[642] Ali Hasbullah, a.e., s. 72-73.
[643] Ali Hasbullah, a.e., s. 73.
[644] Ali Hasbullah, a.e., s. 74.
[645] Kasımî, Kavâidü't-tahdîs, s. 184.
[646] Aclûnî, Keşfu'l-hafâ, s. 9.
[647] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 185-201.
[648] Goldziher, el-Akîde ve'ş-şerîa, s. 45.
[649] Goldziher, a.e., s. 41-42.
[650] Goldziher, a.e.. s. 41-42.
[651] Ahmed Emin, Zuhrü'l-İslâm, s. 130.
[652] Ahmed Emin, a.e., s. 130.
[653] Medine'de yetişen kaliteli hurma türlerinden biri.
[654] Ahmed Emin, Zuhrü'l-İslâm, s. 130-131.
[655] İbnü'l-Cevzî, et-Mevzüât, I, 183.
[656] İbn Hibban, el-Mecrûhîn, II, 39; Söz konusu ravi Afrika kadısı olup, tam ismi Abdullah b. Amr b. Ğanaim'dir. Bu rivayeti İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât'ında (I, 183) zikretmiştir.
[657] ed-Dârekutnî, el-İlzamat, s. 73-74.
[658] ed-Dârekutnî, a.e., s. 145.
[659] Müellifin, İlletin sadece senette bulunduğu tarzındaki bu görüşü doğru değildir.
[660] Îbnü's-Salâh, Mukaddime, s. 91.
[661] Tirmizî'nin, müellifin söz konusu ettiği bu eser, her ne kadar ismi "el-İlel" ise de, sonuç itibariyle kendisine ait el-Câmi'i tanıtan bir mukaddime ve genel olarak hadis usulünden bahseden bir bölümdür. Müellifin iddia ettiği gibi bir ilel kitabı değildir. Tirmizî'nin ilel konusundaki asıl eseri el-İlelü'1-kebîr'idir. M.
[662] el-En'am: 6/116.
[663] İbn Kayyım, el-Menarü'l-münîf, s. 116-117; Sıbâî, es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşrî', s. 79-80.
[664] İbn Kayyim, a.e., s. 116-117.
[665] İbn Kayyim, a.e., s. 116.
[666] İbn Kayyim, a.e, s. 116.
[667] İbnü's-Salah, Mukaddime, s. 113.
[668] Nevevî, et-Takrib, s. 6.
[669] Tîbî, el-Hulasa, s.43.
[670] İbn Kayyim, el-Furusiyye, s. 64.
[671] İbn Kesîr, İhtişam ulumi'l-hadis, s. 43.
[672] Irakî, et-Tebsıra, I, 107; Sehâvî, Fethu'lmuğis, I, 62.
[673] Sehâvî, Fethü'l-muğîs, I, 62.
[674] Suyûtî, Tedrîb,l, 161.
[675] Zekeriyya el-Fusârî, Felhu'l-bâki, l, 107.
[676] Emir es-San'anî, Tavdîh, I, 234.
[677] Hâkim, Ma'rife, s, 119-120.
[678] Zehebî, Mizânü'l-İ'tidal, II, 213.
[679] Zehebî, a.e., I, 621.
[680] Hâkim, el-Müstedrek, I, 316.
[681] Hatîb, Târihu Bağdad, XIV, 36.
[682] İbnü'l-Cevzî, el-Afevzâât, I, 311.
[683] "an" sigası ile ilgili geniş bilgi için bk. Koçyiğit, Hadis Terimleri Sözlüğü, s. 38; Yücel, Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi, s. 92-93.
[684] İbnü'l-Cevzî, a.e., M, 192.
[685] Ebu Gudde, Hâşiyetü'l-menâri'l-münif, s. 58.
[686] Ebu Gudde, a.e., s. 58.
[687] İbn Kayyim, el-Menârü'l-manîf, s. 57-58.
[688] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 57-85; ayrıca bk. Muhakkikin dipnotu, s. 63.
[689] İbn Kayyim, a.e., s. 51.
[690] Buhârî, Büyu, 34.
[691] Buhârî, Şurut 4.
[692] Müslim, Hac, 388.
[693] Müslim, Hac, 389.
[694] Müslim, Hac, 395.
[695] Müslim, Hac, 396.
[696] Müslim, Sahih'inda mukaddimesinde şöyle demektedir: Kitabımızda diğerlerinden daha kusursuz ve ravileri daha güvenilir kimseler olan rivayetleri ilk sıraya aldık. İsnadında hafızası zayıf ve dikkatsiz kimselerin ravilerin bulunduğu rivayetleri ise ikinci sırada naklettik. I, 5.
[697] Müellifin burada Müslim'in hadisleri sıralama konusundaki tercihinde sıhhat hususunu esas almasını tespiti doğru olmakla birlikte bab başlıkları ile ilgili bilgi doğrudeğildir. Zira bilindiği üzere, Müslim'in bab başlıklarını kendisi değil, sarihlerinden Nevevî koymuştur. M.
[698] Müslim, Hac, 393.
[699] Müslim, Hac, 147.
[700] Müslim, Hac, 335.
[701] Müslim, Hac, 336.
[702] Hizimî, Şurutu'l-elmmeti'l-hamse, s. 82.
[703] Müslim, Cihad, 69.
[704] Buhârî, Megazî, 30.
[705] Katîb, Târihti Bağdad, II. 11.
[706] Bu sened "bize (Müslim'de bana) Abdullah b. Muhammed b. Esma, onlara Cüveyre b. Esma Nafi'den o da İbn Ömer'den rivayet ederek haber verdi", tarzındadır.
[707] Müslim, Fedâitü's-sahabe, 168.
[708] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI, 63; Halife b. Hayyat, Tarih, I, 46.
[709] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI, 63.
[710] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI, 63; Emir es-San'anî, Tavdîh, I, 129-130.
[711] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI, 63-64.
[712] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XVI, 64.
[713] Emir es-San'anî, Tavdîh, I, 129; Bu te'vili yapan kişi h. 840 yılında vefat etmiş olan Yemenli Vezir Muhammed b. İbrahim es-San'anî'dir.
[714] Müslim, Sıfatü'l-münafıkîn, 27.
[715] Buhârî, Tevhid, 37; Müslim, İman, 262.

[716] Emir es-San'anî, Tavdîh, I, 130.
[717] Emir es-San'anî, a.e., I, 130.
[718] Müslim, Kusûf, 1-7.
[719] Îbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, I, 99-100. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 201-223.
[720] Ebu Zehra, Ebu Hanife, s. 105.
[721] İbn Kayyim, İ'lâmü'l-mavakkiin, I, 86.
[722] İbn Kayyım, İ'lâmü'l-muvakkiîn, I, 67.
[723] İbn Kayyım, İ'lâmü'l-muvakkiîn, I, 67-69.
[724] İnsanların fiillerinin tamamıyla kendilerine ait olduğunu ve bunda Allah'ın herhangi bir tesiri bulunmadığını iddia eden mezhep. M.
[725] Ebu Zehra, Ebu Hanife, s. 107.
[726] Ebu Zehra, a.e., s. 109.
[727] Ebu Zehra, a.e., s. 109-110.
[728] Ebu Hanife, el-Âlim ve'l-muteallim, s. 22.
[729] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 227-230.
[730] en-Nahl: 16/44.
[731] Şatıbî, el-Muvafakât, IV. 12.
[732] Şafiî, er-Risâle, s. 91-92; İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, II, 307.
[733] Ali Hasbullah, Usûlü't-teşrii'l-İslâmî, s. 46.
[734] Şafiî, er-Risâle, s. 91-92; İbn Kayyim, a.g.e., II, 307.
[735] Şafiî, er-Risâle, s. 91-92; İbn Kayyim, a.g.e., II, 307.
[736] Ali Hasbullah, a.g.e, s. 47.
[737] Şafiî, a.g.e., s. 92; İbn Kayyim, a.g.e., II, 307.
[738] İbn Hazm, el-İhkam, I, 88.
[739] İbn Hazm, a.e., I, 87.
[740] el-Maide: 5/92.
[741] Ebû Dâvûd, Sünne, 5; İbn Mace, Mukaddime, 2; Darimî, Mukaddime, 49
[742] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, s. 5-6.
[743] Süyûtî, Miftâhu'l-cenne, s. 5-6.
[744] Süyûtî, a.e., s. 9; ayrıca bk. Abdülmecid Mahmud, el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye, s. 213-215.
[745] en-Nahl: 16/44.
[746] Şatıbî, et-Muvafakât, IV, 12.
[747] Şatıbî, a.e., IV, 13.
[748] eI-Kalem: 68/ 4.
[749] Şatıbî, el-Muvafakât, IV, 12-13.
[750] Şatıbî, a.e., IV, 13.
[751] Abdülmecid Mahmud, el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye, s. 216; Süyûtî, Miftâhü'l-cenne, s. 16.
[752] Şâfii, er-Risâle, s. 104-105.
[753] Ali Hasbullah, Usûlü't-teşrii'l-İslâmî, s. 48.
[754] Ali Hasbullah, a.e., s. 48; Şatıbî, el-Muvafakât, IV, 32-43.
[755] Ali Hasbullah, a.g.e., s. 49; ayrıca bk. Şatıbî, el-Muvafakât, IV, 33; Abdülmecid Mahmud, el-hticâhâtü'l-fıkhiyye, s. 217-218.
[756] Şatıbî, el-Muvafakât, IV, 48.
[757] Şatıbî, el-Muvafakât, IV, 52.
[758] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 230-235.
[759] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 235.
[760] Âmidî, el-'İhkâm, I, 234; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 145.
[761] Abdülaziz el-Buhârî. Keşfü'l-esrar, II, 370.
[762] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 235-236.
[763] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, II, 371; İbn Hazm, el-İhkâm, I, 107; ayrıca bk. Âmidî, el-İhkâm, I, 234; Al-i Teymiyye, el-Musevvede, s. 238; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 145; Karafî, Şerhu Tenkihi'l-fusûl, s. 357.
[764] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., II, 370 ve diğer kaynaklar.
[765] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., II, 377.
[766] el-İsra: 17/36.
[767] el-En'am: 6/116.
[768] İbn Hazm, el-İhkâm, I, 113.
[769] İbn Hazm, a.e.. I, 109.
[770] İbn Hazm, a.e., I, 107.
[771] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 370; İbn Hazm, a.g.e., I, 107; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 148; Al-i Teymiyye, el-Müsevvedde, s. 238; Âmidî, el-İhkâm, I, 234.
[772] Müslim, Sıfatü'l-münâftkîn, 27.
[773] Müslim, Kusûf, 1-7.
[774] el-İsra: 17/36.
[775] en-Necm: 53/28.
[776] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrât, II, 370.
[777] el-Mümtahine: 60/10.
[778] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, ll, 374; ayrıca bk. Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 146.
[779] Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 146; ayrıca Gazzâlî, Abdülaziz el-Buhârî ve daha önce de Amidî bu konuda ileri sürülen başka birtakım deliller daha zikretmiş ve onlara geniş cevaplar vermişlerdir. Bunun için bk. Âmidî, el-İhkâm, I, 234; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 146-155; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 370-377. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 236-241.
[780] et-Tevbe: 9/122.
[781] Serahsî. Usul, I, 322-323; ayrıca bk. Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 372; Hatîb, el-Fakih ve'l-mütefakkih, I, 98.
[782] el-Hucurat: 49/6.
[783] Serahsî, Usul, I, 327; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 372-373.
[784] Ebû Dâvûd, îlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 18; Menâsik, 76.
[785] Şafiî, er-Risâle, s. 401-403.
[786] EbÛ Dâvûd, Sünne, 5; İba Mâce, Mukaddime, 2.
[787] Şafiî, a.g.e,, s. 403-404.
[788] Şafiî, a.e., s. 406-407;
[789] Şafiî, a.e., s. 414-415; ayrıca bk. Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 151; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfii'l-esrâr, II, 373.
[790] Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 151; Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., II, 373-375.
[791] Abdülaziz el-Buhârî, Kesful-esrâr, ll, 375.
[792] Gazzâlî, el-Mustasfâ, I. 148.
[793] Tirmizî, Cenâiz, 33.
[794] Buhârî, Megazi, 14, 38; Humus, 1; Ferâiz, 3.
[795] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 374-375.
[796] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 241-244.

[797] Serahsî, Usul, I, 345.
[798] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e, II, 377.
[799] Şâfii, er-Risâle, s. 370-371.
[800] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 244-245.
[801] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 245.
[802] en-Nisa: 4/80.
[803] Abdülazizel-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II". 10.
[804] Ahmed b. Hanbel buna yakın bir metin ile zikretmiştir, bk. Müsned, V, 425.
[805] Buharı, Büyu, 67.
[806] Serahsî, Usul, I, 364-365.
[807] Serahsî, a.e., I, 367-368.
[808] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III, 10.
[809] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., III, 10.
[810] Buhârî, et-Tarihu'l-kebir, VIII, 332.
[811] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III. 10; ayrıca bk. İbnü'l-Cevzî, el-Mevzuât, I, 258.
[812] Şafiî, er-Risâle, s. 224-225.
[813] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 197-198.
[814] İbn Hacer, Takrîbü't-tehzîb, I. 176.
[815] Zehebî. Mizânü'l-i'tidâl. I, 537.
[816] İbn Hazm. el-İhkâm, U; 198; Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, I, 271.
[817] en-Necm: 53/3-4.
[818] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 198.
[819] İbn Hazm, a.e., II, 198.
[820] Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, III, 281-282.
[821] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 198-199.
[822] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 199.
[823] Zehebî, el-Muğnî, I, 91.
[824] İbn Hazm, a.e., II, 199.
[825] İbn Hazm, a.g.e., II, 199.
[826] Zehebî. Mizânü'l-i'tidât, I, 444.
[827] İbn Hacer, Taktihâ'l-tehzîb, H, 187.
[828] Zehebî, el-Muğnî, II, 610.
[829] İbn Hacer, a.g.e., I, 419.
[830] İbn Hazm. a.g.e., Iî, 199.
[831] İbnü'î-Cevzî, el-Mevzüât l, 258.
[832] İbn Hazm, a.g.e., I, 198-199.
[833] Şafiî, er-Risâle, s. 225.
[834] Sağânî, Mevzüât, s. 64.
[835] Fettenî, Tezkire, s. 28.
[836] Şevkanî, el-Fevâid, s. 291.
[837] Aclûnî, Kegfü'l-hafâ, I, 89.
[838] İbn Hacer, Lisânu'l-mizân, I, 454-455.
[839] Suyûtî, el-Leâliü'l-masnûa, I, 213-214.
[840] İbn Arrak, Tenzihti şşerîa, I, 264.
[841] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 245-253.
[842] Şafiî, er-Risâle, s. 224-225.
[843] Şafiî, a.e., s. 226.
[844] Şafiî, a.e., s. 226-227.
[845] en-Nisa: 4/23-24.
[846] Şafiî, er-Risâle, s. 228.
[847] Şafiî, İhtilâfü'l-hadis bi-haşiyeti'l-Üm, VII, 45.
[848] Şafiî. El-Üm, Vll, 307-308.
[849] Şafiî, er-Risâle (naşirin önsözü), s. 12.
[850] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 253-256.
[851] Ebu Zehra, İbn Hanbel, s. 251.
[852] Ebu Zehra, İbn Hanbel, s. 251-253.
[853] İlende geniş bir şekilde açıklanacaktır.
[854] Bk. bu bölüm, "ölen veya gücü yetmeyen kimse adına haccetmek" ile ilgili kısım.
[855] Bk. bu bölüm, "Köpek yalamasından dolayı kapların yedi kere yıkanması" ile ilgili kısım. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 256-257.
[856] Şafiî, er-Risâle, s. 226.
[857] el-Haşr: 59/7.
[858] Şevkanî, el-Fevâid, s. 291.
[859] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 257-261.
[860] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 261.
[861] Serahsî, Usul, I, 125; Âmidî, el-İhkâm, II, 53; Gazzâlî, el-Mustasfâ, II, 32; Şâtibt el-Muvafakât, III, 260-272; Âl-i Teymiye, el-Müsevvedde, s. 89.
[862] Ali Hasbullah, Usûlü't-teşri, s. 271.
[863] Serahsî, Usul, I, 125.
[864] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, I, 306.
[865] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 261-262.
[866] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, I, 304; Serahsî, Usul, I, 132; Âmidî, el-İhkâm, II, 53; Ali Hasbullah, Usûlü't-teşrî, s. 278; Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 202-203.
[867] ez-Zümer: 39/62.
[868] el-Kehf: 18/77.
[869] Şafiî, er-Risâle, s. 53-55.
[870] el-Hucurat: 49/13.
[871] Şafiî, er-Risâle, s. 56-58.
[872] Al-i İmrân: 3/173.
[873] Şafiî, a.g.e., s. 58-59.
[874] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrar, I, 304; Serahsî, Usul, I, 132.
[875] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., t, 305.
[876] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., I, 301; Gazzâlî, el-Mustasfâ, II, 38-45.
[877] et-Talak: 65/4.
[878] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, I, 301; Gazzâlî, el-Mustasfâ, II, 43.
[879] Mustafa el-Hın, Eserü't-ihtilaf fı'l-kavâid. s. 200 ve burada gösterilen kaynaklar.

[880] Gazli, el-Mustasfâ, ll, 36.
[881] Mustafa el-Hın. a.g.e.. s. 200-201 ve burada gösterilen kaynaklar.
[882] Mustafa el-Hın, a.e., s. 2Q0.
[883] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrar, I, 294.
[884] Abdülaziz el-Buhârî, m, 9.
[885] Gazzâlî, el-Mustasfâ, II, 36-45.
[886] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 362, 396.
[887] en-Nisa: 4/23-24.
[888] Müslim, "Nikah",
[889] İbn Hümam, Şerhu Fethi'l-kadîr, III, 216-217.
[890] en-Nisa: 4/11.
[891] Zeyaî, Nasbu'r-râye (et-Tezyil), IV, 428; hadis için bk. Buhârî, Hac, 44; Megazî, 48; Müslim, Ferâiz, 1.
[892] İbn Âbidîn, ed-Dürrü'l-muhtâr, VI, 766.
[893] el-En'am: 6/121.
[894] Buhârî, Büyu, 5; Zebâih, 21; İbn Mâce, Zebâih, 4.
[895] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, X, 85-86.
[896] Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV, 183.
[897] Zeylaî, a.e., IV, 183.
[898] Zeylaî, a.e.. IV, 183.
[899] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, X, 85-86.
[900] el-Maide: 5/3.
[901] el-En'am: 6/145.
[902] Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 208-211 ve burada gösterilen kaynaklar.
[903] İbn Kudame, el-Muğnî, VITI, 581.
[904] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, I, 448.
[905] İbn Hazm, el-Muhalla, VIII, 208; ayrıca bk. Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 211.
[906] el-Maide: 5/38.
[907] Muhammed Fuad Abdülbaki, el-Lü'lüü ve'l-mercân "çeyrek dinarda hırsızın eli kesilir" lafzıyla, II, 185.
[908] Ezherî, Cevahirü'l-iklü, II, 290.
[909] Hakim, el-Müstedrek, IV, 379.
[910] Mürsel hadisin âlimlerin çoğuna göre delil olduğu hususundaki kanaat doğru değildir. Zira mürsel hadisin zayıf hadis çeşitlerinden olduğu ittifakla kabul edilmiştir. M.
[911] İbn Hümam, Şerhu Fethi'l-kadîr, V, 357-358.
[912] ed-Dârekutnî, Sünen, III, 193.
[913] en-Nesâî, Kat'ü's-sârik, 8.
[914] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 358.
[915] Zeylaî, a.e., III, 358.
[916] İbn Hümam, Şerhti Fethul-kadîr, V, 357.
[917] Zeylaî, a.g.e., III. 358.
[918] Zeylaî, a.g.e., III, 359.
[919] Dârekutnî, Sünen, III, 193.
[920] Zehebî, Mizan, I, 574.
[921] en-Nur: 24/2.
[922] İbn Hümam, Şerhu Fethi'l-kadîr, V, 266-267; Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 343.
[923] İbn Hümam, a.g.e, V, 267.
[924] İbn Hümam. a.g.e., V, 266.
[925] Zeylaî, a.g.e., III, 343.
[926] İbn Hümam, a.g.e., V, 266-267.
[927] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 262-274.
[928] Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 244.
[929] Âmidî, el'İhkâm, II, 162.
[930] Ali Hasbullah, Usuli'l-teşri'i'l-İslâmi, s. 263.
[931] Ali Hasbullah, a.e., s. 263. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 274-275.
[932] Ali Hasbullah, a.e., s. 263.
[933] Ali Hasbullah, a.e., s. 263; Mustafa el-Hîn, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 250.
[934] Mustafa el-Hın, a.g.e., s. 250; Ali Hasbullah, Usûlü''t-teşrîi'l-İslâmi, s. 265.
[935] Mustafa el-Hın, a.g.e., s. 250; Ali Hasbullah, a.g.e., s. 265. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 275.
[936] Âmidî, el-İhkâm, II, 162.
[937] en-Nisa: 4/23.
[938] Muhammed Fuad Abdülbâkî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, II, 103.
[939] Müslim, Radâ'. 24.
[940] Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtilaf fi'l-kavâid, s. 256.
[941] "Haram kılan emme sayısı" ile ilgili kısma bakınız.
[942] Şafiî, el-Üm, V, 23-44. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 275-277.
[943] Ali Hasbullah, Usâlü't-teşrti'l-İslâmî, s. 212.
[944] Âmidî, el-İhkâm, II, 240.
[945] Şâtıbî, el-Muvafakât, II, 108.
[946] Ebu Zehra, Şâfiî, s. 265-266. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 277.
[947] Yunus: 10/15.
[948] el-Bakara: 2/106.
[949] Şafiî, er-Risâle, s. 106-108.
[950] Şafiî, a.e., s. 108; ayrıca bk. Ebu Zehra, Şâfiî, s. 257.
[951] Al-i Teymiyye, el-Müsevvede, s. 202.
[952] Âl-i Teymiyye, a.e., s. 202.
[953] Âl-i Teymiyye, a.e., s. 202.
[954] Abdulaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrar, III, 176; ayrıca bk. Gazzâlî, et-Mustasfâ, 1, 122; Amidî, el-îhkâm, II, 267; el-Karaft, Şerhu Tenkîhi'l-fusul, s. 311.
[955] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 477.
[956] İbn Hazm, a.e., I, 109.
[957] Bu konuda bk. İbn Hazm, el-İhkâm, I, 477; Âmidi el-İhkâm, II, 272; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 124-125.
[958] Ali Hasbullah, Usulü't-teşrîi'l-İslâmî, s. 234.
[959] el-Bakara: 2/180.
[960] Ebû Dâvûd, Vasaya, 6.
[961] Ebû Dâvûd, Vasaya, 5.
[962] el-En'am: 6/145.

[963] Müslim, Sayd, 12.
[964] Malik, el-Muvatta, Sayd, 13, 14; ayrıca karşılaştır: Hamd Hammld, Ahkâmu's-sayd, s. 243-245.
[965] Müslim, Taharet, 29, 30.
[966] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 482. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 278-282.
[967] Şafiî, er-Risâle, s. 110.
[968] en-Nur: 24/ 2.
[969] Şafiî, er-Risâle, s. 111.
[970] Hazimî, el-İ'tibar, s. 125-126.
[971] el-Bakara: 2/144.
[972] Hazimî, el-İ'tibar, s. 255. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 282-283.
[973] Mustafa el-Hın, Eserü'l-ihtdaf fi'l-kavâid, s. 265.
[974] Mustafa el-Hm, a.e., s. 265; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrar, III, 193.
[975] Serahsî, Usul, II, 82; ayrıca bk. Mustafa el-Hm, a.g.e., s. 265.
[976] AbdülaziZ el-Buhârî, Keşfü'l-esrar, III, 193; Serahsî, Usul, II, 82.
[977] İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkîn, II, 325.
[978] İbn Kayyim, a.e., II, 305-328.
[979] el-En'am: 6/82.
[980] en-Nisa: 4/24.
[981] İbn Kayyim, a.g.e., II, 314-315.
[982] İbn Kayyim, a.e., II, 319.
[983] İbn Kayyim, a.e., II, 321.
[984] İbn Kayyim, a.e., II, 312.
[985] İbn Kayyim, a.e.,III, 322.
[986] Bu konuda bk. İbn Kayyim. İ'lâmü'l-muvakkîn, II, 279-330.
[987] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 283-291.
[988] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lil'lüü ve'l-tnercan. I, 80; bu hadisi ayrıca Ebû Üâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
[989] Ebû Avane, Müsned, s. 1332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 61.
[990] Dârekutnî, Sünen, I, 321-322.
[991] Müslim, Salat, 41; Ebû "Avâne, Müsned, ll, 127.
[992] Müslim, Salat, 41; Ebû Avâne. Müsned, ll, 127.
[993] Elbanî, Sıfatil salâti'n-nebî, s. 71.
[994] Elbant a.e., s. 71.
[995] Îbn Kudame. el-Muğnî, I, 485.
[996] el-Müzzemmil: 73/20.
[997] İbn Hümam, Şerhu Fethi'l-kadîr, I, 332.
[998] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 196.
[999] Darekutnî, Sünen, III, 200.
[1000] Zeylaî, a.g.e., III, 196.
[1001] en-Nisa: 4/3.
[1002] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lilü ve'l-mercan, II, 94.
[1003] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 291-293.
[1004] Muhammed Fuad Abdülbaki, a.e., I, 81.
[1005] Elbanî, Sıfata salâti'n-nebî, s. 108.
[1006] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 340; Ebû Dâvûd, Sünen, Salat, 143.
[1007] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercan, I, 89.
[1008] Elbanî, a.e., s. 110.
[1009] Elbanî, a.g.e., s. 111.
[1010] Elbanî, a.g.e., s. 110-111.
[1011] el-Hac: 22/77.
[1012] Ebû Dâvûd, Talak, 6.
[1013] Tirmizî, Talak, 7.
[1014] Zeylaî, Nasbü'r-râye, III, 226.
[1015] Zeylaî, a.e., lll, 227.
[1016] Zeylaî, a.e., III, 227.
[1017] Zeylaî, a.e., lll, 227.
[1018] Zeylaî, a.e., III, 227.
[1019] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 293-296.
[1020] Buhârî, Eyman. 3; Ebû Dâvûd. Hudud, 25; Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'luü ve'l-mercan, II, 187.
[1021] Atamed h. Hanbel, O, 453; Buhârî, Şehâdât, 8.
[1022] Müslim. Hudud. 12-14; Ebû Dâvûd, Hudud, 23.
[1023] Şevkanî, Neylü'l-evtâr. VIII, 282.
[1024] Şevkanî. a.e.. VIII, 283.
[1025] Ebû Dâvûd. Taharet, 42.
[1026] İbn Mâce, Taharet. 37.
[1027] Tirmizî, Taharet. 65.
[1028] Zeylaî, Nasbu'r-râye, I, 138.
[1029] Zeylaî, a.e., I. 138.
[1030] Zeylaî, a.e., I, 142.
[1031] Zeylaî, a.e., I, 143.
[1032] Zeylaî, a.e., I, 147-148.
[1033] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 296-298.
[1034] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 299.
[1035] Serahsî, Usul, I, 366.
[1036] Abdulaziz el-Buhârî. Ketfu'l-esrâr, II, 294; III, 9.
[1037] Şafiî, Te'vilü muhtelifi'l-hadis (e I-Ümm'ün haşiyesinde), VII, 55-56; er-Risâle, s. 213. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 299-300.
[1038] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 300.
[1039] Abdulaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, III, 13.
[1040] Küba olayı ile kıblenin değişmesini küba mescidine sadece bir kişinin haber vermesi ve orada namazı kılan ashabın ise söz konusu kimsenin haberi ile kıblelerini değiştirmeleri kaydedilmektedir. M.
[1041] el-Müsevvedde, s. 206.
[1042] Âl-i Teymiyye, s. 207.
[1043] Araya, ariyye kelimesinin çoğuludur. Ariyye, hurma ağacı ve parası olmayan ihtiyaç sahibi bir kimseni çoluğuna çocuğuna taze hurma tattırmak maksadıyla elindeki kuru hurmayı verip göz kararı ile ağaçtaki taze hurmadan o miktar hurma satın almasıdır. M.
[1044] Müslim, Müsakât, 82.

[1045] Müslim, Büyu, 72.
[1046] Müslim, Büyu, 61.
[1047] Müslim, Büyu, 71.
[1048] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, VI, 355.
[1049] Şevkânî, a.e., VI, 355; ayrıca bk. Abdülaziz Ali el-Gamidî, el-Buyu'u'l-muharreme fi'l-İslâm, s. 99-104.
[1050] Abdülaziz Ali el-Gamidî, a.e., 99-104.
[1051] Serahsî, Usul, I, 367; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, III, 13-14.
[1052] İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, II, 330-331.
[1053] Hassâf, Şerha edebi'l-kâdî, s. 280.
[1054] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, III, 13; Serahsî, Usul, I, 367.
[1055] Şevkani Neylü'l-evtâr, X, 280.
[1056] el-Bakara: 2/282.
[1057] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, X, 280.
[1058] Abdülmecid Mahmud, el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye, s. 226-227.
[1059] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, X, 279-284.
[1060] Şevkanî, a.e., X, 280.
[1061] İbn Hazm, el-Muhallâ, X, 586-587.
[1062] Tirmizî, Ahkam, 12.
[1063] Tirmizî, Ahkam, 12.
[1064] Zehebi, Mizân, III, 635-636.
[1065] Buhârî, Rehin, 6; Müslim, Akdiye, 1, 2; Tirmizî. Ahkâm, 12.
[1066] Zeylebi, Nasbu'r-râye, IV, 96-97.
[1067] Zeylai, Nasbu'r-râye, IV, 96-97.
[1068] Zeylaî, a.e., IV, 97.
[1069] İbn Hacer, Tehzîb, VIII, 28-30.
[1070] Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV, 100.
[1071] Zeylaî, a.e., IV, 97.
[1072] Emir es-San'anî, Sübulü's-selam, l, 104.
[1073] Hazimî, el-İ'tibar, 19-95.
[1074] İbn Hazm, el-Muhalla, I, 318-323; Hazimî, el-Vübar, s. 79-95; Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 71; Şevkanî, Neylü'l-evtâr, I, 298-301; Ahmed Şakir, Sünen-i Tirmizî haşiyesi, I, 126-132.
[1075] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, II, 134.
[1076] Şafiî, İhtilâfu'l-hadis (el-Üm kenarında), VII, 57-58.
[1077] "İhtilaflı hadisler arasındaki tercih sebepleri" kısmına bakınız.
[1078] Şafiî, İhtilâfu'l-hadis (el-Üm kenarında), VII, 59. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 300-312.
[1079] Amidî, el-îhkâm, I, 148; Karafî, Şerhu Tenkthi'l-fusûl, s. 322; Gazzâlî, el-Mustasfâ, I, 181; Şerhu müsellemi's-subûî, II, 211; Şevkanî, İrşâdü'l-fuhül, s. 71.
[1080] Âmidî, el-İhkâm. I, 150.
[1081] Âli Teymiyye, el-Musevvedde, s. 315-316; Âmidî, el-İhkâm, I, 170.
[1082] İbn Kayvim, İ'lâmü'l-muvakkin, II, 248.
[1083] İbn Kayyim, a.e., II, 248.
[1084] Âl-i Teymiyye, el-Müsevvedde, s. 315.
[1085] Âl-i Teymiyye. a.e., s. 316.
[1086] Âl-i Teymiyye, a.e., s. 316.
[1087] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 511.
[1088] Âmidî, el-İhkâm, I, 170-180; Karafî, Şerhu Tenkîhi'l-fuhûl, s. 334.
[1089] Âmidî, el-İhkâm, I, 300; İbn Abdü'ş-Şekûr, Şerhu Tenkîhi'l-fusûl, s. 335.
[1090] Karafî, a.g.e., s. 335.
[1091] Şafiî, er-Risâle, s. 322.
[1092] Şafiî, a.e., s. 472.
[1093] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 312-316.
[1094] Ebû Zehre, Malik, s. 101 (Kâdı Iyaz, el-Medârik, s. 34'ten naklen).
[1095] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 316-317.
[1096] Âmidî, el-İhkâm, I, 181; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, III, 242; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 77.
[1097] Amidî, el-İhkâm, J, 181; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehü'l-medine, s, 77-78.
[1098] Âmidî, a.g.e., I, 181; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 77-78.
[1099] Âmidî; a.g.e., I, 181; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 77-78.
[1100] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 553; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 78.
[1101] İbn Hazm, a.g.e., IV, 553; Ahmed Nur Seyf, a.g.e., s. 78.
[1102] Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 78. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 317-318.
[1103] Âmidî, el-İhkâm, I, 181; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr. III, 242; İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 554.
[1104] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 554-555; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 79.
[1105] Âmidî, el-İhkâm, I, 182; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 79-80.
[1106] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 555.
[1107] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 562-563; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 79.
[1108] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 555; Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'lmedine, s. 80.
[1109] Şafiî, er Risale, s. 534-535.
[1110] İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, II, 381-382.
[1111] İbn Kayyim, a.e., II. 382.
[1112] İbn Kayyim, a.e., II, 382.
[1113] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 318-321.
[1114] Şafiî, el-Üm (İhtilaftı Malik ve'ş-Şâfiî), V, 177-250.
[1115] İbn Kayyım, İ'lâmü'l-muvakkîn, II, 380.
[1116] İbn Kayyım, a.e., II, 381.
[1117] İbn Kayyim, a.e., II, 393-394.
[1118] İbn Kayyim, a.e., II, 394.
[1119] İbn Kayyim. a.e., II, 395.
[1120] İbn Kayyim, a.e., II, 396.
[1121] İbn Kayyim, a.e., II, 395.
[1122] İbn Kayyim, a.e., II, 396.
[1123] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 321-323.
[1124] Ebu Zehra, Mâlik, s. 282 (el-Medârik, s. 41'den naklen).
[1125] Ebu Zehra, a.e, s. 282.
[1126] İbn Kayyim, I'lâmU'I-muvakkitti, II, 392; EbÛ Zehra, Malik, s. 282.
[1127] İbn Kayyim, a.e., II, 385-386.

[1128] İbn Kayyim, a.e., II, 391.
[1129] İbn Kayyim. a.e., II, 391.
[1130] İbn Kayyim, a.e., II, 385, 392.
[1131] Karafî, Şerhu tenkîhu'l-fusul, s. 334.
[1132] İbn Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, II, 392
[1133] Karafî, Şerhu Tenkîhu'l-fusûl, s. 334.
[1134] İbn Kayyım, İ'lâmü'l-muvakkiîn, II, 392.
[1135] İbn Kayyım, a.e., II, 392.
[1136] Ahmed Nur Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 301 (Kâdî İyâz, el-Medârik, I, 194'ten naklen).
[1137] Ahmed Nûr Seyf, Amelü ehli'l-medine, s. 302.
[1138] Ahmed Nûr Seyf, a.e., s. 356-359.
[1139] Ahmed Nûr Seyf, a.e., s. 356-359.
[1140] Şafiî, er-Risale, s. 533.
[1141] Malik, Buyu, 89.
[1142] Malik, Buyu, 94.
[1143] Malik, Buyu, 17.
[1144] Malik, Buyu, 18.
[1145] Malik, Buyu, 19.
[1146] Malik, Buyu, 19.
[1147] Muhâkale, henüz başaktaki buğyadı, elde mevcut buğday mukabilinde satmak anlamındadır. M.
[1148] Müzâbene, göz kararıyla yapılan satış gibi, içinde aldatma bulunan alışveriştir.
[1149] Muhabere, mahsulün üçte biri veya dörtte biri gibi belirli bir miktarı karşılığında yapılan ziraat ortaklığıdır. M.
[1150] Tirmizî, Buyu, 55.
[1151] Malik, Hac, 97.
[1152] Şafiî, el-Ümm (İhtilâftı Mâlik ve'ş-Şâfiî), V, 196.
[1153] Malik, el-Müdevvene, I. 491.
[1154] Matik, a.e., II, 42.
[1155] Malik, Cenâiz, 15.
[1156] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, I, 194.
[1157] Malik, el-Müdevvene, I, 181482.
[1158] Zeylaî, Nasbu'r-râye, II, 265-266.
[1159] Malik, Salâtü'1-leyl, 13.
[1160] Malik, Salatü'1-leyl, 21.
[1161] Malik, Buyu, 79.
[1162] Malik, el-Müdevvene, III, 188.
[1163] Malik, Hudud, 13.
[1164] Malik, el-Müdevvene, VI, 236.
[1165] Müslim, Hudud, 13, 14; EbÛ Dâvûd, Hudud, 23; Tirmizî, Hudud, 8; İbn Mâce, Hudud, 7; Anmed b. Hanbel, III, 476.
[1166] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 221.
[1167] Malik. Rada', 17.
[1168] Malik, el-Müdevvene, II, 405.
[1169] Malik, a.e., II, 406.
[1170] Şafiî. el-Üm (İhtilâfı Malik ve'ş-Şâfiî), V, 177-250.
[1171] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 323-338.
[1172] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 338.
[1173] Baltıcı, Menâhicü't'teşrîi'l-İslâmî, I, 342.
[1174] Baltacı, a.e., I, 342.
[1175] Baltacı, a.e., I, 308.
[1176] Bunun açıklaması daha önceki ölçüde geçti.
[1177] Baltacı, Menâhicü't-teşrîi'l-İslâmî, II, 291.
[1178] Şafiî, et-Ümm, V, 61.
[1179] Şafiî, a.e., V, 61; Baltacı, a.g.e., I, 746.
[1180] Baltacı, Menâhicü't-teşrîi'l-İslâmî, II, 747.
[1181] Şafiî, er-Risâle, s. 597.
[1182] Baltacı, a.g.e., II, 748.
[1183] Şafiî, er-Risâle, s. 598; Baltacı, a.g.e., II, 751.
[1184] Şafiî'nin sahabenin ameli konusundaki görüşü için bk. Baltacı, Menâhicü't-teşri I- İslâmi, II, 745-755.
[1185] İbn Kayyim, İ'lâmu'l-muvakkiîn, I, 29-30.
[1186] İbn Kayyim, a.e.. I, 30-31.
[1187] İbn Kayyim, a.e.. I, 31.
[1188] İbn Hazm, el-İhkâm, I, 429.
[1189] İbn Hazm, a.e., I, 571.
[1190] İbn Hazm, a.e., I, 511-512.
[1191] en-Nahl: 16/116.
[1192] el-Hucurat/49, 7.
[1193] Nisa: 4/65. İbn Hazm, el-'İhkâm, V-VIII, 770.
[1194] Şevkanî, İrşâdü'l-fuhâl, s. 243-244.
[1195] Serahsî, Usûl, II, 3; Abdülaziz el-Buharî, Keşfü'l-esrâr, m, 63.
[1196] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., III, 64.
[1197] Serahsî, Usûl, II, 6; Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., III, 63.
[1198] Serahsî, a.e., II, 6.
[1199] Serahsî, a.e., II, 7.
[1200] Tirmizî, Nikah, 14.
[1201] Tirmizî, Nikah, 14.
[1202] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III, 64; Tahavhi, Şerhu meâni'l-âsür, III, 8.
[1203] Tahavî, a.e., III, 8; Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., III, 64.
[1204] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân. I, 79. Bu hadisi Buhârî, Müslim ve diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir.
[1205] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 225.
[1206] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, T. 125-126.
[1207] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, I, 63; Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr,!, 21.
[1208] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 23.
[1209] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr. I, 23.
[1210] Tahavî, a.e., II, 144. Bir başka lafızda ise Ömer'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Hz. Peygamber döneminde yasak kılınan ve ceza kesilen kadınlarla mut'a ve hac mut'ası olmak üzere iki mut'a vardı. Bk. Serahsî, Usûl, II, 6.
[1211] Seralısî, Usûl, II, 6. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 338-349.

[1212] İbn Hazm, et-İhkâm, I, 143.
[1213] Şafiî, er-Risâle, s. 111.
[1214] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 811.
[1215] İbn Hazm, a.e., IV, 811.
[1216] İbn Hazm, a.e., IV, 812.
[1217] İbn Hazm, a.e., IV, 813.
[1218] İbn Hazm, el-İhkâm, I, 146-147. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 349-353.
[1219] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 186.
[1220] Zeylaî, a.e.. III, 186.
[1221] Zeylaî, a.e., III, 185.
[1222] Zeylaî, a.e., III, 186.
[1223] Zeylaî, a.e, III, 186.
[1224] Zeylaî, a.e.. III, 186.
[1225] Zeylaî, a.e., III, 183-184.
[1226] İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habîr, III, 22.
[1227] İbn Hacer, a.e., III, 22.
[1228] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 23.
[1229] İbn Hacer, Tehztbü't-tehzib, VI, 397.
[1230] İbn Hacer, a.e., VI, 396-398.
[1231] Dârekutnî bunu Tahavî'nin daha önce geçen rivayeti gibi bizzat Abdulmelik'in Ata'dan rivayeti şeklindeki bir senetle tahric etmiştir. I, 66.
[1232] Muhammed Fuad Abdülbakî, et-Lü'lüü ve'l-mercân. I, 63.
[1233] Tirmizî, Taharet, 69.
[1234] Emir es-San'anî, Sübulü's-selâm. I, 259.
[1235] Şemsülhak Âbâdî, et-Ta'lîku'l-muğnî ale'd-Dârekutnî, I, 66.
[1236] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 813.
[1237] İbn Hazm, a.e., IV, 816.
[1238] Serahsî, Usûl, U, 7-8; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III, 66-68.
[1239] Tahavî, Şerhu mcânri-âsâr, III, 134. Bu hadisin tahrici daha önce geçmiştir.
[1240] Abdülaziz el-Buhari, Keşfu'l-esrâr, III, 66-67; Serahsî, Usûl, II, 7.
[1241] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 353-360.
[1242] İbn Hazm, el-İhkâm, 1, 143.
[1243] İbn Hazm, a.e., I, 144.
[1244] en-Nisâ: 4/20.
[1245] İbn Hazm, a.g.e., I, 144.
[1246] İbn Hazm, a.e.. I, 144-145.
[1247] İbn Hazm, a.e.. I, 144-145.
[1248] İbn Hazm, a.e., I, 144-145.
[1249] İbn Hazm,'İhkâm, I, 144-145.
[1250] İbn Hazm, a.e., I, 144-145.
[1251] İbn Hazm, a.e., I. 144-145.
[1252] İbn Hazm, a.e., I, 144-145.
[1253] İbn Hazm, a.e., I, 144-145.
[1254] İbn Kudâme, el-Muğni, VIII, 167.
[1255] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII, 223.
[1256] İbn Kudâme, el-Muğnî, VIII, 168.
[1257] Serahsî, Usûl, n, 8.
[1258] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 360-364.
[1259] Abdulaziz el-Buhârî, Keşfu'l esrar, II, 377.
[1260] Abdulaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 377; Al-i Teymiyye, el-Musevvedde, s. Âmidî el-İhkûm, I, 294-295. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 364-365.
[1261] Serahsî, Usûl. I, 338-339; Abdulaziz el-Buhârî, Keşfu l-esrâr, II, 377.
[1262] Serahsî, a.e., I, 338-339; Abdulaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, ll, 377.
[1263] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., ll, 383.
[1264] Baltacı, Menahicu'l-teşrii't-İslâmî, I, 316-319. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 365-366.
[1265] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., ll, 378; Serahsî, a.e., I, 340-341.
[1266] Serahsî, a.e., I. 341.
[1267] Serahsî, a.e., I, 341; Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 378.
[1268] Serahsî, a.e.. I, 341.
[1269] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., II, 378.
[1270] Abdulaziz el-Buhârî, a.e.. II, 378.
[1271] el-Haşr: 59/2.
[1272] Abdulaziz el-Buhârî, a.g.e.. II, 378.
[1273] Âmidî, el-İhkâm, I, 297. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 366-368.
[1274] Abdulaziz el-Buhârî, II. 378; Âmidî, el-İhkâm, I, 296.
[1275] Abdulaziz el-Buhârî, a.e., II, 383. Müellif bu görüşü Ebu'l-Yüsr'e nisbet etmektedir.
[1276] Serahsî, Usul, I, 348.
[1277] AbduIaziz el-Buhârî, Ketfu'l-esrâr, II, 378.
[1278] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., ll, 383.
[1279] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., ll, 379.
[1280] Amidî, el-İhkâm, I, 298.
[1281] Âmidî, el-İhkâm, I, 296.
[1282] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, II, 134.
[1283] Zemahşerî, Esâsu'l-belâga, II, 15; el-Fâikfî garibi'l-hadîs, II, 293.
[1284] Şevkanî. Neylü'l-evtâr, VI, 373.
[1285] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 381.
[1286] Abdüiaziz el-Buhârî, a.e., ll, 382.
[1287] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., ll, 382.
[1288] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XX, 504-585; İbn Kayyım, İ'tâmu'l-muvakkiîn, ll, 38.
[1289] İbn Teymiyye, a.e., XX, 557; İbn Kayyım, İ'lâmu'l-muvakkiîn, ll, 39.
[1290] İbn Teymiyye, a.e., XX, 557; İbn Kayyım, a.e., II, 39.
[1291] İbn Teymiyye, a.e., XX, 558; İbn Kayyim, a.e., ll, 39.
[1292] İbn Kayyim, a.e., ll, 39; Şevkanî, Neylü'l-evtâr, VI, 377.
[1293] Acac el-Hatîb, es-Sünne kable'l-tedvin, s. 428.
[1294] Şevkanî, a.g.e., VI, 375-376.
[1295] Şevkanî, a.e., VI, 376.

[1296] Şevkanî, a.e., VI, 376.
[1297] Ebû Dâvûd, Hudûd, 27.
[1298] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 385.
[1299] Serahsî, Usûl I, 342; Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., II, 384-385.
[1300] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XX, 562.
[1301] İbn Teymiyye, a.e., XX, 563.
[1302] İbn Teymiyye. a.e., XX, 565.
[1303] İbn Teymiyye, a.e., XX, 566.
[1304] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XX, 567; İbn Kayyim, İ'tâmu'l-muvakkitn, II, 43.
[1305] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, VIII, 328.
[1306] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 389-391.
[1307] Abdülaziz el-Buhârî, a.e., I, 391.
[1308] Zeylaî, Nasbü'r-râye, I, 47.
[1309] Zeylaî, a.e., I, 51.
[1310] Zeylaî, a.e., I, 47.
[1311] İbn Hacer, Tehzîbü't-tehzîb, IX, 317-318; Zeylaî, a.e., I, 47.
[1312] Zeylaî, a.e., I, 48.
[1313] Zeylaî, a.e., I, 48-50.
[1314] Zeylaî, a.e., I, 50.
[1315] Zeylaî, a.e.. I, 50-53.
[1316] Râzî, Âdâbu'ş-Şâfit ve menakıbuh, s. 170-171. Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 368-380.
[1317] Âmidî, el-İhkâm, i, 295.
[1318] Karafî, Şerhu Terkihi'l-fusûl, s. 387.
[1319] Debûsî, Te'sîsü'n-nazar, s. 47.
[1320] Serahsî, Usûl I, 339.
[1321] Serahsî, a.e., I, 339.
[1322] Şatıbî, el-Muvafakât, III, 21.
[1323] Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, II, 378.
[1324] Ebû Zehra, İmam Malik, s. 257.
[1325] Müslim, Taharet, 89.
[1326] Malik, el-Müdevvene, I, 5; Şatibî, el-Muvafakât, III, 24.
[1327] Malik, el-Müdevvene, I, 5.
[1328] eI-Maide: 5/4.
[1329] Şatıbî, el-Muvafakât, III, 24.
[1330] Malik, el-Müdevvene, I, 5.
[1331] en-Nisâ: 4/23.
[1332] Bu hadisin metni daha önce geçti. Ayrıca bk. Muvatta, Radâ, 17.
[1333] Muvatta, Radâ, 11.
[1334] Tirmizî, Siyer, 39.
[1335] Abdullah Dıraz, Haşiye ale'l-Muvafakât, III, 22.
[1336] Malik. Muvatta, Cihad, II, 452.
[1337] Malik, Muvatta, Cihad, II. 457-460.
[1338] Ebu Zehra. İmanı Mâlik, s. 254.
[1339] Şatıbî, el-Muvafakât, III, 25.
[1340] Şatıbî, a.e., III, 24-25.
[1341] Müslim, Savm 204.
[1342] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, V, 318.
[1343] Muvatta, Siyam, 60.
[1344] İbn Hacer. Takrîbu't-tehzîb, I, 287.
[1345] Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, II, 120; ayrıca bk. Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, IV, 56; İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, III, 470. Sonuncu eserde: İbn Maîn'in onu bir rivayette zayıf saydığı, İbn Hibban'ın yanılmakla, Tirmizî'nin ise hafızası yönünden tenkid ettiği kadedilmektedir.
[1346] Müslim, Savm, 171.
[1347] Dârekutnî, Sünen, II, 178-179.
[1348] el-Muvatta, Savm, 48.
[1349] Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, II, 660; Mustafa el-Hm, Eserü'l-îhtilaffi'l-kavâid, s. 160.
[1350] Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, II, 660.
[1351] Debusî, Te'sîsü'n-nazar, s. 47.
[1352] Debusî, a.e., s. 47.
[1353] Nisa: 4/25.
[1354] el-Muvatta, Nikâh, 29.
[1355] Debûsî, Te'sîsü'n-nazar, s. 47-48.
[1356] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 380-390.
[1357] el-En'am: 4/108.
[1358] İbn Kayyım, İ'lâmu'l-muvakkiîn, II, 38.
[1359] Şatıbı, el-Muvafakât, ll, 24.
[1360] Şatıbî, a.e., II, 10.
[1361] Şatıbî, a.e., II, 10-11.
[1362] Şatıbî, a.e..1 II. 10-11.
[1363] el-Mâide: 5/4.
[1364] Şatıbî, el-Muvafakâî, II, 21.
[1365] Şatıbî, a.e., II, 24.
[1366] en-Necm: 53/39.
[1367] Şatıbî, a.g.e., III, 22.
[1368] Şatıbî, a.e., II, 228-240.
[1369] İbn Hazm, el-İhkâm, IV, 720.
[1370] Müslim, Vasiyyet, 14; Ebû Dâvûd, Vasaya, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36; Nesâî, Vasaya, 8.
[1371] el-Bakara: 2/275.
[1372] Şatıbî, el-Muvafakât, II, 24.
[1373] Müslim, Müsakât, 82.
[1374] Hac: 22/78.
[1375] Şatıbî, el-Muvafakât, II, 22-23.
[1376] Malik, el-Muvatta, Cihad, II, 451-452.
[1377] Muhammed Fuad Abdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, II, 269.
[1378] et-Talak: 45/6.

[1379] el-Bakara: 2/231.
[1380] el-Bakara: 2/233.
[1381] Şatıbî, ei-Muvafakât, III, 16-17.
[1382] İbn Kayyim, el-Menârü'l-münîf, s. 57.
[1383] Müslim, Buyû, 4.
[1384] Malik. el-Muvatta, Buyû. 79.
[1385] Şatıbî, el-Muvafakat, III. 21.
[1386] Tirmizî, Buyû, 53.
[1387] Tirmizî, Buyû, 53.
[1388] Muhammed Fuad Ahdülbakî, el-Lü'lüü ve'l-mercân, II, 134.
[1389] Şatıbî, el-Muvafakat, III, 24.
[1390] Abdullah Dıraz, Haşiye ale'l-muvafakât, III", 24.
[1391] Şatıbî, a.g.c, III, 24-25.
[1392] Şatıbî, a.g.e.. III, 25.
[1393] İbn Teymiyye. Mecmuu Fetâvâ, XX, 257.
[1394] İbn Teymiyye, a.e., XX, 557.
[1395] eI-En'am: 6/108.
[1396] Şatibî, el-Muvafakât, II. 23.
[1397] Malik, el-Muvatta, Siyam. ll. 311.
[1398] Baltacı, Menâhicu't-teşrtî'l-İslâmî, II. 640.
[1399] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 391-404.
[1400] Serahsî, Usûl, I, 368; Abdulaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III, 16; Âmidî, el-İhkâm, I, 290; Hatîb el-Bağdâdî, el-Fakîh ve'l-mütefakkih, I, 137; Zencanî, Tahrîcü'l-furâ ale'l-usûl, s. 63.
[1401] Abdülaziz eI-Buhârî, a.e., III, 16; Âmidî, a.e.,1, 290.
[1402] Serahsî, Usûl, I, 368.
[1403] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., III, 16.
[1404] İbn Hazm, el-İhkâm, I, 104.
[1405] el-Kamer: 54/24.
[1406] Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., III, 17.
[1407] İbn Mâce, İkâmetü's-salâl, 137.
[1408] İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 137.
[1409] Dârekutnî, Sünen, I, 154.
[1410] Bk. Daha önce geçen "Namazda açıkça gülmek" ile ilgili kısım.
[1411] İbn Hacer, Tehzîbü't-tehzîb, IX, 317-318.
[1412] Bk. Daha önce geçen "Namazda açıkça gülmek" ile ilgili kısım.
[1413] Ebû Dâvûd, Taharet, 69; Tirmizî, Taharet, 61, 62; İbn Mâce, Taharet, 63; Nesâî, Taharet, 117. Buhârî onun hakkında: "O, bu konuda en sahih olandır" demiştir.
[1414] Serahsî, Usûl, I, 368.
[1415] Emir es-San'anî, Sübülü's-selâm, I, 105.
[1416] Serahasî, Usûl, I, 368-369.
[1417] Tahâvî, Şerha meâni'l-âsâr, I, 199-200.
[1418] Buhârî, Ezan, 89; Müslim, Salât, 50.
[1419] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II, 50-51.
[1420] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I, 204.
[1421] Tahâvî, a.e., I, 199.
[1422] Tahâvî, a.e., I, 199.
[1423] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 404-410..
[1424] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 413-416.
[1425] Misfir B. Gurmullah Ed-Dümeyni, Hadiste Metin Tenkidi Metodları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997: 419-427.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Hadiste Nâsih Mensûh

Ali Osman Koçkuzu

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

HADİSTE NASİH-MENSUH
ÖNSÖZ
GİRİŞ
A - Hz. Peygamberin ve Sünnetinin İslâm Teşriindeki Yeri ve Gücü:
1 - Kabul Edenlere Göre Sünnet Ve Rasûl-İ Ekrem'e Uyma
2 - Muhaliflerine Göre Sünnet
B - Hadisle Amel Ve Nesh:
1. Başlangıcından Günümüze Kadar İslâm Topluluğu Ve . Hadisle Amel
2. Hadisle Amel'i Engelleyen Âmiller
a. Fıkıh Mezheplerinin Teşekkülü Ve Fukahâmn Hadis-İ Şeriflere Bakış Açısı :
a) Birinci Görüş :
b) İkinci Görüş :
b. Hadisle Amel'in İmkânsızlığı Ve Güçlüğü İddiaları
c - Nesh İddialarının Hadisle Amel'e Tesiri:
c - Nesih Literatürü Ve Tezin Kaynakları:
a) Müstakil, Nâsih-Mensûh Kitapları:
bb) Hadisteki Neshi İnceleyen Kitaplar :
Ahmed b. Hanbel (241 = 855) :
Ebû Dâvud es-Sicistânî (275 - 888) :
el-Ca'd, Ebû Bekr Muhammed b. Osman eş-Şeybânî (301/410 = 934) :
Ahmed b. İshâk el-Enbârî (318 = 930) :
Ebû Muhammed Kâstm b. 'İşba' el-Kurtubî en-Nahvî (340 = 951) ;
Abdüîkerim b. Hevâzin (465 = 1072):
el-Ca'berî, Bürhânüddin (732 = 1331) :
Abdülkâdir el-Bağdâdî (429 = 1037) :
Ahmed b. Muhammed en-Nehhâs (338 = 949)
Hüseyin b. Abdirrahmân el-Ehdel el-Yemenî :
Allâme Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Hasen el-Kanûcî :
İmâm Şafiî (204 = 819) :
el-Esrem Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed el-Horasânî (261/270 = 883) :
Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ el-Hâzimî (584 = 1188) :
Metodu :
Ebû Hafs Ömer b. Şahin el-Bağdâdî el-Vâiz (385 = 995) :
B) Usûl Kitaplarında Nesh Meseleleri :
3 - Son Araştırmalar :
4 - Tezin Kaynakları :
a - Kaynak Eserler :
b - Yardımcı Eserler :
GENEL OLARAK NESH
HADİSTE NÂSÎH-MENSÛH MESELESİ
I - Neshin Mâhiyeti :
A. Nesh Kelime Sinin Lügattaki Mânâları:
1.Lügat Kitaplarının Nesh Hakkındaki Sözleri :
2. Kur'ân-I Kerim'de Ve Hadislerde Nesh Kelimesi :
B. Neshin Istılahtaki Tarifi:
C - Nesh İfâde Eden Diğer Kelimeler:
II - Neshin Tarihçesi Ve Şümulü:
A - Tarih İçinde Nesih:
1- Semavî Dinlerin Birbirini Neshi :
2. Aynı Şerîat İçindeki Nesih :
a) Neshi Kabul Etmeyenler:
aa) Bedâ İsnâd Etmiş Olma Korkusu
bb) Neshin Husun-Rubh Meselesi île İrtibatlandınlması :
b - Neshi Kabul Edenler :
B. Beşerî Kanunlardaki Tekâmül Ve Dindeki Nesh Meselesi:
1. Kânunların Konuluş Gayeleri Ve Ömürleri :
2. Beşerî Kânunlarda Değişiklik Sebebleri:
a. Toplulukların Muhtelif Yönlerden Tekâmülü :
b. Görevin Bitişi :
c. Kânunun Görev Yapamayışı :
d. Baskılar
C - Nesih'teld Gâye; Hikmet Ve Faydalar:
a. Nesih Yoluyla Kaldırılandan Daha İyisinin; Hayırlısının Veya Denginîn Getirilmiş Olması :
b. Mükelleflerin Aczini Tesbit Ederek, Bilerek Kaldırma :
c. Emrin Mükellefe Ağır Gelişi Neticesi Hafifletme:
a. Beliren Bir İhtiyâcın Zamanla İzâlesi :
b. Ewelki Bir Emri Daha Uygunu İle Değiştirme :
2. Âlimlerin Tesbitine Çalıştıkları Hikmetlerden Bazıları:
III. İslâmı İlimlerde Neshin Ele Alınışı:
A. İslâmî İlimlerin Müstakil Hale Gelmediği Devrede Nesih Meselesine Bakış:

1. Asr"İ Sâadet Ve Nesih:
2. Tâbiûn Ve Daha Sonrakilerin Zamanında Nesih :
B. Usul Bilgilerinin Geliştiği Ve İlimlerin Müstakil Hale Geldiği Devrede, Nesih Meselesinin Ele Alınışı:
1. Fıkıh Usûlcüleri ve Nesih :
a. Tarifler :
b. Neshin İsbâtı:
c. Nesihle İlgili Şartlar :
d. Mensûh İle Amel Edilınesi :
e. Nesihteki Bedel Meselesi :
f. Haberler Ve Nesih :
g. Hüküm ve Tilâvet Neshi:
h. Âyetler Ve Hadisler Arası Nesih :
i. Nesihte Kavl-Fiil İlgisi:
k. İcmâ' Ve Nesih Münâsebetleri:
1.Kıyâs Ve Nesih :
m. Mefhûmun Neshi :
n. Ziyâde 'Ale'n-Nas Ve Nesih Meselesi :
o. Neshin Bilinme Yollan :
p. Nesh, İstisnâ-Tahsis Münâsebetleri ;
2 Müjessirler, Mütekellimler Ve Nesih ;
3. Muhadâisler Ve Nesih :
IV- Kur'ân-I Kerim Ve Sünnet Arasındaki Nesh Münasebeti:
A - Kur'ân'ın Kur'ân'ı (ayetin âyeti) Neshi
B - Sünnetin Kitab'la; Hadisin Âyetle Neshi:
C - Kitabın Sünnetle; Âyetin Hadisle Neshi:
Kabul Edenlerin Delilleri Ve Tatbikatta Nesih Örnekleri:
Birinci Delil:
İtirâz:
Îkinci Delil:
İtirâz :
Üçüncü Delil:
İtirâz:
Dördüncü Delil:
İtirâz:
Beşinci Delil :
îtiraz:
D - Hadîsin Hadisle; Sünnetin Sünnetle Neshi:
V - Neshin Tesbît Usulleri Ve Nesih Hadisesinin Bilinme Yolları
A - Hz. Peygamberin Tasrihi Üe Nesh Vak'asının Bilinişi:
B - Sahabenin Verdiği Bilgilerle Nesih Vak'asının Tespiti.
C -Târih Yoluyla (Kronolojik Olarak) Nesih Vak'asmın Tesbiti:
D - İcmâ İle Sabit Nesih Vak'aları (Neshin İcmâ' Yoluyla Bilinmesi)
İKİNCİ BÖLÜM
SÜNNETTEKİ NESİH VAK'ALARİ HADİSLERDE NÂSİH-MENSUH ÖRNEKLERİ
I - Temizlik Meselelerinde Nesih :
A -Sular, Boy Abdesti ;
I/I - Suyun Pislik Tutup Tutmaması:
2/2- Cünüb Olarak Uyuma (Sabahlama) :
3/3 - Ramazanda Cünüb Sabahlama:
4/4 - Guslü Gerektiren Şeyler Ve Nesih:
5/5 - Cinsî Münâsebette İâde :
6/6- Cum'a Gusul
7/7- Ölü Yıkayan Kişinin Guslü:
8/8- Gusülde Abdest:
9/9 - Hamam Yasağı Ve Neshi Î
10/10 - İnzâlsiz Raünâsebetin Guslü Gerektirip Gerektirmediği (Veya İksâl = Kaht) Meselesi:
İhtilâflar Ve Netice ;
B- Abdest Öncesi Hazırlık, Abdest, Teyemmüm :
11/1- Abdest Bozarken Yönelinecek Cihet İle İlgili Görüşler Ve Bu Mevzûdaki Nesih İddiası:
a. Rivayetler :
b. İhtilâflar ve Hüküm :
12/2 - Ayakta İken Küçük Abdest Bozma
13/3- Abdestli İken Tenasül Uzvuna Dokunmanın Abdesti Gerektirip Gerektirmediği:
a - Rivayetler :
b - İhtilâflar, Sonuç :
14/4 - Her Namaz İçin Abdest Yenileme Meselesi:
15/5 - Çıplak Ayağa Meshetme :
16/6 - Ateşte Pişen Yiyeceklerin Abdesti Gerektirip Gerektirmediği:
a. Meselenin Tasviri :
b - Rivayetler :
c. İhtilâflar, Hükümler :
d. Netice :
17/7- Abdestin Sonunda Mendil Kullanma:
18/8 - Teyemmümün İcra Şekli Ve Nesih Meselesi:
19/9 - Teyemmümümün İmamlığı:
20/10 -Yağlı Yiyeceklerin Yenilmesi Sonu Ağız Yıkanması:
II - İbâdetlerde Nesih Örnekleri:
A - Namaz Ve Meselelerinde :
21/1 - Namaz Kılınabilecek Yerler:
22/2 - Kadınların Mescide Çıkmaları:
23/3 - Kadınların Elbisesi İle Namaz Kılma:
24/4 - Uyuyarak Veya Unutarak Namaz Geçirme:
25/5 - Namaz Kılan Kişinin Ayakkabısını Koyacağı Yer:
26/6 - Âmin Deyişte Cehir Veya Gizleme
27/7 - Besmelenin Namaz İçinde Cehren Veya Gizli Okunuşu:

28/8- İslâm Fıtratı Ve Nesih:
29/9- Bir Vakitte İki Namazi Namaz Kılanın Bir Başka Cemaatle Tekrar Namaz Kılması:
30/10 - Sabah Namazından Sonra Yan Tarafına Yatma:
31/11- Yatsıdan Sonra Oturma Veya Yatma:
32/12 - Akşamdan Sonra Kılınan İki Rek'at Nerede Kılınacaktır?:
33/13 - Akşamdan Sonra Kılınan İki Rek'atta Ne Okunacak?:
34/14 - Akşamdan Önce İki Rek'at Namaz;
35/15 - Secde Edilecek Mahal; Çamur Ve Su Durumu:
36/16 - Münferid Namaz:
37/17 - Namazda Ellerin Dizlerden Önce Yere Konması:
38/18 - Cenaze Namazında Alınacak Tekbirlerin Adedi:
39/19 - Ezanın Teşrii.
40/20 - Ezan Okuyandan Başka Bir Adamın İkâmet Etmesi
41/21- Ezan Ve İkâmette Adet Üşfâ' Ve İtiraf
42/22 - Namazda Elleri Omuzlara Kadar Kaldırma:
43/23- Cum'a Sonu. Kılınacak Namaz Miktarlı
44724 - Cum'a Günü Günün Yarısında, Namaz Kılma :
45/25 - Cum'a Namazında Okunacak Sûreler:
46/26 - Cum'a Gününde Duanın Kabul Saati:
4l/21 - Cum'a Namazının Hutbeden Önce Kılınışı Ve Neshi:
48/28 - İmâmın Okurken Yanıldığında Fethedilmesi:
49/29 - İmâmın Ardında Kıraat Meselesi Ve Nesih:
50/30 - Başkasının Evinde İmamlık Etme:
51/31- İmâmın Arkadakilere Göre Duruş Şekli (İmâm İle, Arkasındaki Me'mûm'un Namaz Esnasındaki Duruşları) :
52/32 - Mesbûkım, Namazdan Kaçırdığı Kısımları Önce Kılıp Bilâhare İmâma Uyması Ve Neshi:
53/33 - İmâmın Hatası Ve Cemâatin Namazının Durumu:
54/34 - Teşehhüd
55/35- Oturarak Namaz Kıldırdığında İmama Uyma:
56/36- Salât-İ Vüstâ Ve Nesih:
57/37 - İkindi Sonu Kılman Namaz:
58/38 - Borçluya Cenaze Namazının Kılmmayişi Ve Neshi:
59/39 - Müntehirin Cenaze Namazı
60/40- Mescitte İstilkâ:
61/41 - Kıble Tahvili Ve Nesih :
62/42- Müsâfirin Müsâfirliğinin Müddeti (Namazı Ne Kadar Müddetle Kısa Kılacaktır?)
63/43 - Seferde Namazları Birleştirme :
64/44- İstiskâ Namazı Ve Hutbesi
67/47- Salât-İ Havf, Harpte Namazın Taksiri Ve Te'hîri:
69/49 - Namazda Etrafa Bakınma Ve Neshedilişi:
70/50 - Namazda Konuşma:
71/51 - Namazda İşaret:
69/49 - Namazda Etrafa Bakınma Ve Neshedilişi:
70/50 - Namazda Konuşma:
71/51 - Namazda İşaret:
72/52 - Namaz Kılanın Önünden Çeşitli Varlıkların Geçmesi Ve Sütre:
73/53 - Münafık Cenazelere Namaz Ve Nesih:
75/74- Mescit İçinde Cenaze Namazı:
75/55 - Necm Sûresinde Tilâvet Secdesi:
76/56 - Küsûf Namazı Ve Nesih Meselesi:
77/57 - Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinde Okunan Sûreler;
78/58 - Sabah Namazında İsfâr Ve Tağlis:
79/59 - Gece Namazının Miktarı.
80/60 - Duhâ Namazı:
81/61 - Resimle Örtülerin Duvara Asılması Ve Resme Karşı Namaz Klimanın Nesihle İlgisi:
82/62 - Rukû'dan Kalkışta Okunanlar:
83/63 - Sehiv Secdesinin Zamanı:
34/64 - Rükû' Esnasında Tatbik :
85/65 - Bayram Namazlarında Okunan Sûreler:
86/66 - Ezan Vakti Ve Yemeğin Hazır Olması:
87/67 - Namazda Uyuklama Ve Nesih:
88/68- Vitir İle İlgili Meseleler Ve Nesih:
a. Uykudan Önce Veya Sonra Vitrin Kılınması :
b. Fecrin Tulûndan Sonra Vitir :
c. Vitir Namazının Rek'at Olarak Miktarı :
d. Vitrin Farz Olup Olmadığı:
e. Vitirde Hangi Sûreler Okunur?
f. Vitir Namazının Kazası:
89/69 - Namazlarda Kunût Meselesi Ve Nesih:
a. Meselenin Tasvirî :
b. Rivayetler :
c. İhtilâflar Ve Nesih -Meselesi :
B - Oruç Ve Oruçla İlgili Meselelerdeki Nesih
90/1- Oruçlunun Kan Aldırması;
A. Meselenin Tasviri :
b. Rivayetler :
c. İhtilâflar, Hükümler Ve Netice :
91/2 - Oruçlunun Mübaşereti Ve Öpmesi:
93/3- Oruçta Visal;
93/4 - Tek Tek Cuma Ve Cumartesi Oruçları;:
a. Tek Başına Cuma Orucu :
b. Tek Başına Cumartesi Orucu :
94/5 - Ramazan Ayının Miktarı; Artışı, Eksilmesi:
95/6 - Belirli Günlerde Peygamberimizin Oruç Tutması:
96/7 - Her Ayda Üç Gün Oruç Ve Ramazanla Neshi:
97/8 - Seferde Oruç Veya İftar Etme :

98/9 - Sahurun Son Vakti:
100/10- Âşûrâ Orucu :
C - Hac Meseleleri Ve Nesih :
101/1- İhram Ve Güzel Koku Sürünme:
102/2- Hareme Ve Evlere Kapıdan Girmeme Âdeti Ve Neshi:
103/3 - İhrâmlı Kişi Ve Nikâh :
104/4 - Hacc'a Niyet Ederken Şart Koşmak;
105/5 - Harem Bölgesinin, Peygamberimize Ve Sahâbilerine Bir Müddet İçin Halâl Kılındığı Ve Hıllin Neshedildiğî:
D - Zekât Ve Diğer Mâlî Meselelerdekî Nesih Vak'a Ve İddiaları :
106/1 - Sıfırlardaki Zekâta Esas Olan Miktar Ve Nesih
107/2 - Hurma Telkihi Ve Nesih:
108/3 - Yüzük Takınma Ve İpekli Giyinme
109/4 - Hacamatın Gelirinden Nehiy Ve İzin:
110/5 -- Necş :
111/6- Ribâ Ve Nesih:
112/7 - Bazı Yiyecek Maddelerinin Satışları Ve Nesih:
113/8- Alışverişte Araya Girme:
114/9- Şuf'a Ve Nesih:
115/10- Sağılabilir Hayvanların Satışında Aldatma Ve Nesih:
116/11 - Köylünün Malını, Şehirlinin Satması,
117/12 - Ölü Hayvanın Derisinin Kullanılması Ve Nesih:
118/13- Arazinin Kiraya Verilişi Ve Nesih:
III- Muamelât Meselelerindeki Nesih Örnekleri
A - Muaşeret Ve Topluluk Meseleleri İle İlgilî Örnekler :
119/1- Peygamberimizin Kadınlarla Bey'atı Ve Nesih:
120/2 - Cenaze Takibinde Kadınlar:
121/3 - Kabir Ziyareti: Yasak Edilişi Ve Ruhsat Verilmesi:
a. Meselenin Tasviri :
b. Hadisler, Rivayetler:
c. Hükümler Ve Farklı Kanâalktr :
d. Netice :
122/4 - Cenaze İçin Ayağa Kalkma!
a. Meselenin Tasviri:
b. Rivayetler :
c. Tahlil ve Netice :
123/5 - Cenaze Konuncaya Kadar Oturma Yasağı Ve Bu Yasağın Neshedilmiş Olduğu:
a. Meselenin Tasviri:
b. Rivayetler ve İhtilâflar
124/6 - Geceleyin Cenaze Defni
125/7- Cenazenin Önünden Yürüme :
126/8 - Cüzamlı İle Temaslar Ve Nesih:
127/9 - Kadınların Döğülmesi Ve Nesih ;
128/10 - Boşama Şekilleri, Boşama İle İlgili Bazı Meseleler Ve Nesih İddiaları:
a. Üç Talâktan Sonra Dönüş Ve Bunun Neshedildiği:
b. Eâiza Kadına Verilen Talâk :
c. Süknâ Meselesi; Kocası Ölen Kadının İddetini Nereden Beklemesi Gerektiği Hususu :
129/11- Süt Kardeşliği Ve Nesih:
130/12 - Muvakkat Nikâh; Müt'a Ve Nesih:
a. Meselenin Tasviri :
b. Rivayetler ve İhtilâflar :
B - Suç Ve Cezalar, Harp Ve Sulh Meseleleri İle İlgilî Nesih İddiaları :
131/1 -: Müşriklerle Yardımlaşma Meselesi:
132/2 - Harbten Önce Düşmanı İslânıa Da'vet Ve Nesh:
133/3 - Haram Aylarında Harbetme Meselesi:
134/4 - Harbte Müşrik Kadın Ve Çocukların Öldürülmesi:
135/5 - Ateşle Kısas Ve Nesih:
136/6 - Müsle Ve Neshedilişi:
137/7- Nefl Ve Nesih Meselesi:
138/8- Seleb İle İlgili Hükümler Ve Nesih:
139/9 - Erkeğin Karısına Ait Bir Câriye İle Zinası
140/10- El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlığın Miktarı:
141/11- Köpeklerin Öldürülüşü ve Neshi
142/12- Hastaların Okunması Ve Nesih Meselesi:
143/13 - Yılan Öldürme; Nehiy Ve Ruhsat:
144/14 - Kâfire Mukabil Müslümâmn Öldürülmesi:
145/14 - Muhsanın Recm Ve Celd Edilmesi:
146/16 - Sarhoşa Ölüm Cezası Ve Neshedilişi:
147/17- Kısas İle İlgili Bir Nesih Meselesi:
C - Adâb,Yeme-İçme, Giyinme Ve Diğer Bazı Konulardaki Örnekler :
148/1-2 - Kurban Eti:
a. Meselenin Tasviri Ve Özellikleri :
b. Rivayetler:
c. İhtilâflar, İlgili Hükümler :
d. Tahlil ve Netice :
149/2 - Ehlî Eşek Eti Yenilmesi Ve Neshi:
a. Meselenin Tasviri:
b. Rivayetler, İhtilâflar :
150/3 - İçinde Ehli Eşek Eti Pişirilmiş Kapların Kırılması İle İlgili Emir Ve Neshi:
151/4 - Îçki Kaplarının, Diğer Hizmetlerde Kullanılmasının Nehyi Ve Aynı Konudaki Nesh:
a. Meselenin Tasviri:
b. Rivayetler:
c - Bükümler, Farklı Görüşler:
d. Netice;
152/5 At Eti Yemenin Hükmü Ve Nesihle İlgisi:
153/6 - Bir Yere Dayanarak Yemek Yeme Ve Nesih:

154/7 - Ayakta Su İçmek:
155/8 - Tek Nefeste Su İçmek Ve Nesihle İlgisi:
156/9 - Fera' Ve Atîra Âdeti Ve Hükmü:
157/10 - Hicretin Vücûbu Ve Neshi:
158/11- Kedinin Artığı:
IV. MİSÂLLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME
A. Misâllerin Dağılışı :
1. Temizlik Meseleleri :
2. İbâdetlerde Nesih İddiaları:
3. Muamelât Meselelerindeki Nesih Örnekleri:
B. Îslânun Diğer Talimatı Ve Nesih Meselesi:
1. İtiltâdî Meselelerimiz Ve Nesih:
2. İbâdetlerimiz:
3. Muamelâta Ait Meseleler:
4. Fezâil, Kalbî Ameller Ve Ahlâkî Ta'iimât:
C. Neshin Tesbiti Açısından Misâllerin Durumu :
1. Sabit Olan Nesih Vak'aları:
2. Şüpheli Ve İhtilaflı Nesih Vak'aları:
3. Sabit Olmayan Nesih İddiaları:
D. Vak'alarda Târih Unsuru Ve Kronolojik Sıralama :
1. Târihî Bilgiler Açısından Örneklerin Durumu:
a. Târih Belirtilen Vak'alar :
b.Tarih Belirtilmeyen Vak'alar:
2. Tarih Belirtilen Örneklerin Kronolojik Sıralanışı:
a. Mekke Devri :
b. Medine Devri:
SONUÇ
BİBLİYOGRAFYA

HADİSTE NASİH-MENSUH

ÖNSÖZ

Allaha hamd ve Elçisine sayısız salât ve selâm arzederim.
Her nesil îslamı, «Allah ve Rasûlünden yeni gelmekte olan talimat» olarak kabul ve tatbik zorundadır. Bu talimatın gerçek değeri içinde anlaşılması, Allah ve Elçisinin istediği biçimde ümmette tecellisi; maddî, manevî problemlerin hallinde kaynak telâkki edilmesi artık münakaşa kabul etmez derecede açıkça kendisini hissettirmiştir.
Sünnet, adı geçen talimatın tümünü kucaklar. Kendi içinde bir takım meseleleri de olan bu ulvî kaynağa yönelmek, tarafsızlık, ehliyet ve hasbîlik ölçüleri içinde onun müşkillerine yaklaşmak, buradan elde ettiği neticeleri ümmete sunmak, asrın islâmiyatçısmın baş görevi durumundadır.
Sünnetin bünyesindeki önemli meselelerden biri de îslâmî edebiyatta muhtelif yönlerden ele alınmış, zamanın şart ve imkânları nisbetinde işlenmiş olan nesih konusudur. Ancak bu konu, zaman zaman yeniden ele alınma ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyma istidadın-da'dır! Biz bugüne kadar, özellikle Hadis'in kendi içindeki neshini ele alan klasik eserler dışında ki onların tabiatları tamamen farklıdır bir eser görmüş değiliz. Bu bakımdan gerek teorik nesih meseleleri ve gerekse örnekler üzerinde oldukça toplu, mukayeseli bilgi için çalışmamızın hizmet vereceğini ümit etmekteyiz. Ayrıca bu çalışmanın en mühim neticelerinden birisi belki de birincisi, sünnete yaklaşacak olanlara her zaman korkunç bir engel olarak gösterilen nesh'in, zannedildiğinden daha munis ve şefkatli, sünnetle amele mâni değil, yardımcı olduğunu ve misallerin mahdutluğunu göstermesi olacaktır.
Çalışmamızın doktora sınırlarım aşmaması için çok yerde mecburen ihtisara gidildiğinden ve mevzuun kapalı kalması pahasına da olsa yayımlamasına dikkat edildiğinden misallerden altmış kadarı terkedilmiş ve izahlar da dar tutulmuştur. Bu sebeple nesih konusu, eser okunduğunda az-çok tanınmakla beraber yine de bazı sorular cevapsız kalacaktır. Meselâ: «nesih münakaşalarının yabancı menşeli olup Olmadığı», «fakihlerin nesih konusunu ihtilafların çözümünde bir emniyet subabı olarak kullanıp kullanmadıkları», «nesinde taraf ve şaliit durumunda bulunan ve oldukça işlenmiş bir görünüm arzedeh malzemenin sıhhatleri meselesi bu sorulardan sadece bir kaçıdır.
Çalışmamızın teorik meseleleri kapsayan bölümünde Usûl-i Hadis, Usûl-i Tefsir ve Usûl-i Fıkıh ile kısmen Kelâm ilimlerinde problemin ele alınışı, klasik malzemenin verilmesi yer almaktadır. Meseleye ilgı duyanlar için bu kısım, derli toplu bilgi verme ve (tam olmasa bile) kaynak tanıma bakımından faydalı olacaktır. Misâller kısmı, özellikle şerhsiz hadis tercümelerinin yaygın olarak neşredildiği ülkemizde her türden okuyucuya, herhangi bir dînî meselede nesih olup olmadığı konusunda kısa da olsa bir bilgi verecektir.
Öncü çalışmalar, çok defa sonrakilerden eksik olur. Bu bakımdan biz, çalışmamızın daha güçlü tetkik ve araştırmalarla desteklenecegi ve eksiklerinin ikmâl edileceği inancına sahip bulunmaktayız. Nitekim genç ilim adamı Y. Doç. Dr. ismail Lütfi Çakan'm meseleyi daha farklı bir vasatta inceleyen, nesh'e büyük bölümler ayıran eseri «HADİSLERDE GÖRÜLEN İHTİLAFLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI» inancımızı haklı gösteren çalışmalardan birisidir.
Çalışmamız, bir giriş ile iki bölümden teşekkül etmektedir. G i r i ş 'de Hz. Peygamberin islâmî teşri'deki yeri ve otoritesi üzerinde durulmuş, neshin geçen asırlarda ele alınışına ve nesih literatürüne temas edilmiş, çalışmanın vuzuha kavuşması için de hadis iîe amel ve ona tesir eden âmillere kısaca atıflar yapılmıştır. Böylece konuya temel olacak karakterdeki fikirler üzerinde okuyucuya kanaat verecek bilgiler sunulmuştur.
Birinci Bölüm'de neshin mahiyeti ile usulcu ve hadisçile-rin meseleye bakışları ele alınmış, mümkün olduğu kadar kaidelerle örnekler arasında irtibat tesisine çalışılmıştır. Neshin pek çok problemi bu bölümde incelenmektedir.
İkinci Bölüm'de misallerin kuş bakışı tanıtılmasına gayret edilmiştir. Bölümün sonunda Sünnette neshin ve bununla ilgili misallerin umumî bir değerlendirmesi de yapılmıştır.
Tam teşekküllü bir kütüphanenin mevcut olmadığı bir yerde eser, fikir ve yardımlarıyla bizi destekleyen, doktoraya teşvik eden merhum hocam Prof. Dr. M. Tayyib Okiç ile Prof. Dr. Talat Koçyiğit'e, hasbî olarak 'doktoramı yöneten, kitap yardımı yanında sıcak ağabeyi alâkası gösteren sayın hocam Prof. Dr. Mehmed S. Hatiboğlu'na teşekkürlerimi sunarım.
Çalışmamızın basımını gerçekleştiren Marmara Üniversitesi îlâhi-yat Fakültesi Vakfı'nın muhterem yetkilileri ile Yayıncılık İşletmesi mes'ullerine, eserin neşir kahrını üstlenen kardeşim Yrd. Doç. Dr. Mehmed Yaşar. Kandemir'e, matbaa çalışanlarına, emeği geçen herkese şükranlarımı arzederim.[1]
Ali Osman KOÇKUZU Meram 12 Şa'ban 1405 2 Mayıs 1385 Habiste Nasih-Mensüh 3

GİRİŞ

Peygamberimiz, îslâmı insanlığa bütün müesseseleriyle tanıtan, onu Allah'tan alıp tebliğ eden, en ince noktalarına kadar gerek vahy ile ve gerekse o vahiy tarafından kontrol altında bulunan[2] yüce şahsiyeti ile mü'minlere açıklayan elçidir. îslâmm her meselesinde, onun şahsiyeti, yaşayış üslûbu, ilmî çözümlere ve gerçeklere ulaşmada ana unsur ve ilk hareket noktasıdır. Dînimizi onun sünneti, sözleri, yaşayış tarzı ve tatbik şekliyle ve sadece onun bakış açısından öğrenmeğe 'çalıştığımız zaman doğru ve gerçek ölçüleri içinde tanımak, iyice ve vukufla anlamak mümkün olabilmektedir.
Yirmi üç yılı aşkın zaman içindeki risâlet hayatında, islâmı yaydığı zümreye ve onlar aracılığıyla dünyanın sonuna kadar gelecek bütün beşer

nev'ine açık açık her emri tebliğ ve beyân ederken, ilâhî vahye dayanan Hz. Rasûl, bu tatbikat ve tebliğlerinde vakit vakit zuhur eden farklılıkları da gizlemeden ümmetinin bilgisine sunmuştur. Ondan bize kadar gelen menkûlât, yani sünneti[3] incelendiği takdirde bu fikrimizin doğruluğu görülür.
İnsanların terbiyesi, inanç, amel ve ahlâk yönlerinden beşer bilgisinin sağlam temellere dayandırılması ve ruhunun temizlenip maddemânâ dengesine kavuşturulması için konulmuş kânunlarda, bu varlığın kabiliyetlerine uygun bir sıralama ve ölçü içinde verme söz konusudur. Allanın bu konudaki sünnetine ciddi bir nazar, birazcık şuurlu takib, orada beşer nevinin faydasına yönelmiş en mütekâmil terbiye usûllerini sezebilir. Yani Allah, yetiştirip olgulaştıracağı varlık için gerekli vasatı, şartları ve malzemeyi yerli yerince kullanmıştır ve kullanmaktadır.
Bu durumu kavrayanlar, nesh konusunun incelenmesi sırasında; «doktorun hastaya kademeli olarak ilâç verişi» örneğini göstererek zihnimizi tahrik eder ve nesihteki ilâhî hikmetlerin küçük bir parçasının olsun anlaşılmasına ışık tutarlar. Demek isterler ki: «Hasta tedavisi gibi, insanların maddî yapılarını sıhhata kavuşturmada bile belirli bir ölçü, bir sıralama ve tedriç dairesinde tedavi söz konusu olunca, değişik zamanlarda muhtelif ilâç ve gıda rejimi tatbik edilince, insan neslinin ruh tedavisi, içtimaî tekâmülü için, ilâhî sünnet elbette en güzel yolu takib edecektir.»
Tabiidir ki misâlin eksik yönleri vardır. Doktor, neyi ne zaman vereceğini, alacağı tedbirleri, göreceği reaksiyonu belirli bir nisbet dahilinde bilir. Çok kere de hiç bilemez veya isabetsiz müdâhalelerde bulunabilir. Ummadığı durumların olması ise çok tabiidir. Fakat Allahın bilgisi, o meseledeki hem başlangıcı, hem gelişmeleri ve hem de sonucu, önceden en mükemmel mânâda ihata etmektedir. Dıştaki değişiklikler, tedrîc ve farklılık ise bize göredir.
Cemiyetlerin huzur içinde yaşamaları, fertlerinin biribirlerine karşı saygılı olmalarıyla, hak ve vazifelere riâyetleriyle mümkündür. Din ve ahlâkın kurduğu düzeni bir kenara bırakalım, insan mesâisinin mahsûlü olan kânunların da belirli bir süre sonra mer'iyyetten kalktığı görülür. Neshe benzeyen bir durum onlar için de söz konusudur. Yalnız böyle bir durumda kânun koyucu, önceden koyduğu maddelerin ne kadar ömürlü olacağını bilmemekte, tamamen hâdisata ve zamana kendini bırakarak gerekli gördüğü yeniliği yapmaktadır. Bu yenilikler mükellefler için nüsbet mânâda olabildiği gibi, menfi anlamda da olabilmektedir. Bazan, mükelleflerin yeni kanuna karşı kıyamı bile söz konusu olabilmektedir.
İnsan hayatında arzettiğimiz gibi cereyan etmiş olan bu durum, semavî dinlerde de vârid olmuştur. Hz. Âdem'den başlayarak her peygamberin getirdiği şeriatta nesh cereyan etmiştir. Evvelce mübâh olan bazı şeyler zamanla haram sayılmış, emirlerin muhtevaları değişmiştir. Peygamberimizin, «Mâ min nübüvvetin illâ tenâsehat»[4] «Her Peygamberlik müessesesi nesih ile karşılaşmıştır» sözü yanında Kurân-ı Kerim'de de bu noktaya temas eden âyetler mevcuttur. Konu ile ilgili olarak, kardeşler arasında evlenmenin caiz iken sonradan kaldirilişi, ibâdetlerdeki bazı güçlüklerin sonraki şeriatlarda daha hafifleri ile değiştirilişi gibi pek çok misâl verilmektedir.
Şeriatlar arası nesh olduğu gibi, aynı şeriat içinde de nesh cereyan etmiştir. Devamlı olarak vahye muntazır olan peygamberimiz, bu değişikliklerin ilk tatbikçisi ve öğreticisi durumundadır. Tabii ki, çevresindeki başka din mensuplarının reaksiyonlarına karşı ilk muhatap da odur. Durumu yadırgayanların suçlamaları hep Peygamberimize karşı olmuştur. Nesh hakkında bilgi ve görgüleri olması gereken ehli kitap veya onlar içinden neshe karşı olanların, Peygamberimize karşı yönelmiş bir itirazlarını Kur'ân-ı kerim'den takib edelim:
«Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine (bunu neshederek) getirdiğimiz vakit ki Allah neyi indireceğini çok iyi blendir dediler ki: sen ancak bir iftiracısın. Haytr, onların pek çoğu bilmezler.[5]
Nesih ile ilgili bu itirazlar bu kadarı ile kalmamış, sürdürülmüş; konu bazan dağıtılmış hatta aynı din mensupları arasında fikir ayrılıkları bile olmuştur. Durum ne olursa olsun, nesh bir vakıadır ve îslâm dininde de meydana gelmiştir, Tabiidir ki bu, aynı şeriat içindeki nesh nevine giren bir örnek olmaktadır.
Nesihte, «teşri'î hikmetlerin mevcudiyetini» ilgili bölüme bırakarak diyebiliriz ki: «Allah teâla, neyi indirdiğini en iyi bilendir». Kendisine cehil (bedâ) gibi sıfatların isnadı ve yakıştırılması mümkün değildir. Evvelce de kısaca söylediğimiz gibi, Nâsih-Mensûh meselesinde, n â s i h olan hükmün yeniden ortaya çıkışı, tamamen meselenin bize dönük olan yönüdür. Allah için, ikinci hüküm hiç bir zaman yeni ve meçhul değildir.
îslâm dinindeki neshin araştırılması, bizi iki ana kaynağa müracaata mecbur eder. Bir başka ifâde ile nesh, ya Kitapta veya sünnettedir. Her ikisinin de tesbitinde müracaat mahalli tektir: Allahın elçisi. Kur'ân'daki nesih, üzerinde çok durulmuş, çeşitli incelemeler yapılmış bir konudur. Kitab'ımızdaki bir âyetin bize, neshin varlığı hususunda kesin bilgiyi verdiğini söyleyebiliriz. Nahl sûresinin 110. âyetinde her ne kadar (tebdil) kelimesi geçmiş ise de, burada aynı konuya temas vardır. Bakara Süresindeki neshi belirten âyeti, nesih dışında bambaşka bir konu için delil sayan Mû'tezile, güya bu âyetle, Kur'ân-ı Kerim'in hadis (sonradan yaratılmış) oluşunu is-bata kalkışmıştır.[6] Halbuki kaynakların bize verdikleri bilgilere göre, Kur'ân'daki neshi reddeden görüşün sahibi Ebû Müslim el-İsfahânî (v. 322/934) bir mû'tezilidir. Bu zatın, nesh diye ileri sürülen durumları tahsis veya takyid olarak değerlendirdiği de bilinmektedir. Bu iki tesbit bizde, Mû'tezile'nin belki de zamanla, bazı kanâatlarında tadilâta gittiği fikrini uyandıracaktır.
Bu konudaki muhtelif zamanlarda yapılan çalışmalarda, mübalağalı tarzda nesih vak'asını çoğaltanlar yanında, onu hiç yok derecesine indirenler de olmuştur. İlmî ölçülere göre itidalli şekilde meseleyi ele alanların miktarı ise çok azdır. Neshe verilen mânânın çeşitliliği, konuyu işleyenlerin farklı ilmî ve i'tikâdî yapıya sahip bulunuşu bazı karışıklıklara da sebeb olmuştur. Âyetlerdeki neshin tesbitin-de, eldeki kaynak yine sünnette vârid olan haberler ve onların sıhhat dereceleridir.
Çalışmamızda her şeyden önce tesbiti zaruri olan bazı noktalara temas etmemiz gerekmektedir. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:
a) Hz, Peygamber'in, islâm dininde ve teşriindeki gamberin sâri' olarak değeri, yeri; Peygamberi şair olarak değeri.
b) Hadisteki nâsih ve mensûh ihtilâflarının mesnedi,
c) Dinimiz, her zaman ve mekâna hâkim olan gücü ile, her türlü modern sosyal, iktisadî ve ilmî problemi çözerken, sünnete bağlı hükümler arasında (hadiste nâsih-mensûh meselesinin) ne derecede müessir bir rol oynayacağı hususu.
Son problemi şöyle de ifâde etmek mümkündür: Hadis ve hadisin çeşitli ilim şubelerine ve diğer islâmî ilimlere müntesip bilginler, hangi tefekkür sistemini ve çaltşma yolunu takibetmelidirler ki, adı geçen sosyal problemlerin çözümünde islâmın gerçek ölçüsüne uygun neticeye varabilsinler? [7]

A - Hz. Peygamberin ve Sünnetinin İslâm Teşriindeki Yeri ve Gücü:

Pek çok islâmî meselede olduğu gibi, nâsih-mensûh meselesinde de konuya girmeden önce, temel niteliğinde verilmesi gereken bilgilerin ve halledilmesi gereken problemlerin başında: «Hz. Peygamberin islâmdaki teşrii gücü» gelir. Mesele biribirine bağlı iki türlü görünüm arzetmektedir; Hz. Peygamberin şahsiyeti ve hadislerinin (sünnetinin) dindeki gücü. İlim adamlarını fikir ayrılıklarına götüren veya belirli meselelerde ittifaka sevkeden âmil budur.
Peygamberimizin mevkî ve görevini bilebilmek için, yine Allanın ve Allah Rasûlünün beyânlarını inceleme zarureti vardır.
Bizim anlayabildiğimiz kadarıyla, yirmi üç yıl risâlet görevini îfâ eden zâta, kendisine verilen bu vazife zaman zaman anlatılmış, gerektiğinde elçi olarak hak ve vecîbelerine, otoritesine işaret edilmiştir. Diğer taraftan elçi olan zât da, aynı bilgiler çerçevesinde ümmete vazifesini tanıtmış, müslümanlarm görevlerini de belirtmiştir. Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimizden elçi (r a s û 1) olarak bahseder. [8] Diğer âyetlerde bu görev açıklanır, [9]son elçi olduğu belirtilir. [10]Bu nokta bize neshin ve elçiliğe bağlı diğer faaliyetlerin (meselâ vahyin) son müddetini gösterir.
Rasûl olarak peygamberimizin, çeşitli görevleri arasında ilk dikkati çekeni TEBLÎĞ'dir. Tebliğ ve belâğda, «matlûba insanı ulaştırmağa yeterli bir özellik» söz konusudur. [11] Kulların, kulluk yoluyla, rûh tasfiyesi görerek Allaha ulaşmaları bu tebliğler sayesinde olmaktadır. Tebliği yapan nebiye adı verilir. Bu vasfıyla peygamberimiz, aldığı tebliği bilerek, gerektiğinde karşıdakilere anlayacakları tarzda anlatacak bir zât durumundadır. Asıl görevi de ümmete, ilâhî mesajı (anlayacakları tarzda) anlatmaktır. Bu husus bir çok âyette belirtilir. [12]
Durum böyle olmakla beraber tebliği «kupkuru bir ulaştırma ve bir olarak görme meyli, çoğu zaman problemlerin çözümünde başvurulan yol olmaktadır. Bu meylin zahirde mâkûl gibi görünen bir gerekçesi de bulunmuştur: «Allanın kelâmını üstün sayma, sünneti ikinci plânda düşünme».
Peygamberimizin görevlerinden birisi de beyân'dır. Bu, açıklama mânâsına geldiği gibi bir nevi i'lâm anlamını da taşımaktadı.[13]
Allahın kullarına indirip tebliğ ettirdiği ahkâm, kulların tatbikatına hazır hâle getirilebilmek için, yine elçiler tarafından açıklanmakta, fiilen gösterilmektedir. Böylece sözlü ve fiilî bir tebliğ de gerçekleşmiş olmaktadır. Allah'tan gelenleri apaçık anlatma (b e y â n) ile ilgili otuzu aşkın âyeti kerime bulunmaktadır. [14]
Hz. Peygamberin; risâlet, tebliğ, beyân dışında inzâr, tebşir v.b. bir takım görevleri daha vardır ki bunları adı geçen vazifeler içinde mütâlâa etmek mümkündür.

Bu görevlerle vazifeli olan peygamberimiz; bir m u a 11 i m, [15] merhametli bir mürebb, [16]güzel ahlâkı tamamlama görevi ile yüklü[17] bir rahmet nebisidir. Âyet ve hadislerde tesbit edilen gerçek şudur; peygamberin vazifesi, Allah'la kulları arasında kuru bir aracılık değil; cemiyete inen tebligatı, sağlığında kendisi, daha sonra da sünneti vasıtasıyla topluluğa anlatan, hu yaşayış tarzının ümmette tecellisine yardımcı olan zat olmaktır.
Allah tarafından yapılan bu görevlendirmede peygamberimizin söz ve hareket serbestisi ne derecededir? Vahye tâbi olarak da olsa sâri' olma vasfı var mıdır? Dinde haram kılmak ve helâl kılmak yetkisiyle güçlendirilmiş midir? Kur'ân-i Kerim'de bir kaç âyet[18] Peygamberimizin ilâhî vahye tabî ve onun kontrolü altında olduğunu belirtir. Yalnız buralarda belirtilen tabî olma vasfı, onun güçsüzlüğüne delil değildir Aksine hadislerinde: «Haram, kıldım, helâl ettim, ederim; her nebi hem helâl hem de haram kılar...» gibi ifâdeler de mevcuttur. Diğer yandan onun bazı mütevazı ifâdeleri, kendisine beşer üstü vasıfların yakıştırılmasını önleme gayretine matuf hareketler ve sözler olarak tavsif edilmektedir.
Peygamberimizin faaliyetlerinin teşrii gücüne temas etmeden önce onun sünnetinin vahy ile olan ilgisine bir nebze temasta fayda vardır. Vahyin sınırları ve çeşitleri hakkında bizlerde kesin bilgi mevcut değildir. Yalnız bilinen husus, «vah y-i m e 11 ü v v» olarak belirtilen ve birtakım özeliklere sahip olan Kur'ân-ı Kerim'in diğerlerinden kesin olarak ayrılmış olduğu hususudur. Peygamberimizin bu noktada titiz davrandığı bir gerçektir. Kur'ân dışındaki vahyin çeşitleri, mertebeleri ve nevileri üzerinde kat'î konuşmak mümkün olmamaktadır. Kur' ân'ın da işaret ettiği gibi Peygamberimizin sözleri de vahiy mahsûlü sayılmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan; lehte, aleyhte ve vasat görüşün müşterek yönleri vardır. Hiç birisinde kat'î ifâdelerle Peygamberimizin sünnetinin vahyile ilgisi olmadığı savunulmamaktadır. [19] Sünnetin teşrî'deki gücüne geçmeden önce bu noktayı bir miktar açalım :
Birinci görüşün sahiplerine göre sünnet de Kur'ân gibi vahiy mahsûlüdür. eş-Şâfiî, eserlerinde bir kaç kere bu fikri değişik tarzda işler. Diğer taraftan ibnu Hazm ile eş-Şâfiî'nin mezhebinde olan el-Ga-zâlî de aynı fikirdedir. [20] Bu meselede daha sarih ifâdelere de rastlanır. Cibril'in sünneti de Allah'tan getirdiğini ifâde eden ilim adamları bile mevcuttur. Hassan b. Atıyye'den böyle bir haber rivayet edilmektedir. Ayrıca Mikdâm b. Ma'dîkerib'den nakledilen ve: «Kur'ân gibi bir benzeri (vahy)'in kendisine verildiğini...» belirten hadiste bu açıklanmaktadır. [21]
İkinci fikir : Sünnet vahiy eseri değildir diyenlerin kanâatları. Bu fikri benimseyenler sarih konuşmamakta, sadece birinci grubu tenkîd etmekle yetinmektedirler. Halbuki ilk fikrin sahipleri, en-Necm süresindeki, Hz. Peygamber'in vahy dışında, hevâdan konuşmadığını belirten âyeti de delil getirmektedirler. İkinci grubun çok kere konuyu başka açıdan değerlendirmeye çalıştıkları görülür. Doktor Subhî es-Sâlih, tbnu Hazm ile, Ebü'KBakâ'nın, eserlerinde bu konuda mübalağalı davrandıklarını belirtir. Aslında, onların meseleyi ele alış tarzı ile Subhi es-Sâlih'inki ayrı ayrıdır.[22] Bu görüşü ayrıca, adı geçen âyet ile bağdaştırmak da mümkün değildir. Bu fikrin sahiplerinin korktukları nokta; (hadisler ile kur'ân'm aynı değerde görülmesi, halbuki Kur' ân'm farklı özelliklere sahip olduğu) şeklinde açıklanabilir. Zâten ilk fikrin sahipleri de «Sünnet ve hadisler aynen Kur'ân gibidir» dememektedirler.
Arzettiğimiz iki fikrin, paralel hâle getirilmesi ve meselenin sınırlandırılması neticesi ortaya normal bir görüş çıkmaktadır. Bu orta görüşe göre: sünnette hem ilâhî, hem de beşerî unsurlar vardır. Bu gruba dahil muasır âlimlerden Abdül'azim ez-Zerkânî, sünnet ile ilgili vahyi ayrıca kısımlara bile ayırır. Bu bölümler içinde geçen ilhamlar da gizli birer vahiydir.
Sünnetin vahy ile ilgisi konusunda belirteceğimiz diğer bazı görüşler 'daha mevcuttur. İbnu Kuteybe (v.297/909), sünneti üç kısma ayırmaktadır. Bu tasnifteki İlk sırayı : «Cibril'in Peygamberimize getirdiği sünnet teşkil etmektedir». [23] Bu tasnifte güçlük çıkaran yön: Hz. Pey-gamber'den sonra gelen nesillerin, bu nevi sünneti ayırmakta hangi ölçüyü kullanacakları hususudur.
Eş-Şâtıbî : «Sünnet, Peygamber'den gelen bütün m e n k û 1 â 111 r» der. [24] Bu ölçüde, Kur'ân ve her türlü vahy ile gelen talimat da sünnet içine girmektedir. îbnu Kuteybe'nin böyle bir fikri var mıdır, kestirmek mümkün olamamaktadır. Fakat kanâatımızca İbnu Kuteybe yu-kardaki sözleriyle doğrudan doğruya Peygamberimizin hadislerini ve nebevi sünneti kastetmektedir. Taksimindeki diğer iki nevi sünnette Peygamberimizin de beşer olarak nasibi bulunmaktadır.
Bizim görüşümüze göre, tarafların kanâatları uzlaşacak durumdadır. Herkesin meseleye bakış tarzı değişiktir o kadar. Aslında hiç bir kimse sünnetet Kur'ân'm taşıdığı tekmil hususiyetleri vermemektedir. Ama bu, sünnetin vahy olmasına mâni de teşkil etmez.
Sünneti vahy sayanlar onu: «Allahtan gelişi» ve «mükelleflerin uymağa mecbur olmaları» yönlerinden, adı geçen âyete de dayanarak vahiy saymaktadırlar.
Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, Peygamberimizden gelen ve hadis ki-toplarında bulunan talimatı ikiye ayırmaktadır : Risâleti tebliğ zımnındaki söz, iş ve takrirler ile, bu vasıflan taşımayanlar. DehlevV nin İfâdesine göre birinci gruptaki sünnetin ekseriyeti vahiy'dir. Bu işler arasında içtihadı ile olanlar da vardır.[25] İkinci gruba dahil olan söz, fiil ve takrirleri; şeriatı tebliğ sadedinde olmayan işlerine ait olarak tavsif olunur. Şah Veliyyullah'in bu görüşünü kabul etmeyen; Peygamberden gelen ve sudur eden her şeyin, uy ulm ası gerekli talimat olduğunu iddia eden görüş sahipleri de mevcuttur. Bu görüşün taraftarları, Peygamberimizin söz ve fiillerini: «§u risâlet tebliği ile ilgili, öteki değil» tarzında bir ayırıma tabi tutmanın bizler için mümkün olamayacağım da iddia ederler.
Sünneti : «Peygamberliğin tebliği ile alâkalı olanlar ile, normal bir insan gibi kendi fikri ve içtihadı neticesi söyledikleri ve yaptıkları» şeklinde ikili bir taksime tabi tutmaya ilim adamlarını sevkeden başlıca âmil, bizim kanâatımızca: Efendimizden zaman zaman vârid olan: «ben beşerim...» şeklindeki beyânlardır. Hadis kitaplarından Öğrendiğimize göre bu ifâde bir kaç mahalde kullanılmıştır :
1. Kendisine ilâhî vasıfların yakıştırılmasını. istemediği anlar ;
Peygamberimiz, kendisinin bir insan olduğunu, böyle durumlarda ifâde ederlerdi. Hz. îsa ve diğer bazı peygamberlere yapılan ve onlara ulûhiyet isnadı gibi bir sapıklığa kadar çığırından çıkarılan tazimleri ve öğmeleri reddederken, kendisinin dâima bir beşer olduğunu, sadece gelen vahiy ile diğer insanlardan ayrıldığını açıklayan Peygamberimiz, sünnetinin, vahy ile ilgisi olmadığını söylemek istemiyordu. Bu çeşit bir makamda sâdır olan: «Ben ancak beşerim.» sözü, kendisine ulûhiyet isnadını önleme gayretinden başka bir mânâya çekilmenıelidir. [26] Hele bu ifâdeden Hz. Kasülün, dinde söz sahibi olmadığı fikri hiç çıkarılamaz.
2. Dünya ile ilgili bazı meselelerde ; Peygamberimiz, dünyevî bazı işlerde tavsiyelerde bulunmuş; fakat netice, beklenenden farklı zuhûr edince de oradaküere: «Ben beşerim...» diyerek serbesti tanımıştır.[27]
3. Dâvaların hallinde : Peygamberimiz kendisine getirilen anlaşmazlıkları gözerken, dikkatimizi çekecek bazı konuşmalar yapmakta dır. Bu konuşmalarda kendisinin gaybı bilmediğini, dâvâcı ve dâvâlı olarak gelenler içinde, konuşmayı iyi becerdiği için dâvanın ters dönmesine sebeb olacak tarzda hakkı gizleyen ve kendisini iyi müdâfaa edenlerin olabileceğini, halbuki böyle durumlarda, kendisinin lehine bile hükmedilse ferdin doğruya yardımcı olmasını, karara bağlanan şeyi almamasını... ifâde buyururlar. Böyle konuşmalarında da: «B e r. beşeri m...» ifâdesini kullanmışlardır. Bu üç yer ve benzeri diğer mahallerdeki sözlerinden: «Peygamberimiz, dinde söz sahibi değildir...» şeklinde bir sonuca varılamayacağı gibi; «Dünya işlerinden anlamazdı,..» tarzında bir hükme varmak da mümkün değildir. Bu ifâdeler, mahallerine uygun tarzda değerlendirilmezse; sünneti bile, hakkımız olmadan (zevâid ve hüdâ tarzında) garip ayırmalara gitmiş oluruz.
Şurası muhakkak ki, bu mütevâzi ifâdeler yanında az önce zikrettiğimiz, «Haram kıldım», «helâl ettim, ederim», «her nebi, hem helâl ve hem de haram kılar», «Allahtn haram kıldığını ben helâl kilamam, helâl ettiğini de haram sayamam» gibi sözlerim de görmekteyiz. Bunlar kesin ifâdelerdir ve bir otorite ve bir salâhiyet ifade eder. [28]
Mikdâm b. Ma'diker ib'ten nakledilen ve Ebû Dâvud, ed-Dârimî ve İbnu Mâce tarafından eserlerinde tahric edilen bir hadisin son bölümü: «... çünkü Hz. Rasûlün haram kıldığı, muhakkak ki Allahın haram kıl-dığî gibidir» şeklindedir. [29]
Konu ile ilgili bütün malzeme incelenince mesele şöyle tezahür etmektedir : Hz. Peygamber bir elçidir, vahye tâbidir, vahyi gereken tarzda ve zamanda ümmete açıklaması emredilir... o da açıklar. Allahın müsâadesine istinaden dinde söz sahibidir; haram eder ve helâl kılar. Bu tasarruflarında kendisine dâima vahiy yol gösterir, destekler, gerektiğinde uyarır. «Ahkâmı sadece Allah tayin eder,» diyerek Hz. Rasûl'ü aradan çekmemize imkân yoktur. Peygamberimiz de bir kânun koyucudur. Bilhassa teferruata ait meselelerde, sâri' olarak büyük rol oynar. Kendilerinin tasarruflarında bir yanılma olursa vahiy onu doğrultur. Dinde, onun sözü, isi ve takrirleri esastır. Kitap onun beyânı ile açıklığa kavuşur, Kur'ân sadece ve en doğru mânâda onun anlattığı tarzda anlaşılır. Din ve dünya işlerinde, en iyi ve en geçerli olanı da o bilir. Onu ümmetine öğretir. Kendisi teşri'de müstakildir. Bu istiklâl, Allahın koyduğuna ters gelen hükümlerle değil, onu mükemmelleştiren, açıklığa kavuşturan tatbikatla, sözlerle tecelli eder. îslâmı en ekmel şekliyle o yaşamıştır, îslâmm mün-tesiplerinden, onun yaşayışına uygun tarzda hayat sürmeleri istenmektedir. Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, dinî mesâilde peygamberin otoritesini tahdid, ilim adamı olan veya o tarzda tanınanların elinde oyuncak olacaktır. Herkes kendi hevâsım, akıl ve vicdanım hâkim kılmaya uğraşacaktır. Bu ise her zaman karışıklık doğurmuştur.[30]

1 - Kabul Edenlere Göre Sünnet Ve Rasûl-İ Ekrem'e Uyma

Bundan Önceki bölümlerde, Peygamberimize verilen görevlerin, çeşitlerini ve onun sünnetinin, vahy ile olan ilgisini görmüş bulunuyoruz. Konumuz ile ilgisi nisbetinde, sünnetin teşri'deki istiklâline de orada bir miktar temas ettik. Bu bölümde ise, sünnetin, «hukuk menşei olarak değeri» meselesini göreceğiz. Evvelce zikredilenlerin dışında burada, teşri'de sünnetin rolü, vazifesi; hadise uymanın ümmetin tamamına farz oluşu ile, sünnet üzerindeki bazı ihtilâfları inceleyeceğiz.
Hadisin kânun yapımındaki (teşri'deki) değeri, bir bakıma: «hadisle âmil olma; cemiyetin, hayatın her- safhasında sünetin hükmüne r â m olması» demektir. Hadise, teşri'de ve kendisi ile amelde mâni olarak görülen durumlardan biri; hatta en çok başvurulanı: «hadisin mensûh olma ihtimâli» dir. Örnekleriyle göreceğimiz gibi, hadisi bugün bile ümmetin istifâdesine arzedenler eğer muhaddislerin yolunu tutmamışlarsa sık sık ve olduğundan da fazla üzerinde durarak, nesh ihtimâlini Öne sürerler, bu konuda mükellefleri uyarırlar.
Şerî'at kelimesi ile ilgili ve aynı kökten doğmuş olan TEŞRİ'; «kanun koyma» şeklinde açıklanabilecektir. Şerî'ata: «İslâmın müdevven kânunu; Allahin, insanların fiillerine müteallik ahkâmı; muhteva bakımından hukuk»[31] tarifleri yapılınca, teşri'in : «kanun koyma» cümlesi ile terceme ve tarifi normaldir.
îslâmda kânun koyma; teşri', Allah ve Rasûl'üne ait bir salâhiyet olunca, teşri'in iki kaynağı; Kitap ve Sünnet olmaktadır. Kitap, yani Kur'ân, üslûb ve metod itibarıyla teferruata dalmaz; kısa, hatta bazan mücmel beyanlarla iktifa eder. [32]Tefsîlat, ikinci derecede sâri1 durumundaki Hz. Peygamber'e verilmiş bir vazifedir. Peygamberimiz; hem beyân edecek, hem o hükmü ve kaideyi, emri yaşayacak, hem etrafına gösterecek ve hem de inanan zümrenin ve topluluğun; fiilleri ve maddî-mânevî şahsiyetlerini temizliğe tasfiyeye kavuşturacak, cemiyeti ideâl mükemmeliyyete eriştirecektir. [33]
Kânunların mükemmel oluşu, sadeliği, anlaşılır oluşu ve tatbik kabiliyetinin üstünlüğü gibi özelliklerine bağlı olduğu kadar, menşeinin sağlamlığına da bağlıdır. Bu itibarla; sünnetin, temel teşkil ettiği hükümlerin, bütün zamanları kucaklayacak ölçüde bir tatbik kabiliyetine sahip olduğu ortadadır.
Hadisin ve sünnetin, teşri'deki değeri konusunda, Hz. Peygamber in sözlerinden Önce, Kur'ân-ı Kerim'in emirlerini görmek gerekmektedir. Sünnetin hukukî değerinin işlendiği eserler ve yazılarda[34] önce «Rasub'e itaat, onun yolunu t a k î b, otoritesine boyun eğme» meselesine temas edilir. Teşri'de de esas, ortaya konulmuş olan Ka~ nûn'a göre yaşayışın tanzimi, ihtilafların ona uygun tarzda çözümü, dolayısıyla kanuna ve kânun koyucu güce itaattir. İslâmî teşri'de beşerî teşri'den farklı olarak; ferdin ve ferd vasıtasıyla topluluğun, hem dünya hem de âhiret hayatlarının tanzimi hedef alınır.
İslâm hukuk sisteminde, hadislerin teşrî' kaynak oluşu görüşü, âyet ve hadislerden çıkarılmaktadır. Bu iki kaynakta, Allah ve onun emirlerine itaat ile, Rasûl'e ve sünnetine bağlanma zikredilmektedir. Bu iki itaat kaynağından «İslâmın müdevven kânunları» sudur etmektedir.
Ferdin şahsi ile ilgili durumlar, aile ile ilgili hukuk, cemiyetin diğer meselelerine cevap veren hukuk ve cemiyetler arası her türlü hukukun kaynakları arzettiğimiz iki temele dayanmaktadır. Kullukla ilgili hükümler, beşerî muamelelerin her çeşidinden doğan problemler, cezalar, mâlî meseleler, âyet ile hadisin gösterdiği doğrultuda çözüme kavuşması dinimizde esas olduğu için, önce Allah'ın elçisine itaat;, onun teşri'de de kaynak olan söz, fiil ve tasviblerine uyma lehindeki âyet ve hadislerin zikri gerekmektedir, «Kur'ân-ı Kerim'deki, Allah'a ve Rasûl'üne itaat ile ilgili âyeti kerîmeler başlıca iki grupta toplanabilir:
aa. «Peygamberimize itaati Allah'a itaat, İsyanı da ona isyan olarak tavsif edip Resûlüllah'a uyulmasını isteyenler,
bb. «Rasûlüllah'a muhalefetin doğuracağı kötü akıbetleri anlatarak, gözler Önüne sererek, itaatsizliği önleyip kayıtsız şartsız boyun eğmeyi temine matuf olanlar».[35]
Allah ve Rasûlü'ne itaat ; «kulak verme, iz'anla emirlerine inkı-y â d etmek, günahlardan korunarak i h 1 a s 1 a boyun eğmek»[36] tarzında açıklanmaktadır. Yani buradaki itaat, Allah ve elçisini gönülden sevip, diğer yandan kendi hayatını kendi istediği tarzda yaşamak değildir.
Şurası izaha ve delile ihtiyaç göstermeyen bir gerçektir: Allaha ve elçisine itaat, onların koydukları t e ş r i' e de itaat demektir. Bu da, ferdin yaşayışını; maddî manevî her türlü söz ve işini, adı geçen kaynakların çizdiği ölçülerde tanzim etmesidir.
Durumu böyle anlamağa bizi Kur'ân-ı Kerim sevkeder. Çünkü bir âyette : «Peygamber size ne getirdi ise onu alın; size neyi yasak etti ise ondan da uzak durun»[37] emri vardır. Asr-ı saadete yakın zamanlarda yasayanlar; Allah'ın kitabında bulunmayan teşrîî hükümlerin, Rasûlü'nün-sünnetinden alma mecburiyetini bu âyete dayanarak açıklar. [38] Kur'ân, n a s s olarak durumu böyle tesbit ettikten sonra, ileride arzedeceğimiz, hadis üzerindeki münâkaşaların sebeblerini başka yönlerde aramamız gerekmektedir. Cemiyet ve ferdî hayatımızın problemlerim halledeken, muhayyerlik hakkımızın bulunmadığını yine Allah belirtmektedir. Nasıl, beşer yapısı kânunlarda, anayasa ve kanunun tesbit ettiği durumların dışında, fertlerin kendi arzu ve düşünce tarzlarına uygun geleni seçme muhayyerlikleri yoksa, islâmî açıdan da durum aynıdır. Eğer bunun aksine bir kapı açılsa, o zaman toplumdaki fertlerin sayısına yakın görüş, arzu ve tatbikat meydana gelecektir. Konu ile ilgili ilâhî hüküm şu âyette açıklanmaktadır :
«Allah ve Peygamber'i, bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min olan erkekle mü'min olan kadına; kendi işlerinde, bu hükme aykırı hareket etme muhayyerlikleri yoktu [39]Aynı sûrenin, daha önceki geçen bir âyetinde ise şöyle buyurulmaktadır : «Andolsun ki, Rasûlüllah'ta sizin için; Allah ve âhiret gününü umar olanlar ve Allahı çok zikredenler için güzel bir (imtisal) numunesi vardır. [40]
Allah Elçisi her yönden nümûne olarak alınan bir ferd ve bir toplulukta, en doğru olan bu yol dışında, ayrıca muhayyerliğin söz konusu olmadığı gibi, vukua gelecek ihtilâflar, yine Allanın Elçisinin çözüm usulleri ile hükme bağlanacaktır. Nizâ'a müncer olan her mesele ve bütün anlaşmazlıkların çözümü, Kitap ile sünnete dayanmaktadır, eğer bir şey hakkında çekişirseniz, onu Allaha ve Peygamber'ine (onların koyduğu hükümlere) havale edin, döndürün. [41] Ayette de açıklandığı gibi bu, inananlar için hem hayırlı ve hem de sonu itibarıyla güzel olan bir fiildir.
Kânunu ve onun hükmünü, anlaşmazlıklarda hakem tanıdıktan sonra, bundan caymak, teslimiyet göstermemek bugün de cezayı gerekmektedir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm, yukarıdanberi esaslarını belirttiğimiz; Hz. Rasûl'e itaat meselesinin son sınır çizgisini de şöylece belirtir : «... onlar aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden, nefisleri hiçbir darlık duymadan, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe îman etmiş olmazlar.[42]
Konumuzla ilgileri yüzünden seçip arzettiklerimiz dışında, meseleyle uzaktan veya yakından alâkası olan daha pek çok âyet mevcuttur. Bunlar içinde, Hz. Rasül'ün tuttuğu yolun, Allanın yolu olduğunu açıklayarak[43] sünnete uymayı tavsiye edenler bulunduğu gibi, Peygamber'e karşı mü'minlerin davranış şekillerini, islâmî muaşeret edeblerini belirtenleri[44] de mevcuttur.
«Netice olarak diyebiliriz ki: İslâmî bizlere tanıtan Hz. Peygamber'e itaat, Allaha itaatin aynıdır. Ona isyan, verdiği hükümlere sırt çevirme de, tıpkı Cenab-ı Hak'tan ve onun rahmetinden yüz çevirmedir. Çeşitli sebebler üzerine inen bu âyetlerin ihtiva ettiği itaat tavsiyeleri ve emirleri, umûmî hükümler olarak kıyamete kadar devamlıdır. Sadece o zamana has değildir. Allah'tan getirdiği Kitab'a ve dine inandığımız zâtın, Peygamberimizin, s ah İh olan her sözü aslı Kur'ân'da ister bulunsun isterse bulunmasın itirazsız baş eğilecek ve gereği ile amel edilecek bir şer'î delildir. [45]
Sünnetin teşrî'de temel oluşu; âyetler dışında, hadislerle de açıklanmıştır . Daha önceki bahislerde: Allahın Peygamber'i diliyle helâl kıldığım helâl, haram kıldığının da haram olduğu, [46]teşrîde Allahın murâkebesi altında hüküm 'koyma yetkisi taşıdığını, Hz. Rasûl'e bağlamanın zaruretini beyan ettiğimiz için tekrarına lüzum görmedik.
Bu konuda en veciz ve ihatalı sözü yine Efendimiz, uzun bir konuşmasının sonundaki; «... Kur'ân gibi bir benzerinin kendisine verildiği onlara sımsıkı sarıldığımız takdirde dalâlete düşmeyeceğimiz...» şeklinde açıklayabileceğimiz cümleleri ile Söylemiştir. [47]
Rasûl-i Ekrem'e itaat konusunda zikredilen âyetlerde ve Peygam-ber'imizin sözlerinde, sünnetin değeri ve toplum ile ferdin yaşayışını tanzim eden mevzuatta kaynak olduğu anlaşılmış bulunmaktadır. Bu anlayış, ilk asır müslümanlarında; ilimle ilgileri olsun veya olmasın mevcut idi. Hadislerin dîn olduğunu belirten bu zevat, onu alırken dikkatli davranmamızı da sık sık öğütlerlerdi.
Rasûl-i Ekrem'in getirdiği hidâyet prensipleri, ilâhî vahy ve kendi tatbikatı, mü'minler tarafından alınıp, nehyettiklerinden kaçırılırken aynı zamanda anlaşmazlıkların, her türlü niza'm hallinde Kitap ve sünnete başvurma yolu İzlenecek derken; hadisin, islâmî teşriin ve hukukun kaynağı oluşunu takrir ve tesbit yanında, sünnetin teşri'deki kaynaklık derecesine de işaret edilmiş olunmaktadır.
Haram ve helâlin tesbitinde Kur'ân ile sünnet arasında bir fark gözetilmediği bir gerçektir. Durum böyle olmakla beraber, hadislerin dindeki yeri konusunda, bazı düşünce farklarına rastlıyoruz. Bu farklı düşüncelerin zuhur edeceğini bize Rasûl-i Ekrem önceden haber vermektedir.
Tarihin muhtelif devirlerinde: «Sadece Kur'an'la yetinme» adı ile isimlendirebileceğimiz bir cereyan, zaman zaman görülür. Bu cereyana kapılanlar, Kur'ân'm kat'iyyeti yanında sünnetin zan ifâde ettiğini ileri sürer. Halbuki sıhhati tesbit edilen hadisin mükellefe ilim verdiğini, yakîn sağladığını, amelin farz olduğunu belirten görüş kahir ekseriyetin kanâatidir. Sünnetin, Rasûl-i Ekrem'den sudu» runun zannîliğini belirten bu fikrin sahipleri, islâmın ve islâm toplumunun çeşitli meselelerini sadece Kur'an'la çözmeye kalkarlar.
Peygamberimiz «Sakın hâ, sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış; benim emir ve nehiylerirtıe ait bir şey kendisine ulaştığı vakit: biz (onu) bunu

bilmeyiz; Allâhın kitabında ne bulursak ona uyarız... derken bulmayayım[48] buyurmaktadır. Hatîb el-Bağdâdî'nin eserinde bize naklettiği, aynı konu ile ilgili diğer iki hadiste ise Efendimiz daha ağır konuşmaktadır. Bu haberlere göre: «Allahın fey olarak bahşettiği nimetleri yiyip, sorumsuzca yatağına yaslanarak, bizim hadislere ihtiyacımız yoktur» şeklinde konuşacaklarla, «Allahın haramları ancak Kur'ân'dahilerden ibarettir» diyenlerin bulunacağını öğrenmekteyiz. Hadislerdeki, sünnete karşı çıkan; güya daha sağlam dala yapıştığını zannederek Kitabulîah'la iktifadan dem vuranların: «koltuğa uzanmış, yatağına yaslanmış...» gibi cümlelerle tavsifi dikkati çekecek ifâdelerdir. Bu ifâdelerde tasvir edilen (tok kişi) aslında Kur'ân ile de pek ilgisi olmayan bir tiptir. Maalesef günümüz insanları arasında; foilhassa entellektüel geçinenlerin içinde koltuğuna yaslanmasa bile başka üslûblarda bu fikirleri dinlemek mümkün olmaktadır. Sözlerini yeminle tevsik eden Rasûl-i Ekrem : «... Allaha yemin olsun ki, ben, bazı şeyleri haram ettim, nehyettim; ve birtakım şeylerden de bahsettim ki, onlar aynen Kur'ân gibidir; hatta ondan da çoktur» buyurur.[49]

Sünneti teşri'de kaynak saymayı hazmedemeyenlerin» arz hadisi» diye adlandırılan bir haberle, Peygamber'imizden gelen hadislerin, Allahın kitabında benzerini aradıkları da bilinmektedir. Dinin pek çok hükmünü yalnız başına tesbit eden sünnetin, böyle bir kayda hangi mânâda olursa olsun tâbi tutulamayacağını ifade eden ilim adamları, adı geçen hadisin s±hatinden şüphe etmişlerdir. Hadisi kabul edenlerin nokta-i nazarları da ayrıdır. Onlara göre, sünnetin müstakilleri getirdiği bir hükmün bile, Kur'ân-ı Kerim'de mutlaka aslı vardır. [50] Her ikisinin de vazifeleri müşterektir.

Diğer taraftan, sünnetin geniş hizmetini biten pek çok âlim, «K i-tab'ın sünnete, sünnetin Kitâb'a olan ihtiyâcından daha fazla muhtaç olduğunu» söylemiş, hatta bazıları: «sünneti, Kitab üzerinde hükümrân (k â d î) kabul etmişlerdir. [51]Bu sözlerin yanısıra ifâde edilen ve edeb yönünden bu ifâdeleri hoş görmeyen; meselâ Ahmed b. Hanbel gibi muhaddislerin sözlerine bakarak[52] adı geçen ifâdelerin hatalı olduğuna hükmetmemek gerekir. Çünkü her iki grubun da hedefi ve hareket noktası aynı, fakat ifâdeleri ayrıdır. İkinci sözü doğru bulmayanlar: «... fakat sünnet Kur'ân'ı tefsir eder» diyerek yine aynı ihtiyâcı ve hükümranlığı, bir başka deyişle kabul ve belirtmiş olmaktadırlar.

Sünnetin, getirdiği hükümlerde müstakil olup olmadığı konusundaki münâkaşalarda, taraflardan bir kısmı, Kur'ân'da geçen bazı âyetlere dayanırlar. Bu âyetlerden üçünün meali şöyledir:

«... Her şeyi açıklayan Kur'ân-t Kerîm[53]Bugün sizin dininizi, sizin için tamamladım[54] «Biz o kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadik»[55] Dikkatle düşünüldüğünde açıkça görüleceği gibi, bu âyetler ile sünnetin teşrî'de ikinci kaynak olması fikri reddedilemez. Çünkü her şeyi beyân eden Kur'ân, kendi kendine yeryüzünde durduğu müddetçe, kıyamete kadar anlaşılamazdı. Onu açıklayan, beyân eden, her şeyi açık duruma getiren Hz. Rasûl'dür. Onun açıklaması ve yaşaması neticesi Kur'ân, beşer arasında temessül edecektir. Kur'ân'ın fer d olarak örneği Peygamber'imizdir. Bütün bunlar sünnet ile gerçekleşmiştir.

Allahm dinimizi ikmâli; Kur'ân'la, Kur'ân'ın örnek ve imtisal nü-mûnesi şeklinde tavsif ettiği Rasûl-i Ekrem'le hâsıl olmuştur. Kitap'ta her şeyin ifâde olunduğuna gelince, zaten sünnete istiklâl tanımayanlar bile, hadislerin tesbit ettiği her hükmün isterse işaret yoluyla olsun Kitap'taki bir asla dayandığını kabul ederler.

Sünnetin teşri'de kaynak oluşu konusunda, Peygamberimize itaati emreden âyetlerle ve Hz. Peygamber'in kendi sözleriyle tesbit edilen durum, ayrıca bu kaynak oluş'un vasıfları ve derecesi üzerindeki görüşlerle tamamlanmaktadır. Hadîsin teşri'deki mertebesi tesbit edilirken, onun Kur'ân ile olan münâsebetleri konuşulmakta; Kur'ân-ı Kerîm yanında sünnetin derecesi mütâlâa edilmektedir. Ekseriyetin tuttuğu bu yolu, bazı yönlerini açıklayarak takib edeceğiz.

Sünnetin, Kur'ân yanında ikinci derecede kaynak oluşu ifâde olunurken, sünnet kelimesi (şümullü mânâsı ile kastedilmemekt edir. Böyle bir mânâ kastedilmiş olsa (sünneti, Hz, Peygamber'in tâkibettiği yol, açtığı çığır gibi mânâlar ile tarifine girişilmiş olsa) bu takdirde, «sünnet» sözü içine, Kur'ân dahil bütün islâmî talimat girecektir. Böylesine ihatalı ve etraflı bir sünnet anlayışında, «Kur'ân ve sünnet ayırımı, delil olarak güçleri», «Kur'ân yanında sünnetin mertebesi», «Sünnetin teşri'deki istiklâli» gibi konular konuşulamaz. Ortada, risâlet ile görevli bir zât vardır; onun kişiliği ve tebliği her hususta kaynaktır; itaati gerektirir. Aldığı vahy içinde, Allahm «Kur'ân olarak belirttiği»ni de aynı Rasûl bildirir, İbâdetteki tilâveti ve benzeri özeliklerini açıkladığı Kur'ân'ı, bir başka noktadan; itaat yönünden sünnetten ayırmaz. Bu takdirde, itaat meselesi ortadan kalkar. Peygamberimizin tatbikatı ve bizzat kendisi, mükellefi ilgilendiren ana unsurdur. Böyle bir sünnet kastedilmeyip, Peygamberimizin daha dar manadaki söz, iş ve takrirleri bahis mevzuudur. Bunların da bize sergilendiği yerler, eldeki hadis musannefâtıdır. Bu hadislerin, Kur'ân gibi çok sağlam yollarla ve tertemiz olarak nesillere intikâl edemeyişi, ilim sahiplerini mecburen «sünnet ikinci derecede delildir»[56] şeklinde konuşturmaktadır. Bu umumî kanâat yanında; «sünnet de birinci derecede delildir» diyenler, sünnetin sıhhatinin tesbit e'düdiği ve Kur'ân'da zikredilmeyen meselelere has olduğu hallere hasretseler gerektir. [57]

Sünnetin ve hadîsin görevleri konusu, yukarıdaki işlenen meseleden ayrılmayan, onunla ilgisi olan bir konudur. Çünkü, sünnetin teşri' deki mertebesini açıklarken, mutlaka onun yaptığı hizmetlere temas gerekmektedir. Hizmetler açıklanınca da, sünnetin mertebesi kendiliğinden belirir. Bir önceki bölümde incelenen meseleden, burada tekrar rar edilen ve buradan o kısma yapılan atıflar olacaktır. Nitekim muasır bir usûl yazarı, sünnetin Kur'ân'a göre mertebesini açıklarken, onun görevlerinden bahseder. [58]

Sünnetin vazifelen, başlıca üç grupta toplanmaktadır :

a) Sünnet; hakkında Kur'ân'da nass olan bir meselede, Kur'ân'ın hükmü gibi hüküm beyan eder. Sünnetin bu haline: «Kur'ân-ı Kerim'in t e ' y î d i ve desteklenmesi adı verilmektedir. Sünnet böylesi durumlarda, Kur'ân'ın mütemmimi olmaktadır. Çünkü bu durumda mükellef, Kur'ân'ın emrini, kendisine daha yakın, kendi cinsinden bir zâtın, Hz. Peygamber'in ağzından dinlemiş olmaktadır. Bu durum, mü'minler için ikinci bir rahmet ve istinâdgâhtır. Sünnet bu yerde fuzûlî konuşmuş olmamaktadır. Bu konuda açıklayıcı misalleri almaktan sarfı nazar ediyoruz. [59]

b. Kur'ân'ın tef sır i olarak hizmet görür. Sünnetin vazifeleri ve hizmetleri içinde en ehemmiyetlilerinden birisi budur. İlgili bölümde arzettiğimiz gibi, kitabımız Kur'ân'da; mücmel, müteşâbih, mutlak ve umûmî ifâdeler vardır. Tariflerini ve farklarını bir yana bırakırsak diyebiliriz ki, «Böyle olan âyetler ve onların taşıdığı hükümler, hep açıklama ister». Bu açıklamalar; umûmî bir emrin tahsis edilmesi, mutlak ifâdelerin yüce Allahm gösterdiği tarzda k a y d altına alınması, mücmel olanların tafsili... şeklinde ve bizzat yaşayarak göstermek suretiyle Hz. Peygamber'de ifâdesini bulmaktadır. Bunların tamâmına: «Sünnetin Kur'ân'i ve ilâhı vahiylerin heyet-i mecmu-sim beyânı» demekteyiz. Sünnetin, böyle açıklayıcı ve beyân edici vasfını, muhtelif defalar zikretmiş bulunuyoruz.[60]

c. Kur'ân-ı Kerim'in hüküm getirmediği konularda sünnetin hüküm koyma görevi. Şafiî'nin verdiği bilgiye göre bu konuda dört görüş belirmiştir :

1) Birinci görüşün taraftarlarına göre, Allahm Peygamberine, kendisinin hüküm koymadığı konularda hüküm koyma yetkisi verilmiştir. Çünkü Rasûl'üne itaati farz kılan Allahtır, Yine Allah, ilmiyle, elçisinin, ancak kendisinin hoşnud olacağı tarzda uygun hükümler vaz'edeceğini bilir. [61] Binâenaleyh Hz. Peygamber'in, hüküm koyması normaldir,

2) Bu görüşü paylaşan ilim sahiplerinin inancına göre; Hz. Peygamber'in koyduğu teşri'î hükmün mutlaka Kur'ân-i Kerim'de bir aslı ve temeli vardır. Bu temel mevcut olunca, Peygamber yeni bir hüküm getirmiş olmamaktadır. Onun yaptığı iş, sâdece o asla uygun yeni bir açıklama'dan ibarettir. [62] Doktor Subhî es-Sâllh, Şafiî'nin bu ikinci görüşü tercih ettiği kanâatini belirtir. [63]

3) Peygamber'in, yeniden hüküm koymasını temin eden güç, «Allâhın elçi göndermesb'dir. Burada yeni hükmü koyan yine Allahtır. Ama, elçisi marifetiyle bunu gerçekleştirmiştir. Durum böyle olunca, Peygamber'in sünneti «Allahm farz kilmasıyla» tesbit edilmiş demektir, netice yine Hakk'a râcidir.

4) Bütün sünnetler; Allanın, elçisi Hz. Rasûl'ün kalbine koyduğu ilhamdır. Sünnet ise; Allahm, Peygamberi Hz. Muhammed'in kalbine bıraktığı v a h y i d i r. [64]

Bizim kanâatımıza göre, Şâfi'î son görüşe taraftardır. Gerçi kendisinin bir tercihi yoktur, fakat; sünnet İle ilgili pek çok sözünden buna hükmedilebilir. Ayrıca Şafii: «Allahtan oluşları ve kendileri ile kulluk (teabbüd) edilme zarureti» yönlerinden Kitap ile sünneti eşit gören âlimlerdendi.[65] Subhi Salih aslında, sünnetin vahy ile ilgisi meselesinde menfî kanâat izhâr eder. Burada da Şafiî'nin, kendi kanâatına uygun olanı tercih ettiğini zanneder.

Sünnetin görevleri, tafsilâta tâbi tutulursa daha da artar. Yalnız, tafsilat içindeki zikredilecek her yeni vazifeyi, bu üç ana madde içinde görmek mümkündür.

Son olarak sünnetin, bizi tezimizde daha çok ilgilendiren vazifesinden bahsedelim: Bu vazife, «ti e sh ile ilgili bilgiler ve tatbikatı açıklama» vazifesidir. Dinimizde, çoğu ibâdet ve muamelât ile ilgili diyebileceğimiz bazı hükümlerde, farklı iki tatbikatın görüldüğü malûmdur. îlim dilinde buna nesh tabir edilmektedir. Bunlardan ilki:, yâni mensûh olanı ile, en son tebliğ edilen hükmün (nâsihin) neler olduğunu yine sünnet açıklayacaktır. Kur'ân-ı Kerim'deki âyetlerin neshi, sünnet içinde vukua gelen nesh vak'aları hep Peygamberimizin bildirmesi ile bilineceği gibi, diğer dinlerde ve şerîatlardaki hükümlerden, islâmm topyekün kaldırdıkları ile, ismen belirttiklerini de yine Peygamberimizden gelen haberlerle

anlayacağız. [66]

2 - Muhaliflerine Göre Sünnet

Tezimize hazırlık mahiyetinde olan «hadîsin teşrî'î değeri» bölümünde, Rasûl-i Ekrem'e itaat, Allaha itaat olarak belirtilmiş ve dinî nasslarla tesbit edilen, sünnetin dinde ve teşrî'î konularda, Kur'ân' dan sonra ilk kaynak olma durumu açıklığa kavuşturulmuştur.
Yine aynı bölümde, hadîsin bu kaynak olma durumunun, hangi görevleri yerine getirmesiyle tezahür edeceği de belirtilmişti. Bütün bu tesbitlerde, ekseriyetin görüşüne yer verdiğimizi belirtmek isteriz.
Ekseriyetin inancı şeklinde tezahür eden bu hak ve doğru görüş yanında, ihtilâfların ve farklı kanâatların verilmesi de faydalıdır. Bu ihtilâflar içinde, «hadise genel itirazlar» kısmında, neshi ilgilendiren bir durum yoktur. Çünkü, sünnetin ve hadislerin değerini ve mevcudiyetini tanımayan bir inançta, zaten nesh 'de söz konusu olamaz. Böyle bir durumu kabullenen fikir sahipleri, neshi de bu arada ayrıca söz konusu etmemektedir., Eğer itiraz, hadisin menşeine yönelmemiş İse, hadise verilecek herhangi bir değer içinde nesh keyfiyeti de konuşulmuş demektir.
Hadisler arasındaki «haber-i vahi d» nevine yapılan itirazlarda, bu çeşit hadislerin, Kur'ân âyetleri ve mütevâtir haberlerle tearuzu halinde neshten söz edilecektir. Bu itibarla; hem fırkaların, hem de fıkhı mezheplerin, hadisi kullanmış olan imamları arasında bol bol neshile ilgili ihtilâf zuhur etmiştir. Yalnız bu bölümde, meseleye serî bir atf-ı nazar edileceği için, ihtilâflar ilgili bölümlere bırakılacaktır.
Şurasını belirtmekte fayda vardır; üzerinde söz edeceğimiz ihtilâflar ve belirteceğimiz farklı kanâatler, tamamen «teşrî'î yönden hadis» sınırı ile sınırlıdır.
îslâmı ilimlerle ilgili herhangi bir problemin tarihi seyrini takib-ederek; menşeini, sebeplerini, başlangıç tarihini ve yerini aramak için, işe Peygamberimizin sağlığından başlamak en normal yoldur. Bu noktadan hareket edip araştırmamızı sahabeden başlattığımız zaman, delillere ve vesikalara dayanarak diyebiliriz ki, Hz. Rasül zamanında, onun şahsiyetine ve sözlerinin teşrî'î değerine itiraz v â k î olmamıştır. Rasûl-i Ekrem'in, ganimet taksimi ile ilgili bir iki tatbikatına, yanlış anlama neticesi vuku bulan serzenişlerin, Peygamberimiz tarafından makul karşılandığı, akılları erince de sahabenin hoşnudlukla ayrıldıkları ve itaat ettikleri bilinmektedir.
Sahabenin ilim ve kemâlinden faydalanarak yetişen Tâbi'ûn zamanında da ciddi mânâda hadise itiraz hareketi görülmez. Bu iki nesilde, Kitap ve sünnet; dinin ve teşri'în iki kaynağı, inananların itaat menbaıdır.
Şafiî'nin yaşadığı asrın (II. asır) başlarından itibaren, sistemli bir hadis düşmanlığının başladığı, bir kaç görünüş arzederek geliştiği söylenebilir.[67] Bu büyük imâmın eserlerindeki nakillerinden, onun gününe kadar meselenin, oldukça tekemmül ettiğini anlamak mümkün olmaktadır. Yine eş-Şâfiî' nin tesbitine göre, sünnete yapılan itirazlar üç grupta top'lanabilen veya üç ayrı görünüş arzeden bir harekettir. Bu üç fikir şunlardır:
1.Kur'ân her şeyi açıklamıştır. Onun özelliği budur. Hadis ise, insanlar tarafından nakil ve rivayet edilmektedir. Durum böyle olunca; sünneti, din ve teşrî'de, Kur'ân-ı Kerîm'e müvâzî olarak nasıl delil sayabiliriz?.[68]
2. Kur'ân âyeti, bir meseleyi açıklamış ise, o konudaki vârid olan lıadisler kabul edilir. [69]
3. Haber-i vâhidler kabul edilemezler.
Hadîse yapılan bu itirazları ve sahiplerini kısaca görmeden, itirazın sebebi üzerinde konuşabiliriz.
Bu üç itiraza da dikkatle bakıldığı zaman görülür ki, itiraz sahipleri, hakiki niyetlerini bir an için bilmez olalım hadisin kendilerine geliş yolu ile geliş vâsıtaları n ı, taarruzlarına hedef seçmişlerdir. Bir bakıma taktik gereği olan bu durumu normal karşılamak gerekir. Çünkü, bunun dışındaki bir metodla yapılacak itiraz, doğrudan doğruya Peygamberimizin risâletini red mânâsı taşıyacaktır. Böyle bir itirazın açık ifâdesi ise, sahibini çabucak ele verecek, sözüne ve inancına itibâr imkânını ortadan kaldıracaktır. Bu yol Sünneti ve hadisi kabul etmeyenlerin açıkça izlenilmeyen gerçek kanâatleri ve inançları olsa gerektir. Bizi böyle düşünmeye sevkeden haller mevcuttur.
Hadisin; geliş yolunu çürük gösteren veya itirazcıya cesaret veren yönü ise, onun Kur'ân gibi mahfuz olamayışıdır. Bu itibarla denilebilir ki, hadislerin yazılış ve toplanmalarının gecikmesi, politik emellerin kurbanı fırka mensuplarının istinasını kabartmıştır.
Hadislerin, râvilerinde bulunabilecek unutma, yanlış anlama ve yalan ihtimalleri onun t e ş r i' d e kaynak olması meselesine itirâzda geçerli bir sebeb değildir. İtiraz sahiplerinden çok daha önce bu iş üzerinde sahabe gerekli titizliği göstererek durmuştur. Devlet idaresini üzerlerinde bulundurdukları devrede ve şâir zamanlarda, halifeler, rivayet sahiplerine karşı çeşitli yollar takibederek, ihtiyatkâr davranmışlar ve müslümanlara örnek olmuşlardır.
Sonradan, itirazcılar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanan bu ihtiyat ve tesebbüt hâdiseleri pek çoktur. [70]Sünneti, teşrî'de kaynak saymaya yanaşmayanlardan daha Önceki bu râvinin hâlini araştırma meselesi aynı zamanda islâmî bir emir gereğidir. [71]
Sünnetin getirdiği her meselede, Kur'ân'm da konuşması ve konu île ilgili bir âyetin mutlaka bulunması şartı ile, hadislerin kabul edilebileceği fikri de şer'i ve ilmî bir mesnede dayanmaz. Çünkü Kur'ân ve hadislerin belirttiklerine göre Hz. Peygamber, Kur'ân'dan zikredilmeyen pek çok meselenin hükmünü beyân ile vazifelendirilmiş bulunmaktadır. Aynı görüş sahiplerinin ortaya attıkları (arz hadisi) ise, hüsn-i kabul görmemiş bir teşebbüstür.
Hadis, vaktinde gereken tarzda ve resmî ellerde toplanamaması neticesi, siyâsî vak'alarla kopan fitnelerden zarar görmesine yol açmıştır. Bu zararların başında, hadis uydurma hareketi gelmektedir. îslâm âlimlerinin gayretli faaliyetleri sonucu, bu sahtekârlıkların mâhiyeti ortaya çıkarılmışsa da sünnet, bizzat ona yalan karış tiranları o sonraki itirazlarından kurtulamamıştır. Meselenin bu yönü iyice araştırıldığında görülür ki, ehl-i bid'at fırkaları denilen ve fitnenin âmili sayılan zümreler, «hadislere hem çamur atmış, hem de sonradan, bu bulanıktır diyerek geri çekilip ahkâm kesmiştir.» İleride de göreceğimiz gibi, aslında kendisinin, sünnetin berrak durumundan da faydalanmağa niyeti yoktur. Mesele, iyi niyetli olmamaktan; düşmanlıktan ibarettir.
Nitekim, sünnete - düşmanlık ve itirazda bulunan, haberleri bize kadar ulaşan fırkaların başında, Gulât-ı Ravâfız denilen zümre gelmektedir. Bunlar da, hadiste ilk uydurma hareketini başlatan, onu alabildiğine geliştiren î' a 'ya mensupturlar. Kendi' leri, sünnet yanında Kur'ân'a da itiraz etmektedir.[72]
Sünnet üzerinde koparılan itirazları bize nakleden ilk kaynak Şafiî'nin eserleridir. Bu imâm, er-Risâle ve el-Ümm adlı eserlerinde bu nevi mûterizlerin fikirlerini bize vermektedir. Onların görüşlerini red eden deliller yine bu eserlerinde Şafiî tarafından zikredilmektedir[73]
Şafiî'nin, burada zikretmediğimiz, bu nevi müdâfaa ve konuşmalarında karşısındaki itirazcı kişiler, Mu'te zile fırkası mensuplarıdır. [74]
Durum, muasır bir takım ilim adamlarınca böyle değerlendirilmekle beraber, denilebilir ki, Mu'tezilenin sünnet konusundaki fikirlerinde çoğu zaman sarahat yoktur.
Kendileri, fırkalarına has inanç esaslarını tesbit ederken, sünnetten gerektiği kadar yararlanmaktadırlar. Ayrıca kendi aralarında bu konuda tam bir birlik de mevcut 'değildir. Bunun yanında, bize Mu'tezilenin zamanla bu fikirlerini değiştirip normal düşünmeğe başladık larına dair ümid bahşeden bilgiler, son temsilcilerinden sayılan Ebu'l Huseyn el-Basrî'nin usûl-i fıkha tahsis ettiği eserindeki fikirlerdir. [75]
Mu'tezilenin sünnet ile ilgili ilk kanâatlarmı belirtmesi bakımından aşağıda nakledeceğimiz şu vak'a ve sözler hayli düşündürücüdür:
«Bunun en açık misâlini, kelâma Amr b, Ubeyd'in Abdullah b. Mes'ûd tarafından rivayet edilen, «bir kimse anasının karnında kırk gün kaldıktan sonra kan pıhtısı haline gelir...» hadisi hakkında sarfettiği sözlerdir. Amr der ki; eğer bu hadisi, el-A'meş söylerken işitseydim onu tekzibederdim. Zeyd b. Vehb söylerken işitseydim ona cevap vermezdim. Abdullah b. Mes'ûd söylerken işitseydim kabul etmezdim. Peygamber bunu söylerken işitseydim, reddederdim. Allah böyle söylerken işitseydim, ona da derdim ki, sen bu esas üzerine bizden mîsak almadın».[76]
Şî'anın durumu, bu' konuda Mû'tezileden geri kalmamaktadır. Zaten, bunlardan bir kısmı, aynı fırkadan olan aşırıları, bir başka fırka mensubu, bilhassa şîî ve râfizî olarak damgalayabilmektedir.
Hadiste, ehl-i beyt ve Hz. Ali'nin t a f d i 1 i ile ilgili hadisler uydurarak sünnete, yalanın karışmasında büyük emekleri geçen Şî'anın, sahabenin udul oluşu meselesinden tutunuz... bir çok konuda ehl-i sünnetten farklı kanâatları vardır. Onlar hadisin tamâmını inkâr yoluna sapmamışlar, kendi imamlarına dayanmayan senedler ile gelen haberleri reddetmişlerdir.
Az önce, Mû'tezile için söylediğimiz sözler. Şfâ için de geçerlidir, diğer fırkalar için de. Bunlar, yeri gelince itiraz ettikleri sünneti yine itiraz ettikleri şahısların rivâyetleriyle almakta ve delil olarak kullanmaktadırlar.
Sünnete yöneltilen bu umûmî itiraz yanında, daha dar manâda olan bir itiraz daha vardır : haber-i vâhid nev'inden olan hadislere yapılan hücumlar. Muhaddislerden ziyâde usûl-i fıkıh âlimlerince ortaya atılan, hadîsin şuyû' bakımından, mütevâtir, meşhur, âhâd taksimi, [77] ehli bid'at fırkalarının itirazlarını kolaylaştırmıştır. Kaldı ki âhâd üzerinde de iki tarif vardır ve kimin hangi ıstılahı esas alarak konuşmakta

olduğu belli bile değildir. [78]Aslında haberlerin böyle bir bölünmeye tabî tutuluşu, Hz. Rasûl'ü görmeyenlere nisbetledîr. Onu görenler için böyle bir ıstılah ve taksim yoktur. [79]Çığırından çıkarılan bu itirazlar meseleyi, tüm olarak sünnete itiraz şekline sokmuştur.
Asr-ı saadette çeşitli örneklerini Şafiî'den okuduğumuz bu nevi haberlere yapılan itirazların başlangıç tarihi de topyekün sünnete yönelen muhalefetle aynıdır. Menşe ve sebeb olarak; haberin şuyû' bulmamış oluşu, râvilerinin azlığı ve muhatap üzerinde icra edeceği tesir gösterilmektedir. Bu münâkaşalarda, ilim, zann, sekk gibi mantıkî ölçüler değer birimi olarak kullanılınca, ortaya çeşitli fikirler atılmış, bazı âlimler haber-i vâhid zanm doğurur derken, diğerleri ilim gerektirdiğini savunmuşlardır.[80] İbnu Hazm (456=1064), Ahmed b. Hanbel (241=855) gibi büyük âlimlerin de bulunduğu bir grup, ilim tarafını iltizâm ederler. [81]
Haber-i vâhidlerin, islanıın inanç meselelerinde kullanılamayacağım belirten ekseriyet yanında, [82] Ahmed b. Hanbel, İbnu Hazm ve el-Eş'arî (324=935) müsbet görüşü savunmaktadır. [83]
Çeşitli itirazlara hedef olan haber-i vâhidlerin, itikadı meseleler -deki değeri konusunda kısaca naklettiğimiz bu iki görüşten sonra diyebiliriz ki, bu konuda ekseriyetin görüşü menfi istikâmettedir. Fakat bu fikrimizin bazan zedelendiğini göreceğiz. Nazarî olarak haber-i vâ-hidleri delil olarak kabule yanaşmayanlar, bir çok inanç meselesinde, adı geçen hadisleri mütevâtir sayarak kullanmaktadırlar. Onların bu davranışları, o hadisleri â h â 'd olmaktan kurtara-mamaktadır. Yapılacak ciddi bir araştırma, muhalif ve muvafık pek çok âlimin, mezhep ve fırka mensubunun, adı geçen haberleri istemediği halele iğine geldiği için kullandığını ortaya koyacaktır.
İslâm dininin, itikâd dışında kalan tüm meselelerinde, haber-i vâhidlerin kullanılışı konusunda müsbet ve menfî fikirlerin belirtilisi esnasında tarafların meseleye ayrı açılardan baktığını görürüz. Istılah farkları yanında meseleye bazan akılla, bazan da tatbikattaki, Hz. Peygamberden itibaren ümmet arasındaki kullanışta ve ameldeki duruma göre değerlendirmeler yapılmaktadır. Tatbîkâtı esas alanlar ve akla göre meseleyi çözüme bağlamağa çalışanlar; her iki grup da, kendi aralarında ayrıca bölünmektedirler.
Şurası muhakkak üri, adı geçen haberlerin teşrî'î konularda kullanıldığı ve kullanılabileceğini savunanlar ekseriyettedi r. Bazı şartlı kabuller yanında, bu haberleri şartsız olarak müsbet yönde değerlendirenler çoktur.[84]
Hz. Peygamber'in şahsiyet ye sünnetinin teşri'deki değeri, islâmî literatürde ve bizim burada işleyeceğimiz meselede sık sık geçmekte olan nas şiarın tearuzu köküne bağlı münâkaşalar için halledici bilgiler ve görüşler getirmesi gereken bir konudur. Nesih de bir bakıma aynı münâkaşalar yine kopmaktadır.
Görüyoruz ki sünnet üzerine eğilen iki kanaat ve iki fikir grubu vardır; bir kısmı onu, kendilerine hayat düstûru olarak gören, onun hidâyeti kılavuzluğunda din ve dünyasını tanzime çalışan, diğeri ise kendi sistemine en büyük düşman gördüğü sünnetin eksiğini aramağa çalışarak, fikriyyâtını hükümrân kılma gayretinde olan zümre. Şüphesiz ki bu iki gurubun niyyetleri, metodlan ve hedeflen ayrı ayrıdır. Bunlardan birisi nesih meselesini, Peygamber'den kendisine intikâl eden en son tatbikatı bulup, kulluğunu ona göre yapmak için incelerken, diğeri nesih meselesinin istismarından kendi lehine durum sağlayacaktır. Zâten onun sünnetin mensûh olmayanı ile de İşi yoktur.
Peygamberimizin islâmdaki teşri'î ve icrâî otoritesinin tesbitine bizi mecbur eden durumlardan biri de şudur; ilgili bölümde de belirteceğimiz gibi, kitap ile sünnet aynı kaynaktan gelmelerine rağmen, bilerek veya bilmeyerek, dost veya düş§man ilim adamları, sünnet ile Kitâb'ı kuvvet müsabakasına çıkarmıştır. Halbuki bu ikisi arasında, velev şeklî bir tearuz olsun, bu metodla giderünıez. Kupkuru bir sünnet Kitap düellosu şeklinde takdim edilen meselede elbette ki sünnet mağlub çıkar. İyice düşünülüp Peygamberimizin dindeki şahsiyeti, meseleye karışınca da durumun böyle olmadığı çabucak anlaşılır.
Şahsiyeti ve otoritesi tesbit edilen Rasûl-i Ekrem'in sünneti ile amel, müslümana düşen en büyük vazifedir. Bu itibarla tarih boyunca, hadisle amelin seyri, anlaşılması, problemleri ve nesih konusu ile bu amelin sıkı ilgisinin incelenmesi gerekmektedir. [85]

B - Hadisle Amel Ve Nesh:

Hadis asr-ı saadette ve o devreye yakın daha sonraki zamanlarda ilim adı ile de anılmaktaydı.[86] îlim sözüyle, sünnet; Hz. Peygamber'den menkûl bütün talimat[87] ile tüm islâmî tatbikatın kastedildiği bu zaman'da adı geçen bilgileri ferd, fi'len yapmak, bu bilgilerin çizdiği çerçeve içinde yaşamak için öğrenirdi. Onlara göre ilimden gaye ameldi. [88]Kendileri amelsiz ilmi benimsemedikleri gibi, ilimsiz amele de taraftar değillerdi. [89] Sahabe bunu böylece biliyor ve tatbik ediyordu. Hz. Peygamber'in, terbiye ve ta'limi ile olgunlaşan a s h â b; ilmin faziletine, lüzumuna, öğrenilmesinin farz oluşuna hep amel için, yaşamak için inanırdı. Peygamberimizden duydukları ilâhî ve nebevi talimatın, kendilerinde ve topluluklarında amel şeklinde tecelli etmediği takdirde üzerlerinde yük olduğuna kanı idiler.
Bu konuda biz, hadisle amel sözüyle; «sünnetin; fert ve cemiyetin her türlü problemini çözmede yardımcı olması, islâm camiasının şahsiyetini şekillendirmedeki rolü İle, Hz. Peygamber'in yolunun her davranışta takib edilmesini^ kastetmekteyiz.
Sünnetin târihî seyrini tâkib ettiğimiz zaman, bu durumun her coğrafyada ve her devirde aynı olmadığım görürüz. Diyebiliriz ki, hadisle amel bazan çok üstün bir kıvamda olmuş, bazan da arzu edilen seviyeden aşağı düşürülmüştür. Bu durumun sosyolojik, ilmî, iktisadî v.b. âmilleri vardır. Mesele bir yönüyle de îmân ile ilgilidir.
Bu sebepleri ve âmilleri incelerken göreceğimiz gibi, hadislerde-ki nâsih-mensûh münâsebetlerini bilme veya bir mesele hakkında nesh ihtimâlini düşünme de en güçlü âmiller arasındadır. Bir mefhûm veya unsur, normal değeri içinde mütâlâa edildiği takdirde faydalıdır, yol göstericidir. Normal değeri küçümsendiğinde nasıl yanılmalar ortaya çıkarsa, aslından fazla büyütüldüğünde de sapıtmalar, gayeden inhiraflar olur. Büyük bir menfaatin celbinde, küçük zararlar veya zarar zannettiğimiz şeyler nasıl göze alınırsa, zayiata bakılmadan teşebbüse geçirilirse, hadis ve sünnetle amel konusunda da «nesih ihtimâli mevcuttur» diyerek tevakkuf olamayacağı gibi, hadisle amel de aynı şekilde terkedilemez. Üzülerek söyleyebiliriz ki, adı geçen sebeb ileri sürülerek bu hata zaman zaman işlenmiş, hâlen de işlenmektedir.
Hz. Peygamber'in nübüvvet otoritesi, asırlar boyu sünnetiyle, getirdiği talimatın hükümranlığiyla devam edecektir. Bunu temin için çalışacak görevliler arasında islâmî ilimler mütehassısının vazife ve sorumluluğu küçümsenmez.
Bu itibarla, her ân, her şeyi yeniden tedkikle, araştırmakla görevli âlimler, kendilerinden öncekilerin üzerine mes'ûliyeti atıp çalışmadan geri duramazlar. Çünkü eskiler, böyle körü körüne bir tak-lid'in mes'ûliyetini üzerlerine alamayacaklarını defalarca açıklamışlardır.
Her gün yenilenen islâm toplumunda; «Hz. Peygamberin otoritesi» ile «islâmın her zemine ve zamana uyarlığı» hakikatlerinin değeri korunmaktadır. Bu uyarlık ve otorite, zamana kendi şeklini değiştirerek uymakla değil de; zamanı en güzel tarzda teşkilâtlandırarak, bilgi ile techîz ederek; zaman ve mekâna hadisin damgasını vurmakla, toplumu sünnet potasında eritip en mes'ûd biçimde yaşatmakla gerçekleşir.
Nesh meselesinin, kendi içindeki yüzyıllardır çözülmeyen problemleri ile, yine eskiden olduğu tarzda «hadisle amel etmeme âmili» olarak görülmesi, günümüz islâm cemiyetinin derdlerini halletmeğe kâfi gelmeyecektir. İslâmî ilimlerle uğraşan kişi, artık vahye muntazır olamayacağına göre, her türlü sisteme el açıp çözüm yolu soran dertli cemiyetlere, yine sünnetin derinden derine araştırılıp yeniden takdimi çâre olacaktır. îslâma tam bağlılık, ilmî tarafsızlık, has-bılık ve geniş bir sünnet kültürü yardımıyla, hâlis niyetle yapılacak çalışmalar gerekmektedir. [90]

1. Başlangıcından Günümüze Kadar İslâm Topluluğu Ve . Hadisle Amel

Sahabe, ilmin faydalı olanını taleb etmeyi Hz. Rasül'den öğrenmişti. Amel şeklinde görülmeyen ilimden Allaha sığınmayı[91] onlara belleten, öğrendiklerini tatbik ettiren yine Rasûl-i Ekrem idi,
Kuruluşundan itibaren islâm topluluğu, fertlerinin bildiklerini yaşamaları neticesi, islâmın, sözde kalmayıp yaşandığı bir toplum halinde idi. Bu hal o günde fertten devlete kadar her müesseseye şâmil bir manzara durumundadır, O günde Mü'minler ferdî inançlarında nasıl Kur'ân'ın ve onun tamamlayıcısı ve tefsiri durumunda olan sünnetin verdiği bilgiye kalb ve dillerini rabtetmişlerse, gerek kendi aralarında ve gerekse komşu devletlerle ve başka din sâlikleriyle münâsebetlerinde de adı geçen kaynaklara dayanmışlar ve onun hükmünü icra etmişlerdir.
Sâhâbe, sünnet bilgisinde hepsi aynı dereceyi ihraz etmiş durumda değildi. Fakat şurası muhakkak ki, hepsinde sünnetle amel ve sünneti öğrenme iştiyakı mevcuttu. Bu durumu biz, pek çok misâl arasında, nöbetleşe bilgi ve görgü için Medine'ye inen sahabilerden ve diğer bazı sahâbî sözlerinden öğrenmekteyiz[92] Kur'ân'ı da aynı yolla, amel için öğrenen ashâb, b i 1 g i a m e 1 ikilisini devamlı olarak birlikte götürmüştür. [93]
Sünnetin sahabe tarafından Öğrenüiş yolunu belirtirken, müelliflerin verdikleri bilgileri, vak'a ve vesikaları incelediğimiz zaman görürüz ki; sahabe nazarî bilgiyi amelî olarak Efendimiz'den görmüş, benzeri vak'alarda takınacağı durumu tayin edebilme imkânına sahip olmuştur. Meselâ : Efendimiz'in pazar teftişinde hazır olanlar, orada meydana gelen bir ticarî hayatı Peygamberimiz nasıl düzeltiyor onu görmüş ve aynı yerde : «Bizi aldatan bizden değildir»[94] ihtarının almıştır. Hâdisenin vukuunda orada olmayanlar da duydukları ve doğruluğunu araştırıp

tesbit ettikleri bir haberle amel konusunda: «bir müctehide, bir fakîhe meseleyi arzetmek ve onun anlayışı istikâmetinde amelle mükellef tutulmak»[95] durumunda bırakılmamışlardır.
Sahabenin, şahsî meselelerine ait soruları ve başkaları için verilen cevapları ve hükümleri dinlemeleri de aynı esaslar dahilinde, kendileri için amel mecburiyeti getiriyor ve onlar; sıkılmadan soruyor, öğreniyor; lüzumsuz teferruata ait sualleden kaçmıyor idi. Dımâm b. Sa'lebe adlı zatın kısa konuşması, aldığı bilgiler, bu meselede kendisinden sık sık söz edilen tipik misâldir. Adı geçen sahâbînin sorduğu sorular, aldığı cevaplar çok muhtasardır; külfetsizdir. Kendisine, bu duyduğu sözlerle amel etmede hiç bir şart koşulmamış, Peygamberimiz sadece: «Bu adam sadâkat gösterirse felaha erdis[96] buyurmuştur. Bu ve benzeri hâdiseleri göz önüne.alan bazı âlimler, nâsü hadisle amel konusunda, «neshin mükellefe ulaşmasını ve onun nesh'ten haberdâr olmasını» şart koşmaktadırlar. [97]Buna göre: «Nesh haberi kendisine erişmeyen bir kişi, kaldırılan hükümle amel ederse mazur telakki olunmaktadır. [98]
Sahâbe'den bilgi, görgü ve islâmî tatbikatı alan Tâbi'ûn devrinde; ilmî meselelerdeki, Medine ve civarına bağlı olan merkezî durum değişmiş, bir takım talî merkezler teessüs etmiş, âdeta; sahabeden ünlü âlimlerin adlarına izafe edebileceğimiz mektepler; dînî anlayış ve anlatış yolları ve mahalleri meydana gelmiştir. Bu ilim . merkezlerinde öğrenci durumunda olanlar zamanla kalabalıklaş-mış, bu arada diğer bölgelerin ilminden haberdâr olma zarureti duyulmuştur. Önceleri, daha yakın yoldan Hz. Peygamber'e ittisal peyda etme; teknik tabiriyle âlî isnâd temini için yapılan bu seyahatler neticesi, eldeki mevcut hadislerde lafız birliği tesbiti yanında, yeni yeni haberlerin duyulması da mümkün olmuştur. Sahabeden alman bu bilgiler ve farklı tatbikatlar, Tâbi'ûn ve Etba' devrinde, daha sistemli araştırmaları gerekli kılmış, bilgilerdeki farklar, amellerde de kendisini göstermiştir,
islâm dünyasının genişlemesi, yeni meselelerin zuhuru, sünnet ile amelde böyle cüz'î farklılık arzetmesine rağmen : «Hz. Peygamber'in söz, iş ve takdiri ile amel» esası zedelenmemiştir. Evvelce görüşlerini sunduğumuz; Şî'a, Mû'tezile gibi fırkalar dışında kalan çoğunluk, sünnetten inhirafı hiç düşünmemiştir.
Fakihlerin ve müctehid imamların zamanına kadar ana hatlarıyla arzettiğimiz hadisle amel'in bu durumu sonradan sünnetin aleyhine değişiklik arzetmiştir. Bu zamanda başlayıp ictihâd ve ilmî faaliyetlerin azaldığı asırlara kadar olan zaman içindeki «sünnetle amel meselesi üzerindeki münâkaşaları» ve bunları doğuran sebebleri birlikte gözden geçirmek gerekmektedir. [99]

2. Hadisle Amel'i Engelleyen Âmiller

İlk müslüman nesiller, hadis ve sünneti : «işlenip m â m û 1 hâle getirilmesi gereken; kendi içindeki uyuşmazlıkları halledilmesi îcâb-eden; öylece kaldığı takdirde amel'e dönüştürülmesi mümkün olmayan bir ham madde olarak» görmüyordu. Aksine; duyulduğu ve sıhhati sabit olduğu zaman, vakit geçirilmeden amel edilmesi zarurî bir dînî kaynak telakki ediyorlardı. Burada, Rasûl-i Ekrem'in üstün şahsiyeti, ilâhî te'yide mazhar oluşu, mükemmelleştirici vasfı ve diğer normal insandan kendisini ayıran özellikleri mühim rol oynamıştır. Onun ilmini yaymakla mükellef ilim sahiplerinin, aynı neticeyi elde etmeleri beklenemez. Yalnız şu var ki; çeşitli âmillere, ilk âlimlerdeki ehliyetin sonrakilerde azalması ile diğer faktörler de inzimam edince tedrici bir gerileme başgöstermiş, bir müddet sonra da hadisler, içindeki gerekli ve faydalı görülen malzeme alındı; iş fıkha intikâl etti zannıyla, sadece va'z ve nasîhatlara ayrılan bir değer olmuştur.
Aşağıda arzedeçeklerimizin dışında çeşitli sebebler düşünülebilir. Fertlerin ilimden soğuması, dînî salâbetin azalması, sosyal ve beşerî diğer bazı durumlar ve daha pek çok benzeri âmiller, bizi mevzumuzda o kadar ilgilendirmemektedir. Hatta, sünnetten halkı soğutan en büyük müessirden; hadis uydurma cürümlerinden de burada bahsetmek istemiyoruz. Bizi alâkadar eden mesele; hadisi, her an «yeni doğmuş bir hidâyet kaynağı» olarak ele almaktan ve ondan gereği kadar faydalanmaktan alıkoyan ve kökünde; taklîd, ıstılâhî niza', tarafgirlik gibi duygular sezilen diğer bir kaç âmildir. Netice itibariyle fakîh ve mezhep sâliki müctehidlerin, selefleri gibi hadisi ve sünnet bilgisini ön plânda görmeyişleri söz konumuz olacaktır. Simdi bu sebeblerden tesbit ettiğimiz bir kaçını görelim : [100]

a. Fıkıh Mezheplerinin Teşekkülü Ve Fukahâmn Hadis-İ Şeriflere Bakış Açısı :

Medine, Mekke, Sânı, Küfe, Mısır gibi ilim merkezlerinin teessüsünde büyük emekleri ve toplayıcı rolleri olan Sahâbilerin yetiştirdiği tabiîler devrinden itibaren Kitap ve sünnetten ahkâm istinbâtı, Hz. Peygamber'in sünnetini yayma hareketi daha geniş bir muhit kazanmış, devletin resmî faaliyetle hadis toplamasına kadar, büyük muhaddisler ve kazâî görevleri yerine getiren vazifeliler; müslümanlara dînî ahkâmı anlatan ve fetva veren müftiler yetişmiştir. Vahyin indiği zamanı ve Hz. Resûl'ü göremyen bu nesil için, dini öğrenebilecekleri kaynaklar; Kitap, sünnet ve Sahabenin tatbîkâtı ile onların fetvaları ve kazâî hükümleri olmuştur. Bu zamana kadar sünnet bilgisi fertlerde Ön planda tutuluyordu. Yeni yeni meselelerin zuhurunda; evvelce kitap ve sünnete müstenid çözüm tarzlarının bu yeni meselelere tatbiki yolu açıldı.[101] Sonraları kıyâs ve re'y adı ile
anılan ve ist ıs Tâ h, istishâb, istihsân, t a1i1 gibi daha başka çözüm kaynakları ve yollarıyla metodlar çeşitlendirildi.
Bu yeni metodlar ve düşünce sistemleri için her yerde farklı reaksiyon görüldü. Bir grup ilim adamı, adı geçen yolları kullanarak hadislerin hükmünü istinbata çalışırken, bir diğer grup, bu hareketin «sünnetin mucibi ile amelden uzaklaşma ve hevâya göre dinde hüküm koyma» dan başka bir şey olmadığım iddia ettiler. O zamandan günümüze kadar bu re'y ve hadis münakaşaları[102] devam etti. İçtihatlarında r e ' y i delil olarak alanlar da ayrıca kendi aralarında parçalandılar. [103]Re'y bile, izahı güç hâle geldi; sevilmeyen, sevilen ve makbul olan diye taksimlere tâbi tutuldu. Az önce arzettiğimiz görüşe ve iddiâ'ya göre, bugün için, re'y taraftarı fukuhânın eserlerindeki çözüme ulaştırılmış fıkhı meselelerden büyük bir kısmı, temel olarak sünnete değil de re'ye ve şahsî içtihada dayandırılmış durumdadır. Bu iddiaya muhatap olan mezhep sahibi imamların veya onlardan sonra gelen müte-ahhirûnun müdâfaaları da mevcuttur. Bu müdâfaalarda belirtildiğine göre, adı geçen re'y taraftarlarının hadisle iştigalleri diğer ehl-i hadisten geri kalmamaktadır.
Şu veya bu grup, meselede haklı durumda olsun, bundan ziyâde meselenin bu şekilde gelişmesi dikkatimizi çekmektedir. Bu hal aslında üzücüdür. Çünkü, fıkhın müessisleri durumunda olan ilk imamlar ve onları yetiştiren ilmî muhitlerin mensupları çalışmalarına böyle bir gelişme takib etsin diye temel atmamışlardır. Eldeki malzemeye göre, adı geçen zatlar böyle bir duruma asla rıza göstermezler.[104]
Daha gerilere dönerek, fıkıh mezheplerinin teşekkül ettikleri muhitlere, çevreye ve ilk zamanlara: «hadisle amel» açısından tekrar bir daha bakmakta zaruret vardır:
îmâm Mâlik; dâru's-sünne ve dâru'l-hicre imâmı olarak adlandırılan bu büyük muhaddis, sünnetle amel meselesinde titizdir. Kendisinin fıkhı hadisiyle eş olarak yürür. Sağlığında, eseri el -Muvatta'm. devlet eliyle resmen neşrine ve oradaki hadislerle amel'e ümmetin çağırılmasına sırf; her âlimi sünnetle meşguliyete da'vet, hadisleri araştırmaya teşvik ve ilmî faaliyetin durgunlaşmaması için karşı çıkmıştır. İmâm Mâlik'in usûlünde hadis, Kitap dışındaki diğer kaynaklara faik durumdadır. Onun kıyasla ilgisi azdır. Imâm'ın kanâatına göre, hadisler içinde çeşitli itirazlara hedef olan haber-i vâhidler bile ilim ve kat'iyyet ifâde ederler. [105]
Hadisle amel konusunda en çok itirazlara uğrayan imâm Ebû Haîfe; hadisle amel'e itirazda bulunmayan bir zattır. Kendisinin hadis b.Ogisi, hıfzı ve benzeri konularda tenkidini yapanların itiraflarıyla da sabittir ki: 'Hadis sahih olduğu zaman onu kıyas ve re' yden daima üstün tutmuştur.. [106]Bazı âlimlerin açıkladığına göre tenkidçile-rin 'çoğu, îmâm'ın tekniğini ve hadisle ameldeki durumunu değil de, mezhebine tâbi olanların sonradan yaptıkları ilmî kusurları veya ihmalleri göz Önüne alarak imâma yüklenmişlerdir. [107] Haberlerin kabulünde, bilhassa haber-i vâhid nev'i ile amelde koyduğu şartlar[108] bir tarafa, diğer büyük müctehid mezhep sahipleri gibi onun da: «Nez'diniz-de hadisin sıhhati sabit durumda ise, benim mezhebim odur»[109] cümlesini sarfettiği belirtilir.
Ahmed b. Hanbel, bugün hadisle meşgul olan ve islâm cemiyetinin meselelerini çözümle uğraşan her ilim sahibinin müracaat edeceği, ana kaynak durumundaki ölmez Müsnedi ile karşımızda, hadisle amel'in en büyük takipçilerinden biri olarak durmaktadır. Kendisi teşri'de olduğu gibi, itikatta da haber-i vâhidleri delil sayar; başka bir yere iltifat etmez. [110]îmâm, adı geçen haberlerin ilim ifâde ettiklerine de kaildir. [111]
îmam Şafiî'den hadisle amel lehinde pek çok söz bize kadar intikâl etmiştir. Eldeki eserlerinden bunları görüyor ve anlıyoruz. Şafiî'nin talebelerinden Rebi' b. Süleyman ve Harmeie b. Yahya'dan nakledilen ve ŞâfiTye ait olan bazı sözleri görmekte fayda vardır:
«Allahın elçisine ait bir sözü bülmuşsanız, o söz benim sözüme ters ise, ben Rasûl-i Ekrem'in söylediğini söylüyorum»,
«Benim tesbit ettiğimin hilâfına, bir meselede nakli iyi bilen âlim-lerce Hz. Peygamber'e ait olduğu sabit olan bir haber îesbit olunmuş-sa; ben sağken de, öldükten sonra da kendi fikrimden dönerivı, hadise yapışırım»,
«Be» bir meselede konuşmuş ve bir hüküm vermiş isem, Hz. Peygamber de benim dediğimin hilafını buyurmuş İse; sıhhati sabit olan bu hadisi alıp onunla amel etmek evlâdır, beni taklid etmeyiniz»,
«ffz. Peygamber'in hadisini terketmeyiniz, çünkü hadise kıyas giremez, kıyasın sünnette de yeri yoktur. [112]

Fıkhın alemdarları olan büyük imamların hadisler hakkındaki fikirlerini görmüş bulunuyoruz. Burada dikkatimizi çeken noktalardan biri de şudur: Bu büyük fakihler, hadisçi yönleri kuvvetli olan âlimlerdir. îslâm ümmetinin meselelerine bakış açıları, sonrakilerden daha farklı ve daha da ihatalıdır. Kendileri, açtıkları yolların körükö-rüne taklidine rıza göstermemekte, devamlı olarak sünnetin araştırılmasını istemektedirler.
Bu nesli takib eden asırlardaki âlimlerin ve fakihlerin şansları daha fazladır. Çünkü; hadislerle ilgili çalışmaların altın çağı denilebilecek devre aynı devredir. İmamının isteğine uygun olarak sünnetle gereği
gibi meşgul olan müctehid fakihler, daha hayırlı ve sünnete daha uygun netice elde edebilirlerdi.
Bu merhalede iki fikrin varlığından söz etmemiz gerekir : [113]

a) Birinci Görüş :

Büyük imamların devirlerini müteâkıb, hadisle ilgili çalışmalar artmış, onların muttali olamadıkları hadisler bulunmuş, cemedümiş; mezhep imamlarının görüşlerinden farklı sahih hadislere tesadüf edilmiş; fakat fukahâ ilk büyüklerin celâdetini gösterememiş, sahih hadîse göre onların tesbit ettiği ahkâmı yeniden gözden geçirmemiş, çeşitli sebeplerle çekingen davranmış ve sahih hadise rağmen imamının görüşü ile amel etmiş ve bu an'ane, arada yetişen bazı âlimlerin ikâzına rağmen günümüze kadar devam etmiştir. Halbuki, adı geçen imamların, görüşlerine ters düşen sahih hadisler karşısında, kendi kanâatlarmdan vücu' ettikleri bilinmektedir.[114]

b) İkinci Görüş :

Her devirde fukahâ en sağlam olan yolu tutmuştur. Bu yol, mezhep sahibi imamların; sünneti gerektiği şekilde incelemeleri neticesi vardıkları görüşlerinin toplamıdır. Her imâm sonradan tesbit edildiği ve bulunduğu iddia edilen hadislerden haberdardır. Eğer bu hadisler gerekli şartları hâiz olsalardı, onunla amel olunurdu. Sıhhat için lüzumlu olan şartları taşımaması, nesh ihtimâli veya imamların nazarında neshin kendi açısından sübûtu ve benzeri mazeretlerin mevcudiyeti, onları farklı yollara sevketmiştir. Hadisle en az derecede meşgul olduğu söylenen îmâm Ebû Hanife'nin dahi, kendilerinden ahkâm istin-bât ettiği hadislerin yekûnu en azından i k i b i n sayfalık bir m ü s-n e d teşkil eder.
Burada bizi, bu iki görüşten hangisinin isabetli olduğu meselesinden ziyâde, «mezheplerin teessüsü ve günümüze kadar olan faaliyetlerinin, hadisle ameli engelleyip engellemediği» hususu ilgilendirir.
Konuyu uzatmadan bizde hasıl olan kanâati arzedelim: ilk hicrî asır-danberi taMbedilen; «meselelere hadisten hareket ederek çözüm yolu arama; hadis-fıkh işbirliği» yolları izlenseydi; her âlim önce sünneti bilen bir otorite olsaydı, asırlarboyu sürdürülen tembelliğimiz Önlenmiş ve sünnet kültürü yaygınlık kazanmış olurdu. Bunun neticesi herkeste faaliyet görülürdü. Neticede bu meseleler ve sorular vârid bile olmazdı. Dört büyük fıkıh imâmı ile, bugün müntesipleri kalmayan diğer pek çok din büyüğünün metodu buydu. Çalışmalar, böyle olmuştu. Müesses mezheplerle her şey halledilmiştir kanâati, sünnetle amel1 de menfi rol oynamıştır.
Aslında mezhep sahibi imamlar, kurdukları ve geliştirdikleri sistemlerine statik bir yapı vermedikleri gibi, hadisle amel'e karşı olarak kabul edilebilecek bir yol da açmamışlardır. Anların ortaya koydukları, «kendi imkânları nisbetinde» h a d i sle ve sünnetle a m e Tdir. Onların istinbât ettikleri ahkâmın, sonradan Kitap ve sünnet yanında bir otorite; dini anlama ve tatbikte başvurulması gerekli olan bir tatbikat tarzı olarak kabulü sonraki nesillerin işidir. Hadisin verdiği dinamizm, kendi kusurlarımız neticesi, mezheplerin açtığı yola bel bağlayıp sırt dayayarak ve mes'ûliyeti onlara yükleyerek kaydedilmişse, ilk imamların bunda elbette kusurları olamaz. Onların açtığı çığır, daha sonrakilerin, sünnetten çıkaracakları «hakka isabetli yeni görüşlere yerini terketseydi, imamlar bundan sadece şeref duyacaklardı. Çünkü hepsi, «s ı h a t i sabit olan hadisten yana» olduklarını tekrarlamışlardır.
Yukarıdaki paragrafta söylediğimiz menfi rolün derecesini tesbitte fayda görmediğimiz gibi, suçlu aramada veya bulmada da herhangi bir fayda mülâhaza etmiyoruz. Derdin teşhisi, ilim sahiplerini tedaviye götürürse; yol açılmış, hayırlı ve «sünnete uygun faaliyet» başlatılmış demektir. [115]

b. Hadisle Amel'in İmkânsızlığı Ve Güçlüğü İddiaları

Hadisle amel'i engelleyen âmillerden biri de «hadisle amel'in güçlüğü, hatta imkânsızlığı iddialarıdır. Hadisle amel güç veya imkânsız mıdır? Bu sorular şüphesiz asr-ı saadetten sonraki devreler için vârid olabilir. Adı geçen devrede, bahusus peygamberimizin sağlığında böyle bir mesele bahis mevzuu olmamıştır. Çünkü «güç veya imkânsız» olan bir mesele, Peygamberimiz tarafından ne emredilir ne de istenirdi. Bu soruların menşei, hadis üzerindeki leh ve aleyhte faaliyetler ile takib-edilen tatbikat farklılığıdır.
Nazarî planda hiç bir kimse, hadisin aleyhinde, hadisle amele aykırı bir fikir beyan etmemekte, hararetle sünneti, hadisi savunmaktadır. Amel söz konusu olunca durum aynı olmuş mudur?
Hadisle amel konusunda, âfnmî diye adlandırılan ve bilgi sahibi olmayan müslüman ile ilim adamı ayırımına raslıyoruz. Bilen İle bilmeyenin hangi meselede olursa olsun farklı muameleye tâbi tutulması normaldir. Bu, yanılmaları önlemek için yapılan bir ayırım olup yerindedir. Buna göre müslümanlar arasında, âmmî olan şahsın, hadisi görüp onunla amel etmesi uygun görülmemiştir. Hanefî mezhebi mücte-hidlerinden imâm Ebû Yusuf'a nisbet edilen bir sözde, imâmın şöyle konuştuğu nakledilir: «Âmmî, nâsih ile mensûh'u bilemediği için hadisle amel etmemelidir»[116]Bu arada, ümmî olan zat için, müftinin vereceği bilgi ve o bilgi ile amel tavsiye edilirken diğer taraftan, müftînin yanılma ihtimali de göz önüne alınarak, hiç bir bağlayıcı kayıt ileri sürülmeden, sahih eserlerden hadis öğrenen müslümanm onlarla amel etmesine hiç bir manî görmeyenler de vardı. [117]
Hadisin çeşitli meselelerini bilmeyen; daha tam bir İfâde ile, dînî ilimlere vâkıf olmayan fertler için söylenmiş bu sözler yanında: «Hadisin işi zordur, biz onu gerektiği tarzda anlayamayız, kaldı ki onunla amel edelim»[118]tarzında düşünceler de nakledilmiştir. Bu iki söz ile birlikte, ötedenberi yaygın olan bir kanâati da ifâde edelim: «Hadislerin, zamanında gerekli değerlendirilmeleri yapılmış; sahih olanlar olmayanlardan ayrılmış; kendileriyle amel meselesinde her nevi hadis için bir değer ölçüsü konulmuş; fakîhler onlardan gerektiği şekilde hüküm-istinbât etmişlerdir. Artık müslümanlara düşen, fıkıh kitaplarında hazır hale getirilen malzeme ile amel etmektir.»
Yukarıya aldığımız üç fikir; âmrtıî'nin hadisle amelden men't, hadisle ameli zor görme ve hadisin görevinin bittiği iddiaları önce, bilgi sahibi olmayanları, sonra da İslâm Ümmetinin tamamını doğrudan veya dolaylı olarak hadisle amelden geri bırakıcı bir hüviyet taşımaktadır. Esefle kaydedelim ki, tutmuş olan; tatbikatta geçerlilik arzeden görüş de bu sonuncu olmuştur.
Hadisle amel nokta-i nazarından düşünüldüğü takdirde; islâm toplumunun meseleleri günden güne artmaktadır. Vak'alarm artışı da, yeniden Kitap ve sünnete, sahabenin tatbikatına dönmeyi, bu kaynakları araştırmayı gerekli kılmaktadır. Bu durum karşısında, ilim sahiplerine ve bütün müslümanlara düşen, ilk asırların ilmî faaliyetlerine yeniden aynı titizlik ve hırsla dönmek; bilgili veya bilgisiz her inanmış kişinin üzerine düşen görevlerinin bulunduğunu belirtmektir. Burada âlim ve cahilden bahsettik. Çünkü, dini bilgiler yönünden halkın ümmî olarak kalması normal bir durum değildir. îslâmın ve onun getirdiği talimatın bilinmesi, sadece ilim sahiplerine düşen bir fariza değildir.
Her ferd, dinini en sağlam tarzda öğrenmekle mükellef olduğuna göre, maddi sahada aklı her şeye varan ümmî, dinî ve manevî sahada da kendisini körlükten kurtaracaktır, ilim, sahipleri de, hizmetlerinin sürekli ve tesirli olabilmesi için çok dikkatli ve ihtiyatkâr olmak durumundadır.
Hüsn-i niyyetle de olsa, yapılacak bir taktik hata, âlimin hizmetini baltalamağa yetmektedir. §unu demek istiyoruz: Sünnetin, müslümanların hayatında hükümrân olmasını isteyen ve dinde Hz. Pey-gamber'in tatbikatına yaklaşmayı hedef bilen ciddî ilim adamı için, bugün iki suçlama yapılmaktadır. Bunlardan biri, entellektüel geçinen ve dîni tanımadığı gibi belki de ona inanmayan zümrelerin suçlamalarıdır. Bu zümreye göre nakil taraftan bağnazdır, aklın öngördüğü her şeyi engelle. [119] İkinci suçlama ise; çalışmayan, islâmî ilimleri az çok bilen, muhafazakar görünen zümrenin suçlaması. Bu zümre, sünneti her meselede kaynak kabul edenleri «mezhepsizlik» ve «müctehidlik taslama» ile damgalamaktadır. Biribirine tamamen zıt olan bu iki grubun fikirleri, kendi istekleri dışında bir meselede birleşmektedir: «sünnetle amel edilmemesi. [120]

c - Nesh İddialarının Hadisle Amel'e Tesiri:

Bu konunun muhtelif bölümlerinde göreceğimiz gibi, nesih konusunda, dikkatli olma hedefini gözeten ve iyi niyetle yapılan uyarmalar da hadisle amel konusuna belirli ölçüde mânı olmuştur. İkâz, normal Ölçüde kaldığı müddetçe faydalıdır. Aslında, rivayet ilimlerinde behresi olmayan kişiler, gördükleri her hadisle amel konusunda aceleden kaçınmalıdırlar. Bu iyi bir ikâzdır. Fakat, aslında iyi ve normal olan bu hizmet,

yine aşırılık yüzünden ölçü elden kaçırıldığı için zaman zaman zararlı olmuştur.
Nesh iddiaları, hadisin amelden uzaklaştırılması meselesinde iki yoldan menfî rol oynamıştır:
a) Âlimler arasındaki, neshi kabulde kullanılan «şahsî metodlar» ve nesih vak'asını tesbitteki «farklı anlayışlar» yoluyla,
b) Nesh ihtimâli vardır; bilmeyen hatâ edebilir; binâenaleyh böyle konulara yanaşılmamalıdır» denilmek suretiyle.
Bir çok ilim adamı tarafından belirtilen: «Büyük imamların meselelerin çözümünde farklı neticelere varışının fıkıhtaki ihtilâf sebeblerinin arasında sayılan bir husus da nesh konusu»duru.[121]
İmamların, neshi nazarî-mantıkî bir mesele imiş gibi ele alışları ile, onu sünnet içindeki vak'alar; değişen tatbikatlar olarak mütalâa etmeleri, kendilerinin farklı neticelere ve hükümlere varmalarına yol açmıştır. Çünkü, bu durumda ortadaki bir vak'a (izafîlik) ve (sübjektiflik) kazanacak; bir âlime göre nesih olarak beliren olay, diğer birine göre böyle telakki olunmayacaktır. Bunun tabiî neticesi olarak da, kabul eden ve etmeyene göre hadisle amel farklı tesir görecektir. Bu hal fıkhımızda pek bol misalleri olan bir durumdur. Sünnetteki nâsih mensûh hadislerin sayı itibarıyla onu geçmediği şeklindeki yaygın görüş ile, yüzlerce vak'amn tesbit edilebileceği gerçeği, işte bu temel farktan doğmaktadır [122]Meselâ kurban etinin üç günden fazla elde tutulmamasmı sünnet olarak kabul ve tesbit eden âlime göre, adı geçen eti elinden zamanında çıkarmayan; tasadduk etmeyen fert, sünnetle ameli terk etmiştir. Vak'anın tersi de düşünülürse aynı neticeye varılacaktır; eti dağıtan da, kendisine tanınan bu ruhsattan ve sünnetteki tatbikattan uzak kalmış olacaktır.
İlmî çalışmalar gerilemeyip, kemâl devresine ulaştıkları çağlardaki hızını ve canlılığını kaybetmeseydi; sonradan usûlcülerin ve diğer ilim adamlarının (taklîd) adını verdikleri hal meydana gelmeseydi (na-sih-mensûh meselesi) hadisle amel konusunda ayak bağı olarak kabul olunmayacak, aksine ilim sahiplerini araştırmaya teşvik edecekti.
Söyle düşünelim: Müctehid imamlar devrinde şayet fukahâ bir vak'a üzerinde nesih yönünden ayrı kanâatlara varmış; elde, kat'î konuşmayı mümkün kılacak malzeme bulunamamış ise; bu zatlardan herbirinin, tâ-katı nisbetinde çalışıp vardıkları netice farklı olmuşsa, bu hal müte-âkıb zamanlarda nasıl devam etmiştir? Burada iki durum düşünülebilir; ya sonrakilerin gününde, mevcut görüşlerden birinin isabetli olduğu görülmüş veya durum eski halini ve kapalılığını muhafaza etmiştir. Bu iki ihtimâlden herbiri bize farklı netice getirecektir; ele geçen yeni malzeme, çalışmalar neticesi tesbit edilen evvelki tesbitlerden birinin isabetini perçinlemişse, bütün mezhep erbabı âlimlere düşen, sünnete uygunluğu sonradan toplu kanâatla sabit olan; yeni delillerle güçlenip gün ışığına çıkan bu görüşe uymaktır. Meselenin eski durumunun muhafazası halinde yapılması gereken iş, sünnetten yeni deliller araştırmağa, buluncaya kadar bu çalışmaya devam etmekti. Bunlar yapılmamış ve durum ilk büyüklerin tesbit ettikleri şekilde onların ehliyetine hürmet ederek devam ettirilmişse bu normal karşılanamayacak bir hâl olur.
Usûl-i fıkhın bünyesinde mevcut olan bazı kaidelerin, ilk muhad-dislerin geliştirdiği kânun ve usûl kaidelerinden iktibas yoluyla alınmış şeyler olduğu muhakkaktır. Bu kaidelerin pek çoğu; alınırken, hadisçi-nin titizliği ile birlikte alınıp değerlendirilmemiş, işin içine «i' t i b â-r i lik», «izafîlik» ve «şahsî görüş» diye adlandırabileceğimiz bir takım unsurlar karışmıştır. Bu itibarla, fakîhin hadisi ele alışı ile, muhaddisin değerlendirişinde zaman zaman t e z â d teşkil eden hâller olmuştur. Eğer, iki ayrı mezhebe mensûb fakîh, asgarî müşterek olarak lıadisçinin ölçüsünde birleşseydi, birinin nesh kabul ettiğini diğeri etmemezlikten kaçınacak, böylece hadisle amel daha sağlam gerçekleşecekti. Durum böyle olmayınca, bazan sırf falanca vak'ayı nesih kavramı içinde mütalaa etmemek için, nazarî izahlara başvurmak, bunları takviye etmek ve kendi metodları içinde neshi şekillendirmek külfeti doğmuştur. Halbuki; «bize göre bu mensûhtür» sözü, neshte geçerli olmaması gereken bir ölçüdür. Eldeki malzemeye göre bu hadis ya mensûhtür veya değildir; bu husus tesbit edilir, amel ona göre olur.
Asırlar boyu devam eden bu hal için çıkış yolu nedir? Bu soru bize, az önce zikri geçen fikrin izahını mecburî kılmaktadır; «şerhsiz ve açıklamasız hadis okunması zararlıdır. Çünkü hadiste nâsih-mensûh vardır, bilemeyen, amelî yanlışlıklara uğrar, binâenaleyh, mü'min fıkıh kitaplarından derdine deva aramalıdır» sözleriyle özetleyebileceğimiz bu fikrin izahı esnasında görevlerimizin tesbiti gerekmektedir. [123]

c - Nesih Literatürü Ve Tezin Kaynakları:

îslâm şeriatında vuku bulan neshi, pratik ve ilmî bir vak'a olarak ele aldığımız takdirde, konu ile asırlar boyunca her devirde ve islâmm yaşadığı bütün coğrafyalarda uğraşıldığını görmekteyiz. Çalışmaları herhangi bir bölünmeye tabi tutmadan, islâmî ilimlerden birisini kastetmeden mutlak olarak diyebiliriz ki, ilim dünyâmızda ve islâm kültür tarihinde konuya gereken ilgi duyulmuş, fakat, mevzuun çetinliği nisbetinde bu araştırmaların, az yahutta çok olduğu günler olmuştur. Diğer taraftan, konu ile ilgili son sözler söylenip mesele kapatılmış da değildir. Sadece bu meselede değil, diğer ilmî-islâmî konularda da her asrın mü'mini, ilim adamı, yeni yeni araştırmalar yapmakla mükelleftir. Çünkü her nesil kendi meseleleri ile islâmm karşısma çıkmaktadır. Ne var ki bütün bu araştırmalarda aslolan niyyet dürüstlüğü ile ilmî - kifayet, toplumu hatadan koruyan meselelerdir. Kanâa-tımızca, günümüzün toplumu ve hatta .dünyası; problemlerine ırk, din v.b. farklar gözetmeden, kim ne tavsiye ederse, o reçeteyi dikkatle dinlemekte, hatta tatbik bile etmektedir. Binlerce yıldır, varlığımızın ana maddesi olan îslârrun, toplumumuzun meselelerine getirdiği çözüm yollarına sırt çevirmemiz normal olmamaktadır. Bu çözümleri Türk toplumunun insanı benimsemese bile, gayri müslim dünya dikkatle dinlemekte, hatta kendisi araştırmakta, çok defa da islâmın adını kullanmadan orijinal fikirler ve çözüm yolları şeklinde bunları dünyaya tanıtmaktadır.
Nesih meselesine, daha sonraki âlimlerin ve insanların gereken ilgiyi duyması normaldir. Peygamberimizin bu âlemden ayrılışından sonra, dîni tatbikatın problemleri, onun sağlığmdaki gibi kendisinden sorularak öğrenilme şansından mahrumdur. İlim adamı, müslümanlarm kulluk tarzında en son olan emrin ve sünnetin tesbitinde sorumlu olan kişidir.
İlmî çalışmalarda her araştırıcı, kendisinden Öncesi ile irtibat kurma zarureti ile kar şikar siyadır. Eğer bu bağ tesis edilmezse, kişi ve dolayısıyla yapmakta olduğu çalışması muallakta kalacaktır. Bu arada şunu da tesbitte fayda vardır: Konunun üzerindeki yapılmış önceki zamanlara ait çalışmalar iyice tanındığı takdirde, eksik ve ihtiyaçların tesbiti, bize yapmamız gereken şeyleri göstermede kılavuzluk edecektir. Adı geçen tesbit ve. irtibatın iyi yapılması halinde ise çalışmamız, daha öncekilerin kıymetli ve övgüye değer mesâileri ile bütünleşecek veya onların ikmâline yardımcı olacaktır. Tekâmül bu sayede mümkündür.
Yapılmış işler üzerindeki aynı tarzdaki çalışmalar, müşterek eseri kemâle götürmeyeceği gibi, neticede yorgunluktan başka bir şey de doğmayacaktır.
Hatırımıza bazı sorular gelmektedir: «Hadiste nesih konusunun sınırı nedir? Bugüne kadar bu sınır içinde kalınmış mıdır? Neler yapılmıştır? Yapılan çalışmaların hedefleri ve sonuçları ne olmuştur?» Bu soruların gerekli ilmî ölçüye uygun cepaları bulunduğu takdirde, meselede bize kalan; bizim yapmamız gereken husus açıklığa kavuşacaktır.
Nesih hâdisesine, islâmî ilimlerle uğraşan âlimler tarafından çeşitli nazarlarla bakılmıştır. Bakışlarındaki ayrılık, hareket noktalarındaki fark, neticelere de tesir etmiş ve oralarda da kendisini göstermiştir. Maalesef, çalışmalar çok kere faydasız münâkaşa şekline bürünmüştür.
Dîni emirlerin, Peygamberimiz tarafından tebliğ edilip açıklandığı devrede nesih olayının belirli bir mânâsı vardı. Belki bu, ıstılah şeklinde sınırlandırılmamıştı ama, vakıa olarak herkes neshin ne olduğunu bilirdi. Bu biliş ve anlayışlarda; felsefî ve aklî mebde'lerden hareket, bir takım ıstılah anlaşmazlıkları yoktu. Ortada,« biri diğerinden sonra gelmiş iki emir, bir diğerini mer'iyyetten kaldıran iki ayrı tatbikat» vardır. Hâdise Rasûl-i Ekrem'ce anlatılmış, yeni emir mükelleflere tebliğ edilmiştir. Yâni beyânsiz, tebliğ edilmeden hiç bir nesih vak'ası olmamıştır. Bu devrede kulanılan tâbir nesih veya bir başka kelime olsun netice hep aynıdır. Mü'minler bu beyân ve tebliğler sonucu, ikinci emri yapmakla mükellef olduklarını bilmişler ve onu yapmışlardır. Sonraları tahsis, takyid, istisna gibi adlar alan durumlarda da aynı anlayış hâkim kılınmıştır. Bu üç meselenin de ayrı adlarla adlandırılmasına belki de lüzum görülmemiştir. Çünkü bir tahsis vak'asında, emrin belirli bir bölümünün o tatbikattan çıkarılacağı veya emre sınır tanındığı ashap tarafından bilinmektedir. îstenen de budur.
Bugün biz «sahabe hepsine n e s h derdi» derken, daha sonraki devirlerin ortaya koyduğu sınırlı nesih keyfiyeti ile aynı şeylerin ifâde edildiği kanâatına iştirak etmiyoruz. Çünkü, ilim adamlarının ortaya koyduğu nesih bilgisi ile ilk tatbikatta, biribirin'den ayrı durumlar olmuştur.
Sonraki ilim adamlarını nazarî izahlara sevkeden âmil nedir? Burada en iyi niyetle şunu ifâde edebiliriz: Nesih vak'asının aynen Uz. Rasül günündeki şekliyle tesbiti için ilmî gayret. Böyle düşünmediğimiz takdirde, adı geçen zâtların, kendi kendilerine nesih vak'aları tesbiti ile uğraşma gibi bir durumda kalmaları; dinde yeni bir t e ş r î meydana getirme halleri ortaya çıkar ki, biz böyle bir suçlamayı acele bir karar, aslî niyetlerini bilememe yönünden de iyi olmayan bir zann olarak kabul ediyoruz.
Zaman ilerledikçe ilimler, hadisten ayrılıp istiklâl kazandıkça[124] nesih olayının tarifleri de, ilim gruplarına hatta o ilim dalındaki ekollere göre de değişmiştir.
Aşağıda isimlerini sıralayacağımız üç ilim dalının müntesipleri, nesih hakkında üç ayrı üslûbta çalışmışlar, aynı ilim içindeki çeşitli ekoller de ayrı fikirleri müdâfaa etmişlerdir. Biribirlerinden farklı yolları olan, neticeleri farklı elde eden bu üç grup içinde fıkıh usûle ü-l e r i, yapılan

çalışmalarda çoğunluğu teşkil eden gruptur.
Asrı saadete en yakın tarihi taşıyan ve nesih konusunu işleyen, bugün elimizde bulunan eserler, İmâm Şafiî'nin er-Risâle ve İhtüâju'l-ha-dis adlı kitaplarıdır. Bu konunun sonunda, elde mevcut eserlerin ve müelliflerinin özellikleri ve metodları üzerinde çalışırken de göreceğimiz gibi, Şafiî'nin çalışmalarının, usulcülüğünden çok muhaddis yönüyle ilgilenmek durumunda kalacağız. Çünkü eserlerindeki metodu muhaddis-lerinkine daha çok benzemektedir.
Tefsirdeki nesih vak'aları; Kur!ân-ı Kerim âyetlerinin yekdiğerle-rini neshi konusu üzerine yapılmış çalışmaların bir icmalini ve ilmî tahilini Doktor Mustafa Zeyd yapmaktadır.[125] Aynı eserde, usulcülerin teJ lifleri ve nesih hakkındaki araştırmaları da incelenmektedir.
Yeri gelince göreceğimiz gibi, usûlcüler, fikrî, mantikî ve felsefî izahlara eserlerinde bol bol yer verirlerken, muhaddi s I e r; hadis usûlü veya mecmuası yazan olsun, çok defa «vak'alar tesbiti» ile iktifa yolunu tutmuş; varsa nesih ile ilgili nakilleri sıralamıştır. Fikri-raizce faydalı olan da budur. Nesihte en son sözü akıl değil nakil; Peygambere dayanan tatbikat söyleyeceğine göre, ilk asırlardaki ilim sahiplerinin de telâkkilerine uygun olan bu yolu muhaddislerin tutmaları isabetli olmuştur. Ümmete nesih konusunda amelde esas olanın tesbiti yarayacak, mükellef bununla iktifa edecektir. Eğer tarih ve nakil yoluyla bir nesih vak'ası tesbit edilmiş ise, artık usulcülerin ortaya koydukları Ölçülere uymasa da orada nesih vardır demek en isabetli kanâat olur görüşündeyiz. Bunun aksini müdâfaa güçtür.
Bu üç ilim şubesi münteşirleri ve bunlara bağlı çeşitli fikir ekolleri tarafından ortaya konan çalışmaların, şükranla anılmaya değer yönleri çoktur. Onların orijinal mesâileri ve tekaâdüm hakları vardır; ehliyet yönleri ise müsellemdir. Onlardan sonraki çalışmalar için yine ana kaynak, adı geçen eserlerdir. Bununla beraber:
1. Âyet ve hadislerde vâki olan nâsih-mensûh tesbitleri için çalışılmış olmasına rağmen fikir birliği temin edilememiştir. Burada, eldeki menkûl haberlerin ve rivayetlerin değerlendirilmesi ve değerlerinin araştırılması yerine, İleri sürülen indî mütâlâalar zararlı olmuştur.
2. Istılahtaki ittifaksızlık ve nazarî münâkaşalara esastan çok değer verilmesi, bozan gb'zeV&en gayeden sapılmasını doğurmuştur. Hedef bellidir; Ümmet içindeki mükelleflere, Allah ve Rasülünün her hangi bir konuda en son olan emrinin arzedümesi, Bu hedefe giderken önce, Hz. Peygamber'in dindeki otoritesinin tesbiti; teşri'deki hükümranlığı meseleninin incelenmesi gereklidir. Eğer Hz. Peygamber'in sö-ziinün geçerliği kabul edilmezse, o zaman belirli bir âlimin fikri aynı otorite olacaktır. Yani söz saJıibi Peygamberimiz olmayacaktır.
3. îslâmi talimat içinde nesih konusunun; «sünneti tatbik meselesinde ne ölçüde müessir» rol oynadığı tesbit edilmemiştir. Çok kere mesele, olduğundan farklı ve korkunç gösterilmiş bu yüzden hadisle amel konusuna yaklaşma tehlikeli bir hâl almıştır. Halbuki ümmet hadisle amel etmediği takdirde, Kur'ân'ı anlayamayacağı, onunla âmil olama-yacağı gibi, dinin esas kaynağından istifâde imkânından da mahrum kalacaktır. Durum böyle olunca; Peygamberimizin dindeki söz sahipliğinin gerçek ölçüsünü tesbit ederek, ondan gelen sahih nakle ve ilim adamlarının kıymetli araştırmalarına dayanarak, nesih vak'asını amelde esas olan ölçüleri içinde ele alarak bir neticeye gitmek hedefimiz olacaktır. Bunu temin için çalışırken, hazan eskilerin kısa da olsa tekrarı gerekecektir.
Nesihle ilgili tasnifin, ne zaman başladığına dair kesin bir hüküm verilememektedir. İmâm Şafiî'ye kadar takriben iki asırlık devre içinde yazılmış bir eser bugün için mevcut değildir. Evvelce de söylediğimiz gibi, sahabe nesh konusundan haberdardı. Nesh ile ilgili şifahî bilgiler, önce onların ağzından ilim verdikleri diğer nesillere aktarıldı; müctehid imamlar devrine kadar mesele üzerinde hayli çalışmalar devam ettirildi. Bunlar, ister nesih cereyan eden hükümlerdeki durumu açıklayan haberler, isterse ilim adamlarından nakledilen kanâat ve bilgiler şeklinde olsun devam etmekteydi. §âfiî'nin eserlerinden, kendisinden önceki devrede meselenin ne kadar olgunlaştırıldığı fikrine varılabilir. Gerek er-Risâle ve gerekse îhtilâfu'l-hadis'teki bilgilere dayanarak, daha o devrelerde, sadece nesh konusuna tahsis edilen ve müstakil olan kitapların mevcudiyeti düşünülebilir. Zamanla elde edilecek bazı yazmalar, tarihin bu karanlık devrini belki de aydınlığa çıkaracaktır.
Nâsih-Mensûh kitaplarını Müstakil eserler ve Usûl bilgileri içinde konuyu inceleyen karma kitaplar olarak iki bölüme ayırabiliriz:[126]

a) Müstakil, Nâsih-Mensûh Kitapları:

Bu nevi kitaplar, târih itibarıyla daha sonraki devirlerin mahsûlü eserlerdir. Bölümün ikinci maddesinde zikredilecek olan usûl kitaplarında nâsih-mensûh bilgileri, daha önceki tarihlerde verilmiş bulunmaktadır. Müstakil eserleri de kendi arasında iki ayrı kısımda incelemek uygun olacaktır. Bunlar :
Kur'ân-ı Kerim'deki âyetler arasında vuku bulan neshi inceleyen eserler ile,
Hadis-i Şerifler arasında meydana gelen neshi inceleyen kitaplar; hadiste nesh kitaplarıdır.
aa) Kur'ân-t Kerim'dekî nâsih ve mensûhu inceleyen eserler ve özellikleri :
Bu eserlerin sayısı onbeş kadardır. Müelliflerinden bazıları ise: îbnu. Razm, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Hibetullah b. Selâme, Âbdülkâdir el -Bağdadî, îbnu Hilâl, İbnu'l-Cevzî, Suyûtı, îbnu Huzeyme... v.b.'dir. Kitaplar muhtelif tarzlarda konuyu ele alırlar; içlerinde, nesih üzerinde nazarî bilgiler ve fikirler verenler olduğu gibi, doğrudan doğruya, nâ-sih-mensûh âyetlerin tesbitini Öne alan ve onları tasnif edenler de vardır.
Bu müelliflerin yetiştikleri sahalar, ihtisasları dahilindeki ilimler ve muhitleri de çeşitlidir. İçlerinde müfessir olanlar olduğu gibi, fıkıh usûlcüsü, mütekellim ve muhaddis diyebileceğimiz; üslûb, inanış ve mezhebi kanâatları farklı olanlar da vardır. Hepsi çalışmalarından dolayı aynı derecede takdir görmemiştir. Konuya hakkıyla vukuf peyda edenler olduğu gibi, mübalağalı görüşler veren, hatta telifinden hiç fayda umulmayanlar da olmuştur.
Kur'ân'da nâsih-mensûh kitaplarını ve müelliflerini inceleyen, Dr. Mustafa Zeyd bize şu noktaların tesbitini yapmaktadır :
1. Müellifler, nesih olduğunu iddia ettikleri âyet ve âyet topluluğu ile ilgili delilleri, nakle istinâd eden mesned ve malzemeyi ortaya çok kere koymamaktadır.
2. Nesih cereyan etmeyen konularda vârid olan âyetlerde nesih iddiaları yapılmaktadır,
3. Tahsis, takyid, istisna gibi meselelere, nesih süsü verilmekte, bu durumlar nesihten sayılarak birlikte mutala edilmektedir.
4. Bir takım indî taksimlere girişilmiştir,
5. Önceden koyduğu nazarî kaideleri; kayıt ve şartları unutarak, âyetlerin neshi üzerinde veya, nazarî plânda evvelkine ters düşen yeni bir takım iddialarda bulunmaktadır.
6. Sahabe, TâbÎûn ve Etbâ'dan farklı iddialarda bulunmak, yeni yeni iddialara taşmak, çokça görülen bir haldir.
7. Sebeb-i nüzul gibi yardımcı vâsıtalar; neshin tesbitine yardımcı olan belgeler görmezden gelinmiştir.
8. Mübalağalı tesbitler yapılarak nesih vak'aları olduğundan daha fazla imiş gibi çoğaltılmıştır.
9. Bitaraf olamama durumu mevcuttur.[127]
Âyetlerdeki nesih vak'alarım incelemek için bu kitaplar yanında şüphesiz; tefsirlerin, târih ve hadis kitaplarının, usûle ait eserlerin birlikte incelenmesi şarttır. Neshin bu nevinin bizi ilgilendiren yönleri vardır. Şöyle ki: hadisteki nâsihmensûh vak'alarımn bazıları buradaki bilgiler ile alakalıdır. Hatta, adı geçen müellifler içinde, hadisteki neshe az da olsa bölümler ayıranlar mevcuttur. [128]
Hadisteki nesih vak'alarınm, Kur'ân ile ilgili bir diğer yönü de, nesihteki tarafların çeşitli olması durumu; âyetin hadisi, hadisin âyeti neshi meselesidir. Nesihteki bu yön için de adı geçen kitaplara bakma zarureti vardır. Meseleye konumuzla olan ilgisi nisbetinde temas ettikten sonra diğer eserlere geçebiliriz.[129]

bb) Hadisteki Neshi İnceleyen Kitaplar :

Bu nevi kitapların mevcudiyetini haber veren kaynaklar bize, tafsilât vermeden müelliflerin isimlerini sayar, eser hakkında tanıtıcı bilgi vermezler. Belki de eserlerin bir çoğunun bugün için yokluğu bunu doğuran âmillerden sayılabilir. Bu bulunmayış, kitapların dörtte üçü için geçerlidir; yâni îmâm Şafiî'nin eserlerini de sayarsak, bugün elimizde dört tane, hadiste nesh konusuna ayrılmış eser vardır. Bunlar İmâm Şafiî, el-Esrem Ebû Bekir, îbnu Şahin ve el-Hâzimı'yç ait kitaplardır. Halbuki aşağıda göreceğimiz gibi, bu meseleye tahsis edilen kitaplar, aslında Kur'ân'daki neshe ayrılandan daha çoktur. Bu dört eseri sona alarak diğer kitpları ve müelliflerini görelim: [130]

Ahmed b. Hanbel (241 = 855) :

Hadiste nesih konusundaki eserlerin yazarları arasında, büyük muhaddis ve tabileri bulunan bir fıkıh mezhebimizin müessisi Ahmed b. Hanbel Üe mevcuttur. Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, hadis literatürüne tahsis ettiği eserinde buna temas etmektedir.[131] Fakat adı geçen eserde başka bir tafsilât mevcut değildir. Hayreddin Zirikli de böyle bir eserden bahseder. Fakat kitabın, hadis veya âyetlerdeki nesihten hangisine

temas ettiğini belirtmez. [132] Durum böyle olmakla beraber biz, Kitâbullah'taki neshi inceleyen eserler arasında bu kitabın sayilmayı-gını, eserin hadise tahsis edilmiş olmasına bir işaret saymaktayız. [133]

Ebû Dâvud es-Sicistânî (275 - 888) :

Sünen sahibi büyük muhaddis Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin de bu konuda eser telif ettiğinden söz edilmektedir. [134] Bazı eserlerde ise bu konuda bilgi verilmemektedir. [135] Buhârî'nin el-Câmi'inin sarihlerinden îb-nu Hacer el-Askalânî, kitabında, imâmın adı geçen eserinden nakiller yapmıştır. [136]Bu kayıttan bizde, eserin belki de dokuzuncu asırdan sonra ortadan kalkmış olacağı fikri uyanmaktadır. [137]

el-Ca'd, Ebû Bekr Muhammed b. Osman eş-Şeybânî (301/410 = 934) :

Kâtip Çelebi[138] ve Zirikli[139] bu zâtı hadiste nesh konusunda eser yazan müellifler arasında sayarken, el-Kettânî böyle bir isim vermemektedir. [140] eş-Şeybânî, İbnu Keysân isimli âlimin ashâbmdandır. Mısırlı bir âlim de eserinde, [141] el-Ca'd'ın böyle bir eserinden söz etmektedir. [142]

Ahmed b. İshâk el-Enbârî (318 = 930) :

Müellifimizin nisbetirii ed-Dînârî tarzında tesbit edenler de olmuştur[143] Kâtip Çelebi ve el-Hûlî[144], bu [145] zâtın nâsih-mensûh yazarlarından olduğunu belirtir. Zirikli de aynı şeyi söyler. [146] Bunların tümü, müellifin eserinin, hadis veya âyetlerdeki neshe ait olduğu noktasında bilgi vermezler. [147]

Ebû Muhammed Kâstm b. 'İşba' el-Kurtubî en-Nahvî (340 = 951) ;

Hacı Halife bu zâtı, hadiste nâsih-mensûh yazarları arasında saymaktadır. [148] el-Hûlî de aynı ifâdeyi kullanır, [149]el-Kettânî ise bu ismi vermemektedir. [150] Hayreddin Zirikli, en-Nâsih ve'mensûh adlı eserin, hadise veya Kur'ân'a ait olduğunu açıklamaz. [151]
İbnu Bahr el-İsfehânî (?).[152]

Abdüîkerim b. Hevâzin (465 = 1072):

Kâtip Çelebi, bu âlimi nâsih-mensûh yazarı olarak zikreder. [153] Zirikli[154] ile el-Kettânî de ise bilgi mevcut değildir. [155]
İbnu'l-Cevzî ; [156]

el-Ca'berî, Bürhânüddin (732 = 1331) :

Kaynakların eserinin adından bahsettiği müelliflerden biri de bu zâttır. Kitabının adı Rüsûhu'l-dhbâr fî Mensûhi'l-ahbâr'dır. Kitap bugün mevcuttur. Mısır'da, Dârü'l-kütüb müessesesinde, el-Hizânetü't Teymûriyye (no: 153) bölümündedir. [157]

Abdülkâdir el-Bağdâdî (429 = 1037) :

Yukarıda, Kur'ân'da nesh konusunu işleyen eserlerin adlarım verirken bu müelliften de bahsetmiştik. el-Bağdâdî, eserinin yedinci bölümünü, hadislerdeki neshe tahsis etmiş bulunmaktadır. Adı bu sebeble burada zikredilmiştir.[158]

Ahmed b. Muhammed en-Nehhâs (338 = 949) [159]

Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. eVCevzı (597 = 1200):
Bu zâtın kitabının adı Ahbâru ehli'r-rüsûh bi miktarı''l-hadîsi'l'mensûh. [160]

Hüseyin b. Abdirrahmân el-Ehdel el-Yemenî :

Verilen bilgilere göre bu zâtın, îddetü'l-mensûh mine'l-hadis adi1 bir eseri vardır. Bu kitap, ibnu'l-Cevzî'nin az önce adı geçen eserinin bir özeti mahiyetindedir. [161]

Allâme Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Hasen el-Kanûcî :

Müellifimizin eserinin adı İfâdetu'ş-şüyûh bi miktârı'n-nâsih ve'l mansûh) dur. Yalnız bu eserde, Kur'ân'daki neshe de temas vardır, Belirtildiğine göre Farsça olan eserin muhtevası şöyledir:
a) Mukaddime : neshin mânâları ve ilgili hükümler,
b) Birinci bâb: sûre tertibine göre Kur'ân-ı Kerim'deki nesh,
c) îkinci bâb : Hadisteki nâsih-mensûhlar,
d) Hatime : bazı faydalı bilgiler. [162]

İmâm Şafiî (204 = 819) :

imâmın nesh konusundaki otoritesi hakkında bazı bilgiler nakletmiş bulunmaktayız. Kendisinin bize kadar intikâl etmiş olan eserleri içinde bilhassa iki tanesi nesih konusunda bilgi veren kitaplardır. Bu iki eser: er-Rtsâle ile Ihtilâfu'l-foadis adlı kitaplardır.
er-Risâle, her ne kadar içinde, pek çok usûli hadis meselelerini Şâ-fiî'nin hadisçilere has metodlarla incelemiş olduğu bir eser ise de, usûl-i fıkıh konusunda ilk müdevven eser vasfını almıştır. Burada neshe temas eden bilgiler karışık durumdadır. Yâni âyetle ilgili nesih görüldüğü gibi diğerleri ve bu arada bazı kaideler de görülür. İhtilâfu'l-hadis' te ise, belirli konulardaki nesh vak'aları, haberlerle te'yid edilerek verilir. Eserin baş tarafında uzunca bir bölüm; âyet ile hadisin karşılıklı olarak biribirlerini neshi meselesine ayrılmıştır.[163]

el-Esrem Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed el-Horasânî (261/270 = 883) :

Zirikli, eserinde bu zâtın hayatım anlatırken, Nâsihu'l-hadis ve mensûhuh adlı kitabından söz etmez.[164] Bu anmayış, eserin tek nüsha halinde kalmış bulunmasından neş'et edebilir. el-Kettânî, el-Esrem'in kitabını zikreder. [165]Hacı Halife ise şöyle bir eserden söz etmemektedir. [166]
Kaynakların farklı ifâdeleri bir yana, eserin yirmi varaklık bir parçası, bir mecmua içinde, Ankara Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi kitaplığı îsmâil Saib Sencer bölümünde mevcuttur. [167]

Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ el-Hâzimî (584 = 1188) :

Bu gün elde mevcut, matbu', şöhreti yaygın, hadiste nâsih mensûh konusunu işleyen eserinin adı el-İ'tibâr fî beyânı'n-nâsih vel-mensûh mine'l-ahbâr'dır. Müellif, otuzaltı yıllık ömür yaşamasına karşılık kitabı, etrafına ve sonraki zamanlara müessir olmuş, kaynak eser olarak yapılan atıflarda hep bu kitap zikredilmiştir.

el-Hâzimî'nin adı geçen eseri yedi bölümdür. Yaklaşık olarak, iki baskısında da sayfa adedi 250'yi az geçmektedir. Eser, Allah'a hamd ile başlar. Bu bölüm kısadır. Bundan sonra müellif şunları söyler: «Bu eser, içinde bana kadar ulaşmış olan ve Hz. Peygamber'in hadislerinde cereyan eden nâsih-mensûh belirten bilgilerin bulunduğu bir kitaptır. Nâsih-mensûh meselesi kıymetli bir ilimdir. Baş döndüren, derin yerleri ve çetrefil kısımları vardır. Onun gizlediği bilgileri açığa Çıkarma işinde, bir çok ilim adamı yorulmuştur.[168]
«... Hadisleri yine hadislerle bilme ilminden nasibi olmayan, hadislere ancak yine hadislerle yol bulamayan bazıları, bu konuda çok az söz söylendiği, hadisteki nâsih-mensûhları inceleyen mahsullerin az olduğu vehmine kapılmıştır. Halbuki Efendimizden menkûl İslâmî hükümlerdeki sahâbî ihtilâfları üzerine ciddî eğilen kişilere fikrimiz görünür Bu girişten sonra, hadiste nâsih-mensûh meselesini inceleyen bir ferd olarak el-Hâzimî, bize îbnu Şihâb'ı takdim eder ve onun: «Hz. Rasûl'ün hadislerindeki nâsih-mensûh'un bilinmesi keyfiyeti, fakihleri yordu ve acze düşürdü» şeklindeki meşhur sözünü nakleder. el-Hâzimî'nin, İbn Şihâb Zührî'den sonra kendi mezhebinin de imâ-ffu olan eş-Şâfiî'yi. hadiste neshi inceleyen en eski müelliflerden biri olarak zikri normaldir. Onun ifâdesine göre eş-Şâfiî', er-Risâle adlı eserini sadece bu konuya tahsis etmediği için, gerekli genişliği burada göstermemiştir. Yine onun ifâdesine göre er-Risâle münhasıran neshi işleyen bir nâsih-mensûh kitabı değildir.
el-Hâzimî, «nâsih-mensûh bilgisi»ni, içtihadı tamamlayan unsurlardan biri olarak görür. Onun görüşüne göre: «Peygamberimizden gelen her türlü menkûlatın bilinmesi ictihâd'da en büyük rükündür». Buse ancak nâsihmensûh bilgisi ile mümkün olabilmektedir.
Pek çok nâsih-mensûh yazarı tarafından nakledilmiş olan bir haberi el-Hâzimî'de de görürüz: Bir kışsacıya rastlayan İmâm Ali kendisi üe şu muhaverede bulunur:
Nâsih-mensûhu biliyor musun?
Hayır.
Hem kendin helak oldun, hem de başkalarım helake sürükledin.
Rivayete göre buradaki kıssacı, Ebu Yahya el-Muarkıb'dır ve vak' ayı nakleden bir haberi eserde yer almaktadır. Buna benzer bir kaç vak'a daha nakledilen el-İ'tibâr'daki haberlerden biri de îbnu Abbâs'a nisbet olunmaktadır. [169]
el-t'tibâr'm beşinci sayfasına kadar bu türlü bilgiler verilir. el-Hâzimî «mukaddime» başlıklı bölüme girmeden önce okuyucusuna şunları söyler: «Asıl gayeye başlamadan Önce, konuya giriş tarzında; neshin hakikatini, lâzımını, tâbirlerini anlatacağımız bir medhal lüzumludur».
Eserin bundan sonraki bölümleri ve içine aldığı konular şöyledir :
1. Mukaddime : Bu kısım 17 sayfa kadardır. Başlıklarla ayrılmış olmamakla beraber kendi içinde şu konulara bölünebilir: Neshin lügat mânâsı, neshin ıstılahtaki çeşitli tarifleri, neshin taşıması gereken şartları, belirtileri, hadislerde te'âruz ve tercih konu ve kaideleri, hadislerin biribirine tercihinde tâkib olunacak yollar.
2. Birinci fasıl: tahsis ile nesih arasındaki fark, sünnette neshin mevcut olduğu,
3. Bab : Kitâb'm sünnet ile neshi : sünnetin Kitâb'ı tefsir edişi, sünnetin Kur'ân'a hâkim oluşu, çeşitli görüşler.
4. Fıkıh bâblarına göre_ nesh cereyan eden vak'alar.
Hâzimfnin eserine kaynaklık eden kitap ve şahısların mevcudiyeti şüphe götürmez derecede açıktır. İmâm Şafiî'nin eserlerini, el-î'tibâr'-ın başlıca kaynaklarından saymak mecburiyetindeyiz. Bu fikre bizi götüren âmillerin başında, müellifin îmâm Şafiî'ye sıkı sıkı bağlı oluşu ve eserinden yaptığı iktibasların bolluğu gelir. Bu iktibasların hemen çoğu İhUlâfu'l-hadis'ten olmaktadır. Bunun dışında, kendisinden hadis alıp eserine dercettiği takriben 127 kadar şeyhin isimlerini tesbit etmiş bulunuyoruz. Bunlar içinde eser sahibi olanları mevcuttur. Bazı haberlerde bunu teyid eden kayıtlar vardır. Şeyhler içinde geçen el-Es-rem, zaman itibarıyla müellifimizle çağdaş değildir. Bunun gibi, muhtelif eserlerden nakil yaptığı ve fakat kitap tasrih etmeden sadece müellife haberi isnâd ettiği de vardır. Bu 127 şahıs üzerinde yapılacak bir araştırma; müellifimize çağdaş olanları tesbitte faydalı olacağı gibi, ayrıca onlar içinde eser sahibi olanlar mevcutsa bunu da açığa çıkaracaktır, el-î'tibar'da geçen şeyhlerden bilhassa kendisinden yirmiden fazla haber nakletmiş olduğu bazı zatların isimleri şöyledir:
1. Ebû Mûsâ Muhamme'd b. Ömer el-Hâfız,
2. Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. Ali el-Hatib et-Turukî el-Fârisî,
3. Muhammed b. Ömer b. Ahmed el-Medîhî, el-Hâfız el-Hemedânî el-Ensârî,
4. Eb» Zür'a Tâhir b. Muhammed b. Tâhir el-Makdisî, .
5. Abdül Mün'im b. Abdülah b. Muhammed,
6. Ebu'1-A'lâ el-Hasen b. Ahmed el-Hâfız,
7. Ebû îshâk İbrahim b. Abdirrahmân el-Kazvînî ,
8. Ebu'1-Fadl Muhammed b. Buneymân b. Yûsuf el-edib,
9. Ebû Müslim Muhammed b. Muhammed b. el-Cüneyd,
10. Ebu'l-Ferec Abdülhamîd b. İsmail es-Sûfî,
11. Ebû Tâhir Ravh b, Bedr b. Sabit el-Sâfî,
12. Ebu'1-A'Iâ Muhammed b. Ca'fer el-Hâzin
13. Ebû Tâhir Ahmed b. Muhammed el-Hâfız,
14. Ebû Tâlib Ali b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Kâdî
Şahıs olarak kaynaklarından bazılarını zikrettiğimiz el-Hâşimî'nin, Şafiî ile olan ilgisine daha Önce de temas ettik. Bunun dışında, el-Hâzimî' nin, Şafiî ile olan ilgisine daha önce de temas ettik. Bunun dışında, el-HâzİmÎ'nin kitabında, kendisinden evvelki eserlere atıflar olup olmadığını, el-Ptibâr'dan önceki devreye ait, nesih üzerine yazılmış ilmî mahsullerin, bu kitaba yaptıkları kaynaklığın derecesini açığa çıkarmamız gerekmektedir.
Müellifimizin Şafiî olduğu hatırda tutulmalıdır İmâm Şafiî'den yaptığı nakillerinde, onun kendi mezhebinin imâmı olmasından çok, bütün müelliflerin ısrarla, nesihteki ehliyetinden ve köklü bilgisinden söz ettikleri eş-Şafiî'nin ilk kaynaklardan olması hatıra gelebilir.
el-Hâzimî, kendisinden Önceki çalışmalara mukaddimede temas ederken, Şafiî'nin er-Risâle'sinden, söz etmiştir. Yine orada, adı geçen eserin konusunun sadece nesih olmadığı hususu da açıklanmaktadır. Bunun dışında müellifimizin söylediğine göre, Şafiî'ye ait, nesih ile ilgili bilgileri toplayan bir takım evrak da şahısların vefatı ile kaybolmuştur.[170]
Müellifimiz, Şafiî'den yaptığı nakillerinde, ondan ayrıldığı noktaları da tesbit etmekte, Şafiî'den farklı görüşler de serdetmektedir. el-Hâzimî'nin, yazılı kaynaklara müracaat ettiği;'kitaplarını görüp de ten-dilerinden nakiller yaptığı kişilerin bulunduğunu ifâde etmiştik. Şeyhleri durumunda olan ilk râviler ile, kendisi arasındaki tasavvur ettiğimiz araştırma bu hususu aydınlatır. Hadisleri sevkedişi esnasında kullandığı edâ sığalarından, hep şifahî malzemeyi dercettiği kanâatma varmamız hayli güçtür. Şâfî'den yaptığı nakillerde de eser adı vermemektedir. Bununla beraber, şeyhlerinden bazılarının belirli bir kitaptan kendisine hadis verdikleri hususuna hükmedecek işaretlere, eserin bir kaç yeroinde Taslamaktayız. Bu yerlerden bazıları şunlardır:
a) Ebû Abdillah el-Hasen b. Abbâs el-Fakih'ten yaptığı bir nakilde «fî kitabihi» cümlesi geçmektedir (s. 3).
b) Ebu'1-Fadl Abdullah b. Ahmed b. Muhammed adlı kişiden naklettiği bir haberde, haberi «Musul'da ve şeyhin eski bir kaynak eserinden; onun elindeki ASL'dan» duyduğunu zikreder. [171] Bu iki Örnek dışında eser adı vermese bile el-Hâzimî, et-Tahâvî'niii Me'âni'l-âsâr'mdan bazı nakillerde bulunduğu gibi, ayrıca adı geçen esere atıflar da yapmaktadır.
Bugün, elimizde eserini ancak yirmi varaklık bir bölümü olan el-Esrem Ebû Bekr'in kitabından da bazı nakillere Taslamaktayız.[172]

Metodu :

el-Hâzimî ,eserinde mukaddimedeki bilgiler dışında nazarî izahlara girişmez. Kitabın içindeki nesih vak'aları fıkıh bablarına göre tanzim edilmiş ve sıralanmıştır. Her konu ile ilgili özel bir bab açılmaktadır. Konunun başlığı, çok kere «bir hüküm ve bir görüş ifâde eden cümleler» şeklinde verilmiştir. Başlıktan sonraki bölümler ve incelemeler ise şöyle'dir:
a. Hadisler. Önce konu ile ilgili, aynı değerde olması gereken ve aralarında te'âruz sezilen haberleri zikreder. Bu haberlerin aded-leri, bazı durumlarda yarım düzineyi bulmaktadır.
b. Haberlerin tahrici ve kaynaklan. Bu bölümlerde râviler hakkında bilgiyi lüzumlu görürse verir. Salahiyetli cerh ve ta'dil âlimlerinin fikirlerini nakleder. Ayrıca gerekli görürse kendi fikrini de açıklamadan kaçınmaz.
c. Müellif, fikir gruplarını; o nesh vak'ası ile ilgili görüş ayrılıkları ile onları taşıyan şahısları veya grupları da belirtir. Bunun yanında değerlendirmeler yapar, açıklamalarda bulunur.

d. Her görüşün taraftarlarım, sahabeden başlayarak o fikre zâhib olan ilim adamlarını sıralar, Bazan, bu fertlerin müdâfaalarını zikreder.
e. Açıkça nesh konusuna veya o vak'adaki nesh iddiasına işaret eder. Bu iş için gerekli görürse başlık açar. Konuların işlenişinde e n Önemli bölüm bu bölüm olsa gerektir. el-Hâzinn, beliren ka-nâatları zikrettikten sonra, o mevzûdaki nesh kendi şartlarına ve araştırmasına göre takarrür edince, meseleyi bırakmaz, ayrıca neshe temas ederken görüşleri ve delilleri ortaya koyar. Önce hadislerin denk olup olmadığını araştırarak işe başlar. Eğer haberler arasında, biribi-riyle muârazaya girebilecek denklik ve güç görmezse meseleyi o açıdan sonuca bağlar. Yok eğer nesh vârid ise onu tesbite çalışır.
f. Nesih vak'asına işaret eden, yardımcı haberleri ve tatbikatları sıralar.
g. Nesh vak'ası veya isnadı şüpheli ise; veya hadisler arasını bulmak (cem1) mümkü nişe o yola başvurur; yanlış anlamalara temas eder.
Kısaca tavsifini yaptığımız bu çalışmasında müellif, muhaddisle-rin yolunu tutarak her haberin bir sened ile sevk işlemine Önem verir. Bu yüzden rivayet zincirlerinin sonunda zikri geçen bilgileri sıralayıp bir fikrî teselsül temini yerine göre hayli zorlaşır. Uzun ve teorik izahlar yerine, kısa ve vakıaya uygun noktaları külfetsizce ifâde ediverir. Bu yönüyle, bir usûl-i fıkh kitabında veya bir usûl-i tefsirdeki nesih incelenmesinden çok farklı bir anlayışı, metodu ve çalışması mevcuttur. Diyebiliriz ki, muhaddislerin yolu olan: «nakil ve târihî sağlam bilgi, rivayete müstenid ma'lûmat» Hâzimî'de de esastır; aklî ve mantıkî izahlara yer verilmemektedir.
Eserin, şüphesiz eksik yönleri de vardır. Bu eksikliklerin bazıları, daha sonraki zamanlarda ortaya çıkan ve ortaya atılan yeniliklerle diğer eserlerde giderilen teknik kusurlardır. Zammanma göre bu eksiklikleri müellifin eserinin kıymetini azaltmaz. Meselâ: eser, fıkıh bab-larına göre değil de, daha farklı bir şekilde de tasnif edilmiş olabilirdi. Kanâaümızca bugünkü mevcut şeklinde kitaba Şafiî'nin, İhtilâfu'l-ha-dis'inin tasnif üslûbu fazlaca tesir etmiştir. Hükümlerin ve vak'aların cereyan tarihlerine göre bir kronolojik sıralama veya nesh cereyan ettiği kat'i olan vak'alarla olmayanları ayırma tarzında bir tasnif, şüpheli olanları da üçüncü bir grup halinde toplama şekli de düşünülebilirdi, Diğer bir husus; her vak'anm sonunda veya uygun görülen yerinde. «Buf tarih ile sabit bir nesh vak'asıdır», «Bu Hazreti Peygamber'in sözüyle açıklanmış», «Bu, şu şu yollarla bilinen bir nesh vak'asıdır» tarzında açık belirtmeler yapılmış olsaydı daha iyi olurdu. Bunun pratikteki faydası, vak'aların değerlendirilişinde bize olan yardımıdır.
Bir iki yer istisna edilecek olursa, eserde, Kur'ân'la sünnetin yekdiğerini neshedişi gibi bir konuya yer verilmediği görülür. Bir nazarî mesele şeklinde, ihtilaflara bürünen konu ile ilgili olarak bir veya birkaç vak'a tesbiti yapmış olsaydı, lüzumu olmayan münâkaşanın kökünden hallinde yine de faydalı olurdu.
el-İ'tibâr''da, sadece muhaddislerin usûlüne uygun olarak hadisler-deki nesh vak'alar incelenmekte, diğer ilim dallarının meseleyi ele alış üslûbları ile hata ve sevaplara temas edilmemektedir. Eserin hemen hemen hiç bir yerinde böyle bir tesbit yoktur. Yani el-Hâzimî başka türlü yapılmış çalışmalar hakkında fikir beyanında bulunmamıştır. Halbuki ilgili yerlerde de açıkça görüleceği gibi, nesih konusunu işleyenler arasında temelde bazı mühim ayrılıklar mevcuttur ve bunlar neticeleri değiştirecek karakterdedir.[173]

Ebû Hafs Ömer b. Şahin el-Bağdâdî el-Vâiz (385 = 995) :

Elde mevcut, hadisteki neshi inceleyen eserler arasında, yazma halinde bulunan, neşredildiği takdirde, el-Hâzimî'nin eserinden biraz daha hacimli olacak olan kitap, İbnu Şâhin'in Nâsihu'l-hadis ve men-sûhuh isimli kitabıdır.
Kâtip Çelebi, Kettânî gibi müellifler tarafından varlığı haber verilen bu eser için el-A'Iâm bilgi vermemektedir.[174]
İbnu Şahin'in kitabının dünya üzerinde mevcut üç nüshasından bahseden Profesör Dr. M. Fuâd Sezgin; İstanbul, Ankara nüshalarıyla, İspanya (Eskorial) nüshalarından söz etmektedir. [175] Mısırlı âlim Profesör Dr. Mustafa Zeyd ise, eserinde, Mısır'da mevcut bir nüshayı haber verir. Buradan anlaşılıyor ki, gerek Brockellman ve gerekse M. Fuâd Sezgin'in varlığından haberdar olmadıkları başka İbnu Şahin nüshası vardır. [176]
Aşağıda mâhiyetini ve müellifini tanımaya çalışacağımız bu eseri İbnu Abdilhakk diye tanınan Ali b. İbrahim, (h. 744 de) tek cilt halinde ihtisar etmiştir. [177]İhtisar eden zâtı İbrahim b. Ali şeklinde haber verenler de vardı. [178]
Vaiz, hafız ve müfessir gibi sıfatlarla da anılan îbnu Şahin (Ömer b. Ahmed el-Bağdâdî), 297 hicrî tarihinde doğmuştur. [179]Doğum tarihini 277 olarak gösterenler de vardır. [180]Müellifimiz, el-Bağdâdî olarak nisbetlendiğine göre, kendisinin Bağdâd ile olan ilgisi; oralı olduğu şeklinde anlaşılabilir.
Kaynaklar kendisini, hadis hafızı olduğu kadar, tefsir ve kıraat ilimleri ile uğraşmış bir kimse olarak da tanıtır. Meşhur kârilerden bahseden eserlerde adı geçmektedir. Şâh Veliyyullah ve diğer bazı müellifler, İbnu Sâhin'in eserlerini oldukça düşük bir kategoriye sokarlarsa da, [181]Muhammed Ibnu'l-Cezerî onu; «Sika; meşhur, büyük bir imamdır» tarzında tezkiye eder. [182] İbnu Hacer'in nakısı line göre; bu konuda farklı düşünenler azdır. Muhammed. b. Ömer ed-Dâvûdî, îbnu Şâhin'i «lahn yaptığından dolayı» ve «fıkıhtaki bilgisinin azlığı sebebiyle» eksik görürse de, yine sika olarak tavsiften geri durmamaktadır. Bu mesele ile ilgili olarak anlatılan bir hâtırada, îbnu §âhin'in, Ebû'l-Hasen ed-Dârakutnî'nin yanında, onun heybetinden sessizce oturduğu, konuşamadığı nakledilmektedir. Fıkıhtaki bilgisizliği iddiası, belki de kendisine: «Hangi mezhepten olduğu sorulduğu zamanlar verdiği «Muhammed'in mezhebindenim» tarzındaki ce-vabındaki sezilen sertlik üzerine söylenmiş de olabilir. Tefsirinde, kullandığı haberlere ait bazı senedleri karıştırdığı da vârid iddialar arasındadır.
Hamza es-Sehmî adlı âlimin, ed-Dârakutnî'den: «İbnu Şahin hata eder, hatasında da musir davranır, bununla beraber sikadır» sözünü naklettiği belirtilmektedir. Yine verilen bilgilere göre İbnu Şahin «Kendisine itimâdının çokluğu yüzünden, eserlerine dercettiği bilgileri, asılları ile kontrol etmeden bırakmaktadır», İbnu Ebi'l-Ferâvis ve Akîkî gibi âlimler, kendisini mûtemed sayarlar. Ebû Bekr Ahmed b. Umeyr el-Bakkâl, İbnu Şahin için, «zayıftır» sözünü kullanmıştır. Bu son söz, İbnu Yezdâd isimli birisinden menkûldür.[183]
Müellifimizin üçyüz kadar te'lifinden söz edilmektedir. Bunlar içinde, oldukça' hacimlileri de vardır. Binbeşyüz cüzlük, müsned tipinde es-Sünne adlı bir eseri mevcuttur. Yazmalarda, takriben her on varak için «cüz» tabiri kullanılagelmiştir. Durum böyle bile olsa, binbeşyüz cüzün tutacağı miktar oldukça büyük bir hacimdir. Otuz cildlik bir tefsiri ile, hadis ricalinden, sika olanlara tahsis edilmiş bir tarih kitabı da vardı. [184]
Kaynakların verdiği bilgiye göre, müellifimizin eserlerinden biri de, hadisteki nâsih mensûha taksis edilmiş olup ismi, Nâsihu'l-hadis ve mensûhuh'tur. Kitabı, Kâdî Ebû Bekr Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İsmail b. el-Ahdar ed-Dâvûdî tarafından rivayet edilmiş olup, bugün için birkaç nüshası bilinmektedir, ed-Dâvûdî'den eseri nakleden kişi, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ali el-Hayyât el-Bağ-dâdî'dir. Gördüğümüz iki nüshadan biri, Süleymâniyye kütüphanesi, Re-şid efendi bölümünde Î20 numarada kayıtlı mecmuanın 95 varaklık kısmıdır.[185] Diğeri ise, Ankara Dil Târih ve Coğrafya Fakültesi kütüphanesi, îsmâil Sâib Sencer koleksiyonundaki, Ebû Bekr el-Esrem'in adı evvelce zikredilen eseri ile aynı mecmua içinde bulunmaktadır.
ed-Dâvûdî'nin, bu eseri îbnu Şâhin'den kıraat yoluyla aldığı tarih h. 375 yılı olup, bu tarih müellifimizin vefatından on yıl öncesine raslamak tadır.
Besmele ile başlayan eserde: hamdele, te'lif sebebinin beyanı v.b. bölümlere yer verilmemiştir. Müellife kadar varan bir senedin zikri ile eser başlamaktadır. Eserin ilk cümlelerinde İbnu Şahin, Hüseyin b. Ahmed b. Rabi'el-Enmâtî tarikiyle ye İbnu Ömer'in aracılığı ile Hz. Peygamber'e kadar varan bir haber verir. Görünüşe göre bu habeı Peygamberimize ait merfû" bir hadistir. Hadis şöyledir: «Kur'ân'ın âyetlerinin biribirlerini neshettiği gibi benim hadislerim de biribirini neshederler».
Çok ilgi çekici olan bu hadis, diğer muteber eserlerde bulunmamaktadır. Sadece, aynı lafızlarla Müslim'in el-Câmiu's-sahih'inde bir haber vardır. Kitâbu'l-hayz'daki bu rivayet, Peygamberimize ait bir söz olarak görünmemektedir. Senetten anlaşıldığına göre sözün sahibi, Ebu'1-A'Iâ b. eş-Şihhîr'dir. Nevevî'nin belirttiğine göre ise bu zât tabiidir. [186]
îbnu Şahin bundan sonra, Zührî'ye ait olduğu açıklanan iki cümle ile, ilk sözlerini sona erdirir. Adı geçen cümleler şöyledir:
«... emirlerden ilkini, sonuncu emir ile nâsih görürlerdi»,
«Fakihleri, peygamberin hadisleri içindeki nâsih ve mensûh olanları bilip ayırma işi, hem acze düşürdü ve hem de yordu».
Müellifimiz, bu üç cümle ile eserine girişi normal bulmakta; nesh konusunun zorluğuna, karışıklığına değinmekte ve hadiste de nesh keyfiyetinin olacağına ait, ehil ağızlardan beyânlar getirmekte, bu kadarını da yeter bulmaktadır. Bu bölümde müellifin kendisinden bir şey mevcut değildir. Eserin ilk sayfası bitmeden konular başlar. Başlıklarda çok kere mensûh ve nâsihlerden hangilerinin zikredilmekte olduğu belirtilir.
İbnu Şâhin'in, eserinde tâkib ettiği çalışma tarzı ve üslûbu hakkında bilgi sahibi olmak için, seçeceğimiz bir kaç konudan elde edeceğimiz bilgiler ve fikirler kâfî gelecektir. Eserin muğlak bir tertib yönü yoktur. Müellifin ilk olarak geçtiği konu, taharet kitabına ait i k s â 1

meselesidir. îbnu Şahin, el-Hâzimî gibi, bahislere başlıklar verir. Fakat bu başlıklar, evvelkinin yaptığı gibi bir takım hüküm ve kanaat belirtici cümleler şeklinde değildir. Meselâ ilk mesele için: «Mensûh hadislerle ilgili birinci bâb: Taharet kitabından» şeklinde bir başlık açılmıştır. Önce mensûh kabul edilen haberleri verir. Bu haberler, inzal olmadan bırakılan birleşmelerin guslü gerektirmediğini ifâde eden, ruhsat belirten haberlerdir. Bu bölümdeki hadisler, el-Hâzimî'nin naklettiklerinden daha fazladır[187]kundan sonra müellif, nâsih hadisleri zikrettiği bir bab açar: «Bu hadislerin mensûhluğunu ve meselede nesh olduğunu belirten bâb». Burada da iki sayfa içinde nâsih hadisleri verir. Bütün bu nakilleri esnasında kendisinin herhangi bir beyânı görülmemektedir.
İbnu Şahin, bazı konuları bu kadar da uzun yazmamaktadır. Bir sayfada biten bölümler bile vardır. Böyle olan kısımlarda, bir veya iki , hadisin nakli dışında eserde başka bir özellik mevcut değildir.
Bazı kısımlarda başlıklar daha değişiktir. Meselâ: «Erkek ile kadının birlikte guslü»[188] başlığı ile ilgili hadisler zikredildikten sonra; «Bu meseledeki ihtilâflar» şeklindeki bir başlık daha atılmıştır[189] Bu bölüm de, görülünce anlaşılacağı şekilde nazarî münâkaşaların bulunduğu bir yer olmamaktadır. Yazar, kısa cümlelerle gerekli gördüğü hususlarda tenkid bazan yapar. İbnu Şâhin'de bu husus, el-Hâ-zımı'deki kadar geniş ve bol değildir. Meselâ : «ayakta abdest bozma konusu»ndaki ihtilâfları verirken: «Bu hadis birincinin neshini gerektirir... sahabeden bir grup bunu kerih görürler, bunlar.....'dır. Ayakta
abdest bozanlar da olmuştur... Misâl verilebilir»[190] der. Diğer bir yerde ise, «... Bu hadisler, iki ayağa mesh'in neshedildiğine delildir... Hü-şeym, bu durum İslâm'ın ilk zamanlarına aitti... Atâ ise: ayağa meshe-deni görmedim der»[191] «bu hadisin çözüm yolu nesh yolu değildir. [192] şeklinde açıklamalarda bulunur.
Bu neviden nakledeceğimiz diğer misâller, farklı olmadığı için, umûmî olarak diyebiliriz ki; «ibnu Şahin, hadiselerin yaptığı gibi, vak'-alar nakleder, Nâsih-mensûh haberlerin kendisine erişenlerini eserinde sergiler. Eserde, usûl kitaplarındaki gibi nazarî kaideler, muhtelif fikirlerin tartışması geçmez. Bu tip kitapların en mühim özelliği, bir sergi mâhiyetinde oluşlarıdır; her türlü bilgi, ham madde ve malzeme bu eserlerin bünyelerinde mevcuttur.
İbnu Şahin pek çok müellif gibi, kendisinden öncekilerin eser ve ilimlerinden faydalanmış bir âlimdir. Bu ilim adamları ve eserler, onun kaynaklarını teşkil ederler. Şurası unutulmamalıdır ki, kitabın malzemesinin büyük bölümünü, eserdeki mevcut hadisler teşkil eder. Bunların tahrîcine lüzum görmemekteyiz. Çünkü, bu haberler, diğer benzeri kitapların da kaynağı ve malzemesi durumundadır.
İbnu'l-Cezerî, müellifimizin hocaları arasında (her halde kıraat il-mindeki); Ebû Bekr b. Ebî Dâvûd, Ebû Beki- b. Mücâhid, Ebû Bekr en-Nehhâs, Ahmed b. Ali et-Tanâcîrî isimli şahsı sayar.[193]
Eserde kaynak olarak kitap adına raslanmamaktadır. Haberleri kendilerinden naklettiği yüzü aşkın şeyh arasında, en çok adı geçenlerinden bazıları şu isimlerdir:
1) Abdullah b. Aîuhammed b. el-Bağavî,
2) Abdullah b. Süleyman b. el-Eş'as,
3) Muhammed b. Hüseyin b. Humeyd b, Kabi',
4) Muhammed b. Süleyman eî-Bağdâdî,
5) Ahmed b. Muhammed b. Sa'îd el-Hemedânî,
6) Yahya b. Muhammed,
7) Müellifin kendi babası,
8) Abbâs b. Abbâs b. el-Muğîre,
9) Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd en-NeysâbÛrî,
10) Hâruh b. Ahmed el-Bahrânî,
11) Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd,
12) Ahmed b. İshâk b. Behlûl,
13) Abdülgâfir b. Selâme el-Hımsî,
14) Ahmed b". Yûnus el-Kat'î,
15) Ahmed b. Süleyman b. el-Hasen v.b.[194]

B) Usûl Kitaplarında Nesh Meseleleri :

Nesihle ilgili literatürü incelerken, konuyu iki bölüme ayırmıştık: Müstakil eserler, usul kitapları. Müstakil eserleri de «Kur'ân'da neshi konu alanlar» ve sadece «hadisteki nesih ile meşgul olanlar» diye bölümlere ayırdık. Müstakil eserlerden de; bugün için elimizde olanlar, olmayan fakat varlıklarından çeşitli eserlerde söz edilenler şeklinde bahsettik. Arzedeceğimiz bu ikinci kısım ise tefsir, hadis ve fıkıh usûllerine ait eserlerde, nesihle ilgili malûmatın işleniş tarzı hakkında kısa bilgilerin toplandığı yer olacaktır. Maksat, bir mukayese imkânının doğması, nesihle ilgili bilgilerin toplandığı yerler hakkında icmâlî de olsa bir fikre varılmasıdır.
Usûl bilgisi (metodoloji ve ilgili bilgi dalının felsefesi gibi adlarla isimlendirilen disiplinler) deyimi ile; fıkıh, tefsir ve h a-d i s usûllerini kastediyoruz. Aslında yaygın olan tatbikata göre usûl sözü ile çok kere fıkıh usûlü kastolunmaktadır. Bu üç disiplin veya ilim şubesinden tefsire ait olanda, nâsih-mensûh bilgisi adı altında müstakil bir konu işlenir. Çok kere orada teferruata dalınmadan, ilmin mâhiyeti, önemi ve konuları belirtilir bazı örnekler verilir. Tefsir usûlü yazarı, eserinde mutlaka bu konuya temas eder. Dikkati çeken nokta şudur, burada verilen bilgiler, çok kere fıkıh usûlü kitaplarında münâkaşaları yapılandan farklı olmamaktadır. Yâni, «bu tefsircinin nesih telakkisidir» diyebileceğimiz ayrılıkların tesbiti hemen hemen imkânsızdır. Yalnız burada Özellik olarak zikredebileceğimiz tek husus: tefsirle ilgili nesh bilgileri arasında, daha ziyâde âyetler arası nesh zikredilir. Bunlar bir takım itibarî bölümlere ayrılır. Bazen bu bölümlere ayırmada ittifak bile sağlanamaz. Konu Ulûmu'l-Kur'ân grubuna bağlı bir ilim şubesinin ehemmiyetinin tanıtılmasından ibarettir. Tefsir usûlü bilgisinde, neshin zikredildiği yerlerden biri de müfessir Için lüzumlu bilgilerin sayıldığı yerdir. Burada da kanunun ehemmiyeti ve neshi bilmeyen kimsenin tefsirde söz sahibi olamayacağı belirtilir.
Kur'ân'da nesh konusu ile ilgili fikirler incelenirken bazan, adı geçen ilim dalı ile ilgili kitâbiyyâta da temas edildiği görülür. Yine belirtelim ki; yapılan açıklamalar, verilen bilgiler çok defa, tefsir ile ilgili olan miktarı aşar. Fıkıh usûlünün ağırlığı orada da görülür. Fikirleri nakledilen kişilerin çoğu müfessir değil, fıkıh usûlcüsüdür.
Fıkıh usûlüne tahsis edilen eserler, hangi tarzda yazılmış olursa olsun, nesh konusuna bol bol yer verir. Bazıları müstakil bölüm açarak meseleyi ele alır. Bir kısmı Kitap ve sünnet konularını işlerken neshi anlatır, yaygın olan şekli ise, beyân çeşitleri tanıtılırken yapılan açıklamalardır. Usûlcü, tebdil beyânı meselesinin tamamında nesh konusunu işlemektedir. Bunların dışında icmâ, n a s s'l a r ı n te'âru-zu, tercih, takviye gibi meselelerde 'de nesih, kendisinden sık sık söz edilen konudur. İlerde, meselenin münâkaşasını yaparken genişçe görüleceği gibi, fıkıh usûlcüsü, meseleyi ele alırken, hadis usûlünün kânunlarını, ıstılahlarını ve ölçülerini alır. Fakat bazan zedeleyici tadilâta girişir. Umumiyetle; nazarî münâkaşa, tarif ve ıstılah farkları gibi konulara, meselenin aslını unutturacak biçimde ve ağırlıkta dalar. Aklî ve mantıkî diyebileceğimiz mukaddimeler sıralayarak neticeler elde etmeğe çalışır. Bunu bilhassa, gerekli gereksiz her vâk'a-ya tatbik ederek; isterse nesh vuku bulmamış olsun vak'alar üzerinde dener. Durum böyle olunca nesh, artık alim daraldıkça müracaat edi- Ien bir emniyet supapı halini almaktan kurtulamaz. Tatbikatta görülen, Hz. Rasûl ve sahabeden menkûl olan örnekleri tanıtacak yerde, «hayâl kurup, tasavvur edilenlere istinâdenû meseleleri açıklarlar. [195]Bunların sonucu olarak konu bazı ahvâlde uzatılır ve gayeden saptırılır.
<dlmu Mustalahi'l-hadis» diye de adlandırılan hadis usûlü bilgisinde veya daha geniş anlamı ile «ulûmu'l-hadis» grubunda mesele; bir kaç yerde ele alınır. Bunlardan birisi «muhtelifu'l-hadis» diye isimlendirilen; her yönden değerleri ayni olan iki hadis arasında, zahiren görülen farklılığın giderilmesi meselesidir. Burada, bilindiği gibi, çeşitli yollarla giderilemeyen te'âruz, tarih yönünden hadislerin dizilmesi ve aralarında kurulacak kronolojik münâsebet ile çözüme kavuşturulur. Nesh ilk olarak burada söz konusu olur. Fakat nazarî bilgiler verilmez. îkinci yer; hadise bağlı disiplinlerin sayıldığı, ilmu'n-nâsih ve'1-mensûh'tan bahsedildiği yerdir. Bu ilim dalının ehemmiyetine orada işaret olunur; kitâbiyyât kısa da olsa zikredilir. Hadis usûlüne tahsis edilen ve bugün elde mevcut olan. eserlerdeki durumu anlattığımız zaman mesele biraz daha aydınlanır.
Hâlihazırda elde mevcut olan bilgilere göre, ilk usûl yazarlarından olan Ebû Muhammed el-Hasen b, Abdirrahmân b. Hallâd er-Râmehür-müzî'nin eseri, el-Muhaddisu'l-fâsil'daL konuya hiçbir suretle temas edilmemiştir.[196]
Hicrî 405 vefat tarihli ikinci müellifimiz, el-Hâkim en-Neysâbûrî, Kitâbu ma'fifeti ulûmi'l-hadis adlı eserinde, nesih meselesine, 21. nevi diye adlandırdığı bölümü ayırmıştır. Müellif burada, nesh meselesini nazarî olarak ele alıp inceleme yerine aşağıda sıralayacağımız konulardaki nâsih veya mensûh saydı|ı haberleri ye bunları kuvvetlendiren diğer rivayetleri toplamıştır. Neysâbûrî'nin temas ettiği konular şunlardır:

a. Ateşte pişen yiyeceklerin yenilmesinin; yeniden abdesti gerektirip gerektirmediğine dair olan Ebû Eyyûb hadisi. Neysâbûrî'ye göre mensûh olan bu hadisi, aynı konudaki Câbir hadisi neshetmiştir. Müellifimiz, nâsih hadise uygun olan el-Berâ ve Câbir h. Abdillâh hadislerini de nakletmektedir.
b. Ölü hayvanın uzuvlarının kullanılması konusundaki Abdullah b. Ukeyne hadisi. Müellif, mensûh olarak tavsif ettiği bu haberi nesneden Abdullah b. Abbâs ha'disini de birlikte zikreder. .
c. Denizin yüzüne vuran Ölü hayvanların yenilmesi konusu. Mensûh; Câbir b. Abdullah hadisi, nâsih; Ebû hureyre haberi.
d. Kurbân etinin tevzi §ekli : Üç günden fazla durdurulup durdu-rulamayacağı hususu. Mensûh olan İbnu Ömer hadisini, Câbir b. Ah-dülah hadisi neshetmektedir. . . " . . .
e. ölünün; ev halkının ağlaması neticesi azâb göreceği meselesi: Mensûh; İbnu Ömer hadisi, nâsih; Hz. Âişe hadîsi. Müellifimiz," uzatmamak için konuya bu kadarla temas ettiğini ifâde ile sözlerini bitirir. [197]
Usûl yazarlarından, h. 463 vefat tarihli, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b.
Sabit el-Hatîb el-Bağdâdî el-Kifâye adlı eserinde, nesh konusuna temas etmemektedir. Kitabının son bolümü olan; «Bâbu'1-kavl fi te'âruzi'1-ah-bâr...» kısmında biie bilgi yoktur. Hatîb'in, üzerinde hâlen bir doktora çalışmasının yapıldığını haber aldığımız [198] tek nüsha diğer eseri el-Câ-mi\..i ise görmüş değiliz.
Hicrî 581 yılında vefat eden, Ebû Ömer b. Abdulmecid el-Meyânci' nin bir forma kadar hacimdeki, şöhretli eserinde de nesh konusu geçmemektedir. [199] Yazdığı eseri kendisinden sonra gelenlere geniş çapta tesir eden. İbnu's-Salâh da, kitabındaki 34. nevi «Ma'rifetu nâsihi'l hadis ve mensûhih» başlığıyla açmaktadır. Müellif, nesh konusunu Önce bir bilgi şubesi olarak tanıtır, güçlüklerinden söz eder. Onun ifâdesine göre, eş-Şâfiî, bu sahada en büyük mercidir. Îbnu's-Salah kısa bir cümle ile neshin tarifini verdikten sonra, taflınması bakımından onu bölümlere ayırır. Bunun dışında bilgi vermemektedir. Teferruata ait bilgi yoktur, İbmi's-Salâh, nazarî münâkaşalardan da eserinde sarfı nazar etmiştir. [200] Kitabının bit özeti olan el-Bâisu'l-hasis'te müellif İbnu Kesir, aynen Şeh-rizûr! gibi 34. nevide konuyu ele alır. Yalnız onun bir cümlesi dikkati çeker durumdadır, İbnu Kesir, nâsih-mensûh bilgisini hadis usûlünden ziyâde fıkıh usûlüne ait saymaktadır: «??e hâze'l-fennu, leyse rain ha-sâisi hâse'lJcitâb; bel huve bî usûli'l-jıkhi eşheht. Gerçi bu cümlede tam manâsıyla bir ayırma ve hadisten çıkarma yoksa da yine de fıkıh usûlüne uygunluğu dile getirilmektedir, Biz bu kanâatta değiliz. Konu ileride, ilgili yerde incelenecektir. îbnu Kesir bundan sonra, Şehrizii-rî'nin sökerini tekrarlar ye nâsüVmensûhım bilinme ve tanınma yollarından söz eder. Eserde bunların dışında b.Îîgi yoktur. [201]
Muhaddis imâm- en-Nevevî'nin (676/1277) et-Taîcrtb adlı muhtasar eseri üzerine yazdığı ve Tedrîbu'r-râvî adını verdiği eserinde Suyûtî de, hadisteki nâsih-mensûh meselesine temas eder. Eserin metnindeki ilk cümleler, Îbnu's-Salâh'm sözlerine yakındır. Nevevî; «Bası hadis-çiler, mânâca kapalılıktan yüzünden, üzerinde nesih cereyan etmeyen bir takım hadisleri, bu işin içine soktular diyerek, yapılan bir hatâya veya bir yanlış değerlendirmeye parmak basmaktadır, Nevevf'nin bu id-âivsı, hadisçi.îerden daha çok fıkıh usûîciiteri için geçerlidir. N kısa bir târifden sonra, sözü «neshi bilmenin yollan»na aktarır.
Dikkatimizi çeken husus gudur: Hadisçiler içinde pek çok müellif, nâsih-mensûhu tanıma yollan üzerinde durmaktadır. Bu sebeple diyebiliriz ki, nâsih-mensûh tesbîtinde, ıstılah ve nazarî fikir münâkaşaları yerine, bu nokta ile uğraşılması uygun görülmektedir. Yâni, hadis-çilere göre meselenin en mühim yönü budur; tatbikatta veya bir vak'a-da neshin varlığını tespitte mühim olan husus neshin, asrı saadette cereyan edip etmediğinin tesbitidir. Bu tesbiti temin eden yolların araştırılması da mühimdir.
Eserin şerhinde Suyûtî (910/1504), Hz. Ah' ile, rastladığı kıssacı arasındaki konuşmayı naklettikten sonra, aynı konuşmanın el-Hâzimî tarafından İbnu Abbâs ile Huzeyfe'ye de isnâd edildiğini belirtir. Huzey-fe'nin belirttiğine göre; «ancak nâsih-mensûhu bilen fetvaya salahiyetlidir.» Suyûtî de diğer hadis usûlü yazarları gibi, Şafiî'nin durumundan bahseder ve neshin tanınma yollarını vererek konuyu bağlar.[202]

3 - Son Araştırmalar :

Zamanımıza kadar, hadiste nâsih-mensûh meselesi, girişte belirttiğimiz Ölçüler ve çalışmalar ile çok işlenmiştir. Yâni konu bakir değildir. Bu işleniş, çeşitli islâmî bilgi dallarında ve neshin, o ilim dalını ilgilendirişi nisbetinde olmuştur. Yine bu ilim dallarında meseleye bakış zaviyesi, aynı ilmin ölçüleri iledir. Hadis, fıkıh ve tefsir usûîü bilgilerindeki çalışmalar bu. nevi mesâilerdir.
Usûl bilgileri dışında, tefsir ve hadisteki nesh vakıalarını tesbit ve tâ'dâd eden müstakil eserler vardır. Bu eserlerde âyetler-hadisler sıralanır; nesh üzerinde konuşulur.
Bir iki makale dışında, «sünnette nesh; hadislerde nâsih-mensûh meselesi» gibi bir mevzuu konu edinen; münhasıran bizim yaptığımızı evvelce yapmış olan bir çalışma tesbit edemedik, Türk dilinde yapılan çalışmalar arasında, hadis doktoru, Profesör Talat Kocyiğit'in: «Kitap ve Sünnette Nesih Meselesi» adLı makalesinin yarısı, bizim konumuz ile ilgilidir ve mesele, bir makale çerçevesi içinde alınmış, daha ziyâde usul kitaplarına dayandırılmıştır.
Kur'ân'da nesh konusunu tez olarak ele alan Dr. Mustafa Zeyd,[203]
başlangıçta hadisi de tezinin içine alacak tarzda meseleyi planlamış iken, bilâhare onu ayrı bir çalışmaya bırakmış ve kitabında böyle bir çalışma isteğinde olduğunu belirtmiştir.[204] Müellif : «İslâm şeriatında nesh» konusunu ele almışken, konuyu sonradan daraltıp, sadece Kur'ân'a inhisar ettirişinde: «sünnette nesh mevzûunun en az, Kur'ân' da nesh konusu kadar zaman alacağı, kullanılacak hadisler üzerindeki gerekli çalışmaların birtakım problemler doğuracağı, biribirine muarız gibi görülen haberlerdeki tercih ve takviye güçlükleri, hadisler arasındaki kronolojik sıralamanın zorluğu, hadislerin çokluğu ve geniş bir literatürü taramayı gerektirdiği...» gibi âmillerin müessir olduğunu ifâ'de eder. Aradan uzun bir müddet geçmesine rağmen «sünnette nesh» konusuna dair vâdedilen bu çalışmanın yapılıp yapılmadığından haberdâr olamadık. Bu itibarla denilebilir ki, bizim çalışmamızın benzeri bir diğer çalışmanın bize kılavuzluğu olsaydı, netice daha değişik olabilirdi. Yalnız bu hüküm, hâlen ümidini beslediğimiz; yeni ve bizden önceki tarihli bir eserin; benzeri çalışmanın zuhuru, fikrimizi kayıt altına alacaktır.[205]

4 - Tezin Kaynakları :

mde açıklık esasını, yüzyıllarca önce ortaya koymuş ve benimsemiş olan müslüman âlimler; eserlerinde, işledikleri konuları aldıkları kaynaklara atıflar yaparak, okuyana kontrol hakkı ve kolaylığı tanımışlar ve bizlere de bu yolun takibini miras bırakmışlardır.
Basılı kitapların daha dünya üzerinde bulunmadığı devrelerde yazılmış olan eserlerde bu açıklık ve kontrola hazır durumda oluş göze çarpar. Bugün ilmîliğin şartlarından sayılan bu durum yeni değildir. Bu âdete uyarak, çalışmamızda bize kaynaklık eden eserler ile, bu eserlerin bize sundukları bilgiden istifâde derecemizi belirtmeyi uygun bulduk. Malzememiz görülünce, yaptığımız işin eksiği veya tamlığı; doğru yol tutuşumuz veya hareket noktamız, konuyu işleyiş üslûbumuz ortaya çıkacak ve böylece tekâmül imkânımız hâsıl olacaktır. [206]

a - Kaynak Eserler :

Hadiste nâsih-mensûh meselesinin menbamı teşkil eden kaynak eserlerin başında, hadis ve fıkıh usûlü kitapları ile, hadis mecmuaları gelmektedir. Fıkıh usûlü kitaplarından yaptığımız iktibaslarda, hadisçi gözüyle meseleye baktığımızı; seçimlerimizde bu rûh haleti içinde olduğumuzu söyleyelim. Orada gördüğümüz bilgileri, hadis usûlünden ve hadis kritiğinden... fıkıh usûlü bilgisine aktarılmış, fakat bazı se-beblerle eski özelliklerini kaybetmiş olarak değerlendirdik. Usûlcünün, kendisine ait olanlara dokunmadık. Meseleye hadisci gibi bakmaya çalışmamız, kendimizce doğru gördüğümüz bazı farklı neticeleri doğurdu.
Hangi usûl kitabından ne derecede istifâde ettiğimiz, dipnotlar ile bibliyografyanın tedkîkinden anlaşılacaktır. Gereken yerde açıklayıcı bilgi de vermiş bulunuyoruz.
Usûlu'd-din diyebileceğimiz, i'tikâdiyyâta ait eserlerde nesh ile ilgili bilgi hemen hemen yoktur. Bu hüküm dışında raslanan bilgiler de mahallerinde zikredilmiştir.
Tefsirler, ilgili âyetlerin îzâhı için müracaat kaynağımız olmuştur. Burada da rivayeti ön plana alan eserlerden iktibaslar yapmağa çalıştık.
Hadis ve 'tarih musannefâtı, tezin ana müracaat kitapları arasındadır, îslanıî konularda yapılacak benzeri çalışmalar için de aynı hüküm geçerli ve zaruridir. Konumuz, pek çok yönü ile buralardan süzülme mecburiyetindedir.
Milel ve nihâi kitaplarında da, bazı ferd ve grupların fikirleri arasında nesh ile ilgili bir şeyler bulma ümidi ile araştırmalarımız olmuştur.

Fıkhın furûunu işleyen eserlerde, hemen hemen hiç nesih bilgisine ve vak'asına temas edilememektedir. Usûli fıkıhtaki münâkaşaların sonuçları, halledilmiş şekilde furûa aksederken kısa da olsa neshe temas edilmesini insan arzu etmektedir. Sayfa sayfa baktığımız, es-Serahsî'nin el-Mebsût'undaki bilgilerin toplamı bir kaç sayfayı geçmemektedir. Kaynak eserler içinde, elde edilemediği için bakılâmayan eserler de vardır. [207]

b - Yardımcı Eserler :

Lügat kitapları, ansiklopediler, terâcime dair eserler, teknik el kitapları, ıstılah lügatlan, mecmualar ve diğer eserler, bir tez çalışması için ne derece lüzumlu ise o derecede bakılan eserler olmuştur. Bu kitaplarda da bir ilıâta söz konusu olamaz. Çünkü, bulunduğumuz yer gereği olduğu kadar, yurdumuzun her yerindeki çalışan İslâmiyâtçi için de, kitap sıkıntısı -yerine göre- duyulacaktır. Bundan kurtuluş maalesef mümkün olamamıştır,
Zannvmızca, çalışmamızda eksik görülebilecek yönlerin başında: «nesih meselesinin, pratik dîni hayatımızda gördüğü ilginin tesbitb hususu gelecektir. Bu hususun tesbiti; ihtisas derecesinde dînî tahsil yapanlar ile din hizmetlileri ve müslüman halkımız arasmda; her grubun ilmî seviyesine uygun bir anket çalışması ile gerçekleştirilebilirdi. Böylece meselenin (nazariyyâtı) ile (amel ve tatbikat haline gelen) bölümleri; miktarları, ehemmiyet derecesi belirienmiş olurdu. Böyle bir çalışmanın (îslâmî hayata ve sünnetin tatbikattaki durumuna duyulan ilginin tesbiti) yönlerinden düşündürücü neticeler getireceğini zannederim.
Bu satırlara kadar gelmiş olan giriş bölümü hakkında bir kaç söz etmek uygun düşecektir :
Üç bölümden meydana gelen giriş ile şu gayeyi gözetmekteyiz: Alışılmamış bir tarzda da olsa, teze girmeden Önce; nesih olayının mâhiyeti, dildeki ve ıstılahtaki yeri ve ehemmiyeti üzerinde bazı sözler söylemek gerekmektedir. Her ne kadar teferruata inilerek meselenin incelenmesi iîeridski kısımlara bırakılmışsa da, neshin mâhiyeti hakkında bir nebze bilgi verdik; meçhiîl bir meselenin, sayfalar ilerledikçe çözümlenmesi için okuyucuyu bekletmeyi uygun bulmadık. Bu arada, asrı saadette neshe verilen mâna ile, ondan sonraki devirlerde aldığı şekil hakkında az da olsa bilgi, aynı gaye için verilmiş oldu.
Girişte bizco en önemli, mesele: yapılan çalışmanın çerçevesini tes-bifc etmek, bu iş için. kullanılacak malzemenin neler olduğunu tanıtmakhr. Çünkü, mütehassis bir okuyucu, başlangıçta, çalışmamız hakkında bir fikir sahibi olacak yanlış veya doğru yol tuttuğumuzu peşinen tesbit edecektir. Nihayet bu giriş ile:
a. Tezimizin, 'işleniş üslûb ve yollarım,
b. Çalışmamızda varsa farkla yönleri ve menba'larmıızı,
c. Okuyucuya kontrol imkânım, onu biraz yorma pahasına da olsa vermeğe gayret ettiğimiz ifâde edelim. [208]

GENEL OLARAK NESH

HADİSTE NÂSÎH-MENSÛH MESELESİ

I - Neshin Mâhiyeti :

A. Nesh Kelime Sinin Lügattaki Mânâları:

Konuyu işlerken, sık sık nesh kelimesi ile ondan türemiş olan diğer bazı tâbirler kullanılacağı için, Arapça olan bu kelimenin taşıdığı çeşitli mânâlar ile dilimizdeki karşılıklarını araştırmamız gerekmektedir. Dil açısından yapacağımız bu araştırmalarda, önce lügatçıların sonra da diğer müelliflerin eserleri bize ışık tutacaktır.
Aşağıda arzedeceğimiz gibi, kelimeye verilen çeşitli mânâlar, sadece filolojik sahada kalmamış kuvvetini buradan alarak ıstılahta da çeşitli mânâlarda kullanılmasına tesir etmiştir. Kelimenin âyet ve hadis lerrîe aldığı mânâ da ayrıca tetkike değmektedir. Çünkü, âyetlerde, ayrı ayrı mahallerde farklı mânâlara delâlet eden kelime, önce lügat kitaplarında, sonra da âyet ve hadislerde aldıkları mânâya temas ederek açıklama yerinde görülmüştür.
Şunu hemen ifade edelim ki, nesh vak'asını anlatan tâbir, sadece aynı kökten türeyen e n - N e s h kelimesi değildir. Âlimler arasında teknik ıstılah haline gelmemiş bile olsa, aynı meseleyi açıklayan bir kaç tabir daha vardır. Gerek âyet ve gerekse hadislerde geçen bu kelimelerde de ilâhi ve dîni bir hükmün sâri' tarafından kaldırılması anlatılmaktadır.
Zaman zaman, Peygamberimizin, sahâbîlerin ve daha sonra gelen âlimlerin dillerinde, neshi ifâde eden bu kabil kelimelerin de dolaştığı; bir gerçektir. Bu bölümün üçüncü maddesinde kendilerinden bahs açacağımız bu kelimelerde de farklı görüşler belirtilir. Dikkati çekecek bir nokta şudur; sahabenin Efendimize vâki sorulan veya Peygamberimizin beyanlarında daha çok bu kelimeler yer almaktadır. Nesh tâbirinin konuşmalarda yer aldığı tesbit edilememektedir. Sonraki ilmî adı artık n e s h olarak takarrur eden vak'anın, ilk üç nesil ricali arasındaki; terk, mahv gibi kelimelerden ibaret olan diğer adlarının istimali, belki de daha faydalı olacaktı. Bunlar arasında bilhassa r e f '; adı geçen hükmün, Allah ve Rasûlü tarafından kendi huzurlarına alınıp, kullar için daha rahmetli ve daha müşfik olan bir diğer hükmün onlara indirilmesi anlamında, ürkütücü olmaktan uzak bir tabirdir. Nesh kelimesinin ifade ettiği diğer manaları sert bulanlar onu AUaha yakıştırmazken, acaba böyle bir hisse mi kapıldılar? [209]

1.Lügat Kitaplarının Nesh Hakkındaki Sözleri :

Üçüncü babtan sülasî bir mastar olan kelime için hayli zengin mânâlara işaret edilmektedir. Bu mânâlar arasında bilhassa şunlar üzerinde ittifak vardır:
a) Nakil: Bîr örneğe bakarak, diğer bir yere aynı şeyi taşıma işlemi. Burada asla da, ondan kopya edilen örneğe de nüsha adı verilmektedir, ikisinin de değeri aynı olmaktadır. [210] Fakat bazı âlimlere göre diğer yere nakledilen nüsha sâdece surettir, taşman da bu suret olmaktadır. [211] Sureti alman nesnenin aslının izâlesi söz konusu olmamakta, o da kalabilmektedir. Burada birincinin benzerini yeniden ibda' vardır. Nesh için sıralanan mânâlar arasında asıl mânâ olarak vasıflandırılan [212] nakil için, Râgıb el-Isfahânî (502/1108), «Yüzük kaşının, çeşitli mumlar üzerine basılması suretiyle meydana gelecek şekil» der ve bu basma işlemini örnek olarak gösterir. [213]Dilciler, neshin bu mânâsına delil olarak Kur'ân-ı Kerim'deki : «... Şüphe yok ki, neler yapıyor idiyseniz biz (hepsini meleklere) yazdırıyorduk»[214]âyetini ileri sürerler.
İbnu Hazm (456/1064) neshin bu mânâsını ikinci olarak zikreder ve diğerlerinden farklı olarak: «Bir şeyin yenilenmesi ve örneğinin çoğaltılması» şeklinde tanımlar. Buradaki yenilenme farklı bir anlayıştır. [215]
b) îbtal : Bir yerde konaklamış olan topluluğun orada hasıl ettiği izler zamanla kaybolmuş ise veya rüzgâr, yağmur ve benzerî semavî tesirlerle kalmamışsa bu değişiklik yine bu kökten gelen bir fiil ile ifâde edilmektedir. Lügat kitapları böyle durumlar için: «Nesahatü'r-rîhu âsâra'1-kavm» Örneğini vermekte'dirler. [216] İbnu Hazm, nesihteki bu mânâ için Ta'fiye tabirini kullanmaktadır. Örnek olarak da: «falancanın saltanat ve otoritesi ibtâl edildi, sona erdi» sözünü zikretmektedir. Yine onun ifâdesine göre, mevzûumuzla alâkalı olan, nesihteki bu mânâdır. [217]
c) İzâle : İhtiyarlığın gençliği, güneşin gölgeyi kovup izâle ettiğini ifâde eden nesh mastarından türemiş fiillerde, bu yoketme mânâsı söz konusu olmaktadır. [218] Fîruzâbâdî : (476/1083) «Bir nesne, ahar nesneyi, müteâkıb olarak zail kılmak» sözleriyle neshteki bu mânâyı açıklamaktadır. [219]
Râgıp el-Isfehânî'nin ifâdesine göre, neshte bazan izâle, bazan da isbât mânâsı anlaşılmaktadır. Bazı durumlarda ise bu iki mânâ, birlikte kas'dolunmaktadır. [220]
d) Tebdil ve tağyir : Bir nesneyi bir halden diğer bir hâle değiştirmek, farklı durumlara sokmak, yerine başkasını ikâme etmek.
Zimahşerî, zikredilen misaller arasındaki, «güneşin gölgeyi» ve «ihtiyarlığın gençliği gidermesi» tâbirlerinde geçen nesh kelimelerini, hakikat değil de mecaz mânâda anlamaktadı. [221] Usûlcüler arasında da münakaşa konusu olan bu nokta için Dr. Mustafa Zeyd, faydalı bir özet vermektedir. [222]

Neshin izâle, tebdil, ibtâl, nakil v.b. mânâları yanında, lügat kitapları:miras taksimindeki «raünâseha», ruhların çeşitli hayvanlara intikal edebileceği demek olan «t e n â s ü h», bu görüşe inananları ifâde eden «tenâsfihiyye» gibi bir çok mânâları daha sıralarlar. Bu arada bizimle ilgili olmayan «Kur'ân âyetlerinin birbirlerini neshi» ifâdesini de kullanırlar ve bazan ıstılahtaki tariflerden birini verirler.
Baş tarafta zikrettiğimiz bir hadisi tbnu Manzûr (711/1311) ve diğer bir takım ilim adamları : «Ümmetin durumu bir halden diğer hâle devamlı değişir» şeklinde anlamaktadırlar.[223]
Günümüze yakın bir zamanda neşredilmiş yeni bir lügatta dikkati çekecek bir örnek vardır. Müellif : «Hâkim, hükmü veya kânunu nes-hettb şeklinde terceme edebileceğimiz bir misal vermektedir. Bugünün Arap dünyasında, hâkimin veya devletin kânun değiştirmesine acaba nesih tâbiri kullanılmakta mıdır? [224] islâm Ansiklopedisinde F. Buhl kelimemiz için daha ziyâde ıstılaha kaçan bir tarif vermektedir: «Mukaddes bir metnin ilgâsı».[225] Fakat nesh işlemi için ilga tâbiri pek uygun 'düşmemekte, en azından hafif kalmaktadır. [226]

2. Kur'ân-I Kerim'de Ve Hadislerde Nesh Kelimesi :

Allah'ın kelâmında nesh kökünden müştak kelimelerin geçtiği dört âyet vardır. Bu âyetlerin mealleri şöyledir:
a - «Biz ne shetti ğ imiz (hükmünü diğer bir âyetle değiştirdiğimiz) veya unutturduğumuz (geri bıraktırdığımız) bir âyetin (yerine) ya ondan daha hayırlısını, yahut onun benzerini getiririz».[227]
b- «... onun bir nüshasında (Şu yazılı idi: sapıklıktan sıyrılıp) rahmet(e) kavuşmak o kimselere mahsustur.[228]
c - «... Nihayet Allah, şeytânın ükâ edeceği (o fitneyi) giderir, i b t a I ede r...».[229]
d -Şüphe yok ki, neler yapıyor idiyseniz biz (hepsini meleklere) yazdırıyordu fc...»[230]
Neshin lügattaki aldığı mânâların ve lügat kitaplarında verilen misallerin dördü burada mevcuttur, fakat nesh vak'asıyla doğrudan alâkaları olan âyetler el-Bakara sûresi ile, el-Hacc sûresinde geçen âyetlerdir. Hatta bir bakıma, el-Hacc süresindeki âyetin de, kelimenin lügat mânâsına misâl olma dışında bizimle ilgisi pek bulunmamaktadır, el-Bakara'daki âyetin, sarih olarak nesh vak'asma delâletini, Mû'tezüe dahil pek çok fikir grubu kabul etmekle beraber, adı geçen zümre: «Bu âyet, nesh hususunda sarih nasstır, nesh kabul eden nesne de mahlûktur» gibi, konu ile ve ilimle ilgisi pek olmayan bir iddiada bulunmaktadır. Gariptir ki, neshe farklı mânâlar veren, bu suretle de Allah'ın tenzihini benimseyen bir âlim de kendilerindendir,
Profesör Doktor Subhi es-Sâlih, bu âyetlerdeki nesh mastarından türeyen kelimeler ile, neshin dildeki aldığı mânâlar arasındaki irtibata işaret eder. Onun belirttiğine göre, el-Hacc süresindeki adı geçen âyette izâle mânâsı mevcuttur. Türkçede meâllendirilirken de kelimeye ibtâl mânâsı verilmiştir.[231] Aynı âlim, nesih kelimesindeki, (tahvil) mânâsı için de, mirastaki münâsaha tabirini misâl verir. Kelimenin aynı zamanda tebdil şeklinde değerlendirilmesinin, bizzat bir diğer âyette yapıldığına da dikkati çeken es-Sâlih; neshte, bir örneğe bakarak(orada olanın örneğini bir başka yere almak ve kaldırmak) mânâsının bulunmadığını iddia edenlere karşı, el-Câsiye sûresinin 29. âyetinin cevap teşkil ettiğini belirtmektedir. [232]
Bu bölümdeki nakillerimizden bir hükme varmamız mümkün olmaktadır: Nesh ile ilgili tâbirler Kur'ân'da mevcuttur. Bunların iki gruba ayrılmaları mümkündür. Bir kısmı N. S. H. kökünden gelen kelimeler, diğeri İse aynı kökten olmadığı halde, nesh vak'asımn varlığına ve mâhiyetine, işaret yoluyla da olsa delâlet eden kelimelerdir. Nesh kökünden gelen dört kelime içinde, ıstılahtaki neshe delâlet etmeyenler de vardır. Durum böyle olmakla beraber, aynı kelimeler, bize neshteki gizli mânâları tanımada delil teşkil etmektedirler.
Hadis lügatlarında ve fihristlerde, N. S. H. maddesinden meydana gelen çeşitli tâbirlere rastlamak mümkün olmakla beraber, bunların çoğu daha sonraki asırlarda meydana getirilmiş olan koleksiyonlardaki bâb ve kitap başlıkları ile, sahabeden nakledilen ve Kur'ân'da-ki bazı âyetlerin neshedildiğine dair haberler nakleden hadislerde geçen kelimelerdir. [233]Sahabenin sözleri de hadis sayıldığına göre, adı gecen kelimemiz buralarda da geçmektedir. Fakat bunlar bizim aradığımız mânâda ve neshi tanıtıcı karakterde değildirler. [234]

B. Neshin Istılahtaki Tarifi:

Peygamberimizin yaşadığı devrede, sahabe tarafından neshin gayet sâde ve yaygın bir tarzda bilindiği, konuşmalar ve sorularda bu konunun Efendimizden sorulduğu bilinmektedir.[235] Bundan sonraki bölümde belirteceğimiz gibi, gerek o sırada kullanılması âdet olan bazı kelimelerin istimalinden, gerekse Kur'ân'daki bazı âyetlerle ilgili olarak meydana gelen bir takım değişiklikler neticesi Ehl-i kitap olan zümrenin takındıkları menfî durumdan bizde bu kanâat belirmektedir. Sahabenin yetiştirdiği ikinci nesil, neshi daha etraflı araştırma durumunda kalmışlardır. Bu devre ile onu takib eden Etbâ devrinde ilim adamları, dinî ve dünyevî problemlere çârelere ararken, hükümler tesbit ederken neshi daha derinden inceleme lüzumunu duymuşlar, muhtemelen bazı tarifler ve şartlar belirtmişlerdir. Yine ihtimâl olarak belirtelim ki, nesih ile ilgili ilk ıstılahı tarifler, usûl âlimlerince konulmuş ve yapılmıştır.
Bu devreye gelinceye kadar ilimler hadis adı altında ve bir bütün halinde idi. Sonradan çeşitli ilim dallarına ve muhtelif ellere emânet olunan bilgi o tarihlerde, tek elden ve aynı titizlikle yayılıyor, meselelere fark gözetilmeden bakılıyordu. Âlim, her sahaya kendi malı olarak sahip çıkıyor, ayırım yapmıyordu. Bu itibarla o devrede sonradan, mantık ilminin koyduğu ölçülere uygun; efradını cami, ağyarını manî bir tarif de tesbit edilmemişti, Hadis usûlü ile uğraşanlar, ka-nâatımızca, fıkıh usulcülerinin koydukları tarifleri nakletmişlerdir. îç-lerinde tarif vermeyenler ise ekseriyettedir.
İlk nesillerde, neshin ıstılah olarak sınılandırılmadığma bizi inandıran delillerden biri de, sahabenin nesih olarak kabul ettiği bazı durumların, usûlü fıkh bilgisinin iyice geliştiği devrelerde, ayrı birer ıstılah ve vak'a olarak kabul edilen: takyid, tahsis ve istisna ile birlikte mütalaa edildiği; aynı değer hükmüne bağlandığı hususudur. [236]Şah Veliyyullah (1176/1762), Dr. Mustafa Zeyd, neshe verilen mânâlar arasında en uygun tarif ve telakki olarak bu hususu görmekte, usûlcülerin ihtilafları yanında, sahabe telakkisini daha külfetsiz ve hakikata uygun sadelikte bulmaktadırlar. [237]
Adı geçen âlimleri bu kanâata sevkeden durum zanmmızca şudur: Her hangi bir konuda, ıstılah olarak o konunun ne demek olduğunu araştırmaya koyulan kişi görür ki, mesele bazan dağıtılmakta, teferruat, aslından mühim görülerek mesele kaybolmak istîdâdı göstermektedir. Mevzuun bütünü bile, bu farklı tarif ve telâkkiler sebebiyle bazan görülememektedir.
Sahabe devrinde nesh : «bazı dînî hükümlerin, sonradan gelen ve tebliğ edilen diğer bir hükümle kaldırılması; tatbikatın ve kulluk şeklinin değişmesi veya bütün halindeki bir hükmün bazı bölümlerinin uygulamadan ıskatı» şeklinde anlaşılmaktadır. eş-Şâtıbî'nin naklettiği misâllerde aynı anlayış sezilmektedir. Onların üzerinde durdukları nokta: yeni gelen hükümle kullukta bulunmalarının sâri tarafından emredilmiş olduğudur; yani evvelki tatbikat terkedilecektir. Bu durumun bu şekilde külfetsizce kabulü ve teferruata inilmemesi bir bakıma onlar için normaldir. Çünkü dini tebliğ eden, tatbikatını gösteren, meseleleri çözen Efendimiz hayattadır. Her türlü yanlış anlama ve tatbikatın düzeltilmesi mümkündür. Yük, sahabenin ve onlar içinde ilim sahibi olanların üzerine henüz yüklenmemiştir. Daha sonraki zamanların âlimi, bu imkândan ve bahtiyarlıktan mahrumdur. Yeni meydana çıkan bir vak'a ile ilgili hükmün tesbitinde onun niyyet dürüstlüğü ve tam bir tarafsızlık içinde araştırma yapması şarttır. Bu araştırmalarda da, neshin ıstılah olarak mâhiyeti ve ona verilen mânâlar önemlidir.
Usûlcüler için az önce işaret ettiğimiz tarzda bir zaman geçviiştir. el-Mütekaddimûn diye adlandırılan âlimlerin yaşadıkları devrede, nesh vak'asınm ve tâbirinin mânâsı oldukça şümullüdür. Tahsis, takyid, istisna ve* neshin sınırları en güzel şekilde eş-Şafiî'de kemâlini bulur. [238]Yine kaynakların verdiği bilgilere göre, Şafiî'den (204/819) uzun bir zaman sonra gelen et-Taberî nesh konusuna temas etmekte fakat tarif vermemektedir.
Usûlcülerin tariflerindeki çeşitliliği ve bunun menşeini görmeden önce bir noktaya işarette fayda vardır: Bilindiği gibi, usûl yazarları; kelâmcilar ve ftkthçilar olmak üzere iki grubta toplanırlar. Diğer bir ifâde ile, fıkıh usûlü meselelerini, ya kelamcilarm anlayış ve metoduna uygun olarak veya fıkıhçıların görüş ve usûlleri çerçevesinde inceleyen âlimlere rastlarız. Mütekellimûn meslekini tutan eserlerde Şafii âlimleri söz sahibi olurken, fukahânm yolunu tutanlar daha çok hanefîler olmuştur. Bu iki meslek mensubunun meselelere bakış uslûbları çok kere farklı olmaktadır. Biri nazarî kaideler üzerine hükümler koyup kânunlara yükselirken, fukahâ mesleği mensupları, ilk nesilden intikal eden çözümlerden, illetler, sebepler v.s. arayarak kaideler tesbit etmektedirler.[239] Usûlcünün tuttuğu yolun; muhit, yetişme tarzı v.b. unsurların, fikirleri üzerinde tesirleri olmaktadır. Bu iki yolu birleştiren eserler yanında, nev'i şahsına münhasır sayılabilecek eserler de mevcuttur. Bunlar arasında mümtaz bir yeri olduğu belirtilen el-Muvâfakat ise, nesli meselesinde, çok kere muhaddislerde görülen bir yol tutarak; nazarî münâkaşa ye izahlar yerine misaller arzeder, onlar üzerinde durur. [240]
Nesih hakkında ortaya konan ıstılahı tariflerin çeşitliliğini doğuran âmiller arasında: neshi farklı ele alma, değerlendirme en mühim noktadır. Bunu doğuran sebeb ise bizim kanâatımızca, ilk asır ricalinin neshe verdiği mânâdan uzaklaşmadır. Bu yüzden bazı ilim adamları

neshi intiha ve tebdil beyânı sayarken, diğer bir grup usulcü ona hitap adını vermekte, o gözle bakmaktadır. Bir diğer grup ise sonraki bir şer'î delil ile evvelki hükmün kaldırılması tarzında neshi tanıtır. Verdiğimiz tarifler içinde sonuncu daha da itibâr görmektedir.
üsûl-i fıkıh âlimlerinin neshe ıstılah olarak verdikleri arasından seçtiğimiz bazı tarifler şunlardır:
«İbâdet müddetinin sona erişinin beyânı»; «İlk emrin zamanının bitip artık tekerrür etmeyeceği hususunun beyânı»; «Hükmün müddetinin sona erdiğinin beyânı»; «Birinci farz ile amel zamanının geçtiğinin beyânı». Bu dört ayrı tarifte müşterek nokta, tarifleri yapan âlimlerin onu beyan sayışlarıdır. Tarifler sıra ile; îbnu Hazm, Karâfî (664/ 1258), Bürhânüddin el-Ca'berî (732/1331) ve Ebu'l-Me'âlî'ye aittir. [241]
Neshi hitap olarak gören tariflerden birkaçı ise şöyledir : «önceki bir hitap ile sabit olan hükmün kaldırıldığına, arada geçecek bir fasıladan sonra -eğer beyan gelmemiş olsaydı evvelkinin aynen devam edeceği tarzda- delâlet eden bir hitab»; «Önceki bir şer'î hükmün hitabının devam ettiğine manî teşkil eden şâriin daha sonraki hitabı». Bu tarifler de Kâdî el-Bâkillânî (403/1012) ile el-Âmidî'nindir.[242]
Diğer tariflerde nakil, izâle gibi kelimeler kullanılmakta ve neshin lügattaki mânâlarına yaklaşılmaktadır.
Bu tarifler dışında, Kur'ân'da nesih konusunu işleyen müelliflerin verdikleri bazı tarifler daha vardır ki, onlarda da görülen, neshin hu-dud ve mâhiyetini tesbit yerine, özelliklerini, çeşitlerini, şart ve rükünlerini sıralamadır.
Doktor Mustafa Zeyd, yirmiye yakın tarifi verdikten sonra, usul-cülerin konuya bakış tarzlarını inceler ve neticede onları bir kaç gruba ayırır; her grubun fikirlerinde esas âmil olarak tesbit ettiği noktaları belirtir. Bunlar «Bulunduğu muhitte ehli kitap olan zümreye karşı ts-lâm'daki nesh meselesinin müdâfaası, kelâm ilminin tesirleri, âlimin bağlı bulunduğu fikrî ekolun tesiri ve çevredeki diğer baskı unsurlarıdır».[243]
Islâmî ilimlere ait ıstılahları toplayan eserlerdeki tarifler de bunlardan farklı değildir. el-Cürcânî (816/1413) nin kaydettiği iki tarif şöyledir: «Şer'î hükmün vaktinin sona erdiğinin beyânı. Bu sona eriş, Allah tarafından Önceden bilinmektedir. Biz, devam edeceğini; nâsih olan hüküm gelmemiş olsaydı evvelki hükmün istimrarını zannediyorduk. Birinci hükmün sona erişini, yenisinin gelmesiyle bilebildik. Bu bize göre tebdil ve tağyirdir». «Şer'î bir delili müteakip, az bir zaman sonra, onun taşıdığı hüküm hilâfına bir başka delilin gelmesi durumu. Bu hal, bizim ilmimize göre bir tebdil ise de, Allah'ın ilmine göre hükmün zamanının sona erdiğini beyândan başka bir şey değildir».[244] Ebu'l-Baka'nm tarifi ise şöyledir: «Şeriatta nesih: bize göre, nesh olmasaydı devamlı olacağım zannettiğimiz bîr şer'i hükmün vaktinin sona erdiğinin, belirli bir zaman aşımı sonunda Allah tarafından beyanı. [245]

C - Nesh İfâde Eden Diğer Kelimeler:

îslâmî eserlerde, bu yaygın tâbir 'dışındaki bir takım kelimelerden de, neshe delâlet anlaşılmaktadır. Nesh tâbiri yerine aynı mânâyı ifâde eden kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimeler, âyet ve hadislerde geçtiği gibi, herhangi bir âlimin şahsi tâbiri ve tensib ettiği kelime veya bir izah da olabilmektedir. Yalnız, aşağıda zikredeceğimiz bazı âyet ve hadislere, nesh ile birlikte başka mânâların da verildiği unutulmamalıdır. Farklı kanâatlar da mevcuttur. Bu kelime ve tabirlerden bir kaç tanesi şunlardır:
1.REF : Lügatta, alçaltmak mânâsına gelen h a f d ve v a d'm zıddı olan kelimenin, nesh şeklindeki mânâsına lügatçılar temas etmemekle beraber, bazılarının zikrettiği mânâlar arasında, ona en uygun olanım sezmek mümkündür. Meselâ Râgıb el-Isfehânî'nin eserinde kelimeye verdiği mânâlar içinde zikretmekte olduğu : «Allah'ın nezdine alması» keyfiyetinde, neshi sezmek mümkündür. Çünkü neshte, hükümden ve yürürlükten alıp, nezdine çekmek gibi bir mânâ mevcuttur.[246]
Lügat kitaplarındaki sarih işaretin yokluğu yanında, bazı hadisler-deki ref" kelimelerinden bu mânâyı anlamak mümkündür. Allah'ın, önceleri vahyedip sonradan kaldırdığı hükümler için, «Peygamberimize Allah vahyetmişti, bilâhare ondan alındı, kaldırıldı-» tarzında bir ifâdeye,el-Buhâri'nin el-Câmi'inde Taslamaktayız. [247]îslâm dinindeki bazı tekliflerin ve hükümlerin, bir takım mazeretlere mebni, belirli mükelleflerden kaldırıldığım ifâde eden hadislerde de aynı tâbir geçer; «Üç kişiden kalem kaldırıldı :... Uyuyandan... deliden... çocuktan...» [248] v.b. Bu kalkıştan önce bir teklifin ve bir emrin bulunması düşünülür. Evvelce olup da sonradan Allah'ın huzuruna kaldırılan hüküm ise neshe uğramış demektir.
Kadir gecesinin, ne zamana tesadüf edeceğini ümmetine açıklamaya hazırlanan Rasûl-i Ekrem, vuku bulan tatsız bir münâkaşa sonucu, bu bilginin kendisinden alındığını yine aynı fiille ifâde etmişlerdir: «Kadir gecesinin ne zaman olduğunu size belirtmek için çıkmıştım... fakat bu benden alındı, ref olun d w»[249]buyuran Peygamberimizdir. Bazı müelliflerin eserlerinde geçen örneklerden, ref'in nesih manasına geldiği görüşünün, ta sahabe gününde mevcut olduğu anlaşılmaktadır. [250]
2. TEBDİL : Konumuzu teşkil eden kelimelerden biri de, Kur'ân'ı Kerim'de geçen tebdil kelimesidir. Lügatta : «yerine bir başkasını koyarak, bir nesneyi kaldırmak» demektir.[251] Bir âyetin yerine bir diğer âyetin bedel olarak getirilmesini hazmedemeyip, Peygamberimizi iftira ile suçlayanların durumları bir âyette açıklanır. Nahl sûresinin 101. âyetinin meali şöyledir : «Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine getirdiğimiz vakit Allah neyi indireceğini çok iyi bilendir- dediler ki: sen ancak bir iftracısın. Hayır onların pek çoğu bilmezler.»
Mealini verdiğimiz âyette zikredilen ameliyeye nesh adı verilir. Müfessirler bu kanâati belirtirler. [252] Katâde, bu âyeti aynen, el-Ba-kara süresindeki «mâ nensah» âyeti ile eş değerde ve mânâda görmektedir. Onu, «kaldırıp yerine başkasını isbat ettiğimiz zaman...-» cümlesiyle açıklar. [253]
M. Hamdi Yazır (1358/1942); «Kâfirler, nesih meselesini, nübüv-vet-i Muhammediyye hakkında bir şüphe gibi ileri sürmek istemişlerdi ki, zamanımızda da hâlâ bunu takib eden kâfirler çoktur» sözleriyle, nesh hakkındaki ihtilâfın hem faydasız, hem de her asırda başvurulan abesle iştigal cinsinden bir saplantı olduğuna işaret etmektedir[254]
Âyetteki mu'tarıza cümlesi, her türlü şüpheyi giderecek tarzda; Allah'ın, «kulların maslahat ve menfaatlerine uygun hükümleri indirdiğini» ve bunu «en mükemmel bilen zat olduğunu» anlatmaktadır. O-mın, cümle içinde ve cümle bitmeden getirilmesi de ayrıca, gecikmeye tahammülü olmayan bir mânidarlık ifâde etmektedir.
Nesih düşmanı olanların hazmedemedikleri ve iddia olarak ileri sürdükleri fikir: «bu gün emredilen zor bir emrin, yarın daha kolay bir diğeri ile değiştirilmesi» sözleridir. Onların bu iddia, iftira ve inançları husn- niyyetten mahrumdur. Çünkü, her şeriatta olduğu gibi, dinimizde de, ağır olan bir emrin, hafifi ile değiştirilmesi kadar, aksi de normal telakki olunmaktadır. [255]
Âyette belirtildiği gibi, Allah'ın, hükümlere tatbik ettiği nesh durumu, onun bilmemesinden; -hâşâ, cehlinden- neş'et etmemektedir. Aksine bu tatbikat bilgiden; en mükemmel ve nüfuzlu, ihatalı bilgiden doğmaktadır. Belirli bir gaye mevcuttur, Nesh vukuatının, îmân sahiplerinin bir nevi imtihana çekilmeleri mânâsına geldiği de belirtilen âyette, bu imtihanı kazananların îmânlarında sâbit-kadem olacakları neticesine de işaret edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim, neshi inkâr eden kâfir zümreyi, bilebile ve inadlarmdan dolayı bu fikre saplandıklarını tesbit ve ifâde yerine: «onların çoğu bilmezler» cümlesiyle, haklarında iyi davranmakta; neshteki maslahatı; ilâhî hikmetleri ve faydaları bilen; Allah'ın ilmine itimâd edenlerin böyle bir inkarcı duruma düşmemelerini Öğütlemektedir. Âyetin işaretine göre: bile bile; neshten, başka menfaatler uman kötü niyet erbabı için bizler, durumu onların cehaletlerine hamlederek, daha ziyâde hallerini açmamamız, kendi îmânımızda Sâbit-kadem olmamız gerekmektedir.
3. MAHV : Mahv ve i s b â t, biribirine zıt iki kelimedir. Er-Ra'd sûresinin 39. âyetinde birlikte geçmekte ve konumuzla ilgili bulunmaktadırlar. Âyetin üst tarafında, peygamberlerin: «ancak Allah'ın izniyle, ondan âyet getirebilecekleri» beyân edilir. Her zamanda; o vaktin kabiliyet ve maslahatına uygun bir kitap indirilmiştir. Bu kitapları ve hükümleri getiren, değiştiren, sabit bırakan veya nesneden de bizzat Allah'tır. Çünkü Allah dilediğini mahv ve dilediğini isbât hakkının tek sahibidir. Ana kitap onun nezdindedir; değişecek ve değişmeyecek; kalıp gidecek hükümler ise hep buradadır. Bütün bu saydığımız hususları belirten, az önce işaret ettiğimiz âyetteki mahv-isbât fiilleri, nesih ile ilgili görülmekte, aynı mânâda kabul edilmektedir. Az Önceki geçmiş olan âyeti, Bakara'daki âyete eş gören Katâde, bu âyet için de aynı fikri ileri sürmektedir.[256]
Yine müfessirlerce belirtildiğine göre, bu âyette, neshle ilgili bütün itirazlara cevap ve bilgi mevcuttur. Allah teâlâ, yaratmada (tekvin muhtar olduğu gibi, kanun koymada (teşri') da muhtardır. [257]
Âyetin muhtelif meselelere delâleti anîatılmışsa da, bizim bahis mevzûumu olan nesh konusu ile olan ilgisi de ihmâl edilmemiştir. Ta-berî'nin, Îbnu'l-Munzir'in, İbnu Ebî Hâtim'in ve Beyhakî'nin (470/1077), îbnu Abbas'tan naklettikleri bir habere göre, Abdullah b. Abbâs âyeti: <sAîlah, Kur'ân'dan dilediğini tebdil edip nesheder, dilediğini de sabit bırakır» şeklinde açıklamıştır. [258]
4. TERK : Neshin karşılığı olan ıstılahlardan bir tanesi de terk tâbiridir, imam Şafiî, eserlerinde, neshi: «Allah'ın, farzını terketme-si» şeklinde açıklamaktadır.[259] Yine onun ifâdesine göre mensûh: «Far-zıyyeti zail olan» emirdir. [260] Kur'ân'daki neshi ise şöyle tarif etmektedir: «Kur'ân'dan nâsih olan şey; Allah, evvelce indirdiği bir emre muhalif olarak bir diğer emir indirir, bu nâsihtir; nitekim kıblenin tahvili... [261]

II - Neshin Tarihçesi Ve Şümulü:

Dinlerin şeri'at bölümlerinde vukua gelen ve tamamen ilâhî tebliğlere ve peygamberlerin tatbikatlarına istinâd eden değişikliklerin gerek mâhiyet ve gerekse dayandığı sebebler açısından araştırılmaları yanısıra, bu değişikliklerin güttüğü, gayenin de dikkat 'çekiciliğini beyana hacet yoktur. Zaten nesih keyfiyetinin «neden ibaret olduğu»; tarih içindeki, zuhura geldiği mahaller ve zuhur sebepleri ile bu ilâhî değişikliklerde -bizim anlayışımıza göre- güdülen gayenin araştırılması sayesinde belirli bir ölçüde açıklığa kavuşacaktır. Meselenin, hukukçular ve diğer ilim sahipleri ve branşları açısından değerlendirilişi ve problemlerinin incelenmesi teknik bir yön olarak görülmeğe devam edecektir.
îlâhî kânunların vücûdu ve insan nev'inin meselelerine yüzyıllar boyu çözüm götürüşü yanında -şu veya bu sebeble- insanlar kendi elleriyle bazı kânunlar ve hukuk sistemleri de meydana getirmişlerdir. Menşei ilâhî olan hukuk sistemleri ile, insanların ortaya koydukları kanunların; değer, geçerlilik, insan topluluklarına uygunluk, cemiyeti saadete yöneltme., v.b. konulardaki farklılık, müştereklik, yekdiğerine üstünlük gibi meselelerine temas edecek değiliz. Bu nokta bizim açıklamağa çalıştığımız hususların dışında kalmaktadır. Yalnız burada, beşer yapısı kanunlardaki değişikliklerin sebebleri ile, bu değiştirmelerde güdülen gayeye bir nebze temasta fayda vardır. Bu sayede, Allah'ın şeriatındaki neshin mâhiyetini anlama yolu daha da açıklığa kavuşacak, az da olsa mukayese imkânı belirecektir.[262]

A - Tarih İçinde Nesih:

Nesih konusu işlenirken akla -ister istemez- : «değişiklik, yenileşme, mevcut olan bir emri veya hükmü; ikmâl, ta'dil, istisna veya belirli bir bölümünü tahsis; kaldırıp bir başkasını yerine ikâme» gibi mefhumlar gelmektedir. Meselenin tabi'atmdan neş'et eden bu gelişmelerde, bir «farklı tatbikat» söz konusu olmaktadır. Meseleye hangi yönden bakarsak bakalım durum böyledir. Belirli bir fikre veya hareket noktasına dayanarak, az Önce bahsettiğimiz değişikliği kabule ya-naşmasak; farklı görüşlerle değerlen dirsek veya meydana gelen tebeddülata başka ad da versek netice yine aynı olacaktır.[263]
İlk insandanberi fikirlerde, yaşayış tarzlarında değişiklikler olagel-diği gibi, terbiye ve ta'lim şekillerinde de hayli tehavvülât cereyan etmiştir. Bu değişikliklerin mâhiyetleri kadar sebebleri de alâka çekicidir. Değişikliklerin belirli bir ihtiyâcın mahsûlü olacağı hususu en kuvvetli iddialar arasındadır. Bunların gelişigüzel zuhur ettiğini ileri sürene raslanmamaktadır.
Kâinattaki tebeddülat gözlerimizin önünde cereyan ederken, kendimizdeki bedenî, ruhî ve fikrî gelişmelerin farkına varmasak bile, diğer varaklardaki değişmeleri gözlerimizle görmekte ve benliğimizin tümü ile hissetmekteyiz.
Yaşadığımız zaman ve mekân içindeki tahavvülât, bizi yeni durumlara ve şartlara intibak zarureti ile karşıkarşıya bırakır mı? Ruhî yapımızın tekâmülünde ve terbiye merhalelerimizde bize mevcut şartlar kifayet etmez de yenileri mi gerekir?
İnsanın, kâinat ve onda mevcut şartlar ile karşıkarşıya kalması konusunda beden ve ruh davranışlarımız arasında ilgiler kurulup çeşitli fikirler ileri sürülebilir. Burada bizi alâkadar eden husus; insanlık tarihi içinde, semavî dinlerde meydana gelen «şeriat bölümlerine , ait değişikliklerin», bizim ruhî gelişmemiz, öğretim ve eğitimimiz açısından taşıdığı değer meselesidir. Nesh ile ilgili literatürde bu konu işlenirken, sık sık «bu terbiye ve tekâmül» meselelerine atıflar yapılmakta; neshin mânâ ve şumûlü içine bu konular da alınmaktadır. Bir çok ilim adamı neshi, «bir terbiye üslûbu ve metodu» olarak değerlendirmeğe meyillidir. Onların fikirleri şöylece Özetlenebilir: «insan, terbiye ve tekâmülü çok zor ve geç tahakkuk eden bir varlıktır. Tek tek her insanın kendi hayatında olduğu gibi, insanlığın müşterek hayat tarihi içinde de belirli zamanlarda, yine belirli müdâhalelere; değişik terbiye usûllerine, emirlere ve yasaklara ihtiyaç vardır. Bu değişiklikler mükellefiyetler üzerinde de değişiklikler husule getirir, dolayısıyla insan bir merhalede bırakılamaz; ona dâima en iyi tarzda hitâb gerekir».
Görülüyor ki burada hâkim fikir: «insanın ruh kıvamına göre onu terbiye ve tekâmülüne uygun seyirde mükellefiyet altına alma» konusudur.
Modern terbiye ile ilgili ilim dalları da eğitimin her safhası için ayrı tatbikatı; lüzumlu değişiklerin yapılmasını normal karşılar. Bu durum, bir ihtiyâç olarak gösterilir. Fert ve cemiyet hayatının her safhası için tek tip uygulamaya cevaz verilmez.
Semavî dinlerin şeriat bölümlerinde de bu değişikliğin husule geldiğini, dînî nakiller yoluyla öğrenmekteyiz. Dinler, muhatap olarak insanı seçtiği için, onun terbiyesi ve yaşayışında karşılaştığı problemlerin hallinde Allah'ın bu usûlü tatbiki, bize yapılan işin doğruluğu hakkında sağlam kanâat bahşetmektedir.
Büyük bir bölümüne islâmî eserlerde Tasladığımız bilgilere ek olarak, eldeki kitabı mukaddesten yapılacak nakiller de semavi dinlerde meydana gelen nesh hakkında bizlere kaynaklık edecektir. Bununla beraber, meseleyi islâmî kaynaklar çerçevesinde tanıma ve itimâda şayan bir Ölçü içinde takib için, adı geçen kaynaklara dayanma zarureti ile karşı karşıya olduğumuzu ifâde edelim.
Varlığından söz ettiğimiz ve islâmdaki bölümünün bir kısmını inceleme konusu yaptığımız neshin semavî dinlerde hangi sebeb tahtında meydana geldiğini; Allah teâla ve rasüllerinin tasarruflarmdaki asıl sebebin ne olduğunu belirten kat'î delillere sahip bulunmamaktayız. Bize fikren yol gösterici ve bizi bağlayıcı vasıfta böyle bir bilgi olmadığı için biz: «nesih, sadece beşerin tekâmülünü hedef alır, asıl sebeb tedrîc'dir...» diyenlemekteyiz. Teşrî'î meselelerde, Allah'ın vâkî tasarruflarına menşe' arama, onlar için sebebler düşünme, her zaman doğruyu bulmağa yardımcı olamaz. Aslında böyle bir ihtiyâç olmadığı gibi, şerı'at sahibinin bunu bizlere belirtme mecburiyeti de yoktur.
Mesele, bir «itaat ve dinin sahibine tam teslimiyet» meselesidir. Bilindiği gibi insan, mahdut melekelerin sahibi olduğu kadar, görüş ve ihata kabiliyeti ve ufku sınırlı bir varlıktır. Ne kadar çabalarsa çabalasın, nesihteki «sebeb ve h i k m e t» i araştırmada belirli bir çerçeve içinde kalmağa mahkûmdur.[264]

1- Semavî Dinlerin Birbirini Neshi :

İlk Peygamber Hz. Âdem'den son peygamber olan Ekrem'e kadar geçen zaman arasında risâlet vazifesi yüklenmiş her peygamberin tebligatında, dinlerin îmân meselelerinde müştereklik olduğu bilinmektedir.
Her elçi inanç konusunda, tevhîd başta olmak üzere aynı hakikatleri insanlara iletmiştir. Dinlerin bu bölümlerinde, peygamberden peygambere değişiklik söz konusu değildir.
Usûl kitaplarımızda,' geçmiş şeriatların biribirlerini neshettikleri konulara ait örnekler verilir. Bu nesih çok farklı karakterde olmaktadır. Bazan, sonraki gelen şeriat evvelkini neshetmekte, bazan da bu nesih tamamen değil de evvelki şeriatın bir kısmına ait olmaktadır. Semavî dinler içinde islâm en son din ve şeriat olarak evvelkilerin hükmünü tamamen kaldırmış bulunmaktadır. Yalnız burada bir meseleye temas gerekir: Usûl-i fıkıhta, şer'î kaynaklar sayılırken «ş e r î' at ü men k a b I e n â» diye adlandırılan bir kaynağa raslarız. Buna göre, geçmiş ümmetlerin bazı tatbikatları da bizim için bir delil olabilmektedir. Bunun tahakkuku için; «Peygamberimizin, o hükmü bize haber verip tasdik etmesi, reddetmemiş olması» şart koşulmaktadır.
îslâmî kaynaklarda, semavî dinlerden yahûdîliğin nesh ile ilgili fikirlerine de yer verilir. Usûl kitaplarında, yahûdî mezheplerinin bu konudaki görüşleri nakledilirken, diğer taraftan, Yahûdî kaynaklara dayanılarak yapılan araştırmalarda da bu hususta bilgi sunulmaktadır, îbnu Hazm, Yahudilerden bir kısmının neshi inkâr ettiğini ve meseleyi «b e d â» ve «h ü s ü n - k u b h» çerçevesi içinde görmeğe çalıştıklarını belirtir.[265] Bunun yanında başka kaynaklar, milel ve nihâi kitaplarına dayanarak, yahûdîlikte nesh ile ilgili üç görüş bulunduğundan bahsederler. Onlann belirttiğine göre bu üç görüş şunlardır:
a) Nesih aklen caiz olmadığı gibi, vâkıâ olarak da meydana gelmemiştir. Böyle bir şey duyulmamıştır. îslâmî kaynaklar, bu fikrin sahiplerini, Ya'kûb oğlu Şem'ûn'a nisbet edilen SEM'ÛNİYYE topluluğu adı ile anmaktadırlar. Kendisinden, yahûdî mezhepleri arasında söz edilmeyen[266] ve lideri hakkında bilgiye Taslanmayan[267] bu topluluğun, küçük bir fırka olması ihtimâli kuvvetlidir. [268]
b) Nesih aklen normal karşılanabilir, fakat vuku" bulmamıştır. A n â n i y y e[269]adı ile anılan fırkanın görüşü bu şekildedir. [270]
c) Nesih aklî hükümlere göre caizdir, fi'len de vuku bulmuştur. Fakat, Muhammed'in getirdiği şeriat sadece Araplara ait olduğu için, Musa'nın şeriatını neshetmemiştir. Baştaki iki görüşün sahipleri de, «îslâmın Yahudiliği neshetmediği» kanâatında ittifak halindedir. Üçüncü fikrin sahipleri de isevîler[271] adı ile anılmaktadırlar. Az önce de ifâde ettiğimiz gibi, Yahudiler, sonraları Mû'tezile tarafından da ortaya atılıp tekrarlanan bedâ ve hüsnkubh meselelerine sarılarak fikirlerinin doğruluğunu isbâta çalışırlar. Fakat, bütün bunlar, onlar içki bir gaye olmadan ziyâde vâsıtadır. Asıl gayeleri, islâm karşısında kendi dinlerinin mensûh olmadığı hususunu isba£ için gayretten ibarettir. [272]
Yahudilik, nesh konusunda müsbet düşünmese de aşağıda arzede-ceğimiz dört konuda, ilk önceki tatbikatın sonradan değiştirildiği iddiası mevcuttur :
a) Hz. Âdem, kendisinden bir parça olan Hz. Havva ile evlenmiştir. Fakat usûl ile furû arasındaki bu evlilik şekli sonradan kaldırılmıştır. [273]
b) İlk zamanlarda, kardeşler arasındaki evlilik meşru iken sonraki şerîatlerde tamamen kaldırılmıştır. [274]Bu bir nevi nesihtir.

c) İnsanın Allah'a kurban olarak takdimi, bilâhare ilâhî emirle değiştirilmiş, tatbikattan kaldırılmıştır. İnsanm kurban edildiğine dair bir tatbikat mevcut değilse de, önceki verilen bir emrin sonradan kaldırıldığı bilinmektedir.[275]
d) Haftamn her günü, evvelce değer itibarıyla müsavi idi. Her türlü amel için müsâade vardı. Sonradan Yahudilikte sebt günü kud-sî sayılmış; av başta olmak üzere bazı faaliyetler o gün için yasaklanmıştır. [276]
İslâmî kaynaklarla Kitâb-ı mukaddes'e atıflar yaparak verdiğimiz bilgiler yanında, Yahûdî şeriatının kendi eserlerine istinaden yapılmış araştırmalara da Taşlanmaktadır. Neticede şunları söyleyebili-fz'.. «Yahudilik, dünyevî hâdiselerin gelişmesine muvazi olarak, Tevrat'a uygun kanun tanzimini normal görmektedir. Bu tanzim ve değişikliği Rabbaniler adı verilen hukukçular ve sinagog azaları gerçekleştirmektedirler. Yeni durumlara intibakını arzu ettikleri kânun, eskinin tefsiri olması lâzım gelmektedir. Hareket noktaları budur. Fakat görüleceği gibi mesele bu ölçüyü aşmaktadır. Kararlar re'y çokluğu esasına göre alınmakta; ittifak edilen veya ekseriyetin fikri olarak beliren kanaat, bilâhare Hz. Musa'ya izafe olunmaktadır.
Hukukçulara tanınan bu -güçlü- kânun koyma yetkisi, Şifahî Tevrat'ta geçen ve Allah ile Hz. Mûsâ arasında cereyan ettiği ileri sürülen bir konuşmaya dayanmaktadır. Sözü edilen konuşma şudur:
«Mûsâ dedi ki: ey Kâinatın sahibi, benim kanunumla ilgili nihâî emir ve hüküm nasıl olacaktır? Allah cevap verdi: ekseriyetin reylerin bir meselede birleşmesiyle; ekseriyet bir şeyin faydalı ve iyi olduğuna karar verirse, bu karar nihâî hükümdür; mûcibiyle amel olunur. Ekseriyet bir şeyin atılmasına veya haram kılınmasına hükmetmiş, bu hususu karar altma almışsa o şey reddedilmiştir ve haramdır. [277]
Görülüyor ki, islâmdaki nesh ile yahûdilikteki kânun değiştirme faaliyetleri arasında fark mevcuttur. Onlarda, hukukçu ve rabbânî âlim diye adlandırılan sinagog heyeti'nin müdâhalesi, işi bazan tahrife kadar vardırmaktadır. Kur'ân-ı Kerim de, onların bu faaliyetlerine ve tahriflerine işaret eder. [278]Şahsî menfaat ile mal kazanma hırsı bu işe sebeb olarak gösterilir. Bizdeki nesh; «bir hükmü ilga edip yerine yenisini koymak» ve «bu işi beşer eliyle yapmak» değildir. Fukâhâmn veya âlimler çoğunluğun fikri nesihte asla hükümrân olamaz. Neshte Allah ve rasûlünün çizdiği sınırın dışına çıkma yoktur. [279]
Hrıstiyanlikta da nesh konusunda müsbet fikre raslayamıyoruz. Onların görüşlerine göre, «İncil Tevrat'ı sadece ikmâl için gelmiştir, nesh için değil». Hristiyanların inancına göre nesih, aklen caiz olmadığı gibi vâkî de değildir. Onlar, eldeki incillerden birinde mevcut olan bir âyeti delil olarak ileri sürmektedirler. Âyetin meali şöyledir: «Sanmayın ki ben, şeriatı yahut peygamberleri yıkmağa geldim; ben yıkmağa değil, fakat tamam etmeğe geldim. Çünkü doğrusu size derim: gök ve yer geçip gitmeden, her şey vâkî oluncaya kadar, şerVat-tan en küçük bir harf veya bir nokta bile yok olmayacaktır. [280]
Devamında «dînî emirleri bozarak insanlara öğretenlerin küçülüp âdileşecekleri» haber verilen bu âyetlerden nesh mânâsı çıkarmak güçtür. Çünkü her şeyden önce nesh, bozmak, bozarak halka bozuk şeyleri öğretmek değildir. Hristiyanlarm neshi inkâr için bu âyeti ileri sürmelerine muhtelif cevaplar yönetilmiştir. Eldeki muharref incil'e istinaden savunma yapılması itimâd telkin etmemektedir. Hz. İsa'nın kasdı, hristiyanlarınkinden farklıdır ve semavî dinlerdeki müşterek yönlere işaret etmekte ve îsâ'nın getirdiği haberlerin de evvelkileri doğrulayıcı karakterde olduğu ifâde olunmaktadır.
Nazarî plandaki bu çekişmeyi bir tarafa bırakacak olursak, tatbikatta durumun aksi istikâmette tecellî etmiş olduğuna şâhid olmaktayız. Vârid iddialara göre, Hristiyanlıkta da nesh vuku bulmuştur, şöyleki: îsâ dininde, putlar için kesilen kurbanlar, kan, boğulmuş hayvan ve zina dışındaki her şey helâl telakki olunmaktadır. [281] Halbuki durum evvelce bundan ibaret değildi. Tevrat'ta haram kılınanların listesi bundan çok daha kabarıktır[282] Bilindiği gibi, sünnet olmak
Yahudilikte kesin bir emirdi. Bu emir vücûb ifâde etmekteydi. [283]Sonradan Musa dinindeki bu vücûb, hristiyanlıkta ibâhaya döndürülmüş; isteyen sünnet olmuş isteyen olmamış, zamanla da bu ihmaller terki ve sünnetin ortadan kalkmasını doğurmuştur.
Neshe verilen Örneklerden diğer ikisi ise: boşanma ve domuz etinin yenmesi ile ilgili hükümlerdir. Boşanma Yahudilikte mubah idi. Sonradan zina dışındaki ayrılmalar kalkmıştır. [284]
Bu âyetlerin devamında: «size denilmiş ki.....», «ben de derim ki...»
tarzında pek çok ifâde mevcuttur ki, bunlarda îsâ (a.s.) m evvelki şe-rîatten naklettiği ile kendi ortaya koyduğu farklıdır; değişiklik mevcuttur.
Mûsâ (a.s.)'in şeriatında, domuz etinin yenilmesi kat'î surette haram idi. Sonradan hristiyanhkta bu haram kaldırılmış, domuz etinin yenilmesi mubah sayılmıştır.
Burada şu netice beliriyor: Hristiyanlık eğer Yahudiliğin bir devama ve ikisi birlikte biribirini tamamlayan müşterek bir şeriat ise, aşağıda arzına çalışacağımız «aynı şeriat içindeki nesh» vak'ası söz konusu olmaktadır. Bu konuda, az önce bahsi geçen «denildi ki...», «derim ki...» tarzındaki ifâdeleri bu açıdan görmek gerekmektedir. Hristiyanlık ve Yahudilik müstakil iki şeriat ise, az önce misallerini naklettiğimiz nesihler vuku bulmuştur. Her iki din mensuplarının, peygamberlerinin tebligatının hilâfına, islâmm kendi şeriatlerini neshetmele-rine mâni olmak ve bu hakikate engel teşkil etmek için neshe düşman oluşları ise düşündürücüdür. [285]

2. Aynı Şerîat İçindeki Nesih :

Nesih bahsinde, «şerîatler arası neshe» nazaran, «aynı şerîat içindeki nesih meselesi» daha çok münâkaşaya sahne olmuştur. Burada bizden önceki şeriâtlerin kendi bünyeleri içinde cereyan eden dâhili nesih konusuna temas etme imkânından mahrumuz. Şeriâtlerin biribir lerini neshini incelerken, sadece bir fikir sahibi olmak için bir iki yerde kendilerine müracaat ettiğimiz Eski ve Yeni Ahit ve bunların üzerinde yapılabilecek müstakil bir araştırma ile, bu sahayı aydınlatan bazı ip uçları elde edilebilirse de, arzettiğimiz bu iki kaynak dışında, adı geçen dinlere ait şifahî anane'nin de tedkîk zarureti ve eldeki mevcut Tevrat'la İncil'e itimad konusu yine de araştırıcının karşısına çıkacaktır.
îslâm şeriatı içindeki neshin varlığı meselesi zaman zaman münâkaşa mevzuu olmuştur. Ehemmiyetine binâen buraya aldığımız ve usulcüler ile mütekellimlerin çalışmalarında daha çok incelenen[286] «neshin varlığı» meselesinde, farklı kanâatların belirmesine; ıstılah-lardaki çeşitli anlayışlar yanında, hareket noktalarının farklılığı, inceleme açılarının değişikliği de mühim rol oynamaktadır. îlim adamlarından bir grup «neshi bir vakıa olarak ele alıp inceleme» yerine, işi, «kitap ve sünnet arası bir otorite karşılaştırması» şeklinde görmüştür.
Evvelce de çeşitli vesilelerle temas ettiğimiz gibi; meseleyi bir bedâ (c e h i 1 - i 1İ m), (b u s u n , k u b u h) çerçevesi içinde görüp, tamamıyla nazarî olan münakaşalara dalma[287] ile Hz. Peygamber' in tatbikatı (sünneti) içinde varlığı tesbit edilen bir «değiştirme olayı» olarak görme metodları arasında: hareket noktaları ve değerlendirme zaviyelerinden büyük bir kuvvet dengesizliği vardır. Nakil karşısında diğer faaliyetler değerlerini kaybetmeğe ve boş bir münâkaşa olmağa mahkûmdur. Bu gerçeğe rağmen bu münâkaşalar cimuştur.
Biz bu bölümde, «aynı şeriat içindeki nesh olayı» na örnek olarak, isîâmdaki durumu inceleme mecbuûr iye tinde kalmaktayız.
Münâkaşalardaki taraflardan biri; islâm şerîatındaki neshi aklen ve vakıa olarak kabul etmeyen; tesbit edilen ve ilim adamlarınca nesih diye adlandırılan değişiklikleri başka türlü izaha çalışan, veya; nâsih ile mensûhun, yerine göre her zaman için tatbik edilebileceğine kail olan ve bu fikri savunan grup, diğeri ise: Neshin aklen ve sem'an varlığını kabuleden görüş taraftarları.
Kaynaklardaki bilgilerde nesih bir bütün olarak ortaya atılıp, geçmiş dinlere kısa atıflarla incelenir. Şerîatlerin birbirlerini neshi veya aynı şeriat içindeki nesih diye ayırım yapılmaz. Ama inceleme sonucu görülür ki, araştırmalarda, daha çok aynı şeriat içindeki neshe ağırlık verilmektedir.
Yahudilik ve hristiyanltğtn nesh konusundaki hedefleri, kendi dinlerinin ebediliğini ve diğer şerîatlerle onların neshedilmediğini isbâta çalışmaktan başka bir şey değildir, Sıddık Bahadır Han (1307/1889), neshi aklen caiz gördüğü gibi, pratik hayatta cereyan eden (sem'an sabit olan) nakil yoluyla tesbit edilen bir vak'a olarak da kabul eder. Ebû Müslim el-Isfehân î'nın neshi reddini cehil olarak vasıflandıran bu âlimin kaynak vermeden açıkladığı kanaâate göre: «durum bütün dinlerde bu görüşten ibarettir». Yemenli âlim eş-S e v k â n î'nin (1250/1834) usûl kitabının bir muhtasarı durumunda olan eserinde Sıddık Han, belki de Irşâdu'l-Fuhûl adlı eserin görüşünü nakletmektedir.[288]
Yukarıda kendilerinden bahsettiğimiz kabul ve redd taraftarlarının fikirlerini ve delillerini görelim: [289]

a) Neshi Kabul Etmeyenler:

Neshin kabulü veya reddi meselesini incelerken, âlimlerin iki y o 1 tuttukları görülür: Meseleyi doğrudan ele alıp kabul veya red' detmek; akıl ve s e m'(nakil) itibarıyla ayrı ayrı mütâlâa ederek bir neticeye varmak. Bu ikinci yolu tutanlar da kendi aralarında iki ayrı bölüme ayrılmaktadırlar: Aklen kabul edip vukuunu reddedenler, aklen ve sem'an reddedenler.

Aslında bu gibi konularda aklı ölçü olarak almanın çeşitli mahzurlarından ikisi; ideâl ve örnek bir akıl modeli ve ölçüsü tesbitindeki zorluk ile, konunun nakle dayanılarak halledilmesinin zarurî oluşudur. Eğer şerîatlerde böyle bir tatbikat vâki ve tesbit edilmiş durumda ise, zâten aklın orada ölçü olması ikinci plânda kalacaktır.
Neshi reddedenler arasında, eski semavî dinlere ait bazı mezhepler grup olarak, kelâmcılardan Ebû Müslim el-Isfehânî de ferd olarak zikredilir.[290] Neshe itiraz edenlerin bu fikirlerinin menşe-inde iki mesele görülmektedir:[291]

aa) Bedâ İsnâd Etmiş Olma Korkusu

Bilmezken sonradan farkına varma ve kapalı iken açılma[292]gibi mânâlara gelen kelime b ü d ü v mastarından alınmış olup, kendisiyle Allâhın bilgisi, ilmi ve zâtı arasında irtibat kurulmaktadır. İddiaya göre; «nesh eğer varsa, Allah önceki emrinde durumu iyice bilmiyordu, sonradan farkına vardı»[293] gibi bir durum hasıl olacağı için, Allah hakkında bedâ' caiz değildir. [294] Binâenaleyh nesh de yoktur. Bedâ-mn taşıdığı manalar sayılırken içlerinde nesihle şu mana ilgili görülmektedir: «evvelce mevcut olmayan yeni bir görüşün ortaya çıkışı». Kur'ân-ı Kerim'deki sonra, bütün bu delilleri gördüklerinin ardından mutlaka onu bir zamana kadar zindana atmaları (re'yi) onlara zahit oîdii.» [295]âyetinde de bu görüşe uygun bir bedâ tabiri vardır. Zer-kânfnin belirttiğine göre, red taraftarları, bedâ'da mevcut olan bu manayı kastetmektedirler. [296]
Râfizîler de nesh ile bu bedâ fikri arasanda irtibat kurmakta ve neshi red değil kabul etmektedirler. Rivayete göre imâm Ali: «be-dâ olmasaydı kıyamete kadar olacak şeyleri haber verirdim» buyurmuştur. [297] Burada ifâde olunduğuna göre imâm, Allah'ı mahcup etmek istememiştir. Bu haber reddedilmiştir. Bu görüşten şu netice çıkmaktadır: Bedâ Allah hakkında caizdir. Fakat imâm Ali gibi büyükler, bu yüklükleri gereği Allah'ın yanılgısını Örterler, artırmazlar. Nesih vak' alan da işte böyle cehil örnekleridir. [298]

bb) Neshin Husun-Rubh Meselesi île İrtibatlandınlması :

Bilhassa kelâmcıların üzerinde durdukları: Allah iyiyi emrettiği gibi, kötüyü de emreder mi? Yoksa en iyiyi emir, seçme ve yaratma onun boynuna borç mudur?» meselesine göre nesh ele alınmakta ve şöyle düşünülmektedir: «Allah, emrettiğini vaktiyle iyi gördüğü için emreder; kıllarından ister. Birinciyi kaldırmak üzere gelen emir daha iyi idi de niye o evvelce emredilmedi? veya ilk güzel iş sonradan kötü mü oldu? Husn kubh'a mı inkılâb etti?»[299]

b - Neshi Kabul Edenler :

Teşrî'deki nesh üzerinde fikir beyan eden gruplardan ikincisi, böyle olayların cereyan ettiğini kabul eden, müsbet görüş taraftarlarıdır. Âmidi, islâm âlimleri arasında, Ebû Müslim el-Isfehânî dışında herkesin neshi kabul ettiğine hâildir. [300] Genel olarak neshi işleyen her eserde yapılan bu icmal yanında, mesele tafsile tâbi tutulduğu takdirde; gerek fıkıh mezhepleri mensupları arasında ve gerekse kelâmcılarla usûl-cüler içinde neshin bazı şubeleri hakkında, farklı düşünenler mevcuttur. Eğer tafsilâtı nazar-ı itibara almaz isek, Ebû Müslim el-Isfehânî'yi bile inkarcı olarak göremeyiz. [301] Çünkü belirtildiğine göre Ebû Müslim ,N S H kelimesini söylemekten; bilhassa Kur'ân-ı Kerim için bu tabiri kullanmaktan çekinmektedir. Herkesin nesh dediğine o meselâ tahsis demekte ve netice itibarıyla görüşler birleşmektedir. Tâcüddin es-Sübkî'den nakledilen bir söze göre Ebû Müslim'in durumu bundan ibarettir.
Ebû Müslim neshi bir nevi ibtâl olarak mütâlâa etmekte[302] ve Kur'ân-ı Kerim için yakıştıramadığı bu değişikliğin: «... halbuki o, cidden sarp benzeri yok bir kitaptır ki, ne önünden, ne ardından ona hiçbir bâtıl (yanaşıp) gelemez. (O), bütün kâinatın hamdettigi, o yegâne hüküm ve hikmet sahibi (Allah) dan indirilmedir»[303]âyetiyle reddini yapmaktadır.
Neshi kabul edenlerin dayandıkları deliller, Kur'ân-ı Kerim'de geçen bazı âyetlerde ve Rasûl-i Ekrem'in yaşayışında mevcuttur. Bu deliller, tezimizin bağından sonuna kadar işlenen her meselede yer yer zikredilir. Bu itibarla, kabul edenlerin delilleri yerine, reddedenlerin dayandıkları mesnedlerin arzedilmesi. ve bunların ilim Önündeki durumlarının aydınlığa kavuşturulması, takibi uygun yol olsa gerektir.
Neshin; «şerîatlerin yerine yenilerinin gelmesi» tarzında ifâde edebileceğimiz bölümü; isbâtı için, gayret gerekmeyen bir vakıadır. îslâm dışında, her din için bu akıbet mukadderdir, Öylece vuku bulmuştur. îslâmin bu sonuçtan korunmuş olması ise Allah'ın uygun görmesi ile gerçekleşmiş; islâm ile nübüvvetin ve vahyin son bulduğu belirtilmiş, nasslarla perçinlenmiştir.
Burada yahûdîîik ile hristiyanlığın, nesh'e karşı takındıkları tavrı yadırgamamak lâzımdır. Hz. îsâ'mn gelmesi üe Hz. Mûsâ şeriatının kalktığını kabul eden bir hristiyan; şerîatler arası neshin kabulü demek olan bu görüşünü, İslama tatbikten -gayet tabii- çekinecektir. Bir yahûdî de, Musa'dan Önceki devreye ait olan şerîatler arası neshi kabul ederken, hrıstiyanlığı kendileri için dost bulmayacaktır. Her iki misâldeki «menfaate dayanan âmiller» bir kenara itilebilse, bu iki topluluğun da, menşei ilâhî olan neshi kabul edecekleri aşikârdır.
Bilindiği gibi, eski semavî din mensupları, kendilerinden sonra gelecek bir «âhir zaman nebisi» fikrine sahiptirler. Bu yolda inen vahiyler kendilerine nebilerince eriştirilmiştir.
Neshi reddedenlerin, Allah adına yaptıkları müdâfaa, ilmî mes-nedden uzak kalmıştır. Gerek Ebû Müslim ve gerekse diğer tereddüd sahiplerinin üzerinde titredikleri şey «Allah'a cehil isnadı korkusudur. Görünüşte Allah'ı tenzih ile uğraşmış olmaktadırlar.
Nesh vak'asını reddeden bir araştırıcı, âyetlerde gelen nesih tâbirlerinin, şerîatler arası neshe hamledümeleri gerektiği görüşünü savunur. Hristiyanlık ve yahûdîliği de tanıyan, sayın hocamızın sözleri, daha çok şeriatler arası nesh'te kullanılabilir belki, tfâde şöyledir[304]Burada, «âyetin neshedümesi veya hayırlısının getirilmesi» de-yişi Kur'ân âyetlerine yöneltilmiş değildir[305] Bu fikre delil olarak
Ra'd süresindeki 38-39. âyetler verilir. Müdâfaa şöyle devam eder: Demek ki «âyetin neshedilmesi» deyimi, daha evvelki ümmetlere gelen Tanrısal belgeler hakkındadır. Bir ulusa gelen manevî eğitim usûlünün üzerinden uzun asırlar geçtikten sonra ona müşriklik karıştığı için ibtâî olunması, yahut canlılığının solması yüzünden daha verimli bir usûlün, evvelki yerine geçirilmesi konusunda kullanılmıştır...» Bir kaç sayfa sü ren açıklama: «Netice olarak, Kur'ân'da biribirini nesneden, ibtal eden hüküm yoktur ve olamaz»[306] cümlesiyle bitmektedir.
Nahl sûresinin 101. âyetindeki T e b d i 1' i de aynı ölçüler içinde teVil eden müellife göre; yanılma, âyetteki Âyet tabiri' nden dolayı vukubulmuştur. Bilindiği gibi, bu âyetin devamında gelen ve Ra-sûl-i Ekrem'i mûfteri olarak vasıflandırmağa kalkışanların durumundan haber veren bölüm, bizi, âyeti neshin vukuu lehinde anlamağa zorlamaktadır.
Allah'a cehil isnadı şeklinde tefsir edilen B e d â İle nesih arasında farklar vardır ve islâm şeriatında vukua gelen nesh olaylarını redde, bu bahaneler kâfi gelmemektedir. B e d â ile nesih arasındaki en büyük fark: bedâ'da «emreden kişinin veya kuvvetin (şârün) emrettiği şeyin sonunu bilmesine imkân yoktur, bilemez. Halbuki neshin sahibi; verdiği emrin müddetini, bitiş zamanını peşin olarak bilir». [307] Bedâ'da; evvelce bilememe (cehil sebkati) ve sonradan olma (hudûs) vasıfları vardır. Nesihte durum böyle değildir. [308]
Neshi bedâ olarak görenlerin, kendi aralarında da iki ayrı fikirleri mevcuttur: bir kısmı, «nesih bedâdır» derken diğerleri «nesih bectâ'yi gerektirir» demektedirler. Şurası da unutulmamalıdır; Nesihteki değişiklik bizim bilgimize nisbetledir, yoksa işin aslında bu değişiklik zaten evvelden plânlanmış bir sıralamadır. İki ayrı emrin nöbet değiştirerek, birisinin diğeri yerine gelmesi, ilâhî ilimdeki değişikliğin değil, ma'lûmdaki değişikliğin tecellisinden ibarettir.
Meselenin husun-kubh açısından değerlendirilmesindeki ha tâ ise, yeni gelen hükmün daha İyi, daha kolay, daha kullanışlı olarak tasavvuru esasına dayanmaktadır. Halbuki, durum bazan tam aksi olmaktadır.[309]

B. Beşerî Kanunlardaki Tekâmül Ve Dindeki Nesh Meselesi:

Beşerî kânunlarda da, muhtelif zamanlarda değişikliklerin husub geldiğini; gerek onların alındığı Garp topluluklarında ve gerekse belirli bir müddettenberi, İslâmı din olarak benimseyen ve bu kânunları kullanan kitlelerde görmekteyiz.
Cemiyetin idaresi, toplu hâlde ve dirlik içinde bu idarenin ve yaşayışın devamı için; anayasadan tutulsun, yönetmeliklere kadar bir seri kânunun çıkarıldığı; bunların meydana getirilmesi, tatbiki ile görevli müesseselerle ferdlerin bulunduğu dünyada nesh konusunu işleyen yazarlar; şeklî de olsa, Allah yapısı[310] kanunlarla, insan yapısı kânunların bünyesinde cereyan eden değişiklikler arasında irtibat kurmaktadırlar. [311] Kurulan bu irtibatta, adı geçen iki kânunun denkliği söz konusu yapılmamakta, neshi iyice anlatabilmek için -zannımızca- bu şeklî benzerliğe işaret yoluna başvurulmaktadır.
Dinlerin getirdiği kânunlar, tarih bakımından beşer yapısı kânunlardan çok Önceki zamanlara ait olduğu için, nesh yoluyla icra edilen ilâhî

değişiklik daha eskidir diyebiliriz. Dolayısıyla, beşerî değişikliğe menşe' olabilecek karakterdedir. Fakat ileride arzına çalışacağımız gibi, insanlar kendi emeklerinin mahsûlü olan bu kânunlarda değişiklik yaparken vahyin güttüğü gayeyi, tatbik ettiği metodu terketmekte: bâzan, yaptıkları bu çalışmaların temelini sarsacak, onları hükümsüz kılacak tahriplere bile baş vurmaktadırlar.
Dindeki nesih ile beşerî kanunlardaki değişikliğin âmillerine ve gayelerine geçmeden; mukayeselerine girişip bir hükme varmadan önce, beşer yapısı kânunların konuluş sebepleri ve ömürleri üzerinde durmakta fayda vardır.[312]

1. Kânunların Konuluş Gayeleri Ve Ömürleri :

İleride[313] neshin hikmetlerini incelerken ifâde edeceğimiz gibi, teş-ri'den maksadın ne olduğu; zarûriyyât, hâciyyât, tahsîniyyât; dini, aklı, ırzı, canı ve -malı koruma gibi esasların. nasıl hedef olarak seçildiği görülecektir. Aynı durum, beşerî kânunlar için de belirli bir ölçü içinde geçerlidir. Abdülvehhâb Hallâf konu ile ilgili olarak der ki: «... Bunun içindir ki, bugünkü hükümetlerde teşrî salâhiyeti olan adamlar genellikle kânun koyma gayesini ve her maddenin özel maksadını açıklayan izahlı nizamnameler koymaya Önem verirler. Bu izahlı nizâmnâmeler[314] ve kanun hazırlanırken yapılan münâkaşalar ve konuşmalar; kânunun anlaşılması, nasslarına[315] ruhuna ve mânâsına göre uygulanması hususunda kânun uygulayıcıya yardımcı olur. [316]
Çağdaş insan topluluklarının sevk ve idaresi için konulan kânunların, sevk ve idareyi temin yanında başka konuluş sebepleri de mevcuttur. Muhtelif inanç ve meyillerdeki insanlardan teşekkül eden cemiyetlerde kânunlar; huzuru, eşitliği, adaleti temin; belirli bir vazifeyi îfâ esasına göre konulur. Bir başka tâbir ile, kânun bir ihtiyaç neticesi meydana getirilir. Yine belirtildiğine göre, kânunun dayandığı temel prensipler, aynı toplumun tarih ve coğrafyasının, örf ve âdetinin aksettirdiği değerler üzerine oturtulur. [317] Bu sayede, çıkan kânunun bünyeye uygunluğunu temine doğru adım atılmış olur. Yapılan çalışmalarla bu uygunluk son dereceye getirilir ve kânun çıkarak mer'iyyete girer.
Kânunun yapıldığı anda, onu yapan hey'ette -teşrîî organda- yapılanın ihtiyaca en uygun biçimde meydana getirildiği; toplumun menfaati ve mes'ud yaşamasına cevap vereceği kanâati hâkimdir. Kânunun eksiksiz çıkarılması bir sanattır. [318] Kğer ilgililerde, kânunun mükemmelliği veya eksiksiz olarak çıkarılmakta olduğu şeklindeki bir kanâat teessüs etmemiş ise bu takdirde, çalışmalara devam edilir, tekemmülü için her türlü gayret esirgenmez.
Modern -beşerî- kânunlarda, kânun koyucu bu kadar ihtiyat gösterdiği halde, çıkan kânunun ömrü hakkında önceden herhangi bir tahminde bulunamaz. Üstelik, kânunu en iyi biçimde tanzime gayret etmeşine rağmen, onda eksiklikler,[319] «kânuna itaat edecek topluluğa uygunluğu aleyhinde unsurlar» bulunabilir. Kânun vâzıımn bu konuda da peşin bir fikri yoktur. Yani kânunun Ömrü ve vazifeyi îfâ kabiliyeti belirli bir tahminî ölçü dışında dâima meçhuldür. Bir müddet uygulamayı müteâkıb eksiklikleri ve takviyesi ile tâdili gereken yerleri belli olur. Böylece kânunda değişiklik gerekir. Evvelce bilinemeyen, tahmin dahi edilemeyen bu yeni noktaların ortaya çıkması bir nevi B e d â ' dır. Bu durumlar, ilâhî menşe'İİ kânunlar ile, onların bir tür değiştirilmesi demek olan nesh olaylarında yoktur. Nesh'te üstelik sâri', bir kânunu yollarken; sonradan onun üzerinde vuku bulacak tebeddülatı ve hatta kânunu'nun ömrünü önceden bilir. Değişiklikler beşer aklına göredir, zuhurları itibarıyla olmaktadır. Yoksa ilâhı bilgide bu durum; başlangıcı, gelişmeleri ve sonucu bakımından zaten ihatalı bir tarzda bilinmektedir.[320]

2. Beşerî Kânunlarda Değişiklik Sebebleri:

Modern topluluklarda teşrî organı olan meclisler, kânunların değişikliği veya çıkışma geniş çapta sahne olan kuruluşlardır. Belirli usullerle çalışan bu müesseselerin faaliyetleri tedkik edildiği zaman görülür ki, kânunlarda değişikliği gerektiren çeşitli âmiller bulunmaktadır. Hukuk nazariyatını ve sosyolojisini konu edinen eserlerde bu sebeblere temaslar vardır. [321]
Tamamen ilmî açıdan ve teorik olarak tesbit edilen bu sebebler yanında, günlük hayatta basın organlarına kadar intikâl eden bir takım faaliyetler vardır ki, bunlar doğrudan veya dolaylı olarak kânunların ömrüne ve tatbik güçlerine tesir ederler. Bu sebeblerden birkaçını, görelim :[322]

a. Toplulukların Muhtelif Yönlerden Tekâmülü :

Hukuk sosyologlarının belirttiğine göre: «... hiçbir cemiyet sonuna kadar aynı sımayı, aynı bünyeyi muhafaza edemez. En durgun ce-miyyet tiplerinde bile kendini hafifçe hissettiren iç veya dış değişmeler sezilebilir. [323]
Kânunların değiştirilmesi veya ikmâlinde, teşri'î organların ileri sürdükleri sebeblerin başında tekâmül; toplum yapısının ve fertlerin değişmesi gelir. Bu değişiklik, cemiyetin fertlerini çevreleyen her şey için geçerlidir.
Tekâmül, bir nevi değişme ve bir nevi gelişme halidir aynı zamanda. Müsbet olacağı kadar, menfî de tecellî edebilir.
Aklî ve sosyolojik bünyesi gelişen fert ve toplumu, ancak seviyesine uygun kânunlar idare edebilir. Normal gelişme takibe dil erek, aslında mahdut ihata gücü olan beşeri kânun değiştirilmezse cemiyet idaresi karışacak; zaman zaman kazâî organlardan veya idarelerden: «bir gelişmiş toplumun, falan tarihli belediyeler, iller idaresi kanunu; hatta falan falan tarihli anayasa ile yönetmek...», «... kânunu ile toplum arasında tezad vardır...» v.s. tarzında şikâyetle belirecektir. Bu durum belirli ve dondurulmuş mâlî mükellefiyetler, alacaklar, mükâ-faatlar, vergiler ve borçlarda daha komik rakamlar halinde kendisini gösterecektir.[324]

b. Görevin Bitişi :

Muayyen vazifeyi îfa için çıkarılan kânunlarda, bu belirli süre dolunca kânun mer'iyyetten çekilecek veya güçlendirilerek muayyen bir süre daha kalacaktır. Çıkışında, onun muvakkatliği zaten bilinmektedir. [325]

c. Kânunun Görev Yapamayışı :

Kânunlar, ne kadar iyi niyetle ve tam çalışma neticesi usta ellerde güzel bir hazırlık neticesi meydana gelirse gelsin; onu kabul ve ona itaat edecek dürüst bir sosyal bünye ister. Bazı hallerde -ki bunların teferruatına girmiyoruz- teşri ve kaza organları ne kadar iyi niyetli ve faal olursa olsun, kânun isterse en güçlü müeyyide ile desteklenip korunsun, tatbik kabiliyetini kendisinde bulamaz. Mevcut olduğu halde, sadece düsturlarda kalan[326]binlerce kânun her çeşit devlettebunun Örneğidir. Bu durumda kanun, ya yeniden düzenlenecek veya tüm olarak değiştirilecektir. [327]

d. Baskılar

Kanunlardaki değişikliklere baskılar da sebeb olabilmektedir. Bunlar, karakterleri gereği açık olduğu gibi kapalı da olabilmektedirler.
Modern ve güçlü demokrasilerde bile, sosyal bünyenin veya grupların baskılan, anayasadan tutunuz, rejime kadar her şeyi zamanlı zamansız tesir altına alabilmekte ve istediği değişikliği icra etmektedir. Milletlerin kânun hayatında, siyâset ve idare dünyalarında bunun pek çok örneği mevcuttur.[328]
Diğer taraftan baskılar, menşe' bakımından iki türlü mütâlâa edilebilmektedir. Bir kısmı, çeşitli menfaatlerin haleldar olması neticesi hâsıl olan baskılar, diğerleri ise hazırlık yetersizliğinden doğan baskılardır. Hukuk sosyolojisi açısından bu baskılar şöyle tesbit edilmektedir: «... bazan da kânun vâzı'larımn cemiyet realitesi hakkındaki yanlış veya kıt bilgileri, isabetsiz kânunlar yapılmasına, sebeb olur ve neticede bu kânunlar, cemiyette tatbik sahası bulamaz. İçtimaî münâsebetler bunlara mukavemet eder. Türlü şekillerle kendilerini giz ler ve eskisi gibi devam eder. [329]
Baskılar, makûl olabildiği gibi yıkıcı ve gayr-i meşru' da olur. O zaman, teşri' organını tesir altına alır. Hukukun temel prensipleri dahi çiğnenir. Devlet yapısının tehlikeye düştüğü vasatlarda vukua gelen bu türlü hallere gereken isim verilmiştir. Bunlar marazî durumlardır.
Bunun yanında, daha gizli ve içten hareketi tercih eden baskı tarzları vardır ki; çok kere ilim kisvesine, adalet kılığına bürünerek gelir. Cemiyetlerin asıl felâket kaynakları bu baskılardır.
Beşerî kanunlardaki değişikliklerle nesih meselesinin mukayesesi açısından diyebiliriz ki: Bazı islâmî-nazarî hukuk (fıkıh usûlü) yazarları, beşerî kanunlardaki değişikliğe de nesli adını verir. Meselâ Ab-dülvehhâb Hallâf eserinde, neshi açık ve zımnî kısımlarına böler ve şöyle ifâdelere

orada- yer verir: «Bu açıkça nesih, beşerî kanunlarda çoktur.
Önceki kânunların tadil edilmesi için çıkan kânunların çoğunda önceki kânunlarda veya yeni kânuna muhalif olan eski kânundaki her hükmün lağvedilmesi açıkça ifâde edilir. Nitekim, 1930 yılının anayasası ile, 1923 yılının anayasası krallık emri mucibince açıkça lağvedilmiştir[330]Müellifimiz zımnî neshi anlatırken, bu türlü neshin, beşeri kânunlarda da bulunduğunu söyler. Sözleri içinde bu tür kanunî değişiklikler için de nesli sözünü kullanır. : «... Bunun beşer kanunda örneği 1923 yılı düstûrunun (anayasa) çıkması için olan krallık emridir. Bu önceki anayasa hükümlerine aykırı bir çok hükümler ihtiva eder. Oysa açıkça onları kaldırdığını ifâde etmemiştir. Ama zımnen onları neshetmiş sayılmıştır. Yine ceza kânunu, önceki ceza kânununun hükümlerinden muhalif olduklarının kaldırıldığını açıkça ifâde etmemiştir. Ancak onları zımnen neshettiği kabul edilmiştir. [331]Ka-nâatımızca buradaki nesh tâbirlerinin kullanılması, her iki değişiklik arasında sezilebilen şekli irtibat ve benzeyişten doğmaktadır; bu ae-beble müellif nesh tabirini kullanmakta bir beis görmemiştir.
Beşerî kânunların değiştirilmeleri, az önce belirttiğimiz sebebler tahtında cereyan ettikleri söylenirse de, çok defa ilmî ölçülerin; baskıların, menfaatlerin lehine bunların terkedildiği görülür. Nazarî plânda çok güzel belirtilen usuller bazan geçersiz bile olur.
Biz, beşerî kânunların, sadece tekâmül ve cemiyetin yükselmesine uygun bir yenileşme esasına göre değiştiğini farzedelim. Nesihte bunların dışında ayrıca ilâhî bir yön mevcuttur. Burada kanuna muhatap olan fert, bazan değişikliklerdeki güdülen gayeyi kavramayabilir. Zaten çok kere bu hikmet anlatılmamıştır. Fakat sâri' olan Allah te'âlanın bu tasarrufu, mutlaka terbiye ettiği mahlûkâtın faydasına tecellî etmektedir.
İlâhî kânunlar için de, görevin bitişi söz konusu olabilir. Yalnız buradaki «görevin bitmesi» terbiye, tedrîc ve diğer esaslarla ilgilidir. Gerek şerîatler arası nesihte, gerekse aynı şeriat içindeki nesh keyfiyetinde: «Kânunun görev yapamaması» diye bir hâl yoktur. Yani kânunun eksikliği söz konusu değildir. Allah'ın fiilleri ve tasarrufları üzerinde fikir yoran bir kafa, böyle bir düşünce içine giremez. Çünkü, Allah'ta her şeyin en kâmil mânâdaki varlığı buna mânidir. Nesih ile b e d â arasında irtibat görenlerin yanıldıkları nokta burasıdır. Neshin esasını anladığımız takdirde: «Allah'ın gönderdiği kânun ve emirlerin görev yapamaması; önceden bilinmeyen hususların sonradan zuhuru; kanunun ilk çıkışta bünyeye uygun olmayışı» gibi sebeplerle, bu değişikliğin vuku bulmadığım anlarız.
Nihayet; nesihte, kanunun kaldırılması, mensûh sayılabilmesi için bir baskı ile beşerî bir müdâhale olmadığını açıklamağa lüzum dahi yoktur. [332]

C - Nesih'teld Gâye; Hikmet Ve Faydalar:

Nesihteki hedef ve gayeyi; ilâhi hikmetleri incelemeğe geçmeden önce, islâm teşriinin böyle konularda umûmî mânâda güttüğü siyâseti görmek gerekir. Temel prensipler durumundaki bu unsurlar, ilim adamları tarafından, nasslarm incelenmesi neticesi ortaya çıkarılmış bulunmaktadır. Mevcut, şer'î delillerden hüküm çıkarırken de, arzettiği-miz hedefleri göz önünde tutmak mecburiyeti vardır. Bu yolun tutulması ile teşrîî faaliyetler insanların maslahatına uygun ve adaleti gerçekleştirici rollerini oynamış kabul edilmektedir.[333]
«Makâsıdu'ş-şeri'a» denilen bu prensipler; zarûriy-yât, hâciyyât, tahsîniyyât diye adlandırılan ü ç nesnedir. Bunlar ehemmiyetlerine uygun tarzda sıralandırılmışlardır. Birinci derecede zarurî olan hususlar asıl hedeftir. [334]
İslâm şeriatındaki her türlü hükmün gayesi bu maddelerin altına sığınmış olan diğer tâli maddeleri gerçekleştirmektir. Birinci maddemiz olan; «zarurî şeyleri gözetme» prensibi, beş noktanın tahakkukuna yönelir. Bunlar; dinin, can ve hayatın, aklın, ırzın ve malın korunmasıdır. Bunlardan birine halel gelirse, hayat nizâmı alt-üst olur. H â-c i y y â t dediğimiz hedefin yöneldiği şeylerin yokluğu sadece hayatın her safhasında «d a r 11 ğ ı» doğurur. Bu darlığı gideren, insanları ve sistemi genişliğe kavuşturan, yaşama yollarını ve muameleleri kolaylaştıran hükümlerin hedefi bu ikinci nokta olmaktadır. T a h s î-n î ihtiyaçları zabt-u rabt altına alan ahkâm ise, yokluğu birinci ve ikinciye nisbetle daha ehven olan şeydir.
Genel olarak tesbit olunan bu ana prensipler ve maksatlar gibi, özel olarak nesih vak'aları için de tesbitler yapılmış; neshin hikmet ve maksadı anlatılmıştır.
«Eşyanın en iyisini, bilgilerin en iyisi ile bilme» şeklinde tarif edilen hikmet sözüyle, aynı işlerin «en mükemmel tarzda yapılması» da kastedilir.[335]Dini ilimlerde hikmet ile, daha çok: «meydana getirilen işteki veya mer'iyete konulan kânundaki ve emİrlerdeki gizli sebebler, gaye ve güdülen maksatlar» kastedilirse de, biz burada hikmetle, lü-gattaki mânâya da uygun olarak: «Allah'ın, en iyi şekilde gerçekleştirdiği nesih keyfiyetinde, hangi maksadı gözettiğimi kastetmiş bulunmaktayız.
Evvelce bir vesileyle arzettiğimiz gibi, teşri'de hikmet aranması mutlak mânâda lüzumlu da değildir. Fakat, sebebler âleminde yaşayan insan, etrafında cereyan eden her hâdisenin altında gizli olan bir sebeb; bir âmil arama itiyadını devam ettirmektedir. Bir diğer mesele: Allah'ın fiillerinde sebeb ve hikmet arama; ta'lil gerekli midir? Bulacağımız veya bulduğumuzu zannettiğimiz bu hikmet acaba o emirde müessir midir? Bu konularda çeşitli fikir ayrılıkları sergileyen ilim sahiplerinin ittifak ettikleri nokta şudur: «Allah'ın gönderdiği bütün hükümler, iki cihanda, kulların maslahatlarına uygun şeyleri tekeffül eder. [336]
1. Kitap ve Sünnetin metinlerinde, hikmetlere temas eden i§âretler: îlâhî tebliğlerin vahyile değiştirilmesi demek olan nesih vak'aîarımn unsurları olan nâsih veya mensûh âyet veya hadislerin kendi metinlerinde siyak ve sibaklarında, işaret ve delâletlerinde, hikmetleri kavramamıza yardımcı bazı yol göstericiler bulabilmekteyiz. Bunların dışında, ilim sahiplerinin tesbitleri vardır ki, netice itibarıyla tahmine veya zanna müstenid olan bu hikmetlerde dikkati çeken nokta, ilim adamlarının ittifaka- yakın bir birleşme içinde aynı noktalara işaret etmiş olmalarıdır.
Kur'ân-ı Kerim'deki ve hadislerdeki bu ifâdeler, âyet ve hadisin ihtiva ettiği emir ve yasakla beraber, onun sebeb ve hikmetine de işaret eder. Meselâ Hucurât sûresinin bir âyetinin meali şöyledir: «Ey imân edenler, eğer bir fâsik size bir haber getirirse onu tahkik edin. (yoksa) bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza peşî-man kimseler olursunuz»1™. Küçük bir muhakeme, «haberi getiren şahsın kritiğinin, haberin tahkikinin» neden icâb ettiğini bizzat âyetten anlar. En dar manasıyla bu hikmet; «zanna ve yanlış habere dayanarak meydana getirilen bir karışıklığı önlemek» tir. Ezelî takdirin bir yazı ile evvelce yazıldığını, insanın başına gelen «bir musibetin» bu ezelî kader çizgi ve çerçevesi içinde cereyan ettiğini belirten bir âyetin devamında da, bu tesbit ile güdülen hikmet şöyle anlatılır: «(Allah bunu) elinizden çıkana tasalanmayasınız, onun sîze verdiği İle sevinip şvmarmayasvnız diye (yazmıştır).[337] Bu misâllerden bazılarım, temas ettiği hikmeti başlık yaparak sınıflandıralım: [338]

a. Nesih Yoluyla Kaldırılandan Daha İyisinin; Hayırlısının Veya Denginîn Getirilmiş Olması :

Bakara sûresinde geçen ve neshe delâleti herkesçe kabul edilen[339] numaralı âyette, nesihteki hikmete temas eden bir bölüm mevcuttur. Bu bölümün meali şöyledir: «... (yerine) ya ondan daha hayırlısını, yahut onun benzerini getirirz.» Hicrete yakın asırlardan itibaren fıkıh usûlcülerinin: «nâsih ile mensûhun zorluk-kolaylık yönünden denkliği» gibi bir meseleyi ortaya atmalarına da sebeb olan bu âyetle, neshteki takibedilen yola, güdülen gayeye bir nebze temas vardır. Allah, neshettiği bir emrin çok daha hayırlısını kullarına göndermek için evvelkini kaldırmaktadır.
Böyle bir düşünüş tarzına, «Kur'ân âyetleri ve Allah'ın emirleri arasında derecelendirme yapmak doğru değildir», «Allah'ın ilk emri hayırlı değil mi idi ki, onu kaldırdı» v.s. şeklinde itiraza mahal yoktur. [340]

b. Mükelleflerin Aczini Tesbit Ederek, Bilerek Kaldırma :

Kur'ân-ı Kerim'deki bu türlü sebeb beyan eden âyetlerden birinin meali şöyledir: «Oruç (günlerinizin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halat edildi. Onlar sızın için, siz de onlar için birer libassınız, Allah, nefislerinize karşı za'f göstermekte olduğunuzu bildi ve sizin tev-benizi kabul etti, sizi bağışladı[341]İslâmın ilk günlerinde, yatsı namazını kıldıktan sonra uykuya yatılınca; «yemek, içmek ve cinsî münâsebet» Ramazan günlerinde yasaktı. Bilâhare kaldırılan bu emir, müteâkıb âyet ile -hem de sebebi belirtilerek- açıklanmıştır. Âyette Allah teâlâ, neshediş, sebebinin ne olduğunu belirtir: «Müslümanların sabredemeyip za'nefs göstermeleri, evvelce yapılan hatalara karşı nedametin afvi ve kulların bağışlanması.» [342]

c. Emrin Mükellefe Ağır Gelişi Neticesi Hafifletme:

îslâmın ilk zamanlarında, müslümanların harp ve benzeri güçlük arzeden durumlarda düşmana karşı; bire on nisbetinde dayanıklılık ve cesaret

göstermeleri emrediliyordu. [343] Bir mü'min, on kâfire karşı durmakla emredilmişti. Bilâhare bu durum bire iki nisbetine indirildi. Enfâl sûresinin 66. âyetinin bir bölümünde bu indirişin sebebi de açıkça anlatılır: «... Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti. Bildi ki sizde muhakkak bir za'f vardır...» Burada sâri' tarafından mükellefin gücünün yetmeyişinin tesbiti sebebiyle, emrin hafifletildiği belirtilmektedir.
Daha pek çok örnekler mevcut olan bu konuda, âyetlerde geçen sebeblerin, nesh için en büyük âmil olduğu kanâatini savunmamız mümkün değildir. Belki de, bizim anlayabileceğimiz kadarıyla iktifa edilmiştir. Son misâli ele alalım: Allah teâlâ mü'minlerde o ân için mevcut olan z a ' f a işaret ederek yüklerini hafiflettiğini belirtmektedir. Bu za'f şüphesiz, maddî güçsüzlük şeklinde anlaşılmalıdır. Yoksa, yurt korunması, Allah'ın nâmının i'lâsı söz konusu olduğu zaman müslümanlar gayretten kaçmamakta, manevî fütur getirmemektedirler. Bu da ilâhî emir gereğidir. Allah teâla'nm, önceleri; «ona karşı bir» nisbetinde tuttuğu mükellefiyyet sonradan, ikiye karşı bir şeklinde indirilmiştir. Ne kadar olursa olsun hiç bir askerî birlik -normal askerî ölçüler içinde- kendisinden on kat fazla düşman karşısında taarruz ve zafer düşünemez. Böyle bir şart altında değil de en fazla kendisinin iki katı olan düşmana karşı koymanın bir öncekine nis-beyle hafifliğini, rahmet oluşunu ne kadar izah etsek bitiremeyiz.
Sünnette (hadisler arasında) cereyan eden nesih vak'alarında da bu tür haller vardır. Peygamberimizin sözlerinden, o vak'a ile ilgili neshin hikmetini düşündürücü, ona işaret edici bölümler çı-kartılabilir. Bu nevi örneklerden bir kaçını görelim : [344]

a. Beliren Bir İhtiyâcın Zamanla İzâlesi :

Peygamberimizin kurban etleri ile ilgili iki türlü emri olmuştur. Bunların arasında zaman fasılası vardır. İlk emir: «etlerin en fazla üç gün elde tutulması» şeklinde idi. Yani kurban etlerinin; tasadduku, hediye olarak dağıtılması v.b. yollarla elden çıkarılması isteniyordu. İkinci emirlerinde ise, etlerin değerlendirilmesi ve sarfı için belirli bir tahdid konulmamış; yeıüebileceği, tasadduk edilebileceği ve saklanabileceği(iddihâr) açıklanmıştır. Sünnetteki bu hâdise, bir nesih olayı olarak ele alınmaktadır. [345] Meseleyi bize kadar getiren haberlerden bazılarında, konumuz olan bu nesih olayına sebeb olarak: «o günlerin bir ihtiyâç zamanı oluşuv[346] «Medine'ye gelen ziyaretçileri ağırlamak için böyle davranıldığı» düşünceleri gösterilir. Hadisteki e d d â f f e kelimesi bunu doğrulamaktadır. [347]

b. Evvelki Bir Emri Daha Uygunu İle Değiştirme :

Evvelce icra edilmiş bir tatbikat veya verilmiş bir emrin, bilâhare daha uygunu ile değiştirilişi nesh vak'aları içinde, misâli en bol olan bölümdür. Bunlardan bazılarında Peygamberimiz, emrini değiş-tirişine sebeb sayabileceğimiz bir takım beyanlarda bulunmaktadır. Meselâ: Rasûl-i Ekrem'e ihanet eden Uranî'ler ve diğer bazı suçlulara ateşle ceza verilmiş, m ü s 1 e yapılmıştı. Sonradan bu ceza yollarını kaldıran Peygamberimiz: Ateşle ancak ateşin sahibi -Allah- azâb eder»[348] diyerek ilk tatbikatından, daha güzel gördüğü bir emirle vazgeçer.
Aynı konuda verilebilecek diğer bir örnek de şudur: Peygamberimiz içlerinde içki kurulan bir takım kapları «içkileri ve kapların kullanmasını birlikte» menetmişler, yasaklamışlardı. Bir müddet sonra sezilen kap darlığı üzerine, deriden mamul kaplara müsâade ettiler. Sonra da tüm kapları kullanmağa müsâade buyurdular. Bu müsâadeyi verirken 'de: «... kapkacak(kendisi) herhangi bir şeyi haram veya halâl edemez, sekir veren her şey haramdır» diyerek, kabın içinde içki imâlini ve onunla içki içilmesini haram kıldı ve diğer işlerde o kapların kullanılmasına izin verdi. [349]
Önceden menettiği kabir ziyaretine izin verirken de, onun «âhireti hatırlatacağına dikkati.çekerek faydalı olan bu işi tekrar halâl kılışına tesir eden sebebi açıklamış oldular. Bu sebeb ise kanâatımızca: «ikinci emrin evvelkinden daha uygun görülüşüdür».[350]
Bu bölümde de, arzettiğimiz misâllerdeki bazı nebevi beyanlardan neshin meydana getiriliş sebeblerine nüfuz etmeğe çalıştık. §unu belirtelim ki buralarda: «Allah ve rasûlü, şunu bu sebebe mebnı neshet-miştir» şeklinde kat'î konuşmayı gerektirecek bir beyan, bir görüş menşei mevcut değildir. Aslında, neshteki hikmet ve sebebin bilinmesi pratik hayatta mü'minlere hiç bir fayda temin etmezken, İlim sahipleri; gerek âyet ve hadislerdeki işaretlere ve gerekse vak'alarm tasviri ve ilmî tahliline dayanarak «nesihteki faydalar ve hikmetler» üzerinde durmuşlardır. [351]

2. Âlimlerin Tesbitine Çalıştıkları Hikmetlerden Bazıları:

Gerek âyet ve gerekse hadislerin taraf oldukları nesih vak'alari üzerinde çalışanların, ittifaka yakın bir birlik içinde belirttikleri sebeb ve hikmetlerin ilki: «kulların maslahatına uygun olanı emretme» keyfiyetidir. Bu fikir çeşitli şekillerde işlenmektedir. Umûmî kanâata göre: insanların yararına olan şeyler (mesâlihu'1-ibâd) zaman ve mekâna göre değişmektedir. [352] Her durum yeni bir hükmü ve insanın o hükme intibakını intâc eder. Kula göre yenilik olan bu haller, kânun yapıcıya (Şâri'e) göre evvelden teferruatıyla bilinmektedir.
Kulun maslahatına uygun olanın yapılması konusu, ehl-i sünnet ile çeşitli fırkalar arasında farklı görüşlerin belirmesine' yol açmıştır. Allah'ı fâil-i muhtar olarak gören ve dilediği tarzda ahkâm getirebileceğini belirten, aynı zamanda mû'tezilî görüşleri reddeden[353] ehl-i sünnet, nesih için hikmet ve sebeb ararken: «Allah'ın, kullar için onların terbiye ve ta'liminde; nasıl bir tabib hastasını kademeli olarak tedâvî eder, bir öğretmen de Öğrencisine tedricen bilgi verirse bunlar gibi en güzel yolu seçtiğini» gerektikçe söyler. Bu arada, neshte hikmet aramayan ehl-i sünnet âlimlerine de rasla-nır. [354]
Allah'ın emirlerini, kulların maslahatları açısından değerlendirmeyi normal gören bazı müellifler, bu emirlerle adı geçen kulların faydasına olan durumu irtibatlandırmayan; «kulluğun sadece Allah için olması gerektiğini» savunan görüşlerin, bilmeden zararlı bile olabileceğine temas ederler. Emirlerde maslahat ve hikmet aramayan görüş sahipleri, bu fikirlerine hüsn-i niyyetle de sarılsalar, onların bu temiz telakkileri bazı islâm düşmanlarının işine gelmekte ve istismar konusu yapılmaktadır. Bu sayede onlar, adı geçen âlimlerin görüşlerini öne sürerek «islâmın emirlerinin gayesiz ve manasızlığını» savunacaklar dır. [355]
Allah'ın emirleriyle kulların dînî ve dünyevî menfaatlerini irtibatsız görenler, islâm şeriatının dar bir çerçeve içinde kalmasını isteyen ve onun: «mü'minlerin dünya hayatlarıyla irtibatım sağlayan can damarını kesmeyi amaçlayan»[356]kişiler olarak tavsif edilmektedirler. Bu grubun fikirleri benimsenmemektedir.
Mesâlihu'1-ibâd dışında, neshe sebep ve hikmet olarak gösterilen ikinci mühim unsur, terbiyede ve öğretimde tedrice riâyettir. Sonuç itibarıyla yine «mükelleflerin faydasına» olan şeyi gözetme şeklinde yorumlayabileceğimiz bu: «kabiliyete göre dînî emirlerin artırılıp eksiltilmesi» meselesinde, yine tabîb-hasta, öğretmen-öğrenci misâllerine ağırlık verilir.[357]
îslâm hukuk sisteminin seyrini kavratan, halkın terbiyesinde Allah'ın hikmetlerini tanımamıza yardım eden bir konu olarak neshin bilinme zarureti[358] yanında, bu hikmetlerin hiç kurcalanmasına taraftar olmayan ilim sahiplerine de hak vermemek İmkânsızdır. Öyle misâller vardır ki, orada; kulların yükünün hafiflemesi değil, aksine ağırlaşması söz konusudur. [359]
Her iki görüşü te'lif ederek; belirli bir ölçüde hikmet araştırmanın uygunluğu, bu arada «Allah'ın emirlerine itaat için mutlaka sebebi bilmenin lüzumlu olmadığı» kabul edilebilir. Unutulmamalıdır ki tes-lîmiyyet 'kullukta en çıkar yoldur. [360]

III. İslâmı İlimlerde Neshin Ele Alınışı:

A. İslâmî İlimlerin Müstakil Hale Gelmediği Devrede Nesih Meselesine Bakış:

Mekke ve Medine devresi olmak üzere iki bölümden teşekkül eden asr-ı saadet islâm hayatında, gerek dînî ve gerekse sosyal yaşayış yönünden neshin bir vak'a olarak ele almışı, islâmın içtimaî tarihinden çok hukuk ve ibâdetler, muameleler, cezalar yönüyle ilgilidir. Vak'anın; dînî, terbiyevî, hukukî yönlerden tahlili, cemiyetin idaresi bakımından oynadığı rol ve nihayet Allah'a kulluk açısından incelenmesi hep islâmî ilimler bünyesinde yapılmıştır. Bu itibarla meseleyi iki bölümde ele alacağız: islâmî ilimlerin müesses hale gelmelerinden önceki devrede neshe bakıhş tarzı ve çeşitli dallara ayrılan bu ilirnlr içinde, her şubenin müstakil olarak nesih problemini ele alışı; onu değerlendirişi, tarihî seyri içinde vak'alan analizi ve nihayet gelecek müslüman nesillere bunu arzı.
Bu iki bölüm şüphesiz iç içe olduğu gibi, biribiriyle iyiden iyiye alakalıdır da. Birinci devre ikincinin menşei durumunda olması hasebiyle, onun değerlendirilmesi yapılmadan ikinci devre anlaşılamaya-cağı gibi, ikinci maddenin bir hükme bağlanabilmesi için de birinci durumun, gerçek ölçüsü içinde belirmesi şarttır.
Nesih, en geniş tatbikatım Medine islâm yaşayışında bulmuştur. Mekke hayatı, islâmın temel (külli) kaidelerinin Allah teâla'dan alındığı devre

olması itibarıyla, nesih vak'asına az şâhid olmuştur.[361] Az şâhid olmuştur sözünü ihtiyat kaydıyla söylüyoruz. Buna yok demek de mümkündür. Fakat, iksâl meselesi gibi bazı vak'alarda, [362] Sahabenin beyânları arasında: «islâmın ilk zamanlarında...» şeklinde ifâdeler vardır. Bunun, Mekke devri içinde olması ihtimâli düşünülebilir. Bu ihtimali belirli ölçüde destekleyecek deliller yine de bulunamamaktadır.
Usûlcülerin c ü z ' i y y a t diye adlandırdıkları hükümlerin gelişinin en kesif olduğu devre olması bakımından, Medine'de geçen on yılı aşkın zaman, bu yönden incelemede esas olacaktır. Bu devreye ait sistemli teknik izahlar az bulunacağı tabiî karşılanmalıdır. Her an islâmın tebliği ile uğraşıldığı bir vasatta, henüz hazır olmayan bir topluluğa Peygamberimizin nazarî izahlar yapması beklenemez. Daha doğrusu, islâmî fi'len yaşayarak gösteren, vahy ile te'yid edilen bir Nebî ile birlikte yaşayan mes'ûd topluluğun böyle bir îzâha, taksime, tahlile ihtiyâcı da yoktur. Şâirin dediği gibidir durum :
Müstağnî-i irşâd olur erbâb-ı hakikat; Sükkân-ı harem neylerimiş kıblenümâ'yı. [363]

1. Asr"İ Sâadet Ve Nesih:

İslâmın Mekke'deki dönemi, ana kaidelerin (külliyyât diye adlandırılan) düstûrların indiği bir devre olması bakımından ilk anda; Allah ve âhirete îmân esaslarının tebliğ edildiğine şâhid olmaktayız. Bunları mütaâkib namaz, ve i n f â k emredilmektedir. Bu ilâhî emirlerin yanısıra, küfür ve küfre tâbi olan diğer amiller; Allah'tan başkası adına kurban kesmeler, Allah'a iftira ederek ortak koşmalar; dinî temeli olmayan bir takım indî haram ve halâl kılışlar da nehyedildi. Üçüncü bir faaliyet, mekârim-i ahlâk diye adlandırılan; adalet, ihsan, ahde vefa, afve sarılmak, kabalıktan ve cehilden yüz çevirme, en güzel üslûbla kötülüğü defetme, sadece Allah'tan korkma; sabır, şükür ve benzeri faziletler emredilmiş, aynı anda bunların aksi olan; kötü huylar, fuhşiyât, münkerler, her türlü tecâvüz ve itaatsizlik, bilmeden konuşma, Ölçülerde eğrilik, yeryüzünde fesâd çıkarma, zina, katil, çocuk gömme gibi câhili âdetler de şiddetle neh-yedilmişti. tslâmın ilk zamanlarının panaroması böylece tesbit edilmektedir.[364]
tnanç, amel ve ahlâk yönlerinden son derece bozuk bir duruma gelmiş bulunan o günkü cemiyete, Rasûl-i Ekrem, Allah adına böyle çeki düzen vermeğe çalışmıştır. Bu devrede, son derece sabit gerçekler mü'minlere anlatılmaktadır. İleride ilim adamlarının konu ile ilgili tesbitleri arasında göreceğiz ki; inanç meseleleri, ahlâkın ana kaideleri ve haber niteliğindeki -Allah'tan gelen- sabit değerlerde nesih cereyan etmemiştir. [365]
Müslümanlara ait, az önce teferruatını saydığımız ilk mükellefiyetler içinde, îmân esasları ile ilgili olanlarda nesih cereyan etmediği, Allah'ın insanlara ilk defa Peygamber gönderdiği gündenberi bilinmektedir.. Binâenaleyh, büyük bir bölümü îmân ve ahlâk temelleri halinde atılan islâm yapısının ilk Mekke yıllan için nesh vak'ası aramamız, bu mühim temellerde olmayacaktır. Daha açık bir ifâde ile belirtelim: Allah ve Rasûlü, dinin temelini teşkil eden bir îmân ve ahlâk sütununu, taşını, alıp bir başkası ile değiştirmemiştir. «Bu îmân esası, şu kadar müddet kalsın, bilâhare kullarımın maslahatına daha uygun bir malzeme ile onu değiştiririm» tarzındaki ilâhî bir tasarrufa raslanmamaktadır. îmân ve ahlâk esasları, nesih sahasından çıkınca geride ilk yıllara ait amel olarak namaz kalmaktadır. Namaz ile ilgili pekçok tatbikat değişikliği vardır ki -bunların bir kısmı namazın kendisi ile, diğerleri namaz öncesi temizliklerle ilgilidir- onların üzerindeki değişikliklerin de kat'î olarak Mekke'de vuku bulduğuna dair malzemeye raslanmamaktadır. Bu vak'alar incelenirken, görgü şahitlerinin verdikleri bilgilerden, bunların Mekke müslümanhğmda da vuku bulmuş olması ihtimâli düşünülebilmektedir.
Mekke devrinde temel, bu şartlar altında ve kendisinde nesih cereyan etmeyen malzeme ile atıldı. Bu temeller küllî kaidelerle bağlandı. Müslüman, mükellefiyetlerinin çoğunluğunu, bilhassa mühimlerini iyiden iyiye öğrenmiş ve tatbikata başlamıştı. Bu arada hicret vuku buldu. Çilekeş bir hayatın son buluşunu müjdeleyen bu mes'ûd hâdiseye yakın ilk Medine yılları da pek huzurlu geçmedi. îslâmın coğrafyası artık yavaş yavaş genişliyor, yeni insan topluluklarıyla ve değişik şartlarla karşılaşıyordu. Mekke devrinin ana kaidelerini, Allah ve Rasûlü yavaş yavaş teferruatlandırıyordu; onların ikmâli, ve tamamlanması ile uğraşılıyordu. Tedrîcen alman yeni emirlerde ve eskilerinde hep: ûslâma henüz yeni ısınanlara uygun muamele, alıştırma, tedricî yükseltme, kalplerin ülfetini sağlamaya çalışma» gibi terbiyevî unsurların sezildiği bir gerçektir.
Müskiratın haram kılınmasına ait son emirler, ahde vefa ile ilgili tatbikatı güçlendiren âyetler hep peşipeşine gelmekteydi. Bunların bir kısmı yen;, bir kısmı tekrar, fakat hepsi birden, «ilk küllî kaideleri tamamlayıcı emirler» olarak değerlendirilmektedir.[366]
Netice olarak denilebilir ki; Mekke devri islâm hayatı ana kaidelerin indiği bir devredir. Bunlar küllî olarak vasıflandırılan değerlerdir. Şeriatın: «zarûriyyât, hâciyyât ve tahsîniy-y â t» diye adlandırılan bölümlerinde nesih vuku bulmadığı belirtilirken, cüz'îyyât denilen hükümlerdeki değişikliklerin bütünüyle Medine devrine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu c ü z ' i y y â t, dinin büyük bir bölümü olup, bunlar İçinde nesih ile karşılaşan kısım çok azdır. Yani mensûh olmayanlara nisbetle, neshedilmiş hükümler az kılmaktadır.Muhkemler kalabalıktır.
Mekke devrinde furûa ait meseleler pek görülmez. Zaten az olan furûatm neshi kabul eden ahkâmına ait olan bu azlık, nesih vak'aları-m Mekke devrinde nâdir kılmaktadır. [367]
Dinimizin ihtiva ettiği ahkâm içinde, ancak ibâdet ve muamelâta ait cüz'î bir bölüm nesh kabul etmektedir. Ahkâm içinden nesh kabul eden nevilerden Mekke'de tebliğ edilenler çok değildir. Dolayısıyla, Mekke devri neshin hem az vuku bulduğu, hem de -belki- neshin hiç konuşulmadığı bir devre olmaktadır. Bu itibarla, islâmî ilimlerde meselenin ele almışına zemin teşkil eden; «sahabenin Medine'de nesh ile karşılaşması, onunla ilgili davranışları, neshin problem olarak islâm topluluğunda mesele edilip edilmediği» görülürse, problemimizin sonradan «olduğundan fazla büyütülüp büyütülmediği; ilgi çekip çekmediği» anlaşılmış olacaktır.
Sahabenin nazarında nesih hadisesi, Peygamberimizin fiili ve sözü ile sabit olacağı için, o devirde âyetlerin ve hadislerin kendi aralarında veya birbirleriyle karşılıklı neshi şeklinde bir ayırım görülmemektedir. Daha sonraki nesiller, Hz. Peygamber'le görüşme devletinden mahrum oldukları için, ancak mevcut haberlerden bu durumu anlayacaklardır. Sahabeden bazılarından nakledilmiş hadislerde,[368] bilhassa âyetlerde cereyan eden neshi belirten cümleler vardır. Buradan anlıyoruz ki kendileri neshten haberdârdır. Bu haberlerden birinde: dik neshedilen âyet... âyetidir» tarzında cümleler mevcut olduğuna bakılırsa, müteâkib vak'alardan haberdar oldukları da anlaşılır. Sahabenin neshten haberdâr olduğunu te'yid eden ve sadece: «hadislerde ve Hz. Rasûl'ün tatbikatında meydana gelen nesih vok'alannı da bildiklerini belirten haberler-», misâller bölümünde görülecektir. Tezimizin ilk bölümlerinden birinde geçen ve sahabe arasında bilinen ref, ve benzeri tabirler de bu görüşü destekler.
Yalnız burada bir nokta üzerinde durmak gerekmektedir: Acaba sahabenin anladığı nesh ile, ilim sahiplerinin izaha çahştıkları nesih aynı mıdır? Ekseriyetin belirttiğine göre sahabenin nesh anlayışı çok şümullü bir mefhûmdur. Sonradan fıkıh usûlcüleri tarafından: «t a h-s î s, t a k y î d, istisna» adlarıyla isimlendirilen ve nesih dışında mütâlâa olunan tatbikatlar da nesh olarak görülmektedir.
Vahyin inişine ve Hz. Peygamber'in tebliğine şâhid olmayan sonraki müslümanlar için böylece ikili bir yol belirmiş olmaktadır. Neshin geniş manalı olarak ele alınışı ve misâllerin yüzleri bulması, neshin daha özel ve daha dar manada kabulü neticesi, bilhassa Kur'ân âyetleri yönünden nâsİJı-mensûh miktarının o n - o n b e ş 'le ifâde olunacak azlığa ulaşması. Bu durum, bir çok âlim tarafından dile getirilmiştir.
Şâtibî der ki: «Üzerinde nesh cereyan ettiği iddia olunan meselelerin çoğu münakaşalıdır. Bunların araları bulunabilir; cem' ve uygun tarzda t e ' v i 1 mümkündür. Nesh cereyan ettiği belirtilen iki delilden ikincisi, ya bir mücmelin beyânı, veya bir âm'mın tahsisi, ya-hutta bir mutlakın takyidi olarak îzâh edilebilir. Her iki delilin de muhkemliği sabit kalmak üzere başka te'lif tarzları da bulunur. İ b-n u ' İ - ' A r a b i bu yolla bir çok nâsih-mensûh'u nesh vak'ası içinde mütalaa etmekten kurtarmıştır.[369]
S â h" Veliyyullah ed-D.ehlevî de, sahabenin, neshi lügat manasına uygun tarzda ve şümullü olarak anlayışına temas edenlerdendir. Ona göre işin içine akıl karıştırılınca, İhtilâf dâiresi alabildiğine genişlemiştir. Bu yüzden, eserinde nesih vah'atarını gayet az miktarda belirtmektedir. [370]
Az önce, ilim sahiplerinin, bu kanâata eldeki misâlleri incelemek suretiyle vardıklarını belirtmiştik. Bu nevi misâlleri içinde, Kur'ân-ı Kerim'e ait olanlardan bazılarını Şâtibî nakleder. Onun ifâdesine göre, neshin böylece şümullü mânâsını nazarı itibara alanlar; pek çok başka meseleyi de nesh kavramı içinde mütalaa edenler, mütekad-dimûndur. Mütekaddimûn sözüyle sahabeyi kastetmekle birlikte onlara yakın devrelerin âlimleri de olabileceğini düşünebiliriz. Istılah olarak el-Mütekaddimûn sözü bilhassa ilk üç hicrî asır içinde yaşayan âlimler için kullanılmıştır.
el-Muvâfakât'ta verilen ilk mensûh örneği aslında bir mutlakın takyidi olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir âyette, şâirlerin durumuna temas edilirken onların pek de iyi olmayan işlerine dokunulmaktadır. İddiaya göre bu âyet devamındaki âyet ileneshedilmiştir. Halbuki bunun bir istisna olduğu belirtilir. Bu nevi misâller boldur. [371]
Durumu şöyle Özetleyebiliriz: Sahabe nesh hakkında daha sağlam bilgilerle mücehhezdi ve Râsül-i Ekrem'e her an meseleyi sorabilirdi. Daha sonra gelenlerin durumu bundan farklıdır. Bu ?ıesillerin miislü-manlan -hatta günümüze kadar ve daha sonraki zamanlarda da- neshin tesbitini sahabe gibi kolayca başaramayacaktır. Sahabeye yakm devrenin insanları, sahabeden nakledilen şifahî ve ji'lı an'aneye uygun tarzda

yaşayışlarını sürdürürlerken, bu rivayetlerin za'fa uğraması -belki de bazılarının çeşitli sebebler yüzünden kaybı- İslâmî ilimlerin tedvini sırasında, daha başka sebeblerin de inzimamıyla, na-zarî-ilmî ölçü ve izahları gerekli kılmıştır. Dehlevî'nin de işaret ettiği gibi bu izahlarda belki de aşırılık sebebiyle sadedden dışarı çıkma da olmuştur. Hiçbir devrede ilim sahibi, mevcut haberlerle knt'iyyet kesbeden nesih vak'alarına karşı çıkamazdı, eğer Rasûl-i Ekrem'den vil-rûdlan sabit olsaydı bu haberlerin.

Diğer bir mesele de şudur; sahabe ve ona yakın ilk nesilde nesih daha şümullü bir manada görülmekteydi. [372]

2. Tâbiûn Ve Daha Sonrakilerin Zamanında Nesih :

Fıkıh, tefsir, ahlâk, tasavvuf, akâid v.b. ilimler, müstakil hale gelmeden önce hadisin (ilim adıyla anılan sünnetin) içinde mündemiçti. İslâm'da ilk tedvin hareketlerinin başlamasından çok önce, hadisin ve fıkhın, hatta tefsirin nazarî meseleleri ilim adamlarınca meşgul olunan bir saha idi.

Çok az bir bölümü yazılı olan hadislere, fitnenin zuhurunu mü-teâkib düşman eli karışmadan Önce de müslümanlar ihtiyatı elden bırakmıyor, duyduklarını tahkik ediyorlardı. Çünkü, Peygamber'e dayandırılan her haber, onlar için dinin bir emrini veya yasağını taşımaktaydı. F i t n e nin zuhuru ile bu ihtiyat daha da arttı. Bozuk ni-yetkililerin faaliyetleri yamsıra, temelleri hazır olan bu usûl bilgileri de gelişti. Îlim sahipleri, âyet ve hadislerden çıkarılacak ahkâmı tartışırken bir yandan da Hz. Peygamber'in tatbikatını aramaktaydı. Haberlerin değeri üzerindeki münâkaşalar, bir taraftan cereyan ederken, diğer taraftan Hz. Peygamber tarafından gerçekleştirilen tatbikattaki farklılıklar da söz konusu oluyordu. Hadis usûlünün temel meseleleri aynı zamanda fıkhın ve fıkıh usûlünün temeli de olurken, daha sonraki devrede ilk yazılı eser olarak usûl-i fıkha menşe' sayılan Ş â f i' î 'nin e r - R i s â 1 e 'sinde göreceğimiz geniş bir sahayı ihraz ediyordu.

Tâbiûnun ve Etbâm, kendilerinden ilim ve islâmî tatbikatı öğrendikleri sahabîlerin farklı görüşleri ile temas halinde olduklarını biliyoruz. Esasta olmayan bu farklar, ihtilâf olarak adlandırılmaktadır. Ogün için sahabenin, sonra da müctehidlerin ihtilâf konularından biri de (nesh meselesi) dir. Şafiî'deki bilgiler; bize, geçen en az bir buçuk asırdan fazla bir zamanın mîrasmı nakleder. Profesör Dr. Muhammed Hamîdullah, usûl-i fikhın tarihine ayırdığı bir yazısında şöyle der: «... Bu mevzua dâir en eski eserin, imam Şafiî'ye ait olduğuna daha evvel işaret edildi. Şu kadar var ki bu, onu teşkil eden unsurların eski olmadığı manasını tazammun etmez. Hakikat şudur ki mesele birkaç nesiîdenberi hummalı bir şekilde münâkaşa ediliyordu».[373] Naklettiğimiz paragraftaki, (birkaç nesiîdenberi) kaydı düşündürücüdür. Müctehid imamlardan Ebû Hanîfe, zayıf bir görüşe göre tabiî, yaygın kanâate göre etbâdandır. Yani üçüncü nesle mensuptur. Onun neshe ve diğer usûli hadis; istinbât-ı ahkâm meselelerine dair görüşleri, yer yer hanefî fıkhının usûl ve furû kitaplarında belirtilmektedir. [374]

Ebû Hanîfe'nin çevresindeki âlimlerin de bu konu ile geniş mânâda uğraştıklarının en büyük delili, Ebû Yûsuf'un, (182/798) Şafiî'den de önce usûl-i fıkha dair eser sahibi olduğu görüşüdür. Mesele başka türlü de izah edilse bile bunlar[375] yine, sahabe sonrası devrede bu konuların konuşulduğu lehinde bir delil olmaktadır.

İlk hicrî asırda bu münâkaşalar; ilmî usûllere göre tahliller ve açıklamalar daha da azdı. Münâkaşalarda, başlangıçta ilim adına ve mutlak mânâda olan fikir beyanları, sahabe devrindekindetı farklı değildi. Sonradan; kelâm ehlinin, fukahânm, usûlcüîerin istiklâl kazanmaları neticesi nesih meselesi de geniş çapta ilgiyi usûlcülerde buldu.

Bir başka düşünüşle, islâmî ilimlerin tedvin ve gelişme tarihim' ilgilendiren bu meseleye, nesihle ilgisi nisbetinde temas etme mecburiyeti hasıl oldu.

Sonuç olarak diyebiliriz ki :

İslâmî ibâdet ve muâmelelerdeki «Hz. Peygamber'e ait en son tatbikatı arama» işi, sahabe devrinden itibaren bağlamıştır. Sahabenin Hz. Peygamber'le birlikte geçirdiği devreden malzemesini alan nesih ile ilgili rivayetler: tâbiûn ve etbâ' devirlerinde de konuşulmuş, sonradan ilim dallarına ve kitapların muhtevalarına intikâl etmiş ve dörtlü bir görünüm arzetmişür:

a. U s ûl-i f ıkıh ç ılar da, daha geniş kapsamlı bir mesele olarak ele alınmıştır,

b. K e I artı c il ar ı n konu ile ilgileri, husıtn-kubh açısından cereyan etmektedir,

c. Tefsire il er, daha çok bir karma yol tutmuş -belki de kendilerine ait köklü bir ölçüleri bulunmadığı için-- ve âyetler arası nesihle ilgilenmişlerdir,

d. Muhaddislerde nesih olayı^ dirayet yönünden (muhteli-fu'l-hadis) bünyesinde teknik olarak ve vak'alar halinde rivayetlerin toplanması şeklinde de rivayet bilgisi açısından incelenmiştir.

Şimdi sırasıyla bunları görelim: [376]

B. Usul Bilgilerinin Geliştiği Ve İlimlerin Müstakil Hale Geldiği Devrede, Nesih Meselesinin Ele Alınışı:

1. Fıkıh Usûlcüleri ve Nesih :

«Usûl» tabiri, mutlak mânâda kullanıldığı ve bir başka kelime ile izafet yapılmadığı takdirde, fıkıh usûlüne alem olmaktadır. Usûlcüler sözüyle de, fıkıh usûlcüleri kastedilir. Bu ilim adamları, mutlak mânâda fakihlerden ayrı mütâlâa edilebilmektedirler. Eserleri, fıkhın furûuna (meselelerine) değil de nazariyyâtına, ana kaidelerine tahsis edilmiştir.

Nesih konusu ile ilgili en teferruatlı nazarî bilgi bu tür eserlerde bulunmaktadır. Başlangıçta, Rasûl-i Ekrem tarafından halledilmiş meselelerin tahlili ve usûl-i hadis bilgilerinin de kullanılmasıyla sistemleşen bu bilgi dalı, sonradan çeşitli tesirlerle branşlara ayrılmış; m fite kellimle r, hanefiyye (fukahâ) mesleki adı altında bölünmüştür. Mütekellimlerin içinde, mû'tezile gibi müstakil fırka mensupları yanında, mâliki, şâfiî olanlar da mevcuttur. Kendilerinin fıkıh meselelerine bakışlarında kelâmın ve bir dereceye kadar felsefî düşünce tarzının etkisi vardır. Nazarî çözüm ve izahlarında, o güne kadar te-karrur etmiş olan furûa uygunluk olsun, olmasın pek ilgilenmemektedirler.[377] Çalışmalarında ölçü daha ziyâde akıldır. Hanefîlerin usûlü bunlardan farklıdır. Fürûun uygunluğunu nisbeten gözetirler. Her iki usûlde de kitaplar te'üf edilmiş, meselelere bu iki farklı açıdan bakılmıştır.

Diğer taraftan Şâttbî gibi; gerektiğinde her iki usûlü de kullanan, tenkîd eden veya daha uygun tarzda meselelere bakan müstakil usul yazarları da vardır. Şunu demek istiyoruz; Şafiî'nin eserlerinde daha külfetsiz ve sünnetin izahlarına daha uygun olan nesih bahsi, sonradan çetrefilli bir görünüm almış, ihtilâflar çoğaltılmıştır. Bir örnekle maksadımızı anlatalım: Nesih tabiri üzerine yapılmış elli'-y e yakın tarif vardır. [378]Kanâatımızca hiç biri, Şafiî'nin kısa tarifi- kadar maksadı Öz ve temeline inerek anlatamaz .Şafiî'nin Risâle'sinin bir yerinde[379] nesih şöyle tarif edilir: «Neshetti kelimesinin mânâsı; farzını terketti demektir; o zamanda o emir hakti f Allah neshettiğinde de bu emri terketmesi haktır...» Bu cümlelerle imâm, neshin terketm e k demek olduğunu güzelce anlatmaktadır. Usûlcülerin bütün tarifleri, tahlilleri, nazarî münâkaşaları hep aynı sonucu verecektir; Allah ve Rasûlü'nün evvelce verilmiş bir emri vardır, bu emir yine onlar tarafından kaldırılmıştır.

Neshin bütün meseleleri bu âlimler ce -en iyimser bir tarzda düşünerek belirtelim- mevcut hüküm ve tatbikata bakılarak kâidelendi-rilmiş, istidlal yoluyla bazı neticelere varılmış, nesh bir vak'a olarak ele alınma yerine artık kaideler manzumesi tarzında işlenmiştir. Asr-ı saadete çok uzak olan devrede yaşayan müslümanlar, bu kaidelere göre neshi değerlendirmek durumundadırlar. Meselâ : bir âyet üzerinde ileri sürülen nesih iddiası; «bu âyet ihbarı bir âyettir, ihbârî olan konularda nesih cereyan etmez; bu nesih değildir bir istisnâdırı çünkü, her iki rükün aynı yerdedir, araları açılmamıştır; bu bir tahsistir, bu bir takyiddir...» gibi sebeblerle reddedilecektir. İçlerinde pek azı : «burada nesh olduğunu tesbit eden bir rivayet yoktur» diyerek muhad-dislere ve Şafiî'nin başta yazdığı temel prensibe inebilecektir.

Usûlcüler çok kere neshi beyân nevileri içinde inceler ve ona tebdil beyânı adını verirler. Bazıları delil olarak Kitap ve Sünneti anlattıktan sonra neshi zikreder. Muhkem ve müteşâbihlerin ardından neshi ele alanlar da vardır. Husûsî başlıklarla vermeseler de yirmi kadar müstakil bahis halinde konu incelenmektedir.

Bu umûmî bilgiden sonra, usûlcülerin nesh konusunda ele aldıkları meselelerin görülmesi gerekmektedir : [380]

a. Tarifler :

Usûl kitaplarında neshin ilk önce mantık bilgisinin şartlarına uygun tarifi yapılır. Bu, bir nevi hudûd t e s b i t i'dir. [381] Daha önce icra edilen, kelimenin lügattaki mânâlarının araştırılması, çok kere bu tariflerin değişik olmasında rol oynamaktadır.

Neshin ıstılahtaki aldığı mânâ üzerinde çeşitli münâkaşalar cereyan ettiği gibi, farklı anlayışlar da meydana gelmiştir. Bunların temeli; münâkaşaların menşei, kelimenin Arab dilinde kazandığı mânâlar, bu mânâların hakikat ve mecaz olmaları, nesh vdk'asında bu mânâlardan

hangisinin geçerli olacağı, tarifin neshi kapsayıp kapsamadığı, tarifin bizzat kendisinin neshe delâleti... gibi konularda olmaktadır. Tarafların asıl münâkaşa kapıları, «hareket noktalarından, neshe bakış açılarından» açılmaktadır.
Dinler arası neshi kabul etmeyenlere cevap vermeyi hedef edinen, usûl meselelerine fıkhı açıdan bakan, hadislerin değeri hakkında farklı görüşü olan, kelâmın tesiri altında kalan, neshi sünnet içinde Allah ve Rasûlü'nün bir tasarrufu olarak gören, reye daha fazla söz hakkı tanıyan, aklı ön planda tutup nakli bu açıdan değerlendiren v.b. ayrı ayrı ferdlerin farklı tarifleri olmaktadır. Tarif onlar için, çözümün ilk kânunundur; müteâkib meselelere hep buradan aldığı hızla ve ölçü ile eğilecektir. Nesh için bir kısmı «beyânın tehir i»[382]derken diğeri, «şer'î bir delilin sonraki delille r e f ' i (kaldırılması) diyecek, bir başkası daha farklı düşünecek ve ortaya uzunlu kısalı bir kaç düzine tarif çıkacaktır. Nihayet içlerinde dayanamayıp; atariflerdeki ni-zâ'lan lafzı olarak gören, farklılığın nereden geldiğini araştıran»[383] neticede bize, yine başlangıçtaki ilk sadeliğe dönmenin gerekliliğini anlatanlar da olacaktır. Fakat lafzı olarak değerlendirilen bu niza'lar, neticeye geniş çapta tesir etmekte; diğer şartlarla bunlar birleşerek nesih miktarını artırıp eksiltmektedir. [384]

b. Neshin İsbâtı:

Usûlcüler neshin isbâtı konusunda çok geniş bir çevreye hitap ederler. Meseleyi müslümanlığa inhisar ettirmeyip, bütün semavî dinlere şâmil kılarlar. Bu isbât, neshi inkâr edenlere karşı yapılmaktadır. Mesele aklî yönden ve sem'î açıdan (pratik olarak) değerlendirilir.
'Yahudiliğin, liristiyanlığın ve müslümanlığın itikâd ve amel mezhepleri içinden neshi inkâr edenler bu bölümde açıklanır. Onların delilleri ile neshi kabul edenlerin delilleri karşılaştırılır. Meselenin modern islâmî araştırıcılar nazarında ele almış biçimini bu itirazlarla ir-tibatlandıranlar ve cevaplayanlar da vardır.[385]

c. Nesihle İlgili Şartlar :

Nesih konusunda usûlcülerin üzerinde durdukları meselelerden biri de, bir vak'ada neshin cereyan edip etmediğinin .gerekli şartların mevcut olup olmadığının söz konusu edilmesidir. Aşağıda hulâsa edeceğimiz şatların tahakkuk etmediği hallerde neshin düşünülemeyeceği ifâde olunur.
Bu şartların gelişigüzel sıralanması yanında, bölümlere ayrıldığını da görürüz. Bir takım müellifler nesih vak'asını meydana getiren her rüknü ele alır, onunla ilgili bütün şartları zikrederek meseleyi inceler. Bu durumda; nâsih, mensûh, mensûhun anh, mensuhun bih gibi unsurlarla ilgili şartlar ayrı ayrı olmaktadır. [386]
Ekseriyyet şartları; üzerinde ittifak edilen şartlar, ihtilaflı şartlar olmak üzere iki kısma böler, İttifaklı şartların başında «neshedjlen hükmün şer'î bir hüküm olması» gelmektedir. [387] Bu şartla aklî hükümler, nesih vakıasının dışında kalmaktadır. Diğer yönden bu bağlayıcı kayıt ile, dünyevî kânunlarda cereyan eden değişikliklerin hakîkî anlamı ile nesih vak'ası olarak görülmesi güçleşir. İkinci şart, nâsih ile mensûh arasında zaman aşımının bulunmasıdır. Terâhî diye adlandırılan bu fasıla; nâsihin mensûhtan sonra gelmesi şeklinde tecellî edecektir. Durum böyle olmaz da, her ikisi de bitişik olursa usûlcü-ler bu takdirde nesh değil de; «şart, sıfat, istisna» gibi halleri düşünmekte ve meseleyi tahsis çerçevesinde değerlendirmektedirler.[388] Mensûhun vakitle kayıtlı olmaması da aranan şartlar arasındadır. Eğer kayıtlı olsaydı; vaktin geçişi ile namaz, gecenin gelmesi ile de oruç mensûh olurdu. [389]Âmidî'nin belirttiği ittifaklı şartlar bunlardır. Bunların dışındaki şartlardan bazıları ise şunlardır; nesih kelâmda cereyan eder. Kelâmın mânâsı «bir emir veya bir nehiy» olmalıdır. Soru, haber ve istek(rağbet) belirten nesnelerde nesih olamaz. [390] Son şartı zikreden tbnu Hazm, ayrıca «tevhid ve İtikatta nesih cereyan etmez» demektedir. [391]
İhtilaflı şartlara gelince, Âmidî bu konuda şunları zikreder; «mensûh, istisna ve tahsis görmeyen bir hüküm olmalıdır». «Kur'ân Kur'âri'lar sünnet sünnetle neshedilir. Nâsih de mensûh da kat'î nass olmalıdır». Bu şartlarm muteber olmadığı da verilen bilgiler arasındadır. [392]
Âyetin âyetle, hadisin hadisle veya her ikisinin çapraz olarak bi-ribirini neshi meselesi «nâsih ile mensûhta kuvvet dengesi» şekliride görülür. Bazı usûlcüler, her kişinin denk olmasını veya nâsihin mensûhtan kuvvetli bulunmasını şart koşarlar. [393] Bu konu, nesih bahsinde üzerinde en çok münâkaşa cereyan eden bir problem olduğu için müstakil olarak incelenecektir. [394] Nihayet son şartı zikredelim: mensûhu gerektiren (iktizâ eden) şey, nâsihi iktizâ edenden ayrı olacaktır. [395]

d. Mensûh İle Amel Edilınesi :

Başlıktaki amel sözü ile, neshin" gerçekleşmesinden sonraki devrede mensûhla amel kastetmiyoruz. Usûlcülerin İddialarına göre; «mensûh olan emir ve hüküm inecek, kendisi ile az veya çok bir müddet amel olunacak, sonra nesh meydana gelecektir. Buradaki amel için; emirle bütün mükelleflerin âmil olmaları mecburiyeti yoktur. Bir kısmının emirden haberdâr olup onunla âmil olması kâfidir. Bu kanâat; «ihtilafsız cumhurun kanâati» olarak verilir.[396]
Evvelce de muhtelif vesilelerle belirttiğimiz gibi, usûlcülerin, üzerinde durdukları Öyle meseleler vardır ki onlar, bizzat kendi meslektaşları tarafından «tuhaf ve fazla» görülür. Bu nevi meselelerden biri de budur. İbnu Hazm bu konudaki fikirleri ve münâkaşaları tuhaf bulur. «Fakîhin buna ne gibi bir ihtiyâcı olduğunu bilmediğini» belirtir. Ona göre iki durum da caizdir. Mensûhla evvelce bir müddet amel edilmiş veya edilmemiş olsun netice değişmez. Çünkü Allah teâ-Iâ; «hiç birini mükellef kılmadan, kırkbeş vakti kulları üzerinden kaldırmıştır». [397]Bu son misâl, İbnu Hazm'in nesih telakkisi yönünden düşündürücüdür. [398]

e. Nesihteki Bedel Meselesi :

Nesihteki hikmetler üzerinde durulurken sık sık: «Kulların maslahatı gözetilerek, üzerindeki yüklerin hafifletilmesi» söz konusu olur. Usûlcüler; hafif bir emrin daha ağır bir emirle, ağır bir enirin kendi dengi bir emirle veya hafifiyle değiştirilmesi meselesini; «neshin bedelli veya bedelsiz oluşu» konusunda inceler.
Münâkaşa mevzularından biri, «neshte bedelin olup olmaması»dır. tbnu Hazm, sâri' olan Allah'ı, her konuda olduğu gibi burada da mutlak kudret ve irâde sahibi olarak görür. Ona göre, Allah teâlâ dilediğini yapar. Nesh meselesinde de; hafif bir emri daha ağırı ile neshedebil-diği gibi, tersini de icra eder. Hatta, kuvvet ve teklif oranları aynı olanları da değiştirir. Bu konuda, itiraz sadedinde ileri sürülen: «Allah size kolaylık, diler, size güçlük İstemez. [399] ve '«Allah (ağır teklifleri) sizden hafifletmek ister. (Zaten) insan da zaîf olarak yaratılmıştır[400]ayetlerini uygun tarzda açıklar, hatta onları kendi görüşü lehinde delil olarak görür. Durum böyle olduğu halde, Sıddık Bahâdır Han, Zahirîlerden bazılarının: «hafif olan bir amelin daha ağırı ile neshini kabul etmediklerini» belirtir ve örnekler verir. [401]
Usûlcülere göre bedelsiz nesih de caiz görülmektedir, el-Âmidî bu konuda şöyle bir özet verir: «bir hüküm kendisinden daha hafif bir diğer hükümle neshedilebilir. Bu nesih, kendisine mümasil bir şeyle de olur. Meselede ihtilâf yönü: «mevcut hükmün, daha ağırı ile neshedilmesindedir ».
Şâfiîlerin çoğu, nıütekellimlerin ve fukahânın cumhuru bunu caiz görürler. Şafiî'nin bir kısım ashabı ile Zahirilerden bazıları,[402] bunu kabul etmezler.
Hafif bir dini hükmün, ağır bir başka hükümle neshini akıl açısından caiz görüp de, sem'an vâkî görmeyenler de vardır. Bu fikrin sahipleri bazı âyetlere dayanırlar. [403]
Bedelli neshe gelince; bu mesele bir kaç bölüme ayrılabilmektedir:
Birinci durum : nâsih, hafifle ştiricilikte veya ağırlaştırıcılıkta mensûh gibi olur. Bu konuda, ihtilâf mevcut değildir. Çünkü taraflarda, teklif açısından kuvvet dengesi vardır. Buna, kıblenin tahviline müncer olan nesih vak'ası örnek gösterilmektedir.
İkinci durum: az önce zikri geçen; ağır olan bir emrin bilâhare daha hafifi ile neshi. Bu nevi nesihte de ihtilâf yoktur. Meselâ: önceleri bir yıl olarak tesbit edilen iddetin, sonradan dört ay on güne indiri-lişinde bu durum vardır.
Üçüncü hal : Bedelli neshin az önce ihtilaflarını zikrettiğimiz nev'i; hafif olan bir emrin daha ağırı ile neshi. Cumhura göre bu nesh de cereyan etmiştir. [404] Bunun yanında ileri sürülen, farklı görüşleri de arzetmiş bulunuyoruz.
îcmâlini yaptığımız bu konunun, müslümanlara pratik bakımdan bir fayda teinin ettiğine kani bulunmuyoruz. Sadece şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır; bedelli nesihte, hafifin ağırla değiştirilmesine rıza göstermeyenlere göre, sayılan zaten az olan bir kaç vak'a, nesih vah' ast olarak değerlendirilmeyecek, onlara başka adlar verilecektir. [405]

f. Haberler Ve Nesih :

Haber tabiriyle, «ihbârî cümleler ve hükümler» kastolunmaktadır. Emir ve nehiy gibi bir dilek bildirmeyen cümlelerin, neshe konu olup olmayacağı da usûl-i fıkıhta tartışılmaktadır. Yalnız bu tartışmalarda, bu tip, haber bildiren sözlerin âyet ve hadis olması bahis mevzuu edilmemektedir. Mutlak mânâda bir haber cümlesinin ele alınıp üzerinde konuşulduğu vakidir. Meselâ; örnek olarak verilen bir cümleyi ele alalım: âlem hadistir. Usûlcülere göre bu cümle; «değişmesi mümkün olmayan» bir şeyi ifâde ettiği için, nesih caiz değildir. Dikkat edilirse burada, az önce zikri geçen bir şart, nazarı itibara alınmamaktadır. O şarta göre, üzerinde nesih cereyan eden hüküm şer'î bir hüküm olacaktı. Kanâatrmızca, bu şarta uymayan böylesi bir misâl üzerinde konuşmak pek yerinde değildir.
Fakat burada, âyet ve hadislerdeki ihbârî cümlelerin kastedildiğini anlamak mecburiyetindeyiz. Verilen misâl, normal değildir o kadar.
Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde öyle cümleler mevcuttur ki, onların verdikleri haberlerde devamlılık söz konusu olduğu için, kendilerinin nesh ile ilgileri de yoktur. Bu konuda ihtilâfa sebeb olan noktalardan birisi de, ihbârî ölçüsünün tayini meselesidir. Tâbirin hudutları kesin olarak belirtilmediği için, izafi bir durum hasıl olmakta; iki ayrı âlim, aynı nass üzerinde ihbârî olup olmadığı hususunda ihtilâf edebilmektedir. Bir takım nesih örneklerine Taslamaktayız. Buralarda, neshi reddedenler, «bu bir ihbârî cümledir, haberdir; haberlerde ise nesh cereyan etmez» şeklinde savunma yapabilmektedir. Karşı fikrin sahibi de aksi görüşü müdâfaa halindedir.
Bu konuya bağlı olarak neshin beyân olup olmadığı hususu da tartışılır. Bir kısım usûlcülere göre nesh bir beyân değildir. Çünkü beyân, ancak haberlerde olmaktadır. İbnu Hazm başta olmak üzere, çoğunluk neshi bir beyân çeşidi olarak görür. [406] Bunların dışında, değişmesi mümkün olan bir haber hakkında, daha tafsilâtlı bilgiler verilmektedir. Değişmesi mümkün olan haberlerdeki nesih konusu tafsilâta tabi tutulduğu içint hemen nesih olmayacağı hususunda kat'î bir hüküm haberi verilmez. Âlimler, böyle bir haberin sîgası üzerinde dururlar. Sîga mazî veya müstakbel olabilmektedir. Müstakbeller; va'd, va'îd veya bir hüküm haberi kısımlarına ayrılır. Cumhura göre bu son <ûıüküm belirten haber» nesh kabul eder.[407] Şurası hatırda tutulmalıdır; böyle bir haber iyi düşünülürse zâten inşâ cümlesi olarak görülür. Son görüş, müteahhirûna nisbet edilir. Mütekad-dimûn bunların hiçbirisinde neshi kabule taraftar değildir. [408] Bize bu bilgileri özetleyen Sıddık Han, kendisi mâzî sîgası ile gelen haberlerde neshi kabul etmez. Müstakbeller için de, va'îdi konunun dışında tutar. Görülüyor ki son bölümdeki neshi kabul eden haberlerin çeşidi hakkında bir birlik yoktur.
el-Âmidî meseleye daha farklı bir görüşle bakar; ona göre nesih, haberin kendisi veya medlulü (semeresi) için vârid olmaktadır. Nesih haberin kendisi ile ilgili ise, biz ister bir şeyin ihbârıyla mükellef olalım sonradan bu kaldırılsın, isterse sadece tilâveti kalksın durum değişmez, nesih caizdir. Tilâveti kaldırılan bu haberin mâzî veya müstakbel olması farketmez. Mutezile ise bu görüşe karşı çıkmaktadır. [409]
Pratikte bu münâkaşanın, bir önceki gibi nerelerde faydalı olacağım kestirmek güçtür. Eğer haberde nesih caiz değilse -ki ekseriyetin görü§ü budur- o takdirde bölümlere ayırmanın faydası yoktur.
Ama böyle bir misâl mevcut da onu, nesh çerçevesi içine almak gaye ise, külfete ihtiyaç yoktur. Nesh cereyan ettiği hususunda ittifak hasıl olan konuya zaten İhbar nazarıyla bakan bulunmamaktadır. Bulunsa bile, onu sîga yönünden yine kabul eder ve ona haberin neshi kabulü adını verir. Böyle bir durumda ise ihtilâf lafzı olmağa mahkûmdur. İtibârı bir görünüş arzeden bu durum,, ıstılahtan neş'et eden bir niza' olmaktan Öteye de geçemez. Istılahlarda münâkaşaların geçersiz olduğu, bir ana kaide halinde tesbit edilmiş bulunmaktadır. [410]

g. Hüküm ve Tilâvet Neshi:

Hükmün veya tilâvetin neshi tâbiri ile daha çok Kur'ân-ı Kerim'de cereyan eden nesh kastedilmektedir. Bununla beraberf hadis için de buna benzer bir hal vardır da denilebilir. Bir seferinde Peygamberimiz, Sahâbîlerin arasına çıkarken, müjdeli bir haber verecek havaya bürünmüştü. Orada meydana gelen ve iki kişi arasında cereyan eden bir münâkaşa, onu üzdü. Vak'adan sonra dedi ki : «Bana bu gece Kadir Gecesi'nin vakti gösterilmişti, sonra unutturuldu.[411]Fakat buradaki gösteriliş bir vahiy miydi acaba? Peygamberimize söyleyeceği bir sözün unutturulmasi; o sözün tilâvetinin veya hükmünün kaldırılması sayılabilir mi? Bu noktaların te'dkik imkânı bizce mevcut değildir.
Tefsir ve fıkıh usûlcüleri bu nevi âyetleri dörtlü taksime tabi tutarlar; Hükmü kalktığı halde, resmi ve tilâveti bakî kalan; tilâveti de hükmü de kalkan; tilâveti bakî olduğu halde, hükmü kalkan; her ikisi de sabit olan. [412] Bir takım ilim adamları da bu taksime; hükmü ve tilâveti neshedildiği halde, nâsihin hükmü ve resmi mevcut olan ve hükmü kalkıp tilâveti kalan; fakat, nâsihinin tilâveti kalkmış sadece hükmü bakî kalmış nevilerini ilâve ederler. [413]İbnu Hazm'a ait olan ilk dörtlü taksimden; «lafzı ve hükmü sabit olan» dışındaki diğer üç nevide nesh cereyan eder. Bu taksimler, aynı alime göre hadisler için de geçerlidir.
Kur'ân âyetlerinde, sadece hükmün veya sadece tilâvetin neshinin, yahutta ikisinin birlikte neshinin caiz olduğunu ifâde eden el-Âmidî, «bu konuda ittifak olduğunu» belirtmektedir. Yine onun ifadesine göre, Mutezile içinde bir grup, bu fikirleri kabul etmemektedir. [414]

h. Âyetler Ve Hadisler Arası Nesih :

Nesih bahsinde, münâkaşaların en yoğun olduğu mahallerden biri de bu konudur. Âlimler, meseleyi çeşitli bölümlere ayırarak incelemektedirler.
Kur'ân âyetlerinin yine Kur'ân-ı Kerim âyetleriyle neshit hadisin hadislerle neshi ittifak edilen noktadır. İhtilâf; âyetin hadisi, hadisin âyeti neshindedir. Bunlar yanında, sünneti; âhâd, mütevâtir bölümlerine ayırarak nesih vak'ası içinde, herbiri için ayrı iddiada bulunanlar da mevcuttur. [415]Konu ileride müstakil olarak işlenecektir. [416]

i. Nesihte Kavl-Fiil İlgisi:

Bu konu, hadislerin kendi aralarındaki nesih ile ilgilidir. Peygamberimizin kavi ve fi'linin nesihte birbirleryle olan alakaları söz konusu olmaktadır. Belirtildiğine göre Peygamberimizin kavi ve fi'linden birinin yekdiğerine rüchânı yoktur. Bir fi'l-i Rasûl, yine aynı peygamberin emri ile neshedîlebileceği gibi, Rasûl-i Ekrem'in bir emri de, bilâhare sâdır olan fi'li ile de neshedılebilir. Bu caizdir. Bunların birbirini neshetmesini engelleyici, ne aklî ne de şer'î bir delil vardır. Usûl kitaplarında bu nevi neshe Örnekler de verilir.
îbnu Hazm'm farklı kanaati şöyledir: «Rasûl-i Ekrem'in gerek emri ve gerekse fi'li ile Kur'ân da neshedılebilir. Bunun tersi; Kur'-ân'îa bu fiil ve emirlerin neshi de caizdir. Bu vak'alardaki ayrı cinsten olan nassîarin hepsi müsavidir, aralarında bir fark yoktur.[417]

k. İcmâ' Ve Nesih Münâsebetleri:

îsîâmî hükümler arasında «icmâ' ile sabit» hükümlerin varlığı kabul edilen bir husustur- Bu icmâın, dayandığı ve kuvvet aldığı bir şer'î delilin ayrıca bulunması ise tabiidir. İcmâ üzerinde farklı tarifler yapılmıştır. UsûlcÜlerin üzerinde durdukları konu, icmâ ile sabit hükümler üzerinde neshin cereyan edip etmeyeceği meselesidir. Burada da iki fikir ileri sürülür :
Birinci fikir: İcmâ' kendisi mensûh veya nâsih olamaz. Cumhur bu kanâattadır. Aynı fikri el-Amidî ekseriyetin kanâati olarak vermektedir. Yine onun kanâatma göre muhtar olan görüş de budur.
İkinci fikir: İcmâ ile neshi normal görenlerin kanâatlan ; Hanbelîlerden bazıları bu fikirdedirler. İbnu Hazm'm icmâ anlayışı ise daha farklıdır. O, icmâı peygamberimizin tevkifi olarak mütâlâa eder ve : «Ya bir Kur'ân nassıyla veya bir sünnetle bu tevkîfîliğin tahakkuk ettiğine» kaanî olarak konuşur. Bu takdirde icmâ', bir Kitap ve sünnet gücü kazanır, neshe girer. el-Hatîb el-Bağdâdfden de müsbet bir görüş nakledilmektedir. [418]

1.Kıyâs Ve Nesih :

Kıyâsın nesih ile olan ilgisine geçmeden Önce şu hususu hatırlayalım; bilindiği gibi; kıyâsın bir şer'î kaynak oluşu, Ehl-i re'y ve Ehl-i hadis arasında zaten ihtilâf konusudur. Kıyâsı meşru görenler arasında da, onun tarifi, mâhiyeti ve hududları yönünden anlaşmazlıklar vardır. Kıyâs-nesih münâsebetlerinde, anlaşmazlığın temeli buraya da dayanmaktadır.
İbnu Hazm: «Sünnet ve Kur'ân'ın kıyâsla neshi iddiası, tüyler ürperticidir. Kıyâs bâtıldır. îşin tuhafı; kıyâsın nâsih olabileceğini ileri sürenler,

Kur'ân-ı Kerim'i sünnetle neshettirmezler. Bundan daha ters ne olabilir? Sahâbî sözüyle sünnetin neshedilebilece-ği iddiası küfürdür, îslâmdan huruçtur[419]demektedir. İbnu Hazm'in meseleye bakışı, az önce belirttiğimiz hükmü doğrulamaktadır. Eğer kıyâs, nâsih olabiliyorsa, ondan kat kat üstün bir şer'î delil olan sünnet eyleviyyetle Kur'ân'ı nesheder. Kıyâsı bâtıl telakki eden âlimimiz, onun ve nesih meselesinin teferruatına önem vermez.
Diğer taraftan belirtildiğine göre, cumhur kıyâsı nâsih saymamaktadı. [420]Yani sünnet ve Kitap'tan hiç biri kıyasla neshedilemez. Çünkü kıyâs, nassm olmadığı yerde ortaya çıkmakta ve kendisine böyle yerlerde müraçaat olunmaktadır.
Bazı âlimler meseleyi daha da işleyerek, bölümlere ayırarak incelemektedirler. Âmidî'nin ifâdesine göre, Rasûl-i Ekrem'in günündeki kıyâs ile sonraki devirlerin kıyâsları farklıdır. Hanbelîler, Kâ-dî Abdülcebbâr ve benzeri âlimlere göre kıyâsın hükmü nesh-olunamaz, Çünkü kıyâs^ kendisi mevcut bir şer'î asla dayanır. Burada, kıyâsın mensûh olup olamayacağına temas edildiği açıktır. Kıyâsın dayandığı asıl bakî olunca, ona dayanan kıyâs da mensûh olamamaktadır. Ebu'l-Huseyn el-Basr î'ye göre: «Sonraki zamanlarda yapılan bir kıyâs, daha uygun naslann bulunmasıyla hükümsüz kalır. İsterse buna nesh denilmesin». Son görüş oldukça dikkati çekicidir. Belki de, kıyâsın mensûh olabileceğini savunanlar da aynı şeyi kastetmektedirler.
Kıyâs yoluyla neshe gelince; eğer kıyâstaki illet mansûs ise, o da aynen nass gibidir. Onunla nesh olur. Bu Âmidî'nin fikridir. Eğer mansûs değilse; ya zannî veya kafidir. Zannîlerde nesh olamaz. [421]
Kıyâsta neshe cevaz verenler, meseleyi kıyâsın kökü olan asıl şer'î
delile göre; onun Kitap ve sünnete dayalı bir hüküm olup olmamasına bağla maktadırlar.[422]

m. Mefhûmun Neshi :

Usûli fıkıhta mefhûm; muhalefet" ve muvafakat bölümlerine ayrılır. Muhalefet mefhumu, aslı ile birlikte veya aslı olmadan neshedilebilmektedir. Bu takdirde mantûk olduğu gibi kalır. Muvafakat mefhumunun neshi kabul edip etmemesi de ihtilaflıdır.[423]

n. Ziyâde 'Ale'n-Nas Ve Nesih Meselesi :

«Nassa ziyâde» çeşitli şekillerde anlatılmaktadır. Bu çeşit-. Kliğe uygun olarak, nesih ile olan ilgisi de muhtelif fikirlerin belirmesine yol açmıştır. Şâfîîler, Mâlikîler ve Hanbelîler mutlak mânâda ziyâde ale'n-nass nesih değildir görüşündedirler. Hanefîler de mutlak mânâda nesh olarak görmektedirler. Bu özet bilgi yanında konuyu bölümlere ayıran, daha farklı kanâatlari eserlerine kaydeden usûlcüler de vardır. [424]

o. Neshin Bilinme Yollan : [425]

p. Nesh, İstisnâ-Tahsis Münâsebetleri ;

Neshin istisna ve tahsis ile birlikte mütâlâa edildiği devrelerin olduğunu yukarıda bir nebze belirttik. İbnu Haz m, bu üçünü birlikte mütâlâayı, aynı şey saymayı hata olarak görür. Sünnete sıkı sıkıya bağlı olarak gördüğümüz bu âlim, bu görüşünde acaba sahabeden ayrı mı düşünüyor? Yoksa onun istisna, tahsis ölçüleri farklı mıdır?
fbnu Hazm'a göre bunların hepsi ayrı, hepsi biribirinden farklı olmakla beraber aralarında ilgi de eksik değildir. Meselâ nesih, istisnanın bir nev'idir. Bu, her istisnanın nesih olmadığını; bazı istisnaların nesih olduğunu gösterir. [426]
Tahsis ise bir yönden neshi andırır. Ama onunla nesih arasında da farklar vardır. Nesih, ancak ilâhî hitâb ile sabit olduğu halde, tahsis kıyâs yoluyla da olabilmektedir. Bundan başka, nesihte her iki unsur arasında bir terahî (fasıla) vardır. Tahsis için böyle bir kayıt da yoktur. Nesih yoluyla bir şeriatı Allah teâlâ kaldırıp diğerini getirmiş iken, tahsis yoluyla böyle bir şey vâkî olmamıştır[427] Bu saydıklarımız yanında, fıkhın usûl bölümünde daha pek çok mesele söz konusu olmaktadır. [428]
Buraya kadar fıkıh usûlcüsünün, nesih konusunda temas ettiği meseleleri görmüş bulunuyoruz. Bunların tedkiki İle anlaşılır ki: usûlcüler meseleyi -eldeki mevcut misâlleri göz Önüne alarak- umûmî kaideler şeklinde sokmağa çalışmış ve bazı nazarî taksimler, sınıflandırmalar yapmışlar, bu kaideleri daha sonra üzerlerinde ihtilâf beliren diğer problemlere, nesih söz konusu olduğu mahallerde tatbik etmişlerdir. Kelâmcıların, müfessirlerin neshe temaslarım kısaca, muhaddis-lerinkini ise teferruatlı bir şekilde gördükten sonra bir mukayese yapmak üzere, usûlciilere ait îzahlanmızı burada kesiyoruz.
Neshin söz konusu edildiği, fıkıh ilmine bağlı disiplinlerden biri de ilmu'1-hilâ f'tır. Hasmın delilleri karşısında kendi görüşünü müdâfaadan ibaret olan bu disiplinde nesih de bir ihtilâf konusu olarak, bir müdâfaa sebebi olarak ele alınmaktadır. [429]
Fıkhın kendi meselelerinin; ibâdet ve muamelatın yer verildiği fu-rû-ı fıkıh kitaplarında nesih konusuna hemen hemen yer verilmez. Buralarda nâsih-mensûh konuşulmaz. Meselâ : Serahsî'nin el-Mebsût'u gibi otuz ciltlik hacimli bir eserde neshe temas eden cümlelerin tamamı bir araya getirilse iki üç sayfalık bir yer bile tutmamaktadır.
Usûlde münâkaşa edilip belirli bir kanâat tesbit edilince, o hüküm nesihten söz edilmeksizin furû' kitaplarına geçirilmiştir. Bir kaç mezhebin fıkhını birlikte vere neserlerde de durum aynıdır.[430]

2 Müjessirler, Mütekellimler Ve Nesih ;

Müfessirlerin ve mütekellimlerin nesih meselelerine bakışlarında bir orijinallik görmemek ve her iki grubun da, fıkıh usûlcüleriyle aynı görüşleri pek çok yerde paylaştıklarım ifâde etmek hayli kuvvetli görülen bir fikir iken, kısa bir bölümle ve ana hatlar halinde de olsa bu iki ilim dalındaki duruma temas fazla olmayacaktır. Çünkü' en azından hadisler kadar, hatta -sünnetteki nesih olaylarını daha dar mânâda ele alırsak- hadislerdeki nesih olaylarından fazla, âyetler arası nâsih-mensûh münâsebetleri işlenmiştir.[431]
Baştaki hükmü tesbit ederken, bir mecburiyet ile karşı karşıya olduğumuzu da ifâde edelim: Çeşitli eserlerde kelâmcilarm görüşlerine bir kaç cümle ile yer verildiği halde, bu bilgilerin kelâm kitaplarında olmadığım görürüz. [432]Husun-kubuh meselesi başta olmak üzere, bütün kelâm konularına baktığımız zaman -çoğunlukla- eserlerin en ufak bilgiden bizi mahrum bıraktığını görmekteyiz. Hal böyle iken, mütekellimlerin fikirleri; gerek fırka mensubu kelâmcıların ve gerekse ehl-i sünnet mütekellimlerinin görüşleri olarak, perakende bilgiler halinde. fıkıh usûlü kitapları başta olmak üzere nesihten söz edilen çeşitli mahallere serpiştirilmiştir. [433]
Bu umûmî durumun bir kaç eserde, küçük ölçüde de olsa bozulduğunu müşâhade etmekteyiz. Meselâ : Abdülkaahir el-Bağ-d â d î, (429/1037) Usûlu'd~din adlı eserinde neshe temas eden bir bölüm ayırmıştır. Peygamberimizin fillerine tahsis edilen bir babta; «nesh-i hitâb» ve «neshin şartları» başlıkları altında açılan bahislerde, önce neshi: tamamı ve kısmî olmak üzere ikiye bölen el-Bağ-dâdî onu: «ibâdet müddetinin sonu erdiğinin beyanı» olarak tarif eder. Ebû Müslim'in ve diğer bazı Kadercilerin, Kur'ân'da neshi kabul etmediğine temas eden müellifimiz, şartlar konusunda her âlimin belirttiği bilgileri vermekle yetinir. Eserde, mütekellimler e has diyebileceğimiz bir inceleme usûlü de yoktur. [434] Nesih problemi hakkında, eserinde kısaca bilgi verenlerden biri de el-Eş'ar î'dir. İlk kelâm ve usûl-i din kitaplarından olan Makâlâtu'l-İslâmiyyîn'de neshe temas vardır, îlk yer, el-Gâliyye adlı fırkanın bir inancını anlatır. Bu adamlar; imamlarının neshe kadir olduklarını iddia ve itikâd etmektedirler. [435]Râfızî-lerin anlatıldığı bir diğer yerde ise el-Eş-arî, yine bir diğer fırkanın: «meleklerin ve elçilerin, şerîatleri kendi dillerinde neshle değil korumakla mükellef» olduklarını iddia ettiklerini anlatır. [436]
Eş'arî'nin belirttiğine göre Râfizîler «haberlerde nesih» konusunda iki kısma ayrılmaktadırlar: bunlardan bir gruba göre: «haberlerde nesih caizdir; Allah, bir şeyin olacağından haber verir de o şey olmayabilir». İkinci gruba göre Allah için böyle bir durum kat'iyyen bahis mevzuu değildir. [437] Mûtezile'nin, «Allah hakkında bedâ'yı (sonradan muhdes bilgiyi) kabul etmediğini belirten el-Eş'arî, aynı fırkanın ha-berlerdeki nehyi kabul etmemelerine rağmen: «Nesih ancak emir ve nehiydedir: (inneme'n-?ıeshu fi'l-emri ve'n-nehy) dediklerini belirtir. [438]
Fırkalara tahsis edilen Milel-Nihal kitaplarında da nesih konusuna temas eden cümleler mahduttur. Başta söylediğimiz gibi, usûl kitaplarında zikri geçen ve meselâ Gazalî, el-Âmidî gibi aynı zamanda kelâmla da uğraşmış usûl yazarlarının kitaplarında, yer yer belirli fırkaların kısa fikirleri veya âlimlerinin kendi açıklamaları görülür. Bu durumda onları mütekellim olarak göreceksek, o takdirde kelâm tesiri altında kalan bir usûl yazarıyla karşılaşmış da olmaktayız.
Kur'ân-ı Kerim'in tefsiri ile uğraşan ilim sahiplerinin, asırlar boyu, İslâm'ın var olduğu hemen her coğrafyada nesih konusuna temas eden

kitaplar yazdıkları bilinen bir hususturr. Usûl bilgilerindet Kur'ân-ı Kerim'i açıklayacak kişide bulunması gereken bilgilerden sayılan nâsih-mensûh ilmi, tefsir usûlü yanında furû kitaplarında da, ilgili âyetlerin geçtiği her yerde söz konusu yapılır. «Sâdece Kur'ân âyetlerine tahsis edilmiş olan nâsih-mensûh kitapları» ise, konumuz ile özel olarak uğraşan eserlerdir.
Usûl-i tefsir veya şümullü adıyla Ulûnıu'l-Kur'ân'da verilen bilgiler, genellikle umûmî bilgilerdir. [439]Bu nevi eserlerde mesele Öz olarakele alınır, çok defa nesih konusundaki yanlış anlamalardan[440]mübalağadan[441] şikâyette bulunulur.
Kur'ân-ı Kerim'deki neshi inceleyen müfessirlerin veya müstakil nâsih-mensûh kitabı yazarlarının müstakillen düşünmediklerini, yetiştikleri şartların tesiri altında meseleye baktıklarını ifâde eden değerlendirmeleri, Dr. Mustafa Zeyd ile Dr; Subhi Salih'in eserlerinde görmekteyiz. [442]
Fıkıh usûlcülerinde varlığına işaret ettiğimiz ihtilâflar bu eserlerde de başgöstermiş, aynı sebepler altında zuhur eden görüş ayrılıkları, mensûh âyetlerin miktarlarını azaltıp çoğaltmıştır. Bu nevi ihtilâflardan arınmış bir tarzda, Allah'ın kitabına yönelen bir araştırıcı, oradaki nesih vak'alarını incelerken nazarî münâkaşalar ve bilgileri değil de: «neshin vukûunun isbatını gerçekleştiren sarih deliller»! arama zorundadır. Aslında şu kaide dâima göz Önüne alınmalıdır: «Kur'ân âyetlerinde aslolan muhkemliktir, yoksa mensûhluk değil. [443]
Bir bakıma tevkifi bir durum olan neshin tesbitinde, müelliflerin istenen, hatta bazan kendilerinin tesbit ettikleri nazarî ölçülere uymadıkları görülmektedir. Her türlü malzemenin asırlar boyu hazırlandığım ifâde ederek yapılan çalışmaları değerlendiren[444] Dr. Mustafa Zeydr müelliflerin eserlerini, araştırma tarzlarını da inceleyerek bazı müşterek ve ferdî kusurlara Özelliklere- işaret eder. Belirttiği noktalar içinde bir kaç tanesi nesih miktarlarım etkilemesi bakımından zikre değer: Bazı müellifler nesih konusunu işlerken, mensûh saydıkları âyetin mensûhluğunu iddiaya mesned olan delilleri kitaplarına almamaktadırlar. Kur'ân'daki tertibi üzre âyetleri zikretmekle iktifa etmişlerdir. Ihbârî âyetlerde[445] nesih olmadığını, istisna ve tahsisi nesih saymadıklarını açıkladıkları halde, bu türlü âyetlerde de nesihten bahsetmekten kendilerini alamamışlardır. [446] Nesih vak'aîarını olduğundan fazla göstermişlerdir...» [447] «Diğer bazı müellifler ise, kendi kabul ettiği nesih vak'alannın gerekli şartları taşıyıp taşımadığına dahi bakmamış, nesih içine girmesi gerekmeyen bazı bahisleri oraya sokmuş ve bir önceki Örnekte olduğu gibi mensûh sayıları da artmıştır.[448] Konuyu uzatmamak [449]için almadığımız bu misâller, Dr. Subhi Sâlih'in az Önce geçen fikrini doğrulamaktadır. Nitekim; Dr. Mustafa Zeyd'in Kur'ân-ı Kerim'deki neshe tahsis ettiği eserinde, araştırmaların büyük bir bölümü: «ihbârî âyetlerdeki nesih iddiaları, [450] va'îd âyet-lerindeki nesih meselesi, [451] seyf âyeti diye tanınan âyetle kendilerinde nesih değil de tahsis, istisna, takyid ve benzeri durumlar tesbit edilen âyetler[452] mensûh olarak şöhret buldukları halde mensûh olmayanlar[453]«aralarında tearuzdan bahsedildiği halde tearuz mevcut olmayanlar «gibi» nesihle ve nesih vak'alarıyla hiç bir ilgisi olmayan iddialara ayrılmış», nesih vak'aları ise küçük bir yer işgal etmiştir. [454]

3. Muhadâisler Ve Nesih :

Bu konunun diğer bölümlerinde, İslâmî ilimlerin bazı şubelerinde neshin nasıl incelendiğini görmüş bulunuyoruz. O bölümlerde hâkim olan unsur, usûl-i fikh âlimlerinin meselemize bakış tarzları ile, inceleme mahalleri ve usûlleri olmuştu. Kelâm ve tefsir dallarındaki ka-naatlarm bile, usûl-i fıkıhtaki çalışma ve görüşlerden tesir aldıklarını; hatta, müfessir ve mütekellimlerin kanaatlarını, bu iki ilim daima tah-sîs edilen eserlerden çok, usûl-i fıkıh kitaplarında bulabileceğimizi belirtmiştik.
Muhaddislerin, usûl-i fıkıhta geçen bazı görüşlerden müteessir olmadıklarını iddia etmek istemiyoruz. Lâkin, İmâm Şafiî'nin eldeki eserlerinde, muhaddislerin fikir ve tesirlerinin olduğunu; gerektiği zaman İmâm'ın meseleye bir muhaddis gözüyle baktığını da belirtmeğe ihtiyaç yoktur zannmdayız.
Tezimizin mukaddimesinde tie işaret ettiğimiz gibi, muhaddislerin, daha sonra gelenlere armağan ettikleri musannefât içinde, hadiste nesih konusu işlenmektedir. Hadis mecmualarında, bunların şerhlerinde, usûl-i hadis kitaplarında, hattâ terâcime tahsis edilen eserlerde yer yer rastlanabilecek bu bilgileri iki başlık altında toplamayı uygun görmekteyiz :
a) Muhaddislerin, neshe dirayet yoluyla bakışları ve înceleyişleri: Usûl-i hadis kitaplarında «hadislerin nâsih ve mensy.hu bilgisi» adı altında bir disiplinden bahsedilir ve bu ilim dalındaki eserlere ve mâhiyetine atıflar yapılır.[455]Usûli hadiste nâsih ve mensûh konusunun geçtiği ikinci yer Muhtelifu'l-hadis meselesidir.
İhtilâf u'l-hadis [456]telfîku'l-hadis[457] muhtelifli'l~hadis[458]Mü'şkilu'l-hadis[459] mü'nâkazatu'l-ehâdîs, [460]Muşkilu'l-âsâr[461]gibi tabirlerle de adlandırılan bir çalışmadan ve disiplinden söz eden muhaddislerin verdiği bilgilere göre, adı geçen çalışmanın mâhiyeti şöyledir: Hadisler - veya genel mânâda nasslar arasında- zahirî bir tearuzdan söz edilebilir. Görünüşte bazı hadisleri^ birbirine zıt hükümler ihtiva ettikleri zannedilir. Tarifimizde görünüşte ve zannedilir tabirlerini bililtizam kullanmaktayız. Çünkü; mevkileri, şartları, konuları, dereceleri, sıhhat ve za'f yönleri denk iki hadisin tearuzu imkânsız görülmüştür. Meselâ, Muhammed
b. îshâk b. H u z e y m e isimli muhaddis, böyle bir duruma muttali olmadığını, eğer tesbit edilmiş böyle hadisler varsa, kendisine getirildiği takdirde, ilmin gerektirdiği yollarla «hadislerin arasım bulabileceğini» asırlarca evvel ilân etmiştir. [462]
îşte sözü edilen bu zahirî tearuzu giderip, hadislerin her ikisinin de ilmî ölçüler içinde faydalanılır hale getirilmesi usûllerini inceleyen bu ilim dalı, belirli kanun ve kaidelere dayandırılmış ve kendi bünyesi içinde nesih problemine yer verilmiştir. Hadise bağlı, oldukça karışık olan bu ilim şubesinde, gözetilen gayeye, târihi araştırma yolu yanında hadis usûlünde geçen tercih, takviye, tevakkuf gibi kaidelerden de yararlanılarak varılır.
Her şeyden Önce, iki hadis arasında, ölçülere uygun bir denk-1 i k aranır. Her bakımdan eşit güç ve değerde görülen iki hadisin tearuzu tesbit olunabilir. Denk olmayanların birinin diğerine muârazaya gücü yoktur. Tearuzda ölçü: «birinin gerekli ve vacip (farz) kıldığım, diğerinin gidermesi; birinin doğruladığım, başkasının yalanlaması; birinin isbatını diğerinin nefyetmesi...-» şeklindedir. [463] Böyle bir tearuz, her yönden ismet sıfatıyla korunmuş olan Rasûl-i Ekrem için düşünülmemektedir. Daha açık bir ifâde ile Peygamberimiz, bir hadisinde namaz farzdır; diğerinde namaz farz değildir; hacc farzdır; farz değildir; demediği gibi, bir hadisi ile Allah'a tâat arze-derken, diğerinde âsî olmamıştır».[464]
Bu nevi bir tearuz tesbit edilemeyeceği için, az önce sözü edilen tearuz için de hadisler arasında iki hâl bulunmaktadır: ikisinin arası belirli ölçülerle; âyet, hadis sahâbî tatbikatı ve haberler yardımıyla bulunması, veya yeterince malzeme bulununcaya kadar beklenilmesi. Bu ameliyelerden birincisine cem\ ikincisine ise tevakkuf adı verilmektedir.
Muhtelifu'l-hadiste, hadislerin aralarının bulunamaması halinde veya ilk başta, hadisler arası bir (tarihî) kronolojik sıralamaya gidilebilir. Bu iş, ilim adamına; hadislerden tarihi Önce olan ile sonra olanı ayırma imkânı bahşetmektedir. Böyle bir durumun tesbitinde; öncekine mensûh, sonrakine ise nâsih adı verilmektedir. Yapılan ameliye ise hadiste bir nevi nesih araştırmasıdır. Böyle durumlarda, iki hadis arasındaki zamanca farklılık, tearuzun giderilmesine vesile teşkil etmektedir. Fakat muhaddis neshin tesbitinde, bu tarihî araştırmayı güçlendirecek yan bilgilere de baş vurmaktadır. Her iki tatbikatı haber veren rivayetleri, nesih vukuunu belirten şehâdetleri de birlikte mütalâa zarureti mevcuttur. Tarihî tesbit kâfî görülmemektedir.
Hadisler arasında tarihî araştırma veya cem' yoluyla bir uyuşma sağlanamaması halinde, yeni bir çözüm yoluna baş vurulur. Buna tercih a'dı verilmektedir. Tercihin pek çok kaidesi vardır.[465]
Görülüyor ki, muhaddislerin dirayet yoluyla nesih tesbiti çalışmalarında bilef nazarî izahlar ve tahminî bilgiler ve onlar yerine konulmuş kaideler yoktur. îhtilâfu'l-hadis çok erken devirlerde geliştirilmiş bir yoldur, bir ilimdir. Neshin tesbitine de yardımcı olan bu ilimde; Şâfi'i, İbnu Kuteybe, Zekerriyâ b. Yahya es-Sâcî, Ebû Ca'-fer et-Tehâvî, (229/844) İbnu Fûrek, Îbnu'l-Cevzî v.b. âlimler eserler vermişler dirm. [466]
b) Muhaâdislerin, nesih vok'alarını rivayet yoluyla tesbit etmeleri:
Hadis musannefâtında, nesih ile ilgili en çok malzeme bulacağımız yol, bu türlü araştırmadır. Rivayet yoluyla nesih tesbiti diye adlandırdığımız bu sistemde, dirayete fazla yer verilmemektedir.
Bu gün etimizde bu yolla nesih vak'alarını tesbit eden ilk eser durumunda olan, İmâm Şafiî'nin Ihtilâfu'-hadis adlı kitabıdır. Gerek Şafiî'nin ve gerekse onun gibi, rivayet yoluyla neshi tesbite çalışan el-Esrem (273/886), İbnu Şahin ve el-Hâzimî'nin (514/1120) eserlerinde, nesihle ilgili kısa bir girişi müteâkib, a 1 e ' e b v â b dediğimiz tarzda vak'alar tanzim edilmektedir. Her bölümde önce hadisler verilir. Bu hadisler^ üzerinde nesih cereyan eden ve başlıklarda zikredilen konu ile ilgilidir. Eserlerden bazıları Önce mensûh, sonra da nâ-sih hadisi nakletmektedir. Hadisleri karma olarak da verenler vardır. Hadisler, Hz. Peygamber'in o mevzudaki ilk ve son tatbikatım anlatır. Eserlerde, bazan hadislerin tenkidi de yapılır; ricalinden, özelliklerinden bahsedilir. Bu hadislerin ortaya konulmasını müteâkib, nesih konusunda sahabeden itibaren ilim sahiplerinin görüşlerine de yer verilir. Daha sonra ise bir hükme varılır. Bu örneklerin bazılarında, nesih cereyan ettiğine dair kesin kanaatlar da belirtilir. Bazılarının, cem' yoluyla izahları yapılır. Şüpheli bırakılanlar, delil kifayetsizliği yüzünden üzerinde kafi bir görüş belirtilemeyen konular da bulunur.[467]

IV- Kur'ân-I Kerim Ve Sünnet Arasındaki Nesh Münasebeti:

Dinimizin iki ana kaynağı olan âyet ve hadisler, onları bize tebliğ eden zâtın aynı kişi yani Peygamberimiz olması itibarıyla aynı ağızdan çıkmaktadırlar. Vahyin inişine şahit olan nesil bu ikiz durumu görmüştür; onlara âyetleri de hadisleri (en yaygın ve kâmil manasıyla sünneti) de Efendimiz tebliğ etmiştir.
Sudur ediş yerleri bir olan bu iki şer'i delilin, asıl menşe' ve men-bai hakkında görüşler evvelce de söylediğimiz gibi ayrılmaktadır. Ki-tab ve sünnetin Allah'tan olduğunu kabul eden görüş yanında onların menşe'lerini ayıran fikirlere de yer verilmektedir. Durum böyle olmakla beraber, her iki fikir grubunun da zaman zaman biribirinin görüşü istikâmetinde neticelere vardıkları; hadisleri vahy mahsûlü sayan âlimlerin onda beşeri unsurlar tesbit ettikleri gibi, sadece Peygamberimizin fikirleri olarak görenlerin de Peygamberimizin ilâhi menşe'li beyanlarının da bulunduğunu kabullerine şahid olunmaktadır. Menşe'le-ri veya hiç değilse tebliğ yerleri aynı olan bu iki kaynak arasında ilgilerin bulunacağı tabiidir. Çünkü ikisi de aynı işle vazifelidirler. Biri diğerinin tamlayıcısı halinde müştereken İslâm'ın yapısını tesis ederler. Alışverişleri çok olduğu gibi birbirlerine aykırı tarafları da mevcut değildir.
Peygamberimizi gören bahtiyar nesil, nasıl bu iki kaynağın ara'sım ayırmadan onlardan faydalanmışlarsa, arızî durumlar dışında İslâm âlimleri de aynı yolu tutmuş veya tutulması mecburiyetini tasdik ve ifâde etmişlerdir.
Lafız ve mânâları yönünden tutalım, kendileriyle ilgili en ufak teferruata kadar yekdiğeriyle münâsebettar olan Kitâb ve sünnetin bu ilgi mahallerinden biri de nesih konusudur. Mükellefler için çözümlenmesi gereken problem şu olsa gerektir: Dinî bakımdan ne ile vazifeliyim?
Vazifenin ve kulluk yollarının tesbitinde en son ve mükellefin bilgisine göre en yeni tatbikat aranır. Bu duruma, daha sonraki asırlarda neshin tesbiti adı ıstılah olarak verilmiştir. Nesh vak'asını çeşitli bölümlere ayıran îslâmî ilim şubeleri, Kitâb-sünnet ilgileri yönünden de bir başka taksimi uygun görmüşlerdir. Böyle bir taksim şekli uygun veya değil, bu ayrı bir münâkaşa kapısıdır. Ama vakıa olarak bundan ibarettir; bölünme olmuştur.
Kitab ile sünnetin aynı kaynaktan geldiğini kabul eden (ve kanâa-tımızca, açıklanmak şartıyla gerçeğe en uygun olan) görüşe göre; böyle, nazarî olmaktan öteye amelî bir faydası olmayan bir bölünme, meseleye çözüm getirmemekte aksine yeni problemler doğurmaktadır. Bu fikrin sahiplerinin önem verdikleri husus nesih olayının tesbiti keyfiyetidir. Taraflar âyet veya hadis olsun; nâsih ve mensûh biribirinden farklı olsun durum değişmez. Kur'ân'ın diğer vahy mahsulü kitapları neshi burada bizi ilgilendirmemektedir. Peygamberimiz tarafından açıklanan, tebliğ edilen vak'alarda kaldırılan (mensûh) veya kaldıran (nâsih) in değişik olmasına dayanılarak şöyle bir taksim sıkça yapılmaktadır :
1.Kur'ân-ı Kerim âyetiyle, yine evvelce aynı değerdeki bir kaynakla, Kitap'la tesbit edilmiş meselenin neshi; âyetin âyeti neshi.
2. Evvelce sünnet yoluyla tesbit edilmiş bir şer'î hükmün, âyet vasıtasıyla neshi; kitabın sünneti neshi,
3. Evvelce Kur'ân-ı Kerim vasıtasıyla buyurulmuş bir emrin; sünnetle, hadisler marifetiyle kaldırılması.
4. Hadislerle emredilen hususların yine hadislerle, kaldırılışı.
tki ve üç numarada kayıtlı nesih vak'alarını aynı değerde görerek birlikte mütâlâa edenler olduğu gibi) ayrı ayrı elele alanlar da olmuştur. Şimdi bunları açıklayalım :[468]

A - Kur'ân'ın Kur'ân'ı (ayetin âyeti) Neshi

Bu nevi neshe ve onunla ilgili açıklama ve münâkaşalara. Kur'-ân'da nâsih-mensûh denilebilir. Tarih boyunca da böyle adlandırılmıştır. Burada birinci hüküm ve hâdise ile onu neshedenlerin âyet oluşu söz konusudur. Tefsir usûlüne (ulûmu'l-Kur'ân) bağlı bir ilim dalı olarak asırlar boyu işlenmiş olan bu bölümde, müstakil eserlerin ortaya konduğunu daha önce ifâde etmiş bulunuyoruz.
Kur'ân'ın Kur'ân'ı neshi konusunda ehemmiyetsiz sayılacak bir kaç itiraz dışında ilim adamlarının fikir birliği içinde olduklarına şâ-hid olmaktayız[469] İhtilâflar hakkında konuşan Bedrüddin ez-Z e r k e ş î onları şöyle özetler:
«Böyle olmakla beraber, Kur'ân'ın sâdece Kur'ân'ïa neshedilece-ği hususundaki ihtilâf zımnında, Bakara sûresinin 106. âyetine dayanılarak Kur'ân'ın ancak Kur'ân'ïa, sünnetin de sünnetle neshedilebile-ceği ileri sürüldü. Şöyle bir fikir de mevcuttur: Sünnet eğer vahiy nev'-inden ilâhi bir emir şeklinde ise Kitab'ı neshedebilir; yok ictihad eseri ise bu görevi yapamaz. Âyetler arası nesih konusundaki bir° diğer ihtilâf da şudur: eğer iki âyet, muhtelif iki hükmü getiriyorsa ve farz kılıyorsa bunlardan biri diğerinden önce ise sonraki öncekini nesheder. Bunun aksi kanâat da savunulmuş: nesih gerekmez de denilmiştir»[470] Görüldüğü gibi âyetler arasındaki neshin üzerindeki ihtilâflar cüz'idir. Bu, «itiraza uğramama» durumunun sebeblerini araştıranlar olmuştur, el-Âmidî'ye göre:
a. Böyle bir nesih vak'asmda, nâsih ile mensûh, âyet oldukları için ikisi arasında bir denklik söz konusudur. Dereceleri aynıdır.
b. Nâsih ve mensûh burada aynı derecede bilgi vermektedirler. Mükellef üzerinde aynı tesiri icra edip aynı değerde bilgiyi verince ihtilâf da ortadan kalkmaktadır. Nesih hâdisesinin tamamına yapılan -meselâ Mutezileden bazılarının itirazı gibi- itirazlar ise burada zikri gerektirmemektedir. Âyetin âyeti neshi konusunun Kendisine hâs; hududu, mâhiyeti, şart ve meseleleri vardır. Konu bir bakıma «hadislerin hadislerle neshi» ile benzerlik arzeder. Bizi bu yerde daha çok: «hadisle âyet arasındaki mütekâbil nesih» ilgilendirdiği için meseleye temasımızı burada kesiyoruz.[471]

B - Sünnetin Kitab'la; Hadisin Âyetle Neshi:

Hadisle âyetin biribirini neshini birlikte görenler de olmuştur. îb-nu Hazm bunlardan biridir. İleride göreceğimiz gibi meseleyi ayrı değerde görüp ayrı ayrı ele alanlar ekseriyettedir; onların bakışma göre mesele biribirinden farklıdır, üzerlerindeki münâkaşalar da bu açıdan yapılmaktadır. Adı geçen iki türlü neshi ayırarak ele alanlardan bazıları âyetin hadisi neshi meselesinde daha munis ve müsbet davranır. Bazıları ise meseleyi tamamen farklı olarak düşünür; zahirde, «Allah'ın, Peygamber'in emrini neshi» gibi görünen bu noktada; asıl güç olan ve tesbiti gereken husus Peygamber'in tebliğ ettiği bir meselede, ondan bir delâlet olmadan, âyetin nâsih olarak mütâlâa edilmesi keyfiyetinin çok tehlikeli sonuçları doğuracağını ileri sürerek, sünnetin Kitâb'ı neshinin daha kolay olduğunu kabul keyfiyetidir. Mutlak mânâda diyebiliriz ki: Gerek âyetin hadisi ve gerekse hadisin âyeti neshi konusu ihtilâftan salim kalmamıştır. Bu meseleyi, birinci nesih nevinden daha çok tezimizle alakalı görmekteyiz. Çünkü bu bahiste ya nâsih veya mensûh; yani nesihte taraftar olan rükünlerden biri hadistir; hadis ya kalkan veya kaldıran bir otorite durumundadır. Hadisin taraf olduğu nesih vak'ası ise bizi ikinci derecede ilgilendirir. İleride sünnetin kendi içindeki; hadislerin kendi aralarındaki nesihler söz konusu olunca, bu meseleye atıflar icâbedecektir. Bir diğer ilgimiz ise şudur: Nesih bahsinde ihtilâfın en geniş olduğu iki bahisten biri bu, diğeri ise bunu takibeden konudur. Bu ihtilâfların sathî de olsa incelenmesi, bizim asıl inceleme konumuz olan vak'alar için bize kılavuzluk edecektir.
îmâm Şafiî, nesih konusunda bir tarih başlangıcı olarak tanınmaktadır. Ona kadar olan devre ile ondan sonraki zamanlarda nesih meselesi ayrı olarak ele alınabilir. Şafiî'nin iki eserinde; er-Risale ve İhtilâf, u'1-hadis'te sünnetin kitapla neshi söz konusu yapılmıştır. Burada Şafiî, kendi fikirleri yanı sıra bize, bazan sarahaten ve çok kere fikirlerinin tümü itibariyle; meselenin o güne kadar olgunlaşmış hâle gelişini ve geçirdiği merhaleleri hatırlatır. Biz bu açıklamalardan, problemin çok önceden ortaya atıldığı ve bir kaç nesil boyu üzerinde tartışıldığını anlarız. Kendisinden önceki imamların fikirlerini buradan gidebiliriz. Usûl kitaplarında İmâm Mâlik ile Ebû Hanîfe ,nin ve Şafiî 'den önceki devrede yaşamış bir takım ilim sahiplerinin görüşleri parça parça da olsa yer almaktadır. Şüphesiz, îmâm Şafiî, Ebû Hanîfe'nin talebelerinin eserleri de aralarında olmak üzere kendisinden önceki şifahî an'ane yanında yazılı bir literatürü de görmüştür.
Şafiî'nin, sünnetin Kur'ân'la, Kur'ân'ın sünnetle neshi konularında, eserlerinde zikrettiği fikirlerini nakle geçmeden önce, İmâm'ın sözlerini iyi değerlendirebilmek için, günümüze yakın zamanda ve hâlen günümüzde yaşayan iki âlimin görüşünü naklediyoruz: «Şafiî ile ondan sonra gelen usulcüler arasındaki ihtilâf «Kur'ân'ın sünnetin getirdiklerinden başka bir şey getirmesinde ve Kur'ân'ın sünnetin vaz'et-tiği hükümleri kaldırması hususunda» değildir. İhtilâf sünnetle beyan edilmeksizin Kur'ân'ın doğrudan sünneti neshedip etmemesi hususun-dadır. Şafiî'ye göre Kur'ân'ın sünneti neshetmesi için bu neshi beyan eden başka bir sünnetin bulunması lâzım gelir».
Bu fikir, bundan sonraki açıklayacağımız konu ile de ilgisi olan bjr görüştür. Kitâb'a sünnetten fazla tazim prensibine de dayanarak Şafiî' nin bu konuda müsbet düşündüğünü söylenir. Subhi Salih'e göre ise Şafiî'nin bu meselelerdeki fikirleri yanlış anlaşılmaktadır. [472] Meselede bir anlaşmazlık; ayrı açılardan ele alma söz konusu olabilir mi?
Şafiî de İbnu Hazm gibi sünnetin âyete karşı taraf olduğu iki nevi nesih arasında ayırım yapmamaktadır. Ama fikirlerinde ağırlık noktası «daha fazla teferruata dalmadan ana prensip halinde öyle bir neshin mümkün olmayacağı» hususudur. el-Âmidî'nin açıkladığına göre îmâm, Kitâb'm sünnetle neshi konusunu kabul etmediği gibi, aksini de kabule taraftar değildir. [473]Bir görüşe göre de Şafiî'nin sünnetin Ki-tab'la neshi

konusunda iki fikri vardır. Bunlardan sâdece birine göre İmâm böyle bir neshe taraftar değildir diğerine göre taraftardır. [474] Ebû Zehre bu fikri kabule yanaşmamakta fakat yine "de ihtiyatlı olarak konuşmakta ve «Bu kaybolan görüşün Irak'ta iken sahip olduğu bir görüş olabileceğini Mısır'da yazdığı eserlerinde kabul değil, red tarafını iltizâm ettiğini» belirtmektedir. [475]
el-Âmidî'nin özetlediğine göre sünnetin Kitab'Ia neshini; «Eş'arî-lerin, Mutezilenin ve fukahânın cumhuru aklen caiz ve şer'an da vâkî görmektedirler. [476]
Şafiî diyor ki; «Rasûlüllah'm sünneti de böyledir; onu ancak Allah Rasûlü'nün sünneti değiştirebilir, heshedebilir. Peygamber'in koyduğu bir konuda eğer Allah, Peygamber'inkinin dışında bir yenilik getirseydi, o zaman Peygamber de evvelki sünnetinin kaldırıldığını halka beyân için, Allah'ın yenilediği istikâmette bir yeni sünnet te'sis ederdi. Peygamber'in bu beyânı için, Allah'ın yenilediği istikâmette bir yeni sünnet te'sis ederdi. Peygamber'in bu beyânı aynı zamanda kendisinin, evvelki sünneti kaldıran ve ona muhalif olan bir sünnetinin bulunduğunu açıklardı. [477]
«Eğer sünnet Kur'ân'la neshedüse, mutlaka bu durumda Peygamber'e ait; kendi ilk sünnetinin, son sünneti ile neshedildiğini açıklayan bir sünnet bulunur. Bu zaruridir; tâ ki Allah'ın insanlara karşı elinde delili ve hücceti bulunsun; bir şey ancak kendi misli ile neshedilir diye.[478]
Şafiî üzerine bir monografinin sahibi olan Ebû Zehre, îmâm'ın bu konudaki kanâatini iki esasa dayandırır: «... Birincisi nesih beyâ-n a muhtaçtır. Sünnet Kur'ân'm beyânıdır. Sünnete bu beyân kudretini veren yine Kur'ân'dır. Neshin beyâna muhtaç olmasına gelince: Çünkü nesih, nasslardan öncekini ve sonrakini beyânı gerektirir. Hz. Peygamber'in ameli ne üzerine karar kılmıştı? Ashabına nasıl beyân etmişti? Bunları bilmek lâzımdır. Bütün bunlar sünnet ile sabit olacak şeylerdir. Şafiî'nin görüşüne göre, Kur'ân'dan mensûh olanların çoğunu bilmek ancak sünnetle kabil olmaktadır. Öyle ise, sünnetin mensûh olanlarını bilmek de sünnetle kabil olması daha evlâdır; sünnette beyân vardır. [479]
İkinci esas şöyle anlatılmaktadır. «Eğer sünnet bulunmaksızın Kur'-ân'la sünneti neshetmek caiz olsaydı, Kur'ân'a muhalif olan her hadisin reddedilmesi, onunla amelin makbul olmaması îcabederdi. Yani Kur'ân onu neshetmiş sayılırdı. O takdirde ise sünnet Kur'ân'ın umûmunu tahsis edemez, onu beyân edici olamaz. Bu bakımdan Kitab'a muhalif olan her sünnetin reddedilmesi caiz olur. [480]
Şafiî'nin ifâdesinden şunu anlamak mümkündür: «Eğer Kur'ân'ın sünneti neshettiğini belirten bir diğer sünnet varsa, o takdirde durum değişiktir.» Fakat Şafiî'nin bu görüşü, sonradan kendi taraftarı usûl-cülerin de muhalefetini celbetmiştir.
Şafiî'nin bu red fikirleri yanında, sünnetin Kitab'la neshini kabul edenler de vardır. et-Tahâvî: İlk oruçlardaki bazı sünnetlerin, sonradan Kitâb'm hükmü ile kalktığını, kadınlarla ramazan gecelerinde münâsebete cevaz verildiğini, sahurun konulduğunu hep bu nev'in örnekleri olarak serdeder ve böyle bir neshi kabul eder. [481] Kabul edenler dâvalarını akıl ve nakil açılarından savunurlar, delil niteliğinde misâller arzederler.
Akıl açısından «Kur'ân'ın, sünnetin hükmünü neshetmesi mümkür görülmektedir. Buna inanmış olan âlimler; «Kitap da sünnet de vahiy mahsulü ta'limâttır. İkisinin 'de menşei birdir. Birisi metlüvv vahiydir diğeri ise onun özelliklerini taşımaz. Bu iki ayrı değerdeki delilden diğerini neshetmesi aklen mümteni değildir derler.[482]
Delil vasfım taşıyan ve nakli mesned olarak ileri sürülen vak'alar ise şunlardır:
1. Budeybiye musâlehastndaki tarafların anlaşmalarına göre, Mekke müşriklerinden gelecek her ferd, onlara geri iade edilecekti. Nitekim Kureyş'in murahhaslarından birinin oğlu olan Ebû C e n d e 1 o anda gelmiş ve talebleri üzerine onlara verilmek istenmiş, ama çocuk gitmeyerek ayrı bir istikâmette yerleşmişti. Bir müddet sonra yine öncekinin durumunda bir kadın geldi. İddiaya göre Peygamberimizin sözü ve sünneti, Kureyşlilerej erkek-kadın herkesin verilmesini öngörmekteydi. Kadının gelişi esnasında bir âyet indi. Ayette şöyle denilmekteydi : «Ey îman edenler, (kendi ifâdelerince) mü'min kadınlar, muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların îmânlarını daha iyi bilendir. Fakat siz de mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. (Kâfir zevcelerinin bu kadınlara sarfettikleri mehri) onlara (kâfirlere) verin. Sizin onları nikâhla almanızda, me hirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. [483] Bu âyetin gelişi, evvelce sünnetin tesbit ettiği tatbikatı neshetmiştir. Kadınlar, artık nâsih olan âyetin hükmü gereğince verilmemişlerdir. [484]
Kurtubî'nin belirttiğine göre, Peygamberimiz müsâlehada kadınlarla ilgili bir şart koşmamıştı. Fakat bu kanâatin aksi de müdâfaa edilmektedir. Peygamberimizin «Şartımız erkekler hakkında idi, kadınlarla ilgili değil» şeklinde bir sözünden de bahsedilmektedir. Ekseriyetin kanâati; erkek-kadın söz konusu edilmeden «gelenlerin iadesi» şeklinde idi, cümlesiyle ifâde olunabilir. Saîde b. el-Hâris, Ummu Kulsûm b. Ukbe b. Ebî Muayt, Umeyme b. Bişr gibi isimler verilen kadının, Ukbe b. Ebî Muayt'ın torunu olan Ummu Kulsûm olduğu üzerinde durulmaktadır, ekseriyetin görüşü budur. Kurtubî: «îlim adamlarının çoğunluğu, bu âyetin Efendimizin sünnetini neshettiğine kanidir. Bu görüş aynı zamanda, sünnetin Kur'ân'Ia neshedilebileceği fikrine kail olanların görüşüdür» demektedir.[485]Kadınların müşriklere geri verilmemesi konusunda onlara haram olmaları yamsıra «zayıf ve nâzik yaratılışta oluşları» da sebeb olarak gösterilmektedir. [486] Mustafa Zeyd, bu âyetin diğer âyetlerden farklı olarak, ekseriyet tarafından (sünneti nâsih) olarak gösterildiğini ifâde ettikten sonra, kısaca vak'-ayı anlatarak: «bunun bir nesih vak'ası olmayıp tahsis olduğunu» belirtmektedir. [487]
2. îkinci delil mahiyetindeki misâlimiz kıblenin değişmesiyle ilgili olan haberlerdir, Bilindiği gibi müslümanlar ilk zamanlarda Beyt-i Makdis'e yönelerek ibâdet etmekteydiler. Kur'-ân-ı Kerim'de onların bu yere dönerek ibâdet etmelerini emreden bir âyet yoktur. Buradan anlaşıldığına göre bu ilk tatbikatın menşei Pey-gamberimizidir; onun sünnetidir. Bazı ilim adamlarının belirttiğine göre; bu görüş yanında: «Meşrık da Allahındır, Mağrib de. Onun için nereye (hangi semte) döner, yönelirseniz Allahın yüzü (kıblesi) oradadır...» âyetindeki emirde Kudüs'e sarahaten delâlet olmadığı halde âyetten bunu anlayanlar da olmuştur. Mekke'de böyle olan durum, Medine'de de 16-17 ay kadar devam etti. Peygamberimizin Medine'deki ilk günlerinde, Beyt-i Makdis'e yönelişi de sabit olan bîr husustur. Sonradan inen âyet ile Peygamberimiz kıblenin tahvili emrini almıştır. Başta belirttiğimiz gibi? konu ile ilgili iki durum meydana gelmiştir. Bir takım ilim sahiplerine göre kıble tahvilinde nâsih de mensûh da âyettir. Sonuncu fikrin sahipleri, sünnetin Kur'-ân'la neshine taraftar olmaktadırlar.
Delil olarak bu misâli getiren müsbet görüş taraftarlarına göre bu sünneti nesneden ayet : «Biz, yüzünü (vahye intizâr ve iştiyakından) çok kere göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. §imdi seni herhalde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. (Namazda) yüzünü artık M e s cid'i Haram tarafına (Ka'be semtine) çevir. (Ey mü'minler), siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün. Şüphe yok ki kendilerine Kitap verilenler bunun Rab-lerinden gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler...-» mealini taşımaktadır. [488]
Naklettiklerimizden farklı bir duruma temas eden Mustafa Zeyd, Bakara sûresinin adı geçen 115 ve 144. âyetlerini aralarında tearuz bulunmayan âyetler meyânında zikretmektedir. Onun belirtiğine göre; tarih bakımından olsun, diğer yönlerden olsun, adı geçen âyetler arasında nesih alâkası mevcut değildir. [489] Kıble tahvilinin burada, sünnetin Kitab'la neshine delil olarak misâl verilişini bu ölçüde zikretmekle iktifa ediyoruz. Aynı konu ileride gelecektir.
3. İddiaya göre, müslümanlann ilk tatbikatlarında oruçlunun geceleri ailesine münâsebet için yaklaşması yoktu; bu konuda müsâade mevcut değildi. Peygamberimizin sünneti ile tesbit edilen bu ilk tatbikat, bilâhare Bakara süresindeki şu âyetle neshedildi: «Oruç (günlerinizin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl edildi. Onlar sizin için siz de onlar için birer libassınız. Allah nefislerinize karşı za'f göstermekte olduğunuzu bildi ve tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın[490] Mustafa Zeyd, Bakara süresindeki nesh iddiaları arasında bu âyeti zikretmemektedir.
4. İddia sahiplerinin belirttiklerine göre Âşûr â orucu sünnet ile sabit bir ibâdetti. Ramazan orucunu farz kılan: «... öyleyse içinizden kim o aya erişirse (hâzır olur, misafir olmazsa) onu (orucunu) tutsun...» âyeti gelince bu hüküm mensûh oldu. Ramazanın diğer bazı oruçları -bir görüşe göre de bütün oruçları- kaldırdığı hadislerle de sabittir. Burada sünneti âyetin getirdiği yeni hüküm neshetmiştir. [491]
5. Peygamberimiz savaşlarda harbin tavsamasına kadar namazı geciktirirlerdi. Sonradan salât-ı havf diye adlandırılan namazı emreden âyet gelerek evvelki tatbikatı ve hükmü neshetmiştir.
Sünnetin Kitâb ile neshedüebileceği fikrini savunanların, delil olarak ileri sürdükleri Örnekler bunlardır. Şunu belirtelim: Burada zikredilen misâlerin tümüne itirazlar olmuştur. Bazı nesih vak'aları ise sünnetin neshi örnekleri arasında yine geçecektir. İtirazların başında, yine Şafiî'nin görüşüne uygun olan şu fikir yer almaktadır: «Sünnet, âyetlerle açıklandığına göre beyândır; Kitab'ı açıklar. Eğer o, Kur'ân ile nesh olunursa, onun beyânlık; açıklayıcılık vasfı ortadan kalkar. [492]
Bu itiraz: «... âyette geçen (beyân) tebliğ manasınadır» cümlesiyle karşılanmaktadır.
Sünnetin Kur'ân'la neshedilemeyeceğine inanan ilim adamları, diğer grubun yaptığı gibi misâllere sarılmamakta, daha ziyâde nazarî yollarla fikirlerini savunmaktadırlar. Nitekim onların aklî delilleri şöyledir :
a. Eğer sünnetin Kitab'la neshi caiz olsa; sık sık süneti değiştirilen Peygamber'den halk soğur nefret eder. Halbuki Peygamber'e herkesin

itimâdı gerekir.
b. Sünnet ve Kur'ân'm değerleri ve menşe'leri farklıdır. Kur'ân'ın bir takım özellikleri vardır; müsavi değerde olmayan şeyler arasında ise nesih olamaz. Karşı tarafça bu itirazlar da yersiz görülmekte ve cevap olarak Necm Sûresi'ndeki âyet ileri sürülmektedir. Burada belirtildiğine göre «Peygamber ancak vahy ile konuşmaktadır.[493]

C - Kitabın Sünnetle; Âyetin Hadisle Neshi:

Kitap ve sünnetin biribirini neshini aynı değerde hâdiseler olarak ele alan ve birlikte mütâlâa edenlerden söz etmiştik. Burada hatıra bir soru gelebilir: Acaba «Kur'ân'ın hadisi neshi» ile «hadisin Kur'ân'ı neshi» birbirine benzer ve aynı değerde şeyler midir? Yoksa bu iki vak'a arasında fark mı vardır? Bundan önceki bahiste de bir nebze gördüğümüz gibi, ilim adamları -ister red ister kabul taraftarı olsunlar- iki gruba ayrılmaktadırlar: Birinciler her ikisinin de biribirini neshini farklı görmeyenler; ikinciler; Kitâb'm sünneti neshini normal saydığı halde, aksini mümkün saymayanlar. Son grub sünneti derece bakımından âyetten aşağı görmektedir. Halbuki durumu tamamen aksine ele alarak değerlendirenler ve Kitab'm sünnete ihtiyâcının daha fazla olduğunu ileri sürerek durumu müdâfaa edenler de vardır. Durum ne olursa olsun en çok ihtilâf bu konuda olmuştur.
Bu nevi nesihte, ilk Önce Kitab'la gelmiş ve teabbüd edilmekte olan bir hükümı sonradan Peygamberimizin emirleriyle kaldırılmış olacaktır. Kitâb'ın (âyetin) sünnetle neshi budur. Buradaki ihtilâfları menşei, Peygamberimizin İslâm'daki teşri salâhiyetinin hududunun tesbitine dayanmaktadır. Bazı âlimler işi sathî olarak ele almış ve «sünnet mertebece aşağıdır, Kitâb'ı neshedemez» diyerek işin içinden sıyrılmışlardır. Bazıları ise Peygamberimizin dindeki otoritesini; Kitâb'ı ve sünneti tebliğ ve beyân edici, bizzat yaşayıcı vasfını nazarı itibâra alarak âten mahdut miktarda olan- bir takım misâller üzerinde nesihten bahsetmiştir.
Sünnetin Kitâb'ı neshetmesi konusunda Şafiî müsbet düşünmez. Bakara Süresindeki nesihle ilgili âyeti delil olarak ele alır, ve: «Allah' in Kitab'ını ancak Allah'ın Kitâb'ı nesheder» der. Kur'ân'ın ancak kendi misli bir Kur'ân'la neshini savunan İmâmın ikinci dayanağı «biz bir âyetin yerine bir diğer âyeti getirdiğimiz zaman,,,» âyetidir. Şafiî, Peygamberimizin vahye tâbi oluşunu da sünnetin Kitâb'ı neshine manî olarak görür. Rasûl-i Ekrem'in sünnetinin nâsih olamayacağını belirtir. [494]İmâra, er-Risâle'de konuya şu sözleriyle temas eder: «Allah insanlara; Kitab'tan neshettiği şeyleri yalnız Kitab'la neshettiğini; sünnetin Kitâb'ı nesnedemeyeceğini, onun ancak Kitab'a tâbi ve nas-san onu tâkibeden; umumiyet itibarıyla da Allah'ın indirdiklerini tefsir eden şeyler olduğunu açıkladı. [495]
«Allah şöyle buyurur : Âyetlerimiz onlara apaçık delilleri (muh-tevî) olarak okunduğu zaman (Öldükten sonra) bize kavuşmayı ummayan onlar (o müşrikler) : ya (bize) bundan başka bir Kur'ân getir, yahut onu değiştir, dedi (ler). De ki: onu kendiliğimden değiştirmem benim için olmayacak şeydir. Ben, vahy oluna gelenden başkasına tabî olmam. Eğer Rabbime isyan edersem şüphesiz büyük günün azabından korkarım. [496] Böylece Allah; Peygamberine,, kendisine vahy-olunana tabî olmasını farz kıldığını belirtti. Ayrıca Allah'ın: «Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olmayacak şeydir...'» cümlesinde, benim tavsif ettiğim nesih konusunun beyânı mevcuttur. Şöyle ki: Allah'ın Kitab'ını ancak kendi Kitâb'ı nesheder. Başlangıçta farzı koyan o olduğu gibi, onu ibkâ veya izâle edecek olan da yine odur. Bu iş, yarattıklarından birine ait olamaz.. [497]
Konumuzla ilgili olarak fikirlerini öğrendiğimiz âlimlerin çeşitli düşünceleri mevcuttur. İbnu Hazm ve benzeri «Kitap'la sünneti aynı değerde gören» alimler arasında da fikir ayrılığı vardır. Bir çok yerde Şafiî ile fikir beraberliği olan İbnu Hazm, burada ondan ayrılmaktadır. Kendisi bu nevi bir neshi kabul eder. İbnu Hazm müsbet fikir sahibi olmasına rağmen, kendisinden sonraki bazı Zahirîler bu konuda ona muhalif olmuşlardır. '
Zerkeşî, İbnu Atiyye'nin «ümmetin ehliyetli âlimleri, caiz olduğuna kanidir» sözünü nakleder.[498] Diğer taraftan belirtildiğine göre Mutezile ve Eş'arî kelamcıîarının cumhuru İmâm Mâlik, Ebû Hanîfe ve ashabı, müsbet yönde düşünmektedirler. Yalnız bunların ihtilâfları da (vukuu üzerindedir). Red taraftarları: Şafiî ve ashabının çoğu, Zahirilerin ekseriyeti, bir görüşe göre de Ahmed b. Hanberdir. [499]
Kitâb'ın sünnetle neshi konusunda, kabul ve red taraftarlarının ellerinde delilleri vardır. Kabul edenler bir takım vak'alarla meseleye ışık tutmaktadırlar. Karşı tarafın da bunlara itirazları ve mukabil, delileri mevcuttur. Bunları ve mesele ile ilgili neticeyi görelim:[500]

Kabul Edenlerin Delilleri Ve Tatbikatta Nesih Örnekleri:

1. Nisa Sûresinde, şöyle huyundur: «Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlere karşı İçinizden dört şâhid getirin. Eğer şehâdet ederlerse -onları ölüm alıp götürünceye kadar, yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar- kendilerini evlerde alıkoyun (insanlarla ihtilâttan menedin). [501] Bu âyetle, yukarıda zikredilen kötülüğü irtikâbeden kadınlara H a b s cezası vardı. Belirtildiğine göref bundan sonra gelen âyet, daha Önce inmiştir. Orada eziyet de söz konusudur. Nûr Sûresinde ise, dayak ve taşlama cezası vardır. Bu üç âyetin, üç ayrı hâdise ve üç ayrı duruma temas ettiği de ileri görülmüştür. [502]
Sünnetin Kitâb'ı neshedebileceğini kabul edenler, buradaki habs' in sünnet ile nesholunup kaldırıldığını ifâde ederler. Nâsih olan hadis ise «benden alınız belleyiniz[503] hadisidir.
2. Nûr süresindeki : «Zina eden kadınla erkekten herbirine yüzer deynek vurun[504] âyeti kerimesiyle adı geçen ceza tesbit edilmişti. Bu hüküm, Peygamberimizin sünneti ile sabit olan r e c m tatbikatı ile kalkmıştır. Binâenaleyh Kitâb sünnet ile nesholunmuştur. [505] Tahâ-v î recmi «Kur'ân'dan sünnete nakledilmiş bir hüküm» saymaktadır. O bu iş için nesih tâbirini kullanmaz. [506]
3. Bakara Sûresinde, meali : «Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakİt -eğer mal bırakacaksa- anaya, babaya, yakın akrabaya meşru bir surette vasiyette bulunmak, takva sahipleri üzerine bir hak olarak farzedildi» şeklinde olan bir âyeti kerime vardır. Bu âyet gereğince yapılmakta olan vasiyyet, Peygamberimizin: «Vârise vasiyyet yoktur[507] hadisinde ifâdesini bulan sünetiyle kaldırılmıştır.
4. «Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman... başlarınıza meshedip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın[508] âyetinin hükmü, Peygamberimizin : «Vay o topukların cehennemdeki haline[509] hadisi ile kaldırılmıştır. Ayakların tamamının yıkanmasını böylece sünnet emretmiş oldu. Sahabe ayaklarına neshetmekteydi, efendimiz yukarıdaki emirleriyle onları uyardılar, [510] Kur'ân-ı Kerim'de bu konu ile ilgili ilk emrin mesh olduğunu iddia edenler de olmuştur. [511]
Sünnetin Kitâb'ı neshedebileceğini savunan ilim adamlarının dört' ten ibaret olan delil-vak'alan bunlardan ibarettir. Onların ifâdelerine göre adı geçen hâdiselerdeki ilk tatbikat Kitab'la sabitti; sonradan Peygamberimizin sünneti, mü'minler için en son tatbikat ve emri tebliğ etmiş; sünnet Kitâb'ı neshetmiş oldu.
Muhaliflerin delilleri ise aklî ve nakli olmak Üzere iki kısma ayrılmaktadır. Nakle müstenid deliller, vak'alar halinde değil de âyeti kerimelerle bu türlü neshin mümkün olmadığını isbât esâsına istinâd etmektedir. Aşağıda zikredeceğimiz bu delillere, mukabil itirazlar yapılmış ve adı geçen itirazların isabet derecesi incelenmiştir. Kaynaklarda ayrı ayrı verilen delilleri ve itirazları biz bir araya getirerek takibini kolaylaştırmak istiyoruz.[512]

Birinci Delil:

«... Biz sana da Kur'ân'ı indirdik. Tâ ki insanlara ne indirildiğim a ç tlc ç a anlat asın ve tâ ki onlar da iyice fikirlerini kullansınlar[513] âyetinden Peygamber'in mübeyyin olduğu anlaşılır. Nâsih, bir hükmü refeden demektir. Burada hükmü bir başkası ile kaldırma söz konusudur. Halbuki r e f ' başka, beyân ise başka şeydir. Binâenaleyh Peygamber veya onun sünneti nâsih olamaz. [514]

İtirâz:

Bu âyetin hedefi, Kur'ân-ı Kerim'deki talimatın halka izhârı ve açıklanması keyfiyetidir. Bu izhâr keyfiyeti, nesih de dahil olmak üzere pek çok meseleyi içine almaktadır. Âyetin hükmünün neshi; onun bir nevi beyânı demektir. Böyle olunca bu, âyetin medlulü içine girer. Kur'ân'ın açıklanması; Peygamberin Kur'ân'la açıklamasından daha da umûmidir. Nesih beyân sayılmasa bile, Peygamberin açıklayıcılık vasfı, onun nâsih olmamasını gerektirmez. [515]

İkinci Delil:

«...bir âyeti diğerinin yerine koyduğumuz zaman [516]âyetine göre; âyetin yerine ancak âyet kaim olabilir. Sünnet âyetin yerine konamaz. [517]

İtirâz :

Bu âyette, Kur'ân âyetinin benzeri bir diğer âyetle tebdili zikredilmektedir. Buradaki tebdil (âyetin resmi) yönünden olup, hükmüne dokunmaz. Münâkaşamız ise, âyetin hükmüne temas etmektedir. Bilindiği gibi, bu âyetle yahûdîlerin nesih karşısındaki durumları tasvir edilir. Yoksa âyetin ancak âyetle neshedileceğine dair âyette hiç bir sarahat yoktur. Âyetin alt ve üst tarafı arasındaki irtibat burada mühimdir. Eğer «mensûh yerine ondan kuvvetlisi veya aynı derecedeki bir nassm konulması gerektir» anlamında ise delil, âyetin devamı buna mânidir. Neshe muhalefet edecek herhangi bir mü'min veya başka din mensubu neshe yönelttiği kendi itirazını yine normal görecektir. Peygambere müfteri diyebilme burada onun için gayedir. [518]

Üçüncü Delil:

Yukarıdaki ayette geçen tebdil, ancak Cibril'in getireceği yeni bir vahy ile gerçekleşir. Âyetin devamı bunu ifâde eder. Burada nesh anlamına gelen tebdil, ancak yeni bir vahy ile gerçekleşir, sünnet yoluyla değil. [519]

İtirâz:

Rûhu'l-küdüs'ün indirişi Kur'ân'a aittir. Bu âyette de, Kur'ân'ın sünnetle neshi mesele edilmemektedir. Sünnetin Rûhu'l-kudüs'e indiril-mediğine belki delil olabilir. Tarafların görüşlerini ve cevaplarını bir tarafa bırakarak;
Cibril'in sünnetten bazılarım Allah katından indirdiği görüşünü hatırlayalım. [520]

Dördüncü Delil:

Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuralur: «Ayetlerimiz onlara, apaçık deliller (i muhtevi) olarak okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı ummayan onlar (o müşrikler): Ya bize bundan başka bir Kur'ân getir, yahut onu değiştir dediler. De ki: Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olmayacak şeydir. Ben, vahy olunagelenden başkasına tâbi olmam. Eğer Rabbime isyan edersem şüphesiz büyük günün azabından korkarım. [521]Peygamberin sünneti, bu âyetin de belirttiğine göre Kur'ân âyetini neshedemez. [522]

İtirâz:

«Ben ancak vahye tabî olurum..» sözü : «âyetin ayetle neshi meselesinde» kaydı ile anlaşılmalıdır. Bu takdirde de âyetlerin hükümlerinin tebdili mevcut değildir. Nesh, sünnetle de olsa yine vahye isti-nâd eder. Vahye dayandığı müddetçe de ittibâa sâlih ve elverişli olur. [523]

Beşinci Delil :

Beşinci delil olarak, Bakara Süresindeki 106. âyeti kerime zikredilmektedir. Açıklaması şöyle yapılmaktadır delilin :
a.Ayeti kerimedeki : «...yo ondan daha hayırlısını, yahut onun benzerini...» ifâdesi sarihtir. Sünnet ise, Kur'ân'dan hayırlı olmadığı gibi onun dengi ve benzeri de değildir.
b. Allah bizzat : «... hayırlısını getiririz...» demektedir. Yâni getiren Allah'tır, Onun zâtıdır. Peygamber değildir.
c. Âyette «daha hayırlısını» ve «benzerini» ifâdeleri vardır. Buradan, değiştirilen mensûh ile, değiştirenin nâsih'in aynı cinsten oldukları gerçeği sezilmektedir. «Benzeri» tâbiri açıkça değiştirilenin aynı cinsten bir şeyle değiştirildiğini açıklar. «Hayırlı olan» tâbiri ise yine aynı cinsten bir nesnenin geleceğine işarettir. [524]

îtiraz:

Bu âyetle, «âyet hükmünün ancak diğer bir âyet ile değiştirileceği» görüşü isbatlanamaz. Sünnet Kur'ân'ın benzeri olmadığı gibi ondan daha hayırlı da değildir görüşü sakattır. Mezkûr âyette, âyetin ya resminin veya hükmünün neshi bahis konusudur. Birinci durum müm-tenîdir. Bedel olan şey, diğerinden daha hayırlı olarak vasıflandırılmıştır. Kur'ân'm tamamı hayırlıdır. Bir kısmı diğerinden farklı düşünülemez. Eğer hükümlerin neshi ise kastedilen; bu takdirde nâsihin hükmü mensûhunkinin ya dengi veya hayırlı olmalıdır. Teklif yönünden ve mükellefe faydası bakımından nâsih hükmün elverişli ve faydalı olması mümkündür.
Kitâb'ın sünnetle neshedilemeyeceğini savunanların, arzettiğimiz bu -nakle mestenid- delilleri dışında, aklî delilleri de vardır. Bu delillerden bazıları şunlardır:
1. Kur'ân-ı Kerîm'deki muhtelif âyetler, Hz. Peygamber'in sünnetine tabî olmayı emreder. Sünnete tabî oluş Kur'ân'la sabit olduğu için, sünnet Kur'ân'm bir fer'i sayılır. îbtâl, iskaat; hükmünü kaldırma gibi durumlarda aslı üzerine sünnet tesirli olamaz; asla rücû edemez. Nitekim, Kur'ân ve sünnetten çıkarılan kıyas ile bu iki kaynak nesh-edilememektedir.
2. Kur'ân-ı Kerim aşağıda açıklanan yönlerden sünnetten daha kuvvetlidir. Binâenaleyh Kur'ân'ı o neshedemez. Bu yönler :
a. Mu'âz hadisinde sünnet Kur'ân'dan sonra söylenmiştir. Peygamberimizin bu sıralamaya herhangi bir itirazı olmamıştır. Bu bir takrirdir. Kur'ân sünnetten kavidir.
b. Kur'ân, yoktur.lafzı yönünden mû'cizdir. Sünnette bu vasıf Hadiste Nasih-Mensûhlel
c. Kur'ân'm bir takım Özel halleri vardır; onu temiz olan alabilir, teabbüd olunur... v.s. Sünnet böyle değildir. Kavî olan Kur'ân, kendisine nisbetle zayıf olan sünnet ile nesholunamaz.[525]
Sünnetin Kitâb'ı neshedebileceğini kabul edenler do r t tane vak'a ortaya koyarak, böyle bir neshin, asrı saadette vukuunu isbata çalıştıklarını, buna mukabil red taraftarlarının da b e § âyet-delil yanında iki tane de aklî delil ileri sürdüklerini görmüş bulunuyoruz. Kabul edenlerin nesih vak'aları ortaya atmaları karşısında diğerlerinin müdâfaaları zayıf kalmaktadır. Kabul taraftarlarmın dayandıkları en büyük delil sünnetin de vahy mahsulü olduğu fikridir. Bu takdirde, âyeti nesheden sünnet yine Allah katındandır, Rasûl sadece onun da tebliğeisidir. [526]
Ortaya atılan fikir üzerindeki tarafların münâkaşaları bir neticeye bağlamak gerekirse denilebilir ki : Tarafların ortaya attıkları deliller münâkaşa edilebilecek durumdadır. Bu arada, bazı noktaların tes-bitinde, konuyu sonuca kavuşturma bakımından fayda vardır:
a. Hadisin âyeti veya âyetin hadisi neshine miisbet fikir beyân eden ilim adamları, bu İki nevi neshin vukuunu belgeler mâhiyette, beşten fazla misâl vermemektedirler.
b. Bozan reddeden de, kabul eden de. aynı âyetlere delil olarak yapışmaktadır.
c. Münâkaşalar ve delillerin serdi sonunda, tarafların fikirleri ihtimâl olmaktan öteye geçmemektedir.
d. Hz. Peygamber'in, îslâmî teşrî'deki vahy müessesi ile ilgisi ve şahsiyetleri üzerinde tesbiti gereken bir kaç husus vardır; her iki grubun da önceden bu noktalarda anlaşmaları gerekir.
e. Vak'alar neshin tesbitinde yardımcı olan yollar: kendisi ile nesih bilinen yollarla tesbit edilmesi gerekirdi. Bu yolîann başında Peygamberimizin sarih beyânı gelmektedir.
Verilen misâllerin mahdutluğu ve mahdut olanlar üzerinde de ittifakın mevcut olmayışı bize, bu nevi neshin az olduğu kanâatini vermektedir. Vak'aların az oluşu onların mutlaka arzedilen neviden bir nesih meselesi olmasını gerektirmeyebilecektir. Yani dört veya beş vak'anın; nesh tahsis, takyîd veya istisna olmasını pek kavgaya değer görmemekteyiz. Sanki, başta yapılan dörtlü nesih taksiminin belirli misâller bulunarak doldurulması gerekli gibi davranılmaktadır. Belki de üzerinde kavga edilen iki nevi nesih yardır veya yoktur. Mesele bu ölçü içinde bırakılmamış, daha sonraki devirlerde, halli gerçekleştirilemeyen bazı problemlerde adı geçen münâkaşalar hareket noktası telakki edilmiş ve tekrar buralara müracaat olunmuştur.

Nasslar arasındaki -zahirde görülen- tearuzu andırır durumların, ilmî ölçüler ve araştırmalar dışında kolayca giderilebilmesi için: «Bu mensûhtur; fikrimizce sünnetin Kitâb'ı neshi mümkündür» diyerek veya: «Bu meselede nesih yoktur. Çünkü hadis âyete karşı koyacak güçte değildir» gibi hükümlerle meseleyi sonuca bağlama ve münâkaşayı kesme yolu sabit ve mahfuz kalmıştır. Ortaya atılan delillerde bazan konu ile ilgi kurulamamaktadır. Ayrıca okuyanda, peşin olarak tesbit olunan^bir hükme, nasslardan destek aranıyor hissi uyandırılmaktadır. Delil olan her âyetin, konu ile ilgisi (neyi ifâde ettiği sağlamca tesbit edilmek mecburiyeti vardır. Bu husus önceden tesbit edilmeyince, reddeden de kabul eden de aynı âyeti bir başka gözle görmekte ve kendisine destek olarak sarılmaktadır.
Nesih valc'asının tesbitinde ihtimâl kapalı bir yoldur ve değeri yoktur. Bir çok meselede ihtimâl (zanna müstenid tahmin) aslında değer hükmü olamamaktadır. Kaldı ki nesih gibi bir konuda olsun.
Hz. Peygamber teşrî'de hangi salâhiyete sahiptir? Dinî emirlerin menşeinde, tesbit ve tebliğinde otoritesi nedir? Vak'alar, fikirler ileri sürülüp tenkîdler yapılırken: taraflar Peygamberimizi çok kere bertaraf ederek tesrlde söz sahibi saymayarak hareket etmektedirler. Adetâ, Kur'ân'ın ve Allah'ın hükümlerini Peygambere karşı savunan muhayyel bir varlık araya koyuyprlar. İşlenmesi gereken nokta budur: «Şeriatı getiren, Allah'ı bize tanıtan, hükümleri açıklayan kimdir? Neshin her çeşidini, hattâ bizzat nesih müessesesinin kendisini açıklayıp tebliğ eden kimdir?» Biz kimi kime karşı savunuyoruz?. Her İki tebliğ de aynı ağızdan çıktığı halde nasıl oluyor da nazarî münâkaşalar ve d elil-d âv â vasatına giriyoruz? Kanâatımızca yanılma buradan neş'et etmektedir. Kul olarak bize göre ortada tek Örnek şahsiyet vardır: Hz. Peygamber. Değişiklikleri o beyân eder; ister metlü'vv, İster gayr-i metlüvv vahy ile gelsin değişiklik, neticeyi değiştirmez. Meseleyi açıklayan odur. Ondan bize gelen haberler sabit ve nesih tesbit edilmiş ise ona inanılır ve gereği yapılır. Vak'aların tes-biti için hadislere başvurulur. Derin araştırma neticesi elde edilecek malzeme, çok kere yorgunluktan öteye bir fayda sağlamayan münâkaşaları durdurur. [527]

D - Hadîsin Hadisle; Sünnetin Sünnetle Neshi:

Nesih çeşitleri içinde dördüncü nevi olarak sümıetin sünneti; hadisin hadisi neshi verilmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi bu nevi nesihte taraflar aynı cinstendir. Baştaki; âyetlerin âyetleri neshi gibi. Nâsih ve mensûhu kuvvet derecesi yönünden taksim edenlere göre, burada her ikisinin de gücü aynıdır. Genellikle durum böyle olmakla beraber sünneti de farklı derecede görenler olmuştur. Halbuki, hadisler arasındaki tearuzun tesbitinde gözetilecek hususlardan biri de hadislerin ve haberlerin her yönden birebirine denkliği dir. Buna rağmen hadisler arası neshi de bölenler olmuştur. Buradaki bölme hadislerin sıhhatleri yönünden değil şuyûları itibarıyla olmaktadır. Buna göre mütevatir sünnetin yine mütevâtir sünnet ile neshi birinci plândadır. Bunun tam aksi: âhâd haberlerinin biribirlerini neshidir. Ortada az önceki bölümde beyân ettiğimiz gibi iki nevi sünnet arası nesh kalmaktadır. Ahâdm mütevâtiri neshi ile, m ü t e v â t i-rin âhâdı neshi. îfâde olunduğuna göre bu dört nevi neshin hepsi de caizdir.[528]
îbnu Hazm, âyetle âyetin ve hadisle hadisin biribirlerini neshi konusunda ilim adamlarında mevcut ittifaktan söz eder. Bu imâm, hadisler arası nesihte âhâd-mütevâtir ayırımı yapmamaktadır. [529]
el-Âmidî'nin açıkladığına göre bazı ilim adamları az önceki taksimde tanıtılan dört nevi nesihten; âhâd sünnet üe mütevâtir sünnetin neshini kabul edememektedirler. Fakat bunlar böyle kabul etmekle beraber, aklen adı geçen neshin de olabileceğine kaildirler. İhtilâf vukû'dadır. Zahirîlerden Dâvûd ez-Zâhirî ve taraftarları caiz görmektedirler. [530]
Sünnetin sünnetle neshi konusunda elde misâller pek boldur. Bu misaller ve onlar üzerindeki çalışmalar tezimizin en büyük bölümün teşkil edeceği için, onu kendi yerinde incelemeyi uygun görmüş bulunuyoruz. [531]

V - Neshin Tesbît Usulleri Ve Nesih Hadisesinin Bilinme Yolları

Nesih vak'alarmın diğer bir tabirle hadisteki nâsih ve mensûhun çeşitli meselelerini gördükten sonra, asıl mühim olan konuya gelmiş bulunuyoruz: îslâmın gelişine yakın olan asırlardan itibaren müslüman-larm; bilgi sahibi olsun veya olmasın, nesih vak'asım nasıl tesbit edecekleri meselesi. İşlâmi eserlerde, neshin bilinme yollan adı İle anılan bu yolların araştırılmasında, ilim adamları ittifak halindedirler.
Nâsih mensûhu bilmenin lüzumu üzerinde konuşulurken, îmâm Ali' den nakledilen bir haberi ve onun, muhatabına verdiği cevabı biliyoruz. Nâsih mensûh bilgisinin önemi aynı zamanda bilinmenin ve tesbi-tin güçlüğüne işaret eder. Allah ve Rasûlü'nün emirleri içinde, en son olarak tebliğ edilen; «üzerinde değişiklik yapılmamış olan» tatbikatın bilinmesi zaruretine dayanan bu araştırmalar, ferdin kulluğu ile, ts-lâmı yaşayış şekliyle ilgilidir. Ferd bu sayede hatalı ve yanlış olan tatbikattan kaçmak istemektedir.
Bahsettiğimiz durum, beşeri kanunlar için de aynıdır. Nasıl beşer yapısı; kanun, tüzük, yönetmelik, kararname ve emirlerde en son tarihli olanı aramak mecburiyeti varsa, dînî meselelerde de durum aynıdır. Hattâ burada arama daha ciddî lüzum arzeder.
Hz. Peygamber'den binlerce yıl sonra gelmiş olan. bizler için bu aranın uzaması; nasıl, nâsih-mensûh başta olmak üzere dînî meselelerde doğruyu ve isteneni aramayı daha da zorunlu kılmış ise, Peygamberimizin âhirete göçüşünü izleyen günlerde, müslümanlar da, yapmakla emrolunduğu işin en kesin şeklini soruşturmuş, neshi öğrenmeğe değer vermiştir. Bizden sonrakiler için de durum aynı olacaktır.
Neshin bilinme yollarını sıralamağa geçmeden önce, genel mânâda «.nâsih-mensûhun tanınma zarureti» ni açıklamak üzere girişilen her teşebbüste; onun bilinmemesi veya kat'î bilgilere, delillere dayanmaksızın «iddia halinde» ortaya atılmasının îslâm açısından meşru olmayıp aksine çok mahzurlu olduğunun belirtildiğini görmekteyiz. Her âlim; neshi bilmenin mecbûriliğini... belirtirken; ondan haberdar olamamanın zararını açıklarken, bu arada; «delilsiz nesih dâvasına kalkışma-mn dinen haramhğ daha çok yer ayırmaktadır. Dirayet yoluyla, bir takım nazarî kaidelere, kıyaslara dayanarak neshin tesbiti cihetine gidilmesinin kifâyetli görülmesi imkânsızdır. Doğruyu bulma çabası ne kadar kudsî ve tebrike layık bir hizmet ise; bilerek veya bilmeyerek bu konuda hatâ da o derece tehlikelidir. Nesih bahsinde ihtimâ-linf iddianın, tahmînin hiç yeri yoktur.[532]
Nesih iddiasının vebali hakkında çok ağır konuşan âlimlere Taslıyoruz. Bunlardan bazılarını, kendi ifadeleriyle nakilde fayda vardır: îbnu Hazm diyor ki :
«Allah'a ve âhiret gününe inanan her müslümana, yakını bilgi ve kanâati olmadan, Kur'ân ve sünnetten bir konuda: «Bu hüküm men-sûhtur» demek halâl değildir. Çünkü Allah Teâlâ Kitab'ında şöyle buyurur: «Biz hiçbir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir hikmetle göndermedik.. [533]Diğer bir âyetteki Allah'ın emri ve beyânı ise şöyledir: «Rabbinizâen size indirilene uyun, ondan başkalarını veliler edinip de kendilerine uymayın. [534] Binâenaleyh, Allah'ın gerek Kur'ân'dan indirdiği ve gerekse Peygamberinin dili ile buyurduğu her emir, uyulması farz olan emirlerdir. Bu emirlerden birine «bu mensûhtur» diyen; bu emre itaat etmemeği öngörmüş olmaktadır. Bu emre ittibâ' etmenin lüzumunu iskaat etmiştir. Bu ise, katkısız, Allah'a karşı bir ma'siyettir; apaçık aykırı vaziyet alış' tır. Ama, fikrinin doğruluğuna kâfî delil getirmesi ayrı bir durumdur. Bunu yapamamış ise, o zat müfteridir, dîni ibtal cürmünü işlemiştir. Bizim dediğimiz bu ölçünün, aksini savunmağa müsâade edenin, uygun görenin sözleri ise: «Dinin tamâmını ibtâldir» tarzında te'vü ve tesbit edilir. Çünkü gerekli deliller dışında, belirli bir âyet veya hadise nesh iddia etmekle, bir başka âyet ve hadis hakkında aynı iddiada bulunma arasında fark yoktur. Bu usûl tatbik ve takib ediline de, âyet ve hadislerden sahili olan ortada kalmaz. Hepsi bir bahane ile ibtâl edilince, bu feci durum, İslâm'dan çıkma demek olur. Yakîn ile tesbit edilen âyet ve hadis, zann ve tahminden öte geçmeyen nesih iddiası ile ibtâl edilemez. Allah ve Rasûlünün bize emrettikleri emirlerden hiçbirini de delilsiz nesih iddiası ile iskât edemeyiz. [535]
Aynı konuda el-Muvafakât müellifi eş-Şâtibî'yi görelim : «Dînî hükümler, mükellef üzerine gerektiği şekilde sabit olunca, o konuda nesih iddiası ancak tahkike dayanan bir delil ile yapılır. Çünkü, hükmün sübûtu önceden vuku bulmuştur. Böyle sabit olan bir şeyin kaldırılışı ise, yine aynı ölçülerle bilinen, sabit ve vâkî olan şeyle olur; başkasıyla değil... bu itibarla; meselâ, Mekke'de buyurulmuş bir hükmün mensûh olduğu, yürürlükten kaldırıldığı ancak adı geçen konuda, ortaya atılan bir kat'î delille, burhanla olur. Bu iki delilin keza; muhkemliği iddia olunmamak, aralarında kat'î bir tearuz olmalıdır. Mekkî veya Medenî diğer bütün ahkâmda da durum bundan ibarettir».[536]
Nâsih-mensûh tesbitinde yakîn; vak'ayı başka bir nakîza ihtimal bırakmayacak tarzda ve kesinlikte tesbit esastır[537] sarih delâletti burhanların istenmesi bu yüzdendir.
Görülüyor ki(delilsiz, ihtimâl ve zann üzerine müesses bir nesih iddiası; o hükmü, dolayısıyla bütün şer'î hükümleri ortadan kaldırmanın bir başka türlüsüdür. Kulların ise böyle bir salâhiyetleri yoktur. Bu salâhiyet sadece vahye, vahyin kılavuzluğuna tabî olan Rasûl-i Ekrem'e verilmiş bir özellik, bir tasarruftur. O da bunu, Allah adına ve onun gösterdiği istikâmette icra etmiştir. Neshin vukuu ise vahyin devam ettiği müddet ile sınırlandırılmış bulunmaktadır.
Nesh konusunda; bilmeden mensûhla amel, araştırma neticesi güzel bir niyete rağmen doğruyu elde edememe, delilsiz; sırf kendi fik-,ri ve sisteminin haklı çıkması; şüphesiz ayrı ayrı şeylerdir. Çeşitli se-bebler altında, nesih vak'asının haberi kendisine erişememiş mükellefin

durumu, İslâm âlimleri nazarında özr Ölçüleri içinde görülmüş ve öylece değerlendirilmiştir. [538] Çalışıp çabalaması neticesi, doğruya ulaşamayan kişi, aynen hüsn-i niyyetle gayret gösterdiği, takatinin en son haddine kadar çalıştığı halde isabet edemeyen müçtehid durumundadır ve ecir alacaktır. İlim sahiplerinin kendilerinden bahsettikleri nesh müddeisindeki hâl ve hareket tarzı bunlarla ilgili değildir.
Hadisle amel konusunu işlerken, bazı ilim adamlarının, hadisteki mevcut nesih vak'alannın, mükellefi yanıltabileceğinden sık sık söz edildiğini; hadisle amelin bağlayıcı şartlarla çevrelendiğini belirtmiştik. Oradaki titizlik, maalesef, nesih vak'alannın tesbitinde yine bir takım ilim sahiplerince terkedilmekte, vak'aların araştırılma tekniği ve bir takım nazarî şartlarla ölçülerin vak'alara tatbiki, nâr sihmensüh sayılarının izafiliğini doğurmakta, asıl korkulması gereken durum işte bu noktada doğmaktadır. Mensûh bir haberle amel edilmemesi için hadisle amelde ihtiyâtkâr davranmayı, hatta mümkünse hadîsle ameli terki tavsiye edenlere verilen cevaplarda: «Hatâ etme ihtimâlinin, doğruyu bulma ihtimâlinden çok daha az olduğu» ileri sürülmekteydi.
İleride bazı örneklerini göreceğimiz nesih konularının çoğu; ibâdetler, muameleler ve cezalar ile ilgili konulardır. Vak'-alar hemen hemen Medine devrine inhisar eder. Evvelce de belirttiğimiz gibi, Şâtibî, okuyucusunun dikkatini bu nokta üzerine çeker.[539]
Kat'î bilgi ve delillere dayanmaksızın, Kur'ân veya sünnetten bir nass ve onun açıkladığı hüküm için «bu mensûhtur» demenin dînen sorumluluk doğurduğunu gördük. Nâsih-mensûhta; iddia, tahmin ve ihtimâlle konuşma yerine ilmî Ölçüler içinde tesbit yapılması için başlıca dört yol gösterilmektedir:
Hz. Peygamberin tasrîhi;
Sahabenin vereceği bilgiler ve nakledeceği şehâdetlerle vak'aların tesbiti;
Tarihî araştırma, ümmetin âlimlerinin belirli bir konudaki neshin mevcudiyeti üzerinde yaptıkları araştırma, fikir ve kanâat birliği; îcma[540].
îmam Gazal î, nesih konusunda tuttuğu yolda usûlcülerin kanâatlerini büyük ölçüde paylaşan bir mütekellim olmakla beraber: «Nâsih haberin tarih bakımından en son haber olduğu; akim delâleti, kılavuzluğu ve şer'î kıyas gibi yollarla değil ancak nakil ile bilinir»[541] der.
Bu dört yolu şöyle sıralayanlar da vardır:
Nâsilı ve mensûhta tarihen farklılık olduğunu belirten emarelerin bulunması;
Peygamberimizin beyânı ile bilinmesi; Peygamberimizin fiillerinin durumu belirtmesi; Sahabenin neshin vukuu üzerindeki icmâ'Iarı.[542]
İ b n u H a z m, diğer âlimlerden farklı olarak icmâ'ı birinci derecede neshi belirten yol olarak zikreder. Ona göre: «...İslâm âlimleri, tek kişi bile itiraz etmeden, bir âyet veya hadisin neshe uğradığı noktasında birleşirlerse, o zaman nesih tahakkuk eder. Böyle bir örnekte ihtilâf olmuş ve her iki emrin birlikte isti'mâli mümkün görülmemiş ise; o zaman hükmün nıensûh olduğuna kat'î delil sayılacak nass aranır. Bir emirden sonra nehiy, veya nehiyden sonra emir gibi, veya bir mertebeden diğerine nakil gibi sarih bir nass bulursak, nesihte y a k î n hâsıl olmuş demektir» İbnu Hazm buna i c maun mü t e y akkan tabirini kullanmaktadır. [543]Misâl olarak da: kabir ziyaretine yasakken müsâade edilmesi; bazı kaplarda içki bulundurmanın nehyi ve sonradan bu hükmün kaldırılması vak'alarını verir. Aynı âlim, sahabenin: «Falan konuda son emir şöyle idi...» tarzındaki beyanını da bu zümreden sayar. Halbuki, bu konuda, diğer alimlerin düşünceleri; «Sahabe kendi içtihadı neticesi söylemiş olabilir» tarzındaki bir sebebe mebni menfîdir. Bu konuda İbnu Hazm haklıdır. İbnu Hazm'm belirttiği diğer bilgi yoları; tarih, nass, y a k î n'dir. [544] İbnu Hazm'in buradaki i c m â ' d a n kasdı, usûli fıkıhtaki bilinen icmâ'dan farklıdır. Ona göre i c m â' : «Rasûl-i Ekrem'den gelen bir tevkîfî durumdur. Bu ya bir Kur'ân nassıyla veya âyetlerin bazılarının, bir araya gelmesiyle hasıl olur. îcmâ', delil olarak bunlara dayanır.
Tâbirler ne kadar değişirse değişsin neshi bilme yolları bunlardan başka olmamaktadır. Bu dört yolu da ikiye indirmek kabildir: Eldeki mevcut nasslarm, başka bir çalışmaya girmeksizin, neshin varlığına delâletleri ile, ilmî ölçüler ve metodlarla; nakle ve delile dayanarak neshin tesbiti. Bu tesbitte; haberler, tarih bilgisi, kronoloji, vak'anın görgü sahicilerinin verdikleri malûmat, ilim adamlarının ittifakları v.b. hususlar yardımcı olacaktır. Unutulmamalıdır ki, bu son yolda, belki de -eldeki malzemenin kifayetsizliği sebebiyle- neshe kat'î delâlet temin edilmeyebilir. Güzel niyetle çalışmak, hakka isabet için didinmek burada da ilk kaidedir.
Bu dört yolun ittifakla açıklanması yanında, bilhassa fıkıh usûlü âlimleri, geçerli olmayan diğer bazı yolları da zikreder ve onlarla nesih tesbitinin mahzurlarından söz ederler. Neshin tesbit yollarını belirten eserler verdikleri her yol ile tesbit edilmiş bazı Örnekleri slra-larlar. Bu Örnekleri yaklaşık olarak tamamında aynıdır.
Bu dört yolu biraz daha açıklayalım: [545]

A - Hz. Peygamberin Tasrihi Üe Nesh Vak'asının Bilinişi:

Nesih vak'asmda en Önemli meselenin, neshin rivayet yoluyla ve kesin delillerle tesbiti olduğunu evvelce belirtmiş ve bize neshi belirten yollar içinde ilim adamlarının ittifakına mazhar olan dört ana yoldan bahsetmiştik. Bu yolların hepsinde istenen; meselenin şüpheye ve ihtimâle mahal bırakmayacak tarzda tesbiti idi. Söz konusu dört yol içinde, itimâdı en fazla cezbeden ve ferde kat'iyyet sunan yol, ilim adamlarının da en başta zikrettikleri t yukarıya serlevha olarak aldığımız yoldur. Şurasını ifâdeye mecburuz: Peygamberimizin sözlü veya ameli tasrîhleri ile tesbit edilen nesih olayları, gayet mahdut miktardadır.
Vak'aların mahdûtluğu bizi bir yönden düşünmeğe mecbur etmektedir ;demek kt nesih, arızî bir durumdur ve oldukça azdır. Eğer başkalarının iddia ve zannettiği gibi yüzleri aşan misâller mevcut olsaydı, bunlar arasında Peygamberimizin tasrihleri ile bilinenlerin de sayılan kabarırdı.
tçinde Peygamberimizin açık beyanları bulunan hadislerle belirtilen nesih olayları üzerinde itiraza raslamamaktayız. Durum böyle olduğu içinde bu konuda polemik yoktur.
Kabir ziyaretinin önce yasaklanıp sonradan müsâade edilişi, kurban etlerinin üç günden sonra nasıl tevzi edileceği, içkj kaplarının diğer hizmetlerde kullanılması misâlleri, bu yol ile tesbit edilen neshe örnek verilmetkedir.
Kabir ziyareti meselesini muamelât meselelerinde geçen nesih örneklerinin başında, kurban etleri ile içki kapları konularını da, aynı bölümün; «âdâb, yeme-içme, giyinme ile ilgili örnekler» kısmında açıklamış bulunmaktayı[546]

B - Sahabenin Verdiği Bilgilerle Nesih Vak'asının Tespiti.

Sahabenin verdiği bilgilerle nesih vak 'asının tesbit edilebileceğini evvelce görmüştük. Neshi konu edinen bütün eserlerde bu yol ikinci derecede kuvvetli bir yol olarak verili. [547] Umûmî kanâat böyle olmakla beraber, sahabenin vereceği bilginin değeri üzerinde bazı münâkaşalarda bulunanlar mevcutur. Dikkatleri üzerine çeken husus, sahabenin vereceği bilginin ve sahabe şehâdetinin, kıymeti meselesidir. İ fonu H a z m, sahâbî sözüyle haber verilen nesih olayının tıpkı Hz. Peygamber'in sözüyle sabit gibi telâkki edilmesine taraftardır. Gerek Peygamberimizin ve gerekse sahabenin vereceği bilgileri, «Ümmetin bir konudaki nesih vukuu üzerindeki ittifakları» başlığı altında işler. Kendisinin fikrine göre bu gibi sözlerle ümmet neshe kanâat getirir ve bu konudaki icmâ' sâbitleşir. Bu sözler aynen birer nass'tır. [548] S ı d-dık Bahâdır Han sahabe kavillerinin bir meseledeki neshin mevcudiyeti üzerinde vuku bulmasına sahabenin icmâı adını verir. Bir başka hadisçi ve usûlcü Cemale'd din el-Kaasimî ise, sadece sahabenin haber vermesi yerine sahabenin cezmi tâbirini kulamı. Bu fikirlerin sahiplerinin yolunu tutanlar, sahabenin İslâmm zuhuru, yayılması, bizzat Peygamber'den alınması konusundaki mevcut titizliklerine itimâd ederler.
Az önce varlıklarından haber verdiğimiz, küçük bir grup ise ka nâatlarında belki de iyi niyetle yanılmaktadırlar. Bu zevat «sahabenin nesih konusunda vereceği bilgilere, kendi ictihâdî görüşlerinin de karışabileceği» endişesiyle böyle düşünürler. Bu kanâatâ itirazlar olmuştur.
Hulâsa olarak : «Sahabe ictihâd sahasını bilir, İctihâd sahasına girmeyen yerlerde ise kendi fikirlerini değil, târîhen ve sünnette sabit bir vak'ayı belirtirler.[549] Bizi böyle düşünmeğe sevkeden endişeler vardır; eğer biz her meselede sahabe naklini ve onun şâhidliğini bu göı üsle değerlendirirsek o zaman pek çok meselede çıkmaza gireriz. İyi niyetli olarak görmediğimiz takdirde, adı geçen âlimlerin, «Saha be'nin içtihadı olma ihtimâli»ni ileri sürmeleri, kendi görüşlerine uymayan bir şehâdeti bertaraf etme gayreti olarak vasıflandırılır. Bu ister mevcut ister mutasavver olsun düşünülmesi bile istenilmeyen bir husustur. Ateşte pişen yiyeceklerin abdesti gerektirip gerektirmediği, cenazeye kıyam meselesi, cenaze kabre konuncaya kadar oturma yasağı ve kaldırılışı bu yolun örnekleridir. Bunlar; abdest öncesi hazırlık, muaşeret ve topluluk bölümlerinde incelenmiştir[550]

C -Târih Yoluyla (Kronolojik Olarak) Nesih Vak'asmın Tesbiti:

Bu yol, biribirine zahirde zıt gibi görünen hadislerin, her yönden denklikleri kaydıyla, kronoloji karaştırma suretiyle, verdikleri haberin bir hükme bağlanması demektir. Eldekj mevcut hadislerde ifâdelerini bulan her iki tatbikatın târihleri biliniyorsa, târih itibarıyla daha sonra olan emir ve hüküm nâsih olarak kabul edilmektedir. Kaynaklar örnek olarak iki vak'a zikrederler. Fakat, bir çok nesih lıâdisesinde tarihî bilgiye raslamak mümkündür. Bu iki vak'adan birincisi i k s â 1 (veya kaht) diye adlandırılan; cinsî münâsebetle ilgili bir olayın guslü gerektirip gerektirmediği, diğeri ise oruçlu iken kan aldıran (h a c a-m a t yaptıran) kişinin orucunun bozulup bozulmayacağı meselesidir. İksâl meselesi ile ilgili olan ve sadece abdestin yeteceği hükmünü getiren emirler tarih bakımından daha eskidir. Onlardan sonra verilmiş emirlerden Öğrendiğimize göre böyle hâllerde gusül îcabetmektedir. Hacamat ile ilgili haberler ise; Mekke Fethi ile Veda Haccı tarihlerini taşımakta, Veda Haccı tarihini taşıyan haberler diğerini neshetmiş sayılmaktadır. [551]

D - İcmâ İle Sabit Nesih Vak'aları (Neshin İcmâ' Yoluyla Bilinmesi)

Buradaki icnıâî sözüyle teknik ve ıstılahı manadaki bir icmâ'dan ziyâde, ilim adamlarının belirli bir meselede nesih mevcudiyeti üzerinde veya nesih ile ilgisi Jmlunmadığı hususunda fikir birliği etmeleri kastedilir. Sözünü ettiğimiz ittifak, eldeki mevcut rivayet ve dirayet malzeme ve yollarının kullanılması neticesinde ortaya çıkar. Delillerin değerlendirilmesi sonucu hükme varılmaktadır. Yoksa, üzerinde nesih cereyan etmediği -sünnetle; rivayetle sabit bir meselde- çeşitli sebebler yüzünden ilim adamlarının neshe kaail olmaları; çözüm için neshi çıkar yol saymaları beklenemez. Eğer böyle durumlar olmuşsa, onların ilmî değeri ve hükmü olmamaktadır. Böyle ters istikâmetteki bir ittifakın, fikir birliğinin İslâm ilim adamlarına yakışmayacağı tabîî olduğu kadar, bu güçte bir ittifakın sağlanması, âdeten hatta aklen de muhaldir.
Neshin bilinme yollarını belirten kaynakların hepsi bu konuda Örnek olarak m u t' a nikâhını verir, başka misâl vermezler. Biz buna buradaki geçen hadislerde zikredilen; ehli eşek etinin yenilmesinin neshi ile, bu etlerin piştiği kapların kırılması emrinin sonradan yıkanmaları ile değiştirildiği misâllerini de ekleyeceğiz[552]
Arzettiğiraiz bu son iki yolun misâllerinden i k s â 1, «Sular ve boy abdesti ile ilgili meseleler»; Derinin dibâğati, «mâli meseleler»; Mut'a, «mu'âşeret»; eşek eti ve kaplar ise «âdâb» bölümlerinde genişçe açıklanmıştır. Bu son iki misâlin bu bölümün sonunda verilmesi plânlanmış ve yazılmışken, diğerleri arasına serpiş-tirilmesi uygun görülmüştür.[553]

İKİNCİ BÖLÜM

SÜNNETTEKİ NESİH VAK'ALARİ HADİSLERDE NÂSİH-MENSUH ÖRNEKLERİ

Tezin buraya kadar olan bölümlerinde işlediğimiz konularda, bir taraftan esas mevzua bağlı yan bilgileri toplamağa diğer taraftan da mevzuun bir takım bölümlerini görmeğe çalıştık. Neshin islâm şeriatında ne olduğu, mü'minlerin ferd ve toplum hayatlarındaki takibedecek leri Peygamber sıret ve gidişatının tesbitinde oynadığı rolü açığa çıkarmak ve en son uygulama ile karşı karşıya kalmak için nesihle irtibatlı olmanın lüzumunu belirtmektedir. Sünnetin tamamı, Peygamberimizin yaşayış tarzının tamamı olduğuna göre, bize sünneti aktaran haberler ve hadisler içindeki nesih vak'alarımn; nâsih-mensûh hadislerin belirtilmesi, bu temel üzerine oturtulması gereken asıl binadır. Nesih konusunun karmaşıklığı yanında, islâmın bu ilk günlerine ait tatbikatların kronolojik diziye sokulması güçlüğü; nesih vak'asına ilim adamlarının bakış açılarının farklılığı, nâsih ve mensûhlarm (daha doğru bir tabirler: böyle oldukları iddia edilenlerin) adetlerini sınırlandırmayı güç kılmaktadır. Misallerin tamamı bundan ibarettir demek mümkün değildir. Bununla beraber, neshi kendilerine konu edinen ana kaynaklarda zikredilenlerin, nesih vdk'alannın tamamına yakın büyük bir kısmı olduğunu belirtebiliriz.
Hadislerdeki, nâsih-mensûhlar; sünnetteki nesih vak'aları, İslâmın öğrenildiği kaynaklardan öğrenilecektir. Eldeki mevcut ibâdet tarihi ve teşrî tarihi eserlerinin kronolojik sıralamaya fazla ehemmiyet vermemesi büyük kayıp sayılır. Hadis koleksiyonları, vazifelerinin dışında olan bu meseleye, pek açık nesih vakıalarına işaret dışında - temas etmemektedirler. Yine büyük ağırlık; hadiste neshi konu edinen ve bugün için elde bulunan dört esere verilmiştir; Şafiî'nin İhti-lâfu'l-hadis'i, Ebû Bekr el-Esrem'in nesih ile ilgili kitabı, îbnu §âhin'in aynı türdeki eseri ile el-Hâzimî'nin el-î'tibâr'ı. Bu dört kaynakta mükerrer olmayan müstakil konuların sayısı iki yüzü aşkındır.
Arzedeceğimiz bu vak'alar ile ilgili incelemelerde yolumuz şu olacaktır: bahsi geçen eserlerde veya bir başkasında, üzerinde velev birkaç kişinin nesihten bahsettiği bir konu olsun, müstakil başlıkla onu ele alacak ve içinde geçen ve neshe taraf olan haberleri - çok kere tahrîçlerini yaparak - verecek ve muhtelif kaynaklardan nesih hakkında bilgiler nakledeceğiz. Vak'alar mahdut, olmadığı için, müracâat edilen eserler bizzarûre sınırlı olacaktır. Bu iki yüz'ü aşkın vak'a içinde, üzerinde nesh ittifakı olanlar gayet azdır1. Onları ele alıp derinliğine; üzerlerinde genişçe durarak neshin tesbitine gidilebilirdi. Fakat biz bu yolu şunun için seçmedik: Mahdut vak'alar yerine, üzerinde konuşulanların tamamım ele alıp yer yer sathî de kalsa, misâllerin tamamından bazı neticelere varmak; sünnetteki neshin genel karakterlerini ve bu arada Efendimizin icrâât mdaki özellikleri tesbite çalışmak. Örneklerin bize parça parça vereceği bilgiler; değişiklikteki benzerlikler, vak'aların belirli ibâdet ve muamele üzerine terakümü... vb. hususlar bunu temine yardımcı olursa görev yapılmış olacaktır.[554]

I - Temizlik Meselelerinde Nesih :

A -Sular, Boy Abdesti ;

I/I - Suyun Pislik Tutup Tutmaması:

İmam Şafiî İhtilâfu'l-hadis'te, suyun bütün pislikleri giderici vasfına âyetler yardımıyla işaret ettikten sonra, su ve necis konusundaki ihtilaflı gibi telâkki olunan hadisleri bir araya getirir. Bu hadisler dört nevidir: Birinci gruptaki haberlerde Peygamberimiz : «...suyun hiçbir nesne yardımıyla pislenemeyeceği, necis hâline getirilemeyeceğini[555] belirtir. Şafi'î bu haberin muhtelif rivayetlerini verir. İkinci nevi haberlerde bu mutlak hüküm, bir miktar daraltılmıştır. «... eğer su iki külle miktarında ise, bu miktardaki su pislik tutmayacaktır[556] Bu iki hadis, mânâca veya belirttikleri hükümce biri-birine yakındır. Bir diğer hadiste Peygamberimiz su kabına banan k ö -peğin artığı için yapılacak temizlikten bahseder [557]belirli sayıda - birisi toprak olmak üzere - yıkanılmasım» emre'der. Nihayet: «durgun suya küçük abdest bozulup aynı sudan boy abdesti almayı ve yıkanmayı nehyeden[558] hadisler zikredilir.
İmam, biribirine muarız gibi görünen bu hadisler arasında neshe benzer bir hâlin olmadığını; hem hadis tekniği ile hem de vak'aların şerhini yaparak açıklamaktadır. Onun belirttiğine göre kendisi, tamamen ayrı ayrı meselelere temas eden bu haberlerin tümü ile amel etmektedir.[559] Bu kaynak dışında başka yerde nesih vak'ası olarak zikri geçmeyen bu konuda İmam Şafiî de nesihten söz etmemektedir.[560]

2/2- Cünüb Olarak Uyuma (Sabahlama) :

Sünnette bu başlığa yakın üç meseleye temas vardır: kişinin cünüb iken uyuması, Ramazanda cünüb iken uyuyanın ertesi günkü oruç durumu, cinsî münâsebeti tekrara niyetli kişinin abdest veya güsl durumu. Üçündeki müşterek nokta;' hâdiseler arasına uykunun girişi ve uykulu iken ferdin aynı zamanda cünüb oluşudur.
Cünüb olan insan, yatmak isterse ne yapmalıdır; Peygamberimizden bu konuda vârid olan en son tatbikat nedir? Konu ile ilgili olarak elimizde iki tip hadis vardır. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği ve «Peygamberimizin cünüb iken yatıp, suya dokunmadığım[561] belirten hadisler ile bunun aksini söyleyen; «... uyumak istediği zaman cünüb ise abdest alırdı[562] tarzında olan ve Efendimizin abdest aldığını tesbit eden haberler.
et-Tahâvî bu konuda neshin mevcut olduğuna ve sübûtuna inanır. Onun belirttiğine göre, cünüb iken uyumak isteyen müslümanm abdest alması gerekmektedir. Meselede dikkatleri çeken noktalardan birisi Hz. Âişe'den aynı konu ile ilgili biribirine muhalif: abdesti gerektiren ve abdesti lüzumlu görmeyen haberlerinin mevcudiyetidir. Bundan dolayı bazı imamlar, hadisler içinde bazılarının yanlış anlaşıldığını iddia ederler.
İmam Ebû Yûsuf'a1 göre cünüb kişi abdest almadan yatabilir. Çünkü cünüb olana, alacağı abdest onu tâhir kılma yönünden bir fâide sağlamaz. Hadislerden : «... suya dokunmazdı...» şeklinde olan rivayetin bu bölümüyle Hz. Âişe'nin guslü kastetmemiş olabileceğini iddia

edenler de vardır. [563]
Kaynaklarımızdan İbnu Şahin bu meseleyi verirken nesihten söz etmemektedir. O da az önce belirttiğimiz gibi, Hz. Âişe'nin : «suya temas etmediğini belirten hadislerde; Peygamberimizin gusletmeyip sadece abdest ile iktifa ettiğini kastetmiş olabilir[564] demektedir. İbnu Şahin'in sevkettiği iki hadiste Peygamberimizin guslü değil de abdesti uygun gördüğünü, cünüb iken uyunmamasına taraftar olduğunu da öğrenmekteyiz, îbnu Hacer el-Askalânî de nesihten söz etmemektedi. [565]
Nâsih-mensûh kitaplarında, aralarında tenakuz olduğu ileri sürülerek, Peygamberimize ait iki ayrı tatbîkatmış gibi verilen bu konu ile ilgüi nesih iddiası mevcut değildir. İlim adamları yanlış anlamaya taraftar görülmemektedirler.[566]

3/3 - Ramazanda Cünüb Sabahlama:

Bir Önceki mevzuda farklı olarak burada, orucun bozulup bozulmayacağı; ertesi gün oruç tutulup tutulamayacağı söz konusu olmaktadır. Peygamberimizden iki türlü söz nakledilir. Bunlardan birine göre; sabaha cünüb olarak giren kişi ertesi gün oruç tutmamalıdır. Ebû Hurey-re'nin fetvalarına da mesnet olan bu haber[567]dışında, Peygamberimizin, cünüb iken sabahlayıp, bilâhare guslettikleri ve ertesi gün oruçlarım tuttukları belirtilen hadisler de vardır. [568]Meseleyi inceleyenler iki fikir ileri sürmüşlerdir :
a. Bu durumda olan kişinin orucu bozulur. Bu fikri savunan grub, bahsi geçen Ebû Hureyre hadisinin zahiri ile amel ederler. Kaldı ki, Ebû Hureyre'den iki ayrı kanâat nakledilir. Bunlardan birine göre oruç bozulur, diğerine göre ise; kişi kendi cünüblüğünden haberdar olursa, bile bile uyursa orucu yoktur, bilmeden olursa orucu vardır. Tâ vûs ve Urve'den de aynı görüş nakledilir.
b. Oruç tutulmuş sayılır. Ekseriyetin görüşü budur. Bu grup Ümmü Seleme ve Âişe hadislerine dayanırlar. Bir görüşe göre ise bu tatbikat yani, cünüb adamın ertesi gün oruç tutmaması, îslâmın ilk yıllarına ait bir tatbikat idi. Çünkü o zamanda Ramazan gecelerinde cinsî münâsebet henüz helâl kılınmamıştı.[569] El-Hâzimî de bu görüşe iştirak ederek nesihten söz eder. Hadislerin arası ancak bu yolla bulunabilmektedir. Evvelce mahzurlu sayılan bu durumda, âyetin inmesiyle cimâ'ın Ramazan gecelerinde halâl olması neticesi Efendimizin de tatbikat ve sünnetleri yeni şekli ile değişmiş olmaktadır. [570] El-Hâzimî'nin neshe kail olduğunu belirten ikinci sözü : «Ebû Hureyre önceleri Fadl b. Abbâs'tan duyduğu tarzda orucun bozulacağı şeklinde fetva veriyordu; nesihten haberdâr değildi, bilâhare Âişe ve Ümmü seleme hadislerinde belirtilen durumu; tatbikat ve sünneti duydu, ilk fikrinden vazgeçti.» cümlesindeki Ebû Hureyre'ye nesihten haberdâr olmama isnadıdır. Başka kaynaklar da bu görüşü paylaşmaktadırlar. [571]İbnu Huzeyme, Îbnu'l-Munzir, el-Hattâbî de nesih taraftarıdırlar. [572]

4/4 - Guslü Gerektiren Şeyler Ve Nesih:

İddiaya göre islâmın ilk zamanlarında gusül belirli şeylerden gerekmekteydi. Peygamberimizin bir hadisini Hz. Âişe nakleder : «Gusül dört şeyden gerekir; cünüblükten, cum'adan, hacamattan ve ölü yıkamadan»[573]. Hz. Ali'den nakledilen bir habere göre ise, Peygamberimiz : «Kurbân her türlü kurbanı, Ramazan orucu her türlü orucu, cenabetten gusl her türlü guslü, zekât ise her türlü sadakayı neshetti»ıs buyurmuştur. İbnu ŞâhİN ilk haberi mensûh, diğerini ise nâsih olarak haber vermektedir. [574] Bunun dışında nesih ile ilgili bilgi bulunamamıştır.[575]

5/5 - Cinsî Münâsebette İâde :

Cimâ'da İade tâbiri ile, ferdin bir münâsebetten sonra ailesine o cü-nüb durumunda tekrar yaklaşması kastedilmektedir. Burada meselenin bizi ilgilendiren yönü, eldeki mevcut hadislerin farklı manalar taşıması neticesi îbnu Şahin tarafından bir nesih vak'ası olarak verilmesidir. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den nakledilen değişik lafızlı rivayetlere göre Peygamber efendimiz : «Sizden birisi ailesine tekrar yaklaşmak isterse abdest alsın»[576] buyurmaktadır. Âiye'den gelen bir haberde ise, Peygamberimizin birleşmeden sonra, tekrar iade halinde abdest almadıkları belirtilmektedir. [577] Burada geçen ve Türkçemize «abdest aldı» cümlesi ile tercüme edilebilecek fi'lin; önünü yıkadı şeklinde de anlaşılmağa çalışıldığı belirtilir. Fakat bir diğer rivayetteki : «Namaz için abdest aldığı gibi alırdı...» tâbiri ile bu mümkün görülmemiştir. [578]
îlîm adamlarının bu ihtilâfları yanında ittifak ettikleri husus, iki birleşme arasında guslün bulunmayışıdır. îbnu Şahin dışında hiçbir kaynak nesihten bahsetmemektedir. îbnu Şahin de sadece hadisleri sevketmekle yetinmiştir. [579]

6/6- Cum'a Gusul

Yukarıdaki gibi, kaynakların üzerinde nesih ile ilgili herhangi bir bilgi vermedikleri gibi diğer mesele, yine İbnu Şâhin'in eserinde aldığı cum'a guslüdür. İbnu Ömer Peygamberimizden şu hadisi rivayet eder : «sizden birisi cum'aya geldiğinde gusletsin[580] Câbir başta olmak üzere bazı sahâbîlerden; gusül konusunda fazla titiz davranmayan; etmekle etmemeyi bir tutan bir hadis daha nakledilmektedir. [581] Bu nevi hadislerden bazılarında ise, gusletmeyene herhangi bir şey söylememekle beraber gusleden öğülür. Görünüşte biribirine zıt bilgiler taşıyan bu iki haber hakkında ilim adamları, bilhassa guslün farz (vacip) olup olmaması bakımından ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Şafiî sünnetle sabit olarak gördüğü bu gusül hakkında vücûb ifâdesi kullanmaz. Onun belirttiğine göre kendisi, cenabet hali dışında vacip (farz) gusl gerektiren bir durum bilmemektedir. [582] İmam Şafiî, böyle söylemekle beraber cum'a guslüne taraftardır; faydalarını anlatır. Guslü efdal gören İmam, nesihten bahsetmez. T a h â y i de aynı yolu tutar. Konu ile ilgili bütün haberleri nakleden imam, ihtilâfın vücûb üzerinde olduğuna dikkati çeker ve farklı bir kanaat taşıyan îbnu Ab-bâs'm görüşünü açıklar. Bu zâtın görüşüne göre, ilk zamanlarda bilhassa yünden ma'mûl elbise giyip çalışan sahabe, çeşitli kokular ve ter içinde mescide gelirdi. Bu tarihte Efendimiz, cemâatten, yıkanarak cum'aya gelmelerini titizlikle istemektedir. Sonra giyim ve ça; lışma şartları değişince bu hal kaldırılmıştır. Yani cum'a guslü vâcib değildir. [583] Tahâvî de nesihten bahsetmez. îbnu Abbâs'in görüşü yanında şunu da düşünebiliriz : Hz. Ömer'in cum'aya sadece abdest ile gelen ve geciken bir sahâbî ile konuşması ve onun gusletmemesini ayıplaması nasıl bağdaştırılacaktır. îbnu Abbâs belki de Ömer'in gösterdiği titizliğe taraftar değildi. Durum böyle olmakla beraber diğer taraftan îbnu Şahin, guslü gerekli gören hadisi mensûh sayar. İbnu Abbâs'm tezini savunur, ona göre nesih sonu gusl ihtiyarî bırakılmıştır. [584]Câbir'den nakledilen ve guslü ihtiyarî bırakan hadisi ise îbnu Şahin şöyle yorumlar : «Cum'a günü kim guslederse; ecrini artırmak ve sevaba nail olmak için güzel bir iş yapmış olmaktadır. Terkeden de iyi etmiştir; çünkü kendisine tanınan ruhsat ile amel etmiş olmaktadır. Belki de, neshi bilerek terketmiştir. Hadiste vârid olduğuna göre Allah, azimetleri ile amel edilmesini sevdiği gibi ruhsat-lanlya ameli de sever».[585]

7/7- Ölü Yıkayan Kişinin Guslü:

ölü yıkayan kişinin (gassâl'in) kendisinin yıkanıp yıkanmayacağı hususu da nesih meselesi olarak verilmiştir. Ebû Hureyre, Huzeyfe gibi sahâbîlerin naklettiklerine göre Peygamberimiz : «Ölü yıkayan kişi gusletsin... taşıyana abdest, yıkayana gusl gereklidir, [586]buyurmuşlardır. Bunu takviye eden bir haber daha vardır; İmam Ali, cenaze yıkadığı zaman gusletmektedirler. [587] İbnu Şahin, bu hadisleri nâsih olarak iki türlü hadis sevketmektedir. Bunlardan birisi îbnu Abbâs vasıtasıyla Rasûl-i ekreme dayanan: «Cenazenizden dolayı size gusül gerekmez; çünkü cenazeniz necis değildir ki; sadece elinizi yıkamak yeter»[588] hadisidir. Diğeri ise, az Önce de geçen ve cenabet dışında her türlü guslün neshedildiği haberdir. Bizim kaynaklarda bulamadığımız ve İbnu Şahin tarafından da garip olarak tavsif edilen bu haber, [589] eğer sabit ise Peygamberimizin nesih tâbirini sünnet için kullandığına bir delil olacaktır. Bu hadis Ali tarafından da rivayet edilmiştir.
Cenaze yıkayanın gusledeceğini savunan olmamıştır. Guslü m ü s -t e h â p görenler vardır. [590] Ebû Dâvûd, Sünen'inde konu ile ilgili bir bab açmış ve orada guslün gerektiğini belirten âdet ve sünnet için : «bu mensûhtur»[591]demiştir. eş-Şevkânî'nin belirttiğine göre gusl hadisini «abdest alsın tarzında anlayanlar» da bulunmaktadır. [592]

8/8- Gusülde Abdest:

İbnu Şâhin'in (ihtimâl kaydıyla) verdiği bir nesih vak'ası da budur. Hz. Âişe mahreçli iki ayrı rivayette : Peygamberimizin gusülden sonra hem abdest aldıkları hem de almadıkları zikredilir. İbnu Şahin abdest aldığım haber veren hadis[593] için garip tabirini kullanır. Garibliği hadisin

sıhhatine mâni olmamaktadır.[594]

9/9 - Hamam Yasağı Ve Neshi Î

Nâsih-Mensûh yazarları ve hadisçiler içinde bu konuya sadece el-Hâzimî temas etmektedir. Hadisçiler arasında hamam ile ilgili hadisler üzerinde pek itimâdlı nazar yoktur. Birçok uydurma haber yanında, bu konu ile ilgili haberlerin ma'lûlîüğü de bilinmektedir. [595]
Ebû Uzre tarikiyle Hz. Âişe'ye varan bir haberi el-Hâzimi nakleder. Hadiste belirtildiğine göre Hz. Âişe : «Peygamberimiz, hamamı kadınlar ve erkekler için yasakladılar (nehyettiler), bilâhare-izârla, peştemalla girmek şartıyla - erkekler için ruhsat verdiler, bu ruhsatı kadınlara tammadılar» demiştir. [596]
el-Hâzimî, hadis üzerindeki şüphelerini naklettikten sonra: «eğer bu hadis mahfuz ise, nesih konusunda sarih bir delildir demektedir. [597]Nesih tesbitinde ihtimâl; bilgi veren, katiyyet bahşeden bir yol değildir.[598]

10/10 - İnzâlsiz Raünâsebetin Guslü Gerektirip Gerektirmediği (Veya İksâl = Kaht) Meselesi:

İslâmın ilk yıllarında, cinsî münâsebetlerde gusl-sadece inzal olduğu zaman yapılıyordu. Herhangi bir sebeple erkeğin menisi gelmemiş ise, gusl yerine avret yerleri yıkanıyor ve abdest almıyordu. Erkek böyle olduğu gibi kadın da aynı durumda idi. Eğer yorgunluk ve benzeri bir hal sebebiyle ise adem-i inzal, buna kaht veya iksâl adı verilmektedir,; bunun yanında, ferdin acele bir yerlere çağrılması neticesi mezkûr işi yarıda kesmesi de vuku bulmaktaydı.
Konu ile ilgili haberlerin başında : «Su suyu gerektirir, gusl ancak inzal neticesi yapılır» manasına geleni yaygındır. [599] Müddetini bilemediğimiz, İslâmın ilk yıllarında, bilhassa çamaşır kıtlığı sebebiyle vuku bulan bu tatbikat bilâhare kaldırılmış, birleşme isterse başlangıç halinde olsun guslü gerektirdiği emredilmiştir. Bu yüzdendir ki, Ali, İbn Mesûd, Sa'd, Übey ve benzeri sahâbiler, inzal olmayınca guslü gerekli görmemişlerdi. [600] Ebû Eyyûb Peygamberimize : «Ey Allah'ın elçisi, bizden biri münâsebet yaptığında inzal olmazsa onun üzerine ne hüküm terettüb eder?» tarzında bir soru sorunca Efendimiz : «Kadına temas eden yerini yıkasın, abdest alsın, namazını kılsın» demiştir. [601] Şafiî tarafından bu konuda en sabit haber olarak nitelendiren bu hadis dışında Zeyd b. Hâlid'den gelen bir haberde adı geçen zatın Hz. Osman'a sorduğu soruya Efendimizden naklen aynı neticeyi öğrendiğini belirtirir. [602]
Görüldüğü gibi, guslün sadece erkeğin suyunun inmesiyle gerektiğini ifâde eden hadisler, Peygamberimizin sözleri şeklindedir. Acele çağırılan İtbân b. Mâlik ve Sehl b. Rafi' isimli zatların durumları da iksâl olarak mutâîaa edilerek Peygamberimizce sadece a b d e s t i n yeterli olacağı belirtilmiştir. [603] Bize ilk tatbikatı haber veren bu hadisler yanında nâsih olan ve Efendimizin son sünnetlerini ve emirlerini belirten haberler de vardır. Burada belirtildiğine göre, sünnet mahallerinin birleşmesi guslü gerekli kılmaktadır. [604]Ebû Mûsa'l-Eş'ari, Ebû Hureyre, Saî'd b. el-Müseyyep tarafından nakledilen bu nevi haberlerden bazılarında «İster inzal olsun, isterse olmasın» kaydı da mevcuttur. [605] Ümmetin tatbikatı bu en son hadislerin delâlet ettikleri hüküm üzerinedir, gusl yapılmaktadır. Hadislerin bir kısmında Efendimizin : «... dört şubesi üzerine oturduğunda..."» tabiri ile; [606] eller, ayaklar veya ayaklar ile gözler veya tenasül uzuvlarının muhtelif yerleri kastedilmektedir. [607]

İhtilâflar Ve Netice ;

Su suyu gerektirir tarzındaki hadisleri; « i h t i 1 â m olan, fakat; vücûd, elbise ve yatağında yaşlık eseri bulamayan kimselerle ilgili bir hüküm» olarak görenler de vardır. [608] Bu durum sabit olsaydı eğer, o zaman hitan hadisleri ile aralarını cemetmek mümkündü. Çünkü meseleler ayrı ayrı konular olarak ele alınabilirdi. Bu görüş İbnu Abbâs'a nis-bet edilmektedir. [609] Görüş fazla taraftar bulmadığı için elimizde, guslü emreden hadislerle iksâl hadisleri kalmaktadır.
Sahabe arasında konu ile ilgili iki görüşe rashyoruz; kaynakların verdikleri bilgilere göre ensâr, iksâlden dolayı abdestin kâfi geleceği yolunda fetva verirlerken, muhacirler aksi kanaati savunmuşlardır. Bilâhare Ömer, bu ikiliği birleştirici bir çalışmada bulundu; buna itiraz eden olmadı ve guslün gerekliliği üzerinde icma' gerçekleşmiş Neshin mevcudiyetini tesbite yardımcı olan tarihî bilgiler yanında Âişe ve Ebû Hureyre hadislerinin müsbet rolleri de mevcuttur. Sehl b. Sa'd'e dayanan birkaç rivayette, ilk tatbikatın İslâmın ilk zamanlarina ait bir tatbikat olduğu; sadece ruhsattan öteye geçmediği ve bilâhare nehyedildiği belirtilir.[610]
Sahabeden pek çoklarının, fikirlerinden vazgeçtikleri; yeni bilgiler sahibi olarak son tatbikatı öğrendikleri belirtilmektedir. [611] îbnu Şâhin'in Zührî'ye varan bir senetle nakline göre ilk tatbikat Mekke fethinden çok öncedir. Zührî'nin, durum ile ilgili olarak Urve ile konuşmaları mevcuttur. Urve'nin Âişe'ye istinaden verdiği haberde ise, Mekke fethinden sonra müslümanlarm böyle hallerde gusul ile emredildiği kesin olarak belirtilmektedir. [612]
Şafii başta olmak üzere j uk ah ânı n cumhuruna göre de İksâl hadisi mensuhtur. Muhaddislerden İmam Buhar î'-nin de bu kanaatta olduklarını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Yine bu eserlerde sahabe icmâmdan sık sık söz edilmektedir. [613] Yukarıda İbnu Abbâs'a nisbetinden bahsettiğimiz, meseleyi İhtiîâm ile İzah fikri, az önce zikrettiğimiz tarihi haberlerle ve konuyu böylece anlayan kimselerin bulunmaması ile de kabulü zor bir hale gelmektedir.
Her ne kadar kronolojik yolla neshin öğrenilmesine misâl olarak kaynaklarca verilen örneklerden biri halinde bu meseleyi görmüsek de, konu nesih bilme yollarından; icmâ' ve sahabenin verdikleri bilgilerle tesbite örnek olabilecek durumdadır. Tarih unsuru yanında şehâdetlerin ve icmâm da ayrıca takviye edici vasıfları bizim için büyük değer taşır. Usûlcülerden, iksâl meselesinde neshin aleyhine beyanlara Taslamıyoruz. İlk usûl yazarlarından büyük muhaddis İmam Şafiî'nin sarih ve kat'i sözlerine sahip bulunuyoruz. O şüphesiz meseleyi usûl kanunları açısından da değerlendirmiştir. [614]Rivayet yanında dirayet ve nazar yoluyla da meseleyi inceleme âdetinde olan et-Tahâvi de aynı kanaattadır. [615] Buhâri şârihi el-Kirmânî, diğer kaynaklardan farklı olarak, neshin mevcudiyetini usûl nokta-i nazarından daha derinlemesine inceler. Onun belirttiğine göre meselemize taraf olan hadislerden guslü gerektirenler mantûkan, diğerleri ise mefhumen delâlet sahibidirler. Mefhûmun delil ve hüccet olma vasfı ise diğerine nisbetle ihtilaflıdır, hatta konu ile ilgili olarak nesih bile düşünmeden guslün gerekliliği tesbit olunabilir.[616]
Ebu'1-Alâ eş-Şihhîr adlı zatın ; «Efendimizin hadisleri birbirini nes-heder, tıpkı Kur'ân âyetlerinin biribirini neshi gibi» sözü, vak'amn baş tarafmda nakledilmekte ve örnek olarak iksâl mevzuu takdim edilmektedir. [617]

B- Abdest Öncesi Hazırlık, Abdest, Teyemmüm :

11/1- Abdest Bozarken Yönelinecek Cihet İle İlgili Görüşler Ve Bu Mevzûdaki Nesih İddiası:

Aşağıda da görüleceği gibi, bu meselenin incelenişi sırasında bazı ilim adamları nesih iddiasında bulunmuşlardır. Konunun bizi ilgilendiren yönü burasıdır. Helada veya açık arazide abdest bozarken ferdin yöneleceği taraf hakkında, Peygamberimizden selen rivayetlere müstenid görüşlerde ihtilâf hasıl olmuştur. İlim adamlarından bir kısmı kıbleye yönelmeyi kerih görür. Bazıları bu mevzuda ruhsat taraftarıdırlar, bir beis görmezler. Üçüncü bir grub ise; evlerde yönelmeye müsâade ettikleri halde arazîde; açık mahallerde kıbleye yönelmeyi uygun görmezler.[618]

a. Rivayetler :

Ebû Eyyûb, Ebû Hureyre, Selmân el-Fârisî, Abdullah b. Haris b. Cez', Ma'kıl b. Ezû Hayseme gibi zatların rivayet ettikleri haberlerde Peygamberimiz : «Küçük veya büyük abdestinizde kıbleye dönmeyiniz, sırtınızı kıbleye çevirmeyiniz[619] buyurur. Selmân'm haberi daha teferruatlıdır; müşrikler Selmân'a : «Bakıyoruz da sahibiniz size her şeyi, hatta helada oturmayı dahi öğretmektedir» demişlerdir. Selmân'ın verdiği cevapta Peygamberimizin kazâ-i hacet ederken kıbleye yönelme ile sağ el yardımıyla 'taş kullanmayı nehyettiği belirtilmektedir. Bu ve benzeri haberlerin belirttiklerine göre Allah'ın elçisi, kıble cihetine yönelmeyi uygun görmemişlerdir. Sahabe bilâhare fetihler sebebiyle Şam'a gelince oralarda yüznumaralar görmüşler ve kıbleye yönelmeyecek tarzda helaya inhiraf ederek oturmuşlardır.[620]
Bu nevi hadisler yanında bir başka grub hadis daha vardır ki, o hadîslerden ruhsat verildiği mânâsı çıkarılmaktadır. Câbir ve Âişe hadisleri bu

neviden hadislerdir. Arrâk b. Mâlik tariykıyla Hz. Âişe'den gelen bir rivayette, Peygamberimizin nehiylerinden sonra kıbleye yönelerek hacetlerini defettikleri belirtilir. [621] Abdullah b. Ömr ise Peygamberimizi iki kerpiç üzerinde ve Beyti Makdis'e doğru yönelerek kazâ-i hacet ettiklerini gördüğünü anlatır. Arazideki, sahabenin tatbikatı ile ilgili haberleri getiren hadisler de mevcuttur. [622]

b. İhtilâflar ve Hüküm :

İmam Şafii, nehiy konusunda Ebû Eyyûb hadisini ve ruhsat konusunda da Abdullah b, Ömer hadisini verir. Kendisi hadisler arasında bir tenakuzun bulunduğunu kabul etmemektedir. Ona göre her hadisin ifâde ettiği mesele aynıdır. îlk zamanlarda arazide abdest bozmanın, bu durumu gerektirdiğini ifâde eden îmânı, o anda, arazide namaz kılanların da bulunabileceğini söyler. Hadislerin arasını çözer-ken meseleyi, arazide ve evde ayrı ayrı mütâlâa eder. îbnu Ömer'in, Peygamberimiz'in kazâ-i hacetini dam üzerinden seyredişini ise, Peygamberimiz'in evde bu işi yaptığı şeklinde anlar. Buradan, eğer evde abdest bozuluyorsa, nehyedilen cihetlere yönelmede bir beis görmemektedir. Araziye gelince, orada birisi kazâ-i hacet ederken kıble istikâmetinde namaz kılan birisine açık yerlerini gösterebileceği ihtimâline binâen : doğuya veya batıya yönelinmesinin istendiğine işaret eder. Onun fikrince namaz kılan ile diğer kişi böylece yüz yüze gelmemelidir. [623] İ b n u Şahin ihtimâlîi konuşur: ona göre nehiy belirten hadis bir başka hadisle neshedilmiş veya açık arazideki kıbleye yönelme memnu kılınmıştır. İbnu Şâhin'in ifâdesine göre kıble ile abdest bozanın arasında s ü t r e nin bulunması mühimdir. Eğer bir s ü t r e mevcut ise o takdirde bu yöneliş lâ be'se bihtir. [624] îbnu Hacer el-Askalânî de aynı fikirleri paylaşmaktadır: yönelmeyi nehyeden hadisler mensûh değildir. Peygamberimizi yönelmiş olarak görenler, onu açık arazide görmemişlerdir. [625]Az Önce kendilerinden bahsettiğimiz ruhsat taraftarları Ebû Eyyûb hadisini mensûh saymaktadırlar. Câbir hadisi İse bu hadisin nâsihidir. el-Aynî nesih ihtimâlini zayıf görür. Hadisler arasının cemedilebileceğine kanidir. [626] Ruhsat taraftarları kendi aralarında iki gruba ayrılırlar. Birincilere göre hadisler muhteliftir; aralarında tearuz vardır. Onların birleştirilmesi ve meselenin mubah olarak terki uygundur. îkinci gruba göre meselede nesih vardır.
Nesih taraftarları : Peygamberimizin küçük abdestte kıbleye yönelmeyi nehyettiklerini, âhirete irtihâllerinden bir yıl kadar Önce ise kendilerinin aynı istikâmete yönelmiş olarak görüldüğünü belirtirler. [627]Bu hadisler içinde Hâlid b. Ebi's-Salt'ınki dışında takibata (tenkide) uğrayan olmamıştır. [628]

12/2 - Ayakta İken Küçük Abdest Bozma

Bu konu, İbnu Şahin dışında diğer eserlerde yoktur. Gelen hadislerde zikredüdiğine göre Peygamberimizin bu konuda iki ,türlü durumu olmuştur. Bunlardan birisi: Efendimizin ayakta küçük abdest bozmayı nehyetrniş olmasıdır. Nehiy ile ilgili pek çok hadis vardır. Bunlar içinde Câbir, Ebû Hureyre ve Âişe ile Ömer b. el-Hattâb'ın râvisi oldukları haberler de bilinmektedir. Validemizin belirttiğine göre Peygamberimiz, kendisine Kur'ân indiği müddet içinde ayakta abdest bozmamı§tır.
Bu nevi haberler yanında Muğîre b. Şu'be'nin ve Huzeyfe'nin naklettikleri iki hadis daha vardır. Muğire'nin belirttiğine göre Peygamberimiz bir cemaatin diyarına gitmiş, onların çöplüğünde (sübâtatul-kavm) [629] ayaklarının arasını açarak ayakta bevletmişlerdir. Hu-zeyfe ise ayaklarını açtığından bahsetmez, aynı haberi verir, Peygamberimizin su istediklerini, kendisinin götürdüğünü abdest aldığını, meshettiğini anlatır. [630]
İbnu Şahin son haberlerin ve o haberlerdeki tatbikatın neshediİdi-ğine kanidir. [631] îbnu Şahin yanında Ebû' Avâne'den de bahsedilmektedir. O da aynı kanâatin sahibi olarak gösterilir. [632]îbnu Hacer neshe taraftar değildir. Bu görüş sahiplerinin ifâdelerine göre, Peygamberimizin ayakta abdest bozmalarının, bu vak'a dışında delili de mevcut değildir. Diğer taraftan, mezkûr ayakta abdest bozma hâdisesinde Peygamberimizin dizinin iç tarafında çıkan bir yaradan dolayı ayağının katlanamaması neticesi bu yola başvurduğu da belirtilmektedir. Fakat, bunu haber veren ve Hâkim ile Beyhakî tarafından nakledilen Ebû Hureyre hadisi, zayıf olarak tavsif edilmiştir. En kuvvetli görüşe göre, Peygamberimiz, abdest bozulan yer çukurda olduğu durumlarda ayakta bu işin yapılabileceğini beyân için böyle davranmıştır. [633] Nesihten bahseden olmamıştır. Daha doğru bir ifâde ile nesih kabul edilmemektedir. [634]
Kaynaklar, ayakta bevli kerîh görenler arasında : Huseyn b. Ali, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Ebû Musa gibi sahâbilerle; tâbiûndan Hasen, Şa'bî, Yahya b. Kesir, Sa'îd gibi zatları kaydederler. [635]
H z . Ömer'in tatbikatı ile ilgili iki haber mevcuttur. Bunlardan birine göre Ömer, ayakta küçük abdest bozarken Efendimiz tarafından görülmüş ve ayakta bevletmejnesî istenmiş; ifâdesine göre o tarihten sonra da ayakta bevletmemiştir. Yine aynı kaynağın belirt-tiğine göre ayakta abdest bozanlar arasında Ömer de zikredilir. Biz bunu, nehiyden önceki devreye ait saymaktayız, aksi takdirde haberlerin birinin yanlış olması gerekir. [636] Bazı eserlerde, neshe kail olduğu belirtilen ve eserinde ayakta abdest bozmayı ifâde eden hadislerden sonra «nâsih hadisleri zikredip: bu hadis ilk hadisi nâsihtir» diyen İbnu Şahin, izahlarının sonunda tevakkufa taraftar olduğunu açıklamaktadır. Buna sebep olarak ta şunu gösterir: «neshi iyi bilenlerin konu ile ilgili farklı tatbikatları vardır. Ayakta bevl ihtiyâç ânına mahsustur. [637]

13/3- Abdestli İken Tenasül Uzvuna Dokunmanın Abdesti Gerektirip Gerektirmediği:

Üzerinde nesh cereyan ettiği iddia olunan 'meselelerden birisi de başlığa aldığımız konudur. Abdestli kişinin, tenasül uzvuna dokunma-sıyla abdestinin kaçıp kaçmayacağı hususunda Peygamberimizden iki türlü haber nakledilmiştir. Nesh iddialarına rağmen bu iki türlü haber, Hanefîler ile Şâfiîlerin ve diğer bazı imamların meselede farklı tatbikatı tercih etmelerine sebep olmuştur. Neshin sübûtü ile taraflar, ortaya çıkan en son duruma uymamışlardır. İhtilâf konularından birisi bu hadislerin biribirine tercihleri, diğeri ise; tenasül uzvuna çıplak veya arada hâil olma durumuna göre meseleye değişik açılardan bakılmasıdır. Adı geçen hadisler, Talk ve Büsre hadisleri diye adlandırılan hadislerdir. Vakıa bu iki zatın önderliğini yaptıkları haberler topluluğunu, başka râviler de naklederler. Talk'tan gelen hadislere göre bu işi yapan kişinin abdest alması gerekmemektedir. Büsre hadisinde ifâde olunduğuna göre ise; «abdesti bozan şeylerden biri de kişinin abdestli iken tenasül uzvuna dokunmasi. [638]

a - Rivayetler :

Talk isimli sahâbinin hadisini oğlu Kays nakletmektedir. Bu haberde belirtildiğine göre Peygamberimiz : «Kendisine sorulan bir soru üzerine, tenasül uzvu için : o senin cesedinden bir parçadır (bir çiğnem ettir)» demiştir. [639] Bu hadisin başka rivayetlerinde: namazda bu temas olduğu takdirde namazın iadesinin gerekmediği de belirtilmektedir. [640] Busre hadisinin 'de çeşitli rivayet tarzları vardır. En yaygın olanlarından birine göre, Mervân'm huzurunda Urve ile yapılan bir konuşmada geçen sözlerdir. Urve ile Mervân, abdesti gerektiren şeyleri sayarken, Mervân bundan da söz etmiş ve kendisine Büsre b. Safvân'dan gelen ve Rasûl-i ekrem'e varan bir haberle bunu tevsik etmiştir. [641] Bunun dışında, böyle olan kişilerin abdest almaları ejnir şeklinde de Efendimizden nakledilir.[642]

b - İhtilâflar, Sonuç :

İlim adamları bu meselede iki gruba ayrılmışlardır: bazılarına göre bu iş abdesti gerektirmez. Diğerleri ise abdesti gerektirir demektedirler. İkinci gruptan bazılarının beyanlarına göre : Talk hadisi mensûhtur; yani abdestin gerekmemesi tatbikatı neshedilmiştir, abdest gerekmektedir. Bunu nesneden haber ise Büsre hadisidir; bu hadise göre ise abdest gerekmektedir.
Sahabenin konu ile ilgili ihtilâfları mevcuttur: onlardan bazılarına göre, eğer bu iş bilerek yapılmış ise kişinin abdesti yak olur. Yok bilmeden bu iş yapılmış ise abdesti bozulmaz. İkinci fikir ise bilerek olsun bilmeden olsun temas etmişse abdest bozulmuştur görüşüdür[643] Tahâvî ' nin belirttiğine göre, abdest gerekeceği hususunda, İbnu Ömer haricinde hiçbir sahâbinin fetvası yoktur, [644] imam nesihten söz etmez, kendisi abdestin gerekmediğini, mevcut hadisleri serdederek, onların tenkidini yaparak anlatır. Büsre hadislerini çeşitli yönlerden kusurlu bulur83. İbnu Şahin nesihten söz etmediği halde, sekiz tane hadis naklederek abdest lehine? kanâat serdeder. Bunların râvileri: Câbir b. Abdillah (garip sayar), Abdullah b. Ömer, Salimin babası, Abdullah b. Amr, Hâlid el-Cühenî, Ebû Hureyre, Âişedir. [645] el-Hâzimî'nin belirttiğine göre, abdesti gerektirir diyenler daha kalabalıktırlar. Nesih konusunda, adı geçen grubun iddiası dışında kesin bir delil yoktur.
Her iki tarafın, kendi delilleri olan hadisin lehinde, karşı haberin aleyhinde beyânları ve savunmaları mevcuttur. Ruhsat taraftarı olanlar [646] Talk hadisini savunurken; Talkın sohbetinin meşhurluğundan ve rivayetlerinin çokluğundan söz ederler. Buna mukabil: Büs-renin fazla

tanınmadığını, meçhul kaldığını, rivayetlerinin az olduğunu belirtirler. Bu arada, az rivayeti, Efendimizle sohbetinin azlığına delil sayarlar. Son sözleri her zaman tenkîd edilebilecek olan bu grubun fikirlerine karşılık diğerleri de, Büsre'nin şöhretine söz atanların hadis bilgilerinin yokluğunu ileri sürer. [647] Şafii çıplak (arada çamaşır olmadığı) halde temasta abdeste taraftardır. Onun belirttiğine göre, Büsre'yi meçhul sayanlar, başka meselelerde, ondan daha az tanınan kadınların sözlerini ve rivayetlerini benimsemektedirler. Tahâvî'nin İbnu Ömer hakkıridaki naklini el-Hâzimî de yapar. Diğer taraftan kadınların hadisleri za'fa daha elverişli görülmüştür.
İki çeşit haberin verdiği bilgilerin arasını bulmaya çalışan ilim adamları da mevcuttur, onlara göre bu konuda en normal hareket tarzı budur, nitekim îbnu Üyeyne, bu hadisleri : «önüne değince temizlik için elini yıkasın» tarzında anlamaktadır. [648]
Hadisler arasında tarihî yönden kurulmaya çalışan ilgiye göre; Talk hicretten önce Peygamberimize gelmiştir. Büsre'nin haberi ise daha sonraya' aittir. Bu itibarla, daha sonraki zamana ait bir tatbikatı haber vermesi ihtimâli olan Büsre'nin hadisi tercih edilmelidir. Bunu söyleyenler, nesih haberini kuvvetlendiren ve Talk'a dayanan bazı haberler de naklederler. Buradan şu fikir çıkarılmıştır: Talk, hem nâ-sih, hem de mensûh habere işaret eden hadislerin sahibidir.
Îbnu'l-Kayyim el-Cevziyye Talk'm hadisini; za'fı, Talk hakkındaki ihtilâf, rivayetlerinin farklılığı yönlerinden beğenmemektedir. Kendisi nesihten bahseder ve abdestin bozulacağı görüşünü tercih eder. İbnu Hibbân, Taberâni, İbnu Arabi ve diğer bir takım ilim adamlarına göre Talk hadisi mensûhtur. Onlar da Büsre'nin îslâma daha sonra girdiğinden bahsederler. Fakat burada şu düşünülmelidir : İslama çok evvelce girmiş bir zat, Peygamberimizin herhangi bir meseledeki en son tatbikatını haber verse ve bu habere muhalif görüş sahibi de son zamanlarda müslüman olan bir sahâbî olsa, evvelce kuvvetli delillerle ve nakil yoluyla tesbit edilen eski sahâbinin rivayeti red mi edilecektir? Böyle bir hal düşünülemez. Nitekim usûlcüler de bu iddiayı nesih tesbitinde geçerli saymamışlardır. [649]

14/4 - Her Namaz İçin Abdest Yenileme Meselesi:

Namaz için alınan abdest, şayet bozulmamış ise ikinci bir vakit için kullanılabilir mi? Yoksa her vakit için ayrı abdest mi alınacaktır? Ümmette yaygın olan tatbikat, abdesti bozan bir hades durumu olduğu zaman ancak abdest alınmaktadır. Durum böyle olmakla beraber seferde olmayanlar için, «her vakitte ayrı abdest alma mecburiyeti» söz konusu edilmiştir. Ekseriyet bu görüşte değildir.
Süleyman b. Bureyde'den nakledilen bir hadiste belirtildiğine göre Peygamberimiz her namaz için abdest almışlardır. [650] Bu, haberin bir kısmıdır. Diğer bölümlerinde ise Peygamberimizin bu tatbikatı değiştirdikleri nakledilir. Mezkûr hadis ve benzerlerinde zikredilen ve Efendimizin her namaz için ayrı abdest aldığını söyleyen sahabe haberleri iki türlü anlaşılmaktadır : «Bu abdestler farz olan abdestler. olmayıp, peygamberimiz s e v â b kasdıyla bunu yapmışlardır. Fazilet aramak için alınması istenmektedir; «bu tatbikat Peygamberimizin zâtına mahsûs olup ümmete şumûlü yoktur. [651]el-Hâzimî ve İbnu Şahin tarafından eserlerinde nakledilen bu mesele için, neshin lehinde ve aleyhinde konuşmalar olmuştur.
imam Tahâvî neshe taraftardır. [652] Neshe kail olanların verdikleri nâsih hadisler içinde, Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Hanzale hadisleri vardır. Nâsih hadisler içinde yine mensûh tatbikatı haber veren Süleyman b. Bureyde'nin haberi zikredilir. Bu zâtın haberi, tarihî yönden de bilgi kaynağı durumundadır. Babasından yaptığı nakilde bu zat der ki : «Peygamberimiz her namaz için ayrı abdest alırlardı. Mekke Fethi Günü bütün namazlarını bir tek abdest ile kıldılar, Gerçi bu haber özel bir durum için yapılan tatbikatı haber vermektedir. Ama, Peygamberimizin, tek abdest ile - bozulmadığı müddetçe - muhtelif namazların kılıanbileceği hususunda bir tatbikatını da ihtiva etmektedir. [653]
Ahmet b. Hanbel'e her namaz için abdest sorulduğunda îmam : «Tek abdestle bütün namazların kılınmasında bir beis yoktur, nitekim Peygamberimiz fetih günü böyle yaptılar» demiştir. [654] îbnu Şahin, her namaz için ayrı abdest sünnetinin kaldırılmış (mensûh) olabileceğini ihtimâl olarak ileri sürer. [655]
Nesih ile ilgili görüşleri naklederken dikkati çekecek bir meseleden bahsedelim : Abdullah b. Ömer, kendisinde her namaz için yeniden abdest alacak güç gördüğü müddetçe her namaz için ayrı abdest alma sünnetine ittibâ' etmiştir. Eğer bu durum mensûh ise, sahâbî mensûh ile amel hususunda muhayyer mi olmaktadır? Böyle bir bilgiye raslamak mümkün olmadı. Ama nesih yok da, Efendimize has olarak kalan ilk tatbikatı benimsemektemuhayyerlik söz konusu ise, o takdir de durum başkadır. Fakat bunlardan birini kuvvetlendirecek herhangi bir delil mevcut değildir. Sahabenin bu tür tatbikat farklarındaki bilgi kaynakları ne olabilir? Yanılma söz konusu mudur? Bunları kestirmek için elde mevcut deliller kifayet etmemektedir. Neshe taraftar olan ilim adamları arasında îbnu Ha cer de zikredilmektedir. [656]

15/5 - Çıplak Ayağa Meshetme :

Abdestin almış tarzını âyeti kerimeler ile Allah teâlâ sınırlandırmış ve Peygamberimiz de kendisine öğretilen tarzda abdest almış ve ümmete göstermişlerdir. Abdestin icra tarzını ve farziyetini belirten âyeti kerimede, ayaklara temas eden kelimenin i ' r a b ı ihtilâf konusu olduğu gibi, tatbikatta da iki türlü durum nakledilmiştir : m e -s i h g a s 1. Her iki durumun da Peygamberimizden sâdır olduğunu haber veren hadisler ortaya atılmaktadır. Evs b. Ebî Evs isimli zatın nakline göre Peygamberimiz bir kavmin mezbeleliğine (boş bir arsa) gitmiş, abdest almış ve ayaklarına meshetmişlerdir. Hâdise Tâ-if'te geçmiştir. [657] Hüşeym bu tatbikatın ilk zamanlara ait olduğunu belirtirken, Knes b. Mâlik'ten şu söz nakledilmektedir : «Kur'an ayaklara meshi indirdi; sünnet ise onları yıkarak cereyan etti».[658]
îmam §âfiî, konu ile ilgili hadislerin nakli ile iktifa eder. Nesihten söz etmez. [659] Tahâvî ve İbnu Hazm, mesh sünnetinin mensûh olduğunu ileri sürerler. Tahâvi'nin belirttiğine göre ayakları yıkamak fazdır. Sahabeden neshe taraftar olanlar olmuştur. Fakat bu zatlar sonradan, bilgilerinin değişmesi neticesi görüşlerinden rucû etmişlerdir. İbnu Ebû Leylâ, ayakların yıkanacağı hususunda sahabenin ic-mâmtian bahseder. [660]
İbnu Şahin İmam Ali' den bir haber nakleder : «Ben ayakların içinin meshine taraftardım, baktım ki Rasûlülîah dışını meshediyor». [661]Abbâd b. Temim isimli zat da Efendimizin abdest aldıktan sonra ayaklarına meshettiğini anlatır. [662]İbnu Şâhin'in naklettiğine göre Urve, devamlı meshettiği için ayağının dışı kararmıştır. [663] İbnu Şâhin'in verdiği nâsih haberler : Hz, Muâviye'ye, Muâz'a ve Câbir'e aittir. Muâviye ile Muâz hazretleri Peygamberimizin abdestlerinde ayaklarını yıkadıklarını, Câbir ise kendilerini ayrıca yıkama ile emredil-diklerini haber verirler. [664] Bu haberleri neshe delil olarak gören İbnu Sâhin'e göre: Atâ ve Huşeym, Sahâbe'den ve diğer ilim sahiplerinden meshedene erişmediklerini söylemişlerdir. Topukların cehenneme girecekleri, parmakların tahlili» ile ilgili hadisler ve benzeri haberler, ayakların yıkanacağına ve neshe delil gösterilmektedir. [665] Huşeym ayna zamanda mesih âdetinin ilk zamana ait olduğunu da belirtir. [666]

16/6 - Ateşte Pişen Yiyeceklerin Abdesti Gerektirip Gerektirmediği:

a. Meselenin Tasviri :

Sahabenin verceği bilgiler ve nakledeceği şehâdetlerle sabit olan nesih olaylarına verilen misallerin başında, ateşte pişen yiyecekleri yiyen kişinin, mevcut abdestinin bozulup bozulmadığı meselesi gelir. Burada e t ve benzeri yiyeceklerin ağızda meydana getirecekleri yağ ve sertlikleri sebebiyle yapacakları kanama yanında, umumî ağız temizliği ve sağlığı da bahis mevzuu olmaktadır. Bizi ilgilendiren husus neshin mevcut olup olmadığı'dır.
İşlediğimiz konuda nesh olduğunu iddia edenlere göre Peygamberimiz, ilk zamanlarda böyle durumların akabinde abdestini yenilemiş ve abdestlerin yenilenmesini emretmişlerdir. Daha sonra, peygamberimiz peynir, et ve benzeri ateşe değmiş yiyecekleri yedikleri zaman abdest almamışlar, fakat ağızlarını yıkamışlardır. Böylece Efendimizin bu konuda iki sünneti olmuştur. Küçük bir azınlık ise, ilk tatbikatın devamına kail olarak abdest yenilemeyi devam ettirmişlerdir. Buradaki abdesti, sadece ağız yıkama şeklinde anlayanlar da vardır.[667]

b - Rivayetler :

Konu ile ilgili haberler pek çoktur. Bunların içinde emir tarzında olanlar bile vardır. Burada Peygamberimiz : «Ateşin değiştirdiği (olgunlaştırdığı, ateş değen) şeyleri yediğiniz zaman abdestinizi yenileyin, abdest alınız»[668] buyurmaktadır. Başta Ebû Eyyûb el-Ensârî olmak üzere birçok salıâbî bu haberi nakletmektedir. Sahabeden îbnû Ömer, Âişe, Zeyd b. Sabit, Ebû Hureyre bu görüşe taraftardırlar. İkinci nevi hadisler ise diğer tatbikatı haber veren hadislerdir. Bu arada sahâbi şehâdeti sayılacak bir grup haberi zikredelim. Ebû Hureyre başta olmak üzere bir

takım sahâbiler Peygamberimizin «sütten mamul bir gıda maddesinden bir parça yedikten sonra, kendilerine sorulan soru üzerine» aynı durumu Efendimizden gördüklerini naklederler. [669]
Peygamberimizin bu ilk tatbikatını, sonradan başka bir sünnet ile değiştirdiklerini haber verenlerin naklettikleri iki nevi durum vardn Bunlardan bir kısmı, Peygamberimizin, abdest alma işini terkettiklerini haber verirler. [670] Diğer haberlerde ise Rasûl-i ekrem'in bir koyun budundan bir miktar yedikten sonra ab-dest almadan namaz kıldıkları belirtilir. [671] Sahabeden bu durumu haber verenler arasında : Câbir b. Abdillah, Ca'fer b. Amr, Muhammed b. Mesleme, Abdullah b. Abbâs da vardır. Neshin vücûd bulmuş olduğu bunların şehâdetleri ile sabit olmaktadır. [672]

c. Îhtilâflar, Hükümler :

Konu ile ilgili üç görüş belirmiştir diyebiliriz : birinci ve en kuvvetli görüşe göre Peygamberimiz, yemekten sonra el yıkama âdetleri yaygın olmayan cemâati, önceleri abdest aldırarak bu işe teşvik etmiş, bu âdet yerleştikten sonra da onların üzerinden abdesti kaldırmış, almamalarını istemiştir. Fakat bu durumda da ağız yıkama işi devam etmiştir. [673] İlk ve son tatbikatlar arasında nesih ilgisi vardır. Son tatbikat evvelkini nâsihtir. İkinci kanaata göre abdest alma işi sonradan kaldırılmış değildir. Devam etmektedir, nesih yoktur. Ellerinde bu görüşü destekleyecek haberler vardır. Üçüncü bir fikre göre ise nesih durumu ber akistir. Yani; önceleri Efendimiz abdest almamakta idiler. Selâme ve Zührî'den nakledilen bir haber delil olarak gösterilmektedir. [674] îbnu Şâhin'e belki dayanılarak verilen bu bilgide el-Hâzimî ve İbnu Şahin, Seleme b. Selâme'nin : «Emirler değişebilir; bu da değişenlerden biridir» şeklinde konuştuklarını naklederler. Onların inancına göre, evvelce abdest alınmazken sonradan abdest alınmıştır.
Ateşte pişen nesnelerin, abdesti gerektirdiği konusunda nakledilen haberler içinde en eskilerinden biri olarak Ebû Hureyre haberine atıf yapılmaktadır. Bu habere göre abdest gerekmektedir. Meseleyi tarihî yönden araştıran el-Hâzimî'nin belirttiğine göre, daha önceki tarihi taşıyan Süveyd b. Nu'mân hadisinde abdest alması emri bulunmamaktadır. Süveyd hadisi, Hayber'in fethinden önceki bir tarihi taşu. Kaynakların pek çoğu tarafından temas edilen temizliğe alıştırma meselesini aydınlatacak bir haberi bize, İbnu Şahin nakletmektedir. îbnu Şâhin'in anlattığına göre Araplar el ve ağız yıkama işine de el-vudû' derlerdi. Bu türlü deyişler mahallî Türkçe söyleyişlerde de bulunmaktadır. Ukrâş isimli bir zat ağız yıkamaya da el-vudû' deme hakkında verdiği bu bilgiden sonra şunu nakletmektedir : «Peygamberimiz ile birlikte tirit (serîd) yedik. Su geldi, Efendimiz ellerini ve ağızlarını yıkadılar, yüzlerini meshet-tiler ve : «Ukrâş! Ateşte pişen yiyeceğin abdesti işte böyle olur» diye gösterdiler demektedir. [675]Bu haberin dikkati çekecek tarafı, az önce kendisinden bahsettiğimiz, abdesti; ağız yıkama ve tanzîf şeklinde anlayan grubun fikrine destek, belki de kaynak olmasıdır.
Mühim telakki edebileceğimiz bir haber ise Âişe validemize aittir. Onun nakline göre Efendimiz vefatlarına kadar «el-vudû mimmâ âdetlerini terketmemişlerdir. Bunu az Önceki haber şeklinde anlamak oldukça güç görülmektedir.
Nesih vak'aları hakkında bilgi veren sahâbilerin, şehâdetlerinde; «Efendimizden vârid olan iki emirden sonuncusu veya son durum şöyle idb tarzında konuştukları bilinmektedir. Burada, küçük ihtilâfları bir kenara bırakırsak Câbir b. Abdillah'ın haberini değerlendirmemiz gerekmektedir. Câbir : «Peygamberimizin, ateşte pişen yiyeceklerin abdesti gerektirip gerektirmediği hususu ile ilgili emirlernden sonuncusu, abdestin terki şeklinde idi» demektedir. [676]Bunun yanında Cafer b. Amr, Abdullah b. Abbâs hadisleri de vardır ki hepsinde, et yenilmesi vak'ası ve Efendimizin abdest almadığı hususu zikredilmektedir. [677]

d. Netice :

Oldukça ihtilâfh. olan bu konuda, neshin mevcudiyeti fikrini kabul etmemizi gerektiren durumlar vardır. Eş-Şâfiî, bu mes'elede nesih olduğunu kat'i olarak ifâde eder.
Rivayetler arasında geçen îbn Abbâs hadisi, abdest almanın kaldırıldığını ve neshin mevcudiyetini delillendiren en kuvvetli haber olarak tavsif edilir. Bu hadisin râvisi olan Abdullah'ın, sahabiler arasında genç tabakadan sayıldığı, delilimizi, daha da güçlendirmektedir. Rivayete göre, Efendimizin âhirete irtihâlinde 13-16 yaş arasında olan Abdullah'ın sahâbüiği böylece daha müteahhir olmaktadır. Diğer bir delil ise, halifeler başta olmak üzere sahabeden pek çoğunun böyle durumlarda abdest almadığının tesbit edilmiş olmasıdır. El-Hâzimî'nin ifâdesine göre ed-Dârimî, bu meselede sahabe icmâindan bile söz etmektedir.
Et-Tahâvi, neshin mevcudiyetini; tarih, rivayet ve nazar (dirayet) yoluyla ayrı ayrı tahliller yaparak tesbit e'der. Ona göre, bu neviden yiyeceklerin yenilmesi abdestin yenilenmesini gerektirmemektedir. [678] NâsÎh-mensûh müelliflerinden İbnu Şahin ise aynı konuda, İbnu Mes'-ûd'a varan bir habere dayanarak neshe kail olmaktadır. [679]El-Hâzimî'nin görüşünde büyük müessir, eş-Şâfü'nin kanâatidir. Neshi mutlak manada kabul eden müellifimize göre abdest gerekmemektedir. [680]
UsûH fıkh âlimlerinin, mevcut Örneklerden kısmen çıkararak ortaya koymağa çalıştıkları genel kaidelerin tatbiki ile de aynı neticeye varılmaktadıı\ Konu şer'î bir hükümdür. Tahsis, takyid ve istisna gibi yorumlanamaz durumdadır. Ayrıca, neshin bilinme yollarından sahabenin şehâdetleri ve ittifaka yakın fikir birlikleri ile sabittir. [681]

17/7- Abdestin Sonunda Mendil Kullanma:

İbnu Şâhürin eserine aldığı konulardan birisi budur.- Onun sevket-tiği m e n s û h hadise göre : «Peygamberimiz abdestten sonra mendil ile yüzünü silmemiştir. Ebû Bekir, Ömer, İbn Mes'ûd da bu işi yapmamışlardır». [682]Aynı kaynak bu hadisi verdikten ve sahabeden îbn Mes'-üd ile Câbirin, mendili kerih gördüklerini belirttikten sonra, diğer kerih görenlerin isimlerini sıralar. Nehiy ile ilgili hadis Ah-med b. Hanbel tarafından tahrîc edilmiştir. [683] Bunun dışında diğer kaynaklarda bilgi mevcut değildir. İbnu Şâhin'in nâsih olarak zikrettiği hadislerde ise : «Peygamberimizin abdest sonu yüzünü elbisesinin bir kenarı ile sildikleri ve kendilerinin abdest sonu kullanmak üzere bir b e z parçalarının bulunduğu zikredilmektedir.[684] Osman b. Affân ve Enes b. Mâlik başta olmak üzere mendili kullanmada beis görmeyenlerin sayısı da bir hayli kabarıktır. İbnu Şahin eserinde Câ-bir hakkında : «kerih görür» dediği halde, aynı zâtın bu işte beis görmediğini de nakletmektedir. [685]
Mendil veya benzeri bir şeyle abdest suyunun uzuvlardan alınması konusunda ruhsat taraftarı olanların da mevcudiyetini Tirmizi haber verir. Kerih görenler : «Abdestin (suyunun) mizana konulacağı» görüşüyle hareket etmektedirler. Bu rivayet : Zührî ve Sa'îd b. el-Müseyyeb'e dayanmaktadır. [686]
İbnu Şahin ve diğer kaynaklar, konu ile ilgili olarak nesihten hiç bahsetmemektedirler. Kaldı ki hadislerin za'fı üzerinde konuşmalar olmuştur. Bu durumda onların denklikleri ve aralarında tearuz düşünülememektedir. [687]

18/8 - Teyemmümün İcra Şekli Ve Nesih Meselesi:

Teyemmümün icra şekli üzerinde iki türlü ihtilâf edilmiştir : darbelerin adetleri, teyemmümün uzuvlardaki en son ulaştırma mahalleri. Bu iki istikâmette çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre darbe iki, diğerlerine göre ise birdir. Bir kısmına göre ise eller koltuklara kadar meshedilecektir. Diğerlerinin iddialarına göre : bileklerden öteye geçmeyecektir. Üçüncü bir grub ise meshi sadece avuç içine inhisar ettirirler. Gnıibların dayanakları hadislerdir. Burada iki durum var: ya mesele müttesa' olarak (her türlü tatbikata izin verilmek üzere) Efendi-mizce konulmuş, farklı teyemmümleri olmuş, veya râvilerin yanh§ nakilleri mevcuttur. Üçüncü bir durum: muhtelif zamanlarda teyemmüm tekemmül ettirilmiştir.
el-Hâzimî eserinde konuyu bir nesih meselesi olarak ele aldığı için biz de, üzerinde söylenenleri nakli uygun gördük. İmam Şafiî, konu ile ilgili tarihî bilgiler verir. Ammâr hadisini naklettikten sonra :
«Teyemmüm indiği zaman Peygamberimizin onu icra şekli hakkında nass olarak bir haberin mevcudiyetinden haberdar olmadığını» söyler. îmanı, Ammâr hadisinin mensûh olabileceğinden de söz eder. Onun ifâdesine göre diğer haberler de onu nâsih olmaktadırlar. [688] Ammâr hadisinde teyemmümün omuzlara kadar ulaştırıldığı zikredilmektedir[689]
el-Hâzimî'nin belirttiğine göre, Ammâr hadisi için nesih düşünüldüğü takdirde, nâsih haber yine onundur. Bu hadis, Ömer'in huzurunda geçen bir meselenin çözümünde, Ammâr'm evvelce Ömer'le bir seferde iken başlarından geçen bir duruma buldukları çözüm şeklinin Efendi-mizce beğenilmesi... tarzındadır. Burada neshi tesbite yarayan tarihi bilgi de verilmektedir : Hâzimî'nin ifâdesine göre bu son.vak'adır ve Benû

Mustalık gazvesinin tarihini taşır. Ammâr'm, omuzlara kadar teyemmümden bahseden hadisi ise, seriyyelerden birinde vukua gelmiştir. Bu görüşe itirazlar da vuku bulmuştur. [690]
Zührî, ellerin koltuklara' kadar meshini tercih etmektedir. Kendisinden darbenin sayısı hakkında bilgi gelmemiştir. Abdullah b. Ömer başta olmak üzere bir takım ashabın ve fukahâdan bazılarının fikrine göre: iki darbeden biri yüz diğeri eller içindir ve eller dirseklere kadar meshedileçektir. Ali b. Ebî Tâlib'in, iki darbeden meydana geldiğini kabul ettiği teyemmümün icrası esnasında ellerin bileklere kadar meshine taraftar olduğunu öğrenmekteyiz. Atâ, Mekhûl, Şa'bî ve diğer bazı ilim adamlarına göre ise teyemmüm tek dar-belidir ve bu darbe yüz ile avuç için kullanılır. [691]
Kaynaklardan bazıları nesihten hiç bahsetmemektedirler. Şafiî ve ona dayanarak - belki - el-Hâzimî ihtimâl olarak neshi ileri sürerler, [692]

19/9 - Teyemmümümün İmamlığı:

Hadis kitaplarında bulamadığımız ve Zührî'nin Sa'îd b. el-Müseyyeb tarîkıyla Ömer'e varan bir haberinde Peygamberimizin : «Teyemmümlü kişi abdestlilere imam olamaz» dedikleri nakledilir. [693] Bu hadiste tesbit edilen durumun mensûh olduğunu - ihtimâl şeklinde de olsa - söyleyen İbnu Şâhin'in gösterdiği nâsihler, Amr b. As'a ait haberlerdir. Burada Ömer'in teyemmümlü iken ashaba imam olduğu belirtilir.[694]
Bize başlıktaki meseleyi bir nesih vak'ası olarak veren İbnu Şâhin'in kanâatma göre, Zührî'den nakledilen hadis, Amr b. As hadisi ile denk değildir. Zührî'nin hadisinden, son hadisi îbn Şahin e c v e d bulmaktadır. İbnu Şahin Amr tarafından nakledilen ruhsatın, sadece o zatlara hass olduğunu kabul etmemektedir. Onun belirttiğine göre eğer böyle bir durum olsaydı Peygamberimiz diğer bazı vak'alarda olduğu gibi burada da bunu belirtirlerdi. Neshi de ihtimâlden öteye görmeyen İbnu Şahin dışında bu meseleyi nesih meselesi olarak verenler -mevcut değildir. [695]

20/10 -Yağlı Yiyeceklerin Yenilmesi Sonu Ağız Yıkanması:

Üzerinde nesihten bahsedilen konunun şer'î bir mesele olması şartıyla zor bağdaştırabileceğimizi önceden belirterek bu meseleye üzerindeki rivayetleri ve görüşleri nakledelim. Süt ve benzeri maddelerin içilmesi sonu abdestli olan kişinin abdest yenilemesi veya ağız yıkaması ile ilgili haberler mevcuttur. Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen ve İbnu Şahin dışında başka bir kaynakta bulamadığımız bir habere göre Peygamberimiz «süt içtiler, ne ağızlarım çalkaladılar ne de abdest aldılar. Böyle iken namaz kaldıla. [696] Halbuki, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin babası vasıtasıyla dedesinden naklettiğine göre : «Peygamberimiz süt içtiler, ağızlarını çalkaladılar ve süt te desem vardır» dediler. [697] Bu hadis İbnu Abbâs ve Câbir tariklarıyla da mevcuttur.
Bu iki hadis dışında Peygamberimizin : «Süt içtiğiniz zaman ağzınızı yıkayınız,[698] şeklinde ernir sîgasryla bir hadisleri de vardır. Yukarıdaki hadiste Peygamberimizin, sütün yağlı oluşunu ağız yıkamaya sebep gösterdiği söylenebilir Temizlik için yapılan bu ameliye ile nesih konusunun ilgisini tesbit mümkün olmamaktadır. Zaten
İbnu Şahin de hadisleri naklettikten sonra nesih ile ilgili bilgi vermemektedi. [699]
Ağız yıkama dışında Peygamberimizden : «Koyun sütünden dolayı abdest almayın, deve sütünden dolayı abdest alın[700] tarzında bir hadis de nakledilmektedir. Fakat bu vak'a ile ilgili nesih iddiası da mevcut değildir. Aynı konu, ateşte pişen yiyeceklerin abdesti gerektirip gerektirmediği konusu ile alakalı olarak bazen ele alınmaktadır. İbnu Şahin, sarih olarak nesih iddia etmediği halde, onu iddia sahibi olarak gösteren bir kaynak, cevap olarak el-Ayıaî'den şu sözü nakletmektedir : «Sütten sonra bu işin vücûbunu iddia eden yok ki nesih mesele olsun».[701]

II - İbâdetlerde Nesih Örnekleri:

A - Namaz Ve Meselelerinde :

21/1 - Namaz Kılınabilecek Yerler:

Peygamberimizin, diğer nebilerden farklı özelliklerinin bulunduğunu haber verdikleri hadislerinde : «...yer yüzünün kendisi için namazgah ve temiz mahah[702] olarak yaratıldığını zikretmişlerdi. el-Esrem, nesih ile ilgili eserinde, bu haberin karşısında sayılabilecek bir takım hadisler daha nakleder ve açıktan bahsetmese bile, hiç olmazsa üzerinde nesih düşünülebilecek bir konu olarak bu mevzuu verir. Bu hadisin yanında : «kabristan ve hamamda namazın nehyedil diğil[703] hükmünü taşıyan bir hadisle, «Peygamberimizin yedi yerde namaz kılmaktan müslümanları nehyettikleri ve bu yerlerin; kabristan, mezbaha, hamam, cadde ortası[704]Kâ'benin içi, duvarların yattiklan yer» olarak anlatıldığı hadis daha mevcuttur. [705]
el-Esrem birinci hadisle Peygamberimizin ve ümmetinin kendilerine ait bir özellikle Ehl-i kitab'dan farklı durumlarının anlatıldığını belirtir. Buradan onun neshe taraftar olmadığını anlamaktayız. Çünkü burada nesih değil de bir istisna hâli mevcuttur. Peygamberimizin ilk sözü buna mânı değildir. Yani, adı geçen mahallerde namaz ki-lınmadığı mânâsına gelmemektedir. îstisnâ durumlar vardır. Meselâ denizler üzerinde belirli şartların bulunamaması neticesi kürenin büyük bir kısmında (üçte ikisinde) namaz kılınamıyorsa, veya buna ihtiyâç duyulmuyorsa, bu o mahallerin adı geçen hadis dışına çıktığı manasına gelmeyeceği gibi, adı geçen mahallerin zımnen o sözün şümulünden çıktıkları da düşünülmelidir. Kaldı ki hadislerin arasında tearuzun mevcudiyeti yönünden nesih tesbiti cihetine gidildiği takdirde, usûlcülerin koydukları kaidelere göre denklik ve hiç olmazsa mevzu birliği mevcut değildir. Diğer kaynaklarda da nesihle ilgili bilgi yoktur.[706]

22/2 - Kadınların Mescide Çıkmaları:

Şâfü başta olmak üzere bazı ilim adamlarının kanâatlarına göre, buradan kastedilen, kadınların camilere gitmelerinin yasakîığı veya müsâadesi değil, onların h a c c için Allah'ın evine yapacakları seyahatlerdir. [707]Şüphesiz burada, yanlarında mahremlerinin bulunmaması, gerekli yol şartlarının adem-i tahakkuku da bahis mevzuudur.
Ummu Atıyye ve, îbnu Ömer ve Ebû Hureyre gibi bazı sahâbiler-den gelen rivayetlerde, Peygamberimizin gününde, bayram namazında ve sair namazlarda genc-yaşlı kadınların camiye çıktıkları belirtildiği gibi, Peygamberimiz tarafından, kadınların kocaları emriyle mescitlerden alıkonulmamaları da istenmiştir. [708] Kadınların camilerden tnenedilmemeîerinin istendiği hadislerde, onların esans-parfüm ve benzeri maddeler sürünmemiş olarak gelmeleri de istenmektedir. [709]Bunlar işin müsbet tarafını belirten haberlerdir. Bunların yanında Hz. Âişe'-den bir haber daha nakledilmektedir. Hadis şudur;Peygamberimiz kadınların mescitlerdeki ihdas ettikleri şeyleri gör şeydiler... Onları mescitlerden menederlerdi»[710]Bu hadis dışında el-Esrem başka haber nak-letmemektedir. Onun verdiklerine göre nesih durumu tesbit edilemez. Çünkü birisi sadece temenni ve zanna müstenittir. Diğeri ise kadınların mescide gittiklerini haber vermektedir. Şafiî'nin anlayışına göre durum hacca seyahatten ibarettir. O, konuyu böyle görür ve ilgili haberleri vererek meselede tahsis tesbit eder. el-Esrem'in belirttiğine göre; mâniler, korkular v.b. durumlar olmazsa kadınlar mescitîere çıkabilirler. Mübahlık bu şartlara bağlıdır. Ama çıkmamaları fazilet yönünden daha iyidir.[711]

23/3 - Kadınların Elbisesi İle Namaz Kılma:

Başlıktaki mesele, bu gün ve bizim ülkemizdeki giyim durumu için tuhaf karşılanabilir. Ama entari gibi bazı elbiselerin, kadınlar gibi er-keklerce de giyilen o günün müslüman toplumu ve bugünün benzeri ülkeler için normaldir. Yani böyle bir mesele söz konusudur. Bu mesele de el-Esrem'in naklettiği konulardandır. Konu ile ilgili hadisleri zikreden ve tenkîdlerini yapan el-Esrem, ruhsat veren hadislerin gerek şöhretleri ve gerekse karşıdaki hadislerin, ihticâca az elverişli oluşu; validelerimizden nakledilen ve ancak onlarca bilinmesi gereken özel durumlara muâraza tşkil etmesi yönlerinden tercihine taraftardır. Yani bu şartlar içinde namaz kılan bir erkeğin namazı sahih olmaktadır. Meselenin nesihle ilgisi yoktur. [712]
Hadislerde belirtildiğine göre Peygamberimizden iki durum nakledilmektedir. Bunlardan birine göre : «Efendimiz kadınların şuurları ile namaz

kılmazlardı. [713] Buradaki şuur kelimesi, kadının tenine temas eden ilk giyeceği anlamındadır. [714] Diğer haberlerde ise; «Hg. Âişe yanında iken, hayızh durumdayken; Peygamberimiz onun mır ti içinde namaz kümışlardır».[715] Hadiste geçen mırt; yünden, ipekten yapılmış olan kadınların dış elbiseleridir. [716]
Burada ister istemez şu nokta düşünülecektir: hadislerde zikri geçen elbiseler ayrı ayrıdır. Dolayısıyla, şuur içinde namaz kılmamış olan Hz. Peygamber mırt içinde kılmış olabilecektir; bu yol açıktır. Bunun dışında; zaten nesih konusuna temas eden bulunmamaktadı. [717]

24/4 - Uyuyarak Veya Unutarak Namaz Geçirme:

el-Esrem tarafından açılan bu başlık altında sevkedilen hadislere arasındaki tearuz gibi görülen nokta: hemen namazın hatırlanınca kılınması ile, o yerin terkedilmesinden sonra; yani kısa da olsa bîr arayı müteâkib namazın kılınmasıdır. Enes b. Mâlik'ten gelen bir hadiste Peygamberimiz : «Kim bîr namazı unutursa, hatırlayınca onu kılsın, bu kılması dışında ona keffâret yoktur»[718] buyurmaktadırlar, Ebû Hureyre'den nakledilen bir haberde ise böyle bir namaz geçirme anında Peygamberimiz o yerin terk edilmesini istemiş, bilâhare namaz kılmışlardır. [719]Son vak'a Hayber dönüşü olmuştur. El-Esrem meselede tahsis görür. Birinci hadisler ve o mânâdakiler âmm'dır. Diğerleri ise daha Özel halleri haber verir. Nitekim böyle bir yerde Peygamberimiz : «Burası şeytanlı bir vadidir» buyurmuşlar ve oranın terkedilmesini istemişlerdir. [720]
Nesih söz konusu edilmemektedir. [721]

25/5 - Namaz Kılan Kişinin Ayakkabısını Koyacağı Yer:

el-Esrem bu konuyu her halde bir nesih meselesi olarak vermemiş, sâdece ilgili haberlerdeki farklı durum üzerinde düşünülmesini istemiştir. Ama bu mesele bir şer'î mesele; müslümamn dînî hayatı ile ilgili bir RasûH ekrem tatbikatı; sünneti olarak şer'î hüküm içinde mütâlâa edilirse o takdirde, rivayet yoluyla hiç olmazsa nesih aranması normaldir.
Peygamberimiz, ayakkabılarım (na'leyn) çıkarıp namaz için hazırlandıkları zaman, onları sol taraflarına koymuşlardır. Bize bu bilgileri veren hadislerden birisi târih de verir : Mekke fethi günü. [722]Bunun yanında sola koymaktan meneden hadisler de vardır. [723] Ebû Hureyre'nin naklettiği bir haberde ise, Peygamberimiz ayakkabılarını iki ayakları arasına koymuşlardır. Meselemiz ile ilgili olarak nesihten söz edilmemektedir. [724] el-Esrem'in belirttiğine göre Peygamberimiz imam olarak na'leynîni soluna koymuştur. Kendilerinin sol tarafları boştur. Fakat saflardaki müslümanlarm bu imkânları yoktur. Eğer sol tarafları boş ise o takdirde koyabileceklerdir. [725]

26/6 - Âmin Deyişte Cehir Veya Gizleme

Peygamberimizin sözlerinden birinde âmâmm âmîn deyişi esnasında cemâatin da birlikte âmîn demeleri» istenmektedir. [726] Bu hadisten, bir kısım ilim sahipleri, açıktan okunma; manası çıkarmakta ve aynı hadîsi cehir için de delil saymaktadırlar. Onların tezlerine göre, imâmın deyişi duyulduğu için cemaat de onun gibi âmîn diyecektir. Eğer duyulma olmaz, gizli söylenirse zaten imâmın fatihayı bitirip bitirmediği belli olmaz. Ebû Hureyre'den gelen bazı haberlere göre ise Peygamberimiz, fatihayı bitirince açıktan âmîn: derlerdi. Böyle söylemeyi emrettikleri de belirtilmektedir. [727]
Diğer taraftan Vâil isimli bir sahâbîden gelen diğer bir habere göre ise Peygamberimiz, seslerini gizlerlerdi158. Son zâtın haberi ıztırablı bulunmaktadır.
îbnu Hacer, Peygamberimizin : «İmâm âmîn dediği zaman...» sözünün mecaza hamledilmesini savunur ve meseleyi bir nesih konusu olarak mütalaa etmez. [728]Nâsih mensûh yazarlarından el-Esrem de vak'ayı nakleder ve kendisi sadece cehri savunmakla yetinir. [729]

27/7 - Besmelenin Namaz İçinde Cehren Veya Gizli Okunuşu:

Büyük imam Sa'id b. Cübeyr'den nakledilen bir haberde konu şöyle .tasvir edilmektedir : «Peygamberimiz Mekke'de iken namazda besmeleyi açıktan okurlardı. Mekkelüer ise Müseylimatü'r-rahmân'a duâ ederlerdi. Bunun üzerine : «Muhammed de Yemâme'nin tanrısına duâ ediyor dedikodusu» çıkarıldı. Peygamberimiz gizli okunmasını emrettiler ve kendileri de vefatlarına kadar hep gizli okudular.[730]
Besmelenin gizli veya açık okuancağı meselesi bir bakıma aynı cümlenin Kur'ân'dan bir âyet olup olmaması ile de ilgilidir. Konu üe ilgili başlıca üç görüş teşekkül etmiştir: cehren okuma, gizli okuma, ne cehir ve ne de ihfâ taraflısı görüş.
Bizi burada daha ziyâde ihfâ taraftarı olan grup ilgilendirmektedir. Bu fikrin sahipleri, kendi kanaatlarınm hilâfına delil olan hadislerin varlığından haberdardırlar. Yalnız onlar, gizliliği belirten haberleri tercih etmektedirler.
Tercih sebebi olarak, hadislerin sübûtları ile senedlerinin şahinliği gösterilmektedir. Besmelenin açıktan okunacağını belirten haberler sıhhat ve subût yönlerinden adı geçen hadisle tearuz teşkil edecek durumda değildir. Sa'îd b. Cübeyr'in verdiği habere göre (ki bu hadis mürseldir) diğer hadisler m e n s û h görülmektedir. Nâsih durumunda olan bu mürsel haberi te'kid eden başka hadislerin varlığından söz edilmektedir. Halifelerin fiilleri de gizlilik tarafını tercihe yaramaktadırlar. Çünkü bu zatlar, Peygamberimizin her konudaki en son tatbikatını en iyi bilen kişiler olarak kabul edilmektedir.
Tahâvî, meselemizle ilgili olarak hiç te nesihten söz etmemektedir. Onun belirttiğine göre, cehri savunanlar, besmeleyi fatihadan bir âyet olarak gören ilim adamlarıdır. Kendileri cehre taraftar değillerdir. [731]
Hâzimî'nin belirttiğine göre, konu ile ilgili olarak neshin düşünülmesi, gerek cehir ve gerekse ihfâ durumu için müteazzirdir. Hadislerin tearuzunun tesbiti güç olduğu kadar tercihlerini gerektiren bazı meziyetler de mevcut değildir. el-Hâzimî'nin görüşüne göre mesele müttesa'dır. Her iki yolu tutanlar da isabet etmiş sayılmalıdırlar.[732]

28/8- İslâm Fıtratı Ve Nesih:

el-Esrem, Peygamberimizin : «Her doğan islâm fıtratı üzerine doğar..» hadisini nesih bahisleri arasında zikretmekte ve hadis ile mânâ yönünden tearuz eder gibi olan bazı haberleri birlikte vermektedir. Onların açıklamalarını verirken, vak'anın nesihle ilgisi olmadığım belirtir. [733] Bu bahsin, usûl kaidelerine nazaran nesih konusu olarak verilmesi de mümkün değildir, neshi savuyum da yoktur. [734]

29/9- Bir Vakitte İki Namazi Namaz Kılanın Bir Başka Cemaatle Tekrar Namaz Kılması:

Namazını kılmış olan bir ferd, gittiği bir yerde namaz kılanlar ile birlikte tekrar namaz kılacak mıdır? Bu namazı tetavvu' mudur? Böyle yapmak imkân dahilinde midir? İbnu Şahin eserinde bu meseleyi zikreder. Onun belirttiğine göre Peygamberimizin sahâbilerinden İbnu Ömer'i, Ümmü Seleme'nin mevlâsı Süleyman, Medine'deki Bilât denilen yerde (veya taşlıkta) [735] otururken görmüş ve namaz kılmayacak mısınız? demiştir. Namaz kıldığını belirten İbnu Ömer, Peygamberimizin : «Bir günde aynı namazı iki kere kılmayınız dediğini[736] nakletmiştir.
Bu hadise muarız olarak verilen haberde ise : Peygamberimiz, evinde namaz kılan Mihcen isimli bir zâta «cemaatle birlikte namaz kıl, evinde kılmış olsan da» dediği nakledilir. İsnâd yönünden evvelki hadisten daha kuvvetli gösterilen son habere, Muâz'ın bir tatbikatı da ilâve edilmektedir. Belirtildiğine göre M u â z , Peygamberimiz ile namazını kıldıktan sonra kavmine giderek onlara imâm olmaktadır.
Eserinde vak'ayı nakleden İbnu Şahin nesih için i h t i m â 1 1 i konuşmaktadır. Onun belirttiğine göre nesih mevcut ise, İbnu Ömer'in haberi (yani nehyi belirten, kılınamayacağını açıklayan hadis) mensûh olmaktadır. Bu durumda ikinci defa namaz kıhnabilmektedir.
İhtimâlin gerçekleşmemesi halinde ise her ikisini de ayrı ayrı mün-ferid meseleler olarak ele alan İbnu Şahin, fukahamn görüşünü de nakletmektedir. Tahâvî, Muâz'm durumu nehiyden evvel veya sonra olabilir demektedir. Onun ifâdesine göre böyle bir tatbikat mümkündür. Fakat neshi kuvvetlendirecek malzeme mevcut değildir.[737]

30/10 - Sabah Namazından Sonra Yan Tarafına Yatma:

Hz. Aişe'den, Peygamberimizin konu ile ilgili iki tatbikatından biri ile ilgili haber mevcuttur. Burada belirtildiğine göre Peygamberimiz : «Sabahın iki rek'atini kıldıktan sonra sağ taraflarına yatmaktadırlar.-» Diğer bir haber ise Ebû Hureyre'ye dayanmaktadır. Oradan anlaşıldığına göre Peygamberimiz sağ tarafa yatmayı emretmektedirler. [738] Âişe validemizden gelen diğer bir habere göre ise, Peygamberimizin :Ben oturur İsem benimle konuşurdu» şeklinde naklettikleri gibi validemizle konuşmaları söz konusudur. [739]
el-Esrem nesihten söz etmemektedir. [740] Bazı âlimlerin belirttiğine göre konu ile ilgili olarak altı tane kavi mevcuttur. En sahih kavle göre bu işi müstehâp görerek yapmak vardır. Nesih söz konusu değildir. [741]

31/11- Yatsıdan Sonra Oturma Veya Yatma:

Yatsıdan sonra oturup konuşma veya yatma meselesi de Peygamberimizden gelen tatbikatların veya bu tatbikatlara ait haberlerin çeşitli oluşu yüzünden nesih vak'ası olarak zikredilmiştir. Her ne kadar, müellif sarih olarak nesihten söz etmemiş olsa da, [742] nesih meseleleri arasında bunu da zikredişi bizim de konu ile ilgili bilgi vermemize sebep teşkil etmiştir. Âişe validemizden gelen haberlere göre Peygamberimiz, yatsıdan önce uyumamışlar ve yatsıdan sonra da oturup ko-nuşmamışlardır. Yani Efendimizin yatsıdan önce uyumayı ve sonra da oturup konuşmayı kerih gördükleri zikredilmektedir. [743]
el-Esrem bize bu haberleri naklettikten sonra, hadislerin içinde Hz. Âişe'ye varan bir tanesinin zayıf görüldüğünü, diğer bir tanesinin ise nehiy ifâde etmediğini, sadece Peygamberimizin böyle bir fü'li olmadığını belirttiğini söylemektedir. Bu hadislerin hilâfına olan haberlerde de Peygamberimizin, Ebû Bekir'le yatsı namazından s o n -r a görüşüp konuştukları belirtilmektedir. [744] Fakat bu manayı taşıyan hadisler de tenkîd edilmektedirler. Müellif naklettiği sekiz kadar hadis arasında bir tanesinin kerahet diğerinin ise aynı fiil ile ilgili ruhsat ifâde ettiğini belirtmekte ve her birinin ayrı vechi bulunduğundan söz etmektedir. Konuşup görüşme ifâde eden hadislerde zarurî bir durumun; faydalı bir çalışmanın bulunduğunu söylemektedir. Konunun nesih île ilgisinden bahsedîlmemektedir.[745]

32/12 - Akşamdan Sonra Kılınan İki Rek'at Nerede Kılınacaktır?:

îbnu Ömer ve Huzeyfe tarîklarıyla gelen haberlerden ikisinde Peygamberimizin bu namazı evinde ve mescitte kıldığı belirtilir. İbnu Ömer'in naklettiği hadis emir şeklindedir. Orada, bu namazın «evde kılınacak bir namaz» olduğu açıklanır. Huzeyfe'ninkinde ise : Peygamberimizin akşamı kıldıktan sonra bir seferinde yatsıyı da evine dönmeden mescidde edâ ettikleri» zikredilir. Fakat durum özel bir hal midir? Akşam namazı bazı sebeplerle geciktiği için, onu kılınca vakti gelen yatsıyı da kılarak âdeti dışı bir iş mi yapmıştır Peygamberimiz, bilgi verilmez. Bu iki hadisten, adı geçen iki rek'atm evlerde kılınmasını isteyen hadis e s b e t görülmüştür. Sarihlerin belirttiklerine göre, evine dönmek isteyen bir mü'min bu namazı evinde kılmalıdır. Çünkü Efendimiz devamlı evlerinde kılmışlardır. Konu ile ilgili olarak nesihten söz edilmemektedir. [746]

33/13 - Akşamdan Sonra Kılınan İki Rek'atta Ne Okunacak?:

el-Esrem'İn verdiği meselelerden biri de budur. Ebû Vâil tarikiyle sevkettiği bir hadiste : Kâfirûn ve thlâs sûreleri nakledilir, îbnu Abbâs'tan gelen bir haberde ise Zelzele, Kâfirûn sûreleri geçer. Müellif hepsini caiz görür, ilk haberi en sahih hadis olarak verir. Konu ile ilgili olarak nesihten söz edilmemektedir.[747]

34/14 - Akşamdan Önce İki Rek'at Namaz;

Asr-ı saadette, akşam namazından önce iki rek'at namaz kılındığını haber veren Enes, bu namazı kılanların çokluğu sebebiyle : «Müezzinin ezam, adetâ ikâmet samlmaktaydı»[748] der.
Enes b. Mâlik'in belirttiğine göre bu iki rek'at namaz ihtiyarî nitelikteydi; dileyen kılar, dileyen kılmazdı. Behz b. Hakîm'in belirttiğine göre, sahabe mescitteki direklerin arkasına koşarak yer kapışmaktaydı. Buradan, adı geçen namazı kılanların çokluğu anlaşılabilir. [749]
Bu haberlerin yanında, bunların hilâfına hüküm taşıyan ve Abdullah b. Yezîd'in dedesine dayanarak verdiği, aynı lafızlarla olmamakla beraber manaca ona yakın[750] diğer hadislerin belirttiğine göre : «İki-ezan arasında iki rek'at namaz vardır. Fakat akşam namazı bundan müstesna» sözü de Efendimizden vârid olmuştur. Yalnız bu nevî hadislerden bir kısmında : «dileyen kişi için» kaydı da vardır.
Hadislerin tedkîkin'den ilim adamları, bu namazın müstehâblığına kanâat getirmişlerdir. Fakihlerin ekserisi bunu müstehâb görmemektedirler. Onların görüşüne göre, akşam namazında ezandan sonra kılınacak iki rekattık bir namaz - geciktir ibnesi hoş karşılanmayan- akşam namazının tehirine sebep olacaktır. Bu gruba mensûb bazı fakîhlere göre meselede nesih vardır. Yani bu namazın kılınması neshedilmiştir . Delillerinden bir diğeri de kıhnmamasını öngören hadislerin sıhhatçe daha güçlü olduğu iddiasıdır, Neshi tenkîd edenler, hadislerin arasının bulunmasına taraftardırlar. Burada teknik yönden nesih düşünülemez demektedirler.[751]

35/15 - Secde Edilecek Mahal; Çamur Ve Su Durumu:

Ebû Sa'îd el-Hudrî, Peygamberimizin yağmurlu zamanlarda çamur ve sulu yere secde ettiklerini ve izlerinin yüzlerinde görüldüğünü haber verirken, Amr b. Osman, böyle bir zamanda Peygamberimizin yere inmeyip biniti üzerinde îmâ yoluyla secde ettiklerinden söz etmektedir. Esrem her iki durumun da meydana gelebileceğini ve ikisiyle de amel edileceğini savunur. Onun görüşüne göre Ebû Sa'îd hadisi kuru çamurlar ve secde mümkün olan mahaller için düşünülebilir. Diğer haber ise su ve çamurun çokluğu yüzünden secde imkânı olmayan zaman ve mekânlara mahsustur. Bu bahisle ilgili nesih iddiasında bulunan yoktur. [752]

36/16 - Münferid Namaz:

İmam Şafiî tarafından zikredilen bu mesele bir nesih vak'ası olarak verilmemektedir. İlgili hadislerin farklılığını zikreden îmam nesihten söz etmez. Vâbısa b. Ma'bed hadisinde : «Peygamberimiz, saffın gerisinde tek başına namaz kılana namazını iade ile emretmişlerdir.'» Böyle bir durumda olan Ebû Bekre 'ye - bir başka sefer - «Allah namaza hırsını artırsın; namazı iade etme» demiştir. Konunun nesihte ilgisi yoktur. [753]

37/17 - Namazda Ellerin Dizlerden Önce Yere Konması:

Secdeye varırken ellerin veya dizlerin önce yere konulusu bazı müel-îiflerce nesih vak'ası olarak gösterilmiştir. Nâfi\ A'rac ve Abdullah b. Sa'îd tarikleriyle gelen mürsel haberlerde Peygamberimizin ellerini dizlerinden önce yere koydukları zikredilir. Buna istinâd eden Mâlik ve Evza elleri dizlerden Önce yere koyma taraftarı olmuşlardır. Diğer bir grup ilim adamına göre ise durum berakstir; yani Önce dizler ve sonra da eller yere konularak secdeye varılacaktır. Bunların belirttiklerine göre ilk grubun haber verdikleri tatbikat neşredilmiştir. Sa'd hadisi diye anılan bir haberde : «Dizlerden önce elleri yere koyardık; sonra önce dizleri sonra da elleri koymakla buyurulmuştur. Yukarıda îmam Mâlik ile el-Evzâî'nin fikrinden bahsetmiştik: el-Evzâî, zamanındaki müslümanları: «Dizlerden önce ellerini yere koyar durumda bulduklarından» söz ederler.
Nâsih olarak ileri sürülen Sa'd hadisinin isnadı üzerinde menfi manada konuşmalar mevcuttur. el-Hazimî'nin belirttiğine göre bu hadis mahfuz olsaydı neshe delâlet ederdi.[754] Nesih üzerinde başka bir iddia mevcut olmadığı gibi, meselâ et-Tahâvî gibi bazı müellifler ellerin önce konulmasını tercih etmektedirler. [755] Bunu takviye eden haberlerde ise; dizlerin ellerden önce yere konulduğu belirtilirı. [756]

38/18 - Cenaze Namazında Alınacak Tekbirlerin Adedi:

Cenaze namazında alınacak tekbirlerin sayısı ile ilgili olarak Peygamberimizden gelen haberler çeşitlidir. Dört tekbir alınacağını belirten haberlerin[757] yanısıra; beşıe, yedi[758] tekbir alındığım söyleyen hadisler de vardır. Haberlerin hepsi birer tatbikata müstenid-dir; Peygamberimiz bunların hepsini yapmışlardır. Zeyd b. Erkam'ın ardında, bir cenaze namazında bulunan râvî Mirka', Zeyd'in beş tekbir aldığını

ve bu tatbikatı Efendimize izafe ettiklerini belirtir. Abdurrah-man b. Ebî Leylâ ise, adı geçen sahâbî Zeyd'in dört tekbir aldığım, bugün mûtadı hilâfına tekbir sayısını beşe yükselttiğini, sorulan soru üzerine Efendimizin beş tekbir de aldıklarını söylediğim nakleder. Yalnız râvinin naklinde, yahutta anlamına gelen «ev» kelimesi geçmektedir, bu da edatın râviye veya diğer nâkillere ait olduğu hususunda şüphe uyandırmıştır. [759]
Konu ile ilgili olarak beliren görüşlere göre: cenaze namazında üç, beş, altı, yedi imamın aldığı kadar tekbir alınması gereği üzerinde konuşulmuştur. Tekbirlerin adetlerinin artışı üzerinde, iftitâh ve namazdan çıkış tekbirlerinin de karışıp karışmaması rol oynamakta İse de ekseriyetin görüşü olarak tekbir üzerinde durulmaktadır. Ekseriyetin fikri olarak takdim edilen dört tekbir meselesi, Ebû Hureyre'ye varan birkaç ayrı hadise istinâd etmektedir.
et-Tahâvî bu konuda neshi kabul etmektedir. Onun nâsih olarak ilen sürdüğü şey ise, Ömer devrine ait bir meşveret ve dört tekbir üzerine verilen karardır. Burada dikkatimizi bir husus çekmektedir: usûl-cülere göre icmâ nâsih veya mensûh olamamaktadır. Tahâvî'nin görüşüne göre buradaki icmâ nâsihtir. [760] Nesih konusunda sarih konuşmayan fakat meseleyi bir nesih vak'ası gibi veren el-Hâzimî'nin belirttiğine göre[761] «Ebû Hureyre mahreçli olan ve dört tekbiri haber veren hadisler, tarih yönünden daha sonraki devreden haber veren hadislerdir. Bu hadislerden birinde zikredilen ve N e c â ş î ' ye gıyaben kılınan namazda dört tekbir alınmıştır, Zeyd b. Erkam'm anlattıkları ise daha eski tarihlidir.
Diğer taraftan Abdullah b. Abbâs en son cenaze namazında Efendimizin dört tekbir aldıklarını, Enes b. Mâlik gibi, Bedir ehli ile Hâşimîlere Peygamberimizin yedi tekbir aldıklarını nakledenler de olmuştur. îmam Ali ile Hz. Ömer'e ait tatbikatlarda ise yine dörder tekbir vardır. [762] Bu arada hadislerin c e m ' ine taraftar olan ve nesih görmeyen bir grubun varlığını da haber verelim. [763]

39/19 - Ezanın Teşrii.

Ezan konusundaki ihtilâf, hem târihî yönden hem de teşriindeki menşe' itibarıyla olmuştur. Beliren iki görüşten birine göre ezan Peygamberimize M i' r â c ' d a (îsrâ gecesi) öğretilmiştir. Diğerine göre ise, Medine'ye gelindiği zaman, müslümanlar namaz için toplanırlar vakti beklerlerdi. Sonra buna bir çâre bulmak üzere yapılan istişareler, bir takım rüyalarla da desteklenince Peygamberimiz Bilâl'e ezanı ta'îi-metti ve o zamandan itibaren ezan okundu. Bunlardan anlaşılacağı gibi, birinci fikir doğru ise ezan M e k k e ' de, diğerine göre ise Medine 'de tesbit edilmiş bulunmaktadır. İbnu Ömer ve Sa'îd b. el-Müseyyeb'in rivayetlerine göre ezan bir istişare neticesi tesbit edilmiştir. Yalnız bu hadislerden bazılarına g a r i b denilmektedir. îmam Ali'nin naklettiği bir habere göre[764] ezanın teşrii Mekke tarihlidir. İbnu Şahin bunlan nakleder fakat nesih ile ilgili konuşmaz. [765]
Diğer kaynakların İbnu Ömer'den nakillerinden farklı olarak İbnu Hacer bu sahâbîden, ezanın Mekke'de tesbit edildiği hususunda nakiller yapmaktadır. Fakat hadisin sıhhati üzerinde söz edilmiştir. [766] Meşhur îsrâ dışında mi'râcm ve isrânın teaddüd edebileceğinden ve bu öğretme işinin Medine'de meydana gelen bir diğer isrâda olabileceğinden bahsedenler de olmuştur. îbnu Hacer nesihten söz etmemektedir. Onu nakline göre Peygamberimiz Mekke'deki namazlarım hep e z a n s ı z kılmışlardır. [767]

40/20 - Ezan Okuyandan Başka Bir Adamın İkâmet Etmesi

İki ayrı şahsın ezan ve ikâmeti yapmalarına müsâade edildiği halde evlâ olan tatbikat üzerinde ihtilâf edilmiştir. Abdullah b. Zeyd'e dayanan bir hadisten öğrendiğimize göre Peygamberimiz Abdullah'a ikâmet ettirmiş, Bilâl'e ezan okutmuştur. [768]
Ekseriyetin görüşüne göre İki tatbikat arasında fark yoktur: yani aynı şahıs her ikisini ûe yapsa, veya ezanla ikâmet ayrı ayrı kişilerce icra edilse aynı değerdedir. Azınlık durumunda olan bir gruba göre, ezan okuyanın ikâmeti evlâdır. Bu görüşün sahiplerinin dayandığı hadis, Ziyâd b. Haris es-SuÜâî mahreçlidir. Peygamberimiz : «Ezanı kim oku-muşsa ikâmeti o eder»[769] buyurmuşlardır. Burada bizi ilgilendiren nokta mevcut nesih iddiasıdır Abdullah b. Zeyd hadisi hicretin ilk senesine ait tarih taşır. Ziyâd hadisi ise şüphesiz daha sonraki bir devrenin mahsûlüdür. İlim sahiplerinin belirttiklerine göre ; «İki emirden sonuncusunu bu hadis haber verir». Bize bunları nakleden e 1 - H â z i m î kendisi cem' taraftarıdır. îbnu Şahin meselede nesih görür ve Abdullah b. Zeyd hadisini eski tarihli; mensûh kabul eder. [770] Daha sonraki bazı müelliflerin konu ile ilgili farklı bilgiler vermediklerini, sadece îbnu Şahin ile el-Hâzimî'den nakiller yaptığını görmekteyiz301. Meselede neshin isbâtını gerektiren bir durum görmek mümkün değildir.[771]

41/21- Ezan Ve İkâmette Adet Üşfâ' Ve İtiraf[772]

Bugün islâm ülkelerinde, bilhassa ikâmetin tek tek cümleler halinde icra edildiğini görmekteyiz. Bir kısım ülkelerde ise ikâmet aynen ezan gibi tatbik edilir. Konumuzla ilgili iki tabire raslamaktayız: i ş f â' ve î t â r : ezan gibi ikâmetin de çift çift veya tek cümleler halinde icrası.
Konumuz ile ilgili olarak üç görüşe raslıyoruz :
a. İkâmet, ezan gibi çift çift icra edilecektir,
b. İkâmet tek tek söylenir, [773]
c. İkâmetteki tek tek okuma sadece tekbirler ile «kad kâmeti'ssâlah» dışındaki cümlelere mahsustur. Birinci görüşün sahipleri arasında Kûfelilerin ekseriyeti teşkil ettiklerini görüyoruz. Bu zatlar Ebû Mahzûre hadisinin gösterdiği istikâmetle giderler. Orada belirtildiğine göre Peygamberimiz, Ebû Mahzûre'ye ezan ve ikâmeti çift çift olarak öğretmiştir. Bu hadis muhkemdir ve diğer haberleri nâsihtir. Ebû Mahzûre ile İlgili haberin tarihi Huneyn vak'asıdır ve yenidir. Bilâl'den gelen haberler ise eski tarihlidir; ezânm ilk meşru kılındığı günlerin tatbikatından haber verir. Burada zikri geçen ve Bilâl hadisi diye tanınan haber Enes'ten mervî olup «Bilâle ezam çift çift, ikâmeti ise tek tek yapmasını emretti[774] cümlesini ihtiva eder. Bu görüşe itiraz edenlerin delilleri arasında, Ebû Mahzûre hadisinin tercihini gerektiren bir durumun olmadığı ön plana alınmıştır.[775] Ayrıca Ebû Mahzûre'ye dayanan ve Peygamberimizin evvelki ifâdelerinin tam aksini belirten birkaç hadis de zikredilen deliller arasındadır. [776]Daha pek çok ihtilâfların zikredildiği bu meselede neshin tesbitini gerektiren, ne teknik ne de tarihî malzeme vardır. [777] İbnu Hacer Hanefilerin görüşünü ve neshi verir. [778]Ahmed b. Hanbel'e varan bir haber ise tarih yönünden daha sonraki devreye aittir. Burada, Peygamberimizin fetih sonrası Medine'de Büâl'e ikâmeti tek tek yaptırdığı iddiası vardır. [779]
Tahâvî nesihten söz etmemektedir. [780]

42/22 - Namazda Elleri Omuzlara Kadar Kaldırma:

Şafiî nesihten bahsetmeden, ihtilaflı bir konu olarak bu meseleyi ele alır ve kendi tercihini yapar. Abdullah b. Ömer'in babasından naklettiği bir habere göre Peygamberimiz, namaza başlarken ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırmıştır. [781] Vâil isimli bir zâtın belirttiğine göre ise kış aylarında ellerini bornoz isimli giyimlerinin içinde kaldırmışlardır. [782] İmam Şafiî ellerin kaldırılmasını tecih eder, nesihten söz etmez. Tahâvî ise, Vâil haberini tercih ederek ellerin kaldırılma m asını seçmiş olur, nesihten bahis yoktur. [783]

43/23- Cum'a Sonu. Kılınacak Namaz Miktarlı

Kat'î olarak nesih ile ilgisi tesbit edilmediği halde, sadece hadislerinde görülen zahirî tenakuza mebnî bir nesih meselesi gibi el-Esrem'in verdiği bu konuda; Peygamberimizin cum'anın farzını müteâkib iki, dört ve altı rek'at namaz kıldıklarına dair, ayrı ayrı görüşler belirmiştir. Dört rek'at namaz kıldığını ileri sürenler, ayrıca rek'atları ikişer bölmez; bir selâmla dört rek'at kılınacağını ifâde ederler. Tahâvî, mesele üzerindeki ihtilâfları ve farklı kanâatları, her grubun istinâdgâhı olan hadisleri de vererek açıklar; nesihten hiç söz etmez, [784]El-Esrem'in ifâdesine göre, bu namazın adedi daha fazla da artırılabilir. Müslümanların muhayyerliklerini belirten bir Ebû Hureyre hadisinde: dört rek'at kılınması istenir. Eğer mü'minin acele işi varsa iki rek'at nıescidde iki rek'atta evinde kılması öngörülür. Ebû Hurey-re'den gelen ve bu konu ile ilgili olan bir diğer hadiste böyle bir îzah olmaksızın : «Kılmak isteyenin dört rek'at kılması» Peygamberimiz tarafından emredilir. [785] îbnu Ömer ise Efendimizin cüm'adan sonra iki rek'at kıldıklarını haber verir. [786]

44724 - Cum'a Günü Günün Yarısında, Namaz Kılma :

Ukbe b. Âmir'den gelen bir hadiste Peygamberimiz, sahâbilerine üç vakitte namaz kılmamalarını, cenazelerini gömmemelerini emretmişlerdir; güneşin doğuş zamanı, öğle üzeri zeval vakti tam güneşin dikildiği zaman, guruba yakın vakitler. Ebû Katâde yoluyla gelen bir haberde ise, cum'a günü bu yasaklardan hariç tutulmuş ve günün ortasında, namaz kılınabileceğine işaret edilmiştir. Bu son hadis ma'lûl sayılmaktadır. Râvileri içinde el-Vâkidî'nin de bulunduğunu el-Esrem haber verir ve nesihten söz etmez. [787]

45/25 - Cum'a Namazında Okunacak Sûreler:

İzahı esnasında : «Bu mevzuda vüs'at vardır, sûrelerin hepsi de okunabilir» dediği halde, nesih konuları içinde el-Esrem'in zikrettiği bir diğer bahis budur. el-Esrem'in belirttiğine göre hadisler arasındaki ihtilâf zahirîdir. Numan b. Beşir, Peygamberimizin el-Alâ ve Dehir sûrelerini okuduklarını haber verir. Ebû Hureyre ise Cumu'a ve Münâ-fikûn sûrelerinden söz ederler. Numan b. Beşîr ise el-Gâşiye ile Cuma'yı zikreder. Konu her halde nesih meselesi değil ayrı ayrı sünnetlerin varlığı meselesidir. [788]

46/26 - Cum'a Gününde Duanın Kabul Saati:

el-Esrem'in sevkettiği bir seri hadiste Peygamberimizin Cuma gününde ikindi sonu, gruba y akın vakitlerde,
hutbenin bitimi ile namazın başlamasına kadar olan zaman aralığında, ikindi namazı ile gruba kadar olan zaman içinde, imâmın hutbedeki oturuşu ile namazı kılma için kalkışı arasındaki vakitlerde...», müslümanlann Allah'a iltica ettikleri takdirde bu vakitlerin duâ kabul vakitleri olduğuna dâir beyanlarından söz edilmiştir. Müellifin ifâdesine göre sened ve metinleri ihtilaflı olan bu hadislerin-içinden seçim yapılmasının zorluğu yanında, konunun nesihle ilgisinin tesbiti de güçtür. Bu güçlük hem usûl ve teknik kaideler yönünden hem de meselenin kendi bünyesinden gelmektedir. el-Esrem, cum'a günü her vakitte bu kıymetli saatin aranmasına taraftardır. İhtilâfı şöyle çözüme ulaştırmağa gayret eder: hadislerin bazıları diğerinden e s a h h olabilir, bu vakit, kadir gecesinin çeşitli zamanlara intikâli gibi değişik vakitlerde zuhur edebilir, Peygamberimiz belki de buna işaret buyurmuşlardır. Meselemizin nesih ve ilgisi yoktur.[789]

4l/21 - Cum'a Namazının Hutbeden Önce Kılınışı Ve Neshi:

el-Hâzimî, Ebû Davud'un Merâsil'inde naklettiği bir haberde başlıktaki konuyu bir nesih meselesi olarak verir. Eldeki kaynaklarda bulunamayan bu hadise göre Mukâtil b. Hayyân isimli zat şöyle bir haber nakletmektedir : «Peygamber Efendimiz bayramda olduğu gibi hutbeden önce namaz kılarlardı. Bir cum'a, hutbe îrâd etmiş yine namaz kılacaklardı. İçeri giren birisi Dihye'nin ticâret kervanının geldiğini haber verdi. Kervanın gelişi, âdetleri üzerine eğlenceli olarak karşılanırdı. Cemâat hutbenin terkinde bir beis olmayacağı zannıyla dağıldılar. Bunun üzerine Cünıua Sûresi indi. Peygamber Efendimiz 'de hutbelerini namazdan önceye aldılar. Bundan sonra da, ihtiyâcı olanlar elleriyle işaret edip izin alarak dışarı çıkmağa başladı. Münafıklar da müslümanlar bu ruhsatına sığınarak dışarı çıkıyorlardı. [790]Görünüşü itibarıyla iki ayrı tatbikatı haber veren bu hadis bulunamamıştır. Cumua Sûresi'nin inzali ile ilgili olarak böyle bir vak'a nakledildiği halde, namazın önce kılınışına raslanmamaktadır.[791]

48/28 - İmâmın Okurken Yanıldığında Fethedilmesi:

Misver b. Yezid el-Esedî'den gelen bir haberde Peygamberimiz, bir yanılma sonunda ; «Hatırlatsaydınız ya» buyurmuşlardır. Ali'den gelen diğer bir hadiste ise : «İmam fethedilemez» buyrulmuştur. el-Esrem teknik yönden hadislerin tearuz edecek güçde olmadıklarını belirtir. Tearuz olmayınca da nesih düşünülemez. Belki de herbiri ayrı konulardır. [792]

49/29 - İmâmın Ardında Kıraat Meselesi Ve Nesih:

İmâmın ardında namaz kılan me'mûmun, imâmdan ayrı olarak kı-râatla mükellef olup olmadığı hususunda çeşitli bilgilerle ve tatbikatla karşı karşıyayız, Fukahânm aynı konu üzerindeki fikir ayrılıkları, amel mezheplerinin ayrı yol tutmalarına sebep olmuş; müslüman-lar asırlardanberi imamın ardında kıraat eden etmeyen; ama yine de bu amellerini sünnete istinâd ettiren mü'minler olmuştur. Diğer pek çok meselede olduğu gibi burada da taraflar kendilerine delil olarak Peygamberimizin sözleriyle onun tatbikatını almış ve her fikir grubu kendi fikrini haklı bulmuştur. Bu arada meseleyi derinliğine inceleyerek, tâbi olduğu mezhebin görüşünden asırlar sonra farklı görüşlere erişenlerin de bulunduğunu görmekteyiz. Biz konu üzerinde hangi ekolünün daha haklı olduğunu araştırmaktan ve meseleyi vuzuha kavuşturmaktan ziyâde, onun nesih ile olan ilgisi üzerinde duracağız.
Peygamberimizden sâdır olan bir hadiste : «F ât i h â okunmadan kılınan namazın noksan[793] olduğu belirtilir.[794] îmâmın ve me'mûmun namazda bilhassa Fâtihâ'y birlikte okuyacakları fikrinin en kuvvetli mesnedi bu hadis olmaktadır. Bu haber aynı zamanda, imâmın okumasını kâfî görenlerin aleyhine ortaya atılan delildir. Bunun yanında, evvelce Fâtihâ'nın imâmla birlikte okunduğunu, bilâhare Kur'-ân-ı Kerim'deki :Kur'ân okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun[795] âyetinin inmesiyle bu sünnetin terkedildiğini ve halkın okumayı bıraktığını haber veren hadisler de mevcuttur. [796]
Hadislerin ve sünnetten ilim sahiplerine intikâl eden bilgilerin ışığında meseleye bakanlar üç fikir etrafında toplanmışlardır :
a. Sadece imâmın kıraatini yeterli gören fikir. Bu grubun delili olan hadiste, sadece cehrî namazlarda cemâatin kıraati terki ifâdesi vardır.
b. Cemâat, kıraati gizli olan namazlarda okur, açıklarda okumaz, susar. Burada, cemâatin okuyacağı şeyin ne olduğundan da bahis yoktur. Fakat genellikle Fâtihâ kastedilmektedir. Bunların belirtiklerine göre Fâtihâ'sız namaz olmayacağım belirten hadisler mensûhtur. Islâmın ilk zamanlarına aittir. Âyetin inişi ile kıraatin terkedildiğini haber veren hadisler de delilleri arasındadır. Fakat bu haberlere münkatı' denilmiştir. [797]
Nesih iddiaları üzerinde şunu düşünmek mecburiyetindeyiz: eğer burada, bu grubun iddia ettiği biçimde bir nesih varsa, sünnetin kendi içinde bir neshi ile değil âyetin de taraf olduğu bir neshi görmüş olmaktayız. Bu takdirde mesele bizim çalışmamız dışına, çıkar. Her iki durum da ihtimâlden öteye geçmemektedir.
c. Fâtihâ her zaman herkes tarafından mutlaka okunmalıdır. İmam Şafiî, el-Evza'î ve Şamlıların fikri bu merkezdedir, el-Hâziraî konu ile ilgili olarak başka nesih ihtimallerinden de söz etmektedir.[798]
îmâm arkasında kıraat konusunda neshin savunulduğunu görmüyoruz. Tahâvî, Fâtihâ'sız namazın noksan olacağını ifâde eden hadisteki noksan manasına gelen kelimenin : «Cemaatin namazını kastettiği» hususunun sabit olmadığını belirtir, nesihten söz etmez. [799]
Bizim kanaatimiz odur ki : Peygamberimizin konu ile ilgili sünneti gayet geniştir; bazan imâm ardında okunmuş, bazan (bilhassa sesli namazlarda) terkedilmiştir, ikisi de sünnettir. «Hakikat bir olur, birinin tercihi gerekir, gibi bir görüşe varmak çok zordur. Fâtihâ'nın okunması üzerinde Hanefî âlimlerinden bile müsbet görüşlere raslamaktayız. [800]

50/30 - Başkasının Evinde İmamlık Etme:

imamlık konusunda Peygamberimiz ev sahibini daha lâyık görürler. Mâlik b. el-Huveyris tarîkıyla gelen bir haberde : «Birisi bir topluluğu ziyarete gittiğinde orada imam olmasın»,[801] buyurulmuştur. el-Esrem'in buna muhalif görerek verdiği haber ise : «Peygamberimizin böyle bir ziyarette imâm olduğunu» belirtir. Kaynaklar bu hadisi vermemektedirler. Abdullah b. el-Mes'ud'dan gelen hadiste ise, imamlığa ancak izinle müsâade edilmektedir. [802] Bize konuyu veren el-Esrem, zaten kendisi neshi savunmamaktadır; «haberler zahirde muhtelif, aslında değildir» der. Mâlik hadisi - ki nehyi tezammun etmektedir- izin alarak imamet etsin mânâsına anlaşılmalıdır. İbnu Mes'ûd haberi bunu açıklar. Diğer haber ise Peygamberimize aittir; o serbesttir, istediği tarzda hareket eder.
Burada, tecrübe edilen bir duruma işaret etmeden geçemeyeceğiz; dînî hizmetler yapan kişi bir başka camiye veya eve; bir diğer imâmın muhîtindeki bir eve müsâfir olmuş ise iki hâl görülür: o muhitin görevlisi, meslektaşına vazife teklif eder veya etmez. Habersizce yapılan görevler; imamlık, hatiplik, va'z, cenaze, düğün, nişan, nikâh hizmetleri mutlaka dedikoduya vesile olur; böylece Peygamberimizin neh-yinin

hizmeti bir bakıma anlaşılır. Meselemizin nesih ile ilgisi yoktur.[803]

51/31- İmâmın Arkadakilere Göre Duruş Şekli (İmâm İle, Arkasındaki Me'mûm'un Namaz Esnasındaki Duruşları) :

Cemâatin az olduğu zamanlara mahsus olan bu hâl, mecburen imâmın yerini neresi olacağı hususunu da zikre sebep olmaktadır. Aslında, büyük cemâatlerde imâmın yeri belirlidir. Cemâat bir veya iki kişi, yahutta üç kişi olunca durum ne olacaktır? İşte böyle durumlarda, mesele bir imâm ve bir de cemâat yönünden ele alınarak, imâmın ve cemâatin yeri denilmiştir.
Cemâatin tek kişi olduğu durumlarda onun, imâmın sağına durması veya soluna durması üzerinde konuşulmuş; her iki fikri de savunanlar çıkmıştır. Sağa durur diyenler ekseriyettedir. Kaynak olarak Nehaî ve Abdullah b. Mes'ûd'a dayanan bazıları solu tercih ederler. Bunların dayandıkları şey, solda kılan birisini Peygamberimizin bir-müddet sonra sağa alışını belirten haberlerdir. Alkame ve Esved, Abdullah b. Mes'ûd'a yaptıkları bir ziyarette Sahâbi, birini sağına diğerini soluna alarak onlara imâm olmuştur. Burada imâmın öne çıkması yoktur, aynı saf içindedirler. Cemâat üç kişi olduğu zaman, veya cemâatle imâm üç kişi olduğunda bu nevi tatbikat yanında, onlardan birinin öne geçmesi görüşünü savunanlar da vardır. Ekseriyet bu fikirdedir. Yukarıdaki tek saf halinde kılmayı savunan Abdullah-b. Mes'ûd tatbikatını bu grup mensûh sayar. Eldeki delillerden birisi tarihîdir; iddiaya göre Abdullah'ın verdiği haber veya onun tatbikatı Mekke devrine aittir. Nitekim o devrede yapılan bazı fiiller (mesela namazda tatbik) bilâhare Peygamberimizce kaldırılmıştır. Medine'de bu yolda Efendimizin tatbikatı olmamıştır. el-Hâzimî'den başka bu tarihî bilgiyi veren kaynak yoktur.[804]
Câbir b. Abdillah'tan ve daha başka râvilerden gelen bir habere göre Peygamberimiz, soluna duran birini sağ tarafına almış; bir başka hâdise de imâ ile o tarafa geçirmiş; cemâatin üçe dolması üzerine olanları hep arka tarafına almıştır.[805] İddiaya göre bunlar hep Medine devrine ait haberler olup, Peygamberimizin en son sünnetini belirtmektedirler. Râvilerden Meselâ Câbir b. Abdillah, Be-dir'den sonraki muharebelerde ve gazvelerde bulunmuştur, haberlerinde gazvelerdeki tatbikatı haber verir. Ayrıca bazılarının gelip ilk önce sola duruşları, ilk hükmün sola durmak şeklinde olduğuna delil gösterilmiştir. Yalnız bu kuvvetli bir iddia olmasa gerektir. Çünkü, bilmeden gelip durmuş da olabilirler. Peygamberimizin solundan sağma, sonra da - bazı vak'alarda arkaya alışı, sahabeye en son tabîkatı öğretmek için yapılmış uyarılar şeklinde nitelendirilmiştir.
Başta naklettiğimiz Abdullah b. Mes'ûd ile ilgili tatbîkatm dar bir mescitte cereyan ettiğini ileri sürenler de vardır. Peygamberimizin sahabe ile ilgili haberlerdeki durumların Özel haller olduğu, mescit darlığının mühim rol oynadığını belirten müellikler neshi söz konusu etmezler. [806]

52/32 - Mesbûkım, Namazdan Kaçırdığı Kısımları Önce Kılıp Bilâhare İmâma Uyması Ve Neshi:

Muâz b. Cebel'den nakledilen bir hadise göre müslümanlar İslâmm ilk zamanlarında mescide gelirler, imâm namazın bir kısmını kılmış ise. oradakiler gelene işaret eder o da o miktarı kılar ve imâma uyardı. Kaynaklarda verilmeyen bu hadis sadece el-Hâzimî'de geçmektedir. [807] Bu tatbikat bilâhare kaldırılmış ve uygulama bugünkü şeklini almıştır. Namazın bir kısmını geçiren mü'min, imâmın selâmından sonra, kendisi kalan kısmını tamamlayacaktır. İşâret zaten kaldırılmıştır. Hadiste belirtildiğine göre, Abdullah b. Mes'ûd ile Mu'âz geldiler ve geçirdikleri kısmı bilâhare kalkıp kıldılar; Peygamberimiz onların tatbikatını beğendi ve Mu'a'ziin yaptığı gibi yapınız, [808]buyurdular. Burada belirtildiğine göre Peygamberimizin bu sözü bir nevi tasvîb ve teknik tabiri ile takrir olmaktadır. Müzeni bunu kabul etmemiş; Peygamberimizin değişen tatbikatını mu'âz'ın bildiğini, ona göre yaptığını, Efendimizin de Mu'âz'ın yaptığı gibi yapın diyerek kendi yeni sünnetlerine işaret buyurdukların belirtir ve Efendimizin m e t b û olduğunu, tabî olmadığını savunur.
Şafiî, baş tarafta belirtilen şekilde namazın önceden eksiğini kılıp imâma uyma tatbikatının, namazın tamamını i f s â d ettiğine kanidir. Böyle kılınan bir namazın ona göre iadesi gerekir. Bu tatbikatı mensâh sayar. Diğer eserler öyle bir konuya teTnas etmemektedir.[809]

53/33 - İmâmın Hatası Ve Cemâatin Namazının Durumu:

îbnu Şahin, Ebû Şureyh ve Ukbe b. Âmir tarikiyle iki hadis sevkeder. [810] Bunlarda belirtildiğine göre : «İmâm namazım tamam kıldınrsa hem kendine hem de cemâatin lehinedir bu durum. Eğer eksik yaparsa; noksan imâmın namazına, tamhk ise cemâatınkine aittir; onların namazları zarara uğramaz; günahkâr imamdır, onlar değil». Ebû Hureyre menşe'li bir diğer hadise göre ise : «îmâmın namazı bozulunca cemâa-tinki de bozulur, onunki tam ise cemâatinki de tam olur. [811]İbnu Şahin bu meseleyi bir nesih bahsi olarak vermez; hadisleri îzaha çalışır ve der ki : «İlk iki hadisteki hâl; imâmın rükû' secde ve1 ka'de yapmadan önceki durumlarda vârid olan hatasına şâmildir: imâmınki eksik, diğerleri tam olur bu takdirde. Son hadis ise; İmâmın a b -d e s t s i z veya c ü n ü b oluşunu namaz sonu hatırlaması haline hastır: eğer durum belli olursa her iki tarafın, halka belirtilmediğinde ise sadece imâmın namazı gider. Nesihten söz eden yoktur.[812]

54/34 - Teşehhüd

Şafiî'nin hadis ihtilâfları cümlesinden verdiği bu konuda kendisi de bir nesihten söz etmemektedir. Ka'delerde, namaz kılan zâtın okuyacağı salât ve selâma dâir biribirlerinden az çok lafız farkı olan duâ-hadisler nakledilmektedir. Banların hepsini de Peygamberimiz gerek münferiden ve gerekse cemâat halinde sahabeye bizzat kendileri Öğretmişlerdir. [813] Öğrenenlerin mânâya tesir etmeyen bazı lafız değişiklikleriyle bunları belledikleri de belirtilmiştir, imâm eş-Şâfiî, İbnu Abbâs'tan gelen şeklini daha tam bulur ve onu tercih eder. Diğer taraftan, nesihten söz etmeyen et-Tahavî ise bugün için Hanefîlerin okumakta oldukları et-Tehiyyât'ı savunur ve bunu haber veren hadisleri güçlü görür. [814]

55/35- Oturarak Namaz Kıldırdığında İmama Uyma:

Bu meselede, hastalık sebebiyle oturarak namaz kıldırmakta olan imâmın arkasındaki cemâatin alacağı durum söz konusudur. Böyle bir meselenin incelenmesine sebeb ise, peygamberimizden gelen iki tatbikattır. Bu tatbikatlarından birisi peygamberimizin binitten düştüğünde rahatsızlanıp oturarak namaz kıldırmaları, diğeri ise âhirete intikâllerinden önceki hastalıklarında Ebû Bekir ile birlikte namaz kıldıklarında aldıkları vaziyettir. îlk vak'ada peygamberimiz, ûmâmın kendisine uyulmak üzere öne geçirildiğini; ondan farklı hareketlerin yapılmamasını» ister ve «oturarak kıldığında sizde hepiniz oturarak kılın»[815] buyurur. Diğer tatbikatta ise kendisine bir vekil tayini (istihlâf) vardır. Kendisinde iyilik hisseden Efendimiz mescide gelerek, îmâ ile ashaba durumlarını değiştirmemelerini istemiş ve kendileri oturarak cemâat ayakta namaz kılmışlardır.
Bu iki tatbikat üç fikrin belirmesine sebeb olmuştur:
a. îmâm otururs a cemaat de oturarak kılar. Çünkü imâma tam olarak uyulmasını isteyen hadisler muhkemdir. Ebû Hureyre, Ahmed b. Hanbel ve ehl-i hadisten bir grup bu fikirdedir.[816]
b. Oturarak kılan imam, ayaktaki cemâate imâm olamaz, onlar da otururlarsa namazları sahih olmaz.
îmam Mâlik, Muhammed b. Hasan bu fikre sahiptirler. Sevri'ye göre ise imâmın namazı sahihtir.
c. Cemâat ayakta kılar, oturma hususunda imâma tâbi olmazlar. Bu grubun mesnedi peygamberimizin son istihlâflarında cemâatin ayakta oluşlarıdır. Nesih iddiası bunlarda vardır. Evvelki tatbikatlar ve emirler mensûhtur. Abdullah b. el-Mübârek ve e§-Şâfiî bu fikirdedirler. Neshin sübutunu kuvvetlendirecek deliller içinde, peygamberimizin hastalığı sırasında Ebû Bekr'i istihlâfı vak'ası en kuvvetlisidir. Burada da ihtilâflar vardır; bazılarına göre Ebû Bekir imamdır, peygamberimiz, ve cemâat ona uymuşlardır. Ekseriyetin görü
ş ü ise; peygamberimiz, Ebû Bekir'e ve cemâate birlikte imâm olmuş, Ebû Bekir sâdece âhil rol oynamıştır. Burada cemâat ayaktadır. îlk tatbikattaki «imâm otururken kıldırırsa sız de oturunuz» emrini, ka'de-ler ve celseler için kabul eden ilim sahipleri de mevcuttur; onların iddialarına göre hadiste cemâatin imâmdan önce davranmamaları, rükünleri ondan evvel başlayıp bitirmemeleri istenmektedir. Fakat bu türlü anlayışa ters düşen bir haber imâm Mâlik'ten nakledilir, îmâm'm belirttiğine göre, sahabe gününde rahatsızlık sebebiyle oturarak namaz kılan imamlar ve onlara öylece uyan cemâat vak'aları vardır. Kays b. Kahd isimli zatın haber verdiğine göre, imamları olan kişi hastalanmış, oturarak imamet etmiş onlar da oturarak imamlarına uymuşlardır. Peygamberimizin maraz-ı mevtlerindeki en son tatbikatlarını Sahabe ve Tâbiûn haber verirler. [817] îmam Şafiî, bir başkasının istihlâfım daha iyi görmekle birlikte, cemâatin ayakta kılmasını savunur ve neshi kabul eder. Peygamberimizden gelen bu vak'a tek vak'a-dır. Şafiî ayrıca şunları da söyler: «Bu konuda peygamberimizden nâsih da mensûh da aynı güçte nakledilir. îstihlâf peygamberimizin çokça müracaat ettikleri bir yoldur. Nesih yine onun sünneti ile cereyan etmektedir».[818]

Ebû Dâvûd, Sünen'inde nesihten bahsetmez; fakat şârihi, konu ile ilgili bilgileri neshe meyyal olarak verir[819]. İbnu Hacer neshi savunmaz, bazı imamların ikili, üçlü ve tek yönlü nesih iddialarını nakil ile yetinir[820]. Kanâtımızca ; eğer «oturduğunda imâm, siz de oturarak kılınız» emri, imama muhalefeti değil de hakîkaten oturarak kılmayı istihdaf ediyorsa, tarih yönünden nesih düşünmek mecburiyeti ile karşı kar siyayız.[821]

56/36- Salât-İ Vüstâ Ve Nesih:

Bir Muharebede peygamberimizin kendilerini oyalayan düşman için «Bizi ikindiden, ortanamazdan oyaladılar[822] dedikleri sabit olmuştur. Bu haberi îmam Ali ve Semüre b. Cündeb naklederler. el-Esrem, Âişe'den menkûl bir rivayeti de birlikte verir: «Âişe kendisine bir mus-haf yazılmasını ve orada namazları muhafaza ediniz, ikindi namazını da koruyunuz ve orta namazı da muhafaza ediniz; tarzında, Kur'ân'da mezkûr âyetin yazılmasını emretti. Hz. Âîşe'nin emrini kendisine verdiği Ebû Yûnus, validemizin bu kıraat tarzını Efendimizden duyduklarım belirttiğini söyler. Burada, orta namaz ve ikindi, ayrı ayrı atıf vavlarıyla belirtildiği için yukarıdaki hadislere muarız gibi bir durum söz konusu olabilir. Çünkü oralarda, ikindi namazı ile orta namaz aynı şey olarak zikredilir. Böylece Efendimizden iki beyân mevcut olmuş olur. el-Esrem'in belirttiğine göre bu hadisler arasında tearuz yoktur. Herhalde bir başka kıraat şekli olan Hz. Âişe'-nin okuduğu tarzda, te'kid için, namazlar, ikindi namazı, orta namaz ayrı ayrı verilmiştir. Aslında namazlar tabiri içine hepsi girmektedir. Burada nesihle ilgili bir durum yoktur; olsa bile âyetle nesih söz konusu olma durumu vardır. [823]

57/37 - İkindi Sonu Kılman Namaz:

Üzerinde neshin sübûtu tesbit edilemeyen bir konu da budur. Urve tarîkıyla Âişe'den gelen iki ayrı habere göre peygamberimiz: İki r e k ' a t[824] ve iki s e c d e[825] îfâ etmektedir. Yâni ikindi sonu namazları vardır. VâÜ isimli bir zat, peygamberimizin bu iki rek'atta; Kâfirûn ve İhlâsı okuduğunun da sabit olduğunu nakleder. Yine belirtildiğine, göre, bu namazı meneden Ömer'e, Temim ed-Dârî, Efendimizin gününde kılındığı cevabını verince, «herkes senin gibi olsa aldırmam» dediğini naklederler. [826] Bu hadislerin hilafı durumunda olan haberlerde ise; Ömer bu namazın nehyedildiğini, Ümmü Seleme de öğle sonu kıldıklarını belirtir. îmanı Ali, peygamberimizin; «sabah ve ikindi hâriç bütün namazların sonunda iki rek'at kıldıklarım» haber vermektedir. [827]
Nâsih-mensûh müelliflerinden îbnu Şahin nesilıten söz etmez; kılınmayacağım belirtir. [828] Ekseriyetin fikri de hu merkezdedir. Diğer taraftan Âişe'nin bilgisinin de Ümmü Seleme'ye dayandığı iddiası vardır. Yine belirtildiğine göre bu namaz, peygamberimizin öğleden kalmış, özel bir durum neticesi gecikmiş bir namazı olsa gerektir. [829]

58/38 - Borçluya Cenaze Namazının Kılmmayişi Ve Neshi:

İbnu Şahin bir serî cenazeden bahseder. Bunların üzerine peygamberimiz bir zamanlar cenaze namazı kılmamışlar dır. Adı geçen cenazeler içinde; hakkında husn-i şehâdette bulunulmayan, borçlu olan, intihar eden kişiler vardır. Meselenin tamamının incelenmesi sonucu, bunlara peygamberimizin emriyle sahabenin namaz kıldıkları, ehH kıble olmak şartıyla; günahlı günahsız mü'mirilere namaz kılınacağı belirtilir. [830]
Câbir tarîkiyla gelen bir hadiste peygamberimiz, borçlu bir cenaze için: «Arkadaşınızın namazını kûımz»[831] buyurmuşlardır. Böyle durumlarda peygamberimizin cenazenin borçlu olup olmadığını sordukları belirtilir. Fakat bu durum sonradan n e s h edilmiştir Peygamberimizin, borçlunun borcunu kendi üzerine alarak veya bir başka arkadaşının tekeffülü ile namazı kıldıkları sabittir. Yine Hz. Câbir'in verdiği bilgiye göre, fetih sonrasındaki cenazelerde böyle durumlar vardır. îbnu Abbâs ise, peygamberimizin namaz kılmadığı bir cenaze üzerine, Cibril'in vahiy getirdiğini, peygamberimizin borcu kendi üzerine, alıp o mü'mine namaz kıldırdıklarını haber verir. [832]İlim adamları, mutlak kılınmamayı kabul etmezler. Onların belirttiğine göre eğer kılınmayacak durum olsaydı, Efendimiz cemâate de kıldırmazlardı.[833]

59/39 - Müntehirin Cenaze Namazı

Kendini Öldürme işi islârrida haram kılındığı için, peygamberimiz bu fiilin kötülüğünü beyan zımmmda bir müddet cenazelerin namazlarına iştirak etmediler. İlim sahipleri peygamberimizin bu hareketini, fiilin kötülüğünü iyice açıklamak (tağlîz) için olduğunu belirtirler. [834] İmâm Mâlik'e göre imâmın kendisi namaz kılmaz fakat cemâat kılar. [835] Ebû Dâvûd, İmâmın da kılabileceğini söyler. [836] Nesihten söz edilmemektedir.[837]

60/40- Mescitte İstilkâ:

Mescitte yatılıp yatılmayacağı konusundaki hadisleri İnceleyen İbnu Şahin, peygamberimizin ve sahâbilerin yatışlarının, yine Efendimizce neshini ihtimâl dahilinde görür. Bu hali, peygamberimize has bir fiil saymamaktadır.
Istilkânın şekli üzerinde, diğerlerinde sırtı üzerine tâbiri vardır. Bunların şekli ayrıdır: bir kısmında insan daha da uzanmak adetâ yatmak mecburiyetindedir. Hadislerin bazılarında mescitte kaydı[838] olduğu halde diğer bazılarında yoktur. Abdullah b. Zeyd mahreçli bir haberde bu zat, peygamberimizin ayaklarından birini diğerinin üzerine atmış durumda mescitte istilkâ vaziyetinde gördüğünü belirtir. Bunun muarızı gibi olan hadislerde ise istilkâdan nehiy vardır. [839] Nesih üzerinde sarih konuşma mevcut 'değildir. Ayrıca usûl yönünden de nesih iddiâsî tenkîd edilebilir.[840]

61/41 - Kıble Tahvili Ve Nesih :

Peygamberimiz Medine'yi teşriflerinde, dedesi tarafından akrabaları olan bir obada müsâfir kaldı. Buradaki ikâmetlerinde Beyt-i Mak-dis'e doğru ibâdet ettikleri belirtilmektedir. Yine ifâde edildiğine göre yahûdilerin hoşuna giden bu durum, bilâhare kıblenin tahvili ile ilgili tatbikat vuku bulunca aleyhte kullanıldı. Mekke ve Medine'deki bu kısa dönem içinde peygamberimiz, Ka'beyi, kendisi ile Beyt-i Makdisi arasına alacak tarzda ortalamakta idi. Yâni kıbleye doğru hafif inhirafla dururdu. [841]Bundan sonra kıblenin değişmesini isteyen âdet inmiştir. Burada ihtilaflı olan nokta şudur: îlk tatbikatın menşei âyet midir? Yoksa sünnet midir? Hadisler bu nesihte taraf mıdır, de-ğilmi? Bu sorulara çeşitli cevaplarla karşılaşmak mümkündür:
a. Mensûh olan ilk tatbikat sünnet ile sabit bir hüküm idi. Bilâhare bu, kitap ile neshedildi.
b. İlk emir de ikincisi de; nâsih de mensûh da Kur'ân âyeti idi. Bu ihtilâfın menşei az önce de anlatıldığı gibi: âyetle hadîsin karşılıklı neshi problemidir. Mesele geniş çapta ele alındığı takdirde taraflar ne olursa olsun sünnet içindeki bir nesih söz konusu kabul edilirse, âyette olduğu gibi hadislerde de[842] neshin mevcudiyeti ile karşılaşırız. [843]

62/42- Müsâfirin Müsâfirliğinin Müddeti (Namazı Ne Kadar Müddetle Kısa Kılacaktır?)

el-Esrem'in sevkettiği bazı hadislerde Peygamberimizin on sekiz gün, bazılarında ise on veya on beş gün taksîr-i salât ettiklerinden söz edilmektedir. Bu hadisler Mekke fethi olayını tâkibeden günlere aitti ve Medine'ye dönüş katî olarak bilinmiyordu. Bu bilmeme hâlinin devamı müddetince taksir devam edecektir; konunun nesihle ilgisi yoktur.[844]

63/43 - Seferde Namazları Birleştirme :

Namazların cem'i konusunda, ikindi ile öğlenin ve akşam ile yatsının birleştirilerek peşpeşe kılınmasından bahsedilir. Gelen hadislerden bir kısmında belirli bir zamanda ve mekânda (meselâ Hac mevsiminde Müzdelife'de) belirli bir özre meb~ nî (meselâ sefer hazırlığı gibi) cem'den bahsedildiği gibi, özürsüz olarak cem'den de söz edilir. İbnu Şâhin'in ileri sürdüğü nesih iddiası; özürsüz cem' yapılmasının kaldırıldığı şeklinde olup, İbnu Abbâs'tan gelen bir hadise göre Peygamberimiz böyle bir cem' işini yapanın kebîre işlediğini ifâde buyurmuşlardır. [845] îşin tuhaf yönü, mensûh olan haberin ravilerinden biri de Abnu Abbâs'tır ve «Peygamberimizin yağmur, korkulu bir durum ve benzeri özür olmaksızın Medine'de, sırf ümmetine güçlük olmaması için namazların cem'ine müsâade ettiklerini» haber verir. Çeşitli zamanlarda: akşamla yatsının ve

öğle ile ikindinin cemedildiği vâkidir. [846]
Muâz, Peygamberimizin Tebûk günü, ikindi ile öğleyi ve akşam ile yatsıyı birleştirdiğini haber verir. Cem' taraftarları, adı geçen vakitler arasındaki vakit birliğini savunurlar; yani öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı onlarca aynı vakitlerde kılınabilir. Diğer bazı âlimler ise cem'i başka türlü îzah ederler; onlara göre ikindi vakti girerken yapılan bir «öğle ve ikindi cem'i», cem' değil namazları kendi vakitlerinde kılmaktan ibarettir. Öğle, son vaktinde, ikindi İse ilk vaktinde kılınmış olmaktadır. Zaten Peygamberimiz bazan öğleyi tehir, ikindiyi ise takdim ederek kılarlardı. Bunlar tamamen özel hallerdir ve mahdut tatbikatlardır.[847] Özürlü olarak cem' ve hacdaki cem ihtilafsızdır. İhtilâf özürsüz cem' üzerindedir. Tahavî bu konuda nesihten bahsetmez. [848]

64/44- Îstiskâ Namazı Ve Hutbesi

îstiskâda hutbenin varlığı ve yokluğu ile, namazın varlığı ve yokluğu münâkaşa edilmiş, hutbenin şekli nesih meselesi olarak görülmüştür. Bazı imamlara göre istiskâ bir niyazdan ibarettir ve namaz yoktur. [849]Ekseriyet namazın varlığını savunur. Hutbenin namaz öncesi veya sonrası olacağı konusunda iki türlü haber vardır. îbnu Ab-bâs'm: «Peygamberimiz bugün sizin okuduğunuz hutbe gibi îrâd etmezdi» sözü neshi düşündürmüştür.
îbnu Abbâs'm, o günkü hutbeleri, Peygamberimizin hutbelerinden ayrı gören sözünü: «sizin gibi uzatmazdı» mânâsına anlayanlar vardır. Yoksa bu söz, hutbe okumazlardı anlamına gelmemektedir. [850] Durum böyle olunca meselenin nesih ile olan ilgisi de ortadan kalkmaktadır. Zaten bu mevzuu, Esrem'den başka bir müellif nesih meselesi olarak vermemektedir. [851]

67/47- Salât-İ Havf, Harpte Namazın Taksiri Ve Te'hîri:

Seferdeki taksîr-i salâtm müddetleri nasıl ihtilaflı ise, bu konuda sefer sahibinin mecbur veya muhtar oluşu da ihtilâf konusu yapmıştır. Beliren iki görüşten birine göre kişi muhayyerdir, diğerine göre ise iki rek'atm üzerine farz olarak ziyâde edemez. Huneyn ve Tâif'te ikişer rek'at kılan Peygamberimizin, evvelki seferlerinde de, donünceye kadar ikişer kıldığı belirtilir. Enes'ten gelen bir hadiste ise: «Sefer ederdik; içimizde tam kılan da olurdu, taksir eden de» denir. Bu hadiste seferin mesafesi, şartlan, zamanı belirtilmediği gibi, taksire manî ve onu belirten hadislerle çatışır durum da yoktur. Sadece: «Birimiz diğerini ayıplamazdı» sözü vardır. Hz. Âişe'den gelen ve namazların aslında İkişer rek'at farz kılınıp, hazar zamanı namazlarına sonradan iki rek'at ilâve olduğunu belirten haberler ile taksiri belirten diğer hadisler daha esbet görülmüştür.[852] Kaynaklarda nesihten söz edilmez. [853]

69/49 - Namazda Etrafa Bakınma Ve Neshedilişi:

el-esrem'in nesihle ilgili eserinde verdiği bu konuyu yine kendisi nesihle ilgili bulmamaktadır. Yirmi küsur, yirmi beş, yirmi yedi, yirmi dört derece gibi farklı rakamların yanında, yüz kat ecir fazlalığı iddiası da vardır. Bunların hepsi huşu ile ilgili bulunmaktadır. [854]

70/50 - Namazda Konuşma:

Korku namazının miktarı, kılmış şekli ve tehiri ile ilgili konular bazan ayrı ayrı işlenmekte, bazı eserlerde ise başlıkların değiştiğine şâhid olmaktayız. el-Hâzimî namazın icra tarzını ele alırken, el-Esrem tehirini (vaktini) işlemiş ve nesih meseleleri arasında zikretmiştir, îmam §âfi'î ise, eserinin iki yerinde[855] korkulu veya korkusuz zamanda taksîr-i salât ile, harb halindeki namazın icra şeklini vermektedir. Müelliflerimizden hiçbirisi nesih konusunda ihtimâlden öteye geçen beyanda bulunmamaktadır. Eldeki hadislerin tetkiki neticesi iki tatbikata Taslamaktayız; namazların geçirilip, bilâhare harbin tavsama veya bitme zamanında her namaz için ayrı ayrı ikamet ederek sırayla onların kılınması. [856]Abdullah b. Mes'ûd tarafından haber verilen bu tatbikatın tarihi Hendek harbidir ve Medine devrine aittir; diğeri ise harbin devamı sırasında her namazın kendi vakti içinde ve muhariplerin gruplara ayrılarak nöbetleşe aynı imama uyarak kılmaları. [857]Bu son kılış tarzında 'da ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre her grup imâmla iki rek'atı kılar ve harbe gider, diğerlerine göre ise imâm herkese birer rek'at kıldırır, onlar kalan tek rek'atlarını nöbetleşe tamamlarlar. Salih b. Havvât isimli zatın belirttiğine göre herkes imâmla ve sadece tek rek'at kılar. el-Esrem ve el-Hâzimî'nin belirttiğine göre Peygamberimizin namazların geçirilmesi ve sonradan sırayla kılınması şeklindeki sünneti mensûhtur; salâH havfi belirten âyetin nüzulünden önceki devreye aittir. [858]
imâm Şafiî'nin belirttiği ve ayrı bir mesele olarak ele aldığı diğer konu olan taksîr-i salât, harple ilgili salât-i havf ile birlikte Nisa suresinin 101 ve 102. âyetlerinde de zikredilmektedir. Âyetlerde şöyle buyurulur: «Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endîşe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanı-nızdtr»; «Sera de İçlerinde bulunup da namaz kıldırdığın vakit onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silahlarını (yanlarına) alsınlar. Bu suretle secde ettikleri zaman da arka tarafınızda bulunub düşmana karşı dursunlar, (bundan sonra) henüz namazını kılmamış olan diğer kısım gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar...» Peygamberimizin emniyet içindeki Mekke, Medine seferlerinde de kasr-i salât ettiğini belirten Şafiî, Ömer'den naklettiği bir haber ile korku şartının olmadığını savunur.
İmâm ŞâfÎî salât-ı havf in kılınmış tarzında, İmâm Mâlik ile aynı görüşte olduğunu belirtir. Burada ilk tatbikatın kaldırılması meselesi kabul edilirse nesihten bahsedilebilir. Ama o vak'alarda, harbin sıkışık durumu ve salât-ı havfin inmediği zamanlarda Efendimizin tatkatı esas olduğu kabul edilince de nesihten söz edilemez. §âfiî ve Ta-hâvi neshi savunmamaktadırlar.[859]

71/51 - Namazda İşaret:

Peygamberimiz Ka'be'nin içine girmişler ve orada Cenabı Hakka niyazda bulunmuşlardır. İhtilafsız olan bu nokta dışında, ilim adamlarının ve görgü şâhidlerinin farklı kanâat serdettikleri mesele, içeride namaz kılıp kılmadıkları hususudur. Hâdise Mekke'nin fethi gününde cereyan etmiştir. Sahâbilerin, o gün orada yakında bulunanlardan; Peygamberimizin Ka'be'nin içine girip girmediğini soran yoktur. Sorular : Ka'be'de namaz kılıp kılmadığı, [860] içeride nerede namaz kıldığı, [861] noktalarında toplanmaktadır. Üsâme'nin devesiyle, terkide Üsâme olduğu halde Ka'be'ye gelen Efendimiz, hizmetlilerden anahtarı istetmiş, bazı kimseleri kapıda bırakmış, kapıyı kitletmiştir. İbnu Ömer'in verdiği bu haberler arasında Peygamberimizin: duvarla kendi arasında üç arşınlık mesafe bırakarak bir yerde namaz kıldıkları da zikredilir. Sol iki direk arası tabiri de geçmektedir. Bilâl'e yerini soran İbnu Ömer, miktarım sormamıştır. Elde ettiği bilgilerin ışığı altında İbnu Ömer kendisi Ka'be'ye girince ileri doğru yürür, kapıyı arkaya alır, duvarla kendi arasında üç zira, mesafe bırakır sonra namaz kılarmış. Bu sahâbî, böyle yapmakla Efendimizin namaz kıldığı mekâna isabeti denermiş. Peygamberimizin namaz kılmadığı-n ı savunan Fadl b. Abbâs ile İbnu Abbâs sadece dua ve istiğfar ettiklerini kayedderler.
el-Esrem bu konuya temas etmemektedir. İbnu Şahin sadece ha dişleri zikretmekle iktifa eder. [862] Âlimlerin Ka'be içindeki namazın sahih olup olmayacağı konusundaki fikirleri, arzettiğimiz gibi iki noktada toplanmış; bazıları olabileceğini, Efendimizin kıldığını belirtirken, diğerleri olmayacağını savunmuşlardır. Tahâvî'nin belirttiğine göre Peygamberimizin namaz kıldıkları sabittir. Nesih ile konunun ilgisi yoktur. [863]

69/49 - Namazda Etrafa Bakınma Ve Neshedilişi:

«el-İltifât fi'salât», islâmın geldiği ilk yıllarda bazan meydana gelmiş bir hareket olarak tanıtılır. Buradaki iltifat ; namazda de-ğilmişçesine sağla solla meşguliyet değildir. Pek çoklarının belirttiğine göre, gövde oynamadan başın tahditli olarak, etrafla gözler yardımıyla ilgilenmesidir. el-Hâzimî'nin belirttiğine göre, başlangıçta yapılan bu etrafa bakınma, bilâhare neshedilmiş , kaldırılmıştır. Ekseriyet bu nesih vak'asından sonra iltifatın mekruh görüldüğü noktasında ittifak halindedir. İbnu Abbâs'tan gelen bir haber, Efendimizin bu ilk zamanlarda-boytmlarım döndürmeden namazda sağa ve sola baktıklarını anlatır.[864]
Bir başka hadiste Peygamberimizin Şi'ba (mahalleye) baktığından söz edilmektedir. [865] Fakat buradaki Şi'b sözü. için gerekli açıklama bulunmamaktadır. Bizim, mahalleye şeklindeki fikrimiz de şuradan destek kazanmaktadır. Bir takım ilim adamlarının belirttiklerine göre: «Peygamberimiz, etrafı gözetlemek, bekçilik etmek ve haber getirmek üzere bir atlıyı evlerin arasına yollamış ve lıaber bekler durumdadır.

[866]Burada bir zaruret ve meraklanma hali söz konusudur. Bir hadîste ise Peygamberimizin cemâate baktıklarından söz edilir. Bu haberle, boynunu oynatmadan etrafa baktığını haber veren hadisi muarız görmeyenler; cemâatin kıble yönünde olması ihtimâlinden söz etmişlerdir. Halbuki kıble yönünde cemâatin bulunması, Ka'be etrafı gibi dâire halinde namaz kılman veya cemâatin namaz kılmayıp bir köşede oturduğu, kıble istikâmetinde bulunduğu yerlere mahsûs olması îcâbeder; bu durumda da boynun dönmesi söz konusu olmaz. İltifatın adem-i cevazına kail olan zümre, sağa sola bakıldığı zaman namazdaki huşûun kalmayacağını delil olarak ileri sürer. Böyle bir düşüncenin nesih tesbitinde delil olması ise münâkaşa götürür. Bazı âlimlere göre ise; «Namazda iltifatı; sağa sola bakmayı nesheden nass, âyettir». Diğer müelliflerin üzerinde durmadıkları bu konuda, Hâzimî de fazla açıklama yapmaz. Daha sonraki bir takım müellifler ise, el-Hâzimfnin verdiği bu azıcık bilgiyi' nakille yetinirler. [867]

70/50 - Namazda Konuşma:

Namazda konuşma konusunda, «konuşma» sözüyle nelerin kastedildiğini belirtmek gerekir. Hadislerin bazılarında namaz içinde olan kişi ile dışarıdan birisinin selamlaşması geçmektedir. Yani namaz kılana dışarıdan selâm verilmiş o da almış veya almamıştır. İkinci tür konuşma ise, namazın eksik kılınması durumu meydana çıkana kadar imâm ile cemâatin bazı sözleşmelerde bulunmalarıdır. Yalnız burada bizim, sünnetin sünneti neshetmesi zımnında verdiğimiz örneklerden farklı telakki edilebilecek bir durum da mevcuttur. Bazı ilim sahiplerine göre, namazdaki konuşmayı kaldıran nass bir âyettir. Zeyd b. Erkam'dan gelen bir hadiste belirtildiğine göre: «... Allâhın dîvânına tam bir huşu' ve tâatle durun âyetiyle namazda konuşma kaldırılmıştır.
Sahabeden Ammâr tarikiyle gelen hadislerde, namazda Peygamberimize selâm verildiğinde, Peygamberimiz verenlerin selâmlarını almaktaydı. Süfyân b. Uyeyne bu tatbikatın mensûhluğundan bahseder. Hadisleri de kusurlu görür. Tarih itibarıyla bu tatbikatın hicret öncesine ait olduğu da hadislerde belirtilmektedir.
Hadislerin tedkiki ile ortaya İki durum çıkmaktadır:
a. Mutlak olarak namazda konuşma yasaktır; bu nuşma ister bilebile (amden) isterse sehven olsun aynıdır.
Konuşma ister bilebilir.
b. Bilebile konuşma yasaktır, sehven olabilir. Namazını bitirmeden unutarak konuşan veya selâm veren kişinin durumu üzerindeki ihtilâf ise şöyledir: Bu adam namazını yeniden kılar; namazını yeniden kılmaz; aynı namazını bina eder. îmam Şafii sehiv ile amdin ayrılmasından yanadır. Namazın eksik kılındığı bir zamanda Zülyedeyn diye tanınan sahâbinin sorusu üzerine Peygamberimizin tamamlaması şeklindeki tatbikatın ise mensûhluğu iddia olunmaktadır. Şafii nesihten söz etmez, hadislerin arasını cemeder.[868]

71/51 - Namazda İşaret:

İbnu Sâhin, Ebû Hureyre mahreçli bir haberde: «Peygamberimizin bîr şeyi anlatmak veya bir meseleyi çözmek niyetiyle namazda işaret eden kişi namazı kesmiş olur» dediğini nakleder.[869] Câbir ve Suheyb mahreçli iki hadiste ise Peygamberimizin, namazda buna benzer işarette bulundukları; işaretle selâm aldıklarını anlatılır. Bu haberlerde zaman belirtilmez. İbnu Şahin ilk hadis için: «Eğer sahih ise mensûhtur» del. [870] Bu konuda az öncekinin tam tersi bir durum savunulmaktadır; orada önceleri konuşma olduğu halde sonradan kaldırıldığı söz konusu olurken burada; işaretin menedildiğini ifâde eden hadisler mensûh sayılır ve işarete cevaz verilir. İbnu Şâhin'in belirttiğine göre işaret hadisleri sahihtir. Peygamberimizin gününde, evvelce de bir vesiyle ile belirttiğimiz gibi, sonradan gelenlere namazdan geçirdikleri miktar işaretle haber verilmekte idi. îddiaya göre Peygamberimiz bu türlü işaretleri menetmiştir. İbnu Şahin ayrıca ilk hadîsi (işareti nehyeden haberi) farzlara hass olarak görür. Müellifimi-zin verdiği bilgiler içindeki neshe temas eden sözleri ihtimâlden öteye geçmemektedir. [871]
Diğer taraftan et-Tahâvî nesihten söz etmez; işaret yerine teşbih ve tasrîk hadislerini verir; işaretin namazı kesmeyeceğine taraftar olduğunu savunur. [872]

72/52 - Namaz Kılanın Önünden Çeşitli Varlıkların Geçmesi Ve Sütre:

Sütre ile namaz kılanın Önünden geçilmesi ayrı olarak işlenirse de biz, alâkalarına binâen birlikte ele almış bulunuyoruz. Namaz kılanın Önünden hayvan geçişi yanında, kadınların geçişi de söz konusu edilmiştir. Hatta bu mesele Hz. Âişe'nin tenkidine de uğramıştır.
Namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında «namazını kesti» tâbiri kullanılmaktadır. Bu tâbir namazımızı bozdu manasına alınabilecek midir? Yezid b. Nemrân isimli bir zat, Tebûk'te gördüğü bir kimseden naklen şöyle demektedir: «Peygamberimizin yanına uğramıştım. Merkeb üzerinde iken namaz kılmakta olan Allah Elçisi'nin önünden geçtim, dedi ki: namazımızı kesti Allah da onun izini kessin». [873]
Namaz kılan ferdin Önünden eşek geçerse namazın hükmü nedir? bu konuda yukarıdaki hadisle birlikte bazı haberler daha vârid olmuştur. Bunlar üzerine fikir ve kanâatlarını bina eden ilim adamları, çeşitli görüşler serdetmişlerdir. Diğer bazı amellerde olduğu gibi burada da mevcut nesih iddiası, konuyu ele almamıza vesile teşkil etmektedir. Acaba hangi hayvanların geçmesi namazı kat'eder? Meseledeki beliren ihtilâf bir kaç görüşün ortaya çıkmasına se-beb olmuştur. Bunlar şu fikirlerdir:
a. Eşeğin geçişi namazı bozar. Bu görüşün sahipleri az Önce temas ettiğimiz hadisin zahirine dayanırlar. Dayandıkları bir diğer hadis de Ebû Zer mahreçlidir. Orada Peygamberimizin, namaz kılanın önüne bir şey koyması tavsiyesi vardır. Koymadığı takdirde; kadın, eşek, siyah köpek geçerse namazı bozulacaktır. Yine Peygamberimizin sorulan soru üzerine verdiği cevapta, kara köpeğin şeytan olduğu belirtilir. [874] el-Hâzimî, bu hadisi esahh görmesine rağmen, diğerlerin-deki Tebük kaydına Önem vererek onu daha önce zikretmiştir.
b. Namaz kılanın önünden hiçbir şeyin geçmesi onun namazını bozmaz. Ekseriyet bu kanâattadır. Belirttiklerine göre ilk hadisler İbnu Abbas hadisi ile mensûhtur. îbnu Abbâs'ın hadisi, Veda Haccı tarihlidir ye merkep üzerinde saflar arasında gezindikleri halde hiç bir ikâz görmediklerini belirtir. [875]
Konu üzerinde nesih arayan bazı müellifler, hadisler arasında tearuz bile görmemektedirler. Veda Haccı veya Fetih tarihli hadislerde Peygamberimizin beis görmedikleri belirtilir. Tahâvî, Ebû Zer hadisi ile aynı mânâdakileri mensûh görür. Âişe'den mervî müsâa-dekâr hadisleri de nâsih görmektedir. Neshin teknik yönden de mümkün olmadığını savunanlar vardır. Şâfiîye göre namazın sadece huşûu gider. [876]
Sütre konulması veya konulmaması mevzuunda da Efendimizden iki tatbikat nakledilir.[877] İmâmın sütresi, ardındakilere de şâmildir. Âişe validemiz, farklı kanâat sahiplerine: «Kadınları, eşek, köpek ve benzeri hayvanlarla bir tutmalarından dolayı» ayıplamaktadır. Kendisinin ifâdesine göre kıble tarafında yattığı esnada Efendimiz, ona müteveccihen namaz kılmış, secdeye varırken ayaklarını toplaması için ayaklarına dokunmuştur. [878]

73/53 - Münafık Cenazelere Namaz Ve Nesih:

Asr-ı saadette yaşamış münafıkların reisi olarak tanınan Abdullah b. Übey b. Selûl'ün vefatı üzerine, Peygamberimizin eshâbından olan oğlu, Efendimize müracaat etmiş, hırkalarını istemiş ve Peygamberimiz onun üzerine cenaze namazı kılmıştır. Bundan sonra bilindiği gibi şu âyet nazil olmuştur: «Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî duâ etme (üzerlerine namaz kılma). (Defn veya ziyaret için) kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allahı ve Resulünü inkâr ile kâfir oldular, onlar fâsık (adamlar) olarak öldüler». [879]Bu, namazdan nehiy, el-Hâzimî tarafından eserme alınmıştır.
Abdullah b. Ömer'in naklettiği bir haberde bu durum anlatılır. [880] Bu vak'adan sonra bu nevi adamîar üzerine cenaze namazı kılınmamıştır. el-Hâzimî, bu tek tatbikat ile sonradan vâki olan nehyi bir nesih vak'asi olarak müdâfaa da etmemektedir.
Cenaze namazı ihtilaflı olan kişiler, İ b n u § â h i n 'de daha da çoktur. Bunlar, intihar eden kişi, halk arasında kötü tanınan, kendileri için müslümanların hüsn-i şehâdette bulmımadıkları kişiler, borçlu olanlar, îmânında şüphe arzedenler; münafıklardır. [881]

75/74- Mescit İçinde Cenaze Namazı:

Mescidde cenaze namazının kılmamıyacağmı belirten[882] hadisler ile tek-tük kılınma vak'alarmın birbirine müteârız gibi görülmesi neticesi îbnu Şahin bu konu ile ilgili bir bab açmıştır. Âişe validemiz: «Halkın, cenazeye mescidde namaz kılınmayacağı konusundaki cehaleti kadar hiç bir

meselede cehlini görmedim; Peygamberimiz Selıl b. Beydâ'ya mescidde cenaze namazı kıldırdı[883] buyurur. Urve ile Ebû Bekre, mescidde cenaze namazı kılındığını belirtir. Bu konuda başka örnekler de vardır.
Tahâvî ve İbnu Şahin neshe taraftardırlar. Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre'nin naklettiği ve aleyhde olan hadisi gayr-i sabit görürken, Tahâvî Ebû Hureyre'den neshe delâlet eden bir haber nakleder. [884]Aleyhteki hadisler içinde en kuvvetlisi olan İbnu Ebi Zi'b hadisi men-sûh, Sehl b. Beydâ'ya yapılan tatbikatı nakleden haber ise, nâsih kabul eidlmiştir. [885]
Olur veya olmaz meselesi yerine iki fikir meydana atılmıştır: Böyle bir tatbikat lâ be'se bih'tir; mekruhtur. Tahâvî, neshi belirttikten sonra «sadece cenaze namazına tahsis edilecek özel bir mescitteki namaz» üzerinde ihtilâf olmadığını da nakleder. [886]

75/55 - Necm Sûresinde Tilâvet Secdesi:

Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen haberlerde Peygamberimizin Necm sûresini okuduğunda veya okunduğu zaman secde edildiği kaydedilir. Yine onun belirttiğine göre, Mekke'de iken; içinde secde bulunan ilk sûre necm süresidir. Ebû Hureyre hadisinde; ins, cinn ve ağaç ne varsa her şeyin secdesinden bahis vardır. [887]Diğer taraftan İbnu Abbâs'tan gelen bir grup hadis daha vardır ki[888] burada aynı sûrede secde edilmediğinden bahsolunur. îlim adamlarından bazıları, îbnu Mes'ûd hadislerini Mekkeli olduğu için- zaman ve târih açısından nâsih saymışlardır. Fakat bazıları da îbni Mes'ûd hadislerini Mekkeli olduğu için mensûh; İbnu Abbâs hadislerini ise -Medine olduğu için- zaman ve tarih açısından üstün görmüşlerdir. Nesih iddiasında bulunanlar, ihtimâlden öteye hüküm verememekte. Bir kısım kâri'ler ise bugün bile aynı sûrede secde ederler, Şafiî nesihten söz etmez.[889]

76/56 - Küsûf Namazı Ve Nesih Meselesi:

Peygamberimizin güneş ve ay tutulmalarında Cenabı Hakka niyazlar; sabittir. Bu niyazın namaz veya başka tarzda olduğu üzerinde ihtilâf varsa da namaz kıldıklarını behrten haberler ağır basmaktadır. Namazın kılınış şekli ile miktarı da muhtelefun fîh'tir; ekseriyetin görüşüne göre, her rek'atta ikişer rukûlu iki rek'attır. Bazıları rek'at sayısını; dört, altı, sekiz demişlerdir. Şafii ve Tahâvî hep iki rek'atı tercih ederler; nesihten bahsetmezler. [890]

77/57 - Sabah Namazının İki Rek'at Sünnetinde Okunan Sûreler;

Nesihle ilgisi tesbit edilemediği halde, sırf zahiri taâruzîarı-n a binâen hadisleri verilen konulardan birisi de budur. el-Esrem, kendisi konu ile ilgili hadisleri nakleder; zahiren ihtilaflı, aslında ihtilafsız olduklarını belirtir. Bu iki rek'atta Peygamberimizin; kâfirûn, ihlâs sûreleri ve başka iki âyet okudukları belirtilir. Aslında bunların hepsi caiz görülür ve nesihten, bahsolunmaz. [891]

78/58 - Sabah Namazında İsfâr Ve Tağlis:

Sabah namazının vakti üzerinde asr-ı saâdettenberi iki türlü tatbikat vardır ve bunlar sünnete uygundur. Birisi ile diğeri arasında takriben kırk dakika veya daha az zaman olan bu vakitlerden hangisinin esas olduğu hususları ihtilâfa sebeb olmuştur. Bu konuda ilim adamlarının görüş ve ihtilâflarını şöylece özetlemek mümkündür:
Sabah namazının kılmış vakti için isfâr ve tağlis olmak üzere İki tatbikat vardır. Tağlis ; ortalık daha henüz karanlık iken sabahı kılmaktır. Ğales, gecenin son karanlıkları ile sabahın aydınlığının barışması haline verilmiş isimdir. İsfâr ise ortalığın iyice açılması, aydınlanması başladığı anda sabahı kılmaktır. Bu vakitte kılınan sabah
namazında artık ortalık iyice aydınlanmıştır. Sabah namazında isfâr taraftarı olanların istinâd ettikleri hadisler vardır. Bu hadislerde sabahleyin yapılan isfârm, ecri artıracağı belirtilir. [892] Tağlîse taraftar olanlar ise başka hadislere istinâd ederler. [893]Peygamberimizin kendisine bir seferde sorulan soru üzerine fiilen bu iki vakitte namaz kıldıkları malumdur. Yine rivayete göre bu iki vaktin ve arasındaki vakitlerin Peygamberimize bildirilişi vahy ile olmuştur. [894]
Bu iki vakte ait tatbikat farklılığı bilhassa Hanef iler ile Şâfiilerin görüş ayrılığını doğurmuştur. Hanefilerden e t T a h â v î 'nin fikrine göre isfâr hadisleri, tağlîs hadislerini neshetmiştir, isfâr esastır. Sahâbî tatbikatını da kendisine delil olarak kullanır. [895] Buna karşı olarak Şâf ülerden meselâ e 1 - H â z i m î aksi ka-naattadır. Peygamberimizin tağlîs yaptıkları sabittir ve tağlise devamları da tesbit edilmiştir. Yine Şâfiilerin iddialarına göre Peygamberimizin tağlise devamları vefatlarına kadar sürmüştür. [896]Hâzimî'nin mesnedlerinden biri olan eş-Şâfiî de, nesih ile ilgili bir beyân yoktur. Fakat Şafiî tağlîsi savunmaktadır. [897]
Konunun nesih ile ilgisinin tesbiti güçtür ve zannımızca bu iki tatbikatın ikisi de yaşayan sünnettir ve Efendimizin tatbikatıdır.[898]

79/59 - Gece Namazının Miktarı.

Peygamberimizin geceleri kıldıkları namazın; Hz. Ali 8 rek'at olduğunu, İbnu Abbâs 11-13, Câbir 13, Âişe validemiz ise 9, 11, rek'at olduğunu belirtmiştir. Bize bunları nakleden el-Esrem meseleyi nesih vak'ası olarak görmez ve: hepsi caizdir; Peygamberimiz hepsini yaparlardı demekle iktifa eder. [899]

80/60 - Duhâ Namazı:

Duhâ namazının sübûtu ve şer'î hükmü üzerinde ihtilâflar olmuştur. İhtimâlden öteye geçmeyen bir de nesih iddiası vardır.
Ebû Sa'îd ve Ümmü Hâni hadisleri ile Enes'ten gelen bir habere göre Peygamberimizin Duhâ adı ile bir namaz kıldıkları sabittir. Bu hadisler bütün hadis mecmualarında vardır. Namazın hükmü ile ilgili olarak Peygamberimizden; «ümmetine nafile, kendisine dukanın farz kılındığı» tarzındaki haber ile bunun aksi görülen: «Duhâ ve vitir île emrolundum; fakat üzerime farz kılınmadı» hadisi nakledilmektedir. İbnu Şahin, bu namazın farz olmadığını ifâde ederek nesih konusu olabileceğini . ihtimâlIİ .olarak anlatır. Bu ifâdesinden bir cümle Önce de meselede neshin olmadığını belirtir. Bilindiği gibi usûl yönünden (ihtimâlin söz konusu edildiği, başka delillerin de bulunamadığı meselelerde) neshin düşünülmesi mümkün değildir.[900]
Duhâ namazının miktarı: 2, 4, 6, 8, 12 rek'at olarak belirtilmiştir. Bu rakamlar hep sahabenin nakilleridir. Aded konusunda hadislerde-ki rakam farklılığını tearuz olarak değerlendirmeyen ilim adamları vardır. Onların kanâatma göre bu namaz vacip olmadığı için Efendimiz çeşitli adedlerde kılmıştır; dileyen de artırabilir, Ebû Zer'-den gelen bir haberde: «Eğer duhâyı iki kılarsan, âmilinden olursun; dört kılarsan âb i di er zümresine yazılırsın; altı kılarsan o gün sana g ün âh gelemez; sekiz kılarsan kanıtın -den sayılırsın, on iki kılarsan Allah sana cennette bir ev verir» bııyurulmuştur. Bu haberler tenkîd edilmediği gibi konu İle ilgili olarak nesihten söz eden de olmamıştır. [901]

81/61 - Resimle Örtülerin Duvara Asılması Ve Resme Karşı Namaz Klimanın Nesihle İlgisi:

el-Hâzimî eserinin iki yerinde bu meseleden söz etmektedir. [902] Bu vak'ayı bir nesih vak'ası olarak görür ve neshi kabul eder. Rivayete göre Peygamberimiz, ÂİŞe validemizin hücresinde resimli bir perdeye müteveccih olarak namaz kılmış, bilâhare kendisini meşgul ettiğini belirterek onu oradan indirip baş-altı yastığı yaptırmıştır. Yine rivayete göre perde namazdan Önce kaldırılmıştır. Vak'a bundan ibarettir ve nesih ile ilgisinin tesbiti mümkün değildir. [903]

82/62 - Rukû'dan Kalkışta Okunanlar:

Peygamberimizin rukûdan kalkarken: «Ya Rabb sana hamdolsun» dediği haber verilirken, bazı hadislerde de, Cenâb-ı Hakka uzunca övgüde bulunduğu belirtilir. Ebû Hureyre: «Bundan başka demezdi» ifadesiyle sadece hamdi nakleder. [904]Nesihten bahis yoktur. [905]

83/63 - Sehiv Secdesinin Zamanı:

Sehiv secdesinin yapılacağı zaman konusunda dört görüş beyan edilmiştir. Bu görüşler şunlardır:
a. Sehiv secdesi ve diğer bütün secdeler selâmdan sonra yapılır,
b. Sehiv secdesi ve bütün diğer secdeler selâmdan önce yapılır,
c. Namazdaki bir noksandan dolayı sehiv secdesi yapılacaksa, namazı kılan kişi secdesini selâmdan önce yapmalıdır. Eğer secde namazdaki bir fazlalık sebebiyle yapılacaksa secde selâmdan sonra yapılmalıdır,
Peygamberimizin selâmdan sonra sehv secdesi yaptıkları konusunda İmrân b. Husayn, Ebû Hureyre, Abdullah b. Ca'fer, Muğîre b. Şu'be ve Sevbân isimli sahâbîlerden gelen haberler vardır. [906]Bu konuda; namaz kılan kişinin şüphelendiği zaman, doğruya en yakın tarzı arayıp namazını ikmâl ettikten sonra secde yapması gerektiğini haber veren
Abdullah b. Mes'ûd hadisi de vardır. Görüşler içinde bizi ilgilendiren ikinci fikirdir. Eu fikre sahip olan ilim adamları, secdelerin selâmdan önce yapılacağını belirtirken, İbnu Mes'ûd'un arzettiğimiz hadisinde geçen tatbikatın mensûh olduğu kanâatini izhâr ederler. Bunlar, Hz. Mu'âviye ve Ebû Sa'îd el-Hudrî'den haberler naklederler ve bu sahâbîlerin secdelerim önce yapıp, Efendimizden böyle gördüklerini naklettiklerini de sözlerine eklerler.
§âfiî, hadisler içinde selâmdan önce sehiv secdesini haber verenleri tercih eder. Kendisi Zührî'den, bu konudaki son tatbikat ve emrin böyle olduğunu da nakleder. Zührî'nin belirttiğine göre Peygamberimizin iki tatbikatı vardır. Fakat âhiru'l-emreyn selâmdan öncedir.[907]
Neshin hiç bahis konusu edilmediği bu meselede, taraflar kendi fikirlerini belirli hadislere dayandırarak tercih etmektedirler. Mesele ile ilgili diğer bir ihtilâf noktası ise, bu secdelerden sonra teşehhüdün bulunup bulunmadığı hususudur. [908]

34/64 - Rükû' Esnasında Tatbik :

Tatbik, ellerin parmaklarını bitiştirerek birlikte dizlerin arasına rükû' esnasında konulmasıdır. [909] Bugün için müslümanîar ellerinin parmaklarıyla dizlerini tutarak rukûa varmaktadırlar. Peygamberimizin tatbik dışında rukû'da ellerini saldığı da belirtilmektedir.
Tatbîka taraftar olanların naklettikleri haberler Alkame ye Esved taraklıdırlar. Sahabeden İbnu Mes'ûd da tatbîka taraftar olanlar arasında zikredilir. Hadislerin bazılarında ibnu Mes'ûd'u tatbik yaparken görmüş olanların şehâdetleri de vardır. Her hal-ü kârda tatbik ifâde eden hadisler[910] yanında tatbikin aksini (dizleri ellerle kabzı) belirten haberler de mevcuttur.[911] Bu durumda ilim adamları pek çok nesih iddia edilen vak'ada olduğu gibi burada da iki gruba ayrılmışlardır:
a. Yukarıdaki birinci grup hadisler ile amel ederek, tatbîka taraftar olan ilim adamları,
b. Aksi kanâati taşıyan; tatbikin nesh edil mis bir fiil olduğunu belirtenler. Bu ikinci grubun içinde de Sahâbî, Tabiî ve onlardan sonra gelen imamlardan meşhur kişiler bulunmaktadır. Bunların ifâde ettiklerine göre; İbnu Mes'ûd hadisinin haber verdiği tatbik (elleri yapıştırarak iki dizin arasına sokma), tarih bakımından islâmm ilk günlerine aittir. O günler için muhkem bir sünnet olan bu fiil, bilâhare kaldırılmıştır. Yine iddiaya göre İbnu Mes'ûd bu nesh durumundan haberdar değildir. Neshi haber verenler Medinelilerdir ve tatbikat onlarda bu şekildedir. Medinelilerin nesih bilgisindeki kıdemleri ve görgü şâhidlikleri de söz konusu edilmiştir.
Mus'ab b. Saîd tarîkiyla gelen bir haberde: «Kendilerinin tatbiki lerkedip ellerin dizlere konulması ile emrolunduklanna» delâlet eden ifâdeler mevcuttur.
Tahâvî, tatbîk'in kaldırılıp, (neshedilip) yerine dizleri ellerle kavrama sünnetinin ikâme edildiğine dair ihtimalsiz konuşmakta ve meseleyi hem hadislerle hem de nazarî yolla tesbît etmektedir. [912]

85/65 - Bayram Namazlarında Okunan Sûreler:

Bundan Önceki bazı konularda geçtiği gibi, nâsih-mensûh yazarları belki de sırf zahirî tearuza binâen, Peygamberimizin bazı namazlarında okudukları sûreler üzerindeki farklı nakilleri eserlerine dercetmiş-lerdir. Kendilerinin, bu mevzularda nesh olmadığını belirttiklerinde, hadisleri başka yollarla açıkladıklarına da şâhid olmaktayız.
Nu'mân b. Beşîr, Peygamberimizin «bayram namazlarında e I -A' la ve G âş iy e sûrelerini okuduklarını» belirtir. Aynı haber îb-nu Abbâs ve Semüre'den de nakledilmiştir. Diğer bir sahâbî Ebû Vâ-kid ise, Peygamberimizin Kâf ve î nşikâk sûrelerini okuduklarını söylemiştir. el-Esrem'e göre hadislerin ihtilâfları tamamen zahirîdir, Peygamberimiz hepsini ayrı bayramlarda okumuşlar dır, nesih yoktur.[913]

86/66 - Ezan Vakti Ve Yemeğin Hazır Olması:

Peygamberimizin, yemeği hazırlanmış olan bir müslü manın, acele etmeyip yemeğini yedikten sonra namazım kılması; sofra hazırken önce yemekten başlanılmasını ifâde eden hadisleri[914] yanında Câbir tarîkıyla gelen bir diğer hadisi daha vardır ki orada bu sahâbî, Efendimizi: «Yemek veya başka bir sebeb ile namazı tehir etmezdi» tarzında tavsif eder. [915]
İbnu Şahin, Câbir hadisini garîb sayar. Hadislerin ayrı ayrı konuları içine aldığı anlaşılmaktadır, Câbir, Peygamberimizin namaza düşkünlüğünü anlatmak istese gerek. Çünkü çeşitli sebeblerle Peygamberimizin bazı namazları te'hir ettikleri ve daha uygun buldukları zamanlarda kıldıkları vardır.
îbnu Şahın bu meselede neshin mevcut olmadığını haber vermektedir. Onun belirttiğine göre hadislerde haber verilen ayrı ayrı noktalardu. Peygamberimizin, namaz geçme pahasına da olsa sofraya oturup yemeğini yediğini iddia eden olmamıştır, ilk hadislerde bu mânâ yoktur. Câbir hadisinde ise; meselâ güneşli yaz günlerinde öğleyi dahi te'hir etmezdi, hacc zamanında öğleyi ve aksamı tehir etmezdi... gibi mânâlar da mevcut değildir. [916]

87/67 - Namazda Uyuklama Ve Nesih:

İbnu Şahin, secdede uyuyup kalan kişinin abdest durumu ile ilgili olarak Peygamberimizden iki nevi hadis sevkeder. Bunlardan birinde abdestin gerektiği haber verilir.[917] Amr b. Şu'ayb ve başkaları tarafından çeşitli lafızlarla rivayet edilen bu nevi hadislerde abdest zikredilirken, hadislerden bazılarının isnadı üzerinde konuşmalar olmuştur. îbnu Şahin bu neviden bir hadiste nevi Sadaka b. Musa'nın bulunmasını, adı geçen zatın za'fı yüzünden tenkîd eder. İbnu Şahin: «eğer hadis sahih ise bu, farz namazlara mahsûstur» der. [918]
İbnu Abbâs'tan gelen bir haberde belirtildiğine göre ise, Peygamberimiz: «Yan yatmadıkça, secdede uyuyan kişinin abdesti bozulmaz, eğer yan yatmışsa o zaman mafsalları çözülür»[919] demişlerdir.
Konu ile ilgili olarak nesihten söz edilmemektedir. [920]

88/68- Vitir İle İlgili Meseleler Ve Nesih:

Vitir namazı ile ilgili bazı meseleler nâsih-mensûh kitaplarında zikredilmektedir. Bir kısmında nesihten söz edilirken diğerlerinde nesihle ilgili olmadığı anlatılmakta veya sükût edilmektedir. Ayrı ayrı numa-ralamaksızm, vitirle ilgili konuları görmekte fayda vardır:[921]

a. Uykudan Önce Veya Sonra Vitrin Kılınması :

Vitrin vakti ile ilgili nesih iddialarından birisi budur. Hadislerde belirtildiğine göre Peygamberimiz geceleyin son namazın vitir olmasını istemişlerdir. Aynı konu ile ilgili, gecenin evvelinde vitir yapılmasını isteyen haberler de vardır.
Şafiî'nin belirttiğine göre vitir gecenin başında olduğu gibi sonunda da olabilmektedir. Çünkü Peygamberimiz ikisini de yapmışlardır. Burada şu meseleye kıyas yapılmaktadır: Yatsı namazı, gecenin ilk ve son vakitleriyle arada kalan bütün zamanlarda kılınınca, vitir haydi haydi başta ve sonda kılınır. Âişe validemizden mervî bir haberde Peygamberimizin, gecenin her vaktinde vitir yaptıklarından bahsedilir. Konu ile ilgili olarak nesihten söz edilmemekte[922] eğer namaza devam istenirse vitrin tehir edilebileceği, yok, yatıp istirahat dilenirse vitirde ta'cîl gerektiği haber verilmektedir. [923]

b. Fecrin Tulûndan Sonra Vitir :

Fecrin tulûundan sonra vitrin kılınamayacağını belirten, haberler vardır. Diğer bir takım haberlerde ise, fecrin tulûuna kadar vitrin cevazından bahsedilmektedir. Nesihle ilgisi olmadığı halde bu bashk altında da bir mesele zikredilmektedir. [924]

c. Vitir Namazının Rek'at Olarak Miktarı :

Vitrin zamanı üzerindeki ihtilâfta ilim adamları iki kısma ayrılmışlardı: bazılarına göre vitir tek rek'atlıdır ve gecenin sonunda kılınır. Diğer bir takım âlimlere göre ise vitir gecenin başında kılınır ve miktarı ise ihtilaflıdır. Aynı gruptan rek'at adedi konusunda da iki fikir nakledilmektedir; Bir kısım ilim adamlarına göre üç r e k'-atlıdır; tek selâmla kılınır. Diğer gruba göre ise üç rek'at-lıdır; ilk ikide selâm verilir sonra bir rek'at kılınır. Görüldüğü gibi, vitrin zamanı yanında miktarı ile ilgili farklı görüşlerle birlikte yürütülmüştür. Meselemizin nesihle ilgisi üzerinde Tahâvî şunları söyler: «Peygamberinizin vitirle ilgili olarak ilk zamanlarda geniş tatbikatı vardır. Sonra belirli bir tatbikat üzerinde icmâ' hâsıl olmuştur. Bu icmâ' bize, Peygamberimizin bir neshini haber verir. Tahâvî kendisi tek selâm ve üç rek'atı tercih eder, neshe kail olur. [925]

d. Vitrin Farz Olup Olmadığı:

Mü'minlerin üzerine farz kılman namazların beş vakit olduğu dînî nasslarda, bilhassa hadislerde zikredilir. Peygamberimizin vitri, bir altıncı vakit olarak Cenâb-ı Hakkın ziyâde kıldığına dair Enes ve îbnu Abbâs hadisleri zikredilmektedir. [926] Bunun yanında vitri tavsiye eden hadisler de vardır. el-Esrem ilk hadisleri daha e s b e t görür. «Vitir kılmayan benden değildir» meâlli bir hadis için ise: «kavî değildir» sözü ile fikrini belirtir. Vitrin farz olmadığını belirten müellif nesihten söz etmemektedir.[927]

e. Vitirde Hangi Sûreler Okunur?

Evvelce de belirttiğimiz gibi, bilhassa tetavvû' nevinden olan namazlarında Peygamberimizin çeşitli sûreleri okudukları; bu arada bazılarına devam ettikleri sezilmektedir. Bu itibarla farklı hadislerden nesih vak'ası bulmuşgasına istifâdeye kalkışmak mümkün değildir. Vitir ile ilgili olarak da Peygamberimizin: A'lâ sûresini, Kâfirûn ve îhlâs'ı okuduklarına dâir haberler vardır. Bu haberlerin yanında yine sahih olan ve Efendimizin: K a d r sûresi, Zelzele sûresi, T e k â s ü r sûresi, Asr, Nasr, Kevser, Tebbet, îhlâs sûrelerini okuduklarını belirten hadisler de vardır. Tahâvî ise, el-A'lâ, el-Kâfirûn ve îhlâs sûrelerini nakletmekte ve nesihten söz etmemektedir. [928]

f. Vitir Namazının Kazası:

Bugün vitir namazını kaza eden fıkıh mezheplerimiz ve tabileri vardır. İbnu Ömer'den nakledilen bir hadiste Peygamberimiz vitri geçirenin ertesi gün duhâ vakti aynı namazı kaza etmesi ister. Ebû Sa'îd'den de aynı meale yakın bir hadis vardır. Bunları bize nakleden îbnu Şahin onlara hilaf olarak yine Ebû Sa'îd hadislerini vermekte; bu hadislerde ise sabaha eristikten sonra vitir yapılamayacağı, sabah namazından sonra vitir kılınmayacağı zikredilmektedir. Meallerden de görüleceği gibi bu hadislerde vitrin kazasını meneden bir durum yoktur, edadan söz edilmektedir.
İbnu Şâhin'e göre kazayı nehyeden (veya onun öyle kabul ettiği) hadisler öncekileri nesheder. Unutma ve uyku haliyle vitrin geçmesini bir özür olarak kabul eder ve bu halden dolayı kazayı öngörür. Konu üzerinde nesih düşünmek mümkün olmamaktadır. [929]

89/69 - Namazlarda Kunût Meselesi Ve Nesih:

a. Meselenin Tasvirî :

Kunût kelime olarak: tâat, huşu', namaz, duâ, ibâdet, kıyam, kıyamı uzatma, sükût manalarına gelmektedir. Kelime hangi hadiste geçmiş ise, bu mânâlardan birisi orada söz konusu olmuş demektedir. Burada, Peygamberimizin bazı namazlarda; içinde veya namazın bitiminde yaptıkları dualar kastedilmektedir.[930]
Peygamberimizden gelen rivayetlerden öğrendiğimize göre kendileri, ümmetin başına gelen (meselâ Bi'r-i Maûne vak'ası gibi) bazı musibetler sebebiyle bir müddet belirli namazlarda dualar etmişler, bir takım şahıs ve zümreleri dualarında zikretmişlerdir. Bunun dışında, sabah namazları ile yatsıda da buna benzer duaları olmuştur. Bunlara kunût adı verilmektedir.
İddiaya göre Peygamberimiz bütün namazlarında kunût yaparlarken bilâhare bunu bazı namazlara tahsis etmişler; bir takım namazlardan kunûtu kaldırmışlardır, îbni Abbâs ve Berâ b. Âzib'den gelen hadislerde; beş vakit namazda, bir ay müddetle bu hal tekerrür etmiştir. Hadisin birinde de kıldığı her farzda kunût yaptıklarından söz edilmektedir. Belki de bu hadisin râvisi aynı hâdiseyi böyle eksik olarak anlatmıştır.
Sebebli veya sebebsiz olarak kunûtun devam edip etmeyeceği meselesi ile sabah namazındaki kunûtun durumu ihtilâf konusu yapılmaktadır.[931]

b. Rivayetler :

Kunût konusunda zahiren biribiriyle çelişen hadisler olduğu gibi, kunûtun çeşitli meselelerine temas eden haberler de vardır. Mutlak manada sadece sabah namazı ile ilgili kunûttan bahsedilmektedir. [932] Bunun yanında terkini de haber veren hadisler aynı bablar içinde zikredilir. Vitirdeki kunût da hadislerde sabittir. [933]Peygamberimizin, etrafa göndereceği kâri'lerin kırk kadarının Öldürülmesi üzerine yaptıkları kunût[934] dışında, herhangi bir ferde veya kabileye beddua gerekiyorsa o takdirde rükû sonu kunût ettikleri de gelen haberler arasındadır. [935]Bir ay müddetle sabah akşam namazlarında ve diğer vakitlerdeki kunûtlara temas eden hadisler de vardır. [936]Yine hadisler arasında dört halifenin kunût yapmadıklarını haber veren bir hadis de mevcuttur. [937]

c. İhtilâflar Ve Nesih -Meselesi :

îlim adamları sebebsiz olarak; yatsı, akşam, ikindi ve öğle namazlarında kunûtun yapılmayacağı hususunda müttefiktirler. Hadis-lerdeki namazların hepsinde zikredilen kunût, arzettiğimiz gibi belirli bir sebebe dayanıyordu. Yine bu ilim adamlarının belirttiğine göre sebebli olarak kunût icrası, el'ân hükmü sabit olan bir husustur. Diğer bir takım âlimler ise bu tatbikatın mensûhluğundan söz ederler. Onların fikrine göre her farz namazda kunût gerekir. Sebebli kunût tatbikatının mensûhluğunu ileri sürerler,
Kunûtun kaldırıldığını zikreden Enes hadisi mevcuttur, ileri sürülen bir itiraza göre, kunûtun aslı değil de kâfirler üzerine bedduanın kaldırıldığı fikri yanlıştır. Kunûtun kendisi kaldırılmış tır. Adı geçen Enes hadisi ile ilgili olarak İbnu Şahin: «amel böyledir» demekte ve kunûta taraftar görünmektedir. Kendisi kunûtun nehyedildiği fikrini mensûh görmektedir. Ona göre kunût vardır. Çünkü kunûtu haber veren hadislerde «Peygamberimiz ölünceye kadar...» kaydı mevcuttur ve bu söz devamına delildir. [938]
Üzerinde çok söz edilen bir nokta da şudur: kunût belirli Arab kabilelerine hass olarak mı yapılmıştır, yoksa onlar dışında da kunût evvelce var mıydı? Ekseriyetin fikrine göre, normal kunût sonunda adı geçen kabilelere duâ edilmiştir, yoksa kunût vardır.
Kunûtun vücûdu hakkında meydana gelen iki görüş: varlığı ile sabah kunûtunu kabul etmeyen görüştür. Son fikrin sahiplerine göre sabah namazmdaki kunût mevcut iken bilâhare nesholun-muştur. Kendilerinin görüşlerini destekleyen delilleri de vardır.[939]
Nesih konusunda ümmetin kendisine çok şeyler borçlu olduğu belirtilen imâm Şafiî, kunût ile ilgili neshi reddeder. Bi'r-i Maûne ile ilgili tatbikattan söz eden Şafiî, sabah kunûtunu kabul etmektedir. Kunûtun terkedildiğini belirten Enes hadisini, diğer namaz vakitlerine şâmü görmektedir. îmâm'ın belirttiğine göre kunût, diğer namazlar için de mubahtır, dilenirse yapılabilir. [940]
Sabah kunûtu ile İlgili fikir gruplarını Tahâvî ikiye ayırır:

a. Sabah kunûtunu kabul edenler: bunlar iki gruptur. Birinci gruba göre rukû'dan sonra yapılır. Diğerlerine göre ise rükû'dan önce.
b. Sabah kunûtunu kabul etmeyenler. Ibnu Mes'ûd sabah kunûtu-nun nesholunduğuna kanidir. Ona göre, kunûtu kaldıran şu âyettir: «Kullarımın işinden hiçbir şey sana ait değildir. (Allah) ya.onların tevbesini kabul eder, yahut onları, kendileri zâlim (kimse) ler oldukları için azablandınr».[941]

B - Oruç Ve Oruçla İlgili Meselelerdeki Nesih

90/1- Oruçlunun Kan Aldırması;

A. Meselenin Tasviri :

Hacamat veya i h t i c â m , kişinin vücûdundan sıhhî sebeb-lerle kan aldırması demektir. Burada söz konusu kan aldırış, Ramazan ayında ve oruçlu iken yapılan ameliyedir ve kişinin orucunun bozulup bozulmaması veya Peygamberimizden menkûl olan sünnetin şekli ile alakalıdır. Konu ile ilgili hadisler arasında bir tearuz sezilmiş ve kuvvet dereceleri eşit olan bu haberlerin arası bulunmağa çalışılmıştır. Mevcut yollar içinde, tarihî münâsebetlerin tesbiti yolu, meseleyi çözüme ulaştırmıştır. Biz bu tarihî izahlar ve irtibat sayesinde diğer delillerin de yardımıyla neshe muttali olmaktayız.
Hadislerin incelenmesi ile ortaya iki fikir atılmıştır: birinci fikrin taraftarları pek fazla değildir ve görüşlerinin isabet şansı da azdır. Bu görüşe göre eğer oruçlu, Ramazanda hacamat yaptırırsa orucu bâtıldır, kazası gerekir. Atâ b. ebî Rebâh, Evza'î, Ahmed b. Hanbel bu fikre taraf tardniar.[942] Ekseriyetin görüşü ise bu fikre muhaliftir. Hicaz, Küfe, Basra, Şâm âlimlerinin çoğunluğunun taraftarı oldukları bu kanaata meyleednler: «oruç bozulmaz, bozulur hükmü mensûhtur» demektedirler.[943]

b. Rivayetler :

Şe'ddâd b. Evs ve Ebû Hureyre'nin rivayet ettikleri ve kendilerinin beyanlarıyla Fetih zamanında vuku bulan bir hâdise üzerine Peygamberimiz: Hacamat yapanın da yaptıranın da oruçları yoktur» buyurmuşlardır.[944] Hadisten çoğunluğun anladığı mânânın dışında bir mânâ anlayan Îbnu'l-Esîr'e göre, Peygamberimizin bu sözüyle kastı: «hacamat yapan da yaptıran da oruçlarını bozmada müşterektirler; hacamat yaptıran kan çıkması neticesi çok kere oruç tutamaz bir duruma düşer, yapan ise, kanı emişi esnasında ağzına kanın kaçması ve belki de yutmasına mani olamaz böylece oruçları kalmaz» şeklinde olabileceği gibi, aynı ifâde: «hacamat yapanın da yaptıranın da oruçları olmasın» tarzında bir beddua da olabilmektedir. [945]Böyle bir görüş dışında; birinci fikrin taraftarları, adı geçen iki kişinin oruçlarının bâtıl olduğu, oruçsuz oldukları hükmüne varmışlardır. Hacamat yaptıran kişinin yanından geçildiği esnada Efendimizce buyurulan bu sözün tarihi fetih yılının ramazanının 18. günü olarak belirtilir. [946]
Peygamberimizin bu sözlerini, gıybet eden kişilerin yaptıkları bu fi'li, adetâ kan almağa benzeterek ibâdetlerini ibtâl edecekleri mânâsına söyleyerek insanları gıybetten nefret ettirme yolunu tuttukları görüşü imam Şafiî'ye nisbet edilmişse de eserlerinde böyle bîr duruma rasîanmamıştır. [947]
îkinci grubun delili olan hadiste belirtildiğine göre Peygamberimiz, oruçlu iken hacamat yaptırmışlardır. «Oruçlu İken hacamat yaptırdı» tarzında bir rivayeti daha vardır ki bu daha da yaygındır. Meselemize tarih yönünden de ışık tutmaktadır. [948]

c. İhtilâflar, Hükümler Ve Netice :

Peygamberimizin hacamat konusundaki iki tatbikatı veya konu ile ilgili iki emri bulunduğunu ve bunların arasında takriben iki yıla yakın bir zaman farkının mevcudiyetini öğrenmiş bulunuyoruz. Rivayetler bölümünde de belirtirdiği gibi; hacamattan, nehyı haber veren hadislerden birinin râvisi Şeddâd b. Evs, ruhsatı yani oruçlu iken hacamatın yapılabileceğini belirten hadislerden birinin râvisi ise Abdullah b. Abbâs'tır, İbn Evs ve îbn Abbâs künyeleri bazı metinlerde karışmıştır. Şafiî'nin İhtilâful-hadis'te bu iki zatın verdikleri haberin tarih yönünden ilgisini araştırdığım görürüz. İmam'ın belirttiğine göre Şeddâd b. Evs'in haberi en geç Mekke fethi tarihini taşır. Çünkü bu zatın Efendimizden rivayeti bu zamana raslar, îlk rivayet tabirini el-Hâzimî'de görmekteyiz; Şafiî'den yapılan bu nakil matbu İhtilâju'l-hadis nüshasında mevcut değildir. [949]Hacamata ruhsat verildiğini haber veren râvilerden Ibnu Abbâs'm mezkûr haberi ise, Veda naccınm tarihini taşımaktadır. îslâmî hacc onuncu yılda, diğeri ise sekizinci senede meydana gelmiş vak'alardır. Bize bu tarihî açıklamayı söyleyen Şafiî «Eğer sabit İseler ikisi de» diye bir temrîz sîgası kullanarak; takdirde İbnu Abbâs hadisi nâsih, diğeri ise mensûh olur» demektedir. Şafiî'nin konu ile ilgili fikri bundan ibaret değildir.
Hadislerin karşılaştırılması neticesi ihtiy âtı tavsiye eden Şafiî: «Eğer kişi hacamattan geri durursa bence daha uygundur» sözünü, sıhhî yönden za'fa düşeceği ve böylece orucun zorlaşacağı düşüncesiyle de te'kid eder. [950]Sahabe ve Tâbiûndan, Medinelilerin tamamından hacamatın iftarı gerektirdiği hususunda bir şey bilmediğini, aksine dair bilgi sahibi olduğunu açıklar. [951]
İbnu Şahin de, Şafiî gibi, nesih iddiasında bulunmaz; meseleyi hadislerin sıhhatına bağlar. Der ki: «Bizim fikrrmizce, eğer her iki hadis de sahih iseler; ruhsat hadisleri, tağlîzi gerektiren hadisleri nâsihtir...» [952] Müellif uzun tahliller neticesi bu kanaata varmaktadır. Nesih konusuna başka atıflar bulmak mümkün olmamaktadır. Müelliflerin çoğu, orucun bozulmayacağını ifâde etmekle beraber nesih yoluna gitmemektedirler. Sadece Zahirilerin kuvvetli âlimi I b n u Hazm nesih konusunda sarih konuşmaktadır; İbnu Hazm'e göre, orucun bozulduğunu haber veren hadisler sahihtir. Bunlar yanında Ebû Sa'îd hadisi de Efendimizin ruhsatına delil olmaktadır. Bu meselede nesh mevcuttur. [953]
Neshe kâü olmadan orucun bozulmayacağını ileri sürenlerden biri de Şevkânî'dir. Şevkânî, îbnu Abbâs hadisini nesh için yetecek kudrette görmemekte, ayrıca «eftara'l-hâcim» hadisini nesh için yetecek kudrette görmemekte, ayrıca «eftara'l-hâcim» hadisim mecazî manaya almaktadır. [954]Bu, «mecaz veya konu dışında bir manaya alma» işini tuhaf görenler de mevcuttur. ibnu Huzeyme, gıybet iddiasını u'cûbe olarak vasıflandırmaktadır[955] el-Hâzimî'nin verdiği bilgiler arasında, neshin mevcudiyetini kuvvetlendirecek Enes, Ebû Sa'îd ve Ebû Hureyre hadisleri vardır. Bunlardan öğrendiğimize göre Peygamberimiz hacamata ruhsat vermişlerdir. Kendileri oruçlu ve ihramlı iken hacamat yaptırdılar. Bir başka haberde bu ruhsat, oruçlunun öpmesi meselesi ile birlikte zikredilmektedir. Ebû Hureyre de orucun bozulmayacağını Rasûl-i ekreme dayanarak ifâde etmiş ve ihtiyâç olsaydı hacamat olabileceğini de söylemiştir. [956]
Hacamat cumhura göre mutlak olarak orucu bozmamaktadır. Küçük bir grup; kazası gerekirlerken, Atâ kefhfârete kail olmuş, fakat onun görüşü şâz kalmıştır. [957]

91/2 - Oruçlunun Mübaşereti Ve Öpmesi:

Nâsih mensûh kitaplarında ayrı ayrı konular olarak yer alan bu iki mesele, hadislerde bazan birlikte zikredilmiş, aynı hükme tabî tutulmuştur. Kaynaklar bu meselenin ikisini de nesihle İlgili görmemektedirler. Hadisler ve tatbikatlar arasındaki tearuz zahiridir. Âişe validemizin belirttiklerine göre Peygamberimiz oruçlu iken validelerimizi öperlerdi. Bu haberlerde Peygamberimizin: Nefsine ve şehvetine en çok hâkim olan kişi» olduğu da kaydedilmektedir. [958] Bunun dışında Peygamberimizin oruçlu iken öpüştüğü ve mübaşeret ettiği haber verilmektedir. [959] Buradaki mübaşeret cinsî birleşme değildir. el-Esrem'in kaydettiğine göre, Peygamberimizin, ihtiyarlara öpüşme ve mübaşeret için izin verip gençlere bu fiilleri yasak ettiğine dair de haberler vardır. [960]Diğer taraftan böyle şartlı olmayan;; ruhsattan da bahseden haberler vardır.
Kaynakların; nefsine mağlûb olacağını kestiren kişiye bu fiilleri yapmalarını mekruh görmeleri yanında, [961] konunun nesihle ilgisinden hiç söz eden bulunmamaktadır. [962]

93/3- Oruçta Visal;

Buradaki visalin iki anlamı vardır:
a.Akşam vaktinde iftar yapmayıp diğer bir oruçla orucunu birleştirmek, arayı açmamak.

b.Yılın tamâmını oruçlu tutmak. Bu ikinciye s a v m - i visal de denilmektedir. Sahur yemeği sünnet kılınmadan önce visal yapıldığı; Peygamberimizin bilâhare de visal arzu edenlere: Hiç olmazsa sahura kadar yapın sonra visali kesin»[963] dediği, hatta visâli ne h yettiği[964] belirtilmektedir, el-Esrem tarafından zikredilen bu konunun da nesihle ilgisi yok denilmektedir, Ebû Bekr el-Esrem'in ifâdesine göre visal hangi mânâda olursa olsun Efendimize hastır, o yapabilir, ümmeti değil. [965]

93/4 - Tek Tek Cuma Ve Cumartesi Oruçları;:

Peygamberimiz cuma ve cumartesi günlerinin tek olarak oruçla geçirilmesi konusunda bazı emirlerde bulunmuştur. Bu günlerin tek başına oruçlu olarak geçirilmesi yerine, cuma cumartesi birlikte veya cumartesi ile pazar birlikte; bir gün öncesi veya sonrası da eklenerek oruç tutulması istenmiştir. Bunları sırayla görelim:[966]

a. Tek Başına Cuma Orucu :

Cuma günü mü'minlerin bayram günleridir. Bayramlar oruçla geçirilmemektedirler. Ebû Hureyre ve diğer bazı râvilerden gelen bir takım haberlere göre Peygamberimiz: «Cum'a günü tek başına oruç tutmaktan nelıyetmiş; bir gün öncesi veya bir gün sonra-sıyla birlikte orucu tavsiye etmişlerdir. [967]İbnu Abbâs'tan gelen bir haberde İse: «Peygamberimizi hemen hemen hiç bir cum'a oruçsuz gömıedikîerî»[968] belirtilmektedir.
el-Esrem ve İbnu Şahin tarafından eserlerinde zikredilen[969] ve bir nesih mevzuu havasında verilen konu ile ilgili son hadislerde, eüm'a-nm tek olarak oruçla geçirildiği belirtilmektedir. İbnu Şâhin'in beyânına göre ilk hadisler teferrüdü nehyetmektedir. îlâveli olarak cüm'a orucu caizdir. İkinci grup hadislerde ise muhtemelen ilâve vardır; fakat zikredilmemiştir. Bu takdirde nesih söz konusu olamaz. [970]

b. Tek Başına Cumartesi Orucu :

İslâm kültüründe cumartesi günü Yahudilik ile ilgili bir gün olarak geçer. Onlar nazarında kudsiyeti vardır: tıpkı bizim cum'arruz, hıristiyanların pazarı gibi. Farz oruç dışında tek başına cumartesi orucu da nehyedilmektedir. [971]İ îbnu Şahin tarafından buna muarız gibi verilen hadislerde pazarla birlikte cumartesinin tutulduğu zikredilir. Bu takdirde hadisler arasında hilaf yok demektir. Birinci meselemizde olduğu gibi bunda da tek oruç nefey edilmiş, birlikte tutulanlara ruhsat verilmiştir.
Her iki konuda da nesihle ilgili bir durum yoktur. [972]

94/5 - Ramazan Ayının Miktarı; Artışı, Eksilmesi:

Peygamberimizin: «İki ay vardır; eksik olmazlar; Ramazan ve Zülhicce[973] dedikleri haber verilmekte, bazı sahâbiler de: «Peygamberimizin gününde Ramazanı daha çok 29 gün tuttuklarından» söz etmektedirler. İbnu Şâhin'in ifâdesine göre nesihle ilgili bir durum yoktur; biri 29 ise diğeri mutlaka 30 olur denilmek istenmiştir.[974]

95/6 - Belirli Günlerde Peygamberimizin Oruç Tutması:

Hz. Âişe'ye Alkame: «Peygamberimizin mûtâd olarak belirli günlerde devamlı oruç tutup tutmadıklarını sormuş, ondan menfi cevap almıştır». Hafsa'dan gelen bir haberde ise, Peygamberimizin pazartesi ve perşembeyi bazı ibâdetlere ve hassaten oruca tahsis ettikleri belirtilir ve şöyle bir hadisleri de nakledilir: «Kulların amelleri, pazartesi ve perşembe günleri Alldha arzolunur. Benim amellerimin oruçlu olarak Allaha arzını severim». Buradan Efendimizin pazartesi ve perşembe oruçlarına devam manası çıkarılmaktadır. Bunları bize nakleden müellifin belirttiğine göre hadislerden nesih hükmü çıkarmak mümkün değildir. Âişe'nin ifâdesi mutlak ve her zamana şâmil sayılmamaktadır. Hafsa'nınkinden ise Peygamberimizin oruçlarının bu günlere bazan tesadüf edebildiği zannedilmektedir.[975]

96/7 - Her Ayda Üç Gün Oruç Ve Ramazanla Neshi:

e 1 - H â z i m î ' nin belirttiğine göre Peygamberimiz Medine'ye yeni geldikleri zamanlarda onlara, her aydan üç günü oruçlu geçirmelerini emretmişlerdi. Onlar oruca alışkın değillerdi. Gücü yetemeyenler ise f i d ye veriyordu. Sonra Ramazan emrolundu. Bu sözü edilen önceki oruç artık ihtiyara bırakıldı ve böylece nesholunmuş oldu. el-Esrem de aynı konuyu almakta fakat nesihten söz etmekte, hadislerin arasını bulmaktadır. Bilindiği gibi bu oruç yine tutulabilmektedir. [976]

97/8 - Seferde Oruç Veya İftar Etme :

Hadisin âyetle neshi konusuna misâl olabilecek bir örneği, müelliflerimiz zikretmekte ve konu ile ilgili görüşlerini nakletmektedirler. Sefer halindeki şahsın oruç tutup tutmaması ihtiyarına bırakılmıştır. Bu, ekseriyetin fikridir. [977]Bu kanâatin yanında bir grup ilim adamının ileri sürdüğüne göre : «Oruç tutma müsâaadesi kaldırılmış, nesholunmuştur; sefere çıkan orucunu tutamaz». Bunlar Fetih günlerine ait bir tatbikata ve seferde oruç bozulduğunu belirten hadise dayanırlar. [978] Sahabeden ve tâbiûndan pek çokları oruca müsâade etmemektedirler. [979] Her hâl-ü kârda konunun «sünnetin sünnetle neshi ile ilgisi yoktur» diyebilmek mümkün görülmemektedir. Her ne kadar işin içine âyet de karışsa, Şafiî'nin de îhâm ettiği gibi, [980] belki de nesih hali vardır .el-Ksrem nesihten söz etmemektedir. [981]

98/9 - Sahurun Son Vakti:

Sahurun ilk zamanı ve son zamanı ile ilgili olarak sünnette değişik tatbikattan söz edilmektedir. Beyaz ve siyah iplikler ifadesiyle anlatılan âyetteki, sabahın vaktinin belirmesi meselesinden önceki devirlere ait sahur tatbikatının son vakti üzerinde de farklı bilgiler verilir. Hu-zeyfe ve Ubeyy b. Ka'b'dan gelen hadislerde : «Neredeyse sabah oluyordu» ifâdelerine Taslamaktayız. «Dilesem gündüz diyebilirim; yalnız güneş doğmamıştı» denilmektedir. Durum böyle olmakla beraber, ilim sahiplerinin bu hadislerin zâhirleriyle amel edilmeyeceği hususunda isma'Iarmdan da bahsolunmaktadır. [982]
Bazı bilginler : «Son fecrin ufukta belirmesine kadar» yenilip içileceğini ileri sürerken bir diğer grup, başta zikredilen hadislerdeki halin İ s 1 â m ı n ilk zamanlarına ait olduğu bilâhare bu sünnetin neshe d ildiğin i savunur. Yine onların iddialarına göre âyetteki : «fecirden ibaret olan» kaydı henüz bu zamanda inmemiştir, el-Hâzimı bunları nakleder fakat nesihten söz etmez. [983]

100/10- Âşûrâ Orucu :

Âşûrâ orucu hâlen mendûb telakki olunur. Dileyen tutar. Nehiy yoktur. Ramazan orucu gelmezden önceki devrede farz olup olmadığı hususu münakaşalıdır. Bir takım âlimlere göre bu oruç ümmete farz idi, Ramazan orucu ile ümmet emrolununca farzıyyeti kaldırıldı; bu oruç neshedildi. Âişe validemiz «Kureyş âsûrâ'yı tutarlardı. Efendimiz de tuttular. Ayrıca tutulmasını da emrettiler. Ramazan farz klınınca, âşurâ orucu ihtiyara bırakıldı»[984]demişlerdir. Bu fikri te'yid eden haberler arasında, meselâ Abdullah b. Ömer gibi bazılarının, Ramazandan sonra artık âşurâtutmadıkları haberi de vardır. Diğer taraftan Muâviye Hz.lerinin Medine halkına hitaben yaptığı bir konuşmada, onları âşurâ tutmadıklarından dolayı î k â z ettiklerini de bilmekteyiz. Neshe taraftar olanlar, Muâviye ile ilgili bu haber üzerinde tenkidlerde bulunmaktadırlar. Dediklerine göre Peygamberimizin muhayyer bırakması, farz oluşunun kaldırıldığını beyân için de olabilir. [985]
Tahâvî orucun tarihçesini ve konu ile ilgili eserleri naklettikten sonra nesih konusuna temas etmemektedirm.[986]

C - Hac Meseleleri Ve Nesih :

101/1- İhram Ve Güzel Koku Sürünme:

Üzerinde güzel koku izi veya bakiyyesi olan kişinin ihrama girişi ve thramli iken tetayyub (koku sürünme) meselesinde de nesih iddiasında bulunulmuştur. Peygamberimizden gelen ve Ebû tarîki ile rivayet edilen hadiste Peygamberimiz bu zâva, üzerindeki koku bakiyyesini yıkamasını ve cübbesini çıkararak hacda yaptıklarını aynen umrede de tekrar etmesini emretmektedi. [987]Bu ve benzeri hadislerin işaret ettiği şekilde bazı ilim adamları; muhrimin esans süremeyeceği ve evvelden sürmüş ise onu yıkaması gerektiğini iddia ederler. HattaEbû Hanife : «İhramdan sonra izi kalacak bir koku ile kişi tetayyub ederse fidye gerekir» demektedir. [988] İkinci bir grub hadis daha vardır ki bunlarda da Peygamberimizin haccdaki durumundan haberler verilmektedir. Bu hadislere dayanan âlimler; en son emir olarak totayyubün cevazini uygun görmektedirler. Hz. Âişe Peygamberimizin muhtelif yerlerinde vebîs-i tîb (esans parıltısı ve izi) [989]gördüğünü haber vermiştir. [990] Bunun yanında, bu grubun ellerinde delil olarak ileri sürdükleri pek çok sahâbî tatbikatı daha vardır ki hepsinden çıkan sonuç aynıdır. [991]
İmâm Şafiî, 'konu ile ilgili olarak nesihten söz etmemekte ve Hz. Âişeden; «Peygamberimizi îatyîb ettim» meâlli bir hadis de nakletmektedir. İmâm bu konudaki bütün hadislerle amel ettiklerini söyler ve nhrâmdan önce ve sonra; kadın ve erkek tetayyub edebilir» der. [992] Durum böyle olmakla beraber, el-Hâzimi Şafiî'nin neshe kail olduğunu, Peygamberimizin İlk tatbîkatlanndaki esans kalıntısını yıkatış-lannı mensûh gördüğünü nakletmektedir. İmam Tahâvî ihramdan önce yıkamaya taraftardır. Çıkmadığı takdirde ihramın giyilmesinde bir beis görmez. Kendisi nesihten söz etmemektedir. [993]
Bu iki görüş yanında, neshe hiç temas etmeyen ve hadislerin arasım bulan bir üçüncü görüş daha mevcuttur ki, bu görüş belki de e n sağlam fikir olarak belirmektedir. Peygamberimiz belki de yıkandıktan sonra tekrar misk ile tetayyub etmiş ve onun kalıntısı üzerlerinde görülmüştür. Böylece görenler ihrâmh. iken misk sürmüş zannetmişlerdir. Görenlerin kokudan değil de üzerindeki eserden bahsettiklerine göre mesele, ancak böyle anlaşılabilir denilmektedir. [994]

102/2- Hareme Ve Evlere Kapıdan Girmeme Âdeti Ve Neshi:

el-Hâzimî tarafından yukarıdaki başlıkla verilen bu meselenin, hadisle ilgili bir nesih meselesi olması mümkün değildir. Belirtildiğine göre, nesih vak'ası varsa bile taraflardan birinin âyet olduğu ddiâsı mevcuttur. Bu itibarla meselenin tasviri ile yetinmek mecburiyeti hasıl olmaktadır.
CâhilİyyetDevrinde Arablarm ihramda bulundukları müddet içinde, âdet haline getirdikleri bir tatbikatları vardı : Îhramlı jerd, evine ve bahçesine kapıdan değil de, açacağı özel bir menfezden girerdi. Köylü olanlar ise çadırlarının arka tarafından, girip çıkma için bir yer açarlardı. İhram müddetince devam eden bu âdetten, Kureyş'in bazı asilleri müstesna tutulmuştur. Bu âdet kendilerince birr ve takva sayılmaktaydı.
Nakledilen bir hadiste Peygamberimizin Haremin kapısından çıkışı ve Kutbe isimli birisinin de kapıdan çıkması üzerine kendisine yapılan itiraz akabinde Kutbe'ye durumu soruşu ve bir âyetin inişi haber verilmektedir. Âyet şöyledir : «...iyilik ve tâat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik (eden; Allah'a muhalefetten) sakınandır. Evlere kapılarından gelin [995] İlgili hadis ise fazla yaygın olarak nakledilmemiş tir. [996] Hadisteki, menediş ve Efendimizin Kutbe ile olan konuşmasından : «Bu iş evvelce vardı, sonradan neshedildis mânâsı çıkarılmaktadır: [997]Bu iddia vârid olsa bile neshi düşünmemiz; hele iki yönünde de sünnetin taraf teşkil ettiği bir vak'a olarak değerlendirmemiz mümkün değildir. Çünkü, âdeti ilk defa koyan Hz. Peygamber değildir.[998]

103/3 - İhrâmlı Kişi Ve Nikâh :

Muhrim olan kişinin kendisinin nikâhlanması veya bir başkasını nikahlaması hadislerde yasaklanmıştı. [999] Bu sabit olan bir hükümdür ve bir sünnettir. Bunun yanında ilim adamlarına bir nesih meselesi düşündüren diğer haber: Peygamberimizin Meymûne validemizle ihramda iken nikâhlandığı iddiasıdır. [1000] Kaldı ki bu iddianın aksini haber veren; Peygamberimizin, halâl iken, ihrâmh bulunmadığı halde Meymûne ile nikâhlandığım haber veren hadisler de mevcuttur. [1001] Tahâvî[1002] ve imam Şafiî nesihten söz etmemektedirler. [1003]Şafiî neshi değil de : «thramlı kişinin nikâhla ilgilenemeyeceğini, Hz. Meymûne ile Peygamberimizin halâl iken evlendiğini savunur. Dolayısıyla nesih yoktur.[1004]

104/4 - Hacc'a Niyet Ederken Şart Koşmak;

el-Hâzimî Peygamberimizin sahâbilerinden bazılarından naklettiğine göre Efendimiz birkaç kişiye şartlı hacca niyeti Öğretmiştir. Bu niyetlerde ferd, «imkân bulduğu takdirde hacc edeceğini, bir mânı zuhur ettiği takdirde de Umre için niyet etmekte olduğunu» belirtmektedir. [1005] Bazı Sahâbiler, tabiîler ve ilim adamları, haccda şart ko-şulabileceğine kânı olmuşlardır. [1006] Diğer taraftan, - hadis vermemekle beraber - ekseriyetin kanaati olarak açıklanan bir görüşe "göre de hacc niyetinde şart koşulamaz. Bu fikrin sahibi ilim adamları, yukarı-dki tatbikatın mensûh olduğunu iddia ederler. İbnu Mes'ud ve İbnu Ab-bâs'tan gelen bir haberde; böyle bir tatbikat vardı, fakat neshe-dildi denilmekte ve nâsih olarak da «Hacci da, umreyi de Allah için, tam yapın, fakat (herhangi bir sebeple bunlardan) alıkonursa-nız o halde kolayınıza gelen kurbanı (gönderin. Bununla beraber) kurban yerine Minâ'ya varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yahut başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan yahut da kurbandan (biriyle) fidye (vâcib olur) [1007] âyeti gösterilmektedir. Hadis. sarihleri, Hacc'da şart meselesine eserlerinde yer vermemektedirler. [1008]

105/5 - Harem Bölgesinin, Peygamberimize Ve Sahâbilerine Bir Müddet İçin Halâl Kılındığı Ve Hıllin Neshedildiği:

Bilindiği gibi, Mkke fethi günlerinde, Peygamberimizin ordusu harem bölgesine girmiş, gerektiği zaman az da olsa orada muharebe cereyan etmiştir. İslâmî örfe göre olduğu kadar, İslâm öncesi Mekke örfüne göre de, o mıntıkada bu türlü hadislerin cereyanı yadırganırdı. Fakat Peygamberimizin kendilerinin de belirttikleri gibi, geçici bir müddet, ilâhî vahy ile sabit olduğunu zannettiğimiz bir emir gereği Mekke halâl sayılmış ve sonra yine eski hürmeti devanı etmiştir. Bu halallık artık o tarihten sonra da bir daha olmayacaktır. Peygamberimiz, iş bittikten sonra, silâhların bırakılmasını emrederken, hürmetin devam ettiğini de belirtmiştir. el-Hâzimî tarafından belirtilen bu nesih vak'ası için, neshe kanâat getirmek teknik yönden (usûl bilgileri açısından) mümkün görülmemektedir. Çünkü, en büyük engel; «hürmetin ve ihlâlin birer şer'î hüküm olup olmadığı noktasında» toplanmaktadır. Ayrıca bu, müsbet mânâda kabul edilse bile; ilk hürmet ile son halâl kılış sünnet ile mi olmuştur? Bunun cevabını bulmak güçtür.[1009]

D - Zekât Ve Diğer Mâlî Meselelerdekî Nesih Vak'a Ve İddiaları :

106/1 - Sıfırlardaki Zekâta Esas Olan Miktar Ve Nesih

Sığırlarda zekâta tâbi olan asgarî nisabın yirmibeş veya otuz sığır olduğu üzerindeki bir fikir ayrılığı da el-Hâzimî tarafından nesih örneği olarak verilmektedir. Miktarı az olan bir grubun iddialarına göre; her beş ineğe bir koyun, on inek olunca iki koyun, on beşte üç, yirmi sığırda dört koyun, yirmi beşte ise bir sığır verilecektir. Bu grubun mensûblarına göre İslâmda en son tatbik edilen sünnet budur. Bu miktarlar, Muâz hadisinde geçen; «...otuz sığır olunca bir tebî'... verilir» şeklindeki tatbikatı neshetmiştir.[1010]Son haberdeki miktarı, ekseriyet benimsemektedir. Sahabe, tâbûn ve etbâdan pek çok ilim adamı bu görüştedir. İçlerinde, bu meselede ihtilâf olduğunu bilmiyorum diyenler bile mevcuttur. [1011]
İmâm Zührî, Muâz hadisinde belirtilen ve zekât mükellefleri için daha az külfetli olan tatbikatı : «Yemen halkına mahsûs bîr tahfif olarak» belirtmektedir. Yine onun ifâdesine göre bu tatbikat sonradan kaldırılmıştır.
Bir üçüncü görüş daha vardır ki : «Otuz sığırda bir ceza'; kırkta, bir müsinne verilir.,,» şeklinde belirtebileceğimiz bu fikir, Ham-mâd b. Süleyman'a nisbet edilmektedir. [1012]
Meselemizde nesihten söz eden olmamıştır.[1013] İbnu Abdilberr'in dediğine göre, sığırların zekâtında aslolan haber Muâz hadisidir. Bu konuda ilim sahiplerinin arasında ihtilâf yoktur. [1014]

107/2 - Hurma Telkihi Ve Nesih:

Peygamberimizin, İslâmî teşrideki gücü söz konusu olduğu zamanlarda kendisinden sık sık söz edilen : «Hurmaların tozlaştırüması ile ilgili haber» nesih vak'ası olarak da verilmektedir. Bilindiği gibi Peygamberimiz, durumu ilk gördüğü anda olaya müdâhale etmiş; daha doğrusu onları muhayyer bırakmıştır. [1015]el-Hâzimî'nin de belirttiğine göre bu hâdisenin neshe delâleti için daha başka şartlar gerekir. Diğer taraftan bu konunun nesih konusu olup olamayacağı üzerinde teknik «usûl yönünden) münâkaşalar mevcuttur. Meseleyi §er'î bir hükim olarak görenler olduğu gibi görmeyenler de vardır. Bu durumda nesihten söz etmek mümkün olmamaktadı. [1016]

108/3 - Yüzük Takınma Ve İpekli Giyinme

Bilhassa erkeklerin altın ve gümüş yahut bir başka mâdeni yüzük takınmalarıyia, yine erkeklerin; ipek, dîbâc, sündüs ve diğer isimlerle anılan ipekli kumaşları giymeleri, müelliflerce ayrı ayrı nesih v a k ' a 1 a r ı olarak ele alınmıştır. [1017] İncelendiği takdirde görülen manzara şudur ki, hiç birinde tespit edilmiş nesih iddiası yoktur. Ayrıca neshi tesbite yarayacak delillerden de malırûm bulunmaktayız.
Peygamberimizin bazı sözlerinde, altın yüzük ile birlikte ipekli giyinmenin ümmetinin erkekleri için haramlığı anlatılır. [1018] Diğer bir miktar hadiste, adı geçen yüzükle ilgili nehiytek başına verilir. [1019] İpekten nehyeden hadisler ise pek çoktur; burada, özürlülere verilen ruhsatlar, harb gibi bazı Özel hallerin gerektirdiği özel giyinmeler hep zikredilmektedir,[1020] Fukahâ; ipeğin özürlüler tarafından giyilebile-ceği dışında, eriş ve argaçların ipek olması ve diğer kısımların başka bir cins iplik olması durumlarını da ayrı ayrı hükme bağlamaktadırlar. Durum ne olursa olsun burada bizi ilgilendiren neshin bulunup bulunmadığı hususudur.
Peygamberimizin kısa bir müddet altın yüzük taktıkları ve sahabenin de aynı hareketi taklit etmesi üzerine bundan vazgeçtikleri sabittir. Burada, değişikliğe iktisadî bir düşünce mi hâkim oldu, yoksa dînî bir düşünce mi bunu kestirmek oldukça güçtür. Bunun yanında Peygamberimizin gümüş yüzük kullandıkları ve bunu da tavsiye ettikleri hususu da yine sabit bulunmaktadır. İbnu Sâhin'İn kanâatına göre, önce erkeklerle ilgili olmaksızın genel mânâda bir tahrim vuku buldu; altın yüzük takılmaması istendi, bilâhare, Peygamberimiz; kadınlara takınmayı mübâh kıldı. Sonraki ibâha, evvelki tahrîmi neshetmiş oldu. [1021]Eğer bu iddiayı belgelemek mümkün olsaydı, belki de nesih değil de tahsis veya istisna düşünebilecektik. Diğer taraftan, Berâ hadisi diye şöhret bulan bir hadisteki emirle ilgili olarak altının erkeklerce takılabileceği iddia edilmişse de, bu zâtın da diğerleri gibi özel bazı rahatsızlıkları sebebiyle kendisine müsâade verildiği de belirtilmiştir. Aynı zâtın nesihten haberdar olmadığı ihtimâli de ileri sürülmektedir. [1022] Durum şudur : Erkekler için altın yerine gümüş yüzük istenmiştir. Nesihten kat'iyyetle bahsetmeyen ilim sahipleri, kadınların altın yüzük takabilecekleri ve altm yüzük takmanın erkeklere haram olduğu hususunda i c m â ' d a n söz etmektedirler. İpek giyinme meselesinde, sırf ipek; hâlis ipek söz konusudur. Bu giyim erkeklere haram kılınmıştır. Bir müslüman ipek giyim eşyası alıp bir müşrike hediye edebilir[1023] denilmiştir.[1024]

109/4 - Hacamatın Gelirinden Nehiy Ve İzin:

Kan aldırma işi bir takım kimselerde âdet olduğu gibi, Peygamberimizin gününde bu işi yapanlar da vardı. Bugün de aynı işi halk arasında icra edenler mevcuttur ve bölgelere göre ayrı isim almaktadırlar. Hac-câm'ın hacamat işini sanat edinen kişinin aldığı ücret ve kazancı haram mıdır, yoksa halâl mıdır? Konunun nesih ile ilgisi var mıdır?
Peygamberimizden iki türlü hadis gelmektedir ; Bunlardan bir kısmında, haccâmın gelirinden yenilmemesi istenmekte, [1025]diğer bir bölümünde ise, yenilebileceği; peygamberimizin hacamat yaptırıp ücret verdikleri belirtilmektedir. [1026] Hadisler üzerinde yapılan araştırma neticesi iki görüş ve bu görüşlerin taraftarları belirmiştir
a. Hacamatın geliri yenilemez diyenler. Bunlar Zahirîlerden bir kısım âlimler ile muhaddislerden bazılarıdır ve Ukbe ile Râfi' b. Hadîc hadislerinin zâhirleriyle amel ederler.
b. Haccâmın ücret alabileceğini, ücretinin haram olmadığını iddia edenler. Bunlar ilim adamlarının ekseriyetidir. Yalnız bunlar, hâlâl görmekle beraber bu işin yapılmamasını uygun görürler, evlâ sayarlar. Kendilerinin belirttiğine göre birinci tip hadisler, nehiy ve haram tesbit etse bile mensûhtur. [1027]Nesih konusunda konuşanların belirttiğine göre; meseledeki tarih yönü araştırılabilir ve tesbit edilirse nesihten söz etmek doğru olmaktadır. [1028] Buradaki nesih haram iken halâl kılınma şeklinde anlaşılmalıdır. Hüküm olarak hacamat tenzîhen mekruh sayılmıştır. Şafiî'nin belirttiğine göre meselede nesih ve tearuz yoktur. [1029]

110/5 -- Necş :

Alıcı olmadığı halde birisinin gelerek malın fiatını arttırması, malı çok kıymetli imiş gibi öğmesi[1030] necştir. Bugün necş Ûaha da sistemli olmaktadır; propagandalar, sahte alıcılar, malı satmayıp değerinin pazarda artması için değişik usûller takîb edenler vardır. Bunların hepsi aldatma sayılmaktadır. Şafiî her nasılsa, karşılığında
başka bir hadis vermeksizin, ihtilâf konulan arasında bunu da saymaktadır. Necş menedilmiş bir yoldur. Peygamberimizin hadislerinde bunu yasaklayan[1031] ifâdeler emirler vardır. Necş icmâ' ile haram sayılmaktadır. Dışarıdan birisinin bu işi yapmasında günahkâr odur, alıcı ile müşterekseler günâhta da ortaktırlar. Nesihten söz edilmeyen bu mevzuda, îmam Mâlik satışı; bey'i bâtıl telakki eden âlimlerdendir. [1032]

111/6- Ribâ Ve Nesih:

Ribâ ile ilgili bir meseledeki İbnu Abbâs ve Usâme b. Zeyd'in, sonradan vazgeçtikleri kanâatları, gerek el-Hâzimî ve gerekse İbnu Şahin tarafından nesih vak'ası olarak değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili olarak iki grup hadis nakledilmektedir. Bunlardan Üsâme ve îbnu Abbâsa varan bir isnâd ile nakledilen hadiste Peygamberimizin : «Nesîe dışındaki muamelelerde ribâ olmayacağı, ribâmn sâdece nesîede olduğu» belirtilmektedir. [1033] Diğer hadislerde ise; yeden bi yedin tarzında zikredilen muamelede ve s a r f ' da da ribâmn bulunduğu, Peygamberimizin onları da yasakladığı belirtilir. [1034] Bu durum muvacehesinde iki fikirden söz edilir. İbnu Abbâsın fikri: Buna göre ribâ nesîededir. Ekseriyetin görüşü : bu görüşe göre böyle bir tat-bîkât olmuşsa da Peygamberimiz sonradan bunu kaldırmış; vefatından bir ay kadar önce sarfı nehyetmiş, [1035] altın ve diğer bazı mallarla yapılan muameledeki tefâdulun ribâ olduğunu belirtmiştir. [1036] Bu meselede, sayılanların dışında, hadislerin arasını c e m e d e n bir görüş de mevcuttur. Bu görüş taraftarları çeşitli yollarla; yanlış anlamaların olabileceğini, hadislerin arasında tearuz olmadığını; İbnu Abbâsın sonra dan bu fikrinden vazgeçtiğini; çünkü defalarca etrafına : «Bu konuda reyiyle hükmettiğini, bilâhare durumu daha iyi bilenlerin fikrine uyarak kanâatından döndüğünü söylediğini» belirtirler. Diğer bir görüşe göre, Peygamberimizin bu iki tatbikatı arasında nesih ilgisi vardır, îbnu Şahin : Ribâ mallarının, vezin, ayın ve her türlü denklik dışındaki farklı değişmelerin haramlığmı belirten hadislerce neshedildiğini anlatmaktadır. Bu hadislerin bazıları, açıkça nehyi belirtir.[1037]

112/7 - Bazı Yiyecek Maddelerinin Satışları Ve Nesih:

Peygamberimiz bazı yiyecek (taam) alış-verişleri için bir takım emirlerde bulunmuştur. Şafiî bunlardan bazılarını[1038] eserinde zikreder, fakat incelediğimiz zaman onlarda neshe taraftar olmadığım görürüz. Bunlardan birisi de: kuru ve yaş hurmaların karşılıklı satışıdır. Burada Peygamberimiz, sahabenin sorularına cevap verirken; yaş olan yiyeceğin kuruyup kurumamasmı sorması manidardır; alıcının aldanmamasina gayret göstermektedir. [1039]
Yiyecek alışverişincle malın alınmasını (kabzını)' şart koşarken; yaş ile kuru yiyeceklerin değişimini yasaklarken, «a r â -y â »ya müsâade edip «müzâbene »yi nehyederken hep alışverişteki tarafların zarara uğramamaları gözetilmektedir. Şafiî'nin belirttiğine göre Peygamberimiz «arâyâ»ya müsâade etmiş[1040] tir. îmâm bu meselede nesih değil de hâss-âmm ilişkisi görmektedir. [1041] Yiyecek alışverişindeki kabz konusu ile ilgili olarak nesihten söz etmez, hadislerin ihtilaflı olmadığını belirtir. [1042] Hurmanın hurmayla ve yaş üzümü» kuru üzümle ölçülerek satışı demek olan müzâbeneyi neh-yetmektedir[1043]burada da nesihten söz edilmemektedir. [1044]

113/8- Alışverişte Araya Girme:

îki kişinin, müşteri ve satıcı olarak yaptıkları alışveriş bitip taraflar dağılmadan, bir üçüncü şahsın, satıcı olarak aynı malı getirip orada satmaya kalkışması, onların alış-verişlerini bozacağı düşüncesiyle menedi İmiş tir. Bugün emsalini sık sık gördüğümüz bu hâl, bazan satıcıya veya müşteriye nisbet derecesine; onların yaptıkları alışverişteki fiattan çok daha aşağısına, bağırmak suretiyle yapılmaktadır. îmam Şafiî, bir mü'minin kardeşinin satışı üzerine satışı yasaklayan hadisleri tercih edip[1045] aldığını belirtir. Bir ihtilâf meselesi olarak verdiği bu konuda başka hadis de serdetmez ve nesihten de bahsetmezi. [1046]

114/9- Şuf'a Ve Nesih:

İhtilaflı mesele gibi, İmâm Şafiî'nin verdiği konulardan birisi de şuf'adır. Burada da nesihten söz edilmemektedir. [1047]Peygamberimizin belirttiğine göre : Taksimler yapılıp hudûâlar belirtildikten sonra artık şuf'a yoktur. [1048]Meselenin fıkhî teferruatından ziyâde, nesih ile alakalı olmayışı bizi ilgilendirmektedir.[1049]

115/10- Sağılabilir Hayvanların Satışında Aldatma Ve Nesih:

M u s a r r â t ; koyun, inek, deve ve benzeri hayvanların, sağıl-mayarak memelerinde süt birikmesi ile aldıkları durumda kendilerine verilen addır. [1050] Şafiî, bu isimle açtığı babta Peygamberimizden önce: «Harâc-zımân iledir»[1051] hadisini nakleder. Buradaki barâc; satılan mal veya köle cinsi bir varlıktan elde edilen semere, gailedir. Maldaki veya köledeki, satış anında bilinmeyen bozukluk meydana çıkınca, müşteri onu iade etmekte ve elde ettiği fayda, hadise göre kendisinin olmaktadır. Bu arada mal telef olsaydı, satıcı kurtulurdu, müşterinin elde ettiği birkaç günlük süt veya köle çalışması, o telefin tazmini oluverir, mal elinde kalırdı. [1052] İkinci nevi hadiste ise, zöyle ayıplı bir malın iadesi esnasında belirli bir miktar hurma veya buğdayın satıcıya verümesini efendimiz belirtir. [1053] İmâm bu iki nevi hadis arasında bir tearuz görmez; bunları ayrı ayrı şeyler olarak kabul eder, nesihten söz etmez[1054]

116/11 - Köylünün Malını, Şehirlinin Satması,

Köylü malını satışa getirirken önüne geçilmesi:
Şâfü tarafından her ne kadar bu iki mesele ayrı ayn ele alınmışsa da, hadislerin bir çoğunda iki mesele bir arada zikredilmektedir. Birinci meselede; bey'u'l-hâdır li'l-bâdî konusunda, Şafiî'nin tahminine göre, malların yerli simsarlar tarafından aşırı f i a t -l a r 1 a -belki de el değiştirerek- müşteriye intikâl etmemesi gözetilmektedir. Muhtelif eserlerde zikredilen bu konuda da nesihten söz yoktur. [1055]
İkinci konumuz yine bir ahş veriş meselesidir. Peygamberimiz, diğer meselede alıcının durumunu düşünerek araya aracının girmemesini emrederlerken burada da aynı düşünceye ilâve olarak bu sefer satıcı olan köylünün malının değer fiattan aşağı satılmamasmı istemektedir. Telakki'S'Silâ', telakki'r-rükbân, telakki"l-buyû', telakki'l-celeb adlarıyla da adlandırılan bu konuda Peygamberimizin nehiyleri sarihtir. [1056] Bu hadislerden bir kısmında belirtildiğine göre, köyden şe-hire mal getiren, mal sahibi değil de bir çiftçi (maraba-çeltek) veya işçisi ise, asıl mal sahibi geldiğinde muhayyerdir. îmam Şafiî böyle bir satışı hoş görmemekle birlikte bey'i caiz görmektedir. [1057] Halbuki en-Nevevî, mezhep imamlarının fikirlerini belirtirken sadece Evza'î ile Ebû Hanîfe'nin şartlı olarak cevaza kail olduklarını vermektedir. Meselemizde nesih yoktur.[1058]

117/12 - Ölü Hayvanın Derisinin Kullanılması Ve Nesih:

Üzerinde nesh iddia edilen konulardan biri de ölü hayvanların derilerinden istifâde meselesidir. Ölü hayvanın derisinden istifâde işinde veya ondan faydalanamama konusunda, Peygamberimizden bize kadar haberler gelmiştir. Haberlerin çeşitliliği, aralarındaki tarih bağının tam manasıyla tesis edilememesi, ilim sahiplerinin konu üzerinde fikirlerinin ayrılmasına yol açmıştır. eHîâzimî'mn belirttiğine göre ilim adamlarını başlıca iki grup halinde buluruz; d i b â ğ a t gören derinin kullanılacağını savunanlar, dibağath veya dibâğatsız her nevi faydalanmayı reddedenler. [1059] en-Nevevî'nin belirttiğine göre ise ilim adamlarından böyle iki değil, yedi tane görüş nakledilmektedir. Bu görüşler şöyledir : Her türlü deri temizlik kabul eder, sadece köpek, domuz ve onlardan doğanların derileri hariç. Bu fikir imam Şafiî 'ye nisbet edilmektedir. Derilerin hiçbiri hiçbir suretle temizlenmez; H z . Ömer ve H z . Â i ş e 'ye nisbet edilmektedir. E v z a î 'ye ait olduğu ileri sürülen bir görüşe göre eti yenen hayvanların derileri dibağatla temiz olur ve kullanılır, imam Ebû Hanîfe domuz dışında hepsinin dibâğatle taharetine kaildir. Beşinci fikrin sahibi imam Mâlik' tir, ona göre; derilerin hepsinn dışı temizdir, içleri değil. Bu yüzden akıcı şeyler oraya konulmaz, ancak kuru nesnelerde kullanılabilir. Dâvûd ez-Zâ-h i r î ve Zahirîlere göre köpek ve domuz da dahil bütün deriler; iç ve dışları temizdir. Son görüş Zührî'ye nisbet edilmektedir: deriler di-bâgatsız da kullanılabilir. [1060]
Burada ihtilâfların menşe'lerini araştırırken, hadislerde geçen ihâb, asab, cild gibi kelimelerin dildeki aldıkları manaya bakmada fayda görülmüştür. Çünkü ihtilafların bir kısmı, ihâb ve asab kelimelerine verilen manalar üzerine çıkmıştn.
İhâb kelimesi, derinin dibâgattan önceki durumuna verilen isimdir. Dibâgattan sonra artık ona c İ1 d adı verilir. Bu incelik nazarı itibara alınmadan mutlak olarak ihâb ile deri kastedilir. Fakat hadislerde göreceğiz ki, bu inceliği kullananlar olmuştur. [1061] Cild mutlak mânâda derinin adıdır. Asab ise, hayvanların mafsallarından alınan temizlenip sonra da kolye gibi boyna takılan bir kemik olarak tavsif edilmektedir. [1062]
Eldeki hadislerde, Peygamberimizce, ölü hayvanın etinin yenilmesinin haram olduğu, derisinin kullanılabileceği[1063] ifâde edildiği gibi, görûlen hayvanların derilerinden «keşke jaydalansaydiniz» tarzında temennileri de vardır.[1064] Râviler: îbnu Abbâs, Seleme, Ummû Seleme, Âişe, Enes b. Mâlik ve diğer zevattır.
Abdullah b. Ukeym adlı râviye varan bir senetle sevkedilen hadis, bilhassa derilerin kullanılmasının menedildiğini iddia eden grubun en büyük delilidir. Nâsih-mensûh yazarlarından İbnu Şahin eserinde genellikle mensûh haberleri Önce zikrederek açıklama yapar. Onun ilk zikrettiği hadis bu Abdullah b. Ukeym hadisidir. Bu zat Efendimizin kendi kabileleri olan Cüheyne'ye gönderdikleri bir mektuptan söz eder. Hadiste ihâb ve asab kelimeleri geçmektedir. Yine nakledildiğine göre bu mektup Efendimizin vefatından bir veya iki ay sonra kabilenin eline geçmiştir. İbnu Şahin bundan sonra konu ile ilgili îbnu Ömer ve îbn Abbâs hadislerini verir. Orada da hep nehiyden söz edilmektedir. Şevde, Ummu Esved., İbn Ömer, Seleme b. el-Muhabbik gibi zatlardan naklettiği haberlerde ise : «Her nevi derinin dibağatnun onun temizliği» olduğu hususu belirtilir. İbnu Şahin neshe kail değildir. Onun ifâdesine göre, tahareti belirten haberler, tarih bakımından Cüheyne'ye gittiği söylenen haberden eski değildir. Yani bunları mensûh sayacak bir durum mevcut değildir. îbnu Şâhin'in ve diğer bir takım ilim adamlarının belirttiklerine göre, Abdullah b. Ukeym hadisinde dibâgatlı olmayan deri ile asab'ın kullanılması menedilmiştir. Bu demektir ki; eğer deri dibâğat görürse kullanılabilecektir. Hadiste geçen ihâb, dibağatlı olmayan yaş deriye verilen addır; eğer dibâğat olmuş ise o artık[1065]ihâb değil, cild'dir, edîm'dir, cerâb v.s.dir. el-Hâzimî 'nin naklettiği, muhaliflerin ve nesih iddia edenlerin kanâatlerine göre; önceleri derilerin dibağatla kullanılmasına izin verilmişken, sonradan bu neshe-dilerek kaldırılmış, Abdullah b. Ukeym hadisi nâsih'olmuştur. [1066] ve Hayber savaşı tarihlerini taşır. [1067] Halbuki Abdullah'ın hadisi, Efendimizin vefatından iki ay Önceki bir tarihe sahiptir. Görünüşte sağlam olan Abdullah b. Ukeym hadisinin, müsâade ihtiva eden hadislere; bilhassa Meymûne hadisine karşı gelememektedir. Hadiste iztırâb mevcuttur. el-Hâzimî'nin tercih ettiği yol: kelimelere verilen manadan neş'et eden ve nesih gibi değerlendirilmeğe çalışılan konuda, Abdullah b. Ukeym hadisindeki Peygamberimizin kasdmın tamamen nehiy olmayıp sadece dibâgatsızlığı önleyici bir emir olduğunu anlama ve öylece konuyu değerlendirme zarureti vardır. Yoksa meytenin derisinden istifâde konusunda zikrettiklerimizin dışında çeşitli lâfızlarla daha pek çok sahih hadisin[1068] âzahı güç olmaktadır. Ebû Dâvûd sünenini şerheden İbnu'l-Kayyini'in fikrine göre de, ortada neshi gerektiren bir husus mevcut değildir. Zührinin kanâatini beğenir. [1069]

118/13- Arazinin Kiraya Verilişi Ve Nesih:

Peygamberimizden arazîlerin kiraya verilmesi ile ilgili olarak bir takım haberler vârid olmuştur. Ancak bu haberlerde zahirî bir tearuz tesbit edilmiş ki el-Hâzimî konuyu bir nesih vak'asi şeklinde eserinde işlemektedir. İbnu Ömerden gelen bir hadiste : «...Peygamberimizin gününde arazîlerin, bir miktar buğday veya saman karşılığı kiraya verildiği» hususunda bilgi verilmekte râvî miktar hakkında kesin bir beyânda bulunmamaktadır. Bu hadis, yanında İbnu Abbâs'tan gelen bir hadisin bir bölümünden, «... Peygamberimizin, kişinin arazisini kiraya vermeyerek arazi sahibi olmayan bir karâe§ine, ekip dikmek için vermesi daha uygun görülmekte, tarla sahibi için bunun daha hayırlı olacağından söz edilmektedir». Arazinin kiraya verildiği konusunda vârid haberler yanında, sahâbilerin kira lehindeki tatbikata ait haberleri de geçmektedir. Arazi kirasının terkedildiği, Peygamberimizin kira işleminden sahâbileri ne h yettiğini belirten haberler de mevcuttur. [1070]Ortada beliren iki fikir şöylece özetlenebilir.

a. Bir kişi, bir tarlayı, oradan çıkacak mahsûlden belirli bir miktarını almak üzere sahibi ile anlaşarak kiralayabilir ; arazî sahibi arazisini meşru görülen şartlar muvacehesinde kiraya verebilir.

b. Böyle bir akid fasittir ; arazî kiraya verilemez; mü'min kardeşine arazînin o seneki intifamı bağışlaması, onun emrine tahsis etmesi gerekir.

Son fikrin sahiplerinin delilleri, yukarıda arzına çalıştığımız, kiranın terkedildiğini, Peygamberimizin kirayı neh-yettiğini belirten haberlerdir.

Burada müzâraa dediğimiz belirli ortaklık şeklinin haram olmadığını, arazîyi arazîsi olmayanın faydasına kullanmanın daha hayırlı olacağını belirtenler de olmuştur. Böyle düşünenlere göre hadisler arasında çatışma yoktur. Peygamberimizin haram kıldığı zirâi ortaklık şekli, belirli meşru şekillerin dışındaki ortaklıklardır.

Konunun nesih ile ilgisi şuradan doğmaktadır. el-Hâzimî'nin belirttiğine göre Peygamberimiz bir ortaklığı feshetmiş ve masraf ödetmiştir. Neshe kail olanlar bu Rifâa haberini; ortaklığın önceleri meşru olduğu, sonradan Peygamberimiz tarafından kaldırıldığı şeklinde anlamaktadırlar. Belki de ortada meşru olmayan bir müzâraa şekli vardı ki, Efendimiz onu feshetti ve arazî sahibine ekini terketti, diğerine masraf ödedi. Bazı ilim adamları da ekin ortaklığını dünyevî bir mesele, şer'î olmayan bir hüküm olarak görmekte, nesih olamayacağını savunmakta, diğer bazıları da: «kiraya verirdik...» sözünü, nehiy mevcut olmasına rağmen halk yine arazi kira işi yapardı mânâsına anlamıştır. Bu görüşlere itiraz edilmiştir.[1071]

III- Muamelât Meselelerindeki Nesih Örnekleri

A - Muaşeret Ve Topluluk Meseleleri İle İlgilî Örnekler :

119/1- Peygamberimizin Kadınlarla Bey'atı Ve Nesih:

el-Mumtehine sûresinin 12. âyetinde : «Ey Peygamber, mü'min kadınlar Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamalan, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evlâdlanm öldürmemeleri, elleriyle ayaklan arasında bir iftira düzüp getirmemeleri, (emredeceğin) her hangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyla - sana bey'atleşmeye geldikleri zaman bey'atlerini kabul et...» buyurulur. Peygamberimizden bey'atin icra şekli ile ilgili haberlerin farklılığını açıklayan ilim adam-lan, meselede nesih olabileceğini belirtirler. Kadınlarla, elleri üzerine bez koyduğu ve öylece bey'at ettiği konusunu belirten Âmir eş-Şa'bî hadisi[1072] yanında, onlarla sözle bey'at ettiğini[1073] «Haydi gidiniz, sizinle bey'at ettim'» diyerek bey'atlerini kabul ettiğini, [1074]elini değ-mediğini[1075] belirten hadisler de vardır. Eli üzerine bez koyduğunu belirten hadis, meşhur mecmualarda bulunamamıştır.

el-Hâzimî, bey'atm sözle olduğunu belirten hadislerin daha güçlü olması sebebiyle, diğer hadislerin bunlarla muâraza edecek güçte olmadıklarını açıklar. Neshi bir ihtimâl olarak ileri sürer ve bez koyduğunu belirten hadis sahih ise mensûhtur der. [1076]

Diğer bazı ilim adamlarının belirttiklerine göre kadınların arzettiği-miz âyetin tamâmına inkiyâd edeceklerini ifâde etmeleri onların bey'atı idi. Peygamberimiz kendilerinin ellerini tutmadılar. Bu noktayı Hz, Aişe yeminle tevsik ederek ifâde etmektedir.[1077]

120/2 - Cenaze Takibinde Kadınlar:

Peygamberimiz, cenaze bekleyen kadınların evlerine dönmelerini emretmişlerdir. [1078] Diğer bir takım hadislerde ise, nehye-dildiklerini ve bu emrin azimet emri olmadığını; Peygamberimizin üzerlerine düşmediğini ifâde eden sözler de vardır. [1079]Hadisi açıklayanlar; meselede nesih yoktur, sadece belki cenaze sahibine ruhsat tanındı, diğerlerine ise haramlik bakîdir, [1080]kerahet tenzihidir derler. Malik'e ve Medinelilere göre cenaze takibi sadece genç kadınlara mekruhtur; nesihten söz yoktur. [1081]

121/3 - Kabir Ziyareti: Yasak Edilişi Ve Ruhsat Verilmesi:

a. Meselenin Tasviri :

Peygamberimizin kabir ziyareti ile ilgili iki türlü tatbikatı olmuştur. Bunlardan birisi kabir ziyaretinden ashabım menedişi, diğeri ise aynı iş için onlara ruhsat ve müsâade vermesidir. Müsâade bir nehiyden sonra vuku bulmaktadır. Nesih vak'alarında durum bazan aksi de olabilmekte, yapılmakta olan bir iş menedilmektedir.

Kabir ziyaretinden menedümenin zamanı ile, sonradan meydana gelen müsâadenin vakti hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye tesadüf edilememektedir. Bunu, konu ile ilgili sarih Peygamber emrinin bulunmasına bağlamaktayız. Vak'ada neshin sübût bulması üzerine araştırıcı, bir başka nokta ile meşgul olmamıştır, Vak'anin özelliklerinden birisi de nâsih haberin aynı hadisin bünyesinde bulunmasıdır.

Nesih konusuna dair yazılmış olan ilk eserlerden birinin müellifi ve nesih konusunda ümmetin kendisine pek çok şey borçlu olduğu imam eş-Şâfi'î, îhtilâfu'l-hadis'te bu meseleye temas etmemektedir. Aynı şekilde, İbnu Şâhin'in kitabında da, doğrudan kabir ziyareti ile ilgili bir bahis yoktur. Yalnız İbnu Şahin, kabir ziyaretinde kadınların durumunu işlemektedir. Gerek Şafiî'nin ve gerekse İbnu Şâhin'in bu durumlarını da, az önceki meselede olduğu gibi, konudaki kesinliğe bağlamak uygun olacaktır. Belki de belirttiğimiz gibi onlar; kabir ziyaretindeki men'in ve sonraki ibâhanın sarahatine binâen, meseleyi bir ihtilâf konusu olarak ele almamaktadırlar.[1082]

b. Hadisler, Rivayetler:

Kabir ziyaretini menedip sonradan da ona müsâade eden Peygamberimizin bu tatbikatını belirten hadislerde, biribirinden farklı sözler az bulunmaktadır. Konu ile ilgili hadislerin râvüeri arasında bilhassa : Süleyman b. Büreyde, Abdullah b. Büreyde, Ebû Hureyre, İbnu Mes'ûd, Enes b. Mâlik, Âişe, Hayyân el-Ensârî, Ebû Zer, Ali, ibnu Abbâs, Mic-ma' b. Câriye, Ömer gibi isimlere Taşlanmaktadır.[1083]

el-Hâzimî'nin eserine temel olarak aldığı hadislerden ilkini Süleyman, babası Büreyde'den nakletmektedir. Hadis Müslim'de ve diğer eserlerde bulunmaktadır. [1084] Bu hadislerde zikredildiğine göre Peygamberimiz : «Ben sizi kabir ziyaretinden nehyetmiş, menetmiştim. Şimdi artık ziyaret ediniz; zira kabir ziyareti size hatırlatır» buyurmaktadır. Hadislerin pekçoğu «hatırlatır» sözü ile biter. Diğer rivayetlerde bu hatırlatır sözü açıklanmaktadır. Ölümün hatırlatılması, kaibin rikkatini celbetmesi, âhireti hatırlatması gibi dünyadan el etek çekmeyi (tezeh-hüd ani'd-dünyâ) ifâde eden sözleri diğer rivayetlerde görürüz.

Abdullah b. Büreyde'nin naklettiği haberde ise daha farklı bilgi mevcuttur. Burada, kabir ziyaretinden menediliş ve ruhsatı anlatan bir bölüm de vardır : «Uz. Peygamber kabir ziyaretinden nehyetti; bilahare bu konuda ruhsat verdi ve dedi[1085]

Kabir ziyaretinin bir başka mesele ile de irtibatı vardır: Efendimizin validelerinin kabirlerini ziyaret etmeleri. Bu ziyaret, Cenabı Hakka vâkî müracaat üzerine olduğu anlaşılmaktadır. Hadiste şöyle denilmektedir : «Hz. Peygamber, validelerinin kabrini ziyaret etti; kendileri ağladı, etrafını da ağlattı ve dediler ki: Rabbimden, anama istiğfar için izin istedim, bana izin verdi. Sizler de kabirleri ziyaret ediniz, çünkü kabir ziyareti ölümü hatırlatı.[1086]

Kabirlerin ziyareti ile ilgili hadisler içinde, kadın ziyaretçilere temas eden hadisler de büyük yekûn tutmaktadır. Bu hadislerde z e v -vârâtu'l-kubûr tabiri geçmektedir. [1087] Kabirleri çokça ziyaret eden kadınlar manasına gelen bu tabir ile neyin kastedildiği pek anlaşılamamaktadır. Kaynaklar sadece bu haberlere dayanarak, kadınların ziyareti üzerinde durmuş, fikirler beyan etmişlerdir. Bizim görüşümüze göre Peygamberimizin dili ile lanetlenen bu kadınlar gurubu; güzel niyetlerle ; gerek asr-ı saadette ve gerekse sonraki devirlerde, şartlarına da riâyet ederek, yakınlarının kabirlerini ziyaret eden kadınlar değildir. Aşağıda daha tafsilâtlı göreceğimiz gibi, böyle düşünmeğe bizi zorlayan

deliller vardır.
Enes b. Mâlik'ten gelen bir haberden öğrendiğimize göre, Peygamberimiz, muhtemelen ölen evlâdının kabrini ziyaret eden bir kadına : «Allah'tan kork, sabret»[1088] buyurmuş, kadın ise: beni bırak, uzak dur; benim başıma gelen musibet sana gelmedi demiştir. Kaynakların belirttiklerine göre kadın Peygamberimizi tanımamaktadır. Yine hadislerden, asr-ı saadette kadınların ziyaret için kabristana gittikleri haberini almaktayız. Hadislerde zikri geçen mevzulardan biri de kabirlerin namazgah haline getirilmesinin ve üzerlerine öteberi (belki kandil-mum) yakılmasının nehyidir. [1089]

c. Hükümler Ve Farklı Kanâalktr :

Kabir ziyareti ile ilgili nesih sabit olmakla beraber konu üzerinde fikir ayrılıkları da meydana gelmiştir. Ziyaretin önceden nehyedilip sonradan müsâade edildiği konusunda ilim adamlarının ittifakı, el-Hâ-zimi'ye nisbet edilmektedir. Halbuki el-Hazimî sadece erkeklerin ziyareti konusunda müsbet manadaki ittifaktan söz eder.[1090] İbnu Hacer, Ha-zimî'nin görüşünü umûmî mânâda anlayarak, meseledeki mevcut ihtilâfları verir. Onun kanaatına göre, kabir ziyaretini kerih görenler de mevcuttur. Bunların başında eş-Şa'bî ve en-Neha'î gelmektedir. [1091] Ekseriyetin üzerinde ittifak ettiklerin nokta; erkekler için bu ziyaretin m e s n û n olduğu tarzındadır. İbnu Abdilberr'in ifâdesine göre buradaki ibâha, nehyin umûmî oluşu gibi umûmîdir ; erkek kadın ayırımı gözetmeden herkese şâmildir. [1092] İbnu Şahin, sadece bir cümle ile meseleye temas eder ve der ki: Kabir ziyaretinden nehiy sahihtir; ibâha konusundaki hadisler de sahihtir; bunlar evvelki hadisleri nâsihtir. [1093]
Durumu, şöylece özetlemek mümkündür:
Kabir ziyareti hakkında ekseriyetin kanaati, mubah lığı yönündedir. Ufak bir gurup kerâhatine kaildir. Fakat onlar da bunun tenzih veya talırim kerâhatı olduğunda ittifak edememektedirler[1094] Bu küçük ihtilâf nazarı itibara alınmadığı takdirde; şartlarına riâyet ile kadın erkek herkese kabir ziyareti tavsiye edilmiştir.
Ebû Hureyre ve İbnu Abbâs'tan gelen hadislerde zevvâra-tu'l- kubur lanetlenir. Bu kadınların durumunu biraz olsun anlayabilmek için, ilim adamlarının, kadınların kabir ziyaretini yapabilmeleri için ortaya attıkları şarta bakmak lazımdır; onlar fitne ihtimâlinin yok olmasını, şartlarına riâyeti, kadının genç olmayıp, yaş-11 olmasını şart koşmaktadn'lar. Eldeki lanet hadislerinin dışında kalan ve ziyareti meşru gören kadınlar ile ilgili haberler de vardır. Yukarıda Hz. Peygamber ile konuşmaları geçen kadının ziyareti menedilmemiştir; bu bir takrir ve tasvib olarak nitelendirilmektedir[1095] ve lehte hüccettir. Hz. Fâtıma, her cum'a Hamza'nın kabirini ziyaret etmiştir. [1096]Âişe validemizin, kardeşi Abdurrahman'ın kabrini ziyaret ettikleri vâkidir. [1097]
Zevvâratu'l-kubûr'a lanet ifâde eden hadislerin, ziyarete umûmî manada izin verilmesinden önceki devreye ait görenler de vardır. [1098]

d. Netice :

Kaynakların verdikleri bilgilere göre kabir ziyareti, e d e b dâiresinde, başka bir niyete ve faaliyete bağlı kalmadan kadm-erkek her mü'min için meşrudur. [1099] Kabir ziyaretinden ilk zamanlardaki nehyin ne gibi bir gaye gözettiğini bilemiyoruz. Putperestlikten ve ecdada ait hatıralarla fazla öğünmekten[1100] henüz kurtulmuş olan kavme, belki de, başka sebepler tahtında Efendimizce uygun görülen bu hareket tarzının, günümüz için değeri ne olabilir? Şunu demek istiyoruz : Şayet kabir ziyareti çığırından çıkarılırsa; çeşitli fitnelerin ve iffetsizliklerin kaynağı haline gelirse; kabristan, devlet reisine ve ilim sahiplerine, kabir ziyaretini toptan menedici bir salâhiyet tanınmış mıdır? Nesihte Allah ve Rasûlü'nün; teknik tabiri ile vahyin hüküm sahibi olduğunu bilmekteyiz. Onların bize belirttiği son tatbikat esastır. Bunun dışında bir başka tatbikat imkânı, eldeki mevcut ilmî delillere göre iddia edilemez. Yalnız, şartlarına uygun ehl-i hâl ve akdîn seçtiği devlet reisinin, bazı özel tasarrufları hakkında fakîhlerin müsbet kanâatleri vardır. Müslümanlar, bu türlü fitneleri, hakları olmadığı halde bir neshe kalkışmakla değil de, İslâmı; her yönüyle anlayarak, anlatarak, tatbik ederek nesilleri amel yönünden teçhiz ederek önlemelidirler. Eldeki naslara bakarak a 1 t ı y ü z sene öncesine ait kadınların ziyaretteki durumlarını beğenmeyip, onlar için ziyareti haram sayan el-Aynî 'nin bu ifâdesini anlamak güçtür. [1101]

122/4 - Cenaze İçin Ayağa Kalkma!

a. Meselenin Tasviri:

Cenaze için ayağa kalkma meselesi iki şıklı mütâlâa edil-, mektedir. Birincisi, cenazeyi takib eden kişilerin, o kabre bırakılmcaya kadar ayakta durmaları (kıyamları), ikincisi ise yakınından cenaze geçen ve oturmakta olan kişinin kıyamı veya cenazeye kargı takınacağı tavırdır. Burada söz konusu kıyam; ayağa kalkış sonucudur. Sahabenin vereceği bilgilerle nesih vak'asının tesbitine Örnek olarak bu mesele de verilir.
Peygamberimizden gelen haberleri değerlendiren ilim sahipleri, başlıca iki fikir etrafında toplanmışlardır: cenazenin geçmekte olduğu yere yakın oturmakta olanlar, ayağa kalkacaklardır; sünnetteki tatbikat budur; cenaze için ayağa kalkılmaz. Peygamberimizin birkaç kere tatbik ettikleri bu usûl, sonradan onun tarafından kaldırılmıştır.
İkinci fikrin taraftarları, ayağa kalkma sünnetinin neshedilmiş olduğunu belirten haberleri, diğer tatbikatı nâsih görürler. Ayağa kalkmanın sünnet olarak devam etmekte olduğuna kail olan ilim adamları, bu işin, cenaze oradan uzaklaşmcaya kadar devam edeceğini de ifade ederler,[1102]

b. Rivayetler :

Âmir b. Rebî'a adlı sahâbî Peygamberimizin : «.Cenazeyi gördüğünüz zaman, sizi geride bırakıncaya kadar ona kalkınız»[1103] dediğini nakletmektedir. Cenaze için ayağa kalkılacağım savunanların delili olan bu hadisin aleyhinde konuşan olmamıştır.
Cenazeye kıyamın sebebi olarafe hadislerin bir kısmında zikredilen iki husus mevcuttur : Bunlardan biri; Peygamberimizin, ölüm korkunç; Allaha ilticayı gerektiren»[1104] bir şeydir sözünde ifâdesini bulmaktadır. İkincisi ise; yine Peygamberimizin ifâdelerine göre, «mü'minlerin cenazeye değil de etrafındaki meleklere tazım için ayakta durmaları» hususudur. Câbir b. Abdillah hadisinde geçen vak'ada, kendisi için ayağa kalkılan bir y a h û d cenaze-sidir. [1105] Meleklere tazim edildiğini belirten haberin râvisi ise Ebû Bür-de'dir. [1106] Zikrettiğimiz bu haberlerde belirtilen ayağa kalkma işinin men-sûh olduğunu kabul edenler ise şu hadislere dayanmaktadırlar :
Hz. Ali b. Ebî Talib'den nakledildiğine göre Efendimiz önceleri cenaze için kıyam ederlerdi, sonradan bunu terkederek oturdular. [1107] İmam Ali'nin bir başka sözünde belirtildiğine göre ise Efendimiz ayağa kalkmayı sadece bir cenaze için yapmışlardır. Bir başka haberden anlaşıldığına göre de Efendimizin bu tatbikatı; EhK kitâb'm tatbikatına hüsn-i zanla bir uyuştan ibarettir. Bilâhare n e s h vaki olmuş ve bu da terkedilmiştir. [1108] Bu meseleye temas eden daha geniş bir haberi el-Hâzimî nakleder :
«Leys der ki, son hadisi Mücâhid'e hatırlattım; o bana dedi ki, Abdullah b. Sahbere diyor ki, Ali ile birlikte oturuyor cenaze bekliyorduk, o esnada bir diğer cenaze oradan geçti, biz de ayağa kalktık, Ali bize sordu : Hangi delile istinaden ayağa kalktınız? Biz de : Peygamberimizin ashabının verdikleri fetva üzerine dedik. Ne imiş bu? dedi. Biz de : Yanınızdan bir cenaze geçiyorsa; müslüman, yahûdî, hristiyan olsun ayağa kalkınız; siz cenaze için değil, yanındaki melekler için ayağa kalkmış oluyorsunuz tarzında Peygamberimizin emirlerinin bulunduğunu, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den duyduğumuzu söyledik. Bunun üzerine Ali şöyle konuştu : Peygamberimiz bir cenazeden başkası için ayağa kalkmadı. Bu cenaze yahûdî idi, Efendimiz de onlar gibi yaptı, nehyolununca da o işi terkettb. [1109]
Rivayetlerde verdiğimiz hadisleri dikkatle incelediğimiz zaman görürüz ki, bunlar sahabenin verdikleri haber ve sahabenin vak'a ile ilgili şehâdetleridir. Hâdiselerin nakli ile birlikte Peygamberimizin emirleri nakledilmektedir. İkinci nesildeki tabiîler bile sahâbiden bu konuyu alırlarken, sözler hep vak'alar üzerinde konuşulmuş, cenaze esnasında sarfedilmiş ve hükümler belirtilmiştir. îmam Ali'nin konu ile ilgili etraflı ve derin bilgisi olduğu muhakkaktır ki kendisi hâdise hakkında kesin ve etraflı şehâdette bulunmaktadır.[1110]

c. Tahlil ve Netice :

Peygamberimizin bir veya birkaç cenaze için ayağa kalktıkları muhakkaktır. Burada onu ayağa kaldıran sebep üzerinde bizi düşündürücü ip

uçları mevcuttur. Zahirde kalkış cenazeye hürmet için gibi görünürse de, Efendimizin ifâdelerinden; ölümün dehşetinin, insan cenazesi yanında giden meleklerin taziminin de kalkışta rolü bulunmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki, cesedin kendisine hürmetten çok daha ulvî sebepler için kıyam meydana gelmektedir. Pek fazla taraftar toplamayan bir görüşe göre ise Efendimiz, bir defa kalktığı cenazenin özel bir durumu ve kokusu mevcuttu.[1111] Şafiî'nin de aynı kanaati ileri sürdüğüne şâhid olmaktayız. Konumuz ile ilgili haberlerde Peygamberimizin fi'li yanında sözlü emirleri de bulunmaktadır. Sözlü emirleri, kıyam için olduğu gibi kalkılmaması için de vardır denilmektedir. el-Hâzimî tarafın-dan zikredilen ve oturmayı emreden bir hadis ise bulunmaktadır. Sözlü sünnetin yanında fi'lî sünnetin varlığı, kalkılmaması lehinde tefsir edilmektedir. Şafiî'nin ifâdesine göre fiilden sonraki bu terk durumu nesih için delildir. Ayrıca neshi sahabe de haber vermektedir:
İmam Şafiî neshin varlığını şöyle anlatır : Peygamberimizin fiillerinden sonra o fiili terkedişleri burada mevcuttur. RasuH ekrem'in son tatbikatı; eğer bu bir vâcib ise, sonuncu emirleri bunu neshetmiş olur. Eğer istihbâb nev'inden ise sonuncu emir de müstehap olur. Eğer birincisi rauhâb bir fiil ise, oturmada da kalkmada da beis yoktur. Bence oturma daha iyidir. Çünkü Efendimizin son fiili budur. [1112] İbnu Şahin de neshe kail ilim adamlarındandır. [1113]
Hâdisedeki nesh fikrini farklı îzah edenler de mevcuttur. Bu cümleden olmak üzere meselâ îbnu Hazm : «Vâcibliğin-vücûbun-neshedilmiş olabileceğini» ileri sürer. Bu nevi bir değişikliği ise kendisi nesih olarak tavsif etmemektedir. [1114]Kâdî İyâz'ın meseledek nesh varlığı şeklindeki kanâatini, en-Nevevî teıkîd eder ve cem' mümkün olmadığı takdirde nesih yoluna başvurulabileceği iddiasını ileri sürer.[1115] Bu hâdisede hadisler arasını cem'i mümkün gören bu âlimin kanaatim anlamak hayli güçtür. Bir usûl kaidesi olarak benimsenen bu görüşe göre; nesih olduğu sabit olan bir konudaki hadislerin cem'i de gayet güzel ve ölçülü olarak yapılsa; hadislerin araları bulunsa acaba nesih ortadan kalkabilecek midir?
Konumuzu şöyle bir toparlayacak olursak deriz ki : Efendimizin burada iki tatbikatı göze çarpmaktadır. Biri cenaze için ayağa kalkığı, diğeri ise ondan vazgeçip terkedişidir. Rivayetlerde tarihî bilgi ve Efendimizin tasrîhi gibi diğer destek unsurları mevcut değldir.
Usûl nokta-i nazarından mesele için bazı şeyler belki söylenebilir. En büyük itiraz belki: konunun şer'î bir mesele olup olmaması yönünden gelecektir. Bu hâdiseyi, bir âdet-i Peygamberi olarak değerlendirme mümkün olduğu takdirde, usûlcü nesih meselesine temas bile etmeyecektir. Çünkü konu Serî hüküm sahası olmadığı yerlerde nesihten bahse zaten lüzum yoktur.[1116]

123/5 - Cenaze Konuncaya Kadar Oturma Yasağı Ve Bu Yasağın Neshedilmiş Olduğu:

a. Meselenin Tasviri:

Başlıkta zikrettiğimiz konu, bir önceki işlediğimiz nesh vak'asınm bir devamı olarak mütâlâa edildiği gibi müstakil olarak da düşünülmüştür. Müşterek kabul edilmesine en büyük sebep, aynı hadislerle beyan e'dilmiş olmasıdır. Aşağıda da arzedeceğimiz gibi, üzerinde nesh cereyan edip etmediği de münakaşalı olan bu konuyu, diğeri ile olan sıkı alakası yüzünden, bazı ilim adamlarının da görüşlerine uyarak ayrı bir örnek halinde incelemeyi uygun gördük.
Cenazenin, onu teşyi ve takip eden cemâatin omuzlarından yere indirilmesi veya bir diğer görüşe göre lahde (kabirdeki özel yerine) konulmasına kadar geçen zaman içinde, orada hazır bulunanların ayakta kalmaları veya bu ayakta kalma sünnetinin bilâhare oturma ile değiştirilmiş olması söz konusu olmaktadır. İhtilâflar, «cenazenin konulması» tabirinden, mevcut iki görüşten hangisinin tatbikatta en son sünnet olduğuna kadar birkaç yerde vardır. Oturulmasının nâsih olan amel şekli olduğunu ifâde edenler yanında, ayakta durulacağını iddia edenler de olmuştur. Tarafların ellerinde delilleri de mevcuttur. Diğer bir fikrî ayrılık mahalli; cenazenin omuzdan yere konulması mı, yoksa kabirdeki yerine yerleştirilmesi mi, hususudur.[1117]

b. Rivayetler ve İhtilâflar

Cenazeye yolculuğu esnasında raslayanların ayağa kalkması konusunda verdiğimiz Âmir b. Rabî'a hadisi, bu konuyu da ihtiva eder. Sonundaki «Sizi geride bırakıncaya kadar tâbiri bazı rivayetlerde : «konuluncaya kadar.,.» tarzında vârid olmuştur. Bu haber dışında «konuluncaya kadar oturmayınız sözleriyle emir tarzında gelen haberler de vardır.[1118] Bu haberlerden bazılarının râvisi Ebû Sa'îd el-Hudrî'dir[1119]. Ebû Sa'îd hadisinin, Ebû Salih tarikıyla gelen bir rivayeti bize sahâbinin şehâdetlerini de aydınlatır : Ebû Salih der ki : «... biz bir cenazede idik. Ebû Hureyre Mervân'tn elini tuttu, birlikte oturdular. Cenaze henüz yerine konmamıştı. Ebû Sa'îd el-Hudrî geldi, Mervân'm elini tutarak kaldırdı ve Efendimizin; cenaze yerine konulmadan etrafında-kilerin oturmalanm nehyeüiğini söyledi, Ebû Hureyre de bu sözü tasdik etti. [1120] Aynı konu ile ilgili ve oturmayı nehyeden bir hadisin de râvisi olan Ebû Hureyre'nin oturması hayli düşündürücüdür.
Küçük rivayet farkları bulunan diğer varyantlanyla birlikte bu haberler cenaze konulmadan oturulamayacağını ifâde eden haberlerdir. Taraftarları arasında: Hasen b. Ali, Abdillah b. AmrT Ebû Hureyre gibi sahâbilerle Ahmed b. Hanbel, îshâk bulunan ve mezkûr hadislere istinâd eden görüş yanında, oturmanın evlâ olduğunu; birinci hükmün ise mensûh durumda bulunduğunu ifâde eden bir diğer grup da mevcuttur. Bu grubun fikirlerini besleyen deliller arasında Ubâde b. es-Sâmit hadisi ile imam Ali'nin naklettiği bir haber meşhurdur. Ubâde'nin rivayetine göre Peygamberimiz, birlikte bulundukları br cenazede bir yahûdî hahamı veya bilginin suâline maruz kalmıştır. Adam Efendimizin tatbikatı için: «...biz de böyle yaparız» demiştir. Bunun üzerine Efendimiz ayağa kalkılmamasını istemiş ve «...Oturunuz ve onlara muhalefet ediniz[1121] demiştir. Hz. Ali'nin verdiği haber ise bize hem bir sahâbî bildirmesi ve şehâdeti, hem de tarihî açıklama değerinde görünmektedir : «... Medine'de ilk zamanlar cenaze konulmadan oturulmazdı, bilâhare oturulan... Peygamberimizin emirlerinden daima en son olanları alımr».[1122]Lâfız bakımından garîb karşılanan bu hadis az önceki haberi desteklemek için nakledilmektedir. [1123]
imam Şafiî konuyu bir önceki konumuz ile birlikte mütalaa eder ve neshe kânı olduklarını belirtir. [1124] Ahmed b. Hanbel ise meseleyi ayrı mütalaa edenlerdendir. Ona göre nesih, cenazeye raslayanların ayağa kalkmaları konusundadır; burada nesih yoktur. Şafiî'lerin meseleyi mensûh gördüklerini nakleden Nevevî, hadislerin arasının bulunabileceğini ifâde eder. [1125]İmam Buhârî,. cenazenin lahde değil, insanların omuzlarından yere konulacağı manasını tercih eder. [1126]Bilindiği gibi bu takdirde, kabristana girinceye kadar ayakta olan cemaat, bir iki dakika daha ayakta kalır ve oturma yahutta oturmama meselesine lüzum kalmaz. İmam Ali'nin verdiği haberle de kuvvetlenen Şafiî'nin görüşü ve neshin mevcudiyeti, bilhassa meseleyi birlikte mu-tâlaa zarureti hasıl olduğu zamanlar için geçerli fikir olarak belirmektedir. [1127]

124/6 - Geceleyin Cenaze Defni

Peygamberimiz, zaruret olmadıkça cenazelerimizin geceleyin def-nedilmemelerini istemektedir. Sebep olarak; «onların işlerine geceleyin bakılmaz; gündüz meleklerine teslim edin, acele ediniz. gibi cümleler söylemişlerdir. [1128] Diğer taraftan îbnu Abbâs'tan gelen; Peygamberimizin geceleyin cenaze gömdüklerini belirten, hatta bunun bir kadın cenazesi olduğunu ifâde eden hadisleri İbnu Şahin nakleder. [1129]Diğer kaynaklarda ise Peygamberimizin geceleyin defnedilmiş bir cenazeye uğradıkları belirtilir. [1130]Rivayete göre Peygamberimiz böyle bir cenaze üzerine namaz da kılmışlardır. İbnu Şâhin'in ifâdesine göre bu meselede nesih mevcuttur, onu böyle düşünmeye sevkeden âmil, misâllerin bolluğudur. [1131]İmâm Nevevî, Müslim şerhinde geceleyin definden söz etmemektedir. [1132]İbnu Hacer'in belirttiğine göre geceleyin defnin nehyindeki sebep; karanlıkta kefenlerin normal ve güzel sarılamamasıdır. Nitekim asr-ı saadette böyle bir vak'a üzerine Peygamberimiz gece defnini nehyetmişlerdir. İbnu Hacer'in belirttiğine göre zaruretler sebebiyle geceleyin defnedilmiş büyükler bile mevcuttur. [1133]İmâm Şafiî, gece ve gündüz defin yapılabileceği kanâatmdadir, ona göre müsavidir gece ile gündüz. [1134] Bu bilgilerden anlaşıldığına göre ihtimâl nesih söz konusu değildir; istisna vardır. [1135]

125/7- Cenazenin Önünden Yürüme :

Cenaze takibi islâmda sünnettir ve büyük ecri vardır, Zührî, Salim ve babası tarîkiyla sevkettiği bir hadiste, Peygamberimiz ve halîfeleri cenazenin önünden yürümüşlerdir. [1136]Diğer taraftan bir grup hadis daha vardır ki bunlarda cenazenin önünde yürünmemesi sözkonusudur. [1137]
İbnu Şâhin'in ifâdesine göre; cenazenin önünden yürüme islâmdaki ilk tatbikattır. Fakat konu ile ilgili olarak neshin tesbiti güçtür. Önden yürünmemesi ile ilgili emirler kat'î ve sabittir; yalnız bu hadislerin senetleri diğerleri kadar sağlam görülmemektedir; belki de Peygamberimiz

çeşitli durum ve sebeplere binâen, muhtelif cenazelerde önde ve arkada yer almıştır. [1138]Ebû Sa'îd el-Hudrî, imâm Ali'den durumu sorar ve arkadan gidenin öndekinden fazla ve rüchânı olduğu cevabını alır. Ali'nin belirttiğine göre bu durumu Peygamberimizden kendisi yedi kere sormuş ve cevabını bu sorulara bina etmiştir.[1139] Ekseriyet meselede nesih görmezler.[1140]

126/8 - Cüzamlı İle Temaslar Ve Nesih:

Peygamberimizden, cüzamlılara devamlı bakılmaması, [1141] onlardan arslandan kaçıklığı gibi kaçılması, cüzam bulunan yerden sür'atle geçilmesi[1142] konularında hadisler nakledilmiştir. Yine bu nevi hadislerden anlaşıldığına göre Peygamberimiz cüzamlı ile bey'-atten çekinmişlerdir. [1143] Bu hadisler yanında Peygamberimizin, cüzamlı ile aynı kaptan yemek yediklerini belirten hadisler de vardır. [1144]İbni Şahin eserinde bu konuyu da nakletmekte fakat başka açıklamada bulunmamaktadır. [1145]
Peygamberimizden menkûl bu iki durum üzerinde fikirler beyan edilmekte; meselâ Ömer neshe kail bulunmaktadır. Yani, meczûm olan kişiden ictinâb ve kaçınma nesli edilmiştir. Fakat kaynakların belirttiğine göre burada nesih mevcut değildir, bilakis hadislerin arası cem 'edilebilir ; yerine göre çekingen davranma ve ihtiyat, yerine göre temas emredilmektedir. Tıbb yönünden de durum aynıdır; daha önceleri geriden hastalıkları teşhis ve tedâvî edilen cüzamlılar, bugün kendilerine daha yakın muamele görmektedirler. Neshi kabul etmeyenlerin, etmeyiş sebepleri beyan edilmemiştir. Belki de mesele bir şr'î hüküm olarak mütâlâa dümemektedir. [1146]

127/9 - Kadınların Döğülmesi Ve Nesih ;

Nisa sûresinin 34, âyetinde şöyle bir emir vardır : «... Şerlerinden, serkeşliklerinden yildığınız kadınlara gelince: onlara (evvelâ) öğüt verin, (vazgeçmezlerse) kendilerini yataklar(ın)da yalnız bırakın. (Yine kâr etmezse) döğü'n...». Âyetin emri hadislerle açıklanmaktadır. Durum böyle olmakla beraber, Peygamberimizden kadınların döğülm e melerini isteyen emirler sâdır olmuştur. [1147]Yine aynı veya benzeri hadislerde, dayak için ruhsattan söz edilmektedir. [1148]el-Hâzimî tarafından nakledilen bu konu ile ilgili olarak müfessirlerin nesih lehinde veya aleyhinde bir beyânları yoktur. [1149]
Meselede şayet nesih varsa bile, âyetin de taraf olduğu bir nesih söz konusudur; bu da bizim çalışma sahamızın dışında kalmaktadır. Kaldı ki âyetin nüzulünden evvelki devreye ait olabileceğini ifâde edenler de vardır. [1150] Bu durumda âyet ile bu hüküm neshedilmiş demektir.
Kadınların döğülmesinin kerih görüldüğü, fazlaca muztarr kalındığı takdirde onların vücûdlarıntla zarar îras etmemek üzere döğülebilecek-leri, zararın tazmini gerektirdiği, dökmemenin efdal olduğu da verilen bilgiler cümlesindendir,[1151]

128/10 - Boşama Şekilleri, Boşama İle İlgili Bazı Meseleler Ve Nesih İddiaları:

Gerek imâm Şafiî ve gerekse el-Hâzimî eserlerinde, bazı talâk meselelerini incelemişler, bir kısmında mevcut nesihten söz etmişlerdir. Müstakil başlıklar altındaki bu meseleler, hep diğeri ile ilgilidir. Aşağıda da göreceğimiz gibi, zikri geçen problemlerde nesih olsa bile, âyetler nesihte taraf olduğu için bizi ilgilendirmemektedir. Biz bu birkaç meseleyi aynı başlık altında göreceğiz : [1152]

a. Üç Talâktan Sonra Dönüş Ve Bunun Neshedildiği:

Câhiliyet devrinden kalma bir âdete göre, isterse üç talâk vermiş olsun, erkek belirli bir müddet sonra kadına tekrar dönebiliyordu. Üçüncü talâkın iddeti henüz bitmeden tekrar dönen koca artık bu işi devamlı yapıyor ve bir nevi kadına eziyet fikri güdüyordu. Asrı saadette vuku bulan bir tatbikat üzerine : «Boşamak iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak ya güzellikle salmaktır[1153] âyeti indi. Kur'ân'daki nesih vak'alarını inceleyen bir takım eserler burada bir nesihten söz ederse de, Dr. Mustafa Zeyd, bunun : «Eski sünneti nâsih olmadığını, bilakis o güne kadar tatbik edilen ve başlangıcı bilinmeyen âdetin kaldırıcısı olan yeni bir teşriin vuku bulduğunu» belirtir.[1154]
Bir takım âlimlere göre ise, bu âdetin neshedilmesinde taraflar yine âyetlerdir : «Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler (beklesinler). Eğer onlar Allah'a ve âlıiret gününe inanıyorlarsa[1155] âyeti, bir sonraki ve az önce kendisinden söz ettiğimiz âyetle neshedilmiştir. [1156]Bu iddianın sübûtu mümkün görülmemektedir. Dr. Mustafa Zeyd, Bakara sûresinin 228. âyetinin diğer âyetle tahsis gördüğünü savunur. [1157]Meseleye nereden bakarsak bakalım, bizim aradığımız bir nesih çeşidi burada yoktur. [1158]

b. Eâiza Kadına Verilen Talâk :

Talâkın veriliş şekli; boşanma tarzının en güzel olan nev'i sünnette beyân edilmiştir. Kadının temiz olduğu durumda, kendisi ile temas edilmeksizin verilen talâk yanında, hâiz olan kadına da talâk verilmesinden söz edilmiş ki imâm Şafiî bu konuyu nesih meselesi olarak ele almıştır. Kendisi kadınlara hâiz.iken talâk verilmemesine taraftardır. Kaynaklar bu konuda : «... kadınları boşayacağınız zamanı iddetlerine doğru boşayın...» (Talâk, âyet: 1) âyetinden bahs açarlar. Âdet gören kadının o halinde boşanmasının günahlığından söz eder, nesihten bahsetmezler. [1159]

c. Süknâ Meselesi; Kocası Ölen Kadının İddetini Nereden Beklemesi Gerektiği Hususu :

îddet müddetinin yine kitapla değişmesi, nafaka ve süknâ meseleleri ile ilgili âyetler arasında düşünülen nesih veya tahsis durumları yanında, kadının başka yere intikâl hakkının bulunup bulunmadığı da nesih konusu yapılmıştır. Fakat eldeki deliller, vek'ayı nesih vak'ası olarak görmemize mânidir. îddetin yeri hakkında birkaç görüş serde-dilir :
a. Kadın iddetini dilediği yerde bekleyebilir; evinden başka yere intikâlinde beis yoktur,
b. İhtiyâç ânında çıkar. Ekseriyet bu görüşte ittifak halindedir. Mevcut hadislerin arasını cemeden bu görüş yanında, hadisleri nesihle îzah edenler de vardır,
c. Evinden çıkamaz. Kur'ân'ın bu konudaki hükmü gelinceye kadar. Bu grup gündüzleri ihtiyâç için çıkmasına cevaz verirler. Kendilerinin kanâatına göre intikal sonradan kaldırılmıştır.
Kaynakların verdiği bilgilere göre, bu konudaki tatbikatların menşei Kur'ân-ı Kerim'dir ve ilgili âyetler arasındaki münâsebetlerle tes-bit olunur, sünnetteki tatbikatlarda nesih düşünülemez.[1160]

129/11- Süt Kardeşliği Ve Nesih:

Süt kardeşliğinin (radâ'm) küçük veya büyük yaşta tesbiti konusundaki bir nesihten de söz edilir. Nakle'dilen bir tek hadiseyi, -nesih değil de o zâta mahsûs sayanlar da vardır. Hz. Âişe'nin, diğer validelerimize karşı olan tekliflerini; büyüklerin emzirilmesini onlar hoş görmemişler, Âişe ise kendi yeğenlerine bu usûlü tavsiye etmiştir.
Mesele ile ilgili olarak radâ' müddetini iki yıl olarak görenler yanında onun daha fazla bir müddeti kapsadığını savunanlar da bulunmaktadır. [1161] Her hâl-u kârda Hz, Âişe'nin görüşü ile amel edilmemektedir.[1162]

130/12 - Muvakkat Nikâh; Müt'a Ve Nesih:

a. Meselenin Tasviri :

Kelimenin kökü olan m t a için hadis lügati kitapları : «Bir şeyden intifâ'da bulunmak» karşılığını verirler. Nikâh kelimesi ile terkib yapıldığı zaman : «belirli bir müddet için evlenme» kastedilir. «Sanki ortada belirli bir zaman için kadından faydalanma hali mevcuttur» denilmektedir.[1163]
Belirli bir sebebe bağlı olarak ve belirli şartlar içinde müt'a, İsla-mın ilk zamanlarında meşru1 idi. Belirtildiğine göre bu haramlık ve ruhsat

birkaç kere tekerrür etmiştir. [1164] Hatta bu yüzden nesih keyfiyetinin bile iki kere tekerrürürden söz edilmektedir. [1165] îbnu Ab-bâs'a nisbet edilen ve sonradan caydığı belirtilen bir fikir ayrılığı o da şartlı olarak dışında Şî'â'nın ye Ibmı Cüreyc'in farklı kanatları vardır. Şî'a, mutayı hâlâ meşru' görmektedir.[1166]

b. Rivayetler ve İhtilâflar :

Müt'a ile ilgili haberler çeşitli bilgiler ihtiva eder; içlerinde bu âdetin ilk zamanlara ait olduğunu[1167] belirtenler olduğu gibi, peygamberimizin ilk izninden bahsedenler de vardır[1168] şüphesiz nehy i belirten haberler ise daha büyük yekûn tutmaktadırlar. [1169]
Kays b. ebî Hâzim adlı zatın belirttiğine göre; müt'a, gaza sırasında, erkeklerin kadınlarından uzakta olduğu bir zamanda geçici olarak verilmiş bir ruhsat idi. Bu hadisten sefer anlaşıldığı gibi, başka bir hadisten de sahabenin evlerinde otururlarken müt'a yaptıklarına dair bilgi mevcut değildir. [1170] Müt'anın ebediyyen haram kılındığına dair imam Ali'den, Rebi' b. Sebre'den, lyâs h. Seleme'den, Câbir b. Abdil-lah'tan haberler vardır. Rebi' b. Sebre haberinin, Ömer b. Âbdüaziz'in huzurunda da konuşulduğu ve adı geçen zâtın yeminle, peygamberimizin veda haecında bu nevi nikâhı haram kıldığım, nehyettiğini anlatmıştır, [1171] îmânı Ali'nin verdiği haberlerde, hem nehiyden hem de Efendimizin bu iki ruhsat ve nehy i arasındaki nesihten söz edilir. Rivayete göre imâm Ali : «Peygamberimiz kadınları müt'a usûlü nikâh-lamayı nehyetti. Bu, önceleri kadın bulamayanlar içindi. Sonradan kadm ve erkek arasındaki mîrâs, iddet, talâk, nikâh hükümleri inince müt'a adeti nesholundu» buyurmuştur. [1172]
Nesih ve nehyin mevcudiyeti konusunda icmâ' bulunan bu âdetin hangi tarihte nehyedildiği üzerinde altı zaman ileri sürülmüştür. Bunlar; Hayber. fethi günü, Umretu'l-kazâ zamanı, Mekke fethi, Evtâs harbi, Tebûk savaşı günleri ile Veda Hacet tarihidir. [1173] Ekseriyetin kabulüne mazhar olan zaman Hayber günüdür. [1174]
îmam Tahâvî'nin de belirttiği gibi, müt'a üzerinde nehyin ve hürmetin vârid olduğu hususunda iemâ' olduğu gibi, n e s i h d e kafi olarak cereyan etmiştir. İbnu Abbâs'ın farklı kanaatini Ali birkaç kere düzeltmiş, ikâzda bulunmuştur. Ömer'in aynı konudaki nehyi sabittir, ona itirazda bulunan olmamıştır. Bu husus sahabenin nehiy konusundaki mütâbaatlarına ve nehiy ve nesih hususundaki müsbet fikirlerine ve icmâ'larma delâlet eder. [1175]Haram kılma zamanı olarak Mekke fethini gösteren ve imâm Ali'nin bu hususta haberdar olmadığını ifâde edenler de vardır. [1176]Bütün bunlardan şu netice çıkmaktadır : Müt'anın ruhsat ve nehyinde tekerrür vardır. [1177] Veda Haccı tarihli olan nehiy artık bu konuda Efendimizden sâdır olan en son emirdir. [1178] îbnu Abbâs'tan menkul uzunca bir hadiste bu durum etraf hca anlatılmakta ve ilgili âyetlere temas edilmektedir. [1179]

B - Suç Ve Cezalar, Harp Ve Sulh Meseleleri İle İlgilî Nesih İddiaları :

131/1 -: Müşriklerle Yardımlaşma Meselesi:

Bilhassa harb hâlinde, müslümanlarm bir başka gayr-i müslim veya müşrik millet veya ferd ile işbirliği yapması; onlardan yardım taleb etmesi meselesi de nesih konusu olarak verilmektedir. Aşağıda da ar-zedeceğimiz gibi, neshin tesbitine yardımcı olacak teknik veya rivayete müstenid deliller hemen hemen yok gibidir. Bir tek vak'a ve o vak'ada-ki diğer zamanlardakinden farklı davranış, el-Hâzimî'ye bu meseleyi eserine aldırmaya yetmiştir.
Rivayetlerde geldiğine göre Peygamberimiz, bazı muharebelerde, bilhassa Bedir'de kendisine vuku bulan müşrik yardımlaşma tekliflerini kabul etmemiş : «Biz müşriklerden yardım istemeyiz; biz müşriklerden yine müşriklere karşı yardım talebinde bulunmayız[1180] demiştir. Âişe menşe'li bu haber diğer bir grup tarafından raensûh sayılmış ve müslümanlarm gerektiği zaman belirli şartlarla müşriklerden isti'âne edebilecekleri savunulmuştur. Peygamberimizin Safvân b. Ümeyye isimli kişiden isti'ânesi de nâsih olarak kabul edilmektedir. Yine hadislerde belirtildiğine göre Peygamberiniz, daha sonraki zamanlarda, meselâ Yahudi Benî Kaynûka' kabilesine karşı olan seferinde, belirli kişilerle işbirliği yapmış ve onlara mükâfat vermiştir. [1181]
Arzettiğimiz mesele ile ilgili iki fikir mevcuttur :
a. Müşriklerle hiçbir şekilde istiâne ve işbirliği yapılamaz. Bu grup yukarıda geçen Âişe hadise dayanırlar. Kendi kanâat-larma göre diğer muhalif fikrin dayandığı hadislerin sıhhat yönleri, bununla boy Ölçüşecek güçte değildir. Bunlar nesih iddiasını vâriâ görmezler,
b. Devlet başkanı bazı şartlarla müşriklerden yardım da isteyebilir ; onlarla işbirliği de yapar. Şu şartta ki müslümanlar az ve yardıma muhtaç durumda bulunmalı, yardım isteyeceğimiz adamlar da itimâda şâyân kimseler olmalıdır. Bu fikrin sahiplerine göre de, şartlar yerine gelmediği zaman istiâne olamaz.[1182] Diğer taraftan en-Nevevî, şartları taşımayan bir istiâne talebinin sadece mekruh olduğuna kanidir. [1183] Her iki grubun fikrinin biribirine yakın olması, teknik şartların bulunmaması, istiânedeki ileri sürülen şartların zor tahakkuku, meselede nesih değil de, her iki durumun da meydana gelebileceği, sünnette bu konuda vüs'at olduğu fikrini uyandırmaktadır.[1184]

132/2 - Harbten Önce Düşmanı İslânıa Da'vet Ve Nesh:

Müslüman olmayan bir topluluk üzerine her hangi bir sebeple gaza gerekince İslâm kumandanlarının veya devlet reislerinin, önce o topluluğa islâmı teklifleri Peygamberimizden gelen hadislerde istenmektedir. Halifeler de, sevkettîkleri ordu kumandanlarına yaptıkları konuşmalarda böyle emirler verdiklerini bilmekteyiz. Yine hadislerden, bazı topluluklara baskın tarzında (g â r e t şeklinde) saldırılar tertip edildiğine dâir bilgiler toplamak mümkündür. Bu ikili durum, ortaya bazı fikirlerin atılmasına sebep olunmuş ve nesih ihtimâlini düşündürmüştür. Konu ile ilgili üç fikir şöyledir :
a. Müşrikler önce îslâma çağrılırlar, sonra da üzerlerine gaza edilir, îslâmı tanıyıp tanımadıkları; ezan, namaza gidiş ve benzeri bazı alâmetlere bakılarak bilinir. Davet şarttır. [1185]
b. Birinci görüş neshedilmiştir, kendileri islâma ça-ğırılmadan doğrudan doğruya harbedilir. Ekseriyetin fikri budur. Bu grubun fikirlerine göre, davet ifâde eden hadisler,[1186] tarih bakımından daha önceki zamanlara; îslâimn ük günlerine aittir.
c. Cem görüşü: Bu görüş sahipleri, daveti gerekli gören hadisler ile neshi ifâde eden haberlerin arasını bulmaya çalışırlar. Şöyle bir çözüm ileri sürerler : Harbedilecek topluluk, eğer o güne kadar kendisine dâ'vet erişmiş bir cemâat ise, onlara ansızın baskın ve harp yapılır. Nitekim hadislerdeki bu türlü harpleri haber verilen, Benû Mustahk ve Hayber halkı, kendilerine evvelce defâatla davet ulaşmış topluluklardır. Hiç davet erişmemiş bir topluluğa davet, vardır, meselede nesih mevcut değildir.
Nâfi, davete taraftar olan bir âlimdir, ona göre bu sünnettir. Kendilerine ğâret yapılan topluluklar evvelce davet edilen topluluklardır. [1187]Davet konusunda da; mescidin bulunuşu, ezan sesi bazı alimlere göre kâfi çağrıdır, nesih ile meselenin ilgisi yoktu. [1188]

133/3 - Haram Aylarında Harbetme Meselesi:

Bazı müellifler tarafından : «Eğer sahih ise, bu, sünnetin Kitap ile neshi nev'inden bir nesihtir[1189] cümlesiyle takdim edilen bu konuda, Bakara süresindeki şu âyet taraf olarak gösterilmektedir : «Sana haram olan o ayı, ondaki muharebeyi sorarlar. De ki: onda (o ayda) muharebe etmek büyük (günâh) dır, (insanları) Allah yolundan menetmek, (ziyaretçilerin) Mescid-i harâm'a gitmelerine mâni olmak, onun halkım oradan çıkarmak ise, Allah katında daha büyük günâhtır. [1190]
Haram aylarında harbedilmemesi an'anesi îslâmdan sonra da deşam etmiş midir? el-Hâzimî, İbnu îshâk'a dayanan ve uzunca olan bir haberde Receb'in son gününde meydana gelen, Bedir öncesine ait bir seferden ve bir kervanda Amr b. el-Hadramî adlı şahsın öldürülmesinden söz eder. Bu hâdise üzerine müşrikler : «Muhammed haram aylarında adam öldürttü, onun hürmetini ihlâl etti...» dedikodusunu çıkartmışlardı. Bazı ilim adamları az önce arzettiğimiz âyetin mensûh-1 u ğ u n u söylemektedirler. Onlar, Peygamberimizin Benû Sakîf adlı kabileye haram aylarda sefer yaptığını delil olarak ileri sürerler. Peygamberimizin bu hareketi ile ilk hükmün mensûhluğuna inanılmıştır. Bazı ilim adamlarına göre de âyet muhkemdir ve haram aylarında harp yapılmaz. [1191] Kanâatımızca burada bizi ilgilendiren; hadisin hadisle neshi nev'inden olan bir problem mevcut değildir.[1192]

134/4 - Harbte Müşrik Kadın Ve Çocukların Öldürülmesi:

Mevcut hadislerin incelenmesi neticesi, harpte kadın ve çocukların öldürülmesi konusunda üç fikir belirtmiştir.
a. Mutlak olarak, kadın ve çocuklar öldürülmezler. Bu gruba mensûb âlimler Süleyman b. Büreyde'den ve diğer bazı râviler-den nakledilen ve Peygamberimizin «Öldürmeyiniz..,-» enirini ihtiva eden hadislere[1193] dayanırlar. Kendileri. Öldürmeye müsâade verildiği mânâsı çıkarılan, aşağıda zikredeceğimiz Sa'b b. Cüsâme haberini ve onun ihtiva ettiği hükmü mensûh sayarlar.
b. Çocuklar ve kadınlar mutlak olarak öldür ülebilirler Aksini haber veren nasslar mensûhtur.
c. Kadınlar ve çocuklar, harbe filen iştirak öldürülürler, diğer durumlarda öldürülmezler. ederlerse
Bu üç grubun kendileri açısından meseledeki fikirlerini müdâfaaları vardır. Öldürülür tarafını tutanlara göre, Süleyman b. Büreyde'nin verdiği haber islâmm ilk yıllarına aittir. Sa'b hadisi ise, onlardan çok sonraki bir tarihi taşır. Bu hadisten Peygamberimiz eh onlar da babalarındandır, babalarına aittir» buyurur. [1194] Buradaki ifâdeden, Peygamberimiz, maktul olarak bulunan kadın ve çocuklrın cesedlerini görünce böyle söylediği için, müsâade mânâsı çıkarılmaktadır. Bazı ilim sahiplerinin belirttiklerine göre bu öldürme hâdisesi geceleyin ve farkında olmadan vuku bulmuş, kadın ve çocuklardan bazıları atların ayakları altında ezilmişlerdi. Peygamberimizin burada da rızâları olmamıştır. Şartlı olarak cevaza kail olanlarla neshi kabul etmeyerek c e m ' e kail olanlar; kadın ve çocukların harbe filen iştiraklerini kaide dışı saymakta ve hükmü muhkem kabul etmektedirler. Bu durumda amden katil yasak olmaktadır; nehyedilen kasıtlı öldürmedir; meselede nesih yoktur. [1195] Bu konuda, ilim sahipleri arasındaki icmâ'dan da söz edilir. [1196]Züh r î, kadın ve çocukların öldürülmeyeceğine, Sa'b hadisinin mensûhluğuna taraftardır. [1197]

135/5 - Ateşle Kısas Ve Nesih:

Suçluların ateşle tecziye edilip edilemeyecekleri meselesi de nesih konuları arasında zikredilen bir meseledir. Yalnız burada Peygamberimizin farklı tatbikatları yerine, verdiği bir emr üzerine bir başka emir vermesi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Rivayete göre Peygamberimiz bir askerî birliğe -.«Onları ele geçirirseniz ateşle yakınız» emrini vermiş sonra da peşlerinden adam göndererek öldürmelerim, yakmamalanm istemiştir. [1198]Peygamberimiz emirlerinin akabinde gerekçeyi de söylemektedir : «Ateşle ancak a t e ş i n sahibi olan Allah azâb edebilir». Bu hadis, Peygamberimizden evvelce sâdır olan emirleri nâsih görülmektedir. Fakat ilk emir olarak Peygamberimizin adam yaktırdığına dair bir rivayet mevcut değildir;. sadece Uranîler diye adlandırılan ve müslümanlara, Peygamberimize yaptıkları iyiliğe karşı ihanet eden bir gruba yapılan tatbikat misâl gösterilir.
Diğer taraftan, Muhammed b. Hamza'ya varan bir isnâd ile şevke-dilen haberde de aynı hâdise nakledilmektedir. [1199]Ateşle azâbetmenin cevazına kail olan imamlar da bu hadise istinâd ederler. Halbuki her iki hadiste de durum aynıdır; Peygamberimiz bir ân için verdiği ilk emirden caymış ve sebebini de belirtmiştir. Durum böyle olmakla beraber, ele henüz geçp esir durumuna düşmemiş düşmana ve onun mevzilerine ateş açmanın cevazını, Peygamberimizin Üsâme'ye verdiği emirlerden çıkaranlar da olmuştur[1200]
Sahabeden Ali ve Hâlid b. el-Velid, ateşle cezâlandırılabileceğine kaildir. îbnu Abbâsın kanâati ise farklıdır. Ali, İbnu Abbâs'ın fikrini kınamıştır. [1201]Rivayet edildiğine göre imâm Ali bazı kimseleri ateşle cezalandırmıştır, fakat kendisi nesihten haberdar değildir. Konu ile ilgili olarak kat'î delillerle nesihten söz eden yoktur. Ateşle yakılma olayına dâir Uranîler hadisesi ve imâm Ali'nin tatbikatı ile Peygamberimizin Üsâme'ye olan emirleri vardır. Kaldı iki Uranîler vak'asım kısas sayanlar olduğu gibi m e n s û h görenler de vardır. Eğer nesih mevcut ise bu görüş doğrudur. Karınca ve arı yuvalarının yakılmasını dahi caiz görmeyen bir takım ilim sahipleri, islâmda suçlunun öldürüleceğini, yakıLamayacağını savunmaktadırlar. [1202]

136/6 - Müsle Ve Neshedilişi:

Yukarıdaki vak'a ile birlikte zikredilen ve mesnedleri aynı olan bir diğer hâdise, müslenin neshi konusudur. Müsle kişinin ağız, burun, kulak, kol, bacak gibi uzuvları kesilerek tedricen ölüme terki 'demektir ve bir nevi işkence hâlidir. [1203] Peygamberimiz, kendisinden yardım gören ve müslümanlara ihanet ederek, develeri çalan, çobanı işkence ile Öldüren bir gruba; Uranîler'e bunu yapmıştır. [1204]Meselede nesihten söz etmeyenler olduğu gibi, edenler de, âyeti taraf saymaktadırlar.
Bu durumda nâsih olan hükmü getiren nass, âyet olmaktadır ve meali şöyledir : «Âllâha ve Rasûlü'ne (müminlere) harp açanların, yer yüzünde (yol kesmek suretiyle) fesadçılığa koçanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvârî kesilmesi, yahut da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Âhirette ise onlara (başkaca) pek büyük azâb da vardır».[1205] Nesih meselesine âyetin karışması hamide bizim konumuzdan çıktığını ifâde etmekle beraber, îbnu Sîrîn'in, tarih de vererek belirttiğine göre Uranîler'e verilen cezalar şer'î hadleri tesbit eden âyetlerden önceki devreye ait olduğunu belirttiğini ifâde edelim. Onun görüşüne göre bu tatbikat sonradan âyet ile kaldınlmış[1206]

137/7- Nefl Ve Nesih Meselesi:

Peygamberimiz, harp ganimetlerinin taksimi ile ilgili âyetlerden önce, harpte yararlık gösterenlere husûsî mükâfatlar verirdi, bunlara n e f 1 deniyordu. Bilâhare bu tatbikat kalkmış, âyetlerde belirtildiği şekilde ganimetler tevzi edilmiştir. Muhariplere istihkakları dışında verilen bu ödüller sonradan kaldırılmıştır. [1207]

138/8- Seleb İle İlgili Hükümler Ve Nesih:

S e 1 e b ; karşılıklı çarpışan iki kişiden, öldürenin diğeri üzerindeki eşyayı ve silahları alması konusunda geçen bir kelimedir; bu eşyaya ve silahlara verilen isimdir. [1208] Seleb ile ilgili olarak iki mesele mevcuttur :
a. Selebin, beyyineli veya beyyinesiz verilişi,
b. Selebin, öldürülen tarafından alınması veya umûmî ganimete terki.
Peygamberimiz bazan muharipleri teşvik için : «Kim bir adam öldürürse selebi ona aittir» buyurmuş ve tatbikatı öyle cereyan etmiştir. Rivayete göre bu tatbikat Huneyn harbi tarihini taşımaktadır. Selebin umûmî olarak tevzii, ise Bedir tarihli olarak gösterilir. Bu durumda son emir «selebin m u b â r i z e ait olacağı» tarzındadır ve ilk hüküm neshedîîmiştir. [1209] Diğer taraftan bazı âlimler meseleyi bir başka açıdan değerlendirirler ve derler ki : Kumandan harpten önce ister söylesin ister açıklamasın öldüren selebe müstehaktır, onu alır. Bazılarına göre de, önceden imâm, selebin Öldürene ait olduğunu açıklamamışsa, seleb umumî ganimete terk edilir. Meselede nesih yoktur.[1210]
Seleble ilgili ikinci durum; beyyineli veya beyyinesiz verilişi, konu le ilgili neshin bulunup bulunmayışıdır. Bu konuda ki görüş belirmiştir:
a. Karşısındaki düşmanı öldüren kişi, o şahsı öldürdüğünü söyler İse selebi kumandana verir. Kendisinden de beyyine istenmez. Bu fikir EvzaTye nisbet edilir,
b. Muharip olan şahıs selebi beyyine ile verecektir. Kendisi müddeî durumdadır. Hadisçilerden bir grup bu fikri ileri sürer Birinci fikrin sahipleri kendi görüşlerini başka hadislerle de desteklerler.
Neshin tesbitinde tarih unsuru olarak; Be'dir ve Huneyn gazveleri günlerini gösterirler. İkinci fikre mensûb olanların iddiasına göre Huneyn'deki tatbikat, selebin öldürene ait olacağı tarzındadır ve beyyine gerekir. Burada beyyinenin lüzumu üzerinde durulmadığı gibi mâhiyeti de tamtılmamaktadır.[1211]

139/9 - Erkeğin Karısına Ait Bir Câriye İle Zinası

İslâmda, kadınlar da kendilerine ait câriye bulunduruyor ve hizmetlerinde onları istihdam edebiliyorlardı. Böyle bir durumda erkek, karışma ait bir câriye ile zina ederse, meselenin çözümü için b e § tane görüş ileri sürülmüş ve bazıları tarafından nesih iddia olunmuştur. İhtilâf, erkeğe verilecek ceza üzerindedir; r e c m midir, yoksa had midir, görüşler şöyledir :
a. Böyle bir işi yapan erkek r e c m e d i 1 i r . Pek çok imâm ile ekseriyete nisbet edilen bu görüş. Medinelilerin çoğunluğunun da fikridir.
b. Zührî ve el-Evza'îye göre adam c e 1 d edilir,

c. Adam, «halal zannediyordum, bana haram olduğunu bi'lmi yordum» derse, re'y ashabına göre kendisine had bile gerekmez,
d. Adamın, konu ile ilgili şer'i hükmü bilmediği hakîkaten sabit ise mazurdur; had gerekmez,
e. Kadın halâl etmişse recm kalkar, ta ' zir gerekir.
Peygamberimizden konu ile ilgili olarak nakledilen hadislerden birinde erkeğin cezası olarak : «Eğer erkek kadım zorla bu işe sürükle-mişse kadın hürdür, kadın ona uymuş ise kadın yine câriyedir; her iki durumda da erkek karısına benzeri bir câriye alacaktır»[1212] buyurulmaktadir. Diğer bir haber ise şöyledir : imân b. Beşir böyle bir vak'ada; eğer kann sana halâl ettiyse seni celdedeceğim, yoksa seni recme-deceğvm; sana Peygamberimizin hükmü ile hükmedeceğim demiş, araştırma neticesi kadının halâl kıldığı anlaşılmış ve adama celd yapılmış». Bu hadislere mensûh gözüyle bakan ilim adamları da vardır, onların kanâaatlarına göre bu haberlerdeki cezalar hep, şer'î hadlerin nüzulünden önceki zamanlara aittir. [1213] Sahabeden Ali ve İbnu Ömer böyle bir suçluyu recmetmek taraftarı, îbnu Mes'ud ise; had değil t a -z î r yanlısıdır. [1214]

140/10- El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlığın Miktarı:

Erkek hırsızla kadın hırsızın o İrtikâb ettiklerine bir karşılık ve ceza ve Allah'tan (İnsanlara) ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini fcesin. [1215] âyeti, hırsızlığın cezasını tesbit ederken, çalınacak eşyanın değeri üzerinde beyânda bulunmamıştır. Peygamberimizden gelen haberlerde çeşitli değerler üzerinde el ksilmelerinin bulunduğundan söz e'dildiği için, İbnu Şahin bu konuyu nesih meselesi gibi ele almıştır. Müellifimizin, neshin varlığı üzerinde sarih beyânı da yoktur. O, sadece mevcut hadislerin arasını yine mevcut hadis ve izahlarla bulma yoluna gitmektedir. [1216]
Nakledilen hadislerde geçen miktarlar daha ziyâde; dörtte bir dînâr, üç dirhem, on dirhem, b i r kalkanın maddî değeri gibi değerlerdir ve bunların muhtelif kıymetlerinin bulunduğu zannolunmaktadır. îbnu Ömer'den gelen bir haberde Efendimizin üç dirhem değerindeki bir kalkanın çalınmasından dolayı el kestikleri kaydedilir.[1217] Diğer taraftan on dirhem, rub' dinar ve bir dinar gibi ölçüler de zikredilmektedir. [1218]
Tahâvî meselede nesih görmez. Kendisi on dirhem ile ilgili hadislere taraftardır. Onun anlayışına göre meselede tearuz yoktur. Sahih olan hadislerdeki miktar ifâdeleri ayrı olsa bile değer olarak aynıdırlar. [1219]Diğer bazı kaynaklar da bu fikre iştirâh halindedirler; m i c e n n diye adlandırılan kalkan miktar olarak aynı ölçüyü tutardı, o günde fazla bir değeri mevcut değildi derler. Tercih edilen görüş budur. [1220]
Bu izahlar yanında; Zahirîlerin, az-çok her miktarda elin kesilmesi fikirleri mevcuttur. Hâriciler de aynı kanâattadır, cürüm olarak az çalmakla çok çalmanın onlarca farkı yoktur. [1221] Nevevî; Şafiî 'nin dörtte bir dinara, A I m e d b . H a n b e 1 'in üç dirheme, Ebû Hanife 'nin on dirheme kail olduklarını nakleder ve 'meselede nesih söz etmez[1222] hadislerde, kıymeti üç dirhem olarak tasrih edilen bir kalkanın on dirhem şeklinde gösterilmesi fikrine karşı çıkar. Halbuki bu fikri ileri sürenler de ekseriyeti teşkil etmektedirler. Diğer bazı ilim adamlarına göre ise; dörtte bir dinar, üç dirhem aynı değerdedir. [1223] Kanâatımızca meselede nesih yoktur, sadece değerler arasında denklik veya Peygamberimizin farklı iki tatbikatı vardır. Nitekim bu yol Ömer tarafından da tutulmuş, Halife yılların iktisadî durumuna göre el kesme cezalarında farklı tatbikatlarda bulunmuştur.[1224]

141/11- Köpeklerin Öldürülüşü ve Neshi

Peygamberimize vahyin bir müddet geç gelişi konusunda köpeklerin mevcudiyetlerinden bahsolunur ve Efendimizden bu hayvanların katli ile ilgili olarak lehte ve aleyhte haberler nakledilir. Köpekler öldürülecek midir? Yoksa bırakılacaklar mı? Öldürülmeleri veya terke dilişleri bazı şartlara mı bağlıdır? Mevcut hadislerde köpeklerin katli ile ilgili olan emirler büyük yekûn tutar. [1225]Bunun yanında bazı köpeklerin; meselâ av, bahçe ve bağ bekleyen, sürülerle gezen köpeklerin öldürülmemesi emrini ihtiva den haberler de vardır. Köpeklerin Öldürülmesi olayını sahabenin şehâdetlerinden de anlamaktayız. [1226]Bu hadisler içinde Peygamberimizin siyah renkli ve vahşî olan köpek tipinin şeytân olacağını ifâdeleri de mevcuttur ki, bunun mânâsını anlamak hakikaten güçtür, tslâm şeriatında ihtiyâcsız köpek beslenmesi uygun görülmemektedir. Köpek; av, ekin, hayvancılık gibi bir hizmet için taşınır. Bu arada küçük ve kimsesiz hayvanın; köpek yavrusunun beslenebileceğinden de söz edilir. Îmâmu'l-Haremeyn Ebu'l Me'âlî, öldürme emrinin mensûhluğuna kaildir; Peygamberimiz Önce kati ile emrettiler. Sonra da katilden nehyettiler. Kepek bazı şartlarla istihdam edilebilir. Bu, evcil olanları içindir. Diğer taraftan kati meselesinin mensûhluğu, vahşî olan köpek için de aynı olmuştur. Ebu'l-Me'âlî'nin bu fikirlerini en-Nevevî de benimsemektedir. [1227]Kâdî îyâd'ın belirttiğine göre konu ile ilgili fikirler şöyledir :
istisnalar hariç köpeklerin katline bazı ilim adamları cevaz vermişlerdir. İmam Mâlik ve ashabının fikri böyledir. Diğer bazıları da siyah ve vahşî (el-esved el-behîm) tipi hariç her nevinin kullanılabileceğine; neshin, katlin kalkması tarzında olduğuna kaildirler. Kendisinin tercihine göre; nehiy önceleri genel mânâda idi; yani bütün köpeklerin kullanılmaması ve öldürülmesi tarzında idi, sonradan tavsif edilen siyah ve vahşî nev'i hâriç diğer istisnalarla birlikte tamamının katledilmemesi istendi, kullanılacak olanlar da belirtildi[1228]

142/12- Hastaların Okunması Ve Nesih Meselesi:

Arap dilinde er-Rukye, er-Rukâ, er-raky, el istirkâ, netice itibarıyla aynı şeyi ifâde eden deyimlerdir. Mastar olarak Türkçemizde hastanın okunması manasına alınabilir.[1229] Bunun. İslâm'dan önceki devrelerden kalma bir usûl olduğu belirtilir. Peygamberimizden cevazı ve ademi cevazı konusunda haberler vârid olduğu için el-Hâzimî tarafından ihtimâlli olarak nesih meseleleri arasında verilmektedir.
Peygamberimizden gelen haberlerde rukyeden nehiy vardır. [1230]Yalnız bu nehyin, Medine'yi teşriflerinde orada gördüğü ve meşru ol mayan bir takım rukye türleri için vârid olduğu da söylenir, nehyin mutlak olduğunu ifâde edenlere de Taşlanmaktadır. [1231]
Rukyenin mutlak mânâda nehyini kabul eden âlimlere göre bu n e -h i y sonradan neshedildi. Çünkü Peygamberimizin ruhsat[1232] ve izin[1233] verdiğini haber veren hadisler olduğu gibi, «Aranızda bu işi yapan yok mu?» diyerek r u k y e c i arattığını da yine bu nevi haberlerden[1234] Öğrenmekteyiz.
Yalnız, nehiy ile müsâade konusu olan rukyeler ayrı ayrıdır. Bir kısmında şirke delâlet eden nesneler varken, diğerinde Allâhm isimleri ve Kur'ân sûreleri söz konusudur. Bu itibarla nehyedilen ve müsâade edilen bizce ayrı ayrı rukyelerdir. Nitekim gelen haberlerde belirtildiği gibi Mu'avvizât sûrelerinin hastalara okunduğu da bir gerçektir. Konu ile ilgili olarak nesih düşünmek müşküdir. el-Hâzimî de ihtimâl üzerine neshi düşündükten sonra, hadislerin arasını c e m ' e, eserinde yer vermektedir. [1235]

143/13 - Yılan Öldürme; Nehiy Ve Ruhsat:

Yılanların öldürülmesi meselesinde Peygamberimizden gelen haberlerde, onların «göze ve hâmile kadınlara olan zararlarından» söz edilir. Zührî, yılanların zehirli mahlûklar oluşunu da, öldürülmelerinde sebep olarak görmektedir.[1236] Peygamberimiz : «Onlarla harp halinde olduğumuzdanberi bir türlü sulh temin edemedik» buyurmakta ve yılanların öldürülmelerini istemektedir. Bu hadislerden bazılarında : «Öldürmeyen kişinin peygamberimizden yana olmayacağı» da belirtilir. [1237] Öldürme emirlerinden bazılarında, kişinin bu işi-namazda iken bile yapabileceğinden söz edilir. [1238]
Köpeklerde olduğu gibi, yılanlarda da bir cinsin mutlaka Öldürülmesi ayrıca istenmektedir. Bu nevi yılan kısadır ve başı Üzerinde iki adet çizgi mevcuttur. İbnu Ömer ve başka sahâbiler, e v yılanlarının öldürülmelerinin Peygamberimiz tarafından nehye dildiğini de haber verirler. [1239] Ensârdan, yeni evli bir gencin Hendek harbi günlerinde evdeki bir yılanı öldürmesi neticesi, kendisinin Öldüğünü ve Peygamberimizin; evlerdeki yılanların, Medine'deki müslüman olan cinler olabileceği fikrine zâhip olmasının; o yılanlara bir müddet evde kalma müsâadesi verilmesine veya onların çıkıp gitmesi için kendisine sözle işaret edilmesine sebep teşkil ettiği de gelen haberler arasındadır. İlim adamları, ev yılanlarına tanınan bu müsâadeyi nesih olarak görmemektedirler. [1240] Yılanın korkutulması diye de adlandırılan ve evden çekip gitmesini temin için yapılan konuşmanın mâhiyeti de ilim adamlarınca tesbit edilmiştir. Üç gün mü yoksa üç sefer mi inzâr edilecek konusu da ihtilâf mevzuu olmuş, üç gün daha sahih görülmüştür. Böyle bir durumda ev sahibi: tarafından yılanlara, «Nûh ve Süleyman'a verdiğiniz söz hürmetine bize zarar vermeyin ve ortalıkta görülmeyin» denileceği ifâde olunmaktadır. [1241]

144/14 - Kâfire Mukabil Müslümâmn Öldürülmesi:

Kâfire karşılık müslümânın Öldürülmesi meselesi; karşıdaki şahsın z i m m î veya m u â h e d olması yönlerinden iki türlü ele alınmaktadır. Bazı âlimlere göre kâfirin zimmî olması ayrı bir hüküm taşır, harbî olması yine bir ayrı hüküm taşır. Zimmî sözünün içine bütün muâhedelileri katmış bulunuyoruz. Diğer bir kısım âlimlere göre ise bu konuda tefrik cihetine gidilmemektedir. Mesele ile ilgili olarak nakledilen iki grup hadis mevcuttur. Bunlardan bir kısmında, muâhedeli bir kişi, bir müsîüman tarafından Öldürülmüş, Peygamberimiz de : «Ben zimmetine en çok vefa gösteren kişiyim» diyerek, adı geçen şahsın hukukunu korumuştur. [1242]Diğer tür hadislerde ise Peygamberimiz : «Mü'minin, kâfire mukabil öldürülemeyeceğini» belirtmektedir[1243] îmam Şafiî'nin belirttiğine göre son hadis, tarih bakımından daha sonradır; Mekke fethi günlerine aittir. Dolayısıyla amelde esas olan bu son emirdir. İmâm Ebû Hanîfe de aynı görüşü paylaşmaktadır.
Üzerinde nesihten söz edilen nokta, zimmîye karşılık müslümâmn Öldürülüp öldürülemeyeceği meselesidir. Kanâatımızca burada mesele hep birlikte mütâlâa edilmektedir. Eğer, muâhedeli gayri müslimlerin öldürülmesinde de müslümâmn öldürülmemesi esas İse, muâhedeli olmayanın durumu evleviyyetle ona bağlı olacaktır.
Muâhedelilerin öldürülmesinden dolayı müsîüman katilin öldürüleceğini savunan kişiler olarak, bizim naklettiğimizin aksine, imâm Şafiî ve Ebû HanÎfe gösterilmektedir. el-Hâzimî, imâm Şafii'yi, sâdece zim-mîden dolayı mü'minin öldürüleceği fikrine kail göstermektedir. Tir-mizi'nin nakline göre ise imâm Şafiî, mutlak mânâda mü'minin öldürülme taraftarı değildir. [1244] Halbuki imam Şafiî, kendi eserinde zimmî ve muâhed kaydı koymadan, müslümâmn kâfire karşılık öldürülemeyece-ğini beyân etmektedir. [1245]
Arzına çalıştığımız mesele ile ilgili olarak rülmektedir :
a. Müslüman, zimrniye karşılık öldürülür. Hâzimî bu fikri, Şafiî ve Ebû Hanife'ye nisbet eder. Yukarıda gördük ki Şafiî'nin bu konudaki fikri berakistir.
b. Öldürülemez. Bu fikrin taraftarları olarak, sahabe, tâ-biûn ve âlimler topluluğu (eimme-i emsâr) gösterilir. [1246]Tirmizî'nin belirttiğine göre, Şafiî, Süfyân es-Sevrî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel bu fikirdedir. [1247]Öldürülebilir diyenlerin delilleri olan Beylemânî hadisinin, teknik yönden ihticâca elverişli olmadığı, fakat meselede tarih unsurunun mevcut olduğu ileri sürülerek, Fetih tarihli olan hadise bağlanıp, neshe kail olanlar da mevcuttur. [1248]

145/14 - Muhsanın Recm Ve Celd Edilmesi:

Bağından nikâh geçen; akıllı, hür bir erkekle evli olan kadın veya, hür bir kadınla evli hür erkek m u h s a n demektir. Böyle bir kadının veya erkeğin zina etmesi halinde kendilerine tatbik edilecek eezâmn ne olduğu üzerindeki ihtilâflarda, nesih meselesinden de söz edilmektedir. Beliren iki fikir şöyledir :
a. Zina eden muhsan kişiye önce yüz deynekceld yapılır, sonra da recm edilir. Bu fikrin sahiplerinin dayandığı hadiste : «... Bakire ile bakir erkeğe zinadan dolayı yüz deynek ve bir yil sürgün cezası, evli olana ise yüz deynek recm» cezası vardır. [1249] Ahmed b. Hanbel, îs-hâk b. Râhûye, Dâvûd b. Ali ez-Zâhirî bu hadisi muhkem görmektedirler.
b. Muhsan, sadece recm edilir; onlara celd yapılmaz. Ekseriyetin fikri budur. Bu grup yukarıdaki hadisi mensûh görmemektedirler.
Tirmizinin beyanına göre, imâm Ali dahil bazı sahâbilerle, ilim adamlarından bir kısmına göre, bu konudaki amel bu hadise dayanmaktadır. Nitekim İmâm Ali kendisine getirilen bir cariyeyi önce celdetmiş, sonra da recmetmiş ve: çAllâhvn kitabının hükmüne göre döğ-düm, Rasûl'ünün sünnetine göre de recmettim demiştir. [1250]Neshe kail olanlar, Câbir b. Abdillah tarîkıyla bir şâhid hadis de sevkederler, orada sadece recm vardır, celd vak'ası yoktur. [1251] Yine meşhur Mâiz hadisinde de durum aynıdır; bu hadis de, aynı grubun delilleri arasındadır. [1252]T a h â v î, nesih meselesinde âyeti kerimeyi[1253] taraf olarak görür ve Peygamberimizden vârid olan recm ile birlikte celd vak'asmda; «Efendimiz, adı geçen şahısların muhsan olduğundan haberdar olmamıştır» der.
Bu meselede Şafiî de neshe taraftar görülmektedir. k â n î , ilk grubun fikrini benimseyen imamlardandır. [1254]

146/16 - Sarhoşa Ölüm Cezası Ve Neshedilişi:

Peygamberimizden gelen bazı hadislerde; dördüncü sefer içki içtiği sabit olan kişinin öldürülmesi emredilmektedir. Bu adet bazı hadislerde beşinci sefer içerse şeklinde de vârid olmuştur. Bu hadislerin râvilerinden bazıları; Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer, Ma'bed b. Abdurrahman gibi zâtlardır. [1255] Bu konuda ihtimâli! bir nesihten bahsedilmekteyse de, ümmetin, «katlin olmayacağı üzerindeki ittifakları» nesih iddiasını kuvvetlendirmektedir.
Şafiî eserinde, üzerine dört defa hadd icra edilmiş kişinin öldürülüp öldürülmemesi başlığı ile benzeri konuları işler ve neshe taraftar görünür. [1256] Tirmizî'nin dediğine göre, İslâmin ilk yıllarında tatbik edilen bu emirler bilâhare ne sh edilmiştir. Belirtildiğine göre islâm âlimleri arasında bu konuda ittifak olduğu gibi, müslüman bir ferdin kanım helâl kılan konular arasında böyle bir mesele de zikredilmemektedir. [1257] T a h â v î de, meselede neshe taraftardır; mesele hem nakil hem de nazar yönlerinden el alınmakta ve imâm tarafından, katlin mensûhluğu belirtilmektedir.[1258]

147/17- Kısas İle İlgili Bir Nesih Meselesi:

Yaralama hadisesinde, yaralayanan kısas icrası için; yaranın iyileşmesi veya iyileşmeyi beklemeden kısas icrası ile ilgili haberlerde bir tenakuz hali sezen el-Hâzimî, eserinde bu konuyu da nesih meselesi olarak zikretmiştir. Onun belirttiğine göre konu ile ilgili olarak iki fikir mevcuttur :
a.Yara iyileşinceye kadar kısas bekletilmelidir. Ekseriyetin görüşü bu şekildedir. Bu fikrin sahibi olan âlimlerin delilleri olan hadislerde, Peygamberimizin, böyle durumlarda kısası bir müddet için tehir ettiği belirtilmektedir. [1259]
b.Aksi kanâat. Bu fikre göre bekleme olmayacaktır. Onların ellerindeki hadislerde durum berakistir.
Mevcudiyeti iddia olunan nesih, yara iyileşmeden kısasın icrasını öngören fikirdeki tatbikattır. Amr b. Şu'âyb hadisi[1260]diye adlandırılan bir haberdeki durum konu ile ilgili neshe delil görülmektedir. Peygamberimizden sâdır olan nesih üzerinde konuşana da raslanmamaktadır.[1261]

C - Adâb,Yeme-İçme, Giyinme Ve Diğer Bazı Konulardaki Örnekler :

148/1-2 - Kurban Eti:

a. Meselenin Tasviri Ve Özellikleri :

Peygamberimizin sarih beyanlarıyla bilinen nesih örneklerinden biri de, Kurban eti ile ilgili bir nesih vak'asıdır. Bu vak'ada, kurban eti üe ilgili iki tatbikat mevcuttur; üç günden fazla eti elde tutmadan elden çıkartılması - bilhassa fukaraya tasadduku ve istenildiği şekilde etlerin; yenilebileceği, tasadduk edileceği, bir kenara bırakılıp (iddihâr) saklanabileceği. Sonradan verilen ruhsat ile evvelki tatbikatların tarihleri de bazı kaynaklarda belirtilmektedir.
İbnu Hacer'in belirttiğine göre nehiy, hicri dokuzuncu yılda vuku bulmuş, müsâade ise Veda Haccı esnasında verilmiştir. [1262] Müsâadeden haberdar olmayan sahabenin de bulunuşunu göz Önüne alırsak, müsaadenin bir ilân şeklinde değil de münferid bazı müracaatlara cevap tarzında cereyan ettiğini düşünebiliriz.
Peygamberimizin ifâdeleri yanında sahabenin de biribirlerine dikleri cevaplarda, ruhsatın zikredîîdiğini görmekteyiz. [1263]
Hadislerde kurban'i ifâde eden üç kelime kullanılmaktadır. Bu kelimeler : «udhiye, nüsük, hediyy veya hedy» tabirleridir. [1264] Istılah olarak belki de farklı manaları bulunan kelimelerden burada sadece kurban bayramı günlerinde kesilen hayvan kastolunmak-tadır. İçlerinde en çok zikri geçen kelime ise udhiye olup, hadis kitaplarındaki bablarda da; dahâyâ, lahmu'Hıdhiye tabirlerine raslamaktayız,
Hz. Âişe'den nakledilen Amre hadisinde yine böyle bir kelime ile karşılaşmaktayız. Peygamberimiz, etlerin üç günden fazla yenilmesini menedişinin sebebini anlatırken ifâdeleri arasında e d - D â f f e kelimesi geçmektedir. Bununla, köyden bâdiyeden- şehre, maddî zaruretler için inen ve müslümanlardan birşeyler isteyen kişiler[1265] kastolunmaktadır.
Peygamberimizin bu iki tatbikatına ait, rivayet ve münâkaşalara girmeden önce şunu belirtmede fayda vardır. Rasûl-i ekrem, etlerin elde

tutulmasına ruhsat verirken, onları tasadduk edecek olanlara mânı olmuş değildir. Durum ferdlerin ihtiyarına, hamiyyet-i diyniyyelerine bırakılmıştır.[1266]

b. Rivayetler:

M e n s û h olan hükmü belirten hadislerden bazıları şunlardır : îbnu Ömer'in rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz : «Sizden biriniz kurbanının etinden üç günden fazla yemesin.» [1267] buyurur :
Bir diğer haberin râvisi Ümmü' Atâ'dır. Ümmü Atâ, naklettiği haberi Zübeyr'den o da Hz, Peygamber'den nakleder. Burada da etlerin üç günden fazla elde tutulmaması, üç günden sonra onların yenilmemesi Hz. Peygamber'in sözüne dayanılarak Zübeyr tarafından tebliğ edilir. Ümmü Atâ, hediye olan kurbanlıkların etlerini sorar, aldığı cevapta onlar üzerinde muhayyer oldukları belirtim. [1268] İmam Ali'den nakledilen haberde de Peygamberimizin nehyinden bahsedilmektedir. Bu nakil ile ilgili olarak Hasreti Ali'nin farklı görüşleri vardır.
Buraya kadar arzettiğimiz hadislere gelince bunlar : Câbir b. Ab-dillâh, Muhârib, b. Disâr, Abdullah b. Vâkid b. Abdillâh b. Ömer, Enes b. Mâlik, Emre gibi zevata ait haberlerdir. Câbir'den muhtelif tarîklerle nakledilen haberde belirtildiğine göre Peygamberimiz sahabeye ruhsat vermiş, üç günden sonra da kurbanların etlerinden istifâdelerini ifâde buyurmuşlardır.[1269]Muhârib b. Disâr hadisinde Peygamberimiz, adı geçen etlerden yolculuklarda da faydalanılabileceğini belirtmişlerdir. [1270]Hz. Âişe'ye kadar dayanan Abdullah b. Vâkıd veya Amre hadisinde ise daha fazla tafsilât vardır : «Peygamberimiz, kurban etlerinden üç günden sonra faydalanmayı yasakladı. Abdullah b. Ebî Bekr dedi ki bu durumu Abdurrahmân kızı Amre'ye söyledim dedi ki : Âişe söyle dedi: Kurbân bayramına yakın, bâdiyeden bir takım adamlar, Medine'ye - Hz. Rasül'ün gününde- geldiler. Efendimiz, etleri üç gün bekletin, fazlasını tasadduk edin dedi. Âişe devamen dedi ki : bilâhare ey Allah'ın elçisi, halk kurbanlarından faydalanıyor; yağlan sızırıyor, kırba v.s. yapıyorlar denildi. Peygamberimiz olabilir; yadırganacak ne var? Ben size bayram öncesi gelenlere Îkran edebilmek için o emri vermiştim; artık yiyiniz, saklayınız, tasadduk ediniz» buyurdular. [1271] Konu ile ilgili daha -başka hadisler de vardır.[1272]

c. İhtilâflar, İlgili Hükümler :

Kurban eti ile ilgili neshin üzerinde ittifaka yakın birlik mevcuttur, Hz. Ali'den nakledilen durum müstesna, aleyhte fikir beyân eden veya farklı tatbâkatta bulunan olmamıştır, îlim adamlarının meselemiz ile ilgili iki görüşü belirmiş olmaktadır. Ekseriyetin fikrine göre kurban etlerinden üç günden sonra da faydalanmak mümkündür. Yani evvelki durum neshedilmiştir. Kaynaklar verilen haberler üzerinde neshe delâlet eden unsurları böyle ifâde etmektedirler. [1273]
Hazreti Âişe'nin yukarıda geçen hadisi, nâsih ve mensûüu en belirgin tarzda tesbit eden kaynak haberdir. Burada ve diğer haberlerde belirtildiğine göre, etlerin yenilmesinden men, bir defaya mahsus olmak üzere ve sözü geçen sebebe mebni vuku bulmuştur. Kaldı ki buradaki etlerden yenilmesinin men'ini sadece kurban has sayanlar da vardır. [1274]Bu fikrin taraftarlarının belirttiklerine göre, hediye ve benzeri kurbanlardan sahiplerinin yemesine müsâade edilmesi bu fikri teyid etmektedir. Nehiyden kasıt bu sayede fukaranın o etlerden istifâde etmesini temindir. Tamamı fukaraya hediye edilen kurbanda ise bu netice daha iyi istihsâl edilmiş olmaktadır.[1275]
Konumuz ile ilgili neshin zikredildiği, tarihen en eski kaynaklardan biri olan Şafiî'nin İhtilâfu'l-hadis'inâe tasadduk ihtiyarî görülmektedir. Farz sayılmamaktadır, Şâfü bu fikrini beyân ederken şu âyete dayanmaktadır : «... Allah'ın rızk olarak kendilerine verdiği dört ayaklı davarlar (kurbanlıklar) üzerine malum olan günlerde Allah'ın adını ansınlar. İşte bunlardan yeyin, yoksulu, fakiri de doyurun». [1276]Neshi anmayan Şafiî, etlerin üçe ayrılarak bilindiği üzre taksimini de sözlerine ekler.
Müslim, açtığı babın neshe taraftar olduğunu belirtecek bir ibare kullanır. [1277]Önce nehiy sonra da müsâade hadislerini verir. İ b -n u H a c e r neshe kail olduğu gibi, bunun «ağır olan bir hükmün daha hafifi ile değiştirilmesi» nev'inden bir nesih olduğunu da söyler[1278] Neshe kail olan N e v e v î , bu vak'adaki nehyi tahrim değil de sadece kerahat olarak görenlerden de bahsetmektedir. [1279] Bazı müellifler, hadisin içinde geçen «iddehirû» emrini, [1280] bir kısmı da «min ecli'd-dâf-fe» sözü ile sonraki bölümü neshi ifâde eden bölüm olarak görür. [1281] T i r m i z î de iki bab açarak meseleyi ele alır: bablardan ilki: «Üç günden sonra kurban etini yemenin keraheti babı,» diğeri ise: aynı konudaki «ruhsat babı. [1282] Tirmizî her babın sonunu kısa fakat hüküm belirten cümleler ile bitirmektedir. İlk babı şöyîe kapatmaktadır : «Pey-. gamberimizin nehyi Önce idi, sonra ruhsat verdi». Diğerinde ise konu ile ilgili kısa ve toplayıcı hüküm verilmektedir : «Sahabe ve diğer ilim ashabında amel bu yolda idi.»
Eldeki hadisler ve diğer deliller incelendiği zaman görülür ki nesih ihtimâlini kuvvetlendiren en büyük müessir : Hz. Âişe mahreçli haber, sahabenin ve sonrakilerin ruhsat yolundaki tatbikatıdır.[1283]
Nesih ihtimâlini kuvvetlendiren bir ikinci delil, yukarıda naklettiğimiz vak'aların tarihlerini belirten haberlerdir. Bu hadislerin ve diğerlerinin sıhhati ve ricali üzerinde aleyhte konuşmalara raslamıyo-ruz. Neshin ihtimâl dahilinde bulunmasını kuvvetlendiren bu deliller arasında, vak'anın bir sefere mahsus oluşu, belirli bir gayeyi güttüğünü, zenginlerin fakirlerin ihtiyâcım gidererek bir müddet genişliğe kavuşmaları için bunu yaptığını Efendimizin bizzat beyânı[1284] yanında sahabenin, işin muvakkatliğini sezerek; yine geçen yıl gibi yapılıp yapılmayacağını sorması manidardır. Bazı muhaddisler eldeki rivayetleri, delâletleri bakımından da taksime tabi tutarlar ; Câbir b. Ab-dillah hadisini etleri saklamağa ve yemeğe delil olarak görürler. Yine onların belirttiğine göre Seleme b. el-Ekva' hadisi etleri üç günden fazla yemeğe müsâade taraftarı değildir. Aleyhte ve ademi cevazda delil olmaktadır. Bunu destekleyen diğer bir haber imam Ali'den gelen, veya onun konuşmasını duyduklarını nakleden diğer râvilerin hadisleridir. Ruhsat ile ilgili en büyük delil Hz. Aişe'ye dayanan haberdir. Bureyde haberi ile diğer bazı sahâbilerin yolculuklarında biribirlerini durumdan haberdar ettikleri hadisler de bu kabil rivayetler arasındadır. [1285]
Büyük bir ittifak grubunun fikrine aykırı olarak, üç günden sonra etlerin yenilemeyeceğini iddia eden azınlık; Ali, Abdullah b. Vâkid, ile bazı zahirîler olarak gösterilmektedir. [1286] Dikkate değer bir husus şudur: Abdullah b. Vâkid, Hz. Âişe'nin haberini nakleden râvilerden birisidir. Kaynaklar bize imam Ali'nin muhalefetini nakletmekle beraber kâfi derecede bilgi de vermemektedirler. Şafiî'nin belirttiğin göre : «Üp günden fazla kurban etlerinin elde tutulmasının nehyini» haber veren Ali ve Abdullah b. Vâkid haberleri ittifak halindedir. Bu haberlerden, ruhsatın bu zatlara vasıl olduğu ve olmadığı istidlal olunabilir. Yine Şafiî'nin belirttiğine göre, ruhsattan haberdâr olsalardı kendileri bu fikirlerinde ısrar etmezlerdi. [1287]İbnu Hazm'in belirttiğine göre Hz. Ali, yine Efendimiz gibi bir kıtlık senesinde eski tatbikata dönmüş ve aynı emri tatbik etmiştir. Yine belirtildiğine göre, îmam Ali bu tatbikatı ilân ettği zaman, Hz. Osman bâdiyeden gelenler tarafından sarılmış durumda idi. Bu bâdiye ehli de, o anda aç idi. İmam Ali belki de onların bu açlığım gidererek, talandan, muhasaradan ve benzeri kötülüklerden vazgeçip geldikleri yere giderler ümidiyle bu şekilde davranmıştır. Bunun aksini düşünmemiz mümkün değildir; meseleyi, «îmam Osman'a cephe alan bir gurubun bol et yemesi için imam Ali'nin halkı mensûh olan bir sünnet ile amele çağırması» şeklinde anlamak bizce uygun bir çözüm tarzı değildir.[1288]

d. Tahlil ve Netice :

Kurban etlerine ait, belirli bir darlık, maddî sıkıntı ve misafir çokluğu gibi durumlar neticesi; tamamen fakirlerin biraz genişlemesi ve darlıktan kurtulması niyetine matuf bir sünnet, yine Efendimiz tarafından kaldırılmış; kurban sahiplerinin etlerden yiyebilecekleri saklayabilecekleri ve başkalarına ikram ve tasaddukta bulunabilecekleri ifâde edilmiştir. Durum tamamen geçicidir. Sahabe bunu bilmekte veya tahmin ederek Peygamberimize ertesi sene sormaktadır.
Yapılan tavsiye ve emirdeki menedisin tahrim olmadığını savunanlar da olmuştur. Kaynakların verdiği bilgilere göre ilim adamlarının cumhuru ve fukahâ-i emsâr denilen âlimler topluluğu, neshin vukuuna ve yemenin cevazına kail bulunmaktadırlar. Zâhirîlefden küçük bir grup ile imam Ali'den nakledilen aleyhte sözler ve bir tatbikat dışında aleyhte fikir beyanı olmamıştır. îmam Şafiî'nin belirttiği gibi imam Ali'nin nesihten haberdâr olmadığı tahmini, kuvvetli görülebilir. Osman'ın muhasaradaki günlerinde imam Ali'nin tatbikatı ise belki de az önce arzettiğimiz tarzda olmuştur.
Peygamberinizin ilk tatbikatı ile son tatbikatında kendisine bilgi ve hareket kaynağı vahiy olmuş da diyebiliriz. Şahsî ictihadları bu işte âmildir demek de mümkün görülebilir. Fakat, vahyin devamlı kontrolü altında olan bir zatın, şahsî ictihâdlarmı bile aynı vahyin klavuzluğu al-tında gerçekleştirmesi aklen muhal sayılamaz. îmam Ali'nin tatbikatı, bizler için bir delil olabilir mi? Yani, herhangi bir beldede bir yetkili veya bir İm adamı; adı geçen darlık ve benzeri haller sebebiyle, kurban etleri üzerinde tasarrufa karışabilir mi?

Az önce de belirttiğimiz gibi, etlerin sahipleri tarafından yenmemesi tasadduka mâni değildir. Peygamberimiz bu ruhsatı vermekle halki etlerin iddihânna teşvik etmemiştir.' Dolayısıyla müslümanlann, her türlü tasadâukta bulunmalarına Efendimizin son tatbikatı sebep gösterilmemeliâir. Fakat bu ruhsat alabildiğine meşrû'luk kazanmış ve bin-. terce senedir «Allah için kurban ev için et» prensibi yerleşmiştir.
îslâmın infâk prensiplerine göre, gerekli şartların tahakkuku zamanında zengin, kurbanı gibi çok daha kurbanlar alarak fukara ile arasındaki uçurumu kapatmakla mükelleftir. Ferdler için böyle olan durum cemiyetler için de aynıdır. Bugün dünya ekonomisinin büyük sermâyelerine sahip İslâm diyarlarına komşu bölgelerdeki açlık ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtı yardımı ile geçinme haberleri bizleri derinden düşündürmelidir. Bunlar İslâm zengini için yüz karasıdtr. Bunların tedavisi, Hacc'da kesilen kurbanların herkesin kendi beldesinde kesmesine cevaz vermek gibi m,esnedsiz sözlerle halledilemez. Barem dahilinde de yetişkin ve besili kurbanı alacak fukaranın bulunduğu verilen haberler arasındadır. Dozerlerle et gömülmesi hikâyesi, özel teşkilâtlı et arabalarının her tarafa imkân ve varlık dağıtması hakikati ve faaliyeti ile ancak önlenebilir.[1289]

149/2 - Ehlî Eşek Eti Yenilmesi Ve Neshi:

a. Meselenin Tasviri:

Elimizdeki kaynakların hiçbirinde müslümanlarm ilk Zamanlarda ehlî eşek eti yedikleri, sonradan bunun Hayber fethi sırasında kaldırıldığı şeklinde bir hâdiseden bahsedilmemektedir. Etin yenildiğine dair bir kayıt mevcut olmadığı gibi, nehiyden önce geçmiş bir zaman da mevcut değildir. Kuvvetli görüşe göre hâdise aynı sefer esnasında olmuştur; ortada yakılmış bir takım ateşler ve kaplara konulmuş etler mevcuttur, yine kuvvetli görüşe göre onların Peygamberimizin emirleriyle yenmeden dökülmesi ve kaplarının yıkanması söz konusudur.[1290]

b. Rivayetler, İhtilâflar :

el-Hâzimî'nin konu ile ilgili olarak verdiği, müsbet mana ihtiva eden; yani ehlî eşek etinden faydalanılabileceğini belirten iki hadis vardır. Bunlardan biri Ummu Nasr el-Muhâribiyye'ye aittir. Buharı tarafından K. ilim, 28. babta zikredilen bu hadiste Efendimiz eşek hakkında :Ot ve ağaç yemez mi?» diye sorduğu kişiden «evet» cevabım alınca; «öyle ise etinden ah buyurmuştur. Buradan, « E S I B » emrini «intifa' etme; yeme» manasına anlama taraftarı olunmaktadır. Abdurrahman b. Bişr tarafından rivayet edilen hadiste ise, yokluktan ve merkepten başka malı kalmadığından yakman bir kabile reisine Efendimiz onlardan ailesine yedirmesini söylemiştir.[1291] Bu iki hadis dışında ehlî eşek etinden faydalanılabileceğini ifâde eden habere raslamıyoruz.
Ehlî eşek etinin haram kılındığını, İbnu Abbâs, îmam Ali ve İbnu Ömer'in verdikleri haberlerden Öğrenmekteyiz. Bu hadislerde belirtildiğine göre Peygamberimiz; müt'a nikâhı dışında, pençeli ve vahşî hayvanların etlerinin yenilemeyeceğini de beyan buyurmuşlardır. [1292]
îbnu Abbâs'm naklettiği haberde, nehiy [1293]işinin Hayber günün'de vuku bulduğu; Ali'nin hadisinde yine Hayber gününde müt'a nikâhı ile birlikte ehlî eşek etinden de nehyedildikleri, îbnu Ömer hadisinde ise zaman kaydı olmadan mutlak mânâda ehlî eşek etinden nehyedildikleri hususları yer almaktadır.
el-Hâzimî adı geçen tahrîm vesiylesiyle meydana gelen "durumu bir nesih vak'ası olarak değerlendirir. îbnu Şahin sadece biri müsbet, biri nehiy ihtiva eden iki haberi vermekle iktifa eder, nesihten söz etmez. [1294]

150/3 - İçinde Ehli Eşek Eti Pişirilmiş Kapların Kırılması İle İlgili Emir Ve Neshi:

Ehlî eşek etlerinin, bir diğer konu ile olan ilgisinden evvelce bahsetmiştik. Hayber'de sahabenin karşılaştıkları bir açlık üzerine, o arazîdeki şahıslara ait bîr miktar eşeğin kesilerek etlerinin kaynatıldığı ve Peygamberimizin emri ile bu kapların kırılmalarının istendiği bilâhare Efendimizin yıkanmalarınrıza gösterdikleri nakledilmektedir. Bu durumda son amel, bu nevi muamele görmüş kapların yıkanması şeklinde tekarrur etmiştir. Artık yıkama yerine kapların kırılması caiz değildir. [1295]Konu ile ilgili haberler içinde Seleme b. el-Ekva'm haberinde: «...kırınız» emri ile; yıkanması teklif edildiği zaman da: «yahut öyle yapınız» bölümü vardır. Diyebiliriz ki, hadislerin bir kısmı etlerin kaynatılmasına kadar olan bölümü ve Efendimizin dökünüz emrini ihtiva eder. Bir kısmında ise: «kırınız;.. Yahut öyle olsun (yıkayınız)» bölümleri vardır. [1296]Sahabeden bazıları, eşeklerin etlerinin: henüz ganimet taksim edilmemiş durumda olduğu için mi, yoksa binit ve nakil hayvanı olduğu için mi, haram kılındığını bilmediklerini söylerlerken, [1297]kırılma yerine yıkanma aleyhinde hiç bir ihtilâf kaydedİImemektedir. Yıkama işini teklif eden zatın Ömer b. el-Hattâb olduğu belirtil?nektedirm. Burada dikkatimizi çekecek bir husus şudur: Peygamberimizin «kırınız» emirleri ile, sahâbînin teklifi aynı zamanda mı oldu? Bir muhavere şeklinde verilen bu habere göre, Peygamberimizin ilk emirlerinin mesnedi, sonraki değiştirmelerinin dayanağı nedir? Nevevî'nin belirttiğine göre bu, v a h y veya ictihâd-ı peygamberi olabilir. [1298]Bu nevi nesih olaylarında güçlük, birinci ve ikinci emirlerin istinâd ettikleri kuvvet ile, değiş-tiriş sebebinin bilinmesinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim yukarıda da söylediğimiz gibi; meselâ, İbn Abbâs ehli eşek etlerinin yenilmesinin hürmetini kendi kendine düşünmüş olacak ki «...den dolayımı yoksa... dan dolayı mı nehyedildi bilmiyorum» demektedir. [1299]
İbnu Şahin ve Şafiî bu meseleye eserlerinde yer ayırmamaktadırlar, el-Hâzimî ise, nesih konusunda bilgi vermemekte sadece, hadisleri nakl ile yetinmektedir. eî-JSsrem'in eserinin bizde mevcut iki cüzünde, bu konuya dair bilgi mevcut değildir. Nesih ile ilgili olarak en Nevevî'nin eserinde bir iki cümlenin dışında bilgi yoktur. İlk emri anlatan Nevevî: «sonra neshedildi, yıkama hususu teayyün etti. Bugün kırmak caiz değildir, rnahn telef edilmesi...» cümleleri ile durumu tesbit eder.[1300]

151/4 - Îçki Kaplarının, Diğer Hizmetlerde Kullanılmasının Nehyi Ve Aynı Konudaki Nesh:

a. Meselenin Tasviri:

Kabir ziyareti konusunda zikrettiğimiz Müslim hadisinde Peygamberimiz, evvelki üç tatbikatını üç yeni sünneti ile değiştirdiğini açıklamıştı. Bu misâl de yine bir yasağın kaldırılmasından ibarettir. İçki (hamr) in kullanıldığı devrede, şarap ve benzeri müskirat konulan kapların, içki dışındaki istimalden de men edilişi demek olan bu hadise, neshe dair yazılmış eserlerde Peygamberimizin tasrihi iîe tesbit olunan nesih vak'alarına misâl olarak verdikleri örneklerdendir.
SÖz konusu kaplardan h a n t e m , yeni ve içi yağlanmış bir testidir. Önceleri bu kap için kullanılan isim sonradan topraktan mamul bütün kaplar için alem olmuştur. Kabın Özelliği; içine konulan suyu ve taneleri çabucak tehammür ettirmesidir. [1301] D ü b b â , kar' adı da verilen bir nevi kabaktır. Anadoluda «et kabağı» diye anılan bu kabağın içi boşaltılıp, içki imâli için kullanılırdı. Özelliği hantemin aynıdır. [1302] Hurma ağacının kütüğü alınıp, içi oyularak bir kap elde edilmekte ve içine îçki kurulmaktaydı. Kullanılması nehyedilen ve n e -k îr adı verilen bu kaptan başka, [1303] içi ziftle veya kâr adı verilen katran cinsinden bir madde ile sırlanan müzeffet ve tnukay-yer de aynı yasak hükmüne tâbi kaplardı. [1304]
Peygamberimiz bu kapların zâtını değil, istimallerini nehyetmişti. İstimallerine intibâz adı da verilmektedir, îçki dışında bu kaplar kuvvetli bir ihtimâlle, türkçede hoşaf (komposto) dediğimiz şerbete benzeyen mahallî bir şerbet içinde çokça kullanılmaktaydı. tekinin har&mliği ise bu vak'adan önce ayrıca ve sarahaten vuku buî-muştur.
Konu ile ilgili hadislerde siksık geçen ne biz ve intibâz için şu tarifler yapılmaktadır: «Hurma, kuru üzüm, bal, buğday, arpa gibi yiyecekler, su ile adı geçen kaplara konulmakta ve bir müddet terkedümektedir. Meydana gelen mâyi'in, sarhoşluk veren veya vermeyen her cinsine n e b î z adı verilmektedir.[1305] Bir diğer kaynakta intibâz şöyle tanıtılmaktadır: «Adı geçen kaplara su ile beraber tadlanâırsın diye kuru üzüm, hurma ve sair yiyecekler konulur ve bu İçilirdi. Bu kaplar, Özellikleri icabı çabucak tehammüre vesile oluyordu. Kesafetleri, kalınlıkları yüzünden de, içinde içki bulunup bulunmadığı bilinmemekteydi. Yanlışlık vuku bulması da mümkündü. İntibâz bu ameliyeyi yapmaktır. [1306]
Bu kaplar arasında, nehiyden hariç tutulan ve el-eskiye adı verilen deri kaplar; «zarfu'1-mâi minel cildi» diye tanımlanmışlardır. [1307]Ekseriyete yakın bir çoğunluğun görüşüne göre, bunlar baştan itibaren nehiy dışı kalmıştır. [1308] Yasak dışı bırakılmasına sebeb olarak; bu kapların, içlerine konulan içkiyi çabucak belirttiği, dolayısıyla karışıklığın önlenebilmesinin kolay olduğu gösterilir. Yine belirtildiğine göre

deri kaplar, tehammür eden maddenin tesiri ile çok kere yarılmaktadır. [1309]

b. Rivayetler:

Hadislerin nehyi ifâde edenlerinde, kapların tamamı için .hantemler tabiri kullanılır. Bu hadislerde Peygamberimizin, hantemlerden içmekten menettikleri belirtilir. îmçân b. Husayn'a dayanan iki rivayette Peygamberimizin, onları hantemden nehyettikleri anlatılır. Bu konuda sadece nehyi ifâde eden bir diğer hadis Ebû Hu-reyre'ye aittir. Hadisin baş tarafında konumuz ile ilgili olmayan bölümler de vardır. Abdülkays heyeti (Rabfa vefdi) hadisi diye anılan bu haberde, Peygamberimize gelen bir grub, kendisinden bazı konularda bilgi istemişler ve içeceklerden sormuşlardı. Peygamberimiz de onları: hantemden, dübbâ'dan, nakîrden ve. müzeff etten nehyetmiş.[1310]
Hadislerin ikinci türünde, nehiyle birlikte, sonradan verilen müsâade de zikredilir. Bunlar içinde en fazla nakledilen hadis Büreyde hadisidir. Bu zatın belirttiğine göre Peygamberimiz: «ben sizi... yine ben sizi bazı kaplardan menetmiştim. Kaplar, bir şeyi haram veya helâl kılacak (varlıklar) değildir. İçiniz fakat müskirat haramdır» buyurmaktadır. İbnü Bürde'nin, oğlu vasıtasıyla gelen bir rivayetinde ise Peygamberimiz: «Sizleri bazı kaplardan içmekten menetmiştim, dilediğiniz kaptan içiniz; fakat müskirat içmeyiniz» buyurur. Bu konudaki Salim hadisinin ise meali şöyledir: «Peygamberimiz dedi ki: Dikkat edin, ben sizi testiye kurduğunuz nebîzden menetmştim. Kapkaçak, bir şeyi halat kılmadığı gibi haram da etmez. Bu kaplardan (halal şeyleri) içiniz fakat müskirat içmeyiniz. [1311]
İçki kapları konusundaki hadislerden bir bölümü de, nehiy esnasında istisnaî muamele gören deri kapları haber verir. İhtilâfları verirken göreceğimiz gibi, bu nevi hadisler ister umûmî nehiyden Önce, ister sonra olsun netice değişmemektedir. îbnu Ömer ve îbmı Amr hadisleri bu neviden haberlerdir. Abdullah b. Amr hadisinde, Rasûli ekrem'in, müzeffetler dışındaki ruhsatı zikredilir. Diğer haberde ise el-eskiye için tanınan ruhsat ve müsâadeden haber verilmektedir.[1312]

c - Bükümler, Farklı Görüşler:

Mesele ile ilgili iki görüş mevcuttur: Bunlardan biri ekseriyetin fikridir. Yani, içkinin haram kılındığı zamanlarda, bütün içki kaplarının da kullanılmasının nehyi sonradan kaldırılmıştır. Mevcut hadislerin tedkikinden neshin sübûtu anlaşılmaktadı. [1313] İkinci görüşe göre ise haramlık bakîdir. Adı geçen kaplara nebiz koymak, başka içecek şeyler kullanmak memnudur. [1314] Yalnız burada bir noktanın açıklanması gerekir. Sön görüş sahipleri, deri kapları bu iddianın dışında tutarlar. Onların fikirlerine göre, ilk zamanlarda umûmî olan nehiy içinden, sonradan deri kaplar çıkarılmıştır. Bunlar da bir nevi kısmî neshin varlığını kabul etmektedirler. [1315]İkinci görüşe kâü olan ilim adamları arasında: İmam Mâlik, İshak b. Râhûye, Ahmed b. Hanbel vardır. [1316] Ekseriyet, İbnu Ömer hadisini istidlale elve-rişle saymamaktadırlar. Buna sebeb olarak hadisin muhtasarca rivayet edilişini gösterirler. Kendilerinin, tamamını naklettikleri hadiste ise durum daha da vuzuha kavuşmaktadır.
Bu iki görüşün uzlaşması da mümkün görülmektedir. İlim adamları şöyle demektedirler: Önceleri bütün kaplara şâmil olan nehiy içinden, bilâhare görülen ihtiyâç ve lüzum üzerine önce deri kaplar çıkarılmıştır. İbnu Ömer'in hadisi gibi deri kapları haber veren hadisler, meselenin bu safhasını aydınlatır. Daha sonra, aynı sebeblerin ve ihtiyâcın artması, ortadan evvelce düşünülen mahzurların kalkması neticesi müskirat olmamak kaydıyla diğer meşru içeceklerde, adı geçen kapların kullanılmasına izin verilmiştir. Deri kaplara müsâade edildiği esnada veya bir müddet sonra müzeffetlerin hürmetinin bakî olduğuna kail olmuşlardır. Bazı ilim adamları da, deri kapların istisna edildiği bazı haberlerdeki bir edatın düşmesi -bilhassa yazıda- neticesi onların ve diğer kapların hürmetinin devam ettiği manası da çıkarılmış olabileceğini ifade etmişlerdir. [1317]
İbnu Hacer'in ve Buhârî şârihi el-Kastallânî'nin eserlerinde belirttiklerine göre ilk nehyin sebebi, kaplara fazla ihtiyaç tahmin edilmemesi ve Efendimizin kendi içtihâdları ile nehyi idi. Yahutta bu konunun hükmünü Allah, efendimize bırakmıştı. [1318]
Muhaddislerden ve hadislerin sarihlerinden pek çoğu, incelediğimiz hâdisede neshin vuku bulduğu hakkında kuvvetli ifâdeler kuilanırlar. Müslim'in el-Câmi'inin sârini en-Nevevî, nesh görüşünü en kuvvetli fikir olarak verir. [1319]Aslında Nevevî bu konuda eserini şerh ettiği İmam'a tâbi olmuştur da diyebiliriz. Çünkü Müslim, eserinin kitabu'l-eşribe bölümünde açtığı babın daha başlığında neshi belirtir: «müzeffet, dübbâ', hantem, nekîr gibi kaplarda intibâzdan nehiy ve müskiratta olmamak üzere adı geçen kapları kullanmanın ha-lal olduğu; evvelki nehyin nıensûhluğu babı[1320].
İmam M â 1 i k ' in, hürmetin devamına taraftar olduğunu az Önce ifâde etmiştik. Bu husus el-Muvatta'da da belli olmaktadır. îmam, Kitâbu'l-eşribe'de: «içinde nebiz yapmak menedilen kaplar» adıyla ibr bab açar. Burada, sadece nehyi haber veren îbnu Ömer ve Ebû Hureyre hadislerine yer verilir. Eserin sarihlerinden es-Suyûtî de nesh konusuna temas etmemektedir. [1321]

d. Netice;

îçki kapları konusunda, ihtilâflar bölümünde mevcut kanaatleri ve ilim adamlarının görüşlerini, bunlar içinde en kuvvetli olanını nakletmiş bulunmaktayız, Başta da söylediğimiz gibi, meselemiz bu kaplara konulan n e b î z adh içkinin, halal veya haram olması meselesi değildir. Burada zikredilen; içinde yıllar yılı içki kurulan kaplardan, içkinin haram kılınmasından sonra da istifâde edilip edilmeyeceği meselesidir. Bu kapların kullanılabileceğini belirten ve neshi haber veren hadislerde de açıklandığı gibi, müskirat olmamak kaydıyla bunlardan istifade meşrû'dur. İlim a'damları, adı geçen kapların çabucak tahammüre vesile olduklarını söyleyerek, sık sık kontrol edilmesini isterler. Deri kaplarda bu durumun mevcut olmadığını belirtirler. İbnu Hacer ile el-Kastallânî'nin eserlerinde belirttikleri, muhtemelen aynı kaynaktan almış oldukları; «neshte hareket noktası nedir? vahiy mi, yoksa Efendimizin şahsi fikri mi?» meselesine gelince, evvelki bahislerde bu konu ile ilgili bilgiler geçmiştir. Bu meselede «içtihadıyla yaptı» veya «Allah, bu gibi konuları ona tefviz etti» desek bile, vahiy kontrolü ve Allahın rehberliği, hidâyeti, yol göstermesi inkâr olunamaz. Mesele, iç içe ve girift bir manzara arzetmektedir.
Bazı ilim adamları ilk yasağa sebeb olarak: içkinin bırakılma zamanının yakın oluşu, eski alışkanlığı bu kapların hatırlatacağı ve yanlışlığın meydana gelebileceğini göstermektedirler.[1322] Sonradan bu düşünceler ve endîşeler zail olunca ruhsat verilmiş oldu. Peygamberimizin, kapların halal veya haram kılmayacaklarını belirtmeleri manidardır.[1323]

152/5 At Eti Yemenin Hükmü Ve Nesihle İlgisi:

el-Hâzimî, Hâlid b. el-Velid'e dayanan bir senedle, Peygamberimizin: «Atın, katırların ve eşeğin etinin yenmesi haîâl olmaz» dediğini nakleder. At etinin yenilmeyeceğini belirten başka haberler de vardır. [1324]
Bazı ilim adamları bu hadisin zahiri ile amel ederek, at eti yemenin haramlığına kail olmuşlardır. Bu görüşe muhalif olan ve at etinin yenilebileceğine dâir ruhsatın varlığından söz eden kanâat ise, ekser iy etin görüşü olarak tavsif edilmektedir. Ruhsat hadislerinde; Peygamberimizin at eti ikram ettiği, Hayber gününde eşek etini haram kılarak at etine müsâade ettiği, ehlî eşek eti yemeden sahabeyi nehyedip, at etine ruhsat verdiği şeklinde müsbet görüşe temel olacak hususlar yer almaktadır. [1325] Bu ikinci fikrin sahiplerine göre, birinci hüküm yâni at etinin haram oluşu neshedilmiş bir tatbikattır, men-sâhtur. Son hükmün ruhsat şeklinde olduğunu belirten ilim adamları Câbir b. Abdillâh hadisine dayanmaktadırlar. el-Hâzimî'nin belirttiğine göre, meselenin tarih açısından halli güç olsa bile neshi ifâde eden ruhsat hadislerinde geçen izin ve ruhsat tâbirleri, evvelce mevcut olan bir nehyin kaldırıldığına delil sayılır. Diğer taraftan etin yenilebileceğini belirten hadislerin, teknik yönden diğerlerine tercih edileceği fikri de vardir. [1326]Yalnız burada şunu söylemeğe mecburuz; nesih konusunda, hadislerin arasında yapılabilecek bir tercihin varlığı; bizim nesih değil de başka şeyler düşünmemize vesile teşkil edebilir.
Hâlid b. Velid'in naklettiği haberin belirli bir sebebe dayanan tek tatbikat ve emir olduğu da ileri sürülmektedir. Bu yüzden ilim adamları adı geçen hadisi mutlak mânâda n e h y e delil olarak görmektedirler.[1327]
Nesih üzerinde durmayan fukahâ, Câbir hadisine dayanarak at etinin Hayber'de yenildiğini tesbit ederler. Şafiî ve ilim adamlarının cumhuru, at etini mubah görürler. Hürmete kâü olmaksızın, Ebû Hanîfe mekruh görmektedir. İmâm Mâlik ile îbn Abbâ-sm da aynı kanâati taşıdıklarını ifâde eden Nevevî nesihten söz etmemektedir. [1328]

153/6 - Bir Yere Dayanarak Yemek Yeme Ve Nesih:

Peygamberimizin dayanarak yemek yiyip yemediği münâkaşa mevzuu olmuş ve meselede nesih iddâ edilmiştir, İbnu Şâhin'in ifâ'desine göre Efendimiz dayanarak yemek yemişler fakat bu hüküm sonradan neshedilmiştir. Abdullah b. Sabit tarikli hadislerde ve diğer rivayetlerde, Peygamberimizin dayanarak yemek yediklerinin görüldüğü belirtili. [1329]
Bu hadislerin yanısıra diğer bir takım hadisler daha vardır ki burada Peygamberimizin: «...den dayanarak yemek yemem...» dediklerine şâhid olmaktayız. [1330] İbnu Şâhin'in belirttiğine göre, Peygamberimizin dayanarak yemek yemeden nehyedüişİ, Cibril'in getirdiği bir vahiy ile tahakkuk etmiştir. Rivayete göre Mekke'nin yukarı başında dayanarak yemek yemekte olan Peygamberimize Cibril gelip: «Pâdişâhların, Meliklerin yemek yiyiş tarzı...-» diyerek, Peygamberimizin oturmasını sağlamıştır. Bu haberi Atâ b. Yesâr rivayet etmektedir. [1331] Tarih olarak bu nesih iddiasına Mekke devrinin verilmesi hayli dikkat çekicidir. Çünkü, bu devre hemen hemen hiçbir nesih vak'asının cereyan etmediği bir zaman bölümüdür.
Teknik yönden de neshi kuvvetlendirecek delillere sahip bulunmadığımız bir konu ile karşı karşiyayız. İlim adamları, burada geçen ittikâ sözünü de birbirinden farklı tefsir etmektedirler; bazılarına göre bu, yere değil de herhangi bir peyke veya sandalye üzerine oturmak,bir diğer gruba göre ise ittikâ; ellerinden biri üzerine dayanarak, vücûdunun yarı bölümünü bir yere yaslamak, anadoludaki tâbiri ile ya-mışmaktır. Diğer taraftan ittikâ; böbürlenmek ve büyük görünmek için yapılan bir oturuş şekli olarak da tavsif edilegelmiştir. Bazı âlimler, bu oturuş tarzının Peygamberimize has bir vasıf olarak görmekte, ümmeti için mekrûhluğundan söz etmektedir. Diğer bazıları ise Peygamberimizin, dayanarak; ittikâ halinde yemek yediklerini, bu durumda hiç görülmediklerini savunmaktadırlar. Durum ne olursa olsun nesih ididasmda bulunmak İçin eldeki deliller kâfi gelmemektedir. [1332]

154/7 - Ayakta Su İçmek:

Asr-ı saadette müslümanlarm ve Peygamberimizin ayakta su içip içmediklerinin tesbiti, müslümanlarm su içme konusundaki son emri öğrenip ona göre âmil olmalarını doğurur. Ebû Hureyre'den ve diğer bâzı sahâbilerden gelen haberlere göre Peygamberimiz, ayakta iken su içmeden ümmetini nehiy buyurmuşlardır. [1333]Bu haberlerin yanında; «ayakta su içerdik, yürürken ekmek yerdik» tarzında haberler de vardır. Diğer bazılarında ise, meselâ Abdullah b. Abbas, Peygamberimizi ayakta su içerken gördüklerini haber vermektedir. [1334] İbnu Şahin, bu meseleyi eserinde zikretmekte fakat, neshin kafi olarak tes-bîtinin müşkil olduğunu belirtmektedir. [1335]
en-Nevevî, hadislerde geçen nehyin kerahete mahmul olduğunu belirtir, neshi tenkîd eder. Tarihî delil bulunmadığı için, hadislerin arasını cem'e, taraftar görünür. el-Mübârekfûrî, îbnu Hacer'den naklen konu ile ilgili olarak bir kaç îzâh tarzının varlığından söz eder. Onun belirttiğine göre mesele ile ilgili çözüm yolları şöyledir:
a. Tercih yolu: bu görüşe göre, ayakta su içmeye cevaz veren hadisler, nehiy hadislerinden daha e s b e t bulunmaktadır.
Ebu Bekir el-Esrem bu yolu tutmaktadır. Eldeki mevcut nüshada bu kısım bulunmadığı için kontrol mümkün olmamıştır.
b. Nesih meselesi görmek. Mübârekf ûrî'nin dediğine göre el-Esrem'in bu yöne de meyli vardır. îbnu Şahin de eserinde bu meseleyi ele almaktadır. Yalnız neshin tesbitinde, tek yardımcı malzeme halifelerin cevaz yönündeki amelleridir. îbnu Hazm ise aksi yönlü bir nesihten söz eder; cevaz varken sonradan cevaz neshedildiği der.
c. Cem' görüşü. Bazı âlimlere göre burada ayakta içmekten maksad yürürken içmedir. Halbuki Peygamberimizin, meselâ zemzemi ayakta içtikleri vâriddir. Diğer bir takım âlimler de nehyin tenzihi olduğunu savunarak hadislerin arasını cem'e taraftar olmuşlardır. îbnu Hacer bu görüsü en sağlam fikir olarak görür[1336]

155/8 - Tek Nefeste Su İçmek Ve Nesihle İlgisi:

Abdullah b. Ebî Katâde'nin rivayet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz: <sBİrintz su içtiği zaman, tek nefeste içsiıv» buyurmuşlardır. Bu hadisin isnadı, konu ile ilgili diğer hadislerden daha iyi görülmektedir. Aynı meseledeki diğer hadislerde, meselâ Enes b. Mâlik'in rivayetlerinde Peygamberimizin suyu yudumlayarak; iki veya üç nefes alarak içtikleri nakledilmektedir. Üç nefeste suyun içilmesini emreden hadisler[1337] yanında, tek nefeste su içmeye nehyeden haberler de vardır. [1338] Enes b. Mâlik'in naklettiği hadiste, üç nefeste içmenin; sıhhî yönden daha iyi ve insanı daha doyurucu; kandırıcı, susuzluğunu giderici olduğu da Peygamberimizce belirtilmektedir. [1339]
Tek nefeste su içme âdetinin neshedüdiğini îbnu Şahin söylemekte ve Abdullah b. Ebî Katâde hadisine, Enes hadisini tercih etmektedir. Müellifimizin belirttiğine göre, üç nefeste su içme tatbikatını haber veren hadisler Peygamberimizin ahlâkına daha uygun görülmektedir. [1340] Nesih ile ilgili başka iddiaya raslanaTnamıştır. [1341]

156/9 - Fera' Ve Atîra Âdeti Ve Hükmü:

Başlıkta zikrettiğimiz iki kelimenin ihtiva ettiği mânâlar şöyle açıklanmaktadır; yaygın okunuş tarzıyla fera'; devenin ilâhlara kurban edilen ilk yavrusudur. Bu kurban, nehyedilen bir câhili âdettir. [1342]
Atîra da belirli nezirler karşılığında veya karşılıksız olarak Recep ayında, câhiliyyet devrinde kesilen kurbana verilen isimdir. Buna Âtâir diye de ad verirlerdi. [1343] Atîranın bir diğer ismi de e r -Racebiyye' dir. [1344] Hadislerde geçen ve müsbet, mânâda karşılanan er-Racebiyye ile, tamamen putlara kesilen ve onlara adanan câhiliyetteki tatbikatın aralarında sadece isim benzerliği vardır.
îslâmî devredeki Receb aylarında müslümanların kestikleri kurbanlar hakkında Peygamberimizin emirleri mevcuttur. [1345]Hatta bu hadislerden bazılarında ellide bir gibi bir nisâb da söz konusudur. [1346] Gerek islâmî gerekse gayr-i islâmî devirlerdeki tatbikatı içine alsın, fera' ve atîra âdetinin dînî bir mesele olduğu ve fakat bir müddet sonra Peygamberimizin emirleriyle bunun nesholunduğunu ileri süren ilim adamları vardır. Onlar mensûh olarak gördükleri bu tatbikatı nâ-sih olarak, Ebû Hureyre'den nakledilen: «fer'a da yoktur, atîra[1347] hadisini gösterirler. Ayrıca Peygamberimizin n e h y i n i tezammun eden haberler de vardır. [1348]
Görünüşte hadisler arasında mevcut olan tearuzu giderici yollardan birisine göre, meselede nesih vardır, İkinci bir fikre göre ise, hadisler arasında tearuz bile yoktur, Câhiliyetteki tatbikata benzememek şartıyla Allah rızâsı için Receb ayına hürmeten kurban kesen İlim sahipleri bile bulunmaktadır; meselâ îbnu Şîrîn devamlı olarak bu âdeti yerine getirmiş bir kimsedir. [1349] Yine belirtildiğine göre, kaldırılan sadece âtîradır, müslümanlar fera'dan daha önceleri nehy edilmiştir.
Kâdî İyâz'm, bu âdetlerin mensûhluğu konusunda ilim adamları arasındaki ittifaktan söz ettiği kaynaklarda belirtilmektedir. [1350] Görünüşe göre putlar için kesilen kurbanlar tarzındaki evvelki âdetler kaldırılmış, Allah için kesilen; ister Receb'te ister başka zaman; ister hayvanın yavrularının ilki isterse sonuncusu olsun, tetavvu' olarak ke-silebilmiştir. Peygamberimizin; «Eğer Receb için böyle bir hayvan kesilecekse, kuzulardan (yaşı küçük olanlardan) değil de, büyüklerden kesilmesini istediği» de vâriddir. İbnu'l-Esîr de nesihten söz edenler arasındadır. [1351]

157/10 - Hicretin Vücûbu Ve Neshi:

Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye göçüşlerinden sonra da, mü'minlerin îslâm diyarında olmayanları, memleketlerini terkederek müsîümanlarm yanma gelmekle mükellef olup olmadıkları konusu da nesih meselesi olarak ele alınmış ve bazı fikirlerin ileri sürülmesine sebeb olmuştur.
Süleyman b. Büreyde tarafından rivayet edilen bir haberde, Peygamberimizin, seriyye kumandanlarına verdiği talimat arasında, düşmanların islâma daveti yanında müslüman olanların, müslümanların yanına göç etmeleri şartı da yer almaktaydı, Tabîi ki hicret etmedikleri zaman statüleri başka olmakta, diğer müslümanların faydalandıkları bazı nimetlerden onlar mahrum kalmaktaydı. [1352] Bu haberin yanında Mekke'nin fethinden sonra artık muhacerete lüzum kalmadığını belirten hadisler de varidr.[1353] Bu durumda hicretin son zamanı Mekke fethinden önceki günler olmaktadır. Tamamı nıüslüman olan yurdla-rın müslüman sâkinlerinin başka islâm diyarına veya o gün için Medine'ye göçlerine ihtiyâç duyulmamıştı. Bu hadislerle v ü c u b u n kalktığına istidlal olunmaktadır.
Bazı islâm âlimlerine göre, hicretin şart koşulduğu devreler, Mekke fethinden önceki devrelerdir. Çünkü hicretin, Mekke fethinden sonra menedildiğini belirten haberler sahihtir ve sabittir. Böylece islânun ilk yıllarında vacip olan hicret artık; farz olmaksızın raendûp olmuştur. Medine'ye Efendimizin göçünü müteâkıb kalanlara Kureyş'in eziyetinin artması ve bazı politik durumlar hicreti ve bu sebeble çoğalmayı gerekli

kılınca, Efendimiz hicreti emir buyurdular, tik emir ve sonraki ruhsatı el-Hâzimî eserine almakta, fakat nesihle ilgili bir iddiada bulunmamaktadır. [1354]
Hicret şüphesiz islâmm inanç ve amel meseleleri ile irtibâtlandı-rabileceğimiz bir konudur, fakat biraz geniş düşünüldüğü takdirde, meselede teknik yönden nesih tesbitine yarayarak deliller bulmak güçtür. Nesüı yerine bir başka izah tarzı -kanâatımızca- daha uygundur.[1355]

158/11- Kedinin Artığı:

ibnu Şâhin'in, üzerinde nesihten söz etmeksizin verdiği nesih konularından birisi de budur. Mesele şudur; kedinin bandığı kap, veya kedinin artığı temiz midir? değilmi? yıkamak gerekir mi gerekmez mi?.
Eldeki mevcud hadislerden bir kısmında Peygamberimiz; «... köpeğin bandığı kabın, birisi toprak olmak üzere yedi kere yıkanmasını, kedininkinin ise bir kere yıkanmasını»[1356]emretmektedir. Hadis Ebû Hüreyre'den nakledilmektedir. Diğer taraftan Peygamberimizin: «...kedinin bandığı kaptaki sudan içtikleri, abdest aldiklam [1357]nakledilmektedir. Kedinin artığının necis olmadığı savunulurken, Ha-nefîler onu sadece kerahet kaydıyla temiz kabul etmektedirler. Konuda nesihten söz eden olmamıştır. [1358]

IV. MİSÂLLERLE İLGÎLÎ GENEL DEĞERLENDİRME

Hz. Peygamber'in hadisleri arasında, üzerlerinde nesih iddia edilen veya tesbit olunan misâlleri genel olarak görmüş bulunuyoruz. Bu misâllerin, burada arzedilenden daha da artıp kabarması mümkündür. Çünkü, bu ve benzeri vak'alarda, hadisler arasında görülen ve tamamen zahirî olan her nevi ihtilâf ve tenakuz hâli, hadisler arasında gerekli denklik mevcut olmasa bile, o mahalde nesihten -hiç olmazsa ih-timalli olarak- söz edilmesini mubah kılmıştır.
Misâllerin, çeşitli yönlerden incelenip tasnif edilerek bir genel değerlendirilmeye gidilmesi, veya bu iş için bir deneme yapılması tarafımızdan uygun görülmüştür. Bu sayede, hadiste nesih vak'alarına konu olan misâllerin, îslâmın ta'limâtında oynadığı rol ortaya çıkacağı gibi, ayrıca bu ta'limâtın hangi bölümleri nesihten haberdâr olmuş, nerelerde nesih cereyan etmemiş; iddiaların gerçeğe uygunluk nisbeti ne olmuş belirecektir. Misâllerin kesafet arzettiği konular ile, daha az vak'anm bulunduğu yerlerin, «neshin sübûtu yönünden» de bir sınıflandırılmasının yapılması gerekmektedir. Bu sayede, üzerinde nesih cereyan ettiği tesbit olunan misâllerle, sabit olmayanların ayrılması da kolaylaşacaktır. Diğer taraftan bu tasnif ve inceleme bize boş iddialarla, şüpheli vak'aları da verecektir. Burada şüphesiz olan nokta şudur; ilmen üzerinde neshin varlığı sabit olan örnekler, her yönden bu gerçeğin ilmen tesbit edildiği misâller olmak zorundadır.
Arzettiğimiz misâller tedkik edilince görülecektir ki, neshin tesbi-tinde vazife gören malzeme; rivayet, dirayet ve teknik hususlar, bizim arzumuzun gerçekleşmesine bazan yardımcı olamayacaktır. Çünkü eldeki malzeme yer yer; misâlden misâle kifayetsiz de kalabilmektedir. Çoğu durumda meseledeki kapalılık sürüp gitmektedir. Misâllerin üzerinde neshin cereyan ettiğinin tesbitinde, adı geçen malzeme içinde rivayet ve tarihî bilgilerin rolü kanâatımızca çok önemlidir. Bunlarla desteklenmeyen hiç bir usûl kaidesi, nesih konusunda bize sadra şâfî bir açıklık getiremeyecektir. Bir başka deyişle, tarihin ve rivayetin kifayetsiz kaldığı yerlerde, usûl kaidelerinin tatbiki yoluyla, neshin varlığı üzerinde son sözü söylemek mümkün olamamaktadır.
Nihayet misâller arası kurulacak bağlar yardımıyla, islâmı ta'lî-matta gerçekleştirilmek istenen umûmî tekâmülün seyrini takip için, eldeki vak'alarm kronolojik tasnifi ve sıralaması iyi bir netice doğuracaktır. Ne yazık ki, tarihin karanlıkları böyle bir sıralama konusunda pek de cömert davranmamaktadır.[1359]

A. Misâllerin Dağılışı :

1. Temizlik Meseleleri :

Nâsih-mensûh kitaplarının Kitâbu't-tahâre bölümlerindeki misâller, manevî pislik (hades) ile maddi pisliğin giderilmesi (gusl ve abdest) konularını içine alır. Klasik eserlerdeki bu tasnifi biz iki bölüme ayırmış bulunmaktayız. Kaynaklarda sular ve gusl ile ilgili o n kadar misâl zikredilmektedir. Bu misâllerden, üzerinde nesih sabit olmayan ve sular ile ilgili olan Örnek dışındaki nesih örnekleri tamamen ferdîdir, kişinin kendisini ilgilendirir. İbâdet öncesi temizliklere aittir. Misâllerin tamâmına yakın ekseriyetinde: «ilk tatbikata nisbetle daha kolay olan ikinci bir emir» yer almaktadır. Bahsi geçen bu on misâlde umumiyetle islâmm ilk zamanlarındaki tatbikata yer verildiği için, vak'alann tarihî yönden zamanlarının tesbitine yarayacak malzeme hemen hemen yoktur. Sadece iksâl meselesi diye adlandırılan örnekte; «Mekke fethinden önce veya sonra» kaydı verilmektedir. Üzerinde neshin mevcudiyeti yönünden ekseriyetin ittifak ettiği tek misâl budur.
Misâllerdeki nesih vak'alan, içinde, hakikaten neshe uğramış olanların, iddia edilenlere nisbetle daha az görülüşü, ister istemez bizde, «mübalağalı değerlendirmeler yapıldığı» fikrini uyandırmaktadır. Bütün bu misâllerdeki ilk tatbikatın (mensûh hükmün), Rasûl-i ek-rem'e izafesi de bir hayli güçlük arzeder. Öyle Örnekler mevcuttur ki, bunlarda mensûh hükmün evvelce Peygamberimiz marifetiyle sabit bir sünnet olduğunu tesbit bile mümkün değildir. Câhili bîr âdetin ilgisi, henüz müslümanlarca nasıl davranılacağı Allah ve onun elçisi tarafından belirtilmemiş bir konudaki tevakkuf hâli, farklı anlayışlar sebebiyle tatbîkâtlardaki çeşitlilik, yanlış anlamalar, Peygamberimiz-ce düzeltilen hatâlar hep mensûh bir mesele durumuna sokulmuştur. Bu gibi hallerde, konu ile ilgili hükmün, yepyeni olarak beyânı, nesih olarak düşünülemez.
Abdest ile ilgili olarak da yine on kadar nesih iddialı vak'a verilmektedir. Bunlardan iki tanesi, küçük ve büyük abdest ile ilgili iddialardır. Abdest bozmanın şeklî yönünü ilgilendirmektedir. Dört tane misâl vardır ki, abdest ile ilgili olduğu halde, birisi hariç diğerleri teferruata ait meselelerdir. Nihayet iki misâl, teyemmüm konusunu işlemektedir. Bütün bu yirmi misâl içinde, neshin sabit olduğu üzerinde kesinlikle konuşulan vak'a hemen yok gibidir.
Oldukça tuhaf görülebilecek bir durum da şudur; arzettiğmız yirmi misâlden bazılarında, bugün islâm cemâatinde, mensûh olduğu iddia edildiği halde, bir diğer grup tarafından hâlâ amelde esas olan konular vardır. Bu durumun aksi de mevcuttur; nâsih haberlerle amel edenler de vardır; nesih meselesi âdeta taraflara göre izafîlik kazanmış bir haldedir. Bazı meseleler ise ihtiyarî kalmış; Örflere göre terkedilmiş veya amelde esas olarak alınmıştır, [1360]

2. İbâdetlerde Nesih İddiaları:

Namaz, oruç, hacc, zekât ibâdetleri ile bazı mâlî konulardaki nesih iddialarını tek başlık halinde toplamış bulunuyoruz. Bu bölüm, içinde, nesih vak'alarınm veya nesih cereyan ettiği iddia edilen Örneklerin sayıca en kabarık olduğu İbâdet, namaz ve ona bağlı konulardır. Namaz üzerinde yetmişi aşkın örnek vardır ki, bu sayı umûmî yekûnun üçte birinden fazladır. Namaz mâlî olmayan bir ibâdettir. Bir kaç nev'i ve bazı meseleleri hâriç tutulursa cemiyetle ilgisi yoktur. Daha doğru bir ifâde ile, burada zikri geçen ve nesih meselesi gibi takdim edilen namaz konularının sosyal yönleri mevcut değildir. Misâllerin, namaz üzerinde bu ölçüde kesafet arzetmesi bizde şu fikri uyandırmıştır: «Nesih meselesi İslâmın inanç sisteminde olmadığı gibi ahlâk esaslarında, genel kaidelerinde de olmamıştır. İbâdetlerin içinde; en ehemmiyetlilerinden olması münâsebetiyle namazda olmuştur. Daha ziyâde ferdî hareketlere ve konulara inhisar eden bu iddialar -eğer vârid ise- usûlcülerin de dedikleri gibi cüz'iyyâta ait meselelerdir. Çoğu furûatâ ait olan bu örneklerde, Peygamberimiz ibâdetin kemâlini hedef almıştır».
Namazla ilgili Örneklerin bir kısmı ibâdetin ifâ şekli ile ilgili, diğer bir bölümü ise namazın çeşitler ve miktarları ile alâkalıdır. Namazların vakitleri ile ilgili nesih iddiaları yanısıra, namazla hayatın bir başka bölümünün münâsebetinden çıkan örnekler de vardır. Bahsi geçen yetmiş örneğin çoğunluğunda yine nesih değil «yeniden hüküm koyma» yer almakta, sabit olmayan iddialar da bulunmaktadtr.
Oruçla ilgili on kadar Örnek vardır. Yukarıda da arzettiğîmiz gibi, bunların bazıları, Peygamberimizin eski bir sünnetini ügâ ve yerine, evvelce bilinmeyen neviden bir sünneti ibkâ mânâsını taşımamaktadır. Aksine, evvelce kendi usûllerini tatbik ederek tutulan câhili oruçların yeniden ve İslama göre tanzimi şeklindedir. Kaldırılan tarzın Efendimize aidiyeti üzerinde kesin bilgi yoktur. Bu Örneklerde toplumu; hukuku, kul hakkını ve cemiyetin diğer yönlerini ve meselelerini ilgilendiren bir husus mevcut değildir.
Beş misâlle hacc konusu, ibâdetler içinde en az nesih iddiasına sahne olan yer olarak görünmektedir. Bu ibâdetteki nesih iddiaları da hep şüpheli görünmektedir. İçlerinden iki misâl ihramla ilgili, bir tanesi bir niyet meselesi, diğer ikisi ise; eski bir câhili âdetin yenilenmesi ile, nesih

konusu olup olmayacağı teknk yönden kavgalı olan; Harem bölgesinin hıll ile hürmeti meselesidir.
Zekât ve mâlî konulardaki nesih iddiaları on i k i' yi aşkındır. Bu misâllerin çoğu cemiyeti ilgilendirir. Hukukla ve bilhassa kul haklarıyla alâkalı yönleri vardır. Bilhassa ticâret ile ilgili; aldatma, alışverişte taraflara yersiz müdâhale, bazı maddelerin alınıp satılması gibi örnekler, mâlî yönden .olduğu kadar, topluluk düzeni ve umûmî ahlâk açısından da tedkîke değer misâllerdir. Ticâretin düzenli, doğru ve hakka riayetkar olarak cereyanı ve köyden gelen mahsûlün değerince fiatla satılması konularındaki Peygamberimizin talimatı da nesih meselesi olarak bu bölümde geçmektedir. Bazı gelir kaynaklarının ve zanaatların halâl kazanç sağlayıp sağlamadığı, faiz (ribâ) meseleleri, arazî kiralanması üzerine de üç ayrı misâl vardır. Bu misâllerde de neshin vücûdu diğer konulardakinden farksızdır. [1361]

3. Muamelât Meselelerindeki Nesih Örnekleri:

Muameleler, inançların dışında kalan veya inançların tezahürü olarak cemiyetin ferdlerinden zuhur eden davranışlar olduğu için, muaşeret diye adlandırdığımız konuyu bu bölüme almakta mahzur görmedik. Muaşeret konusunda sekiz tane misâl arzetmiş bulunuyoruz. Üç tanesi Ölüye karşı yapılacak vazifeler ile ilgili olup, üzerlerinde kafi nesih tesbiti yapıla.mamaktadır. Bu yüzden halen islâm toplulukları içinde, geceleyin cenaze defneden cemiyetler olduğu gibi, bu fiili mekruh görerek; zaruret olmadıkça gündüze bırakmayı evlâ sayanlar da mevcuttur. Yani, iddia olunan her İki tatbikat da bölge bölge yürürlüktedir. Cenaze takibinde kadınların bulunması ile, cenazenin önünden veya arkadan yürüme sünnetleri de aynı durumdadır. Kadınların bey'at tarzları ile, kocaları tarafından döğülmeleri konusunda, âyetler de mevcut nesih iddialarında taraf olarak gösterilmektedir. Bir süt kardeşliği meselesi ile, bir kaç bosanma problemi de bu- bölümde yer alan nesih iddiaları arasındadır.
Ceza ve harb durumlarını ilgilendiren konularla ilgili bir ayrı bölüm açmış bulunmaktayız. Buradaki nesih iddiaları o n y e d i meseleyi bulmaktadır. Pek çoğunda nesüı tesbit edemediğimiz bu bölüm örnekleri, tezimizin ikinci bölümünde arzettiğimiz misâllerin içinde en çok üzerinde durulmağa değer problemleri içine almaktadır. Meselelerde; ferdî hukuk, Allah ve kul hakkı ile gayrı-müslhnlerin hukuku, insanî düşünce ve davranışlar iç içedir. Bu onyedi misâlden dokuz tanesi harp-sulh meselelerini ilgilendirmektedir. Hadler-1 e ilgili olanların sayısı altıdır. Hayvanlara merhameti öngören iki misâl mevcuttur.
Bu bölümdeki misâllerin üzerinde mevcut nesih iddialarının tesbiti, neden bu konuda fazla misâlden söz edildiği hususu, meselelerin gerçek değeri ileride yer yer zikredileceği için burada sözü kesiyoruz. Nihayet âdâb diye adlandırdığımız bölümde verilen yedi konu ile misâllerimiz son bulmaktadır. Yedi misâlden bir tanesi yemek yemenin âdabı, bir tanesi yiyecek cinsi, iki tanesi su içme ile ilgilidir. Diğer üç misâl; iki çeşit kurbân âdeti," kedi arttığı ve hicretin lüzumu ve vucûbu konularındadır. [1362]

B. Îslânun Diğer Talimatı Ve Nesih Meselesi:

Eş-Şâfiî, el-Esrem, îbnu Şahin ve el-Hâzimi'ye dayanarak verdiğimiz misâllerin sayısı iki yüze yaklaşmaktadır. Bunları yüz e 11 ? sekiz meselede toplamış bulunmaktayız. Aynı kaynaklarda yer alan ve münâkaşalar sonucu üzerlerinde nesih cereyan etmediği ka-nâatına varılan otuz kadar misâl daha mevcuttur. Bu misâllerin bazıları, usûl yönünden nesih sâhâsı içine girebilecek meselelerdir. Bazıları da vardır ki, onların nesih meselesi olarak konuşulması cidden tuhaf karşılanabilir. Bu bölümde, Peygamberimizin getirdiği islâmî talimatın hadis kitaplarında sıralanan konularını nazarı itibara alarak bir dökümünü verecek ve nesihten sözedilmeyen konulara kısaca temas edeceğiz. [1363]

1. Îtiltâdî Meselelerimiz Ve Nesih:

Çalışmamızın baş tarafında, nesihle uğraşan ilim adamlarının veya topyekün islâmi ilimlerdeki söz sahiplerinin, ittifakla belirttikleri bir noktadan söz etmiş ve: «itikadı meselelerde nesh olayına raslan-madığım» belirtmiştik. Bu husus, usûl ilimlerinde ve neshi teknik yönden tanıtan, hudûdlarmı çizen kanunlarda genel bir kaide şeklini almış; inanç meseleleri nesih kabul etmez sayılmıştır. Bu şüphesiz, konunun kendi tabiatından ileri geldiği kadar, ortada böyle bir tek örneğin dahi bulunmamasından da ileri gelmektedir. Bu itibârla isîâmî musannefâtda ve bilhassa hadislerin toplandığı koleksiyonlarda; ' ki-tâbu'Hmân, kitâbu'l-fiten, kitâbu'l-kader, kitâbu' sıfati'I-cenneti ve'n-nâr... gibi adlarla anılan bölümlerde yer alan hadisler arasında nâsih-mensûh haber bulunmamaktadır. Bilgi, ilim ve bunlara bağlı meseleler de, netice itibarıyla inanç ile ilgili olan mefhumlardır. Bilgi ve meselelerini konu alan; kitâbu'1-ilm, bed'ul-vahy gibi başlıklara dercedi-len hadislerde de nâsih-mensûh bulunmamaktadır. Bu şu demektir; «Allahın elçisi, önceden tebliğ ve tesbit ettiği bir inanç prensibini, imân esaslarına ait bir meseleyi; âhiret, kabir ahvâli, ba's... gibi bir akâid umdesini, ilimle ilgili bir talimi sonradan bir başkasıyla değiştirmiştir». Hâl böyle olunca, üzerinde, nesih cereyan etmediği tevatürle nakledilen bu mevzuda fazla durmayacağız. [1364]

2. İbâdetlerimiz:

Üzerlerinde nesihten söz edilen misâlleri incelerken, bunların % 70'inin ibâdet problemleri ile ilgili olduğunu görmüştük. Bu sonuç yanlış değerlendirilmemelidir. Bir tek meselesinde bile nesih cereyan etmiş ise, o ibâdeti toptan bu sayının içine almış bulunuyoruz. Meselâ, namazın bir rüknünde bir nesih cereyan etmişse, biz bunu «namaz, üzerinde nesih vuku bulan bir ibâdettir» şeklinde değerlendirdik, bu demek değildir ki; namazın meselelerinin tamâmında nesih vardır. Aslında şöyle de diyebiliriz; meselâ oruçla ilgili yüz hüküm mevcut ise, bunun ancak beşinde nesihten sö? edilmiştir, diğer doksan beşi muhkem sünnetlerdir. Bu nisbet, üzerinde nesihten en çok söz edilen namazda bile yüzde onu veya onbeşi geçmemektedir İbâdetler içinde, teravih namazı, namazların farzları, itikâf... gibi bazı meselelerde nesihten hiç bahsedilmemiştir,
İbâdetler konusunda, verdiğimiz misâller yanında bazı örneklere daha rasladık. Bunları, üzerlerinde nesih sabit olmadığı; sadece bir ihtilâf olarak verildiği için misâller arasına almadık. Bu nevi konulan eserlerine alan müellifin kendileri de neshe taraftar değillerdir. Meselâ duada ellerin kaldırılması, namazda secdeden doğrulurken ellerin toprağa değdirilmesi gibi konular bu nevidendir. [1365]

3. Muamelâta Ait Meseleler:

Üzerlerinde nesih cereyan etmeyen veya üzerlerinde nesih iddiası mevcut olmayan muamelât meselelerine geçmezden önce şu hususu ifâde etmemiz gerekmektedir; ibâdetlerde olduğu gibi, muâmelâtda da bazı meseleler verilmiş ki; bunlar, ya teknik yönden nesih savu-nulamayan veya nesih iddiaları ilmî yollarla tesbit olunamayan; nesih bulunmayan misâllerdir. Şafii'nin naklettiği; bakirenin nikâhı, bazı cizye meseleleri, nefy-i veled, talâk ile İlgili bir kaç mesele, hediyeden cayma, mükâteb kölenin satışı, nezir borçlusu olarak ölen kişinin durumu, muhrimin avcılığı konuları; imâm'in üzerlerinde neshi kabul etmediği konulardır.
îbnu Şâhin'in eserinde yer alan ve aynı sebeble terkettiğimiz; köle katlinin cezayı gerektirip gerektirmediği, cariyeye tatbik edilecek haddlerin miktarları, mehirler gibi konular da misâller arasınd yer almavıaktadır, Bunlardan ayrı olarak onbeş kadar konu vardır ki; bunlar, el-Esrem, İbnu Şahin ve el-Hâzimî'de, hazan tek tek hazan da müşterek olarak verilmektedir. Usûl kaideleri açısından adı geçen onbeş Örneğin nesih vak'ası olması zordur. Hurmaların tek tek veya çift çift yenileceği, Peygamberimiz validelerinin dirilip tekrar, müslüman olduktan sonra vefatları, Allah dilerse ben dilersem sözünün değeri, müşriklerin hediyelerinin kabulü veya reddi, saç uzatma ve ayırma, cenazeye ağıt tutma, tek ayaktaki ayakkabı ile dolaşma, unutmayı önleme tedbirleri, hadis yazma yasağı ve müsâadesi, beyaz giyinme, Peygamberimizin künyelerinin alınması, kertenkelenin katlı, Tübbâ' ile ilgili olarak Peygamberimizden sâdır olduğu söylenen iki ayrı fikir, Ah laktan başkasına veya bir başka kudsî eşya ve mefhûm adına yemin etme, saç boyama... konuları bu neviden örneklerdir.
Muamelât meselesi olupta neshe konu olmayan mevzular ise şunlardır; kayıp malların hükmü (lukata ve ahkâmı), selem ile ilgili meseleler, bazı icâre konuları, lıars ve müzârea meseleleri, borç alma ve borçların tasfiyesi, husûmât, dava usûlleri, şirketler, rehin konulan, köle âzâdı, hibe, şehâdetler, vasiyetler, akîka ve diğer bazı kurbanlara ait meseleler, hastalığa bağlı bazı tasarruflar, keffâretler, yeminler, m-al taksimi (ferâiz) meseleleri; hisseler, ikrah, hiyel konulan. [1366]

4. Fezâil, Kalbî Ameller Ve Ahlâkî Ta'ıimât:

İslâmm zühd ve takva hayatı ile ilgili meselelerinde; zikr, duâ gibi konularda, fezâil ve menâkıb hadislerinde neshe raslanmamaktadır. Bunların yanında, genelde ifâde ile «ahlâka menşe» olan her türlü prensipte de nesih cereyan etmemiştir. Ahlâk değerleri de cemiyete yön ve şekil veren, inanç esâsları gibi sabit kalan değerlerdir. Hadis kitaplarında geçen; Medine ve Mekke'nin, Kur'ân'in, kadir gecesinin, ashabın fezâilini muhtevi haberler ile kalbî amellere (rekâik) ait hadisler de neshten masun kalmıştır. [1367]

C. Neshin Tesbiti Açısından Misâllerin Durumu :

Bir islâmî hükümde neshin mevcudiyetini iddianın ne derece zor ve mesîûliyetli olduğu hakkında, islâm âlimlerinde yerleşmiş fikir ve kanâatları defalarca arzetmiştik. Meselede kafi bir şârî beyânının bulunması, târihî araştırmaların tesbit ediciye yardımcı olması, o devri yaşayan sahâbînin şehâdetlerinin konuya ışık tutması ve nihayet islâm âlimlerinin hiç olmazsa ekseriyetinin o konuda neshi?t varlığı üzerinde ittifak etmesi şarttı. Bu hususlar sabit olunca, misâller üzerinde neshin isbâtı yönünden söyleyeceğimiz sözlerin en çok « ğ a 1 i b zannn» olabileceğini belirtelim. Çünkü, bizim her tesbitimizin aksi de yapılabilmekte, hatta görüşü üzerinde İsrar edenlere göre doğru, sadece kendi fikri olmaktadır.
Bu bölümde, neshin varlığı veya yokluğu itibarıyla misâllerimizi sınıflandırdık. Bu iki bölüm yanında, şüpheli veya ihtilaflı iddialar da mevcuttur. Şüpheliler; neshin varlığında şüphe edilen, veya yokluğu şüpheli olan; diğer bir tabirle, sabit olan veya olmayan yönlere yakın bulunan nesih iddiaları görülmektedir. Bunları da tek başlık altında toplamayı uygun gördük ve «şüpheli ve ihtilaflı olan nesih iddiaları» adını verdik. Bölümler şöyledir: [1368]

1. Sabit Olan Nesih Vak'aları:

Misâllerimiz içinde en az yekûn tutan bu bölümdür. Buradaki yirmi üç misâlden ilk on ikisi749 üzerinde ittifak temin edilmiştir. îslâmî kaynaklarda bu on iki misâl mutlaka zikredilmektedir. Diğer on bir tanesi üzerinde ise, bazı farklı görüşler dışında hemen hemen bir. fikir birliği vardır.
On iki misâl dört bolümde toplanmaktadır; ilk üç misâl, Peygamberimizin beyanıyla sabit olan nesih vak'alarına aittir, ikinci üç misâl, sahabenin sehâdetleriyle sabit olan nesih vak'aları, son üç misâl de islâm âlimlerinin ittifaklarıyla tesbit edilen Örneklerdir. Sıralanan diğer misallerimizden, Peygamberimizin beyânları; neshin mevcudiyetini ifâde eden emirleri yoktur. Bazılarında sahabenin şehâdet-leri vardır. Fakat bu şehâdetleri de münferiddir; tamamını kapsamaz. İçlerinde bir kaç tanesinin tarihî malzemesi mevcuttur. Tümünde müşterek olan husus; âlimlerin ittifakıdır.
Misâllerden kabir ziyaretini konu alan nesih, Peygamberimizin hadisinde her iki yönü de zikredilen bir örnek olduğu için aleyhte beyâna raslamamaktayız. Kurban etlerinin üç günden ziyâde elde tutulması fikri de böyledir. Yalnız İmâm Ali'nin kanâati yine mensûh hüküm yönündedir. Onun fikrine göre mezkûr etleri üç günden fazla tutmak normal değildir. İçki kaplarının başka hizmetlerde kullanılacağını yine Peygamberimizin hadislerinden anlamaktayız.
Ateşte pişen yiyeceklerin yenilmesinden sonra abdest alınıp alınmayacağı konusunda, neshin mevcudiyeti üzerindeki ekseriyetin kanâ-atma sadece Hz. Âişe itiraz etmekte ve Peygamberimizin bu âdeti hiç terketmediklerini belirtmektedir. Cenazeye, geçtiği esnada kıyam edilmeyeceği meselesinde de nesih görülmüş ve ittifak edilmiştir. Nevevî neshi tenkîd eder ve hadislerin arasınını c e m ' e taraftar görünür, imâm Şafii, cenaze kabre konuluncaya kadar oturul-mamasını Öngören emrin neshedildiğine kaildir. Diğer imamların ka-nâatlarıyla da bu konudaki nesih iddiası kuvvet kazanmaktadır.
İksâl meselesi üzerinde sahabe iki ayrı gruba ayrılmış, biribirinden farklı olarak fetva vermekteydi. Ömer'in teşebbüsü ile kurulan bir ilmi hey'ette görüşler birleştirildi ve guslün gerekliliği üzerinde icmâ' tahakkuk etti. Oruçlunun kan aldırması meselesinde, Şafii orucun bozulmayacağı konusunda diğer âlimlerle fikir birliği etmekle beraber, ayrıca ihtiyat da tavsiye etmektedir. Atâ, hem bozulacağına ve hem de keffâret gerektiğine kanidir. Derilerin dibâgatı da ittifakla neshi kabul edilen bir konudur. Sâdece İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye'nin, neshin aleyhinde ifâdeleri mevcuttur.
Şî'a dışında, müt'amn cevazına kail olan bir fikir ve inanç grubu bilmemekteyiz. Ehlî eşek etinin hürmeti üzerinde ittifak eden ilim adamları, nesih üzerinde de aynı kanâati izhâr etmektedirler. Neve-vî başta olmak üzere, ehlî eşek etlerinin pişirildiği kapların yıkanması ile ilgili nesih iddiası üzerinde fikir birliği arzeden imamlar mevcuttur.
Ramazanda cünüp sabahlayan mü'minin orucu büittifak geçerlidir, sahihtir. îbnu Huzeyme ve Îbnu'l-Münzir, hadislerde belirtilen ilk tat-bîkâtın kalktığını savunurlar. Gassalin guslü üzerinde Ebû Dâvûd başta olmak üzere bir çok imâm müsbet kanâat belirtir. Her namaz için ab-_ destin gerekliliği ve otururken imâma uyma konularında da ittifakla nesihten bahsedilir. Son mesele için küçük bir ihtilaf mevcuttur. Kıblenin tahvilinde de nesih sabit olmakla beraber, âyetin de taraf olduğu ifâde olunmaktadır.
Namazda konuşma konusundaki nesih iddiasında Şafiî, hadislerin arasını bulmağa çalışır, ekseriyet nesih görür. İbnu Şahin ile Tahâvî mescidde cenaze namazı üzerindeki nesih iddiasında müsbet görüş ar-zederler. Rükûdaki tatbik konusunda, Tahâvî ve benzeri âlimler nesihten söz ederler. İlim adamlarının ekseriyeti, harpten önce düşmanın is-lâma daveti meselesinde neshi kabul etmekle beraber ayrı fikirler de serdedilmiştir. Sarhoşa ölüm cezası verilmeyeceği, ittifakla belirtilen nesih vak'asındaki nâsih hadislerin ve tatbikatın gereğidir. Kâdî İyâz'a göre, fera' ve alıra âdetleri üzerindeki neshin sübûtunda ilim adamlarının ittifakları vardır.
Şüpheli ve ihtilaflı nesih vak'alarmdan bazıları da burada yer aldığı takdirde, nesih sabit olan vak'aların adedleri, yaygın olan on onbes hadis iddiasından daha da fazla olacaktır. Şurasını belirtelim ki, eldeki mevcut iki yüzü aşkın konu içinde ancak sekizde bir kadarının isbât edilebileceği de düşündürücüdür. [1369]

2. Şüpheli Ve İhtilaflı Nesih Vak'aları:

Otuzbeş kadar vak'a mevcuttur ki, bunların üzerinde kesinlikle neshin varlığı veya yokluğundan söz edilememektedir. Bunların bir kısmı belki şüpheli olmakta devam edecektir. Geri kalanlar üzerindeki müstakil ve derinliğine bir araştırma, misâllerin bir kısmını, sabit olan iddialar arasına; diğerlerinin de nesih sabit olmayanların yanına katacaktır. Bu misâller; ibâdet, muamelât ve temizlik meseleleriyle ilgili bölümlerin hepsi içinden seçilmiştir.
îkı cinsî münâsebet arasında guslün gerekmediği sabittir. Münâsebette iade diye adlandırılan bu meselede İbn Şahin dışında nesihten bahseden bulunmamaktadır. Gusulde abdest alınmayacağı konusundaki nesih iddiasının da sahibi sâdece îbnu Şâhin'dir ve neshi sadece ihtimal dâhilinde görür. Nesihte ihtimâl, güçlü olmayan bir tesbitten öteye geçememektedir. Hamam yasağı ile ilgili nesih nesih iddiasını, yine diğerleri gibi şüpheli ve ihtimâlii gören âlim el-Hâzimî'dir. Abdest bozarken yonelinecek cihet konusunda bir kaç fikir birden savunulmakta, nesih şüpheli ve ihtilaflı bir durum arzetmektedir.
Bu gün islâm cemiyetlerinde, abdestli kişinin tenasül uzvuna temasının abdesii giderip gidermediği konusunda iki türlü tatbikat mevcuttur. Nesih konusu olarak meseleyi inceleyenlerin, nâsih ve mensûh diye adlandırdıkları hadisler ve tatbikatlarla hâlen amel edilmektedir. Meselede nesih savunulduğu gibi aksi de müdâfaa edilmektedir. îbnu Şahin ile Şafiî, teyemmümün icra şekli ile; darbelerin adedi konusundaki neshi sâdece ihtimâlii görürler. Peygamberimizin cenaze namazla-rındaki aldıkları tekbirlerin adedleri üzerinde de ihtilâf vardır.
Konuyu çeşitli şekillerde açıklayanlar olduğu gibi, nesih hakkında şüpheli ve ihtilaflı fikirler serdedenler de vardır. Hadislerin arasını cemedenlerin de sayıları kabarıktır. Ezanın cümlelerinin tek tek veya çift çift okunacağı, konusunda, İbnu Hacer nesihten söz ederken, Tahâvî onu kabul etmemektedir.
Tenasül uzvuna temas ve abdest meselesinde olduğu gibi, bugün bile iki tatbikata sahne olan meselelerden biri de, İmâmın ardındaki kıraat konusudur. İmâmın arkasında, sonradan gelen kişinin kaçırdığı rekatları Önceden kılıp sonradan imâma uyması meselesinde nesih iddiaları yanında, imâm Şafiî'nin namazın bozulacağı konusundaki fikrini de ele almak durumu vardır. Borçluya kılınacak cenaze namazın-âaki nesih iddiası üzerinde şüphe izhâr edilirken, salât-i hav fin kılınış şekli konusunda, bir taraftan âyet nesihte taraf gösterilmekte, diğer taraftan Şafiî ve Tahâvî neshi savunmamaktadır. Namazda etrafa bakınma yoktur denilirken, mesele ile ilgili, çeşitli izahlara başvurulmakta ve nesih üzerinde ihtilâf edilmektedir. îbnu Şahin, namazda işaret konusunda ihtimâl üzere nesihten konuşurken, Tahâvî neshi söz konusu bile etmemektedir. Münafık cenazelere kılınacak namaz konusunda iddia edilen nesih keyfiyetinde âyetin taraf olduğu savunulmaktadır.

Bugün, Hanefî ve ŞâfİÎ ilim adamlarıyla bu mezheplere müntesip müslümanlar arasında, sabah namazının kılımş vakti üzerinde farklı tatbikat mevcuttur. Biribirinden takriben kırk dakika kadar aralıklı iki vakitten herbiri için iddia edilen nesih dâvaları tutmamış, ikisi de tatbikatta kalmıştır. Namazlarda kunut üzerindeki nesih iddiasını reddeden eş-Şâfiî'ye karşılık, mesele hayli ihtilaflı gösterilmektedir. Seferde oruç konusundaki nesih iddiasına sadece imâm Şafiî taraftar görünmektedir. Sahurun vaktinin tâyini ile ilgili nesih iddiasında konuya âyet de karıştırılmaktadır. Îhramlının koku sürünmesi, sığır-lardaki zekât miktarları, yüzük ve ipekli e§yanın giyilişi, arazî kiralama konularındaki nesih iddiaları da ihtilâfa ve şüpheli tesbitlere uğramıştır.
el-Hâzimî tarafından ihtimâlli bir nesih iddiası olarak verilen, Peygamberimizin kadınlarla olan bey'at şeklinde, âyeti taraf gösteren îzah-çılar da mevcuttur. Zührî, harpte kadın ve çocukların öldürülmesi mevzuunda bir neshe kâü olurken, ekseriyet aksi kanâati savunmaktadır. Ateşle kısas da bu neviden bir örnektir. Müsle üzerinde âyet taraf gösterilirken, karısının cariyesi ile zina eden erkeğe üç türlü ceza müdâfaa edilmiş, adamı cezasız bırakmağa meyilli olanlar bile olmuştur. Diğerleri gibi şüpheli ve ihtilaflı bir nesih meselesi de, kâfire karşılık bir müslümanın öldürülmesidir. Ihfuhsanın celd ve recmi üzerindeki mevcut nesih iddiasına sadece eş-Şâfiî taraftar görünmektedir. Yaraların iyileşmesine kadar, kısasın durdurulmasına ekseriyet taraftardır. Konu üzerindeki nesih iddiasının isbâtı da şüphelidir. [1370]

3. Sabit Olmayan Nesih İddiaları:

Nesih iddiaları içinde yüz kadarı vardır ki, bunlarda neshin tesbiti mümkün olmadığı gibi, bazılarında sadece bir veya iki âlim nesihten söz etmiş olmasına karşılık diğer bir takımlarında böyle bir iddiada bulunan dahi olmamıştır. Bu netice, bir bakıma sevindiricidir; hadislerle ve Peygamberimizin sünnetiyle amel söz konusu olduğu zaman kendisinden bahsedilen mâsih-mensûh vardır» engeli pek te zannedildiği gibi mühim ve korkunç değildir. Yüzlerce vak'a içinden, nesih hakîkaten sabit olanların adedi iki düzineyi geçmemektedir. Bu kadar az vak'a İçin gösterilen tehalükü anlamak güç olmaktadır. Aynı netice bir diğer görüş açısından üzücüdür; ihtilâf dahî bulunmayan bir takım konulan ele alıp, ilgili hadisleri birbirine müteâ-nz gösterip, çekişme kapısı açmak. İnsanı teselli eden husus şudur; bunları yapanların iyi niyetleri vardır ve sadece sünnetin tertemiz meydana çıkması için münâkaşalar yapılmaktadır. Herkesteki endişe aynıdır; Peygamberimizin her meseledeki en son emrini, sünnetini, tatbikatını bulmak ve ona uygun amel etmek. Böyle düşünmeğe bizi mecbur eden sebebler; böyle değil de daha farklı düşünmeye şevke-den âmillerden daha kuvvetlidir ve husn-i zatın islâmda esastır.
Kendilerinden söz ettiğimiz bu yüz misâl, örnekleri topladığımız başlıkların hepsinde mevcuttur; temizlik, ibâdetler ve muamelelerin tamamında sabit olmayan nesih iddialarına Taslamaktayız.
Suyun pislik tutup tutmayacağı meselesini eserinde Şafiî verdiği halde, kendisi de nesihten söz etmez. Başka nesih iddia edene de ras-lamadık. Cünüp sabahlama ve cuma guslünde de nesih mevcut değildir. Hanefîler cuma guslünde nesih kabul etmedikleri gibi, guslü de ihtiyarî görmektedirler. Ayakta küçük abdest bozmada, kabul edilmeyen bir nesih iddiasına sahne olmuştur. İbnu Şahin neshe kaildir. Çıplak ayağa mesh meselesinde Şafiî kafi olarak neshin bulunma^ dığınıc savunmaktadır. Teknik yönden şer'î hüküm olup olamayacağı ten söz eden olmamıştır, Teyemmümlünün imamlığı sahihtir ve meselede nesih yoktur. Yağlı yiyeceklerin yenilmesi sonucu abdestin yenilenmesi meselesine usûl açısından itirazları vardır. Namaz kılınabilecek ve kılınamayacak mekânları belirten hadislerle, arzın tamâmının mescit ve temiz olduğu görüşü arasında tearuz bile görülmemektedir. Kadınların mescide çıkısı konusundaki ihtilâfları veren eş-Şafn, meseleyi, Mekke'ye onların seyâhatları tarzında anlamakta ve haberleri uyuşturmaktadır. Kadınların elbiseleriyle erkeğin namaz kılması, uyuyarak ve unutarak namazın geçirilmesi, namaz kılacak kişinin ayakkabılarını koyacağı yer üzerindeki münâkaşalarda, hadislerde tearuzun bulunmadığı, meselelerden bazılarının teknik açıdan nesih kapsamı içine girmediği savunulmaktadır. Âmin deyişteki cehir ve İhfâ ile, besmelenin açıktan veya gizli olarak okunması meseleleri, fıtrat ile ilgili hadisler, neshe konu olmamıştır ve imamların ifâdelerine göre bu meselelerde nesih yoktur. Başka hiç bir kimse tarafından nesih vak'a-sı olarak görülmeyen -yatsı sonu oturma ve yatma meselesinde el-Es-rem neshi savunmamıştır. İbnu Şahin bir vakitte iki namaz kılınabileceği konusundaki nesih meselesinde, ihtimâlli konuşur. Sabah namazından sonra yan tarafa yatış konusunda altı ayrı kaviden söz edilmektedir.
Akşam namazının sünneti; evde ve mescitte kılınabileceği gibi bu sünnetin rek'atlarînde okunacak sûrelerde ve akşam namazından önce kılındığı söylenen iki rek'at namazda da nesihten söz eden olmamıştır. Adı geçen konulardaki hadisler arasında denklikten şüphe ile bahsedilmiştir. Su ve çamurlu mahallere secde edilmesi ve secdeye varırken Önce hangi uzvun yere konulacağı meselelerinde de nesih yoktur. Şafiî'nin açtığı «münferid namaz» konulu serlevhada da nesihten bah-sedilmemektedir. Ezanın teşrii konusunu bize mesele olarak veren İbnu Şahin, nesihten bahis bile etmemektedir. Diğer imamlar tarafından, üzerinde nesih görülmeyen; ezan okuyandan başka birinin ikâmeti meselesinde de sadece İbnu Şahin nesih görmektedir. Halbuki meselede nesih yoktur. Namazda omuzlara kadar ellerin kaldırılması meselesinde, hadisleri yekdiğerine tercih edenler bulunmakta, fakat ne sihten söz edene raslanmamaktadır.
Cum'a ile ilgili olan fakat tesbiti mümkün olmayan nesih iddiaları arasında; cuma sonu kılınacak namazların miktarı üzerinde şöyle bir çözüme varılmıştır; mesele müttesa''dır, duruma göre rek'atlerin adedi Peygamberimizn tatbikatlarında değişmiştir. Cuma günü, nısfu'n nehârda (gün ortasında) kılındığından söz edilen nama* konusunda da nesih yoktur. Cuma namazında Peygamberimizin^belir-li bir sûre üzerinde emirleri mevcut olmadığı için, gerek kendisi ve gerek bütün mü'minler dilediği sûreyi okuyabileceklerdir. Cuma günü varlığından söz edilen «duanın müstecâb olduğu saat-» konusunda da bir nesih yoktur. Cumada, namazın hutbeden önce kılındığı bir devre tesbit olunamamaktadır, dolayısıyla meselede nesihten söz edilemez. Yanilan imâmın fethedilmesi meselesindeki hadislerde tearuz mevcut değildir. Bir başka dostuna giden ziyaretçi mü'min, orada ev sahibinin izni ile imamlık edebilmektedir. Konu ile ilgili haberlerde tearuz yoktur, îmâmla cemâatin safta duruş mahalleri, imâmın hata ettiği zaman cemâatin namazının durumu, teşehhüdde okunacak dualar üzerinde de nesih yoktur. Son meselede Peygamberimizden nakledilen çeşitli dualar vardır.
Salât-i vüstâ'nın hangi namaz olduğu meselesinde beliren ihtilâflarda nesih düşünülmüş, fakat âyet taraf gösterilmiştir. Buna rağmen neshin tesbiti mümkün görülmemektedir. İkindi sonu hiçbir namaz kılın-mayacağında ittifaktan söz edilmektedir. Ibnu Şahin, konu ile ilgili nesih iddiasını reddeder. Mescitte istiJkâ meselesi dirayet ve rivayet yönünden neshe sahne olamayacak bir mesele olarak takdim edilirken, müntehir kişiye cenaze namazı kılınıp kûınmayacağında da nesih tesbit olunamamaktadır. Müsâfirin tabî olacağı sefer müddeti, namazlar sebebsîz yere cem'i, istiskâ namazı, kasr-ı salât... meseleleri de aynı 'durumdadır; çeşitli sebeblerle nesih yok sayılmıştır. Kasr-ı salât konusundaki hadislerden, kısaltmayı derpiş edenler daha kuvvetli görüldüğü için, hadisler arasında bir tearuz bile tesbit olunamamaktadır. Ka'be içinde namaz meselesinde, cemâatle namazın faziletini çeşitli rakamlarla veren hadislerde nesih yoktur. Namaz kılan müminin namazım, Önünden geçen herhangi bir canlı bozmamaktadır; mevcut hadisler arasında tearuz yoktur. Necm sûresinde varlığı söylenen secde ile ilgili nesih iddiaları da semere vermemiştir; bugün, ilgili âyetlerde secde eden imamlar olduğu gibi, etmeyenler de vardır.
Küsûf namazı, sabah namazında okunacak sureler, gece namazlarının miktarı, duhâ ile ilgili meseleler, resme karşı namaz, rükûdan kalkışta okunan dualar, sehiv secdesinin zamanı hep nesih tesbit edilemeyen ve belki de nesih düşünülmesi normal olmayan mahallerdir. Zührî, sehiv secdesinin selâmdan sonra yapılmasını «en son emir» olarak görür.
Bunlar dışında, nesih iddialarının en çok yaygın olduğu, fakat is-bat olunamayan iddiaların da ençok bulunduğu namaz meselesinde bir kaç gayr-i sabit iddia daha vardır. Onlar; bayram -namazlarında okunan sureler, yemek vakti ezanın okunması, namazda uyuklama, vitir namazı ile ilgili altı ayrı nesih iddiası gibi konulardır. Hiçbirinde de ilmî usullere tevkif an nesih tesbiti mümkün değildir.
Oruçla ilgili sabit olmayan sekiz tane nesih iddiası vardır. Bunlar oruç ibâdetinin kendi bünyesi ile ilgili değildir. Bir kısmı zamanlarına aittir, diğer bazıları da oruçlunun fiilleri ile ilgilidir.
Oruçlunun mübaşereti, oruçta visal keyfiyetinin kalktığı, cuma ve cumartesi günlerinde tek gün olarak oruç tutulması, Ramazan ayının artıp eksilmesinin mânâsı, belirli günlerde oruç, her ayda üç gün oruçlu olma, Âşûrâ orucu; üzerinde nesih olmayan, oruç ibâdetine ait meselelerdir. Son meselede Tahâvî sarih olarak neshin olmadığını belirtir.
Dört tane hacc meselesinden söz edilmektedir ki, üzerlerinde nesih tesbiti zordur. Hareme ve evlere -eski bir câhili âdete uyarak- belirli deliklerden girme, Harem bölgesinin bir müddet halâl kılınıp sonra hürmetinin devam ettiği meselelerinde teknik yönden de nesih düşünülememektedir. Haçta iştirât konusunda âyet, iddia edilen neshe taraf olmakla beraber nesih sabit görülmemektedir. İhramlı iken Efendimizin nikâhı konusunda, kuvvetli bir ihtimâle göre yanlış anlama vardır.
Muamelâta ait pek çok meselede de gayr-i sabit ve gayr-i vâ-rid nesih iddiaları olmuştur. Hacamatın gelirinden nehiy konusunda, nesih değil sadece tenzîhî kerahet düşünülmüştür. Necş âdetinin fenalığından söz eden imâm Şafiî, nesihten bahsetmez. îmâm Mâlik.böyle bir alışverişte bey'in bâtıl olacağını savunur. Yaş ve kuru yiyeceklerin -alış verişleri, trampaları hep başka, türlü çözümlenmiştir, nesih yoktur.
Alış-verişe dışarıdan müdâhale konusunda imâm Mâlik, bu fiili yasaklayan hadisleri tercih eder. Şuf'a ve musarrât meselelerini imâm eş-Şâfiî nakleder, fakat nesih olmadığını da savunur. Peygamberimiz, köylünün malının şehirli marifetiyle satılması konusunda bazı tedbirler emrettiği

gibi, köylünün malının henüz pazara girmeden yolda vurulmasına da karşı çıkmıştır. Bu iki konuda da nesihten bahsedilirse de isbatlanamaz.
Yukarıda yerlerinde arzettiğimiz cenaze meselelerine ait nesih iddiaları içinde üç tanesi vardır ki nesih tesbit olunamamaktadır; bunlar, Cenaze takibinde kadınların bulunması, cenazenin geceleyin defni, cenazenin Önünden veya ardından yürüme meseleleridir. Gece defi işinde, nesih değil istisnadan bahsedilmektedir.
Cüzamlı ile temas konusunda teknik yönden, nesih savunulmamış-tır. Kadınların döğülmeleri konusunda nesih mevcutsa eğer, âyet de taraftır. Yine bu mesele gibi, üç talâk sonu dönüş, hâize verilen talâk konularında da nesih iddialarına âyetler de karış tırılmaktadır. \Radâ küçük yaşta sübüt bulmaktadır. Hz. ÂİŞe'den nakledilen hadisle amele taraftar olan bulunmamaktadır. Müşriklerle yardımlaşma işinde, devlet reisine geniş hak tanınmıştır; meselede nesih değil vüs'at vardır, başkanın, dilediği tarzda hareket serbestisinden söz edilmektedir.
Harp-sulh, şer'î hadler konularında da sabit olmayan nesih iddialarına Taşlanmaktadır. Haram aylarındaki harp konusunda, âyetin de nesihte taraf olması, meseleyi bizim inceleme sahamızın dışına çıkartmaktadır. Nefl, seleb ile ilgili hükümler ve el kesmeyi gerektiren hırsızlığın miktarı konularında da kuvvetli bir nesih iddiası yoktur. Son meselede, verilen miktarların değerce o gün için eşitliklerinden bah-solunur. Yılan öldürme meselesi teknik yönden nesih dışı mütalâa edilirken, hasta okuma konusu teknik ve usûl yönlerinden nesih vak'ası olarak görülmemektedir.
îmam Nevevî, at eti yeme konusunda nesihten söz etmemektedir. Dayanarak yemek yeme, ayakta ve tek nefeste su içme meselelerinde; cem, teknik yetersizlik, izahlarda ileri sürülen sebeblerdir. İbnu Şahin dışında, tek nefeste su içme meselesinde nesihten bahseden yoktur. Nihayet son iki meselede; hicretin vücûbu ve kedi artığı konularında da neshin mevcut olmadığı kabul edilmektedir. [1371]

D. Vak'alarda Târih Unsuru Ve Kronolojik Sıralama :

Çalışmamızın, neshin tesbit yollarını açıklayan bölümünde ifâde ettiğimiz d ö rt yol içinde, tarihî araştırma yoluyla yapılan tesbitlere, ilim adamlarının; iksâl, hacamat ve deri dibâğatla-ma misâllerini ömek olarak verdiğini görmüştük. Sonuncu misâli örnek olarak verenlerin sayısı da mahduttur. Yaptığımız araştırma sonunda otuz kadar örnekte tarihten bahsolunduğunu gördük; bu, genel adedin ancak altıda biri kadardır. Verilen bu tarihlerin içinde sarih olanlar olduğu gibi, umûmî tabirler de mevcuttur. Bu bölümde meseleyi iki kısma ayıracağız; târih. verilerek açıklanan ve açıklanmayan vak'alar ve nesih vak'alarmın tarihî sıraya konulusu: [1372]

1. Târihî Bilgiler Açısından Örneklerin Durumu:

Burada târihî bilgiler sözüyle, nesih üzerinde konuşulurken, herhangi bir zamandan bahsedilmesi sözünü kastediyoruz. Bu bahsediş isterse o vak'a için sabit olmasın, biz târih olarak ondan söz edeceğiz. Eldeki târîhî malzeme ve rivayetler bol olsaydı, iddialar arasında tercihler, araştırmalar yapmak, zaman ve mekân münâsebetleri kurarak bazı kanâatlarm yanlışlığını belirtmek belki mümkün olabilecekti. Maalesef böyle bir çalışma ve tesbit için ancak çok az vak'a hakkında bilgiye raslamaktayız.
Verilen tarihler içinde, «islâmm ilk yıllan,...» deyimi gibi, oldukça geniş bir zamanı içine alanları vardır.. Hatta işin tuhafı, bu tâbir Medine devri islâmının ilk yılları için de kullanılmıştır. Bu itibârla böyle . tâbirlerle zaman tesbiti çok güçtür.
Bu muğlak ifâdenin yanısıra, bir vak'a için birkaç târih verildiğine de şahit olmaktayız. Meselâ müt'a nikâhı İçin altı ayrı zamandan söz edilmektedir. Bu zamanların biribirinden aralıkları da fazladır. Biz vak'aları veya mevcut Örnekleri; târihleri belirtilen ve belirtilmeyen vak'alar olarak ikiye ayıracağız. Bu ayırımcla, vak'ada neshin sabit olup olmamasına, şüpheli oluşuna da bakmayacağız. [1373]

a. Târih Belirtilen Vak'alar :

Sekiz kadar v a k ' a d a ; islâmın ilk günleri, ilk zamanlar gibi tâbirler kullanılmıştır. Bu Örnekler; îksâl meselesi, çıplak ayağa abdestte meshetme, fâtihasız namaz kılma, namazda etrafa bakınma, namazda başkası, ile konuşma, namazda iken işaretleşme, namazda rukûda tatbik denilen hareketin yapılması, sahurun vaktindeki farklılık... gibi misâllerdir. Dört misâlde Uayber fethi tarih olarak verilmektedir; ateşte pişen yiyeceklerin abdesti gerektirip gerektirmedikleri, müt'a nikâhının nehyedilmesi, ehli eşek etinin yenilmesinin haram kılınışı, ehli eşek eti pişirilen kapların dökülüp yıkanması. Dört ayrı vak'a için Mekke fethi günleri tarih olarak gösterili mektedir; İksâl meselesi, hacamatın orucu bozup bozmayacağı hususu, müt'a nikâhı, seferde oruç ile ilgili hükümler. Kurban eti ve içki kapları ile ilgili iki nesih örneği için Abdülkays oğullarının Medine'ye gelişi veya sadece Medine'de» tâbiri kullanılmaktadır.
Bunlar dışında; abdestli iken tenasül uzvuna dokunma konusu için hicret öncesi veya hicret sonrası târihleri verilmektedir. Benû Mustalik gazvesi; teyemmüm ile ilgili nesih vak'ası ve harpten önce davetin terki misâlleri için gösterilen zamandır. Namazların cem'i için Tebiik harbi, s al ât-i havf için Hendek günleri, namazda kunut için Bi'r-i me'ûne vak'ast zikredilmektedir.
S e 1 e b ile ilgili misâl için Huneyn harbi târih olarak verilirken, müşriklerle yardımlaşma için Benî kaynuka' seferinden söz edilmektedir. Nihayet Veda Haca tarihli vak'alara işaret gerekir. Bunlar; müt'a nikâhı, namaz kılanın Önünden geçenlerin namaza tesiri, hacamatın orucu bozup bozmayacağı vak'alarıdır. [1374]

b.Tarih Belirtilmeyen Vak'alar:

Bu bölüm nesih iddia edilen vak'aîarın beşte dördü için ayrılabilir. Çünkü arzettiğimiz mahdut misâllerin dışındaki vak'alar için tarihten söz edilememektedir. Bizim kanâatimiz şudur ki; islâmî ilimlerin diğer dallarındaki târihî bilgilere, ibâdet târihlerini konu eden rivayetlere ve diğer sünnete ait müdevvenâta tahsis edilecek bir araştırma, belki de tarih belirtilen nesih vak'alannın sayılarını artıracaktır. Şurası unutulmamalıdır; islâmın ilk yıllarına ait, neshe yardımcı olacak malzemenin az bulunuşu bu tesbiti belki de mümkün kılmaya-caktır.
Diğer taraftan şöyle düşünmek de gerekmektedir; ilk müslüman-lar, nesih konusuna bizim bugün duyduğumuz ilgiyi-belki de, Rasûl-i ekrem'in sağlığı ve nesih vak'alarınm kendilerine göre azlığı sebebiyle-duymamışlardır. Çünkü bizim bugün yüzlerce vak'adan söz edişimiz, zaman aşımı neticesi aranın açılmasından doğan bazı ihtilâflara müs-tenitdir. [1375]

2. Tarih Belirtilen Örneklerin Kronolojik Sıralanışı:

a. Mekke Devri :

Mekke devrinde, Peygamberimizin daha ziyâde islâmm değişmeyen sabit, imân ve tevhide dair esaslarını tebliğ ettiği, bu devirde nesih vak'alannın pek bulunmadığı, daha Önce usûlcü Ş â 11 b î 'den de nakiller yapılarak anlatılmıştı. Tamamen cüz'iyyâta müteallik olan vak'alarda cereyan eden nesih olaylarının bu devrede az olacağı tabiî karşılanmaktaydı. Durum böyle olmakla beraber, bazı olaylarda ve onların açıklanması sırasında zikredilen; «fî evveli'l-islâm» «fî bidâ-yeti'l-islâm» gibi tâbirlerle, islâmın Mekke devrine atıflar yapıldığı da bir gerçektir. Bu nevi bir tarihlendirmeyi biz şu vak'alarda tesbit edebilmekteyiz; tenasül uzvuna temasın abdesti bozup bozmayacağı, imâmın ardında cemâatin fatihayı okuyup okumayacağı, namazlarda etrafa bakınma konuşma ve işaretleşme. Bunlar dışında oruçla ilgili bir mesele daha vardır ki bunun bu devrede olması şüphelidir; sahurun son vakti.
îslâmın ilk günleri tâbirinin, Medine devrinin ilk yılına da isim olabildiğine Taslamaktayız. Müellifler, Mekke fethi günlerinde cereyan ettiğinden bile bahsedilen bu hadise için de aynı tâbiri kullanmaktadırlar. Burada, ilk yıllardan itibaren yirmi yıla yakın bir zaman, iksâlden dolayı gusül edilmediği mânâsını çıkarmak da güçtür. [1376]

b. Medine Devri:

Kurban etinin taksimi ve üç günden ziyâde elde kalamayacağı meselesinde sadece Medine'de tâbiri kullanılmaktadır. Bunu heyetlerin geldiği yıla hasrtesek hicrî dokuzuncu yıl olmaktadır, İçki ile ilgili kaplar üzerine düşünülen nesih iddiaları da aynı yılın hâdiseleri arasında sayılması gerekir.
Hicretin ilk üç senesi ile ilgili bir vak'aya raslanmamaktadır. Dördüncü sene vak'alarmdan Bi'r-i Me'ûne günü, namazda kunût misâli için verilen

târihtir. Hicrî beşinci yıl; teyemmüm, salât-i havf, harpteıı önce davet misallerinin târihi olabilmektedir. Hudeybiye yılı olan altıncı sene ile ilgili bir vak'aya raslan-mamaktadır.
Hayber senesi olan yedinci yıl (muharrem ayı); ateşte pişen yiyeceklerin abdesti gerektirip gerektirmediği, Mut'a nikâhı, ehil eşek eli ve onların piştiği kapların kırdırılıp yikatüması, harpten önce İslama davet misâllerinin senesidir. Mekke fethi ve Huneyn v a k ' a s ı sekizinci hicrî yıla Taslamaktadır. Bu senede vukuundan bahsedilen nesih vak'aları; iksâl meselesi, müt'a nikâhıdır. Her iki vak'a için ayrıca başka târihlerden de bahsedilmektedir. T e b û k seferi zamanına tesadüf eden; misâlleri de, hacamatın oruçla ilgisi, müt'a nikâhı, namaz kılanın Önünden geçen şeyin namazı bozup bozmadığidır. [1377]

SONUÇ

Hz. Peygamber islâmın itikâd, teşri' ve ahlâk prensiplerinde Allah adma tebliğ yapan yegâne kaynak olunca, her asırda İslama bağlanan kişiler için örnek yaşayış yolu, onun sünneti ve çizdiği sınırlar olacaktır. Sahabe dışındaki bütün nesiller, Peygamberimizin kendisi ile görüşemedikleri için, onun sünnetine başvurma mecburiyetindedirler.
Sünneti, mâruz kaldığı çeşitli yıkıcı faaliyetlerden hadîse bağlı olarak geliştirilen ilimler kurtarmıştır. Bütün gayretlerini «sünnetin ve hadislerin sıhhatini tesbit» e yöneltmiş olan bu ilimlerin arzettiğimiz bu müşterek hedefleri, ancak hadisin gereği ile amel edilen topluluklarda gerçekleşmiş olmaktadır.
Hadisle amel konusuna ait problemlerin halli, Peygamberimizi yüzyüze göremeyen topluluklar için söz konusudur. Ümmetin bu konuda sağlam neticelere ulaşması için, ^Efendimizin teşri'deki otoritesinin tesbitî» elzemdir. Eldeki mevcut delillere göre Peygamberimiz, vahyin mükemmelleştirici kontrolü altında Allah adına sâri' olarak vazifelendirilmiş görünmektedir.
Maddî ve manevî hayatını sünnetin gösterdiği şekilde tanzim ile mükellef olan ferd, sünnetten nasıl faydalanacaktır? Burada bizi ilk üç bahtiyar neslin islâmı alış ve tatbik şekilleri ilgilendirmektedir. Sahabe, tabum ve etbâ', biribirinin ilmî ve amelî vârisleridir. Bu üç nesilde sünnet, her türlü problemin çözümünde ilk müracaat mahallidir, İhtilâfların hallinde, îslâmm peygamberinin tatbikatı hakemdir.
Tatbikatlar arasındaki farklılıkların bir kısmı islâmm geniş rahmet ve toleransına müstenid olduğu halde, diğer bir bölümünde, meseleyi yanlış anlama, yanlış değerlendirme ve Peygamberin teşri ve icra gücünü tesbitte gerçek ölçüde ulaşamama gibi kusurlar olabilmektedir.
îslâm coğrafyasının gelişmesi, yeni medeniyetlerle ve müntesible-riyle temas, zaman zaman yeni problemler doğurunca, Peygamber'in otoritesi yanında başka yollara sapma durumu görülmüştür. Biz burada re'y ehlini suçlamak istemiyoruz. Fakat diyoruz ki; hadis ve sünnet, ilk asırlardaki hız ve derinlikte tedkîke tabî tutulsa ve duraklama olmasaydı, bilâhare yapılan çalışmalarla bir takım kıymetli mesaîler boş gitmeyecekti.
Sünnetin, mü'minlerin ferdî ve içtimaî hayatlarına damgasını vurmasına engel telakki edilen nesih olayları, aynı görüş ayrılıklarına muvâzî olarak farklı değerlendirmelere tabî tutulmuştur. Nakil, ibtâl, izâle, tebdil ve tağyir olarak da tanıtılan nesih, ilk nesillerde; r e f ', terk gibi munis ifâdelerle anlatılıyor, işin içine nazariyat ve mantıkî ıstılahlar sokulmuyordu.
İlk müslümanlardan itibaren hadis, sıhhati araştırılıp kendisi ile amel etmek; ferd ve cemiyetin problemlerini çözmede kaynak olmak ve islâm cemaatinin şeklini çizip, hayatını tanzim etmek niyetiyle öğrenilir ve öğretilirdi. Çeşitli âmillerin tesiri ile bu an'anenin değiştirilmesi ve neshin bu âmillerden biri olarak takdimi iyi olmamıştır. Halbuki tezimizin seyri tâkib edilince görülür ki ortada bir yanlış tanıtma vardır. Nesih bizatihi hadisle ameli terke-dip re'yi ve insanî (beşerî) düşünce sistemlerini sünnet yerine koyma konusunda kâfi mâzaret değildir.
Bugünün ve yarının müslümanları elbette hadis bilgilerinin hedef, gaye faaliyet ve gelişmesinin yeniden gözden geçirecektir. Onların ve gelecek her neslin mecbur olduğu bir çalışma da Peygamberimizin otoritesinin sınırlarını tesbit ve bu sınırları içinde sünnetin gücünün, görevlerini tanıma olacaktır.
Bugüne kadar yapılan çalışmalardaki ıstılah ve metod farklılıkları, konunun dağıtılması, sınırlarının aşılması, farklı formasyona sahip kişilerin elinde-hedeflerin farklılığı neticesi-farklı sonuçlara ulaşılması, ilim adamına bağlamamalı ve korkutmamaîıdir.
Neshin çeşitli ilim dallarında, o ilim müntesiplerinin Özel usulleri çerçevesinde araştırılması, geçmişte farklı tatbikatları doğurmuşsa, bugünün ve geleceğin âlimine düşen her iki yolu da iyice değerlendirip ya tercihlere gitmek veya her iki yolun uzaklaştırıcı bir biçimde birleştirilmesine yardımcı olarak isabet noktalarını tesbit etmektir.
Hadisçiler ve diğer ilim erbabı neshe şüphesiz aynı gky& ile bakmıştır. Sünnete muhalif olmayan zümrenin tek emeli «en son Peygamberin, o konudaki en son tatbikatına erişmek». Bu gaye tek olunca, gidiş yollarının ayrılığı, neshi ıstılah olarak, vak'a olarak farklı ele alışı neticeye tesir etmediği müddetçe zararlı olmayacaktır. Gördüğümüz bakış açıları muvacehesinde beliren iki yolun; neshin nazarî ve pratik (rivayetle müstenid) tesbitinin-şüphesiz bizatihi herbirine ait olmak üzere-eksikleri vardır veya olabilir. Nazari kaideler yanında yüzlerce misâl üzerindeki sathî de olsa bir nazar, kavganın boşluğunu sergilemektedir.
Nesihte kendi başına nazarî usul kaideleri sonuç vermekten uzaktır. «Belirli Örneklerden genel kanunlara varma»mn zararı yoksa da, «peşînen tesbit edilen kaide ve kânunlara vak'alarm uydurulması» tamamen sakat bir yol izleme olmakta ve nesihteki ilâhi ve nebevi hikmetleri gölgelemektedir.
Çalışmalarımız bizi söyle bir neticeye götürmüştür, ister âyet ister hadisle gerçekleştirilmiş olsun, isterse bu iki ilahi nassın mütekâbil görev alışı ile gerçekleşmiş olsun, nesih vak'ası Peygamberimizin bizzat kendisinin beyanı veya beyanım nakleden sahabenin şe-hadetleri ile varlığı talıakkuk eden bir değişiklik durumundadır. Bunun tesbitinde, hadisler, görgü şahidlikleri, tarihi (kronolojik) bilgi yanında, belirli ölçüde usul ve bilgileri de klavuzluk edecektir. Bunların topyekün görev almaması halinde vak'a üzerindeki nesh iddiası ihtimalden Öteye geçemez, ihtimal ise, yerini nesihte gerçek tesbite ve sağlam vesikaya, delile terketmek zorundadır.
Nesih olayının, hadisin amele inkılabı meselesinde bir ayakbağı olamayacağı neticesine varmış bulunuyoruz. İlmi yollarla tesbiti yapılan nesih vak'alarının mahdutluğu bizim fikrimizi desteklemektedir. Şüpheli vak'alar veya ihtimal; sünnete, alim ve câhil ümmet ferdlerinin alakalarını kesmelerine, onu sadece bazı kimselerin yaklaşabilecekleri nesneler olarak görmelerine müncer olması normal değildir. Nesh bu konudaki kâfi mazeret sayılmaz. Şüpheli vak'alarla, nesihten ihtimal yoluyla söz edilen hadislerde, büyük bir ihtimâlle Peygamberimizin bir kaç nevî sünneti vardır. Mesele geniş (müttessa') bırakılmıştır. Bu durum insanlara bir rahmettir. îsbatsız nesh iddiaları bu yollan kapatır ve isabetsizce, «tatbikatı bire indirirse-» bu, ilim adına işlenmiş bir hata, bilmeden veya gafletle <dslâmın her zamanı kucaklayan büyüklüğüne, meselelere çözüm getirici vasfına karşı işlennıiş haksız bir cürüm olur. Nesh salahiyeti Rasûlüllah dışında kimse y e verilmemiştir.
Günümüzde ve geleceğin islâmiyyatçısı sünnetin ferd ve cemiyet' Üzerinde hükümranlığını temine yardımcı olmak üzere;
a. Rasûl-i ekremin dinimizdeki gücünü tesbite mecburdur..
b. îslâmı bize getiren zâtın tüm yaşayış üslubunun müslüman fercl ve cemiyete aksetmesi için neshi ayakbağı değil bir terbiye hareketi olarak değerlendirmek, ondaki incelikleri kavramak, kendi kendine rahmet yollarım, farklı çözüm imkânlarını tıkamamak durumundadır.
c. Sünnetteki nesh vak'alarının, evvelce olduğu gibi yine çalışma sahası olarak seçilmesi terkedilmemelidir. Ne var ki eskilerin tesbit edemedikleri noktaların tesbitinde hakka boyun eğme, hatalı hareketlerin tekrar edilmemesi, tekâmül için takibi gereken yoldur. [1378]

BİBLİYOGRAFYA[1379]

Abdûh Muhammed, Tefsiru cüz-i Amme, Mısır, Tarihsiz, Menar matbaası; Risâletu't-Tevhîd, Mısır, 1326, Menar matbaası. Abdülhamid el-Cünidi, Dr., îbnu Kuteybe el-âlim en-Nâkid, Kahire,
1963. Ahmed b. Hanbel, el-imâm, el-Müsned, Kahire, 1313, Meymeniyye tab'ı, I-VI.
Ahmet Emin, Duhâ'l-İslam, II, cild, Dârul-kitâb neşri. Âirüdi, Seyfu'd-Din ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Ali, el-İhkâm fi UsuU'1-ahkâm, III, cild, Kahire, tarihsiz. Arsal, Sadri Maksudi, Umumî Hukuk Tarihi, üçüncü baskı, İstanbul,
1948.
Azimâbâdî, Avnul-Ma'büd, Medine, 1388-1968. Aynî Bedru'd-Din, Umdetul-kârî, Âmire baskısı. Bağdadi, ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatib, el-Kifâye fi İlmi'r-
Rivâye, Haydarâbâd., 1357; Şerefu ashâbi'l-Hadis, (Doç. Dr. M.S.
Hatiboğlu neşri) Ankara, 1971; İktizâu'Mlm el-amel, Beyrut,

1387 elbâni neşri. Bağdadi, ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir, Usûlû'd-din, İstanbul,
1346-1928.
Berki, Ali Himmet, Hukuk Mantığı ve tefsir, Ankara, 1948. Buhâri Muhammed b. İsmail, el-Câmi'u's-Sahih, İstanbul, Âmire baskısı.
Buhl, F., Kur'ân, İslâm Ansiklopedisi, IV, ikinci kısım. Bûti, M. Sa'îd Ramazan, Zavâbitu'l-Maslaha, Dimeşk, 1387-1967. Cerrahoğlu, İsmail Prof. Dr., Kur'an Tefsirinin Doğuşu ve buna hız
veren âmiller, 1968, Ankara. Cevheri, ebû Nasr İsmail b. Hammâd, es-Sıhah, Tâcu'llûğa ve Sıhâ-
hu'1-Arabiyye. Dâru'1-fikr, Mısır. Cezeri, Mecdu'd-din ebu's-se'âdât, en-Nihâye fi ğaribil-hadis, Tâhir
Ahmed ve Mahmûd Muhammed neşri, Kahire, 1383-1963.
Çantay, Hasan Basri, Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i kerim, I-III, 1389-1969, İstanbul, Ahmed Said matbaası.
Dârimi, es-Sünen, Medine, 1386-1966.
Dihlevi, Şah VelİyyuIlah B. Şeyh Abdirrahim, Şerhu terâctmi ebva-bi'l-BuhAri, Dâru'l-maarif, 1323; Huccetullâhn-bâliğa, Kahire, Seyyid Sabık neşri; el-Feyzu'I-kebir, 1380-1960, Karaçi, Nûr-ı Muh. Bas.
Dineveri, ebû Muhammed Abdillah b. Müslim b. Kuteybe, Te'vilu muhtelifi'1-hâdis, Kahire, 1386-1966.
Ebu'1-Bakâ, el-Huseynî el-Kefevi, KüIUyyât, İstanbul, 1287, Amire tabı.
Elbânî, Muhammed Nâsıru'd-din, Silsiletu'l-ehâdis ed-Da'îfe, Beyrut.
el-Esrem, ebû Bekr, Nâsihu'l-hadis ve Mensuhüh, A.Ü.D.T.C. Fakültesi küt. îsmâil S. Sencer koleksiyonu, I, 1323, v. 2b-22a.
Evrin, M. Sadettin, Kur'ân Bilgisi, Ankara, 1971, I. cild.
Ebû Zehre, Muhammed, eş-Şâfiî, (Ter. Osman Keskioğlu), Ahmed b. Haııbel, ibn Hazm, ibn Teymiyye, Mısır, Tarihsiz.
Firûz-âbâdî, Kamus tercemesi, İstanbul, I. cild,
Gazâh, Huccetu'Mslâm ebû Hâmid, el-Mustasfâ, Mısır, 1352-1937,
Hacı Halife, Keşfu'z-zünûn, İstanbul, 1971 (ofset).
Hallaf, Abdül vehhâb, İlmu usüli'1-fikh, (Tere. Prof. Dr. H. Atay) 1973.
Hamidullah, Muhammed Prof. Dr., İslâm Peygamberi, İstanbul, 1966, îslâm Tedkikleri Enstitüsü Dergisi, II.
Hatiboğlu, Mehmed S. Doç. Dr., İslâmî Tenkid zihniyeti ve Hadis Tenkidinin doğuşu.
Hâzimi, ebü Bekr Muhammed b. Mûsâ, el-İ'tibâr, Haydarâbâd, 1319;
Humus, 1966-1386.
Hûli, Muhammed Abdülaziz, Miftâhu's-Sünne, Kahire, 1928. Hüseyin, M. Hidır, el-Hidâyetu'1-îsIâmiyye, Kahire, 5-6, Cüz, cild, 14, 1360.
Hudari, Muhammed bey, Usûlu'1-fıkh, 4. Baskı, Mısır, 1382-1962, Hüseyni, M. Reşid Rızâ, Muhâveretu'l-muslih ve'1-mukallid (Tere, Diyanet neşri) 1974.
Hey'et, el-Mu'cemu'1-vasit, III. cild, Tahran.
Isfehâni, Râğıb, el-Müfredât fi garibi'I-Kur'ân, 1381-1961, Seyyid Gey-lâni neşri; Mufı-edâtu elfâzi'l-Kur'an, tarihsiz, ofset.
İbnu'l-Cezeri, Muhammed, Gâyetu'n-Nihâye fi tabakâti'l-kurrâ, 1341-1932 G. Bergstraesser neşri.
İbnu Hacer el-Askalâni, Lisânu'l-mizân, Beyrut 1390-1970 (ofset), Fet-
Hadiste Nasih-Mensûh 367
hul-Bâri, Bulak, 1301, Nuzhetu'n-nazar, Nuhbe Şerhi. İbn Hazm, Muhammed Ali b. Hazm, el-îhkâm, Zekeriyyâ Ali Yusuf
neşri, el-Fisal, Bağdâd, Tarihsiz, K.M. er-Raceb neşri, Mulahha-
su ibtâli'l-Kıyas, Dimeşk, 1379-1960. îbnul-kayyim, Muhammed b. ebi bekr, İ'Iâmu'l-Muvakkıln, 1374-1955,
Mısır; es-Savâikul-Mursele, Mekke, 1348. İbn Kesir, îmâdu'd-din İsmail, Tefsir, Kahire, 1376-1956, el-Bâisu'l-Hasis, Dimeşk. îbnu Kudâme, Muvaffaku'd-din Abdullah b. Ahmed, Usûlü'I-fıkh,
Yusuf ağa (Konya), 4828. îbnu Manzür, Cemâlüddin Muhammed, Lisânu'1-Arab, Bulak, 1300,
IV. cüd. îbnu Şahin, Nâsihu'l-hadis ve mensûhuh, Reşid efendi Ktp. (İst.),
No. 120, v. 128a-222b.
İzmirli, İsmail Hakkı, İlnv-i Hilaf Dersleri, İstanbul, 1330.
îbnu Teymiyye el-Harrâni, Raf'u'l-melâm, Bombay, tarihsiz.
Kâsımî, Muhammed Cemâlüddin, Kavâidu't-Tahdis, Kahire, 1380-1961, Muh. Behçet el-Baytar neşri.
Kastalânî, İrşâdu's-Sârî, Buhâri şerhi, Bulak, 1305.
Kazvini, ibnu Mâce, es-Sünen, Kahire, M.F. Abdülbâki neşri.
Kettâni, er-Risâletu'1-Mustatrafe, Karaçi, 1960-1379, Kirmanı, Buhâri Şerhi, Kahire, tarihsiz.
Koçyiğit, M. Talat, Prof. Dr., Hadisçilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar, 1969, Ankara; Kitap ve Sünnette Nesih Meselesi, A.Ü.Î.F. Dergisi, 1963, S, 93-108.
Kurtubi, Muhammed b. Ahmed, Tefsir, üçüncü Baskı, 1387-1967.
Lucknowi, Abdülhayy, el-Ecvibetu*l-fâdıla, Halep, 1384-1964.
Mâlik, b. Enes, el-Muvatta, M. Fuâd Abdülbâki neşri.
Muhsin Abdülhamid, Dr. el-Âlüsi Mufessirân, Bağdat.
Muh. Yûsuf Musa, Târihul-fıkh, Kahire, 1378-1958.
Meyânci, Ebu Hafs Ömer, Mâla yeseü'l-Muhâddise cehlüh, Bağdâd.1387.
Mustafa Zeyd, Dr., en-Nesli fi'1-Kur'âni'I-kerim, Kahire, 1383-1963.
Mubârekfüri, M. Abdurrahman, Mukaddimetu tuhfeti'l-Ahvezi, tarihsiz.
Müslim b. Haccâc, el-Camiü's-sahih, M.F. AbdüLbâM neşri.
Nallhıo, Carlo A. Prof. Dr., îslâm Hukuku, (tere, Doç. Dr. Akif Er-ginay), A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, sayı 1-2, 1954.
Nedvi, Muhammed İsmail, Dr., et-Tahrif ve'n-nesh, el-va'yu'1-islâmi, Cumada, II, 1393-1973, Sayı 102, 75-80.
Nemeri, Yusuf b. Abdilberr, Câmiu beyâni'1-ihn ve fadlih, 1388-1968.
Nesâî, es-Sünen, Suyûtâ Şerhi ve Sindi hâşiyesiyle, Kahire, 1348-1930.
Nesefi, ebû Hafs Ömer, Medâriku't-tenzil, îsâ el-Bâbi neşri;
Nevevi, Muhyiddin Zekeriyya, Müslim Şerhi, Beyrut, 1392-1972.
Neysâbûri, Hâkim ebü Abdillah, Ma'rifetu Ulümi'l-hadis, Dr. Seyyid Muazzam Hüseyin neşri, Beyrut.
Okiç, Muhammed Tayyib, Prof., Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Ted-kikler, Ankara, 1959.
Pezdevi, Fahru'l-îslâm Ali b. Muh, Usûlu'l-fiklı, (Şerhi ile), İstanbul, tarihsiz.
Râmehurmüzi, el-Hasen b. Abdirrahmân, el-Muhaddisu'1-fâsıl, Beyrut, 1391-1971.
Serahsi, Usûl, Kahire, 1372, Ebu'1-vefâ neşri.
Seyyid Şerif el-Cürcâni, et-Ta'rifât, Der-i Saadet, 1308.
Subhi es-Sâlih, Dr., Mebâhis fi Ulûnu'I-Kur'ân, Dimeşk, 1381-1971.
Suyûti, Celâlüddin Abdurrahman, Tedribur-râvî, 1379-1959, Nemen-kânî neşri; Tenviru'l-Havâlik, Kahire, 1370-1951; el-İtkân, Mısır, tarihsiz, M'el-bâbi neşri.
Sibâ'i, Mustafa Prof. Dr., es-Sünne ve mekânetuhâ, 1380-1901, Kahire.
Sicistani, ebû Dâvûd, Es-Sunen, Kahire, 1369-1950 M.M. Abdülhamid neşri.
Sıddık Hasen Bahâdır Han, Husûlü'l-me'mûl, İstanbul, 1296.
Şâfi'i Muhammed b. İdris, er-Risâle, 1358-1940, A. Muhammed Şâkir
neşri; Ihtilâfu'l-Hadis, el-Umm kenarında, Tarihsiz. Şâranî, Abdülvehhâb, el-Mizânu'1-Kübrâ, I. cild. Şâtıbî, Ebû îbrâhim, el-Muvâfakât, Mısır, tarihsiz. Şehristânî, Muhammed b. Abdilkerim, el-Müel, Kahire, 1389-1948. Şehrizûri, ebü Amr Osman, Ulûmu'l-Hadis, Haleb, 1389-1966. Şevkâni, Muhammed b. Ali, Neylu'l-evtâr, 1380-1961, Mısır, Tefsir,
(Fethu'l-kadir), Mısır, 1349, İrşâdu'l-fuhûl, Kahire, 1337. Tahâvi, ebü Ca'fer Ahmed, Muşkilu'I-âsâr, I-IV, Dekken, 1333, Ş. Me'-âni'1-âsâr.
Tehânevi, Zafer Ahmed, Kavâid fi Ulûmi'l-Hadis, 1392-1972. Tirmizi, es-Sünen, Kahire, 1384-1964, Abd. Abdüllatif neşri. Topçuoğlu, Hamide Prof. Dr., Hukuk Sosyolojisi Dersleri (Sosyoloji

açısından Hukuk), I. cild, Ankara, 1963. Zehebi, ebû Abdillah Muhammed, Tezkiratu'I-Huffaz, Haydarâbad, 1375-1955; Menâkıbu'1-imâm ebi Hanife, 1366, Kevseri neşri. Zerkâ, Mustafa Ahmed, fH-Hadis en-Nebevi, Dimeşk, 1375-1956. Zerkâni, Muh. Abdilazün, Menâhilu'I-irfân, 1372, Mısır. Zimahşeri Cârullah ebul-Kâsım, el-Keşşâf, Kahire, 1373-1953; Esâ-su'1-belâga, Beyrut, 1385-1965.T-pHdin Pİ-A'lam. 1373-1954, ikinci baskı. [1380]

---

[1] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 1-2.
[2] el-En'âm, 50, 56, 106; el-A'râf, 202; Yûnus, 109.
[3] Sünnetin bu farklı ve ihatalı tarifi için bkz. Şâtıbi, el-Muvafakât, IV, 3.
[4] Müslim, zühd, 14; Ahmed b. Hanbel, IV, 174. İleride geçecek olan bu hadise çeşitli mânâlar verilmiştir.
[5] en-Nahl, 101.
[6] A. Emin, Duha'I-lslâm III, 36.
[7] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 3-6.
[8] Âlu tmrân, 144.
[9] es-Sebe', 28.
[10] el-Fetih, 29.
[11] lbnu'1-Esir, en-Nihâye fi garîbi'l-hadis, I, 152,
[12] el-Mâlde 67; el-Cinn, 23; Âlu îmrân, 20; el-Mâide, 99; er-Ra'd, 40; en-Nahl, 35; eş-Şûrâ, 48.
[13] Îbnu'l-Esir, I, 174.
[14] Âyetler ve açıklamaları için bkz. el-Mâide, 18; tbnu Kesir, Tefsir, II, 33-34; Mâide, 19; İbrahim, 4; İbnu Kesir, II, 552; en-Nahl, 44.
[15] Müslim, talâk, 29, 34; Tirenizi, 66. sûrenin tefsiri; Ahmed, III, 328.
[16] el-Tevbe, 128-129.
[17] Muvatta', husnu'l-hulk, 8,
[18] Şâfi'i, er-Risâle, 91-93; İbnu Hazm, îhkâm, I, 97-105 v.d.
[19] ŞâfTI, er-Risâle, 91-93; îbnu Hazm, îhkâm, I, s. 97-105 v.d.
[20] er-Risâle, 91-93; îbnu Hazm, îhkâm: I, 97-105; Gazali, el-Mustas-fâ, I. 83; el-Kâsımî, Kavâidu't-tahdis, s. 58 v.d.
[21] Kâsimî, a.g.e.
[22] Bu konuda geniş bilgi için bkz., A. Koçkuzu, îslâm Dininde Haberi Vahiddin îtikâdî ve Teşrii Yönlerden Değeri ve Yeri, s. 58.
[23] îbn Kuteybe, Te'vil., 195-6.
[24] eş-Şâtıbi, el-Muvâfakât, IV, 3.
[25] Kavâidu't-tahdis, s. 269-270 (Şah Veliyyullah'tan naklen), Hücce-tullahi'l-bâliğa, Seyyid Sabık neşri, I, 271-272.
[26] Buhâri: enbiyâ, 48; Dârimi: rikak, 68; Ahmed b. Hanbel -. I, 23; 24 v.d.
[27] Buhârî: biyel, 10; Salât, 31; mezâlim, 16; ahkâm, 20, 29, 31; Müslim akdiye, 5; fezâil, 140; birr, 88, 89, 95; Ebû Dâvud: Tahâre, 93; akdiye, 7; Tirmizîr salat, 110; ahkâm, il; İbnu Mâce, kuzât, 13, 39; sehiv, 25, 26; İbnu Mâce, rühûn, 15; ikâme, 129, 133, 192; ahkâm, 5; Muvatta, akdiye, 1; Dârimi, fezâilu'l-Kur'ân, i; Ahmed b. Haıı-bel III, 33; V, s. 41, 454.
[28] Muvatta', eşribe, 14; Müslim, fedâilu's-sahâbe, 95; Ebû Dâvûd. nikâh, 12; Dârimî, mukaddime, 19; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 61; IV. 326. Hz. Peygamberin «Allah namına hayatı boyunca emirler vermesi ve yaptığı nehiyler» ifâdesi için bkz., Prof. Dr. M. Hami-dullah, îslâmda Devlet İdaresi, s. 5.
[29] Kasımı, K. et-Tahdis, s. 58.
[30] îbn Kuteybe, Te'vil., 196-200. Efendimizin teşri'dek'. gücü, ba zı nesih vak'alarmdaki «müracaat' üzerine fikrini değiştirmesi» v.b. meseleleri açıklayış tarzı. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 7-13.
[31] Joseph Scacht, Şeriat, İ.A., Cilt XI, faslkül, 115, s. 420-431.
[32] Mustafa Ahmed ez-Zerkâ', Fi'1-Hadisi'n-Nebevî, s. 12, 13; Mu-hammed Abdülaziz el-Hûlî, Miftâhu's-Sünne, s. 10.
[33] a.g.e., s. 10-11.
[34] Örnek olarak mesela; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, a.g.e. s. 10-19; Mustafa es-Sibâ'i, es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşri'i'1-îslâmi, s. 61-67; Muhammed Abdül-Aziz el-Hûlî, a.g.e., s. 8-11; el-Kâsı-mî, Kavâidu't-Talıdis, s. 43, 51, 273; Sublii es-Sâlih, Ulûmu'1-Ha-dis, s. 291-300; Dr. Zübeyr Sıddikî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 168 -171 v.b.
[35] A. Koçkuzu, -Resûlüllah ve sünneti,» Oku Mecmuası, ocak, 1971.
[36] lbnu'1-Esir, en-Niiıâye, III, 142.
[37] el-Haşr, 7.
[38] îbnu Abdilberr, Câmi'u beyâni'1-ilm, II, 230 v.d.; Subhi Salih, tere. 234 v.d.
[39] el-Ahzâb, 36.
[40] el-Ahzâb, 21.
[41] Nisa, 59.
[42] en-Nisâ, 36.
[43] en-Nisâ, 64; ayrıca aynı sûre, âyet: 58 ve 79.
[44] en-Nûr, 63.
[45] A. Koçkuzu, Oku Mecmuası, a.g. makale.
[46] ed-Dârimî, es-Sünen, Mukaddime, 39.
[47] Bkz. A. Koçkuzu, «Hadislerde Sünnete Bağlanma», Oku Mecmuası, Şubat, 1971.
[48] Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 10-11.
[49] Aynı eser, s, 9 v.d.
[50] el-Muvafakat, IV", 16-17.
[51] Ulûmu'I-Hadis, s. 296; el-Kifâye, s. 14-15; îbn Kuteybe, Te'vii., 206.
[52] M. Tayyib Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, s, 120.
[53] en-Nahl, 89.
[54] el-Mâide, 3.
[55] el-En'âin, 38.
[56] îbnu Hazm, el-İhkâm, 87; Hudarî, Usûl, s. 267.
[57] Aynı eser, s. 88; Hatîb, el-Kifâye, 8. v.d.; Mulıammed Emin Emîr-i Pâdşâh, Teysûru't-Tahrir, III, 22, Diğer usûl kitaplarının ilgili bölümleri.
[58] Abdülvehhâb Hallaf, Usûl, (tere.," A.Ü.İF. Neşriyatından), s. 184.
[59] er-Risâle, s 91; Hudarî, Usûl, s. 267; Hallâf, Usûl, s. 184-186.
[60] Aynı eserler.
[61] er-Risâle, s, 92; Hallâf, Usûl, s. 185; Subhi Salih, Ulûmu']-hadis, 241.
[62] a.g. eserler.
[63] Subhi Salih, Ulümu'J-hadis" (tere.), s. 240.
[64] er-Risâle, s. 93; Hallâf, s. 186.
[65] Bkz. Subhî Salih, a.g.e., s. 242 v.d.; Koçkuzu, Haber-i Vahidin îslâm Dinindeki Değeri ve Yeri, s. 8, 9
[66] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 13-23.
[67] Ibnu Hazm, el-îhkâm. I, 114; es-Savâiku'1-Mürsele, II, s. 362 ayrıca bkz. el-Menhelu'l-hadis, I, 115-116; Hudari, Usûl, 235-236.
[68] Şâfi'î, el-Ümm, VII, 250 v.d.; Muhâmmed Yusuf Musa, Târihu'l -Fikhi'l-îslâmi s. 228 v.d.
[69] Şâfi'i, el-Ümm, VII, 255 v.d.
[70] Zehebi, Tezkiratu'l-Huffâz, 48; Hatib, el-Kifâye, s. 28. 1, 2, 10; Şevkânî, İrşâdu'l-Fuhtil, II,
[71] el-Hucurât, 6,
[72] ibnu Hazm, İhkâm, I, 96; Sibâ'î, es-Sünne ve mekânetuhâ., 162; (Suyûtî, Miftâhu'1-Cenn.e'den naklen, s. 3; Hatib, el-Kifâye, s. 126; Zehebî, el-Muntekâ, s. 21 v.d.» ayrıca, s. 10: Râfiziye göre kendi iöıâmma vahy gelir, şeriatları neshedebilir.

[73] er-Risâle, 369-401; el-Umm, VII, 250 v.d.
[74] Talat Koçyiğit, Hadisciler ile Kelâmcılar Arasındaki Münâkaşalar, S. 236; 243-251.
[75] el-Mu'temed, Beyrut, 1384/1964.
[76] Târihu B'ağdâd, XII, 172'den naklen, Dr. Koçyiğit, Kelamcılarla Hadisciler Arasındaki Münâkaşalar, s. 248.
[77] Amidî, îhkâra, II, 41; K. et-talıdis, 147.
[78] Seyyid Şerif, Ta'rîfât, 66
[79] Muhsin Abdülhamîd, el-Âîûsî Müfessiran, 316.
[80] îbnu Hazm, îhkâm, I, '119, 298; es-Savâiku'1-mürseîe, I, 112; Nüzhetu'n-nazar, 39.
[81] Şevkânî, îrşâd.u'l-fuhûl, I, 48; es-Savâiku'1-mürsele, II, 406.
[82] Serahsi, Usûl, I, 112, 322, 329; Abdtih, Risâletu't-tevhid, 17, 19, 156; Amme cüz'ü tafsiri, 132.
[83] İbnu Hazin, Ihk&m, î, 14, 130, 181-187; es-Savâiku'1-Mürsele, II, 334; Ebû Zehre, Ahmed b. Hanbel, 226; Ebû Zehre, İbn Hazm, 181-187.
[84] Teşri'de haber-i vâhid için bkz. Âmidi, İhkâm, II, 75; Şevkâni, ir-şâd, II, 48; Ibmı Kudâme, Usûl, v. 77 a.; tbnu Hazm, thkâm, I, 112-113.
[85] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 23-30.
[86] tbnu Abdil-berr, Câmi'ü beyâni'1-İlm, 1. 76.
[87] el-Muvâfakât, IV, 3.
[88] ed-Dârimî, Sünen, Mukaddime, 34; el-Hatîb, İktizâu'1-llm, bütün' ilgili bölümlerdeki haberler ve hadisler.
[89] ed-Dârimî, Sünen, Mukaddime, 29.
[90] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 31-32.
[91] îbnu Mâce, ikâme, 32; duâ, 3, 2; mukaddime, 23; Ahmed b. Han-bel, IV, 294, 305, 318, 322; Müslim, zikr, 73; Ebû Dâvûd, vitr, 32; Tirmizî, de'avât, 68; Nesâî, isti'âze, 13, 18, 21, 64.
[92] Buhâri, ilm, 27; mezâlim, 25; nikâh, 83; Müslim, Talâk, 34; Rrmizî, 66. sürenin tefsiri, 1; Ahmed b. Hanbel, I, 33.
[93] Es-Sünne kable't-tedvin, s. 58.
[94] Müslim, imâm, 164; Ebû Dâvud, büyü' 50; Tirmizî, büyü'. 72; îbnu Mâce, ticâret, 36; Dârimi, büyü' 10; Ahmed b. Hanbel, II, 50, 242, 417, III, 466, IV, 45.
[95] Kâsımi, K. Tahdîs, 96, 97.
[96] Bahârî, imân, 3; savm, 1; şehâdet, 26; Hıyel, 3; Müslim,- imân, 8, 9; Ebû Davut; salat, 1; Nesâ'i, salat, 4; siyam, 1; imân, 23: Dârimi salat, 208; Muvatta' sefer, 94; Ahmed b. Hanbel, I, 162.
[97] K. Tahdîs, s. 95, 96.
[98] Kâsimî, K. Tahdîs, 97, 98.
[99] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 32-35.
[100] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35.
[101] Dr. Abdülhamîd el-Cündî, îbnu Kutey.be, s. 194.
[102] Bu münâkaşalar hakkında kısa bir fikir edinmek için Bkz.(îbnu Kuteybe, Te'vilû muhtelifi'l-Hadis, s. 193-205.
[103] îbnu Hazm, Mullahhasu İbtâli'l-kıyas Cmukaddime; Sa'îd el-Efgânî, s. 5, 6.
[104] Reşid Rızâ, Muhâveratu'l-Muslin ve'1-Mukallid (Tere. Diyanet neşri) s. 154-191.
[105] el-Âmidi, el-İhkâm, I, 108; Subhi Salih, Ulûmu'l-hadis, s. 309.
[106] Subhi Salih, a.g.e., s. 307; Zehebi, Menâkıb, s. 20 v.d.
[107] Şa'rânı, Mizan, 71; Dr. Abdül-hamîd el-Cundî, îbnu Kuteybe, 193, 4.
[108] Serahsi, Usûl, I, 364.
[109] ez-Zehebî, Menâkibu'1-İmâm, s. 20 CKevserî neşri); tbnu Hacer el-Heytemî, el-Hayrâtu'1-Hisân, s. 77; Zafer Ahmed et-Tehânevî, Kavâid fî'Ulûmî'l-hadis, ilgili bölümler.
[110] Ibnu'l-Kayyım, 'İ'lâmu'l-Muvakki'în, I, 32.
[111] es-Savâiku'I-mürsele, II, 376; İbnu Kudâme, Usûl, 59 b.; İbnu Hazm, îhkâm, 181-187.
[112] K. et-Tahdis, 276, 277.
[113] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 35-39.
[114] Dr. M. Yûsuf Mûsâ, Târihu'1-fikh., s. 180 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 39.
[115] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 39-40.
[116] Bu söz, el-Bahru'r-râık'ta ve diğer bazı eserlerde nakledilmektedir. Fazla bilgi için bkz. Kâsımi, K. Tahdis, s. 95.
[117] Kâsımi, K. Tahdis, s. 96.
[118] Bu fikrin tam aksi bir kanâat, «Kur'ân ve hadisin daha kolay anlaşılacağı ...» da ileri sürülmüştür; bkz, İslâm'da Birlik ve Fıkıh Mezhepleri, s. 86; Kâsımi, K. Tahdis, 286-287.
[119] 13 Mart 1975 perşembe günü, saat 18.45'de radyoda yayınlanan ve Turan Dursun'ca hazırlanan din-ahlâk konuşması. Nâsih -Mensûh'a, «âyet ve hadislerde geçerli ve geçersiz olanlar» tarzında bir tarif veren konuşmacı sünnet taraftarları için aynı tabirleri kullanmıştır.
[120] İyi niyetli bir uyarma için bkz. M. Zâhid el-Kevserî Makâlât, s. 163-171. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 40-42.
[121] Örnek olarak bkz. Raf'u'l-melâm, İlgili bölümler.
[122] Bir makale sahibi, eser adı zikretmeksizin bu miktarların on-binleri bulabileceğini ifâde ediyor. Bizim için bu görüşün icabetini tesbit mümkün olamadığı gibi, bu biraz da mübalağalı bü ifadedir. Fikir şudur: «îmâm Ebû Yusuf (R.AJ'un yalnız mensûh olarak yirmi bin (20.000) hadisi ezberinde bulundurduğunu fuka-hâ tasrih edip duruyor.» Sâdık ALBAYRAK, Mezhepsizlik ve Reform, Yeni Müctehidler Hareketi, 3. Makale; içtihadın zati imkânı başlığı ile, Milli Gazete, 27, Nisan, 1977.
[123] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 42-45.
[124] Ahmed Emin, Duha'I-İslâm, II, 362.
[125] en-Nesh fi'1-Kur'âni'l-kerim, I, 289-395.
[126] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 45-49.
[127] Kur'ân'da nesh konusunu yazanlar ve eserlerinin Özellikleri hakkında doyurucu bilgi için bkz. M. Zeyd adı geçen eser.
[128] Meselâ Âbdülkâdir el-Bağdâdî, eseri, yedinci bab (M. Zeyd, s. 369).
[129] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 49-50.
[130] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 50-51.
[131] M. Ca'fer el-Kettânî, er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 68.
[132] Zîrikli, el-A'lâm, I, 192.
[133] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 51-52.
[134] el-Kettânî, a.g.e., s. 68.
[135] Zirikli, el-A'lâm, III, 182.
[136] îbnu Hacer el-Askalânî, Fethu'1-Bâri, iÜ, 216.
[137] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 52.
[138] Keşfu'z-zünûn. II, 1920 (muhtemelen buradan nakleden, Ahvezi mukadimesi, 1, 292).
[139] el-A'lâm, VII, 142.
[140] Er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 68.
[141] Miftâhu.s-sünne, s. 157.
[142] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 52.
[143] Subhi Salih, Ulümu'l-hadis, s. 90; Ahvezi, Mukaddime, s. 292.
[144] Keşf, II, 1920.
[145] Miftâhu's-sünneh, s. 157.
[146] A'lâm, I, 91.
[147] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 52-53.
[148] Keşf., II, 1920 (Buradan: Ahvezi, Mukaddime, II, 292.),

[149] Miftâh, s. 157.
[150] Risâletü'l-mustatrafe., s. 68.
[151] A'lâm, VI, 7.
[152] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 53.
[153] Keşf., II, 1920.
[154] A'lâm, IV,180.
[155] er-Risâletu'1-mustatrafe, s. 68.
[156] Aşağıda gelecektir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 53.
[157] Mustafa Zeyd, en-Nesh fi'l-Kur'âni'l-kerîm. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 53.
[158] Mustafa Zeyd, en-Nesh fi'l Kur^âni'I-kerim s. 368-374. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 5354.
[159] Ahvezî, Mukaddime, II, 293,
[160] a.g.e., II, 293. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 54.
[161] a.g.e., II, 293. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 54.
[162] Ahvezî, a.g.e. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 54.
[163] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 54-55
[164] A'Iâm, I, 194.
[165] er-Rîsâletu'I-mustatrafe, s. 63.
[166] Keşf., II, 1920.
[167] No: 1/1323, v. 2b-22a, Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 55.
[168] el-1'tibâr, s. 2-3.
[169] Bu vak'anm Nehcü'I-belâğa (102) dışında ilk kaynağım bulmak mümkün olmamaktadır. Zerkeşî, aynı hadiseyi nakleder, fakat kendisinden öncekilere ait bir kaynak vermez Cel-Burhân, II, 29). Ayrıca bkz, Kurtubî, Tefsir, II, 62.
[170] eşâre ilâ kıt'atin sâlihatin fi gusûni'l-ebvâb min kütübihi... velev kânet mevcûdeten le ağneti'l-bâhise'ani't-taleb... gayra en-nehâ bi mevtirricali teferrekat ve bi eydi'n-nevâibi temezzekat (s. 3).
[171] i'tibâr, s. 47; 99.
[172] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 55-59.
[173] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 59-61.
[174] a.g.e. V, 196.
[175] M. Fuâd Sezgin, GAS, I. ilgili bölüm.
[176] M. Zeyd, a.g.e. 129.
[177] Kitabın Paris nüshasına, tez yöneticim muhterem Profesör Dr. Mehmet S. Hatiboğlu'nun lütfetmesiyle, yıllarca sonra muttali ve sahip olduk. Kendisine burada ayrıca teşekkürler ederim.
[178] Keşfu'z-zunûn, II, 1920
[179] Ahvezî, Tuhfe, mukaddime, II, 292.
[180] îbnu Hacer el-Askalâni, Lisânu'l-Mîzân, IV, 283-285.
[181] îbıru'I-Cezerî, Gayetu'n-nihâye fi tabakâti'I-kurrâ, I, 588 «2387» terceme-i hâl (Bu farklılık, metinlerin noktasız olan asıllanndaki kelimenin seb'in ve tis'in tarzında okunmaya elverişliliğinden ıı-sa gerektir. 297 olarak gösterenler çoğunluktadır),
[182] Şâh Veliyyullah, Huccetullah., I. 105; Subhi Salih, s. 94.
[183] İbnu Hacer, Lisân, IV, 283-285.
[184] Zirikli, el-A'lâm, V, 196.
[185] Sofuoğlu, Müslim Tercemesi, I, 395 v.d.
[186] I28a — 222b arasındaki kısım.
[187] 128b-132b.
[188] 135a.
[189] 135b.
[190] 138a.
[191] 146a.
[192] 146b.
[193] Îbnu'l-Cezerî, Ğayetu'n-mhâye, I, 588.
[194] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 61-67.
[195] Ebû Zehre, eş-Şâfii (Keskioğlu tei'cemesi, s. 242).
[196] er-Râmehurmuzi, ' ei-Mühaddisul-fâsıl " beyne'r-râvî ve'1-vâ'i, Doktor Muhammed Accâc el-Hatîb :neşri,s7 67'3J67S.....
[197] en-Neysabûri, Ulûmu'l-hadis, s, 85-87, D*v Seyyid Mu'azzâm neşri.
[198] Câmratu'd-Düveli 1-Arabiyyenin verdiği bilgi.
[199] el-Meyâncî, Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh. Sâmerrâî
[200] Nureddin Itr neşri.
[201] Dâru'I-fıkr neşri
[202] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 67-71.
[203] İlâ-hiyât Fakültesi Dergisi, I9B3, s. 83-108.
[204] Mustafa Zeyd, en-Nesh fi'l-Kur'âni'i-kerim, s. 4.; Konu ile ilgili olarak Muhterem hocam Profesör M. Tayyib Okiç bir icmâi vermektedir. Burada yeni bazı çalışmalara da temas vardır. Bkz. Bazı Hadis Meseleleri üzerinde tedkikler, s. 117-122.
[205] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 71-72.
[206] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 72.
[207] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 73.
[208] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 74.
[209] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 77-78.
[210] İbnu Manzûr, Lisânu'1-Arab, IV, 28-29.
[211] Râgıb el-Isfehâni, Müfredat, s. 490; Cevheri, Sıhah, I, 433.
[212] Şertûnî, Akrabu'l-Mevârid, II, 1294-1295.
[213] Râgıp, a.g.e.
[214] el-Câsiye, 29.
[215] İbnu Hazm.el-îhkâm, 440.
[216] Cevheri, a.g.e. Şertûnî, a.g.e.; îbnu Manzûr, a.g.e.
[217] îbnu Hazm, a.g.e.; Şertûni, a.g.e.
[218] Sıhah, a.g.e.
[219] Firûzâbâdî, Kamus Tercemesi, İstanbul, Küçük boy, I, 1056-1057
[220] Râgıp, a.g.e.
[221] Ziraahşerî, Esâsü'l-belâğa, 829-630.
[222] en-Nesh fİl'-Kur'âjıi'l-kerim, s. 64-73.
[223] îbnu Manzûr, Lisânu'1-Arab, IV, 29-39.
[224] el-Mu'cemu'l-vasît, II, 924-925.
[225] I.A. VI, 998; IX, 206.
[226] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 78-80.
[227] Bakara, 106.

[228] A'râf, 153.
[229] Hacc, 52.
[230] Câsiye, 29.
[231] H. Basri Çantay, II, 609.
[232] Subhi es-Sâlih, Mebâhis fl'ulümi'1-Kur an, s. 295-298.
[233] Örnek olarak bkz. Mu'cem, nesh maddesi.
[234] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 80-81.
[235] îbnu Hazm, el-lhkâm, s. 441.
[236] Şâh Veliyyullah, el-Fevzu'I-kebir, s. 21, 22
[237] Şâtıbî, el-Muvâfakat, III. ilgili yerler.
[238] M. Ebû Zehre, Şâfi'î; M. Zeyd, en-Nesh fi'1-Kur'âni'l-kerim, s. 91-94.
[239] Hudarî bey, Usûl, s. 6-8.
[240] Şâtıbi, el-Muvâfakat, III.
[241] M. Zeyd, a.g.e., s. 53-110.
[242] M. Zeyd, a.g.e., s. 53 HO.
[243] Aynı eser.s. 53-110,
[244] M. Zeyd, a.g.e., Ta'rîfât, s. 163.
[245] Külliyyât, s. 647, 648. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 82-85.
[246] İbnu Manzûr, Lisân, IX, 488-90; Cevheri, Sıhah, III, 1220-21; Fî-rûzâbâdi. III, 264.; Râgıb, el~Mufredât, s. 200.
[247] K. tefsir, sûre: 33/8.
[248] Hudud, 22; talâk, ıi; Ebû Dâvud, hudud, 17; Tirmizî, hudud, 1; îbnu Mâce: talâk, 15; Dârimî, hudüd, l; Ahmed VI, 100, 10i, 144.
[249] Buhâri; îmân, 36; leyletülkadr, 4-, Muv&ttaa' î'tiJcâf, 13; Dârimî: savm, 56.
[250] îbnu Hazm, Ihkâm, 441.
[251] Şevkânî, Fethul-kadir.III, 187.
[252] Nesefî, Tefsir, II, 494.; Şevkânî, a.g.e.
[253] îbnu Kesir, Tefsir, II, 586.
[254] Hak Dini Kur'ân Dili..., IV, 3124.
[255] Nesefi, a.g.e.
[256] îbnu Kesir, Tefsir, II, 520,
[257] Hak Dini..., IV, 3002-3003,
[258] ŞevJiânî, Fethu'l-Kadir, III, 84-85; fonu Kesir, Tefsir, II, 520; Ze-mahşeri, el-Keşşâf, II, 416,
[259] Şâfi'i' er-Risâle, «. 122 «mad: 461
[260] Şâfi'i, Risale, s. 143.
[261] Şâfi'i, îhtilâfu'l-hadis, VII, 40. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 85-89.
[262] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 89.
[263] Neshin mâhiyetini arılatan îbnu Hazm, N S H harfleri içine sıkışıp kalmayı hoş görmez^ Ona göre kastedilen mânâ mühimdir. Bu görüşle belki de farklı anlayışlar birleşebilecektir. îbnu Hazm, îhkâm, 446.
[264] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 90-92.
[265] Ihkâm, s. 445.
[266] Yaşar Kutluay, Yahudi ve îslâm Mezhepleri.
[267] M. Zeyd, en-Nesh fi'1-Kur'ân, ilgili bölüm. M. Zeyd, a.g.e.
[268] M. Zeyd, a.g.e
[269] Kutluay, a.g.e.
[270] Teysir-Tahrir, s. 181 v.d.; M. Zeyd, a.g.e.
[271] M. Zeyd, a.g.e.; Kutluay, a.g.e.
[272] Bunların çürütülmesi için bkz. M. Zeyd, a.g.e.
[273] Tekvin, bab: 4, âyet: 1.
[274] Tekvin, feab: 4; âyet: 3.
[275] Tekvin, bab : 22 âyet: 1-2; Çıkış, bab : 32, âyet: 21-29.
[276] Çıkış, bâb: 16, âyet: 25-26; bab: 20, âyet r 8-12; bâb: 23, âyet: 12; bâb: 31 âyet-. 16-17; bâb: 35, âyet: 1-3; Levililer, bâb: 23, ayet: 1-3; Teşriiye, 5; 12-15; Markos, 2/23-28; Lukâ, 6/1-11; Yuhanna: 5/10-18; Çıkış,, 32/21-29,
[277] Dr. Muhammed İsmail en-Nedvî, et-Tarif ve'n-Nesh fi'ş-şerî-ati'l-yehûdiyyeh, el-Va'yu'l-îslâmî dergisi, sayı: 102, 1393/1973, s. 75-80 (yazının dayandığı kaynaklardan ikisi: History of the Jews, by Paul Goodman's, p. 61/Everyman's Talmud, p. 148).
[278] Nisa, 46; Bakara, 75, 79. âyetler.
[279] Dr. Nedvî, a,g.e.
[280] Matta, beşinci bab, âyet: 17-18.
[281] Markos, 7. bab, âyet: 14-23.
[282] Levililer, 11. bâb, âyet: tamamı / tesniye, 14. bâb, âyet: 3-8.
[283] Tekvin, 21. bâb, âyet: 14 / Levililer, 12. bâb, âyet: 13 / Yeşû', 5. bâb, âyet: 2-9.
[284] Tesniye, 24. bâb, âyet: 1-3; mubah kılar / matta, 5. bâb, âyet; 31-32 haram kılmaktadır. (22) : Resullerin işleri, 15. bâb, âyet 29.
[285] İbn Kuteybe, Te'vil., 195. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 92-96.
[286] Bkz. «îslâmî ilimlerde neshin ele alınışı» başlıklı bölüm.
[287] Usûl-ı fıkıhta, meselelerin nazari olarak ele alınıp tahlil edilmesinin sakatlığım belirtmesi bakımından dikkate şayan fikirler İçin Bkz. Şâtibi, el-Muvafakat. I. 29-56.
[288] Husûlu'l-me'mûl, s.147.
[289] Bkz. Zerkânî, Menâhil, II, 82-3. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 96-98.
[290] Huctarî'ye göre bu zat, islâm şerîatındaki değil Kur'ân-ı Kerim' deki neshi reddetmektedir. Usûl, s. 276.
[291] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 98-99.
[292] en-Nihâye, I, 104-109; Â^iidi, Ihkâm, III, 103,
[293] Hudarî, Usûl, s. 276
[294] Âmidî, îhkâm, III, 103.
[295] Yûsuf, 35.
[296] Zerkâni, Menâhil, II, 77.
[297] Gazali, el-Mustasfâ. I, 71; Âmidi, Îhkâm. III, 103.
[298] Benzeri iddialar için bkz. Menâhil, .II, 77-78. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 99.
[299] Hudarî, Usûl, s. 276. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 99-100.
[300] Âmidi, İhkâm, III. 106-125.
[301] Ebû Müslim'den nakledilen görüşlerde bir sarahat bulunmadığı gibi, ondan bu konuda çeşitli fikirler de nakledilmektedir. Ebû müslim sadece sem'an neshin vukûu'nu inkâr ederdi, diyenlerin yanında, aynı şerita içindeki neshi kabuî etmezdi diyenler de vardır. Bir üçüncü fikir onun Kur'ân'dakini reddettiği şeklindedir. Bu sağlam görülür. Menâhii, Iî, 103; Hudari, Usul, 276.
[302] Menâhii, II, 103 v.d.
[303] Fussılet, 41-42.
[304] Menâhii, II, 103 v.d. Bakara suresinin 105 ve 106. âyetlerine atıf yapılır.
[305] M. Sadeddin Evrin, Kur'ân Bilgisi, I, 27.
[306] M. Sadeddin Evrin, a.g.e. 32.

[307] îbnu Hazm, el-lhkâm, s. 444-448.
[308] M. Zerkânî, menâJıiluT-îrfân, II, 76 v.d.
[309] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 100-102.
[310] Carlo A. Nallino, islâm Hukuku, A. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cild, XI, 545.
[311] İki örnek için bkz. Hallâf, Usûl, s. 337-369; Dr, Mustafa Zeyd, en-Nesh., s. 19-20.
[312] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları:103.
[313] (Cî [Maddesi.
[314] Kânunun gerekçesi kastedilmektedir.
[315] Metnine.
[316] Hallâf, Usûl, s. 233 (tere, 345).
[317] A. H. Berki Hukuk Manüğı ve Tefsir, s. 13, 95-97; Topçuoflu, s. 190.
[318] a.g.e. 5. 5'teki dipnot.
[319] A. Himmet Berki, a.g.e. s. 109.
[320] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 103-105.
[321] Dr. Hamide Topçuoğlu, Hukuk Sosyolojisi Dersleri, I, 206, s. 594 v.d;
[322] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 105.
[323] Dr. Topçuoğlu, a.g.e., s. 206.
[324] Bunlar için ayrıca kaynak tesbitine lüzum görmüyoruz. Bir kaç gün önce (23 Mayıs 1975) İstanbul belediyesi adına konuşan bir yetkili, eski kânunlarla, hizmetleri karşılığı para alan belediyenin, bu paraların çok küçük miktarlar olması sebebiyle, milyonlarca lira açık verdiğinden radyoda bahsetmiştir. Ayrıca basında hergün bu nevi yazılara yer verilir. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 105-106.
[325] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 106.
[326] Bir hukuk sosyologu, dogmatik hukuk ilminin, hukuk sosyolojisine muhtaç olduğunu belirtirken, konuya şöyle temas eder; «Resmen mer'iyyette olan bir çok hukuk kâideleıinm niçin, kağıtta kaldığını, en ağır cezalı bazı suçların neden takib edilmediğini, kanunen suç sayılan bazı fiillerin meşru hareketler gibi hiç bir gizliliğe lüzum hissedilmeden nasıl tekrarlanabildiğim, yahut kanunî bir mecburiyet, bir müeyyide olmadığı halde fertlerin behemehal bazı kaidelere göre hareket ettiklerini... izah edemeyen, yahut bunu tesadüfe atfeden bir hukukçu...», demsk ki kânunlarda, şu veya bu sosyolojik sebebe dayanan güçsüzlük ve eksilik halleri olabilmektedir. (Topçuoğlu, s. 160).
[327] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 106-107.
[328] Kânunlara meslek teşekküllerinin, entellektüel zümrelerin, çeşitli kuruluşların karşı çıkışları kıyamlar, yürüyüşler, boykotlar.
[329] Dr. Hamide Topçuoğlu, a.g.e., s. 160.
[330] A. Hallâf, Usûlu'l-Fıklı, s. 264 (tere, s. 367).
[331] a.g.e., s. 265 (tere. 368).
[332] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 107-109.
[333] Şâtıtai, el-Muvâfakât, II, 8-12; Hallâf, Usûl, s. 231 Cterc. 344).
[334] Maliki usulcüsü eş-Şâtıbî, usûl-i fıkhın bu konusuna, dört ciltlik eserinin ikinci ciltlini tamamen tahsis eder. Burada m a k â-sıt, çeşitli itibarlarla bölümlere ayrılır ve geniş açıklamalar yapılır.
[335] İbnu'1-Esir, en-Nihâye, I, 419.
[336] Zavâbitu'I-maslaha^, s. 73.
[337] Ayet: 6.
[338] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 109-110.
[339] el-Hadid. 23.
[340] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 110-111.
[341] el-Bakara, 187.
[342] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 111-112.
[343] el-Enfâl, 65.
[344] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 112-113.
[345] el-Hâzimî, el-î'tibâr, s. 156 v.d.
[346] Nesei, Dahâyâ, 37, nikâh, 66; Buhâri, hudûd, 31; Müslim, cilıâd, 49, edhi, 28, 29; Efoû Dâvûd, edâhî, 1; imâre, 19; Muvatta: dahâyâ, 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned: I, 56, VI, 51.
[347] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 113.
[348] Hâzimi, î'tibâr, s. 195.
[349] a.g.e., s. 232, 233.
[350] Hâzimi, a.g.e. s. 131 v.d.
[351] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 113-114.
[352] Menâhil, II, 78-90.
[353] Menâhil, II, 83 v.d.
[354] a.g.e., s. 83 v.d.
[355] Zavâbitu'I-maşlaha, s. 74.
[356] a.g.e., s. 74 (Konu ile ilgili geniş bilgi; tarafların delilleri ve ma-selenin, hukukun diğer dalları ile irtibatı için eserin tamamında kıymetli bilgiler vardır. Ayrıca bkz. s. 73-113.
[357] Dr. M. Zeyd, en-Nesh, s. 19-20; Menâhil, II, 70 v.d.
[358] Menâhil, II, 70 v.d.
[359] el-Hâzimi, î'tibâr, s. 32-34; îbnu Hazm, îhkâm, 486-471; Âmidi, îfrkâm, III. 126-128, Sıddık Bahadır Han. Husul, 148 v.d.
[360] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 114-116.
[361] Şâtıbî, el-Muvafakat, III, 105 v.d.
[362] el-Hâzimi, el-î'tibâr, s. 28-34.
[363] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 116-117.
[364] Şâtıbî, Muvafakat, III, 102-103.
[365] a.g.e., III, 102-105.
[366] Şâtıbi, el-Muvâfakât, III, 103.
[367] Şâtıbî, ıa.g.e., III, 105.
[368] Meselâ bazıları için bkz. Nesâ'i, talâk, 54. 75; Ahraed b. Hanbel, III, 407, V, 123; Müslim-. îmân, 199; Ebû Dâvûd: talâk, 42 vb.
[369] Muvafakat, III, 106.
[370] el-Fevzu'l-Kebir, s. 21-22. Dehlevi'nin bu fikrini iki ayrı açıdan kendilerine destek görenler için bkz. Dr. M. Zeyd, en-Nesh, s. ve Sadeddin Evrin, Kur'ân Bilgisi, s, 29.
[371] Şâfi'î, er-Risâle, madde: 359-420, 601-603, 655-736; Şâtibî, Muvafakat, III, 109-116.
[372] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 117-122.
[373] M. Hamîdullah, İslâm Tedkiklerj Ens., Dergisi, C. 2, cüz: 1, s. 2.
[374] Meselâ bkz., Pezdevl, Usûl, IH, 118, 154-182.
[375] M. Hamîdullah, a.g. makale, s. 3.
[376] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 122-124.
[377] Hudarî, usûl, s. 6.
[378] Dr. Mustafa Zeyd, en-Nesh, s. 55-110.
[379] Şâfiî, er-Risâle, s. 122; madde: 361.
[380] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 124-126.

[381] Gazali, el-Mustasfâ, I, 69; Sıddık Han, Husülu'l-me'mûl, s.
[382] îbnu Hazm, el-Ihkâm, s. 438.
[383] Âmidî, îhkâm, III, 95-101; Dr. M. Zeyd, en-Nesh, s. 55-110.
[384] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 126.
[385] Neshin mânâ ve şumûlü bölümünde bu konuda teferruatlı biigi . vardır. Ayrıca bkz., İbnu Hazm, îhkm, s. 444-448; Şehristânî, el-Milel ve'n-nihâl, Âmidî, îhkâm, III, 103 v.d.; Sıddık Bahâdır Han, Husûlu'l-Me'mül, s. 147; Dr. M. Zeyd, en-Nesh, s. 19-57; ZerkânİI, Menâhil, II, 82, 83, 87 v.d,; Gazali, el-Mustasfâ, I, 72. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 127.
[386] Gazali, Mustasfâ, I. 78; Dr. M. Zeyd, en-Nesh, s. 180-220
[387] Amidî, İhkâm, III, 105-106.; Sıddık Han, Husul, s. 147.
[388] Sıddık Han, Husul, s. 147.
[389] îbnu Hazm, İhkâm, T, 438; Âmidi, thkâm, 105 v.&; Husul, s. 147
[390] a.g.e., s. 450.
[391] a.g.e., s. 450; Husul, s. 14.
[392] Âmidî, İhkâm, III, 105-106.
[393] Sıddık Han, Husul, s. 147.
[394] Bkz. dördüncü bölüm, (c) maddesi.
[395] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 127-128.
[396] Sıddık Han, Husul, s. 148.
[397] îbnu Hazm, îhkâm, s. 472-477.
[398] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 128-129.
[399] Bakara, 185.
[400] Nisa, 28.
[401] Husûlu'l-Me'mûl.s. 148.
[402] Krş., Husûlu'l-Me'mûl, s. 148.
[403] Âmidi, îhkâm, III, 126-129.
[404] îbnu Hazm, îhkâm, 466-471; Âmidî, îhkâm, III, 126-129; Siddık Han, Husul, s. 126-129.
[405] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 129-130.
[406] ibnu Hazm, Îhkâm, 439.
[407] Sıddık Bahadır Han, Husul, s. 148.
[408] Aynı eser, s. 148.
[409] Âmidî, îhkâm, III, 131-133.
[410] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 131-132.
[411] Buhâri, Ieyletu'I-kadr, 2, 3,; i'tikâf, 1; MüsÎim, sıyâm, 213, 218; Ebû Dâvûd, ramazan, 3; Nesâî, sehiv, 98; îbnu Mâce, siyam, 56; Muvatta', i'tikâf, 9; Ahmed b. Hanbel, III, 24, 495.
[412] îhkâm, 440.
[413] Husul, 148-149.
[414] Âmidî, îhkâm, III, 129-131. Konunun tamamı için ayrıca bkz., Suyûtî, İtkân, II, 20-27. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 132-133.
[415] İbnu Hazm, îhkâm, 477-482; Âmidi, Ihkâm, III, 133-136; 136-139; 139-145; Sıddık Han, Husul. s. 150-152.
[416] Dördüncü bölüm, Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 133.
[417] îbnu Hazm, îhkâm, 483-484; Husul, s. 152. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 134.
[418] Îbnu Hazm, thkârn, 448; Âmidî, îhkâm, II, 147-7; Husû], s. 152. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 134.
[419] İbnu Hazm, İhkâm, s. 489.
[420] Siddik Han, Husul, s. 153.
[421] Âmidî, îhkâm, III, 148-149.
[422] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 134-136.
[423] Sıddık Han, Husul, s. 153-154. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 136.
[424] Sıddık Han, Husul, s. 154. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 136.
[425] Müstakillen ileride gelecek bir konudur.
[426] İbnu Hazm, înkâm, s. 444.
[427] Diğer farklarla birlikte bkz; Âmidi, îhkâm, III, 104-105.
[428] Konuyu uzatmamak için zikretmediğim meselelerden; «ibâdet-lerdeki azalma, azalan şey açısından nesih midir?», «nesih emirde mi yoksa me'mûrun_ bihtemi olur?*, «vahy zamanını görmeyenler ve nesh- gibi konular için bkz; îbnu Hazm, s. 443. 444, 485, 489; Husul, s. 156 v.d.
[429] İzmirli İsmail Hakkı, tim-I Hilaf Dersleri, s. 194-213.
[430] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 136-137.
[431] Konu ileride, «âyet ve hadisler arası nesh münâsebetleri» başlığıyla ^tekrar ele alınacaktır.
[432] Bkz., Şerlı-i Mevâkıf, bilhassa ikinci cild; Şerh-i Mekâsıd; Ten-kîhu'l-kelâm; Nakdu'l-kelâm, s. 205; îbnu Hümâm, Müsâyera ve şerhleri, s. 152 v.d.
[433] Meselâ, Gazali, el-Mustasfâ, I, 69-83 ayrıca: 70
[434] A. Bağdadi, Usûlcu'd-din, s. 23; 226-228.
[435] S. 14.
[436] S. 48.
[437] Bağdadî, a.g.e. s. 50.
[438] Bağdadî, a.g.e. s. 196.
[439] s.; îtkân, II, 20-27; Mebâhis, S. 294-313.
[440] Bürhân, II, 32; Mebâhis,. s, 297,
[441] Mebâhis, 302, 303.
[442] en-Nesh, s. 107-109; Mebâhis, s. 311-313.
[443] Mebâhis, s. 312.
[444] Dr. M. Zeyd, en-Nesh fi'1-Kur'âni'l-Kerim, s. 338-34.
[445] İbnu Hazm hakkında ileri sürülen bu iddia için bkz., Dr. Mustafa Zeyd, a.g.e. s. 347-349.
[446] Aynı eser, s. 363 ve diğerleri, 341-395.
[447] Aynı eser, s. 411-380.
[448] Aynı eser, s. 480-503.
[449] Aynı eser, s. 503-584.
[450] Aynı eser, s. 584-628
[451] Aynı eser, s, 778-804.
[452] Aynı eser, s. 628-776.
[453] Aynı eser.s. 805-838.
[454] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 138-141.
[455] Kâtip Çelebi, Keşf., II, 1920; Suyûti, Tedrîb, 382; Kettânî, er-Rî-sâle, 88; el-Hüli, Miftâh, s. 156-157; Subhi Salih, Ulûm, s. 113 v.d. eserler.
[456] Şâfi'î, thtilâfu'l-hadis; Kettânî, a.g.e., s. 129-130.
[457] Hûli, a.g\e.(s. 157.
[458] îbnu Kuteybe, aynı adlı eseri
[459] îbnu Fûrek'in 'aynı adlı eseri, Kettânî, s. 130.

[460] Kettânî, s. 130.
[461] Tahâvfnin aynı adlı eseri.
[462] Hatîb, el-Kifâye, s. 432; Suyûtî, Tedrib, s. 387.
[463] Hatîb, el-Kifâye, s. 433.
[464] Aynı eser.
[465] el-Hâzimî, İ'tibâr, s. 8, elli aded tercih kaidesi, 8-22.
[466] Kâtip Çelebi, Keşf., II, 1636; Kettârii, Risale, 130; Subhi Salih, Ulûmu'l-hadis., s. 111-112.
[467] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 141-144.
[468] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 145-146.
[469] İbn Hazm, Ihkâm, IV, 477; Âmidî, îhkâm, III, 133.
[470] Zerkeşî, el-Bürhân, II, 29-31.
[471] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 146-147.
[472] Zerkeşî, Burhan, II, 32; Çantay, II, 502.
[473] Ihkâm, s. 136-139.
[474] Âmidi, a.g.e., s. 136.
[475] Keskioğlu, s, 238.
[476] Âmidî, s. 136 v.d.
[477] er-Risâle, s. 108. «324». madde.
[478] er-Risâle, s. 110, «330». madde.
[479] Keskioğlu, a.g.e.
[480] Keskioğlu, a.g.e.
[481] Tahâvi, Müşkilu'I-âsâr, i, 199.
[482] Âmidî, îhkâm, dokuzuncu mesele, s. 136.
[483] el-Mumtehine, 10.
[484] îbnu Hazm, İhkâm, 483.
[485] Kurtubî, ,el-Câmi' XVIII, 61-62.
[486] M. Zeyd, en-Nesh, s. 613 CÎbnu'l-'Arabi, Ahkâmu'I-Kur'ân'dan naklen, s. 1775).
[487] M. Zeyd, en-Nesh, s. 612-613.
[488] Bakara, 144.
[489] M. Zeyd, en-Nesh fi'1-Kur'ân, s. 628-630.
[490] Bakara, 187.
[491] el-î'tibâr, 135; el-Burhân, II, 32 (Bakara, 185).
[492] Âmidi, thkâm, s. 137.
[493] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 147-154.
[494] Şafiî, İhtilâf., VII, 41, 42.
[495] er-Bisâle, s. 106, "14» md.
[496] Yunus, 15.
[497] er-Risâlfe, s. 107, md. 315-7.
[498] el-Bürhân., II, 32.
[499] îbn Hazm, îhkâm, s. 480.
[500] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 154-156.
[501] âyet: 15.
[502] Çantay, I, 122 (Ayrıca konu ile ilgili olarak bkz., el-Bûrhân, II, 32).
[503] Müslim, hudûd, 12-14; Buhâri; dördüncü sûrenin tefsiri, başlıkta; Ebû Dâvûd, hudûd, 23; Tirmizî, hudüd, 8; İbnu Mâce, hudud, 7; Dârimi: Hudûd, 19; Ahmed, III, 476.
[504] Âyet: 2.
[505] Âmidî, îhkâm. s. 140; İbnu Hazm, Îhkâm, s. 480.
[506] Müşkilu'1-âsâr, III, 1-10.
[507] Buhâri, vesâya, 6; Ebû Dâvûd, vesâyâ. 6; büyü' 88; Tirmizi, ve-sâyâ, 5-, Nesâî, vesâyâ, 5; İbn Mâce, vesâyâ-, 6; Dârimî, vesâyâ, 28; Ahmed, IV, 186, 187, 283, 239.
[508] Mâide, 6.
[509] Müslim, tahâre, 29; Ahmed, II, 201, 471.
[510] îbnu Hazm, 481.
[511] Aynı eser.
[512] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 156-157.
[513] Nahl , 44.
[514] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 158.
[515] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 158.
[516] Aynı sûre, 101.
[517] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 158.
[518] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 158.
[519] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 159.
[520] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 159.
[521] Yûnus, 15.
[522] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 159.
[523] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 159.
[524] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 159-160.
[525] Âmidi, el-İhkâm, s. 140-142.
[526] Amidî, el-îhkâm, s. 144-145.
[527] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 160-163.
[528] Husûlü'l-me'mûl, s. 150-152.
[529] Îbnu Hazm, îhkâm, s. 177-482.
[530] el-Âmidî, îhkâm, III, 133-136. 274A îbn Kuteybe, Te'vil, 195-196.
[531] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 163.
[532] Îbnu Hacer, Fethu'1-Bâri, I, 242; II, 46, 302; III, 485, Kirmanı, Bu-hâıl Şerhi, VI, 83; 'Avnu'l-Ma'bûd, II, 83; IV, 357.
[533] Nisa, 63.
[534] A'râf, 3.
[535] Îbnu Hazm, el-İhkâra, 458.
[536] Kirmanı, Buhârî Şerhi, VI, 83.
[537] Şâtibî, Muvafakat, III, 64.
[538] Cemâleddin el-Kâsimî, Kavâ'idu't-tahdis, s. 95.
[539] Şâtibî, Muvafakat, a.g. yerler.
[540] Gazâlî, Mustasfâ, I, 83.
[541] Sıddık Han, Husul, s. 156,
[542] İhkâm, 459-461.

[543] İhkâm, s. 461; M. Zeyd, en-nesh, s. 208.
[544] îbn Salâh, Mukaddime, s. 250-51; Tedrîb, s. 382-384; el-î'tibâr, s. 7-8; Kudari, Usûl, s, 298; el-Ecvîbetu'1-fadıla, s. 190-191. Geçersiz yollar için bkz. Mustasfâ, I, 83; Hudari, s. 298.
[545] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 164-169.
[546] Kabir ziyareti (misâl: 121/3); Kurban etleri (misâl.- 148/1); İçki kapları (misâl; 151/4). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 169-170.
[547] el-î'timâr, s, 7; Menâhil, II, 106; Husul, s. 156.
[548] İtmu Hazm, el-îhkâm, s. 458, 459.
[549] el-Ecvibetu'1-fadıla, s. 191, 192.
[550] Ateşte pişen yiyecekler (misâl: 16/6); Cenazeye kıyam Cmisâl: 122/4); Cenaze için oturma »misâl: 123 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 170-171.
[551] îksâl (misâl: 10/103); Hacamat (misâl: 90/1); Dibâgât Cmi-Sâl: 117/12). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 171-172.
[552] Mut'a (misâl: 130/12); Ehli eşek eti (misâl: 149/2); Kapların kırılması (misâl: 151/3).
[553] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 172.
[554] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 175-176.
[555] Ebû Dâvûd, tahâre, 34; Tirmizî, tahâre, 49; Nesâî, miy&h, i, 2; îbnu Mâce, tahâre, 76; Ahmet, I, 235. ,284, 308; m, 16, 31, 86; IV, 172, 330.
[556] Ebû Dâvûd, tahâre, 33; Tirmizi, tahâre, 89, 91, 93; Ebü Dâvûd, tahâre, 37; miyâh, 3; İbnu Mâce, tahâre, 75; Dârimi, vudû', 55.
[557] Buhârî, vudû 33; Müslim, tahâre, 89, 91, 93; Ebû Dâvûd, tahâre, 37, Tirmizi, tahâre, 68; Nesâi, tahâre, 50-52; miyâh, 7-8; İbnu Mâce, tahâre, 31; Darimî, vudû, 59; Ahmet, II, 245, 253, 265, 271 v.d.
[558] Buftâri, vudû, 68; Müslim, tahâre, 94-96; Ebû Dâvud, tahâre, 36; Tirmizî, tahâre, 51; Nesâî, tahâre, 45, 139;fusl, i; İbnu Mâce, tahâre, 25; Dârimî, vudû1, 54; Ahmet, II, 259, 265, 288 v.d.
[559] İhtilâfu'l-hadis, 107; (tamamı için 105-125).
[560] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 177-178.
[561] Ebû, Dâvûd, tahâre, 89; Tirmizî, tahâre, 87; Ahmet, VI, 146, 166, 17 v,d.
[562] Buhâri, gusi, 27; Müslim, hayz, 21, 22; Ebû Dâvûd, tahâre, 87, 88; Nesâi, tahâre, 162, 165; îbim Mâce, tahâre, 99; Muvatta', tahâre, 78; Ahmet, VI, 26, 85, 91, 102, 103, 119, 143, 191, 192, 200, 260, 279.
[563] Tahâvi Şerhu Me'âni'1-âsâr, I, 127 (tamamı için: 124-130.).
[564] îbnu Şahin, v. 146.
[565] Fethu'1-Bâri, I, 335-337.
[566] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 178-179.
[567] Müslim, siyam, 75, 78, 80; Buhâri, savm, 22, 35; Ebû Dâvûd, Savm, 36; Nesâî, tahâre, 122, I; Mâce, siyam, 28; Dârimî, savm, 22; Muvatta' siyam, 9, 10, 11, 12; Ahmet, I, 211, 213 v.d.
[568] Ahmet, VI, 31, 36, 38, 68.
[569] el-t'tibâr, s. 138.
[570] Ayın eser, s. 138.
[571] Feth, IV, 126.
[572] Ayın eser, s. 127 (tamamı: 123-128). Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 179-180.
[573] Ebû Dâvûd, tahâre, 127; cenâiz, 35.
[574] İbnu Şahin, v. 134 a. (bu hadîs başka yerde bulunamadı).
[575] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 180.
[576] Nesâî, tahâre, 168; Müslim, hayz, 27; Tirmizi, tahâre, 107 v.d.
[577] İbnu Şahin, v. 148 b.
[578] Avnu'l-ma'bûd, I, 368-70.
[579] İbnu Şahin, v. 148 b. Fethu'1-bâri, I, 323-4; Avnu'l-Ma'bûd, I, 367-8. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 180-181.
[580] Buhâri, cum'a, 2, 3, 5, 6, 12, 26; ezan, 161; şehâdât, 18; Müslim, müsâfirin, 26, 27; cumu'a, i, 2, 4, 6, - 8; Ebû Dâvûd, tahâre, 127, 128; Tirmizî, cumu'a, 29; Nesâi, cumu'a, 7, 8, 11, 25; siyam, 81; îbnu Mâce, ikâme, 78, 80, 83; Dârimi, salât, 190; Muvatta', cumu'a, 2, 4, 5,; Ahmet, I, 15, 46, 265 V.d.
[581] Ihtilafu'l-hadis, isi; Meâhi'I-âsâr, 115-120.
[582] îhtilâfu'l-hadis, s. 177 v.d.
[583] Şerhu Meâni'1-âsâr, I, 115-120; Neylui-evtâr, I, 272-278.
[584] îbnu Şahin, ilgili varaklar.
[585] îbnu Şhin, v. 132 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 181-182.
[586] Ebû Dâvûd, cenâiz, 35; îbnu Mâce, cenâiz, 8; Tirenizi, cenâiz, 17; Ahmet, ir, 423, 280, 454, 472; IV, 246.
[587] Ahmet, I, 103, 130.
[588] îbnu Şahin, v. 133 b.
[589] îbnu Şahin, a.g. v.
[590] Neyi, I, 279.
[591] Ebû Dâvud, Sünen, III, 272-3 (3162 numaralı hadis).
[592] Neyi, I, 279. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 182-183.
[593] îbnu Şahin, v. 134 a ve devamı.
[594] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 183.
[595] Hazimi, s. 244.
[596] îbnu Mâce, edeb, 38; Ebû Dâvûd, hammâm, 3; Tirmizî, edeb, 43; Dârimî, istizan, 23; Ahmet, III, 132, 139, 173K 179, 267. Izârla girilmesini emreden haberler için bkz, Tirmizî, edeb, 43; Nesâi, gusl, 2; îbnu Mâce, edeb, 38; Ahmet, I, 20; II, 321, 339.
[597] en-Nihâye, IV, 17.
[598] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 183-184.
[599] Ebu Dâvûd, tahâre, 82, 83.
[600] Hazimi, s. 29.
[601] îhtilûfu'l-hadis VII, 88.
[602] Hazimî, s. 29; Buhâri, vudû, 34; gusl, 29; Müslim, lıayz, 86; Alımet b. Hanbel, I, 63, 64; II, s. 47.
[603] Diğer kaynaklarla birlikte ayrıca, îbn Şahin, v. 129 b 132 a
[604] Buhâri, gusl, 28 Müslim, hayz 87, 88; Ebû Dâvûd, tahâre, 83; Ne-sâi, tahâre 128; ibnu Mâce, tahâre, 111; Dârimi, vudû1, 75; Ahmet, n, 234, 393, 471, 520; VI, 47. 112.
[605] Hâzimi, s. 30; îbnu Şahin, v. 132 a.
[606] Nihâye, III, 477.
[607] a.g.e. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 184-185.
[608] Meâni'I-âsâr, I, 56; Kirmânî, IH, 152 v.d.
[609] a.g.e.
[610] İhtilâfü'l-hactis, VII, 89, 90.
[611] İbnu Şahin v. 129 b, 130 b, 13i a.
[612] îbnu Şahin, v. 132 a.
[613] Dehlevî, Terâcümi ebvâbi'l-Buhâri, 37, 39.
[614] Şâfi'i, İhtilâfu'I-hadis (el-Umm kenarı, VII) s. 91 ve 94.
[615] Me'âni'1-âsâr, I, 53 v.d.

[616] Fethu'1-Bârî, I, 339.
[617] Nevevî, Müslim şerhi, IV, 36, aynı fikirler için bkz. Avnu'1-Ma'bûd, I, 363-368. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 185-187.
[618] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 187.
[619] Buhâri, vudû, II; salât, 29-, Ebû Dâvûd, tahâre, 4; Nesâî, tahre, 20 ayrıca bkz. Buhârî, vudû, 12; îbnu Mâce, tahâre, 18; Muvatta', kıble, 3, Tirmizî, tahâre, 6; Nes&i, tahâre, 19, Ahmet, V, 421.
[620] îbnu Şâliin, 138 b.
[621] Îbnu Şâliin, 139 a; el-Hâzimî, s. 34-39.
[622] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 187-188.
[623] İhtilâfu'l-hadis, VII, 269-272.
[624] Îbnu Şahin, v. 139 b; 140 a.
[625] Fethu'1-Bârî, I, 215.
[626] Umdetu'l-Kâri, I, 706 v.d.
[627] İbnu Şahin, v. 139 a.
[628] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 188-189.
[629] en-Nihâye, II, 335 (Ayrıca diğer kelime için bkz. III, 415).
[630] Buhârî vudû, 60-62; mezâlim, 28; Müslim, tahâre, 73, 74; müsâfi-rin, 187-, Ebû Dâvûd, tahâre, 12; Tirmizî, tahâre, 9; Nesâi, tahâre, 16, 23; İbnu Mâce, tahâre, 13; Dârimî, vudû, 9; Ahmet, I, 284; IV, 246; V, 382, 394, 402.
[631] İbnu Şahin, 138 a. b.
[632] Feth, I, 234.
[633] Avmı'l-Mâ'bûd, î, 45.
[634] Feth, I, ,45; Avn., I, 284.
[635] İbnu Şahin, 38 a.
[636] İbnu Şahin, 38 a.
[637] İbnu Şahin, 38 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 189-190.
[638] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 191.
[639] Ebû Dâvûd, tahâre, 70; Tirmizî, tahâre, 62; Nesaî, tahâre, 118, ayrıca bkz. Ahmet, IV, 22, 23.
[640] îbnu Şahin, v. 141 b; el-Nâzimi, el-1'tibâr, s. 40.
[641] el-Hâzimî, a.g.e.
[642] Buhâri, ilim, 52; salât, 9; hacc, 21; Ebû Dâvûd, tahâre, 69; Tir-mizi, tahâre, 61; Nesâi, tahâre; gusl, 30; îbnu Mâce, tahâre, 63; Dârimi vudû', 50; Muvatta', tahâre, 60, 61; Ahmet, II, 223; V, 194; VI, 406-407. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 191-192.
[643] İbnu Şahin, v. 144 a - 146 b.
[644] Meânil-âsâr, I, 71-79.
[645] a.g.e.
[646] İbnu Şahin, v. 14i b; 143 b.
[647] el-Hâzimî, a.g.e.
[648] el-Hâzimî, a.g.e.
[649] Avnu'l-Ma'bud, I, 310-314. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 192-193.
[650] Bu nevi hadisler için bkz. Euhâri, vudû\ 54; Ebû Dâvûd, tahâre, 65, 112; Tirraizi, tahâre, 44, 45; Nesâî, tahâre, 100; İbnu Mâce, tahâre 72; Dârimi, vudû' 3, 46; Muvatta', tahâre, 23; Ahmed, III, 132, 154, 260; V, 351.
[651] Meâni'1-âsâr, I, 41-43.; İbnu Şahin, v. 139 b, 140 a; Ebû Dâvûd, I, 290 (170 numaralı hadis).
[652] Meâni'I-âsâr, I, 41-43.
[653] ibnu Mâce, tahâre, 72; İbnu Şahin, v. 139 b. v.d.
[654] îbnu Şahin, v. 139 b, 140 a.
[655] Aynı eser.
[656] Avmı'l-Ma'bûd, I, 291 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 194-195.
[657] Hâzimî, İ'tibâr, 61-62; İbnu ŞâMn, 145 b Meshi haber veren diğer haberler için bkz. Ebû Dâvûd, salât, 22; Ahmed, I, 159.
[658] el-Hâzimî, a.g.e.
[659] İhtilâfu'l-hadis, VII, 203 v.d.
[660] Fethu'I-Bârî, I, 232.
[661] îbnu Şahin, v, 145 b, 146 a.
[662] Aynı eser.
[663] Aynı eser.
[664] Aynı eser.
[665] Aynı eser.
[666] el-Hâzimî, s. 61-62. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 195-196.
[667] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 196-197.
[668] Müslim, hayz, 90; Ebü Dâvûd, tahâre, 75; Nesâi, tahâre, 12; îbn. Mâce, tahâre, 65, Ahmet b. Hanbel, II, 265, 271, 427, 458, 470, 479, 503, 529; IV, 30, 397, 413; V, 148, 188, 190, 192; VI, 89, 306, 326, 328, 426, 427.
[669] eî-t'tibâr, s. 47.
[670] Ebû Dâvûd, tahâre, 74; Tirmizî, tahâre, 59, 62; Nesâî, tahâre, 122 Ayrıca bkz. Buharı, et'ime, 53; Müslim, tahâre, 74, hayz, 90; Tirmizî, tahâre, 85, et'ime, 41; Nesâî, tahâre, 121; İbnu Mâce, tahâre. 65; Dârimî, vudû, 51; Ahmet b. Hanbel, I, 264, 273; III, 375; V, 189; VI, 319.
[671] Buharı, vudû', 50; Müslim, hayz, 91; Ebû Dâvûd, tahâre, 74; Mu-vatta', tahâre, 19; Ahmet b. Hanbel, I, 267, 281, 366; II, 389.
[672] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 197-198.
[673] îbnu Hacer, Fethu'1-Bari, I, 270; Kirmanı, III, 58.
[674] el-1'tibâr, s. 49.
[675] îbnu Şâhin,v. 137 b.
[676] îbnu Şahin, v. 137 a.
[677] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 198-199.
[678] Tahâvi, Meâni'1-âsâr, I, 69.
[679] İbnu Şahin, v. 317 b.
[680] el-Hâzimî, el-İ'tîbâr, s. 52, aynı fikirler için bkz. Kirmanı, Bu-hâri şerhi. III, 58; İbnu Hacer, Fetlı, I. 270; Avnu'l-Ma'bûd, I, 316-320, Neylu'l-evtâr, I, 228.
[681] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 199-200.
[682] îbnu Şahin, v. 149 a.
[683] Ahmet b. Hanbel, s. 44, 48.
[684] Tirmizî, tahâre, 40 (Ahvezi, I, 174-179).
[685] îbnu Şahin, v. 149 b.
[686] İbnu Şahin, v. 149 a-b,- Ahvezî, I, 174-179.
[687] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 200-201.
[688] İmam Şâfi'I, İhtilâfu'1-hadis, s. 94-98.
[689] Tirmizi, tahâre, 10; İbnu Mâce, tahâre, 90. Ayrıca bkz. Buhâri. temenni 7; Dârimî, siyer, 18; Ebû Dâvûd, tahâre, 121; Tirmizi, tahâre, 110; Nesâî, tahâre, 146; Alımed, IV, 264, 320, 321.
[690] el-Hâzimî, s. 58-61.

[691] el-Hâzimi, aynı sayfalar.
[692] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 201-202.
[693] İbnu Şahin, v. 147 a.
[694] Ebû Dâvûd, tahâre, 124, Ahmed, IV, 203.
[695] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 202-203.
[696] fbnu Şahin, v. 140 a.
[697] Buhârî, vudû', 52; eşribe, 12; Müslim, hayz, 95; Tirmizi, tahâre, 66; Nesâî, tahâre, 124; îbnü Mâce, tahâre, 68; Ahmed, I, 223, 227, 329, 337, 373.
[698] İbnu Mâce, tahâre, 68.
[699] v. 140 a, v. d.
[700] îbnu Mâce, tahâre, 67; Buhâri, tıbb, 57.
[701] Ahvezi, I, 296-297. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 203-204.
[702] Ebû Dâvûd, salât, 24; Tirniizi, salât, 119; İbn Mâce, mesâcid, 4; dârimî, salât, 111; Ahmed, III, 83, 96.
[703] Aynı kaynaklar.
[704] Kelimeler için bkz. en-Nihâye, I, 267; I, 245; I, 301. '
[705] Hadisler için bk. Tirmizî, mevâkît, 141; tb. Mâce, mesâcid, 4.
[706] Avnu'l-Mabûd, II, 154-161. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 205-206.
[707] Şafiî, îhülâfu'l-hadis, s. 166-177; Avnu'l-Ma'bûd, II, 273.
[708] Buhâri, cumua, 13; Müslim, salât, 136; Ebû Dâvûd, salât, 52; Dâri-mî, salât, 57; Muvatta', kıble, 12; Ahmed, II, 16, 151, 438, 475. 52ft V, 192, 193 V.d.
[709] Şafii, İhtilâf, a.g. sayfalar.
[710] Buhâri, ezan, 163; Müslim, salât, 144; Ebû Dâvûd, salât, 53; Tir-mizî, cumua, 36; Muvatta, kıble, 15; Ahmed, VI, 91.
[711] el-Esrem, v. 12 a v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 206-207.
[712] en-Nihye, ÎV, 319.
[713] en-Nihye, ÎV, 319.
[714] Ebû Dâvûd, salât, 86; tahâre, 132; Ahmed, VI, 101.
[715] en-Nihâye, II, 480.
[716] Müslim, salât, 274; Ebû Dâvûd, tahâre, 133; îbn Mâce, tahâre, 131, Ahmed, VI, 204.
[717] Avnu'l-Ma'bûd, II, 28-30; el-Esrem, V. nb-12a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 207.
[718] Buhâri, mevâkit, 37; Müslim, mesâcid, 309, 314, 315; Ebü Dâvûd, salât, 11; Tirmizi, salât, 161, 17; Nesâî, mevâkit, 52-54; îbn Mâce, salât, 10; Dârimî, salât, 26; Muvatta', salât, 25; sefer, 77; Ahmed, 100, 243, 267, 269, 282; V, 22.
[719] 149. dipnottaki kaynaklar.
[720] el-Esrem, v. 3 a,
[721] Meselâ; Avnu'l-Ma'bûd, II, 103 vd. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 207-208.
[722] Müslim, cenâiz, 103; Ebû Dâvûd, nikâh, iftitâh, 76 v. d.
[723] Ebû Davut, salât, 88; nesâî, kıble, 25 v. d.
[724] el-Esrem, ag. v.
[725] el-Esrem, ag. v. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 208-209.
[726] Buhâri, ezan, İli, 113; de'avât, 4; Müslim, salât, 72; Ebû Dâvûd, salât, 168; Tirmizi, salât, 70, 71; Nesâî, iftitâh, 33; îbnu Mâce, ikâme, 14; Dârimi, salât, 38, 39; Muvatta', nida, 44; Ahmed b. Hanbel, II, 238, 459.
[727] Benzerleri için, Buhâri, fatiha tefsiri, 2; ezan, 113; Müslim, salât. 26, 87; Ebû Dâvûd, salât, 128, 178; Nesâî, ikâme, 38; tatbik, 23, 101; sehiv, 440, iftitâh, 4, 33-36; tbnu Mâce, ikâme, 13, 14; Dârimi, salât, 38, 71; Muvatta', nida, 45; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 270, 376, 440, 450, 497; IV, 401, 405, 409.
[728] Fethu'1-Bâri,, II, 217-221.
[729] El-Esrem, v. 15 a ve devamı. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 209.
[730] el-î'tibâr, 79.
[731] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 199-205
[732] Hâzimî, İ'tibâr, 79-83. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 210-211.
[733] el-Esrem, v. I8b-l9b.
[734] Ş. Me'ânil-âsâr, I, 167-76. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 211.
[735] en-Nihâye, I, 152.
[736] îbnu Şahin, v. 166b.
[737] el-Esrem, v. I66b-168b; Tahâvî, Ş. Me'âni'1-âsar I, 408-413 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 211-212.
[738] Buhârî; vudû, 75; de'avât, 5; Müslim, zifcr, 56; Ebû Dâvud, edeb, 98; Tirmizi, de'avât, 116. Benzerleri: Tirmizî, mevâkit, 194; Ahmed, VI, 121, 133; I, 220. Emir tarzında: Tirmizi, mevâkît, 94; Ebû Dâ-vûd, tetavvu', 4.
[739] el-Esrem, v. 7a v.d.
[740] aynı eser.
[741] Avnu'I-Ma'bûd, IV, 128-42 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 212.
[742] el-Esrem, "v. 7b-8a.
[743] îbnuMâce, salât, 12; Ahmed, I, 374
[744] Tirmizî, istizan, 31; Ahmed, I, 412, 444, 463.
[745] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 212-213.
[746] Esrem; v.7a; Avnu'l-Ma'bud, IV, 184-186 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 213.
[747] Esrem, v. 6a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 214.
[748] Buhârî, salât, 95; ezan, 14; Müslim, müsâfirin, 303; Nesâî, ezan, 38; Dârimî, salât, 145; Ahmed, III, 280.
[749] Bulıârî, ezan, 14; Ebû Dâvûd, tetavvu', İl; Nesâî, mevâkit, 38; îbnu Mâce, ikâme, 110; Dârimî, salât, 145; Ahmed, III. 129, 280, 282; V, 55, 131.
[750] Buhârî, ezan, 14, 16; Müslim, müsâfirin, 304; Ebû Dâvûd, tetavvu' 11; Tircnizi, salât, 145; Ahmed, IV, 4, 86; V, 54, 56, 57.
[751] Avnu'l-Ma'bûd, IV, 160-164. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 214-215.
[752] Esrem, v. 4a; Fethu'1-Bâri, II, 246-7. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 215.
[753] Şâfi'i, İhtilâfu'l-hadis, 218-221; Ş. Meâni'1-âsâr, I, 306-309. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 215.
[754] el-Hâzimî, s. 77 v.d.
[755] Ş.Meâni'1-âşâr, I, 254-56,
[756] Tirmizî, salât, 84; Nesâî, tatbik, 38, 93; Dârimî, salat, s, 74: Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 215-216.
[757] Tirmizi, salât, 84; Nesâi, tatbik, 38, 93; Dârimî, salât, s. 74. Btıhârî, cenâiz, 4, 55, 61, 65; menâkıbu'l-Ensâr, 38; Müslim, cenâiz, 63-65, 69, 70, 72; Ebû, Dâvûd, salât, 245; cenâiz, 53, 54, 58, 215; Tirmizî, cenâiz, 37, 62; Nesâi, cenâiz, 43, 71, 72, 76, 94; îbnu Mâce, cenâiz, 53, 32, 33; Muvatta, cenâiz, 14, 15; Ahm©d, II, 230, 281, v.d.
[758] Müslim, cenâiz, 72; Ebû Dâvüd, cenâiz, 54; Tirmizî, cenâiz, 37; Nesâî, cenâiz 76-, İbnu Mâce, cenâiz, 25; Ahmed, IV, 367 v.d,
[759] Tirmizî, cümu'a, 34; İbnu Mâce, ikâme, 156; Muvatta, ideyn 9; Ahmed, I, 73.
[760] Ş. Me'ânil-asâr, I, 493-501.
[761] İ'tibâr, s. 125.
[762] el-î'tibâr, s. 125-126.
[763] Aynı eser. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 216-217.
[764] îbnu Şahin, v. 155a-156b.
[765] Aynı eser.

[766] Fethu'1-Bâri, II, 62-66.
[767] Aynı eser. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 217-218.
[768] el-Hazimî, el-İ'tibâr, s. 66 v.d.
[769] Tirmizi, salât, 32; İbnu Mâce, ezan, 3; Ahmed, IV, 169.
[770] îbnu Şahin, v. 152b ve devamı.
[771] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 218-219.
[772] Avnu'l-Ma'bûd, II, 207-208.
[773] Bkz., îbn Fadlân Seyahatnamesi, s. 48 (terceme).
[774] Buharı, ezan, 1-3; enbiyâ, 50; Müslim, salât, 2, 3, 5; Ebû Dâvûd, salât, 29; Tirmizî, salât, 27; Nesâi, ezan, 2; îbnu Mâce, ,ezan, 6; Dârimî, salât, 6; Ahmed, III, 103, 189.
[775] el-İ'tibâr, s. 70 v.d.
[776] el-î'tibâr, s. 70 v.d.
[777] îbnu Şahin, v. 157 a-b.
[778] Fethu'1-Bâri, II, 67-69.
[779] Feth., II, 67-69.
[780] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 130-132. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 219-220.
[781] Müslim, salât, 21, 25, 26; Ebu Dâvûd, 115; Tirmizî, salât, 76, 110; Nesâî, sehiv, 2; îbnu (Mâce, ikâme, 15, 72; Dârimî, Salât, .92; Ahmed, II, 8; V, 423.
[782] Nesâî, tatbik, 97.
[783] Ş.Meâni'1-âsâr, I, 195-197. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 220.
[784] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 336-338.
[785] Müslim, cumua, 67-69; Ebû Dâvûd, salât, 237; Tirmizî, cumua, 24; Nesâî, cumua, 42; îbnu Mâce, ikâme, 95; Ahmed, II, 249, 442, 499 v.d.
[786] Müslim, cumua, 72; müsâfirin, 105; Buhâri, cumua, 39; teheccud, 25, 29; Tirmizî, cumua, 24; Nesâî, imame, 64; cumua, 43, 44; îbnu Mâce, ikâme, 95; Dârimî, salât, 144, 146, 207; Muvatta', sefer, 69; Ahmed, II, 6, 11, 17, 35, 63, 75, 77. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 220-221.
[787] el-Esrem, v. 5a v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 221.
[788] Aynı eser, v. 5b ve d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 221-222.
[789] el-Esrem, v. 5b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 222.
[790] el-Hâzimî, el-1'tibâr, s. 119 v.d.
[791] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 222-223.
[792] el-Esrem, v. 3a-b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 223.
[793] en-Nihâye, II, 12.
[794] Müslim, salât, 38, 141; Ebû Dâvûd, salât, 132; tetavvu', 13; Tirmizî, salât, 116, 166, birinci sûrenin tefsiri, 1; Nesâi, iftitâh, 23; îbnu Mâce, ikâme, 1, 172; Muvaata', nida, 39; Ahmed, II, 204, 215, 241, 250, 290. 457, 468, 487; III, 43; IV, 167; VI, 142, 275.
[795] A'râf, 204.
[796] Ebû Dâvûd, salât, 133; Tirmizî, salât, 116; Nesâi, iftitâh, 28; Muvat-ta\ nida, 44; Ahmed, II, 240, 302; V, 345.
[797] el-Hâzimî, î'tibâr, s. 98 v.d. 22
[798] Hâzimi, el-î'tibâr, s. 100 v.d.
[799] Ş.Me'nnî'1-âsar, I, 215-220; Ayrıca bkz., Feth, II, 195-202.
[800] Hanefî âlimi Bağdadlı Merhum Eînced Zehâvi'nin bu fikirde olduğunu, Konya Yüksek îslâm Enstitüsü Tefsir öğretmeni Dr. Hüseyin Küçükkalay nakleder. Konu ile ilgili geniş bir araştırma için bkz. Tirmizi, el-Câmiu's-Sahih, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, î, 124-128.
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 223-225.
[801] Nesâî, imame, 9; Tirmizî, salât, 147; Buhârî, ezan, 50; Ahmed, III, 438. îzinle, Ebû Dâvûd, tahâre, 43; Tirmizi, salât, 148; Ahmed, V, 250, 260.
[802] Aynı hadisler.
[803] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 225-226.
[804] I'tibâr, s. 106-108.
[805] Müslim, müsâfirîn, 181, 184, 185; zühd, 74; Ahmed, I. 249, 283, 347, 354, 365, 369; Ebû Dâvnld, salât, 69, 81.
[806] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 306-309; el-Esrem, v. 4a; Fethu'1-Eâri, ÎI, 160-161. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 226-227.
[807] îtibâr, s. 105 v.d.
[808] Aynı eser.
[809] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 227-228.
[810] İbnu Mâce, ikâme, 47; Ebû Dâvûd, salât, 85; Ahmed, IV, 145, 154: 156.
[811] ibnu Şahin, v. 162b.
[812] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 228.
[813] Şafii, Ihtilafu'l-hadis, s. 61; Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 261-266.
[814] Aynı eserler. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 228-229.
[815] Buhâri, salât, 18; ezan, 51, 74, 82, 128; taksîr-i salât, 17; sehiv, 9; merdâ, 12; Muslini; salât, 77, 82, 86, 89; Ebû Dâvûd, salât, 68; Tir-mizî, salât, 150; Nesâi-, eimme, 16, 38, 40; iftitâh, 30; tatbik, 22; îbnu Mâce, ikâme, 13, 144; Darimi, salât, 44, 71; Muvatta', nida, 56; cemâ'a, 16, 17; Ahmed, II, 230, 314, 341, 378, 411, 420, 438, 440, 459, 467, 475; III, 110, 154, 162, 200, 217, 300, 334; IV, 401, 405; VI, v 51, 68, 148, 194.
Son cümle bulunmayan bir rivayet. (Enes b. Malik'ten), bkz., Ebu'I-Hasen ed-Deylemt, Slret-i İbn Hafif, Ank, 1955, s. 211.
[816] el-Hâzimî, el-İ'tibâr, 108 v.d.
[817] İbnû Mâce, ikâme, 142; Ahmed, VI, 224; Buhârî, vudû, 45; ezan, 39, 68; hibe, 14; hums, 4; meğâzî, 83; tıbb, 22; Müslim, müsâfirm, 117; Nesâî, imame, 40; İbım Mâce, cenâiz, 64; Ahmed, VI, 45, 117.
[818] İ'tibâr, 108 v.d.
[819] Avmı'l-Ma'bûd, II, 310-312.
[820] Fethu'1-Bârî, II, 144-152.
[821] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 229-231.
[822] Buhâri, cihâd, 98; meğâzî, 29; Müslim, mesâcid, 202-206; Tirmizî, Bakara tefsiri, 31; Nesâî; salât, 14; İbnu Mâce, salât, 6; Ahmed, I, 79, 81, 113, 122, 126, 135, 137, 146, 150, 152, 404, 456.
[823] Esrem, v. 17 a-b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 231.
[824] Nesâî, raevâkit, 36; Müslim, müsâfirin, 299; Dârimî, salât, 143; Ahmed, VI, 96.
[825] İbnu Şahin, v. 185 b.
[826] Ebû Dâvûd, tetavvu', 10; Ahmed, I, 124, 144.
[827] Aynı eser.
[828] Ş. Me'âni'1-asâr, I, 300-306.
[829] İbnu Şahin, v. 180 a-b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 231-232.
[830] Buhâri, ferâiz, 4, 15; zekât, 18; Müslim, ferâiz, 14; Ebû Dâvûd, vesâyâ, 17; Nesâî, cenâiz, 67; İbnu Mâce, sadakat, 13; Ahmed, II, 70. Ayrıca, Ahmed, Nesâî, cenâiz, 67; îbnu Mâce, sadakat, 13; Ahmed, II, 70. Ayrıca, Ahmed, III, 260; II, 381, 290, 399, 452.
[831] Buhârî, havale, 3, kefâle, 3; Ebû Dâvûd, büyü' 9; cenâiz, 67; Ahmed, II, 290, 318, 335, 380, 399, 453, 464, 527; III, 330; V, 297, 302, 304, 311;
[832] el-î'tibar, s. 129.
[833] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 232-233.
[834] İbnu Şahin, v. 180 b-181 a.
[835] îbnu Şahin, v. 181 a.
[836] Ebû Dâvûd, cenâiz, 47.

[837] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 233.
[838] Buhâri, salât, 85; istizan, 44; Müslim, libâs, 75; Tirmizi, edeb, 19; Mesâi, sâcid, 28; Dârimî, istizan, 27; Muvatta', sefer, 87; Ahmed, IV, 39, 40.
[839] Müslim, libâs, 72; Ebû Dâvûd, edeb, 31; Ahmed, III, 349.
[840] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 233-234.
[841] el-î'tibâr, s. 62 v.d.
[842] Müslim; mesâcid, 15; Ebû Dâvûd; sâlat, 200; Muvatta', kıble; Ahmed: I, 295, 304, 322, 357; III, 284.
[843] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 234.
[844] el-Esrem, v. 15 b-16 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 235.
[845] İbnu Şahin, v. 165 a (Tirmizi, salat, 24).
[846] Öğle ile ikindi, Tirmizî, salât, 24; cumu'a, 42; Buhâri; taksir, 13, 15, 17; hacc, 89; Müslim, müsâfirin, 46-49, 51, 53, 57; fedâil, 10; Ebû Dâvûd; menâsik, 59; Nesâi, mevâkit, 42, 45, 47; îbnu mâce. ikme, 74; Dârimî; salât, 182; Muvatta' sefer, i, 2, 5, 6; Ahmed. II, 129. Akşam ile yatsı, Buhâri, taksir-i salât, 14, 16; mevâkit, 18; hacc, 93, 96-99; umre, 20; cihâd, 136; Müslim, müsâfirin, 42-45, 48, 50, 3, 4, Ahmed, II, 4, 7, 8, 34, 51, 56, 77, 80, 106, 125, 150, 152; 157.
[847] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 160-167.
[848] Aynı eser. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 235-236.
[849] Meselâ İmâm-ı A'zam bu fikirdedir. Aynı eser, I, 321-327.
[850] Esrem, v. 16 b.
[851] Esrem, v. 16 b v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 236.
[852] Esrem, v. 15 b.
[853] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 415-428. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 236-237.
[854] Esrem, v. 16 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 237.
[855] ÎMüâfu'l-hadis, VII, 67, 211.
[856] Buhârî, cihâd, 98; meğâzi, 29; Müslim, mesâcid, 202-206; Tirmizi, ikinci sûrenin tefsiri, 31; Nesâî, salât, 14; İbnu Mâce, salât, Ah-med, I, 79, 81, 113, 122, 126, 135, 137, 146, 150, 152, 404, 456.
[857] Bıüıâri; salâtu'1-havf, 1, 2, 3; meğâzi, 31; ikinci sûrenin tefsiri, 44; Müslim, müsâfirin, 305-307, 309, 310, 312; Ebû Dâvûd, sefer, 12-15, 17-19; Tirmizî, cumu'a, 46; Nesâî; imame, 41; taksir, 1; salât-i havf, 1-3; sefer, 4, 7; Ahmed, I, 232 v.d.
[858] el-Esrem, v. 3a v.d.; î'tibâr, s. 117 v.d.
[859] Şafi'i, İhtilâf, VII, 221; Ş. Me'ani'1-âsâr, I, 309-320. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 237-239.
[860] Ebû Dâvûd, menâsik, 92; Nesâî, kıble, 6; Buhârî, zekât, 55; Ahmed, I, 212, 360; Müslim, hacc, 396, ayrıca, Ahmed, V, 206; VI, 12, 14.
[861] Buhârî, teheccüd, 25; Ahmed, VI, 13.
[862] İbnu Şahin, v. 169 b.
[863] Ş. Meâni'1-âsâr, I, 389-393. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 239.
[864] Nesâî, sehiv, 11; I, 275, 306.
[865] Ebû Dâvüd, cihâd, 16.
[866] Avnu'l-Ma'bûd, III, 184-186.
[867] Aynı eser. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 240.
[868] îhtiiâfu'l-hadis, s. 274-285. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 241.
[869] Ebû Dâvûd, salât, 170.
[870] îbmı Şahin, v. 159 b-160 a.
[871] Aynı eser.
[872] Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 453-458. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 241-242.
[873] Ebû Dâvûd; salât, 109; Ahmed, IV, 64; V, 377.
[874] Ebû Dâvûd; salât, 109; Ahmed, IV, 64; V, 377.
[875] Müslim; salât, 265, 266, 270; Ebû Dâvûd, salât, 109; Nesâî, kıble, 7; İbnu Mâce; ikâme, 38; Ahmed, I, 247, 347; II, 425; IV, 86, 164; V, 58, 149, 15 v.d.
[876] ibâr, s. 76 v.d.
[877] îbnu Şahin, 163 b.
[878] Aynı eser, II, 399. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 242-244.
[879] Tevbe, 84.
[880] Buhârî, cenâiz, 23; dokuzuncu sûrenin tefsiri, 13; libâs, 8; Nesâî, cenaîz, 40; Ahmed, II, 18; Müslim, münâfikîn, 4; fedâilu's-sahâbe, 25; Ebû Dâvûd, cenâiz, 1; Tirmizi, dokuzuncu sûrenin tefsiri, 13; Îbnu cenâiz, 31.
[881] İbnu Şahin, v. 179 b~180 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 244.
[882] Ebû Dâvûd, ceııâiz, 50; Nesâî cenâiz, 70; îbnu Mâce, Cenâiz, 29;
[883] Ebû Dâvûd, cenâiz, 50; Nesâi cenâiz, 70; îbnu Mâce, cenâiz, 31. Ahmed, II, 444, 4555, 505.
[884] Ş. Me'ftni'1-âsâr, I, 492; İbnu Şahin, 178 b.
[885] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 293 b.
[886] Aynı eser; İbnu Şahin, v. 178 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 244-245.
[887] Ş. Me'âni'1-âsar, I, 492-493.
[888] Ahmed, II, 443.
[889] ihtilâfu'I-hadis, s. 226; Ş. Meâni'I âsâr, I, 327-332. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 245-246.
[890] ihtilâfu'I-hadis, s. 226; Ş. Meâni'I âsâr, I, 327-332. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 246.
[891] el-Esrem, v, 6 b; Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 296-300. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları:246.
[892] Ebû Dâvûd, salât, 8; İbnu Mâce, salât, 12; Tirmizi, salât, 3; Ne-sâi, mevâkît, 27; Dârlmî, salât, 21; Ahmed, III, 465; IV, 140; V, 429.
[893] Muvatta, salât, 3; Tirmizî, mevâkit, 27; Dârimi, salât, 21; Ahmed, V, 429.
[894] Serahsi, Mebsût, I, 141.
[895] Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 176-184.
[896] Muvatta: salât, 3; Tirmizî, salât, 1; Nesâî, mevâkît, 6, 15, 17, 24; ezan, 12, el-Hâzimî, s. 101-103.
[897] İhtilâfu'1-hadis, 207 v.d.
[898] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 246-247.
[899] el-Esrem, v. 17 a.; Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 334-336. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 247.
[900] îbnu Şahin, v. 169 b.
[901] el-esrem, v. 14 b v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 248.
[902] l'tibâr, S. 77 ve 236.
[903] Hadisler için bkz. Nesâi, ziynet, 110 kıble, 12; Buharı, libâs, 91; Nesâi, ziynet, Ahnıed, VI, 247. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 248-249.
[904] el-Mu'ceımı'l-müfehres, II, 536 (Nakli gerekli görülmeyecek kadar bol misâl).
[905] İbnu Şahin, v. 168 b v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 249.
[906] Buhârî, salât, 31; Müslim, mesâcid, 88, 89; Ebû Davûd, salât, 190, 191, 193; Nesâi, sehiv. 24, 25; îbmı Mâce, ikâme, 132, 133-, Muvat-ta, nida, 61, 62, 63; Ahmed b. Hanbel, I, 190, 193, 204, 205, 206, 379, 429, 438, 455; III, 72, 83, 84, 87.
[907] el-ftibâr, s. 115.
[908] Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 438-443; Avnu'l Ma'bûd, III, 358. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

Yayınları: 249-250.
[909] EN-Nihâye fi ğaribi'I-hadîs, III, 114.
[910] Müslim, sıyâm, 14, 24; mesâcid, 26, 28, 30; Ebû Dâvûd, salât, 116, 146; Nesâî tatbik, I; Ahmed, I, 378, 414, 418, 426; II, 78, 81; IV, 422; V, 3. tbn Mes'ûd ve tatbik için bkz. Te'lifu muhtelifi 'I -ha-dis, s. 21.
Hadiste Na-sih-Mensûh 25]
[911] Buhâri, ezan, 118; Müslim, mesâcid, 26, 28-31, 114; Ebu Davud, salât 115, 116, 137, 144, 145, 155, 177, 181; Tirmizi, salat 78, 110; Nesâî, iftitâh, 1, 11; tatbik, 7, 38, 99; sehv, 31, 35; îbnu Ma-ce, ikâme, 17, 19, 27; Dârimî, salât, 68, 70, 78; Ahmed, I, 287; IV, 119, 120, 316-319, 340; V, 247.
[912] Ş. Me'âni'I-âsâr, I, 229-232. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 250-251.
[913] el-Esrem, v. 6 a, Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 251-252.
[914] Buhârî, ezan, et'ime, 58; Müslim, mesâcid, 64-66; Ebû Dâvûd. et'ime, 10; Tirmizî, mevâkit, 145; Nesâî, imame, 51; İbnu Mâce, ikâme, 34; Dârimî, salât 58; Ahmed, II, 20, 102; 100, 110, 161, 231. 238, 249; IV, 49, 54; VI, 40, 51, 49, 291, 303, 314.
[915] Ebû Dâvûd, et'ime, 10.
[916] îbnu Şahin, v. 163 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 252.
[917] Muvatta', tahâre, 10.
[918] îbnu Şahin, v. 158 a.
[919] Ahmed "b. Hanbel, I, 256.
[920] İbnu Şahin, v. 157 b-158 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 253.
[921] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 253.
[922] îhtüâfu'l-hadis, s. 63 v.d.; Ş. Me'âni'1-âsar, I, 277-296; el-Esrem, Ebû bekr, v. 8 a-b.
[923] el-Esrem, a.g.e. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 253-254.
[924] el-Esrem, v. 8 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 254.
[925] Tahâvî, Ş. Meâni'1-âsâr, I, 277-296; el-Esrem, v. 9 fe. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 254.
[926] Ahmed b. Hanbel, II, 180, 206, 208; V, 242; V, 7.
[927] el-Esrem, v. 9 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 254-255.
[928] Ş. Me'âni'1-âsâr, I, 292 v.d.; el-Esrem, v. 10 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 255.
[929] el-Esrem, v. 8 a, 10 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 255.
[930] En-Nihâye fi ğaribi'l-hadis, IV, 111.
[931] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 256.
[932] Tirmizî; salât, 177; Nesâi, tatbîk, 27; İbnu. Mâce, ikâme, 145.
[933] Ebû Dâvûd, vitr, 5; îbnu Mâce, ikâme, 120.
[934] Buharı, cenâiz, 4; Ebû Dâvûd, vitr, 10; Ahmed, I, 301.
[935] Buhâri, üçüncü sûrenin tefsiri, 9; Ahmed, II, 255.
[936] Buhâri, vitr, 7; i'tisâm, 16; Müslim, mesâcid, 299; Nesâi, tatbik, 26; îbnu Mâce, ikâme, 120; Dârimî, salât, 216; Ahmed, II, 396; III,' S. 167, 184, 232, 249.
[937] Nesâi, tatbîk, 32. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 256-257.
[938] îbnu Şahin, v. 161 b.
[939] itibâr, s. 91-93.
[940] İhtilâfu'l-hadis, VII, 285-287.
[941] Âl-i îmrân 128. Konu ile ilgili diğer görüşler ve münâkaşalar için bkz. Ş. Me'âni'1-âsâr, I, g41-254; itibâr, s. 86-97.
Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 257-258.
[942] el-Hâzimi, s. 140.
[943] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 259.
[944] Buhâri, savm, 32; Ebû Dâvûd, savm, 28; Tirmizi, savm, 69; Mu-vatta, sıyâm, 18; Dârimî, savm, 26; Ahmed, II, 157, 258, 364-, in, 465, 480; IV, 123, 124, 125; V, 210, 276, 277, 280, 282, 283.
[945] eri-Nihâye, I, 347.
[946] îhtilâfu'l-hadîs, VII, 237; el-Hâzimi, s. 139.
[947] el-Hâzîmi, s. 143.
[948] Buhârî, tıbb, 11; Ebû Dâvûd, savm, 28, 29, 30; Tirenizi, savm, 59, 61; Muvatta,. sıyâm, 30, 32; îbn, Mâce, sıyâm, 18. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 259-260.
[949] Ihtilâfu'l-hadis, VII, 237 (el-Hâzimî, s. 141).
[950] Şâfi'î, İhtilafu'l-hadîs, VII, 237, 238.
[951] Şafi'i, Ihtilâfu'l-hadis, VII, 238.
[952] îbnu Şahin, Nâsihu'l-hadis, v. 187 a.
[953] Fethu'1-Bâri, IV, 151-155.
[954] Neylu'l-evtâr, IV, 225-228.
[955] Neyi, IV, 226.
[956] el-Hâzimi, s. 144-143; Feth, IV, 151-155.
[957] Fethu, I-Bârî, a.g. sayfalar. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 260-262.
[958] Ahmed ta. Hanbel, VI, 40, 223.
[959] Buhârî, savrn, 23; büyûTIî; Müslim, siyam, 65, 67, 68; Ebû Dâvûd, savm, 35-38; Tirmizi, savm 32; İbnu Mâce, sıyâm, 20; Dârimî, vu-dû', 81; Muvatta'; sıyâm, 2; Ahmed, I, 40, 42, 59, 126, 128, 154, 174, 201, 204, 206, 216, 230, 266.
[960] Îbnu Mâce, sıyâm, 20.
[961] el-Esrem, v. 21 b.
[962] Ş. Me'âni'1-âsâr, II, 88-96. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 262-263.
[963] Buhârî, savm, 47; Ebû Dâvûd, savm, 24; Dârimî, savm, 14; Ahmed, III, a.
[964] Buhârî, savm, 48; i'tisâm, 5; Tirmizî, savm, 62; Dârimî, savm, 14; Ahmed, II, 281; III, 8, 57, 170. 173, 202.
[965] el-Esrem, v. 22 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 263.
[966] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 263.
[967] Ahmed, I, 288; Buhâri, savm, 63,
[968] Tirrnizi, savm, 41; Nesâî, sıyâm, 70; İbnu Mâce, siyam, 37; Ahmed, T, 406.
[969] el-Esrem, v. 21 b; İbnu Şahin, v. 182 a.
[970] îbnu Şahin, v. 184 a v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 264.
[971] Ebû Dâvûd, savm, 52; Dârimî, savm, 40; Ahmed b. Hanbel, IV, 189.
[972] Ş. Me'âni'1-âsâr, II, 80-81. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 264.
[973] îbnu Şahin, v. 187 a.
[974] İbnu Şahin, v. 188 a.
[975] el-Esrem, v. 21 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 265.
[976] el-Esrem, v. 20 b. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 265.
[977] el-i'übâi-, s. 143.
[978] Buhârî, savm, 34, 38; meğâzi, 47; Müslim, siyam, 87-90; Nesâî, siyam, 49, 54, 55, 61; Drimi, savm, 15; Muvatta', sıyâm, 21; Ahmed. î, s. 219, 244, 259, 261, 266,. 291, 325, 340, 342, 348, 350, 366.
[979] İ'übâr, S. 143-144.

[980] İhtilâf, VII, 83.
[981] el-İ'tibâr, s. 146. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 266.
[982] Aynı eser.
[983] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 266.
[984] Buhâri, ikinci sûrenin tefsiri, 24; savın, 1, 69; menâkıbu'l-ensâr, 26; Müslim, siyam, 111, 112, 114: 116, 120, 121; Ebû Dâvûd, savm, 63; Tirmizi, savm, 48; Dârimi, savm, 46; Muvatta', siyanı, 33;~ Ahmed, II, 58, 143; IV, 29, 50; VI, 162.
[985] Ş. Me'âni'1-âsâr, II, 73-80; Ayrıca tokz., Kirmanı, IX, 77 ve 149; Fethu'l-Bâri.JV, 213.
[986] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 267.
[987] Müslim, hacc, 6, 9; Nesâî, menâsik, 4:4; Muvatta', hacc, 20.
[988] el-Hâzimî, s. 147-8.
[989] en-Nihâye, V, 146.
[990] Müslim, hacc, 45; Nesâi, menâsik, 41; Ahmed, VI, 38, 245.
[991] el-Hâzimî, î'tibâr, s. 147-148.
[992] Şâfi'î, îhtilâfu'l-hadis, s. 287-289.
[993] Tahâvî, Ş. Me'âni'I-âsâr, II, 136-138.
[994] el-Hâzimi, el-î'tibr, s. 151. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 268-269.
[995] Bakara, 189.
[996] Buhârî, Umre, 18.
[997] el-Hâzimî, î'tibâr, s. 151-2.
[998] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 269-270.
[999] Müslim, nikâh, 41-45; Ebû Dâvûd, menâsik, 38; Tirmizî, hacc, 23; Nesâî, menâslk, 91; nikâh, 38; Ibnu Mace, nikâh, 45; Dârimî, nikâh, 17; Muvatf: Hacc, 70, 73; Ahmed, î, 57, 64, 65, 68, 73.
[1000] îbnu Mâce, nikâh, 45; Ahmed,' î, 221, 228, 252, 328, 337, 359.
[1001] Ş. Me'âni'I-âsâr, II, 268-273.
[1002] İhtilâfl-hadis, s. 238-40.
[1003] Buhârî, nikâh, 15.
[1004] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 270.
[1005] î'tibâr, s. 152-153.
[1006] Bakara, 196.
[1007] Tahâvî, Ş. Me'âni'1-âsâr, II, Kitâbu'1-hacc; îbnu Hacer, Fethu'l-Bâri, III, 299-496; Ahvezî, III, 536-683 v.d
[1008] Ahmed b. Hanbel, II, 212. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 270-271.
[1009] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 271.
[1010] Ebû Dâvûd, zekât, 5; Tirmizi, zekât, 15; Nesâî, zekât, 8; İtanu Mâce, zekât, 12; Dârimî, zekât, 5; Muvatta1, zekât, 24; Ahmed, V, 230, 233, 240, 247.
[1011] î'tibâr, s. 133.
[1012] î'tibâr, s. 133.
[1013] Feth, III, 256-6.
[1014] Ahvezî, III, s. 256-258. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 272-273.
[1015] Müslim, fezâil, 140; îbnu Mâce, rühün, 15; Ahmed b. Hanbe], I,162; III, s. 152.
[1016] el-Hâzimî, î'tibâr, 169-170. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 273.
[1017] Meselâ İbn Şahin, v. 210 b; Hâzims, î'tibâr, s. 233 v.d.
[1018] Nesâî, ziynet, 39; Ahmed, II, 440.
[1019] Ebû Dâvûd, hâtem, 8; büyü', 36; îbnu Mâce, ticârât, 8; Ahmed, II, 334, 378.
[1020] Buhâri, cenâiz 2; nikâh, 71; libâs, 27, 36, 45; merdâ, 4; edeto, 124; istizan, 68; Müslim, eşribe, 27, 28; libâs, 2; Ebû Dâvûd, eşribe, 17; Tirmizi, eşribe, 10; edeb, 45; Nesâi cenâiz, 53; îbnu Mâce, cihâd, 21; libâs, 16, 18; Dârimî, eşribe, 25; istizan, 20.
[1021] îbmı Şahin, v. 211 b.
[1022] Hâzimî, s. 234 v.d.
[1023] Avnu'l-Ma'bûd, IX. 87-98.
[1024] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 273-274.
[1025] Nesâî: büyü, 94; Dârimi, büyü, 78, 79; Ahmed, II, 299, 332, 347, 415.
[1026] Buhârî, icâre, 18; büyü, 39-, Müslim, müsâkât, 65; Ebû Dâvûd, büyü, 38; İbnu Müce, ticârât, 10; Ahmed, I, 90,- 134: 135, 241, 250, 258. 292 v.d.
[1027] El-Hâzimi, el-î'tibâr, s. 177.
[1028] Avn, IX, 290 v.d.
[1029] ihtilâfu'l-hadis, s. 344. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 274-275.
[1030] Nihâye, V, 21.
[1031] Buhâri, büyü', 58, 64, 70; şurût, 8; Müslim, nikâh, 52; büyü', il; birr, 30, 32; Ebû Dâvûd, büyü', 44; Tirmizî, büyü', 65; Nesâî, nikâh, 70; büyü', 17, 19, 21; İbnu Mâce, ticârât, 14; Dârimi, büyü', 33; Mu-vatta', büyü', 96; Ahmed, I, 274, 277, 287, 288, 360 v.d.
[1032] Avnu'l-Ma'bûd, IX, 304 y.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 275-276.
[1033] Buhâri, büyü", 79; Müslim, müsâkât, 101, 102, 104; Nesâi, büyü', 50 v.d.
[1034] îbnu Mâce, ticârât, 50; Dârimî, büyü, 41; Ahmed, II, 437; III, 8, 297, 298,
[1035] el-Hazimî, î'tibâr, s. 168.
[1036] A.g. hadisler.
[1037] İbnu Mâce, ticârât, 49; Dârimi, büyü.', 41; Ahmed, II, 43; Buhârî, büyü', 78; Müslim, müsâkât, 81-83, 85, 90'; Ebû Dâvûd, büyü', 12; Nesâî, büyü, 50; İbnu Mâce, ticârât, 48; Dârimi, büyü', 41; Ahmed, II, 262, 437; İÜ, 10, 47, 49, 51, 53, 58, 61, 66, 73, 82, 93, 97; V, 38, 49, 200, 271, VI, 19, 21, 22. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 276-277.
[1038] İhtilâf, s. 327 ve diğer muameleler ile ilgili bölümler.
[1039] Ebü Dâvûd, büyü', İS.
[1040] İhtilaf, s. 320.
[1041] İhtilâf, s. 321.
[1042] İhtilâf, s. 328.
[1043] Nesâî, eymân, 45; Ahmed, II, 392. Ayrıca, muvatta', büyü', 23-25; Buhâri, şirb, 17; büyü', 75, 82, 91, 93; Müslim, büyü', 59, 67, 72, 73, 74, 81-85, 103, 104, 45; büyü', 28, 32, 33, 35, 39, 74; İbnu Mâce, ticârât, 54; ruhun, 7; Dârimî, mukaddime, 28; büyü', 23; Ahmed, II, 5, 7, 16, 63, 64 v.d.
[1044] Avnul-Ma'bûd, IX, 215. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 277.
[1045] Hadisler için bkz. Mu'cem, I, 245.
[1046] İhtilâf, s. 186-189. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 278.
[1047] İhtilâf, s. 258-285.
[1048] Buharı, hıyel, 14; şerike, 8, 9; şuf'a, 1; Ebû Dâvûd, büyü', 73; Tir-mizi; ahkâm, 33; Nesâî, büyü', 109; îbnu Mâce, şuf'a, 3; Muvatta', şuf'a, 1, 4; Ahmed b. Hanbel, III, 296, 399.
[1049] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 278.
[1050] En-Nihâye fi ğaribi'I-hadis, III, 27
[1051] Ebû Dâvûd, büyü', 71; Tirmizi, büyü', 53; Nesâi, büyü', 15; îbnu Mace, ticârât, 43; Ahmed b. Hanbeî, VI, 49, 208, 237.
[1052] Buhârî, büyü1, 65; Müslim, büyü', 23, 26, 28; Ebû Davûd, büyü', 46; Tirmizî, büyü', 29; Nesâî, büyü', 14; İbnu Mâce, ticârât, 42; Dâ-rimî, büyü', 19; Ahmed, II, 248, 259, 273 v.d.
[1053] İhtilâf, S. 333-336.
[1054] Hadisler için bkz. Mu'cem, I, 245. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 278-279.

[1055] Mu'cem, I, 245.
[1056] İhtilâf, 189, 191; Avnu'l-Ma'bûd, IX, 305 v.d.
[1057] Nevevî-Müslim şerhi, X, 162-163.
[1058] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 179.
[1059] el-Hâzimi, s, 54-58.
[1060] Nevevi, Müslim şerhi, IV, s. 54; Avnu'l-Ma'büd, XI, 179, 80.
[1061] en-Nıhâye, I, 83.
[1062] Aynı eser, III, 245.
[1063] Buhârî, zekât, 61; Müslim, bayz, 100, 101; zebâih, 30; Ebû Dâvûd, libâs, 38, 39; NesâJ, fer', 4,5; Dârimî, edâhi, 20; Muvatta, sayd, 16; Ahmed b. Hanbel, I, 262, 265, 314, 330, 372; III, 476; V, 329, 334.
[1064] Aynı kaynaklar.
[1065] îbnu Şahin, v. 150-152; Müslim şerhi, IV, 54.
[1066] el-Hâzimi, î'tibâr, s. 54-56.
[1067] a.g.e. Seleme hadisleri.
[1068] Ebû Dâvûd, libâs, 38, 39; Nesâi, fer, 6; Dârimî, edâhi, 20; Muvatta', sayd, 18; Ahmed, VI, 73, 104, 148, 153 ayrıca, Buhâri, büyü', 101, 102; zebâih, 30; Tirmizi, büyü', 61; libâs, 7; Dârimî, e<iahî, 20 v.d.
[1069] Buhâri, hars, 18; Müslim, büyü', 89, 91, 96, 102; Tirmizî, ahkâm 42; Nesâi, eymân, 45; İbnu Mâce, rühûn, 7; Aımed, I, 286; III, 354, 373, 464. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 279-282.
[1070] Kira lehindekiîer, Bulıârî, şurût, 7; hars, 7, 18; Müslim, büyü', 99, 117; Ebû Dâvud, büyü, 30; Nesâi, eymân, 45; İbnu Mâce, ruhun, 9; Dârimî, büyü, 75; Ahmed, I, 182. Nehiy hadisleri, Buhâri icâre, 22; hars, 18; meğazî, 12; Müslim, büyü, 86, 87, 99, 108, 109, 111, 1122, 115; Ebü Dâvûd, büyü', 30, 31; Nesâi eyman, 45 v.d.
[1071] el-Hâzimî, l'tibâr, s. 171-175. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 282-283.
[1072] İ'tibâr, s. 228.
[1073] Buhârî, ahkâm, 49; Müslim, imâre, 88; îbnu Mâce, cihâd, 43; Ah-med, VI, 365.
[1074] Buhârî, Talâk, 20; imâre. 88; İtanu Mâce, cihâd, 43.
[1075] Buhârî, şurüt, 1; 60, sûrenin tefsiri, 2; Ahmed, VI, 270.
[1076] i'tibâr, s. 228.
[1077] Nevevî, XHI, 10-11. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 284-285.
[1078] İbnu Mâce, cenâiz, 50
[1079] Buhârî, cenâiz, 29; î'tisâm, 27; Müslim, cenâiz, 34, 35-, Ebü Dâvûd, cenâiz 40; îbnu Mâce, cenâiz, 50; Ahmed, VI, 408.
[1080] îbnu Şahin, 174 a
[1081] Fethu'1-Bârî, III, 90-91, 154-158; Nevevî, Müslim şerhi, VII, 2; Av-nu'l Ma'bûd, VIII, 449. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 285.
[1082] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 285-286.
[1083] el-Hâzimi, el'Ftibâr, 131 v.d.
[1084] Müslim, Cenâiz, 106; edâhi, 37; Ebû Dâvûd, cenâiz, 77; eşribe, 7; Tirmizî: cenâiz, 100; danaya 39; eşribe, 40; İbnu Mâce, cenâiz, 47; Ahmed b. Hanbel, I, 145, 452 v. diğerleri. Ayrıca, Buhârî, cenâiz, 31, 32; Ebû Dâvûd, menâsik, 96; cenâiz, 77; Nesâî, cenâiz, 100.
[1085] el-î'tibâr, 131.
[1086] Müslim, Cenâiz, 105; Ebü, Dâvûd, cenâiz, 77; Nesâi, cenâiz, ıoi; İbnu Mâce, cenâiz, 48. Aynı konudaki hadisler için, İbnu Şahin, v. 172 b. 173 a.
[1087] Tirmizî, cenâiz, 61; İbnu Mâce, cenâiz, 49; Ahmed. b. Hanbel, II, 337, 356; III, 443. Biraz farklı ifâdelerle, Tirmizi, salât, 121; cenâiz, 61; Nesâi, cenâiz, 104; İbnu Mâce, cenâiz, 4g; Ahmed, I, 229, 287, 324, 337; II, 337, 356 v.d.; îbnu Şahin, 172 b - 173 a. Bu hadislerde kabirlerin mescid ittihazı ile sürüç ittihazı geçmektedir.
[1088] Fethu'1-bâri, III, 118; Umdetu'1-kâri, III, 77-78.
[1089] îbnu Şahin, 172 b - 173 a. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 286-287.
[1090] I'tibâr, s. 131-132.
[1091] Fethu'I-Bâri, III, 116; Umde, III, 77-78.
[1092] Umde, IV, 76.
[1093] îbnu Şahin, 173 a; ayrıca bk. el-EIbânî, silsiletu'l-ahâdîsi'd-da'ife, II, 28.
[1094] Neylü'l-evtâr, IV, 126.
[1095] Umdetu'1-karî, III, 77, 78.
[1096] Umde, II, 78.
[1097] Aynı eser, aynı yer.
[1098] İtibâr, 132. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 288-289.
[1099] Umde, IV, 76-77; Neyi, IV, 126.
[1100] Tekâsür, 2.
[1101] Umdetu'1-kâri, IV, 78 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 289.
[1102] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 290.
[1103] Buhâri, cenâiz, 47-49; Müslim, cenâiz, 73-75, 76-80; Ebû Dâvüd, cenâiz, 43; Tirmizî, cenâiz, 51; Nesâî, cenâiz, 45-47, 80; îbn Mâce, cenâiz, 35; Ahnıed b. Hanbel, I, 60, 64, 68, 73, 82, 131, 138, 141, 337; II, 168; III, 25, 40, 47, 48, 51, 54, 295, 319, 329, 335, 346, 354, 445.
[1104] Nihâye, III, 443-444.
[1105] îbn Şahin, v. 176 b; Hâzimi, 120.
[1106] Hâzimi, s. 120. intilaf, 258.
[1107] el-Hâzimî, s; 121
[1108] el-Hâzimî, s. 121.
[1109] a.g.e. s. 121.
[1110] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 290-292.
[1111] İbnu Şahin, v. 178 a.
[1112] Ihtilâfu'l-hadis (el-Umm kenarı), VII, 238; Fethu'1-Bârî, III, 145 v.d.
[1113] İbnu Şahin, v. 178 b.
[1114] Fethu'1-Bârî, II, 145.
[1115] Müslim Şerhi, VII, 27; Feth, III, 145.
[1116] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 292-293.
[1117] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 293-294.
[1118] Müslim, cenâiz, 76; Ahmed b. Hanbel, III, 38.
[1119] Bulıâri; cenâiz, 49; Tirmizi, cenâiz, 35, 51; Nesâî, cenâiz, 44, 45, 80; Ahmed b. Hanbel, III, 25, 41
[1120] İbnu Mâce, cenâiz, 35; Hâzimî, s. 129.
[1121] Ebû Dâvud, cenâiz, 43; Tirmizî, cenâiz, 35; İbnu Mâce, cenâiz, 35.
[1122] El-Hzimî, s. 131.
[1123] a.g.e. s. 13i.
[1124] ihtilâfu'l-hadis, VII, 257
[1125] Müslim Şerhi, VII, 26-29.
[1126] Fehu'I-Bârî, III, 143.
[1127] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 294-295.
[1128] îbnu Mâce, cenâiz, 30; îbnu Şahin, v. 174 b - 175 a.
[1129] ibnu Şahin, v. 174 a - 175 a.

[1130] Buhârî, cenâiz, 55.
[1131] îbnu Şahin, gösterilen yer.
[1132] Nevevî, Müslim şerhi, VII, 26-29.
[1133] Fetlıu'I-Bâri, III, 166-167.
[1134] Avnu'l-Ma'bûd. VIII, 481,
[1135] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 295-296.
[1136] Ebû Dâvûd, cenâîz, 45; Tirmizî, cenâiz, 36; Nesâî, cenâiz, 56; îbnu Mâce, cenâiz, 16; Muvatta', cenâiz, 8; Ahmed, II, 8, 122.
[1137] Tirmizi, cenâiz, 26; îbnu Mâce, cenâiz, 16.
[1138] İbnu Şahin, v. 176 b.
[1139] İbnu Şahin, gösterilen yer.
[1140] Tenviru'l-havâlik, I, 174-175; Avnu'l-Ma'bûd, VIII, 464. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 296-297.
[1141] İbnu Mâce, tıbb, 44; Ahmed, I, 78, 233.
[1142] Buhârî, tıbb, 19; Ahmed, II, 443.
[1143] Müslim, selâm, 126; İbnu Mâce, tıbb, 44.
[1144] Ebû Dâvûd, tıbb, 24; Tirmizî, et'ime, 19; İbnu Mâce, tıbb, 44.
[1145] îbnu Şâhiin, v. 194 a - 195 a.
[1146] Nevevi, Müslim şerhi, XIV, 228; Ahvezi, V, 538 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 297.
[1147] îbnu Mâee, nikâh, 51; Dârimî, nikâh, 34.
[1148] Ebû Dâvûd, nikâh, 42; Dârimî, nikâh, 34; Buhâri, nikah, 93.
[1149] Kurtubî, Tefsir, V, 172.
[1150] Avnu'l-Ma'bûd, VI, 183 v.d.
[1151] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 297-298.
[1152] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 298.
[1153] Bakara, 229.
[1154] Dr. Mustafa Zeyd, en-Nesh firl-Kur"âni'l-kerim, s. 606.
[1155] Bakara, 228.
[1156] Avnu'l-Ma'büd, VI, 264 v.d. el-Hâzimî'nin fikirleri ve meseleyi veriş şekli için bkz. î'tibâr, 183-184.
[1157] Dr. Mustafa Zeyd, a.g.e. s. 605-606.
[1158] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 298-299.
[1159] Şâfü, İhtilâf, s. 316; Tâhâvî, Ş. Me'âni'İ-âsâr, III, 51-55. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 299.
[1160] Bakara, 234, 240; Avnu'l-Ma'bûd, VI, 407-410. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 299-300.
[1161] Emiş miktarları ile ilgili âyetler dışında bkz. el-Hâzimî, İ'tibâr, s. 187 v.d.; Avnu'l-Ma'bûd, VI, 53-70.
[1162] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 300.
[1163] en-Nikâye, IV, 292.
[1164] el-î'tibâr, s. 178; Feth, IX, 145.
[1165] Feth, IX, 145.
[1166] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 300-301.
[1167] Tirmizi, nikâh, 28; Müslim, nikâh, 27; îzin hadisleri için; Müslim, nikâh, 14, 19, 20; Nesâi, nikâh, 71; îbnu Mâce, nikâh, 44; Ahmed b. Hanbel, III, 405.
[1168] Aynı hadisler.
[1169] Buhâri, meğâzî, 38; et'ime, 6; Nesâi, nikâh-71; sayd, 31; Îbnu Ma-ce, nikâh, 44; Dârimî, edâhî, 21; nikâh, 16; Ahmed, I, 79; II, 404,
[1170] Meâ.ni'1-âsör, II, 24; el-Hazimî, el-î'tibâr, s. 178.
[1171] Maâni'I-âsar, III, 25; Feth. IX, 144; el-î'tibâr, s. 178.
[1172] el-î'tibâr, s. 179.
[1173] Avnu'l-Ma'bûd, VI, 62.
[1174] Gösterilen yer.
[1175] Meâni'1-âsâr, III, 27
[1176] Fethu'1-Bâri, IX, 145.
[1177] Meâni'1-âsâr, III, 24-27; El-İ'tibâr, s. 178 v.d.
[1178] El-î'tibâr, S. 179.
[1179] Gösterilen yer. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Şafiî', îhtilâfu'l-hadis, VII, 254-255; îbnu Şahin, v. 188 a v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 301-302.
[1180] Ebû Dâvûd, cihâd, 142; îbnu Mâce, cihâd, 27; Dârimî, siyer, 53; Ahmed, VI, 68, 149.
[1181] Ahmed, II, 454; En-nihâye, II, 228.
[1182] el-Hâzimî, el-İ'tibâr, s. 220-221.
[1183] Nevevî, Müslim şerhi, XII, 198.
[1184] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 303-304.
[1185] Buhârî, cihâd, 102; fezâilu's-sahâbe, 9; meğâzî, 38ı Müslim, cihad, 12; Ebû Dâvûd, cihâd, 82; İbnu Mâce, cihâd, 38; Dârimi, siyer, 8; Ahmed, V, 398.
[1186] Buhârî, ifk, 13; Müslim, cihâd, 1; Ebû Dâvûd, cihâd, 92; Ahmed, II, 31, 32, 51.
[1187] Nevevî, a.g.e., XIII, 35.
[1188] Avnu'l-Ma'bûd, VII, 296. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 304-305.
[1189] el-Hâzimî, î'tibâr, s. 220.
[1190] Bakara, 217.
[1191] Kurtubî, Tefsir, III, 43.
[1192] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 305-306.
[1193] Ebû Dâvûd, cihâd, 82; Tirmizî, diyât, 14; siyer, 48; îbnu Mâce, cl-hâd, 38; Dârimî, siyer, 5; Muvatta1, cihâd, 11; Ahmed, IV, 240; V, 358.
[1194] Buhârî, cihâd, 146; Ebû Dâvûd, cihâd, 113.
[1195] Ş. Me'âni'1-âsâr, III, 220.
[1196] Nevevi, XII, 48.
[1197] Avnul-Ma'bûd, VII, 329-333. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 306-307.
[1198] Buhârî, cihâd, 107, 149; Tirmizî, siyer, 20; Dârimî, siyer, 23; Ah-med, II, 307, 338, 453.
[1199] Ebû Dâvûd, cîhâd, 122; Tirmizî, siyer, 20; Ahmed, II, 307, 338, 453.
[1200] El-I'tibâr, s. 197.
[1201] Tirraizi, hudûd, 25; Buhâri, cihâd, 149; istitâbe, 2; Ebü Dâvûd, hu-düd, i; Nesâi, tahrimu'd-dem 14; Ahmed, I, 217, 282, 322;
[1202] Avn, VII, 333. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 307-308.
[1203] Îbnu'1-Esir, Nihâye, IV, 295.
[1204] Buhârî, megâzî, 36; tıbb, 29; diyât 22; Müslim, kasâme, 10; Nesâi, tahâre, 190; tahrîm, 7, 8; Ahmed, III, 170.
[1205] Mâide, 33.
[1206] Avnu'l-Ma'bûd, VII, 327. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 308-309.
[1207] Ş. Me'âni'1-âsâr, III, 275-311; Nevevi, XII, 53-57; Avnu'l-Ma'bûd, VII, 410-423. Tenfil ve Seleb ile ilgili geniş bilgiler için bkz., Dr. M. Hamidullâh, îslâmda Devlet İdaresi, s. 202-203. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 309.
[1208] ibnu'I-Esir, Nihâye, II, 387.

[1209] Ş. Me'âni'1-âsâr, III, 393.
[1210] Nevovi, XII, 57-67.
[1211] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 309-310.
[1212] Buhâri, ikrah, 6; Ebû Dâvûd, hudûd, 27; Nesâi, ikrah, 70; Ahmed, V, 6.
[1213] El-Hâzimî, l'tibâr, s. 206-207.
[1214] Tuhfetu'l-Ahvezi, Tirmizi Süneni şerhi, V, 13 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 310-311.
[1215] el-Mâide, 38.
[1216] îbnu Şahin, v. 213 a - 2i4 a.
[1217] Müslim, hudûd, 6; Tirmizi; hudûd, 16; Ebû Dâvûd, hudud, 12; Ne-sâî, sârik, 8, 10; tbnu Mâce, hudûd, 6; Tirmizi, hudûd, 21; Dârimî lîUdud, 1; Ahmed, II, 6, 54, 64, 80, 82, 143.
[1218] Müslim, hudûd, i; Ebû Dâvûd, hudûd, 12; Tirmizi, hudud, 16; Ne-sâî, sârik, 9, 10; Ahmed, VI, 36.
[1219] Nevevî, Müslim şerhi, XI, 180, v.d.
[1220] Ahvezi, V. 3-6.
[1221] Nevevî, Müslim şerhi, XI, 180 v.d.
[1222] Aynı eser. XI, i.
[1223] Ahvezî, V, 1,
[1224] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 311-312.
[1225] îbnu Mâce, sayd, 1.
[1226] Müslim, müsâJcât, 45; Ahmed, II, 14.
[1227] En-Nevevi, Müslim şerhi, II, 182 v.d.
[1228] Avnu'l-ma'büd, Ebû, Dâvûd Süneni şerhi, I, 138; Tuhfetu'I-ahvezî, V, 65, v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 313.
[1229] İbnu'1-Esir, en-Nihâye, II, 254-256.
[1230] Müslim, selâm, 62, 63; ftmu Mâce, tıbb, 34.
[1231] el-Hâzimî, f tibâr, s. 241-243.
[1232] Buhârî; tıbb, 37; Müslim, selâm, 52, 56, 57, 59, 60; îbnu Mâce, tıbb, 34, 35; Tirmizî, tıbb, 15; Alımed, III, 118, 110, 127; VI, 30, 61.
[1233] Buhâri, tıbb, 26; İbmı Mâce, tıbb, 34.
[1234] Buhârî, fezâilu'l-Kur'ân, 9; tıbb, 33, 34.
[1235] İ'tibâr, s 243. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 314.
[1236] el-Hâzimi, l'tibâr, s. 239.
[1237] Buhârî, bed'i halk, 14; Müslim, hacc, 66, 67, 75; selâm, 128-130, 135; Ebû Dâvûd, ikâme, 165; Nesâi, sehiv, 12; İbnu Mâce Nesâi, cihâd, 48.
[1238] Tirmizi, salât, 170; Ebû Dâvûd, ikâme, 165; Nesâi, sehiv, 12; îbnu Mâce, ikme, 146; Dârimi, salât 178; Ahmed, II, 233, 248, 255, 284, 473, 475, 490.
[1239] Tirmizi, sayd, 15; Alımed, VI, 29, 49, 157; III, 430,
[1240] Nevevî, XIV, 229-236.
[1241] Avnu'l-Ma'bûd, XIV, 163 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 315
[1242] Böyle bir durumda efendimizin kısası için bkz. îbnu Mâce, diyât, 32; Ahmed, V, 36, 38, 50, 51, 52.
[1243] Buhâri, ilim, 39, cihâd, 17, diyât 24, 31; Ebû Dâvûd, diyât, 11, 147; Tirmizi, diyât, 16; Nesâi, kasâme, 19, 14.
[1244] Ahvezî, IV, 670.
[1245] îhtilâfu'l-hadis, s. 388.
[1246] el-Hâzimî, î'tibâr, s. 190-192.
[1247] Ahvezî, IV, 570 v.d.
[1248] Ahvezî, a.g.e. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 316-317.
[1249] Müslim, hudûd, 12-14; Ebû Dâvûd, hudûd, 23; Buhâri, 4. surenin tefsiri, terceme kısmi; Tirmizî, hudûd, 8; îbnu Mâce, hudud, 7; Dârimî, hudüd, 19; Ahmed, III, 476.
[1250] Ahvezî, IV, 706; t'tibâr, s. 203 v.d.
[1251] Eulıârî, ahkâm, 19; talâk, 11; Müslim, hudûd, 16, 22; Ebû Dâvûd, hudûd, 23; Tirmizî, hudûd, 5; Nesâi, cenâiz, 63.
[1252] Buhârî, ahkâm, 21; hudûd, 28; Ebû Dâvûd, 27; Dârimii, hudûd, 12; Ahmed, I, 8, 261; III, 431, 479; IV, 60, 66; V, 91, 102, 374, 378; VI, 399.
[1253] Nisa, 15.
[1254] Ahvezî, IV, 706-707. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 317-318.
[1255] Ebû Dâvûd, hudûd, 36; Ahmed, II, 36, 519; Nesâî, eşribe, 42; Dârimi, hudûd, 10.
[1256] Şâfi'i, İhtilâful-hadis, s. 533 v.d
[1257] Tirmizî şerhi, Tuhfetu'l-ahvezi, IV, 719-724.
[1258] Tahâvî, Ş. Me'âni'1-âsâr, III, 159-162. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 318-319.
[1259] Ahmed b. Hanbel, II, 217.
[1260] Ahmed b. Hanbel, II, 217.
[1261] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 319.
[1262] îbnu Hacet", Fethu'I-Bârî, X, 20.
[1263] A.g.e., 20.
[1264] Îbnu'1-Esir, en-Nihâye, III, 76; V, 47; V, 254.
[1265] en-Nihâye, II, 124.
[1266] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 320-321.
[1267] Hâzimî, l'tibar, s. 155; İbnu Şahin, v. 195 a.
[1268] Hâzimi, ftibar, 155; İbnu Şahin, v. 195 v.d.; Avnız'l-Ma^ud, VIII, 8.
[1269] Gösterilen yerler.
[1270] îtibâr, 155 v.d.
[1271] Nevevi, Müslim şerhi, XIII, 135.
[1272] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 321-322.
[1273] Müslim, cenâiz, 106; edâhi, 37; Ebû Dâvûd, eşribe, 7; Tirmizi, edâ-hi, 14; Nesâ'i, cenâîz, 100; dahâyâ, 36; İbnu Mâce, edahi, 16; Mu-vatta, dahâya, 8; Ahmed; III, 63, 66; 85, 388; V, 76, 350, 356, 357, 359/.
[1274] Fethû'1-Bâri, X, 23-24; Şafii, İhtilâf, VII, 247-248.
[1275] Gösterilen yerler.
[1276] Hacc, 28.
[1277] Nevevi, XIII, 128.
[1278] Fethu'1-Bârî, X, 24.
[1279] Nevevî, XIII, 128.
[1280] Avnu'l-Ma'bûd, VIII, 8-9.
[1281] Neylul-Evtâr, V, 145.
[1282] Ahvezî. V. 98-99.
[1283] Şafii, İhtilâf., VII, 246; Müslim, edâhi, 28; Ebû Dâvüd, edâhi, 9; Nesâi, dahâyâ, 37; Muvatta'; Dahâyi, 7 v.d.
[1284] îbnu Şahin, v. 195, v.d.
[1285] el-Ayni, Umdetu'I-kâri, X, 73-74.
[1286] Aynı eser ve aynı yerler.
[1287] el-Hazimî, el-1'tibâr, s. 175 ve devamı.
[1288] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 322-325.

[1289] Geniş bilgi için bkz. Risale, Fıkra, 671-673, 658-673, 235-240; Mustafa Zeyd, s. 125-132. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 325-326.
[1290] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 326.
[1291] Ebû Dâvûd, etime, 33 (Buhâri, ilim, 28).
[1292] Buhâri, zebâih, 28; meğâzî, 38; hıyel, 4; Müslim, sayd, 22; nikâh, 29-32 Tirmizi: et'ime, 6; sayd, 11; Nesâi: nikâh, 71; sayd, 31; İbnu Mâce: nikâh, 44; Dârimi, edâhî, 21; Muvatta', nikâh, 41; Ahmed, II, 366; IV, 90, 132, 194, 297.
[1293] îbnu Şahin, Nâsihu'l-hadis, v. 22i a.
[1294] Fethu'I-Bâri, IX, 563. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 326-327.
[1295] Nevevi, Müslim şerhi, XIII, 94.
[1296] Dökülme emrini taşıyan haberle için bkz. Buhâri, zebâih, 34; Ahmed, IV, 48. Ayrıca, Buhâri, şerike, 3; zebâih, 15; Nesâî, sayd, 17; Ahmed, III, 476; IV, 348; Buhâri, zebâih, 36; Ebû Dâvûd, edâ-hi, 14; Ahmed, II, 117; Müslim, sayd, 26, 28, 29; Nesâi, sayd, 31. tbnu Mâce, zebâih, 13; Ahmed, IV, 354, 356, 381; V, 367. Kırma ve yıkama emri ile birlikte, Buhârî, zebâih, 14; Ahmed, IV, 48.
[1297] Müslim, sayd, 33.
[1298] Nevevi, a.g.e., XIII, 94.
[1299] Müslim, sayd, 32.
[1300] Nevevî, a.g.e., XIII, 94. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 327-329.
[1301] îbnu'1-esir, en-Nihâye, I, 448.
[1302] A.g.e. II, 96.
[1303] A.g.e. V, 104.
[1304] A.g.e. II, 304.
[1305] A.g.e. V, 6, 7.
[1306] Nevevi, Müslim şerhi, I, 185, 186.
[1307] Nihâye, II, 381.
[1308] Nevevi, Müslim şerhi, XIII, 168.
[1309] Fethu'I-Bârî, X, 53; îrşâdü's-sâri, VIII, 306. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 329-330.
[1310] el-Hâzimî, s. 230 v.d.
[1311] Konu ile ilgili diğer hadisler için bkz. Bııhâri, imân, 40; ilim, 25; mevâkıt, 2; zekât, 5; hüms, 2; menakib, 1, 5; megâzi, 69, eşri-69, 4, 8; edeb, 98; h. âhâd, 5; tevhid, 56; Müslim: İmân, 23, 25, 26, 28; eşribe, 33, 45, 57; Ebû Dâvud, eşribe, 7, 9; Tirmizî eşribe, 5; Nesâi, ceıâiz, 100; îmân, 25; zinet, 43; eşribe, 5, 9, 23, 26, 28, 29, 32, 34, 36, 37, 48; îbnu Mkce, eşribe, 13; D&rimî, eşribe, 14; Ah-med b. Hanbel, I, 119, 138, 228, 274, 276, 291, 304, 334, 340, 352, 361, II, 14, 27, 41, 42, 43, 56, 58, 78, 211, 241, 279, 355, 414, 491, 501, III, 23, 57, 90, 237, 379, 432, IV, 86, 87, 206, 207, 213, 428, 429, V, 57, 64, 65, 359, 446, VI, 31, 47, 80, 97, 98, 112, 123, 131, 172, 203, 242, 244, 314, 332.
[1312] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 330-331.
[1313] Nevevi, Müslim şerhi, I, 186.
[1314] el-Hâzimî, el-1'tibâr, 231;-Fethu'I-Bârî, X, 50.
[1315] î'tibar, s. 231 v.d.
[1316] î'tibar, s. 231 v.d.; Fetlı X, 50 v.d.; Nevevî, Müslim I, 186.
[1317] Feth. X, 51; îrşâd. VIII, 306.
[1318] Gösterilen yerler.
[1319] Nevevî, Müslim şerhi, I. 185, 186.
[1320] A.g.e-X; III, 158 v.d.
[1321] Süyûtî, Tenviru'l-havâlik, II, 178-179. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 331-333.
[1322] Fethu'I-Bârî, X, 51; Dr. Mustafa Zeyd, en-Nesh, s. 133-134.
[1323] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 333-334.
[1324] Ebû Dâvüd, et'ime, 25; Nesâi, seyd, 30; İbnu Mâce, zebâih, 14; Ahmed, III, 356, 362; IV, 89
[1325] Buhârî, mağuzî, 38, zebâih, 27, 28; Müslim, sayd, 36, 37,- Ebû Dâvüd, et'ime 25, 33; Tirmizi, et'ime, 5; Nesâî, sayd, 65-71, 81; îbnu Mâce, zebâih, 12, 14; Dârimi, edâhî 22; Ahmed, III, 322, 356, 36i, 362, 385; IV, 89, 90.
[1326] el-Hâzimf, i'tibar, s. 162, 163.
[1327] A.g.e. s. 163, 164.
[1328] Nevevî, XIII, 95 v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 334-335.
[1329] Buharı, et'ime, 13; Ebû Dâvud, et'ime, 16; Dârtmî, et'ime, 31.
[1330] Ahvezî, V, s, 557-558.
[1331] Müslim, eşribe, 116.
[1332] Dârimi, eşribe, 23; Tirmizi, eşribe, 12; Ahmed, II, 12, 24, 29, 108; îbnu Şahin, v. 198 a, 209 a v.d. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 335-336.
[1333] Îbnu Şahin, v. 209 a.
[1334] Nevevi, Müslim Şerhi, XIII, 194.
[1335] Ahvezt, VI, 5, 6.
[1336] Buhâri, eşribe, 26; Tirmizi, eşribe, 14. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 336-337.
[1337] îbnu Mâce, eşribe, 18ı Dârimi, eşribe, 20.
[1338] Ebû D&vûd, tahâre, 18.
[1339] Ahvezî, VI, 7.
[1340] îbnu Şahin, v. 209 b. v.a.
[1341] Meselâ, Ahvezî VI, 7, 8. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 337-338.
[1342] Îbnu'1-Esir, en-Nihâye, III, 435.
[1343] en-Nihâye, III, 178. Fera ve atiranm her ikisinde de putlara kurban etme mâselesi vardır. Kanları putların başlarına sürülürdü, îslâmi devredeii atîralarla ilgisi, sadece isim benzerliği şeklindedir.
[1344] Nevevî, XIII, 135-137.
[1345] Dârimi, edâhi, 8; îbnu Mâce, zebâih, 2.
[1346] Ahmed, VI, 158, 251.
[1347] Buhâri, akîka, 3, 4; Müslim, edâhi, 38; Ebû Dâvûd, edâhi,- 19;. Tir-mizî, edâhî, 15; Nesâi, fera', 1; İbnu Mâce, zebâih, 2.
[1348] Nesâi, fera', 1; Ahmed, II, 409.
[1349] î'tibâr, s. 159 v.d.
[1350] Nevevî, XIII, 137.
[1351] en-Nihâye, III, 178 ve 435. Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 338-339.
[1352] Müslim, cihâd, 2; Ebü Dâvûd, cihâd, 82; Tirmizi, siyer, 47; Îbnu Mâce, cihâd, 38; Dârimî, siyer, 8; Ahmed, V, 352, 358.
[1353] Buhâri, cizye, 22; cihâd. 194; Ebû Dâvûd, cihâd, 2; Nesâl, bey'a, 15.
[1354] î'tibâr, s. 208-209.
[1355] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 339-340.
[1356] Ebû Dâvûd, tahâre, 37; Tirmizî, tahâre, 69.
[1357] ibnu Mâce, tahâre, 32; Ahmed, V, 296.
[1358] Meselâ, Ahvezî, I, 307-312 Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 340.
[1359] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 341-342.

[1360] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 342-343.
[1361] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 343-344.
[1362] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 344-345.
[1363] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 345-346.
[1364] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 346.
[1365] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 346-347.
[1366] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 347-348.
[1367] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 348.
[1368] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları:348.
[1369] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 349-350.
[1370] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 350-352.
[1371] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 352-357.
[1372] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 357.
[1373] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 357.
[1374] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 358.
[1375] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 358-359.
[1376] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 359.
[1377] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 359-360.
[1378] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 361-364.
[1379] Listeye dipnotlarda geçen eserler alınmıştır.
[1380] Dr. Ali Osman Koçkuzu, Hadisde, Nâsih Mensûh, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 365-368.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.12 Hadis usulu

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

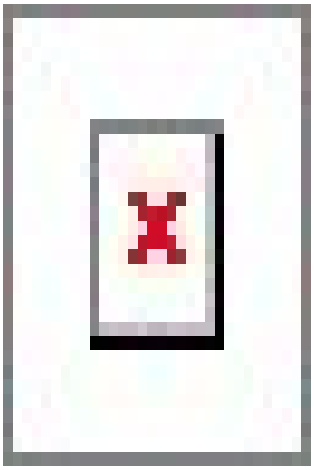

HADİS USULÜ
ÖNSÖZ
I. BÖLÜM
SÜNNET, HADİS, HABER
1. Sünnetin Lügat ve Istılah Manâsı
2. Söz, Fiil ve Takrir
3. Hadîsin Lügat ve Istılah Manâsı
4. Hadîs ve Sünnet Arasındaki Fark
5. Haberin Lügat ve Istılah Manâsı
BÖLUM
HABERLER VE HABER ÇEŞİTLERİ
A. MÜTEVÂTİR HABERLER
1. Mütevâtirin Lügat ve Istılah Manâsı
2. Mütevâtir Haberin Şartları ve Tarifi
3. Mütevâtir Haberin Çeşitleri
a) Mütevâtir Lafzî
b) Mütevâtir Manevî
B.ÂHÂD HABERLER
1. Ahâdın Lügat ve Istılah Manâsı
2. Ahâd Haberlerin Çeşitleri
a) Meşhur Haberler
b) Azîz Haberler
c) Garîb Haberler ve Çeşitleri
1) Ferd-i Mutlak
2) Ferd-i Nisbî
III. BÖLÜM
SIHHAT YÖNÜNDEN HABER ÇEŞİTLERİ
Haberlerin Makbul ve Merdûd Olma Sebepleri
A. MAKBUL HABERLER
1. Sahîh Hadîsler ve Çeşitleri
a) Sahîh Li-Zâtihi
b) Sahîh Li-Gayrihi
2. Hasen Hadîsler ve Çeşitleri
a) Hasen Li-Zâtihi
b) Hasen Li-Gayrihi
3. Hadîste Ziyade
4. Mahfuz Hadîsler
5. Maruf Hadîsler
6. Mutâbi ve Şâhid Hadîsler
7. Muhkem ve Muhtelif Hadîsler
Nâsih ve Mensûh Hadîsler
B.MERDÛD HABERLER
1.Merdûd Haberin Tanımı
2. Haberin Merdûd Olma Sebepleri
3. İsnadda İnkıta ve Munkatı Hadîs Çeşitleri
a) Muallak Hadîsler
b) Mursel Hadîsler
c) Mu'dal Hadîsler
d) Munkatı Hadîsler
e) Mudelles Hadîsler
1) Tedlîsu'l-isnad
2) Tadlîsu't-tesviye
3) Tedlîsu'ş-Şuyûh
4) Tedlîsu'l-Atf
5) Tedlîsu's-Sukût
f) Mursel-i Hafi
4. Ravilerin Ta'n Edilmeleri ve Başlıca Ta'n Sebepleri

5) Râvinin Adaletine Taalluk Eden Ta'n Sebepleri
a) Kizbu'r-Râvi
b) İttihâmu'r-Râvi bi'1-Kizb
c) Bid'atu'r-Râvi
d) Fısku'r-Râvi
e) Cehâletu'r-Râvi
6. Râvinin Zabtına Taalluk Eden Ta'n Sebepleri
a) Fuhş-ı Galatı'r-Râvi
b) Fuhş-ı Gafleti'r-Râvi
c) Muhalefetu'r-Râvi
d) Vehmu'r-Râvi
e) Sû-i Hıfzı'r-Râvi
7. Râvileri Adalet Yönünden Ta'n Edilmiş Hadîs Çeşitleri
a) Mevzu (Uydurma) Hadîsler
b) Mevzu Hadîslerin Zuhuru ve Hadîste Vaz Sebepleri
1. Siyasî ve İtikadî İhtilâflar
2. İslâm Düşmanlığı
3.Cinsiyet, Kabile, Mezheb Kavgaları
4.Va'z ve Hikâyeler
5. Halîfe ve Emirlere Yaklaşma Arzusu
6. Halkı Hayırlı İşlere Yöneltme Arzusu
c) Mevzu Hadîslerin Bilinmesi
1. Hadîs Uyduranın İtirafı
2. Râvide Bulunan Karineler
3. Hadîste Bulunan Karineler
8.Metruk Hadîsler
9. Râvileri Zabt Yönünden Ta'n Edilmiş Hadîs Çeşitleri
a) Şâz Hadîsler
b) Munker Hadîsler
c) Mu'allel Hadîsler
d) Mudrec Hadîsler ve Çeşitleri
1. Mudrecu'l-İsnâd
2. Mudrecu'l-Metn
e) Maklûb Hadîsler
f) İsnadında Râvi Ziyâde Edilmiş Hadîsler
g) Metninde Ziyade Edilmiş Hadîsler
h) Muztarib Hadîsler
ı) Musahhaf Hadîsler
i) Muharref Hadîsler
4. BÖLÜM
İSNÂD
1. İsnadın Lügat ve Istılah Manâsı
2. Hadîs Rivayetinde İsnad Tatbiki
3. İsnâd Çeşitleri
a) Âlî İsnadlar
l) Uluw-i Mutlak
2) Uluw-i Nisbî
b) Nazil İsnadlar
4. İsnada Müteallik Hadîs Çeşitleri
a) Merfû Hadîsler
b) Mevkuf Hadîsler
c) Maktu Hadîsler
d) Musned Hadîsler
V. BÖLÜM
HADÎS RÂVİLERİ VE RİVAYET ŞEKİLLERİ
A. SAHABÎLER
1. Sahabî Kimlere Denir?
2. Sahabîlerin Tabakaları
3. Sahabîlerin Sayısı
4. Sahabîlerin Adaleti
5) Sahabîlerin, Rivayet Ettikleri Hadîs Sayısına Göre İki Gruba Ayrılmaları
B. TABİİLER
1. Tâbi'î Kimlere Denir?
2. Bazı Meşhur Tâbi'îler
3. Muhadramlar
4.Etbâ'u't-Tâbi'în
C. RÂVİLERDE ARANAN ŞARTLAR
1. Râvînin Adaleti
2. Râvinin Zabtı
3. Râvinin Akıl ve Bâhğ Olması
D.HADÎS RÂVİLERÎNÎN CERH VE TA'DÎLİ
1. Cerh ve Ta'dîl Ne Demektir?
2. Cerh ve Ta'dîlin Lüzumu
3. Cerh ve Ta'dîlin Bir Kavide Birleşmesi
4.Cerh Sebeplerinin Açıklanması
Cerhe Sebep Teşkil Eden Haller
6. Cerh ve Ta'dîlde Kullanılan Bazı Tabirler
E. HADÎS RÂVÎLERÎNİN ÂDÂB VE ERKÂNI
1. Hadîs Hâvilerinin Riâyet Etmeleri Gereken Hususlar
2. Hadîs Rivayetinin Başlangıç Tarihi
F. RÂVİLER TARİHİ
1. Vafeyât Kitapları
2. Tabakât Kitapları
G. RÂVÎLERİN ÎSÎM, KÜNYE VE LAKABLARI
1. Künyesiyle Şöhret Kazanan Râviler

2. İsimleriyle Şöhret Kazanan Râviler
3. Lakablar (Elkâb)
4. Mu'telif ve Muhtelif
5. Müttefik ve Mufterık
6. Müteşâbih
H. HADÎS RİVAYETİ VE ŞARTLARI
1. Rivayetin Mâhiyeti
2. Hadîs Rivayetinde Bazı Müteferri Hükümler
3. Hadîslerin Lafzen Rivayeti
4. Hadîslerin Manâ Üzere Rivayeti
5. Rivayetu'l-Akrân
6. Mudebbec
7. Rivâyetu'l-Ekâbir Ani'l-Esâğır
8. Rivâyetu'l-Âbâp Ani'1-Ebnâ'
9. Rivâyetu'1-Ebnâ1 Ani'1-Âbâ1
10. Sabık ve Lâhık
11. Mühmel
12. Muselsel
VI. B ÖL Ü M
HADÎSLERİN ALINMASI
(Tahammulü'l-Hadîs)
1. Hadîs Toplamak İçin Yapılan Seyahatler
2. Hadîs Alma Yollan (Tahammulü'l-Hadîs)
a) Semâ
b) Arz - Kıra'a
c) İcâze
d) Münâvele
e) Mukâtebe
f) İ'lâm
g) Vasıyye
h) Vİcâde
VII. BÖLÜM
HADÎSLERİN TOPLANMASI VE YAZILMASI
A. KİTÂBETU'L-HADÎS
1. Hadîsin İslâm Dinindeki Yeri
2. İlk Yazılı Hadîsler
3. Arap Yazısı, İlk Müslümanlar Arasında Yazı Bilgisi
4. Sahabîlerin Hadîs Yazmaktan Mene dilmeleri
5. Hadîs Yazan Bazı Sahabîler
a) Abdullah İbn Amr Ibnrl-As
b) Câbir İbn Abdillah
c) Ebû Hur ey re
d) Alî İbn Ebî Tâlib
e) Semura İbn Cundeb
f) Enes İbn Mâlik
B.HADÎSLERİN TEDVÎN VE TASNİFİ
1. Tedvin Ne Demektir?
2. Tedvîn Devrinin Başlangıcı
3. Hadîslerin Tasnifi
4. İlk Hadîs Eserleri
a) Siyer ve Mağazî Kitapları
b) Sünen Kitapları
c) Cami'ler
d) Musannaflar
e) Belirli Bir Konuya Tahsis Edilmiş Kitaplar
f) Mâlik İbn Enes ve Muvattâ' Adlı Eseri
5.Üçüncü Asirda Tasnif Faaliyetleri ve Hadîs Eserleri
a) Siyer ve Mağâzîler
b)Musnedler
c) Sunenler
1. En-Nesâ'î ve Sunen'i
2. Ebû Dâvûd ve Sunen'i
3. Et-Tirmizî ve Sunen'i
4. İbn Mâce ve Sunen'i
d) Musannaflar
e) Camı ler
1. El-Buhârî ve el-Câmi'u's-Sahîh'i
2. Müslim ve el-Câmi'u's-Sahîh'i
f) Cüzler
g) Belirli Konulara Tahsis Edilmiş Kitaplar
h) Mustahrecler
ı) Hadîs İlminin Çeşitli Konularına Tahsîs Edilmiş Kitaplar
BİBLİYOGRAFYA

HADİS USULÜ

ÖNSÖZ

Birinci hicrî asrın ortalarında müslümanlar arasında zuhur eden siyasî ihtilâflar, ikinci asırdan itibaren yabancı kültür akımlarıyle de beslenmeye başlayınca, akaide kadar varan sarsıntı, müslümanların tevhîd kelimesi üzerindeki vahdetini parçalayacak derecede şiddetini artırmış bulunuyordu. Daha üçüncü İslâm Halîfesi Osman İbn Affân'm öldürülmesiyle ortaya çıkan şî'a ve havâric fırkaları, birbirleriyle şiddetli bir

mücadeleye girişmiş; havâric, Alî îbn Ebî Tâlib'i tekfir ederken, şî'a, onun tafdîlinde ifrata giderek Hazreti Peygamberin vasîsi ve vârisi olduğunu, hattâ bazıları da nübüvvetini veya ulûhiyyetini iddia etmişlerdir [1]Bu mücadeleler, iki fırka arasında devanı edip giderken, ikinci asrın başlarında cehmiyye ve mu-şebbihe, cebriyye ve kaderiyye gibi felsefî - itikadî mezhebler zuhur etmiş, bunlar, kadîm Yunan felsefesinden aldıkları bir takım görüşlere İslâmî bir renk vererek onları müslümanlara mal etmeye çalışmışlardır.
Felsefî görüşlerin İslâm akaidi ile uyuşması, veya asıllarının Kurbân ve Sunnet'te bulunması elbette beklenemezdi. Fakat bu görüşleri benimsemiş olan ve onların müslümanlar arasında da yayılmasını ve benimsenmesini şiddetle arzu eden mezhebler, asılları Kur'ân ve Sunnet'te bulunmasa bile, bu görüşleri İslâmî bir renge sokmanın gerekli olduğuna inanıyorlardı. Bu inançlarını gerçekleştirmek için başlıca iki yol bulmuşlardı: Ya Kur'ân-ı Kerîm'de, dışarıdan aldıkları görüşe, çok uzaktan dahî olsa, benzer bir âyet bulmuşlarsa, bu âyete ancak tevîl yolu ile görüşlerine uygun manâlar vermeye çalışmışlar, sonra da bunları delil olarak kullanmışlardır; yahutta görüşlerine aykırı olarak gelen hadîsleri, tevîl zahmetine katlanmaksızın uydurma olduklarını ileri sürerek reddetmişler ve eğer bir hadîse dayanmak lüzumunu hissetmişlerse, görüşlerine uygun hadîsler vazetmişlerdir, yâni uydurmuşlardır. Esasen hadîs vaz'ı, Hazreti Osman'ın şehîd edilmesinden sonra şî'a eliyle başlamış ve büyük bir süratle yayılmış bulunuyordu.
Kur'ân âyetlerinin aslına aykırı olarak manâlandırılması, Hazreti Peygamberin hadîslerinin de reddedilmesi ve yerine uydurma hadîslerin konulması, Kitap ve Sunnet'e dayanan İslâm akaidi için son derece büyük bir tehlike teşkil ediyordu. Bu tehlikeye karşı elbette kayıtsız kalınamazdı. Nitekim îmam el-Gazâlfnin de dediği gibi, "Allah, kullarına Rasûlünün dilinde dîn ve dünyalarının selâmeti bakımından hak olan bir akîde vermişken, şeytan, mübtedi'anm kalbine, Sımnet'e muhalif şeyler üka etmiştir. Onlar şeytanın bu telkinleriyle hak olan akideyi teşviş etmek üzere iken, Allah mutekellimûn taifesini halkedip, dâvalarını Sunnet'in zaferi için ehl-i bid'atm telbîsatım çıkarıp atacak müretteb bir kelâm ile harekete geçirmiştir.[2]
Allah, İslâm akaidini mübtedi'anm teşvişinden korumak için kelâm ehlini harekete geçirdiği gibi, Peygamberinin Sünnetini korumak için de mu-haddisûn taifesini harekete geçirmiş ve ilk defa, cerh ve ta'dü imamları, hadîs râvileriyle isnadlar üzerinde daha fazla durmak lüzumunu hissetmişlerdir. Bu imamlar arasında Şu'be (Ö. 160 H.), Mâlik İbn Enes (Ö. 179 H.), Abdullah İbnu'l-Mubârek (Ö. 198 H.), Sufyân İbn Uyeyne (Ö. 198 H.), Yahya İbn Sa'îd el-Kattân (Ö. 198 H.) ve bunların talebeleri Yahya İbn Ma'în (Ö. 233 H.), Alî İbnu'l-Medînî (Ö. 234 H.), Ahmed İbn Hanbel (Ö. 241 H.) ve daha sonra el-Buhârî (Ö. 256 H.); Müslim (Ö. 261 H.), Ebû Zur'a (Ö. 264 H.) ve Ebû Hatim (Ö. 277 H.) gibi birçok hadîsçi, râviler hakkında geniş araştırmalara girişerek cerh ve ta'dîl ilmini geliştirmekle büyük şöhret kazanmışlardır
Bu imamların her biri, Hicaz, Şâm, Mısır, Irak, Yemen ve Horasan gibi muhtelif beldelere mensûb oldukları için, her birinin hadîs cem'inde, bu hadîslerin tertip ve tanziminde, isnad ve râviler hakkında kendilerine hâs görüşleri bulunuyordu. Hafıza ve zabt yönünden derecelere ayırarak tasnif ettikleri râvilerin rivayetleri olan hadîsler de, kendilerine hâs tâbirlerle isimlendirilmişti. Hadîsçilerin, sahîh hadîsi, zayıf ve uydurma olanlarından ayırmak için başlattıkları bu yoğun faaliyet, İslâmî ilimlerin inşasında atılan ilk ve en önemli adım olmuş, bunun neticesinde, bir taraftan Hadîs İlmi zuhur ederken, bunu diğer îslâmî ilimler takip etmiştir. Hadîsçiler, hadîs ilmini, rivayet ve dirayet yönünden iki kısma ayırmışlardır. Rivayet yönünden hadîs ilminin konusu, Hazreti Peygambere isnad edilen söz, fiil ve takrirlerin bilinmesi, zabtı ve rivayetidir. Dirayet yönünden hadîs ilmi ise, rivayetin hakikatini, şartlarını, çeşitlerini, hükümlerini, râvilerin hal ve şartlarını ve merviyyatm sınıflarım inceleme konusu yapmıştır. Bu taksimden de anlaşılmaktadır ki, birincisi, Hazreti Peygamberin hadîslerinin zabt ve rivayetinden ibaret olduğu halde, ikincisi, zabt ve rivayet edilen hadîslerin sıhhatini inceleyen, sahîh olanlarla zayıf olanları birbirinden ayırmayı gaye edinen bir ilimdir. O halde, bu ikincisi olmaksızın, yâni hadîslerin tenkid ve tahlillerini yapıp sahîh olanlarını zayıf olanlarından ayırmaksızın onların zabt ve rivayetinden hiçbir fayda sağlanamaz. Bu sebepledir ki, dirayet yönünden hadîs ilmi, bu ilmin temelini teşkil eder ve hadîs ilmi denildiği zaman da, umumiyetle dirayete dayanan ilim anlaşılır. Nitekim hadîsçiler arasında maruf olan Ilmıı Dirayeti'l-Hadîs, Umu Mus-talahı'l-BacLîs, Umu Usûli'l-Hadîs veya kısaca Ilmu'l-Hadîs tabirleri aynı manâda kullanılmış ve hepsi ile bu ilim kasdedilmiştir.
O halde, takdim ettiğimiz bu eser, ayrı ayrı hadîs ıstılahlarının da incelendiği Umu Mustalahı'l-Hadîs veya Umu Usûli'l-Hadîs'e âit bir çalışma mahsûlüdür; kısaca ifade etmek gerekirse, bir Hadîs Usûlü kitabıdır.
Hadîs rivayetiyle bu rivayetin şartlarından, çeşitlerinden, râvilerin şart ve ahvalinden, merviyyatm sınıflarından bahseden ilme Usûlu'l-Hadîs veya Mustalahu'l-Hadîs denilmiş ve bu ilim ilk defa IV. asırda tedvin edilmiştir. Bu konuda İbn Hacer şu bilgiyi vermiştir: Hadîs ehlinin ıstılahlanyle ilgili ilk musannif, el-Kâzî Ebû Muhammed er-Râmahurmuzî (Ö.360 H.) olup telîf ettiği kitabına el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâ'î adını vermiştir. Ancak bu kitap, hadîs usûlü ile ilgili bütün konuları içine almamıştı. Er-Râmahurmuzî'den sonra gelen ikinci musannif, el-Hâkim Ebû Abdillah en-Neysâbürî (Ö. 405 H.)'dir ve Ma'rifet ulûmi'l-hadîs [3] adlı kitabını telîf etmiştir. Fakat bu kitap da müretteb ve mühezzeb değildi. Bundan sonra gelen Ebû Nu'aym Ahmed îbn Abdillah el-Isfahânî (Ö. 430 H.), el-Hâkim'in yukarıda zikredilen kitabına bir mustahrac yapmış, fakat birçok meseleleri kendinden sonrakilere bırakmıştır. Ebû Nu'aym'den sonra el-Hatîb el-Bağdâdî (Ö. 463 H.) gelir. Bu meşhur müellif, rivayet kaideleri üzerine tasnif ettiği kitabına el-Kifâye fi kavânînVr-rivâye [4]adını vermiş, bunu, rivayet âdabı ile ilgili bir başka tasnifi, el-Câmi' li-âdâbi'ş-şeyh ve's-sâmi' adındaki ikinci kitabı ve hadîs ilminin çeşitli bölümleriyle ilgili diğer kitapları takip etmiştir. El-Hatîb'ten sonra gelen bütün muhaddislerin kaynağı, onun bu kitapları olmuştur. El-Hatîb'i takip eden diğer muhaddisler, el-Kâzî lyâz İbn Mûsâ el-Yahsubî (Ö. 544 H.), el-îlmâ' fi zabtı'r-rivâye ve's-semâ' (veya el-îlmâ' ft ma'rifet usûli'r-rivâye ve takyidi's-semâ'); Ebû Hafs Ömer ibn Abdi'l-Mecîd el-Meyâncî (Ö. 580 H.), Mâ lâ yesa'u'l-mukaddise cehluh adlı kitaplarıyle şöhret kazanmışlardır. Nihayet bunlardan sonra gelen Ebû Amr Osman İbn Abdirrahman eş-Şehrazûrî (Ö. 643 H.), Mu-kaddımet Îbni's-Salâh adiyle meşhur olan Ulûmu'l-hadîs [5] adlı kitabını, el-Eşrefiyye Medresesinde hadîs tedrisiyle görevlendirildiği bir sırada ta-ebelerıne imlâ ettiği derslerini bir araya getirmek suretiyle tasnif etmiştir, îgıde^bilhassa el-Hatîb'in dağınık kitaplarını toplamış ve başka
ilâveler de yapmıştır. Ancak bu kitap, bir nevi ders notlarından ibaret olduğu için, tertîbi istenilen mükemmeliyette olmamışsa da, diğerlerine nis-betle daha çok yayılmış ve şöhret kazanmıştır. Bu bakımdan, İbnu's-Salâh'tan sonra gelen ve bu konuda kitap yazan müelliflerin çoğu, mesaîlerini Îbnu's-Salâh'm bu kitabının şerh ve ihtisarına hasretmişlerdir.[6]
Bunlardan ez-Zeynu'1-Irâkî (Ö. 806 H.), Nazmu'd-Durar ft ılmVl-eser adını verdiği bir elfiyesinde, Îbnu's-Salâh'm mezkûr kitabını önce naz-metmiş, sonra da bu nazmım Fethu'l-muğîs bi şerhi Elfiyeti'l-hadîs adiyle şerhetmiştir. Yine aynı müellifin et-Takyîd ve'l-îzâh adındaki Mukaddime şerhi, büyük şöhret kazanmıştır.
Mezkûr kitabın ihtisarlarına gelince, bunlar arasında en meşhuru, İmam Şerefu'd-Dîn en-Nevevî (Ö. 676 H.J'nin el-îrşâd ft ılmVl-isnâd adlı kitabı olup, bilâhara bunu et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifetVs-SunenVl-Beşîr en-Nezîr adiyle tekrar ihtisar etmiştir. Bu kitap üzerine ez-Zeynu'1-Irâkî'nin, es-Sehâvî'nin ve Hafız es-Suyûtî'nin şerhleri vardır. Es-Suyûtî'nin Tedrîbu'r-râvî şerh Takrîbi'n-Nevevî adlı kitabı, rivayet usûlünde telîf edilen kitapların en mükemmelidir. Bu kitap, müteaddit defalar tabedilmiştir.
Hadîs usûlü ile ilgili diğer meşhur bir kitap da, îbn Hacer el-Askalânî (Ö. 852 H.)'nin Nuhbetu'l-fiker fi mustalahı ehlVl-eser adlı kitabıdır. Yine müellifi tarafından Nuzhetu'n-nazar fî tavzihi nuhbetVl-fiker adiyle şerh edilmiş ve konu ile ilgilenenler için dâima müracaat edilen değerli bir kitap olmuştur. Bu kitap üzerine Alî el-Kârî'nin Mustaîahâtu ehli'l-eser adiyle yaptığı bir şerh de şöhret kazanmış ve her iki kitap da tabedilmiştir.
Tedvin devrinden itibaren, hadîs usûlü ile ilgili olarak telîf edilmiş kitaplardan bazılarını burada zikretmiş bulunuyoruz. Şüphesiz bunlar, bu konuda telîf edilen pek çok kitaptan birkaçıdır ve hepsini de bu önsözde zikretmek mümkün değildir. Bununla beraber, zikretmiş olduğumuz bu kitaplar dahî, Hazreti Peygamberin hadîslerini korumak için hadîsçilerin giriştikleri geniş ve semereli faaliyet hakkında bilgi vermeye yeterlidir.
Aynı konuyla ilgili olarak takdim ettiğimiz Hadîs Usûlü adlı bu kitabımıza gelince, daha önce hazırlanmış ve müteaddit defalar basılmış olan aynı adlı kitabın, Hadîs ıstılahları adı altında telîf edilip muhtelif baskıları yapılan kitabımızdan da faydalanılarak daha geniş ve daha farklı bir tertîble hazırlanmış yeni bir şeklidir.
Hadîs ıstılahları adlı kitabımızın Önsöz'ünde yer verdiğimiz ibareleri, burada da aynen tekrarlayarak sözümüze son vermek istiyoruz: Büyük hadîs imamı el-Buhârî, İslâm'ın Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitabı olarak kabul edilen Sahîftmi tasnif ettiği zaman, inneme'l-a'mâlu bi'n-niyât (ameller niyetlere göre değer kazanır) hadîsini tasnif yönünden yeri olmamakla beraber, kitabının başında zikretmiştir. Kendisi bu konuda herhangi bir açıklama yapmamış ise de, bunun delâlet ettiği manâ çok ulvîdir ve kitabını tasnîf ederken sahip olduğu niyetteki samimiyyetini gösterir. Biz de bu kitabı takdim ederken, aynı hadîse işaretle niyetimizin hâlis olduğunu belirtmek isteriz. Bu itibarla, kitabımızın konu ile ilgilenenler için faydalı olmasını, rastlanacak kusurların bağışlanmasını dileriz. Tevfîk Allah'tandır.
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT [7]

I. BÖLÜM

SÜNNET, HADİS, HABER

1. Sünnetin Lügat ve Istılah Manâsı

Sünnet, lugatta, iyi olsun kötü olsun, yahut başka bir ifade ile, ister övülmeye lâyık olsun, ister kötülenmeye lâyık olsun, tarîk (yol) ve sîre müs-temirre (devamlı gidiş) manâsına gelen bir kelimedir. Bu manânın suhuletle dökülen suyun gidişinden alındığı söylenmiştir ki, senne aleyhi'l-mâ'e ibaresi, bu manâya uygun olarak "suyu yavaşça döktü" demek olur^. Araplar, takip edilen yolu ve devamlı gidişi, dökülmüş bir suyun bütün katrelerinin, sanki tek ve aynı şeymiş gibi, belirli bir yol üzerindeki gidişine benzetmişler ve bu manâda aynı kelimeyi kullanmışlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de, sünnetin, zikrettiğimiz bu lügat manâsında kullanıldığını gösteren âyetler vardır: "Kendilerine hidayet gelince, insanların îman etmelerine ve Rablarından mağfiret dilemelerine, evvelkilerin sünnetinin (gidişatının), yahut çeşit çeşit azabın kendilerine gelmesinden başka bir engel yoktur'".[8]
Aynı lügat manâsı, Hazreti Peygamberin bir hadîsinde de görülür: "
"Her kim kendisine iyi bir sünnet (yol, âdet) edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların sevabı o kimseye âit olur. Kim de kötü bir yol edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların günâhı da o kimseye âit olur" [9].
Lugatta, yukarıda zikredilen manâlarda kullanılmış olan sünnet kelimesi, İslâm'ın bidayetinden itibaren özel bir manâ kazanmış, yine tarîk (yol) ve sîret (gidiş) manâlarını muhafaza etmiş olmakla beraber, bu manâlar, sadece Hazreti Peygamberin tarîk ve sîretine tahsis olunmuştur.
Ancak Hazreti Peygamberin tarîk ve sîretinin, Allah'ın tebliğine memur ettiği "dîn" ile ilgili olması dolayısıyle, kelimenin lugatta görülen "kötü" veya nıezmûm yol" manâsı, ıstılahta kaldırılmıştır; çünkü Hazreti Peygamberin sünneti söz konusu olduğu zaman, bu sünnetin zemme lâyık yol ve gidiş olması mümkün değildir; aksine bu yol ve gidiş, övülmeye ve örnek alınmaya lâyıktır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan bazı âyetlerde sünnetin bu manâsını açık bir şekilde görmek mümkündür: " Sizin için, Allah'ı ve âhıret gününü arzu eden ve Allah'ı çok zikreden kimseler için, Allah'ın Rasûlünde güzel bir örnek vardır.[10] "Şüphesiz sen, insanları dosdoğru yola, Allah'ın yoluna iletirsin".[11]
Aynı manâ, Hazreti Peygamberin şu hadîsinde de görülebilir: "Size iki şey bıraktım; bunlara sarıldığınız müddetçe asla dalâlete düşmeyeceksiniz: Biri Allah 'm Kitabı, diğeri Rasûlünün Sünneti .[12]
İslâm'ın başlangıcında sünnet, yukarıda açıkladığımız şekilde, Hazreti Peygamberin tarîk ve sîretine tahsis olunmakla beraber, tedvîn devrinin başlamasından ve çeşitli ilimlerin ortaya çıkıp tedvîn edilmesinden sonra, her ilmin konusu ile ilgili olması yönünden onun değişik tarifleri yapılmış ve böylece sünnet, farklı ıstılah manâları kazanmıştır:
Fıkıh usûlü âlimleri, sünneti şer'î deliller içinde incelerken, fakîhler onu, farz, vâcib, mendûb, haram, mekruh gibi şer'î ahkâmın bir çeşidi olarak mütalâa etmişlerdir. Kelâm ehli arasında ise, sünnet, bid'atın karşıtı olarak görülür ve bazı kimseler bid'at ehlinden sayılırken, hakkında bir nass bulunsun veya bulunmasın, umumiyetle Hazreti Peygamberin düşünce ve davranışlarına uygun bir hayat yolu takip edenlerin sünnet ehlinden oldukları söylenir. Hadîsçilere göre ise sünnet, Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takririnden ibarettir. Keza onun ahlâkî sıfatları, sîreti, mağazîsi ve kendisine vahiy gelmeden önce ibadet için çekildiği Hıra mağarasmdaki yaşayışı da sünnetten sayılır. Bu manâsı ile sünnet hadîsin müradifidir.
Söz, fiil ve takrirden ibaret olduğuna işaret ettiğimiz sünnet, aynı zamanda, ilâhî vahyin iki kısmından birini teşkil eder; diğer kısmı ise, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çünkü Allahu Ta'âlâ, Hazreti Peygamberin "kendi hevâ ve hevesinden konuşmadığını, her ne konuşmuş ise, onun, kendisine vahyedilen bir vahiy olduğunu" beyan buyurmuştur.[13] Bu manâyı teyîd eden Hazreti Peygamberin bir hadîsinde de, "bana Kur'ân verildi; bir de onunla birlikte onun gibisi" denilmiştir.[14] Kur'ân'le birlikte Hazreti Peygambere verilen Kur'ân gibi vahye müstenid olan şeyin, sünnetten başka bir şey olabileceğini düşünmek elbette mümkün değildir.
Kur'ân ve sünnetin vahye müstenid olmalarına rağmen her ikisi arasında fark olduğuna şüphe yoktur. Kur'ân,manâ ve lafız olarak vah-yedilmiştir. Bu sebeple onun manen rivayeti veya nakli caiz değildir. Hazreti Peygambere gönderilişinden bugüne kadar, nasıl tebdîl, tağyir ve tahriften korunmuş ise, kıyamete kadar da o şekilde korunacaktır. Çünkü onun korunmasını Allahu Ta'âlâ bizzat tekeffül etmiş ve "Kur'ân'ı biz, evet biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz." [15]buyurmuştur. Lafzı ve manâsı ile mu'ciz olan Kur'ân, beşer kelâmı ile kıyaslanamayacak kadar üstün vasfa sahiptir. Hiç kimse onun bir benzerini getirmeye muktedir olamaz. Allahu Ta'âlâ bu gerçeği açık ve kesin bir ifade ile şöyle açıklamıştır: "(Ey Muhammedi) De ki: İnsanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere biraraya gelseler, biribirlerine de yardım etseler, onun bir benzerim yine getiremezler." [16]İşte bu vasıflarıyle Kur'ân-ı Kerîm, namazda ve namaz dışında okunması ibadet hükmünde olan bir kitaptır.
Vahye müstenid olduğuna işaret ettiğimiz söz, fiil ve takrirlerden ibaret olan sünnete gelince, onu Kur'ân-ı Kerîm'den ayıran en büyük özellik, lafzan vahyedilmiş olmamasıdır. Bu sebepledir ki, sünnetin lafızları Kur'ân lafızları gibi mu'ciz değildir; bu lafızlara ve manâlarına hakkı ile vâkıf olan-larca manen rivayet edilmesi caizdir; okunması ibadet hükmünde sayılmaz.
Şu var ki, İslâm uleması, Hazreti Peygamberin, ilâhî vahyin gelmediği bazı meselelerde ictihadda bulunduğunu ve kendi görüşü ile hüküm verdiğini ittifakla kabul etmişlerdir. Bu hususla ilgili olarak Abdulvahhâb Hallâf, islâm Teşrii Tarihi [17]adlı kitabında şunları söylemiştir: "Hazreti Peygamber devrinde teşrîîn iki kaynağı vardır. Birisi ilâhî vahiy; diğeri ise, Hazreti Peygamberin kendi içtihadı. Herhangi bir ihtilâf, veya bir hâdise, yahutta bir sual veya fetva talebi ile teşrî'i gerektiren bir şey zuhur ederse, Allahu Ta'âlâ, elçisine, hükmü bilinmek istenen mesele hakkında hüküm getiren bir veya bir kaç âyet indiriyor; Hazreti Peygamber de vahyedilen bu âyetleri, uyulması gerekli (vâcib) bir kanun olarak müslümanlara teblîğ ediyordu. Eğer teşrii gerektiren bir hâdise olur, fakat Allahu Ta'âlâ bu hâdise ile ilgili hükmü beyan edecek bir âyet vahyetmezse, Hazreti Peygamber bu hükmün bilinmesi için ictihadda bulunuyor ve içtihadının ona sağladığı netice ile hüküm veriyordu; yahut sual veya istiftaya icabet ediyordu. İctihad eseri olarak ondan sâdır olan bu hüküm veya cevap, ilâhî vahye istinad eden kanun gibi, uyulması gereken bir kanun oluyordu. Kur'ân-ı Kerîm'de vârid olan ahkâm âyetlerini ve bunların sebeb-i nüzul ile ilgili müfessir rivayetlerini tetkik edenler, her Kur'ânî hükmün, teşrii gerektiren bir hâdise dolayısıyle vazolunduğumı görürler. Bu husus, Allahu Ta'âlâ'nın şu âyetlerinden açıkça anlaşılır:
"(Ey Muhammedi) Sana, içinde savaş yapılan haram ayı soruyorlar. (Onlara) de ki: Bu ay içinde savaş yapmak büyük suçtur... [18]
"Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. (Onlara) de ki: İkisinde de insanlar için hem büyük günâh, hem de faydalar vardır; fakat günâhları faydalarından daha büyüktür..." [19]Bunun gibi, bazı tereke üzerinde vu-kubulan ihtilâflar sebebiyle veraset, bazı karı koca arasındaki geçimsizliğin isnad ve iftiraya varması (kazf) sebebiyle li'ân ahkâmı vazolunmuştur.
Bunun gibi, ahkâm hadîslerinin ve hadîsçilerin bu hadîslerin sebeb-i vürûdu ile ilgili rivayetlerinin tetkikinden de anlaşılır ki, Hazreti Peygamberin içtihadına dayanan bütün hükümler, bir ihtilâf hakkındaki kazası, bir hâdise hakkındaki fetvası ve bir suale cevabıdır. Meselâ, bazı sahabeden rivayet edildiğine göre, demişlerdir ki: Yâ Rasûlallah! Suyu tuzlu olan denizdeyiz. Yanımızda abdest almaya yetecek kadar tatlı su yok. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz? Hazreti Peygamber, bu suale şöyle cevap vermiştir: "Deniz suyu temiz ve ölüsü (balığı) helâldir".
Bundan anlaşılıyor ki, Hazreti Peygamber devrinde vazolunan ahkâmın hepsinin de kaynağı vahy-i ilâhî ve ictihad-ı nebevi olup, ortaya çıkışları, onları gerektiren teşrî'î ihtiyacın zuhuru üzerine mebnîdir. Hazreti Peygamberin, birinci kaynağa göre vazolunan ahkâma nisbetle vazifesi, bu ahkâmı getiren âyetlerin tebliğ ve tebyînidir. Çünkü bu vazîfe, Allahu Ta'âlâ'mn şu emirleri iktizasındandır: "Ey Peygamber! Rabbından sana indirilen (âyetler) i teblîğ et. Eğer bunu yapmazsan, Rabbının peygamberliğini teblîğ etmemiş olursun" [20]"Sana da, insanlara, kendilerine indirileni açık-layasın diye Kur'ân'ı indirdik. [21]
Hazreti Peygamberin ikinci kaynağa nisbetle vazifesi ise, bazen ilâhî ilhamın ifadesi, bazen de maslahatın ve teşrî ruhunun îcab ettirdiği hüküm için istinbat ve istimdad olarak ictihad-ı nebevidir. Allahu Ta'âlâ'nın Hazreti Peygambere ilham ettiği içtihadı ahkâm, ilâhî ahkâmdan başka bir şey 4egiMir ve Hazreti Peygamberin, (Kur'ân ahkâmı gibi) bunları da söz ve fiilleriyle tabîr etmekten başka bir tasarrufu yoktur. Allahu Ta'âlâ'nm ilham etmediği, fakat Hazreti Peygamberin tetkik ve takdiri neticesi sâdır olan «iğer içtihadı ahkâm ise, bütün söz ve manâlarıyle ahkâm-ı nebevidir.
Ancak bu ahkâmdan doğru olanlar, Allahu Ta'âlâ tarafından tasvîb edilmiş, hatalı olanlar ise, yine O'nun tarafından tashîh olunmuştur. Bedir esir-leriyle ilgili bir fidye meselesi bunun örneğini teşkil eder:
Bedir gazvesinde, müslümanlarm eline 70 müşrik esir düşmüştü. Bu sıralarda esirlerle ilgili herhangi bir hüküm de vazedilmiş değildi. Hazreti Peygamber, bu esirlere ne yapmak lâzım geldiği hakkında ictihadda bulundu; bazı ashabı ile istişare etti. Bunlardan Ebû Bekr, esirlerden fidye alınmasını tavsiye etti ve görüşlerini şöyle açıkladı: "Bunlar senin kavmin ve ehlinden olan kimselerdir. Onları muhafaza et; belki Allah onların tev-belerini kabul eder. Onlardan ashabını kuvvetlendirecek fidye al". Ömer İbnu'l-Hattâb ise, onlardan fidye kabul edilmemesini, hepsinin de öldürülmesini ileri sürdü ve görüşlerini Hazreti Peygambere şöyle açıkladı: "Seni yalanladılar ve memleketinden çıkardılar. Onları bırak,

boyunlarını vurayım. Bunlar küfür önderleridir. Allah, seni onların fidyesinden müstağni kılmıştır". Hazreti Peygamberin içtihadı, onlardan fidye alınması istikametinde tecelli etti. Fakat Allahu Ta'âlâ, bu meselede doğru olan hükmü, şu âyet-i kerîme ile beyan etmiştir: "Hiçbir peygamberin, yeryüzünde ağırlığını koymadıkça esirler alması doğru olmaz. Siz dünya malı istiyorsunuz; Allah ise, âhıreti istiyor. Allah, Azîz'dir; hikmet sahibidir" [22]

Bir başka misal, özür beyan ederek Tebûk gazvesine iştirak etmek istemeyenlere Hazreti Peygamberin izin vermesiyle ilgili olup, Allahu Ta'âlâ tarafından doğru olanı şu âyetle açıklanmıştır: "Allah seni affetsin; doğru söyleyenler sence belli olmadan ve yalancıları bilmeden onlara niçin izin verdin"? [23]

Netice olarak, Hazreti Peygamber devrinde teşrî tamamen ilâhî idi. Çünkü bu teşriin kaynağı, ya Allahu Ta'âlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'deki vahyi, ya da ilham-ı ilâhîye veya Hazreti Peygamberin, tetkik ve takdire dayanan içtihadı idi. Ancak bu sonuncusunda Allahu Ta'âlâ'nın murakabesi bahis konusu idi: Eğer ictihad doğru olarak sâdır olmuşsa, Allah onu tasvîb, hatalı olmuşsa, Peygamberini doğru olana irşad ediyordu. Bu bakımdan ilham-ı ilâhîden sâdır olmayan ictihad-ı nebevi hükmü ile ilham-ı ilâhîden sâdır olan ictihad-ı nebevi hükmü arasında ayırım yapmaya gerek yoktur. Ancak Allahu Ta'âlâ'nm, elçisini doğru olan hükme irşad etmesinden anlaşılır ki, ilk hüküm ilham-ı ilâhîden değildir".

Abdulvahhâb Hallâftan naklettiğimiz bu görüşler de, Hazreti Peygamberden sâdır olan ve dîne taalluk eden sünnetin, Allahu Ta'âlâ'nın kontrolü altında teşekkül ettiğini ve dolayısıyle vahiy mahsûlü olduğunu teyîd

eder. Bundan dolayıdır ki sünnet de, Kur'ân-ı Kerîm ile birlikte uyulması gereken bir kaynak olarak tarîf ve tavsîf edilmiştir. Bu hususta Kur'ân-ı Ke-rîm'de şu emirler yer almıştır: "Allah'a ve Peygambere itaat edin ki rahmet olunasınız" '. [24] "Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur." [25]

"(Ey Muhammedi Onlara) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tâbi olunuz ki Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın. Allah, Gafûr'dur; Rahîm'dir" [26]"(Ve yine) de ki: Allah'a ve Rasûle itaat edin; eğer yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah kâfirleri sevmez" [27]"Peygamber size neyi verirse, alın- neden sizi nehyederse, ondanda sakının. Allah'tan korkun" [28]onu Zikrettiğimiz bu âyet meallerinde Hazreti Peygambere itaat, AUahu Ta'âlâ'ya itaatla birlikte zikredilmiş, bu itaatlar arasında hiçbir ayırım yapılmamış, hattâ Peygambere itaatin Allah'a itaat demek olduğu, bir âyette apaçık belirtilmiştir. Peygambere itaatla ilgili bu emirlerin, onun sünnetine râci olduğu, ona itaatm, onun sünnetine itaat manâsına geldiği hiçbir şekilde inkâr edilemez. Bu mütalâa bizi şu neticeye ulaştırır: Nasıl Allah'a itaatla Peygamberine itaat arasında hiçbir fark yoksa, Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'deki emirlerine itaatla, Peygamberin sünnetle vârid olan emirlerine itaat arasında da hiçbir fark yoktur. Şu var ki insan, yegâne Hâlık ve Hâkim-i mutlak olan Rabbma bir kul olarak ibadet eder; fakat O'nun, yine kendisi gibi kulu olan Peygamberine ibadet etmekle mükellef değildir; yahut başka bir ifadeyle, Peygamber ibadet olunan bir varlık değil, fakat insan olarak o da Allah'ın bir kuludur ve o da, diğer insanlar gibi Allah'a ibadet etmekle mükelleftir. Ancak Allah onu, insanlar arasından seçip çıkararak kendisine peygamber veya elçi yapmış ve ona, bir vahiy mahsûlü olarak, kendi kelâmından ibaret olan Kur'ân-ı Kerîmi indirmiştir. Tıpkı bunun gibi, dînini ikmal etmek için Peygamberine sünneti de vahyetmiş ve bütün insanlara, Kur'ân ve sünnetle bir bütün teşkîl eden islâm içinde yaşayabilmelerini sağlamak için, Peygamberine itaat etmelerim emretmiştir. Şu farkla ki, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Kur'ân, bütün harf ve kelimeleriyle Allah kelâmı olduğu halde, yalnız manâ yönünden vahyedilen sünnet, Peygamber kelâmıdır ve kıraati Kur'ân gibi ibadet sayılmaz.

Sünnetin Kur'ân'la birlikte İslâm'ın temel kaynağı olduğu gözönünde bulundurulursa, gerek dînin tamamlanmasında ve gerekse bu dînin kısa bir zaman içerisinde bütün Arap ülkesine yayılmasında sünnetin ne derece büyük rol oynadığı kolayca anlaşılır.

Bilindiği gibi ilk İslâm Devleti, müslüm anların 622 senesinde Mekke'den hicret etmelerinden sonra Medine'de kurulmuştur. Fakat bu devlet, ilk kurulduğu sıralarda, Medine'nin ancak bir kısmına hâkimdi; diğer ve daha büyük kısımlarında ise, müşrik Araplar ve yahudiler yaşıyordu. Kur'ân, Medine'de yeni bir devletin temellerini atarken, bu Araplarda hâlâ câhiliye devrinin bedevi hayatı hüküm sürüyordu. Bunların bir hükümetleri, veya kaza'î bir mercileri yoktu; aşiretler halinde yaşadıkları ve bu aşiretler de zamanla kabilelerden ayrıldıkları için, aralarında bir kan bağı ve ailevî bir karabet bulunuyordu.

Mekke'de İslâmiyetin doğuşu ve Medine'de yeni bir îslâm Devletinin kuruluşu, o zamana kadar bedevî hayatı yaşayan ve sonra müslüman olan kabileleri yeni bir hayat sistemine bağladı. Bir taraftan evlenme (izdivaç), boşanma (talâk), alımsatım (bey1), öldürme (kati), hırsızlık (sirkat) ve daha bir çok meselede İslâm toplumunun harekât hattı çizilirken, diğer taraftan, Mekke'de kısaca temas edilen itikad ve amele âit dînî meseleler yeniden ele alındı ve kesinleştirildi.

Müslümanlar, bu yeni sisteme kendilerini çabuk alıştırmışlardır. Bu intibak, kısa bir zaman içerisinde o kadar süratli olmuştur ki, bu gün dahî buna şaşmamak mümkün değildir. Maamafîh, bunun sebebini, îslâmiyetin, o günün insanına aşılamış olduğu rûh ile, o insanın bu dîne olan bağlılığında ve bu bağlılığın samimiyetinde aramak gerekir. Çünkü bir kız çocuk dünyaya getirmenin yüzkarası olarak telâkki edildiği, meşru aile bağlarının koparılıp atıldığı, içki, kumar ve ribâmn, bütün ferdlerin benliğini kemirip bitirdiği bir toplumun, bu kadar âni bir dönüş yaparak çok kısa bir zaman içerisinde ülkeler fethedecek derecede benlik kazanmasını izah edecek başka sebepler bulmak imkânı yoktur. Yeni kurulan bu devletin hu-dudları, kısa bir zamanda, bir taraftan Şimalî Afrikayı atlayıp Endülüs'e, diğer taraftan, Ceyhun ve Mâverâ'unnehr'e; yine bir taraftan Bombay ve Deybil'e, diğer taraftan Ermeniye ve daha ilerisine kadar uzanmıştı. Bu kadar kısa bir zaman içerisinde onlara böyle bir fetih imkânı hazırlayan kuvvet başka ne olabilirdi? Rumlar ve fiirsler gibi harp sanatını bilmiyorlardı; yine onlar gibi çeşitli silâhlara ve büyük ordulara sahip değillerdi. Bildikleri belki de tek şey, göçebe halinde yaşarlarken, biribirlerine baskınlar yapmak ve biribirlerinin hayvanlarını çalmaktı; kısacası âdi yağmacılıktı. Eğer bunlar, câhiliye Araplarımn bir nevi sanatı sayılabüirse, elbette ki böyle bir sanatla dünyalar fethetmek mümkün değildi.

Bütün bunlar bir yana, müslümanları fetihlere sevkeden ve onları bu fetihlerde başarılı kılan tek bir kuvvet vardı; bu kuvvet de îman kuvveti idi ve başlıca iki kaynaktan fışkınyordu: Kitâb ve Sünnet.

Bilindiği gibi Kitâb, Allah tarafından Hazreti Peygambere indirilen ve İslâm'ın bütün esaslarını içerisinde toplayan Kur'ân-ı Kerîm, Sünnet ise, yukarıda manâ ve mahiyetini açıklamaya çalıştığımız Hazreti Peygamberi söz ve fiilleridir.

Sahabe, Hazreti Peygamber devrinde, İslâm dînine taalluk eden meseleleri Kur'ân-ı Kerîm'den Peygamber vasıtasıyle alıyordu. Çok defa, nazil olan âyetler mücmeldi; müslümanlar, onları anlamakta güçlük çekiyor ve Hazreti Peygambere başvurarak bu âyetlerin açıklanmasını, ifade etmek istediği manânın iyice ortaya konulmasını istiyorlardı. Meselâ Kur'ân, namazın muayyen vakitlerde mü'minler üzerine yazılmış bir farz olduğunu bil-dirmiş [29]sık sı^ da, müslümanlara namaz kılmalarını emretmiştir. Sahabe her ne kadar bu emirlerin zahirî manâsını anlamış ise de, namazın nasıl kılınması gerektiğini, hangi vakitlerde ve kaç rik'at kılınacağını öğrenmek için Hazreti Peygambere başvurmuştur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususlar açıklanmamıştı. Hazreti Peygamber de, farz kılınan namaz vakitlerinin beş adet, öğle ikindi ve yatsı namazlarının dörder, akşam namazının üç, sabah namazının ise, iki rik'at olduğunu açıklamış, nasıl kılınması gerektiği hususunda da, arkasında cemaatla namaz kılan müslümanlara "benim kıldığım gibi kılınız" [30]demiştir. Buhârî"nin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, Allah'ın Rasûlü (s.a.s.) de, Cebrâ'îl (a.s.)'in arkasında namaz kılmak suretiyle namazın âdâb ve erkânını ondan öğrenmişti'.[31]

Keza Kur'ân-ı Kerîm, "Ey îman edenler! Cuma günü namaz için ses-lenildiğinde, alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun." [32]âyetiyle Cuma namazını müslümanlara farz kılmış, fakat bu namazın nasıl kılınması gerektiğini açıklamamıştır. Hazreti Peygamber ise, Cuma namazının iki rik'at kılınacağını ve bir de hutbe îrad edileceğini beyan etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, müteaddit defalar, müslümanlarm zekât vermeleri gerektiğini bildirmiş , [33] fakat müslümanlar, hangi mallarından ne miktar zekât vermeleri gerektiğini öğrenmek için Hazreti Peygambere başvurmuşlardır. Oda, emvalin bazısından zekât alınacağım, diğer bazısı için ise, zekât vermek gerekmediğini onlara açıklamıştır. Meselâ mâşiye tabir edilen deve, koyun ve inek gibi bazı hayvanlardan zekât alındığı halde, yine aynı sınıfa giren at, eşek ve katır gibi hayvanlardan zekât alınmamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, gücü yetenlere haccı farz kılrruş [34]Hazreti Peygamber ise, hac vaktini, hac kıyafetini, tavafı, Arefe ve Muzdelife'deki hac ile ilgili amelleri açıklayarak, müslümanlara, hac farizalarını açıklandığı şekilde îfa etmelerini emretmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'den, Hazreti Peygamber tarafından açıklanmadan îfa edilmesi mümkün olmayan buna benzer daha birçok örnek zikretmek mümkündür. İşte Hazreti Peygamberin Kur'ân-ı Kerîm'deki mücmel ve gayr-i mufassal âyetlerle ilgili bu açıklamaları sayesindedir ki, İslâm dîni tamamlanmış ve Allahu Ta'âlâ da Dînin tam olarak tatbîk edilebilmesini sağlamak için, Kitabında, Peygamberine itaatla ilgili emirlerini sık sık tekrarlamıştır. Burada şunu da hatırlatmak gerekir ki, Hazreti Peygamberin Kur'ân-ı Kerîm'le ilgili bu çeşit açıklamaları, kendi istek ve arzusu ile değil, fakat Rabbınm bu hususta kendisine yönelttiği emirlerle vukubulmuştur. Meselâ Nahl sûresinin 44'üncü âyetinde "Sana da, insanlara, kendilerine indirileni açıklayasın diye Kur'ân'ı indirdik." buyurulmuş yine aynı sûrenin 64'üncü âyetinde "Biz sana Kitab'ı, hakkında ihtilâfa düştükleri şeyi insanlara açıklaman için ve inanan kimselere hidayet ve rahmet olmak üzere indirdik." denilmiştir.

İşte, yukarıdan beri zikrettiğimiz ve açıklamaya çalıştığımız deliller şu gerçeği açıkça ortaya koymuş olmaktadırki, Hazreti Peygamber, gerek Dînin tatbiki ve gerekse çeşitli müşkillerin halli maksadıyle davamlı olarak açıklamalar yapmış, ashabını karşılaşabilecekleri her duruma karşı 1$

a-rarak emirler verip nehiylerde bulunmuş ve onları câhiliye devrinin ko-kuşuk ahlâkından arındırmaya ve bozuk düzeninden uzaklaştırmaya çalışmıştır. İşte, onun bu maksatla yaptığı açıklamalar, ashabına yönelttiği uyarılar, va'z ve nasîhatlar, yukarıda tarifini verdiğimiz sünnetin, geniş bir külliyat olarak vücut bulmasını ve Kur'ân-ı Kerîm yanında, müslümanlarm her konuda kendisine dâima başvuracakları Dînin vazgeçilmez bir kaynağı olmasını sağlamıştır. [35]

2. Söz, Fiil ve Takrir

Yukarıda manâ ve mahiyetini açıklamaya çalıştığımız sünnet, Hazreti Peygamberden söz, fiil ve takrir olarak sâdır olmuştur. Gerek usûlcülerin ve gerekse hadîsçilerin ıstılahında es-Sunnetu'l- Kavliyye (kavlî sünnet) de denilen söz, Hazreti Peygamberin herhangi bir mesele hakkındaki şifahî beyanından ibaret olup işitmeye müteallik olması dolayısıyle sahabînin (fU) aJJI J^y Jlî (Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu) yahut (Nebiy (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu işittim) gibi ibarelerle naklettiği hadîsleridir.
Es-Sunnetu'l-Fi'liyye (fiilî sünnet), Hazreti Peygamberin, namaz, oruç, hac, zekât vb. çeşitli ibadetlerindeki davranışlarına âit sahabe tarafından görülüp nakledilen haberlerdir ve görmeye müteallik olması dolayısıyle sahabîler tarafından Ijfjjj {^) ^i)| cJj (Nebiy (s.a.s.)'in şöyle yaptığını gördüm) ve benzeri ibarelerle nakledilmiştir.
Es-Sunnetu't-Takrîriyye (takrîrî sünnet) ise, huzurunda sahabî tarafından söylenen bir sözü, veya işlenen bir fiili, Hazreti Peygamberin red-detmeyip sükût etmesi, yahut onu güzel karşılaması ve tasvîb etmesiyle oluşan sünnettir. Her ne kadar Hazreti Peygamber tarafından işlenmemiş bir fiil olsa bile, herhangi bir sahabînin işlediği fiilin, onun tarafından tasvîb görmesi veya güzel karşılanması, sahabînin o fiili naklederek ondan haber vermesiyle, o da sünnet vasfını kazanmış olmaktadır. Böyle bir sünnetin naklinde sahabînin genellikle şu ifadeyi kullandığı görülür: yr (Nebiy (s.a.s.)'in huzurunda şöyle yaptım Yahut (Nebiy (s.as.)'in huzurunda bulan kimse şöyle yaptı) Sahabî bu veya buna benzer bir ibareyi zikrettikten sonra, Hazreti Peygamberin, huzurunda yapılan veya söylenen şeyi reddetmediğine de işaret eder ki, onun Hazreti Peygamber tarafından tasvîb edildiğini gösterir. İşte, es-Sunnetu'l-Kavliyye, es-Sunnetu'l-Fi'liyye ve es-Sunnetut-Takrîriyye olmak üzere üç şekilde tezahür eden ve sahabî tarafından nakledilen bu sünnete, hadîsçilerin ıstılahında hadîs adı verilmiştir. [36]

3. Hadîsin Lügat ve Istılah Manâsı

Hadîs, lugatta kadîm'in zıddı cedîd (yeni) manâsına geldiği gibi, haber manâsına da gelir ve bu kelimeden türeyen bazı fiiller, haber vermek ve nakletmek gibi manâlarda kullanılır. Kur'ân-ı Kerîm'in "Demek onlar, bu söze inanmazlarsa, arkalarından üzülerek kendini helak edeceksin." [37]mealindeki âyetinde geçen hadîs kelimesi, söz veya haber manâsında kullanılmış olup bu kelime ile Kur'ân kasdedilmiştir. Duhâ sûresinin 11 inci âyetinde geçen ve bu kelimeden türeyen fehaddis fiili ise, anlatmak veya haber vermekten emir sığasında kullanılmış ve "Rabbının nimetini şükrederek anlat." manâsı kasdedilmiştir.
Daha sonraları, kelimenin kullanılışında bazı gelişmeler olmuştur. Umumî manâsında herhangi bir değişiklik görülmemekle beraber, dînî çevrelerde bazı haber çeşitlerine isim olarak verilen özel bir manâ kazanmıştır. Ibn Mes'ûd'tan nakledilen bir haberde bu manâ açık bir şekilde görülür. İbn Mes'ûd demiştir ki: "En güzel söz, Allah'ın Kitabı'dır." [38]
Nihayet hadîs lafzı, Hazreti Peygamberin sözlerine ıtlak olunmuş ve onunla ilgili bütün haberlere hadîs denilmiştir. Ebû Hureyre tarafından sorulan bir soruya Hazreti Peygamberin verdiği cevapta bu kelime, bizzat Hazreti Peygamber tarafından bu manâda kullanılmıştır. Ebû Hureyre, Hazreti Peygambere: " yâ Rasûlallah! Kıyamet günü senin şefaatine nail olacak en mes'ûd kimse kimdir?" diye sorduğu zaman, Rasûlullah (s.a.s.) ona şu cevabı vermiştir: "Senin hadîse karşı olan iştiyakını bildiğim için, bu hadîs hakkında hiç kimsenin bana senden Önce soru sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet günü benim şefaatime nail olacak en mes'ûd kimse, hulûs-ı kalble lâ ilahe illa'llah diyen kimsedir" [39]

4. Hadîs ve Sünnet Arasındaki Fark

Hadîs kelimesi, umumiyetle ve yukarıda da açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamberin sözlerine ıtlak olunmakla beraber, İslâm uleması tarafından kelimenin delâlet ettiği manâ yönünden bazı farklı görüşler de ileri sürülmüştür. Buna göre, bazı usûl ulemasının tarifinde hadîs, Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takrirlerine ıtlak olunmuştur ki, bu manâsıyle kelime, aynı manâda kullanılan sünnetin karşılığıdır. Bazı hadîs uleması ise, hadîs lafzını, yalnız Hazreti Peygamberin sözlerine değil, sahabe ve tâbi'ûndan nakledilen mevkuf ve maktu haberlerede ıtlak etmişlerdir; bu bakımdan kelime, haber'm. de müradifidir. Bazıları ise, yukarıda işaret olunduğu üzere, hadîsi yalnız Hazreti Peygamberden nakledilen sözlerde kullanmışlar, başkalarından gelen sözlere de haber demişlerdir. Bu takdirde hadîsle haber arasında belirli bir farkın bulunduğu kolayca anlaşılır.
Hadîsçiler arasında yaygın olan görüşe göre hadîs, nübüvvetten önce ve nübüvvetten sonra Hazreti Peygamberden rivayet edilen bütün söz, fiil ve takrirlerden ibarettir; ancak müslümanlaruı uymakla emrolundukları sünnet, bu üç şekilde sabit olan ve dîne taalluk eden hadîslerdir. Buna göre, eğer Hazreti Peygamberin sünneti, ondan söz olarak sâdır olur ve hadîs olarak bize intikal ederse, bu hadîsin tasdîki gerekir. Eğer hadîs, îcab, tahrîm veya ibaha yönünden teşrî'î olursa, keza ona uymak gerekir; çünkü peygamberlerin nübüvvetlerine delâlet eden âyetler, onların, Allahu Ta'âlâ'dan naklen haber verdikleri şeylerde masum olduklarını gösterir. Bu bakımdan onların haberleri doğrudur ve haktır. Esasen nübüvvetin manâsı da budur. Bunun içinde, Allahu Ta'âlâ'nm, peygamberlere gaybtan haber vermesi de yer alır. Bu haberi alan peygamber, onu insanlara nakleder. Zâten peygamberin vazifesi, halkı davet ve Rabbının risaletini onlara tebliğ etmektir.
Hazreti Peygamberin sünneti fiil olarak sâdır olur ve bu fiil bize kadar intikal ederse, bu fiile uymak gerekir. Uyulması Hazreti Peygamber tarafından emrolunan bazı fiiller daha vardır ki, bunların da ayrı bir özellikleri vardır. Meselâ "benim namaz kıldığım gibi kılınız" sözü, fiilî bir sünnete uyulmasını emreden kavlî bir sünnettir.
Hazreti Peygamberin takrirleri de yine onun hadîsi içerisinde yer alır. Meselâ Hazreti Âişe'nin kızlarla oynamasını, yahut bayram günlerinde cariyelerin şarkı söylemelerini ikrarı, bu cümleden olarak zikredilebilir. Bunların hepsi de hadîsten addedilir ve gaye, dîn adına istidlal olunacak hükümlerin tesbîtidir; bu ise, ancak Hazreti Peygamberin söz, fiil ve tak-rirleriyle mümkün olur.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, hadîs içerisine, Hazreti Peygamberin nübüvvetten evvelki haberleri de girer. Henüz nübüvvet gelmeden önce, meselâ Hıra mağarasında ibadetle meşgul olması, sîretinin güzelliği, ahlâkının yüksekliği, doğruluğu, okuyup yazma bilmeyen bir ümmî oluşu gibi, onunla ilgili haberler, onun nübüvvetinin delili sayıldığı gibi, hepsi de müslümanlar için birer ibret ve örnek vesikası teşkil ederler. Şu var ki, nübüvvetten önceki haberler, Hazreti Peygamberi tanımak ve ona inanmak içindir; bunlarla amel etmek gerekmez. [40]

5. Haberin Lügat ve Istılah Manâsı

Lügat yönünden herhangi bir şey veya bir mesele ile ilgili olarak nakledilen bilgi manâsına geldiğini söyleyebileceğimiz haber, hadîs ilminde, hadîs kelimesinin müradifî olarak kullanılmış ve haber denildiği zaman, Hazreti Peygamberin hadîsleri anlaşılmıştır. Bununla beraber, haberle hadîs arasında ayırım yapanlar da olmuştur. Bunlara göre hadîs, yalnız Hazreti Peygamberden nakledilen sözler için kullanılır. Haber ise, Hazreti Peygamberin dışındaki kimselerden nakledilen sözlerdir. Nitekim Hazreti Peygamberin sözleriyle meşgul olanlara mühaddis denildiği halde, tarih, kısas, hikâye ve benzeri nakillerle uğraşanlara ahbârî denilmiştir. Bazıları da, haberle hadîs arasında umûm husus mutlak bulunduğunu söyleyerek, her bir hadîsin haber olduğunu, fakat her çeşit habere hadîs demlemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Buna göre, haber daha umûmî manâ taşımakta ve Hazreti Peygamberin sözleriyle birlikte sahabe ve tâbi'ûndan nakledilen sözler de bu manâ içine girmiş bulunmaktadır.
Haberler, ister Hazreti Peygamberin sözlerine delâlet eden hadîs şeklinde olsun, ister sahabe ve tâbi'ûn ile başkalarından nakledilen söz şeklinde olsun, rivayet yolu ile bize geliş şekilleri çok defa birbirinden farklı olur ve bu farklı durumları itibariyle değişik isimler alırlar. Meselâ bir haber, ilk kaynağından itibaren, her nesilde sayısı belirsiz kalabalık bir cemaat tarafından rivayet edilirse, bu habere mütevâtir denir. Eğer haber, tevatür derecesine ulaşmaz ve râvileri sayılabilecek belirli şahıslar tarafından nakledilmiş olursa, bu çeşit haberler de Ahâd'tan sayılır ve haber-i âhâd adını alır. Râvileri sayılabilir olan âhâd haberlerden herhangi biri, herhangi bir nesilde en az üç kişi tarafından nakledilmiş olursa, bu haber meşhur, râvi sayısı yine herhangi bir nesilde ikiye düşerse azız, bire düşerse garîb adını alır.

Mütevâtir haberler, aşağıda da açıklanacağı üzere, râvilerinin yalan üzerinde ittifakları aklen ve âdeten mümkün olmadığı için kesinlik ifade ederler ve hadîs ilminin araştırma konusu içine girmezler. Çünkü hadîs ilminin gayesi, hadîslerin araştırılarak sahîh ve zayıf olanlarının ayırt edilmesi ve sahîh olanlarla amel edilmesinin sağlanmasıdır. Mütevâtir haberler, gelişleri itibariyle sağlam ve güvenilir haberlerdir ve bu yönden araştırılmalarına gerek yoktur. Âhâd haberler ise, mütevâtirin kesinliğine sahip olmadıkları için, aralarında makbul olanlar bulunduğu gibi, merdûd olanlar da vardır ve bunların birbirinden ayırt edilmesi, râvilerinin doğruluk ve yalancılık yönünden araştırılıp rivayetlerinin değerlendirilmesine bağlıdır. Bu sebepledir ki hadîsçiler, mütevâtir dışında, rivayet yolu ile gelen bütün haberleri veya hadîsleri araştırmaya tâbi tutmuşlar ve bu u.-.lş-tırma neticesinde sahîh olanım sakîm veya zayıf olanından, yahut makbul olanını merdûd olanından ayırmışlardır. Bu da âhâd haberlerin, makbul ve merdûd olmak üzere iki kısımda incelenmeleri neticesini doğurmuştur.
îşte, bundan sonraki bölümlerde, Hazreti Peygamberden naklediten hadîslerin değerlendirilmesi yönünden hadîs ilminin en önemli konularından birini teşkil eden bu taksimat gözönünde bulundurularak haber çeşitleri üzerinde ayrı ayrı durulacaktır. Burada şuna da işaret edelim ki, haber lafzının, hadîs lafzına nisbetle daha şümullü olması ve hadîs ilmi içerisinde sahabe ve tâbi'ûndan gelen sözlerin de incelenmesi dolayısıyle, bu kitabımızda, hadîs lafzı yerine, onun müradifi manâsında çok defa haber lafzı kullanılmış ve meselâ haberlerin mütevâtir ve âhâd çeşitleri incelenirken, bununla mütevâtir ve âhâd hadîsler kasdedilmiştir. [41]

BÖLUM

HABERLER VE HABER ÇEŞİTLERİ

A. MÜTEVÂTİR HABERLER

1. Mütevâtirin Lügat ve Istılah Manâsı

Mütevâtir, lugatta tetâbu etmek, yâni arkası kesilmeksizin birbirini takip etmek ve birbirinin peşisıra gelmek manâsında kullanılan tevâtür'den ism-i faildir. Arap dilinde vâtertu'l-kitâbe denir ki, "birbiri arkasına mektup gönderdim" manâsındadır. Şu var ki, bu manâda, gönderilen iki mektup arasında fetret bulunduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir. Nitekim vâtere's-savme denildiği zaman, bir kimsenin devamlı oruç tuttuğu anlaşılırsa da, bu orucun gün aşın veya iki gün ara ile, fakat devamlı olarak tutulduğu kasdedilmiş olur. Allahu Ta'âlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de buyurmuştur ki [42] "Sonra birbiri arkasına peygamberlerimizi gönderdik." manâsına gelir. Gönderilen peygamberler arasında bir fetret, yâni bir zaman boşluğu bulunmasına rağmen, peygamberlerin gönderilmesi birbiri arkasına devam etmiştir.
İşte bu manâya uygun olarak, tevâtere'l-haberu denildiği zaman, haberin fasılalarla birbiri arkasına geldiği, yahut bir başka deyişle, habercilerin birbiri arkasına gelerek aynı haberi getirdikleri anlaşılır. Bu, bir bakıma, haberin nesiller boyu herkes tarafından getirilmesi ve nesilden ne-sile haber verilmesi demektir. Bu da, en basit ifade ile, haberin her nesilde, sayısı bilinmeyen bir kalabalık tarafından nakledildiği manâsına gelir. O halde mütevâtir haber, nesilden nesile, kalabalık bir cemaat tarafından ri-'ayet edilen haberdir. Ancak bu kalabalığın sayı bakımından tayin ve tesbit hlmesi şart değildir. Gerçi bazı kimseler, bir takım delillere istinaden ka-*ugm sayısı hakkında bazı rakamlar ileri sürmüşler ve meselâ bir kısmı, 'fin menşeinden itibaren her nesilde en az dört kişi aynı haberi rivayet se, o haber mütevâtir olur demiş; diğer bazıları da, en az beş, yedi, on, > kırk, ve daha başka rakamlar ileri sürmüşler; bu rakamlardan her-ırını ileri sürenler, o rakamın içinde geçtiği hâdiseyi de delil olarak sûresi, 4 göstermişlerdir. Meselâ "Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlere karşı, kendi içinizden dört şâhid getirin." [43]mealindeki âyete istinad edenler, haberin her tabakada en az dört kişi tarafından rivayet edilmesini mütevâtirin şartı olarak ileri sürmüşlerdir. Bunun gibi, 12 rakamını ileri sürenler de "Allah, İsrail oğullarından da söz almıştı: İçlerinden oniki kefil göndermiştik." [44]mealindeki âyete istinad etmişlerdir. Ancak bu âyetlerde zikri geçen rakamların, mütevâtirin şartı olarak ileri sürülmesindeki hikmeti ve aralarındaki münâsebeti anlamak güçtür. Zira bu âyetlerde zikri geçen rakamlar, o âyetlerin konuları ile ilgilidir ve bu rakamları, hiç ilgisi olmayan başka bir konu için delil olarak ileri sürmek manâsızdır. [45]

2. Mütevâtir Haberin Şartları ve Tarifi

Belirli rakamlarla ilgili görüşler ne olursa olsun, bir haberin mütevâtir olabilmesi için, onu rivayet eden kalabalığın, yalan üzerinde ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalık olarak nitelendirilmesi, en doğru görüş olarak tezahür etmektedir. Bu, şu demektir ki, haberi öyle bir kalabalık rivayet ediyor ki, bu kalabalığı teşkil eden ferdlerin biraraya gelerek o haberi uydurup yaymak hususunda söz birliği etmeleri aklen mümkün değildir. Böyle olunca, her ferdin diğerinden habersiz olarak aynı haberi naklettiği ve onun daha önceki nesilden gelen bir esasa istinad ettiği manâsı anlaşılır. Eğer her nesilde, bu kalabalık aynı vasfını muhafaza ederse, bir başka ifade ile, kalabalıkta ferdlerin yalan üzerinde ittifaklarını mümkün kılacak bir azalma olmazsa, böyle bir kalabalığın nesilden nesile rivayet ettiği haber mütevâtir olur. Bu açıklamaya göre mütevâtirin tarifini yapmak gerekirse, denebilir ki: Mütevâtir, yalan üzerinde kasıtlı veya kasıtsız, ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalığın, yine kendisi gibi bir kalabalıktan rivayet ettiği haberdir.
Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, mütevâtir haberden maksat, haber verilen şey hakkında, onu işitenler için reddedilmesi mümkün olmayan ve dolayısıyle kabulü zorunlu olan bir bilgi vermektir. Meselâ fulân tarihte dünyanın bazı yerlerinden görülebilen bir kuyruklu yıldız geçmiş ise ve bu yıldızı gören kalabalık bir cemaatın ferdleri "fulân tarihte gökyüzünde geçen bir kuyruklu yıldız gördüm" diyerek hâdiseyi nakletmişlerse, keza bu olay nesiller boyu aynı kalabalık azalmadan sonraki nesillere nakledilirse, "fulân tarihte bir kuyruklu yıldızın geçmesi" ile ilgili olan bu haber mütevâtir olur ve asırlarca sonra bu haberi işiten kimse için onu yalanlamak ve "fulân tarihte böyle bir yıldız geçmedi" demek mümkün değildir. Haberin yalanlanması imkânının olmayışı, yıldızın geçişini görenlerin çokluğu olduğu kadar, haberin "görme" fiiline dayanmış olmasındandır.
Haber, verdiğimiz misalde olduğu gibi, bazen "görme" fiiline, bazen de "işitme" fiiline istinad eder ve herhangi bir kimsenin söylediği bir söz, kalabalık bir cemaat tarafından işitilerek aynı şekilde nakledilir. Bu sözü söyleyenden işiten her ferd, onu "fulân kimsenin şöyle dediğini işittim" diyerek nakleder. İşitilen bu söz, nesiller boyu yine aynı vasıftaki kalabalık tarafından nakledilecek olursa, o da mütevâtir olur ve asırlarca sonra, bu haberi işiten kimse "fulân kimse böyle bir şey söylemedi" diyerek onu red ve inkâr edemez.
Bu açıklamaların ışığı altında, mütevâtir haberin şartlarım şöylece sıralamak mümkündür:
a) Mütevâtir haber, kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmelidir.
b) Öyle bir kalabalık ki, ferdlerinin yalan üzerinde kasıtlı veya kasıtsız ittifak etmeleri mümkün değildir.
c) Herhangi bir nesilde, veya tabakada, bu kalabalığın sayısında azalma olmamalıdır. Ancak sayıda artış, haberin doğruluğunu teyîd eder.
d) Haber, menşeinde onu nakledenlerin "görme" veya "işitme" fiillerine istinad eden cinsten olmalıdır; başka bir ifade ile menşei aklî kazıyyeye müstenid olmamalıdır.
Bu şartlar bir araya geldiği zaman, haber ilm-i zarurî, veya ilm-i yakın ifade eder; yâni onu işiten kimse için, red ve inkârı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu olan bir bilgi hâsıl olur. Bu bilgi, dîne taalluk eden bir bilgi olduğu zaman, ona inanmayı, amele taalluk ediyorsa, kendisiyle amel etmeyi gerektirir. İşte, Hazreti Peygamberin hadîsleri arasında bu şartları cemetmiş olarak nakledilen hadîslere mütevâtir hadîs denilmiştir.
Mütevâtir haberle onu işiten kimsede hâsıl olan ilm-i yakîn 'den murad, gerçeğe uygun, kesîn itikaddır ve tarifte kasdedilen de budur. Zira mütevâtir haber, biraz önce de zikrettiğimiz gibi zarurî ilim ifade eder ki, reddi mümkün olmaması dolayısıyle, insan, bunun kabulünde muztar kalır. Bunu bir misalle açıklamak gerekirse, dünyanın herhangi bir ülkesinde bulunan bir şehrin ismini duyan herhangi bir kimse, o şehrin varlığını haber verenlerin çokluğu karşısında, onu reddetmek imkânına sahip değildir. O şehri görmediğini, hattâ o şehrin bulunduğu ülkeye hiç gitmediğini sebep göstererek, kendi gözü ile görmediği bir şeyin varlığına inanmayacağını ileri süremez; veya o şehirden bahsedenleri, yahut onun varlığım haber verenleri yalancılıkla itham edemez; çünkü o şehir hakkında haber verenlerin bir
yerde toplanarak, aslında bulunmayan bir şehrin, bulunduğu yolunda yalan bir haber üzerinde ittifak etmelerine ve sonra da bunu halk arasında yaymalarına imkân yoktur. Böyle bir ihtimal söz konusu bile olamaz. Çünkü akıl, o şehri haber verenlerin, ister tesadüfen olsun, ister kasden olsun, yalan haber üzerinde ittifak etmiş olabileceklerini kabul etmez. İşte, o şehrin varlığı ile ilgili haberlerin insanda hâsıl ettiği bilgi, zarurî olan ve define veya reddine imkân bulunmayan bilgidir ve bu bilgi, ister âlim olsun ister câhil olsun, yahut ister araştırma ehliyetine

sahip olsun ister olmasın, yalnız mütevâtir olarak nakledilen haberlerle herkeste oluşur.
Bazıları da, mütevâtir haberin, ancak ilm-i nazarî ifade ettiğini söylemişlerdir ki, bu görüş gerçeğe uygun değildir. Çünkü tevatürle, avam tabakasına mensup, araştırma ehliyetine sahip olmayan bir kimse için de ilim hâsıl olur. Nazar (tetkik ve araştırma), malûm ve maznun şeylerin tertibi olup, bununla malûm ve maznuna ulaşılır; avama mensup kimsede bu ehliyet yoktur. Eğer tevatürle kazanılan ilim nazarî olsaydı, avam için bu ilim hâsıl olmazdı. Bu açıklama ile, ilm-i zarurî ile ilm-i nazarî arasındaki fark anlaşılmış olmaktadır. Buna göre zarurî, istidlal olmaksızın ilim ifade eder; nazarî de ilim ifade eder; fakat istidlal ile.. Zarurî, haberi işiten herkes için hâsıl olur; nazarî ise, ancak bu sahada ehliyeti olan kimseler için hâsıl olur.[46]
Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, yukarıda şartlarını açıkladığımız mütevâtir, hadîsçİlerin inceleme konusu dışında tuttukları bir hadîs çeşididir. Çünkü incelemeden maksat, sahîh olan hadîsi sakîm veya zayıf olanından ayırmaktır. Halbuki mütevâtir hadîslerin hepsi, yukarıda açıkladığımız şartlarla sahihtir ve onları incelemeye gerek yoktur. Bununla beraber, bazı hadîsçİlerin sözleri arasında, herhangi bir hadîsin HazretİPeygamberden tevatür ettiğini belirten ifadelere rastlanır. Bu ifadelerde kullanılan tevatür kelimesini, yukarıda şartlarını belirttiğimiz mütevâtirin ıstılah manâsı ile karıştırmamak gerekir. Onlar, daha ziyade, hadîsin şöhret kazandığını ifade etmek maksadıyle bu tabiri kullanmışlardır ve tabiatiyle şöhret kazanan, yâni meşhur olan hadîsle, ıstılahtaki mütevâtir ile anılan hadîs arasında fark vardır.
Mütevâtir hadîslerin hadîs ilmi içerisinde bahis konusu edilmemesi, sadece isnad yönündendir. Zira hadîs ilmi, bir bakıma isnad ilmidir. Bu ilmin konusu da, bir hadîsin rivayet zincirini sıhhat yönünden incelemek ve bu zinciri teşkil eden râvi halkalarının, adalet ve zabt yönünden olduğu kadar, birbirleriyle bağlantıları yönünden de sağlam ve güvenilir olup olmadıklarını tesbît etmektir.
Mütevâtir hadîslerde ise, daha önce de açıkladığımız gibi, belirli bir isnad yoktur; fakat hadîs, Hazreti Peygamberden, rivayetleri ilm-i zarurîyi gerektiren bir kalabalık tarafından nakledilmiş ve bu kalabalık her nesilde artarak çoğalmıştır. Bu derece şöhrete ulaşmış olan bir hadîsin, mütevâtirin şartlarından bahsederken de belirttiğimiz gibi, red ve inkârı mümkün olmaz ve işitenler için ilm-i zarurî ifade eder. Bu sebepledir ki hadîs ilmi, yalnız âhâd adı verilen hadîsleri inceleme konusu yapmıştır; çünkü sahîh veya zayıf olması muhtemel bulunan hadîsler, yalnız âhâd içerisinde yer alırlar. Mütevâtir hadîsin hadîs ilmi içerisinde söz konusu edilmemesi, bazı ulemâ arasında, bu çeşit hadîslerin bulunup bulunmadığı, yahut bulunsa bile sayı itibariyle çok az olduğu yolunda değişik görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur.
Bazılarına göre Kitap, yâni Kur'ân, tevâtüren sabit olduğu halde, sünnet ve icma, hem tevatür, hem de âhâd yol ile sabit olmuştur. Ancak gerek sünnetten ve gerekse icmadan mütevâtir olanlar çok azdır. Hattâ sünnette, yalnız manâ yönünden mütevâtir olanlar vardır. Meselâ şerîatın asıllarından olan beş vakit namaz, namaz rek'atlarının sayısı, zekât, hac ve bunun gibi bazı sünnet bu kabîldendir. Hattâ İbnu's-Salâh, mütevâtire misal olarak yalnız hadîsinin gösterilebileceğini ileri sürmüş, bu hadîsin kalabalık bir sahabe gurubu tarafından rivayet edildiğini kaydettikten sonra, el-Bezzâr'm Musned'inden naklen bu sahabîlerin ktffe kişi kadar olduğuna işaret etmiştir [47]Ancak Ibn Hacer, bu görüşte olanlara ve özellikle mütevâtire bir hadîsten başka misal gösteremeyen İbnu's-Salâh'a itiraz ederek şöyle demiştir:
"İbnu's-Salâh, daha önce şartları ile birlikte izah edilen mütevâtirin nâdir bulunduğunu, ancak bunun men kezebe aleyye hadîsi için iddia edilebileceğini ileri sürüyor. Onun bu görüşü ve diğerlerinin mütevâtir hadîsin mevcut olmadığı yolundaki iddiaları yanlıştır. Çünkü böyle bir kanaat, mütevâtir hadîslerin turukunun çokluğundan ve râvilerinin yalan üzerinde birleşmelerini âdeten imkânsız kılan hal ve sıfatlarını bilmenin güçlüğünden ileri gelmektedir. Aslında hadîsler arasında mütevâtir olanlar çok denecek kadar mevcuttur. Nitekim Şarkta ve Garpta ilim ehli arasında elden ele dolaşan ve musannıflarma nisbeti kesinlikle sabit ve sahîh olan bir çok meşhur hadîs kitabı, bir hadîsin naklinde birleştikleri ve bu hadîsin turuku da, yalan üzerinde birleşmelerini imkânsız kılacak şekilde çoğaldığı zaman, diğer şartların da tahakkuku ile onu nakledenlerin doğruluğu hakkında kesin bir bilgi hâsıl olur. Meşhur kitaplarda bu çeşit hadîsler pek çoktur [48]Es-Suyûtî bu konuda müstekıl bir kitap telîf ederek mütevâtir hadîsleri bâblara göre tasnif etmiş ve kitabına el-Ahbâru'l-mutenâsire fı'l-ahbârVl-mutevâtire adını vermiştir. Kitapta, mütevâtir olarak gösterdiği her bir hadîsi kitaplarında nakledenlerin isnadlan ile birlikte zikretmiştir. [49]Es-Suyûtî'nin mütevâtir hadîsler arasında gösterdiği hadîslerden bazıları şunlardır:
Hadîsu'l-havz (elli küsur sahabî tarafından rivayet edilmiştir); (yetmiş sahabî tarafından rivayet edilmiştir); (elli sahabî tarafından rivayet edilmiştir); tarafından rivayet edilmiştir); trafından rivayet edilmiştirtarafından rivayet edilmiştir); "kilde mütevâtir olarak rivayet edilmiştir. [50]

3. Mütevâtir Haberin Çeşitleri

Mütevâtir haberler, ya lafzı, ya da manevî olurlar. [51]

a) Mütevâtir Lafzî

İsnadın başında olsun, ortasında veya sonunda olsun, bütün tabaka veya nesillerde, bir hadîsin lafzan, yukarıda tarifi yapılan kalabalık tarafından rivayet edilmesidir. Mütevâtir lafzının en güzel örneği Kur'ân-ı Kerîm'dir. Sahabeden itibaren her tabakada sayılamayacak kadar çok sayıda müslüman tarafından okunup kendilerini takip eden nesillere nakledilmiş ve bu nakil esnasında tek bir harfinde bile değişikliğe uğramadan zamanımıza kadar gelmiştir. Hadîsler arasında da bu şekilde nakledilenler bulunmakla beraber bunların sayısı çok azdır. İbnu's-Salâh, bu çeşit hadîslerin başında hadîsini zikretmiştir. Bu hadîsi Haz-reti Peygamberden 40, bir rivayete göre de 62 sahabî rivayet etmiştir. Bunlar arasında cennetle tebşir edilen 10 sahabî de vardır. [52]Es-Suyûtî, bu guruba giren diğer bazı hadîsleri daha zikretmiştir. 70 sahabî tarafından rivayet edilen sahabî tarafından rivayet edilen hadîsleri bunlardandır. [53]

b) Mütevâtir Manevî

Kelimenin manâsından da anlaşıldığı gibi, lafzî mutabakatı olmayan, fakat manâ ile rivayet edilen hadîslerdir. Maamafih, lafzî mutabakat olmasa bile, bu hadîslerde de yalan üzerinde birleşmeleri ihtimal dâhilinde olmayan kalabalık bir cemaatin rivayeti şart koşulmuştur. Ancak böyle hadîslerde tevatür derecesine ulaşan husus, hadîsin aslıdır, yahut özüdür. Meselâ, râvilerden birisi, "fulân kimse bir deve hediye etti" şeklinde bir haber rivayet etse, bir başkası bu haberi "fulân kimse bir at hediye etti", bir diğeri "fulân kimse şu kadar lira hediye etti" şeklinde rivayet eder. Bu rivayetlerde tevatür derecesine ulaşan husus, "fulân kimsenin bir şey hediye etmesi" dir.
Es-Suyûtî, mütevâtir manevî hadîse misal olarak Hazreti Peygamberin (du'â esnasında ellerin kaldırılması) hadîsini zikretmiştir. Bu hadîsin muhtelif kaziyelerde zikredilmiş 100 kadar rivayeti vardır; bu kaziyeler tevatür derecesinde olmamakla beraber, "du'â esnasında ellerin kaldırılması", bütün rivayetlerde müşterektir ve tevatür derecesine ulaşan husus da budur. [54]

B.ÂHÂD HABERLER

1. Ahâdın Lügat ve Istılah Manâsı

Âhâd, lugatta, "bir" manâsına gelen ve bir şeyin sayısına delâlet eden ahad veya vâhıd'in çoğuludur. Istılahta ise, tevatür derecesine ulaşmayan, veya mütevâtir olmayan haberlere verilmiş bir isim olarak kullanılır ve meselâ haberu'l-vâhıd (bir kişinin haberi) denir ve bir kişi tarafından rivayet edilen haber kasdedilir. Haber-i âhâd da birer kişi tarafından rivayet edilen haberlerdir.
îmam eş-Şâfi'î (Ö. 204)'nin haber-i hâssa da dediği haber-i vâhıd tabiri, ilk asırlar içinde yalnız bir kişinin rivayet ettiği haberler hakkında kullanılmıştır. Nitekim eş-Şâfi'î, bu çeşit haberleri tarif ederken "Hazreti Peygambere, yahut ondan sonraki bir şahsa müntehi olana kadar bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haberdir." demiş; bu haberlerin dînde hüccet olarak kullanılabileceğini isbat hususunda da, Hazreti Peygamberin hayatında bir kişinin haberi ile ilgili tatbikattan örnekler vermiştir.[55]
Ancak daha sonraki devirlerde ve özellikle usûl kitaplarının tedvîn edildiği asırlarda, haber-i âhâd anlayışında önemli sayılabilecek bir değişiklik olmuş ve bu tabir, yalnız bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haberler hakkında değil, fakat iki kişinin iki kişiden, üç kişinin ve hattâ üçün üstünde kişilerin üç veya daha fazla kişilerden rivayet ettikleri haberler hakkında kullanılmıştır. Şu şartla ki, üçün üstündeki kişilerin, her tabakada, mütevâtirin şartı olan kalabalıktan daha az olması lâzımdır. Bazı tabakalarda az olmasa bile, diğer bazı tabakalarda mütevâtirin şartı olan kalabalığa erişmemiş olması dolayısıyle haber, yine âhâd haberlerden sayılır. Nitekim usûl kitaplarında, haberler, onları rivayet

edenlerin sayılarına göre, önce iki kısma taksim edilmiş, bir kısmına mütevâtir, diğer kısmına da âhâd denilmiştir. Daha sonra âhâd haberler de, meşhur, azîz ve garîb olmak üzere üç kısımda mütalâ edilmişlerdir.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, mütevâtir haberler, bunları işiten kimseler için ilm-i yakın, veya ilm-i zarurî ifade ettikleri halde, âhâd haberler, ilm-i nazarî ifade ederler. Kelimelerin delâlet ettikleri manâ göz Önünde bulundurulacak olursa, ilm4 nazarî (el-ılmu'n-nazarî), inceleme ve araştırma yolu ile insanda hâsıl olan ilim veya bilgi manâsına gelir. Hadîs ıstılahında ise, haberlerin, haber verdikleri konularda, ikna yönünden insan üzerinde bıraktıkları tesir olup, ancak zihnî bir tetkik ve tertip neticesi ke-sinleşir ve bilgi halini alır. Bunu bir misal ile açıklamak gerekirse, Hazreti Peygamberden nakledilen bir hadîs, onu ilk işiten kimse için, getirdiği hüküm veya tavsiyede bulunduğu dînî veya ahlâkî herhangi bir davranış yönünden ilim veya bilgi ifade eder; başka bir deyişle, insanda, bu hüküm veya davranışla ilgili bir ilim hâsıl olur. Ancak bu ilim zannîdir; kesin değildir. Kesinleşmesi için, insanın bazı inceleme ve araştırmalara, önceden sahip olduğu diğer bilgilere istinaden bir takım istidlallere başvurması gerekir. Bu inceleme ve araştırma, hadîsin isnad ve metni yönünden olur. İsnad yönünden araştırma, onun râvilerine ve ittisal yönünden durumuna taalluk eder. Hadîsin râvileri adalet ve zabt yönünden tam ve güvenilir kimseler midir? Sened muttasıl mıdır; yâni hadîsi birbirinden nakleden râviler, gerçekten birbirine mülâki olup, o hadîsi birbirinden işitmişler midir? Arada herhangi bir inkıta, kopukluk, yâni bir râvi düşmesi var mıdır? Senedin herhangi bir illeti var mıdır?
Metinle ilgili araştırma ise, onun, Hazreti Peygamberden rivayet edilen diğer hadîslere, umumî manâ yönünden uygun olup olmadığını ortaya çıkarmak gayesine yöneliktir; çünkü herhangi bir aykırılık, hadîsin şâz olduğu neticesini doğurur.
İşte, hadîsin hem isnad ve hem de metin yönünden böyle bir araştırmaya tâbi tutulması neticesinde, insanda kesin bir kanaat hâsıl olur ve bu kanaat, hadîsin red veya kabulüne taalluk eder. Eğer râvilerin adalet ve zabt yönünden zayıf oldukları, isnadda ittisalin bulunmadığı ve illetli olduğu, metnin Hazreti Peygamberden rivayet edilen diğer hadîs metinlerine manâ yönünden aykırı düştüğü, yâni şâz veya münker olduğu anlaşılırsa, hadîsin zayıf olduğuna hükmedilir. Bu hüküm, insanda, hadîsle ilgili olarak teşekkül eden bilginin tabiî bir neticesidir.
İşte, hadîsin kabul veya red yönünden değerini tesbite yarayan böyle bir inceleme ve araştırma, ilm-i nazarî tabirinde yer alan nazar kelimesinin tam karşılığıdır. Zira lugatta nazar kelimesi, gözün görme duygusuna delâlet eder ki [56]bir şeye yöneldiği zaman, bu yönelişte, onun mahiyetini anlamaya matuf bir gaye vardır. Bu sebeple el-Cevherî üy (nazar, bir şeyi gözle düşünmektir) demiştir.[57]
Bu düşünme, tabiatiyle nazar olunan şey hakkında daha önceki bilgilere de istinaden, yeni bilgiler edinmek gayesine matuftur; bu ise, istidlali gerektirir.
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, ilm-i nazari, nazar ehliyetine sahip olan, yâni araştırma gücü bulunan kimselerde hâsıl olur. Araştırma gücünden maksat, üzerinde durduğu konuya veya konunun bağlı bulunduğu dala vâkıf olma kudretidir. Bu kudrete sahip olmayan câhil kişide nazarî ilim hâsıl olmaz. Bu, hadîs ilmi yönünden şu demektir: Hadîs ilmine vukufu olmayan bir kimse, işitmiş olduğu bir hadîs hakkında, araştırma gücüne sahip olmadığı için, ilm-i nazarîyi elde edemez, veya hadîs hakkında kabul veya red yönünden hüküm veremez.
İlm-i nazarî, hadîs imamları arasında, umumiyetle âhâd haberler için söz konusudur. Çünkü bu haberler arasında makbul haberler bulunduğu gibi, merdûd haberler de vardır. Ancak makbul olanların diğerlerinden ayırt edilmesi, haberlerin, yukarıda açıkladığımız şekilde tetkik edilmelerine bağlıdır. Bu bakımdan hadîs imamları, umumiyetle, âhâd haberlerin ilm-i-nazarî ifade ettiklerini söylemişler ve ilim lafzını nazarî lafzıyle tahsis etmişlerdir. Çünkü haber-i âhâdla insanda hâsıl olan ilim, zarurî veya yakîn bir ilim değildir; kesinliği ancak nazar'a, yâni araştırmaya bağlıdır. İlim lafzını haber-i âhâd için hoş karşılamayan bazı kimseler ise, zan lafzmı kullanmışlar ve "haber-i âhâd zannı ifade eder" demişlerdir.[58] Bununla beraber, her iki tabirin kullanılışı arasında büyük bir fark mevcut değildir. Önemli olan husus, ilm-i nazarî veya zan ifade eden hadîslerin sahîh ve makbul olanlarını, zayıf ve merdûd olanlarından ayırt etmektir. Bu ise, hadîs imamları tarafından gerektiği şekilde yapılmıştır. [59]

2. Ahâd Haberlerin Çeşitleri

Ahâd haberler, her tabakada onları nakleden râvilerin sayısına göre meşhur, azîz ve garîb olmak üzere üç kısma ayrılırlar. [60]

a) Meşhur Haberler

Meşhur, lügat yönünden şöhrete erişmiş haber veya hadîs manâsına gelirse de, hadîsçiler arasında, ıstılah olarak daha farklı bir manâda kullanılmış ve en az üç isnadla rivayet edilen, fakat tevatür derecesine erişmeyen hadîslere denilmiştir.[61] Meşhurun bu tarifi, bazı fıkıh ulemâsına göre musteftz denilen hadîsleri tanıtır; çünkü bu kelimenin kökü, bir kaptan dökülen suyun yayılmasını anlatmak için kullanılmış ve fâza'l-mâ'u yeftzu feyzan denilmiştir. Bununla beraber, meşhurla mustefîz arasını ayıranlar da vardır ve bunlar, nıustefîzı, başından sonuna kadar ikiden fazla isnadı olan hadîslere tahsis ettikleri halde, başında bir râvisi olsa bile sonradan şöhrete ulaşan hadîslere de meşhur demişlerdir. Fakat hadîsçiler arasında maruf olan tarîf, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, en az üç isnadla nakledilen hadîslerdir.
Meşhurun diğer bir manâsı da, râvisi olsun veya olmasın, yahut aslı bulunsun veya bulunmasın, halk dilinde dolaşan bütün hadîsleri içine alır. Meselâ,hadîsleri, aslı olmayan, fakat halk dilinde şöhrete ulaşmış bulunan hadîslerdendir. Şu var ki, bu çeşit hadîsler hakkında kullanılan meşhur tabiri, kelimenin ıstılah manâsında değil, fakat lügat manâsında kullanıldığına delâlet eder.
Bir hadîsin şöhret kazanması, bir emr-i nisbîdir: Bazen yalnız hadîsçiler arasında, bazen hem hadîsçiler, hem de ulemâ ile halk arasında, bazen fukahâ, bazen de usûlcüler arasında meşhur olduğu görülür. Meselâ
hadîsi fukahâ arasında meşhur olmuştur. hadîsi usûlcüler arasında, il hadîsi ise, hem hadîsçiler, hem de diğer ulemâ ile halk arasında şöhret kazanmıştır.
Fakat ıstılah yönünden yukarıda verdiğimiz tarife uygun olan ve yalnız hadîs uleması tarafından bilinen meşhura misal, el-Buhârî ve Müslim'in de naklettikleri hadîsidir.[62] Gerek el-Buhârî ve gerekse Müslim, bu hadîsi, Süleyman et-Teymî tarikiyle Ebû Meclez'den nakletmişlerdir; Ebû Meclez ise, Enes İbn Mâlik'ten almıştır. El-Hâkim, mezkûr hadîs hakkında şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs Sahîh'te nakledilmiştir. Onun, Ebû Meclez'den başka Enes'ten nakleden râvileri vardır. Keza et-Teymîden başka kimseler Ebû Meclez'den ve el-Ensârî'den başka kimseler de et-Teymî'den bu hadîsi rivayet etmişlerdir; ancak bu husus, sanat ehli dışmdakilerce bilinmez.
Çünkü bunlar, Süleyman et-Teymî'nin, Enes'in dostlarından olduğunu düşünerek ikisi arasında yer alan diğer râvi (Ebû Meclez) vasıtasıyle gelen rivayetin garîb olduğunu zannederler. Yine bunlar, hadîsin ez-Zuhrî ve Katâde'den gelen birçok turuku bulunduğunu bilmezler. Bunun gibi daha binlerce hadîs vardır ki, ehlinden başkası bunların şöhretine vâkıf değillerdir. [63]

b) Azîz Haberler

Azîz, lugatta "bir adam azîz ve şerif olmak ve bir kimse zelîl iken kaviy ve zî kudret olmak" manasınadır.[64] Hadîs ıstılahında ise, Azîz, bir hadîsin garîb iken, bir başka yönden rivayet edilmek suretiyle kuvvet kazanması ve azîz olmasıdır. Meselâ ez-Zuhrî, veya Katâde gibi meşhur hadîs imamlarından birinin rivayeti, onlardan rivayet eden bir tek râviye inhisar eder, başka râvi bulunmazsa, bu rivayet garîb olur. Başka bir ifade ile, bir hadîs, ez-Zuhrî ve benzeri imamlardan birinden yalnız bir râvi vasıtasıyle rivayet edilirse, daha sonraki nesillerde hadîsin turuku çoğalmış olsa bile, bu hadîse garîb denir. Hadîsin tek bir râviye inhisar ettiği tabakadan bir başka râvi aynı hadîsi yine o imamdan rivayet ederse, o âna kadar garîb olarak bilinen hadîs, ikinci râvinin rivayetiyle kuvvet kazanır ve azîz olur. Buna göre azîzi, herhangi bir tabakada yalnız iki râvi tarafından rivayet edilen hadîsler olarak tarif etmek daha doğru olur. Bununla beraber İbnu's-Salâh, garîb olan bir hadîsi, iki veya üç kişi rivayet ederse azîz olur, demek suretiyle, üç kişinin teferrüdünü de azizin tarifine sokmuş olmaktadır' [65]Halbuki îhn Hacer'e göre bir hadîs, herhangi bir tabakada yalnız bir kişi tarafından rivayet edilirse o hadîs garîb, iki kişi tarafından rivayet edilirse aziz adını alır.[66]
İbn Hıbbân'm ifadesinden veya bazı kimselerin ileri sürdükleri görüşlere onun verdiği cevaptan, azîzi, bütün tabakalarda yalnız iki kişinin iki kişiden rivayetleri olarak tarif edenlerin bulunduğu anlaşılmakta ve onun "iki kişinin iki kişiden rivayeti asla bulunmaz" demek suretiyle böyle bir azîz çeşidini reddettiği görülmektedir; yahutta îbn Hıbbân, azîzin tarifi bahis konusu olduğu zaman, bu tariften, her tabakada yalnız iki kişinin yalnız iki kişiden rivayet ettiği hadîs manâsını anlamaktadır'. [67] İbn Hacer, ibn Hıbbân'ın bu anlayışına işaretle şöyle der: "îbn Hıbbân, iki kişinin iki kişiden rivayeti asla bulunmaz, demek suretiyle bütün tabakalarda yalnız iki kişinin yalnız iki kişiden rivayetini kasdediyorsa, bu doğrudur; gerçekten böyle bir rivayeti bulmak, hemen hemen imkânsız gibidir. Fakat tecviz ettiği azız şekli, iki kişiden az olmayan kimselerin

iki kişiden az olmayan kimselerden rivayet etmeleri suretiyle mevcuttur. Bunun misali, Şeyhân (el-Buhârî ve Müslim) in Enes'ten ve el-Buhârî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri şu hadîstir: <Ben> içinizden birine, anasından babasından ve çocuğundan daha sevgili olmadıkça o, îman etmiş sayılmaz [68]Bu hadîsi, Enes'ten Katâde ve Abdu'1-Azîz İbn Suheyb; Katâde'den Şu'be ve Sa'îd; Abdu'l-Azîz'den İsmâ'îl İbn Uleyye ve Abdu'l-Vâris; ve bunların her birinden de, sayısı ikinin üstünde birer cemaat rivayet etmiştir.[69]

Hz. Peygamber Şemada da görüldüğü gibi, zikri geçen hadîs, ilk üç tabakada yalnız ikişer kişi tarafından rivayet edilmişse de, üçüncü tabakadan sonra turuku çoğalmış ve hadîsi, her birinden ikinin üstünde birer cemaat rivayet etmiştir. Bu hadîs, azizin bir örneğidir. [70]

c) Garîb Haberler ve Çeşitleri

Garîb, lugatta yabancı, vatanından uzakta, yalnız ve tek başına kalmş kimse demektir. Hadîs ıstılahında ise, metin veya isnad yönünden tek kalmış, yahut benzeri başka râviler tarafından rivayet edilmemiş hadîse denilmiştir.

Garîb hadîsler, sahih ve gayr-i sahîh olmak üzere iki kısma ayrıldıkları gibi, metin ve isnad yönünden de garîb, yahut yalnız isnad yönünden, ya-hutta yalnız metin yönünden garîb olmak üzere çeşitli kısımlara ayrılırlar. Garîb hadîsler, umumiyetle sahîh olmamakla beraber, garabetin, sıhhat yok edici bir vasıf olduğu da ileri sürülemez. Zira sıhhat, râvilerin sika (güvenilir) kimseler olmaları halinde sübût bulur. Buna göre rivayetiyle te-ferrüd eden, yâni tek kalan ve bundan dolayı hadîsi garîb olan râvi, güvenilir kimselerden olduğu takdirde, rivayetini sahîh kabul etmemek için hiçbir sebep yoktur. Hattâ böyle bir hadîs, râvilerinin adalet ve zabt yönlerinden bulundukları derecelere göre sahîh olduğu gibi, hasen ve zayıf da olabilir.

Açıkladığımız bu yönleriyle garîb hadîs, sıhhat yönünden diğer hadîs çeşitlerinden farklı olmamakla beraber, hadîs imamları arasında yine de fazla rağbet görmemiş; hattâ bazıları, onları zemmeden sözler bile söylemişlerdir. Meselâ Ahmed İbn Hanbel: Bu garîb hadîsleri yazmayınız; çünkü onlar menâkîrdir ve çoğu zayıf râvilerden gelmedir" demiş; Mâlik İbn Enes de, "ilmin şerrinin garîb, hayrının da halk tarafından rivayet edilen zahir olduğunu" ileri sürmüştür. Abdurrazzâk, "biz, garîb hadîsin hayırlı olduğunu zannederdik; halbuki o şer imiş" derken, Ebû Yûsuf da, "dîni kelâm ile arayan zındıklaşır; hadîsin garibini arayan yalancı olur; malı kimya ile arayan ise, iflâs eder" demiştir.[71]

Garibin metin ve isnad yönünden taksimine gelince, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, hadîs, hem isnad, hem de metin yönünden garîb olabilir. Garibin bu kısmı, tek bir râvinin rivayet ettiği metinle tek kalması halinde ortaya çıkar. Bazen de hadîs, yalnız isnad yönünden garîb olur. Meselâ sahabeden bir cemaat tarafından rivayet edilen bir hadîs, başka bir sahabîden nakleden bir tâbi'înin teferrüdü ile garîb olur ve onun, "yalnız bu yönden garîb olduğu" söylenir. Yalnız metin yönünden garîb olan hadîs ise, râvisi o metinle teferrüd eden hadîstir; ancak bu çeşit hadîsler, ferdin şöhret kazanmış şekliyle bulunurlar; yâni metin, bidayette garîb olsa bile, sonradan şöhrete kavuşmuş veya meşhur olmuştur. Ömer Îbnu'l-Hattâb (r.a.)'ın oLJL JUxVI Ul (ameller niyetlere göredir) hadîsi garibin bu kısmına bir örnek teşkil eder; zira bu hadîsi Hazreti Peygamberden yalnız Ömer Îbnu'l-Hattâb rivayet etmiştir. Ömer'den yalnız Alkame İbn Vakkâs, Alkame'den yalnız Muhammed ibn İbrahim et-Teymî, ondan da yalnız Yahya İbn Sa'îd almış; Yahya'ya kadar metin garîb olarak rivayet edildiği halde, Yahya'dan rivayet edenlerin çokluğu dolayısıyle de hadîs meşhur olmuştur.

Garabet, yâni râvinin tek kalması, bazen isnadın aslında, yâni sahabî tarafında, bazen de ortasında vukubulur ve birincisine ferd-i mutlak, ikincisine ise, ferd-i nisbî denir. Aşağıda bunlar ayrıca incelenmiştir. [72]

1) Ferd-i Mutlak

Ferd, lügat yönünden bir, tek, veya çiftin yarısı manâsına gelir. Hazâ ferdun (bu ferddir) denildiği zaman, onun, yegâne, yekdâne olduğu anlaşı-hr [73]Hadîs ıstılahında ise, ferd, gerek lügat yönünden ve gerekse ıstılah yönünden garı6'in müteradifidir. Ancak ıstılahçılar, her iki kelime arasında, kullanılışlarının azlığına veya çokluğuna göre ayırım yapmışlar ve ferd ismini çok defa ferd-i mutlak'a, garîb ismini ise, ferd-i nisbî'ye ıtlak etmişlerdir. Ancak bu, kelimelerin isim olarak kullanılışı yönündendir. Fakat bu kelimelerden türemiş fiillerin kullanılışı bahis konusu olduğu zaman, aralarında hiçbir ayırım yapılmamıştır. Meselâ haber, ister ferd-i mutlak olsun, ister ferd-i nisbî olsun, her ikisinde de teferrede bihi fulânun veya ağ-rabe bihi fulânun denilerek, ferd ve garîbten türemiş fiiller aynı manâda kullanılmıştır.[74]

Ferdin, garibin müteradifi olarak da kullanıldığı gözönünde bulundurulursa, kelimenin hadîs ıstılahı yönünden manâsı, isnadın herhangi bir yerinde râvisi tek kalmış haber çeşidi olur. Ancak bu çeşit haberlerin tarifinde kullanılan kelime, umumiyetle garîb kelimesidir ve ferd tabiri, yukarıda da işaret olunduğu üzere, garibin kısımları bahis konusu olduğu zaman daha çok kullanılmıştır.

Buna göre, ferd kelimesinin, tabakalardan herhangi birinde râvisi tek kalmış haberlere delâlet ettiği gözönünde bulundurulursa, ferd-i mutlak (el-ferdu'l-mutlak)'m, tarifini verdiğimiz ferd çeşitlerinden biri olduğu anlaşılır. Nitekim İbn Hacer, "garabet, ya senedin aslında olur, yahutta bir başka tarafında.. ."[75] demek suretiyle, ferdiyyetin müteradifi olarak kullanılan garabetin, isnadın bazen bir yerinde, bazen de bir başka yerinde görülmesi sebebiyle iki kısımda mütalâ edildiğini açıklamıştır ki, bunlardan birisi ferd-i mutlak'tır ve garabetin senedin aslında olması şeklidir.

Senedin aslı (aslu's-sened), kendisinden sonraki turuk ne kadar ço-ğalırsa çoğalsın, isnadın dönüp dolaştığı yerdir ki, evvel, menşe', âhır, intiha, muntehây-ı sened gibi tabirlerin de ıtlak olunduğu sahabînin bulunduğu taraftır. Buna göre, garabetin isnadın aslında veya evvelinde oluşu, hadîsi rivayet eden sahabî veya sahabîden rivayet eden tâbi'î sayısının birden fazla olmamasıdır. Yâni sahabînin veya tâbİ'înin, rivayet ettiği hadîsle teferrüd etmesi, tek kalmasıdır.

Ferd-i mutlak'a misal olarak, el-Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen velâ'ın satış ve hibesini yasaklayan İbn Ömer hadîsi zikredilebilir.

Hazreti Peygamber, köle azadından doğan mîras hakkının satışını ve hibe edilmesini bu hadîsiyle nehyetmiştir:[76]

Bu hadîsi Abdullah îbn Ömer'den rivayet eden tâbi'î Abdullah ibn Dînâr rivayetinde tek kalmıştır ve bu teferrüd, senedin aslında olduğu içindir ki hadîs, ferd-i mutlaktır.

Ferd-i mutlakta bazen tek kalan râviden hadîsi alan râvinin de tek kaldığı ve bunun bütün râviler boyunca, veya çoğunda devam ettiği görülür, îmanın hasletleriyle ilgili Ebû Hureyre hadîsi, iki râvisi tek kalmış bir hadîstir [77] (îmân yetmiş - veya altmış - küsur şubedir. En üstünü tâ ilahe illa'llah sözüdür. En alt derecesi ise, yoldan (taş, diken vs.) ezâ veren şeyleri kaldırmaktır. Haya da îmandan bir şubedir).

Hazreti Peygamberden Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen bu hadîs, Ebû Hureyre'den Ebû Salih, Ebû Salih'ten de Abdullah İbn Dînâr va-sıtasıyle nakledilmiştir. Gerek Ebû Salih ve gerekse Abdullah İbn Dînâr, bu hadîsin rivayetinde tek kalmışlardır. [78]

2) Ferd-i Nisbî

Ferd-i nisbî, garabetin senedin ortasında olması halinde ortaya çıkan haber çeşididir. Nisbî denilmesi, haber aslında meşhur olsa bile, teferrüdün belirli bir şahsa nisbetle vukubulması dolayısıyledir. Haberin meşhur olması ise, kendisinde teferrüd etmiş râvileri bulunmayan şâir turuk (is-nadlar) yönündendir. Meselâ Mâlik İbn Enes, Nâfi'den, Nâfı de îbn Ömer'den bir hadîs rivayet etmiş olsa ve bir başka râvi de aynı hadîsi mütâbi'i olmaksızın Mâlik'ten rivayetiyle teferrüd etse, yâni Mâlik'ten bu râviden başka hiç kimse rivayet etmemiş olsa, bu hadîs, Mâlik'ten tek olarak rivayet eden râviye nisbetle ferd'tir. Nâfi'den rivayet edenler kalabalık bir cemaat olduğu takdirde ve onlardan bize kadar nakleden aynı şekildeki kalabalık râvi gurubuna nisbetle de hadîs meşhur olur. Bunu şöyle bir şema ile göstermek mümkündür:

Hadîs İbn Ömer[79]

III. BÖLÜM

SIHHAT YÖNÜNDEN HABER ÇEŞİTLERİ

Haberlerin Makbul ve Merdûd Olma Sebepleri

Genel olarak Haber lafzından söz ederken de açıkladığımız gibi, haberler, bize gelişleri yönünden mütevâtir ve âhâd olmak üzere iki kısma

ayrıldıkları gibi, âhâd haberler de, aralarında hem sahîh hem de zayıf olanların bulunması dolayısıyle makbul ve merdûd olmak üzere iki kısma ayrılmışlardır. Makbul, hadîs âlimlerinin çoğunluğuna göre, ameli gerektiren haberlerdir. Râvisinin doğruluğu kabul edilmeyen haberlere de merdûd denilmiştir.
Âhâdın makbul ve merdûd olmak üzere iki kısma ayrılması, onlarla istidlalin, râvilerinin adalet ve zabt yönünden ahvallerinin araştırılmasına mütevakkif olması dolayısıyledir. Mütevâtir haberler bunun aksinedir; çünkü mütevâtir haberler, râvilerinin doğruluğu hususunda kesinlik bulunması dolayısıyle hepsi de makbuldür. Âhâd haberler ise, böyle değildir ve onlardan yalnız makbul olanlar ameli gerektirir. Çünkü bunlarda, ya kabul sıfatının esasını teşkil eden râvinin doğruluğu sübût bulmuştur; ya da red sıfatının esasım teşkil eden râvinin yalancılığı sübût bulmuştur; yahutta ne kabulünü ne de reddini gerektiren herhangi bir husus mevcuttur. Bu takdirde, birincisinde, râvisinin doğruluğu sübût bulduğu için haberin de doğruluğu zan üzerinde galebe çalar ve haber kabul edilir, ikincisinde, râvisinin yalancılığı sübût bulduğu için haberin de yalan olduğu zan üzerinde galebe çalar ve haber atılır. Üçüncüsünde ise, eğer haberi bu iki kısımdan birine sokmayı mümkün kılacak bir karîne mevcut ise, haber o Kısma sokulur; böyle bir karîne mevcut değilse, haber üzerinde tevakkuf olunur; yâni onunla amel edilmez. Amel olunmayan haber ise, merdûd haber gibidir; ancak onun merdûd olması, haberde red sıfatının sübûtu do-layısıyle değil, kabulü gerektiren bir sıfatın bulunmaması dolayısıyledir. [80]

A. MAKBUL HABERLER

1. Sahîh Hadîsler ve Çeşitleri

Makbul hadîs çeşitlerinin başında yer alan sahîh, adalet ve zabt sıfatlarını hâiz olan râvilerin, muttasıl senedle rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadîslerdir. Sahîh ile ilgili olarak verdiğimiz bu tarif, ameli gerektiren sahîh bir hadîsin, metin ve isnadında başlıca beş şartın biraraya gelmiş olması gerektiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile, bir hadîsin sahîh vasfına sahip olabilmesi için, beş şartın o hadîste biraraya gelmesi lâzımdır. İşte bu beş şartı tam olarak kendisinde birleştiren hadîse, sahîh li-zâtihi, veya kısaca sahîh denilmiştir. Bu şartlardan herhangi birisi hadîste bulunmazsa, o hadîs, sahîh olma vasfını kaybetmiş olur.
Sahîhin tarifinde zikredilen bu beş şart, sırasıyle şunlardır:
1.Sahîh hadîsin râvileri âdil olmalıdırlar. Âdil, adalet vasfına sahip olan kişidir. Adalet ise, insanı takva ve mürüvvet sahibi yapan bir melekedir; zira insanın şirk, fısk ve bid'at gibi her türlü büyük ve küçük günâhlardan sakınması, ancak bu meleke sayesinde mümkün olabilir. Bu sebepledir ki takva ve mürüvvet sahibi kimselere, hadîsçiler arasında adi veya âdil denir. Hadîs rivayetinde, râvilerde adaletin şart koşulması, âdil olmadıkları bilinen, yahut hali bilinmeyen ve dolayısıyle âdil olup olmadıkları anlaşılamayan, yahutta kim oldukları bilinmeyen kimselerin rivayet ettikleri hadîsleri sahîhin dışında bırakmak içindir.
2. Sahîh hadîsin râvileri zabıt olmalıdırlar. Zabt, râvinin, rivayet ettiği hadîste, yahut hadîsi yazmış ise, kitabında, fazla hata yapmayacak derecede hafız, dikkatli ve titiz olmasını sağlayan bir melekedir. Râvilerde zabtm şart koşulması, galatı çok, gafleti fahiş olan kimselerin hadîslerini sahîhin dışında bırakmak içindir.
3. Sahîh hadîsin isnadı muttasıl olmalıdır. İttisal, isnadta yer alan her bir râvinin, hadîsi kendisinden naklettiği şeyhine bizzat mülâkî olmuş ve hadîsi bizzat ondan almış olmasıdır. Böylece râvi ile şeyhi arasında açık veya gizli bir inkıta söz konusu olmaz. İsnadda ittisalin şart koşulması, munkatı, mu'dal, mursel ve mudelles gibi çeşitli mkıtalarla gelen hadîsleri sahîhin dışında bırakmak içindir.
4. Sahîh hadîs şâz olmamalıdır. Şâz, râvileri adalet ve zabt yönünden güvenilir, muttasıl isnadla gelmiş olan, fakat kuvvetli isnadla gelen aynı hadîsin diğer rivayetine veya rivayetlerine muhalefetle infirad eden hadîstir. Daha kısa bir ifade ile, güvenilir bir râvinin, kendisinden daha güvenilir bir râviye muhalif rivayetidirki, bu rivayetle râvi tek kalmıştır. Böyle durumlarda, daha güvenilir olan râvinin rivayeti tercih olunur; diğer rivayet ise, sahîh olma vasfını kaybeder ve buna da şâz denir.
5. Sahîh hadîs muallel olmamalıdır. Muallel, metin veya isnadında illeti bulunan hadîstir, illet ise, hadîsi za'fa düşüren gizli bir kusurdur. Bu kusur tesbit edilinceye kadar sahîh olduğu sanılan hadîs, kusurun anlaşılmasından sonra sahîh olma vasfını kaybeder.
Hadîsçilere göre, yukarıda zikredilen beş şartı kendisinde cemeden hadîsin sahîh olduğuna hükmedilir. Eğer bazı hadîslerin sıhhati üzerinde hadîsçiler arasında bir görüş ayrılığı çıkmış ise, bu ayrılık, beş şartın, o hadîslerde var olup olmadığı hususunda ortaya çıkan görüş ayrılığı sebebiyledir. Zira bazı hadîsçilerin ta'dîl ettikleri bir râvi, diğer bazıları tarafından cerhedümiş ise, râvi üzerinde hâsıl olan bu görüş ayrılığı, onun tarafından rivayet edilen hadîsin sıhhati üzerinde de ortaya çıkar. Râviyi ta'dîl edenler, hadîsinin sahîh olduğuna hükmederken, onu cerhedenler hadîsinin sıhhati üzerinde de tereddüt gösterirler.
Hadîslerin sıhhati üzerinde beliren görüş ayrılığının bir sebebi de, yukarıda zikredilen beş şartı yeterli görmeyen bazı kimselerin iddialarıdır. Hadîsçiler dışından geldiği anlaşılan bu iddialar, mezkûr beş şarta ilâveten, hadîsin her tabakada en az iki râvi tarafından rivayet edilmesi esasına dayanır. Nitekim rivayet olunduğuna göre, İbrâhîm İbn îsmâ'îl İbn Uleyye, rivayetin şehadetle aynı derecede ve aynı şey olduğunu ileri sürerek, hadîsin de en az iki âdil ve zabıt râvisi olması gerektiğini söylemiş ve rivayetinde tek kalan âdil ve zabıt râvinin hadîsini kabul etmemiştir. Ne var ki bu zât, fakîh muhaddislerden olmasına rağmen, itizale meyleden bir kimse idi. [81] Ez-Zehebî, onun cehmî olduğunu, Kur'ân'm mahlûk olduğu görüşünü taşıdığını ve bu yolda münazaralar yaptığını söylemiştir.[82]
Sahîhin şartı hakkında İbrâhîm îbn îsmâ'îl îbn Uleyye tarafından ileri sürülen bu görüş, aslında diğer bazı mutezile imamlarının da görüşüdür. Nitekim Ebû Alî el-Cubbâ'î, bu konuda şöyle demiştir: "Âdil olan tek bir kişinin haberi kabul edilmez. Fakat buna başka bir âdil kişinin haberi inzimam ederse, yahut Kitap (Kur'ân) dan bir âyetin, yahut başka bir haberin zahirinin muvafakati ile haber kuvvet kazanırsa, yahut sahabe arasında münteşir olur veya bazıları o haberle amel ederse, o zaman tek kişinin haberi kabul edilir." [83] Buna benzer bir görüş de, el-Hâkim en-Neysâbûrî tarafından ileri sürülmüştür: "Sahîh hadîsin sıfatı, kendisinden cehalet ismi zail olmuş sahabînin Hazreti Peygamberden, iki âdil tâbi'înin de sahabîden rivayeti olup, şehadet üzerine şehadet misali, hadîs ehlinin zamanımıza kadar onu nakletmesidir." [84] Mutezile tarafından sahîh hadîsin şartı olarak ileri sürülen her tabakada onun en az iki âdil râvi vasıtasıyle rivayet edilmesi keyfiyeti, aslında, bu mezheb imamlarının haber-i âhâd hakkındaki görüşleri çerçevesi içinde mütalâa edilmek gerekir. Zira mutezile, âhâd haberlerin dînde delil olarak kullanılmasına karşıdırlar.
Burada şunu da belirtmek gerekir ki, hadîs imamlarının sıhhati üzerinde ittifak ettikleri tek isnadla rivayet edilmiş pek çok hadîs vardı ve bu hadîsleri el-Buhârî ve Müslim gibi Sahîh sahipleri kitaplarına almakta tereddüt göstermemişlerdir. hadîsi bunun en açık örneğini teşkil eder. El-Buhârî tarafından Sahîh'in başında nakledilen bu hadîs, Hazreti Peygamberden, yalnız Ömer İbnu'l-Hattâb vasıtasıyle rivayet edilmiş; Ömer'den yalnız Alkame, Alkame'den yalnız Muhammed İbn îbrâhîm, Mu-hammed İbn İbrahim'den de yalnız Yahya İbn Sa'îd rivayet etmiştir. Yahya'dan sonra isnadı çoğalan bu hadîsin sıhhati, değerinin büyüklüğü ve ondan hâsıl olan faydanın çokluğu üzerinde bütün İslâm uleması görüş birliğine varmışlardır. İmam Eş-Şâfı'î, bu hadîsin İslâm'ın üçte birine muâdil olduğunu ve yetmiş fıkıh babını ihtiva ettiğini söylemiştir. Abdurrahman İbn Mehdî ise, kitap tasnîf eden herkesin, ilim talebesinin, niyetini düzeltmesi için, tenbîh maksadı ile bu hadîsi kitaplarının başında zikretmeleri tavsiyesinde bulunmuştur.[85]
Sahîh hadîsin yukarıda zikrettiğimiz beş şartından ilk ikisini teşkil eden ve râvilerle ilgili olan adalet ve zabt sıfatları, her râvide veya her insanda aynı derecede bulunmaz. Bazı kimseler, çok daha âdil ve çok daha hafız oldukları halde, diğer bazıları, bunlara nisbetle daha az âdil ve hafızdırlar. Bu azlık, onları, zayıf hadîs râvileri derecesine düşürmese bile, diğerlerine kıyasla daha aşağı derecede olduklarına kolayca hükmedilebilir. Bu sebeple denebilir ki, ne kadar sahîh hadîs râvisi varsa, o kadar da birbirinden farklı adalet ve zabt dereceleri vardır. İşte, râvilerin adalet ve zabt yönünden bu farklı durumları, onlar tarafından rivayet edilen hadîslerin de birbirinden farklı sıhhat derecelerinde bulunması sonucunu doğurur. Buna göre, râvileri adalet yönünden en üstün derecede bulunan bir hadîsin, sıhhat yönünden de en üstün derecede bulunduğuna hükmedilir. Bu hüküm, bazı hadîsçileri, adalet ve zabt yönünden en üstün seviyede bulunan hadîs râvilerinden müteşekkil isnadları asahhu'l-esânîd (isnadların en sahihi) vasfı ile belirtmelerine yol açmıştır. Meselâ ez-Zuhrî'nin Salim îbn Abdullah îbn Ömer'den, onun da babası Abdullah İbn Ömer İbni'l-Hattâb'tan; Muhammed îbn Sîrîn'in Ubeyde İbn Amr es-Selmânî'den, onun da Alî'den; îbrâhîm en-Neha'î'nin Alkame'den, onun da İbn Mes'ûd'tan rivayetleri böyledir ve bu isnadlardaki isimler, en üstün adalet ve zabt sıfatlarını hâiz oldukları için asahhu'l- esânîd sayılmışlar dır . [86]
Ne var ki, bir isnad hakkında verilen asâhhu'l-esânîd hükmü kesin bir hüküm değildir. Çünkü hadîslerdeki birbirinden farklı sıhhat dereceleri is-nadlarmm sıhhat şartları yönünden sahip oldukları derecelere göre tertip edilir. Halbuki bir isnadı teşkil eden ricalden her birinin teker teker en üstün kabul şartlarım hâiz olması, yahut bu şartları hâiz râvilerin her zaman biraraya gelmesi nâdir olur. Diğer taraftan, râvileri ve dolayısıyle isnadı değerlendiren kimseler arasında da devamlı bir görüş birliği bulunmaz ve her biri kendi nazarında kuvvetli olan isnadı tercih eder. Bu tercihte bilhassa değerlendirmeyi yapan kimsenin daha çok itina gösterdiğini ve yakından tanıdığı kendi beldesine âit isnadların ön

sırada yer aldığını da hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Bu sebepledir ki İbnu's-Salâh, isnad veya bir hadîs hakkında kesin olarak "en sahîh" hükmünün verilmemesini daha uygun bulmuş [87]İbn Hacer de onun bu görüşüne katılmıştır [88]Ne var ki, hadîsçilerin bazı isnadlar hakkında bu hükmü vermelerinin, haklarındo böyle bir hüküm verilmemiş olan isnadlara tercih edilmeleri yönünden büyük fayda sağladığı da reddedilemez.
Sahîh hadîsin kısımlarına gelince, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, sıhhatin dereceleri olan adalet ve zabt sıfatlarının her râvide farklı olması dolayısıyle, sahîhin de farklı derecelerinin olması gerekir. İbnu's-Salâh bu konu üzerinde durmaz. Ona göre sahîh hadîs, isnad yönünden meşhur, r^z ve garîb olan hadîstir. Ayrıca hadîs ehlinin sıhhati üzerinde ittifak ettikleri hadîsler yanında, bir de mezkûr evsafın vücûdu üzerindeki ihtilâfları sebebiyle, sıhhati üzerinde ihtilâf ettikleri hadîsler vardır ve bu iki gurup hadîsi muttefekun aleyh ve muhtelefun fth olarak isimlendirir. [89]İbn Hacer ise, Makbul haberler adı altında hadîsleri, sahîh li-zâtihi, sahîh li-gayrihi, hasen li-zâtihi ve kasen li-gayrihi olmak üzere dört kısma ayırmıştır ki [90]bizim bu kitabımızda makbul haberlerin taksimatı ile ilgili tercihimiz de bu olmuştur. [91]

a) Sahîh Li-Zâtihi

Kendi şartlanyle sahîh olan ve sıhhat yönünden en üst derecede bulunan hadîstir. Yukarıda da açıkladığımız gibi, râvileri âdil ve zabıt, isnadı da muttasıl olup şâz ve illetten salim bulunan her hadîsin sahîh olduğu gö-
zönünde bulundurulursa, sıhhat için gerekli olan şartların, râvilerde adalet ve zabt, isnadda ittisal, hadîste de şüzûz ve illetten selâmet sıfatları olduğu kolayca anlaşılır. Bu sıfatların son üçünde, yâni ittisalde, şüzûz ve illetten selâmette, kuvvet yönünden derecelendirme elbette söz konusu değildir. Başka bir ifade ile, isnadın az veya çok muttasıl olduğunu söylemek nasıl mümkün olmazsa, hadîsin de az veya çok illetli olduğu ileri sürülemez. Çünkü isnad, ya muttasıldır, yahut değildir; keza hadîs de, ya şâz veya mualleldir, yahutta değildir. Buna karşılık, sıhhat için zorunlu olan ilk iki sıfat, yâni adalet ve zabt sıfatları ise, bundan farklıdır ve her insan, birbirinden farklı adalet ve zabt sıfatlarına sahiptir. Bir insan, ne derecede îman ve İslâm'a bağlı ve ne derecede takva ve mürüvvet sahibi ise, o derecede âdil, ne derecede hafıza gücüne sahip ise, o derecede zabıttır. Buna göre bir hadîsin sıhhati, onu rivayet eden râvinin adalet ve zabt sıfatlarındaki derecesine paralel olarak gerçekleşir ve diğer üç şartla birlikte az veya çok sahîh bir hadîs olur.
İşte bu açıklama bize, sahîh li-zâtihi denilen hadîsin tayin ve tarifinde başlıca dayanağı teşkil eder. Eğer bir hadîs, râvileri adalet ve zabt sıfatları yönünden en üstün derecede ise, diğer şartların da vücûdu ile bu hadîs, sahîh li-zâtihi olur; çünkü bu hadîs, bir hadîsin sıhhati için gerekli olan şartların biraraya gelmesiyle sahîh olmuştur; onu sahîh mertebesine yükselten beş şart dışında ayrı bir unsur, veya ayrı bir kuvvetlendirici yoktur. Kısacası bu hadîsi sahîh mertebesine yükselten sıfatlar, sıhhat için gerekli olan sıfatlardan başkası değildir. Bu sebeple ona sahîh li-zâtihi denilmiştir. [92]

b) Sahîh Li-Gayrihi

Yukarıda da açıkladığımız gibi, Râvileri âdil ve zabıt, isnadı muttasıl olan, şüzûz ve illetten salim her hadîse sahîh denilmiş, adalet ve zabt sıfatlarının en üstün derecede bulunması halinde de o hadîs, sahîh li-zâtihi olarak adlandırılmıştır.
Ancak bir hadîs râvisinin zabtında bulunan kusur, yahut zayıflık, o ravi tarafından rivayet edilen hadîsin sahîh olarak tavsif edilmesine engel olursa, bu takdirde o hadîs, diğer sıhhat şartlarının tam olması halinde, hasen olarak isimlendirilir ve aşağıda da açıklanacağı üzere, sahîh hadîs derecesinin altındaki bir dereceye iner.
Râvisinin zabtmdaki kusur sebebiyle isnadı hasen olan bir hadîs, başka bir sahîh isnadla rivayet edilecek olursa, hasen hadîs râvisindeki zabt kusuru, diğer rivayetle telâfi edilmiş ve sıhhat yönünden kuvvet kazanarak sahîh mertebesine yükselmiş olur. Ancak kendi isnadıyle hasen olan, fakat başka bir isnadla da rivayet edilmek suretiyle sahîh mertebesine yükselen bir hadîse, şüphesiz kendi şartlarıyle sahîh olmaması dolayısıyle sahih li-
zâtihi demek mümkün değildir. Fakat hasen iken, başka bir isnadla da rivayet edildiği için sahîh derecesine yükselmiş olması dolayısıyle ona sahîh li-gayrihi denilmiştir. Böyle bir hadîs, kendi şartlarıyle sahîh olan ve sahîh li-zâtihi denilen hadîsin dûnundadır. [93]

2. Hasen Hadîsler ve Çeşitleri

Lügat yönünden "güzel" manâsına gelen hasen kelimesi, hadîsçilerin ıstılahında, sahîh ile zayıf arasında yer alan, fakat sahihe daha yakın olduğu için makbul hadîsler arasında sayılan bir hadîs çeşidinin adıdır [94]Hadîsler ilk defa el-Hattâbî [95]tarafından sahîh, hasen ve zayıf olmak üzere üçe taksim edilmiş, bilâhare bu üçlü taksim, hadîsçiler arasında şöhret kazandığı gibi, hasen'in çeşitli tarifleri de yapılmıştır. El-Hattâbî'ye göre hasen, "mahreci bilinen, ricali şöhret kazanan, hadîslerin ekseriyetim teşkil eden, ekserî ulemâ tarafından kabul edilen ve ekserî fukahâ tarafından da kullanılan bir hadîs çeşididir" [96]
Et-Tirmizî'nin tarifine göre, isnadında kizb ile müttehem bir râvisi bulunmayan, şâz olmaksızın çeşitli yönlerden rivayet edilen her hadîse hasen denir. [97]Et-Tirmizî'nin bu tarifi bazı hadîsçiler arasında itiraza uğramış ve onun, hasen hadîsi sahîh hadîsten ayırt edecek bir vasıf getirmediği, zira sahihin de râvilerinin kizb ile müttehem olmadıkları ve şazdan salim bulundukları İleri sürülmüştür. Yalnız et-Tirmizî'nin şart koştuğu bir husus vardır ki, o da, hadîsin başka yönlerden de rivayet edilmesidir ve bu, sahîh hadîslerde şart koşulmamıştır. Bununla beraber, et-Tirmizî'nin tarifinde şu husus açıkça görülür ve bu da mezkûr İtiraza cevap teşkil eder: Et-Tirmizî, hasen hadîs râvilerinin kizb ile müttehem olmamaları gerektiğini söylemiştir. Vakıa sahîh hadîs râvilerinin de kizb ile müttehem olmamaları gerekir; fakat bu ifadenin içinde, aynı zamanda, bu râvilerin sika olmaları
şartı da yer almış bulunmaktadır. Buna göre hasen hadîste koşulan "râvilerin kizb ile müttehem olmamaları" şartı ile, sahîh hadîsin "râvilerin sika olmaları" şartı arasında fark vardır ve bu bakımdan hasen hadîs râvileri, derece yönünden sahîh hadîs râvilerinden daha aşağı seviyededirler. Buna ilâveten hasende şart koşulan hadîsin başka yollardan da rivayeti meselesi, sahîhte şart koşulmamıştır; bu da haseni sahihten ayıran başka bir özelliktir.
Buna benzer bir itiraz, yukarıda zikrettiğimiz el-Hattâbî'nin tarifine karşı da yapılabilir ve denir ki: Sahîh hadîslerin de mahreçleri bilindiği gibi, ricali de meşhurdur. Ne var ki el-Hattâbî bu ifadesiyle, hasen hadîslerin, sahîh hadîs derecesine ulaşmadıklarını kasdetmiştir. Nitekim bununla ilgili ibareyi takiben şöyle demiştir: "...Ekserî ulemâ tarafından kabul edilen ve ekseri fukahâ tarafından da kullanılan bir hadîs çeşididir". "Mahreci bilinen ve ricali şöhret kazanan..." ibaresinin içine sahîh hadîslerin de girdiği far-zolunsa bile, bu ikinci ibare ile, hasen sahihten ayırt edilmiş olur; zira sahîh hadîsler, ekserî ulemâ ve fukahâ tarafından değil, bütün ulemâ ve fukahâ tarafından kabul edilir ve kullanılırlar'.[98]
El-Hattâbî'nin tarifi ile et-Tirmizî'nin ve diğer bazı müteahhırînin tariflerini zikreden İbnu's-Salâh ise, bütün bu tariflerin sadra şifa vermediğini söylemiş ve el-Hattâbî'nin olsun, et-Tirmizî'nin olsun, verdikleri tariflerle hasen ve sahihi birbirinden ayırt etmediklerim ileri sürmüştür. İbnu's-Salâh'a göre hasen hadîs iki kısımdır. Birincisi, isnadmdaki ricali mestur olmaktan hali bulunmayan ve ehliyetleri tahakkuk etmeyen hadîslerdir. Bununla beraber bu râviler, rivayetlerinde fazla hata yapan ve kizb ile müttehem olan, yâni hadîs rivayetinde kizbi kasden ihtiyar ettikleri bilinen kimselerden değillerdir; aynı zamanda hadîsin metni, başka yönden veya birçok yönden benzerinin rivayet edilmesiyle maruf olur ve böylece hadîs şâz veya münker olmaktan uzak kalır. İşte et-Tirmizî'nin tarifi bu kısma aittir.
Hasenin ikinci kısmına gelince, bu da, râvileri sıdk (doğruluk) ve emanet (güven) ile meşhur olmakla beraber, hıfz ve itkan yönünden daha aşağı derecede olmaları itibariyle sahîh hadîs râvilerinin derecesine ulaşmayan, fakat teferrüdü dolayısıyle hadîsi münker olan kimselerin derecesinden de üstün olan hadîslerdir. Bu hadîsler, aynı zamanda, şâz, münker ve muallel olmaktan da u/aktırlar. Bu kısım da, el-Hattâbî'nin tarifinde söz konusu edilen hasen çe^ididir.[99]
İbnu's-Salâh'm hasen hadîsleri iki kısma ayırarak tarif etmesi, hem el-Hattâbî'nin, hem de et-Tirmizî'nin tariflerini biraraya getirmesi bakımından Önemlidir. Bu Önem, iki meşhur imamın, aynı şeyin tarifini yaparken aradaki fark ne kadar az olursa olsun, ayrı ayrı şeylerin tariflerini yaptıklarını ortaya çıkardığı için bir kat daha artmaktadır. Nitekim İbnu's-Salâh, gerek el-Hattâbî'nin ve gerekse et-Tirmizî'nin tariflerinin sadra şifa vermediğini söylerken, yine bu tariflere bağlı kalmış, onlara biraz daha açıklık kazandırmış ve neticede her iki tarifin birbirinden az çok farklı olduğu ka-naatma vararak, yine bu iki tarife göre hasen hadîslerin iki kısım olduğunu söylemiştir. İbnu's-Salâh'm bu taksimine göre, hasen hadîslerin bir kısmı hasen li-zâtihi, bir kısmı da hasen li-gayrihi'dir.
İbn Hacer de, İbnu's-Salâh gibi, hasenin müstekıl bir tarifini vermemiş, onu, âhâd haberlerin içinde sahîhin üçüncü ve dördüncü mertebelerinde yer alan iki hadîs çeşidi olarak zikretmiştir. Ona göre, âdil ve zabtı tam olan bir râvinin, muttasıl senedle rivayet ettiği şâz ve

muallel olmayan haber, âhâdtan sahîh li-zâtihi'dir ve en üst derecede bulunur. Bazı kusurlar sebebiyle haber, bir derece aşağıya düşer, fakat bu kusurları telâfi ederek hükümsüz kılacak ve böylece onun sıhhat derecesini kuvvetlendirecek turuk çokluğu gibi bazı özellikler bulunursa, haber yine sahihtir, fakat li-zâtihi değildir. Bu kusurları telâfi edecek turuk çokluğu gibi özellikleri yoksa, işte o zaman hadîs, hasen li-zâtihi olur. Eğer hadîs, râvisinin hali bilinmediği için başlangıçta derecesi tesbit edilememiş cinsten olur, fakat sonradan bazı karineler yardımı ile zayıflık derecesinden çıkar ve kabul edilebilir olduğu anlaşılırsa, bu hadîs de basendir, fakat li-zâtihi değildir; buna hasen li-gayrihi denir [100]Görüldüğü gibi, İbn Hacer de haseni iki kısma ayırmış ve her iki kısmı ayrı ayrı tarif etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, ona göre hasen, râvilerindeki bazı kusur sebebiyle sahîhin bir derece aşağısına düşen bir hadîs çeşididir. Bu kusurla birlikte haberi takviye edecek, daha doğrusu, kusuru tesirsiz hale getirecek turuk çokluğu gibi bir kuvvetlendirici bulunmazsa, bu kısma giren haberler hasenin en yüksek mertebesinde yer alırlar. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, İbn Hacer'e göre, hadîsin sahîh mertebesinden hasen mertebesine düşmesine sebep olan kusur, râvisinin zabtının, sahîh hadîs râvisinin zabtına nisbetle biraz daha az olması, aşağı derecede bulunmasıdır. Eğer bu zabt azlığı bulunmasaydı, hadîs, hasen değil, sahîh mertebesinde bulunacakta.[101]

Hasen hadîs, kuvvet yönünden sahîh hadîs derecesinde olmasa bile, kendisiyle ihticac edilme yönünden veya delil olma yönünden ondan farksızdır. Bu sebeple el-Hâkim, îbn Hıbbân ve İbn Huzeyme gibi imamlar, haseni sahîh çeşidi arasında zikretmişlerdir. Bununla beraber hadîsçiler arasında bu husus, yine de ihtilâf konusu olmuştur. Zira İbnu's-Salâh'ın da dediği gibi, iki turuku bulunan bir hadîsin her iki tarîki da infırad etmiş olsa, böyle bir hasen hadîs hüccet olamaz.. Diğer taraftan bazı vasıflar vardır ki, bunlar bir hadîste bulunursa, rivayeti kabul etmek gerekir. Bu vasıfların en aşağı derecesinde dahi hasen haber sahîh hükmündedir; fakat bu vasıflar bulunmazsa, o habere hasen de denilse, onunla ihticac olunmaz. Ancak haberin kabulünü gerektiren bu vasıfların bulunmaması halinde, habere hasen denilip denilmeyeceği de ayrı bir konudur.[102]

Yukarıda İbn Hacer'in tarifini zikrederken, râvinin zabt yönünden kusurlu olması halinde hadîsin hasen mertebesine düştüğüne işaret etmiştik. Aynı konuya temas eden Îbnu's-Salâh, doğruluk yönünden meşhur olan bir râvinin hafıza ve zabt yönünden geri kalması halinde, hadîsinin bir başka yönden de rivayet edilmesiyle kuvvet kazandığını ve böylece hasen mertebesinden sahîh mertebesine yükseldiğini belirtir. Meselâ Muhammed ibn Amr İbn Alkame'nin Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre'den, Ebû Hu-reyre'nin de Hazreti Peygamberden rivayet ettiği: .

"ümmetim Üzerine güç gelmemiş olsaydı, onlara her namazdan önce, dişlerini misvak ile fırçalamalarını emrederdim. [103]hadîsi, Muhammed ibn Amr sebebiyle hasen hadîslerden addedilmiştir. Bu râvi, sıdk (doğruluk) ile maruf olmakla beraber itkan ehlinden değildir. Hattâ bazıları, hıfzının kötülüğü sebebiyle onu zayıf râviler arasında zikretmişler, bazıları da sıdkı ve celâleti dolayısıyle onun güvenilir (sika) olduğunu söylemişlerdir. Ne var ki hıfzının zayıflığı dolayısıyle Muhammed İbn Amr'ın hadîsi hasendir; fakat bu hadîs başka yönlerden de rivayet edildiği için, onun sahîh olduğuna hük-medilmiştir. Mutâbeât, Muhammed İbn Amr'ın Ebû Seleme'den değil, Ebû Seleme'nin Ebû Hureyre'den rivayeti içindir ve Ebû Seleme'den, ayrıca, el-A'rac, Sa'îd el-Makburî, babası ve diğer kimseler aynı hadîsi rivayet etmişlerdir'.[104]

Bir hadîsin bir çok zayıf yönlerden rivayet edilmesi, o hadîsin hasen olmasını gerektirmez. Ancak doğru ve emîn olan râvisinin hıfzındaki zayıflık sebebiyle zayıf addedilen hadîs, başka yönden rivayet edilmesi halinde hasen olur. [105]

a) Hasen Li-Zâtihi

Yukarıda da açıkladığımız gibi, İbnu's-Salâh, et-Tirmizî ve el-Hattâbî'nin hasenle ilgili tariflerine işaretle, bu tariflerin sadra şifa vermediklerini söyleyerek haseni ayrı ayrı iki kısımda tarif etmiştir. Onun ikinci kısma âit verdiği tarif, el-Hattâbî'nin tarifinde bahis konusu edilen hasen çeşididir ve hasen li-zâtihi'ye aittir.

İbnu's-Salâh'a göre hasen li-zâtihi, râvisi sıdk (doğruluk) ve emanet (güven) yönünden meşhur olan, fakat hıfz ve itkan yönünden kusurları sebebiyle sahîh hadîs ricalinin derecesine ulaşamayan, bununla beraber rivayet ettiği hadîsle infirad eden ve bu sebepten hadîsi münker olan kimselerden üstün derecede bulunan, hadîsi de şâz, münker ve muallel olmayan kimsenin rivayetidir. [106]İbn Hacer'in tarifinde hasen li-zâtihi, âdil, fakat zabt yönünden kusurlu râvilerin muttasıl senedle rivayet ettikler şâz ve muallel olmayan hadîslerdir.[107] İbn Hacer'in bu tarifi, aslında, râvinin zabt yönü hariç, diğer şartlarla sahîh hadîsin tarifidir. Zira sahihte zabtın da tam olması şart koşulmuştur. Eğer zabtta, hafıza ve itkan yönünden bir kusur bulunursa, böyle bir râvinin hadîsi hasen lizâtihi olur. Ancak bu kusur, zayıf râvilerde bahis konusu edilen kusur mertebesinde değildir. Keza hadîsin hasen olması, haricî bir sebebe de istinad etmez. Nitekim hasen li-gayrihi, aslında, zayıf bir haberdir; râvilerinin cerh ve adaleti tahakkuk etmediği için red veya kabulü mümkün olmayan mestur bir haber cinsinden olabilir. Fakat haricî bir sebebe istinaden bu zayıflık zail olur ve hadîs hasen li-gayrihi mertebesine yükselir. Burada bahis konusu edilen haricî sebep, hadîsi sıhhat itibariyle kuvvetlendiren başka yönlerden de rivayet edilmesidir.

Hasen li-zâtihi için haricî sebep bahis konusu değildir; yâni hadîsin başka yönlerden de rivayet edilmesi şart koşulmamıştır; o zâtı itibariyle hasendir. Buna göre hasen li-zâtihi, sahîh haberler cinsindendir; ancak derecesi, sahihin derecesinden aşağıdır.

Hasen li-zâtihi, turukunun çoğalması ve başka yönlerden de rivayet edilmesi halinde sahîh mertebesine yükselir. Çünkü isnadın çokluğu, hadîse hasen vasfını kazandıran râvinin kusurlu zabtını takviye eder. [108]

b) Hasen Li-Gayrihi

İbnu's-Salâh'ın tarifine göre, isnadı mestur olan, yâni râvilerinin ehliyetleri tam olarak tesbit edilmemiş bulunan, bununla beraber rivayet ettikleri hadîste fazla hata yapmayan ve kizb ile müttehem olmayan kimselerin rivayet ettikleri hadîstir ki, bir kaç yönden rivayet edilmesi halinde şâz ve münker olmaktan çıkar ve hasen H-gayrihi adını alır. [109]Aslında zayıf nev'i içerisinde yer alan bu çeşit hadîsler, onları takviye eden bir hususun ortaya çıkması ile hasen mertebesine yükselirler. Bu hususun bulunmaması halinde, zafiyet devam eder ve hüccet olarak kullanılmaları da mümkün olmaz.[110] Bu kaide, umumiyetle, bazı zayıf hadîs çeşitleri için de bahis konusudur. Zira zayıf hadîslerdeki zafiyet, bazen zâü olmakla beraber, bazen de bu mümkün olmaz. Eğer zafiyeti zail olabilecek hadîslerden ise, bu, bazı râvilerinin doğru ve güvenilir olmalarına rağmen, hafıza yönünden zayıflıkları sebebiyledir. Eğer bunların rivayet ettikleri hadîs, bir başka yönden de rivayet edilecek olursa, onların doğru rivayet ettikleri anlaşılır ve böylece, Önceden zayıf olduğu bilinen hadîs hasen mertebesine yükselir; ancak bu mertebe, hasen li-gayrihi mertebesidir.

İrsal yönünden meydana gelen zayıflık da böyledir. Hafızası sağlam olan bir imamın, bir defasında mürsel olarak rivayet ettiği bir hadîsi, başka bir yönden muttasıl olarak rivayet etmesi halinde, mürseldeki zayıflık zail olur ve hadîs hasen mertebesine yükselir.

Tedlîs ve bazı râviler hakkındaki cehalet de irsal gibidir; bu râvilerin bilinmesi halinde müdelles olan hadîs, hasen gurubuna girer. O halde diyebiliriz ki, zayıf hadîsin hasen mertebesine yükselmesi, kuvvetlendirici vasfı bulunan haricî bir sebebe istinad eder; işte bu sebep dolayısıyledir ki, zayıf iken hasen olan hadîse, zâtı itibariyle hasen olan, başka bir ifadeyle, kuvvetlendirici haricî bir sebep olmaksızın zâtından hasen sayılan hadîslerden ayırt etmek için, hasen li-gayrihi denilmiştir.

Kuvvetlendirici vasfı bulunan haricî sebeplerin bulunmasına rağmen hadîsteki zafiyetin yine de zâü olmaması, bazı râvilerinin kizb ile müttehenı olmaları ve hadîsin şâz ve illetten salim bulunmaması sebebiyledir. Bu hadîs, başka bir yönden de rivayet edilse, zayıflık zail olmaz ve zayıf mertebesinden hasen mertebesine yükselmez. > (ümmetim için kırk hadîs toplayan kimseyi, Allah, Kıyamet Günü fukahâ zümresi arasında ba'seder) hadîsi, turukunun çokluğuna rağmen, hadîs imamlarının ittifakıyle zayıf hadîslerden addedilmiştik . [111]

3. Hadîste Ziyade

Hadîs ilminde bilinmesine önem verilen konulardan birisi ziyade olup, bununla, güvenilir (sika) olan bir râvinin, hadîsi rivayet ederken onda yaptığı fazlalık kasdedilir.. El-Hatîb, fıkıh ve hadîs ashabının, sika olan bir râvinin, rivayetinde tek kalması halinde ziyadesinin makbul olduğu görüşünde olduklarına işaret ederek şöyle der: "Hadîs ehli ve fukahâ, kendisine şer'î bir hükmün taalluk ettiği, yahutta herhangi bir hüküm yönünden bir noksanlığa sebep olacak ziyade arasında herhangi bir ayırım yapmadıkları gibi, sabit bir hükmün değişmesine yol açacak ziyade ile, buna yol açmayacak ziyade arasında da ayırım yapmamışlardır. Hattâ haberin râvisi, bir rivayetinde bu ziyadeyi yapmasa da, başka bir rivayetinde yapmış olsa, yahut onu başkası rivayet etse de kendisi rivayet etmemiş olsa bile, yine bir ayırıma lüzum görmemişlerdir.[112]

Bununla beraber el-Hatîb, bazı istisnaî görüşlere de işaret etmiştir: Yaptığı ziyade ile tek kalan âdil kişinin ziyadesini kabul eden bazı kimseler, bu ziyadenin kendisine taalluk eden bir hüküm ifade etmesi halinde, onun kabulünün vâcib olduğunu, fakat bir hüküm ifade etmezse, kabulüne gerek bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

Şâfi'î mezhebine mensûb olan bazı kimseler, ziyadenin râvi cihetinden olmayıp sika bir kimseden gelmesi halinde, kabul edilebileceğini, fakat râvinin kendisi, haberi önce noksan, sonra da ziyade ile rivayet etmesi halinde, kabul edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir.
Hadîs ehlinden bazı kimseler ise, sika olan kimsenin ziyadesinin, eğer bu kimse ziyadenin rivayetiyle tek kalır ve onunla birlikte başka hafızlar da onu rivayet etmezlerse, onun kabul edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.
El-Hatîb bu görüşleri zikrettikten sonra, kendi görüşünü açıklamış ve "bize göre ziyade, eğer râvisi âdil, hafız, mutkın ve zabıt ise, ne şekilde olursa olsun, makbuldür ve kendisiyle amel edilir." demiştir.[113]
Ibnu's-Salâh ise, el-Hatîb'in bu konudaki görüşüne işaret ederek, sika olan râvinin teferrüdünü üç kısımda mütalâ etmeyi uygun görmüştür:
1. Râvinin, rivayet ettiği haberle şâir sikâta muhalif ve münâfi düşmesi halidir ki, bunun hükmü, şazda olduğu gibi, red'tir; yâni kabul olunmaz.[114]
2. Güvenilir râvi, rivayet ettiği haberle başkalarının rivayetine hiçbir surette muhalif düşmez; bu durumda her hadîs, hepsi güvenilir olan râvilerin, rivayetiyle tek kaldıkları hadîs gibidir ve makbuldür. Hattâ el-Hatîb, böyle bir hadîsin kabulü hakkında ulemânın ittifakı bulunduğu görüşündedir.
3. Bu iki kısım arasında bir de hadîsin ihtiva ettiği bir söz ziyadesi vardır ki, güvenilir râvinin rivayet ettiği bu ziyadeyi başkaları rivayet etmez.[115]
İbnu's-Salâh'ın bu açıklamasından anlaşıldığına göre, güvenilir bir râvinin, rivayetinde tek kalması halinde, ortaya çıkabilecek bu üç kısımdan ilk ikisinin söz konusu olan ziyade ile herhangi bir ilgisi yoktur. Hadîs ehlinin ve fukahânın kabulünde ittifak ettikleri ziyade ise, üçüncü kısımda zikredilen rivayet şeklidir.
İbn Hacer'in ziyade ile ilgili açıklaması da İbnu's-Salâh'm görüşüne uygundur. İbn Hacer de, güvenilir bir râvinin, rivayetiyle tek kaldığı ziyadeden söz ederken şâz'm bundan ayrı tutulması gerektiğini belirtir ve ziyadeyi ihtiva eden hadîsin, ancak şâz olmaması halinde makbul olacağını söyler. İbn Hacer bu konuda şöyle der:
"Sahîh ve hasen râvisinin hadîste olan ziyadesi, bu ziyadeyi yapmayan ve daha güvenilir olan bir başka râvinin rivayetine aykırı düşmedikçe makbuldür. Çünkü hadîsteki ziyade, ya bu ziyadeyi zikretmeyen kimsenin rivayetine aykırı olmaz; bu takdirde ziyadesi bulunan hadîs mutlaka kabul edilir. Çünkü bu, güvenilir bir râvinin rivayetiyle tek kaldığı müstekıl bir hadîs hükmündedir ve bu hadîsi başkası şeyhinden rivayet etmemiştir. Ya-hutta bu ziyade, diğer rivayete aykırı düşer ve kabul edilmesi halinde diğer rivayetin reddi gerekir. İşte böyle bir durumda, ziyadeyi ihtiva eden rivayetle onun zıddı olan rivayet arasında tercih yapılır".
"Ziyadenin, tafsile gitmeksizin mutlak kabulü ile ilgili görüş, hadîsçilerle fukahânın ekseriyeti arasında şöhret kazanmıştır. Ancak, hadîsin şâz olmamasını sahihte şart koşan, sonra da şâzzı güvenilir bir râvinin kendisinden daha güvenilir bir râviye muhalefeti olarak tefsir eden hadîsçiler yönünden tafsile gitmeksizin ziyadenin mutlak kabulü doğru olmamak gerekir".
Görüldüğü gibi İbn Hacer de İbnu's-Salâh gibi, ziyadenin, şâz gö-zönünde bulundurulmaksızın değerlendirilenieyeceği görüşündedir ve şâzm zayıf hadîslerden sayılması dolayısıyle, doğru olan görüş de budur. Zira İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, şazı hem zayıf kabul etmek, hem de ihtiva ettiği ziyade dolayısıyle onun mutlaka kabul edileceğini ileri sürmek apaçık tezattır. [116]

4. Mahfuz Hadîsler

Şâz olan hadîsin mukabili olarak makbul haberler arasında yer alan hadîse mahfuz adı verilmiştir. Şâz, sika râvinin zabt yönünden olsun, rivayetin çokluğu ve buna benzer tercihi gerektiren sair yönlerden olsun, kendisinden daha üstün râvilere muhalif olarak rivayet ettiği ve rivayetiyle tek kaldığı hadîstir. Böyle bir hadîsin râvisi sika da olsa, kendisinden daha üstün durumda olan ve daha fazla isnadla gelen diğer râvilerin rivayetlerine muhalif rivayeti, muhalif olan bu rivayetin terkini, diğerlerinin rivayetlerinin tercihini gerektirir. Buna göre terkedilen hadîs şâz, tercih edilen, yâni kabul edilip alman hadîs de mahfuz diye adlandırılır. Et-Tirmizî, en-Nesâ'î ve îbn Mâce tarafından nakledilen şu hadîs mahfûz'a misal olarak zikredilmiştir'[117]
İbn Abbâs'm haber verdiğine göre, Rasûhıllah (s.a.s.) zamanında bir adam vefat etmiş, fakat âzâd ettiği bir köleden başka vâris bırakmamıştır. Hazreti Peygamber de onun mirasını o köleye vermiştir.
Bu hadîs Hammâd İbn Zeyd tarafından da, yine Amr îbn Dînâr ve Av-sece isnadıyle rivayet edilmiş, fakat bu rivayette, Sufyân İbn Uyeyne'nin isnadında yer alan İbn Abbâs zikredilmemiştir. Gerek Sufyân İbn Uyeyne ve gerekse Hammâd İbn Zeyd, her ikisi de hadîsi Amr İbn Dinar'dan almış, fakat birisi isnadında İbn Abbâs'ı zikretmiş, diğeri ise, zikretmemiştir; yâni biri diğerine muhalefet etmiştir. Bu durumda, bu iki rivayetten hangisi doğrudur ve hangisini tercih etmek gerekir; yahut hangisi mahfuz, hangisi ^â^'dır? Ebû Hatim, Sufyân İbn Uyeyne rivayetinin tercih edilmesi gerektiğini ve onun mahfuz olduğunu söylemiştir. Çünkü her ne kadar Hammâd İbn Zeyd de adalet ve zabt ehlinden bilinirse de, bu isnadla rivayetinde tek kalmış ve ondan başka hiç kimse, hadîsi, İbn Abbâs'ı isnadında zikretmeksizin nakletmemiştir. Buna mukabil İbn Abbâs'm zikrinde Sufyân îbn Uyeyne'ye tâbi olan ve aralarında îbn Cureyc gibi tanınmış imamların da bulunduğu kimseler vardır. O halde Sufyân'm rivayeti, bu rivayete tâbi olanların çokluğu dolayısıyle Hammâd İbn Zeyd'in rivayetinden daha kuvvetlidir ve onun tercih edilmesi gerekir. İşte tercih edilen bu hadîse mahfuz denir. Tercih edilmeyen Hammâd İbn Zeyd hadîsi ise, şâz'dır. [118]

5. Maruf Hadîsler

Münker veya şâz merdûd olan hadîsin mukabili olarak tercih edilen hadîse maruf denir. Münker veya şâz merdûd, zayıf râvinin sika râvılere muhalif olan rivayetidir. Buna göre maruf, münker rivayete karşı tercih olunan sika râvilerin hadîsidir.
İbn Hacer ve İbn Hacer'den naklen es-Suyûtî, marufa misal olmak üzere, îbn Ebî Hâtim'in Hubeyyib İbn Habîb tarikiyle rivayet ettiği şu hadîsi zikretmişlerdir:
Ebû Hatim'in ifadesine göre, sikattan olan diğer bazı kimseler, mezkûr hadîsi Ebû îshak'tan mevkuf olarak, yâni Hazreti Peygambere isnad etmeksizin İbn Abbâs'ın sözü olarak rivayet etmişlerdir. Maruf olan rivayet budur. [119]Buna karşılık, hadîsin Hazreti Peygambere isnadla merfû olarak gelen rivayeti münkerdir. [120]

6. Mutâbi ve Şâhid Hadîsler

Ferd olduğu sanılan bir hadîsin, cami, musned, mu'cem ve cüz gibi çeşitli hadîs kitaplarında tetkike tâbi tutularak aranması neticesinde, o hadîsin, teferrüd eden râvisinin şeyhinden, veya daha yukarıdaki şeyhlerden birinden de rivayet edildiğinin görülmesi halinde, mutâbe'at ortaya çıkmış demektir. Bu manâya göre mutâbe'at, şeyhinden rivayetiyle tek kalmış bir râviye, bir başka râvinin tâbi olarak, ya o şeyhten, yahutta şeyhin şeyhinden aynı hadîsi rivayet etmesi demektir. Meselâ: Hammâd îbn Seleme an Eyyûb an Muhammed îbn Şîrîn an Ebî Hureyre ani'n-Nebiy (s.a.s.) isnadı ile bir hadîs rivayet edilmiş olsa ve Hammâd İbn Seleme'nin bu rivayette tek kaldığı sanılsa, bir başka ifade ile, bu isnadla gelen hadîsi Hammâd'tan başka hiç kimsenin rivayet etmediği bilinse, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra bir hadîs imamı, bu hadîsin gerçekten garîb olup olmadığını tesbit etmek için yeni bir araştırmaya girse ve bu maksatla, cami, musned, mu'cem, cüz demlen hadîs kitaplarını karıştırsa, ve nihayet Hammâd'tan başka bir râvinin de mezkûr hadîsi Eyyûb'tan; yahut Eyyûb'tan başka bir râvinin aynı hadîsi Muhammed İbn Sîrîn'den; yahutta Muhammed İbn Sîrîn'den başka bir râvinin onu Ebû Hureyre'den rivayet ettiğini görse, garîb sanılan hadîs için mutâbe'at vâki olduğunu ve o hadîsin bir mutâbi'i bulunduğunu anlamış olur.
İbn Hacer, mutâbe'ate misal olarak eş-Şâfi'î'nin Kitâbu'l-Umm"da rivayet ettiği şu hadîsi vermiştir:
15u Hadîste Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ay, yirmi dokuz gündür; fakat yine de Ramazan hilâlini görmedikçe oruca başlamayın. Keza hilâli görmedikçe (Ramazanı bitirip) iftar etmeyin. Eğer hava kapalı olur hilâli göremezseniz, süreyi otuza tamamlayın."
Bazı kimseler, bu isnad ve bu sözlerle gelen hadîsin rivayetinde eş-Şâfi'î'nin teferrüd ettiğini, yâni Mâlik'ten, ondan başkasının bu hadîsi rivayet etmediğini zannederek, onu eş-Şâfi'î'nin garîb hadîslerinden saymışlardır. Zikrolunan bu misalde, rivayetiyle tek kaldığı sanılan râvi eş-Şâfi'î'dir; fakat el-Ka'nebî'nin de aynı hadîsi eş-Şâfi'î'nin şeyhi olan Mâlik'ten rivayet etmesi dolayısıyle, tek kaldığı sanılan eş-Şâfi'î'ye mutâbe'at hâsıl olmuştur [121] Bu mutâbe'ata, mutâbe'at-i tâmme denir. El-Ka'nebî'nin rivayeti de, garîb sanılan eş-Şâfî'î rivayetinin mutâbi'idir.
Aynı hadîs, İbn Huzeyme'nin Sahîh'inde Asım îbn Muhammed an EMhi Muhammed îbn Zeyd an ceddihi Abdullah îbn Ömer isnadıyle ve lafzıyle, Müslim'in Sahîh'inde ise, Ubeydullah îbn Ömer an A afi an İbn Ömer isnadıyle ve lafzıyle rivayet edilmiştir.[122] Her iki rivayette de mutâbe'at,

eş-Şâfi'î'nin isnadmdaki en yukarıda olan râviye, yâni sahabî Abdullah İbn Ömer'e olmuştur. Bu bakımdan, İbn Huzeyme ve Müslim'in Sahîh'lerinde yer aln bu iki hadîste eş-Şâfi'î'nin hadîsi için mutâbe'at-i kâsıra . [123]
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, mutâbe'at, teferrüd eden râvinin kendisi için hâsıl olursa, bu türlü mutâbe'ata mutâbe'at-ı tâmme denir. Fakat mutâbe'at, daha yukarıdaki şeyhlerden biri için hâsıl olursa, buna da mutâbe'at-ı kâsıra adı verilmiştir.[124]
Mutâbe'atm manâsı bu açıklama ile anlaşıldıktan sonra, bu kelimeden türeyen ve fail manâsında kullanılan mutâbi'e gelince, bu da, rivayet ettiği hadîsle tek kaldığı sanılan bir râvinin hadîsine uygun olarak, o râvinin şeyhinden, veya daha yukarıdaki şeyhlerden, bir başka râvi vasıtasıyle rivayet edilen aynı hadîstir. Zira ferd sanılan hadîse, bir başka râvinin aynı hadîsi rivayet etmiş olmasıyle mutâbe'at hâsıl olmuş, dolayısıyle ilk hadîsin bir mutâbi'i bulunmuş olur.
Yukarıda zikrettiğimiz İmam eş-Şâfi'î'nin İmam Mâlik'ten, onun Abdullah İbn Dinar'dan, onun da İbn Ömer'den merfu olarak rivayet ettiği Ramazan ayının başlangıç ve sonu ile ilgili hadîs, eş-Şâfi'î'nin garîb hadîslerinden sayılırken, aynı hadîsin el-Ka'nebî tarafından Mâlik'ten rivayet edildiği görülmüştür. Buna göre, eş-Şâfi'î'nin rivayetine muvafakat ve mutâ-ba'at eden el-Ka'nebî hadîsi de diğer hadîsin mutâbi'i olmuştur. Mutâbi, ferd sanılan hadîsi ferd olmaktan çıkaran ve onu takviye eden diğer bir rivayet olması itibariyle makbul haberlerden sayılmıştır.
Şâhid'e gelince, ferd olduğu sanılan bir hadîsin, cami, musned, sünen ve cüz gibi çeşitli hadîs kitaplarında yapılan araştırma neticesinde manâ yönünden bir benzerine rastlanırsa, bu benzer hadîse şâhid denir; çünkü araştırma neticesinde bulunan benzer hadîs, ferd sanılan hadîsi şehadet yolu ile takviye etmiş, onun şahidi olmuş demektir. Meselâ:Hammâd'ın Eyyûb'tan, Eyyûb'un İbn Sîrîn'den, İbn Sîrîn'in Ebû Hu-reyre'den, Ebû Hureyre'ninde Hazreti Peygamberden rivayet ettiği bir hadîs vardır ve bu hadîsi Hammâd, Eyyûb'tan rivayetinde tek kalmıştır. Bu yönden hadîs ferddir. İşte böyle bir hadîsin aslı bulunup bulunmadığı araştırılır ki, bu araştırmaya i'tibar denir. Araştırma bütün isnad buyunca yapılır, önce, Eyyûb'tan başka sika birinin İbn Sîrîn'den bu hadîsi rivayet edip etmediği araştırılır. Bulunmazsa, İbn Sîrîn'den başka birinin Ebû Hu-reyre'den rivayet edip etmediğine bakılır. Yine bulunamazsa, hadîsi Hazreti Peygamberden işiten Ebû Hureyre'den başka bir sahabî aranır. Bu araştırmalar da bir sonuç vermezse, hadîsin manâsını teyid eder mahiyette başka bir hadîs bulunup bulunmadığı araştırılır. Eğer böyle bir hadîs bulunursa, işte bu hadîse şâhid denir; çünkü ferd olan hadîsin şahididir; manâ yönünden onu teyid ve takviye eder. Şâhid hadîsle, ferd olan hadîsin bir aslı bulunduğuna hükmedilir.
Bazı hadîsçiler, ferd olan hadîsin lafız ve manâ yönünden aynısının bir başka sahabîden rivayet edilmesi halinde, bu sahabînin hadîsine de şâhid demişlerdir. Meselâ yukarıda zikrettiğimiz eş-Şâfi'î'nin Kitâbu'l-Umm'de Mâlik îbn Enes'ten, onun Abdullah İbn Dînâr'dan, onun İbn Ömer'den, onun da Hazreti Peygamberden rivayet ettiği Ramazan ayının başlangıç ve bitimi ile ilgili hadîs, İmam eş-Şâfi'î'nin rivayetiyle tek kaldığı hadîslerden sanılmıştır. Oysa bu hadîsin el-Ka'nebî tarikiyle gelen mutâbi'leri bulunduğu gibi, en-Nesâ'î'nin Sunen'inde aynı lafızlarla İbn Abbâs'tan [125]el-Buhârî'nin Sahîh'inde aynı manâ ile Ebû Hureyre'den [126]gelen rivayetleri de vardır. Bu bakımdan, aynı lafızla İbn Abbâs'tan, değişik lafız, fakat aynı manâ ile Ebû Hureyre'den gelen hadîsler, eş-Şâfi'î'nin Mâlik vasıtasıyle îbn Ömer'den gelen ve garîb sayılan hadîsinin şâhidleri sayılır. [127] Bundan da
anlaşılmaktadır ki, eş-Şâfi'î'nin rivayetiyle tek kaldığı sanılan hadîsi, hem el-Ka'nebî tarikiyle gelen mutâbi'leri, hem de farklı isnadlar ve farklı lafızlarla ayrı ayrı sahabîlerden gelen şâhidleri vasıtasıyle teyid ve takviye edilmiş bir hadîstir.
Burada şunu da belirtmek gerekir ki, bir hadîsin mutâbi ve şahidinin bulunup bulunmadığının araştırılması, o hadîsin takviye edilmesi gayesine matuftur. Zira râvileri güvenilir olsa bile, isnadı tek olan bir hadîsle, daha fazla isnadı bulunan bir hadîs arasında kuvvet yönünden fark vardır. Çeşitli hadîs kitaplarında bu maksatla yapılan araştırmaya i'tibâr denilmiştir, î'tibâr, Iugatta, bir şeyi tetkik etmek, saymak, mukayese ve imtihan etmek gibi manâlarda kullanılmış, hadîs ıstılahında ise, yukarıda açıklandığı üzere, ferd sanılan bir hadîsin, başka yollardanda rivayetinin bulunup bulunmadığının araştırılması manâsı kasdedilmiştir. [128]

7. Muhkem ve Muhtelif Hadîsler

Makbul haberler, amel olunan ve amel olunmayan haberler olmak üzere de kısımlara ayrılırlar. Eğer bir haber muârazadan salim bulunursa, yâni ona zıt bir haber gelmezse, bu habere muhkem denilmiştir. Bunların misali çoktur. Fakat bir haberin muarızı veya zıddı bulunursa, bu muarızı da, ya kendisi gibi makbul olur; yahutta merdûd olur. İkincisinin, yâni merdûd olanın hiçbir Önemi yoktur; çünkü zayıf hadîsin muhalefeti, kuvvetli haber üzerine tesîr etmez.
Hazreti Peygamberin hadîsleri arasında, sayıları fazla olmasa bile, bazen manâ yönünden birbirine zıt, veya birbirini nakzeder gibi görünen sözlerin de yer aldığı görülür. Bu çeşit hadîsler hakkındaki hüküm, basit bir tenakuz iddiasıyle bunların reddedilmesinden ibaret değildir. Bu hadîslerin hepsinin de, bir hikmete mebnî olarak ve insanların mesalihine uygun bir şekilde Hazreti Peygamberden geldiğine şüphe yoktur. Bu itibarla hadîs ulemâsı, zahiri tenakuza delâlet eden bu hadîsler arasında cem ve telîf yaparak, onların aslında birbirini nakzeden manâlarda olmadığını isbat etmişlerdir. İşte, hadîs ulemâsının zıt gibi görünen hadîsler arasındaki bu cem ve telîf gayretleri, hadîs ilminin Önemli konularından birini teşkil eden ve Muhtelifu'l-Hadîs denilen bir ilim dalının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.
Ancak manâ yönünden birbirine zıt olan, fakat cem ve telifi de mümkün olmayan bazı hadîsler de vardır ki, bunların Hazreti Peygamberden vürûd tarihleri tesbit edilmek suretiyle, tarih yönünden mukaddem olanların mensûh, muahhar olanların da nâsih olduklarına hükmedilmiştir.
Bununla beraber, Hazreti Peygamberden gelen ve zahiri tenakuza delâlet eden hadîslerin büyük bir yekûn tutmadıklarım, burada bir daha kaydetmek gerekir. Ciltleri dolduran ve yüzbinleri aşan hadîs metinleri, yine de her biri bir hikmete mebnî olarak vârid olan ve zahiri tenakuza delâlet eden hadîslerdeki bu türlü muarazadan salimdir. İşte, hadîs ıstılahında, hiçbir şüphe ve tereddüde yer vermeksizin alınıp amel edilen ve her türlü muarazadan salim bulunan bu hadîslere muhkem denilmiştir.[129]
Meselâ ü[ve hadîsleri, muarazadan salim olmaları dolayısıyle muhkem hadîslerdendir.
Muhtelif hadîslere gelince, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bunlar, zahiren birbirine zıt manâda vârid olan hadîslerdir. Manâları arasındaki bu zıtlık dolayısıyle, aralarında cem ve telîf yapılmaksızın, yahut biri diğerine tercih edilmeksizin her ikisiyle de müstekıl olarak amel edilmesi mümkün değildir. Bu sebepledir ki, hadîs ilmi içerisinde muhtelif hadîsler arasında cem ve telîf yapılmasını hedef alan bir ilim dalı teşekkül etmiş ve muhtelifu'l-hadîs adiyle şöhret kazanmıştır. Bu konuda ilk kitap telif edenlerin başında, meşhur îmam Muhammed İbn İdrîs eş-Şâfi'î gelir. Eş-Şâfi'î, bu telifinde birbirine zıt manâlarda vârid olduğu ileri sürülen hadîslerin cem ve telifinde takip ettiği usûle âit bazı bilgiler vermiş, bu çeşit bazı hadîsleri de biraraya getirmiştir..[130]
Bu konuda kitap telif edenlerden biri de, İbn Kuteybe (213-276)'dir. Te'uîlu muhtelifi'i-hadîs adını verdiği bu kitapta İbn Kuteybe, en-Nevevî'nin ifadesine göre, bu bölüme girebilecek hadîsleri topladığı kadar, uygun olmayanlara da yer vermiş; bu bölüme girmesi gereken birçok hadîsi de dışarıda bırakmıştır [131]Daha sonra İbn Cerîr et-Taberî (224-310), aynı konuda bir kitap telîf etmiş, Ebû Ca'fer Ahmed ibn Muhammed et-Tahâvî (235-321)'nin Muşkilu'l-âsâr'ı, Osman İbn Sa'îd ed-Dârimî (200-280)'nin yine aynı konudaki kitabı şöhret kazanmıştır.
Zahirî manâsı tearuza delâlet eden ve muhtelif adını alan hadîsler, umumiyet itibariyle iki kısma ayrılırlar. Birincisi, birbirine muhalif görünenler arasında cem ve telîfi mümkün olanlar, diğeri ise, aralarında nesh bahis konusu olmadığı bilindiği takdirde, râvilerinin sıfat ve dereceleri go~ zönünde bulundurularak tercih olunabilenlerdir. Bu taksime göre, Hazreti Peygamberden sahîh olarak gelen hadîsler arasında gerçek bir tearuzun, ancak nesh bulunduğu zaman söz konusu edilebileceği anlaşılır. Nesh, şer'î bir hükmün tatbikattan kaldırılması ve onun yerine başka bir hükmün va-zedilmesidir. Gayet tabiîdir ki, ilk hükmü getirmiş olan nass ile, bu nassm hükmünü iptal eden ve onun yerine vârid olan nassm hükmü arasında söz konusu tearuz veya tenakuz bulunacaktır. Fakat nesh söz konusu olmadığı zaman hadîsler arasındaki tearuz ve tenakuzdan da söz edilemez.Nitekim eş-Şâfi'î, zahiri tearuza delâlet eden hadîsler arasındaki bu ihtilâfın sebeplerine işaretle, Hazreti Peygamberden birbirini nakzeden hadîsler vârid olmadığını açıklamış[132] Muhammed İbn îshak îbn Huzeyme de "birbirine zıt iki hadîsin varolduğunu bilmiyorum. Her kimde böyle hadîs varsa getirsin, aralarını telîf edeyim" demiştir.[133]
Zahirî manâları tearuza delâlet eden, fakat aralarında cem ve telîf yapılmak suretiyle gerçekte böyle bir tearuzun bulunmadığı anlaşılan iki hadîse misal olarak lâ advâ hadîsi' [134]' ile fırre mine'l-meczûmi hadîsi zikredilebilir. Hazreti Peygamber birinci hadîsinde "sirayet yoktur" buyurmuş, ikinci hadîsinde ise, "cüzzamlıdan kaçmayı" emretmiştir. Lâ advâ hadisinin çeşitli rivayetleri vardır. Müslim'deki bir rivayet şöyledir: El-Buhârî rivayetinde ise, iki hadîs birleştirilerek nakledilmiştir'.[135]
Her iki hadîs de sahîhtir ve zahirî manâlarında bir tearuzun bulunduğu aşikârdır. Bu tearuz, sirayetin nefiy ve isbatındadır. Çünkü Hazreti Peygamber, bir hadîsiyle hastalıkların, hastalıklı kişilerden sağlam kişilere geçmeyeceğini belirterek sirayeti nefyederken, diğer hadîsiyle, cüzamlıdan kaçmayı emrederek sirayeti isbat etmiştir. Bununla beraber hadîs ulemâsı, iki hadîs arasını çeşitli yollardan cem ve telîf etmişler ve aralarında bir tenakuzur, bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Onların bu cem ve telîfi şöyle özetlenebilir:

1) İbnu's-Salâh'ıt da işaret ettiği gibi [136]hastalıklar, tabiatları itibariyle sirayet edici değillerdir; fakat Allahu Ta'âlâ, bir hastalığa nıübtelâ olan kimsenin sağlam kimse ile temasını, hastalığın sağlam olana geçmesi için bir sebep kılmıştır. Bu itibarla Hazreti Peygamber, birinci hadîsi ile, câhiliye Arabmın, hastalıkların tabiatları itibariyle sirayet ettikleri inancını nefyetmiş, ikinci hadîsinde ise, sebep itibariyle isbat etmiştir.
2) İki hadîsin telin İbn Hacer'e göre biraz daha farklıdır: Hazreti Peygamberin sirayeti nefi, umûm üzere bakîdir; yâni ne tabiatları itibariyle ve ne de sebep yönünden sirayet asla söz konusu değildir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadîsinde "bir şey bir şeye sirayet etmez" buyurmakla ve keza ce-rebe yakalanmış bir tevenin sağlam develer arasına girerek onlara da aynı hastalığı aşıladığını siyleyen bir ârâbîye "o halde ilk deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?" demtide, sirayeti kamilen nefyetmiş ve hastalığın, birinci devede olduğu gibi iknci devede de Allahu Ta'âlâ'mn takdiri ile başladığını anlatmak istemiştir.
Cüzamlı hastadan kaçmakla ilgili olarak gelen emir ise, sedd-i zerayi cümlesindendir; yâni sağlam kişinin, hastalıklı kişi ile teması neticesinde hastalığın diğerine sirayet ettiği vehmini önlemek ve Allah'ın takdiri ile başladığını hatırdan çıkarmamak gayesine matuftur. Zira nisan, hastalığın temas neticesinde sabana insana geçtiğine itikad etmekle Allah'ın takdirini unutur ve bunun dşmda hastalık veren başka kudretler ihdas etmek suretiyle günahkâr olır.[137]
3) Kâzî Ebû Betr el-Bâkıllânî'nin telîfi, diğerlerinden daha farklıdır. Ona göre, birinci haliste sirayet umumî manâda nefyedilmiş olmakla beraber, ikinci hadîste cüzam ve benzeri hastalıklar için isbat edilmiştir. Bu bakımdan sirayetin ısbatı, umumî nehiyden tahsîs manâsmdadır.
Buna göre her iki hadîsin manâsı, cüzam ve benzeri hastalıklar müstesna, diğerlerinde sirayet yıktur. Bu sebeple cüzam ve benzerlerinden aslandan kaçar gibi kaçmak g<rekir. [138]
4) Bir görüşe gffe de, cüzamdan kaçmakla ilgili olarak gelen emir, bu hastalığa yakalanma olan kimselerin hatıralarına riayet etmek gayesine matuftur. Zira meczını, sıhhatli kimseleri gördüğü zaman, musibetinin büyüklüğünü anlar ve ıztırabı çoğalır. Hazret Peygamber "meczûmlara devamlı bakmayınız" mealindeki bir hadîsi ile de bunu ortaya koymuştur.[139]
Zahirî manâları arasında tearuz bulunan iki hadîsin cem ve telîf yollan ile ilgili olarak zikredilen bu misaller, aslında mezkûr hadîsler arasında böyle bir tearuzun bulunmadığını belirtmek gayesine matuftur. Önemli olan mesele, hadîslerle ifade edilmek istenen manânın, daha doğrusu, Hazreti Peygamberin bu hadîslerle murad ettiği manâyı ve hadîslerin vürûduna sebep olan hâdiseleri iyi bir şekilde bilebilmektir. Bunlar bilindiği takdirde, manâları birbirini nakzeder gibi görünen hadîsler arasında gerçek manâda bir tenakuzun bulunmadığı kolayca anlaşılır.
Bununla beraber, hadîs ulemâsının, birbirine muarız manâlarda vârid olan bazı hadîslerin cem ve telifinde âciz kaldıkları görülür. Bu hadîsler arasında nesh de söz konusu olmayınca, hadîslerden hangisiyle amel etmek gerektiği hakkında hüküm vermek güçleşir. Fakat bu güçlük, bu gibi durumlarda hadîslerden birinin tercîhi ile ortadan kaldırılmıştır. Şu var ki bu tercîh, gelişi güzel değil, bir takım kaidelere bağlı kalınarak yapılmıştır. Meselâ birbirine zıt manâlarda vârid olan iki hadîsten hangisinin râvüeri, diğerinin râvilerine nisbetle daha titiz ve daha dikkatli ise, bu dikkat ve titizlik, o hadîsin tercîh edilmesinde aranılan şartlardan biri olmuştur. Yahut hangi hadîs daha fazla isnadla rivayet edilmiş ise, bu isnad çokluğu, yine tercîh sebeplerinden biri sayılmıştır. El-İ'tibâr fi'n-nâsih ve'l-mensûh adlı kitabında el-Hâzimî, bu sebeplerden elli tanesini zikretmiştir. Es-Suyûtî'nin yedi gurup içinde zikrettiği bu tercîh sebepleri şöyle Özetlenebilir: 1) Hâvinin haline taalluk eden tercîh sebepleri:
Kavilerin çokluğu: Bir hadîsin râvisi ne kadar çoksa, o hadîse vehiiıı veya yalan karışması ihtimali daha azdır. Bu sebeple râvisi çok olan hadîs, daha az râvi tarafından rivayet edilmiş olan hadîse tercîh edilir.
Bir hadîsin isnadında yer alan râvi sayısının azlığı: Bu gibi isnadlara âlî adı verilmiştir. Ulüv, yâni hadîsin, araya fazla kimse karışmadan daha kısa yoldan rivayet edilmesi, hadîse vehim ve yalan karışmasını önleyen en önemli âmillerden biridir. Bu bakımdan, isnadı âlî olan hadîs, isnadı nazil olan, yâni daha çok râvi ile rivayet edilen hadîse tercîh edilir.
Kavilerin fıkhı: Hadîs, ister manâ ile, ister lafız ile rivayet edilmiş olsun, râvisi fakîh olan hadîs, avamdan herhangi bir kimsenin rivayet ettiği hadîse tercîh olunur. Çünkü fakîhin rivayetinde vehim ve hatâ ihtimali diğerine nisbetle daha azdır.
Râvinin nahiv kaidelerine vâkıf olması, dili iyi bilmesi, hafıza kudretinin üstünlüğü, hadîse itina ve ihtimam göstermesi yönünden zabtının üstünlüğü, şöhreti - çünkü şöhret, takva gibi, kişiyi yalan söylemekten alı-kor - keza râvinin takvası, itikad yönünden tam olması, yâni mubtedi' (bid'at sahibi) olmaması, hadîs ehli ve diğer ulemâ ile devamlı sohbeti, erkek olması - yâni iki mütenakız hadîsten birinin râvisi erkek, diğerinin râvisi kadın ise, birincisinin rivayeti tercih olunur - keza râvinin hür olması - bu da, köle olan bir râvinin rivayetine tercîh sebebidir - râvinin neseb yönünden meşhur olması, isminin, aralarında ayırım yapılmasını güçleştirecek zayıf bir râvi ismi ile karışmaması, isminin tek olması, gerektiğinde müracaat edebileceği bir kitabının bulunması, adaletinin, tezkiye ile sabit olana karşı ihbar yolu ile sabit olması, rivayetiyle amel edilmiş olması, muarızının, tezkiye eden tarafından haberiyle amel olunmamasına karşılık diğerinin haberiyle amel olunması, adaleti üzerinde ittifak edilmesi, tadîl sebeplerinin zikredilmiş olması, tezkiye edenlerinin çok olması, tezkiye edenlerinin ulemâdan olması, râvinin, naklettiği haberle ilgili vaka'ya bizzat şâhid olması - meselâ Hazreti Peygamberin zevcesi Umm Seleme'nin cünüb olarak gecelemekle ilgili haberi, buna muarız olarak el-Fazl îbn Abbâs tarafından nakledilen habere tercîh edilir; çünkü Umm Seleme, bu konuda el-Fazl İbn Abbâs'tan daha bilgilidir - râvinin İslâm'a müteahhır olarak girmiş olması - bazıları bunun aksini ileri sürmüşlerdir; çünkü mü-tekaddim olanın asalet ve marifeti daha kuvvetlidir. Fakat mütekaddim olanın ölümü, İslâm'ı müteahhır olana nisbetle teahhur ederse, rivayeti tercîh olunmaz; çünkü bu durumda, İslâm'ı mütekaddim olan râvinin rivayetinin diğerine teahhur etmiş olması ihtimali vardır. Bununla beraber, mütekaddim olanın rivayetlerinin diğerinden mukaddem olduğu bilinirse, mü-tekaddimin hadîsi tercîh olunur -. Râvinin hadîsini dikkat ve titizlikle araştıranlardan olması ve üslûbunun güzelliği; râvinin, muarızına nisbetle şeyhine daha çok mülâzemet etmiş olması; kendi ülkesinin şeyhlerinden hadîs işitmiş olması; hadîs alırken şeyhini bizzat müşahede etmiş ve onunla konuşmuş olması; manâ ile rivayeti tecviz edenlerden olmaması; sahabînin büyüklerden olması; hadîs akzıye ile ilgili ise, râvisinin Alî İbn Ebî Tâlib olması; helâl ve haramla ilgili ise, Mu'âz'dan, ferâ'iz ile ilgili ise, Zeyd'ten gelmiş olması; isnadının Hicâzî olması, yahut râvilerinin tedlîse rıza göstermeyen bir ülkeye mensûb olmaları...Bunların hepsi de, hadîsin tercîh edilmesinde gözönünde bulundurulan ve râvinin haline taalluk eden sebeplerdir. Bu halde bulunan râvilerin hadîsleri, aynı halde bulunmayan râvilerin muarız olarak rivayet ettikleri hadîslere tercih olunur.
2) Hadîs tahammülü ile ilgili tercîh sebepleri: Bulûğ çağından sonra hadîs alanların hadîsleri, bazısını bulûğ çağından önce, bazısını da bu çağdan sonra alanların hadîslerine tercîh olunur; çünkü bu ikincilerin bulûğdan sonra almış oldukları hadîsleri de, bulûğdan önce almış olmaları ihtimali vardır. Halbuki bulûğdan sonra hadîs tahammül eden kimse, zabt yönünden daha kuvvetlidir.
Râvinin, şeyhinden semâ yolu ile aldığı hadîs, arz yolu ile alan diğer râvinin hadîsine, yahut arz yolu ile aldığı hadîs, kitabe veya munâvele, yahut vicâde yolu ile alan râvinin hadîsine tercîh edilir.
3) Rivayet keyfiyeti ile ilgili tercîh sebepleri: Lafzan rivayet edilen hadîs, manâ yolu ile rivayet edilen hadîse, sebeb-i vürûdu zikredilen hadîs, sebeb-i vürûdu zikredilmeyen hadîse tercîh olunur; çünkü râvinin, hadîsin vürûd sebebini bilmesi, onun hadîs hakkındaki titizliğine delâlet eder. Râvisi tarafından hadîs üzerinde tereddüde düşülmemesi; hadîsin had-desenâ ve semi 'tu gibi ittisale kesinlikle delâlet eden tabirlerle rivayet edilmesi; refi veya vaslı üzerinde ittifak edilmiş olması; isnadında ihtilâf , yahut lafzında ıztırab olmaması; hadîslerden birisi meşhur iken diğerinin azîz veya garîb olması; yahut birisi azız iken diğerinin garîb olması da rivayet keyfiyeti ile ilgili tercîh sebeplerindendir.
4) Hadîsin vürûd vakti ile ilgili tercîh sebepleri: Medenî olan hadîs, Mekkî olana; tahvîfi ihtiva eden hadîs, teahhura delâlet etmesi dolayısıyle şiddeti ihtiva eden hadîse tercih olunur. Çünkü Hazreti Peygamber, İslâm'ın ilk devirlerinde, yâni Mekke devrinde, müslümanları câhiliye âdetlerinden uzaklaştırmak için daha şiddetli bir dil kullanmış, fakat sonraları buna lüzum kalmadığı için daha yumuşak olmaya meyletmiştir. Keza İslâm'ın gelişinden sonra tahammül edilen hadîs, İslâmiyetten Önce tahammül edilen hadîse; vürûd tarihi zikredilmeyen hadîs, vürûd tarihi mütekaddim olarak zikredilen hadîse; Hazreti Peygamberin vefatına yakın bir tarihte vürûd eden hadîs, vürûd tarihi bilinmeyen hadîse tercîh edilir.
5) Hadîsin lafzı ile ilgili olan tercîh sebepleri: Lafızları hâssı ifade eden hadîs, âm olarak gelen hadîse; âm olarak gelen ve tahsîs olunmayan hadîs, tahsisten sonra şâir ferdlerine delâletinin zayıflığı dolayısıyle tahsîs olunan hadîse; mutlak, bir sebep üzerine vârid olan hadîse; hakikat mecaza; hakikate benzeyen mecaz, benzer olmayan mecaza; şer'î olan olmayana tercîh edilir.
6) Hüküm yönünden olan tercîh sebepleri: Tahrîme delâlet eden, yâni bir şeyi haram kılan hadîs, onu mubah kılan hadîse; ihtiyatı gerektiren bir meselede şiddet getiren hadîs, hafifliğe delâlet eden hadîse; haddin nefyine delâlet eden hadis, haddi getiren hadîse tercîh olunur.
7) Haricî tercîh sebepleri: Kur'ân-ı Kerîm'in zahirine, yahut bir başka sünnete, kıyasa, ümmetin veya Hulefâ-i Râşidîn'in amel ve tatbikatı olan diğer bir rivayetle takviye edilen, yahut getirdiği hükümle müttefik bir benzeri olan, yahut Seyhan (el-Buhârî ve Müslim) tarafından ittifakla nakledilen hadîs, bu evsafta olmayan hadîse tercih olunur1-. [140]

Nâsih ve Mensûh Hadîsler

Hadîs ilminin önemli konularından biri olan nesh, birbirine zıt manâlarda vârid olan iki hadîsin cem ve telifi mümkün olmadığı zaman, aralarında bulunduğuna hükmedilen bir iptal keyfiyetinden, yâni biri ile getirilen hükmün, diğeri ile getirilen hükme tatbikat yönünden son vermesinden ibarettir,
Lugatta nesh, nakil, izale ve iptal manâlarına gelir. Nitekim denildiği zaman, kitap içinde bulunan yazıyı aynen başka bir yere kopye edip yazmak, nakletmek manâsı anlaşılır. Yahut denilir ve rüzgârın bütün âsârı, yâni kalıntıları alıp götürdüğü kasdedilmiş olur. Bunun gibi, denilir ve güneşin gölgeyi giderip onun yerine kendi ışığını bıraktığı anlaşıhr. [141]Görülüyor ki fiil olarak kullanılan nesh kelimesinin, her üç misalde de birbirinden çok ince farklarla ayrılmış manâları vardır. Birinci misalde, yazının nakli bahis konusu edilmiş, fakat bu nakilde aslının bakî kaldığı belirtilmiştir. İkinci misalde, âsârın tamamen yok olduğu ortaya konmuş olmakla beraber, onun yerine geçmiş hiçbir şeyin bulunmadığı da ifade edilmiştir. Üçüncü misalde ise, güneş ışığı gölgeyi gidermiş, fakat kendisi onun yerini işgal etmiştir.
Şeriat dilinde ıstılah olarak kullanılan nesh kelimesinin, üçüncü misalde zikredilen manâya daha yakın olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Zira daha önce Hazreti Peygamberden gelen bir hadîsle vazedilmiş olan bir hüküm, sonradan vârid olan bir hadîs hükmü ile kaldırılmış ve onun yerine ikinci hadîsin hükmü konulmuştur.
Nesh, beyanın bir çeşididir. Beyan ise, ilk nassla gelen hükmün, ikinci bir nassla tatbik şeklinin gösterilmesidir. Ancak burada, neshin, beyanın bir çeşidi olduğunu söylerken, her beyanın nesh olmadığını da hatırdan çıkarmamak gerekir. Meselâ Kur'ân-ı Kerîm'de, namazın kılınması ve zekâtın verilmesi ile ilgili olarak gelen emirlerin tatbiki, ancak Hazreti Peygamberin bu emirleri beyan etmesinden sonra mümkün olmuştur. Zira namaz kılmakla ilgili olan emrin tatbiki, yâni namazın nasıl ve hangi vakitlerde kılınacağı, beyana bağlıdır. Keza ne miktarda ve hangi mallardan zekât verileceği, yine beyandan sonra tatbiki mümkün olan emirlerdendir. Ancak bu hususlardaki beyana nesh demek mümkün değildir.
Nesh, umumiyetle emirlerde vâki olur; haberlerde ise, caiz değildir. Zira ilk haberin neshedilmesi, onun tekzibi veya yalanlanması manâsına gelir ki, hem Allahu Ta'âlâ için, hem de Hazreti Peygamber için ilk ver dikleri haberden dönerek onu yalanlamaları düşünülemez. Bununla beraber, haber lafzı ile geldiği halde emir manâsını tazammun eden sözler, aynen emir gibidir ve bunlarda neshin vukuu caizdir.
Meselâ "İbrahîm 'in makamı; her kim oraya girerse (taarruzdan) emîn olur" [142] âyeti haber lafzı ile gelmiştir, fakat emir manâsmdadır ve "Mescid-i Haram'a kim sığınırsa, artık ona tecavüz ve taarruz etmeyin" demektir.
Nesh işlemine uğraması ihtimalinda bulunan emir ve nehiyler, şerîatte beş dereceye ayrılmışlardır. Bu beş dereceyi bir eksen üzerinde göstermek gerekirse, bu eksenin bir ucunu haram, diğer ucunu farz teşkil eder ki, birincisi en şiddetli ve en kesin olan yasağı, ikincisi ise, aynı derecedeki emri gösterir. Eksenin ortasında ise, yasağa ve emre uzaklığı eşit olması do-layısıyle işlenmesi ve işlenmemesi sevâb yönünden aynı derecede olan fiillere delâlet etmek üzere mubah yer alır. Mubahla farz arasında, farza yakınlığı dolayısıyle işlenmesi işlenmemesinden daha hayırlı olan maıdûb; mubahla haram arasında ise, harama yakınlığı dolayısıyle işlenmemesi işlenmesinden daha hayırlı olan mekruh dereceleri bulunur.
Bu beş derecenin her biri neshedilebilir ve neshten sonraki yeni hüküm, neshi gerektiren nassm lafzına göre diğer derecelerden birine inkılâb eder. Meselâ bidayette haram olan bir fiil, - ki bu fiil "yapnW sözü ile yasaklanmıştır - "yap" emrinin gelmesi ile neshedilmiş olduğu gibi, derecesi de farza inkılâb eder. Fakat haram, "yapıp yapmamakta sizin için bir beis yoktur" lafzı ile neshedilecek olursa, kendine en yakın olan kerahet derecesine geçmiş olur ki, böyle bir fiili işlememek, işlemekten daha hayırlıdır. İlk emir "yap" sığası ile gelmiş ve bir fiilin yapılmasını farz kılmışken, bu emrin "yapma" sığası ile neshedilmesi halinde, nehyolunan fiil haram derecesine, "yapıp yapmamakta sizin için bir beis yoktur" sığası ile neshedilmesi halinde de, kendisine en yakın olan mendûb derecesine inkılâb etmiş olur. Bundan anlaşılıyor ki, bir şeyi haram kılan nehiy, emir ile neshedilirse, o şey farz kılınmış olur. Nehiy ile haram kılınmış olan bir şeyin işlenmesi, nesh ile muhayyer bırakılırsa mekruh olur Buna karşılık, bir emir, nehiy ile neshedilirse, farz harama, muhayyer bırakılırsa mendûba çevrilmiş olur.
Kitap ve sünnette neshin mevcudiyetini kabul etmenin, îslâm Dînine kusur izafe etmek manâsına geleceğini ileri süren bazı mutezilî mezhebler dışındaki ehl-i sünnet mezhebleri, neshin varlığını kabul etmişler ve bunu, Hazreti Peygamberin sağlığında ve vahyin geldiği zaman içerisinde, İslâm
toplumunun mesalihi yönünden gerekli bir olay olarak açıklamışlardır. Nitekim İslâm Dîni ile ilgili ahkâm, "bir kanun halinde ve bir defada değil, 22 sene ve bir kaç ay içinde, hâdiselerin gerektirdiği şekilde ve birbirinden ayrı olarak vazolunmuştur. Her hükmün bir sudur tarihi olduğu gibi, kendine hâs bir teşrî sebebi de vardır. Zamana taalluk eden bu gelişme sayesinde her kanunun madde madde bilinmesi mümkün olduğu gibi, teşrî'i gerektiren hâdiselere vukuf sayesinde de, kanunların getirdiği ahkâmın en mükemmel bir şekilde anlaşılması kolaylaşmıştır".
"Vazolunan ahkâmın çeşitlerine taalluk eden tederruc, islâm'ın ilk günlerinde müslümanlara, yapılması veya terkedilmesi güç olan bir şeyin teklif edilmemesi keyfiyetinde görülür. Bu teklifler, dâima tederrücî bir şekilde yumuşaklıkla olmuş, müslümanlarm bunları yüklenebilecek bir istidat kazanmalarına itina gösterilmiştir. Meselâ namaz, ilk zamanlarda gece ve gündüz olmak ve her fariza için muayyen rikâtlarla beş vakit olarak farz kılınmamış, fakat müslümanlardan, sadece akşam ve sabah vakitlerinde mutlak bir salât taleb edilmiştir. Keza zekât ve oruç, ancak hicretten bir sene sonra farz kılınmıştır; bundan Önceki teklif, tâkatları nisbetinde sadaka ve oruçtan ibaretti. İçki, kumar, bazı evlenme akidleri, riba ve câhiliye devrinden beri alışageldikleri bazı muamelât, ilk devirlerde haram kılınmamıştı. Çeşitli hükümlerdeki bu tederrücî gelişmenin hikmeti, katılaşmış nefislerin ıslâhı için bir ilâç ve tekliflerin zor kullanmadan ve işi inada bindirmeden kabul edilmesi için bir vesile olması idi" [143]
İslâm teşriinde açık bir şekilde görülen bir husus da, kolaylık ve hafifliktir. "Ahkâmın çoğunda, teşrîindeki hikmetin kolaylaştırmak ve hafifletmek olduğu açıkça belirtilmiştir. Meselâ Allahu Ta'âlâ, bazı âyetlerinde şöyle buyurmuştur: "Allah size kolaylığı ister; güçlüğü istemez": [144] '; "Allah, sizin sırtınızdaki yükü hafifletmek ister; zira insan zayıf yaratılmıştır" [145] Emir hükmünün güçlük verdiği her hususî halde ruhsat hükmü vazolunmuştur. Bu sebeple meselâ, zaruret halinde mahzûrat mubah kılındığı gibi, farz ve vâcibten birinin edası halinde darlık ve güçlük bahis konusu olduğu zaman, her ikisinin de terkine izin verilmiştir. Zorlama, hastalık, sefer, hata, unutkanlık ve cehalet, tahfifi gerektiren özürlerden sayılmıştır.[146]
İslâm şeriatında nesh keyfiyeti kabul edildikten sonra, Kur'ân ve sünnetin menşei gözönünde bulundurularak çeşitli şekillerde neshin vukuu mümkün görülmüştür. Bu şekilleri şöylece sıralayabiliriz:
1. Kur'ân âyetinin yine bir Kur'ân âyeti ile neshedümesi;
2. Kur'ân âyetinin sünneti neshetmesi;
3. Sünnet (hadîs) in sünnet (hadîs) i neshetmesi;
4. Sünnetin Kur'ân âyetini neshetmesi.
Bu dört şekilde tezahür eden nesh keyfiyetinden bazısı diğer bazısına göre daha çok kabul görmüş, aklen ve naklen vukuu mümkün görülmüş; bazısı da, özellikle Kur'ân ile sabit olmuş bir hükmün sünnet ile neshedümesi, diğerlerine nisbetle daha çok itiraza uğrayan bir görüş olarak belirlenmiştir. Bu konuda ulemâ arasında ortaya çıkan ihtilâfların, Kur'ân ile sünnetin aynı derecede bir otorite olup olmadığı meselesindeki münâkaşalara dayandığına şüphe yoktur. Zira sünnetin de Kur'ân gibi vahiy mahsûlü olduğunu kabul edenler için, Kur'ân âyetiyle sabit olan bir hükmün sünnet hükmünü neshettiği gibi, sünnetin de Kur'ân hükmünü neshetmesi tabiî olmak gerekir.
Nesh hakkında verilen bu umûmî bilgilerden sonra, hadîsler arasında görülen neshe âit bazı örnekleri de burada zikretmekte fayda vardır; zira hadîsin nâsihini ve mensûhunu bilmeden ondan hüküm istihraç etmek mümkün değildir. Huzeyfe'den nakledildiğine göre, ancak nâsih ve mensûhu bilen kimseler fetva verebilirler".[147]
Hadîslerde neshin vukuu çeşitli şekillerde bilinir:
1) Bunlardan en açık olanı, örneği Müslim'in Sahîh'inde de görüldüğü gibi, onun nâsih olduğunun hadîs metninden anlaşılanıdır. Hazreti Peygamber bir hadîsinde şöyle buyurmuştur:
"Sizi kabirlerin ziyaretinden menetmiştim; onları ziyaret ediniz; zira kabir ziyareti âhıreti hatırlatır" [148]
Buna benzer bir başka hadîs de, Bureyde tarafından rivayet edilmiştir.
Bu hadîsinde HazretİPeygamber şöyle buyurmuştur:
"Ben sizi deri kap (kırba) lar müstesna, diğer kaplarda kurulan şırayı içmekten menetmiştim. Artık şimdi her çeşit kaptan içebilirsiniz. Yeter ki sarhoş edici içki içmeyin "[149]
Örnek olarak zikrettiğimiz bu iki hadîsin nâsih olduğu ve daha Önce vârid olduğu anlaşılan ve kabir ziyaretiyle bazı kaplarda yapılan şırayı içmekten meneden hadîslerin hükümlerini ortadan kaldırarak kabir ziyaretine ve şıraya izin verdiği açıkça görülmektedir. Nitekim ikinci hadîsle ilgili olarak Müslim'in Sahîh'inde çeşitli isnadlarla şu nehiy hadîsi nakledilmiştir:
"Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre Hazreti Peygamber, Abdu'l-Kays heyetine hitaben şöyle buyurmuştur: Ben sizleri dubbâ (bir çeşit testi) den, hantem (içi sırlı kırmızı topraktan yapılmış kap) dan, nakîr (ağaçtan oyma testi) den ve mukayyer (ziftli testi) den nehy

ediyorum. Lâkin deri tulumundan iç ve ağzını da sıkıca bağla. [150]
2) Bir hadîsin nâsih olduğu, hadîs metninden anlaşıldığı gibi, bazen de hadîsi Hazreti Peygamberden rivayet eden sahabînin, iki zıt hadîsten muahhar olanı belirtmesiyle anlaşılır. Bu konuda bir örnek, Câbir îbn Abdullah'ın, Sünen sahipleri tarafından da nakledilen şu sözüdür:
"Hazreti Peygamberin (ateşte pişirilmiş şeylerin yenilmesi halinde abdestin yenilenip yenilenmeyeceği hususunda) iki emrinin sonuncusu, abdestin terki, (yâni yenilenmesine gerek olmadığı) şeklinde idi.[151]
Câbir'den rivayet edilen bu söz, konu ile ilgili abdest hususunda Hazreti Peygamberin iki tatbikatı olduğunu, birincisinde, ateşte pişirilmiş veya ısıtılmış şeylerin yenmesi halinde abdestin bozulmuş olduğuna hükmederek yeniden abdest aldığını ve bunu emrettiğini, ikincisinde ise, abdestin bozulmayacağına hükmederek yeniden abdest almanın gerekmediğini ve bunu emrettiğini gösterir. Filhakika birincisi ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Ateşe değen şeylerden (yediğiniz zaman) abdest alınız".[152] Daha sonraki bir sünnet ile Hazreti Peygamber bu emri değiştirmiş ve kendisi de ateşte pişmiş bir şey yediği zaman yeniden abdest almak lüzumunu duymamıştır. Bu husustaki rivayetler de, abdest almanın lüzumunu belirten rivayetlerin hemen akabinde "ruhsat" ile ilgili bâblarda zikredilmiştir. Yukarıda işaret ettiğimiz Câbir'in sözü de, bu iki değişik tatbikattan muahhar olanını bildirerek nâsihin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.
3) Bazen de nâsih, birbirine zıt manâda gelen hadîslerin vürûd tarihlerinin bilinmesiyle anlaşılır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, iki zıt hadîs arasında sıhhat yönünden eşitlik bulunması dolayısıyle herhangi birinin tercih edilememesi, cem ve teliflerinin mümkün olmaması ve yukarıda iki şıkta açıkladığımız nesh keyfiyetinin de hadîs metinlerinden açık bir şekilde anlaşılamaması halinde, hadîslerin Hazreti Peygamberden vürûd ettiği tarihler araştırılır ve son vârid olan hadîsin nâsih olduğuna hükmedilir. Bu konuda gösterilebilecek bir örnek, Şeddâd İbn Evs hadîsi ile Abdullah îbn Abbâs hadîsidir. Şeddâd, Hazreti Peygamberden şu hadîsi rivayet etmiştir: «l "Hacamat yapan da yaptıran da oruçlarını bozmuş olurlar"[153] İbn Abbâs ise, rivayetinde 'Hazreti Peygamberin oruçlu ve ihramlı iken hacamat yaptırdığını" bildirmiştir. [154]
Şeddâd İbn Evs ve İbn Abbâs'm haberleri arasındaki zıtlık açıkça görülmektedir. Hazreti Peygamber, Şeddâd rivayetine göre, oruçlu iken hacamat yaptırmayı, yâni kan aldırmayı menetmiş, hem hacamat yaptıranın, hem de yapanın oruçlarının bozulmuş olacağını bildirmiş iken, îbn Abbâs'tan gelen diğer rivayette, Hazreti Peygamberin bizzat kendisinin, oruçlu olduğu halde hacamat yaptırdığı açıklanmıştır. Her iki hadîs de sahîhtir; ancak cem ve telifleri mümkün olmadığı gibi, herhangi birisinin diğerine tercihi de mümkün değildir. Bu durumda, aralarında bir nesh keyfiyetinin bulunduğuna şüphe yoktur. Şu var ki, bu iki haberden hangisinin nâsih, hangisinin mensûh olduğunu tesbît etmek gerekir. Zira hadîs metinlerinde buna delâlet edecek herhangi bir işaret yoktur. Bu da ancak, haberlerin vürûd tarihlerinin tesbiti ile mümkün olabilir.
Filhakika, Şeddâd'tan gelen aynı konu ile ilgili diğer bazı rivayetlerde, Hazreti Peygamberin fetih senesinde, yâni hicretin sekizinci senesinde oruçlu iken hacamatı nıenettiği belirtilmektedir. [155]O halde birinci hadîsin vürûd tarihi, sekizinci senedir.
İbn Abbâs'ın sözü ise, Hazreti Peygamberin ihramlı iken hacamat olduğuna ve İbn Abbâs'm da bunu bizzat müşahede ettiğine delâlet eder ki, bunun da ancak bir hac esnasında olduğu anlaşılır. Filhakika İbn Abbâs, yalnız Veda Haccmda, yâni onuncu senede Hazreti Peygamberin refakatinde bulunmuş ve ihramlı iken onun hacamat olduğuna şahit olmuştur [156]O halde bu haberin vürûd tarihi de onuncu sene olup Şeddâd'm haberinden muahhardır ve dolayısıyle nâsih hükmündedir.
4) îki zıt hadîs arasında neshin bilinmesi, bazen de icmâ yolu ile mümkün olur. Şüphesiz icmâ'm neshedici bir vasfı yoktur. Bununla beraber, ulemânın, bazı karinelere istinaden, iki zıt haberden birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğu görüşü üzerinde ittifak etmeleri, neshin bilinmesinde yardımcı olabilmektedir. Ebû Dâvûd ve et-Tirmizî tarafından nakledilen bir Mu'âviye hadîsi buna bir örnek teşkil eder. Bu hadîste şöyle denilmiştir:
"Her kim sekir verici içki içerse, onu sopa (celde) ile dövünüz. Eğer dördüncü defa yine içmeye devam ederse, öldürünüz".[157]
Et-Tirmizi ise, Câbir'den gelen bu rivayetin akabinde "Hazreti Peygambere dördüncü defa içki içmiş bir adam getirildiğini, Peygamberin onu dövdüğünü, fakat Öldürmediğini" ilâve etmiş, aynı zamanda öldürülmeyeceği hususunda icmâ hâsıl olduğunu belirtmiştir.[158]
Hadîslerin nâsih ve mensuruma dâir zikrettiğimiz bu Örnekler, konunun hadîs tarihinde ne derece önemli olduğunu göstermeye yeterlidir. Hadîsleri bu yönleri ile bilmeden, onlardan hüküm çıkarmak, yahut fetva vermek asla mümkün değildir. [159]

B.MERDÛD HABERLER

1.Merdûd Haberin Tanımı

Reddedilmesi gereken hadîslere delâlet etmek üzere, makbulün mukabili olarak genel manâda kullanılan bir tabirdir. İbn Hacer'in taksimine göre, mütevâtir dışında kalan ve âhâd denilen haberler, ya makbul, ya da merdûd olurlar. Daha önce de açıkladığımız gibi, bu haberler, ya kabul sıfatını hâizdirler ve bu sıfat, onları nakleden râvilerin doğruluklarının kesinlik kazanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkarlar; yahutta red sıfatını hâizdirler; bu sıfat da, râvilerin yalancı olarak bilinmelerinden sonra ortaya çıkar. Birincisinde, râvilerin doğrulukları dolayısıyle haberlerinin de doğruluğuna hükmedilir; bunlar makbul haberlerdir. İkincisinde ise, râvilerinin yalancılığı dolayısıyle haberlerinin de yalan olduğu kabul edilir; bunlar da merdûd haberlerdir. Bazen râvilerin ne doğrulukları ve ne de yalancılıkları hakkında kesin bir hüküm vermek mümkün olmayabilir. Bu takdirde, bunların haberlerini makbul veya merdûda sokacak herhangi bir karinenin bulunup bulunmadığı araştırılır. Eğer böyle bir karîne de mevcut değilse, bu çeşit haberler üzerinde tevekkuf edilir. Bir haber üzerinde tevekkuf, o haberle amel etmemek, bir başka ifade ile, o haberi delil olarak kullanmamak demektir. Üzerinde tevekkuf olunan haber, aynen merdûd haber gibidir; ancak onun merdûd sayılması, onda red sıfatının kesinlik kazanmış olması dolayısıyle değil, kabulünü gerektiren bir sıfatın bulunmaması do-layısıyledir. [160]

2. Haberin Merdûd Olma Sebepleri

Bir haberin merdûd olması, genel olarak iki sebebe dayanır. Bu sebeplerden biri isnadla ilgilidir ve isnaddan bir veya daha fazla râvinin düşmesiyle haber merdûd olur. Yahutta isnadı oluşturan râvilerden bir veya bir kaçının, diyanet yahut zabt yönünden cerh edilmesi halinde haber merdûd sayılır.
îsnaddan râvi düşmesi, değişik şekillerde tezahür eder ve düşen râvinin isnaddaki yerine göre haber veya hadîs değişik isimler alır. Meselâ hadîsi kitabında nakleden bir musannif, kendi tasarrufu ile isnadın başından itibaren bir veya daha fazla râviyi hazfeder; bazen de bütün isnadı zikretmeden sadece Hazreti Peygambere isnadla hadîsin metnini verir ki, bu çeşit hadîslere mu'allak denir. Bazen hadîsi rivayet eden râvilerden birinin, isnadın ortasından veya sonundan, bir veya bir kaç râviyi düşürmesi sebebiyle hadîs merdûd olur. İsnadın ortasından bir râvisi düşmüş olan hadîse munkatı' , birbirini takip eden iki veya daha fazla râvisi düşmüş olan hadîse de mu'dal denir. Eğer isnadın sonunda sahabî düşmüş olursa, bu çeşit hadîslere de mursel adı verilir.
Bazen bir isnad içerisinde muasır olmayan iki râvinin birbirinden hadîs nakletme durumları dolayısıyle aralarında bir râvinin düşmüş olduğu açıkça anlaşıldığı halde, bazen de muasır olan, hattâ birbirine mülâki oldukları bilinen iki râvinin, birbirinden işitmedikleri hadîsleri naklettikleri olur; aslında böyle bir hadîsi diğerinden nakleden râvi, onu naklettiği şahıstan işitmemiş, fakat başkası vasıtasıyle ondan almış, sonra da hadîsi rivayet ederken o vasıtayı herhangi bir sebeple zikretmemiştir. Böylece, aradaki vasıtayı isnaddan düşüren râvi, şeyhinden işitmediği hadîsi, ondan işitmiş gibi rivayet etmek durumunda kalmıştır. Ancak bu çeşit rivayetlerde, râvinin şeyhine mülâkî olduğunun bilinmesi dolayısıyle, is-naddan bir râvinin düşürülmüş olduğu çok defa anlaşılmaz ve o hadîsin de râvinin muttasıl senedle rivayet ettiği hadîslerden olduğu sanılır. İsnadında bu çeşir hafi (gizli) râvi düşmesi olan hadîslere de müdelles denilmiştir.
işte, isnadda, çeşitli şekillerde râvi düşmesi sebebiyle ortaya çıkan bu hadîs çeşitlerinin hepsi de merdûd haberler arasında yer alır.
Hadîsin merdûd olmasının diğer bir sebebi de, isnadı oluşturan hadîs râvilerinden birinin veya bir kaçının adalet ve zabt yönünden cer-hedilmesidir. Aşağıda da ayrıca açıklanacağı üzere, bu konuda şiddet yönünden birbirinden farklı on çeşit cerh sebebi vardır ve bunlardan herhangi biriyle cerhedilen râvinin hadîsi merdûd sayılır.
Cerh sebeplerinin en şiddetlisi, râvinin kizbi, yâni yalancılığıdır. Yalancılığı sabit olan ve bu yönden cerhedilen râvinin hadîsi mevzû'dur, yâni uydurmadır. İkincisi, râvinin yalancılıkla itham edilmesidir; böyle bir râvinin hadîsine de metruk denilmiştir. Cerh sebeplerinin üçüncüsü, râvinin rivayetlerinde fâhış hata yapması, dördüncüsü, gafleti, beşincisi de fışkıdır. Bu hallerinden dolayı cerhedilen râvînin hadîsine de münker denir, altıncı cerh sebebi vehim olup, râvinin mürsel olan bir hadîsi muttasıl olarak, yahut bunun aksine, muttasıl olan bir hadîsi mürsel olarak

rivayet etmesidir. Bir râvinin, rivayetinde vehmettiğine hükmetmek oldukça güç bir iştir. Eğer bazı karineler yardımıyle rivayette vehim bulunduğuna hükmedilebilir ve râvi bu yönden cerhedilirse, hadîsi muallel olur.
Cerh sebeplerinin yedincisi, râvinin diğer râvilere muhalif rivayetidir. Bu muhalefet, ya rivayetine bazı yabancı isimler veya hadîsten olmayan ibareler dercetmesiyle olur; bu takdirde kendisine yabancı sözler sokulmuş olan hadîse mudrec denir. Yahut muhalefet, hadîsin isnad veya metninde bazı takdim ve tehirler yapılmak suretiyle ortaya çıkar. Böyle bir hadîse de maklûb adı verilir. Yahut muhalefet, râvinin ibdaliyle olur ve bu halde iki muhalif rivayet arasında tercîh yapılamazsa, hadîse muztarib denir. Yahut muhalefet, yazının şekli değişmeksizin bazı harflerin nokta hatalarından ortaya çıkar ve hatadan dolayı hadîse musahhaf denir. Eğer yazının şeklinde bir değişme olur ve muhalefet bu yönden meydana gelirse, bu takdirde hadîs muharref adını alır.
Cerh sebeplerinden sekizincisi cehalet, yâni râvinin adalet ve zabt yönlerinden halinin bilinmemesidir. Dokuzuncu sebep râvinin su-i hıfzı, onuncu sebep de, bid'atıdır.
Aşağıda daha geniş bir şekilde açıklanacak olan râvilerin cerh sebepleriyle ortaya çıkan hadîs çeşitlerinin hepside, merdûd haberler arasında yer alırlar. [161]

3. İsnadda İnkıta ve Munkatı Hadîs Çeşitleri

İnkıta, isnad zincirinden bir veya birden fazla râvi halkasının düşmesiyle isnadda meydana gelen kopukluktur ve kopuk isnadla nakledilen hadîse munkatı denir. Râvi düşmesinin, isnadın başında, ortasında ve sonunda olmasına ve düşen râvi sayısına göre, o isnadla gelen hadîs, değişik isimler altında zikredilir. Mürsel, mu'dal ve munkatı gibi. Ancak burada şunu hemen belirtmek gerçkir ki, munkatı tabiri, lügat yönünden, isnadı muttasıl olmayan, yâni isnadında kopukluk bulunan hadîsler için kullanıldığı halde, ıstılahta, tâbi'îden sonraki herhangi bir tabakada, isnadından bir, veya birbirini takip etmeksizin birden fazla râvisi düşmüş olan hadîs çeşidinin adıdır. Bu itibarla biz, bu bahisle ilgili konu başlığında Munkatı Hadîs Çeşitleri ifadesini kullanırken, munkatı kelimesini lügat manâsında kullanmış olduğumuz halde, isnadın çeşitli yerlerinde düşen râvi sayısına göre hadîslerin mürsel, mu'dal ve munkatı gibi isimler altında zikredildiğini söylerken de, aynı kelimeyi ıstılah manâsında kullandık
Bir isnadda râvi düşmesi veya inkıta, bazen zahir, yâni açık ve herkes tarafından kolayca anlaşılabilecek şekilde vukubulduğu halde, bazon de hafiy veya gizli olur ve bu irikıtâya vâkıf herhangi bir kimse tarafından açıklanmadıkça, hiç kimse, o isnadın munkatı olduğunu anlayamaz. Isnaddaki zahir veya açık inkıta, râvinin, muasırı olmayan bir şeyhten hadîs rivayet etmesiyle ortaya çıkan kopukluktur. Herkes tarafından kolayca bilinip anlaşılır ki, o râvi, hadîsini naklettiği o şeyhin muasırı değildir; dolayısıyîe ona mülâkî olmamıştır ve onun hadîsini bizzat ondan almamıştır. O halde, mülâkî olmadığı o şeyhin hadîsini kendisine nakleden başka bir aracı şeyh vardır; fakat hadîsi rivayet ederken isnadında bu aracı şeyhin ismini herhangi bir sebeple zikretmemiştir. İsnadında açık râvi düşmesiyle ortaya çıkan hadîs çeşitleri, aşağıda da açıklanacağı üzere, muallak, mu'dal, munkatı ve mürsel 'dir.
İsnaddan hafi veya gizli râvi düşmesi ise, râvinin, mülâkî olduğu ve hattâ bazı hadîslerini aldığı bilinen bir şeyhten işitmediği bir hadîsi rivayet etmesi halinde ortaya çıkan inkıta şeklidir. Herkes tarafından bilinir ki, bu râvi, normal olarak o şeyhe mülâkî olmuş ve ondan, rivayet ettiği bazı hadîsleri işitmiştir; dolayısıyle işittiği bu hadîsleri o şeyhten rivayet etmeye hakkı vardır. Şu da var ki râvi, bu hadîsleri ondan rivayet ettiği gibi, bunlardan ayrı olarak şeyhten işitmediği, fakat başka vâsıta ile ondan aldığı bazı hadîsleri daha rivayet eder; aradaki bu vâsıtayı da isnadında açıklamaz ve onları da şeyhten işittiği zehabını uyandırır. Râvinin o şeyhe mülâkî olduğunu ve ondan hadîs işittiğini bilenler ise, onun işitmediği hadîsleri de rivayet ettiğini anlayamazlar. İşte, aşağıda açıklanacağı üzere, râvinin bu tarz hadîs rivayetine tedlls, rivayet ettiği hadîse de müdelles denilmiştir.
Mudelles'ten çok ince bir farkla ayrılan ve mursel-i hafi denilen hadîs çeşidi de, râvinin, muasırı olup da mülâkî olmadığı şeyhten rivayet ettiği hadîstir ve zikrettiğimiz bütün bu hadîs çeşitleri, isnadında düşen râvilerin adalet ve zabt yönünden hallerinin bilinmemesi sebebiyle merdûd hadîsler arasında yer alırlar. [162]

a) Muallak Hadîsler

İsnadının başından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla râvisi hazf ve en son hazfedilen râvinin şeyhine isnad edilmiş hadîslere muallak denilmiştir. Muallak, ta'lîk'tan ism-i mefûldür. Ta'lîk, lugatta bir şeyi asmak, destek veya dayanaktan mahrum bırakmak manâsına gelir. Hadîs ıstılahında ise, musannifin, kitabında naklettiği bir hadîsin isnadından, ya kendi şeyhini, yahut kendi şeyhi ile birlikte sırasıyle bir kaç şeyhi ve hattâ bütün isnadı hazfederek veya ibaresiyle, hadîsi,zikrettiği ilk kaynağa isnad etmesidir.
Muallak ismi, umumiyetle cezm sîgasıyle, yâni gibi kesinlik ifade eden tabirlerle rivayet edilen hadîslere verilmiş, fakat Îbnu's-Salâh'm da dediği gibi,. gibi temrîz ifade eden tabirlerle nakledilen hadîslerde bu isim kullanılmamıştır''.[163] Bununla beraber, müteahhırûndan olan bazıları, meselâ Ebu'l-Haccâc el-Mizzî, el-Bu-hârî'nin Sahîh'indeki bu kabilden hadîslere de muallak adım vermiştir''.[164]
El-Buhârî'nin Sahîh'inm muallak hadîslerin başlıca menşei olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, değerli araştırmacı Fuat Sezgin şu görüşleri ileri sürmüştür: "Kaynakların verdiği malumattan anlaşıldığına göre, Sahîh'te mevcut bu gibi merviyatı ilk defa ciddî bir şekilde ele alıp ta'lîk diye adlandıran kimse, Ebu'l-Hasan ed-Dârakutnî (Ö. 385), daha sonra aynı isimle el-Cem' beyne's-Sahîhayn adlı kitabında mevzuubahs eden Ebû Abdillah el-Humeydî (Ö. 420) olmuştur'. [165] Bu bakımdan muallak hadîs, bir hadîs çeşidi olmaktan ziyade el-Buhârî'nin Sahîh'inin en Önemli hususiyetlerinden birini teşkil eder. Bu hususiyet üzerinde duran İbn Hacer, şöyle der: "Ta'lîk, şeyhten semâ yolu ile alındığını göstermeyecek (meselâ Jli ./i ./i. ;k ,Jli gibi) kat'î veya yarı kat'î bir ifade ile, isnad-tan bir veya daha fazla şahıs hazfetmektir. Eğer kat'î bir ifade kullanılırsa (^jj ,JU gibi) kendinden almanın sıhhatine delâlet eder''. [166] Ancak, onun hazfolunan senedinin râvileri üzerinde düşünmek gerekir: Eğer bunlar sikattan iseler, ta'lîklarmdaki sebep, bu hadîsin, kitabın bir başka yerinde, veya manâsının o bâbta diğer bir vâsıta ile de olsa bulunmuş olmasıdır ki, ihtisaren ona ta'lîk ile işaret edilmiştir; yahutta bu ta'lîk, muhaddisin, hadîsi şeyhinden semâ yolu ile aldığını, fakat bu şeyhin tedlîs ile tanındığını, yahutta hadîsin mevkuf bulunduğunu, yâni senedin ancak sahabîye kadar çıkabildiğini gösterir. Bir başka ihtimal de, haddizatında si-kattan olmakla beraber, aralarında, el-Buhârî'nin şartına uymayanların bulunmasıdır. İşte bu ihtimaller dolayısıyle müellif hadîsini doğrudan doğruya ta'lî-kan, yâni senedini kısaltarak alır; bazen de mütâbeat yolu ile alır. Bu da, yukarıdaki muhtelif sebeplerden biriyle "cezm" (yâni kat'î, meselâ S& \S-ij <Cyfe sîgasıyle yapılır...Musannif, şayed temrîz (yâni kat'î olmayan, meselâ yukâlu, yurvâ) sîgasıyle bir hadîs almışsa, bu takdirde hadîsin isnadında, ta'lîkda zikrettiği şahsa kadar zayıf bulduğu bir şahıs var demektir. Yalnız bazen bu zayıflık, başkalarının seneddeki illeti görmemiş olmalarından veya mühimsememelerinden dolayı sahîh kabul edecekleri kadar ehemmiyetsiz derecede de olabilir. Bu tarzda, muallak olarak alınmış bulunan hadîsin birinci kategoride olduğu gibi senedinde teemmüle şâyân şüpheli bir taraf var dernektir"".[167]
Kısaca ifade etmek gerekirse, ta'lîk, el-Buhârî'nin Sahîh'ine hâs özelliklerden biridir. Onun daha çok bâb başlarında yer verdiği bu çeşit hadîsleri niçin ta'lîk ettiği kesinlikle bilinmezse de, bazı imamlar, bunun için başlıca dört sebep zikretmişlerdir. Bu sebepleri şöyle sıralamak mümkündür:
1) El-Buhârî'nin ta'lîkan zikrettiği hadîs, hadîsçiler arasında sika (güvenilir) râvilerin muttasıl rivayetleriyle maruf olan bir hadîstir. El-Buhârî, bâb başında bu hadîsi delil olarak zikretmek lüzumunu hissettiği zaman, ihtisar olmak üzere, isnadını vermeye gerek görmemiştir. Çünkü hadîs is-nadıyle maruf olan bir hadîstir.
2) El-Buhârî'nin, Sâhîh'imn çeşitli fıkıh bâblarmda delil olarak kullanılmalarını sağlamak için bazı hadîsleri mükerrer olarak naklettiği bilinen hususlardandır. Eğer bir hadîs, herhangi bir fıkıh babında nakledilmişse, el-Buhârî, aynı hadîsi bâb başında delil olarak tekrarlamak lüzumunu hissettiği zaman, onun isnadını tekrar vermek lüzumunu duymamıştır.
3) El-Buhârî'nin ta'lîkan naklettiği bazı hadîslerin isnadında şartlarına uygun olmayan bir râvinin bulunması ihtiamli de vardır. Eğer el-Buhârî, bâb başında delil olarak zikredebileceği bir hadîs bulamamış ise, şartına uygun olmayan râvinin hadîsini nakletmek zorunda kalmış, fakat kitabında onun ismine yer vermemek için de,ya hadîsin bütün isnadını, yahutta o râvinin şeyhine kadar isnadın bir kısmını hazfetmiştir.
4) Bir görüşe göre de, muallak hadîsler, el-Buhârî'nin vicâde yolu ile aldığı hadîslerdir. Vicâde, ileride de açıklanacağı üzere, bir hadîsçinin rivayet ettiği hadîsi, zamanına yetiştiği veya yetişemediği herhangi bir şeyhin kitabında bulmasından ve işitmeksizin o kitaptan alıp nakletmesinden ibarettir. El-Buhârî, asıl olarak değil, fakat adını zikrettiği bâb başlarına uygun bir delil olmak üzere bu çeşit hadîsleri talikan kullanmakta bir mahzur görmemiştir.
Muallak hadîsin sıhhati, isnadının bilinmesine veya hadîsçüer arasında maruf olmasına bağlıdır. İsnadı bilinen ve kabul şartlarını hâiz olarak

hadîsçiler arasında maruf olan muallak bir hadîsin sahîh veya hasen hükmünü taşıması tabiîdir. Ancak, isnadın başından bir ve daha fazla râvinin hazfedilmesi, çok defa müellifin tasarrufundan olsa bile, hazfolunan râvilerin bilinmemesi dolayısıyle bu çeşit hadîsler merdûd hadîsler arasında yer alır. Hattâ onları hazfeden, veya hadîsim talikan nakleden kimsenin "hazfettiğim râvilerin hepsi de sikattandır" demesi halinde de muallak hadîs yine zayıf hükmündedir; zira müellifin, hazfettiği râvileri ta'dîli müphemdir ve hadîs hakkında sıhhat hükmünü vermek için yetersizdir".[168]
El-Buhârî'nin, Sahîh'inde muallak olarak zikrettiği bir haber şöyledir:
(İlimde haya babı: Mucâhid şöyle demiştir: Utanan da, büyüklenen de ilim sahibi olamaz. A'işe de şöyle demiştir: Şu Ansâr kadınları ne güzel kadınlar!.. Haya (yâni utanma), onların dînde fakü olmalarına asla engel olmuyor) [169]

b) Mursel Hadîsler

Hazreti Peygambere yakın bir devirde yaşamış olmaları dolayısıyle, sahabenin çoğunu gören ve onlarla sohbette bulunan tâbi'îlerin, hadîs rivayet ederken, kendilerinden hadîs işittikleri sahabîleri atlayarak, yahut onların isimlerini zikretmeksizin diyerek rivayet ettikleri hadîslere mursel denilmiştir. Buna göre mursel hadîs, isnadında sahabîsi düşmüş olan hadîstir ve murselle ilgili olarak verdiğimiz bu tarif, bize, hadîsçilerin üzerinde ittifak ettikleri ıstılah manâsmdaki murseli tanıtır. Zira bazı usûlcülerle fıkıh ulemâsı, kelimenin lügat manâsını ele alarak, onunla munkatı, hattâ mu'dal denilen hadîs çeşitleri arasında hiçbir ayırım yapmamışlardır'[170] Aynı görüşe sahip olanlardan biri de el-Hatîb el-Bağdâdî'dir. Murselden bahsederken bu konuya temas ederek der ki: Mu-delles olmayan hadîsin irsali, râvinin, muasırı olmayan, yahut mülakatı bulunmayan kimseden rivayetidir. Meselâ Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in, Ebû Seleme îbn Abdirrahman'ın, Urve İbnu'z-Zubeyr, Muhammed İbnu'l-Munkedir, el-Hasanu'1-Basrî, Muhammed îbn Şîrîn, Katâde ve tâbi'ûndan olan diğer bir çok kimsenin Hazreti Peygamberden rivayetleri böyledir. Keza tâbi'ûndan olmayan İbn Cureyc'in, Ubeydullah îbn Abdillah îbn Utbe'den, Mâlik îbn Enes'in el-Kâsım İbn Ebî Bekr es-Sıddîk'tan, Hammâd îbn Ebî Süleyman'ın Alkame'den rivayetleri de bu kabildendir. Bunların hepsi de, muasır olmayanların rivayetleridir. Mu'âsırı olup da mülakatı bulunmayanların rivayetlerine gelince, bunlara da el-Haccâc İbn Ertât'm, Sufyân es-Sevrî'nin ve Şu'be'nin ez-Zuhrî'den rivayetleri misal olarak gösterilebilir. Bize göre bunların hepsi hakkındaki hüküm birdir. Hattâ mülâki olduğu şeyhten hadîs işiten, fakat bu arada işitmediği hadîsi irsal eden kimseler hakkındaki hüküm de böyledir.[171]
El-Hatîb'in bu ifadelerinden açıkça anlaşılıyor ki, ona göre, tâbi'ûnun doğrudan doğruya Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîsler mursel olduğu gibi, tâbi'ûndan olmayan ve daha sonraki tabakalara mensup bulunan kimselerin muâsarat etmedikleri, yahut muâsarat etseler bile mülâkî olmadıkları, hattâ mülâkî olup da işitmedikleri kimselerden rivayet ettiklen hadîsler de murselden sayılır. Maamafih, murselin tarifiyle ilgili olan bu ihtilâf, ıstılah ve kelime yönünden olan bir ihtilâftır ve manânın özü üzerinde herhangi bir tesiri yoktur; zira ister el-Hatîb'in görüşüne uyularak hepsine birden mursel denilsin, ister mursel yalnız tâbi'ûnun rivayetine atfedilmiş olup bunun dışındakilere mu'dal veya munkatı denilmiş olsun, hepsi de, her iki gurup nazarında makbul olmayan hadîs çeşitlerindendir. Şu da var ki, mursel tabirini daha umumî manâda kullanan el-Hatîb, es-Suyûtî'nin ifadesine göre, bu tabirin istimal yönünden çok defa tâbi'ûnun Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîslere ıtlak olunduğunu da belirtmiş bulunmaktadır".[172]
Mursel hadîslerin delil olarak kullanılıp kullanılamayacağı hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. En-Nevevî'nin belirttiğine göre, hadîsçilerin çoğunluğu, birçok fukahâ ve usûlcüler nazarında mursel zayıftır ve onunla ihticac olunmaz. Eş-Şâfi'î de aynı görüşe sâhiptir.[173]Müslim ise,
Sahîh'in mukaddimesinde "rivayetlerden mursel, bize ve haberlere vâkıf kimselere göre hüccet değildir" demiştir.[174]
Murselin zayıf ve merdûd hadîsler arasında yer almasının başlıca sebebi, mahzûf olan râvinin, yâni tâbi'înin hadîsini almış olup da isnadda zikretmediği şeyhin, adalet ve zabt yönlerinden halinin bilinmemesidir. Eğer isnaddan düşmüş olan bu şeyhin sahabî olduğuna kesinlikle hükmedilebilse idi, o zaman, sahabîlerin udûl oldukları kaidesine istinaden, hadîs üzerinde tereddüde mahal kalmaz ve onun sahîh olduğuna hükmedilirdi. Fakat tâbi'înin hadîsini alıp ismini hazfettiği şeyhin de kendisi gibi bir tâbi'î olması ihtimali vardır. Keza bu şeyhin tâbi'î olduğu takdirde, ya sika ya da zayıf olması ihtimali vardır. Sika olduğu farzedilse bile, onun da kendisi gibi bir tâbi'îden almış olması ihtimali vardır. Eğer tâbi'î ise, o da diğeri gibi ya sika ya da zayıf olabilir. Velhâsıl bu ihtimaller ilânihaye teselsül eder gider ki, akıl, bu teselsülü sonu gelmeyen bir şekilde tecvîz edebilir. Fakat is-nadlar tetkik edildiği zaman, bazen bir tâbi'înin, en çok altı veya yedi tâbi'îden hadîs rivayet ettiği görülmüştür.[175]
Bu sebepledir ki, tâbi'îden sonraki sahabî makamında râvisi düşmüş hadîsler, düşen râvinin zayıf olması ihtimaline binâen merdûd sayılmışlardır. Bununla beraber, murselin sahîh olduğu görüşünü ileri sürenler de vardır. Bunların başında Mâlik ve Ebû Hanîfe gelir. Bunlara göre, eğer mursil, yâni hadîsi irsal eden râvi, hadîsine güvenilir kimselerden olur ve yine güvenilir kimselerden irsal ettiği bilinirse, onun murselini almakta hiçbir mahzur yoktur.[176]
İbn Cerîr ise, bu konuda şu görüşü ileri sürmüştür: Tâbi'ûn mur-sellerinin kabulü hususunda ittifak etmişlerdir. Ne onlardan ve ne de daha sonraki imamlardan hiçbirinden murselin inkârı ile ilgili bir söz gel-memiştir.[177] İbn Abdi'l-Berr'e göre, İbn Cerîr, bu sözü ile ikinci asrın başlarında mursele karşı ilk muhalefetin eş-Şâfî'î'den gelmiş olduğuna ve ondan sonra şiddet kazandığına işaret etmiş olacaktır.[178] Bununla beraber, eş-Şâfı'î'nin mursel hadîsleri külliyyen reddetmediği de bir gerçektir. Nitekim er-Risâle'deki ifadesine göre, bazı şartlara bağlı olarak kibar-ı tâbi'înin mursel hadîsleri kabul edilebilir. Bu şartlardan biri: Eğer mursel hadîs, hafız ve güvenilir kimseler tarafından bir başka tarîktan ve fakat musned olarak rivayet edilmiş ise, o zaman murselin sıhhatine hükmedilir. Diğer bir şart: Eğer mursel rivayeti takviye eden ikinci tarîk da mursel ise,
bu takdirde ikinci tarîkin mursilinin, kendisinden hadîs alınan kimselerden ve birinci tarîkin mursilinden başka bir kimse olması lâzımdır. Böyle olduğu zaman, ikinci tarîk mursel de olsa, birincisini takviye eder. Şu var ki bu, musned olarak rivayet edilen ilk şekle nisbetle daha zayıftır. Bir başka şart: Mursel hadîsi takviye eden ne musned ve ne de mursel, bir başka tarîkla gelmiş bir rivayet bulunmaz, fakat Hazreti Peygamberden ashabı tarafından rivayet edilen haberler arasında mursel hadîse uygun bir söz bulunursa, râvinin, murselini sahîh olan bir asıldan aldığına hükmedilir. Diğer bir şart, mursel hadîsin, ilim ehlinin fetvalarına uygun olmasıdır.
Eş-Şâfı'î, kibar-ı tâbi'înden mursel olarak rivayet edilen hadîslerin kabul edilebilmesi için ileri sürdüğü bu şartların her birinde, hadîslerin mahreçlerinin sıhhatini gösteren delâletler bulunduğunu ve bunlara istinaden onların kabul edilebileceğini söylemiş, bu şartları ihtiva etmeyen mursel hadîslerin ise, kabule şâyân olmadıklarını ileri sürmüştür.[179]
Hazreti Peygamberin bazı ashabiyle uzun müddet beraber bulunan kibar-ı tâbi'înden sonrakilerin, yâni sığar-i tâbi'înin, murselleri hakkında ise, eş-Şâfî'î, herhangi bir şart ileri sürmeksizin "bunlardan murseli kabul edilen hiç kimse bilmiyorum" demekle yetinmiştir. [180]
Eş-Şâfi'î'nin mursel hadîslerin kabulü ile ilgili olarak ileri sürdüğü bu şartlar gözönünde bulundurulursa, onun, kibar-ı tâbi'înden Sa'îd Îbnu'l-Museyyib'in mursellerinden başka mursel kabul etmediği yolunda ileri sürülen görüşlerin yerinde olmadığı anlaşılır. Filhakika es-Suyûtî, Pa'îd Îbnu'l-Museyyib'in mursellerinden başka murselle ihticac etmediğine dâir eş-Şâfi'î hakkında ileri sürülen bir görüşün şöhret kazandığına işaretle, bu görüşün mesnedi olarak eş-Şâfi'î'nin Mâlik'ten rivayet ettiği şu hadîsi zik-d. [181]
Eş-Şâfî'î bu mursel hadîsi zikrettikten sonra şu görüşü ileri sürmüştür: "El-Kâsım İbn Muhammed, Sa'îd İbnu'l-Museyyib, Urve İbnu'z-Zubeyr ve Ebu Bekr İbn Abdirrahman da etin hayvan karşılığı satılmasını haram sayıyorlardı. Bu, bize göre de böyledir ve Hazreti Peygamberin ashabı içinde herhangi birinin Ebû Bekr es-Sıddîk'a muhalefet ettiğini bilmiyoruz. Bizim nazarımızda İbnu'l-Museyyib'in irsali hasendir" [182]
Eş-Şâfı'î'nin, Sa'îd Îbnu'l-Museyyib'in irsali hakkındaki bu sözü, iki yönden mütalâa edilmiştir. Bazılarına göre, diğerlerinin murselleri hilâfına, İbnu'l-Museyyib'in murselleri, eş-Şâfi'î'nin nazarında hüccettir; çünkü eş-Şâfî'î, onun mursellerini tetkik etmiş ve hepsinin de musned olduğunu görmüştür. Diğer bazılarına göre ise, İbnu'l-Museyyib'in murselleri de, eş-Şâfi'î'nin nazarında diğerlerinden farksızdır; yâni onlar da diğerleri gibi hüccet değildir. Bununla beraber eş-Şâfi'î, onun mursellerini tercih etmiştir; çünkü her ne kadar hüküm istinbatında mursel delil olarak kullanılmasa bile, bazı hallerde onunla tercihte bulunmak caizdir".[183]
El-Hatîb, bu ikinci şıkka işaretle, kendi nazarında sahîh olan görüşün bu olduğunu söyler ve "esasen Sa'îd'in murselleri arasında musned olmayan hadîsler de bulunmaktadır. Bununla beraber eş-Şâfi'î, kibar-ı tâbi'înin mursellerini diğerlerinden ayırdederek onlara üstün.bir meziyyet atfetmiştir. Bunlar arasında tabiatiyle Sa'îd'in murselleri de vardır" der'.[184]
Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, Sa'îd İbnül-Museyyib'in murselleri, imamlar arasında umumiyet itibariyle sahîh kabul edilmiştir. Meselâ Yahya İbn Ma'în "mursellerin en sahihi, Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in mursel-leridir" demiş, Ahmed İbn Hanbel de, buna yakın bir ifade ile, "Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in murselâtinin en sahîh murseller olduklarını" söylemiştir'.[185]
Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in mursellerini söz konusu eden el-Hâkim de, bunların en sahîh murseller olduğunu söylemiş ve buna delil olarak şöyle

demiştir: "Çünkü Sa'îd, sahabe evlâdındandır. Babası el-Museyyib İbn Hazn, Şecere ve Rıdvan bey'ati ashabından idi. Sa'îd, Ömer'i, Osman'ı, Alî, Talha, ez-Zubeyr ve diğer Aşere-i Mubeşşere'yi idrak etmiştir. Halbuki tâbi'ûn arasında onları idrak eden ve onlardan hadîs alan Sa'îd ve Kays İbn Ebî Hâzim'den başka kimse yoktur. Bütün bunlara ilâveten Sa'îd, Hicaz ehlinin fakîh ve müftisi ve Fukahâ-i Seb'anm ilkidir; o Fukahâ-i Seb'a ki, Mâlik İbn Enes onların icmâ'ını bütün halkın icmâ'ı saymıştır'".[186]
El-Hâkim'in belirttiğine göre, mursellerin çoğu, Medine ehlinden Sa'îd Îbnu'l-Museyyib, Mekke ehlinden Atâ îbn Ebî Rabâh, Mısır ehlinden Sa'îd İbn Ebî Hilâl, Şâm ehlinden Mekhûl ed-Dımaşkî, Basra ehlinden el-Hasan îbn Ebi'l-Hasan (el-Basrî) ve Küfe ehlinden İbrahim îbn Yezîd en-Naha'î vâsıtasıyle rivayet edilmiştir". [187]Yukarıdada açıklandığı gibi, bunların en sahîhi, Medîne ehlinden olan Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in mur selleridir. Mekke ehlinden gelen Atâ İbn Ebî Rabâh'm murselleri ise, Alî Îbnu'l-Medînî'nin ve Ahmed îbn Hanbel'in belirttiklerine göre, Atâ'nın her çeşit insandan hadîs alması dolayısıyle en zayıf mursellerdir. Bu sebeple Alî İbnu'l-Medînî, Mucâhid'in mursellerinin bile Atâ'nın mursellerinden çok daha iyi olduğunu söylemiş; Ahmed İbn Hanbel de, "murselât arasında el-Hasanu'1-Basrî ve Atâ İbn Ebî Rabâh'ınkilerden daha zayıf mursel yoktur" demiştir".[188] Yahya İbn Sa'îd ise, Sa'îd îbn Cubeyr'in mursellerini Atâ'nm mursellerine tercîh etmiştir".[189] Basra ehlinden gelen el-Hasanu'1-Basrî'nin mursellerine gelince, Ahmed îbn Hanbel'in bunlar hakkındaki görüşüne biraz Önce işaret etmiştik. Buna ilâveten, el-Irâkî'nin el-Hasan'ın murselleri hakkında "şibhu'r-rîh" denildiğine dâir bir sözüne de işaret edebiliriz". [190]Bununla beraber, onun mursellerini bu derece zayıf görmeyenler de vardır. Meselâ Alî İbnu'l-Medînî'ye göre, sikâtm el-Hasanu'1-Basrî'den rivayet ettikleri murseller sahîhtir. Ebû Zur'a ise, el-Hasan'ın "kale Rasûlullah (s.a.s.) diyerek rivayet ettiği hadîslerin sabit birer aslını buldum; yalnız dört hadîs müstesna" demiş, Yahya İbn Sa'îd el-Kattân da, buna yakın bir ifade kullanmıştır. Ancak Ebû Zur'a'mn istisna ettiği dört hadîse karşılık, Yahya İbn Sa'îd, bir yahut iki hadîsi müstesna kılmıştır'.[191] Yine bu cümleden olarak, Yûnus İbn Ubeyd'in el-Hasan el-Basrî'ye tevcîh ettiği "yâ Ebâ Sa'îd, sen Hazreti Peygambere yetişmediğin halde, rivayet ettiğin bazı hadîslerde kale Rasûlullah diyorsun; bu nasıl olur?" sualine, el-Hasan'ın verdiği şu cevap zikredilebilir: "Ey kardeşimin oğlu, bana Öyle bir şey sordun ki, senden önce hiç kimse bunu bana sormamıştı. Benim nazarımda senin yerin olmasaydı, sana cevap vermezdim. Ben, kimin zamanında yaşadım, biliyorsun. El-Haccâc zam anı... Benim kale Rasûlullah dediğimi işittiğin bütün hadîsler Alî İbn Ebî Tâlib'tendir. Ancak ben öyle bir devirde yaşadım ki, Alî'nin ismini açıklayamadım'".[192]
Nakledilen bu sözlerin sıhhati hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Bununla beraber şurası bir gerçektir ki, el-Hasan'ın isnad ederek naklettiği hadîsler hüccet olarak kabul edildiği halde, murselleri kabul edilmemiştir.
Küfe ehlinden gelen İbrâhîm en-Naha'î'nin murselleri ise, Yahya îbn Ma'în tarafından daha sıhhatli görülmüş ve meselâ eş-Şa'bî'nin mursellerine tercîh edilmiştir. Hattâ İbn Ma'în, "onun murselleri, Salim İbn Abdillah'ın, el-Kâsım ve Sa'îd İbnu'l-Museyyib'in mursellerinden daha çok hoşuma gidiyor" demiştir. Keza Ahmed İbn Hanbel'e göre de, en-Naha'î'nin mur-sellerinde bir beis yoktur".[193]
Mursel hadîsler, bazı imamlar tarafından müstekıl kitaplar halinde ce-medilmiştir. Bunlar arasında en çok şöhret kazananları, Sünen sahibi Ebû Dâvûd es-Sicistânî (202-275)'nin Kitâbu'l-merâsîl'i, İbn Ebî Hatim (240-327)'in aynı isimdeki kitabı ve Ebû Sa'îd el-Alâ'î (694-761)'nin Câmi'u't-tahsîl fî ahkâmi'l-merâsH'Vdir.
Burada bir de sahabî mursellerine işaret etmek yerinde olur. Bu mur-seller, bir sahabînin yaşının küçük olması, yahut İslâm'a geç girmesi dolayısıyle bizzat müşahede etmediği, yahut işitmediği şeyleri Hazreti Peygambere isnadla naklettiği haberlerdir. Sahîh olan görüş gereğince, bu çeşit mursellerin sıhhatine hükmedilir. El-Buhârî ve Müslim'in Sa/u/ı'lerinde bunlar sayılamayacak kadar çok yer almıştır. Çünkü bir sahabînin, Hazreti Peygamberden işitmeden ona isnad ettiği bir haberi ancak kendisi gibi bir sahabîden almış olduğuna şüphe yoktur. Belki sahabî olmayan kimselerden aldığı haberlerin de bulunabileceği düşünülse bile, bu çok nâdirdir ve bu çeşit haberlerin kaynakları da genellikle belirtilmiştir. Sahabe, hepsi de udûl oldukları için, heberlerinde herhangi bir şüphe ve tereddüde yer yoktur, [194]

c) Mu'dal Hadîsler

İsnadında birbirini takip eden iki ve daha fazla râvisi düşmüş hadîslere mu'dal denilmiştir. Bu tarife göre mu'dal, munkatı hadîslerin bir çeşididir; ancak mu'dalda birbirini takip eden en az iki râvinin düşmüş olması şart koşulduğu için, bazen bir, bazen de birbirini takip etmeksizin aralıklarla birden fazla râvisi düşen ve ıstılahta munkatı denilen hadîslerden ayrılır. Buna göre her mu'dal munkatı olduğu halde, her munkatı mu'dal de-ğildi.[195]
Meselâ Mâlik îbn Enes'in sojydL hadîsi mu'daldir. El-Irâkî, Mâlik'in, Ebû Hureyre'nin bazı ashabından hadîs işittiğini ve bu hadîsleri doğrudan doğruya Ebû Hureyre'ye isnad etmesi halinde, düşürülen râvi sayısının ancak bir olması ihtimali dolayısıyle, bu hadîsleri mu'dal saymanın güç olacağını ileri sürmüş, fakat yukarıda zikredilen hadîs hakkında böyle bir güçlük bulunmadığını, zira Mâlik'in, bu hadîsi Muvattâ' dışında Muhammed îbn Aclân vâsıtasıyle babasından mevsûl olarak rivayet ettiğini ve bu suretle Mâlik ile Ebû Hureyre arasında iki râvinin düşmüş olduğunun anlaşıldığını kaydetmiştir.[196]
Meşhur musanmflardan birinin, isnadı başından sonuna kadar hazfedip (fi-*) aUI J^-j Jü diyerek rivayet ettiği hadîslere de mu'dal denilmiştir. Bu takdirde, mu'dal ile, daha önce üzerinde durduğumuz muallak hadîs çeşidi birleşmiş olur. Zira muallak, musannifin tasarrufu ile isnadın başından itibaren ya tamamının, ya sahabîye kadar, yahutta tâbi'îye kadar olan râvilerin hazfedilerek rivayet edilen hadîs çeşididir; bazen de musannif, ya kendi şeyhini, yahutta şeyhi ile birlikte onu takip eden şeyhleri hazfedebilir. Şu var ki muallakta, birbirini takip eden râvilerin isnadın başından itibaren düşmüş olması gerekir. Buna göre mu'dal ile muallak, isnadın başında en az iki ve daha fazla râvisi düştüğü zaman birleşirler; fakat isnadın ortasında veya sonunda en az iki veya daha fazla râvisi düşmüş olan mu'dal çeşidi, muallaktan ayrılır; o, sadece mu'daldir; fakat muallak değildir. Bu bakımdan, isnadın başında birden fazla râvisi düşmüş her muallakın, aynı zamanda mu'dal olduğu söylenebilirse de, her mu'dala aynı zamanda muallaktır demlemez. [197]
Tâbi'u't-tâbi'înin tâbi'îden maktu olarak rivayet ettiği merfû hadîsler de mu'daldir. Meselâ : hadîsini el-A'meş i'dâl etmiştir. Nitekim Müslim'in Sahth'inde Fudayl İbn Amr, eş-Şa'bî tarikiyle Enes İbn Mâlik'ten şu şekilde rivavet et-iti. [198]
Mu'dal hadîsler, isnadlarmdan düşürülen râvilerin kimlikleri bilinip adalet ve zabt yönünden halleri tesbit edilmedikçe merdûd hadîslerden sayılırlar. [199]

d) Munkatı Hadîsler

Munkatı tabiri, lügat yönünden, umumiyetle isnadı muttasıl olmayan hadîsler için kullanılmıştır. İnkıta veya râvi düşmesi, isnadın ister başında olsun, ister ortasında veya sonunda olsun, o isnad munkatıdır. Bu ba-ımdan sahabîsi düşen ve mursel denilen, yahut musannifin tasarrufu ile isnadın başından hazfedilen ve muallak denilen isnadla munkatı arasında *ugat manâsı yönünden hiçbir fark yoktur.[200]olduğunu söy-
Bununla beraber ıstılahta munkatı, el-Hâkim'in de işaret ettiği gibi, murselden ayrı bir şeydir ve isnadda tâbi'îye varmadan önceki bir râvinin, kendisinden hadîs naklettiği şahsı işitmeden ondan rivayetidir.[201]
Bu durum, tabiatiyle râvinin, hadîsi bir başka şahıs vâsıtasıyle almış olduğuna delâlet ettiği gibi, bu vâsıtanın isnadda zikredilmemiş olması da, isnadın munkatı, yâni kopuk olmasını gerektirir.
El-Hâkim'e göre munkatı üç çeşittir. Birincisi, tâbi'îye varmadan önceki râvinin, kendisinden hadîs naklettiği şahsı işitmeksizin ondan rivayette bulunmasıdır. Bunun en güzel misali şu hadîstir:[202]
El-Hadramî'nin Muhammed Ibn Sehl'den, Muhammed'in Ab-durrazzâk'tan, Abdurrazzâk'm Es-Sevrî'den, es-Sevrî'nin Ebû İshâk'tan, Ebû İshâk'm Zeyd İbn Yusey'den, Zeyd'in Huzeyfe'den, Huzeyfe'nin de Rasûlu'llah (s.a.s.)'tan rivayet ettiğine göre, Allah'ın elçisi şöyle buyurmuştur: "Eğer bu işin başına Ebû Bekr'i geçirirseniz, o, kuvvetli ve güvenilir bir kimsedir. Hiçbir kötü kişinin kötü sözü, onu Allah yolundan alı-komaz. Eğer Alî'yi geçirirseniz, o da hidayete ermiş hidayet edici bir kimsedir. Sizi de dosdoğru yola yöneltir".
Bu rivayetin isnadını gören herkes, ilk anda onun muttasıl olduğuna hükmeder. Çünkü el-Hadramî ve Muhammed İbn Sehl, her ikisi de güvenilir kimselerdir. Abdurrazzâk'm Sufyân'dan, keza Sufyân'm da Ebû İshâk'tan senıâ'ı maruf ve meşhurdur. Bununla beraber, Abdurrazzâk Sufyân'dan, Sufyân da Ebû İshâk'tan bu hadîsi işitmemişlerdir. Yâni Abdurrazzâk ile Sufyân ve Sufyân ile Ebû îshâk arasında isimleri isnaddan düşürülmüş iki râvi vardır. Bu sebeple isnad munkatıdır.
Munkatı'm bir başka çeşidi de, isnadda nıübhem şahısların yer almış olmasıyle ortaya çıkar. Meselâ bir hadîs şöyle rivayet edilmiştir":[203]
Ebu'1-Alâ' İbni'ş-Şihhîr'in, Hanzala oğullarına mensup iki adamdan, < iki adamın Şeddâd İbn Evs'ten rivayet ettiklerine göre, Şeddâd şöyle de mistir: "Rasûlu'llah (s.a.s.), herbirimize namazda şöyle duâ etmesini öğ retirdi: Rabbım! Senden işlerimde sebat, sağlam bir irade, akl-ı selîm, sâdılş bir dil diliyorum. Keza senden nimetlerine karşı şükür, sana ibadetlerimde güzellik diliyorum. Senin bildiğin her çeşit kötülüklerimi

bağışlamanı istiyor, bildiğin bütün kötülüklerden sana sığınıyor ve bildiğin her iyiliği senden diliyorum".
Hadîsin isnadında Ebu'1-Alâ' İbn Abdillah İbni'ş-Şıhhîr ile Şeddâd İ^, Evs arasında yer alan ve hadîsi rivayet etmiş olan Benû Hanzala'dan iki şahsın kim oldukları mübhemdir. Bu sebeple hadîs munkatı sayılmıştır. [204] Bazen de bir hadîs, isnadında isimlendirilmeyen bir râvi ile rivayet edilir; fakat bu hadîs munkatı sayılmaz. Meselâ:
...Ahmed îbn Seyâr'ın Muhammed İbn Kesîr'den, onun Sufyân es-Sevrî'den, es-Sevrî'nin Dâvûd İbn Ebî Hind'ten, onun adını açıklamadığı bir şeyhten, onun Ebû Hureyre'den rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara öyle bir zaman gelecektir ki, adam, o zaman gelince, acz ile fücur arasında bocalayacaktır. Kim böyle bir zamana yetişirse, aczi fücura tercih etsin" [205]
Bu hadîsin isnadında bulunan ve ismi açıklanmayan şeyh dolayısıyle rivayet munkatı olarak gelmiştir ve hadîslerin farklı rivayetlerine vâkıf olmayanlar nazarında bu hadîs de munkatı bir hadîstir. Ancak isnadlara vukufu olan başka bir hadîsçi, Dâvûd îbn Ebî Hind'ten gelen şu rivayeti de bilirdi): [206]
Hadîsin bu rivayetinde mübhem olan râvinin açıklanmış olması dolayısıyle, diğer rivayet munkatı olarak gelmiş olsa bile, hadîs mevsûldür ve buna göre değerlendirilir.
İbn Hacer, isnadda düşen râvilerin açık ve gizli oluşuna göre munkatı hadîsleri iki kısımda incelemiş, düşen râvinin açık ve herkes tarafından anlaşılır olması halinde bu çeşit hadîslere munkatı, gizli olması halinde de,
bunlara mudelles denildiğini açıklamıştır. Ibn Hacer şöyle demiştir: "...Eğer isnaddan râvi düşmesi, birbirini takip eden iki ve daha fazla râvi ile olursa, bu türlü hadîslere mu'dal denir. Ancak düşme, birbirini takip etmeksizin, meselâ iki ayrı yerde olursa, bu da munkatı'dır. Keza yalnız bir, yahut birbirini takip etmemek şartıyle ikiden fazla râvi düşerse, bu hadîslere de munkatı denir".
"Bazen râvinin, kendisinden hadîs rivayet ettiği şeyhe muasır olmaması dolayısıyle isnaddan bir râvinin düşmüş olduğu açık bir şekilde bilindiği ve herkes tarafından kolayca anlaşıldığı halde, bazen de bu düşme gizli olur ve bunu, hadîsin isnadlarma ve bu isnadlardaki illetlere vâkıf mütehassıs imamlardan başkası anlamaz. Bu iki şıktan birincisi, yâni açık olanı, râvinin şeyhin asrına yetişmemesi, yetişse bile onunla biraraya gelmemesi ve ondan aldığı bir icazet veya vicâdeye sahip bulunmaması dolayısıyle aralarında herhangi bir mülakatın olmaması yönünden anlaşılır. Bu sebeple, râvilerin doğum, ölüm tarihlerini, hadîs öğrenmeye başladıkları vakitleri ve bunun için giriştikleri seyahatları anlatan tarih kitaplarına ihtiyaç duyulmuş ve bu kitaplar sayesinde, bazı şeyhlerden rivayet iddiasında bulunan kimselerin yalanları ortaya konulmuştur".
"İkinci kısma, yâni gizli olan düşmeye gelince, buna da mudelles denir..."". [207] İbn Hacer'in bu açıklamasından da anlaşıldığı üzere, mudelles, munkatı hadîs çeşitlerinden biridir. [208]

e) Mudelles Hadîsler

Mudelles, bir râvinin mülâkî olduğu şeyhten işitmeden, (yahutta muasırı olmakla beraber mülâkî olmadığı şeyhten işitmiş gibi) rivayet ettiği hadîslere mudelles adı verilmiştir.
Ancak vermiş olduğumuz bu tarifte yer alan "yahutta muasırı olmakla beraber mülâkî olmadığı şeyhten işitmiş gibi rivayet ettiği" ifadesini ihtiyatlı kabul etmek gerekir. Çünkü İbn Hacer'e göre mudelles, yalnız, râvinin mülâkî olduğu şeyhten işitmeden rivayet ettiği, bir başka ifade ile, şeyhe mülâkî olduğu halde, ondan bir vâsıta ile alıp o vâsıtayı zikretmeden doğrudan şeyhe isnadla naklettiği hadîstir. Buna göre, bir hadîse mudelles diyebilmek için, râvisinin, işitmediği halde, kendisinden hadîs naklettiği şeyhe mülâkî olduğunun bilinmesi şarttır".[209] Bununla beraber, en-Nevevî Takrîb'inde, râvinin muasırı olduğu şeyhten işitmeden", [210] İbnu's-Salâh ise, Ulûmu''I-hadîs'inde, râvinin mülâkî olduğu şeyhten işitmeden, yahut muasırı olup da mülâkî olmadığı şeyhten mülâkî olmuş gibi rivayet ettiği hadîse mudelles ismini vermişlerdir'.[211] Bundan anlaşılıyor ki, gerek en-Nevevî ve gerekse İbnu's-Salâh, râvi ile şeyhi arasında mülakatın bulunup bulunmadığına itibar etmeksizin muasır olmalarını yeterli görmüşler ve mudellesi buna göre tarif etmişlerdir. Halbuki İbn Hacer'in tarifinde mudelles, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, birbirine mülâkî oldukları bilinen iki kişiden birinin diğerinden işitmeden rivayet ettiği hadîstir. İbn Hacer'e göre, muasır olan, fakat birbirine mülâkî olmadıkları bilinen iki kişi arasında, işitme olmaksızın yapılan rivayet, mudelles değil, mursel-i hafî olarak isimlendirilir. Bu bakımdan mudelles ile mursel-i hafî arasında çok ince bir fark vardır. Mudelles, şeyhe mülâkî olduğu bilinen râviye mahsûstur ve o şeyhten işitmeden rivayet ettiği hadîstir. Mursel-i hafî ise, şeyhe muasır olan ve fakat onunla mülakatı olduğu bilinmeyen râviye mahsûstur; mülakat olmayınca, tabiatiyle râvi o şeyhten işitmediği hadîsi rivayet etmiş olacaktır'[212] O halde mudellesin tarifini yaparken, mülakatı nazarı dik kata almaksızın muâsaratı sözkonusu eden kimse, mursel-i hafîyi de bu tarifin içine sokmuş olur ki, bu yanlıştır; doğrusu, her ikisini birbirinden ayırmaktır. İbn Hacer, mudelleste mülakatın şart olduğuna ve muâsarata değil mülakata itibar edilmesi gerektiğine, hadîs ilmine vâkıf kimselerin, Ebû Osman en-Nehdî ve Kays İbn Ebî Hâzim gibi muhadramlarm Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîslerin mudelles değil, mursel-i hafî cinsinden oldukları üzerindeki ittifaklarını delil olarak İleri sürer. Çünkü Mu-hadramlar, Hazreti Peygamberin muasırı olan, fakat ona mülâkî olmadıkları bilinen kimselerdir. Bu bakımdan eğer bir muhadram, aradaki vâsıtayı atlayarak doğrudan doğruya Hazreti Peygamberden hadîs nak-letmişse, bu hadîs mursel-i hafidir, mudelles değildir'.[213]
Mudelles, zulmet veya karanlık manâsına gelen deles'ten türetilmiş tedlîs'ten ism-i mef ûl olup, bir şeyin ayıbını ve kusurunu gizlemek, açık ve belli olması gerekirken onu karanlıkta bırakıp belirsiz hale sokmak demektir. Tedlîsin bu manâsı gözönünde bulundurulursa, râvinin, şeyhinden işittiği ve işitmediği hadîsleri birbirinden ayırt etmeksizin hepsim de rivayet etmesidir ki, işitmediği hadîsleri de işitmiş olduğu vehmini uyandırdığı için, ayıbını ve kusurunu gizlemiş olur.Tedlîsin çeşitli şekilleri vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: [214]

1) Tedlîsu'l-isnad

Râvinin, mülâkî olduğu şeyhten, doğrudan doğruya işitmediği, ancak
bir başkası vasıtasıyle aldığı hadîsi, aradaki vâsıtayı kaldırarak ondan rivayet etmesidir ki, bu açıklama, genellikle mudelles için verilen tarifi hatırlatır. Râvi, bu şekilde aldığı hadîsi rivayet ederken kale fulânun, yahutan fulânin, yahutta enne fulânen kale gibi ittisale de muhtemel olan bir tabir kullanır. Böylece, o hadîsi şeyhten işitmediği halde işitmiş vehmini uyandırır. Tedlîsin en ağır şekillerinden biri sayılan tedlîsu'l-isnad, bazı hadîsçilerin onu en şiddetli dil ile kötülemelerine sebep olmuştur. Meselâ eş-Şân'î'nin Şu'be İbnu'l-Haccâc'tan naklettiğine göre "zina işlemek, rivayette tedlîs yapmaktan daha kötü değildir"; yine Şu'be'ye göre "tedlîs kiz-binkardeşidir. [215]

2) Tadlîsu't-tesviye

Tedlîsin başka bir çeşidi tedlîsu't-tesviye'dir. Tesviye, bir şeyi diğer bir şeyle aynı seviyeye getirmek demektir. Bir hadîsin isnadında hem zayıf hem de güvenilir kimseler yer almış ise, zayıf râvilerin isnaddan çıkartılması halinde bu isnad tesviye edilmiş, yâni yalnız güvenilir râvilerden oluşan bir isnad haline getirilmiş olur. Buna göre bir râvi, şeyhini değil de, ya şeyhinin şeyhini, yahutta daha yukarıdaki bir şeyhi, ya zayıf, ya da küçük olduğu için isnaddan düşürür; yahut başka bir ifade ile, isnadı tesviye eder. Tedlîs ile tesviye edilmiş isnadı gören kimse, râvinin güvenilir olan şeyhinin tedlîs yapmadığını ve kendisinden sonra gelen şeyhten hadîsi almış olduğunu düşünerek isnadın sahîh olduğuna hükmeder; oysa râvi, isnaddan şeyhinin şeyhini çıkarmıştır.
Bu çeşit tedlîs yapmakla şöhret kazanmış olan Bakıyye İbnu'l-Velîd'ten şöyle bir hadîs rivayet edilmiştir:
Bakıyye Îbnu'l-Velîd'ten rivayet olunduğuna göre, Ebû Vehb el-Esedî, Nâfî'den, Nâfı' de İbn Ömer'den şu hadîsi nakletmiştir: "Kişinin gerçek inancını bilmeden onun İslâm'ına kanmayın".
İbn Ebî Hâtim'in babasından naklen belirttiğine göre, bu hadîsin isnadında, çok az kimsenin anlayabileceği bir Özellik vardır: Hadîsi, Ubey-dullah İbn Amr, İshâk İbn Ebî Ferve'den, ibn Ebî Ferve Nâfı'den, o da ibn Ömer'den rivayet etmiştir. Fakat Bakıyye, isnadda tesviye yapmak mak-sadıyle İshâk İbn Ebî Ferve'yi aradan çıkarmıştır. Ancak yaptığı bu işin anlaşılmaması için de, şeyhi olan Ubeydullah îbn Amr yerine, onun meşhur olmayan künyesini kullanmış ve Ebû Vehb el-Esedî demiştir. Böylece şeyhinin şeyhini isnaddan düşürmek suretiyle tedlîsu't-tesviye yapmıştır.[216]
Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, aradaki zayıf râvi düşürüldüğü zaman, bu râvinin şeyhi ile ondan hadîs rivayet eden şeyhin birbirlerine mülâki olduklarının bilinmesi lâzımdır ki, böyle bir rivayet hakkında tedlîs hükmü verilebilsin. Eğer râvi düşürüldüğü zaman, bu iki şeyhin birbirine mülâki olmadıkları anlaşılırsa, bu takdirde isnadda açık bir inkıta bulunduğuna hükmetmek gerekir ki, bu rivayete tedlîs demek mümkün olmaz. Nitekim Mâlik İbn Enes gibi bazı imamlar bu çeşit rivayette bulunmuşlardır; fakat onların rivayetlerine tedlîs denilmemiştir.

Meselâ Mâlik, an Sevr, an İbn Abbâs isnadıyle hadîs rivayet etmiş ve Sevr'in şeyhi olan Ikrime'yi, kendi nazarında zayıf olduğu için isnaddan düşürmüştür. Oysa Sevr, îbn Abbâs'a mülâki olmamıştır. Bu sebeptenan Sevr, an İbn Abbâs isnadı munkatı'dır; mudelles değildir. Eğer Sevr'in İbn Abbâs'a mülâki olduğu bilinseydi ve böyle iken Mâlik, Sevr ile îbn Abbâs arasındaki Ikrime'yi düşürmüş olsaydı, o zaman tedlîs yapmış olurdu. Çünkü an Sevr, an îbn Abbâs isnadını görenler, isnaddan Ikrime'nin düşürüldüğünü anlamazlar ve bu isnadla gelen hadîsin, Sevr'in İbn Abbâs'tan işittiği hadîslerden biri olduğunu zannederlerdi. Zaten tedlîs ile rivayetin kötülüğü de bu zannı uyandırması dolayısıyledir. Çünü bu tarz rivayette başkalarını aldatmak gayesi vardır.
Tedlîsu't-tesviye yi tedlîsu'l-isnad'm. bir çeşidi saymak mümkündür. Nitekim Îbnu's-Salâh, tedlîsi tedlîsu'l-isnad ve tedlîsu'ş-şuyûh olmak üzere iki kısma ayırmış, fakat tesviyeden söz etmemiştir'. [217] Bununla beraber es-Suyûtî, tedlîsin üç, hattâ daha fazla çeşidi olduğuna işaret etmiştir ki, bunlardan biri tedlîsu't-tesviye'dit. [218]

3) Tedlîsu'ş-Şuyûh

Tedlîsin diğer bir çeşidi tedlîsu'ş-şuyûh'tur. Bu, râvinin, isnadı zikrederken şeyhim, maruf ve meşhur olan isim, künye, neseb veya lakabı ile değil de, sırf şaşırtmak için bilinmeyen bir isim veya lakabla zikretmesidir. Meselâ Ebû Bekr îbn Mucâhid, haddesenâ Abdullah îbn Ebî Abdillah diyerek bu çeşit bir tedlîs yapmıştır. Çünkü verdiği isim maruf değildir. Bununla beraber Abdullah'ın babası olarak belirtilen Ebû Abdillah, Sünen musannifi Ebû Davud'un oğlu Ebû Bekr İbn Ebî Dâvûd'tur ve bu künye ile meşhurdur''. [219] Tedlîsu't-tesviye ile ilgili olarak zikrettiğimiz Bakıyye İbnu'l-Velîd hadîsi, isnadında tedlîsu'ş-şuyûhun da yapıldığı güzel bir örnek teşkil eder. Bakıyye, Ubeydnllah İbn Anır tarikiyle İshâk İbn Ebî Ferve'den, onun Nâfi'den, Nâfi'nin de İbn Ömer'den lâ tahmidû İslâme'l-mer'i hadîsini rivayet etmiştir. Ancak İshâk İbn Ebî Ferve'nin zayıf olması dolayısıyle is-nadda tesviye yapmış ve İshâk'ı isnaddan düşürmüştür. Yaptığı işin anlaşılmaması için de Ubeydullah İbn Amr'ı hadîsçiler arasında maruf olmayan künyesiyle zikretmiş ve ona Ebû Vehb el-Esedî diyerek tedlîsu'ş-şuyûh yapmıştır.
Tedlîsu'ş-şuyûh, daha önce açıkladığımız iki tedlîs şekli kadar kötü sayılmasa bile, eğer râvi, zayıf bir şeyhten rivayet ettiğini gizlemek için bu yolu seçmiş olursa, yine de kötü bir iş yapmış sayılır. Bununla beraber râvinin, kendisinden küçük bir şeyhten hadîs rivayet ettiğini gizlemek, yahut hadîs rivayet ettiği şeyhlerin çokluğunu göstermek, yahutta rivayet ettiği hadîsleri hep aynı şeyhten almadığını isbat etmek gayesiyle bu tarz tedlîs yaparsa, elbette bunun diğeri kadar zararı yoktur. [220]

4) Tedlîsu'l-Atf

Tedlîs çeşitlerinden bir diğeri tedlîsu'l-atf tır. Râvi, aynı hadîsi rivayet eden iki şeyhinden, o hadîsi rivayet eder ve meselâ haddesenî fulânun ve fulânun diyerek her ikisinin ismini vav harfiyle birbirine atfeder. Aslında bu râvi, hadîsi, ismini birincisine atfettiği ikinci şeyhten işitmemiş, fakat ve fulânun sözüyle hadîsi ikincisinden de işittiği vehmini uyandırmıştır. İşte râvinin bu tarz rivayetine tedlîsu'l-atf denilmiştir. [221]

5) Tedlîsu's-Sukût

Tedlîs çeşitlerinden bir başkası tedlîsu's-sukûf tur. Râvi, isnadı zikrederken haddesenâ, yahut semi'tu dedikten sonra, hatırına bir şey gelmiş gibi susar ve sonra hadîsini nakledeceği şeyhinin ismini zikrederek isnadı, sonra da hadîsin metnini verir. Ancak sükûttan sonra zikrettiği şeyhten hadîsi işitmediği halde işitmiş gibi bir zan uyandırır. Onun isnadı zikri sırasında bir süre susması, sonra da hadîsini işitmediği şeyhinin ismini zikretmesi sebebiyle yaptığı bu tedlîse tedlîsu 's-sukût denilmiştir. Gerek tedlîsu'l-atf ve gerekse tedlîsu1 s-sükût, her ikiside, tedlîsul-isnâd'm birer çeşidi sayılmıştır.
Tedlîs ile rivayet edilen hadîsler hakkındaki hükme gelince, bu hususta değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre, ne olursa olsun, böyle hadîsler kabul edilmez. Diğer bazıları, Sufyân İbn Uyeyne'nin yaptığı gibi yalnız sika (güvenilir) kimselerden tedlîs yaptığı bilinen kimselerin rivayetlerinin kabul edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Bir görüşe göre de, eğer tedlîs yapan kimse, güvenilir bir kimse ise, onun yalnız haddesenî ve semi'tu gibi kesinlikle hadîsi işittiğine delâlet eden tabirler kullanarak rivayet ettiği hadîsler kabul edilir; an'ane ile rivayet ettiği hadîsler ise, kabul edilmez. [222]
Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, şeyhinden tedlîs ile hadîs rivayet eden bir kimse, bu rivayetinde semi'tu, haddesenâ veya buna benzer semâ'a delâlet eden tabirler kullanırsa, bu açık bir yalan olur. Şeyhinden işitmediği halde "işittim" diyerek hadîs rivayet eden bir kimse elbette terke müstehaktır. [223]

f) Mursel-i Hafi

İbn Hacer'in tarifine göre mursel-i hafi, bir râvinin, muasırı olan, fakat mülâki olduğu bilinmeyen kimseden rivayet ettiği hadîsin ismidir. [224] İbnu's-Salâh'm ve ona uyan en-Nevevî'nin tariflerinde ise, râvinin, kendisinden hiçbir hadîs işitmediği, yahut kendisine hiç mülâkî olmadığı bilinen şeyhten rivayet ettiği hadîstir. [225]
Bu tariflerden anlaşılıyor ki, mursel-i hafî, senedinde inkıta bulunan hadîstir; yâni munkatı dediğimiz bir hadîs çeşididir. Bununla beraber, senedinde inkıta bulunan başka hadîs çeşitleri de vardır ve bunları birbirinden ayırdetmek gerekir; zira bunlar arasında, senedlerindeki inkıta yönünden bir benzerlik bulunsa bile, inkıta'm sened içinde bulunduğu yere ve şekle göre ince farklarla birbirlerinden ayrıldıkları bilinen hususlardandır. Umumiyet itibariyle inkıta, bir râvinin, işitmediği şeyhten hadîs rivayet etmesiyle hâsıl olur ve râvi ile şeyh arasında mülakat ve muâsaratm bulunup bulunmamasına göre de dört hadîs çeşidi ortaya çıkar ki, bunlar, mursel-i hafî, mursel, mudelles ve munkatı'dır.
Mursel-i hafî, yukarıda da belirttiğimiz gibi, senedin neresinde olursa olsun, muasır olan, fakat mülakatı bulunmayan, yahut aralarında semâ olmayan iki râviden birinin diğerinden rivayet ettiği hadîstir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu iki râvi arasında semâ olmadığının, yahut mülakat bulunmadığının bilinmesidir.
Mursel zahir, daha önce de açıkladığımız gibi, tâbi'ûndan olan bir râvinin kale Rasûlullah (s.a.s.) ibaresiyle naklettiği hadîstir ve yalnız tâbi'ûna mahsustur. Buna göre seneddeki inkıta, sahabînin düşmesiyle hâsıl olmuştur.[226]
Mudelles ise, birbirinin muasırı olan, aralarında mülakat bulunduğu, hattâ birbirinden hadîs işittiği bilinen iki râviden birinin, diğerinden işitmeden rivayet ettiği hadîstir. Burada râvi, rivayet ettiği bu hadîsi digerinden işitmediğine göre, bir başkasından işitmiş olacaktır. Ancak bu başkası senedde yer almadığı için inkıta hâsıl olmuş demektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, iki râvi arasında mülakat ve semâ bulunduğu halde, birinin diğerinden işitmeden rivayet ettiği hadîsin de, işitmiş olduğu diğer hadîslerden olduğu vehminin insanda galip gelmesidir. Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, mursel-i hafi ile mudelles arasındaki fark, birincisinde, bir râvinin, muasırı olan, fakat mülâkî olmadığı bilinen bir şeyhten hadîs rivayet etmesidir. İkincisinde ise, râvi, mülâkî olduğu ve hattâ hadîsini işittiği şeyhten, işitmediği bir hadîsi rivayet etmesi ve böylece, bu hadîsi de, diğerleri gibi o şeyhten işitmiş olduğu vehmini uyandırmasıdır. Bu sebepledir ki, mudelles hadîsin isnadında inkıta bulunduğuna hükmetmek, diğerine nisbetle çok daha güçtür.
İnkıta ile hâsıl olan dördüncü hadîs çeşidi de, munkatı'dır. Munkatı, senedin neresinde olursa olsun, bir râvisi düşmüş olan hadîstir. [227] Bu bakımdan mursel olsun, mudelles olsun, munkatı'ın iki ayrı çeşididir; fakat hepsi de mursel-i hafiden farklıdır. [228]

4. Ravilerin Ta'n Edilmeleri ve Başlıca Ta'n Sebepleri

Hadîslerin merdûd olma sebepleri, yukarıda da açıklandığı üzere, isnadın başında, ortasında veya sonunda râvi düşmesi olduğu gibi, isnadı teşkil eden râvilerden birinin veya birkaçının adalet ve zabt yönünden ta'n edilmiş olmalarıdır. Buna göre, herhangi bir râvi, adalet veya zabtı yönünden ta'n edilmiş olursa, o râvinin hadîsi merdûd sayılır.
Ta'n, lugatta, vurmak, kargı ile saldırmak, zemmetmek, kötülemek gibi manâlarda kullanılır. Hadîs ıstılahında İse, râvilerin, hadîslerine zarar veren ve onların zayıf veya merdûd sayılmalarına sebep olan kötü halleri yüzünden cerh edilmeleri demektir. Nitekim râvilerde görülen ve ta'n edilmelerine sebep olan kizb, bid'at, fisk, muhalefet ve su'i hıfz gibi başlıca on hal vardır ki, hadîs ilminde bu haller matâ'ın-i aşere adiyle tanınmıştır ve kendisinde bu hallerden biri görülen râvi, o hal sebebiyle ta'n veya cerh edilir ve hadîsi merdûd sayılır.
Hadîs râvilerinin ta'n edilmelerine sebep olan on halin beşi, râvinin adaletiyle, beşi de zabtıyle ilgilidir. Her iki guruba giren ta'n sebeplerini

şöyle sıralayabiliriz: [229]

5) Râvinin Adaletine Taalluk Eden Ta'n Sebepleri

a) Kizbu'r-Râvi

Kizb, Hazreti Peygamberin söylemediği bir şeyi kasden ona isnadla rivayet etmek, daha açık bir ifade ile yalan söylemektir. Hadîsçilere göre ta'n sebeplerinin en şiddetlisi olan kizb ile tanınmış bir râvi, artık ebediyyen terk olunur ve hadîsi reddedilir. Ahmed îbn Hanbel'in de belirttiği gibi, bir râvinin yalnız bir hadîste yalan söylediği, sonra da bu yalandan tövbe ettiği görülse bile, tövbesi kendisiyle Allah arasında olan bir iştir ve bu râviden artık hiçbir hadîs alınmaz ve yazılmaz. [230] El-Buhârî'nin şeyhlerinden Ebû Bekr el-Humeydî'nin ve Şâfî'î imamlarından Ebû Bekr es-Sayrafî'nin görüşleri de budur. Es-Sayrafî buna ilâveten, "kizbi dolayısıyle hadîsini terkettiğimiz kimsenin, tövbesi dolayısıyle kabulü cihetine gitmeyiz. Keza bazı hallerinden dolayı zayıf gördüğümüz kimseyi, bundan sonra kuvvetlendirmeye çalışmayız" demiş ve şehadeti bu kaidenin dışında bırakmıştır. [231] Bu görüşlerden anlaşılıyor ki, hadîs rivayetinde kizb, tutunması halinde kıyamete kadar bir şerîat olarak kalabilecek ve dîni ifsad edebilecek büyük bir tehlikedir. Bu sebeple bir râvinin yalnız bir hadîste yalanı görülse ve sonradan tövbekar olsa bile, dîni korumak için artık ondan bir daha hadîs alınmaz. Bununla beraber, hadîs dışında, yalanı sabit olan kimse, her ne kadar terke müstehak olsa da, bu yalandan tövbe ettikten sonra onun hadîsleri alınabilir; çünkü hadîs dışındaki yalanın fesadı umumî değildir. Nitekim yalan şehadette bulunduktan sonra tövbekar olan kimsenin şehadeti de kabul olunmaktadır. Ancak en-Nevevî, hadîs rivayeti ile şehadet arasında hiçbir fark bulunmadığına işaretle, şehadettekı yalanından tövbe edenin şehadetinin kabul olunduğu gibi, hadîs rivayetindeki yalanından tövbe eden kimsenin tövbesinin de kabul edilmesi gerektiğini, nitekim kâfir olan bir kimsenin müslümaii olduktan sonra rivayetinin aynı şekilde kabul olunduğunu ileri sürmüştür.[232] Bununla beraber, kâfirin müslüman olması halinde rivayetinin kabul olunduğu yolunda ileri sürülan görüşün, bu konuya uygun bir misal olmadığı anlaşılmaktadır. Zira İslâm vasfı, hadîs rivayet edenlerde aranan ilk ve umumî bir şarttır; fakat bu şart, her İslâm vasfını taşıyan kimsenin hadîslerinin kabul edilmesini gerektirmemektedir. Nitekim hadîs uydurup bunları Hazreti Peygambere isnad eden kimseler de bu vasfa sahip olan kimselerdir.
Bir râvinin kizbi, çok defa, kendisinden hadîs rivayet ettiği kimsenin vefat tarihi ile, kendisinin doğum tarihinin bilinmesi halinde arada beliren zaman farkından anlaşılır. Hikâye edildiğine göre, Ömer îbn Mûsâ Hımıs'a gelerek bir mescidde hadîs rivayet etmeye başlar. Ancak rivayetlerinin çoğunda haddesenâ şeyhukumu's-sâlih (bize sâlüı bir şeyhiniz rivayet etti) ibaresini tekrar edince, orada bulunanlardan biri "bu sâlih olan şeyhimiz kimdir; açıkla da öğrenelim?" der. Râvi bu şeyhin Hâlid îbn Ma'dân olduğunu ve 108 senesinde Ermîniyye gazvesinde onunla karşılaştığını söyler. Bunun üzerine o kimse, râviye şu mukabelede bulunur: "Allah'tan kork ve yalan söyleme. Hâlid îbn Ma'dân 104 senesinde vefat etti; sen ise, onunla ölümünden dört sene sonra karşılaştığını söylüyorsun. Sana şunu da söyleyeyim ki, o, Ermîniyye seferine değil, Rûm seferine katılmıştı".[233]
Hadîs râvileri arasında bu çeşit yalanları çok çabuk ortaya çıkan pek çok kimse vardır. Bu sebepledir ki, Hafs İbn Gıyâs "bir şeyhi itham ettiğiniz vakit, onu senelerle hesaba çekin", yâni o şeyhin yaşı ile, ondan hadîs rivayet eden kimsenin yaşını hesâb edin, demiştir. Nitekim Sufyân es-Sevrî de, "râvilerin yalan söylemeye başlamaları üzerine, kendilerinin de tarihler kullanmaya başladıklarını" söylemiştir'.[234] Bu tarihler sayesinde, mülâkî olmadıkları şeyhlerden hadîs aldıklarını iddia eden kimselerin yalanları kesin bir surette ortaya çıkmıştır. [235]

b) İttihâmu'r-Râvi bi'1-Kizb

Râvinin hadîsinde yalancılıkla itham olunmasıdır. Râvi, Hazreti Peygamberden rivayet ettiği hadîslerde yalan söylemese bile, sair konuşmalarında yalancılıkla tanınması halinde, hadîs rivayetinde de yalancılıkla itham olunur ve bu gibi kimselerden hadîs rivayet edilmez. Böyle kimselerin hadîsleri metruk sayılır. [236]

c) Bid'atu'r-Râvi

Lugatta bid'at, bir şeye ilk defa başlamak, onu ihdas etmek, inşa eylemek manâsına gelir.denildiği zaman, enşe'ehu (onu inşâ etti) ve bede'ehu (ona başladı) manâsı anlaşılır. Bid'at, hadis olan şeydir. Istılahta ise bid'at, dînin ikmalinden sonra ihdas olunan ve dîne izafe edilen şeye denilmiştir. İbnu's-Sekît'in tarifine göre her muhdes (ihdas olunan şey) bid'attır. [237] Ömer İbmı'l-Hattâb, Ramazan aylarında kılman teravih namazı hakkında (bu ne güzel bid'attır) demiştir. Buna göre bid'atı iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi hidayete götüren bid'at; ikincisi ise, dalâlete götüren bid'attır. İlki, Allah'ın ve Rasûlünün emir ve teşvik ettikleri şeylerdir ki, övülmeye lâyıktır. Nitekim Hazreti Ömer, teravih namazı hakkında "bu ne güzel bir bid'at" diyerek bu namazı övmüştür. Diğeri ise, Allah'ın ve Rasûlünün emir ve teşvik ettikleri şeylerin hilâfına olan işlerdir; bu da kötülenmeye ve inkâr edilmeye lâyık olur.
Övülmeye lâyık olan bid'at, Hazreti Peygamberin bir hadîsinde de belirtildiği gibi, insana sevâb kazandırır. Bu hadîsinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "İyi bir şeyi - veya yolu - sünnet ittihaz eden kimse, onun ve onunla amel eden kimselerin ecr ve sevabına nail olur.[238] Kötülenmeye ve inkâr edilmeye lâyık olan bid'at ise, yine Hazreti Peygamberin hadîsinde görüldüğü gibi, sahibine günâh kazandıran bid'attır. Hazreti Peygamber, biraz önce zikrettiğimiz hadîsinin devamında şöyle buyurmuştur: "Kötü bir şeyi - veya yolu - sünnet ittihaz eden kimse, onun ve onunla amel eden kimselerin günahını yüklenir".
Hazreti Ömer'in teravih namazı hakkında söylediği "bu ne güzel bir bid'at" sözü ile, Övülmüş olan ve bu namazı ikame edene sevâb kazandıran bir sünnet kasdedilmiştir. Ancak bu sünnet, Hazreti Peygamberin sünnetlerinden değildir. Zira Hazreti Peygamber, teravih namazını bazı geceler kılmış, sonra terketmiştir; halkı devamlı ve muntazam bir şekilde böyle bir namaz için toplamamıştır. Hattâ Ebû Bekr devrinde de muntazam bir teravih namazı kılınmamıştır. Ancak Ömer İbnu'l-Hattâb halkı bu namaza davet etmiş ve bu sebepledir ki teravih namazı hakkında "ne güzel bir bid'at" tabirini kullanmıştır. Onun "bid'at" olarak vasıflandırdığı bu namaz, Hazreti Peygamberin "benim ve benden sonraki Hulefâ-i Râşidînin sünnetine uymanız sizin için lüzumludur" [239] hadîsinin delaletiyle yine de bir sünnet sayılmış ve bütün müslümanlarca benimsenmiştir.
Ancak hadîs ıstılahında bid'at kelimesinin, dîne aykırı ve dolayısıyle kötülenmeye lâyık manâlarda kullanıldığım burada belirtmek gerekir. Filhakika bu kelimeden türeyen ve fail manâsına sahip bulunan mubtedi' veya mubtedi'a, yahut ehl-i bid'at tabirleri, dîne aykırı olan yollara sapmış veya dalâlete düşmüş kimseler hakkında kullanılmıştır. Nitekim ez-Zehebî, mub-tedi'adan veya bid'at ehlinden bahsederken şöyle demiştir: "Osman'ın hilâfeti zamanında zahir bir bid'at vukubulmamıştı. Fakat onun öldürülmesi üzerine birbirine karşı iki bid'at zuhur etti. Biri Alî'yi tekfir eden havâric, diğeri de, onun imametini, ismetini, yahut nübüvvetini ve ulûhiyyetini iddia eden râfıza (gulât-ı şî'a) bid'atları idi [240]Ez-Zehebî'nin bu sözlerinde de görüldüğü gibi, havâric, râfıza veya gulât-ı şî'a ve benzeri fırkalar hakkında bid'at tabiri kullanılmıştır. Bu fırkaların İslâm dışı davranışları ve inançları dolayısıyle dalâlet içinde kalmış bir takım teşekküller olduğu, mezhebler tarihine vâkıf herkes tarafından bilmen hususlardır.
Bid'atm, ıstılah olarak, ihdas edilmiş dîn dışı ve dîne muhalif, fakat dîndenmiş gibi gösterilmiş bir takım inanç ve davranışlar olduğu anlaşılınca, bu gibi inanç ve davranışlardan ve bunlara kendilerini kaptırmış olan kimselerden çekinmek, dînin selâmeti ve insan nefsinin hidayeti bakımından zorunlu olmak gerekir. İşte bu sebepledir ki hadîs ilminde bid'atu'r-râvi, yâni hadîs rivayet eden kimsenin bid'ata nisbet edilmesi ve onun bid'at ehlinden sayılması, ta'n sebeplerinden biri olmuştur. Çünkü râvi, sahip olduğu bid'at sebebiyle ya mükefferdir; yâni onun sahip olduğu inanç ve itikad, küfrü gerektiren inanç ve itikadlardan olması dolayısıyle tekfir olunmuştur; yahut râvi, bu inanç ve itikadı dolayısıyle tekfir olunmasa bile, fıska nisbet edilmiş ve onun fâsık olduğu söylenmiştir. Bu iki halden birincisinde, yâni râvinin itikadı dolayısıyle küfre nisbet edilmesi halinde, bu hadîsçi, hadîsçiler nazarında makbul değildir ve onun rivayeti kabul edilmez. Bununla beraber bazı hadîsçiler, bu râvinin, dîn dışı inançlarının yaygınlaşması ve herkes tarafından benimsenmesi için yalan söylemenin meşru ve helâl olduğuna inananlardan olmadığı kesinlikle bilinirse, onun rivayetlerinin kabul edilebileceğini söylemişlerdir. Bununla beraber, şurası da muhakkaktır ki, herhangi bir bid'at sebebiyle her tekfir olunan râvinin reddedilmesi zorunlu değildir; çünkü her gurup, muhaliflerinin mubtedi'adan olduğunu iddia eder ve çok defa da bu iddiasında mübalâğalı olur. Bu takdirde ortada tekfir olunmamış hiç kimse kalmaz. Bu sebeple, rivayeti reddolunacak bir râvinin, her şeyden önce, dînde tevatür yolu ile sabit olmuş ve zarurî olarak bilinmesi sağlanmış bir işi inkâr etmesi veya bunun aksine inanmış olması lâzımdır. Bu evsafta olmayan râvinin, aksine, takvası ve sözünde güvenilir olması da bahis konusu ise, rivayetinin kabulü için

hiçbir engel yok demektir.
Eğer râvi, bid'atı tekfiri gerektirmeyen kimselerden olursa, bu gibiler hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre bunların rivayetleri de mutlaka reddolunur; çünkü bid'at sahibinden rivayet, mezhebinin propaganda edilmesine ve isminin yücelmesine vesile olur. Bu sebeple mubtedi'adan hiçbir şey rivayet etmemek gerekir. Bu görüşe sahip olanların başında Mâlik İbn Enes gelir. "Hadîsleri kimlerden aldığınıza dikkat edin" ve "Kaderiyyenin arkasında namaz kılınmaz; hadîsleri de alınmaz" sözleri, onun bu konudaki görüşünü açık bir şekilde ortaya koy [241] Bazıları, yalanın helâl olduğu inancına sahip olmayan mubtedi'adan rivayeti kabul etmişler; bazıları da, mubtedi', rivayetiyle kendi bid'atma daveti gaye edinmedikçe, ondan hadîs rivayet edilebileceğini söylemişlerdir;
çünkü bid'ata davet, onu övmekle gerçekleşir; bu ise, Övgüye mesned teşkil edecek rivayetler vaz'ma veya bazı rivayetlerin tahrifine yol açar. Hadîsçiler arasında umumiyetle kabul edilen görüş de budur". [242] Bid'at ehlinden olup da doğruluğundan şüphe edilmeyen kimselerden hadîs alınmasında herhangi bir mahzur görmeyen hadîsçilerin başında imam eş-Şâfî'î gelir. Ibn Bbî Leylâ, Sufyân es-Sevrî ve Kâzî Ebû Yûsuf un da aynı görüşe sahip oldukları söylenir'.[243] Ancak eş-Şâfi'î, Râfıza'nm Hattâbiyye kolunu bu görüşten ayrı tutmuştur; çünkü Hattâbiyye, eş-Şâfi'î'ye göre, kendi taraftarları için yalan söylemeyi tecvîz ederler [244]Ebû Yûsuf ise, Hattâbiyye'ye Kaderiyye'yi de ilâve ederek, bu iki taife dışındaki bid'at ehlinden sözüne güvenilir olanların şehadetlerinin kabul edilebileceğini söylemiştir. Kaderiyye'nin reddedilmesindeki sebep ise, onların, Allahu Ta'âlâ1 -nın bir şey vücûd bulmadıkça onu bilemeyeceği inancında olmalarıdır"[245]

d) Fısku'r-Râvi

Râvinin fışkı, veya onun fâsık olmasıdır. Fısk, "emr-i ilâhîyi terk ile İsyan edip tarîk-ı haktan hurûc eylemek, yahut zina ve fucûr eylemek manâsmdadır"". [246] Es-Suyûtî'den nakledildiğine göre Araplar, fısk lafzını, bidayette mücerred hurûc manâsında kullanıyorlardı. Sonradan ilâhî tâ'attan hurûc-ı fâhış ile hurûc manâsına nakledip bu vech üzere hâriç olan kimseye fâsık ıtlak eylediler. Buna göre kelime, lügat manâsına değil, ıstılâh-ı şer'î manâsına kullanılmış olmaktadır. [247]
Fışkın yukarıda zikrettiğimiz manâsından anlaşılıyor ki, insan, Allah'ın emirlerine ittiba ve nehiylerinden ictinâb etmediği müddetçe Allah'a isyan etmiş ve İslâm'ın yolundan çıkmış (hurûc etmiş) olmaktadır. Hazreti Peygamber bir hadîsinde bu hususu şöyle açıklamıştır: "Zâni, zina işlediği sıra mü'min olduğu halde zina işlemez. Hırsız, hırsızlık yaptığı sıra mü'min olduğu halde hırsızlık etmez. İçki içen, içki içtiği sıra mü'min olduğu halde içki içmez. [248]
Zikrettiğimiz bu hadîsten anlaşılıyor ki, Allah'a İsyan eden ve O'mın nehyettiği kebâiri işlemekten sakınmayan kimseler, onları işledikleri ânda mü'min vasfını kaybetmekte; veya hiç olmazsa, bazı İslâm ulemâsının Kur'ân-ı Kerîm'deki "Allah, kendisine şirk koşulmayı asla affetmez; fakat bunun dışındaki günahları dilediği kimseler için bağışlar' [249]âyetine istinaden, günah işleyenlerin mü'min olsalar bile, îmanlarındaki noksanlık sebebiyle gerçek bir mü'min olamayacakları yolundaki görüşlerinin muhatabı olmaktadırlar, işte bu görüşe dayanarak denebilir ki, fısk, insanı kâmil mü'min olmak vasfından mahrum eden ve Allah'ın meşiyyeti tecelli ettiği anda onu azabına sürükleyen bir davranıştır.
Fısk, amelî ve itikadî olmak üzere iki kısımda mütalâ edilmiştir. Amelî fısk, kizb ile birlikte haram olan diğer fiilleri işlemektir. Ancak hadîs ilminde ayrı bir önemi olan kizb, fısk sayılan diğer fiillerden ayrı mütalâ edilmiş ve kizbu'r-râvi adı altında incelenmiştir. İtikadî fısk ise, İslâm'a aykırı inançlardan ibaret olup, fısktan ayrı bid'at olarak mütalâ edilmiş ve bid'atu'r-râvi adı altında incelenmiştir. Buna göre, râvinin cerhine sebep olan fısk, kizb ve bid'at dışında, işlemiş olduğu diğer bütün haram fiillerdir ve bu fiilleri işlemekten sakınmayan bir râvi, fâsık olarak terke müstehak olur; onun munker sayılan hadîsleri de kendisinden alınmaz ve rivayet edilmez. [250]

e) Cehâletu'r-Râvi

Cehl veya cehalet, lugatta, "umûr-ı mübhemede ilim olmaksızın te-kaddüm" olarak tarif edilmiştir. [251] Râğıb'a göre cehaletin üç şekli vardır:
1. Nefis ilimden tamamiyle halî olur.
2. Bir şey, olduğundan başka bir şekilde bilinir ve ona Öylece itikad olunur.
3. Yahutta bir şey, yapılması gereken şeklin hilâfına yapılır; bunu yapan, ya itikadı dolayısıyle böyle yapar ve bu itikadında samimidir; yahutta fâsiddir".[252] MaamafİH cehalet hakkında, "bilinmesi mümkün olabilecek şey hakkındaki bilginin olmaması" şeklinde gelen tarifi kabul etmek, konumuz yönünden daha uygun görülmektedir. Çünkü hadîs ıstılahında cehalet tabiri, bir râvinin cerh ve ta'dîline sebep olabilecek hallerinin bilinmemesi yönünden kullanılmıştır. Ancak burada şu hususu belirtmek gerekir ki, cehalet lügat manâsıyle alınacak olursa,ta'na lâyık olan kimsenin, cehalet vasfına sahip olan kimse olduğu anlaşılır. Oysa üzerinde durduğumuz konu ile ilgili olduğu zaman, cehalet, hadîs râvisi hakkında cerh ve ta'dîl hükmü verecek olan hadîs imamının vasfıdır ve bu imamın câhili olduğu husus da, hadîs râvisinin hal ve meşrebidir. Bu bakımdan hadîs imamının râviye cehaleti dolayısıyle hakkında ta'n bahis konusu değildir; aksine bahis konusu olan ta'n, râvi hakkındadır; yâni onun bilinmemesi, cerh ve ta'dîl yönünden mechûl kalmasıdır. Mechûl olan râvi, mechûl kalmış olması dolayısıyle ta'na müstehak olur.
Râvinin bilinmemesi, yâni hadîs imamları arasında mechûl kalması, başlıca iki sebebe dayanır. Birincisi, râvinin isim, künye, lakab, neseb gibi çeşitli ve pek çok sıfatları olduğu halde, bunlardan yalnız birisiyle tanınmış olması ve rivayet isnadında, tanınmış olduğu isimlerden başka bir isimle zikre dilme sidir. Râvinin kendi ismi olmakla beraber, meşhur olmayan bir isminin kullanılması, onun başka bir şahıs olduğu zannını uyandırır. Bu ise, hadîs rivayetinde güven sağlamış kimseleri arayan hadîsçilerin, bu şahıs hakkında tam bir bilgi edinmelerine engel olur; böylece râvi hadîsçiler arasında mechûl kalır veya hadîsçiler bu râvi hakkında câhil olurlar. Râvinin mechûl kalmasının ikinci sebebi, hadis rivayeti yönünden mukıllûn'dan olmasıdır. Mukıll, (çoğulu mukıllûn), az hadîs rivayet eden kimselere denir. Bunlar arasında, umumiyetle, kendisinden yalnız bir kişinin hadîs aldığı kimseler vardır. Bu kimselerin isimleri çok defa isnadda zikredilmekle beraber, bazen de zikredilmez ve mubhem bırakılır. Mubhem bırakılan bu isimler yerine ahberanî fulânun, ahberanî şeyhun, ahberanî racuiun, ah-berani ba'zuhum, ahberanî îbn fulânin gibi umumî tabirler kullanılır.
Râviîeri bilinmeyen hadîsler, umumiyetle, hadîs imamları arasında makbul sayılmamıştır. Çünkü bir hadîsin kabul edilebilmesi için, onun râvilerinde adalet ve zabt gibi bazı şartlar aranır; yâni râvinin bu şartları cemeden sika kimselerden olması gerekir. Esasen hadîsçilerin bir râvi hakkındaki cehaletleri de, bu râvinin adalet ve zabt yönünden durumlarına vâkıf olmamalarından başka bir şey değildir. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin de belirttiği gibi, hadîsçiler arasında mechûl olan bir râvi, hadîsle meşgul olmayan, ilim talebi (talebu'1-üm) ile şöhret kazanmayan, fazla hadîs rivayet etmeyen ve bu sebepler dolayısıyle de hadîsçiler tarafından bilinmeyen kimsedir. Bunların isimlerinden bahsedilmesi ise, kendilerinden umumiyetle bir kişiden fazla kimsenin rivayet etmemesi sebebiyledir. Meselâ Amr Zû Mur, Cebbar et-Tâ'î, Abdullah İbn Ağar el-Hemdânî, el-Heysem İbn Haneş, Mâlik İbn Ağar, Sa'îd İbn Zî Hıdân, yalnız Ebû İshâk es-Sebî'î'nin kendilerinden rivayet ettiği kimselerdendir. Keza yalnız eş-Şa'bî'nin hadîs aldığı Sem'ân İbn Meşnec ve el-Hezhâz İbn Mîzen; Ebu't-Tufeyl Âmir İbn Vâsile'nin hadîs aldığı Bekr İbn Karvas ve Hallâm İbn Cezel; Hılâs İbn Amr'in hadîs aldığı yezîd İbn Suheym; Katâde'nin hadîs aldığı Curey İbn Kuleyb, hadîsçiler arasında mechûl olan kimselerdendir.[253]
Hadîsçiler arasında mechûl olan bu râviler, umumiyetle, mechûlu'1-ayn ve mechûlu'1-hâl olmak üzere iki yönden mechûl sayılırlar. Bu halleri şöyle açıklamak mümkündür:
1) Mechûlu'I-Ayn: Hadîs talebiyle ve rivayetiyle tanınmamış, haklarmda cerh ve ta'dîl imamlarından herhangi biri tarafından cerh veya ta'dîlle ilgili hiçbir hüküm verilmemiş ve kendilerinden yalnız bir kişi tarafından hadîs nakledilmiş kimselere mechûlu'l-ayn denir. Bu tabir, lügat yönünden şahsen mechûl olmak manâsına gelirse de, böyle bir kimseden hadîs rivayetiyle teferrüd eden kimsenin, onun ismini zikrettiği ve bu suretle o şahsın malûm kimselerden olduğu gözönünde bulundurulursa, mechûlu'l-ayn tabirinin hadîsçilere hâs bir ıstılahtan ibaret olduğu anlaşılır. Buna göre, bu tabirle kasdolunan manâ, hadîsi yalnız bir kişi tarafından rivayet edildiği için şahsı hadîsçiler arasında mechûl kalan kimsedir.
Mechûlu'l-ayn'm hükmü, aynen mubhem gibidir. Yâni mechûlu'l-ayn olan kimse, hadîsçiler nazarında merdûttur ve hadîsleri alınmaz. Bununla beraber rivayetin kabulü için İslâm'dan başka şart aramayanlar, mechûlu'l-ayn'm rivayetinin kabul edilebileceğini ileri sürmüşler, bazıları da ilim dışında bir şeyle, meselâ zühd veya şecaatle şöhret kazanmış olmaları halinde rivayetlerini makbul saymışlardır ki, bu sonuncusu İbn Abdi'l-Berr'in gö-rüşüdür [254]İbn Hacer'e göre ise, mechûlu'l-ayn"dan teferrüd eden râvi, cerh ve ta'dîle ehil bir kimse ise, bu râvinin tezkiyesi ile, değilse, bunun dışında cerh ve ta'dîle ehil bir kimsenin tezkiyesi ile mechûlu'l-ayn'm rivayeti kabul edilir; aksi halde, yâni ehil bir kimse tarafından tezkiye edilmeyen mechûlu'l-ayn makbul değildir. Yine İbn Hacer'a göre doğru olan görüş de budur. [255]
2) Mechûlu'1-Hâl: Hadîs talebiyle veya hadîs rivayetiyle tanınmamış, hakkında cerh ve ta'dîl imamlarından herhangi biri tarafından cerh ve

ta'dîlle ilgili hiçbir hüküm verilmemiş ve bu sebeplerle hadîsçiler arasında mechûl kalmış bir kimseden iki veya daha fazla âdil kişi ismini zikrederek bir hadîs rivayet ederlerse, bu kimseye mechûlu'l-hâl veya mestur denir. Bu kimse, her ne kadar ismi zikredilerek kendisinden iki veya daha fazla kimseler tarafından hadîs rivayet edilmişse de, âdil olup olmadığı açıklanmadığı için, mechûl ve bu yönden hali mestur kalmış demektir. Mechûlu'l-hâl ile mechûlu'l-ayn arasındaki fark, yukarıda da açıklandığı gibi, birincisinden iki ve daha fazla kişinin rivayet etmesiyle şahsının mechûl olmaktan çıkması ve yalnız adalet yönünden halinin mechûl kalması, buna karşılık ikincisinden, yâni mechûlu'l-ayn'dan yalnız bir kişinin rivayet etmesi dolayısıyle hem şahsı, hem de adaleti yönünden mechûl kalmasıdır. İbn Hacer, mechûlu'l-hâl ile mestur arasında hiçbir ayırım yapmaz ve "eğer bir râvi, kendisinden iki ve daha fazla kimse rivayet eder ve fakat tezkiye olunmazsa, bu râvi mechûlu'l-hâl'dir ve buna mestur denir" der [256]Ona göre mechûlu'l-hâl veya mestur 'un rivayeti, herhangi bir kayda tâbi tutulmaksızın bazı kimseler tarafından kabul edilmiştir. Fakat doğru olanı, her iki ihtimale istinaden ne reddine ve ne de kabulüne hükmetmek, hali belli oluncaya kadar beklemektir.[257]
İbnu's-Salâh'a göre ise, zahiren ve bâtınen adaleti bilinmeyen mechûlu'l-hâl, çoğunluğun nazarında makbul değildir; fakat zahiren âdil olduğu bilinen mestur ise, mechûlu'l-hâVi reddedenlerce kabul edilmiştir. Bazı Şâfi'î imamları bu görüşe sahiptirler. Meselâ bunlardan Süleyman İbn Eyyûb er-Râzî, zahiren âdil olan mestûr'un kabulü ile ilgili olarak, şu görüşe yer vermiştir: Bir şey hakkında haber vermek, o haberi nakleden râvi hakkındaki husn-i zanna dayanır. Eğer bir râvi, reddini gerektirecek şekilde cerh edilmemişse, yahut kendisi ile ilgili herhangi bir cerh bilinmiyorsa, o râvi hakkında husn-i zanda bulunmak gerekir. Bu, zahiren de olsa, onun adaletini gösterir. Halbuki cerhedilmemiş bir râvinin, cehalet dolayısıyle tezkiye ve tevsîk edilmemesine istinaden reddine hükmetmek, onun hakkında su-i zanda bulunmak demektir. Nitekim birçok meşhur hadîs kitabında, bir hayli zaman önce vefat etmiş ve bâtınen adaletlerim tahkik etmek imkânı kalmamış pek çok râvi hakkında bu yolla, yâni husn-i zanla amel edilmiştir'. [258]

6. Râvinin Zabtına Taalluk Eden Ta'n Sebepleri

a) Fuhş-ı Galatı'r-Râvi

Hadîs rivayetiyle meşgul olan bir râvinin, rivayet ettiği hadîslerde yarıdan fazla hata yapması sebebiyle cerh veya ta'n edilmesine yol açan hallerden biri olup, onun zabt sıfatıyle ilgilidir. Bilinen bir gerçektir ki, bir hadîsin onu rivayet eden râviden kabul edilebilmesi için, o râvinin sika (güvenilir) olması şarttır ve onun sika olması da, adalet ve zabt sıfatlarına sahip olmasına bağlıdır. Râvinin zabt sıfatıyle ilgili olan ve zabtının zayıflığına ve rivayetinde çok hata yaptığına delâlet eden fuhş-ı galat ise, onun tarafından rivayet edilen hadîslerin munker sayılıp reddedilmelerine sebep olan bir haldir. [259]

b) Fuhş-ı Gafleti'r-Râvi

Hadîs rivayetiyle meşgul olan bir râvinin, aşırı derecede gafil olması, yahut dikkat ve titizlikten uzak bulunması sebebiyle cerh edilmesine yol açan hallerden biri olup, galat gibi bu da râvinin zabt sıfatıyle ilgilidir. Dalgınlık manâsına da gelen gaflet, çok defa râvinin rivayetinde hata yap-masma sebep olur. Bu hal, hadîs ıstılahında fuhşı galat olarak ifade edilmiş ve kendilerinde bu halin görüldüğü râviler cerh edilerek hadîsleri merdûd sayılmıştır.[260]

c) Muhalefetu'r-Râvi

İster zayıf olsun, ister güvenilir olsun, bir râvinin kendinden daha güvenilir râvilerin rivayetlerine aykırı olarak hadîs nakletmesine muhalefet denilmiştir. Muhalefetin, dâima bir râvinin vehim ve hatası neticesi meydana gelmesi dolayısıyle, o râvi, bu vehim ve hatasından dolayı mecruh, muhalif olarak rivayet ettiği hadîs de merdûd veya zayıf sayılır.
Muhalefet çeşitli şekillerde vukubulur ve gerek muhalif olarak rivayet edilen hadîs ve gerekse bu hadîsin muarızı olan diğer hadîs, muhalefetin vukuu şekline göre değişik isimler alır.
Eğer râvi, gerek râvisinin zaptı yönünden ve gerekse turukunun çokluğu yönünden daha üstün durumda olan bir rivayete muhalif rivayette bulunursa, üstün durumda olan rivayetin tercih edilmesi gerekir. Bu muhalefet, aynı hadîsin birbirinden farklı iki rivayeti için söz konusudur. Bu bakımdan, kendinden daha güvenilir olan râvilerin rivayetine muhalefet eden râvi, yine de güvenilir bir kimse ise, hadîsine şâz adı verilir. Turukunun çokluğu veya diğer tercih sebeplerinden herhangi birisi ile daha üstün durumda bulunan ve bu sebepten tercih edilen mukabil hadîse de mahfuz denir.
Güvenilir râvilere, rivayetiyle muhalefet eden râvi zayıf bir kimse ise, hadîsi munker'dir. Güvenilir râviler tarafından rivayet edilen ve munkerin mukabili olan diğer hadîs ise, maruf olarak isimlendirilmiştir.
Muhalefet, bazen râvinin, rivayet ettiği hadîsin isnadında yaptığı değişiklik sebebiyle vukubulur. Meselâ bir cemaat, muhtelif isnadlarla bir hadîs rivayet eder. Bir başka râvi de, bu cemaatten aynı hadîsi, cemaattan yalnız birinin isnadında birleştirerek rivayet eder; fakat isnadlar arasındaki ihtilâfı belirtmez. Bu suretle rivayet ettiği hadîsin isnadı, mezkûr cemaatın her râvisinden ayrı ayrı hadîsi rivayet edenlerin isnadına muhalif olur. İsnadında muhalefet dolayısıyle böyle bir değişikliğe uğramış olan hadîse mudrecu'l-isnad denir.
Muhalefet, bazen de râvinin, rivayet ettiği hadîsin metnine o hadîsten olmayan bir söz ilâve etmesiyle meydana gelir. Bu sözün ilâvesi, çok defa, ya hadîsin getirdiği hükme dikkati çekmek gayesine matuf olur ve râvi, bu maksatla sarfettiği sözü hadîsin metninden ayırt etmez. Bu suretle, hadîsini dinleyenler üzerinde, kendi sözününde hadîs metninden olduğu zannını uyandırır. Yahut hadîs metninde geçen garîb bir kelimenin şerh ve izahı, ya-hutta metinden hüküm istinbatı gayesine matuf olur. Fakat bu ilâveler her ne maksatla yapılmış olursa olsun, râvinin bu ilâvelerini ihtiva eden rivayeti ile, bu ilâveleri yapmayan râvilerin rivayetleri arasında muhalefet hâsıl olur. Bu çeşit ilâveleri ihtiva eden hadîslere mudrecu'l-metn adı verilir.
Bazen râvinin, isnaddaki bazı isimlerde ve metnin bazı ibareleri arasında yaptığı takdim ve tehirler dolayısıyle muhalefet hâsıl olur. Râvi isimleri veya ibareleri takdim ve tehire uğramış olan hadîslere maklûb denir.
Bazen muhalefet, muttasıl olan bir isnadın ortasında yapılan râvi ziyadesiyle hâsıl olur. Bu ziyadeyi yapmayan râvi, yapan râviye nisbetle daha titiz ve daha dikkatli olsa bile, ziyadenin bulunduğu yerde semâ'a kesinlikle delâlet eden semVtu veya ahberanî gibi bir tabir kullanmadıkça, ziyadeyi yapan râvinin rivayeti tercih olunur. İsnadında böyle ziyadeleri ihtiva eden hadîslere el-mezîd fi muttasılı'l-esânîd (muttasıl isnadlarında ziyade edilmiş hadîsler) denilmiştir.
Bazen de muhalefet, metin içinde herhangi bir kelimenin yazılışındaki bir değişme ile meydana gelir. Kelimedeki bu değişme, ya herhangi bir harfin noktasına nisbetle olur ve hattın şekli bozulmaz; yahutta bazı harfler yer değiştirmek veya yerlerine başka harfler konmak suretiyle olur. Harflerdeki bu değişiklik, tabiatiyle yazının şeklinde de bir değişikliğin meydana gelmesine sebep olur. Yazının şekli değişmeksizin yalnız noktaya nisbetle vukua gelen değişikliği muhtevî hadîse musahhaf, hat şeklindeki değişikliği ihtiva eden hadîse ise, muharref adı verilmiştir.
Hadîslerin metin ve isnadlarında, râvileri tarafından yapılan bu çeşit değişiklikler, rivayetlerinin, bu değişiklikleri ihtiva etmeyen diğer rivayetlere muhalif olarak gelmesine yol açar. Bu bakımdan, yukarıda da işaret olunduğu gibi, hadîsçiler, dâima sahîh olarak gelen rivayetleri tercih etmişler, muhaliflerini ise, hiç tereddüt etmeden terketmişlerdir. Ancak, birbirine muhalif olarak gelen iki rivayetten birini tercîh etmek, bazen her iki rivayetin de aynı derecede bulunması dolayısıyle, mümkün olmamıştır. Bu takdirde hadîs muztarib addedilmiş ve iki rivayetten birinin tercihini mümkün kılacak herhangi bîr karinenin veya onu takviye edecek diğer bir sahîh isnadın zuhuruna kadar o hadîsle amel edilmemiştir.
Muhalefet sebebiyle ortaya çıkan ve bizim burada kısaca işaret ettiğimiz hadîs çeşitleri, ileride, râvileri zabt yönünden ta'n edilmiş merdûd hadîsler bölümünde daha geniş bir şekilde ele alınacaktır. [261]

d) Vehmu'r-Râvi

İnsanın yanlış bir zanna istinaden hataya düşmesi manâsına gelen vehim (vehm), hadîste, râvinin ta'n edilmesine sebep olan hallerden biridir. Zira vehim, râvinin mursel veya munkatı olan bir hadîsi muttasıl olarak, yahutta bir hadîsin metnini bir başka hadîse idhal ederek

rivayet etmesine sebep olur. Bu bakımdan vehmin eseri olan hata, bazen isnadlarda, bazen de metinde görülür. Ancak râvinin vehmi her hadîste kolayca anlaşılmaz ve hadîsin çok defa sahîh olduğuna hükmedilir. Fakat hadîslerin çeşitli isnadlarına vâkıf olan ve çok tetebbuda bulunan bir hadîs imamı, herhangi bir râvinin vehmini kolayca anlayabilir. Önce sahih olarak rivayet edilen, sonra râvisinin vehmine muttali olunan bir hadîs, bu vehmin ortaya çıkmasından sonra sahih olma vasfını kaybeder ve illetli bir hadîs olur. Bu çeşit hadîslere muallel denilmiştir.
Ya'lâ İbn Ubeyd et-Tanâfısî, Sufyân es-Sevrî'den, Sufyân, Amr İbn Dinar'dan, Amr, İbn Ömer'den, o da Hazreti Peygamberden el-beyyi'âni bi'l-hıyâr hadîsini rivayet etmiştir. Ancak rivayette Ya'lâ, vehmi dolayısıyle Sufyân'm şeyhini Amr İbn Dînâr olarak zikretmiştir. Oysa Sufyân, hadîsi Amr İbn Dinar'dan değil Abdullah İbn Dinar'dan rivayet etmiştir. Nitekim Sufyân'm Ebû Nu'aym, el-Firyâbî, Mahled İbn Yezîd ve diğer ashabı, kendisinden Abdullah İbn Dînâr ismiyle bu hadîsi nakletmişlerdir. Bundan anlaşılır ki, hata, Ya'lâ İbn Ubeyd'in hatasıdır ve bu sebeple rivayeti illetlidir ve hadîs mualleVâir [262], Ne var ki bu çeşit illet, metne tesîr etmeyen ve onu zayıflatmayan bir illettir. [263]

e) Sû-i Hıfzı'r-Râvi

Râvinin kötü hafıza sahibi olmasıdır. Râvide doğru tarafının hatalı tarafına tercih edilememesi şeklinde ortaya çıkan bu hafıza zayıflığı, ya doğuştan olabilir, yahutta ihtiyarlık veya hastalık sebebiyle ona sonradan arız olabilir. Hafıza zayıflığının râviye sonradan arız olması halinde, bu gibi râ-vilere muhtalıt denilmiştir. Muhtalıtm hükmü, ihtilâftan önce rivayet ettiği hadîslerin kabulü, ihtılâttan sonra rivayet ettiği hadîslerin de reddidir:[264]Eğer ihtılât tarihi bilinmez ve rivayet ettiği hadîsler birbirinden ayırt edilemezse, râvinin bütün hadîsleri üzerinde tevakkuf olunur. Yâni herhangi bir karine ile sıhhati tesbit olunan hadîs çıkarsa onunla amel olunur; diğerleriyle amel olunmaz.
Tâbi'ûn ulemâsından Atâ' İbnu's-Sâ'ibes-Sekafî el-Kûfî (Ö. 136), ömrünün sonlarına doğru ihtlâta maruz kalmış ve hafızası bozulmuştur. Bu sebepledir ki Ahmed İbn Hanbel onun hakkında "kim ondan eskiden işitmişse o sahihtir; fakat kim yeni işitmişse, o bir şey değildir" demiştir. [265]Ahmed İbn Hanbel'in bu sözlerinden anlaşıldığına göre Atâ', ihtilâttan önce güvenilir ve hadîsi alınır bir kimse idiyse de, sonraki hali zayıf olup kabule şayan değildir. Hadîs ilminde ihtilâta maruz kalan hadîsçileri bilmek ne kadar önemli ise, bu hadîsçilerde ihtilâtm başlangıç tarihini ve ihtilâttan sonra onlardan kimlerin hadîs aldıklarını tesbît etmek de o kadar önemlidir. Çünkü ihtilâttan önce güvenilir bir râvi olarak hadîsleri ne kadar sahîh ise, ihtilâttan sonra hafıza yönünden mecruh olmaları dolayısıyle de, onlardan alman hadîsler o kadar zayıf addedilir ve bu itibarla, ihtilâttan sonra onlardan hadîs rivayet edenlerin, sadece zayıf hadîs naklettiklerine hükmolu-nur. Meselâ yukarıda ismi geçen Atâ' İbnu's-Sâ'ib'ten, yalnız Sufyân es-Sev-rî ve Şu'be İbnu'l-Haccâc'm, yâni yaşları ileri olan ve Atâ'ya sağlam devrinde yetişen bu iki kişinin rivayetlerini sahîh kabul etmişler, bazıları da bu ikiye Hammâd îbn Zeyd ve Hammâd İbn Seleme'yi eklemişlerdir. Meselâ Yahya İbn Ma'în, Sufyân ve Şu'be müstesna, Atâ'dan hadîs işitenlerin hepsinin de ihtilâttan sonra ondan hadîs işittiklerini söylemiş, el-Ukaylî ise, aynı iddiayı Basra halkı için ileri sürmüştür. Ona göre Atâ', Basra'ya ihtilâttan sonra gitmiş ve Basralılar, ondan bu halde iken hadîs almışlardır. [266]

7. Râvileri Adalet Yönünden Ta'n Edilmiş Hadîs Çeşitleri

a) Mevzu (Uydurma) Hadîsler

Başta İslâm Dînine kasdedenler olmak üzere, nıensûb oldukları .siyasî fırka ve hizibleri, fıkhı mezhebleri, kabilelerini, cinsiyetlerini, dillerini, peşinden gittikleri imam ve hükümdarları medhetmek, halîfe ve emirlerin nezdinde yüksek mertebeler kazanmak, cami ve mescidlerde va'zettikleri cemaatın teveccühüne nail olmak, halkın dînî emir ve nehiylere karşı rağbetini artırmak maksadıyle dîn düşmanlarının, yalancıların ve câhillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan şeylere, derecelerini yükseltmek için tanınmış hadîs râvilerindeıı düzdükleri isnadlar ekleyerek hadîsmiş gibi Hazreti Peygambere iftira ile isnad ettikleri sözlere mevzu (uydurma) hadîs adı verilmiştir.
Hazreti Peygamber » "ba?ıa yalan isnad etmek, herhangi bir kimseye yalan isnad etmek gibi değildir. Her kim benim üzerime kasden yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın [267]demiş olmakla beraber, esefle belirtmek gerekir ki, İslâm'ın çok erken bir devrinde başlamak üzere, çeşitli sebeplerle pek çok hadîs uydurulmuş ve Hazreti Peygamberin ismine izafeten sahîh hadîsler nıeyanmda rivayet edilmiştir. Hadîs vaz'ımn çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler üzerinde durmadan önce, tarihi kesinlikle tesbît edilemese bile, hadîs vaz'ımn başlangıcına, yahut mevzu hadîslerin zuhur etmeye başladığı devre kısaca işaret etmekte fayda vardır. [268]

b) Mevzu Hadîslerin Zuhuru ve Hadîste Vaz Sebepleri

1. Siyasî ve İtikadî İhtilâflar

islâm tarihinin ilk yarım asırlık müddeti içerisinde müslümanlar, aralarındaki bazı ufak tefek ihtilâflara rağmen, genellikle, sulh ve sükûn içinde yaşamışlar; zihinlerini, İslâm ordularının dört bir cihette kazandığı zaferlerle, dînî ahkâmın öğreniminden başka bir şeyle meşgul etmemişlerdir. Bu öğrenimde ele alman başlıca konuları da, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsiri ile Hazreti Peygamberden işittikleri hadîsler teşkil ediyordu. Tefsir ve hadîs, bu devirde, birbirini tamamlayan ve İslâm Dininin akaid, ibadet ve muamelât yönünden izahı demek olan bir ilim hüviyetini kazanmıştı. Bu bakımdan Hazreti Peygamberin hadîslerinde ve sahabe ile daha sonraki ilâhiyatçıların sözlerinde görülen "ilim" tabirinden, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîri ile bu tefsire temel teşkil eden hadîslere müteallik bilgi anlaşılmıştır. İslâmiyetin Hulefâ-i Râşidîn devrini içine alan ilk yarım asrında, müs-lümanlarm meşgalesini bu ilmin tahsîli teşkil etmiştir.
Hazreti Peygamberin vefatından henüz çok kısa bir zaman geçmişti ve onun en yakın dostları olan sahabenin büyük çoğunluğu henüz hayatta bulunuyordu. Bunlar, Hazreti Peygamberle kader birliği etmiş, her türlü mahrumiyete katlanmış ve yalnız kalblerinde taşıdıkları îman ile îslâmiyetin zaferini dilemiş kimselerdi. Gerek vasıyyet ve gerekse şûra yolu ile işbaşına gelmiş olan ilk dört halîfenin hilâfeti üzerinde ittifak etmişlerdi. Bu sebeple içlerinde, herhangi siyasî bir gaye, daha doğrusu kendi arzu ve heveslerinin tezahürü olarak taşıdıkları siyasî bir mevki hırsı mevcut değildi. Hazreti Peygamber vefat edince, bu müslümanlarm önünde Kur'ân ve Sünnetten başka bir şey kalmamıştı; fakat bu iki kaynak, onlara, gerçek hayatı sağlayacak, dünyevî meselelerde her türlü müşkillerini halledecek bir kuvvete sahip bulunuyorlardı. Esasen onların, her ikisine de uymaya ve onların gösterdiği yolda gitmeye davet olunmalarının başlıca sebebi de bu idi.[269] Müslümanların, günün tarihçilerini bile hayrete düşürecek derecede kısa bir zaman içerisinde kuvvet kazanmaları ve Arap Yarımadasının hudutlarını da aşarak büyük bir imparatorluk kurmaları, onların Kitap ve Sünnete uymak hususunda kendilerine yöneltilen bu davete nasıl büyük bir aşkla icabet ettiklerini göstermeye yeterlidir.
Sünnet veya daha umumî ifadesiyle hadîs, İslâm Dininin hem kaynağı ve hem de Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîri olduğu için, sahabe, bunların terkine veya herhangi bir görüşle onlara muhalif hareket edilmesine şiddetle karşıkoyduğu gibi, bunların nakil ve rivayetinde, ufak da olsa, bir hata yapılmasına ve bu suretle yalan veya tahrîfe maruz bırakılmasına hiçbir zaman rıza göstermiyordu. Bu çeşit rivayetlerin çoğalmasıyle hatanın da çoğalacağı düşüncesiyle, her fırsatta, rivayetin azaltılmasını emrediyorlardı. [270]Kur'ân-ı Kerîm'in açık ve kesîn hükümleriyle Dînde gerçek yerini bulan hadîsler, ilk dört halîfe devrinde, her türlü şüphe ve tereddütten uzak, yalnız İslâm ilâhiyatçıları arasında alınıp rivayet edilmiş, ehil olmayanların eli bu sahaya uzanmamıştır. Fakat acı bir gerçek olarak, bu devir uzun sürmemiş, İslâm âlemi, yarım asırlık bir süreyi henüz tamamlamadan büyük bir badireye sürüklenmiştir. Bu badirede İslâm'ın üçüncü halîfesi Osman İbn Affân şehîd edilmiş; onun şehadetiyle İslâm'ın binası sarsılmış, inanç ve îman duvarlarında meydana gelen tamiri gayri kaabil çatlaklar zamanımıza kadar devam edegelmiştir. Hazreti Osman'ın katlinden sonra müslümanlar, Alî İbn Ebî Tâlib'e bey'at etmiş olmakla beraber, vukubulan yeni hâdiseler, eski sulh ve sükûnu iade edecek yerde, anlaşmazlıkları bir kat daha artırmıştır. Çünkü bir taraftan Hz. Alî'ye bey'at edilirken, diğer taraftan Hz. Osman'ın ölümünden mes'ûl olduğu ileri sürülerek Alî'den onun "dem" i talebedilmiştir. Bu olaylar, müslüman saflarında büyük bölünmelere sebep olmuş, bir tarafta Hicaz ve Iraklıların takviye ettiği Alî karargâhı teşekkül ederken, diğer taraftan Şâm ve Mısır halkının desteklediği Mu'âviye karargâhı, öbürünün karşısında yer almıştır. Müslümanlar arasındaki bu bölünme, taraflar arasında şiddetli çarpışmalara sebep olmuş, iş, tahkimle neticeye ulaşmış olmakla beraber, yeni yeni siyasî ve itikadî fırka ve mezheblerin zuhuruna yol açmıştır. Ez-Zehebî, bu durumu hulâsa ederek der ki:
"Sahabe, diğerlerine nisbetle aralarında en az fitne olan kimselerdi. Nübüvvetten itibaren geçen her asırda, bir evvelkine nisbetle daha fazla ihtilâf ve tefrika zuhur ediyordu. Bu sebeple, Osman'ın hilâfetinde zahir bir bid'at vukubulmamıştı. Fakat onun katledilmesi üzerine, birbirine

karşı iki bid'at zuhur etti. Biri Alî'yi tekfir eden Havâric, diğeri de, onun imametini, ismetini, yahut nübüvvetini veya ulûhiyyetini iddia eden Râfıza (gulâtı Şî'a) bid'atı idi. Sahabe asrının sonlarına doğru, İbnu'z-Zubeyr ve Abdu'l-Melik'in imaretleri sırasında Murci'e ve Kaderiyye bid'atları vukubuldu. Tâbi'ûn asrının başlarında, Emevî hilâfetinin sonlarına doğru Cehmiyye ve Muşebbihe Mümessile bid'atları zuhur etti. Sahabe devrinde bunların hiçbiri olmamıştı. Silâha istinad eden fitneler de böyle idi. Halk, Mu'âviye devrinde birlik halinde düşmana karşı harbediyordu. Fakat Mu'âviye'nin ölümü üzerine Hüseyin katledildi. Mekke'de İbnu'z-Zubeyr muhasaraya uğradı. Medine'de Harrâ fitnesi zuhur etti. Yezîd'in ölümü üzerine, Şam'da Mervân ile Dahhâk arasında ayrı bir fitne çıktı. İbn Ziyad'ın Muhtar tarafından öldürülmesi, Mus'ab İbnu'z-Zubeyr'in Muhtâr'ı, Abdu'l-Melik'in de Mus'ab'ı katli, Haccâc'm İbnu'z-Zubeyr'i bir süre muhasara ettikten sonra öldürmesi ve Irak'a vali olarak tayin edilmesinden sonra, Muhammed İbnu'l-Eş'as'm büyük bir kuvvetle Haccâc üzerine yürümesi... Hepsi de ayrı ayrı fitnelerin çıkmasına sebep olmuştu. Ve bu fitneler, Mu'âviye'nin ölümünden hemen sonra başlamıştı. Yine bu arada Horasan'da İbnu'l-Muhelleb fitnesi çıkmış, Kûfe'de Zeyd İbn Alî ve birçok kimse öldürülmüş, yine Horasan'da Ebû Müslim ve diğer bazı kimselerin de ortaya atılmasıyle zikri uzayıp gidecek harpler ve fitneler vukua gelmiştir." [271]

Burada, İslâm'ın oldukça erken devirlerinde ortaya çıkan bu harpler ve fitnelerin sebepleri veya siyasî neticeleri üzerinde durmaya gerek yoktur. Fakat şunu hemen belirtmek gerekir ki, İslâmiyet bir bütün olarak mütalâ edildiği zaman, onun, zuhurundan önce hiçbir devirde görülmemiş yeni bir dünya görüşü getirdiği ve fertlerin, dînî olduğu kadar, siyasî, içtimaî v.s. hayatlarını da belirli bir nizama sokmaya büyük ölçüde değer verdiği görülür. Dünya nizamı ile ilgili olarak getirdiği hükümler, insanın, toplum içerisindeki günlük davranışlarını dâima kontrol eder bir durumda olduğu için, müslümanlar, hayatlarını bu hükümlere göre ayarlamak zorundadırlar. Bu zorunluluk, dağda sürüsünü otlatan çobandan, memleketin idaresini elinde tutan ferde kadar herkes için varittir. Bu bakımdan fertler, hangi mes'ûl makamda olurlarsa olsunlar, muvaffakiyetleri veya muvaffakıyetsizlikleri, dînin vazettiği hükümlere göre değerlendirilir. İşte İslâm'ın bünyesinde mündemiç olan bu kaide dolayısıyledir ki, siyasî ihtilâfların zuhuru ile devletin idaresini elinde bulunduran halîfelerin idarî davranışları, bu kaideye göre değerlendirilmiş, ileri sürülen çeşitli görüşler, yeni yeni fırka ve hiziplerin nüvesini teşkil etmiştir. Meselâ Şî'a ile aynı devirlerde ortaya çıkan Havaric, Hz. Osman'ın idarî ve siyasî davranışlarını bu yönden değerlendirerek onlarda bazı hatalar bulmuş ve özellikle Havaric, bu hataları "büyük günâh" (kebîre) olarak tavsif etmiştir. Yine Havarice göre "büyük günâh sahibi" (murtekibu'l-kebîre) hakkında dîn yönünden verilecek hüküm "küfür" den başka bir şey değildir; yâni büyük günâh işleyen kimse, tövbe etmedikçe, kâfirdir". [272]

Gerek Havaricin ve gerekse daha sonraları ortaya çıkarak büyük günâh sahibinin küfürle îman arasındaki bir derece (menzile beyne'l-menzileteyn) de olduğunu ileri süren Mutezilenin ve hattâ bu hususta herhangi bir görüş ileri sürmekten çekmen Murci'enin, halîfelerle şâir mes'ûl şahısların davranışları hakkında ortaya koydukları bu kabîl hükümleri, Ku'ân âyetleriyle Hazreti Peygamberin hadîsleri arasında buldukları bazı nasslardan istihraç ettiklerini söylemeye gerek yoktur. Ancak bu, ileri sürülen her hükmün, Kur'ân ve hadîste istinad edebileceği bir nassı bulunduğu manâsında anlaşılmamalıdır. Çünkü bu fırkalar, çok defa, görüşlerini teyîd edecek bir âyet bulamadıkları zaman, görüşlerini en yakın bir başka âyeti tevîl etmekten çekinmemişlerdira. [273]İhtilâfların hâd safhaya geldiği, biribirlerini ittiham eden tarafların, görüşlerini teyîd etmek maksadıyle Kur'ân veya hadîsten mutlaka bir şeyler bulmak lüzumunu hissetmeleri sebebiyle, bu tevil faaliyetinin ne derece ileri gittiğini tahmin etmek güç değildir. İşte böyle durumlarda, her defasında değişen haller için, Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadîsten dâima tevil edilebilecek nasslar bulunamayacağı ve tarafların, yeni nasslar vazetmek zorunda kalacakları da kolayca tahmin edilebilir. Bu çeşit bir vaz işinin Kur'ân-ı Kerîm için bahis konusu olamayacağına göre, bu konuda hadîslerden istifade edilmesi, başlıca çıkar yol olarak hesap edilmiştir. Bu suretle hadîste başlayan va;; hareketleriyle, ya bir şahıs Hazreti Peygamberin ağzından tekfir edilmiş, ya-hutta herhangi bir görüş veya İslâm dışı bir mezheb inancı telkin ve tavsiye edilmiştir.

İslâm tarihinde mevzu hadîslerin tam olarak ne zaman sahneye çıktığını ve vaz'm hangi nesil içerisinde başladığını kesin bir şekilde tesbît etmek güçtür. Fakat tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz ki, kanlarını, canlarım ve mallarını Hazreti Peygamber için feda ederek İslâm yolunda hicretin meşakkatlerine göğüs geren, memleketlerini ve en yakın akrabalarım, sırf Allah kelimesini yükseltmek ve onu her şeye hâkim kılmak için terkeden sahabenin, kendi arzu ve heveslerini tatmin, yahut galeyana gelmiş ihtiraslarını teskîn için Hazreti Peygamberin ağzından hadîs uyduracaklarını, sonra da bunları diğer müslümanlar arasında yayacaklarını düşünmek, her akıl sahibinin kolayca kabul edebileceği bîr iş değildir. îçlerindeki îman, Hazreti Peygamberin . "bana yalan isnad etmek, herhangi bir kimseye yalan isnad etmek gibi değildir. Her kim benim üzerime kasden yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın." hadîsinin ifade etmek istediği manâyı anlamalarında en büyük yardımcı idi. Bu sebeple onlar, îslâm Dininin ve bu Dînin iki aslı olan Kur'ân ve Sunnet'in niüdâfasını üzerlerine almışlar, her türlü tehlikeye, tehdide, eza ve cefaya rağmen, Peygamberlerinden aldıkları dînle ilgili ahkâmı teblîğ etmeyi başta gelen görevlerinden saymışlardır. Keza tâbi'ûndan olan hadîsçiler de, sahabeden işittikleri hadislerin kabulünde tereddüt göstermiyorlar, daha doğrusu, Hazreti Peygambere ve onun sünnetine olan inançları dolayısıyle, hadîsin her türlü yalandan, tahrîf ve tasniften salim bir şekilde nakledildiğine samimî bir kalble inanıyorlardı. Fakat bu inanç uzun müddet devam etmedi. Halîfe Osman îbn Affân'm öldürülmesiyle başlayan ve birbirini takip eden olaylar, müslümanların huzur ve sükûnunu bozduğu gibi, hadîsle meşgul olan kimselerin, biraz önce işaret ettiğimiz samimî inançlarını da yıkmakta gecikmedi; çünkü kendi aralarında alıp verdikleri hadîsler arasına, hiç kimsenin bilmediği bir takım sözler sızmış, hadîs adı altında, halk arasında dolaşmaya başlamıştı. Tanınmış hadîsçilerden Muhammed İbn Şîrîn (Ö. 110)' e isnad edilen bir söz, bunu teyîd eden bir manâya sahiptir. Bu sözünde İbn Şîrîn şöyle demektedir: "İlk zamanlar isnad sormuyorlardı; ne zamanki fitne zuhur etti; bize kendilerinden rivayet ettiğiniz kimselerin isimlerini söyleyin, demeye başladılar. Ehl-i sünnetten olanlara bakıyorlar ve onların hadîslerini alıyorlar; ehl-i bid'attan olanlara bakıyorlar, onların hadîslerini de terkediyorlardı." [274]

Hicrî 110 senesinde vefat eden îbn Sîrîn'den nakledilen bu söz, hadîs rivayetinde isnad tatbikinin fitne ile başladığını göstermektedir. Rivayette isnad tatbiki, hiç şüphesiz, hadîsleri garanti altına almak ve sahtelerinden korumak gayesine matuf olmak gerekir. Çünkü isnadın kullanılması, hadîsi rivayet eden râvilerin her yönden bilinmelerini gerektirir. Nitekim İbn Şîrîn, bunu, yukarıdaki sözünde belirtmiş ve "ehl-i sünnetten olanların hadîslerinin alındığını, bid'at ehlinden olanların hadîslerinin ise, ter-kedildiğini" söylemiştir. Sufyân es-Sevrî (Ö. 161)'nin "râviler yalana başvurunca, biz de onlar için tarihi kullandık" sözü de [275]bunu teyîd eder. Buna göre, şu gerçek açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, rivayetlerde isnad kullanılmasına, fitne ile birlikte başlayan vaz' (uydurma) faaliyeti sebep olmuştur; çünkü fitne, dahilî karışıklık, isyan ve insanların biribirlerini öldürmelerine kadar varan kavga demektir. Filhakika Osman İbn Affân'm hilâfetinde böyle bir karışıklık olmuş ve Osman şehîd edilmiştir. Onun yerine halîfe seçilen Alî İbn Ebî Tâlib zamanında bu karışıklık daha da şiddetlenmiş ve bilindiği gibi, Hazreti Peygamberin eşi Âişe ve taraftarları ile Âlî ve taraftarları arasında, Basra civarındaki çöllerde İslâm tarihinin "Cemel Vak'ası" denilen meşhur çatışması meydana gelmiş, Talha ve Zubeyr gibi tanınmış bazı sahabîler bu çatışmada şehîd düşmüşlerdir. Buna benzer başka bir çatışma, daha sonraları, yine Alî ve taraftarları ile Şâm valisi Mu'âviye ve taraftarları arasında Sıffîn mevkiinde vukubulmuştur. Her ne kadar bu karşılaşmada İki tarafın hakeme başvurmaları sebebiyle kan dökülmemiş ise de, hakemler Alî'yi hilâfetten uzaklaştırmışlar, onun yerine de Mu'âviye'yi halîfe tayîn etmişlerdir. İşte İslâm'ın daha birinci yarısı içinde ortaya çıkan bu hâdiseler, müslümanların fırka ve hiziblere ayrılmalarının başlıca âmili olmuştur. Nitekim Mu'âviye'ye halîfe olarak be/at edilmesinden sonra, bir taraftan hilâfetin Alî'nin hakkı olduğu ve Mu'âviye'nin bu hakkı ondan gasbettiği görüşüne sahip olarak Alî etrafında Şî'a adiyle bir hizib teşekkül ederken, diğer taraftanda, hilâfeti Mu'âviye'ye teslim ettiği için Alî'ye karşı hurûc eden, fakat Mu'âviye'ye de karşı olan ve hepsini birden işledikleri büyük günâhlar sebebiyle tekfir eden Havâric fırkası ortaya çıkmıştır. Bunları, zamanla, kendi aralarındaki bölünmeler takip etmiş, ayrıca müdafa ettikleri itikadı görüşler dolayısıyle, o zamana kadar müslümanların sahip oldukları görüşlerden ayrılan Cebriyye, Kaderiyye, Murci'e, Mutezile gibi akaid mezheblerinin ortaya çıktığı görülmüştür.

Bu açıklama, şu hususu açıkça ortaya koymuş olmaktadır ki, müs-lümanlar arasında oldukça erken bir devirde başlayan ihtiâflar ve bu ihtilâflar neticesinde ortaya çıkan siyasî ve itikadı fırka ve mezhebler, mevzu hadîslerin zuhurunda en büyük rolü oynamıştır. Şöyle ki:

Bir taraftan siyasî, diğer taraftan itikadî fırka ve mezheblerin doğuşu, müslümanlar arasındaki mücadeleyi şiddetlendirmiş, her fırka ve mezheb, kendi görüşünde haklı olduğunu ileri sürerken muhalifini tekfir etmektende çekinmemiştir. Böyle ortamlarda insanın kendisi için haklılık, başkaları için ise, haktan uzak olmak iddiası, ancak güvenilebilir bir delil bulunması halinde kuvvet kazanır. Eğer iddia dînî bir mahiyet arzediyorsa, ona kuvvet kazandıracak delilin de dînî olmasına bilhassa dikkat edilir. İslâm'ın başlangıcında ortaya çıkan bu fırka ve mezhebler, şüphesiz dînî bir hüviyete sahip bulunuyorlardı ve delilleri de - bulabildikleri nisbette - Kur'ân âyetlerine ve Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîslere dayanıyordu. Fakat şurasını unutmamak gerekir ki, bir görüşün hem müdafii, hem de muarızı için bu iki kaynaktan da birer delil bulma imkânı yoktur. Hele o görüş İslâm dînine tam manâsı ile aykırı ise, hiçbir taraftar onu teyîd eden bir nass bulamaz. İşte böyle hallerde, taraftarın, hikmetli, kendi görüşüne uygun bir söze hadîs süsü vermesi ve böylece görüşünü bununla teyîd ve takviye etmesi işten bile değildir.

İşte, yukarıda zikrettiğimiz Muhammed İbn Sîrîn'in hadîs rivayetinde isnad kullanılmasının fitneden sonra başladığını ifade eden sözlerini bu açıdan değerlendirmek gerekir. Fitneden sonra ortaya çıkan çeşitli fırkalar, kendi görüşlerine destek olabilecek dînî bir nassa ihtiyaç

duydukları zaman hadîs vaz'ına başvurmuşlardır. Buna karşılık hadîsçİler de, Hazreti Peygamberin hadîslerini onların tasallutundan korumak için, hadîs rivayet edenlere rivayet ettikleri hadîsleri kimlerden aldıklarını sormaya ve ilk kaynağa inmeye başlamışlardır.
İslâm tarihinde hadîs vaz'ınm, bu fırkaların zuhuru ile başladığını teyîd eden çeşitli haberler vardır. Bu haberlerden birisi, bilhassa Şî'anın tanınmış imamlarından olan Nehcu'l-belâğa şârihi îbn Ebi'l-Hadîd'e aittir ve açık yürekle ortaya konmuş bir itiraf sayılır. İbn Ebi'l-Hadîd şöyle der: "Bil ki, faziletlerle ilgili yalan hadîslerin aslı Şî'a yönünden gelmiştir. Onları hadîs vaz'ına sevkeden âmil hasımlarının düşmanlığı idi... Ne zaman ki Bekriyye Şî'anın bu faaliyetini gördü, onlar da kendi imamları hakkında Şî'anın hadîslerine mukabil başka hadîsler vazettiler." [276]
İbn Teymiye'nin İbnu'l-Cevzî'den naklen zikrettiği şu sözler de, îbn Ebi'l-Hadîd'in görüşünü teyîd eder: "Alî'nin fazîletleriyle ilgili sahîh hadîsler çoktur; fakat râfızîler bunlarla yetinmemiş, uydurabildikleri kadar hadîs uydurmuşlardır". [277] Abdurrahman İbn Mehdî (Ö. 198) ile Mâlik İbn Enes (Ö. 179) arasında geçen şu konuşma, aynı konuda dikkata şayandır: "Yâ Ebâ Abdülah! Biz sizin beldede (Medine'de) dört yüz hadîsi ancak kırk günde işittik. Burada (Irak'ta) ise, bunların hepsini bir günde işitiyoruz"? Mâlik ona şu cevabı verir: "Yâ Abdarrahman! Sizin darbhaneniz bizde ne gezer. Öyle bir darb-hane ki, gece basıp gündüz dağıtıyorsunuz"", [278]
Abdurrahman îbn Mehdî, Basralı meşhur bir imam olup Mâlik'in ta-lebelerindendir. Medine'de hadîs işitmenin güç olduğunu, Irak'ta ise, insanın kısa zamanda pek çok hadîs işitebileceğini söylediği zaman, Mâlik, Irak'ı darbhaneye benzetmiş ve para basılır gibi burada hadîs vazedildiğini söylemek istemiştir. Mâlik'in Irak hakkındaki bu görüşü, oranın, Şî'anın merkezi olması dolayısıyledir. Hadîsleri ilk defa tedvin etmekle şöhret kazanan İmam îbn Şihâb ez-Zuhrî (Ö. 124)' nin "eğer şark tarafından bilmediğimiz ve kabul etmediğimiz bir takım hadîsler gelmemiş olsaydı, ne bir hadîs yazardım, ne de yazılmasına izin verirdim." sözünde' [279]zikredilen
"şark taran" ile kasdedilen yer de yine Irak'tır ve Zuhrî bu sözü ile mevzu hadîslerin burada yayılmaya başladığını belirtmek istemiştir.
Şî'a tarafından başlatılan hadîs vaz'ının başlıca gayesi, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Alî'nin ve Ehl-i Beyt'in faziletlerini ortaya koymak ve buna dayanarak hilâfetteki haklarını isbat etmekti. Mevzuat kitaplarında bunun çeşitli örneklerini görmek mümkündür. Meselâ:
"Melekler, bana ve Alî İbn Ebî Tâlib'e yetmiş sene duada bulundular. Lâ ilahe illa'llah şehadeti arzdan semaya, ancak, benden ve Alî'den yük-se/ir".[280] Açıklandığına göre hadîsin râvisi Abbâd İbn Abdi's-Samed gulât-ı şî'adandır ve rivayet ettiği hadîslerin hepsi Alî'nin fazîletleriyle ilgilidir. [281]
"Alî'ye bakmak ibadettir". [282]
"(Alî'ye hitaben:) Sen ve şî'an cennettedir. [283]
"Kıyamet günü, Allah, bana ve Alî'ye diyecektir ki: Sizi sevenleri cennete, size düşman olanları da cehenneme sokun". [284]
"(İbn Mes'ûd'tan:) Cin taifesinin Hazreti Peygamberi ziyaret ettiği gece onun yanında idim. Ölümün kendisine haber verildiğini söyledi. Halîfe tayin et, dedim. Kimi diye sordu. Ebu Bekr, dedim. Sustu. Aradan uzun bir süre geçti. Sonra yine derin bir nefes aldı. Neyin var ey anam babam Rasulullah, dedim. Bana ölümüm haber verildi, dedi. Yine halîfe tayin et dedim. Kimi? diye sorunca, Alî İbn Ebî Tâlib'i diye cevap verdim. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yenim ederim ki, ona itaat ettikleri zaman hepsi cennete girer. [285]
Şî'a, Alî hakkında bu çeşit rivayetleri müslümanlar arasında yayarken, Şî'aya karşı hiç de sempati beslemeyen ve hattâ onlarla mücadelenin zorunlu olduğuna inanan Emevî taraftarları da, Mu'âviye'nin Alî'den hiç de aşağı olmadığını isbat etmek gerektiğini hissetmiş ve onlar da Mu'âviye hakkında onun faziletlerini ortaya koyan hadîsler uydurmaya başlamışlardır. Bunlardan bir kaç Örnek de şöyledir:
"Cibril (a.s.) bana altından bir kalemle indi ve dedi ki: Aliyyu'1-A'lâ sana selâm ediyor ve diyor ki: Habîbim! Sana, Mu'âviye İbn Ebî Sufyân'a verilmek üzere Arşımın üstünden bir kalem gönderdim; bunu ona ulaştır ve bu kalemle Âyetu'l-Kursî'yi yazmasını, harekelemesini ve noktalamasını emret; zira ben, onun yazıldığı saatten Kıyamet Gününe kadar Âyetu'l-Kursî'yi okuyanların adedi kadar Mu'âviye'ye sevab yazdım. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, yanında bulunanlara Mu'âviye'yi bana kim getirecek? dedi. Ebû Bekr kalktı ve biraz sonra onu elinden tutup getirdi. Selâmlaştılar. Hazreti Peygamber Mu'âviye'ye: Yâ Ebâ Abdirrahman! Bana yaklaş, dedi. Mu'âviye yaklaştı. Hazreti Peygamber kalemi ona verdi ve şöyle dedi: Ey Mu'âviye! Bu, Rabbımın Âyetu'l-Kursî'yi yazman için Arş'ının üstünden sana hediye ettiği kalemdir. Kendi hattmla yazacaksın, harekeleyip noktalayacaksın ve bana arzedeceksin. Sana bu kalemi verdiğinden dolayı Allah'a hamd ve şükr ederim. [286]
"Allah katında güvenilir üç kişi vardır: Cibril, ben ve Mu'âviye. [287]
' "Allah, vahyini, gökte Cibril'e, yerde de Muhammed (s.a.s.)'e ve Mu'âviye îbn Ebî Sufyân'a emanet etti'". [288]
"Rasûlullah (s.a.s.), Mu'âviye'ye bir ok verdi ve: Bunu cennette bana iade edersin, dedi. [289]
Emevîler adına bu çeşit hadîsler vazedilip yayılırken, Emevîlerle hilâfet kavgasına girişen ve ikinci hicrî asrın ilk yarısında idareyi ele alarak yeni bir devlet kuran Abbâs oğulları da hadîs vaz'ı yansında geri kalamazlardı ve onların da hilâfette hak sahibi olduklarını isbat edecek delilleri bulunmalı idi. Gerçekten Abbasî taraftarları bu çeşit deliller bulmakta güçlük çekmediler. Onlar da diğerleri gibi, uydurdukları hadîslerle hilâfetteki haklarını isbat etmeye çalıştılar. İşte bu hadîslerden bir kaçı:
"(Alî'den nakledilmiştir:) Hazreti Peygamberin yanında bulunuyorduk ki Abbâs İbn Abdi'l-Muttalib çıkageldi. Hazreti Peygamber onu görünce şöyle dedi: Bu, Abbâs îbn Abdi'l-Muttalib, benim hem babam, hem amcam, hem de vasim ve vârisimdir". [290]
"(İbn Abbâs'tan nakledilmiştir:) Hazreti Peygamber, Alî îbn Ebî Tâlib'in de bulunduğu bir toplulukta Abbâs'a şöyle dedi: Mülk (hükümdarlık), oğullarında olacaktır. Sonra Alî'ye döndü ve ona da şöyle ,;tap etti: Senin oğullarından hiçbiri buna sahip olamayacaktır'. [291]
"İşte bu (Abbâs), Kureyş'in en cömerdi ve en büyük hâmisi, kırk halîfenin babasıdır. Es-Saffâh, el-Mansûr ve el-Mehdî onun oğullarmdandır. Ey Amca! Allah bu işi benimle başlattı, senin oğullarından birisiyle sona erdirecektir. [292]
Müslümanlar arasındaki siyasî ihtilâflar, vazedilen bu çeşit hadîslerle körüklenip şiddetlendirilirken, ortaya çıkan bazı itikadı mezhebler de, sahip oldukları İslâm dışı inançlarını teyîd edebilmek için hadîs vaz'mdan faydalanma yolunu tutmuşlardır. Meselâ bunlardan birisi olan ve birinci asrın ikinci yarısında ortaya çıkmış bulunan Murci'e, îman ile ameli birbirinden ayırmak ve masiyetin îmana zarar vermeyeceği ve dolayısıyle îmanda artma ve eksilme olmayacağı görüşünü benimsemekle şöhret kazanmış bir mez-hebtir. Bu görüşü teyîd eden ve hadîs süsü verilen bir takım sözlerin bu mezheb taraftarlarınca vazedildiğine şüphe yoktur. Bu sözlerden birkaçı şöyledir:
"Her kim îmanın artıp eksildiğini iddia ederse, (bilsin ki) artması nifak, eksilmesi ise, küfürdür. Böyle kimseler, eğer tövbe ederlerse ne âlâ; aksi halde boyunlarını kılıçla vurun. Bunlar, Rahman (olan Allah'ın) düşmanlarıdır. Allah'ın dinini parçalamışlar, küfre intisab etmişler ve Allah'a nıuhasım olmuşlardır. Allah, yeryüzünü bunlardan temizlesin. Haberiniz olsun ki, bunların namazları da, zekât ve hacları da makbul değildir. Haberiniz olsun ki, bunların dini de yoktur. Rasûlullah (s.a.s.) onlardan uzaktır; onlar da Rasûlullah'tan". [293]
"Sekîf heyeti Hazreti Peygambere gelip îmanın artıp eksilmesi hakkında bir sual sormuş, Hazreti Peygamber de onlara şöyle demiştir: Hayır; iman sabit dağlar gibi kalplerde yerleşmiştir. Artması da eksilmesi de küfurdür. [294]
"İman kavildir; amel, onun şeraiidir; artmaz ve eksilmez. [295]
"Şirk ile birlikte hiçbir şey fayda vermediği gibi, îmanla birlikte hiçbir şey zarar vermez". [296]
Murci'e, görüşlerini, vazettikleri bu çeşit hadîslerle teyide çalışırken, onların muhalifleri de, Murci'eyi kötülemek ve görüşlerini reddetmek için hadîs vazetmekten geri kalmamışlardır. Bunlar için şu örnekler zikredilebilir:
"Bir murci'î, yahut bir kaderi ölüp de defnedilse, üç gün sonra kabirleri açıldığında, kıble cihetinden dönmüş oldukları görülür. [297]
"Rasûlullah (s.a.s.)'a Murci'e hakkında sorulduğu zaman şu cevabı verdi: Allah, Murci'eye lanet etsin. Bunlar, öyle bir kavimdir ki, amelsiz îman üzerinde konuşurlar; salât, zekât ve haccı farz saymazlar. Bunlar, yapılırsa iyidir, yapılmazsa bir şey lâzım gelmez, derler". [298]
"İman kavi ve ameldir; artar ve eksilir. Kim bundan başka bir şey söylerse, o, mübtedi'dir." [299]
Mutezile mezhebi, Allah'ın sıfatları hakkında getirdiği ta'tîl akidesi ili' de şöhret kazanmıştır. Bu akidenin bir neticesi olarak Kur'ân-ı Kerîm'İn mahlûk olduğu görüşünü ileri sürmüş ve halîfe el-Me'mûn'un bu mezhebi devletin resmî mezhebi olarak ilân etmesinden sonra da, onun yardımı ile müslümanları bu görüşe davet etmiştir. Halîfe el-Me'mûn, önce müs-lümanların ileri gelen imam ve fakîhlerinin ikrarını almak maksadıyle, başta Ahmed İbn Hanbel olmak üzere birçok tanınmış kimseye davetiye çıkarmış ve onları Kur'ân'm mahlûk olduğunu ikrara çağırmış, fakat müabet bir cevap alamamıştır. El-Me'mûn'dan sonra yerine geçen kardeşi el-Mu'tasım, daha sonra onun oğlu el-Vâsik zamanlarında, halku'l-Kur'ân inancını ikrar etmeyen İmamlara işkence edilmiş, fakat yine de bir netice alınamamıştır. Tarihte mihne adiyle şöhret kazanan bu hâdiseler, Mutezilenin tam bir başarısızlığı ile sonuçlanmıştır.
Mutezilenin, İslâmî hiçbir değeri olmayan halku'l-Kur'ân inancını müs-lümanlara zorla kabul ettirmeye kalkışmaları, bunun için de insanlık dışı yollara başvurmaları, büyük tepkilere yol açmıştır. Bazı müslümanlar devlete karşı harekete geçme teşebbüsüne girişirken, bazıları da, yine Hazreti Peygamberin hadîslerinden medet ummuşlar ve yukarıda Örneklerini gördüğümüz hadîsler gibi, tepkilerini Hazreti Peygamberin ağzından dile getirmeye çalışmışlardır:

..Her ^dm Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söylerse kâfir olur'.[300]
"Göklerde ve gökle yer arasında, Allah ve Kur'ân müstesna, her şey mahlûktur. Kur'ân O'nun kelâmıdır; her şey onunla başlamış ve O'na dönecektir. Ümmetimdem bazı kimseler çıkıp Kur'ân'm mahlûk olduğunu söyleyeceklerdir. Her kim bunu söylerse, Allah'a küfretmiş olur. Böyle söyleyen kimseyi karısının hemen boşaması lâzımdır; zira mü'min olan bir kadının, kâfir bir erkeğin taht-ı nikâhında bulunması caiz değildir; meğer ki kadın, aynı sözü kendisinden ew*1 dememiş olsun"". [301]
"Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Hâlık da değildir, mahlûk da.. Kim bundan başka bir şey söylerse kâfirdir"'. [302]

2. İslâm Düşmanlığı

İslâm tarihinin oldukça erken bir devrinde hadîs vaz'ının başlamasında ve büyük bir süratle yaygınlaşmasında rol oynayan siyasî ve itikadı ihtilâflar yanında, bu faaliyeti körükleyen ve mevzu hadîs sayısının artmasına yol açan başka sebepler de vardır ve bunların başında, içlerinde, İslâm'a ve müslümanlara karşı aşırı derecede kin ve düşmanlık besleyen zümrelerin faaliyetleri yer alır. Bilindiği gibi müslümanlar Medine'ye hicret edip orada ilk Şehir Devletini kurdukları zaman, henüz bu kçük şehrin yarısına bile sahip değildiler. Medîneli Ensar dışında, halkının yarıdan fazlasını yahudîlerle henüz İslâm'a girmemiş müşrik Araplar teşkil ediyordu. Bununla beraber, hicretten on sene gibi çok kısa bir zaman sonra, yâni Haz-reti Peygamberin vefat ettiği senelerde, İslâm Devleti, bütün Arabistanı, Cenubî Irak'ı ve Filistin'i de içine alarak Avrupa kıt'ası kadar geniş bir sahaya yayılmış bulunuyordu. İslâmiyetin bu kadar kısa bir zaman içerisinde be derece süratle yayılması ve hele, o sıralarda Fürslerin sahip oldukları imparatorluğa son vermesi, hükümranlıkları elinden alınmış bu kavimlerin bütün kin ve gayızlarını yeni dîn ile bu dînin mensuplarına yöneltmişti. Ancak, şân ve şerefleriyle birlikte harp gücünü de kaybetmiş olan bu milletler, İslâm'dan intikam almak için akaidine fesad sokmak ve müs-lümanlarm vahdetini parçalamaktan başka kendilerinde hiçbir kuvvet bulamamışlardı. Bu sebeple İslâm'a gurup gurup girmeye başlamışlar, bazen zühd ve takva, bazen felsefe ve hikmet örtüsüne bürünerek, fakat asıl maksatlarım içlerinde gizleyerek müslümanlar arasında yayılmışlardır. Zındık ismiyle tanınan bu kimseler, Kur'ân üzerinde herhangi bir tebdîl ve tağyîr yapamadıkları için, bütün güçleriyle Hazreti Peygamberin hadîslerine yönelmişler ve uydurdukları binlerce hadîsle İslâm akaidini teşviş etmeye ve müslümanların kalblerinde şüphe yaratmaya çalışmışlardır. Zındıkların ne kadar hadîs vazettiklerini anlamak için şu misali hatırlamak yeterlidir.
Abdu'l-Kerîm îbn Ebi'1-Avcâ' , hadîs vaz'ından dolayı öldürülmek üzere yakalandığı zaman, suçunu itiraf etmiş ve dört bin hadîs uydurduğunu, bu hadîslerle helâli haram, haramı da helâl kıldığını söylemiştir". [303]
Zındık tabiri, umumiyetle, zahiren müslüman olan, fakat içinde küfrü gizleyen kimseye ıtlak olunmuştur. Zındıklar, daha ziyade mecûsî dînine mensup olan, yahut Mani ve Senevi akaidini benimseyen, iki ilâha ibadet eden kimselerdir. Abbasî devrinde itikadı bozukluğun yaygınlaşması ve dinsizliğin açığa vurulması dolayısıyle ulûhiyyeti inkâr eden herkese zındık adı verilmiştir.
El-Gazalî, "küfr" ün bir hukm-i şer'î olduğunu ve nass veya kıyasla bilinebileceğini açıklarken, yahudî ve hıristiyanlar hakkında nass vârid olduğunu, brahman, senevî ve dehrîlerin bitarîkılevlâ bunlara iltihak edeceğini belirtmek suretiyle, zındıkları, seneviyye ve dehriyye cümlesinden olarak zikretmiş", [304] bir başka yerde ise, "kâinatın tedbirli, âlim ve muktedir bir yaratıcısı bulunduğunu inkâr eden, onun eskiden beri kendiliğinden böylece mevcut olduğunu, hayvanın nutfeden, nutfenin de hayvandan meydana geldiğini, eskiden beri böyle olduğunu ve ilelebed de böyle olacağını ileri süren" dehrîlerden bahsederken de, "işte zındıklar bunlardır" demek suretiyle', [305]dehriyye ve zandakayı, yahut zındık ve dehrîyi mü-radif iki isim olarak kullanmıştır.
Zındıkların İslâm tarihinde zuhuru, Emevî idaresinin sonlarına rastlar. Halîfe el-Velîd İbn Yezîd İbn Abdi'l-Melik'in mürebbii Abdu's-Samed îbn Abdi'l-Â'lâ'nm zındık olduğu söylenir". [306] Keza son Emevî halîfesi Mervân İbn Muhammed'in mürebbii Ca'd îbn Dirhem, Îbnu'n-Nedîm'in ifadesine göre bir zındık idi".[307] Halîfeye Mervân el-Ca'dî lakabının verilmesine sebep olan Ca'd",[308] müslümanlar arasında cebr, ta'tîl ve halku'l-Kur'ân akîdelerini yaymakla da şöhret kazanmıştı'.[309] Nitekim bu faaliyetlerini halîfe Hişâm İbn Abdi'l-Melik zamanında daha çok artırdığı için, halîfenin Irak'taki valisi Hâlid İbn Abdillah el-Kasrî tarafından bir
Kurban Bayramı sabahı hutbeyi müteakip boğazlanarak öldürülmüştür. [310] Zındıkların İslâm Dîni ve akaidi üzerinde bıraktıkları kötü iz çok derin olmuştur. Bununla beraber, Allah'a şükürler olsun ki, tehlikenin büyüklüğünü çok erken bir devirde farkeden hadîs imamları, ortaya koydukları rivayet ve tahammül, cerh ve ta'dîl kurallarıyle sahîh hadîsi sakîminden, gerçek hadîsçiyi sahte ve yalancısından ayırt ederek, İslâm akaidini, ona kasdedenlerin şerrinden korumaya muvaffak olmuşlardır. [311]

3.Cinsiyet, Kabile, Mezheb Kavgaları

Hadîs vaz'ına sebep olan âmillerden bir diğeri, değişik ırklara, kabilelere ve mezheblere mensup kimseler arasındaki münakaşalar ve mücadelelerdir. Bu mücadelelerde her birinin, kendi mensup olduğu topluluğu veya bu topluluğun reisini, yahut imamım övmesi, buna karşılık muhalifi olduğu diğer toplulukların reis veya imamlarını yermesi, çok defa, bu konularda uydurduğu ve Hazreti Peygambere isnad ettiği hadîslerle takviye edilmek istenmiştir. Bazı taraftarların, kendi topluluğu adına gösterdikleri bu aşırı taassup, insanı hayretler içinde bırakan uydurma hadîslerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun en güzel misali, Ebû Hanîfe ile eş-Şâfi'î hakkında uydurulan hadîslerdir. Enes îbn Mâlik'ten merfû olarak rivayet edilen bu mevzu hadîs, İmam Şâfi'î düşmanlığı ile, İmam Ebû Hanîfe sevgisini taassup derecesine varan bir ifade ile aksettirmektedir. Me'mûn İbn Ahmed es-Sulemî veya Ahmed İbn Abdillah el-Cuveybârî tarafından uydurulduğu belirtilen bu hadîste şöyle denilmiştir:
"Ümmetim arasından Muhammed İbn İdrîs (eş-Şâfi'î) adında biri çıkacaktır; bu adamın ümmetime zararı, iblisin zararından çok daha büyük olacaktır. Yine ümmetim arasından Ebû Hanîfe adında bir adam çıkacak ve bu adam, ümmetimin ışığı olacaktır" [312]
Muhtelif şehirlerin, günlerin, ayların ve yiyecek maddelerinin medhi veya zemmi ile ilgili bu çeşit uydurulmuş ve Hazreti Peygambere isnad edilmiş pek çok haber vardır. Mevzû'ât kitapları bu çeşit haberlerle doludur. [313]

4.Va'z ve Hikâyeler

Cami ve mescidlerde, veya kalabalık halk topluluklarının bulundukları yerlerde, şöhret kazanmak ve hediye toplamak gayesiyle va'zeden ve va'zlarım dâima hikâyelerle süsleyen kimselere kassâs (çoğulu: kussâs) denilmiştir. Hulefâ-i Râşidîn devrinin sonlarına doğru, fitne tabîr edilen dahilî karışıklıklarla birlikte zuhur etmeye başlayan bu hikayeciler, daha sonraları bütün İslâm âlemine yayılmış, cami ve mescidlerde halkın dînî hislerini galeyana getirmeyi bir meslek ve sanat haline getirmişlerdir. Konuşmalarındaki heyecan verici ustalık, çok defa, dinleyenleri coşturduğu için, halk arasında aranan, peşlerinden gidilen ve sözlerine güvenilen kimseler olmuşlardır. Aslında bu hikayecilerden bazılarını, halkın büyük bir tehacümle etraflarına toplanmasından başka bir şey ilgilendirmiyordu. Kazandıkları şöhret, hırslarım daha çok artırır, halkı heyecanlandırmak galeyana getirmek ve üzerlerindeki tesîri va'z boyunca devam ettirmek için akla hayale gelmedik hikâyeler uydururlardı. İşte, Hazreti Peygamberin hadîsleri üzerine gelen büyük belâlardan biri de, bu kassâs sınıfından gelmiştir. [314] Çünkü bunlar, uydurdukları hikâyelerin halk üzerinde daha çok müessir olması için , onları Hazreti Peygambere isnad etmekten çekinmezler, bunda herhangi bir günâh, bir bühtan görmezlerdi. Teessüf edilecek bir husus da, bu kimselerin, Hazreti Peygamber üzerine en büyük yalanları isnad etmelerine, halkın tetkik ve tetebbudan uzak en koyu câhilleri olmalarına rağmen, kendilerini dinleyecek kulak, tasdîk edecek dil, müdâfa edecek kol bulabilmeleri idi. Rivayet olunduğuna göre bunlardan ;jiri, Bağdâd camilerinden birinde, Kur'ân-ı Kerîm'in "Belki böylece Rabbın seni övülecek bir makama yükseltir" ' [315]mealindeki âyetini tefsir eder ve bu âyete istinaden Hazreti Peygamberin Allahu Ta'âlâ ile birlikte Arş üzerinde oturacağım ileri sürer. Bu hâdise, meşhur müfessir Muhammed İbn Cerîr et-Taberî'nin kulağına gider; hikayeciye kızar ve itirazını şiddetlendirir; kapısı üzerine de şöyle bir ibare yazar: Ne var ki et-Taberî'nin hikayeciye karşı bu davranışı, Bağdâd halkını galeyana getirir; evini taşa tutarlar; adetâ onu recmederler. Kapısı taş yığını altında kaybolur. [316]
Bağdâd camilerinden birinde Zur'a isminde bir kâs (hikayeci) vardı. Meşhur İmam Ebû Hanîfe'nin anası, bir mesele hakkında fetva almak ister. Ancak Ebû Hanîfe'nin verdiği fetvayı "ben, senin sözünü değil, ancak Zur'a'nm sözünü kabul ederim" diyerek reddeder. Bunun üzerine Ebû Hanîfe anasını Zur'a'ya götürür ve ona: "Bu benim ananıdır; senden şu mesele hakkında fetva istiyor" der. Zur'a: "Sen benden daha âlim ve fakîhsin; istediği fetvayı sen ver" deyince Ebû Hanîfe, "ben bu mesele hakkında şu fetvayı verdim" cevabını verir. Zur'a'nın "mesele Ebû Hanîfe'nin dediği gibidir" demesi üzerine kadın razı olur ve oradan ayrılırlar.[317]
Bu hikâye, kussâsm, halkın akılları üzerinde ne derece hükümran olduklarını göstermeye yeterlidir. Fıkıhta, ilimde, zekâ ve anlayışta en

yüksek dereceye ulaşmış, şöhreti her tarafa yayılmış olan Ebû Hanîfe gibi bir imamın verdiği fetva ile anası kani olmuyor, hikayeci Zur'a'mn fetvasını istiyor.
Çoğu câhil olan ve yaptıkları işin tehlikesini de farkedemeyen bu kimselerden bazısı iyi niyet sahibi olabilirler ve naklettikleri uydurma hadîslerle, halkın bilhassa ibadetlere karşı rağbetini artırmaya çalışırlar. Bazılarının da halk arasında şöhret kazanmak ve dolayısıyle mal ve mülk sahibi olmak niyetini güttükleri şüphesizdir. [318]Fakat bunlar, halkın en hayasızları idiler. Uydurdukları hadîslerin halk arasında tutulması için ezberledikleri birkaç isnadı bu hadîslerin basma eklerler, sanki Hazreti Peygamberden sahîh isnadla rivayet edilmiş ve sanki kendileride isnadın başında yer alan meşhur imamdan bu rivayeti almış gibi, büyük bir ciddiyetle onu tekrarlarlardı. Onların bu hayasızlığını aksettiren başka bir olay da, Ahmed îbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'în'i hayret ve dehşet içinde bırakan bir haber olarak nakledilmiştir:
Bir gün Ahmed İbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'în, Bağdad'm er-Rusâfe mescidinde namazlarını kılmışlardı ki, va'zetmek için kürsüye çıkan bir şahıs diyerek şu hadîsi rivayet eder: "Bir kimse la ilahe illa'llah derse, Allah, bu sözün her kelimesinden bir kuş yaratır; bu kuşun gagası altından, tüyleri de mercandandır..." Bu ibarelerle başlayan hikâye, yirmi varak kadar tutmaktadır. Hikâyeyi işiten Ahmed İbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'în şaşkınlık içinde birbirlerine bakarlar ve, "sen bunu rivayet ettin mi?" diye birbirlerine sorarlar. Fakat her ikisi de bu kıssayı hemen orada işittiklerini söylerler. Nihayet va'z bite ve Yahya İbn Ma'în, eliyle vaizi yanlarına çağırarak anlattığı bu kıssayı kimden işittiğini sorar. Adam: Ahmed İbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'în'den" deyince, Yahya: "Ben Yahya İbn Ma'în, bu da Ahmed İbn Hanbel; biz hiçbir zaman Hazreti Peygamberin böyle bir hadîsini işitmedik." der. Bunun üzerine adanı şu cevabı verir: "Ben, Yahya îbn Ma'în'in bu derece ahmak olduğunu bilmiyordum; fakat şu anda öğrenmiş oldum. Sanki sizden başka Yahya îbn Ma'în ve Ahmed îbn Hanbel yok. Ben, on yedi tane Ahmed îbn Hanbel ve Yahya îbn Ma'în'den hadîs yazdım". Bu sözler üzerine Ahmed îbn Hanbel, eliyle yüzünü kapatarak "bırak gitsin" der. Adam, her ikisiyle de istihza eder bir halde yanlarından uzaklaşır. [319]

5. Halîfe ve Emirlere Yaklaşma Arzusu

Dünya nimetlerini âhıret nimetlerine tercih ederek halîfe veya emirlerin heveslerine göre fetvalar veren kimseler, hacet ânında hadîs uydurmaktan da çekinmezler. Bilhassa Abbasî devrinde görülen bu gibi olaylar, bazı halîfelerin, Emevîleri halkın gözünden düşürmek için böyle kimselerden istifade ettiklerini ve Emevîler aleyhine çeşitli hadîsler uydurulmasına yol açtıklarını göstermektedir. El-Hâkim'in Hârûn İbn Ebî Abdillah tarîkıyle babasından naklettiği bir haber, tefsîriyle şöhret kazanmış olan Mukâtil İbn Süleyman'ın halîfe el-Mehdî'ye yaklaşmak maksadıyle Abbâs hakkında nasıl hadîs uydurabileceğini göstermesi bakımından şâyân-ı dikkattir. [320]Yine el-Mehdî ile ilgili bir başka olay, kezzâb (yalancı) Gıyâs İbn İbrahim en-Naha'î'nin halîfeye yaklaşmak için böyle bir teşebbüse giriştiğini gösterir. Bu şahıs, halîfenin yanma girdiği zaman, onun, bir güvercinle oynadığını görmüş ve hemen şu hadîsi rivayet etmiştir:
(Müsabaka, yalnız okla, yahut tırnaklı hayvanlarla, yahutta kanatlı hayvanlarla yapılır). Bu hadîs, aslında, sonunda yer alan "kanatlı hayvanlar" ibaresi olmaksızın Sunen-i Erba'a'da nakledilen sahîh hadîslerdendir. Fakat Gıyâs, halîfenin endişesini gidermek, daha doğrusu ona yaranmak ve bu suretle hediye koparmak için hadîsin sonuna "yahut kanatlı hayvanlar" ibaresini ilâve etmekten çekinmemiş ve böylece güvercin gibi kanatlı hayvanların da diğerleri gibi müsabakalar için beslenebileceğine Hazreti Peygamberin ağzından izin vermek istemiştir. Vakıa halîfe, Gıyâs'm maksadını anlamış ve ona bir miktar para da vermiş olsa bile, sonunda "görüyorum ki kafan, Hazreti Peygamber adına yalan söyleyen bir kezzabın kafası" diyerek onu huzurundan kovalamış, güvercinleri de öldürtmüştür". [321]

6. Halkı Hayırlı İşlere Yöneltme Arzusu

Siyasî ihtilâflardan sonra nıüslümanlann çeşitli fırka ve hiziplere ayrıldığını, bu tefrikanın her fırkayı, kendi görüşlerini teyîd etmek nıaksadıyle hadîs vaz'ına yönelttiğini yukarıda açıklamıştık. Müslümanlar arasındaki bu tefrika, birçok kimseyi endişeye sevkediyor ve durumu büyük bir üzüntü içinde takip ediyorlardı. Bunlar arasında zühd ve takva yönünden kuvvetli, fakat Dînin asıllarına câhil olan bazı kimseler vardı ki, nıüslümanlar arasındaki bu ihtilâfları izale etmek ve fırkaları birbirine yaklaştırmak için hadîs vaz'ım mubah görüyorlardı. Kendilerine Hazreti Peygamberin men kezebe aleyye mute'ammiden... hadîsi hatırlatıldığı zaman "biz ona yalan isnad etmiyoruz; fakat onun için yalan söylüyoruz" diyorlardı.[322] Halbuki bu söz, onların cehaletlerinden ve akıllarının dînî meselelere ermemesin-den kaynaklanıyordu. Yoksa Hazreti Peygamber, Dînin kemali ve fazlı için yalana ve yalancılara muhtaç değildi. [323]
Zâhid ve sâlih kimselerin vaz ettikleri hadîslerin çoğu, Kur'ân sûrelerinin fazîletleriyle ilgili idi. Bu çeşit haberleri rivayet eden Nûh İbn Ebî Meryem'e "Kur'ân sûrelerinin faziletleri hakkında Ikrime tarikiyle İbn Abbâs'tan naklettiğin bu haberleri nereden buluyorsun? Halbuki bunlar, Ik-rime'nin ashabında bile yok." denildiği zaman, Nûh şu cevabı vermiştir: "Halkın Kur'ân'dan uzaklaştığını ve Ebû Hanîfe fıkhı ile İbn İshâk'm Mağâzî'sine fazla düştüğünü görünce, bu hadîsleri uydurdum". [324]
Hadîs vaz'ma sebep olan daha birçok âmiller vardır. Biz, bunlardan, usûl kitaplarında, üzerinde en fazla durulmak suretiyle şöhrete ulaşmış bazı örnekler verdik. Daha fazla bilgi almak için mevzû'at kitaplarına başvurmak gerekir. [325]

c) Mevzu Hadîslerin Bilinmesi

Çeşitli konularda ortaya çıkan mevzu hadîslerin malzemesi, çok defa, yalancıların kendi görüş ve düşüncelerinden ibaret olmuştur. Bu görüş ve düşünceleri, hadîs uydurucuları (el-vaddâ'), kudretleri nisbetinde mu'ciz sözlerle ifade etmeye çalışmışlar ve başına, halkın itimad ettiği hadîs imamlarının isimlerinden müteşekkil bir isnad ilâve etmişlerdir. Bazen bu kimselerin, hadîs uydurmak için malzeme sıkıntısı çektikleri de görülmüştür; bu takdirde başvurdukları kaynaklar, bazı hukemânm sözleriyle eski Arap darb-ı meselleridir [326]Uydurmak istedikleri konu ile ilgili olarak, bunlardan seçtikleri sözlere, yine muttasıl isnadlar eklemişler ve Hazreti Peygambere nisbet ederek, onun sözü imiş gibi halk arasında yaymışlardır.
Hadîs ilminin erken bir devirde gelişmiş, usûl ve kaidelerinin kesinlik kazanmış olması dolayısıyle, mevzu hadîslerin, sahîh hadîsleri bünyesinde eritmesine, veya yok etmesine meydan verilmemiş, isnad ve metinlere vâkıf olan muhaddisler, vazettikleri kaidelerle mevzu olanları sahîh olanların arasından ayıklamak imkânını bulmuşlardır.
Bir hadîsin mevzu olduğuna çeşitli şekillerde hükmedilir; ancak onu uyduran râviye nisbetle verilecek hüküm, insanda hâsıl olan zann-ı gâlib yolu iledir; kesin değildir; çünkü çok yalancı olan bir kimsenin bazen doğru söylemiş olması da mümkündür. Böyle bir kimse tarafından rivayet edilen hadîs hakkında mevzu hükmünü vermek, o kimsenin rivayetinde doğru olabileceği İhtimali dolayısıyle zanna dayanır; ancak bu zan, râvinin yalancı olarak bilinmesi dolayısıyle de gerçeğe yakındır ve hadîs hakkında sahîh hükmünden ziyade mevzu hükmünün verilmesini sağlar. Diğer taraftan, bu hükmü verecek olan hadîs imamları, sahip oldukları kuvvetli meleke, parlak zihin, geniş anlayış ve hükme mesned teşkil eden karinelere derin vukuf sayesinde, hadîslerin mevzu olanlarını diğerlerinden ayırt etmekte güçlük çekmezler.
Burada, mevzu hadîslerin bilinmesine yardım eden belli başlı özellikleri birkaç madde halinde kısaca zikredeceğiz. [327]

1. Hadîs Uyduranın İtirafı

Bazı mevzu hadîsler, taşıdıkları özelliklere bakılmaksızın, onları bizzat uyduran kimselerin, uydurduklarını itiraf etmeleriyle anlaşılır. Nitekim yukarıda ismi geçen Nûh İbn Ebî Meryem, Ikrime tarikiyle İbn Abbâs'tan rivayet ettiği Kur'ân sûrelerinin fazîletleriyle ilgili hadîsleri, halkın Kur'ân'a karşı rağbetini artırmak için uydurduğunu bizzat itiraf etmiştir.[328]
Bunun gibi, Meysere îbn Abdi Rabbih de, zühd ve takva sahibi olmasına, dünyevî şehvetlerden şiddetle kaçınmasına ve ölümü üzerine bütün Bağdâd çarşısının kapanacak kadar şöhretli olmasına rağmen, hadîs vazederdi. Kendisine "fulân sûreyi okuyan kimse şu kadar ecir, fulân sûreyi okuyan kimse de bu kadar ecir kazanır, gibi ifadeleri ihtiva eden bu çeşit hadîsleri kimden aldın?" denildiği zaman, halkm rağbetini artırmak için vazettim" demiştir.[329] Keza Ömer İbn Subh da, Hazreti Peygamberin bir hutbesini vazettiğini kendisi söylemiştir.
Bazen râvi, hadîsi uydurduğunu itiraf etmese bile, rivayet ettiği hadîsle ilgili olarak kendisine yöneltilen bir soruya verdiği cevap da, hadîsin onun tarafından vazedildiğini ortaya koyabilir ki, bu da, itirafa yakın bir beyan veya açıklama sayılır. Meselâ şeyhinden rivayet eden bir şahsa ne zaman doğduğu sorulur; râvinin cevap olarak verdiği tarih, gerçekte, şeyhin ölümünden çok daha sonraki bir devre rastlar ve anlaşılır ki bu râvi, o şeyhe

hiçbir zaman mülâki olmamıştır. Diğer taraftan, şeyhten rivayet ettiği hadîs de ancak bu râvi vasıtasıyle bilinir; yâni başka hiç kimse, o şeyhten böyle bir hadîs rivayet etmemiştir. Bu hususlar gözönünde bulundurularak o hadîsin mevzu olduğuna hükmedilir. [330]

2. Râvide Bulunan Karineler

Rivayet olunan bir hadîsin, zamanla, mekânla ve çevredeki olaylarla ilgisi veya o hadîsi nakleden râvinin, zaman, mekân ve olaylara karşı özel bir ilgi göstermesi, hadîsin hemen o anda uydurulduğuna delâlet eder. Eğer hadîsin o râviden başka râvisi yoksa ve hiçbir yönden bilinmiyorsa, onun mevzu olduğuna hükmedilir. Râvinin halinden karîne ile mevzu olduğuna, hükmedilen böyle bir haber, el-Me'mûn îbn Ahmed ile ilgilidir. Bu şahsın önünde el-Hasanu'1-Basrî'nin Ebû Hureyre'den hadîs işitip işitmediği meselesi ortaya atılıp münakaşa edilince, el-Me'mûn, bir isnadla hemen şu hadîsi nakledivermiştir. [331]
Râvinin herhangi bir mezhebe taassub derecesindeki bağlılığı da, mez-heble ilgili olarak rivayet ettiği hadîslerde vaz'a delâlet eden karinelerden sayılır. Meselâ bir râfızînin Ehl-i Beytin faziletleri hakkındaki rivayeti bu cümledendir. Yukarıda adı geçen Me'mûn İbn Ahmed'in yanında eş-Şâfi'î'den bahsedilir; Me'mûn isnadı ile hemen şu hadîsi ileri sürer: "Ümmetim içinden Muhammed İbn İdrîs (eş-Şâfi'î) adında bir adam çıkacak; bu adam, ümmetime iblisten daha zararlı olacak. Yine ümmetim içinden Ebû Hanîfe adında bir adam çıkacak; bu ise, ümmetimin ışığı olacak, ümmetimin ışığı olacak.[332]
Başka bir misal, Seyf İbn Ömer tarafından Sa'd İbn Tariften nakledilen şu haberdir: Seyf der ki: "Sa'd İbn Tarifin yanında idim. Bu sırada oğlu ağlayarak okuldan geldi. Onun hocası tarafından dövüldüğünü öğrenince, hemen Ikrime'den ibn Abbâs tarîkıyle şu haberi zikretti: Sizin en şeririniz, çocuklarınızın muallimleridir. Bunlar, yetimlere en az rahmeti, kimsesizlere en sert olan kimselerdir'". [333]

3. Hadîste Bulunan Karineler

Bir hadîsin mevzu olduğu, bazen de mervînin, yâni rivayet olunan hadîsin metninden anlaşılır. Vaz'a delâlet eden ve hadîsin metninde görülen karinelerin başında, tevîli mümkün olmayacak şekilde akla aykırı olması, Kitab (Kur'ân)'ın , yahut tevatür yolu ile sabit olmuş sünnetin, yahutta kesinleşmiş icmâ'm delâlet ettiği hükme aykırı bir hüküm getirmesi bulunur.
Bazen çok mühim bir olayı veya bir hükmü ifade etmesi dolayısıyle, tevâtüren sübût bulması, yahut hiç olmazsa kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmesi gerekirken yalnız bir kişi tarafından nakledilmesi; gayet küçük bir fiil için çok şiddetli bir va'îd (azâb ile korkutma), yahut yine önemsiz bir iş için büyük va'd (müjde) getirmesi de vaz'a delâlet eden karinelerdendir.
Akla aykırı olarak gelen mevzû'a misal, İbnu'l-Cevzî'nin Abdurrahman îbn Zeyd İbn Eşlem tarîkıyle babasından naklettiği şu iki hadîs gösterilebilir:
"Nuh'un gemisi Beyt'i yedi defa tavaf etmiş, iki rek'at da namaz kılmıştır. [334]
"Yâ Rasülallah! Rabbımız neyden yaratıldı? diye sorulunca, o da şöyle demiştir. Akıp giden sudan. Ne gökten nede yerden. Allah atı yaratmış, sonra koşturmuş; at terlemiş; bundan da kendisini yaratmıştır". [335]

8.Metruk Hadîsler

İbn Hacer'in tarifine göre, Hazreti Peygamberin hadîslerinde kizb (yalancılık) ile itham olunan, yahut hadîste yalanı görülmese bile, şâir konuşmalarında kezzâb (yalancı) olarak bilmen kimselerin, malûm kaidelere aykırı olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde münferid kaldıkları hadîslere metruk denilmiştir.[336] Râvinin, Hazreti Peygamberin hadîslerinde yalanı görülmese bile, şâir konuşmalarındaki yalanı dolayısıyle hadîste de yalancılıkla itham olunması, îbn Hacer'in tasnifinde cerh sebeplerinin ikincisini teşkil eder. Üçüncü, dördüncü ve beşinci derecelerde yer alan ta'n sebepleri ise, râvinin zabtına taalluk eden galatı, ve gafleti ile adaletine taalluk eden fışkıdır. İbn Hacer, biraz önce de zikrettiğimiz gibi, kizb ile itham olunan râvinin hadîsine metruk dediği halde, diğer üç hal ile ta'n edilen râvilerin hadîslerine - yine muhalefeti şart koşmayanların görüşlerine göre munker denildiğini kaydeder. Metrûk'un tarifini İbn Hacer'e atfeden es-Suyûtî ise, şöyle der: Kendisinde muhalefet bulunmayan ve yalnız kizb ile itham olunan, ya galatı, ya gafleti, yahutta fışkı çok olan bir râvi tarafından rivayet edilmiş hadîslere metruk denir'[337] Bundan da anlaşılıyor ki, İbn Hacer, yalnız kizb üe itham olunanların rivayetiyle teferrüd ettikleri hadîslere metruk dediği halde, es-Suyûtî, îbn Hacer'in munker olarak isimlendirdiği hadîsleri de metruk içinde zikretmiştir. Maamaflh, munker'i, zayıf râvilerin sika râvilere muhalif rivayetleri olarak kabul edecek olursak, muhalefet bahis konusu olmaksızın, yalnız zayıf râvilerin rivayetleri cihetinden bilinen hadîslere de metruk demek doğru olur. Nitekim îbn Hacer de, râvinin zafîyetiyle muhalefet vâki olursa, bu çeşit hadîslere munker denildiğini kaydetmiştir. [338]

9. Râvileri Zabt Yönünden Ta'n Edilmiş Hadîs Çeşitleri

Daha önce de açıkladığımız gibi, hadîs râvilerine sika vasfını kazandıran adalet ve zabt yönünden cerh veya ta'n edilmeleri halinde, sika vasfını kaybettikleri gibi, rivayet ettikleri hadîsler de, sahîh olmaktan çıkarak cerh edilmelerine sebep olan halin delâlet ettiği bir adla tavsif olunurlar. Bir râvinin zabt yönünden cerh sebebi, onun şeyhinden işitmiş olduğu hadîsleri, çeşitli sebepler yüzünden, işittiği şekilde hıfzedememesi ve rivayeti sırasında onda çeşitli hatâlara düşmesidir. Onun cerh edilmesine sebep olan haller, rivayetinde çok hata yapması, gafleti, sika veya güvenilir râvilere muhalif rivayetlerde bulunması, vehmi ve hafızasının kötülüğüdür. Bu hallerden herhangi birisiyle cerh veya ta'n edilen râvilerin hadîsleri şunlardır: [339]

a) Şâz Hadîsler

Bir şeyle cemaattan ayrılıp tek kalan, istisna teşkîl eden kimse veya şey manâsına gelen şâz kelimesi, hadîs ıstılahında, güvenilir bir râvinin, cemaatın rivayetine muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayeti ile tek kaldığı hadîs için kullanılmış bir tabirdir. Öyle ki, râvinin rivayeti ile cemaatın rivayeti arasında bir tercîh yapmak gerektiği zaman, râvinin rivayeti ter-kedilir ve daha çok isnadla gelen cemaatın rivayeti tercîh edilir. Bu sebepledir ki şâz hadîs, zayıf hadîsler arasında yer alır.
Şazın genel olarak kabul edilen bu tarîfi yanında ileri sürülmüş başka tarifleri de vardır. Bu tariflerin ilki İmam eş-Şâfı'î (Ö. 204)'ye aittir. îbnu's-Salâh'm Yûnus îbn Abdi'l-Alâ'dan naklen bildirdiğine göre, eş-Şâfî'î şöyle demiştir: "Şâz, güvenilir olan bir râvinin rivayet edip de başkalarının rivayet etmediği hadis değil, fakat güvenilir bir râvinin, başkalarının rivayet ettiği hadîse muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir'" [340]
Eş-Şâfi'fnin bu tarifinden anlaşılıyor ki, şaz olan hadîs, başkalarının rivayet ettiği hadîse muhalif olması dolayisıyle makbul olmayan bir hadîstir; çünkü başkalarının hadîsi, rivayet edenlerinin çokluğu dolayısıyla tercîhe şayandır.
Ebû Ya'lâ el-Halîlî (Ö. 446) ise, daha farklı bir tarîf vermiş ve "tek bir isnadtan başka isnadı bulunmayan ve râvisi güvenilir olsun veya olmasın, bu isnadla tek kalan hadîstir" demiştir. [341]
El-Hâkim en-Neysâbûrî (Ö. 405)'nin tarîfi de Ebû Ya'lâ'nm tarifinden farklı değildir. Ona göre şâz, güvenilir râvilerden birinin rivayetiyle tek kaldığı hadîstir. Öyleki bu hadîsin mütâbi'i de yoktur. [342]
Gerek el-Hâkim en-Neysâbûrfnin bu tarifi ve gerekse Ebû Yala el-Halîlî'nin bundan farklı olmayan tarîfî, karşımıza, râvinin, rivayeti İle tek kaldığı hadîsi şâz olarak çıkarmaktadır. Buna göre, muteber hadîs kitaplarında sahîh olarak yer alan pek çok hadîsi şâz olarak değerlendirmek gerekecektir. Meselâ innem'l-a'mâlu bi'n-niyât hadîsi, ferd olan bir hadîstir: Ömer İbnul-Hattâb, bu hadîsi Hazreti Peygamberden rivayetinde teferrüd etmiş, yâni tek kalmıştır. Keza Alkame İbn Vakkâs, Ömer'den, Muhammed îbn İbrahîm, Alkame'den, Yahya ibn Sa'îdde Muhammed îbn îbahîm'den rivayetlerinde tek kalmışlardır. Bu bakımdan rivayet garîbtir. Bununla beraber bu hadîs, el-Buhârfnin Sahîh'm başında zikrettiği ilk hadîs olmuş, hiç kimse onu şâz olarak tavsîf etmemiştir.
O halde şâz, el-Hâkim ve Ebû Ya'lâ'nm tariflerinde ortaya koydukları şazdan farklıdır ve her iki imamın tariflerinde göze çarpan noksanlık, bu farkı meydana getirmektedir. Zaten Îbnu's-Salâh'ın bu iki imamın tariflerini ele alışı da bu noksanlığa işaret etmek ve asıl şâzm ne olduğunu ortaya koymak içindir. Îbnu's-Salâh, şazın el-Hâkim ve el-Halîlfnin zikrettikleri şekilde olmadığını söyledikten sonra şöyle der:

"Râvinin rivayeti ile tek kaldığı hadîse bakılır. Eğer bu hadîs, onun rivayet eden râviden hıfz ve zabt yönünden daha üstün bir başka râvinin (aynı hadîsle ilgili) rivayetine muhalif ise, işte o zaman rivayeti ile tek kalan râvinin hadîsi merdûd şazdır. Fakat muhalefet söz konusu değilse, yâni münferid rivayet, bir başkasının rivayetine muhalif (aykırı) değilse, o zaman, onu rivayet eden kimse için bir kadh sebebi değildir. Fakat rivayetinde tek kalan kimse, zayıf, güvenilmeyen bir kimse ise, işte o zaman tek kalması onun için bir kadh (cerh) sebebi olur".
İbnu's-Salâh'ın bu açıklamasından anlaşılıyor ki, bir hadîsin şâz olarak tavsif edilebilmesi için, onun ferd olması, yâni yalnız bir kişi tarafından rivayet edilmiş olması yeterli değildir. Bu hadîsin aynı zamanda başkaları tarafından nakledilen varyantına da muhalif olması gerekir; tâ ki, bu hadîsle muhalifi arasında tercih yapmak durumu hasıl olsun ve muhalifi ya râvisinin daha âdil ve hafız olması, ya da râvilerinin çokluğu dolayısıyle tercîh edilebilsin, işte bu durumda tercih olunan hadîs mahfuz olarak kabul edilirken (bkz. Mahfuz Hadîsler), diğeri terkedilmiş olur ve buna şâz denir.
İbn Hacer (Ö. 852), şazın daha açık bir tarîfini vermiş ve bir örnekle de onun daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır. Bu konuda şöyle demiştir: "Bir râvinin hadîsine, ya zabt fazlalığı, ya zabt fazlalığı, yahut aded çokluğu, ya-hutta diğer tercîh sebeplerinden birisi dolayısıyle kendinden daha üstün bir başka râvi yönünden muhalefet vâki olursa, daha üstün olduğu için tercîh olunana mahfuz, diğerine, yâni terkedilene şâz denir. Et-Tırmizî, en-Nesâ'î ve İbn Mâce'nin Sufyân İbn Uyeyne tarîki ile rivayet ettikleri "Hazreti Peygamber devrinde bir adam vefat etmiş ve âzâd ettiği köleden başka vâris bırakmamıştır..." hadîsif [343]buna bir misal teşkîl eder. Bu hadîsin İbn Abbâs'a bağlanmasında îbn Curayc ve diğerleri İbn Uyeyne'ye tâbi olmuşlar, Hammâd İbn Zeyd ise, bunlara muhalefet etmiş ve hadîsi Amr İbn Dînâr vasıtasıyle Avsece'den nakletmiş, fakat İbn Abbâs'ı zikretnıemiştir. Ebû Hatim der ki: "Mahfuz olan îbn Uyeyne'nin hadîsidir". Hammâd İbn Zeyd, adalet ve zabt ehlinden olmakla beraber, Ebû Hatim sayı bakımından Hammâd İbn Zeyd'e nisbetle daha çok olan kimselerin rivayetini tercîh etmiştir. Bu açıklamadan anlaşılıyor ki şâz, makbul olan râvinin, kendisinden üstün olan kimselere muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. Istılah yönünden şâzm muteber olan tarifi budur" [344]

b) Munker Hadîsler

Zayıf olan bir râvinin, güvenilir râvilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetiyle tek kaldığı hadîse munker denilmiştir. Bu tarif, Şeyhülislâm İbn Hacer'in verdiği tariftir".[345]
İbnu's-Salâh ise, Ebû Bekr Ahmed İbn Hârûn el-Berdîcî'den şu tarifi nakletmiştir: Munker, râvinin rivayetiyle tek kaldığı hadîstir ki, metni yalnız onun rivayetiyle bilinir; aynı zamanda bu metin, ne onun rivayet ettiği yönden ve ne de başka bir yönden maruftur.[346] Bu tarif, birçok hadîsçinin munker hakkında ileri sürdüğü bir tariftir. Fakat İbnu's-Salâh'a göre, aslında, şazda olduğu gibi munkerde de işi geniş tutmak gerekir; zira şâz ve munker aynı şeydir. Buna göre munker hadîs iki kısımdır. Birincisi (yâni şâz), güvenilir râvilerin rivayetine muhalif ferd hadîstir ki, örneği, Mâlik İbn Enes'in ez-Zuhrî tarikiyle rivayet ettiği . "müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz" hadîsidir. Mâlik, bu hadîsin isnadını ani'z-Zuhrî, an Alî İbn Huseyn, an Ömer îbn Osman, an Usâme İbn Zeyd, an Rasûli'llah (s.a.s.) şeklinde vermiş ve Usâme İbn Zeyd'ten hadîsi nakleden râviyi Ömer İbn Osman olarak zikretmiştir. Halbuki diğer güvenilir olan ve hadîsi ez-Zuhrî'den nakleden kimseler, bu ismi Amr İbn Osman olarak zikretmişlerdir. Bu yönden Mâlik, diğer güvenilir râvilere muhalefet etmiş ve ondan başka da hadîsi bu isnadla rivayet eden olmadığı için hadîs munker addedilmiştir".[347]
Bununla beraber İbnu's-Salâh'm hadîs hakkındaki bu hükmü, el-Irâkî'nin itirazına uğramıştır. El-Irâkî bu itirazında şöyle der:
"Musannif (İbnu's-Salâh), Mâlik'in bu hadîsi hakkında munker hükmünü vermiştir. Halbuki ona munker ismini veren hiç kimse görmedim. Mâlik'in, hadîsin isnadmdaki bir ismi (yâni Amr'ı) Ömer olarak zikretmesi ve bunda tek kalmasıyle hadîs metninin munker olması gerekmez. Her ne hal ile olursa olsun, metin sahihtir. Nitekim bizzat kendisi de, mu'allel hadîslerden bahsederken, isnadında bulunan ve fakat metne tesiri olmayan illete misal verirken, Ya'lâ İbn Ubeyd'in Sufyân es-Sevrî'den, es-Sevrî'nin Amr İbn Dînâr'dan, İbn Dinar'ın İbn Ömer'den, onun da Hazreti P -gamberden rivayet ettiği el-beyyi'âni bi'l-hıyâr hadîsini zikretmiş ve "bu isnad, âdil kişilerin âdil kişilerden rivayetiyle muttasıl olan bir isnaddir; fakat mu'alleldir ve sahîh değildir. Bununla beraber metin sahihtir. İsnadmdaki illet ise, Amr İbn Dînâr sözündedir; aslında bunun Abdullah İbn Dînâr olması gerekir" demiştir'.[348] Görüldüğü gibi burada,, isnadda vâki olan vehim, hadîsin metnini sahîh olmaktan çıkarmamıştır. Binâanaleyh, Mâlik'in Ömer İbn Osman tarikiyle rivayet ettiği hadîs metninin de, isimdeki bir vehim dolayısıyle ramker addedilmemesi gerekir" [349]
El-Irâkî, İbnu's-Salâh tarafından zikredilen misalin, söz konusu olan munkere uygun bir misal teşkil etmediğini ortaya koyduktan sonra, Sunen-i Erba'a'da rivayet edilen bir İbn Curayc hadîsini ele almış ve bu hadîsi İbnu's-Salâh'm tarifine uygun bir misal olarak zikretmiştir. Bu hadîs şöyledir:
Ebû Dâvûd, hadîsi naklettikten sonra şu görüşü ileri sürmüştür: Bu hadîs munkerdir; zira îbn Curayc'ten gelen diğer rivayetler maruftur. îlk rivayetteki vehim Hemmâm îbn Yahya'dan ileri gelmiştir ve İbn Curayc'ten, Hemmâm'dan başka hiç kimse hadîsi bu şekilde rivayet etmemişti.[350]
Sünen sahibi en-Nesâ'î de Hemmâm'm mezkûr rivayetini naklettikten sonra "hadîs mahfuz değildir; Hemmâm îbn Yahya sikadır ve Sahîh sahipleri kendisinden hadîs nakletmişlerdir; fakat burada Hemmâm, diğer sikâta muhalefetle hadîsin metnini bu isnadla ve bu şekilde nakletmiştir. Halbuki diğerleri, hadîsi îbn Curayc'ten Ebû Davud'un işaret ettiği şekilde nakletmişlerdir. Bu sebepten dolayı Hemmâm'ın hadîsi hakkında nekâretle (yâni munker olmakla) hükmedilmiştir.[351]
Yukarıda zikrettiğimiz misaller, Îbnu's-Salâh'ın iki kısma ayırdığı munkerin birinci kısmiyle ilgilidir. Munkerin ikinci kısmı, râvisi sika ve mutkm olmayan hadîs-i ferdtir. İbn Mâce tarafından isnadıyle merfû olarak rivayet edilen hadîsi, bu konuda misal olarak zikredilebilir. Hadîsin râvilerinden olan Ebû'z-Zukeyr Yahya İbn Muhammed, her ne kadar bazı hadîsleri Müslim tarafından mutâbe'ât olarak nakledilmişse de, imamlar arasında zayıflığı ile bilinen kimselerdendir. Meselâ Yahya îbn Ma'în onun hakkında za 'îfun demiştir, îbn Hıbbân da, kendisiyle ihticâc olunamayacağını ileri sürmüştür. Bu bakımdan, yukarıda zikredilen hadîsi munkerdir; çünkü bu rivayetiyle teferrüd etmiştir; yâni hadîsi, ondan başka rivayet eden olmamıştır".[352]
Yukarıda İbnu's-Salâh'm munkerle ilgili olarak verdiği tarif ve örnekler göstermiştir ki, ona göre şâz ve munker arasında hiçbir fark yoktur. Şâz da munker gibi iki kısımdan ibarettir. Birincisi, râvinin, kendisinden hafıza ve itkan yönünden daha üstün olan râvilere muhalif rivayeti ve bu rivayetle tek kalmasıdır ki, İbnu's-Salâh böyle olan hadîse şâz merdûd adını vermiştir. İkincisi ise, muhalefet söz konusu olmaksızın sika olan râvinin münferid rivayetidir; yâni ondan başka hiç kimsenin rivayet etmediği hadîstir. Yukarıda açıkladığımız munkerin birinci kısmı ise, şâzm birinci kısmında olduğu gibi, sikâtm rivayetine muhalif olan hadîs-i münferidtir. ikinci kısmı da, yine şazda olduğu gibi, muhalefet söz konusu olmaksızın, fakat şazın aksine, zayıf râvinin münferid rivayetidir.
İbn Hacer'in munkerle ilgili tarifi, Îbnu's-Salâh'ın tarifine nisbetle daha farklıdır. Keza bu fark, şazla munker arasında da aynen görülür. Ona göre bir hadîsin munker veya şâz sayılabilmesi için, rivayette muhalefetin
bulunması şarttır. Yâni hadîs, ister şâz olsun, ister munker olsun, râvinin, o hadîsi, zabt ve itkan yönünden kendisinden daha üstün durumda olan râvilere muhalif rivayet etmiş olması lâzımdır. Hadîsin şâz veya munker vasfını alması ise, sikâta muhalefet eden râvinin durumu ile ilgilidir. Eğer bu râvi zayıf ise, sikâta muhalif olarak rivayet ettiği hadîs munkerdir; râvi sika olmakla beraber, muhalif kaldığı diğer sika râvilerin rivayetleri, isnad çokluğu gibi çeşitli tercih sebeplerinden biri dolayısıyle tercih edilecek olursa, o zaman, sika olan, fakat rivayetiyle tek kalan râvinin hadîsi şâz adını alır. Buna göre, munker ile şâz arasında tek yönden umum husus farkı bulunmaktadır: Muhalefetin şart olması itibariyle her ikisi arasında birlik, buna karşılık, râvilerin durumları itibariyle ayrılık vardır: Şazın râvisi sika, munkerin râvisi ise, zayıftır.[353]
İbn Hacer'in bu açıklaması gözönünde bulundurularak munkeri tarif etmek gerekirse, denebilir ki: Zayıf olan bir râvinin, sika olan râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadîs-i ferdtir. Şâz ise, sika olan râvinin, kendisinden daha sika râviye muhalif olarak rivayet ettiği ve rivayetinde tek kaldığı hadîstir.
İbn Hacer, tarife uygun olarak açıkladığı munkere şu hadîsi misal göstermiştir:
Ebû Hâtinı'e göre hadîs munkerdir; çünkü Hubeyyib İbn Habîb zayıftır; aynı zamanda hadîsi Ebû îshâk'tan mevkuf olarak rivayet eden, yâni is-nadda Hazreti Peygamberi zikretmeksizin doğrudan İbn Abbâs'm sözü olarak nakleden sikâta muhalefet etmiştir".[354]
Gerek munkerde ve gerekse şazda, râvinin sika râvilere muhalefeti söz konusu olduğuna göre, ortada aynı hadîsin birbirinden farklı iki rivayeti var demektir ve bu durumda, tabiatiyle sika olan râvilerin rivayetleri tercih edilecektir. Eğer hadîs munker ise, tercih olunan mukabiline ma'rûf, şâz ise, onun tercih olunan mukabiline de mahfuz denilmiştir. Makbul haber çeşitleri arasında bu hadîsler hakkında ayrıca

bilgi verilmiştir. [355]

c) Mu'allel Hadîsler

Görünüşü itibariyle sahîh olan, fakat aslında gizli ve kâdih (sıhhatini kemiren) bir illeti bulunan hadîslere mu'allel denilmiştir. Ancak bu illet keşfedilin edikçe hadîsin mu'allel olduğunu söylemek elbette mümkün değildir. Bu sebepten, mu'allelin tarifini yaparken, kendisinde sıhhatini kemiren bir illeti bulunan, bununla beraber görünüşte yine de sahîh olan hadîstir, demek daha doğru olur.
Mu'allel kelimesi, lugatta bir şeye arız olarak onu meşgul etmek manâsına gelen ta'lH'den ism-i mefûldür. Hadîse bir illetin arız olması, onun bu illetle ma'lûl olması neticesini doğurduğu gibi, sahîh olma vasfını kaybetmesinede sebep olur.
El-Buhârî, et-Tirmizî, el-Hâkim, ed-Dârakutnî ve diğer bazı hadîsçiler, mu'allel yerine ma'lûl tabirini kullanmışlardır. Ancak bazıları, hadîse bir illetin isabetini gözönünde bulundurarak, hiç olmazsa i'lâlin ism-i mefûlünü kullanıp muhil demenin daha doğru olacağını, zira i'lâlden ism-i mefûlün ma'lûl vezninde gelmediğini söyliyerek bu tabirin kullanılışını hatalı gör-müşlerdir. [356]Yine bunlara göre ma'lûl, lugatta, devenin ikinci defa sulanması manâsında kullanılan aile fiilinin ism-i mefûlüdür. Bu yönden ma'lûl tabirinin illetli hadîsler için kullanılması hatadır [357]Bununla beraber ma'lûl tabirinin kullanılışında herhangi bir mahzur bulunmadığını ileri sürenler de vardır. Bunlara göre aile fiili, bazı lügat kitaplarında, bir şeye illet isabet etmesi keyfiyetini göstermek için de kullanılmış ve iL üjLs»1 lâl «jj-iJI "jfs. denilmiştir. Buna göre, bazı hadîs imamları tarafından kullanılan ma'lûl tabirinin bu manâdan alınmış olduğu anlaşılır ve bu kullanışta herhangi bir hata yoktur' [358]
Hadîslerin mu'allel çeşidi, hadîs ilminin en önemli ve en güç bilinen konularından birini teşkil eder. Yüksek anlayış, üstün hafıza, yüzbinleri aşan hadîslerin metin ve isnadlarma derin vukuf sayesinde onların illetlerini keşfetmek mümkün olabildiği için, hadîsçiler arasında çok az kimse mu'allel bahsindeki bilgisiyle şöhret kazanabilmiştir. Alî İbnu'l-Medînî (Ö. 234), Ahmed îbn Hanbel (Ö. 241), el-Buhârî (Ö. 256), Ya'kûb İbn Şeybe (Ö. 262), Ebû HâtÎm (Ö. 277), Ebû Zur'a (Ö. 264) ve ed-Dârakutnî (Ö.385), mu'allel hadîslere vâkıf olan imamlar arasında en çok zikredilen kimselerdir.
El-Hâkim'in ifadesinden de anlaşıldığı gibi, bir hadîs, çeşitli yönlerden ta'lîl edilir; ancak bunun cerhle hiçbir ilgisi yoktur. Zira cerh, hadîsin metin veya isnadında herkes tarafından kolayca görülebilen bir kusur sebebiyle onun zayıflığını ortaya koymaktan ibarettir. Yahut denilebilir ki cerh, hadîsin malûm olmuş illetine istinaden onun hakkında hüküm vermektir. Bu bakımdan illetin bilinmesi cerhe tekaddüm eder ve bu bilinmedikçe cerhetmek mümkün değildir. Halbuki illet gizli bir kusurdan ibarettir ve yukarıda da kaydedildiği gibi, bunun keşfedilip bilinmesi ayrı bir ihtisas ister; bilinmediği müddetçe de, hadîsin kusurdan salim ve dolayısıyle sahîh olduğuna hükmedilir.
Bir hadîs, ya isnadında, ya da metninde keşfedilen bir takım illetler dolayısıyle mu'allel gurubuna girer. Bu illetlerin birçok çeşidi vardır. El-Hâkim bunların yalnız on tanesine işaret etmiş ve her biri için ayrı ayrı misaller vermiştir. [359]Bunları şöyle özetleyebiliriz:
1) Sened zahiren sahîh görünse bile, râvilerden birinin hadîs aldığı şeyhinden semâ'ı olduğunun bilinmemesi.
2) Hadîsin bir yönden musned olarak rivayet edilmesine ve bu şekliyle sahîh olmasına rağmen, sika ve hafız olarak bilinen kimseler tarafından bir başka yönden yapılan rivayetinde mursel olması.
3) Malûm bir sahabînin hadîsi olduğu bilinmekle beraber, ayrı ayrı
memleketlere mensup râvilerin birbirlerinden rivayetleri sırasında, başka bir sahabîden rivayet edilmesi.
4) Yine bir sahabînin hadîsi olduğu halde, sıhhatini gerektiren şeyin açıklanıp hatalı olarak bir tâbi'îden rivayet edilemsi; öyle ki, bu tâbi'înin o hadîsten haberi bile olmayabilir.
5) Hadîsin an'ane ile rivayet edilmesi ve senedinde bir râvinin düşmüş olmasıdır ki, bu illet, hadîsin mahfuz olarak bir başka yoldan rivayet edilmesiyle ortaya çıkar.
6) Hadîs, gayr-i musned olarak mahfuz bulunduğu halde, bir râvinin onu musned olarak rivayet etmesi.
7) Bir râvinin hadîs aldığı şeyhinin ismini bir rivayette zikretmesi, bir başka rivayette de müphem bırakması.
8) Râvinin idrak ettiği ve hadîs işittiği şeyhinden, işitmemiş olduğu bir hadîsi vasıtasız olarak rivayet etmesi.
9) Hadîsin maruf bir tarîki varken, râvilerden birinin bir başka tarîkla onu rivayet etmesi; hadîsi ondan alan başka bir şahsın da onu maruf tarikiyle rivayet edip gitmesi.
10) Hadîsin bir yönden merfû, bir başka yönden de mevkuf olarak rivayet edilmesi.
Hadîsin metin ve isnadlarmda görülen ve el-Hâkim tarafından zikredilen bu on çeşit illet, belki en çok tesadüf edilen şekiUerindendir; fakat hepsi bunlardan ibaret değildir. Nitekim el-Hâkim de buna işaret ederek ıl-letin bütün çeşitlerini zikretmediğini, ancak hadîs ilminde yükselmek isteyenleri irşad etmek maksadıyle bazılarını misal olarak verdiğini kaydetmiştir. [360]

d) Mudrec Hadîsler ve Çeşitleri

Mudrec, bir şeyi bir şeye eklemek veya idhal etmek manâsına gelen Araç'tan ism-i mefûl olup, hadîs ıstılahında, râvisi tarafından isnad veya metnine aslından olmayan bazı sözler sokulmuş hadîs demektir. Bu tarife göre, ya isnadı yönünden , yahutta metni yönünden idrâc edilmiş hadîs demek olduğundan, mudreci bu iki yönden incelemek gerekir. Mudrecin bu iki kısmı mudrecu'l-isnâd ve mudrecu'l-metn adiyle bilinir. [361]

1. Mudrecu'l-İsnâd

Bir râvinin sika râvilere muhalefetle''[362] isnadında değişiklik yaparak rivayet ettiği hadîse mudrecu'l-isnâd denilmiştir. Mudrecu'l-isnâd, çeşitli şekillerde vâki olur:
1) Bir hadîs, birçok kimse tarafından muhtelif isnadlarla rivayet edilmiştir. Bir râvi, aynı hadîsi bu kimselerden hepsini tek bir isnad içinde birleştirerek rivayet eder, fakat isnadlar arasındaki farkı belirtmez. Meselâ et-Tirmizî, kitabında İsnadıyle şu hadîsi rivayet etmiştir:
Et-Tirmizî'nin bu hadîsinde Vâsü'ın rivayeti Mansûr ve el-A'meş'in rivayetlerine idrâc edilmiştir'.[363] Çünkü Vâsıl bu hadîsi Ebû Vâ'il tarikiyle doğrudan doğruya Abdullah İbn Mes'ûd'tan rivayet etmiştir. Nitekim el-Buhârî, Vâsü'dan gelen rivayeti: diyerek zikretmiş, Mansûr ve el-A'meş'in rivayetlerini ise,
isnadıyle vermiştir''.[364] Bundan anlaşılıyor ki, et-Tirmizî, hadîsinde, Vâsü'ın isnadı, Mansûr ve el-A'meş'in isnadlarmdan farklı olduğu halde, bu farkı belirtmeksizin tek bir isnad içerisinde birleştirerek vermiştir.
2) Râvinin elinde iki muhtelif isnadla gelmiş iki ayrı hadîs bulunur. Her iki hadîsi bu isnadlardan birisiyle rivayet eder, yahutta bir hadîsi kendi isnadıyle rivayet ederken, metnine diğer hadîsin metninden bazı ibareler sokarsa, hadîsi mudrecu'Hsnad olur. Meselâ Mâlik İbn Enes tarikiyle mut-tefakun aleyh olan bir hadîs, Sald İbn Ebî Meryem tarafından şu şekilde rivayet edilmiştir:
Aslında bu hadîs mudrecu'l-isnadtır ve hadîsi Mâlik'ten rivayet eden Sa'îd îbn Ebî Meryem, metnin sonundaki . başka bir hadîsin metninden alarak bu hadîse idrâc etmiştir. Diğer hadîsin metni söyledi: [365]
3) Râvinin elinde, bir isnadla, ancak metnin bir kısmı gelmiş olan bir hadîs vardır. Bu metnin isnadı ile, kendisine bir başka isnadla gelmiş olan hadîsin metnini tam olarak rivayet eder. Meselâ Ebû Dâvûd, Sunen'inde Hazreti Peygamberin nasıl namaz kıldığını açıklayan Vâ'il İbn Hucr hadîsini isnadıyle zikrettikten sonra;,[366] şöyle bir haber daha nakletmiştir:
Bu haberde yine, Asım İbn Kuleyb tarikiyle yukarıda zikredilen hadîsin aynısının aynı isnadla geldiği belirtilir ve hadîs metni verilir.
Keza Ebû Dâvûd, Şureyk tarikiyle Âsim İbn Kuleyb'ten aynı manâdaki haberi yine aynı isnadla nakletmiştir. İşte bu haberin İsnadı, yukarıda zikrettiğimiz Vâ'il İbn Hucr hadîsinin isnadına dercedilmiştir. Zira bu ikinci haber, aslında, . isnadıyle rivayet olunmuştur.
4) Râvinin, şeyhinden hadîsin ancak bir tarafını işitmesi, sonra bir vâsıta ile yine o şeyhten tamamım alması, bir başka râvinin de, aradaki vâsıtayı hazfederek hadîsin tamamını öbür râviden nakletmesi de mud-recu'l-isnadm bir çeşidini teşkil eder. [367]

2. Mudrecu'l-Metn

Bir râvinin sika râvilere muhalefetle, metne, metnin aslından olmayan bazı sözler ilâve ederek , bu sözlerin hadîsin aslından olmadığını beyan etmeksizin rivayet ettiği hadîse mudrecu'l-metn denilmiştir.
Rivayet sırasında hadîsin râvisi tarafından idrâc edilen ve hadîsten ol-ayan bu sözler, ya hadîs metninin başında, ya ortasında, yahutta

sonunda yer alır. Mevkuf gibi sahabî sözünün, yahut maktu gibi tâbi'î sözünün, ya-hutta daha sonrakilerin sözlerinin herhangi bir ayırım yapılmaksızın Hazreti Peygamberin (merfu) sözüne eklenmesi ve ona atfedilmesi dolayısıyle, idrâcm daha çok hadîs metninin sonunda yapıldığı görülür. Metnin evvelinde yapılan idrâc ise, ortasında yapılana nisbetle daha çoktur; çünkü râvi çok defa bir söz söyler ve bu sözüne kuvvet vermek için Hazreti Peygamberini hadîsini delil olarak zikreder; fakat kendi sözüyle zikrettiği hadîsin arasını ayırmaz. Böylece, kendi sözünün de hadîs metninden olduğu zannını uyandırır.
El-Hatîb'in Ebû Kutn ve Şebâbe tarikiyle ayrı ayrı Şu'be'den, onun Mu-hammed îbn Ziyâd'tan, îbn Ziyâd'm da Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu hadîs, metninin evvelinde vâki olan idrâca misal teşkil eder:
(Abdesti eksiksiz alın; cehennemde yanacak olan - yıkanmamış topuk arkalarının - vay haline)
Mezkûr hadîste yer alan (abdesti eksiksiz alın) ibaresi, Ebû Hureyre'ye âit bir sözdür. Muhtemelen yanındakilere abdest alırken dikkat etmeleri gereken hususlardan bahsediyor ve uzuvlarda yıkanmamış yer bırakılmaması gerektiğini söylüyordu. Bu maksatla "abdesti eksiksiz alın" dedi, sonra da Hazreti Peygamberin mezkûr hadîsini zikretti. Bunu işitenlerden bazıları da, Ebû Hureyre'nin ihtarı ile Hazreti Peygamberin hadîsini birleştirerek rivayet etmeye başladılar. Maamafih buradaki hatanın, hadîsi Şu'be'den rivayet eden Ebû Kutn ve Şebâbe'den ileri geldiği ve bu râ-vilerin iki söz arasını ayırmadan rivayet ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim el-Buhârî ve Müslim, Sa/u/ı'lerinde yine Şu'be tarikiyle aynı hadîsi rivayet etmişler ve Ebû Hureyre'nin sözünü hadîs metninden ayırmışlardır.[368]
Safvân'dan rivayet eden Urve İbnu'z-Zubeyr'e aittir. Eyyûb es-Sahtiyânî ve Hammâd İbn Zeyd gibi güvenilir kimseler, Hişâm İbn Urve'den hadîsi bu şekilde, yâni ibaresiyle zikretmişlerdir.
El-Hatîb'in ifadesine göre Urve, hadîs metninden, şehvet mahallinin messinin abdestin bozulması için ilk illet olduğu manâsını anlamış ve bu hükmün zekere yakınlığı dolayısıyle diğer uzuvlar için de sahîh olacağını düşünerek jlibaresini hüküm istihraç etmek maksadıyle hadîsin metnine idrâc etmiştir. Bazı râvilerde, bu sözlerin hadîs metninden olduğunu zannederek Urve'den işittikleri şekilde rivayet etmişlerdir. [369] Zikrettiğimiz bu misal, hüküm istinbatı gayesiyle metin arasında yer alan idrâcla ilgilidir.
Bazen de bir kelimenin tefsiri maksadıyle söylenen sözlerin metin arasına idrâc edildiği görülmektedir. Sahîhu'l-BuhârVmn başında yer alan Bed'u'l-Vahy (Vahyin Başlangıcı) ile ilgili hadîste şu ibareler görülür: (Hazreti Peygamber Hıra' Mağarasında tehannus ederdi. Tehannus, adedi belirli gece ibadetleridir). Bu hadîs Hazreti Âişe'den rivayet edilmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz ibarenin yalnız ilk kısmı Hazreti Âişe'nin sözleri arasında yer almış, fakat ikinci kısım, yâni tehannus'un ne demek olduğunu açıklayan sözler, hadîsin râvilerinden olan ez-Zuhrî tarafından ilâve edilmiştir. Ez-Zuhrî, hadîsi rivayet ederken, mezkûr kelimeyi söyledikten sonra, manâsını açıklamak gereğini duymuş, onu dinleyenler de, bu açıklamanın hadîs metninden olduğunu zannederek metin içinde rivayet etmişlerdir.
Metnin sonundaki idrâca gelince, Ebû Davud'un Sunen'inde nakledilen İbn Mes'ûd'un teşehhud hadîsi buna bir misal teşkil eder:[370]
Metnin ortalarında vukubulan idrâc, ya râvinin hadîs rivayetini tamamlamadan önce hüküm istinbat etmeye kalkışması ve bu suretle sözlerinin metin arasına sokulması halinde olur; yahutta metin içinde geçen bazı garîb kelimelerin tefsir edilmesi veya o kelimelere açıklık kazandıran müradif kelimeler ilâvesiyle olur. Meselâ ed-Dârakutnî, Sunen'inde Abdu'l-Hamîd İbn Ga'fer tarikiyle şu hadîsi nakletmiştir:
Ed-Dârakutnî1 nin ifadesine göre Abdu'l-Hamîd ibaresinin zikrinde hataya düşmüştür. Aslında bu söz, hadîsi Busre Binti
Mezkûr hadîsin isnadında ismi geçen Zuheyr (İbn Mu'âviye) ve hadîsi ondan rivayet eden bazı râviler, fi» ile başlayan ve sonuna ka-dar devam eden ibareyi merfû hadîse eklemişlerdir. Aslında bu söz İbn Mes'ûd'un sözüdür. Nitekim ed-Dârakutnî rivayetine göre, aynı hadîsi Zuheyr'den nakleden Şebâbe İbn Sevvâr, mezkûr ibareyi diyerek merfû hadîsin metninden ayırmış ve onun Abdullah İbn Mes'ûd'un sözü olduğunu böylece belirtmiştir.[371]
îdrâc, ister isnadta, ister metinde yapılmış olsun, hadîs ve fıkıh ashabının icma'ı ile haramdır. Es-Sem'ânî ve diğer bazı imamlara göre, kasden idrâc yapan kimsenin [372] âyeti gereğince adaleti sakıt olur ve kezzâbûn zümresine iltihak eder. [373] Bununla beraber es-Suyûtî, hadîs metni içerisinde yer alan bazı garîb kelimelerin tefsîri maksadıyle yapılan idrâcta bir beis görmemektedir. Nitekim ez-Zuhrî gibi birçok hadîs imamının idrâcları hep bu kabildendir. [374]Bir hadîs metninde idrâc vâki olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinir:
1) Hadîsin bir başka sahîh isnadla gelen rivayetinde mudrec olan kısım, kendisine idrâc edilen hadîs metninden ayırt edilmiş olur. Yukarıda zikredilen misallerde bu husus açık bir şekilde görülmektedir.
2) Ya Râvinin, yahutta buna vâkıf imamların açık beyanlarıyle mudrec olan kısım bilinmiş olur. Meselâ Abdullah İbn Mes'ûd'tan
(kim Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete girer; kim Allah'a şirk koşmuş olarak ölürse cehenneme girer) hadîsi rivayet edilmiştir. Aynı hadîsin bir başka rivayeti ise, şöyle gelmiştir:
Görülüyor ki birinci rivayette merfû olarak gelen haberin, ikinci rivayette, râvisinin, yâni İbn Mes'ûd'un beyanıyle mudrec olduğu an-laşılmıştır.[375]
3) Bir hadîsin mudrec olduğu, bazen de, o sözün Hazreti Peygamber tarafından söylenmiş olmasının aklen imkânsız bulunmasıyle anlaşılır. Meselâ Ebû Hureyre'den şöyle bir hadîs rivayet edilmiştir:
iki kat ecir vardır. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a kasem ederim ki, Allah yolunda cihad, hacc ve anama iyilik etme arzusu bu-lunmasaydı, köle olduğum halde ölmeyi temenni ederdim. [376]
Bu hadîsin "köle için iki ecir vardır" ibaresi merfû ve sahîh olmakla beraber "nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a kasem ederim ki..." sözü ile başlayan ve sonuna kadar devam eden ibareler Ebû Hureyre'nin sözüdür. Zira Hazreti Peygamberin köle olarak ölmeyi temenni etmesi imkânsız olduğu gibi, anasının o daha küçük iken ölmüş olması dolayısıyle anasına iyilik etme arzusunda bulunduğundan bahsetmesi lüzumsuzdur". [377]

e) Maklûb Hadîsler

Hadîs râvilerinin isimlerinde, isnadlarda ve metinlerde bazı kelime ve ibarelerin yerleri değiştirilerek rivayet edilen hadîslere maklûb denilmiştir. Buna göre maklûb, kelime manâsına uygun olarak, ıstılahta, kalbedilmiş, veya takdim ve tehirle değişikliğe uğramış hadîs demektir.
Bir hadîs, ya metninde yapılan değişiklik dolayısıyle maklûb olur; ya isnadta bir râvi isminin kalbi, yahut hadîsin maruf olan isnadının bir başka İsnadla, yahutta maruf olan râvisinin bir başka râvi ile değiştirilmesi halinde maklûb olur.
Metin yönünden maklûba, Uneyse'nin (İbn Ummi Mektûm ezan okuduğu zaman yeyin için; Bilâl ezan okuduğu zaman da yeyip içmeyin) hadîsi misal olarak zikredilebilir. Bu hadîs, İbn Ömer ve Hazreti Âişe rivayetiyle meşhur olup doğrusu şöyledir: ? (Bilâl gecel. ;n ezan okur; o okuduğu zaman yeyip için; tâ îbn Ummi Mektûm okuyuncaya kadar... [378] Bir rivayetin dışında, farklı olarak gelen diğer rivayetler maklûbtur. Ancak İbn Hıbbân ve İbn Huzeyme, Bilâl ile İbn Ummi Mektûm'un geceleri münâvebe ile ezan okumuş olabilecekleri ihtimaline dayanarak Uneyse rivayetini maklûb saymamışlarsa da, bunun zayıf bir ihtimal olduğuna ve basit bir tevilden ibaret bulunduğuna şüphe yoktur.
Râvi isminin kalbedilmesi de, hadîsin maklûb sayılmasına yol açar. Böyle bir kalb, râvi isminin baba, baba isminin de râvi ismi olarak değiştirilmesiyle olur. Ahmed İbn Alî ile Alî îbn Ahmed gibi.
İki veya daha fazla hadîsin isnadlarmm değiştirilmesiyle ortaya çıkan değişik isnadh hadîslere de maklûb adı verilir. Bağdâd ulemasının el~ Buhârî'nin hafızasını ve hadîs ilmindeki kudretini ölçmek için, ona isnadları maklûb yüz hadîs sordukları, onun da her isnadı âit olduğu metne iade etmek suretiyle üstün bilgi kudretini isbat ettiği malûmdur.
Maklûb, bir râvi ile meşhur olan bir hadîsin, bir başka râviden rivayet edilmesiyle de meydana gelir. Meselâ, Sâlim'den rivayetle meşhur olmuş bir hadîsi Nâfî'den, yahut Mâlik'ten rivayetle meşhur olanı, Ubeydullah İbn Ömer'den rivayet ederler. Meşhur hadîs, Nâfî'den veya Ubeydullah'tan
maklûb olarak rivayet edilmesi halinde, rivayet edildiği isnadla garîb olur ve bazı hadîsçiler arasında rağbeti artar. Ancak hadîsin isnadında bu çeşit değişiklikler yaparak ona karşı rağbeti artırmak, hadîs vazedenlerin işidir. Hammâd ibn Amr, Ebû İsmâ'îl îbrâhîm ibn Ebî Hayye, Behlûl ibn Ubeyd el-Kindî bu işi yapan yalancılardandır. Meselâ yukarıda ismi zikredilen Hammâd İbn Amr, Hazreti Peygamberin selâm ile ilgili bir hadîsini merfû olarak el-A'meş'ten şöyle nakletmiştir:
(Bir yolda müşriklerle karşılaştığınız zaman, onlara ilk defa siz selâm vermeyin). Aslında bu hadîs, el-A'meş'in değil, Süheyl İbn Ebî Salih'in hadîsidir. Fakat Hammâd îbn Amr, Süheyl yerine el-A'meş'i koymuş ve bu suretle hadîse karşı rağbeti garîb isnadla artırmak istemiştir. Nitekim Müslim, Sahîh'inde Şu'be, Sufyân es-Sevrî, Cerîr İbn Abdi'l-Hamîd ve Abdu'l-Azîz ed-Darâverdî'yi zikretmiş ve hepsinin de hadîsi Süheyl'den rivayet ettiklerini göstermiştir. [379]
Garîb hadîsler, çok defa, onlara rağbeti artırmak gayesi güden yalancı (kezzâb) kimselerin maklûb hadîsleri olduğundan, hadîs uleması arasında garîb peşinde koşmak hoş karşılanmamıştır. Nitekim garîb hadîslerin sahîhide bu yüzden yok denecek kadar azdır.

Bazen maklûbun, râvinin gaflet ve hatası yüzünden meydana geldiği de olur. Meselâ Cerîr İbn Hâzim, Sâbir tarikiyle Enes'ten şöyle bir hadîs nakletmiştir: (Namaz ikame edildikte beni görmedikçe ayağa kalkmayın).
Halbuki bu hadîs: isnadıyle meşhurdur. Müslim'in Sahîh'inde yer alan isnad da [380]Hammâd İbn Zeyd'in ifadesine göre, Cerîr de bu hadîsi Haccâc es-Savvâftan işitmiştir. Hammâd, bu konu ile ilgili olarak şöyle der: Cerîr'le birlikte Sabitin yanında idik; orada Haccâc da bulunuyordu ve bize Yahya îbn Ebî Kesîr'den Abdullah İbn Ebî Katâde tarîkıyle mezkûr hadîsi rivayet etti. Fakat sonradan Cerîr, hadîsi Sabitin rivayet ettiğini zannederek ondan nakletti. [381]
Râvilerin gaflet ve hataları yüzünden hadîslerde meydana gelen değişiklikler, umumiyetle o hadîslerin zayıf hadîsler arasında yer almalarına sebep olmuştur. Bu zayıflığın asıl sebebi de, hiç şüphesiz, râvinin gafelet ve hataya düşmesini kolaylaştıran zabt azlığıdır. Bununla beraber, sika olan bir râvi isminin sehven kalbedilmesinin, sahîh hadîsi sahîh, veya hasen hadîsi hasen hadîs olmaktan çıkarmadığını da görüyoruz. Nitekim imam ez-Zerkeşî bu konuya işaretle "maklûb, şâz ve muztarib hadîsler, bazen sahîh ve hasen kısmına girerler" demiştir. [382]

f) İsnadında Râvi Ziyâde Edilmiş Hadîsler

Bazen bir hadîsin muttasıl isnadı ortasında râvi ziyâde edilemek suretiyle aynı hadîsi rivayet eden diğer râvilerin rivayetlerine muhalefet edildiği görülür ki, ortasında râvi ziyâdesi ihtiva eden bu çeşit hadîslere el-mezid fî muttasılı11-esânîd denilmiştir.[383] İsnaddaki bu muhalefet, ancak, ziyâdeyi yapmayan râvinin, ziyâdeyi yapandan daha titiz olması halinde bahis konusudur. Bunun da şartı, ziyâdenin yapıldığı yerde semâ'a açık olarak delâlet eden bir sîganm kullanılmasıdır. Semâ'a delâlet etmeyen tabirler kullanılmışsa, meselâ hadîs o yerde an'ane ile rivayet edilmişse, ziyâdeyi ihtiva eden rivayet tercih olunur. Tecrîd mukaddimesinde bu konuda şu açıklama yapılmıştır: "Muhalefetin üçüncü nev'i, bir râvinin kendisinden daha mutkın olmakla maruf diğer râvi veya ruvâtm zikretmediği bir râviyi isnadın arasına yanlışlıkla ziyâde etmesiyle olur ki, bu tarzda rivayet edilen hadîs- zaîfe mezîd fî muttasıli'l-esânîd nâmını verirler. Bu nev'e dâir Hatîb-i Bağdâdî'nin Temyîzu'l-mezîd fî muttasılı1 esânîd isminde müstakil bir kitabı vardır".
"Misal: Abdullah İbnu'l-Mubârek tarîkmdan rivayet edilen:
(Kabirler üzerine oturmayınız, kabirlere karşı namn? r)
isnadı ile vârid olmuştur. Halbuki bu senedde Sufyân ile Ebû îdrîs bulunmayacaktı. Ebû İdrîs'in senede idhali Abdullah İbnu'l-Mubârek'in vehminden neş'et etmiştir. Çünkü birçok sikât, hadîsin senedinde an îbn Câbir, an Busr, an Vasile dedikleri gibi, bazıları da, Busr'un Vasile (r.a.) den semâ'mı tasrîh etmişlerdir. Ebû Hâtim-i Râzî: "Büsr'un Ebû îdrîs'ten rivâyâtı çok olduğu için, İbnu'l-Mubârek yanılmış da bu hadîsi ondan rivayet ettiğini zannetmiş" diyor. Sufyân'm ziyâde edilmesi ise, Ibnu'l-Mubârek'ten sonra gelen ruvât'dan birinin eser-i vehmidir diye hükmediliyor. Zira birçok sikât, hadîsi Sufyân'ı zikretmeksizin an Abdillah
İbni'l'Mubûrek, an İbn Câbir, an Busr...diye rivayet ettikleri için, bu ikinci vehim kendisinden sonra vâki olmuş demektir".
"Ancak İbn Hacer-i Askalânî'nin tenbîh ettiği üzere, isnaddaki bu ziyâde yüzünden hadîse ta'n edebilmek için, ziyâde etmeyen râvi-i sikanın râvi-i zaidin üst tarafındaki râviden semâ'ını tasrîh etmiş olması iktiza eder. Bu râvi-i sikanın rivayeti şayed tasrîh-i semâ ile olmayıp da an gibi adem-i ittisali de muhtemel bir lafz ile vâki olmuş ise, râvi-i zâid denilen şahsın arada mevcûd olduğu tereccuh edip sikanın isnadında inkıta bulunduğuna hükmedilir".[384]

g) Metninde Ziyade Edilmiş Hadîsler

Hadîs ilminde bilinmesine önem verilen konulardan birisi de ziyâde olup, bununla, güvenilir (sika) olan bir râvinin, hadîsin rivayeti sırasında onda yaptığı fazlalık kasdedilir. El-Hatîb, fıkıh ve hadîs ashabının, sika olan bir râvinin rivayetinde tek kalması halinde, ziyâdesinin makbul olduğu görüşünde olduklarına işaret ederek şöyle der: "Hadîs ehli ve fukahâ, kendisine şer'î bir hükmün taalluk ettiği, yahutta herhangi bir hüküm taalluk etmeyen ziyâde ile bu ziyâdeyi ihtiva etmeyen haberin hüküm yönünden bir noksanlığa sebep olacak ziyâde arasında herhangi bir ayırım yapmadıkları gibi, sabit bir hükmün değişmesine yol açacak ziyâde ile, buna yol açmayacak ziyâde arasında da ayırım yapmamışlardır. Hattâ haberin râvisi bir rivayetinde bu ziyâdeyi yapmasa da, bir başka rivayetinde yapmış olsa, yahut onu başkası rivayet etse de, kendisi rivayet etmemiş olsa bile, yine bir ayırıma lüzum görmemişlerdir'. [385] Bununla beraber el-Hatîb bazı istisnaî görüşlere de işaret etmiştir:
Yaptığı ziyâde ile tek kalan âdil kişinin ziyâdesini kabul eden bazı kimseler, bu ziyâdenin kendisine taalluk eden bir hüküm ifade etmesi halinde, onun kabulünün vâcib olduğunu, fakat bir hüküm ifade etmezse, kabulüne gerek bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.
Şâfl'î mezhebine mensûb olan bazı kimseler, ziyâdenin râvi cihetinden olmayıp, sika bir kimseden gelmesi halinde kabul edilebileceğini, fakat râvinin kendisi, haberi önce noksan, sonra da ziyâde ile rivayet etmesi halinde, kabul edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir.
Hadîs ehlinden bazı kimseler ise, sika olan kimsenin ziyadesinin, eğer bu kirnse ziyâdenin rivayetiyle tek kalır ve onunla birlikte başka hafızlar da onu rivayet etmezlerse, onun kabul edilemiyeceğini ileri sürmüşlerdir.
El-Hatîb bu görüşleri zikrettikten sonra, kendi görüşünü açıklamış ve "bize göre ziyâde, eğer râvisi âdil, hafız, mutkm ve zabıt ise, ne şekilde olursa olsun makbuldür ve kendisiyle amel edilir." Demiştir. [386]
İbnu's-Salâh ise, el-Hatîb'in bu konudaki görüşüne işaret ederek, sika olan râvinin teferrüdünü üç kısımda mütalâ etmeyi uygun görmüştür:
1) Râvinin, rivayet ettiği haberle şâir sikâta muhalif ve münâfî düşmesi halidir ki, bunun hükmü, şazda görüldüğü gibi, red'tir; yâni kabul olunmaz. [387]
2) Güvenilir râvi, rivayet ettiği haberle başkalarının rivayetine hiçbir surette muhalif düşmez; bu durumda her hadîs, hepsi güvenilir olan râvilerin, rivayetiyle tek kaldıkları hadîs gibidir ve makbuldür. Hattâ el-Hatîb, böyle bir hadîsin kabulü hakkında ulemanın ittifakı bulunduğu görüşündedir.
3) Bu iki kısım arasında bir de hadîsin ihtiva ettiği bir söz ziyâdesi vardır ki, güvenilir râvinin rivayet ettiği bu ziyâdeyi başkaları rivayet etmez. [388]
İbnu's-Salâh'm bu açıklamasından anlaşıldığına göre, güvenilir bir râvinin, rivayetinde tek kalması halinde, ortaya çıkabilecek bu üç kısımdan ilk ikisinin söz konusu olan ziyâde ile herhangi bir ilgisi yoktur. Hadîs ehlinin ve fukahânın kabulünde ittifak ettikleri ziyade ise, üçüncü kısımda zikredilen rivayet şeklidir.
îbn Hacer'in ziyâde ile ilgili açıklaması da İbnu's-Salâh'm görüşüne uygundur. İbn Hacer de, güvenilir bir râvinin rivayetiyle tek kaldığı ziyâdeden söz ederken şâz'm bundan ayrı tutulması gerektiğini belirtir ve ziyâdeyi ihtiva eden hadîsin, ancak şâz olmaması halinde makbul olacağını söyler. îbn Hacer bu konuda şöyle der:
"Sahih ve hasen râvisinin hadîste olan ziyadesi, bu ziyâdeyi yapmayan ve daha güvenilir olan bir başka râvinin rivayetine aykırı düşmedikçe makbuldür. Çünkü hadîsteki ziyade, ya bu ziyâdeyi zikretmeyen kimsenin rivayetine aykırı olmaz; bu takdirde ziyâdesi bulunan hadîs mutlaka kabul edilir. Çünkü bu, güvenilir bir râvinin rivayetiyle tek kaldığı müstekıl bir hadîs hükmündedir ve bu hadîsi başkası şeyhinden rivayet etmemiştir. Yahutta bu ziyâde, diğer rivayete aykırı düşer ve kabul edilmesi halinde, diğer rivayetin reddi gerekir. İşte böyle bir durumda, ziyâdeyi ihtiva eden rivayetle onun zıddı olan rivayet arasında tercih yapılır".
"Ziyâdenin, tafsile gitmeksizin mutlak kabulü ile ilgili görüş, hadîsçilerle fukahânın ekseriyeti arasında şöhret kazanmıştır. Ancak, hadîsin şâz olmamasını sahihte şart koşan, sonra da şâzzı güvenilir bir râvinin kendisinden daha güvenilir bir râviye muhalefeti olarak tefsir eden hadîsçiler yönünden tafsile gitmeksizin ziyâdenin mutlak kabulü doğru olmamak gerekir. [389]
Görüldüğü gibi, İbn Hacer de Îbnu's-Salâh gibi, ziyâdenin, şâz gö-zönünde bulundurulmaksızın değerlendirilemeyeceği görüşündedir ve şâzm zayıf hadîslerden sayılması dolayısıyle, doğru olan görüş de budur. Zira Ibn Hacer'in de ifade ettiği gibi, şazı hem zayıf kabul etmek, hem de ihtiva ettiği ziyade dolayısıyle onun mutlaka kabul edileceğini ileri sürmek apaçık tezattır.
Hadîste ziyadeye, Mâlik İbn Enes'in şu hadîsini misal olarak zikredebiliriz:
Mâlik, NâfÎ'den, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir'. [390]
(Hazreti Peygamber, Ramazan ayında fıtr (fitre) zekâtını, bir Ölçü hurma veya arpa olarak, hür olsun köle olsun, erkek kadın bütün müslümanlara farz kıldı).
Et-Tirmizî mezkûr hadîsi naklettikten sonra, Mâlik'in Nâfi'den Eyyûb gibi rivayet ve ibaresini de ziyâde ettiğini söylemiştir. Yine et-Tirmizî'ye göre, Nâfi'den hadîsi rivayet eden diğer râviler, bu ibareyi zikretmemişler dir. Bu bakımdan Mâlik, bu ziyâdeyi rivayetinde zikretmekle tek kalmıştır. Ne var ki bu hadîsle amel ve fıtr zekâtını edâ etmek hususunda ihtilâf ortaya çıkmış; tabiatiyle başta Mâlik olmak üzere eş-Şâfi'î ve

Ahmed İbn Hanbel, hadîsteki bu ziyâdeye göre hüküm vererek, kadın olsun erkek olsun, hür olsun köle olsun, fitrenin yalnız müslümanlara farz olduğunu, gayr-i müslim köleler için fitre vermek gerekmediğini ileri sürmüşlerdir. Ziyâdeyi kabul etmeyen Sufyân es-Sevrî, Abdullah Ibnu'l-Mubârek ve İshâk gibi imamlar ise, köle gayr-i müslim de olsa, onun için de fitrenin ödenmesi gerektiğini söylemişlerdir. [391]
Müslim tarafından nakledilen bir hadîs, Ebû Mâlik Sa'd İbn Târik el-Eşca'î tarafından Rib'î İbn Hırâş'tan rivayet edilmiştir. Rib'î, Huzeyfe'den, oda Hazreti Peygamberden rivayet etmiştir. Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: [392]
(İnsanlar üzerine üç şeyle tafdîl olunduk: Namaz saflarımız meleklerin safları gibi yapıldı; bütün yeryüzü bize mescid ve toprağı da, su bulamadığımız zaman, (teyemmüm yapmamız için) teiniz kılındı.
Müslim tarafından nakledilen bu hadîsteki ve cu'ılet turbetuhâ lenâ tuhûran (ve toprağı bize temiz kılındı) ibaresi ziyâde olup, Ebû Mâlik el-Eşca'î bu ziyâdenin rivayetiyle tek kalmıştır. Gerek Müslim'de ve gerekse el-Buhârî'de yer alan aynı hadîsin değişik rivayetlerinde ve cu'ılet lene'l-arzu meselden ve tuhûran ibaresi yer almıştır. [393]

h) Muztarib Hadîsler

Bazen bir, bazen de iki veya daha fazla râviden muhtelif şekillerde rivayet edilen, fakat ne râvilerden birinin hafıza yönünden üstünlüğü, ne kendisinden rivayet ettiği şeyhine yakınlığı ve ne de şâir tercih sebeplerinden herhangi birinin bulunmaması dolayısıyle rivayetleri arasında tercih yapılamayan hadîse muztarib denilmiştir.
Bu tarifi biraz açıklamak gerekirse, denebilir ki: Bir râvi, şeyhinden bir hadîs rivayet eder; bir başka seferinde, yine aynı hadîsi aynı şeyhten ikinci defa rivayet ederken, ya hadîsin isnadında, yahut metninde bazı değişiklikler yapar. Bu değişiklikler sebebiyle iki rivayet arasında, bazen bariz bir muhalefet hâsıl olur ve hadîs imamı bu iki rivayetten birisini, fakat doğru olanını tercîh etmek zorunluluğu duyarsa da bu tercihi yapamaz. İşte o zaman bu hadîsin muztarib olduğuna hükmedilir.
Bazen de bir hadîsi aynı şeyhten iki veya daha fazla râvi rivayet eder. Bu rivayetler arasında ya isnad, yahut metin, yahutta hem isnad ve hem de metin yönünden muhalefet görülür. Hadîs imamı, râvilerden birinin hafıza yönünden üstünlüğü, yahut şeyhine olan yakınlığı, yahutta rivayetlerden birinin başka râviler tarafından da aynı şeyhten alınmak suretiyle kuvvet kazanması gibi çeşitli tercîh sebeplerinden biriyle muhalif rivayetlerden birini tercîh edebilirse, hadîs muztarib olmaktan çıkar ve tercîh olunan rivayet sahih kabul edilir; fakat bu tercîh yapılamazsa, o hadîs yine muztarib olarak kalır.
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, muztarib, birbirine muhalif rivayetleri arasında sıhhat yönünden eşitlik bulunan ve bu sebeple biri diğerine tercîh edilemiyen hadîstir. Iztırâb, râvilerin zabt yönünden zayıflıklarına delâlet
etmesi dolayısıyle, hadîsin de zayıf sayılmasını gerektirir. Bu sebeple muz-tarib hadîsler merdûd hadîsler arasında yer alırlar.
İsnad yönünden muztarib sayılan hadîsin örneği, Ebû Bekr'in şu hadîsidir: (Yâ Rasûlallah, seni yaşlanmış görüyorum, diyen Ebû Bekr'e Hazreti Peygamber: "Beni, Hûd ve benzeri sûreler ihtiyarlattı" cevabını vermiştir. [394] Ebû İshâk es-Sebî'î vâsıtasıyle rivayet edilen bu hadîsin isnadında birbirinden farklı şekiller görülür: Bazı rivayetlerde hadîs mursel olarak, bazılarında Ebû Bekr'in, bazılarında Sa'd İbn Ebî Vakkâs'ın, bazılarında da Aişe'nin musnedi olarak gelir. Rivayetlerin hepsinde de râviler sika (güvenilir) kimselerdendir ve aralarında tercîh yapmak mümkün değildir. [395]
Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İsmâ'îl İbn Umeyye tarikiyle Ebû Arar İbn Muhammed İbn Hurays'ten, onun da, ceddi Hurays vâsıtasıyle Ebû Hu-reyre'den naklettikleri Hazreti Peygamberin "Herhangi biriniz namaz kıldığı zaman, Önüne (sütre olacak) bir şey koysun" veya bazı rivayetlerde "eğer dikecek bir âsâ bulamazsa, bir hat çeksin" hadîsi, muhtelif is-nadlarında ıztırabm açık bir şekilde görüldüğü dikkata şâyân bir misal teşkil eder. [396] Bu isnaddaki ihtilâf, İsmâ'îl İbn Umeyye üzerinde ve onun rivayetinde ortaya çıkmaktadır. Bişr İbnu'l-Mufaddal ve Ravh İbnu'l-Kâsım, İsmâ'îl'den hadîsi naklederken onun şeyhini yukarıda zikrettiğimiz şekilde, yâni Ebû Amr İbn Muhammed îbn Hurays olarak vermişlerdir. Daha doğrusu, İsmâ'îl İbn Umeyye'nin, şeyhini onlara bu şekilde isimlendirdiği anlaşılmaktadır ve şeyhi de hadîsi ceddinden nakletmiştir. Sufyân es-Sevrî'nin rivayetinde ise, İsmâ'îl, şeyhini ve şeyhinin şeyhini daha değişik bir şekilde vermiş ve an Ebî Amr îbn Hurays, an ebîhi demiştir. Keza îsmâ'îl'den gelen diğer rivayetlerde de değişik şekiller görülür. Meselâ:
Bu isnadlarda da görüldüğü gibi, ihtilâf, îsmâ'îl İbn Umeyye'nin rivayetinden ileri gelmiş ve îsmâ'îl, her defasında şeyhini değişik şekillerde vermiştir. Buna benzer bir ihtilâf, aynı hadîsi İsmâ'îl'den rivayet eden Sufyân İbn Uyeyne'de de görülür:
İbnu's-Salâh tarafından verilen bu misal [397]el-Irâkî'nin ifadesine göre, rivayetler arasında tercîh yapılabilmesi halinde, ıztırabm kaybolacağı görüşüne istinaden itiraza uğramış, hadîsin Sufyân es-Sevrî tarafından da rivayet edildiği ve Sufyân'm hıfz yönünden hadîsi nakleden diğer râvilerden daha üstün olduğu cihetle, rivayetinin diğerlerine tercîh edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Her ne kadar el-Hâkim ve diğer imamlar, hadîsin sahîh olduğunu söylemişlerse de, tercîh yönü yine de ihtilaflıdır. Gerçi Sufyân diğerlerine nisbetle daha üstün hafızaya sahiptir; fakat rivayetinde an Ebi Amr İbn Hurays, an Ebîhi demek suretiyle teferrüd etmiştir. Halbuki diğerlerian Ebîhi yerine an ceddihi demişlerdir ve hepsi de Basralı güvenilir imamlardır. Keza Sufyân İbn Uyeyne de rivayetinde bunlara muvafakat etmiştir. O halde tercîh edilmesi gereken rivayet, çokluğun rivayetidir. Diğer taraftan İsmâ'îl İbn Umeyye Mekkelidir; Sufyân İbn Uyeyne de orada ikamet etmiştir. Bu da, rivayetinin ayrı bir tercîh yönüdür. Sonra, yine Mekkeli olan İbn Curayc, an Hurays îbn Ammar, an Ebî Hu-reyre dediği rivayetiyle diğerlerinin hepsine muhalefet etmiştir. Bu takdirde bütün tercîh yönleri birbirine zıt olarak ortaya çıkar. Buna, hadîsin asıl râvisi olan şahsın, yâni İsmail'in şeyhi Ebû Amr İbn Hurays'in mechûl oluşu da ilâve edilirse, [398] hadîsin zayıf olduğu anlaşılır. Nitekim Ebû Dâvûd da, Sufyân İbn Uyeyne'den onun zafiyeti ile ilgili bir haber nakletmiştik'. [399] Eş-Şâfi'î, el-Beyhakî ve en-Nevevî de hadîsin zayıf olduğunu söyl ey enlerdendir. [400]
(Hazreti Peygambere zekât hakkında sorulduğu zaman: "Malda, zekâttan başka da bir hak vardır" buyurdu)- Et-Tirmizî, hadîsi Şerik tarikiyle Ebû Hamza'dan, o eş-Şa'bî'den, o da Fâtıma'dan bu şekilde nak-letmiştir. İbn Mâce'nin rivayeti ise, şöyledir: » (Malda, zekâttan başka bir hak yoktur) [401]
Bu iki rivayette tevili mümkün olmayan bir ıztırâb vardır. Bununla beraber bazıları, bu hadîsin de ıztırâb için uygun bir misal olmayacağını ileri sürmüşlerdir; çünkü Şerik'in şeyhi zayıftır ve hadîs, ıztırâb yönünden değil, râvinin za'fı yönünden merdûdtur. Diğer taraftan, iki rivayet arasındaki ihtilâfın tevili de mümkün olabilir. Şöyleki: Fâtıma Bint Kays, hadîsi her iki şekilde de Hazreti Peygamberden işitmiş ve rivayet etmiştir; birinci hadîste geçen hak kelimesiyle müstehâb olan, nefyedilen İkincisiyle de vâcib olan hak kasdedilmiştir. Maamafîh bu konuda daha doğru olabilecek bir misal daha vermek mümkündür. Bu misal, namazda Fatiha sûresinden Önce öesme/e'nin de okunup okunmayacağı ile ilgili Enes İbn Mâlik hadîsidir. Müslim'in el-Velîd İbn Müslim rivayetiyle teferrüd ettiği bu hadîste Enes îbn Mâlik şöyle demektedir: "Hazreti Peygamberin, Ebû Bekr'in, Osman'ın arkasında namaz kıldım; ile başlıyorlar; kıraatin ne başında ne de sonunda zikretmiyorlardı. [402]
Mâlik'in Humeyd et-Tavîl vâsıtasıyle yine Enes İbn Mâlik'ten rivayeti şöyledir: "Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım; hepsi de namaza başladıkları zaman okumuyorlardı". [403]
El-Buhârî ise, hadîsi Hafs İbn Ömer tarikiyle Enes'ten şu şekilde nak-letmiştir: "Hazreti Peygamber, Ebû Bekr ve Ömer, namaza uil ile başlıyorlardı". [404]
Mezkûr hadîsi söz konusu eden İbn Abdi'1-Berr şöyle der: Bu hadîsin lafızları üzerinde pek çok ihtilâf edilmiştir. Bazı rivayetlerinde "Hazreti Peygamber, Ebû Bekr ve Ömer'in arkasında kıldım" denilmekte, bazılarında buna Osman ilâve edilmekte, bazılarında yalnız Ebû Bekr ve Osman zikredilmektedir. Bazı okumuyorlardı", bazılarında "cehretmiyorlardı", bazılarında "cehrediyorlardı", bazılarında "kıraata el-Hamdu li'llahi Rabbi'l-âlemîn ile başlıyorlardı", bazılarında da besmeleyi "okuyorlardı" denilmektedir. Bu öyle bir ıztırâbtır ki, hiçbir râvinin elinde buna dâir bir hüccet yoktur. Şurası muhakkaktır ki Enes, Bu hadîsiyle öesme/e'nin nefyini kasdetmemiştir. El-Buhârî ve Müslim'in şartına uygun bir senedle Ahmed İbn Hanbel'in ve Huzeyme'nin naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Ebû Seleme'nin "Hazret Peygamber namaza ile mi, yoksa ile mi başlıyordu? şeklindeki bir sualine Enes İbn Mâlik şu cevabı vermiştir: Sen, bana bilmediğim bir şeyi sordun; senden önce de hiç kimse böyle bir sual sormamıştı". [405]
Iztırâb, vermiş olduğumuz bu misallerden de anlaşıldığı gibi, hadîsin za'fını gerektiren bir illettir; zira bunun menşei, hadîs râvilerinin, ne kadar güvenilir olurlarsa olsunlar, rivayet ettikleri bir hadîste, geçici de olsa, gösterdikleri bir zabt zayıflığıdır. Bu zayıflık dolayısıyle değişik şekillerde gelen rivayetlerden herhangi birini tercih etmek mümkün olmadığı zaman, o rivayet muztarib olmakta ve merdûd hadîsler arasında yer almaktadır. [406]

ı) Musahhaf Hadîsler

Kelimeyi yanlış okumak manâsında tashîften ism-i mefûl olan musahhaf, hadîs ıstılahında, metin veya isnadında bir kelimesi veya râvilerinden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadîse verilen isimdir.
Hadîsin gerek metnindeki bir kelimenin ve gerekse isnadmdaki bir râvi isminin telaffuzunda vâkî olan hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerindeki noktaların değişmesiyle (yâni noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyle), yahutta kelime veya ismin yazılış yönünden şekil değiştirmesiyle olur.
Mütekaddimûndan olan hadîsçiler, bu iki hatâ şekli arasında herhangi bir ayırım yapmamışlardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaf tır; çünkü her ikisi de bir hatânın neticesidir. Nitekim bu konuya bir kitap tahsis eden el-Askerî, her iki şekle de delâlet etmek üzere, kitabına et-Tashtf ve't-tahrîf ve şerhu mâ yaka'u fth adını vermiş [407]ve tashîf ve tahrîrin kendi nazarında bir ve aynı olduğunu belirtmek istemiştir.
Bununla beraber, daha sonraki hadîsçüer, her iki hatâ şeklim birbirinden ayırmaya meyletmişlerdir. Meselâ îbn Hacer, yazı şeklinin baki kalarak sadece nokta değişmesiyle bir yahut birkaç harfin değişmesi halinde ortaya çıkan ibareye musahhaf, şekil değişikliğine uğramış ibareye de mu-harref adını vermiştir'. [408]
Tashîf ve tahrifin, bazen hadîsin metninde, bazen de isnadında vâki olduğu gözönünde bulundurularak, îbn Hacer'in tarifine göre metin yönünden musahhaf olan bazı hadîsleri misal olarak zikretmekte fayda vardır:
Ebû Eyyûb el-Ensârî, Hazreti Peygamberden rivayet etmiştir: "Kim Ramazan orucunu tutar, sonra da onu takiben Şevvâl'den altı günü oruçlu geçirirse, bütün sene oruç tutmuş gibi olur".
Hadîs, Müslim, et-Tirmizî, Ebû Dâvûd ve îbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir''. [409]Ancak ed-Dârakutnî'nin belirttiğine göre, yine Ebû Eyyûb tarikiyle hadîsi nakleden Ebû Bekr es-Sûlî, hadîs metninde geçen sitten kelimesinde tashîf yapmış ve demiştir'. [410]
Hazreti Peygamber tarafından sadaka âmili olarak gönderilen Esd (Ezd) kabilesinden Îbnu'l-Lutbiyye adında biri, dönüşünde, topladığı vergileri getirip "bunlar sizin" diyerek Hazreti Peygambere teslîm etmiş, bazı şeyleri de yanında alıkoyup "bunlar da benim; bana hediye edildi" demişti. Bunun Üzerine Hazreti Peygamber, Mescidde minbere çıkarak memurların hediye kabul etmelerinin doğru olmadığını bildiren bir konuşma yapmış ve hediye alanların, aldıklarını (deve, inek ve koyun cinsinden olursa, her biri kendi sesleriyle bağırır oldukları halde) kıyamet günü boyunlarında taşıyacaklarını haber vermiştir. El-Buhârî ve Müslim tarafından Ebû Humeyd es-Sâ'ıdî tarikiyle rivayet edilen bu hadîste''[411] "eğer bir koyun ise meler" ibaresi yer almıştır. İbnu's-Salâh'm ed-Dârakutnî'den naklen belirttiğine göre, Ebû Mûsâ Muhammed İbnu'l-Musennâ bu ibareyi tashîf ederek şeklinde rivayet etmiştir'. [412]
Tashîf, bazen de isnadta vâki olur. Bunun güzel bir örneğini el-Hâkim zikretmiştir: Muhammed İbn Abdi'l-Kuddûs el-Mukrî'nin, bazı şeyhlerinden naklettiğine göre, Bağdâd'ta bir şeyh hadîs rivayeti için oturmuş ve şöyle bir isnad zikretmiştir Şeyh, bu kelimelerle şu isimleri söylemek istemiştir'':. [413]
Tashîfin, hadîste yapıldığı gibi, bazen Kur'ân kırâ'atinde de yapılmış olmasına ve âyet-i kerîmelerin doğru bir şekilde ezberlenmemesi halinde bazı harf veya kelimelerin yanlış okunmasına da şaşırmamak gerekir. Ebû Bekr el-Mu'aytî'nin anlattığına göre, bir mürebbi, küçük bir çocuğu önüne oturtmuş ona Kur'ân okutuyordu. Bir âyeti şöyle okuduğunu işittim:
Ona dedim ki: "Yâ fulân, Allah böyle bir şey söylemedi. Senin okumak istediğin âyet olacak". Bana şu cevabı verdi: "Sen, Ebû Âsim İbnu'1-Alâ' el-Kisâ'î kıraatine göre okuyorsun. Ben ise, Ebû Hanıza İbn Âsim el-Medenî kıraatine göre okuyorum". Adama, "senin kurrâ hakkındaki bilgine de diyecek yok, diyerek yanından ayrıldım.[414]
Zikrettiğimiz bu misallerde açıkça görüldüğü gibi, bazı kelimeler üzerinde yapılan hatâlar, tamamiyle nokta değişmelerinden ibarettir ve İbn Hacer'in tarifine göre bu çeşit hatayı ihtiva eden hadîslere musahhaf denilmiştir. Gerek tashîf ve gerekse tahrif, umumiyetle yazılı olan bir isim veya kelimenin yanlış okunması neticesinde meydana gelmiştir. İlk devirlerde metinlerin noktasız ve harekesiz yazıldığı gözönünde bulundurulursa, bunları okumadaki güçlüğün hatâ yapma ihtmalini ne derece artırdığını anlamak güç değildir. Bu bakımdan tashîfâtın çoğu, nazfti (görme) hatâsı olarak ortaya çıkar. Bununla beraber, bilhassa isimlerde, semâ'a, yâni işitmeye dayanan hatâların da vukubulduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de, şifahî rivayetlerde isnad zikredilirken söylenen bir isim veya lakabın harfleri, şekil ve nokta yönünden farklı olsa bile, aynı vezin ve kalıptaki başka bir isim ve lakab şeklinde duyulup karıştırılabilmektedir. Meselâ el-Hâkim'in belirttiğine göre, Ehvazlılar, bir isnad içinde geçen Bu-keyr îbn Amir el-Becelî ismini tashîf etmişler ve Bukeyr yerine Ukeyl demişlerdir. Bu, Bukeyr'in Ukeyl gibi duyulup anlaşılması neticesinde ortaya çıkmış bir hatadır'.[415] Tashîf, metinlerde vâki olduğu zaman, çok defa manâların bozulmasına da yol açmıştır. Bilhassa bunu yapanların, hadîs bilgisi bakımından kifayetsiz, hafıza bakımından da zayıf oldukları düşünülürse, manânın ne şekil alabileceğini tahmin etmek güç olmaz. Bunun güzel bir Örneği, el-Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilen aneze (namazda sütre olarak kullanılan baston) hadîsinin Muhammed İbnu'l- Musennâ el-Anezî nazarında kazandığı manâdır. [416]Kutub-i Sitte imamlarının şeyhlerinden olan bu şahıs, Hazreti Peygamberin aneze denilen bir bastonu sütre olarak önüne dikip ona karşı namaz kıldığını bildiren bu hadîsi işittiği zaman, "biz, şerefi büyük olan bir kavimiz; biz, Aneze'deniz. Hazreti Peygamber bize salât (duâ) da bulundu." Demiştir. [417]

i) Muharref Hadîsler

Muharref, Tahriften ism-i mefûl olup, harf ve yazı şekli değişikliğe uğramış kelime veya ibarelere verilen bir isimdir. Meselâ bir ibare içinde geçen mahrum kelimesi, bir hatâ neticesi merhum veya mercûm şeklinde okunur ve yazılırsa, bu kelime muharref olur; yâni tahrife, veya yazı şekli değişikliğe uğramış olur.
Hadîsler arasında kelime veya ibareleri bu türlü değişikliğe uğramış haberlere çok rastlanır. Ancak hadîs imamları bu değişiklikleri işaret ederek onların doğru şekillerini göstermişlerdir.
Musahhaf hadîslerden söz ederken de açıkladığımız gibi, gerek el-Hâ-kim en-Neysâbûrî ve İbnu's-Salâh ve gerekse en-Nevevî ve onun şârihi es-Suyûtî, yazıda şekil değişikliği ile meydana gelen muharref haberleri, sadece harflerin nokta değişikliğine uğramasıyle meydana gelen musahhaf hadîsler içerisinde mütalâ etmişler ve hepsine birden musahhaf de-mişlerdir.[418] Bununla beraber İbn Hacer, Musahhafı iki kısma ayırarak şekil ve hat değişikliğine uğramış yazılara muharref, yalnız nokta değişikliğine uğramış yazılara da musahhaf adını vermiştir.[419]
Zeyd İbn Sâbit'in, Hazreti Peygamberin Mescid içinde kendisine bir oda edinmesiyle ilgili haberinin tahrif edilmiş bir rivayeti, bunun güzel bir örneğini teşkil eder. Zeyd İbn Sabit, bu haberinde diyerek Hazreti Peygamberin (Mescidde) hurma yaprağından veya hasırdan kendisine bir oda edindiğini bildirmiştir. El-Buhârî ve Müslim tarafından da nakledilen bu hadîsi [420]şeyhinden işitmeden bir kitaptan alıp rivayet eden İbn Lehî'a, ilk kelimede hataya düşmüş; ihtecere okuyacak yerde, onu tahrif ederek, "hacamat oldu" manâsında ihteceme şeklinde okumuştur'. [421]

4. BÖLÜM

İSNÂD

1. İsnadın Lügat ve Istılah Manâsı

İsnad, lugatta ya lâzım (geçişsiz) olarak dağın eteğinden zirvesine doğru tırmanmak ve yükselmek, yahutta müteaddî (geçişli) olarak yükseltmek manâsında kullanılmıştır. Bundan ayrı olarak, İsnadın, bir de iti-mad etmek manâsı vardır ve her iki manâ, sülâsîden kullanılan sened kelimesinin tam karşılığıdır. Hadîs ıstılahında ise, isnâd, sözün, aracılar vâsıtasıyle asıl sahibine yükseltilmesidir ve bu tarif, kelimenin, dağın zirvesine yükselmek veya yükseltmek manâsından alındığına delâlet eder.
İsnad, başka milletlerde bulunmayan ve yalnız müslümanlara hâs olan bir sistemdir. İbn Hazm'in ifadesine göre. [422]hadîsin, Hazreti Peygambere varıncaya kadar muttasıl bir şekilde güvenilir kimselerin yine güvenilir kimselerden rivayet edilmesi keyfiyeti, Allah'ın yalnız müslümanlara hâs kıldığı bir sistemdir. Her ne kadar yahudîlerde irsal ve i'dâl cinsinden isnada benzer bazı rivayet şekilleri görülürse de, bunlar vâsıtasıyle Hazreti Musa'ya yaklaşmaları, bizim Hazreti Peygambere yaklaşmamız gibi değildir. İsnad, bizi tâbi'ûn ve sahabe vâsıtasıyle Hazreti Peygambere yaklaştırdığı halde, onları, Hazreti Musa'dan ancak otuz asır sonrası bir devre kadar götürebilmiştir; yâni isnadın son bulduğu devirle Hazreti Mûsâ arasında otuz asırlık bir inkıta, bir kopukluk vardır. Bu bakımdan yahudîlerin elinde, peygamberleriyle ilgili kesin ve güvenilir haberler mevcut değildir. [423]

Hıristiyanlarda ise, talâkın tahrîmi İle ilgili birkaç haber müstesna, bu vasfa sahip bir nakil mevcut değildir. Fakat yalana ve yalancılara müstenid haberler, gerek yahudîlerde ve gerekse hıristiyanlarda bol miktarda görülür.[424]
İsnadın hadîs rivayetinde ve dolayısıyle İslâmiyetteki ehemmiyetine dâir hadîs imamlarından muhtelif sözler nakledilmiştir. Meselâ Muhammed İbn Şîrîn (Ö. 110)'in "bu ilim dîndir; dînini kimden aldığına dikkat et" [425]Sufyân es-Sevrî (Ö. 161)'nin "isnad, mü'minin silâhıdır" [426] Abdullah İbnu'l-Mubârek (Ö. 181)'in "isnad, dîndendir; o olmasaydı, isteyen istediğini söylerdi"[427] Ahmed îbn Hanbel (Ö. 241)'in "âlî isnad için seyahata çıkmak, önceki nesillerden bize intikal eden bir sünnettir. Nitekim Abdullah'ın ashabı, Kûfe'den Medine'ye rıhlet ederek Ömer'den dinliyorlar ve öğreniyorlardı" [428]Muhammed İbn Eşlem et-Tûsî'nin "isnadın yakınlığı (âlî isnad), Allah'a yakınlıktır" [429] gibi sözleri, bunlardan bazılarıdır. Bu sözler, hadîsçiler arasında isnada verilen değeri gösterdiği gibi, birbirinden farklı senelerde vefat eden kimselere âit olması bakımından da, bu değerin muhtelif devirlerdeki derecesi hakkında da açık bir fikir verir.
Netice itibariyle isnad, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, yalnız müs-lümanlara mahsus bir rivayet sistemidir. Ebû Alî el-Ceyyânî'nin belirttiğine göre, Allah, müslümanları diğer milletlerden üç özellikle ayırmıştır. İsnad, bu üç özellikten biridir. Diğer ikisi ise, ensâb ve i'râbtır. Nitekim el-Hâkim'in ve diğer imamların Mataru'l-Varrâk'tan rivayet ettiklerine göre, Kur'ân-ı Kerîm'den nazil olan ev esaretin min ilmin (yahut bir bilgi kırıntısı. .. [430] âyeti de, isnada delâlet eden ve bu manâda tefsir edilen bir ibaredir. [431]

2. Hadîs Rivayetinde İsnad Tatbiki

Yukarıda naklettiğimiz Muhammed İbn Sîrîn'e âit bir söz, rivayetlerde isnad tatbikinin Önemini belirtmesi yönünden ayrı bir değere sahiptir. Eğer îbn Sîrîn'in Hicrî 110 senesinde vefat ettiği de gözönündebulundurulacak olursa, onun bu sözünden, hadîs rivayet edenlere hadîslerini kimlerden aldıklarım sorma işinin ve dolayısıyle rivayette isnad tatbikinin oldukça erken bir devirde başladığı anlaşılır. Nitekim kaynaklardan Öğrendiğimize göre İkinci halîfe Ömer thnu'l-Hattâb'm, hadîs nakleden bazı kimselere, hadîslerini kimden ve ne zaman işittiklerini sorması ve onu başka kimselerin de işitip işitmediğini araştırması [432] keza Alî îbn Ebî Tâlib'in, kendisine hadîs nakledenleri yemîne davet etmesi, [433] ilk isnad tatbikinin bazı işaretleri olarak gösterilebilir. Maamafîh sahabe devrinde, daha sonraki devirlerde görülen mükemmel bir isnad tatbikini aramaya da gerek yoktur. Çünkü sahabe, Hazreti Peygamberin muasırlarıdır ve bunlarla Hazreti Peygamber arasında, onlara Hazreti Peygamberin hadîslerim nakleden başka bir nesil mevcut değildir. Her ne kadar küçük yaşta olan sahabîlerin çoğu, hadîslerim yaşlı sahabîlerden almışlarsa da, İslâm'ın bu ilk müntesibleri için yalan söylemek, veya söylenen yalanları Hazreti Peygambere isnad etmek elbette söz konusu değildir. Hepsi de udûl ve rivayetlerinde sadûk'turlar. Bu sebeple rivayet ettikleri hadîslerin garantisi olarak, veya doğru rivayet edip etmediklerini tahkik etmek maksadıyle, onlardan haberlerinin kaynaklarım sormak lüzumsuz gibidir. Fakat sahabe arasında yetişmeye başlayan yeni neslin, yâni tâbi'ûn neslinin hadîs rivayetine iştirak etmesinden sonra durum değişmiştir. Çünkü bu nesil içerisinde, sahabenin, katıksız, saf ve her türlü şüpheden uzak îmanına sahip olmayan kimseler de vardır. Yalan, bu kimselerin ağızlarından su gibi akmaktadır. Böyle olduğu içindir ki ilk defa üçüncü halîfe Osman îbn Affân devrinde fitne adı verilen bazı karışıklıklar başgöstermiş, Hazreti Osman şehîd edilmiş, Şî'a, Havâric, Mürcie, Cebriyye, Kaderiyye, Cehmiyye ve Mutezile gibi siyasî ve itikadî fırka ve mezhebler ortaya çıkmıştır. Bu fırka ve mezhebler, İslâm dünyasına yeni bir takım görüş ve inançlar getirmiş; fakat bu görüş ve inançlar, umumiyetle, islâm inanç ve itikadına aykırı düşmüştür. Bu aykırılık ise, kendi mensuplarını, sahip oldukları görüş ve inançların müdâfasmda ve onlara îslâmî bir libas giydirilmesinde yeni bir takım faaliyetlere sürüklemiş; içlerinde muhafaza ettikleri İslâmî îmanın za'f ve noksanlığı sebebiyle de, giriştikleri bu faaliyetlerde kendi yönlerinden başarılı olmuşlardır. Çeşitli fırka mensuplarının, fıtratları icabı, kolayca başardıkları bu faaliyetlerin başında, inançlarım destekleyecek hadîsler uydurmak ve bunları Hazreti Peygambere isnad ederek halk arasında yaymak geliyordu.
İşte, daha önce mevzu hadîslerin zuhuru ile ilgili bölümde de açıkladığımız bu gelişmeler, hadîsçileri, hadîs rivayet eden kimselerden, haber kaynaklarını sormaya, daha doğrusu isnadlaruıı daha titiz bir şekilde araştırmaya sevketmiştîr. Çünkü kişi için neseb ne ise, haber için isnad da o idi. İsnadın bu ehemmiyeti dolayisıyledir ki, yukarıda bir sözüne işaret et-tiğimiz Muhammed İbn Sîrîn' üı başka bir sözü, isnad tatbikinin başlangıcını belirtmesi yönünden de ayrı bir değer taşır. Bu sözünde İbn Şîrîn şöyle demiştir: "Bidayette isnad sormuyorlardı. Ne zaman ki fitne zuhur etti, (hadîs rivayet eden kimselere), bize hadîs aldığınız kimselerin isimlerini söyleyin, demeye başladılar. Bakıyorlar, (ismi verilen şahıs) sünnet ehlinden ise, hadîsini alıyorlardı; bid'at ehlinden ise, hadîsini terkediyorlardı". [434]
Burada şunu tekrar belirtmek gerekir ki, İbn Sîrîn'in bu sözü, fitneden önce hiç isnad kullanılmadığına delâlet etmez. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, sahabîler, işitmiş oldukları hadîsin sıhhatinden mutmain olmak için, bazen kaynak soruyorlar, veya hadîsi nakleden sahabîden şâhid taleb ediyorlardı, fakat bu titizlik, karşılarındaki râvinin doğruluğuna güvenmemekten değil, sadece kendilerini mutmain kılmak arzusundan ileri geliyordu. Yoksa isnad tatbiki, Araplar arasında câhiliyye devrinde de bilinmekte ve bazı şiirlerini ve kıssalarını isnadlarıyle nakletmekte idiler. Bununla beraber isnadın sistemli bir şekilde tatbiki, yukarıda da belirttiğimiz gibi, sahabenin son, tâbi'ûnun da ilk devirlerinde ve müslümanlar arasında zuhur eden fitneden sonra başlamıştır. Muhammed İbn Sîrîn'in yukarıda naklettiğimiz haberine ilâveten, Müslim'in kesiksiz isnadla Mucâhid'ten naklettiği şu haber de aynı hususu teyîd etmektedir. Mucâhid der ki: "Bu-şeyr el-Adevî, İbn Abbâs'a gelerek Hazreti Peygamber şöyle dedi, Hazreti Peygamber böyle dedi, diyerek hadis rivayet etmeye başladı. Fakat İbn Abbâs onu dinlemiyor, hadîs rivayetine de müsade etmiyordu. Nihayet Bu-şeyr dayanamadı ve şöyle dedi: Yâ îbn Abbâs! Görüyorum ki benim Hazreti Peygamberden rivayet ettiğim hadîslere kulak asmıyorsun; beni dinlemiyorsun, îbn Abbâs Buşeyr'e şu cevabı verdi: Biz, bir zamanlar, bir kimsenin Hazreti Peygamber şöyle dedi, dediğini işittiğimiz zaman, onun söylediğini gözlerimizle Hazreti Peygamberden görüyor, kulaklarımızlada işitiyorduk. O zamanlar onun üzerine yalan söylenmiyordu. Fakat ne zaman ki halk, iyi olsun kötü olsun, sülük ettiği yolu ayırt etmez oldu; biz de ancak bildiğimiz hadîsleri almaya başladık'. [435]
Tâbi'ûn devrinde isnad gerçek değerini kazanmış, hadîsçiler, isnadsız hadîs rivayet edenleri dâima ikaz ederek hadîs aldıkları kimseleri açıklamaya davet etmişlerdir. Meselâ yukarıda ismi geçen İbn Şîrîn "bu ilim dîndir; dînini kimden aldığına dikkat et" diyerek isnada önem verilmesini tavsiye ederken, [436] Hicrî 124 senesinde vefat etmiş olan İbn Şihâb ez Zuhrî, kale Rasûlullah (s.a.s.) diyerek kendisiyle Hazreti Peygamber arasındaki râviyi atlayan İbn Ebî Ferve'yi azarlamış ve "hadîsini niçin isnada bağlamıyorsun da, bize ipi ve halkası olmayan hadîsleri rivayet ediyorsun?" demiştır. [437] Sufyân es-Sevrî (Ö.161) ve Abdullah Ibnu'l-Mubârek (Ö. 181)'in isnadla ilgili sözlerine yukarıda işaret etmiştik.
İsnada verilen bu değer sayesinde, hadîs rivayet eden kimselerin hal ve meşreblerini öğrenmek de mümkün olmuş ve herbiri hakkında tanzim edilen biyografik tarihler yardımı ile, kimin güvenilir, kimin zayıf ve yalancı olduğu tesbît edilerek bu ilimle meşgul olanların istifadelerine sunulmuştur. [438]

3. İsnâd Çeşitleri

Hadîs ilminde isnadlar, ihtiva ettikleri râvi sayısının azlığına veya çokluğuna, yahut başka bir ifade ile, bir hadîsi rivayet eden en son râviyi ilk kaynağına ulaştıran yolun kısalığına veya uzunluğuna göre değerlendirilmiş, onlara verilen bu değer, kendileriyle gelen hadîsler için de ayrı bir değer Ölçüsü olmuştur. Basit bir misalle açıklamak gerekirse, tâbi'ûndan olan bir râvi, Hazreti Peygamberin bir hadîsini, en kısa yoldan, ancak bir sahabî vâsıtasıyle alıp rivayet edebilir. Buna göre, tâbi'î ile Hazreti Peygamber arasında, hadîsi tâbi'îye ulaştıran sadece bir râvi vardır ve ı da sahabîdir. Bununla beraber, bazen bu isnadın uzadığı ve hadîsi tâbi'îye ulaştıran râvi sayısının arttığı görülür. Bu artış ise, tâbi'înin o hadîsi bir sahabîden değil de, kendisi gibi başka bir tâbi'îden almış olmasından meydana gelir. İlerdeki tabakalarda bazen bu artışın daha da çoğaldığı görülebilir. Meselâ el-Buhârî, Sahih 'indeki 22 kadar hadîsi, Hazreti Peygamberden sadece üç râvi vâsıtasıyle naklettiği, yâni kendisiyle Hazreti Peygamber arasında üç râvi bulunduğu halde, diğer hadîslerim, normal olarak, dört, beş veya altı râvi vâsıtasıyle nakletmiştir. İşte bu kısa açıklamadan da anlaşıldığı üzere, isnadlar, kendilerini oluşturan râvi sayılarının az veya çok oluşu yönünden iki kısımda değerlendirilmiş ve kaynağa daha az râvi ile ulaşan isnada âlî, daha çok râvisi olan isnada da nazil denilmiştir. [439]

a) Âlî İsnadlar

Alî, lugatta, yücelik veya yükseklik manâsına gelen uluv'dan ism-i fail olup, râvi sayısının azlığı dolayısıyle Hazreti Peygambere yakınlık (kurb) kasdedilmiştir. Isnaddaki bu yakınlık, hadîsi en kısa yoldan Hazreti Peygambere ulaşan sahüı bir isnadla rivayet etmek suretiyle meydana gelir. Yukarıda zikrettiğimiz misalden de anlaşıldığı gibi, bir tâbi'înin Hazreti Peygambere yakınlığı, hadîsi bir sahabî vâsıtasıyle ondan nakletmesidir.

Fakat tâbi'î, hadîsini nakletmek istediği sahabîyi görmemiş ve ondan hadîs işitmemiş ise, ondan işiten bir başka tâbi'îden hadîsi nakletmek zorunda kalır. Bu durumda, kendisiyle Hazreti Peygamber arasında , birisi kendisi gibi bir tâbi'î, birisi de bu tâbi'înin hadîs aldığı sahabî olmak üzere iki vâsıta bulunur ve dolayısıyle uluv, yâni Hazreti Peygambere yakınlık ortadan kalkmış olur. Halbuki bu tâbi'î, hadîsi, kendisi gibi başka bir tâbi'îden rivayet etmek yerine, o hadîsi rivayet eden sahabîyi arayıp bulsa ve ondan işitse idi, kendisi ile Hazreti Peygamber arasında yalnız o sahabî bulunacak ve dolayısıyle kısa yoldan ona ulaşmış olacaktı.
Râvi sayısının azlığı dolayısıyle âlî olan bir isnadla rivayet edilen hadîs, râvi sayısının çokluğu dolayısıyle nazil olan aynı hadîsin diğer rivayetine tercih edilir. Çünkü bir isnadda yer alan ricalden herbirinin kendi cihetinden bir hatâ yapması ihtimali gözönünde bulundurulursa, ricalin bir isnadda çoğalması halinde hatanın da o nisbette artabileceği, buna karşılık daha az rical ile rivayet edilen bir hadîste daha az hatâ yapılacağı tabiîdir [440] Bu bakımdan uluv, isnada yüksek bir değer kazandırır. Hadîs imamları, âlî isnadla rivayet eden kimselerden hadîs almak için meşakkatli se-yehatları bu sebepten ihtiyar etmişlerdir. Ahmed İbn Hanbel, bunu şu sözleriyle açıklamıştır: "Âlî isnad talebi, bize seleften kalan bir sünnettir" [441]Filhakika bunun örneklerini gerek Hazreti Peygamberin hayatında ve gerekse sahabe ve tâbi'ûn devirlerinde görmek mümkündür. El-Hâkim Ebû Abdillah, Enes İbn Mâlik'ten şöyle bir. haber nakletmiştir: "Hazreti Peygambere herhangi bir şey sormaktan nehyolunmuştuk. Bu sebeple bir bedevinin ona gelip bazı şeyler sorması ve bizim de bunu dinlememiz hoşumuza gidiyordu. Bir gün böyle bir adam geldi ve dedi ki: Ey Muhammed, bize habercin geldi ve senin Allah tarafından gönderildiğini söyledi; sen böyle diyormuşsun. Hazreti Peygamber, evet doğru, deyince, bedevi suallerine devam etti ve Allahu Ta'âlâ ile İslâm'ın şartlarına dâir birçok sual sordu; öğreneceğini öğrenip oradan ayrıldı"(18). El-Hâkim, haberi naklettikten sonra şöyle der: "Bu hadîs Müslim'in Sahîh'inde yer almış olup, âlî isnad talebinin caiz olduğuna delâlet eder. Bedevî, Allah'ın üzerlerine farz kıldığı ibadetleri Hazreti Peygamberin elçisinden öğrenmiş olmakla beraber, bununla iktifa etmemiş, Hazreti Peygamberin bulunduğu yere seyahat ederek elçinin haber verdiklerini bizzat onun ağzından işitmiştir" [442]
Buna benzer seyehatlar sahabe devrinde de görülür. Yine el-Hâkim'in bir haberine göre, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Mısır'da bulunan Ukbe İbn Âmir'e bir hadîs sormak için Medine'den Mısır'a gitmiş ve o hadîsi sorup öğ-
rendikten sonra tekrar Medine'ye dönmüştür. El-HâkÎm'in ifadesine göre, o sıralarda bu hadîsi Hazreti Peygamberden işiten Ebû Eyyûb ile Ukbe İbn Âmir'den başka sahabî kalmamıştı. Bununla beraber Medine'de hadîsi ikinci elden alan kimseler de yok değildi. Ebû Eyyûb, hadîs üzerindeki tereddüdünü izale etmek için Mısır'a gitmeden bu kimselere başvurabilirdi. Fakat o, bununla iktifa etmemiş ve hadîsi bizzat Hazreti Peygamberin ağzından işiten Ukbe'ye danışmak için Mısır'a gitmiştir'.[443] İsnadta uluv, mutlak ve nisbî olmak üzere başlıca iki kısımda mütalâ edilmiştir: [444]

l) Uluw-i Mutlak

Güvenilir bir isnadla Hazreti Peygambere olan yakınlıktır. Bu yakınlık, Muhammed İbn Eşlem et-Tûsî'nin ifadesine göre, Allah'a yakınlık gibidir. Çünkü isnadın yakınlığı, Hazreti Peygambere yakınlıktır; Hazreti Peygambere yakınlık ise, Allah'a yakınlıktır.[445] Bu kısım, uluvvun en yüksek derecesini teşkil eder ve buna uluvv- mutlak denir. [446]
Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki, âlî isnadta aranması gereken en mühim şart, isnadın zayıf olmaması, hele içinde, sahabeden hadîs işittiğini iddia eden yalancıların bulunmamasıdır. îbn Hudbe, Dînâr, Harrâş, Nu'aym îbn Salim, Ya'lâ îbn Eşdak, ve Ebu'd-Dunyâ el-Eşec gibi bazı kimseler, sahabeden bazılarına mülâkî olduklarını ileri sürerek onlardan bazı hadîsler rivayet etmişlerdir. Bu suretle isnadları uluv mertebesini kazanmış olmakla beraber, zayıflıkları dolayısıyle hiçbir değer İiade etmezler ve tabiatiyle daha sağlam olan nazil isnadlar, bu çeşit âlî isnadlara tercih edilirler' [447]
Bazı hadîs eserleri gözden geçirilecek olursa, nazil isnadlar yanında âlî isnadların da yer aldığı kolayca görülür. Meselâ Mâlik İbn Enes'in âlî isnadı ikilidir; yâni İmam Mâlik ile Hazreti Peygamber arasında, biri sahabî biri tâbi'î olmak üzere iki râvî halkası yer almıştır. El-Buhârî, sayıları 22 yi bulan bazı hadîsleri, Hazreti Peygamberden yalnız üç râvi vâsıtasıyle nakletmiş, bazı hadîslerin isnadında ise, râvi sayısı dokuzu bulmuştur. El-Buhârî'den sonra gelen hadîsçilerin âlî isnadlarmdaki râvi sayısı daha da artmıştır; bu artış, tabiatiyle, her gelen yeni nesille ve Hazreti Peygamber devrinden uzaklaştıkça fazlalaşmıştır. Meselâ Hicrî 256 senesinde vefat eden el-Buhârî'nin âlî isnadı, biraz Önce de kaydettiğimiz gibi, üçlü iken, Hicrî 911 senesinde vefat eden Celâlu'd-Dîn es-Suyûtî devrinde on ikili olmuştur. Es-Suyûtî bu konu ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu devirde bize ve bizim emsalimize semâ yolu ile ve muttasıl isnadla sahîh olarak gelen hadîslerin en âlî olanları, bizimle Hazreti Peygamber arasında on iki râvisi bulunan isnadlardır. Araya icazet girmiş olan hadîslerin âlî isnadları on birli, biraz zayıf olmakla beraber yalan sayılamıyacak olanlar onludur".[448]
Uluvvun en yüksek mertebesi olarak açıklamaya çalıştığımız bu kısım, el-Hâkim Ebû Abdillah tarafından tenkide tâbi tutulmuş ve her nedense, râvi adedinin azlığı dolayısıyle tezahür eden Hazreti Peygambere yakınlık, matlûb olan uluvden addedilmemiştir. Kitabında âlî isnad talebiyle ilgili bazı haberleri zikrettikten sonra, uluvvun bilinmesi konusuna geçmiş ve şöyle demiştir: "...İsnadlardan âlî olanların bilinmesine gelince, bunlar, avamın zannettiği gibi, râvi sayısı bakımından Hazreti Peygambere yakın olan isnadlar değildir'". [449] El-Hâkim'in bu ifadesi, herhangi bir izaha lüzum hissettirmeyecek kadar açıktır. Ancak bu ifadeyi takip eden misaller, üzerinde dikkatle durulması gereken bir Özellik arzeder.
El-Hâkim, bu misallerin birincisinde, kendisine âlî olarak ulaşan bir isnad verir. Bu isnadta uhıv, Ebû Hudbe İbrahim İbn Hudbe'nin Enes İbn Mâlik'ten rivayeti itibariyledir. Keza bunu takip eden misallerde, Abdullah İbn Dînâr'ın Enes'ten, Mûsâ İbn Abdillah et-Tavîl'in yine Enes İbn Mâlik'ten, Ebu'd-Dünyâ Osman İbnul-Hattâb'm Alî îbn Ebî Tâlib'ten rivayetlerini zikreder. El-Hâkim'e göre, bu ve buna benzer isnadlarla ihticac olunmaz; yâni bunlar delil olarak kullanılamaz. Hiçbir hadîs imamının musnedinde bunlardan nakledilmiş tek bir hadîs yoktur. O halde ricalin sayısına göre değil, fakat anlayışa göre bilinen âlî isnad daha başka bir şeydir. Çünkü Öyle isnadlar vardır ki, râvi sayısı yedi ile on arasında değiştiği halde, dörtlü olanlardan daha âlîdir. Bu esasa istinaden, meselâ Müslim'in Sahîh'inde yer alan el-A'meş'in "dört şey vardır ki kimde bulunursa, o kimse münafık olur" hadîsi [450]ve(ravj]j bir isnada sahiptir ve bu isnad âlîdir. Çünkü buradaki yakınlık, Süleyman İbn Mihrân el-A'meş'e olan yakınlıktır ve hadîs el-A'meş'in hadîsidir; el-A'meş ise, hadîs imamlarından biridir. Buna göre uluv, sahîh bir rivayette, hadîs imamlarından birine az bir râvi sayısıyle yakınlıktan ibarettir. [451]
El-Hâkim'den özetlediğimiz bu görüş, uluvvu, yalnız hadîs imamlarından birine olan yakınlık şeklinde ortaya koymakta, fakat Hazreti Peygambere olan yakınlığı uluvden saymamaktadır. Oysa daha sonraki mus-talahu'l-hadîs müellifleri, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, uluvvu beş kısma ayırmışlar ve Hazreti Peygambere yakınlığı, uluvvun en yüksek mertebesi olarak tavsif etmişlerdir. El-Hâkim ise, bu kısmı reddederek zayıf olan âlî isnadları misal olarak ileri sürmüştür. Halbuki daha sonraki müellifler, sahîh olan rivayetleri bahis konusu ederek, bu çeşit rivayetlerde Hazreti peygambere yakınlığı uluvvun en yüksek derecesi saymışlardır. [452]

2) Uluw-i Nisbî

Uluvvun ikinci kısmı, uluvvu't-tenzîl de denilen uluvu-i nishîdir ki, el-A'meş (Ö. 148), îbn Cureyc (Ö. 150), el-Evzâ'î (Ö. 157), Şu'be (Ö. 160), Mâlik (Ö. 179), Huşeym (Ö. 188) ve emsali hadîs imamlarından birine, râvi sayısının azlığı dolayısıyle, veya Kutub-i Sitte gibi mutemed kitaplardan birinin rivayetine nisbetle ortaya çıkan yakınlıktır. Bu kısımda, Hazreti Peygamberle hadîs imamı arasındaki râvi sayısının azlığı veya çokluğu nazar-ı dikkate alınmaz; bu arada râvi sayısı çok olsa bile, uluv, hadîs imamı ile daha sonraki devirdeki hadîsin son râvisi arasındaki yakınlık ile teşekkül eder. Keza mutemed kitaplardan birine nisbetle olan yakınlık da, son râvinin, hadîsi, kitap tarîkmdan başka bir tarîkla rivayet etmesi halinde teşekkül edecek olan yakınlıktır. Meselâ et-Tirmizî, Alî İbn Hucr'dan; o, Halef İbn Halîfe'den; o, Humeyd el-A'rec'ten; o, Abdullah İbnu'l-Hâris'ten; o da İbn Mes'ûd'tan "Allahu Ta'âlâ, Mûsâ fa.s.) ile konuştuğu zaman Hazreti Musa'nın üzerinde yünden bir cübbe vardı" hadîsim rivayet etmişti.[453] Bir kimse, et-Tirmizî tarikiyle bu hadîsi rivayet etse, o kimse ile Halef İbn Halîfe arasında meselâ dokuz râvi bulunduğu halde, bir cüz sahibi olan Hasan İbn Arafe vâsıtasıyle rivayet etse, kendisiyle Halef arasında yedi râvi bulunacak.[454] Bunu şöyle bir şema ile göstermek, konunun daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır:
1 No.lu şemada görüldüğü gibi, el-Irâkî, Hazreti Peygamberin Hz. Mûsâ ile ilgili bir hadîsini et-Tirmizî'nin el- Cami 'indeki tarîkıyle aldığı zaman, kendisiyle Halef İbn Halîfe arasında et-Tirmizî de dâhil dokuz râvi bulunmaktadır. Fakat aynı hadîsi el-Hasan ibn Arafe'nin Cüz'ünden aldığı zaman, kendisi ile Halef arasında yedi râvi vardır. Yâni isnad diğerine nis-betle âlîdir. Buna uluvv-i nisbî denir. Maamafih İbn Arafe'nin Cüz' ü tarîkıyle gelen isnad da bizatihi mutlak âlîdir. Zira el-Irâkî ile Hazreti Peygamber arasındaki yakınlık buna delâlet eder; hadîsin bundan daha âlî bir senedi yoktur".[455]
Uluvv-i nisbî, rivayetteki duruma göre dört şekilde tezahür eder ve her biri ayrı ayrı isimler alır.
a) Muvafakat: Muvafakat, mutemed kitaplardan birinin şeyhine, daha âlî bir başka senedle vusuldür.

Meselâ 2 No.lu şemada görüldüğü gibi, musannif el-Buhârî, şeyhi Mu-hammed İbn Abdillah el-Ensârî tarikiyle bir hadîs rivayet etmiştir. Bir kimse, el-Buhârî tarikiyle değil de onun şeyhi el-Ensârî'nin kitabına varan bir başka tarîkla bu hadîsi rivayet etmiş olsa, isnadı el-Buhârî'ye nisbetle âlî olduğu gibi, şeyhi el-Ensârf den rivayet etmek hususunda el-Buhârî ile aralarında muvafakat meydana gelmiş olur.
b) Bedel: Uluvv-i nisbînin ikinci şekli bedeVdir ve buradaki muvafakat, musannifin şeyhinin şeyhi üzerinde hâsıl olur. Yukarıda verdiğimiz ilk şema bedele misal teşkil eder. El-Irâkî, bir başka tarîkla et-Tirmizî'nin şeyhinin şeyhine vâsıl olmuştur ve et-Tirmizî ile aralarında muvafakat, onun şeyhinin şeyhinde vukubulmuştur.
c) Musâvât: Uluvv-i nisbînin üçüncü şekli musâuât'tır. Bu, kitap sahibi ile Hazreti Peygamber veya sahabî arasında kaç râvi varsa, bir kimsenin, bir başka tarîkla Hazreti Peygambere veya o sahabîye kadar aynı sayıdaki râviler vâsıtasıyle o hadîsi rivayet etmesidir.
d) Musâfaha: Bu musâvât, râvi ile değil de râvinin şeyhi ile kitap sahibi arasında olursa, buna da musâfaha denir ve uluvv-i nisbînin dördüncü şeklini teşkîl eder.[456]
Bir başka uluv şekli, râvinin diğer bir isnaddaki râviye nisbetle erken ölmesi halinde teşekkül eder. Bu durumda meselâ, iki isnaddan birinde diğerine nisbetle râvi sayısının az olması bahis konusu değildir. İbnu's-Salâh, ÜÇ râvi vâsıtasıyle el-Beyhakî (Ö. 458) 'den, onun da el-Hâkim (Ö. 504)'den rivayetini misal olarak zikretmiş ve bu isnadın, yine üç râvi vâsıtasıyle Ebû Bekr İbn Halef (Ö. 487)'den, onun da el-Hâkim'den rivayetine nisbetle âlî olduğunu söylemiştir.[457]
3 No.lu şemada görüldüğü gibi, İbnu's-Salâh'la el-Hâkim arasında iki rivayet zinciri vardır ve her iki zincirdeki râvi halkası aynı sayıdadır. Bununla beraber, İbnu's-Salâh'm el-Beyhakî tarikiyle aldığı rivayet senedi, İbn Halef tarikiyle aldığı rivayet senedine nisbetle âlîdir; çünkü el-Beyhakî, İbn Haleften 29 sene önce vefat etmiştir.
Bu uluv, bir râvinin diğer bir râviye nisbetle erken ölmesi halinde bir isnad için verilen hükümdür. Yâni burada iki râvinin veya iki şeyhin vefat tarihleri nazarı dikkate alınarak yapılmış bir kıyas vardır. Bazen de böyle bir kıyasa gidilmeden tek bir isnad üzerinde durulur ve şeyhin ölümünün te-kaddümü halinde senedin âlî olduğuna hükmedilir. Çünkü şeyhin ölümünün tekaddümü ile, ondan yapılan rivayet arasına uzun bir zaman girmiştir. Bazılarına göre bu zaman 50, diğer bazılarına göre de 30 sene olarak tesbît edilmiştir. Bir başka ifade ile râvi, şeyhin ölümünden 50 veya 30 sene sonra rivayet etmiş olursa isnad âlî olur.[458]
Uluvvun başka bir şekli, râvi sayısı yine aynı olmak üzere, bir şeyhten işiten iki râviden birinin, diğerine nisbetle şeyhini daha evvel işitmesi ile teşekkül eder. Yâni bir şeyhten, râvilerden biri altmış, diğeri kırk sene evvel hadîs işitmiş ise, birincisi diğerine nisbetle âlî sayılır. Bu çeşit uluv, bilhassa âhır ömürlerinde ihtüâta maruz kalan güvenilir şeyhlerden hadîs alınması halinde değer kazanır. [459] Zira semâ'ı tekaddüm eden râvi, şeyhin hâl-i sıhhatinde, semâ'ı teahhur eden râvi ise, onu hâl-i ihtilâtmda işitmiş olur. Bununla beraber, bazen de şeyhin, ilk rivayetinden sonra itkan ve zabt derecesine baliğ olduğu gözönünde bulundurularak, semâ'ı teahhur eden râvinin isnadı âlî sayılır. Ancak bu uluv, uluvv-i manevîdir. [460]
İbn Tâhir ve İbn Dakîk el-îd, uluvvün son iki kısmında yer alan te-kaddüm-i vefat ve tekaddüm-i semâ'ı tek bir kısım içinde mütalâ etmişler, buna karşılık el-Buhârî ve Muslini ile diğer bazı meşhur kitaplara az bir râvi sayısı ile vüsûlü, uluvvün başka bir kısmı olarak zikretmişlerdir. Ayrıca nadiren bulunan ve zikrinde zaruret görülen azîz hadîsler de, hangi yönden rivayet edilirlerse edilsinler, âlî sayılmışlardır. [461]

b) Nazil İsnadlar

Nuzûl kelimesi, uluvvün karşıtı olup bir hadîsi rivayet eden en son râviyi o hadîsin kaynağına en çok râvi sayısı ile ulaştıran isnadın keyfiyetidir. Buna göre nazil, hadîs rivayetinde en son râvi ile Hazreti Peygamber veya hadîs imamlarından biri arasındaki râvi sayısının azlık veya çokluğuna, yahut meşhur hadîs kitaplarından birinin rivayetine, râvinin erken veya geç vefat etmesine, yahutta hadîs semâmın erken veya geç vu-kubulmasma göre, isnadın uzunluk veya kısalık yönünden kazandığı iki vasıftan biridir. Diğer vasıf, daha önce üzerinde durulan isnadın âlî olmasıdır.
Bilindiği gibi âlî isnad, en son râviyi haberin kaynağına en az râvi sayısı ile ulaştıran en kısa yoldur. Bunlar, daha önce de açıklandığı üzere beş kısma ayrıldıkları gibi, nazil isnadlar da beş kısma ayrılırlar ve bu beş kısmın her biri, âlî isnaddaki kısımların mukabilidir. Buna göre, meselâ âlînin birinci kısmı, Hazreti Peygambere sahîh bir isnadla yakınlıktır. Nazilin birinci kısmı da, aynı hadîsin rivayetinde daha çok râvi sayısı ve daha uzun bir isnadla Hazreti Peygambere ulaşmaktır. Meselâ el-Buhârî'yi üç râvi va-sıtasıyle Hazreti Peygambere ulaştıran isnad âlî olduğu halde, aynı had: sın altı veya yedi râvi ile gelen diğer bir isnadına nazil denir. Nazilin diğer kısımlarını da âlînin bilinen kısımlarına göre tesbît etmek mümkündür.
Nazil isnadlar, râvi sayısının çokluğu ve bu çokluk halinde hata yapılması ihtimalinin fazlalığı dolayısıyle, hadîsçiler arasında rağbet görmemiştir. Bununla beraber, nazil isnadın râvileri, güven yönünden, yahut hafıza ve fıkıh yönlerinden üstünlükleri dolayısıyle âli isnad râvilerine temayüz ederlerse, yahut âlî isnad râvileri hadîsi munâvele veya icazet gibi bazı münakaşalı tahammül yollarından biri ile aldıkları halde, nazil isnad râvilerinin semâ ile muttasıl oldukları görülürse, nazilin âlî isnada tercîh edilmesi tabiî olur. Zira isnaddan maksat, onun âlî veya nazil olanını bulmak değil, fakat onun vâsıtasıyle gelen hadîsin sıhhatinden emîn olmaktır. Bu emniyeti temîn eden isnad, âlî veya nazilden hangisi ise, tercîh ona göredir. Nitekim Vekî İbnu'l-Cerrâh, bir gün ashabına: "Size göre el-A'meş, an Ebî Vâ'il, an Abdillah isnadı mı, yoksa Sufyân, an Mansûr, an ibrahim, an Alkame, an Abdillah isnadı mı daha iyidir?" sorusunu sormuş, onlar da bu soruya: "El-A'meş, an Ebî VâHl, an Abdillah" cevabını vermişlerdir. "Çünkü bu isnad daha yakındır; yâni âlîdir". Bunun üzerine Vekî onlara şöyle demiştir: "El-A'meş bir şeyhtir; fakat Sufyân, an Mansûr, an İbrahim, an Alkame isnadı fakîhun, an fakîhin, an fakîhin, an fakîhin isnadı gibidir". [462]

4. İsnada Müteallik Hadîs Çeşitleri

Râvi halkalarından oluşan isnad zinciri, bir bakıma metne götüren bir tarîk, veya bir yol olduğuna göre, bu yolun, bazen Hazreti Peygambere kadar ulaşsa bile, bazen de yalnızca sahabîye, veya yalnızca tâbi'îye kadar ulaştığı olağan hallerdendir ve her kime ulaşmış ise, onun bize aksettirdiği haber de, o kimsenin söz veya fillerinden biri olup hadîs ilminde kendilerine hâs isimlerle belirlenmişlerdir. Buna göre isnad, ya Hazreti Peygamberde son bulmuştur ve dolayısıyle onun söz veya fiillerini aksettirir ki, bunlara merfû denilmiştir. Yahut sahabîde son bulmuştur; onların hadîslerine mevkuf denilmiş; yahutta tâbi'îde son bulmuş ve onun maktu denilen sözlerini aksettirmiştir. Bunların yanında bir de musned denilen hadîsler vardır ki, bunlar da, bazı görüş farklılıklarına rağmen genellikle isnadı merfû ve muttasıl olan hadîsler hakkında kullanılmıştır. İsnadla ilgili olarak ortaya çıkan bu hadîs çeşitleri hakkında aşağıda daha geniş bilgi verilmiştir. [463]

a) Merfû Hadîsler

Özellikle Hazreti Peygambere isnad edilen söz, fiil ve takrirlerden -ister munkatı isnadla rivayet edilmiş olsun, ister muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun - bütün hadîslere merfû denilmiştir. Bu söz, fiil ve takrirler, ya açık bir ifade ile Hazreti Peygambere isnad edilirler; yahutta bunlar Hazreti Peygambere açık bir şekilde isnad edilmemiş olsalar bile, onların, Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takrirleri olduklarına hükmetmekte herhangi bir güçlük çekilmez. Meselâ sahabînin "Peygamber (s.a.s.)'i işittim, şöyle dedi", veya "bize şöyle buyurdu", gibi ibarelerle naklettiği hadîsler tasrîhan merfû olan sos Zer'dendir. Yine sahabînin "Peygamber (s.a.s.)'in şöyle yaptığını gördüm" diyerek naklettiği hadîsler, tasrîhan merfû olan fiiller'dendir. Tasrîhan merfû olan takrirler ise, yine sahabînin "Peygamber (s.a.s.)'in huzurunda şöyle yaptım", yahut "fulan kimse Peygamber (s.a.s.)'in huzurunda şöyle yaptı", yahutta "Peygamber (s.a.s.)'in huzurunda şöyle yapıldı" diyerek naklettiği, fakat Hazreti Peygamberin yapılan bu fiil ve hareketlere karşı inkâr veya itirazda bulunduğuna dâir hiçbir işarette bulunmadığı haberlerdir.
Söz, fiil ve takrir olarak nakledilen hadîslerin tasrîhan merfû olmalarından maksat, bunların açık bir şekilde Hazreti Peygambere izafe edilmeleridir; yahut başka bir ifade ile, Hazreti Peygambere âit söz, fiil ve takrirler olduklarının, onları rivayet edenler tarafından açık bir şekilde ifade edilmeleridir.
Hükmen merfû olan, yâni Hazreti Peygambere aidiyetleri açıkça belirtilmeyen, bununla beraber, nakledilen haberlerin mahiyetinden ona âit oldukları anlaşılan ve merfû olduklarına hükmedilen hadîsler de, yukarıdakiler gibi, söz, fiil ve takrirlerden ibarettir.
İsrailiyyattan alınmamış, bir ictihadla, bir lügatin beyanı, veya bir garîb kelimenin şerhi ile ilgisi olmayan, fakat yaratılışın başlangıcı ve gelip geçmiş peygamberler hakkında maziye, harpler, fitneler, kıyamet gününün ahvali gibi geleceğe âit sahabî haberleriyle, bir fiilin yapılması halinde kazanılacak sevâb, veya bir başka fiilin yapılması halinde maruz kalınacak ıkabla ilgili Hazreti Peygambere isnad edilmeyen sahabî

sözleri, hükmen merfû olan haberlerdir. Çünkü sahabînin bu konulardaki sözlerini, kendi nefsinden söylemesine, ictihadda bulunarak bunlardan haber vermesine imkân yoktur; dolayısıyle bu çeşit sözler, bunları ona haber veren bir başkasının bulunmasını gerektirir. Ona bunları haber verenin de ancak Hazreti Peygamber olduğuna hükmedilir ve dolayısıyle sahabînin bu konulardaki sözleri hükmen merfû olur. Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, sahabînin bunları bizzat Hazreti Peygamberin ağzından işitmiş olması şart değildir. Fakat Hazreti Peygamberden işiten bir başka sahabîden, ikinci ve hattâ üçüncü veya dördüncü elden işitmiş olması da mümkündür.
Hükmen merfû olan fiiller, içtihadına mecali olmadığı bir takım hareketlerdir ki, bunları Hazreti Peygamber yaparken gördüğünü söylemese bile, onların Hazreti Peygambere âit olduklarına hükmedilir. Meselâ eş-Şâfi'î, Hazreti Alî'nin küsûf namazını her rek'atta ikiden fazla rükû ile kıldığını haber vermiştir. Hazreti Alî'nin bu namazı kendi içtihadı ile bur.-kilde kılmış olabileceği söylenemez. Fakat bunu Hazreti Peygamberden böylece öğrendiğine hükmedilir ve küsûf namazının her rek'atta ikiden fazla rükû ile kılınması hükmen merfû olur.
Hükmen merfû olan takrirler ise, sahabînin, Hazreti Peygamber zamanında bir işi şu veya bu şekilde yaptıklarını haber vermesidir. "Biz Hazreti Peygamber zamanında şöyle yapardık" denilerek nakledilen bir haberin hükmen merfü olduğuna şüphe yoktur. Çünkü sahabenin devamlı olarak yaptıkları bir fiilden Hazreti Peygamberin habersiz olduğu söylenemez. Keza yasak olan bir fiilin sahabe tarafından devamlı olarak yapılması da düşünülemez. Bundan şu neticeye varılır ki, Hazreti Peygamberin yapılmasına müsade ettiği veya müsamaha gösterdiği her fiil merfûdur.
Söz, fiil ve takrirler dışında sahabe ve tâbi'ûnun, sarîh bir tabir kul-lanmaksızm naklettikleri bazı haberler daha vardır ki, bunlar da merfû hükmündedirler. Meselâ bir tâbi'î, bir hadîsi sahabîye isnad ettikten sonra, hadîsi ref eder", yahut "onu rivayet eder", yahut "isnad eder", yahut "rivayet ederek", yahut "sözü sahibine ulaştırır", yahutta "rivayet etti" gibi bazı tabirler kullanır; fakat meselâ "hadîsi ref eder" dediği zaman, sahabînin badîsi kime ref ettiğini, yahut "rivayet eder" dediği zaman, sahabînin hadîsi
kimden rivayet ettiğini tasrîh etmez. Bununla beraber, sözün asıl sahibinin Hazreti Peygamber olduğu anlaşılır ve hadîsin merfû olduğuna hükmedilir.
Sahabînin herhangi bir şey hakkında "bu şey sünnettendir" demesi de, ekseriyetin görüşüne göre merfû hükmündedir; ancak bu sünnet, herhangi bir sahabîye izafe edilir ve meselâ "bu, Ebû Bekr ve Ömer'in sünneti idi" denilirse, o zaman bu sünnetin merfû olmadığı anlaşılır. Bununla beraber, "bu şey sünnet cümlesindendir" ibaresinin dâima merfû olan bir sünnete delâlet etmediğini ileri sürenler de vardır. Meselâ bu konuda İmam eş-Şâfi'î'ye iki görüş isnad edilir ve bu görüşlerden ikincisi, mezkûr ibarenin dâima merfû olan sünnete delâlet etmediği yolundadır. Keza Şâfi'î imamlarından Ebû Bekr es-Sayrafî, Hanefî imamlarından Ebû Bekr er-Râzî ve Zahirî imamlardan İbn Hazm da sünnetin Hazreti Peygamberle diğerleri arasında değiştiğini ileri sürerek bu görüşü benimsemişlerdir.
Sahabînin "fulân şeyden nehyolunduk" sözleri de, emrin ve nehyin Hazreti Peygamberden gelmesi dolayısıyle merfû hükmünde dirler. Bununla beraber bazıları, emr ve nehyedenle başkalarının da kasdedilmiş olabileceği ihtimaline dayanarak, bu sözlerin merfû olmadığını ileri sürmüşlerdir.
Sonuç olarak denebilir ki, kaynağı Hazreti Peygamber olan ve ister muttasıl, ister munkatı isnadla rivayet edilmiş olsun, bütün söz, fiil ve takrirler merfû hadîslerdir.
Burada, merfû mursel denilen bir haber çeşidine de işaret etmekte fayda vardır. Eğer merfû hükmünde olan bir sözün, tâbi'îden sonraki râvisi zikredilmez ve tâbi'înin o sözü sahibine ulaştırdığı belirtilirse, bu söz merfû mursel olur. Çünkü tâbi'îden sonra isnadtan düşen râvi sahabîdir. Sahabî atlanarak Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîslere mursel denir. Burada her ne kadar sahabî ile beraber Hazreti Peygamber de tasrîh edilmemiş ise de, tâbi'înin hadîsi ref ettiğine, veya rivayet ettiğine, yahutta sözü sahibine ulaştırdığına işaret olunmakla, hadîsin, mursel olmaktan başka merfû olduğuna da hükmedilir ve dolayısıyle hadîs merfû mursel olur. [464]

b) Mevkuf Hadîsler

Sahabeden, isnadı ister muttasıl olsun ister munkatı olsun, söz, fiil ve takrir olarak rivayet edilen haberlere mevkuf denilmiştir. Sahabe sözlerine bu ismin verilmesi, isnadın sahabîde son bulması ve Hazreti Peygambere ulaşmamış olması dolayısıyledir. Bununla beraber, sahabîde son bulmuş her isnadla gelen habere mevkuf denilemiyeceğini de hatırdan çıkarmamak gerekir. Zira bazı mevkuf haberler, aslında hükmen merfû olabilirler. Bu ise, merfû hadîslerle ilgili bir evvelki bahiste de açıklandığı üzere, sahabîden mevkuf isnadla rivayet edilen bir haberin, Hazreti Peygamberin, söz, fiil ve takrirlerinden olması itibariyledir. Nitekim sahabînin "Hazreti Peygamber devrinde şöyle derdik" yahut "şöyle yapardık" demesi, bu söz veya fiilin Hazreti Peygamber devrine izafe edilmesi dolayısıyle merfû hükmüne sahip olmasını gerektirir; fakat böyle bir izafe yapılmamış, yahut bu söz veya fiilin merfû olduğuna delâlet edecek herhangi bir karine bulunmamış olsaydı, o haber sahabînin kendi sözü olması dolayısıyle ona mevkuf demek mümkün olurdu.
Mevkuf haberlerde isnadın sahabîye kadar muttasıl olarak gelmesi şart koşulmamış ise de, el-Hâkim'in mevkuf için verdiği tarifte "sahabîye kadar i'dal ve İrsal etmeksizin hadîsin rivayet edilmesi..." demesi [465] bazı hadîsçİler nazarında böyle bir şartın söz konusu edildiğini gösterir. Ancak bu görüş, çoğunluk arasında itibar görmemiş [466]isnadı muttasıl olsun veya olmasın, sahabe kavillerine mevkuf denilmiştir.
Mevkuf tabiri, bazen de sahabî dışında herhangi bir râviye atfen kullanılır ve meselâ hazâ mevkufun alâ Atâ' denir. Bu tabir, isnadın Atâ'ya kadar geldiğine işaretten ibarettir ve kelime, burada, ıstılah manâsında değil, lügat manâsında kullanılmıştır. [467]

c) Maktu Hadîsler

İsnadı tâbi'ûnda son bulan ve tâbi'ûnun söz ve fiillerinden ibaret olan haberlere maktu denilmiştir. Eş-Şâfî'î ve et-Taberânî, maktu kelimesini, munkatî olan, yâni isnadı muttasıl olmayan haberler hakkında kullanmışlardır. [468] Bu kullanış, muhtemelen, kelimenin ıstılah olarak istikrar kazanmasından önceki bir devre âit olacaktır. Zira bu istikrar meydana geldikten sonra, maktu, isnadı muttasıl olarak tâbi'îye varan ve onda son bulan haberlere denilmiştir. Munkatî ise, Hazreti Peygambere nisbet olunan, fakat isnadında inkıta bulunan hadîstir. Bu bakımdan maktu, metinle ilgili konular arasında incelendiği halde, munkatî, isnada müteallik bir konudur ve isnadın özelliklerinden birini teşkil eder. Şu var ki, maktu hadîslerin isnadları da, merfû ve mevkuf hadîs isnadları gibi, bazen muttasıl olmayabilirler. [469]

d) Musned Hadîsler

Umumiyet itibariyle isnadı, ilk râvisinden sonuna kadar muttasıl ve aynı zamanda merfû olan hadîslere musned denilmiştir. El-Hâkim Ebû Ab-dillah'ın musnedle ilgili açıklaması da bize bu tarifi vermektedir. Ona göre musned, "muhaddisin yaşı dolayısıyle işittiği açık olan şeyhinden rivayet etmesi ve bu şekilde isnadın Hazreti Peygambere kadar ulaşmasıdır.
"Meselâ'bu hadîsi benim (söz el-HâkmVindir) Ebû Amr Osman ita a v, H%^makten işittiğim zahirdir. Onun da el-Hasan Ibn Mukrem den Ahmed ^-Sımakt™ Osman İbn Ömer'den, Osman Ibnişitügme TOnus ibn Yezîd'ten böyledir. Yûnus'un ez-Omertn, rtibatian l^uftur. Ka'b ise, Hazret, Peygamberin ashabmdandı, hadîs arasından diğerlerine delâlet etmek üzere seçılnnş bir örnektir. Buna karşılık meselâ-
"Bu da isnadıyle birlikte örnek olarak seçilmiş bir hadîstir. Fakat bu sanatın ehli olmayan kimse, bu hadîse baktığı zaman, onun ve senedinin sıhhatinden şüphe etmez. Halbuki öyle değildir. Çünkü Ma'mer İhn Râşid es-San'ânî sika ve emîn bir kimse olmakla beraber, Muhammed İbn Vâsi'den işitmemiştir. Keza Muhammed İbn Vâsi1 de sika ve emîn bir kimsedir; fakat o da Ebû Salih'ten işitmemiştir. Bu sebepten hadîsin, şerhi uzayıp gidecek bir illeti vardır. Bu da, kendisi gibi binlerce hadîs arasından seçilmiş bir örnektir ve bunları, bu ilmin ehli olanlardan başkası anlamaz".
"Musned hadîsin başka şartları da vardır. Bunlardan bazıları, meselâ: Musnedin mevkuf olmaması lâzımdır. Keza isnadında ittisalde şüphe yaratan rivayet tabirleri kullanılmamış olmalıdır. Bu şartları cemeden hadîs musnedtir. Ancak bu şartları cemeden her hadîs hakkında, biz, sıhhatle hükmetmeyiz. Zira sahîhin, sırasında zikredilecek olan başka şartları da vardır; bu sebeple her musned hadîs sahîh değildir" [470]
El-Hâkim'den naklen verdiğimiz musnedle ilgili bu açıklamadan anlaşıldığına göre, bir hadîsin musned olabilmesi için iki şart vardır. Biri senedin ittisali, diğeri de hadîsin merfû olması. İttisal, her râvinin, hadîsi, rivayet ettiği şeyhten bizzat işitmiş olması ve bu halin isnadın sonuna kadar devam etmesidir. Bu şarta göre, munkatı, mürsel, mu'dal ve müdelles gibi gibi senedinde kopukluk bulunan hadîs çeşitleri tarifin dışında kalmaktadır. Hadîsin merfû olması ise, senedin. Hazreti Peygamber ulaşması, yâni hadîsin Hazreti Peygambere isnad edilmesidir. Bazen senedi sahabîde kalan, fakat hükmen merfû sayılan hadîsler de, tabiatİyle bu tarîfin içine girmiş olacaktır. Musned için merfû şartının ileri

sürülmesiyle de, mevkuf denilen sahabî ve maktu denilen tâbi'î sözleri tarîfin dışına çıkarılmış olmaktadır.
O halde, bazılarının zannettikleri gibi musned ve merfû tabirleri birbirinin müradifî olan kelimeler değildir; fakat merfû, hadîsin musned olması için gerekli olan unsurlardan biridir. Bu bakımdan her musned hadîs merfû olduğu halde, her merfû hadîs, senedi muttasıl olmadıkça musned değildir. Bu itibarladır ki, el-Hâkim, musned tabirinin, ancak senedi muttasıl merfû hadîsler için kullanılabileceği görüşünü ileri sürmüştür.[471]
El-Hatîb'e göre musned, hadîs ehli nazarında, râvisinden son bulduğu yere kadar senedi muttasıl olan hadîstir [472]El-Hatîb'in bu tarifi, yukarıda açıkladığımız el-Hâkim'in tarifinden oldukça büyük bir farklılık arzeder. Zira el-Hatîb'in verdiği bu tarife göre, hadîsin musned olması için merfû olması şart koşulmamıştır. Tarife dikkat edilecek olursa, isnadın son râvisinden nihayet bulduğu yere kadar muttasıl olmasının şart koşulduğu görülecektir ki, bir isnadın bazen sahabîde, bazen de tâbi'îde nihayet bulduğu gözönünde bulundurulacak olursa, mevkuf ve maktu olan hadîslerin de tarîfin içine sokulduğu anlaşılır. O halde el-Hatîbe göre musned h.tdîs, ister merfû olsun, ister mevkuf veya maktu olsun, senedi muttasıl olan hadîstir.
Diğer taraftan el-Hatîb, buradaki ittisali de tarif etmiş ve "râvinin, bir üstündeki şeyhten hadîsi işitmesi ve isnadın başından sonuna kadar böyle devam etmesidir. Şu var ki, râvi, semâ'mı açıkça belirtmese ve an'ane ile iktifa etse bile, senedin ittisaline hükmedilir" demiştir. [473] İttisalle ilgili bu tarif de el-Hâkim'in tarifinden farklıdır. El-Hâkim, isnaddaki her bir râvi ile şeyhi arasındaki semâ'm açıklıkla bilinmesi gerektiğini ittisalin şartı olarak ileri sürmüşken, el-Hatîb, zahirî bir ittisal ile iktifa etmiştir ki, bu takdirde hafî olan bir inkıtayı, meselâ mudellisin an'ane ile rivayetini, yahut râvinin muasırı olan, fakat nıülâkî olup olmadığı bilinmeyen şeyhten rivayetini nazar-ı dikkate almamış olmaktadır.
Musned hakkında üçüncü bir tarif daha vardır; o da İbn Abdi'1-Berr en-Nemerî (Ö. 463)'nin tarifidir. Ona göre, ister senedi Mâlik an Nâfi an İbn Ömer anVn-Nebiyyi (s.a.s.) gibi muttasıl olsun, ister Mâlik anVz-Zuhrî an Ibn Abbâs anVn-Nebiyyi (s.a.s.) gibi munkatı olsun -zira ez-Zuhrî, İbn Abbâs'ı işitmemiştir- Hazreti Peygamberden gelen hadîse musned denir; Çünkü hadîs, belirli bir isnadla Hazreti Peygambere izafe edilmiştir. Bu tariften anlaşılıyor ki, İbn Abdi'1-Berr, musned ile merfû arasında hiçbir ayırım yapmamaktadır. Nitekim bu tarîfı söz konusu eden Ibn Hacer, "bu takdirde İbn Abdi'1-Berr'e, merfû olsun, mursel, mu'dal ve munkatı olsun, bütün hadîslere musned denilmesini kabul etmek düşer; halbuki bu görüşte olan hiç kimse yoktur" diyerek itirazda bulunmuştur. [474]
Musned hadîslerin tarifi ile ilgili bu açıklamaya burada son verirken şu hususu da belirtmek yerinde olur: Gerek el-Hâkim'in ve gerekse el-Hatîb ve İbn Abdi'1-Berr'in tarifleri dışında yapılan musnedle ilgili tarifler, umumiyetle bu üç farklı tariften birinin tekrarından ibaret olmuştur. Meselâ îbn Hacer "hadîs ehli arasında musned denildiği zaman, zahiri ittisale delâlet eden bir senedle rivayet edilmiş sahabî merfûları anlaşılır" demiştir. [475] "Zahiri ittisale delâlet eden sened" sözü ile, zahiri munkatı olan hadîsleri tarifin dışına çıkarmış, bununla beraber, an'ane ile mudelles olan, yahut râvinin muasırı olup da mülâki olup olmadığı bilinmeyen şeyhlerden rivayet ettiği gizli bir inkıta ile muallel olan hadîsleri tarifin içine almakta bir beis görmemiştir. Zira İbn Hacer'e göre bunlar, hadîsi musned olmaktan çıkarmazlar. Nitekim hadîs imamları Musned adı altında telîf ettikleri kitaplarda bu çeşit hadîslere de yer vermişlerdir. [476]
Ancak İbn Hacer'in tarifi ile ilgili olarak, bir noktaya daha işaret etmek yerinde olur. Müellif, musnedin tarifini verdikten sonra, bu tarifin, el-Hâkim'in görüşüne de uyduğunu kaydetmiş ve "zira el-Hâkim, musned tabirini, muhaddisin şeyhinden, bu şeyhin de kendi şeyhinden semâ'ları zahir olarak Hazreti Peygambere kadar bu şekilde devam eden bir ittisalle rivayet ettikleri hadîslere ıtlak etti" demiştir. [477] İbn Hacer'e göre "muhaddisin şeyhinden semâ'ınm zahir olması" sözü içinde, gizli bir inkıtâ'ı bulunan is-nadlann da yer alması ihtimali mevcuttur. Halbuki bize göre, el-Hâkim'in tarifle ilgili olarak yaptığı açıklamadan böyle bir ihtimalin de önlendiği ve mutlak bir ittisalin şart koşulduğu anlaşılmaktadır. [478]

V. BÖLÜM

HADÎS RÂVİLERİ VE RİVAYET ŞEKİLLERİ

A. SAHABÎLER

1. Sahabî Kimlere Denir?

Hazreti Peygamber devrini idrak etmiş, müslüman olarak Peygamberi görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine müslüman olarak ölmüş olan kimselere sahabî (çoğulu: Sahabe) denir. Gerek hadîs rivayetinde ve gerekse inanç ve amel olarak İslâm Dîninin müteakip nesillere öğretilmesinde ilk kaynak olmaları bakımından sahabenin önemi pek büyüktür. Bu sebepledir ki, İslâm Dîni tarihinde her bir sahabî üzerinde titizlikle durulmuş, her birinin tercemesi veya hayat hikâyesi yazılarak cildler dolusu sahabe tarihleri vücuda getirilmiştir. İbn Sa'd (Ö. 230)'ın et-Tabakâtu'l-Kubrâ'sı, îbn Abdi'l-Berr en-Nemerî (Ö. 463)'nin el-İstfâb fî maYifetVl-ashâb'ı, İbnu'1-Esîr (O. 630)'in Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe'&i, îbn Hacer el-Askalânî (Ö. 852)'nin el-îsâbe fî temytzi's-sahâbe'si, bugün matbu olarak elimizde bulunan ve sahabe teracimine tahsis edilmiş olan en meşhur eserlerdir.
Sahabîler, îslâm Dîninin korunmasında, yayılmasında ve sonraki nesillere öğretilmesinde ve yine bu gayeler uğrunda Hazreti Peygamberle birlikte omuz omuza dövüşerek hayatlarını feda etmekte müslümanların en hayırlı nesli olarak kabul edilmişlerdir. Nitekim bu husus, Hazreti Peygamber tarafından da ifade edilmiş ve "ümmetimin en hayırlısı benim muâsırlarımdır..." denilmiştir. [479] Kur'ân-ı Kerîm'de de sahabîlerin söz konusu edildiğine şüphe olmayan bazı âyetler yer almıştır. Bunlardan bazılarının meali şöyledir:
"Siz, insanların (iyiliği) için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten nehyedersiniz; Allah'ada iman edersiniz. [480]
"insanlara şâhid olmanız, Peygamberin de size şâhid olması için, biz sizi, orta (vasat) bir ümmet kıldık" [481]
"Ağaç altında sana bey 'at etmeleri dolayısıyle Allah mü 'mirilerden hoşnud olmuştur, Gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur indirmiş ve onlara, yakın bir fetih ve elde edecekleri pek çok ganimet vermiştir" [482]
"Muhacirlerden ve Ensardan (İslâm yolunda) yarışanların öncüleriyle, onlara güzellikle tâbi olanlardan Allah hoşnud olmuş, onlar da Allah'tan hoşnud olmuşlardır" [483]
"Bu ganimetler, yurtlarından ve mallarından atılmış, Allah'tan bir lütuf ve hoşnudluk arayan, Allah'a ve Rasûlüne yardım eden Muhacir fakirlere aittir. İşte asıl doğru olanlar da bunlardır" [484]
Hazreti Peygamberin İslâm Dînini ilk defa tebliğ etmeye başladığı yerin Mekke olduğu malûmdur. İlk tebliğle birlikte Hz. Hatice, Ebû Bekr, Alî İbn Ebî Tâlib, Bilâl el-Habeşî, Zeyd İbn Harise müslüman olmuşlar, bunları diğerleri takip etmiştir. Müslümanların giderek çoğalması Mekkeli müşrikler için büyük bir endişe kaynağı oluyordu. Atalarından kendilerine intikal eden müşrik inanç ve âdetlerini kaybetmek, reislerinin itibar ve mevkilerini elden kaçırmak korkusu, onları, İslâm Dîninin yayılmasını önlemeye ve müslümanlara akla gelmedik işkenceleri yapmaya şevketti. Nihayet bu işkencelerin tahammül edilmez bir hal alması üzerine, Hazreti Peygamber, müslümanlarla birlikte Mekke'den ayrıldı ve Medine'ye hicret etti.. Bu sırada Medine, daha önceleri Hazreti Peygamberle temasa geçerek İslâm'ı kabul etmiş, Dînin yayılmasında emeği geçmiş, Mekkeli müs-lümanlarm Medine'ye hicret etmeleri halinde onlara kucak açmaya ve yardım etmeye söz vermiş müslümanlann bulunduğu bir şehir idi. Gerçekten müslümanlar, Medine'ye hicret ettikleri zaman, Medîneli müslümanlar tarafından büyük bir sevgi ile karşılandılar; Medîneliler, onlara akla gelebilecek her çeşit yardımı yapmaktan geri kalmadılar. Böylece, Hazreti Peygamberin sahabîleri, hicretle birlikte, iki isim altında toplanmış oldular. Birisi, herkesten evvel müslüman olup, çeşitli tehdit ve işkencelere aldırmadan, yılmadan, İslâm uğrunda mücadele eden, vakti zamanı gelince de mallarını, yurtlarım, hattâ bazen müslüman olmayan ana ve babalarını, yahut eşlerini ve çocuklarını terkedip Medine'ye hicret eden ve bu sebeple Muhacir (çoğul: Muhâcirûn) diye adlandırılan sahabîler; diğeri de, Mekke'den muhaceret eden müslümanlara evlerini, mallarını, işlerini, tarlalarını ve hattâ boşayıp serbest bıraktıkları eşlerini vererek yardım ellerini uzatan ve bu sebeple Ensârî (çoğulu: Ensâr) adı verilen Medîneli müslüm anlardır.
Kur'ân-ı Kerîm, Muhacirlerden söz ederken şöyle buyurur: "îman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyle ve canlarıyle cihad edenler, Allah katında en büyük dereceye sahiptirler. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır". [485]
"îman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler, işte Allah'ın rahmetini umanlar bunlardır.. Allah, çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir". [486]
"...Hicret edenlerin, ülkelerinden sürülüp çıkarılanların, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve (savaşta şehîd olarak) öldürülenlerin, Allah katından (yaptıklarının) sevabı olarak, kusurlarını mutlaka örteceğim ve onları (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır" . [487]

Kur'ân-ı Kerîm'de Ensâr hakkında da nazil olmuş âyetler vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:
"Muhacirler gelmezden önce Medine'yi -yurt edinenler ve îmanı kalb-lerine sindirmiş olanlar, kendilerine hicret edenleri severler; onlara veHlen şeylerden dolayı içlerinde bir hasedlik hissetmezler; kendileri ihtiyaç tçinde olsalar bile, onları kendilerinden Önce tutarlar. Kim nefsinin mal hırsından korunursa, işte asıl kurtuluşa erenler bunlardır" . [488]
"îman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler, işte hakkıyle mü'min olanlar I unlardır. Bağışlanma ve hudutsuz rızık onlar içindir" . [489]
Kur'ân-ı Kerîm'de Allahu Ta'âlâ'nm medh u senasına mazhar olan Muhâcirûn ve Ensârm, kısacası Hazreti Peygamberin ashabının faziletleri, daha sonraki müslümanlarla kıyaslanamıyacak kadar üstündür. Bu sebepten sahîh hadîs kitaplarında, onların faziletlerine ayrı bölümler tahsîs etmişler ve bu faziletleri ayrı ayrı belirtmişlerdir. [490]

2. Sahabîlerin Tabakaları

Hadîsçiler, sahabîleri, derece, itibar ve fazilet yönünden çeşitli tabakalara ayırmışlardır. Bunlar arasında, el-Hâkim'in tasnifi büyük şöhret kazanmıştır. Bu tasnife göre sahabe, fazilet bakımından 12 tabakaya ayrılır.
Bunlar sırasıyle şöyledir:
1) Mekke'de ilk defa müslüman olanlar: Bunlar arasında cennetle tebşir edilen şu on sahabî de vardır: İlk dört halîfe, Ebû Bekr, Ömer İbnu'l-Hattâb, Osman Ibn Affân, Alî İbn Ebî Tâlib ile, Talha İbn Ubeydillah, ez-Zubeyr İbnu'l-Avvâm, Abdurrahman İbn Avf, Sa'd îbn Ebî Vakkâs, Ubeyde Îbnu'l-Cerrâh ve Sa'd İbn Zeyd.
2) Dâru'n-Nedve azaları.
3) Habeşistan'a hicret edenler.
4) Birinci Akabe 'de Hazreti Peygambere bey 'at edenler.
5) İkinci Akabe 'de Hazreti Peygambere bey 'at edenler.
6) Hazreti Peygamber Küba'da iken kendisine iltihak eden müs-lümanlar.
7) Bedir savaşına iştirak edenler.
8) Bedir savaşı ile Hudeybiye andlaşması arasında hicret edenler.
9) Hudeybiye yakınındaki ağaç altında Hazreti Peygambere bey'at edenler.
10) Hudeybiye andlaşması ile Mekke'nin fethi arasında hicret edenler.
11) Mekke 'nin fethedüdiği gün müslüman olanlar.
12) Mekke'nin fethinde ve Hazreti Peygamberin Veda Haccı'nda onu gören çocuklar. [491]

3. Sahabîlerin Sayısı

Sahabîlerin sayısı hakkında kat'î bir rakam söylenmemiştir. Ebû Zur'a er-Râzî, Hazreti Peygamberin vefat ettiği sıralarda Mekke, Medîne ve civarlarında 114 bin müslüman bulunduğunu söyler. El-Medînî, "yüz binden fazla" demek suretiyle yukarıdakine yakın bir rakam vermekle beraber er-Râfi'î ve eş-Şâfı'î, 60 bin rakamı üzerinde durmuşlardık. [492]
Sahabîlerin terceme-i hallerine tahsis edilen eserlerde sahabî sayısının 10 binin üzerine çıkmaması da bu konuda kesin bir bilginin mevcut olmadığını gösterir. [493]

4. Sahabîlerin Adaleti

Sahabîler, yukarıda meallerini zikrettiğimiz Kur'ân âyetlerinden de anlaşıldığı gibi, Allahu Ta'âlâ'nm tezkiye ve ta'dîline mazhar olmaları do-layısıyle udûl addedilmişlerdir; yâni ister hadîs rivayetinde olsun, İster şâir hususlarda olsun, yalan söylemezler; tashîf ve tahrif yapmazlar. Nihayet on-
larm da birer beşer olmaları itibariyle bazen unutkanlık illetine maruz kaldıkları ve hatâya düştükleri görülse bile, bu, onların rivayet ettikleri hadîslerden şüpheye düşmek için bir sebep.teşkil etmez. Esasen bu çeşit hatâlar, hadîsler üzerinde titizlikle duran diğer sahabîlerin işaret ve ihtarları ile düzeltilmiştir. Cerh ve ta'dîl kitaplarında fazla yekûn tutmayan bu çeşit olaylara zaten işaret edilmiştir. Bazı kimselerin, bütün ömürlerini ve bütün mesailerini sahabîlerin tenkidine ayırmaları, bu ulu neslin sanki bütün yaşayışlarını yalan üzerine bina etmiş gibi onların yalanlarını araştırmayı gaye edinip de bir şey bulamadıkları halde, yine de dil uzatmaktan geri kalmamaları, İslâm düşmanlığından başka bir şeyle izah edilemez.
Hazreti Peygamberin hadîsleri, daha sonraki nesillere sahabîler tarafından nakledilmiştir. Ancak, şunu hemen belirtmek gerekir ki, sahabîlerin hepsi de hadîs nakli ile meşgul olmamıştır. Hadîsler üzerinde şüphe izhar edenler, yahut hadîslerin güvenilir olmadığını ileri sürenler, sanki bütün sahabîler hadîs rivayet etmiş gibi, bunlar arasında çoğunun câhil, ne söylediğini bilmez ve bu sebeple rivayet ettikleri hadîslerde pek çok hatâ yapan kimseler bulunduğunu söylerler ve bunun, hadîslerin reddi için yeterli bir sebep olduğunu ileri sürerler. Oysa biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, 100 bin civarındaki sahabî arasında hadîsle meşgul olanların sayısı çok azdır ve bu azlık, kanaatımızca, hadîslerin sıhhati için sağlam bir garanti teşkil eder. Çünkü bu, hadîsin, daha sahabe devrinde bir ihtisas dalı olarak belirdiğini ve bununla, yalnız gücü ve kaabiliyeti bulunanların meşgul olduklarını, bunun dışındakilerin ise, bu sahaya el atmadıklarını gösterir. Hadîs rivayet eden bütün sahabîlerin hadîslerini Musned adlı eserinde topladığı söylenen Bakıy îbn Mahled, 1300 sahabî ismi zikretmiştir; yâni ona göre hadîs rivayet eden sahabî sayısının 1300 kişi olduğu anlaşılır. İbnu'l-Cevzî ise, aynı esere istinaden 1060 sahabî ismi zikretmiştir. [494] 1300 sahabîden 1000'inin en çok ikişer hadîs rivayet ettiği gözönünde bulundurulursa, geride kalan 300 sahabinin gerçek manâda hadîsle meşgul oldukları söylenebilir. Halbuki bu üç yüz sahabîden
de yalnız yedi kişi binin üstünde, yalnız dört kişi 500 ün, 27 kişi de 100'ün üstünde hadîs rivayet etmişlerdir. [495] Bu rakamlar, 100 bin civarındaki sahabî arasında ne kadar az kimsenin hadîsle meşgul olduğunu göstermeye yeterlidir. Bugün bile bir ülkenin kalabalık nüfusuna rağmen çeşitli ihtisas dallarına intisab etmiş olanların, sayıca çok az oldukları ve bunların, kendi aralarında farklı dereceleri bulunsa bile, kendi sahalarında diğerlerine nisbetle otorite sayıldıkları bilinen hususlardandır. [496]

5) Sahabîlerin, Rivayet Ettikleri Hadîs Sayısına Göre İki Gruba Ayrılmaları

Usûl kitapları, sahabîleri, rivayet ettikleri hadîs sayısına göre iki guruba ayırmışlardır. Birinci gurupta, çok sayıda hadîs rivayet eden sahabîleri zikretmişlerdir ki, bunların başında Ebû Hureyre gelir. Es-Suyûtî'nin verdiği bilgiye göre' [497] bu meşhur sahabî, 5375 hadîs rivayet etmiş, el-Buhârî ve Müslim, bu hadîslerin 325'ini Sahîh'levine ittifakla almışlardır. Ayrıca el-Buhârî 93, Müslim de 189 hadîsle infirad etmiştir. Yine es-Suyûtî'nin eş-Şâfi'î'den naklen verdiği habere göre, Ebû Hureyre, zamanında hadîs rivayet edenlerin en kuvvetli hafızı idi. Kendisinden, 800 den fazla kimse hadîs rivayet etmiştir.
Ebû Hureyre'den sonra, rivayet ettiği 2630 hadîsle Abdullah İbn Ömer İbni'l-Hattâb gelir. Bunu, sırasıyle 2286 hadîsle Enes İbn Mâlik, 2210 hadîsle Umrnu'l-mu'minîn Âişe, 1969 hadîsle İbn Abbâs, 1540 hadîsle Câbir İbn Abdillah ve 1170 hadîsle Ebû Sa'îd el-Hudrî takip eder. İsimleri zikredilen bu sahabîlerden başka binin üzerinde hadîs rivayet eden kimse yoktur. İşte, binin üstünde hadîs rivayet etmekle şöhret kazanan bu yedi sahabî muksirûn adı ile anılmıştır.
Bu yedi kişi dışında kalan ve binin altında hadîs rivayet eden sahabîler ise, mukülûn adiyle tanınmışlardır ki, ilk dört halîfe ile sahabîlerin çoğu bunlar arasında yer alır. Ashabın büyük bir kısmının ve Özellikle ilk dört halîfe gibi en meşhurlarının, az sayıda hadîs rivayet edenler arasında bulunmalarını, muhtelif sebepler ileri sürerek açıklamak mümkündür. Bu hususta ilk akla gelen sebep, Hazreti Peygamberle olan sohbet süresinin kısalığı olabilir. Ancak bu sebep, ekseri sahabîler için sahîh kabul edilse bile, ilk dört halîfenin, Hazreti Peygamberle sohbetlerinin kısa süreli olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Bununla beraber, savaşlar, devlet işleriyle iştigal, diğer birçok sahabîyi hadîs rivayetinden alıkoyduğu gibi, ilk dört halîfeyi bunların daha çok meşgul edeceğine şüphe yoktur. Bilhassa Osman İbn Affân'm şehîd edilmesinden sonra başlayan fitne, Şî'a ve Havâric gibi siyasî, Mürci'e, Kaderiyye, Cebriyye, Mutezile ve Cehmiyye gibi itikadî fırka ve mezheblerin zuhuru, hadîs

rivayetini sınırlayan belli başlı engellerden sayılmak îcab eder. [498]

B. TABİİLER

1. Tâbi'î Kimlere Denir?

Hazreti Peygamberin ashabından herhangi birine mülâki olan ve onunla sohbeti bulunan kimseye tâbi'î (çoğulu: Tâbi'ûn) denilmiştir. Bununla beraber, tâbi'înin tarifi hakkında değişik görüşlerin ileri sürüldüğünü de gözden uzak tutmamak gerekir. El-Hâkim en-Neysâbûrî (Ö.405), bir kimsenin tâbi'î olabilmesi için, herhangi bir sahabîye mülâkî olmasını yeterli saymış ve bu sebeple dâima lika tabirini kullanmıştır' [499] Bununla beraber el-Hatîb (Ö. 463)'e göre lika tabiri tâbi'înin tarifi için yeterli değildir; lika ile birlikte sohbet de şarttır; yâni tâbi'înin bir sahabî ile görüşüp konuşmuş olması lâzımdır.[500] Her ne kadar sahabînin tarifinde bir kimsenin Hazreti Peygambere mülâkî olması yeterli görülmüş ise de, bu, Hazreti Peygamberin her yönden derecesinin yüksek olması dolayısıyledir. Bir sahabî elbette Hazreti Peygamberin derecesinde değildir ve bu sebeple bir kimsenin herhangi bir sahabîye mücerred mülâkî olması onu tâbi'î saymaya yeterli bir sebep teşkil etmez. Maamafih, el-Hatîb'ten nakledilen bu görüşe rağmen, hadîsçilerin çoğu, bir kimsenin, sahabî ile sohbeti bulunmasa bile, ona mülâkî olması halinde tâbi'î sayılacağını ileri sürmüşlerdir. Nitekim Müslim ve İbn Hıbbân, el-A'meş'i tâbi'ûn tabakası içinde zikretmişlerdir. Çünkü el-A'meş, kendisinden hadîs işitmemiş olsa bile, Enes İbn Mâlik'e mülâkî olmuştur. Keza Yahya İbn Ebî Kesir (Ö. 129), Enes'e, Mûsâ îbn Ebî Âişe, Amr İbn Hureys'e mülâkî oldukları için tâbi'ûndan sayılmışlardır'. [501]
Tâbi'ûnun, gerek hadîs rivayetinde ve gerekse İslâm Dîninin daha sonraki nesillere Öğretilmesinde büyük rolleri ve hizmetleri olmuştur. İslâmî ilimlerin çoğuna âit kitaplar onların devrinde tedvîn ve tasnif olunmaya başlamış, usûle âit birçok kaideler onlar tarafından ortaya konmuştur. Al-lahu Ta'âlâ Kur'ân-ı Kerîm'de "Muhacirlerden ve Ensârdan (İslâm yolunda) yarışanların öncüleriyle, onlara güzellikle tâbi olanlardan Allah hoşnûd olmuş, onlarda Allah'tan hoşnûd olmuşlardır. Allah onlara, içinde daimî kalacakları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetler vazetmiştir. İşte bu, en büyük kurtuluştur. '" [502] buyurmuş, ve "onlara güzellikle tâbi olanlar" derken, bununla tâbi'îleri murad etmiştir. Hazreti Peygamber de "insanların en hayırlısı benim muâsırlarımdır. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler..." [503] buyurarak, sahabeden sonraki tâbi'ûnun, ümmetinin en hayırlı nesli olduğuna işaret etmiştir.
Tâbi'ûnun sayısı hakkında hiçbir rakam ileri sürülmemiştir. Sahabî-lerin, Hazreti Peygamberin vefatından sonra, fethedilen çeşitli ülkelere dağıldıkları ve buralarda kendilerine pek çok müslümanm mülâki olduğu gÖ-zönünde bulundurulursa, bunların sayısını tesbit etmenin mümkün ola-mıyacağı kolayca anlaşılır. Bununla beraber İslâm'ın çeşitli ilim dallarında şöhret kazanmış pek çok tâbi'înin tarih ve tabakat kitaplarında zik-redildiğini ve bunların hal tercenıelerinin verildiğini gözden uzak tutmamak gerekir. [504]

2. Bazı Meşhur Tâbi'îler

Tâbi'ûn, sahabîlere mülâki olmaları itibariyle sahabeden sonra ikinci tabakayı teşkil ederler. Bununla beraber, onlar da kendi aralarında muhtelif tabakalara ayrılmışlardır. İbn Sa'd'a göre tâbi'ûn dört, Müslim'e göre Üç tabakadır. El-Hâkim ise, tâbi'îleri onbeş tabakaya ayırmış ve bu tabakaların ilkinde, Aşere-i Mubeşşere'ye mülâki olduklarım zikrettiği bazı isimler vermiştir. Bunlar arasında, Sa'îd Îbnu'l-Museyyib (Ö. 93), Kays İbn Ebî Hâzim (ö. 98), Ebû Osman en-Nehdî (Ö. 100) ve diğer bazı isimler daha vardır.[505] Ancak İbnu's-Salâh, Sa'îd Îbnu'l-Museyyib'in Aşere-i Mubeşşere'ye mülâki olduğu hususundaki el-Hâkim'in sözüne itiraz etmiş ve "onun, Sa'd İbn Ebî Vakkâs müstesna, Aşere-i Mubeşşere'den hiç kimseye mülâkî olmadığını" söylemiştir:!.[506]
Tâbi'ûn içinde, el-Fukaha'u's-Seb'a unvanı ile tanınan "yedi fakîh", ilimleriyle büyük şöhret kazanmıştır. Bunlar: Sa'îd Îbnu'l-Museyyib, el-Kasım İbn Muhammed îbn Ebî Bekr, Urve Îbnu'z-Zubeyr, Hârice îbn Zeyd İbn Sabit, Ebû Seleme İbn Abdirrahman îbn Avf, Ubeydullah İbn Abdillah îbn Utbe ve Süleyman İbn Yesâr'dır.
Hicaz ulemâsı, yedi fakîhi umumiyetle bu şekilde saymış olmakla beraber, diğer bazı münferid görüşler de ileri sürülmüş ve meselâ Abdullah İbmı'l-Mubârek, Ebû Seleme İbn Abdirrahman îbn Avf yerine Salim İbn Abdillah îbn Ömer'i, Ebu'z-Zinâd, yine Ebû Seleme yerine Ebû Bekr İbn Ab-dirrahman'ı zikretmiş, Alî Îbnu'l-Medînî ise, Medine fakîhlerinin on iki kişi olduklarını söyleyerek bunların isimlerini vermiştir'. [507]
Tâbi'ûn içerisinde ilmiyle şöhret kazanmış daha pek çok kimse vardır. Kaynaklar, bunların şehirlere göre dağılımını vererek her biri hakkında geniş bilgi verirler. İslâmî ilimlerde ve özellikle hadîs sahasında en meşhur tâbi'îler şunlardır:
Mekke'de: Abdullah îbn Abbâs'ın kölesi Ikrime (Ö. 105), Atâ îbn Ebî Rabâh (Ö. 115), Ebu'z-Zubeyr Muhammed İbn Müslim (Ö. 128).
Medine'de: Sa'îd İbnu'l-Museyyib (Ö.93), Süleyman îbn Yesâr (Ö. 93), Urve İbnu'z-Zubeyr (Ö. 94), Salim İbn Abdillah İbn Ömer (Ö. 106), el-Kâsım îbn Muhammed İbn Ebî Bekr (Ö. 112), Abdullah İbn Ömer Îbni'l-Hattâb'm kölesi Nâfi (Ö. 117), İbn Şihâb ez-Zuhrî (Ö. 124), Ebu'z-Zinâd (Ö. 130).
Kûfe'de: Alkame îbn Kays en-Naha'î (Ö. 62), İbrahim en-Naha'î (Ö. 96), Âmir İbn Şerâhîl eş-Şa'bî (Ö. 104).
Basra'da: El-Hasan el-Basrî (Ö. 110), Muhammed İbn Şîrîn (Ö. 110), Katâde (Ö. 117).
Şam'da: Kabîsa (Ö. 86), Ömer İbn Abdi'1-Azîz (Ö. 101), Mekhûl (Ö. 118). Yemen'de: Tâvûs îbn Keysân (Ö. 106), Vehb îbn Munebbih (Ö. 110). [508]

3. Muhadramlar

Muhadram, câhiliyye devrinde yaşayan, Hazreti Peygamberin devrini de idrak eden ve fakat onunla sohbeti bulunmayan müslümanlara verilmiş bir isimdir. Kelimenin lügat manâsı çeşitlidir. Meselâ <ji^l jv-3*- denir ki, "kulağı kesti" manâsına gelir. Bu manâda fj**3*" *^ "kulağı kesik deve" t ıbiri kullanılır. Yahut fj*** pi- denir ve etin erkek veya dişi hayvan eti olup olmadığının bilinmediği kasdedilir. Keza fj^** * L» tabiri de, suyun ne tatlı ne acı olduğuna delâlet eder. Babası beyaz, kendisi siyah olan çocuğa da muhadram denilmiştir.
Câhiliyye ve îslâm devirlerini idrak etmiş olmakla beraber, Hazreti Peygamberle sohbetleri bulunmayan ve onu hiç görmeyen kimselere de muhadram denilmesi, şüphesiz, yukarıda zikrettiğimiz lügat manâlarından birine uygun düşer. Fakat bu isim, hangi manâdan alınmış olursa olsun, ıtlak olunduğu kimselerin tarifi hususunda hadîsçilerle lugatçılar arasında bazı görüş ayrılıklarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Lugatçılara göre muhadram, yarı ömrünü câhiliyye, diğer yarısını da ister sahabîyi idrak etsin ister etmesin, İslâm devrinde yaşamış olan kimsedir. Hadîsçiler nazarında ise, Mekke fethinden önce kendi kavmini veya başkalarını küfür halinde idrak eden kimsedir. Zira Araplar fetihten sonra İslâm'a tamamen dâhil olmuşlar ve câhiliyye ismi üzerlerinden bundan sonra kalkmıştır. Nitekim Müslim'e göre Buşeyr îbn Amr, hicretten sonra dünyaya geldiği halde muhadram sayılmıştır. [509] Lugatçılar ise, hadîsçilere göre sahabî olan Hakîm îbn Hızâm'ın muhadram olduğunu söylemişlerdir.
Müslim İbnu'l-Haccâc yirmi muhadram ismi saymış, es-Suyûtî bunlara başka isimler de ilâve etmiştir[510] Es-Suyûtî'nin el-Irâkî'den naklen verdiği bu isimler yanmda, [511] muhadram olarak zikredilen daha birçok kimse vardır. Bunların hepsi de Hazreti Peygamberi görmek şerefine nail olmadıkları için tâbi'ûndan addedilmişlerdir.[512]

4. Etbâ'u't-Tâbi'în

Etbâ'u't-tâbi'în, Hazreti Peygamberin, sahabîlerle ilgili olarak yukarıda zikrettiğimiz "insanların en hayırlısı benim muâsırlarımdır..." hadîsinde üçüncü derecede hayırlı nesil olarak söz konusu ettiği kimseler olup, tâbi'ûn arasında yetişip büyümüşler ve onlardan hadîs almışlardır. Bu nesle mensup olanlar, çok defa tâbi'îlerle karıştırılırlar ve herhangi bir sahabîyi idrak etmedikleri halde tâbi'ûndan addedilirler. Nitekim el-Hâkim de, etbâ'u't-tâbi'îne mensup olan bazı isimler vermiş ve bunların ekseriya cedlerine nisbet edilerek tâbi'ûndan addedildiklerim, bu sebepten de etbâ marifetinin, hadîs ilminin en önemli kollarından biri olduğunu söyler. [513]
El-Hâkim'in vermiş olduğu bu isimler arasında, meselâ, İbrahim İbn Muhammed İbn Sa'd İbn Ebî Vakkâs vardır ve sahabeden hiç kimse ile karşılaşmamıştır; çok defa İbrahim İbn Sa'd İbn Ebî Vakkâs olarak zikredilir ve bunu işiten râvi, İbrahim'i, meşhur sahabî Sa'd İbn Ebî Vakkâs'm oğlu zannederek, onu tâbi'ûndan sayar. Keza Hafs İbn Ömer İbn Sa'd, ceddine nisbet edilir ve tâbi'ûndan addedilir; halbuki Sa'd, sahabîdir ve Hafs ise, onu idrak etmemiştir".[514]

Etbâ'u't-tâbi'în devri, hadîs tahammülü ve rivayeti usullerinin en mükemmel şekle girdiği devir sayılır. Bu devrede, hadîslerin, gelişi güzel toplanıp sahîfelerde sıralanmasıyle iktifa edilmemiş, aynı zamanda, konularına göre bâblara ayrılmış, bir tasnife tâbi tutulmuştur. Bu hususta er-Râmahurmuzî bize şu bilgileri vermektedir: "Bildiğime göre hadîsleri ilk tasnif eden kimse, Basra'da er-Rebî' İbn Subeyh (Ö. 160), Sa'îd İbn Ebî Arûbe (Ö. 156), Yemen'de Hâlid İbn Cemîl ve Ma'mer İbn Râşid (Ö. 152), Mekke'de İbn Cureyc (Ö. 150), Kûfe'de Sufyân es-Sevrî (Ö. 161), Basra'da Hamnıâd İbn Seleme (Ö. 167) ve yine Mekke'de Sufyân İbn Uyeyne (Ö. 198), Şam'da el-Velîd îbn Müslim (Ö. 195), Rey'de Cerîr İbn Abdi'l-Hamîd (Ö. 182), Horasan ve Merv'de Abdullah İbnu'l-Mubârek (Ö. 181), Vâsıt'da Hu-şeym İbn Beşîr (Ö. 193) ve bu asırda Kûfe'de îbn Ebî Zâ'ide (Ö. 193), îbn Fu-zayl (O. 196) ve daha sonraları Yemen'de Abdu'r-Razzâk İbn Hemmâm (Ö. 211) ve Ebû Kurra Mûsâ İbn Tarık olmuştur". [515] Şüphesiz bu devre âit, zamanımıza kadar intikal eden en önemli musannaf eser, Mâlik İbn Enes (ö.179)'in el-Muvattâ\dır.
Yukarıdan beri zikretmiş olduğumuz bu üç nesil, sahabe, tâbi'ûn ve etbâ'u't-tâbi'în, İslâm Dîninin, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra ikinci esas kaynağı olan hadîslerin toplanıp muhafaza edilmesinde ve müteakip nesillere rivayetinde en Önemli rolü oynayan kimseler olmuştur. [516]

C. RÂVİLERDE ARANAN ŞARTLAR

Hadîs rivayet eden râvilerin şahıslarında, rivayet ettikleri hadîslerin kabul edilebilmesi için bazı şartlar aranır. Bu şartlardan herhangi birinin o râvide bulunmaması, hem râvinin zayıf addedilmesine, hem de rivayetinin reddine sebep olur. Eş-Şâfi'î, bu şartları şöyle sıralamıştır:
"...Hadîs rivayet eden bir râvi, dîninde sika, hadîsinde sıdk ile maruf; rivayet ettiği şeyi bilir (âkil); hadîsin manâsım bozacak lafzı anlar (âlim), yahut hadîsi işittiği şekilde harfiyle rivayet eder ve manâ üzere rivayet etmez - zira manâ üzere rivayet ederse, manâyı bozacak lafzı anlamamış demektir, bu halde helâli haram yapabilir - hıfzından veya kitabından rivayet ederse hafız; bir hadîsin rivayetinde diğer hafızlarla birleşirse, rivayet ettiği hadîs, diğerlerinin hadîsine uyar; mülâkî olduğu şahıslardan işitmediği şeyleri ve sikâtm Hazreti Peygamberden rivayet ettikleri hadîslere muhalif rivayet etmez ve hadîsi Hazreti Peygambere kadar mevsûl olursa, bu râvinin rivayet etmiş olduğu hadîsin alınmasında tereddüt edilmez" [517]
İmam eş-Şâfi'î'nin bu ibarelerinde toplanan şartlar, gerek îbnu's-Salâh'ta ve gerekse en-Nevevî'nin Takrîb'i ile onun şerhi Tedrîb'de görüldüğü gibi, meşhur hadîs ve fıkıh imamları tarafından formüle edilmiş ve "bir râvinin rivayetinin kabul edilebilmesi için adalet ve zabt şart koşuldu" denilmiştir [518]Adalet, İslâm ve akıl ile, zabt ise, müteyakkız ve hafız olmakla izah edilmiştir. Aşağıda, hadîs râvisinde bulunması gereken bu şartlar üzerinde ayrıca durulacaktır. [519]

1. Râvînin Adaleti

Adalet, hadîs rivayetinde, bu rivayetin kabul edilebilmesi için râvilerde bulunması gereken vasıflardan biri ve en önemlisidir. El-Cezâ'irî'nin de belirttiği gibi, bu kelimenin ihtiva ettiği manâyı bütün incelikleriyle kavramak ve tarifini yapmak en güç işlerden biridir. Bu sebeple ulemâ, mesaîlerinin bir kısmını bu konunun aydınlanmasına tahsis etmişlerdir. Bunlardan bazılarına göre adalet, insanı, kebâir (büyük günâh) iktisabından ve sağâ'ir (küçük günâh) üzerinde direnmekten alıkoyan bir melekedir. Bazılarına
göre de, şehadet ve rivayetinin kabul edilmesini gerektirecek şekilde, insana, tâ'at ve mürüvuet'in hâkim olmasıdır. Zira insanın işlerinde ma'sıyet ve mürüvvetsizlik galebe çalarsa, şehadet ve rivayeti reddedilir', [520]
El-Gazâlî'ye göre rivayet ve şehadette adalet, dînde slret (gidiş)in doğruluğu ve düzgünlüğüdür ki, ruha sağlamlık verir ve onun takva ve mürüvvete yönelmesini sağlar; bu suretle, insanın doğruluğu hakkında nefislerde güven hâsıl olur. Zira insanı yalandan alıkoyacak Allah korkusuna sahip olmayan bir kimsenin sözüne güvenilmez. Diğer taraftan, mubah olmakla beraber, meselâ yolda bir şey yemek, cadde ortasında işemek, rezîlâne sohbetlerde bulunmak, şakada ifrata gitmek gibi, mürüvveti zedeleyebilecek fiil ve hareketlerden sakınmak, adalette şart koşulduktan sonra, bir soğan tanesi çalmak, veya kasden bir buğday tanesi ağırlığında noksan tartmak gibi, küçük büyük bütün günâhlardan sakınmak da, bi-tarîkı'1-evlâ, adaletin şartlarmdandır. Zira bütün bunlar, dînin zayıflığına delâlet eden kusurlardır; o dereceye kadar ki, bu kusurları nefsinde ce-meden bir insan, dünyevî gayeleri için yalan söylemekten bile çekinmez'.[521]
El-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Muhammed Îbnu't-Tayyib'ten nak-letmiştir: Şâhid ve muhbirin sıfatı olarak matlûb olan adalet, kişinin, dîninde istikameti, mezhebinde selâmeti, fısk'tan, kalbinin ve organlarının adaleti iptal ettikleri bilinen düşünce ve hareketlerden uzaklığıdır. Bu bakımdan, adaleti tanıtan sıfatların tümü için "Allah'ın emirlerine ittiba, ne-hiylerinden intihadır" demek gerekir. Bununla beraber, insanın bütün günâhlardan salim olmadığı da bilinen gerçeklerdendir. Kendisine em-rolunan şeylerden bazılarını terkedenlerle, bütün vecîbelerini terkeden kimselere kadar, çeşitli derecelerde yer alanlar vardır. Buna göre, adaletle mevsûf olan kimseyi tarif ederken, şu hususları belirtmek lâzımdır: Âdil o kimsedir ki, farzları edâ ettiği, kendisine emrolunan şeylere sıkıca yapıştığı, nehyolunanlardan korunduğu, adaletini iskat eden fuhşiyyattan ictinab ettiği, fiil ve hareketlerinde hak ve vâcib olanı araştırdığı, dînini ve mürüvvetini ihlâl eden sözlerden kaçındığı cümlenin maruf ve malûmudur. İşte hali böyle olan kimse, dîninde adaletle mevsûf, hadîsinde sıdk ile maruftur. Şunu da unutmamak gerekir ki, bu kimsenin, failini fâsık derekesine indiren büyük günâhlardan sakınması kâfi değildir. Halk arasında, küçük günâhlar arasında bilinen yalancılık, az miktarda dahî olsa yanlış tartı, bir patlıcan hırsızlığı ve müslümanlann yalan sözlerle kandırılması gibi fiil ve hareketlerden de sakınması lâzımdır'.[522]
Hadîs râvilerinde aranan bu şartlar, onların hal ve hareketlerinin takip ve tesbit edilmesiyle bilinir ve ancak bundan sonra adalet vasfınasahip olduklarına hükmedilir. Eş-Şâfi'î, Ahmed îbn Hanbel ve ekser ilim ehli, hal ve hareketi meçhul olan, yâni adaleti yakînen bilinmeyen kimselerin rivayetlerinin makbul olmadığı görüşü üzerinde birleşmişlerdir'.[523] Irak ehlinden Ebû Hanîfe ile ona tâbi olanlar ise, rivayetin kabulünde İslâmiyetin izharını ve râvinin zahir bir fısktan selâmetini yeterli görmüşlerdir''.[524] Yâni bunlara göre adalet, İslâm'ın izharı ve müslümanın yine zahir bir fısktan selâmetidir [525]Bu görüş için Iraklıların ileri sürdükleri delil, bir ârâbînin, Hazreti Peygamberin huzurunda Ramazan ayının girişi ile ilgili şehadetidir. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, bir ârâbî, Hazreti Peygambere gelerek hilâli gördüğünü söylemiş, Hazreti Peygamber de ona "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, O'nun elçisi olduğuna şehadet edip etmediğini" sormuş, ârâbînin "evet, şehadet ediyorum" demesi üzerine de, orada bulunan Bilâl'e'[526] "Ey Bilâl, halka duyur, yarın oruca başlasınlar" diye emir buyurmuştur'. [527]
Irak ehli bu haberi ele alarak "görülüyor ki Hazreti Peygamber, ârâbînin adaletini, başka herhangi bir şeylt tahkik etmeksizin, sadece İslâmiyetin izharı ile yetinmiş ve onun, Ramazan ayı ile ilgili şehadetini kabul etmiştir" demişlerdir'.[528] Bununla beraber, aynı görüşe sahip olmayan el-Hatîb, bu delile itiraz ederek "Ramazan ayma şehadet eden şahsın ârâbî olması, onun âdil olmasına ve Hazreti Peygamberin daha önceden onun adaletine vâkıf bulunmasına, yahut ta halkın, onun halini Hazreti Peygambere bildirmiş olmasına mâni teşkil etmez" demiş, bir ihtimal olarak da, "belki, ârâbînin tasdiki hususunda o anda bir vahiy gelmiş olabileceğini, netice itibariyle Hazreti Peygamberin, ârâbînin haberini kabul etmek için sadece İslâmiyetin izharı ile iktifa edip etmediğinin kesin olarak bilinemiyeceğini" ileri sürmüştür'.[529]
Adaletin tesbiti ile ilgili olarak imamlar arasında ortaya çıkan bu çeşit ihtilâflar, adaletin tahakkukunda İslâm'ın ve fısktan selâmetin birinci plâna alınması dolayısıyle, esasa taalluk etmemiş bulunmaktadır. Çünkü İslâm'ın izharı ve zahir bir fısktan selâmet ile iktifa dahî, netice itibariyle İslâmî ahvali şart koşmuş olmaktadırlar. Filhakika adaleti meçhul olanların rivayetini kabul etmeyenler, bu rivayette yalan olması ihtimaline dayanırlar; fakat şurası da muhakkaktır ki, adaleti meçhul olan şahsın yalan söylemesi ihtimali bulunmakla beraber, böyle bir şahsın, îslâmiyetini izhar etmesi ile zahir bir fısktan salim bulunması halinde doğruyu söylemesi ihtimali daha kuvvetli olacaktır.
Bir hadîs râvisinde adaletin sübût bulması için bazı delillere ihtiyaç vardır, Bu deliller, ya iki âlimin o râvinin adaleti hakkında şehadette bulunmasıdır ki, bu şehadet, hadîsçiler arasında şuyûbulur; ya da râvinin adaleti, hadîsçiler ve şâir ilim ehli arasında hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde şöhret kazanır. Meselâ Mâlik İbn Enes, Sufyân es-Sevrî, Sufyân İbn Uyeyne, el-Evzâ'î, eş-Şâfi'î, Ahmed İbn Hanbel ve emsali, adaletlerine şehadet edecek herhangi bir muaddile muhtaç değillerdir. Keza hadîsçilerden el-Leys İbn Sa'd, Şu'be İbnu'l-Haccâc, Abdullah Îbnu'1-Mubâ-rek, Veki İbnu'l-Cerrâh, Yahya İbn Ma'în, Alî İbnu'l-Medînî ve bunun gibileri, ilim ehli arasında adaletleriyle şöhret kazanmış kimseler olup, hiç kimse, bunları adalet yönünden incelemeye tâbi tutmaz. Meselâ Ahmed İbn Han-bel'e İshâk İbn Râhûye hakkında sorulduğu zaman: "İshâk gibisi sorulurmu?" demiş, Ebû Ubeyd'i soranlara da Yahya îbn Ma'in: "Benim gibisine Ebû Ubeyd sorulur mu? Ebû Ubeyd'e başkaları sorulur" cevabını vermiştir. [530]
Netice olarak adalet, hadîs rivayetinde, râvinin sahip olması gereken sıfatlardan en mühimmi olup, aşağıda ayrıca açıklayacağımız zabt şartıyle birlikte râviye sika vasfını kazandıran bir sıfattır. [531]

2. Râvinin Zabtı

İnsanın, işittiği herhangi bir şeyi, aradan uzun zaman geçmiş olsa bile, dilediği anda hatırlayabilecek bir şekilde iyi belleyip hıfzetme yeteneğine sahip olması manâsına gelen zabt, hadîs ıstılahında, rivayetinin kabulü için bir râvide bulunması gereken iki Önemli sıfattan birini teşkil eder. Bu iki sıfat bir râvide birleştiği zaman, o râvi, sika (güvenilir) olma vasfını kazanır. Diğer sıfat, daha önce üzerinde durduğumuz adalettir.
Zabtın yokluğu, râvinin rivayetinde vehim ve hatasının çokluğu ile anlaşılır. Nitekim yalancılıkla itham olunan kimselerin hemen hepsi, hatası çok olanlardır ki, bunlar, umumiyetle zabt yönünden cerhedilmişlerdir.
Bazılarının iddialarına göre bir kimsedeki zabt, kuvvet ve za'f yönünden değerlendirilemez; yâni insan, ya zabıt olur ve zabtla tavsif olunur ; yahutta gayr-i zabıt olur ve bu yönü ile tavsîf olunur. Zabt ile tavsif olunanların hepsi de aynı derecede zabıt olup, birisinin diğerine nisbetle daha zabıt olduğu söylenemez. [532]
Zabtla ilgili olarak vermeye çalıştığımız bu bilgi, İbn Hacer'e göre göğüs zabtı (zabtu's-sadr) dır ve insanın işittiği bir şeyi dilediği zaman hemen hatırlayabilecek şekilde hıfzetmesinden ibarettir. Göğüs zabtı yanında bir de kitap zabtı (zabtu'l-kitâb) vardır ve râvinin, işittiği ve tashihini yaptığı andan, içindeki hadîsleri edâ, veya rivayet edinceye kadar kitabını korum ası di r. [533]

3. Râvinin Akıl ve Bâhğ Olması

Akıldan murad, hadîs râvisinin temyiz kabiliyetine sahip olmasıdır. Bu sebeple, hadîs rivayetinde belirli bir yaş haddi konulmamış, fakat temyîz kudreti olan her yaştaki çocuğun rivayeti kabul edilmiştir. Ancak akıl şartı içerisinde bulûğ zımnen mülâhaza edildiği için, bulûğ çağına girmemiş bir çocuğun hadîs tahammülü (yâni işitmesi, alması) caiz görülmüş olsa bile bulûğdan önce bu hadîsleri rivayet etmesi tecviz edilmemiştir; yâni bulûğ çağından önce işitilen hadîsler, ancak bulûğ çağına girdikten sonra rivayet edilmişse makbul sayılmıştır. Bununla beraber bazı bölgeler, muhtemelen iklim şartlarını gözönünde bulundurarak, hadîs semâ'ının bazı muayyen yaşlarda daha sıhhatli olabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Meselâ Kûfeliler, ancak yirmi yaşın tamamlanmasından sonra hadîs semâ'ım doğru görmüşler ve bu yaşa kadar Kur'ân hıfzıyle ve İbadetle meşgul olmuşlardı.[534] Basralılar on, Şamlılar ise, otuz yaşından sonra hadîs yazmaya baş-lamışlardır. [535]
Hazreti Peygamberin ashabı içerisinde küçük yaşta iken hadîs hıfzeden birçok kimse vardır. Meselâ Sehl İbn Sa'd es-Sâ'ıdî, Hazreti Peygamber vefat ettiği sıralarda onbeş yaşında bulunuyordu ve ondan pek çok hadîs hıfzetmişti. Hazreti Peygamberden hadîs rivayet eden el-Hasan îbn Alî İbn Ebî Tâlib, hicretin ikinci senesinde dünyaya gelmişti. Keza Abdullah İbnu'z-Zubeyr İbni'l-Avvâm, en-Nu'mân îbn Beşîr, Ebu't-Tufeyl el-Kinânî ve es-Sâ'ib İbn Yezîd, aşağı yukarı aynı yaşta idiler. Ummu'l-Mu'minîn Aişe, Hazreti Peygamberle evlendiği zaman henüz altı yaşlarında bulunuyordu; dokuz yaşma geldikten sonra, ondan işitmiş olduğu hadîsleri rivayet etmeye başlamıştır. Yine sahabeden Enes îbn Mâlik, Abdullah İbn Abbâs, Ebû Sa'îd el-Hudrî gibi daha birçok kimse, Hazreti Peygamberden hadîs işitmeye başladıkları zaman, küçük yaşta çocuk idiler. [536]
Bu haberler bize gösteriyor ki, bazı bölgelerde câri olan âdetlere rağmen, belirli bir yaş haddi konulmamış, çocuğun temyîz kabiliyetine sahip olduğu devreden itibaren hadîs rivayetleri makbul sayılmıştır. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin de kaydettiği gibi, [537] eğer belirli bir yaş haddi tatbik edilse idi,
Hazreti Peygamberden küçük yaşta hadîs hıfzeden birçok sahabî bir yana, yine birçok ilim ehlinin rivayetleri yok olur giderdi. [538]

D. HADÎS RÂVİLERÎNÎN CERH VE TA'DÎLİ

1. Cerh ve Ta'dîl Ne Demektir?

Lugatta, bir kimseyi yaralamak manâsına gelen cerh ile, bir kimsenin adaletinin açıklanması demek olan ta'dîl, her ikisi birden hadîs ilminin en Önemli konularından birini teşkil eder. Cerh ve ta'dîl olmaksızın bir hadîsin sahîh veya zayıf olduğunu tesbit etmek mümkün değildir. Çünkü sıhhat ve zafiyet, her şeyden Önce, hadîsi nakleden râvinin güvenilir olup olmamasına bağlı olarak ortaya çıkan sıfatlardır. Bir râvi, ne derece güvenilir bir kimse ise, onun rivayet ettiği hadîs de o derece sıhhat kazanmış olur. Bir hadîsin isnadını teşkil eden râvilerin hepsi güvenilir oldukları takdirde, o hadîsin sahîh olduğuna hükmedilir. Aksi halde, yâni râvilerden birinin veya birkaçının güvenilir olmaması halinde, onların bu halleri, rivayet ettikleri hadîsin sıhhati üzerinde şüphe ve tereddütlerin belirmesine ve dolayısıyle onun sahîh olmadığı hükmünün verilmesine sebep olur. îşte bu basit ve basit olduğu kadar da önemli olan kaide dolayısıyle, hadîs râvilerinin gö-zönünde tutulmasına ve hallerinin araştırılıp ortaya konmasına büyük bir titizlikle önem verilmiştir.
Bir râvi zayıf halleri dolayısıyle cerhedilir ve bu haller açıklanır. Zayıf hali görülmeyen ve güvenilir olduğu anlaşılan bir râvi de ta'dîl edilir; başka bir ifade ile, tezkiye olunur.
Cerh, baştarafta da işaret ettiğimiz gibi, lugatta, yaralamak manâsında kullanılır. Yaralamak fiili herhangi bir âletle olabileceği gibi dil ile de olur ve Kâmûs tercemesinde denildiği gibi, "bir kimseye kadh ve ta'n, ya şetm ile zebandırazlık edip dilâzâr eylemek manâsına istimal olunur ki cerahati sinandan eşed olur. Bu sebeple bir kimse bir kimseye sebb u şetm ettiği zaman, cerahahu denir" [539] Bunun dışında cerh kelimesi, bir hâkimin kizb ve fısk töhmeti altında bulunan bir şahidin adaletini, yâni güvenilir olma vasfını iskat ile şehadetini reddetmesi manâsında da kullanılır ki, bu manâ ile kelime, biraz önce lügat manâsında zikrettiğimiz sebbetmek, şetmetmek v.s. gibi manâların tanıamiyle aksi bir manâ kazanmış olur. Zira sebb ve şetmde (birisine sövmek ve küfretmekte), umumiyetle muhataba karşı, haklı veya haksız, bir tecavüz bulunduğu halde, adaletin iskatı ve şe-hadetin reddi meselesinde böyle bir tecavüz bahis konusu değildir. Burada bahis konusu olan husus, muhatabın kâzib ve fâsık olması, yahutta şehadetinin reddini gerektiren bazı vasıfların bulunması dolayısıyle görülecek bir işin ona gördürülmemesi ve ondan sakımlmasıdır. Hadîs ıstılahında cerh bu manâda kullanılmıştır ve hadîs râvisinin, rivayet ettiği hadîsin doğruluğuna şehadetini redde müncer olabilecek adi, zabt v.s. yönlerden sahip olduğu kusurlu vasıfları dolayısıyle reddedilmesi demektir. Hadîs ilminin Önemli konularından birini, hattâ en önemlisini teşkil eden cerh, Hazreti Peygamberin hadîslerini, yalan ve sahte olanlarıyle karışmaktan korumak, karışanları diğerlerinden ayıklamak gayesini güder. Yahya İbn Ma'în'in söylediği gibi, hadîsin âleti sâdık (doğru) olmak, bid'ati terketmek ve kebâir (büyük günâh) dan sakınmaktır". [540] Keza Allahu Ta'âlâ, âdil olanın kabulünü, fâsık olanın da reddini emretmiştir. O halde, adi olsun, fısk olsun, her ikisinin bütün ayrmtılarıyle açıklanması gerekir; tâ ki, fâsık ve kâzib olanın haberi veya şehadeti, âdil olanın haber ve şehadetini bulandırıp bozmadan reddedilebilsin.
O halde cerh, bir hadîs râvisinin kusurlu sıfatlarını ortaya koymak, onun şehadetini reddetmek, yâni rivayet ettiği hadîsin reddedilmesini sağlamaktır. Ancak burada, üzerinde durulması gereken bazı önemli noktalar vardır. Bunların başında, râvinin cerhine gerçekten sebep teşkil edecek hallerin bulunması ve herkesin, cerhediyorum diye, dilediği kimseyi dilediği şekilde kötülememesi gereğinin bilinmesi gelir. Çünkü öyle haller vardır ki, bunlar, çoğunluğun nazarında sahibinin cerhedilmesini gerektirecek kötülükler olmadığı halde, bazıları bunları kötü görürler ve bu hallere sahip olan kimseleri cerhederler daha doğrusu onların haksız yere kö-tülenmelerine sebep olurlar. Bundan dolayıdır ki hadîs imamları, bir râvinin cerhedilmesi halinde, cerhe sebep teşkil eden hallerin de açıklanmasını şart koşmuşlardır". [541]

2. Cerh ve Ta'dîlin Lüzumu

Hadîs râvilerinin cerh ve ta'dîli, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bu ilmin en önemli kısımlarından birini teşkil eder. Çünkü hadîslerin sahîh ve sakimi, makbul ve merdûdu, onları rivayet edenlerin hal ve meşreblerinin tesbit edilmesiyle bilinir. Bu bakımdan ilim ehli, râvilerin cerh ve ta'dîlinİn müslümanlar üzerine farz olduğunu açık bir şekilde beyan etmişlerdir. Meselâ Sahîh sahibi Müslim İbnu'l-Haccâc, bu sahada büyük şöhret kazanmış birçok imamın, hadîs râvilerinin ayıplarını açıklayarak onları itham ettiklerini, bunu zarurî gördüklerini, kendilerine bu hususta bir şey sorulduğu zaman fetva verdiklerini, çünkü böyle râvilerin, nakletmiş oldukları haberlerin dînle ilgili olup, ya bir şeyi helâl, ya haram kıldığını, yaemr ya da nehyettiğini, yahutta, onların terğîb ve terhîbe âit olduğunu, halbuki zayıf râvilerin bu konularda nakletmiş oldukları birçok hatalı hattâ yalan haberle, müslümanlan yanlış yollara sevkettiklerini açık bir şekilde izah etmiştir. [542] Keza şârîh en-Nevevî de, aynı konuya temasla "râvilerin cerhi, şeriatın korunması bakımından büittifak caizdir, hattâ vâcibtir. Bu, müslümanlara haram kılman gıybetlerden

değil, aksine, Allah ve Rasûlü için, müslümanlar için bir nasihattir. Nitekim fazilet sahibi birçok imam bu konuda ittifakla söz söylemişlerdir." Demiştir. [543]
Filhakika bu konu, teknik tabirler yönünden sonradan inkişâf etmiş olsa bile, tatbikatının sahabe içerisinde başladığı müşahede edilmektedir. Meselâ Abdullah İbn Abbâs, Ubâde İbnu's-Sâmit ve Enes İbn Mâlik, hadîs râvileri hakkında ilk söz söyleyen sahabîlerden addedilirler. [544] Tâbi'ûn devrinde ise, eş-Şa'bî, Muhammed İbn Şîrîn ve Sa'îd İbnu'l-Museyyib görülmektedir; fakat tabiilerin ilk tabakasını teşkil eden bu gibi kimseler, kendilerinden sonra gelenlere nisbetle daha az bir yekûn tutmaktadır. Bunun sebebi de, kendi devirlerinde hadîs rivayet edenler arasında zayıf olanların çok az bulunmasıdır. Fakat tâbi'ûn devrinin sonlarına doğru, hadîs ricali arasında ehil olmayanların, işittikleri hadîslerin râvilerini zik-retmeksizin onları mürsel olarak rivayet edenlerin veya mevkufu merfû, merfû'u mevkuf yapanların çoğalması, cerh ve ta'dîl faaliyetini artırmış, yüzlerce hadîs râvisi, bu faaliyetler neticesi çürüğe çıkarılmak suretiyle hadîslerin ifsad edilmesi mümkün mertebe önlenebilmiştir. Bu devirde, hadîs imamları arasında el-A'meş (Ö. 148), Şu'be İbnu'l-Haccâc (Ö. 160), Mâlik İbn Enes (Ö. 179), Abdullah Ibnu'l-Mubârek (Ö. 181), Yahya İbn Sa'îd el-Kattân (Ö. 189), Vekî İbnu'l-Cerrâh (Ö. 197), Abdurrahman İbn Mehdî (Ö. 198), Yahya İbn Ma'în (Ö. 233) ve Ahmed İbn Hanbel (Ö. 241) gibi kimseler, cerh ve ta'dîl faaliyetinde büyük şöhret kazanmış, bunlardan bazıları tarafından yalnız bu konuda telîf edilen eserler, zamanımıza kadar intikal etmiştir.
Hadîs râvilerinin cerh ve ta'dîl bahsi, usûl kitaplarında geniş bir yer işgal eder. Bilindiği gibi cerh, bir yaranındeşilip içindekilerin açığa çıkarılması gibi, bir râvinin, hadîs rivayetini tehlikeye düşürebilecek her türlü ayıplarının tesbit edilip ortaya konmasıdır; bu bakımdan ta'dîle nisbetle daha güçtür ve dîn yönünden ağır bir mes'ûliyeti muciptir. Ta'dîl ise, râvilerde bulunması gereken şartlar çerçevesi içinde cereyan eder ve bu şartları hâiz olan kimselerde cerh alâmeti görülmez. [545]

3. Cerh ve Ta'dîlin Bir Kavide Birleşmesi

Bir hadîs râvisinin, bir veya iki hadîs imamı tarafından cerh, bir veya iki hadîs imamı tarafından da ta'dîl edilmesi halinde, birincisi, yâni cerh kabul edilir ve hüküm ona göre verilir. Çünkü cârih (yâni hadîs râvısini cerheden, veya onun hadîs rivayetinde kusur teşkil edecek ayıplarını ortaya koyan kimse), hadîs râvisinde gizli olan ve muaddil (yâni hadîs râvisinin adaletini isbat eden kimse) tarafından bilinmeyen bir kusuru ortaya koymaktadır. Her ne kadar cârih, muaddil tarafından ortaya konan zahirî hükme vâkıf olsa bile, kendisi tarafından bilinen kusurları da ortaya koymak zorundadır. Bu bakımdan muaddilin râvi hakkındaki hükmü, cârinin hükmünün doğruluğunu ortadan kaldırmaz. [546]
Bir hadîs râvisi, kalabalık bir hadîs imamı tarafından ta'dîl, buna karşılık daha az imam tarafından cerh edilmiş olsa, hüküm, yine cârihlerin sözlerine göre verilir. Bazıları, muaddillerin daha fazla olması sebebiyle, bunun aksini ileri sürmüşlerse de, bu iddia, usûlcüler tarafından kabul edilmemiştir. Meselâ el-Hatîb el-Bağdâdî, bu iddianın hatalı olduğunu zikreder ve "cârihler, muaddillerin râvi hakkındaki zahirî bilgilerini kabul ederler; fakat onların bilmedikleri bazı hususlar vardır ki, bunlara da cârihler vâkıftır ve diğerlerinden fazla bilgiye sahiptirler" der. [547]

4. Cerh Sebeplerinin Açıklanması

Usûlcülerin ittifak ettikleri diğer bir husus, cârihin, râvinin cerhine sebep teşkil eden halleri bilmesi ve bunları açıklamasıdır. Eş-Şâfi'î'den rivayet edildiğine göre, bir şahıs, diğer bir şahsı cerheder; bunun sebebi sorulduğu zaman, cârih: "Onu ayakta işerken gördüm" der. "Bunda cerhi gerektirecek ne var?" denilince adam: "Orasına burasına idrar sıçrar, sonra bu halde namaz kılar" diye cevap verir. Bu ve bunun gibi haller, te'vîl yolu ile cerhetmektir; fakat gerçek bilgiye sahip olanlar, bir kimseyi bu şekilde cer-hetmezler. Bu gibi hallerde, cârihten cerh sebeplerini sormak gerekir. [548] Keza el-Kâzî Ebu't-Tayyib de cerhin müfesser (yâni cerh sebepleri açıklanmış) olmadıkça kabul edilemiyeceğini zikretmiş ve "hadîs ehlinin, fulân zayıftır, fulân bir şey değildir, demeleri, cerh addedilemiyeceği gibi, haberlerinin reddini de gerektirmez; çünkü halk, ifsad edici şeyler hakkında Çok çeşitli görüşlere sahiptir; cârihin cerh sebebini açıklaması lâzımdır ki, bilinmek suretiyle onun fısk olup olmadığı anlaşılsın" demiştir. [549]Aynı şekilde, iki şahsın abdest alınacak bir su hakkında "bu pistir" demeleri makbul sayılmaz. Halkın, suyu pisleten şeyler hakkında görüşleri muhtelif olduğu için, suyun pis olmasına sebep teşkil eden şeylerin, onun pisliğine şe-hadet eden kimseler tarafından açıklanması gerekir. [550]

Cerhe Sebep Teşkil Eden Haller

Hadîs râvilerinde, birçok hadîs imamının ittifakıyle ayıp görülen ve cerh edilmek suretiyle rivayet ettikleri hadîslerin reddine sebep olan muhtelif haller vardır. Ebû Hatim İbn Hıbbân'ın da belirttiği gibi, hadis tahammülü ve rivayetiyle yakından meşgul olan kimselerin bu halleri bilmeleri, kendisinde bu hallerden biri veya birkaçı bulunan kimsenin hadîslerini ihtiyatla karşılamak, kendilerinde bu hallerden hiçbiri görünmeyen kimseleri ise, haksız yere cerhetmemek bakımından gerekli görülmüştür.[551] Mâlik İbn Enes de bir sözünde bu hallerin ancak bir kısmını ve en önemlilerini toplayarak şöyle zikretmiştir: "Dört gurup kimseden ilim (hadîs) alma; bunun dışmd akil erden alabilirsin:
1. Herkesten daha çok hadîs rivayet etmiş olsa bile, sefîh olan ve sefahatini ilân eden kimseden;
2. Hazreti Peygamberden rivayet ettiği hadîslerde kizb (yalancılık) ile itham olunmasa bile, günlük hayatında yalan söylediği sabit olan kimseden;
3. Hevâ ehlinden olan ve halkı da kendi hevâsına davet eden kimseden;
4. İbadet ve faziletiyle tanınmış olsa bile, ne rivayet ettiğini bilmeyen kimseden ilim alma. [552]
Mâlik İbn Enes'in bu sözünden anlaşılıyor ki, sefahat, yalancılık, hevâ ehline mensubiyet ve ne rivayet ettiğini bilmemek, cerhe sebep teşkil eden en önemli hallerdendir. Bunun dışında diğer bazı haller daha vardır ki, bunlarıda gözönünde bulundurarak hepsini ayrı ayrı açıklamakta fayda vardır.
a) Kizb (yalancılık): Hadîs imamlarının titizlikle üzerinde durdukları cerh sebeplerinden biridir. Halk arasında ve günlük hayatında yalan söylediği sabit olan kimseler cerhedilir ve haberleri kabul olunmaz. Eğer böyle kimseler yalancılıktan tövbe eder ve bir daha yalana dönmezlerse, o zaman, rivayetlerini kabul etmek gerekir. Hazreti Peygamberin hadîslerinde yalan söyleyenler, ona yalan isnad edenler ve işitmedikleri hadîsleri işitmiş gibi ileri sürenler ise, yalandan tövbe etseler bile, artık bunlardan hadîs alınmaz. Bu gibileri hakkında Ahmed İbn Hanbel şöyle demiştir: "Bir hadîste yalan söylediği tesbit edilen bir kimse, sonradan tövbe etse, onun tövbesi
kendisiyle Allah arasındadır. Fakat artık ondan ebediyyen hadîs yazılmaz" [553] Râfi' İbn Eşras'tan buna benzer şu haber nakledilmiştir: "Denilir ki, yalancının akıbeti, doğruluğunun kabul edilmemesidir. Ben de derim ki: Bid'at ehlinden olan fâsıkm akıbeti, iyi hallerinin zikredilmemesidir". [554]
Hadîsi ebediyyen terkedilen kimseler hakkında el-Humeydî Abdullah İbnu'z-Zubeyr de şunları söylemiştir: "Zamanına yetişmediği kimseyi işittiğini iddia ile ondan hadîs rivayet eden kimse, yahutta zamanına yetişmekle beraber işitmediği hadîsleri işitmiş gibi rivayet eden kimse ebediyyen terkedilir.[555]
b) Sefeh: Lugatta kötü yaratılış, cehalet ve hafiflik manâlarına gelen sefeh, yukarıda zikrettiğimiz Mâlik İbn Enes'in bir sözünden de anlaşıldığı gibi, râvinin cerhini ve hadîsinin terkini gerektiren sıfatlardan biridir. El-Hatîb, Yahya İbn Sa'îd el-Kattân'dan şöyle bir haber nakleder: Yahya der ki: En-Nadr İbn Mutarrıf1ltan[556]işittim: "Eğer size rivayet etmediysem anam zâniyedir" diyordu. Bu sebepten onun hadîsini terkettinı.[557] El-Hatîb. sözüne inandırmak için anasının zâniye olduğunu ileri süren en-Nadr İbn Mutarrıf adındaki bu şahsın sözlerini, onun sefahatine Örnek göstermiş ir. Filhakika bu sözdeki bayağılık, Hazreti Peygamberin hadîslerini öğrenmek ve başkalarına nakletmek iddiasında bulunan kimseler için tasavvuru imkânsız bir haldir. Bu gibi kimselerin sefahatlarım dinlememek, onlardan hadîs almaktan evlâdır.
c) Bid'at ve hevâ: Cerh sebeplerinden biri de, râvinin bid'at ve hevâ sahibi olmasıdır. Dîn dışı ve dîne muhalif inanç ve davranışları olan, bu inanç ve davranışları dînden bir mesele imiş gibi göstererek halkı da bunlara davet eden kimseler, haklı olarak cerhedilmişlerdir. Çünkü bu gibi kimseler, inançlarına dînî bir hüviyet kazandırabilmek için, onları teyîd eden hadîsler uydurmaktan çekinmezler. Nitekim Şî'a, Mürci'e, Cehmiyye, Ka-deriyye ve Cebriyye gibi siyasî ve itikadî mezheb mensuplarından bazılarının, mezhebleri adına nasıl hadîs uydurdukları, mevzu hadîslerle ilgili bahislerde ayrıca açıklanmıştı. Şu var ki, başkalarını bid'atlarına davet etmeyen ve yalan söylemeyi büyük günâh sayan bazı bid'at ehlinden olanların hadîslerini alıp almamak hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür.
d) İhtilât ve tegayyür:Ömürlerinin sonlarına doğru, hafızalarının zayıflaması sebebiyle rivayet ettikleri hadîsleri karıştıranların, bir hadîsin isnadını diğer bir hadîse, veya diğer hadîsin isnadını beriki hadîse bağlayanların, Mâlik'in hadîsini Şu'be'den, Şu'be'nin hadîsini

Sufyân'dan rivayet edenlerin halleri de hadîs imamları arasında cerh sebebi olarak kabul edilmiş; bilhassa râvilerde bu hastalığın belirmesinden sonra rivayet ettikleri hadîslerden şiddetle kaçınılmıştır. Ya yaşlılık sebebiyle, ya da bir hastalık sebebiyle ihtilâta maruz kalan ve bu yüzden hafızasını kaybederek hatalı hadîs nakleden kimseler arasında pek çok tanınmış hadîsçi vardır.

e) Rivayetleri arasında şâz, münker ve garîb hadîslere fazla yer verenler: El-Hatîb, bu gibi kimseleri kasdederek şöyle demiştir: Bu devirde hadîs talebesinin çoğu, meşhur hadîsler yerine garîbleri, ma'rûf olanlar yerine münkerleri yazmak, cerhedilmiş ve zayıf oldukları belirlenmiş olan kimselerin hatalı ve yanlış rivayetleri ile meşhur olmak hevesinde...O deki, çoğunun nazarında sahîh, sakınılan; sabit, çıkarılıp atılanrece

hadîslerden olmuş. Bütün bunların sebebi, râvilerin hallerim bilmemeleri ve doğruyu yanlıştan, sahihi zayıftan ayırt edecek bilgiden mahrum olmalarıdır. Onların bu halleri, seleflerimizden ileri gelen muhaddislerin hallerine ne kadar aykırıdır. [558]

Garibi, kendisiyle amel olunmaz ve itimad edilmez bir hadîs çeşidi olarak tarif eden Ahmed İbn Hanbel de, el-Hatîb'in görüşünü teyîd edecek bir şekilde, gerçek hadîsin terkedildiğini ve garîb hadîslere teveccüh gösterildiğini, halbuki bunlarda çok az "fıkıh" bulunduğunu sÖylemiştir.[559]

Şâz ve münker ise, güvenilir kimseler tarafından rivayet edilen bir hadîse, bu râviler tarafından muhalif olarak nakledilen hadîstir ki, bu râvinin adalet ve zabt yönünden derecesine göre hadîs, ya şâz, ya da münker olur. Binâanaleyh, garîb olsun, şâz veya münker olsun, rivayetlerinde bu çeşit hadîslere yer veren, sahîh hadîsten çok bu çeşit hadîsleri rivayet eden kimseler, hadîs imamları tarafından cerh edilmişler ve rivayetleri kabul olunmamıştır.

f) Rivayetlerinde fazla yanlışlık yapanlar: Hadîs rivayetinde yanlışlık, hadîslerin doğruluğunu yok eden en büyük tehlikedir. Bu bakımdan hadîs imamları, devamlı yanlışlık yapanları, kizb ile itham olunan kimselerle aynı derecede tutmuşlardır. Nitekim Abdurrahman İbn Mehdî, bir sözünde "yalnız kizb ile müttehem olan ve rivayetinde dâima yanlışlık yapan kimselerin hadîsleri terkolunur" demiştir. [560]Abdullah İbnu'l-jylubârek'ten de şöyle bir söz nakledilmiştir: "Yalnız dört gurup insandan hadîs yazılmaz: Yanlışlık yapan ve yanlışından dönmeyen kimselerden; kezzâb (yalancı) olanlardan; halkı bid'atlarma davet eden bid'at sahibi kimselerden; hadîs hıfzetmeyen, fakat hafızasından rivayet eden kim-selerden..." [561]

İmam eş-Şâfi'î ise, "şehadetinde fazla hata yapan kimselerin şe-hadetleri kabul olunmadığı gibi, hadîsçilerden çok hatâ yapanların da - eğer ellerinde sahîh kitapları yoksa - hadîsleri terkolunur" demiştir.[562] Bu haberlerinde delâlet ettiği gibi, hadîs rivayetinde fazla hatâ yapmak, cerh sebeplerinden biri sayılmış ve bu yönden cerh edilenlerin hadîsleri kabul olunmamıştır.

g) Gaflet:Çok defa cehalet ve düşüncesizliğin bir neticesi olarak tezahür eden gaflet, râvinin, kitabında yaptığı bir hatâyı, başkalarının ikazı üzerine düzeltmeye kalkışması, fakat daha büyük bir hatâ yaparak bunu öylece rivayet etmesidir. Bazen, başkalarının hatalı tashihlerine kapılıp ki-taptakini terketmek ve hatalı olanı rivayet etmek de gafletin değişik bir Örneğidir. Bu gibi durumlarda hadîsin manâ yönünden bozulduğunu farkedemeyen râvi, haklı olarak hadîs imamlarının cerhinden kendisini kurtaramaz.

h) Telkin: Hafıza yönünden zayıf olan ve rivayet ettikleri hadîsleri bilmeyen kimselerin maruz kaldıkları durumlardan birisidir. Bu gibi kimselere bazıları gelip "bunlar senin hadîslerindir; bu hadîsleri senden rivayet edelim mi?" diye sorduklarında, kendi hadîsleri olup olmadığını bilmedikleri için "peki, rivayet et" derler. Aslında bu hadîsler kendilerine âit değildir; fakat kendilerini karşılarındakilerin telkinlerine kaptırarak bu hadîsleri onlara rivayet etmiş olurlar. Bu çeşit telkine maruz kalanların hadîsleri sahîh olsa bile, başkalarının, onlardan aldıkları hadîsler arasına zayıf ve hattâ uydurma olanları karıştırmaları telkin yolu ile kolaylaşmış olur. Bu sebepten telkin, ona maruz kalan râvinin terkini ve hadîslerinin reddini gerektiren bir illet sayılır.

ı) Rivayet ettikleri hadîslerin yalan olduğunu bilmeyenler: Hadîs ehlinden olmayan ve hadîs ilminin inceliklerini bilmeyen, bununla beraber, inanç, itikad ve ibadet yönünden "dîni bütün" kimselerin maruz kaldıkları durumlardan biri de, cehaletleri dolayısıyle yalan söylemeleri, fakat bu söylediklerinin yalan olduğunu bilmemeleridir. Yezîd İbn Hârûn anlatır

ve der ki: Vâsıt'da Enes İbn Mâlik'ten hadîs rivayet eden bir kimse vardı. Bir gün bu şahsın, Enes'in hadîslerini bir kitapta topladığı haberi geldi. Ona gittik; bize kitabını gösterdi; fakat kitaptaki hadîsler Şerîk İbn Abdillah'ın hadîsleri idi. Ancak adam haddesenâ Enes (Enes bize rivayet etti) diyerek hadîsleri okumaya başlamıştı bile..Ona, bu hadîslerin Şerîk'e âit olduğunu söylediğimiz zaman "haklısınız" dedi ve arkasından haddesenâ Enes an Şerîk (Enes bize Serik'ten rivayet etti) diyerek hadîs nakletmeye başladı. [563]

j) Görmedikleri ve hiç karşılaşmadıkları şeyhlerden hadîs nakledenler: Bu gibi kimseler, çok defa ellerine geçirdikleri başkalarına âit kitaplardan rivayet ederler. Aslında kitapta bulunan hadîsler sahih olsa bile, kitap sahibini hiç görmedikleri ve onlardan bu hadîsleri işitmedikleri için rivayet ettikleri hadîslere güvenilmez. Bu durum, bu gibi kimselerin cerhini ve hadîslerinin terkini gerektirir. [564]

k) Hayatta iken görüp hadîs işittikleri şeyhlerinden, hiç işitmedikleri hadîsleri de rivayet edenler: Bu gibi kimseler, bir şeyhten bir miktar hadîs işitirler; fakat şeyhin vefatından sonra, daha önce ondan hiç işitmedikleri hadîsleri ya başkalarından işitmek, ya da kitaptan almak suretiyle rivayet ederler; fakat bu hadîsleri rivayet ederken aradaki vâsıtayı kaldırırlar ve doğrudan doğruya şeyhten işitmiş gibi ona isnad ederler. Yahya İbn Ma'în'in ifadesine göre böyle kimseler yalancıdırlar ve bu yönden cerhedilirler. [565]

1) Kitapları kaybolduktan sonra başkalarına âit kitaplardan rivayet edenler: Hafıza yönünden zayıf olan bu gibi kimseler, kitaplarından rivayet ettikleri zaman itimada şâyân olurlar. Ancak, kitapları kaybolduğu zaman, hafızalarından rivayet edemezler ve kendi kitaplarının diğer nüshalarına başvururlar. Çok defa hatalı olan bu nüshalar ise, râvinin hatalı hadîs nakletmesine ve dolayısıyle bu yönden cerhedümesine sebep olurlar.

m)Hadîslerine başkaları tarafından yapılan ilâvelerin farkına varmayanlar: Umumiyetle hadîs ehlinden olmayan ve kitaplarındaki hadîsleri de hıfzetmeyen bu kimseler kitaplarına yapılan herhangi bir ilâveyi kendi hadîsleri zannedip rivayet ederler. Bunlardan bazıları da, ilâveden bahsedildiği zaman bunu kabul etmezler ve hatâ üzerinde ısrar ederler. Bu kimseler, îman yönünden zayıf olan kimselerdir ve bu yüzden

n) Hadîs rivayeti esnasında dillerinde vâki olan hatâyı düzeltmekten kaçanlar: Bunlar, ilk anda hatâ yaptıklarının farkında değillerdir; fakat farkına vardıkları zaman da bu hatâyı düzeltmezler ve hadîs rivayetine devam ederler. Böyle kimseler "kezzâb" (yalancı) sayılırlar ve bu sebepten cerhedilirler. [566]

o) Görmedikleri, yahut görüp de işitmedikleri şeyhlerden hadîs rivayet edenler: Müdellis denilen bu gibi kimseler, tedlîs'in çok kötü bir rivayet tarzı olması dolayısıyle şiddetli bir şekilde cerhedilmişlerdir. [567]

Yukarıdanberi açıklamaya çalıştığımız ve daha ziyade rivayet usûlüne taalluk eden bu haller, râvilerin belli başlı cerh sebeplerindendir. Bunun dışında başka haller de bulunabilir ve bunlar da râvinin dînî ve ahlâkî durumlarıyle ilgili olabilir. Meselâ nıü'min ve muslini görünen, fakat gayeleri müslümanlar arasına fitne fesad sokmak, İslâm'ı yıkıp parçalamak olan zındıklar, elbette hadîsleri reddedilen kimselerdir. Bunun gibi ahlâkî seviyeleri düşük olan kimseler de, bu yönden cerhedilerek rivayetleri terkolunur. Bütün bunlar, Hazreti Peygamberin hadîslerini her türlü tahrif ve tashîften korumak için alınan tedbirlerdendir. [568]

6. Cerh ve Ta'dîlde Kullanılan Bazı Tabirler

Hadîs tenkitçileri, cerh ve ta'dîlde, râvilerin kuvvet ve zayıflık, doğruluk ve yalancılık yönünden çeşitli hallerine delâlet etmek üzere muhtelif tabirler kullanmışlardır. İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl adlı meşhur eserinin mukaddimesinde, bu tabirleri derecelerine göre sıralamış, İbnu's-Salâh ve es-Suyûtî de, bu tertibe riayet ederek, başkalarından kendilerine ulaşan diğer tabirlerle birlikte onları zikretmişlerdir, [569]

îbn Ebî Hatim ve İbnu's-Salâh'a göre ta'dîle delâlet etmek üzere kullanılan tabirler şunlardır:

a) Bir kimse hakkında, sika veya mutkın denildiği zaman, onun tarafından rivayet edilen hadîslerin hüccet olarak kullanılacağı anlaşılır. Keza sebt, hucce, hafız ve zabıt tabirleri de aynı manâda kullanılmıştır.

b) Bir kimse hakkında ennehu sadûkun, veya mahalluhu es-sıdku, ya-hutta la be'se bihi denilirse, hadîslerinin tetkik edilmek üzere yazılabileceğine delâlet eder. Zira bu ibareler, râvide zabt şartının mevcut olup olmadığını kesin bir surette tayin etmez. Bunu tesbit etmek maksadıyle râvinin hadîsi itibâr (araştırma) maksadıyle yazılır ve başka râviler tarafından da rivayet edilip edilmediğine bakılır. Eğer o hadîs başka bir isnadla daha rivayet edilmişse, râvinin doğruluğuna, eğer hadîsin başka bir

rivayeti yoksa ve bir asla dayanmıyorsa, onun zayıflığına hükmedilir.

c) Bir kimse hakkında şeyhun denilirse, onun da hadîsi itibâr mak-sadıyle yazılır; fakat bu mertebe, daha evvelkilerin dûnundadır.

d) Bir kimse hakkında sâlihu'l-hadîs denilirse, keza hadîsi itibâr için yazılır. Bu da yukarıdaki mertebelerin dûnundadır.

Ta'dîle delâlet etmek üzere, bazı hadîsçiler, yukarıda zikredilenlerden başka tabirler de kullanmışlardır. Meselâ bazıları, râvinin doğruluğunu

medhetmek için, sıfatları bazen e fal vezninde kullanarak meselâ euskau'n-nâs demişler, bazıları da meselâ sika sika diyerek onları mükerrer kullanmışlardır. Bazen de, yukarıda ikince derecede zikredilen la be'se bihi yerine, leyse bihi be'sun demişlerdir. [570]
Cerhte kullanılan tabirlere gelince:
a) Bir kimse hakkında leyyinu'l-hadîs denildiği zaman, bu, hadîslerinin itibar için yazılabileceğine delâlet eder. Böyle râviler, kendilerinden adaleti iskat etmiyecek bir hal ile mecruh addedilirler.
b) bir kimse hakkında leyse bi-kaviyyin denilirse, bu da birinci derecede olduğu gibi, râvinin hadîslerinin itibar için yazılabileceğine delâlet eder; fakat onun dûnundadır.
c) Bir kimse hakkında Za'îfu'l-hadîs denilirse, bundan evvelkilerin dûnunda olmakla beraber, yine de hadîsleri itibar için yazılır.
d) Fakat metrûku'l-hadîs veya zâhibu'l-hadıs, yahutta kezzâbun denilirse, o kimsenin hadîslerine itibâr edilmez. Bu derece, cerhin en aşağı derecesidir".[571]
Bunlar gibi, cerhe delâlet etmek üzere diğer bazı tabirler daha kul-lanılmışır. Meselâ kendisinden tevsik edilmeyen bazı kimselerin rivayet ettiği hal ve meşrebi tam anlaşılmayan bir kimse hakkında mesturun veya mechûlu'l-hâl tabirleri kullanılmıştır. Keza hakkında muteber olabilecek bir tevsîk bulunmayan, bununla beraber bazı zayıf halleri görülen kimseler hakkında za'îfun, kendisinden, halini tevsîk edecek bir kişiden fazla rivayet etmeyen kimseler hakkında muttehemun bi'l-kezibi, kendilerine, yalancılık ve hadîs uydurma vasıfları ıtlak olunan kimseler hakkında kezzâbun veya vazzâ'un tabirleri kullanılmıştır. [572]

E. HADÎS RÂVÎLERÎNİN ÂDÂB VE ERKÂNI

1. Hadîs Hâvilerinin Riâyet Etmeleri Gereken Hususlar

Hadîs ilmi, diğer ilimler arasında en yüksek şerefi hâiz olan bir ilimdir. Onunla meşgul olanlar, Hazreti Peygamberin söz ve fiillerine âit haberlerin tashihi ile ve onun söylemediği şeyleri ona âit haberlerden temizlemekle uğraştıkları için, bu ilim, onlarla Hazreti Peygamber arasında gerçek bir bağ oluşturmuş ve bu bağla onlar, kendilerim Hazreti Peygambere daha yakın hissetmişlerdir.
"Sözlerimi işiten ve onları belleyip hıfzeden ve sonra da tebliğ eden kim-seleri, Allah aydınlatsın; olaki fıkıh hâmili olan kimse, onları kendisinden daha fakîh bir kimseye tebliğ eder... "; [573] Sufyân îbn Uyeyne'den rivayet edildiğine göre, hadîs ehlinden hiç kimse yoktur ki, bu hadîs-i şerîf sebebiyle yüzünde o zikredilen aydınlık veya nûr bulunmasın. [574] Bu bakımdan hadîs ilmi, bir âhıret ilmidir; onunla meşgul olacak kimsenin niyet ve ihlâsını ona göre doğrultması ve kalbini dünyevî gayelerden temizlemesi gerekir. [575]
Doğruluğu gaye edinmesi, yalancılık (kizb) tan çekinmesi, meşhur olan hadîsleri yalnız sika olan kimselerden rivayet etmesi, münker olanları ter-ketnıesi, kendisinden öncekiler (selef) arasında cereyan eden şeyleri zikretmemesi, tashîf ve lahinden korunması, mizahı terketmesi, derecesi yükseltildiği zaman nimete şükretmesi, tevazu göstermesi, rivayet ettiği şeylerin feraiz, sünnet ve edeb yönünden müslümanların faydalanabilecekleri haberlerden olması, kendi kitabında bulunmayan şeyleri rivayet etmemesi ve bir hadîsi diğer bir hadîse karıştırmaması gibi hususlar, bir hadîs râvisinin âdâb ve erkânmdandır.[576]
Bir hadîs râvisinin, yaş ve ilim bakımından kendisinden daha büyük ve daha üstün kimseler yanında hadîs rivayet etmemesi gerekir. Hattâ aynı şehir içerisinde dahî, bir râvinin, kendisinden daha üstün bir kimse bulunduğu halde hadîs rivayet etmesi kerîh görülmüştür. [577] Bununla beraber, ondan bir şey sorulursa ona cevap vermesi gerekir.
Kalabalık bir dinleyici gurubuna hadîs rivayet etmek gerektiği zamanlarda, hadîs râvisinin, yer ve zamanını onlara bildirmesi ve böyle meclislere, abdest alarak, güzel elbiseler giyerek, güzel kokular sürünüp çıkması, vakar ve heybetini muhafaza etmesi, mecliste herhangi bir kimse sesini yükselterek konuşursa, ona ihtar etmesi gerekir. [578] Meclisin, Kur'ân-ı Kerîm'den bazı âyetler ve bunun arkasından Allah'a hamd ve Peygamberine salât okunmak suretiyle açılması âdet olmuştur.
Hâvinin, hadîs imlâ etmek maksadıyle meclisler akdetmesi de müs-tehabtır. İmlâ meclisleri, daha ziyade, yüksek mertebede bulunan râvilerin âdet edindikleri bir rivayet şeklidir ve bu meclislerde hadîs ahnıp yazılması, hadîs alma usûllerinin en güzeli sayılır. Bazen râviler, bilhassa cemaatin çok olduğu zamanlarda, müstemlîler kullanırlar; bunlar, râvinin okuduğu hadîsleri yüksek sesle tekrarlamak suretiyle uzaklardan duyulmasını sağlarlar. [579]

2. Hadîs Rivayetinin Başlangıç Tarihi

Hadîs râvilerüiin rivayete başlayacakları yaş hususunda imamlar muhtelif görüşler ileri sürmüşlerdir. Ebû Muhammed İbn Hallâd, olgunluk çağının sonları olması dolayısıyle elli yaşını, hadîs rivayetinin başlangıç tarihi olarak zikretmiştir. [580] Fakat el-Kâzî Iyâz, bunu reddederek daha önce gelip geçen seleften kaç kişinin bu yaşa ulaştığını sormuş ve bunlardan birçoğunun bu yaştan önce vefat ettiğini zikretmiştir. Meselâ sayılamıyacak kadar çok hadîsin toplanmasında ve neşrinde büyük rol oynayan Ömer İbn Abdi'1-Azîz, kırk yaşını ikmal etmeden vefat etmiştir. Sa'îd îbn Cubeyr ise, bu yaşa ulaşmamıştır. Keza İbrahim en-Naha'î de bu yaşa ulaşmadan vefat etmiştir. Mâlik İbn Enes ise, hadîs rivayet etmeye başladığı zaman, henüz yirmi yaşlarında bulunuyordu ve meclisinde, dâima kalabalık bir cemaat ondan hadîs dinliyordu.[581]
Râvinin, hadîs rivayetini terkedeceği yaş haddinde de belirli bir rakam ileri sürülmemiştir. Her ne kadar, yukarıda ismi zikredilen İbn Hallâd, bunun için seksen yaşım ileri sürmüşse de, sahabeden Enes İbn Mâlik, Sehl İbn Sa'd, Abdullah îbn Ebî Evfâ ve daha sonraki nesillerden Mâlik İbn Enes, el-Leys İbn Sa'd, Sufyân İbn Uyeyne, Alî İbnu'1-Ca'd ve diğer birçok hadîsçi, daha ileri yaşlarına kadar hadîs rivayet etmişlerdir. Burada mühim olan mesele, râvinin, ihtiyarlık sebebiyle hafızasını kaybederek hadîsleri birbirine karıştırıp karıştırmadığının bilinmesidir. Bu âfetlerden masun kaldığı sürece, onun hadîs rivayet etmesinde hiçbir mahzur yoktur. [582]

F. RÂVİLER TARİHİ

1. Vafeyât Kitapları

Hadîslerin sıhhatinin doğru olarak tesbît ve sahîh olan hadîsin sakîminden ayırt edilebilmesi için, her şeyden önce, onları rivayet eden kimselerin hal ve meşrebi erinin, güvenilir olup olmadıklarının, doğum ve vefat tarihlerinin doğru bir şekilde bilinmesine ihtiyaç vardır. Çünkü bunların bi-linmesiyle, râvinin, kendisinden hadîs rivayet ettiği şeyhine hakikaten ulaşıp ulaşmadığı, onu idrak edip etmediği, onunla teması olup olmadığı ve nihayet ondan hadîsin işitip işitmediği Öğrenildiği gibi, râvinin, rivayetinde yalan söyleyip söylemediği, hatâ yapıp yapmadığı, hatâlarının, hadîsin sıhhatini tehlikeye sokacak derecede büyük olup olmadığı da anlaşılır. Bu konuyu bir misalle açıklamak gerekirse, İsmâ'îl İbn Ayyâş'm, bir şahsa sorduğu şu sual ve cevabını zikredebiliriz: "Hâlid İbn Ma'dân'dan ne zaman hadîs yazdın"? "113 senesinde". "O halde sen ondan, ölümünden yedi sene sonra hadîs dinlemişsin; zira o, 106 senesinde vefat etti'" [583]
Bu hususu gözönünde bulunduran hadîs imamları, Sufyân es-Sevrî'nin "ruvâtm, kizbi istimal etmeye başladıklarını görünce, biz de onlar için tarih istimal etmeye başladık. Şeyhe ne zaman doğduğunu soruyorduk; eğer doğumunu ikrar ederse, onun güvenilir olup olmadığını öğreniyorduk'"[584] sözlerinden de anlaşılacağı üzere, râviler hakkında tarih kitapları telîf etmişlerdir. Bu cümleden olarak, başta Vafeyât kitapları olmak üzere, hadîs ricali ile ilgili kitaplar hazırlanmıştır. Bunlardan Ebû Süleyman Muhammed İbn Abdillah ed-Dımaşkî (Ö. 379) Vafeyât adlı kitabını telîf etmiş, bu kitapta, Hicretin bidayetinden 338 senesine kadar olan râvilerin tarihlerini zikretmiştir. Bundan sonra Ebû Muhammed Abdu'1-Azîz îbn Ahmed el-Kettânî (ö. 446) aynı konudaki kitabını telîf etmiş, buna, Ebû Muhammed Hibetu'llah İbn Ahmed el-Ekfânî (Ö. 485) küçük bir zeyl yapmış, Ebu'l-Hasan Alî Îbnu'l-Mufaddal el-Makdisî, el-Ekfânfye 581 senesine kadar, Zekiyyu'd-Dîn Ebû Muhammed Abdu'1-Azîm el-Munzirî (Ö. 656) de Îbnu'l-Mufaddal'a büyük bir zeyl yapmış ve bu eserme et-Tekmile li-vafeyâti'n-nakale adını vermiştir. Ayrıca el-Munzirî, bu konuda telîf edilen kitapların, birçok ismi ihmal ettiklerim söylemiş ve bunları tamamlayacağını va'detmiştir.
Bununla beraber talebesi Izzu'd-Dîn Ebu'l-
Abbâs Ahmed İbn Muhammed el-Huseynî (Ö. 695), el-Munzirî'nin mezkûr kitabına bir zeyl yapmış ve kitabını harf sırasına göre değil, vefat tarihlerine göre tertip etmiştir. El-Huseynî'nin bu kitabına Şihâbu'd-Dîn Ebu'l-Huseyn Ahmed İbn Aybek ed-Dimyâtî, 749 senesine kadar, buna da meşhur muhaddis Zeynu'd-Dîn el-Irâkî (Ö.805), kendi zamanına kadar birer zeyl yapmışlardır. [585]
Râvileri genel olarak içine alan bu kitaplar yanında, bazı sahîh hadîs kitaplarının ricaline tahsis edilen kitaplar da vardır. Meselâ el-Buhârî'nin

ricalini toplayan Ahmed İbn Muhammed el-Kelâbâzî (Ö: 398) ve Muhammed İbn Dâvûd el-Kurdî (Ö. 925); Müslim'in ricalini toplayan Ahmed İbn Alî İbn Mencûye (Ö. 428) ve Ahmed İbn Alî el-Isfahânî'nin kitapları bu cümleden olarak zikredilebilir. Muhammed İbn Tâhir el-Makdisî (Ö. 507), el-Kelâbâzî ile İbn Mencûye'nin kitaplarını ele alarak el-Buhârî ve Müslim'in ricalini bi-raraya getirmiş ve kitabını alfabetik sıraya göre tertip etmiştir. Keza el-Lâlkâ'î (Ö. 498), Sahîhayn'in ricalini aynı şekilde tertip ederek bir kitap vücûda getirmiştir. Ebû Alî el-Gassânî, Sunen-i Ebî Davud'un, es-Suyûtî el-Muvattâ'nm, İbn Hacer el-Askalânî de el-Muvattâ ile Ebû Hanîfe, eş-Şâfi'î ve Ahmed İbn Hanbel'in Musned'lerindeki ricali tertip etmiş ve kitabına Ta'cüu'l-menfe'a bi-riuayeti Ricâli'l-E^immetVl-Erba'a adını vermiştir' [586]1. Keza Ahmed İbn Ahmed el-Kurdî (Ö. 763) Sunen-i Erba'a ricalini toplamış, nihayet Cemâlu'd-Dîn İbn Yûsuf îbn Zekî (Ö. 742), Tehzîbu'l-kemâl fi esma 'İ 'r-ricâl adını verdiği büyük bir kitap tertip etmiş ve bu kitapta Kutub-i Sitte ricalini biraraya getirmiştir. O zamana kadar eşine rastlanmayan hacimdeki bu kitap, muhtelif kimseler tarafından ihtisar edilmiştir. Bu ihtisarlar arasında İbn Hacer el-Askalânî'nin Tehzîbu't-tehzîb'i matbu olup, rical kitapları arasında büyük bir şöhret kazanmıştır. [587]

2. Tabakât Kitapları

Tabakât kelimesi, lugatta, birbirine benzeyen kimseler manâsına gelen tabaka'nm çoğulu olup, ıstılahta, birbirine yakın yaşlarda bulunan şeyhlerden, yine birbirine yakın kimselerin hadîs rivayet etmek, yahut hadîs rivayet etmeseler bile o şeyhlerin devrine yetişmek suretiyle meydana getirdikleri gruplardır. Bazen iki kimse, bir hususta birbirine benzemek suretiyle aynı tabakadan sayıldıkları halde, benzemedikleri diğer bir husus sebebiyle ayrı tabakalardan sayılırlar. Buna göre, meselâ sahabîler, Hazreti Peygamberle sohbetleri itibariyle hepsi de bir tabaka teşkil ederler. Bununla beraber, İslâm'a ilk girenler, bazı gazvelere iştirak edenler, hicrette bir olanlar ve bunun gibi bazı tarihî olaylara katılanlar itibariyle sahabîlerin de tabakalara ayrıldıkları görülür. İbn Sa'd onları beş tabakaya ayırmış, el-Hâkim en-Neysâbûrî ise, onların oniki tabaka olduklarını söylemiştir. El-Hâkime göre birinci tabaka, Mekke'de ilk müslüman olan sahabîlerdir. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Alî bunlardandır. İkinci tabaka Dâru'n-Nedve ashabıdır ki, Ömer'in İslâm'a girmesi üzerine Mekkeli bir cemaat da Hazreti Peygambere bey'at edip müslüman olmuştu. Üçüncü tabaka, Habeşistan'a hicret eden sahabîlerdir. Dördüncü tabaka, Akabe'de Hazreti Peygambere bey'at edenlerdir. İkinci Akabe'de bey'at edenler beşinci tabakayı, Hazreti Peygamberin hicreti esnasında Medine'ye varmadan önce Küba'da iken hicret maksadıyle Mekke'den ayrılıp ona iltihak edenler altıncı tabakayı, Bedir savaşma katılanlar yedinci, Bedir ile Hudeybiye arasında hicret edenler sekizinci, Rızvân bey'atmda bulunanlar dokuzuncu, Hudeybiye ile Mekke'nin Fethi arasında hicret edenler onuncu, Fetihte müslüman olanlar onbirinci, fetih günü ve Veda Haccı'nda Hazreti Peygamberi görüp müslüman olanlar da onikinci tabakayı teşkîl ederler. [588]

Tâbi'ûn da sahabe gibidir. Hepsi de bir veya birkaç sahabîye mülâkî olmaları itibariyle bir tabaka teşkîl ederler; bununla beraber, onlar da kendi aralarında muhtelif tabakalara ayrılmışlardır. El-Hâkim, tâbi'ûnun onbeş tabakadan ibaret olduğunu söyler ve birkaç tabakadan örnekler verir. Ona göre, Hazreti Peygamberin cennetle tebşîr ettiği on sahabî (el-Aşeretu'l-MubeşşereJ'ye yetişen tîbi'îler birinci tabakada yer alırlar. Bunların başında Sa'îd Îbnu'l-Museyyib (Ö. 89, 91, 105), Kays îbn Ebî Hâzini (Ö. 97), Ebû Osman en-Nehdî (Ö. 100), Kays İbn Ubâd (Ö. 97), Ebû Vâ'il Şakîk İbn Seleme (Ö. 82), Ebû Recâ el-Utâridî (Ö. 107, 108) gibi isimler bulunur.

El-Esved İbn Yezîd (Ö. 75), Alkame îbn Kays, (Ö. 62), Mesrûk îbnu'l-Ecda (Ö. 63), Ebû Seleme İbn Abdirrahman (Ö. 94), Hârice İbn Zeyd (Ö. 99) ve diğer bazı tabiiler ikinci tabakadan; Âmir İbn Şerâhîl eş-Şa'bî (Ö. 104), Ubeydullah îbn Abdillah îbn Utbe (Ö. 89), Şureyh Îbnu'l-Hâris (Ö. 80) ve akranları da üçüncü tabakadan sayılırlar. Basralılardan Enes îbn Mâlik'e, Kûfelilerden Abdullah îbn Ebî Evfâ'ya, Medînelilerden es-Sâ'ib İbn Yezîd'e, Mısırlılardan Abdullah Îbnu'l-Hâris îbn Cez'e, Şamlılardan Ebû Umâme el-Bâhilî'ye mülâkî olanlar da tâbi'ûnun onbeşinci tabakasını teşkîl ederler. [589]

El-Hâkim'in bu ayırımına rağmen, îbn Sa'd (Ö. 230), tâbi'ûnu dört, Müslim (Ö. 261) ise, üç tabaka olarak zikretmişlerdir. Gerek hadîs râvilerinin ve gerekse diğer ulemânın mensûb oldukları tabakaları bilmek, hadîs ilmi yönünden çok önemlidir. Bazen iki râvinin aynı isimde birleştikleri olur ve bu benzerlik, çok defa, birinin diğeri olduğu zannına yol açar. Bu şekilde yanlış bir zanna düşmemek için, râvilerin tabakalarının bilinmesi gerekir. Bu da onların doğum ve vefat târihlerini, kimlerden hadîs rivayet ettiklerini ve kimlerin kendilerinden hadîs aldıklarını bilmek suretiyle mümkün olur. îşte bu maksatla çeşitli tabakât kitapları tasnif edilmiş ve râvilerin doğum ve vefatları ile târih olayları içindeki yerleri açıklanmıştır. İbn Sa'd (Ö. 230)'m et-Tabakâtu'l-Kubrâ1 sı bu kitapların en çok şöhret kazananıdır. Halîfe İbn Hayyât (Ö. 240) ve Sahîh sahibi Müslim İbnu'l-Haccâc (Ö. 261)'m Kitâbu't-Tabakâfları, Ebû Hatim er-Râzî (Ö. 275)'nin Tabakâtu't-Tâbi'în'i bunlardandır. Daha sonraki asırlarda ez-Zehebî (Ö. 748) tarafından telîf edilen Tezkiretu'l-Huffâz veya Tabakâtu'l-Huffâz adlı eseri de bu sahada şöhret kazanmış değerli bir kitaptır.

Burada şuna da işaret etmek gerekir ki, tabakat kitapları ile târih kitaplarını birbirleriyle karıştırmamak lâzımdır. Her ne kadar târih kitaplarının hadîs râvilerini konu edinmek yönünden tabakât kitapları ile benzerlikleri varsada, târihî olayları incelemeleri yönünden diğerlerinden ayrılırlar. Meselâ târihin konusu, Bedir savaşını, bu savaşa katılanlarla birlikte incelemek olduğu halde, tabakât kitapları, bu savaşa katılanlarla, yaşları küçük olduğu için katılamayanları, aynı zamanda daha Önemli olarak, savaşa katıldıkları halde, küçük yaşta olup da katılamayanlara nisbetle daha çok yaşayan ve onlardan sonra vefat edenleri inceleyip ortaya korlar. [590]

G. RÂVÎLERİN ÎSÎM, KÜNYE VE LAKABLARI

Hadîs ilmiyle meşgul olanlar, râvîlerin, bazen isim ve künyeleriyle, bazen de isim ve lakablarıyle zikredildiklerini görürler. Keza bazıları yalnız isimleriyle şöhret kazandıkları halde, bazıları da künye veya lakablarıyle şöhret kazanmışlardır. Hadîs imamları, bu konu üzerinde de titizlikle durmuşlar ve her bir râvinin şöhret kazandığı isimle, künye ve lakabım gösteren kitaplar veya fihristler tertip etmişlerdir. Bu kitaplarla ulaşılmak istenen gaye, râviler hakkında fazla bilgisi olmayanların, bazen ismiyle, bazen de künyesiyle zikredilen bir hadîs râvisinin iki ayrı şahıs olduğu zehabına kapılmalarını önlemektir.

Bu konuda telîf ettikleri kitaplarla şöhret kazanmış imamlar arasında Alî İbnu'l-Medînî, Müslim, en-Nesâ'î, İbn Ebî Hatim, İbn Hıbbân, el-Hâkim Ebû Ahmed'in isimleri zikredilebilir. El-Hâkim Ebû Ahmed'in kitabı, bu konuda tasnif edilen kitapların en önemlisidir. El-Hâkim, bu kitapta, ismi bilinen ve bilinmeyen râvileri zikretmiştir. Müslim ve en-Nesâ'î'nin kitaplarında ise, yalnız ismi bilinen râviler ele alınmıştır. [591]

1. Künyesiyle Şöhret Kazanan Râviler

Musannıflar, konu ile ilgili kitaplarım muhtelif yollarda tertip etmişlerdir. Es-Suyûtî bunları dokuz bölümde zikreder. [592]

a) Künyesiyle isimlendirilenler: Bunların künyelerinden başka isimleri yoktur ve iki kısma ayrılırlar:

1. İsim olarak kullanılan künyelerinden başka bir de künyeleri olanlar: Fukahâ-i Seb'a'dan Ebû Bekr İbn Abdirrahman İbni'l-Hâris gibi. Bu şahsın ismi Ebû Bekr, künyesi ise, Ebû Abdirrahman'dır. Bu durumda sanki künyenin bir de künyesi vardır'. [593]

2. İsim olarak kullanılan künyeden başka künyesi olmayanlar: Şerîk'in râvisi Ebû Bilâl el-Eş'arî ve Ebû Hatim er-Râzî'nin râvisi Ebû Hasın gibi. Bunların her biri, isim ve künyelerinin bir olduğunu söylemişlerdir.

b) Künyesiyle maruf olanlar ve ayrıca ismi olup olmadığı bilinmeyenler: Ebû Unâs (sahabî) ve Hazreti Peygamberin kölesi Ebû Muveyhibe ve İstanbul muhasarasında şehîd düşen ve orada defnolunan Ebû Şeybe el-Hudrî gibi. Sahabe dışında da künyesiyle maruf olanlar vardır. Enes İbn Mâlik'ten rivayet eden Ebu'l-Ebyaz, Abdullah İbn Ömer'in kölesi Ebû Bekr İbn Nâfi, Abdullah İbn Amr Îbm'l-Âs'ın kölesi Ebu'n-Necîb ve Ebû Harb İbn Ebi'l-Esved ed-Du'elî bunlardandır.

c) Künye ile lakablananlar, ayrıca ismi ve künyesi olanlar: Ebû Turâb Alî îbn Ebî Tâlib, Ebu'l-Hasan gibi. Ebû Turâb lakabı, Alî îbn Ebî Tâlib ismi, Ebu'l-Hasan da künyesidir. Hazreti Peygamber, toprak üzerinde uyuyan Alî İbn Ebî tâlib'e "kalk yâ Ebâ Turâb" diyerek ona bu lakabı vermiştir. Ebu'z-Zinâd Abdullah îbn Zekvân, künyesi Ebû Abdirrahman'dır; Ebu'z-Zinâd ise, onun lakabıdır. Ebu'r-Ricâl Muhammed îbn Abdirrahman el-Ensârî, Ebû Abdirrahman künyesi, Ebu'r-Ricâl ise, lakabıdır. Hepsi de erkek olan on çocuğu olduğu için ona bu lakab verilmiştir. Ebû Turneyle Yahya İbn Vâdıh el-Ensârî el-Mervezî, künyesi Ebû Muhammed, lakabı ise, Ebû Tumeyle'dİr. Ebû'1-Âzân Ömer İbn İbrahîm, künyesi Ebû Bekr, lakabı ise, kulaklarının çok büyük olması dolayısıyle Ebu'l-Âzân'dır. Ebu'ş-Şeyh Abdullah İbn Muhammed el-Isbahânî, künyesi Ebû Muhammed, lakabı ise, Ebu'ş-Şeyh'tir. Ebû Hâzini Ömer İbn Ahmed el-Abduvî, künyesi Ebû Hafs, lakabı ise Ebû Hâzim'dir.

d) İki ve daha fazla künyesi olanlar: Meşhur hadîsçi Abdu'l-Melik îbn Abdi'1-Azîz îbn Cureyc'in Ebû Hâlid ve Ebu'l-Velîd olmak üzere iki künyesi vardı. Abdullah îbn Ömer İbn Hafs el-Umarfnin de Ebû'l-Kâsım olarak bilinen bir künyesi vardı; fakat sonradan bu künyeyi terketmiş ve Ebû Ab~ dirrahman ile künyelenmiştir. Îbnu's-Salâh'm şeyhlerinden Mansûr îbn Ebi'l-Ma'âlî en-Neysâbûrî'nin ise, Ebû Bekr, Ebu'1-Feth ve Ebu'l-Kâsım olmak üzere üç künyesi vardı.
e) Künyesi üzerinde ihtilâf olunanlar: Bunlar, isimleri bilindiği halde, iki veya daha fazla künye ile zikredilen, fakat künyeleri üzerinde ihtilâf olunan kimselerdir. Hazreti Peygamberin evlâtlığı Usâme İbn Zeyd, bunlardan biridir. îsrni maruf olduğu halde, künyesi üzerinde ihtilâf olunmuş, bazıları onun Ebû Zeyd olduğunu söylerken, diğer bazıları Ebû Muhammed, Ebû Ab-dillah ve Ebû Hârice olduğunu söylemişlerdir. Keza meşhur sahabî Ubey İbn Ka'b için, Ebu'l-Munzir ve Ebu't-Tufeyl; el-Kâsım îbn Muhammed İbn Ebî Bekr es-Sıddîk için, Ebû Abdirrahman ve Ebû Muhammed; Süleyman İbn Bilâl el-Medenî için de Ebû Bilâl ve Ebû Muhammed olmak üzere ikişer künye ileri sürülmüştür.
f) Künyesi bilinen ve fakat ismi üzerinde ihtilâf olunanlar: Sahabeden Ebû Basra el-Gıfârî, bu künye ile maruf olduğu halde, ismi üzerinde ihtilâf olunmuş, bazıları isminin Cemîl İbn Basra olduğunu söylerken, bazılarıda, onun Humeyl olduğunu ileri sürmüşlerdir. Keza künyesi Ebû Cuhayfe es-Suvâ'î olan sahabînin Vehb İbn Abdillah mı, yoksa Vehbu'llah İbn Abdillah mı olduğu kesinlik kazanmamıştır. Meşhur sahabî Ebû Hureyre'nin ismi üzerinde ortaya çıkan ihtilâf ise, son derece büyüktür. İbn Abdi'l-Berr'in ifadesine göre, gerek Ebû Hureyre ve gerekse babası için yirmi kadar ihtilaflı isim ileri sürülmüştür. Müslüman olarak bu isimlerden akla en uygun olanları, Abdullah veya Abdurrahman'dır.
Sahabe dışındaki râvilerden Ebû Burde îbn Ebî Mûsâ el-Eş'arî, çoğunluk, isminin Âmir olduğu görüşünde birleşmiş olsa büe, bazı kimseler onun el-Hâris olduğunu ileri sürmüşlerdir. Âsim kırâ'atinin râvisi Ebû Bekr îbn Ayyaş 'm ismi hakkında ortaya çıkan ihtilâf çok daha büyüktür. Onunla ilgili olarak ileri sürülen on bir farklı görüş veya isim vardır. Bazıları isminin Şu'be olduğunu söylerken, bazıları da ondan rivayet edilen "benim, Ebû Bekr'den başka ismim yoktur" sözüne istinaden "onun ismi künyesidir" demişlerdir.
g) Hem künyesi, hem de ismi üzerinde ihtilâf olunanlar: Bunlar sayı itibariyle diğerlerinden daha azdır. Hazreti Peygamberin âzadlı kölesi Sefine, bunun bir örneğini teşkil eder. Bazıları isminin Umeyr, bazıları Salih, diğer bazıları da Mihrân olduğunu söylemiş, künyesinin ise, Ebû Abdirrahman, yahut Ebul-Buhterî olduğu ileri sürülmüştür.
h) Hem künyesi, hem de ismi üzerinde ihtilâf bulunmayan, fakat her ikisiyle de şöhret kazananlar: İlk dört halîfe Abdullah Ebû Bekr Es-Sıddîk,Ebû Hafs Ömer İbmı'-Hattâb, Ebû Amr Osman İbn Affân, Ebu'-Hasan Alî İbn Ebî Tâlib ile mezheb imamları Ebû Abdillah Sufyân es-Sevrî, Ebû Abdillah Mâk îbn Enes, Ebû Abdillah Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şâfi'î ve Ebû Hanîfe en-Nu'mân İbn Sabit gibi.
ı) İsmi bilinmekle beraber künyesiyle şöhret kazananlar: îsmi Amr olduğu halde Ebû İsbâk es-Sebî'î ve Müslim olduğu halde Ebu'd-Duhâ künyesiyle tanınanlar bunlardandır. [594]

2. İsimleriyle Şöhret Kazanan Râviler

İbn Hacer tarafından dokuz kısımda zikredilen ve künyesiyle tanınmış olan bu hadîsçiler yanında, bir de künyeleri bilinmeyen, veya bilinse bile isimleriyle şöhret kazanan kimseler vardır. Hadîs ricali ile ilgili müstekıl kitaplar meydana getirmiş olanlar, bunlar hakkında da kitap tasnif etmişlerdir. Ancak bu konuda tasnîf edilen kitap, diğerlerine nisbetle daha azdır. [595]Bunun sebebi, herhalde isimleriyle şöhret kazanan hadisçilerin künyeleriyle şöhret kazananlar arasında mütalâa edilmiş olmalarıdır. Nitekim el-Irâkî, Takyîd'inde, İbnu's-Salâh'm bu tasnifine işaretle, isimleri maruf olan fakat künyeleri bilinmeyen bu ricalin yukarıda zikredilen dokuz guruptan beşinci kısım içinde ele alınmasının daha doğru olacağını be-lirtmiştir. [596]Bilindiği gibi beşinci kısımda ismi bilindiği halde künyesi üzerinde ihtilâf olunan ve iki veya daha fazla künyesi olduğu ileri sürülen kimseler ele alınmıştır. [597]

3. Lakablar (Elkâb)

Lakab, lugatta, bir şahsın, asıl isim ve künyesi dışında müsemmâ olduğu başka bir isme denir. Aynı kökten kullanılan telktb, bir kimseye lakab takmak, telakkub ise, lakablanmak manâsına gelir. [598]
Hadîs ilminde, bilhassa bu ilmin ricale taalluk eden kısımlarında, la-kablara ayrı bir ihtimam gösterilmiş, isim ve lakablarıyle şöhret kazanmış hadîs ricali için müstekıl biyografik kitaplar tasnîf edilmiştir. Hadîsçilerin bu konu üzerinde hassasiyetle durmalarının başlıca sebebi, hadîs rivayet eden kimselere verilmiş lakabların bazı kimseler tarafından karıştırılması ve çok defa isim zannedilmesidir. Lakabları bilmeyen kimseler, bazı yerde ismini, bazı yerde de lakabını gördükleri bir râvinin ayrı ayrı şahıslar olduğu zehabına kapılırlar. Meselâ Abdullah îbn Ebî Salih, veya Abbâd İbn Ebî Salih, ismi ve lakabı karıştırılan ve ayrı şahıslar olduğu zannma varılan kimselerden biridir. Aslında Abbâd, Abdullah'ın lakabıdır bazen Abbâd la-kabıyle, bazen de Abdullah ismiyle zikredilir.[599]
Bir şahsın, hoşuna gitmeyecek bir isimle lakablandırılması caiz görülmemiştir. Ancak gıybet kasdı olmaksızın bir şahsa lakab vermek bazı imamlar tarafından hoş karşılanmıştır. [600]
İslâmiyette ilk defa zikrolunan lakab, Ebû Bekr es-Sıddîk'ın lakabı olmuş ve ona Atık denilmiştir; ancak bu lakabın ona niçin verildiği kesin olarak tesbît edilememiştir. Bazıları, yüzünün atakati, yâni güzelliği dolayısıyle ona Atîk denildiğini söylemişler, bazıları da Atîku'llah demişlerDir. [601]
Yukarıdaki misalde olduğu gibi, lakablardan bazılarının sebebi bilinmese bile, bu konuda telîf edilen kitaplarda'[602]bilinen telkîb sebepleri ayrı ayrı açıklanmıştır. Burada, misal olmak üzere şu isim ve lakabları zikredebiliriz:
Mu'âviye İbn Abdi'l-Kerîm ed-Dâl: Mekke yolunda şaşırıp yolunu kaybettiği için ed-Dâl ismiyle telkîb edilmiştir. Aslında dâl, dalalette kalmış kimseye denir.
Abdullah İbn Muhammed ed-Da'îf: Vücutça zayıf bir kimse olduğu için ed-Da'îf denilmiştir; yoksa hadîs yönünden zayıf olduğu için değil. Bazıları da zabt ve itkamn şiddeti dolayısıyle ezdâd babından telkîb olunduğunu söylemişlerdir. Abdu'1-Ganî İbn Sa'îd, bu hususa işaret ederek iki büyük adamın kabîh lakablarla telkîb edildiklerine işaret etmiş, bunlardan birinin ed-Dâl, diğerinin de ed-Da'îf olduğunu ileri sürmüştür.
Muhammed İbnu'1-Fadl Ebu'n-Nu'mân es-Sedûsî Ârirn: Âbid, zâhid ve arametten uzak bir kimse olmasına rağmen fâsid manâsına gelen Ârim ismiyle telkîb edilmiştir.
Yûnus İbn Yezîd el-Kaviy: Tâbi'ûndan rivayet eden zayıf bir kişi idi. İbadeti dolayısıyle el-Kaviy denilmiştir.
Yûnus İbn Muhammed es-Sadûk: Sığâr-ı etbâdan kezzâb (yalancı) bir kimse olmasına rağmen ona es-Sadûk lakabı verilmiştir.
Yûnus el-Kezûb: Ahmed İbn Hanbel devrinde yaşamış sika (güvenilir) bir kimse idi. Hıfzı ve itkanı dolayısıyle Kezûb denilmiştir. [603]

4. Mu'telif ve Muhtelif

Hadîs ilminin önemli konularından biri olan mu'telif ve muhtelif, isim, lakab ve neseblerden yazılış (hat) yönünden aynı, fakat okunuş yönünden ayrı olanlara verilen bir isimdir.
Hadîs râvilerinin isim, lakab ve neseblerinin doğru olarak bilinmesi, herbirini diğerinden ayırt edilmesi yönünden zorunludur. Çünkü râviler, adalet ve zabt yönlerinden birbirlerinin aynı olmadıkları gibi, rivayet ettikleri hadîsler de aynı derecede kabule şâyân değillerdir. Bu bakımdan, bir hadîsçinin, hadîs râvilerinin isimlerini, anıldıkları lakab ve neseblerini, bilhassa hat yönünden aynı oldukları halde okunuş ve söyleniş yönünden ayrı oldukları için ayırt edilmeleri güçlük arzedenleri bilmesi zorunlu sayılnnşır. Birçok kimse, konunun önemi dolayısıyle müstekıl kitaplar tasnif etmişler ve bu çeşit isimleri bu kitaplarda tesbît etmeye çalışmışlardır. Bu mu-sanmfların ilki, ed-Dârakutnî (Ö. 385), ikincisi ise, Abdu'1-Ganî İbn Sa'îd (Ö. 409) olmuş, bunları diğerleri takip etmiştir. Bu konuda telîf edilen kitapların en güzeli - bazı noksanlıkların bulunmasına rağmen - Ebû Nasr İbn Mâkûlâ (Ö. 487)'nın el-îkmâl adlı kitabıdır.[604] Ebû Bekr îbn Nukta (Ö. 629), bu kitaba yaptığı bir zeyl ile noksanlıkları tamamlamaya çalışmış, Hafız Mansûr îbn Suleym (Ö. 677) ve Hafız Cemâlu'd-Dîn Îbnu's-Sâbûnî (Ö. 680) de İbn Nukta'nm zeyli üzerine birer zeyl daha yapmışlardır. Hafız Alâ'u'd-Dîn Muğlatây (Ö. 762)'m bu iki kitap üzerine yaptığı zeyl ise, büyük bir hacme sahiptir. Daha sonra Ebû Abdillah ez-Zehebî (Ö. 748), bir cilt olarak ayrı bir kitap telîf etmiş ve buna Muştebehu'n-nisbe adını vermiştir. Şeyhülislâm İbn Hacer (Ö. 852)'in Tabsîru'l-muntebeh bi-tahrîri'l-muşte-beh'i bu konuda yapılan teliflerin en faydahsıdır.
Mu'telif ve muhtelif İsimler yaygın olup çoğu zabtedilmiş değildir. Zab-tedilenlerin bir kısmı umûmî, diğer bir kısmı da Sahîhân ve Muvattâ'daki isimlere mahsûs olmak üzere iki kısımdan ibarettir.

Birinci kısma misal olarak şu isimler zikredilebilir:
Sellâm: Bu hat ile yazılan bütün isimler, beşi müstesna sellâm şeklinde okunur. İstisna olan beş isim Selâm'dır. Bunlardan biri sahabî Abdullah îbn Selâm el-İsrâ'îlî'nin babası, ikincisi el-Buhârînin şeyhi Mu-hammed îbn Selâm İbni'l-Ferec el-Bîkendî[605] üçüncüsü Selâm İbn Mu-hammed îbn Nâhıd el-Makdisî [606]dördüncüsü Mutezileden Muhammed İbn Abdi'l-Vehhâb îbn Selâm el-Cubbâ'î'nin ceddi, beşincisi de Selâm İbn Ebi'l-Hukayk'tır. Bazıları bunlara câhiliye devrinde şarapçılık yapan Selâm îbn Muşkem'i de ilâve etmişlerse de, bunun Sellâm olduğu marûftur.[607]
Umara: Mu'telif ve muhtelif isimlerden Umara, umumiyetle ayn harfinin zammı (ötür©) ile okunur. Yalnız bir kişi, sahabî Ubeyy îbn imâra, bu harfin kesri iledir. Bu hat ile yazılan isimler arasında, erkek ve kadın olmak üzere, ayn harfinin fethi (üstün) ile ve min harfinin teşdîdi (şedde) ile Ammâra okunanlar da vardır.
Kerîz ve Kureyz: Huzâ'a kabilesinden olanlar Kerîz, Abdu Şems'ten olanlar da Kureyz şeklinde okunur.
Hizam ve Haram: Kureyş'ten olanlar Hızâm, Ensâr'dan olanlar Harâm'dır. Bu, Hızâm olanların mutlaka Kureyş'ten, Haram olanların da mutlaka Ensâr'dan oldukları manâsında değildir. Fakat Kureyş'te bu isim Hızâm, Ensâr arasında ise, Haram olarak okunmuştur. Kureyş ve Ensâr dışındaki diğer kabilelerde isim daha ziyade Haram şeklinde yaygındır. Huzâ'a'da ise, her iki şekil de görülür'. [608]
Ebû Ubeyde: Künye olarak yalnız ayn harfinin zammı ile okunur. Abîde ismi bulunmakla beraber Ebû Abîde denildiği duyulmamıştır.
Es-Sefr: Künye olarak kullanıldığı zaman fâ' harfinin fethi ile Ebu's-Sefer, isimlerde ise, es-Sefr'dir. Bununla beraber Mağribliler arasında Ebu's-Sefr künyesi de görülür. Ebu's-Sefr Sa'îd İbn Yuhmid gibi. [609]
Isl: Bu hat ile yazılan bütün isimler, Asel İbn Zekvân el-Ahbârî el-Basrî müstesna, baştaki ayn harfinin kesri ile IsVdir.Gannâm: Alî İbn Assam ez-Zâhid'in babası Assam îbn Alî müstesna, hepsi dağayn harfiyle Gannâm olarak okunur.
Kumeyr: Mesrûk İbnul-Ecda'm karısı Kamîr Bint Amr müstesna, bu hat ile yazılan bütün isimler Kumeyr okunur.
Mîsver: Sahabî Musevver îbn Yezîd ve Musevver îbn Abdi'l-Melik el-Yerbû'î müstesna, diğerleri Misver'dir.
El-Cemâl: El-Buhârî ve Müslim'in şeyhi Muhammed îbn Mıhrân el-Ceniâl'de olduğu gibi sıfat olarak okunur. Bununla beraber, ya bez cinsinden fazla yük taşıdığı için, yahutta ilim sahibi olduğu için Hârûn İbn Ab-dillah, el-Hammâl lakabı ile anılmıştır. Bunun gibi el-Hammâl lakabı ile anılan başka kimseler de vardır: Beyân İbn Muhammed el-Hammâl, Râfi1 ibn Nasr el-Hammâl, Ahmed İbn Muhammed el-Hammâl gibi. Hammâl, isim olarak da kullanılmıştır. Yemenli sahabî Ebyaz İbn Hammâl ve Hammâl İbn Mâlik gibi. El-Hammâl ve el-Cemâl arasında hat yönünden hiçbir fark yoktur.
El-Hemdânî: Hemdân kabilesine nisbetle mütekaddimûn arasında bu isimle anılanlar pek çoktur. Fakat müteahhırûndan olanların çoğu da Hemezân şehrine nisbetle el-Hemezânî fel-Hemedânî) olarak anılırlar.
El-Hannât: Isâ îbn Ebî îsâ'nm "buğday satıcısı" manâsında lakabı el-Hannât'tır. Bu kelime, aynı zamanda, deve yiyeceği satanlar için el-Habbât ve terzi manâsında el-Hayyât şeklinde de okunur. Yukarıda ismini verdiğimiz îsâ İbn Ebî îsâ, her üç meslekle de meşgul olduğu için, her üç la-kabla da anılması hatâ sayılmamıştır; ancak el-Hannât olarak şöhret kazanmıştır. Kendisinden bu konu ile ilgili olarak şu söz nakledilmiştir: Ene hayyâtun, ve hannâtun ve habbâtun. (Ben, hem terziyim, hem buğday ve hem de deve yemi satıcısryım. [610]
Müslim İbn Ebî Müslim de, îsâ İbn Ebî îsâ gibi, hem Hayyât, hem Hannât, hem de Habbât'tır.
Mu'telif ve muhtelif olan isim, lakab ve künyelerden yalnız Sahîhan'da, yahut Sahîhân ile birlikte Muvattâ'da, yahutta bu üç kitaptan birinde bulunanlar ise şöyledir:
Yesâr: Bu hat ile yazılanların hepsi Yesâr'dır. Yalnız Muhammed îbn Beşşâr müstesna; Beşşâr ismi tâbi'ûn arasında nâdir, sahabe arasında ise hiç yoktur.
Bişr: Hepsi Bişr'dir. Yalnız dört isim, ba' harfinin zammı ve sakin sin harfi ile Busr'dür: Abdullah îbn Busr el-Mâzenî, Busr İbn Sa'îd, Busr îbn Ubeydillah el-Hadramî ve Busr îbn Mıhcen ed-Dîlî.
şr: İki İsim müstesna, diğerleri Beşîr'dir. İki isim ise, Buşeyr olarak ° u nur- Buşeyr îbn Ka'b el-Adevî ve Buşeyr îbn Yesâr el-Hârisî el-Medenî. hat ile yazılan iki isim daha vardır ki, birisi Yuseyr îbn Amr (bazılarına gOre bu Useyr)'dir; diğeri ise, Kutn İbn Nuseyr'dir.
Yezîd: Üç isim müstesna, hepsi zây harfi ile Yezîd'tir. Diğer üç isimden biri Bureyd İbn Abdillah İbn Ebî Burde İbn Ebî Mûsâ el-Eş'arî, diğeri Mu-hammed İbn Ar'ara İbni'l-Birind veya el-Berend, üçüncüsü ise, Alî İbn Hişâm İbni'l-Berîd'tir.
El-Berâ': İki isim müstesna, hepsi râ harfinin tahfifi ile el-Berâ'dır. Diğer iki isim ise, bu harfin teşdidi ile el-Berrâ'dır: Ebû Ma'şer Yûsuf İbn Yezîd el-Berrâ' ve Ebu'l-Âliye Ziyâd îbn Fîrûz el-Berrâ'.
Harise: Hepsi Hâ' harfi ile Hârise'dir. Ancak Câriye îbn Kudâme, Yezîd İbn Câriye, el-Esved İbnu'1-Âlâ1 îbn Câriye es-Sekafî, Amr İbn Ebî Sufyân îbn Useyd îbn Câriye es-Sekafî, cim ve râ' harfleri ile Câriye'dir.
Cerîr: İki isim müstesna, hepsi de Cerîr'dir. Müstesna olan isimler ise, baştaki hâ' ve sondaki zây harfleriyle Harîz'dir. Harîz İbn Osman el-Humusî ve Ebû Harîz Abdullah îbn Huseyn el-Ezdî'dir.
Hırâş: Hepsi Hı harfinin kesriyle Hırâş'tır. Yalnız Rib'î İbn Hırâş noktasız hâ' iledir.
Husayn: Ebû Hasîn Osman îbn Asım ve Huzayn İbnu'l-Munzir müstesna, hepsi Husayn'dır. Burada ismi zikredilen kimseden başka Huzayn adını taşıyan birinin bulunduğu bilinmemektedir.
Hâzim: Bütün isimler noktasız Hâ1 harfi ile Hâzim'dir. Yalnız Ebû Mu'âviye Muhammed İbn Hâzim ed-Darîr, noktalı Hı harfi ile Hâzim'dir.
Hayyân: Bu harf ile yazılan bütün isimler Yâ' harfi ile Hayyân'dır. Ancak Habbân İbn Munkız, Vâsi' İbn Habbân'm babası, Muhammed îbn Yahya İbn Habbân'm dedesi, Habbân îbn Vâsi' îbn Habbân ve Habbân îbn Hilâl, Bâ' harfi ile Habbân okunur. Bunlar bazen babalarına nisbet edilerek yazılırlar; bazen de nisbet edilmeksizin sadece Habbân olarak zikredilirler. Fakat diğerlerinden ayırt edilmeleri şeyhleri yönünden olur. Meselâ Habbân an Şu'be, Habbân an Vuheyb, Habbân an Hemmâm, Habbân an Ebân ve Habbân an Süleyman İbni'l-Muğîre denildiği zaman, Şu'be'den, Vuheyb'ten, Hemmâm'dan, Ebân ve Süleyman İbnu'l-Muğîre'den rivayet eden bu şahısların Habbân oldukları anlaşılır. Fakat babalarına nisbet edilmeyen ve Abdullah İbnu'l-Mubârek'ten rivayet eden ismi aynı hatla yazılmış olan şahıs, Hâ' harfinin kesri ile Hıbbân okunur. Hıbbân İbn Mûsâ es-Sulemî el-Mervezî ve Hıbbân îbn Atıyye böyledir.
Habîb: Bütün isimler noktasız Hâ' ile Habîb şeklinde okunur. Ancak Hubeyb İbn Adiy ve Hubeyb İbn Abdirrahman îbn Hubeyb el-Ensârî, Hı harfi ile Hubeyb'tir. Bu ikincisi, yâni Hubeyb İbn Abdirrahman, Sahîhan'da Hafs İbn Âsım'dan babasına nisbet edilmeksizin rivayet eden kimsedir: Hubeyb an Hafs İbn Âsim. Keza Abdullah İbnu'z-Zubeyr'in künyesi de oğluna nisbetle Ebû Hubeyb'tir.
Hakîm: İki isim müstesna, bütün isimler Hâ' harfinin fethi ile Hakîm'dir. Müstesna olan iki isim ise, Hukeym İbn Abdillah İbn Kays el-Kurası el-Mısrî ve Ruzeyk İbn Hukeym, Hâ' harfinin zammı iledir.
Rabâh: Bu hatla yazılanların hepsi Rabâh okunur. Yalnız Ziyâd İbn Riyâh, Râ' harfinin kesri ile Riyâh'tır. Bu şahıs, aynı zamanda, babasının ismi ile künyelenmiş ve Ebû Riyâh denilmiştir.
Zubeyd: Sahîhan'da yalnız Zubeyd İbnu'l-Hâris ve Muvattâ'da iki Yâ' harfi ile Zuyeyd İbnu's-Salt İbn Ma'd Yekrub'tan başka bu hatla yazılan kimse yoktur.
Suleym: Hepsi Suleym okunur. Yalnız Selîm îbn Habbân, Sin harfinin fethi iledir.
Şurayh: Hepsi Şın ve Hâ' harfleriyle Şurayh'tır. Yalnız Müslim'in şeyhi Surayc İbn Yûnus, Surayc Îbnu'n-Nu'mân ve Ahmed Ebû Surayc es-Sabbâh, Sin ve Cim harfleriyle Surayc okunur.
Salim: Hepsi Sin'den sonra Elif harfinin fethi ile Sâlim'dir. Bazı isimlerde ise, Elif harfinin hazfi ile Selm okunur. Selm İbn Zerîr, Selm îbr Ku-teybe, Selm İbn Ebi'z-Zeyyâl ve Selm îbn Abdirrahman gibi. [611]
Seleme: Bütün isimler Lâm harfinin fethi ile Seleme okunur. Yalnız Amr İbn Selime ve Ensârdan bir kabile olan Benû Selime, Lâm harfinin kesri iledir. Müslim tarafından Abdu'l-Kays'a âit bir elçilik heyetinin gelişi ile ilgili hadîsi rivayet edilen Abdu'l-Hâlık İbn Selime (Seleme) hakkında her iki görüş de ileri sürülmüştür. Bu şahıs, Yezîd îbn Harun'a göre İbn Seleme, İbn Uleyye'ye göre ise, îbn Selime'dir. [612]
Ubeyde: Hepsi Ayn harfinin zammı ile Ubeyde'dir. Yalnız Abîde es-Selmânî, Abîde îbn Sufyân el-Hadramî, Abîde İbn Humeyd, Âmir İbn Abîde el-Bâhilî, Ayn harfinin fethi ile okunur.
Ubâde: El-Buhârî'nin şeyhi Muhammed îbn Abâde müstesna, hepsi Ayn harfinin zammı ile Ubâde'dir.
Abde: Hepsi Bâ' harfinin iskânı ile Abde'dir. Yalnız Âmir İbn Abede (Abde) el-Becelî ve Becele İbn Abede (Abde), bu harfin hem fethi hem de iskânı ile, her iki şekilde de okunmuştur.
Abbâd: Hepsi Ayn harfinin fethi, Bâ' harfinin de teşdidi ile Abbâd okunur. Ancak Kays İbn Ubâd el-Kaysî, Ayn harfinin zammı ve Bâ' harfinin tahfifi ile Ubâd'tır.
Akıl: Hepsi Ayn harfinin fethi, Kâf harfinin de kesri ile Akıl okunur. Ancak, ez-Zuhrî'den, gayr-i mensûb olarak rivayet eden Ukayl İbn Hâlid el-îlî, Yahya İbn Ukayl el-Huzâ'î ve meşhur kabilelerden Benû Ukayl - ki bu kabileye mensup olanlara Ukaylî denir - Ayn harfinin zammı, Kâf

harfinin fethi ile Ukayl'dir.
Vâkıd: Hepsi Kâf harfi ile Vâkıd okunur. Bununla beraber Sahîhân'da ve Muvattâ'da ismi geçmeyen Vâfid İbn Selâme ve Vâfid İbn Mûsâ ed-Dârî, Fâ' harfi iledir.
Ensâb arasında görülen mu'telif isimlerden bazı Örnekler de şunlardır:
El-Eylî: Hepsi de Hemze'nin fethi ve Yâ'nm iskânı ile Eylî okunur. Ancak üç kitapta yer almamakla beraber Bâ' harfi ile ve Hemze'nin zammı ile Ubullî de vardır.
El-Basrî: Hepsi de meşhur bir şehir olan Basra'ya nisbetle Basrî okunur. Ancak muhadramlardan Mâlik İbn Evs, Abdu'l-Vâhıd İbn Abdillah ve Salim Mevlâ'n-Nasriyyîn, Nün harfi ile Nasrî olarak nisbetlenirler.
Es-Sevrî: Hepsi Sevrî'dir. Yalnız Ebû Ya'lâ Muhammed İbnu's-Salt, et-Tevvezî olarak nisbet edilir. Tevvez, İran'da bir yer adıdır.
El-Curayrî: Hepsi Curayr'e nisbetle Curayrî okunur. Sa'îd el-Curayrî ve Abbâs el-Curayrî gibi. Ancak el-Buhârî ve Müslim'in şeyhlerinden olan Yahya İbn Bişr, Hâ' harfi ile el-Harîrî olarak nisbet edilir. Bundan başka el-Buhârî'nin kitabında Cerîr îbn Abdülah'ın oğullarından Yahya îbn Eyyûb el-Cerîrî vardır ve Cim harfinin fethi ile Cerîrî okunur. [613]
Es-Selemî: Selime'ye nisbetle Selemi okunur. Bununla beraber hara harfinin kesri ile Selimi diyenler de vardır. Benû Suleym kabilesine mensup olanlar ise, Sin harfinin zammı ile Sulemî'dir.
Mu'telif ve muhtelif, yâni yazılış yönünden aynı, fakat okunuş yönünden farklı olan isim, lakab ve nesebler, şüphesiz, bu zikrtettiklerimizden ibaret değildir. Bununla beraber bu isimler, en çok rastlanan ve en meşhur olan isimlerdendir. İslâmî ilimlerle meşgul olanların bu gibi isimleri yanlış okumamaları için bunlara ayrı bir itina göstermeleri gerekir. [614]

5. Müttefik ve Mufterık

Müttefik ve mufterık, isim, künye ve nesebleri, yazılış ve okunuş yönünden aynı, fakat şahıslan yönünden ayrı olan râviler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu çeşit râvilerin bilinmesinde, özellikle, muasır olup da aynı şeyhten rivayet eden, veya kendilerinden rivayette başkaları tarafından iştirak edilen aynı isim ve nesebteki kimselerin birbirleri ile karıştırılmaması yönünden büyük faydalar vardır.
Müttefik ve mufterık, çeşitli kısımlara ayrılır ve her bir kısımda, isim neseb ve künye yönünden birbirine benzeyen kimseler bulunur.
Birinci kısım: İsimleri ve baba isimleri müttefik olanlar, meselâ Halîl İbn Ahmed bunlardandır ve bu isimde altı ayrı şahıs vardır. Biri meşhur Sîbeveyh'in şeyhi olan Halil İbn Ahmed'tir. Basrah olup Âsim el-Ahvel'den rivayet etmiştir. Hicretin 100 üncü senesinde doğmuş, 170 civarında vefat etmiştir. Babası, Hazreti Peygamberden sonra İslâm'da ilk defa Ahmed ismi ile isimlendirilen kimse idi.
îsmi Halîl İbn Ahmed olan ikinci şahıs, Ebû Bişr el-Muzenî el-Basrî olup el-Mustenîr İbn Ahzar'dan rivayet etmiş ve bundan önce ismi geçen Sîbeveyh'in şeyhi Halîl 'in aruzla İlgili haberlerim toplamıştır.
Aynı isimdeki üçüncü şahıs, el-Halîl İbn Ahmed el-İsbahânî'dir ve
Ravh İbn Ubâde'den rivayet etmiştir.
Dördüncüsü, Semerkand kadısı Ebû Sa'îd es-Siczî el-Hanefî'dir. İbn Huzeyme, îbn Sa'îd ve el-Beğavî'den rivayet etmiş, 387 H. de ölmüştür.
Beşincisi, Ebû Sa'îd el-Bustî olup, bundan önce ismi geçen el-Halîl es-Siczî'den ve Ahmed İbnu'l-Muzaffer el-Bekrî'den rivayet etmiştir.
Altıncısı ise, Ebû Sa'îd el-Bustî eş-Şâfi'î'dir ve Ebû Hâmid el-İsferâyinî'den rivayet etmiştir.
ikinci kısım: İsimleri ve baba isimleri ile birlikte dede isimleri de
müttefik olanlardır. Meselâ Ahmed İbn Ca'fer İbn Hamdan bunlardandır ve bu isimde dört kişi vardır. Hepsi de aynı asırda yaşamışlardır ve hepsi de Abdullah isimli kimselerden rivayet etmişlerdir. Bu sebeple bunları birbirinden ayırmak, ancak râviler üzerindeki yüksek ihtisasla mümkün olur. Bu dört şahıstan biri, el-Katî'î Ebû Bekr el-Bağdâdî (Ö. 368) olup Abdullah îbn Ahmed İbn Hanbel'den Musned'i rivayet etmiştir.
İkincisi, es-Sekatî Ebû Bekr el-Basrî (Ö. 304) dir ve Abdullah îbn Ahmed ed-Devrakî'den rivayet etmiştir. Her ikisinden de Ebû Nu'aym el-Isbahânî hadîs almıştır.
Üçüncüsü, Abdullah İbn Muhammed îbn Sinan'dan rivayet eden Dîneverî, dördüncüsü ise, Abdullah İbn Câbir et-Tarsûsî'den rivayet eden ve Ebu'l-Hasan künyesi ile bilinen Tarsûsî'dir.
Aynı kısma başka bir örnek de Muhammed İbn Ya'kûb İbn Yûsuf gösterilebilir. Bu isimde iki kişi vardır; birisi en-Neysâbûrî, diğeri ise, Ebû Abdillah el-Ahram olup, her ikisi de aynı asırda yaşamışlar ve her ikisinden de el-Hâkim Ebû Abdillah (Ö. 405) hadîs rivayet etmiştir.
Yine bu kısımda en enteresan ittifak, Muhammed îbn Ca'fer İbn Muhammed İbni'l-Heysem el-Enbârî ile Hafız Muhammed İbn Ca'fer îbn Muhammed İbn Matar en-Neysâbûrî Ebû Amr ve Muhammed İbn Ca'fer îbn Muhammed îbn Kinâne el-Bağdâdî Ebû Bekr arasında vâki olmuş ve her üçü de H. 360 senesinde vefat etmiştir.
Üçüncü kısım: Hem künyeleri, hem de nisbetleri ittifak eden kimselerdir. Ebû Imrân el-Cevnî bunlardan olup iki kişidir. Biri tâbi'î Abdu'l-Melik îbn Hanbîb el-Cevnî (Ö. 129), diğeri ise, daha sonraki tabakalardan olan ve er-Rabî İbn Süleyman'dan rivayet eden Mûsâ îbn Sehl İbn Abdi'l-Hamîd el-Basrî'dir.
Yine bu kısımdan Ebû Bekr İbn Ayyaş, üç ayrı kişidir. Biri Kârî, diğeri el-Hımsî, üçüncüsü de es-Sulemî el-Bâceddâ'î'dir. [615]
Dördüncü kısım: Üçüncü kısmın aksine, isimleri ve babalarının künyeleri ittifak eden kimselerdir. Salih İbn Ebî Salih bunlardandır. Bu isimde dört kişi vardır ve hepsi de tâbi'îdir. Biri Mevlâ't-Tev'eme lakabı üe bilinir; babasının ismi Nebhân, künyesi ise, Ebû Muhammed'tir. Ebû Hurayra'dan, İbn Abbâs ve Enes İbn Mâlik'ten rivayet etmiştir. Et-Tev'eme ise, Umeyye İbn Halef el-Cumahfnin kızıdır.
İkincisi, Ebû Salih es-Semmân Zekvân'm oğlu Salih olup künyesi Ebû Abdirrahman'dır.
Üçüncüsü, Alî ve Â'işe'den rivayet eden es-Sedûsî, dördüncüsü ise, Amr îbn Hurays'in kölesi olan Salih'tir. Babasının ismi Mihrân olup Ebû Hurayra'dan rivayet etmiştir.
Beşinci kısım: İsimleri, baba isimleri ve nesebleri ittifak eden kimselerdir. Muhammed İbn Abdillah el-Ensârî gibi. Bu isim ve nesebte iki kişi vardır ve her ikisi de birbirine yakın tabakalara mensûbtur. Biri el-Buhârî'nin kendisinden hadîs rivayet ettiği meşhur Basralı Kâzî olup ceddi el-Musennâ İbn Abdillah İbn Enes İbn Mâlik'tir ve H. 215' te vefat etmiştir. Diğeri ise, yine Basrah Ebû Seleme olup zayıf râvilerden biridir.
Altıncı kısınv Yalnız isimleri veya yalnız künyeleri ittifak eden kimseler olup diğerlerine nisbetle daha çoktur. Bu isimler yönünden hasıl olan güçlük, isnada baba ismi veya nisbeti zikredilmeksizin yalnız başına yer alması ve bu suretle o ismin hangi şahsa âit olduğunun bilinmemesi itibariyledir. Meselâ isnadda yalnız Hammâd ismi zikredildiği takdirde, bunun, Hammâd İbn Zeyd mi, yoksa Hammâd İbn Seleme mi olduğunu tesbît etmek güçleşir. Bununla beraber, bu gibi durumlarda ismin delâlet ettiği şahsı bulmak, ondan hadîs rivayet edenler cihetinden mümkün olmaktadır. Meselâ Muhammed İbn Yahya ez-Zuhlî, er-Râmahurmuzî ve el-Mizzî'ye göre, Hammâd'tan rivayet eden râvi Süleyman İbn Harb veya Ârim ise, bu şahıs Hammâd îbn Zeyd; Mûsâ îbn İsmâ'îl ise, Hammâd İbn Se-leme'dir. Keza Affân'm, babasına nisbet etmeksizin hadîs aldığı Hammâd, yine İbn Seleme'dir.
Hammâd İbn Zeyd'ten hadîs rivayeti ile teferrüd eden birçok râvi vardır ki, bunlar da isnadlarında babasına nisbet etmeksizin yalnız Hammâd ismini kullandıkları zaman, bunun îbn Zeyd olduğu anlaşılır. Ancak, ondan teferrüd eden bu râvilerin kimler olduklarını da bilmek gerekir.
îsnadda babasına nisbet edilmeksizin zikredilen Abdullah ismi de, aynı şekilde, bu ismi zikredenler yönünden bilinir. Eğer râvi Mekkeli ise, hadîs aldığı Abdullah, İbnu'z-Zubeyr'dir. Medîneli ise, İbn Amr, Kûfeli ise, İbn Mes'ûd, Basralı ise, îbn Abbâs, Horasanlı ise, Îbnu'l-Mubârek'tir.
Yedinci kısım: Nisbette lafız yönünden ittifak ettikleri halde, kendisine nisbet olunan şey yönünden iftirak edenlerdir. Meselâ Âmul, biri Taberistan'da, diğeri Ceyhun tarafında bulunan iki yer ismidir ve bunlardan birine nisbetle şahıs Âmulî olur. Ulemânın çoğu, Taberistan Âmul'üne mensûb oldukları halde, el-Buhârî'nin şeyhlerinden Abdullah İbn Ahmed el-Anıulî Ceyhun Âmul'üne mensûbtur.
Hanefî nisbeti de böyledir. Bazı kimseler, Benû Hanîfe kabîlesine nisbetle Hanefî oldukları halde, diğer bazıları, İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebine nisbetleri dolayısıyle Hanefî olurlar. Meselâ Ebû Abdu'l-Kebîr İbn Abdi'l-Mecîd el-Hanefî ve kardeşi Ubeydullah Benû Hanîfe kabîlesine mensûb olanlardandır. Hadîsçilerin birçoğu da İmam Ebû Hanîfe mezhebine mensûbturlar.
Müttefik ve mufterıkla ilgili en önemli kitabı el-Hatîb el-Bağdâdî telîf etmiştir. Hafız Muhammed İbn Neccâr el-Bağdâdî ve Ebû Bekr el-Cevzekî'nin de bu konuya tahsîs edilmiş birer kitapları vardır. [616]

6. Müteşâbih

Mu'telif müttefik isimlerle birlikte iki neviden mürekkeb olan müteşâbih, iki ayn şahsın isim veya neseblerinin lafız ve hat yönünden müttefik, fakat baba isimlerinin mu'telif ve muhtelif, yâni hat yönünden aynı, lafız ve okunuş yönünden ayrı olmasıdır. Bazen de bunun aksi olur; iki

ayrı şahsın isimleri mu'telif ve muhteliftir; yâni hat yönünden aynı, lafız yönünden ayrıdır; fakat baba isimleri müttefiktir; yâni hat ve lafız yönünden aynıdır. Meselâ Mûsâ İbn Alî ve Mûsâ İbn Uley gibi. Bu iki şahsın isimleri müttefiktir; fakat babalarının isimleri, hat yönünden aynı olmakla beraber, lafız yönünden ayrıdır; yâni mu'telif ve muhteliftir.
Bu çeşit isimlere Kutub-i Sitte'de ve diğer bazı meşhur rical kitaplarında rastlanmaz. Daha çok müteahhırûn arasında yer alan bu isimlerden yalnız ikisi el-Hatîb'in Târîhu Bağdad'mda zikredilmiştir. Birisi Ebû Bekr Mûsâ İbn Âlî el-Ahvel olup Ca'fer el-Firyâbî'den rivayet etmiştir. [617]Diğeri ise, Ebû îsâ Mûsâ İbn Alî olup İbnu'l-Enbârî'nin şeyhidir.[618] Ebû Imrân Mûsâ İbn Alî es-Sıkıllî (Ebû Zerr el-Herevî'den rivayet etmiştir), Mûsâ İbn Alî el-Kuraşî (meçhuldür), Mûsâ İbn Alî Ebu'1-Fadl el-Hayyât (İbn Asâkir ve Îbnu's-Sen'ânî'nin şeyhidir), Mûsâ îbn Alî İbn Gâlib el-Emevî el-Endelusî, Mûsâ îbn Alî İbn Âmir el-Harîrî el-îşbîlî, aynı isme sahip ayrı şahıslardır. Buna karşılık Mûsâ İbn Uleyy İbn Rabâh el-Mısrî, Ayn harfinin zammı ile, yukarıda zikredilen şahısların baba isimleriyle hat yönünden mu'telif, fakat lafız yönünden muhteliftir.
Muhammed İbn Abdillah el-Muharrimî (el-Muhremî) de nisbet yönünden müteşâbih isimlerdendir. El-Buhârî ve Ebû Davud'un şeyhlerinden olan Muhammed İbn Abdillah Ebû Ca'fer el-Kuraşî el-Bağdâdî, Bağdâd'm meşhur mahallesi Muharrim'e nisbetle el-Muharrimî olarak anılır. Eş-Şâfi'î'den rivayet eden Muhammed îbn Abdillah ise, Mahrame İbn Nevfel'e nisbetle Mahramî'dir ve meşhur değildir.
Künyede müttefik, nisbette mu'telif ve muhtelif olanlara misal olmak üzere, Ebû Amr eş-Şeybânî ile Ebû Anır es-Seybânî gösterilebilir. Her ikisi de tâbi'undandır. Birincisinin ismi Sa'd İbn İyâs, ikincisinin ismi ise, Yahya İbn Ebî Amr es-Seybânî'nin babası Zur'a'dır. Bu iki şahsın künyesi aynı olduğu halde nisbetleri mu'teliftir; yâni hat yönünden aynı, fakat birincisi Şıh, ikincisi ise, Sin ile olup okunuşları ayrıdır.
Müteşâbih ile ilgili misallerin bir başka şekli, yukarıda zikrettiklerimizin aksine, baba ismi müttefik, fakat şahıs ismi mu'telif olanlardır. Amr İbn Zurâre ile Ömer İbn Zurâre gibi. Birinci isme sahip birçok kimse vardır. İkincisi ise, el-Hadesî olarak maruftur.
Hayyân el-Esedî ve Hanân el-Esedî de bu kısım içinde yer alan müteşâbih isimlerdendir. Birincisi Ammâr îbn Yâsir'den rivayet eden Tâbi'î Hayyân îbn Husayn, ikincisi ise, Benû Esed'ten olup meşhur râvi Mu-sedded'in babası Muserhed 'in amcasıdır.
îsim ve neseb yönünden müteşâbih olup da baba ve oğul isimleri arasında takdim ve te'hîr ile birbirinden ayrılan râvilere gelince, bunlar, hat yönünden değil, fakat benzer isimlerin takdîm ve te'hîri yönünden zihinde bazı tereddütlere sebep olurlar. Bu isimlerin teşekkülü iki râviden birinin isminin diğerinin baba ismi olması iledir. Meselâ Yezîd İbnu'l-Esved ile el-Esved îbn Yezîd ve el-Velîd İbn Müslim ile Müslim İbnu'l-Velîd böyledir. Bu son iki isimden birincisi Cundub İbn Abdillah el-Becelî'den rivayet eden tâbi'î el-Velîd İbn Müslim el-Basrî'dir. Aynı isimdeki diğer meşhur hadîsçi îmam el-Evzâ'î'nin ashabından ve Ahmed İbn Hanbel'in şeyhlerinden olan el-Velîd îbn Müslim ed-Dımaşkî'dir. İkincisi ise, Abdu'1-Azîz ed-Darâver-dî'nin şeyhi Müslim İbnu'l-Velîd İbn Rabâh el-Medenî'dir. Mu'telif ve müttefik isimlerden teşekkül eden müteşâbih isimlerle ilgili olarak el-Hatîb el-Bağdâdî Telhîsıt'l-muteşâbih adlı kitap telîf etmiştir. Bu kitap, onun en güzel kitaplarından biridir. Keza yine el-Hatîb'in baba ve oğul isimleri arasında takdîm ve te'hîrle meydana gelen müteşâbih isimler hakkında Refu'l-irtiyâb fVl-maklûb mine'l-esmâ' ve'l-ensâb adlı bir başka kitabı vardır. [619]

H. HADÎS RİVAYETİ VE ŞARTLARI

1. Rivayetin Mâhiyeti

Hadîs ıstılahında rivayet, sünnetin, hadîsin, veya benzeri haberlerin nakli ile, bunların, onları haber verenlere isnadından ibarettir. Bu tarîf, bize, rivayetin üç temel unsuru bulunduğunu gösterir: Birincisi, rivayete konu teşkîl eden sünnet, hadîs, veya benzeri olan haber; ikincisi, bu haberi kendisine nakledene isnad ile rivayet eden şahıs; üçüncüsü de, haberi kendisine rivayet edenden alan diğer şahıs. Kısacası, mervî, bu mervîyi elinde bulunduran ilk kaynak veya şeyh; onu bu kaynaktan alıp nakleden râvi.
Rivayetin gayesi, her şeyden önce, Hazreti Peygamberin söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umumî manâsıyle hadîsini, asırlarca sonra gelecek olan nesillere duyurmak olunca, biraz önce işaret ettiği-nıiz üçlü unsur sistemi, bu duyurma işinin en emîn yolu olarak ortaya çıkar. Nitekim Hazreti Peygamberden haberi alan sahabî, bunu Hazreti Peygambere isnad ile tâbi'îye rivayet ettiği gibi, aynı haberi sahabîden alan tâbi'îde, onu kendisine rivayet eden sahabîye isnad ile, kendisini takip eden nesilden tâbi'u't-tâbi'îye rivayet etmiş; böylece haberin, Hazreti Peygamberden asırlarca sonra yaşamış olan kimselere ulaştırılması mümkün olmuştur.
Rivayetin sıhhati, bu üçlü unsurun sıhhatine bağlıdır. Üçlü unsurun sıhhati ise, rivayet edilen haberde herhangi bir değişiklik yapılmaması ve rivayet eden şahsın da, haberi kaynağına isnadının sahîh olması ile gerçekleşir. Bu sebepledir ki hadîs ilminde, bir taraftan rivayet edilen haberin aslında, hangi suretle olursa olsun, bir değişikliğin yapılıp yapılmadığı incelenirken, bir taraftan da haberi rivayet eden şahsın, onu kendisine rivayet eden şahsa isnadının sıhhati araştırılmıştır. Keza haberi rivayet eden şahsın güvenilir olup olmadığının araştırılması da rivayetin sıhhatini tesbît yönünden gerekli görülmüştür. Nitekim bu araştırma sonucudur ki, metinde vukubulan değişiklikler sebebi ile şâz, münker, mu'allel gibi metne müteallik zayıf hadîs çeşitleri tesbît edilirken, mürsel, munkatı, mu'dal ve mu-delles gibi isnadla ilgili zayıf hadîsler de belirlenmiştir. Ayrıca, telif edilen ciltler dolusu râviler tarihi ile de, hadîs rivayeti ile meşgul olan râvüerin doğum ve ölüm tarihleri, hal ve meşrebleri, şeyhleri ve talebeleri, hadîs ri-vayetindeki mevkileri gözler önüne serilmiştir. Bütün bunlar, Hazreti Peygambere isnad edilen haberlerden sahîh olanlarını sakîm olanlarından ayırt etmek için girişilen faaliyetlerin sonucudur. [620]

2. Hadîs Rivayetinde Bazı Müteferri Hükümler

Hadîs rivayetinin sahîh olabilmesi için bazı şartlar ileri sürülmüşse de, bu şartlar üzerinde tam bir ittifak hasıl olmamıştır. Hadîsçilerden bazıları, rivayette büyük bir şiddet gösterirken, diğer bazıları, işin daha kolay tarafına meyletmişlerdir. Meselâ Mâlik îbn Enes, Ebû Hanîfe ve Ebû Bekr es-Saydalânî eş-Şâfi'î, hafızadan rivayet edilmeyen hadîslerin, dînde hüccet olarak kullanılamıyacağını ileri sürmek suretiyle şiddet taraftarları arasında yer almışlardır [621]Bazıları ise, ellerinde bulunan kitaptan rivayet etmiş olmaları bir tarafa, bu kitabın, asıl nüsha ile mukabele edilip edilmediğine bile ehemmiyet vermemişlerdir. [622] Tabiatiyle böyle kimseler, hadîs tenkitçileri tarafından mecruh addedilmişlerdir. Maanıafih, şiddet göstermekte ifrata, işin kolay tarafına meyletmekte tefrite varanlar bir tarafa bırakılacak olursa, ekser hadîsçilerin orta yolu muhafaza ettikleri anlaşılır. Bunlara göre,rivayetin hafızadan yapılacağı tabiî görülmekle beraber, mukabele edilmiş bir kitaptan yapılmasında da hiç mahzur yoktur. Bunun gibi, hadîs rivayetinde riâyet edilmesi gereken usûl ve şartlar zik-redildiği zaman, bu usûl ve şartların, ekser hadîsçiler nazarında gerçekleşmiş olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim usûl kitaplarında bunlar zikredilirken, onlara muhalif kalan bazı isimlere de tesadüf edilir ki, bunlar o meselede ekalliyette kalan gurubu temsil ederler.
Hadîs rivayetinin sahîh olabilmesi için riâyet edilmesi gereken usûl ve şartlar, İbnu's-Salâh tarafından maddeler halinde ve geniş bir şekilde açıklanmıştır. Bunlardan bazılarını misal olarak kısaca zikredecek ve bilâhare oldukça mühim bir konu olan hadîslerin manâ ve lafızlarıyle rivayeti üzerinde biraz duracağız.
a) Gözleri görmeyen kimselerin rivayet etmiş oldukları hadîslerin alınıp alınmaması hususunda görüş ayrılığı vardır. El-Hatîbe göre gözleri görmeyen kimseler, gören fakat câhil olan kimseler gibidir [623] Bununla beraber, güvenilir bir kimse, gözü görmeyen bir kimsenin hadîs hıfzetmesinde yardımcı olursa, onun rivayeti bazı hadîsçiler tarafından makbul sayılmıştır.
b) Râvinin, kendi semâ'ını ihtiva etmemekle beraber içerisinde şeyhi tarafından işitilmiş yahut şeyhinden yazılmış hadîsler bulunan bir kitaptan rivayet etmesi, bütün hadîsçiler tarafından tecviz edilmemiştir. Bununla beraber râvi, şeyhinden umumî bir icazet almışsa rivayeti sahîh addedilir. Eğer kitap, şeyhin şeyhinin semâ'ını ihtiva ediyorsa, râvinin, şeyhinden aldığı umumî icazet gibi, şeyhinin de kendi şeyhinden umumî bir icazete sahip olması gerekir.[624]
c) Râvi, hıfzetmiş olduğu bir hadîsi, kitabında değişik bir şekilde bulursa, takip edeceği usûl, hadîsi kitaptan mı yoksa şeyhin ağzından mı hıfzettiğini araştırmaktır. Eğer kitaptan hıfzetmişse, hafızasındaki hadîsi bırakır ve kitaptaki hadîse itimad eder; eğer şeyhin ağzından işiterek hıfzetmişse ve hafızasına da güveniyorsa, kitabını, hafızasındaki hadîse göre tashih eder. Fakat hadîsin rivayetinde, "hıfzımda şöyle, kitabımda şöyle" diyerek ayrı ayrı belirtmesi gerekir.[625]
d) Eğer râvi, kitabında, şeyhinden işittiğini hatırlayamadığı bir hadîs bulursa, Ebû Hanîfe ve bazı Şâfi'î imamlarına göre, hadîsin rivayeti caiz değildir. Fakat İmam Ebû Yûsuf, Muhammed ve eş-Şâfi'î ile ekser ashabı rivayeti tecviz etmişlerdir. [626]Ancak bu, râvinin, kitabına güvenmesi ve hadîsi şeyhinden işittiğine dâir kendisinde mevcut olan zannın kuvvetli olması halindedir; eğer şüphesi kuvvetli olursa, hadîsin rivayeti caiz olmaz. Eş-Şâfı'î'den rivayet edilen bir habere göre, Mâlik İbn Enes, hadîsin herhangi bir yerinden şüphelenirse bütün hadîsi terk

ederdi. [627]El-Hatîb el-Bağdâdî'nin bu konudaki görüşü de aynı merkezdedir ve "bir kimse, kitabında bulunan bir hadîsi işitip işitmediğinden şüpheye düşerse, o hadîsi terkedip diğerlerini rivayet etmesinde bir mahzur yoktur; fakat kitabı içerisindeki şüpheli hadîsin hangisi olduğunu bilmezse bütün hadîsleri ter-ketmesi gerekir" demiştir. [628]

e) Râvinin, rivayet ettiği hadîslerde lâhn ve tashîf yapmamaya dikkat etmesi gerekir. Lâhn, i'rabıtı aksidir; yâni mu'reb kelimeleri aslına uygun olarak zikretmemek ve i'rabmda hatâ yapmaktır. Bu hatâdan korunabümek için, hadîs rivayetiyle meşgul olanların, nahiv kaidelerini ve lügati iyi bilmeleri gerekir. El-Asma'î'den nakledilen bir habere göre, hadîs talebesi, nahiv kaidelerini bilmediği zaman çok defa, Hazreti Peygamberden rivayet etmiş olduğu hadîslerde lâhin yapar ve onun "bana yalan isnad eden kimse, cehennemdeki yerine hazırlansın" hadîs-i şerîfinin muhatabı mevkiine düşer; çünkü Hazreti Peygamber, lâhin yapmazdı. Ondan hadîs rivayet eden kimse ise, lâhin yapmak suretiyle ona yalan isnad etmiş olur" . [629]

Lâhin üzere alman bir hadîsin, yine lâhin üzere mi yoksa bu lâhnin düzeltilerek aslına uygun bir şekilde mi rivayet edileceği hususunda, hadîsçüer arasında tam bir görüş birliği yoktur. Bazıları, meselâ Muhammed İbn Şîrîn, Recâ İbn Hayve, el-Kâsım îbn Muhammed, Ebû Ma'mer, İsma'îl îbn Ebî Hâlid, Sufyân, Mâlik İbn Enes gibi hadîsçüer, lâhinle alman bir hadîsin yine aynı şekilde rivayet edilmesi lâzım geldiğini ileri sürmüşlerdir. İbnu's-Salâh'a göre bu hadîsçilerin istinad ettikleri husus, hadîslerin lafz üzere, yâni işitildiği şekilde rivayet edilmesi esasıdır [630]El-Hasanu'l-Basrî, eş-Şâ'bî, İbrahim en-Naha'î, el-A'meş, el-Evzâ'î ve Abdullah Ibnu'l-Mubârek gibi birçok hadîsçi ise, lâhnin düzeltilmesi ve hadîsin doğru bir şekilde rivayet edilmesi lüzumu üzerinde ittifak etmişlerdir. îbnu's-Salâh'a göre, hadîsçilerin çoğu bu fikirdedir ve doğru olanı da budur. [631]

f) Râvi, bir hadîsi iki veya daha fazla kimseden işittiği zaman, eğer bu hadîsler arasında lafız yönünden bazı farklılıklar bulunsa bile manâ yönünden herhangi bir değişiklik yoksa, hadîsi bir tek isnad altında nakleder ve hadîsin lafzının hangi râviye âit olduğunu ayrıca belirtir. Meselâ Müslim İbnu'l-Haccâc, Sahîh'inde ekseriya şöyle bir usûl takip etmiştir:

Bu şekilde verdiği isnadla hadîsi iki kişiden aldığını gösterdikten sonra, kale Ebû Bekr demek suretiyle de hadîs lafzının Ebû Bekr îbn Ebî Şeybe'ye âit olduğunu belirtmiştir'. [632] Eğer râvi, muhtelif isnadlarla gelen aynı hadîsin, yalnız bir isnada âit olan lafzını almaz ve lafızlar arasında bir birleştirme yaparsa, aralarındaki manânın birliğine işaret etmek üzere şöyle bir ibare kullanır: ... &ni"fulân ve fulân bana haber verdiler, söylediklerinin manâsı hemen hemen aynı İdi; bunlar dediler ki:...". [633]

g) Râvinin, şeyhinden sonraki râvilerin isim ve neseblerinin zikri hususunda şeyhine tâbi olması gerekir. Eğer şeyhi, hadîsin isnadında zikrettiği râvinin yalnız ismini verirse, râvinin aynı ismi vermesi ve o ismin nesebini zikretmemesi lâzımdır. Bununla beraber, ismi, nesebini zikretmek suretiyle tafsîl etmek lüzumunu hissederse, ayrı bir fasılda bunu verebilir.

Eğer şeyh, aynı râviye âit müteaddit hadîsleri, birbiri arkasından sıralarken ilk hadîsin isnadında râvinin isim ve nesebini bütün uzunluğu ile sıralar ve ondan sonraki hadîslerde yalnız ismi vermekle iktifa ederse, şeyhten rivayet eden râvinin, her hadîsin başında, diğer râvinin isim ve nesebini bütün uzunluğu ile zikretmesi caiz olur.[634]

Aynı isnadı ihtiva eden hadîs sahîfe ve kitaplarının rivayetinde isnadın, ilk hadîsin başında zikredilip diğer hadîslerde zikredümemesi, bütün hadîsçilerin tatbik ettikleri usûllerden biridir. Ancak, diğer hadîslere başlarken ve bi 'l-isnâdi veya ve bihi gibi tabirlerin konulması gerekir. Aynı isnadla manâsına gelen bu tabirler, birinci hadîsin başında zikredilen isnadın yerine kaim olur. Meselâ Ebû Hureyre'den rivayet eden Hemmâm îbn Munebbih'in 150 kadar hadîsi ihtiva eden meşhur sahîfesi bu şekilde nakledilmiştir. Sahîfeyi, Hemmâm'dan Ma'mer îbn Râşid, ondan da Abdu'r-Razzâk İbn Hemmâm rivayet etmiştir ve her hadîsin başında Abdu'r-Razzâk Ma'mer - Hemmâm - Ebû Hureyre isnadı yer alır. Fakat bu sahîfeden nakiller yapan bütün hadîs eserleri (meselâ Ahmed îbn Hanbel'in Musned'İ), birinci hadîste isnadı zikretmiş, ikinci ve onu takip eden hadîslerde ise, onu kaldırarak "aynı isnadla" manâsına gelen ve bi'l-isnâd veya ve bi - isnâdihi gibi tabirler kullanmışlardır''.[635]

h) Hadîsin isnadı ile metnini takdim ve te'hîr ile zikretmek, yâni önce metni sonra isnadı vermek, yahut isnadın yarısını metnin başında, diğer yarısını da metinden sonra nakletmek umumiyetle tecviz edilmemiştir ve bu şekilde rivayet edilen hadîs muttasıl sayılır. Bununla beraber, bir râvi, isnadı bu bölünmüş şekliyle şeyhinden işitmiş ve sonra onu metne takdîm ederek rivayet etmişse, hadîsin manâ üzere rivayetini tecviz edenler tarafından makbul sayılmış, fakat onun, işitildiği şekilde rivayet edilmesi gerektiğini ileri sürenler tarafından kabul edilmemiştir. [636]

i) Bir râvi, isnadıyle birlikte bir hadîsi zikrettikten sonra ikinci bir isnad zikreder ve bunun sonuna mislehu veya nahvehu gibi tabirler ilâve ederse, bu aynı hadîsin iki isnad vâsıtasıyle alındığına delâlet eder. Fakat Şu'be İbnu'l-Haccâc, ikinci hadîsin zikredilmeme si suretiyle yapılan bu kısaltmayı tecvîz etmemekle beraber' [637]Rivayet edilen bir habere göre Şu'be, fuları an fulân mislehu, hadîs değildir, demiştir, diğer bazı imamlar, râvinin, hafız ve zabıt olması halinde böyle bir tasarrufta bulunmasını mahzurlu saymamışlardır. Diğer bir ihtilâf, mislehu ve nahvehu tabirleri üzerinde çıkmıştır. Şu'be, mislehu tabiri, rivayete kifayet etmez; nahvehu tabirinde de şüphe vardır, derken, Sufyân es-Sevrî mislehu tabiri hakkında kifayet eder demiş, buna mukabil Yahya İbn Ma'în, mislehu tabiri ile rivayeti tecvîz etmiş ve fakat nahvehu tabirine iltifat etmemiştir [638]Ancak bu da manâ üzere rivayeti tecvîz etmeyenlere göredir. Diğerlerine göre ise, mislehu ile nahvehu arasında hiçbir fark yoktur'. [639]

j) Râvinin, isnadıyle birlikte hadîs metninin ancak bir kısmını işittiği halde tamamını rivayet etmesi umumiyetle tecvîz edilmemiştir. Böyle hallerde, gerek şeyh olsun gerekse ondan rivayet eden kimse olsun, hadîsin zikredilen kısmını rivayet ettikten sonra zekere'l-hadîs, yahut zekere'l-hadîse

zikrine bazıları cevaz vermişlerdir. İbnu's-Salâh'a göre böyle bir rivayet, hadîsin bir kısmında semâ' mevcut olmakla beraber icazet tarikiyle caiz olur' [640]

k) Nebî ve Rasûl lafızlarının değişik olarak zikredilmesinde, umumiyetle herhangi bir mahzur görülmemiştir. Her ne kadar Abdullah îbn Ahmed îbn Hanbel'den, babası Ahmed'in, Rasûl yerine Nebî yazmış olan bir hadîsçinin kitabım düzelttiğine dâir bir haber nekledilmişse de, el-Hatîb, bunun lüzumsuz olduğunu ve Ahmed İbn Hanbel'den, bunda herhangi bir mahzur olmadığına dâir ayrı bir haber de nakledildiğini zikretmiş, ayrıca onun, manâ üzere rivayeti tecvîz edenlerden olduğunu sözlerine ilâve etmiştir' [641]

3. Hadîslerin Lafzen Rivayeti

Sahabe, rivayetin mes'ûliyetinİ müdrik olarak, Hazreti Peygamberden nakletmiş oldukları hadîslerde büyük bir titizlik gösteriyor, değil bir kelime değişikliğine, aynı kelimenin cümle İçerisinde yer değiştirmesine bile rıza göstermiyorlardî. Hadîs rivayet eden bir kimsenin, Hazreti Peygamberin ağzından bir sözü harf harf ve kelime kelime nasıl işitmişse, onu aynen nek-letmesini şart koşuyorlardı. Meselâ Abdullah îbn Ömer. hadîsini . şeklinde manâyı bozmayan bir kelime değişikliğiyle rivayet eden kimseyi azarlamış ve "yazıklar olsun sana; Hazreti Peygambere yalan isnad etme" demiştir'[642] Keza yine İbn Ömer, İslâm'ın beş şartını birbiri arkasına sıralayarak sayan bir kimseye, Ramazan orucunu beşinci şart olarak sona almasını ihtar etmiş ve Hazreti Peygamberin ağzından nasıl işitti ise, onu öyle rivayet etmesini söylemiştir''.[643]

Sahabeden sonra gelen tâbi'ûn ve etbâ'u't-tâbi'în devirlerinde de hadîslerin, Hazreti Peygamberden işitildiği şekilde rivayet edilmesi üzerinde birçok hadîsçi ittifak etmiştir. Meselâ el-Kâsım îbn Muhammed, Mu-hammed İbn Şîrîn, İbrahim İbn Meysere, Abdurrahman İbn Mehdî, Recâ îbn Hayve, Sufyân îbn Uyeyne, Abdu'l-Vâris ve Yezîd İbn Zuray' bunlardandır. Hadîslerin lafzen rivayeti hususunda, bu muhaddisler tarafından ileri sürülen delillerin başında, Hazreti Peygamberin "benim sözümü işitip ezberleyen ve sonra da işittiği gibi rivayet eden kimselerin yüzlerini Allah ak etsin" [644]Hadîsi gelir.

Diğer bir cihet, Hazreti Peygamberin, Araplar arasında en fasîh konuşan ve kendisine cevâmi'u'l-kelim verilen bir kimse oluşudur. Bu ise, onun hadîslerinin, manâ üzere rivayetini güçleştirir ve değişik lafızlarla naklinde, manânın bozulmasına müncer olur. Nitekim, yukarıda zikredilen hadîsin devamında, yâni, "olabilir ki, içinizde, fıkıh hâmili olan kimseler, (işittikleri hadîsleri) kendilerinden daha fakîh bir kimseye ulaştırırlar" ibaresi yer almıştır. Bu ise, hadîslerin ifade ettikleri manânın, herkes tarafından aynı derecede anlaşılamıyacağına delâlet eder. Her ne kadar bir talebe ile şeyhi arasında alınıp rivayet edilen bir hadîste manâ değişimi fark edilmezse de, Hazreti Peygamberden işitildikten iki veya Üç asır sonra değişik lafızlarla rivayet edilen aynı hadîste manâ bakımından belirli farklar meydana gelebilir. Bu da hadîslerin lafzen rivayetini zorunlu kılar. [645]

4. Hadîslerin Manâ Üzere Rivayeti

Hadîslerin lafzen rivayetini şart koşan hadîsçüer tarafından ileri sürülmüş olan bu gibi mütalâlara rağmen, aralarında birçok sahabenin de bulunduğu büyük bir hadîsçi gurubunun, hadîslerin manâ yününden rivayet edilmesine cevaz verdikleri ve kendilerinin de bu yolda hadîs

rivayet ettikleri görülmektedir. Meselâ, Alî İbn Ebî Tâlib, Abdullah İbn Abbâs, Enes îbn Mâlik, Ebu'd-Derdâ1, Vasile Îbnül-Eska', Ebû Hureyre, el-Hasan el-Basrî, eş-Şa'bî, Amr İbn Dînâr, İbrahim en-Naha'î, Mucâhid, Ikrime, bu konuda zikredilen isimlerden bazılarıdır. Bunlardan nakledilen ve manâ üzere rivayeti tecviz eden haberler ise, pek çoktur. Meselâ Mekhûl eş-Şâmî, yukarıda ismi geçen meşhur sahabî Vasile İbnu'l-Eskâ'a gelerek hiçbir eksiklik veya fazlalık yapmadan Hazreti Peygamberden işitmiş olduğu bir hadîs rivayet etmesini istemiştir. Vasile, ona, akşam Kur'ân-ı Kerîm okurken hiç elif veya vâv ilâve edip etmediğini sormuş, o da, "hıfzımız o derece olmadığı için böyle ilâveler bazen oluyor" demiştir. Bunun üzerine Vasile İbnu'1-Eskâ1 ona şu cevabı vermiştir: "Bu Kur'ân-ı Kerîm, her gün elinizde ve onu gece gündüz okuyorsunuz; {böyle olduğu halde ona bazen vâv, bazen elif ilâve ediyorsunuz). Biz ise, Hazreti Peygamberden bir veya iki defa işitmiş olduğumuz hadîsleri rivayet ediyoruz; bunları size manâ üzere nakledersek, bu sizin için kâfidir". [646]Yine sahabeden Ebû Sa'îd el-Hudrî der ki: "Hadîs dinlemek için sekiz on kişi Hazreti Peygamberin etrafına oturur ve dinlerdik. İçimizden, bu dinlediklerimizi aynen tekrar eden iki kişi belki çıkmazdı; fakat hepimiz de tekrarladığımız zaman, manâda hiçbir fark olmazdı" [647] Meşhur tâbi'î el-Hasan el-Basrî, kendisine "bugün bize bir hadîs rivayet ediyorsun, ertesi gün ise, aynı hadîsi başka sözlerle naklediyorsun" denildiği zaman şu cevabı vermiştir: Manâda isabet etmişsem bunda bir mahzur yoktur". [648]

Hadîslerin manâ üzere rivayetini tecvîz edenlerin ileri sürdükleri delillerin bir kısmı, yine Hazreti Peygamberin hadîsleri arasında görülür. Sahabeden bazıları, Hazreti Peygambere kendisinden işittikleri hadîsleri, işittikleri şekilde tekrar etmeye muktedir olmadıklarını söyledikleri zaman Hazreti Peygamber onlara şu cevabı vermiştir: "Manâda isabet ettiğiniz zaman onları rivayet etmenizde bir mahzur yoktur" [649]Nitekim sahabenin büyük bir çoğunluğu da, Hazreti Peygamberden rivayet edilen bu ve buna benzer haberlere istinaden, ondan bir hadîs naklettikleri zaman hadîsin sonuna ev kemâ kal ibaresini eklemişlerdir. "Yahut buna benzer bir şey söyledi" manâsına gelen bu ibare, sahabenin naklettikleri hadîslerin lafızdan ziyade manâya istinad ettiğini açıkça göstermektedir. Keza sahabenin, "Hazreti Peygamber bize şunu emretti" veya "Hazreti Peygamber bizi şundan nehyetti" gibi ibarelerle onun sünnet ve hadîsini nakletmeleri de ta-mamiyle manâya dayanan bir rivayet şeklidir.

Gerek sahabe ve gerekse sahabeden sonra gelen nesiller, hadîslerin manâ yönünden rivayet edilmesini hoş karşılamış olmakla beraber, bu rivayetin doğruluğuna güvenebilmek için rivayet sahibinde bazı şartlar aramışlardır. Gerçekte bu şartlar, râviler tarafından lafızları değiştirilerek rivayet edilen hadîslerin, manâlarındada herhangi ufak bir değişiklik ihtimalini önlemek maksadıyle ortaya konulmuştur. Bu şartların en önemlileri şu birkaç maddede zikredilebilir:

1) Hadîs râvisinin, sarf ve nahiv kaidelerine tam manâsıyle vâkıf olması.

2) Lügat ilmine sahip olması.

3) Lafızların delâlet ettiği manâyı iyi bilmesi.

4) Bir hadîsi değişik lafızlarla rivayet ettiği zaman, o hadîsin, Hazreti Peygamberin kasdetmiş olduğu manâyı verdiğine her bakımdan kanaat getirmesi. Bu gibi şartları şahsında cemetmeyen bir şahıs, hadîsin asıl lafızlarını terkedip, onların yerine koyacağı lafızlarla hadîsin manâsını bozup bozmayacağım büemiyeceği, veya hadîs metninde yapacağı bazı takdim ve tehirlerle hadîsin manâsında değişiklik yapıp yapmıyacağını anlayamıyacağı için, manâ üzere rivayeti tecvîz edilmemiştir. Zira manâda herhangi bir değişiklik meydana gelirse râvi, yalancı mevkiine düşer ve Hazreti Peygamberin "bana yalan isnad eden kimse, cehennemdeki yerine hazırlansın" hadîsinin muhatabı olur. Bu sebepledir ki biz, hadîsleri lafızlarıyle rivayet etmek kudretini gösteremeyen, zikrettiğimiz bu hadîs dolayısıyle de manâ üzere rivayete cesaret edemeyen birçok sahabînin "biz yorulduk ve ihtiyarladık; Hazreti Peygamberden hadîs rivayet etmek çok güçtür" diyerek hadîs rivayetinden çekindiklerini görürüz'. [650] Rivayet edenler ise, rivayetin ağır mes'ûliyetini müdrik olarak bu sahada büyük gayretler sarfetmişlerdir. [651]

5. Rivayetu'l-Akrân

Akran olan, yâni aynı yaşlarda bulunan râvilerin birbirlerinden hadîs rivayet etmeleri, hadîs ilminde rivayetu'l-akrân adı ile incelenmiştir. Bu konuyla ilgili olarak İbn Hacer şu bilgiyi vermiştir: "Râvi ile kendisinden hadîs rivayet ettiği kimse, yaş ve mülakat gibi rivayete müteallik meselelerde bir-leşirlerse, bu kısma rivayetu'l-akrân (aynı yaşta olan kimselerin rivayeti) denir. Akran olan râvi ile şeyhi birbirinden rivayet ederlerse, bu da mu-debbec ismini alır" .[652] Ancak mudebbec'ten farklı olarak, rivayetu'l-akrân ile kasdedilen asıl manânın, aynı yaşta olan iki râviden yalnız birinin diğerinden rivayet etmesi ve bu rivayetin tek taraflı olmasıdır. Meselâ Suleymân et-Teymî, karini olan Mis'ar'dan rivayet etmiş olmakla beraber, Mis'ar'm Süleyman et-Teymî'den rivayeti bilinmemektedir. [653]

6. Mudebbec

Îbnu's-Salâh'ın ifadesine göre Mudebbec, akranın, yâni yaşça birbirine yakın olan râvilerin birbirlerinden hadîs rivayet etmeleridir. Keza isnadca olan yakınlıkta da râvilerin birbirlerinden hadîs rivayet etmeleri bu isimle adlandırılmıştır. [654]Bu konuda İbnu's-Salâh şöyle der: Yaşça aynı olan râvilerden birinin diğerinden rivayeti muhtelif kısımlara ayrılır. Bunlardan biri de mudebbec'tiv. Mudebbec, aynı yaşlarda olan iki râvinin birbirinden hadîs rivayet etmesidir. Meselâ sahabeden Hazreti Âişe ile Ebû Hureyre gibi ki, bazen Âişe Ebû Hureyre'den, bazen de Ebû Hureyre Âişe'den rivayet etmiştir. Keza tâbi'ûndan ez-Zuhrî ile Ömer İbn Abdi'1-Azîz, etbâdan Mâlik ile el-Evzâ'î ve daha sonrakilerden Ahmed İbn Hanbel ile Alî İbnu'l-Medînî de böyledir ve birbirlerinden hadîs nakletmişlerdir. [655]

El-Irâkî, Îbnu's-Salâh'a yazdığı Takyîd'in&e, Îbnu's-Salâh'ın mudebbec ile ilgili bu tarifine bazı itirazlarda bulunur ve şöyle der: "Musannifin mu-debbeci birbirinden hadîs rivayet eden iki karine, yâni aynı yaşlardaki iki râviye hasretmesi, el-Hâkim'e tâbi olması dolayısıyledir. Nitekim el-Hâkim, Ulûmu'l-hadîs adlı kitabının "Akranların Rivayeti" başlıklı 46'ncı bölümünde şöyle demiştir: İki karîn, yaş ve isnad yönünden birbirine yakın oldukları zaman, üç kısım ortaya çıkar ki, bunlardan birincisi, şeyhlerimizin mudebbec olarak isimlendirdikleri kısımdır. Bu, bir karinin kendi karîninden rivayet etmesidir. Sonra ikinci karîn öbüründen rivayet edince mudebbec olur".

"El-Hâkim'in kısaca ortaya koyduğu ve İbnu's-Salâh'm ona tâbi olarak tekrarladığı bu tariflerden anlaşıldığına göre mudebbec, iki karinin birbirinden rivayetidir. Fakat aslında bu böyle değildir. Mudebbec, iki râvi, ister karîn olsun, ister biri diğerinden yaşça büyük olsun, birbirinden rivayet etmeleridir. Ancak büyüğün küçükten rivayet etmesi halinde, bu, usûlde büyüklerin küçüklerden rivayeti (rivâyetu'l-ekâbir ani'l-asâğır) bölümüne girer".

"El-Hâkim bu ismi (yâni mudebbeci), kimliğini açıklamadığı bazı şeyhlerinden almıştır. Onun asıl kasdettiği kimse de ed-Dârakutnî1 dir ve bu şahıs, onun şeyhlerinden biridir. Bildiğime göre mudebbec ismini de ilk defa kullanan ed-Dârakutnî olmuştur ve bu konuda el-Mudebbec adını verdiği bir ciltlik mufassal bir de kitap tasnif etmiştir. Bu kitabın sahih bir nüshası elimdedir; burada iki râvinin karîn olmalarını şart koşmamıştır. Kitapta Ebû Bekr'in Hazreti Peygamberden ve Hazreti Peygamberin Ebû Bekr'den, Ömer'in Hazreti Peygamberden ve Hazreti Peygamberin Ömer'den , Sa'd İbn Ubâde'nin Hazreti Peygamberden ve Hazreti Peygamberin Sa'd İbn Ubâde'den rivayetlerini zikrettiği gibi, bazı sahabenin tâbi'ûndan rivayetlerine de yer vermiştir ki, bu tâbi'ûnun, kendilerinden rivayet eden sahabîlerden rivayetleri vardır. Meselâ Ömer'le Ka'bu'l-Ahbâr'ın, İbn Ömer'le Atıyye el-Avfî'nin ve Bekr îbn Abdillah el-Muzenî'nin, îbn Abbâs'la Amr İbn Dînâr, Ebû Seleme İbn Abdirrahman ve Ikrime'nin, Ebû Sa'îd el-Hudrî ile Ebû Nadra el-Abdî'nin, Enes îbn Mâlik ile Bekr îbn Abdillah el-Muzenî'nin birbirinden rivayetleri bunlar arasındadır. Keza kitapta, bazı tâbi'ûnun, bazı etbâ'u't-tâbi'înden rivayetleri de zikredilmiştir. Meselâ Abdullah İbn Avn ve Yahya İbn Sa'îd el-Ensârî ile Mâlik'in, Amr İbn Dînâr, Ebû İshâk es-Sebî'î ve Süleyman ibn Mihrân el-A'meş ile Sufyân îbn Uyey-ne'nin, Ebû İshak es-Sebî'î ile oğlu Yûnus îbn Ebî İshâk'm birbirlerinden rivayetleri bu zikredilenler arasındadır. Bunlara ilâveten daha sonraki ta-bakalardakilerin buna benzer rivayetleri de gözönünde bulundurulursa, mudebbecin, birbirinden rivayet eden râvilerin karîn olmakla takyîd edilmedikleri, aksine hükmün bundan daha geniş olduğu anlaşılır". [656]

El-Irâkî, bu görüşleriyle el-Hâkim ve Îbnu's-Salâh'a itiraz etmiş olmakla beraber, İbn Hacer'in Nuhbe şerhinde, bir şeyhin tilmizinden hadîs rivayet etmesi halinde, bu rivayetin mudebbec olarak isimlendirileniiye-ceğini, bunun, büyüklerin küçüklerden rivayeti kısmına gireceğini ileri sürmesi de, onun el-Irâkî'ye muhalif bir görüşe sahip olduğunu ve bu görüşü ile el-Hâkim'e uyduğunu gösterir. [657]

Birbirinden hadîs nakleden râviler ister karin olsun ister olmasın, hadîsçiler arasında bu konuda beliren görüş ayrılıkları bir tarafa, bu rivayet şeklinin mudebbec olarak isimlendirilmesini gerektiren sebep ve hikmetin ne olduğu da kesin olarak bilinmemektedir. El-Irâkî, bu istifhama işaretle şöyle der: Bu çeşit rivayete mudebbec isminin verilmesini gerektiren sebep nedir, aralarında ne gibi bir münâsebet vardır ve kelimenin iştikakı ne olabilir? Şimdiye kadar bu konu üzerinde kimse durmamıştır. Görünüşe göre bu ismin verilmesi, bu çeşidin güzelliği dolayısıyledir. Çünkü mudebbec, lügat yönünden müzeyyen demektir. Nitekim el-Muhkem müellifinin belirttiğine göre, debc, nakış ve tezyin manâsına gelir. Kelime farsçadan mu-arrebtir. Dîbâcetu'l-vech denildiği zaman, yüzün güzelliği anlaşılır. îbn Mes'ûd'un, Havâmim'i

Dîbâcu'l-Kur'ân olarak isimlendirmesi bundandır. Buna göre, eğer mudebbec'in bu manâdan geldiği kabul edilirse, isnadda iki karinin, veya biri büyük diğeri küçük olmak üzere birbirinden rivayet eden iki râvinin birleşmesi, çok defa ikisinin de, yahut yalnız birisinin âlim ve hafız olması halinde vukubulduğu için, bu vasıflar dolayısıyle, âlî ve nazil olan başka isnadlardan vazgeçilmesi mümkün olur. Bu ise, muıdebbec dediğimiz ve tercih ettiğimiz isnad için bir tezyin ve tahsîn vesilesidir. Meselâ Yahya İbn Ma'în'in Ahmed İbn Hanbel'den ve Ahmed îbn Hanbel'in Yahya İbn Ma'în'den rivayeti böyledir. Akranların rivayeti, çok defa, bilgileriyle temayüz etmiş ilim ehli arasında görülür.
Bununla beraber, mudebbec'in, yukarıda açıkladığımız manânın ta-mamiyle zıddı olan bir manâya da delâlet ettiği ileri sürülebilir. Eğer mu-debbec'te yer alan iki karın, aynı tabakadan ve aynı dereceden olursa, birbirine benzeyen iki yanağa teşbih edilir ve bunlara dîbâcetân denir. Bu takdirde manâ, el-Hâkim ve İbnu's-Salâh'm mudebbec'i iki karînle takyîd etmelerindeki hikmete de uygun olur; çünkü bununla isnad nazil olur ve isnadın nüzulü dolayısıyle mudebbec olarak isimlendirilmesi ihtimali ortaya çıkar. Eğer râviler karın ise, her biri bir derece, büyüğün küçükten rivayeti ise, iki derece düşmüş olur. Yahya İbn Ma'în'e göre, nüzul, yüzdeki bir leke (karha) gibidir. Alî Îbnu'l-Medînî ve Ebû Amr el-Mustemlî ise, onun şu'm olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu takdirde mudebbec, isnad için bir medih alâmeti olmaktan ziyade zemme delâlet eden bir isim olur. Nitekim bu manâda raculun mudebbecun denir ve çirkin yüzlü (kabîhu'l-vech) manâsı kesdedilir. [658]

7. Rivâyetu'l-Ekâbir Ani'l-Esâğır

Büyük yaşta olanların küçük yaşta olanlardan hadîs rivayet etmeleridir ki, kendisinden hadîs rivayet edilen küçüğün, ondan hadîs rivayet eden büyükten daha üstün ve daha faziletli olduğu vehmine düşülmemesi için konunun bilinmesinde fayda mülâhaza eden hadîsçiler, rivayetin bu çeşidiyle de yakından ilgilenmişlerdir.
Büyüklerin küçüklerden rivayeti, çeşitli şekillerde mütalâ edilmiştir. Birincisi, râvinin, hadîsini rivayet ettiği kimseden yaşça büyük, tabaka yönünden de önde olmasıdır. İbn Şihâb ez-Zuhrî ve Yahya İbn Sa'ıd el-Ensârî'nin, tilmizleri olan Mâlik İbn Enes'ten, Ebu'l-Kâsım Ubeydullah îbn Ahmed el-Ezherî'nin, tilmizi olan el-Hatîb el-Bağdâdî'den rivayetleri böyledir. İkincisi, râvinin yaşça değil, fakat mertebece hadîsini rivayet ettiği kimseden büyük olması, yahut başka bir ifade ile, hafız ve âlim bir kimsenin, yaşlı, fakat bilgisi olmayan kimseden rivayetidir. İmam Mâlik'in Abdullah İbn Dinar'dan, İmam Ahmed İbn Hanbel ve İshâk İbn Râhûye'nin, Ubeydullah İbn Musa'dan rivayetleri böyledir. Üçüncüsü, râvinin, hem yaşça, hem de mertebe yönünden hadîsini rivayet ettiği kimseden büyük olmasıdır. Hafız Abdu'1-Ganî İbn Sa'îd'in, tilmizi Muhammed İbn Alî es-Sûrî'den; el-Burkânî'nin, el-Hatîb'ten, el-Hatîb'in de İbn Mâkûlâ'dan rivayetleri böyledir. Keza sahabenin tâbi'ûndan, tâbi'ûnun da etbâ'mdan rivayetleri de bu kısım içinde mütalâ edilmiştir. [659]

8. Rivâyetu'l-Âbâp Ani'1-Ebnâ'

Hadîs tarihinde âba' ve ebnâ', bir aile içerisindeki hadîs rivayeti münâsebetiyle sık sık kullanılan tabirlerden biri olarak görülür. Âbâ', eb (baba)'mn, ebnâ' da îbn (oğul)'un çoğuludur. Babaların oğullardan rivayet ettikleri hadîsler, bazı hadîsçilerin dikkatini çekmiş ve bu hadîsleri toplayan kitaplar telîf etmişlerdir. El-Hatîb el-Bağdâdî'nin, babaların oğullarından rivayet ettikleri hadîsleri biraraya getiren böyle bir kitabı vardır.[660] Es-Suyûtî'nin bu kitaptan verdiği bir misale göre, Abbâs, oğlu tarikiyle Hazreti Peygamberden şu hadîsi rivayet etmiştir:
Es-Suyûtî, oğullarından hadîs rivayet eden bazı babaların bir listesini de vermiştir. Enes İbn Mâlik'in, ismi zikredilmeyen bir oğlundan; Yûnus İbn Ebî îshâk'm, oğlu İsrâ'îl'den; Ebû Bekr İbn Ebî Ayyâş'm, oğlu İbrahim'den; Şueâ' İbnu'l-Velîd'in, oğlu Ebû Hişâm'dan; Ömer İbn Yûnus el-Yemâmî'nin, oğlu Muhammed'ten; Sa'îd İbnu'l-Hakem el-Mısrî'nin, oğlu Muhammed'ten; îshâk el-Behlûl'un, oğlu Ya'kûb'tan; Yahya İbn Ca'fer İbn A'yun'un, oğlu el-
Huseyn'den; Sünen sahibi Ebû Davud'un, oğlu Ebû Bekr'den rivayetleri, bunlardan bazılarıdır. [661]

9. Rivâyetu'1-Ebnâ1 Ani'1-Âbâ1

Aile içerisinde görülen hadîs rivayetinin en meşhuru, hiç şüphesiz, oğulların babalarından yaptıkları rivayetlerdir. Ancak bunları iki kısımda mütalâ etmek gerekir. Birincisi, yalnız oğulların babalarından rivayetleridir ki, bu yolla gelen hadîsler, dâima, an ebîhi ibaresiyle nakledilmiştir. Bu şekilde rivayet edilmiş pek çok hadîs vardır. Ebû Nasr el-Vâ'ilî (Ö. 444), bu konuda bir kitap telîf etmiş ve babalarından rivayet eden oğulların hadîslerini bu kitapta toplamaya çalışmıştık. [662]
Oğulların babalarından yaptıkları rivayetin ikinci kısmı, babaları vâsıtasıyle cedlerinden rivayetleridir. Bu rivayetlerde kullanılan isnad, genellikle şu ibareyle gelmiştir: An Ebîhi, an Ceddihi. Ancak bu çeşit ibarelerde bazen bir müşküle karşılaşma ihtimali bulunur. Bu müşkil, çok defa ced'din tayininde ortaya çıkar; çünkü oğul, çoğu zaman kendi ceddini, yâni babasının babasını, yâni dedesini kasdetmiş olmakla beraber, bazen de babasının ceddini kasdetmiş olabilir. Başka bir ifadeyle, Ceddihi ibaresindeki zamirin bazen Eb'e (babaya), bazen de Eb'ten sonra gelen îbn'e (oğula) matuf olduğu görülür. Meşhur sahabîlerden Abdullah İbn Amr Îbni'l-Âs'ın es-Sâdıka adını verdiği birçok hadîsi ihtiva eden Sahîfe'si torunları tarafından bu yolla rivayet edilmiş ve isnadında Amr îbn Şu'ayb, an Ebîhi, an Ceddihi ibaresi kullanılmıştır. Oğul olarak Amr'ın aile ismi, Amr İbn Şu'ayb İbn Muhammed İbn Abdülah İbn Amr Îbni'l-Âs'tır. Amr îbn Şu'ayb, an Ebîhi, an Ceddihi ibaresine göre Eb (baba)'dan murad, Amr'ın babası Şu'ayb'tır. Ced (dede) ise, Amr'ın dedesi Muhammed, ya da Şu'ayb'm dedesi Abdullah'tır. Filhakika hadîsçİler arasında bu husus ihtilâf konusu olmuş, bazıları Ced (dede)'in Muhammed, bazıları da Abdullah olduğunu ileri sürmüşler ve bu isnadla gelen hadîsleri tenkîd etmişlerdir. [663]Bununla beraber Ahmed İbn Hanbel, Alî İbnu'l-Medmî, İshâk İbn Râhûye ve Ebû Ubey-de gibi bazı hadîs imamlarıda, bu isnadla nakledilen hadîslerin doğruluğuna inanmışlardır'.[664]
Oğulların babalarından yaptıkları rivayete en güzel örnek, es-Suyûtî'nin haber verdiği.[665] el-Hatîb el-Bağdâdî'nin şu rivayetidir: [666]

10. Sabık ve Lâhık

Sabık ve lâhık, iki râvinin, aynı şeyhten hadîs rivayet ettikleri halde, vefat tarihleri arasında uzun zaman farkı bulunması dolayısryle, isnada ulüv yönünden ayrı bir özellik kazandıran ve bu farkın bilinmemesi halinde isnadda inkıta bulunduğu vehmim uyandıran bir haldir ki, hadîs ilminin Önemli konularından birini teşkil eder. Bazı örneklerle tarife uygun bir açıklama yapmak gerekirse, şöyle denebilir:
Muhammed îbn İshâk es-Serrâc, el-Buhârî'nin şeyhlerindendir ve Tarîh'inde ondan rivayet etmiştir. Keza Ebu'l-Huseyn Ahmed el-Haffâf en-Neysâbûrî de es-Serrâc'tan hadîs rivayet etmiştir. Buna göre, gerek el-Buhârî ve gerekse el-Haffâf, her ikisi de es-Serrâc'tan hadîs aldıkları için onun talebesidirler ve her ikisinin de aşağı yukarı aynı yaşlarda olması gerekir; yahut hiç olmazsa insan böyle düşünür. Fakat görülüyor ki el-Buhârî 256, el-Haffâf ise, 395 (393, 394) senesinde vefat etmiştir ve her ikisinin vefatları arasında 139 (yahut 137 veya 138) senelik bir zaman vardır". [667]
İbn Şihâb ez-Zuhrî (Ö. 124), Mâlik İbn Enes (Ö. 179)'in şeyhlerinden olmakla beraber, büyüklerin küçüklerden rivayeti kabilinden ez-Zuhrî de Mâlik'ten hadîs rivayet etmiştir. Mâlik'in son ashabından olan Ahmed İbn îsma'îl es-Sehmî de Mâlik'ten hadîs rivayet edenlerdendir ve vefatı 259 dur. Buna göre ez-Zuhrî ile es-Sehmî'nin vefatları arasında 135 sene vardır. [668]
Bir şeyhten rivayette iştirak eden iki râvinin vefatları arasında bu kadar uzun süre bulunmasının sebebi, kendisinden hadîs işitilen şeyhin, râvilerden birinin ölümünden sonra daha uzun bir süre yaşamasıdır. Öyle ki, bazı küçük yaştaki kimseler de aynı şeyhten hadîs işitir ve uzun süre yaşarlar. Bu suretle şeyhin, ilk râvinin vefatından sonra hayatta geçirdiği süre ile ikinci râvinin ölümüne kadar geçen sürenin toplamından, iki râvinin vefatları arasındaki bu uzun zaman hâsıl olur. [669]
El-Hatîb el-Bağdâdî, bu konuda es-Sâbık ve'l-Lâhık adını verdiği bir kitap telîf etmiş ve bu çeşit râvileri ve şeyhlerini göstermiştir. [670]

11. Mühmel

Lugatta ihmal edilmiş, veya terkedilmiş manâsına gelen mühmel, bir râvinin., isimleriyle baba ve dede isimleri, yahut nisbetleri aynı olan iki ayrı şeyhten hadîs rivayet etmesi, fakat bu iki şeyhi belirleyecek ve onları birbirinden ayırt edecek herhangi bir isim veya sıfatı terketmesi, yahut ihmal etmesidir ki, bunlar, neseblerinin ihmal edilmiş olmaları dolayısıyle mühmel olarak adlandırılmışlardır. İbn Hacer, bu konuyla ilgili

olarak, el-Buhârî'nin mühmel olarak zikrettiği iki şeyhine de işaretle şu açıklamayı yapmıştır;
"Bir râvi, yalnız ismi, yahut bu isimle birlikte baba veya ced isimleri, yahutta nisbetleri aynı olan iki şeyhten rivayet eder ve bu iki şeyh, kendilerine hâs bir sıfatla birbirinden ayırt edilemezse, râvinin iki şeyhten birine hâs olan yakınlığıyle mühmel anlaşılmış olur. Birbirinden ayırt edi-lemiyen iki şeyhin her ikisi de sika (güvenilir) kimselerden olursa, ayırt edilememeleri bir mahzur teşkil etmez; çünkü maksat, kendilerinden hadîs alman kimselerin sika olmalarıdır. Meselâ el-Buhârî'nin Ahmed tarikiyle İbn Vehb'ten rivayeti bu kabildendir. El-Buhârî, Ahmed'i gayr-i mensûb olarak zikretmiştir. Bu şahıs, ya Ahmed îbn Salih'tir; Ya da Ahmed İbn îsâ'dır. Keza, yine gayr-i mensûb olarak Muhammed tarikiyle Iraklılardan rivayeti de böyledir. Muhammed, ya Muhammed îbn Selâm'dır; yahutta Muhammed İbn Yahya ez-Zuhlî'dir. Bu çeşit isimleri, el-Buhârî üzerine yazdığımız şerhin mukaddimesinde zikrettik. Bunlar arasında tam bir ayırım yapmak isteyen kimselerin, râvinin iki şeyhten birine olan yakınlığını bilmeleri gerekir. Bu, yakınlıkla da anlaşılmaz, veya şeyhler ayırt edilemez, yahut râvinin her iki şeyhle de yakınlığı bulunursa, müşkilin halli güçleşir; bu takdirde ayırımı mümkün kılacak kuvvetli zan ve karinelere müracaat edilir"'. [671]

12. Muselsel

Birbirini takip etmek manâsına gelen teselsül'den ism-i mefûl olan muselsel, ıstılahta, isnadındaki bütün ricalin, bazen râvilerin, bazen de rivayetin belirli bir hal ve sıfatını takip ettikleri hadîslere verilmiş bir isimdir.
Hâvilerin hal ve sıfatları, ya onların sözlerinden, ya fiillerinden, ya da beraberce söz ve fiillerinden ibarettir. Rivayetin sıfatları ise, ya semi'tu, ah-beranâ ve haddesenâ gibi rivayet sığalarıdır; ya da rivayetin zamanı ve yeridir. Ancak bunların da çeşitli şekilleri bulunması dolayısıyle, bir söz veya fiilin isnad boyunca teselsül etmeside sayılamıyacak kadar çok şekillerde tezahür eder.
El-Hâkim Ebû Abdillah, rivayet sıfatları ve râvilerin söz ve fiilleriyle ilgili sekiz muselsel çeşidi zikretmiştir; fakat biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, bunların sayısı çok daha fazladır. Burada, el-Hâkim tarafından nakledilen muselsel çeşitlerinden bazı örnekler vererek konuyu açıklamak daha faydalı olacaktır:
Bu isnadla gelen ve ateşin değdiği şeyi yemekten dolayı abdest alınması gerektiğine delalet eden bu hadîs, semi'tu lafzıyle muselseldir. İsnadda da görüldüğü gibi her râvi, hadîsi şeyhinden semâ' yolu ile almış ve rivayet ederken semi'tu lafzını kullanmıştır.
Hadîs, Cebrâ'îl (a.s.)'in Hazreti Peygambere nasıl abdest alınması gerektiğini Öğretmesiyle ilgilidir. Hazreti Peygamber, Cebrâ'îl'den öğrendiği abdest alma tarzını ashabından İbn Mes'ûd'a öğretmek için kum fe-subbe aleyye hattâ urîke vuzû'e Cebrâ'îl (a.s.) (kalk, bana su dök de, sana Cebrâ'îl (a.s.)'in abdest alışını göstereyim) demiştir. Bu söz, her tabakaya mensup râvi tarafından aynen tekrar edilmiş ve abdest, bir sonraki tabakaya mensup râviye öğretilmiştir. Mezkûr sözün tabakalar arasında teselsülü dolayısıyle hadîs muselseldir.
Enes îbn Mâlik tarafından rivayet edilen bu hadîste Hazreti Peygamber, kadere îmanın lüzumunu belirtmiş ve "kul, kadere, hayrına ve şerrine, tatlısına ve acısına îman etmedikçe îmanın tadını bulamaz" demiş, daha sonra sakalını kavrayarak "kadere, hayrına ve şerrine, tatlısına ve acısına îman ettim" buyurmuştur. Hazreti Peygamberden hadîsi rivayet eden Enes îbn Mâlik, metni naklettikten sonra, aynı şekilde sakalını tutmuş ve "kadere, hayrına ve şerrine, tatlısına ve acısına îman ettiğini" tekrarlamıştır. Hadîsin nesiller boyu rivayeti sırasında aynı sözlerin tekrarı ile birlikte sakal kavrama fiilinin de aynı şekilde tekerrür etmesi dolayısıyle hem kavli ve hem de fiilî bir teselsül meydana gelmiş ve bu hadîs de bu yönden muselsel addedilmiştir.
Hazreti Peygamber, buhadîsüıde "Allahu Ta'âlâ'nm, arzı Cumartesi, dağları Pazar, ağaçları Pazartesi, mekruhu Salı, Nuru Çarşamba, hayvanları perşembe, Âdem'i de Cuma günü yarattığını" buyurmuş, bunu söylerken de, Ebû Hureyre'nin elini, parmaklarım onun parmakları arasına geçirmiş olduğu halde tutmuştur. Ebû Hureyre de, aynı hadîsi Abdullah İbn Râfi'e rivayet ederken aynı fiili tekrerlamıştır. Bu suretle fiilin hadîs rivayet edilirken bütün râvi tabakalarında teselsül etmesi dolayısıyle, hadîse muselsel denilmiştir.
Verdiğimiz bu örnekler dışında, başka muselsel çeşitleri de vardır. Meselâ bir hadîsin rivayet isnadında bütün râvilerin isimleri muhammed olabilir; yahut nisbetleri ittifak edebilir ve hepsi Mekkî, yahut Dımaşkî, yahut Mısrî olur. Hepsi fakîh olur; hafız olur; yahut şâir olur. Bunlar, râvilerin sıfatları ile ilgili olan muselsel hadîsler arasında yer alırlar. [672]
Bazen hadîs, yukarıda semi'tu fulânen ibaresiyle Örneğini verdiğimiz gibi, ahberanâ fulânen vallahi, yahutta eşhedu billahi le-semi'tu fulânen gibi lafızlarla rivayet edilir. Bu çeşit hadîsler de rivayetin sıfatına müteallik muselsellerden addedilir.
Muselsel hadîsler, râvileri cerhedilmedikçe tedlîsten ve inkıtadan sâlim olma yönünden en sağlam hadîslerdir. Bununla beraber, ibn Kesîr'in de işaret ettiği gibi, teselsül yolu ile hadîsin sıhhati hakkında hüküm vermek nâdir olan hallerdendir. [673]
Aslında hadîsin metni belki sahîh olabilir; fakat zayıflık sıfatı, çok defa, ona bazı söz ve fiillerin bütün isnad boyunca muntazam bir şekilde teselsül etmesinden dolayı arız olur; çünkü haberin naklinde böyle bir teselsülün ve benzerliğin vücûdu nâdirdir. Bu bakımdan her muselsel hadîsin sahîh olduğuna hükmedilemiyeceği gibi, teselsülün azlığına bakarak, her muselsel hakkında zayıflıkla hükmetmek de doğru değildir.. Nitekim İbn Hacer, teselsülü isnadın sıfatlarından addetmiştir. [674] Ref (hadîsin merfû olması) ve benzerleri de metnin sıfatlarındandır; fakat sıhhat, hem isnadın hem de metnin sıfatı sayılır. Bu itibarla bir hadîsin sıhhati hakkında verilecek hüküm, hem isnad, hem de metin hakkında beraberce verilecek sıhhat hükmüne istinad eder.
Es-Suyûtî, İbn Hacer'e atfen, dünyada en sahîh muselselin, Saf sûresinin kıraatiyle ilgili rivayet olduğunu kaydeder. [675]Yine es-Suyûtî'nin İbn Hacer'den naklettiğine göre, hafız olan râvilerin isnadda teselsülü ılm-i kat'î ifade eder. [676]

VI. B ÖL Ü M

HADÎSLERİN ALINMASI

(Tahammulü'l-Hadîs)

1. Hadîs Toplamak İçin Yapılan Seyahatler

İslâmiyetin ilk devlet merkezi olan Medine, aynı zamanda, hadîs ve sünnetin de intişar ettiği bir şehirdi. Sahabenin büyük bir kısmı burada oturuyor, Hazreti Peygamberden işitmiş oldukları hadîsleri burada toparlayıp aralarında müzakere ediyorlardı. Bu bakımdan Medine'ye Dâru's-Sunne adı verilmişti. Mekke'nin fethinden ve hattâ İslâmiyetin daha geniş ülkelere yayılmasından sonra da Medine, bu vasfından hiçbir şey kaybetmemiş, gerek hacc için ve gerekse hadîs dinlemek için Hicaz ülkesine gelen seyyahların daimî bir ziyaretgâhı olmuştur.
Fetihlerin çoğalması ve yeni îslâm devleti hudutlarının genişlemesi, sahabîlerin büyük bir kısmının diğer ülkelere dağılmasına vesîle oldu. Bunların bir kısmı, halîfeler tarafından muallim olarak gönderildikleri gibi, bir kısmı ordu içerisinde vazifeli olarak gidiyor, diğer bir kısmı ise, devlet işleri için görevlendiriliyor ve bu sebeple Medine'den ayrılıyorlardı. Sahabîlerin, çeşitli sebeplerle, genişleyen İslâm ülkesinin dört bir yanına dağılmaları,ta-biatiyle onların zihinlerinde veya hafızalarında bulundurdukları hadîslerin de onlarla birlikte dağılmasına sebep olmuş, böylece, Önceleri hadîs öğrenmek için çok daha dar ve belirli bir beldeye gelen hadîs talebesi, sahabîlerin dağılmalarından sonra, hadîs kaynaklarını, çok daha geniş ve dağınık bir muhit içerisinde aramak zorunda kalmışlardır. Maamafih, bir tek hadîs için bile olsa yapılması îcab eden uzun ve meşakkatli seyahatler, hadîs talebesinin gözünü hiçbir zaman yıldırmamış, aksine bu seyahatlerde aşk ve şevk dâima hâkim olmuştur. Meselâ meşhur sahabî Câbir İbn Ab-dillah, el-Buhârî'nin kaydettiği bir habere göre, Abdullah İbn Uneys'in elinde bulunan bir tek hadîsi öğrenebilmek için bir aylık bir yolu katetmek zorunda kalmıştır.[677] Ebû Eyyûb, keza bir hadîs öğrenebilmek için Mısır'da bulunan Ukbe îbn Amir'in yanına gitmiştir. [678] Yine bu konu ile ilgili olarak, tanınmış sahabî Abdullah İbn Abbâs'm şöyle dediği rivayet edilmiştir: Haz-reti Peygamberin ashabından birinin elinde bir hadîs olduğunu işitiyorum. Ona haber göndersem hemen gelir ve o hadîsi bana rivayet eder; fakat ben, onun kapısına gidiyor ve hadîsi ondan alıyorum. [679]
İlim elde etmek için girişilen seyahatlerin ulvîliği ve ilini talebesinin bu yolda kazanmış olduğu şân, şeref ve faziletler hakkında Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîsleri burada zikretmek lüzumunu hissetmiyoruz. Eğer bu hadîslerin sahabe tarafından rivayet edildiği ve herkesten önce onların bu hadîslerle amel etmek isteyecekleri gözönünde bulundurulursa, bir tek hadîs için dahî olsa bu seyahatleri tabiî

görmek îcab eder. Oysaki bu şeref ve fazilete sahip olma arzusu, yalnız sahabîlere münhasır kalmamış, onlardan sonra gelen nesillerde bu arzu, belki daha şiddetli bir şekilde kendisini hissettirmiştir. Çünkü sonraki nesiller, sahabîler gibi, Hazreti Peygamberle temas imkânına sahip olmadıkları için onunla iligili haberleri kolayca öğrenememişlerdir. Keza Hazreti Peygamber zamanında cereyan eden bir hâdise, sahabenin gözü önünde cereyan ettiği için, onlar, bu hâdise ile ilgili haberleri öğrenmekte güçlük çekmemişler, fakat onlardan sonra gelen nesiller, onu, en küçük teferruatına kadar ve en doğrusunu öğrenebilmek için müteaddit kaynaklardan araştırmak zorunda kalmışlardır. Bu güçlük ise, ilim arama ve elde etme faaliyetlerinin kıymetini bir kat daha artırmış ve bu faaliyetlere girişenlerin samimiyetleri nisbetinde onlara şân, şöhret ve fazilet kazandırmıştır.
Bir tek hadîs için girişilen bu meşakkatli seyehatlerin neticesi ne olmuştur? Bu seyehatler, onların meşakkatlerine katlananlara büyük fazîletler kazandırmıştır; fakat gaye sadece bu mu olmuştur? Burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, hadisçilerin gayesi, şöhret ve fazilet kazanmak olmamıştır. Biz, hadîs ve sünnetin İslâm Dinindeki yerini ve değerini kitabımızın baştaraflannda açıklamaya çalışırken bu konuya da temas etmiş ve müteaddit defalar, hadîs ve sünnetin, İslâm'ın ikinci ana kaynağı olduğunu ve sahabîlerin sadece dîn için bunları büyük bir dikkatle muhafaza ettiklerini zikretmiştik. Aynı faaliyet sahabeden sonraki nesiller arasında da devam etmiştir. Bu faaliyetlerin neticesi ise, çok büyük olmuştur. Bugün elimizde bulunan muazzam hadîs külliyatının teşekkülü bir yana, onları toplamak için yapılan meşakkatli seyahatler, müslümanlar arasındaki tevhîdi sağlamış, hadîsler Üzerinde yapılan müzakere ve münakaşalar, onların, sahîh ve sakîmini birbirinden ayırt etme imkânını hazırlamıştır. Aynı zamanda, gerek hadîs öğrenmek için seyahat edenlerin, gerekse onlara hadîs nakledenlerin şahsiyetlerini ortaya çıkarmış, hadîsçilere, biribirlerini daha iyi tanıma imkânım vermiştir. Meselâ, fulân kimsenin hafıza yönünden zayıf olduğu, fulân kimsenin hadîs kitabını iyi muhafaza edemediği, fulân kimsenin rivayet ettiği hadîsler arasına bazen yalan da karıştırdığı, fulân kimsenin rivayetinde tesahül gösterdiği, fulân kimsenin fevkalbeşer bir hafızaya sahip olduğu ve buna benzer, hadîsçilere atfedilen daha bir çok vasıf, birbirlerinin marufu olmuştur. Hadisçilerin birbirleri hakkında edinmiş oldukları bu bilgiler, yalnız kendilerine münhasır kalmamış, geniş çapta biyografik eserler hazırlanarak sonraki nesillere devredilmiştir. Hadîs râvilerinin hayatlarını, hal ve meşreblerini ihtiva eden bu kitaplar, bugün, bu konu ile uğraşanların en çok müracaat ettikleri kitaplar arasında yer almıştır. Yine bu seyahatlerin ve hadîsçilerin biribirlerini tanımalarının neticesi, muhtelif râvilerin sahip oldukları hafıza ve adalet derecelerinin sınıflandırılması mümkün olmuş, bu suretle, her sınıfa mensup kimselerin rivayet ettikleri hadîsler de, râvilerine göre sıhhat yönünden değerlendirilebilmi ştir.
Görülüyor ki, sahabe devrinde başlayan ve daha sonraki nesillerde devam eden bu seyahatler, boş ve yorucu bir gayretten ibaret kalmamış, aksine, İslâm teşriini sağlam esaslara bağlayabilmek için tamamiyle ilmî bir faaliyet olarak arzu edilen neticeyi doğurmuştur.
Bu seyahatlerin gayesi, birinci plânda hadîs toplamak olduğuna göre, toplama işi nasıl olmuştur? Bir hadîs talebesi, hadîs rivayet eden bir şeyh ile karşılaştığı zaman, ondan hadîsleri ne şekilde ve hangi yollarda almıştır? Bazen, böyle bir meşakkatli seyahata katlanmadan hadîs alındığı da olmuş mudur? Usûl kitaplarında tahammulu'l-hadîs adı altında bu meseleler ayrı ayrı incelenmiş ve akla gelebilecek buna benzer sorular cevaplandırılmıştır. Biz de bunları, burada, kısaca açıklamaya çalışacağız. [680]

2. Hadîs Alma Yollan (Tahammulü'l-Hadîs)

a) Semâ

İşitmek ve dinlemek manâsına gelen semâ', hadîs tahammül yollarından biri ve en önemlisidir. Hadîs tarihi, Hazreti Peygamberin hayatında semâ1 ile başlamış ve yine semâ' ile devam etmiştir. Çünkü sahabîler, Hazreti Peygamberden hadîs rivayet etmeye başladıkları zaman, yalnız işittikleri ve belledikleri hadîsleri rivayet etmişlerdir, ve bu tarz rivayet müteakip nesillerde de devam etmiştir.
İcaze, munâvele, kitabe, vicâde gibi çeşitli tahammül yolları veya hadîs alma usûlleri arasında bulunan semâ', diğerlerinden daha üstün ve daha makbul sayılmıştır. Çünkü semâ'da şeyh ile talebe karşı karşıya gelir ve talebe, arada herhangi bir vâsıta olmaksızın, şeyhi doğrudan doğruya işitir.
Şeyh, hadîslerini rivayet ederken talebe bu hadîsleri ya dinleyerek hıfzeder, yahut dinlerken bir taraftan da yazar. Bazen de talebenin şeyhin hadîslerini önceden elde ettiği olur. Ancak talebe, bunları rivayet etmek için şeyhten icazet veya izin almadıkça rivayet edemez. Rivayet hakkını almak mak-sadıyle şeyhe mülâki olur ve şeyhten o hadîsleri bizzat dinler; daha önce elde ettiği bu hadîslerden hatalı olanlar varsa, onları tashih eder.
Semâ' yolu ile alınan hadîslerin rivayetinde değişik rivayet sîgaları kullanılmıştır. El-Kâzî Iyâz, hadîs işiten kimsenin, rivayet sırasında had-desenâ, ahberanâ, enbe'enâ, semi'tu fulânenyakûlu, kale lenâ fulânun, veze-kerelenâ fulânun gibi tabirleri kullanmasını caiz görmüştür. [681] Ancak İbnu's-Salâh'm da işaret ettiği. [682] gibibu tabirlerden bazısı, şeyhten semâ' yolu ile alınmayan hadîslerin rivayetine hâs olarak kullanılmış ve bu kullanış hadîsçiler arasında şuyûbulmuştur. Bu sebeple bu çeşit tabirleri bizzat şeyhten işitilen hadîslerin rivayetinde kullanmamak gerekir; aksi halde bir takım karışıklığa ve yanlış anlaşılmaya yol açılmış olur.
El-Hatîb'e göre şeyhi bizzat işiten râvi, semi'tu, haddesenâ, ahberanâ ve enbe'enâ tabirlerinden birini kullanabilir. Ancak bu ibarelerin en üstünü semi'tu'dur. Nitekim bir isnad içerisinde bütün ricalin bu tabiri kullanmaları halinde, o isnadla gelen hadîse muselsel adı verilmiştir. Semi'tu'nun diğer tabirlerden daha üstün oluşunun bir başka sebebi de, bu tabirin yalnız semâ' yolu ile alman hadîslerin rivayetine tahsis olunmasıdır. Hemen hiç kimse, icâze, mukâtebe ve tedlîs gibi, şeyhi bizzat işitmeksizin rivayet ettiği hadîslerde bu tabiri kullanmamıştır.[683]
Semi'tu'dan sonra semâ'da kullanılan tabir haddesenâ'dır. Ancak bu tabir, derece yönünden semi'tu'nun altındadır; çünkü bazı hadîsçiler, had-desenâ'yı icazetle aldıkları hadîslerin rivayetinde de kullanmışlardır. Bu bakımdan tabirin semâ'da mı yoksa icazette mi kullanıldığını, yâni hadîsin bu iki yoldan hangisi ile alındığını ayırt etmek güçtür.
Semâ'da kullanılan üçüncü derecedeki tabir ahberanâ'dır. Bu tabirin semâ'da kullanılışına çok rastlanır. Hattâ hadîs ehlinden bir cemaat, işittikleri hadîsleri yalnız bu tabirle haber vermişlerdir. Bunların başında Hammâd İbn Seleme, Abdullah İbnu'l-Mubârek, Huşeym İbn Beşîr, Ubey-dullah İbn Mûsâ, Abdurrazzâk İbn Hemmâm, Yezîd İbn Hârûn, Amr İbn Avn gibi hadîsçiler vardır. [684]
Nebbe'enâ yahut enbe'enâ tabirlerinin semâ'da kullanılışı ise, diğerlerine nisbetle çok daha az olmuştur. [685]
Hadîs semâ'mın sıhhati için gerekli olan yaş haddinde bazı görüş ayrılıkları vardır. Genellikle hadîsçiler, müslim ve baliğ olan bir kimsenin bu iki halden, yâni müslüman olmadan ve bulûğ çağına girmeden Önce işitmiş olduğu hadîslerin rivayetini kabul etmişlerdir. Ancak İbnu's-Salâh'm belirttiğine göre, bazı kimseler, bulûğa ermemiş çocuğun semâ'ını sahih saymamışlar ve bu görüşte hataya düşmüşlerdir; zira hadîsçiler, el-Hasan İbn Alî îbn Ebî Tâlib, İbn Abbâs, İbnu'z-Zubeyr, en-Nu'mân İbn Beşîr gibi küçük yaştaki sahabîlerin, bulûğ çağından önce ve sonra, işittikleri hadîsler arasında hiçbir ayırım yapmaksızın onları kabul etmişlerdir. İlk devirlerde olduğu gibi daha sonraki devirlerde de küçük çocuklar dâima rivayet ve semâ' meclislerinde hazır bulunmuşlar ve işittikleri hadîsleri rivayet etmişlerdir. [686]
Semâ'ın sahîh olması için hadîsçiler arasında hâkim olan görüş, her halde, çocuğun her şeyi ayırt edebilecek bir yaşta bulunmasıdır. Mûsâ İbn Harun'a, çocuğun ne zaman hadîs işitebileceği sorulduğu zaman, "sığırla merkebi ayırt ettiği zaman" cevabını vermiştir. Buna benzer bir soruya Ahmed îbn Hanbel de "aklı erdiği ve işittiğini aklında tutabildiği zaman" demiştir. İbnu's-Salâhin da işaret ettiği gibi, rakamla tesbit edilmiş herhangi bir yaş haddinin hiç kıymeti yoktur. Önemli olan husus, çocuğun akıllıca konuşur ve sorulan soruya akıllıca cevap verir halde olmasıdır. Böyle olmayan bir kimse, beş yaşında değil, elli yaşında da olsa, semâ'mı sahîh kabul etmek mümkün değildir. [687]

b) Arz - Kıra'a

Râvinin, bir şeyhe âit olup da ondan işitmediği, fakat herhangi bir kitaptan, veya başka bir şahıstan aldığı hadîslerin o şeyhten rivayet hakkını almak maksadıyle şeyhe başvurarak ona okuması manâsına gelen arz, lu-gatta, bir şeyi bir kimseye göstermek, ibraz ve izhar etmek demektir ki, [688] hadîs ıstılahında kırâ'at ile eş anlamda el-kırâ'a ale'ş-şeyh tabirinin tam karşılığı olarak kullanılmıştır. Bununla beraber İbn Hacer, kırâ'at ile arz arasında umûm husus farkı bulunduğuna işaret ederek, arzın ancak kırâ'at yolu ile tahakkuk edebileceğini, fakat her kırâ'atta arz gayesinin bulunmadığını söylemişse de [689] bu fark, hadîs tahammülü metodunda ar^'ın umumiyetle kırâ'at, veya kırâ'atın arz manâsında anlaşılmasına engel olmamıştır. Esasen hadîsçiler arasında da bu konu ile ilgili herhangi bir ihtilâf mevcut değildir.
Râvinin, şeyhe hadîslerini arzetmesi, ya bizzat onun, yahutta şeyhin huzurunda bulunan bir başka şahsın şeyhe okuması ve râvinin de okunan hadîsleri dnlemesiyle olur. Keza okuma işinin kitaptan veya hafızadan yapılması, yahut şeyhin, okunan hadîsleri kitaptan veya hıfzından takip etmesi arasında hiçbir fark yoktur ve hangi şekilde olursa olsun, arz tahakkuk etmiş olur. [690]
Arz yolu ile alınan hadîslerin rivayetinin caiz olup olmadığı meselesi, hadîsçiler arasında, birkaç isim müstesna, ihtilâf konusu olmamakla

beraber, arzın hadîs semâ'ı karşısındaki mertebesi, hadîsçilerin üç mezheb üzerinde toplanmalarına yol açmıştır. Bunlardan, birincisi, arzın, semâ' mertebesinde ve ona eşit derecede olduğu görüşünü savunanların mezhebidir. İkincisi, arzı semâ'a, üçüncüsü ise, semâ'ı arza tercîh edenlerin mezhebidir.[691]

Arz ile semâ1 arasında hiçbir fark görmeyen ve arzın bizatihi semâ' olduğunu söyleyen hadîsçilerin başında Medine ehlinden Abdurrahman İbnu'l-Hâris, Ikrime, İbn Şihâb ez-Zuhrî, Mekke ehlinden Alkame İbn Kays, Âmir İbn Şerâhîl eş-Şa'bî, Basra ehlinden Katâde, Ebu'l-Âliye, Sa'îd İbn Ebî Arûbe, Mısır ehlinden Abdurrahman İbnu'l-Kâsım, Eşheb îbn Abdi'1-Azîz, Abdullah İbn Vehb ve daha birçok hadîsçi gelir.

Arz ile semâ' arasında hiçbir fark görmeyenler, Sa'd İbn Bekr kabilesinden Zımâm îbn Sa'lebe'nin hadîsini delil olarak gösterirler. El-Buhârî, Sahîh'inin Kitâbu'l-ılm'inde kırâ'at ve arza tahsîs ettiği bir bâbta, el-Hasan, Sufyân ve Mâlik'in arzı caiz gördüklerine işaretle, Enes îbn Mâlik'ten Zımâm'm şu hadîsini nakletmiştir:

"Enes İbn Mâlik der ki: Mescidde Hazreti Peygamberle birlikte oturuyorduk. Devesiyle bir adam geldi. Deveyi çökertip bağladıktan sonra, hanginiz Muhammed, diye sordu. Hazreti Peygamber, ashabı arasında dayanmış oturuyordu. Şu dayanmış oturan beyaz adam, dedik. Adam, Hazreti Peygambere, ey Abdu'l-Muttalib'in oğlu, diye hitap edince, Hazreti Peygamber, seni dinliyorum, dedi. Adam: Sana bazı şeyler soracağım; bu soracaklarım ağırdır, gönlün incinmesin, dedi. Hazreti Peygamber, aklına geleni sor, deyince, adam sorularına başladı: Senin ve senden öncekilerin Rabbı aşkına söyle: Seni bütün halka Allah mı gönderdi"..? [692]

El-Buhârî'de yer alan bu hadîs, bir sahabîmn daha önceden öğrenmiş olduğu İslâm esaslarını Hazreti Peygambere arzetmesinden başka bir şey değildir. Hadîsin sonunda, "ben kavmimin geride kalanlarının elçisiyim" demek suretiyle Hazreti Peygamberden teyîden öğrenmiş olduğu bu esasları onlara tebliğ edeceğini de açıklamıştır.

Er-Râmahurmuzî'nin Alî İbn Ebî Tâlib'ten ve İbn Abbâs'tan naklettiği haberler de, arz ve semâ1 arasında fark görmeyenler için birer delil olarak ileri sürülmüştür. Alî'nin bu konudaki sözü şöyledir:" Âlime bir şeyi okuyarak arzetmek, ondan işitmek mesabesindedir" [693] İbn Abbâs ise, "bana okuyunuz. Bana okumanız, benim size okumam gibidir" demiştir. [694]

Arz ve kırâ'ati semâ'a tercîh edenlerin mezhebine gelince, başlarında İbn Cureyc, Osman İbnu'l-Esved, Hanzala İbn Ebî Sufyân, Talha İbn Amr, Sufyân es-Sevrî, Ebû Hanîfe ve Şu'be gibi tanınmış hadîsçilerin bulunduğu bir gurup da, "âlime okuman, âlimin sana okumasından hayırlıdır" diyerek arzı semâ'a tercîh etmişlerdir. [695]

El-Hatîb el-Bağdâdî, Alî İbn Ebî Tâlib'ten bu mezhebe sâlik olanların görüşünü de teyîd edecek şu haberi nakletmiştir: "Kendi hadîsi olduğunu ikrar ettikten sonra âlime hadîslerini okumak, âlimin okumasından daha
iyidir". [696]

Semâ'ı arza tercîh edenler ise, umumiyetle meşrık ehlinden olanlardır. Îbnu's-Salâh olsun, ona teb'an en-Nevevı ve es-Suyûtî olsun, doğru olan mezhebin de bu olduğunu kabul etmişlerdir. [697]

Arzla semâ' arasında fark görmeyenlerin, veya birini diğerine tercîh edenlerin, görüşlerine mesned ittihaz ettikleri esasları bazı haberlerden çıkarmak mümkündür. Meselâ Abdurrahman İbn Mehdî, "Mâlîk'e okuyup arzettiği hadîslerin, ondan dinlediği hadîslerden daha sağlam olduğunu" söyler ve sebep olarak da, onun bazen, hadîs rivayetini kesip başka sözlere yer verdiğini ileri sürer [698]Ebu'l-Velîd, yine arzın daha sağlam olduğunu ifade etmek için şöyle der: "Bana okuduğun zaman daha sağlam oluyor; çünkü bu suretle ben, bütün kalbimi ve bütün dikkatimi, okuduğun şeye hasredebiliyorum. Halbuki ben okursam, okuduğumu anlamadığım zamanlar oluyor". [699] Mûsâ İbn Davud'un sözü de buna benzemektedir: "Kırâ'at rivayetten daha sağlamdır. Bana okuduğun zaman, nefsim seni dinlemekle meşgul oluyor. Ben rivayet edecek olursam, senden gaflete düşüyorum". [700]

Es-Suyûtî'nin açıkladığına göre, kırâ'ati semâ'a tercih edenlerin ileri sürdükleri bir başka sebep de, semâ1 esnasında, yâni şeyhin okuması halinde, onun tarafından yapılacak herhangi bir hatanın , talebe tarafından kolay kolay düzeltileni eme sidir. Halbuki şeyhe okunduğu zaman, talebe tarafından yapılabilecek bir hatânın, bütün dikkatini kırâ'ate hasretmiş olan şeyh tarafından düzeltilmesi çok daha kolay olur. [701] Bununla beraber, talebenin şeyhe okuması halinde şeyhin de hatâ yapabileceğini gözönünde bulunduranlar, semâ'ı arza tercih etmişlerdir. Bunun da misali, yine el-Hatîb tarafından zikredilmiştir: İshâk İbn îsâ et-Tabbâ'ın söylediğine göre, Mâlik İbn Enes'e okunurken, Mâlik uyuklamış ve İshâk da bundan sonra şeyhe kırâ'atin hiçbir değer ifade etmediğini anlamışt. [702]

Semâ'ı arza veya arzı semâ'a tercih edenlerin ileri sürdükleri bu görüşler, yahut her iki tarafta da görülen ve kolayca reddedileni eyen bu aksaklıklar karşısında bazı hadîsçiler de tesviye cihetine gitmişler ve "gerek şeyhin, gerek talebenin hatâya düşmesi bahis konusu olunca, arz ve semâ' arasında hiçbir fark yoktur" demişlerdir.[703] Fakat şeyh, hadîslerini kitabından değil de hıfzından okuyacak olursa, bu durum, şüphesiz daha itimada şayandır ve o zaman semâ'm arza tercihi gerekir'. [704]

Görüldüğü gibi her üç şekilden birini tercih edenler, diğerlerinin mahzurlarını gözönünde bulundurarak bu tercihi yapmaktadırlar. O halde ister şeyhe arz şeklinde olsun, ister bizzat şeyhin hıfzından veya kitabından okuyarak hadîslerini rivayet etmesi şeklinde olsun, önemli olan mesele, rivayeti za'fa uğratabilecek çeşitli mahzurların önlenmesidir. Eğer bu mahzurlar önlenebilirse, Hazretİ Peygamberin hadîslerini doğru olarak nakletmekten ibaret olan gaye tahakkuk etmiş olur. Esasen hadîsçileri arza sevkeden âmil de, müşahedeleri neticesi, tercih ettikleri usûl ile bu gayenin en iyi bir şekilde gerçekleştiğine inanmaları olmuştur.

Kırâ'at veya arzın, daha doğrusu hadîs tahammülünün kırâ'at veya arz metodu ile gerçekleşebilmesi için bazı hususların gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Bunları, bikaç madde halinde şöyle sıralayabiliriz:

1. Hadîslerin şeyhe okunması halinde, şeyhin aslının (yâni kitabının) orada hazır bulunanlardan güvenilir bir kimsenin elinde bulunması ve okunan hadîslerin onun tarafından da kitaptan takip edilmesi caizdir. Eğer
şeyh, bu hadîsleri hıfzından biliyorsa, kitap sanki kendi elinde imiş gibidir; fakat okunan hadîsler, hem onları ezbere bilen şeyh ve hem de şeyhin kitabını elinde tutan diğer şahıs tarafından takip ve tashih edileceği için bu usûl daha üstün bir derecededir. Eğer böyle bir durumda şeyh, hadîslerini ezbere bilmiyorsa, el-Kâzî Iyâz'ın el-Bâkıllânî'den ve İmam el-Hara-nıeyn'den nakline gace, arz sahîh olmaz; Bununla beraber bütün hadîsçiler bunun sahîh olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü şeyh, hadîslerini ezbere bilmese bile, o hadîsleri ihtiva eden kitabı dîni bütün güvenilir bir şahsın elindedir ve kırâ'at esnasında bu kitaptan takip edilmektedir. Ancak okunan hadîsleri şeyhin kitabından takip eden şahıs, itimada şâyân bir kimse değilse ve şeyh de hadîslerini ezbere bilmiyorsa, şüphesiz böyle bir arz sahîh . [705]

2. Kırâ'at esnasında şeyh, kendisine okunan hadîsleri dinler, hepsini anlar, reddetmez, fakat ikrar mahiyetinde hiçbir ses de çıkarmazsa, kırâ'av yine sahîh ve bu suretle alınan hadîslerin rivayeti hadîs ve fıkıh ehli ile usûlcülerin ittifakıyle caiz olur. Ancak Ebû îshâk eş-Şîrâzî, İbnu's-Sabbâğ ve Suleym er-Râzî gibi bazı Şâfi'î imamlarıyle Dâvûd ez-Zâhirî'ye tâbi olan bazı imamlar, arz esnasında şeyhin ikrarını şart koşmuşlardır.

3. Kırâ'at yolu ile alman hadîslerin rivayetinde kullanılacak ibarelerde belirli bir ittifak bulunmamakla beraber, tahammül yolunun açıklanması genellikle iyi karşılanan ve tavsiye edilen bir husus olmuştur. Şeyhe bizzat okuyan kimse, okuduğu hadîsleri rivayet ederken kara'tu ala fulânin der. Bir başkası okumuş ve o dinlemiş ise, kuri'e aleyhi ve ene esma'u ibaresini kullanır. Bunun dışında "kırâ'at" lafzıyle mukayyed diğer semâ1 ibareleri de arzda kullanılan tabirlerdendir. Meselâ haddesenâ bi-kırâ'atî veya had-desenâ kırâ'aten aleyh ve ene esma'u; ahberanâ bi-kırâ'atî veya ahberanâ kırâ'aten aleyh ve ene esma'u gibi.

Arz yolu ile alman hadîslerin rivayetinde, semâ'da olduğu gibi, yalnız haddesenâ veya ahberanâ gibi tabirlerin kullanılmasını bazı hadîsçiler hoş görmemişlerdir. Bunların başında Abdullah İbnu'l-Mübarek, Yahya et-Temîmî, Ahmed İbn Hanbel ve en-Nesâ'î gelmektedir. [706] Bununla beraber haddesenâ ve ahberanâ tabirlerinin kullanılması, Hicaz ve Küfe ulemâsının büyük çoğunluğunca tecviz edilmiştir. Bu da, ez-Zuhrî, Mâlik İbn Enes, Sufyân es-Sevrî, Ebû Hanîfe, Yezîd İbn Hârûn, Ebû Âsim en-Nebü, Vehb îbn Cerîr, Sa'lebe, et-Tahâvî ve Ebû Nu'aym el-Isbahânî'nin mezhebidir. [707]

Bunlar arasında Mâlik, Sufyân İbn Uyeyne ve Sufyân es-Sevrî gibi bazı imamlar da, arz yolu ile alman hadîslerin rivayetinde semi'tu tabirinin kullanılmasını tecviz etmişlerdir. [708]

Eş-Şâfi'î ve ashabı, Müslim İbnu'l-Haccâc, el-Evzâ'î ve İbn Vehb'in temsil ettikleri bir mezheb de, haddesenâ'nm hilâfına, yalnız ahberanâ tabirinin arz yolu ile alman hadîslerin rivayetinde kullanılmasını uygun görmüşlerdir. El-Cevherî'nin el-İnsâf adlı kitabındaki beyanına göre ahberanâ tabiri, hadîsçüer arasında "ben şeyhe okudum" manâsına gelen bir alem ol-nıuştur. [709]

İbnu's-Salâh'm el-Hâkim Ebû Abdillah'tan naklettiğine ve en-Nevevî ile es-Suyûtî'nin de İbnu's-Salâh'a tâbi olarak zikrettiklerine göre, râvinin yalnız başına şeyhe okuduğu hadîslerin rivayetinde ahberanî fulânun, başkalarının da hazır bulunduğu bir mecliste şeyhe okunan hadîslerin rivayetinde ise, ahberanâ fulânun demesi güzel bir usûl sayılmıştır, [710] Abdullah îbn Vehb, eş-Şâfi'î, Ahmed İbn Hanble, et-Tirmizî ve el-Beyhakî'nin tercih ettikleri görüş de budur.

4. Râvi, şeyhe hadîs okuduğunu bilir, fakat sonradan, bu okumanın başkalarının huzurunda mı, yoksa yalnız basma mı olduğunda şüpheye düşerse, rivayet esnasında ahberanî tabirini kullanır; çünkü aslolan râvinin bizzat okumasıdır. Başkalarının vücûdu veya adem-i vücûdu

şüphelidir. Eğer râvinin şüphesi, böyle bir toplulukta kendisinin mi yoksa başkasının mı okumasıyle hadîs aldığı üzerinde vukubulursa, bu şüphede aslolan, kendisinin okumadığıdır. El-Burkânî, bu gibi hallerde kara'nâ alâ fulânin ibaresini kullanmıştır. Çünkü bu ibare, başkasının okuduğu zamanlarda da kullanılan bir tabirdir. [711]

5. Kırâ'at esnasında okunanı dinlemek vazifesini üzerine alan şeyhin, veya orada hazır bulunan sâmi'ûndan birinin başka bir şeyle meşgul olması ve meselâ yazı yazması halinde, hadîs ahzınuı sahîh olup olmadığı bazı imamlar arasında ihtilâf konusu olmuştur. İbrahim el-Harbî, Ebû Ahmed îbn Adî, Ebû İshâk el-îsferâyînî ve diğer bazı imamlar, böyle bir hadîs alışının mutlak surette sahîh olmadığını, buna mukabil Mûsâ İbn Hârûn ve diğerleri ise, mutlaka sahîh olduğunu ileri sürmüşlerdir.[712] Fakat burada Önemli olan mesele, İbnu's-Salâh'm da işaret ettiği gibi, kırâ'at esnasında başka bir işle meşgul olan şahsın, kırâ'at olunanı anlayıp anlanıamasıdır.

Eğer anlarsa, hadîs ahzi sahîh olur; arılamazsa, tabiatiyle bu alış sahîh kabul olunmaz. Bu konuda ed-Dârakutnî'ye atfen bazı misaller zikredilebilir: Bir şahıs, hadîslerini ed-Dârakutnî'ye arzederken, ed-Dârakutnî namaza durmuş. Kırâ'at esnasında, bir hadîsin isnadında Nuseyr îbn Zu'luk ismi geçmiş; fakat şahıs, ismi Buseyr olarak okumuş. Ed-Dârakutnî namazda subhâna'llah demiş; öbürü, bu sefer, ismi Yuseyr diye okumuş. Ed-Dârakutnî namazda "Nûn ve'l-kalem" âyetini okumaya başlayınca, adam, ismin baş harfinin Nûn olduğunu anlamış ve hatâsını düzeltmiş.[713] Yine ed-Dârakutnî ile ilgili başka bir habere göre, bir şahıs, onun nafile namaza durduğu bir sırada Amr İbn Şu'ayb ismini Amr İbn Sa'îd olarak okuyunca, ed-Dârakutnî subhâna'llah diyerek hatâyı tashih etmek istemiş, fakat şahsın yine Sa'îd demesi üzerine şeyh, namazda "yâ Şu'ayb e-salâtuke te'muruke" âyetini okumuş'. [714]

6. Şu'be İbnu'l-Haccâc, perde arkasında bulunan şeyhi başlangıçta görmeyi şart koşmuş olmakla beraber, umumiyetle, şeyhin orada bulunduğunu güvenilir bir kimsenin haber vermesinden sonra, ona okunanın sahîh olduğu kabul edilmiştir. [715]

c) İcâze

îcâze veya icazet, "bir nesneyi reva ve makûl görmek ve düstûr vermek ve münâsib tutmak manâsına müstameldir...", keza "bir maddenin cevazına imza ve takrir eylemek manâsına müstameldir"[716] İbnu's-Salâh'm lugatçı Ebu'l-Huseyn Ahmed İbn Fâris'ten naklettiğine göre, icâze, hayvan veya arazi sulamak için alman suya delâlet etmek üzere kullandıkları cevaz kelimesinden müştaktır. Nitekim denildiği zaman, "ondan su istedim; oda bana, hayvan ve arazi sulamak için su verdi" manâsı anlaşılır'. [717]İlim talebi de böyledir ve (âlimden ilmini bana bağışlamasını istedim, o da bana bağışladı) denir. Buna göre bir kimsenin, semâ' yolu ile aldığı hadîslerin rivayetini fulân kimseye bağışlaması manâsına gelir ki, bu bağışlama, bir bakıma hadîslerinin rivayetine izin vermesi manâsında kullanılmış olur. [718]

İcâze de, semâ', arz-kırâ'a gibi hadîs tahammül yollarından biridir. Umumiyetle şeyhe hitaben râvi cihetinden gelen ve "senin fulân ve fulân kitaplarında yer alan hadîslerini rivayet edeyim mi?" tarzında bir istek olarak ortaya çıkan izin talebi, şeyhin, "onları rivayet etmen için sana icazet ver.

dini" demesiyle, hadîs tahammülü gerçekleşmiş olur. Râvinin, bu hadîsleri şeyhten dinlemesi veya ona arzetmesi artık söz konusu değildir. Bununla beraber, Şu'be, İbrahim el-Harbî, Ebû Nasr el-Vâ'üî, Ebu'ş-Şeyh el-Isbahânî gibi bazı hadîs imamlarıyle, fukahâdan el-Kâzî Huseyn, el-Mâverdî, Ebû Bekr el-Hucendî, icazet yolu ile alınan hadîslerin rivayetini tecviz etmemişler, bu yolla gelen hadîslerle amel etmenin caiz olmadığını ileri sürmüşlerdir. Yukarıda ismi geçen Şu'be, "eğer icazet caiz olsaydı, ilim talebi için yapılan seyahatler bâtıl olurdu" demiş; bazı fakîhler ise, "sana benden işitmediğin şeyin rivayeti için icazet verdim" demenin, "benim üzerime yalan söylemene izin verdim" manâsına geleceğini, halbuki şeriatın işitilmeyen şeyin rivayetini mubah karşılamadığını ileri sürmüşlerdir. Bazı rivayetlere göre bu görüşe sahip olanlar arasında eş-Şâfı'î, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve îbn Hazm bulunmaktadır.[719]

Bununla beraber çoğunluk, icazetin caiz olduğunu kabul etmiştir. Konu İle ilgili olarak ihtilâfları da zikreden el-Hatîb el-Bağdâdî şöyle demiştir: "İcazetle rivayet edilen hadîsler üzerinde ihtilâfa düştüler. Bazıları bunların sahih oldukları görüşüne bağlandılar; bazıları da reddettiler; fakat kabul edenler daha çoktur. Sonra bunları kabul edenler, ahkâma taalluk eden hadîslerle amel etmenin vücûbu üzerinde ihtilâfa düştüler. Zâhiriyye mezhebine mensup olanlarla, müteahhırûndan Zâhiriyyeye tâbi olanlar, icâze yolu ile rivayet edilen hadîslerin, mursel olan ve meçhul kimselerden rivayet edilen hadîsler hükmünde olduğunu ileri sürerek bu hadîslerle amel etmenin caiz olmadığını söylediler. Fakat ulemânın çoğu, bunlarla amelin vâcib olduğu görüşündedir" [720]

İcazetin sıhhati üzerindeki görüş için, Hazreti Peygamberin nıağâzîsinden Abdullah İbn Cahş hadîsini asıl olarak göstermişlerdir. Rivayete göre Hazreti Peygamber, Abdullah İbn Cahş'ı bir işle görevlendirmiş, fakat ona nereye gideceğini ve ne yapacağını açıklamamış, sadece eline kapalı bir yazı vererek "adamlarınla beraber yola çık; iki gün yürüdükten sonra yazıyı aç ve sana emrettiklerimi oku; sonra onları yerine getir. Adamlarından hiçbirini seninle beraber gitmesi için zorlama" demiştir. Abdullah, iki gün yürüdükten sonra yazıyı okumuş ve Nahle'ye giderek Kureyş ile ilgili haberler toplamak hususundaki Hazreti Peygamberin emrini öğrenmiştir. Bunun üzerine adamlarına şöyle demiştir: "İçinizden şehîd olmak isteyen varsa benimle beraber gelsin; çünkü ben, Hazreti Peygamberin emrini yerine getireceğim. Eğer benimle birlikte gitmek istemeyen varsa, geri dönsün; zira Hazreti Peygamber gitmeniz için sizi zorlamaktan beni menetti". Adamlarının hepsi de Abdullah'la beraber yola devam etmişlerdir'. [721]

Yukarıda özet olarak verdiğimiz bu hâdise, icazetin sahîh olduğuna delîl gösterilmek için zikredilmiştir.

îcâzetin sıhhati üzerindeki görüş ayrılığı yanında, bir de, genellikle kabul edilse bile, onunla amel etmenin gerekli olup olmadığı hususunda görüş ayrılıkları bulunduğunu yukarıda kaydetmiştik. İcazetle amel etmenin gerekli olduğu görüşüne sahip olanlar, bu konuda yine Hazreti Peygamberin bir hadîsine dayanırlar. Hazreti Peygamber, Berâ'e sûresini bir sahîfeye yazarak onu Ebû Bekr'e vermiş, ondan Alî îbn Ebî Tâlib almış, fakat birbirlerine okumamışlardır. Sonra da aynı sûre, Mekke'ye varıldığında halka aynı sahîfeden okunmuştur. Bu da bir icazet şeklidir ve hükmün sübût buluşunda icazet, semâ mertebesinde olmuştur. [722]

Burada şu hususa da işaret etmek gerekir ki, icazet, umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber, bu metoda kolay ve meşakkatsiz hadîs alma yolu olarak bakılmamıştır. Meselâ yukarıda icazeti kabul edenler arasında ismini zikrettiğimiz Mâlik İbn Enes'e âlimin "şu, benim kitabımdır; onu al ve içindekileri benden rivayet et" demesini nasıl karşılıyorsun, denildiği zaman, Mâlik şu cevabı vermiştir: "Bunu caiz görmüyorum. Bazıları böyle yapıyorlar; fakat ben hoşlanmıyorum. Bunlar az zamanda pek çok hadîs yüklenmek istiyorlar". [723] Bundan anlaşılıyor ki, verilecek icazet, ehil olmayan, bu yolda meşakkate katlanmak ve hizmet etmek istemeyen kimseler İçin değildir. Bu sebepledir ki Mâlik İbn Enes, bu vasfa sahip olan bir kimseye icazet vermekten çekindiği zaman "biri kiliseye hizmet etmek değil, kıssîs olmak sevdasında" der; ve mesel olarak zikrettiği bu sözlerle, o şahsın, icazete dayanarak hadîs öğrenmek yorgunluğuna ve seyahat meşakkatine katlannıaksızm, ülkesinin fakîhi ve şehrinin muhaddisi olmak hevesinde bulunduğunu açıklamak ister'. [724] Bununla beraber bazı haberlerden Öğrendiğimize göre, icazet, çok defa hadîs alma İşini kolaylaştırmış ve bu maksatla yapılan seyahatları azaltmıştır. Sufyân îbn Uyeyne anlatır: İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin yanında idim. Elinde üç kırtasla îbn Cureyc geldi. Kır-taslarm içinde ve dışında hadîsler vardı. Ez-Zuhrî'ye "bunu senden rivayet edeyim mi?" dedi. O da "evet" diye cevap verdi. Bunlardan hangisine hayret edeceğimi bilemedim. Birisi "bunu senden rivayet edeyim mi?" diyor, diğeri de "evet" diye cevap veriyor'. [725]

El-Hatîb, Sufyân İbn Uyeyne'nin hayretinin, ez-Zuhrî'nin kırtasta yazıh olan hadîslerin kendi hadîsleri olup olmadığına bakmamasından ve Ibn Cureyc'in de bu hadîslerin rivayeti için icazet talebinde bulunmasından ileri geldiğini söyler. Bununla beraber, durumu açıklamak maksadıyle ileri sürdüğü ihtimal de akla yakındır: "Herhalde ez-Zuhrî kırtastaki hadîsleri biliyordu; belki de bunları bizzat kendisi yazmıştı. Bu sebeple bakmaya lüzum görmedi. Yahutta İbn Cureyc'in, kendisine âit olmayan hadîsler için icazet istemiyeceğini biliyordu". [726]

Buna benzer misalleri çoğaltmak mümkündür. Bundan çıkan netice şudur ki, icazet, bazı hadîsçilerin muhalefetine rağmen, çoğunluk tarafından bol bol kullanılmış ve hadîs imamları tarafından çeşitli şekillerde verilmiştir. İcazet nevileri de diyebileceğimiz bu şekilleri şöyle sıralayabiliriz:

1) İcâze Âmme: İcazetin, umûm vasfı ile, belirli olmayan kimselere verilen bir şeklidir. Bu çeşit icazetlerde, icazeti veren kimse (müs-lümanlara icazet verdi), yahut (herkese icazet verdim) gibi tabirler kullanır. Bu tabirlerde görüldüğü gibi, ortada icazetin verildiği belirli bir kimse yoktur; fakat "müslümanlara", "herkese", "zamanımın insanlarına" denilmek suretiyle umuma delâlet eden bir ifade kullanılmıştır.

İcazetin bu çeşidi, İbnu's-Salâh'm ifadesine göre, müteahhırûn arasında ve tabiatiyle icazeti bir asıl olarak kabul edenler tarafından söz konusu edilmiş, ancak cevazı üzerinde görüş ayrılığı hâsıl olmuştur. İbnu's-Salâh'ın bu konudaki münâkaşaya iştirak ederek "eğer umûm ifade eden sözler yerine, ful ân beldenin ilim talebesine icazet verdim, gibi belirli bir hududa delâlet eden sözler kullanılmış olsaydı, kabule daha çok yakın olurdu" demesinden anlaşılıyor ki, o da icazetin daha önceki tabirlerle verilmesine taraftar görünmemektedir [727]Nitekim cevaz verdiklerini kaydettikten sonra, kendi görüşünü açıklamış ve kendisine uyulan imamlardan hiçbirinin bu icazeti kullandığına dâir bir şey işitmediğini söylemiştir. İbnu's-Salâh'a göre icazet, zaten zayıf bir tahammül yoludur; belirli olmayan ve umum ifade eden tabirlerle bu zafiyet bir kat daha artmaktadır. [728] Bununla beraber îbn Hacer, pek çok kimsenin icâze âmme ile rivayet ettiklerini, hattâ bazı hafızların,

rivayet edenlerin çokluğu dolayısıyle bunları harf sırasına göre tertip edip mu'cemler bile vücûda getirdiklerini söy[729]lemiştir. Yine İbn Hacer'e göre, her ne kadar müteahhırûn arasında icâze âmme muteber bir metod olarak görülse bile, semâ'm altında olduğu ittifakla sabittir. Ancak bu çeşit icazetler, şüphesiz hadîsin mu'dal olarak rivayet edilmesinden hayırlıdır.[730]

2) İcâze Li-Gayri Mu'ayyenin bi-Vasfi'1-Umûm: İcazet çeşitlerinden biri olup, şeyhin umum vasfını taşıyan gayr-i muayyen kimselere icazet vermesi ve bu icazeti verirken (bütün müslümanlara icazet verdim), yahut (herkese icazet verdim), yahut»>?'(zamanıma yetişen kimselere icazet verdim) gibi tabirler kullanmasıdır. Bu icazet şekli üzerinde müteahhırûndan icazete cevaz verenler itirazı bazı görüşler ileri sürmüşler ve cevazında ihtilâf etmişlerdir. Bununla beraber umum vasfının hasra delâlet eden bazı ifadelerle takyîd edilmesi halinde böyle bir icazete cevaz verilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Hafız Ebû Bekr el-Hatîb, bu icazete tam cevaz verenlerden olduğu gibi, Ebû Abdillah îbn Mende de benzeri bir ibareyle diyerek icazet vermiştir. Ebu't-Tayyib et-Taberî ise, icazet verildiği sırada mevcut olan bütün müslümanlara, Endülüs şeyhlerinden Ebû Muhammed İbn Sa'îd, Kurtuba'ya gelen bütün ilim talebesine icazet vermiştir. Ancak bu haberleri veren İbnu's-Salâh, bu çeşit icazet hakkında kendi görüşünü de belirterek şöyle demiştir: Kendisine uyulan hiçbir imamın böyle bir icazeti ne kullandığını ve ne de bununla hadîs rivayet ettiğini ne gördük, ne de duyduk, icazet, aslında zayıf bir hadîs alma yoludur; bunu yaygınlaştırmakla zafiyeti daha da artar' [731]

3) İcâze Ii'1-Ma'dûm: İcazet çeşitlerinden biri olup, şeyhin ma'dûma, yâni mevcut olmayan kimseye icazet vermesidir. Bu çeşit icazet, özellikle müteahhırûnun üzerinde çok durduğu ve cevazı hususunda ihtilâf ettiği konulardan biridir. Şeyh bu icazeti verirken, o^ -^ji c^ ^J*' (fulân kimsenin doğacak çocuğuna icazet verdim) der ve henüz dünyada olmayan bir kimseye icazet verir. Genellikle böyle bir icazet tecviz edilmemiş olmakla beraber, Hafız Ebû Bekr el-Hatîb bunu caiz görmüş, aynı zamanda Ebû Ya'lâ Îbnu'l-Ferrâ el-Hanbelî'nin ve Ebu'1-Fadl İbn Amrûs el-Mâlikî'nin buna cevaz verdiklerini zikretmiştir. Ebû Nasr İbnu's-Sabbâğ'dan nakledildiğine göre, ma'dûma icazeti caiz görenlerin başlıca delilleri, icazetin rivayette izin vermekten ibaret olduğuna inanmalarıdır. Oysa icazetin aslı, izinden ziyade, hakkında icazet verilen şeyi ihbardır; yâni haber vermektir. Buna göre bir şeyi ma'dûma haber vermek mümkün olmadığı gibi, icazet de mümkün değildir. Hattâ icazetin izin olduğu bir an için kabul edilse bile, madûm için izin yine de sahih olmaz. [732]

Yukarıda da açıklandığı gibi ma'dûma, yâni mevcut olmayan kimseye icazet verilmesi genellikle caiz görülmemekle beraber, ma'dûmun mevcuda atfedilerek icazet verilmesi cevaza daha yakın addedilmiş, İmam eş-Şâfi'î, İmam Mâlik ve İmam Ebû Hanîfe ashabından bazıları bununla icazet vermislerdir. Ma'dûmu mevcuda atfederek icazet veren şeyh, meselâ şöyle diyebilir: (fulâna ve onun doğacak çocuğuna icazet verdim). Mütekaddimûndan sayılan hadîsçi Ebû Bekr îbn Ebî Dâvûd es-Sicistânî, kendisinden icazet istenince böyle yapmış ve js yâni "sana, senin evlâdına ve henüz doğmamış olanlara icazet verdim" de-miştir. [733]

Temyiz yaşma ulaşmamış küçük çocuklara verilen icazet de, bazı muhalifleri bulunmasına rağmen caiz görülmüş, semâ'da aranan yaş haddine icazette itibar edilmemiştir. Muhalif olanlar ise, küçük çocuğun semâ'ı sahîh olmadığı gibi, kendisine icazet verilmesi de sahîh değildir, görüşünü ileri sürmüşlerdir. Ebu't-Tayyib et-Taberî'ye bu görüş zikredildiği zaman da, "gaibe icazet vermek sahîhtir; fakat onun semâ'ı sahîh değildir." cevabını vermiştir. El-Hatîb el-Bağdâdî'ye göre bütün şeyhlerinin görüşü de budur; yâni küçük çocuğa icazet vermek caizdir. Çünkü icazetten murad, icazet verenin, kendisinden rivayeti, icazet verilen kimseye mubah görmesidir. İbâha ise, hem akıl sahipleri hem diğerleri için sahîhtir. Bundan da anlaşılmaktadır ki, temyiz yaşına ulaşmamış çocuğa icazeti caiz görenler, onu, bu yolla tahammül ettiğini temyiz yaşma ulaştıktan sonra edâ etmek üzere ehil görmektedirler. [734]

4) İcâze Ii'1-Mechûl Ev Bi'1-Mechûl: İcazet çeşitlerinden biri olup, şeyhin mechûl kimseler için, yahut meçhul şeylerin rivayeti için icazet vermesidir. Bu çeşit icazette şeyh, meselâ (Muhammed İbn Hâlid ed-Dımaşkî'ye icazet verdim) der; fakat bu icazeti verdiği sırada aynı isim ve nesebte başka kimselerde vardır ve şeyh, icazet verdiği Muhammed İbn Hâlid ed-Dımaşkî'nüı bunlardan hangisi olduğunu belirtmez. Böylece belli olmayan bir şahsa icazet vermiş olur.

Yahutta şeyh, (fulân kimseye Kitâbu's-Suıen'i benden rivayet etmesi için icazet verdim) der. Ancak o sırada şeyhin, muhtelif şeyhlerden rivayet ettiği muhtelif Sünen kitapları vardır ve kendisinden rivayet edilmesi için icazet verdiği Sünen kitabının bunlardan hangisi olduğunu belirtmez. Böylece şeyh, belli olmayan bir hadîs kitabının kendisinden rivayet edilmesi için icazet vermiş olur.

Meçhule veya meçhulün rivayeti için verilen böyle bir icazet, hadîsçiler tarafından bâtıl ve faydasız sayılmıştır. Bununla beraber şeyhin, şahıslarını bilmediği ve kimliklerim tanımadığı, fakat isimleri ve nesebleri belli olan kimselere icazet vermesi böyle görülmemiş ve yukarıdaki gibi bâtıl sayılmamıştır. Nitekim şeyhin, semâ meclislerinde huzuruna gelip de kendişinden hadîs dinleyen talibin şahsını bilmemesi ve onu tanımaması, semâ'ın bâtıl olmasını gerektirmez. Başka bir ifadeyle şeyh, kendisinden hadîs alan her talebeyi bilmek ve tanımak zorunda değildir. Bu itibarla şeyhin, isimleri ve nesebleri belli kimselere, isimlerini, neseblerini ve hattâ sayılarını bile bilmeksizin ve her biriyle ayrı ayrı tamşmaksızın icazet vermesi sahîhtir; sahîh sayılmak gerekir.

Şeyh, (fulân kimsenin istediği kimseye icazet verdim) dese, böyle bir icazet de, hem şarta bağlı, hem de icazet verilen kimsenin mechûl olması dolayısıyle sahîh görülmemiştir. Bu, kim olduğunu belli etmeden (bazı kimselere icazet verdim) denilerek verilen icazet gibidir; yâni meçhule verilen bir çeşit icazet..

Şeyhin, kendisinden hadîsini rivayet etmek isteyen kimseye icazet vermesi kabule daha yakındır; çünkü icazetten maksat, onunla hadîs rivayetini, kendisine icazet verilen kimsenin isteğine havale etmekten ibarettir. Nitekim Ebu'1-Feth Muhammed İbnu'l-Huseyn el-Ezdî böyle bir icazet vermiş ve kitabına kendi yazısıyle şu ibareyi yazmıştır: 4 (Benden rivayet etmek isteyen herkese bunun rivayeti için icazet verdim). Eğer şeyh, (eğer benden rivayet etmek istersen, bunun rivayeti için sana icazet verdim) derse, bu daha kuvvetli olur; çünkü icazet verilen kimse mechûl değildir. [735]

5) İcâze Limu'ayyenin fî Gayri Mu'ayyenin: Şeyhin, muayyen olmayan mesmû'âtım, veya muayyen olmayan bir hadîs kitabını, rivayet etmesi için muayyen bîr şahsa veya şahıslara icazet vermesidir. Bu çeşit icazette şeyh, (bütün mesmû'âtı-mı, yahut bütün merviyyâtımi rivayet etmen, yahut rivayet etmeniz için sana veya size icazet verdim) der. Böyle bir icazetin sahîh sayılıp sayılmayacağı hususundaki ihtilâf daha çok ve daha kuvvetli olmakla beraber, muhaddis ve fakîhlerin çoğunluğu, bu icazetin cevazı ve bu icazetle rivayet edilen hadîslerle amel etmenin vücûbu üzerinde ittifak etmiştir. [736]

6) İcâze Limu'ayyenin fî Mu'ayyenin: tcâzet çeşitlerinden biri olup, şeyhin, muayyen mesmû'âtım, veya muayyen bir hadîs kitabını, rivayet etmesi için muayyen bir şahsa veya şahıslara izin vermesidir. Şeyh, bu çeşit icazette, icazet verdiği talebesine (fulân kitabı rivayet etmen için sana icazet verdim), yahut »i*

ristimin içinde bulunan şeyleri rivayet etmen için sana icazet verdim) der. Îhnu's-Salâh'ın belirttiğine göre, bu çeşit icazet, munâveleden mücerred icazetin en yüksek şeklidir. [737]

7) İcâze Mâ Lem Yesma'hu'l-Mucîz Ev Lem Yetehammelhu Ba'du: Şeyh (mucîz)in, işitmediği, yahut henüz tahammül etmediği bir kitabı veya hadîsleri, ileride işittiği takdirde rivayet etmesi için birine veya birilerine icazet vermesidir. Kâzî Iyâz, bu çeşit icazet hakkında, "meşâyih arasında buna karşı konuşan birini görmedim. Müteahhırûndan ve muasırlardan bazıları bunu yapıyorlardı" demiş, sonra da Kurtuba Kadısı Ebu'l-Velîd Yûnus İbn Muğîs'le ilgili şu hâdiseyi nakletmiştir: Bir gün birisi, Yûnus'a gelerek o güne kadar rivayet ettiği bütün hadîsleri ve o günden sonra bütün rivayet edeceklerini kendisinden rivayet etmek üzere icazet ister. Yûnus'un buna cevap vermemesi üzerine de, ona aşırı derecede kızar. Bunun üzerine Yûnus'un yanında bulunan Ebû Mervân Abdu'l-Melik İbn Ziyâde, adama dönerek şöyle der: "Ey fulân! Almadığı şeyi mi sana verecek? Bu imkânsız". Bunun üzerine Yûnus: "Benim cevabım da bu" diyerek görüşünü açıklar.[738] Kâzî Iyâz, bu hâdiseyi naklettikten sonra sahîh olan görüşün bu olduğunu belirtmiştir. Keza İbnu's-Salâh'a göre de sahîh görüş budur. Zira icazet, eğer ihbar hükmünde ise, elinde haberi olmayan kimsenin onu vermesi elbette mümkün değildir. [739]

İmam eş-Şâfî'î ashabından bazısı bu çeşit icazeti caiz görmüşse de, çoğunluk onun bâtıl olduğunda hemfikirdir. Buna göre herhangi bir kimse, bütün mesmû'âtını rivayet etmesi için kendisine icazet veren bir şeyhten bu yolla rivayet etmek istediği zaman, rivayet ettiği hadîslerin, icazetin verildiği tarihten önce işitilen hadîslerden olduğuna dikkat etmek zorundadır. Aksi halde şeyhten icazetle rivayet ettiği hadîsler arasında, şeyhin icazet verdikten sonra tahammül ettiği hadîslerin de bulunması ihtimali ortaya çıkar ki, bu takdirde râvinin o şeyhten icazetle rivayeti bâtıl olur.

8) İcâze Mücerrede Ani'l-Munâvele: Kitap münâvelesi (yâni rivayet edilmesi istenen hadîs yazılı bir kitabın elden verilmesi) olmaksızın verilen icazet demektir ki, şeyhin, rivayet hususunda mücerred iznine delâlet eder. Bu izin, bazı kitap isimleri zikredilsin veya edilmesin, fulân kitabın veya bütün mesmû'âtın rivayetiyle ilgili bir beyandan ibarettir. Bunun karşıtı, münâvele ile beraber verilen bir icazet şekli olup, aşağıda da açıklanacağı üzere, şeyhin, icazetle birlikte rivayetine izin verdiği kitabı da râviye vermesidir.

Münâvelesiz icazetin çeşitli şekilleri vardır. Bunlar arasında en yüksek olanı, şeyhin, (fulân kitabın rivayeti için sana icazet verdim), yahut » (şu fihristimin ihtiva ettiği kitapların rivayeti için sana icazet verdim) diyerek, belirli kimse için belirli kitaplar hakkında verdiği icazettir. Genellikle icazeti kabul edenler, onun bu çeşidini de kabul etmişler, bazıları ise, bunun üzerinde hiçbir görüş ayrılığı bulunmadığım ileri

sürmüşlerdir. [740]
Bu çeşit icazetin bir başka şekli, şeyhin, belirli kimseler için (sana işittiğim bütün hadîslerin rivayeti için icazet verdim) ve benzeri tabirlerle, ismini zikretmediği belirsiz kitaplarının rivayeti için icazet vermesidir. Bu çeşit icazet üzerinde, hadîsçiler ve fakîhler arasında daha çok görüş ayrılığı çıkmış olmakla beraber, çoğunluk tarafından tecvîz edilmiş ve bu yolla rivayet edilen hadîslerin ameli gerektirdiği söy-lenmiştir. [741]
Münâvelesiz icazetin üçüncü şekli icâze âmme' dir ve şeyhin, umum vasfiyle belli olmayan kimselere verdiği icazet olup İcâze Âmme bahsinde ayrıca açıklanmıştır.
Bir başka şekil, şeyhin (fulân kimseye Sünen kitabını benden rivayet etmesi için icazet verdim) diyerek belirli kimseye meçhul olan bir kitabın rivayeti için izin vermesidir. Meçhul olan kitap, Kitabu's-Sunen'dir; zira şeyh, muhtelif kimselere âit Sünen kitaplarının râvisidir ve rivayetine icazet verdiği Sünen kitabının bunlardan hangisi olduğunu açıklamamıştır. Buna göre, meçhul olan bir şeyin rivayeti için icazet vermiştir.
Bazen de şeyh (Muhammed İbn Hâlid ed-Dımaşkî'ye fulân kitabı benden rivayet etmesi için icazet verdim) diyerek, belirli bir kitabın meçhul kimseler tarafından rivayet edilmesine izin verir; çünkü Muhammed İbn Hâlid ed-Dımaşkî, şeyhin yaşadığı devirde aynı isimde başkalarının da bulunması dolayısıyle meçhuldür. Şeyh, bu isimdeki kimselerden hangisine icazet verdiğini açıklamamıştır. Daha önce de açıklandığı gibi, Îbnu's-Salâh'a göre bu türlü bir icazet fâsid ve faydasızdır.
Münâvelesiz icazetin beşinci şekli, henüz mevcut olmayan kimselere verilen icazettir. Şeyh, ya (fulân kimseye ve onun doğacak çocuğuna icazet verdim) diyerek henüz mevcut olmayanı mevcuda atıf yapar; yahut da atıf yapmaksızın icazeti yalnız mevcut olmayana tahsis eder (fulân kimsenin doğacak çocuğuna icazet verdim) der. Daha önce de açıklandığı gibi, ma'dûma, yâni mevcut olmayan kimseye icazet verilmesi genellikle caiz görülmemekle beraber, ma'dûmun mevcuda atfedilerek icazet verilmesi, cevaza yakın addedilmiştir. [742]
Münâvelesiz icazetin altıncı şekli, şeyhin, henüz işitmemiş veya tahammül etmemiş olduğu hadîslerin, bunları işittikten veya tahammül ettikten sonra rivayet etmesi için birisine icazet vermesidir ki, el-Kâzî Iyâz'a göre bu kabîl icazet ne işitilmiş ne de görülmüştür. Bununla beraber müteahhırûndan bazı kimselerin böyle icazet verdikleri olmuştur. Doğru olanı, Kurtuba Kadısı Ebu'l-Velîd Yûnus îbn Muğîs'in, bu çeşit icazet isteyen bir kimseyi reddetmesi bazı kimselerin de icazet isteyene "henüz almamış olduğu şeyi sana nasıl versin" demeleridir.
Münâvelesiz icazetin yedinci şekli, şeyhin t (rivayeti için icazet aldığım şeyleri rivayet etmen için sana icazet verdim), veya (rivayeti için bana icazet verilen şeylerin rivayeti için sana icazet verdim) gibi sözler kullanarak mucâzâtmı, yâni icazetle almış olduğu şeyleri, yine icazetle başkasına vermesidir. Aşağıda icazet şekillerinden biri olarak Îcâzetu'l-Mucâz bahsinde, üzerinde ayrıca durulacak olan bu icazet de, diğer çeşitleri gibi bazıları tarafından kabul görmüş, bazıları tarafından da reddedilmiştir.
9) İcâze Mukterine bi'1-Munâvele: Münâvele ile birlikte verilen bir icazet şeklidir ki, münâvelesiz icazete nazaran daha sıhhatli sayılmıştır. Şeyh, râviye (bu kitabı benden rivayet etmen için sana icazet verdim) derken, kitabı da ona elden verir. Eğer râvi uzakta ise, ona yazılı hadîslerle birlikte bu hadîslerin rivayeti için biraz önce zikrettiğimiz ibareye benzer icazet kaydını da ihtiva eden bir mektup gönderir. Hadîsçiler arasında münâvele ve mukâtebe adı altında verilen bu çeşit icazetler büyük şöhret kazanmıştır.
10) İcâzetu'l-Mucâz: İcazet çeşitlerinden biri olup, şeyhin, icazet yolu ile aldığı şeyleri^yâni mucâzâtmı, rivayet etmesi için birine icazet vermesi ve (mucâzâtımı rivayet etmen için sana icazet verdim), yahut (rivayeti için bana icazet verilen şeyleri rivayet etmen için sana icazet verdim) demesidir. Müteahhırûndan bazı kimseler bu çeşit icazeti caiz görmemişlerdir. Bunlardan Hafız Ebu'l-Berekât el-Enmâtî, bu konuda bir de cüz telîf etmiştir. Ona göre icazet, aslında zayıf bir tahammül yoludur; iki icazetin birleşmesiyle bu zafiyet daha da kuwetlenir. [743]Bununla beraber sahîh olan ve hadîsçiler arasında kabul gören görüş, bu çeşit icazetin caiz olduğudur. El-Hasan ed-Dârakutnî, Ebu'l-Abbâs Ahmed îbn Muhammed el-Kûfî, Ebû Nu'aym el-Isbahânî, Ebu'1-Feth Nasr el-Makdisî ve daha pek çok kimse bu görüşü benimsemişler, bazıları da bu görüş üzerinde ittifak hâsıl olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hattâ aralarında birbirini takip eden üçlü, dörtlü, beşli icazetlerle rivayet edenler bile vardır. Bunun manâsı, bir şeyhin, icazetle aldığını talebesine yine icazetle vermesi, o talebenin de kendi talebesine aynı şeyi rivayet etmesi için icazet vermesidir ki, böylece mucâz, yâni hakkında icazet verilen şey, nesiller boyu icazet yolu ile alınıp verilen bir haber haline gelmiş olur. [744]Çünkü icazet yolu ile rivayet eğer sahîh ise, râvinin bu yolla aldığını aynı yolla vermesi keza verdiği kimsenin de aldığı şekilde onu başkasına nakletmesi, aynı derecede sahîh olmak gerekir. [745]

d) Münâvele

Şeyhin, hadîslerini ihtiva eden kitabını rivayet etmesi için elden talebeye vermesi manâsına gelen münâvele, hadîs tahammül yollarından biridir. Aslı, el-Buhârî'nin ta'lîkât arasında zikrettiği bir hadîse dayanır. Bu hadîse göre Hazreti Peygamber, bir sefer heyeti kumandanına yazılı bir emirname vererek "bunu fulân yere gelmeden açma" demiş, kumandan ancak o yere geldikten sonra açıp adamlarına okumuş ve Hazreti Peygamberin emirlerini duyurmuştur' [746]El-Buhârî, bu hadîse istinaden munâvelenin sıhhatine kail olmuş ve Hicaz ehlinin de bu hadîsi munâvelenin cevazına delil olarak ileri sürdüklerine işaret etmiştir. [747] Yine rivayet olunduğuna göre, Yezîd er-Rukâşî, Enes İbn Mâlik hakkında fazla hadîs rivayet ettiğini söyledikleri zaman, Enes'in mecâl [748]getirip önlerine attığını ve bunu bizzat Hazreti Peygamberden yazarak ona arzettiğini nakleder.[749] Bu haber de, munâvelenin hadîs tahammülünde güvenilir bir metod olduğuna delâlet eder.
Munâvele, şeyhin, kitabım veya hadîs yazılı sahîfelerini talebeye elden vermesi manâsına geldiğine göre, verme işinin belirli bir gayeye yönelik olduğunu tahmin etmek güç değildir. Bu gaye de, kitaptaki hadîslerin talebe tarafından rivayet edilmesi hususunda şeyhte beliren arzu veya istektir. Buna göre, munâvelenin de, icazetin bir nev'i veya çeşidi olduğu anlaşılır. Ancak şeyh, kitabım talebeye verirken, bazen "bu kitaptaki hadîsleri benden rivayet et" der; bazen de hiçbir şey söylemeksizin sadece kitabım vermekle yetinir. Şeyhin icazetine delâlet eden bu iki hal gözönünde bulundurularak munâvele iki kısımda incelenmiştir.
1) Munâvele Makrûne bi'1-İcâze: Birincisi "icazete bağlı munâvele" diyebileceğimiz bir tahammül yolu olup, şeyhin, hadîslerini muhtevi kitabını, rivayet etmesini istediği bir talebesine vererek "bu, benim fulândan işittiğim hadîslerdir. Bunu al ve benden rivayet et"; yahut "bunu al, istinsah et", yahut "bunu al, istinsahet; mukabele de ettikten sonra bana geri ver; istinsah ettiklerini benden rivayet et" demesidir. Talebenin, şeyhinden hadîslerim bu yolla almasında, hem munâvele hem de icâze olmak üzere iki tahammül şekli birleştiği için buna icazete bağlı munâvele denilmiştir. Bu tahammül yolu, icazetin en yüksek derecesini teşkil ettiği gibi, Medîne'den ez-Zuhrî, Rabî'a, Yahya İbn Sa'îd el-Ensârî, Mâlik İbn Enes; Mekke'den Mucâhid, Ebu'z-Zubeyr, Kûfe'den Alkame İbn Kays, İbrahim en-Naha'î, eş-Şa'bî, Basra'dan Alî İbn Dâvûd, Katâde, Ebu'l-Âliye, Humeyd et-Tavîl, Mısır'dan Abdurrahman İbnu'l-Kâsım, Abdullah İbn Vehb ve daha birçok hadîsçi nazarında, diğer bir tahammül yolu olan semâ' ile aynı ayarda tutulmuştur. Hattâ es-Suyûtî'nin İbnu'l-Esîr'den naklettiğine göre, semâ'dan da üstün bir tahammül yoludur. Zira şeyhin icazeti yanında kitaba güven duygusu, semâ'da söyleyen ve dinleyene arız olması muhtemel vehim do-layısıyle daha kuwetlidir. [750]
Bununla beraber en-Nevevî'ye göre sahih olan görüş, bu çeşit munâvelenin semâ' ve kırâ'attan daha aşağı derecede olmasıdır. Sufyân es-Sevrî, el-Evzâ'î, Abdullah İbnu'l-Mubârek, Ebû Hanîfe, eş-Şâfi'î, Ahmed İbn Hanbel ve diğer bazı hadîsçiler bu görüştedirler. [751]
Şeyhin, râviye semâ'mı vermesinden ve rivayeti için icazetini bildirmesinden sonra kitabı talebede bırakması da icazete bağlı munâveleden sayılmıştır. Ancak talebe, tağyîre uğramadığından emîn olduğu bu kitabı, veya bu kitapla mukabele edilmiş mevsuk bir nüshayı elde ettiği takdirde ondan rivayet edebilir. Şu var ki bu munâvele, derece bakımından diğerinin altındadır.
2) Munâvele Mücerrede Ani'l-İcâze: İcazetten âri munâvele olup, şeyhin, talebeye hadîslerini ihtiva eden bir kitap vermesi, fakat bu kitaptaki hadîsleri rivayet etmesi için ona icazet verdiğini söylememesidir. Doğru olan ve hadîsçilerin çoğunluğu arasında tutulan görüşe göre, bu çeşit munâvele ile rivayet caiz değildir. Bununla beraber, bu rivayeti tecvîz eden bazı hadîsçilerin bulunduğu da görülmektedir. Bazı fakîh ve usûlcüler tarafından ayıplanan bu hadîsçilerin [752]görüşlerine göre, muhaddis, hadîslerini kendisinden rivayet etmek isteyen kimseye bir kitap verip "bunu okudum; içindekilere vâkıf oldum. Bunların hepsini, aynen kitapta olduğu gibi fulân kimse bana rivayet etti" dese, o kimse, kendisine rivayet için ister icazet verilsin ister verilmesin, bu hadîsleri rivayet edebilir. Çünkü maksat, o hadîslerin sahibi olan muhaddisin bunları işittiğini haber vermesidir. Bunlan işittiği anlaşılınca, onların rivayeti için kendisinden izin almaya gerek yoktur. Nasıl ki bir şahıs, diğer bir şahıstan hadîs işitir; sonra hadîsi rivayet eden şahıs diğerine "rivayet ettiğim bu hadîsi benden rivayet etmen için sana icazet vermiyorum" derse, bu, boş bir söz olur ve hadîsi rivayet eden ister icazet versin ister vermesin, işiten kimse bunu ondan rivayet eder. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır: Kitabının rivayeti için icazet verdiğini belirtmeyen muhaddisten o kitabı rivayet (fulân kimse bana rivayet etti; ona da fulân kimse rivayet etmiş) demek lâzımdır. Bundan ayrı olarak meselâ ... jMi fulân kimse bana rivayet etti; fulân dedi ki) gibi bir tabirin kullanılması doğru değildir; çünkü bu tabir, sözlerin işitilmiş olmasını gerektiren bir hikâye şeklidir. Halbuki o kimse bunları işitnıemiştir' [753]

e) Mukâtebe

Lügat yönünden "yazışma" manâsına gelen mukâtebe, hadîs ıstılahında, tahammül yollarından birine delâlet etmek üzere, şeyhin kendi mesmû'âtını veya hadîslerinden bazısını yakında veya uzakta olan bir kimseye yazıp göndermesidir. Kitabe de denilen bu metodla, kendisine hadîs gönderilmiş olan şahıs, o hadîsleri şeyhten almış ve rivayet hakkına sahip olmuş sayılır.
Şeyhin, ister kendi hattı ile olsun, ister başkalarına yazdırmak suretiyle olsun, bir şahsa gönderdiği hadîsleri muhtevî mektup veya risale, bazen şeyhin, o hadîslerin rivayeti için icazet verdiğini belirten açık sözlerini de ihtiva ettiği halde bazen de bunlardan mücerred olur; yâni hadîslerin rivayeti için izin verildiğine delâlet eden icazet lafızlarını ihtiva etmez.
İcazet lafızları, şeyhin, mektubun başına veya sonuna kaydettiği (sana yazdığım hadîsler için icazet verdim) ve buna benzer ibarelerden ibarettir. İcazet lafızlarını da ihtiva eden bu türlü rivayet şekli, sıhhat ve kuvvet yönünden icazete bağlı munâvele ile aynı derecededir.
İcazeti İhtiva etmeyen mukâtebe şekline gelince, başlarında el-Kâzî Ebu'l-Hasan el-Mâverdî, el-Âmidî ve İbnu'l-Kattân olmak üzere bazı kimseler, bu yolla alman hadîslerin rivayetini caiz görmemişlerdir. Bununla beraber, Eyyûb es-Sahtiyânî, Mansûr, el-Leys İbn Sa'd, İbn Ebî Sebura gibi mütekaddimûn ve müteahhırûndan birçok kimse, Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî, usûlcülerden er-Râzî bunu tecvîz etmişler ve kitaplarında bu çeşit rivayetlere yer vermişlerdir. Nitekim hadîs kitaplarını gözden geçirenler gibi ibarelerle rivayet edilmiş birçok hadîse rastlarlar ki, hepsi de bu kabildendir. Hadîsçiler arasında bu çeşit rivayetler mevsûl sayılmıştır. Hattâ es-Sem'ânî, böyle rivayetleri icazetten daha kuvvetli addetmiş, es-Suyûtî ise, belki munâvelenin birçok çeşidinden de kuvvetli olduğunu söylemiştir. [754]
El-Hatîb'in el-Hasan İbn Abdirrahman tarikiyle bazı ilim erbabından naklettiğine göre, bir muhaddis, herhangi bir kimseye hadîslerini yazıp gönderir ve bu hadîsleri fulân kimseden işittiğim de ayrıca tasrîh ederse, hadîsleri alan kimse, ya muhaddisin kendisine bunları yazdığını yakînen bilir, yahutta onun tarafından yazıldığında şüpheye düşer, Eğer şüpheli ise, bu hadîsleri rivayet etmesi caiz olmaz. Fakat onun tarafından yazıldığına yakînen inanırsa, o zaman, yazılı olarak gönderilen bu hadîslerle, bizzat muhaddisin ağzından işitilerek alınan hadîsler arasında hiçbir fark yoktur. Zira muhaddisin ister lafzen, ister yazılı olarak, hadîsleri fulân kimseden işittiğini bildirmesi rivayet yönünden birbirinin aynı olan şeylerdir".[755]
Mukâtebe yolu ile alman hadîslerin rivayetinde, tahammül yolunun, yâni hadîsin kitabe yolu ile alındığının belirtilmesi ve meselâ yahutta gibi tabirler kullanılması en doğru yol olarak tavsiye edilmiştir. Ahmed İbn Mansûr'un ifadesine göre, rivayette dikkat ve titizlik gösterenlerin mezhebi budur; seleften bir cemaat dâima bu yolu tutmuşlardır".[756] Meselâ el-Hatîb'in Hafs İbn Ömer tarikiyle naklettiği bir hadîsin isnadında bu husus açıkça görülür': [757]
Bununla beraber, el-Leys îbn Sa'd, Mansûr ve hadîs ulemâsından bazıları haddesenâ ve ahberanâ tabirlerinin mukâtebede kullanılmasını caiz görmüşler ve bu yolla aldıkları hadîslerin rivayetinde bu tabirleri kullanmışlardır. Meselâ Şu'be Îbnu'l-Haccâc, Mansûr'a "bana yazdığın hadîsleri tahdîs edeyim mi?" diye sorduğu zaman, "sana yazdığımda, ben onları tah-dîs etmiş olmuyor muyum?" cevabını vermiştir. Keza Eyyûb es-Sahtiyânî de Şu'be'nin buna benzer bir sualine aynı mukabelede bulunmuştur".[758] Bunun gibi, el-Leys îbn Sa'd da Bukeyr îbn Abdillah İbni'l-Eşec'ten bir takım hadîsler rivayet etmiş ve her birinde haddesenî Bukeyr tabirini kul
rivayet ettiği hadîsler, Bukeyr'in ona yazarak gönderdiği hadîslerdir". [759]
Abdullah îbn Vehb'in ifadesine göre Yahya İbn Sa'îd, el-Leys îbn Sa'd'a bazı hadîsleri yazarak gönderir, el-Leysde bunları haddesenâ Yahya îbn Sa'îd diyerek rivayet ederdi. Keza Hişâm îbn Urve'nin yazdığı hadîslerin rivayetinde de haddesenî Hişâm tabirini kullanırdı". [760]
Bütün bu haberler gösteriyor ki, bazı hadîsçiler, prensip itibariyle, mukâtebe yolu ile aldıkları hadîslerin rivayetinde, alış (tahammül) yolunun belirtilmesi bakımından ketebe üeyye fulânun gibi tabirlerin kullanılmasını zorunlu görürlerken, diğer bazıları, bir râvinin bir başka râviye hadîslerini yazarak göndermesiyle, iki râvinin biraraya gelerek birinin diğerine şifahî olarak hadîs rivayet etmesi arasında önemli bir fark olmadığı görüşünü taşımışlardır. Bu bakımdan hadîs kitaplarında görülen çeşitli rivayet tabirlerinden, o tabirlerden biri ile rivayet edilen hadîsin hangi yolla alınmış olduğunu tesbît etmek güçleşmiştir. Şu var ki, prensiplerine sıkı sıkıya bağh olan bir hadîsçinin, kullandığı çeşitli tabirlerin hangi tahammül metoduna delâlet ettikleri tesbît edilebilmiş ise, o zaman bu güçlük ortadan kalkmıştır. [761]

f) İ'lâm

î'lâm, lugatta "bildirmek" manâsındadır. Hadîs ıstılahında i'lâmu'ş-şeyh, şeyhin, sahip olduğu hadîsi veya hadîs kitabını râviye göstererek, bunların kendi semâ'ı olduğunu bildirmesi ve fakat rivayeti için icazet verdiğine dâir herhangi bir beyanda bulunmamasıdır. Başlarında İbn Cureyc, İbnu's-Sabbâğ eş-Şâfi'î, Ebu'l-Abbâs el-Velîd İbn Bekr gibi birçok hadîs, fıkıh ve usûl ehli ile Zâhiriyye'ye mensup kimseler, şeyhin, "bunlar, benim işittiğim hadîslerdir" diyerek icazet verdiğine dâir herhangi bir ifade kullanmamasını râvi için bir çeşit icazet telâkki etmişler ve râvinin bu hadîsleri rivayet edebileceğini ileri sürmüşlerdir. Hattâ Zâhiriyye'ye mensup bazı kimseler, şeyhin, "bunlar benim rivayetimdir" demesinden sonra, "bunları benden rivayet etme" sözünü ilâve etmesi halinde bile, râvinin o hadîsleri rivayet edebileceğini söylemişlerdir. El-Kâzî Iyâz'a göre de bu görüş doğrudur". [762]Keza er-Râmahurmuzî, Zâhiriyye'ye mensup kimselerin görüşüne işaretle şöyle der: Şeyhin, hadîslerinin rivayeti için râviye icazet vermesi veya vermemesi arasında hiçbir fark yoktur; çünkü burada önemli olan, muhbirin (şeyhin), rivayet ettiği hadîsleri kendi şeyhinden işittiğini ikrarı ve râviye bunu ihbarı (haber vermesi)dir. Râvinin, bu İkrarı işittikten sonra hadîslerin rivayeti için şeyhten izin alması gerekmez. Nitekim bir râvi, bir şeyhten hadîs işittikten sonra bu şeyh râviye "bu hadîsi benden rivayet etmen için sana
icazet vermiyorum" dese, bu sözün hiçbir değeri yoktur; şeyh, icazet verse de vermese de râvi bu hadîsi rivayet edebilir. Keza şeyhin işittiği veya arzettiği hadîsleri râviye haber vermesi halinde, râvinin onları rivayet etmesi için ayrıca izne ihtiyacı yoktur; hattâ şeyh "bunları benden rivayet etme" dese.[763]
Bununla beraber bazı hadîsçüer, şeyhin "bunları benden rivayet etme" demesi halinde, râvinin bu hadîsleri rivayet etmesine cevaz vermemişlerdir. Gerek İbnu's-Salâh ve gerekse ona uyan en-Nevevî bu görüşü benimsemişlerdir. El-Gazâlî de "şeyhin bu hadîsleri işitmiş olmasına rağmen, kendisince bilmen bazı sebepler dolayısıyle rivayetine izin vermemiş olabileceğini" ileri sürerek bu görüşü müdafa etmiştir. [764]İşte bütün bu açıklamalar, i'lâmu'ş-şeyh'in de, semâ', arz - kırâ'a ve icâze gibi hadîs tahammül yollarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. [765]

g) Vasıyye

Şeyhin, rivayet ettiği bir kitabı, ölümünden veya seyahata çıkmazdan Önce birisine vasıyyet etmesi manâsında kullanılan bu tabir, hadîs tahammül yollarından birine delâlet eder. Muhammed İbn Şîrîn ve Ebû Kılâbe gibi seleften bazı imamlar, vasıyye yolu ile alınan hadîslerin rivayetini tecvîz etmişler; el-Kâzî Iyâz da, kitabın verilmesinin, iznin bir çeşidi, arz ve munâvelenin bir benzeri olduğunu söylemiş, hattâ i'lâma yakın bir tahammül şekli olduğunu ileri sürmüştür". [766] İbnu's-Salâh ise, bu görüşe itiraz ederek, vasıyyetin i'lâm ve munâveleye benzetilmesinin doğru olmadığını söylemiş, [767] diğer bazıları da, vasıyyeti, bir başka tahammül yolu olan vicâde'ye tercîh etmişlerdir. [768]
Ebû Kılâbe (Ö. 104), kitaplarım Eyyûb es-Sahtiyânî (Ö. 131)'ye vasıyyet etmiştir. Ancak Eyyûb, bu kitapları rivayet edip etmemek hususunda Muhammed İbn Sîrîn'in görüşünü sormuş, o da önce "evet" demiş, sonra da "sana ne rivayet et derim, ne de etme derim" diyerek onu muhayyer bırakmıştır. Bununla beraber Eyyûb'un bu kitapları Ebû Kılâbe'den daha önce işittiği, fakat hıfzetmediği için rivayeti hususunda Muhammed İbn Sîrîn'in görüşünü sorduğu da söylenmiştir. Bu haberleri nakleden El-Hatîb el-Bağdâdî ise, vasıyyet hakkındaki görüşünü açıklamış ve şöyle demiştir: "Bir âlimin kitaplarım bir adama vasıyyet etmesi ile, âlimin ölümünden sonra, o adamın, onun kitaplarını satın alması arasında hiçbir fark yoktur.
Bu sebeple adamın o kitaplardan rivayet etmesi arasında hiçbir fark yoktur. Bu sebeple adamın o kitaplardan rivayet etmesi, ancak vicâde yolu ile caiz olabilir. İdrak ettiğimiz bütün ilim ehli bu görüştedir"! [769]

h) Vİcâde

Hadîs tahammül yollarından birisi olan vicâde, "bulmak" manâsında sonradan üretilmiş bir masdar olup, ıstılahta, bulunan, ele geçirilen bir sahîfe veya kitaptan, semâ, icazet ve munâvele olmaksızın hadîs alıp rivayet
etmektir.

Sahîfe veya kitabı ele geçiren kimse, onu yazan kimsenin muasırı olsun veya olmasın, eğer o kitaptaki hadîsleri rivayet ederse, vicâde yolu ile rivayet etmiş olur. Bu sebeple rivayetinde vecedtu yahut S^ -k*« &îj* (fulamn yazısı ile buldum, yahut okudum) tabirini kullanır. Ahmed İbn Hanbel'in Musned'inde bu tarzda rivayet edilmiş hadîslere çok rastlanır. Oğlu Abdullah, Musned'i babasından işitmiş olmakla beraber, işitmediği ve fakat kitapları arasında bulduğu bazı hadîsleri de Musned'e almış ve bunları naklederken babamın kitabında kendi el yazısı ile buldum) tabirini kullanmıştır.
Bu yolla alınan hadîslerin böyle bir tabirle rivayet edilmesi, râvi ile şeyhi (veya kitap sahibi) arasında inkıta hükmünün verilmesini kolaylaştırır; bununla beraber ittisale de delâlet edebilir. Fakat önemli olan, hadîsin hangi yolla alındığının bilinmesidir.
Bazıları, vicâde yolu ile aldıkları hadîslerin rivayetinde $te c^ yahut jtjy Jli sığalarını kullanmışlardır ki, bu, İbnu's-Salâh'm da işaret ettiği [770]çirkin bir tedlîs şeklidir. Çünkü bazen râvinin şeyhten semâ'ma da delâlet eder ve eğer ele geçirdiği kitaptan vicâde ile rivayet eden râvi, kitap sahibi şeyhin muasırı ise ve hattâ ona mülâki olduğu bilinirse, onun ı>* veya Jli ile rivayeti tedlîsten başka bir şey değildir.
Eğer râvinin elde ettiği kitap, şeyhin kendi el yazısı değilse, bu takdirde gibi tabirler kullanır.
Vicâde ile rivayet edilen hadîslerle amel edilip edilmemesi meselesine gelince, Mâlik ve diğer birçok hadîsçinin bu çeşit hadîslerle amel etmeyi tecvîz etmedikleri, buna mukabil eş-Şâfi'î ve ashabının buna cevaz verdikleri görülür. Hattâ fıkıh usûlündeki bazı ashabı, kitaba güven hâsıl olunca, bu hadîslerle amelin vâcib olduğunu ileri sürmüşlerdir. İbnu's-Salâh da, "eğer bunlarla amel edilmeyecek olursa, menkûl ile amel kapısını kapatmak gerekir" sözü ile bu görüşe katılmıştır. [771]

VII. BÖLÜM

HADÎSLERİN TOPLANMASI VE YAZILMASI

A. KİTÂBETU'L-HADÎS

1. Hadîsin İslâm Dinindeki Yeri

İslâm Dîninin inkişâfında ve onun kısa bir zaman içerisinde bütün Arap ülkesinde yayılmasında hadîs ve sünnetin büyük rolü olmuştur. Bilindiği gibi ilk islâm Devleti, müslümanların 622 senesinde Mekke'den hicretinden sonra Medîne'de kurulmuştur; fakat bu devlet, ilk kurulduğu sıralarda Medine'nin ancak bir kısmına sahipti; diğer ve daha büyük kısımlarında müşrik Araplar ve yahudîler yaşıyordu. Kur'ân, Medine'de yeni bir devletin temelini atarken, bu Araplarda, hâlâ câhiliye devrinin bedevî Örf ve âdetleri hüküm sürüyordu. Bunların bir hükümetleri, herhangi bir kazâ'î mercileri yoktu; aşiretler halinde yaşadıkları ve bu aşiretler de zamanla kabilelerden ayrıldığı için, aralarında ekseriya bir kan bağı ve ailevî bir karabet bulunuyordu.
Mekke'de Islâmiyetin doğuşu ve Medîne'de yeni bir İslâm Devletinin kuruluşu, o zamana kadar bedevî hayatı yaşayan ve sonra müslüman olan kabileleri yeni bir hayat sistemine bağladı. Bir taraftan evlenme (izdivaç), boşanma (talâk), alımsatım (beyi1), öldürme (kati), hırsızlık (sirkat) ve daha birçok meselede İslâm toplumunun harekât hattı çizilirken, diğer taraftan, Mekke'de kısaca temas edilmiş olan itikad ve amele âit dînî meseleler yeniden ele alınmış ve kesinleştirilmiştir.
Müslümanlar, bu yeni sisteme kendilerini çabuk ahştırmışlardır. Bu intibak, kısa bir zaman içerisinde o kadar süratli olmuştur ki,bugün dahî buna hayret etmemek mümkün değildir. Maamafih bunun sebebim, İslâmiyetin, o günün insanına aşıladığı ruh ile, o insanın bu Dîne olan bağlılığında ve bu bağlılığın samimiyetinde aramak gerekir. Çünkü bir kız çocuk dünyaya getirmenin, yüz karası telâkki edildiği, meşru aile bağlarının koparılıp atıldığı, içki, kumar ve faizin, bütün ferdlerin benliklerini kemirip bitirdiği bir cemiyetin, bu kadar ânî bir dönüş yaparak çok kısa bir zaman içerisinde ülkeler fethedecek derecede benlik kazanmasını izah edecek
başka sebepler bulmak imkânı yoktur. Yeni kurulan bu Devletin hudutları, kısa bir zamanda, bir taraftan Şimalî Afrika'yı atlayıp Endülüs'e, diğer taraftan Ceyhun ve Mâverâ'un-nehr'e; yine bir taraftan Bombay ve Deybü'e, diğer taraftan Ermeniye ve daha ilerisine kadar uzanmıştı. Bu kadar kısa bir zaman içerisinde, onlara böyle bir fetih imkânı hazırlayan kuvvet başka ne olabilirdi? Rumlar ve Fürsler gibi harp sanatını bilmiyorlardı; yine onlar gibi çeşitli silâhlara ve büyük ordulara sahip de değillerdi. Bildikleri belki tek şey, göçebe halinde yaşarlarken, biribirlerine baskınlar yapmak, bi-ribirlerinin hayvanlarım çalmaktı; kısacası âdî yağmacılıktı. Eğer bunlar, câhiliye Araplarının bir nevî san'atı sayılabilirse, elbette ki böyle bir sanatla ülkeler fethetmek mümkün değildi.
Bütün bunlar bir yana, müslümanları fetihlere sevkeden, onları muvaffak kılan bir îman vardı ve bu îman iki kaynaktan fışkırıyordu: Kitap ve Sünnet.
Bilindiği gibi Kitap, Allah tarafından Hazreti Peygambere inzal buy-rulan ve İslâmiyetin bütün esaslarını içerisinde toplayan Kur'ân-ı Kerîm'dir. Sünnet ise, daha önce de açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamberin söz, fiil ve takrirleridir.
Sahabe, Hazreti Peygamber devrinde, İslâm Dînine taalluk eden meseleleri, Kur'ân-ı Kerîm'den Hazreti Peygamber vâsıtasıyle alıyordu. Nazil olan âyetler, çok defa mücmeldi; müslümanlar onları anlamakta güçlük çekiyor ve Hazreti Peygambere başvurarak bu âyetlerin kendilerine açıklanmasını, ifade etmek istediği manânın iyice ortaya konmasını istiyorlardı. Meselâ Kur'ân, namazın muayyen vakitlerde mü'minler üzerine yazılmış bir farz olduğunu bildirmiş,[772] sık sık da müslümanlara namaz kılmalarını emretmiştir. Sahabe, her ne kadar bu emirlerin zahirî manâlarını anlamış ise de, namazın nasıl kılınması gerektiğini, hangi vakitlerde ve kaç rik'at kılınacağını öğrenmek için Hazreti Peygambere başvurmuşlardır. Hazreti Peygamber de, farz olarak kılman namaz vakitlerinin beş adet, öğle, ikindi ve yatsı namazlarının dörder, akşam namazının üç,sabah namazının da iki rik'at olduğunu açıklamış, nasıl namaz kılınması gerektiği hususunda ise, arkasında cemaatla namaz kılan müslümanlara, "benim kıldığım gibi kı-lmiz"[773] demişti. El-Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre, Allah'ın Rasûlü ise, Cebrâ'îl (a.s.)'in arkasında namaz kılmak suretiyle namazın âdâb ve erkânını ondan öğrenmiştir. [774]
Kur'ân-ı Kerîm, "Ey îman edenler! Cuma günü namaz için seslenüdiğinde, alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun" [775] âyetiyle Cum'a namazını müslümanlara farz kılmış, fakat bu namazın nasıl kılınması gerektiğini açıklamamıştır. Hazreti Peygamber ise, Cum'a namazının iki rik'at kılınacağını ve bir de hutbe îrad edileceğini müslümanlara beyan etmiştir.
Kur'ân-ı Kerîm, müteaddit defalar, müslümanlarm zekât vermeleri gerektiğini büdirmiş,[776] fakat müslümanlar, hangi mallardan ne miktar vermeleri gerektiğini Öğrenmek için Hazreti Peygambere başvurmuşlardır. O da, emvalin bazısından zekât alınacağını, diğer bazısı için ise, zekât vermek gerekmediğini açıklamıştır. Meselâ mâşiye tabir edilen deve, koyun ve inek gibi bazı hayvanlardan zekât alındığı halde, yine aynı sınıfa giren at, eşek ve katır gibi hayvanlardan zekât alınmamıştır.[777]
Kur'ân~ı Kerîm, kudreti olanlar için haccı farz kılmış. [778]Hazreti Peygamber ise, hacc vaktini, hacc kıyafetini, tavafı, Arefe ve Muzdelife'deki hacc ile ilgili amelleri açıklamış ve müslümanlara, bu açıkladığı şekillerde hacc farizalarını îfa etmelerini bildirmiştir.
Kur'ân-ı Kerîm'den buna benzer daha birçok misal zikredilebilir; fakat yukarıda işaret etmiş olduğumuz bazı âyetlerle Hazreti Peygamberin bu âyetleri açıklaması, konunun anlaşılması için yeterlidir.
Hazreti Peygamber, Kur'ân-ı Kerîm'de mücmel olarak zikredilen bu âyetleri, yine ilâhî emirle müslümanlara açıklamış ve açıklanan şekilde onların amel etmelerini istemiştir: "Sana da, insanlara, kendilerine indirileni açıklayasın diye Kur'ân'ı indirdik" [779]Yine ilâhî emir, onun, insanların ihtilâf etmiş oldukları şeyleri açıklamak için ve mü'minlere de hidayet ve rahmet olarak indirildiğini beyan etmiştir: "Biz sana Kitab'ı, hakkında ihtilâfa düştükleri şeyi insanlara açıklaman için ve inanan kimselere hidayet ve rahmet olmak üzere indirdik". [780]
Kur'ân-ı Kerîm, Hazreti Peygamberi, kendisine indirilen âyetleri müslümanlara teblîğ ve tebyîn etmekle görevlendirdiği gibi, müslümanlara da ona uymayı ve onun gösterdiği yoldan yürümeyi emretmiştir: "...Peygamber size neyi verirse onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının..." '; [781] Çünkü o, "...Onlara iyiliği emreder, onları kötülükten nehyeder; onlara iyi ve temiz olan şeyleri helâl, kötü ve pis olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıklarını ve zincirleri onlardan kaldırıp atar..." [782] Bir âyet-i kerîmede de müslümanlara, Allah'a ve Rasûlüne itaat etmeyi daha açık bir şekilde emretmiştir: "Allah'a ve Rasûlüne itaat edin" [783]"Zira kim Rasûle itaat ederse, Allah 'a itaat etmiş olur..." . [784]
Yukarıdan beri zikredilen bütün bu âyetler, sahabenin, çeşitli müş-killerinde Hazreti Peygambere başvurmaları gerektiğini açık bir şekilde göstermektedir. Onun, gerek bu müşkillerin hallinde ve gerekse sahabenin, izahına ihtiyaç duyduğu birçok âyetin tefsirinde ileri sürmüş olduğu fikir ve beyanlar, daha önce tarifini verdiğimiz sünnetin, geniş bir külliyat olarak vücût bulmasına vesile olmuştur. Eğer biz, burada

geçen sünnet kelimesini, hadîsçilerin kullanmış oldukları ıstılah manâsına alacak olursak - ki bu, umumî manâsıyle hadîstir - Hazreti Peygamber henüz hayatta iken, sahabenin, dînî müşkillerinin anahtarı olarak geniş bir hadîs külliyatına sahip oldukları anlaşılır. [785]

2. İlk Yazılı Hadîsler

Sahabîler arasında hadîs ve sünnetin değeri çok çabuk anlaşılmıştır. Ashab, Hazreti Peygamberden duymuş oldukları herhangi bir sözü veya görmüş oldukları herhangi bir fiili, kendi aralarında dâima müzakere etmişler ve günlük hayatlarını, bu söz ve fiilin ifade ettiği manâya uydurmaya çalışmışlardır. Onların, sünnet ve hadîse karşı gösterdikleri bu yakın ilgi, Kur'ân-ı Kerîm'in yanında, İslâm'ın en Önemli kaynağı ile ilgili geniş bir külliyatın vücût bulmasında en büyük âmil olmuştur.
Hazreti Peygamber henüz hayatta iken teşekkül etmeye başlayan bu külliyatın, ilk sahabîlerin elinde yazılı olarak bulunmadığı ve fakat hafızalarda tutulduğu bir gerçektir. Maamafih, şunu hemen kaydetmek gerekir ki, Hazreti Peygamberden işitilen herhangi bir hadîsi, herhangi bir kimseden işitilen bir sözle kıyaslamamak veya karşılaştırmamak îcab eder. Daha önce de üzerinde durduğumuz gibi, hadîs ve sünnet, Kur'ân-ı Kerîm'in emir ve tavsiyeleri neticesi, ilk müslümanlar arasında en yüksek mertebeye ulaşmış ve onları, aralarında müzakere ve münakaşa etmek suretiyle hafızalarına yerleştirmişlerdir. Hazreti Peygamberden hadîs dinlemek ve öğrenmek için onlarda bir nevi hırs, derin bir iştiyak belirmiştir. El-Buhârî tarafından da nakledilen bir Ebû Hureyre hadîsinde, hadîse karşı duyulan bu hırsın açık misalini görebiliriz: Ebû Hureyre, kıyamet günü Hazreti Peygamberin şefaatine nail olacak kimseler hakkında ona bir sual sorduğu zaman, Hazreti Peygamber: "Diğerlerine ıısbetle hadîse karşı daha fazla hırsın olduğunu bildiğim için, bu konuda bana ilk sual soracak olan kimsenin sen olacağını tahmin ediyordum." cevabını alnuştır [786]Bizzat Hazreti Peygamber tarafından müşahede edilen bu hadîs tutkusu, belki bütün sahabîlerde vardı; fakat Ebû Hureyre'de daha fazla idi. Bununla beraber, Ebû Hureyre'nin Abdullah İbn Amr hakkındaki şu itirafım da burada zikretmek gerekmektedir; zira bu itiraf, hadîs toplamak hususunda kendisinden daha hırslı kimselerin bulunduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu itirafında Ebû Hureyre, Abdullah İbn Arnr'in kendisinden daha fazla hadîs bildiğini, zira onun, hadîslerini yazdığını, kendisinin ise yazmadığını açıklamıştır". [787]

3. Arap Yazısı, İlk Müslümanlar Arasında Yazı Bilgisi

Sahabîlerin Hazreti Peygamberden işitmiş oldukları hadîsler, uzun süre hafızalarda gizli kalmış değildir. Hazreti Peygamber henüz hayatta iken, yukarıda ismi geçen Abdullah îbn Amr gibi yazı bilen ve Hazreti Peygamberin vefatından sonra yazı yazmasını öğrenmiş olan pek çok sahabî, ondan işitmiş oldukları hadîsleri yazmışlar ve sahîfelerde toplamışlardır. Burada şunu hemen zikretmek gerekir ki, îslâmiyetin ilk günlerinde yazı bilen sahabî adedi çok azdı. El-Belâzurfnin rivayetine göre, bu sıralarda, Kureyş'ten ancak onyedi kişi yazı biliyordu. Bunlar: Ömer İbnu'l-Hattâb, Alî îbn Ebî Tâlib, Osman îbn Affân, Ebû Ubeyde Îbnu'l-Cerrâh, Talha, Yezîd îbn Ebî Sufyân, Ebû Huzeyfe İbn Utbe İbn Rabî'a, Hâtıb İbn Amr, Ebû Seleme İbn Abdi'1-Esed el-Mahzûmî, Ebân İbn Sa'îd İbni'1-Âs İbn Umeyye, Hâlid İbn Sa'îd, îbn Ebî Şerh el-Âmirî, Huvaytıb îbn Abdi'1-Uzzâ el-Âmirî, Ebû Sufyân ibn Harb, Mu'âviye İbn Ebî Sufyân, Cuheym Îbnu's-Salt ve el-Alâ' Îbnu'l-Hadramî idiler'. [788] Kadınlar arasında da sadece üç dört kişi yazı biliyordu; Hazreti Peygamberin zevcelerinden Âişe ve Ummu Seleme, ya-zamamakla beraber yazıyı okuyorlardı' [789]Hazreti Peygamber de yazı bilmeyenler arasında idi. Kur'ân-ı Kerîm, bu hususa şehadet eder ve der ki: (Ey Muhammedi) Kur'ân'dan önce sen, herhangi bir yazı okumuş değildin; onu elinle de yazmamıştın. Aksi halde o iptalciler şüpheye düşerlerdi" [790]Yâni sen, okuyup yazma bilse idin, İslâm'a düşman olanlar, Kur'ân'ı yalanlamak için, onun Allah kelâmı olmadığını ileri sürebilmek için, senin, daha önce gönderilen kitapları, Tevrat'ı ve İncil'i okuyup onlardan nakiller yapmak suretiyle bu Kitab'ı yazdığını iddiaya kalkışırlardı. Halbuki şimdi böyle bir iddiada bulunmalarına imkân yoktur; çünkü senin okuyup yazma bilmediğini onlar da gayet iyi bilmektedirler.
Arapların yazıya karşı bu derece yabancı olmaları, buna mukabil, aralarında, birbirilerine nakledecek bol ahbâra sahip bulunmaları, onlarda, bu ahbârm bekası ve müteakip nesillere nakledilebilmesi için yazı sanatı yanında hafızanın, bugünün insanlarını bile hayrete düşürecek derecede inkişâf etmesine vesile olmuştur. Bilhassa biyografik eserlerde, bu kavmin hafıza kaabiliyetini ortaya koyan pek çok misal görmek mümkündür. Meselâ İbn Abbâs, Mescid-i Harâm'da hiç işitmediği bir kasideyi bir defa dinlediği zaman onu hemen hıfzetmiş ve orada bulunanlara hatâ yapmaksızın tekrar etmişti. Keza meşhur Katâde, kendisine Câbir İbn Ab-dillah'm hadîslerini ihtiva eden bir sahîfe okunduğu zaman onu hemen hıf-zetmişti. [791]
Tâbi'ûn devrinde ve daha sonraki devirlerde, yazının inkişâf etmesine ve okuma yazma bilenlerin çoğalmasına rağmen, bazı meşhur hadîs imamlarının, hadîs yazan ve fakat yazdıkları hadîsleri hıfzetmeyen kimseleri zayıf addetmelerini de, yine kitabet sanatının henüz inkişâf etmemiş devirlerde hafızaya gösterilen yüksek itimadın devamından başka bir şeyle izah etmek mümkün değildir.
Hazreti Peygamber, İslâm Dînini Kur'ân-ı Kerîm'in ilk ikra' (= oku) ilâhî emri ile tebliğ etmeye başlamıştır. Bu emir, İslâmiyetin okumaya verdiği önemi göstermeye kâfidir. Bu emirle birlikte, kitabet sanatının inkişafı üzerinde büyük bir hassasiyetle durulmuştur. Çünkü yazının, vahyin muhafazasında ve risaletin şâir kabile ve devlet reislerine tebliğinde çok büyük rolü vardı. Bu sebeple Hazreti Peygamber, müslümanların en kısa zamanda okuma yazma öğrenmelerini istemiş ve bunu mümkün kılacak her fırsattan faydalanma çareleri aramıştır. Hicretin ikinci yılında Bedir savaşı vu-kubulmuş ve müslümanların eline çok sayıda müşrik esir düşmüştü. Bu esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılmaları taleb ediliyordu. Hazreti Peygamber bu fırsatı kaçırmadı ve yazı bilen her bir müşriğin on müslüman çocuğuna okuma yazma öğretmek şartıyle serbest bırakılacağını bildirdi. Bu fidye şeklinin tatbikatı hakkında kaynaklarda herhangi bir kayda rastlanmaz; fakat herhalde bu şart yerine getirilmiş ve birçok müslüman çocuğu okuma yazma öğrenmiş olacaktır.
Hazreti Peygamber, Kur'ân âyetlerinin tedvininde ve henüz İslâm'a girmemiş olan kabile ve devlet reislerinin yeni dîne davet edilmesinde dâima yazıya başvuruyordu. Bu iş için ashabtan yazı bilenleri görevlendirmişti. Kur'ân'dan bir âyet nazil oldukça, kâtiplerinden birini ça-ğırır ve nazil olan âyeti âit olduğu sûreye yazdırırdı. Yine el-Belâzurî'nin rivayetine göre Ubeyy İbn Ka'b el-Ensârî ile, Abdullah İbn Sa'd İbn Ebî Şerh (sonradan irtidad etmiştir) Hazreti Peygamberin ilk vahiy kâtiplerinden idiler. Ubeyy bulunmadığı zamanlarda Hazreti Peygamber Zeyd îbn Sâbit'i çağırır ve ona yazdırırdı.[792] Bunlar, aynı zamanda İbranice de yazıyorlardı. Zeyd İbn Sâbit'ten gelen bir habere göre Hazreti Peygamber, ona yahudî yazısını öğrenmesini emretmiş ve "yazdıracağım bir yazı için yahudiye itimad edemiyorum" demişti. [793]Bundan sonra Zeyd İbn Sabit on beş gün içerisinde yahudi yazısını öğrenmiş ve Hazreti Peygamberin yahudilere göndereceği mektupları yazmış ve onlardan gelen mektupları da Hazreti Peygambere okumuştur' [794]
Gerek Kur'ân âyetleri ve gerekse kabile reislerine gönderilen mektuplar, bugün kullanılan kâğıdın o zamanlar bilinmemesi sebebiyle muhtelif maddeler üzerine yazılıyordu. Bu iş için çeşitli hayvan derileri (edîm), hurma yaprakları (asîb), lavha halinde taşlar ve kemikler (azın, azla) kullanılıyordu. Bu çeşit yazılı maddelerin zayi olması ihtimaline karşılık, yine hafızaya müracaat ediliyor, nazil olan âyet ve sûreler, bir taraftan yazılırken, bir taraftan da birçok müslüman tarafından ezberleniyordu. [795]

4. Sahabîlerin Hadîs Yazmaktan Mene dilmeleri

Hazreti Peygamberin, okuma yazma sanatının gelişmesi üzerindeki çalışmaları kısa bir zaman içerisinde semere vermeye başlamış, birçok sahabî de okuma yazma öğrenmişti; fakat itiraf etmek gerekir ki, yazının yeni yeni gelişmesi dolayısıyle sahabîlerin çoğu hatâdan salim olarak yazı ya-zanııyordu. Bir ibarenin okunuş ve telaffuzunda ittifak etseler bile, aynı ibareyi muhtelif kimseler muhtelif şekillerde yazıyorlardı. İşte bu devirde hadîslerin yazılması da Hazreti Peygamber tarafından menedilmişti.
Hazreti Peygamberin, ashabını hadîs yazmaktan menetmesine dâir gelen haberlerin en meşhuru Ebû Sa'îd el-Hudrî hadîsidir. Bu meşhur sahabînin rivayetine göre Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:
mirandan başKa bir şey yazmayınız; her kim, benden Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise, onu imha etsin" [796]Yine Ebû Sa'îd, bir başka hadîsinde der ki:
"Hadîs yazmak için Rasûlullah (s.a.s.)'tan izin istedim; bana izin vermekten çekindi" ^\
Hadîslerin tedvini meselesine temas eden kaynaklar, Hazreti Peygamberin, ashabını hadîs yazmaktan men'i hususunda aşağı yukarı buna benzer haberler ileri sürerler. Yine bu kaynaklara göre, hadîs kitabetine izin verilmemesi hakkında zikredilen sebepler şu şekilde sıralanabilir:
1) Müslümanlar, yazıyı henüz öğreniyorlar ve yazılarında fazla denecek derecede hatâ yapıyorlardı. Bu sebeple, hadîs yazmaları herhangi fâhış bir hatâ yapmaları ihtimaline karşı serbest bırakılamazdı. Nazil olan Kur'ân âyetleri de yazılmakla beraber, onlarda, böyle bir hatâ ihtimali yoktu; çünkü Hazreti Peygamberin nezaretinde ve güvenilir kâtiplar tarafından yazılıyordu.

2) Ashab, îmanın en yüksek mertebesine erişmiş kimseler olmalarına rağmen, aralarında birkaçı müstesna, henüz câhildiler. Bu cehaletleri , şâir beşer kelâmı ile mukayese edilmesi gayr-i kaabil olan Kur'ân âyetlerini, Hazreti Peygamberin hadîslerinden ayırt etmelerine imkân vermiyecek derecede idi. Hadîsler yazıldığı takdirde, Kur'ân âyetleriyle karışabilir, halk, âyeti hadîs, hadîsi de âyet makamında okuyabilirdi.. Bu mahzurlar gö-zönünde bulundurularak ashab, hadîs yazmaktan menedilmiş ve muayyen bir vakte kadar onlara izin verilmemiştir.
Bazı kaynaklar, Abdullah İbn Amr'in "yâ Rasûlallah, senden işitmiş olduğum hadîsleri yazıyorum" diyerek Hazreti Peygamberden izin istemesini ve onun da "yaz" demek suretiyle hadîs kitabetine izin vermesini ele alarak, nehiy hususunda vârid olan haberlerin iyi yazı bilmeyenlere matuf olduğunu, iyi yazı bilen kimselerin ise, bu nehiyden hâriç tutulduğunu ve onlara hadîs yazmak için izin verildiğini zikrederler. Bu te'vîl ilk bakışta makûl görünmekle beraber, yukarıda zikretmiş olduğumuz Ebû Sa'îd el-Hudrî hadîsi, aslında, hâstan ziyade âmmı ifade eder ve ondan tahsîs manâsı çıkarmak güçtür; çünkü bu hadîste "her kim yazdı ise" denilmekte, fakat "iyi yazı bilmeyen kimse" veya bunu ifade edecek herhangi bir ibare zikredilmemektedir. Keza aynı hadîste Hazreti Peygamber, ashabın, Kur'ân âyetlerini yazmalarını menetmemiş, "benden, her kim Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise..." demek suretiyle, Kur'ân âyetlerinin yazılmasına izin verdiğini açıkça belirtmiştir. Eğer hadîs kitabetinden nehiy, iyi yazı bilmeyen ashaba râci olsaydı, Kur'ân âyetlerinin de sadece iyi yazı bilenler tarafından yazılmasına izin verir, iyi yazı bilmeyenleri bundan menederdi. Halbuki yukarıda zikredilen haberde, bu manâyı verecek bir tahsîs ifadesi mevcut değildir. Şu halde, bütün sahabîler, Kur'ân âyetlerini yazmak hususunda serbest bırakılmakla beraber, hadîs yazmaktan da menolunmuşlardır. Abdullah îbn Amr ve diğer bazı sahabîden rivayet edilen ruhsata âit haberler ise, daha sonraki bir devre, yâni hadîs sahîfeleriyle Kur'ân salıîfelerinin karışma tehlikesinin zail olduğu ve hadîs kitabetine izin verildiği bir zamana aittir. [797]

5. Hadîs Yazan Bazı Sahabîler

Hadîs kitabetine âit nehyin ruhsata çevrilişi hakkında kaynaklar, bize bol miktarda haber muhafaza etmişlerdir. Meselâ bu haberlerden birisi, muhtelif isnadlarla Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Ashabtan biri, işitmiş olduğu hadîsleri ezberleyemediğini söyliyerek, Hazreti Peygambere hafızasından şikâyet etmişti. Hazreti Peygamber, bu sahabîye "hafızana elinle yardım et" yâni "yaz" demiştir'. [798] Yine Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir habere göre, Mekke'nin fethedildiği sıralarda Hazreti Peygamber, müslümanları toplamış ve onlara bir hutbe îrad etmiştir. Hutbeyi dinleyenler arasında bulunan Ebû Şâh isminde Yemenli bir şahıs, hutbenin kendisi için yazılmasını istemiş, Hazreti Peygamber de orada bulunanlardan birisine "hutbeyi Ebû Şâh için yazınız" demiştir". [799]
Bu haberler içerisinde, Hazreti Peygamberin, hadîs kitabetine mü-sadesini en iyi ifade eden ibareler, yukarıda da zikretmiş olduğumuz Abdullah İbn Amr hadîsidir. Bu meşhur sahabî, hadîs yazmak için Hazreti Peygamberden izin istemiş, o da "yaz" demiştir. Bunun üzerine Abdullah İbn Amr tekrar sormuştur: "Sen, rızâ ve gazab halinde iken işittiğim hadîsleri de yazayım mı"? Hazreti Peygamber, onun bu sualine de müsbet cevap vermiş ve "evet" demiştir, "Çünkü ben, yalnız hak olanı söylerim". [800]
Bu devrede, Hazreti Peygamberin, hadîs kitabeti hakkında takınmış olduğu tavrı müşahede ettikten sonra yazı bilen birçok şahabının hadîs yazmaya başladığını ve Hazreti Peygamber henüz hayatta iken geniş bir hadîs külliyatının vücûda geldiğini kabul etmemiz, bizi yanlış bir neticeye götürmez. Bununla beraber, hadîs yazanların, sahabenin ekseriyetini teşkil ettiği de ileri sürülemez. Burada, kaynakların hadîs yazdıklarına işaret ettikleri sahabenin bazısını zikrederek, onlara âit hadîslerin nasıl rivayet edildiğini gözden geçirmeye çalışacağız.[801]

a) Abdullah İbn Amr Ibnrl-As

Abdullah, babası Amr İbnu'l-Âs'tan önce müslüman olmuş, salâh ve ibadet bakımından üstün, Kur'ân'ı çok okuyan bir sahabî idi. Diğer sahabîlere nazaran Arap yazısını daha iyi biliyordu. Ebû Hureyre'nin "ashab içerisinde benden daha çok hadîs bilen kimse yoktu; yalnız Abdullah İbn Amr müstesna; çünkü o, yazıyordu; ben ise, yazmıyordum" şeklindeki sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Abdullah, ashab arasında en çok hadîs bilen ve en çok hadîs yazan bir sahabî olup, hadîs yazdığı sahîfeye de es-Sâdıka adını vermişti. [802] Tâbi'ûndan olan ve tefsîr rivayetiyle şöhret kazanan Mucâhid, mezkûr sahîfeyi, Abdullah İbn Amr'ın yanında gördüğünü ve onun hakkında Abdullah'ın "bu, Sâdıka'dır; onun içerisinde Rasûlullah (s.a.s.)'tan işittiğim hadîsler vardır ve Rasûlullah (s.a.s.) ile benim aramda hiç kimse yoktur" dediğini zikreder. [803]Bu sözlerden anlaşıldığına göre, Abdullah İbn Amr, sahîfeye, yalnız Hazreti Peygamberden işittiği hadîsleri yazmış, diğer sahabîler vâsıtasıyle gelen haberleri sahîfenin dışında bırakmıştır. Çünkü ashabın bir kısmı, Hazreti Peygamberden işitmedikleri ve ancak kendi aralarında müzakere yolu ile öğrendikleri hadîsleri, Hazreti Peygambere irsal ederek naklediyorlardı. Daha sonraları mursel tabir edilen bu çeşit hadîsler, sahabenin adaleti dolayısıyle, herhangi bir ihtilâf ve münakaşa konusu olmamıştır.
Abdullah İbn Amr'ın bu hadîs sahîfesi, onun vefatından sonra torunlarına intikal etmiş ve onlar tarafından rivayet edilmiştir. Bu hususta kaynaklar, çeşitli haberler vermekte ve umumiyetle, Abdullah'ın torunu Amr İbn Şu'ayb'm, ceddinden kendisine intikal eden bir sahîfeden rivayet ettiğini zikretmektedirler. Ahmed îbn Hanbel'in Musned adlı eseri gözden geçirilecek olursa, Amr ibn Şu'ayb vâsıtasıyle ceddi Abdullah İbn Amr'den gelen pek çok hadîsin, bu eserde birbiri arkasına sıralandığı görülür. Bununla beraber, el-Buhârî ve Müslim gibi Sahih sahipleri, Abdullah îbn Amr'den çok az hadîs nakletmişlerdir. Eğer Abdullah'ın, Ebû Hureyre'ye nisbetle daha çok hadîs bildiği ve hattâ hadîslerini yazması bakımından, onların, Ebû Hureyre'nin hadîslerinden çok daha sıhhatli olması gerektiği düşünülürse, Abdullah'tan az hadîs nakletmeleri, karşımıza, halledilmesi oldukça güç bir mesele olarak çıkar. Bununla beraber, birkaç maddede sıralayabileceğimiz bazı hususlar, bu müşkilin halline ışık tutabilir:
a) Abdullah İbn Amr, her şeyden çok ibadetle meşgul oluyordu. Her ne kadar Ebû Hureyre'ye nisbetle daha çok hadîs biliyor idiyse de, rivayet hususunda onun kadar ileri gitmiyor, nadiren hadîs rivayet ediyordu. Ebû Hu-reyre ise, bütün vaktini hadîs rivayetine ayırmıştı; nitekim fazla hadîs rivayetinden dolayı bazı ashabın itirazlarına maruz kaldığı halde, Abdullah İbn Amr hakkında böyle bir itiraz vâki olmuş değildir.
b) Abdullah İbn Amr, Mekke'nin fethinden sonra çok vakitlerini Mısır'da geçirmiştir. Ebû Hureyre ise, Medine'den ayrılmamış, gerek hacc için ve gerekse hadîs dinlemek için gelen müslümanlar, daha ziyade Ebû Hureyre ile temasa geçmişler, daha çok onun hadîslerini almışlar ve yaymışlardır.
c) Abdullah îbn Amr, arapçadan başka diğer bazı dilleri daha biliyor ve yabancı menşeli kitapları okuyordu. Hazreti Peygamberin israiliyyattan da rivayet edilebileceği hususundaki müsadesine istinaden, okumuş olduğu kitaplardan da rivayetlerde bulunuyordu. Hazreti Peygamberin hadîslerim toplayan hadîsçiler, hadîslerinin israiliyatla karışma ihtimaline karşı, Abdullah'tan mümkün olduğu kadar az hadîs almaya gayret ediyorlardı.
d) Hazreti Peygamberden yazmış olduğu hadîsler, torunlarına intikal etmiş ve onlar tarafından rivayet edilmiştir; fakat rivayet isnadı olan Amr îbn Şu'ayb an Ebîhi an Ceddihi zincirinde hadîsçiler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, isnadda zikri geçen Ced kelimesini, Amr'ın dedesi Muhammed'e atfederek bu isnadla nakledilen hadîslerin mursel olduğunu söylemişler, diğer bazıları ise, Cerf'den murad Şu'ayb'm dedesi Abdullah'tır demişler ve bu isnadla gelen hadîslerin munkatî olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu hadîsçilere göre, [804]Ced kelimesi hangi manâya alınırsa alınsın, Amr İbn Şu'ayb vâsıtasıyle Abdullah İbn Amr'den gelen hadîsler zayıftır, kabule şâyân değildir; çünkü CecTden murad, eğer Şu'ayb'm babası Muhammed ise, onun Hazreti Peygamberle sohbeti yoktur; bu halde Muhammed'in hadîsleri kimden aldığı meçhuldür. Eğer Ced, Şu'ayb'm dedesi Abdullah ise, Şu'ayb, Abdullah'a mülâki olmamıştır. Bu halde de isnadda inkıta var demektir. Bu ciheti ileri süren hadîsçiler, Şu'ayb'm, dedesi Abdullah'tan kendisine intikal eden bir hadîs sahîfesine sahip olduğunu, bu sahîfenin, sonradan oğlu Amr'e kaldığını ve Amr'ın bu sahîfeden rivayet ettiğini kabul etmişlerdir. Binâanaleyh, Amr'ın rivayeti sahîfeden olsa bile, babası Şu'ayb'm Abdullah'ı işitmemiş olması sebebiyle bu rivayet, vicâde yolu iledir. Daha önce de açıkladığımız üzere vicâde (bulma), bazı hadîsçiler tarafından zayıf bir rivayet şekli olarak kabul edilmiş ve bu yolla rivayet edilen hadîsler ihtiyatla karşılanmıştır.

b) Câbir İbn Abdillah

Hazreti Peygamberin ashabı arasında çok hadîs rivayet etmekle şöhret kazananlardan biridir. Babası, Hazreti Peygamberle birlikte Uhud savaşına iştirak edip orada şehîd düştüğü vakit, Câbir çok küçüktü ve kendisine oldukça yüklü bir borçla, bakılıp büyütülecek birçok kardeş kalmıştı. Ma-amafih Hazreti Peygamberin ve diğer sahabenin yardımlarıyle bu yük hafiflemiştir.
Câbir İbn Abdülah, küçük olmasına rağmen Hazreti Peygamberle birçok gazvelere iştirak etmiş ve vaktinin büyük bir kısmını onun yanında geçirmek suretiyle, ondan pek çok hadîs işitmiştir. Hazreti Peygamberin vefatından sonra daha 64 sene yaşamış ve ondan işitmiş olduğu

hadîsleri, yeni yetişen nesle öğretmekle meşgul olmuştur. Kaynaklar, Mescid-i Nebevî'de, onun etrafında, dâima ondan hadîs dinleyen bir ilim halkasının mevcudiyetinden bahsederler. [805]
Câbir İbn Abdillah'm bizzat hadîs yazdığına dâir herhangi bir kayda rastlamıyoruz. Bununla beraber, birçok kaynak, Câbir'e âit bir sahîfeden, Sahîfetu Câbir şeklinde bahsederler'. [806] Ancak tâbi'ûndan olan ve Câbir'in talebesi olarak bilinen Süleyman İbn Kays'm da Câbir'in huzurunda bir hadîs sahîfesi yazdığı zikredilmektedir. [807]Kaynakların verdiği malûmata göre, Câbir'den hadîs rivayet eden birçok tâbi'i, aslında hadîslerini bu sahîfeden rivayet etmişlerdir. Meselâ "Ebu'z-Zubeyr, Ebû Sufyân ve eş-Şa'bî, Câbir'e mülâki olmuşlar ve ondan hadîs dinlemişlerdir; fakat rivayet ettikleri hadîslerin çoğu, Süleyman İbn Kays'm sahîfesindendir" de-nilmektedir. [808]Keza meşhur hadîsçi Katâde'nin, kendisine okunan Câbir'in sahîfesini, daha ilk okunuşta ezberlediği rivayet edilir". [809] Halbuki bir başka haberde, Süleyman İbn Kays'm anası tarafından getirilen bir sahîfenin, Katâde'ye okunduğu ve onun bu sahîfeden rivayet ettiği zikredilir. [810] Bütün bu haberler bize gösteriyor ki, Câbir'e atfedilen bir hadîs sahîfesi, aslında Süleyman İbn Kays tarafından yazılmıştır. Maamafih, bizce bunun ehemmiyeti yoktur; zira Süleyman İbn Kays, Câbir İbn Abdillah'tan önce vefat etmiş ve biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Câbir'den işittiği hadîslerle oluşturduğu sahîfesi de, Sahîfetu Câbir adiyle şöhret kazanmıştır.
Sahîfenin rivayetine gelince, bu hususta elimizde müselsel haberler bulunmamakla beraber, münferid rivayetler, bize az çok bilgi vermektedirler. Meselâ Ebû Sufyân Talha İbn Nâfi', Câbir tbn Abdillah'tan pek çok hadîs
nakleden râvilerden biridir. Kaynaklar, onun, Câbir'den rivayet ettiği hadîsleri, bir sahîfeden aldığım zikrederler; herhalde bu sahîfe de, Su-leymân İbn Kays'ın sahîfesi olacaktır. [811]Ebû Sufyân'dan rivayet eden el-A'meş hakkında da buna benzer bir haber zikredilir. El-A'meş, Ebû Sufyân'dan yüz kadar hadîsi ihtiva eden bir sahîfe rivayet etmiştir.[812] Bu sahîfenin de Câbir'e isnad edilen Süleyman İbn Kays'm sahîfesi olduğunu tereddüt etmeden söyleyebiliriz.
Câbir'in bir başka râvisi Ebu'z-Zubeyr'dir. Bu meşhur hadîsçi de Câbir'den hadîs dinlemek için onun meclislerine devam etmiş ve ondan pek çok hadîs Öğrenmiştir. Aynı zamanda Süleyman İbn Kays'm sahîfesini görmüş ve bu sahîfeden de rivayet etmiştir. [813]
Câbir İbn Abdillah'a atfedilen sahîfenin müteakip nesillerde rivayetine âit elimizde daha bazı haberler vardır; fakat biz, sahabe devrinde yazılan sahîfelerle bu sahîfelerin rivayetine âit kısa örnekler vermekle iktifa ettik. [814]

c) Ebû Hur ey re

Yedinci hicrî senede Yenıen'den Medîne'ye gelerek müslüman olmuş, Hazreti Peygamberin vefatına kadar ona hizmet ederek pek çok hadîs Öğrenmiştir. Diğer sahabîlere nisbeten geç müslüman olmasına ve Hazreti Peygamberle sohbetinin kısa sürmesine rağmen, hadîs rivayetinde çok ileri gitmiş ve bu hal, daha ilk devirlerden itibaren bazı itirazlara yol açmıştır. Bize kadar gelen haberlerden öğrendiğimize göre, bu itirazlardan bazıları, yine kendi muasırları arasında yükselmiştir. Ebû Hureyre bu itirazlara karşı, kendisini şöyle müdâfa etmek zorunda kalmıştır:
"Ebû Hureyre çok hadîs rivayet ediyor, diyorsunuz; Allah'a yemîn ederim ki, Kitabu'llah'ta şu iki âyet olmasa idi, bir tek hadîs rivayet etmezdi:
"İndirdiğimiz apaçık delilleri ve irşad yollarını Kitapta insanlara açıklamamızdan sonra gizleyenler...İşte onlara, hem Allah lanet eder, hem de lanet edebilecek olanlar lanet ederler. Ancak tövbe edenler, ıslâh olanlar ve (doğruyu) açıklayanlar müstesna.. Bunların tövbelerini kabul ederim. (Çünkü dâima) tövbeleri kabul eden, bağışlayan benim.[815] Muhacirler, çarşıda ticaretle, ensârîler bağ ve bahçelerinde ziraatla uğraşırken, Ebû Hureyre, karın tokluğuna Hazreti Peygambere hizmet ediyor ve hadîs topluyordu; başkalarının bilmediği şeylere şâhid oluyordu". [816]
Fazla hadîs rivayet ettiği için kendisine karşı yapılan itirazlara verdiği bu nevi cevaplarından, Ebû Hureyre'nin, hadîs Öğrenmeye ve öğrendiği bu hadîsleri büyük bir dikkatle muhafaza etmeye çalıştığını anlıyoruz. Filhakika, yine kandisinden rivayet edilen bir haberden Öğrendiğimize göre, onun hadîse karşı olan bu tutkusu, bizzat Hazreti Peygamber tarafından kabul ve açık bir şekilde ifade edilmiştir: Bir gün Ebû Hureyre, Hazreti Peygambere şöyle demiştir: "Kıyamet günü senin şefaatine kimler nail olacaktır ey Allah'ın Rasûlü"? Hazreti Peygamber, Ebû Hureyre'nin bu sualine şöyle cevap vermiştir: "Ey Ebû Hureyre! Diğerlerine nisbetle hadîse karşı daha fazla hırsın olduğunu bildiğim için, bu konuda bana ilk sual soracak kimsenin sen olacağını tahmin ediyordum. Kıyamet günü benim şefaatime nail olacak kimse hulûs-ı kalble la ilahe illa'llah diyen kimse olacaktır" [817]
Ebû Hureyre, diğer sahabîlere nisbetle çok hadîs rivayet etmekle beraber, onun, Hazreti Peygamberden işitmiş olduğu bu hadîsleri yazıp yazmadığını bilmiyoruz. Meşhur hadîs sahîfesi sahibi Abdullah İbn Amr'den bahsederken, zikretmiş olduğumuz bir haberde, en fazla hadîs bilen sahabînin Abdullah İbn Amr olduğunu, çünkü onun Hazreti Peygamberden işitmiş olduğu hadîsleri yazdığım, halbuki yine çok hadîs bilenlerden Ebû Hureyre'nin hadîs yazmadığını kaydetmiştik. Ebû Hureyre'nin kendisinden nakledilen bir habere göre "Ebû Hureyre yazmaz ve gizlemez" denilmektedir. [818]Buna mukabil elimizde bulunan bazı haberlerde de Ebû Hureyre, "biz hadîs yazarken Hazreti Peygamber yanımıza geldi" demekte [819] bir diğerinde ise, kendisine bir hadîs soran şahsa, "eğer bu hadîsi ben rivayet etmiş isem, yanımda yazılıdır" deyip o şahsı evine götürdüğü, orada, birçok kitap içerisinden istenilen hadîsi bulup çıkardığı belirtilmektedir.[820]
Ebû Hureyre'nin hadîs yazmadığını belirten ve bizzat kendisinden rivayet edilen hadîslerle, bu son zikredilen iki haber arasında bir ihtilâfın mevcudiyeti açık bir şekilde görülmekte; bu haberler arasında herhangi bir te'vîl imkânı da bulunmamaktadır. Maamafıh biz, bugün için halledilmesi güç olan bu mesele üzerindeki çeşitli ihtimalleri nazarı itibara almaksızın, Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen hadîsleri ihtiva eden ve bizzat onun hayatında yazılan birkaç hadîs sahîfesinden kısaca bahsedeceğiz.
Ebû Hureyre, hicretin 58 veya 59 senesinde vefat etmiştir. Hazreti Peygamberin vefatından sonra bütün Ömrünü hadîs rivayet etmekle geçirmiştir. Bazı kayıtlara göre kendisinden 800'e yakın sahabî ve tâbi'î hadîs Öğrenmiştir. Eğer hayatının sonlarına doğru, Arap yazısının daha çok inkişâf etmiş ve hadîs yazanların daha artmış olacağı düşünülürse, ondan hadîs rivayet eden birçok tâbi'înin, rivayet etmiş oldukları bu hadîsleri kitap ve sahîfelerde toplayacakları tabiîdir. Meselâ bunlardan Beşîr îbn Nehîk, Ebû Hureyre'den işittiği bütün hadîsleri yazdığını ve bunları Ebû Hureyre'ye ar-zederek ondan rivayet hakkını aldığını zikre der. [821]Bir başka habere göre, Halîfe Ömer İbn Abdi'1-Azîz, Hazreti Peygamberin ashabından işitmiş olduğu hadîsleri bir kitapta toplaması için Kesîr İbn Murre el-Hadramî'ye yazdığı bir mektupta, Ebû Hureyre'nin hadîslerini yazmasına lüzum olmadığını, çünkü onların yazılı olarak elinde bulunduğunu bildirmiştir. Bu haberler, Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen hadîslerin, daha o zamanlar kitap ve sahîfelerde toplanmış olduğunu gösterir.
Ebû Hureyre'ye ait 140 kadar hadîsi ihtiva eden ve talebesi Hemmâm İbn Munebbih tarafından yazılan bir kitap ise, Ebû Hureyre'den yazılan hadîs kitaplarının en mühimmini taşkil eder. Abdullah İbn Amr'ın es-Sahîfe es-Sâdıka isimli meşhur hadîs kitabına karşılık, es-Sahîfe es-Sahîha ismini taşıyan bu kitap, zamanımıza kadar muhafaza edilmiş ve 1953 senesinde Prof. M. Hamîdullah tarafından Şâm ve Berlin'de iki nüshası bulunarak neşredilmiştir. Ahmed îbn Hanbel de, bir tek isnad zinciri altında, sahîfenin ihtiva ettiği hadîsleri el-Musned adlı eserinde aynen sıralamıştır'. [822]

d) Alî İbn Ebî Tâlib

Hazreti Peygamberin amcazadesi ve damadı Alî İbn Ebî Tâlib'in elinde de sadakat ve ferâ'iz hükümlerini ihtiva eden bir hadîs sahîfesinin bulunduğu, çeşitli haberlerden öğrenilmektedir. Bu haberlerden birinde Hazreti Alî şöyle der: "Hiç kimse zannetmesin ki biz, Kur'ân'dan ve şu gördüğünüz sahîfeden başka şeyler de okuyoruz'". [823]Meşhur hadîs imamlarından Şu'be Îbnu'l-Haccâc, hicretin 104'üncü senesinde vefat eden eş-Şa'bî'nin, el-Hâris el-A'ver (Ö. 65) vasıtasıyle Alî İbn Ebî Tâlib'ten rivayet etmiş olduğu hadîslerin bir kitaptan ibaret olduğunu söyler. [824] Bu kitabın, Alî'nin sahîfesi olduğundan asla şüphe edilemez. Zira Tabakât sahibi İbn Sa'd, Hazreti Alî'nin el-Hâris el-A'ver için sadakâta âit birçok hadîs yazdığını kaydettiği gibi,[825] eş-Şa'bî'nin, el-Hâris'ten rivayet ettiği hadîslerin de sadakâta âit hadîsler olduğu söylenir; hattâ eş-Şa'bî vefat ettiği zaman, evinde, ferâ'iz ve cerâhâta âit hadîsleri ihtiva eden kitaplar bulunduğu da, rivayet edilen haberler arasındadır. [826]

e) Semura İbn Cundeb

Hazreti Peygamber zamanında yaşının küçük olmasına rağmen, ondan hadîs hıfzettiğine dâir rivayetler gelir. [827]Onun, Hazreti Peygamberden Öğrenmiş olduğu hadîsleri ne zaman yazdığını bilemiyoruz; fakat elinde böyle bir sahîfenin bulunduğunu, Muhammed îbn

Sîrîn'in şu haberinden öğreniyoruz: "Semure'nin, oğullan için yazdığı risalede çok ilim vardı". [828]El-Buhârî'nin kaydına göre, bu risale, besmele ile başlıyor ve onu, min Semura îbn Cundeb ilâ Benîh (Semura İbn Cundeb'ten oğullarına) ibaresi takip ediyordu'.[829]
Risalenin rivayetine gelince, bu hususu da açıklayan bazı haberlere sahip bulunuyoruz. Meselâ İbn Hacer, Süleyman İbn Semura İbn Cundeb'in terceme-i halinden bahsederken, onun, babası Semura'dan bir nüsha rivayet ettiğini haber verir.[830] Bu nüshanın, yukarıda zikredilen risale olduğuna şüphe yoktur. Keza aynı nüsha, Süleyman'dan oğlu Hubeyb tarafından rivayet olunmuş', [831] ondan da, amcasının oğlu Ca'fer İbn Sa'd İbn Semura nakletmiştik.[832]
Ebû Davûd ve İbn Mâce'nin Simen-'lerinde, bu isnadla Semura'dan gelen hadîsler görülmektedir. [833]

f) Enes İbn Mâlik

Hazreti Peygamberin Medine'ye hicretinde henüz on yaşlarında bir çocuk olan Enes İbn Mâlik, ailesi tarafından, hizmet etmesi için Hazreti Peygamberin evine gönderilmiş ve vefatına kadar onun yanında kalarak birçok hadîs işitmiştir. Enes İbn Mâlik'in, hadîs yazıp yazmadığını bilmiyoruz; fakat elimizde bulunan bazı haberlerden Öğrendiğimize göre, o da bir hadîs sahîfesine sahiptir ve hadîslerini dâima bu sahîfeden rivayet etmiştir. Bir gün, fazla hadîs rivayet ettiği için, kendisine yapılan itiraz üzerine, yanında bulunan sahîfeyi çıkarıp "bu, Hazreti Peygamberden işiterek yazdığım ve sonra da ona okuyup tashih ettiğim hadîslerdir" demiştir. [834]. Muhtemelen bu sahîfe de diğerleri gibi sonraki nesillere intikal etmiş, ash zayi olsa bile, muhtevası zamanımıza kadar gelmiştir.
Câhiliyye devri kâtiplerinden Sa'd İbn Ubâde, Amr İbn Hazm, Abdullah İbn Abbâs, Abdullah îbn Ömer Îbni'l-Hattâb ve daha birçok sahabînin, Hazreti Peygamberden hadîs yazdıklarını belirten haberler zikredilir. Biz, burada misal olmak üzere ancak bir kısmına temas etmiş bulunuyoruz. Bu misaller, hadîslerin, hicretin ikinci ve üçüncü asrından sonra yazılmaya başlandığını ileri süren bazı batılı müsteşrıkların hatalı görüşlerini ortaya koymaya kâfi gelecektir. Onların bu çeşit davranışları, diğer konularda da olduğu gibi, İslâm Dîninin ikinci kaynağını teşkil eden hadîs ve sünneti zayıflatmaya matuf gibi görünmektedir. Çünkü Ahmed İbn Hanbel'in dediği gibi sünnet, Kur'ân ilminin öğrenilmesinde yegâne vâsıtadır; sünnet olmaksızın Kur'ân ilmini öğrenmeye kalkışanlar dalâlete düşerler. Bu bakımdan, sünnetin yok olması, Kur'ân ilminin yok olması demektir.
Bugünün insanları arasında, batılı müsteşrıkları taklîden, İslâm'ı kilise dînine benzetmek isteyen bazı kuşbeyinliler türemiştir. Bunlar "hadîslere güvenilmez; çünkü içlerine pek çok uydurma söz karışmıştır. İslâm'ın tek kitabı vardır; o da Kur'ân'dır. İslâm'ı, Kur'ân dışındaki diğer bütün kaynaklardan arındırmak gerekir. Zaten sünnet denilen şey, bir Emevî oyunu olup Kur'ân'a ulaşılmasını önleyen dikenli bir engeldir. Kur'ân'a ulaşmak için bu engelin ortadan kaldırılması ve Kur'ân îslâmı'nm yaşanması gerekir." gibi sapık bir inancın mahsûlü olan sözlerle müs-lümanları kandırmaya ve Hazreti Peygamberin tebliğ ve tebyîn ettiği gerçek İslâm'dan onları uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Eğer bu kuşbeyinliler, kendilerini yönlendiren yabancı akıl hocalarının emirleri İstikametinde başarı sağlar ve sünnet'in beyan ve tefsirini Kur'ân üzerinden kaldır abilirlerse, "bunlar Kur'ân'da yoktur" fetvasına dayanarak camilerimizi, içlerine konulacak sıra veya sandalye ve masalarla kiliseye, namazlarımızı da haftalık Cuma âyinlerine çevirmekte hiç güçlük çekmezler. Bu itibarla müslümanlarm çok dikkatli olmalarını ve Kur'ân'a bağlı görünüp de İslâm'ı yıkmaya çalışan bu kuşbeyinlilere kanmamalarını dînî bir vecîbe olarak tekrar hatırlatmak isteriz. Bunların tanınmalarına yardım eden en bariz özellikleri, sözlerinde ve yazılarında, Kur'ân'a bağlı görünseler bile, biraz Önce bir yazılarından naklen zikrettiğimiz sözlerinde de görüldüğü gibi, sünnet ve hadîs'e karşı gösterdikleri tepki ve düşmanlıktır. Bunlara düşman olmalarının tek sebebi de, İslâm'ın ancak Kur'ân ve Sünnet'le birlikte îslâm olmasındandır. [835]

B.HADÎSLERİN TEDVÎN VE TASNİFİ

1. Tedvin Ne Demektir?

Tedvin, lugatta cemetmek, toplamak manâsına gelir. Yazılı sahîfeleri biraraya getirerek iki kapak arasında bir kitap yapmak, bu manâda tedvinin tam karşılığıdır'.[836] Sahîfelerin, kitabı vücûda getiren, yahut başka bir ifade ile, tedvini yapan kimse tarafından yazılmış olması şart değildir. Bununla beraber, o, kendi yazdığı sahîfelerle bir kitap vücûda getirebileceği gibi, başkaları tarafından yazılmış sahîfeleri de toplayabilir, yâni tedvin yapabilir.
Hazreti Peygamberin hayatında bazı sahabîlerin, onun hadîslerini yazarak "sahîfe" adı verilen küçük çapta kitaplar vücûda getirdiklerini görmüştük. Abdullah İbn Amr İbni'1-Âs'm Sâdıka adını verdiği hadîs sahîfesi, yahut Hemmâm İbn Munebbih'in Ebû Hureyre'den yazdığı ve Sahîha adını verdiği bir başka sahîfe, bunların arasında en çok şöhret kazananları idi. Ancak bu sahîfelerden ve onların yazılışından bahsedilirken, hiçbir zaman tedvin tabiri kullanılmamış, daha çok, yazma işine delâlet etmek üzere kitabet lafzı tekrarlanmıştır. Filhakika konu ile ilgili kaynaklarda, kitabet ile teduîn'in, hattâ daha sonra bahis konusu edilecek olan tasnifin, ayrı ayrı zamanlarda hadîs yazma ve toplama işine delâlet etmek üzere birbirinden farklı manâlarda kullanılmış oldukları görülür. Kitabet, Hazreti Peygamber ve sahabe devrindeki mücerred hadîs yazma işine delâlet etmek üzere kullanıldığı halde, tedvîn, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, yazılı hadîsleri toplamak, biraraya getirmek ve müstekıl kitaplar oluşturmak manâsında kullanılmıştır. Nitekim Hazreti Peygamber ve ashabı devrinde bazı sahabîler Hazreti Peygamberden İşittikleri hadîsleri yazmışlar, fakat bu sahabîlerden hiçbiri, kendi işittiği hadîsler yanında, diğer sahabîlerin işittikleri hadîsleri de toplayıp yazmayı düşünmemiş, yahut düşünmüş olsa bile, böyle bir işe teşebbüs etmemiştir. Nitekim meşhur sahîfe sahibi Abdullah İbn Amr, Sâdıka adım verdiği sahîfesine bakmak isteyen Mucâhid'e "bu, benim Rasûlullah (s.a.s.)'tan işittiğim es-Sahîfe es-Sâdıka'&ır ve benimle Rasûlullah (s.a.s) arasında bu hadîsleri bana nakleden hiç kimse yoktur" derken",[837] sahîfeyİ, Hazreti Peygamberden yalnız kendisinin işittiği hadîslerden meydana getirdiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Keza Hemmâm İbn Munebbih'in sahîfesi de, yalnız Ebû Hureyre'nin Hazreti Peygamberden naklettiği hadîslerden müteşekkildir. Bu da gösteriyor ki, sahabe devrinde toplama faaliyeti yok, fakat bazı sahabîlerin, yazabildikleri ölçüde, Hazreti Peygamberden işittikleri hadîsleri yazma faaliyetleri vardır
ve hadîs târihinde bu faaliyete kitâbetu'l-hadîs denilmiştir.
Tedvîn ise, muhtelif sahabîler tarafından yazılmış olan, yahut ya-zılmasa bile hafızalarda tutulan hadîsleri toplayarak bir kitap meydana getirmek manâsmdadır. Buna göre, tedvinin kitabete nazaran çok daha geniş ve sistemli bir toplama faaliyetinden ibaret olduğu ve bu faaliyetin hadîs târihinde kitabetten sonra başladığı anlaşılır.
Bir de tasnif tabiri vardır ki, diğerlerinden daha farklı bir manâya sahiptir. Eğer hadîsleri tedvin eden kimse (mudevvin), kitabını meydana getirirken, içine aldığı hadîsleri konularına göre sınıflandırır ve meselâ salâtla ilgili hadîsleri bir bölümde, zekâtla ilgili olanları da ayrı bir bölümde zikrederse, musannaf denilen bir eser vücûda getirmiş olur ki, onun yapmış olduğu bu iş, hadîsleri konularına göre tasnif etmekten ibarettir. Hadîs târihinde tasnif de tedvîn'den sonra başlamıştır.
Görüldüğü gibi, kitabet olsun, tedvîn veya tasnif olsun, her üçü de, bir bakıma hadîs toplayıp yazmak manâsına gelse bile, gerek zaman t»-kımmdan ve gerekse sistem ve şümul bakımından birbirinden ayrılmakta ve değişik toplama ve tertip faaliyetlerine delâlet etmektedir. [838]

2. Tedvîn Devrinin Başlangıcı

Hazreti Peygamber ve ashabı devrinde bazı sahabîlerin hadîs yazdıklarını ve bir takım sabiteler vücûda getirdiklerini biliyoruz. Ancak yukarıda açıkladığımız manâda sistemli bir toplama faaliyetinin, sahabe devrinden sonra, yâni birinci asrın sonlarıyle ikinci asrın başlarında başladığı anlaşılmaktadır. Şurası muhakkaktır ki, böyle bir konuda rakkamla tesbît edilmiş kesin bir târih ileri sürmek elbette mümkün değildir. Bununla beraber, tedvinin başlangıcı ile ilgili olarak gelen bazı haberler, konuya ışık tutacak bir mâhiyettedir. Bu haberlerin bir kısmı, hadîs rivayetinde isnad tatbikinden bahsederken ismini zikrettiğimiz İbn Şihâb ez-Zuhrî (Ö. 124) ile ilgilidir. Ez-Zuhrî bu haberlerde "hadîsleri ilk tedvin eden kimse" olarak görülür. Bu konuda Mâlik İbn Enes'in şu sözü büyük şöhret kazanmıştır: (Hadîsi ilk-tedvîn eden kimse İbn Şihâb'tı [839] Mâ-lik'in bu sözünü teyîd eden bir başka haber de, ez-Zuhrî'nin bizzat kendisinden nakledilmiştir. Ez-Zuhrî şöyle demektedir: "Bu ilmi benim tedvinimden önce hiç kimse tedvîn etmemiştir"' [840]
İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin hadîs toplamak ve topladığı hadîsleri yazmak hususunda büyük gayret sarfettiğini gösteren çeşitli haberler vardır. Bu haberlerden birinde, onun talebu'l-ılm yolundaki refiki Salih İbn Keysân şöyle demektedir: Ben ve-ez-Zuhrî, talebu'l-ılm için biraraya geldik ve sünneti yazalım dedik. Hazreti Peygamberden gelenleri yazdık. Sonra ez-Zuhrî, sahabeden gelenleri de yazalım; onlar da sünnettendir, dedi.

Ben, değildir, dedim. O yazdı, ben yazmadım; o muvaffak oldu, ben kaybettim'". [841] Ebu'z-Zinâd Abdullah İbn Zekvân'dan da, aşağı yukarı aynı manâya gelen şu haber nakledilmiştir: "Biz, helâl ve haramla ilgili haberleri yazardık. İbn Şihâb ez-Zuhrî ise, işittiği her şeyi yazıyordu. Ona ihtiyaç olduğu zaman, anladım ki, ez-Zuhrî halkın en âlimidir. [842]Yine Ebu'z-Zinâd'tan gelen bir başka rivayette onun şöyle dediği görülür: "Ez-Zuhrî ile birlikte ulemâyı dolaşırdık. Yanında bazı lâvha ve sahîfeler bulundurur, işittiği her şeyi onlara yazardı".[843]
Ez-Zuhrî'nin tedvin faaliyetine, Emevî Halîfesi Ömer İbn Abdi'1-Azîz (99-101) resmî bir hüviyet kazandırmıştır. İslâm ülkesinin genişlemesi, hadîs bilenlerin bu ülkenin birbirinden uzak muhtelif şehir ve kasabalarına dağılması, daha kötüsü, Şî'a, Râfıza, Havâric gibi siyâsî, Murci'e, Kaderiyye, Mutezile gibi itikadı mezheblerin zuhuru ile müslümanlarm çeşitli fırka ve hiziblere bölünmesi, nihayet bunlara paralel olarak hadîste vaz (uydurma) hareketinin başlaması, tâ'at yönünden Kur'ân'la eşit derecede kıymeti hâiz olan hadîs (sünnet)in karşısına, eşine rastlanmaz bir tehlike olarak dikilmiş, bu tehlikenin bertaraf edilmemesi halinde hadîslerin tamamem yok olacağı, İslâm'ın geleceğini düşünen her müslüman tarafından kolayca idrak edilir hale gelmiştir. İşte bu durumda hadîsçiler cerh ve ta'dîl faaliyetini başlatarak, hadîs rivayet edenleri göz altında tutmaya ve sıkı bir tenkîd süzgecinden geçirdikten sonra güvenilir olanları olmayanlardan ayırmaya, her birinin rivayet ettiği hadîsleri sıhhat ve zafiyet yönünden değerlendirmeye yönelmişlerdir. Hadîsçiler bu faaliyeti sürdürürken, fıkhı, ilmi ve takvası yanında çok hadîs rivayetiyle tanınan ve imam olarak kabul edilen Halîfe Ömer İbn Abdil-Azîztde, [844] sahih hadîslerin ancak bir kitapta toplanması halinde korunabileceği inancı içinde, Medine'de âmili olan Ebû Bekr Mu-hammed İbn Amr İbn Hazm'e şu emri göndermiştir: "Hazreti Peygamberin hadîslerini, sünnetlerini, Amra Bint Abdirrahman'ın rivayet ettiği hadîsleri araştır ve yaz; zira ben, ilmin kaybolmasından ve ulemânın ölüp gitmelerinden korkuyorum.[845]
Her ne kadar mezkûr haberin bazı rivayetlerinden, bu emrin yalnız Medine valisi Ebû Bekr İbn Hazm'e yazıldığı zannma varılırsa da, diğer bazı rivayetlerden, Halîfenin, aynı emri, idaresi altında bulunan diğer valilere ve hadîsle meşgul olan bazı ulemâya da gönderdiği anlaşılmaktadır. Nitekim el-Hatîb'in bir rivayetinde, Halîfenin, bu emri "Medîne ehline". [846] es-Suyûtî'nin Ebû Nu'aym'den naklen verdiği haberde de "her tarafa" yazdığı [847]belirtilmiştir. Esasen Halîfenin, tedvîn işini ciddî surette gerçekleştirmeye niyet ettiği düşünülecek olursa, tedvinle ilgili emrini, yalnız Ebû Bekr İbn Hazm'e değil, fakat bu işi yapmaya ehil olanların bulunduğu her tarafa göndermiş olması akla daha yakın gelmektedir. Nitekim bu emri alanlardan birisi de, yukarıda ismini ilk mudevvin olarak zikrettiğimiz îbn Şihâb ez-Zuhrî idi. Kendisinden nakledilen bir haberden öğrendiğimize göre ez-Zuhrî şöyle demektedir: "Ömer İbn Abdi'1-Azîz bize sünenin toplanmasını emretti. Ona defter defter yazdık. O da idaresi altında bulunan her yere bu defterlerden birer nüsha gönderdi". [848]
Ömer İbn Abdi'1-Azîz'in tedvinle ilgili emrini ilk gerçekleştiren ve topladığı hadîsleri Halîfeye gönderen kimse, yine ez-Zuhrî olmuştur. Zira aynı emri alan Ebû Bekr îbn Hazm, işi nihayete erdirip yazdığı kitapları göndermeden Halîfe vefat etmiş, topladığı hadîsler de kendi elinde kalmıştır [849]Mâlik îbn Enes'in, sonradan, "bu kitapların ne olduğunu Ebû Bekr İbn Hazm'ın oğlu Abdullah'a sordum; kaybolduğunu söyledi" demesi de [850]konu ile ilgili olarak zikrettiğimiz diğer haberlerin doğruluğunu teyîd eder.
Mezkûr haberler, tedvîn faaliyetinin ez-Zuhrî ile başladığını ve Halîfe Ömer İbn Abdi'1-Azîz'in emri ile resmiyet kazandığını açıkça göstermektedir. Ancak dikkat edilmesi ve yanlış anlaşılmaması gereken bir hususa burada işaret etmekte fayda vardır: Her ne kadar ez-Zuhrî ilk mudevvin olarak kabul edilmiş ise de, bu, onun muasırları arasında ondan başka hadîs toplayan kimselerin bulunmadığı manâsında değildir.
Hadîs kitabetinin daha Hazreti Peygamber hayatta iken başladığı ve giderek yaygınlaştığı gö-zönünde bulundurulursa, ez-Zuhrî'den daha yaşlı tâbi'ûn arasında, kitabeti kerîh gören bazı kimseler bulunsa bile, muhtelif sahabîlerden işittikleri hadîsleri yazan kimselerin de bulunduğu inkâr edilemez. Onların bu faaliyetini de hadîs tedvîni içinde mütalâ etmemek için hiçbir sebep yoktur. Bununla beraber ez-Zuhrî'nin ilk mudevvin olarak tanınması, bu sahadaki faaliyetinin çok daha geniş ve semereli olması sebebiyledir. Ma'mer İbn Râşid'in "biz, ez-Zuhrî'den pek çok hadîs Öğrendiğimizi zannederdik; fakat Halîfe el-Velîd İbn Yezîd Öldürülüp de (126) hazinelerinden Mervân ailesi için ez-Zuhrî'den yazılan ilmin kitaplar halinde hayvan sırtında taşındığını görünce, ondan öğrendiklerimizin ne kadar az olduğunu anladık" sözü'[851] ez-Zuhrî'nin bu sahadaki faaliyetinin büyüklüğüne delâlet ettiği gibi, o devirde ondan başka herhangi bir hadîsçi hakkında da söylenmemiştir. [852]

3. Hadîslerin Tasnifi

Birinci hicrî asrın sonu ile ikinci hicrî asrın başı, hadîs tedvininin başlangıcı kabul edilmekle beraber, asıl hadîs eserlerinin ortaya çıkışı, ikinci asrın ilk yarısından sonraki devreye rastlar. Ez-Zuhrî'nin tedvin faaliyeti üe ilgili olarak Salih îbn Keysân'dan naklen yukarıda zikrettiğimiz haber hatırlanacak olursa, ez-Zuhrî'nin Hazreti Peygamberden gelen sünen yanında, sünnetten olduğu görüşü ile sahabeden gelen haberleri de toplayıp yazdığı görülecektir. Hattâ Ebu'z-Zinâd'ın aynı manâda söylediği "biz, helâl ve haramla ilgili haberleri yazardık. İbn Şihâb ez-Zuhrî ise, işittiği her şeyi yazıyordu" sözü, ez-Zuhrî'nin, Hazreti Peygamberin hadîslerinden başka diğer birçok söz ve haberleri de topladığım göstermektedir. İşte bu durum, ez-Zuhrî ile başlayan tedvîn faaliyetinin ilk devredeki genel görünüşünün bir yanını teşkil eder. Bu görünüşün diğer yanı ise, tıpkı Hazreti Peygamberin hayatta bulunduğu sıralarda bazı sahabîlerin ondan işittikleri bazı sözleri, birbiri arkasına yazdıkları gibi, tedvîn devrinin başlangıcında da, toplanan haberlerin aynı şekilde ve basit bir sıra ile yazılmış olmasıdır. Bu tarzda meydana getirilen bir kitabın, aranılan bir hadîsi içinde bulmak yönünden ne kadar güç ve kullanışsız olduğu kolayca anlaşılır. İşte bu güçlük, tedvîn devrinin başlangıcından çok kısa bir zaman sonra hadîsçüer tarafından da farkedilmiş; gerek mümkün olduğu kadar Hazreti Peygamberin hadîslerini toplayan kitaplar meydana getirmek ve gerekse bu kitapların daha kolay bir şekilde kullanılmalarını sağlamak için, hadîslerin gelişi güzel sıralanması yerine, konularına göre tertîp ve tasnîf olunması cihetine gidilmiştir. Bu suretle meydana getirilen kitaplarda, her hadîs konusu ile ilgili bölümde yer alıyor ve böylece meselâ, salâtla ilgili bir hadîsin salât, zekâtla ilgili bir hadîsin de zekât bölümünde kolayca aranıp bulunması sağlanmış oluyordu. Musannaf denilen bu çeşit eserler yanında, hadîsleri, sahabî râvilerinin isimleri altında biraraya getiren ve Musned denilen hadîs kitapları da ortaya çıkmıştı.
Mustalahu'l-hadîse dâir ilk tedvîn edilen eserin müellifi olan er-Râmahurmuzî (Ö. 360), ilk musannıflar hakkında bize şu bilgiyi vermiştir:
"Bildiğime göre hadîsleri ilk defa tasnîf edip bâblara ayıran kimse, Basra'da er-Rabî1 İbvn Subeyh (Ö. 160), Sa'îd İbn Ebî Arûbe (Ö. 156), Yemeıı'de Abd diye adlandırılan Hâlid İbn Cemîl ve Ma'mer İbn Râşid (Ö. 153), Mekke'de İbn Cureyc (Ö. 150), sonra Kûfe'de Sufyân es-Sevrî (Ö. 161), Basra'da Hammâd İbn Seleme (Ö. 167) ve yine Mekke'de Sufyân ibn Uyeyne (Ö. 198), Şam'da el-Velîd îbn Müslim (Ö. 195), Rey'de Cerîr İbn Abdi'l-Hamîd (Ö. 182), Horasan ve Merv'de Abdullah İbnu'l-Mübarek (Ö. 181), Vâsıfta Hu-şeym îbn Beşîr (Ö. 193) ve bu asırda Kûfe'de îbn Ebî Za'ide (Ö. 193), îbn Fu-dayl (Ö: 196) ve daha sonraları Yemen'de Abdurrazzâk îbn Hemnıâm (Ö. 211) ve Ebû Kurra Mûsâ îbn Târik olmuştur". [853]
îbn Hacer de, hadîslerin Hazreti Peygamber, ashabı ve kibâr-ı tâbi'în devrinde tedvîn edilmediğine temasla şu bilgiyi vermiştir: "...Bu devirde hadîsler iki sebepten dolayı camilerde mudevven ve muretteb değildi. Birincisi, Müslim'in Sahîh'inde de sabit olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'le karışma korkusundan dolayı sahabenin tedvînden menedilmeleri; ikincisi ise, hafızalarının vüs'ati ve zihinlerinin akıcılığı idi. Çoğu yazı bilmiyordu. Fakat tâbi'ûn devrinin sonlarına doğru ulemânın muhtelif şehirlere dağılması, Havâric, Ravâfız ve kader münkirleri gibi bid'at ehlinin ortaya çıkması üzerine, âsârın tedvîni ve bâblara göre tasnifi başladı. Bu işe İlk defa girişenlerin başında er-Rabî' İbn Subeyh, Sa'îd îbn Ebî Arûbe ve diğerleri vardı. Bunlar, üçüncü tabaka gelinceye kadar her babı ayrı ayrı tasnîf ediyorlardı, îmam Mâlik, el-Muvattâ adını verdiği kitabını tasnîf etti. Bu kitapta Hicaz ehlinin hadîsini toplamış, sahabenin sözlerini, tâbi'ûn ve daha sonrakilerin fetvalarını da mezcederek onu telîf etmişti..." [854]

4. İlk Hadîs Eserleri

Er-Râmahurmuzî'nin ilk musannıflardan verdiği bazı isimleri yukarıda zikretmiştik. İkinci asırda kitap tasnîf edenlerin hepsi, şüphesiz, bu isimlerden ibaret değildir. Bununla beraber bu isimler, çoğunun eserleri zamanımıza kadar intikal etmemiş olsa bile, tasnîf faaliyetinin, İslâm'ın çok erken bir devrinde başladığını göstermesi bakımından büyük ehemmiyeti hâizdir.
îkinci asırda telîf ve tasnîf edilmeye başlanan hadîs eserlerini başlıca beş gurupta toplamak mümkündür:
a) Siyer ve nıağazî kitapları;
b) Sünen kitapları;
c) Câmi'ler;
d) Musannaflar;
e) Belirli bir konuya tahsis edilmiş kitaplar. [855]

a) Siyer ve Mağazî Kitapları

İslâm'ın başlangıcından itibaren müslümanlann, Hazreti Peygamberin hadîslerine büyük ilgi duydukları, onları sahîfeler veya büyük hacimde kitaplar halinde yazıp topladıkları malûmdur. Bu hadîsler arasında onun ibâdât, muamelât ve ukûbâta âit sözleri bulunduğu gibi, ahlâkına, şemailine, Mekke ve Medine hayatına ve gazvelerine âit haberler de yer alıyordu. Tedvin devri başladığı zaman, bazı müellifler, Hazreti Peygamberin dînle ilgili hadîslerini toplarken, bazıları da, Mekke ve Medine'deki yaşayışı, Peygamberlikten önce ve sonraki şahsî hayatı, fiil ve davranışları, ahlâkı, kısacası sîreti ve gazveleri ile ilgili haberleri toplamayı ihmal etmediler. Bu haberler, müslümanlann alışık oldukları hadîs görünümünde nakledildiği için, dâima onları nakledenlerin isimlerini ihtiva eden birer isnad zincirine bağlanmış ve mevsûkıyetleri de, umumiyetle, bu isnadlarda yer alan râvilerin güvenilir olup olmamaları ile tesbît edilmiştir.
Hazreti Peygamberin sîret ve mağazîsine tahsis ve hadîs usûlü ilminin kaidelerine uygun bir şekilde tasnîf edilen bu kitaplar, daha sonraki devirlerde ortaya çıkacak olan büyük hacimdeki târihî eserlerin ilk denemeleri sayılabilir. Nitekim bu eserlerde de rivayet usûlü terkedilmemiş ve her târihî haber, hadîslerde görüldüğü gibi bir isnad zincirine bağlı olarak nakledilmiştir. Bu bakımdan İslâm'da târih bilimi, hadîs ilminin içinden çıkan ve onun tenkîd ve tevsîk metodlarından yararlanarak gelişen bir branş olarak görülür.
Siyer ve mağazî ile ilgili ilk kitaplar, birinci asrın sonlarına doğru tasnîf edilmeye başlamıştır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, ilk mağazî tasnîf edenler arasında, Medine'nin tanınmış âlim ve fakîhlerinden Urve Îbnu'z-Zubeyr (Ö. 94), Ebû Amr eş-Şa'bî (Ö. 103), İbn Şihâb ez-Zuhrî (Ö. 124), Mûsâ îbn Ukbe (Ö. 141), İbn îshâk (Ö. 150), Ma'mer îbn Râşid (Ö. 153), El-Velîd İbn Müslim (Ö. 195) gibi isimler vardır.
İkinci asırda Hazreti Peygamberin sîretine tahsîs edilmiş ilk kitabın ise, yukarıda Mağazî'sine işaret ettiğimiz İbn Şihâb ez-Zuhrî tarafından telîf edildiği söylenir. [856]Keza İbnu'n-Nedîm'in işaret ettiğine göre, Mağazî sahibi İbn İshâk'ın da bir Kitâbu's-Sîre'&i vardır [857]

b) Sünen Kitapları

Fıkıh bâblarma göre tasnîf edilmiş ahkâm hadîslerini ihtiva eden kitaplara Sünen adı varilmiştir. Bu kitaplarda yer alan hadîsler, Hazreti Peygamberin söz, fîil ve takrirlerinden ibaret olan ve merfû sayılan haberlerdir.
Bu bakımdan sunenlerde, mevkuf ve maktu olan, yâni sahabe ve tâbi'ûnun kendilerine âit bulunan söz veya fiillerine yer verilmez".[858]
Ahkâm hadîsleri, umumiyetle, insanların Allah'a karşı olan kulluk görevleriyle, kendi aralarında biribirlerine karşı olan insanlık görevlerini ve biribirleriyle münâsebetlerini düzenleyen hükümleri muhtevî nasslardır. Bu bakımdan, bir Sünen kitabında yer alan hadîsleri, ibâdât, muamelât ve ukûbâta âit olmaları itibariyle üç gurupta toplamak mümkündür. Buna göre, bir Sunen'in muhtevası incelenecek olursa, umumiyetle şu konulardaki hadîslerin tasnîfe tâbi tutuldukları görü]ür: Taharet, salât,, zekât, hacc, savm, nikâh, talâk, cihâd, vasıyyet, ferâiz, harâc, cenaze, yemîn ve nezîr, buyu', akzıye, eşribe, at'ıme, tıb, libâs, fiten, melâhım, hudûd, diyât, sunne, edeb. Bu konuların her biri "kitâb" başlığı altında zikredilir: Kitâbu't-tahâre, Kitâbu's-salât, Kitâbu'z-zekât gibi...Her kitâb da, konusunun genişliğine göre muhtelif sayıda "bâb" lara ayrılır.
İkinci asrm başlarında tedvin ve tasnîf faaliyetinin başlaması ile ortaya çıkan ilk hadîs eserleri Sünen denilen bu çeşit koleksiyonlar olmuştur. Bu asırda Sünen tasnîf eden bazı hadîsçiler şunlardır:
Mekhûl eş-Şâmî (Ö. 112), Abdu'l-Melik İbn Abdi'1-Azîz İbn Cureyc (Ö. 150), Sa'îd îbn Ebî Arûbe (Ö. 156), İbn Ebî Zi'b el-Kuraşî (Ö. 159), îbrahîm İbn Tahmân (Ö. 163), Hammâd îbn Seleme (Ö. 167), Abdullah İbnu'I-Mubârek (Ö. 181), Yahya İbn Zekeriyyâ îbn Ebî Zâ'ide (Ö. 183), Huşeym îbn Beşîr (Ö. 183), el-Velîd îbn Muslini (Ö. 195), Muhammed îbn Fuzayl (Ö. 195). [859]

c) Cami'ler

İkinci asırda tasnîf edilen bazı hadîs kitaplarına da Cami' adı verilmiştir. Câmi'ler de Sunen'ler gibi ibâdât, muamelât ve ukûbâta âit bâblara göre tasnîf edilmiş hadîsleri ihtiva ederler; ancak Câmi'lerin ihtiva ettikleri hadîsler, sadece bu konularla ilgili hadîslerden ibaret değildir. Bunlara ilâveten, Câmi'lerde, çok daha değişik konulardaki hadîslere de yer verilmiştir. Meselâ Câmi'lerde bulunan Kur'ân'm faziletleri, tefsiri, yaratılışın başlangıcı, geçmiş peygamberler, menâkıb, Hazreti Peygamberin sîreti ve mağâzîsi, halîfeleri ve ashabının faziletleri, îman, tevhîd ve bunun gibi diğer bazı konulara âit hadîslere Sunenlerde rastlanmaz. Bu bakımdan Câmi'ler, ismin de delâlet ettiği gibi, akla gelebilecek her konudaki müşkilin halli için başvurulabilecek mufassal hadîs koleksiyonları sayılır.
İkinci asırda Cami' adı verilen bu tip eserlerin ilk musannifi Ma'nıer İbn Râşid el-Ezdî (Ö.153)'dir. İki yazma nüshası zamanımıza kadar intikal eden ve Abdurrazzâk İbn Hemmâm'm Musannaf adlı eserinin sonunda neşredilen bu kitap, hadîs târihi yönünden büyük önemi hâizdir.
El-Câmi'u'l-Kebîr ve el~Câ?ni'u's-Sağîr adlı iki eseriyle Sufyân es-Sevrî (Ö. 161), Rabî1 İbn Habîb el-Bısrî (Ö. 170), Abdullah İbn Vehb (Ö. 197) ve Sufyân İbn Uyeyne (Ö. 198), bu asırda Cami' tasnif eden hadîsçilerdir. [860]

d) Musannaflar

İkinci asırda ortaya çıkan ve Musannaf denilen bazı hadîs kitapları vardır ki, bunlar, Sünen denilen hadîs kitaplarından ayrı bir özellik taşımazlar. Muhtemelen bu eserlerde de fıkıh ahkâmına müteallik hadîsler tasnife tâbi tutuldukları için, yapılan işe delâlet etmek üzere, musannaf tabiri kullanılmıştır. Bununla beraber, şuna da işaret edebiliriz ki, Mu-sannafl&r, Cami' denilen eserler gibi her konudaki hadîsleri ihtiva etmeseler bile, Sunen'lerden farklı olarak, Camilerde yer alan konulardan bazılarıyle ilgili hadîslere de yer vermişerdir. Bu bakımdan Musannaflan, ihtiva ettikleri konular yönünden, Sunen'ler ile Camiler arasında mütalâ etmek mümkündür.
İkinci asırda Musannaf denilen eserleriyle şöhret kazanmış imamlar, Hammâd îbn Seleme (Ö. 167), Vekî İbnu'l-Cerrâh (Ö. 197)'dır. Ancak Îbnu'n-Nedîm, Fihristinde (s. 133), her iki Musannaf'ı da Kitâbu's-Sunen adı altında zikretmiştir ki, bu, bizim Sünen 'ler ile Musannaflecr arasında büyük bir fark bulunmadığına dâir biraz önce işaret ettiğimiz görüşü doğrular. [861]

e) Belirli Bir Konuya Tahsis Edilmiş Kitaplar

İkinci asırda te'lîf edilen hadîs kitaplarından bir kısmının da, Camilere vücût veren çeşitli konulardan birine tahsis edildikleri görülür. Sünen olsun Cami' olsun, musannaf eserlerde bu konular, umumiyetle "kitab" adı altında zikredüdikleri için, belirli bir konuya tahsis edilmiş müs-tekıl eserlere de umumiyetle "Kitâb" adı verilmiştir.
Sufyân es-Sevrî (Ö. 161)'nin Kitâbu'l-Ferâ'iz ve Kitâbu't-Tefsîr'i; Zaide îbn Kudârne (Ö. Ö. 161)'nin Kitâbu'l-Menâkıb, Kitâbu'z-Zuhd ve Kitâbu't-Tefsîr'i; İbrahim İbn Tahmân (Ö. 163)'ın Kitâbu'l-Menâkıb, Kitâbu'l-Iydeyn ve Kitâbu't-Tefsîr'i; Abdullah İbnu'l-Mubârek (Ö. 181)'in Kitâbu'z-Zuhd ve'r-Rakâ'ik, Kitâbu'l-Birr ve's-Sıla, Kitâbu't-Tefsîr ve Kitâbu'l-Cihâd'ı; Huşeym îbn Beşîr (Ö. 183)'in Kitâbu't-Tefsîr'i; îsmâ'îl îbn Uleyye (Ö. 193)'nin Kitâbu't-Tahâre, Kitâbu's-Salât, Kitâbu'l-Menâsik ve Kitâbu't-Tefsîr'i; îshâk İbn Yûsuf el-Ezrak (Ö. 195)'ın Kitâbu's-Salât, Kitâbu'l-Menâsik ve Kitâbu'l-Kırâ'ât'ı; Muhammed îbn Fuzayl ez-Zabbî (Ö. 195)'nin Kitâbu'd-Du'â, Kitâbu'z-Zuhd, Kitâbu's-Sıyâm ve Kitâbu't-Tefsîr'i; Vekî1 İbnu'l-Cerrâh (Ö. 197)'ın Kitâbu'z-Zuhd ve Kitâbu't-Tefsîr'i, bunlardan bazılarıdır.
Burada, musannaf hadîs eserlerinden olmakla beraber, Sünen ve Câmi'lerden farklı olarak değişik bir isimle zikredilen ve ikinci asrın ortalarında hadîs târihine girmiş bulunan bir kitaba da işaret etmek gerekir. Bu kitap, el-Muvattâ' adiyle şöhret kazanmıştır ve musannifi da, kitabı kadar şöhrete ulaşmış olan büyük İmam Mâlik İbn Enes (Ö. 179)'tir. [862]

f) Mâlik İbn Enes ve Muvattâ' Adlı Eseri

Kendi adı altında kurulmuş olan fıkıh mezhebi Mâlikiyye'nin meşhur İmamı, aynı zamanda, Hazreti Peygamberle birlikte birçok gazvelere iştirak etmiş olan sahabî Ebû Âmir'in torunu Mâlik îbn Enes, 93 senesinde Medine'de dünyaya gelmiş ve uzun müddet yanından ayrılmadığı Ab-durrahman îbn Hurmuz başta olmak üzere, Medine'nin diğer âlimlerinden ilim almıştır. Hadîs işittiği meşhur imamlar arasında îbn Ömer'in kölesi Nâfi', Muhammed İbnu'l-Munkedir, Ebu'z-Zubeyr, İbn Şihâb ez-Zuhrî, Âmir İbn Abdillah, Abdullah İbn Dînâr bulunur. Kendisinden rivayet eden

imamlardan bazıları ise, kendi şeyhlerinden olan Yahya İbn Sa'îd el-Ensâ1 -'.. ez-Zuhrî, İbn Cureyc, Yezîd İbn Abdillah, el-Evzâ'î, Sufyân es-Sevrî, Sufyân îbn Uyeyne, Şu'be, Abdullah İbnu'l-Mubârek, eş-Şâfi'î, îbn Uleyye, Ebû Hanîfe'nin talebelerinden Muhammed eş-Şeybânî ve daha birçok kimsedir.
İbn' Hacer, el-Muvattâ'm tasnîfine tekaddüm eden devri de tavsif ederek şöyle demiştir:
"Hazreti Peygamberin âsârı, ashabı ve kibâr-ı tâbi'în devrinde iki sebepten dolayı camilerde mudevven ve muretteb değildi. Birincisi, Müslim'in Sahîh'inde de sabit olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîmle karışma korkusundan dolayı sahabenin tedvinden menedilmeleri; ikincisi ise, hafızalarının genişliği ve zihinlerinin akıcılığı idi. Çoğu yazı bilmiyordu. Fakat tâbi'ûn devrinin sonlarına doğru, ulemânın muhtelif şehirlere dağılması, Havâric, Râfıza ve kader mükirleri gibi gibi bid'at ehlinin ortaya çıkması üzerine, âsâruı tedvini ve bâblara göre tasnifi başladı. Bu işe ilk defa girişenlerin başında er-Rabî1 îbn Subeyh, Sa'îd İbn Ebî Arûbe ve diğerleri vardı. Bunlar, üçüncü tabaka gelinceye kadar her babı ayrı ayrı tasnîf ediyorlardı. İmam Mâlik el-Muvattâ' adını verdiği kitabını tasnîf etti. Bu kitapta, Hicaz ehlinin hadîsini toplamış, sahabenin sözlerini, tâbi'ûn ve daha sonrakilerin fetvalarını da mezcederek onu te'lîf etmişti" [863]
Hazreti Peygamberin Hadîsleri yanında sahabenin söz ve fetvalarına da yer verilerek telîf edilen bu kitabı, İmam Mâlik, şeyhlerine arzetmiş, onların muvafakatlarmı bildirmelerinden sonra da ona el-Muvattâ' adını vermiştir". [864]İmam el-Evzâ'î'nin, kitabı Mâlik'e kırk günde okuyup arzetmesi üzerine onun, benim, kırk yılda telîf ettiğimi siz benden kırk günde aldınız" demesi. [865]kitabın telifinde gösterilen gayret ve titizliğe delâlet eder.
İmam Mâlik'in, hadîslerin kabulünde gösterdiği büyük ihtiyat ve hadîs râvileri hakkında giriştiği şiddetli cerh dolayısıyle, Muvattâ'ı, en sahîh hadîs kitapları arasında yer almıştır. Nitekim eş-Şâfi'î, "yeryüzünde ilim yönünden Mâlik'in kitabından daha sahîh bir kitabın bulunduğunu bilmiyorum" derken bu gerçeği ifade etmiştir. [866]Her ne kadar gerek İbnu's-Salâh ve gerekse îbn Kesîr, eş-Şâfi'î'nin, el-Buhârî ve Müslim'in, Sahihlerini telîf etmeden önce bu sözü söylediğim, zira el-Muvattâ'm tasnif edildiği devirde İbn Cureyc, İbn İshâk, Ebû Kurra Mûsâ İbn Târik, Abdurrazzâk İbn Hemmâm ve daha birçok kimsenin Musannafl&m bulunduğunu ve el-Muvattâ'm bunlardan daha sahîh ve faydalı olduğunu söylemişlerse de [867]bazı imamların, el-Muötttttfı Sahîhâfı'm telifinden sonra da en sahîh kitap kabul eden görüşleri yine baki kalmıştır.
Muvattâ'da yer alan hadîslerin sayısı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki ihtilâfın, Mâlik'ten rivayet edilen Muvattâ' nüshalarının çokluğundan ve her bir nüshanın birbirinden farklı oluşundan ileri geldiğine şüphe yoktur; zira bazılarında bulunan fazlalıklar, diğer bazılarında mevcut değildir. Es-Suyûtî'nin Ebû Bekr el-Ebhurî'den naklen verdiği rakamlara göre, Hazreti Peygamber ile sahabe ve tâbi'ûndan gelen asarın hepsi 1720'dir. Bunların musned olanları 600, mursel olanları da 222'dir. 613 mevkuf, 285'de maktu, yâni tâbi'î sözleri vardır. [868]
Mâlik'in bu hadîsleri naklinde takîp ettiği yol, umumiyetle, konunun başında, Hazreti Peygamberden gelen hadisleri, sonra da sahabe ve tâbi'ûndan vârid olan âsârı vermek olmuştur. Sahabe ve tâbi'ûndan tercîh ettiği kimselerin hemen hepsi Medîneli olanlardır; çünkü Mâlik, Medine dışına çıkmamıştır. Bazen hadîsin akabinde, Medine'de üzerinde ittifak olunan bir re'yi, veya ameli, bazen de herhangi bir kelime ile ilgili tefsiri, veya bir cümlenin izahını vermiştir. Bu bakımdan Muvattâ', muhtevası itibariyle hem bir hadîs kitabı, hem de bir fıkıh kitabıdır. [869]

5.Üçüncü Asirda Tasnif Faaliyetleri ve Hadîs Eserleri

Birinci asrın sonlarına doğru, önce tedvin, daha sonra tasnîf fa-
aliyetinin başlaması üzerine telîf edilen ve ikinci asır boyunca telifi devam eden hadîs eserlerini, siyer ve mağâzî, sünen, cami, musannaf ve belirli konulara tahsis edilenler olmak üzere beş guruba ayırarak zikretmiştik. Üçüncü asırda ise, bu faaliyet daha çok süratlenmiş ve vücûda getirilen eserlerle bu asır, hadîs târihinin en parlak devri olmuştur. Bir taraftan yukarıda zikrettiğimiz beş gurupla ilgili yeni ve daha güvenilir eserler tasnîf edilirken, diğer taraftan, bu guruplar dışında yeni tasnîf şekilleri ortaya çıkmış ve hadîs ilminin çeşitli konularında ve bilhassa usûle müteallik kitaplar telîf edilmeye başlamıştır, El-Buhârî, Müslim, en-Nesâ'î, Ebû Dâvûd, et-Tirmizî ve İbn Mâce gibi imamlar, Cami' ve Sunen'lerini bu asırda tasnîf ederek Kutub-i Süte adiyle maruf olan ve Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâm'ın en jnühim kaynakları sayılan altı sahîh kitaba vücût vermişlerdir.
Burada, üçünü asırda telîf edilen eserlerden bazılarını, daha önce verilen sıraya uygun olarak zikredeceğiz: [870]

a) Siyer ve Mağâzîler

İslâm târihinin ilk ve temel kaynağını teşkil eden ve birinci asrın ikinci yarısından itibaren telifine başlanan siyer ve mağâzîler, üçüncü asırda da ehemmiyetini muhafaza etmiştir. Bu asrın başlarında vefat eden Ebû Ab-dülah Muhammed İbn Ömer el-Vâkıdî (Ö. 207), Şâm, Mısır, Irak ve Afrika gibi çeşitli ülkelerin fethi ile ilgili olarak telîf ettiği eserler yanında, Kitâbu'I-Mağâzî ve Kitâbu's-Sîre adlı eserleriyle de şöhret kazanmış ve bu sahanın büyük üstadlarından biri sayılmıştır. Maamafih İbn îshâk'ın Mağâzî'sini ihtisar ederek, yeni ilâvelerle ona ayrı bir değer kazandıran Ebû Muhammed Abdu'l-Melik îbn Hişâm (Ö. 218) ise, SİretİbnHişâm denilen eseriyle şöhret kazanmıştır. Bugün bu eser, kendi sahasında başvurulan en önemli kaynaklardan biri sayılır.
Ebû Ahmed Muhammed İbn Â'iz (Ö. 233)'in Kitâbu'l-Mağâzî'si de üçüncü asırda telîf edilen eserler arasındadır. [871]

b)Musnedler

Üçüncü asırda ortaya çıkan ve hadîsleri, diğer hadîs eserlerinden farklı bir şekilde tasnife tâbi tutan kitaplar, Musned'lerdir. Sünen, Musannaf ve Cami' adı verilen eserlerde hadîslerin konularına göre tasnîf edildiğini, her müstekıl konuya kitâb denildiğini ve kitab'm da, konunun genişliğine göre muhtelif sayıda bâb'lara ayrıldığını yukarıda zikretmiştik. İlk defa üçüncü asırda ortaya çıkan ve Musned denilen hadîs eserlerinde ise, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, farklı bir tasnîf yolu takîp edilmiştir. Bu eserlerde, hadîslerin konuları nazarı dikkata alınmamış, fakat, kitaba alınması düşünülen hadîsler, ya onları rivayet eden sahabî, yahutta sahabîden sonraki râvilerden birinin adı altında biraraya getirilmiştir. Bu suretle meselâ, Ebû Hureyre'nin Hazreti Peygamberden rivayet ettiği hadîsler, konuları ne olursa olsun Ebû Hureyre ismi altında, İbn Abbâs'in rivayet ettiği hadîsler de, keza İbn Abbâs'ın ismi altında biraraya getirilerek, muhtelif sahabîlerin hadîslerinden müteşekkil bir kitap telîf edilmiştir. Musned kelimesinin, lügat yönünden "isnad edilmiş" manâsına geldiği gözönünde bulundurulursa, musned eserlerde, Hazreti Peygamberden rivayet edilen hadîslerin isnad edildikleri şahabı râvilerine delâlet etmek üzere bu çeşit eserlere Musned denildiği kolayca anlaşılır.
Musnedlerin bazen, hadîslerin sahabî râvilerinden sonraki rical isimlerine göre de tertip edildikleri görülür. Meselâ Ebû Hanîfe tarafından rivayet edilen hadîsler, Ebû Hanîfe'nin ismi altında, yahut eş-Şâfi'î tarafından rivayet edilen hadîsler de eş-Şâfi'î'nin ismi altında biraraya getirilirse, bir musned telîf edilmiş olur. Nitekim daha sonraki devirlerde Ebû Hanîfe'nin rivayet etmiş olduğu hadîsler bir kitap içinde toplanmış ve bir Musnedu Ebî Hanîfe meydana getirilmiştir.
Musnedlerin ilk defa üçüncü asırda telîf edilmeye başlandığına yukarıda işaret etmiştik. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, bu evveliyat, bazı hadîsçiler tarafından Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (Ö. 203, 204)'ye nisbet edilmiş ve ilk Musned'in onun tarafından telîf edildiği ileri sürülmüştür.
Ebû Dâvûd'tan sonra daha pek çok kimse Musned tasnîf etmiştir. Hadîs târihi ile ilgili eserlerde, Musned tasnîf edenlerin altmışın üzerinde isim ihtiva eden listelerini bulmak mümkündür. Bunlar arasında Musned'i en çok şöhret kazanan imam Ahmed İbn Hanbel'dir. Ebû Abdillah Ahmed İbn Muhammed îbn Hanbel, 164 senesinde Bağdâd'ta doğmuştur. Henüz küçük yaşta iken Ebû Hanîfe'nin talebesi Ebû Yûsufun fıkıhla ilgili derslerine devam etmiş ise de, bu fıkhın daha ziyade re'ye müstenid olması do-layısıyle Ahmed İbn Hanbel'i cezbetmemiş, bir müddet sonra Ebû Yûsufun derslerini terketmiş, ondan yazdığı re'yle ilgili kitaplara da bir daha iltifat etmemiştir'. [872]
Ahmed İbn Hanbel, Ebû Yûsuftan ayrıldıktan sonra, hadîs imamlarından Huşeym İbn Beşîr el-Vâsıtî (Ö. 183) ile karşılaşmış ve onun vefatına kadar dört sene müddetle ondan hadîs dinlemiş, muhtemelen Sunen'inin bazı bölümlerini de yazmıştır.
186 senesine kadar Bağdad'tan ayrılmayan Ahmed îbn Hanbel, bu seneden sonra, Küfe, Basra, Hicaz ve Yemen'e seyahat etmiş ve oralarda bulunan âlimlerden hadîs almıştır. Bu arada dört defa da hacc farizasını îfa etmiştir. Hacc için yaptığı seferlerin ilkinde İmam eş-Şâfı'î ile karşılaşmış ve ondan Kureyş ensabı ile bazı hadîslerini yazmıştır'. [873]
Ahmed İbn Hanbel, 40 yaşma kadar hadîs öğrenmek v£ ilmini artırmak için çalışmış, seyahat etmiş, fakat bu müddet zarfında hadîs rivayet etmekten şiddetle kaçınmıştır. Hazreti Peygambere sevgisi ve onun sünnetine bağlılığı, onu bu şekilde hareket etmeye sevketmiştir; çünkü

örnek aldığı büyük insanın peygamberliği de bu yaşta başlamıştı.
Ahmed îbn Hanbel, 40 yaşından sonra hadîs rivayet etmeye ve ders vermeye başladığı zaman, ilminin en yüksek mertebesine erişmiş, hadîsle ilgili meselelere vukufu, şeyhleri ve akranları arasında büyük bir şöhrete kavuşmuş bulunuyordu. Şeyhi Abdurrazzâk İbn Hemmâm (Ö. 211), onu diğer şeyhlerle mukayese ederek şöyle der: "Bize en kudretli hafız eş-Şâzkûnî geldi; hadîs ricalini en iyi bilen Yahya İbn Ma'în geldi; fakat bunların hepsini birden kendi şahsında cemeden Ahmed îbn Hanbel gibi bir imam daha gelmedi" [874] Ahmed İbn Hanbel'in fıkıh sahasındaki bilgisinin büyük bir kısmı, sahabeden gelen kavil ve fetvalara dayanır. Bunlar, Kitap ve sünnetten sonra Dînin en mühim kaynağını teşkîl ederler. Çünkü sahabîler, Hazreti Peygamberle birlikte yaşamış, onun söz, fiil ve takrirlerin? tam manâsıyle vâkıf olmuş kimselerdir.
Kavilleri ve fetvaları, Kur'ân'ın nass-larma, yahut Hazreti Peygamberin ictihadlarına başkalarınmkinden daha yakın ve gerçeğe daha uygundur. Bu sebeple sahabeden gelen her eser, Hazreti Peygamberin hadîsi mertebesinde olmasa bile, hadîsten sonra başvurulması gereken en kuvvetli delildir. İşte Ahmed îbn Hanbel, bu görüşe bağlı kalarak, mecbur olmadıkça fetva vermemiş, veya kendi re'yi ile hüküm istinbat ve istihracında bulunmamıştır. Küçüklüğünde Ebû Yûsufun derslerini terketmesine ve re'y fıkhına iltifat etmemesine sebep olan başlıca âmil de, herhalde bu görüş olacaktır. Yetiştiği çevre onu bu şekilde hazırlamıştır.
Ahmed İbn Hanbel, telîf ettiği Musned adlı eseriyle de büyük şöhret kazanmıştır. Bir müslümamn dînî. konularda ihtiyaç duyduğu her meselenin çözümünde başvurabileceği hadîsleri ihtiva etmesi bakımından büyük ehemmiyeti hâiz olan bu kitap, bütün hadîs imamlarının takdirini kazanmış ve hadîste dâima başvurulan bir kaynak olmuştur. Bu Musned de, Ahmed İbn Hanbel'in yaşadığı asırda telîf edilen diğer Musned'ler gibi sahabî isimlerine göre tertîp edilmiş ve her hadîs, konusu nazar-ı dikkate alınmaksızın, onu Hazreti Peygamberden rivayet eden sahabînin ismi altında zikredilmek suretiyle birer sahabî musnedi meydana getirilmiştir. Ebû Bekr es-Sıddîk'm musnediyle başlayan eserde, Önce Ebû Bekr tarafından rivayet edilen hadîsler zikredilmiş, bunu sırasryle Hulefâ-i Râşidînin ve diğer sahabîlerin musnedleri takîp etmiştir. Âhmed İbn Hanbel, Musned'mi, 700 binin üzerinde topladığı hadîsler arasından şeçtikleriyle meydana getirmiştir. Musned'dç mevcut hadîslerin kesin bir sayımı yapılmamış olmakla beraber, mükerrerlerle birlikte 40 bine, mükerrerler hâriç, 30 bine yakın hadîs bulunduğu söylenir.[875] Bununla beraber kitabın, bütün sahîh hadîsleri içine aldığı elbette ki ileri sürülemez. Nitekim İbn Kesîr de bu hususa işaret ederek, pek çok hadîsin Musned'in dışında kaldığını, hattâ ileri sürüldüğüne göre, Sahîhân'da hadîsleri bulunan 200 kadar sahabînin Musned'de yer almadığını söylemiştir.[876]
Musned, Ahmed İbn Hanbel'in hayatında iki oğlu Salih ve Abdullah ile, kardeşinin oğlu Hanbel tarafından Ahmed'ten işitilmiş ve rivayet edilmiştir. Bu bakımdan Musned'i bu üç kişi dışında Ahmed İbn Hanbel'den işiten olmamıştır. [877]Ne var ki bugünkü Musned nüshası, Abdullah îbn Ahmed'in babasından rivayet ettiği nüsha olmakla beraber, bu nüshaya, Abdullah'ın başkalarından işittiği hadîslerle, nüshayı Abdullah'tan rivayet eden Ebû Bekr el-Katî'î'nin bazı hadîsleri de ilâve edilmiş; bu ilâveler fazla bir yekûn tutmasa bile, bizzat Ahmed İbn Hanbel'in telifi olan Musned'ç bazı gölgeler düşürmüştür.
Musned'te yer alan hadîslerin sıhhat derecesi hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre Musned'te bulunan hadîsler hüccettir. Bu görüşte olanların İstinad ettikleri en önemli delil, Hanbel İbn İshâk'm, amcası Ahmed İbn Hanbel'den naklettiği sözlerdir. Hanbel şöyle der: "Amcam, beni, oğulları Salih ve Abdullah'ı topladı. Musned'i bize okudu. Bu sebeple bizden başka onu tam olarak amcamdan işiten yoktur. Sonra bize dedi ki: Bu kitabı ben, topladığım 750 bin hadîs içinden titizlikle telîf ettim. Müslümanlar Hazreti Peygamberin bir hadîsinde ihtilâfa düştükleri zaman buna müracaat etsinler. Bu kitapta buldukları her hadîs bir hüccettir". [878] Ebû Mûsâ el-Medînî de, bu görüşe uygun olarak şöyle der: "Bu kitap, hadîsçiler için büyük bir asıl, güvenilir bir kaynaktır. İşitilmiş pek çok hadîs arasından seçilip telîf edilmiş ve onu, mutemed bir imam, ihtilâf
halinde müracaat edilen bir kaynak kılmıştır". [879]
Musned'in hadîsleri hakkında ileri sürülen diğer bir görüş, aralarında zayıf ve hattâ mevzu (uydurma) olanlarında bulunduğunu göstermektedir. Bu görüşün temsilcilerinden olan el-Irâkî, yukarıda ismi geçen Ebû Mûsâ el-Medînî'ye ve onun Ahmed İbn Hanbel'den naklettiği "hadîs eğer Musned'te yoksa hüccet değildir" sözüne itirazda bulunarak şöyle der: "Bu söz açık değildir. Eğer bununla, Musned'te bulunan her hadîsin hüccet olduğu, bulunmayanların da hüccet olmadığı kasdedilmiş ise, Sahîhân'da yer alan bazı hadîslere Musned'te rastlanmamaktadır. Zayıf hadîslerin mevcudiyeti ise, muhakkaktır. Hattâ mevzu hadîsler bile vardır ve ben bunları bir cüzde to-lamış bulunuyorum. Ahmed İbn Hanbel'in oğlu Abdullah tarafından Mus-ned'e ilâve edilmiş hadîsler arasında zayıf ve mevzu olanlar da vardır'". [880] Maamafih îbn Hacer, el-Irâkî'nin bir cüzde topladığını söylediği Mus-ned'in sayıları sadece dokuz olan mevzu hadîslerini ele almış, bunlara İbnu'l-Cevzî'nin Meu.2Û'ât'ında zikrettiği diğer bazı Musned hadîslerini d< ilâve ederek, her birinin asılları bulunduğunu göstermeye ve mevzu ji-dukları iddiasını çürütmeye çalışmıştır. [881] Nitekim es-Suyûtî'nin de naklettiği gibi İbn Hacer, Musned'in hadîsleri hakkında şöyle demiştir: "Musned'te üç veya dört hadîs müstesna, aslı bulunmayan hiçbir hadîs yoktur. Bu üç veya dört hadîs ise, ya üzeri çizilmesi emredildiği halde unutulan, ya-hutta çizildikten sonra üzerinden tekrar yazılan hadîslerden ibarettir'". [882]
Netice itibariyle Ahmed İbn Hanbel'in Musned'i, müslümanlar arasında büyük itibar görmüş bir hadîs mecmuasıdır. İçerisinde yer alan bir kaç şüpheli hadîs, mevcut hadîslerin çokluğuna nisbetle mecmuanın bütününe gölge düşürecek mahiyette değildir ve bunlar da Ahmed İbn Hanbel'in rivayetinden olmayıp Abdullah ve ondan rivayet eden el-Katî'î'nin ilâve ettikleri hadîsler arasındadır. Ahmed İbn Hanbel'in Kitâbu'l-üel ve ma'rifeti'r-ricâl'ini gözden geçirenler, onun, ılel ve rical hakkında geniş bilgisini ve hadîslerin seçiminde gösterdiği büyük titizliği kolayca tesbît edebilirler. Böyle bir bilgi ve titizliğin semeresi olan Musned'in kıymetide elbette o derece yüksek olmak gerekir. [883]

c) Sunenler

Fıkıh bâblanna göre tasnîf edilmiş ahkâm hadîslerim ihtiva eden ve Sünen denilen kitapların ikinci asrın başlarından itibaren telîf edilmeye başlandığını daha Önce zikretmiştik. Bu çeşit kitapların tasnîfi üçüncü asırdda devanı etmiş ve bu asrın İkinci yarısında, hadîs tarihinin en meşhur S.unen'\eri ortaya çıkmıştır. Altı sahîh hadîs kitabı (Kutub-i Sitte) içinde yer alan ve yirminin üzerinde telîf edilen Sunen'ler arasından seçilen dört Sünen (Sunen-i Erbe'a), bu asrın en Önemli eserleridir. Bunlar, sırasıyle En-Nesâ'î'nin Sunen'i, Ebû Davud'un Sunen'i, et-Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sünen 'leridir. [884]

1. En-Nesâ'î ve Sunen'i

Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şu'ayb En-Nesâ'î, 215 senesinde Horasan'ın Nisa' kasabasında doğmuştur. Onbeş yaşında iken Kuteybe İbn Sa'îd el-Belhî'ye seyahat etmiş, ondört ay yanında kalarak ondan hadîs işit-miştir. Bundan sonra bütün Horasan'ı, Hicaz, Irak, Suriye ve Mısır'ı dolaşarak oralarda bulunan hadîsçilerden hadîs tolamıştır.
En-Nesâ'î, hadîs ilminde ve bilhassa râvilerin cerh ve ta'dîlinde, zamanının başvurulan ve görüşü alman imamlarından biri olmuştur. Et-Tâc es-Subkî'nin, babası İmam es-Subkî'den ve hafız ez-Zehebî'den naklettiğine göre, en-Nesâ'î, Sahîh sahibi Müslim Îbnu'l-Haccâc'tan daha hafızdır ve Sunen'i de Sahîhân'dan sonra zayıf hadîsi en az bulunan bir kitaptır. Hattâ bazıları, İslâm'da onun musannan gibi bir kitabın vazolunmadığım ve onun diğer musannafların en üstünü olduğunu ileri sürmüşlerdir. İbnu's-Subkî, İbn Mende, Ebû Alî en-Neysâbûrî, el-Hatîb el-Bağdâdî ve ed-Dârakutnî'ye göre, en-Nesâ'î'nin Sunen'inde bulunan bütün hadîsler sahihtir.
En-Nesâ'î, es-Sunenu'l-Kubrâ'yı tasnîf ettiği zaman, bazı prensler ona bu kitapta bulunan bütün hadîslerin sahîh olup olmadığını sormuşlar, o da bazı hadîslerin ma'lûl olduğunu, bu sebeple hepsinin sahîh sayılamıyacağını -söylemiştir. Kendisinden zayıf hadîslerin ayıklanması istenince, bu kitabı ihtisar etmiş ve el-Muctebâ adım verdiği ikinci Sunerfi meydana getirmiştir, îşte, diğerine nisbetle daha küçük hacimde olan bu muhtasar, hadîsçiler arasında sıhhati ile şöhret kazanmış, aynı zamanda, Kutub-i Sitte arasında, Sahîhân'dan sonraki mertebeyi almıştır. Bu bakımdan, bir hadîsin en-Nesâ'î tarafından rivayet edildiği söylendiği zaman, bu hadîsin, el-Muctebâ'da yer aldığı anlaşılır.
En-Nesâ'î, hayatının mühim bir kısmını Mısır'da geçirmiş ve eserlerini orada tasnîf etmiştir. Ölümünden bir sene önce Mısır'dan ayrılıp Şam'a geldiği zaman, bazı kimseler, ona Mu'âviye'nin üstünlüğüne delâlet eden hadîsler rivayet etmesini istemişlerdir. En-Nesâ'î bunlara, "Mu'âviye'nin üstün olduğunu ve bazı faziletleri bulunduğunu bilmiyorum" cevabını verince üzerine yürümüşler ve husyelerine vurdukları tekmelerle onu mes-cidden dışarı atmışlardır. Bu hâdiseden sonra Filistin'in Remle kasabasına gelen en-Nesâ'î, çok geçmeden, 303 senesinde vefat etmiştir. [885]

2. Ebû Dâvûd ve Sunen'i

Ebû Dâvûd Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî, 202 senesinde Si-cistân'da doğmuş, küçük yaşından itibaren hadîs toplamak için seyahata çıkarak, Horasan, Irak, Suriye ve Hicaz hadîsçilerinden hadîs yazmıştır. Kendisinden rivayet olunan bir haberden öğrenildiğine göre 500 bin hadîs yazmış, bunlardan yalnız ahkâmla ilgili olmak üzere 4800 hadîs seçerek meşhur Sunen'ini meydana getirmiştir. Bu bakımdan kitabı, fıkıh bâblarını ve bu bâblarla ilgili hadîsleri en mükemmel bir şekilde cemeden bir eser sayılır. Onun tanınmış sarihlerinden biri olan Ebû Süleyman el-Hattâbî, şerhinin mukaddimesinde şöyle der: "Dîn ilminde Ebû Davud'un Sunen'i gibi şerefi büyük bir kitap tasnîf edilmemiştir. Halk arasında büyük kabul görmüş, tabakalarının ve mezheblerinin farklılığına rağmen ulemâ ve fukahâ arasında hakem, Irak, Mısır, Mağrib ve diğer ülkelerin birçok şehirlerinde hadîs musannifi arma örnek olmuştur. Her ne kadar Horasan ehli arasında el-Buhârî ve Müslim'in Sahîh'ieri itibar görmüş ve sahîh tasnifinde onların şartı gözönünde tutulup örnek alınmışsa da, Ebû Davud'un Sunen'i, daha çok fıkıh ahkâmını ihtiva etmesi yönünden diğerlerinden üstün addedilmiştir. Yine el-Hattâbî, İbnu'l-Arabî'nin "bir kimsenin elinde ilim olarak Allah'ın Kitab'ı ve bir de Ebû Davud'un Sunen'i bulunsa, o kimse, başka hiçbir şeye muhtaç olmaz" sözüne işaretle şöyle der: "Şüphesiz bu böyledir. Allahu Ta'âlâ Dînle ilgili her şeyi Kitab'mda zikretmiş, ancak bunlardan bazısının beyânını Peygamberine bırakmıştır. Bu bakımdan Hazreti Peygamberin sünneti, Kur'ân'm beyânıdır. Ebû Dâvûd, sünnet ve fıkıh ahkâmı ile ilgili hadîsleri tolamak suretiyle kendinden öncekilerin ve sonrakilerin yapmadıkları bir işi yapmış, Kur'ân ve kendi Sunen'inden başka bir şeye ihtiyaç bırakmamıştır".
Ebû Dâvûd, Sünen dışında daha pek çok kitap tasnîf etmiştir. Hayatının son senelerini, sonradan yerleşmiş olduğu Basra'da geçirmiş ve 275 senesinde vefat etmiştir. [886]

3. Et-Tirmizî ve Sunen'i

Ebû îsâ Muhammed İbn îsâ et-Tirmizî, 209 senesinde Tirmiz'de doğmuştur. Her hadîs imamı gibi o da küçük yaşından itibaren hadîs toplamaya başlamış, bu maksatla yaptığı seyahatlarda pek çok hadîsçi ile karşılaşmıştır. İmam el-Buhârî'ye tilmiz olduğu gibi, Kuteybe İbn Sa'îd, İshâk îbn Mûsâ, Muhammed İbn Gaylân ve daha birçok kimseden hadîs almıştır.
Et-Tirmizî'nin fıkıh bâblarına göre tasnîf ettiği Sünen kitabı, değişik konulardaki bâbları da ihtiva etmesi dolayısıyle el-Câmi'u's-Sahîh adiyle de şöhret kazanmıştır. İçinde yer alan hadîsleri, sahîh, hasen ve zayıf olmak üzere üç gurupta toplayan et-Tirmizî, her hadîsi zikrettikten sonra, o hadîsin hangi guruptan olduğunu "bu hadîs sahihtir", veya "bu hadîs ha-sendir" gibi sözlerle belirtmiştir. Keza zayıf olduğuna işaret ettiği hadîslerin, zayıflık sebeplerim açıklamayı da ihmal etmemiştir. Onun diğer musannıflardan ayrı bir özelliği de, bazı hadîslerin derecesine işaret ederken, sahîh, hasen ve garîb kelimelerini, çeşitli şekillerde birleştirerek, hiç kimsenin kullanmadığı bazı tabirlere de yer vermesidir. Meselâ bir hadîsin sıhhat derecesini belirtmek için "bu hadîs hasen sahîhtir", "bu hadîs hasen garîbtir", "bu hadîs hasen sahîh garîbtir" tabirlerim sık sık kullanmıştır.
Et-Tirmizî, kitabında "hasen'le kasdettiği manâyı açıklamış olmakla beraber, "hasen" in "sahîh veya "garîb" le ayrı ayrı yahut müştereken teşkîl ettiği tabirler hakkında hiçbir açıklama yapmamış, bu tabirlerle hadîsin sıhhat yönünden hangi derecelerine işaret etmek istediğini belirtmemiştir. Bu sebeple muahhar imamlar, ilk defa et-Tirmizî tarafından kullanılan bu tabirlerin delâlet ettikleri dereceleri tesbît etmeye çalışmışlar ve bu tabirler hakkında birbirinden farklı açıklamalarda bulunmuşlardır.
Et-Tirmizî'nin kitabı, en-Nesâ'î ve Ebû Davud'un kitaplarına nisbetle üçüncü derecede yer almıştır. Hadîs ilminin usûle müteallik bazı meselelerinde bu kitap bir asıl kabul edilse ve sonunda bir de Kitâbu'l-ılel adını taşıyan bir bölümü bulunsa bile, et-Tirmizî'nin, en-Nesâ'î ve Ebû Dâvûd tarafından zayıf addedilen bazı râvilerden hadîs nakletmesi, derecesini diğer iki kitabın altına düşürmüştür. Bununla beraber onu, Kutub-i Şile'nin üçüncü sırasında zikredenler de vardır.
Et-Tirmizî, 279 senesinde doğduğu yer olan Tirmiz'de vefat etmiştir. [887]

4. İbn Mâce ve Sunen'i

Ebû Abdillah Muhammed İbn Yezîd İbn Abdillah îbn Mâce el-Kazvînî, 219 senesinde dünyaya gelmiş, hadîs yazmak için Rey, Basra, Küfe, Bağciâd, Şâm, Mısır ve Hicaz'a seyahat etmiş, buralarda bulunan birçok hadîsçi ile karşılaşarak onlardan hadîs almıştır.
îbn Mâce, hafıza ve itkan bakımından hadîs imamlarının senasına mazhar olmuş, kendisinin sika (güvenilir) ve hüccet olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. Ebû Ya'lâ el-Halîlî'ye göre, hadîs sahasında âlim, Târih ve Sünen gibi eserlerin musannifi, Irak, Mısır ve Suriye'ye seyahat etmiş bir kimsedir. İbn Kesîr ise, tasnif ettiği Sunen'in, bu sahadaki ilmine, ameline, ihtisasına, usûl ve fürûdaki sünnete bağlılığına delâlet ettiğini söyler.
İbn Mâce, fıkıh bâblarma göre tasnîf ettiği Sünen kitabı ile şöhret kazanmıştır. Ancak bu kitap, altıncı asrın başına kadar Kutub-i Sitte arasında yer almamıştı; daha doğrusu, bu zaman zarfında, hadîsçiler nazarında asıl olan beş hadîs kitabı bulunuyordu. Bunlar, el-Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri ile en-Nesâ'î, Ebû Dâvûd ve et-Tirmizî'nin Sunen'leri idi. Ebu'l-FazI İbn Tâhir el-Makdisî (Ö. 507)'nin bu beş kitaba (Usûl-i Hamse'ye) tahsis ettiği Atrâfa îbn Mace'nin Sunen'irâ de eklemesinden ve "Altı İmamın Şartları" (Şurûtu 7-e 'immeti 's-Sitte) adlı kitabını telîf etmesinden sonra, îbn Mâce'nin Sunen'i de muteber klitaplar arasında zikredilmeye başlamıştır. Bununla beraber onun, yalancılık ve hadîs hırsızlığı ile itham olunmuş bazı râvilerden gelen hadîslere de kitabında yer vermiş olması, bazı hadîsçilerin, Sunen'in. altıncı kitap olarak kabul edilmesine muhalif kalmalarına ve bazılarının onun yerine ed-Dârimî'nin Sunen'ini, diğer bazılarının da Mâlik'in Muvattâ'ım altıncı kitap olarak teklif etmelerine sebep olmuştur. Maamafih Sünen, sayıca fazla olmayan zayıf ve hattâ mevzu sayılan bazı hadîslerine rağmen, bilhassa fıkıh bâbları yönünden büyük faydası dolayısıyle, altıncı kitap olarak kabul görmüş ve şöhret kazanmıştır. Ez-Zehebî'ye göre Sünen, 32 kitap ve 1500 bâbtan müteşekkil olup, bütün bâblarda, muhtelif sayılarda taksîm edilmiş 4000 hadîs vardır. İbn Mâce, 273 senesinde vefat etmiştir. [888]

d) Musannaflar

İkinci asırda Musannaf adı altında ortaya çıkan kitaplara işaret et» ı iş ve bunların Sunen'lere nisbetle büyük bir farklılık arzetmediklerini belirtmiştik. Çok sayıda olmasa bile, bu ismi taşıyan kitaplar Üçüncü asırda da telîf edilmiştir. Bunlar, Ebû Bekr Abdurrazzâk îbn Hemmâm (Ö. 211), Ebu'r-Rabî Süleyman îbn Dâvûd el-Ezdî ez-Zehrânî (Ö. 234), Ebû Bekr îbn Ebî Şeybe (Ö. 235) ve Bakıy îbn Mahled (Ö. 276)'in Musannaf lavıdır. [889]

e) Camı ler

Fıkıh konuları yanında diğer konuları da içine alan Camiler, üçüncü asırda da tasnîf edilmiş, özellikle el-Buhârî ve Müslim'in Câmi'leri ile bu asır, hadîs târihinin altm çağı olmuştur. Burada, Kutub-i Sitte'ye vücûd veren bu iki imamın Câmi'leri üzerinde de kısaca duracağız. [890]

1. El-Buhârî ve el-Câmi'u's-Sahîh'i

Hadîs târihinde ismi ve tasnifi ile şöhret kazanan Ebû Abdillah Muhammed îbn îsnıâ'îl el-Buhârî el-Cu'fî, 194 senesinde Buhârâ'da dünyaya gelmiş, henüz on yaşlarında iken hadîse merak sararak ülkesinde bulunan muhaddislerden hadîs dinlemeye ve dinlediklerini hıfzetmeye başlamıştır. Daha onbir yaşında iken beldesinin hadîsçilerinden ed-Dâhilî'nin, halka, Sufyân an Ebi'z-Zubeyr an İbrahim diyerek hadîs naklettiği bir sırada, Ebu'z-Zubeyr'in İbrahim'den hadîs işitmediğini söylemiş ve onun hatâsını tesbît etmiştir. Zira İbrahim'den hadîs rivayet eden kimse, Ebu'z-Zubeyr değil, Zubeyr îbn Adiy idi. Ed-Dâhilî, onbir yaşındaki bu çocuğun ikazı üzerine, haklısın, diyerek kitabını tashîh etmek zorunda kalmıştır.
El-Buhârî, onaltı yaşında iken Abdullah Îbnu'l-Mubârek ve Vekî' Îbnu'l-Cerrâh'm kitaplarını ezberlemiş, sonra annesi ve kardeşi ile birlikte hacc için yola çıkmıştır. On sekiz yaşma geldiği zaman, sahabe ve tâbi'ûnun kaza ve kavillerini toplayıp tasnif etmiş, yine aynı sıralarda, Hazreti Peygamberin kabri başında ve ay ışığının aydınlattığı gecelerde Târîh'ini yazmıştır.
El-Buhârî, hadîs toplamak için birçok ülke dolaşmış, dolaştığı yerlerde karşılaştığı binin üstünde şeyhten hadîs yazmıştır. Yazıp da isnadım bilmediği ve hıfzetmediği tek bir hadîs yoktur. Tedvîn ve tasnifin altm çağı diyebileceğimiz bir devri idrak etmiş olması dolayısıyle, hadîs

ümindeki geniş bilgisinin, metin ve isnadlardaki illetlere, ricalin cerh ve ta'dîl yönünden değişik hallerine derin vukufunun ve nihayet sahîh hadîsi sakîm olanından ayırmak hususunda gösterdiği son derece titiz davranışının sayesinde, mükemmel bir hadîs eseri tasnif etmeyi başarmış ve bu eser, İslâm dünyasında, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra Dînin ana kaynağı olmak vasfını kazanmıştır.
Kendisinden nakledilen haberlerden anlaşıldığına göre, el-Câmi'u's-Sahîh'i, toplamış olduğu 600 bin hadîs içinden titizlikle seçip ayırdığı sahîh hadîslerden meydana getirmiştir. Yine kendisi, 100 bin sahîh, 200 bin de illetli veya zayıf hadîsi hıfzettiğini söylemektedir. El-Câmi'u's-Sahîh'te naklettiği hadîs sayısı ise, mu'allak, mutâbi', şâhid ve mevkuf olanlar dışında, mükerrerlerle birlikte 7397 dir. Mu'allak, mutâbi1, şâhid ve mevkuf olanlar da dâhil edilirse, bu sayı 9000 i bulmaktadır. Bu rakkam, toplamış olduğu 600 bin, veya hıfzettiği 100 bin hadîse nisbetle çok cüz'î bir miktara delâlet eder. Bu, bize şu gerçeği açık bir şekilde göstermektedir ki, el-Buhârî, bazılarının iddiası hilâfına, bütün sahîh hadîsleri kitabında toplamayı gaye edinmemiştir ve buna da lüzum görmemiştir. Nitekim bu husus, bizzat kendisi tarafından da ifade edilmiş ve "bu kitabıma yalnız sahîh olan hadîsleri aldım ve uzamasından korktuğum için de bir miktar hadîsi kitabın dışında bıraktım" demiştir.
El-Buhârî, kitabına aldığı hadîslerin seçiminde tesbît ettiği şartları açıklamamıştır. Bununla beraber, kitaba verdiği el-Câmi 'u ^s-Sahîhu 'l-Musnedu'l-Muhtasar min Umûri Rasâli'llah (s.a.s.) ve Eyyâmih adı, şartlarının neler olduğu hakkında fikir verebilecek bir manâya sahiptir. Önce kitabına el-Câmi' adını vermiştir. Buna göre el-Buhârî, hadîslerini belli bir sınıf veya bâbtan seçmemiş, aksine, fezâ'il, geçmiş ve gelecekle ilgili hadîsler, âdâb, rekâ'ik gibi çok çeşitli konulardan seçmiştir. Bu bakımdan el-Buhârî'nin, kitabına verdiği Cami' ismi, hadîslerin seçiminde takîp ettiği usûle uygundur. Cami' ismini takîp eden Sahîh sözü, el-Buhârî'nin, kitabına yalnız sahîh olan hadîsleri aldığına delâlet eder. Nitekim daha önce de zikrettiğimiz gibi, bizzat kendisi "yalnız sahîh hadîsleri aldığını, kitabı uzatmamak için de bir miktar sahihi terkettiğini " açıklamıştır. Kitabın isminde yer alan Musned sözü, el-Buhârî'nin, yalnız isnadı muttasıl olan hadîsleri kitabına aldığını gösterir. Bunun dışındaki hadîsler, şekil itibariyle ister mursel olsun, ister munkatı veya mu'allak olsun, kitapta asıl olarak zik-redilmemiştir. İsimde yer alan Muhtasar tabiri ise, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bütün sahîh hadîsleri kitapta toplamak gayesinin gü-dülmediğine delâlet eder. Bu bakımdan hiç kimse, el-Buhârî'nin kitabında bulunmayan bir hadîsin, mücerred bulunmayışından dolayı sahîh olmadığını iddia edemez. Görüldüğü gibi, el-CâmVu's-Sahîhu'l-Musnedu'l-Muhtasar adı, el-Buhârî'nin bu ad altında tasnif ettiği kitabın mahiyetini ve gayesini ortaya koyabilecek bir açıklığa sahiptir.
El-Buhârî, el'Câmi'u's-Sahîh içinde yer alan ve Kitab adı verilen her bölümü muhtelif sayılarda bâblara ayırmış ve her baba, o bâb içinde yer alan hadîslerin konularına uygun düşen bir isim vermiştir. Terceme denilen ve "bâb unvanı" manâsına gelen bu başlıklarda, bazen Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet zikredilmiş, bazen de, el-Buhârî'nin bâb konusu ile ilgili görüşlerini aksettiren ifadeler yer almıştır. Fıkhı değeri olan bu ifadeler dolayısıyledır ki (el-Buhârî'nin fıkhı tercemelerindedir) denilmiştir.
El-Buhârî'nin tercemelerinde görülen bir özelliği de, tercemeleri takip eden hadîslerin, her bâbta değişik sayıda bulunması ve hattâ bazı bâblarda tek bir hadîsin dahî zikredilmem esi, yahut yalnız ta'lîklara yer verilmiş olmasıdır. Bazı bâblar ise, unvansız bırakılmıştır. El-Buhârî'nin bazı bâblarda hiçbir şey zikretmemesi, çeşitli tefsirlere yol açmıştır. Bazıları, onun bunu kasden yaptığını ve bununla o bâbta şartına uygun hadîs bulamadığını belirtmek istediğini ileri sürmüşlerdir. Bu sebepledir ki bazı Sahîh nüshalarında, hiç hadîsi zikredilmeyen bir babın, babı zikredilmeyen hadîse eklendiği görülmüştür. Bunun sebebini açıklayan Ebu'l-Velîd el-Bâcî, Ebû İshâk el-Mustemlî'den şu haberi nakletmiştir: "El-Buhârî'nin kitabını kendi aslından istinsah ettik; bu asıl, Muhammed İbn Yûsuf el- Firabrî'de bulunuyordu. O zaman gördük ki, kitapta tamamlanmamış, beyaz bırakılmış yerler, kendisinden sonra hiçbir şeyi tesbît edilmemiş tercemeler, tercemesi zikredilmemiş hadîsler vardı. Biz bunların hepsini birleştirerek yazdık". [891]Ebu'l-Velîd el-Bâcî, bu haberin doğruluğuna, kitabın muhtelif nüshalarının delâlet ettiğini söyleyerek şöyle der: "Filhakika Ebû İshâk el-Mustemlî'nin, Ebû Muhammed es-Serahsî'nin ve Ebû Zeyd el-Mervezî'nin rivayetleri, takdîm ve tehîr yönünden birbirinden farklıdır; halbuki bunların hepsi de tek bir asıldan istinsah etmişlerdir. Bundan anlaşılıyor ki, müstensihlerden her biri, bu gibi yerlerdeki meseleleri kendi anlayışlarına göre uygun gördükleri yerlere izafe etmişler ve bu suretle aralarında görülen takdim ve tehîr farkları, veya aralarında hiç hadîs bulunmayan muttasıl terceme şekilleri ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, el-Câmi'u's-Sahîh'te bu gibi yerlerin çok az olduğu da bir ger çektir ". [892]
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, el-Buhârî, çeşitli şekillerde zikretmiş olduğu bâb tercemelerinde, o baba ve kendi şartlarına uygun hadîs bulmuşsa, o hadîsi kitabı için ıstılah olarak tesbît ettiği haddesenâ ve benzeri ibarelerle o bâb içerisinde zikretmiştir. Eğer kendi şartlarına uygun hadîs bulamamış, bununla beraber, hüccet olarak kullanılabilecek evsafa sahip bir hadîs ele geçirmişse, şartına uygun hadîslerin zikrinde kullandığı usûlü değiştirerek, bu gibi hadîsleri daha başka şekillerde nakletmiştir. Meselâ ta'lîk ettiği hadîslerin çoğu bunlardandır. Gerek kendi şartına ve gerekse başkalarının şartına uygun hiçbir sahîh hadîs bulamamışsa, o zaman, halk arasında şöhret kazanmış ve kıyas olmak üzere kullanılmış bir hadîsi, ya lafzen veya manen almış ve onu bâb tercemesi olarak nakletmiştir; sonra da bu haberin manâsına şehadet edecek bir âyet veya onu teyîd edecek bir hadîs zikretmiştir. [893]Ancak bu zikredilenler, el-Câmi'u's-Sahîh'in telîf ve tasnifinde el-Buhârî'nin takîp ettiği metodla ilgili tahminlerden Öte geçmemektedir. El-Buhârî, kendi metodunu açıklamadığı için, bu konuda ileri sürülen görüşlere tahmin diyoruz. Bununla beraber akla yakın olan görüşlere olabilir nazarı ile bakmanın en doğru yol olduğuna şüphe yoktur. [894]

2. Müslim ve el-Câmi'u's-Sahîh'i

Telîf ettiği büyük hadîs eseriyle Kutub-i Sitte'nm vücûd bulmasında en mühim hisseye sahip olanlardan biri de, Ebu'l-Huseyn Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî'dir. Müslim, 204 senesinde Nîsâbûr'da dünyaya gelmiş, 218 senesinden itibaren, yâni henüz 14 yaşında iken, Irak, Hicaz, Suriye ve Mısır gibi çeşitli ülkeleri dolaşmaya başlamış ve dolaştığı ülkelerin birçok meşhur muhaddisinden hadîs almıştır. El-Buhârî'ye bağlılığı ilede şöhret kazanan Mıslim, bir rivayetten öğrendiğimize göre, bir gün onun alnından öperek şöyle hitap etmiştir: "Bırak da ayaklarını öpeyim, ey üstadlarm üstadı, muhaddislerin efendisi, hadîs illetlerinin tabîbi! Sana yalnız hased edenler düşman olur. Şehadet ederim ki, dünyada senin bir eşin yoktur" demiştir. Müslim'in el-Buhârî'ye olan bu bağlılığı, Nîsâbûr'da cereyen eden bazı hâdiseler karşısında onu müdâfa etmesinde ve bu müdâfa yüzünden el-Buhâri gibi Müslim'in de halktan tecrîd edilmesinde görülür.
Müslim, arkasında, hadîs konusunda tasnîf edilmiş birçok eser bırakarak 261 senesinde Nîsâbûr'da vefat etmiştir. Onun bıraktığı eserler arasında, üzerinde durulması ve kısa da olsa hakkında bilgi verilmesi gereken en Önemli olanı, hiç şüphesiz, el-Buhârî'nin Sö/ı£/l'inden sonraki ilk mertebeyi işgal eden ve Kutub-i Sitte'yi tamamlayan el-Câmi'u's-Sahîh adlı mu-sannafıdır. Müslim bu eserinde, mükerrerler dışında 3000 civarında hadîsi biraraya getirmiş ve her hadîsin, konusu ile ilgili olduğu baba yerleştirilmesine ayrı bir itina göstermiştir. Ayrıca, her hadîsin değişik ve kendi nazarında sahîh olan isnadlarına ve bu değişik isnadlarla gelen metin farklarına yaptığı işaretlerle rivayetini değerlendirmiş ve bunlara verdiği tertip güzelliği ile kitabın kolay ve rahat kullanılmasını sağlamıştır.
Müslim, Sahîh'inde aynı hadîsin tekrarından şiddetle kaçınmıştır. Bununla beraber, bazı sebepler dolayısıyle tekrarında fayda mülâhaza etmişse, o hadîsi tekrar vermekten çekinmemiştir.. Nitekim kendisi, kitabın mukaddimesinde buna işaret etmiş ve Hazreti Peygamberden senediyle gelen hadîsleri tekrarsız olarak vermeyi gaye edindiğini belirttikten sonra şöyle demiştir; "Ancak kendisinde fazla manâ bulunan hadîsin tekrarından mütağnî kalınamayan bir yerin gelmesi, yahutta orada bulunan bir illet dolayısıyle başka bir isnadın yanında vâki olan bir isnad olması halinde bu tekrar zarurîdir; çünkü hadîste kendisine ihtiyaç duyulan fazla bir ttanâ, tam bir hadîs hükmündedir. Bundan dolayı, kendisinde vasfettiğimiz zi-yadelik mevcûd olan hadîsin tekrar edilmesi, yahut mümkün ise, kısa olduğu için bu manânın hadîsin tamamından ayırt edilmesi gerekir. Fakat bazen onu bütününden ayırmak güç olur. Bu zorluk mevcûd olduğu za^an hadîsi kendi heyetiyle tekrar etmek daha salim yoldur. Amma bizden, kendisine bir ihtiyaç yok iken bütün ile tekrarında zaruret görmediğimiz hadîsi inşallah tekrarına yanaşmıyacağız". [895]
El-Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri bazı hadîsçiler tarafından mukayese konusu yapılmış, hangisinin daha üstün olduğu tesbît edilmeye çalışılmıştır. Bu konuyu ele alan İbn Hacer şöyle der: "İslâm ulemâsının çoğu, Sahîhu'l-Buhârî'nin sıhhat yönünden önde olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Fakat bunun aksi olan bir görüş hiç kimseden nakledilmemiştir. Ebû Alî en-Neysâbûrî'den rivayet edilen, yeryüzünde Müslim'in kitabından daha sahîh bir kitap yoktur, sözü ile, bazı Mağrib imamlarının Müslim'in kitabını el-Buhârî'nin kitabından üstün sayan görüşleri, sadece, Müslim'in üslûbu ile, vaz ve tertîbindeki güzelliğe râci hususlar dolayısıyledir...Zira El-Buhârî'nin kitabında sıhhatin istinad ettiği sıfatlar, Müslim'in kitabında istinad edilen sıfatlardan daha mükemmel ve daha şiddetlidir; el-Buhârî'nin sıhhat için ortaya koyduğu şartlar, daha kuvvetli ve daha serttir".
"El-Buhârî'nin ittisal yönünden üstünlüğü, râvinin hadîs aldığı kimse ile mülakatının bir defa da olsa sabit olmasını şart koşması dolayısıyledir. Halbuki Müslim, sadece muâsaratla, yâni râvi ile şeyhinin aynı asırda yaşamış olmalarıyle iktifa etmiştir".
Sahîhu'l-Buhârî'nin şâz ve illetten salim olması yönünden üstünlüğüne gelince, el-Buhârî'de tenkide uğrayan hadîs sayısı, Müslim'in tenkide uğrayan hadîs sayısından daha azdır. Buna ilâveten ulemâ, ilim yönünden el-Buhârî'nin Müslim'den daha üstün ve hadîs sanatı yönünden

daha bilgili olduğunda ittifak etmişlerdir. Müslim onun tilmizi olup dizi dibinde yetişmiş, ondan istifade etmiş, onun eserlerine tâbi olmuştur. Bu sebepledir ki, ed-Dârakutnî, eğer el-Buhârî olmasaydı, hadîs ilminde Müslim ortaya çıkmaz ve bu mertebeye ulaşmazdı, demiştir".[896]
İşte, yukarıda zikredilen bu sebepler dolayhısıyle el-Buhârî'nin el-CâmVu's-Sahîh'i, başta Müslim olmak üzere, diğer bütün hadîs imamlarının tasnif etmiş oldukları kitaplara tercih edilmiş ve daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra, îslâm Dîninin en mühim kaynağı sayılmıştır. [897]

f) Cüzler

Cüz, tek bir sahabînin veya daha sonrakilerden bir hadîsçinin hadîslerini toplayan kitaplardır. Bazen, belirli bir konuya tahsis edilmiş hadîsleri ihtiva eden mecmualara da cüz denilmiştir. Cüzler, daha ziyade üçüncü asırdan itibaren ortaya çıkmaya başlamış ve binlerce cüz telîf edilmiştir. Ez-Zehebî'nin naklettiğine göre, Nîsâbûr'un tanınmış muhaddisle-rinden hafız Ebû Hâzim Ömer İbn Âhmed el-Abdevî (Ö. 417) "kendi elimle, her bir şeyhten bin cüz olmak üzere on şeyhten 10 bin cüz yazdım" demiştir ki [898]bu sözden, tahmin edilemiyecek kadar çok sayıda cüz telîf edildiğini anlamak mümkündür. [899]

g) Belirli Konulara Tahsis Edilmiş Kitaplar

Cami' adlı eserlerin değişik konularından birine tahsîs edilmiş kitapların ikinci asırda telîf edilmeye başlandığını daha önce zikretmiştik. Bu çeşit telîf faaliyeti üçüncü asırda da devam etmiş ve giderek artmıştır. Ab-durrazzâk İbn Hemmâm (Ö. 211)'m Kitâbu's-Salât\ Ebû Asım en-Nebîl (ö. 2l2)'in Kitâbu's-Sunne'si, Ebû Nu'aym el-Fazl îbn Dukeyn (Ö. 219)'in Kitâbu's-Salât ve Kitâbu'l-Menâsik'i, Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî (Ö. 261)'nin Kitâbu'l-întifâ bi-Culûdi's-Sıbâ'ı, Ebû Zur'a er-Râzî (Ö. 264)'nin
Kitâbu'z-Zuhd'u, Ebû Dâvûd Süleyman İbmı'l-Eş'as es-Sicistânî (Ö. 275)'nin Kitâbu'z-Zuhd, Kitâbu'l-Kader, Kitâbu A'lâmi'n-Nubuvue ve Kitâbu's-Sunne'si, Ebû Hatim er-Râzî (Ö. 277)'nin Kitâbu'z-Zuhd'u, Ebû îsâ Mu-hammed İbn îsâ et-Tirmizî (Ö. 279)'nin Kitâbu'ş-Şemâ'ü'i bunlardan birkaçıdır. [900]

h) Mustahrecler

Üçüncü asrın ikinci yarısından sonra, bilhassa el-Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lermm hadîs târihinde şöhret kazanmaya başlaması üzerine, bazı musannıflar, mesaîlerini bu iki kitaba göre düzenlemeye ve onları asıl kabul ederek onların çerçevesi içinde yeni eserler tasnif etmeye başlamışlardır. Bu çeşit eserlerin ilk ortaya çıkanları Mustahrec'lerdİr. İstihraç, bir hadîs imamının, kitabında belirli bir isnadla naklettiği hadîsin bir başka isnadını arayıp bulmak ve hadîsi o İsnadla Mustahrec adı verilen kitapta nakletmektir. Bu ikinci isnad, şüphesiz, o hadîsi Mustahrec sahibine ulaştıran isnaddır. Bu suretle mustahric, Sahîh sahibi ile, onun şeyhinde, yahut daha üstündeki bir şeyhte, hattâ bazen sahabîde birleşir. Eğer hadîs muctahrice ulaşmamış ise, yahut ulaşmış olsa bile isnadı zayıf ise, mustahric, ya o hadîsi terkeder, yahutta Sahîh sahibinin isnadı ile nakleder.
Mustahrecler, umumiyetle dördüncü asırdan itibaren çoğalmaya başlamıştır. Bununla beraber ez-Zehebî'nin belirttiğine göre. [901]Ebû Bekr el-İsferâ'înî (Ö. 286)'nin ve Ebu'1-Fazl Ahmed İbn Seleme el-Be'zzâz (Ö. 286)'m. Müslim'in Sahlh'i üzerine yapılmış birer Mustahrec'leri vardır. [902]

ı) Hadîs İlminin Çeşitli Konularına Tahsîs Edilmiş Kitaplar

Hadîs ilminin çeşitli usûl ve kaidelerinin, ikinci ve üçüncü asır hadîsçileri arasında bilindiğini gösteren deliller, bizzat kendilerinden nakledilen ve daha sonraki usûl kitaplarında yer alan haberlerdir. El-Buhârî ve Müslim'in yalnız hadîs metinlerine tahsîs ettikleri Sahîh'lerinde bile tahammül ve rivayet kaidelerine, yahut hadîs ricaline âit yer verdikleri görüşleri, bunun bir başka delilini teşkîl eder. Hattâ el-Buhârî ve Müslim'den önce gelmiş İmam Muhammed İbn îdrîs eş-Şâfi'î (Ö. 204)'nin er-Risâle adlı eseri, belki fıkıh usûlünden ziyade hadîs usûlü ile ilgili bir kitaptır. Keza yine eş-Şâfi'î'nin Kitâbu'l-Umm'u içinde yer alan çeşitli hadîs meseleleri ile ilgili görüşleri ve bilhassa Kitâbu îhtilâfVUHadîs'i, hadîs ilmi içerisinde mütalâ edilmesi gereken konulardandır. Aynı konuya tahsîs edilmiş Ebû Muhammed Abdullah İbn Müslim İbn Kuteybe ed-Dîneverî (Ö. 276)'nm
Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs'i, halen bu konuda telîf edilmiş en mühüm kitap olarak bilinir.
Hadîs ilminin konularından bir diğeri, garîbu'l-hadîs'tir. Bu konuda ilk kitap tasnîf edenler, en-Nadr tbn Şumeyl (Ö. 203, 204) ve Ebû Ubeyde Mu'ammer İbnu'l-Musennâ (Ö. 210)'dır. Bununla beraber garîbu'l-hadîs konusunda ilk kitabın Kitâbu Garîbi'l-Hadîs ve'l-Asâr adı altında Ebû Ubeyd el-Kâsım İbn Sellâm tarafından telîf edildiği söylenir. İsmini biraz önce zikrettiğimiz îbn Kuteybe ed-Dîneverî, Ebû Ubeyd'in bu kitabına bir zeyl yazmış ve bu buna Zeylu Kitabi Garîbi'l-Hadîs adını vermiştir. Ebû İshâk İbrahim el-Harbî (Ö. 285) de aynı konuda Kitâbu Garîbi'l-Hadîs'mi telîf etmiştir.
Hadîs ilmi içinde yer alan diğer bir konu nâsih ve mensûh hadîsler konusudur. Bu konuda Ahmed İbn Hanbel (Ö. 241)'in, Ebû Bekr el-Esrem (Ö. 261)'in ve Ebû Dâvûd es-Sicistânî (Ö. 275)'nin birer telifleri vardır.
Diğer bir konu, ılelu'l-hadîs konusudur. Üçüncü asır, en mühim Kitâbu'l-Ilel'lerin telîf edildiği bir devir olarak görünür. Bu konuda kitap telîf edenler, Alî İbnu'l-Medmî (Ö. 234), Ahmed îbn Hanbel (Ö. 241), el-Buhârî (Ö. 256) Ebû Bekr el-Esrem (Ö. 261) Müslim İbnu'l-Haccâc (Ö. 261) ve et-Tirmizî (Ö. 279)'dir.
Üçüncü asırda, başta sahabe olmak üzere hadîs rivayet eden ricale tahsis edilmiş târih, tabakât, isim ve künye kitaplarıyle cerh ve ta'dîl kitapları da telîf edilmiştir. Alî İbnu'l-Medînî (Ö. 234)'nin, Ebû Bekr el-Berkî (Ö. 270)'nin ve Ebû Muhammed el-Mervezî Abdan (Ö. 293)'ın Kitâbu Ma'rifeti's-Sahâbe'leri, Ebû Abdillah Muhammed İbn Sa'd (Kâtibu'l-Vâkıdî) (Ö. 230)'nin, Yahya îbn Ma'în (Ö. 233)'in, İbn Ebî Şeybe (Ö. 2Ş9)to, Halîfe İbn Hayyât (Ö. 240)'m, Ebû Abdillah Muhammed îbn İsmâ'î el-Buhârî (Ö. 256)'nin, Ebu'l-Hasan el-Iclî (Ö. 261)'nin ve diğerlerinin Târîhu 'r-Ricâl'leri; sahabe, tâbi'ûn ve kendi devrine kadar yaşamış olan ricali toplayan Kâtibu'l-Vâkıdî unvanıyle maruf İbn Sa'd (Ö. 230)'m et-Tabakâtu'l-Kubrâ'sı, Halîfe İbn Hayyât (Ö. 240)'ın, Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî (Ö. 261)'nin Kitâbu't-Tabakât'ları; Ebû Hatim er-Râzî (Ö. 275)'nin Tabakâtu't-Tâbi'în% bazı şehirlerin târihine tahsis edilmiş olmakla beraber, o şehirde yaşamış veya o şehre uğramış hadîs ricalinin tercemelerini toplayan kitaplardan Ebu'l-Velîd el-Ezrakî (Ö. 223)'nin Târîhu Mekke'si; Ez-Zubey îbn Bekkâr (Ö. 256) ve Ebû Zeyd Ömer îbn Şebbe (Ö. 264)'nin Târîhu'l-Medîne'si; Sünen sahibi îbn Mâce el-Kazvînî (Ö. 273)'nin Târîhu Kazvîn'i; Alî İbnu'l-Medînî (Ö. 234)'nin, Ahmed İbn Hanbel (Ö. 241)'m; el-Buhârî (Ö. 256)'nin ve Mus-İbnu'l-Haccâc (Ö.
Ebû ishâk el-Cûzecânî (ö. 259)'nfn veEbuf«[903]

BİBLİYOGRAFYA

İbn Abdi'1-Berr en-Nemerî Ebû Ömer Yûsuf, Cami' beyâni 'l-ılm (Mısır ?)
Ahmed İbn Hanbel, Kitabu'l-ılel ve ma'rifeti'r-rical (Ankara 1963)
Ahmed İbn Hanbel, el-Musned (Mısır 1313 ve 1368/1949 Ahmed M. Şâkir neşri)
Ahmed Muhammed Şâkir, El-Bâ'isu'l-hasîs şerhu İhtisarı Ulûmi'l-hadîs (Mısır ?)
El-Belâzurî Ebu'l-Hasan, Futûhu'l-buldân (Mısır 1350/1932)
El-Buhârî Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmâ'îl, el-Câmi'u's-Sahîh, (1315)
El-Buhârî Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmâ'îl, et-Târîhu'l-Kebîr (Haydarâbâd
1360)
El-Cezâ'irî Tâhir İbn Ahmed, Tevcîhu'n-nazar ilâ usûli'l-eser (Mısır 1328/1910) Ebû Dâvûd Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî, es-Sunen (Mısır 1371/1952) İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-bârî bi-şerht Sahîhi'l-lmâm el-Buhârî (mısır 1319) İbn Hacer el-Askalânî, Hedyu's-sârî mukaddimet Fethı'l-bârî (Mısır 1347) İbn Hacer el-Askalânî, el-Isâbe fi temyizi 's-sahâbe (Mısır 1323)
İbn Hacer el-Askalânî, Nuhbetu 'l-fiker şerhi (türkçesi: Talât Koçyiğit, Ankara 1971) İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbıı't-tehzîb (Haydarâbâd

1925) El-Hâkim Ebû Abdillah en-Neysâbûrî, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs (Kahire 1937) Hallâf Abdu'l-Vahhâb, İslâm teşrii târihi (Türkçesi: Talât Koçyiğit, Ankara 1970) îbn Haîlikân Ebu'l-Abbâs, Vafeyâtu'l-a'yân ve enbâ' ebnâ'i'z-zamân (Kahire 1367/
1948)
Hasan İbrâhîm Hasan, Târîhu'l-İslâm (Mısır 1953) El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fî ilmi 'r-rivâye (Haydarâbâd 1357) El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyidu'l-üm (Dımaşk 1949) El-Kâsımî Cemâlu'd-Dîn, Kavâ'ıdu't-tahdîs min funûni mustalahı'l-hadîs (Dımaşk
1335)
İbn Kesîr Ebu'1-Fidâ', îhüsâru ulûmi'l-hadîs ve şerhuhu el-Bâ'isu'l-hasîs (Mısır ?) İbn Kesîr Ebu'1-Fidâ', el-Bidâye ve 'n-nihâye fi 't-târîh (Mısır ?) El-Kettânî Muhammed, er-Risâletu'l-mustatrafa (Beyrut 1332) îbn Mâce Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî, es-Sunen (Mısır 1349) Mâlik İbn Enes, el-Muvattâ' (Kahire 1370/1951)
Müslim İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, el-Câmi'u's-Sahıh (Mısır 1373/1955) İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist (Kahire ?)
Okiç M. Tayyib, Bazı Hadîs Meseleleri Üzerinde Tetkikler (Ankara 1959) Er-Râmahurmuzî Ebû Muhammed, el-Muhaddisu'l-Fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâ'î (Beyrut 1391/1971)
307
İbn Sa'd, Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr (Leiden 1904-1940)
İbnu's-Salâb Ebû Amr Osman İbn Abdirrahman eş-Şehrazûrî, Ulûrnu'l-hadîs (Haleb
1350)
Subhî es-Sâîih, Ulûmu'l-hadîs ve mustalahuh (Dımaşk 1379/1959) Es-Suyûtî Celâlu'd-Dîn, Tedrtbu'r-râvt ft şerhi Takribi'n-Nevevî (Mısır 1379/1959) Et-Tirmizî Ebû Alî Muhammed İbn îsâ, es-Sunen (Ahmed M. Şâkir neşri) Ez-Zehebî Ebû Abdillah, Mîzânu 'l-i 'tidâl ft nakdi 'r-ricâl (Mısır 1325) Ez-Zehebî Ebû Abdillah, Târîhu'l-İslâm (Kahire 1368) Ez-Zehebî Ebû Abdillah, Tezkiratu'l-huffâz (Haydarâbâd 1375/1955) Ez-Zehebî Ebû Abdillah, el-Muntekâ miri Minhâci's-Sunne (Kahire 1374) Ebû Zehv, el-Badîs ve'l-muhaddisûn (Mısır 1378/1958) [904]

---

[1] Ez-Zehebî, el-Muntekâ min Mınkâci's-Sunne, s. 386.
[2] Bkz. El-Gazâlî, d-Munkız mine'd-dalâl, s. 132 vd.
[3] KahİR1937 de nedilmiştir.
[4] Haydarabad 1357 de –Kifaye fi ılmı 'r- rivaye adıyle neşredilmiştir.
[5] HaLep1350./1931 de ez-Zeyn el-Irâkî'nin et-Takyîd ue'l-îzâh adlı şerhini de muhtevi olarak ilmitineşredilmiştir.
[6] Bkz. Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 19-20.
[7] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:
[8] Kehf sûresi, 55.
[9] Müslim, Sahih, II. 705.
[10] Ahzâb sûresi, 21.
[11] Şûra sûresi, 52, 53.
[12] îbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-ûm, II. 110.
[13] Necm sûresi, 3.
[14] Ebû Dâvûd, Sünen, II. 505.
[15] Hıcr sûresi, 9.
[16] İsra sûresi, 88.
[17] Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi İslâm Şerî'ati Profesörü Abdulvahhâb Hallâf tarafından Hulâsat Târîku't-TeşrV el-îslâmî adiyle telîf edilen bu kitap, tarafımızdan ter-ceme edilmiş ve A.Ü.İlâhiyat Fakültesi yayınları arasında 1970 yılında neşredilmiştir.
[18] Bakara sûresi, 217.
[19] Bakara sûresi, 219.
[20] Mâide sûresi, 67.
[21] '"Nahl sûresi, 44.
[22] Enfâl sûresi, 67.
[23] Tevbe sûresi, 43.
[24] Al-ı Imrân sûresi, 132.
[25] Nisa sûresi, 80.
[26] Âl-i Imrân sûresi, 31.
[27] Âl-i Imrân sûresi, 32.
[28] Haşr sûresi, 7.
[29] Nisa sûresi,103.
[30] Buhâri, Sahih, I. 155
[31] Bkz. Sahih, I. 132.
[32] Cuma sûresi, 9.
[33] Bakara sûresi, 43, 83, 110; Tevbe sûresi, 103.
[34] Âl-i Imrân sûresi, 97.
[35] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1-9.
[36] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 9-10.
[37] Kehf sûresi, 6.
[38] İbn Mes'ûd'tan nakledilen bu sözün çeşitli rivayetleri için bkz. Buhârî, Sahih, VII. 96; Müslim, Sahih, II. 592-593.
[39] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 10-11.
[40] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 11-12.
[41] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 12-13.
[42] .Mu'minun suresi,44
[43] Nisa sûresi, 15.
[44] Mâide sûresi, 12.
[45] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 15-16.
[46] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 24.
[47] Bkz. İbnu's-Salâh, UlÛmu'l-hadîs, s. 242.
[48] İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 24, 25.
[49] Bkz. Hâcî Halîfe, Keşfu'z-zunûn, I. 73.
[50] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 16-20.
[51] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 20.
[52] İbnu's-Salâh, Ulûmu'I-hadîs, s. 227.
[53] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:20.
[54] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 20-21.
[55] Bkz. Eş-Şâfi'î, er-Risâle, s. 369 vd.
[56] Bkz .Ibn Manzûr- Lisânu'l-Arab, V. 215.
[57] Bkz. E1-Cevherî, es-Sıhâh, II. 830.
[58] Bkz. Ibn Hacer, Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 29.
[59] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 21-23.
[60] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 23.

[61] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 25; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 368.
[62] Bkz.El-Buhârî, Sahîh, II. 14; Müslim, Sahîh, I. 468-469.
[63] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 24-25.
[64] Bkz. Kamus tercemesi, II. 823; İbn Manzûr, Lisânu 'l-Arab, V. 374.
[65] Bkz. Ulâmu'l-hadîs, s. 243.
[66] Bkz. Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 26.
[67] Bkz. es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 375.
[68] Hadîs için bkz. el-Buhârî, Sahîh, I. 9; Müslim, Sahîh, I. 67.
[69] İbn Hacer, Nuhbetu 'l-ftker şerhi, s. 28.
[70] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 25-26.
[71] Bu ve benzeri haberler için bkz. es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 376.
[72] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 26-27.
[73] Bkz. Kâmâs tercemesi, I. 1234; îbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, III. 333.
[74] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 32.
[75] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 31.
[76] El-Buhârî, Sahîh, III. 120; Müslim, Sahîh, II. 1145.
[77] El-Buhârî, Sahîh, I. 8; Müslim, Sahîh, I. 63.
[78] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 28-29.
[79] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 29-30
[80] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 31.
[81] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 28; el-Cezâ'iri, Tevcîhu'n-nazar, s. 69.
[82] Bkz. Mîzânu'l-i'tidâj, I. 20.
[83] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 28.
[84] Bkz. Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 62.
[85] Hadîs hakkında daha geniş bilgi için bkz. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I. 9-14.
[86] Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 34. Daha geniş bilgi için bkz. el-Hâkim, Ma'Hfet ulûmi'l-hadîs, S. 53-56; Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 31-39.
[87] Ulâmu'l-hadîs, s. 12.
[88] Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 35.
[89] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 11.
[90] Bkz. Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 33.
[91] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 32-35.
[92] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 35-36.
[93] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 36-37.
[94] El-Cezâ'irî'nin de ifade ettiği gibi, hadîsler aslında sahîh ve gayr-i sahîh olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Sahîh, Hazreti Peygambere nisbetindeki sıhhati sabit olan, gayr-i sahîh ise, bu nisbetin adem-î sıhhati bilinen hadîslerdir. Bununla beraber, hadîslerin çeşitli sebepler dolayısıyle daha pek çok kısma ayrıldıkları görülür ve denir ki: Hadîsler, ya sıhhatleri bilinir ve muhtelif karineler dolayısıyle ilim ifade ederler; bunlar sahîh hadîslerdir. Yahutta ne sıhhatleri ve ne de adem-i sıhhatleri bilinir; bu hadîsler de zayıf hadîslerdir. Mütekaddimûrmn çoğu hadîsleri sadece sahîh kısımlarına ayırmakla beraber, el-Hattâbî onları üçe ayırmış ve sahîhle zayıf arasında bir de hasen'i zikretmiştir. Bkz. Tevcthıı'n-nazar, s. 145.
[95] Ceddi el-Hattâb'a nisbetle el-Hattâbî denilmiştir. Künyesi Ebû Süleyman Hamd İbn Mu-hammed îbn İbrâhîm İbni'l-Hattâb el-Bustî olup, l'lâmu's-sahîh, Garîbu'l-hadîs, Me'âlimu's-Sunen (Sunen-i Ebu Davud'un şerhi) adlı eserlerin müellifidir. 388 hicrî senede vefat etmiştir. Tercemesi için bkz. ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huffâz, II. 1018-1020.
[96] Bkz. Me'âlimu's-Sunen (Mukaddime), s. 6.
[97] Bkz. et-Tirmizî, Sünen, V. 758.
[98] Tariflerle ilgili itirazlar hakkında bkz. es-Suyûtî, Tedrîbu'r-rûvi, s. 87; el-Cezâ'irt, Tevcîhu'n-nazur-, s. 146. Es-Suyûtî'nin, el-Hattâbî'nin tarifi ile ilgili olarak naklettiği bir itirazda İbn Cemâ'a şöyle demektedir: "Mahreci bilinen ve ravîleri zafla şöhret kazanan hadislere mi lıasen denir"?
[99] Bkz. İbnu's-Snlâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 28.
[100] Bkz. îbn Hacer, Nukbetu 'Lfıker şerh i, s. 33.
[101] Aynı eser, s. 39.
[102] Bkz": Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 91.
[103] Hadîsin değişik isnadlarla gelen rivayetleri için bkz. el-Buhârî, Sahîh, I. 214; Müslim, Sahîh, I. 220. Yukarıda zikredilen rivayet için bkz. et-Tirmizî, Sünen, I. 34.
[104] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 31-32; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 103.
[105] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 37-40.
[106] Ulûmu'l-hadîs, s. 28; İbnu's-Salâh'tan naklen el-Cezâ'irî, Tevcîhu'n-nazar, s. 148.
[107] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 39.
[108] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 41.
[109] Bk2. Ulâmu'l-hadîs, s. 27.
[110] Bkz. El-Kâsımî, Kavâ'ıdu't-tahdİs, s. 82. Âhâd haberlerin makbul kısımnı dörde ayırarak dördüncü ve en aşağı kısmına hasen li-gayrihi diyen İbn Hacer'in tarifi de buna benzer ve hakkında tevekkuf olunan bir haberin kabul tarafını tercihe yardım eden bir karinenin bulunmasıyle onun hasen olacağını söyler. Bkz. Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 33.
[111] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 41-42.
[112] Bkz. El-Kifâye, s. 424-425.
[113] Aynı eser, s. 425.
[114] Şâz, güvenilir bir râvinin, cemaatın rivayetine muhalif olarak rivayet ettiği ve rivayetinde tek kaldığı hadîstir. Muhalefet söz konusu olduğu zaman, şüphesiz, iki muhalif hadîsten birini tercih etmek gerekir ve bu tercih de, dâima cemaatin rivayeti lehinde tecelli eder. Oysa ziyadede muhalefet söz konusu değildir.
[115] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 77-78.
[116] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 43-45.
[117] Hadîs için bkz. Et-Tirmizî, Sünen, IV. 423; Ebû Dâvûd, Sünen, II. 112; Ibn Mâce, Sünen, II. 167.
[118] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 45.
[119] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 45; es-Suyûtî, Tedrtbu 'r-râvi, s. 152.
[120] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 46.
[121] Bkz. El-Buhârî, Sahih, II. 229.
[122] Bkz. Sahîh, II. 759.
[123] İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 46; es-Suyûtî, Tedrîbu 'r-râvi, s. 155.
[124] İbn Hacer, Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 45.
[125] Bkz. IV. 135.
[126] Bkz. II. 229.
[127] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 46.
[128] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:46-49.
[129] Nitekim Allahu Ta'âlâ da Kurân-ı Kerîm'de, Kur'ân âyetlerinin bir kısmını muhkem olarak isimlendirmiş, muhtelif manâlara gelmesi muhtemel olan âyetlere de muteşâbih adını vermiştir. Kur'ân-i Kerîm'de bu konu ile ilgili olarak gelen âyet, meâlen şöyledir: "Kitab 'ı sana indiren O'dur. O Kitab'ın bir kısmı muhkem âyetlerdir; bunlar Kitâb'ın aslıdır; diğerleri ise, muteşâbih âyetlerdir..." (Âl-i Imrân sûresi, 7).
[130] Bkz. Eş-Şâfi'î, Kitâbu-l-umm, VII. 2-413.
[131] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrtbu'r-râvi, s. 387.

[132] Bkz. Eş-Şâfi'î, er-Risâle, s. 210 vd.
[133] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 387.
[134] "Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Hazreti Peygamber, hastalığın bizzat sirayeti yoktur. Saferin hürmeti yoktur. Baykuş ile teşe'um de yoktur, dediği zaman, bir çöl Arabi şöyle hitap etti: Yâ Rasâlallah! öyle ise, benim geyikler gibi sağlam ve temiz develerime ne dersini Uyuzlu bir deve gelip de sağlam develer arasına girince, onların hepsini uyuz ediyor. Hazreti Peygamber Ârâbtye şöyle dedi: Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi"? Hadîsin metni için bkz. Sahih, IV. 1742. Hadîsin el-Buhârî rivayeti için bkz. Sahîh, VII. 19.
[135] Bkz. El-Buhârî, Sahîh, VII. 17.
[136] Bkz. Ulâmu'l-hadîs,--25'1.
[137] İbn Hacer'in iki hads arasındaki bu telîfi için bkz. Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 48. Keza ibn Hacer'den naklen: E-
[138] Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 388.
[139] Es-Suyûtî, Tedrîbu'Jrâvi s- 388-
[140] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 49-56.
[141] Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, III. 61; el-Hâzimî, Kitâbu'l-i'tibâr fl'n-nâsik ve'l-mensûh, s. 8; Pizdevî, Keşfu'l-esrâr, III. 874-875.
[142] Âl-i İmrân sûresi, 97.
[143] Abdulvahhâb HalJâf, İslâm teşrii tarihi, 16.
[144] Bakara sûresi, 185.
[145] NÎsâ sûresi, 28.
[146] Abdulvahhâb Hallâf, İslâm tesrii tarihi, 17-18.
[147] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 382.
[148] Hadîsin metni için bkz. Müslim, Sahih, II. 672.
[149] Hadîsin çeşitli rivayetleri için bkz. Müslim, Sahih, III. 1584-1585.
[150] Müslim, Sahih, III. 1577 vd.
[151] Hadîs için bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, I. 43; en-Nesâ'î, Sünen, I. 108; et-Tirmizî, Sünen, I. 119-120.
[152] Müslim, Sahîk, I. 272-273; Ebû Dâvûd, Sünen, I. 43-44; en-Nesâ'î, Sünen, I. 105-106; et-Tirmizî, Sünen, I. 114-115; İbn Mâce, Sünen, I. 178.
[153] Hadîs için bkz. El-Buhârî, Sahîh, İL 236-237; EbÛ Dâvûd, Sünen, I. 552-553; et-Tirmizî, Sünen, III. 144-145; İbn Mâce, Sünen, I. 515.
[154] Bkz. El-Buhârî, Sahîh, II. 236-237; VII. 14-15; Müslim, Sahîh, II. 862; Ebû Dâvûd, Sünen, I. 553-554; et-Tirmizî, Sünen, III. 146; İbn Mâce, Sünen, I. 516.
[155] Bkz. Eş-Şâfi'î, İhtilâfu'l-hadîs, (Kitâbu-l-Umm'un kenarında), VII. 237; el-Hâzimî, Kitâbu'l-i'tibâr, s. 139; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 383.
[156] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 383.
[157] Hadîs için bkz. EbÛ Dâvûd, Sünen, II. 473-474; et-Tirmizî, Sünen, IV. 49; İbn Mtv.e,Sünen, II. 121.
[158] Bkz. Et-Tirmizî, Sünen, IV. 49. Keza en-Nevevî de, Müslim'in Sahîh'i üzerine yazdığı ş .-hinde, yukarıda zikredilen hadîse istinaden öldürülmesi görüşünü savunan bir taifeye i , raz ederek, "bu görüş bâtıldır; sahabenin ve daha sonrakilerin öldürülmeyeceği h ı-susundaki icmâ'ına muhaliftir; istinad ettikleri hadîs mensûhtur; bir cemaat om \ i neshine icmâ'm delâlet ettiğini söylemiştir." demiştir. En-Nevevî'nin bu konudaki görü%" için bkz. Şerh alâ Sahihi Müslim, XI. 2İ?-
[159] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:56-62.
[160] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 62-63.
[161] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 63-64.
[162] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 65-66.
[163] Bkz. İbnu's-Saîâh, Ulümu'l-kadîs, s. 63.
[164] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 137.
[165] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 61; el-Irâkî, et-Takyîd ve'l-îzâh, s. 72; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 136; Fuat Sezgin, Buhari'nin kaynakları, s. 83.
[166] Krş. El-Kâsıraî, Kavaıdu't-tahdîs, s. 165.
[167] Bkz. Fuat Sezgin, Buharinin kaynakları, s. 84-85 (İbn Hacer'in Ta'lîk et-ta'ttk'mdan naklen).
[168] Bkz. îbn Hacer, Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 53.
[169] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 66-68.
[170] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 118.
[171] Bkz. el-Kifaye,s. 384
[172] yûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 117.
[173] Es~Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 119.
[174] Bkz. Adı geçen eser, I. 30.
[175] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 54.
[176] Aynı yer ve es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 119.
[177] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 119.
[178] Aynı yer.
[179] Bkz. Er-Risâle, s. 464.
[180] Aynı eser, s. 465.
[181] Hadîs için bkz. Mâlik, el-Muvattâ', II. 655.
[182] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 121.
[183] Ayın yer. Keza bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 404-405.
[184] Aynı yer.
[185] Aynı yer.
[186] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 25-26.
[187] Aym yer.
[188] Es-Suyûtî, Tedrîbür-râvi, s. 123-124.
[189] Aynı eser, s. 125.
[190] Aym eser, s. 124.
[191] Aynı yer.
[192] Aynı yer.
[193] Aynı yer.
[194] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 68-74.
[195] Îbnu's-Salâh, mu'dal kelimesinin lügat yönünden aslı güç tesbit edilen bir ıstılah olduğunu kaydeder; zira hadîsçiler kelimenin fiil olarak kullanılışında a'dalahu derler. Kelimenin aslı sülâsîden lâzım'dır ve elif harfinin ilâvesiyle müteaddî olur. Bununla beraber a'dale fiili yine lâzım fiil olarak kullanılmakta ve "kapalı, açılması güç" manâsına gelmektedir. Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 54. Kezabkz. es-Suyûtîi Tedrîbu'r-râuî, s. 129.
[196] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râm, s. 13.
[197] İbni HaCer'Nuhbetu'l-ftker^hi, s. 52.
[198] hadîSm tamami İÇİn bkz- Muslim> Sahth, IV. 2280. Keza bkz. El-HâkİM, Ma'rifet ulûmi'l-saVh- S 38~39' Îbnu's-Salâh. mu'dal olarak rivayet edilen ilk hadîsin isnadında hem mu'd r^ he™ de HaZretİ peySamberin isminin düşürüldüğünü ve bu sebeple onun lemi \& a gÜZeI bİr Örnek t
[199] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 74-75.
[200] Bkz- Îbn"'s-Salâh, Ulûmu-l-hadîs, s. 53.
[201] Bkz. Ma'rifet ulûmVİ-hadîs, s. 27.
[202] Hadîs için bkz. Ahmed İbn Hanbel, Musned, I. 109; el-Hakim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 28-29
[203] Hadîs için bkz. et-Tirmizî, Sünen, IV. 476.
[204] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 27-28; İbnu's-Salâh, Ulûmi'l-hadîs, s. 52-53.
[205] Hadîs için bkz. Ahmed İbn Hanbel, Musned, II. 278, 447.
[206] Hadîsin bu rivayeti için bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 28.
[207] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 55.
[208] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 75-78.

[209] Bkz. Aynı yer.
[210] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 140.
[211] İbnu's-Salâh, Ulûmu'I-hadîs, s. 66.
[212] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu %fiker şerhi, s. 56.
[213] Aynı yer.
[214] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 78-79.
[215] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:79-80.
[216] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 140-141. Es-Suyûtî'nin açıkladığına göre tesviye tabiri, Ibnu'l-Kattân tarafından kullanılmıştır. Daha önceki hadîsçiler buna tecvîd diyorlardı. Cevvedehu fulânun denildiği zaman, fulân kimsenin, isnadı güzelleştirdiği, yâni iyi râvileri bırakıp diğerlerini isnaddan düşürdüğü kasdedilmiş oluyordu.
[217] ülûmu'l-hadts, s. 61.
[218] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 80-81.
[219] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 145.
[220] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 81-82.
[221] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 82.
[222] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 143-144.
[223] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 82-83.
[224] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 56.
[225] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadU, s. 261; es-Suyûtî, Tedribu'r-râvi, 393-394.
[226] Bkz. Mursel Hadîsler.
[227] Bfcz. Munkatı Hadisler,
[228] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 83-84.
[229] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 84.
[230] EI-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kif&ye, s. 117.
[231] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvl, s. 220.
[232] Aynı eser, s. 221.
[233] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 119.
[234] Aynı yer. Keza bkz. Es-Suyûtî, Tedrlbu'r-râvl, s. 505.
[235] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 84-86.
[236] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 86.
[237] Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, VIII. 6.
[238] Hadîs için bkz. Müslim, Sahîh, II. 705.
[239] Hadîsin tam metni için bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, II. 506; İbn Mâce, Sünen, I. 19.
[240] Bkz. Ez-Zehebî, El-Muntekâ inin Minhâci's-sunne, s. 386.
[241] Mâlik'in bu görüşleri hakkında bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 124.
[242] ibnHace^Nukbetu'l-fiker şerhi, s. 68-69.
[243] Bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 120.
[244] Aynı yer.
[245] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 86-89.
[246] Kamus tercemesi, III. 988.
[247] Aynı yer.
[248] Hadîsin çeşitli rivayetleri için bkz. El-Buhârî, Sahîh, VI. 241; Müslim, Sahîh, I. 76.
[249] Nisa sûresi, 48.
[250] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 89-90.
[251] Bkz. Tâc, VII. 268.
[252] Aynı yer.
[253] Bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s.88
[254] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrlbu'r-râvi, s. 210.
[255] Bkz. Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 67-68.
[256] Aynı yer.
[257] Aynı yer.
[258] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 90-93.
[259] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 93.
[260] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 93.
[261] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 94-95.
[262] Es-Suyûtî, TedrİbU'r-râvi, s. 163; keza bkz. İbnu's-Salâh, Ulûnvu'l-hadts, s. 82.
[263] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 95-96.
[264] İhtılât, ifti'âl vezninde karışmak, imtizaç etmek manâsında kullanıldığı gibi "bir adamın akıl ve şuuru fâsid olmak manâsına da müstameldir. Aklı ve şuuru fesada uğramış kimse hakkında ihtalata'r-raculu denir. (Kamus tercemesi, III. 46). Muhtalıt ise, ihtilâttan ism-i fail olup, akıl ve şuuru fesada uğramış kimse demektir.
[265] Ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl, III. 70-71.
[266] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 96-97.
[267] Hadîs için bkz. El-Buhârî, Sahîh, II. 81; Müslim, Sahih, IV. 2298.
[268] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 97.
[269] "Allah'a ve Rasûl'e itaat edin", "Rasût'ün getirdiklerini alın, nehyettiklerinden de sakının", kim Rasâl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur" mealinde pek çok âyet gelmiştir. Bu âyetler, müslümanlarm takip edecekleri yolu açıkça gösteriyordu.
[270] Ömer İbnu'l-Hattâb'm, fazla hadîs rivayet edenleri veya rivayet ettikleri hadîslerin doğruluğunu şâhidlerle isbat edemeyenleri şiddetle azarladığı bilmen hususİardandır. Bu konuda gelen haberler için bkz. Ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huffâz, I. 7; İbn Adî, el-Kâmil, I. 2 b; Ebû Hatim İbn Hıbbân, Kitâbu't-târîh ve'l-mecrûhln, 10 b.
[271] Ez-Zehebî, el-Muntekâ min Minhâci's-Sunne, s. 386-387.
[272] Bkz. El-Bağdâdî, el-Fark beyne'l-firak, s. 50.
[273] Bu fırkalar, Kur'ân âyetleri üzerinde yaptıkları teviller için Kur'ân-ı Kerîm'in "muteşâbihin tevilini Allah 'tan başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye erişmiş olanlar ise, biz ona inandık; hepsi de Rabbımız kalındandır, derler. Bunu akıl sahiplerinden başkası düşünmez." (Âli Imrân sûresi, 7) mealindeki âyetini delil olarak gösterirler. Onlara göre bu âyet "muteşâbihin tevilini Allah 'tan ve ilimde yüksek dereceye erişmiş olanlardan başkası bilmez." manâsındadır. Bu suretle kendilerinin, ilimde yüksek dereceye erişmiş kimseler olarak, âyetlerin tevilini yapmaya salahiyetli kimseler olduklarına inanırlar. Bu konu ile ilgili görüşler için bkz. el-Bağdâdî, el-Fark beyne'l-fırak, s. 50; eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-nihal, I. 122.
[274] Bu haber için bkz. Müslim, Sahih (mukaddime), I. 15; îbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dü, I. 1, 28; el-Hatîb el-Bağ^dî, el-Kifâye, s. 119.
[275] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 119.
[276] Bu haber için bkz. Şerhu Nehci'l-belâğa, III. 26-27.
[277] Ez-Zehebî, el-Muntekâ inin Minhâci's-Sunne, s. 48.
[278] Aynı eser, s. 88.
[279] El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-ûm, s. 107-108.
[280] İbmı'l-Cevzî, Mevzu 'ât, I. 340-341.
[281] Keza bkz. ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl, II. 369.
[282] Es-SuyÛtî, el-Le'ali'l-masnü'a, I. 489.

[283] Aynı eser, I. 379.
[284] Aynı eser, I. 381.
[285] Îbnu'l-Cevzî, Mevzû'ât, 1,346.
[286] Îbnu'l-Cevzî, Mevzû'ât, II. 15-16.
[287] Aym eser, II, 17.
[288] Aym eser, II. 18.
[289] Aym eser, II. 21.
[290] Aym eser, II. 31.
[291] Aynı eser, II. 35.
[292] Aynı eser, II. 37.
[293] Aym eser, I. 133. İbnu'l-Cevzi bu hadîs hakkında şu açıklamayı yapmıştır: Hadîs vazedilmiştir ve râvisi Muhammed İbnu'l-Kâsım et-Tâlkânî'nin mevzû'atmdandır. El-Hâkim'in belirttiğine göre bu şahıs Murci'e reislerindendir; mezhebleri adına hadîs vazederdi.
[294] Aym eser, I. 131. Ebû Hatim İbn Hıbbân'a göre hadîsin râvisi Ebû Mutî el-Hakem İbn Abdillah, sünene düşman, Murci'e reislerinden kezzâb (yalancı) bir kimsedir. Keza bkz. ez-Zehebî, Mizânu 'l-i 'tidâl, I. 574.
[295] Mevzû'ât, I. 133. es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnâ'a, I. 39. Ez-Zehebî, hadîsin râvisi Ahmed İbn Abdillah İbn Hâlid el-Cuveybârî hakkında geniş bilgi vermiş ve onun, Muhammed İbn Kerrâm'ın isteği ile hadîs vazettiğini, sonra da İbn Kerrâm'ın bu hadîsleri kendi kitaplarında nakiettiğini söylemiştir. İbn Hıbbân onu "deccâl", en-Nesâ'î ve ed-Dârakutnî de "kezzâb" olarak tavsîf etmişlerdir. Yukarıdaki hadîs de İbn Kerrâm için vazettiği hadîslerdendir. Bkz. Mîzânu'l-i'tidâl, I. 106-108.
[296] İbnu'l-Cevzî, Meuzû'ât, I. 136. Bu hadîs, Murci'enin, "ma'sıyet (günâhı gerektiren ameller) îmana zarar vermez" görüşünü teyîd için Munzir İbn Ziyâd et-Tâ'î tarafından uydurulmuş bir sözdür. Et-Tâ'î, "kezzâb" olarak bilmen kimselerdendir. Bkz. ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl, IV. 181.
[297] Ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl, IV. 145.
[298] İbnu'l-Cevzî, Mevzû'ât, I. 276-277; es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnû'a, II. 262.
[299] İbnu'l-Cevzî, Mevzû'ât, I. 130; es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnû'a, I. 37.
[300] Îbnu'l-Cevzî, Mevzû'ât, I. 107.
[301] Aynı yer.
[302] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 98-110.
[303] Es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnâ'a, II. 468.
[304] El-Gazalî, Faysalu't-tefrika beyne'l-îslâm ue'z-zandaka, s. 134-135.
[305] Bkz. El-Munkızıı mine'd-dalât, s. 143-144.
[306] El-Isfahânî, el-Ağânî, VI. 132.
[307] Bkz. el-Fihrist, s. 486.
[308] Aynı yer; el-Kâsımî, Târîhu'l-Cehmiyye, s. 27.
[309] İbn Teymiye, Risâletu'l-furkân (Mecmâ'atu'r-resâ'il, I. 137)
[310] İbnu'n-Nedîm, el-Mhrist, s: 486; İbnu'1-Esîr, el-Kâmil, IV. 205.
[311] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 110-112.
[312] Es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnû'a fi'l-ahâdisi'l-mevzû'a, II. 468.
[313] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:112.
[314] Es-Suyûtî, el-Le'âli'l-masnû'a, II. 471.
[315] İsrâ sûresi, 79.
[316] Mustafa es-Sıbâ'î, es-Sunne ve mekânetuhû fi't-teşrî'ı'l-lslâmî, s. 102. (Es-Suyûtî'nin Tahztru'l-havâs min ekâzîbi'l-kussâs'mdan nakledilmiştir).
[317] Aynı eserden naklen Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ue'l-tnuhaddisûn, s. 266.
[318] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Ba'isu'l-hasîs, s. 93.
[319] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 112-114.
[320] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 187; Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 94. Bu habere göre el-Mehdî şöyle demektedir: "Baksana, Mukâtil bana ne söylüyor. Diyor ki: Eğer istersen, senin için Abbâs hakkında hadisler vazedeyim. Ben de ona dedim ki: Benim buna ihtiyacım yok".
[321] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:115
[322] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 86.
[323] Aynı yer.
[324] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 184.
[325] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 115-116.
[326] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 96.
[327] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 116-117.
[328] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 178; Ahmed Muhammed Şeikir,el-Bâ'isıı'l-hasîs, s. 89. Bunun gibi, Meysere İbn Abdi Rabbih de, Alî İbn Ebî Tâlib'in fazîletleriyle ilgili olarak 70 hadîs uydurduğunu, bizzat itiraf etmiştir.
[329] Bkz. Ez-Zehebî, Mizânu'l-i'tidâl, III. 230; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 185. Ez-Zehebî'nin ibn Hıbbân'dan nakline göre, Meysere, hadîs vazettiği gibi, güvenilir kimselerden de mevzu hadîsler rivayet ederdi.
[330] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 117-118.
[331] Bkz. İbn Hamr,Nuhbetü'l-fıker şerhi, s. 58.
[332] Es-Suyûtî, Tedrîba'r-râvî, s. 181.
[333] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 118.
[334] Aynı yer ve Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 91.
[335] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 118-119.
[336] Bkz. îbn Hacer, Nuhbetu'l-fıker şerhi, s. 60.
[337] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 152.
[338] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 119-120.
[339] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 120.
[340] Ulûm'l-hadîs, s. 68. Keza bkz. el-Hâkim, Marifet ulûmi'l-hadis, s. 119.
[341] Ulûmu'l'hadis, s. 69.
[342] Ma'rifet ulûmıl-hadhis, s. 119.
[343] Hadîs için bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, II. 112; İbn Mâce, Sünen, II. 167.
[344] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 120-122.
[345] Aynı yer.
[346] Bkz. Ulümu'l-hadîs, s. 71-72.
[347] Aynı yer.
[348] İbnu's-Salâh'm illetle ilgili bu görüşü için bkz. Ulûmu 'l-hadîs, s. 83.
[349] Bkz. El-Irâkî, et-Takyıd ve'l-îzâh, s. 88.
[350] Bkz. Ebû Dâvud, Sünen, I. 5; İbn Mâce, Sünen, I. 129; muhtelif rivayetler için bkz. Nesâ'î, Sünen, VIII. 178.
[351] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 152.
[352] Bkz. ibn Mâce, Sünen, II. 317.
[353] Bkz. İbn Hacer,Nuhbetu'7-fiker şerhi, s. 45.
[354] Aynı yer.
[355] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:122-125.
[356] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 161.
[357] Bkz. El-Cezâ'irî, Teucîhu'n-nazar, s. 264.
[358] Aynı yer.

[359] Bkz. Ma'rifet ulûmi'l-hadis, s. 113 vd.
[360] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 125-128.
[361] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 128.
[362] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 61.
[363] Hadîsin Tirmizî rivayeti için bkz. Sünen, V. 337.
[364] Bkz. el-Buhârî, Sahih, VIII. 21.
[365] Hadîs için bkz. Mâlik, el-Muvattâ', II. 907; el-Buhârî, Sahih, VII. 90-91; Müslim, Sahîh,
1983' Mudrec olan hadîs ^in bkz- Mâlik* el-Muvattâ', II. 907-908.
[366] Bk2' Ebû Dâvûd, Sünen, 1.167.
[367] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:128-129.
[368] Hadîs için bkz. El-Buhârî, Sahîh, I. 49; Müslim, Sahîh, I. 215.
[369] Bkz. Es-Suyötî, Tedrîbu'r-râul, s. 175-176. Hadîs için bkz. Ebû Dâvûd, Sünem I. 41.
[370] Hadîs için bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, I. 222.
[371] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 174.
[372] Mâide sûresi, 13.
[373] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 178.
[374] Aynı yer.
[375] Hadîs için bkz. Müslim, Sahîh, I. 94.
[376] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 174.
[377] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 129-133.
[378] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 191.
[379] Bkz. Müslim, Sahih, IV. 1707.
[380] Bkz. Sahih, I. 422.
[381] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 193-194.
[382] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 133-135.
[383] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu i-fiker şerhi, s. 63.
[384] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:135-136.
[385] Ekz. El-Kifâye, s. 424-425.
[386] Aynı eser, s. 425.
[387] Şâz, daha Önce de açıklandığı üzere, güvenilir bir râvinin, cemaatin rivayetine muhalif rivayet ettiği ve rivayetinde tek kaldığı hadîstir. Muhalefet söz konusu olduğu zaman, şüphesiz, iki muhalif hadîsten en üstünü tercih edilir. Oysa ziyâdede muhalefet söz konusu değildir.
[388] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 77-78.
[389] Bkz. Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 41-42.
[390] Bkz. Muvattâ, I. 284. Hadîsin çeşitli rivayetleri için bkz. EI-Buhârî, Sahih, II. 677; Müslim, Sahih, II. 677; Ebû Dâvûd, Sünen, I. 373; et-Tirmizî, Sünen, III. 61.
[391] Et-Tirmizî, Sünen, III. 61.
[392] Bkz. Sahih, I. 371. Keza bkz. el-Buhârî, Sahih, I.186
[393] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 136-139.
[394] Hadîsin İbn Abbâs'tan gelen bir rivayeti için bkz. Et-Tirmizî, Sünen, V. 402.
[395] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 172. Râvilerin hepsinin de sikattan olmaları dolayısıyle is-nadda görülen bu çeşit ıztırabm, hadîsin sıhhatine zarar vermeyeceği ilk akla gelen hususlardandır ve böyle bir düşünce makûldür. Ancak hüküm hadis üzerine taalluk etmektedir ve böyle bir tearuz halinde hadîslerin sahih ve esah olmak üzere derecelere ayrılmaları gerekir. Şüphesiz, râvisi yüzünden üzerinde ihtilâf edilmeyen hadîs, ihtilâf konusu olan hadîsten daha sahihtir.
[396] Hadîs için bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, I. 158; İbn Mâce, Sünen, I. 301.
[397] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 85; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 170.
[398] Çünkü bu şahıstan, İsmâ'îE'den başka hiç kimse rivayet etmemiştir ve hem onun, hem de babasının ismi üzerinde ihtilâf olunduğu gibi, babasından mı yoksa ceddinden mi rivayet ettiği, veya Ebû Hureyre'den rivayet eden şahsın bizzat kendisi mi olduğu tesbît edilememiştir.
[399] Bkz. Sünen, I. 159.
[400] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 171. Şeyhülislâm İbn Hacer'e göre bu rivayetlerin en sağlamı Bişr ve Ravh'm rivayetleridir. En şümullüsü ise, Humeyd İbnu'l-Esved'inkidir. Mechûl râvinin ismini Ebû Amr İbn Muhammed olarak zikreden kimse, Ebû Muhammed Amr diyen kimseden daha çok tercihe şayandır; çünkü birincisini söyleyenler daha çoktur. Fakat isim üzerinde ne şekilde ihtilâf edilirse edilsin, hadîsin ıztıraba misal olarak
Metinde vukubulan ıztıraba gelince, bunun için Fâtıma Bint Kays'm şu hadîsi örnek gösterilebilir:
gösterilmesi uygun değildir; çünkü ihtilâf yalnız bir râvi üzerindedir. Eğer bu râvi güvenilir bir kimse ise, ismi ve nesebi üzerindeki ihtilâf zarar vermez. Sahih hadîsler arasında buna benzer misaller mevcuttur. Nitekim İbn Hıbbân da hadîsin sahih olduğunu ileri sürmüştür, çünkü mezkûr râvi onun nazarında sikadır. Ancak buradaki za'f, ıs-tırabtan gayri bir yönden gelmektedir.
[401] Bkz. Et-Tirmizî, Sünen, III. 39-40; İbn Mâce, Sünen, I. 546.
[402] Hadîs için bkz. Müslim, Sahih, I. 299.
[403] Bkz. Mâlik, el'Muvattâ', I. 81.
[404] Bkz. El-Buhârî, Sahih, I. 181.
[405] İbn Abdi'l-Berr'in hadîsle ilgili görüşü hakkında bkz. Es-Suyûtî, Tedribu'r-râvî, s. 165.
[406] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:139-143.
[407] Bu kitabın bir kısmı 1326'da Mısır'da basılmıştır. Aslı, 156 varak olarak Dâru'l-kutub-Kâhire'de bulunmaktadır.
[408] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 64-65.
[409] Bkz. Müslim, Sahih, II. 822; et-Tirmizî, Sünen, III. 132; Ebû Dâvûd, Sünen, I. 567; İbn Mâce, Sünen, I. 524.
[410] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulâmu'l-hadts, s. 255; es-Suyûtî, Tedribu'r-râvî, s. 385.
[411] Bkz. El-Buhârî, Sahih, VIII. 114-115; Müslim, Sahih, III. 1463.
[412] Bkz. Ulûmu'l-hadis, s. 254.
[413] Bu haber için bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 152.
[414] Subhî es-Sâlih, Ulûmu'l-hadîs ve mustalahuh (el-Hatîb'in el-Câmi li ahlâkı'r-râvi adlı
eserinden naklen), s. 274.
[415] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulÛmi'l-kaMs, s. 152.
[416] Hadîs için bkz. El~Buhârî, Sahih, I. 127; Müslim, Sahîh, I. 358.
[417] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 143-146.
[418] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulÛmi'l-hadts, s, 146-152; İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 252-256; es-Suyûtî, Tedribu'r-râuî, s. 385.
[419] İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 64.
[420] Hadîsin tam metni için bkz. El-Buhârî, Sahîh, VII. 99; Müslim, Sahîh, I. 539.
[421] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:146.
[422] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 359.
[423] Prof. M.Tayyib Okiç, Horovitz'den naklen isnadla ilgili şu bilgiyi verir: "Horovitz, isnad sisteminin klasik ve şark eski çağ literatürüne meçhul kaldığım itiraf etmekle beraber, onu, yahudîlerdeki rivayetlerin teyîd sistemine benzetmekte ve menşe itibariyle isnadın oradan geldiğine inanmaktadır. Horovitz, hem yahudîlerde de îslâm isnadına benzer bir sistemin mevcudiyetine işaret eder, hem de İslâm isnadının mükemmeliyeti yüzünden, sonraları yahudîler tarafından taklîd edilmeye başlandığını itiraf eder. Zira aynı müellif, yahudî Tal-mud literatüründeki rivayet materyaline âit kronolojik sıraya göre tanzim işinin, ancak milâdî dokuzuncu asır sonlarında başladığını ve bu gibi teşebbüslerin İslâm Devleti ülkelerinde vâki olduğunu ve böylece, İslâm isnadının yahudîterin üzerindeki tesirini açıkça beyan etmiş olur". Bkz. Bazı hadîs meseleleri üzerinde tetkikler, s. 8.
[424] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 359.
[425] Müslim, Sahih, (Neuevî şerhi), I. 44.

[426] El-Kâsımî, Kauâ'ıdu't-tahdîs, s. 186.
[427] Müslim, Sahîh (Nevevî şerhi), I. 45; el-Kâsımî, Kavâ'ıdu't-tahdîs, s. 186.
[428] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 359; el-Kâsımî, Kavâ'ıdu't-tahdis, s. 186.
[429] El-Kâsımî, Kavâ'ıdu't-tahdîs, s. 186.
[430] Ahkâf sûresi, 4.
[431] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 147-148.
[432] Ebû Hatim İbn Hıbbân, Kitâbu't-târîh ve'l-mecrûhîn, v. İla.
[433] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 28; ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huffaz, I. 10.
[434] Bu haberin rivayetleri için bkz. Müslim, Sahih (mukaddime), I. 15; İbn Ebî Hatim, Kltâbu'l-cerh ve't-ta'dîl. I/l. 28; Ahmed İbn Hanbel, Kitâbu'l-üel, II. 79; el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 122.
[435] Haber için bkz. Muslini, Sahih (mukaddime), I. 13.
[436] Haber için bkz. Aynı yer.
[437] el-Hâkim Ebû Abdillah, Mct'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 6; Ebû Nu'aym, Hılyetu'l-evliyâ', III. 365.
[438] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:148-151.
[439] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 151.
[440] Krş. Ibnu's-Salâh, Ulümu'l-hadîs, s. 231.
[441] Haberin tam metni için bkz. Ma'rifet ulûml'l-hadîs, s. 5.
[442] Aynı yer.
[443] Aynı eser, s. 7-8.
[444] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:151-153.
[445] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadÎs, s. 231-232.
[446] Bkz. İbn Hacer, Nuhbetu 'l-fiker şerhi, s. 79-80.
[447] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 360.
[448] Bkz. Tedrîbu'r-râvî, s. 360.
[449] Bkz. Ma'rifH ulûml'l-hadîs, s. 9.
[450] Hadîs için bkz. Müslim, Sahih, I. 78.
[451] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s, 11.
[452] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:153-155.
[453] Bkz. Sünen, IV. 224.
[454] Yedi veya dokuz kişilik bu rivayet, Hicrî 806 senesinde vefat eden el-Irâkî'ye göredir. Bkz. Et-Takyîd ve'l-îzâh (Ulûmu'l-hadîs'le birlikte, Haleb 1350), s. 217-218.
[455] Aynı yer.
[456] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s.234; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s.363-364; İbn Hacer, Nuh-betu'l-fiker şerhi, s. 81.
[457] Ibnu's-Salâh, Ulûmu't-hadîs, s. 235-236.
[458] Aynı yer.
[459] Ihtilât, "bir adamın akıl ve şuuru fâsid olmak manâsında müstameldir. Aklı ve şuuru fesada uğramış kimse hakkında ihtalata'r-raculu denir". Bkz. Kamus tercemesi, III. 46.
[460] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 266-267.
[461] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 155-158.
[462] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 159.
[463] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 160.
[464] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 160-162.
[465] Bkz. El-Hâkim Ebû Abdillah, Ma 'rifet ulûmi 'l-hadıs, s. 19.
[466] Bkz. El-Cezâ'irî, Tevcîhu'n-nazar, s. 67.
[467] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 162-163.
[468] Es-Suyûtî, Tedrtbu'r-râvî, s. 117.
[469] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:163.
[470] Ei-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 17-19.
[471] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 108.
[472] Bkz. El-Kifâye, s. 21; keza bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 107.
[473] El-Kifâye, s. 21.
[474] Bkz. Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 79.
[475] Aynı yer.
[476] Aynı yer.
[477] Aynı yer.
[478] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:163-166.
[479] Bkz. El-Buhârî, Sahih, IV. 189.
[480] Al-i Imrân sûresi, 110.
[481] Bakara sûresi, 143.
[482] Fetih sûresi, 18.
[483] Tevbe sûresi, 100.
[484] Haşr sûresi, 8.
[485] Tevbe sûresi, 20.
[486] Bakara sûresi, 218.
[487] Alî Imrân sûresi, 195.
[488] Haşr sûresi, 9.
[489] Enfâl sûresi, 74.
[490] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 167-169.
[491] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 169-170.
[492] Bkz. Es-Suyûtî, Tedribu'r-râvî, s. 405-406.
[493] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 170.
[494] Bkz. Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 210; M. Zubeyr Sıddîkî, Hadîs Edebiyatı târihi, s. 41.
[495] M. Zubeyr Sıddîkî, adı geçen eser, s. 41-45.
[496] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 170-171.
[497] Bkz. Tedrlbu'r-râvî, s. 401-403.
[498] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 172.
[499] Bkz. Ma'rifet uiûmi'l-kadîs, s. 42.
[500] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 416.
[501] Aynı yer.
[502] Tevbe sûresi, 100.
[503] Müslim, Sahih, IV. 1962-1963.
[504] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 173-174.
[505] Bkz. Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 42.
[506] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 274-275.
[507] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 421.

[508] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 174-175.
[509] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 419.
[510] Aynı eser, s. 420.
[511] Bkz. El-Irâkî, et-Takyîd ve%îzâh, s. 282.
[512] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 175-176.
[513] El-Hâkim Ebû Abdillah, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 18.
[514] Aynı eser, s. 17.
[515] Er-Râmahurmuzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvİ ve'l-vâ% s. 611-613.
[516] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 176-177.
[517] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kıfâye, s. 23-24.
[518] Ibnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 114; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 197.
[519] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 177.
[520] Bkz. EI-CezâTirî, Tevcîhu'n-nazar, s. 26.
[521] Bkz. El-Mustasfâ, I. 157.
[522] El-Kifâye, s. 80-81.
[523] El-Âmidî, el-Ihkâm fî usûli'l-ahkâm, II. 110.
[524] Aynı yer.
[525] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 82.
[526] Bilâl el-Habeşî, Hazreti Peygamberin müezzinidir. Tercemesi için bkz. İbn Hacer, el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe, I. 170.
[527] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 82.
[528] Aynı yer.
[529] Aynı yer.
[530] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 95; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 199.
[531] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 177-180.
[532] El-Cezâ'iri, Tevcthu'n-nazar, s. 32.
[533] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 180-181.
[534] Aynı eser, s. 54.
[535] Aynı eser, s. 55.
[536] Küçük yaşta Hazreti Peygamberden hadîs hıfzeden diğer sahabîler için bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 54. (Bâbu mâ câ'e fi sıhhati semâ'ı's-sağîr).
[537] Bkz. El-Kifâye, s. 55.
[538] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 181-182.
[539] Kâmûs tercemesi, I. 866.
[540] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 101.
[541] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:182-183.
[542] Bkz. Müslim, Sahih (mukaddime),
[543] En-Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, I. 107.
[544] El-Cezâ'irî, Tevd.hu'n-nazar, s. 114.
[545] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:183-184.
[546] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 105-106; îbnuVSalâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 119-120; es-Suyûtî, Tedribu'r-râvt, s. 204.
[547] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:185.
[548] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 107-108.
[549] Aynı yer.
[550] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:185-186.
[551] Ebû Hatim İbn Hıbbân, Kitâbu't-târih ve'l-mecrâhîn, v. 18 b.
[552] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 116.
[553] Aynı eser, s. 117.
[554] Aynı yer.
[555] Aynı eser, s. 118. Bu gibi râvilerin cerhine ve ebediyyen terkine sebep olan yalancılık, hiç şüphesiz kasde dayanan yalancılıktır. Bununia beraber "rivayetinde hatâ yaptığını ve yalanı kasdetmediğini" söyleyen kimseler için durum farklıdır. Bunların gerçekten yalanı kasdetmedikleri anlaşılırsa, tövbe etmelerinden sonra rivayetlerinin alınması mümkün olur.
[556] Bu şahıs hakkında bkz. ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl, IV. 263.Burada isim İbn Mitrak olarak verilmiştir.
[557] Bkz. El-Kıfâye, s. 115.
[558] El-Kifâye, s. 141.
[559] Aynı yer.
[560] Aynı eser, s. 143.
[561] Aynı yer.
[562] Aynı eser, s. 236.
[563] îbn Hıbbân, Kitâbu't-târîh ve'l-mecrûhîn, V. 22 b. Bu şahsın, Enes İbn Mâlik'in sahabî olduğunu ve Serik'ten hadîs nakletmesinin imkânsız bulunduğunu düşünemeyecek kadar câhil olduğu görülmektedir. Şerîk ibn Abdillah en-Naha'î 177 senesinde vefat etmiştir.
[564] Aynı eser, v. 23 a.
[565] Aynı eser, v. 24 a.
[566] Aynı eser, v. 25 a.
[567] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Mudelles Hadîsler.
[568] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 186-191.
[569] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadis, s. 133-137; es-Suyûtî, Tedribu'r-râvî, s. 229-236.
[570] Cerh ve ta'dîl için kullanılan diğer tabirler hakkında bkz. Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 117-118.
[571] Es-SuyÛtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 233.
[572] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 191-192.
[573] Hadîsin değişik rivayetleri için bkz. Et-Tirmizî. Sünen, V. 34; Ebû Dâvûd, Sünen, II. 289; İbn Mâce, Sünen, I. 102.
[574] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 333.
[575] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 203; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 332.
[576] Cemalu'd-Dîn el-Kâsımî, Kavâ'ıdu't-tahdîs, s. 218, (El-Gazâlî, el-Edeb fi'd-Dîn, s.5 'ten nakledilmiştir).
[577] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 205; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 333; Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'İ-hasis, s. 171.
[578] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'i-hadîs, s. 205; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 333; Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. s. 172. Mâlik İbn Enes, meclisinde birisinin sesini yükselterek konuştuğunu görünce ona şöyle hitap ederdi: "Allahu Ta'âlâ buyurur ki: ..(Hucurât sûresi, 2); onun hadîsi zikredilir-ken kim sesini yükseltirse, onun sesi üzerine yükseltmiş olur".
[579] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 193-194.
[580] İbnu's-Salâh, Ulûmu'İ-hadis, s. 203.
[581] Aynı eser, s. 204.
[582] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:194-195.
[583] Es-Suyûtî, Tedrtbu'r-râvî, s. 505.
[584] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadis, s. 382; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 505.
[585] Bkz. Kâtip Çelebi, Keşfu 'z-zuııûn, II. 2019-2020.
[586] Aynı eser, I. 418.
[587] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:195-196.

[588] Bkz. en-Neysâbûrî, Ma'rifet ulûmi'l-hadıs, s. 23-24.
[589] Aynı eser, s. 41-42.
[590] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 196-198.
[591] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 198.
[592] Bkz. Tedrîbu'r-râvî, s. 451.
[593] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 322.
[594] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:199-201.
[595] İbnu's-Salâh'm, "bize ulaştığına göre Ebû Hatim İbn Hıbbân'ın bir kitabı vardır" dediği gözönünde bulundurulursa (bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 303 keza bkz. el-Kettânî, er-Risâletu'l-mustatrafa, s. 90-91), İbn Hıbbân'dan başka bu sahada kitap telîf eden bir kimsenin bulunmadığı, yahut bulunsa bile bilinmediği anlaşılır.
[596] Et-Takyîd ve'l-îzâh için bkz. Ulûmu'l-hadîs, Haleb 1350 baskısı s. 327.
[597] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 201.
[598] Bkz. Kâmûs tercemesi, I. 491.
[599] Bkz. Ez-Zehebî, Mîzânu'l-i'tidâl: Abbâd İbn Ebî Salih es-Senımân, II. 10 İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl: Abbâd İbn Zekvân, ve huue İbn Ebî Sâlik. Ve yukalu li-Abdillah Abbâd...III /1,78.
[600] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-ravî, s. 459.
[601] Bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûml'l-hadîs, s. 210; el-Hâkim'den naklen es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 459.
[602] Ebû Bekr eş-Şîrâzî (Ö. 411), Ebu'1-Fadl el-Felekî (Ö. 427,8), Ebu'l-Ferec Îbnu'l-Cevzî ve Şeyhülislam İbn Hacer gibi bazı imamlar bu konuda kitap telîf etmişlerdir. Eş-Şîrâzî'nin Munteha'l-kemâl fi ma'rifet elkâbi'r-ricâl adlı kitabının, İbn Hacer ve el-Pelekî'nin teliflerinden önce iki büyük kitap olduğu söylenir. İbn Hacer, kendinden Önceki teliflerin hulâsasını cemederek bazı ilâveler yapmış ve kitabına Nuzhetu'l-elbâb adını vermiştir. Es-Suyûtî'nin de bu konuda Keşfu'n-nikâb anı'l-elkâb adlı bir kitabı vardır. (Bkz. El-Kettânî, er-Risâletu'l-mustatrafa, s. 90).
[603] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 201-203.
[604] İbnu's-Salâh, Ulûmu 7-hadîs, s. 310.
[605] Bu ismin Sellâm olduğu da söylenmiştir. İbn Ebî Hatim bu görüşü ileri sürmüştür. Fakat İbnu's-Salâh'a göre doğru olanı Selâm'dır. Zira Guncar'm Târîhu Buhârâ'da. zikrettiği şahıs budur ve onun kendi memleketinden olan bir kimseyi herkesten daha iyi bilmesi tabiîdir. (Bkz. Ulûmu'l-hadls, s. 310). El-Irâkî'ye göre ismi Sellâm okuyanlar, Muhammed İbn Sellâm İbni's-Seken el-Bîkendî adındaki diğer bir şahısla karıştırmaktadırlar. (Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 465).
[606] Et-Taberânî bu isme ha' ilâve ederek Selâme okumuştur. (Bkz. Aynı yer).
[607] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 466.
[608] El-Irâkî, et-Takyîd ve'l-îzâh, s. 336.
[609] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 312.
[610] Tedrîbu'r-râvî, s. 469.
[611] El-Irâkî, Salim ve Selm isimlerini mu'telif arasında zikreden İbnu's-Salâh'a itirazia "mu'telifve muhtelif sahipleri Sâlim'deki i^i/ harfinin fazlalığı dolayısıyle, bu iki ismi kitaplarında zikretmemişlerdir. Bunları yalnız el-Meşârik sahibi zikretmiş, İbnu's-Salâh da ona tâbi olmuştur. Aslında bu iki isim hat yönünden aynı değildir." demiştir. (Bkz. Et-Takyîd ve'l-tzâh, s. 348). Es-Suyûtî ise, el-Irâkî'nin bu görüşüne işaretle u tirazda bulunmuştur: "İki ismin hat yönünden aynı olmadığını ileri sürmek doğru değildir. Zira hat ilmindeki kaideye göre üç harfin üstündeki alemlerde Elif dâima hazfedilmiştir: Mâlik -Malik, Salih - Salih gibi. Salim de bu kabildendir. (Bkz. TedrÎbu'r-râuî, s. 475).
[612] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 475.
[613] El-Irâkî, Yahya İbn Bişr el-Harîrî'nin, el-Buhârî ve Müslim'in şeyhi olduğuna dâir İbnu's-Salâh tarafından ileri sürülen görüşe itiraz ederek bu şahıstan yalnız Müslim'in rivayet ettiğini, el-Buhâri'nin rivayet ettiği şahsın ise, Yahya İbn Bişr el-Belhî olduğunu, bu bakımdan, Müslim'in şeyhi Yahya ibn Bişr ile el-Buhârî'nin şeyhi Yahya İbn Bişr'in ayrı tarihlerde vefat etmiş, ayrı beldelere mensup kimseler olduklarını söyler. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. el-Irâkî, et-Takyîd ue'l-îz&h, s. 353-355.
[614] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 203-208.
[615] El-Irâkî bu ismi ayrı bir kısım olarak zikretmiştir. Zira burada müttefik olan künye ile baba ismidir, nisbet değildir. Bkz. et-Takyîd ve'l-îzâh, s. 358.
[616] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 209-211.
[617] Bkz. TârÎhu Bağdâd, XIII. 63.
[618] Aynı eser, XIII. 54.
[619] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 212-213.
[620] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 213-214.
[621] Mâlik îbn Enes'e, sika (güvenilir) olduğu halde, hadîslerini hıfzetmeyen kimselerden hadîs rivayet edilip edilmiyeceği sorulduğu zaman şu cevabı vermiştir: "Hayır, alınmaz. Elinde itimad edilir bir kitap da olsa alınmaz; çünkü geceleyin hadîsleri arasına bir şeylerin ilâve edilmesinden korkulur". Bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 227; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 307.
[622] Meselâ Abdullah İbn Lehî'a'ya ellerinde bir kitapla gelirler ve ondan işittiklerini söy-liyerek bu hadîsleri ondan rivayet edeceklerini bildirirler, o da, peki diye cevap verirdi. Halbuki kitapta ona âit tek bir hadîs dahî bulunmazdı. Bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 152.
[623] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 186-187; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 309; Ahmed Mu-hammed Şâkir, el-Bâ'isu'l-hasîs, s. 156.
[624] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 187; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 309.
[625] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 188; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 310. Bu hususta gelen çeşitli haberler için bkz. El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 319-321.
[626] İbnu's-Salâh, Ulâmu'l-hadîs, s. 188.
[627] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 234.
[628] Aynı yer.
[629] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 191. İsma'îl İbn Ebi Hâlid, çok lâhin yapanlardan birisi idi. Huşeym'den nakledilen bir haber, burada lâhnin güze! bir örneğini teşkil eder. Hu-şeym der ki: İsma'îl Ebî Hâlid, Hazreti Peygamberin ashabına mülâkî olmuş fâhışul-lahn bir kimse idi ve çok defa şöyle derdi: Haddesenâ fidan an ebâhu.
[630] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 191.
[631] Aynı yer.
[632] Aynı eser, 194.
[633] Aynı yer ve es-Suyûtî, Tedrîbu 'r-râvî, s. 321.
[634] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 195; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 322; el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s.
[635] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 214. Burada el-Hatîb, Hemmâm İbn Munebbih'İn nüshası gibi diğer bazı nüshaların daha isimlerini verir. Meselâ Ebu'l-Yemân - Şu'ayb -Ebu'z-Zinâd - el-A'rec - Ebû Hureyre ve yine Ebu'l-Yemân - Şu'ayb - Nâfi' - İbn Ömer is-nadlarıyle gelen nüshalar bunlardandır.
[636] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 198; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 326,
[637] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s.214.
[638] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 213-214,
[639] Aynı yer ve Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 199.
[640] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 200.
[641] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 214-219.
[642] Aynı eser, s. 173.
[643] Aynı eser, s. 176.
[644] Aynı eser, s. 173. Burada hadîsin başka varyantları da zikredilmiştir.
[645] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 219-220.
[646] Aynı eser, s. 204.
[647] Aynı eser, s. 205.
[648] Aynı eser, s. 207.
[649] Aynı eser, s. 200. Hadîsin bir başka varyantında Hazreti Peygamber "helâli haram, haramı helâl kılmadığınız ve manâda da isabet ettiğiniz zaman rivayet etmenizde bir beis yoktur" buyurmuştur.
[650] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 171.

[651] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:220-222.
[652] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, s, 82.
[653] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 222.
[654] Aynı eser, s. 278.
[655] Aynı yer.
[656] Bkz. El-Irâkî, et-Takyîd ve'l-tzâh, s. 290-291.
[657] İbnHacer, Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 82.
[658] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 222-224.
[659] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 225.
[660] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 281; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 431.
[661] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 225-226.
[662] İbnu's-Salâh, Ulâmu'l-hadîs, s. 283; İbn Kesîr, İhtisâru ulûmi'l-kadîs, s. 230.
[663] Bu tenkidler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Talât Koçyiğit, Hadis tarihi, s. 44-48.
[664] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbıı'r-râuî, s. 434.
[665] Aynı eser, s. 436.
[666] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 226.
[667] Bkz. Aynı eser, s. 438.
[668] Aynı yer
[669] İbni Hacer, Nuhbetu'l-fiker şerhi, s. 84.
[670] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 227.
[671] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 228.
[672] Misal olarak zikrettiğimiz bu hadîsler ve diğer örnekleri için bkz. El-Hâkim, Ma'rifet ulûmi'l-hadîs, s. 29-34.
[673] İbn Kesîr'in bu konudaki görüşü hakkında bkz. İhtisara ulûmi'l-hadîs, s. 189.
[674] Bkz. Nuhbetu'l-fıker şerhi, ş, 86.
[675] Bkz. Tedrîbu'r-râvî, s. 381.
[676] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 228-232.
[677] El-Buhârî, Sahih, I. 27. O sıralarda Abdullah İbn Uneys'in Şam'da bulunduğuna ve Câbir'in Şam'a seyahat ettiğine dâir mufassal haber için bkz. İbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-ılm, I. 93.
[678] îbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-ılm, I. 93-94.
[679] Aynı yer.
[680] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 233-235.
[681] Zkz. El-İlma, s. 69.
[682] Ekz. Ulûmu'l-hadîs, s. 118.
[683] Ekz. Et-Kifâye, s. 284.
[684] Aynı yer.
[685] Aynı eser, s. 286.
[686] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 114-11;'.
[687] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 235-237.
[688] İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, YIL 168; Kamus tercemesi, II. 1266.
[689] Bkz. Fethu'l-bâri bi-şerhı SardhVl-Buhâri, I, 110,
[690] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 122; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 242.
[691] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 243.
[692] Hadîsin tam metni için bkz. El-Buhâri, Sahih, I. 23. Adam bu sualden sonra Hazret) Peygambere, namazı, orucu ve zekâtı da emredenin Allah mı olduğunu sormuş, hepsinde de Hazreti Peygamberden "evet" cevabını alınca "sen ne getirdin ise, ben ona îman ettim. Kavmimin geride kalanlarının elçisi benim. Ben, Sa'd İbn Bekr oğullarından Zımâm îbn Sa'lebe'yim" diyerek sözlerini tamamlamıştır,
[693] Bkz. El'Muhaddisu't-fâsü beyne'r-râvî ve'l-vâ'î, s. 428-429.
[694] Aynı yer.
[695] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 244.
[696] Bkz. El-Kifâye, s. 274.
[697] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulûmu't-hadîs, s. 122; en-Nevevî, Takrîb ve şerhi Tedrîbu'r-râvî, s. 244.
[698] Bkz. El-Hatîb, el-Kifâye, s. 276.
[699] Aynı eser, s. 277.
[700] Aynı eser, s. 278.
[701] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 244.
[702] Bkz. El-Kifâye, s. 272.
[703] Es-Suyûtî, Tedrîbu 'r-râvî, s. 244.
[704] Aynı yer.
[705] Bkz. İlmu's-Saiâh, Ulûma'l-hadİs, s. 125; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 247. El-Kâzî Iyâz'ın görüşü/Km lık/. vi-lMıâ' ilâ ma'rifet usâli'r-riuâye, s. 75-76.
[706] I',k^ Kt-Hatîb el-Bağdâdf, el-Kifâye, s. 297; es-Suyûtî, Tedrîbu 'r-râvî, s. 245.
[707] Hîiz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-rdvî, s. 245; Et-Tahâvî, bu konuda bir de cüz telîf etmiştir.
[708] Aynı yer.
[709] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulâmu'l-hadîs, s. 123; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 246.
[710] Bkz. El-Hâkim Ebû Abdillah, Ma'rifet ulûmi'1-badîs, s. 260. Keza bkz. İbmı's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 126; es-Suyûtî, Tedrtbu'r-râvî, s. 248-249.
[711] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 249.
[712] Aynı eser, s. 251.
[713] Aynı eser, s. 252.
[714] Aynı yer.
[715] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 237-243.
[716] Bkz. Kâmûs tercemesi, II. 787.
[717] tbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 145; keza bkz. EI-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 311-312.
[718] Es-Suyûtî, Tedrîbıı 'r-râvî, s. 268.
[719] Aynı eser, s. 256.
[720] Bkz. El-Kif&ye, s. 311.
[721] Aynı eser, s. 312-313.
[722] Aynı yer.
[723] Aynı eser, s. 316.
[724] Aynı eser, s. 317.
[725] Aynı eser, s. 314.
[726] Aynı yer.
[727] Bkz. Îbmı's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 136-137.
[728] Aynı yer.
[729] Blsz. Nuhbetu'l-fikerşerhi, s. 90.
[730] Aynı yer.
[731] Bkz. Ulûmu 't-hadîs, s. 137. Keza bkz. es-Suyûtî, Tedribu 'r-râvî, s. 140-141.
[732] Bkz. İbnu's-Salâh, Ulâmu'l-hadîs, s. 140-141.

[733] Aynı yer.
[734] Aynı yer ve es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 262-263.
[735] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 136-140; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 260.
[736] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 136; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 258.
[737] İbnu's-Saiâh, Ulâmu'l-hadîs, s. 134; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 255.
[738] Bkz. El-Kâzî Iyâz, el-İlmâ', s. 106.
[739] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 142.
[740] Aynı eser, s. 136.
[741] Aynı eser, s. 137.
[742] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvi, s. 262.
[743] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 265.
[744] Aynı yer.
[745] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 243-253.
[746] Hadîs için bkz. El-Buhârî, Sahih, 1. 23.
[747] Aynı yer.
[748] Mecal, mecellenin çoğulu olup, içerisinde hikmet yazılı sahîfe veya kitap manâsına gelir.
[749] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 269.
[750] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîhu'ı-râvî, s. 271.
[751] Aynı yer.
[752] İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadts, s. 149; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râuî, s. 273.
[753] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 253-255.
[754] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râui, s. 278.
[755] Bkz. EI-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 345.
[756] Aynı eser, s. 342.
[757] Aynı yer.
[758] Aynı yer.
[759] Aynı eser, s. 344.
[760] Her İki haber için bkz. aynı yer.
[761] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 255-257.
[762] Bkz. Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 280.
[763] Bkz. Er-Râmahurmuzî, el-Muhaddisu'l-fâsıl, s. 451..
[764] Bkz. El-Mustasfâ, I. 165.
[765] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 257-258.
[766] Bkz. El-îlmâ', s. 115.
[767] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 157.
[768] Es-Suyûtî, Tedrîbu 'r-râvî, 281.
[769] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 258-259.
[770] Bkz. Ulûmu'l-hadîs, s. 158.
[771] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 259.
[772] Nisa sûresi, 102.
[773] El-Buhârî, Sahîh, I. 155. (Sallû kemâ ra'eytumûnî usallî).
[774] Aynı eser, II. 132.
[775] Cum'a sûresi, 9.
[776] Bakara sûresi, 43, 83, 110; Tövbe sûresi, 103.
[777] El-Buhârî, Sahîh, II. 120.
[778] Âl-i Imrân sûresi, 97.
[779] Nahl sûresi, 44.
[780] Aynı sûre, 64.
[781] Haşr sûres, 7.
[782] A'râf sûresi, 157.
[783] Âl-i İmrân sûresi, 32.
[784] Nisa sûresi, 80.
[785] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 261-264.
[786] Hadîs için bkz. El-Buhârî, Sahih, I. 31; Ahmed ibn Hanbel, Musned, II. 373.
[787] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 264-265.
[788] El-Belâzurî, Futûhu'l-buldân, s. 452.
[789] Aynı eser, s. 458.
[790] Ankebüt sûresi, 48.
[791] Ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huff&z, I. 116.
[792] El-Belâzurî,Futûhu'l-buldân, s. 458.
[793] Aynı eser, s. 460.
[794] Aynı yer.
[795] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 265-267.
[796] El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-ılm, s. 29-32.
[797] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 267-269.
[798] El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-dm, s. 65.
[799] Aym eser, s. 86; İbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-dm, I. 70; el-Aynî, Umdetu'l-kârî, I. 563.
[800] El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-ılm, s. 72; ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm, III. 38.
[801] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 269.
[802] İbn Sa'd, Tabakât, VTI/2, 189; ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm, III. 38.
[803] îbn Sa'd, Tabakât, VII/2, 189; ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm, III. 38.
[804] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 269-271.
[805] İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, II. 43; el-Isâbe, I. 213.
[806] îbn Sa'd, Tabakât, VII/2, 1; İbn Ebî Hatim, Takdimetu'l-cerh, s. 46; el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 354; îbn Hacer, TehzİB, V. 27; VIII. 355; ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huffâz, I. 116; TâHhu'l-İslâm, IV. 296; Tehzîbu'l-esmâ' II. 58.
[807] İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dil, II/l, 136.
[808] Aynı yer ve el-Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, II/2, 354.
[809] Ez-Zehebî, Tezkiratu'l-huffâz, I. 116; Târîhu'l-İslâm, IV. 296.
[810] El-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 354; Ahmed İbn Hanbel, Kitâbu'l-ılel, II. 34.
[811] İbn Ebî Hatim, Takdimetu'l-cerh, s. 46; Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl, II/l, 475; el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 355.
[812] îbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, IV. 224.
[813] İbn Bbî Hatim, Kitâbu 'l-cerh ve't-ta'dîl, II/l, 136.
[814] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 271-273.
[815] Bakara sûresi, 159-160.
[816] El-Buhârî, Sahih, I. 37-38; Ahmed İbn Hanbel, Musned, II. 240, 274; îbn Hacer, el-İsâbe, VII. 203.

[817] El-Buhârî, Sahîh, I. 31; Ahmed İbn Hanbel, Musned, II. 373.
[818] El-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-ılm, s. 42.
[819] Aynı eser, s. 33, 34.
[820] İbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-ılm, I. 74.
[821] Ahmed İbn Hanbel, Kitâhu'l-ılel ve ma'rifeü'r-ricûl, I. 42-43; İbn Sa'd, Tabakât, VII/1, 162; el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 275; İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, I. 470.
[822] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 273-275.
[823] Müslim, Sahih, V. 115; Ebû Dâvûd, Sünen, II. 275; Ahmed ibn Hanbel, Musned, I. 81, 102, 118, 119, 126; Ebû Ubeyd el-Kâsım İbn Sellâm, Kitâbu'î-emvâl, s. 494; ez-Zehebî, Tez-kiratı'l-huffâz, I. 12; Târîhu'l-İslâm, II. 199.
[824] İbn Ebî Hatim, Takdimetu'l-cerh, s. 130.
[825] Bkz. Tabattât, Vl. 116.
[826] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 275-276.
[827] İbn Hacer, el-îsâbe, III. 130; İbnu'I-Esîr, Usdu'l-gâbe, II. 354.
[828] Aynı yer ve îbn Hacer, Tehzîb et-Tehzîb, IV. 236,
[829] El-Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, 1/1, 26.
[830] İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, IV. 198.
[831] Aynı eser, III. 135.
[832] Aynı eser, II. 94 ve İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dü, II/2, 186.
[833] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 276.
[834] Er-Râmahurmuzî, el-Muhaddisu 'I-fasıl, s. 367; el-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu 'l-ılm, s. 95-96.
[835] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 276-277.
[836] Kelimenin manâsı için bkz. îbn Manzûr, Tâcu'l-arûs, IX. 204.
[837] İbn Sa'd, Tabakât, VII/2,189; ez-Zehebî, TâHku'l-lslâm, III. 38.
[838] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 278-279.
[839] Bu haber için bkz. Ebû Nu'aym, Hılyetu'l-euliyâ', III. 363; İbn Abdi'1-Berr, Cami' beyâni'l-ılm, I. 76; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye, IX. 345; el-Kettânî, er-Risâletu%tnustatrafa, s. 4.
[840] El-Kettânî, er-Risâletu'L-mustatrafa, s. 4.
[841] Ebû Nu'ayra, Hılyetu'l-evliyâ', III. 360; ez-Zehebî, Tarihu'l-İslâm, V. 145; ibn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, IX. 448.
[842] İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, IX. 448.
[843] Ez-Zehebî, Târîhu'Uslâm, V. 137; Tezkiratu'l-huffâz, I. 109.
[844] Tercemesi için bkz. İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzib, VII. 475-478.
[845] Bu haber için bkz. İbn Sa'd, Tabakât, II/2, 134; el-Buhârî, Sahih, I. 33; el-Buhâri, mezkûr haberi bâb başlığından sonra ta'lîk etmiş, îbn Hacer de Şerh'inde (Fethu'l-bârî, I. 140) bunun, tedvinin başlangıcına delâlet ettiğini söylemiştir. Ed-Dârimî, Sünen, I. 126; el-Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdu'l-ılm, s. 105-106; ei-Herevî, Zemmu'l-kelâm, I. 70.
[846] Bkz. Takyîdu'l-dm, s. 106.
[847] Bkz. Tenvlrtı'l-havâlik (mukaddime), s. 6.
[848] îbn Abdi'1-Berr, Camı beyâni'l-ılm, I. 78.
[849] Bkz. Es-Suyûtî, Tenvîru'l-havâlik, I. 6; el-Kettânî, er-Risâletu'l-mustatrafa, s. 4.
[850] Bkz. İbn Hacer, Tehzîbu't-tehzîb, XII. 39.
[851] Ebû Nu'aym, Hdyetu'i-evliyâ', III. 361; îbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye, IX. 344; ez-Zehebî, Târîhu'l-îslâm, V. 141.
[852] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 279-282.
[853] Bkz. El-Muhaddisu'l-fâsd beyne'r-râvî ve'l-uâ'î, s. 611-613.
[854] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 282-283.
[855] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 283.
[856] Bkz. El-Kettânî, er-Risâletu'l-mustatrafa, s. 79.
[857] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 284.
[858] Bkz. El-Kettânî, er-Risâletu't-nıustatrafn SZ. El-Kettanı'nın ifadesine göre, Sünen,hadısçılerın ıstı ahmda, .man taharet, salât, zekât gibi filan bâblarına göre tertip edilmiş kitaplardır Onlarda mevtti denen haberlerden hiçbir şey bulunmaz; zira mevkuf, on-larm ıstılahında sünnet olarak isimlendirilmez.
[859] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 284-285.
[860] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 285-286.
[861] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 286,
[862] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 286-287.
[863] Hedyu's-sârî, 1.4.
[864] Es-Suyûtî, Tenvîru'l-havâlik, s. 7.
[865] Aynı yer.
[866] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'l-hadîs, s. 14; İbn Kesîr, İhtisara ulûmi'l-hadîs, s. 31.
[867] Aynı yer.
[868] Es-Suyûtî, Tcııvîru'l-havâlik, s. 8.
[869] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 287-288.
[870] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 288-289.
[871] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 289.
[872] Ez-Zehebî, Târthu'l-İslâm, (Ahmed M. Şakir neşri Musned içerisinde, I. 58-131)
[873] ibn Kesir, el-Bidâye, X. 326.
[874] Îbnu'l-Cevzî, Menâkıbu 'l-İmam Ahmed, s. 69.
[875] Ebû Mûsâ el-Medînî, Hasâ'isu'l-Musned (Ahmed M. Şâkir tarafından Musned mukaddimesinde nakledilmiştir.), I. 23; keza bkz. es-Suyûtî, Tednbu'r-râui, s. 101.
[876] Bkz. İhtisâru ulâmi'l-hadîs ma'a şerhıh el-Bâ'isui-hasis, s. 33-34; es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 101.
[877] İbnu'l-Cezerî, el-Mus'adu'l-Ahmed fi hatmi MusnedVl-îmam Ahmed (Ahmed M. Şâkir tarafından Musned neşrinde nakledilmiştir.), I. 29.
[878] Ebû Musa el-Medînî, Hasâ'isu'l-Musned, I. 21.
[879] Aynı yer.
[880] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 100.
[881] İbn Hacer'in bu eseri el-KauLu'l-musedded fi'z-zebbi ani'l-Musned adı ile şöhret kazanmıştır.
[882] Es-Suyûtî, Tedrîbu'r-râvî, s. 101.
[883] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 289-293.
[884] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 293-294.
[885] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 294.
[886] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 295.
[887] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 295-269.
[888] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 296-297.
[889] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 297.
[890] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 297.
[891] El-Cezâ'irf, Tevcîhu'n-nazar, s.
[892] Aynı yer.
[893] Aynı eser, s. 90.

[894] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 297-300.
[895] Müslim, Sahîh (mukaddime), ı. 4-5.
[896] Bkz. Nuhbetu 'l-fıker şerhi, s. 37-38.
[897] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 300-302.
[898] Tezkiratu'l-huffâz, II. 1072-1073.
[899] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 302.
[900] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 302-303.
[901] Bkz. Aynı eser, I. 637, 686.
[902] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:303.
[903] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:303-308.
[904] Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

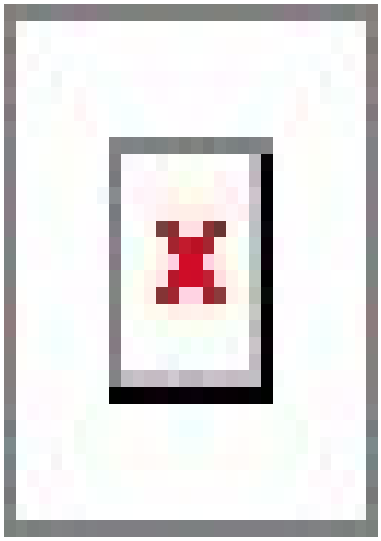

Mustafa Işık

Fecr Yayınları

HADİS VE PSİKOLOJİ
Çevirenin Önsözü
Önsöz
BİRİNCİ BÖLÜM
HADİSTE DAVRANIŞ GÜDÜLERİ
Fizyolojik (Organik) Güdüler
Yaşama Güdüsü
Nesli Sürdürme/Var Olma Güdüleri
1-Cinsellik Güdüsü
2-Annelik Güdüsü
3- Sosyal-Psikolojik Güdüler
b- Yarışma/Rekabet Güdüsü
c- Mülk Edinme Güdüsü
Güdü Ve Heyecan/Duygular Arasındaki İlgi
Güdüler Arası Çatışma
Güdüleri Kontrol Altında Tutmak
Helal Yoldan Doyum Sağlama
Güdülerin Doyumunda, Aşırı Gitmemek Yoluyla Doyum Sağlama
Cinsellik Güdüsünü Kontrol Altına Alma
Saldırganlık Güdüsüne Hakim Olma
Mülk Edinme Güdüsüne Hakim Olma
Güdü Sapması
İKİNCİ BÖLÜM
HADİSLERDE DUYGULAR VE HEYECAN
Sevgi
Allah Sevgisi
Rasul Sevgisi
İnsan Sevgisi
Bütün Mahlukatı Sevmek
Çocuk Sevgisi
Karşı Cinsi Sevmek
Mal Sevgisi
Korku
Öfke
Öfkenin Bedendeki Belirtileri
Öfkenin Düşünce Ve Davranışlara Etkisi
Nefret
Hased
Kıskançlık
Haya/Utanmak
Heyecan Duygusunu Kontrol Altına Alma
Öfkeyi Kontrol Altina Alma
Kin Ve Nefreti Kontrol Altına Alma
Hased Duygusunu Kontrol Altına Alma
Kibir Duygusuna Hakim Olma
Kendini Beğenme Duygusunu Kontrol Altına Alma
Üzüntüyü Yenme
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HADİSTE ALGILAMA

Bilinen Duyu Organları Dışında Algılama/Altıncı His
Altıncı His Ve İlham
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HADİSTE DÜŞÜNME
Düşünme Yanılsamaları
a- Taklit, Hurafe ve Kuruntuya Kapılma
b- Delil Yetersizliği
Düşüncenin Olgunlaşması İçin, Tartışma Ve Diyalogun Önemi
BEŞİNCİ BÖLÜM
HADİSTE ÖĞRENME
Öğrenme Yolları
1- Anlatım Ve Taklit/Model Alma
2- Sınama-Yanılma
3- Şartlanma
4- Düşünce
Hadiste, Öğrenme İlkeleri
1- Güdüleme
A- Özendirme Ve Sakındırma İle Güdüleri Motive Etme
B- Kıssalarla Güdüleme
2- Ödüllendirme
3- Öğrenmenin Zamana Yayılması
4- Tekrar
5- Uygulamalı Eğitim Ve Aktif Katılım
6-Dikkat
a- Dikkati Motive Etmede Yaşanan Olaylardan Yararlanma
b-Sorular Sorarak Dikkati Motive Etme
c- Örnek Olan Yöntemi/Misaller Vererek Dikkati Çekme
d- Şekillerden (grafik, diyagram) Yararlanma
7- Öğrenmede Aşama/ Tedricilik
ALTINCI BÖLÜM
İLM-İ LEDÜNNİ/TANRISAL BİLGİ
İlham Ve Rüya
Öğrenmenin İki Yolu
Vahiy Ve İlham
Nebiler Dışındaki Kişilere Vahiy Ve İlham
Düş Ve Rüya
Rüya
Düş Ve Rüyaların Yorumu
Hadislerde Rüya Tabirleri/Yorumları
YEDİNCİ BÖLÜM
HADİSTE GELİŞME
Cenin (Embriyon) Döneminde Gelişme
İşitme Ve Görme
Erkek Veya Kız Olması
Ergenlik Çağı
Gelişme Ödevleri
SEKİZİNCİ BÖLÜM
HADİSTE KİŞİLİK
İnsanın Yaratılışı: (Fıtrat)
Kişilikte Denge
Bireysel Farklılıklar
Zeka Farkı
Kızgınlık Duygusunun Farklılığı
Kalıtım Ve Çevrenin Ferdi Farklılıklara Etkisi
Kalıtımın Etkisi
Çevrenin Etkisi
Kişilik Tipleri
Kişiliğin Değerlendirmesi
DOKUZUNCU BÖLÜM
HADİSTE RUH SAĞLIĞI
Kişiliğin Olgunlaşmasının Belirtileri
Kur'an Ve Hadiste Ruh Sağlığı
Kişilikte Denge
Normal Kişilik Ve Ruh Sağlığı
Ruh Sağlığını Gerçekleştirmede İslam'ın Metodu
1- Ruhi Yönü Güçlendiren Yöntem
a- Allah'a Ve Birliğine İman, Ona Kul Olmak
b- Takva
c- İbadetler
2- Bedeni Yöne Hakim Olma Yöntemi
1- Güdüleri Kontrol Altında Tutma
2- Duygu Ve Heyecanları Kontrol Altında Tutma
3- Ruh Sağlığı İçin Zorunlu Olan Huyları Eğitme Yöntemi
1- Kendini Güven İçinde Hissetme
2- Kendine Güvenme
3- Cesaretli Olması
4- Sorumluluk Duygusu Hissetmek
5- Olgun Kişilik Sahibi Olmak
6- Gözü Tok Ve Kadere Razı Olmak
7- Sabır
8- İşini Tam Ve Sağlam Yapmak
9- Vücut Sağlığına Dikkat
Kur'an Ve Hadis Işığında Ruh Sağlığının Belirtileri
ONUNCU BÖLÜM
HADİSTE PSİKOTERAPİ

İnançla Psikoterapi
İbadetlerle Psikoterapi
1- Namazla Psikoterapi
B- Oruçla Psikoterapi
C- Hacc İle Psikoterapi
D- Zikirle Psikoterapi
E- Kur'anla Psikoterapi
F- Dua İle Psikoterapi
1- Kaygı, Keder Ve Üzüntüyü Dua İle Psikoterapi
2- Uykusuzluk ve Uykuda Korkuyu Dua Psikoterapi
3- Unutmayı Dua İle Psikoterapi
4- Günahkarlık Duygusunu Dua Ve Teşbihle Psikoterapi
5- Tevbe ile Psikoterapi
Bibliyografya/Kaynaklar
Yabancı Kaynaklar
Yazarın Eserleri

HADİS VE PSİKOLOJİ

Çevirenin Önsözü

Tercümelerde "önsöz" yazılması, alışılmış bir davranış değildir. Ancak, söylenmesi gereken şeyler varsa, bunlar belirtildiğinde okuyucu eseri daha iyi kavrayacaksa, önsöz yazmak yararlı olur diye düşünüyoruz.
Bu eserin tercümesi, teknik bir tercümedir. Sıradan bir tercümeden farklı olarak Psikoloji ve Hadis formasyonu gerektirmektedir. Hadis formasyonunu belgelediğimiz Dr. unvanımızla, psikolojiyi ise "özel bir ilgi alanı"ndan sağladık. 20 yıllık bir eğitimci olarak, genellikle "Genel Psikoloji", özellikle "Eğitim Psikolojisinin" içinde bulunduk. Ayrıca tercüme sırasında, teknik kelimeler ve deyimleri açıklarken İngilizce-Fransızca-Arapça dillerinde hazırlanmış "Mu'cemu İlmi'n Nefs",[1] adlı psikoloji sözlüğünden ve Arapça-İngilizce olarak hazırlanan "Mevsûatu Ilmi'n Nefs':[2] adlı psikoloji ansiklopedisinden yararlandık. "Hatasız kul olmaz." sözünden hareketle, bu tercümenin her yönüyle tenkit edilmesi bizi son derece memnun edecektir.
Daha önce, "Kuran ve Psikoloji" kitabında ayetlere psikolojik bakış açısıyla yaklaşan yazar, ardından hadisleri bu açıdan gözden geçirmiştir. [3] Anadili arapça olan yazarımız için "hadislerin dili" sorun oluşturmamıştır. Yazar, Sahih/sağlam hadisleri seçme konusunda ise, ümmetin kabulüne mazhar olmuş "Kütüb-i Sitte"[4]den "konularına göre" derlenmiş bazı eserlerden yararlanarak bu çalışmasını ortaya koymuştur.
Biz âyet tercümelerinde, Hamdi Yazır'ın[5] tercümesinden faydalandık. Bağlama uygun düştükçe ve dili ağır geldikçe, S. Ateş'in tercümesinden[6] iktibas yaptık. Bazen de biz tercümede bazı tasarruflarda bulunduk.
Eserde Kur'an-ı Kerim âyetlerinin yeri çoğunlukla verilmemişti. Okuyucunun aslına ulaşabilmesi için sûre/âyet numaralarını verdik. Sûre numaralarının Roma rakamıyla verilmesi gibi bir gelenek var ancak hantal olması nedeniyle, normal rakamları kullanmayı yeğledik.
Tercüme sırasında, akademik olması açısından, eserde adından bahsedilen bilginlerin ölüm tarihlerini hicrî/miladî yakın tarihte ölenleri sadece miladî olarak ekledik.
Hadislerin tercümesine gelince, genellikle ravi/sahabî adlarını, atladık. Çünkü ravi isimlerinin okuyucuya doğrudan bir yararı yoktu.[7] Tereddüd ettiğimiz bazı noktaları, ulaşabildiğimiz bazı tercümelerden onayladık. Yararı olacağına inandığımız bir/iki cümlelik açıklamaları, dipnotta (Işık) ekiyle verdik.
Eserin özgün adı "el-Hadisu'n Nebeviyyetu ve İlmu'n Nefs" olup; tercüme, kitabın 1993'de yapılan, 2. baskısının tercümesidir. Biz kısaca, "Hadis ve Psikoloj" diye tercüme ettik.
Tercüme çalışmalarımda bana çeşitli şekillerde yardımcı olan herkese, özellikle tercümeyi okumak lutfunda bulunan Doç. Dr. Ali Kuşat Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Dr. Mustafa IŞIK
Ağustos 1999 /Talaş[8]

Önsöz

Uzun süredir ilgim, "İslam'ın insan tasavvuru"[9] nu iyice anlama, ruh ve beden sağlığına sahip şahsiyetleri oluşturan başlıca etkenleri bilerek İslâm'ın bakış açısını kavrama, bozulma nedenlerini, sapma ve psikolojik hastalık sebeplerini bilme, davranışları düzeltme ve psikoterapi için sağlam metodları bulma, insanın mutluluk ve mutsuzluğunun nedenlerini bilme, mutlu, doyuma ulaşmış, güven içinde bir hayat yaşayabilmede insan için en güzel hayat tarzını bulmak amacıyla, Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Nebevî'deki psikolojik kavramları incelemeye yönelmişti. Bu bilgi, benim görüşüme göre, insan şahsiyetini iyi bir şekilde anlayabilmemiz için zorunludur. Bu sayede insanın bozulma, mutsuzluk ve ruhî/psikolojik hastalıklarının sebeplerini bilir; onu yönlendirme, düzeltme ve iyileştirmeye muktedir oluruz. Bu bilgi bize, modern psikolojinin insan ve onun ruhî hayatı konusunda ulaşmış olduğu verilere başvurma, bunun 'İslâm'ın insan tasavvuru"yla örtüşen/uyuşan ve çelişen yönlerini, İslâm kültürümüzün psikolojik hayat hususunda bizi ulaştırdığı gerçekleri bilmemize imkan verecektir.
Şimdilerde arap ve müslüman üniversitelerinde okutulan psikoloji (anlayışı) kesinlikle Batı'dan alınmıştır. İnsanın tanıtımında, yapılan araştırmalar sonunda gerçek diye ortaya konan neticeler çoğunlukla, müslüman olmayan batı toplumlarına dayanmaktadır. Bu yüzden, insan hakkındaki tasavvuru, hayat hakkındaki felsefesi, kültürü, ölçülen ve değer yargıları kendine özgüdür.
Batının insan tasavvuru, insanın hayata gönderilişi ve hayatın amacı, insanı bu noktaya götüren kültür, ölçüler, değer yargıları ve hayat felsefesi gibi batı insanının kafasındaki şeylerin çoğunlukla incelenen konuların, şüphe yok ki bu etkenlerin, bu toplumlarda yapılan psikolojik araştırmaların yönlendirilmesinde büyük etkisi vardır. Mesela, Sigmund Freud (1938)'un psikolojik hastalıkların sebeplerini araştırmasındaki özeninin dönüp dolaşıp cinsellik içgüdüsüne dayanması, çoğunlukla onun yaşadığı çağın kültürüyle; yaşadığı toplumun cinselliğe kötü bir nazarla bakması, "erdemli insanın karşı koyması gereken çirkin ve kötü bir iş" olarak görülmesiyle ilgilidir. Bu durum, Freud'un aşırı derecede cinselliğe ilgi göstermesini sağladı; bu yüzden psikolojik hastalıkların cinsellik içgüdüsünün engellenmesinden kaynaklandığını açıkladı.
Yine, çağdaş Amerikan kültürünün başarılı iş yapma konusunda yükselişi, üstünlük, başarılı olma ve rekabette güçlü görülmesi, Amerikan toplumunda çözüme götüren nedenler çerçevesinde, yükselme arzusu ve rekabet konularında bir çok araştırma yapılmasına neden olduğu da görülen şeylerdendir.
Yine, ruhî/dinî yönelişlere özen göstermekten uzaklaşan, hayatta maddî yönelişlerin baskın olduğu batı toplumlarında görülen, psikolojik araştırmaların maddî, biyolojik ve insan davranışları yönünden sosyal yönlerle ilgili konulara yöneldiği; ruhî yönler ve davranışlar üzerindeki etkisinin araştırılmasından uzak kalındığı görülmektedir.
Yine, modern psikoloji bilginlerinin, hayat felsefelerine hakim olan maddî yönelişe paralel yürüdüğü; din, iman ve ruhî yönlerin ruh sağlığı üzerindeki etkisini ihmal ettikleri; ruh sağlığının belirtilerini araştırmada ilgilerini ferdin sosyal ilişkilerden yararlanma ve maddî/dünyevî ihtiyaçlarına doyum sağlama gücü, işinde ve evlilik hayatındaki başarısı gibi günlük pratik hayatın bir çok işinde yeterlilik ve etkinliğe yoğunlaştırmaları gözlenmektedir.
Aynı şekilde bunların, hayattaki maddî felsefelerine uygun hareket ederek, psikoterapideki çeşitli metodlar içinde yer alan dinî motifleri kullanmayı, psikolojik hastalarını iyileştirilmesini sağlamakta önemsemedikleri görülmektedir.
Bu verdiğim birkaç misalden sonra, müslüman olmayan batı toplumlarında gelişen modern psikoloji ilminin bazı kavramlarının "İslam'ın insan tasavvuru"yla örtüşmediği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bizim bu kavramların bir çoğunu gözden geçirmeye, "islamın insan tasavvuru" ışığında tartışmaya, islamî kavramlarımızla uyuşması veya en azından çelişmemesi için bazı değişiklikler ve düzeltmeler yapmaya ihtiyacımız vardır.
"İslamın insan tasavvuru"nu, kendilerinden yararlanarak doğru bir şekilde çıkarıp ortaya koyabileceğimiz esaslı iki kaynak, Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Nebevî'dir. Bu iki kaynakta bulunan psikolojik kavramlar ve insanın psikolojik tabiatıyla ilgili hususları, "islamın insan tasavvuru"nu

oluşturmak umuduyla, dikkatle inceledim. Bu tasavvur esas alınırsa, psikolojide yeni araştırmalara hareket noktası teşkil eder. Bu şekilde bir dizi araştırma yapıp sonuçta psikolojide yeni bir ekol oluşturmak ve adını "Psikolojide Islâmî Ekol" koymak mümkün olur.
Yazarın, 1982 yılında, Kur'an-ı Kerim'de geçen psikolojik kavramları ele alan, "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs" (Kur'an ve Psikoloji) adlı kitabının birinci baskısı çıktı.[10] O günden beri yazar, Hadis-i Nebevî'deki psikolojik kavramları inceledi. Bunun sonucu, elinizdeki bu kitabın, "el-Hadisu'n Nebevî ve İlmu'n Nefs" (Hadis-i Nebevî ve Psikoloji) nin hazırlanması oldu. Bu kitap, önceki kitap "el-Kur'an'u ve İlmu'n Nefs"in tamamlayıcısı/devamı sayılır; ikisi birlikte bize "islamın insan tasavvuru" hakkında doğru bilgi vermektedir.
Bu kitap, insan davranışlarıyla ilgili Hadis-i Nebevî'de geçen, "davranış güdüleri, duygu ve heyecanlar, algılama, düşünme, gelişme, kişilik, ruh sağlığı, psikoterapi" gibi çeşitli yönleri sunar. Yazar, hadislerde geçen şeylerle bu konular ve psikoloji ilminin söyledikleri arasında, mümkün olduğu kadar mukayese yapmıştır.
Hadislerin araştırılmasında, tanınmış ana hadis kitaplarından yararlandım. Bunlar; Sahih-i Buharî, Sahih-i Müslim, sünenlerden Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, İbnu Mâce, Darimî ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'idir. Hadisi bu kaynakların birinden, doğrudan aldığım zaman kaynağın ismini, cild ve sayfasını[11], varsa hadis numarasını yazdım. Eğer hadis Buharî ve Müslim'in her ikisinde de geçiyorsa (müttefeku'n aleyh), "Şeyhayn" dedim.[12] Hadislerin araştırılmasında ayrıca şu kaynaklardan da faydalandım:
1- Ebu Zekeriyya, Muhyiddin Yahya en-Nevevî'nin[13] Riyazi's Salihîn Min Kelami Seyyidi'l Murselîn adlı eserinin Dr. Mustafa Said el-Hın ve arkadaşları tarafından şerhedilmiş hali olan "Nüzhetu'l Müttekin Şerhu Riyazi's Salihîn Min Kelami Seyyidi'l Murselîn", Müesssesetu'r Risale, 7. Baskı, Beyrut, 1985. Kitabı "en-Nevevî" diye kaynak gösterdim.
2- İbnu'd Debiğ eş-Şeybanî diye tanınan Abdurrahman b. Ali; Teysirul Vusul ilâ Cami'i'l Usûl min Hadisi'r Rasûl, Daru'l Ma'rife, Beyrut, 1977; Eseri, "eş-Şeybanî" adıyla kaynak gösterdim.
3- eş-Şeyh Mansur Ali Nâsıf, et-Tâcu'l Camii Li'l Usûl Fi Ehadisi'r Rasûl (s.a.s.), 4. Baskı, Daru'l Fikr, Kahire, 1975; Eseri, "Nâsıf" diye gösterdim.[14]
4- el-Hafız Münzirî, Muhtasaru Sahih'i Müslim, Thk; M. Nasıruddin Elbanî, ed-Daru'l Kuveytiyye li't Tıbaati ve'n Neşr ve'tTevzî, Kuveyt, 1969. Eseri, el-Münzirî diye gösterdim.
5- A. J. Wensinck, el-Mu'cemu'l Müfehres Li Elfâzı'l Hadisi'n Nebevî, Mektebet'u Brıll, Leıden, 1936; Esere, "Wensınck" adıyla işaret ettim.[15]
Son olarak, "Hadisler ışığında İslâm'ın insan tasavvuru"na, mümkün olduğu kadar, doğru bir şekil vermeye çalıştığımı umuyorum. Eğer başardıysam, Allah'ın izniyle, iki sevap alacağım; eğer şaşırdıysam, çalışma ücreti olarak bir sevap alacağım.[16] Ben, bu kitabı kendine yaklaşmama vesile kılması için, Yüce Allah'a dua ediyorum. O duaları işiten ve kabul edendir. Başarı Allah'tandır.

Hicrî 9 Şaban 1408
Miladî 27 Mayıs 1988
Muhammed Osman Necatî[17]

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİSTE DAVRANIŞ GÜDÜLERİ

İnsanın birçok ihtiyaçları vardır. Bunların bir kısmı, hayatın korunması ve neslin devamı için zorunlu olan temel ihtiyaçlardır. Bir kısmı güven ve huzuru sağlayacak olan önemli ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar insanı uygun bir şekilde güdüler, böylece ihtiyaçlar giderilmiş olur.
İnsanın ihtiyaçları bazen fizyolojik/organik olur. Vücuttaki organik ve kimyevî dengenin bozulması sonucu oluşur. Kandaki besinlerin eksikliği, dokulardaki sıvı oranının noksanlığı gibi. Bu ihtiyaçlar insani güdüler. Vücudu önceki denge durumuna kavuşturmak, besin ve su gereksinimini gidermek amacıyla insanı çalışmaya sevkeder. Bu güdüler, nazarî olup çalışarak kazanılmayan, bütün hayvan ve insanlarda ortak olan fizyolojik/organik olarak isimlendirilen güdülerdir. Bunlar; açlık, susuzluk, oksijen (eksikliği), dinlenme (uyku), soğuk ve sıcaktan korunma, akıtma (büyük ve küçük abdest), organa verilen acıdan kaçınma, cinsellik ve annelik güdüleridir.
Bu fizyolojik ihtiyaçlar yanında insanın birçok sosyal-psikolojik ihtiyaçları da vardır. Bunların bir kısmı, kişinin güven ve huzurunu sağlamak için zorunlu olan önemli güdülerdir. İnsan ruhunun derinliklerinde Yüce Allah'ı tanıma ihtiyacı hisseder. Bu onu güven ve huzur içinde olmaya götürür.
Bir cemaate mensup olma, bunlar arasında mutlu bir hayat yaşamasını sağlayacak sevilen/sayılan biri olma ihtiyacını duyar. Yine birşeyler yapmak, başarmak, hayattaki emellerini gerçekleştirmek için yükselmek arzusu duyar. Böylece mutluluk hisseder. Ayrıca insanın sosyal gelişmesi sırasında oluşan birtakım psikolojik ihtiyaçları da vardır.
Kuran-ı Kerim, insanın fizyolojik, sosyo-psikolojik güdülerinin bir çoğunu zikretmiştir. Bu kitabın yazarı, bu konuları "Kur'an ve Psikoloji" adlı eserinde daha önce incelemiştir. Hadis-i Şerifler de insanın bazı önemli fizyolojik ve sosyo-psikolojik güdülerini ele almıştır. Bu konuyu, bu bölümde ele alacağım.[18]

Fizyolojik (Organik) Güdüler

Daha önce işaret ettiğim gibi, fizyolojik güdülerin bazısı yaşama, bazısı nesli sürdürme ile ilgilidir. Annelik ve cinsellik güdüleri nesli sürdürmekle ilgilidir. Diğer biyolojik güdülere gelince, onlar hayatı sürdürme ile alakalıdır. Birtakım hadis-i şerifler bu iki çeşit güdüden bazılarına işaret etmiştir.[19]

Yaşama Güdüsü

Hadis-i şerifler, hayatı sürdürmekle ilgili bazı önemli güdülere işaret etmiştir; Açlık, susuzluk, yorgunluk, soğuk sıcaktan kaçınma gibi. Rasûl (s.a.s.): "*İnsanoğlunun oturacağı bir ev, avret yerini örtecek bir elbise, katıksız ekmek ve su dışında temel ihtiyacı yoktur.*"[20] buyurmuştur.Rasûl (s.a.s.): "*Müslümanlar, su, otlak ve ateşte ortaktırlar.*"[21] buyurdu.
Müstevrid b. Şeddad, Nebi (s.a.s.) in: "Kim çalışıyorsa bir hanım edinsin. Hizmetlisi yoksa hizmetli bulsun. Evi yoksa ev alsın."[22] buyurduğunu işitmiştir.
Bu hadislerde insanın gerçek organik ihtiyaçları açıklanmaktadır, insan, açlık güdüsünü doyurmak için besine, susuzluk güdüsünü doyurmak için suya, şiddetli soğuk/sıcağın sıkıntıları ve hava şartlarından korunmak için eve muhtaçtır. Ayrıca ev onu düşman ve yırtıcı hayvanların saldırısından korur. Yine orada, gün boyu sürekli çalışmanın verdiği yorgunluktan rahatlamak için bir sığınak bulur.
İnsan, avret yerini örtecek, yazın şiddetli sıcağın, kışın şiddetli ve sert soğuğun etkisinden kurtulmak için elbiseye muhtaçtır. Yine o, sıcaklığını hissettiren, soğuktan koruyan, yemeğini pişirmede ve günlük hayatında lazım olan bazı âletleri, silahını ve kendini savunmada kullandığı kalkan gibi âletleri yapmakta yardımcı olan ateşe muhtaçtır.
Fizyolojik ihtiyaçlar konusunda, insanlarla hayvanlar ortaktırlar. Bu yüzden hadis-i şerif, müslümanların ortak olduğu otlağı zikretmiştir. Çünkü develeri ve davarları otlamaya muhtaçtır. Otlak ile birlikte, su ve ateşi zikretti. Bu üç şey, Arap yarımadasında yaygın olan göçebe hayatının zarurî işlerindendir. Geçen 3. hadis, dolaylı bir şekilde, yorgunluk güdüsüne dokunmaktadır. Bu güdü, (s.a.s.)in: "Hizmetlisi olmayan hizmetli edinsin." sözünden anlaşılmaktadır. Bu durum kişinin, tek başına yaptığında yorgun düşeceği birçok ihtiyaçlarını gidermede yardımcı bulması içindir. Ayrıca hadis, cinsellik güdüsüne de işaret etmiştir. Onu inşallah, ileride ele alacağız.
Daha önce zikrettiğimiz gibi fizyolojik güdüler, vücutta kimyevî ve organik dengenin bozulması sonucunda harekete geçer. Bu hal, son psiko-fizyolojik araştırmalarda, homeostasis (hayatî denge) olarak bilinmektedir. İnsan veya hayvan bu dengesizlikten kurtulmak için güdülenir ve vücudu eski denge durumuna getirmek için harekete geçer. Güdü hareke geçince, insan veya hayvan vücudu bozulan dengeyi sağlamak, eski sağlıklı durumuna kavuşmak için uygun hareketi yapar. Bu yüzden, Amerikalı meşhur fizyolog Walter Cannon (1945), bedende hayatî dengeyi sağlamak için, faydalı/uygun harekete yönlendiren bir hikmetin olduğu fikrine vardı. Son deneysel araştırmalar, vücutta önemli bazı besinlerin eksikliği, bu besinleri içeren yiyeceklere doğru bir eğilim oluşturuyor. Bu deneylerden birinde, vücutlarında büyük ölçüde tuz

kaybına uğratılarak böbrek üstü salgı bezleri tahrip edilen fareler kullanıldı. Önlerine tatlı ve tuzlu su bulunan kaplar konuldu. Böbrek üstü salgı bezleri tahrip olan fareler, önceki hallerine oranla çok büyük miktarda, yaklaşık 20 kat daha fazla su içmeye başladılar. Bu deney, vücuttaki tuz eksikliğinin tuzlu su içmek için bir güdü oluşturduğunu gösterdi. Bu güdü, böbrek üstü salgı bezleri tahrip edilmeden önce bu farelerde olmayan bir güdüydü.
Daha başka deneyler, süt emme çağında olan çocuk grupları üzerinde yapıldı. Sağlık durumları özenle gözden geçirilip, kiloları tartıldı. Önlerine konan, sevdikleri çeşitli yiyecekleri özgürce seçip yemeleri için serbest bırakıldılar. Bir müddet sonra, bu çocukların sağlık durumlarının daha iyi olduğu görüldü. Bu deneyler, bedendeki belirli besinlerin eksikliği sonucunda vücuttaki hayatî dengenin (homeostasis) bozulması halinde, noksan besinleri içeren gıdalara karşı bir dürtü, bir iştah oluştuğunu ortaya koymuştur.[23] Açıkça anlaşılacağı gibi, bu besinlerin alınması vücudun ihtiyaç duyduğu gıdaları sağlamakta, vücut bundan yararlanmakta ve sağlık düzelmektedir.
Bu gerçeğe Rasûl (s.a.s.), işaret etmektedir[24]: "Nebi (s.a.s.) bir hastayı ziyaret etti. Ne yemek istediğini sorunca, buğday ekmeği -başka bir rivayette kek- cevabını verdi. Rasûl (s.a.s.): *Kimde buğday çöreği varsa kardeşine göndersin* buyurdu. Ardından: "*Birinizin hastası, birşey arzuladığında onu yedirsin.*" sözünü ekledi.
-"Nebi (s.a.s.) bir hastayı yokladı. *Ne arzuluyorsun*? diye sorunca kek dedi. Nebi: "Tamam" deyince, istediğini getirdiler.[25] Rasûl (s.a.s.): "*Birinizin hastası, birşey arzuladığında onu yedirsin.*" buyurdu. Bu söz mutlaka, Yüce Allah'ın vücutta yarattığı bir özelliğe işaret ediyor. İnsan ve hayvan, vücudun ihtiyaç duyduğu gıdaya iştahla yöneliyor. Bu özellik, Walter Cannon'un XX. yy. başlarında, canlı varlıkların hayatî dengeyi sağlamak (Homeostasis) için yaptıkları hareketleri araştırmalarında keşfettiği bir özelliktir. Bu hadisinde Rasûl (s.a.s.), "*Birinizin hastası, birşey arzuladığında onu yedirsin.*" sözüyle, hastanın arzu duyduğu yiyeceğin ona fayda vereceğine işaret etmiştir. Çünkü vücut ona ihtiyaç duymuştur; yediğinde gıda olacak ve sağlığı düzelecektir.[26]
İnsan ve hayvanların vücudunda, sağlık dengesini belirli bir ölçüde tutan, bu dengenin bozulması halinde vücûdun bu ihtiyacı karşılamak için uygun hareket (dürtü) geliştirdiği düşüncesi, daha önce söylediğim gibi, son asırda Walter Cannon'a nisbet edilen bir görüştür. "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs/Kur'an ve Psikoloji" adlı kitabımda açıkladığım gibi, insan ve hayvanda hatta bütün evrende, hayatî denge fikri yeni bir fikir değildir. Walter Cannon Homestasis/dengelenmeyi keşfetmeden XIV asır önce Kur'an'da vardı.[27]
Yaşama güdülerinden biri de yenilen/içilen şeylerin artıklarını boşaltma güdüsüdür. İnsan bunlardan kurtulmazsa sıkıntı çekmesine ve sağlığının bozulmasına neden olur. Bu artıkların vücutta kalmasının sıkıntıya sebep olacağına Rasûl (s.a.s.), tuvaletini yaptıktan sonra okuduğu duasında işaret etmiştir; "*Benden sıkıntıyı gideren ve sağlık veren Allah'a hamdolsun*."[28]
Ayrıca bu hadiste, güdüyü izleyen bir iç duyguya işaret vardır. Fizyolojik güdüye, genelde, sıkıntılı bir duygu eşlik eder. Bu duygu darlık, gerilim ve istikrarsızlık hissetmekten ibarettir. Bu güdünün doyurulmasını ise sevinçli bir duygu izler. Bu duygu da güdüye eşlik eden sıkıntı ve gerilimden kurtulmanın verdiği rahatlamadır. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.), yediği/içtiği şeylerin artıklarının vücûduna verdiği sıkıntıdan kurtulduğu, kurtuluş sonucu rahat ve afiyet hissettiği için Allah'a hamdetmiştir.
Açlık güdüsü ve korku heyecanından her biri, insan hayatında önemli rol oynar. Kişi, bütün hayatı boyunca, onu açlık sıkıntısından kurtaracak olan hayat lokmasını elde etmek için didinir, yorulur. Yine elem ve acıya neden olan ölüm korkusundan kurtulmak, kafa rahatlığı ve mutluluk veren güven duygusunu yakalamak için sürekli çalışır. Kur'an, insan hayatında önemli etkileri olan açlık güdüsü ve ölüm korkusuna işaret etmiştir: "*Çaresiz sizleri biraz korku, biraz açlık, biraz maldan, candan ve hâsılattan eksiklik ile imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele.*"[29]
"*Allah şöyle bir kenti misal olarak anlattı: Güven, huzur içinde idi; her yerden rızkı kendisine bol bol geliyordu. Fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük etti, bunun üzerine (halkının) yaptıklarından ötürü Allah onlara açlık ve korkuyu tattırdı.*"[30]
Yüce Allah, Kureyş'e, açlıktan kurtarma ve korkulardan emin kılma nimetlerini verdiğini hatırlattı. Burada da açlık güdüsü ve korkunun insan hayatında büyük önemi olduğuna işaret vardır. Yüce Allah: "*Bu ev (Kâbe)nin Rabbine kulluk etsinler/ki onları yedirip açlıktan kurtardı ve onları korkudan güvene kavuşturdu.*"[31]
Rasûl (s.a.s.) de, açlık güdüsü ve korkunun, insan hayatındaki yerine işaret etmiştir: "*Kim kavmi içinde güvencede, bedeni sağlıklı olarak sabahlar; yanında günlük yiyeceği bulunursa sanki dünya ona verilmiştir.*"[32]
Bu hadiste, insan hayatında açlık ve korkudan emin olmanın önemi açıklanmıştır. Ayrıca vücut sağlığının önemine işaret edilmiştir. Bu üçü, insanın dünya mutluluğu için mühim sebepler olarak görülmüştür. Bir kişi, içinde yaşadığı toplumda güven içinde olur, korku endişesi taşımaz, günlük yiyeceği olur, açlık kaygısı taşımazsa, sağlığı yerinde olur hastalık acısı duymazsa, o kişi mutlaka mutluluğun doruğundadır, sanki dünyanın kralıdır.
Rasûl (s.a.s.) oksijen ihtiyacına da işaret etti. Onu, yeme/içmede aşırılığa gitmemeye teşvik ettiği hadisinde, açlık ve susuzluk güdüleriyle birlikte ele aldı. Nefes alma güdüsünün bu hadiste açlık/susuzluk güdüleriyle birlikte ele alınması, insan hayatında oksijen ihtiyacının önemine işarettir. Rasûl (s.a.s):"*İnsanoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. İnsanoğluna, belini doğrultacak kadar yemek yeter. Mutlaka yiyecekse, karnının üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefes almaya bıraksın.*"[33] buyurdu.
Bu hadiste, çok yeme/içmenin mideyi doldurup şişireceği, ciğerlere baskı yapıp zor nefes almaya sebep olacağına işaret vardır. Bu ise insan sağlığına zararlıdır. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.), kişi rahat ve kolay nefes alsın; kendine gereken oksijeni sağlasın diye, çok yiyip/içmemeye teşvik etmiştir.[34]

Nesli Sürdürme/Var Olma Güdüleri

Fizyolojik güdü olan cinsellik ve annelik güdüleri, nesli sürdürme görevini yerine getirirler.[35]

1-Cinsellik Güdüsü

Cinsellik güdüsü, insanda ve hayvanda, önemli bir göreve götürür. Erkek ve dişiden her birini ötekine doğru çeker; aile oluşur, nesil türer, kuşaklar birbirini izler ve neslin korunması sağlanır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, cinsellik güdüsünün nesli koruma görevine, şu âyetlerde işaret edilmiştir: "*Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı ve eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi.*"[36]
"*Ey insanlar, sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp, ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun*."[37]
Rasûl (s.a.s.) de müslümanları evlenmeye teşvik etti. Çünkü o, Kıyamet gününde, ümmetinin çokluğu ile övünecek: "*Nikah, sünnetimdir. Kim sünnetimi işlemezse benden değildir. Evleniniz; ben sizinle diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim. Evlenebilen evlensin, evlenemeyen oruç tutsun, çünkü oruç nefsi frenler*."[38]
"*Doğurgan kadınlarla evlenin. Ben sizinle diğer ümmetlere karşı övüneceğim*."[39]
Çocuğun doğumu Allah'ın nimetlerindendir. Anne-babanın mutluluğunu sağlar; ikisini de sevindirir, mutlu eder. Ailenin devamını sağlar, onlar için güç-kudret kaynağı, önemli bir yardımcıdırlar. İbnu Kayyim el-Cevziyye(751/1350) bu anlamda şunları söyler: "Çocukların -yaşasalar da ölseler de- pek çok faydası vardır: Yaşarlarsa, anne/babaya yardımcı ve faydalı olurlar, ölürlerse Cennet'e gitmelerine sebep olurlar."[40]
Karı/koca arasındaki cinsel ilişki, İslam'a göre, sadece zevk alma ve faydalanma değildir. Aksine, sevgi, merhamet ilişkisi, insanın huzur ve sükun bulduğu, güven duyduğu bir alâkadır. Yüce Allah buyurdu ki: "*O'nun âyetlerinden biri de, size, nefislerinizden, kendileriyle sükûn bulacağınız eşler yaratması ve aranıza sevgi, acıma koymasıdır. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır*."[41]
İslâm, karı/koca arasındaki cinsî münasebeti, kulun, yaptığında sevap kazanacağı iyi işler seviyesine yükseltir.
Allah Elçisi: "*Sizden birinin, eşiyle cinsî münasebetinde de sevap vardır*." buyurur. Sorarlar:
-"Ey Allah'ın Elçisi, birimiz arzusunu giderecek, ondan da sevap kazanacak, öyle mi?
-*Haram yola başvursa, günah olmayacak mıydı?! Aynı şekilde, helal yoldan şehvetini giderince sevap kazanır*."[42] cevabını verir.
Karı/koca arasındaki cinsel ilişki sadece sevap kazanılan güzel bir amel olmakla kalmaz; işleyeni Cennet'e sokacak bir amel derecesine yükselir. Allah Rasûlü (s.a.s.): "*Allah'a tertemiz kavuşmak isteyen, hür kadınlarla evlensin.*"[43] buyurdu.
İslâm'a göre, eşler arasındaki alâka, karı/kocanın birbirine karşı aşk, sevgi ve saygılarını gösterdikleri insanî bir ilişkidir. Güzel şakalar, oynaşma ve tatlı sözler, sevgi ve mutluluk duygularını etkiler. Rasûl (s.a.s.) ashabının (r.a.) cinsî münâsebetten önce, eşleriyle oynaşmalarını tavsiye ederdi. "Câbir b. Abdullah'ın anlattığına göre, Rasûlullah, ashabına, sevişmeden önce cinsî münâsebette bulunmayı yasakladı."[44]
Görüldüğü gibi, Rasûl (a.s.) ashabına, cinsel ilişkiden önce eşleriyle şakalaşıp oynaşmayı tavsiye etti. Karı/koca arasındaki cinsel ilişki konusunda yazan modern bilginlerin çoğu, cinsî münâsebetten önce sevişmenin önemini açıkladılar. Çünkü cinsel duyguları tahrik, eşlerin

doyuma ulaşmasını sağlar. Erkeğin, sevişmeden yaptığı cinsel ilişki, kadın tatmin olmadan sadece erkeğin tatmin olmasını sağlar. Bu da kadının tatminsizlik ve sinirsel gerilim duymasına neden olacağından bazen evlilik hayatının istikrarsız gitmesinin sebeplerinden biri olur.[45]

2-Annelik Güdüsü

Anne, çocuğuna sevgi, şefkat, acıma ve özen gösterdiği zaman annelik güdüsü açıkça ortaya çıkıyor. Hayvanlarda -özellikle de memeli hayvanlarda- genellikle, yaratılıştan gelen annelik davranışı açtkça gözüküyor. Memeli hayvanlar, yaratılıştan gelen içgüdüyle küçük yavrularını emzirirken onlara dikkat ediyor, onları savunuyorlar. Rasûl (s.a.s.), dişi bir kuşun yavrusuna yapılan eziyetten dolayı sergilediği acıklı durumu, yavrusuna karşı gösterdiği özen ve savunmayı görmesi nedeniyle, annelik güdüsüne işaret etti:

"Rasûl (s.a.s.) bir yerde konakladı. Adamın biri ağaçlık bir yere giderek bir kayakuşunun yumurtasını aldı. Kuş, Rasûl (s.a.s.) ve ashabının başında dolanıyordu. Rasûl (s.a.s.) sordu: *Bu kuşu hanginiz üzdü*? Topluluktan biri: "Ben yumurtasını aldım", deyince, Rasûl (s.a.s.):"*Onu yuvasına geri koy.*" dedi. Başka bir rivayette: "*Ona acı ve geri koy*." buyurdu.[46]

Rasûl (s.a.s.), hamilelik, doğum, emzirme safhalarında annenin karşılaştığı zorluk ve sıkıntılara, çocuğuna özen gösterip uykusuz kaldığına işaret etti.

Adamın biri, annesinin ahlakının kötü olduğunu şikayet edince: "*Seni dokuz ay karnında taşırkan kötü huylu değildi.*" cevabını verdi. Adam: Gerçekten ahlakı kötü deyince, "*Seni iki yıl emzirirken böyle değildi*." buyurdu. Adam yine "Gerçekten huyu kötü." deyince, "*Senin yüzünden gece uykusuz, gündüz susuz kalırken huyu kötü değildi.*" buyurdu. Adam:"Ama karşılığını ödedim." dedi. Rasûl (s.a.s.) sordu: *Ne yaptın* ? Adam: "Omuzumda taşıyarak hac yaptırdım." deyince: "*Bir tek doğum sancısının karşılığını bile ödeyemedin*." buyurdu.[47]

3- Sosyal-Psikolojik Güdüler

İnsanda, fizyolojik güdüler gibi vücudun ihtiyaçlarıyla bağlantılı olmayan, yaşama ve nesli sürdürme ile ilgisi bulunmayan sosyal-psikolojik güdüler vardır. Bu güdüler, manevi ihtiyaçları karşılarlar. Bunlar, insan için temel ihtiyaçlardır; bunlara doyum sağlanması güvenli, huzurlu ve mutlu bir hayatı gerçekleştirir. Eğer bu doyum sağlanmazsa, kişi güven nimetinden yoksun kalır, endişeye dalar ve hayatını sıkıntı kuşatır. İnsan hayatındaki önemli sosyal-psikolojik güdülerden biri de inanç/din güdüsüdür.[48]

a- **İnanç/Din Güdüsü**

İnsanda, yaratılıştan gelen, Yüce Allah'ı bilme ve O'na inanma, O'nu bir bilme, O'na ibadet ederek yaklaşma, O'na sığınma, tehlike kuşatınca O'ndan yardım isteme duygusu vardır. Kur'an-ı Kerim, yaratılıştan gelen bu inanma güdüsüne işaret eder: "*Sen yüzünü, Allah'ı birleyici olarak doğruca dine çevir: Allah'ın yaratma kanununa (uygun olan dine dön) ki, insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din odur fakat insanların çoğu bilmezler.*"[49] Kurtubî (671/1272), bu âyetin tefsirinde, "İnsanın yaratılış ve tabiatında, mahlûkatın güzelliklerini tanıma ve bunlardan hareketle Allah'ın varlığına/birliğine inanmak gibi, yaratılıştan gelen bir duygu vardır.'[50] demektedir.

Yüce Allah şöyle buyurdu: "*Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye onları kendisine şahid tutmuştu. "Evet, buna şahidiz dediler. Kıyamet günü "Biz bundan habersizdik!" demeyesiniz*.[51]

Yüce Allah bu âyette, yaratılmadan önce Ruhlar âleminde, Adem oğullarının zürriyetinden söz almış ve Rabb olduğuna onları şahid tuttuğunu belirtiyor. Böylece, kıyamet gününde "Biz bundan habersizdik." demesinler. Bu âyet, insanın yaratılışında Yüce Allah'ı tanıma, O'na ve birliğine inanma yeteneğinin olduğunu gösteriyor.[52]

Rasûl (s.a.s) de insanın temiz bir yaratılış ve hanif dini üzere doğduğunu açıklıyor: "*Her çocuk tertemiz bir yaratılışla (fıtrat) doğar. Sonra onu ana/babası yahudileştirir, hristiyanlaştırır, mecusîleştirir. Tıpkı bir hayvanın sağlam bir yavru yaptığı gibi. Bu yavruda hiçbir eksik organ görüyor musunuz!* Sonra Ebu Hureyre: İsterseniz şu âyeti okuyun: "*Allah'ın insanları yarattığı sağlam yaratılış üzere*."[53] demiştir.

Bu hadiste Rasûl (s.a.s), çocuğun temiz bir yaratılış ve hanif dini üzere doğduğunu açıklıyor. Yalnız, çocuk ana/babanın ve yetiştiği çevrenin eğitim ve kültür şartlarından etkilenir. Ana/babası onu yahudi, hristiyan veya mecusi kültürüyle yetiştirebilir. Böylece, doğduğu tertemiz yaratılış zayıflar; öğrendiği ve içinde yetiştiği inanç sistemi güçlenir. Rasûl (s.a.s), bu gerçeği anlatan misali sahabeye, günlük hayatlarından verdi. Nasıl ki hayvan yavrusu hata ve kusuru olmadan doğarsa, insan da yaratılışında bir bozukluk bir yamukluk bir çarpıklık olmaksızın, hanif dinini kabul edecek şekilde doğar. Bu anlamda Rasûl (s.a.s) bir başka hadisinde şöyle buyurur: *"Her insan, konuşma safhasına kadar, fıtrat üzere doğar; sonra ana/babası onu yahudileştirir, hristiyanlaştırır*."[54]

Bu durumda çocuk Allah'a, O'nun birliğine inanacak bir yetenekle doğar. Ancak bu yetenek, çocuğun eğitim-öğretimiyle uğraşanların eğitimi, yönlendirmesi ve ikna etmesine ihtiyaç duyar. Zikrettiğimiz bu iki hadis, bu eğitim/öğretimin çocuğu İslâm veya Yahudi yahut Hristiyan dinine yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Öyleyse din, insanın o yetenekle doğduğu bir esastır ayrıca buna insanın içinde yetiştiği çevrenin (kattığı) katkıları vardır. Rasûl (s.a.s) bu gerçeğe şu hadisinde işaret etmiştir: Huzeyfe b. Yeman anlatır: "Rasûl (s.a.s) iki hadis söyledi; birini gördüm, ötekini bekliyorum. Önce emanetin, insanların kalplerinin derinliğine indiğini anlattı sonra Kur'an indi. Kur'an'dan birşeyler öğretiniz, sünnetten birşeyler öğretiniz."[55]

Bu hadis açıkça gösteriyor ki emanet yani Yüce Allah'a inanma ve O'na kulluk duygusu yaratılıştan insanların kalbinde mevcuttur ancak insanın yetiştiği sosyal çevrede, eğitim/öğretimle ortaya çıkmaya muhtaçtır. Kur'an-ı Kerim ve Nebevî Sünnetin öğretilmesi onu ortaya çıkarır, yaratılıştan gelen bu yetenek gelişir ve kökleşir.

Bazen çocuğun çevresinden aldığı bu eğitim, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Rasûl (s.a.s) üzere çocuğunu yetiştiren islam toplumlarında olduğu gibi, her türlü yamukluk ve sapıklıktan uzak tevhid inancına götürür. Bazen de çocuk, islam prensiplerine tam olarak tutunmayan çevrelerde çeşitli gelenek-görenek, islam prensipleri ve sağlam tevhid inancıyla bağdaşmayan fikirlerle karşılaşır.

Rasûl (s.a.s), dinden sapmayı insana güzel gösteren şeytanî etkilere işaret etmiştir: "*Rabbim bana, bugün, bilmediğiniz şeyleri öğretmemi emretti: Kullarıma bağışladığım mallar helaldir. Ben bütün kullarımı (hanif) sağlam inançlı yarattım. Şeytan onlara geldi, onları yollarından uzaklaştırdı. Helal kıldığım şeyleri onlara haram saydırdı, kendilerine bir belge indirmediğim halde, bana şirk koşmalarını onlara emretti.*" [56]

Bu hadisde Rasûl (s.a.s), Allah'ın bütün insanları hanif olarak, yani içlerinde Yüce Allah'a iman ve tevhid inancı yeteneği mevcut olarak yarattığını açıklamıştır. Ancak şeytan onları etkisi altına almış, sağlam yaratılışın kendilerini kılavuzladığı doğru yoldan onları uzaklaştırmış, Allah'a şirke daldırmış, Allah'ın helal kıldığını haram haram kıldığını helal saymalarını sağlamıştır.[57]

b- Yarışma/Rekabet Güdüsü

Rekabet güdüsü, insanlar arasında yaygın olan sosyal-psikolojik bir güdüdür. Rekabet güzel olan şeylerde değer yargılarını ve toplumun kültür düzeyini tesbit eder. Bu gibi şeylerde toplum çocukları rekabete teşvik eder. Kur'an-ı Kerim, müslümanları ibadet ve güzel amellerle Allah'a yaklaşma ve takvada yarışa teşvik etmiştir.[58]

Yüce Allah: "*İyiler, elbette nimet içindedirler. Koltuklar üzerinde oturup bakarlar. Yüzlerinde nimetin sevinç ve pırıltısını sezersin. Onlara mühürlü halis bir şaraptan içirilir. İçildikten sonra misk gibi kokar. İşte ona imrensin artık imrenenler*."[59] buyurmaktadır.

İnsanların çoğu, genellikle dünya ve onun geçici menfaatlerine eğiliyorlar. Onlar para biriktirmede, emlak ve gelir getiren taşınmazları mülk edinmede, ayrıca makam/mevki elde etmede, toplum yönetimini elinde tutanları elde etme v.b. dünya hayatında geçerli çeşitli konularda yarışıyorlar. Bu çeşit rekabet, nefislerde kin ve kızgınlığı harekete geçiren, müslümanlar arasında sevgi ve kardeşlik bağlarını çözen, onları Allah'ı anmaktan uzaklaştıran, Allah'ın dinini yayma ve yüceltme, yolunda cihad etme coşkusunu zayıflatan, sevilmeyen türden bir rekabettir.

Allah Rasûlü (s.a.s.) bir gün Uhud şehitlerinin cenaze namazını kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve şöyle konuştu: "*Ben önünüzdeyim ve size şahidim. Yemin ederim ki şu anda havzıma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazineleri verildi. Vallahi ben, benden sonra şirk koşmanızdan korkmuyorum..Fakat dünya konusunda yarışmanızdan korkuyorum*." [60]

Rasûl (s.a.s.) başka bir hadisinde: "*Vallahi, fakirliğinizden korkmuyorum; sizden öncekiler gibi, dünyanın önünüze serilmesi ve onlar gibi rekabet etmenizden; onları mahvettiği gibi sizi de mahvetmesinden korkuyorum*."[61] buyurdu.

Rasûl (s.a.s.), tehlikeler içerip zarar verdiği için, müslümanları dünyalık konusunda sakındırmakla birlikte, takvada, Allah'ın rızasını kazanmak için güzel amellerle O'na yaklaşmada yarışmaya teşvik etti. Rasûl (s.a.s.): *Aranızda, ancak iki hususta yarış vardır. Birisi, Allah (c.c.)ın*

Kur'an bilgisi verdiği ve gece gündüz onunla uğraşıp ona uyan adamdır. Onu gören "Yüce Allah, falan kişiye verdiğini bana verseydi, onun gibi davranırdım." der. İkincisi. Allah'ın verdiği malı gece gündüz yerli yerince harcayan ve sadaka veren adam. Onu gören "Allah, filana verdiği malı bana verseydi, onun gibi harcardım." buyurmuştur.[62]
Rasûl (s.a.s.), müslümanları, süvarilik ve kahramanlık duygularını güçlendiren yararlı işler yapmada yarışmayı da teşvik ederdi. At yarışlarını teşvik ettiği gibi, bizzat kendisi bu yarışlara katılırdı. İbnu Ömer'in anlattığına göre, "Rasûl (s.a.s.) atını yarışa hazırlar ve yarışmaya katılırdı"[63]
"Rasûl (s.a.s.), yarışa hazırlanan atlarla Hafya'dan Seniyyetü'l Veda'ya kadar hazırlanmamış atlarla ise Seniyyetü'l Veda'dan Mescid-i Beni Züreyk'e kadar yarış düzenledi."[64]
Rasûl (s.a.s.), Eşlem kabilesinden bazılarının ok atma yarışı yaptıklarını gördü: "*Atın, İsmail oğulları, babanız atıcıydı. Atın, ben de falanlardan tarafayım.*" derken eliyle takımın birini tuttu. (Hareket olmayınca) "*Niçin atmıyorsunuz*? diye sordu:
"Siz onlara taraftar olunca nasıl yarışırız?!." diye cevap verdiler. Bunun üzerine:
"*Atın, ben hepinizle beraberim*." buyurdu.[65]

c- Mülk Edinme Güdüsü

İnsan; para, gelir getiren taşınmaz mal, mülk v.b. hayatın çeşitli mallarına meyleder. Kur'an-ı Kerim insanın mülk edinme sevgisine, Yüce Allah'ı şu ayetlerinde işaret etti. "*Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, salma atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevklere aşırı düşkünlük, insanlara cazip gösterildi. Bunlar sadece dünya hayatının geçimidir. Asıl varılacak güzel yer, Allah'ın yanındadır*."[66] "*Malı pek çok seviyorsunuz*."[67]
Rasûl (s.a.s.) de, insanın mülk edinme sevgisine işaret etti: "*Ademoğlunun iki dere dolusu altını olsa üçüncüsünü isterdi. Ademoğlunun gözünü ancak toprak doyurur. Allah, pişman olanın tevbesini kabul eder.*"[68] buyurdu. Bu hadiste Rasûl (s.a.s.), insanın mülk edinme konusundaki şiddetli arzusunu, çoğaltma hususunda güçlü isteğini, bu arzusunu ölümden başka hiçbir şeyin durduramayacağını açıkça ortaya koydu. Yine bu manada, Rasûl (s.a.s.): "*İhtiyarın gönlü iki hususta kocamaz: Uzun ömür, çok mal.*"[69] Buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)in müslümanları, dünya malı, mülkü ve hazineleri konusunda yarışmaktan sakındıran, az önce rekabet/yarışma güdüsü konusunda geçen hadis de mülkiyet güdüsüne işaret etmektedir.
Dünya malı ve gelirleri konusundaki yarış, esasen bir sahip olma yarışıdır. Rasûl (s.a.s.) in, kendinden sonra müslümanların bu konudaki yarışından korktuğunu açıklaması, mülkiyet güdüsünün müslümanlara hakim olmasından, dünyadaki bütün çalışmalarının mülk edinme çabası, bunun Allah'ı anma, takva ve O'na ibadetten müslümanları alıkoymasından korktuğuna işaret etmektedir. Üzülecek şeylerden biri de, bugün müslümanların çoğunun, Rasûl (s.a.s.)in bizi sakındırdığı şeyleri mubah saymalarıdır.[70]

Güdü Ve Heyecan/Duygular Arasındaki İlgi

Güdü ile heyecan ve duygusallık durumu arasında bir ilişki vardır. Güdü motive edilince, bu duruma gerilim, istikrarsızlık, keder ve sıkıntı duyma eşlik eder. Mesela, açlık güdüsü harekete geçince, kederli bir duygusallık ona katılır. Güdünün doyumundan sonra ise genellikle bir sevinç durumu ona eşlik eder. Açlık acısını, yemekten sonra lezzet ve sevinç duyma izler. Güdüye eşlik eden bu bu kederli duygusal duruma Rasûl (s.a.s.) işaret etmiştir: Rasûl (s.a.s.): "*Allahım, açlıktan sana sığınırım; Çünkü o ne kötü bir sıkıntıdır.*"[71] diye dua ederdi. Bu hadiste, açlık güdüsünü izleyen ruhî üzüntü haline açıkça işaret vardır. Aç olan kişi açlık acısı ve ona eşlik eden keder ve sıkıntı hissini duyar. Rasûl (s.a.s.), açlık/susuzluk güdülerinin doyumundan sonraki tat ve sevinç hissine de işaret etmiştir: "*Yüce Allah buyurur ki, Oruç benim için tutulmaktadır; onun ödülünü de ben veririm. Oruçlu için iki sevinç vardır:* ***1-*** *Orucunu açtığı zaman* ***2-*** *Rabbine kavuştuğu zaman.*"[72]
Oruçlunun, orucunu açtığı zaman duyduğu sevinç, açlık güdüsünün doyumunu izleyen lezzet hissinin verdiği sevinçtir.[73]

Güdüler Arası Çatışma

İnsan, güçte eşit, yönleri karşıt iki güdünün etkisi altında kaldığında; güdünün biri bir yöne, diğeri birincisine zıt başka bir yöne çeker. İnsan şaşkınlık ve kararsızlık içinde kalır; bu iki yönden hangisine gideceğini bilemez. Birinci yöne yöneldiğinde, aksi tarafa çeken güdünün gücü artar ve hareket durur, zıt yöne çeken güdünün etkisine girer. Bu hedeften biraz uzaklaşsa, öteki güdünün gücü artar ve hareket durur. Böylece kişi iki hedef arasında kararsız kalır ve herhangi bir hedefe ulaşamaz. Bu durum "iç çatışma" olarak bilinir. Kur'an-ı Kerim, imanla küfür arasında, müslümanlarla kafirler cemaatine katılmak konusunda tereddüd ve kararsızlık duyan münafıkların iç çatışma halini şöyle niteler: "*Herhalde münafıklar Allah'a hile yapmağa kalkarlar, Allah da hilelerini başlarına geçirir. Namaza kalktıkları zaman da erinerek kalkarlar, halka gösteriş yaparlar; yoksa Allah'ı pek az hatıra getirirler./Arada yalpalayıp dururlar; ne bunlara bağlanırlar ne de onlara. Allah şaşırtırsa artık sen onlara bir çıkar yol bulamazsın*."[74]
Rasûl (s.a.s.) de, müslüman ve kafirler cemaatine katılma konusunda münafıkların hissettikleri kararsızlıktan doğan iç çatışmayı; iki sürü arasında kalan, bir defasında birine bir seferinde ötekine katılan; ikisinden birinde kalma hususunda ayarsız olan koyuna benzettir: "*Münafığın durumu, iki sürü arasında kararsız kalmış; bir seferinde ona, bir seferinde ötekine katılan şaşkın koyunun hali gibidir*."[75]
İç çatışma çoğu zaman insanda, dünyevi arzu, istek, heves ve bedeni ihtiyaçlarının doyumuyla ilgili güdüleri ile dinî, ruhî arzularıyla ilgili güdüleri arasında olur. Bu güdüler kişiyi, ahiret hayatında mutlu olmak amacıyla dünyevî arzu, istek ve heveslerine; fizyolojik güdülerine hakim olmak için motive eder.
Rasûl (s.a.s.), insandaki maddi/fizyolojik ve toplumsal güdülerin iç çatışma mücadelesini, canlı bir misalle, gerçekçi bir temsille incelikli olarak niteledi. Rasûl (s.a.s.): "*Benim durumum ateş yakan bir adamın hali gibidir. Ateş etrafı aydınlatınca, kelebekler (pervaneler) ve ateş etrafındaki böcekler çevresine üşüşür ve ateşe düşmeye başlarlar. Adam onları engellemeye çalışsa da adamı aşar; ateşe atılırlar. İşte benim ve sizin misaliniz budur. Ateşten korumak için, ben sizin eteğinizden tutuyorum. Ateşten beri gel! Ateşten beri gel! diyorum; siz beni aşarak ateşe dalıyorsunuz.*"[76] buyurdu.
Bu hadiste bir yandan dünya hayatının cazibeleri ve hissi arzuları arasında, öte yandan insanı dünya heves ve arzularına dalmaması konusunda motive eden manevi güdüler arasındaki çatışmanın ince bir tasviri vardır. Rasûl (s.a.s.) bu çatışmayı, iki kişi arasında mukayese yaparak niteledi. Birincisi akıllı uslu, arzularının azgınlığını frenler, heveslerine hakim olur, ahiret hayatı için çalışır. İkincisi aklı kıt, sağlıklı düşünceden uzak, kendi arzu ve isteklerine uyan, ahireti için çalışmayan biridir. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurdu: "*Akıllı adam, nefsine boyun eğdiren ve ölümden sonrası için çalışan kimsedir. Akılsız adamsa nefsine ve nefsinin isteklerine uyan, Allah'tan da umulmayacak şeyleri umandır*."[77]
Rasûl (s.a.s.), müminleri dünyevî arzu, istek ve zevklerinin, özellikle de cinsî arzularının ardından sürüklenmekten sakındırırken bu çatışmaya dikkat çekti. Erkekleri, kadınların tuzağına düşmekten sakındırdı: "*Doğrusu dünya tatlıdır, çekicidir. Allah sizi oraya, nasıl davranacağınızı görmek amacıyla yerleştirmiştir. Dünyadan sakının, kadından sakının; İsrailoğullarının ilk imtihanı kadındı*." [78]
"*Ardımdan erkeklere, kadınlardan daha tehlikeli bir fitne bırakmadım*."[79] buyurmuştur.
"*Sizin hakkınızda en çok korktuğum, zenginlik arzusu, karınlarınız, şehevî arzularınız ve fitnelerin saptırmasıdır*."[80] buyurmuştur.
Modern psikologlar, güdülerarası çatışmayı incelediler ve şartların, birbirine zıt iki güdüden diğerine göre güçlü olanı desteklemesi halinde bu çatışmanın çözümünün mümkün olduğu kanaatine ulaştılar. Bu durumda insan, güçlü olan güdüye yönelir, çünkü birbirine zıt iki güdüden birini seçme konusunda şaşkınlık içinde olan insanın zayıf olan güdüsüne yönelme gücü yoktur. Bu tip güdüler arası çatışmaların çözümü, insanın normal günlük hayatının istek ve ihtiyaçlarında meydana gelir. Mesela, bir öğrenci gelecek önemli bir imtihana çalışmak için geceyi evinde geçirmenin görevi olduğunu düşünür. Bazen böyle bir geceye önemli bir sosyal, kültürel veya eğlence programı denk gelir. Diyelim ki tv. de özellikle seyretmeyi istediği önemli bir tiyatro gösterisi olur. Öğrenci bu durumda bir çatışma duygusu hisseder. Dersine çalışıp, tiyatro programını kaçırsın mı? Yoksa tiyatroyu seyredip sınava hazırlık için ders çalışmayı mı bıraksın? Bu çatışma, şartların bu iki istekten birini destekler doğrultuda oluşması halinde, kolaylıkla çözülmüş olur. Mesela, bir arkadaşı, birlikte ders çalışmak amacıyla onu ziyaret ederse, ders çalışma isteği güçlenir ve çatışma biter. Ama arkadaşı tv. deki tiyatro programını seyretmek için gelmiş olursa, diğer isteği güçlenmiş olur ve çatışma son bulur. Bu çeşit iç çatışmaların anlattığımız yolla çözümünü, günlük hayatın birçok güdüsünde görmek mümkündür. Ancak bu çatışma, insan için hayatın önemli, vazgeçilmez esaslı güdüleri arasında olursa bu güdülerden birini doyumsuz bırakmak akıllıca bir çözüm sayılmaz. Çünkü böyle çözümler sıkıntıya neden olur ve çoğunlukla insanın sağlığına zarar verir. Diyelim ki bu kişi, fizyolojik güdülerini

doyurmayı, bedeninin arzu ve isteklerin yerine getirmeyi, dünyevi arzular peşinde gitmeyi sürdürsün, dinî görevlerini ve ruhî isteklerini doyurmayı ihmal etsin. Bu kişinin kafa rahatlığı, güven duygusu ve mutluluk duyması mümkün değildir. Yüce Allah şöyle buyurur: "*Her kim de zikrimden yüz çevirirse ona dar geçim vardır ve onu kıyamet günü kör olarak hasrederiz*."[81]
Aynı şekilde, bir insan fizyolojik güdülerini ihmal edecek derecede manevî güdülerini doyurma konusunda aşırı giderse, bu kişi ruh ve beden sağlığı düzgün biri sayılmaz, çünkü insanın biyolojik güdülerini doyumsuz bırakması, insanın yaratılışına uygun hayatını düzensiz ve anormal yapar.
Fizyolojik ve sosyal güdüler arasındaki çatışmayı çözmenin en güzel yolu, ikisi arasında bir uzlaşma sağlamaktır. İnsan, fizyolojik güdülerini doyurma konusunda, dinen serbest olan alanı kullanır. Aynı zamanda, ibadet, salih amel, Allah'ın yasaklarından sakınmak, O'nun bizim için çizdiği hayat yolunu izlemek suretiyle sosyal güdülerini doyurur.
"*Allah'ın sana verdiği bu servet içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma*."[82]
Rasûl (s.a.s.), fizyolojik ve sosyal ihtiyaçların nefsinde dengeleştiği normal insan örneği idi. Rasûl (s.a.s.)yaratılıştan gelen bedenî güdülerini doyururdu. Yer, içer, uyur, evlenirdi. Ayrıca manevi güdülerini de doyururudu. Organları ve kalbiyle Allah'a tam bir teslimiyetle yönelir, ruh berraklığı ve kalp temizliği içinde Allah'a kulluk ederdi. Rasûl (s.a.s.) "*Dünyadan bana kadın, güzel koku sevdirildi. Namaz da gözümün nuru kılındı." buyurmuştur*.[83]
Böyle bir denge örneği, insanın fizyolojik ve sosyal güdülerinden her birini, aşırılık ve bağnazlığa kapılmaksızın normal bir şekilde doyurması halinde, maddi ve manevi yönden tam olarak sağlanır. İslam'da, insanın fizyolojik güdülerini doyurma konusunda mutlak bir serbestlik yoktur; bilakis, güdülerine hakim olma, sadece dini yönden izin verilen yollarla doyum sağlamak suretiyle onlara hükmetmeyi gerekli kılar. Ayrıca islamda, yaratılıştan gelen güdüleri mahrum etmeye yönelik ruhbanlık yoktur. Urve'nin anlattığına göre: "Osman b. Mazun'un karısı - sanıyorum Havle binti Hakim- perişan bir şekilde Aişe'nin huzuruna girdi. Aişe halini sorunca: "Kocam geceleri namaz kılıyor, gündüzleri oruç tutuyor." cevabını verdi. Rasûl (s.a.s.) eve gelince Aişe bu durumu haber verdi. Allah Rasûlu Osman'la karşılaşınca "*Osman, bizim üzerimize ruhbanlık yazılmadı. Sen beni örnek edinmiyor musun? Vallahi ben, içinizde Allah'tan en çok korkan ve koyduğu kanunlara en çok uyanım*."[84]
Nebi (s.a.s.)in evine üç kişi birlikte geldiler ve Rasûl (s.a.s.)in ibadetini sordular. Anlatılanları duyunca, kendi yaptıklarını az görerek şöyle dediler:
- Allah O'nun gelmiş geçmiş günahlarını bağışladığı halde, Nebi (s.a.s.)in yaptığı yanında bizimki ne ki! İçlerinden biri:
- Bundan sonra ben mutlaka bütün geceleri namaz kılacağım. Öteki: "Ben sürekli oruç tutacağım." dedi. Bir diğeri:
- "Kadınlardan uzak duracak, asla evlenmeyeceğim." dedi. Rasûl (s.a.s.) gelince şöyle buyurdu:
- "*Siz böyle böyle mi söz verdiniz!?.Vallahi ben Allah'tan en çok korkan ve en çok sakınanım, fakat oruç tutuyor ve orucumu açıyorum. Namaz kılıyor ve uyuyorum. Kadınlarla evleniyorum. Kim benim bu yolumdan yüz çevirirse, benden değildir*."[85] buyurdu.
Abdullah b. Amr b. As'ın anlattığına göre, Rasûl (s.a,s.) kendisine: *Abdullah! Duyduğuma göre sen gündüzleri oruç tutup gece boyunca namaz kılıyormuşsun*?!
-Doğru ey Allah'ın elçisi, dedim. Buyurdu ki:
- *Böyle yapma. Oruç tut ve bazen ye. Namaz kıl ve uyu. Bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Kadınının senin üzerinde hakkı vardır*."[86]
Rasûl (s.a.s.) Selman ve Ebu'd Derda'yı kardeş yaptı. Selman, Ebu'd Derda'yı ziyaret edince Ümmü Derda'yı (hanımını) perişan gördü.
- Bu ne haldir? diye sorunca, kadın:
- Kardeşin Ebu'd Derda'nın dünyaya ihtiyacı yok! cevabını verdi. Ebu'd Derda geldi, Selman'a yemek hazırlayıp:
- "Sen buyur, ben oruçluyum." dedi. Selman:
- Sen yemedikçe ben de yemem deyince yedi. Yatma vakti gelince namaz kılacaktı ki Selman:
- "(Yat) uyu" deyince yattı. Daha sonra kalkınca:
- "Uyu" dedi ve uyudu. Gecenin sonunda Selman:
- "Şimdi kalk." dedi. Hep birlikte namaz kıldık. Selman ona:
- "Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Hanımının senin üzerinde hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver." dedi. Nebi (s.a.s.) gelip anlatınca:
- "*Selman doğru söylemiş*" buyurdu.[87]
Sa'd b. Ebi Vakkas'ın anlattığına göre, Osman b. Ma'zun Rasûl (s.a.s.)den, dünyadan el etek çekmek için izin istedi; Rasûl (s.a.s.) bunu yasakladı."[88] Hz. Aişe, Rasûl (s.a.s.)in dünyadan el etek çekmeyi yasakladığını söyledi.[89]
İbnu Mes'ud anlatır: "Rasûl (s.a.s.) ile beraberdik, hanımlarımız yoktu.
- "Ey Allah'ın elçisi! Hadım olalım mı?" dedik. Bize hadîm olmayı yasakladı. Ve şu âyeti okudu: - "*Ey inananlar! Allah'ın size helal ettiği şeyleri kendinize haram etmeyin*!"[90]
Rasûl (s.a.s.) kullukta orta yola ve ölçülü olmaya çağırdı. Şiddet ve aşırılığı yasakladı.
Ebu Hureyre'nin rivayetine göre, Nebi (s.a.s.) "*Kesinlikle din, kolaylıktır. Kim dinde, amellerim eksiksiz olsun diye aşırılığa giderse, yenilir. Ortalama gidin, O'na yakın olmaya çalışın, müjdeleyin. Sabah, akşam seferinden, gece yolculuğundan olabildiğince yararlanınız*." buyurdu, imam Nevevî bu hadisin açıklamasında "Din kelimesi merfu'dur; faili zikredilmemiştir. Mansub olarak da rivayet edilmiştir. "Dini kimse yenemeyecektir." Rasûl (s.a.s.) in "Ancak din onu yener." sözü, yani "din, onu yener" demektir. Yapılacakların çokluğu yüzünden, dinin isteklerine dayanamaz. Gadati: Sabah erken, el-Ravhatu: Akşam erken, el-Dülcetu: Gecenin sonu demektir. Burada istiare ve temsil vardır. Anlamı: Kalbinizin rahat, dinç olduğunuz zamanlarda amellerle Allah'a itaat konusunda yardım isteyiniz. Böylece ibadetten zevk alırsınız..Usanmayınız. Amacınıza ulaşınız. Bilindiği gibi, tecrübeli yolcu bu vakitlerde yol alır. Başka zamanlarda kendi ve bineği dinlenir. Yorulmadan menziline ulaşır. En iyisini Allah bilir[91]
Rasûl (s.a.s.) bu hadiste, ibadette orta yol ve ölçülü olmaya çağırıyor, şiddet ve aşırılığı yasaklıyor. Seddidu: Aşırılık olmaksızın, orta yolu tutmak demektir, ve Garibu: En iyisini yapamasanız da ona yakın olanı yapın demektir. Kasd'ın anlamı, aşırılığa kaçmaksızın, bir işte normal olanı yapın demektir.[92]
- Nebi (s.a.s.) mescide girdi. İki direk arasında bir ip gerilmiş olduğunu gördü.
- "*Bu ip neyin nesi?*" diye sordu.
- "Zeyneb'indir; yorulunca bu ipe tutunur." dediler.
- "*Bu ipi çözün, sizden biri dinçken namaz kılsın, yorulunca uyusun*." buyurdu.[93] Bu hadis, ibadette orta yolu, şiddet ve aşırılığa kaçmamayı, dinlenmişken ibadet yapmayı anlatıyor. Yorgun argın olduğunda uyumasını, dinlenmesini istiyor.
Ancak bazı zamanlarda iki güçlü güdü çatışır, bu iki güdüye, herhangi bir yönde, uygun bir şekilde doyum sağlamak, kişiye zor gelir. Bu gibi durumlarda insan, iki güdüden birine hakim olmaya, uygun zamanı yakalayıncaya kadar, bir süre doyumu geciktirmeye muktedir olur. Ayrıca kişi, doyumu geciktirmek, güdüye hükmetmek, gücünü nisbeten azaltmak gibi birtakım metodlara sığınır. Böylece iç çatışma duygusu hissetmek; bunun neden olacağı bunalım, sıkıntı ve gerilimden kaçınması mümkün olur.[94]

Güdüleri Kontrol Altında Tutmak

Daha önce açıkladığımız gibi, Allah (c.c.)ın hikmeti gereği, insan ve hayvanın yaratılışında bulunan güdüler hayatı korumak ve neslini sürdürmek için zorunlu olan birtakım uygun davranışlara sevketmektedir. Bu durumda güdülerin doyurulması, yaratılışın gereği olarak normal, hayatı ve nesli sürdürmek için zorunlu davranışlar olmaktadır.
İslam, yaratılışa uygun bir dindir, prensipleri insanın yapısına ters düşmez. İslam, insanın yaratılışında bulunan esaslı güdüleri reddetmez. O, cinsellik güdüsünü hor görmez, ona kötü bakmaz, yok sayarak mahrum etme yoluna gitmez. Bununla birlikte islam, insanın güdülerinin doyurulmasını kayıtsız şartsız serbest bırakmaz. Aksine, güdülere hakim olmaya, onları kontrol altında tutmaya çağırır. Böylece iki yolla güdülerin doyurulmasını sağlar. Öncelikle, güdüleri yalnızca helal yoldan doyum sağlatmaya, haram yollardan uzak kalmaya çağırır. İkinci olarak güdülerin doyuma ulaşmasında normal davranmaya davet eder bu konuda aşırılığı yasaklar. Yazarın "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs"[95] adlı kitabında, Kur'an'ın insanları esaslı güdülerini doyurmaya yönlendirirken izlediği metodu ele alışı geçmişti. Çoğunlukla buna işaret eden âyetler de belirtilmişti. Rasûl (s.a.s.) de bu iki yolla güdülerin doyurulmasını istemiştir.[96]

Helal Yoldan Doyum Sağlama

Rasûl (s.a.s.) güdüleri helal yoldan doyurmaya, haram yoldan doyuma ulaşmaktan kaçınmaya davet etti. Rasûl (s.a.s.): "*Ey insanlar, Yüce Allah temizdir; ancak temiz olanı kabul eder. Yüce Allah mü'minlere emrettiğini Rasûllere de emretti".*
"Ey elçiler, iyi olan şeyleri yiyin ve güzel iş yapın."
"*Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz temiz şeyleri yiyin*."[97]
Sonra şöyle bir adamı misal verdi: "*Bir adam yolculuğa çıkar; ter, kir ve toza/toprağa bulanmış bir halde ellerini göğe açar: Ya Rabb! Ya Rabb! der. Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır, haramla beslenir. Duası nasıl kabul olunsun?!*."[98] buyurdu. Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) haram yemek, içmek ve giymeyi yasaklıyor. Çünkü bu durum Yüce Allah'ı kızdırır, duasının kabul edilmemesine yol açar.
Rasûl (s.a.s.): "*Birtakım kimseler, hakları olmadığı halde, Allah'ın (toplum yararına sunulmuş) malına dalıyorlar. Kıyamet gününde onlara Cehennem vardır*."[99] buyurdu. Bu hadiste mülkiyet güdüsünü haksız yere, helal yollar dışında doyurmak açıkça yasaklanmıştır. Böyle yapanlara Cehennem azabıyla korku verilmiştir.
Rasûl (s.a.s.): "*Mutlaka helal bellidir, haram bellidir. Bu ikisi arasında, insanların çoğunun bilmediği şüpheli şeyler vardır. Şüpheli şeylerden kaçınan dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli şeyleri yapan harama düşebilir. Koru kenarında davar güden çoban gibi, her an koruluğa girmesi muhtemeldir. Dikkat! Her kralın bir korusu olur. Allah'ın korusu da haramlarıdır.*"[100] buyurmuştur.
Bu hadiste de, geçen iki hadiste olduğu gibi, Rasûl (s.a.s.) güdüleri helal yoldan doyurmaya, çağırdı; haram yoldan, hatta haram şüphesi olan yollardan doyurmayı yasakladı. Rasûl (s.a.s.) başka bir sözünde, güdüleri haram yoldan doyurmanın iman gerçeğiyle uyuşmadığını, imanının sağlam, temiz olmadığını belirtti: "*Zina eden mümin olduğu halde zina etmez. Hırsız çalarken mümin olduğu halde çalmaz. İçki içen, mümin olduğu halde içmez. Milletin gözü önünde malı götüren brokrat, yağmacılık ettiği vakit de mümin olarak yağma etmez.*"[101] buyurdu.
Gerçekten imanı güçlü mümin olanı imanı; zina, hırsızlık, içki gibi kötülüklerden korur. Bu kötülükleri yapanların imanı, onları bu kötülükleri işlemekten alıkoymaz.[102]

Güdülerin Doyumunda, Aşırı Gitmemek Yoluyla Doyum Sağlama

Güdülere, sadece helal yoldan doyum sağlama yanında, Rasûl (s.a.s.), doyumda normal ve orta yolu tutmaya da çağırmış, bu konuda aşırı gitmeyi yasaklamıştır. Bu husus, Kur'an-ı Kerim'de, güdülerin doyumunda israf etmeyi yasaklayan âyetleri desteklemektedir. Yüce Allah: "*Ey Ademoğulları! Her mescide gittiğinizde güzel elbiselerinizi giyinin. Yiyin, için, fakat israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez*."[103] buyurur.
Güdülerin doyumunda Kur'an'ın israf yasaklarını destekleyen birçok hadis, Rasûl (s.a.s.) tarafından dile getirilmiştir: *'Yiyin, için, giyinin, israfa kaçmadan ve hava atmadan tasadduk edin.*"[104] "*Ademoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. İnsanoğluna, belini doğrultacak kadar yemek yeter. Mutlaka yemesi gerekiyorsa, midesinin üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini nefes almak için ayırsın*.'[105]buyurmuştur.
Bu iki hadiste görüldüğü gibi, Rasûl (s.a.s.) yeme, içme, giymede israfı yasaklamıştır. Yemede israf sağlığa zararlıdır, birçok hastalığa neden olan yağlanmayı sağlar. Gerçekte insan, sağlıklı bir hayat yaşamak için gereken enerjiyi sağlayacak, ayrıca günlük hayatın çeşitli ihtiyaçlarını yapmaya yetecek az bir yemeğe muhtaçtır.
Vücûdun ihtiyacı olan yiyecekten fazlası, insanın ağırlığını artıracak yağa dönüşür, hareketini yavaşlatır, yorgunluk ve bitkinlik duymaya yardım eder, birçok hastalığa yakalanmaya hazır haie getirir. Buradan, yemede israfı yasaklayan Kur'anî ve Nebevî buyrukların, Rasûl (s.a.s.)in ashabına (r.a.) orta yolu tutma ve ölçülü olmayı tavsiyelerinin hikmeti açıkça ortaya çıkmaktadır. Rasûl (s.a.s.): "*İki kişinin yemeği üç kişiye, üç kişininki dört kişiye yeter*."[106]
"*İki kişinin yemeği dört kişiye yeter, dört kişininki sekiz kişiye yeter.*"[107] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.), yemede israfın sağlığa zararlarına işaret etmiştir. Uzun bir hadisin ilgili kısmında: "*Derenin yetiştirdiği bitkilerden bazısı ya öldürür veya ölüme yaklaştırır*."[108] buyurur.
Bu hadiste, çok yemenin sağlığa zararlarını zikretmiştir. Dereden akan suyun bitirdiği herşey, yani çok yemeden dolayı şişkinlik verir veya ölüme yaklaştırır. Çok yemeden doğan zararlar tıpla ilgili kurumlarca bilinen birşeydir. Buradan, her yıl bir ay oruç tutma emrinden, Yüce Allah'ın orucu farz kılmasının hikmeti açıkça ortaya çıkıyor. Sindirim organları dinleniyor, vücut fazla yağlardan, sağlığa zararlı böbrek taşlarından kurtuluyor.[109]

Cinsellik Güdüsünü Kontrol Altına Alma

Cinsellik güdüsü yaratılıştan gelen fizyolojik, güçlü bir güdüdür. Özellikle gençlik çağında doyuma ulaşmak ister, çünkü bu dönemde insan, gücün ve dinçliğin doruğunda olur. Bazen bu güdü delikanlıda çok şiddetlenir, gencin nefsine hâkim olmak için verdiği mücadelede sıkıntıya düşüp acı çekmesine neden olur. Şüphesiz ki erken evlilik, cinsel duyguların baskısı ve sebep oldukları sıkıntılardan kurtulmanın en iyi yoludur. Ancak gençlerin çoğu, ekonomik ve sosyal nedenlerle erken evlenemiyorlar. Bu durumda yine de genç, bazı yollara baş vurarak, cinsel arzuların baskısını azaltabilir. Bunlardan biri, enerjisinin büyük bir kısmını harcatarak cinsel güdüyü zayıflatacak olan spor faaliyetleridir. Yine sanat, edebiyat, çeşitli sosyal faaliyetler, insan enerjisinin büyük bir kısmını tüketmesi sonucunda cinsel güdünün dozunu azaltır. Oruç da, bir yandan az gıda almak, öte yandan delikanlının oruç sırasında Allah'a kulluk ve O'nu anma sürecinde aklının yüce duygularla meşguliyetinden dolayı, fikri cinselliği düşünmekten uzak kalır. Allah Rasûlü, gençleri evlenmeye teşvik etti, evlenemeyecek olanlara da oruç tutmayı önerdi: "*Ey gençler topluluğu! Sizden evlenebilenler evlensin, çünkü evlilik gözü ve cinsel organı haramdan korur. Evlenemeyecek olanlarsa oruç tutsun, çünkü oruç nefsi frenler.*"[110] buyurdu.
Evlenmek, cinsellik güdüsüne hâkim olmanın en iyi yoludur. Bu sayede helal ve meşru yollardan doyum sağlar. Gözünü ve namusunu haram yollardan korumaya yardım eder.
Ukkaf b. Beşir et-Temimî adında biri Allah Rasûlünün huzuruna girer; Rasûl ona sorar:
- *Ya Ukkaf, karın var mı?*
- Hayır.
- *Ya cariyen?*
- O da yok.
- *Sen hayırlı bir insan mısın?*
- Evet, ben iyi bir insanım.
- *Böyle bekarsan, sen şeytanın kardeşisin. Hristiyanlarla olsaydın onların bir rahibi olurdun. Bizim sünnetimiz, evlenmektir. En şerlileriniz, nikahsızlarınızda. Ölülerinizin en aşağısı da, nikahsız ölenlerinizdir. Şeytanın babasının rolünü oynuyorsunuz. İyi insanlara karşı şeytanın en güçü silahı kadındır, ancak evliler hariç. Onlar temiz ve beladan uzaktırlar. Vay sana Ukkaf! Kadınlar Eyyub'un, Davud'un, Yusuf'un ve Kursuf'un arkadaşlarıdır*. Bişr b. Atıyye sorar:
- Kursuf kim, Ya Rasûlallah?
- *Kursuf, deniz sahilinde, Allah'a kulluk ederek yaşayan bir adamdı. 300 senedir gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılardı. Sonra âşık olduğu bir kadın yüzünden Allah'a ibadeti bırakarak nankörlük etti. Sonra bazı nedenlerle kendini düzeltti; Allah da tevbesini kabuf etti. Vay sana Ukkaf! Evlen; yoksa (imanla nankörlük arasında) kararsız yaşarsın*.[111]
Rasûl (s.a.s.) babaların kızlarını, dini ve ahlakından hoşnut oldukları gençlerle evlendirmelerini teşvik etti; evlendirmekten kaçınmaktan da sakındırdı. Çünkü böyle gençlere kız vermemek, toplumda bozulmaya neden olur. Allah Rasûlü: "*Ahlak ve gidişatından memnun olduğunuz biri kızınızı istediğinde onu nikahlayınız. Yoksa yeryüzünde fitne ve yaygın bir fesad meydana gelir.*"[112] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) evliliği kolaylaştırmaya çağırırdı. Mihrin azlığı O'nun sünnetinden olup, gençleri evliliğe teşvik için mihrin çok olmasını istemezdi.
Sehl b. Sa'd'ın anlattığına göre, Nebi (s.a.s.)'e bir kadın geldi:
- "Senin nikahlın olmaya geldim." dedi. Rasûl ona bakıp, tepeden tırnağa süzdükten sonra başını önüne eğdi. Kadın o'nda bir hareket görmeyince oturdu. Ashabdan biri kalkarak:
- "Ya Rasûlallah, eğer senin ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir." dedi. Rasûl (s.a.s.):
- *Yanında birşeyin var mı?* diye sordu. Adam: Vallahi, yok.

- *Ailene git, bak bakalım, birşeyler bulabilecek misin?* Adam gitti ve dönüşte:
- "Vallahi, birşey bulamadım Ya Rasûlallah" dedi.
- *Bak bakalım, demirden bir yüzüğün de mi yok?*
- Adam gitti ve döndüğünde: "Vallahi demirden bir yüzüğüm de yok. Fakat şu fistanımın yarısı onun olsun." deyince Rasûl (s.a.s.):
- "*Senin elbiseni ne yapsın! Sen giyersen ona birşey kalmaz; o giyerse sen çıplak kalırsın*." dedi. Adam oturdu, uzun bir müddet geçtikten sonra kalkıp gidiyordu ki Allah Rasûlü farkederek geri çağırdı, adam yanına gelince:
- *Kur'an'dan ne biliyorsun*? diye sordu: Adam, şu şu sûreleri biliyorum diyerek bildiği sûreleri saydı.
- *Onları ezbere okuyabilir misin?*
- Evet, deyince,
- "*Git; Kur'an'dan ezbere bildiğin şeylere karşılık, sana bu kadını nikahladım*." Başka bir rivayette "*Kur'an'dan bildiğin şeylere karşılık, ikinizi evlendirdim*." buyurdu.[113]

Gencin, kadın vücûdunun cazip yerlerini görmemesi, nefsine hâkim olmasına yardım eder. Bu yüzden Yüce Allah, Nur Suresinde, müslüman erkek ve kadınlara gözlerini haramdan korumalarını emretti. Kadınlara da, başörtülerini omuzları üzerine bırakma ve ziynetlerini göstermemelerini emir buyurdu: "*İnanan erkeklere söyle: "Bazı bakışlarını kıssınlar, ırzlarını korusunlar. Bu onlar için daha temizdir. Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarını haber almaktadır.*

İnanan kadınlara da söyle: "Bazı bakışlarını kıssınlar, ırzlarını korusunlar, süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Baş örtülerini (göğüs) yırtmaçlarının üstüne koysunlar. Süslerini kimseye göstermesinler. Yalnız kocalarına, yahut babalarına, yahut kocalarının babalarına, yahut oğullarına, yahut kocalarının oğullarına, yahut kardeşlerine, yahut kardeşlerinin oğullarına, yahut kadınlarına, yahut ellerinin altında bulunan kölelerine, yahut kadına ihtiyacı bulunmayan erkeklerden tabi'lerine (yani hizmetçilere, yardıma muhtaçlara, bunaklara ve dilencilere) yahut henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklara gösterebilirler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, topluca Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.[114]

Allah Rasûlü de kadının örtünmesi ve ziynetlerini gizlemesini istedi. Gençlerin cinsel güdüsünü tahrik etmesin diye, kadın vücûdunun hatlarını gösteren elbise giyilmesini yasakladı. Aişe (r.a.)'nın anlattığına göre, bacısı Esma'ya Allah Rasûlü: "*Esma, bir kız ergenlik çağına girince (yüz ve ellerini göstererek) şu şu yerleri dışında, vücûdunu göstermesi doğru olmaz*." buyurdu.[115] Yine Allah Rasûlü, kadınların parfüm sürünerek, erkeklerin cinsel güdülerini tahrik eden kokuları hissedilsin diye dışarı çıkmalarını yasakladı. Allah Rasûlü (s.a.s.): "*Hangi kadın koku sürünür, kokusu hissedilsin diye, bir topluluğa uğrarsa, o kadın zina etmiş sayılır*."[116] buyurdu.

Yine Allah Rasûlü, kadınla erkeğin bir arada başbaşa kalmalarını yasakladı. Bu durum cinsel güdüyü tahrik eden kaypak bir ortamdır. Çünkü kadın ve erkek yalnız kalınca, şeytan onları aldatır. Bazı kişiler böyle durumlarda zayıftır, şeytanın harekete geçirdiği nefislerinin arzularına boyun eğerler, kötülüğe düşerler. Uzunca bir hadisin ilgili bölümünde Allah Rasûlü (s.a.s.): "*Bir erkek bir kadınla yalnız kalmasın; çünkü üçüncüleri şeytan olur*."[117] buyurdu.

İbn Abbas'ın anlattığına göre, Allah Rasûlü:
- "*Bir erkek, mahremi olmadıkça bir kadınla yalnız kalmasın*." buyurunca, adamın biri:
- Ya Rasûlallah, eşim hacca gitmek için yola çıktı, bense filan savaşa gitmek için yazıldım." deyince:
- "*Git; karınla haccet!*." buyurdu.[118]

Cinsel güdüye hâkim olmanın yollarından biri de, gencin bu güdüsünü tahrik edecek görüntülerle karşı karşıya kalmamasıdır. Bu sebeble Allah Rasûlü, kadınlara bakmamayı öğütledi. Çünkü bu, şehveti tahrik eder. Allah Rasûlü, Ali (r.a.)'ye: "*Ya Ali, ilk bakışını ikincisi izlemesin; birinci bakış senin ancak ikinci bakış aleyhinedir.*"[119] buyurdu.

İbnu Abbas'ın anlattığına göre, oğlu Fadl Allah Rasûlünün terkindeyken bir kadın gelip Allah Rasûlüyle konuştu. Fadl, kadına bakmaya başlayınca Allah Rasûlü, eliyle Fadl'ın yüzünü öte tarafa çevirdi[120]. Cerir: Allah Rasûlüne, "ansızın görme"nin hükmünü sordum, "*Derhal gözünü çevir!*" buyurdu[121]

Allah Rasûlü (s.a.s.) evli erkeklere, cinsî arzularını tahrik eden güzel bir kadın gördüklerinde, gidip eşleriyle cinsî münasebette bulunmalarını tavsiye etti. Çünkü bu, onların şehevî arzularını söndürür, cinsel güdülerine hâkim olmalarına yardımcı olur. Rasûl (s,a.s.): *Biriniz, hoşlandığı bir kadın görür ve aklına birşeyler gelirse, eşine gitsin ve birleşsin. Bu, onun aklına düşenleri giderir*."[122] buyurdu.

Çocukların terbiyesi sırasında aileye düşen, çocukların erken yaşta cinsel güdülerini uyandırması mümkün olan herşeyden onları korumalarıdır. Psikolojik tahlil çalışmaları şunu ortaya koymuştur: Cinsel olgunluk gerçekleşip ergenlik çağına erince cinsel güdü ortaya çıkar, ancak bu birden bire olmaz; yavaş yavaş gelişerek, ergenlik çağında tam olarak ortaya çıkar. Eğer çocuk, cinsel güdüsünü hızla motive edecek, uyaracak denemelerle birden karşılaşacak olursa, normal gelişme seyrine zarar verir ve erken yaşta bu güdünün ortaya çıkmasına neden olur. Bu da daha sonra bazı cinsî sapıklık ve bozulmalara sebep olur. Bu yüzden küçük yaştaki çocukları, cinsel güdülerini hızla motive edecek durumlardan korumak gerekir.

Kur'an-ı Kerim, çocukların cinsel güdüsünün normal gelişmesini bozacak tehlikelerden, Psikanaliz Okulunun kurucusu Sigmund Freud (1938) keşfetmeden 14 asır önce sakındırdı. Kuran-ı Kerim, müslümanların çocuklarını eğitimleri sırasında, ana/babalarının yanlarına girmeden önce izin istemeye yönlendirdi. Böylece, onların avret mahallerini görmesinler, onları görmeleri uygun olmayan durumlarda görmesinler diye.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de: "*Ey inananlar, elleriniz altında bulunan (köleler, hizmetçi)ler ve henüz ergenliğe ermemiş çocuklarınız üç vakitte odalarınıza girebilmek için izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkarıp yatacağınız zaman ve yatsı namazından sonra. Bunlar sizin üstünüzün açılabileceği üç vakittir. Bunların dışında hizmetçilerin ve çocukların izin almadan içeri girmelerinden dolayı ne size, ne onlara bir günah yoktur. Onlar sizin yanınızda dolaşırlar, birbirinizin yanına girip çıkarsınız. Allah âyetleri size böyle açıklar. Allah bilendir, hikmet sahibidir*."[123]

Kur'an-ı Kerim bu âyette, hizmetçileri ve çocukları anne-babalarının odalarına, belirtilen bu üç vakitte izinsiz girmekten sakındırdı. Onlar bu üç vakitte, genellikle, insanların içine çıktıkları giysilerini çıkarmış olurlar; böylece hizmetçi ve çocukların, onların-avret mahallerini, cinsel güdülerini motive edecek durumlarını görmeleri önlenmiş olur.

Yine Rasûl (s.a.s.), modern çağın psikoloji uzmanları ve psikanalistlerinden önce, erken yaşta çocukların cinsel güdülerini harekete geçirecek birtakım denemelerle karşılaşmalarının tehlikelerini belirtti ve erken yaşta erkek/kız çocukların yataklarını ayırmalarını istedi: "*Yedi yaşına gelince, çocuklarınıza namazı emrediniz. 10 yaşına girince kılmazlarsa, dövün. Yatak odalarını da ayırın.*"[124] buyurdu.[125]

Saldırganlık Güdüsüne Hakim Olma

Rasûl (s.a.s.), birçok hadisinde müslümanları, saldırganlık güdüsüne hakim olmaya çağırdı. Onları, müslüman kardeşlerini korkutmaktan, eziyet ederek -ister bedene işkence isterse kanını akıtmak ve öldürme veya sövmek ve iftira, dalga geçme ve hor görme veya dedikodu, onların gizliliklerini araştırıp açığa vurmak suretiyle- düşmanlık etmekten sakındırdı. Yine Rasûl (s.a.s.) insanları aldatmak ve mallarını haksız yere yemeyi yasakladı.

Rasûl (s.a.s.) arkadaşlarıyla birlikte yolculuk ediyordu. Biri uyuyunca, bazıları yanındaki ipi aldılar. Adam korktu. Rasûl (s.a.s.):
- "*Müslümanın kardeşini korkutması doğru olmaz*.[126]
- "*Kim bir mümine zarar verirse, Allah da ona zarar verir. Kim bir mü'mini sıkıntıya sokarsa Allah da onu sıkıntıya sokar.*"[127]
- "*Mümine zarar veren veya tuzak kuran mel'undur*."[128] buyurdu.

Rasûl (s.a.s.), Müslümanlara eliyle ve diliyle eziyet etmemeyi müslümanların temel özelliklerinden saydı: *"Müslüman, öteki müslümanların, elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.*"[129]
- "*Mü'min söven, lanetleyen, aşırı giden, ağzı bozuk olan değildir*."[130]

"*Kıyamet gününde, müminin terazisinde güzel ahlaktan daha ağır birşey yoktur. Allah mutlaka ağzı bozuk olana kızar*."[131]

"*Müslüman müslümanın kardeşidir; ona ihanet etmez, ona yalan söylemez, onu rezil etmez. Müslümanların müslümanlara namusu, malı ve kanı haramdır. Takva buradadır. Müslümanın müslümanı hor görmesi ona kötülük olarak yeter*."[132] buyurdu.

Bu hadisler, bir müslümanın ötekini eliyle, diliyle eziyet etmesini, hor görme, dalga geçme, aşağılama, aldatma, ihanet etme, yalan sözlerle kandırma, yalnız bırakma, yardıma muhtaç olduğunda yardım etmeden sakındırmaktadır. Rasûl (s.a.s.) böyle yapanları Kıyamet gününde büyük bir zararla korkutuyor; o gün sevabları eziyet ettiği kimsenin hesabına, onların günahlarını ise kendi hesabına aktarılmak suretiyle büyük bir zarara uğratıyor. Tıpkı bütün malını saçıp savuran, elinde zor zamanda (kara günde) harcayacak birşeyi kalmamış, iflas eden kişi gibi.

Rasûl (s.a.s.) sordu; "*Müflis kimdir, biliyor musunuz*?"
- Bize göre müflis, parası ve malı kalmayan kimsedir.
- *Ümmetimden müflis, Kıyamet gününe namazı, orucu, zekatıyla gelen fakat şuna sövdüğü, buna iftira ettiği, falanın malını yediği, filanın kanını akıttığı, bunu dövdüğü için sevabları alınıp onlara verilendir. Eğer sevabları borcunu ödemezse, onların günahından üzerine yazılandır. Sonra da Cehennem'e atılır.*"[133] buyurdu,
Rasûl (s.a.s.) dedikodu, koğuculuk, insanların gizliliklerini araştırma, ayıplarını ortaya çıkarma gibi şeyleri yasakladı.
Rasûl (s.a.s.) sordu: "*Gıybet nedir, biliyor musunuz*?"
- Allah ve Rasûlü en iyisini bilir." cevabını verdiler.
- "*Gıybet, birinizin, müslüman kardeşini hoşuna gitmeyeceği bir şekilde anmasıdır*." buyurdu. Adamın biri "Dediğim şey ya kardeşimde varsa?" diye sorunca:
- "*Söylediğin onda olunca gıybet, olmayınca iftira olur*."[134] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) anlatır: "*Miraç gecesi, bakırdan tırnaklarıyla birbirinin yüzünü tırmalayan bir topluluk gördüm, bunların kim olduğunu Cebrail'e sordum: İnsanların etini yiyenler (gıybet edenler) ve namusuna dil uzatanlardır." cevabını verdi*. [135]
Rasûl (s.a.s.) minbere çıktı ve en yüksek sesiyle: "*Ey müslüman olan fakat iman kalplerinin derinliklerine nufüz etmemiş insanlar topluluğu! Müslümanlara eziyet etmeyin. Onları ayıplamayın. Onların gizli kusurlarını araştırmayın. Müslümanın eksiğini arayanın Allah ayıbını ortaya çıkarır; Allah kimin ayıbını ortaya çıkarırsa, evinin ortasında da olsa, rezil eder.*"[136] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) koğuculuk yapmayı, canlarını sıkacağı, kin ve düşmanlık duygularını motive edeceği nedeniyle birilerinin lafını birilerine taşımayı yasakladı: "*Fettat Cennet'e giremez*." Bir başka rivayette de "*Koğuculuk yapan Cennet'e giremez*." buyurdu.[137]
Rasûl (s.a.s.) müslümanların birbirleriyle kavgalarını, birbirlerinin kanlarını dökmelerini yasakladı. Böyle yapanları acıklı azapla korkuttu. Ahnef b. Kays anlatır:
Ali b. Ebi Talib'i görmek için çıktım. Ebu Bekre ile karşılaştım.
- Ahnef, nereye?
- Allah Rasûlünün amcasının oğluna yardım etmeye gidiyorum.
- Geri dön. Ben Rasûl (s.a.s.)den duydum: "İki müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelince, öldüren de ölen de Cehennem'dedir.
- Öleni anladık ama öldürülenin suçu ne?!, diye sorduk.
- O da karşısındakini öldürmek istiyordu."[138] buyurdır.
-"Müslümana sövmek fasıklık, öldürmek küfürdür."[139] "Öldürmenin küfür oluşu, aşırı gitme anlamındadır; dinden çıkma anlamına değil."[140] buyurduğu da söylendi.
Rasûl (s.a.s.), Veda Haccında, Minal da, Kurban günlerinde şöyle buyurdu: "*Kesinlikle canlarınız, mallarınız, namusunuz birbirinize, şu gününüz (kurban), şu ayınız (Zilhicce), şu şehriniz (Mekke) gibi haramdır. Hey, duyurdum mu?*"[141]
Bu hadiste müslümanın müslüman kanını akıtması, haksız yere ve şeriatın müsade etmediği şekilde malına, namusuna saldırması haram edilmiştir.
Şu hadis de bu anlamdadır: "*Bütün müslümanların müslümanlara kanı/canı, namusu ve malı haramdır*."[142]
Rasûl (s.a.s.): "*Benden sonra, birbirinin boynunu vuran kafirler gibi olmayın!*"[143] Bu anlamda "*Benden sonra kafirlere dönmeyin. Yani, gruplara ayrılarak birbirleriyle savaşma; düşmanlık ve birbirini öldürmede kafirlere benzemek suretiyle*."[144] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) Mü'mini öldürmeyi yasakladı ve böyle yapanı acıklı bir azap ile korkuttu: "*Yer ve göktekiler, bir mü'mini öldürmede beraber olsalardı Allah kesinlikle hepsini de yüz üstü Cehennem'e atardı*."[145]
"*Dünyanın batması Allah'a, bir müslümanın öldürülmesine nisbetle, daha basittir.*"[146]
"*Kıyamet Gününde, insanlar arasında ilk hüküm verilecek konu, kan konusudur*." Bir başka rivayette "*Kulun ilk hesaba çekileceği konu namaz, insanlar arasında ilk hüküm verileceği konu, kan konusudur*."[147]
Rasûi (s.a.s.)in öldürmekten sakındırması sadece müslüman kardeşini öldürmekle kalmayıp müslüman olmayanları da öldürmekten sakındırmayı içine almaktadır. Hangi millet ve dinden olursa olsun, haksız yere cana kıyılması İslam'ın yasakladığı bir iştir. Kur'an-ı Kerim ve şerefli sünnet onu haram kılmıştır. Yüce Allah: "*Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymayın*."[148] buyurmuştur. Bu değerli âyette, "cana kıymak" genel olarak yasaklanmıştır. Rasûl (s.a.s.) de cana kıymayı genel olarak yasaklamıştır.
Ubade b. Samit anlatır: "Rasûl (s.a.s.) ile bir yerdeydik: *Allah'a hiçbir şey ortak koşmamak, çalmamak, zina etmemek, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmemek üzere bana biat etmez misiniz.*"[149]
-"*Öldüren yedi şeyden kaçınınız*.
- Onlar nelerdir, ey Allah'ın elçisi? diye sordular.
- *Allah'a şirk koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, faiz, yetim malı yemek, savaşta kaçmak, temiz müslüman kadınlara iftira etmek.*"[150] buyurdu.
Allah Rasûlü (s.a.s.), pasaportla ülkeye girmiş herhangi birinin öldürülmesini de yasakladı. "*Pasaportla ülkeye girmiş birini öldüren Cennet'in kokusunu bile duyamaz*."[151] buyurdu.[152]

Mülk Edinme Güdüsüne Hakim Olma

Mala sahip olma güdüsü, insanların çoğuna hükmeder. Para elde etmek, emlak edinmek, gelir getiren mülk, hayvan, atlar, döşeme, değerli eşya, v.b. çağımızda insanların çoğunun elde etmeye çalıştığı şeyleri sağlamaya çalışır. Parası ve mülkü çoğaldıkça, daha çok elde etmek için iştah ve arzusu artar. Mal, imtihan sebebidir. İnsanın onu toplamaya çalışması, onu toplamaya düşkünlüğü insanı Allah'ı amaktan alıkoyar, Allah yolunda harcamak arzusunu gevşetir, zekat vermeye, fakir ve yoksullara vermeye engel olur. Yüce Allah, altın ve gümüşü biriktirerek Allah yolunda harcamayan, fakir ve yoksullara vermeyenleri acıklı bir azap ile korkuttu.
Yüce Allah; "*Altın ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele*"[153], "*Birinize ölüm gelip, "Rabbim, beni bir süre erteleseydin de sadaka verip iyilerden olsaydım." demeden önce, size verdiğimiz şeylerden hayır yapın*."[154] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) de mülk edinme güdüsüne hakim olmaya çağırdı. Daha çok zengin olmak, dünya malını daha da artırmak arzusunu yasakladı. Allah'ın insana rızık olarak verdiği şeylere rıza ve kanaat etmeye teşvik etti:
"*Zenginlik mal çokluğu değildir; fakat asıl zenginlik, göz/gönül tokluğudur.*"[155] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) açgözlülük, mal biriktirme hırsı, Allah yolunda ve hayır yollarında harcamamayı yasakladı:
"*Zulümden kaçının. Çünkü zulüm kıyamet gününün karanlıklarındandır. Açgözlülükten kaçının; çünkü açgözlülük sizden öncekileri yok etti; onları kan dökmeye götürdü, haramları helal saydırdı*."[156]
"*Bir adam için en kötü şey, açgözlülük ve korkaklıktır*."[157] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.), insanın mal toplama, mülk edinme, çeşitli dünya eşyalarına yönelmesini, Allah'a kul olma ve ona yönelmeye engel olacağı nedeniyle kötüledi. Hayatta bütün arzusu mal/mülk olan kişi, mal sahibi biri olur; istediğine ulaşınca mutlu olur, kaybedince üzülür. Rasûl (s.a.s.): "*Dinar, dirhem, kadife, bindallıya düşkün olan belasını bulur; verilirse memnun olur, verilmezse mutsuz olur*."[158] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) "tamamen dünyaya yönelip, ahireti ihmal etmesin" diye insanın çok mal, değerli mülk, gelir getiren arazi edinmesini kötüledi: "*Değerli mülk edinmeyin; dünyaya çok düşersiniz.*"[159] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) müslümanları Allah yolunda harcamaya, muhtaçlara yardıma, fakir ve yoksullara sadaka vermeye teşvik etti. Allah yolunda harcayanın kavuşacağı büyük sevabı belirterek onları bu hususa özendirdi. Rasûl (s.a.s.): "*Kim Allah yolunda harcarsa, 700 kat sevap yazılır*."[160] buyurdu.
Bir adam yularıyla bir deve getirdi, bunu Allah rızası için veriyorum, deyince Rasûl (s.a.s.): - "*Mutlaka sana Kıyamet gününde, hepsi de yularlı 700 deve verilecektir.*"[161] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)in müslümanları Allah yolunda harcamaya çağırması, bu yolda infak edilenlerin 700 katıyla karşılığı verileceğini söyleyerek özendirmesi, Kur'an-ı Kerim'de bu anlamda gelen âyetlerin te'kididir: "*Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında 100 dane olmak üzere yedi başak veren bir danenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lutfu geniştir, O bilendir*."[162]
Rasûl (s.a.s.) sözlerinin bir çoğunda fakir, yoksul ve muhtaçlara yardım etmeye; onlara yiyecek giyecek vermeye teşvik etmiştir:

"*Çıplak bir müslümanı giydirene Allah Cennet elbiselerinden giydirir. Aç bir müslümana yedirene Allah Cennet meyvelerinden yedirir. Kim susamış bir müslümana içirirse, Allah ona ağzı mühürlü, tatlı su içirir.*"[163]
"*Birisi, gönül rızasıyla bir şey verse -Allah ancak gönülden vereni kabul eder- Rahman onu sağ eliyle alır. Bir hurma da olsa, Rahman'ın elinde büyür, dağdan büyük olur. Sizden birinin atının tayını veya devesinin boduğunu büyüttüğü gibi.*"[164]
"*Kulun sabaha kavuştuğu her gün iki melek iner, biri: "Allah'ım, yolunda harcayana bereket ver." öteki; "Allahım; vermeyenin malını yok et." der*.[165] buyurdu.
Bu hadislerde cömertlik, ikram, fakirlere yardıma çağrı; cimrilikten, Allah yolunda, insanların ve toplumun yararına infaktan alıkoymaktan sakındırma vardır. Rasûl (s.a,s.) müslümanları, dünya ve ahirette büyük sevap karşılığında hayır yollarına harcamaya teşvik etti. Hayır yolundaki harcamaların malı eksiltmeyeceğini, aksine artıracağını belirtti:
"*Sadaka, malı eksiltmez*."[166]
"*Allah buyurdu ki, ey Ademoğlu, infak et ki sana da verilsin*."[167] Yani, insanoğlu hayır yollarına harcarsa Allah da rızkını artırır.
Önceden beri yazdığımız bu hadislerden anlaşılan şudur: Rasûl (s.a,s.) müslümanları mülkiyet güdüsüne hakim olmaya çağırmakta, ona nasıl hakim olacaklarını öğretmekteydi. Teşviki ve özendirmesi pintilik ve mülkiyetin aksine, harcama, verme ve eliaçıklıktı. Metodu, verme özelliğini güçlendirmek için, dünya ve ahirette büyük sevap verileceği şeklinde tam bir özendirmeydi. Onlardaki mülkiyet, cimrilik ve bencillik duygularını zayıflatıyordu. Bu metod, zıddından hareket etme metoduydu. Rasûl (s.a.s.), ashabına (r.a.) mülkiyet güdüsüne hakim olmalarını öğretmeyi başardı. Zıddından hareket etme metodunu daha sonra mutasavvıflar, müridlerinin huylarını değiştirmede kullandılar. Mesela Gazalî (505/1111), manevî kalp hastalıkları ve kötü ahlakın tedavisi konusunda bu metodu kullandı.[168] Daha sonra ise bazı psikologlar, son asırda psikoterapide, özellikle hastalık korkusu ve stresin tedavisinde bu metodu kullandılar.[169]

Güdü Sapması

İlâhî hikmet, canlılar dünyasında, zorunlu ihtiyaçların karşılanması için, hayatı koruma ve nesli sürdürme gibi yaratılışîan gelen fizyolojik/organik güdüleri var etmiştir. Yine ilâhî hikmet, insanın mutlu olması için, özellikle insanda asıl ihtiyaçların doyumunu sağiamak amacıyla, psikolojik güdüleri yaratmıştır. Ancak insan, sosyal gelişmesi sırasında, sosyal-psikolojik gelişmesine büyük tesir eden bazı etken ve denemelerle karşılaşır; güdülerinin doyumu sırasında kendine bedenî ve psikolojik zararlar verecek olan sapık yollar öğrenir. Bütün güdülerimizin, öğrenmenin etkisiyle değişmesi mümkündür. İnsan, güdülerini nasıl frenleyeceğini, nasıl onlara hakim olup üstesinden geleceğini bilir. Normalde eğitimin amacı da budur. Ancak insan uygun olmayan bazı şartlar ve özel tecrübeler sonucunda, güdülerin doyum sağlaması için, uygunsuz, sapık yollar da öğrenebilir, insanın güdü ve eğilimleri, küçüklüğünden beri verilen eğitim öğretime boyun eğmediği zaman, normaf yolundan sapar. Mesela, fizyolojik güdüler, var olma ve neslini sürdürmeyi esas alır. Ancak ferdin sosyal gelişmesi sırasında, bazı özel durumlar karşısında bu normal yoldan sapar; hedefi sadece yararlanma ve lezzet alma olur. Yani tad alma ve yararlanma yanında amacı sadece güdüyü doyurmaktır; var olma veya hayatı sürdürme değil. Mesela, yemek bazı insanlara göre amacın kendisi; zevk alma ve yararlanmadır. Bu yüzden çok yediklerini, oburluk yaparak bedenlerine zarar verdiklerini görürüz. Böylece açlık güdüsü hayatı korumak gibi bir amaçtan sapar; şahsa eziyet ve zarar verecek hale gelir. Aynı şekilde bazı kişilerde mülkiyet güdüsü de sapar; mülk edinmek araç değil, başlıbaşına bir amaç haline gelir. Onları, mülk edinmede aşırı bir şekilde rekabet eden kişiler olarak görürüz. Kendilerine ve topluma yararı dokunacak, faydası insanoğluna dönecek olan, dünyanın yaşanır hale gelmesine yatırım yapmazlar.
İnsanın fizyolojik güdülerinden en çok sapmakla karşı karşıya kalanı, cinsiyet güdüsüdür. Son devrin psikologları, insanlar arasında yaygın olan cinsel sapıklıkların bir çoğunu incelediler. Mesela, Sigmund Freud bir çok cinsel sapiklık çeşitleri üzerinde araştırmalar yaptı. Kendi özel teorisi ışığında, çocuğun cinsî gelişmesi esnasındaki sebeplerini ve çocuğun bu sırada karşılaştığı özel durumları yorumlamaya çalıştı. Bu durumlar bazılarında ağızla emme, arkadan hoşlanma, erkeğin cinsel organıyla doyumu olup cinsellik güdüsünü doyurma için giriştiği, daha sonra anormal bir durum alan sapık şekillerdir. Çocuk cinsel zevkle, cinsel doyumla ilgili, anormal bazı şeyler ve işlerle de karşılaşır. Bu cinsel sapıklılardan biri Fetişizm (Fetishism) diye bilinen, mesela, karşı cinsin kullandığı giysi, saç ve ayaklar gibi bedeninin bir parçasından cinsel zevk almadır. Bu sapıklıklardan biri de, çıplak vücuda veya cinsel eylemlere bakarak zevk alma olarak bilinen röntgencilik (Voyeurism)dir. Yine bu sapıklıklardan biri, kişinin kendi avretini, gizli yerlerini göstermekten zevk alması (Exhibitionism), kendini teşhir hastalığıdır.[170]
İnsan topluluklarında cinsel sapıklıklar yaygındır. Bu sapıklık örneklerinden biri, bireyin kendi cinsine karşı cinsel eğilimdir. Erkekler arasında İbnelik (Lutîlik), kadınlar arasında sevicilik (Lezbiyen) olarak bilinir. Kur'an-ı Kerim, Lut kavmi arasında yaygın olan, bu yüzden Lutîlik denilen bu aşınlığa işaret etmiştir. Yüce Allah: "*Lut'u da kavmine elçi olarak gönderdik. Kavmine: "Sizden önce hiç kimsenin yapmadığı bir sapıklığı mı yapıyor, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere gidiyorsunuz?! Doğrusu siz sapık bir kavimsiniz!*"[171]
"*Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıp da, âlemlerin içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?! Doğrusu siz insanlıktan çıkmış bir topluluksunuz*!" [172] buyurmuştur.
Bazı hadisi şerifler de bu cinsî sapıklığa işaret etmiştir. Rasûl (s.a.s.), müslümanları bu hastalıktan sakındırmış; Lut kavminin yaptığı bu işi yapanları lanetlemiştir. Ayrıca hayvanlarla ilişkiden de sakındırmış, böyle yapanları la'netlemiştir: "*Ümmetimden korktuğum şeylerin en korkuncu, Lut kavminin yaptığını yapmalarıdır*."[173]
Rasûl (s.a.s.)den gelen uzun bir hadiste "*Hayvanlarla birleşeni Allah lanetledi! Lut kavminin yaptığını yapanı Allah lanetledi!*"[174] buyurdu.
Yine Rasûl (s.a.s.) mahremlerle cinsel ilişkiyi yasakladı: "*Kim nikahı düşmeyecek mahremiyle ilişki kurarsa, öldürünüz.*"[175] buyurdu.
Yine Rasûl (s.a.s.) erkeklerin kadınlara, kadınların erkeklere benzemesini yasakladı. İbnu Abbas'tan rivayete göre (r.a.) erkeklerden kadınlara benzeyen ve kadınlardan erkeklere benzeyenlere Allah Rasûlü la'net etti."[176] Bir başka rivayet de buna benzer şekildedir.[177]

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSLERDE DUYGULAR VE HEYECAN

İnsan, günlük hayatta, bazı durumlarda heyecanlanır. Sevgi veya hoşlanmama, korku veya güven, sevinç veya keder, kızgınlık, kıskanma, hased ve benzeri duygular...
Psikologlar, heyecan duyguları konusunu derinlemesine incelediler; oluşumunu, sebeblerini, insanın davranışlarına, ruh ve beden sağlığı üzerine etkilerini genişçe ele aldılar. Kur'an-ı Kerim'de, insanın bu önemli reaksiyonlarından bir çoğu geçmektedir. Bu konunun ele alınması, yazarın 'Kur'an ve Psikoloji"[178]adlı eserinde geçmişti. Nebevî hadisler de sevgi, korku, kızgınlık, hoşlanmama, üzüntü, utanma, hased, kıskançlık, kibir, kendini beğenme, caka satma gibi ferdin bazı önemli duygularına dokunmaktadır. Hadislerin içerdiği önemli duyguları aşağıda ele alacağız.[179]

Sevgi

Sevgi, insan hayatında önemli duygulardan biridir. O, ailenin oluşmasında, fertlerinin birlik beraberlik ve yardımlaşmasında en önemli etkendir.
Sevgi, çocuğun şahsiyetinin oluşmasında, çocuğun nefsinde güven ve huzur duygularının yerleşmesi için anne/babanın sevgi, şefkat ve merhamet duygularıyla çocuğu kuşatmasında önemli bir rol oynar. Çocuğun şahsiyeti normal bir şekilde gelişir, onu özellikle aile fertlerine, genellikle de sosyal çevresine sevgi ve yakınlık duygularıyla bağlar.
Çocuk, ne sebeple olursa olsun, anne/baba sevgisinden mahrum kalırsa, güven ve huzur duygularını kaybeder, endişe duyar, şahsiyeti yıpranır; daha sonra psikolojik hastalıklara yakalanır.
Sevgi, genel olarak, insanlar arasındaki sağlam ilişkilerin oluşmasında en önemli etkendir. İnsanların aralarının yakınlaşması, yardımlaşma ve dayanışma duygularına yönlendirir. İnsanı ailesine, miletine ve vatanına bağlar; bunları korumada malıyla, canıyla fedakarlık etmesini sağlar.
Allah sevgisi, mü'minin hayatında büyük bir rol oynar, hayata yöneltir, her davranışı ve sözüne etki eder. Mü'min, ancak Allah'ın razı olacağı ve O'na yaklaştıracak ameller işler.
Rasûl sevgisi de mü'minin hayatında büyük rol oynar. Mü'min, Rasûlü model edinir, bütün hareketlerinde ona uyar, onun emrettiklerini yapar, yasaklarından kaçar.

Rasûl (s.a.s.) hadislerinin bir çoğunda sevginin bazı çeşitlerine dokunmuştur. Yüce Allah sevgisi, Rasûl (s.a.s.) sevgisi, insan sevgisi, hayvan sevgisi, varlık sevgisi, eş sevgisi, mal sevgisi, ana/baba sevgisi. Şimdi hadislerde geçen bu sevgi çeşitlerini ele alacağım.[180]

Allah Sevgisi

Allah sevgisi, insan sevgisinin en yücesi, ruhen en çok yararlanılan, en fazla mutluluğa ulaştıran bir sevgidir. Mü'minin bütün hareketlerinin üstüne kurulduğu, davranışlarını etkileyen güçtür.
Yüce Allah'ın sevgisi insanı sardığı zaman, bütün eylem ve davranışları, hareket ve sükûnu Allah'a itaat, sevdiği ve razı olduğu şeylere yönelik; isyandan uzak, Allah'ın yasakladığı ve hoşlanmadığı şeylerden kaçınmak olur.
İnsan, normalde kendine iyilik edeni sever. Bu yüzden çocuk, kendisini gözeten, yardım, iyilik ve terbiye eden anne/babasını sever. İnsan, Allah'ın kendisine olan nimetlerine baktığı zaman, tek tek veya toptan saymak mümkün olmaz. Allah, hiç yokken var etmiş, duyuları, akıl ve öğrenme yeteneğini, çeşitli bilgiler ve sanat gücünü vermiştir. Onu düzgünce, iki ayağı üzerinde, en güzel bir şekilde yaratarak; öteki yaratıklara üstün kılarak, mahlûkatı hizmetine vererek, yeryüzünde insanı halifesi yapmıştır. Yüzyıllar geçtikçe, onları sapıklıktan kurtarmak, doğru yolu göstermek, onları dünya ve ahiret hayatında mutlu edecek düzgün hayat metodunu göstermek için elçiler göndermiştir.(Onlara selam olsun.)
İnsanın, sayamayacağı kadar çok nimet vermesi nedeniyle Allah'ı sonsuz/sınırsız bîr şekilde sevmesi; sevgisinin diğer bütün sevgilerden üstün olması gerekir. Allah'a olan sevgisi, kendine, anne/babasına, eşine, çocuklarına, soyuna, milletine, vatanına olan sevgisinden, bu hayatta olan herhangi bir sevgiden daha büyük olması gerekir. Kur'an-ı Kerim, insanın Allah'a olan sevgisinin, insan hayatındaki bütün sevgilerden yüksek olması gerektiğine işaret eder. Yüce Allah: "*De ki, eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabalarınız, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler, size Allah ve Rasûlünden ve onun yolunda cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah öyle fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.*"[181]
"*İnsanlardan kimi de Allah'tan beride birtakım şeyleri O'na denk tutuyorlar da, onları Allah'ı sever gibi seviyorlar*."[182] buyurur.
Rasûl (s.a.s.) de insanları, Allah'ın kendilerine olan nimetlerinden dolayı sevmeye teşvik etti. "*Allah'ı size verdiği nimetlerinden dolayı seviniz*."[183] buyurdu.
Bununla birlikte Rasûl (s.a.s.) insanlar içinde Yüce Allah'ı en çok seven, O'na en yakın olandı. Buna rağmen dualarında, bu sevgiden, var olan hiç bir lezzetin aşamayacağı ruhî bir tad aldığı için, Allah'tan kendisini sevgisiyle rızıklandırmasını isterdi.
Rasûl (s.a.s.) duasında: "*Allah'ım, beni sevginle, senin yanında sevilmesi gerekenlerin sevgisiyle rızıklandır*."[184] derdi.
Rasûl (s.a.s.) Rabbinden rivayet ettiğine göre, Yüce Allah kendisine şöyle dua edilmesini istedi: "*Senin sevgini, senin sevdiklerinin sevgisini, senin sevgine yaklaştıran amelin sevgisini isterim*."[185]
Rasûl (s.a.s.) ashabına Davud (a. s.)ın sevgisini anlatırdı. Onlara, Davud'un duasında Allah'tan, sevgisini vermesini, bu sevgiyi kendine ve ailesine olan sevgiden üstün kılmasını istediğini söylerdi.
Rasûl (s.a.s.) haber vermiştir: "*Davud (a.s.)'ın duası şöyleydi: "Allah'ım senden sevgini, seni sevenlerin sevgisini, senin sevginin ulaştığı kimselerin amelini isterim. Allahım, sana olan sevgimi; kendim ve aileme, soğuk suya olan sevgimden daha büyük olmasını nasip eyle*."[186].
İnsanın Yüce Allah'a sevgisi, var olan herşeye duyduğu sevginin başlıca kaynağıdır. İnsanın Allah'a olan sevgisinden O'nun Rasûlünü, insanları, bütün yaratıkları, hayır yapmayı, Allah'ın sevdiği her işi yapmayı, sevgisine yaklaştıracak, hoşnut olduğu herşeyi yapmayı sever, insanın Allah'ı sevmesi sebebiyle, davranışların iyiye, Allah'ın razı ve hoşnut olduğu yapma; yasakladığı, razı olmadığı şeyleri bırakma yönünde bir enerji oluşur. Bu anlamda Rasûl (s.a.s.): "*Kim Allah için sever, Allah için kin tutar, Allah için verirse imanı mükemmel olur*."[187] "*Amellerin en güzeli, Allah için sevmek ve Allah için kin tutmaktır.*"[188] buyurur.[189]

Rasul Sevgisi

Yüce Allah sevgisinden sonra, insanda, yücelik ve mükemmellik yönünden en yüksek seviyede Rasûl (s.a.s.)in sevgisi gelir. Allah ve Rasûlünün sevgisi, beraberce, insandaki sevginin zirvesini, ruhîlik, saflık ve temizlik yönünden en yüksek derecesini oluşturur.
Rasûl (s.a.s.)in sevgisi, her müslüman üzerine farzdır. Çünkü Yüce Allah bize onu sevmeyi emretti; "Allah Sevgisi" konusunda geçen âyetinde[190], Rasûl sevgisini kendi sevgisine yaklaştırdı.
Rasûl (s.a.s.) de, kendini ve ehl-i beytini sevilmesini emretti: "*Nimetleriyle sizi beslediği için Allah'ı, Allah sevgisi nedeniyle beni, beni sevmeniz yüzünden de ehl-i beytimi seviniz*."[191] buyurdu.
Müslümanın, Rasûl (s.a.s.)e olan sevgisinin canından, ana/babasından, çocuklarından, herhangi bir insana olan sevgisinden daha çok olması gerekir. Rasûl (s.a.s.): "*Sizden biri, ben kendisine annesindan, babasından, bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça gerçek mü'min olamaz*." [192] buyurdu.
Abdullah b. Hişam anlatır: "Rasûl (s.a.s.) ile beraberdik. Ömer'in elinden tutmuştu. Ömer:
- "Ey Allah'ın elçisi, sen bana, canım dışında, herşeyden daha sevgilisin." deyince,
- "*Hayır ya Ömer, canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, canından da sevgili olmalıyım*." buyurdu. Ömer:
- "İşte şimdi sen bana canımdan da sevgilisin." deyince, Rasûl (s.a.s.):
- "*Şimdi oldu*." buyurdu."[193] Yani, "imanın şimdi mükemmel oldu." demek istedi.

Mü'min, Allah ve Rasûlünün sevgisinde, bu dünyada hiçbir tad ve lezzetle kıyaslanamayacak bir tad ve lezzet bulur. Bu sayede imanın tadını alır. Rasûl (s.a.s.): "*Üç şey kimde bulunursa, imanın tadını alır:*
1- *Allah ve Rasûlünün sevgisi herşeye üstünse,*
2- *Birini sevdiğinde yalnızca Allah için severse,*
3- *Küfre dönmek ateşe atılmaktan daha kötü gelirse.*"[194] buyurdu.
İnsan, Allah ve Rasûlünü severse, imanın tadını alır, onu mutluluk ve huzur duyguları bürür, gidişatı Allah'a yönelik olur; ancak O'nun razı olacaği şeyleri yapar, yasakladıklarından kaçar. Allah'a olan sevgisi onu bütün mahlûkâtı sevmeye, insanları sevip güzel davranmaya, hayvanları sevip onlara acımaya götürür. Bütün evreni sever çünkü varlıklar Yüce Allah'ın eseri ve sanatıdır.
Seven sevdiğine boyun eğer, ona teslim olur. Bu yüzden Allah ve Rasûl sevgisi müslümanların terbiyesinde, islama içtenlikle sarılmalarında, islâm prensiplerine sıkıca tutunmalarında, Rasûl (s.a.s.)in etrafında toplanmalarında en önemli etkenlerden biridir. Çünkü ondan öğreniyor, ona, onun sözlerine uyuyorlar. Din düşmanları ve kafirlere karşı tek bir saf, tek bir kalp halinde; islâmı yaymakta istekli, bu yolda şehid olmakta arzulu idiler. Bu, zafere ulaşmalarında ve islam dininin yayılmasında en önemli etkenlerden biriydi.
Yüce Allah, Rasûlü seven ve emirlerine uyanları seveceğini, günahlarını affedeceğini vadetti. Yüce Allah Rasûlüne hitapla şöyle buyurdu: "*De ki, Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı bağışlasın. Allah çok affedici ve çok merhametlidir*." [195]
Rasûl (s.a.s.) kendisini sevene Cennet'i vadetmiştir.
Bir adam Rasûl (s.a.s.)e:
- Dünya ne zaman batacak? diye sorunca,
- "*Kıyamet için ne hazırladın?*" sorusunu sordu. Adam:
- "Fazla birşey yok ancak Allah ve Rasûlünü seviyorum." deyince,
- "*Sen, sevdiklerinle beraber olacaksın*."[196]
- "*Beni seven, Cennet'te, benimle birlikte olacaktır.*"[197]buyurmuştur.[198]

İnsan Sevgisi

İnsan, sosyal bir varlıktır. Fertleriyle çeşitli ilişkileri olan bir toplumda yaşar. Vicdanî, sosyal, ekonomik, v.b. birçok insanî ilişkiler kurar. Çocuk, doğduğu andan itibaren, aile fertleri arasında yaşar. Çocuğu aile fertlerine sevgi, şefkat, yardımlaşma, vefa, samimiyet, sığınma

duyguları bağlar. Aralarında güven, huzur ve mutluluk duyar. Anne sevgisi, çocuğun doğduğundan beri duyduğu ilk sevgidir. Bu, bütün ihtiyaçlarını annesinden sağlaması, bu doyuma, yararlanma ve tad duyguları eşlik ettiği içindir. Sonra çocuğun sevgisi, kendisini kuşatan aile fertlerine, baba, kardeş, dost, komşular ve bütün insanlar gibi, aşamalı olarak ulaşır. Aynca çocuk, anne/baba, aile fertlerine karşı bu sevgiyi, onların sevgisini, şefkatini ve merhametini hissettiği, üzerine titredikleri ve onu gözettikleri için duyar. Bu karşılıklı sevgiye doymuş atmosfer, çocuğun sağlam şahsiyetinin oluşmasında, nefsine, kendine güven ve mutluluk duymasında önemli bir etkendir.
Böyle bir ortamda büyüyen çocuk normalde bütün insanlara karşı sevgi duyar, onlara yakınlık hisseder, davranışları iyi olur, onları gözetir, şefkate muhtaç olanlara şefkat eder, yardıma ihtiyacı olanlara yardım eder. İnsanın insanları sevmesi, yardıma muhtaç olanlara yardım elini uzatması; topluma ait, onlara yararlı biri olduğu duygusunu duyma, kendinden hoşnud olma, mutlu olmada en önemli etkenlerdendir. Modern çağın psikoterapistleri, kişiler arası sağlıklı ilişkinin, insan sağlığı üzerindeki önemini vurgulamaktadırlar. Bu yüzden, psikolojik hastaların tedavisinde hastanın toplum fertleriyle irtibatı, aralarındaki sevgi ve muhabbet bağlarının ve başkalarıyla alâkalarının güçlenmesine önem verdiler. İnsanlarla içice olma, insanlara yarayacak işler yapmalarına teşviki ruhî tedavilerinde önemli etkenlerden biri olarak gördüler. Mesela, Alfred Adler (1937), psikolojik hastalarını insanlarla ilgilenmeye, onlarla içice olmaya, onlara yardım etmeye yönlendirdi. Psikolojik hastasına, bunu ne zaman yaparsa hastalığının geçeceğini söylerdi.[199]
Buradan hareketle, islamın insanları birbirlerine yakın, sevgi ve yardımlaşmaya çağırmasındaki hikmeti ortaya koymalıyız. İnsanın başkalarına sevgi duyması, topluma katılmayı güçlendirir. Toplumun dışında kalarak yalnızlık duyma duygularının sebep olduğu endişeden kurtarır. Bu duygu, normalde ruh hastasının karşılaştığı bir duygudur.
Kur'an-ı Kerim müslümanları, kardeşlik, sevgi, yardımlaşma ve birbirleriyle bağlantılı olmaya teşvik eder. Yüce Allah: "*İnanan erkekler ve inanan kadınlar birbirlerinin dostudurlar.*"[200] buyurur.
"*Sadece müminler kardeştir; kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah'tan korkun; umulur ki merhamet olunursunuz.*"[201] "*Topunuz birden Allah'ın ipine sımsıkı tutunun, birbirinizden ayrılmayın ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Sizler birbirinize düşmanlar iken O sizin kalpleriniz arasında ülfet meydana getirip yanaştırdı da nimeti sayesinde uyanıp kardeşler oldunuz.*"[202]
Kur'an-ı Kerim, muhacirleri sevdikleri, destekledikleri, onlarla kardeş oldukları, yardım elini onlara uzattıkları için ensarı över. Yüce Allah buyurur: "*Ve şunlar ki onlardan önce yurdu hazırlayıp imana sahip oldular; kendilerine, hicret edenlere muhabbet ederler ve onlara verilenlerden nefislerinde bir kaygı duymazlar, kendilerinin ihtiyacı olsa da, onları nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden kurtulursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.*"[203]
Rasûl (s.a.s.) de, müslümanları karşılıklı yakınlık, sevgi ve muhabbet içinde olmaları için özendirdi. Rasûl (s.a.s.) buyurur; "*Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe gerçekten iman etmiş olmazsınız. Birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Selamı aranızda yayınız.*" [204]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) müslümanların birbirini sevmesini imanlarına ve Cennet'e girmeleri için şart koştu. Gerçekten mü'min, insanları seven ve insanların da onu sevdiği kimsedir. Fakat insanları sevmeyen, insanların da sevmediği kişi, kendinde hayır olmayan, Allah'ın rahmetini ummayan kimsedir.
"Mümin, kendisine ısınılan insandır; kendine ısınılmayan ve ısınmayan insanda hayır yoktur."[205]
Müminin insanları sevmesi, şahsî, âcil bir menfaat için, veya bir mal, makam, mevkî için değil; yalnızca Allah rızası için olmalıdır. Mü'minin bütün davranışları Yüce Allah'ı sevdiği için, O'nun rızasını istemek için olmalıdır. Bu yüzden, yaptığı bütün işleri Allah rızası için yapar. Rasûl (s.a.s.) bütün müslümanları "Allah için sevmeye" özendirir ve bu konuda büyük sevap alacaklarını söyleyerek teşvikte bulunurdu.
Bir gün Rasûl (s.a.s.) namazını bitirince yüzünü cemaate döndü:
- "*Ey insanlar, dinleyin, anlayın ve bilin ki Allah'ın Nebi veya şehid olmayan nice kulları vardır. Nebiler ve şehidler onların bulundukları meclise ve Allah'a yakınlığına imrenirler*. Bedevî biri elini Rasûl (s.a.s.)e doğru kaldırdı:
- "Ey Allah'ın nebisi, bu nebi ve şehid olmayan fakat bulundukları yer ve Allah'a yakınlıkları yüzünden nebi ve şehidlerin imrendiği adamları bize tanıt, yani sıfatlarını söyle." deyince, çölden gelen bu arabın sorusundan dolayı Rasûl (s.a.s.)in yüzü güldü ve:
- "*Kıyamet günü Allah onlara nurdan minberler koyar ve üzerine otururlar; yüzleri nur, giysileri nurdur. İnsanlar kıyamet gününden korkar, onlar korkmazlar. Onlar Allah'a yakın kullardır ve onlar mahzun olmayacaklardır.*"[206]
Rasûl (s.a.s.) yedi grup insandan bahsetti ki bunlar hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde Allah'ın himayesinde olacaklardır. Onlardan bir grup da "*Allah için birbirini seven, bu şekilde bir araya gelen ve aynı şekilde ayrılan iki kişi.*"[207] buyurulmaktadır.
Rasûl (s.a.s.) anlatır: "*Adamın biri, başka bir şehirdeki kardeşini ziyaret için yola çıktı. Yüce Allah yoluna bir melek görevlendirdi. Karşılaşınca, melek adama sordu:*
- *Nereye?*
- *Şu şehirdeki bir kardeşimi ziyarete gidiyorum.*
- *Adamdan sağlayacağm bir menfatın var mı?*
- *Hayır, ben onu ancak Allah rızası için seviyorum.*
- *Ben Allah'ın sana gönderdiği bir elçiyim, senin onu sevdiğin gibi Allah da seni seviyor.*"[208]
Kimin insanlara sevgisi yalnızca Allah rızası için, kini de Allah için olursa, -daha önce Ebu Ümame hadisinde belittiğimiz gibi- imanı mükemmel olur. [209]
Rasûl (s.a.s.) de müslümanların insanlara sevgisinin açgözlülük ve bencillik etkilerinden uzak, dürüst ve samimi olmalıdır. Bu ise, müminin, kendisi için arzu ettiğini kardeşi için de istediğinde gerçekleşir. Rasûl (s.a.s.): "*Sizden biri, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe, iman etmiş olmaz.*"[210]
Rasûl (s.a.s.), uzun bir hadisin bir bölümünde: "*Kendin için istediğini insanlar için de iste ki müslüman olasın.*"[211] buyurmuştur, insanların birbirine karşı merhameti, sevgisi, şefkati aralarındaki toplumsal bağları güçlendirir, toplumun birlik ve istikrarını sağlar. Fertler, toplum binasının tuğlaları durumundadırlar. Aralarındaki bağlantılar kopup, bağlar kin ve düşmanlık yüzünden çözülünce, binanın bir yanı çökünce yıkıldığı gibi, toplum da yıkılır.
Rasûl (s.a.s.), keskin zekası ve hikmetle bunu kavradı, islam toplumu islam düşmanlarının yaptığı yıkıcı tahribatın etkilerinden etkilenmeden güçlü ve sürekli olarak ayakta kalsın diye müslümanları kardeşlik, yardımlaşma, dayanışmaya teşvik etti. Rasûl (s.a.s.), müslümanlar arasındaki yardımlaşma, dayanışma ve birbirine tutunmayı, vücûdun organları arasındaki uyum ve dayanışmaya benzetmiştir. "*Mü'minlerin bibirini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat etmedeki durumu bir vücûd gibidir. Vücûdun bir organı rahatsızlanınca bedenin öteki organları da uykusuzluk ve ateşle ona katılırlar.*"[212] Bu manada Rasûl (s.a.s.): "*Müminin mümine karşı durumu, bir binanın birbirini destekleyen tuğlaları gibidir.*"[213] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) müslümanları kardeşlik, sevgi, merhamet, şefkat, yardımlaşma, dayanışmaya çağırmakla kalmadı; bunu hicretten sonra Medine'de kurduğu islam toplumunda doğrudan doğruya pratik olarak uyguladı. Ensar ve muhaciri kardeş ilan etmişti. Böylece müslümanlar arasındaki kardeşlik, sevgi ve dayanışma duygularını güçlendirdi. Bir misal olarak şunu anlatalım: Rasûl (s.a.s.) ensar'dan Sa'd b. er-Rebi ile Abdurrahman b. Avfı kardeş ilan etmişti. Sa'd, Abdurrahman'a:
- "Ben ensarın malca en zenginiyim; malımın yarısı benim, yarısı senin. İki karım var, birini beğen ve adini söyle, senin için boşayayım, iddeti bitince nikahlarsın." deyince Abdurrahman:
- "Malının ve ailenin hayrını gör. Bana çarşının nerede olduğunu söyle."[214] dedi. Çarşının yolunu gösterdiler, ticaretle uğraştı, kazandı, evlendi ve Medine'nin zenginlerinden biri oldu.[215]
Muhacir ve ensar arasındaki kardeşlik, müsümanlar arasında meydana getirdiği kardeşlik, sevgi, yardımlaşma, dayanışma yönlerinden daha önce hatta insanlık tarihinde benzeri görülmemiş, örnek bir sosyal dayanışma örneğiydi. İslam Medine topumunda bunun izleri o kadar derindi ki islamın yayılması çalışmasında müslümanlara son derece yardımcı oldu. Mümin için sadece insanları sevmek yetmez, -daha önce geçen Rasûl (s.a.s.)in hadisini tasdik edercesine- insanlar tarafından da seviliyor olmak için gayret eder. Hadis şu: "*Mümin cana yakındır, cana yakın olmayan veya kendisine yaklaşılmayan müminde iş yoktur*."
Rasûl (s.a.s.), müslümanlara, insanların sevgisini kazandıracak işler yapmalarını öğütlerdi. Aralarında selamı, tokalaşmayı, hediyeleşmeyi, dostluğu yaymalarını salık verirdi. Rasûl (s.a.s.): "*Uyguladığınızda birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Selamı aranızda yayınız.*"[216] "*Tokalaşın; tokalaşmak kini giderir. Karşılıklı hediyeleşin, birbirinizi seversiniz ve düşmanlık ortadan kalkar*."[217] Yüce Allah, insanları seven ve insanların kendisini sevdiği mümini sever.
Rasûl (s.a.s.): "*Mahlûkat Allah'a muhtaçtır; yaratıkların Allah'a en sevimlisi kendisine muhtaç olana iyilik edendir*."[218]
Bir adam Rasûl (s.a.s.)e geldi:

- "Ey Allah'ın elçisi, bana öyle bir amel söyle ki onu yaptığım zaman beni hem Allah, hem de insanlar sevsin." diye istekte bulundu.
- "*Dünyalıktan uzak dur, Allah seni sevsin. İnsanların sevdiği şeylerden uzak dur, insanlar seni sevsin.*"[219] buyurdu.
Zühd, dünyada insanın, Allah'ın yanında ulaşacağı şeyleri, elinde olanlara tercih etmesidir. Kişinin, insanların elinde olan şeylere önem vermemesi, insanların onu sevmesini sağlar.[220]
Allah bir kulunu severse, yer/gök ehli de onu sever. Yeryüzünde onun için kabul yazılır. Rasûl (s.a.s.): "*Allah bir kulunu sevdiğinde Cebraili çağırır: "Ben falanı seviyorum, sen de sev" der. Cebrail de onu sever. Sonra göğe yönelir: "Allah falan kulunu seviyor, siz de seviniz" der. Gök ehli de onu sever. Sonra yer ehlinin de onu sevdiği belirtilir.*
Allah bir kuluna da kızınca, Cebraili çağırır: "Ben filandan hoşlanmıyorum, sen de sevme." Cebrail de ona kin tutar. Sonra Cebrail gök ehline çağrıda bulunur: "Allah filan şahsı sevmiyor, ona buğzediniz." Sonra yer ehlinin de kabulü açıklanır."[221]

Bütün Mahlukatı Sevmek

İslam, sevgi dinidir; bütün insanlık ve mahlûkât için hayırlıdır. Rasûl (s.a.s.) ashabına bütün insanları sevmeyi, tüm insanlar, bütün yaratıklar için, hayvanlar ve kuşiar için bile hayırlı olanı yapmayı öğretirdi. Enes (r.a.)den rivayetle, Rasûl (s.a.s.): "*Bir müslüman bir ağaç diker veya birşey ekerse, ondan kuş, insan veya hayvan yerse onun için sadaka olur.*"[222]
Rasûl (s.a.s.)anlatır:
- "Adamın *biri yolda giderken susadı. Bir kuyu buldu, içti ve çıkınca baktı ki soluyan bir köpek, susuzluktan yaş toprağı yalıyor. Adam, bu köpek de benim gibi susamış olmalı diye düşünerek tekrar kuyuya indi, ayakkabısına su doldurdu, ağzıyla tutarak çıktı. Köpeği suladı. Allah ona teşekkür etti ve onu bağışladı.* Sordular:
- Ey Allah'ın elçisi, hayvanlardan dolayı bize sevap var mı?
- *Evet, her yaşayan canlıdan dolayı sevap var, buyurdu*."[223]
Rasûl (s.a.s.)in sevgi ve hayra çağırması sadece insanlara yönelik değil, bilakis bütün evreni ve içindeki Yüce Allah'ın yaratıklarını kapsayan bir çağrıdır. Rasûl (s.a.s.) müslümanları, insanları ve bütün mahlûkâtı sevmeye çağırdığı zaman, bununla gönülleri sevgiyle dolu mükemmel insanlar olmalarını, bu sevginin gönüllerinden taşıp bütün evren ve içindeki mahlukatı kuşatmasını istiyordu. Rasûl (s.a.s.)in çağrısına uyan, şahsında bunu gerçekleştiren insan, ruhî sağlığın zirvesinde, insan mutluluğunun doruğunda olur.[224]

Çocuk Sevgisi

Rasûl (s.a.s.), müslümanlara, çocuk sevgisi, onların güzel terbiye edilmesi ve gözetilmelerine de çağırırdı. Rasûl (s.a.s.) bu konuda müslümanlara en güzel modeldi. Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) sever, onlara eğilir, kucaklar, öper ve sırtında taşırdı. Enes (r.a.)den rivayetle, Rasûl (s.a.s.), Fatıma'ya (r.a.) "*Çocuklarımı çağır*." der, onları koklar ve kucağına basardı."[225]
Rasûl (s.a.s.), Ali'nin oğlu Hasan'ı kucakladığında yanında Akra b. Habis et-Teymî oturuyordu. Akra:
- "Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim." deyince, Rasûl (s.a.s.) ona baktı:
- "*Merhamet etmeyene mehamet olunmaz*." buyurdu.[226]
Adamın biri Rasûl (s.a.s.)e gelerek:
- "Çocukları öpüyor musunuz?!. Biz öyle şey yapmayız." deyince, Rasûl (s.a.s.):
- "*Allah senin kalbinden merhameti söküp atmışsa ben ne yapayım!*" buyurdu.[227]
Bera anlatır: Hasan omuzundayken Rasûl (s.a.s.)i gördüm. "*Allah'ım, ben Hasan'ı seviyorum, sen de sev.*" diyordu.[228] Rasûl (s.a.s.), Hasan ve Hüseyin'i göstererek, "*Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum, sen de sev.*" buyurdu.[229]
Büreyde anlatır: Rasûl (s.a.s.) bize hutbe okuyordu. Birden Hasan ve Hüseyin, üzerlerinde kırmızı gömlek, düşe kalka geldiler. Rasûl (s.a.s.) minberden indi, onları tutup önüne koydu, sonra şöyle konuştu: *Mallarınız ve çocuklarınız imtihan sebebidir.*"[230] *buyururken Allah ne kadar doğru söylüyor. Şu iki çocuğa baktım, koşuyor ve düşüyorlardı, dayanamadım, konuşmamı kesip onları yanıma çıkardım*."[231]
Rasûl (s.a.s.) çocuklara, özellikle de kız çocuklarına iyi bakmayı öğütlerdi. Kızlarına iyi davranana mağfiret, başarı ve Cennet va'd ederdi: "*İki kızı olup, onu toprağa gömmeyen, kötü muamele etmeyen ve oğullarını onlara üstün tutmayanı Allah Cennetine sokar*." buyurdu.[232]
Aişe anlatır: Yanında iki kızı olan bir kadın geldi ve benden birşeyler istedi. Yanımda tek hurmadan başka da bir şey yoktu, onu verdim. Kadın bir hurmayı ikiye bölerek kızlarına verdi, kalktı ve gitti. Rasûl (s.a.s.) girince hadiseyi anlattım. "*Kim bu kızlarla denenir, onlara iyilik ederse, bu onun için Cehennem'e siper olur.*" buyurdu.[233]
Babaların çocuklarını sevmeleri, onlara özen göstermeleri, gözetmeleri, yetiştirmeleri ve eğitmeleri, iyi bir vatandaş olarak yetişmeleri içindir. Rasûl (s.a.s.) çocukların eğitim ve terbiyelerinin güzel olmasını öğütledi ve müslümanları buna teşvik etti, bunu yapmalarının büyük sevap olacağını söyledi. Rasûl (s.a.s.): "*Adamın çocuğunu terbiye etmesi, bir ölçek (sa') sadaka vermesinden daha hayırlıdır*."[234]
"*Baba oğluna güzel terbiyeden daha güzel bir bağışta bulunamaz*."[235] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)in de, çocukta güzel ahlak, beğenilen davranışların, hayatının bu erken döneminde oluşması, küçükken iyi yetiştirilmesi, güzel terbiye edilmesi için gayret gösterdiğini görüyoruz. Bu merhalenin, çocuğun şahsiyetinin oluşmasına ve gelecekte hayatındaki davranışlarına büyük etkisi olacak olan ahlakî yapısının oluşmasına tesirinin önemini modern çağda, Psikanaliz ve psikolojik araştırmalar ortaya koymuştur.[236]

Karşı Cinsi Sevmek

Yüce Allah insana, erkek ve kadından herbirini diğerine, neslin devamı için, sevgi duygularıyla çekecek olan cinsellik güdüsünü vermiştir. Geçen bölümde, cinsellik güdüsünü ele aldım. Şimdi burada ise, cinsellik güdüsüne bağlı, sevgi ile alâkalı, Nebevî hadislerde geçen bazı hususları ele alacağım.
İslâm, cinsellik güdüsünü inkar etmez; bu insanın yaratılışında olan normal bir şeydir. Ancak islam bu güdünün doğru yolla doyurulmasını ister ki o da nikahtır.
Rasûl (s.a.s.), gençleri, güçleri yettiği sürece evlenmeye çağırırdı. Ancak ekonomik durumu evlenmeye uygun olmayanları oruç tutmaya davet ederdi. Oruçta, cinsellik güdüsüne hakim olmayı, cinsel sevgiye güç yetirmeyi sağlayacak şeyler vardı.Rasûl (s.a.s.):"*Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin; gücü yetmeyecek olanlarsa oruç tutsunlar. Çünkü oruç onlar için kalkan durumundadır*."[237] buyurdu.
İbnu'l Kayyim el-Cevzîyye, aşk ve çaresinden söz ederken, bu hadis üzerinde şu yorumu yapar: "Rasûl (s.a.s.) âşıka iki çözüm gösterdi: Asıl ve alternatif. Asıl olanı, güç yettiği takdirde bu dert için başka alternatifi olmayan"[238], bu anlamda Rasûl (s.a.s.)in şöyle buyurduğu hadistir: "*Birbirini seven iki sevgiliye nikahtan başka çare yoktur*."[239] Yok, eğer gençler evlenmeye güç yetiremezlerse, çare, biraz önce İbnu Kayyim el-Cevziyye'nin işaret ettiği alternatif çözüm, oruç tutmaktır. Oruç, cinsellik güdüsünün aşırılığını yok eder, öte yandan onu Allah'a yaklaşmak için ibadet ettiği, Kur'an okuduğu, bağışlanma dilediği, Yüce Allah'ı andığı şeklindeki düşüncelere yöneltir. Bütün bu düşünceler, aşkın şiddetini yenmeye yardım eder.
Tabiî ki, erkek kadınını sevecek, onda huzur, hayatta onunla birlikte güven, doyum ve kafa rahatlığı bulacaktır. Yüce Allah bu gerçeğe şu âyette dokunmuştur: "*O'nun âyetlerinden biri de, size, nefislerinizden, kendileriyle huzur bulacağınız eşler yaratması ve aranıza sevgi ve acıma koymasıdır. Mutlaka bunda, düşünen bir toplum için, ibretler vardır*."[240]
Rasûl (s.a.s.) eşlerini severdi. Aişe, en sevgili olanıydı. Fakat eşlerine olan sevgisi onu islâmın yayılması, islam devletinin temellerinin atılması, ordu komutanlığı, ashabını eğitme, öğretme ve yönlendirme yolunda sorumluluğundan alıkoymadı.[241]

Mal Sevgisi

İnsanlar, malı çok sever; çünkü bütün ihtiyaçlarını malla karşılar, insanlar arasındaki mevki ve yetkiyi onunla elde ederler. Toplumda kuvvete, siyasî ve ekonomik güce malla ulaşırlar. Kur'an-ı Kerim Yüce Allah'ın şu ayetinde, insanların mal sevgisini anlatır: "*Malı öyle çok seviyorsunuz ki yığmacasına*."[242], "*Doğrusu o, malı çok sever*."[243]
Rasûl (s.a.s.) de insanın mal sevgisini, kazanmaya düşkünlüğünü, mülkiyet hırsını anlatır. Rasûl (s.a.s.): "*İnsanoğlunun iki vadi dolusu altını*

olsa, üçüncüyü de ister, insanın gözünü ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."[244]
"*İhtiyarın gönlü iki şeye karşı daima gençleşir: Çok yaşamaya ve çok mala*."[245]
"*Her ümmetin bir imtihanı vardır. Ümmetimin imtihanı ise mal konusundadır*."[246] buyurmuştur.[247]

Korku

Korku, insan hayatındaki önemli güdülerden biridir. Ardından insanın zarar ve eziyet göreceği, hayatî tehdid veya ölüm tehlikesi durumlarında duyduğu, yaratılıştan gelen bir duygudur.
Korku, insan hayatında yararlı bir duygudur. Çünkü tehlikelerden onunla kaçınır, zarar ve sıkıntı verecek şeylerden onunla uzaklaşır. Ayrıca insan tehlike sezdiği zaman, olmadan önce korunma tedbirlerini onunla alır. Demek ki korku bu yönden faydalıdır; tehlikeli durumlara karşı hazırlıklı olur ve karşı koyar. Mesela, öğrenci için korku güdüsü, imtihanlarda kaybetmemek için, derslerine olabildiğince çatışmaya iter. Böylece öğrenci üstün başarı sağlar, işçinin, görevini yapmadığında işini kaybetme korkusu, işini en güzel bir şekilde yapmaya sevkeder.
İnsan hayatında, insana en faydalı olan korku çeşitlerinden biri de Allah'ın azabından korkmasıdır. Bu, dinî görevlerini, Allah'ın razı olacağı şeyleri yapmaya; yasakladığı, günah olan şeylerden kaçmaya götürür. Yüce Allah: "*Eğer inanıyorsanız, benden korkun*."[248] buyurur.
Bu yüzden, Kur'an'da, Allah'ın azap ve cezasından korkutan âyetlerin, mü'minlerin Allah'ın buyruklarına sarılma, yasaklarından kaçması konusunda büyük etkinliği vardır.
Rasûl (s.a.s.) de müslümanların nefis terbiyesinde, Allah'ın azap ve cezasıyla korkutma; Allah'ın emirlerine sarılma, yasaklarından kaçınma, günahlardan uzaklaşmalarında korku duygusundan yararlanmıştır.
Ebu Hureyre'den rivayetle, Rasûl (s.a.s.): "*Her ölen pişman olur*." buyurdu.
- Ya Rasûlallah, pişmanlığı ne yüzden?
- *İyiyse, daha iyi olmadığı için; kötüyse, kaçınmadığı için*."[249] Bu hadiste, daha iyi olma; kötülük ve günahlardan kaçınmaya teşvik vardır.
Rasûl (s.a.s.): "*Ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyor, duymadığınız şeyleri duyuyorum. Gök inledi, inlemesinde de haklı. Orada dört parmaklık bir boşluk yok ki melekler alnını secdeye koymasın. Allah'a yemin ederim ki, benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız. Yataklarda hanımlarınızdan zevk almaz, Allah'a sığınmak için yükseklere çıkardınız. O zaman kuruyup yok olan bir ağaç olmak isterdim*."[250] Bu hadisten, Allah Rasûlünün, dünya ve ahiret hallerini, ashabının duyup görmedikleri melekler ve onların dünyasına ait harikaları görüp duyduğu anlaşılmaktadır. Onun bildiğini bilseler, az güler çok ağlarlardı. Kadınlarını bırakır, evlerini terkeder, gayb âleminden kavradıkları şeylerden kaçınmak için Allah'tan yardım dilerlerdi. Allah elçisi (s.a.s.) duyduğu ve gördüğü şeylerin dehşetinden dolayı, ağaç olarak yaratılmayı, kesilince kurtulmayı, sorumlu olmamayı istediğini söylüyor. Bu, gayb âleminden gördüğü şeylerin korkusundan dolayıdır.[251]
"*Allah korkusundan ağlayana, süt memeye dönmedikçe, Cehennem ateşi dokunmaz*."[252]
Memeden çıktıktan sonra sütün memeye dönmesi imkansızdır. Aynı şekilde, Allah korkusundan ağlayan kimsenin de Cehennem'e girmesi imkansızdır. Bu hadis, Allah korkusundan ağlamanın ateşten kurtardığını göstermektedir. Çünkü bu korku, kişiyi, Allah'ın emirlerine boyun eğmeye, yasaklarından kaçınmaya sevkeder.
Son deneysel araştırmalar, korkunun, aşırı olmayıp normal olduğunda, yaptığı işleri güzel yapmaya sevketmede yararlı olduğunu göstermektedir. Ancak korkunun derecesi yüksek olursa, insanın sıkıntıya düşmesini, yapacağı şeyleri beceememeye sevkeder. Normal korku, öğrencinin, imtihanlara iyi hazırlanmasını, iyi yapmasını sağlar. Ancak aşırı korku, derslerine çalışmada konuya yoğunlaşmayı önler, böylece imtihanların başarısız olmasına götürür.[253]
Bu araştırmalardan şu sonuca varabiliriz: Gerçekten, Allah'ın azabından aşırı korku Allah'ın rahmetinden ümit kesmeye sevkeder. O zaman kişinin kimliği zedelenir ve Allah'ın azabından kurtulmaktan umut kestiği için dinî görevlerini yerine getiremez. Bu yüzden, Allah'ın azabından korkuya, rahmetinden ümidin eşlik etmesi zorunludur. Allah'ın rahmetinden umud, işlerde korkunun şiddetini, insanın ümitsizliğe kapılmayacağı, dinî görevlerini ihmal etmeyeceği normal bir noktaya gelmesini sağlar.
Böylece, Allah'ın rahmetinden ümit aşırı olursa, insanı, rahmete kapılarak dinî görevlerini ihmal etmeye sevkeder. Bu yüzden, Allah'ın azabı ve rahmetinden ümidinin bir arada olması zorunludur. İnsanın doğru yolda yürümesi, dinî görevlerini yerine getirebilmesi, itaat olan şeyleri yapmak için kendinde bir güç bulması; Allah'ın azabından korkarak kötülük ve günahlardan kaçınması, O'nun rahmet ve bağışını umabilmesi için, korku ve ümidin birbirine karışık olması gerekir. Yüce Allah, nebileri ve has kullarının tanıtımında korku ve ümidin bir arada olmasının önemine işaret etmiştir: "*Gerçekten onlar hayır işlere koşarlar, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi ve bize derin saygı gösterirlerdi*."[254]
"*Yanları yataklardan aralaşır, korku ve ümid içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayra sarfederler*."[255]

Öfke

Öfke, yaratılışta bulunan, önemli veya asıl güdülerden birinin doyumdan alıkonması durumunda ortaya çıkar. Bir engel, insan veya hayvanı belirli bir amaca ulaşmaktan alıkoyarsa, önemli veya asıl güdülerden birinin doyumu gerçekleşir. Artık o kızar, öfkelenir, bu engele karşı koyar; belirli hedefine ulaşmak, güdüsünün doyumunu sağlamak, onu yenmek, etkisiz kılmak için direnir. Kızgınlığın şiddeti, engelin şiddetine ve doyum sağlamak istediği güdünün önemine göre değişiklik gösterir.
Geçen bölümde belirttiğimiz gibi, insan ve hayvanın fizyolojik güdüleri yaratılıştan mevcuttur. Bir kısmı, canı korumak, nesli sürdürmek gibi asıl güdülerdir. Bazı fizyolojik güdüler arasındaki şiddet farkını anlamak için, son zamanlarda birtakım deneysel araştırmalar yapıldı. Bu araştırmaların sonucunda, en güçlüsünün annelik güdüsü olduğu, sonra sırayla susuzluk, açlık, son olarak da cinsellik güdüsünün geldiği anlaşıldı.[256]
Bu araştırmalardan açıkça ortaya çıkan husus, cinsellik güdüsünün, Sigmund Freud ve onu izleyen Psikanaliz Okulunun iddia ettiği gibi, yaratılıştan gelen güdülerin en güçlüsü olmadığıdır.
İnsanın nefsî ve sosyal diğer bazı güdüleri, insanın sosyal gelişmesi sırasında oluşur. Bunlardan bir kısmı, yaratılıştan gelen asıl; bir kısmı öğrenme yoluyla ortaya çıkar. Bu nefsî ve sosyal güdülerin şiddet kazanması, ferdin nazarındaki önemine bağlıdır. Fert nazarındaki önemi ise, sosyal gelişme, yetiştiği kültürel ortam, etkilendiği eğitim çeşidi, kazandığı değer yargıları ve yönelmelere bağlı ofarak değişiklik gösterir. Mesela, din güdüsü, bazı kişilerde en güçlü, hatta bütün güdülerinin en güçlüsüdür. İnsan, dinini korumak için, şehid olarak canını feda eder. Diğer bazı kişilerde ise din güdüsü, hayatlarında dinin elle tutulur bir etkisi olmadığından, son derece zayıf olur.
Öfkenin durumu da aynıdır. İnsanlar arasındaki şiddeti, doyumu engelleyen maniye, bu doyumun gerçekleşmesini isteyen hedefin önemine göre değişiklik gösterir. Ayrıca, öfke tepkisinin şiddetini etkileyecek başka birtakım etkenler de vardır. Kalıtım yoluyla gelen sinir ve sindirim sisteminin yapısı, önceden gerçekleştirdiği şahsî yararlar ve faydalar sebebiyle, öfke nöbetlerini destekleyen geçmiş öğrenim tecrübeleri gibi.
Öfke, hayatî önemi olan başlıca amaçlarımızı gerçekleştirmeye veya şahsî olgunluğumuzu gerçekleştirecek güzel hedeflerden birine ulaşmaya çalışırken, buna mani olan bir engel ortaya çıktıgında; övülmüş bir öfke halini alır. Bu gibi durumlarda öfke zorunlu bir görev olur. Yüce Allah, Rasûl (s.a.s.) ve ashabını, islam davetinin yayılması yolunda mücadelelerinde kafirlere karşı öfkelerini övmüştür: "*Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür. Onun beraberindekiler ise, kafirlere karşı çok çetin, kendi aralarında gayet merhametlidirler*."[257] Kafirlere karşı şiddet gösterme, islama ve müslümanlara düşmanlıkları sebebiyle ortaya çıkan öfkenin normal sonucudur.
Yüce Allah buyurur ki: "*Ey Nebi! Kafirlerle ve iki yüzlülerle savaş; onlara karşı katı davran. Onların varacağı yer, Cehenem'dir. Orası varılacak ne kötü yerdir*."[258]
"*Ey iman edenler, yakınınızda bulunan kafirlerle savaşın, onlar sizde bir katılık bulsunlar. Bilin ki Allah muttakilerle beraberdir*."[259]
Kafirlere karşı bu sertlik, İslama karşı koymaları yüzünden oluşan öfkenin bir sonucudur. Fakat, önemli bir nedeni olmayan; zorunluluğu bulunmayan bir şey yüzünden, dünyalıkla ilgili geçici bir neden yüzünden öfkelenmek, övülen bir öfke değildir. Bu yüzden Yüce Allah, Hudeybiye anlaşması öncesinde, umre niyetiyle Mekke'ye girmek isteyen Nebi (s.a.s.) va ashabını, cahiliyyet öfkesi, kibir ve yanlış övünme sebebiyle engelleyen Mekke kafirlerini aramıştır. Yüce Allah: "*O zaman inkar edenler, kalplerine öfke ve gayreti, o cahiliyye çağının öfke ve gayretini koymuşlardı. Allah da Elçisine ve mü'minlere huzur ve güvenini indirdi*."[260]
Rasûl (s.a.s.) şahsı için hiç kızmadı; sadece hak için, Allah'ın koyduğu sınırlardan biri çiğnendiğinde öfkelenirdi. Ali (r.a): "Rasûl (s.a.s.), dünya için öfkelenmezdi; haklı bir meselede kızınca, kimse onu tanıyamazdı. Öfkelendiği her konuda başarıya ulaşmıştır."[261] demiştir.[262]

Öfkenin Bedendeki Belirtileri

İnsan kızınca, bedeninde birtakım değişiklikler meydana gelmektedir. Bazıları içte, bazıları dışta; kişinin yüzünde, sesinin değişmesinde, kaslarındadır. Kur'an-ı Kerim, tepkiye eşlik eden bu değişikliklerin pek çoğuna işaret etmiştir. Yazar, bu konuyu, "Kur'an ve Psikoloji" [263] adlı kitabında ele almıştır.
Öfkeye eşlik eden, diğer tepkilerden daha çok önemli olanı içteki fizyolojik değişiklik, kalp vuruşlarının hızlanmasıdır. Ve içerde kan damarlarının daralması, vücûdun yüzeyinde genişlemesi, kanın hareketinin özellikle yüz çevresinde hızlanması yüzünden, öfke sırasında, açık bir şekilde, yüzün kızarmasıdır.
Kızgınlık anında kalpte meydana gelen bu fizyolojik belirtileri Rasûl (s.a.s.) anlatmıştır. Bunlar, kalbin kanla dolması, kan dolaşımının damarlarda, vücûdun dış yüzeyinde özellikle yüzde hızlanması sebebiyle insanın kan dolaşımını vücudunda ve yüzünde duyması; bunun sonucu olarak da ısınma hissetmesidir. Rasûl (s.a.s.): *"Öfke, Ademoğlunun kalbinde bir kordur; gözlerinin kızardığını, boyun damarlarının şiştiğini gördüğünüz zaman çok dikkat edin!"*[264] buyurmuştur.[265]

Öfkenin Düşünce Ve Davranışlara Etkisi

Kızgınlık gibi, bütün aşırı tepki hallerinde düşünme durur. Bu yüzden, insan çoğunlukla öfke anında söylediği söz ve yaptığı işlerden dolayı pişman olur. Bu sebeple, Rasûl (s.a.s.) ashabına, öfkeli oldukları zaman önemli kararlar almamalarını öğütlerdi. Ebu Bekre, Sicistan'da kadı olan oğlu Abdullah'a yazdığı mektupta der ki: "Kızgın olduğun zaman iki kişi arasında hüküm verme. Ben, Rasûl (s.a.s.)i şöyle derken işittim: *Sizden biri öfkeli olduğu zaman iki kişi arasında hükmetmesin.*"[266]
Öfke anında, sağlıklı düşünmenin durması yüzünden, Rasûl (s.a.s.): "*Erkek, aşırı kızgın olduğu zaman boşama yaparsa, bu boşama sayılmaz*."
"*Öfkeden düşünemez hale gelince yapılan boşama ve köle azadı sayılmaz*."[267] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.), öfkenin düşünce üzerine etkisini, "aklın sağlıklı düşünmesinin engellenmesi" olarak tanımlamıştır.
Aşırı tepki, bir sıkıntı halidir; akıl çalışmaz olur, insan doğru düşünemez hale gelir, sağlıklı kararlar veremez. Bu yalnızca öfkeyle ilgili değildir; aksine, bütün aşırı tepkilerde aynı durum olur. Mesela, sevgi de sağlıklı düşünmeyi engeller. Rasûl (s.a.s.), bu gerçeğe işaret etmiştir: "*Bir şeye aşırı sevgin, ona karşı seni kör ve sağır eder*."[268]
İnsanın düşünmesi durunca, insanı hayvandan ayıran özelliği kaybolmuş olur; hataya düşmesi kolaylaşır. Bu yüzden insan, öfke anında şeytan için söz ve eyleminde birçok hata yapacak, öfkesi geçince, sağlıklı düşünme özelliği geri gelince pişman olacak kolay bir av olur. Aişe bir keresinde, Rasûl (s.a.s.)i kıskanması yüzünden kızdı. Rasûl (s.a.s.) ona "*Yine şeytanın geldi.*"[269] dedi. Yani kıskanıp kızınca, öfkeli anında etkilemek için şeytanı geldi, çünkü reaksiyon sebebiyle sağlıklı düşünme özelliği durmuştu. Belki de şeytanı onu etkiledi ve bu halinde etki altına alması kolay olduğu için kıskanıp kızmasına neden oldu. Çünkü şeytan insana zayıf noktalarından dalar; özellikle de aşırı istek ve heyecan duygusunun etki alanında olduğu zaman.[270]

Nefret

Nefret, sevginin zıddıdır. İnsan, kendine faydası olan şeyleri sever; onunla sevinir, tad ve lezzet almasına sebep olur. Kendine zararı olan, sıkıntı veren şeylerden hoşlanmaz; onun üzüntü ve acı duymasına neden olur. Burada öfke ile hoşlanmamak arasında bir ilgi vardır. Öfkeyi motive eden şeyler, çoğunlukla, nefreti de motive eden şeylerdir.
İnsanların işleri arasındaki rekabet, hayatın çeşitli ihtiyaçları arkasındaki çalıştıkları işlerinde, çoğunlukla aralarında öfke, nefrete düşmanlık, tartışma ve kavgaya başvurmaya götürür. Bu da toplumun birlik ve dayanışmasının zayıflamasına sebep olur. Rasûl (s.a.s.), buna şu hadisinde işaret etmiştir: "*Sizden önceki toplumların hastalığı size geçmiştir: Çekememezlik ve öfke*."[271]
Sevgiden bahsettiğimiz sırada geçtiği gibi, mü'minin kalbi, insan, hayvan ve Allah'ın bütün yaratıklarının sevgisiyle dolar taşar. Aslında, gerçek manada imana sahip mü'minin kalbinde, fani dünyanın geçici eşyalarından biri yüzünden dolayı nefret ve kine yer kalmaz. Mü'min ancak Allah için nefret eder, Allah için öfkelenir. O Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyenlerden, insanlara zulüm eden veya yeryüzünde fesatlık çıkaran, haksız yere kan döken birini görmekten hoşlanmaz. Bu durumda, gerçek mü'minin nefreti, az önce geçen Ebu Ümame hadisinde işaret ettiğimiz gibi, ancak bu tip kötü işler olduğunda ortaya çıkar. [272]
Öfke, bütün şekilleriyle kötülüğe kızma, Allah içindir; insanlara eziyet ve kötülük edildiği; bütün insanlığın, vatanın, toplumun kamu yararına zarar verildiği içindir.
İnsanların çoğu ölümden hoşlanmaz. Kur'an-ı Kerim, insanın ölümden hoşlanmamasına, Yüce Allah'ın şu sözünde işaret etmiştir: "*Gerçi hoşunuza gitmez ama savaş size farz kılındı.*"[273]
"*Haberiniz olsun, o kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip size çatacaktır, de.*"[274]
Rasûl(s.a.s.) de, insanın ölümden hoşlanmayışına değindi; bir hadis-i kudsîde: "*Yüce Allah buyurdu: Yapmayı dilediğim hiç bir şeyde, mü'min kulumun canını almakta tereddüd ettiğim gibi tereddüd etmem.*"[275]
Rasûl (s.a.s.) buyurdu ki: "*Lezzetleri gideren ölümü çok anınız*."[276]. Yani, ölümü aklınızdan çıkarmayınız. Çünkü ölümü hatırlamak, insanları korkutur, dünya ve menfaatleri karşısında çekingen davranmalarını; ahiret hayatında fayda verecek yararlı işler yapmaya özendirmeyi sağlar.[277]

Hased

Hased, insanların çoğu arasında yaygın olan bir tepki halidir. İki çeşittir: Kişinin, herhangi bir nimet konusunda, başkasını kendisinden daha üstün görerek, onun kendinde olmasını; sahip olandan da gitmesini isteyerek, hoşlanmadığını ortaya koymasıdır. Bu tür hased, dinen yasak, haram ve kötü olanıdır. İkincisi, kişinin, herhangi bir nimet konusunda, başkasını kendisinden daha üstün görerek, onun kendinde de olmasını arzulaması; fakat sahip olandan gitmesini istemeyerek, hoşlanmadığını ortaya koymasıdır. Bu tip hasede imrenme denir; yasak olmadığı gibi, hayırlı ve iyi işlerde teşvik edilmiştir. İbnu Teymiyye (728/1327), başkasında gördüğü nimetin gitmesini arzulamadığı halde hased adının verilme nedenini, asıl kaynağının sevgi olması ve kendinden üstün olmasını istememe olarak açıklar. Sadece çekememek olsaydı, kendinde olmasını istemezdi. Başkasındaki nimete bakmadan, kişinin, bir nimetin kendinde olmasını istemesinin hasedle ilgisi yoktur.[278]
Kur'an-ı Kerim, birinci tür hased için, Yüce Allah'ın şu sözünü zikretti: "*Yoksa Allah'ın insanlara fazlından verdiği nimeti çekemiyorlar da hased mi ediyorlar? Evet, biz İbrahim ailesine de kitab ve hikmeti verdik, hem de büyük bir hakimiyet ihsan ettik.*"[279]
Yüce Allah, Yahudileri, Nebi (s.a.s.)i ve mü'minlere islam nimetinin verilmesini çekememeleri yüzünden kınamıştır. Yüce Allah şöyle buyurur: "*Kitap sahiplerinden çoğu, gerçek kendilerine besbelli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler.*"[280]
İslam'dan dönüp kafir olmaları konusundaki bu sevgi, onların kendilerine üstün olacağı düşüncesindeki hasedin sonucudur. Yüce Allah, Felak Suresinde, yerilmiş bu çeşit bir hasedden kendisine sığınmamızı istiyor: "*Ve hased ettiği zaman hased edenin şerrinden (Allah'a sığınırım.)*"[281]
Rasûl (s.a.s.) de, yerilmiş bu hased çeşidini bir çok hadisinde dile getirmiştir:
- "*Allah'ın nimetlerine karşı da düşmanlar vardır*."
- Onlar kimdir? diye soruldu:
- "*Allah'ın fazlından insanlara verdiğini çekemiyenler*." buyurdu.[282]
Bu çeşit hasedi Rasûl (s.a.s.) diğer birçok hadisinde kınamıştır. "*Ateşin odunu yakıp bitirdiği gibi; hased iyilikleri yer, bitirir*."[283]
- "Ümmetim, milletlerin hastalığına yakalanacak."
- Milletlerin hastalığı nedir? diye soruldu:
- *Şımarıklık, azgınlık, çoklukla öğünmek, dünyalıkta yarışmak, dünyadan uzaklaşmak, taşkınlık derecesinde hased, sonra da anarşi.*"[284]
"*Sizden önceki ümmetlerin hastalığı size geçmiştir: Hased ve kin*."[285]
Hasedin ikinci çeşidine gelince, iyilik ve hayır konularında olunca, övülmüş nevidir. Kur'an-ı Kerim, Naim Cennetlerine götüren hayırlı işlerde

yarışmaya çağırdığında bu çeşit hasedi anmıştır. Yüce Allah: "*Haberiniz olsun ki iyiler muhakkak bir nimet içindedir/Koltuklar üzerinde nezaret ederler/Yüzlerinde nimetin parıltısını tanırsın/Onlara öyle halis bir şaraptan sunulur ki, mühürlü,/Onun sonu misktir!/İşte artık ona imrensin imrenenler.*"[286]
"*Siz Rabbinizden bir mağfirete, eni yerle göğün eni kadar bir Cennet'e yarışın ki Allah'a ve Rasûllerine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu Allah'ın lutfudur, onu dilediği kimselere verir, Allah çok büyük lütuf sahibidir.*"[287] buyurur.
Bu çeşit hased yani imrenme ile ilgili bazı hadisler: Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*İki husus dışında hased yasaktır; (yani bunlara imrenilir.)* ***1-*** *Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcayan adam.* ***2-*** *Allah'ın verdiği hikmetle hükmedip bunu başkalarına da öğreten adam.*"[288]
Bu anlamda yine Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "*Ancak iki konuda hased (imrenme) vardır:* ***1-*** *Allah'ın hükümlerini gece/gündüz uygulayan adam.* ***2-*** *Allah'm verdiği malı gece/gündüz yerli yerince harcayan adam.*"[289]
Bu iki hadisten açıkça anlaşılan hased, imrenmedir. Bu iki hadisten şu sonuca ulaşabiliriz: Müslümanın, Allah'ın verdiği nimetlerden, bu iki nimet dışında, hiçbir kimseye imrenmesi yaraşmaz; sadece bu ikisine imrenmek yaraşır. Biri, Allah'ın verdiği malı O'nun yolunda, gece/gündüz harcamak. Öteki, birinci hadiste geldiği gibi, Allah'ın verdiği hikmetle, insanlar arasında hükmetmek ve başkalarına da öğretmek. Veya, ikinci hadiste geldiği gibi, Allah'ın verdiği Kur'an'ı, gece/gündüz uygulamak. (Benim anladığım, hikmetle Kur'an aynıdır; Kur'an hikmetin ta kendisidir.)[290]

Kıskançlık

Kıskançlık, genellikle, kendisi için değerli olan bir şahsın sevgisini kazanmak için, bir başkasının bu hususta onunla rekabet ettiğinde hissedilen; keder veren bir tepkidir. Mesela, kadın, bir başka kadının kendi kocasını sevmek konusunda onunla rekabeti halinde, haliyle kıskanır. Çocuk da, anne/babasının kendinden fazla sevdiğini görünce, kardeşini kıskanır.
Kıskançlık, insanların çoğu arasında yaygın olan; küçük/büyük, kadın/erkek, herkesin hissettiği bir tepkidir.
Sa'd b. Ubade, Rasûl (s.a.s.)e sordu:
- "Ya Rasûlallah, eşimle bir adamı yakalarsam, dört şahid gelene kadar bekleyeyim mi?" Rasûl (s.a.s.):
- *Evet*, cevabını verdi. Sa'd:
- Asla! Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, beklemeden kılıcımla öldürürüm. Rasûl (s.a.s.):
- *Reisinizin söylediğine kulak verin. Mutlaka o kıskançtır, ben ondan da kıskancım, Yüce Allah da benden kıskançtır.*"[291] Allahın kıskançlığı, mü'minin Allah'ın haram kıldığı şeyi işlemesi konusundadır. Rasûl (s.a.s.): Allah da kıskanır, mü'min de. Allah'ın kıskanması, mü'minin haramları yapması hususundadır."[292]
Aişe, Rasûl (s.a.s.)i kıskanırdı. Ondan rivayetle, Rasûl (s.a.s.) bir gece çıkınca, öteki eşlerine gittiğini düşünerek kıskandım. Geldi ve halimi gördü:
- "*Kıskandın değil mi*?" dedi. "Benim gibilere seni kıskanmak düşmez." dedim.
- "*Mutlaka sana şeytanın geldi.*" buyurdu.[293]
Yine ondan rivayetle: Safiyye gibi güzel yemek yapanı görmedim. Birgün evimdeyken, Rasûl (s.a.s.)e yemek getirmişti; beni bir korku aldı, heyecandan titredim, kabı kırdım, yaptığıma pişman oldum. Sordum:
- Ya Rasûlallah, yaptığımın cezası nedir?
- "*Kaba karşılık kap, yemeğe karşılık yemek*" buyurdu.[294]
Kıskanmak, bazı durumlarda sevilen, övülen; bazen da sevimsiz, kınanan birşey olur. Eşi kıskanmak, bunu gerektiren gerçek bir gerekçesi olduğu takdirde, övülmüş ve sevimli bir iştir. Geçici dünya menfaati dolayısıyla veya bir gerekçesi, aslı olmayan bir şüphe veya kuruntu yüzündense, mekruhtur. Rasûl (s.a.s.): "*Kıskançlığın bazısını Allah sever, bazısına öfkelenir. Allah (c.c.)nin sevdiği, şüphe halindeki kıskanmadır. Allah'ın kızdığı kıskanma ise, şüphe olmadan kıskanmadır.*[295] buyurmuştur.[296]

Haya/Utanmak

Haya, dinî ve ahlakî yönden makbul olmayan, veya kötü ve çirkin görülen bir işin yapılmasından doğan; insanın utanma ve korku duyduğu bir tepki halidir.
Bununla birlikte haya, övülmüş bir özelliktir. Çünkü bu sıfat, kişiyi hataya düşmekten, ayıp ve çirkin işler yapmaktan, günah işlemekten alıkor. Utanmayan, kötü şeyler yapar; insanlara, toplumsal değerlere, ahlakî kurallara aldırmadan, vicdan azabı çekmeden suç işler. Rasûl (s.a.s.) bu anlamda: "*İnsanların, ilk peygamberden beri duyageldikleri söz şudur: "Utanmadıktan sonra dilediğini yap!*"[297] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.), utanma özelliğini övdü, mü'minde bulunması gerekli sıfatlardan saydı. "Rasûl (s.a.s.) bir adama uğradı. Adam, utangaç olduğundan dolayı kardeşine çıkışıyor, utanmasının zarar verdiğini söylüyordu. Rasûl (s.a.s.): "*Onu rahat bırak; haya imandandır.*" buyurdu.[298] Rasûl (s.a.s.): "*İman, yetmiş küsur -veya atmış küsur- şubedir; en üstünü "Allah'tan başka ilâh yoktur." sözünü söylemek, en aşağısı ise yollardan zarar verecek şeyleri kaldırmaktır. Haya da imandan bir şubedir.*"[299]
"*Haya, hayırdan başkasını getirmez.*" "*Haya, tamamıyla hayırdır.*"[300] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.), son derece hayâlı idi. Ebu Said el-Hudrî der ki: "*Rasûl (s.a.s.), evinin köşesindeki bakire kızlardan daha hayâlıydı. Hoşuna gitmeyen bir şey gördüğünü yüzünden anlardık.*"[301] Yani bu durumunu, konuşmadığı halde, utangaçlığından dolayı yüzünün değişmesinden anlardık.
Öyleyse haya, üstün ahlaklı, iyi terbiye görmüş, rezalet, kötülük, hatalı ve yanlış hareketler görünce rahatsız olan; iman ve takvaya sarılan, sürekli Allah'ın sevdiği ve razı olduğu işleri yapan kişilerin özelliği olan bir sıfattır. O halde haya, imanın ogunluğu ve takvanın belgelerindendir.
Rasûl (s.a.s.): "*Allah'tan tam anlamıyla utanınız.*"
- "Ey Allah'ın elçisi, Allah'a hamdolsun, biz utanıyoruz." dedik.
- "*Hayır, öyle değil. Allah'tan hakkıyla haya, kafayı düşündüğü, karnı arzuladığı şeylerden korumaktır. Ölümü ve yaşlılığı düşünmektir. Ahireti kavrayan dünyanın süslerine boş verir Kim böyle yaparsa, Allah'tan gereği gibi utanmış olur.*"[302] buyurdu.
Bu hadis, hayanın, sahabenin anladığı gibi içe kapanıklık ve utangaçlık olmadığını gösteriyor. Haya, baş ve başta bulunan göz, kulak ve dili korumak, karında bulunan yeme iştahı ve cinsel arzudan korunmak, vücûdun yaşlanması ve ölümü hatırlamak, fani dünyanın süslerinden uzak durmak, sürekli olan ahiret hayatının nimetleri için çalışmaktır. Kim bunları yaparsa, Allah'tan hakkıyla utanmış olur.[303]

Heyecan Duygusunu Kontrol Altına Alma

Yüce Allah, insan ve hayvana aslî olan bazı duyguları, hayattaki birtakım önemli görevleri yerine getirsinler diye vermiştir. O, hayatı koruma ve nesli sürdürmeye yardım eder. Mesela korku duygusu aaha önce söylediğimiz gibi, tehlikeli durumlardan uzaklaşmaya yardım eder.
Ayrıca, tehlikeden önce tehlike beklentisini belirterek, önceden gerekli olan korunma tedbirlerini almamıza yardımcı olur. Öfkelenme, ölüm, işkence, zarar verme tehdidine karşı nefsi korumaya yardım eder. Ayrıca, hayatta önemli hedeflere ulaşmayı engelleyen engelleri aşmaya yardımcı olur. Sevgi duygusu, erkek ve dişiden herbirini, çoğalmak ve türü sürdürmek için, diğerine doğru çekmeye yardım eder.
Duyguların verdiği heyecan normal olduğu zaman, insan için yararlı olur; motive edilmesi gerektiği zaman motive edilir. Ancak, şiddeti fazla olursa, gerçekte motive edilmesi gerekmediği halde motive edilirse, o vakit zararlı olur. İmtihanlarda normal korku imtihanlara hazırlanmak için, öğrenciyi iyi bir şekilde çalışmaya; sınavları iyi bir şekilde geçirmeye iter. Ama imtihan korkusu şiddetli olursa, ders çalışmaya kendini vermesine/konsantre olmasına engel olur. Ayrıca, imtihanları da iyi bir şekilde geçirmesine mani olur.
Bütün bunlara ek olarak, şiddetli heyecan duygusuna birçok bedenî değişiklikler eşlik eder; bunların tekrarı halinde bazı bedenî hastalıklar ortaya çıkabilir. Mesela, şiddetli öfke halinde, kalp atışları artar; kalp hastalığına yakalanacağı korkusuyla bazılarında gerilim (stres)e neden olur. Böylece içerdeki kan damarları daralır; yüzeydeki kan damarları genişler, bu da kanın dış yüzeydeki damarlarına hücum etmesine sebep olur. Bu yüzden öfke anında insanın yüzü kızarır. Ayrıca bu kan basıncının yükselmesine neden olur. Adrenaller, kana fazla miktarda adrenalin hormonu salgılar. Bu hormonlar ciğeri etkiler ve büyük miktarda şeker oluşturur; bu durum, kandaki şeker miktarını çoğaltarak şeker hastalığına yakalanmasına sebep olur. Tepki sırasında mide özsu salgılamayı yavaşlatır veya bazen tamamen durur. Bağırsakların hareketi ve sindirim işlemi durur. Hazmetme zorluğu, kabızlık, gastrit gibi sindirim sistemi sıkıntıları sebebiyle bazı hastalıklara yol açar. Sürekli tekrarlanan

heyecan nöbetleri, bedenî hastalıkların belirtilerinin doğmasına yol açar.[304]
Şiddetli heyecan duymak sağlığa zararlı olunca, insanın, heyecan duygusuna hakim olmak ve kontrol altına almak için gayret göstermesi zorunludur. İnsanı kuşatan gerçek bir tehlike korkusu, namusuna tecavüz etmek veya malını almak, işkence etmek isteyen gerçek bir düşmanın varlığı gibi, reaksiyon göstermesi şart olan durumlar dışında tepki göstermez. Ancak birçok kimse, heyecanlanacak gerçek bir tehlike içermeyen birçok durum karşısında reaksiyon gösteriyorlar. Mesela, çoğu insan, karanlıktan, köpek, kedi gibi evcil hayvanlardan, kapalı odadan, arabaya, trene, gemiye binmek v.b. gibi içinde tehlike olmayan; kendilerinde aşırı korku meydana getiren hadiseyle ilgili olayı, bu şeylerle ilgili durumları şahsî tecrübeler sonunda birçok insanın öğrendiği önemsiz şeylerden korkuyorlar.[305] Bazı insanlar, genel korku içinde sınırsız bir yer alan endişeye kapılıyorlar. Bu endişe, belirli bir tehlike beklentisine girme, hastalıktan korkma, sevdiği bir şahsı yitirme korkusu gibi çeşitli korku şekillerine dönüşüyor. Bu tip insanlar, böyle endişelerden kurtulmak için psikoterapiye muhtaç hale geliyor.
Kur'an-ı Kerim, insanları heyecan duygularına hakim olma ve kontrol etmek için onları, korkulması gerekmeyen veya korkulmasında fayda olmayan fakirlik ve ölüm gibi şeylerden korkmamaya yönlendirir. İnsanlara, öfke, sevgi, kibir, üzüntü, sevinç gibi öteki bir takım duygularına hakim olmalarını öğütler. Yazarın, "Kur'an-ı Kerim'de, Heyecan Duygusunu Kontrol Altına Alma" konusunu ele alışı "Kur'an ve Psikoloji" kitabında geçti.[306] Rasul (s.a.s.) de müslümanlara, duygularına hakim olma ve onları kontrol etmeyi öğütlemektedir.[307]

Öfkeyi Kontrol Altina Alma

Rasûl (s.a.s.), müslümanlara, öfkelerine hakim olmalarını öğütledi. Adamın biri, Rasûl (s.a.s.)e:
- "Bana tavsiyede bulun." deyince, Rasûl (s.a.s.):
- "*Kızma*." buyurdu. Adam tekrar tekrar öğüt istedikçe, tekrar:
- "*Kızma.*" cevabını verdi.[308]
Abdullah b. Amr, Rasûl (s.a.s.)e:
- "Allah'ın gazabından beni ne kurtarır?" diye sorunca:
- "*Kızma*." buyurdu.[309]
Bu iki hadis, müminin hayatında öfkesini kontrol etmesinin önemine işaret etmektedir. Adamın biri ondan öğüt isteyince, Rasûl (s.a.s.) "Kızma" sözünden başka birşey söylemedi. Adam, isteğini üç kere tekrarlayınca, her defasında Rasûl (s.a.s.) aynı cevabı verdi: "Kızma."
İkinci hadiste Rasûl (s.a.s.), kızgınlığı kontrol altına almanın mü'mini Allah'ın gazabından kurtaracağını söylüyor. Bu büyük değerlerden, öfkeyi yenmek için nefsimizle mücadele etmemiz gerektiğini anlayabiliriz. Bu mücadeleyi başaran, öfke halinde kendine hakim olur. Nefsinin arzu ve isteklerine, dünyanın tutku ve lezzetlerine karşı koymada kendine hakim olur. Bütün bunlardan başka: öfkeye hakim olma, insanlar arasında iyi ilişki kurmaya, aralarında sevgi, muhabbet ve barışın yayılmasına sebep olur.
Rasûl (s.a.s.), ashabını çoğunlukla gazaplarına hakim olmaya teşvik ederdi. Bunun misali: Rasûl (s.a.s.)in ashabına sordu:
- "*Siz pehlivan diye kime diyorsunuz?*
- Kimsenin yenemediği kişiye deriz, dediler. Rasûl (s.a.s.):
- *Hayır, pehlivan, kızgınlık anında kendine hakim olandır*."[310] buyurdu.
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) müslümanlara gücün yeni bir anlamını öğretiyor; bu anlam, arapların cahiliyye döneminde bildikleri manadan farklı, ahlakî, güzel bir manadır. Güç, bedendeki fizikî kuvvet ve başkasını tutup yıkma değil; nefis mücadelesi, gazap tepkisini kontrol etme, gücü yettiği halde gücünü başkasına kullanmamadır.
Rasûl (s.a.s.) ashabını, kızgınlıklarını kontrol etmeye teşvik eder, başarana ahirette büyük sevap verileceğini söylerdi: "*Kim, gücü yettiği halde öfkesini yenerse, Yüce Allah kıyamet günü istediği kadar huri vermek için onu iyi ahlaklı kişilerin yanına çağırır*.[311]
Rasûl (s.a.s.) ashabına, hizmetli ve kölelerini dövmemelerini, sıkıntı vermemelerini tavsiye ederdi.
Ebu Mesud Bedrî anlatır: Hizmetlimi kamçıyla dövüyordum, arkamdan bir ses duydum.
- "*Bil ki Ebu Mesud*" diyordu. Kızgınlığımdan, sesin kime ait olduğunu anlayamadım. Yaklaşınca baktım ki Allah Rasûlü (s.a.s.).
- "*Bil ki Ebu Mesud, Bil ki Ebu Mes'ud!*" Kamçıyı elimden bıraktım.
- "*Bil ki Ebu Mesud, senin bu çocuğa gücünün yetmesinden çok Allah'ın sana gücü yeter*." buyurdu.
- "Bundan sonra hiçbir köleyi dövmeyeceğim." dedim.[312]
Gazabını yenmede Rasûl (s.a.s.), ashabına en güzel modeldi. Biri ona kötülük yaptığında asla kızmaz, aksine güler yüz, af ve iyilikle karşılık verirdi.
Enes (r.a.) anlatır: Bir gün Rasulullah ile yürüyordum. Sırtında, Necran kumaşından yapılmış, sert kenarlı bir hırka vardı. Bu sırada arkasından yetişen bir çöl arabı, hırkasını hızla çekti. Rasûl (s.a.s.) in omuzuna baktım; çekişin şiddetinden boynunda iz kalmıştı. Ardından arap: "Ya Muhammed! Yanındaki Allah'ın malından bana vermelerini emret." dedi. Rasûl (s.a.s.) adamın yüzüne bakıp güldü; sonra birşeyler verilmesini söyledi."[313] Aişe, Rasûl (s.a.s.) "Hiçbir şeyden kendi şahsı için intikam almadı; Allah'ın yasakları çiğnendiğinde, Allah için intikam alırdı."[314] demiştir.
Rasûl (s.a.s.) ashabına, kızgınlıklarını nasıl yeneceklerini öğretirdi. Bunu başarmaları için, onlara faydalı bazı ilmî metodları gösterirdi. Bu, Rasûl (s.a.s.)in sahip olduğu büyük hikmete, insanın yapısıyla ilgili derin bilgisine delalet eder. Bilindiği gibi reaksiyon bedende, daha önce işaret ettiğimiz fizyolojik değişikliklere ek olarak, kaslarda gerilme ve sinir sisteminde genel bir gerginliğe neden olur. Bu yüzden insan, kızgınlık anında, çoğunlukla başkasına, gerek eli gerekse diliyle saldırır. Öfkeyi yenmenin yollarından biri, bedendeki gerilim durumundan kurtulmak için, vücûdu gevşeyecek duruma getirmektir. Gevşeme durumu devam edince, kızgınlığı motive eden sebepler ortadan kalkar. Rasûl (s.a.s.) ashabına, öfkelendiklerinde, ayaktaysalar oturmalarını, kızgınlıkları geçmediyse, sırtüstü uzanmalarını öğütlediğinde bu gerçeğe işaret etmişti. Rasûl (s.a.s.): "Sizden biri gazaplandığında, ayaktaysa otursun; öfkesi geçmezse sırtüstü yatsın."[315] buyurmuştur.
Kızgınlık anında oturmak veya sırtüstü uzanmak vücûdun gevşemesine sebep olur, kızmaya neden olan gerilime karşı koymaya yardım eder. Bu da sonuçta, öfke tepkisinin hafiflemesine, sonra da tamamen kurtulmasına götürür. Ayrıca oturma ve sırtüstü uzanma, insanın düşmana ilgisini azaltır, öfkeyi motive eden duruma, hiddetle kalkmadan ve kendini ileri atmadan, sakin ve güzel bir şekilde karşı koymaya yardımcı olur.
Abdest almak da, aynı şekilde, Rasûl (s.a.s.)in, öfkeyi kontrol altına almak için ashabına öğütlediği yollardan biridir. Rasûl (s.a.s.): "*Kızgınlık şeytandandır; şeytan ateşten yaratılmıştır. Ateş ancak suyla söndürülür; sizden biri kızınca abdest alsın*."[316] buyurmuştur.
Bu hadis, bilinen güzel bir gerçeğe işaret etmektedir. Soğuk su, tepkiden doğan kanın hızlı akmasını yavaşlatır. Ayrıca sinir ve kaslardaki gerilim halinin azalmasına yardım eder. Bu yüzden, eskiden, banyo yapmak psikoterapide kullanılırdı.
Gazap duygusundan kurtulmaya yardım eden şeylerden biri de, insanın psikolojik durumunun değiştirilmesi, dikkatinin, kızgınlığını motive eden halden başka durumlara çekilmesidir. İnsan, bu yeni hususla ilgilenirken kızgınlığını motive eden işi unutur. Böylece tepkisini harekete geçiren sinir ve kas geriliminin vücutta oluşturduğu elektriği atmak için büyük gayret sarfetmeye, bu tepkiden kurtulmaya da yardım eder. Rasûl (s.a.s.), gazap halini yenmek ve Benî Mustalık gazasından dönüş sırasında Abdullah b. Übey b. Selûl'un sarfettiği "Medine'ye döndüğümüzde, şerefli olan alçak olanları oradan mutlaka çıkaracaktır."sözünün, ashabı arasında oluşturduğu gerilimi önlemek için bu iki yöntemi kullandı. Bu söz, Rasûl (s.a.s.) ve arkadaşlarına ulaşınca, ashabı arasında büyük bir kızgınlık meydana geldi. Rasûl (s.a.s.), yola çıkılması adet olmayan bir vakitte, erkenden yola çıkılmasını emretti. Yolculuk, peşpeşe tam iki gün boyunca sürünce ashap yorgun düştü; böylece Abdullah b. Übey b. Selûl'ün lakırdısından zihnen uzaklaşmış oldular. Konaklayınca da, yorgunluktan uyuyakaldılar.
Rasûl (s.a.s.), bu metodlarla öfke reaksiyonunu psikolojik olarak etkin bir şekilde tedavi etti. İnsanın davranışındaki bir inceliği ortaya çıkardı. Bu davranışın değiştirilmesi ve tedavisini etkin ve doğru yöntemlerle başardı. Rasûl (s.a.s.)in ashabını, öfkeyi kontrol etmeye yönlendirmesi, hakim olmada etkin bazı metodlar kullanmasındaki ince düşüncesi, sonra normalde insanların gazabını motive eden durumlarda bizzat kendisinin öfkesini kontrol altına alması, ashabına uyulması mümkün gerçek örnek sunması, bütün bunlar sahabeye öfkelerine nasıl hakim olacaklarını öğretti. Bunun, sahabenin şahsiyetinin oluşmasında etkisi büyüktü. Öfkeyi yenmeyi öğrenmek, nefsin bütün arzularını kontrol altına alma hususunda insanın iradesini güçlendirir. Sonunda, insan için, reaksiyonlarının, arzu ve isteklerinin kölesi değil; nefsini yenme ve nefsinin efendisi olması mümkün olur.[317]

Kin Ve Nefreti Kontrol Altına Alma

Rasûl (s.a.s.) müslümanlara birbirlerini sevmeyi tavsiye ederken, kin, düşmanlık ve birbirinden hoşlanmamayı da yasakladı. Rasûl (s.a.s.); "*Bir*

müslümanın kardeşine üç günden fazla küsmesi helal olmaz. Karşılaştıklarında biri bir tarafa, öteki bir tarafa sapar. Bu ikinin hayırlısı, önce selama/barışmaya başlayandır.[318] Bu hadiste düşmanlık, hoşlanmama ve ayrılıktan sakındırma vardır. Müslümanın müslüman kardeşiyle üç günden fazla küs durmaması, ona kırgınlığın ve hoşlanmamanın sınırlanması; öfke ve kırgınlığının geçmesi, sağlıklı düşünmenin geri gelmesi, kin ve nefretin unutulması için yeterli sürenin verilmiş olmasından dolayıdır. Rasûl (s.a.s.), müslüman kardeşine kırgınlığını üç günden fazla sürdürenleri, ahirette acıklı azapla korkuttu. Rasûl (s.a.s.): "*Müslümanın kardeşine üç günden fazla küsmesi helal değildir; kim bundan fazla küskün olduğu halde ölürse, Cehennem'e girer*."[319] buyurdu.[320]

Hased Duygusunu Kontrol Altına Alma

Rasûl (s.a.s.) hasedden sakındırdı ve onu yasakladı. Hased tepkisi sırasında bahsettiğimiz gibi, Rasûl (s.a.s.) müslümanları hasedden sakındırmıştır: "*Ateşin odunu yaktığı gibi hased de iyilikleri yok eder.*"[321]
"*Birbirinize öfkelenmeyiniz, hased etmeyiniz, sırt dönmeyiniz, ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz*."[322], buyurmuştur.[323]

Kibir Duygusuna Hakim Olma

Kibir, kendini büyük, başkalarını küçük görmektir; hoş olmayan bir hal, kınanmış bir sıfattır. Kur'an-ı Kerim bu sıfatı karalamıştır. Yüce Allah buyurur: "*İşte ahiret yurdu: Onu yeryüzünde kibirlenmek ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere veririz. Güzel sonuç bunlardan sakınanlarındır.*"[324]
Rasûl (s.a.s.) de kibri karaladı ve yasakladı. Kibirlenenleri acıklı bir azapla korkuttu. Rasûl (s.a.s.):
- "*Kalbinde azıcık kibir bulunan kimse Cennet'e giremez.*" buyurdu. Birisi,
- "Ya Rasûlallah, ya adam güzel elbisesi, güzel ayakkabısı olmasını istiyorsa? deyince:
- "*Allah güzeldir; güzeli sever. Kibir, hakkı kabul etmemek, insanları küçük görmektir*."[325]
Bu hadiste, hakkı reddeden ve kibirinden dolayı onu kabul etmeyenlere, kendini üstün, insanları hor görenlere korku ve Cennet'ten mahrumiyet vardır. Rasûl (s.a.s.)in Yüce Allah'tan rivayet ettiği bir hadiste Yüce Allah: "*Büyüklük paltom, üstünlük gömleğim gibidir. Kim bu iki sıfatta benimle rekabet ederse, ona azap ederim*."[326]
"*Kibirliler kıyamet gününde zerreler halinde toplanırlar. Aşağılık her taraftan onları sarar. Cehennem'de Polis denilen bir hapishaneye sürülürler. Boyunduruk ateşi onları kaplar; Cehennemliklerin içtiğinden içirilirler*."[327]
"*Şu üç şeyden uzak olarak ölen Cennet'tedir:* ***1-*** *Kibir* ***2-****Kin* ***3-*** *Borç*."[328] buyurur.
Bu hadislerden, kibirliliğin kötü bir huy olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Rasûl (s.a.s.) onu yasakladı; davranışlarına kibirden en uzak kişiydi. Sahabe de ona uydular. Sahabe son derece alçakgönüllü, kibir ve öğünmeden uzak, davranışlarında Allah ve Rasûlünün emirlerine uymaktaydılar. Rasûl (s.a.s.): "*Allah bana, 'alçakgönüllü olunuz, kimse kimseye azgınlık yapmasın, kimse kimseye karşı övünmesin.' diye vahyetti.*"[329]

Kendini Beğenme Duygusunu Kontrol Altına Alma

Kur'an-ı Kerim, hava atma ve kendini beğenme duygularını karaladı. Yüce Allah: "*Kibirlenip insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde çalımla yürüme. Çünkü Allah böbürlenip kasılan hiç kimseyi sevmez.*"[330] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) de caka satma ve kendini beğenmeyi kınadı. Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Adamın biri, kendini beğendiği elbisesini giymiş, saçları taramış; böbürlenerek yürürken ansızın yer yarıldı. Kıyamete kadar orada çırpınıp bağırmaktadır.*"[331]
"*Kim, kibirlenerek elbisesini sürürse, Allah kıyamet günü onun suratına bakmaz*."[332]
Bu iki hadis ve benzeri hadisler gösteriyor ki, Rasûl (s.a.s.) ashabını kendini beğenme ve çalım satma huylarına hakim olmaya çağırıyordu. Ahiret hayatından azap korkutmalarıyla, onları buna teşvik ediyordu.[333]

Üzüntüyü Yenme

Üzüntü, insan sevdiği bir şahsı veya kendisi için değeri olan birşeyi kaybedince keder duyduğu reaksiyonlardan biridir. İnsanda keder, sıkıntı hissi oluşturur; bu yüzden insan üzüntüyü sevmez ve ondan kaçar. Rasûl (s.a.s.) üzüntüden, malum duasında Allah'a sığınmıştır: "*Allah'ım, üzüntü ve kederden sana sığınırım*."[334]
Rasûl (s.a.s.), başlarına ölüm veya herhangi bir dünya musibeti geldiğinde, müslümanların hüzün duygularına hakim olmalarını istedi.
Üsame b. Zeyd anlatır: "Rasûl (s.a.s.)in kızlarından biri, bebeğinin ölümü üzerine, Rasûl (s.a.s.)i çağırdı. Rasûl (s.a.s.) haber getirene: *Ona dön ve de ki: Veren de alan da Allah'tır. Allah'ın yanında her şeyin bir vakti vardır. Söyle ona, sabretsin ve karşılığını beklesin*."[335]
Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*İnsanın çocuğu ölünce, Yüce Allah sorar: Kulumun çocuğunun canını aldınız mı? -Evet, derler. -Kalbinin meyvesini kopardınız mı? -Evet, cevabını verirler. -Kulum ne dedi? -Sana hamdetti ve sana döneceğini söyledi. -Yüce Allah buyurur: Kuluma Cennet'te bir ev yapınız ve adını da "Hamd evi" koyunuz.*"[336]
Kulun başına bir belâ gelir de, "*Allah'tan geldik, O'na döneceğiz. Allah'ım, bu beladan bana sevap ver ve sonunu hayır getir." diye dua eder. Allah da bu musibetten ona sevap yazar ve sonunu hayır kılar.*"[337] buyurdu.
Üzüntüye hakim olmak demek, ağlamamak, değerli bir şahsın ölümü yüzünden kalpte acı duymamak değildir. Bu gibi durumlarda ağlamak normal; serbest ve sakıncası yoktur. Hüzüne hakim olmaktan murad, yüksek sesle ağlamakta, iyiliklerini sayıp dökmede aşırı gitmemektir.
İbnu Ömer'in anlatığına göre, Rasûl (s.a.s.) Sa'd b. Ubade'nin başsağlığına gitti. Yanında Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mesud vardı. Rasûl (s.a.s.)in ağladığını görenler de ağladılar. Buyurdu ki, "*Allah, kalp hüzünlendiği veya göz ağladığı için azap etmez; fakat* -dilini göstererek- *bununla azap veya merhamet eder.*"[338]
Rasûl (s.a.s.), can verirken oğlu İbrahim'in yanına girdi. Rasûl (s.a.s.)in gözlerinden yaş boşandı. Abdurrahman b. Avf sordu:
- Sen de mi ağlıyorsun, ey Allah'ın elçisi?!
- *Ey İbnu Avf, bu merhamettendir*. Gözyaşları devam edince,
- "*Mutlaka göz yaş döker, gönül acı çeker. Rabbimizin hoşuna gitmeyecek birşey söylemeyiz. Ey İbrahim, biz senin bizden ayrılman yüzünden üzgünüz*."[339] buyurdu.[340]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADİSTE ALGILAMA

Yüce Allah, insan ve hayvanları, hayatta kalmak; hayata uyum sağlamak, gereken uygun tepkileri gösterebilmek için; dış alemde eşyayı kendisiyle algıladığı çeşitli duyu organlarıyla donatmıştır.
Algılama, duyusal etkileri karşılamak için, belirli duyu organlarındaki muayyen hissî etkilenmelerin tesiriyle gerçekleşir. Fakat bazı dış ve iç etkenlerde bulunan manialar dolayısıyla bazen algılamamız zayıf olur. Mesela, açlık, bazı deneysel araştırmaların ortaya koyduğu gibi, insana bazı koyu cisimleri yemek gibi algılatır. Ayrıca yemeği, normal hacminden daha büyük hissettirir. Bir deneysel araştırmada, biri zengin çocuklarından öteki fakir çocuklarından oluşan iki grup çocuğa, çeşitli boyutlarda madenî para gösterilir. Sonra bu paraların resmini zihinden çizmeleri istenir. Yoksul çocukları bu paraları, zengin çocuklarına oranla, açıkça hissedilir derecede büyük çizdikleri görülür.[341]
Duygularımız da, algılamamıza etki eder. Korkak çocuk, kendi karanlık odasındaki bazı eşyaları, sanki şahıs veya hayalet olarak görür. Belirli bir kişiye olan sevgimiz bazı kusurlarını görmemize engel olur; dikkatimizi, güzel davranışlarına yoğunlaştırırız. Birinden hoşlanmayışımız, kusurlarını görme; güzei yönlerini görmememize sebep olur. Rasûl (s.a.s.), güdü ve tepkilerin, algılama ve düşüncemizde, ne gibi hata ve

yanılmalar oluşturduğuna işaret etmiştir. Rasûl (s.a.s.): "*Dünya sevgisi bütün yanlışların başıdır. Bir şeyi sevmen seni kör ve sağır eder.*"[342] buyurmuştur. Bu hadis, nefsin arzu, eğilim ve aşırı isteklerinin sağlıklı düşünmemize mani olduğuna, algılarımızı yamulttuğuna işaret etmektedir. Bir şeyi ve şahsı çok sevmek, gözü kör, kulağı sağır eder; duyularımızın gerçeği olduğu gibi algılama ve düşünmesine engel olur.[343]

Bilinen Duyu Organları Dışında Algılama/Altıncı His

Algılama, çeşitli duyularımıza hissî tesirlerin etkisiyle olur. Fakat bazen, bazı kişilerin, mesela, duyuların algılaması mümkün olmayacak derecede çok uzak, doğrudan etkisi mümkün olmayan; duyuların dışında bazı şeyleri hissettiklerini görürüz. Bu olguya, altıncı his (extrasensory perception) denir. Bu olgu etrafında, modern psikologlar arasında tartışmalar olmuştur. Bazıları bunun imkansızlığını düşünerek inkar etmiş, bazıları ise mümkün olduğunu kabul etmiş; varlığına inanmışlardır.
Bazı modern psikologlar, bu olgunun gerçekliğini anlamak için, deneysel olarak araştırmaya eğilmişler ancak bu denemelerde uyguladıkları özel metodun tenkidi, bütün psikologların kabul edeceği bir açıklamaya ulaşmanın imkansızlığı sebebiyle, ulaştıkları sonuçlar kesin olmamıştır.
Bu olgu, akla yatkın, heskesce kabul görecek bir açıklamaya ulaşabilmek için hâlâ araştırmaya muhtaçtır.[344] Biz, Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde, bu olgunun gerçekliğini ortaya koyan deliller bulmaktayız. Ayrıca bazı hadislerde açıklamasını da buluyoruz.
Kur'an-ı Kerim'de, altıncı hissin gerçekliğini gösteren deliller bulunmaktadır. Kur'an, Yusuf Suresinde, Yakub (a.s.), oğlu Yusuf (a.s.) in kokusunu, devenin birkaç günde alacağı bir mesafeden duymuştur. Bu iş, Yusuf'un gömleğini taşıyan kervanın Yakub'un ülkesine doğru Mısır'dan yola çıktığında olmuştur. Yüce Allah buyurur ki: "*Kervan (Mısır'dan) ayrılıp yola koyulunca, babaları: "Eğer bana bunak demezseniz, inanın ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum," dedi.*[345]
Hadis-i Nebevî'de de, altıncı hissin varlığının delilini buluyoruz. Rasûl (s.a.s.) ashabına, onları arkasından gördüğünü söyledi. Bu normal olmayan bir durumdur; çünkü insanın gerisinde bulunan şeyler, görüş alanı dışındadır. Enes (r.a.) anlatır: "Birgün, Rasûl (s.a.s.) bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince bize döndü: *Ey insanlar, ben sizin imamınızım, rukû'da, secdede, kıyamda, namazdan çıkışta benden önce hareket etmeyiniz; çünkü ben önümü ve arkamı görüyorum.*"[346] "*Saflarınızı düz ve sıkı tutunuz; çünkü ben sizi arkamdan görüyorum.*"[347] *buyurmuştur.*"
İnsanın arkasında olan eşyayı görmesi, 6. hissin varlığına işarettir; çünkü göz, arkasında olan şeyleri görmez. Rasûl (s.a.s,), uzak mesafede olan şeyleri de görmüştür. Rasûl (s.a.s.): "*Allah yeryüzünü önüme koydu; doğusunu/batısını gördüm. Ümmetim, bana çerçeve içinde gösterilen kısmın hakimiyetini eline geçirecektir.*"[348] Bu hadisin birinci bölümü, Rasûl (s.a.s.)in, dünyanın doğusunu-batısını gördüğünü ortaya koyuyor. Doğusu ve batısı uçsuz bucaksız, uzak bir mekan olunca, Yüce Allah, Rasûl (s.a.s.)in görebilmesi için, kısa bir zamanda ve sınırlı bir hacimde/küçültülmüş bir oranda, toplamıştır. Hadiste ikinci kısım, Rasûl (s.a.s.)in gelecekte ne olacağını bildiğini de göstermektedir. Bu vahiy ve ilham yoluyladır. İlham konusunu, daha sonra, ayrı bir bölümde ele alacağız.
Yine İsrâ ve Mi'rac hikayesinde, 6. hisse ait örnekler buluyoruz. Kureyş kavmi, Rasûl (s.a.s.)i, İsrâ (gece yolculuğu) konusunda yalanlayınca, Yüce Allah Kudüs'le arasındaki perdeyi açtı; önünü gördü ve onlara Beytü'l Makdis'i tarif etti. Rasûl (s.a.s.): "*Kureyş bana, İsrâ yolculuğunda inanmayınca; Hicr' de durdum. Allah, Beytü'l Makdis'le aramdaki mesafeyi kaldırdı; Oraya bakarak sordukları yerleri onlara söylemeye başladım.*"[349] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.), mezarda azap edilen ölülerin sesini duyuyordu. "Rasûl (s.a.s.) iki mezara uğradı. Dedi ki, *bu ikisine de azap ediliyor ancak sebebi büyük günah değil.* Sonra, *Evet,* dedi. Biri laf taşımaktan öteki idrardan sakınmamaktan/(Bir başka rivayette) akıtırken saklanmamaktan dolayı azaba uğruyor. [350]
Rasûl (s.a.s.) mezardan bir ses duydu.
-*Bu ne zaman öldü?* diye sordu.
- "Cahiliyye döneminde" denince sevindi.
- "*Eğer ölülerinizi gömmemenizden korkmasaydım, kabir azabını duymanız için Allah'a dua ederdim.*" buyurdu.[351]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.)in, kendine özgü, olağanüstü bir 6. his gücünün olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. O, arkasını görürdü. Yeryüzünün doğusunu da batısını da gördü. Mekke'de, Mescid-i Haram'da, Hicr'de durarak önündeki Beyti'l Makdis'i anlattı. Kabirlerdeki ölülerin azabını duyardı. Bütün bunlar, Rasûl (s.a.s.)in olağanüstü olarak 6. hissinin olduğuna açık delillerdir.
Bu hadisler duyu dünyamızda 6. his olgusunun varlığına işaret etmektedir. Diğer bazı hadisler, Rasûl (s.a.s.)in gayb işlerinden bir kısmını veya gelecekte olacak bazılarını gördüğünü göstermektedir. "Rasûl (s.a.s.) bir gün Uhud şehitlerinin cenaze namazını kıldırdı sonra minbere çıktı; "*Ben sizin önünüzdeyim ve size şahidim. Vallahî, ben şu anda havuzuma bakıyorum. Bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları/dünyanın anahtarları verildi. Vallahî ben sizin şirk koşmanızdan korkmuyorum; fakat dünya konusunda rekabet etmenizden korkuyorum.*"[352] buyurdu.
Bu hadiste, Rasûl (s.a.s.), gayb âleminden bir işi görmüştür. Kıyamet gününde, Havuzunun önünde duracak ve ümmetinin oraya gelişini görecek. Ayrıca müslümanların Fars ve Bizans ülkelerini ganimet olarak ele geçireceklerini de gördü. Bu yüzden, müslümanların, önceki milletlerin yok olduğu bu mal ve ganimet uğrunda rekabet edeceklerinden korktu.
Rasûl (s.a.s.) melekeleri görürdü; "*Ben sizin görmediğinizi görüyor, duymadığınızı duyuyorum. Sema inledi ve bunda da haklı. Orada bütün melekler secde halinde, dört parmak boşluk bile yok.*"[353] buyurdu.
Enes anlatır: Rasûl (s.a.s.) namaz kıldırırken, nefes nefese bir adam geldi:
- "Allahu ekber! Elhamdulillahi hamden kesiren tayyiben mübareken fih." (Allah, en büyüktür. Bol, bereketli, içtenlikle hamd O'na olsun.) dedi.
Rasûl (s.a.s.) namazı bitirince sordu:
- "*O birkaç kelimeyi söyleyen kimdi?* Herkes sustu. Rasûl (s.a.s.),
- "*Konuşan, kötü birşey söylemedi.*" deyince, adamın biri:
- Ben söyledim, ey Allah'ın Rasûlü, dedi. Rasûl (s.a.s.):
- "*Oniki melek gördüm; söylediğin sözü ulaştırmak için yarışıyorlardı.*"[354] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)in vahiy katiplerinden Hanzala:
- "Ey Allah'ın elçisi, bize Cehennem'i/Cennet'i anlatıyorsun, gözümüzle görmüş gibi oluyoruz. Yanından ayrılıp, eş, çocuk ve mallarımıza karışınca çoğunu unutuyoruz." deyince, Rasûl (s.a.s.) cevap verdi:
- *Nefsim elinde olana yemin ederim ki, yanımda olduğunuz zamandaki haliniz sürseydi, yattığınız ve gittiğiniz yerlerde melekler sizinle tokalaşırdı. Fakat Hanzala, "bazen öyle bazen böyle, bazen öyle bazen böyle, bazen öyle bazen böyle.*"[355] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)in "Allah'ı hatırlama konusunda yanımdaki haliniz devam etseydi, melekler sizinle yataklarınızda, yollarda mutlaka tokalaşırdı." sözünden şu anlaşılır: Allah'ı anma, ruh şeffaflığı, kalp temizliği yönünden, Rasûl (s.a.s.)in yanındayken bulundukları durum devam etseydi, sahabenin melekleri görmesi mümkün olurdu.[356]
Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Allah'ı hatırlamaya dünyanın engel olmaması, ruh şeffaflığı, kalp temizliği ve Allah'a ibadet, teşbih, zikir yoluyla yaklaşmak arzusu, mutasavvıfların "Keşf" dediği, rüya gibi gördükleri şeylerin bir kısmı altıncı his kapsamına girer. Bu tip hallerde ruh, hareketini önleyen bedenî bağlardan kurtulur, şeffaflığa ulaşır; uzaktan veya maddî engellerin arkasından, dünya ile meşgul olduğu zamanlarda duyması/görmesi mümkün olmayan şeyleri görebilir ve duyabilir. Rasûl (s.a.s.) bu manada da şöyle buyurur: "*Şeytanlar, Ademoğlunun kalbi etrafında dolaşmasalardı, insanlar semanın melekûtunu görürlerdi.*"[357]
Ömer ve Sâriye hikayesinde de, insan ruhunda önemli bir kuvvetin meydana geldiğini destekleyen hususlar buluruz. Ruhun bedenî bağlardan sıyrılıp şeffaflığa ulaşma şartları oluştuğunda, uzak mesafe ve yerlerde olan şeyleri duyup/hissetmeyi; ayrıca başka insanların ruhlarıyla karşılıklı duygu ve düşünce alış-verişi olabilir. Buna şimdi Telepati/Telepathy deniyor. Ömer b. Hattab (r.a.) "Bir gün, Medine'de, minberde cuma hutbesi okurken, birdenbire hutbe arasında "Ya Sâriye, Dağa! Dağa!."diye bağırır. Namaz bitince, Ali (r.a.) niçin öyle bağırdığını sorar. Ömer: Bizimkiler dağı geçip gidince müşriklerin kardeşlerimizin omuzlarına binip yenecekleri aklıma düştü. Eğer dağa dönerlerse, bulduklarını gebertecek, zafere ereceklerdi. Eğer dağı geçerlerse, mahvolacaklardı. Bu yüzden o sözler ağzımdan çıkıverdi." Ömerin onlara çok uzak mesafeden, Medine'den seslendiğini duyduklarında, Sariye ve beraberindekiler nasıl dehşete düşmüşlerdir! Duydukları sözü dinlediler, dağı tuttular, düşmanlarını yenip muzaffer oldular. Bir ay sonra ulak geldi, o gün, o saatte, dağı geçerken, Ömer'in sesine benzer bir sesin "Ya Sâriye, Dağa! Dağa!" diye çağırdığını; dağı ele geçirip -Allah'ın muvaffak kılmasıyla- zafere ulaştıklarını haber verdi."[358]
Şimdi bu hikayeye, çağdaş bilgilerimiz ışığında baktığımızda, ses, resim ve olayların radyo/televizyondan hava dalgaları yoluyla nakledilme imkanından hareketle; özel ruhî güç sağlandığı takdirde, hava dalgalarıyla uzak mesafelerden iletişim sağlanmasının mümkün olduğunu

anlarız. Belirli şahıslardan yine kendileri gibi özel ruhî gücü olan kişilere mesajlar gönderilmesi/alınması mümkündür. Bu bazı modern psikologların, deneysel olarak gerçekleştirmeye çalıştıkları bir konudur. Telepati ile ilgili bazı denemeler yapıldı; bazı kişilerin, üzerinde belirli resimler olan kartlara bakmaları ve aynı anda başka uzak belde -bazen ülke- lerdeki kişilerden bu kartlar üzerindeki resimlerin ne olduğunun tahmin edilmesi istendi. Birtakım kişilerin bu resimlerin ne olduğunu söylemeleri tesadüf sayılsa bile, defalarca yapılan denemelerdeki doğru tahminleriyle telepati olgusunu isbat etmiş oldular. Bu tip araştırmalardan birinde, gerçekten çok sayıdaki kimselerden, bu resimlerin ne olduğunun tahmini istendi. Bu deneylerin sonucunun ortalaması tesadüfün çok üzerindeydi. Deneyi yapan kişi, bazı şahıslaraki altıncı his olgusunun varlığını destekliyordu.
Fakat bu olguya inanmayan diğer bazı psikologlar bu deneyi tenkit ettiler. Deneyde kullanılan metoddan kaynaklanan hatalar sonucunda veya sonuçların kaydı sırasında, deneyi yapan kişinin önyargısı ve özellikle de böyle deneyleri yapan kişilerin çoğunluğunun altıncı his olgusunun doğru olduğuna inanan kimseler oluşu yüzünden, yapılan doğru tahminlerin çoğunluğunun tesadüfden fazla gösterilmiş olmasından mümkün olduğunu söylediler. Eğilim ve duygularının etkisinde kalmaları, gerçekte canlarının istediği şeyi algılamış olmaları da ihtimal dahilindedir. Bu konu etrafında hâlâ araştırmalar yapılmakta; münakaşa ve tartışmalar sürmektedir. Araştırmacılar, kesin bir sonuca ulaşabilmiş değildirler.[359]
Hattaboğlu Ömer'den (r.a.) rivayet edilen bir başka hikaye de, onun altıncı hissinin gücünü ortaya koymaktadır. Ömer, adamın birine sordu:
- Adın ne?
- Cemre,
- Kimin oğlusun ?
- İbnu Şihab'ın.
- Kimlerden ?
- Hurka'lardan.
- Evin nerede?
- Harretü'n Nar'da.
- Ne tarafında?
- Zatu Lezâ'da.
- Ailene yetiş; yanıyorlar! diye haber verdi. Hadiseyi anlatan Said, durumun, Ömer'in dediği gibi çıktığını söyledi.[360]
Bu hikayede olana ve önceki hikayede Sâriye'ye seslenişine baktığımızda, her ikisinin de altıncı hisse misal olduğunu görmekteyiz. Ömer, ruh şeffaflığı sayesinde, Sâriye ve ordusunu kuşatan tehlikeyi, gerçekten çok uzak oian bir mesafeden algıladı. Yine ailesinden çok uzakta olan adamla konuştuğunda adamın evinde yangın çıktığını sezdi.
Bazı şahıslarda altıncı hissin gerçekleşmesi için, ruh şeffaflığının kesinlikle şart olduğu ortaya çıkmaktadır. Ruh şeffaflığı ve temizliği ise daha çok takva sahibi mü'minlerde gerçekleşir; bu yüzden onlar, başkalarının algılayamadığı şeyleri bu sayede algılayabilirler. Rasûl (s.a.s.) bu gerçeğe işaret etmiştir: "*Mü'minin firasetinden çekinin, çünkü o Yüce Allah'ın nuruyla bakar*." buyurdu ve arkasından şu âyeti okudu: "*Elbette bunda fikir ve firaseti olanlar için âyetler vardır.*"[361]
Rasûl (s.a.s.), Yüce Allah'ı kendisine verdiği kalp temizliği ve ruh şeffaflığı sayesinde, altıncı his konusunda olağanüstü güce sahipti. Bundan başka Rasûl (s.a.s.), hayvanların duyguları, karşılaştıkları acı, üzüntü, korku v.b. hayvanî his ve duygularını da olağanüstü güçle anlamıştı.
"Rasûl (s.a.s.) ensar'dan birinin ağılına girdi, baktı ki bir deve. Deve, Rasûl (s.a.s.)i görünce inledi, gözünden yaşlar aktı. Rasûl (s.a.s.) ona yaklaşıp gözlerini silince inlemesini kesti. Rasûl (s.a.s.) sordu:
"*Bu devenin sahibi kim, bu deve kimin*?" Ensardan bir genç geldi,
"Benim, ey Allah'ın elçisi" cevabını verdi.
"*Allah'ın sana verdiği bu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun?! Bana, aç bıraktığın ve hızlı sürdüğünü şikayet ediyor!*"[362]
Rasûl (s.a.s.) bu hayvanın çektiği acıyı, şikayete neden olan ağıdı, gözlerinden boşalan yaşın manasını anladı. Göğsünden çıkan inlemenin ne demek istediğini kavradı. Bu, Rasûl (s.a.s.)in, hayvanların psikolojik hallerini anlamada özel bir yeteneğinin olduğunu gösterir. Yine bunu, Birinci Bölüm'de, kuşun annelik güdüsü konusunda geçen misal de açıkça ortaya koyar. Rasûl (s.a.s.) ashabından bir grupla birlikte, bir yerde konaklamıştı. Sahabeden biri, ağaçlık bir yere girip kayakuşunun yumurtasını almıştı. Kuş, Rasûl (s.a.s.) ve arkadaşlarını üstüne gelip kanat çırpmaya başladı. Rasûl (s,a.s.) arkadaşlarına sordu: Hanginizin işi bu?!"[363]
Rasûl (s.a.s.), kuşun üzerlerinde kanat çırpışının ona acı veren bir felaketten dolayı olduğunu anlamıştı. Topluluktan biri, yuvasından yumurtasını aldığını söyleyince, ona acıyarak yumurtasını yerine koymasını emretti.[364]

Altıncı His Ve İlham

Altıncı hisle ilham arasını ayırmamız zorunludur. Rasûl (s.a.s.)in, rükû ve secde ederlerken ashabını arkasından gördüğünü, melekleri gördüğünü veya kabirlerinde azap edilen ölülerin sesini duyduğunu söylemesi durumunda biz, şüphesiz bir altıncı his olgusu karşısındayız. Bu gibi durumlarda Rasûl (s.a.s.), bazı engeller, maddî perdeler, mekan uzaklığı sebebiyle duyu organlarını kuşatan ortamın duyularına doğrudan etkisini gösterememesi nedeniyle, başka insanların normalde görmediği şeyleri gözleriyle gördüğünü, işitmediklerini kulaklarıyla duyduğunu söylüyor. Fakat Rasûl (s.a.s.), ruh saflığı ve şeffaflığı ile bu maddî ve mekana bağlı engelleri aşmaya, beraberinde bulunan arkadaşlarının algılayamadığı şeyleri algılamaya muktedir oldu. Mesela, Rasûl (s.a.s.)in İsrâ ve Mi'rac gecesinde, kendisi Mekke'de; Mescid-i Aksa'yı tarifi de böyle oldu. Rasûl (s.a.s.) şöyle diyordu: "*İsrâ konusunda Kureyş bana inanmayınca, Hicr'de durdum. Allah, benimle Beyt-i Makdis arasındaki perdeyi kaldırdı; oraya bakarak ilgili yerleri anlatmaya başladım.*" Rasûl (s.a.s.)in sözlerinden açıkça anlaşılan, Beyt-i Makdisi gördüğü ve gördüğü gibi de tarif ettiğidir. Şüphesiz bu olay da vahiy ve ilham olmayıp altıncı hisse girer. "Allah bana Beyt-i Makdisi açıkça gösterdi." sözüne gelince, Allah'ın, elçisi ve Beyt-i Makdis arasındaki maddî ve mekanla ilgili perdeyi kaldırdığı; Rasûl (s.a.s.)in orayı açıkça gördüğüne işaret etmektedir. Oradaki ruhî enerji bir de Nebî (s.a.s.)in ruhu olunca, Yüce Allah'ın dilemesiyle maddî engellerin içine nüfuz eder, çok uzak mesafeleri aşar, Mescid-i Aksâ'yı gözünün önündeymiş gibi, doğrudan görür. Bu yüzden biz bu çeşit algılamayı altıncı his saymak fikrindeyiz. Ayrıca Rasûl (s.a.s.)in "Yüce Allah, dünyayı küçülterek önüme koydu; doğusunu/batısını gördüm." sözü de vahiy ve ilham olmayıp gerçekten gözleriyle gördüğüne delalet eder. Ancak Rasûl (s.a.s.)in aynı hadiste "Ümmetim, bana çerçeve içinde gösterilen yerlere hakim olacak." sözü altıncı his değil; vahiy ve ilham kavramı içine girer. Yine, "Bana dünyanın hazinelerinin anahtarları verildi." yani müslümanların Fars ve Rum ülkelerini ele geçirecekleri sözü de altıncı his dairesine değil, vahiy ve iiham kavramı içine girer.[365]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HADİSTE DÜŞÜNME

İslam, insanı varlık olgusunu incelemeye, Yüce Allah'ın yaratma sanatını düşünme, yere/göğe, kendine ve evrende olan bütün yaratıklara bakma çağrısına büyük özen göstermiştir. Yüce Allah: "*Onlar ki, gerek ayakta gerek otururken ve gerek yanları üzerinde hep Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışı konusunda düşünürler, "Ey Rabbimiz, bunu boşuna yaramadın, Sen yücesin, o halde bizi ateşin azabından koru" derler*."[366]
"*Kendi nefislerinde hiç düşünmediler mi?*"[367] "*De ki, yeryüzünde bir gezinin bakın, yaratılışı ilkin nasıl yapmış?*"[368]
"*De ki, Bakın göklerde ve yerde neler var!*"[369] "*İnsan neden yaratıldığına bir baksın*."[370] buyurmuştur. Kur'an-ı Kerim, insanı, varlık olgusunu gözlemeye, bakma ve düşünmeye davet etmektedir. İlmî düşünce prensibini, gözlemle delil toplama, onlardan sonuç çıkarma sonra da bu sonucun doğruluğunu gerçekleştirme şeklinde koymuştur. Kur'an-ı Kerim insanı gözlem, bakma, düşünmeye çağırır. Müslümanları ilim ve bilgi kazanmaya, islam toplumunda ilmî uyanışın neden olduğu deneysel araştırmaların yapılmasına götürür. Avrupa kapkara bir cehalet içindeyken ilim ve bilginin müslümanlar arasında parlamasını sağlayan güçlü bir itici neden işte bu yönlendirmedir. İslam ülkelerinden yayılan ilim nuru Avrupa üzerine doğdu; oradaki cehalet karanlığını dağıttı, Avrupa'da rönasansın doğmasını sağlayan deneysel araştırma ve ilmî düşünme ruhunu diriltti.
Kur'ân-ı Kerim, aklın, onu bağlayan ve sağlam düşünmesini engelleyen bağlardan kurtulmasına özen gösterdi. Düşünmeden, doğruluğunu

araştırmadan gelenek ve eski görüşlere yapışmaya; düşünmeye engel olan, onu bazı kayıtlarla bağlayan, gerçeğe ulaşmak için araştırma yapmaya mani olan hurafelere savaş açtı. İddiaların, belgelerin doğruluğunu ispatlamadan hızlı hüküm vermeye savaş açtı.
Yanlış yapılması kaçınılmaz olan zanna uymayı yasakladı, sağlam delillerin desteklediği doğruya uymaya çağırdı. Önyargıya götüren, düşünce yanlışlarına sebep olan eğilim ve isteklerin etkisine girmeyi de yasakladı. Yazar, "el-Kur'ânu ve İlmu'n Nefs" kitabında, "Kur'ân-ı Kerim'de Düşünce"[371] konusunu ele aldı; düşünceye etki eden çeşitli etkenlerle ilgili Kur'an-ı Kerim âyetlerini tartıştı. Kur'an-ı Kerim'de düşünceye çağıran âyetler, düşünceye engel olan kayıtlardan kurtulma, müslüman bilginler arasında deneysel araştırma yapma ve ilmî düşüncenin üzerine oturduğu temeller konuları geçmişti.
Rasûl (s.a.s.) de, Yüce Allah'ın âyetlerini, yaratılıştaki güzelliği düşünmeye davet etti. Allah'ın yaratma sanatı hakkında tefekkür ve düşünce ibadet çeşitlerinin en üstünlerindendir. Rasûl (s.a.s.): *"Bir saatlik düşünce bir yıllık ibadetten hayırlıdır*."[372]
"İnsanlar Allah'ın zatı hakkında sorular sorunca, Rasûl (s.a.s.): "*Aziz ve Celil olan Allah'ın zatını değil, yarattıklarını düşünün; siz O'nun zatını kavrayamazsınız*."[373] buyurmuştur.
Yüce Allah'ın âyetleri ve O'nun yaratma sanatı, evrende hareket halinde olan sağlam düzeni ve evrenin bütün dış görünüşüne hükmeden sabit kanunlar hakkında düşünmek, bu evrenin bir yaratıcısı ve idarecisi olduğuna inanmak için yeterlidir. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.), Allah'ın yarattıkları hakkında düşünmeyi tavsiye; insan aklının kavrama kapasitesinin üstünde olan zatı hakkında düşünmeyi yasak etti. Aziz ve Celil Allah'ın benzeri olan birşey yoktur. İnsan aklı sadece, yaşadığı dünyada kavranabilecek şekilleri, onlardan oluşturduğu kavramları, onlardan çıkardığı küllî anlamları düşünebilir. İnsan aklı gayb âlemini, Yüce Allah'ın zatını düşünmeye çalışırsa, şüphe yok ki bu düşüncesinde, bilip tanıdığı şeylerden yardım isteyecektir. İnsan aklı bu yolla, bilinen âlemde hiçbir benzeri olmayan Allah'ın zatı hakkında düşününce, çaresiz sapıtacak ve helak edecektir. Bu hadiste, insan aklının eksik ve son derece sınırlı olduğuna da işaret vardır, insan aklı, bilinen âlem, duyu organları vasıtasıyla elde edilen bilgiler ve ondan çıkardığı kavramlar çerçevesinde çok iyi düşünebilir. Fakat bilinen âlem ötesinde gerçeği kavramaya güç yetiremez; ancak Yüce Allah'ın bir vergisi olarak, "Altıncı Bölüm"de ele alacağımız gibi, vahiy ve ilahî ilhamı onun yoluyla kavrayabilir.
Rasûl (s.a.s.), düşünme görevini yapan aklı, Abdu'l Kays'lı Eşecc'e söylediği sözlerle övmüştür: "*Sende, Allah ve Rasûlü'nün sevdiği iki özellik var: Hilm ve sebat (Inâe)*"[374] Nevevî (676/1277) bu hadisin açıklamasında, "Hilm, akıllı davranmak, inâe ise aceleyi terk ve sebatlı olmadır. Akıl, sahibi olan kişiyi, övülmüş sıfatlardan olan, Yüce Allah ve Rasûl (s.a.s.)in yanında sevgili kılan özelliklerle donatır. Akıl, sahibini doğruya, hayra iletir; sapıklık ve serden uzaklaştırır." demiştir.
Rasûl (s.a.s.) arkadaşlarını düşünmeye, aklı kullanarak ve kıyas yaparak sonuç çıkarmaya teşvik ederdi.
Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken sordu:
- "*Nasıl hüküm vereceksin?*
- Allah'ın kitabıyla.
- *Hüküm vereceğin husus Kur'an'da yoksa?*
- Rasûl (s.a.s.)in Sünnetiyle.
- *Rasûlün Sünnetinde de yoksa?*
- Kendi görüşümle hüküm veririm." deyince, Rasûl (s.a.s.):
- *Elçisinin elçisini başarılı kılan Allah'a hamdolsun.*" buyurdu."[375]
Rasûl (s.a.s.) bu hadiste, ashabını düşünmeye, hükmü Kur'an ve Sünnet'te bulunmayan hayatın problemleriyle karşılaşınca aklı kullanarak sonuca varmaya teşvik ediyor. Rasûl (s.a.s.), hakimleri ictihadlarıyla karar vermeyi öğütlüyor; bu konuda ahirette sevap alacaklarını söyleyerek özendiriyor. Rasûl (s.a.s.), Amr b. As'a: "*Hakim ictihadla karar verir, doğru karara ulaşırsa iki sevap alır; içtihadında yanılırsa bir sevap alır*."[376] buyurdu.
Semavî dinlerden hiç birinde, İslam dininde bulunduğu kadar düşünceye daveti ve buluşa teşviki bulamıyoruz.
Rasûl (s.a.s.)in sözü bunu açıkça ortaya koyuyor: "*Kim İslâm'da iyi bir çığır açarsa, açtığı çığırın ve bu çığırdan gidenlerin sevabını alır; iki tarafın sevaplarından birşey eksilmez. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, açtığı çığırın ve bu yoldan gidenlerin günahını alır; ikisinin de günahlarından birşey eksilmez.*"[377] Bu hadiste iyi çığır açan yaratıcı düşünceye; yani, insanlara yararı olan yeni birşey yapmaya çağrı vardır. Rasûl (s.a.s.) bu konuya, kıyamete kadar bu güzel şeyi yapanların ve kendi işlediğinin sonsuz sevabını alacağı hususuna oldukça özendirmiştir. Gerçekte bu teşvik, insanlığın hayrına ve toplum yararına olan yaratıcı düşünceye büyük ölçüde özendirmedir.[378]

Düşünme Yanılsamaları

Rasûl (s.a.s.) düşünce hatalarına götüren bazı etkenlerden sakındırmıştır. Ashabına düşüncelerinin doğru olmasını, sağlıklı düşünceyi engelleyen kusurlardan uzak olmayı öğretirdi. Büyük yanılgılara sebep olan etkenlerden bazıları:[379]

a- Taklit, Hurafe ve Kuruntuya Kapılma

Düşünce yanlışlarına götüren etkenlerden biri, doğruluğunu araştırmadan, fikir ve görüşlerinde başkalarını taklittir. Kur'an-ı Kerim, babalarının görüşlerini taklit eden, putlara ibadet konusunda onların inançlarına sımsıkı sarılan müşrikleri iğneleyici bir dille tenkit etmiş; insanları, akıllarını taklid bağlarından kurtarmaya çağırmıştır. Ayrıca taklitten hareketle tutundukları hurafe ve kuruntudan kurtarmaya davet etmiştir.[380]
Rasûl (s.a.s.) de aynı şekilde başkalarının görüşlerine uyma, onların davranışlarını düşünce süzgecinden geçirmeden körükörüne taklit etmekten sakındırdı. Rasûl (s.a.s.); "*İnsanlar iyilik yaparsa iyilik yaparım, kötülük yaparsa kötülük yaparım diyen şahsiyetsiz bir kişi olmayın. İnsanlar iyi olursa iyilik yap, kötü olursa kötülük yapma demeye kendinizi alıştırınız*."[381] buyurdu.
Bu hadiste, Rasûl (s.a.s.) hak ve batıl, iyi ve kötü arasını ayırmaya; iyi ve doğruya götüren fikre uymak için aklı kullanmaya çağırıyor. Doğruluğunu anlamadan başkalarının görüşlerine uyma, sonucunun iyi olduğunu kavramadan yaptıkları işlerde başkalarını taklitten sakındırıyor.
Yine Rasûl (s.a.s.) kuruntu ve hurafelerle savaşmaya düşkünlük gösterdi. Rasûl (s.a.s.)in oğlu İbrahim'in ölümü esnasında güneş tutulunca, insanlar: "Güneş, İbrahim'in ölümü yüzünden tutuldu." deyince, Rasûl (s.a.s.): "*Güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir; birinin doğumu veya ölümü nedeniyle tutulmazlar*." buyurdu.[382]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) ashabına, güneş ve ay tutulmasının Allah'ın koyduğu sabit doğa kanunlarından; birinin doğumu/ölümü gibi dünyada olan hadiseler yüzünden olmayan, değişmez bir kanun olduğunu öğretmiştir. Rasûl (s.a,s.), vehim ve hurafelerle, özellikle de uğursuzluk, medyumluk, falcılık, sihir, yıldızların insanın kaderi üzerindeki etkisi düşünceleriyle savaştı. Rasûl (s.a.s.): "*Kim bir medyum veya falcıya gider ve dediklerini kabul ederse, Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur*."[383] "*Kim yıldızlardan bir bilgi alırsa, sihirle ilgili bir iş yapmış olur. Aldığı bilgi arttıkça da, sihir miktarı artmış olur*."[384]
Kehanet, gaybtan haber vermektir. Falcılık da gayb haberlerinden bir çeşittir; bazı öncüller ve sebeplerin delaletiyle, o işle ilgili henüz bilinmeyen şeyleri haber verdiğini iddia etmektir. "Yıldızlardan bilgi almak"tan maksad, müneccimliktir. Yani, yıldızların hareketleri ve gizemlerinden, yeryüzüne etkisinden geleceğe ait olayların bilindiğini iddiadır. Bu tutum bir metodu bulunan, ilmî gözlemlere dayanan, ilim olan Astronomi'den ayrı bir şeydir.[385] Rasûl (s.a.s,) bu çeşit kuruntu ve hurafelerle savaştı; bu savaşta ashabının akıllarını bunların etkisi altında kalmaktan sakındırdı, onlarda sağlam düşünce anlayışını yaydı. Böylece islamî oluşumun gelişmesini sağlayan akıl iklimini, islâmî rönesans asrının ortaya çıkmasını hazırladı.[386]

b- Delil Yetersizliği

Hüküm vermede, bu hükmün veya sonucun doğruluğunu destekleyen yeterli delil olmaksızın sonuç çıkarma insanların çoğunun düştüğü düşünme hatalarındandır.
İnsanların çoğu, özellikle de ilmî düşünce yollarını bilmeyenler bu sonuca varma ve hükmü vermede yeterli olmayan bazı küçük parçalardan hareketle genel hüküm verme ve sonuç çıkarmaya yöneliyorlar. Bu yüzden verdikleri hüküm ve vardıkları sonuç çoğunlukla yanlış oluyor.
Kur'an-ı Kerim bizi bu şekil hatalara düşmekten Yüce Allah'ın şu âyetinde sakındırmıştır: "*Bir de hiç bilmediğin bir şeyin ardınca gitme; çünkü kulak, göz ve gönül, bunların herbiri onlardan sorumludur*."[387]
"*Onların çoğu sırf bir zan ardından gider. Fakat zan, haktan hiç bir şey ifade etmez! Muhakkak ki Allah onların ne yaptıklarını*

bilmektedir."[388]
Rasûl (s.a.s.) de insanlara, bilmedikleri şeyler hakkında konuşmayı yasakladı: "*Bir kimseye, bilmediği şeyi konuşması gerekmez.*"[389] buyurdu. Rasûl (s.a.s.) zandan da sakındırdı. Zan, doğruluğunu gösteren bir kanıtın olmadığı, doğruya ve yanlışa ihtimali olan bir sözdür. Rasûl (s.a.s.): "*Zandan kaçının çünkü o, sözlerin en yalanıdır*."[390] buyurmuştur.
Bu iki hadiste insanlara, aslı bilinmeyen söz ve bir delilin desteklemediği zandan apaçık bir yasaklama vardır. Bu durum insanları, doğruyu araştırmanın zorunluluğuna ve delillerin desteklediği hak söze yönlendirmedir. Rasûl (s.a.s.), ashabını zandan nefret ettirmek, doğruyu ve doğru sözü araştırmaya özendirmek için zannı "sözlerin en yalanı" olarak nitelemektedir. Yine Rasûl (s.a.s.): "*Kim bilmeden bir hüküm verirse, vebali verenin boynunadır.*"[391] buyurmuştur. Burada hüküm sözü, din ve dünya işlerinden hangisi olursa olsun, geneldir. Bu hadiste insanların işlerinde, özellikle de hayatî önemi olan konularda, fetva istenen hususta yeterli bilgisi olmadan, verdiği hükmün dayandığı yeterli delil bulunmadan fetva vermeyi, görüş belirtmeyi, hükme varmayı açıkça yasaklama vardır.
Rasûl (s.a.s.) burada, sadece varılan hükmün doğruluğunu kanıtlayan delil olmadıkça fetva vermeyi yasaklamadı; doğruluğu bilinmeden birilerinin sözünü doğru kabul etmeyi ve onu başkalarına taşımayı da yasakladı. Ebu Mesud'a, "Rasûl (s.a.s.)den, zannederek konuşma hakkında birşey duydun mu? diye sorulur: "*Adam, ne kötü taşıt/binektir*."[392] dediğini duydum." cevabını verir. Bu hadiste insanları, doğruluğunu anlamadan, başkalarından duydukları sözleri kabul etmekden sakındırma vardır. İnsanların çoğu, duyduklarının çoğunu onaylamaya eğilim gösteriyor; doğruluğunu kabul ederek başkalarına aktarıyorlar.[393]

Düşüncenin Olgunlaşması İçin, Tartışma Ve Diyalogun Önemi

Diyalog ve tartışma, düşüncenin olgunlaşması, yanlışlardan ve doğruya ulaşmasına mani olan engellerden korunması için önemli olan etkenlerdendir. Yüce Allah, Rasûl (s.a.s.)e, ashabıyla müşavere yapmasını emretti: "*Yapacağın işlerde onlarla istişare et*."[394] buyurdu. Münakaşa ve diyalogda meselenin çeşitli yönleri ortaya çıkar, sınırları çizilir, meselenin çözüme kavuşmasına yardımcı olacak veya problemi başarılı bir şekilde çözecek yeni görüşler ortaya atılır. Rasûl (s.a.s.) ashabıyla görüş alış-verişinde bulunuyordu. Bedir savaşına girmeden önce onlarla istişare yaptı; ensarın savaşmak istediğinden emin oldu. Ayrıca ashabıyla bedir savaşının yeri, zafer sonrası Kureyş müşriklerinden esir düşenler konusunda da müşavere yaptı. Hendek Savaşında da onlara danıştı ve şehrin etrafına hendek kazılması konusunda İran'lı Selman'ın görüşünü kabul etti. Rasûl (s.a.s.) ashabını müşavereye teşvik eder ve cesaretlendirildi; "*İstihareye yatan yanılmaz, danışan pişman olmaz*."[395] buyurmuştur.[396]

BEŞİNCİ BÖLÜM

HADİSTE ÖĞRENME

Öğrenmenin insan hayatında büyük önemi vardır. İnsan, hiçbir şeye güc yetiremeyen, hiçbir şey bilmeyen bir varlık olarak doğar; fakat çeşitli gelişme dönemlerinde birçok meslek ve bilgiye öğrenme yoluyla ulaşır. Çocuk doğduğunda, emme sırasında memeyi sorma, el, ayak ve göz kapaklarını hareket ettirme, ağlama, bazı düzensiz sesler çıkarma gibi bir kısım refleks olan hareketlerle doğar. Bu refleksler öğrenme yoiuyla kazanılmış değil; yaratılıştan gelen hareketlerdir. Fakat çocuk, gelişmesi sırasında bu tip hareketleri ve becerileri öğrenmekle kalmaz; ellerini nasıl oynattığını, parmaklarıyla bir şeyi nasıl tutup aldığını, kelime, sanat v. b. diğer birçok ustalıkları öğrenir. Yürürken ayak ve bacaklarını nasıl hareket ettirdiğini, koşmayı, tırmanmayı, top oynamayı, diğer sportik faaliyetleri ve bunların dışındaki ustalık gerektiren hareketleri öğrenir. Sesini nasıl düzenlediğini, ana/baba, kardeş ve öteki eşya isimleri gibi anlamlı kelimeleri nasıl telaffuz ettiğini; sonra bu kelimeleri anlamlı cümlelerde kullanmayı öğrenir. Çocuk hayatını yeni durumlarla karşılaşarak sürdürür, birçok engel ve problemlerle karşı karşıya gelir. Fakat daima bu durumlara karşı uygun davranışları nasıl sergileyeceğini, bu engelleri nasıl aşacağını, bu problemleri nasıl çözeceğini öğrenir. İşte bu öğrenme gücü ve tecrübelerden yararlanma insan ve hayvanı, sürekli olarak yeni durumlara, olağanüstü hallere, uyum sağlama/adaptasyonu sağlar; hayatta kalma ve neslini sürdürmesine yardımcı olur.
İnsan yalnızca dil, çeşitli ilim ve sanatlar, meslekler ve bunların dışındaki çeşitli ustalıkları öğrenmez; âdetleri, yönelişleri, davranışları ve kimliğini oluşturan özellikleri de öğrenir. Bu yüzden insan hayatında öğrenmenin büyük önemi vardır. Kur'an-ı Kerim'de ilk inen âyetlerin okuma/yazma öğrenmekle ilgili oluşu, insan hayatında öğrenmenin önemini gösteren en büyük delildir. Yüce Allah: "*Yaratan Rabbinin adıyla oku/O, insanı bir alak (embriyo)dan yarattı./Oku, O keremine nihayet olmayan, kalemle (okuma-yazmayı) öğreten Rabbindir/O, insana bilmediği şeyler öğretti.*"[397]
Kur'an-ı Kerim ilmin üstünlüğü ve yüce gücünü övdü. Bunun en büyük delili, Yüce Allah'ın, söze kendiyle başlaması sonra melekleri övmesi bundan sonra da doğrudan ilim sahiplerini zikretmesidir.
"*Allah şu hakikate şehadet eyledi: Başka ilah yok; ancak O var! Bütün meleklerle ilim sahipleri de dosdoğru olarak buna şahidlik eder*."[398]
Rasûl (s.a.s.) de ilmin üstünlüğünü övdü; müslümanları onu öğrenmeye ve insanlara öğretmeye çağırdı; "*İlmi öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Kur'an'ı öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz*."[399]
"*İnsan ya öğrenen ya öğretendir; bunların dışında kalanlarda hayır yoktur*."[400]
"*Dikkat edin, dünya ve dünyada olanlar yaramaz; ancak Allah'ı anmak ve Onu sevenler, bilen veya öğrenen işe yarar*."[401] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) ilim öğrenmeye özendirdi; ilim öğenmek için yola çıkmayı "Allah yolunda" yola çıkma, bu işi, sahibini Cennet'e gitmeyi kolaylaştıran bir amel saydı: "*Kim ilim öğrenmek için bir yol tutarsa Allah ona Cennet yolunu kolaylaştırır.*"[402]
"*Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, dönünceye kadar Allah yolundadır*."[403]
"*Kim ilim isteyerek bir yola girerse Allah onun Cennet'e yolunu kolaylaştırır. İlim istediği için melekler ona kanat gerer. Alime gökler ve yerdekiler, hatta sudaki balıklar bile bağış diler*."[404] buyurdu.
Sahibine Cennetin yolunu kolaylaştıracak oan, ilim tahsili sebebiyle meleklerin kanatlarıyla koruduğu, göklerdeki ve yerdekilerin hatta denizdeki balıkların bağış dilediği ilim sahibinin, ilmin faziletini geçecek olan hangi fazilettir? İlmin bu erdemi yüzünden müminin ona koşması, elde etmeye düşkün olması layıktır. Bu yüzden, Rasûl (s.a.s.) müslümanları ilim tahsiline teşvik etti: "*Hikmet müminin yitik malıdır; bulduğu yerde, almaya en çok hak sahibi olan odur*."[405] buyurdu.
Burada "hikmet" kelimesi, gerek dinî olsun, gerekse insanlığın hayrı ve toplumun iyiliğini hedef alan, insana yararı dokunan ilim demektir. Faydalı ilim insana sadece dünyada yaramaz; ahirette de yarar. Rasûl (s.a.s.): "*Ademoğlu öldüğü zaman ameli kesilir ancak şu üç grup hariç:* ***1-*** *Sürekli yararı olacak (cami, okul, çeşme, yol, vakıf gibi) sadaka.* ***2-*** *Yararlanılan bir bilgi (Buluş, kitap yazımı gibi.)* ***3-*** *Kendisine dua eden iyi bir evlat.*" [406] buyurdu.
Yüce Allah da bilginleri övmüştür: "*Allah iman edenlerinizi yükseltsin, ilim verilenleri ise derecelerle...*"[407]
"*De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?.*"[408]
Rasûl (s.a.s.) de âlimleri övdü, ibadet edenlerden üst makama koydu; âlimleri nebilerin mirasçısı yaptı. Rasûl (s.a.s.): "*Bilginin âbid/ibadet edene üstünlüğü, ayın öteki yıldızlara üstünlüğü gibidir. Bilginler mutlaka nebilerin mirasçılarıdır; nebiler dinar veya dirhem olarak miras bırakmaz, ilmi miras bırakırlar. Ondan alan bol şanslıdır*."[409]
"Alimin âbide üstünlüğü, benim en aşağı olanınıza üstünlüğüm gibidir."[410] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) âlimi âbidden gerçekten çok yüksek bir mevkiye koydu. İbadet edene göre âlimin değerini, sıradan sahabeye nisbetle Rasûl (s.a.s.)in yerine benzetti. Aynı şekilde, âlimin âbide nisbetle yerini yıldızlara nisbetle aya benzetti. Rasûl (s.a.s.)in âlimleri takdiri ve onları övmesi konusunda; yerlerini nebilerden sonraya, şehitlerin menzilinden de üste koymaktan daha büyük kanıt yoktur. Rasûl (s.a.s.): "*Kıyamet gününde üç grup şefaat eder: Nebiler, sonra âlimler, sonra şehitler.*"[411] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) insanlara hayrı öğreten, dünya ve âhirette onlara fayda verecek şeylere yönlendiren öğretmenleri de övdü. Allah (c.c.) yanında büyük mevkilerinin olduğu; Yüce Allah'ın salât, meleklerin, gökler ve yerdeki bütün mahlûkatının dua ettiğini söyledi; "*Allah, melekleri, gökler ve yerdekiler, yuvasındaki karınca bile, insanları hayra yönelten öğretmene salât ederler.*"[412]
"Bildiğini yapan ve öğreten göklerin melekûtunda büyük olarak çağrılır."[413] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) öğretmene, bir benzeri olmayan, en büyük örnekti; sahabelerine öğretir; islâmı insanların arasında yaymaları, gelecek kuşaklara öğretmeleri için, onların da öğretmen olmalarını sağlardı. Rasûl (S.a.s.), gönderilişinin asıl amacının "eğitim" olduğunu söylerdi. "*Ben*

özellikle öğretmen olarak gönderildim."[414] buyurdu
Rasûl (s.a.s.) Aişe'ye: "*Yüce Allah beni, zorlayan ve zorlaştıran olarak değil; öğreten ve kolaylaştıran olarak gönderdi.*"[415] dedi.
Kur'an-ı Kerim, Rasûl (s.a-s.)in bu esaslı görevini, insanlığın öğretmeni olarak andı: "*O'dur ki ümmiler içinde kendilerinden bir Rasûl gönderdi; üzerlerine O'nun âyetlerini okuyor, onları temize çıkarıp parlatıyor, kendilerine Kitap ve hikmeti öğretiyor*."[416]
"*Nitekim içinizden bir Rasûl gönderdik, o size âyetlerimizi okuyor, sizi kötülüklerden temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor, size bilmediğiniz şeyleri öğretiyor*."[417]
Sahabe, Rasûl (s.a.s.)in etrafında toplanıyor, ona vahiy yolunan Kur'an âyetlerini dinliyor, öğreniyor ve ezberliyorlardı. Konuştuklarını dinlemeye düşkündüler; o sözleri ezberliyor, birbirlerine aktarıyorlardı. Orada bulunanlar bulunmayanlara haber veriyordu. Tarih, Rasûl (s.a.s.)in benzeri, öğrencileri onu seven, ondan bilgi almakta son derece hırslı olan bir öğretmeni haber vermedi. Söz ve hareketleriyle bütün öğretisini iyice öğrendiler; ötekilere, değiştirip bozmadan, işittikleri gibi, doğru olarak aktarmaya büyük özen gösterdiler. Rasûl (s.a.s.) onları kulak vermeye, sözlerini başkalarına aktarmaya teşvik etti: "*Benden bir şey duyan ve duyduğu gibi başkasına ulaştıran kişinin, Allah yüzünü ağartsın. Başkasından duyan nice kimseler vardır ki bizzat duyandan daha kavrayışlıdır*."[418]
"*Burada bulunanlar bulunmayanlara duyursunlar; duyuranın, kendinden daha anlayışlı birine aktarması mümkündür*."[419] dedi.
Rasûl (s.a.s.) keskin zekalı bir öğretmendi; ashabına, din ve dünya işlerinde onları ilgilendiren, fayda veren her şeyi öğretirdi. Onlara, kendilerinden önce yaşamış milletlerin başından geçenlerle öğüt verir, kendilerinden sonra olacak şeylerden sakındırırdı.
Amr b. Ahtab el-Ensarî anlatır: "Rasûl (s.a.s.) bize sabah namazını kıldırdı, minbere çıktı öğle yaklaşana kadar konuştu. İndi ve öğleyi kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve ikindiye kadar konuştu. Sonra indi ve ikindiyi kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve güneş inene kadar konuştu. Geçmiş olanları ve mevcut olanları haber verdi; bize öğretti ve ezberletti."[420]
Ebû Zer der ki: "*Rasûl (s.a.s.) bize, gökte uçan kuşun kanadıyla da ilgili olsa, bir bilgi bırakıp gitti.*"[421]
Rasûl (s.a.s.) ashabına her şeyi öğretirdi. Hayatlarıyla ilgili veya âhirette fayda verecek, küçük olsun büyük olsun, her şeyi onlara öğretti. Selman anlattığına göre, kendisine sorulur: Rasûl size her şeyi, hatta tuvalete gitmeyi de mi öğretiyor?! -Evet. Büyük/küçük abdest bozarken kıbleye dönmemeyi, sağ elle taharetlenmemeyi, birimiz taşla taharetlenince üç taştan aşağı kullanmamayı, tezek ve kemikle taharetlenmemeyi öğretti."[422]
Rasûl (s.a.s.) insanlara kolaylıkla ve şefkatle öğreten bir öğretmendi; böylece, nefislerinde yerleşmesi için, onların göz ve gönüllerini öğreteceği şeye açardı. Muaviye b. Hakem es-Sülemî, Rasûl (s.a.s.)i kastederek der ki: "Ondan önce ve sonra, ondan daha güzel öğreten bir öğretmen görmedim." [423]

Öğrenme Yolları

Öğrenme, birkaç yolla sağlanabilir. Hadislerde, bu öğrenme yollarıyla ilgili olarak anlatım ve taklid, sınama/yanılma, şartlanma ve düşünme olmak üzere dört tanesini buluyoruz.[424]

1- Anlatım Ve Taklit/Model Alma

Öğrenme, anlatım ve taklit etme yoluyla olabilir. Bu durum, bir kişinin başka birinin yaptığı her hangi bir işi anlatması veya bir şeyi konuşmasıyla olur. Çocuk, babasının dilini, çeşitli davranışlarını, gelenekleri, huyları, kimliğini oluşturan özellikleri bu yolla öğrenir. Çoğunlukla, yetişkin insan da anlatım yoluyla öğrenir. Mesela, işçi, beceri gerektiren işini ustasının anlatımıyla öğrenir. Sahabe, ibadet etmeyi, Rasûl (s.a.s.)e uyma, izfeme ve anlatımı yoluyla öğreniyorlardı. Ebû Hazim b. Dinar anlatır: "Bir defasında Rasûl (s.a.s.) minbere çıktı, tekbir getirdi, o minberdeyken, ardından insanlar da tekbir getirdiler. Sonra eğildi ve geri geri indi, minberin dibinde secde etti. Sonra namazını bitirdi. Ardından insanlara dönüp: "*Bunu, bana uymanız ve namazınızı öğrenmeniz amacıyla yaptım.*"[425] buyurdu.
Câbir anlatır: "Kurban kesme günü, Rasûl (s.a.s.)i bineğinin üstünde şeytan taşlarken gördüm, şöyle diyordu: "*Haccın nasıl yapılması gerektiğini benden öğreniniz; ben bu haccımdan sonra hac edip etmeyeceğimi bilmiyorum*."[426]
Rasûl (s.a.s.) ashabına, söz ve hareketten oluşan bütün davranışlarında, uymaları gereken en güzel örnekti. Yüce Allah ona uymayı bize emretti ve buyurdu ki: "*Şanım hakkı için, muhakkak ki sizin için Allah'ın elçisinde pek güzel bir örnek vardır; Allah'a ve âhiret gününe ümit besleyen ve Allah'ı çok zikreden kimseler için.*"[427]
Rasûl (s.a.s.) ashabına, kendisine ve kendinden sonra gelen olgun kimselere uymalarını tavsiye etti. Buyurdu ki: "*Size düşen benim sünnetime ve benden sonra gelip doğru yola yönlendiren olgun kimselerin yoluna uymanızdır. Sünnetime, olabildiğince sımsıkı sarılmaktır*."[428]
Rasûl (s.a.s.) bütün davranışlarında, olgun insan için, en güzel örnekti. Ashabı ona sadece ibadetlerde değil, günlük hayatın bütün davranışlarında uyardı. Bu durum onların davranışlarında ve şahsiyetlerinde büyük bir değişikliğe neden oldu. Tarihin tanıdığı en büyük adamlar, islâm bayrağını taşıyan en iyi kahramanlar oldular. İslam davetini ülkelere yaydılar. Kendilerine ve gösterdikleri yola uyulan, benzeri az bulunan insanlık örneği idiler.[429]

2- Sınama-Yanılma

İnsan, şahsî tecrübe ile, yeni bir problemle karşılaştığında onu çözmek için giriştiği denemelerle de öğrenir. Başlangıçta hata eder, sonra denemesini tekrarlar; yanılma tekrarladıkça sınamaya devam eder; sonunda problemin doğru çözümüne ulaşır. Öğrenmede bu yol "sınama-yanılma" olarak bilinir. Biz hayatımızda, çoğunlukla iş ve ustalıklarımızı bu yolla öğreniriz. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah öğrenme konusunda insanları evrene, Allah'ın yaratıklarına bakmaya, görme ve düşünmeye teşvik ettiğinde bu yola işaret etti. Bütün bunlar insanı, "sınama-yanılma" yoluyla öğrenmeye götürür. Daha önce "Kur'an ve Psikoloji" adlı eserimizde bu konuyu, Kur'an-ı Kerim'de "sınama-yanılma" yoluyla ilgili hususları ele almıştık.[430]
Rasûl (s.a.s.) de, hurmaların aşılanmasıyla ilgili hadiste, sınama-yanılma yoluyla öğrenmeye işaret etti. Talha b. Abdullah anlatır:
Rasûl (s.a.s.) ile birlikte, hurma dallarına çıkmış bir grup insana uğradık.
- "*Bunlar ne yapıyorlar?*" diye sordu.
- "Aşı yapıyorlar; erkeği dişiye koyuyorlar, aşılanıyor." cevabı verildi. Rasûl (s.a.s.):
- "*Bunun bir işe yarayacağını sanmam*." dedi. Ravi, bunun onlara haber verildiğini, onların da bıraktığını söyledi. Bu durum Rasûl (s.a.s.)e haber verilince:
- "Eğer *fayda veriyorsa, yapsınlar, Ben bir tahminde bulundum; bu zannımdan dolayı beni hesaba çekmeyin. Size Allah'tan gelen bir şey söylediğimde onu alın. Ben Allah (c.c.)ye kesinlikle yalan söylemem.*"[431] Başka bir rivayette ise, "*Sizler dünya işlerini daha iyi bilirsiniz*." buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) "Eğer bu yarar sağlıyorsa, yapsınlar." buyuruyor. Yine "Sizler dünya işlerini daha iyi bilirsiniz." diyor. Bu sözler, sınama-yanılma yoluyla öğrenmeye, şahsi denemeye işaret ediyor. İnsan bu yolla, karşılaştığı yeni durumlar karşısında yeni çözümler bulmayı öğrenir.
Rasûl (s.a.s.) öğrenmede pratik tecrübenin önemine işaret etti: "*Zorluklara dayanmayan akıllı uslu olamaz, ağırbaşlı olmayan kendini tutamaz.*"[432] buyurdu. Rasûl (s.a.s.)in "Çok iyi bilen yok ancak tecrübe sahibi olan vardır." anlamına da gelen bu sözü, öğrenmede pratik tecrübe ve deneme-yanılmanın önemine işaret ediyor. Kendine hakim olan kişi ancak doğruya ulaşıncaya kadar -ki o hikmettir- yaptığı birçok denemeleri içeren tecrübe yoluyla hikmete ulaşır.[433]

3- Şartlanma

İnsan, şartlanma (Conditioning) yoluyla da öğrenir. Şartlanma yoluyla öğrenme, insan hissî bir dürtüyle uyarıldığında olur. İnsan ona, uyarıldığında bir şekilde karşılık verir. Bu dürtü birkaç defa tekrarlandığında, hissî uyarıcı olmadığında da aynı karşılığı vermeye başlar. Şartlanma yoluyla öğrenmenin klasik misali, tanınmış Rus fizyoloji uzmanı Ivan Pavlov (1936)un yaptığı meşhur deneydir. Bir köpeğe yiyecek verildiğinde zil çalar. Yemeği yerken köpeğin ağzından salya salgılanır; aynı anda da zil çalmaktadır. Bu işlem birkaç defa tekrarlandıktan sonra, yemek verilmeksizin, sadece zil çalınır. Sadece zili duyduğu için köpeğin salyasının aktığı görülür. Köpeğin davranışında bir değişiklik meydana gelmiş; daha önceleri zil sesine aldırmayan köpek yeni bir şekilde karşılık vermiştir. Artık zil sesine salya akıtarak cevap verir

olmuştur. Halbuki bu deneyden önce zil sesine karşı salya akıtmıyordu.
Bir başka örnek verelim. Amerikalı psikolog John Watson'un (1958) yaptığı deney şöyledir: Watson, küçük bir çocuğa beyaz bir fare uzattı fakat çocuk korkmadı. Çocuk fareyle oynamak için elini uzatınca Watson, bir demire vurarak, ses çıkardı. Ses şiddetli olduğundan çocuk korktu. Sonra bu durum birkaç sefer tekrarlandı; çocuk fareden korkmaya başladı. Hatta bütün tüylü hayvanlardan korkar hale geldi. Bu deneyde çocuğun fareden korkması öğretilmiş bir korku; çocuğun elini uzatması anında çıkartılan sesin tekrarlanması sonucu öğrendiği bir korkudur. Bütün bu denemelerden önce çocuk fareden korkmuyordu.
Psikoloji labaratuvarlarında yapılan bu şartlanma deneylerinde, şartlanmayı oluşturacak uyarıcının birkaç kere tekrarlanması gerektiği anlaşılmıştır; ancak bu sayede istenen davranış kazandırılabilir. Bu şartlandırma deneylerindeki tekrarın önemine rağmen, uyarma doğal olarak şiddetli bir acı ve tepkiye eşlik ediyorsa, şartlanmanın bir defada gerçekleşmesinin mümkün olduğu görülmüştür. Bu gibi hallerde, uyarıcıya tepki vermek, uyarıcıya eşlik eden acı olmasa da, tekrar tekrar gerçekleşir. Mesela, çocuk, mumun alevini tutmak için elini uzatınca eli yanar. Çocuk büyük bir acı duyar ve derhal elini çeker. Bundan sonra çocuk mum alevini gördüğünde ondan uzaklaşır. Artık, ateşten uzaklaşmayı öğrenmek için, birkaç kere elinin yanmasına ihtiyaç yoktur. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste, Rasûl (s.a.s.) bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: *"Mü'min, bir delikten (yılana) iki kere sokulmaz."*[434]

4- Düşünce

Öğrenme, düşünme yoluyla da gerçekleşir. İnsan, düşünme yoluyla birçok sorunlarını çözer. İnsan düşünce yoluyla bazı şeyler arasında kıyas yapabilir; aralarında benzer ve ayrı yönleri bulabilir, aralarındaki ilişkiyi keşfedebilir. Ayrıca birtakım öncüllerle yeni sonuçlara ulaşabilir. Düşünme sebebiyle, yeni neticelere ulaşabilmek için, tasarılarını ve eski bilgilerini düzenleyebilir. Bu yüzden, bazı psikologlar, "düşünme, en yüksek öğrenme çalışmasıdır." demişlerdir.
"Hadiste öğrenme" konusunu az önce ele almıştık.
Pratikte düşünme, zihin seviyesinde oluşan bir sınama-yanılma çeşidinden başka bir şey değildir. İnsanı hayvandan farklı yapan budur. İnsan, zihnî girişimlerde bulunabilirken; hayvan, sınama-yanılmayı hissî ve pratik olarak yapar. Aritmetik veya geometrik her hangi bir problemi zihninde düşünür, çözümü uygun görmezse onu bırakarak başka bir çözüm arar, böylece sağlıklı çözüme ulaşır.
Yöneltilen sorular, tartışma, diyalog, düşünme ve öğrenmenin hızlanmasına yardımcı olur. Yüce Allah bize, bilgi ve marifet elde etmenin önemli bir sebebi olarak, bilenlere danışma ve sormayı emretti: "*Bilmiyorsanız, bilenlere sorun*."[435] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) de ashabını, çeşitli konularda bazı sorular sorarak yetiştirirdi. Bu sorulara cevap vermeleri sırasında görüşlerini öğrenerek, sorularla ilgili hususta düşünmelerini sağladıktan sonra doğru cevabı verir; onları öğretmek istediği bilgilerle donatırdı.
Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği hadis bunun misallerinden biridir: "Rasûl (s.a.s.):
- Bir *ağaç vardır ki yaprağını dökmez, o mümin gibidir; söyleyin bakalım, bu ağaç hangisi?* İnsanlar, çöldeki ağaçları saymaya başladılar. Abdullah der ki,
- "Aklıma bu ağacın hurma olduğu geldi ancak söylemeye utandım. Sonunda, hangisi olduğunu sen söyle ey Allah'ın elçisi, dediler. Rasûl (s.a.s.):
- *O hurmadır*, cevabını verdi."[436]
Bu hadiste, Rasûl (s.a.s.) ashabına bir soru yönelterek onların düşüncelerini öğrendi. Sonra, öğretmek istediği "müslümanı başka insanlardan ayıran özelliği" öğretti. O ise, müslümanın hurma gibi olmasıdır. Kökleri, hurma kökleri gibi derinlerde olan sağlam bir inanç, hurma gibi sert, gidişatında onun gibi doğru, meyvesi onun gibi sürekli iyilik ve güzellik dolu salih amel.
Rasûl (s.a.s.)in, sahabenin eğitiminde soru sorma metodunu kullandığının örneklerinden biri de şu hadistir: "Rasûl (s.a.s.) sordu:
- *Biliyor musunuz, müflis kimdir?*
-Bize göre müflis, parası ve malı kalmayandır, dediler.
-"*Ümmetimden müflis olanlar, Kıyamet günü namaz, oruç ve zekatla gelen; şuna sövdüğü, buna iftira ettiği, onun malını yediği, bunun kanını akıttığı, öbürünü dövdüğü için iyilikleri ona buna dağıtılan, verecek sevabı kalmadığı için onların günahlarından alınıp buna yüklenecek olan sonra da Cehennem'e atılacak kimsedir.*" buyurdu.[437]
Rasûl (s.a.s.) bu hadiste, sahabeye, müflisin yeni bir anlamını öğretti: Müflis, parası ve malı kalmayan değil; hesap gününde günahlarının çokluğu yüzünden sevabı kalmayan kimsedir.
Rasûl (s.a.s.) "*Soru sormak olmasaydı, ilim yok olurdu*."[438] sözünde, bilgi elde etmede soru sormanın önemine işaret etmiştir.
Bilgi ve uzmanlığı olan kimselere soru sormak, ilim ve marifet sağlamaya, cehaleti yok etmeye götürür. Câbir anlatır: "Bir defasında sahabeyle birlikte yolculuğa çıkarlar. Yolculardan birine taş değer ve kafası yarılır, sonra da gece hamamcı olur. Arkadaşlarına, "Bu adam teyemmüm edebilir mi?" diye sorulur ancak böyle bir ruhsatın olmadığı söylenir. Adam yıkanır ve ölür. Döndüklerinde, Rasûl (s.a.s.)e olanları anlatırlar. "Onu öldürenlerin Allah canını alsın. Bilmiyorlarsa, sorsaydılar ya! Bilmemenin çaresi ancak sormaktır." buyurdu.[439]

Hadiste, Öğrenme İlkeleri

Bazı prensipler sağlanınca, öğretim çabuk ve kolayca gerçekleşir; sağlanmadığında asla gerçekleşmeyebilir, gerçekleşse de zor ve yavaş olarak gerçekleşir. Modern psikologlar, yararlı denemeler yaparak, bu ilkelerin ince sınırlarına ulaştılar, öğrenme işine önem verdiklerini ortaya koydular.
Yazar, Kur'an'ın, 14 asırdır insanların davranışlarını düzeltmede, terbiye etmede, şahsiyetlerini oluşturmada, çağdaş psikologlar bunları keşfetmeden önce, bu prensiplerden çoğunu kullandığını, "Kur'an ve Psikoloji" adlı kitabında açıklamıştı.[440]
Rasûl (s.a.s.) de, ashabının nefis terbiyesinde, davranışlarının düzeltilmesinde, kimliklerinin oluşmasında, insanlara islâmı ulaştırmada bu ilkeleri uyguladı. Rasûl (s.a.s.)in, İslama çağrısında ve sahabeyi eğitip yönlendirmede kullandığı öğretim ilkelerini biraz sonra ele alacağız.[441]

1- Güdüleme

Güdü, öğrenme prensiplerinden önemli bir prensiptir. İnsan, hatta hayvan, güdünün çözmek için harekete geçtiği bir proplemle karşılaşmadıkça normalde öğrenemez. Öğrenmede güdünün önemini, birçok deneysel araştırmalar ortaya koymuştur, Bu araştırmalar sonucunda, güdünün varlığı durumunda öğrenmenin hızlı ve etkin olduğu ortaya çıkmıştır.[442] İnsanda öğrenme güdüsünü özendirme ve sakındırma ve hikayelerden yararlanarak motive etmek mümkündür.[443]

A- Özendirme Ve Sakındırma İle Güdüleri Motive Etme

Kur'an-ı Kerim, insanları Yüce Allah'a, Rasûlüne iman, İslâm öğretisine uyma, farz ibadetleri yapma, kötülük ve günahlardan, Yüce Allah'ın yasaklamış olduğu her şeyden kaçınma; doğruluk ve takvaya tutunma konularında güdülemek için "özendirme ve sakındırma"yıı kullandı.
Rasûl (s.a.s.) de, İslâm'a yönelme, tek ve ortağı bulunmayan Yüce Allah'a, elçilerine, kitaplarına, âhirete, hesaba, Cennet'e, Cehennem'e iman; islâm öğretisine uyma, kötülüklerden ve Yüce Allah'ı kızdıran şeylerden uzaklaşmada güdüleri motive için "özendirme ve sakındırma"dan yararlandı. İslâm davetinin ilk günlerinde Rasûl (s.a.s.)in önem verdiği hususlar Tevhid inancına çağrı ve şirkten kurtulmaya yönelikti. Rasûl (s.a.s.) bu konuda insanları âhirette büyük sevaba, Cennet'e girip kurtulmaya özendirdikçe özendirdi.
Rasûl (s.a.s.):
- "*Cebrail (a.s.) bana geldi, ümmetinden kim Allah'a şirk koşmadan ölürse, Cennet'e girecek diye müjdeledi*. Ebu Zer der ki;
- "Zina etse de, hırsızlık yapsa da (girer mi?!) dedim.
- "*Zina etse de, hırsızlık yapsa da!*" buyurdu.
- Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?! dedim.
- *Zina etse de, hırsızlık yapsa!* da buyurdu. Sonra, dördüncü defa, Ebu Zer istemese de buyurdu.[444]
Bu hadiste, insanların İslama girişine, tek ve ortağı olmayan Yüce Allah'a imana büyük teşvik vardır. Böyle yapanlara, günahlarına rağmen Cennet'e girmeyi va'detti. Bu durum, islâm çağrısının başında, kanun ve hükümlerin inmesinden önce; insanları İslama girmeye özendirmek içindi.

İslâm'a girmeye, tevhid inancına imana, Rasûl (s.a.s.)in, "Kim İslam'a girer, tevhid akidesine inanırsa Cehennem'den kurtulup Cennet nimetlerine kavuşacağı" va'dine teşvik eden nice hadisler vardır.
Rasûl (s.a.s.): "*Kalbinde arpa tanesi kadar imanı olarak Allah'tan başka tapacak yok! diyen Cehennem'den çıkar. Gönlünde buğday tanesi kadar imanı olarak, Allah'tan başka tapacak yok! diyen Cehennem'den çıkar. Gönlünde mısır tanesi kadar imanı olarak Allah'tan başka tapacak yok! diyen Cehennem'den çıkar.*" buyurdu.[445]
Nebi (s.a.s.) bu hadiste, birtakım görevlerini yapmama ve bazı yasakları işlemekten dolayı kalbinde imanı noksan da olsa, karşılığı Cehennem'den kurtuluş ve Cennet'e giriş olan tevhide büyük ölçüde teşvik etmektedir. Arpa, buğday, mısır ölçüleri başka türlü değil, ancak böyle anlaşılır.[446]
Câbir (r.a.) anlattığına göre, Nebi (s.a.s.)e bir adam geldi:
- "Ey Allah'ın elçisi, kaçınılmaz olan iki şey nedir?" diye sordu.
- "*Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse, Cennete girer; kim de Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölürse, Cehenneme girer*." buyurdu. [447]
Nebi (s.a.s.)in Cennet'e girme teşviki sadece tevhid akidesine özgü değildir; o, teşvik dairesini genişletmiş, Allah'ın elçilerine, kitaplarına, meleklerine, âhiret hayatına, hesaba, Cennet ve Cehennem'e imanı da kapsamıştır. Nebi (s.a.s.):"*Kim ortağı olmayan bir Allah'a, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna, İsa'nın kulu ve elçisi; kendi ruhundan Meryem'e atılan bir kelime olduğuna, Cennet ve Cehennem'in hak olduğuna şehadet ederse, Allah onu mevcut ameliyle Cennet'e sokar.*" buyurdu.[448]
Nebi (s.a.s.) yine müslümanları, ibadetleri yapma, günahlardan kaçmaya özendirdi. Rasûl (s.a.s.): "*Beş vakit namazını kılan, Ramazan orucunu tutan, zekatını veren, yedi büyük günahtan kaçınan her kula Cennet kapıları açılır ve esenlikle gir denilir*."[449] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) iyilik ve salih ameller yapmaya, kötülüklerden kaçınmaya teşvik etti. Rasûl (s.a.s.) bir hadis-i kutsî-de, Allah (c.c.)nin şöyle buyurduğunu söyledi: "*Has kullarım için, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanoğlunun aklına gelmedik nice nimetler hazırladım. Dünyadakiler onlara göre hiç sayılır.* Sonra şu âyeti okudu: *"Yaptıklarına karşılık olarak, şimdi onlar için gözler aydınlatıcı nasıl nimetlerin saklandığını hiç kimse bilmez!"*[450]
Bir başka hadis-i kutsîde de: "*Allah kesinlikle iyilikleri ve kötülükleri yazdı; sonra bunları açıkladı. Kim bir iyilik yapmayı arzu eder, sonra da yapmazsa, Allah ona tam bir sevap yazar. Kim de arzu eder ve yaparsa, Allah (c.c.) on sevaptan yediyüze kadar hatta daha çok sevap yazar. Kim bir kötülük yapmak ister sonra da vazgeçerse, Allah ona tam bir sevap yazar. Arzu ettiği kötülüğü yaparsa Allah ona bir günah yazar.*"[451] buyurdu.
Kuran-ı Kerim'in, Allah ve Rasûlüne itaat, farz olan yükümlülükleri ve ibadetleri yapmak, günahlardan kaçınmak, Allah ve Rasûlünün yasakladığı her şeyden uzak durmak için, güdüyü motive etmede kullandığı teşviki Rasûl (s.a.s.) de kullandı.
Teşvikle sakındırmanın sadece birini kullanma yerine ikisini birlikte kullanmanın çok etkin bir tesiri vardır. Teşvik tek başına, insanların Allah'ın bağışından çok umutlu olmalarını, cenneti ummada aşırı gitmelerini, güven ve rahata eğilim göstermelerini, bazı yükümlülük ve görevlerini yapmada gevşek davranmalarını sağlamaktadır. Rasûl (s.a.s.)in şu sözü bu anlamdadır: "*İman, kupkuru temennilerle değil; gönüle yerleşme, amellerin onu doğrulamasıyla olur. Bir topluluğu, Allah'ın bağışı konusunda kuru temenniler, sevapsız olarak dünyadan gidinceye kadar oyalamış; "Biz Allah'a hüsnü zann/iyi niyet besliyoruz." demişler, yalan söylemişlerdir. Eğer Allah'a karşı iyi niyet besleselerdi, amelleri en güzel bir şekilde işlerlerdi.*"[452]
Yine tek başına korkutma, bazı insanların Allah'ın rahmetinden umut kesmesine, Cennet umudunu yitirmelerine, görevlerini yapmaktan geri durmalarına, bazı günahlara batmalarına götürmektedir. Umut ve umutsuzlukta, aşırılığın ikisi de zararlıdır. "*Mümin, Allah'ın vereceği cezalarını bilseydi, kimse cenneti ummazdı. Kafir de Allah'ın rahmetini bilseydi, kimse cennetinden umudu kesmezdi.*"[453] hadisi bu anlamdadır.
Teşvik ve sakındırmanın ikisini birden kullanmak, güdünün motive olmasına, umut ve umutsuzluğun şiddetinde bir zayıflama olmaksızın istenen hedefe yönelmeye götürür. Yüce Allah'ın vereceği ödül konusunda özendirme, rahmetinden umuda aşırı güven verir. Yüce Allah'ın azabından korkutma ise, rahmetini bekleme konusunda aşırı güvensizliğe götürür.[454]

B- Kıssalarla Güdüleme

Kıssa/hikaye anlatmak, dikkat çeker, dinleme arzusunu harekete geçirir ve olayları izleme isteği doğurur. Bu yüzden, eğitim-öğretimde kıssa/hikayeleri kullanmak, eski zamanlardan beri, bütün toplumlarda biiinen bir şeydir. Kur'an-ı Kerim, insanların nefis terbiyesinde, onlara öğüt vermede, eğitmede, ibret ve hikmetlerden yararlandığından daha çok kıssalardan yararlandı. Kur'an-ı Kerim, hikayelerin eğitimdeki toptan etkisini, Yüce Allah'ın şu sözünde nitelendirdi: "*Kesinlikle onların kıssalarında, akıl sahipleri için, ibretler vardır.*"[455]
Rasûl (s,a.s.) de, ashabının terbiyesinde kıssalardan yararlandı. Onların dikkatini çekmede, kıssalardaki hikmet ve öğüdü kavramak için dinlemeye özendirmede kıssaların büyük etkisi vardı. Daha çok eğitim/öğretim amacıyla hikayelerden yararlanırdı. Mesela, ashabının Yüce Allah'a, birliğine, O'na şirk koşmamaya, Rasûl (s.a.s.)e inanma, insanlara merhamet ve onlara iyi davranma, onlara yardım elini uzatma, fakirlere acıma ve yardım, hayvanlara merhamet, Allah'ın rızasını isteyerek takva ve güzel amellere tutunma, erdemli olma, doğruluk v.b. mü'minde bulunması gereken iyi huylar ve güzel ahlaka sahip olma gibi.
Allah'a iman, O'nu bir bilme, şirk koşmama ve elçisine imanın erdemi gibi hususların insanlara açıkça gözüktüğü hikayelerden birine misal: "Allah, Kıyamet günü ümmetimden bir kişiyi herkesin gözü önünde ayırarak, aleyhinde 99 dosya açacak; her bir dosyanın boyu gözün uzanabildiği mesafe kadar uzun olacak. Sonra, -Bunlardan bir şey inkar ediyor musun? Yazıcı melekler bir haksızlık yaptılar mı? diye soracak. Adam, -Hayır, Ya Rabbi. -Herhangi bir ma'zeretin var mı? -Hayır. -Evet, senin bizde bir hasenen/iyi bir amelin var; bu yüzden sana bu gün büyük bir zulüm yapılmayacaktır. Oradan bir kart çıkarılır, üzerinde "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed O'nun elçisidir." yazılıdır. Sonra, -Sevabını tartalım mı? -Ya Rabbi, bu dosyaların yanında bu kart nedir ki?! -Sana zulmedilmeyecek. Dosyalar bir kefeye, kart bir kefeye konur; kart ağır gelir. Hiçbir şey Yüce Allah'ın adından daha ağır değildir."[456]
Sahabenin, insanlara merhameti, muhtaçlara yardım elini uzatmayı, mazluma yardım etmeyi öğrendiği hikayelerden birine misal: "Adamın biri insanlara borç verirdi. Yardımcısı gence de: Ödeyemeyecek biri gelince borcunu sil; belki Allah da bizim borcumuzu siler." derdi. Allah'a kavuşunca, Allah onun günahlarını bağışladı."[457]
Sahabenin hayvanlara merhameti öğrendiği kıssalardan birine misal şu hikayedir: "Adamın biri yolda giderken iyice susadığını hissetti. Bir kuyu buldu, indi ve su içti. Çıkınca baktı ki, bir köpek susuzluktan nemli toprağı yalıyor!. Adam kendi kendine, "bu köpek de benim susadığım gibi susamıştır" diyerek kuyuya indi, ayakkabısını suyla doldurdu, ağzıyla tutarak çıktı ve köpeği suladı. Yüce Allah da bundan hoşnut oldu ve adamı bağışladı.
Sahabe sordu:
- Ey Allah'ın elçisi, hayvanlarda da bizim için sevap var mı?
- "*Her yaşayan canlıda sizin için sevap vardır.*" buyurdu.[458]
Rasûl (s.a.s.): "*Bir kadın, bağladığı kediye bir şey yedirmediği, yerdeki şeyleri yemesine de izin vermediği için Cehennem'e girdi.*"[459] buyurdu.
Takvaya tutunmaya, Yüce Allah'ın rızasını isteyerek ana-babaya iyilik gibi iyi işler yapmaya, arzu ve isteklere hakim olmak için nefsi terbiye etmeye, Allah'tan korkarak günah ve kötülüklerden uzaklaşmaya, emanetleri ehline vermeye teşvik eden kıssalardan birine misal de şu hikayedir:
"Üç kişi yolda giderken yağmura yakalanınca dağdaki bir mağaraya sığındılar. Dağdan bir kaya yuvarlandı ve mağaranın ağzını kapattı. Birbirlerine: "Yapmış olduğunuz iyi işleri düşünün ve Allah'a onlarla dua edin; belki sizi burdan kurtarır." dediler. Birisi başladı:
- Allah'ım, benim yaşlı anam/babam ve iyi baktığım küçük çocuklarım vardı. Hayvanlarımı getirince sağar, sütü içirmeye çocuklarımdan önce anamdan babamdan başlardım. Bir gün gecikip geceye kaldım, geldiğimde uyumuşlardı. Her zamanki gibi, sütü sağdım; başlarına vardım ancak uyandırmaya kıyamadım. Çocuklara önce vermeyi de istemiyordum. Çocuklar dizimin dibinde mızırdanıyorlardı. Öylece şafak attı. Eğer bunu sadece senin rızanı gözeterek yaptığımı biliyorsan, kayayı aç, göğü olsun görelim. Allah kayayı kaydırdı; göğü gördüler". Öteki;
- "Allah'ım, amcamın bir kızı vardı; erkek kadını nasıl severse, ben de onu fazlasıyla sevmiştim. Kendisini istedim ancak 100 dinar getirmedikçe kabul etmedi. Bekleyip biriktirdim; birlikte olacağım zaman "Hey Allah'ın kulu, Allah'tan kork, kızlığımı haksız yere bozma." dedi. Yanından kalktım. Eğer bunu sadece senin rızanı gözeterek yaptığımı biliyorsan, kayayı aç." dedi; biraz daha açıldı. Üçüncüsü:
- "Allah'ım, bir ölçek pirince bir işçi tuttum. İşini bitirince "hakkımı ver." dedi, verdim fakat kabul etmedi. Ben de pirinci ekmeyi sürdürdüm derken o pirinçten sığırlarım ve çobanım oldu. Bana geldi: "Allah'tan kork." dedi. -Git, şu sığırlar ve çoban senin. - Allah'tan kork! Benimle

dalga geçme!. -Seninle dalga geçmiyorum, al." Aldı, götürdü. Eğer bunu sadece senin rızanı gözeterek yaptığımı biliyorsan, kayanın kalanını aç." Allah deliği açtı. Bir başka rivayette: "Çıktılar ve gittiler."[460]
Müslümanları içki içmekten kaçınmaya teşvik eden hikayelerden biri de şu kıssadır. Bu hikaye, içkinin, iradeyi zayıflatıp aklı gidermeye neden olduğu için alıp-vermekten kaçınmanın zorunlu olduğu, sonuçta yanlışa düşmeye götürdüğünden; dinleyenleri zararlarına iknaya değen olaylardan birini içermektedir.
"İçkiden kaçının; o bütün kötülüklerin anasıdır. Sizden önceki toplumlardan birinde bir adam vardı; fahişe bir kadın ona kafayı taktı. Cariyesini yollayarak, "şahitlik yaptırma" bahanesiyle adamı çağırttı. Adam kadının yanına giderken cariye her girilen kapıyı arkadan kapattı. Sonunda güzel bir kadının yanına girdi. Yanında bir çocuk ve bir kap içki vardı. Kadın: Vallahi ben seni şahitlik için çağırtmadım; benimle bir olman veya bu içkiden içmen ya da şu çocuğu öldürmen için çağırdım. Adam: "Öyleyse şu içkiden bir kadeh şarap ver." dedi. Kadın da bir kadeh şarap sundu. Adam içince, "Biraz daha..." dedi. Sarhoş olunca kadınla zina etti, çocuğu da öldürdü. İçkiden kaçının; bu kıssadan hisse alın. Vallahi, içki alışkanlığıyla iman bir arada bulunmaz; mutlaka biri öbürünü uzaklaştırır."[461] dedi.
Rasûl (s.a.s.) ashabına tevbenin faziletini, yüce Allah'ın bağışının bol, rahmetinin çok olduğunu; Allah'ın rahmetini umarak tevbe eden kullarının günahlarını bağışlayacağını öğretirdi. Kul bir günah işler sonra rabbine döner ve bağış dilerse, tevbesini kabul edip bağışlar. Rasûl (s.a.s.)in anlattığı şu hadis-i kutsîyi dinledikleri zaman sahabenin gönlünde bıraktığı etki, eğitim açısından ne kadar önemlidir. "*Kul bir günah işler, Ya Rabbi, günahımı affet, derse Yüce Allah: "Kulum bir günah işledi, suçun hesabını soran ve bağışlayan bir Rabbi olduğunu bildi." buyurur. Sonra kul dönüp yine günah işlese, "Ya Rabbi, günahımı bağışla" dese, Yüce Allah:"Kulum bir günah işledi, suçun hesabını soran ve bağışlayan bir Rabbi olduğunu bildi." buyurur. Sonra kul dönüp yine günah işlese, "Ya Rabbi, günahımı bağışla" dese, Yüce Allah: "Kulum bir günah işledi, suçun hesabını soran ve bağışlayan bir Rabbi olduğunu bildi, kulumu bağışladım, dilediğini yapsın.*" buyurur.[462] Yüce Allah'ın "Dilediğini yapsın." sözü, böyle yaptığı sürece, yani günah işleyip tevbe ettikçe günahlarını bağışlarım demektir. Çünkü tevbe, kendinden önceki günahları siler.
Rasûl (s.a.s.)in sahabeye anlattığı bu tip hikayeler, olaylardan ibret ve öğüt almaları, bu arada onlara hikmeti öğretmek içindir. Bu üslûbun, sahabenin eğitim-öğretimin de, dikkatlerinin çekilmesi, Rasûl (s.a.s.) onlara öğretmek istediği şeyi hızlı kavramalarında derin etkisi vardı.[463]

2- Ödüllendirme

Ferdi harekete geçirebilmek, karşılaştığı problemin çözümüne ulaşıncaya kadar mümkün olan tepkileri göstermesi suretiyle gerekli çabayı harcaması veya istediği amacı gerçekleştirmesi, öğrenmek istediği bilgiyi elde edebilmesi için güdü önemlidir. Aynı şekilde, doğru tepkilerin desteklenmesi ve kalıcı olmasında ödüllendirme önemlidir.[464]
Problemin çözümünde, istenen hedefin gerçekleşmesinde başarıya götürmeyen tepki azalır ve öğrenen ondan soyutlanır. Problemin hallinde ve amacın gerçekleşmesinde başarıya ulaşan tepki güçlenir, öğrenen onu korumaya ve öğrenmeye eğilim gösterir. Öğrenmenin kalıcı olması ve doğru tepkilerin desteklenmesinde ödüllendirmenin önemini deneysel araştırmalar göstermiştir. Rasûl (s.a.s.), öğretilmesi istenen güzel davranışların desteklenmesinde ödüllendirmenin önemine, şu sözünde işaret etmiştir: "*İşçiye ücretini alnının teri kurumadan/soğumadan veriniz.*"[465]
Sorumlu olduğu işi yapmasının hemen ardından doğrudan doğruya işçinin ücretini vermek, işinde gösterdiği gayreti desteklemesinde, bu iş tekrar istendiğinde bütün gücünü kullanmasının sağlanmasında, böyle ödüllendirildikçe yaptığını sürekli iyi yapmasında önemlidir. Öğrenmenin desteklenmesinde ödüllendirmenin önemini, istenen tepkinin hemen arkasından gelmesi halinde öğrenmenin daha güçlü olduğunu modern deneysel araştırmalar göstermiştir. Ödüllendirme ne kadar gecikirse öğrenmenin desteklenmesindeki gücü de o kadar azalmaktadır. Rasûl (s.a.s.) bu gerçeğe, "teri kurumadan" yani işini bitirmesinin ardından verilmesini istediği hadisinde işaret etmiştir. Bu nefse çok etkili, işçinin verilen işi yapmada devamlı olma isteğinin güçlenmesinde son derece tesirlidir.
Ödülün maddî olması şart değildir; aksine övme, güzel davranma, teşvik etme şeklinde manevî de olabilir. Başkanın yönettiği insanları övmesi dinçliklerinin artmasını, işlerini iyi yapmalarını sağlar. Öğretmenin öğrencilerini övmesi, eğitim/öğretim seviyelerinin yükselmesine yardım eder.
Rasûl (s.a.s.) ashabına, kendilerine iyilik yapanları, güzel bir sözle de olsa, ödüllendirmelerini tavsiye ederken bu gerçeğe işaret etmiştir: "*Kim size iyilik yaparsa mükafatlandırın; mükafat olarak verecek bir şey bulamazsanız, sizin onları ödüllendirdiğinizi görmelerine kadar onlara dua edin.*"[466]
Rasûl (s.a.s.), spor karşılaşmaları yapmaları için, bu faaliyeti destekleme ve çocukları harekete geçirmede ödülü kullanırdı. Rasûl (s.a.s.) çocuklara: "*Kim geçerse, benden ona şu var*." derdi, çocuklar ona koşar ve göğsüne asılırlar; o da onları kucağına alır ve öperdi.[467]
Rasûl (s.a.s.) iyi iş yaptıklarında ashabını övmeye, bu konuda onlara cesaret vermeye özen gösterir; ayrıca onları güzel sıfatlarla anardı. Bu tip övgü ve manevi takdir bazen sahabenin gönlünde, güzel davranış, övülmüş özelliklerin desteklenmesi, hayırlı işlere yönelme hususunda, maddi ödülün etkisinden fazla tesir gösterirdi.[468]
Daha önce söylediğimiz gibi, ödül tepkiden hemen sonra verildiğinde çok etkili olur ancak gelecekte verileceği beklenen ödül de önemlidir; aynı şekilde insanın davranışlarını güçlendirmesi mümkün olur. Mesela, bazen görevli terfi veya birkaç yıl sonra ulaşacağı bir mevki için gayretle çalışır. Öğrenci, final imtihanlarında başarılı olmak için ders çalışmada büyük gayret sarfeder. İnsanın ilerde mükafat beklentisinin gücü, plan yapma, uzun zaman sabırlı olarak sürekli çalışma, gelecekteki hedeflerini gerçekleştirmeyi ummasını sağlar. Bu yüzden, ahirette sevap beklentisi, ahiret azabıyla korkutma, Allah'a iman konusundaki güdüleri motive etme, O'nun rızasını umarak güzel davranışlara ve takvaya sarılma ve cennet nimetlerini ümit etmenin, daha önce "Özendirme Ve Sakındırma Yoluyla Güdüleme" konusunda anlattığımız gibi, müminlerin davranışlarında büyük tesiri vardır.
Amerikan psikoloğu Skinner'in yaptığı modern araştırmaların ortaya koyduğu gibi, ödül, istenen davranışın yapılmasının ardından, muhtelif aralıklarla ve çeşitli zamanlarda verilecek olursa, bu davranışı öğrenmenin gücü artmakta, unutulması da zorlaşmaktadır. Skinner'in bu sonuca ulaştığı uygulamalı sonuçlardan birine örnek, öğretmenlerin, ödevlerini yapan öğrencileri sınıfta ödüllendirmesidir. Ödülün verileceği aralık ve anın bilinmediğinden, hangi zaman diliminde verileceğini bilmedikleri ödüle ulaşabilmek için, ödevi yapmaya özen gösterme ve çalışma faaliyetleri artmaktadır.[469]
Biz bunun uygulamasını, Skinner'in keşfinden 14 asır önce, Rasûl (s.a.s.)in bazı hadislerinde buluyoruz. Rasûl (s.a.s.): "*Gecede bir saat vardır ki, müslüman bu vakte rastlar da, dünya-âhiret arzularından birini Yüce Allah'tan isterse, Allah onu verir, bu her gece için geçerlidir*."[470]
Cuma konusunda da Rasûl (s.a.s.): "*Onda bir saat vardır ki, müslüman dua ederken o vakte denk gelirse, Allah mutlaka onu verir." Eliyle işaret ederek, bunun az gerçekleştiğini anlatmak istedi.*"[471]
Bu iki hadiste, kendi cinsinden tek olan, aralığı ve zamanı belli olmayan destekleme ilkesinin; insan davranışının yapısını, insan davranışının değiştirilmesinde etkin prensibin kullanılmasındaki hikmeti Rasûl (s.a.s.)in bildiğini gösteren iki pratik uygulamasını buluyoruz. Rasûl (s.a.s.) diyor ki: "Geceleyin bir vakit var ki, müslüman o anda Rabbinden iyi bir şey isterse, duasını kabul eder; istediğini verir." Fakat Rasûl (s.a.s.) bu saatin vaktini belirtmedi; o anı sınırlamadı ve belirsiz bıraktı. Bu belirsizliğin tabiî sonucu, müslümanların, bütün gece boyunca namaz, teşbih ve dualarında; gecenin her bir anında bulunması mümkün olan bu saati yakalama konusunda faaliyetlerinin artmasıdır. Aynı şekilde, Rasûl (s.a.s.) cumadaki "icabet saati"ni de gizledi. Bu durum, Rasûl (s.a.s.)in, müslümanların namazda, Kur'an okumada, dua ve istiğfarla, cuma gününün büyük bir kısmında icabet saatine rastlamak umuduyla da Yüce Allah'a yaklaşma faaliyetlerini artırmak içindir. Rasûl (s.a.s.) Kadir Gecesiyle ilgili uygulamada da aynı metodu izledi. Onun, Ramazan ayının son on gecesinden birinde olacağını söyledi fakat hangi gece olduğunu belirtmedi. Rasû((s.a.s.): "*Kadir gecesini, Ramazanın son on gününde arayınız.*""*Kadir gecesini, Ramazanın son on gününün tek gecelerinde arayınız*."[472] buyurdu.
Açıkça anlaşılan, Kadir gecesinin gizlenmesi, vaktinin belirtilmemesindeki hikmet, müslümanları, Ramazan ayının son/on gecelerinin hepsinde, Allah'a ibadete bol bol teşvik etmektir. Bu gecenin hangisi olduğu belirtilseydi, çoğu müslümanlar sadece o gecenin tamamında ibadet ederlerdi.[473] Rasûl (s.a.s.) Ramazanın son/on gününde itikafa giriyordu; sahabe de O'na uyarak, o günlerde itikafa giriyorlardı.
Öğrenmede ödüllendirmenin önemi, bugün modern deneysel araştırmaların kabul ettiği bir gerçektir. Öğrenmede cezalandırma (Olumsuz pekiştireç) ise, bazen yararlı olmaktadır; fakat mükafatın cezadan üstün, eğitim/öğretimde cezadan daha etkin olduğunda şüphe yoktur. Cezalandırma, özellikle de bedene yönelik şiddet, bazen öğrenenin kimliğinde zararlı etkilere neden olmaktadır. Bazen bilinçte eksiklik, endişe (stres)ye neden olmaktadır. Bu yüzden, bazı özel haller -yanlış ve hatalı davranışın düzeltilmesinde bütün girişimler başarısız olduğunda- dışında, cezaya başvurmak güzel değildir. Cezalandırmaya başvurulduğunda da ceza, öğrenenin şahsiyetine zarar verecek kadar sert olmamalıdır. İlk müslüman eğitimciler, yumuşaklık ve merhametin, çocuklar ve öğrencilerin eğitiminde kullanılmasının önemini vurgulamaya

önem verdiler. Bazen cezalandırmada dayak kullanılması zorunlu hale gelmişse, Rasûl (s.a.s.)in şu sözünden hareketle, vuruşun az olup sert olmaması gerekir. "Allah iyi davrananları sever; sertliğe vermediğini yumuşak davranmaya verir.11 [474]
Rasûl (s.a.s.) yüze vurmayı yasakladı. "Birisi kesinlikle yüze vurmasın."[475] "Sizden birisi vurduğunda yüze vurmaktan kaçınsın."[476] buyurdu.
-Terbiyecinin, vurduğu yerin bedendeki hassas bölgeler dışına olması gerekir; çocuğun beynine, gözlerine, kulaklarına 2arar verecek, hatta şahsiyetini zedeleyecek durumlardan kaçınması gerekir, ilk müsfüman eğitimciler Nebi (s.a.s.)in yönlendirmelerini aldılar. Çocuğun eğitiminde övgü ve cesaretlendirmeyi kullandılar. Terbiye için diğer bütün girişimlerin boşa çıkması hali gibi nadir durumlar dışında dayakla cezalandırmayı yasakladı.[477]

3- Öğrenmenin Zamana Yayılması

Modern deneysel araştırmaların ortaya koyduğu, bilinen öğrenme ilkelerinden biri de, öğrenmenin zamana yayılmasıdır. Yani aralarında dinlenme vakitlerinin bulunduğu uzak olmayan zaman dilimlerinde eğitim. Bu metod çabuk öğrenmeye, kolay hatırlamaya götürür; yorgunluk, usanma ve bıkmayı yok eder. Öğrenmede bu metodun önemini, modern psikologlar keşfetmeden 14 asır önce, Kur'an-ı Kerim "Öğrenmeyi zamana yayma"yı uyguladı. Çünkü Kur'an-ı Kerim, müslümanların ezberlemeleri ve kendilerine mal etmelerinin sağlanması için, belli aralıklarla, 23 yılda indi. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği Yüce Allah'ın şu sözlerinde dile getirdi: "*O'nu insanlara ağır ağır okuman için okuma parçalarına ayırdık ve azar azar indirdik.*"[478]
Rasûl (s.a.s.) de, "Öğrenmenin Zamana Yayılması" ilkesini ashabının psikolojik eğitiminde, dinî görevlerin öğretiminde kullandı. Onları, usanıp bıkmaları korkusuyla, farklı vakitlerde öğretir ve yönlendirirdi. Abdullah b. Mesud der ki: "Nebi (s.a.s.), bıkmamızdan hoşlanmayarak, bize vaazlarını aralıklı zamanlarda verirdi."[479]
Sahabe, belli aralıklarla öğrenme prensibini tatbikle, Nebi (s.a.s.)den onar âyet öğreniyorlardı. Onu iyice kavrayıp içindekileri öğrenmeden başka ayetlere geçmiyorlardı. Abdullah b. Mesud der ki: "Rasûl (s.a.s.)den Kur'an'ı onar ayet olarak öğrendik. İlk ondaki hükümleri iyice öğrenmeden ikinci on ayete geçmedik. Şüreyk'e soruldu: İçinde, amel cinsinden yapılacak şeyleri mi? (Yani, yapılması gereken içeriğini kavramak mı?)."Evet" cevabını verdi.[480]

4- Tekrar

Öğrenmenin önemli ilkelerinden biri de tekrardır. Kişinin kazandığı bilgi ve becerilerin korunmasını sağlar. İnsanın öğrendiği şeylerin büyük çoğunluğu, öğrenmenin tamamlanması için tekrar ve alıştırmaya muhtaçtır. Modern deneysel araştırmalar, hatırlama düzeyi ile tekrar sayısı arasında sağlam bir ilginin olduğunu ortaya koymuştur. Tekrar, bilgi ve becerileri sağlamlaştırır, kolay hatırlamaya yardım eder. Kur'an-ı Kerim, tekrar ilkesini uygulamıştır. Yüce Allah'ın, insanların zihninde yerleştirmek istediği bazı anlam ve kavramların tekrarını orada buluyoruz.[481]
Rasûl (s.a.s.) de, sahabeye, söylediklerini iyice anlayıp kavramaları için sözlerini üç kere tekrarlardı. Enes anlatır: "Rasûl (s.a.s.) bir söz söylediğinde, anlaşılması için, üç defa tekrarlardı."[482]
Rasûl (s.a.s.) sahabeye, Kur'an okumaya devamla ezberlediklerini unutmama, unutmamak için çalışma sözü alırdı. Buyurdu ki: "*Kur'an okuyanın hali, bağlı deve sahibinin durumu gibidir; üzerine düşerse tutar, bırakırsa çeker gider*."[483]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) tekrar ve Kur'an'ın ezberlenmesine çalışmaya devamı sahabeye açıklayan; bilinen, pratik bir misal verdi. Deve sahibi, devesini ihmal eder ve bağlamazsa; boş bırakırsa, gider. Eğer bağlarsa, tutmuş ve korumuş olur. Kur'an'ı öğrenen, bütün ilimleri öğrenen aynı durumdadır; çalışmaya devam ederse bilgilerini korur ve hatırlar; ihmal ederse, bilgilerini yitirir ve unutur.
Alışkanlıkların kökleşmesinde de tekrar önemlidir. Bir şeyi yapma işi çok tekrarlanınca, o âdet yerleşir ve sağlamlaşır; düşünmeden, kendiliğinden yapılıverir. Bu, iyi olsun kötü olsun, tüm alışkanlıklar için geçerlidir. Çocuk, küçüklüğünden beri, sürekli, sözünde doğrulukla terbiye edilirse; daha sonra doğruluk alışkanlık haline gelir ve bütün ilişkilerinde kendiliğinden doğru söyler. Fakat yalandan caydıran ve yasaklayan biri olmadan tekrarlanırsa, kesinlikle yalan adeti olur. Rasûl (s.a.s.)in şu sözü bu anlamdadır: "Kul bir yanlış yaptığında, kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan sıyrılır, bağış diler ve tevbe ederse, kalbi cilalanır. Döner, daha fazlasını yaparsa, Allah'ın zikrettiği " *Hayır hayır! Fakat onların kazançları kalplerinin üzerine pas bağlamıştır.*"[484] âyetinde geçtiği gibi, kalbi paslanır"[485]
Kul, yanlışı yapmayı sürdürdükçe, onda yerleşmiş bir adet olur, utanmadan, vicdan azabı duymadan yapar. Sanki kalbini kalın bir örtü kaplamış, iyiyi anlayıp ona koşmasına mani olmaktadır. Ayrıca, şerri kavrayıp ondan uzaklaşmasına da engel olmaktadır. Kur'an-ı Kerimin kastettiği pas budur, o mühür, kalpler üzerine vurulmuş bir mühürdür. Kur'an'da gelen bir çok âyette geçtiği gibi, kalpler üzerindeki perdeler, kilitlerdir.[486]

5- Uygulamalı Eğitim Ve Aktif Katılım

Öğrenecek kişi öğrenmeye olumlu ve dinamik olarak katılır, öğrenilmesi istenen davranışı bizzat yaparsa, öğrenme daha çabuk ve iyi olur. Bizzat yapmadan öğrenmeye katılım ise faydasızdır. Mesela, bir işçi, çalışan usta işçileri sadece seyrederse, sanatını öğrenemez. Kesinlikle o işi kendisi yapmalı, becerinceye kadar alıştırmaya devam etmelidir. Modern deneysel araştırmalar bu gerçeği isbatlamıştır. [487] Kur'an, çok önceden, uygulamanın önemine işaret etmiş; birçok âyette imanla ameli birlikte zikretmiştir.[488]
Rasûl (s.a.s.) de bizzat yapmaya önem vermiş, ashabının eğitiminde, öğrenmede etkin bir neden olması yüzünden, uygulamaya özen göstermiştir. Kilde b. Hanbel anlatır: Rasûl (s.a.s.)e gittim, yanına girdim fakat selam vermedim. Rasûl (s.a.s.) bana: "*Geri dön! Selamun aleykum, girebilir miyim? de!*" buyurdu.[489]
Bu hadiste, Rasûl (s.a.s.) Kilde'ye, sadece yapması gereken şeyi söylemekle yetinmedi; öğrenmesi gereken davranışı bizzat yapmasını istedi. Bu, öğretimde etkin katılım ve pratik uygulama prensibinin açık örneğidir. Şüphesiz ki, bu yolla eğitim/öğretim, öğrenilmesi istenen davranışı bizzat yapmadan sadece nasihat etme ve nazarî bilgi vermekden daha üstündür. Abdullah b. Mesud: "Rasûl (s.a.s.)den Kur'an'ı onar ayet olarak öğrendik. İlk ondaki hükümleri iyice öğrenmeden ikinci on ayete geçmedik. Şüreyk'e: İçinde, amel cinsinden yapılacak şeyleri mi? diye soruldu. Evet, cevabını verdi.[490]
Bu gösteriyor ki, Rasûl (s.a.s.) ashabını, Kur'an-ı Kerim'den öğrendikleri şeyleri günlük hayatlarına uygulama konusunda etkin katılıma yönlendirmeye özen gösteriyordu. Rasûl (s.a.s.)in, insanların öğrenmesi gereken şeyleri bizzat yapmaları yoluyla öğrenmelerine özen göstermesi, Buharî'nin rivayet ettiği[491] şu hadiste daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Rasûl (s.a.s.): "*İlim ancak öğrenmekle olur. Yumuşak başlılık da ancak böyle davrana davrana oluşur. Kim hayrı isterse, verilir. Kim şerden korunmak isterse, korunur.*"[492] buyurmuştur.
Bu hadiste anlatılmak istenen, eğitim/öğretim ancak çaba sarfetmek, etkin katılımda bulunmakla gerçekleşir. Ayrıca hilm, hayatın gerçek olaylarında, güçlük ve zorluk olmaksızın insanın yaptığı oturmuş bir davranış oluncaya kadar uygulamakla öğrenilir.
İlk islâm düşünür ve terbiyecileri, eğitim/öğretimle alâkalı görüşlerini, nefsi terbiye ve kötülüklerini yenme, güzel ahlakın üstünlüklerini öğretmeyi, Kur'an-ı Kerim'in öğretileri ve Rasûl (s.a.s.)in uygulamalı eğitim/öğretimle ilgili gösterdiği özenden elde etmişlerdir. Mesela, bu konuyla ilgili olarak İmam Gazalî (505/1111)nin nefis terbiyesi, ahlakı güzelleştirme, kalp hastalıklarını tedavi hususlarında söylediklerini zikredebiliriz.[493] İmam Gazalî, kötü ahlakı yenme, kalp hastalıklarını gidermede en güzel metodun, kurtulmak istenen huyun tersini davranış olarak sergilemeyi, bu huyun aksini yapmayı öğütlemiştir. Uzun süre öğrenilmesi istenen davranışı yapmak başlangıçta zor gelir ancak daha sonra insanda alışılmış bir hareket halini alır. Mesela cimrilik, uzun müddet cömertlik uygulaması yapmakla yenilir. İşin başında güç gelir ancak zamanla cömertlik alışılmış bir huy haline gelir. Böylece, insanın kötü huylarını yenmesi, aksi davranışı sürekli uygulamakla mümkün olur. Yani, öğrenilmesi istenen davranışların bizzat ve etkin olarak yapılmasıyla gerçekleşir.[494]

6-Dikkat

Öğrenmede dikkat çok önemlidir; insan, dikkat etmediği bir şeyi öğrenemez. Öyleyse dikkat, öğrenmede zorunlu bir şarttır. Bu yüzden öğretmenler, öğretmek istedikleri şeyi kavrayabilmeleri için öğrencilerin dikkatini motive etmeye özen gösterirler. Öğrenenlerin dikkatini motive etmek birkaç şekilde mümkündür: Yaşanan olaylardan ve pratik durumlardan istifade etmek, soru sormak, diyalog kurmak, konuyu

tartışmak, dikkati çekmek için haritalar, resimler, son zamanlarda görsel ve işitsel diye adlandırılan göze ve kulağa hitap eden araçlardan faydalanma, hikaye ve örneklerden yararlanma bunlardandır. Rasûl (s.a.s.) bütün bu yöntemleri kullanma, ashabının dikkatini motive etme; vaaz, hikmet ve marifetten ulaştırmak istediği noktaya eriştirmede modern eğitim bilginlerini geçmiştir.[495]

a- Dikkati Motive Etmede Yaşanan Olaylardan Yararlanma

Rasûl (s.a.s.) sahabenin öğretimi, yönlendirmesi ve doğruya ulaştırılmasında meydana gelen hadiselerden, günlük hayatta karşılaştıkları pratik durumlardan yardım alırdı. Bu olaylar veya pratik durumlardan gerçek misaller alır; ashabını ulaştırmak istediği ibret, öğüt ve hikmetlerde kullanırdı. Şüphesiz ki bu metod, eğitim ve yönlendirmede son derece gerçekçi, sadece öğütten daha etkili, dikkat çekme ve dikkat çeken belirli bir olayın eşlik etmediği vaazdan nefisler üzerinde daha derin tesirlidir.
Bunun misali şu hadistir: "Rasûl (s.a.s.) çarşıya uğradı, insanlar sağlı sollu doluydu. Kulakları çodu, ölü bir oğlağa rastladı., kulağını tuttu, sonra:
- *Hanginiz buna bir dirheme sahip olmak ister?* diye sordu.
- İstemeyiz, almayız, ne yapalım ki?! dediler. Sonra:
- *Onun bedava sizin olmasını ister misiniz?*
- Vallahi, sağ olsaydı kusuru vardı; kulakları kısa. Kaldı ki ölü! dediler. Bunun üzerine buyurdu ki:
- *Vallahi, bu sizce nasıl değersiz ise, dünya da Allah'a, bundan daha değersizdir*."[496]
Bu hadisten açıkça anlaşılan, Sahabeyi, ölmüş çodu oğlakla dünya arasında yaptığı gerçek karşılaştırmayla, en çabuk bir şekilde, dünyanın Yüce Allah'a değersizliği fikrine ulaştırdı. Eğitim, yönlendirme ve irşadda günlük hayattan alınan böylesi gerçek durumlardan yardım almak, fikre ulaştırma ve ikna etmede, dikkati çeken bu tip gerçek misaller olmaksızın sözle yönlendirme ve yalnızca öğüt vermeden daha üstündür.
Eğitim ve yönlendirmede Rasûl (s.a.s.)in gerçek olaylardan yararlandığı bir başka misal:
"Rasûl (s.a.s.)e savaş esirleri arasında, koşturan bir kadın gördü. Kadın, esirler arasında bulduğu çocuğu bağrına basıyor ve emziriyordu. Rasûl (s.a.s.) sordu:
- *Ne dersiniz, bu kadın çocuğunu ateşe atar mı?*
- Hayır! Vallahi (atmaz.) dedik. Bunun üzerine:
- "*Allah kullarına, bu kadının çocuğuna merhametinden daha çok merhametlidir*." buyurdu.[497]

b-Sorular Sorarak Dikkati Motive Etme

Rasûl (s.a.s.) ashabının dikkatlerini çekmek/motive etmek, ilgilerini yoğunlaştırmak, için sorular sorardı. Anlamaları ve düşünmeleri için zihinlerini harekete geçirirdi. Bunun misallerinden biri, Rasûl (s.a.s.)in veda haccında müslümünlara yönelttiği sorulardır. Rasûl (s.a.s.):
- "*Bu ay hangi ay?*" diye sordu.
- "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dedik. Susunca, başka bir isim vereceğini sandık.
- *Zilhicce değil mi?*
- Evet.
- *Bu yer neresi?*
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dedik. Susunca, başka bir isim vereceğini sandık.
- *Haram Belde değil mi?*
- Evet.
- *Bu gün hangi gün?*
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik. Susunca, başka bir isim vereceğini sandık.
- *Kurban kesme günleri değil mi?*
- Evet.
- *Kesinlikle söylüyorum, kanlarınız, mallarınız, namusunuz birbirinize bu günün, bu beldenin, bu ayın kutsallığı gibi haramdır.*"[498] buyurdu.
Herkesin cevabını bildiği bu soruları, Rasûl (s.a.s.)in sorması, dinleyenlerin dikkatini çekmeyi, söylediklerini dinlemek ve anlamak için zihinlerini hazır hale getirmeyi hedefliyordu. Bu soruların, veda haccında Rasûl (s.a.s.)in öğüt ve tavsiyelerini dinleyenlerin dikkatini çekmede etkin bir rolü olduğunda şüphe yoktur. Her sorudan sonra Rasûl (s.a.s.)in bir süre susması, dinleme isteklerini motive etmek, bu soruya yereceği cevaba ilgilerini yoğunlaştırmak içindir. Ravi Ebu Bekre'nin, her sorunun sonunda, "Susunca, başka bir isim vereceğini sandık." deyişinden, ilgilerini çekmede ne kadar tesirli olduğu açıkça anlaşılmaktadır.
Dinleyicilere soru sormanın, onların dikkatlerini ne kadar motive ettiğinin misalleri; "*Size, kimin Cehenem'e veya Cehennemin kimlere haram olduğunu söyleyeyim mi? İnsanların sevdiği, geçimli, yumuşak huylu, iş bitiren herkese.*"[499] buyurdu. Sorunun böyle sorulması, şüphe yok ki, dinleyenlerin dikkatini çeker. Ayrıca insanı ateşten kurtaracak olan özellikleri öğrenme konusunda meraklarını motive eder. Rasûl (s.a.s.)in, eğitim ve yönlendirmede yararlandığı açıkça belli olan hadislerden ikisi ise, birinci bölümde, "Düşmanlık Güdüsüne Hakim Olma" konusunda geçmişti. Birisi, Rasûl (s.a.s.)in sahabeye, "Biliyor musunuz, müflis kimdir?" ikincisi ise, "Biliyor musunuz, gıybet nedir ?" diye başlıyordu.[500]

c- Örnek Olan Yöntemi/Misaller Vererek Dikkati Çekme

Rasûl (s.a.s.) dikkatleri çekmek için misaller, soyut anlamları somut hale getirirken anlamanın kolaylaşması amacıyla duyulara hitap eden resimler kullandı. Misaller, benzetmeler, insanlar tarafından anlaşılması zor olan soyut anlamların anlaşılmasına yardım eder. Rasûl (s.a.s.)in misal kullanmasına bir örnek; "*Allah'ın, beni hidayet ve ilimle göndermesinin misali, toprağa düşen bol yağmur gibidir. Bir çeşit toprak var ki, suyu emer, birçok çayır ve ot bitirir. Bir kısmında ot bitmez ama suyu tutar. Allah insanları onunla faydalandırır; içerler, bitki ve hayvanlarını sularlar. Bir çeşit toprağa da yağar ki, düzdür; ne su tutar ne de ot bitirir. Bu misal, Allah'ın dinini iyi anlayan, Allah'ın benimle gönderdiğinden faydalanıp, öğrenen ve öğretenle buna kulak asmayan, elçi olarak gönderildiğim hidayeti kabul etmeyen kimsenin misalidir.*"[501]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.), gönderildiği ilim ve hidayeti faydalı yağmura benzetiyor. Çünkü o, yağmurun toprağı dirilttiği gibi, kalpleri diriltiyor. Bu ilimden yararlananın misali, suyu emen, bitki ve ot bitiren toprağa benzetiliyor, ilmi bilen, başkalarına öğreten fakat kendisi yararlanmayan kişiler suyu tutan toprağa benzetiliyor; insanlar ondan faydalanıyor fakat o yararlanmıyor, ot bitirmiyor. Öğrenmeyen ve gereğiyle hareket etmeyenlerin durumu, suyu tutmayan, ot bitirmiyen düz araziye benzetiliyor ki bunlar insanların en zararlılarıdır, ne faydalanırlar ne de başkalarına faydaları olur.[502]
Rasûl (s.a.s.): *Benim ve Allah'ın beni hidayetle göndermesinin misali, bir adamın kavmine gelip: "Ey kavmim, Ben bir ordunun üstünüze geldiğini gözlerimle gördüm. Ben apaçık bir uyarıcıyım. Kaçın, kurtulun! "diyen kimse gibidir. Kavminden bir kısmı onun sözünü tutar, akşamdan ayrılır, ölüm yerinden hareket etmiş olurlar. Bir grup inanmaz ve yerlerinde kalırlar. Sabahleyin ordu gelir, onları öldürür, yok eder. Bu, beni dinleyen ve getirdiğime uyan kimseyle bana karşı çıkan, doğru olarak getirdiğim şeyi yalanlayan kimsenin misalidir.*"[503] buyurur.
Bu hadiste, anlamı açık, güzel bir misal vardır. İnsanın kurtuluşunu islâmla, yok oluşunu islamı kabul etmemekle somutlaştırmakta; anlaşılması kolay olan, gözle görülür bir resim haline getirmektedir. Bu ise, düşman ordusunun silip süpürmesinden kurtuluş veya ölüm, yetiştiğini yok eden ordunun silip süpürmesidir.
"*Allah'ın çizdiği sınırda duranla bu sınırı geçenin halleri, gemideki yerlerini kurayla belirleyen, bir kısmı güverteye, bir kısmı kamaralara yerleşen yolcuların durumuna benzer. Alttakiler su almak istediklerinde yukardakileri rahatsız ediyorlardı. Bunun üzerine "Payımıza düşen bir delik açsak da üstümüzdekileri rahatsız etmesek?" diye düşündüler. Eğer güvertedekiler bunları arzularıyla başbaşa bırakacak olurlarsa hepsi de batarlar. Şayet engel olurlarsa, hem kendileri kurtulur hem de onları kurtarmış olurlar.*"[504] buyurdu.
Bu hadisteki misal, kötülük yapanın zararının sadece kendine olmadığını; bütün aileleriyle, topluma, aynı şekilde, kötülüğe engel olmanın faydasının bütün topluma olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunun anlamı, bütün toplum, kendi selameti için, kötülüklerle savaşmakla sorumludur. Hadisde geçen "Gemi" misaliyle, Rasûl (s.a.s.) bunu çok açık bir şekilde ortaya koymuştur.[505]

Rasûl (s.a.s.) ashabını Kur'an öğrenmeye ve okumaya teşvik ederdi. Kur'an okuyan mümini, tatlı, kokusu hoş, güzel bir meyveye benzeterek özendirirdi. Kur'an okumayanı ise tadı hoş bir meyveye benzetirdi fakat onun tadı yoktu. Rasûl (s.a.s.): "*Kur'an okuyan müminin durumu turunç gibidir; kokusu güzel, tadı hoştur. Kur'an okumayan müminin hali, kokusu olmayan fakat tadı hoş olan bir hurma gibidir. Kur'an okuyan münafığın misali, reyhan gibidir; kokusu hoştur ancak tadı acıdır. Kur'an okumayan münafığın hali, Ebucehil karpuzu (yaban kavunu) gibidir; kokusu yok fakat tadı acıdır*."[506]
Rasûl (s.a.s.) ashabına, iyi arkadaş seçmeyi tavsiye ederken bir örnek verdi. Onlara, *iyi arkadaşın arkadaşına fayda sağladığını, kötü arkadaşın zarar verdiğini bu misalle tarif etti: "İyi arkadaşla oturanla kötü arkadaşla oturanın misali, misk satanla körük çekenin hali gibidir. Misk satan, ya sana koku verir ya sen satın alırsın ya da güzel koku koklarsın. Körük çekene gelince, ya kıvılcım sıçrar elbiseni yakarsın ya da kötü koku koklarsın*."[507]
Hikayeler de misaller gibidir; dikkati çeker. Ayrıca hikayenin olaylarını izlemede arzuyu motive eder. Öğrenmede güdünün motivesini anlatırken öğrenmede kıssanın tesirini anlatmıştık.[508]

d- Şekillerden (grafik, diyagram) Yararlanma

Rasûl (s.a.s.), dikkat çekmek için mümkün olan bütün araçlardan yararlanırdı. Soyut anlamları, anlaşılması kolay, göze hitap eden şekillerle çizerdi. Bu amacı gerçekleştirmek için, Rasûl (s.a.s.)in hikayeler ve misallerden yararlandığını gördük. Aynı şekilde, şekillerden de faydalanırdı. Rasûl (s.a.s.) bir şekil çizdi. Onda insan, her yandan onu kuşatan eceli ve genellikle hayatında gerçekleşmesini düşlediği istekleri yer alıyordu. İnsan, ölmeden onları gerçekleştireceğini sanıyor fakat eceli emellerinden daha hızlı hareket ediyor; gerçekleştirmeden ona yetişiyor.
Rasûl (s.a.s.) bir dikdörtgen çizdi. Ortasına, dışarıya çıkan bir ok, buna dikey olarak da küçük çizgiler çekti. Dedi ki: Şu insan, onu kuşatan (dikdörtgen) eceli, dışarı çıkan emeli, küçük çizgiler de amaçları. Biri yakalamazsa biri yakalar. Biri yakalamazsa biri yakalar." [509]
Dikdörtgen içindeki alan insanı, dikdörtgenin çizgileri insanı her taraftan kuşatan ecelini, ortadan dışarıya uzanan çizgi insanın hayatı boyunca gerçekleştirmeyi umduğu emelleri ki onları ölmeden yapacağını sanıyor, dikdörtgenin içinde, uzun çizgiye dikey küçük çizgiler engeller yani dünyanın hadiseleridir. Bu engellerden biri insana ilişir, onu mahveder, arzularını gerçekleştiremeden eceli gelir. Rasûl (s.a.s.)in bu şekilden ashabına öğretmek istediği hikmet, insanın istekleri çoktur, çoğu kez insan, ömrünün bunları gerçekleştirek kadar uzun olduğunu sanır fakat eceli bunlar gerçekleşmeden herhangi bir vakit araya girer. Bu yüzden, akıllı insana düşen, tevbe ve iyi işlere girişmek, hayatı boyunca emellere, ecelden önce emelleri gerçekleştireceğine kanmamaktır.[510]

7- Öğrenmede Aşama/ Tedricilik

Öğrenme ve davranışların düzeltilmesinde önemli ilkelerden biri de yerleşmiş kötü geleneklerden kurtulmada, onlara karşın yeni güzel geleneklerin öğretilmesinde önemli prensiplerden biri de aşamadır. Kur'an-ı Kerim bu ilkeyi içki ve faiz alışkanlığından vazgeçirmede kullandı. Kur'an içkiyi ve faizi birden yasaklamadı, müslümanların bunlardan yavaş yavaş nefret etmelerini sağladıktan sonra kesin olarak yasakladı.[511] Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Kur'an'dan ilk inen uzun surelerde Cennet/Cehennem anlatılırdı. İnsanlar İslâm'a ısınınca helal-haramla ilgili âyetler indi. Eğer, ilk inen âyetler "İçki içmeyiniz!" şeklinde olsaydı, insanlar kesinlikle "İçkiyi asla bırakmayız." derlerdi. Eğer "Zina etmeyin!" denseydi, "Zinayı asla bırakmayız." derlerdi.[512]
Rasûl (s.a.s.), davetin başında tevhid inancına ve putlara ibadetten kaçınmaya çağırıyordu. Sahabenin gönlünde İslam ilkelerinin yerleşmesinde; İslam'ın yayılmasında cihad sorumluluğunu taşımaları için onları nefsen ve ruhî olarak hazırlamada bu anlamlı bir esastı. İman gönüllerde yerleşince, Medine'ye hicret tamamlandı ve İslam devleti kuruldu. Bundan sonra Rasûl (s.a.s.) toplumun düzenlenmesiyle ilgili öteki birçok konuyu ele almaya, İslam toplumunda hayatın düzenlenmesinde gerekli olan kanunları koymaya başladı.
Bedevî araplar gelip Rasûl (s.a.s.)den İslamı sorduklarında o, ağır gelmesin diye, sadece İslamın esaslarını ve yapılması şart olan farzlarını istiyor veya öğretiyordu. O'na göre İslam kalplerine yerleşirse, gönülleri genişleyecek ve yapılması güzel olan işleri yapmaya yöneleceklerdi."
Arabın biri Rasûl (s.a.s.)e geldi ve dedi ki:
- "Ey Allah'ın Rasûlü, bana öyle bir amel söyle ki yaptığımda Cennet'e gireyim?
- *Allah'a ibadet eder, O'na hiç bir şeyi eş koşmazsın. Namazı kılar, farz olan zekatı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın.* Adam:
- Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki buna hiçbir şey eklemeyeceğim. Dönüp giderken Nebi (s.a.s.):
- "*Cennetlik birini görmek kimi sevindirecekse, bu adama baksın*." buyurdu.[513]
Saçı sakalı dağınık Necid'li bir adam Nebi (s.a.s.)e geldi. Konuştuğunu duyuyor fakat ne dediğini anlamıyorduk. Rasûl (s.a.s.)e yaklaştı ve hemen İslam hakkında soru sormaya başladı. Rasûl (s.a.s.) cevapladı:
- "*Bir günde beş vakit namaz*."
- "Kılmam gereken başka namaz var mı?"
- "*Hayır ancak nafile kılabilirsin*." Sözüne devamla:
- "*Ramazanda bir ay oruç*."
- "Tutmam gereken başka oruç var mı?"
- "*Hayır, yok fakat nafile tutabilirsin*." Talha der ki, Rasûl (s.a.s.) zekatı söyleyince de:
- "Başka var mı?" diye sordu. Rasûf (s.a.s.):
- "*Yok ancak sadaka verebilirsin*." buyurdu. Adam ayrılırken:
- "Vallahi, ne bunlardan fazla ne de eksik yapacağım." dedi. Rasûl (s.a.s.):
- "*Eğer sözünde durursa kesinlikle kurtuldu*." buyurdu [514]
Bu iki hadis, Rasûl (s.a.s.)in, İslama yeni girenlerin kalplerinde iman yerleşinceye kadar, İslamın aslî görevlerini kısaca öğretmesindeki hikmeti açıkça ortaya koyuyor. İman gönüllerinde yerleşince, bu onların salih amellerden çok şeyi öğrenmelerinde güçlü bir güdü olacaktır. Rasûl (s.a.s.)e biat etmek için gelen Sakîf kabilesinin hikayesi, davranışların değiştirilmesinde Rasûl (s.a.s.)in aşamayı kullanmasının inceliğini açıklıyor: "Sakif heyeti Rasûl (s.a.s.)e geldiler. Rasûl (s.a.s.), kalplerinin yumuşaması için onları mescide yerleştirdi. Sakifliler, mallarından öşür alınmamasını, cihada gitmemeyi, rüku' etmemeyi şart koştular. "*Öşür alınmasın, cihada gitmeyin fakat rukûsu olmayan dinde hayır yoktur*." buyurdu. Cabir'in rivayetine göre, Sakifliler Rasûl (s.a.s.)'e biat ettiklerinde, zekat ve cihaddan sorumlu olmamayı şart koştular. Rasûl (s.a.s.) bunu duyunca: "*Müslüman olunca zekat da verecekler, cihad da edecekler.*" buyurdu.[515]
Rasûl (s.a.s.)in, davranışları değiştirmede aşama prensibini kullanmasının güzel misallerinden biri de Muaz'ı Yemen'e gönderirken yaptığı tavsiyedir: "Rasûl (s.a.s.) Muaz'a: *Sen "Ehl-i Kitap" bir topluma gidiyorsun. Gittiğinde onları "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna" çağır. Eğer bu hususta sana uyarlarsa, Allah'ın günde beş vakit namaz farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana uyarlarsa, Allah'ın üzerlerine "zenginlerden alınan ve yoksullara verilen" zekatı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana boyun eğerlerse, mallarının değerlilerini almaktan sakın! Mazlumun bedduasından kork; çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.*"[516]
Rasûl (s.a.s.) Muaz b. Cebel'e, onlardan bu görevlerin hepsini birden istemesini öğütlemedi. Böyle yapsaydı kesinlikle onlara ağır gelecekti. Belki de nefret edeceklerdi. Fakat o, bunları aşamalı olarak istemesini, en önemliden başlamasını, sonra önem sırasına göre gitmesini tavsiye etti. Böylece bu metodun, onların İslamı çabuk kabullerinde büyük etkisi oldu. Görülüyor ki Rasûl (s.a.s.) oruç ve haçtan bahsetmedi. Belki o zaman bu ikisi araplarca biliniyordu, belki de öncelikle bu üç esasa verdiği önemden dolayı söylemedi. İslam gönüllerine yerleştiğinde, öteki iki esas, oruç ve haccın yapılması kolay olacaktı.[517]

ALTINCI BÖLÜM

İLM-İ LEDÜNNİ/TANRISAL BİLGİ

İlham Ve Rüya

Yüce Allah, insan bilgisinin kaynağıdır, insanı yaratan, ona hayat veren O'dur. Yüce Allah'ın, öğrenilmesi ve kavramasını takdir ettiği şeyleri insanın öğrenip kavrayabilmesi için akıl ve duyular vermiştir: "*Yaratan Rabbinin adıyla oku./O insanı embriyodan yarattı./Oku, Rabbin büyük kerem sahibidir./O, kalemle yazmayı öğretti./İnsana bilmediğini öğretti.*"[518] "*(Rahman) İnsanı yarattı; ona beyanı (konuşup düşüncelerini açıklamayı) öğretti.*"[519]
Duyular ve aklı sayesinde insan dış dünyada, çevresindeki eşya ve olayları gözlemler, onları sınıflara ayırır, aralarında karşılaştırma yapar, genel sonuçlar çıkarır. Deneysel araştırmalar yapmak, yeni gözlemlerde bulunmak suretiyle, ulaştığı sonuçların doğruluğunu onaylar. Böylece insan, evrenin dış görünüşündeki gerçeklerin çoğunu tanıyabilir, çeşitli ilimleri kurabilir.
"*Ve Allah sizi, analarınızın karnından -hiç bir şey bilmiyorken- çıkarttı, size kulak, göz ve gönüller verdi. Umulur ki şükredersiniz.*"[520]
"*De ki, sizi yaratan, size işitme, görme ve anlama duyusu veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz.*"[521]
İnsanın, duyularıyla elde ettiği bilgi, kendisini kuşatan duyular alemiyle sınırlıdır, ayrıca hata da yapabilir. Öğrenme konusunda insan aklının gücü de sınırlıdır, çünkü insan aklı genelde duyular yoluyla sahip olduğu hisler sayesinde çalışır. Ayrıca da insan aklı, düşünme hatalarına sebeb olan etkenlerin çokluğu yüzünden vardığı hükümlerde yanlış yapabilir. Dördüncü Bölümde, "Hadiste Düşünme" konusunda bu hususa dokunduk.
Bu yüzden insan, onu bilgi hatasından koruyan aklı ve duyulan yoluyla ulaşamayacağını bildiği bir çeşit kesin bilgi edinmeye muhtaçtır. Yüce Allah'ın, sadık rüya, ilham, ve vahiy yoluyla elçilerine ve nebilerine aktardığı kesin bilgiye muhtaç olması yüzünden Allah'ın bu bilgiyle yardım etmesi, insana bir ihsanıdır. Rasûller ve nebiler kanalıyla insan, dünya ve ahiret mutluluğunu kazanacağı doğru yolu öğrenmektedir.
"*İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah, elçilerini müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi; onlarla birlikte, anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hükmetmek üzere, içinde gerçekleri taşıyan kitabı indirdi.*"[522]
"*Andolsun biz elçilerimizi açık kanıtlarla gönderdik. Onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik ki insanlar adaleti yerine getirsinler.*"[523]
Vahiy, ilham, sadık rüya yoluyla Yüce Allah insanlara, gayb âleminden, dünya ve yaratılış âleminden bazı gerçekler ve esrarının çözüldüğü bilgi çeşitleriyle yardım etti. Geçmişte olmuş, gelecekte olacak bazı olaylar ve işleri haber verdi. Veya belirli amellerin yapılmasını emretti. Kur'an-ı Kerim'de, Yüce Allah'ın nebilerine, rasûllerine, has kullarına vahyettiği bilgi ve hikmete işaret eden birçok âyet vardır. Bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alışımız, "Kur'an ve Psikoloji" adli eserimizde geçmişti.[524]

Öğrenmenin İki Yolu

Bu durumda, bilgi kazanmak için iki yol vardır: Birincisi; akıl ve duyularla edinilen bilgi yoludur. Bu yol normalde insanların bilgi edinmek için alışık oldukları, bilginlerin ilmî araştırmalarda izledikleri yoldur. Bu yolla edinilen bilgiler, öncelikle duyular aleminin gözlemiyle başlar, son derece zor olan aklî düzenler ve tasarım oluşumlarıyla son bulur. İkincisi; vahiy, ilham ve sadık rüya yoludur. İnsan bu yolla, bazı gerçekleri keşfetmesi için Allah'ın gönderdiği veya bazı bilinmeyen (gayb) bilgilerini haber verdiği veya geçmişte olmuş veyahut gelecekte olacak ya da belirli işlerin yapılması için Allah'ın insanı sorumlu tuttuğu, özel bir çeşit bilgi edinir.
İlm-i Ledunnî ve rahmanî ilhamın açık misallerinden biri, Kur'an-i Kerim'de, Kehf Suresinde geçen Musa ve has kul -Hızır (a. s.)- kıssasıdır. Bu hikaye bize, az önce işaret ettiğim iki bilgi çeşidi hakkında açıkça bilgi verir. Bu ikisi, duyular aleminden uzanan bilgi ile vahy veya ilhamdan alınan İlm-i Ledunnîdir. Bilindiği gibi, Musa (a.s.) nın temsil ettiği bilgi zahirî bilgidir; Hızır (a.s.)ın bilgisi ise ilham veya vahiyden elde edilen İlm-i Ledunnîdir. Musa (a.s.) önünde olan olayları görüyor ve ona göre hüküm veriyordu. Hızır (a.s.) ise gördüğüne göre değil; Yüce Allah'ın ona açtığı gizli sırlar uyarınca, bildirdiği şeylere göre hareket ediyordu.[525]

Vahiy Ve İlham

Vahiy, Şeyh Muhammed Abduh'un tarifiyle, "kişinin, vasıtalı/vasıtasız, Allah'tan geldiğine kesin olarak inandığı bilgidir." Vasıtalı, işitme duygusunda meydana gelen, sesli veya sessiz olarak varlığı ortaya çıkan bir oluşumdur. Vahiy ilhamdan şöyle ayrılır. İlham, kişinin isteğine uygun gelen, nefsin nereden geldiğini hissedemediği, doğru olduğunu algıladığı bir bulgudur.[526]
Kur'an-ı Kerim, Nebi (s.a.s.)e vahiy yoluyla gelmiştir. Vahiy ona zil sesi şeklinde gelirdi. Bazen vahiy şiddetli gelirdi, öyleki, soğuk günlerde alnından ter inerdi, biniliyken vahiy geldiğinde bineği yere çökerdi. Vahiy, Nebi (s.a.s.)e, değişik seviyelerde, başka şekillerle de gelirdi. Bunlar: Sadık rüya, Allah'ın dilediği bir şeyi aklına fikrine -görmediği halde- meleğin getirmesi, meleğin insan kılığına girerek onunla konuşması, bazen meleğin yaratıldığı gibi gerçek şekliyle görünmesi, İsra ve Mi'rac hadisesinde olduğu gibi, Yüce Allah'ın -melek olmaksızın- doğrudan konuşması.[527] Melek aracılığıyla, Nebi (s.a.s.)e gelen vahyin örneği, Huzeyfe hadisinde anlattığıdır: "Annem, Nebi (s.a.s.)le ne zaman görüşeceğimi sordu, ne zamandır görmediğimi söyledim, bana kızdı. Ona: "Beni bırak, Nebi (s.a.s.)e gideyim, onunla akşam namazını kılayım, bana ve sana bağış dilemesini isteyeyim." dedim. Gittim; akşamı onunla kıldım, namaz kıldı, yatsıyı da kıldı, ayrıldı, ben de onu izledim. Sesimi duydu ve sordu: - *Kim o? Huzeyfe mi?*
- Evet.
- *Ne istiyorsun? Allah seni ve anneni bağışlasın? Sonra "Bu bir melek! Bu geceden daha önce yeryüzüne hiç inmedi. Bana selam vermek, Fatıma'nın Cennet kadınlarının hanımefendisi, Hasan ve Hüseyin'in Cennet gençlerinin beyefendileri olduğunu müjdelemek için Rabbinden izin istedi.*" buyurdu.[528]
Nebi (s.a.s.) bazen vahiy yoluyla gelecekte ne olacağını, geçmişte ne olduğunu haber verirdi. Sahabeye, bu gibi şeylerden sözlerinde ve konuşmalarında bahsederdi.[529]

Nebiler Dışındaki Kişilere Vahiy Ve İlham

Vahiy, nebi ve rasullerin dışındaki kimselere de gelir. Kur'an-ı Kerim'de Musa'nın annesine, havarîlere, Allah'ın has kullarına vahiy geldiği belirtilmiştir.[530]
Nebi ve Rasullerin dışındaki kimselere ilham geldiğini gösteren birçok hadis bulunmaktadır. Rasûl (s.a.s.): "Kim bildiğini yaparsa bilmediğini de Allah ona öğretir."[531]
"*Mü'minin firasetinden (sezgi) korkunuz; çünkü o Allah'ın nuruyla bakar.*" buyurdu ve ardından şu âyeti okudu: "*Elbette bunda fikir ve feiraseti olanlar için ibretler vardır.*"[532] Firaset bir nurdur; Allah o anlayışı istediği kulunun gönlüne düşürür, gizli işleri onunla kavrar.[533]
Ömer (r.a.) bir konuda görüş bildirirdi, o sırada vahiy onun görüşüne uygun inerdi. Bedir esirleri konusunda olduğu gibi. Rasûl (s.a.s.) Ömer hakkında, "*Sizden önce kendisine ilham gelen kişiler vardı; ümmetimden böyle biri olacak olsaydı Ömer olurdu.*"[534] buyurmuştur.
Sa'd b. Ebi Vakkas anlatır: "Bir gece, Rasûl (s.a.s.)in korumaya ihtiyacı olduğu ilham edildi. Kalktı o gece nöbet tuttu. Aişe'den: Rasûl (s.a.s.) Medine'ye geldiği gecelerden birinde uyumadan sabahladı:
- "*Keşke ashabımdan iyi biri olsa da, bu gece beni korusaydı.*" dedi. Ayşe devamla, tam o sırada silah sesleri duyduk.
- *Kim o!* diye seslendi.
- Sa'd b. Ebi Vakkas.
- *Seni buraya kim çağırdı?*
- İçimde, Rasûl (s.a.s.) hakkında bir korku oluştu, onu korumaya geldim. Rasûl (s.a.s.) ona dua etti ve sonra uyudu."[535]
İlham, hakka yönelmek ve hayra sarılmak için, melek tarafından verilir. Bazen de aynı şekilde, hakkı yalanlamak ve şerre sarılmak üzere, şeytanlardan bir grup olur. Rasûl (s.a.s.): "Kesinlikle şeytanın da, meleğin de insanoğluna yaptığı kısa yayını vardır. Şeytaninki kötülüğü emretmek, hakkı yalanlamaktır. Meleğin ki iyiliği emir ve hakkı onaylatmaktır. Kim meleğin yayınından bir şey duyarsa, bilsin ki, Allah'tandır; bu yüzden Yüce Allah'a hamdetsin. Kim de ötekini duyarsa, şeytandan Allah'a sığınsın." Sonra şu âyeti okudu: "*Şeytan sizi fakirlikle korkutup çirkin şeylere teşvik ediyor.*"[536]
Modern psikoloji, bilginin yorumunda maddî bir yönelişe yönelmektedir. Çünkü, insan bilgisinin dayandığı esasın duyularla algılanan bilgi olduğunu kabul etmektedir. Modern psikoloji bilginleri; öğrenme, vahiy, ilham, sadık rüya yoluyla bilgi kazanmaya itiraz etmemektedirler. Onlar, deneysel araştırmalara tabi, mukayase ve gözlemi mümkün olan ruhî olayların incelenmesini kendilerine şart koşmuş durumdalar.

Deneysel araştırmaya konu olmayan ruhî durumlara geiince, onları psikolojide araştırma dairesinden uzak tutuyorlar.
Nefsî fenomenierin/olayların yorumunda bu maddî yönelişten hareket edilmekte; tabiî ilimler, biyoloji, fizyoloji gibi diğer ilimlerin kullandığı ilmî metodlara tutunulmaktadır.
Modern psikoloji ilmi, öğrenme ve bilgi edinme konusunu araştırınca, insan bilgisi için, kesinlikle tek bir kaynaktan başka bir kaynak tanımamaktadır. O da, tüm yüksek anlamların, soyut aklî tasarımların, son derece karmaşık aklî sistemlerin oluştuğu hislerle sağlanan bilgilerdir.
Modern psikoloji, yaratıcı düşünceyi ele alınca, ilham konusuyla karşılaşmaktadır. Psikoloji bilginleri, bazı bilgin ve edebiyatçıların bazen uykularında bazen de uyanıkken ilham aldıklarına dair misaller vermektedirler. Fakat onlar bu durumlardaki ilhamı, aklın bir dinlenme sürecinden sonra birtakım şüphe ve engellerden kurtulması, konunun ana hatlarının düzenlenmesi, zihinde daha önce kurulmayan ilişkilerin ansızın ortaya çıkması ve zihinde fikrin mayalanmasının bir sonucu olarak yorumluyorlar. Düşünürün, uzun süredir araştırdığı şey ortaya çıkmış oluyor. Akla ansızın gelen bu yeni fikre veya proplemin çözümüne "ilham" adını veriyorlar. Bu durumda ilham, zihne dışardan gelen bir şey değil; zihinde konunun anahatlarının oluşması sonucunda, insan zihninden doğan birşeydir.
İlhamın yorumunda, modern psikolojinin görüşü ve dinin bakış açısını uzlaştırmak mümkündür. Modern psikoloji, ilhamı yorumunda, beyinde meydana gelen ve nefisde ona eşlik eden fizyolojik işler seviyesinde durmaktadır. Fakat ilhama, dinin bakış açısından bakacak olursak, bunu yetersiz görürüz. Çünkü Yüce Allah, bütün evrende, evrendeki bütün yarattıklarında, meydana gelen tüm olaylarda dilediği gibi davranandır; ondaki -küçük/büyük- her şeyi bilir; O, her şeye gücü yetendir.
"*Rabbinden, ne yerde ne gökte, zerre ağırlığında, ondan daha büyük daha küçük hiçbir şey kaçmaz, hepsi apaçık bir kitaptadır*."[537]
"*Bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa bilir. Muhakkak o bir kitaptadır, şüphesiz o Allah'a göre kolaydır.*"[538]
"*Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir*."[539]
"*Ya bilmezler mi ki, onlar neyi sır tutarlar ve neyi de açığa vururlarsa Allah hepsini bilir*."[540]
Herhangi bir konuda, insanın aklından geçen düşüncesini Yüce Allah bilir. Dilerse, insanın fikrini ulaştığı yeni düşüncede veya herhangi bir problemin çözümünde yönlendirmeye gücü yeter. Bu durumda ilham oluşur, gerçekte bu Yüce Allah'tan gelen bir şeydir. Psikoloji bilginlerine göre ilham; düşünme sırasında meydana gelen beyin faaliyeti sonucunda -zihinsel faaliyetler dışında başka bir gücün müdahelesi olmaksızın- insan zihninden çıkmaktaysa da[541] bu durumda vücuda gelen her şeyin Yüce Allah'ın bilgisi, kudreti ve dilemesi sonucunda olduğunu bilmemiz gerekir. Düşünme sırasında insan beyni ve hücrelerinde oluşan fizyolojik ve zihinsel faaliyetler bunun dışında değildir.
Fizyolojik akıl (beyin), okuma, yazma, öğrenme, bellek, konuşma, düşünce gibi yüksek akıl merkezi olup; iki kemik arasındaki beynin ön tarafında olduğu bilinmektedir. Başın önü, Rasûl (s.a.s.)in bir duasında geçen "nasiye" yani alındır. "*Ey Allahım, ben senin kulunum. Senin kulun olan bir erkek ve kadının oğluyum. 'Nasiye'm senin elindedir*."[542] diye dua etmiştir. Rasûl (s.a.s.) "nasiyem senin elindedir" derken, açıkça insan alnına işaret ediyor. Yani, insandaki yüksek akıl faaliyetlerinin meydana geldiği beyin, kafanın önünde, iki (dilim) kemik arasında bulunan yer. İşte orası Yüce Allah'ın elindedir, orada dilediği gibi davranır. Allah istediğinde, beyinde, iki dilim arasında bulunan fizyolojik merkezde oluşan düşünce faaliyetinin yönünü yeni bir fikre dönüştürür. İşte ilham budur.
Kur'an-ı Kerim de Alak suresinde, bu manaya Yüce Allah işaret etmiştir. "*Sakın! Celalim hakkı için, eğer akıllanıp vazgeçmezse, mutlaka sürükleyeceğiz biz o alnı./ Yalancı, cânî alnı!*" [543]
Yalancı, günahkar alnın anlamı nedir? Beynin önünün yalancı, hatalı olmasının manası nedir? Bundan anlamamız mümkün olan tek anlam, beynin önü iki dilim teşkil etmekte; aklî faaliyetlerin merkezi, doğruluk, yalancılık, doğru, yanlış v.b. yüksek akıl faaliyetleri orada bulunmaktadır. İnsanın yalanı ve yanlışı öncelikle, beynin önünde bulunan aklın, aklî faaliyetler merkezinde oluşurlar. Sonra gereken duruma göre, söz veya hareket şeklinde, bir davranış olarak ortaya çıkarlar.[544]

Düş Ve Rüya

Düşler, uyku sırasında oluşan zihnî faaliyetlerdir. İnsan onu uyurken resimler ve çeşitli olaylar şeklinde görür, orada birçok işler ve faaliyetler yapar. Bazen bunları uyandığında hatırlayabilir, bazan da hatırlamak zor gelir. Rüyalar [545] bazen açık, anlaşılır ve yorumu kolay olur. Düşünürler, eskiden beri, rüyaları yorumlamaya, anlamını kavramaya, sebeplerini bulmaya çalıştılar. Bunun için çeşitli nedenler söylediler. Rüyalar bazen insan uyurken, bazen hissî uyarıcıların etkisi sonucunda görülür. İster bu uyarıcılar ses, ışık, koku gibi dışardan isterse açlık, susuzluk acı v. b. şeyler duyma gibi vücudun çeşitli duyuları olsun, aynıdır. Bazen rüyalar insan uyurken zihninde, mazideki hayatının hadiselerinden saklı olan hissî resimlerin ortaya çıkmasından oluşur. Bazen de, uyanıkken düşündüğü çok önemli şeyleri düşünmesinin uykusunda devam etmesinden ibarettir. Bazı bilginler, uyanıkken düşündükleri bilimsel problemlerin çözümünü rüyalarında bulduklarını söylemişlerdir. Bazen de düşler, bazı isteklere kavuşma, uyanıkken doyum sağlayamadığı bazı arzularına rüyada doyum sağlamaktan ibarettir. Çoğu zaman insan düşünde, hayatında gerçekleşmesi zor olan arzu istek ve emellerinin gerçekleştiğini görür. Bazı durumlarda da, anlaşılması kaygıya sebep olacağından bilinç üstüne çıkması engellenmiş, baskı altına alınmış, insanın frenlenmiş bazı güdüleri arasındaki mücadelenin uygun bir ortamda çözümlenmesinden ibarettir. Bu ortamın sağlanması normalde derin uyku halindeyken sağlanmaktadır. Bu yöneliş, düşlerin yorumunda, Psikanaliz Okulunun kurucusu Sigmund Freud'un tuttuğu yoldur. Bazen rüyalar haber içerikli, daha sonra gerçekleşecek olayları haber verici durumda olur. Bunlar ister iyi bir haberi müjdeleyen, ister bir kötülükten dolayı uyaran, isterse insanın birtakım gizli sırlarını ve bazı bilinmeyen işlerini ortaya çıkaran türden olsun, farketmez. Bu son çeşit düşe rüya denir. Eski düşünürlerin çoğu, semavî dinlerde geçtiği gibi, haber içerikli veya keşif türü rüyalar dediler. Fakat modern psikoloji bilimi, bu türü incelemeye almıyor; bütün mesaisini, sadece, daha önce zikrettiğimiz düş çeşitlerini incelemeye ayırmaktadırlar.[546]

Rüya

Kur'an-ı Kerim'de, rüya ve karmakarışık düşler geçmektedir. Rüya bazen, Yüce Allah'ın gayb'la ilgili bir gerçeği bildirmesi şeklinde keşif ve haber verme özelliği olan veya ilerde gerçekleşecek düşler olur. Bazen de, özellikle nebi için, görene yapma sorumluluğunu yükleyen bir rüya olur. Karmakarışık düşlere gelince, kapalı düşler olup, yorumu zordur. Bu tip düşler, bilindiği gibi, modern psikologların incelediği; özellikle yorumu büyük çabayı gerektiren, kapalı sembolik düşlerdir.
Kur'anı Kerim, çoğunlukla nebilerin rüyalarından bahsetmiştir. Mesela, İbrahim (a.s.)ın oğlu İsmail (a.s.)ı kurban ettiği rüyası. Bu rüya Yüce Allah'ın, elçisine yapma sorumluluğunu yükleyen vahiy çeşiti olan rüyalardandır. "(*Çocuk) onun yanında koşma çağına erişince (İbrahim): "Ey yavrum! dedi, Rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Artık bak, ne dersin? " Babacığım, sana emredileni yap! Beni inşallah sabredenlerden bulacaksın." dedi./Ne zaman ki bu surette ikisi de teslim oldular; onu tuttu şakağı üzerine yatırdı./Ve ona şöyle seslendik: "Ey İbrahim,/Sen rüyayı doğruladın, işte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız."/Gerçekten bu apaçık bir sınav idi./Ve fidye olarak ona büyük bir kurbanlık verdik."*[547]
Yine Kur'an-ı Kerim Yusuf (a.s.)ın, önceden haber verici türünden olan rüyasını zikreder: Bir zaman Yusuf babasına: "*Babacığım, ben onbir yıldızla güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm.*" demişti.[548]
Kur'an-ı Kerim yine, Rasûl (s.a.s.)in, kendisi ve müminlerin, traş olarak Mekke'ye girdiklerini gördüğü , haber verici cinsten olan rüyasını zikretti. "*Andolsun Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. İnşallah, kiminiz başlarınızı traş ederek kiminiz saçlarınızı kısaltarak, korkmaksızın, güven içinde Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi de ondan önce size yakın bir fetih verdi.*"[549]
Yine Kur'an-ı Kerim, nebilerden başkalarının bazı rüyalarını zikretti. Hapiste Yusuf (a.s.) ile birlikte yatan iki gencin rüyasını ve Yusuf'un bu rüyaları yorumunu anlattı.[550] Yine Kur'an, Mısır kralının "Yedi semiz ineğin yedi arık ineği yediği; yedi yeşil ve yedi kuru başak" gördüğü rüyasını[551] da anlattı. Mısır kralı ve Yusuf'un hapis arkadaşları rüyası, böyle rüyaları sadece nebiler ve Allah'ın has kullarının görmediği, aksine sıradan kimselerin ve Yüce Allah'ın gözettiği bir hikmete bağlı olarak kafirlerin de görebileceğini göstermektedir.
Rasûl (s.a.s.) de, bir çok hadisinde rüyayı ele almıştır. Ayrıca kendinin ve ashabının gördüğü rüyaların yorumunu da dile getirmiştir. Rasûl (s.a.s.) üç tür rüyadan bahsetmiştir:
"*Rüya üç çeşittir: Allah'tan bir muştu olan doğru rüya, şeytanın üzüntü verdiği rüya, kişinin kendine konuştuğu şeyler (yaşantısının yansıdığı rüya.) Sizden biri hoşuna gitmeyecek bir şey görürse; kalksın, namaz kılsın, rüyasını da kimseye anlatmasın.*"[552]
Bu hadisteki rüya, düş anlamınadır. Birincisi; Yüce Allah'ın bir müjde olanı, sadık rüyalardır. Kur'an'da geçen, daha önce işaret ettiğimiz, nebilerin rüyaları gibi. İkincisi; şeytanın yalanı ve korkutması olan, hüzün veren düşlerdir. Üçüncüsü; uyuyanın, geçmişteki olayları ve

hatıralarını gördüğü, günlük hayatında kafasını meşgul eden, istek, arzu ve emelleriyle ilgili düşlerdir. İkinci ve üçüncü çeşitler, bu hadisin içerdiği düşlerdir. Açıkça anlaşıldığı gibi, modern psikologların incelediği bütün düşler bunlardır. Birincisine gelince, onların, araştırmalarına almadıkları sadık rüyalardır.
Diğer bazı hadislerinde Rasûl (s.a.s.), bu üç çeşit düşten sadece ikisini zikretti. Birincisi, insanın kendisini sevindirecek sevdiği bir şeyi görüp, Allah'a nisbet ettiği rüyalardır. İkincisi, insanın hoşuna gitmeyen bir şeyi gördüğü ve şeytana nisbet ettiği rüyalardır. Rasûl (s.a.s.): "*Sizden biri, sevdiği bir rüya görürse, o mutlaka Allah'tandır, bu yüzden Allah'a hamdetsin ve rüyasını anlatsın. Hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, kesinlikle o şeytandandır. Şerrinden Allah'a sığınsın, kimseye de anlatmasın, çünkü ona zararı dokunur.*"[553]
"*Doğru rüya, bir başka rivayette, güzel rüya Allah'tandır. Düş şeytandandır. Kim hoşuna gitmeyen bir şey görürse, üç kere soluna tükürsün, Allah'a sığınsın, böylece ona zarar gelmez.*"[554] buyurmuştur.
Bu iki hadis, insan iyi veya güzel bir rüya gördüğünde bunu Yüce Allah'a nisbet etsin ve hamdetsin. Hoşuna gitmeyen fena bir rüya görünce bunu şeytandan bilsin çünkü bu, onun yaptığı parazitlerdir. Bu rüyasını kimseye anlatmasın çünkü kötümserliğe sebep olur ki kötümserlik (şerre yormak) yasaklanmıştır. Allah'a sığınsın, O'na dayansın, Allah'ın izniyle o rüyanın zararı dokunmaz.[555] Kötü rüyanın şeytandan bilinmesi, onun yarattığı anlamına değildir. Bütün iyi ve kötü rüyaları Allah yaratmakta ve O'nun emriyle görülmektedir. Fakat Yüce Allah: "Güzel rüyaların görevli melek huzurunda yaratılması kanununu koyduğundan O'na nisbet edilmekte, yalan/yanlış düşleri de şeytan huzurunda yarattığından, ona nisbet edilmektedir."[556]
Muhammed (s.a.s.)'in elçiliğinin başlangıcı sadık rüya görerekti. Aişe anlatır: Rasûl (s.a.s.)e vahiy başlangıcı uykuda sadık rüya görmesiyledir. Rüyasında ne görürse, sabah aydınlığı gibi gerçekleşirdi." [557]
Müslümanın rüyası, Yüce Allah'tan bir müjdedir, peygamberlikten bir parçadır: "*Rasul ve nebi olmak kesildi, artık benden sonra nebi ve rasul gelmeyecektir.*" deyince, halka bu söz zor geldi. "*Fakat mübeşşirat var.*" buyurunca, onun ne olduğunu sordular: *Müslümânın rüyasıdır. O, nübüvvetten bir parçadır.*" buyurdu.[558]
"*Müminin rüyası, nübüvvetin 46'da biridir*."[559]
"*Nübüvvetten ancak mübeşşirat kalmıştır*, deyince "Mübeşşirat nedir?" diye soruldu: "*Doğru rüya*." buyurdu.[560]
Rasûl (s.a.s.), büşra kelimesini Yüce Allah'ın "Onlara dünya hayatında da, âhiret hayatında da müjdeler..." âyetini "doğru rüya" diye tefsir etti.[561] Öyleyse, "nübüvvetten bir parçadır." O, Yüce Allah'tandır. Hayır ve şer, olacak şeylerde kul bilgi sahibi olur. Mübeşşirat/müjdeciler sözü sadece geçen iki hadiste gelmiştir. Rüyalara çoğunlukla öyle olduğu için müjdeciler denmiş veya korkutucular kelimesinin karşılığı olduğu için mübeşşirat demekle yetinilmiş olmalıdır."[562]
Bazıları, Rasûl (s.a.s.)in "Rüya, nübüvvetin kırkaltıda biridir." sözünü, nebiye vahyin iniş süreci 23 yıl, ilk altı ayı sadık rüya olunca, kırkaltı da biri olur şeklinde açıklama yapmışlardır. Başka bir rivayette "kırkta biri" olarak gelmiştir. Bu farklılık, rüyayı görenin durumuna göredir. Fasıkın rüyası yetmişde bir, has kulun kırkta bir, yani olabildiğince gerçek demektir. [563] Sözü doğru gerçek müminin rüyası da olabildiğince doğru olur. Rüyasının gerçeklik derecesi, doğruluğu ile doğru orantılıdır: "*Rüyası en gerçek olanlar, sözü en doğru olanlardır.*"[564]

Düş Ve Rüyaların Yorumu

İnsan, eskiden beri taşıdıkları anlamı, içerdikleri gizemi ve haber verdikleri muştu ve korkuyu bilmek için rüyaların yorumuna özen göstermişlerdir. Tarih boyunca, rüyaların yorumu konusunda, çeşitli toplumlarda uzman kişiler ortaya çıktı. Kitaplar yazdılar, rüyalardaki sembollerin sırlarını keşfetmek için kurallar koydular.
Şüphesiz ki İslam öncesi, arapların da rüyaların yorumu konusunda özel metodları vardı. Fakat bu konudaki bilgiler, bildiğim kadarıyla bize ulaşmadı. Kur'an'ın inmesi, bazı âyetlerin rüyalar ve yorumlarını içermesi; bazı nebevî hadislerin de rüyalar ve yorumlarını içine alması, Rasûl (s.a.s.)in kendinin ve ashabının gördüğü rüyaları yorması yüzünden İslam toplumunda, rüyaların yorumu konusunda özel bir metod oluşmaya başladı. Kur'an ve hadiste geçen misal ve benzetmeler ve açıklama için güzel örnekler, rüyaların sembollerinin yorumunda özel bir metodun konması için temel oluşturdu. Rüyaların sembolik yorumu için misaller Kur'an'ın misal ve benzetmeleriyle bazı ibarelerinden alınmıştır. Rüyada ip, Yüce Allah'ın "*Allah'ın ipine sımsıkı sarılın.*"[565] âyetinden hareketle "(ahd) verilen söz" olarak yorumlanmıştır. Kadınlarla ilgili el-Bıyz/Yumurta" kelimesi, Yüce Allah'ın, kadınların vasfı konusunda "Sanki saklı yumurtalar"[566]la, münafıklar ve özellikleriyle ilgili "Haşeb/Kütük", Yüce Allah'ın "Sanki dayanmış keresteler gibidirler/Yuvarlanmış içi boş kütükler"[567] âyetinden, kurtuluşla ilgili "Sefine/Gemi" kelimesi Yüce Allah'ın "Onu ve gemidekileri kurtardık." âyetinden[568] v. s. alınmıştır.
Rasûl (s.a.s.)in hadislerinde bulunan misallerden alınmış sembolik yorumlar, rüyada "fare" görmenin şirret kadın, kapan/ısıran köpek ve karga yaramaz adam olarak yorumlanmış; bu da Rasûl (s.a.s.)in "Beş yaramaz hayvan vardır, harem bölgesinde öldürülür: Karga, çaylak, akreb, fare, ısıran köpek."[569] hadisinden, kadınların ince cam şişeler olarak yorumlanması Rasûl (s.a.s.) in "lyyake ve'l kavarir/ cam şişeleri kırmakîan sakın"[570] hadisinden alınmıştır.[571]
Kur'an ve hadisin etkisi, İslam toplumunda ortaya çıkan "rüya tabirleri" kitaplarında açıkça gözükmektedir. Rüyaların yorumu konusundaki kitapların en meşhuru ise İbnu Şirin (110/728)'in eseridir. Rüya tabircileri, yorumcuda bulunması gerekli şartların, Kur'an'ı ve hadisi bilmek olduğu görüşündedirler. Buna misal olarak, İbnu Sirîn'in "Kitabu Tefsir-i Ahlami'l Kebir" adlı eserinin birinci bölümünden bir parça verelim: "Bil ki, -Allah beni ve seni yolunda başarılı kılsın- Rüya nübüvvetin kırkaltıda biri olunca, Allah'ın doğruya ulaştırması için, rüya tabircisinin Allah'ın kitabını, Rasûl (s.a.s.)in hadisini ezberlemesi, arap dilinde uzman olması, kelimelerin kökenini bilmesi, insanların yapısını tanıması, iyiyi kötüden ayırma metodunu bilmesi, iffetli, iyi ahlaklı, doğru sözlü olması gerekir."[572] Yine Kur'an ve hadisin, rüyaların yorumundaki rolünü filozofların, Farabî (339/950)[573] İbnu Sina (428/1037)[574] gibi müslüman düşünürlerin görüşlerinde buluruz. Onlar sadık rüyayı, nefsin mele-i a'la (felsefede faal akıl) ile bağlantı kurması, vahiy ve ilhamı oradan alması olarak açıklıyorlar.[575]

Hadislerde Rüya Tabirleri/Yorumları

Birtakım rüyaların anlamı açık olur, yoruma gerek kalmaz. Bir kısmının anlamı içerdiği sembollerde saklı olur; rüyanı anlamının anlaşılması için yoruma muhtaçtır. Rüyaların yorumu için birkaç yol vardır: Bunlardan biri, rüyada geçen isimler ve onların türevlerinden faydalanarak yapılan yorumdur. Rasûl (s.a.s.) gördüğü bazı rüyaları, onda geçen isimlerden yararlanarak yorardı, ashabına da bu yolla yorumlamalarını tavsiye ederdi. Rasûl (s.a.s.): "*Rüyayı yormak zor gelirse, isimlerden hareket ediniz*."[576]
Rasûl (s.a.s.)in gördüğü ve isimlerden hareketle yorduğu rüyalara bir örnek: "*Bir gece bir rüya gördüm. Ukbe b. Rafiin evindeymişiz. Bize, İbnu Tâb hurmasından getirdiler. Bunu, dünyada yükselme, ahirette de afiyetin bizim olacağına; dinimizin tamamlandığına yordum.*"[577] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) kendi ve müslümanlar adına yüksekliği, rüyada geçen "Rafi'" isminden, ahirette afiyeti ise "Ukbe" kelimesinden, dinin tamamlandığını da "Tâbe"den çıkarmıştır. Abdulah b. Selâm'ın rüyasını tabiri de, isimlerden yararlanarak yorduğu rüyaya örnektir: "Kendimi bir bahçede gördüm. Bahçenin ortasında bir direk, direğin tepesinde bir kulp vardı. Haydi bu direğe çık denildi, çıkamam dedim. Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi, elbisemi soydu, ben de çıktım ve kulpu tuttum. Tutamak elimdeyken uyandım. Rüyamı Nebiye anlattım. Buyurdu ki, "*Gördüğün bahçe İslam bahçesidir. Direk de İslam dininin direğidir. Yakaladığın kulp da kopmak bilmeyen sağlam kulp (Urvetu'l Vuskâ)dır; sen ölünceye kadar İslam üzere kalacaksın.*"[578]
Rasûl (s.a.s.) bazı rüyaları da rüyada geçen varlıklarla yorumlardı. Böyle bir rüyaya misal, Rasûl (s.a.s.)in anlattığı rüyadır: "*Ben uyurken, üzerlerinde gömlekleri olduğu halde insanların bana arzolunduklarını gördüm. Gömleklerin bazısı memelerine, bazıları daha aşağı uzanıyordu. Ömer b. Hattab da, üzerindeki gömleği yerde süründüğü halde geçti*. Sahabe: Bunu neye yordun, Ya Rasûlallah? diye sordular. *Dine*, buyurdu.[579]
Rasûl (s.a.s.): "*Uyurken, bir bardak süt getirildi. Ondan kana kana içtim. Artanını Ömer'e verdim.*" buyurunca sahabe: Bunu neye yorumladın? dediler. *İlme*, buyurdu.[580]
Yine: "*Rüyamda, saçı başı dağınık siyah bir kadının Medine'den Mehyea'ya, yani Cuhfe'ye vardığını gördüm. Bunu, Medine' vebasının oraya ulaştığına yordum.*"[581] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) aynı zamanda sahabenin de rüyasını yorumlardı. Sabah namazını kıldırınca sahabeye döner ve sorardı: "*Sizden, geceleyin rüya gören oldu mu?*"[582] Kim rüya görmüşse anlatır, o da yorumlardı. Biraz önce, Abdullah b. Selâm'ın rüyasını yorumlamasını anlattık. Bir başka

misal ise, kadın sahabî Ümmü'l Ala'nın rüyasını anlatması ve Rasûl (s.a.s.)in yorumlamasıdır. Kadın anlatır: "Rüyamda, Osman b. Maz'un'a akan bir pınar gördüm. Bunu Rasûl (s.a.s.)e anlattım. *Bu, onun pınar gibi akan amelidir*." buyurdu.[583]
Ümmü'l Fadl bir rüya gördü ve Rasûl (s.a.s.)e anlattı:
- "Ya Rasûlallah, senin organlarından biri sanki benim evimdeymiş, rüyamda öyle gördüm.
- *Gördüğün hayırdır; Fatma bir çocuk doğuracak ve sen emzireceksin*. Fatıma Hasan veya Hüseyin'i doğurdu. Kadın kendi bebeği Kusem'in sütüyle onu emzirdi."[584] Fatma Hasan'ı getirdi; kadın onu kucağına aldı ve emzirdi.
Bazı sahabeler de rüyaları yorumluyorlardı. Ebu Bekir (r. a.) bu konuda en uzman olanlarıydı. İbnu Abbas'ın anlattığına göre, bir adam Rasûl (s.a.s.)e geldi:
- "Ya Rasûlallah, geceleyin rüyamda yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüm. Halkın da bundan elleriyle avuç avuç aldıklarını gördüm; kimi çok avuçluyor, kimi az avuçluyordu. Gökten yere bir ip uzandığını ve senin onu alarak yükseldiğini gördüm. Senden sonra biri o ipe tutundu ve yükseldi. Sonra başka birisi tutundu, yükseldi. Sonra bir başkası ipe sarıldı, fakat ip koptu. Sonra ipi bağladılar, adam yükseldi. Ebu Bekir:
- Anam babam sana kurban olsun, Ya Rasûlallah! Vallahi, müsade edersen bu rüyayı ben yorumlayacağım. Rasûl (s.a.s.):
- *Yorumla,* dedi. Ebu Bekir:
- "Bulut, İslamdır. Ondan yağan yağ ve bal ise Kur'an; O'nun yumuşaklığı ve tadıdır. Ondan avuçlayanlar ise, Kur'andan çok veya az yararlananlardır. Gökten yere uzanan ip ise, senin tutunduğun ve Allah'ın seni yükselttiği haktır. Senden sona bir adam ona sarılacak ve yükselecek. Sonra başka bir adam tutunacak ve yükselecek. Sonra bir başkası tutunacak fakat ip kopacak ama ulanınca tekrar yükselecek. Babam sana kurban olsun, Ya Rasûlallah! Doğru mu yorumladım, yanlış mı, söyle?" deyince,
- "*Bazısını doğru bildin, bazısında yanıldın*."[585] buyurdu.
Aişe, babasına bir rüya anlattı:
- "Odama düşen üç ay gördüm." deyince,
- "Eğer rüyanı doğru anlatıyorsan, odana, yeryüzünün üç hayırlı insanı gömülecek. Rasûl (s.a.s.) ölünce,
- "Ya Aişe! İşte en hayırlı ay'ın," dedi.[586]
İbnu Hişam (218/ 833)'ın Siyret'inde geçtiğine göre, Ebubekir (r.a.), Rasûl (s.a.s.)in bir rüyasını yorumladı. Rasûl (s.a.s.) anlattı:
- "*Rüyamda, sanki hays*[587] *tan bir lokma aldım, tadı hoşuma gitti. Yutunca boğazıma birşey takıldı. Ali elini soktu ve çıkardı.* "Ebu Bekir es-Sıddik (r.a.):
- "Ya Rasûlallah, bu senin seriyyelerinden biridir; sana sevdiğin bazı şeyleri getirecek fakat bazısı sorun olacak. Ali'yi göndereceksin, o işi kolaylaştıracak."[588]
Rasûl (s.a.s.) ve Ebubekr'in yorumladığı rüyalara baktığımızda, rüyalarda geçen bazı sembollerin manasını şöylece özetlemek mümkündür:

Sembol	Yorum
Gömlek ve elbise.	Din.
Süt (İçmek).	İlim.
Sığır (görmek).	Mü'minlerden bir grup.
Sığır boğazlamak/ölümü.	Bazı sahabe ve yakınlarının ölümü.
Kılıç.	(Ganimet veya savunma için toplanan) sahabe.
Kılıcın ağzında gedik/kırılması.	Bazı sahabe ve yakınların ölümü (Uhud'daki gibi).
Ukbe b. Rafi'in adı.	Rafi' isminden dünyada yükselme, Ukbe'den ahirette afiyet.
İbnu Tabe'nin hurmasından yemek.	Dinin tamamlanması.
Saçı başı dağınık siyah bir kadının Medine 'den çıkması.	Salgının Medine'yi terki.
Bahçede bulunmak.	İslam ve onunla ilgili herşey.
Bahçenin ortasında direk.	İslam'ın esasları.
Direğin tepesinde tutamak.	Kopmayan ip (İslam).
Direğe çıkıp kulpa yapışma.	Kopmayan ipe sarılma.
Sahabenin kendini Cennet'te uçuyor görmesi.	İhlas ve takvasına işaret.
Ölüye doğru bir pınarın akması.	Kendine giden ameli.
Sembol	Yorum
Ölenin beyaz elbiseler içinde görülmesi.	Cennetliklerin giysisi.
Adamın elinde altından süs eşyası.	Yanlış iş yapmak.
Adamın cesedinden kesilen bir parçanın kadının kucağına konması.	Adamın yakınlarından birinin doğuracağı ve kadının kucağına konacağı.
Aişe'nin kucağına üç ayın düşmesi.	Yeryüzünde üç hayırlı kimsenin odasına gömüleceği.
Yutma sırasında boğaza takılan yiyecek.	İnsanın yapacağı önemli bir işte bir sorunla karşılaşacağı.[589]

YEDİNCİ BÖLÜM

HADİSTE GELİŞME

İnsan, değersiz bir sudan (main mehin), nutfe (sperm)den, akıtılmış bir meniden nasıl yaratıldığına bir baktığında, küçük hacimli yumurtacıkların (rahim tüpü) kordonda döllendiğini, ondan karışık nutfe (zigot) oluştuğunu, ana rahmine ulaşarak oraya tutunduğunu, orada yavaş yavaş geliştiğini görür. Organları çeşitli yaratılış ve şekil almaya başlar. Vücudun çeşitli organları oluşur.
İnsan, bu nutfe (sperm)in tasarım, yaratılış, gelişme hatta hayatta yaşayacak tam bir insan oluncaya kadar geçirdiği çeşitli safhalara baktığı zaman..., hissetme, kavrama, düşünme, öğrenme, çalışma, dünyayı imar etmeye muktedir oluncaya kadar..., insan, bütün bunlara baktıktan sonra, Yüce Allah'ı hamdile anarak, yaratma ve güzel yapmada sınırsız gücünü tanıyarak secde etmekten başka bir şey yapamaz.
"*Bizim âyetlerimize öyle kimseler inanırlar ki, onlarla kendilerine öğüt verildiği zaman secdelere kapanırlar. Rablerini hamd ile anarlar, büyüklük taslamazlar*."[590]
Boşalan meni (spermler), döllenmeye müsait olgunlaşmış yumurtacıklarla karşılaşmak için, kordonda yumurtacıklara doğru harekete geçen yaklaşık iki milyon sperm içermektedir. Vajina/kadının tenasül organından yumurtalığa giden yolda, bu spermlerin büyük çoğunluğu yok olmakta, yumurtalığa ancak birkaç yüzü ulaşabilmektedir.
Modern araştırmalar, boşaltılan meni içinde spermlerin oranının % 1.5 olduğunu, bunlardan sadece bir tanesinin yumurtayı aşıladığını ortaya koymuştur.
Rasûl (s.a.s.) bu gerçeğe şu sözüyle işaret etmiştir: "*Her boşaltılan meniden çocuk olmaz*."[591]

Cenin (Embriyon) Döneminde Gelişme

Sperma hücresi, olgunlaşmış yumurtayla karşılaşır, hücre zarını deler ve onu aşılar. Bundan "Nutfetu'l Emşac" yani döllenmiş yumurta (zigot) oluşur. "Emşac" karışık demektir, Nutfetu'l Emşac, sperma hücresi ve yumurtacığın birleştiği oluşumdur. Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de işaret

ettiği şeydir; "*Doğrusu biz insanı çeşitli safhalardan geçirdiğimiz karışık bir nutfeden yarattık, onu işiten, gören yaptık.*"[592]
Rasûl (s.a.s.) de, bir Yahudînin: "İnsan neden yaratılır?" sorusuna:
- "*...her ikisinden; erkeğin spermi ve kadınınkinden...*"[593] cevabını verdiğinde bu gerçeğe işaret etmiştir.
Burada şuna işaret etmek gerekir; Döllenmiş yumurtanın, erkeğin ve kadının her ikisinin menilerinin karışımından meydana geldiğini modern ilim ancak 19. asrın sonları ve 20. yüzyılın başlarında keşfetmiştir.[594]
Aşılanma olduktan sonra, aşılanmış yumurtacık veya karışık nutfe (zigot) önce ikiye, sonra dörde bölünür. Bu bölünme işi, 72 saat boyunca, tut meyvesi gibi oluncaya kadar sürer. Bu aşama (Merhaletü't Tute) dönemi olarak bilinir. Sonra hacmi biraz büyür ve bu aşama (el-küretü'l Cürsümiyye) dönemi olarak anılır. Bu (el-küretü'l Cürsümiyye) rahim tüpünde bulunan ince arpacıkların etkisiyle ilerler. Sonra beş günle -en çok- bir hafta arasında[595] ana rahmine ulaşır, rahim duvarına tutunur, asılı kalır. O zaman burada yeni bir dönem, "alaka" (embriyo) dönemi başlar. Alaka, ikinci haftadan itibaren belirginleşmeye başlar; dış tabaka/ektoderm ve iç tabaka/endoderm olmaya başlar. Üçüncü hafta orta tabaka/mezoderm ortaya çıkar, 20-21 gün içinde daha sonra omurgayı oluşturacak olan alaka merkezinin yanlarında bir vücut kitlesi oluşur. Bu bedensel oluşum (alaka)dan sonra mudga/et parçası dönemine başlar. Bu varlık kitlesi 30. güne kadar oluşumunu sürdürür. Dördüncü haftanın sonuna kadar herhangi bir organ belirgin hale gelmez. Bu döneme, "belirginleşmemiş et parçası" (Mudga gayr-ı muhallaga) demek mümkündür. Beşinci haftanın başından itibaren belirginleşme veya şekillenme başlar, yaklaşık olarak 3. ayın sonunda bu iş sona erer. Bu dönemin (mudga muhallaka) "şekillenmiş et parçası" olarak adlandırılması mümkündür.[596]
Kur'an-ı Kerim buna Yüce Allah'ın şu sözünde işaret etmiştir: "*Sonra biçimlenen bir çiğnem et parçasından (yarattık.)*"[597]
5-6. haftalarda kemikler ve kaslar oluşur. 6-7. haftalarda kaslar kemiklere bitişir. 3. ayın sonu, 4. ayın başında cenin/dölüt hareket etmeye başlar. 4. ayın başında kalp atışları başlar. Ceninde işitmenin gelişmesi 4. aydan itibaren mükemmelleşmeye başlar. Bu erken dönemden itibaren cenin, annesinin bağırsak gurultularını ve dışardan gelen sesleri duyar. Görme duygusu ise, daha geç gelişir.
Ama Yüce Allah yaratmamayı dilerse, yaratılışı belirsiz (gayr-ı muhallaga) olur, rahim onu düşük olarak atar. Rasûl (s.a.s.) şöyle dediğinde bunu anlatmıştır: "*Nutfe (sperm) ana rahmine düştüğünde Allah bir melek gönderir, melek: "Ya Rabbi, yaratılacak mı, yaratılmayacak mı? diye sorar. Yaratılmayacak buyurursa, ana rahmi onu kan olarak atar.*"[598]
Kur'an-ı Kerim, insanın bu yaratılış dönemlerinin hepsine işaret etmiştir. Spermadan ana rahmine, sonra alaka, sonra mudga, sonra organları tamamlanmış cenin haline... Doğum sonrası ise, çocukluğundan gençliğine, sonra yaşlılığına, insanın gelişmesine işaret ettiği gibi.
Yüce Allah buyurur ki, "*Andolsun biz insanı çamurdan bir süzmeden yarattık./Sonra onu nutfe (sperm) olarak sağlam, oturaklı bir yere koyduk./Sonra spermi alakaya (embiryo), embiryoyu bir çiğnem ete (mudga) çevirdik./Derken ondan bir takım kemikler yarattık, derken o kemiklere et kaplattık, sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir.*"[599]
"*Ey insanlar, eğer öldükten sonra yeniden dirilişten şüphede iseniz, şu kesin ki, biz sizi bir topraktan yaratmaktayız, sonra bir sperm (nutfe)den, sonra bir embiryo (alaka)dan, sonra yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem et parçasından (mudga) ki, size anlatalım diye. Hem belirli bir süreye kadar rahimlerde durduruyoruz da sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz, sonra da gücünüze ermeniz için büyütüyoruz. Bununla birlikte içinizden kimi küçükken öldürülüyor. Kimi de, bilirken bir şey bilmez hale gelsin diye, ömrün en rezil çağına erdiriliyor.* [600]
Bu âyetlerde Kur'an-ı Kerim, ceninin izlediği çeşitli aşamalara işaret ediyor. Nutfe (sperm) dönemi, alaka (embiryo) dönemi, mudga (et parçası) dönemi, sonra ruhun verilmesiyle başka bir yaratılışa geçiyor. Hayat başlıyor; duyan, gören, hareket eden oluyor. Rasûl (s.a.s.), ceninin anne karnında nutfe, alaka, mudga sonra cenin oluşuna kadar oluşum aşamalarını zikretmiştir. Enes (r.a.)den rivayetle, Rasûl (s.a.s.) buyurur: "*Allah, rahme bir melek görevlendirir. Melek: Ya rabbi nutfe (sperm), Ya Rabbi alaka (embiryo), Ya rabbi bir çiğnem et parçası (mudga) der. Allah, yaratılmasına hükmettiği zaman melek: Ya rabbi, erkek mi, dişi mi? Kötü biri mi, iyi bir kul mu? Rızkı nedir? Eceli ne zamandır? diye sorar. Böylece, bunlar ana karnında yazılır.*"[601]
Huzeyfe, Rasûl (s.a.s.)den duyduğuna göre: "*Nutfe üzerinden 42 gün geçince, Allah ona bir melek gönderir, ona şekil verir, işitmesini, görmesini, dokunma duyusunu, etini/kemiğini yaratır. Sonra melek sorar: Ya rabbi, erkek mi, dişi mi? Rabbin dilediği gibi hükmeder, melek de yazar. Sonra sorar: Ya Rabbi, eceli? Rabbin dilediği kadar hükmeder, melek de yazar. Tekrar sorar: Ya Rabbi, rızkı? Rabbin dilediği kadar hükmeder, melek de yazar. Sonra melek elinde sayfayla çıkar. Buyrulandan ne fazlası olur ne de eksiği.*"[602]
İbnu Mesud'dan rivayetle, Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Sizden birinizin ana karnında oluşumu kırk günde toparlanır. Sonra bu kadar zamanda alaka (embiryo) olur. Sonra yine bu süreçte (mudga) et parçası olur. Ardından melek gönderilir ve ona ruh üfler. Derken dört konunun yazılması emredilir: Rızkı, eceli, ameli, kötü/iyi olacağı.*"[603]
Birinci hadiste Rasûl (s.a.s.) nutfe, alaka, mudga dönemlerini belirtmiştir. İkinci hadiste nutfenin oluşumundan 42 gün geçtikten sonra, tasarım ve yaratılış görevi için meleğin geldiğini söylüyor. Bu süre, embiryoloji ilminde yapılan modern araştırmaların verdiği süreyle örtüşüyor. Mudga (et parçası) döneminde orada bir varlık kitlesi oluşuyor. Kemikler, kaslar sonra kemiklere kasların tutunması ve et kaplaması sağlanıyor. Bu noktada, Huzeyfe hadisiyle embiryoloji ilminin ulaştığı modern araştırmaların, embiryonun gelişmesi aşamalarında birlik sağladığı ortaya çıkıyor. Meleğin gelme vakti konusunda, Huzeyfe ve İbnu Mesud hadisleri arasında bazı ihtilafların olduğu da ortadadır. Çünkü Huzeyfe rivayetinde melek 42 gün sonra gelmekteyken İbnu Mesud rivayetinde 120 gün sonra geldiği zikredilmektedir. Daha önce âlimler, bu iki hadisi uzlaştırmak için, bir çok girişimde bulunmuşlardır. Bu çalışmaları yapanlardan biri de İbnu'l Kayyim el-Cevziyye (751/1350) olup, bu hususta şunları söyler: "Huzeyfe hadisi, yaratılışın başlangıcının ilk kırk günün ardından olduğunu gösteriyor. İbnu Mesud hadisi bunun üçüncü kırk günün ardından olduğuna delalet ediyor. İkisinin arası nasıl bulunur? Denildi ki, Huzeyfe hadisinin ilk kırk günden sonra olduğu açıktır. İbnu Mesud hadisinde, tasarım ve yaratılış vaktiyle bir çatışma yoktur. Onda belirtilen hususlar, nutfe aşamaları ve her kırk günde halden hale geçtiğidir. Bu hadisin söylediği, ruhun üflenmesinin üçüncü kırk günden sonra olduğudur. Bu ise Huzeyfe hadisiyle çelişmez; aksine İbnu Mesud hadisi bu hususta özelleşir. İki hadis de, işin ilk kırk günden sonra olduğunda birleşmektedir. Huzeyfe hadisi, tasarım ve yaratılış başlangıcının ilk kırk günden sonra olduğunu özellikle belirtmektedir. İbnu Mesud hadisi, ruhun üflenmesinin üçüncü kırk günün ardından başladığını özellikle vurgulamaktadır. İki hadis de, meleğin Yüce Allah'tan, çocuğun durumunu takdirle ilgili izin isteme vaktinde birleşiyor. Rasûl (s.a.s.)in sözleri doğrulanıyor, hadisin bir kısmı bir kısmını onaylıyor."[604]
Böylece, Huzeyfe ve İbni Mesud hadislerinde gözüken çelişki ortadan kalkıyor. Huzeyfe hadisi tasarı ve yaratma hadisesinin başlangıcının ilk 42 günde olduğuna işaret ediyor. İbnu Mesud hadisi ise, ana karnında nutfeden yaratılışın başlangıcına ceninin yaratılışta takdir edilen noktaya ulaşması anında düzenleme ve ruh vermenin120 gün sonra olduğuna işaret ediyor.
Cenine ruhun üflenmesiyle başka bir yaratılışa geçiyor, hareket edebiliyor, kalbi durmadan çalışmaya başlıyor. Bu durum, Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de işaret ettiği hususdur: "*Sonra onu bambaşka bir yaratılışa geçirdik. Bak, yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.*"[605]
İbnu Mesud hadisinin, düzenleme ve ruhun verilmesi konusunda belirttiği zamanla embriyoloji ilminin 3. ayın sonu 4. ayın başından itibaren, ceninin hareket etmesi vakti uyuşuyor ki yaklaşık olarak karışık nutfe (zigot) dönemi sonrasıdır.[606]

İşitme Ve Görme

Biraz önce, ceninde görme duyusunun gelişmesi daha geç oluşurken işitme duyusunun gelişmesini 4. aydan itibaren tamamladığını belirtmiştik. Böylece cenin dışardan gelen birtakım sesleri nisbeten erken dönemden itibaren duyabilmektedir. Ayrıca bebek doğar doğmaz sesleri doğrudan duyarken; görme, 6. ayın sonunda görme organının tamamlanmasından sonra eşyayı net olarak görmeye başlamaktadır.[607] Üstelik eğitimde işitme görmeden daha önemlidir. Kör doğan veya gözlerini erken dönemde yitiren çocuk eğitimde gerçekten yüksek bir seviyeye çıkabilir. Sağır doğan çocuk, itim öğrenmede araç olan dili öğrenemez; böylece ilim de tahsil edemez. Böylece, Kur'an-ı Kerim'de, işitme kelimesinin görme kelimesinden önce geçmesinin hikmeti açıkça ortaya çıkıyor: "Doğrusu biz insanı karışık bir nutfeden (zigot) yarattık, bir takım safhalardan geçirdik de onu işitici, görücü yaptık."[608]
"...ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!"[609]
"De ki, sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve gönüller veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" [610]
İşitme kelimesi hadiste de görmeden önce geçmiştir. Aişe'den rivayetle, Rasûl (s.a.s.) secdede: "Alnım, güç ve kuvvetiyle yaratana, işitme ve görmesini ayırana secde etti."[611] diye dua ederdi. Rasûl (s.a.s.) duymanın oluşumunu görmeden önce dile getirmiştir ki bu Embriyoloji iiminin ortaya konduğu, ceninde "duymanın, görmeden önce oluşumunu tamamladığı" verileriyle birleşmektedir.[612]

Erkek Veya Kız Olması

Modern bilimsel araştırmalar, sperma hücresinin iki çeşit olduğunu ortaya koymuştur:
1- Erkeklik kromozomu (y) taşıyan, **2-** Dişilik kromozomu (x) taşıyan sperma hücresi.[613] Yumurtacık sadece dişilik kromozomu (x) taşır. Yumurtacığın döllenmesinde sperma erkeklik kromozomu (y) yüklerse, cenin erkek olur; sperma yumurtacığa dişilik kromozomu (x) yüklerse kız olur. Bu durumda, ceninin cinsiyetinin belirlenmesi, yumurtacığın döllenmesini sağlayan erkek spermasındaki kromozom çeşidine dayalı olarak, yalnızca Yüce Allah'ın dilemesiyle olur. Rasûl (s.a.s.)in .bu gerçeğe, Sevban'ın rivayet ettiği şu hadisde dokunduğu ortaya çıkmaktadır. "*Erkeğin sperması beyaz, kadınınki sarıdır. Erkek ve kadının menileri (spermaları) birleştiğinde, erkeğin menisi kadınınkini aşarsa Allah'ın izniyle, erkek olur. Kadının menisi erkeğinkini aşarsa, Allah'ın izniyle, kız olur*."[614]
Burada, iki meniden birinin ötekini aşması tam anlamıyla bilinmemektedir. Fakat -en iyisini bilen Allah olmakla birlikte- yine de gözüken o ki yumurtacığın döllenmesini sağlayan erkeğin nutfesindeki sperma hücresine işaret vardır. Dişilik kromozomu (x) yüklü yumurtacığa onu dölleyen erkeklik kromozomu taşıyan spermanın yüklenmesi; yani bu, erkek olmasını sağlayacak özelliklerin dişi olmasını sağlayacak özelliklere üstün gelmesi ve onu yönlendirmesi demektir, o zaman cenin erkek olur. Bu takdirde Yüce Allah'ın, kromozomlar (xy) birleştiklerinde, erkeklik kromozomu (y) taşıyan hücreyi, dişilik kromozomu (x) taşıyan hücreden güçlü kıldığı anlaşılmaktadır. Yumurtacığı aşılayan dişilik kromozomu (x), dişilik kromozomuyla karıştığında; yani bunun anlamı, kız olmasını sağlayacak özelliklerin erkek olmasını sağlayacak özelliklere üstün gelmesi ve onu yönlendirmesi demektir, o takdirde cenin dişi olur. En iyisini bilen Allah'tır.
Ceninin oluşmasının erken döneminde, erkeklik (husye/testis) ve dişilik yumurtaları birbirine çok benzediğinden, cinsiyet ayrımı mümkün olmaz. Ayırma ancak 6. haftada başlar. Cenin et parçası (mudga) halindeyken, daha sonra omurgayı oluşturacak olan bel kemiklerinin yanında iki küçük yükseklik veya iki tomurcuk oluşur. 6. ayın sonundan başlayarak 7. ay bitmeden ceninin cinsiyet ayırımı bu iki tomurcuktan anlaşılır. Erkek olması takdir edilmişse, bu iki tomurcuk (iki husye) testıs gibi örülmeye başlar. Eğer kız olması takdir edilmişse, 10 haftada, bu iki tomurcuk yumurtalığa benzer bir oluşum meydana gelir. Bununla birlikte, ceninin bel kemiğinin iki yanında iki testisin oluşması, 6 ay zarfında yerlerinden ayrılarak 9. ayda taşaklara inmesi[615], cenindeki cinsiyetin belirlenmesi başlangıcını 6. haftada 7. hafta bitmeden gözlemlememizi ortaya koymaktadır. Bu vakit, az önce Huzeyfe hadisinde geçtiği gibi, Yüce Allah'ın, ceninin tasarım ve yaratılışı için bir melek göndermesi vaktine denk gelmektedir.
Aslında ceninin cinsiyeti, kromozom safhasından önce Yüce Allah'ın takdiriyle belirlenmiştir ancak bu nutfenin oluşumundan başlayarak 42 gün geçmedikçe, Yüce Allah'ın ceninin tasarım ve yaratılışı için gönderdiği meleğe malum olmaz. Meleğin Rabbine "erkek mi, kız mı?" sorması bu yüzdendir ve İbnu'l Kayyim'in de dediği gibi, cinsiyetin daha önce Yüce Allah tarafından takdir edilmiş olması bu bilgiyle çelişki teşkil etmez. İbnu'l Kayyim der ki: "Erkeklik/dişilik sebeplerinin oluşmasıyla meleğin Yüce Rabbine, "ceninin iki cinsten hangisi olacağı?" sorusu çelişmez."[616] Yüce Allah bu konuda istediğini dilediğinde melek bunu bilir, cinsiyet bezelerinin belirmesi başlar.[617]

DOĞUMDAN SONRAKİ GELİŞME DÖNEMLERİ

Bebek/fetüs, doğumundan sonra, yetişkin oluncaya kadar birkaç gelişme çağı geçirir. Psikologlar, yetişkinlik dönemini birkaç ayrıntılı aşamaya ayırıyorlar:
1- Süt Çağı :Doğumdan iki yaşına kadar olan çağdır. Bazı psikologlar da bu çağı, doğum sonrası iki haftayı içine alan bebeklik çağı, sonra da iki yaşına kadar uzanan süt çağı olmak üzere ikiye ayırıyorlar.
2- İlk Çocukluk Çağı: İki yaşından altı yaşına kadar uzanan dönemdir. (Oyun çağı)
3- Orta Çocukluk Çağı: 6 yaşından başlayıp 9 yaşına kadar uzanan zamandır. (Okul Çağı)
4- Geç Çocukluk Çağı: 9 yaşından 12 yaşına kadar uzanan dönemdir. (Ergenlik öncesi)
Çocuğun, iki yaş sonuna kadar olan süt çağında, çoğunlukla gıdası ana sütüne dayanmaktadır. Sütten kesme normalde, iki yaşın sonunda olmaktadır. Kur'an-ı Kerim bunu ayrıca belirtmiştir: "Anneler çocuklarını emzirmenin tamamlanmasını isteyenler için, tam iki yıl emzirirler."[618]
Sütten kesmeden sonra çocuğun beslenmesi anne sütüne dayanmaz, aksine uygun katı gıdalar alması gerekir. Gamidiyye boyundan bir kadın, zina yaptığını itiraf ederek Rasûl (s.a.s.)'e geldiğinde hâmile idi. Rasûl (s.a.s.) ona doğurması, çocuğunu sütten kesmesi, ekmek yiyecek hale gelmesine kadar süre verdi ve zina cezasını ondan sonra uyguladı.[619]
Orta çocukluk çağı, ailenin dışındaki eğitim/öğretimle karşılaştığı okula gitme yaşının başına; okul ve okullular eşliğinde örnek sosyal hayata karışmanın başlangıcına denk geliyor. Yine bu çağ, çocuğun duyularının açıldığı, temyiz/iyiyi kötüden ayırma gücünün başladığı çağdır. Bu konuda, psikologların araştırmalarının sonucu ile Rasûl (s.a.s.)in çocukta temyiz çağının 7 yaşından itibaren başladığı anlamını içeren hadisi birleşiyor. Bu hadisin taşıdığı anlama göre 7 yaş, Rasûl (s.a.s.)in çocukta namaz eğitiminin başlaması için belirlediği çağdır. Rasûl (s.a.s.): "*Çocuklarınıza 7 yaşında namazı emrediniz, on yaşına geldiklerinde kılmazlarsa dövünüz, yatak (oda)larını ayırınız*."[620]
Geç Çocukluk döneminde (9-12) çocuğun zekası, ilerde gelişme imkanının yaklaşık olarak yarısını bu çağın yarısında sağlar; gerçeği araştırma ve çevresindeki tabiî fenomenleri anlama arzusu artar. Gelişmesi sırasında soyut kavramları anlama gücü devam eder, böylece değerlendirme ve ferdî farklılıkları görme gücü çoğalır, dikkat ve yoğunlaşma gücü artar. Ayrıca doğru/yanlış gibi kavramları öğrenme gücü, hayır/şer gibi ahlakî kavramları değerlendirmeyi öğrenme kudreti çoğalır. Çocuğun eğitim kavramlarını araştırma yeteneği son derece ve karmaşık olarak ilerleme kaydeder.[621] Ayrıca bireysellik bilinci, ana/babadan bağımsız olma eğilimi ortaya çıkar.
Bu çağda çocuğa ahlakî değerlerin verilmesi, dinin prensiplerinin öğretilmesi açısından çok önemli olduğu, eğitimcilerin bunu sağlamak için bütün teşvik, öğüt, rehberlik ve ikna için bütün gayretlerini ortaya koymaları gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Fakat bazı çocuklarda sapmalar görülür, öğüt ve rehberlik yarar sağlamazsa, kötü huylara alışmaması için, eğitimcilerin şiddete başvurması kaçınılmaz olur. Rasûl (s.a.s.), küçüklükten beri alışması için çocuğun 7 yaşında namaza yönlendirilmesini, böylece alışkanlık sağlamış olmasını istemiştir. Fakat çocuk 10 yaşında namazı kılmazsa; öğüt de fayda vermezse, yanlışı sürdürmeyi bırakıp doğruya dönünceye kadar, şiddete başvurmak gerekir. Rasûl (s.a,s.), namaz kılmadığından ötürü çocuğun 10 yaşında dövülmesini emretmiştir. Rasûl (s.a.s.)in bu hadisinden açıkça anlaşılan, "Erken ve Orta Çocukluk Çağı"nda, ödül ve özendirme araçlarını kullanmakla birlikte; öğüt, yönlendirme ve rehberlik yapmak, çocuğun eğitimi için en güzel metottur.
Çocuk, "Geç Çocukluk Çağı"na ulaşmadan cezaya başvurulmaz; bu da öğüdün fayda vermediği, çocuğun sapmasından, kötü huy ve ahlaka alışmasından korkulduğu zorunlu hallerdedir. Namazı kılmadığında 10 yaşında dövme emri, algılamasının olgunlaşması, anlama yeteneğinin gelişmesi, bireysel kimliğinin bilincine varması, bağımsızlık ve kendine güvenin sağlandığı sırada olur. Çocuk bu yaşta, toplumsal değerlere, toplumun ahlakî ve dinî ölçülerine karşı çıkma eğilimi gösterirse, sapma eğilimi, büyüklerin öğütleri ve yönlendirmelerine aldırmama açıkça ortaya çıkarsa, bu gibi hallerde ceza verme kesinlikle faydalı, hatta zorunlu hale gelir. Fakat bu cezanın, çocuğun kimliğine zarar verecek, benliğine korku salacak, kendine güveni kaybettirecek, ceza verenlere benliğinde nefret tohumları ekecek ölçüde şiddetli olmamalıdır. Bu nefret daha sonra bütün büyüklere, toplumda etkili ve yetkili kimseleri içine alacak şekilde genelleşir; bütün toplumu kapsayacak şekilde büyür.
İlk müslüman eğitimciler, çocuğun ilk çocukluk yıllarındaki terbiyesine, iyi yetiştirilmesine, onda güzel ahlak ve iyi alışkanlıkların yerleşmesine özen gösterdiler; ödül ve teşvik için bütün yolların izlenmesini öğütlediler. Ayrıca, öğüt ve rehberliğin, korkutma ve azarlamanın fayda sağlamadığı bazı hallerin ötesinde, şiddet ve sertlik olmaksızın cezaya başvurmayı da tavsiye ettiler. Babanın çocuğunu terbiye etmesi konusunda İbnu Sina (428/1037)'nın söyledikleri buna örnektir; "Çocuğun kazançlı çıkması için, babasının onu kötü ahlaktan kaçındırması, kınanan alışkanlıklardan yeterince korkutma ve özendirme, avutma ve yalnız bırakma, yüz çevirme ve kucaklamayla, bazen üverek bazen azarlayarak uzaklaştırması gerekir. Dövmek gerekiyorsa bundan da çekinmesin, fakat uzmanların dediği gibi, yardımcı unsurları hazırlayıp şiddetli korkutmadan sonra, ilk vuruşun az ama acı verecek ölçüde olması gerekir. Eğer ilk vuruş çok acı verirse, çocuk sonucu çok kötü düşünür ve korkusu artar. Az ve acısız olursa, arkasının iyi geleceğini düşünür, aldırış etmez.[622]
Çağdaş eğitimciler, cezalandırma konusunda farklı düşünmektedirler. Bir kısmı, bazı durumlarda cezalandırmanın çocuğun eğitiminde yararlı olacağını söylerken; bir kısmı, çoğunlukla çocuğun kimliğinin oluşmasına zarar vereceği kaygısıyla cezalandırmaya karşı çıktılar. Bir çok aile, özellikle batı ülkelerinde, çocuğun terbiyesinde cezalandırmayı kullanmaya karşı çıkan görüşü benimsediler. Ancak eğitimciler, gençler arasında umursamazlık, sorumsuzluk, sapıklık eğiliminin arttığını gördüler, bu yüzden ceza kullanmamayı savunan bazıları önceki görüşlerini gözden geçirdiler. Bazı durumlarda cezalandırmanın, sevgi, şefkat ve anlayışa doymuş bir ailede, usûlüne uygun verildiğinde, yararlı olduğuna iknaya başladılar. Böylece çağdaş eğitimciler, daha önceden İslamın ortaya koymuş olduğu, biraz önce Rasûl (s.a.s.) jn hadisinde geçtiği gibi "7 yaşında çocuğu namaza alıştırmaya başlama, 10 yaşında kılmazsa dövme"ye yönlendirdiği ve ilk müslüman terbiyecilerin uyguladığı İslam prensiplerine dönmeye başladılar.[623]

Ergenlik Çağı

Çocuk, "Geç Çocukluk Dönemi"nden sonra normalde 12 yaşında başlayıp 21 yaşına kadar süren "Ergenlik Dönemi"ne geçer. Psikologlar, bu dönemi üç safhaya ayırırlar; **1-** Erken Ergenlik: 12-14 yaş arası, **2-** Orta Ergenlik: 15-17 yaş arası, **3-** Geç Ergenlik: 18-20 yaş arası.
Ergenlik, kişinin hayatında büyük etkileri olan önemli değişikliklere geçiş sayılır. Bu dönemde önemli fizyolojik değişiklikler meydana gelir. Bunların en önemlilerinden biri, cinsel olgunluğu gösteren "cinsel ergenlik"tir. Erkeklerde cinsel ergenlik, ihtilam olma, ikinci derecede cinsiyet özellikleri olan avret yeri, sakal, bıyık, koltuk altı kıllarının çıkması; sesin değişip kalınlaşmasıyla belli olur. Kızlarda, aybaşı hali görmekle, ikinci derecede cinsiyet özellikleri olan ve en birincisi, göğüslerinin büyümesi, avret yeri ve koltuk altı kıllarının çıkması, baldırlarının genişlemesi, kalçalarının değirmileşmesi, sesin tizliğinin değişmesiyle olur.
Ergenliğe ulaşma konusunda ferdî farklılıklar olur. Erkeklerde bu yaş 11-18 yaşları arasıdır. Mesela, bazen ihtilam/hamamcı olma 11 yaş öncesi gibi erken yıllarda, bazen de 18 yaş gibi gecikmeli olur. Ortalama olarak ilk ihtilam yaklaşık 14-15 yaşlarında meydana gelir. Kızlarda ergenlik erkeklerden daha öncedir, 9-18 yaşları arasında olur. Ortalama olarak yaklaşık 13 yaşında meydana gelir.[624]
Orta Ergenlikle modern bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu yaşla Nebi (s.a.s.)in hadisin bu konuda örtüşmektedir. İbnu Ömer (73/692) rivayet eder: "14 yaşındayken, orduya yazılmak için, Nebi (s.a.s.)e başvurdum, beni kabul etmedi. 15 yaşında baş vurdum; kabul etti."[625] Bu hadis, ergenlik yaşını 15 esas almıştır. Bu yaş küçükle büyüğün arasını ayıran sınırdır. Nafi (117/735) der ki, Ömer b. Abdulaziz (101/719) ile bu konuyu konuştum; bunun, küçükle büyük arasındaki sınır olduğunu söyledi.[626]
Benî Kureyza Gazasında, anlaşmalarını bozan Beni Kureyza'yı Rasûl (s.a.s.) bir ay boyunca kuşattı. Sonunda Sa'd b. Muaz (5/ 626)ın hakemliğine razı oldular. Sad, erkeklerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesine karar verdi. Erkeklerin küçüklerini ayırmaya başlayınca, bazı durumlarda ergenlik çağına ulaşıp/ulaşmayanları yaş ve ihtilam yönünden ayırt etmek zor oldu. Bunun üzerine, ergenlik alâmetlerinden biri olarak, avret yeri kılına bakmaya başladılar. Kim ihtilam olmuşsa veya avret yeri kılı bitmişse, öldürüldü; kim böyle değilse, bırakıldı. Atıyye el-Kurezî der ki: "Kureyza günü Nebi (s.a.s.)e sunulduk. Kimin avret yeri kılı çıkmışsa öldürüldü; kimin çıkmamışsa serbest bırakıldı. Ben, avret yeri kılı çıkmayanlardandım, serbest bırakıldım."[627]
Bunlardan şu sonuca varmamız mümkündür: Nebi (s.a.s.) 15 yaşı, ihtilam olmayı, avret yeri kılının çıkmış olmasını erkeklerde ergenlik alâmeti saydı. Ergenlik kanıtı olarak ele aldığı bu belirtiler, hâlâ bilginler arasında ittifak edilen alâmetlerdir.
İhtilam başlangıcının ergenlik sayıldığı bu çağ, kişinin kanunî yönden, yaptıklarından sorumlu olduğu yaştır. Ali (r.a.)den rivayetle, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:
"*Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır:* ***1-*** *Uyanıncaya kadar uyuyandan* ***2-*** *İhtilam oluncaya kadar çocuktan,* ***3-*** *Akıllanıncaya kadar deliden.*"[628]
Çocuk 15 yaşına basınca veya ihtilam olunca cinsî olgunluk birdenbire gerçekleşmez. Geçen yıllar içinde cinsel olgunluk tamam oluncaya kadar birkaç aşama geçirir. Psikanaliz Okulu, cinsel olgunluk gelişmesinin çocukluktan başlayıp ergenlik çağına ulaşıncaya kadar birkaç aşama geçirdiğini söylemektedir. [629] Söylemeye gerek olmadan veya bu hususta tartışmaya girmeden, ergenlik yaşının başlangıcı konusunda, fertler arasında büyük kişisel farklar bulunduğunu biliyoruz. Bazı kız ve erkeklerde ergenlik erken yaşlarda başlayabiliyor. Ergenlik öncesi ergenliğe hazırlık olarak, fizyolojik ve nefsî işlevlerin olduğunda; soyun sürmesi için türemeyi sürdürmede erkek veya kızın kendilerine takdir olunan fizyolojik ve nefsî görevi yerine getirme hazırlığında olduklarında şüphe yoktur. Oğlanlar ve kızların çocukluk çağında, özellikle "Geç Çocukluk Çağı"nda, kendilerini karşı cinse doğru çeken bazı hisler ve belirli duygular hissettiklerinde şüphe yoktur. Bu durum kendi aralarında oyun oynarken, gerek aile içinde gerekse aile dışında oluşan çeşitli sosyal münasebetlerdeki erkek/kız beraberliklerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, erkek ve kız kardeşlerin yatak (oda)larını, ergenlikten önce, erken yaşlarda ayırmaya dikkat etmek gerekir. Rasûl (s.a.s.) bu gerçeğin hikmetini kavrayarak, daha önce hadiste geçtiği gibi, erkek ve kız kardeşlerin yatak odalarının 10 yaşında ayrılmasını emretti.[630]

Gelişme Ödevleri

Psikologlar, ergenlik ve çocukluk dönemlerinin gelişme ödevlerini araştırmaya önem vermişlerdir. Gelişme ödevleri, çocuğun düzgün bir şekilde nefsî gelişmesini sağlaması için öğrenmesi gereken şeylerdir. Psikologlar, ergenlik ve çocukluk dönemlerinde gelişmenin sağlanması için önemli birkaç gereksinimi dile getirdiler. Bunlardan biri, çocukluk döneminde çocuğun şahsiyetinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için "güven duygusu"nun gerçekleşmesidir. Çocukta güven duygusunu gerçekleştirecek olan ona sevginin, şefkatin, iyi davranışın gösterilmesi, ona değer verilmesi ve takdir edilmesidir. Bu, onun kendine güven duygusunun gelişmesini sağlar, şahıslara karşı olumlu bir anlayışının oluşmasına yardımcı olur. Rasûl (s.a.s.), torunları Hasan ve Hüseyin'i sevgi ve şefkatle sarar; onları önemser, sırtında taşır ve öperdi.
Üsame b. Zeyd anlatır: "Bir akşam, bir ihtiyaç için, Rasûl (s.a.s.)in kapısını çaldım. Rasûl (s.a.s.)in sırtında, ne olduğunu bilmediğim, örtülü bir şey vardı. İşim bitince sordum:
- Arkanızdaki üzeri örtülü şey nedir? Açınca baktım ki Hasan ve Hüseyin, kalçalarına asılmış vaziyetteler.
- "*Bu ikisi, oğullarım, kızımın oğulları. Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum, sende sev. Onları sevenleri de sev*."[631] buyurdu.
Bera anlatır: "*Rasûl (s.a.s.)i, Hasan'ı omuzlarına almış bir vaziyette gördüm. Allah'ım, ben bunu seviyorum, sen de sev*."[632] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.)e soruldu:
- Ailenden sana en sevimli olan kim?
- *Hasan ve Hüseyin*. Fatıma'ya:
- "*Oğullarımı çağır*." derdi. Onları koklar ve kucağına basardı."[633]
Ebu Bureyde anlatır: "Rasûl (s.a.s.) bize hutbe okuyordu. Birden, Hasan ve Hüseyin, üzerlerinde kırmızı gömlek olduğu halde, düşe kalka geldiler. Rasûl (s.a.s.) minberden indi, onları tutup önüne koydu. Sonra: *Allah "Mallarınız ve evlatlarınız sizin için imtihan sebebidir."*[634] *derken ne kadar doğru buyurmuş. Şu iki çocuğun düşe kalka geldiklerini gördüm, dayanamadım, sözümü kesip onları buraya getirdim*."[635]
Abdullah b. Şeddad babasından rivayet eder: "Rasûl (s.a.s.) öğle veya ikindi namazlarından birinde, Hasan ve Hüseyin'i kucağında huzurumuza çıktı. Rasûl (s.a.s.) ilerledi ve namaz için onu bir yere koydu. Namaza durdu, secdeye vardı ancak uzattı. Anlatan der ki, başımı kaldırıp baktım ki çocuk, Rasûl (s.a.s.)in sırtında, hemen başımı secdeye koydum. Rasûl (s.a.s.) namazı bitirince, cemaat sordu:
- Ya Rasulallah, namazın ortasında secdeyi uzattın, bir şey oldu veya vahiy geldi sandık.
- *Hiç bir şey olmadı ancak oğlum sırtıma bindi, kendi ininceye kadar kalkmak istemedim.*"[636]
Bu hadisler, Rasûl (s.a.s.)in, torunları Hasan ve Hüseyin'i, çocukluklarının bu döneminde gelişmeleri için önemli bir gereksinim olan sevgi, şefkat ve ilgiyle kuşattığını göstermektedir.
Önemli gelişme ödevlerinden biri de, okuma/yazmada asıl olan ustalıkları öğrenmektir. Rasûl (s.a.s.), müslümanların çocuklarının okuma/yazma öğrenmelerine özen gösterirdi. Buna, Bedir esirlerinin fidyesinin, herbirinin 10 müslüman çocuğunu eğitmesinden daha güzel delil yoktur.
Önemli gelişme ödevlerinden biri de bedenlerinin; oyunlar ve spor oyunları yoluyla vücut sağlıklarının geliştirilmesidir. Rasûl (s.a.s.) çocukları ve gençleri ok atmaya, bunu en iyi bir şekilde yapmaya teşvik ederdi: "Rasûl (s.a.s.) çarşıya çıkınca, Eşlem kabilesinden bir grubun yarıştığını gördü:
- "*Ey İsmail oğulları! Atın, babanız İsmail atıcıydı.*" İki takımdan birini tutarak,
- "*Atın! Ben falan takımdanım*." deyince atmayı bıraktılar.
- "*Atın*." dedi fakat sordular: "Ya Rasulallah, sen falan takımı tutarken biz nasıl atarız?!."
- "*Atın, ben hepinizle beraberim*." buyurdu.[637]
Ukbe b.Âmir'in anlattığına göre, Rasûl (s.a.s.): "*Allah (c.c.) bir ok yüzünden üç kişiyi Cennet'e sokar.* ***1-*** *Yaparken, hayırda kullanılacağını hesaplayarak yapan,* ***2-*** *Oku atan,* ***3-*** *Okları toplayıp geri veren. Atın ve binin, atmanız binmenizden daha hayırlıdır. Şu üç şeyle uğraşmak boşuna değildir:* ***1-*** *Kişinin atını eğitmesi,* ***2-*** *Ailesiyle oynaşması,* ***3-*** *Ok ve yayıyla atması. Kim ok atmayı öğrendikten sonra, onu boşverirse, bir nimeti terketmiş/veya bir nimete nankörlük etmiş olur.*"[638] buyurdu.
Bir başka gelişme ödevi ise, yeme/içmede güzel âdetlerin, günlük hayatta insanın yapması gereken şeylerin öğretilmesidir. Rasûl (s.a.s.) müslümanlara -küçük olsun büyük olsun- yeme/içme adabını v.b. davranış biçimlerini öğretirdi: Rasûl (s.a.s.) "*Sizden birisi yediğinde sağ eliyle yesin, içtiği zaman sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer*."[639] buyurdu. Ömer b. Ebi Seleme, Rasûl (s.a.s.)in kendisine: "*Yaklaş yavrucuğum, "Bismillah" de. Sağ elinle ye. Önünden ye.*"[640] dediğini anlatır.

Gelişme ödevlerinden biri de, küçüklükten itibaren, düzenli bir şekilde yapmaya alışsın diye kulluk görevlerini yerine getirmesinin, dinî ve ahlakî değerlerin öğretilmesidir. Rasûl (s.a.s.)in, 7 yaşından başlayarak çocuklara namazın öğretilmesi emri daha önce geçmişti.
Rasûl (s.a.s.), münasebet düşen her yerde, dinî ve ahlakî değerlerin yaşamasının öğretilmesine özen gösterirdi.
Abdullah b. Abbas anlatır: O, bir gün Rasûl (s.a.s.)in terkisine binmişti. Rasûl (s.a.s.) buyurdu ki: "*Delikanlı, sana birkaç cümle öğreteyim. Allahın emirlerine dikkat et ki, seni korusun. Allah'ın koyduğu kurallara dikkat et ki, O'nu yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste yardım dilediğinde Allah'tan dile. Herkes toplanıp sana bir fayda sağlamak isteseler, Allah'ın sana yazdığının dışında, fayda veremezler. Sana zarar vermek için toplansalar, Allah'ın aleyhine yazdığı şeyler dışında, zarar veremezler. Kalemler kaldırıldı, sayfalar kurudu*."[641]
Bir başka gelişme ödevi ise, içgüdülere sahip olma, güdü ve duyu/heyecanlara hakim olmanın öğretilmesidir. Birinci/İkinci Bölümlerde, "Güdüler ve Duygu/Heyecanları Kontrol Altına Alma" konusunda bu hususu sunuşumuz geçmişti.
Bütün bunlardan anlaşılan, Rasûl (s.a.s.) çocuklar ve gençlerin eğitimine; geleneklerin, iyi yönlendirmelerin, dinî ve ahlakî değerlerin öğretilmesine özen gösterdi. Sağlıklı bir şekilde gelişmelerini gerçekleştirmek için, gelişmenin önemli gereksinimlerini sağlayarak terbiyelerine önem verdi. Bu ise, çağdaş psikologların gelişmenin gereksinimlerini dile getirmelerinden 14 asır önceydi.[642]

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HADİSTE KİŞİLİK

Bütün psikologların araştırmaları, alanları ne kadar ayrılsa da, sahaları ayrı olsa da, tek bir eksen etrafında dönmekte başlıca bir hedefe varmaya çalışmaktadırlar: "İnsan kişiliğini anlamak." İnsan kişiliğini tam olarak anlayabilmemiz için, şahsiyetin oluşumunda payı olan bütün unsurları, onu belirleyen ve etkileyen bütün etkenleri iyi bilmemiz gerekir. Modern psikologlar, insan şahsiyetini anlama konusunda büyük gayretler gösterdiler, bu konuda bir çok teoriler ileri sürdüler. Fakat şu ana kadar şahsiyeti bize, doğru, açık ve kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardım edecek, nesnel tek bir nazariye üzerinde birleşemediler. Bunun sebebi, her birinin şahsiyete, insana kendi bakış açılarıyla ilgili belirli bir açıdan bakmaları; ilgilerini, insan davranışının bazı belirgin yönlerine yoğunlaştırmalarıdır. Psikanaliz Okulu dışında bunların hepsi, kişilik konusundaki teorilerini, objektif bilimsel araştırma metodlarına tabi kılınması mümkün olan insan davranışlarını çeşitli yönlerden ele alan çeşitli araştırma ve inceleme sonuçları üzerine koyuyorlar. Bu incelemelerin çoğu, görülmesi, ölçülmesi ve deneysel araştırmaya sokulması mümkün olan insan davranışlarının yüzeysel ve kenarda kalmış görüntülerini ele alıyorlar. Bu incelemeler, insan davranışlarının başlıca önemli ve özlü yanlarını incelemekten çoğunlukla habersiz kalmaktadırlar. Bu yönler, insanın ruhî yanlarıyla ilgilidir. Modern psikoloji ilminin kendini sadece maddî yöne vermesi, insanın incelenmesinde objektif araştırma metodlarına yapışması bizim insanı doğru bir kavrayışla anlamamızı, şahsiyet hakkında doğru ve şaşmaz bilgi elde etmemizi sağlamadı. Bu yüzden, bize, şu ana kadar modern psikologların esaslı bir şekilde inceleyemedikleri ruhî yönü incelememizi sağlayacak olan başka yeni metodlar zorunludur. Bu sağlanana kadar, semavî dinlerin bildirdiği, insan gerçeği hakkında nebi ve rasullerin haber verdiği şeylerden yardım istememiz kaçınılmazdır. Bunlar şüphe götürmez gerçeklerdir, çünkü insanı yaratan Yüce Allah'tan gelmektedir.[643] O, insanın huyunu, yapısını en iyi bilendir. "*Yaratan hiç bilmez mi?! O, bilgisi herşeye işleyen ve herşeyden haberi olandır.*"[644] Kur'an-ı Kerim'de insanın oluşumu, kişilik özellikleri, şahsiyetini etkileyen, sapmasına ve hastalanmasına neden olan faktörler, bunları düzeltme ve tedavi etme yollarıyla ilgili pek çok gerçekler geçmektedir. Yazarın bunları "el-Kur'an'u ve İlmu'n Nefs" adlı kitabında ele alışı geçmişti. Aynı şekilde hadislerde de, insanın huyu ve yaratılışı, insan davranışlarını etkileyen, düzgün yaratılıştan saptıran faktörler, sapmaları düzeltme ve korunma metodları, v.b. insan kimliğinin gerçekleri geçmektedir. Önceki bölümlerde bunların bir kısmını ele aldık, gelecek bölümlerde de bir kısmını ele alacağız.[645]

İnsanın Yaratılışı: (Fıtrat)

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın insanı madde ve ruhtan nasıl yarattığını anlattır. Yüce Allah Adem'i topraktan yarattı ve ruhundan ona üfledi. "*Rabbin meleklere demişti ki, ben çamurdan bir insan yaratacağım./Onu biçimlendirip ruhumdan üfledim mi derhal ona secdeye kapanın.*"[646]
Hadis de insanın madde ve ruhtan meydana geldiğini belirtir. Abdullah b. Mesud'dan rivayetle, Rasûl (s.a.s.): "*Kesinlikle, sizden.birinin oluşumu anne karnında sperm olarak 40 günde toplanır. Sonra orada, bir o kadar müddet sonra embriyo olur. Sonra bir o kadar sürede.bir çiğnem et parçası olur. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir*."[647] buyurmuştur.
Öyleyse, insan varlığının oluşumu, madde ve ruh sıfatlarından her biriyle; hayvan ve melek sıfatları arasında, ihtiyaçlar ve yaşaması, hayatını devam ettirmesi için zorunlu olan fizyolojik güdüleriyle hayvanla ortaktır, ihtiyaçlar ve sosyal-psikolojik güdüleri ruh yönünden yükselmesi Yüce Allah'ın öteki yaratıklara üstün kılması ve onun yeryüzünde halife kılması yüzünden hak kazandığı insanî yüceliği gerçekleştirmek içindir.
İnsan, yaratılış (fıtrat) üzere doğar; o ise hanif dini, Allah'ı bilme ve O'nun tek olduğunu kabul etme, hakka yönelme, iyi işler yapma yeteneğine sahip olma, ve sapıklıklardan uzak durmadır. Ebu Hureyre'den rivayet olunan hadiste, Rasûl (s.a.s.): "*Her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra onu anası/babası Yahudî, Hristiyan, Mecusî (ateşe tapan) yapar*."[648] Bu yaratılıştan gelen, yeteneğin ortaya çıkması ve gelişmesi, eğitim, düzenleme ve öğretime muhtaçtır.
Bazen çocuk, iyi olmayan, düzgün yaratılışından saptıran, doğru olmayan yönlere yönlendiren çevre tesirleriyle karşı karşıya kalabilir.Ayrıca insanda, iyi işler yapma, hakkı tanıma için yaratılışta gelen yetenek vardır. Aynı şekilde insan, yaşadığı uygunsuz aile çevresi ve toplumun tesiri altında kalarak, güzel şeyler yapma ve hakkı tanıma konusunda yaratılıştan gelen bu yeteneği yok etmeye, böylece yanlışa kapılıp kötü şeyler yapmaya da kabiliyetlidir. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.); "*Her çocuk fıtrat üzere doğar*." buyurdu. Ancak o yetiştiği ailenin, sosyal ve kültürel etkenlerin tesiri altında kalarak Yahudiliği veya Hristiyanlığı yahut Mecusiliği kabul eder. Rasûl (s.a.s.) Yüce Allah'ın: "Ben kullarımın hepsini ha-nifler olarak yarattım, ama onlara şeytanlar gelerek, yollarından alıp götürdüler."[649] buyurduğunu rivayet etmiştir.
İnsan, fıtratı sayesinde doğru ve yanlışı, iyi ve kötüyü ayırır. Ayrıca onda Yüce Allah'ın kendisine doğru ve yanlış yolu seçmesi için irade hürriyeti vermesi sebebiyle bir yetenek vardır. Yüce Allah: "*Biz ona iki yolu da gösterdik*."[650] "*Biz ona yolu gösterdik; ister şükreden olur, ister inkar eden.*"[651] buyurur. Rasûl (s.a.s.): "Helal da haram da.açık-tır."[652] buyurmuştur.
İnsan, fıtratıyla helal ve haramı, doğru ve yanlışı, iyi ve kötüyü erdem ve rezaleti ayırır. Vabisa binti Ma'bed anlatır: "Rasûl (s.a.s.)e geldim. Bana: "İyi (birr) nedir ? diye sormaya geldin." buyurdu Evet, dedim. "Kalbine danış; iyi, canın ve gönlün rahatlayıp huzur bulduğu şeydir. Kötü (ism), nefis-de tasarlanan ve göğsün daraldığı/rahatsız olduğu şeydir. İnsanlar sana fetva verseler de sen yine kalbine danış."[653] buyurdu.
İnsan, temiz yaratılışı (fıtratı) sayesinde iyi şeyler yapmaya yönelir ve huzur bulur. Kötü bir şey yapmayı tasarlasa veya aklından geçirse tereddüd ve huzursuzluk duyar, insanların onu bilmesinden hoşlanmaz. Nefis, yaratılışın gereği olarak sonucu iyi olan şeyi ve yapılması kötü olan şeyleri ister. Bu fıtrat, güzel terbiye ile gelişir ve ilerler, kötü terbiye ile geri adım atar ve gizlenir. " *Yemin olsun nefse ve onu düzenleyene/Sonra da ona bozulduğunu ve korunmasını ilham eyleyene/Onu temizleyerek parlatan kesinlikle kurtulmuştur./Onu kirleten ve gömen zarar etmiştir*."[654]

Kişilikte Denge

Beden ve ruhun herbirinin doyum isteyen ihtiyaçları vardır. Beden gıda ve suya, uykuya, sıcaktan/soğuktan, acıdan uzaklaşmaya karşı cinsten biriyle yakınlaşmaya ve bunların dışında hayatını yaşamak ve sürdürmek için zorunlu olan ihtiyaçlara muhtaçtır. Bunları "Birinci Bölüm"de, hadislerde güdülerle ilgili özel kısımda konuşmuştuk. Ruh için de kendine özgü ihtiyaçlar vardır. Ruh, Yüce Allah'ı tanımak, ona kulluk etmek, iyi işler ve itaatla ona yaklaşmak için bir arzu duyar. Beden ve ruhun istekleri arasında bir mücadele olur. İnsan, aralarında makul bir denge kuramaz; bazen bedenin güdülerini, hissî lezzetlerini doyurmak konusunda aşırı gider, ruhî ihtiyaçlarına doyum sağlamayı ihmal eder. Veya bazen ruhî ihtiyaçlarını karşılamada ileri gider; bedenî ihtiyâçların doyumunu ihmal eder. İki durumda da sağlam yaratılıştan sapma olur, insan şahsiyetinin dengesi bozulur. İnsanda, maddi ve manevi yönler arasındaki nefis mücadelesini, birinci bölümde, güdülere has kısımda ele almıştık. Bu mücadelenin hallinin mümkün olduğunu, maddi ve ruhi güdülerin doyumunda orta yol izlenip normai davranıldığmda, güdülerden herbirinin doyumunda israf ve aşırılıktan uzaklaşmak yoluyla, insanda maddî ve manevî yönler arasında dengenin

kurulmasının mümkün olduğunu söylemiştik.
İslâm, maddî ve ruhî güdüler arasında dengenin kurulmasına davet ediyor. Bu insanın yaratılışı ve huyuyla örtüşen, insanlık için model şahsiyetin oluşmasına götüren bir iştir. Beden ve ruh arasında dengenin gerçekleşmesine İslamın özen gösterdiğinin kanıtı, bazı farzlar ve yükümlülüklerin yapılmasının vücuda zarar vermesi durumunda terkedilmesinin kabulüdür. Mesela, hastalık, yolculuk sıkıntısı gibi hallerde orucun tutulmamasını, su kullanmanın hastanın sağlığına zarar vermesi durumunda veya hayatı korumak için suyun içilmesi gerektiğinde abdest almamayı kabul eder.
İslâmın, beden ve ruh arasındaki dengeyi kurmaya özen gösterdiğinin bir delili de çalışmayı ibadet saymasıdır. Kim ekmek parasını kazanmak, anne/babasının, ailesinin, çoluk/çocuğunun geçimini sağlamak için çalışırsa, o Allah yolunda çalışmış sayılır. İnsanın, kendinin ve ailesinin rızkını kazanmak için çalışması, bedeni ve dünyevi ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Yine bunda ruhî ihtiyaçların doyumunu sağlama düşüncesi vardır.
Rasûl (s.a.s.) bir gün ashabıyla otururken, çalışmak için erkenden evinden çıkan güçlü kuvvetli bir genç gördüler.
- "Vay şu delikanlıya! Keşke gençliğini, güç ve kuvvetini Allah yolunda harcasaydı!" dediler. Rasûl (s.a.s.):
- "*Öyle konuşmayın! Eğer kendini başkalarından istemek, insanlara muhtaç olmaktan alıkoymak için çalışıyorsa, Allah yolundadır. Eğer çalışması, zavallı anne/babasını, zayıf çoluk çocuğuna yardım edip ihtiyaçlarını karşılamak içinse, Allah yolundadır. Şayet çalışması öğünmek, daha çok kazanmak içinse, o şeytanın yolundadır*."[655] buyurdu.[656]

Bireysel Farklılıklar

İnsanlar arasında, renkleri, dilleri, aklî ve bedenî güçleri, öğrenme yetenekleri ve çeşitli kişilik özellikleri yönlerinden birçok bireysel farklılıklar mevcuttur. Düşünürler, eskiden beri bu farklılıkları gözlemlediler. Modern psikoloji bilginleri eğitim ve sanat yönünden hedeflerini gerçekleştirmek, bunları ölçmek için ince kıstaslar koydular. Bu farkların bilinmesi sayesinde, her ferdi, gücüne uygun eğitim çeşidine yönlendirmek, herbiri için uygun işi bulmak mümkün olur.
Kur'an-ı Kerim, gerek yaratılış ve genlerden gelen gerekse sonradan kazanılan farklılıklar olsun, insanlar arasındaki ferdî farklılıklara işaret etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "*Göklerin ve yerin yaratılışı, dillerinizin ve renklerinizin değişik oluşu O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda âlimler için âyetler vardır.*"[657]
"*Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Onların o dünya hayatındaki geçimliklerini aralarında biz taksim ettik ve bir kısmını diğerlerinin derecelerle üstüne çıkardık ki biri kısmı bir kısmını tutup çalıştırsın. Rabbinin rahmeti ise onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır*."[658] Hadisler de insanlar arasındaki ferdî farklılıklara işaret etmiştir. Rasûl (s.a.s.): "*Kesinlikle Yüce Allah Ademi, bütün yeryüzünden aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. Ademoğlunun durumu, yeryüzünden kendine denk gelen kısım gibidir; kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyah, kimi bunlar arasındadır. Kimisi çetin/sert, kimi sıradan/yumuşakdır. Kimi kötü, kimi iyidir*."[659]
Bu hadis, insanların renklerinde, yaratılış ve huylarında farklı olduklarına işaret etmiştir. Bilindiği gibi yeryüzünde çeşitli renklerde topraklar, düz ovalar, geçilmesi zor sarp bölgeler bulunur. Aynı şekilde insanlar arasında renk farklılıkları bulunmaktadır. Bir kısmı kızıl (derili), beyaz ve siyah ve kimi de bu renkler arasındaki çeşitli tonlardadır. Aynı şekilde huy, ahlak, yetenek ve heyecan konusunda farklılıklar bulunur. Kimi iyi huylu, güzel ahlaklı, yumuşak başlı, iyi ilişkilidir. Kimisi kötü huylu, bozuk ahlaklı, insanlarla ilişkisinde kaba ve serttir. Bu hadis, fertler arasındaki renklere, huy, ahlakî yetenek, heyecan gibi yaratılıştan gelen huylara değinmektedir. Yani farklılıklar bedendeki yaratılış farklarına dönmektedir. Modern araştırmalar, insanın derisinde huyunun ve benzinin değişik olmasına etki eden anatomik farkların varlığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Mendel (1884) Kanunlarının ulaştığı kalıtım kanunlarına uygun olarak, renklerin kuşaktan kuşağa geçtiğini de isbatlamıştır. Yine Ivan Pavlov (1936), Calvin Hail (?)in araştırmaları gibi, hayvanlar üzerinde incelemeler yapanların modern araştırmaları, bu hayvanlar arasındaki huy ve duygu/heyecan farklılıklarının hayvanın vücut yapısı ve anatomisindeki farklılıklardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Mesela Pavlov, köpeklerin duygusal farklılıklarının beden yapı farklarına göre değiştiğini bulmuştur. Bazı köpekler bazı durumlarda şiddetle heyecanlanıp harekete geçerken bazıları aynı durumlarda sakin kalmakta, aldırış etmemektedir.
Mesela, boyu yüksek ve göğsü dar köpekler, psikoloji labaratuvarlarında oluşturulan zor durumlarda, şiddetli heyecanlanma ve ayaklanma eğilimi gösterirken şişman ve kısa boylu köpekler aynı durumlara aldırış etmemekte, ayrıca uyuklama davranışı sergilemektedirler. Calvin Hail, tehlikeli durumlarda, beyaz fareler arasında korku yönünden farklılıklar tesbit etti. Ayrıca bu farelerden gelen nesillerde, heyecan varlığının sürdüğünü buldu. Bu fareler üzerinde yapılan vücut yapısı incelemelerinde anatomik farklılıklar bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Çok korkan farelerde böbrek üstü salgı bezi, troid ve kalkan bezlerinin az korkan farelere oranla daha çok çalıştığını ortaya koymuştur. Biz de bu farklılıkları, insanlar arasında, his yetenekleri yönünden görmekteyiz. Bazı kişiler çabuk hislenip aniden heyecanlanırken bazıları çok sakin ve soğukkanlıdır. Şüphesiz bu farklılıkların büyük bir kısmı vücut yapısı, sinir sistemi ve salgı bezlerinin yapısından kaynaklanmaktadır. [660] Fakat bugün eğitimin insanlar arasındaki duygusal farklılıklar üzerindeki rolü bilinmektedir. Duygular, belirli durumlarla desteklenmekte; sabit kalmakta ve eğitilmekte ve daha sonra insan bu gibi hallerde hislerini ortaya koymaktadır. Rasûl (s.a.s.) de, hadislerinde, insanlar arasındaki farklılıklara değinmiştir; "*İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidirler, dinlerini iyi anladıkları takdirde, cahiliyye devrinde hayırlı olanlar İslam döneminde de hayırlıdırlar*."[661]
Bilindiği gibi, altın, gümüş v.b. madenler oluşumları, özellikleri ve değerleri yönünden farklıdırlar. İnsanlar da aynı şekilde, yaratılış, huy, ahlak, özellik, bedeni ve akli güçleri yönünden farklıdırlar. Cahiliyye devrinde bu sıfatları yüksek düzeyde ve güzel olanlar, dinlerini iyi kavradıkları takdirde, İslamî dönemde de seviyeleri yüksek ve iyi olurlar. Yine bu hadis, biraz önce geçen hadis gibi, insanlar arasındaki kalıtım kanunlarıyla geçen ve yapısının oluşumundan kaynaklanan yaratılış farklılıklarına işaret etmektedir. İnsanların madenlere benzetilmesi, bence insanlar arasındaki ferdi farkların sadece yaratılıştan kalıtımla gelmediğini göstermektedir. Benim anladığım kadarıyla, hadiste bu benzetmenin kullanılması, cahiliyye devrinde iyi olan, dinini anladığı takdirde islamî dönemde de erdemli olarak kalacağının pratik bir misal vermek içindir. Altın ve gümüş madenlerinde olduğu gibi. Bu iki maden, her devirde öteki madenlere nisbetle, değerlerine bakılarak sürekli muhafaza edilirler. Benim anladığıma göre hadisin metni, insanlar arasındaki bazı farklılıkların, eğitim, sosyal yetişme şartları gibi çalışılarak kazanılan farklar olduğunu inkar etmiyor. Hadiste bu benzetmenin kullanılması, insanlar arasındaki farkların devam ettiğini açıkça ortaya koymak ve bunu akıllara yatırmak içindir. Rasûl (s.a.s.)in bu misali vermesi, anlama ve kavramanın kolay olması için, anlam ve tasviri âdeti olduğu üzere gerçek bir resim gibi gözle görülür hale getirilmesidir. Beşinci Bölüm'de eğitimle ilgili konuda, hadislerde geçen bu tip durumlara değinmiştik.
İbnu Ömer anlatır: "Rasûl (s.a.s.)e dinlemek ve itaat etmek üzere biat ettiğimizde bize şöyle derdi: "*Gücününüzün yettiği ölçüde...*"[662]
"*Size bir şeyi yasakladığımda ondan kaçınınız, bir şey emrettiğimde de gücünüz yettiği ölçüde yapınız*."[663] Rasûl (s.a.s.)in "gücünüz yettiği ölçüde" sözü, onun, sahabe arasındaki ferdî farklılıkları gözettiğini göstermektedir. Böylece onlardan herbirinin, güç ve imkanlarına göre, güçleri yettiği ölçüde kendilerinden istenen şeyleri yapmalarını istemiştir.[664]

Zeka Farkı

İnsanlar arasında zeka farklılıkları bulunur. Zeka veya genel akıl gücü, anlama, hatırlama gibi bir çok aklî güçleri içerir. Aynı zamanda öğrenme gücünü de içerir. Ayrıca bazı , psikologlar zekayı "öğrenme gücü" olarak tanımlamışlardır. Hadisler insanlar arasında zeka farklılığı olduğuna işaret etmektedir. Bazı insanlar hemen öğrenir, anlar ve duyduğu bilgiyi iyice kavrar. İyice ezberler, hatırlayabilir ve başkalarına öğretebilir. Bazı insanlar kolayca öğrenemez, duyduğunu iyice ezberleyemez, hatırlayamaz ve başkalarına öğretemez. Rasûl (s.a.s.): "*Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve bilgi, yeryüzüne yağan bol yağmur gibidir,* ***a-*** *Yerde bereketli bir kısım toprak vardır ki suyu emer, oradan ot ve bol yeşillik bitirir,* ***b-*** *Bir kısım toprak da suyu emmeyip tutar, Allah bununla insanları faydalandırır; içerler, hayvanlarını ve ekip/diktiklerini sularlar,* ***c-*** *Yine bu bol yağmur, kaypak bir toprağa yağar; suyu tutmaz, ot bitirmez. İşte toprağın bu durumları:* ***a-*** *Allah'ın dinini anlayan, Allah'ın benimle gönderdiği şeyden yararlanan kişiye benzer,* ***b-*** *Öğrenen ve öğreten kişinin hallerine benzer,* ***c-*** *Bunlara başını bile kaldırmayan ise, benimle gönderilen Allah'ın hidayetini kabul etmeyen kimsedir*."[665]
Rasûl (s.a.s.) bu hadiste, öğrenme, anlama, hatırlama gücü konusunda insanlar arasındaki zeka farkına işaret etmiştir. Bu güç, zeka kavramına girer.
Zeka yönünden de insanları üçe ayırmıştır;
a- Bir kısmı iyi toprak gibi, ilim öğrenmeye, kafasında tutmaya, gereğini yapmaya ve başkalarına öğretmeye gücü yeten, kendi yararlandığı

gibi başkalarını da yararlandırandır.
b- Bir kısmı suyu emmeyen sert toprak gibidir, ilmi öğrenebilir, yararlanması için başkasına aktarabilir fakat kendisi faydalanmaz.
c- Bir kısmı da pürüzsüz, düz, bitek olmayan toprak gibidir; bunlar ilimden faydalanmaz, başkalarına aktarmak için bile ilmi öğrenmezler. [666]
Rasûl (s.a.s.), şöyle dediğinde, insanlar arasındaki zeka farklılığına değinmiştir: "*Biz, nebiler topluluğu, insanların seviyesine inmek ve onlarla anlayacakları düzeyde konuşmakla emrolunduk.*" [667]
Bu hadiste insanlar arasında, akıl gücü yönünden fark olduğuna açıkça işaret vardır. Onları eğitmek ve yönlendirmek isteyenler -ister nebiler olsun, isterse öğretmenler, terbiyeciler olsun- bu farkları göz önüne almak zorundadırlar. Konuştukları ve öğrettikleri herkesin akıl gücü seviyesine göre hareket etmek durumundadırlar. Rasûl (s.a.s.) bu hadisiyle, önemli bir eğitim kuralını koymuş, müslüman eğitimciler bunu almışlardır. Son asrın eğitimcileri de bu kuralı benimsemişlerdir.
Rasûl (s.a.s.): "*Allah kimin iyiliğini isterse onu dinde anlayışlı/kavrayışlı kılar. Ben sadece taksim edenim, Allah ise verendir*."[668] buyurmuştur.
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) kendisinin vahiy bilgisini insanlar arasında taksim eden ve açıklayan olduğunu söylüyor. Allah herbirine istediği şekilde anlayış verir. Allah kimin iyiliğini isterse ona zeka, dinde mümkün olan fıkhî anlayış verir. Yüce Allah'ın şu sözü bunun delilidir; "*Dilediğine hikmeti verir. Kime de hikmet verilmişse, büyük bir iyilik yapılmış demektir*."[669]

Kızgınlık Duygusunun Farklılığı

Hadisler, insanlar arasında, kızgınlık duygusunun harekete geçmesindeki farka işaret etmiştir. Bu duruma göre de insanları üç gruba ayırmıştır. Onlardan bir kısmı oldukça geç ve çok az kızar. Kızdığında da kızgınlığı çabuk geçer ve hemen normal haline döner. Böyleleri insanların en ideali/üstünüdür. Bir kısmı da çabuk ve ufak tefek nedenlerle kızar fakat kızgınlığı tez geçer ve hemen eski haline döner. Yine bir kısmı çabuk kızar, bir türlü sakinleşmez, uzun süre geçmedikçe de kızgınlığı geçmez. İşte böyleleri de insanların en kötüsü ve en zararlılarıdır. Rasûl (s.a.s.): "*Dikkat edin, insanlardan bir kısmı hemen kızmaz, kızınca da kızgınlığı tez geçer. Kimi de çabuk kızar, çabuk sakinleşir. Bunlar birbirlerine yakındır. Aman dikkat, onlardan bir kısmı da var ki, çabuk kızar ama kızgınlığı bir türlü geçmez. Bunların en üstünü, geç kızan ve çabuk kızgınlığı geçendir. Dikkat edin, onların en şerlisi de çabuk kızan ve kızgınlığı geçmeyendir.*"[670] buyurmuştur.[671]

Kalıtım Ve Çevrenin Ferdi Farklılıklara Etkisi

Modern psikologlar, ferdî farklılıklarda kalıtım ve çevrenin etkisini belirlemeyi amaçlayan bir çok araştırma yapmışlardır. Bu araştırmalardan bazısı kalıtımın, diğer bir kısmı da çevrenin önemini belirtmektedirler. Bu alanda yapılan bütün araştırmaların sonunda psikologların vardığı en son kanaat, insanın hususiyetleri konusunda, ferdi farklılıklar hususunda kalıtım ve çevrenin en önemli iki etken olduğu ve bu ikisinden hangisinin rolünün daha çok olduğunu tam olarak ayırmanın çok zor olduğudur. Bu noktadan sonra araştırmanın konusu değişti. İnsan özellikleri ve davranışlarının belirlenmesinde kalıtım ve çevreden herbirinin payının bilinmesi çalışmalarına kaydı. Kalıtımın, uzunluk, ağırlık, güç gibi insanın vücut özelliklerinin, zeka gibi aklî hususiyetlerinin belirlenmesindeki rolünün büyük olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak, aynı zamanda bu hususiyetlerdeki çevrenin rolünü de akıldan uzak tutamayız. Kişinin çevreden gördüğü beslenme, sağlık ve beden eğitiminin bu alandaki kalıtım imkanlarının ortaya çıkmasında büyük roiü vardır. Yine kişinin eğitimine gösterilen özen, bir çok aklî ve duygusal motivelerle karşı karşıya kalması, birçok ustalıkları öğrenmesinin zekasının gelişmesi üzerinde büyük etkisi vardır. Böylece bilgi, ustalık ve sanatta, uzun ve özel uygulamalara gerek duyulan ilimlerde öğrenme ve uygulama yapmanın ferdî farklılıklarda en önemli çevre etkenleri olduğu ortaya çıkıyor. Bu gibi durumlarda, özellikle ferdin tatbikatla ulaştığı üstün olma ve ustalıkta son düzeyin belirlenmesinde, istesek de, kalıtımın rolünü görmemezlikten gelemeyiz.[672]
Rasûi (s.a.s.) bazı hadislerinde, kalıtım ve çevreden herbirinin ferdî farklılıklardaki etkisine işaret etmiştir.[673]

Kalıtımın Etkisi

Rasûl (s.a.s.) ferdî farklılıklarda, "Yüce Allah'ın, Adem'i yaratırken yeryüzünün bütününden bir miktar (toprak) aldığı"nı söylediği hadisinde kalıtımın rolüne işaret etmiştir. Bu hadisi ele alışımız, açıklama ve yorumumuz bu bölümün ferdi farklılıklar konusunun başında geçmişti.
Fezare Oğulları kabilesinden bir adam Rasûl (s.a.s.)e geldi ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:
- "Karım, siyah bir oğlan çocuğu doğurdu!
- "*Senin develerin var mı?*
- Evet.
- *Renkleri nedir?*
- Kızıl.
- *Onların arasında boz olanı da var mı?*
- Evet, boz olanları var.
- *Peki, bunlar nereden geldi?*
- Belki damarı çekmiştir.
- *Bunun da damarı çekmiş olmalı.*" buyurdu.[674]
Bu hadis, insanın renginde kalıtımın etkisini açıkça göstermektedir. Yine, çocuğun anne/babasında olmasa da, renk gibi, dedesinin dedesinden kalıtımla gelebilen bazı beden özelliklerine işaret etmektedir. Modern araştırmalar, kalıtımdaki bu gerçeği isbatlamıştır. Bu husus şimdilerde çekinik gen/atalara çekme özelliği olarak bilinmektedir.
Rasûl (s.a.s.) yine şu sözünde kalıtımın etkisine dikkat çekmiştir: "*Nutfe ana rahminde yerleşti mi, Allah, Adem'le nutfe arasındaki bütün soyları hazır bulundurur*."[675]
Genetik ilmiyle ilgili modern bilimsel araştırmalar, menideki genler ve yumurtacığın, doğacak çocuğun özelliklerini belirleyen embriyo (nutfetü'l emşaç) oluşumunda ortak olduklarını kanıtlamıştır.
Sperma hücresi ve zigot bir yarım hücreden ibaret olup 23 kromozom içerer. Karşılaşma olup döllenme tamam olunca, Kur'an-ı Kerimin şu âyetinde zikrettiği nutfetül emşac oluşur: "*Biz insanı karışık bir nutfe (embriyo)dan yarattık.*"[676]
Karışık nutfe tam bir hücre olup, yarısı babadan yarısı anneden olmak üzere 46 kromozom içerir. Ana/babadan herbirinin kalıtım özelliklerini taşıyan dölütü kapsar. Bazen anne/babanın özellikleri çocukta ortaya çıkmaz, fakat daha sonra torunlarda ortaya çıkar. Biraz önce anlattığımız Fezare oğullarından bir adamın karısının siyah çocuk doğurmasında olduğu gibi. Kalıtım ilminde son araştırmalar bu gerçeği ortaya koymuştur. O ise, Rasûl (s.a.s.)in şöyle buyurduğunda işaret ettiği gerçektir: "*Nutfe (sperm) ana rahminde yerleştikten sonra Yüce Allah, Adem'le nutfe arasındaki bütün soyları hazırlar*."
Rasûl (s.a.s.) şu sözünde de kalıtımın insan davranışlarına etkisine değinmektedir: "Soyunuz için hayırlı, iyi eş seçin; size denk olanları nikahlayın ve onları denkleriyle evlendirin."[677]
Bu hadiste erkeğin eşini seçerken özen göstermesi gerektiğine, evlilikten gelecek soyun iyi olması için aslı temiz bir eş seçmesi gerektiğine işaret vardır. Bu hadis çevrenin tesirine işaret etmedir. Çünkü seçmek bazen kalıtım yönünden asil olanı seçmeye, bazen de huy ve dindarlık yönünden seçme olabilir. Böylece çocuk huyu ve dini güzel olan bir annenin gözetiminde büyür, eğitimi, yetişmesi iyi bir yetişme olur.[678]

Çevrenin Etkisi

Çocuğun kişiliği çoğunlukla yetiştiği sosyal, kültürel çevrenin etkilerinden, geleneklerden, değer ölçülerinden, ana/babanın davranışlarından ve terbiye edişlerinden, arkadaşlarından, hocalarından, çeşitli iletişim araçlarından, günlük hayatında karşılaştığı çeşitli tecrübe ve olaylardan etkilenir. Ana/babasının konuştuğu dili, mensup oldukları dini öğrenir. Ayrıca ana/babanın huylarını, fikrî yönelişlerini ve çoğunlukla da şahsiyet özelliklerini öğrenir. Rasûl (s.a.s.) çocuğa ailenin etkisine şu hadisinde değinmiştir: "*Her çocuk fıtrat üzere doğar sonra ana/babası onu Yahudîleştirir, Hristiyanlaştırır, Mecusîleştirir. Tıpkı bir hayvanın sağlam bir hayvan doğurduğu gibi. Hiç onlardan kesik organı olanı görüyor musunuz?!*"[679]

Her çocuk Hanif dinine inanacak bir şekilde, temiz bir yaratılışla doğar, ancak ana/babası çocuğu etkiler, onu inanabileceği Hanif dininden başka bir dine çevirirler. Bu durum çocuğun davranış ve düşünceleri üzerinde ailenin büyük tesiri olduğunu gösterir. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.) çocuğun iyi bir şekilde yetişmesi, benliğine dine bağlılık ve güzel ahlak tohumlarının ekilmesi için, dinine bağlı iyi bir eş seçmeyi tavsiye etmiştir. Rasûl (s.a.s.): "*Kadın dört özellik için nikahlanır:*
1- *Malı*
2- *Soyu*
3- *Güzelliği*
4- *Dininden dolayı. Sen dindar olanı seç ki mutlu olasın.*"[680] buyurmuştur.
Yine Rasûl (s.a.s.) dinine bağlı iyi bir eş seçmeyi tavsiye etmiştir. Ayrıca (kızlara da) dindar, ahlakı güzel erkek seçmeyi tavsiye etmiştir. Rasûl (s.a.s.): *Dininden ve ahlakından memnun olduğunuz bir erkek kızınızı/yakınınızı istemek için geldiğinde kızınızı onunla evlendiriniz, yoksa yeryüzünde büyük bir fitne, geniş boyutlu bir fesat çıkarmış olursunuz.*"[681]
Rasûl (s.a.s.)in ashabını iyi kadın/erkek seçmeye yönlendirmesi, çocuğun güzel terbiye edildiği, ana/babasından İslâm'ın doğru öğretisini, güzel gelenekleri, övülmüş ahlakı öğrenmesi için, iyi bir aile atmosferi oluşmasına özen gösterdiğinin kanıtıdır.
Dost ve arkadaşlarının da çocuk ve genç üzerinde büyük tesiri vardır. Kötü arkadaş, beraber olduklarına kötü yönden etki eder. Bazı gençlerin taşkın davranışlara meyletmeleri, bunalıma düşmeleri ve suç işlemeleri çoğunlukla kötü arkadaşlarının etkisiyle olmaktadır. Gençlerin çıkardıkları olaylar ve uyumsuzluk göstermeleri konusunda yapılan araştırmalar bunu isbatlamıştır. Bu yüzden güzel ahlaklı dost ve arkadaşlar seçmeye, kötü huylu arkadaşlardan uzaklaşmaya özen göstermek zorunludur. Rasûl (s.a.s.) kötü arkadaşın davranışının arkadaşlarına etkisine işaret etmiş iyi arkadaş seçmeyi, kötü arkadaştan uzak durmayı önermiştir. Rasûl (s.a.s.): "*İyi arkadaşla oturanla kötü arkadaşla oturanın durumu misk taşıyanla is taşıyanın haline benzer. Misk taşıyan ya sana misk verir veya sen ondan satın alırsın ya da üzerine güzel koku siner. Körük çeken (demirci)nin yanında durursan ya (kıvılcım sıçrayarak) elbiseni yakar veya kötü koku koklarsın ya da üzerine is siner.*"[682]
Rasûl (s.a.s.) yine bu anlamda: "*Kişi arkadaşının dini üzeredir; sizden biri kimi arkadaş tuttuğuna baksın.*"[683] buyurmuştur.
Daha önce söylediğimiz gibi, insan çoğu âdetlerini, ahlakını, değer yargılarını, fikirlerini yetiştiği sosyal ve kültürel çevreden kazanır. İnsanın âdetleri, huylan uzun süre tekrarlanmak suretiyle iyice yerleşince, bundan sonra bu adet ve ahlakın değişmesi, çetin bir çaba ve güçlü bir irade dışında zor olur. Bu yüzden çocukların küçükken güzel bir ahlakla terbiye edilmelerine dikkat edilmesi, kötü huyları kazanmamaları için şarttır. Onları ihmal edersek, bazı kötü huylar edinirler ve bu alışkanlıklardan onları kurtarmak zor olur. Rasûl (s.a.s.) insanın davranışı haline gelmiş, yerleşmiş kötü alışkanlıkların etkisine işaret etmiştir. Bu alışkanlıklar onu, yaptığının sonucunun ne olduğunu anlamadan, kavramadan kötülükleri sürekli iyi görüp yapmaya, iyi işleri yapmamaya götürür. Çünkü bu işleri, alışkanlık olduğu için, kendiliğinden yapar. Bunun tersi de doğrudur, insan güzel ahlaka, iyi işlere alışırsa, düzenli bir şekilde, sürekli olarak bu iş ve davranışları yapmaya hazır olur. Bunlar onun için sanki normal bir davranıştır. Bu manada Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "*Fitneler kalplere tıpkı bir hasır gibi, lif lif sunulur. Hangi kalbe girerse, onda kara bir leke oluşur, hangi kalp de kabul etmezse, onda bir beyazlık meydana gelir. Artık iki kalbe yerleşirler, ağaran kalp cilalı taş gibi bembeyaz olup, dünya durdukça fitne ona zarar veremez. Öteki kalp kara olup, tepe takla duran bir testi gibidir, Ne bir iyi tanır, ne de kötü. Yalnızca içine dolan hevayı bilir.*"[684]
Bu hadiste, Rasûl (s.a.s.) fitnelerin etkilerini ve kötü çevrenin tesirlerini nitelemiştir. Kim onu kabullenir, eğilim gösterir, sever ve batağına gömülürse, kalbinde kara leke gibi bir nokta oluşur. Fitnelerin ve kötü çevrenin etkisi yinelenir, kişinin onayı, eğilimi ve batağa gömülmesi tekrarlanırsa, kalbindeki kara leke kalp kararıncaya kadar çoğalır. Bu kalbinde iman nuru tükenen, kötü huyları ve rezil davranışları güçlenen insanın benzetme yoluyla tasviridir. Yine Rasûl (s.a.s.) bu haldeki insanın kalbini ters dönmüş bir testiye benzetmiştir ki onda hayır ve hikmet yoktur. Ama küçüklüğünden beri, erdem, güzel ahlak ve sakınma duygularına sarılan insana gelince... o, kesinlikle fitnelerin ve kötü çevrenin tesirlerine karşı bağışıklık kazanmıştır, iman gücü, kötülük ve rezaletlerden uzaklık hususunda onun benzeri, pislik ve çamur bulaşmayan beyaz bir taştır.[685]

Kişilik Tipleri

Eskiden beri düşünürler, insanları, kişilik açısından kendilerini başkalarından ayıran belirli özelliklerle niteleyerek sınıflandırmaya çalışmışlardır. Bu tip gruplandırmalar normalde, insanların şahsiyetini anlamayı kolaylaştıran işlerdir. Bu şahsiyet tiplerinden biriyle nitelenen bir şahsı tanıdığımızda, bu özelliklere bağlı olarak, onu olabildiğince bu tipe yaklaştırmış oluruz.
Kur'an-ı Kerim insanların gruplandırılmasını inanç esasına göre, üç çeşite ayırmıştır:
1- Mü'minler, **2-** Kafirler, **3-** Münafıklar[686]
Rasûl (s.a.s.) de, aynı şekilde insanları inanç esası üzerine ve dört tipe ayırmıştır;
1- Müminler, **2-** Kafirler, **3-** Münafıklar, **4-** Kalplerinde iman ve nifak karışık olanlar.
Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Kalpler dört çeşittir:* ***1-*** *Parlayan bir lamba gibi olan açık kalp,* ***2-*** *Kılıfına bağlı kapalı kalp* ***3-****Ters dönmüş kalp* ***4-****Meyilli kalp.*
Açık kalp, müminin kalbidir, yanan lambası, nurudur. Kapalı kalp, kafirin kalbidir. Ters dönmüş kalp, münafığın kalbidir, önce tanır sonra inkar eder. Meyilli kalp ise, kendinde iman ve nifak olan kalptir. Ondaki imanın durumu, kollarını temiz suya uzatmış baklagiller gibi, nifakın durumu ise kan ve irine bulanmış yara gibidir. Uzanan taraftan hangisi baskın olursa öteki tarafı yener, o yöne meyleder."[687]
Belli başlı bu dört modelden herbirini ayrıca ikiye ayırma mümkündür. Mesela mü'min, takva sahibi ve facir olmak üzere iki çeşide ayrılır. Rasûl (s.a.s.): "*Allah sizden kesinlikle cahiliyye büyüklenmesi ve atalarla övünmesini gidermiştir. Takva sahibi ve facir mü'min vardır. Sizler, Ademin oğullarısınız, Adem ise topraktandır.*"[688]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.) müminleri iman ve takva derecelerine göre iki gruba ayırmıştır. Takva sahibi mümin, facir mümin. Bir başka hadiste de, Rasûl (s.a.s.) insanları iman esası üzerine, belli başlı iki gruba ayırmıştır: Mümin ve kafir. Sonra bu gruplardan herbirini iki sınıfa ayırmıştır. Mümin tipler: **1-** Mümin olarak doğan ve ölünceye kadar bu imana sarılarak yaşayan, **2-** Kafir bir çevrede doğan sonra müslüman olup öylece ölen kimse. Kafir tipler: **1-** Kafir bir çevrede doğup öylece yaşayan ve kafir olarak ölen **2-** Müslüman bir çevrede dünyaya gelen, müslüman olarak yaşayan sonra da dinden dönüp kafir olarak ölen kimse (mürted).
Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Dikkat edin, Ademoğlu çeşitli tabakalardan yaratılmıştır: Onlardan bir kısmı mümin çevrede doğar, mümin olarak yaşar ve mümin olarak ölür. Bir kısmı kafir çevrede doğar, kafir olarak yaşar ve kafir olarak ölür. Bir kısmı da kafir bir çevrede doğar, kafir olarak yaşar ve mümin olarak ölür.*"[689]
İnsanların iman açısından gruplandırılmaları ister Kur'an'da olsun, ister hadiste. İman, insan şahsiyetinin üzerine kurulduğu en büyük insanlık değeri olup İslam'ın bakış açısıdır. Buna ayrıca "Kişiliğin Değerlendirilmesi" konusunda, az sonra değineceğiz.
Rasûl (s.a.s.) insanları duygu ve heyecan yapılarına göre de üç grup olarak sınıflandırmıştır: **1-** Yavaş kızıp çabuk sakinleşen, **2-** Aniden kızıp hemen sakinleşen, **3-** Çabuk kızıp geç sakinleşen. Bu husus, duygu ve heyecanın motivesinde ferdî farklılıklar konusunda geçmişti.[690]

Kişiliğin Değerlendirmesi

İman, müslümanın hayatında büyük bir rol oynar, gerek rabbiyle ilişkisinde, gerek kendiyle ilgili veya insanlarla ilişkisinde olsun, mümini o yönlendirir, davranışlarını o belirler. İman her şeyin ve hareketin terazisidir. O daha önce açıkladığımız gibi, temeli üzerine insanların tasnif edildiği; insanların değerlerinin belirlendiği bir kavramdır. İslamın bakış açısına göre insanların en üstünü, iman bakımından en güçlü ve en çok takva olandır. İslama göre, kesinlikle takva dışında herhangi bir şahsiyetin önemi yoktur. İnsanların değerlendirilmesi ve üstünlüğü konusunda hesaba katılacak, göz önüne alınacak sadece odur. Yüce Allah buyurur: "*Allah'a göre en değerli olanınız, en takva olanınızdır.*"[691]
Rasûl (s.a.s.) de: *'Ey insanlar! dikkat edin, Rabbiniz birdir, babanız birdir. Kesinlikle arabın arap olmayana, arap olmayanın araba, kızıl (derilinin) zenciye, zencinin kızılderiliye, takva ölçüsünden başka bir üstünlüğü yoktur.*"[692]
Rasûl (s.a.s.): "*Bir kimsenin başkasına, din ve takva ölçüsü dışında, üstünlüğü yoktur.*" Başka bir rivayette de: "*Kimsenin, din ve salih amel dışında üstünlüğü yoktur.*"[693]
Rasûl (s.a.s.)e:
- "İnsanların en değerlisi kimdir? diye soruldu:
- *En takva olanıdır.*"[694] buyurdu.

İslam'a göre, insanın değeri takvasıdır. Öyleyse imanının derecesi, Allah korkusu, yaptığı işler ve ahlakıdır, yoksa soyu, sahip olduğu mal, makam ve mevkîi, fiziği ve görünüşünün güzel olması değil. Rasûl (s.a.s.): "*Kıyamet gününde semiz, iri yapılı bir adam gelecek, fakat Allah nazarında sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı olmayacaktır*. " *Ardından da isterseniz, "Artık kıyamet günü biz onlara hiçbir değer vermeyiz."*[695] *âyetini okuyun*."[696] buyurdu.
Yine Rasûl (s.a.s.): "*Allah, kesinlikle dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve yaptıklarınıza bakar*."[697] buyurdu.[698]

DOKUZUNCU BÖLÜM

HADİSTE RUH SAĞLIĞI

Psikoloji bilginleri ruh sağlığını genellikle şöyle tanımlamışlardır: Duygusal ve sosyal olgunluk, ferdin kendiyle ve çevresiyle barışık/uyum içinde olması, hayatın sorumluluklarına dayanma gücü, karşılaştığı sorunlar (a karşı koyma) ı çözme, kişinin hayat gerçeğini kabul etmesi, razı olma ve mutluluk hissi duymaktır.
Psikoloji âlimleri, ruh sağlığı için birçok tanımlar yapmışlardır. Bakış açıları ve okul farklılıkları yüzünden bazı davranışları önemsemeleri nedeniyle tanımlar farklılık göstermektedir, fakat az önce değindiğim kavramlar etrafında dönüp dolaşmaktadır ki şu veya bu şekilde uyum, ferdî ve içtimaî uyum, rıza ve mutluluk hissi duymaktır. Bu tanımlardan biri de, Dünya Sağlık Teşkilatı'nın yaptığı tanımdır: "Kişinin genellikle kendisi ve çevresiyle uyum içinde olmasıdır ki, büyük ölçüde başarı, memnuniyet, genişlik, sağlıklı sosyal davranış, hayatın gerçekleriyle mücadele ve kabullenmedir."[699].
Bir başka tanım ise: "Tam bir uyum veya çeşitli ruhî görevler arasında mükemmellik, normalde insanın karşılaştığı psikolojik problemler karşısında güçlü olma, yeterlilik ve mutlulukla iyimserlik hisleri duymadır."[700]
Bu tip tanımlardan bir başka misal: "Ferdin ruhen uyum içinde olduğu, yalnızken ve başkalarıyla yaşarken mutluluk duyduğu, mümkün olan en yüksek seviyede gücünden ve imkanlardan yararlandığı, hayatın gereksinimlerine güç yetiren; olgun kişilik sahibi, davranışları normal, barış ve güven içinde yaşamın olabildiğince süreklilik halidir."[701]
Psikologlar, fertlerin ruhen sağlıklı olduğunu anlamak için bazı belirtiler koymuşlardır. Buna örnek olarak Maslow'un koyduğu kurallar şu maddeleri içermektedir:
Kişinin birtakım değerler topluluğuyla bağlantılı olması gerekir. Bunlar:
1- Kişinin kendine ve başkalarına karşı dürüst olması,
2- Doğru gördüğü şeyi dile getirecek kadar cesaretinin bulunması,
3- Yapması gereken işi en güzel bir şekilde yapması,
4- Kim olduğunu, kim olmak istediği ve kimi sevdiğini biliyor olması,
5- Kendisi için yararlı olanı bilmesi,
6- Bunları gerçeği gizleme amacı güden bir savunma mekanizmasına sığınmaksızın kabullenmesi"[702]
Osman Lebib Ferrac'ın zikrettiği ruh sağlığının belirtileri kısaca şunlardır:
1- Kişinin kendini ruhen güven içinde hissetmesi,
2- Ferdin kendi varlığını kabulü, bir ferd olarak değerini hissetmesi, gücünü kavraması, kapasitesini bilmesi, başkalarını tanıyıp onlarla kendisi arasındaki farkları kabullenmesi,
3- Kendisine yapılan telkinleri uygun bir şekilde ayırdetmesi ve teşebbüs gücüne sahip olması,
4- Başkalarıyla oldukça iyi ve doyurucu ilişkiler kurmada başarılı olması.
5- Hayata bakışında, karşılaştığı sorunlarda ve hayattan beklediği olgunluk konusunda gerçekçi olması,
6- Olgun, şahsiyetli olması.[703]

Kişiliğin Olgunlaşmasının Belirtileri

1- Duygusal Olgunluk: Bunun amacı, duygunun artması durumlarında kişinin kendini kontrol etmeye güç yetirmesi, kızmaması ve heyecanlanmamasıdır. Duygusal olgunluğun dış görüntüsü, kişinin ayakları üstünde durması, kendine güven duyması, hayatın problemleri karşısında gerçekçi olmasıdır,
2- Kişinin krizler, zorluklar karşısında direnmesi ve kararlı olması,
3- Kişinin mutluluk, doygunluk, kafa rahatlığı hissetmesi, ruhî hayatının kaygı ve gerilimden uzak olması,
4- Kişinin kapasite ve yetenekleri ölçüsünde normal sonuçlara güç yetirebilmesi,
5- Kişinin nisbeten özgür, en güzel örnekleri benimseyebilen ve bu değerleri sorunlar karşısında yardımcı olacak pratik planlar haline getirebilecek güce sahip olması,
Samuel Makarios'un[704] belirttiği şu hususlar da ruh sağlığının belirtilerini gösteren örneklerdendir:
1- Ferdin, şahsî yetenekleri ve gücüyle yapabileceği/yapamayacağı gerçekleri kabul etmesi,
2- Ferdin, ailesinde ve dışarda, sosyal ilişkilerden yararlanması ve bu ilişkileri kurma gücü,
3- Ferdin, işinde başarılı ve hoşnut olması,
4- Ferdin, genel olarak, hayatı cesaretle ve iyimserlikle karşılaması,
5- Ferdin, kendini yeterli ve günlük hayatın çeşitli durumları, alışılmış uygulamaları, aynı şekilde boşa giden çalışmaları ve bazı beklenmedik durumlar karşısında kendini güçlü hissetmesi,
6- Ferdin medenî cesaret sahibi, verdiği karar ve yaptığı işler sonucunda ortaya çıkan durumların sorumluluğunu taşıma gücü olması,
7- Ferdin, yönelişlerinde ve vaziyetinde, başkalarının gördüğü gibi, sebatlı olması,
8- Ferdin biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını normal bir şekilde sağlama, çeşitli güdüleri arasında dengeyi gerçekleştirme gücüne sahip olması,
9- Ferdin, psikolojik alanını geniş tutması, bilgi, pratik, dinlenme ve sosyalliğin çeşitli uygulamalarında ölçüye dikkat etmesi/özen göstermesi,
10- Ferdin, hareketlerini yönlendirmede, bakış açısını belirlemede, çeşitli işler karşısında mükemmel, sağlam bir düşünce yapısına sahip olması, şahsiyetiyle uygunluğu sağlayabilmesi.
Göz önüne alınması gereken şeylerden biri de, ister batılı ister doğulu olsun, psikoloji bilginlerinin ortaya koyduğu ruh sağlığının belirtilerinin çoğunluğu "ferdin uyumu etrafında veya kişinin kendisiyle ve toplumla uyumu, pratik hayatın işlerini yapmada etkin güç süreci, fiziksel ihtiyaçlarını sağlamada doyuma ulaşması" çevresinde dönüp dolaşmaktadır.
Modern psikoloji bilginleri, modern psikoloji araştırmalarının baskın geldiği maddî eğilimle birlikte yürümekte, insandaki ruhî yöne, din ve imanın ruh sağlığındaki rolünün önemine hiç ehemmiyet vermemektedirler. Ancak William James (1910), Cari G. Jung (1961), A. A. Brill, Henry Link gibi son derece az sayıda modern psikoloji bilginleri ve psikanalistler, dinin ruh sağlığı üzerindeki etkisinin önemini kavramaya başladılar. Dinin nefiste yaydığı güven ve huzurun, stres ve can sıkıntısından kurtulmanın önemli rolüne işaret ettiler. Yazarın, "Kur'an ve Psikoloji"[705] adlı kitabında, dinin ruh sağlığı üzerindeki etkisi konusunu ele alışı daha önce "Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şerifte Ruh Sağlığı"[706] başlığıyla geçmişti. Aynı şekilde Dr. Muhammed Avdeh ve Dr. Kemal İbrahim Musa, "Psikoloji ve İslâm Işığında Ruh Sağlığı" adlı kitaplarında, sağlığın ruhî yönünün önemine işaret etmişler, Allah'a kulluk, ibadetleri yerine getirme gibi ruhî yönün içerdiği hususları ruh sağlığının önemli delilleri saymışlardı. Bu iki yazar ruh sağlığının alâmetleri olarak şunları dile, getirmişlerdir: [707]
a- Manevî Yön: Allah'a iman, ibadetleri yerine getirmek, Allah'ın hükmünü ve kıymetini kabullenmek, sürekli Allah'a yakın olduğunu hissetmek,

ihtiyaçları hela! yoldan karşılayarak doyum sağlamak, Allah'ı anmaya devam.
b- Psikolojik Yön: Kendine karşı dürüst olmak, gönlün kin, kıskançlık ve sevimsiz şeylerden uzak olması, kişiliğini kabul, hayal kırıklığına ve endişeye dayanma gücü, (büyüklenme, gurur, savurganlık, cimrilik, tembellik, karamsarlık gibi) can sıkıcı şeylerden uzaklaşmak, doğru ilkelere yapışmak, ölçülü duygusallık, karnı geniş olmak, alçakgönüllülük, hayata yönelme, nefse hakim olma ve kendini tutabilme, sadelik, yüce amaçlar edinme, kendine güven.
c- Sosyal Yön: Ana/babayı, eşini, çocuklarını sevmek, muhtaçlara yardım etmek, güvenilir, hakkı söylemede cesur olmak, insanlara zarar veren (yalan, kandırma, hırsızlık, zina, cana kıyma, yalan şahitlik, yetim malı yemek, fitne çıkarmak, kin, çekememe, gıybet, koğuculuk, kalleşlik, zulüm gibi) şeylerden uzak kalmak, başkalarıyla iyi geçinmek, işini sevmek, toplumsal sorumluluk taşımak.
d- Biyolojik Yön: Bedenin hastalıklardan, ahlakî kötülüklerden uzak olması, vücud için gerekli anlayışın oluşması, vücud sağlığına dikkat ve gücünü aşacak yük yüklememek.[708]

Kur'an Ve Hadiste Ruh Sağlığı

Modern psikologların insandaki şahsiyet ve ruh sağlığı araştırmalarında insanın ruhî yönünü ihmal etmeleri, insan şahsiyetini anlamada, normal ve anormal kişilikleri belirleyen etkenleri tanımada büyük kusurlara götürmüştür. Ayrıca bu tutum ruh sağlığı için net bir anlayışın oluşmasına götüren yolu bulamamalarına sebep olmuştur.
Biz, biyolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle insan şahsiyetini araştırmada kusurlu davranır, ruhî yönünü ihmal edersek insanı doğru bir şekilde anlayamayız. İnsanı bütün yönleriyle; ister biyolojik, ister sosyal, ister kültürel, ister manevî olsun, şahsiyetini belirleyen etkenlerin hepsini ele alarak araştırmamız ve tanımamız gerekir.[709]

Kişilikte Denge

Birinci Bölüm'de, "güdü"lerden bahsettiğimiz sırada ve Sekizinci Bölüm'de "kişilik" konusunda "insanın, beden ve ruhunun istekleri karşısında güdü çatışmasıyla karşı karşıya kaldığına değinmiştik. Yine insanın beden ve ruhunun ihtiyaçlarını, aşırılığa kaçmaksızın ve orta yolu izleyerek doyurmak suretiyle dengeli bir şahsiyet oluşturabileceğini söylemiştik. İslam'da bedenin ihtiyaçlarını gidermeye karşı direnen ruhbanlık yoktur. Yine bedenin ihtiyaçlarını kayıtsız/şartsız doyurmak için mutlak serbestlik de yoktur. İslam; beden ve ruhun ihtiyaçlarını karşılamada dengeye, insandaki maddî ve manevî dengenin sağlanması için orta yolu izlemeye çağırır.[710]

Normal Kişilik Ve Ruh Sağlığı

Sağlıklı, normal bir kişiliği gerçekleştirmek için, insan yapısında, beden ve ruh arasındaki dengeyi sağlamak zorunludur. Kur'an-ı Kerim'de bu nefis, "Nefs-i Mutmainne" (Doygunluğa/olgunluğa erişmiş nefis) olarak isimlendirilmektedir. Bu nefis sahibi normal bir kişi, vücut sağlığına ve gücüne özen gösterir, gereksinimlerine helal yoldan doyum sağlar. Ruhî ihtiyaçlarını da tevhid inancına tutunarak, ibade tini yerine getirerek, iyi işler yapmakla Allah'a yaklaşarak, kötülüklerden ve Allah'ın yasakladığı şeylerden uzaklaşarak doyurur. O davranışlarında sürekli olarak doğruluğa yönelir, bütün söz ve davranışları Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de insanlar için ortaya koyduğu, Rasûl (s.a.s.) in değerli sünnetinde açıkladığı metoda uygun düşer.
Nefs-i Mutmainne seviyesine ulaşan insan, Yüce Allah'ın insanı yaratmış olduğu fıtrata uygun hareket eder ki, o da tevhid inancıdır. Bu fıtrat, onu koruyacak, besleyecek, geliştirecek bir şeye muhtaçtır ki o da Allah'ın indirmiş olduğu vahyinde belirtilmiştir.[711]
Yüce Allah, elçisini göndermesi, kitabını indirmesi; insanları irşad, sahip oldukları sağduyuyu korumaya yönlendirmek, ruhî yönden gelişmesini sağlamak, ortağı olmayan bir Allah'a iman ve ibadet yoluyla güçlendirmek, takvaya sarılmak, günahlardan uzaklaşmak, nefsin arzu ve isteklerine direnmek içindir. Böylece insan, normal hayatın yüklediği sorumluluklar nedeniyle yapısında maddî ve manevî yönden dengeyi gerçekleştirebilir, ruh sağlığını korur. Maddî ve manevî yönleri dengeleyen Rasûl (s.a.s.)in şahsında "olgun kişilik" en güzel şekilde gerçekleşmiştir. Rasûl (s.a.s.) hayatını sade olarak yaşar, bedenî ihtiyaçlarını uygun şekilde doyurur, ruhî ihtiyaçlarını da tam bir huzur ve kalp temizliği içinde, Yüce Allah'a ibadetinde samimiyetle doyururdu. Dünya hayatının engel ve süslerinden biri onu Allah yolunda olmaktan geri koymazdı. Rasûl (s.a.s.)in şahsiyeti tam bir olgun insan şahsiyeti, davranışlarında doğruluğun en güzel bir şekilde gerçekleştiği, bütün ahlakî sıfatların kendisinde toplandığı mükemmel bir olgun kişilik örneği idi. Ahlakı, Kur'an'ın öğrettiği ahlaktı. Yüce Allah onu "*Kesinlikle sen pek büyük bir ahlak üzerindesin.*"[712] sözüyle nitelemiştir. Rasûl (s.a.s.), ruh sağlığı göstergelerinin en yüksek seviyede gerçekleştiği nefs-i mutmainne için model şahsiyetti.[713]

Ruh Sağlığını Gerçekleştirmede İslam'ın Metodu

İslam insanın eğitiminde, insan kişiliğinin maddî ve manevî yönleri arasında dengeyi sağlamayı amaçlayan bir metod izler. Bu, ruh sağlığı yerinde, sağduyulu kişiliğin gerçekleşmesini sağlar. İnsanların çoğu, bu dünya hayatında tez elden mutluluğu sağlamak için çalışıyorlar, ahiret hayatı mutluluğunu elde etmekten uzak duruyorlar. İnsan, üç yöntem içeren özel bir eğitim metoduna muhtaçtır.
1- Birinci Yöntem: Allah'a iman, takva ve çeşitli ibadetleri yerine getirme yoluyla insanda manevî yönü güçlendirmeye özen gösterir.
2- İkinci Yöntem: Güdüler ve duygulara, nefsin arzu ve aşırı isteklerine hakim olmak demek olan, insanda bedenî yöne hakim olmaya özen gösterir.
3- Üçüncü Yöntem: Duygusal ve toplumsal olgunluğun oluşması için kişiliğinin gelişmesi, hayatın sorumluluklarını taşımaya hazır olmak, toplumun ilerlemesinde rolünü yerine getirmek, etkin ve canlı bir şekilde yeryüzünün iman, ruh sağlığı yerinde olan seviyeli bir hayatı yaşamaya hazır olmak için zorunlu âdet ve özellikleri insana öğretmeye özen gösterir.[714]

1- Ruhi Yönü Güçlendiren Yöntem

a- Allah'a Ve Birliğine İman, Ona Kul Olmak

İslam, Allah'a ibadet etmeye çağırır. Rasûl (s.a.s.)in İslam'a çağrısının ilk 13 yılı; tevhid inancına davet, imanın köklerini ashabının kalplerinde yerleştirmek, nefislerini berraklaştırmak Yüce Allah'a yaklaştırmak ve ona ibadete alıştırmakla geçmiştir. Yüce Allah'a imanın, insanların şahsiyetini değiştirmede büyük etkisi vardı. Cahiliye döneminin birçok ahlak ve geleneğini Araplar terketmişlerdi. Akıllan cehalet ve bazı hurafelerden ayrıca, birçok meselede, normalde insanların çoğunun korktuğu korkulardan nefisleri kurtulmuştu; ölüm korkusundan, fakirlik korkusundan, zamanın belaları korkusundan, insanlardan korkmaktan kurtulmuşlardı.[715] Nefislerine güven içinde yaşar olmuşlardı.
Rasûl (s.a.s.) ashabını Allah'a imana, O'na yaklaşmaya, razı olduğu şeyleri yapmaya, yalnızca Allah'a güvenmeye, sadece O'ndan yardım dilemeye çağırıyordu. Rasûl (s.a.s.) arkadaşlarını, sadece ve sadece Yüce Allah'tan korkmayı, yalnızca Allah'tan istemeyi öğretiyordu. Rasûl (s.a.s.)in, İbnu Abbas arkasında biniliyken yaptığı yönlendirmeler bunu açıkça göstermektedir. Daha önce geçen bu hadiste, Rasûl (s.a.s): "*İstediğinde sadece Allah'tan iste, yardım dilediğinde yalnız Allah'tan dile. Ümmet, sana bir şekilde yardım etmek için toplansalar, Allah'ın sana yazdığının dışında, fayda veremeyeceklerini, zarar vermek için toplansalar, Allah'ın sana takdir ettiğinin dışında bir şeyle zarar veremeyeceklerini bil.*"[716] buyurdu.
Yüce Allah'a iman insan nefsini rahat, hoşnutluk, mutlulukla doldurur. İnsanı huzur ve güvenle dopdolu olarak yaşatır. Çünkü iman ve Allah'a ibadetinde samimî olan insan, Allah'ın kendisiyle birlikte, O'nun gözetim ve korumasında olduğunu bilir. Yüce Allah ona, hayatında başarı hazırlar, insanların gönlüne sevgisini atar.
"*İman edip de imanlarına bir haksızlık bulaştırmayanlar, işte korkudan emin olmak onların hakkıdır ve hidayete erenler de onlardır.*"[717]
"*Onlar inanan ve gönülleri Allah'ı anmakla huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki gönüller ancak Allah'ı anmakla yatışır.*"[718]
"*Erkek ve kadından her kim mü'min olarak amel işlerse, kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız. Yapmakta oldukları amellerin karşılığını da kesinlikle en güzel bir şekilde vereceğiz.*"[719]
Rasûl (s.a.s.): "*Kimin amacı ahiret olursa, Allah onun gönlünü zengin kılar, işlerini düzene koyar, istemese de dünyayı ona yaklaştırır. Kimin gayesi dünya olursa Allah onu yoksullaştırır, işi rast gitmez, dünyadan da ancak Allah'ın takdir ettiği kadarına ulaşır. Fakir olarak akşamlar,*

yoksul olarak sabahlar. Kul, Allah'a yöneldikçe, Allah müminlerin kalbini sevgiye, ona yöneltir. Allah, her hayrı ona çabucak ulaştırır."[720] buyurmuştur.[721]

b- Takva

Yüce Allah'a içten imanı takva izler. Takva, insanın Allah'ın gazabından ve azabından, günah işlemekten uzak durmak, Allah'ın metodunun gereğini, emrettiklerini yapmak, yasakladıklarından da kaçmak suretiyle kendini korumasıdır.
Takva kavramı insanın işlerinde sürekli hakka, adalete, güvene, doğruluğa yükselmesini, insanlarla iyi ilişkiler kurmasını, düşmanlık ve haksızlık yapmaktan kaçınmasını kapsar. Aynı şekilde takva mefhumu, insanın, kendisine verilen işleri en güzel bir şekilde yapmasını sağlar. Çünkü o, yaptığı bütün işlerde sürekli Yüce Allah'a yönelmekte, O'nun rızasını ve sevabını beklemektedir. Bu durum, insanı devamlı olarak kendini düzeltmeye, işlerini en iyi biçimde yapması için güç ve bilgisini geliştirmeye yönlendirir. Bu anlamda takva, insanı en güzel ve en iyi davranışlara sürükleyen; kişiliğinin gelişme ve yükselmesini sağlayan, kötü gidişat, sapık ve kural dışı davranışlardan kaçındıran bir enerji kaynağı olur.[722]
Öyleyse takva, şahsiyetin oluşması, olgunlaşması ve dengeli olmasında, mükemmel insan haline gelmesinde, mutluluk ve ruh sağlığının gelişmesinde başlıca etkenlerdendir.[723]

c- İbadetler

Namaz, oruç, zekat, hac gibi çeşitli ibadetleri yapmak insan şahsiyetinin eğitimine, nefsinin temizlenmesine ve hayatın sorumluluklarını taşımayı sağlayan yararlı, övülmüş bir çok sıfatlarla eğitilmesine, ruh sağlığı yerinde olgun kişiliğin oluşmasına yardım eder. Bu çeşit ibadetleri yapmak insana hayatın güçlüklerine katlanmayı, nefisle mücadele etme ve arzularını kontrol etmeyi, irade gücü, kararlılık, insanları sevme ve onlara iyilik etmeyi öğretir, onda sosyal birliktelik ruhu, yardımlaşma ve dayanışma duyguları yükselir. Yazarın, İbadetlerin ruh sağlığı üzerindeki önemi konusunu biraz ayrıntılı olarak ele alışı "el-Kur'anu ve Ilmu'n Nefs1' adlı kitabında geçmişti.[724] Yüce Allah'a ibadetlerle yaklaşma insanda mutluluk ve güven duygularını diriltir, ona büyük bir moral verir. Çünkü o kendini Allah'ın gözetimi ve koruması altında olduğunu, Yüce Allah'ın ona yardım ve destek vereceğini bilir. Bir hadiste, Rasûl (s.a.s.) Rabbinden şöyle rivayet eder; Yüce Allah şöyle buyurur: "Bir kimse benim has kullarımdan birine düşmanlık ederse ben de ona savaş açarım. Hiç bir kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden başkasıyla bana daha iyi yaklaşamaz. Sonra nafile ibadetleri yaptıkça bana yakınlaşır, onu severim. Sevince de duyan kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Benden isterse veririm, bana sığınırsa korurum. Yaptığım şeyler içinde, mümin kulumun canını almakta tereddüd ettiğim gibi hiçbir şeyde tereddüd etmem. O, ölümden hoşlanmıyor, ben de kuluma acı gelen şeyden hoşlanmıyorum."[725]

2- Bedeni Yöne Hakim Olma Yöntemi

1- Güdüleri Kontrol Altında Tutma

İslâm, güdülere hakim olma ve onları kontrol altında tutmaya çağırır. İslam, yaratılıştan gelen güdüleri engellemeye değil, sadece doyumlarının düzenlenmesi, denetlenmesine, ferdî ve sosyal yararları gözeten sağduyulu bir yönlendirmeye çağırır. Kur'an ve nebevî sünnet, yaratılıştan gelen güdülerin doyumunda iki çeşit düzenlemeye davet eder:
a- Birinci düzenleme, dinen serbest olan, helal yoldan doyum sağlamadır. Bu düzenlemenin misallerinden biri, cinsellik güdüsünü sadece evlenme yoluyla doyurma, zina yoluyla doyum sağlamasını yasaklamadır. "*Evlenmeye imkan bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan.bir zenginlik verinceye kadar iffetli kalmaya çalışsınlar*."[726] Rasûl (s.a.s.) de, -daha önce Birinci Bölüm'de, "Güdülere Hakim Olma" konusunda geçtiği gibi- insanları cinsellik ve yaratılıştan gelen öteki güdülerini kontrol altında tutmaya çağırmaktadır, (sh. 49)
b- İkinci tip düzenleme, beden ve ruh sağlığına verdiği zararlar nedeniyle, güdülerin doyumunda aşırı gitmemektir. Rasûl (s.a.s.) de, yaratılıştan gelen güdülerin doyurulmasın da aşırı gitmemeye davet etmiştir. Birinci Bölüm'de, -Güdüleri Kontrol Altında Tutma konusunda- açıkladığımız gibi.
Kur'an-ı Kerim sadece yaratılıştan gelen fizyolojik güdüleri kontrol altında tutmaya özen göstermedi. Düşmanlık, mülk edinme ve nefsin çeşitli hevesleri gibi manevî güdülere de hakim olmaya özen gösterdi. Rasûl (s.a.s.), -Birinci Böliüm'de açıklaması geçtiği gibi- insanları güdülerine ve nefislerinin isteklerine hakim olmaya yönlendirdi.[727]

2- Duygu Ve Heyecanları Kontrol Altında Tutma

Kur'an-ı Kerim, insanları duygularını yenmeye ve onları kontrol altına almaya çağırır. Modern tıbbî ve psikolojik araştırmalar bundaki hikmeti ortaya çıkarmıştır. Çünkü duygusal sarsıntıların bir çok tıbbî ve psikolojik hastalıklara neden olduğu tesbit edilmiştir. Yazarın Kur'an-ı Kerim'de "duygulara hakim olma" konusunu ele alışı "Kur'an ve Psikoloji" adlı kitabında geçmektedir.[728]
Rasûl (s.a.s.) de insanları öfkelerini v.b. öteki duygularını yenmeye davet etmiştir. Bunu, İkinci Bölüm'de, "Hadiste Duygulan Kontrol Altında Tutma" konusunda, biraz ayrıntılı olarak ele almıştık.[729]

3- Ruh Sağlığı İçin Zorunlu Olan Huyları Eğitme Yöntemi

Rasûl (s.a.s.), İslam'a çağrının ilk yıllarında, Mekke'de, insanın yapısı ve terbiyesine, İslam davetini yaymanın sorumluluğunu taşıması için hazır olmasına, islam devletinin kurulmasına özen gösterdi.
İslâm dini ilkelerinin öğretilmesi, ibadetlerin yapılması, iman ve takva köklerinin gönüllerinde yayılması yanında; davranışlarda doğruluğu, övülmüş ahlakı, günlük hayatın çeşitli uygulamalarındaki güzel âdetleri, başka insanlarla ilişkileri de öğretiyordu.
Aralarında insan sevgisini, yardımlaşmayı, başkalarına yardım elini uzatmayı yayıyor, kendine güveni, ayakları üstünde durmayı, tok gönüllülük, Allah'ın verdiğine razı olmayı da öğretiyordu. Nefislerine güven ve huzuru, korku ve endişeden bağımsız olmayı yerleştiriyordu. Onları çalışma ve üretime, yaptıkların sağlam yapmaya, bilgi ve marifet elde etmeye, cehalet, kuruntu ve hurafelerden bağımsız olmaya teşvik ediyordu.
Rasûl (s.a.s.) yine onları beden sağlığı ve gücüne, binicilik ve atıcılık öğrenmeye de yönlendiriyordu. Kısaca, Rasûl (s.a.s.) ashabına iyi ve güzel olan bütün huyları ve modern psikoloji bilginlerinin ruh sağlığının belirtileri saydıkları ahlakı öğretiyordu. Öyleyse, Rasûl (s.a.s.)in okulunda yetişmiş sahabeyi (r.a.) nefisleri parlak, akılları hür, huyları güzel, davranışları düzgün, kişilikleri olgun olarak bulmamızda şaşılacak bir şey yok. Onlardan, İran ve Rum ordularını yenen kahramanlar çıktı, ülkeleri fethettiler, dünyanın başkanı olup devletler kurdular. Yine onların neslinden çeşitli bilgi ve marifet alanlarında derinleşen bilginler, düşünürler çıktılar ki eserleri Rönesans öncesinde Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutuluyordu. Avrupalıların akıllarının aydınlanması ve rönesansın doğmasının erdemi onlara aittir.
Müslümanların şahsiyetlerinin değişmesinde Kur'an-ı Kerim ve Rasûl (s.a.s.)in öğretilerinin rolü büyüktür. Zayıflıktan güce, çözülmeden mükemmelliğe, kötü geleneklerden iyi geleneklere, davranışlarda yamukluktan dürüstlüğe, kötü ahlaktan güzel ahlaka değiştiler.
Kısaca, kişilikleri olgunlaştı, ruh sağlığı için iyi belirtiler sayılan sıfatları üzerlerinde topladılar. Burada, sahabenin, Nebi'nin okulundan öğrendiği bütün karakterleri, ahlakı, ruh sağlığının alâmetleri sayılan davranışları kapsamlı olarak, özetle ortaya koyacak değilim. Fakat bazılarını, bir kısım hadis-i nebevilerden toplayabildiklerimin adını vermekle yetineceğim. Sanırım Rasûl (s.a.s.)in sözlerinin biraz daha incelenmesi, ruh sağlığıyla sağlam bağlantısı olan öteki birtakım hususları açığa çıkaracaktır.[730]

1- Kendini Güven İçinde Hissetme

Rasûl (s.a.s.) ashabını sürekli Yüce Allah'a inanmaya çağırıyor, O'nun bağışına ulaşmaya, rızasını kazanmaya, Naim Cennetlerinde sürekli kalmak için büyük sevaba kavuşmayı ummaya, O'ndan sakınmaya teşvik ediyordu. Bu umut, Allah'a kullukta ihlaslı, davranışlarda dürüst olmaya, sapma görüntüsü olan her şeyden uzak durmaya sevketmede güçlü bir güdüydü. Bunun, huzur ve kendilerine güven duymalarında büyük etkisi vardı.

Rasûl (s.a.s.) sahabe arasında kardeşlik, yardımlaşma, birbirine tutunma, sosyal olgunluk ruhu yayıyor, aralarında cemaate bağlılık ruhunu güçlendiriyor, sosyal ilişkileri sağlamlaştırıyordu. Onları bütün insanları sevmeye, onlara yardım elini uzatmaya çağırıyordu. Bu yüzden Rasûl (s.a.s.)in döneminde islam toplumu, sağlam bir binanın tuğlaları gibi birbirine tutunan veya bir insanın vücudunun birbirine güç veren uyumlu organları gibi fertleri olan bir toplum olarak insanlık âlemi için örnek oldu.
Bu, cemaate bağlılık ruhu, hizmetlere etkin katılma arzusu, ilerleme ve yükselme çalışmasında ihlas, bu cemaatte bulunan diğer insanları sevme duygusu, bu duygunun da iyi ve güzel bir duygu olduğunu içine sindirmek... bütün bunlar, kişinin huzur ve kendini güven içinde hissetmesi için önemli etkenlerdendir. Rasûl (s.a.s.), ferdin kendini toplum içinde, güvende hissetmesinin, mutlu olmasının en önemli etkenlerinden biri olduğuna işaret etmiştir: "*Kim, yaşadığı çevrede güven içinde, bedeni sağlıklı olur, günlük yiyeceği mevcut olursa sanki bütün dünya onun olmuş gibidir.*"[731]
Rasûl (s.a.s.) bu hadisinde, mutlu olmak için başlıca üç sebebe işaret etmiştir: Kişinin kendisini toplumu içinde güvende hissetmesi, vücut sağlığı, yiyeceğini sağlamış olması. Şüphesiz, insanın yaşadığı toplumda kendini hayatından emin hissetmesi, sağlıklı ve hastalıklardan uzak olması, hayatta kalması için zorunlu olan açlık, susuzluk v.b. fizyolojik güdülerini doyurması, bütün bunlar ruh sağlığının önemli belirtilerindendir.[732]

2- Kendine Güvenme

Rasûl (s.a.s.) ashabına kendilerine güven duymalarını, kendi işlerini kendilerinin yapmasını, ihtiyaçlarını gidermede başkalarına yük olmamayı öğretirdi.
Abdurrahman Avf b. Malik el-Eşcaî anlatır: "7-8 kişi Rasûl (s.a.s.)in yanındaydık. Rasûl (s.a.s.): - "*Allah elçisine biat etmeyecek misiniz?*" diye sordu. Oysa yeni biat etmiştik, bu yüzden:
- "Ya Rasulallah, biat ettik ya!" dedik. Yine sordu:
- "*Allah elçisine biat etmeyecek misiniz?*" Bunun üzerine ellerimizi Rasûl (s.a.s.)e uzattık:
- "Ey Allah'ın elçisi, sana biat etmiştik, tekrar ne üzerine biat edeceğiz?" diye sorduk.
- "*Sadece Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya, beş vakit namazı kılmaya, Allah'a itaat etmek üzere biat edin*." buyurdu ve yavaşça bir kelime ekledi: "*İnsanlardan bir şey istemeyin.*" Bu insanlardan bazılarının değneğinin düştüğünü görürdüm; kimseden vermesini istemezler, iner kendileri alırlardı."[733]
Rasûl (s.a.s.):
- "*Kim insanlardan bir şey istememeyi garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim.*" buyurunca Sevban:
- "Ben!" diye cevap verdi. Kimseden birşey istemezdi."[734]
Rasûl (s.a,s.) ashabına, rızıklarını kazanma konusunda kendilerine güvenmelerini öğretir, onlara insanlardan istemeyi yasaklardı. Rasûl (s.a.s.): "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden birinin omuzuna ip atıp odun taşıması, birinden bir şey istemesinden daha hayırlıdır. İstenen kişi ise verir veya vermez."[735] buyurdu.
Hakim b. Hizam anlatır: Rasûl (s.a.s.)den istedim, verdi. İstedim, yine verdi. Tekrar istedim, yine verdi sonra buyurdu ki: Ey Hakim, kesinlikle bu mal çekicidir, tatlıdır. Bu yüzden, kim onu gönül hoşluğu ile alırsa bereketlenir, kim de göz dikerek alırsa bereketi gider, yer fakat doymaz. Veren el alan elden üstündür. Dedim ki, Ey Allah'ın elçisi, senden sonra ölünceye kadar kimseden bir şey istemeyeceğim. Ebu Bekir ve Ömer (Allah onlardan razı olsun) ganimet malından verdiler, fakat o almaktan çekindi. Sonra vefat etti. "[736]

3- Cesaretli Olması

Nebevî terbiye, müslümanın kendine güvenini artırmış, eksiklik, zayıflık ve korku duygularından kurtulmasına çalışmış, onu kendisine güven duymaya, görüşünü belirtme cesaretini göstermeye, insanlardan korkmadan duygu ve düşüncelerini ortaya koymaya teşvik etmiştir. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurdu:
- "*Sizden biri kendini hor görmesin*". Sordular:
- "Ey Allah'ın elçisi, birimiz kendini nasıl hor görür?"
- "*Allah için hakkında söz söylemesi gereken bir iş görür fakat sonradan o konuda konuşmaz. Yüce Allah ona kıyamet günü sorar: "Şu konuda şöyle demene engel olan neydi?! -"İnsanlardan korkmuş olmam" deyince Allah (c.c) sorar: "Korkulmaya en layık olan ben değil miyim!*"[737]
İnsanın kendine güven duyması için, kendi hakkındaki düşüncesinini iyi ve güzel olması gerekir, insanın davranışlarında kendi hakkındaki düşüncesinin büyük etkisi vardır. Eğer kendisinin, insanların sevgi ve saygısına layık, başarılı ve muktedir şeklinde olduğuna inanırsa, davranışları bu düşünceye paralel olur. Eğer insanların sevgi ve saygısına layık olmadığına, beceriksiz ve yetersiz biri olduğuna inanırsa yine davranışları bu düşünceye paralel olur, kendine güvenini yitirir, insanların sevgi ve saygısını çekme duygusunu kaybeder, başarısızlık korkusuyla bir çok önemli işi yapmada kararsızlık gösterir.
İnsanın kendisi hakkındaki düşünceleri, sosyal gelişmesi sırasında ana/babasının, ailesinin kendine karşı davranışları, başarısızlık, cezalanma veya tenkitle karşılaştığı bir çok durumda şahsî deneyimleri sonucunda oluşur.
Rasûl (s.a.s.) çocuklarına ve torunlarına iyi muamele etmede en güzel örnekti. Rasûl (s.a.s.)in, Hasan ve Hüseyin'e (r.a.) sevgisi, üstün ilgisi ve güzel davranışı daha önce geçmişti. Rasûl (s.a.s.) bu konuda ashabına da uyulması gereken en güzel modeldi. Ayrıca Rasûl (s.a.s.) ashabını çocuklarına iyi davranmaya teşvik ederdi. Rasûl (s.a.s.): "*Çocuklarınıza iyi davranınız ve terbiyelerini de iyi veriniz.*"[738] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) ad koymanın, insanın şahsiyetinin oluşmasındaki önemli yerini iyi bilirdi, iyi ve güzel isim koyma, insan kimliğinin oluşmasındaki önemli etkenlerden bindir. Rasûl (s.a.s.) çirkin isimleri sevmez, onları güzel isimlerle değiştirirdi.
Said b. Müseyyeb'in dedesi Rasûl (s.a.s.)e gelince Nebi sorar:
- "*Adın ne?*
- Hazen.
- *Senin adın Sehil olsun*.
- Ben babamın koyduğu adı değiştirmem." karşılığını verir. Said'in babası der ki:
- Hayatı aramızda hep hüzünlü geçti."[739]
İbnu Ömer'in Asiye adını verdiği bir kızı vardı. Rasûl (s.a.s.) kızın adını Cemile olarak değiştirdi.[740]
Rasûl (s.a.s.)e gelen bir grup insan içinde "Asram" adında biri vardı. Rasûl (s.a.s.) ona adını sordu. Asram deyince; "*Hayır, senin adın Zür'a olsun.*" buyurdu.[741]
Yine Rasûl (s.a.s.) Şihab adını Hişam, Harb ismini Silm, Muzdaci' ismini Münbais olarak değiştirdi. Ayrıca el-As, Şeytan, Gurab isimlerini ve bunlar gibi güzel olmayan isimleri de iyi isimlerle değiştirmişti.[742]

4- Sorumluluk Duygusu Hissetmek

Topluma nisbetle insan, vücuda nisbetle hücre gibidir. Ayrıca bütün hücreler sağlıklı olmayınca beden sağlam olamaz, aslî görevlerini iyi bir şekilde yerine getiremez. Aynı şekilde toplum da, ruh sağlığına sahip, görev ve sorumluluklarını güzelce yerine getiren fertlerden meydana gelmedikçe, iyi bir toplum olamaz. Dengeli şahsiyet olmanın özelliklerinden biri, kişinin, aile yönünden olsun, yaptığı işler yönünden olsun, dost, arkadaş, komşu ve ilişkisi olan diğer insanlar yönünden olsun veya genel olarak bütün bir toplum yahutta bütün bir insanlık yönünden olsun, bütün şekiileriye sorumluluk duygusunu hissetmesidir. Toplum içinde her fert, gözetmekle mükellef olduğu ve özen göstermesi gereken insanlara karşı, yapması gereken işe karşı ve kamu yararı açısından sorumluluğunu duyarsa toplum ilerler, yükselir ve toplumun bütün fertleri mutlu olur. Dengeli insan, öteki kişilere karşı kişisel ve toplumsal sorumluluklarını hisseder, böylece onun başkalarına yardıma eğilmesi kolaylaşır, onlara yardım elini uzatır.
Psikanalist Alfred Adler (1937), hastalarının tedavisinde; onları diğer insanları önemseme, yardımcı olma, toplumun fertleriyle ilişkilerini güçlendirme konularında yönlendirirdi.[743] O, bu konuda şunları söylemiştir; "Bütün bunların arkasından istediğim şey, hastalarımın ilgisini başkalarına yönlendirmektir. Hasta ne zaman topluma karışırsa, onlarla beraber onlara yardımcı ve destek olursa, kesinlikle iyileşmiş

demektir. Bence dinin öğütlediği şeylerin en önemlisi komşu sevgisi ve ona yardımdır. Başkalarına yardımı esirgeyen kişinin sıkıntı ve sorunlarla karşılaşacağı bir gerçektir. Hayatın kişiden istediği şey, çalışan, üreten, insanları seven, sevgisinde ve evliliğinde etkin olan biri olmasıdır."[744]
Rasûl (s.a.s.) de ashabının sorumluluk duymalarına özen gösterirdi. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurdu: "*Hepiniz bir çoban/yöneticisiniz ve idareniz altında bulunanlardan sorumlusunuz. İnsanları yöneten başkan, halkından sorumludur. Aile reisi, evinin başkanıdır ve hane halkından sorumludur. Kadın kocasının evinin başkanıdır ve evdekilerden sorumludur. Adamın mallarına bakan kişi patronun mallarının idarecisidir ve mal varlığından sorumludur. Dikkat edin, hepiniz bir şeyin idarecisisiniz ve yönetiminiz altında bulunanlardan sorumlusunuz*."[745]
Bu hadiste Rasûl (s.a.s.), her insanın gözetimi altında bulunanlardan veya yapması istenen iş ve görevden sorumlu olduğunu hükme bağlamaktadır. Rasûl (s.a.s.)in "Dikkat edin! Hepiniz bir çobansınız ve güttüğünüz şeylerden sorumlusunuz." sözü toplumun tamamını kapsayan bir sözdür. Toplumun her bir ferdi, bu çobanlığın şekli ne kadar artarsa artsın -gerek kişiler gerekse iş yahut mal v.b. olsun- idaresi altında olan şeyden sorumludur. Rasûl (s.a.s.) bu hadiste sosyal sorumluluklardan genel misaller vermiştir. Başkanı veya insanların işlerinden sorumlu kişiyi zikretmiş; onların işlerini hakkıyla, adalet ve eşitlikle, herkes için iyiyi, ilerleme ve bolluğu sağlayacak şekilde üstlenmekten sorumlu olduğunu söylemiştir.
Erkeği, evinin bütün fertlerinden sorumlu, onları gözetmek, geçimlerini sağlamak, çocuklarını iyi terbiye etmek, toplumun ilerlemesi ve yükselmesi için etkin olarak üzerlerine düşeni yapabilecek iyi vatandaşlar olmaları için iyi yetişmelerini sağlamakla yükümlü olan biri olarak zikretmiştir.
Kadını, eşinin evinden, çocuklarından, malından, çocuklarının terbiyesinden, malının korunmasından, evin bütün işlerini en iyi bir şekilde yapmaktan sorumlu biri olarak zikretmiştir.
Başkasına hizmet veren kişiyi, adına çalıştığı adamın malından, bu malı iyi kullanmaktan, hırsızlık ve ziyana uğraması veya yok olmasından korumakla sorumlu biri olarak zikretmiştir.
Kısaca, bu hadis her kişinin toplumda, hizmet veya işini üstlendiği kişilerden, yapmak yükümlülüğünü yüklendiği bütün işlerden sorumlu olduğunu karara bağlamıştır. Aile fertlerine, işine, genel olarak topluma ve başkalarına karşı toplumsal sorumluluk duyan kişi kesinlikle dengeli bir kişidir, memnuniyet ve ruhî rahatlık duyar. Çünkü o, toplum için yararlı, toplumun ilerlemesi ve yükselmesi için üstüne düşeni etkin olarak paylaşan insandır.[746]

5- Olgun Kişilik Sahibi Olmak

Rasûl (s.a.s.) ashabını, kendinden ve görüşünden emin, düşünce ve tesbitleri kendi istek ve özgür iradeierin-den doğan görüş ve işler olmaksızın başkalarının görüş ve işlerine uyan insanlar olmaktan kaçınan kişiler olarak yetiştirirdi. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Sizden biri, "Biz insanlarla beraberiz; insanlar iyi olur, iyilik yaparlarsa biz de iyi oluruz. Eğer kötü olur, zulmederlerse biz de zulmederiz." diyen şahsiyetsizlerden olmasın! Fakat siz kendinizi, insanlar iyi olurlarsa iyi olmaya, kötü olurlarsa zulmetmemeye alıştırınız."[747]
Rasûl (s.a.s.) bir gün, uzun bir konuşmasının bir kısmında şöyle demiştir: "Cehennemlikler beş gruptur: Birincisi, aklı olmayan fikirsiz kişi ki böyleleri sizin aranızda uydu olarak bulunur, ne aileleri ne de mallan olur."[748]
Geçen bu iki hadiste Rasûl (s.a.s.) ashabını, varlıklarını hissetmeye, özgür görüş sahibi olmaya yönlendirmekte, kendi iradesi ve seçme gücü olmaksızın görüş ve işlerinde, insanlar nasıl düşünüp yapıyorlarsa öyle kabullenen, başkalarına uydu olan kişilerden olmayı yasaklamaktadır.

6- Gözü Tok Ve Kadere Razı Olmak

İnsan aklının rahat ve kişinin mutlu olmasının en önemli nedenlerinden biri de Allah'ın kendisine verdiği rızka, nimetlere, servet olarak kendisinden daha yüksek ve malı daha çok olanlara bakmaması, kanaat etmesidir. Kanaatsizlik ve kendisinde olana razı olmamak insanı can sıkısı ve kızgınlığa, mutsuzluk ve sıkıntıya götürür. Rasûl (s.a.s.), akıl rahatlığı ve doygunluğun gerçekleşmesi için ashabına kanaat ve; razı olmayı öğütlerdi. Rasûl (s.a.s.) ashabına, zenginliğin mal çokluğu değil; göz ve gönül tokluğu, razı olma, kendisine bazı şeyleri gereksiz görme ve onlardan uzak durmayı öğretirdi. Rasûl (s.a.s.): "*Zenginlik, mal/mülk çokluğu değil, fakat göz/gönül tokluğudur.*"[749] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) ashabına, kendilerinden zengin olanlara bakmamalarını tavsiye ederdi, çünkü bu kızgınlık ve razı olmamaya götürür. Kendilerinden aşağıda olanlara bakmalarını tavsiye ederdi, çünkü bu Yüce Allah'ın onlara olan nimetlerini anmaya, birçok insandan üstün kıldığı için O'na hamd ve teşekkür etmeye sebep olur. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurur: *"(Dünya konusunda) sizden aşağı olana bakınız, yukarı olana bakmayınız, bu durum Allah'ın size olan nimetlerini küçümsememeniz açısından daha uygun bir davranıştır.*"[750]
"*Sizden birisi, varlık ve yaratılış konusunda kendinden üstün olana baktığında bir de kendinden aşağı olana baksın. Bu durum Allah'ın kendisine olan nimetini küçümsememesini sağlaması yönünden daha iyi bir davranıştır*."[751]
Rezin rivayetinde şu ziyade vardır: "Avn b. Abdullah b. Utbe (Allah rahmet eylesin) anlatır; Zenginlerdendim, kimse benden kaygılı değildi. Bineğimden daha iyi binek, elbisemden daha güzel elbiseleri görüyordum. Bu sözü duyunca fakirler gibi davranmaya başladım, rahata kavuştum."[752]
Uzun bir hadiste Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurur: "*Allah'ın sana verdiğine razı ol ki insanların en mutlusu olasın.*"[753]
Yüce Allah'ın verdiğine razı olmak, Ademoğlunun mutluluk sebeplerinden biridir. Ademoğlunun mutsuz olma nedenlerinden biri, Allah'tan hayırlı olanı istemeyişi, biri de Yüce Allah'ın kendisine hükmettiğine kızmasıdır.[754]
Yüce Allah'ın verdiği rızka kanaat emek, takdir ettiği hayat şartlarına razı olmak -Rasûl (s.a.s.)in bize tavsiye ettiği gibi- bu ikisi kesinlikle insanın mutluluğu ve ruh sağlığının sebeplerindendir.[755]

7- Sabır

Ruh sağlığı, hayatın güçlüklerine katlanmanın, zorluklara ve krizlere karşı direnmenin önemli belirtilerinden biridir.
Zamanın bela ve musibetlerine karşı sabreden, bunlar önünde zayıf kalmaz ve yıkılmaz, umutsuzluk onu yakalayamaz. Sabır ve direnmeyle felaketlere ve zor durumlara karşı koyan kişi, dengeli şahsiyeti olan, ruh sağlığından olabildiğince yararlanan bir insandır. Yüce Allah bir çok âyette bize sabrı tavsiye etmiştir:
"*Birde sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyiniz; gerçi bu Allah'a saygılı olanlardan başkasına ağır gelir*."[756]
"*Ey iman edenler, sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin; kesinlikle Allah sabredenlerle beraberdir.*"[757]
"*Andolsun ki mallarınız ve canlarınız konusunda imtihan olunacaksınız. Andolsun ki sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve şirk koşanlardan sizi incitecek bir çok laf işiteceksiniz. Eğer şükreder ve takva yoluna giderek korunursanız işte bu yapmaya değer işlerdendir*."[758]
Rasûl (s.a.s.) de ashabına, karşılaştıkları bir hastalık veya felaketin Yüce Allah'ın bir imtihanı olduğunu, seviyelerini yükselteceğini, birtakım günahlarını sileceğini ve kendilerine sevap yazılacağını öğretirdi. Bu nebevî eğitim/öğretim, genellikle onlara, hayatın güçlüklerine karşı direnme, Yüce Allah'ın hükmüne razı olan bir nefsin felaketlere dayanma gücünü kuvvetlendirmekteydi: "*Müminin başına kronik bir ağrı/sızı, bir hastalık, bir keder, onu üzen bir durum gelirse, bu yüzden Allah onun bazı günahlarını bağışlar*."[759]
"*Allah, bir kulunun iyiliğini istediğinde, cezasını dünyada verir. Bir kulunun şerrini istediğinde, günahının cezasını Kıyamete kadar erteler*."[760]
"*Cezanın en büyüğü belanın en büyüğü iledir. Yüce Allah bir toplumu sevdiği zaman, başlarına bela verir, razı olandan razı olur, olmayana kızar*."[761]
Rasûl (s.a.s.): "*Mümin erkek ve kadına, çocuğuna ve malına bela geldikçe gelir, Rabbine kavuşuncaya kadar bu sürer, fakat onun bir günahı da kalmaz.*"[762]
"*Yüce Allah buyurur ki, İzzet ve Celalim hakkı için, bedenindeki hastalıkları, rızkındaki darlığı sebebiyle boynundaki günahları bağışlamadan hiç bir kimseyi dünyadan göndermeyeceğim*."[763]
Bu ve benzeri nebevî hadisler müslümanlara, zamanın zorluk ve belalarına sabrı öğretir. Karşılaştığı bu felaketlerde kendisi için büyük hayırlar olduğuna, günahlarını sileceğine, sevaplarını artıracağına inandığı için Yüce Allah'ın hükmünü gönül hoşluğu ile karşılamayı öğretir. Rasûl (s.a.s.): "Müminin işine şaşarım: Onun bütün işleri hayırdır. Bu durum sadece mümine özgüdür. Başına iyi bir şey gelirse, şükreder, hayır olur. Başına kötü bir şey gelirse, sabreder, onun için hayır oîur."[764] buyurdular.[765]

8- İşini Tam Ve Sağlam Yapmak

Dengeli insan, dinç, işini iyi ve etkin olarak yapan kişidir. Yaptığı işi sürekli iyi yapmaya, en güzel bir şekilde görevini yerine getirmeye çalışır. İşini yaparken kendi, ailesi ve genel olarak toplum adına sorumluluk duyar. İşini ustalık ve sağlamlıkla yaparken ilerleme, yükselme ve şahsî olgunlaşma arzularını doğru olarak ifade ettiğini, toplum hizmetinde etkin olarak rolünü yerine getirdiğini, toplumun gelişmesi, ilerlemesi ve bayındır olması için üzerine düşeni içtenlikle paylaştığını düşünür.
İslam hayat ve uygulama dinidir, insanı çalışmaya özendirir, başıbozukluk ve tembelliği yasaklar. Allah'ın rahmetinden istemek için yeryüzünde çalışmaya çağırır. Yüce Allah Cuma Suresinde buyurur ki: "*Sonra da namaz kılındı mı yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan nasibinizi arayın.*[766]
Rasûl (s.a.s.) de ashabını çalışmaya teşvik ederdi: "*Hiç bir kimse, elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yememiştir. Allah'ın nebisi Davud (a.s.) elinin emeğini yerdi.*"[767]
"*Sizden birinin elinde bir fidan varken kıyamet kopuyor olsa da, kopmadan dikebilecekse, diksin onu*."[768]
"*Allah kesinlikle sanatkar mümini sever*."[769]
Rasûl (s.a.s.) de ashabını, yaptıkları işleri iyi yapma yönünde teşvik ederdi: "*Sizden biri yaptığı işi iyi yaptığında Allah onu sever.*"[770] buyurdu.
İnsanın bir işi yapması, onu iyi yapması ve başarması, kendinin ve ailesinin geçimini sağlamada kendine güvenmesi, toplum hizmetinde etkin olarak görevini yerine getirmesi; bütün bunlar insanın kendine güveninin artmasını, toplumdaki rolünü tam olarak yerine getiren bir insan olarak kendi değerini kavramasını, ayrıca memnuniyet ve mutluluk duymasını sağlar.[771]

9- Vücut Sağlığına Dikkat

Ruh sağlığının belirtilerinden biri de vücut sağlamlığı ve sağlığıdır. Atalar "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." demiştir. Rasûl (s.a.s.) de ashabının şahsiyetlerinin ruhî, bedenî ve sosyal yönlerden terbiyesine özen gösterirdi.
İslam'ın çağrısını duyurmak için Allah yolunda cihadın sorumluluğunu taşımaya güç yetirebilmeleri için, vücutlarının sağlıklı olmasına teşvik ederdi. Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Güçlü mümin Allah'a zayıf müminden daha hayırlı ve sevgilidir/makbuldür*."[772]
Rasûl (s.a.s.) ashabına sağlığın değerini öğretir, sağlığı zenginliğin en üst noktasına koyardı.: "*Allah'tan korkan için zenginliğin bir tehlikesi yoktur. Sağlık, Allah'tan korkan için zenginlikten daha hayırlıdır. İnsanın kendini iyi hissetmesi nimetlerdendir*."[773]
Rasûl (s.a.s.), vücudun sağlık ve afiyette olmasını insanı mutlu eden temel esaslardan biri sayardı. Daha önce, Rasûl (s.a.s.)in şöyle buyurduğunu yazmıştık. "*Kim mahallesinde emin olur, sağlığı yerinde olur, günlük yiyeceği bulunursa, sanki dünyalar onun olmuş gibidir*."[774]
Rasûl (s.a.s.) dualarında çokça afiyet isterdi. "*Ya Rabbi, bedenime sağlık ver, kulağıma afiyet ver, gözüme afiyet ver. Senden başka ilah yoktur, ancak sen varsın*."[775] duası kendisinden rivayet edilen dualardandır.
Rasûl (s.a.s.) ailesine ve ashabına Allah'tan afiyet istemelerini söylerdi.Amcası Abbas'a: "*Ya Abbas, Ey Allah Rasulünün amcası! Dünya ve ahirette Allah'tan sağlık iste*." buyurdu. Ebu Bekir es-Sıddık der ki: Rasûl (s.a.s.)i; "*Allah'tan yakin ve sağlık isteyiniz. Yakinden sonra hiç kimseye sağlıktan daha hayırlı bir şey verilmedi*," derken duydum. İbnu'l Kayyim el-Cevzîyye, bu hadise yorum olarak der ki: "Din ve dünya afiyetini bir araya getirmiştir. Kulun iki dünyada da kurtuluşu ancak yakin ve sağlıkla sağlanır. Yakin kulu, ahiret cezalarından, sağlıksa kalbindeki ve bedenindeki dünya hastalıklarından kurtarır."[776]
Rasûl (s.a.s.):"*Allah'tan bağış, sağlık ve afiyet isteyiniz, kimseye yakinden sonra afiyetten daha hayırlısı verilmemiştir*." buyurmuştur. İbnu Kayyim el-Cevziyye bu hadise de şu yorumu yapmıştır: "*Bu üç şey, afla geçmişin, sağlıkla içinde bulunduğu anın, afiyetle geleceğin zararlarını yok etmeyi garanti eder. Sağlık ve afiyet üzere devam etmeyi sağlar*."[777] Rasûl (s.a.s.)e bir arap gelip sordu:
- Beş vakit namazın ardından, Allah'tan ne isteyeyim? Rasûl (s.a.s.):
- "*Sağlık iste*." deyince adam yine sordu. Üçüncü seferde de:
- "*Dünya ve ahirette Allah'tan afiyet iste*."[778] buyurdu.

Rasûl (s.a.s.) ashabını beden eğitimi ve biniciliğe teşvik ederdi. Atıcılık ve ata binmeye özendirirdi. "Hadiste Gelişme"ye ait 7. Bölümde, Gelişmenin Gerekleri'ndeki sözlerimiz sırasında bu konuyla ilgili hadisler geçmişti. Ukbe, Rasûl (s.a.s.)i minberin en üst basamağında; "*Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Dikkat edin, kuvvet atmaktır! Aman ha, kuvvet atmaktır! Dikkat, kuvvet atmaktır!*" derken işittim.[779] der.
Böylece görülmektedir ki, Rasûl (s.a.s.) insanın yapısına, ashabının terbiyesine, ruhî ve bedenî sağlığı koruyacak bütün şeylerle özen göstermiş, onlardan olgun, güçlü, etkin, mutlu, nefisleri yatışmış şahsiyetler oluşturmuştur.[780]

Kur'an Ve Hadis Işığında Ruh Sağlığının Belirtileri

Daha önce konuyu ele almamıza bağlı olarak, Kur'an ve hadis ışığında ruh sağlığının belirtilerini şöylece sıralayabiliriz:
a- Ferdin Rabbiyle Olan ilgisi Yönünden: Yüce, tek ve ortağı olmayan Allah'a, kitaplarına, elçilerine, ahiret ve hesap gününe, kaza ve kadere iman, ibadet ve itaatla O'na yaklaşmak, takvasında ihlaslı olmak, Yüce Allah'ın buyurduğu ve Rasûlünün öğütlediği her şeye uymak, günah ve kötülüklerden uzaklaşmak, Yüce Allah ve Rasûlünün yasakladığı her şeyden kaçınmak.
b- Ferdin Kendisiyle Olan İlgisi Yönünden: Kendini tanır, imkanlarını, gücünü ve kendi değerini bilir. Hayatının arzuları, güç ve imkanları ölçüsünde olur. Yine güç ve imkanları ölçüsünde, sürekli olarak insanî olgunluğunu artırmaya çalışır. İhtiyaçlarını, güdülerini, isteklerini bilir. Güdülerini normal bir şekilde, aşırılığa kaçmadan ve helal yollardan doyurur. Duyuramadığı güdülerini, ilerde doğacak uygun fırsatlar verildiğinde helal yollardan doyurmak için kendine sahip olur. Dinî değerlerle, güzel ahlakla veya insanlık değerleriyle, toplumsal değerlerle çatışan güdü, arzu ve isteklerine hakim olur.
Gönlünde gezinen duygu ve heyecanları tanır. Onlardan iyi ve güzel olanları ifade etme özgürlük ve gücünü duyar. Yine onlardan çirkin, kötü ve hoş olmayanları frenleyebilir. Kinini yener, öfkesini tutar, herhangi bir insan veya herhangi bir şey görevini, dini/dünyevî sorumluluklarını unutturmadıkça sevgiyi elden bırakmaz.
O, sorumluluk duyar, geçimiyle ilgili konularda kendine güvenir, kendinden emin olur. Görüşünde bağımsız, hayatın zorluk ve baskılarına dayanma ve sabretme, hayatın güçlüklerini yenmek için vereceği mücadelede kendinde büyük bir güç bulur. Sabırla yenmeye güç yetiremediği hayatın güçlüklerinin gönül rahatlığıyla, Allah'ın bir hüküm ve takdiri olduğunu kabul eder. Yüce Allah'ın takdiri ve kısmetine razı ve son derece ikna olur.
Davranışlarında dürüsttür. Görüşlerini doğruluk ve medenî cesaretle, güzel ahlakla ifade eder. İşini güven ve ihlasla, ustalıkla ve sağlam olarak yapar. Sürekli iyi işler yapmaya eğilimli, hayattaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyi gerekli görür. Vücut sağlığına ve beden gücüne özen gösterir.
c- Ferdin, İnsanlarla Olan Alâkası Yönünden: İnsanlarla ilişkisi genel olarak iyidir, onlara yakın olur ve sever, onlar da kendisine yakın olur ve severler. Onlarla güzel ve sevgiye dayalı ilişki kurar. Onlara yardım elini uzatır. Sürekli olarak insanlara verdiği sözlerde doğru, işlerinde güvenilir, yalan söylemez ve aldatmaz. Kimseye eziyet etmez, kin gütmez, kötü düşünmez ve haset etmez. Alçakgönüllüdür, insanlara büyüklük taslamaz, onlara karşı kibirlenmez. Başkalarının güdülerini, duygu ve heyecanlarını/takdir eder, görüşlerine ve haklarına saygı duyar, güçlü olduğu zaman kötülükleri affeder. Topluma karşı sorumluluk duyar, sürekli toplumun ilerlemesi, yükselmesi ve kamu yararı için çalışır. Toplum menfaatini benimser, bencillikten hoşlanmaz.
Ailesiyle ilgisi genel olarak iyidir. Eşini sever, ona saygı duyar, onunla iyi geçinir. Çocuklarını sever, şefkat duyar, onların işleriyle ilgilenir, iyi terbiye, edep ve eğitim almalarına çalışır. Ayrıca ana/babasını sever, onlara saygı besler, şefkat eder, iyi davranır, ziyaretlerini yapar, komşularıyla iyi geçinir.
d- Ferdin Evrenle İlişkisi Yönünden: Evrendeki konumunu, Allah'ın kendisini diğer mahlukata üstün kıldığını bilir. Yeryüzünde Yüce Allah'ın halifesi olması yüzünden, hayattaki büyük elçilik görevini, dünyanın yaşanır halde olmasındaki ve Allah'ın gösterdiği metodun hayatta uygulanmasındaki sorumluluğunu bilir. Yüce Allah'ın evrendeki âyetlerini düşünür, mahlukatına bakar, onları güzel yaratmadaki Yüce Allah'ın sonsuz üstün gücünü görür, onlardaki güzellik, sağlamlık ve estetiği duyar. Bu dünyada hayatın nimetlerini, bütün güzelliklerini hisseder,

Yüce Allah'ın cansız, canlı ve bitki cinsinden bütün yaratıklarına sevgi duyar.[781]

ONUNCU BÖLÜM

HADİSTE PSİKOTERAPİ

Bazı insanlar birçok baskı, duygusal stres ve nefis mücadelesiyle karşı karşıya kalması sonucunda ruh hastalığına yakalanır. Ruh hastalığına yakalanan kişileri üç ana bölüme ayırmak mümkündür:
1- Kendine ve başkalarına karşı algılaması bozuk kişiler.
2- Davranışları normal olmayan kişiler.
3- Mutsuzluk hissi duyan kişiler.
Psikolojik hastalığa yakalanan kişi kendini ve hadiseleri doğru dürüst algılayamaz, bu yamuk algılama üzerine hadiseyi oturtmaya çalışır, böylece davranışı diğer insanlara göre uygunsuz ve anormal olarak gözükür. Aynı şekilde o, bilinçsiz nefis mücadelesinden dolayı karşılaştığı bu endişe yüzünden ruhî acılar ve mutsuzluk duyar. Bu psikolojik rahatsızlık, genel olarak hastanın hüküm verme gücünü, sorumluluğunu etkin olarak üstlenmesini, hadiseler ve insanlarla tam ve sağlıklı ilişki kurma duygularını zayıflamaya götürür.[782]
Ruh hastalığını, belirli baskılar altında meydana gelen hatalı öğrenme, daha önce ferdin uğradığı acıklı durumlar sonucu olarak görmemiz mümkündür. Bu hatalı öğrenme ferdin kendini, başkalarını ve çevresini algılama bozukluğuna, ferdin olaylar ve insanlarla ilişkilerinde anormal davranış yolları öğrenmeye götürdü. Uygun ve müsait şartlar altında, ferdin kendini, olayları, insanları doğru algılayacağı yeni bir öğrenmenin sağlanması mümkündür. Böylece davranışlarında oldukça münasip ve hoşnud kalınacak yeni yollar öğrenir. Aslında psikolojik yöntemlere dayanan, ferdin kendinde ve davranışlarında değişiklikler meydana gelmesi, hayatını son derece mutlu ve sağlam kurması için, psikoterapist veya ruh hastalıkları doktorunun uyguladığı planlanmış bu çalışmaya "psikoterapi" denir,[783]
İslam kesinlikle insanın hidayeti, onu yönlendirme ve doğru yolu bulması, cehaletten, sapıklıktan, kötü davranışlardan, bozuk ahlaktan kurtulması için gelmiştir. İslam, insanlarda, inançlarında, düşüncelerinde, gelenekelerinde, davranışlarında ve ahlakında büyük değişiklikler meydana getirmiştir. İslam, insanın kendini algılamasını değiştirmiştir. Hayatına yeni bir anlam vermesini, hayattaki gerçek görevinin ne olduğunu bilmesini sağlamıştır. Yanlış fikirlerin, çirkin âdetlerin değişmesini sağlamış, insana hayatta yeni bir metod, düşüncede yeni bir yöntem, kendine, başkalarına, bütün bir evrene yeni bir bakış öğretmiştir. Ona yepyeni davranış biçimleri, ahlak, toplumsal tepkiyi öğretmiştir. Ayrıca bir çok insanlık değerini, insanın güven duygusunu sağlaması için zorunlu sayılan hayatta başarılı olmanın önemli özelliklerini, geçen bölümde "Hadiste Ruh Sağlığından bahsederken açıkladığımız ruh sağlığını öğretmiştir.
Geçen bölümde belirttiğimiz gibi, Rasûl (s.a.s.) de ashabının ruh terbiyesine, onları beden ve ruh sağlığını koruyacak her şeye yönlendirmeye özen göstermiştir. Yine Rasûl (s.a.s.) ruh ve beden hastalığına yakalananların tedavisine de dikkat etmiştir. Biraz sonra Rasûl (s.a.s.)in ashabının davranışlarını düzeltmede ve yakalandıkları davranış bozukluklarını tedavi etmede kullandığı yöntemleri ele alacağız.[784]

İnançla Psikoterapi

Yüce Allah'a iman, O'nu bir bilmek, O'na kulluk, ruh sağlığında önemli ve esaslı tek neden değildir, aynı zamanda bu, psikolojik hastalıkların önemli ve esaslı bir ilacıdır.
Yüce Allah'a iman, O'nu bir bilmek, ibadet ve itaatla, takvaya tutunarak O'na yaklaşmak, Yüce Allah ve Rasûlü (s.a.s.)in razı olduğu her şeyi yapmak, razı olmadıkları şeylerden uzaklaşmak insanda ruhî yönü kesin olarak güçlendirir, insanın bedenî ve ruhî bütün görevlerini yerine getirmesine etki ederek önemli psikolojik enerji sağlar. İnsanın bedenî ve ruhî hastalıklarını yenmesini mümkün kılacak, beden ve ruhuna büyük etki edecek harika bir güçle insanı besler.
Hadis kitaplarında Rasûl (s.a.s.)den rivayet edilen, kendisinin sürekli oruç tuttuğu fakat ashabına "kesintisiz oruç" tutmayı yasaklamasını, ruhî gücün vücuttaki etkisine delil getirmemiz mümkündür. Ashabına şöyle sesleniyordu: "*Ben sizin durumunuzda değilim; Rabbim beni yediriyor ve içiriyor.*" İbnu Kayyim el-Cevziyye bu hadisle ilgili açıklamasında der ki: "Bilinmektedir ki bu yeme/içme, insanın ağzıyla yediği/içtiği değildir, aksi takdirde sürekli olmazdı. Aralarında hiçbir fark kalmaz, aksine Rasul de oruçlu olmazdı. Aynı şekilde bu, "kesintisiz oruç" konusunda aralarındaki farktır. O, ashabının güç yetiremiyeceği şeye güç yetiriyordu. Eğer ağzıyla yemiş içmiş olsaydı, "Benim durumum sizinki gibi değil." demezdi[785] Bu hadisten anlaşılan, Rasûl (s.a.s,).Yüce Allah'tan ruhî gıda alıyor, zayıflamadan ve hastalanmadan, günlerce aç/susuz kalmaya dayanacak harika gücü sağlıyor olmasıdır. İşte bu, ruhî gücün vücut üzerindeki etkisine açık delildir.
Aynı şekilde, Hanzala el-Esedî:
- "Ey Allah'ın elçisi, bize Cennet ve Cehennemi anlattığın zaman, senin yanındayken sanki onları gözümüzle görmüş gibi oluyoruz. Yanından ayrılınca eşlerimiz, çocuklarımız ve geçim işleriyle uğraşıyoruz. Bu yüzden çok şey unutuyoruz." deyince Rasûl (s.a.s.)in:
- "*Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer benim yanımda bulunduğunuz hale ve zikretmeye devam etseydiniz, melekler kesin olarak sizinle yataklarınızda ve yollarınızda tokalaşırlardı. Fakat Hanzala, bazen öyle bazen böyle, bazen öyle bazen böyle, bazen öyle bazen böyle*."[786] şeklinde verdiği cevap, ruhî enerjinin vücut ve görevleri üzerindeki etkisini gösterir.
Bu hadis, Yüce Allah'a ibadet ve zikrin insanda bir saflık ve şeffaflık oluşturduğu, ruhî enerjisinin onu maddi ve bedenî bağlardan kurtardığına kanıttır, insan o zaman, dünyevî hayatın maddî şeyleriyle uğraştığı vakit algılamaya güç yetiremediği şeyleri algılayabilir.
Kur'an-ı Kerim ve Rasûl (s.a.s.) de insanı bu konuda ruhî yönden güçlendirerek terbiye etmeye özen göstermişlerdir, bu da imanı gönülde yaymakla olur. insanın imanı güçlenince, Rabbiyle ilgisi kuvvetlenince, ruhî enerji harekete geçer, vücudunda ve benliğinde harika bir tesirle ona yardım eder. Ona güç ve enerji gönderir, uğradığı zayıflık ve hastalığı şifa bulur.
Rasûi (s.a.s.): "*Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır, eğer o iyi olursa bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. Dikkat edin, o kalptir.*"[787] buyurmuştur.
Bu hadis, insanın düzelmesinin içinin düzelmesinden başladığını, onun kalp olduğunu anlatmaktadır. Bu da Yüce Allah'a iman, O'nu bir bilmek ve O'na takva, ibadet ve itaatla yaklaşmak istemek yoluyla olur. İnsanın kalbi düzelirse, Yüce Allah'a iman, O'nu bir bilmek ve O'na ibadeti sevmekle dolarsa, insan düzelir, davranışları doğrulur, ahlakı güzelleşir, mükemmel şahsiyetli, olgun bir insan olur.
Ruh sağlığı kesinlikle, Yüce Allah'ın insanı yarattığı fıtrata tutunma esasına dayanır. O da tevhid inancı, Yüce Allah'a ibadet, Rasûl (s.a.s.)in sünnetinde belirttiği, hayatta insanlar için koyduğu metoda uymaktır. Ayrıca biz bunu, "Hadiste Ruh Sağlığı"na has, geçen bölümde açıklamıştık.
İnsan kalbi, indirilmiş şeriatın mükemmel, sağlam fıtratı üzerine devam ettikçe, insan normal, ruh sağlığından yararlanan biri olur. Fakat insan, uygun olmayan çevrelerden etkilenirse, insan kalbi doğru ve sağlam fıtrattan kayar, kalp yani ruh hastalığına yakalanır.
Rasûl (s.a.s.): "*Fitneler kalplere hasır lifleri gibi sunulur. Hangi kalp onu kabul etmezse, o kalpte beyaz bir nokta oluşur. Hangi kalbe de işlerse, onda kara bir leke olur. Böylece iki tip kalp olur. Beyaz kalp, cilalanmış gibidir, gökler ve yer durdukça, fitneler ona zarar veremez. Kara kalbe gelince, bulanık/alacalı ve tepesi üstüne dönmüş testi gibidir, ne iyilik tanır ne de kötülüğü reddeder, ancak içine giren hevâyı bilir.*"[788] buyurmuştur.
Normal, ruh sağlığı yerinde olan insan, kötülüklerin kendisini Yüce Allah'ın yarattığı sağlam fıtratından ayıramadığı; bir, ortağı olmayan Allah'a kul olan açık/beyaz kalpli insandır. Ruh hastalığına yakalanan insansa, fitnelerin etkisinde kalan, sağlam yaratılışı değişen kapalı/kara kalpli olandır. İbnu Kayyim el-Cevziyye bu hadisin yorumunda şöyle demektedir: "Kötülüklerin sunulması sırasında kalpler ikiye ayrılıyor. Sunulan kötülükleri, süngerin suyu emdiği gibi emen ve üzerinde siyah leke oluşan kalp, kapkara olup devrilincye kadar kendisine sunulan şeyleri emmeğe devam eder. Bu, "ters dönmüş testi gibidir." sözünün anlamıdır. Kararma ve devrilme tamamlanınca, ölüme sürükleyen iki felaket, iki hastalık ona sunulur:
1- İyiliğin ona kötülük gibi gözükmesi; iyiliği/kötülüğü tanımaması. Belki de bu hastalık ona, iyiliği kötülük, kötülüğü iyilik sanacak derecede hakim olur.
2- Rasûl (s.a.s.)den gelen sözde olduğu gibi, havanın ona hükmetmesi; heva ve hevesine boyun eğip ona uyması.
Açık/Beyaz kalbe gelince, onda iman nuru parlamış, lambalar/çiçek gibi açmıştır. Kendisine fitne sunulduğu zaman, kabul etmez, reddeder.

Aydınlığı, parlaklığı ve gücü artar.
Kalplere sunulan kötülükler, hastalanmanın sebebidir. Onlar, aşırı arzuların, şüphelerin, azgınlık ve sapıklığın, günah ve bidatların, zulüm ve cehaletin fitnesidir. Birincisi, istek ve iradenin bozulmasını gerektirir. İkincisi de bilgi ve inancın bozulmasını gerektirir."[789]
Yüce Allah'a iman, O'nu birlemek ve O'na kulluk, davranışlarda dürüstlüğe götürür, bunda sapmalardan, anormallikten ve psikolojik hastalıklardan korunma ve tedavisi vardır. Dinine bağlı mümin bütün söz ve işlerinde Yüce Allah'ı gözetir, imanı onun için sapma ve anormalliklerden, ruh hastalıklarından koruyucu olur.
Rasûl (s.a.s.): "*Hırsız, mümin olduğu halde çalmaz. Zina eden mümin olduğu halde zina etmez. İçki içen mümin olduğu halde içmez. Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, halkın gözü önünde, değerli bir şeyi gasbeden de mümin olarak yağmalamaz. Ganimet malını aşıran da mümin olarak aşırmaz. Aman ha, bunlardan sakının! Kaçının!*."[790]
Yüce Allah'a gerçekten iman insanı bu tip sapık davranışlardan alıkor. Rasûl (s.a.s.): "*Kulun kalbinde iman ve hased bir araya gelmez*."[791] buyurmuştur.
Yüce Allah'a imanla dolu kalbin hased veya benzeri bir ruh hastalığına yakalanması mümkün değildir.
Yüce Allah'a iman, O'na ibadette ihlas, Ona güvenmek, kaza ve kaderine rıza göstermek mü'mini günahkarlık duygusundan doğan endişeden kurtarır, gönlüne huzur ve güven verir.
"*Onlar ki iman etmişlerdir ve kalpleri Allah'ın zikri ile yatışır. Evet, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur*."[792]
Rasûl (s.a.s.), Rab olarak Allah'tan, din olarak İslamdan, nebi ve rasul olarak Muhammed (s.a.s.)den razı olana Cenneti vadetmiştir. Bu, cennete girme umudu, müminlerin gönüllerine huzur ve güven verir. Rasûl (s.a.s.) şöyle buyurdu: "*Kim ki, Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâmdan, nebi ve rasul olarak Muhammed (s.a.s.)den razı olursa, Cenneti garantiler*."[793]
Yüce Allah'a iman, takvaya ve davranışlarda dürüstlüğe tutunmak; Yüce Allah'ın müminlere dünya hayatında mutluluk, âhiret hayatında büyük sevap vereceği va'dinden dolayı, insana güven, hoşnutluk, rahatlık, mutluluk verir. Yüce Allah: "*Erkek ve kadından her kim inanarak iyi bir amel işlerse, kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve onların karşılığını kesinlikle yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz.*"[794]
"*Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır, ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah'tan sakınanların yurdu ne güzeldir*."[795] buyurmuştur.
Yüce Allah'a imanın yokluğu, takvaya sarılmamak ve kulluk görevini yerine getirmemek, dünya lezzetlerine dalmak, nefsin arzu ve aşırı istekleri ardına düşmek, kesinlikle hayatın sıkıntıyla ve mutsuzluk duyarak geçmesine götürür. Yüce Allah şöyle buyurur: "*Her kim beni anmaktan yüz çevirirse, ona dar bir geçim vardır ve kıyamet günü de onu kör olarak hasrederiz.*"[796]
Rasûl (s.a.s.): "*Kimin amacı ahiret olursa, Allah onun gönlünü zengin kılar, işlerini düzene koyar, istemese de dünyayı ona yaklaştırır. Kimin gayesi dünya olursa, Allah onu yoksullaştırır, işi rast gitmez, dünyadan da ancak Allah'ın takdir ettiği kadarına ulaşır.*"[797]

İbadetlerle Psikoterapi

Yüce Allah'ın bizi sorumlu tuttuğu namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadetleri yapmak nefsi temizler, saflaştırır, kalbi cilalar, Yüce Allah'ın kalbe atacağı nur, hidayet ve hikmete hazırlar.
"*Demek ki Allah her kimin göğsünü İslama açmış ise, işte o, Rabbinden bir nur üzerinde değil mi?*"[798]
İbadetlerin yerine getirilmesi günahları siler, Allah'ın bağışı ve affı konusunda insana umut verir, Cennete girme arzusunu güçlendirir, nefsinde güven ve huzur hissi yayar.
Rasûl (s.a.s.): "*Kişinin imtihanı ailesinde, malında, çocuğunda, kendinde ve komşusunda olacak; bunlara oruç, namaz, zekat, iyiliği emir ve kötülükten nehiy keffaret olur*."[799] buyurmuştur.
Adamın biri Rasûl (s.a.s.)e geldi ve:
- "Bana öyle bir amel söyle ki yapınca Cennete girebileyim? dedi. Rasûl (s.a.s.):
- "*Allah'a kul olur; O'na hiç bir şeyi ortak koşmazsın, farz namazları kılarsın, farz olan sadaka (zekat)yı verirsin, ramazan orucunu tutarsın.*" deyince, adam:
- "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bunlara bir şey eklemeyeceğim." dedi. Adam ayrılınca, Rasûl (s.a.s.):
- "*Kimi, cennetlik birini görmek sevindirecekçe, şu adama baksın*." buyurdu[800]
"*Kim Allah ve Rasûlüne inanır, namazı kılar, Ramazan orucunu tutarsa, Allah onu cennete koyar. İster Allah yolunda cihad etsin, ister doğduğu memlekette otursun...*"[801] buyurdu.
Ebu'd Derda anlatır; Rasûl (s.a.s.): "*Beş şeye inanarak sabreden Cennete girer.* ***1-*** *Kim beş vakit namazı abdestiyle, rukûsuyla, secdesiyle ve vaktinde kılarsa,* ***2-*** *Ramazan orucunu tutarsa,* ***3-*** *İmkan bulduğunda haccını yaparsa,* ***4-*** *Zekatını gönüllü olarak verirse,* ***5-*** *Emanetin gereğini yaparsa.*" buyurdu. Ebu'd Derda'ya: Ya Ebu'd Derda! Emanet nedir? diye sordular. "Cünüplükten dolayı yıkanmaktır." cevabını verdi."[802]
Kulluk görevlerini yerine getirmede içten davranmak, kulu Rabbine yaklaştırır, O'nun sevgisi ve rızasıyla coşturur. Yüce Allah bir kulunu sevince, onu yardımı ve gözetimiyle kuşatır, bütün işlerinde ona yardımcı olur.
Rasûl (s.a.s.) Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu söyledi: "*Kim benim has kullarımdan birine düşmanlık ederse, ona karşı savaş ilan ederim. Kulumun bana yaklaşmasını sağlayan en sevimli şey, kendisine farz kıldığım şeylerdir. Sonra nafile ibadetlerle bana yaklaşmayı sürdürür, sonunda onu severim, sevince de duyan kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey dilerse, kesinlikle onu veririm ve eğer bana sığınırsa elbette korurum.*"[803]
Bu hadisler şunları ifade etmektedir: Yüce Allah'a iman, O'na ibadetlerle yaklaşma ve takvaya sarılma, insanı Allah'ın himaye ve gözetimine sokar. Onlarda Yüce Allah'ın bağış ve Cennet'e koyma umudunu yayar. Bu yüzden, günah işlemekten dolayı duymuş olduğu stresi/endişeyi atar, nefsini huzur ve güven duyguları kaplar.
İbadetleri yerine getirme, insana, sabır, zorluklara katlanma, nefisle mücadele ederek heves ve aşırı arzularını kontrol altına alma, itaat, disiplin, insanları sevip onlara iyilik ve muhtaçlara yardım etmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışma gibi ruh sağlığının önemli alâmetleri sayılan bir çok güzel nitelikleri öğretir. Bu hususlara geçen bölümde değinmiştik.[804]

1- Namazla Psikoterapi

Namazın, İnsanı tasa ve stressten kurtarmada büyük ve etkin tesiri vardır. İnsanın namazda, huzur ve teslimiyetle Rabbinin huzurunda duruşu, hayatın meşguliyetlerinden tamamen soyutlanması, insan nefsine sessizlik, sükûnet ve huzur verir, tedirginliği, hayatın baskı ve proplemlerinin oluşturduğu sinir gerginliğini giderir.[805]
Rasûl (s.a.s.) de, kendisini tedirgin eden bir sorunla yüzyüze geldiğinde namaza sığınırdı. Huzeyfe der ki: "*Nebi (s.a.s.)e, bir işin çözümü zor geldiğinde namaz kılardı.*"[806]
Namaz vakti girince, Rasûl (s.a.s.) Bilal'e: "*Ya Bilal, bizi namazla rahatlat*."[807] derdi.
Bu ve Huzeyfe hadisi, namazın insan ruhunda huzur ve sükunet yaydığının, endişe ve stresten kurtulmada etkin tedavi tesiri olduğunun önemine işaret etmektedir.
Aziz ve Celil olan Allah, sorunlar bizi kuşattığı ve kederi üstümüze ağır geldiği zaman, namazla yardım istememizi emrediyor: "*Bir de sabır ve namazla yardım isteyin.*"[808] buyuruyor
İnsanın namaz esnasında Yüce Rabbiyle bağlantı/iletişim kurması ona, insan vücudunda önemli değişiklikler meydana getiren büyük bir ruhî enerji verir. Bu büyük ruhî enerji bedene etki eder ve gerginliği kaybolur, zayıf noktalarına üstün gelir ve hastalığı iyi olur. Bazı doktorlar, bazı hastalarında, hac ve ibadet mekanlarında bulundukları sırada hızla şifa bulma olaylarını anlatmışlardır.[809]
Ebu Hureyre karnında bir ağrıdan şikayetçiydi. Nebi (s.a.s.)e yönelince:
- *Karnından bir rahatsızlığın mı var?* diye sordu.
- Evet, Ya Rasulallah, dedim.
- "*Kalk ve namaz kıl, çünkü namaz kesinlikle şifadır*." buyurdu."[810]
"I şikemet derd?" cümlesinin anlamı, farsça: Karnından mı rahatsızsın? demektir.[811] Bu hadis, kesinlikle namazda bedenî hastalıklar için şifa olduğunu göstermektedir.
Namazın sağladığı ruhî enerji nefse de etki eder. Emelini yeniler, azmini güçlendirir, gayretini yükseltir, bilgi, marifet ve hikmeti alması için daha yetenekli kılar. Büyük kahramanlık/şampiyonluk gerektiren işleri yapmaya muktedir olur.[812]

Namazın, ruh hastalıklarının oluşmasında esas sayılan, strese sebep olan günahkarlık hissi duymayı tedavide de önemli etkisi vardır. Çünkü namaz sebebiyle günahlar affedilir, nefis hata kirlerinden temizlenir. Yüce Allah'ın bağışı ve rızası konusunda nefisteki emel dirilir.
Rasûl (s.a.s.):
- "*Ne dersiniz, birinizin evinin önünden bir ırmak aksa, günde beş kere onda yıkansa, o kişide kir kalır mı?*
- "Kir diye bir şey kalmaz." cevabını verdiler.
- *İşte beş vakit namaz böyledir; Allah onunla bütün hataları siler*."[813] buyurdu.
"*Kim güzelce abdest alırsa, tırnaklarının altındakilere kadar, vücudundan günahları dökülür*."[814]
"*Müslüman veya mümin kul abdest aldığında, yüzünü yıkar, gözüyle bakarak kazandığı günahları suyla/suyun son damlasıyla birlikte yüzünden dökülür. Kollarını yıkar, elleriyle tutarak kazandığı günahları suyla/suyun son damlasıyla dökülür. Ayaklarını yıkar, yürüyerek kazandığı bütün günahları suyla/suyun son damlasıyla birlikte dökülür. Böylece günahlarından temizlenmiş olur.*"[815]
"*Kul bir günah işlediğinde, güzelce abdest alır, iki rekat namaz kılar sonra Rabbinden af isterse, Allah onu bağışlar*." buyurdu sonra da şu âyeti sonuna kadar okudu: "*Ve onlar ki bir kabahat yaptıklarında veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlarlar ve derhal günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları ise Allah'tan başka kim bağışlayabilir?! Hem onlar yaptıklarında bile bile ısrar etmezler*."[816]
"*Beş vakit namaz ve cuma namazı, büyük günah işlenmedikçe, aralarındaki günahlara keffarettir*."[817]
"*Bir müslüman beş vakit namaz için hazırlanır, abdestini güzelce alır, huzurlu olur, rukusunu tam yaparsa, büyük günah işlemedikçe, bu onun için geçmiş günahlarına keffaret olur. Bu, bütün zaman için aynıdır*."[818]
Rasûl (s.a.s.); "*Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki, ben ümmetine beş vakit namazı farz kıldım, kendi kendime söz verdim. Kim bu namazların hakkını vererek vaktinde kılarsa, onu cennete koyacağım. Kim bunların gereğini yapmazsa, ona verilmiş bir sözüm yoktur*.[819] buyurur.
Kulun günahlarının bağışlanması ve Cennete konması sevaplarıyla mükafatlanacağı, Rasûl (s.a.s.)in vakitlerini belirttiği bir çok hadis vardır. Bu vakitler: Güneşin doğmasından önce (sabah), batmasından önce (ikindi), kuşluk, cuma, Kadir gecesi, Ramazan geceleri (teravih), Şabanın 15. gecesidir.[820]
Rasûl (s.a.s.) ashabına, isteklerinin yerine gelmesi, karşılaştıkları sorunların çözümü için namazla yardım istemeyi öğretirdi. (Hacet namazı, Yağmur duası namazı) İnsanın seçme güçlüğü karşısında kaldığı bir çok işin doğrusunu bulmak için. (İstihare namazı)
Rasûl (s.a.s.) amcası Abbas'a teşbih namazını tavsiye etmiş, bütün günahların bağışlanmasında faziletinin büyüklüğünü anlatmıştı. İbnu Abbas'tan rivayetle, Rasûl (s.a.s.) Abdulmuttalip oğlu Abbas'a: "*Ya Abbas, ey amcacığım, sana vereyim mi? Sana bir şey hediye edeyim mi? Sana bir iyilikte bulunayım mı? Sana 10 şey öğreteyim. Bunları yaptığın zaman Allah senin geçmiş/gelecek, eski/yeni, kasıtlı/kasıtsız, büyük/küçük, gizli/açık günahlarını bağışlar*." Sonra "teşbih namazı"nın nasıl kılınacağını anlattı. Kılabildiğince bu namazı kılmaya teşvik etti. Bazan her gün, bazen her cuma, bazen her ay, bazen her yıl hatta hayatta bir defa. Başka bir hadiste de Rasûl (s.a.s.) teşbih namazından bahsederken: "*Kesinlikle sen yeryüzünün en büyük günahkarı olsan, bununla günahların bağışlanır.*"[821] buyurdu.
Bu cümleden olarak, namazda çok büyük faydalar vardır; huzur ve sükun verir, kişiyi günahkarlık duygusundan kurtarır, korku ve tedirginliği yok eder, kişiyi ruhî ve bedenî hastalıklardan kurtulmasına yardım edecek olan çok önemi ruhî enerjiyle besler. Onu canlılık, dinçlik ve işlerini yapmasını sağlayacak büyük bir güçle takviye eder, kalbini aydınlatır, ilahî ikramı kabule hazır hale getirir.
İbnu Kayyim el-Cevziyye, namazın faydalarını anlatırken şöyle der: "Namaza gelince, kalbin rahatlaması ve güçlenmesinde, genişleme, neşeli olma ve tad almasında büyük rolü vardır. Bunlar -Kalbin ve ruhun Allah ile iletişimi; O'na yaklaşması, O'nu anarak nimetlerini dile getirmesi, O'na yalvararak neşelenmesi, huzurunda durması, bütün vücudunu, gücünü kulluk uğrunda kullanması ve her organa hazzını vermesi, kalbinin güçlerini Rabbi ve yaratanına cezbetmesi, namaz sırasında düşmanlarından emin olmasıdır- ki çoğu ilaç ve rahatlatıcı maddelerin, ancak sağlam kalbe iyi gelen gıdaların yaptığında daha çok değişiklik yapar. Hasta kalplere gelince... hasta vücutlar gibidir; değerli gıdalar ona uygun gelmez.
Namaz, dünya ve ahiret yararlarını elde etmede, zararlarını def etmede en büyük yardımcılardan biridir. O, günahlardan uzaklaştıran, kalbin ilacını sağlayan, vücuttan hastalıkları kovan, kalbi aydınlatan, yüzü ağartan, organları ve nefsi dinamik hale getiren, rızkı çeken, zulme karşı çıkan, mazluma yardım eden, arzuların aşırılığını susturan, nimetin korunmasını sağlayan, kötülükleri yok eden, rahmeti çağıran, güzellikleri ortaya çıkarandır."[822]

B- Oruçla Psikoterapi

Orucun çok büyük faydaları vardır; iradeyi güçlendirir, insanda, nefsin aşırı arzu ve heveslerini kontrol altına alma gücünü geliştirir. Yüce Allah: "*Ey iman edenler, sizden öncekilere olduğu gibi, size de oruç farz kılındı, umulur ki korunursunuz*."[823] buyurmuştur. Yani, günahlardan korunursunuz. Oruç, günahların kaynağı olan aşırı arzuları kırar.[824]
Rasûl (s.a.s.) buyurdu: "*Aziz ve Celil olan Allah buyurdu: Ademoğlunun her ameli kendinedir, ancak oruç benim içindir, onun ödülünü ben veririm. Oruç kalkandır. Sizden biri oruçlu olduğu gün kötü söz söylemesin, kavga etmesin. Eğer biri ona söver veya sataşırsa, "Ben oruçluyum." desin.*"[825]
Buharı rivayetinin devamında, "*Yemesini, içmesini, isteklerini benim için terkediyor. Oruç benim içindir, onun karşılığını ben veririm. Bir iyiliğin karşılığı ise on katıdır*." buyurulmaktadır.
Oruç, kalkandır; yani o, aşırı arzulardan korur. Oruçlu, aşırı arzularını kontrol altına alır, yemez, içmez, cinsel ilişkide bulunmaz, davranışlarını kontrol altına alır, kötü söz söylemez, kavga etmez, sövmez, Yüce Allah'ı kızdıracak bir iş yapmaz.
Oruçta güdü ve duygu/heyecanlan kontrol altına alma çalışması, nefsin aşırı istek ve heveslerini yönetmeyi güçlendirme vardır, Rasûl (s.a.s.) evlenemeyen gençlere, cinsellik güdülerini kontrol altına almaya yardımcı olsun diye, oruç tutmayı öğütlerdi. Birinci Bölümde, "Cinsellik Güdüsüne Hâkim Olma" konusundaki sözlerimiz sırasında bu hususu açıklamıştık.
Oruçta insanı mahrumiyetlere dayanma ve bunlara sabretmeye alıştırma vardır. Bu onu, hayatta karşılaşması mümkün olan çeşitli zorluklara karşı dayanmaya hazırlar. Oruçlunun mahrumiyet duygusunu hissetmesi, fakir ve yoksulların karşılaştığı mahrumiyet acılarını duymasını sağlar; bu onlara şefkat gösterme, onlara yardım elini uzatmaya, muhtaçlara yardıma götürür. Böylece insanlarla bağlantısı artar, toplumun bir üyesi olma duygusu güçlenir, toplumsal sorumluluk duygusu artar, insanlara yardım duygusu çoğalır, bu onu toplumun yararlı bir ferdi olduğu duygusuna götürür, ruhunda memnuniyet ve huzur duygularını yayar.
Oruç, günahkarlık hissi duyma ve onun nefiste harekete geçirdiği endişeye faydalı bir ilaçtır. Rasûl (s.a.s.): "*Orucun karşılığı, günahların affı ve Cennet'i kazanmadır*."
"*Kim, inanarak ve sevabını hesaba katarak Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır*."[826]
"Birisi, Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah onu Kıyamet gününde Cehennem'den 70 mevsim/yıl uzaklaştırır'[827] "*Yüce Allah kesin olarak Ramazan orucunu üzerinize farz kıldı. Ben de size teravih namazını sünnet olarak bıraktım. Kim inanarak ve sevabını hesaba katarak orucu tutar, teravihi kılarsa, günahlarından kurtulur, anasından doğduğu günkü gibi olur*."[828]
Belirli günler veren, birisi o günlerde oruç tuttuğunda Yüce Allah'ın günahlarını bağışlayacağını müjdeleyen bir çok hadis vardır. Bu günler: *Arefe günü ki, orucu geçmiş ve gelecek yılın günahlarına keffarettir. Aşure günü ki orucu geçmiş yılın günahlarına keffarettir.*[829] *Şevval ayında 6 gün orucu ki, kim Ramazan bayramından sonra tutarsa, bütün yıl oruç tutmuş gibi olur.*"[830]
Aynı şekilde, her ayda üç gün oruç tutan, bütün yılı oruçlu geçirmiş gibi olur.[831]

C- Hacc İle Psikoterapi

Hac, insanlara güçlüklere sabretmeyi öğretir, onları nefisle mücadeleye, aşırı istek ve heveslerini kontrol etmeye alıştırır. Çünkü hacı, kadınlarla cinsel ilişki kurmaz, kin tutmaz, sövmez, kimseye sıkıntı vermez, Allah'ı kızdıracak bir şey yapmaz. Hac, kibiri, hava atmayı, kendini beğenmeyi, insanlara karşı büyüklenmeyi tedavi eder. Hacda bütün insanlar eşittir, hepsi de benzer elbiseler giyerler, zengin/fakir, efendi/köle ayrılamaz, aralarında eşitlik havası eser. Hepsi de , huşu içinde, yalvararak, acizlik, zayıflık ve bir olan Allah'a kulluklarını ikrar ederek, af ve bağışını umararak Mescid-i Haram'da dururlar. Bu, ruhaniyetle dopdolu duruş, vicdanlardan taşan duygular insanın Rabbiyle bağlantısını artırır, O'na yakınlığını çoğaltır. İnsan kalp temizliği, huzur, vicdanının dolup taşması, neşe ve mutlulukla dolu ruhî esintiler duyar. Hacda insan, içindeki kötülüklerden, kinden, insanlara hasetten kurtulur, özellikle hacılara, genellikle bütün insanlara karşı sevgi, muhabbet, kardeşlik bağları güçlenir.

Hac, günahkarlık hissetme duygusunun ilacıdır. Hacı Rasûl (s.a.s.)in: "*Kabul edilmiş haccın* karşılığı, günahların bağışıdır." buyurduğunu bilir. Rasûl (s.a.s.):
-"*Bir umre ikinci umreye kadar günahlara keffarettir. Kabul edilmiş haccın karşılığı ancak Cennet'tir*."
-"*Kim Allah için haccederse, kadınlarla ilişki kurmaz, günah işlemezse, anasından doğmuş gibi olur*."[832]
-"*Hac ve umreye birbirini izlettiriniz. Bu ikisi, körüğün demirin pasını, altın ve gümüşün posasını sildiği gibi fakirlik ve günahları siler. Kabul edilmiş haccın Cennetten başka karşılığı yoktur.*"[833] buyurmuştur.
Hacı, kesinlikle Yüce Allah'tan haccının, dualarının, günahlarını af dileklerinin kabul edilmesini umar. Bu yüzden de hacdan günahkarlık duygusundan, elem ve endişeden kurtulmuş olarak döner, kendisini huzur ve sükûnet duyguları sarar, gönlünü sevinç, ferahlık ve mutluluk doldurur.[834]

D- Zikirle Psikoterapi

Yüce Allah'a ibadeti sürdürme, her vakit O'nu anma, O'ndan bağış dileme, O'na dua etme insanı Rabbine yaklaştırır. Kendisinin O'nun koruma ve gözetiminde olduğu duygusunu verir, bağış umudu güçlenir, içinde rıza ve gönül rahatlığı hislerini yayar, üstüne sükûnet ve huzur iner.
Yüce Allah: "*Onlar inanan ve Allah'ı anmakla gönülleri huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki gönüller ancak Allah'ı anmakla huzur bulur*."[835]
"*Allah'ı çok anın, umulur ki bu sayede kurtulursunuz*.[836]
"*Öyleyse beni anın ki ben de sizi anayım*."[837] buyurur.
Rasûl (s.a.s.) de, Yüce Allah'ı anmanın insanın içinde huzur ve sükûnet yaymasının önemini dile getirmiştir. Rasûl (s.a.s.): "*Bir cemaat Allah'ı anmak için toplanır toplanmaz melekler onları kuşatır, onları rahmet sarar, üzerlerine huzur yağar/iner. Allah da onları yanındakilerle zikreder.*"[838] buyurmuştur.
Yüce Allah'ın zikri, kulunu kendisine yaklaştırır, Rabbi onu gözetimine alır, nimet ve rızasıyla dolar, kendini güven ve huzur duyguları kaplar.
Rasûl (s.a.s.): "*Yüce Allah buyurur ki: Ben kulumun beni umduğu gibiyim. Beni andığı zaman onunla birlikteyim. Beni kendi başına anarsa ben de onu tek başıma anarım. Beni bir grup içinde anarsa ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Bana bir karış yaklaşırsa ben de ona bir kol kadar yaklaşırım. Bana kol kadar yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım*."[839] buyurdu.
Yüce Allah'ı anmak kesinlikle ruhu canlandırır. Allah'ın rızası ve bağışı yolunda umudunu güçlendirir, rahatlama ve mutluluk duyguları verir.
Rasûl (s.a.s.): "*Rabbini ananla anmayanın durumu, diri ile ölü gibidir*."[840] Buharî böyle rivayet ettiği gibi Müslim bir başka rivayetinde: "*Allah'ın anıldığı evle anılmadığı evin durumu, diri ile ölünün hali gibidir*."[841] buyurmuştur. Allah'ı zikir ve teşbih, Aziz ve Celil olan Rabbi yanında kulun derecesini yükseltir, iyiliklerini artırır, günahlarını bağışlatır, stres ve kaygıya neden olan günahkarlık duygusundan kurtarır.
Sa'd b. Ebi Vakkas anlatır: Rasûl (s.a.s.)in yanındaydık:
- "*Sizden biriniz her gün bin sevap kazanamaz mı?* dedi. Oturanlardan biri:
- "1000 sevabı nanıl kazanabiliriz? diye sorunca:
- "*Allah'ı yüz kere teşbih eder, kendine bin sevap yazılır veya yüz günahı silinir*." buyurdu.[842]
Rasûl (s.a.s.):"*Yüce Allah'ın yollarda dolaşan ve zikir ehlini arayan melekleri vardır. Aziz ve Celil olan Allah'ı anan bir topluluğu bulduklarında birbirlerine şöyle seslenirler: "Geliniz, aradığınız buradadır." Onları kanatlarıyla, dünya semasına kadar çevrelerler. Rableri onların durumunu meleklerden daha iyi bildiği halde sorar:*
- Kullarım ne diyorlar?
- Seni teşbih ediyor, Allah en büyüktür diyor, sana hamd ediyorlar.
- Beni görmüşler mi?
- Hayır, Vallahi seni göremezler.
- Eğer beni görebilselerdi ne yaparlardı?
- Eğer seni görselerdi daha çok kulluk ederler, seni daha fazla yüceltirler, daha çok teşbih ederlerdi.
- Benden ne istiyorlar?
- Cenneti.
- Cenneti görmüşler mi?
- Hayır Ya Rabbi, görmemişler.
- Ya görmüş olsalardı ne yaparlardı?
- Eğer görselerdi Cennete karşı daha hırslı, daha çok hevesli, daha fazla istekli olurlardı.
- Neyden Allah'a sığınıyorlar?
- Cehennemden.
- Cehennemi görmüşler mi?
- Hayır, Vallahi onu görmemişler.
- Görseler ne yaparlardı?
- Eğer onu görselerdi ondan daha çok kaçar, daha fazla korkarlardı.
- Sizler şahit olun; ben onları bağışladım. Meleklerden biri:
- Filan kişi onlardan sayılmaz bir çıkarı için gelmişti.
- Onlar öyle olgun kişiler ki onlarla oturup/kalkan kötülük yapamaz."[843] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) ashabına bir çok teşbih şeklini öğretirdi, sevap kazanma ve günahların silinmesindeki, Yüce Allah'ın bağışını kazanma ve cennete girmedeki üstün yerini anlatırdı. Rasûl (s.a.s.)in öğütlediği şekilde Yüce Allah'ı zikir ve teşbih, günah duygusu ve onun neden olduğu strese karşı şifalı bir ilaçtı. Bu tip teşbih şekillerinden biri: "*Kim, her namazın sonunda 33 defa Sübhanallah, 33 defa Elhamdülillah, 33 defa Allahuekber der, yüzüncü olarak (Lailahe illallahu Vahde hu Laşerike leh. Lehu'l Mülkü ve lehu'l Hamdü ve hüve Alâ Külli Şeyin Kadir) diyerek tamamlarsa, deniz köpüğü kadar çok da olsa, günahları affolunur*."[844]
"*Kim günde 100 kere "Allah'tan başka ilah yoktur, tek başına O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nun, hamd O'na özgüdür, O her şeye gücü yetendir." derse, on köleyi özgürlüğüne kavuşturma sevabına eşit olur ve kendisine l00 sevap yazılır, 100 günahı silinir, o gün akşama kadar şeytanın şerrinden korunur. Bunun yaptığını daha çok yapanın dışında hiç kimse bunun sevabından fazla kazanamaz. Kim de, bir günde 100 kere Sübhanallahi ve bihamdihi derse, deniz köpüğü kadar olsa bile, günahları silinir*."[845]
"*Kim on kere (Şahidlik ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur. Hiç bir şeye muhtaç değil fakat her şey O'na muhtaç, eş ve çocuk edinmeyen, hiç kimsenin dengi olmadığı tek ilahtır.) derse, Allah ona kırkbin sevap yazar*." buyurdu.
Ali (r.a.) anlatır: *Rasûl (s.a.s.) bana: "Dua ettiğinde, Allah'ın seni bağışlayacağı birkaç kelime öğreteyim mi?" diye sordu ve (Büyük ve yüce olan Allah'tan başka ilah yoktur. Halim ve kerim Allah'tan başka ilah yoktur. Allah'tan başka ilah yoktur. O'nu teşbih ederim. O yüce arşın Rabbidir. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.) de*."[846]
"*Kim geceleyin uyanır ve; (Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, her şeye gücü yetendir. Allah'a hamd olsun. Allah'ı tesbih ederim. Allah en büyüktür, güç ve kuvvet Allah'ındır. Ey Allah'ım, beni bağışla.) der veya dua ederse, isteği kabul olunur. Eğer abdest alır, namaz kılarsa, namazı kabul olunur*."[847] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.) ashabına, kulun Aziz ve Celil olan Rabbiyle bağlantısını artıracak, O'na yaklaştıracak, O'nu sürekli anmayı sağlayacak, her zaman Rabbinin büyüklük ve celalini hissettirecek, devamlı rahmetini, bağışını, hayatının işlerinde başarı ve ihtiyaçlarını gidermeyi umduracak, gönlünü hoşnutluk ve genişlik dolduracak, huzur ve güven kapsatacak birçok dua ve teşbihi öğretirdi.[848]

E- Kur'anla Psikoterapi

Zikir çeşitlerinin en üstünü, Kur'an okumaktır. Bu yüzden, kalbin temizlenmesinde ve ruhun şifa bulmasında çok büyük yeri vardır.
Yüce Allah: "*Biz Kur'an'dan müminlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Zalimlerin ise ancak ziyanını artırır.*"[849]
"*Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt, gönüller derdine bir şifa ve inananlara bir yol gösterici ve rahmet gelmiştir*."[850]
"*De ki, O (Kur'an), müminler için hidayet ve şifadır*."[851] buyurmuştur.
İnsan, soyutlanmış ve içten olarak Kur'an okuduğunda, kesinlikle üzerine sekînet iner, tam olarak Yüce Allah'a yönelir. Melekler onu kuşatır,

Allah'ın rahmeti onu kaplar.
Rasûl (s.a.s.): "*Allah'ın evlerinden bir evde bir topluluk Allah'ın kitabını okur, onu aralarında öğrenir/öğretirlerse, üzerlerine sekinet iner, onları rahmet kaplar, melekler kuşatır. Allah da yanındakilerle onları anar*."[852]
Berâ anlatır: "Bir adam Kur'an'dan Kehf Suresini okuyordu. Yanında da iki iple bağlı atı duruyordu. Adamı bir sis kapladı ve yaklaşarak dönüp durdu. At bundan huylanıp ürktü. Sabah olunca gelip durumu Rasûl (s.a.s.)e anlattı. Rasûl (s.a.s.): *Bu sekinettir, Kur'an için inmiştir*." buyurdu."[853]
Kur'an okumak, günahları bağışlatır, sevapları katlatır, Cennet'e girme umudunu çoğaltır. Bu sebeple, günahkarlık duygusundan kaynaklanan stresi iyi eder.
Rasûl (s.a.s.): "Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa, ona on sevap vardır. Bir sevap ise on katıyla *ödüllendirilir. Elif-Lam-Mim bir harftir demiyorum. Fakat elif bir harftir, lam bir harftir, mim bir harftir.*"[854]
Ebu Ümame der ki: Rasûl (s.a.s.)i duydum: "*Kuran okuyunuz, çünkü o kıyamet gününde sahibine şefaat edecektir.*" buyurdu.[855]
Rasûl (s.a.s.): *Kur'an'da otuz âyetlik bir sure, bağışlanana kadar sahibine şefaat edecektir. O "Tebareke'ifezi bi-yedihi'l Mülk"/Mülk elinde olan ne yücedir.*[856] *süresidir*.
"Kim, hergün "De ki O, Allah birdir." (İhlas) suresini 200 kere okursa, borçları dışında adamın 50 yıllık günahları silinir."
"*Kim uyumak isterse, sağ tarafına yatsın ve; "Gul Huv'allahu Ahad./De ki, Allah birdir." âyetini 100 kere okusun. Yüce Allah kıyamet gününde ona: "Sağ taraftan Cennete gir." buyurur.*"[857]
Günahların bağışlanması, Cehennemden kurtulmak, Cennete girmeyi başarmak için Kur'an okumunun faziletini ortaya koyan bu ve benzeri hadisler, günahkarlık duygusundan doğan nefisteki stresten kurtulmak için, Kur'anın başarılı bir ilaç olduğunu gösteriyor.
Kur'an yalnızca, günahkarlık hissinden dolayı nefiste oluşan gerginliğin değil, aklî ve psikolojik bunalımlar ve ruhî rahatsızlık durumlarının hepsi için bir ilaçtır. Rasûl (s.a.s.) akıl hastalarını Kur'an'la tedavi ederdi.
Ubey b. Ka'b anlatır: "Nebi (s.a.s.)in yanındaydım, birarap geldi:
- "Ey Allah'ın elçisi, problemi olan bir kardeşim var.
- *Şikayeti ne?*
- Kafası bozuk.
- *Onu bana getirin*." buyurdu. Adamı getirdiler, önüne oturttular. Rasûl (s.a.s.) ona Fatiha'yı, Bakara Suresinden ilk dört âyeti, "ve ilahukum ilahun vahid.."le başlayarak iki ayeti, Ayete'l Kursî'yi, Bakara Suresinin sonundan üç ayeti, Al-i İmran suresinden "Şehidallahu ennehû Lailahe illa hu.", A'raf suresinden "İnne Rabbekum..." âyetini, Mü'minun suresinin sonundan "Fe Teala'llahu'l Meliku'l Hakku" âyetini, Cin suresinden "Ve İnnehu Teala Ceddu Rabbina", Saffat suresinin başından 10 âyeti, Haşr Suresinin sonundan üç âyeti, İhlas ve Felak/Nas surelerini, şifa niyetiyle, okudu.[858] Adam, daha önce asla hasta değilmiş gibi, kalktı."[859]
İbnu Teymiyye (728/1327), ruh hastalıklarının şifasında Kur'an'ın etkisi konusunda der ki: "Kur'an, kalplerde olanın, gönüllerdeki şüphe ve aşırılıkların şifasıdır. Onda hakkın batılı nasıl giderdiğinin, eşyayı olduğu gibi görmeyi sağlayan bilgi, düşünce ve kavramayı bozan şüphe hastalıklarını nasıl yok ettiğinin açıklaması vardır. Onda hikmet, korkutma, özendirme ve kalbin iyi olmasını sağlayacak ibret alınması gerekli şeyleri hikaye etme yollarıyla güzel öğüt verme vardır.
Kalbi kendisine yararlı şeylere teşvik eder, zararlı olacak şeylerden uzaklaştırır. Kalp, daha önce yanlışın bağımlısı, doğrunun düşmanı olsa bile, böylece doğruyu sever, yanlıştan nefret eder.
Kur'an, bozuk iradenin nedeni olan hastalıkları giderir. Kalp düzelince, irade de düzelir, yaratıldığı hale döner. Ayrıca beden de normal haline kavuşur. Vücudun, gelişim ve güçlenmesini sağlayacak şeylerle beslenmesi gibi kalp de, temizleyici ve güçlendirici olmaları nedeniyle iman ve Kur'an'la beslenir. Kalbin gelişmesi, bedenin gelişmesi gibidir"[860]
Aslında, Kur'an yalnızca akıl ve ruh hastalıklarının ilacı değildir, aynı şekilde vücut hastalıklarının da ilacıdır. Ebu Said el-Hudrî anlatır: "Nebi (s.a.s.)in ashabından bir grup yolculuklarından birine çıktı, arap yerleşim birimlerinden birinde konakladılar. Misafir olmak istediler ama mahallin sakinleri onları konuk etmediler. Kabilenin reisini böcek/akrep soktu, her çareye baş vurdular fakat fayda vermedi. İçlerinden bazıları: "Şu konaklayan adamlara gitsek, belki bildikleri bir şey vardır." diyerek bunlara geldiler: Ey millet, reisimizi böcek soktu, ne yaptıksa iyi olmadı. İçinizde bir çare bilen var mı? Birisi: "Evet, Vallahi ben okuyarak iyi ederim ancak size misafir olmak istedik, almadınız. Bize ücret verilmedikçe okumam." deyince ona bir sürü koyun verdiler. Tükrüklemek üzere hareket etti. Fatiha'yı okuyunca hasta bağı çözülmüş gibi canlandı. Hiç bir şey olmamış gibi hareket etti: Üzerinde anlaştığınız koyunları verin." dedi. Bazıları: "Koyunları bölüşelim" deyince, okuyan; Rasûl (s.a.s.) gelinceye kadar bir şey yapmayın, hadiseyi anlatalım, ne buyuracağını bekleyelim dedi. Rasûl (s.a.s,)e varıp olanı anlattılar. Rasûl (s.a.s.): "*Onun okunarak hastalığı iyi ettiğini nereden biliyordun!*" dedikten sonra: "*Doğrusunu yapmışsın. Koyunları aranızda bölüştürün ve bir pay da bana ayırın." buyurdu*."[861]
"Rasûl (s.a.s.) namaz kılarken secdeye varınca akrep soktu. "*Allah akrebe lanet etsin! Ne nebiyi ne de başkasını soksun*." dedi. Sonra tuz ve su bulunan bir kap istedi. Sokulan yere su ve tuz sürdü, İhlas, Felak, Nas surelerini okudu, ardından da iyileşti."[862]
"*İlaçların en hayırlısı, Kur'an'dır*." buyurdu.[863] Bu hadis, kesinlikle Kur'anın, ruhî veya bedenî, bütün hastalıklara çare olduğunu göstermektedir.[864]

F- Dua İle Psikoterapi

Dua, Allah'ı anma ve ona ibadettir. Zikir ve ibadet için olan sevab dua için de vardır. Rasûl (s.a.s.): "*Dua, ibadetin kendisidir*." dedikten sonra da şu ayeti okudu: "*Rabbiniz buyurdu: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler, yarın horlanmış olarak cehenneme gireceklerdir*."[865]
Duada nefsin rahatlaması, üzüntü, keder ve stresten şifa vardır; Çünkü dua eden kişi Yüce Allah'ın şu âyetinin sonucu olarak, duasını kabul edeceğini umar: "*Kullarım sana benden sorarlarsa, benim onlara yakın olduğumu, bana dua edenin duasına karşılık vereceğimi söyle.*"[866]
Rasûl (s.a.s.)in şu sözünü de desteklemektedir: "*Mübarek ve Yüce Rabbiniz diridir. Kulu, ellerini O'na kaldırdığı zaman ellerini boş çevirmekten utanır*."[867]
Yüce Allah'ın duayı kabul edeceği ümidi, müminin üzüntü ve kederini hafifletir. Dayanma gücü ve sabır verir, içine rahatlama duygusu yayar. Mümin, Rasûl (s.a.s.)in sözünün doğruluğunu bilir. Aziz ve Celil olan Allah, ya isteğini kabul edecek ya da başına gelecek bir belayı geri çevirecektir. Ya kendisine ahirette sevap depolayacak veya günahlarına keffaret olacaktır. Dünya olsun, âhiret olsun, her iki durumda da mümin için duada hayır vardır. Müminin bu beklentileri, kesinlikte üzüntü ve tasasını hafifletir, hoşnutluk ve huzur duyar.
Rasûl (s.a.s.): "*Yeryüzünde bir müslüman dua ettiğinde, günah işlemedikçe veya akrabalarıyla ilişkisini kesmedikçe Allah onun duasını kabul eder veya dengi bir kötülüğü savar. Topluluktan biri: "Öyleyse daha çok yapalım." deyince Rasûl (s.a.s.): "Allah daha fazlasıyla karşılık verir*." buyurdu.
-"*Kesinlikle dua, başa gelene ve gelecek olana fayda sağlar. Ey Allah'ın kulları, size düşen dua etmektir*."[868]
-"*Kişi Allah'a dua ettiğinde Allah onun duasına; günah işlemediği, akrabalarıyla ilişkisini kesmediği ve acele etmediği sürece, karşılık verir. Ya istediğini dünyada verir veya ona ahirette sevap saklar ya da duasına denk bir günahına keffaret eder*."[869]
-"*Belalar ancak dua ile savuşturulur, ömür ancak iyilikle artırılır*."[870] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) ashabına, üzüntü, keder, tasa, uykusuzluk, uykuda korku, unutma gibi ruhî sıkıntı durumlarında, "Dua ile Yardım İstemelerini öğretirdi. Şimdi bunları açıklayacağız.[871]

1- Kaygı, Keder Ve Üzüntüyü Dua İle Psikoterapi

Rasûl (s.a.s.) ashabını yaptığı çeşitli dualarla, üzüntü, keder ve sıkıntıdan kurtararak iyi ederdi. Gerçekten böylece şifa buluyorlardı. Rasûl (s.a.s.):
- "*Her kim üzüntülü ve kederli olursa: Ey Allah'ım, ben senin kulunum. Geleceğim senin elindedir. Benim hakkımda verdiğin karar oldu, kaderim gerçekleşti. Senin kendini isimlendirdiğin veya yaratıklarından birine öğrettiğin, kitabında indirdiğin, gayb bilgisiyle kendine ayırdığın isimlerle senden isterim. Kur'anı kalbimin baharı kıl, göğsümün aydınlığı kıl, üzüntümü gideren, kederimi yok eden eyle" diye dua ederse, Allah onun üzüntü ve kederini giderir, gönlünü ferahlatır*." buyurdu. Ravi der ki, soruldu:
- "Ey Allah'ın elçisi, onu öğrenelim mi?

- *Evet, duyanın öğrenmesi gerekir.*" buyurdu."[872]
Rasûl (s.a.s.) bir gün mescide girdi. Ensardan, Ebu Ümame denilen adamı gördü:
- "*Ey Ebu Ümame, bana ne oluyor ki, seni namaz vaktinin dışında camide görüyorum?*
- Sıkıntılar zorladı, borçlarım...Ya Rasulallah cevabını verdi, Rasûl (s.a.s.):
- *İstersen sana bir dua öğreteyim. Bu dua duayı yapanın sıkıntısını giderir, borcunu da ödetir.*
- Olur, Ya Rasulallah, deyince;
- *Sabah/akşam şöyle de: "Ya Rabbi, üzüntü ve kederden sana sığınırım. Zavallılık ve tembellikten sana sığınırım. Korkaklık ve cimrilikten sana sığınırım. Borçlarımın beni yenmesi, insanların beni ezmesinden sana sığınırım." buyurdu. Böyle dua ettim, Allah sıkıntılarımı giderdi, borçlarımı da ödetti.*"[873]
Rasûl (s.a.s.): "*Darda kalanın okuyacağı dua şudur: Ey Allah'ım, rahmetini umuyorum, göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsimle bırakma, bütün işlerimi düzenli kıl. Başka ilah yoktur, ancak sen varsın.*"[874]
"*Balık karnındayken Zü'n Nun'(Yunus)un yaptığı "Senden başka ilah yok, senin şanın yücedir, ben zalimlerden oldum." duasıyla hangi müslüman bir konuda dua ederse, duası mutlaka kabul olunur.* Başka bir rivayette de: "*Ben bir cümle biliyorum ki, kim dara düşer de söylerse Allah mutlaka onu dardan kurtarır: Kardeşiniz Yunus'un cümlesi.*"[875] buyurdu.
-"*Kimin gamı kederi çok olursa, bol bol "La Havle Vela Kuvvete İlla Billah." (Güç ve Kuvvet yalnız ve yalnız Allah'ındır) desin.*[876] buyurmuştur.
Rasûl (s.a.s.) sıkıntı anlarında: "*La İlahe İlla'llahu'l-Azim ul-Halim/La İlahe İllallahu Rabbu'l Arşi'l Azim/Lailahe İllallahu Rabbu's-Semavati ve Rabbü'l Ardi ve Rabbu'l Arşi'l Kerim.*"[877] diye dua ederdi.
Rasûl (s.a.s.) çok istiğfar eder, ashabına da çok istiğfar etmelerini tavsiye ederdi. Çünkü bunda onların çıkış yolu bulmaları, darlıktan kurtulmaları ve rızık bolluğuna kavuşmaları vardı.
Rasûl (s.a.s.): *Kim bol bol istiğfar ederse, Allah ona her bunalımdan çıkış yolu, her kederden kurtulma ve ummadığı yerden rızık verir.*" buyurdu.[878]
Bu gibi dualar, hadis kitaplarında, sıkıntı, keder ve üzüntüye ilaç olarak rivayet edilmektedir; çünkü insanın şifa bulması için yeterli, yararlı ruhî tedaviyi içermektedirler. İbnu Kayyim el-Cevziyye, Rasûl (s.a.s.)in sıkıntı, keder ve üzüntüye ilaç olacak duaları içeren hadislerini incelemiş, onlardan ruhî tedaviye konu olan aşağıdaki ilaçları çıkarmıştır:[879]
1- Tevhid-i Rububiyye/Tek Rabb'ın Allah olduğunu bilmek.
2- Tevhid-i Ilahiyye/Tek ilahın Allah olduğunu bilmek.
3- Tevhid-i İlmi / İtikadî; tek ilim sahibinin O olduğunu bilmek ve buna içtenlikle inanmak.
4- Yüce Allah'ın kuluna haksızlık etmeyeceğine ve kula gelecek belayı sebepsiz olarak kaldırmayacağına inanmak,
5- Kulun, kendisinin zulüm sebebi olduğunu kabul etmesi,
6- Yüce Rabbe, en sevgili olan şeylerle yaklaşmak ki bunlar: İsimleri, sıfatları ve bunların özeti durumunda olan Hayy ve Kayyûm isimleridir.
7- Yalnızca O'ndan yardım dilemek,
8- Umudunu sadece O'na bağlamak,
9- Tevekkülü O'na yapmak, başarıyı O'ndan dilemek, geleceğinin/geçmişinin O'nun elinde olduğu ve dilediği gibi tasarruf edeceği, verdiği hükümlerde haklı olduğunu itiraf etmek,
10- Kur'an bahçelerinde gönlünü şenlendirmek, Kur'an'ı kalbinin bahan kılmak, şüphe ve aşırılıkların karanlığından onun aydınlığıyla sıyrılmak, her kaçan şeyde onunla teselli bulmak, her başa gelen belada onunla moral bulmak, kalp hastalıklarında -üzüntüsünü gidermesi, gam ve kederine çare olması için- onunla şifa bulmak,
11- İstiğfar,
12- Tevbe,
13- "Güç ve Kuvvet'in O'nda olduğunu" (La Havle Vela Kuvvete İlla Billah.) teslim edip, işleri bu ikisi elinde olan (Allah)a havale etmek.
İbnu Kayyim el-Cevzîyye, yukarda geçen, sıkıntı, üzüntü ve kederin ilacı olarak bu ruhî tedaviyi belirttikten sonra, bunlara cihad ve namaz ilaçlarını ekledi. Orada sıkıntı, gam ve kedere ilaç olarak cihat ve namaz konusunda bazı hadisleri kaydetti. Namazın strese ilaç olmasının önemini daha önce ele almıştık.
İbnu Kayyim el-Cevziyye, ruh hastalıklarının en büyüğü olarak şirki, günahları, gafleti, O'nun seveceği ve hoşnut olacağı şeyleri küçümsemeyi, işleri O'na havale etmeyi terketmeyi, başkalarına güvenip O'na az güvenmeyi, kaderine kızmayı, müjdelediği ve korkuttuğu şeylerden şüpheli olmayı anar. Kalp hastalıklarını düşündüğünde bu ve benzerlerini bulursun. Bunların, hastalıkların sebepleri olduğunu, başka sebeplerin bulunmadığını görürsün. Çareleri -ki başka çaresi yoktur- Nebi'nin bu ilaçlarının içerdiği şeylerdir. Bu hastalıkların aksi olan şeyleri yapmaktır. Çünkü hastalık, tersi olan şeyle tedavi olur. Sağlık, dengi olan bir şeyle korunur. Kişinin sağlığı, Nebi'nin bu buyruklarıyla korunur. Hastalıkları, tersi olan şeylerle iyi olur."[880]

2- Uykusuzluk ve Uykuda Korkuyu Dua Psikoterapi

Allah Rasûlü (s.a.s.) uyuyamamak ve uykuda korkmayı dua ile tedavî etmiştir. "Halid b. Velid el-Mahzumî (r.a.):
- "Ey Allah'ın Rasûlü, geceleri uyuyamıyorum." diye şikayette bulundu. Rasûl (s.a.s.):
- "*Yatağına yattığında "Ey 7 kat göklerin ve gölgelendirenlerin Rabbi! Ey yerlerin ve sırtında taşıdıklarının Rabbi! Ey şeytanların ve saptırdıklarının Rabbi! Bütün yaratıklarının şerrinden beni koru ki hiçbiri beni yenemesin veya haksızlık edemesin. Senin koruman altında olan kişi güçlü ve övgün yücedir. Senden başka ilah yoktur, ancak ve ancak sen varsın" diye dua et.*" buyurdu.[881]
Rasûl (s.a.s.) "*Sizden birisi, uyurken korkarsa, şöyle dua etsin: "Allah'ın mükemmel kelimeleriyle, gazabından, cezalandırmasından, kullarının şerrinden, şeytanların zararlı yayınlarından Allah'a sığınırım." Bu durumda ona hiç bir şey zarar veremiyecektir.*" buyurdu.[882]

3- Unutmayı Dua İle Psikoterapi

Rasûl (s.a.s.), Ali'nin (r.a.) Kur'an'ı unutma şikayetini tedavi etmiştir. İbnu Abbas anlatır: Rasûl (s.a.s.)in yanındayken aniden Ali (r.a.) geldi,
- "Anam/babam sana kurban olsun ey Allah'ın Rasûlü! Kur'an'ı unutuyor, hatırlıyamıyorum." deyince, Rasûl (s.a.s.):
- *Ey Hasan'ın babası, öğrendiğinde sana ve senin öğrettiklerine fayda verecek, öğrendiğini aklında tutmanı sağlayacak olan birkaç cümle öğreteyim mi?*
- "Evet, Ey Allah'ın elçisi, öğret." cevabını verdi.
- *Cuma gecesi gelince, becerebilirsen, gecenin son üçte birinde kalk çünkü bu saatler şahidlidir ve bu saatlerde yapılan dualar kabul edilir. Kardeşim Yakub çocuklarına: "Sizin için Rabbimden, sonra bağışlanma dileyeceğim.*"[883] *demişti ki "sonra" demekle "Cuma gecesi gelince" demek istemiştir. Yapamazsan gece yarısı kalk, onu da yapamazsan gecenin başında kalk ve dört rekat namaz kıl. Birinci rekatta Fatiha ve Yasin okursun. İkinci rekatta Fatiha ve Ha-mim/Duhan okursun. Üçüncü rekatta Fatiha ve Secde suresini okursun. Dördüncü rekatta Tebareke ('l Mufassalı) okursun.*[884] *Tahiyyatı bitirince Allah'a hamdet, övgüsünü güzelce yap, bana ve öteki nebilere salavat getir. Mümin erkek/kadınlar için ve senden önce iman etmiş kardeşlerine bağış dile. Bundan sonra şöyle dua et: "Ey Allah'ım! Beni yaşattığın müddetçe, günahları terketmek suretiyle beni kayır. Beni ilgilendirmeyen şeylerle ilgilenmekten alıkoy. Senin razı olduğun şeylere güzel bakmayı nasip eyle. Ey gökleri ve yeri yaratan, celal, kerem ve izzet sahibi Allah'ım, Ey Allah, ey Rahman, senin celalin ve yüzün hürmetine, Kitabını öğrettiğin şekilde ezberlememi kalbime sağlamanı isterim. Benden razı olacağın şekilde onu okumamı nasip et. Ey gökleri ve yeri güzelce yaratan, Ya Allah! Ya Rahman! Gözümü Kitabınla aydınlatmanı, dilimi Kitabınla söyletmeni, kalbimi Kitabınla rahatlatmanı, göğsümü Kitabınla açmanı, bedenimi Kitabınla davrandırmanı senden isterim. Çünkü bu uğurda bana senden başka yardım edecek, senden gayri bana verecek olan yoktur. Yüce ve büyük olan Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi olan yoktur." Ey Hasan'ın babası, bunu 3-5-7 cuma uyguladığın zaman, Allah'ın izniyle duan şaşmaz, kabul olur.* İbnu Abbas (r.a.) der ki: Yemin ederim ki Ali, 5-7 cuma geçince Ali Rasûl (s.a.s.)e, yine böyle bir meclise geldi: "*Ey Allah'ın elçisi, bundan önce dört civarında âyet okuyor/ezberliyordum, sonra tekrar okumak isteyince unutuyordum. Bugün 40 âyet civarında öğreniyorum. Tekrar okuduğum zaman sanki Allah'ın Kitabı gözümün önünde gibi. Bir söz duyuyordum, cevap verdikten sonra unutuyordum. Şimdi sözü duyuyorum, konuştuğumda bir kelimesini bile unutmuyorum.*" Rasûl (s.a.s.): "*Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, ey Ebu'l Hasan, sen mü'minsin/buna inanıyorsun.*"[885] buyurdu.[886]

4- Günahkarlık Duygusunu Dua Ve Teşbihle Psikoterapi

Günahkarlık hissini tedavinin en iyi yöntemi Yüce Allah'a dua, onu teşbih ve özellikle de bunları gecenin son üçte birindeki zaman diliminde yapmaktır.
Rasûl (s.a.s.): "*Kutlu ve yüce olan Allah, gecenin son üçte biri kalınca dünya semasına iner ve "Kim bana dua ederse kabul edeyim. Kim benden istiyorsa vereyim. Kim bana istiğfar ediyorsa kabul edeyim.*" buyurur."[887]
Müslim b. el-Haris anlatır: "*Rasûl (s.a.s.) bana sır olarak: Akşam namazını bitirince, yedi kere şöyle de: Ey Allah'ım, beni ateşten koru! Böyle dua edip de o gece ölürsen, sana teminat yazılır. Sabah namazını kılınca da aynı şekilde dua et, o gün ölürsen, sana bir teminat yazılır.*" buyurdu.[888]
"*Kim yemek yediğinde: "Bana bu yemekleri yedirene, benim bir güç ve kudretim olmadan beni rızıklandırana hamdolsun." derse geçmiş günahları bağışlanır.*"[889]
"*Kimin son sözü Lailahe İllallah/"Allah'ta başka ilah yoktur."* olursa Cennet'e girer."[890] buyurdu.
Rasûl (s.a.s.), Muaz (b. Cebel) terkisinde biniliyken;
- "*Ya Muaz!*" dedi.
- "Buyur, Ey Allah'ın Elçisi, sana mutluluklar dilerim." Tekrar; "Ya Muaz!" dedi. -Buyur, Ey Allah'ın Elçisi, sana mutluluklar dilerim." Tekrar;
- "*Ya Muaz!*" dedi.
- Buyur, Ey Allah'ın Elçisi, sana mutluluklar dilerim." diye cevap verince;
- *Kim gönülden "Kelime-i Şehadet" getirirse (Eşhedü en Lailahe illallah/ve Eşhedü enne Muhammeden Abduhu ve Rasûluh.) Allah onu Cehennem'e haram kılar.*"
- Ya Rasulallah, bunu halka haber vereyim de, birbirlerine müjdelesinler mi?
- "*Hayır, o zaman buna güvenir, boşverirler.*" buyurdu. Muaz bunu ölümünden önce, vebalinden kurtulmak düşüncesiyle haber vermiştir.[891]
Rasûl (s.a.s.): "*Kim (Eşhedü en Lailahe İllallah/ve enne Muhammeden Abduhu ve Rasûluh) derse, Allah onu ateşe haram kılar.*" buyurmuştur.[892]
Şüphesiz, müslüman yüce Allah'ı teşbih ve duaya devam ederse, bütün bu hadisler çerçevesinde, kesinlikle günahkarlık duygusu ve onun neden olduğu stresten kurtulur. Yüce Allah'ın af ve bağışı umudu onu kaplar, böylece ruhunda sevinç, rahatlık ve huzur yayılır.

5- Tevbe ile Psikoterapi

Günahkarlık hissetmenin tedavisinde ilaçların en önemlisi tevbedir. Günahı ne kadar çok olursa olsun, Yüce Allah her günahkara af ve bağış sözü vermiştir. Tevbe, kişide azaptan kurtuluş, Yüce Allah'ın bağış ve rızasına ulaşacağı ümidini diriltir. Onda strese ve çoğunlukla vicdan azabına sebep olan günahkarlık duygusundan kurtarır. Yüce Allah buyurur: "*De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin, çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Kesinlikle O, gafurdur, rahimdir.*"[893]
"*Allah'ın kabul için söz verdiği tevbe, kesinlikle, cahillikle bir kabahat işleyip sonra da hemen pişman olanlar içindir. İşte Allah böylelerin tevbelerini kabul eder. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.*"[894]
-"*O kötü amelleri işleyip de sonra arkasından tevbekar olup iman edenler ise, Rabbin ondan sonra kesinlikle bağışlayandır, merhamet edendir.*"[895]
-"*Ve onlar bir kabahat yaptıklarında veya nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve derhal günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir?! Hem onlar yaptıklarında bile bile ısrar etmezler./İşte bunların mükafatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan Cennetlerdir ki orada sürekli kalacaklardır. Çalışanların ücreti ne güzeldir.*"[896]
Bir çok hadis-i şerif de tevbenin geçmiş günahları yok ettiğine işaret etmektedir. Rasûl (s.a.s.): "*Kim "Diri, her zaman var olan, kendisinden başka ilah bulunmayana istiğfar ve O'na tevbe ederim." derse, Allah hakkıyla ilgili en büyük günahı işlemiş olsa bile, (şirkten başka) günahları affolunur.*"[897]
Böylece, müslümanın günahkarlık düşüncesi hafifler. O, bilir ki insanın yapısı zayıftır; her an hata yapabilir fakat hatasını itiraf edince Yüce Allah'a tevbe ve istiğfar eder, yaptığı kabahat yüzünden sürekli vicdan azabı çekmenin anlamı yoktur. Tam tersine, Allah'ın af ve bağışı umudu çok olması gereklidir.
Rasûi (s.a.s.): "*Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz günah işlememiş olsaydınız kesinlikle Allah sizi giderir*, yerinize günah işleyen ve Yüce Allah'a tevbe eden bir topluluk getirir ve onları bağışlardı."[898]
-"*Ademoğlu hata yapar ve hata yapanların en hayırlısı, tevbe edenlerdir.*"[899] Yüce Allah tevbe eden kullarını sever. Buyurur ki: "Kesinlikle Allah, çok tevbe edenleri ve tertemiz olanları sever."[900] buyurmuştur.
Allah, kulunun tevbe etmesinden memnun kalır. Rasûl (s.a.s.): "*Allah, mümin kulunun tevbesine, çorak bir arazide, üzerinde yiyecek/içeceği bulunan bineği varken uyuyan, uyandığında bineği kaybolmuş olan, iyice acıkıp susayıncaya kadar arayan sonra da: "Yitirdiğim yere gidip ölünceye kadar uyuyacağım." diyen, başını kolunun üzerine koyduğunda uykusundan uyanıp bineğini baş ucunda, azığı ve içeceğiyle bulan adamdan daha çok sevinir.*"[901] buyurmuştur.
Mümine düşen, Aziz ve Celil olan Rabbi hakkında hüsnü zan sahibi, Yüce Allah'ın tevbesini kabulü, affı ve bağışına ulaşma konusunda çok umutlu olmasıdır. Böylece günahkarlık hissinden sıyrılır, güven ve huzur duyar. Enes, Rasûl (s.a.s.)ın: *Yüce Allah buyurdu: "Ey Ademoğlu! Sen bana dua ettikçe ve benden umdukça, günahlarının çokluğuna aldırmadan seni bağışlarım. Ey Ademoğlu, günahların gökleri dolduracak kadar çok olsa; sonra benden bağış dilesen, seni affederim. Ey Ademoğlu, Sen günahların yerleri dolduracak kadar çok olduğu halde bana gelsen, bana bir şeyi şirk koşmamışsan, yerleri dolduracak kadar çok mağfiretle sana karşılık veririm.*" buyurduğunu duydum demiştir.[902]
Cabir b. Abdullah, Rasûl (s.a.s.)in ölümünden üç gün önce; "*Sizden biri, kesinlikle Aziz ve Celil olan Allah'a hüsnü zan beslemeden ölmesin.*" buyurduğunu duydum."[903] der.
Yazdığımız bu âyet ve hadislerden, tevbenin, günahkarlık duymaktan doğan stres için en iyi ilaç olduğu açıkça ortaya çkmaktadır. Stresin, ruh hastalıklarının asıl sebebi olduğu bilinmektedir. Psikoterapinin varmak istediği hedef ise, bu stresi yenmek; neden olduğu hastalıklardan kurtulmaktır. Muhtelif okullar, stresten kurtulmak amacıyla, psikoterapi için çeşitli metodlar kullanmaktadırlar. Ancak tevbe, buraya kadar açıkladığımız gibi, stresin tedavisinin en iyi metodudur.

Bibliyografya/Kaynaklar

1- Avde, Muhammed, Kemal İbrahim Mursî, es-Sıhhatu'n Nefsiyyetu fi Dav'i İlmi'n Nefsi ve'l İslam, 2. Baskı, Daru'l Kalem, Kuveyt, 1986.
2- J. Wensınck, el-Mucemu'l Müfehres Li Elfazı'l Hadisi'n Nebevi (Concordance et Indıces de La Tradition Musulmane); Leiden, Mektebetu Brill, 1929-1936.
3- Abduh, Şeyh Muhammed, Risaletü't Tevhid, Matbaatu'l Menar, Kahire, H: 1303.
4- Abid, Tevfik el-Haşimî, Medhalu't Tasavvuri'l İslamî li'l İnsani ve'l Hayati, Darul Furkan, Amman, 1982.
5- Ahmed b. Hanbel, Müsnedu'l İmam Ahmed b. Hanbel, Daru Sadır, Beyrut, dt.
6- Akkad, Abbas Mahmud, Abgariyyetu Ömer, Darü'l Küttabi'l Arabî, Beyrut, 1969.
7- Askalanî, Ebu'l Fadl, Şihabuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed, Fethu'l Barî bi Şerhi Sahihil Buharî, Mektebetu Külliyati'l Ezheriyye, Kahire, 1978.
8- Bâr, Muhammed Ali, el-Veciz fi İlmi'l Ecinneti'l Kur'ânî, Daru's Suudiyye li'n Neşri ve't Tevzi', Cidde, 1975.
9- Bâr, Muhammed Ali, Halku'l İnsan Beyne't Tıbbı ve'l Kur'an, 6. Baskı, Daru'ş Suudiyye li'n Neşri ve't Tevzi', Cidde, 1986.
10- Behiy, el-Hulî, Adem (a.s.) Felsefetu Takvimi'l insani ve Hilafetihi, 3. Baskı, Mektebetu Vehbe, Kahire, 1974.
11- Bekrî, Şeyh Emin, Edebu'l Hadisi'n Nebevi, 5. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1981.

12- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin (Ebu Bekir) b. Ali, es-Sünenu'l Kübra, Matbaatu Meclisi Daireti'l Maarifi'l Osmaniyye, H: 1354.
13- Carnegie, Dale, Dagi'l Kalak ve'bdei'l Hayat, Trc; Abdulmün'im ez-Ziyadî, 5. Baskı, Mektebetu'l Hanci, Kahire, 1956l
14- Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî, Celaleddin Abdirrahman b. Ebi Bekir es-Suyutî, Tefsiru Celaleyn, Daru'l Kütübi'l Arabiyye, Beyrut, dt.
15- Darimî, Abdullah b. Abdirrahman (Ebu Muhammed), Sünenu'd Darimî, Thk: Abdullah Haşim Faysalabad, Neşadabad, Hadis Akademî, Pakistan, 1984.
16- Diyab, Abdulhamid-Ahmed Karkuz, Mea't Tıbbı fi'l Kur'an-ı Kerim, 2. Baskı, Müessesetü Ulumi'l Kur'an, Dımaşk, 1982.
17- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî, Sünenu Ebî Davud, Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Daru'l Fikr, Beyrut, ts.
18- Edward C. Moray, ed-Dafiiyyetu ve'l İnfial, Trc: Ahmed b. Abdilaziz Selame, Müracaat; Muhammed Osman Necatî, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1988.
19- Farabî, Ebu Nasr, Arau Ehli'l Medineti'l Fadısa, Mektebetu Hüseyin et-Ticariyye, Kahire, 1949.
20- Ferac, Osman Lebib, Advau'n Ale'ş Şahsiyyeti ve's Sıhhatli Akliyeti, Mektebetu'n Nehdati'l Mısrıyye, Kahire, 1970.
21- Freud, Sigmund, Mealimu't Tahlili'n Nefsi, 7. Baskı, Trc: M. Osman Necatî, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1988.
22- Freud, Sigmund, Selasü Resail fi Nazariyyeti'l Cins, 3. Baskı, Trc: Muhammed Osman Necatî, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1988.
23- Gazalî, (Ebu Hamid) Muhammed: İhyau Uumi'd Din, Daru'l Ma'rife, Beyrut, ts.
24- Hınn, Mustafa Said ve Diğerleri, Nüzhetü'l Müttekin Şerhu Rıyazu's Salihin li'l İmam Ebi Zekeriyya Muhyiddin Yahya en-Nevevî, 7. Baskı, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 1985.
25- İbni Sina, Kitabu's Siyase, Neşr: el-Eb Luis Ma'luf el-Yesûî, el-Matbaatu'l Katolikiyye, Beyrut, 1911.
26- İbnu Hişam, es-Siretu'n Nebeviyyetü li İbni Hişam, Thk: Mustafa Saka ve Diğerleri, Daru
İhya-i't Turasi'l Arabî, ts.
27- İbnu Kayyim el-Cevzîyye, et-Tibbu'n Nebevî, Daru Mektebeti'l Hayat, Beyrut, 1985.
28- İbnu Kayyim el-Cevzîyye, Tuhfetu'l Mevdud bi Ahkami'l Mevlud, Mektebetu Dari'l Beyan, Dımaşk, 1971.
29- İbnu Kesir, el-Hafız İmaduddin Ebu'i Fida İsmail, Tel siru'l Kur'ani'l Azim, Daru İhyai'l Kütübi'l Arabiyyeti li İsa Elbani el-Halebî ve Şerikahu, Daru'l Marife, Beyrut, 1980.
30- İbnu Mâce, Ebu Abdilfah, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, Sunen'u İbni Mace, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî, Daru'l Hadis, el-Kahire, ts.
31- İbnu Sina, Kitabu's Siyase, Nşr: el-Eb Luis Ma'luf el-Yesui, Matbaatü'l Katalikiyye, Beyrut, 1911.
32- İbnu Şirin, Muhamed, Kitabu Tefsiri'l Ahlami'l Kebir, Matbaatu Muhammed Sabıh ve Evladuh, Kahire, 1963.
33- İbnu Teymiyye, Mecmuatu Fetava Şeyhu'l İslam İbnu Teymiyye, 10, İlmu's Suluk, Işrafu Riaseti'l Ammeti Li Şuui'l Harameyni'ş Şerifeyn, es-Suudiyye, ts.
34- İbrahim, Muavvız Avz, el-İslamu ve'l Usretu, Daru'n eşr li'l Camiiyyin, Kahire, ts.
35- Kamil, Abdulaziz, Mea'r Rasuli ve'l Mucteme'ıfi Istikbali'l Karni'l Hicriyyi'l Hamiş Aşere, Müessesetu's Sabah, Kuveyt, 1980l
36- Karadavî, Yusuf, er-Rasulu'l Muallim, Daru's Sahve, 1984l
37- Kavsi, Abdulaziz, Ususu's Sıhhati'n Nefsiyye, 7. Baskı, Mektebetu'n Nehdati'l Mısrıyye, Kahire, 1969.
38- Kurtubî, Ebu Abdillah, Muhammed b. Ahmed el-En-sarî el-Kurtubî, el-Camiu li Ahkami'l Kur'an, Daru'l Küt-tabi'l Arabi li't Tıbaaîi ve'n Neşr, Beyrut, 1968
39- Makarios, Samuel, Müşkilatu's Sıhhati'n Nefsiyye fi'd Duveli'n Namiye, Mektebetu'n Nehdati'l Mısrıyye, Kahire, ts.
40- Malik, (Ebu Abdillah), Muvattau'l İmam Malik, (Rivayetu Yahya b. Yahya el-Leysî), 7. Baskı, Hazırlayan: Ahmed Ratib Armuş, Daru'n Nefais, Beyrut, 1983l
41- Muhammed b. Abdillah el-Hatib et-Tebrizî, Mişkatu'l Mesabih, el-Mektebu'l İslamî, Beyrut, 1985l
42- Muhammed b. Muhammed (Ebu Hamid) el-Gazalî, İhyau Ulumi'd Din, Daru'l Ma'rife, ts.
43- Muntahab fi Tefsiri'l Kur'ani'l Kerim, el-Meclisu'l A'la li'ş Şuuni'l İslamiyye bi Vezareti'l Evkaf bi Cumhuriyyeti Mısr el Arabiyye, 7. Baskı, 1979.
44- Münzirî, el-Hafız, Muhtasaru Sahih'i Müslim, Thk: Nasıruddin Elbanî, 3. Baskı, el-Mektebetu'l İslamî, Beyrut, 1977.
45- Müslim b. Haccac (Ebu'l Hüseyin) Müslim el-Kuşeyrî, Sahihu Müslim Bi Şerhi'n Nevevî, el-matbaatü'l Mısrıyye ve Mektebetuha, Kahire, ts.
46- Nasıf, Mansur Ali, et-Tacü'l Camiu li'l Usul fi Ehadisi'r Rasul, 4. Baskı, Daru'l Fikir, Kahire, 1975.
47- Necatî, Muhammed. Osman, el-İdraku'l Hissî inde İbni Sina: Bahsun fi İlmi'n Nefs inde'l Arab, 3. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1980.
48- Necatî, M.Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 3. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1987.
49- Necatî, M. Osman, İlmu'n Nefsi's Sınaî, 3. Baskı, Müessesetu's Sabah, Kuveyt, 1980.
50- Necati, M. O. İlmu'n Nefs fi Hayatine'l Yevmiyye, 12. Baskı, Daru'l Kalem, Kuveyt, 1985.
51- Necati, Muhammed Osman, Mefhumu's Sıhhati'n Nefsiyye fi'l Kur'an-ı Kerim ve'l Hadisi'ş Şerif, Neşretü't Tıbbi'l İslami, 3. Sayı, el-İbhasu ve'l A'mal'il Mu'temeri'd Duveliyyi's Salis an Tıbbı'l İslamî, 5. Cild, 1984.
52- Nesâî, (Ebu Abdirrahman) Ahmed b. Şuayb b. Ali Bahr en-Nesâî, Sünenu'n Nesâî bi Şerhı'l Hafız Celaleddin es-Suyutî, Daru'l Küttabi'l Arabî, Beyrut, ts.
53- Said, Muhammed Re'fet, er-Rasulu'l Muallim ve Menhecuhu fi'l Talim, Daru'l Huda li'n Neşri ve't Tevzi, Riyad, 1982.
54- Shoen, Richard, Umul Emrazi'n Nefsiyye ve'l Akliyye, Trc: Ahmed Abdulaziz Selame, Daru'n Nehdati'l Arabiyye, Kahire, 1979.
55- Şeybanî, Abdurrahman b. Ali el-Maruf bi İbnu'd Debiğ eş-Şeybani, Teysiri'l Vusul ila Camii'l Usul min Hadisi'r Rasul, Daru'l Marife, Beyrut, 1977.
56- Tirmizî, Ebu İsa, Sahihu't Tirmizi bi Şerhi'l İmam İbni'l Arabi el-Maliki, Daru'l Küttabi'l Arabi, Beyrut, ts.
57- Zehebî, el-Hafız Muhammed b. Ahmed b. Osman, es-Siyretu'n Nebeviyye, Thk: Hüsamuddin el-Kudsî, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1981.
58- Zehran, Hamid, es-Sihhatu'n Nefsiyyetü ve'l İlacu'n Nefsi, 3. Baskı, Mektebetu Alemi'l Kütüb, Kahire, 1978.
59- Zehran, Hamid, İlmu'n Nefsi'n Numuvvi: et-Tufule ve'l Murahıka, 4. Baskı, Alemu'l Kütüb, Kahire, 1978.
60- Zemahşerî, Ebu'l Kasim, Carullah Mahmud b. Ömer el-Harezmî, el-Keşşafu fi Hakaiki't Tenzil ve Uyuni'l Akavili fi Vucuhi't Te'vil, Daru'l Ma'rife, Beyrut, ts.

Yabancı Kaynaklar

1- Adler, Alfred: Understanding Human Nature. New York: Greenberg Publishers, Inc., 1927.
2- Atkinson, R. L; Atkinson, R.C. and Hilgard, E.R. Introduction to Psychology, 8 th ed., New York: Harcourt Brace Jovanovich, İnc,. 1983.
3- Cannon,W. B. The Wisdom of the Body. New York: Norton, 1932.
4- Houston, J. P.; Bee, H., Halfield, E. and Rimm, D. C. Invitation to Psychology. New York: The Academic Press İnc, 1979.
5- Kağan, J.: Havemann, E. and Segal, J. Psychology: An Introduction. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1984.
6- Kimble, G. A.; Garmezy, N. and Segal, J. Psychology: An Introduction. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1984.
7- May, Rollo: The Meaning of Anxiety. New York: The Ronald Press, Co., 1950.
8- Munn, L. N. Psychology: The Fundamentals of Human Adjustment. Boston: Houghton Mifflen Co., 1961.
9- Sanford, F. H. and Wrightsman, L. S. Jr. Psychology: A scientific study of Man, 3rd ed., Belmont, California, Brooks, cole publishing Co., 1970.

Yazarın Eserleri

1- el-İdraku'l Hissî inde İbni Sina: Bahsun fi İlmi'n Nefs inde'l Arab, 3. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1980. (Tükendi)
2- el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 3. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1987.
3- el-Medeniyyetü'l Hadise ve Tesamuhu'l Valideyn, 2. Baskı, Daru'n Nehdati'l Arabiyye, Kahire, 1974.

4- İlmu'n Nefsi's Sınaî, 3. Baskı, Müessesetu's Sabah, Kuveyt, 1980.
5- İlmu'n Nefs fi Hayatıne'l Yevmiyye, 12. Baskı, Daru'l Kalem, Kuveyt, 1985.
6- İlmu'n Nefsi'l Harbî, 3. Baskı, Daru'n Nehdati'l Arabiyye, Kahire, 1960. (Tükendi)
7- Melamihu Cerimeti' Kati, Başkalarının da katılımıyla, Menşuratu'l Merkezi'l Kavmi li'l Buhusi'l İçtimaî ve'l Cinaî, Kahire, 1971. (Tükendi)

---

[1] Akıl, Fahir, Daru'l İlm li'l Melayin, 2. Baskı, Beyrut, 1977.
[2] Razuk, Esad, el-Müessesetü'l Arabiyye li'd Diraseti ve'n Neşr, Beyrut, 1977.
[3] Bunu niçin yaptığını "Önsöz"ünde açıklayacaktır.(Işık)
[4] Buharî ve Müslim'in Sahih'leri, Tirmizî, Ebu Davud, Nesâî, İbnu Mâce'nin Sünen'lerinin topluca adı.
[5] Yazır, Elmamılı M. Hamdi, Hak Dini, Kur'an Dili, (I-IX) Eser Kitabevi, İstanbul, ts.
[6] Ateş, Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, ts.
[7] Bu hususun tenkit edileceğini sanıyoruz. Ancak hadisler kitaplara geçtikten sonra senedlerin terkedilmesi ne kadar tarihî bir gerçeklik ise bu hususun da , tercümemizde olduğu gibi, özellikle dolaylı eserlerde, artık zorunlu hale geldiğine inanıyoruz. (Işık)
[8] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 13-15.
[9] (Tasavvuru'l İslâmiyyi li'l insan) Kur'an/Sünnet ışığında, yakalanması tasarlanan insan tipi amaçlanmaktadır. (Işık)
[10] Yazarın bu eseri, Fecr Yayıncılık tarafından, Dr. Hayatî Aydın tercümesiyle, "Kur'an ve Psikoloji" adıyla, (Kasım 1998, Ankara) yayınlanmıştır. (Işık)
[11] Sayfa numarası konusunda yazara katılamıyoruz; çünkü tercümemiz sırasında ciltten sonra çok defa sayfa numaraları verilmeden hadis numarasına geçildiğini gördük.(Işık)
[12] Biz, Buharî ve Müslim şeklinde, ayrı ayrı yazdık.(Işık)
[13] Nevevî'nin bu eseri, ülkemizde, Diyanet İşleri Başkanlık Yayınları arasında, şerhsiz haliyle tercüme edilerek "Riyazu's Salihîn Tercümesi" adıyla, üç cilt olarak yayınlanmış, birkaç baskısı yapılmıştır (Işık)
[14] Eserin ülkemizdeki tanınmış adı ve tercümesi "Tâc" diye bilindiğinden, biz yazar ismini kitap ismiyle değiştirerek "Tâc" diye gösterdik. (Işık)
[15] Bu değerli çalışma hadis kitabı olmayıp, "Kütüb-i Sitte" (Altı Kitap) diye tanınan Buharî ve Müslim'in Sahih'leri, Tirmizî, Ebu Davud, Nesâî, İbnu Mâce'nin Sünen'leri yanında Malik'in Muvatta'ı ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen hadisleri, önemli kelimelerinden hareketle, hangi eserde geçtiğini gösteren hadis fihristidir. Hadisciler arasında "Concor-dance" adıyla tanındığından, biz sadece "Con." kısaltmasıyla gösterdik.
[16] Bu anlayışın kaynağı olan hadis, kitabın aslında.sh. 147/Trc: 92/ 332'de geçmektedir.(Işık)
[17] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 17-22.
[18] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 23-24.
[19] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 24.
[20] Tirmizi, Ahmed ve Hâkim, Metin Tirmızi'ye aittir. Şeybanî. IV/142; V/167.
[21] Ebu Davud, Buyu', No: 3477; Ahmed ,V/364; İbn Mace, Con. 6/51.
[22] Ebu Davud, Kitabu'l Haraç ve'l İdare, No: 2945.
[23] Necati, Muhammed Osman, el-Kur'anu ve İlrnu'n Nefs, 76-79; 3. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1987.
[24] Yazarın hem burada hem dipnotta kaydettiği, "Ikrime'nin İbnu Abbas'tan rivayeti "gibi, hadisin ravilerini gerekli görmedikçe yazmayacağız. Alışılmadığı için yadırganacağını ve tenkit edileceğini tahmin ediyoruz ancak başlangıçta senedin tamamı yazılırken sonraki asırlarda sadece sahabe adı yazılmıştır. Kaynakları verildiği ve metnin önemsenmesi gerektiği, pratikte yazmamanın yararı olacağı için ravi adını atlamayı uygun görüyoruz. (Işık)
[25] İbnu Mâce, 1/No: 1439, 1440, 3440, 3441.
[26] İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevi, 103-104, Dar'u Mektebet'il Hayat, Beyrut, 1405/1985.
[27] Necatî, Muhammed, Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 27; (Asrımız yazarlarından bazılarının zaman zaman baş vurduğu bu düşünce, psikolojik bir vakadır. Telafi mekanizmasını andırmaktadır. Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın okunan; evren ise okunacak olan kitabıdır. Yerçekimi kanunu bulunmadan önce de, insanların başına elma düşüyordu. Ama Newton, yer ve göğün inceliklerini düşünerek (Ali-lmran, 3/191-192) bu kanunu buldu. Adama "Daha önceleri neredeydiniz?" diye sormazlar mı! (Işık)
[28] Ibnu Mâce, I/No: 301.
[29] Bakara: 2/155.
[30] Nahl: 16/112.
[31] Kureyş: 106/3-4.
[32] Tirrnizi, Zühd, 9/208.
[33] Tirmizî, 9/224; Ahmed, Hâkim; Tac: V/167.
[34] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 24-31.
[35] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 31.
[36] Nahl: 16/72.
[37] Nisa: 4/1.
[38] İbnu Mâce, I/No: 1846.
[39] Ebu Davud, II/No: 2050.
[40] İbnu Kayyim el-Cevziyye, Tuhfetu'l Mevdud bi Ahkami'l Mevlud, 10-14.
[41] Rum: 30/21.
[42] Müslim, VII/91-92, Ebu Davud, Ahmed; Con: 1/187.
[43] Ibnu Mâce, 1/No;1862, Con:1/441.
[44] Ibnu Kayyim el-Cevziyye. Tıbb-ı Nebevî, 234.
[45] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 31-33.
[46] Ahmed, 1/404.
[47] Zemahşeri, (Ebu'l Kasım) Carullah Mahmud b. Ömer, el-Keşşafu fi Hakaiki't Tenzit ve Uyuni'l Ekavili fi Vucûhi't Tevil, II/445 (İsra Suresi), Beyrut. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 33-34.
[48] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 35.
[49] Rum: 30/ 30.
[50] Kurtubî, Tefsiri, IV/29; Ayrıca bkz. Celaleyn Tefsiri, 340.
[51] Araf: 7/173.
[52] Bkz. Necati, M. Osman, el-Kur'anu ve ilmu'n Nefs, 47-49.
[53] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi; Tac, V/196.
[54] Ahmed, III/435, Başka bir rivayette de: "*Fıtrat üzere doğmayan insan olmaz ancak bu, konuşma safhasına kadar sürer. Sonra ana/babası onu yahudileştirir veya hristiyanlaştırır*." buyurulmaktadır. IV/ 24.
[55] Buharı, Müslim, Nevevi, I/222.
[56] Müslim, Şeybani, IV/32.
[57] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 35-38.
[58] Necati, Muhammed Osman, el-Kur'anu ve İlmü'n Nefs, 46-47.
[59] Mutaffifin, 83/22-25; Bu manadaki âyetler için bkz. Necati, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmü'n Nefs, 46.
[60] Buharî, Müslim, Şeybani, IV/183.
[61] Metin Buharî'ye aittir. Farzu'l Humus, Müslim, Zühd ve Rekaik, Nevevî, 1/114.
[62] Ahrned, IV/105.
[63] Ebu Davud; Şeybani 11/163.
[64] Buharî, Müslim, Malik, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî; Şeybani, 11/163; Hayfa: Medine dışında, Seniyyetü'l Veda'ya 6 mil uzaklıkta bir yer.
[65] Buharî, Şeybani, 11/164. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 38-41.
[66] Ali-İmran: 3/14.
[67] Fecr: 89 /20.
[68] Buhari, Müslim, Tirmizi, Zühd, 9/205; İbnu Mâce, Darimi, Ahmed, 1/370, Con I/266.

[69] Tirmizi, Zühd, 9/205.
[70] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 41-42.
[71] Ebu Davud, Nevevi, III/1013.
[72] Nesâî, IV/159-160.
[73] Açlık güdüsü ele alındığı için, hadiseye yalnız bu açıdan bakılmıştır. Ancak ruhî duygu olması yönüyle, sonuca ulaşmış olma başarısının sevinci de bununla birliktedir; iftar topuyla ilan edilen zafere ulaşmanın sevincidir.(Işık)
[74] Nisa: IV/142-143; Bkz. Necati, M. Osman, el-Kur'an ve İlmü'n Nefs, 51-52. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 42-43.
[75] Müslim, Münafıkin, Tac, V/45.
[76] Müslim, XV/49.
[77] Tirmizi, Ahmed, İbnu Mace; Şeybani, IV/184-185. Con, II/163, Tac, V/212-213.
[78] Müslim, Nevevi, 1/103-104.
[79] Buhari, Müslim, Nevevi I/290.
[80] Rezin; Şeybanî, IV/309; (Ebu'l Hasen, Rezin b. Muaviye el-Abderî 535/1140);Kütüb-i Sitte -İbnu Mâce hariç- ve Muvatta'yı bir araya getiren eserinin adı et-Tecrid lî's Sıhah ve's Sünen'dir. Bkz. Özbek, Yusuf, Hadis Literatürü, 377, İz Y. 1994, İst- Işık)
[81] Taha: 20/124.
[82] Kasas: 28/77.
[83] Nesâî, Ahmed, Hâkim; Tac II/279.
[84] Ahmed, VI/226.
[85] Buharî, Müslim, Nesâî, Tac, II/278.
[86] Metin Buhari'nin, 19/ No: 5199; Müslim, Münzirî, No: 268.
[87] Buharı, Nevevî, 1/171.
[88] Nesâî, VI/58; Tirrnizî.
[89] Nesâî, Nikah Babun Nehy ani't Tebettül, VI/59.
[90] Ahmed, I/450; (Mâide, 5/87-Işık).
[91] Buharı, Nevevi, 1/167.
[92] el-Hınn, Mustafa Said ve Diğerleri, Nüzhetü'l Müttekin Şerhu Riyazu's Salihin Min Kelami Seyyidi'l Mürselin, 1/169, Müessesetu'r Risale, 7. Baskı, Beyrut, 1985.
[93] Buharı, Müslim, Nevevi, 1/169.
[94] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 43-52.
[95] Necatî, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 52-63.
[96] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 52-53.
[97] Müminun: 23/ 51; Bakara: 2/172 (Işık).
[98] Müslim, Tirmizi, Ahmed, Darimî, Şeybani, IV/137-138.
[99] Buharî, Tirmizi, Şeybani, IV/138.
[100] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Şeybani, IV/138.
[101] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâf, Şeybani, IV/309-310.
[102] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 53-54.
[103] A'raf: 7/31.
[104] Buharî, Tac, III/163.
[105] Tirmizi, Ahmed, Hakim, Tac, V/167.
[106] Buharî, Müslim, Malik, Tirmizî, Şeybanî, III/130.
[107] Müslim, Tirmizî, Şeybanî, III/130.
[108] Buharî, Müslim, Tac, V/163.
[109] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 54-56.
[110] Buhari, 19/129-132, No: 5060; Müslim, 9/172; Ebu Davud, III/No:2046; Tirmizi, IV/301; Nesai, IV/169-171; Darimi, III/No 2171, Ahmed, I/447.
[111] Ahmed, V/163-164.
[112] Tirmizi, Nikah, V/305; Ibn Mace, Nikah; Con: II/167.
[113] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi; Malik, Tac, II/298-299.
[114] Nur: 24/30-31.
[115] Ebu Davud, Libas, IV/ No:1404; Ayrıca bkz. Muavviz Avz İbrahim, el-Islamu ve'l Usretu, 137, Daru'n Neşr li'l Camiiyyin, Kahire, ts.
[116] Tirmizi, Nesai, Darimi, Ahmed, IV/414, Con: II/317.
[117] Tirmizi, Şeybanî, III/44.
[118] Buhari, Müslim, Şeybanî, II/160.
[119] Ebu Davud, Tirmizi, Şeybanî, III/41-42.
[120] Nesai, Menasiki'l Hac, V/118-119.
[121] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai; Tac, II/330.
[122] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai; Tac, II/331.
[123] Nur: 24/58.
[124] Ebu Davud, Nevevî, I/299.
[125] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 56-63.
[126] Ebu Davud. Şeybani, IV/191; Tac, V/18.
[127] Tirmizi, Şeybani, IV/311.
[128] Tırmızî, Şeybani IV/310-311, Tac, V/23.
[129] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Tac, 1/27; Nevevi, II/1035.
[130] Tirmizi, Şeybani, IV/178, Tac, V/37.
[131] Ebu Davud, Tirmizi, Şeybani, IV/178, Tac, V/62.
[132] Tirmizi, Ebvabu'l Birr; Nevevi, I/250.
[133] Müslim, Kitabu'l Birr; Nevevi, 1/41, No: 16/220.
[134] Ebu Davud, Tirmizi, Şeybani, III/248, Nevevi, II/1051.
[135] Ebu Davud, Şeybani, III/249; Nevevi, II/1042.
[136] Tirmizi, Şeybani, III/41.
[137] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Malik, Tirmizi, Şeybani, III/249, Nevevi, II/1051.
[138] Buhari, Müslim, Malik, Ebu Davud, Nesâî, Şeybani, IV/28-29.
[139] Buhari, Müslim, Malik, Tirmizi, Nesâî; Şeybani, IV/29.
[140] Şeybani, IV/29.
[141] Buhari, Müslim, Nevevi, II/1041.
[142] Müslim, Nevevi, II/14033.
[143] Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Şe'ybani, IV/29.
[144] Şeybanı, IV/29.
[145] Tirmizi, Tac, III/4.
[146] Tirmizi, Nesâî, Tac, III/4.
[147] Buharı, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Tac, III/3.
[148] En'âm: 6/151.
[149] Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Şeybani, 1/21.
[150] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Metin Tirmizi'nindir. Nesâî, Tac, IV/93.

[151] Ebu Davud.
[152] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 63-69.
[153] Tevbe: 9/34.
[154] Münafıkun: 63/ 10.
[155] Buhari, Rikak; Müslim, Zekat; Nevevi, 1/459.
[156] Müslim, Şeybani, IV/310.
[157] Ebu Davud, Şeybani, IV/310.
[158] Buhari, Cihad ve Rikak; Nevevi, 1/417.
[159] Tirmizi, Zühd; Nevevi I/425.
[160] Tirmizi, Nesâî, Tac, IV/337.
[161] Müslim, Nesâî, Tac, IV/337.
[162] Bakara: 11/261.
[163] Ebu Davud, Tac, 11/41-42; (Hadisin aslında "Rahikı mahtum" olarak geçen bu su, Kur'anda,"Cennetliklerin içeceği olarak ambalaj içinde sunulan, içildikten sonra güzel kokan, ağzı kapalı kıymetli bir su" olarak geçmektedir. Bkz. Mutaffifin, 83/25 - Işık)
[164] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Tac, II/4-5.
[165] Buharî, Müslim, Nesâî, Tac, II/4-5.
[166] Müslim, Birr ve's Sıla; Nevevî, 1/478.
[167] Buharî, Tefsir; Müslim, Zekat; Nevevî, I/474.
[168] Gazalî, Ebu Hamid, Ihyau Ulûmi'd Din, III/48-388; Daru'l Ma'rife, Beyrut, t.s.
[169] Rişardum Şoven, İlmu'l Emrazı' Nefsiyyeti ve'l Akliyyeti, Trc: Ahmed Abdulaziz Selame, 846-854, Daru'n Nehdati'l Arabiyye, Kahire, 1979. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 69-73.
[170] Bkz. S. Freud, Selasu Resail fi Nazarıyeti'l Cins, Trc: M. O. Necatî, 2. Baskı, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1985.
[171] A'raf: 7/81-82.
[172] Şuara: 26/165-166.
[173] Tirmizî, Hudud; VI/241.
[174] Ahmed, 1/317; Beyhakî, VIII/224.
[175] Beyhakî, VIII/237.
[176] Beyhakî, VIII/237.
[177] Buharî, Nevevî, II/1121. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 73-76.
[178] Necatî, M. Osman, el-Kur'anu ve llmu'n Nefs, 66-144.
[179] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 77.
[180] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 77-78.
[181] Tevbe: 9/24.
[182] Bakara: 2/165.
[183] Tirmizi, Menakıb, XIII/201.
[184] Tirmizî, Dua, XIII/27.
[185] Tırmızî, Tefsir; Tac, I/247-249.
[186] Tirmizî, Dua; XIII/27.
[187] Ebu Davud, Tirmizî, Tac, V/78.
[188] Ebu Davud, Tac, V/78.
[189] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 78-81.
[190] Tevbe: 9/24.
[191] Tirmizî; Tac, III/349, Şeybanî, III/296.
[192] Buharı, 1/114; Müslim, II/15.
[193] Buharî, Şeybanî, III/257.
[194] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâi, Tac, V/78.
[195] Ali-lrnrân: 3 /31.
[196] Buharî, Fedaili's Sahabe, XIV/189.
[197] Tirrnizî, Tac, I/47-84.
[198] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 81-84.
[199] Alfred Adler, Understanding Human Nature, New York, Greenbergpubishers, 2nc, 1927, p. 239; Rollo May, The Meanırıg of Anxiety, New York, The Roland Press Co. 1450, PP, 128-130; Ayrıca bkz. M. Osman Necatî, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 258.
[200] Tevbe: 9/71.
[201] Hucurât: 59/10.
[202] Ali- İmran: 3/103.
[203] Haşr: 59/9.
[204] Tirmizî, Şeybanî, M/23.
[205] Ahmed, II/400, Sehl b. Sa'd 'dan gelen benzer bir başka rivayet daha vardır. Ahmed, V/335.
[206] Ahmed, V/343.
[207] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâi, Tac, I/ 231- 232, Nevevî, I/547, No: 1/659.
[208] Müslim, Tac, V/82.
[209] Bkz. Sh. 81.
[210] Buharî, Müslim, Tirmizi. Nesâî, Tac, I/62.
[211] Tirmizî, Ahmed, Tac, V/166-167.
[212] Buhari, Müslim, Nevevi, 1/138, No: 2/362.
[213] Ahmed, IV/404, Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Con. 1/223; Hadiste, Rasûl (s.a.s.) hareketi olarak "Ellerinin parmaklarını birbirine geçirmesi", beden dili olduğu için atlanmamalıdır. (Işık)
[214] Tac, III/401-402.
[215] Efsanevî boyuta ulaşan bu fedakarlık örneğinde, "eşlerinden birini boşayıp malda/dinde kardeşi olan kişiye teklif etmesi" yadırganmış ve tercümeden çıkartılması tavsiye edilmiştir. Günümüz anlayış ve mantığı içinde bu tavsiye makul gözükebilir ancak tarihî olayları kendi ortamlarında ele almak gerekir. Bizim boşanacak eş konusunda paylaşılacak maldan daha titiz olduğumuz doğrudur. Ama Rasul (s.a.s.)in Medine'de uyguladığı bu malda/dindeki kardeşlik uygulamasını, malımızı paylaşmak noktasında, bugün, -diyelim ki bir depremzedeyi kardeş edinerek- bölüşme noktasında kim razı olur?!. Bu nedenle hadiseyi kendi şartlarında, sivri misal de olsa, doğru buluyoruz. (Işık)
[216] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ibnu Mace, Ahmed, Con: I/408.
[217] Mâlik, No 1642.
[218] Beyhakî, Şuabi'l İman; Muhammed b. Abdullah Hatib Tebrizî, Mişkatü'i Mesabih, III/139, No: 4998-4999, 3. Baskı, Mektebetü'l İslâmi, Beyrut, 1985.
[219] İbnu Mâce, Zühd; Taberânî, Mu'cemu'l Kebir; Hakim, (Müstedrek, Rekaik); Nevevi, I/420.
[220] Nevevî, I/420.
[221] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac, V/9. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 84-92.
[222] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac, II/230.
[223] Buharî, Edeb, XXII/222, Ebu Davud, Cihad, No: 2550, Müslim Mâlik, Ibnu Mâce, Ahmed, Con. V/508.
[224] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 92-93.
[225] Tirmizî, Tac, III/359.
[226] Buharî, Ebu Davud, Tirmizî, Tac, V/7.
[227] Buharî, Müslim, Tac, V/7.

[228] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac, III/357.
[229] Tirrnizî, Tac, III/358.
[230] Tegabun, 64/15 (Işık).
[231] Tirmizi, Tac, III/359.
[232] EbuDavud,Tac,V/7.
[233] Buhari, Müslim, Tirmizî ,Tac.V/7.
[234] Tirmizî, Tac, V/8.
[235] Tirmizî, Tac, V/8.
[236] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 93-95.
[237] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Darimi, Ahmed; (Asıl Sh.55' de geçmişti.) Bkz. Trc, sh. 18.
[238] İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 245-247.
[239] İbnu Mâce, I/No:1847.
[240] Rum: 30/21.
[241] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 95-97.
[242] Fecr: 89/20.
[243] Adiyat: 100/3.
[244] Buharı, Müslim, Tirmizî, Tac, V/162.
[245] Buharı, Müslim, Tirmizî, Tac, V/163.
[246] Tirmizî, Tac, V/163.
[247] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 97-98.
[248] Al-i İmrân: 3/175.
[249] Tirmizî, Tac, V/203.
[250] Tirmizî, V/ 204-205.
[251] Tac, V/204-205.
[252] Tirmizi, Tac, V/204.
[253] Edward C. Moray, ed-Dafiiyyetü vel İnfial, Trc: Ahmed Abdulaziz Selame, Müracaat, Muhammed Osman Necatî, 128-131, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1988.
[254] Enbiyâ: 21/90.
[255] Secde: 32/16. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 98-101.
[256] Munn, L. N. Psycholog: The Fundamentals of Human Adjustement 4 th ed, Boston, Houghton Mifflin Co. 1961. PP. 278-281.
[257] Fetih: 48/29.
[258] Tahrim: 66/9.
[259] Tevbe: 9/123.
[260] Fetih: 48/26.
[261] Tirmizî, Şemail (Z. Irakî, Gazalî'nin İhya'sının hadislerinin tahricinde III/171, dipnotundan).
[262] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 101-104.
[263] Necati, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 100-105.
[264] Tirmizî, Tac, V/298-299.
[265] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 104-105.
[266] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Şeybani, IV/55.
[267] Ebu Davud, Talak; Ahmed, Vl/276; İbn Mace, Con, IV/25.
[268] Ebu Davud, Ahmed, Tac, V/84.
[269] Müslim, Nesâî, Şeybani, III/246.
[270] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 105-106.
[271] Tirmizi, Zeyneddin Irakî, İhya'nın tahricinde, III/187-5.
[272] Bkz. sh, 81:Trc: 32.
[273] Bakara: 2/216.
[274] Cuma: 62/8.
[275] Tac, I/338-6.
[276] Tirmizî, Nesâî, Tac, I/338.
[277] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 107-108.
[278] İbnu Teymiyye, Mecmuatu Fetava Şeyhu'l İslam Ibn Teymiyye, 1/113; llmu's Suluk, israf. er-Riasetu'l Amme Li Şuuni'l Harameyni'ş Şerifeyn, Suudi Arabistan, ts.
[279] Nisa: 4/54.
[280] Bakara: 2/109.
[281] Felak: 113/5.
[282] Taberânî, Evsai; Irakî, İhya, III/188-3.
[283] Ebu Davud, İbnu Mâce, Z. Iraki, İhya III/187-1.
[284] Taberani, Evsaî; İbnu Ebi'd Dünya, Z. Irakî. İhya, III/187-7.
[285] Tirmizi, Z. Irakî, İhya, III/187-5.
[286] Mutaffifin, 83/22-26.
[287] Hadid: 57/21.
[288] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac, III /57-58.
[289] Buharî, Müslim, Nevevi, I/742, No: 7/997.
[290] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 108-111.
[291] Müslim, Malik, Ebu Davud, Şeybani, III/245.
[292] Buharî, Tirmizi, Tac, II/331.
[293] Müslim, Necâî, Şeybani, III/246.
[294] Ebu Davud, Nesâî, Şeybanı, III/246.
[295] Ebu Davud, Tac, IV/371.
[296] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 112-113.
[297] Buhari, Ebu Davud, Ahmed, Tac, V/59.
[298] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Tac, V/59.
[299] Buhari, Müslim, Nevevi, 1/562, No:3/683.
[300] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/561, No:2/682.
[301] Buharî, Müslim, Nevevi, I/562, No:4/684.
[302] Tirmizi, Ahmed, Hakim, Tac, V/59-60.
[303] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 113-115.
[304] Necatî, M. Osman, İlmu'n Nefs fi Hayatıne'l Yevmiyye, sh.125-127.
[305] Necatî, M. Osman, İlmu'n Nefs fi Hayatine'l Yevmiyiye, sh 112-114.
[306] Necati, M. Osman, el-Kuranu ve İlmu'n Nefs, 66-114.
[307] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 115-117.
[308] Buhari, Malik, Tirmizı, Nevevi, 1/533, No: 8/639; Şeybanî, III/247.
[309] Taberani, İbnu Abdi'l Berr, Ahmed; Z. Irakî, Tahrici İhya, III/165-3.
[310] Müslim, Ebu Davud, Şeybanî, III/246.
[311] Ebu Davud, Tirmizî, Nevevi, I/79.

[312] Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Şeybani, III/183.
[313] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/537, No: 3/645.
[314] Buharî, Müslim, Malik, Ebu Davud, Şeybanî, 4/226.
[315] Ebu Davud, IV/249, No: 4783; Ahmed V/152.
[316] Ebu Davud, IV/ 249, No: 4784.
[317] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 118-122.
[318] Buharî Müslim, Nevevi, II/1094, No: II/1594.
[319] Ebu Davud, IV/279, No: 4914.
[320] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 122-123.
[321] Bkz. Sh. III; Trc, 46.
[322] Ebu Davud, Edeb, IV/278; No: 4910; Ayrıca Buharî, Müslim, Malik, Tirmizi, İbnu Mace, Con: I/465.
[323] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 123.
[324] Kasas: 28/83.
[325] Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Şeybanî, IV/150; Nevevî, II/1083, No: 2/1577.
[326] Müslim, Ebu Davud, Şeybanî, IV/151.
[327] Tirmizi, Şeybanı, IV/151, (Müslim, Eşribe, 72'de Tıynete'l Habal'in ne olduğu sorulunca, Rasûl (s.a.s.): "*Cehennemliklerin teri veya suyu* ." cevabını vermiştir.-Işık)
[328] Tirmizî, Şeybanî, IV/306.
[329] Müslim, Nevevî, II/1092, No: 1/159. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 123-125.
[330] Lokman, 31/18.
[331] Buharî, Müslim, Şeybanî, IV/152.
[332] Buharî, Müslim, Nevevî, 1/630, No: 2/791.
[333] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 125-126.
[334] Buharî, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâi, Ahmed, Con: I /461.
[335] Buharî, Müslim, Nevevî, I/698, No: 5/924.
[336] Tirmizî, Nevevî, I/697, No: 3/922.
[337] Müslim, Nevevî, 1/697, No: 2/921.
[338] Buharî, Müslim, Nevevî, I/699, No: 1/925.
[339] Buharî, Bir kısmı Müslim'de var. Nevevî, 1/700, No: 3/927
[340] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 126-127.
[341] Necatî, M. Osman, İlmu'n Nefs fi Hayatine'l Yevmiyye, 240-241.
[342] Rezin, Şeybanî II/110.
[343] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 129-130.
[344] Sanford, F. H. and VVrightsman, L. S. Jr. Psychology: A Scientific Study of Man, 3.rd ed., Belmont, California, Brooks cole Publishing Co., 1970, PP. 327-329; Houston, J P., Bee, H., Halfield. E. and Rimm, D.C. Invitation to Psychology. New York: The Academic Prees, İnc, 1979, PP. 128-134.
[345] Yusuf, 12/ 94; "el-Kur'anu ve llmu'n Nefs" adlı kitabımızın 6.His kısmına bkz. sh.121-124.
[346] Buharî, Müslim, Tac, 1/260.
[347] Buharî, Müslim, Nevevi, II/796, No: 7/1088.
[348] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Şeybanî, IV/240.
[349] Müslim, İman; Tac, III/260.
[350] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesâî, Tac, 1/86.
[351] Buharî, Müslim, Nesâî, Tac, 1/378.
[352] Buharî, Müslim, Tac, V/379.
[353] Tirmizî, Tac, V/204.
[354] Müslim, Ebu Davud, Nesâî; Şeybanî, II/67-68.
[355] Müslim, Tirmizi, Şeybanî, l/32.
[356] Necati, Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 123.
[357] Ahmed, .Z. Irakî, III/9-4.
[358] Akkad, Abbas Mahmud, Abkariyyetü Ömer, 24; Daru'l Küttabi'l Arabî, Beyrut, 1969.
[359] Sanîord, F.H. and Wrightsman, Op. C, P. 328. Atkinson, R. L., Alkinson, R.C. and Hilgard, E. R. Introductiorı To Psychoiogy, 8 th edition, New York; Harcourt Brace Jovanovich, İnc, 1983, 158-161.
[360] Mâlik, 690, No: 1777.
[361] Hicr, 15/ 75 (Lut kavminin yok edilişi bağlamında, gelen bir âyettir. (Işık)
[362] Ebu Davud, III/3, No: 2549.
[363] Rezin, Şeybanî II/110, Bkz. Birinci Bölüm, sh. 30-31; Trc: 15.
[364] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 130-139.
[365] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 139-141.
[366] Ali-lmran: 3/191.
[367] Rum: 30/8.
[368] Ankebut: 29/20.
[369] Yunus: 10/ 101.
[370] Tarık: 86/5.
[371] Necati, M. Osman, el-Kur'ânu ve İlmu'n Nefs, 134-143.
[372] Gazalî, İhya, IV/423; Irakî, İbnu Hibban'ın Kitabu'l Azametinde zayıf bir senedle ve İbnu'l Cevzi'nin Mevzûat'ında "60 sene" olarak rivayet ettiğini söyledi. Ebu Mansur Deylemî, Müsnedü'l Firdevs'inde zayıf bir senedle, Enes'ten: 80 sene, Ebu'ş Şeyh ise İbnu Abbas'ın sözü olarak "geceyi ibadetle geçirmekten hayırlı" olarak rivayet etti.
[373] Gazalî, İhya, IV/423-424; Irakî, Ebu Nuaym Hılye'de zayıf bir senedle merfu olarak, Isbehani Tergib ve Terhib'te ondan daha iyi bir senedle, Taberânî Evsafta, Beyhakî Şuab'ta İbnu Ömer hadisi rivayet etti. Senede, Vezza b. Nafi'nin metruk oluşuna dikkat edilmesi gerektiğini söyledi.
[374] Müslim, 1/189.
[375] Tirmizî, Ebu Davud, Tac, III/66.
[376] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Tac, III/66; (Önsöz'de bu hadise işaret olduğunu söylemiştik. Işık)
[377] Müslim, Münzirî, 145; No: 533.
[378] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 143-147..
[379] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 148.
[380] Necatî, M. Osman, el-Kur'an ve İlmu'n Nefs, 136-138.
[381] Tirmizî, VIII/170; Hasen-garib hadis olduğunu söyledi.
[382] Müslim, Münzirî, I, No: 445.
[383] Ahmed, II/429; Müsüm, Con: II/435.
[384] Ebu Davud, IV, No: 3905; İbnu Mace, Ahmed, Con: II/435.
[385] Bkz. Yusuf Karadavî, er-Rasulu ve'l İlm, 54-55, Daru's Sahve, 1984.
[386] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 148-150.
[387] İsra: 17/36.
[388] Yunus: 10/36.
[389] Buharî Menakıbu'l Ensar, 19; Con: 4/316.
[390] Buhari, XXII, No: 6064, 6606; Müslim, Malik; Tirmizı, Ahmed, Con: IV/87.

[391] Ebu Davud; İbnu Mace; Tac, 1/73.
[392] Ahmed, IV/119; V/401.
[393] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 150-152.
[394] Al-i İmran: 3/159.
[395] Feyzu'l Kadir, 5/442, Mahmud Ahmed Esed, İslam'ın Mucizetü'l İslâmi't Terbevıyyeti, 103-105, Daru'l Buhusi'l İlmiyye, 1978, Kuveyt.
[396] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 152.
[397] Alak: 96/1-5.
[398] Al-i İmran: 3/18.
[399] Darimî, I/ No: 227.
[400] Darimî, 1/ No 252.
[401] Tirmizî, Zühd, 9/198; İbnu Mace, Zühd, 2/No: 4112.
[402] Müslim, Ebu Davud, Tirmizî; Tac: I/62-63; Nevevî, II/952 No: 6/1382.
[403] Tirmizî, Hasen olduğunu söyledi. Nevevi, II/954, No: 10/1386.
[404] Ebu Davud, Tirmizî; Tac, 1/63; Nevevi, 955, No: 13/1389.
[405] Tirmizî; Garib hadis olduğunu söyledi. Şeybarıî, III/137.
[406] Müslim; Nevevi, II/953, 8/1384.
[407] Mücadele: 58/11.
[408] Zümer: 39/9.
[409] Ebu Davud, Tirmizi; Nevevi, II/955, No 13/1389.
[410] Tirmizi; Hasen hadis olduğunu söyledi. Nevevi, II/954, 12/1388.
[411] İbnu Mâce; Tac, 1/65.
[412] Tirmizi, İlm, 10/158.
[413] Tirmizî, İlm, 10/158.
[414] İbnu Mâce; Con, IV/362.
[415] Müslim; Şeybanî, 4/257.
[416] Cuma: 62/ 2.
[417] Bakara: 2/151.
[418] Tirmizî, Hasen hadis olduğunu söyledi, X/125.
[419] Buharî, Müslim; Tac 1/66.
[420] Müslim, Nevevî, II/1262 No: 54/1863.
[421] Ahmed, V/153, 162.
[422] Ebu Davud, I/No: 7.
[423] Müslim, Ebu Davud, Nesâî, Şeybani, II/252. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 153-160.
[424] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 160.
[425] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesâî, Şeybani, II/274.
[426] Ahmed, III/318,327, 366, 378.
[427] Ahzab: 33/21.
[428] Ebû Davud, IV/ No: 4607, Ahrned, III/127.
[429] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 160-161.
[430] Necati, M. Osman, el-Kur'arıu ve İlmu'n Nefs, 151-152.
[431] Müslim, Fedail, 15/116-18 (Yusuf Karadavi, bu hadisin yorumunda "O, ziraalçı değildir; ziraat yapılmayan bir şehirde yetişmiştir. Ensar ise bunu vahiy, dini bir emir sanarak aşılamayı terketmişlerdir." demektedir. Sünneti Anlamada Yöntem, 141; Trc: B. Erul, Rey Y. Kayseri, 1991; Ayrıca bkz. M. Kutub, "Peygamberden İktibaslar" 249-279; Fikir Y., 1972, İstanbul, Işık)
[432] Tirmizî, Ahmed, Hakim; Tac, V/64.
[433] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 161-163.
[434] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tac, V/70; Şeybani, IV/307. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 163-165.
[435] Enbiya: 73/7.
[436] Buharî, 1/61.
[437] Müslim, Birr, 59; Nevevi, I /241, No, 16/220.
[438] Darimî, Con: 2/382.
[439] Ebu Davud, I/336. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 165-167.
[440] Necatî. M. Osman, el-Kur'ânu ve İlmu'n Nefs, 154-180.
[441] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 167-168.
[442] Necati, M. Osman, llmu'n Nefs fi Hayatine'l Yevmiyye, 153-155
[443] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 168.
[444] Buharı, Müslim, Tirmizî, Tac, 1/31
[445] Buharî, Müslim, Tirmizî; Tac, 1/23
[446] Tac, 1/32, dipnot, 13
[447] Müslim, Tac, 1/33.
[448] Buharî, Müslim, Tac, 1/30-31.
[449] Nesâî; Tac, II/5-6; Yedi büyük günah: Allah'a şirk koşmak, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, yetim malı ve faiz yemek, büyü yapmak/yaptırmak, Allah yolunda savaştan kaçmak, namuslu müslüman hanımlara iftira atmak.
[450] Buharî, Müslim, Tirmizî; Tac: V/211; (Secde, 32/17- Işık)
[451] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî; Tac, I/52.
[452] Behiy el-Hulî, Adem.(a.s.), Felsefetu Takvimi'l İnsani ve Ahlakuhû, 185; Mektebetu Vehbe, Kahire, 1974.
[453] Müslim, Tevbe: 23; Nevevi, 1/400, No: 1/444.
[454] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 168-173.
[455] Yusuf, 12/111; Kur'an-ı Kerim'in güdüleri motive etmede hikayeleri kullanması konusunu ele alışımız için bkz. "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 160-161."
[456] Tirmizî, Şeybanî, IV/113-114.
[457] Buhari, Müslim, Nevevi, II/945, No: 4/1371.
[458] Buharî, Müslim, Malik, Ebu Davud, Şeybanî, II/114.
[459] Buharî, Müslim, Şeybanî II/114.
[460] Buhari, Müslim, Tac: 1/52-54.
[461] Nesâî, Tac: III/144.
[462] Buhari, Tevhid; Müslim, Tevbe, 29, Nevevi, 1/383-384.
[463] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 173-178.
[464] Necati, M. Osman, İlmu'n Nefs fi Hayatine'l Yevmiyye, 155-156.
[465] Ibnu Mace, II/No: 2443.
[466] Ebu Davud, Nesâî, Nevevi, II/1175, No: II/1725; Ahmed, 1/214.
[467] Abdurrahim, Salih Abdullah, Terbiyetü't Tıflı fi'l İslam, 39, Mecelletü'l Va'hyi'l İslamî, Sayı: 203, Eylül 1981.
[468] Buharî ve Müslim'de, "Sahabenin Faziletleri" konusunda, Rasûl (s.a.s.)in ashabına övgü içeren sözlerine, bu hadislerden bazısını ele alan Yusuf el-Karadavî'nin "er-Rasûl ve'l İlm" (129-131) adlı eserine bakınız.
[469] Kimble, G.A, Garmezy, N and Zigler, E. Principles of Psychology, 6 th ed, New York: John Wiley and sons, 1984, PP. 258-261; Kağan J.; Havemann, E. and Segal, J. Psychology: An Introduction. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1984, PP. 94-96.
[470] Müsfim, Nevevi, II/841, No: 19/1179.

[471] Buharî, Müslim, Malik, Nesâî, Şeybanî, III/314.
[472] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac, II/81.
[473] Belirtilmediği halde, yine de 27. gecenin o gece olduğu inancıyla, sadece o gece, tören tipinde ibadetler yapılmaktadır. (Işık)
[474] Ebu Davud, IV/No: 4807, Ahmed, I/112, IV/87; Buharı, Müslim, Malik, Tirmizî, İbnu Mâce, Darimi.
[475] Ahmed, III/323.
[476] Ebu Davud, Hudud; Con: III/500.
[477] Kitabu's Siyase'de, İbnu Sina'nın, "Çocuğuna Karşı Babanın Siyaseti" konusuna bkz. Yayınlayan, Papaz Levis Ma'luf el-Yesûî, 12-15; Matbaatu'l Katolikiyye, 1911, Beyrut; İmam Gazalî'nin bu hususta söylediklerine "İlk Çağlarında Çocukların Yetişmesi, Terbiye Etme ve Ahlaklarını Düzeltme Yolu" konusunda bkz. İhya, III/72-74. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 178-184.
[478] İsra, 17/106; "el-Kur'an ve İlmu'n Nefs"adlı kitabımızda, "Öğrenmenin Zamana Yayılması"na bkz. sh. 172-173.
[479] Buharî, I/68.
[480] İbnu Asakir, Kenz I/232; Muhammed b. Ra'fet, er-Rasulu'l Muallim ve Nehcuhu fi't Ta'lim, 143, Daru'l Huda li'n Neşri ve't Tevzi, Riyad, 1982. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 184-185.
[481] Kur'an'da tekrar için, "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs" adlı kitabımızda, bu hususun ele alınışına bkz. sh. 162-166.
[482] Buharî, Ebu Davud, Tac, 1/71; Nevevi, 1/664, No: 3/853.
[483] Buharî, 19/No: 15031; Müslim, Malik, Nesâî, İbnu Mace, Ahmed, Con: 1/24.
[484] Mutaffifin, 83/14.
[485] Tirmizî, Şeybani, 1/194.
[486] Mesela, Nahl,16/108; Bakara: 2/7; İsra: 17/46; Muhammed: 47/24. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 185-187.
[487] Necatî, M. Osman, İlmun Nefs fi Hayatine'l Yevmiyye, 163-165.
[488] Kur'an-ı Kerim'de "Olumlu Katılım" konusunu ele almamız" el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs" adlı kitabımızda (171-172) geçmişti. (İman- Amel ikilisinin birlikte geçtiği âyet sayısı 70'den fazladır. Işık)
[489] Ebu Davud, Tirmizî, Nevevi, 1/674, No: 4/873.
[490] Bu hadis,"Öğrenmenin Zamana Yayılması" konusunda geçmişti. Sn. 185; Bkz. Trc: 84.
[491] Hadisi Buharî'de bulamadık. Taberanî diyecekken, sehven, Buharî demiş olmalı. (Işık)
[492] Taberanî, Darekutnî İlel'de, Ebu'd Derda'dan zayıf bir senedle tahric etmiştir. (Z. Irakî, Ehadis-i İhya, III/176-4.)
[493] Gazalî, Ebu Hamid, İhya, III/48-388; Daru'l Marife, Beyrut, t.s.
[494] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 187-190.
[495] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 190.
[496] Nevevi, 1/414, No: 8/464.
[497] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/380-381, No: 7/419. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 190-191.
[498] Buhari, Müslim, Nevevî, 1/237, No: 11/225.
[499] Tirmizî, Nevevî, I/534, No: 11/642.
[500] Birinci bölümde, iki hadisin metinlerine bakınız, (sh. 63). Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 191-193.
[501] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/135, No: 7/136.
[502] Nevevi, 1/186.
[503] Müslim, Münzirî, No: 1526.
[504] Buharî, Nevevi, 1/210, No: 4/189.
[505] Muhammed Kutup, "Peygamberden İktibaslar" adıyla Türkçeye çevrilen eserinde bu hadisi "Cemiyet Gemisi" başlığıyla, geniş bir şekilde (225-248) ele almıştır. Bkz. Fikir Yay. 1972, İstanbul. (Işık)
[506] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Tac, IV/24.
[507] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/339, No: 4/346.
[508] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 193-196.
[509] Buharî, Nevevî, I/496, No: 4/577.
[510] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 196-197.
[511] Kur'an'ın, içki ve fazin yasaklanmasında izlediği metodu anlattığımız,"el-Kur'anu ve İlmu'n Nets" adlı kitabımıza bkz. 173-178.
[512] Buharıı, 19/No: 4993.
[513] Buhari, Müslim Nevevî, II/871, No: 7/1213.
[514] Buharî, Nevevî, ll/857, No: 11/128.
[515] Ebu Davud, Şeybanî, III/240.
[516] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, Tac, II/322.
[517] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 198-201.
[518] Alak: 96/1-5.
[519] Rahman: 55/2-3.
[520] Nahl: 16/78.
[521] Mülk: 67/23.
[522] Bakara: 2/213.
[523] Hadid: 57/25.
[524] Necatî, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 182-186. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 203-205.
[525] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 205-206.
[526] Abduh, Şeyh Muhammed, Risaletü't Tevhid, 108, Matbaatü'l Menar, Kahire, H:1353 (1934).
[527] Said, Muhammed Ra'fet, er-Rasûlü'l Muallim ve Menhecuhu fit Ta'lim, 60-61.
[528] Tirmizî, Tac, III/358-359.
[529] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 206-207.
[530] Ayetler sırasıyla Kasas: 28/7; Maide: 5/111; Ankebut: 29/ 69; Bakara: 2/282; Bu konuda, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs adlı kitabımıza bkz.181-188.
[531] Ebu Nuaym, Hılye'de, zayıf olduğunu da söylemiştir. Z.lrakî, 1/71-2.
[532] Tirmizî, Tac, IV/155;(Ayet Hıcr, 15/75 -Işık)
[533] Tac, IV/155.
[534] Tac, IV/155.
[535] Müslim, Tirmizî, Şeybarıî, 1/105.
[536] Tirmizî, Şeybani, 1/105; (Bakara: 2/268 -Işık)
[537] Yunus: 10/61.
[538] Hac: 22/70.
[539] Bakara: 2/106.
[540] Bakara: 2/77.
[541] el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs" adlı eserimizde, İlham konusuna (187-188).
[542] Ahmed,1/391.
[543] Alak: 96/15-16.
[544] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 207-212.
[545] Dilimizde düş ve rüya kelimeleri eşanlamlı kullanılmaktadır. Ancak yazar, başlıkta görüldüğü ve biraz sonra da görüleceği gibi, arapçada bunları ayırmaktadır. Biz pek ayırmadık (Işık).
[546] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 212-214.
[547] Saffât: 37/102-106.
[548] Yusuf: 12/4.
[549] Fetih: 48/27.

[550] Bkz. Yusuf, 12/36-41.
[551] Bkz. Yusuf, 12/47-49.
[552] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Tac, IV/305.
[553] Buharî, Tac, IV/305.
[554] Buharî, Müslim, Nevevi, 1/657, No: 5/842.
[555] Nevevi, I/657.
[556] Bkz. Tefsirü'l Ahlâmi'l Kebir, 3; İbnu Şirin, Matbaatu Muhammed Ali Sabih ve Evladuhu, Kahire, 1963.
[557] Buharî. Müslim, Tirmizî, Tac: III/252.
[558] Buhari, Tirmizi, Tac: 4/304.
[559] Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Tac: IV/304.
[560] Buhari, Nevevi, 1/655, No: I/838.
[561] Muhammed b. Şirin, Kitabu Tefsiri'l Ahlâmi'l Kebir, 19; (Ayet: Yunus: 10/64 -Işık)
[562] Nevevi, I/655.
[563] Tac, IV/304, Dipnot: 3.
[564] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Tac, IV/305. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 214-219.
[565] Al-i İmran: 3/103.
[566] Saffat: 49/38.
[567] Munafikun: 63/4.
[568] Ankebut: 29/15.
[569] İbnu Şirin, Muhammed, Kitabu Tefsir'il Ahlami'l Kebir, 4-5.
[570] Nazik olma ve çabuk kırılmaları yüzünden kadınları cam kablara benzeten bu hadisin, birbirine yakın metinleri vardır. Bkz. Buharî, Edeb, 90, 95, 111, 116; Müslim, Fedail, 70, 71, 72, 73; Darımî, Isti'zan, 65; Ahmed, III/107, 117, 172, 176, 186, 187, 202, 206, 254, VI/337, 376 ; V/336 -Işık).
[571] İbnu Şirin, Muhammed. Kitabu Tefsir-i Ahlami'l Kebir, 4-5.
[572] Muhammed b. Şirin, Kitabu Tefsir-i Ahlami'l Kebir, 5.
[573] el-Farabî, Arau Ehli'l Medineti'i Fadıla, Babu'l Menamat ve Esbabuha, Mektebetü'l Hüseyn et-Ticariyye, Kahire, 1949.
[574] Necati, M. Osman, el-ldraku'l Hissî İnde İbni Sina, Bahsun fi llmi'n Nefs Inde'l Arab, 209-218, Daru'ş Şuruk, 1970, Kahire.
[575] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 219-221.
[576] İbnu Şirin, Kitabu Tefsiri Ahlami'l Kebir, 25.
[577] Müslim, Ebu Davud; Tac: IV/313-314.
[578] Buharî, Müslim, Tac: IV/313-314; (Bakara, 2/256 âyetinin anlamını içermektedir.-Işık)
[579] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac: IV/311.
[580] Buharî, Müslim, Tirmizi; Tac: IV/311.
[581] Buharî, Tirmizî, Tac: IV/313.
[582] Buharî, Müslim, Ebu Davud; Tirrnizî, Tac: IV/306.
[583] Buharî, Tac: IV/314.
[584] İbnu Mace, IV/No: 3923, Ahmed, VI/339-340.
[585] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi; Tac: IV/314-315; Rüyada, 1. adam, Ebubekir, 2. adam, Ömer, 3. adam Osman. İpin kopması "fitne"dir. Yanıldığı nokta ise yağın yorumu ki sünnet olması gerekirdi "denildi. Tac: IV/315
[586] Zehebi, Muhammed b Ahmed b. Osman, es-Siretü'n Nebeviyye, 405-406, Thk: Hüsmeddin el-kudsî, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1981.
[587] Çekirdeği çıkarılmış hurma, sade yağı ve undan yapılan; tatlı bir arap yemeği (Işık).
[588] İbnu Hişam, es-Siyretü'n Nebeviyye, IV/172; Thk: Mustafa Saka, Daru İhyai'l Kütübi'l Arabiyye, t.s.
[589] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 221-226.
[590] Secde: 32/15.
[591] Müslim, (Muhammed Ali el-Bar, el-Veciz fi İlmi'l Ecinneti'l Kur'arî, 14; Daru's Suudiyye li'h Neşri ve't Tevzi', Cidde, 1985, Halku'l İnsan Beyne't Tıbbi ve'l Kur'an, 111, Daru's Suudiyye li'n Neşri ve't Tevzi', Cidde, 1986) den iktibas. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 227-228.
[592] İnsan: 76/2.
[593] Ahmed, I/465.
[594] Muhammed Ali el-Bar, el-Veciz fi İlmi'l Ecinneti'l Kur'anî, 20-21 (Yazar, alıntı yaptığı bu cümlelerin uzmanı değildir, biz de değiliz. Ancak eserin 1979'da yayınlandığı belli olduğuna göre, bu bilgiler en az 30-40 yıl öncesine ait bilgilerdir. Embriyolojide bu kadar yıl çok uzun bir süredir. Son varılan noktada, erkeğin sperminin kadının yumurta zarını delerek döllenmenin oluştuğu; kadının menisi değil, yumurtacığı olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden hadisi o anlayışla tercüme ettik. -Işık)
[595] Şimdilerde, 6 saatte denilmektedir ki eski bilgilere oranla çok kısa bir süredir. -Işık
[596] Ekdoderm'den beyin, sinirler, dış deri ve onun bölümleri sayılan ağız ve burundaki yapışkan/sümüksü kılcal damarlar oluşur. Mezodermden kalp, kan damarları, kemik ve kaslar, böbrekler, iç deri ve bir kısım iç salgı bezleri oluşur. Endodermden solunum yolu, sindirim yolu, troid v. b. bezler, ciğer ve pankreas oluşur. Bkz. Abdulhamid Diyab- Ahmed Karkuz, Mea't Tık Fi'l Kur'an-ı Kerim, 82, Müessesetu Ulûmi'l Kur'an, Şam, 1982; Hadis, ceninin kemik ve sinirlerinin erkeğin sperminden olduğuna işaret etmektedir. Kadınınki ise et ve kan; oluşturmaktadır. İbnu Abbas'ın rivayetine göre, Rasul (s.a.s.) ashabıyla konuşurken yahudinin biri o'na uğradı. Kureyş kabilesinin adamları: "Ey Yahudi, Bu adam kendinin nebi olduğunu savunuyor." deyince yahudi: Ona ancak nebinin bilebileceği bir soru soracağım. Yanına gelip oturdu ve sordu: Ya Muhammed! İnsan neden yaratılır? - Ey yahudi! Her ikisinden de; erkeğin ve kadının menisinden. Erkeğin menisi kalındır; ondan kemik ve sinirler meydana gelir. Kadının menisi incedir; ondan et ve kan meydana gelir. Yahudi ayağa kalktı: "Senden öncekiler de aynen böyle söylüyordu."dedi. Ahmed, 1/465; (Yukardaki dipnot açıklamasına bkz. -Işık)
[597] Hac: 22/5.
[598] İbnu Ebi Hatim ve İbnu Beceb "Camiu'l Ulûm ve'l Hikem'de, İbnu Kayyim el-Cevziyye "Tariku'l Hicreteyn" de tahric etmişlerdir. (M. Ali el-Bar, Halku'l İnsan Beyne't Tıbbi ve'l Kur'an, 209-210) den iktibas.
[599] Mü'minûn: 23/12-14.
[600] Hac: 22/5.
[601] Buharî, Kader, XXIV/No: 6595; Müslim, Kader, XVI/193.
[602] Müslim, Kader, XVI/193-194.
[603] Buharî, Bed'i Halk; Müslim, Kader; Nevevî, 1/365, No: 1/397.
[604] Ibnu'l Kayyim ei-Cevziyye, Tuhfetü'l Mevdûd bi Ahkami'l Mevlûd, 259, Thk: Abdulkadir Arnavut, Mektebetü Daru'l Beyan, Şam, 1971
[605] Mü'minurı, 23/14
[606] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 228-235.
[607] Bu konunun tartışması için bkz."el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs", 242, trc: 226; Abdulhamid Diyab-Ahmet Karkuz, Mea't Tıb Fi'l-Kur'ani'l Kerim, 53-54; Muhammed. Ali el-Bar, el-Vecizfi İlmi'l Ecinneti'l Kur'ani, 71-73.
[608] İnsan: 76/2.
[609] Secde: 32/9.
[610] Mülk: 67/23.
[611] Ebu Davud, II/No:1414; Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbnu Mâce, Ahmed, Con: II/415; (Secede vechi li'llezi halakahu ve şakka semahu ve basarahu bihavlihi ve kuvvetihi.)
[612] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 235-236.
[613] (xy) sembolik harflerini biz ekledik. (Işık)
[614] Müslim, Hayz, III/227.
[615] Abdulhamid Diyab-Ahmed Karkuz, Mea't Tıb Fi'l Kur'ani'l Kerim, 73-74.
[616] İbnu'l Kayyim el-Cevziyye, Tuhfeti'l Mevdud Bi Ahkami'l Mevlud, 280.
[617] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 236-238.
[618] Bakara: 2/233.

[619] Ahmed, V/348; Müslim, Ebu Davud, Darimî, Con: V/180.
[620] Ebu Davud, I/No:495; Ahmed, II/180.
[621] Bkz. Hamid Zehran, İlmu Nefsi'n Numuvvi: et-Tufûle ve'l Murahıka, 239-241; Alemu'l Kütüb, Kahire, 1977.
[622] İbnu Sina, Kitabu's Siyaseti, 12-13; Nşr: Papaz el-Lois el-Yesui, Matbaatu'l Katolikiyye, Beyrut, 1911.
[623] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 238-243.
[624] M. Cemil Miyhamed-Yusuf Mansur-Faruk Abdusselam, en-Numuvvu mine't Tufule ile'l Murahıka, 452; Cidde, Tıhame, 1983; Hamid Zehran, a.g.e. 98.
[625] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Tac: II/268.
[626] Aynı yer.
[627] Tirmizî, Nesâî, Tac: II/268.
[628] Buharî, Müslim, Ebu Davud,.Tirmizî, Nesâî, Tac: II/338.
[629] Freud'a göre, cinsel gelişme aşamaları için bkz. "Mealimu't Tahlilin Nefsî", sh. 55-62; M. Osman Necatî, Daru's Şuruk, Beyrut, 1988.
[630] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 243-246.
[631] Tirmizî, Menakıb; Hasen-Garib hadis olduğunu söyledi. XIII/192-193.
[632] Tirmizi, Menakıb, Hasen-Sahih hadis olduğunu söyledi. XIII/198.
[633] Tirmizi, Menakıb, Hasen hadis olduğunu söyledi XIII/194.
[634] Tegabun: 64/15.
[635] Tirmizi, Menakıb, Hasen-Garib hadis olduğunu söyledi. XIII/194-195.
[636] Ahmed, III/493, 494, Vl/99; Nesâî, Con: II/234.
[637] Ahmed, IV/50 ; Buharî, İbnu Mace, Con: II/310.
[638] Ebu Davud, III/13; No: 2513; Nesâî, İbnu Mace, Darimî, Con: II/310.
[639] Ebu Davud, III/349, No: 2513; Tirmizi, VII/305-306.
[640] Ebu Davud, III/No: 3777; Buharî, Tirmizî, İbnu Mace, Darimî, Con: 1/73.
[641] Ahmed, 1/293; Tirmizî, Kıyame; Con: 1/481.
[642] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 246-250.
[643] Kur'an âyetleri sabit olmakla birikte anlaşılması ve yorumlanması zaman ve şahsa bağlı olarak değişebilmektedir. Tefsirlerdeki "Alaka" kelimesinin, jinekolojideki gelişmelerden sonra, "embriyo" olarak algılanmasında olduğu gibi. Hadislerin ise bize ulaşma konusundaki sağlamlığı sabit değildir. Yorumlanması da kişi ve zamana bağlı olarak değişebilmektedir. Bu yüzden, kişilerin kendi zamanlarındaki anlayışlarını, âyet/hadisin kesin olarak söylediği şey diye sunmaları İslama zarar verebilir. (Işık)
[644] Mülk: 67/14.
[645] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 251-253.
[646] Sad: 38/71-72.
[647] Buhari, Bed'i Halk; Müslim, Kitabu'l Kader, Nevevî, 1/365, No: 1/397.
[648] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Tac, V/196. Bu hadis, Birinci Bölümde, "Din Güdüsü"nden bahsederken geçmişti. (Hadisin, din psikolojisi açısından ayrıntılı açıklaması için bkz. Hökelekli, Hayatî, Din Psikolojisi, 124-129, TDV. Yay. Ankara, 1993; Mesela, anahtar kelimemiz Fıtrat: İlk yaratma faaliyeti sonucu yaratılışın aldığı ilk tarz ve şekli, henüz dış tesirlerle etkilenmemiş, başkalaşıma uğramamış olan varoluşun ilk halini ifade eden teknik bir terimdir. Fıtrat, bütün insanlar için ortak ve genel olan yaratılış özelliğidir."denilmektedir. (Işık)
[649] Müslim, Sıfatu'l Cenneti, 63.
[650] Beled: 90/10.
[651] İnsan: 76/3.
[652] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Şeybanî, IV/138.
[653] Ahmed, IV/194, Darimî, Nevevî, 1/505-506.
[654] Şems: 91/7-10. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 253-255.
[655] Taberânî, üç Mu'ceminde de, Ka'b b. Hucr'dan zayıf bir senedie rivayet etmiştir. Irakî, II/61-4.
[656] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 256-257.
[657] Rum: 30/22.
[658] Zuhruf. 43/32.
[659] Tirmizî, Sahih bir senedle tahric etmiştir. Tac: IV/39.
[660] Necati, M. Osman, İlmu'n Nefs fi Hayatına'l Yevmiyye, 108.
[661] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tac, V/81.
[662] Buharı, Müslim, Tac, I/42.
[663] Buharı, Müslim, Tirmizi, Tac: 1/44.
[664] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 257-262.
[665] Buharî, Müslim, Nevevı, II/95, No:3/1379; Tac: 1/67.
[666] Gerek hadisin tercümesi, gerekse yazarın açıklamasındaki a, b, c şıkları, aslında olmayıp; anlama/anlatmayı kolaylaştırmak için ekledik. (Işık)
[667] Ebu Davud; Z. lrakî, 1/57-2.
[668] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Tac: 1/61.
[669] Bakara: 2/269. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 262-264.
[670] Tirmizî, Fiten, tX/42; Ahmed, 111/19
[671] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 264-265.
[672] Necati, M. Osman, llmu'n Nefsi's Sınaî, 21-22; Müessesetu's Sabah, el-Kuveyt, 1980
[673] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 265-266.
[674] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Şeybanî, IV/172.
[675] İbnu Cerir ve İbnu Ebi Hatim'in bu hadisi tahric ettiğini, "Halku'l İnsan Beyne't Tıbbi ve'l Kur'an" adlı kitabında (sh. 197) M. Ali el-Bar kaydetmiştir. ed-Daru's Suudiyye li'n Neşri ve't Tevzi', Cidde, 1986.
[676] İnsan: 76/2.
[677] İbnu Mâce, Nikah, 46; Con: VI/474.
[678] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 266-268.
[679] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Tac: 1/36.
[680] Ebu Davud, No: II/No: 2047; Müslim, Ebu Davud, İbnu Mace, Darimî; Con: II/166.
[681] Tirmizî, Nikah, IV/305; İbnu Mace, Nikah, Con: II/168.
[682] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tac, V/82; Nevevî, 1/339; No: 4/364.
[683] Ebu Davud, Tirmizî, Hasen hadis değerlendirmesi yapmıştır. Nevevî, l/No: 4/368.
[684] Müslim, II/171-172, Ahmed, V/386; 405; Con: 1/473.
[685] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 268-272.
[686] Yazar, şahsiyet tiplerini "el-Kur'anu ve İİmu'n Nefs" adlı kitabında ele almıştır. 220-229.
[687] Ahmed, III/17.
[688] Ebu Davud, Tirmizî; Tac: V/60-61.
[689] Tirmizî, Fiten, Tac: V/289.
[690] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 272-274.
[691] Hucurat: 49/13.
[692] Ahmed, V/114.
[693] Ahmed, IV/145, 158.
[694] Buharı, Müslim, Nevevi, 1/103, No: 1/16.
[695] Kehf: 18/105.
[696] Buharî, Müslim, Tac: IV/172.

[697] Müslim, İbnu Mace, Tac: l/55.
[698] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 274-275.
[699] Ferrac, Osman Lebib, Edva'un Ale'ş Şahsiyyeti ve's Sıhhati'l Akliyyeti, 110; Mektebetu'n Nehdati'l Arabiyye, Kahire, 1970.
[700] el-Kavs, Abdulaziz, Ususu's Sıhhatin Nefsiyyeti, 756; 7. Baskı, Mektebetü'n Nehdati'r Reyyeti, Kahire, 1969.
[701] Hamid Zehran, es-Sıhhatu'n Nefsiyyetü ve'l İlacu'n Nefsî, Alemu'l Kütüb, Kahire, 1938; et-Tevcihu ve's larşadi'n Nefsî, 21, Alemu't Kütüb, Kahire, 1980.
[702] Muhammed Avdeh, Muhammed, -Kemal İbrahim Musa, es-Sıhhatu'n Nefsiyyetü fi Dav'i İlmi'n Nefsi ve'l İslami, 59; Daru'l Kalem, Kuveyt, 1986.
[703] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 277-279.
[704] Makarios, Samuel, Müşkilatü's Sıhhati'n Nefsiyyeti fi'd Düveli'n Namiye-ti, 8, Mektebetün Nehdati'l Mısrî, Kahire.
[705] Necati, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 247-259.
[706] Bu konu, İstanbul'da, 1984 yılında düzenlenen 3. Uluslararası İslamî Tıp Konferansı'nda sunulmuştu. "Neşretü't Tıbbı'l İslamî", 3. sayı: 5/V 507-517 arasında, Kuveyt, 1984, "Uluslararası 3. İslamî Tıp Konferansı" nın çalışmaları arasında yayınlanmıştır.
[707] Muhammed Avdeh Muhammed ve Kemal İbrahim Musa, a.g.e. 61.
[708] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 279-282.
[709] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 282-283.
[710] a.g.e. 218. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 283.
[711] İbnu Teymiyye, İlmu's Suluk, X/146; Mecmuatu Feteva-i Şeyhi'l İslam Ahmed b. Teymiyye, er-Riâsetu'l Amme Lİ Şuuni'l Haremeyni'ş Şerifeyn bi's Suudiyye, t.s.
[712] Kalem: 68/4.
[713] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 283-285
[714] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 285-286.
[715] Bu konudaki tartışmamış için bkz. "el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs", 106-109.
[716] Tirmizî, Sahihtir demiştir. IX/319-320; Ahmed, I/293, 303, 307; Hadisin tamamı için bkz. sh.145-146.
[717] En'am: 6/82.
[718] Ra'd: 13/28.
[719] Nahl: 16/97.
[720] Tirmizî, Şeybanî, IV/184.
[721] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 286-288.
[722] Necatî M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 262.
[723] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 288-289.
[724] Necatî, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 263-273.
[725] Buharî, Şeybanî, III/335; Nevevî, I/No: 1/95;(Bu tip hadislere, kutsi hadis denmektedir. (Işık) Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 289-290.
[726] Nur: 24/33 290.
[727] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 290-291.

[728] Necatî, M. Osman, el-Kur'anu ve İlrnu'n Nefs, 105-114.
[729] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 291.
[730] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 291-293.
[731] Tirmizî; Şeybanî, IV/45.
[732] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 293-294.
[733] Müslim, Nevevi, 1/463; No: 8/529, Ebu Davud, II/No: 1642.
[734] Ebu Davud, II/121.
[735] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâi, Tac: II/35 (Hadisleri, muhatabları göz önüne alarak değerlendirmek gerekir. Üç mevsimin yaşandığı ve sıcaklığın 30-40 derecede seyrettiği bir coğrafyada odunculuk yapmak, değersiz bir iştir. (Işık)
[736] Buharî, Müslim, Tirrnizî, Nesâî, Tac, II/35. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 294-296.
[737] İbnu Mâce, Fiten, II/No: 4008; Ahmed, III/30, 47, 73, 91.
[738] İbnu Mace, Edeb, II/No: 3671.
[739] Buharî, Ahmed, Ebû Davud; Tac: V/275.
[740] Müslim, Ebu Davud, Tirmizi; Tac: V/275.
[741] Ebu Davud, Tac: V/267; Zür'a, ekmek, Sarm ise, hayır/bereketin kesik olması anlamına gelen bir fiildendir
[742] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 296-298.
[743] Alfred Adler, Understanding Human Nature, New York; Greenberg Publishers, İnc, 1927, P. 239.
[744] Dale Carnegie (1955), Dagi'l Galak Ve'bde'il Hayat, Trc: Ahmed Mün'im ez-Ziyadî, 5. Baskı, 262-263; Mektebetüel-Hancî, Kahire.
[745] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Tac: III/47-48.
[746] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 298-301.
[747] Tirmizi, Şeybanî, IV/307-307, (Hadisin yorumu için bkz.Ismail Lutfi Çakan, Hadislerle Gerçekler, 3/61; Erkam yay. İst. 1996. (Işık)
[748] Müslim, Tac: V/77; Con: II/326.
[749] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac: V/166.
[750] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac: V/166; Con: 1/327.
[751] Buharî, Müslim, Tirmizî, Şeybanî, IV/46-47
[752] Şeybanî, IV/47.
[753] Tirmizî, Ahmed, Tac: V/166-167.
[754] Tirmizî, Şeybanî, IV/41.
[755] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 302-303.
[756] Bakara: 2/45.
[757] Bakara: 2/153.
[758] Al-i İmran: 3/186.
[759] Buhari, Müslim, Tirmizî, Şeybanî, III/343.
[760] Tirmizî, Şeybanî, III/344.
[761] Tirmizî, Şeybani, III/344
[762] Tirmizî, Malik, Şeybanî, III/344.
[763] Rezin, Şeybanî, III/345.
[764] Müslim, Zühd, Ahmed, IV/332-333 ; Con: 1/115.
[765] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 303-305.
[766] Cuma: 62/10.
[767] Buharî, Nevevî, 1/471, No: 5/543.
[768] Ahmed, III/183-184, 191.
[769] Taberânî, İbnu Adiyy, İbnu Ömer hadisini zayıf saymıştır. Z. Irakî, İhya, (Gazali), II/61-6.
[770] Beyhakî, Şuabu'l İman; Taberânî.
[771] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 305-307.
[772] Müslim, Kader, Nevevî, I/No: 6/100.
[773] İbnu Mace, II/No: 2141; Ahmed, V/381.
[774] Tirmizî, Şeybanî, IV/45.
[775] Ebu Davud, Nesâi, Z. Irakî, İhya, 1/319-4.
[776] İbnu'l Kayyim el-Cevzîyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 202; Ahmed b, Hanbel, Müsned.
[777] Nesâî, İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 202.

[778] İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 203.
[779] Müslim, Münzirî, No: 1102.
[780] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 307-309.
[781] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 309-311.
[782] Necatî. M. Osman, İlmu'n Nefs Fi Hayatine'l Yevmiyye, 388.
[783] Julian Rotter, İlmu'n Nefsi'l İkliniki, 2. Baskı, Trc: Atiyye Mahmud Henna, Bkz. Necatî, M. Osman, 137, Daru'ş Şuruk, Beyrut, 1984.
[784] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 313-315.
[785] İbnu'l Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 92; Menşûrâtı Dar-i Mektebeti'l Hayat, Beyrut, 1985.
[786] Müslim, Tirmizi, Şeybanî, 1/32; (Yani, saati saatini tutmaz. (Işık)
[787] Buharı, Müslim, Nevevî, I/No: 8/589.
[788] Ahmed, V/386, 405; Müslim, Con: IV/455; 318.
[789] İbnu Kayyim el-Cevziyye, Risale fi Emrazi'l Kulûb, 120; Thk: Muhammed Hamid el-Fakî, Daru't Tıybe, Rıyad, 1402.
[790] Ahmed, II/317; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesâî, Tirmizî, Ibnu Mace, Con: 1/112.
[791] Müslim, Ebu Davud, Nesâî; Şeybanî, I/223-224.
[792] Ra'd: 13/28.
[793] Müslim, Nesâi, Tac: IV/328.
[794] Nahl: 16/97.
[795] Nahl: 16/30.
[796] Tâhâ: 20/124.
[797] Tirmizî, IX/288. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 315-321.
[798] Zümer: 39/22.
[799] Buharî, VIII/ No: 1895; İbnu Mace, II/No: 3955; Ahmed, V/401; Müslim, Tirmizî, Con: V/62.
[800] Buharî, Müslim, Nesâî; Tac: I/4.
[801] Buharî, Tirmizî; Tac: IV/326.
[802] Ebu Davud, I/No: 429.
[803] Buharî,Nevevi, I/129, No: 1/99.
[804] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 321-323.
[805] el-Kur'anu ve llmu'n Nefs" adlı kitabımızda, stresten kurtulmada namazın önemi, namazın stresi nasıl tedavi ettiği konusunu ayrıntılı bir şekilde tartışmamız geçmişti. Orada, namazın stresin tedavisinde oynadığı rol ve bazı modern davranışçıların tedavi metodlanm karşılaştırmıştım. Bkz. el-Kur'anu ve llmu'n Nefs, 264-272.
[806] Ebu Davud, II/35; No: 1319.
[807] Ahmed (V/364, 371) b. Hanbel'in, Salim b. Ebi'l Ca'd'den, Eşlem kabilesinden biri kanalıyla rivayet etmiştir.
[808] Bakara: 2/45.
[809] Alexis Carrel; el-İnsan, Zalike'l Meçhul, 170-171; 3. Baskı, Trc: Ş. Esad Ferid, Mektebetü'l Mearif, Beyrut, 1980. ("İnsan Denen Meçhul" adıyla, R. Özdek tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş, Yağmur Yay., İst. 1973'de 2. Baskısı yapılmıştır. Daha başka tercümeler de vardır. Alıntı yapılan yer tercümede 178-180 sh. Olmalıdır. Işık)
[810] İbnu Mâce, II/No: 3458.
[811] Bkz. Con: II/119 (Işık).
[812] Necati, M. Osman, el-Kur'anu ve İlmu'n Nefs, 269.
[813] Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî; Tac: I /134.
[814] Müslim, Tahare; Nevevî, II/No: 3/1062.
[815] Müslim, Münzirî, No:121.
[816] Ebu Davud, II/No: 1521; (Âl-i İmran, 3/135. Işık)
[817] Müslim, Tirmizî; Tac: 1/135.
[818] Müslim, Tac:1/135.
[819] Ebu Davud, Tac: 1/134.
[820] Berat Kandili olarak bilinen gecedir. (Işık)
[821] Ebu Davud, II/No: 1297-1298.
[822] tbnu Kayyim el-Cevzîyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 196-197. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 323-329.
[823] Bakara, 2/183
[824] Celaleyn Tefsiri, 25
[825] Buharî, Müslim; Nevevî, ti/No:1/1216
[826] Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, Ahmed; Tac;ll/48
[827] Buharî, Müslim; Nevevî, 11/868, No: 4/1220
[828] Nesâî, Ahmed; Tac:ll/46
[829] Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî; Tac: III/90.
[830] Bire on hesabıyla, 30 günlük Ramazan orucu 300 güne, 6 günlük Şevval orucu 60 güne karşılıktır; toplam 360 gün eder. Kamerî takvime göre ise bir yıl 354 gündür. Zaten hadiste "tutmuş gibi olur." denilmektedir. (Işık)
[831] Ebu Davud, II/No: 2433). Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 329-332.
[832] Buharî, Müslim; Tirmizî, Nesâî; Tac: III/106.
[833] Tirmizi, Nesâî; Tac: III/107.
[834] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 332-333.
[835] Ra'd: 13/28.
[836] Cuma: 62/10.
[837] Bakara: 2/152.
[838] Müslim; Tirmizî; Nevevî, II/No: 2/1449.
[839] Buharî; Müslim; Tirmizî; Şeybanî, III/105.
[840] Buharî, Müslim; Nevevî, II/No: 27/1435.
[841] Buharî, Müslim, Nevevî, II/27/1435.
[842] Müslim, Nevevî, II/No: 24/1432.
[843] Buharî; Müslim; Nevevî, II/No: 1/1448.
[844] Müslim; Nevevi, II/No: 2/1420.
[845] Buharî, Müslim, Tirmizî; Tac:V/87.
[846] Tirmizî; Tac: V/91 (1. Dua: Eşhedü En Lailahe İllallahu Vahdehu La Şerike Lehu İlahen Vahiden Ahaden Sameden Lem Yettehız Sahibeten ve La Veleden Ve Lem Yekun Lehu Kufuven Ahad.)
2. Dua: La İlahe İllallahu'l Aliyyü'l Azim. La İlahe İllallahu'l Halimü'l Kerim. La İlahe İllallah. Sübhanallah. Rabbü'l Arşi'l Azim. El-Hamdu lillahi Rabbil Alemin.)
[847] Buharî, Müslim; Şeybanî, II/301-303; (Lailahe illallahu Vahdehu Laşerike leh. Lehu'l Mülkü ve lehu'l Hamdü ve hüve Alâ Külli Şeyin Kadir. El-Hamdu lillah/Sübhanallah/Allahu ekber/La havle vela Kuvvete İlla Billah, Allahumme' Gfirlî.)
[848] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 333-338.
[849] İsrâ: 17/82.
[850] Yunus: 10/57.
[851] Fussilet: 41/44.
[852] Müslim. Nevevî, II/No: 1/1023.
[853] Buharî, Müslim, Tirmizî, Tac: IV/14 (Olayın kahramanının, anlatan kişi " Berâ" olduğu anlaşılmaktadır. Işık)
[854] Tirrnizi, Sahih-Hasen hadis olduğunu söylemiştir. Nevevî, 1/ No: IX /999.

[855] Müslim; Nevevi, I/991.
[856] Ebu Davud; Tirmizî, Sahıh-Hasen hadis olduğunu söylemiştir. Nevevî, I/No: 11/1001.
[857] Tirmizî, Şeybanî, I/200.
[858] Bu sure ve âyetler sırayla Bakara: 2/163-164; 255; 285-286 (Amene'r Rasulü diye bilinir.); Al-i İmran: 111/18; A'raf: 7/54; Mü'minun: 23/118; Cin: 72/3; Haşr: 59/22-24 (Huv'allahullezi diye bilinir) âyetleridir. Işık)
[859] Hakim, Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, sahih bir senedle "Zevaid"de rivayet eder. Said Havva, Er-Rasûl, 281-282, eserinden alınmıştır. Mektebet'ü Vehbe, Kahire.
[860] Ahmed b. Teymiyye, Fi Merezi'l Kulubi ve Şifauha, 65, 96; Bkz. İbnu Kayyim el-Cevziyye, Risaletün fi Emrazi'l Kulub, 24, 46.
[861] Tirmizî, İbnu Mâce; İbnu Kayyim el-Cevziyye, el-Tıbbu'n Nebevî, 168.
[862] İbnu Kayyim el-Cevziyye. et-Tıbbu'n Nebevî, 171 (İbnu Ebi Şeybe'nin Müsned'inderı)
[863] İbnu Mâce, Sünen, II/No: 3501, 3533.
[864] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 338-343.
[865] Tirmizî, Ebu Davud; Tac: V/111; Duanın ibadet olarak yorumlandığı âyet: Mü'min: 40/60.
[866] Bakara: 2/86.
[867] Ebu Davud, II/78; No: 1488; Tirmizî; Tac: V/111.
[868] Tirmizî, Tac:V/110.
[869] Tirmizî, Şeybanî, II/60-61.
[870] Tirmizî, Tac: V/111.
[871] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 343-345.
[872] Ahmed, 1/391.
[873] Ebu Davud, Tac: V/138-139; Şeybanî, II/79.
[874] Ebu Davud, İbnu Kayyım el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 186.
[875] Tirmizî; İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 187; (La flahe İlla Ente Sübhaneke İnnî Kuntu Mine'z Zalimin. Bu dua Kur'an'da, Enbiya: 21/87'de geçmektedir. Işık)
[876] İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 188.
[877] Buharî, Müslim, Tirmizî; Tac: V/127.
[878] Ebu Davud, II/58, No: 1518.
[879] Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 138-189.
[880] İbnu Kayyim el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevî, 189-190. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 345-349.
[881] Tirmizi, Şeybanı, II/75-76; (Allahümmel Rabbe's semavati vema Ezallet/Ve Rabbe'l Aradiyni vema Ekallet/Kün li çaren min şerri halkıke/Kullehum cemian en yefruta aleyye ahad/ev en yebga aleyye/Azze caruke ve celle senaüke vela ilahe gayruke/La ilahe illa ente.)
[882] Sünen sahipleri; Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî; Tac: V/137. Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 349-350.
[883] Yusuf: 12/98. (Işık)
[884] Ayetleri 100'den aşağı uzunlukta olan surelere Mufassal denir. Bunlar da uzun-orta-kısa olmak üzere üç bölüme ayrılır. Burada kasdedilen Mülk suresi 30 âyet olup kısalar arasına girmektedir. (Işık)
[885] Tirmizî, Daavât, 5; Tac: V/140-142.
[886] Dr. Mustafa Işık, Hadis ve Psikoloji, Fecr Yayınları: 350-351.
[887] Buhari, Müslim, Malik, Ebu Davud, Tirmizî, Şeybanî, II/56.
[888] Ebu Davud; Tac: V/108.
[889] Ebu Davud, Şeybanî, II/82.
[890] Ebu Davud, III/No: 3116.
[891] Buhari, İlm, I/No: 128.
[892] Müslim, Nevevî, l/No: 1/483.
[893] Zümer: 39/53.
[894] Nisa: 4/17.
[895] A'raf: 7/153.
[896] Al-i İmran: 3/135-136.
[897] Ebu Davud, Tirmizî; Hakim rivayet etmiş ve Buhari/Müslirn'in şartlarına uygun demiştir. Nevevî, II/No: 6/1876 (Estafirullah ellezi La ilahe illa huve'l Hayyu'l Kayyumu ve Etubu İleyh)
[898] Müslim; Nevevi, l/No: 11/423.
[899] Ahmed, III/198, Tirmizî, İbnu Mace, Darimî, Şeybanî, 1/213; Con: II/42.
[900] Bakara: 2/222.
[901] Buharî, Müslim, Tirmizî; Şeybanî, 1/211.
[902] Tirmizî, Hasen hadis değerlendirmesi yapmıştır. Nevevi, 1/No: III/443.
[903] Müslim, Nevevi, l/No: 2/442.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37. HADLER BÖLÜMÜ
1. Dinden Çıkan Kişi (Mürted) Hakkındaki Hüküm
2. Rasulullah'a Söven Kişinin Hükmü
3. Muharebe (Yol Kesicilik, Eşkıyalık) Konusunda Varid Olan Hadisler
4. Hadde Şefaat Edilir (Mî)?
5. Haddi Hak Edenlerin Suçunu Gizlemek
6. Yetkili Makama Ulaşmadan Önce Hadleri Bağışlanabilir
7. (Haddi Gerektiren Suçları) İşleyenleri Setretmek
8. Haddi (Gerektiren Bir Suç) İşleyenin Gelip İkrar Etmesi
9. Hadde Telkin
10 Ne Olduğunu Söylemeden Bir Haddi (Gerektiren Bir Suçu) İtiraf Edenin Durumu
11. (Sorgulamada Zanlıyı) Döverek İşkence Etmek (Caiz Midir?)
12. Hırsızın Elinin Kesildiği Mal (Mikdarı)
Hırsızın Elinin Kesilmesi İçin Aranan Diğer Şartlar:
13. Çalındığında El Kesilmeyen Mallar
14. Yankesicilik Ve Hainlikte El Kesilir Mi?
15. Bir Malı Hırz (Korunduğu Yer) Dan Çalan Kişinin Durumu
16. Ariyet İnkar Edildiği Zaman İnkâr Edenin Eli Kesilir Mi?
17. Hırsızlık Yapan Veya Haddi Gerektiren Bir Suçu İşleyen Akıl Hastasının Durumu
İslâm Hukuku'nda Ehliyet Arızalarından: Çocukluk ve Delilik:
18. Çocuğun Haddi Gerektiren Bir Suç İşlemesi
19. Savaş Esnasında Hırsızlık Yapanın Eli Kesilir Mi?
20. Nebbaş (Kefen Soyucu) İn Elinin Kesilmesi
21. Birkaç Kerre Hırsızlık Yapan Hırsızın Durumu
22. Hırsızın Elinin Boynuna Asılması
Hırsızlık Yaptığı Zaman Kölenin Satılması
23. Recm Konusu
Zina Suçunun İsbatı:
Celd:
Sürgün
Recm:
Recm Cezasının Tatbiki:
Recmle Birlikte Celd Uygulanır Mı ?
Mâiz Bin Mâlik'in Recmi
24. Rasûlullah'ın Recmedilmesini Emrettiği Cüheyneli Kadın
25. İki Yahûdinin Recmedilmeleri
26. Mahremi İle Zina Eden Kişi Hakkında (Ki Hadisler)
27. Karısının Cariyesi İle Zina Eden Kişinin Durumu
28. Lût Kavmunun Yaptığını (Livâta) Yapan Kişi Hakkında
29. Bir Hayvana Temasda Bulunan Kişi Hakkında
30. Erkeğin Zinayı İkrar Edip Kadının İkrar Etmemesi Halinde Yapılacak Şey
31. Adam Bir Kadına Cinsi İlişkinin Dışında Bîr Şey Yapar Ve Yakalanmadan Önce Tevbe Ederse (Ne Yapılır?)
32. Muhsan Değilken Zina Eden Cariye Hakkında,
33.Hasta Had Uygulamak
34. Kazf Haddi
Kazf:
Kâzife Ait Şartlar:
Makzûfa Ait Şartlar
Makzûfun Bihe Ait Şartlar
Makzûfun Fihe Ait Şartlar
35. Şarap İçenlere Uygulanan Had
36. (Had Vurulduktan Sonra) İçki İçmeye Devam Edene Ait Hükümler
37. Camide Had Uygulamak
38. Tazir
A- Tazir Cezalarının Çeşitleri
B - Tazirlerin Suçlulara Göre Mertebeleri:
C- Taziri Gerektiren Suçlar:
Had Uygulanırken Yüze Vurmak

37. HADLER BÖLÜMÜ

Had sözükte "Mani olmak" demektir. İki şeyi birbirine karışmaktan men eden mania da haddir. Haddin çoğulu "hudûd"tur. İslam Hukuk terimi olarak "had" Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gerekli bulunan sınırlı ve belli cezadır. Bu cezalar, zararı tüm insanlığa dokunan bir takım kötü iş ve eylemlerden insanları menettiği için "had" adını almışlardır.
Tariften de anlaşıldığı gibi "had", Allah hakkı olarak öngörülen bir cezadır. Yani âmme menfaati ile alâkalıdır. Onun için, bu cezaların uygulanmasında af sözkonusu olmadığı gibi, mağdurun şikâyette bulunması da her zaman gerekli değildir.
Had cezasının uygulandığı suçlar: Zina, sarhoşluk veren içki kullanmak, hırsızlık, yol kesmek, dinden dönmek, İslâm

ahkâmı ile hükmeden yönetime baş kaldırmak ve kazf (namuslu bir kadına zina isnadında bu-lunmak)tır. Bu suçları işleyenlere verilecek cezaların türü ve miktarı bizzat şarî (yani din koyucu olan Allah c.c) tarafından tesbit edilmiştir.
İslam ceza hukukunda hadlerden başka iki türlü ceza daha vardır, bunlar:
A) Kısas ve diyet: Cana veya bedene yönelik cinayetlere (öldürme veya yaralama) verilecek dünyalık ceza;
Kısas: Öldüren veya bir uzva zarar veren şahsı, verdiği zararın aynısı ile cezalandırmaktır. Meselâ, öldürücü bir aletle suçsuz birisini amden (kasden) öldüren kişiye kısas olarak ölüm cezası verilir.
Diyet: Kasdi olmayan öldürmelerde veya kasdi olduğu halde maktulün yakınlarının kısastan vazgeçmeleri durumunda ya da yaralamalarda, kısas için denkliği sağlamanın mümkün olmadığı hallerde cani tarafından maktulün yakınlarına veya mağdura ödenen malî tazminattır.
Keffâret ise, bazı öldürme suçlarında öldürenin köle azad etme ve oruç tutmak gibi fiillerle eda ettiği ibadet cinsiden cezalardır.
B) Tâzîr cezası: Tazir, tedib etmek, yola getirmek demektir. Istılahta ise dinin yasakladığı ama karşılığında ceza belirlemeyip, devlet yetkilisinin takdirine bıraktığı cezadır. Ta'zir cezası kırbaçlama, hapis, sözlü ihtar ve tenbih (uyarı) şekillerinde verilir.[1]

1. Dinden Çıkan Kişi (Mürted) Hakkındaki Hüküm

4351... İkrime (r.a)'den rivayet edildiğine göre:
Hz. Ali (r.a) dinden çıkan bir takım insanları ateşte yaktı. Bu (haber) Abdullah b. Abbas'a ulaştığında Abdullah (r.a) şöyle dedi:
(Ben olsaydım) Onları ateşte yakmazdım. Çünkü Rasûlullah (s.a) "Allah'ın azabı ile cezalandırmayınız" buyurdu. Ama, Rasûlullah'ın sözü sebebiyle onları öldürürdüm. Çünkü Rasûlullah (s.a) "Kim dinini değiştirirse onu hemen öldürünüz" buyurdu.
Bu sözler Hz. Ali'ye ulaşınca; "Vah îbn Abbas!" dedi.[2]

Açıklama

Hadisten Hz. Ali (r.a)'nın dinden dönen bazı insanlan ateşte yaktığını öğreniyoruz. Ateşte yakılanlar, Hz. Ali'nin Allah olduğunu söyleyen insanlardır. Bunlar Abdullah b. Se-be'nin saptırdığı kişilerdir.
Metinde görüldüğü üzere Hz. Ali (k.v), İbn Abbas (r.a)'ın kendisinin mürtedleri yaktığını duyunca tenkid edip "ben olsaydım onları öldürürdüm" dediğini ve bu konuda Hz. Peygamberin bir hadisini rivayet ettiğini duyunca; "Vah İbn Abbas!" demiştir. Bazı nüshalarda bu "Vah İbn Ab-bas'm annesi!" şeklindedir. Hz. Ali'nin bu sözü İbn Abbas'ın söylediği şeyi doğru bulmadığı için ona bir merhamet eseri olarak söylemiş olması muhtemel olduğu gibi, onu haklı bularak övmek maksadı ile söylemiş olması da muhtemeldir. Çünkü bu söz, hem bir şey beğenilmediğinde, söyleyenin hatasından dolayı duyulan üzüntüyü ifade için, hem de sözü doğru bulup söyleyeni övmek için kullanılır. Birinci ihtimale göre, Hz. Ali, İbn Abbas'ın haber verdiği hadisi kendisinin de bildiğini ondaki nehyin tenzihi olduğunu, İbn Abbas'ın ise zahirine hamledip tahrime delâlet saydığını belirtmek istemiştir. İkinci ihtimale göre ise, îbn Abbas kendisinin bilmediği ya da unuttuğu bir hadisi haber verdiği için beğenmiş ve onu övmek için bu ifâdeyi kullanmıştır. Aliyyü'1-Kari ulemanın çoğunluğunun bu sözün medh için söylendiği görüşünde olduklarını, Şerhus-Sün-ne'deki: "Bu Ali'ye ulaştı. O da; İbn Abbas doğru söyledi, dedi" şeklindeki rivayetin de bunu teyid ettiğini söyler. Hattabi de: "Bu söz İbn Abbas için duadır. Onu medh ve sözünü beğenmedir" der.
Hadis-i şeriften iki hüküm çıkmaktadır. Bunlar:
I- İnsanlar ne suç işlerlerse işlesinler yakılarak cezalandırılmazlar. Çünkü ateşle ceza metinde de görüdüğü gibi "Allah'a ait bir cezalandırma" şeklidir. Nitekim Buhari bu hadisi, "Allah'ın azabı ile cezalandırılmaz" adını taşıyan bab içerisinde vermiştir. Aynı babda, Buhari'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir başka hadis de şu şekildedir: "Rasûlullah bizi bir grup içinde gönderip falan ve falanı bulursanız ateşte yakınız, buyurdu. Tam biz çıkmak istediğimizde, ben size falanı ve falanı bulursanız ateşte yakmanızı emretmiştim. Ama ateşte ancak Allah cezalandırır. Eğer onları bulursanız, Öldürünüz, buyurdu."
II- İslam dininden çıkan birisi Öldürülür. Dinden çıkmaya îrtidâd, dinden çıkan kişiye de mürted denilir. Kur'an-i Kerim'de İslamdan çıkan kişiye verilecek uhrevî ceza sözkonusu edilmiştir Bir ayet-i kerimede cenab-ı Hak meâlen şöyle buyurmaktadır: "İçinizden kim dininden döner ve kafir olarak ölürse, işte onların yaptıkları dünyada ve âhiret-te boşa gider. Bunlar cehennemliktirler ve orada kalıcıdırlar." (el-Bakara, 218)
Mürted1 in dünyevi cezasının ölüm olduğu, hadisler ve İslam ulemasının icmaı ile tesbit edilmiştir. Bu babtaki hadisler, dinden dönene verilecek cezayı net bir şekilde ortaya koyuyor. İslam müctehidleri, İslam dininden çıkan bir erkeğin öldürülmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak aynı cezanın İslamdan çıkan kadına da uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Hanefilere göre, bu durumdaki bir kadın öldürülmez. Çünkü fahr-i kâinat efendimiz, bir hadisinde, savaş esnasında kadınları öldürmeyi men etmiştir. Cumhura göre ise İslam'dan çıkan kadınlar da öldürülür. Bunlar Muâz b. Cebel (r.a) Yemen'e gönderilirken, Rasûlul-lah'ın kendisine söylediği şu sözlere dayanırlar: "Hangi erkek İslamdan çıkarsa onu İslama davet et. Dönerse ne ala, aksi halde boynunu vur. Hangi kadın da İslamdan çıkarsa onu tekrar davet et. Dönerse ne ala, aksi halde boynunu vur."
Cumhur, Hanef ilerin dayandıkları hadisteki yasaklamayı, İslam'dan dönen değil de aslen kâfir olan kadının öldürülmemesine hamletmişlerdir.
Yukarıda naklettiğimiz Muaz hadisinden de anlaşılacağı üzere, mürted öldürülmeden önce tekrar dine davet edilir. Mürtede

karşı uygulanacak esaslar şunlardır:
1- İrtidad bir şüphe neticesi olmuşsa, mürteddin bu şüphesi izâle edilir, gerçek anlatılır.
2- Tekrar İslama dönmesi teklif edilir. Bazı alimlere göre, mürtedde düşünme fırsatı verilir. Düşünme müddeti konusunda üç gün ile bir yıl arasında değişen rivayetler vardır. Mürted bundan sonra yine İslama girmezse öldürülür. Dinden dönen şahıs bir yabancı ülkeye kaçar ve oraya sığınırsa malı ve ailesi konusunda özel hükümler vardır. Konu fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerindedir.[3]

4352... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a) şöyle demiştir :
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eden müslünıan bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisi ile helal olur; Zina eden Seyyib, cana karşı can ve dinini terkedip cemaatten ayrılan."[4]

Açıklama

Bu hadisteki "Üç şeyden biri" cümlesi İbn Mace'nin rivayetinde "üç kişiden birisi..." şeklinde varid olmuştur. Buhari ve Müslim'in rivayetleri ise aynen buradaki gibidir.
Hadis-i şerifte ancak şu üç gruptan birisine giren bir müslümanın öldürülebileceği, bunların dışındakilerin kanlarının helal olmadığı bildirilmektedir.
1- Zina eden Seyyib: Seyyib sözlükte "dul" demektir. Bu hadiste sahih bir nikahla evlenip bir kerre bile olsa karı koca ilişkisi yaşamış olan erkek veya kadındır. Bu durumdaki erkeğe "muhsan" kadına muhsana" denir. Bu durumda olan bir erkek veya kadın ister evlilikleri devam etsin ister ayrılmış olsunlar veya taraflardan birisi ölmüş olsun zina ederse resmedilerek öldürülür. Recm cezasının uygulanması için zina eden kişinin o esnada evli bulunması şart değildir. Dul bile olsa recm uygulanır. Hiç evlenmemiş olan kadın ve erkeğe ise zina etmeleri halinde yüz sopa vurulur. 23. babda bu konu geniş bir şekilde gelecektir.
2- Cana karşı can: Bir başkasını amden (kasden) ve öldürücü bir aletle öldüren kişi, maktulün yakınlarının kısas talebi durumunda öldürülür.
Hanefilere göre; hür bir müslüman, hür bir müslümana karşı kısas edildiği gibi zimmi (gayr-i müslim tebea) ya ve köleye karşı da kısasen öldürülür. Yani bir köleyi veya zimmiyi öldüren hür bir müslüman öldürülür. İmam malik, Şafii, Ahmed ve Leys'in de içinde bulunduğu Cumhura göre ise, hür bir müslüman köleye veya zimmiye karşı öldürülmez. Bu hadisin mutlak oluşu Hanefilerin görüşüne delildir.
3- Dini terkedip cemaatten ayrılan kişi: Yani İslamdan çıkıp İslam toplumundan ayrılan mürted; hadisin üzerinde durduğumuz konu ile ilgisi bu bölümüdür. İmam Nevevi bu hükmün, tüm mürtedlere şamil olduğunu söyler.
Bazı alimler: "Cemaatten ayrılan" ifadesinden hareketle, hükmün bid'at ve isyanla cemaatten ayrılan herkese şamil olduğunu, Haricilerin (İslâmî ahkâm ile hükmeden İslâm Devleti yöneticilerine karşı başkaldıranların) da buna girdiğini söylerler.
Hadis-i şerif, müslümanlardan kanı helal olanları bu üç gruba hasretmiştir. Ancak alimler daha başka delillere de dayanarak bu sayıyı arttırmışlardır. Mesela İmam Şafii'ye göre namaz kılmayan birisi tevbe etmezse öldürülür. İmam-ı Azam'a göre ise öldürülmez. Şafii ulemasından Müzenî ve İmamü'l-Harameyn de İmam-ı Azam'in görüşündedirler. Ayrıca bazı alimlere göre sihirbaz, bazılarına göre alenen silah çekip saldıran kişi (sâil) de öldürülür. Hz. Peygamber (s.a)'e küfredenin öldürüleceği de ittifakla sabittir.
Bazı alimler bu sayılanlarla birlikte kanı helal olanları ona çıkarmaktadırlar. Ancak bunları hadisin üçüncü fıkrası altında toplamak mümkündür.[5]

4353... Aişe (radiyallahü anha'dan; rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muham-med'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet eden müslüman birisinin kanı helal olmaz. Ancak şu üç husustan birisi dolayısıyla olması müstesna:
1) İhsandan sonra zina eden adam; o recmedilir,
2) Allah'a ve Ra-sulüne karşı savaşa çıkan adam; o, öldürülür veya salbedilir ya da ülkeden sürgün edilir.
3) Bir insanı öldüren; o da öldürdüğü kişiye karşılık öldürülür."[6]

Açıklama

Bu hadis, önceki hadisten bir iki noktada ayrılmaktadır. Bu noktalara bir göz atmak istiyoruz:
1- Önceki hadiste kanı helal olanlar arasında sayılan zinâkâr "Seyyib" kelimesi ile vasfedilmişti. Bu hadise ise; "İhsandan sonra" denilmiştir.
İhsan; sözlükte korumak muhafaza altına almak demektir. Terim olarak da erkek veya kadının sahih bir nikahla evlenip karı koca ilişkisinde bulunmaları halinde aldıkları vasıftır. Bu durumda olan bir erkeğe zinadan korunduğu için "ımıhsan" kadına da "muhsana" denilir. Önceki hadisin izahında seyyib konusunda söylediğimiz gibi; ihsan konusunda da evliliğin devamı şart değildir. Herhangi bir sebeple evlilik son bulmuş da olsa kadın ve erkeğin ihsan hali devam etmektedir.
Bu hadiste öncekinden farklı olarak öldürülebilecek kişilere verilecek cezalar da beyan edilmiştir. Buna göre ihsandan sonra zina eden kişi recmedilir. Recm; zina suçuna has bir cezadır. Zinakâr taşlanarak öldürülür.
2- Önceki hadiste kanı helal olanlar içerisinde sayılan bir grup, İslam-dan çıkıp cemaatten ayrılanlardır. Bu hadiste ise, mürted yer almamış, onun yerine Allah'a ve Rasulüne savaş açan zikredilmiştir.

AIiyyü'1-Kari'nin bildirildiğine göre,ondan maksat, yol kesiciler ve İslam devletine karşı isyan edenlerdir. Bu zümreden olanlara verilecek ceza işlediği suçun ölçüsüne göre farklılık gösterir. Eğer birisini öldürür ama malını almazsa kılıçla kafası kesilerek öldürülür. Hem adam öldürmüş hem de mal almışsa salb edilir ve ölünceye kadar mızraklamr. Salb'in şekli şudur: T şeklinde bir ağaç hazırlanır. Suçlunun elleri T'nin üst tarfına ayaklan da dikine olan kısmına bağlanır. Bu şekilde asılan şahıs daha önce öldürülmemişse asıldıktan sonra karnı veya sol memesi, ölünceye kadar mızrakla yarılır ve üç gün bu şekilde kalır.
İmam-ı Azam'a göre; hem adam öldüren hem de mal alan yol kesiciye verilecek cezada devlet başkanı muhayyerdir. Dilerse bunların önce el ve ayaklarını keser sonra da öldürür veya salbeder. Dilerse sadece öldürür veya salbeder. Yol kesen eşkiya cana dokunmamış sadece mal almışsa sağ eli ve sol ayağı mafsaldan kesilir.
Yol kesen eşkiya mala ve cana dokunmamış, sadece yolcuları korkutmuş ise onun cezası da sürgündür. Devlet başkanı sürgün yerine dayak atabilir. Sürgünden maksadın hapsetmek olduğunu söyleyen alimler de vardır.
Hz. Peygamber (s.a)'in Allah'a ve Rasulüne savaş açanlar için verileceğini bildirdiği bu cezalar Rur'an'ı Kerim'deki şu âyette de aynen ifade edilmektedir:
"Allah (Teâla) ve onun Rasulü ile muharebe eden, yeryüzünde fesada koşan (yol kesicilikte bulunanların cezaları ancak öldürülmeleri veya salbedilme (asılma) leri veya çaprazlamasına olmak üzere elleri ile ayaklarının kesilmesi veya yeryüzünden sürülmeleridir. Bu ceza, onlar için dünyada bir rüsvaylıktır, onlar için ahirette ise büyük bir azab vardır. Ancak onlar kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe ederlerse müstesna. Bilin ki Allah bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir." (Mâide, 33)
Yol kesicilik, Allah'ın kullarına karşı büyük bir tecavüz olduğu için bu, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş kabul edilmiştir.
Bu izahımız, yol kesiciye verilecek cezalar arasındaki atıf edatı olan; "ev=veya" nın tenvi için olduğu görüşüne göredir. Aralarında bazı küçük ayrılıklar olmakla birlikte; Hanefiler, İmam Şafii, Katade ve Evzaî bu görüştedirler. Bu, İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.
İmam Malik'e göre; "ev=veya" edatı tahyir (muhayyerlik bildirmek) içindir. Devlet başkam yol kesiciye verilecek cezada öldürme, salbetme ve sürgün arasında muhayyerdir. Bu cezalardan dilediğini verir. Ebu Sevide aynı görüştedir.
Hadiste kanı helal görülen üçüncü grup da teammüden adam öldürenlerdir. Bu önceki hadiste de geçmişti.[7]

4354... Ebu Mûsâ (r.a), şöyle demiştir:
Yanımda Eş'arilerden iki adamla birlikte Rasulullah (s.a)'a geldim. Adamlardan birisi sağımda birisi solumda idi. Her ikisi de Rasulullah'tan görev istediler. Rasulullah susmakta idi.[8] Bunun üzerine:
" Ne diyorsun ya Ebu Musa? veya: Ya Abdullah b. Kays?" dedi.[9]
Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, gönüllerindekini bana söylemediler ve onların görev isteyeceklerinin farkına dahi varmadım, dedim. Sanki ben şu anda Rasulullah'm dudağı altında misvakinin yükseldiğini görür gibiyim.
Rasulullah (s.a):
"Biz işimize asla onu isteyeni tayin etmeyeceğiz - veya onu isteyeni tayin etmeyiz[10] - ama, ey Ebu Musa - yada Abdullah b. Kays- sen git" buyurdu ve onu Yemen'e gönderdi. Sonra peşinden Muaz b. Cebel (r.a)'i de gönderdi.Râvi der ki:
Muaz, Ebu Musa'nın yanına varınca Ebu Musa, "in" (buyur) dedi ve onun için bir minder serdi. Muaz, Ebu Musa'nın yanında bağlı bir adam gördü ve:
Bu ne? dedi Ebu Musa:
Bu yahidi idi, müslüman oldu, sonra tekrar dinine; kötü dinine döndü, dedi.
Muaz:
O öldürülmedikçe oturmam. Bu, Allah'ın ve Rasulünün hükmüdür, dedi.
Ebu Musa:
Otur, evet, dedi. Muaz üç kere:
O Öldürülünceye kadar oturmam. Bu Allah'ın ve Rasulünün hükmüdür, dedi.
Bunun üzerine Ebû Musa emretti ve adam öldürüldü. Sonra bu iki sahabe gece namazını tartıştılar.
Muaz: "Ben uyurum da, namaz da kılarım; veya: namaz da kılarım uyurum da.[11] Namazımda umduğumu (sevabı) uykum halinde de umanm" dedi.[12]

4355... Ebû Mûsâ (r.a) şöyle demiştir:
"Ben Yemen'de iken Muaz yanıma geldi. Yahudi olan bir adam müs-lüman olmuş, sonra tekrar İslamdan çıkmıştı. Muaz gelince;
"O öldürülmedikçe hayvanımdan inmem" dedi. Bunun üzerine adam öldürüldü.
Râviler (Talha b. Yahya ve Büreyd b. Abdullah b. Ebi Bürde) den birisi: "Adam daha önce tevbeye davet edilmişti" dedi.[13]

4356... Eş- Şeybânî (Ebû îshak, Süleyman b. Feyrûz) Ebû Bürde'den yukarıdaki kıssayı rivayet etti.Ravî dedi ki:
"Ebû Musa (r.a)'ya İslamdan çıkan bir adam getirildi. Ebu Musa adamı yirmi gece veya ona yakın bir müddet (İslam'a) davet etti. Sonra Muaz geldi, o da (İslama) davet etti. Ama adam kabul etmedi. Bunun üzerine boynu vuruldu. (Muaz boynunu vurdurdu)."
Ebû Davûd der ki:
"Bu hadisi Ebu Bürde'den Abdülmelik b. Umeyr de rivayet etti, ama tevbeye davet meselesini zikretmedi. Ayrıca İbn Fuzayl Şeybani'den, o, Said b. Ebi Bürde'den o da babası vasıtasıyla Ebû Musa'dan rivayet etti, ama tevbeye da'veti anmadı."[14]

4357... Bize Mes'ûdî (Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe b. Abdullah b. Mes'ud) Kasım (İbn Abdurrahman b. Abdullah b. Mesûd)dan bu kıssayı haber verip şöyle dedi:
"Onun boynu vuruluncaya kadar Muaz hayvanından inmedi ve onu tevbeye de davet etmedi."[15]

Açıklama

Bu dört rivayet aynı hadisenin birbirinden farklı olan nakilleridir. Onun için hepsinin izahını birlikte ele aldık. Rivayetler arasındaki fark dinden dönen yahudi asıllı şahsın tevbeye davet edilip edilmediği konusundaki ihtilaftır.
Hz. Peygamber (s.a), Ebû Musa el-Eş'ârî ile Muaz İbn Cebel'i Yemen'deki iki vilayete vali olarak göndermişti. Bu iki zat zaman zaman birbirlerini ziyaret ederlerdi. Metinden anlaşıldığına göre Ebû Musa'nın Yemen'e gidişi Muaz'ın gidişinden önce olmuştu. Kıssa'da anlatılan Ebû
Mûsâ ile Muaz (r.anhuma)'ın karşılaşmalarının Hz. Muaz'ın ilk gidişinde mi yoksa bilahere aralarında geçen ziyaretleşmelerden birisi esnasında mı olduğu konusunda bir açıklık yoktur.
Hz. Muaz Ebu, Musa (r.a)'nın yanına vardığında, Ebu Musa onun al-tma: "visâde = yastık" atmıştır. Bu, arapların bir adeti idi. Fazla ikram etmek istedikleri şahısların altına yastık verirlerdi. Bazı alimler burada vi-sade'nin sergi, minder manasında kullanıldığını söylerler. Nevevi bunu reddederek visade'nin yastık olduğunu, buna sergi denildiğini hiç bir kitapta görmediğini söyler. Ancak biz türkçeye uygun olması için "minder" diye terceme ettik.
Cabir (r.a), Ebû Musa'nın yanında bağlı bir adam görünce hayret etmiş ve onun kim olduğunu sormuştur. Taberanî'nin rivayetine göre Cabir (r.a) şöyle demiştir: "Kardeşim, sen insanlara işkence etmek için mi gönderil-din? Biz ancak onlara dini Öğretmek, faydalı şeyler öğretmek için gönderildik" demiş, onun müslümanlıktan çıkan bîr mürted olduğunu öğrenince ateşte yakılmasını istemiş ve yahudi ateşe atılarak yakılmıştır. Ancak bu rivayete göre yahudinin öldürüldükten sonra yakılmış olduğunu söylemek gerekir. Çünkü hadisin bir çok rivayetinde onun Öldürüldüğü ya da boynunun vurulduğu söylenmektedir. Ebu Davud'un rivayetinin yanı sıra Buhari ve Müslim'de de adamın öldürüldüğü ifade edilmiştir. Ayrıca bir suçluyu yakarak cezalandırmak Allah'a ait bir şeydir. Müslümanlar bundan men edilmişlerdir. O halde rivayetlerin arasını te'lif için Taberanî'nin rivayetindeki yakılma olayını öldürüldükten sonra yakılma şeklinde değerlendirmek gerekir.
Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu da, irtidad eden şahsa öldürülmeden önce İslamî telkin ve tevbeye davetin yapılıp yapılmadığıdır. Hadisin bazı rivayetlerinde bu konuya hiç temas edilmemişken bazılarında tevbeye davet edildiği, hatta birisinde bu davetin yirmi gün kadar sürdüğü bazılarında ise davet edilmediği söylenmektedir. Ancak tevbeye davet edilmiş olduğuna işaret eden haberler vakıaya daha uygundur. Ebu Musa'nın mürteddi hemen öldürmeyip bağlı tutması, onun tekrar İslama dönme umudunu koruduğunu gösterir. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Mürted konusunda yazdığı bir mektupta: "Onu üç gün hapsediniz, her gün çörek yediriniz. Umulur ki o tevbe eder de Allah tevbesini kabul eder" demiştir. Sahabeden hiç bir kimse bu mektubu inkâr etmemiştir. Dolayısıyla bu, sahabenin icmaı hükmündedir. Mürtedde tevbe teklifini lüzumlu gören alimler ayrıca;
"Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar ve zekât verirlerse serbest bırakınız." (Tevbe 9/5) ayetini de delilleri arasına alırlar.
Babın ilk hadisini izah ederken de söylediğimiz gibi, ulemânın cumhuruna göre mürted öldürülmeden önce tereddüdü izale edilir ve tevbeye davet edilir. Ancak tevbe için verilecek mühletin süresi ve tevbe teklifinin adedi ihtilaflıdır.
Hanefilere göre mürtedin üç ayrı günde üç defa tevbe etmesi istenir. Ahmed b. Hanbel, İshak ve İmam Malik'e göre üç gün davet edilir, kabul etmezse öldürülür.
Ubeyd b. Umeyr, Tavus ve Hasenül-Basri'ye göre mürteddin tevbeye davet edilmesine gerek yoktur. Derhal öldürülür. Ata'dan rivayet edilen bir görüşe göre ise; eğer mürted aslen müslüman olur da irtidad ederse tevbesi istenmeden öldürülür. Ama daha önce gayri müslim iken İslama girmiş daha sonra irtidat etmişse tevbeye davet edilir.[16]

Bazı Hükümler

Ayrıca tevbe istemenin hükmü ihtilaflıdır.
1- Devlet kademesindeki yüksek görevler için vazife istenmez, verilir. Bu konuda liyakat esastır.
2- Devlet yetkilisi, İslamm emirlerini uygulamakda asla taviz vermemelidir.
3- İslam'a girdikten sonra dönen kişi (mürted) öldürülür.
4- Mürted öldürülmeden önce şüpheleri izale edilir ve tevbe etmeye davet edilir. Tevbe ederse serbest bırakılır. Aksi halde öldürülür.
5- Şehirlerin valileri, serî hadleri tatbike yetkilidirler. Ulemanın cumhuru bu görüştedir.
6- Müslüman, durumun gerekli kıldığı şekilde ma'rufu emretmeîidir.[17]

4358... îbn Abbas (r.anhuma) şöyle demiştir: Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, Rasulullah (s.a) a (vahiy) kâtiplik (i) yapardı. Şeytan onu saptırdı. (İslamdan çıkıp) kafirlere iltihak etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) onun Fetih günü öldürülmesini emretti. (Ancak) Osman b. Affan (r.a) onun için eman istedi. Rasulullah {s.a) da eman verdi.[18]

4359... Sa'd (b.Ebi Vakkas) (r.a) demiştir ki;
Mekke'nin fethi gününde Abdullah b. Sa'd b. EM Şerh, Osman b. Affan'a sığındı. Osman onu getirip Rasulullah'n huzurunda durdurttu. ve; Ya Rasulullah Abdullah'ın biatini kabul et (eman ver), dedi.
Rasulullah (s.a) başını kaldırıp ona baktı. (Osman r.a bunu) üç kere tekrar etti, Rasulullah (s.a) her seferinde eman

vermekten kaçınıyordu. Nihayet üçüncü müracaatından sonra biatini kabul buyurdu (eman verdi). Sonra ashabına dönüp;
"İçinizde, ben onun biatından kaçındığımda kalkıp onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" buyurdu.
Sahabiler:
"Ya Rasulullah senin gönlündekini biz bilmiyoruz, gözlerinle bize işaret etseydin ya" dediler.
Rasulullah (s.a):
"Bir peygamberin hain gözlü olması yakışmaz" buyurdu.[19]

Açıklama

Hadis-i şeriflerde, irtidat ettiği bildirilen Abdullah b Sad b Ebi Serh) Hz Osman'ın süt kardeşi idi.
O yüzden, efendimizin yanında Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'e şefaatta bulundu.
Hz. Peygamber (s.a) efendimiz önce Abdullah'ın bi'atini kabul etmek istemedi. Ama Hz. Osman'ın ısrarına dayanamayarak kabul etti. Fakat gönlü razı değildi. Onun için sahabilerine: "içinizde ben onun biatinden kaçındığımda kalkıp onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" diyerek tarizde bulundu. Sahabeler de "Ya Rasulullah biz senin gönlündekini bilemeyiz, gözlerinle bize işaret etseydinya" karşılığını verdiler. Rasulullah (s.a) "Bir peygamberin hain gözlü olması yakışmaz" buyurdu.
Hattabi hain gözlü olmayı; "Özü ile sözünün biri birini tutmaması, içinde bir şey gizleyip dışına başka bir şey aksettirmesi dilini tutup gözüyle işaret etmesi" şeklinde izah etmektedir. Çünkü insan diliyle söylemeyip gözüyle işaret ederse hıyanet etmiş olur. Bu hıyanet gözden zuhur ettiği için "hain gözlü" diye ifade edilmiştir.
Bu hadisin delaletinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a)'in hayatında iken irtidat eden bir kimsenin tevbesinin kabulü Rasulullah'm rızasına bağlıdır. Çünkü o efendimize eziyet etmiştir. Böyle birisi tekrar iman ederse artık öldürülmez.
Ayrıca bu hadis, Rasulullah'a küfredenin had olarak değil, irtidad sebebiyle öldürüleceğini söyleyenlerin görüşünü te'yid etmektedir.[20]

4360... Cerir (b. Abdullah el-Beceli) (r.a)'den Rasulullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim:
"Köle (darı) şirke kaçtığı zaman, kanı helal olmuştur."[21]

Açıklama

Hadis-i şerifin Sahih-i Müslim'de üç rivayeti vardır ve gbu Davud'un rivayetinden biraz farklıdır. Müslim'in rivayetleri şu şekildedir:
"Sahiplerinden kaçan bir köle, onlara dönünceye kadar kafir olmuştur."
"Kaçan bir köleden zimmet kalkmıştır."
"Köle kaçtığı zaman onun namazı kabul olunmaz."
Nesai'de de üç rivayet vardır. Birisi aynen Ebu Davud'taki gibidir. İkisi biraz farklıdır. Nesai'nin rivayetleride şu şekildedir:
"Köle, sahiplerinden kaçtığı zaman namazı kabul olunmaz. Şayet (o vaziyette) ölürse kafir olarak ölür."
"Köle kaçtığı zaman sahiplerine dönünceye kadar namazı kabul olunmaz."
Görüldüğü gibi, hadisi şeriflerde kaçan köle mutlak olarak anıımış, ırtidadı söz konusu edilmemiştir. Hatta, Müslim'in ve Nesai'nin rivayetlerinde onun kaçtığı zaman müslümanlığm devam ettiği ihsas edilmiştir. Çünkü namaz ancak müslüman için söz konusudur.
Ebu Davud'un rivayetinde dar-ı küfre kaçan bir kölenin kanının helal olduğu ifade edilmektedir. Yani böyle bir köle Ölümü hak etmiştir. Onu öldürene bir şey lazım gelmez. îrtidâd etmediği halde kanı helal olunca, irtidad ettiğinde "öncelikle helal olur.
Müslim ve Nesai'nin rivayetlerinde; kaçan kölenin namazının kabul edilmeyeceği bildirilmektedir. Nevevi'nin nakline göre; İmam ei-Mazî ve Kadı Iyaz bu hükmün sahibinden kaçmayı helal sayan köleye ait olduğunu söylerler. Ebu Amr ise kaçmayı helal görmediği halde kaçan kölenin de aynı hükümde olduğunu belirtir ve bu durumu gasbedilen arazide kılınan namaza benzetir. Yani kaçan kölenin namazı sahihtir, fakat makbul değildir. Kendisinden namaz borcu düşer ama sevap alamaz.[22]

2. Rasulullah'a Söven Kişinin Hükmü

4361... İbn Abbas (radıyallahü anhüma) şöyle haber verdi: "Âmâ bir adamın bir ümmü veledi vardı, Rasâlullah'a küfreder, onun hakkında yakışıksız şeyler söylerdi. Âmâ onu bundan nehyeder, fakat kadın vazgeçmez, âma yine onu meneder ama dinlemezdi. Kadın bir gece Rasûlullah (s.a) hakkında yakışıksız şeyler söylemeye, ona küfretmeye başladı. Bunun üzerine âmâ hançeri aldı kadının karnına sapladı ve üzerine yüklenip onu öldürdü. Ayaklan arasına bir çocuk düştü. Kadın orasını (yatağı) kana buladı.
Sabah olunca olay Rasûlullah'a anlatıldı. Rasûlullah (s.a) halkı toplayıp şöyle dedi:
"Bu işi yapan şahsı Allah'a havale ediyorum (Allah adına yemin vererek arıyorum). Şüphesiz onun üzerinde benim hakkım var, (bana itaat etmesi vacip) ama ayağa kalkarsa müstesna."
Bunun üzerine âmâ kalktı, safları yararak ve sallanarak (gelip) Rasûlullah (s.a)'ın önüne gelip oturdu ve:
"Ya Rasûlullah! Ben o kadının sahibiyim. Sana küfreder ve hakkında çirkin sözler söylerdi. Onu nehyederdim dinlemez,

menederdim vazgeçmezdi. Benim ondan inci tanesi gibi iki oğlum var. O bana karşı da yumuşaktı. Dün gece yine sana sövmeye ve hakkında çirkin sözler söylemeye başladı. Ben de hançeri alıp karnına sapladım, üzerine yüklenip onu öldürdüm.!' dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Dikkat edin! Şahid olunuz ki o kadının kanı hederdir" buyurdu.[23]

Açıklama

Hadiste anılan âmânın kim olduğu konusunda şerhlerde bir kayıt yoktur. Bezlü'l-Mechûd sahibi "Bu zatın ismini bulamadım" der.
Ümmü veled: Sahibinden çocuk dünyaya getiren cariyedir. Sahibinin ölümü ile hürriyetini kazanır. Sarihlerin belirttiğine göre hadiste anlatılan ümmü veled gayr-i müslim idi.
Metinde, cariyenin hamile olduğu ve çocuğunun diri olarak düştüğü anlaşılmaktadır.
Hadis-i şerif Rasûlullah'a küfreden kişinin öldürülmesi gerektiğine delalet etmektedir. Konu hayli izaha muhtaçtır. Bundan sonraki hadisin açıklanması esnasında bu mes'ele tafsilatlı olarak verilecektir.[24]

4362... Ali (r.a) şöyle demiştir;
"Bir yahudi kadın, Rasûlullah (s.a)'a küfreder ve onun hakkında çirkin şeyler söylerdi. Bir adam o kadını boynundan yakaladı ve basarak öldürdü. Rasûlullah (s.a) kadının kanını iptal etti (heder saydı)."[25]

Açıklama

Bu rivayet de yukarıdaki gibi Rasûlullah (s.a)'a küfreden birisinin öldürülmesi gerektiğini, kanının heder olduğunu ifâde etmektedir.
Hattabi bundan önceki hadisi izah ederken şöyle demektedir: "Bu, Rasûlullah'a küfreden kişinin kanının heder olduğunu beyan etmektedir. Çünkü Rasûlullah'a küfretmek dinden çıkmaktır. Dinden çıkanın katlinin vacib olduğu konusunda ulemadan ihtilaf eden birisini bilmiyorum. Ama eğer küfreden, zimmî ise onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Mâlik b. Enes yahudi ve hristiyanlardan Rasûlullah'a küfreden kişi müslüman olmazsa öldürülür der. İmam Şafiî'de Rasûlullah'a küfreden bir zımmî öldürülür ve kendisinden zimmet kalkar demiştir. İmam Ebû Hanîfe'den de; Peygambere sövmekle zımmî öldürülmez, onların içinde bulundukları şirk daha büyüktür, dediği nakledilmiştir."
Hattâbî'nin bu sözünden; Rasûlullah'a küfreden şahsın müslüman veya zimmî oluşuna göre hükmün farklı olacağı anlaşılmaktadır. İbn Abi-din; "Kitabu tenbihi'l-vülat ve'1-hukkam ala ahkamı şatimi hayri'l-enam ey ehadin min ashabihi'l-kiram aleyhi ve aleyhimü's-salâtü vesselam"[26] adlı risalesinde bu iki şıktan başka Rasûlullah'a küfreden bir müslümamn tevbe edip etmemesi halini de ekleyerek mes'eleyi incelemiştir. Bu çok değerli incelemenin sonucunu özet olarak burada vermek istiyoruz.
a) Rasûlullah (s.a)'a küfredip de tevbe etmeyen bir müslümamn durumu:
Takiyüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Abdi'1-Kâfi es-Sübki'nin, es Seyfu'l -Meslul ala men sebbe er-Rasûl (s.a), adındaki eserinde Kadı Iyaz'dan naklettiğine göre; Rasûlullah (s.a)'e küfreden ya da ona kusur isnâd eden müslümanlar öldürülür. Bu konuda ümmetin görüşbirliği vardır. Fakihler-den bazısı Rasûlullah'a küfreden ve tevbe etmeyen bir müslümamn öldürülmesi gerektiği konusunda icma olduğunu belirttikten sonra Mâlik b. Enes, Leys, Ahmed b. Hanbel, İshak, Şafiî, Ebû Hanife ve talebeleri, Sev-ri, Küfe uleması ve Evzai'nin bu görüşte olduklarını söyler. Kadı Iyaz da bu alimlerin bir kısmının isimlerini zikretmiştir. Bu isimlerin ittifak ettiği bir meselede ihtilafı zikredilen birkaç kişinin sözüne elbette itibar edilmez. Ancak şuna işaret etmek gerekir: İmam Ebu Hanife'ye göre Rasûlullah'a küfreden, kadın olursa öldürülmez. Çünkü ona göre mürted olan kadın Öldürülmez.
Ulemânın Rasûlullah'a küfreden birisinin kafir olup öldürüleceği hükmüne varırken delilleri; kitap, sünnet, icma ve kıyastır.
Bu hükmün Kur'an'dan delilleri şunlardır: "Allahı ve peygamberini incitenlere Allah dünyada da ahirette de lanet eder, onlara alçaltıcı bir azap hazırlar." (Ahzâb (33/57)
"Allah'ın Peygamberini incitenlere can yakıcı azab vardır." (Tevbe 9,57)
"İki yüzlüler, kalblerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haber yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsun ki seni onlarla mücadeleye davet ederiz, Sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar. Lanetlenmiş olarak, nerede bulunurlarsa yakalanır ve hem de öldürülürler." (Ahzâb 33/61-62)
Görüldüğü gibi bütün ayetler, Hz. Peygamber (s.a) ı incitenlerin kâfir olacağına delâlet etmektedir.
Rasûlullah'a küfredenin katli hükmünün sünnetten delilleri de üzerinde durduğumuz hadislerin yanısıra İfk hadisesi üzerine Rasulullah'ın Abdullah b. Übeyy b. Selûl hakkında Sa'd b. Muâz'ın "...Eğer o Evs'ten ise boynunu vururum. Eğer kardeşlerimiz olan Hazrec'ten ise ve sen bize emredersen, emrini uygularız." şeklindeki sözlerini Rasûlullah'm ikrar etmesidir.
Yine 4359 numarada geçen hadisteki irtidâd eden Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh hakkında Rasûlullah'm söyledikleri de bu hükme delil kabul edilmiştir.
Kadı Iyaz'ın rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah efendimiz: "Kim bir peygambere söverse onu öldürünüz. Kim de benim sahabelerime söverse onu dövünüz" buyurmuştur.
Hilal ve Ezci'nin Hz. Ali (r.a) den rivayet ettikleri bir hadiste de efendimiz: "Kim bir peygambere söverse öldürülür. Kim de benim ashabıma söverse sopa ile dövülür" buyurmuştur;[27]

Rasûlullah'a küfreden bir müslümanin öldürülmesinin vacip olduğunun icma'ile sabit olduğunu az önce belirtmiştik.
Kıyastan delil de: Mürted icmâen öldürülür. Rasûîullah'a küfreden de mürteddir. O halde o da öldürülür.
Rasûîullah'a küfreden birisinin öldürülmesinin gereği hükmü açıkça ortaya konulduktan sonra akla bir soru gelmektedir, Acaba böyle birisi küfründen dolayı mı öldürülür, yoksa had olarak mı öldürülür? Bu konunun incelenmesi gerekir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre mürted olan kişi tevbe ederse kabul edilir, aksi halde öldürülür. Mürtedin öldürülmesi de had olarak olacaktır. Çünkü veliyyul-emrin, mürtedin cezasını affetmeye veya değiştirmeye yetkisi yoktur. Aslen kafir olan ise böyle değildir. Çünkü veliyyü'1-emir isterse onu öldürür isterse köleleştirir. Mürted hakkında ise böyle bir serbestlik yoktur. Mürted had olarak öldürüleceğine ve Hz. Peygamber (s.a)'e küfr eden de mürted olduğuna göre, onun öldürülmesi de had olacaktır.
b) Rasûlullah (s.a)'a küfreden birisi tevbe ederse, tevbesi kabul edilip had düşer mi? Yoksa yine öldürülür mü?
Ebu Bekr b. el-Münzir; Mâlik b. Enes, Leys, Ahmed, İshak ve Şafii'ye göre Rasûîullah'a küfredenin öldürülmesi gerektiğin ve tevbesinin kabul edilmeyeceğini söyledikten sonra, Ebû Hanife ve ashabının, Sevri ve Ev-zai'nin de aynı görüşte olduklarını ama bunlara göre Rasûîullah'a sövmenin, dinden dönme sayıldığını ilave eder.
İbn Abidin, yaptığı tahkik sonunda İmam Malik ve ashabına, Selefe ve ulemanın cumhuruna göre Rasûîullah'a küfredenin had olarak öldürüleceğini, bunlara göre tevbesinin kabul edilmeyeceğini, tevbenin yakalandıktan sonra olması ile, kendisinin tevbe ederek dönmesi arasında fark olmadığını söyer. Delilleri ise, bunun bir had oluşu ve diğer hadlerde olduğu gibi onu tevbenin düşürmeyişidir. İbn Abidin'in araştırmasına göre İmam Şafii ve İmam Azam Ebu Hanife'ye göre ise Rasûîullah'a küfreden tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Aksi halde öldürülür. İbn Abidin vardığı bu sonucu; İmam Sübki'den, İbn Teymiye'nin; es Sarimu'I-Meslul'ün-den, Ebu Yusuf'un; Kitabu'l - Harac'mdan, Şeyhu'l - İslam es-Sadi'nin, Kitabu'n-netf'inden, Müeyyedzade'nin Fetavasından, Muinü'1-Huk-kam'dan ve Nuru'I-ayn Islahu cami'il fusuleyn'den yaptığı nakillerle teyid eder. Sonuç olarak şöyle der: "Mezhep ehlinden yapılan bu nakiller, Rasûîullah'a küfredenin tevbesinin kabulü konusunda makbul olduğunda açıktır. Bizim mezhebimizin dışındaki mezhep mensuplarından (Sübki ve İbn Teymiye) yaptığımız nakiller de aynı istikamettedir."[28]
Konuyu toparlarsak deriz ki; Dört Mezhep İmamından İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre Rasûîullah'a küfreden birisi pişmanlık duyup tevbe etse bile dinlenmez öldürülür. Ama Allah katındaki durumunu biz bilemeyiz. İmam Azam Ebu Hanife ve İmam Şafii'ye göre ise tevbe ederse kabul edilir, öldürülmez. Bu görüşün delili de Mürted'de yapılan uygulamadır. Çünkü daha önce de geçtiği gibi mürted tevbe eder de tekrar İslama dönerse öldürülmez. Rasûîullah'a küfreden de mürteddir.
İbn Abidin araştırmasının devamında el-Fetavâ'1-Bezzaziye gibi Hanefi bazı müteahhirûn kitaplarında Rasûîullah'a küfredenin tevbesinin kabul edilmeyeceği yolunda nakiller bulunduğuna dikkat çekerek bunun bir hata olduğunu, konunun iyi araştırılması gerektiğini söyler ve önceki anlattıklarının sahih olduğunu bildirir. İbn Abidin'in bu istikameteki nakil ve cevaplan hayli uzundur. Buraya aktarmanız mümkün değildir. Dileyen adı geçen esere bakabilir.[29]
c) Zimmilerden, Rasûîullah'a küfredenin durumu:
Açıklamamızın baş tarafından Hattabî'den naklen, Rasûîullah'a küfreden zimminin (müşîümartların idaresi altındaki yahudi ve hristiyanm) İmam Mâlik ve İmam Şafîî'ye göre öldürüleceğini, İmam-ı Ebu Hanife-den ise öldürülmeyeceğinin nakledildiğini söylemiştik.
Kadı îyaz da, Ebu Hanife ve Sevri ile bunların ashabının dışındaki âlimlere göre, Rasûîullah'a küfreden zimminin öldürüleceğini söyler. Çünkü müslümanlar onlara peygamberlerine sövsünler diye zimmet vermemişlerdir. İmam Sübki de Hanefi mezhebinin dışındaki mezheplere göre böyle bir zımmînin öldürüleceğini bildirir.
Zımmî, Rasûîullah'a küfreder de öldürülmeden önce müslüman olursa durum ne olacaktır? Hanefilere göre cevap bellidir. Müslüman olmasa bile öldürülmeyeceğine göre, müslüman olduktan sonra hiç öldürülmez. Diğer üç mezhebe göre ise konu ihtilaflıdır.
İmam Malik'den bu konuda iki rivayet vardır. Bir rivayete göre öldürülmez, diğerine göre öldürülür. Hanbelilerden üç farklı görüş rivayet edilmektedir:
I) Rasulullah'a küfrettikten sonra müslüman olup tevbe edenin tevbesi bir kayda tabi olmadan kabul edilir.
II) Mutlak olarak tevbesi kabul edilmez.
III) Zimminin tevbesi müslüman olmakla kabul edilir, mtislümanken küfredip de tevbe edenin tevbesi kabul edilmez.
Şafülere göre de mutlak olarak (yani ister müslüman olsun ister zimmi iken İslama girsin) Rasûlullah'a küfredenin tevbesi kabul edilir, kati düşer.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Hanefilere göre, Rasûlullah'a küfreden bir zimmî öldürülmez ve zimmeti bozulmaz. Ancak adam ta'zir edilir. Hanefi fıkhına ait metin ve şerhlerde zikredilen budur. Tekiyuddin İbn Teymiye de anılan eserinde Hanefilerin bu konudaki görüşlerini verirken şöyle der: "Ebu Hanife ve ashabına gelince; sövmekle ahd bozulmaz ve zimmî öldürülmez. Ancak böyle çirkin bir davranışı izhar ettiği için diğer münkeratta olduğu gibi ta'zir edilir."
Rasûlullah'a küfreden kişiye ait hükümler konusunda bu malumatın yeterli olduğu kanaatindeyiz. Daha geniş bilgi almak isteyenlerin İbn Abidin ve İbn Teymiye'nin adı geçen eserlerine müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[30]

4363... Ebu Berze (r.a) der ki:
Ebu Bekir (r.a)'in yanında idim, bir adama öfkelendi ve ona sert davrandı.[31] Ben kendisine:
Ey Rasûlullah'ın halifesi, izin verirsen boynunu vurayım, dedim. Benim bu sözüm Ebu Bekir'in Öfkesini dindirdi. Kalkıp (odasına girdi). Sonra bana (birisini) gönderip;
Az Önce dediğin ne idi? dedi
Bana izin ver, boynunu vurayım, dedim.

Şayet emredersem yapar mısın?
Evet.
Hayır, vallahi Muhammed Sallallahü aleyhi vesellem'den sonra buna kimsenin hakkı yok, dedi.
Ebu Davud: "Bu Yezid'in lafzıdır" dedi. Ahmed b. Hanbel şöyle dedi: "Yani Ebubekirin Rasûlullah'ın söylediği su üç şeyin haricinde hiç kimseyi öldürmeye hakkı yoktur. İmandan sonra küfür, ihsandan sonra zina veya birisini kıssasın dışında öldürmek. Rasulullah' in bunlardan birisi olmadan da öldürmeye yetkisi vardı."[32]

Açıklama

Haberde bahsedilen adamın ismine şerhlerde temas edilmemiştir. Avnü'l-Ma'bud'da denildiğine göre Hz. Ebû Bekr'in adama öfkeleniş sebebi adamın Ebu Bekr'e küfretmiş olmasıdır. Nesai'deki rivayette adamın Hz. Ebu Bekir'e kabalık ettiği söylenmektedir.
Ashaba sövmenin hükmü 4658 ve devamındaki hadislerde gelecektir.
(K. Sünnebab: İ0)
Bu haberde Ahmed b. Hanbel'in tefsirine göre; Ebubekir, Rasulul-lah'dan sonraki bir halifenin bir müslümanı öldürebilmesi için ancak üç sebepten birinin bulunması gerektiğini bunları da müslümanın irtidadı, muhsan (sahih bir nikahla evlenip hanımı ile cinsel ilişki kuran) bir kimsenin zina etmesi ve birisinin haksız yere bir başkasını öldürmesidir.
Bu haberin konu ile pek bağlantısı yok gibidir. Ancak bundan önceki mürted konusu ile ilgisi vardır.[33]

3. Muharebe (Yol Kesicilik, Eşkıyalık) Konusunda Varid Olan Hadisler

4364... Enes b. Malik (r.a) den rivayet edildi ki; Ukl veya Urayne'den bir grup Rasûlullah (s.a)'a geldi. Ama Medine'nin havasına uyum sağlayamadılar. Rasûlullah (s.a) onlara sağmal develeri tavsiye edip idrarlarından ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar da gittiler ve iyileşince Rasûlullah'ın çobanını öldürdüler, develeri de sürüp götürdüler. Onların bu yaptıklarının haberi daha günün başında Rasûlullah'a ulaştı. Efendimiz de peşlerinden (adam) gönderdi. Günün ilerlemiş bir vaktinde (yakalanarak) Rasûlullah'a getirildiler. Rasûlullah emretti ve adamların elleri ayaklan kesildi, gözlerine mil çekildi ve Harra'ya atıldılar. Su istiyorlar fakat kendilerine su verilmiyordu.
Ebu Kılâbe der ki:
"Bunlar, çalan, öldüren, imandan sonra kafir olan, Allah ve Rasûlüne karşı muharebe eden bir kavimdir."[34]

4365... Vüheyb, Eyyûb'dan bu (önceki) hadisi, aynı isnadla rivayet edip şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) çiviler istedi, onlar kızartıldı ve gözlerine çekti, ellerini ve ayaklarını kestirdi ve onları (kanlarının kesilmesi için damarlarını ateşle) dağlamadı."[35]

4366... Velid bize Evzai'den, Evzai Yahya-yani İbn Ebi Kesir-den o da Ebu Kılabe vasıtasıyla Enes b. Malik'den bu (önceki) hadisi rivayet etti; ravi (bu rivayette şöyle) dedi:
"Rasûlullah (s.a) onları bulmak için iz sürücüler (arayıcılar) gönderdi. Onlar yakalanıp getirildiler. Bunun üzerine Allah tebareke ve tealâ: "Şüphesiz Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkaranların cezası... (Öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya yerlerinden sürülmeleridir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara âhirette de büyük azap vardır.)[36] âyetini indirdi.[37]

4367... Sabit, Katade ve Humeyd, Enes b. Malik'den bu hadisi rivayet ettiler. Bu rivayette Enes (r.a) şöyle dedi:
"Onlardan birisini, susuzluktan, ağzıyla toprağı ısırırken gördüm. İşte böylece Ölüp gittiler."[38]

4368... Hişam, Katade vasıtasıyla Enes b. Malik (r.a)'den bu hadisin benzerini rivayet etti. Râvî şunu ilave etti:
"Rasûlullah (s.a) sonra Müsle (adamların kulak, burnun, dudak gibi organlarını kesmek)'den nehyetti."
Bu rivayette "Çaprazlamasına" sözünü zikretmedi.
Şube; Katade ve Selam b. Miskin'den, onlar da Sabitten hepsi Enes'den bu hadisi rivayet ettiler, Katade ve Selam: "Çaprazlamasına" sözünü zikretmediler. Ben, Hammad b. Seleme'nin dışında onların hiçbirinin rivayetinde "Ellerinin ve ayaklarının çaprazlamasına kesildiği" ifadesini bulamadım."[39]

4369... İbn Ömer (radıyallahü anhuma), dedi ki: Bazı insanlar, Rasû-lullah'ın develerini yağma edip sürüp götürdüler, İslam'dan döndüler, Rasûlullah (s.a)'ın mü'min olan çobanını öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah peşlerinden (adamlar) gönderdi. Hırsızlar yakalandı. Efendimiz ellerini ve ayaklarını kesti, gözlerini oydu.
Onlar hakkında, muharebe ayeti (Maide, 33) nazil oldu. Haccac sorduğu zaman, Enes b. Malik'in bildirdiği kişiler onlardır.[40]

4370... Ebu'z-Zinâd şöyle, demiştir:
"Rasûlullah (s.a) sağmal develerini çalanların (ellerini ayaklarını) kesip, ateşle gözlerini oyunca onun dikkatini çekmek için Allah (c.c): "Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkaranların cezası, öldürülmeleri veya asılmaları..."[41] ayetini indirdi.[42]

4371... Muhammed b. Şirin demiştir ki: "Bu, yani Enes hadisi hadler indirilmeden (meşru kılınmadan) önce idi."[43]

4372... İbn Abbas (ranhuma) şöyle demiştir:
"Allah ve Rasülü ile savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya yerlerinden sürülmeleridir... Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette de büyük azab vardır. Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder." ayeti müşrikler hakkında nazil oldu. Onlardan her kim yakalanmadan önce tevbe ederse bu kendilerine lâzım olan haddin uygulanmasına mâni olamaz.[44]

Açıklama

Abbas'dan Selen son naber dışındaki tüm hadisleri, aynı olaydan bahseden bir hadisin, biri birinden küçük farklarla ayrılan değişik rivayetleridir. 4372 numaradaki son haber de, hadislerde geçen, Maide suresinin 33. ayetinin nüzul sebebi konusundaki İbn Abbas'ın görüşünü ifâde etmektedir. Tüm rivayetler aynı hadise ile ilgili olduğu için izahı hadislerin sonuna bırakmayı uygun bulduk.
Önce diğer hadis kitapları ile tarih ve siyer kitaplarındaki nakilleri de göz Önüne alarak hadiseyi vermek sonra da hadisin ihtiva ettiği fıkhî hükümlere geçmek istiyoruz:
Urayne veya Ukl kabilesinden yedi sekiz kişilik bir grup Medine'ye gelerek müslüman oldular. Ancak Medine'deki ikametleri esnasında, Medine'nin havası kendilerine ağır geldi ve hastalandılar. Renkleri soldu, zayıf ve bitap bir hale düştüler. Hz. Peygamber (s.a)'e müracaat ederek, şehri terkedip develerin yanına gitmek istediler. Rasulullah da develerin yanına gitmelerine izin verdi ve tedavi olmaları için, develerin idrar ve sütlerini içmelerini tavsiye etti. Develer, Küba civarında, Zü'1-Hader denilen yerde idi. Sayılan 15 kadar olan bu develer sağılıyordu. Bir kısmı zekat devesi, bir kısım da Rasulullah'm şahsi malı idi.
Adamlar develerin yanına gittiler, efendimizin tavsiyesi istikametinde süt ve idrarlarından içtiler. Allah'ın izni ile tedavi oldular, iyileşip kendilerine gelince, irtidat ettiler ve develerden birisini kestiler. Çobanlardan birisinin de ellerini ve ayaklarını kestiler, gözlerine diken batırarak oydular ve güneşin ortasında ölüme terkettiler. Geri kalan develeri de alıp götürdüler. Sağ kalan çoban, Medine'ye gelerek hadiseyi Rasulullah'a haber verdi. Rasulullah hemen peşlerinden yirmi kişilik bir süvari müfrezesi gönderdi. İçlerinde iz sürücüler de vardı. Başlarında Kürz b. Cabir el-Cihrî bulunan bir müfreze kısa zamanda sakilleri yakalayıp Rasulullah (s.a)'a getirdi. Hz. Peygamber (s.a) de onları kendi yaptıklarına uygun bir şekilde cezalandırdı. Ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerine mil çektirdi ve Han'a denilen yere güneşin altına attırdı. Sıcağın altında: "su su!" diye bağırdıkları halde hiç kimse bunlara su vermedi. Böylece geberip gittiler.
İslam'dan dönen, develeri çalan ve çobanı işkence ederek öldüren Uraynalılara verilen bu ceza, bir çok alime göre hadislerin tercemesi esnasında meali verilen, Maide suresinin 33. ayetinin nüzulüne sebep olmuştur. İşaret edilen ayette Cenab-ı Hak, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açanlara verilecek cezayı beyan buyurmuştur. Ayet-i kerimede Rasulullah'm uygulamasından gözleri oyma dışındakiler bırakılmıştır.
Konu ile ilgili fıkhı ahkama geçmeden önce akla gelmesi muhtemel bir iki noktaya işaret etmek istiyoruz.
1- Rivayetlerden birisinde Rasûlü ekremin, adamların el ve ayaklarını kestirdikten sonra damarlarını dağlamayıp, kanın akmasına göz yumduğuna işaret edilmektedir. Hırsızlık ve yol kesme gibi suçlara uygulanan el ve ayak kesme cezalarında, kanın durması için kesilen yer ateşle dağlanıp damar büzdüriildüğü halde acaba burada niçin yapılmamıştır?
Bu somya şöyle cevap verilmiştir: Bu adamlar dinden çıktıkları için zaten ölümü hak etmişlerdir. Dolayısıyla ölümlerini engelleyecek bir muamelede bulunmaya gerek yoktur.
2- Rasûlullah (s.a) bunlara, el ve ayaklarını kesmenin yanı sıra, gözlerini oymak, çöle terkedip su vermemek gibi çok katı cezalar vermiştir. Oysa Müsle İslamda haramdır. Rasûlullah bu cezaları niçin vermiş olabilir?
Bu muhtemel soruyu da şöyle cevaplamak mümkündür: Kadı Iyaz'ın bildirdiğine göre bu ceza hudud ve muharebe ayeti inmeden önce verilmiştir. Dolayısıyla efendimiz bu cezayı, had olarak değil, kısas olarak vermiştir. Müslüman çobanın gözünü oydukları için kısas olarak Rasûlullah da onların gözlerini uydurmuştur. Ama ayet indikten sonra bu ceza neshedilmiştir. Bazı alimlere göre ise, muharebe ayeti, hadiste anılanlar hakkında inmiş ama Rasûlullah onların çobana yaptıklarına karşılık kısas olarak bu cezayı vermiştir.
Çöle atıldıktan sonra bunlara su verilmemesi mes'elesine gelince, Hz. Peygamberdin su verilmemesi yolunda bir emri yoktur. Suyu sahabeler vermemişlerdir. Kadı Iyaz'a göre ölüme mahkum edilen birisinin bir de su verilmemek suretiyle cezalandırılması caiz değildir. Nevevi'ye göre ise bu adamlar dinden dönüp çobanı öldürdükleri için ne su istemeye ne de başka bir iyi muameleyi beklemeye haklan yoktur. Hatta yanında abdest alacak kadar su bulunan kişinin o suyu ölümden ya da şiddetli susuzluktan korkan bir mürtede verip de teyemmüm etmesi caiz değildir. Fakat suyu isteyen bir zımmi veya hayvan olursa vermek gerekir.
Hadis-i şeriflerde temas edilen Maide suresinin 33. ayetinde anılan cezaların Allah Rasûlüne karşı muharebe edenlere mahsus olduğunu görüyoruz. Hadiste anlatılan hadisede ise Urayneliler, dinden çıkmışlar, çoban öldürmüşler ve deve çalmışlardır.
Bunların yaptıkları, "Muharebe" kelimesinden ilk aklımıza gelen anlam içine girmemektedir. O halde ayet-i kerimedeki muharebebe sözcüğünden neyi anlayacağız? Bunu açıklığa kavuşturmamız gerekir.
Aşağı yukarı görüşü nakledilen alimlerin tümüne göre ayetteki muharebe edenden maksat, silahla insanlara saldıran, onların mallarına ve canlarına musallat olan kişi ya da kişilerdir. Ulemâ bu anlayışta hem fikir oldukları halde saldırının şehir içi ve şehir dışında olması halinde muharebe hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağında ihtilaf etmişlerdir.

İmam Malik, İmam Şafii, Ebu Sevr ve İbnu'l-Münzir'e göre; ister şehir içinde olsun ister şehir dışında, insanlara saldırıp canlarına ve mallarına göz dikenler ayetteki muharebenin şümulüne girerler. Süfyan'ı Sevrî, İs-hak ve Ebû Hanife'ye göre muharebe hükümlerinin sabit olması için saldırının şehir dışında olması gerekir. Şehir içindeki saldırılarda muharebe ahkamı câri değildir.
Ayet-i kerimede, Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş edenlere birtakım cezalar öngörülmektedir. Bu cezaların hepsi mi verilecektir? Hakim bu cezalardan istediğini vermekte muhayyer midir? Yoksa ayetteki belirli cezalar belirli suçlara mı hastır? Bu konu alimler arasında tartışmalıdır. Şimdi bu konudaki görüşleri Kıırtubi'nin tefsirinden naklen vermek istiyoruz:
1- Suçluya suçu nisbetinde ceza verilir; yolda korku yaratıp mal alanın eli ve ayağı çaprazlama (sağ eli sol ayağı) kesilir. Eğer hem mal alıp hem de adam öldürürse önce eli ve ayağı kesilir sonra asılır. Adam öldürüp mal almazsa öldürülür. Şayet adam öldürmez mal da almazsa memleketinden sürülür. Bu görüş İbn Abbas, Nehaî, Ata el-Horasanî ve İbn Mic-lez'e aittir.
2- İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre; adam öldürürse öldürülür. Mal alır da adam öldürmezse eli ve ayağı çaprazlama kesilir. Hem adam öldürür hem de mal alırsa, otorite sahibi muhayyerdir; isterse elini ve ayağını kesip öldürür ve asar, isterse elini ayağını kesmeden öldürür ve asar.
3- İmam Şafîî'ye göre; mal alırsa sağ eli kesilir ve dağlanır. (Kanın durması için bileğin damarı ateşle veya kızgın yağla büzdürülür), sonra sol ayağı kesilir, dağlanır ve serbest bırakılır. Adam öldürürse Öldürülür. Hem mal alır hem de adam öldürürse öldürülür ve asılır. İmam Şafîî'den, asmanın üç gün süreceği rivayet edilmiştir.
4- Ahmed b. Hanbel'e göre; adam öldürürse Öldürülür, mal alırsa Şafii'nin dediği gibi sağ eli ve solayağı kesilir.
5- Bazı alimlere göre; devlet başkanı, Allah ve Rasulü ile savaşana ayette anılan cezalardan birisini vermekte muhayyerdir. Hem öldürmek hem asmak veya hem el ve ayak kesip hem de öldürmek gibi birden fazla cezayı aynı anda vermek caizdir. Bir rivayette İbn Abbas, İmam Malik, Said b. el-Müseyyeb, Ömer b. Abdi'1-Aziz, Mücahid, Dahhak ve Nehâî bı görüştedirler.[45]
Hanefî mezhebine göre, yolculara baskın veren, fakat mala ve cana dokunmadan sadece onları korkutanlara verilecek ceza nefy yani sürgündür.
Ulemâ, ayette geçen "nefy=(sürgün)"den maksadın ne olduğunda da ihtilaf etmiştir. Kimine göre maksat, İslam ülkesinden çıkarmak, kimine göre doğup büyüdüğü memleketinden başka bir yere sürmek, kimine göre hapsetmek, kimine göre yakalanıp cezalandırılıncaya kadar devamlı olarak takip edilmesi, kimine göre de suçu işlediği memleketten başka bir yere sürülmesidir. Hanefîlerin muteber görüşüne göre maksat hapistir.[46] Arap edebiyatında hapse atılan için "Dünyadan sürülmüş" tabiri kullanılmaktadır. Bir dörtlükte mahbuslarcîan biri şöyle demiştir:
"Dünyalı olduğumuz halde dünyadan çıkmışız.
Ne ölüler,ne dinler arasında sayılırız.
Bir şey için yanımıza gelse bir gün garaliyan,
'Bu dünyadan gelmiş' diye şaşıp kalırız."
Yukarıya aldığımız izahattan anlaşılacağı üzere âyetteki Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açanlardan maksat yol kesici eşkıyalardır.[47]

Bazı Hükümler

1- Tedavî maksadı ile eti yenen hayvanların idrarını içmek caizdir.
Bazı alimler, bu hadisle istidlal ederek eti yenen hayvanların idrarlarının temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Hanefi imamlarından Muhammed, Şafîîlerden Rûyânî, İmam Şa'bi, Atâ, Nehaî, Zührî, İbn Şîrîn ve Süfyân-ı Sevrî bı görüştedirler.
İmam-ı A'zam, İmam Şafii, Ebu Yûsuf, Ebû Sevr ve diğer bazı âlimlere göre, eti yenen hayvanların idrarları pistir. Ancak Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre, necaseti muhaffefedir. Bulaştığı elbisenin dörtte birini aş-mamışsa namaza mani değildir.
Bu alimlere göre Urayneliler had i ses indeki hüküm zarurete mebnidir. Zaruretin bulunduğu yerde birçok haram mubah olur. Ama zaruret kalkınca haram hükmü devam eder.
2- Tedavi edeceği kesin bilinirse, haram madde ile tedavi olmak caizdir. Ancak konu ihtilaflıdır.
3- Bir kişiye karşı birden fazla kişi bir cinayet işlerse, kısas canilerin hepsine karşı uygulanır.
4- Devlet başkanı, yanına gelen yabancıların işleri ile ilgilenmeli, onların ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
5- İlaç kullanmak caizdir.
6- Mürted, tevbe etmesi beklenmeden Öldürülür. Ancak mesele ihtilaflıdır. Daha Önce geçen bablarda bu konu tafsilatlı olarak anlatılmıştır.
7- Bir suç işleyen kişiye kısas uygulanırken misillemede bulunmak caizdir.[48]

4. Hadde Şefaat Edilir (Mî)?

4373... Aişe radıyallahu anha şöyle; demiştir
Mahzumckabilesine mensup, hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş'i üzdü. "Onun hakkında Resulullah ile kim konuşur" denildi. "Buna Rasûlullati'ın çok sevdiği Usâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir?" dediler. Usâme Rasqlullah (s.a) ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);
"Ya Üsame! Allah'ın hadlerinden bir hadde şefaat mı ediyorsun?" buyurdu. Sonra kalkıp halka hitaben şöyle dedi: "Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bırakıverdikleri, zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine

had uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Fati-ma (bile) hırsızlık yapsa elini keserim."[49]

4374... Ma'mer; Zühri'den, Zührî; Urve'den o da Hz. Aişe'den rivayet etmiştir.
Hz. Aişe (r.anha) şöyle dedi:
"Mahzum kabilesinden bir kadın iyreti eşya alır -ve onu inkâr ederdi. Rasûlullah (s.a)'de o kadının elinin kesilmesini emretti."
Ravî, Leys'in (önceki) hadisinin benzerini anlattı, "Rasûlullah (s.a) kadının elini kesti" dedi.[50]
Ebû Davûd der ki: Ibn Vehb bu hadisi, Yunus vasıtasıyla Zühri'den rivayet edip Leyş'in dediği gibi söyle dedi:
"Rasûlullah (s.a) zamanında, Feth (Mekke fethi) gazvesinde hırsızlık yaptı...."
Leys, Ibn Şihab'dan aynı isnadla rivayet edip "Bir kadın iyreti aldı... " dedi. Mes'ud b. el-Esved de Rasûlullah (s.a)'den bu haberin benzerini rivayet etti ve "Rasûlullah'in evinden bir kadife çaldı..." dedi.
Ebu'z-Zübeyr, Cabir'den, bir kadının hırsızlık yapıp Rasûlullah (s.a)'in kızı Zeyneb'e sığındığını rivayet etti.[51]

Açıklama

Hadis-i şerifte, hırsızlık yapan bir kadının elinin kesilmemesi için yapılan müracaatta, Rasûlullah'ın öfkelendiği ve bunun eski ümmetlerin helak sebeplerinden biri olduğu anlatılmaktadır. Hadiste anılan kadın, Mahzum kabilesinden Fatıma bint el-Esved b. Abdi'l-Esed'tir. Ebû Seleme (r.a)'nin yeğenidir.
Yukarıdaki rivayetlerden birisinde kadının iyreti olarak bazı eşyalar alıp iade etmediği ve bunları inkar ettiği bildirilmektedir. Bunları esas alarak bazı alimler kadının elinin kesiliş sebebinin ariyetleri inkar edişi olduğunu söylerler. Ama çoğunluk bu görüşü kabul etmez ve bundan maksadın kadını tarif etrnek olup, el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Nitekim rivayetlerin çoğunda kadının hırsızlık ettiği, mal çaldığı açıkça görülmektedir. 4395 numaralı hadiste bu konu tekrar gelecektir. Gerek Ebû Davud'un gerekse diğer muhaddislerin rivayetlerini bir araya toparlarsak hadisenin şu şekilde cereyan ettiği anlaşılmaktadır:
Mekke fethedildiği sene Mahzum kabilesinden Fatıma bin-t Esved adındaki kadın, Rasûlullah'ın evinden bir kadife kumaş çaldı. İşlediği suç, kolunun kesilmesi cezasını gerektiriyordu. Ancak kadın itibarlı bir alieye mensuptu. Onun için, elinin kesilmesi bazı sahabelere ağır geldi. Rasûlullah'tan kadının elinin kesilmemesini rica etmek istiyorlar ama buna cesaret edemiyorlardı. Nihayet Üsâme b. Zeyd'in Rasûlullah yanındaki mevkiine ve Rasûlullah'ın ona olan sevgisine güvenerek, ricacı olarak Üsa-me'yi gönderdiler. Hz. Üsâme, ashabın arzusunu efendimize anlatınca caiz olmadığını söyledi ve cemaatın karşısına çıkıp bir hitabede bulundu. Rasûlullah hutbesinde daha önce yaşayan milletlerin (beni İsrail'in) helakine, içlerinde itibarlı bir aileye mensub olan birisi hırsızlık yaptığında salıvermeleri, ama zayıf birisi hırsızlık yaptığında haddi uygulamalarının sebep olduğunu söyledi. Suçu işleyen kim olursa olsun hak ettiği cezayı vermek konusundaki kararlılığını göstermek için de: Hırsızlık yapan, ailesinin en değerli ferdi olan kızı Fatıma bile olsa elini keseceğini söylemiş ve kadının elini kesmiştir.
Kadın daha sonra pişmanlık duymuş, durumunu düzeltmiş ve evlenmiştir. Hatta bazı hacetleri için Hz. Aişe'nin yanına geldiği rivayet edilir. Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre hadlere tealluk eden bir cezanın affedilmesi ya da hafifletilmesi için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak caiz değildir. Bu hüküm hakim nezdinde dava başladıktan sonrası içindir. Bu konuda tüm âlimler müttefiktir. Ama daha dava mahkemeye intikal etmeden devlet yetkilisi tarafından duyulmadan önce suçu örtbas etmek, affı için şefaatçi olmak ulemânın çoğunluğuna göre müstehabtır. Ama bu, kötülüğü adet edinmeyen kişiler hakkındadır.
Haddi gerektirmeyen suçlarda ise, suçlunun affı için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak ve şefaati kabul etmek caizdir.
Yine hadisin delaletine göre hakimin haddi gerektiren bir suç işleyen kişiyi bağışlaması veya fidye karşılığında salıvermesi caiz değildir.
Hadisin bazı rivayetlerinde Mahzum kabilesinden olan kadının ariyet alıp onları inkar edişi belirtilmektedir. Bazı alimlerin bu rivayeti, esas alarak kadının elinin kesiliş sebebinin ariyetleri inkâr etmesi olduğunu söylemiştik. Ahmet b. Hanbel ile İshâk bu rivayetle istidlal ederek ariyet olarak bir mal alıp iade etmeyen ve ariyeti inkar eden kişinin elinin kesileceğini söylemişlerdir. Cumhûr'a göre ise inkâr edilen ariyetten dolayı el kesilmez. El kesme cezasını gerektiren çalmak konusunda tafsilat 11. babda gelecektir.[52]

5. Haddi Hak Edenlerin Suçunu Gizlemek[53]

4375... Aişe radıyallahü anha'dan; rivayet edildiğine göre Rasûlullah
(s.a) şöyle buyurmuştur:
"İyi haslet sahiplerinin haddi gerektirenler dışındaki hatalarını bağışlayın"[54]

Açıklama

Münzirî, isnaddaki Abdülmelik b. Zeyd'den dolayı nacuse zayıf demiştir. Siracüddin el-Kazvînî de bu hadisi tenkid etmiş hatta mevzu olduğunu söylemiştir. Hafız İbn Ha-cer ise Kazvînî'nin iddiasını reddetmiştir. İbn Hacer bu hadisin başka bir isnadla daha rivayet edildiğini, gerçi o isnadda da zayıf bir ravinin bulunduğunu ama iki rivayetin birbirlerini takviye ettiklerini söyler.
Hadis-i şeriften, hadlerin dışındaki suçların affedilmelerinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Hattabî bu hadisin tazîri gerektiren

suçlarda imamın ceza verip vermemekte muhayyer olduğuna delil olduğunu söyler.
Hadisten anlaşılan ikinci bir hüküm de, tazîri gerektiren suçta cezanın suçu işleyenin şahsiyetine göre değişebileceğidir. Çünkü İslâm hukukunda cezanın asıl hedefi, suçun bir daha işlenmesini önlemektir. Şahsiyetli birisi hata ederek bir suç işlerse çok hafif bir ceza onun aynı suçu bir daha işlemesine mani olur. Şahsiyetsiz, kaşarlanmış birisinin aynı suçu bir daha işlemekten korkar hale gelmesi ise daha ağır bir cezayı gerektirebilir. Bu hal hiç de adalete aykırı bir hal değildir. Bu gerçeğin farkına varıldığı anlaşılan çağdaş hukuk sistemlerinde de sabıkanın olmayışı, sanığın iyi hali cezayı hafifletici sebeplerden kabul edilmiştir.
Hadler Allah hakkı olarak meşru kılındığı için haddi gerektiren suçlarda haysiyet ve itibar sahibi birisi ile haysiyetsiz, sabıkalı birisi arasında hiçbir fark yoktur. Bu türden bir suçu işleyen birisi kim olursa olsun şarî-in koyduğu ceza noksansız uygulanır.[55]

6. Yetkili Makama Ulaşmadan Önce Hadleri Bağışlanabilir

4376... Abdullah b. Amr b. el-As (ranhuma)'dan; Rasûlullah (s.a)'in
şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hadleri aranızda bağışlayınız. Bana ulaşan hadd (in uygulanması) ise vacib olmuştur. "[56]

Açıklama

Hadis-i şerif, daha hakime ulaşmadan önce haddi gerektiren suçlan bağışlamayı teşvik etmektedir. Suçu bağışlamaktan maksat gizlemek, hâkime intikal ettirmemektir.
Hadisteki "affediniz" emri vücûb için değil, istihbab içindir. Yani suç işleyenin durumunu gizlemek, hakime götürmemek vacip değil müstehaptır. Yukarıdaki hadiste de işaret edildiği gibi, haddi gerektiren bir suç hâkime intikal etmiş ise artık haddi uygulamak vacib olur. Af sözkonusu olamaz.[57]

7. (Haddi Gerektiren Suçları) İşleyenleri Setretmek

4377... Yezid b. Nuaym, babası (Nuaym)dan şöyle rivayet etti: Mâiz (r.a) Rasûlullah (s.a)'a gelip dört defa (zina ettiğini) ikrar etti. bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti ve Hazzâl'e;[58] "Eğer onu elbisenle gizleseydin senin için daha hayırlı olurdu" dedi.[59]

4378... İbnü'l Miinkedir şöyle demiştir:
"Hezzâl, Mâız'a; Rasûlullah'a gidip haber vermesini emretti.[60]

Açıklama

Mâız, kıssası 4419 numaralı hadiste gelecektir.
Ama burada kıssanın özetini vermek istiyoruz: Maız b Malik, Hezzal'in vesayeti altında yetim büyümüştü. Bir câriye ile zina etti. Kendisi Muhsandı. Yani sahih bir evlilik yapmış ve hanımı ile ilişki kurmuşu. Hezzal, Mâız'a Rasûlullah'a gidip durumu haber vermesini belki Rasûlullah'in buna bir çıkış yolu bulacağını kendisi için Al-lah'dan af dileyeceğini söyledi. Mâız da Rasûlullah (s.a)'a gelip: "Ya Rasûlullah ben zina ettim. Bana Allah'ın kitabını uygula" dedi. Rasûlullah ona itibar etmedi ama Mâız dönüp bu sözlerini üç kez daha tekrarladı. Bunun üzerine efendimiz, recmedilmesini emretti ve Mâız recmedildi. Hezzale de, mes'eleye muttali olup da Maız'ı kendisine göndereceğine, onların üzerine elbisesini atıp gizlemesinin daha hayırlı olacağını söyledi.
Hadis-i şerifin konu ile ilgili bölümü, Rasûlullah'ın Hezzal'e söylediğidir. Efendimiz bu sözü ile haddi gerektiren bir suç işleyen kişinin başkaları tarafından bilinmeyen suçunu hakime haber vermemenin daha iyi olacağına işaret etmiştir.[61]

8. Haddi (Gerektiren Bir Suç) İşleyenin Gelip İkrar Etmesi

4379... Alkame b. Vail babasından, şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a) devrinde bir kadın namaza gitmek üzere çıkmıştı. Karşısına bir adam çıkıp kadının elbisesini başına örttü ve tecavüz etti. Kadın bağırdı ve adam da gitti. O anda yanından geçen başka birisine ; Kadın:
"İşte şu adam bana şöyle şöyle yaptı" dedi. Muhacirlerden bir gruba uğrayıp yine, "Şu adam bana şöyle şöyle yaptı" dedi. O grup gidip kadının kendisine tecavüz ettiğini zannettiği adamı yakaladılar, kadına getirdiler. Kadın: "Evet bu, o" dedi. Bunun üzerine adamı alıp Rasûlullah (s.a)'a götürdüler. Rasûlullah (s.a) adamın (recmedilmesini) emredince, kadına tecavüz eden adam ayağa kalktı ve:
"Ya Rasûlullah, ona tecavüz eden benim" dedi. Rasûlullah kadına döndü ve;
"Git seni Allah bağışladı" buyurdu. (Getirilen) adama iyi sözler söyledi.
Ebû Dâvûd dedi ki; Yani (iyi sözler tik) tutuklanan adam içindi. Kadına tecavüz eden adam için de:

"Onu recmediniz. Şüphesiz o öyle bir tevbe etti ki eğer tüm Medine halkı o tevbeyi etseydi hepsinden kabul olunurdu.[62] buyurdu.
Ebû Davûd: "Sw hadisi Esbal b. Nasr da Sımak'dan rivayet etti." dedi.[63]

Açıklama

Hadisin ihtiva ettiği hükme geçmeden önce metin deki bazı noktalara temas etmek istiyoruz:
"Kadının elbisesini başına örttü" diye terceme ettiğimiz, "tetecellele-hâ" kelimesi, Suyûtî tarafından "onunla cinsî temas kurdu" şeklinde izah edilmiştir. Bizim tercememiz Aliyyü'l-Kari'nin izahına uygundur.
"Ona tecavüz etti" diye terceme ettiğimiz" "tekadâ hâcetehû minhâ" cümlesinin zahir manası "ihtiyacını giderdi" demektir. Burada "cinsi temasta bulundu" manasına kinaye olarak kullanılmıştır.
Hadis metninde Peygamber efendimiz kadına; "Allah seni bağışladı" buyurmuştur. Bunun iki manaya gelme ihtimali vardır:
1- Sen suçsuz birisine iftira ettin. Bilmeden onun sana tecavüz ettiğini iddia edip lekeledin. Ama bunu bilmeden yaptığın için Allah seni affetti.
2- Seninle kurulan cinsel ilişkiden dolayı Allah seni affetti. Çünkü sen kendini isteyerek teslim etmedin. Zorla tecavüz edildin.
Sarihler daha çok ikinci mana üzerinde durmaktadırlar. Efendimiz, kadının iddia ettiği adamın suçsuz olduğu meydana çıkınca onu teselli edici gönül alıcı güzel sözler söylemiş, kadının yaptığı hatayı tamir cihetine gitmiştir. Sonra da kadına tecavüz ettiğini ikrar eden gerçek mütecavizin recmedilmesini istemiştir. Burada karşımıza iki mesele çıkmaktadır:
a) Gerçek mütecaviz çıkmadan önce, efendimiz maznunun recmedilmesini emretmişti. Adamın ikrarı olmadan ve kadın şahit göstermeden efendimiz bu suçu nasıl sabit gördü de ceza vermek istedi?
b) Gerçek, mütecaviz, kadına tecavüz ettiğini bir defa ikrar etmiş görünüyor. Bir defa ikrar ile suç sabit olur mu? Bu konuda ulemanın görüşü ne?
Şimdi bu sorulara sırasıyla cevap bulmaya çalışalım:
a) Gerçekten metni zahirine göre anlarsak ortaya bir müşkil çıkmaktadır. İslam hukuku prensiplerine göre metindeki vakıaya uygun düşen adamın recmedilmesi değil, kadına kazf haddinin uygulanmasıdır. Çünkü kadın, adamı lekeleyici bir iddiada bulunmuş ve bu iddiasını isbat edememiştir.
Avnü'l-Ma'bud müellifinin, Kari ve Fethu'l - Vedud'den naklettiğine göre maksat, Rasûlullah'in recmi emretmek üzere oluşudur. Çünkü huzuruna bir dava gelmiştir, meseleyi tetkik etmektedir. Mümkündür ki gidişat, hakkında iddiada bulunulan zatın aleyhine bir seyr takib etmektedir.
b) Üzerinde durduğumuz hadiste mütecavizin ikrarını tekrarladığına dair bir kayıt mevcut değildir. Hz. Peygamber'in ikrarı tekrarlatmadan recmettirdiğini bildiren başka rivayetler de vardır. Mesela, Asîf hadisi diye bilinen bir rivayette Üneys (r.a)'e "Ya Üneys, o kadına git, itiraf ederse recmet" buyurmuştur. 37 yine Müslim, Tirmizi, Ebu Davud, ne-sai ve İbn Mace'nin Ubâde b. es-Samit'ten rivayet ettikleri bir hadiste belirtildiğine göre efendimiz Cüheyne'den bir kadını, ikrarı tekrarlatmadan recmetmiştir.[64]
Yine Büreyde (r.anha)'dan rivayet edilen bir haberde bildirildiğine göre, efendimiz bir kadını dört defa ikrar etmeden recmetmiştir.
Bütün bu hadislere dayanarak, İmam Malik, İmam Şafîî, Hammad ve Ebû Sevr, zina suçunun sübûtu için bir defa yapılan ikrarın kafi olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, sahabelerden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den, Tabiundan da Hasenu'l-Basri (Allah hepsinden razı olsun)den rivayet edilmiştir. Bu grupta olanlar Hz. Peygamber (s.a)'in dört defa ikrar ettirdiğini bildiren hadislerin muzdarib olduklarını söylemişlerdir.
Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre, zina suçunun sübutu için dört şahit yok ise, suçu işleyen kişinin dört defa ikrarda bulunması gerekir. Her ikrar ayrı ayrı meclislerde olmalı ve hakim ilk üç seferinde bu ikrarı reddetmelidir. Bu gruptaki ulemanın delilleri, Maiz'in ikrarı konusundaki çeşitli rivayetlerdir. Bu rivayetlerden bir kısmında, Mâiz'in dört kez ikrarda bulunduğu belirtilirken, bir kısmında Mâiz'in dördüncü ikrarı olmasaydı recmedilmeyeceğine işaret edilmekte, bazılarında da Rasûlullah'm birinci, ikinci ve üçüncü ikrarlarında Mâiz'i kovduğu bildirilmektedir. Mesela bir rivayette Büreyde, "Biz Rasûlullah'm ashabı, aramızda Mâiz'i konuşur ve eğer üçüncü itirafından sonra evinde otursaydı Rasûlullah onu recmetmezdi. Onu ancak dördüncü ikrarından sonra recmetti" derdik, demektedir.[65]
îbn Ebi Leyla, İshak b. Rahûye ve Hasen b. Salih de bu görüştedirler.
Bu görüş sahipleri öncekilerin delillerini şu şekilde cevaplamaktadırlar: "O hadisler mutlaktırlar. Bizim dayandığımız; ikrarın dört defa olduğunu bildiren hadisler onları kayıtlamıştır. Karşı görüşte olanlar ise takyidin söz ile olacağını, bu mes'elelerde ise fiil olduğunu söyleyerek itiraz etmişlerdir.
Hanefî ulemasından Mergınanî, zina suçunun şehadetle sübutunda bir farklılık bulunduğuna, diğer suçlar iki şahitle sabit olduğu halde zinanın sübûtu için dört şahit gerektiğine dikkat çekerek, bunun ikrarının da dört defa tekrarlanması gerektiğine mantıki bir delil olduğunu söyler.[66]

9. Hadde Telkin

4380... Ebu Ümeyye el-Mahzûmi (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'a (çaldığmı)kesin bir dille itiraf eden bir hırsız getirildi (ama) yanında mal bulunmuyordu. Efendimiz:
"Senin (birşey) çaldığını zannetmiyorum" buyurdu. Adam: "Evet çaldım" dedi ve bu sözü iki veya üç[67], defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti, adam(m eli) kesildi ve Rasûlullah'a (tekrar) getirildi. Rasûlullah: "Allah'tan bağış dile

ve ona tevbe et" buyurdu.
Adam:
Estağfirullâhe ve etûbû ileyh: Allah'tan bağış diler ve ona tevbe ederim" dedi.
Rasûlullah (s.a) üç kerre:
"Allah'ım, onun tevbesini kabul et" dedi.[68]
Ebû Davûd der ki:
"Bu hadisi Amr b. Asım, Hemmam'dan, o İshak b. Abdullah'dan rivayet eni. ishak: Ensar'dan birisi olan Ebû Ümeyye Rasûlullah' dan (rivayet etti), dedi"[69]

Açıklama

Hadis-i şerifin konu ile ilgisi, haddi gerektiren bir suç jşiecjiğjni ikrar eden kişiye, ikrarından dönmesi için telkinde bulunmanın meşruiyetine işaret etmesidir. Efendimizin kendisine gelip de bir şey çaldığım söyleyen birisine: "Senin bir şey çaldığını zannetmiyorum" buyurması buna delildir. Hattabî, Rasûlullah'm böyle demesine sebebin itirafta bulunmanın gaflette olduğunu zannetmesi veya onun hırsızlığın manasım bilmeden hırsızlık itirafında bulunmuş olması ihtimali ya da buna benzer birşey olduğunu söyler. Çünkü itiraf edilen suç haddi gerektiren bir suçtur. Hadler şüphelerle düşer. Öyleyse suçun şüpheye meydan bırakmayacak şekilde sabit olması icab eder. Ama suçun varlığı kesin bir şekilde açığa çıkarsa artık ceza uygulanır.
Hırsıza ikrarından dönmesi için telkinde bulunmanın meşruiyeti, Hz. Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Derda gibi sahabelerden rivayet edilmiştir. İs-hak ve Ahmed b. Hanbel, telkinde bulunmakta beis görmezlerdi.
Şevkânî bu hadisin haddi düşürmeye sebeb olacak bir şeyi telkin etmenin müstehap oluşuna delil olduğunu söyler.
Hadiste görüldüğü üzere, Rasûlullah efendimiz hem hırsızlık itirafında bulunan şahsın elini kesmiş, hem de Allah'a tevbe edip bağış dilemesini tavsiye etmiştir. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "Had cezaları işlenen suça keffarettir, dolayısıyla suçluya had uygulandığı takdirde kendisinden işlediği suçun uhrevî mesuliyeti de düşer. O halde efendimiz cezayı uyguladığı bir adama niçin tevbe telkininde bulunmuştur?"
Bu muhtemel soruya Sindî şöyle cevap vermiştir: "Rasûlullah, tevbe ve istiğfarı hırsızın diğer günahları için emretmiştir. Bir daha böyle bir suç işlememesi için tevbe telkin edilmiş de olabilir."
Hadiste hükme esas olacak başka bir yön de hırsızlık ikrarında bulunan birisine haddin uygulanabilmesi için ikrarın tekrarlatılması meselesidir. Metinde hırsızlık yapan şahsın itirafını iki veya üç defa tekrarladığı görülmektedir. Acaba bu, hükmün gereği midir? Yoksa şart olmamakla birlikte vuku bulan bir uygulama mıdır? Bu konuda ulema ihtilaf etmiştir. Ibn Ebî Leyla, İbn Şübrume, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'ye göre hırsızlık ikrarında bulunana had uygulanabilmesi için ikrarın en azından iki defa tekrarlanması gerekir. Bu görüş Ebû Yusuf'tan da rivayet edilmiştir. Delilleri, üzerinde durduğumuz bu hadistir.
İmam Mâlik, İmam Şafîî ve Hanefî mücdehidlerine göre hırsızlık suçunun sübutu için bir tek ikrar kafidir. Bu hadisin ikrarın tekrarlanmasının şart oluşuna delil olmadığını, hadisin ikrarda bulunana haddi düşürücü telkinde bulunmanın ve suçun isbatmda ihtiyatlı davranmanın mendupluğuna delil olduğunu söylerler. Hz. Peygamber (s.a)'in: Senin bir şey çaldığını zannetmiyorum" buyurmasının da iddialarına delil olduğunu söylerler. Ayrıca kalkanın ve Safvan'ın ridâsmın çalınması olaylarında, ikrarın tekrarı söz konusu edilmeden efendimizin, hırsızın elini kestiği rivayet edilmiştir. Bu da, son gruptaki ulemânın görüşüne delildir.[70]

Bazı Hükümler

1- Haddi gerektiren bir suç itirafında bulunan kişiye haddi düşürmeye yönelik telkinde bulunmak müstehaptır.
2- Bir suç işleyen kişiye tevbe ve istiğfar etmesini tavsiye edip, duasının kabulü için dua etmek müstehaptır.
3- Haddi gerektiren bir suçun işlendiği ikrarla sabit olunca had uygulanır.[71]

10 Ne Olduğunu Söylemeden Bir Haddi (Gerektiren Bir Suçu) İtiraf Edenin Durumu

4381... Ebû Ümâme (r.a) haber verdi ki: Bir adam Rasûlullah'a gelip:
Ya Rasûlullah ben haddi gerektiren bir suç işledim. Bana haddi uygula, dedi. Rasûlullah: "-Geleceğin zaman abdest aldın mı?" dedi.
Evet,
"Biz namaz kıldığımızda, bizimle birlikte namaz kıldın mı?"
Evet
"Haydi git, Allah seni affetti."[72]

Açıklama

Bu manadaki hadisi, Buhari, ve Müslim, Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etmişlerdir. Haddi gerektiren bir suç işlediğini ikrar eden birisine efendimizin, işlediği suçun ne olduğunu sormadan abdest ve namazını sorup, "Allah seni affetmiştir" buyurması, iki türlü değerlendirilmiştir.

1- Rasûlullah'ın vahy yoluyla Allah'ın o zatı bağışladığını öğrenmiş olması muhtemeldir. Aksi halde Rasûlullah ona işlediği suçun ne olduğunu sorar ve haddi uygulardı. Bu görüşü Hattabî, Askalânî'den nakletmiş-tir.
2- Nevevî ve bir grup alimin dediğine göre; adamın işlediği günah küçük günahlardandı. Hz. Peygamberin namaz ve abdest sorarak günahının Allah tarafından bağışlandığını söylemesi buna delildir. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.
3- Hadiste zikredilen had; istılahî manası olan had değil günahtır. Yani buradaki had, küçük günah manasınadır. Çünkü ulema hadlerin teybe ile düşmeyeceği konusunda müttefiktirler. Namaz da küçük günahlar için keffarettir.
4- Efendimiz, haddi düşürmek için özellikle suçun ne olduğunu sormamış, adam açıklamayınca da salıvermiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a) zina ikrarında bulunan birisine: "Her halde sen Öptün, her halde sen dokundun" diyerek haddi düşürmeye çalışmıştır.
Hadisteki suç ikrarında bulunan zat; Ebu'l-Yusr Ka'b b. Amr el - Ensarî es-Sülemî'dir.[73]

11. (Sorgulamada Zanlıyı) Döverek İşkence Etmek (Caiz Midir?)

4382... Ezher b. Abdullah el-Harâzî [74] şöyle haber verdi:
Kelâ kabilesinden[75] bir grubun mallan çalındı. Dokumacılardan bazı insanları itham edip onları Rasûlullah'ın sahabesinden olan Nu'man b. Beşire getirdiler. Nu'man onları bir kaç gün hapsetti, sonra salıverdi. Kelâ'lılar Nu'man'a gelip:
"Onları dövmeden ve işkence etmeden salıverdin?" dediler.
Nu'man:
Nasıl isterseniz. İsterseniz onları döveyim. Şayet mallarınız (onlardan) çıkarsa mesele yok, ama çıkmazsa onların sırtına vurduğum kadar size de vururum" dedi.
Kela'lılar:
Bu senin hükmün mü? dediler. Nu'man:
Bu, Allah'ın ve Rasûlullah (s.a)'in hükmüdür,[76] dedi. Ebû Davûd der ki:
"Nu'man bu sözü ile Kela'lılan korkut (mak istemiş) ti. Yani dayak ancak itiraftan sonra icâbeder."[77]

Açıklama

Metinden anladığımıza göre; Kelâ kabilesine mensup bazı insanların malları çalınmış, onlar da dokumacılık yapan bir grup insanı itham ederek, alıp vali olan Nu'man b. Be-şir (r.a)'e getirmişler. Nu'man b. Beşir acaba ikrar ederler mi diyerek, zanlıları birkaç gün hapsetmiş, onlar ikrar etmeyince de serbest bırakmış, Kelâlılar bunu yadırgamışlar, Nu'man'dan zanlıları döverek ikrar ettirmesini istemişler. Ama Nu'man buna razı olmamış, zanlıları döver ve çalınan mallan bulamazsa kisasen kendilerini de döveceğini söylemiş, yaptığı işin Allah'ın ve Rasûlünün hükmü olduğunu ilave etmiştir.
Hadis-i şerif suçu ikrar etmesi için zanlıyı hapsetmenin caiz olduğuna, dövmek ve işkence etmenin ise caiz olmadığına delalet etmektedir. Bezlü'l-Mechud'da Muhammed Yahya'nın, "Bu, Allah'ın hükmüdür. Ama zamammızdaki bazı alimler suçu ikrar için dövmeyi ve başka türlü bir tehdidi tecviz etmişlerdir" dediğini söyler.
Trablusî, Muînu'I-Hukkâm adındaki eserinde, haps'in meşru olduğu yerleri sayarken, onuncu olarak kendisine hırsızlık veya bir kötülük nisbet edilenin, hapsedilmesini de sayar.[78]
ed-Dürru'I-Muhtar'da, hırsızlık töhmeti altında olan bir kimsenin suçunu ikrar ettirmek için kemiği meydana çıkaracak derecede olmamak şartıyla dövmenin caiz olduğunu söyleyen Hanefi alimlerden nakiller yapılmaktadır. Hasen b. Ziyad, İbnu'1-Iz el-Hânefî, Zeylai, İbn Kemal, Tecnis ve Kmye müellifleri bunlardandır. Bu alimlerin delilleri naklî ve aklî olmak üzere iki gruptur."[79]
Nakli delil şudur: Bazı muahidler, Rasûlullah'ın kendileri ile muahede yaptığı malı gizlemişler, Rasûlullah "İbn Ehtab mahallesinin hazine si nerede?" diye sorunca "Ya Muhammed onu sadaka ve savaşlar tüketti" demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Zübeyr b. Avvam'a " bunlara ne istersen yap" buyurmuş, Zübeyr (r.a) onlara biraz işkence yapınca sakladıkları malın yerini göstermişlerdir.
Bu hadise, suçu meydana çıkarmak için zanlıyı dövmenin cevazına delâlet etmektedir.
Aklî delilleri: Devirlerinde, fesadın artmış olması ve hırsızlığı gören şahit bulmanın güçlüğüdür. İbn Kemal: "Zamanımızda fesat çoğaldığı için, dövmenin caiz olduğu görüşünü almak gerekir" demektedir. Ayrıca hırsızlıklar genelde gece gerçekleştirildiği için hırsızlığa şahit olacak şahit bulmak pek mümkün olmaz. Bu durum bir çok hak sahibinin hakkının zayâına sebep olur. Fesad arttığı için işlediği suçu ikrar edecek kişi de pek çıkmaz. Onun için özellikle hırsızlık yapma ihtimali fazla olan zanlıyı tehdid ederek ya da aşırıya gitmemek kaydıyla döverek suçu isbata çalışmak meşrudur. Ama döverken dişi veya eli kırılırsa, Kınye'de bildirildiğine göre, diyeti şikayetçi şahısça ödenir.
Burada şuna işaret etmek gerekir; tehdid veya dövme konusunda tüm itham edilenler aynı hükümde değildir. İbn Abidin'in nakline göre İbnü'l-Iz el-Hanefi, et-Tenbih alâ Müşkilati'l -Hidaye adındaki eserinde bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir:
"Hırsızlık ve benzeri bir suçla itham edilen kişi konusunda ulemanın cumhuru şu görüştedir: Eğer itham edilen şahıs iyi hali ile tanınan birisi ise onu cezalandırmak caiz değildir. Ama kendisine yemin ettirilip ettiril-meyeceği konusunda iki görüş vardır. Kimi alimler onu itham eden kişinin ta'zir edileceğini söylerler. Ama itham edilen kişinin hali bilinmiyorsa, gerçek anlaşılıncaya kadar hapsedilir. Hapis müddeti bazılarına göre bir ay, bazılarına göre veliyyü'lemrin uygun göreceği bir müddettir. Ama itham edilen şahıs fücuru ile tanınan birisi ise bir grup alim onu, vali veya hakimin; bir kısım alim ise sadece valinin dövebileceğini söylerler Bazı alimlere göre ise hiç kimse dövmez."
Fakih Ebu Bekr el-A'meş de itham edilen kişi hırsızlığı inkâr ederse, reisin zannı galibi ile amel ederek, ikrar ettirmeye

çalışabileceğini söyler. Mesela, sanığı fasıklarla, hırsızlarla birlikte görür, onun çalmış olmasına zann-ı galib hasıl olursa, suçu itiraf ettirmek için dövebilir.
Bu nakiller gösteriyor ki; Hanefî mezhebinin müteahhirûn ulemasına göre, hırsızlık yapma ihtimali bulunan, fışkı ile tanınan kişileri, suçunu itiraf ettirmek için dövmek ya da başka bir yolla tehdid etmek caizdir. Üzerinde durduğumuz hadise o günün şartlarına göre verilmiş bir hükümdür.[80]

12. Hırsızın Elinin Kesildiği Mal (Mikdarı)

4383... Âişe (r.anha) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) çeyrek dinar ve daha çoğunda (hırsızın elini) keserdi [81]

4384... Aişe (r.anha)'dan, rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hırsızın eli çeyrek dinar ve daha fazlasında kesilir."[82]
Ahmed b. Salih: "Kesmek, çeyrek dinar ve daha fazlasındadır" dedi.[83]

4385... İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) fiatı üç dirhem (gümüş) olan bir kaîkan(ı çalan hırsızın elini) kesti.[84]

4386... Abdullah b. Ömer (r.a) demiştir ki: "Rasûlullah (s.a); kadınlar sofasından fiatı üç dirhem gümüş olan bir kalkan çalan adamın elini kesti."[85]

4387... îbn Abbas (r.a) demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a) kıymeti bir dinar (allın) veya on dirhem (gümüş) olan bir kalkan (çalan) adamı (n elini) kesti"
Ebû Davûd der ki:
Bu hadisi Muhammed h. Seleme ve Sa'dânb. Yahyajbnilshak'tan aynı isnadla rivayet etmiştir.[86]

Açıklama

Bu bab, hırsızlık haddinin nisabı yani bir hırsızın kolunun kesilebilmesi için çaldığı malın olması gereken asgari değeri ile ilgilidir. Babda geçen hadislerde Hz. Peygamber (s.a)'in; çeyrek dinar altın, fiatı üç dirhem gümüş olan kalkan ve kıymeti on dirhem gümüş veya bir dinar altın olan kalkan çalan hırsızın elini kestiği görülmektedir. Bu babta, Müslim ve İbn Mace'nin rivayet ettikleri bir hadiste Rasûlullah (s.a) efendimiz: "Allah hırsıza lanet etsin, bir yumurta (veya miğfer) çalar da eli kesilir, bir ip çalar da eli kesilir."[87] buyurmuştur.
Bu hadisteki yumurta ve ipten muradın ne olduğu konusuna ilende işaret edilecektir.
Hırsıza verilecek ceza hususunda, Mâide süresindeki âyet mutlaktır. Hırsızlık yapan erkek ve kadının elinin kesilmesi emredilmiş ama çaldığı malın mikdarı konusuna değinilmemiştir. Gerek bu ayetin mutlak oluşu, gerekse hadislerdeki farklı rivayetler el kesme nisabında ulemanın ihtilafına sebep olmuştur. Bu ihtilafları önce "nisap yoktur" diyenler ve "nisap vardır" diyenler şeklinde ayırdıktan sonra da nisap vardır diyenlerin kendi aralarında ihtilaf ettikleri mikdarları ele alalım:
1) Zahiriler ve Haricilere göre; el kesmek için çalman malda nisap aranmaz. Yani çalınan mal az veya çok olsun hırsızın eli kesilir. Bu görüş Hasenü'l-Basri'den de rivayet edilmiştir. Delilleri: "Allah'tan ibret verici bir ceza olarak, işledikleri fiilden dolayı erkek ve kadın hırsızın ellerini kesiniz. Allah aziz ve hakimdir."[88] ayet-i kerimesinin mutlak oluşudur. Bu ayette cenab-ı Hak, hırsızın elinin kesileceğini beyan etmiş ama mikdar belirmemiştir. Bu, çalınan malın az veya çokluğuna bakılmadan hırsızın elinin kesilmesi gerektiğine delalet eder." derler.
Ayrıca yukarıda Müslim ve İbn Mâce'den naklettiğimiz yumurta ve ip çalmanın, el kesmeyi gerektireceğine işaret eden hadis de bu görüş sahipleri için delildir. Yumurta ve ip değersiz şeyler olduğu halde, bunları çalanın elinin kesilmesi gereğine el kesmede nisabın olmayışına delil sayarlar.
2) Cumhur ulemâya göre; bir malı çalan hırsıza el kesme cezası verilmesi için çalınan malın asgari bir değere sahip olması gerekir. Bu görüş sahiplerinin delilleri, bu babın hadisleridir. Bu görüşte olanlar karşı görüş sahiplerinin delillerini şöyle cevaplandırırlar:
İşaret edilen ayet-i kerime mutlaktır. Hadisler bu ayet-i kerimeyi kayıtlamakta ve el kesme cezası verilebilmesi için çalınan malın asgari bir değere varmış olmasını gerektirmektedir. O halde kayıtlayan bu hadislerin hükmüne uymak gerekir.
Cumhurun, önceki görüş sahiplerinin sarıldıkları yumurta ve ip çalmadan bahseden hadisle ilgili istidlallerine cevapları da şu şekildedir:
a) Hadiste sözkonusu edilen "beyda" kelimesi yumurta değil, miğfer manasınadır. Çünkü bu kelime her iki anlama gelebilir. İp de lalettayin bir ip değil, değeri büyük olan gemi halatıdır.
Nevevi, bu tevili beğenmemiş "hadiste kıymetsiz mallara tenezzül edip de elini kestiren hırsıza lanet edilmiştir. Halbuki miğfer ve gemi halatının kıymeti hayli yüksektir. Bu şekildeki bir izah hadisin vürûdundaki ruha uygun düşmez." demiştir.
b) Bu hadisten maksat, hırsızın durumunu tahkirdir. Hırsız yumurta ve ip çalarak hırsızlığa başlayınca bunu kendisine adet edinir ve elinin kesilmesini gerektirecek şeyleri çalar hale gelir. Bu izaha göre; hadisteki "beyda" kelimesinden maksat yumurta, ipten murat da alelade bir iptir.
c) Hadisten maksat hırsızlıktan sakındırıp akta mübalağadır. Bu '"Bağırtlak kuşunun yuvası gibi de olsa bir yuva yapan

kimse..." hadisine benzer. Bağırtlak kuşunun yuvasının mescid olması mümkün olmadığı halde efendimiz mescid yapanların faziletine işaret için onu misal göstermiştir. Bu hadiste de hırsızlığın kötülüğüne işaret için, yumurta ve ip çalmak el kesmeyi gerektirmediği halde gerektirirmiş gibi bir ifade kullanmıştır.
d) Bu hadis, yukarıda işaret edilen ayet (Maide 38) indiği zaman varid olmuş, daha sonra fahr-i kainat efendimiz çalınan malın kıymetini tayin etmiştir.
Alimlerce, hadisin izahında daha başka şeyler de söylenmiştir. Bizim kayda değer bulduklarımız bunlardır.
Hırsıza el kesme cezasının uygulanması için çalınan malın asgari bir kıymete baliğ olmasını şart koşan cumhur, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu mikdarm tayininde ihtilaf etmişlerdir. Şimdi de bu konudaki görüşlere temas etmek istiyoruz:
1- Hz. Aişe, Ömer b. Abdilaziz, Evzaî, Leys, Ebû Sevr, îshâk ve İmam Şafiî'ye göre, hırsızlıktan dolayı el kesme nisabı çeyrek dinar altın veya onun kıymetidir. Çeyrek dinarın kıymeti ister üç dirhem gümüşe denk olsun işer az veya çok farketmez. Bir kimse çeyrek dinar altın veya onun kıymetinde bir mal çalar ve diğer şartlar tahakkuk ederse eli kesilir.
Bu görüşün delilleri Hz. Aişe fr.anhâ) rivayet edilen (4383 ve 4384 no'daki) hadislerdir. Hz. Peygamber (s.a) bu hadislerde el kesme nisabının çeyrek dinar altın olduğunu lafız olarak ve açıkça beyan etmiştir. Peygamber (s.a)in, bir hırsızın elini üç dirhem gümüş kıymetindeki bir kalkan çaldığı için kestiğini bildiren hadisleri, üç dirhem gümüşün çeyrek dinar altına denk olduğuna hamlederek açıklamışlardır. Hz. Peygamberin on dirhem gümüş kıymetindeki bir kalkanı çalan hırsızın elini kestiğini bildiren hadisin (hadis no: 4387) ise zayıf olduğunu söylerler. Hadisin sıhhati halinde de bu haberin el kesme nisabını tayin için değil, o olaydaki kalkanın kıymetinin on dirhem gümüş veya bir dinar altın olduğuna hamlederler. Bu izahlar Şafii alimlerinin büyüklerinden İmam Nevevi'ye aittir.
2- İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre; hırsızlıktaki el kesme nisabı, çeyrek dinar altın veya üç dirhem gümüş ya da üç dirhem gümüş kıymetine denk olan mal'dır. Çalınan mal altınsa çeyrek dinar, gümüş ise üç dirhem, başka bir şey ise üç dirhem gümüş kıymeti kadarı el kesmek için yeterlidir.[89] Ahmed b. Hanbel'in bir görüşüne göre bu ikisinden, daha ucuz olanı ile değerlendirilir.[90]
Bazı Bağdatlı alimler İmam Malik'ten, çalınan malın altın veya gümüş dışında bir mal olması halinde, o memleketin örfü esas alınarak altından ya da gümüşten değerlendirileceği görüşünü nakletmişlerdir. Ama önceki
görüş daha sahihtir.
Bu görüş sahiplerinin delilleri Rasulullah'ın üç dirhem gümüş değerindeki kalkanı çalan hırsızın elini kestiğini bildiren haberlerdir. 12 dirhem gümüş bir dinar altın kıymetindedir. O halde üç dirhem gümüşün altın karşılığı da çeyrek dinardır.
3- İmam Azam Ebu hanife ve arkadaşlarına göre el kesmek için hırsızlıkta nisab, on dirhem gümüş veya onun kıymetidir. Çalınan mal altın bile olsa gümüşle değerlendirilir. Muteber olan külçe halindeki değil, dar-bedilmiş olan gümüştür.[91]
Hanelilerin delili, bu babın son hadisiyle birlikte Beyhaki ve Taha-vi'nin İbn Abbas radıyallahü anhuma'dan rivayet ettikleri hadis ile Rasû-lullah (s.a) devrinde kalkanın kıymetinin on dirhem olduğunu bildiren haber, Tahavî'nin Şerhu Meâni'l-Âsar'da rivayet ettiği: "Ancak bir dinar (altın) veya on dirhem (gümüş) de el kesilir" mealindeki hadis[92] ve Ta-beranî'nin Mu'cemu'I-Evsât'ında İbn Mes'ud vasıtasıyla Rasûlullah'dan rivayet ettiği: "Ancak on dirhemde (el) kesilir"[93] hadisi ve benzeri hadislerdir.
Ayrıca Hanefiler "Şüphelerle hadleri düşürün" hadisini de delilleri arasında sayarlar. Çünkü el kesmek için, çalınan malın kıymeti konusunda rivayet edilen haberler muhteliftirler. Mümkün mertebe haddi düşürebilmek için bu mikdarîardan en üstününü almak ihtiyata daha muvafıktır. O da on dirhemdir.
Hanefi alimlerinden Tahavî, Şafiilerin dayandıkları Hz, Aişe hadislerinin kiminin mevkuf, kiminin de muttasıl olduklarını söyleyerek Şafiîere itiraz etmektedir.
4- İki dirhem gümüşden dolayı hırsızın eli kesilir. İbnu'l-Münzir bu görüşü Hasentri-Basri'den nakletmiştir.
5- Dört dirhem gümüştür. İbnü'l-münzir bunu Ebu Hureyre ve Ebu Sâ-id'den. Kadı lyaz da bazı sahabelerden nakletmiştir.
6- Bu miktar üçte bir dinardır. Bu görüş Muhammed Bâkır'dan nakledilmiştir.
7- Bu miktar beş dirhem gümüştür. Bu görüş; Nasır, Nehai, İbn Şübrü-me, İbn Ebi Leyla ve HaseniT1-Basri'den, rivaye edilmiştir. Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edilen: "Beş (parmak) ancak beş dirhemden dolayı kesilir" haberine dayanırlar.
8- Bu miktar bir dinar veya onun kıymetidir. İbnü'l-Münzir bu görüşü Nehaî'den nakletmiştir.
9- Altın olarak, çeyrek dinardır. Altın dışındaki maddelerin azı ve çoğu eşittir. Nisap sözkonusu değildir. İbn Hazm bu görüştedir. Aynısı İbn Abdilberr'den de rivayet edilmiştir.
10- Bir dirhem ve daha fazlasıdır. Bu görüş de Osmanü'l-Bettî ve Ra-bia'dan rivayet edilmiştir.
Buraya aktarmış olduğumuz görüşler; nisabı gerekli görmeyenlerin görüşü ile birlikte onbir etmektedir. Biz bu görüşleri Şevkânî'nin Ney-lu'1-Evtâr'ından [94] naklettik. Askalanî bu görüşlerin sayısını yirmiye çıkarmaktadır.
Nisap, hırsızın elinin kesilmesi için gerekli olan şartlardan birisidir.[95]

Hırsızın Elinin Kesilmesi İçin Aranan Diğer Şartlar:

Yeri gelmişken diğer şartlara da kısaca temas etmek istiyoruz. Buraya nakledeceğimiz şartların Hanefilere ait olduğunu da hatırlatalım:
a) Çalman mal, en azından on dirhem gümüş kıymetinde olmalıdır.
b) Çalman mal, ot, odun kamış gibi değersiz mallardan olmamalı, itibar edilen mallardan olmalıdır.
c) Mal, süt yoğurt gibi çabucak bozulan mallardan olmamalıdır.
d) Çalınan mal hırzdan (koruma altından) çalınmış olmalıdır. Her malın koruma biçimi kendine hastır. Hayvan için hirz ahır, altın için cep, kese, kasa vs. dir.

e) Malı çalan, âkıl-baliğ, gören ve konuşan birisi olmalıdır.
f) Çalan, çalınan malın sahibi ile ortak olmamalıdır.
g) Çalanla, malı çalman arasında ana babalık, kardeşlik ve birisi kadın farzedilse kendisiyle evlenemeyeceği derecede bir akrabalık olmamalıdır.
h) Çalan ile malı çalınan arasında karı kocalık bulunmamalıdır.
ı) Çalınan mal, mütekavvim yani dinen kıymeti olan bir mal olmalıdır. Mesela şarap çalan birisinin kolu kesilmez.
i- Çalınan mal, mülk olmalıdır. Madenindeki altın, gümüş gibi cevherleri çalanın eli kesilmez.
j- Çalınan malda, hırsızın hakkı ve mülkiyet şüphesi bulunmamalıdır.
k- Çalınan mal, her yönden tecüvüzden korunmuş olup hırsızın alma salahiyetinin bulunmaması gerekir. Mesela darulharbte bir harbî'nin malını çalmak el kesmeyi gerektirmez.
1- Hırsızlık dar-ı adide gerçekleşmelidir.
m- Hırsızlık kıtlık senesinde olmamalıdır.
Yukarıdaki şartlan haiz bir çalma olayında hırsızın sağ eli bilekten kesilir ve kanının durması için gereken muamele yapılır. Aynı şahıs ikinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı topuktan kesilir. Üçüncü defa çalarsa Hanefilere göre artık el ve ayak kesilmez. Tevbe edinceye kadar hapsedilir. Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre üçüncü hırsızlıkta sağ el, dördüncüsünde sağ ayak kesilir. Bundan sonra bir daha hırsızlık yaparsa ta'zir edilir.[96]

13. Çalındığında El Kesilmeyen Mallar

4388... Muhammed b. Yahya b. Habban, şöyle demiştir:
Bir köle, birisinin bahçesinden bir hurma fidanı çaldı ve onu efendisinin bahçesine dikti. Fidan sahibi, fidanını aramaya başladı ve onu buldu. Köleyi, o zaman Medine emiri olan Mervan b. Hakem'e şikayet etti. Mer-van köleyi hapsetti ve elini kesmek istedi.
Kölenin sahibi, Râfi, b. Hadîc (r.a)'e gidip bu mes'eleyi sordu. Râfi, ona, Rasûlullah (s.a)'i: "Meyveden ve hurmadan dolayı el kesilmez" buyururken işittiğini haber verdi.[97]
Adam:
"Şüphesiz Mervan kölemi yakaladı, elini kesmek istiyor. Ben senin, benimle birlikte ona gidip Rasûlullah (s.a)'den duyduğun bu sözleri haber vermeni istiyorum" dedi.
Râfi'b. Hadîc adamla birlikte yürüyüp Mervan b. Hakem'e geldi. Mervan'a:
"Ben Rasûlullah'ı, meyve ve hurma yağında el kesilmez, buyururken işittim." dedi. Bunun üzerine Mervan kölenin salıverilmesini emretti.
Ebû Davûd "Keser, cümmâr (hurma ağaçlarının ortasında olup araplar tarafından yenen şey)'dir" dedi.[98]

4389... Muhammed b, Ubeyd, Hammad'dan (o), Yahya'dan (o), Muhammed b. Yahya b. Habban'dan bu hadisi rivayet etti.
Ravi şöyle dedi:
"Mervan o köleye birkaç sopa vurdu ve serbest bıraktı."[99]

Açıklama

Bu hadis, meyve çalan bir hırsızın elinin kesümeyeceğine delâlet etmektedir. Ancak, meyve manasına gelen "es-Semer" kelimesinin içerdiği mana konusundaki ihtilaf, ilim adamlarını hadisten çıkarılacak hüküm konusunda da ihtilafa sevketmiştir.
İmam Şafiî, "Semer" kelimesinin, ağacın dalında olup henüz kopartılmamış olan meyve anlamında olduğunu belirterek, hadiste çalındığı zaman hırsızın elinin kesilmeyeceği ifade edilen meyvenin, ağaçtaki meyve olduğunu söyler. Buna sebep de, o zamanki Medine bahçelerinin etraflarının çevrili olmayışı yani ağaçlardaki meyvelerin "muhraz" olmayışıdır. Ama İmam Şafii'ye göre; meyve koparılıp bir harmanda ya da sergi yerinde toplanmışsa onu çalanın eli kesilir. İmam Şafii bu durumdaki meyve ile taze yiyecek maddeleri ya da altın ve diğer eşya arasında fark gözetmemiştir. Hattabî, İmam Malik'in de aynı görüşte olduğunu nakletmiş-tir. Ancak "Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezahibi'l - Erbaa" adındaki eserde, Maliki mezhebine göre; ağacın dalından çalınan meyvenin korunur (muhrez) olması halinde, çalanın elinin kesileceği bildirilmektedir. Bunun delili de, Hz. Osman (r.a)'ın kıymeti üç dirhem gümüş olan ağaç kavununu çalan hırsızın elini kestirmesidir.[100]
Hanbelîlere göre; ağacın dalındaki meyveyi çalan hırsızın eli kesilmez. Fakat kendisinden, çaldığı meyvenin bedelinin iki katı alınır.[101]
Hanefilere göre; ister dalından olsun ister yerden olsun meyve çalan hırsızın eli kesilmez. Et, peynir, süt ve diğer bozulan maddeler de aynı hükme tabidir. Delilleri, üzerinde durduğumuz bu hadistir. Çünkü Râfi' b. Hadîc, Rasulullah'dan hiç bir ayırım yapmadan meyve ve cummarı (hurma ağacının tepesinden çıkan beyaz nesne) çalanın elinin kesilmeyeceğini rivayet etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a) başka bir hadisinde "Ben taam (yiyecek maddesi) dan dolayı el kesmem" buyurmuştur. Hububat ve şeker gibi maddeleri çalanın elinin kesilceğinde ittifak olduğuna göre, bu hadisteki "taam"dan maksat çürüyüp bozulan cinsten olan meyvelerdir. Ayrıca bir hadiste: "Meyvede el kesilmez" buyurulmaktadır.
Harman ve sergi yerlerinde biriktirilen kuru üzüm ve hurma gibi meyveleri çalanların elleri kesilir. Çünkü buralar anılan maddeler için hırzdır. Burada bugün için oldukça önem taşıyan bir konuya değinmek istiyoruz:
Yollarda ya da bostanlarda ağaçların dibinde bulunan meyvelerin hükmü nedir? Bunları bulan kişi ne yapmalıdır? Bu meyvelerden yiyen birisi günahkâr olur mu?

Hanefi ulemasına göre bu meselenin hükmü, ağaçların şehirde ve köyde oluşuna göre farklılık gösterir.
Şehirdeki bahçelerde bulunan meyveler, çabuk bozulan cinsten iseler, açıkça veya adeten menedilmemiş iseler alınıp yenilebilirler. Ama men edilmiş ise yenilemezler. Fakat bugün bahçelerin etrafı duvarlar ve çitlerle çevrilmekte, oralara yabancıların girmesine izin verilmemektedir. O halde bugün şehirlerdeki bahçelerden meyve alıp yemek caiz olmaz.
Şehir bahçelerindeki ceviz ve badem gibi bozulmayan meyveler ise, sahiplerinin açık izni olmadan yenilmezler.
Köy bahçelerindeki meyvelere gelince, ceviz ve badem gibi bozulmayan meyveler sahiplerinin izni olmadan yenilemezler. Bozulacak cinsten meyveler ise, yenilmesinin menedildiği açıkça belirtilmemişse yenilebilirler.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu hükümler ağaçların dibine dökülen meyvelerle ilgilidir. Ama ağaçların başındaki meyveler sahiplerinin izni olmadan nerede olurlarsa olsunlar yenilmezler.
Akarsu ve ırmaklar üzerinde bulunan meyveleri alıp yemekte hiç bir mahzur yoktur. Çünkü o durumda bırakılacak olurlarsa çürüyüp telef olurlar.
Sahipleri ürünü topladıktan sonra, gözden kaçıp bağda bahçede kalan meyve ve başakları almak; halk diliyle bunları başaklamak caizdir.[102]

4390... Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'a; ağaçtaki meyve (nin hükmü) soruldu.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İhtiyaç içinde olan birisi, yanında bir şey götürmeksizin sadece yerse ona birşey gerekmez. Ondan birşey götüren kimseye ise aldığının iki katı (bir katı) ödetilir ve ceza gerekir. Her kim harman yerine getirildikten sonra meyveden bir şey çalar ve çaldığı, bir kalkan fiatına ulaşırsa eli kesilir. (Bundan daha azını çalana ise çaldığının iki katını ödeme zorunluluğu ve ceza vardır.)"[103]
Ebu Davûd: "Çerin (harman yeri) hurma kurutulan yerdir" demiştir.[104]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "Hasen-sahih" demiştir. Hadisin Tirmizi'deki rivayeti, buradakinden hayli kısadır. Ağaçtaki meyveyi alıp götürene ve harmandan çalana verilecek ceza ile ilgili bölümler orada mevcut değildir.
İbn Mâce'nin rivayeti de Ebû Davud'un rivayetinden hayli farklıdır. Hadis-i Şerif, meyve hırsızlığı konusundaki birkaç tasavvurla ilgili hükümleri ihtiva etmektedir, bunlar:
1- Ağacın dalındaki meyveyi koparıp yiyen ihtiyaç sahibinin durumu: Bu durumdaki kişinin eli kesilmeyeceği gibi, başka bir şekilde de cezalandırılmaz. Bundan Önceki hadiste de belirtildiği gibi, Hanefi ve Şafiile-rin görüşü, hadisin zahirinden çıkan hüküm istikametindedir.
2- Ağacın dalındaki meyveyi koparıp, alıp götüren kişinin durumu: Hadis-i şerifte bu durumdaki bir kişiye, aldığı meyvenin iki katı kadarının Ödettirileceği ve ayrıca cezalandırılacağı açıklanmış, ancak bu cezanın ne olduğuna temas edilmemiştir. Nesaî ve Ahmed, b. Hanbel'in rivayetlerinde bu cezanın ibret verecek şekilde dövmek olduğu ifâde edilmektedir.
İbn Mâce'nin rivayetinde ise "İbret verici bir ceza" denilmiş, cezanın çeşidi belirtilmemiştir. Nesâi ve Ahmed'in rivayetleri göz önüne alınarak bu cezanın dövmek olduğunu söylemek gerekir.
Hadis-i şerifin bu bölümü, Hanbelî mezhebinin görüşüne uygun düşmektedir. İbn Kudâme, İshak'ın da bu görüşte olduğunu, çoğunluğuna göre ise çalınan meyvenin sadece kendi misli ile ödenmesi görüşünde olduklarım söyler. Hatta İbn Kudame'nin nakline göre İbn Abdi'1-Ber: "İki misli ile ödenmesi gerektiğini söyleyen hiç bir fakih bilmiyorum" demiştir. Şafiîler de bu hadisin malî ceza verildiği dönemlerle ilgili olup bilahare neshedildiğini söylerler.
3- Meyve, harmana ya da sergi yerine taşındıktan sonra çalınır ve değeri bir kalkan fiyatı kadar (çeşitli görüşlere göre üç dirhem, 10 dirhem, dört dirhem, çeyrek dinar) olursa hırsızın eli kesilir. Bu hükümde mezhepler arası bir görüş ayrılığı yoktur. Çünkü mal hırzından çalınmıştır ve kurumaya yüz tuttuğu için bozulan cinsten değildir. Dolayısıyla hüküm tüm mezheplerin prensiplerine uymaktadır.
4- Harman yerinden çalınan meyve, nisaptan az ise çalana iki katıyla ödettirilir ve ayrıca ceza verilir. Bu şık Sünen'in bazı nüshalarında mevcut değildir.
Bu hadis-i şerif, hırsızın elinin kesilebilmesi için malın hırzından çalınması gerektiğine delâlet etmektedir.[105]

14. Yankesicilik Ve Hainlikte El Kesilir Mi?

4391... Câbir b. Abdullah (r.a) demiştir ki;
Rasûluîlah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(Birisinin malını) açıktan zorla alanın (müntehibin) eli kesilmez. Açıkta olan bir malı zorla olan bizden değildir."[106]

4392... Bu (yukarıdaki hadisteki) isnadla, Rasûluîlah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Haine el kesme yoktur (hainin eh kesilmez).[107]

4393... Nasr b. Ali1 İsa b. Yunus'tan O, İbn Cüreyc'ten, İbn Cüreyc de Ebu Zübeyr vasıtası ile Cabir'den, önceki hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. Ravi bu rivayette:
"Kapkaççıya da el kesmek yoktur. (Kapkaççının eli kesilmez)" cümlesini ilave etmişlerdir.[108]

Ebû Dâvûd der ki:
"Bu iki hadisi, İbn Cüreyc Ebu' z-Zübeyr' den gitmemiştir. Bana Ahmed b. Hanbel'in bunları İbn Cüreyc, Yasin ez-Zeyyat'tan işitti, dediği
ulaştı.
Bu hadisleri Muğire b. Müslim, Ebû Zubeyf den, o da Cabir vasıtasıyla Rasûluîlah (s.a) 'dan rivayet etmiştir."[109]

Açıklama

Bu üç rivayet aynı hadisin farklı nakilleridir. Rivayetler yan yana getirildiğinde Hz. Peygamber (s.a)'in, üç tür hırsızın elinin kesilmeyeceğini beyan buyurduğu görülmektedir. Bunlar: Müntehib, hain ve muhtelis'tir. Hadisleri terceme ederken Türkçe karşılıklarını verdiğimiz bu kelimeleri biraz açıklamak istiyoruz:
Miintehib: Bir şehirde veya köyde bulunan bir şeyi, kahren (zorla) alan kimsedir. Buna gâsib da denilebilir. Bu işe de intihab denir.
Hâin: Emniyeti kötüye kullanan, hilekârlıkta bulunan kimsedir. Kişi, başkasının malını ariyet (iğreti) veya vedîa (emanet) olarak alır, sonra da onu kaybettiğini veya yanında vedia ya da ariyet olduğunu inkâr ederse hıyanette bulunmuş olur. Böyle birisine de "hain" denilir.
Muhtelis: Bir malı sahibinin elinden veya evinden, gafletinden istifade ederek alenen sür'atle kapıp alan kişidir. Bu işe "ihtilas" denilir. Metni terceme ederken bu kelimenin karşılığında "kap-kaççı" tabirini kullandık. Muhtelis, tarrar (yan kesici)'a benzer aralarında ufak bir fark vardır. Tarrar (yankesici); uyanık bir kimsenin korumak istediği bir malı gafletinden istifade ederek, hile ile alır. Muhtelis (kapkaççı) ise bir malı sahibinin elinden veya evinden süratle kapar.
Ulemâ, yan kesiciliği, sirkat (hırsızlık) çeşitlerinden sayıp, el kesme cezasını uyguladıkları halde muhtelise bu cezayı uygulamam ıslardır.
Hadisten anladığımıza göre, hain, müntehib ve muhtelis el kesme cezası verilmez. Çünkü bu fiiller sirkat (hırsızlık) tarifinin içine girmemektedir.
Sirkat (hırsızlık): Mükellef bir şahsın, en az el kesme nisabına varan, değeri olan ve bozulup çürümeyen başkasına ait bir malı, korunduğu yerden gizlice alıp dışarıya çıkarmasıdır.[110]
Görüldüğü gibi bir fiilin hırsızlık sayılması için bir takım şartlar vardır. Bu şartlardan ikisi olan, malı gizlice almak ve korunduğu yerden çıkarma eylemi, bu hadiste anlatılan şeylerde söz konusu değildir. Çünkü muhtelis ve miintehib malı açıktan almakta, hain de malı korunduğu yerden çıkartmamaktadır. Onun için bunlar hırsız sayılmaz, elleri kesilmez ama başka ceza verilir. Bir de bu fiiller az gerçekleşen şeylerdir. İbnü'l Hümam, hain, müntehib ve muhtelisin elinin kesilmeyeceği konusunda icma nakledildiğini, ama İshak b. Rahûye ve Ahmed b. Han-bel'den hainin elinin kesileceği görüşünün rivayet edildiğini söyler.[111]
Hainin elinin kesileceğini söyleyen görüşün delili Aişe (r.anha)'dan rivayet edilen; Mahzum kabilesine mensup bir kadın hakkındaki 4372 no'lu hadistir. Çünkü o hadiste Aişe (r.anha) kadının malları ariyet olarak alıp inkâr ettiğini söylemiştir.
Cumhura göre ise, Mahzumlu kadının elinin kesilmesine sebep hainlik yapışı değil hırsızlık yapışıdır. Hz. Peygamber (s.a)'in kadının fiilini hırsızlık diye vasfetmesi buna delildir. Hz. Aişe o kadını tanıtmak için ariyetleri inkâr ettiğini söylemiştir.
İyas b. Muâviye'ye göre de muhtelis hırsız sayılır ve eli kesilir.
İlk rivayette Hz. Peygamber (s.a), "Başkasına ait olan, açıktaki bir malı zorla alan bizden değildir" buyurmuştur. Bundan maksat, bizim sünnetimiz üzere tam kâmil bir mü'min olmayışıdır. Yoksa bu işi yapanın İslam dininden çıkışı kastedilmemiştir.
Ebû Dâvûd, metnin sonundaki ta'likda senet zincirinde kopukluk olduğuna işaret etmiştir. Nitekim İbn Hıbban'ın bir rivayetinde İbn Cüreyc ile Ebu'z-Zübeyr'in arasında Amr b. Dinar vardır.
Ebu Davud'un işaret ettiği bu inkitâ' hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü bu metin, muttasıl olarak da birçok muhaddis tarafından rivayet edilmiştir.[112]

15. Bir Malı Hırz (Korunduğu Yer) Dan Çalan Kişinin Durumu

4394... Safvan b. Ümeyye (r.a) şöyle demiştir:
Üzerimde otuz dirhem değerinde bir abam bulunduğu halde Mescidde uyuyamazdım.[113] Bir adam gelip onu benden çaldı. Adam yakalanıp Ra-sûlullah (s.a)'e getirildi ve Rasûlullah (onun elinin) kesilmesini emretti.
Ben efendimize gidip:
"Otuz dirhem yüzünden onu(n elini) kesecek misin? Ben abayı ona satıyorum ve parasına da vade veriyorum" dedim. Rasûlullah:
"Adamı bana getirmeden önce bunu yapmasaydın olmaz mıydı?[114] buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki:
"Bu hadisi Zaide, Simak'ten, o da Cuayd b. Huceyr'den rivayet edip; "Safvan uyudu" dedi. Mücahid ve Tavus," O uyumakta idi. Bir hırsız gelip başının altından bir desenli aba çaldı" diye rivayet ettiler. Ebû Seleme b. Abdurrahman ise rivayetinde: "Abayı başının altından çekti, Safvan uyanıp bağırdı ve adam yakalandı" dedi. Zührı de Safvan b. Abdullah'dan şöyle rivayet etti: "'Safvan ridasını başının altına yastık yaparak mescidde uyudu. Bir hırsız gelip ridayt çaldı. Hırsız yakalanıp Rasülullah (s.a) 'a getirildi...."[115]

Açıklama

Ebû Dâvûd, talikında, hadisin çeşitli ravilerce yapılan farklı rivayetlerini vermiştir. Bu rivayetler arasında manaya tesir edecek çapta önemli farklar yoktur.
Metinde görüldüğü üzere, Safvan b. Ümeyye (r.a)'nın abası, o mescidde uyurken altından ya da başının altından çalınmış, efendimiz de yakalanıp kendisine getirilen hırsızın elini kestirmiştir. Safvan'in; otuz dirhem değerindeki bir mal için adamın elinin kesilmesini istemeyerek "Ben abayı ona veresiye sattım" demesine karşılık da: "Bunu bana gelmeden yapmalıydın" buyurmuştur. Bazı rivayetlerde Safvan'ın abayı hibe etmeyi teklif ettiği bildirilmektedir.
Hadisin bize ışık tuttuğu iki önemli hüküm vardır:
1- Hırsızın elinin kesilmesi için çaldığı malı hırz (korunduğu yer)dan çalmış olmalıdır. Ayrıca kişinin başının altındaki ya da kendi altındaki mal korunan maldır.
2- Bir hırsızlık davası hakime geldikten sonra hırsızın mala malik olması el kesme cezasını düşürmez. Ama dava hakime gelmeden önce Malik olursa el kesme cezası düşer.
Şimdi bu iki konuyu teker teker inceleyelim:
1- Bir hırsızın yaptığı hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi için mal muh-rez (koruma altında) olmalıdır.
Hırz: Bir malın, adet üzere korunmasına ait olan yerdir. Hırz iki çeşittir:
a) Hırz bi nefsini: İçinde eşya saklanmak üzere hazırlanıp içerisine izinsiz girilmesi yasak olan herhangi bir yerdir. Evler, dükkanlar, çadırlar, sandıklar, çuvallar, kasalar gibi. Buna hırz bi'1-mekân da denilir.
b) Hırz bi gayrini: Aslında eşya saklanmak için hazırlanmayan ve izinsiz girilmesi yasak olmayan ama içerisine konulan malların yanı başında muhafızı bulunan yerdir. Mescidler, yollar, sahralar bu kabil hırzdan sayılır. [116] Buna, hırz bi'1-hafız da denilir.
Hırz bi nefsini, saklanan eşyanın cinsine göre değişik olabilir mi? Mesela hububatın korunması için hazırlanan bir yer, altın ve mücevherat için de hırz sayılır mı? Bu mesele fakihler arasında ihtilaflıdır. Hanefi ulemasından Kerhî'nin, Hanefi imamlarından nakline göre bir tür mala hırz olan bir yer, başka tür mallar için de hırz sayılır. Çünkü bir malı koruyan bir yer, başka malları da koruyabilir.
Yine Hanefî ulemasından İmam Tahavî ise hırzın mala ve örfe göre değişeceğini, her malın kendine has bir korunma yerinin olacağını söylemiştir. Mesela, koyun saklamak için yapılan bir ağılda para ve mücevher saklanamaz, demiştir. Hanefi mezhebinde muteber görüş budur. Hatta bir çok fıkıh kitabında Kerhî'nin nakline hiç temas edilmeden tek görüş olarak Tahavî'nin naklettiği görüş hüküm olarak verilmiştir.[117]
Şafîî, Maliki ve Hanbelilerin görüşleri de Tahavî'nin dediği gibidir. Bunlara göre de örf muteberdir. Hırz, malların çeşidine göre farklılık gösterir.
Hattabî de, hırzın insanların Örfüne ve malın çeşidine göre değişebileceğini söyledikten sonra, başın altının, insanın önünün, çuvalın, deve katarının, çadırın hırz olduğunu ve buralardan çalınan mal nisaba ulaşırsa hırsızın elinin kesileceğini söyler.
Konuyu özetlersek; her malın kendine göre korunduğu bir yer ve tarz vardır. Hayvan nasıl ağıl veya ahırda korunursa, para kasada, cüzdanda ve kapalı yerlerde korunur. Buna göre ağıla konulmuş olan altın kesesini çalan hırsızın eli kesilmeyeceği gibi, otlağa salıverilen hayvanı çalan hırsızın da eli kesilmez. Ayrıca sahiplerinin yanıbaşında veya önünde duran mallar açıkta bile olsalar koruma altında sayılırlar. Çahnırlarsa hırsızın eli
kesilir.
Zahirilerle ehli hadisten bazı alimlere göre hırsızlık haddinin uygulanması için hırz şart değildir. Nisab miktarına varan bir malı hırz olmayan yerden çalmak da el kesmeyi gerektirir.
2- Mal sahibi, dava hakime intikal etmeden önce çalınan malı hırsıza satar ya da hibe ederse, yani hırsız mala malik olursa el kesme cezası düşer. Ama dava hakime geldikten sonra malik olursa had düşmez.
Bu konu ulema arasında ihtilaflıdır.
Hanefi imamlarından Ebu Yusuf'a göre, hakim hüküm vermeden önce hırsız çaldığı mala malik olursa had düşer. Ama hüküm verdikten sonra malik olursa had düşmez. Bu görüş hadisteki hükmün aynıdır.
İmam-ı Azam ve İmam Muhammed'e göre ise hakim haddin uygulanması kararma vardıktan sonra bile olsa, hırsız mala malik olursa had düşer. Çünkü infaz tamamlanmadıkça hüküm kesinlik kazanmaz.
Diğer üç mezhep imamına göre ise hırsız her ne şekilde olursa olsun çaldığı mala malik olacak olsa bile, kendisi hakkında vacib olan had düşmez. Mala malik oluşu ister davanın hakime götürülmesinden önce isterse de sonra olsun fark yoktur. Çünkü bu cinayetle hududu ilahiyyeye tecavüz edilmiş, had icrasına Allah hakkı tealluk etmiştir.[118]

16. Ariyet İnkar Edildiği Zaman İnkâr Edenin Eli Kesilir Mi?

4395... İbn Ömer (r.a) demiştir ki;
Mahzûm kabilesinden bir kadın, eşya ariyet alır ve onu inkâr ederdi. Rasûlullah (s.a) emretti ve kadının eli kesildi.[119]
Ebû Dâvûd der ki:
"Bu hadisi Cüveyriye, Nafi'den o da İbn Ömer veya Safıyye binti Ebu Ubeyd'den rivayet etti, Ravi bu rivayette şunları da ilave etti:
Rasûlullah (s.a) hitab için kalkıp şöyle buyurdu: "Allah'atevbe eden, Rasulullah'dan özür dileyen bir kadın var mı?" Rasûlullah bu sözü üç kez tekrarladı. Kadın da orada hazır olduğu halde kalkıp konuşmadı.

Bu hadisi ibn Qanc, Nafi'den o da Safıyye binti Ebû Ubeyd'den rivayet etti. Bu rivayette: "(Rasûlullah) kadının aleyhine şahitlikte bulundu." dedi.[120]

4396... Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
Bir kadın kendisi tanınmadığı halde (halk arasında) tanınan bazı insanların adına -zînet eşyası - ariyet aldı. Ama o eşyayı sattı. Yakalanıp Rasûlullah (s.a)'a getirildi. Rasûlullah (s.a) elinin kesilmesini emretti.
Bu kadın, hakkında Üsame'nin şefaatçi olup Rasûlullah'ın, bilinen sözleri (yani Allah'ın hadlerinden birinde şefaat mı ediyorsun? Sizden öncekiler içlerinde hatırlı birisi çaldığında onu terk ederler, zayıf birisi çaldığında ise haddi uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Faüma'da çalsa elini keserim) söylediği kadındır.[121]

4397... Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
Mahzum kabilesinden bir kadın eşya ariyet alır ve onu inkar ederdi. Rasûlullah (s.a) elinin kesilmesini emretti.
Ravi Abbas, Kuteybe'nin Leys kanalıyla İbn Şihab'dan rivayet ettiği (4373 numaradaki) hadisin aynısını rivayet edip: "Rasûlullah kadının elini kesti" sözünü ilave etti.[122]

Açıklama

Bu bolümün 4. babında da bazı rivayetleri geçen bu hadis Kutüb-i sjtte müelliflerinin tümü tarafından kitaplarına alınmıştır. Hadisin sıhhatine bir diyecek yoktur. Ancak Buhari'nin rivayetinde, kadının eşya ariyet alıp inkar ettiğine temas edilmemiş 4373. numaradaki metin yer almıştır.
Mahzum kabilesinden bir kadın kendisi tanınır, güvenilir birisi olmadığı için halk arasında tanınan insanların adını vererek, Mesela "Falan senden şu eşyayı istiyor, beni gönderdi" diyerek, zînet eşyaları ve başka mallar ariyet alır, sonra da onu inkar ederdi. Kadının durumu Rasûlullah'a intikal ettirilince efendimiz isim vermeden kadını tevbeye çağırdı, ama kadın oralı olmadı. - Bir rivayette de kadın ariyet alıp inkar ettiği bir malı satarken yakalanıp Rasûlullah'a getirildi. - Bunun üzerine Rasûlullah kadının elinin kesilmesini emretti. Ashab, Üsame b. Zeyd (r.a)i göndererek kadın için şefaatçi olmak istedilerse de efendimiz öfkelendi, bunu kabul etmedi ve kadının elinin kesilmesini emretti.
Ariyet: Birine karşılıksız olarak kullanmak üzere ve geri almak kay-. dıyla verilen maldır.
Dilimizde buna, iğreti ve emanet denilir. Ama emanet aslında vedianın karşılığıdır. Yani kullanıp geri vermek üzere alınan mal ariyet, bir müddet koruyup sonra sahibine verilmek üzere alınan da vedîa (emanet) dır. Vediada mal, korunmak için, iarede ise bir müdet kullanmak için alınır.
Bir malı ariyet olarak vermeye iare, malı ariyet olarak veren mal sahibine mıiîr ariyet alana müsteîr, ariyet almaya da istiare denilir.[123]
Hadisin zahiri; ariyet alarak mal alan birisi, aldığını inkâr ederse (müsteîr, ariyeti inkâr ederse) elinin kesileceğine delâlet etmektedir. Hanbeli-lerle, İshak b. Rahuye bu görüştedirler. İbn Kayyım el-Cevzî ve Şevkânî de bu görüşü teyid eder mahiyette beyanda bulunmuşlardır.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadislerin zahiri ile istidlal etmişler, ariyeti inkârın sirkat (hırsızlık) sayılmayacağı, oysa el kesme cezasının Kur'an'a göre hırsıza verileceği, dolayısıyla ariyeti inkar edenin elinin kesilemeyeceğini söyleyen cumhura şöyle cevap vermişlerdir.
İbnu'l-Kayyim; "Ariyet ya da vediayı inkâr da sirkat isminin altına girer. Çünkü vediayı inkâr edenden ve hırsızdan sakınmak mümkün değildir. Müntehip ve muhtelis ise böyle değildir" der.
Şevkanî de aynı görüşü te'yid babında şöyle demektedir:
"Rasûlullah (s.a)'ın bu inkârı sirkat (hırsızlık) makamına koymuş olması mümkündür. Bu durumda hadis vediayı inkâr edene hırsız demenin sahih olduğunu söyleyenlerin sözüne uygun düşer. İbn Ömer hadisindeki; "Rasûlullah emretti ve kadının eli kesildi" sözü, kadının ariyeti yüzünden elinin kesildiğinin açık göstergesidir. Bazı rivayetlerde kadına hırsız denilmesi bu anlayışa zıt düşmez. Çünkü vediayı inkâr eden de hırsızdır. Hak olan şu ki; vediayı inkar edenin eli kesilir."
Ulemanın cumhuruna göre ise, ariyeti inkar eden kişiye hırsız denmez ve bundan dolayı el kesilmez. Cumhurun mes'eleye bakışlarını iki noktada toplayabiliriz:
1- Bu (üzerinde durduğumuz) hadisin, ariyeti inkâr edenin elinin kesileceğine delâleti kesin değildir. Çünkü rivayetlerin çoğunda ariyet alma söz konusu edilmemiş, kadına "hırsız" denilmiştir. Mesela; Buhari'nin*ri-vayetinde ariyet lafzı yer almamıştır. Abdü'l-Hak, Ahkam'mda: "Bu kadının kıssası konusundaki rivayetler muhteliftir. Çaldı diyenler, ariyet aldı diyenlerden daha çoktur" demektedir.
Zeylaî de şöyle der:
"Bazı alimler, ariyeti sadece Ma'mer b. Raşid'in zikrettiğini söylerler. Leys, çalmayı rivayet etmiş, içlerinde Yunus b. Zeyd, Eyyub b. Musa, Süf-yan b. Uyeyne'nin de bulunduğu bir grup, çaldı demişlerdir. Bazı alimler de ariyet demekle Ma'mer'e uymuşlarsa da Öbürlerine karşı zayıftırlar. Burada açıktır ki ariyetin anılması, kadını özel bir sıfatıyla vasfetmek içindir. Kadın sık sık ariyet alırdı ve bu hali hırsızlık yapıp da eli kesilinceye kadar devam etti. İbn Mace'nin Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettiği ve kadının Ra-sulullah'ın evinden kadife çaldığını bildiren hadis de bu fikri te'yid eder."
2- Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i nebevi, hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir, Vediayı inkar eden, hırsız sayılmaz. Hırsızdan ve vediayı inkâr edenden korunulması mümkün değildir. Tarzındaki itiraz geçersizdir. Çünkü hainden de korunmak mümkün değildir ama hainin eli kesilmez.
Cumhur, üzerinde durduğumuz babın hadislerinde anılan ariyet mes'elesine kadını tanıtmak için kullanılan bir tabir olup

el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Az önce temas edilen; Zeylaî'nin işaret ettiği, kadının Rasûlullah'ın evinden kadife çaldığını bildiren hadis de buna delildir. Bu hadise 4374. hadisin sonundaki talikda yer almıştır.[124]

17. Hırsızlık Yapan Veya Haddi Gerektiren Bir Suçu İşleyen Akıl Hastasının Durumu

4398... Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Uç gruptan kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar cinnet getirenden ve büyüyünceye kadar çocuktan"[125]

4399... İbn Abbas radıyallahü anhüma şöyle demiştir: Ömer (r.a)'e zina etmiş olan akıl hastası bir kadın getirildi. Hz. Ömer, onun hakkında insanlarla istişarede bulundu ve recmedilmesini emretti.[126] Ali b. Ebi Talib (r.a) kadına rastladı (bir diğer nüshaya göre: Kadını Ali b. Ebî Talib'in bulunduğu bir yerden götürdüler) ve;
Bunun hali ne? dedi.
Bu falan oğullarının delisidir. Zina etti, Ömer de recmedilmesini emreddi, dediler. Ali:
Onu geri götürünüz, dedi, sonra da Ömer'e gelip:,
Ey mü'minlerin emiri! (Rasûlıtllah'ın:) "Üç gruptan; iyileşinceye kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan ve aklı erinceye (baliğ oluncaya) kadar da çocuktan kalem kaldırılmıştır" (diye) buyurduğunu bilmiyor musunuz? dedi.
Ömer (r.a): 1 - Evet biliyorum,
O halde bu kadının durumu nedir, neden recmedüiyor?
Bir şey yok.
Onu salıver, İbn Abbas:
Ömer (r.a) kadını salıverdi ve tekbir getirmeye başladı, dedi.[127]

4400... Vekî, A'meş'ten naklen bu hadisin benzerini rivayet etti. Önceki hadiste olduğu gibi: "Çocuk, aklı erinceye kadar ve akıl hastası da ifakat buluncaya (ayılıncaya) kadar...." sonra da Ömer tekbir getirmeye başladı, dedi.[128]

4401... İbn Abbas (r.a) demiştir ki:
"Ali b. Ebi Talib radıyallahü anh bana uğradı... "
Ravi, Osman'ın hadisinin manasım rivayet etti ve şöyle dedi:(Ali:)
"Rasulullah (s..a) in, "kalem üç gruptan kaldırıldı; aklı başından gitmiş akıl hastasından, uyanıncaya kadar uyuyandan ve baliğ oluncaya kadar çocuktan " buyurduğunu hatırlamıyor musun? dedi.
Ömer:
Doğru söyledin, dedi.
İbn Abbas:
"Ömer kadını serbest bıraktı" dedi.[129]

4402... Ebu ZabyanHennad'ın dediğine göre el Cenbî-[130] şöyle dedi: Ömer (r.a)'e zina etmiş olan bir kadın getirildi. Ömer de recmedüme-
sini emretti. Ali (r.a) (kadına) rastladı, onu alıp serbest bıraktı. Bu,
Ömer'e haber verildi. Ömer (r.a).
Ali'yi bana çağırın, dedi.
Ali (r.a) gelip:
Ey Mü'minlerin emiri biliyorsun ki "Rasulullah (s.a) ; "üç gruptan kalem kaldırıldı; buluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve iyileşinceye kadar bunaktan" buyurdu. Şüphesiz bu kadın falan oğullarının bunağıdır. Her halde ona tecavüz eden ona cinnet halinde iken tecavüz etmiş" dedi.
Ömer:
"Bilmiyorum" Ali:
"Ben de bilmiyorum" dedi.[131]

4403... Ali (r.a)'den; rivayet edildiğine göre; Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Üç gruptan kalem kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğa erinceye kadar çocuktan ve akıllanıncaya kadar akıl hastasından."
Ebû Davûd der ki:
Bu hadisi Ibn Cerir Kasım b. Yezid'den, o da Ali (r.a) vasıtasıyla Ra-sulullah'tan (rivayet etti ve) ona "ve bunaklıktan.." sözünü ilave etti.[132]

Açıklama

Bu bab; akıl hastası olan birisi, haddi gerektiren bir suç işlerse, kendisine had cezasının verilip verilmeyeceğini konu edinmektedir. Aynı hadisin çeşitli rivayetlerinde anlatılan olay da zina suçu ve recm cezası ile ilgilidir. Musannifin, babda hırsızlık konusunda hiç hadis olmadığı halde bab başlığına "hırsızlık" kelimesini de ilave etmesi, üzerinde durulan mevzuun hırsızlık haddi ile ilgili olmasından dolayıdır. Zaten birisine akıl noksanlığından dolayı bir had uygulanmıyorsa başka hadler

de uygulanmaz demektir. Bu babtaki rivayetlerde bahse konu olan kadına deli olduğu için zina haddi olan recm uygulanmazsa, hırsızlık yapması halinde de el kesme cezası uygulanmaz.
Deli olan birisine haddin uygulanmayışının delili, geçen rivayetlerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a)'in hadisidir.
Bir hadiste efendimiz üç kişiden kalemin kaldırıldığını beyan etmiştir. Bu üç kişi, uykuda olduğu müddetçe uyuyan, deliliği devam ettiği müddetçe akıl hastası ve buluğa ermedikçe çocuktur. Ancak hadisin bazı rivayetlerinde delilik yerine bunaklık kullanılmıştır.
Bu üç gruptan kalemin kaldırılmasından maksat nedir?
Hakikat midir yoksa mecaz mıdır? Bu konuda iki görüş vardır.
a) Meşhur olan görüşe göre bu ifade, kinayeli bir ifadedir. Kalemin kaldırılmasından maksat teklifin olmayışıdır. Yani kişi bu üç halde iken işlediği bir günahtan dolayı mesul değildir. Çünkü akıl nimetinden mahrumdur.
Bu sözün zahiri ile kinaye manası arasındaki ilişki, teklifin yazmanın sonucu oluşudur. Nitekim bir ayette cenab-i Allah: "Size oruç yazıldı (yani farz kılındı)" buyurmuştur. Yazı kalemle olduğuna göre yazının varlığı kalemin de varlığını, yazının yokluğu kalemin de yokluğunu ifade eder. Başka bir cihetten de; kalemin yokluğu yazının yokluğunu yazının yokluğunu da teklifin yokluğu gerektirir. Buna göre mana: "Uyuyan, akıl hastası ve çocuk yaptıklarından dolayı yargılanamazlar, onlardan sorumluluk kalkmıştır" demektir.
b) Bu sözden maksat hakikattir. Yani bu üç gruptan gerçekten kalem kaldırılmıştır. Şu hadis bu görüşün delilidir: "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona yaz, demiş kalem de kıyamete kadar olacak olan herşeyi yazmıştır."
Allah bu kalemi Levh-i Mahfuza koymuştur. İnsanların yaptığı ve yapacağı iyi ve kötü herşeyi yazmaktadır. Çocuk, akıl hastası ve uyuyanın yaptıklarında günah olmadığı için kalem yazmaz. Allah'ın bu fiilleri yazmamasına hükmetmesi, kalemin kaldırılmasıdır. İşte efendimiz "kalem kaldırılmıştır" buyururken bu manayı ifade buyurmuştur.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bunlardan birinci anlayış daha meşhurdur. Hangi mana kastedilirse edilsin, kesin olan bir şey vardır. O da; akıl hastasının, uyuyanın ve çocuğun işledikleri cinayetlerden dolayı sorumlulukları olmadığıdır; günaha girmiş olmazlar.
Buradaki "sorumluluk yoktur" sözünden maksadımız, mutlak değildir. Sorumlu oldukları noktalar da vardır. Mesela itlaf ettikleri malı tazmin zorundadırlar.
Konuya açıklık getirmek için ehliyyet ve arızalarından olan çocukluk ve cünûn (delilik) üzerinde kısaca duralım.[133]

İslâm Hukuku'nda Ehliyet Arızalarından: Çocukluk ve Delilik:

Ehliyet, sözlükte salahiyet manasınadır.
İstılahta: İnsanın kendisine hüküm tealluk edecek bir durumda olmasıdır,[134] Ehliyet vücub ehliyeti ve eda ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılır:
Vücûb ehliyeti: İnsanın bir takım haklar edinme ve sorumluluklar yüklenme salahiyetidir. Bu ehliyetin aslı insan oluştur. Yani ister ana rahmindeki cenin olsun ister hayattaki birisi, ister erkek ister kadın, ister deli, ister akıllı, insan dediğimiz her varlık bu ehliyete sahiptir. Şu kadar var ki bu ehliyet herkeste aynı değildir. Mesela ana karnındaki ceninin zimmeti zayıftır. Aleyhine olan şeylerin vücubuna uygun değildir. Ama varis olmak, vasiyet, hibe gibi lehine olan hakların sübutuna ehildir.
Eda ehliyeti: İnsanın, kendisinden şer'an muteber olacak şekilde fiil meydana gelmesine salahiyetli olmasıdır.[135] Yani kişinin söylediği bir sözün veya yaptığı bir işin hakiki bir sonuç doğurmasıdır.
Eda ehliyetinin esası akıldır. Yani insanın sahip olduğu - başka bir ifade ile bir fiili işlerken sahip olduğu- akla göre; kamil ve nakıs kısımlarına ayrılır. Yani aklı olmayanın eda ehliyeti yok, aklı eksik olanın eda ehliyeti noksan (nâkısu'l-ehliye), aklı tam alanın da eda ehliyeti tam (kâmilü'l,ehliye) dir.
I- Temyiz çağına gelmemiş olan çocuk ve deli adîmu'l-ehliye (eda ehliyetine sahip omayan) dirler. Dolayısıyla bunların sözlerine itibar edilmez. Ancak mala yönelik bir cinayetleri olursa tazmin ederler. Vergi ve nafakalar konusunda mükelleftirler.
II- Temyiz çağına gelen çocuklar (mümeyyiz çocuklar) ve bunak (matuhlar noksan ehliyetli (nakısu'l-ehliye)dirler. Mümeyyiz olmayan çocuk ve delinin yükümlü olduğu her şeyle bunlar da yükümlüdürler. Ayrıca hibe kabulü, sadaka kabulü gibi sırf menfaat olan şeyleri velilerinin izni olmadan, aliş-veriş gibi menfaatta da zarara da ihtimali olan tasarrufları velilerinin izni ile yapabilirler. Hibe etmek, tasaddukta bulunmak gibi mali açıdan sırf zarar olan tasarrufları ise velilerinin izni bile olsa yapamazlar.
III- Akıl ve baliğ olan insanın ehliyeti kâmildir. Yani leh ve aleyhine olan tüm tasarrufları geçerlidir. Ancak insanın elinde olan ve olmayan bazı arızalar bu ehliyeti ortadan- kaldırır ya da noksanîaştınr. Mesela delirme, bayılma, uyuma, sefahat, cehalet bunlardandır.[136]
Ehliyet hakkındaki bu kısa bilgiden sonra şimdi üzerinde durduğumuz babın konusu olan ehliyetin arızalarından akıl hastalığı, çocukluk ve uyku hallerine geçebiliriz.
a) Delilik: (Akıl Hastalığı, Cunun)
İyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayıramamak, bunların sonucunu idrâk edememek halidir.
Delinin iman ve irtidadi anababasına tebaen muteberdir.
Delilik (cünun) iki çeşittir:
1- Cünun-i mutbık: Devamlı olan cünun (delilik): Bir akıl hastalığının mutbık sayılması için hastalığın ömür boyu olması şart değildir.
Asgari müddeti konusunda ulemadan farklı görüşler rivayet edilmiştir. Mecelle sarihi Ali Haydar efendi yaptığı araştırma sonunda bu meselede Hanefi ulemasından dört görüş tesbit ettiğini söyler. Bunlar:

a) Tam bir sene
b) Tam bir ay
c) Yarım seneden fazla
d) Bir gün ve gecenin yarıdan fazlası
Ali Haydar efendi; Fetavay-ı Suğra'da bunlardan birincisine, Kadıhan da ise ikincisine müftebih denildiğini kaydeder.
Sürekli olan cünun (delilik) yukarıda belirttiğimiz gibi mallarla ilgili fiillerde müessir değildirler. Yani sürekli olarak akıl hastalığına tutulmuş olan birisi (mecnun-u mutbık), bir adamın malını telef ederse kendisine tazmin ettirilir, Kısası gerektiren bir suç işlerse kısas uygulanmaz, ama mali tazminatla sorumlu tutulur. Alım satım, icare, hibe etmek, hibe kabul etmek (vs) gibi sözlü tasarrufları geçersizdir. Bu tasarruf ister sırf menfaat, ister sırf zarar, ister ikisine de ihtimali olan cinsten olsun farket-mez. Çünkü deli ehliyetsizdir.
İbadetler konusunda da cununu mutbik müessirdir. Yani ibadeti düşürür. Ancak ibadeti düşürmesi için gerekli müddet ibadete göre farklıdır. Bu müddet namazlarda; İmam Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre bir gece ve bir gündüzden birazcık fazladır. İmam Muhammed'e göre ise altıncı namazın vaktinin girmesidir. Yani delilik hali bu kadar devam ederse o müddet içerisindeki namazlar düşer. Bu müddet oruç hakkında bir ay, zekat hakkında da bir yıldır.
2- Cünûn-i gayr-i mutbik: Sürekli olmayan akıl hastalığıdır. Bu şekildeki bir hasta bazan akıllı bazan delidir. Bazı alimler mecnunu gayrı mutbikı: Ayda en azından bir defa rahatsizlaşan geri kalan kısımda normal olan akıl hastası, diye tarif ederler. Bu gruptaki bir mecnunun delilik halindeki sözlü tasarrufları geçersiz, normal zamandaki tasarrufları geçerlidir. Ancak vekâlette mecnunu mutbık ile gayri mutbik arasında fark vardır.[137]
b) Çocukluk: Baliğ olmayan çocuk iki devrede incelenir:
1- Sabıyy-i gayr-i mümeyyiz: Mecelle'de şöyle tarif edilmektedir: "Bey' ve şırayı fehmetmeyen yani milkiyeti, bey'ın salib ve şifanın calib olduğunu bilmeyen ve onda beş aldanma gibi gabn-i fahiş olduğu zahir olan bir gabn-i, gabn-i yesirden temyiz ve tefrik eylemeyen çocuk olup, bunları temyiz iden çocuğa, sağıra mümeyyiz denilir."[138] Bu tarifi şu şekilde sadeleştirebiliriz: "Sabıyyi gayri mümeyyiz: Alış-verişi anlamayan, bir şeyi satmanın milkiyeti elden çıkarmak, satın almanın da milk edinmek demek olduğunu bilmeyen ve yarı yarıya aldanmak gibi aşırı aldanmayı daha az aldanmadan ayıramayan çocuktur. Bunları ayırabilen de sabıyy-i mümeyyizdir."
Bazı alimler, yedi yaşından küçük çocuklara sabıyy-ı gayri mümeyyiz yedi yaşından büyük olup da buluğa ermemiş olanlara da sabıyy-i mümeyyiz demektedirler.[139]
Sabıyy-i gayr-i mümeyyize ait hükümler, aynen akıl hastasına ait hükümlerdir. Hiçbir sözlü tasarrufuna itibar edilmez. Yani mecmunun sorumlu tutulmadığı şeylerden sabıyy-i gayri mümeyyiz de sorumlu tutulmaz. Sorumlu tutulduklarından o da sorumlu olur.
2- Sabıyy-i mümeyyiz: Sabıyy-ı gayri mümeyyizin özelliklerinin zıttı-na sahip olan (baliğ olmamış) çocuktur. Bu durumdaki bir çocuk ehliyetten tamamen yoksun değildir. Noksan ehliyetlidir. Tamamen menfaatına olan tasarrufları kayıtsız şartsız geçerli, zararına olan tasarrufları mutlak geçersiz; iki yöne ihtimali olanları da velilerinin olur vermesi halinde geçerlidir. İbadetlerle mükellef değillerdir, kendilerine had ve kısas uygulanmaz. Verdikleri zararı tazmin ve zekât gibi mali konularla mükelleftirler.
c) Uyku hali: Uyku hali muamelâta ait tasarruflara manidir. İbadetleri düşürmez ancak eda vaktini geciktirir. Yani uykudan dolayı namazını kılmayan kişi namaz kılmamaktan dolayı sorumlu tutulmaz, ama uyanınca namazını kılar.
Uyurken verilen fîlî zararlardan dolayı da bedeni ceza verilmez. Mali ceza verilir. Mesela birisi uyurken yuvarlansa ve bir başkasının ölümüne sebep olsa kısas uygulanmaz ama diyet verir. Haddi gerektiren bir suç işlerse had uygulanmaz.[140]

18. Çocuğun Haddi Gerektiren Bir Suç İşlemesi

4404... Atıyye el-Kurazı (r.a) şöyle demiştir: "Ben Benu Kureyza esirlerindendim. Müslümanlar bakıyorlar, (eteğinde) kıl bitenleri Öldürüyorlar, bitmeyenleri öldürmüyorlardı. Ben kıl bitmeyenlerdendim."[141]

4405... Ebu Avane bu hadisi Abdülmelik b Umeyr'den rivayet etmiştir.Atıye el-Kurazi şöyle dedi:
“Eteğimi açtılar, kıl bitmemiş olduğunu görünce beni esir saydılar.”[142]

4406... İbn Ömer Radıyallahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre;
O, Uhud savaşı gününde on dört yaşında iken Rasulullah'a arzedildi. Rasulullah ona icazet (savaşa katılmak için izin) vermedi. Hendek gününde onbeş yaşında iken arzedildi, izin verdi.[143]

4407... Nafi şöyle demiştir:
Bu hadisi Ömer b. Abdi'l-Aziz'e haber verdim "Şüphesiz bu, küçükle büyük arasındaki sınırdır" dedi.[144]

Açıklama

Bu babda iki hadis yer almıştır, birisi Atıyye el-Kurazi'den, diğeri de İbn Ömer radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir.
Bu hadislerin her ikisinin zahiri de çocukluktan çıkıp gençlik dönemine girmenin 15 yaşında olacağına delalet etmektedir. Ulemanın bu konudaki mütalaalarına geçmeden önce Atıyye el-Kurazî'nin eteğinde kıl bitmediği için Ölümden kurtulup esir edildiği hadiseyi kısaca anlatmak istiyoruz:

Rasulullah (s.a) Medine'yi teşrif ettiği zaman Medine'de Evs ve Hazrec kabilelerinin yanısıra Yahudi kabileler de vardı. Bu kabilelerden birisi de Benû Kureyza idi. Rasulullah (s.a) bunlarla bir anlaşma yapmıştı. Anlaşma gereği taraflar birbirlerine düşmanlık etmeyecekler ve Medine-ye yapılan hücumları birlikte karşılayacaklardı.
Medine'deki yahudi kabilelerden Benî Nadir ahidlerini bozdukları için daha önce Medine'den çıkartılmıştı. Benû Kureyza kabilesi de Hendek savaşı esnasında ahdi bozdu. Rasûlullah'a ihanet ederek müşrikler tarafına geçtiler. Bu hal, Medine müslümanlanm büyük sıkıntıya soktu, korkulu anlar yaşamalarına sebep oldu.
Müslümanlara karşı giriştikleri hücumlar sonuç vermeyen, aksine büyük zayiatlar veren Kureyş, çıkan fırtına ile ordugahları darmadağın, hayvanları telef olunca geri çekilerek Mekke'ye döndü. Bunun üzerine Rasû-lullah (s.a) ahdi bozup, vatana ihanet eden Benu Kureyzalıları cezalandırmak istedi. Ashabını derhal Benu Kureyza üzerine şevketti . Benu Ku-reyzalılar Hz. Peygamberden özür dileyip sulh isteyecekleri yerde kalelerine sığınarak savaşı seçtiler. Bununla da kalmayıp Rasûlullah hakkında yakışıksız şeyler söylediler. Müslümanlar yahudilerin sığındıkları kaleyi kuşattılar. Kuşatma yirmi beş gün sürdü. Nihayet muhasaradan bıkıp savaşa başladılar ve mağlup oldular. Onlar da Benu Nadir kabilesi gibi Medine'den sürülmeye razı idiler. Fakat Rasûlullah bu isteklerini kabul etmedi, haklarında hüküm vermesi için bir hakem seçmelerini istedi. Onlar da müttefikleri olan Sa'd b. Muaz'ı hakem gösterdiler. Sa'd b. Muaz haklarında şu kararı verdi: Yahudilerden savaşanlar öldürülecek, çocuklar ve kadınlar esir edilecek, malları da ganimet sayılacaktır. Bu hüküm ilk bakışta biraz ağır gibi görünmektedir.
Ama yahudiler hakkında verilen bu hüküm kutsal kitapları olan Tevrat'taki hükme tamamen uygun düşmektedir.
Tevrat'ta aynen şöyle denilmektedir: "Savaş için bir şehre yaklaştığın saman onları sulha çağır. Eğer kabul edip kapılarını açarlarsa içerdekile-in hepsi haraç verip hizmet edeceklerdir. Sulha razı olmayıp savaşırlarsa) zaman orayı muhasara edeceksin ve Allah sana oranın fethini müyesser edince erkeklerin hepsini kılıçtan geçireceksin. Kadınları çocukları hayranları ve şehirdeki bütün mallan alacaksın..."[145]
Bu hüküm gereğince Kureyzah erkeklerden dört yüz kişi öldürüldü. Jocuk mu yoksa genç mi olduğundan şüphe edilenlerin eteklerine bakıl-ii. Kıllananlar savaşmış sayılarak öldürüldü, kıllanmayanlar esir edildi. Birinci hadisin ravisi Atıyye el -Kurazi (r.a)o zaman çocuk olduğu için öl-lürülmeyip esir olarak bırakıldı. Daha sonra da müslüman oldu.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu babın birinci hadisinin zahiri, çocukluk ile gençlik çağlan arasındaki ayırımın etekte kıl bitmesi olduğuna, kincisi de on beş yaş olduğuna delalet etmektedir.
Ahmed b. Hanbel, İmam Malik ve îshak b. Raheveyh birinci hadisteki hükmü esas alarak etekte kıl bitmesini buluğ çağının alameti kabul etmişlerdir. Ancak, Ahmed b. Hanbel on beş yaşı, sesin kalınlaşmasını ve kızların aybaşı olmasını, erkek çocukların ihtilam olmaya başlamasını da buluğa alamet saymıştır. İmam Malik ise yaşa itibar etmemiş, ihtilam olma aybaşı olma gibi alametleri kabul etmiştir.
Şafii ve Hanefiler etekte kıl bitmesine, buluğ alameti olarak itibar etmemişler, fizikî buluğ (ihtilam, aybaşı) ya da yaşı esas almışlardır. Ancak itibar ettikleri yaşlar farklıdır. Bu farklara geçmeden önce âlimlerin, bu babtaki Atıyye el-Kurazi hadisine bakış açılarına bir göz atalım:
Bu hadise, gençlerin öldürülüp çocukların bırakıldığı bir esnada vuku-bulmuştur. Dolayısıyla yaş ya da buluğ sorulduğu takdirde, gayr-i müslimlerin doğru söyleyecekleri son derece şüphelidir. Çünkü mesele Ölüm kalım meselesidir. Soruya muhatap olan şahıs baliğ olmuş olsa da veya yaşı onbeşten yukarı da olsa, canını kurtarmak için bunu gizleyecek, çocuk olduğunu iddia edecektir. Her ne kadar etekte kıl bitmesi kesin olarak buluğ alameti değilse de bir ölçüdür. Onun için anılan yahudilerin eteklerine bakılmıştır. Ama bu müslümanlarda buluğ alameti olamaz.
Bu konu ile ilgili olarak Hattabi de şunları söylemektedir: "Kılın bitmesi, buluğ için bir sınır sayılamaz. Ancak onunla ehl-i şirk hakkında hüküm verilir. Onların savaşçıları öldürülür ve kıl bitmesine itibarla geri kalanları sağ bırakılır."
Buluğa erme konusunda Şafiilerin görüşü şudur: Erkek çocukları dokuz yaşını doldurduktan sonra ihtilam olurlarsa baliğ, kız çocukları da yine dokuz yaşım.doldurduktan sonra aybaşı olurlarsa balığa sayılırlar. Ama erkek çocukları ihtilam, kız çocukları da aybaşı olmamışlarsa, onbeş yaşını doldurunca baliğ ve baliğa olmuş, yani erginlik çağına girmiş sayılırlar. Emir ve yasaklarla mükellef olurlar, haddi gerektiren bir suç işlerlerse kendilerine had uygulanır. Şafiilerin delili üzerinde durduğumuz hadistir.
Hanefilere göre; Erkek çocuğun baliğ olması; ihtilam olması, cinsel ilişkide bulunduğu zaman kendisinden meni gelmesi veya kadını hamile bırakması iledir. Kız çocuklarının buluğa ermesi de aybaşı olması veya hamile kalması iledir. Şayet bunlar bulunmazsa yaşa itibar edilir. Ama yaş konusunda Hanefi ulemasının görüşleri farklıdır.
İmam Azam'a göre bu yaşın sınırı; erkeklerde on sekiz, kızlarda on yedidir. Yani erkekler onsekiz yaşına geldikleri halde kendilerinden buluğ alameti görülmezse baliğ sayılırlar. İmam Ebu yusuf ve Muhammed'in görüşleri diğer imamların görüşü gibidir. Yani kendilerinde buluğ alameti görülmeyen erkek ve kız çocukları on beş yaşını doldurunca baliğ ve balığa kabul edilirler.
Buluğ çağı kişinin mükellef olma yani dininin emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmak zorunda olduğu, aksi halde dünya ve ahiretteki cezalan hak ettiği çağdır. Dolayısıyla kişinin buluğ çağını tesbit aynı zamanda haddi gerektiren bir suç işlediğinde haddin uygulanabildiği çağı tesbit-tir. Yukarıya aktardığımız görüşlerle bu konu açığa kavuşmuştur. Ancak Süfyan'dan nakledilen ilginç bir göıiiş var, onu da vermek istiyoruz:
Süfyan diyor ki: "İşittiğimize göre buluğun en aşağısı on dört yaş en yukarısı da on sekiz yaştır. Mesele had olunca biz en yukarı olanı (onsekiz yaşı) alırız."[146]

19. Savaş Esnasında Hırsızlık Yapanın Eli Kesilir Mi?

4408... Cünâde b. Ebi Ümeyye şöyle demiştir;
Büsr b. Ertat ile birlikte denizde (deniz yolculuğunda) idik. Büsr'e Mısdar adında birisi getirildi. Dişi bir deve çalmıştı. Büsr: "Rasûlullah (s.a)'ın "Yolculuk esnasında eller kesilmez" buyurduğunu işittim. Eğer bunu duymasaydım elini keserdim" dedi.[147]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "hasen garib" demiştir.
Metinde "dişi deve" diye terceme ettiğimiz "buhtiyye" kelimesini Hora.san devesi diye açıklayanlar da vardır.
Hadisin Tirmizi'deki rivayeti, ""Savaş esnasında eller kesilmez" şeklindedir. Bu ifade, bab ismine daha uygundur.
Tıbî, Ebû Davud'un rivayetindeki "Sefer esnasında eller kesilmez" ; sözünü "gazve esnasında eller kesilmez" şeklinde anlamak gerekir," I demiştir.
Azizi de Camiussağır Şerhi'nde: "Seferde" kelimesinin "savaş şeferinde" manasında olduğunu söyler.
Bu izahlardan sonra Ebû Davûd'taki metnin konu başlığı iîe alakası daha iyi anlaşılmaktadır.
Tirmizî, rivayetinin sonundaki ta'lîkda şöyle demektedir:
"İçlerinde Evzai'nin de bulunduğu bazı alimler bu görüştedir. Bunlar kendisine had uygulanan şahsın düşmana katılabileceği endişesiyle savaşta düşman karşısında had uygulanmayacağını söylerler. Ama devlet başkanı düşman ülkesinden çıkıp dar-ı İslama dönünce suçluya haddi uygular. Evzai böyle demiştir."
Hattabi'nin bu konu ile ilgili sözleri de şöyledir:
"Şayet bu hadis sabit ise, yolculuk esnasında hırsızlık yapandan haddin düştüğü anlaşılmaktadır. Çünkü, orada devlet başkanı yoktur. Emîr veya ordu komutanı vardır. Bazı fakihlere göre ordu komutanı dar-ı harpte hadleri ikame edemez. Ama ordunun başında halife varsa veya emîr, Irak, Şam ve Mısır gibi geniş bir memleketin emîri ise müstesna; o zaman askeri içerisinde hadleri uygular. Bu Ebû Hanife'nin görüşüdür.
Evzâî, askerin komutanı sınırdan dönünceye kadar hırsızın elini kesmez, dönünce keser demiştir.
Fakihlerin çoğunluğu, haddi uygulamak için dar-ı harple dar-ı İslam arasında fark görmezler. İster dar-ı İslamda olsun ister dar-ı harpte ibadetler ve farzların vücublanna kail oldukları gibi suç işleyenlere de hadlerin vücubuna kaildirler."
Hattabi bu sözleri ile sanki hadisin sıhhatinden endişe ettiğini hissettiriyor. Münziri de Yahya b. Main'in Busr b. Ertat'ı pek iyi anmadığım bunun ona göre Büsr'ün sahabi olmadığına delalet ettiğini söyler.
Yine Münziri, bu zatın sahabeliğinde ihtilaf edildiğini, Rasûlullah vefat ettiğinde iki yaşında olduğunu, kendisinin meşhur haberleri bulunduğunu bildirmektedir.
Yukarıya aktardığımız nakillerden anlıyoruz ki, içlerinde Evzai ve İmam Azam'ın da bulunduğu bazı alimlere göre savaş esnasında ve dar-ı harpte had uygulanmaz. Azîzî'nin dediğine göre uygulanmama konusunda hadler arasında fark yoktur. Yani bu hüküm hırsızlık haddine has değildir. Zina haddi, kazf haddi gibi diğer hadler de uygulanmaz. Ancak, Evzai'ye göre, dar-ı İslâm'a döndükten sonra had uygulanır. Hanefi mezhebine göre dar-ı İslama döndükten sonra da had uygulanmaz. Hidaye'de şöyle denilmektedir: "Bir kimse dar-ı harbte veya dar-ı bağyde zina eder sonra dar-ı İslama gelirse had uygulanmaz. "Hidaye sahibi Hanefi mezhebinin bu görüşüne Beyhaki'nin rivayet ettiği "Dar-ı harbte had uygulanmaz" mealindeki hadisi gösterir. Ayrıca görüşün mantıki izahı da şudur: Hadde güdülen gaye, insanları o suçu işlemekten sakındırmaktır. İslam Devlet Başkanı 'nin dar-ı harbte velayet yetkisi yoktur. Öyle olunca, orada had uygulamak faydasız olmuştur. Dar-ı İslam'a geldikten sonra da uygulanamaz. Çünkü suç, haddi gerektirir bir vasıfta işlenmemiştir, sonradan haddi gerektirir bir şekle dönüşmez.[148]
Şayet halife ve büyük şehrin emiri gibi haddi uygulama yetkisini haiz olan kişi ordunun başında olursa, ordugahında haddi gerektiren bir suç işleyen kişiye haddi uygular.
İster dar-ı İslamda ister dar-ı harbte olsun savaş esnasında da barış esnasında da had uygulanır, diyen cumhurun delili Ubâde (r.a)'den rivayet edilen şu hadistir: "Allah yolunda yakın ve uzak tüm insanlarla cihad ediniz. Kınayanın kınamasına aldırmayın. Hazarda ve seferde Allah'ın hadlerini uygulayın."[149]

20. Nebbaş (Kefen Soyucu) İn Elinin Kesilmesi

4409... Ebû Zer (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana: Ya Ebû Zer! dedi. Buyur Ya Rasûlullah, emret, dedim.
"İnsanlar (topluca) ölüp evin -yani kabrin- bir köle fiatına olduğu zaman ne yaparsın (halin ne olur)?" buyurdu.
Allah ve Rasulü bilir - ya da Allah ve rasûlü (benim için) ne seçerse- dedim.[150]
"Sabra sarıl -veya sabretmeye çalış-"[151] buyurdu.
Ebu Davud der ki: Hammad b. Süleyman : "Kefen soyucunun eli kesilir, çünkü o ölünün evine girmiştir" dedi.[152]

Açıklama

Bu hadis Sünen-i Ebi Davud'da 4261 numarada geçmişti. Hadisin izahı işaret edilen kısımda yapılmıştır. Biz burada hadisin konu ile olan münasebetini ve ulemanın bu husustaki görüşlerini eîe almak istiyoruz.
Hadisin konu ile ilgisi, Ebu Davud'un talikan verdiği Hammad b, Ebi Süleyman'ın sözüdür. Yani Rasûlullah (s.a) kabri ev olarak nitelemiştir. Ev hırz olduğuna ve evden çalanın eli kesildiğine göre, kabirden kefen çalanın da elinin kesilmesi gerekir.
İmam Şafii, İmam Malik, İmam Ah-med, İmam Ebu Yusuf, Ebu Sevr, Hasenü'I-Basrî, Şa'bî, Nehaî, Katade, Hammad v

Ömer b. Abdi'1-Aziz bu görüştedir. Bu görüş, ashabtan İbn Mes'ud ve Âişe (radıyallahü anhuma)'dan da rivayet edilmiştir.
İmam Azam Ebu Hanife, İmam Muhammed, Süfyan-ı Sevrî, Evzâî ve Zührî'ye göre kefen çalanın eli kesilmez. Bu görüş de ashabtan İbn Ab-bas'tan da rivayet edilmiştir.
Aliyyü'1-Kari, bu hadiste kabre ev denmesinin, kabrin hırz sayılmasını gerektirmeyeceğini, çünkü her evden çalmanın el kesmeyi gerektirmeyeceğini söyler. Nitekim kapalı bir kapısı veya bekçisi bulunmayan bir evden hırsızlık yapanın eli kesilmez. Ancak, herşeyin hırzı, örfün hırz saydığı şeye göredir, denilirse o zaman, kabir hırz sayılabilir.
Merginani'nin beyanına göre, kefen soyucunun eli kesilir diyenler, kabri hırz saymalarının yanı sıra, Beyhaki'nin rivayet ettiği "kim kefen çalarsa elini keseriz" mealindeki hadistir. Kefen soyanın eli kesilmez diyenler de İbn Ebi Şeybe'nin rivayet ettiği "Muhtefi'nin eli kesilmez" mealindeki hadistir.[153] Medileniler muhtefi diye kefen soyucuya derlermiş. Ayrıca el kesilmez diyenler; kefenin mülk olmadığını, el kesmek için, çalınan malın tam bir mülk olması gerektiğini de söylerler.[154]

21. Birkaç Kerre Hırsızlık Yapan Hırsızın Durumu

4410... Cabir b. Abdullah (r.a) şöyle dedi: Rasûhıllah (s.a)'e bir hırsız getirildi. Efendimiz:
"Onu öldürün" buyurdu. Sahabîler:
Ya Rasulullah, o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Rasulullah:
"Onun (elini) kesiniz" buyurdu ve kesildi.
Sonra adam ikinci kez getirildi, Rasulullah (s.a) yine:
"Onu öldürünüz" buyurdu.
Oradakiler:
Ya Rasulullah o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Bunun üzerine efendimiz:
"Onu (n ayağını) kesiniz" buyurdu ve kesildi. Sonra üçüncü defa getirildi, Rasulullah (s.a) yine: "- Onu öldürünüz" buyurdu. Sahabeler; "Ya Rasulullah, o sadece çaldı," dediler. Bu sefer efendimiz yine;
"Onu (n sol elini) kesiniz" buyurdu.
Aynı adam dördüncü kez getirildi, Rasulullah (s.a);
"Onu öldürünüz" buyurdu.
Sahabîler:
Ya Rasulullah o sadece çaldı, dediler Rasulullah (s.a)
"Onu (n sol ayağını) kesiniz," buyurdu.
Adam beşinci kez getirildi bu sefer de Rasulullah (s.a)
Onu öldürünüz, buyurdu Cabir der ki:
Biz adamı götürdük ve öldürdük, sonra sürüyüp bir kuyuya attık ve üzerine taş attık.[155]

Açıklama

Hadisi şerif metni; Rasulullah (s.a)'ın kendisine defalarca getirilen hırsız için dört kez, Önce: "Onu öldürünüz" buyurduğu, sahabelerin kendisine "Ya Rasulullah o sadece hırsızlık yaptı" demeleri üzerine de: "Onu kesiniz" buyurduğu şeklindedir. Ancak biz terceme ederken. Darekutnî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisi göz önüne alarak; "elini ayağını, sol elini, sol ayağını" şeklinde takdirlerde bulunduk. Şüphesiz Rasûlullah'ın "Onu kesiniz" buyururken maksadı, adamın kesilmesi değil, organlarının kesilmesidir. Hadisin delaleti ile o organlar da, tercemede parantez içerisinde takdir ettiğimiz şekildedir.
Yukarıda işaret ettiğimiz; Darekutnî'nin hadisi şu şekildedir:
Rasulullah (s.a) hırsız hakkında:
"Eğer çalarsa elini kesiniz, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz, sonra çalarsa elini kesiniz, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz." buyurdu.
Nesâî, bu hadisin mtinker olduğunu, raviler arasında bulunan Mus'ab. b. Sabit'in hadiste kuvvetli birisi olmadığını söyler.
İbn Kayyım'in Zadü'l-Meâd'daki ifadesine göre bazı alimler de hadisi hasen kabul etmişler ve hadisteki hükmün sadece o şahsa has olduğunu söylemişlerdir. Üçüncü bir grup alime göre ise hadis sahihtir ve birisi beşinci kez hırsızlık yaparsa öldürülür. Bu üçüncü görüş Malikilerden Ebu'l-Mus'ab'ın görüşüdür.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre - bazı alimler bunu icma olarak ifade etmektedirler. Hırsızlıktan dolayı Ölüm cezası yoktur. Gerçi müctehid-ler, hırsızlık fiilini 3,4, kez tekrarlayan kişiye verilecek ceza konusunda farklı görüştedirler ama hiç birisi beşinci kezde Öldürüleceğini söylememişlerdir. Oysa bu hadisin zahiri beşinci kez hırsızlık yapanın öldürülmesi gereğine delâlet etmektedir.
Alimler bu hadisi nasıl anlamışlar da, zahirde muhalif görünen bir görüşe sahip olmuşlardır ve görüşlerinde neye dayanmışladır. Şimdi kısaca bu konuya göz atalım:
Ulema bu hadisteki hükmü değerlendirirken şu görüşleri öne sürmüşlerdir:
1- Hırsızlık yapan şahsın irtidat etmiş olup, Peygamber (s.a)'in buna vakıf olmuş olması muhtemeldir. Adamın öldürüldükten sonra, sürünerek bir kuyuya atılması ve üzerinin taşlarla örtülmesi bunu te'yid etmektedir. Çünkü müslüman birisi büyük günah işlemiş de olsa cezası verilir ve öldüğünde cenazesi kılınır. Özellikle, kendisine had uygulanıp da temizlendikten sonra namazı kılınır.
2- Bu hadis-i şerif, bir müslümanın kanının ancak üç şeyden dolayı helâl olduğunu bildiren hadisle neshedilmiştir. (Hadis no: 4352, 4353)

Ancak bu iddia pek uygun görülmemektedir. Çünkü neshin sübutu için hadislerin vürud tarihlerinin bilinmesi gerekir. Oysa bu hadislerden birisinin ötekinden sonra varid olduğuna dair bir bilgi mevcut değildir.
3- Suç işleyen kişi yeryüzünde fesad çıkaranlardan sayılırsa bazı fakihlere göre had olarak değil de tâzir olarak öldürülebilir. Devlet başkanı maslahatın gerektirdiğine göre kişiye hadden daha fazla da ceza verebilir. Hatta gerekirse öldürülebilir. İşte hadisin zahiri bu görüş çerçevesinde değerlendirilebilir.
Hattabi'bu görüşün Malik b. Enes'e nisbet edildiğini söyler ve rasulullah'ın hırsız daha ilk getirildiğinde, önce öldürülmesini emretmesinin bu görüşün haklı yanını güçlendirdiğine işaret eder.
4- Rasûlullah (s.a) vahiyle adamın ilerde yapacaklarına muttali olmuş ve onun için öldürülmesini emretmiştir. Bu hüküm sadece bu şahsa aittir.
5- Adam fesadı meşhur biridir. Onun hırsızlığı tekrarlaması herkesçe malumdu. Bu huyuna son vermesi mümkün görülmez. Onun için öldürülmüştür.
6- Bu hadis münkerdir, istidlale elverişli değildir.
Bu görüşler içerisinde en uygunu kanaatimizce birinci maddedekidir.
İbn Kayyım, hırsızın öldürülmeyeceğine dair icma olduğu iddiasının yerinde olmadığını, çünkü Abdullah b. Ömer'in: Bana dördüncü kez hırsızlık yapanı getirin, onu öldürmem gerekir" dediğini ve bunun seleften bazılarının mezhebi olduğunu söyler.
Yine İbnü'l-Kayyim, nesh iddiasını reddederek, nasih olduğu söylenen hadisin ânım, bu hadisin ise hâs olduğunu ifade eder. İbn Kayyım'ın bildirdiğine göre bu hadisteki "öldürün" emri kesinlik ifadesi için değil, maslahatın gerektirdiği bir tazir cezasıdır. Nitekim bir yerde içki içenler çoğalır, hadlerden ibret alıp içkiyi terketmek mümkün olmaz ve imam gerekli görürse içki içeni öldürebilir. Bu yüzden Hz. Ömer içki içeni bir seferinde hapsedip, bir seferinde saçını tıraş edip seksen sopa vururdu. Halbuki Rasûlullah (s.a) ve Hz. Ebu Bekir içki içene kırk sopa vururlardı.
İbn Kayyım'ın bu sözleri gözardı edilecek cinsten değildir.
Birden fazla hırsızlık yapana verilecek ceza konusundaki görüşler:
1- Dört mezhep imamları birinci defa hırsızlık yapanın sağ elinin ikinci kez hırsızlık yapanın sol ayağının kesileceğinde müttefiktirler. Ancak daha fazla hırsızlık yapana verilecek cezada ihtilâf halindedirler.
2- Şafii ve Malikilere göre, üçüncü hırsızlıkta sol eli, dördüncü hırsızlıkta da sağ ayağı kesilir. Beşinci kez çalarsa hapsedilir ve tazir edilir. İshak b. Râhûye ve Katade de aynı görüştedirler. Delilleri Darakutnî'nin Ebû Hurey-re (r.a)'den rivayet ettikleri şu hadistir: "Rasûlullah (s.a) hırsız hakkında şöyle buyurdu: "Eğer hırsızlık yaparsa elini kesin, sonra çalarsa ayağını kesin, sonra yine çalarsa elini, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz." Önce sağ elinin kesileceği "hırsızlık yapan erkeğin ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesiniz" mealindeki ayetin İbn Mes'ud'un kıraatında "Sağ ellerini kesiniz" şeklinde okunması delildir. Çünkü bu, haber-i meşhur hükmündedir.
3- Ahmed b. Hanbel, Şa'bi, Nehai, Hammad b. Ebi Süleyman ve Evzaî'ye göre birinci çalışında sağ eli, ikinci çalışında da sol eli kesilir. Üçüncü kez çaldığında artık el ve ayak kesme yoktur, hapsedilir.
4- Hanefilere göre de üçüncü kez çalanın bir tarafı kesilmez. Ancak çaldığı ödettirilir. Tevbe edinceye kadar hapselir ve ta'zir edilir.
Üçüncü ve daha sonraki hırsızlıktan dolayı el ve ayak kesilmeyeceğini söyleyenlerin delilleri şudur:
Beyhakî'nin Hz. Ali (r.a)'den rivayet ettiği bir habere göre; Hz. Ali'den, sağ eli ve sol ayağı kesikken hırsızlık eden birisinin sol elini.kes-mesi istenildiğinde: "Onu da kesersem bu adam ne ile taharetlenir, ne ile yer?" demiştir. Ayağını kesmesi istenildiğinde de: "Ayağını nasıl keserim? O zaman neyin üzerinde yürür? Ben Allah'tan utanırım" demiş ve onu dövmüş müebbeden hapse atmıştır.
Görüldüğü gibi bu görüşün delili sahabe tatbikatı ve maslahattır.[156]

22. Hırsızın Elinin Boynuna Asılması

4411... Abdurrahman b. Muhayrîz şöyle demiştir:
Fadale b. Ubeyd'e hırsızın elini boynuna asmanın sünnetten mi olduğunu sorduk; "Rasûlulîah (s.a)'a bir hırsız getirildi, eli kesildi, sonra Rasulullah'ın emri ile kesik eli boynuna asıldı." dedi.[157]

Açıklama

Tirmizi bu hadis hakkında "Hasen garibtir. Onu, Ömer b. Ali'nin Haccac b. Ertat'den yaptığı rivayetinden başka bilmiyoruz" demiştir.
Nesai'de : Haccac b. Ertat'in zayıf olup hadis ile ihticac edilemeyeceğini söylemektedir.
Bu haber - sahih ise- hırsızın eli kesildikten sonra kesilen elini boynuna asmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Maksat hem hırsız, hem de görenler için ibrete vesile olmasıdır. Şevkanî, Neyiu'I-Evtar'da bu haberin kesik eli hırsızın boynuna asmanın meşruiyyetine delil olduğuna işaretten sonra şöyle demektedir: "Çünkü bu, suçu önlemede fevkalade önemlidir. Zira hırsız boynuna asılı olan kesik eline bakar ve buna sebep olan fiili ve o fiilin verdiği zararı hatırlar. Aynı şekilde onu o vaziyette görenler içinde, alçak vesveselerini kesecek bir caydırıcılık işi görür. Bey-hakî'nin rivayetine göre, Hz. Ali bir hırsızın elini kesmiş, halk ona, eli boynuna asılı bir halde rastlamıştır."
Hanefi alimlerinden İbnü'I-Humam da Şerhu Fethi'l-Kadir adındaki, eserinde bu görüşün İmam Şafii ve Ahmed'den nakledildiğini ama, bu hareketin Rasulullah'ın tatbikatında Sürekli olmadığını, dolayısıyla sünnet olmayacağını söyler. İbnu'l-

Humam'in ifadesine göre hırsızın elini kestikten sonra boynuna asıp teşhir etmek, siyasi bir olaydır. Devlet yetkilisi isterse yapar isterse yapmaz.[158]

Hırsızlık Yaptığı Zaman Kölenin Satılması[159]

4412... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Köle hırsızlık yaparsa, bir neş (yirmi dirhem) karşılığında bile olsa sat."[160]

Açıklama

Hadis, hırsızlık eden kölenin çok ucuz bir fiyata da Qısa satıi!p eiden çıkarılmasını önermektedir. Çünkü bu onun yeni sahibi yanında ıslahı nefs etmesine sebep olabilir. Ancak satış esnasında kölenin bu aybı gizlenmemen', müşteriye söylenilmelidir. Aksi halde müşteri ileride bu durumu öğrenirse köleyi önceki sahibine ayıp muhayyerliği ile geri verme hakkına sahiptir.[161]

23. Recm Konusu

Zina eden erkek ve kadına, muhsan olup olmamalarına göre recm ve celd cezalan verilir. Bu cezalar zinanın haddidir. Bunlarla ilgili malumat hadislerin izahı sadedinde verilecektir.[162]

4413... İbn Abbas radiyallanü anhüma; demiştir ki:
Allah (C.C): "Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbat edecek aranızdan dört şahit getirin, şahitlik ederlerse ölünceye veya Allah onlar için bir yol açıncaya kadar evlerde tutunuz."[163] ayetinde kadından sonra erkeği zikretti, sonra ikisini birleştirip "İçinizden zina eden iki kişiye eziyet edin. Eğer tevbe edip düzelirlerse onları bırakın."[164] buyurdu.
Allah (c.c) bu ayeti de, Celd ayeti ile neshedip şöyle buyurdu: "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurunuz."[165]

4414... Mücahid demiştir ki; "(Ayetteki) yol, haddir."
Süfyan da şöyle dedi: " O ikisine eziyet edin" sözünden maksat; bekarlar, "Evlerde tutun" sözündeki maksat da dul kadındır."[166]

Açıklama

Mücahid ve Süfyan'dan nakledilen tefsirler, yukandaki ayet-i kerimelerdeki bazı tabirlerin izahıdır. Onun için bu haberi İbn Abbas haberinin hemen peşine koyduk.
Bab başlığı olan recm, ve haberdeki ayet-i kerimenin ifade ettiği celd ile ilgili açıklamaları bundan sonraki hadislerin izahına bırakarak, İbn Abbas radıyallahü anhümanın sözleri ile ilgili olarak birkaç kelime söylememiz gerekmektedir.
İbn Abbas, Cenab-ı Allah'ın Önce zina eden kadını, peşinden de zina eden erkeği zikrettiğini, sonra da ikisini bir arada andığını söylemiştir. Oysa ilk ayette (Nisa, 15) zina eden kadınlar anılmış ama erkeklerden hiç söz edilmemiştir. Bezlü'l-Mechûd müellifi, üstad Muhammed Yahya'dan naklen erkeği zımmen, zikrettiğini sonra da sarahaten erkeği ve kadını birlikte andığını söylemektedir.
Nisa suresinin on altıncı ayetindeki "Zina eden iki kişi"den murad, ulemanın cumhuruna göre kadın ve erkektir. Sadece Mücahid ve Ebu Müslim Isfahani bu ayetin livata ile ilgili olup "iki kişi"den maksadın iki erkek olduğunu söylemişlerdir.
Ulemanın bu ayetlerin ışığmdaki beyanlarına göre, İslam'ın ilk günlerinde zinanın cezası kadınlar için vefat edinceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde hapis, erkekler için de hakimin uygun göreceği bir ceza idi. Daha sonra bu hükümler neshedildi ve bekârlar için Nur suresinin ikinci âyetinde belirtildiği üzere (yüz sopa vurmak), evlenmiş olan muhsanlar içinde (metni mensuh, hükmü baki olduğu söylenen) recm âyeti ve Rasûlullah'ın fiiili tatbikatı gereğince recm (taşlayarak ödürme) cezalan konuldu. Zaten üzerinde durduğumuz İbn Abbas haberinde de Celdle ilgili ayetin, daha Önceki hükmü ifade eden hapsle ilgili ayeti neshettiği belirtilmektedir.
Kimi alimler de sonraki ayetin (Nur: 2) Önceki ayetleri (Nisa: 15,16) neshetmeyip, izah ettiğini Allah'ın çıkaracağı yolun beyanı olduğunu söylerler.
Az önce de işaret ettiğimiz gibi, zina cezası olan recm ve celd konusunda önümüzdeki iki hadisin sonunda geniş bilgi verilecektir.[167]

4415... Ubade b. es-Samit (r.a)'den, demiştir ki; Rasûlullah (s,a); "Benden öğrenin, benden öğrenin, şüphesiz Allah (c.c) o kadınlar hakkında bir yol açtı. Evlenmiş olan evlenmiş olanla (zina ederse onlara) yüz sopa ve taşlarla recm (cezası vardır); bekar bekarla zina ederse yüz sopa ve bir sene sürgün" buyurdu.[168]

4416... Bakıyye ve Muhammed b. Sabbah b. Süfyân, Hüseyin'den, O Mansur'dan, Mansûr'da Hasen'den önceki hadisi Yahya'nın isnâd ve manâsıyla rivayet edip; "Yüz sopa ve recm" dediler.[169]

Açıklama

Bu hadisi şeriflerde, Rasûlullah (s.a) yukarıdaki hadisin içindeki âyette "yoP'un, seyyid (muhsan) hakkında yüz sopa ve recm, muhsan olmayanlar hakkında da yüz sopa ve bir yıl sürgün olduğunu beyan buyurmuştur. Yani artık zina eden muhsan'a verilecek ceza recm ve bazılarına göre buna ilâveten yüz sopa, bekârlara verilecek ceza da yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Ancak, alimler arasında, muhsan'a, recme ilâveten sopa vurulması ve bekârlar için sürgün konularında ihtilaf vardır. Bu ihtilafları yeri gelince göreceğiz.
Önce Zina suçunun isbatı, celd, recm ve bunların uygulanışları hakkında bilgi vermek istiyoruz.[170]

Zina Suçunun İsbatı:

Zina suçu ya dört erkek şaidin şahitliği, yada zina eden erkek veya kadının ayn ayrı meclislerde dört kez zina ettiklerini ikrar etmeleri ile sabit olur. Zinanın şahitle isbâtı Kur'an-ı Kerimle (Nisa: 15); ikrarla isbâtı da sünnetle (4419 numaralı hadis ve benzerleri) sabittir. Bâzı alimlere göre, bekâr ya da dul bir kadının hâmile oluşu da Zina suçunun sübutu ve had-din uygulanması için delil sayılır. Ama Cumhura göre delil değildir. Bu konuya da 4418 numaralı hadisi izah ederken temas edeceğiz. İkrar konusu da ileride daha genişçe ele alınacaktır.
Zinadan dolayı haddin uygulanması için şahitlik ve ikrarda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususların mutlaka göz önünde tutulması gerekir. Şöyle ki: Hakim şahitlere, zinanın mâhiyetini, keyfiyetini, yerini, zamanını, zina edilen kadının kim olduğunu ve erkekle kadının zina hallerini, sürme kabındaki mil yada kınındaki kılıç gibi görüp görmediklerini sorar. Onların âdil olup omadıklarını tesbit eder. Ondan sonra hadde hükmeder. Bir yabancı kadınla bir erkeğin yalnız başlarına bir odada kalmaları, hatta aynı yatakta yatmaları ile had uygulanmaz. Şahitlerin onları üst üste ve âletlerini sürme kabındaki mil gibi görmeleri gerekir,
Aynca şahitlerin dörtten az olmayıp hepsinin erkek olması, âdil olmaları, hür ve gözlerinin görür olması, hepsinin bir arada şahitlikte bulunmaları şarttır.
Zinanın ikrarla sübûtu için de; ikrarın hâkim huzurunda ve dört ayrı mecliste olması, gerekir. İkrar esnasında hâkim, mukırra: (ikrarda bulunana) zinanın ne demek olduğunu, nerede ve nasıl olduğunu sorar. Çeşitli suretlerle ikrarından dönmesi için telkinde bulunur. 4428 numarada gelecek olan hadis hâkimin mukırra soracağı sorulan tayin eden bir nasstır. Zinadan dolayı had uygulanabilmesi için, zina eden şahıslarla ilgili bir takım şartlar vardır, Bunlar:
1- Zina edenler; akıl, baliğ olmalıdırlar.
2 - Zinanın zorlama neticesinde değil, rızâ ile olması gerekir. Kadının zorlanması konusunda ihtilaf olmamakla birlikte, erkeğin zorlanması halinde haddin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda ihtilaf vardır.
3- Cinsi temasta kadının, erkeğin, mülkü olabileceği şüphesi olan yerlerde olmaması gerekir.
4- Cinsi temasta bulunulan kadirim, erkeğin hanımı olabileceği şüphesinden uzak olmalıdır.
5- Cinsi temas, kiralama ile ilişkili olmamalıdır. Buna göre; birisi, bir kadına ücret vererek zina etse had uygulanmaz. Ama yapılan iş zinadır, haramdır. Âhirette cezası verilir.
6- Zina eden kişi dilsiz olmamalıdır.
7- Zinanın dar-ı adide (İslâm ülkesinde) olması gerekir.
8- Zinanın, cinsel organ yoluyla yapılmış olması icab eder. Buna göre eş cinsellerin yaptıkları, son derece çirkin bir melanet ve çok büyük bir günah ise de, faillerine zina haddi uygulanmaz.
Zina haddinin uygulanabilmesi için, zinada bulunması gereken şartları ve zina suçunun isbâtı konusundaki kısa bilgiden sonra zina haddinin çeşitleri olan, celd ve recm'e geçmek istiyoruz.[171]

Celd:

Celd sözlükte, "deri üzerine vurmak" demektir. Her bir vuruşa da "celde" denilir. Fıkıh ıstılahında ise celde: Muhsan olmayan mükellef zina eden erkeğin ve zina eden kadının vücudunun muayyen bölgelerine özel olarak sopa veya kamçı vurmaktır."
Bu ceza, suçlunun derisi (cildi) üzerine uygulandığı için, "celde" denilmiştir.
Bu tariften anlıyoruz ki, celd yani sopa vurmak cezası zina edenlerden, muhsan olmayanlara hastır.
Muhsan: Âkil, baliğ, hür, müslüman ve iffetli olan erkektir. Bu özellikleri taşıyan kadın da "muhsana" dır. Muhsan bir erkek, muhsana bir kadınla sahih bir nikahla evlenir ve cinsi ilişki kurarlarsa, bu çift recm bakımından da ihsana haiz olmuş olurlar. Muhsan sıfatını haiz olduktan sonra, zina edildiği zaman, evli veya bekâr (dul) olmanın farkı yoktur. Bekâr bile olsa, muhsanhği devam etmektedir. Yani, bu durumda olan bir erkek veya kadın zina ederse kendisine recm cezası verilir. Aksi halde, yani yukarıda sayılan özelliklen taşımıyorsa muhsan değildir ve zina etmesi halinde recm değil, celd uygulanır.
Muhsan olmayan birisinin, zina etmesi durumunda, gerekli şartlar gerçekleşince, celd (sopa vurma) cezasının uygulanacağında ulemâ müttefiktir. Ancak, buna ilâveten sürgün cezasının da verilip verilmeyeceği ihtilaflıdır. Önce Celd, konusunu inceleyip, sonra sürgün konusundaki ihtilafları ele alalım.
Zina edip de sopa vurulmayı hak eden, muhsan olmayan kişiye sopa vurulurken bir takım esasların göz önünde bulundurulması gerekir. Bunların başlıca şunlardır:
1- Sopa iri olmayacak, parmak kalınlığında ve düz, budaksız olacaktır. Çöp gibi basit şeylerle de olmaz.
2- Sopayı vuran kişi, sopayı omuzuna kadar kaldıracak daha arkaya aş ırm ayacaktır.

3- Çıplak bedene vurulmayacak, bedende gömlek gibi bir elbise bulunacaktır. Ama kürk ve palto gibi kalın bir giysi de olmalayacaktır.
4- Sopa; karın, yüz ve ut yeri gibi nazik ve tehlikeli yerlere vurulmayacaktır.
5- Hepsi bir yere vurulmayacak, vücudun çeşitli yerlerine dağıtılacaktır.
Kendisine celd uygulanacak zinakâr, erkekse ayak üstü durdurulur, kadınsa oturtulur.
Sopa vurulurken ne şiddetli davranılıp ölüme veya yaralamaya sebep)lmalı, ne de hafif geçirilmelidir. Orta bir yol izlenmelidir. Celd cezasının hikmeti konusunda bilgi almak isteyenler, Elmalılı Tefsirine bakabilirler. (Cild: 5 sh. 3470 ve dev.) Celd uygulanırken buna bir grubun şahit)lması gerekir. Topluluğun, en az üç kişi, dörtten kırka kadar, iki kişi, on :işi olması tarzında görüşler vardır.[172]

Sürgün

Ulemânın cumhuruna göre, muhsan olmayanlar zina ederlerse, celdin 'anı sıra sürgüne de gönderilirler. Delilleri, üzerinde durduğumuz hadissrdir. Çünkü bu hadislerde, Rasûlullah (s.a) bekâr birisinin zina etmesi alinde, yüz sopa ve sürgün cezası verileceğini beyan buyurmuştur.
Sürgün cezasının varlığını kabul edenler, bu cezanın tüm zina eden bekârlara mı yoksa belirli kesimlerin bu hükümden müstesna mı olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir: İmam Şafii, Sevrî, Dâvud, ez-Zâhiri ve Ta-beri hükmün zina eden herkese şâmil olduğunu söylemişlerdir. İmâm Şâfiiden bir görüşe göre köleler sürgün edilmez. Evzaî ve İmâm Mâlike göre, sürgün, zina eden erkeklere hastır, Ahmed b.Hanbel'den iki görüş de nakledilmiştir.
Yine bu görüş sahipleri, suçlunun sürgün edileceği mesafe ya da yer konusunda da ihtilâf halindedirler. Bir kısımlarına göre bu, hakimin takdirindedir, kimine göre ise, belirli bir mesafe şarttır. Bu mesafenin de üç günlük yol, iki günlük yol, bir mil, sürgün denilebilecek bir uzaklık olduğu konusunda görüşler vardır. Mâlikiler, sürgüne gittiği yerde hapsedilmesini de şart koşarlar.
Sürgün müddeti bir yıldır.Hanefilere göre sürgün cezası yoktur. Sadece sopa vurma cezası uygulanır.
Delilleri, Bedâiu's-Sanâî' adındaki fıkıh kitabında şöyle ortaya konul-muştur.Özeti:
"Bizim delilimiz; "Zina eden kadın ve zina eden erkekden her birine yüz sopa vurunuz," ayetidir. Bu ayetten istidlalimiz iki cihettendir;
a- Ayeti kerimede celd anılmış ama sürgün yer almamıştır. Sürgünü gerekli görenler, Kur'andaki hükme bir ilâvede bulunmuşlardır. Kur'ana ilâve, nesli demektir.Bir ayetin, haber-i vâhidle neshedilmesi ise caiz değildir.
b- Cenâb-ı Allah, çeldi "ceza" diye isimlendirmiştir. Ceza da kâfi miktarda olan bir şeyin adıdır. Şayet biz celde bir de sürgünü ilâve edersek, ceza kafi gelmemiş olur ki bu, nassın hilâfınadır.
Ayrıca zinâkân sürgün etmek onu iyice zinaya arzetmektir. Çünkü zi-nâkâr memleketinde kaldığı müddetçe, eşten, dosttan, akrabadan utanır, çekinir ve zinaya yaklaşamaz. Tanımadığı bir yere sürgüne gönderildiğinde ise, bu endişe söz konusu olmaz. Nitekim, Hz. Ömer'in sürgün ettiği birisi, Rumlara iltihak edince, Hz. Ömer sürgün ettiğine pişman olmuş ve bir daha kimseyi sürgün etmemiştir.[173]

Recm:

Recm sözlükte; öldürmek, sövmek, kovmak, terketmek, bühtan, lanet etmek ve atılan taş manalarınadır.
Istılahta da; Muhsan olan zinakâr erkekle, muhsan olan zinakâr kadını usûlüne göre taşlayarak öldürmektir.
Daha önce belirttiğimiz gibi ve tariften de anlaşılacağı üzere, muhsan sıfatını taşıyan erkek veya kadına zina etmeleri halinde recm uygulanır. Recmin delili, metni mensûh ve hükmü baki olduğu kabul edilen: " eş-şeyhu ve'şeyhatu izâ zeneyâ fe'rcumûhumâ: Muhsan bir erkek ve muhsan bir kadın zina ederlerse, onları recmediniz" ayeti ile, Rasulüllah'in kavlî ve fiilî sünnetidir. 4417 numarada gelecek olan hadiste görüleceği üzere, Hz. Ömer (r.a.) kendilerinin Rasûlüllah (s.a.)'den recm ayetini okuyup ezberlediklerini, hem Rasûlüllah'ın, hem de onun vefa-atından sonra recme uyguladıklarını söylemiştir. Üzerinde durduğumuz hadislerin yanı sıra, 4419 numarada gelecek olan Mâiz hadisi ve (4435,4440,4445) numaralardaki hadisler Rasûlüllah'ın recm ettiğine delâlet etmektedirler. Hemen hemen tüm hadis kitaplarında yer alan bu hadisler de recmin meşruiyetinin başka delilidir.[174]

Recm Cezasının Tatbiki:

Recmedilecek kişi erkekse ayakta tutulur, kadınsa göğsüne kadar bir çukura sokulur ve ölünceye kadar ufak taşlarla taşlanır.
Zina suçu şahitlerin şehâdeti ile sabit olmuşsa taşlamaya önce şahitler başlar. Zâninin kendi ikrarı ile sabit olmuşsa önce hakim başlar sonra da halk taşlamaya başlarlar.
Zina eden çiftten birisi muhsan olur, öteki muhsan olmazsa, muhsan olan recmedilir, muhsan olmayana ise yüz sopa vurulur.
Recm edilerek öldürülen müslümanın cenaze namazı kılınır, müslümanların kabristanına defnedilir.[175]

Recmle Birlikte Celd Uygulanır Mı ?

Üzerinde durduğumuz hadiste, Rasûllüllah (s.a.) muhsanm cezasını beyân ederken, "yüz sopa ve recm" buyurmuştur. Bu, muhsan olan zinâ-kâra önce celd sonra recm cezalarının tatbikinin gereğine delâlet eder. Hz. Ali r.a'de böyle yapmış ve

"Allanın kitabı ile celd ettim (dövdüm),Rasû-lullah (s.a)'in sünneti ile de recmettim" demiştir. Hasenül-Basri, Dâvûd, ez-Zâhiri ve tabileri, İshak b. Râhûye de bu görüştedirler.
Ulemânın cumhuruna göre, muhsan olan zinâkâra verilecek ceza sadece recm'idir, ayrıca bir de celde gerek yoktur. Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadisin mensuh olduğu görüşündedirler. Rasûlüllah (s.a) Mâizi, Ğâmıdiyye'yi, Cüheniyye'yi ve iki tane Yahûdiyi recm ettirmiş ama bunlara celd uygulatmamıştır. Şayet celd olsa idi, efendimiz onu terketmezdi. Ayrıca İmâm Şâfiînin istidlal ettiği 4445 numarada gelecek olan hadiste efendimiz, muhsan olmayan erkeğe yüz celde ve bir yıl sürgün muhsan olan zinâkâr kadına da sadece recm cezası vermiş, ayrıca celdden hiç bahsetmemiştir.
Zina haddi konusunda bu kadar malumatı, burada yeterli görüyoruz. Önümüzde gelecek olan hadisleri terceme ederken, ihtiyaç duyulan izahlara da yer verilecektir. Bu konularda daha geniş bilgi almak isteyenler, fıkıh kitaplarının ilgili bölümüne müracaat etmelidirler.[176]

4417... Seleme b. el-Muhabbak'tan; Ubâde b. Sâmit (r.a.), Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellemden, bu hadisi rivayet etti. Bunun üzerine insanlar Sa'd b. Ubâde (r.a.)'a;
"Ey Ebâ Sabit ! Şüphesiz hadler indi. Şayet sen, karınla birlikte bir adam bulsan ne yapardın?" dediler,
Said (r.a.); "Onlar susuncaya (ölünceye) kadar, kılıçla vururdum. (O durumda) gidip de dört tane şahit mi toplayayım?! O zamana kadar zaten iş biter" dedi. (Oradakiler) gidip, Rasûlullah (s.a)'in yanında toplandılar ve ;
" Ya Rasûlullah ! Ebû Sâbit'e baksana ! Şöyle şöyle dedi" dediler. Rasûlullah (s.a):
"Şahit olarak kılınç yeter" buyurdu, sonradan da; "Hayır hayır ben o konuda kindarların ve kıskançların aceleyle kötülük yapmalarından korkarım" dedi.[177]
Ebû Davud der ki: Baş tarafını, Vekî, Fazî b. Delhem'den, O haseriden, Hasen, Kabisa b. Hureys'ten, O da Seleme b Muhabbık vasıtasıyla Rasûlullah (s.af den rivayet etmiştir. Bu, İbnul-Muhabhık' in isnadı (onda) "Bir adam, karısının cariyesi ile temasta bulundu" şeklindedir.
Ebû Davud: "Fail b. Delhem "Hafız" değildir. Vâsıf da[178] kasaptı" dedi.[179]

Açıklama

Rivayetin baş tarafı, bundan önce geçen hadistir. Zâten o kısım burada yer almamıştır. O bölümle ilgili olarak burada söylenecek bir şey yoktur. Ancak son bölümle ilgili açıklamada bulunmamız gerekir.
Rasûlullah (s.a) önce, Sa'd b. Ubâde'nin, karısını bir yabancı ile yatarken görmesi halinde onları öldüreceği tarzındaki sözlerini benimsemiş ve: "şahit olarak kılınç yeter" buyurmuştur.
Ama peşinden bunun bir takım sûi istimallere sebep olacağını söyleyerek men etmiştir. Rasûlullah (s.a) bunun bazı haksız öldürmelere sebep olacağına işaretle; "kindarın ve kıskancın acele ile bir kötülük işlemelerinden korkarım" buyurmuştur. Yâni olur ki, birisine kızan birisi evine girdiğinde o adamı evinde görür ve karısına kötülük ettiği zahabına kapılarak aceleyle öldürür. Ya da aşırı derecede kıskanç birisi, evinde gördüğü bir adamı zina etmese bile öldürmeye kalkar. İşte böyle kötü bir sonucun ortaya çıkmaması için bir yabancı bulan kişiye ne onu ne de* karısını öldürme yetkisi verilmez. 4532 ve 4533 numaralarda gelecek olan hadisler de açıkça buna delâlet etmektedirler.
Fakat, karısını birisiyle zina ederken yakalar ve o vaziyette öldürürse durum ne olur?
İbn Kudâme bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bir adam birisini karısı ile zina halinde bulur ve onu öldürürse kendisine kısas da, diyet te gerekmez. Çünkü rivayet edildi ki; Hz. Ömer (r.a) bir gün öğle yemeği yerken, elinde kınından çıkmış, kana bulanmış bir kılıçla koşarak bir adam geldi.
Ömer'in yanına oturup, yemeye başladı. Bir grup da peşinden gelip; "Yâ emirel-mu'minin! şüphesiz bu adam karısı ile birlikte arkadaşımızı öldürdü, dediler. Hz. Ömer:
Bunlar ne diyorlar? Adam:
Birisi karısının bacaklarına kılınçla vurdu. Onların arasında birisi vardı, onu öldürdü, dedi.
Hz. Ömer, gelenlere:
Bu adam ne diyor? dedi. Adamlar:
Kılınanı vurdu ve karısının bacaklarını, kesti. Kılınç adamın ortasına değdi ve ikiye böldü, dediler.
Hz. Ömer, adama:
Eğer tekrar yaparlarsa sen de tekrarla, dedi"[180]
İbn Kudame devamla, kadının, zinayı kendi rızasıyla yapması halinde tazminat gerekmediğini, ama zorlanarak ikrahla teslim alınmışsa öldürene kısas uygulanacağını söyler.
Birisi, bir adamı öldürse ve onun karısı ile birlikte bulduğunu iddia etse, maktulün velisi de zina iddiasını reddetse, velinin sözü kabul edilir. Katilden beyyine istenir. Beyyinenin iki şahit mi yoksa dört şahit mi olduğu konusunda iki görüş vardır. Bu ihtilâfa sebep, öldürenin, zinanın sübutunu mu yoksa öldürme sebebinin zina oluşunu isbat mı olduğu konusundaki farklı görüşlerdir.
Burada bir de şu soru hatıra gelebilir:
Birisi zina etse ve zina suçu dört erkeğin şehâdeti ile hakim huzurunda sabit olsa ve zinakârı birisi öldürse katile ne icâbeder?
İbn Kudâme, bu soruya da; "Muhsan olan zinakârı öldürene kısas, kef-fâret ve diyet gerekmez. Bu, Şafii mezhebinin zahiri görüşüdür. Alimler, zinâkarı Öldürmenin devlet başkanının hakkı olduğunu söyleyerek, katile diyet gerektiğini söylemişlerdir"[181]
Ebû Davud, hadisin sonunda, Kabîsa'nın Seleme b. Muhabbık'tan bir

rivayetine işaret etmiş ve bu rivayetin isnâdındaki Fadl b. Delhem'in zaafına dikkat çekmiştir. Ayrıca Musannif, bu rivayette Fadl b. Delhem'in, yanlışlık yaptığını bir metnin senedini, başka bir metne kattığını söylemiştir. Çünkü üzerinde durduğumuz hadis ve konu ile, bu adamın cariyesi ile temas kurduğunu bildiren hadis arasında hiçbir ilgi yoktur.[182]

4418... Abdullah b. Abbas radıyallahü anhuma şöyle demiştir: Ömer (b. el-Hattâb) (r.a) halka hitâb edip şöyle dedi: "Şüphesiz Allah (c.c) Muhammed (s.a)'i hak ile gönderdi, ona Kitabı indirdi. Recm âyeti ona indirilenler içindedir. Biz onu, okuduk ve ezberledik. Rasûlullah (s.a) recmetti, ondan sonra biz de recmettik. İnsanlar üzerinden uzun zaman geçerse, birisinin; biz Allah'ın Kitabında recm âyetini bulamıyoruz, demesinden ve Allah'ın indirdiği bir farzı terketmek suretiyle sapıtmalarından korkarım. Muhsan olduğu ve beyyine ya da hamilelik ve itiraf bulunduğu zaman erkeklerden ve kadınlardan zina edene recm haktır (sabittir). Allah'a yemin ederim ki eğer insanlar, Ömer Allah'ın kitabına ilâvede bulundu, demeyecek olsalardı, recm âyetini yazardım."[183]

Açıklama

Allah (c.c)'ün, Hz. Muhammed (s.a)'e gönderdiği âyetlerin bir kısmı neshedilmişdir. Neshedilen âyetler de üç kısımdır.
a- Hem lâfz, hem de hükmü neshedilenler,
b- Hükmü neshedilip, lâfzı kalanlar,
c- Lâfzı neshedilip, hükmü kalanlar.
İşte recm ayeti, bu üçüncü kısımdandır. Yâni lâfzı neshedilip, hükmü baki olan ayetlerdendir. İbn Mâce'nin rivayetine göre Hz. Ömer hutbe esnasında, lafzı mensuh olan recm ayetini de okumuştur. Metnini daha önce de verdiğimiz bu ayet şöyledir: "eş-şeyhu ve'şeyhatu izâ zeneyâ fe'rcum-ûhumâ: Yaşlı (muhsan) erkek ve kadın zina ettiklerinde, onları recmediniz."
Lâfzı neshedilip de hükmü kalan bu tür ayetler, Kur'ândan sayılmazlar. Dolayısıyla namazda okunamazlar, abdestsiz olarak dokunulmalarında sakınca yoktur. Ashabı kiramın, bu ayeti bilmelerine rağmen Kur'ân-da yer almaması, lâfzı mehsûh olan ayetlerin Kur'âna yazılmayacağına delildir. Hz. Ömer'in, recmi uyguladıklarını bir sahabe topluluğu huzurunda haber verdiği halde, itirazla karşılaşmaması, recmin sübutunda icmâ kabul edilmiştir.
Zâten, Hâriciler ve bazı Mütezilîler dışında tüm müslümanlar recm hükmünün varlığını ve devamlılığını kabul etmektedirler
Hz. Ömer (r.a): Muhsan olan bir erkek veya kadın zina ederse ve zina, beyyine (dört erkek şahidin şehâdeti), zina edenin itirafı yâni ikrarı, yada kocası veya efendisi olmayan kadının hamileliği ile sabit olursa recmedileceğini söylemiştir.
Alimler, beyyine ve ikrarla recmin, sabit olacağı konusunda Hem fikir oldukları halde, hamileliğin delil sayılıp sayılmayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. İmâm Mâlik ve ashabı, Hz. Ömer'in görüşüne tâbi olmuşlar ve: "Bir kadının kocası olmadığı halde hamile olur ve kendisine zorla tecâvüz edildiğini iddia etmezse, hamilelik zina için delil sayılır ve kadın (muhsansa) recmedilir. Ama kadın yabancı olup çocuğunun kocasından ve ya efendisinden olduğunu iddia ederse recmedilmez" demişlerdir.
Hanefi ve Şâfiilerin de içlerinde olduğu cumhuru ulemâya göre, hamilelik zina suçunun sübutu için delil değildir. Dolayısıyla kocası olmasa bile, başka bir yolla sabit olmadıkça, bir kadın hamilelikten dolayı recme-dilemez. Çünkü hadler şüphelerle düşer.
Şevkânî, hamileliğin zina suçunun sübutu için delil sayılıp sayılmayacağı konusundaki görüşleri naklettikten sonra şöyle demektedir:
"Hasılı bu Ömer (r.a)'in görüşüdür. Bu gibi bir şeyle, canların helakini gerektiren şeyler sabit olmaz. Hz. Ömer'in bunu bir sahabe toplumunun karşısında söyleyip de, onların inkâr etmemesi, bu hükümde icmâ olduğunu gerektirmez. Çünkü içtihadı konularda, muhalifin itiraz etmesi şart degıldır. Özellikle bunu söyleyen, sahabe içerisinde mehabet timsali Ömer olursa...."
Hanefi ulemâsından Tahâvî de şöyle demektedir:
"Maksat; hamileliğin zinadan dolayı olduğu sabit olursa recinin vâcib oluşunu bildirmekdir." Yâni hamileliğin zinadan dolayı olduğu beyyine ya da ikrarla sabit olursa recm uygulanır.
Şahitler ve ikrarla zinanın sübûtu için gerekli şartlan 4416 ve 4417. hadislerin izahını yaparken vermiştik. Tekrara gerek duymuyoruz.[184]

Mâiz Bin Mâlik'in Recmi[185]

4419... Nuaym b. Hezzâl, babasını (Hezzâl)'ın, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Mâ'iz b. Mâlik babamın yanında kalan bir yetimdi. Mahalleden bir Cariyeyle cinsî ilişki kurdu. Babam kendisine:
"Rasûlullah (s.a)'e git, yaptığını haber ver. Belki senin için (Allah'tan) bağış diler" dedi. Bunu, Mâiz için bir çıkış yolu bulunur umuduyla istemişti.
Mâiz, Râsûlullah'a gelip:
"Yâ Rasûlullah! ben zina ettim. Bana Allah'ın Kitabını (n hükmünü) uygula" dedi.
Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Mâiz dönüp tekrar;
" Yâ Rasûlullah! Ben zina ettim. Bana Allah'ın kitabım (n hükmünü) uygula" dedi.
Rasûlullah yine ondan yüz çevirdi. Ama Mâiz tekrar dönüp: "Yâ Rasûlullah ! Ben zina ettim. Bana Allah'ın Kitabını uygula dedi." Nihayet bunu dört kez söyleyince, Rasûlullah (s.a):
"Sen bunu dört kez söyledin. Kiminle zina ettin?" dedi. Mâiz:
" Falan kadınla"

Onunla birlikte yattın mı? -Evet
Derin onun derisine değdi mi? -Evet
Onunla cinsel ilişkide bulundun mu? -Evet
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti. Mâiz, Harre'ye götürüldü. Recmedilip de (recmedilmeye başlanıp da) taşın acısını hissedince sabredemedi, (recmedildiği yerden) çıkıp kaçtı. Arkadaşları yetişemediği halde Abdulah b. Üneys yetişip, bir deve inciği[186] aldı ona atıp Öldürdü. Sonra Rasûlullah (s.a)'e geldi ve bunu kendisine haber verdi.
Rasûlullah (s.a):

"Keşke bıraksaydınız. Belki tevbe ederdi de, Allah tevbesini kabul ederdi" buyurdu.[187]

4420... Muhammed b. İshak şöyle demiştir:
Asım b. Umer b. Katâde'ye Mâiz b. Mâlik kıssasını haber verdim. O da bana şöyle dedi:
Bana Hasen b. Muhammed b. Ali b. Ebû Talib (r.a.) şöyle haber verdi: Rasûlullah'ın ; "Keşke onu bıraksaydınız" sözünü bana Eşlem kabilesinden, hiç itham edemeyeceğim, istediğin (kadar) kişi haber verdi. Ben bu hadisi (sözü veya hadisin tümünü) bilmiyordum.
Cabir b. Abdullah'a gidip:
"Şüphesiz, Eşlem kabilesinden bazı adamlar, Rasûlullah'a, Mâız'm taşlar değmeye başlayınca sabredemediğini söyleyince efendimizin, kendilerine; "Onu bıraksaydınız ya!" dediğini söylüyorlar.Oysa ben bunu bilmiyorum" dedim. Câbir şöyle dedi:,
Ey kardeşimin oğlu! Ben bu hadisi insanların en iyi bileniyim. Ben, o zatı recmedenler arasındaydım. Biz onu (Mâizı) çıkarıp da recm etmeye başlayınca taşın acısını duydu ve bize: "Ey kavmim! beni Rasûlullah'a geri götüranüz, şüphesiz kavmim beni öldürdü ve beni aldattı. Bana Rasûlullah'ın , beni öldürmeyeceğini haber vermişlerdi" diye feryâd etti.
Ama biz onu olduğu yerden çıkarmadık ve onu öldürdük.Rasûlullah (s.a)'e dönüp de, olayı haber verdiğimizde: "Onu serbest bırakıp da bana getirseydiniz ya !" buyurdu. Rasûlullah bunu, durumu iyice anlamak (tevbe ettirmek)[188] için söyledi. Haddi terketmek için hiç değil. Hasen der ki: (İşte o zaman) Hadisin vechini anladım.[189]

4421... İbn Abbas radıyallâhü anhumâ; şöyle demiştir: Mâız b. Mâlik, Rasûlullah (s.a)'e gelip, zina ettiğini söyledi. Rasûlullah (s.a) ondan yüz çevirdi. Mâız defalarca tekrarladı, Rasûlullah da (her seferinde) yüz çevirdi. Nihayet, Mâız'm kavmine
O akıl hastası mı? diye sordu. -Hayır o normal, dediler.
Bu sefer de Mâız'a:
Onu yaptın mı ? dedi., Mâız :
"Evet" dedi.
Bunun üzerine, onun recmedilmesini emretti. Mâız götürüldü ve recmedildi. Rasûlullah onun namazını kılmadı.[190]

4422... Câbir b. Semure (r.a.) şöyle dedi:
Mâız b. Mâlik'i,Rasûlullah (s.a)'e getirildiği zaman gördüm. Kısa boylu, dolgun (iri kaslı) bir adamdı. Üzerinde gömleği yoktu.Zinâ ettiğine dair kendi aleyhine dört kez şahitlik etti. Rasûlullah (s.a)' kendisine :
"Herhalde sen onu öptün" dedi.
Mâız ;
“Hayır, Vallahi O alçak zina etti " dedi.Bunun üzerine Rasûlullah onu recmedip (recmettirip) halka hitaben şöyle dedi:
"Dikkat edin !.. Biz Allah azze ve celle yolunda her savaşa gidişimizde, teke melemesi gibi meleyen birisi arkada kalır. Kadınlardan birisine az bir süt verir (ve O kadınla zina eder). Dikkat edin, Eğer[191] Allah onlardan birisini elime düşürürse onu mutlak cezalandırırım."[192]

4423... Simâk şöyle demiştir:
Bu hadisi, Câbir b. Semure'den işittim. Önceki daha mükemmeldir. Câbir;
"Rasûlullah (s.a)' Mâız'ı iki kerre geri çevirdi" dedi. Simak dedi ki:
Bunu Said b. Cübeyr'e haber verdim, "Rasûlullah onu dört kerre geri çevirdi" dedi.[193]

4424... Şû'be şöyle demiştir;Simafce; "Küsbe" nin[194] ne olduğunu sordum. "Az süt" dedi.[195]

4425... İbn Abbas (r.anhumâ): şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Mâız b. Malik'e:
"Senden bana gelen haber gerçek mî?" diye sordu.
Mâiz:
"Benden sana ne ulaştı?"
“Bana, senin filân oğullarının cariyesi ile cinsi temasta bulunduğun haberi geldi."
Mâiz:
"Evet " dedi ve dört kez şahitlik etti. Bunun üzerine, Rasûlullah (s.a) emretti ve Mâız recmedildi.[196]

4426... îbn. Abbas (r.anhumâ) şöyle dedi:
Mâiz b. Mâlik, Rasûlullah (s.a)'e gelip zina ettiğini iki kez itiraf etti. Rasûlullah (s.a) onu kovdu. Sonra tekrar gelip iki kez daha itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);
"Dört defa aleyhine şahitlik ettin, Onu götürün ve recmedin" buyurdu.[197]

4427... İbn. Abbas (r.anhumâ) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Mâız b. Mâlik'e:
"Herhalde sen onu öptün veya dokundun ya da baktın" dedi. Mâız
"Hayır" dedi.
Rasûlullah:
"Onunla birleştin mi?"
"Mâız:"
"Evet" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Mâız'ın recmedilmesini emretti.
(Ravi) Musa; "İbn Abbas'tan" demedi. Bu, Vehb'in (rivayet ettiği) lâfızdır.[198]

4428... Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir:
el-Eslemî (Mâiz b. Mâlik) Rasûlullah (s.a)'e gelip, bir kadınla haram ilişkide bulunduğuna dört kez şehadette bulundu. Her seferinde Rasûlullah ondan yüz çeviriyordu. Beşinci seferde ona döndü ve:
"Onunla birleştin mi?" dedi. Mâız:
Evet Rasûlullah (s.a);
Sendeki şu (âlet) ondakinde kayboluncaya kadar mı?
Evet
Mil, sürme kabında ve kova ipi kuyuda kaybolduğu gibi mi?
Evet
Zinanın ne olduğunu biliyor musun?
Evet, insanın hanımı ile helâl olarak yaptığını ben onunla haram olarak yaptım.
Bu sözle ne demek istiyorsun?
Beni temizlemeni istiyorum.
Bunun üzerine Rasûlullah emretti ve (Mâiz) recmedildi.
Rasûlullah (s.a), ashabından iki kişiden birisinin öbürüne; "şu adama bak! Allah onu gizlemişken nefsi onu bırakmadı da köpek taşlanır gibi taşlandı (recmedildi)" dediğini duydu. Hiç ses çıkarmadı, sonra bir müddet yürüdü ve ayağını dikmiş bir eşek leşine rastladı.
"Falan ve falan neredeler?" dedi.
Onlar Biziz Yâ Rasûlullah! dediler
" İnıniz ve şu eşeğin leşinden yeyiniz" buyurdu.
Adamlar:
"Ey Allahirî nebisi! Bundan kim yiyebilir ki?" dediler. Rasûlullah:
"Sizin az önce kardeşinizin ırzına sataşmanız, bunu yemekten daha şiddetlidir. Bana sahip olan (Allah')a yemin ederim ki o şimdi Cennet nehirlerine dalmaktadır" buyurdu.[199]

4429... Bize Ebû Âsim haber verdi, bize İbn Cüreyc haber verdi, bize Ebû'z-Zübeyr haber verdi. O, Ebû Hureyre'den bu (hadisin) benzerini rivayet etti ve şunu ilâve etti: Bana farklı şeyler söylediler; Bazıları; "Mâ-ız ağaca bağlandı", bazıları da; "ayakta durduruldu" dediler.[200]

4430... Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivayet edildi ki:
Eşlem kabilesinden bir adam (Mâız b. Malik) Rasûlullah (s.a)'e gelip zina ettiğini itiraf etti. Rasûlullah (s.a) ondan yüz çevirdi. Adam sonra tekrar itiraf etti, Rasûlullah (s.a) yine yüz çevirdi. Bu hal, kendisi aleyhine dört defa şahitlik edinceye kadar (sürdü)
Nihayet Rasûlullah (s.a) ona;
" Sen de bir akıl rahatsızlığı var mı?" dedi. Adam:
"Hayır", Rasûlullah (s.a):
" Muhsan mısın?" Adam:
"Evet" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti ve o zat, musallada recmedildi. Taşlar kendisini acıtınca kaçtı. Ama yakalandı ve ölünceye kadar recmedildi. Rasûlullah (s.a) onun hakkında hayırla konuştu, cenaze namazını kılmadı.[201]

4431... Ebû Saîd (r.a) şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) Mâız b. Mâlik'in recmedilmesini emredince, onu Bakî'a çıkardık, Vallahi onu bağlamadık. O ayakta durdu.
Ebû Kâmil'in rivayetine göre Ravî devamla şöyle dedi[202] Biz ona kemik, toprak tezeği ve tuğla parçaları attık. Bunun üzerine Mâız kaçtı, biz de peşinden koştuk. Harra'nın yanına varınca karşımızda durdu. Biz de ona, ölünceye kadar

Harra'nın kayalarını attık. Rasûlullah (s.a) Onun için istiğfarda bulunmadı, hakkında kötü konuşmadı.[203]

4432... Ebû Nadra şöyle demiştir:Rasûlullah (s.a)'e bir adam geldi.
Râvi Önceki hadis'in benzerini rivayet etti, ama tamamını değiI.(Sonra) ravi şöyle dedi; Sahabeler onun hakkında kötü konuşmaya başladılar, Rasûlullah (s.a) onları nehyetti.Onun için bağış dilemeye başladılar, onu da nehyetti, ve: " O günah işleyen bir adamdır. Ona Allah kâfidir" buyurdu.[204]

4433... İbn Büreyde, babasından şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a)'Mâiz'm ağzını kokladı.[205]

4434... Abdullah b. Büreyde, babasından şöyle dediğini rivayet etti:
Biz, Rasûlullah'ın sahabeleri, aramızda; "Ğamidli kadın[206] ve Mâız eğer itiraflarından sonra dönselerdi- veya itiraflarından sonra Rasûlullah'ın yanına dönmeselerdi- Rasûlullah (s.a) onları istemezdi."diye konu-şurduk.Onları ancak dördüncü itirafta recmetti.[207]

Açıklama

4419 numaradan itibaren buraya kadarki hadisler, Maiz Mâlik adındaki sahabenin recmi ile ilgilidir. Hepsi, aynı hadiseyi konu edindiği için, açıklamayı hadislerin bitimine bıraktık.Şimdi işaret ettiğimiz bütün bu rivayetleri göz önüne alarak, gerekli izahatı vermeye çalışalım. Hadislerin ihtiva ettiği ahkâma geçmeden önce, Mâız'in recmedildiği yer konusuna değinmek istiyoruz. Çünkü bir rivayette onun Harra'da başka bir rivayette Musalla'da bir başka rivayette de Baki'da recmedildiği bildirilmektedir. Harra: Medine'de siyah taşları olan bir yerdir. Musalla, Bakî'dadır. Dolayısıyla Bakî'da recmedüdiğini bildiren haberle, Musalla'da recmedüdiğini bildiren haber arasında bir tezat yoktur. Mâız'ın Musalla'da recmedilmeye başlanıp, kaçtıktan sonra Harra'da yakalanmış olduğunu söylemek mümkündür.[208]

Bazı Hükümler

Şimdi de Hadislerden elde edebileceğimiz hükümleri maddeler halinde ele alalım:
1- Rasûlullah (s.a)' zina itirafında bulunan Mâız'a ilk seferlerinde yüz vermemiş, ancak dördüncü ikrarından sonra recmedilmesini emir buyurmuştur. Bu hâl ulemânın tedkik konusu olmuştur. Acaba İkrarın tekrarlanması şart mıdır? Yoksa Rasûlullah (s.a) konunun daha çok açığa çıkması için mi ilk seferlerde recme hükmetmemiştir? Konu ihtilaflıdır. 4516... no'lu hadiste de kısaca temas edilen mes'elenin tafsilatı şöyledir:
a- Zina suçunun sûbûtu ikrarla oluyorsa, ikrarın dört defa tekrarlanması şarttır. Hanefi imamları ile, İbn Ebi Leylâ, Ahmed b. Hanbel ve îshak b. Râhûye bu görüştedirler.
Bu gruptaki alimler, ikrarın ayrı ayrı meclislerde olmasının şart olup olmayışında da ihtilâf etmişlerdir.
Hanefilere göre ikrar dört ayrı mecliste olmalıdır. Tek meclisteki müteaddid ikrarlar tek ikrar sayılır.
İbn Ebi Leylâ ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise, zina suçunun isbâtı için, dört ikrarın tek mecliste olması yeterlidir.
b- Zina suçunun isbâtı için tek ikrar yeterlidir. İmam Mâlik, İmâm Şafîî, Ebû Sevr, Hasenü'l-Basrî ve Hammad b. Ebı Süleyman da bu görüştedirler. Katillik ve hırsızlığın sübutu için bir ikrarın yeterli olduğu gibi, zinanın isbâtı için de bir kez yapılan ikrarın kâfi olduğunu söylerler.
Bu görüşte olanlar, Rasûlullah'ın dört kez ikrarı tekrarlatmasını, fiilen sübutu konusundaki şüphesini def etmeye hamlederler. Rasûlullah'ın, Mâız'ın akli dengesinin yerinde olup olmadığını, muhsan olup olmadığını sormasını, sarhoş olup olmadığını anlamak için ağzını koklamasını delil sayarlar.
Ancak, Rasûlullah'ın ikrarı tekrarlatması sadece Mâız'a has olmamış, Cüheyniye'ye de tekrarlatmıştır. Ayrıca, Mâız için recmi emretmeden önce; "Sen onu dört kez söyledin" buyurmuştur. Bunlar, birinci görüşü te'yid eden delillerdir.
2- Bir adam zina ikrarında bulunduktan sonra, ikrarından rücû ederse had uygulanmaz. Mâız'ın recmden kaçtığı ve sonra yakalanıp recmedildi-ği haber verilince, Rasûlullah (s.a)'in "Onu bıraksaydınız ya" buyurması buna delildir.
Hanefi imamlarının yanı sıra, İmâm Şafîî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Atâ b. İbi Rebah, Zührî ve Hammad b. Eb Süleyman bu görüştedirler.
İmâm Mâlik, İbn Ebi Leylâ ve Ebû Sevr'e göre ise mukırrın ikrardan rücü'u kabul edilmez. Bu görüş, Hasenü'l - Basri, Saic b. Cübeyr ve Câ-bir b. Abdullah'tan da rivayet edilmiştir. 4420 numaralı rivayet bu görüşe delildir.
3- Bir haddi uygulamadan önce, maznunun aklî dengesinin yerinde olup olmadığının kontrol edilmesi gerekir. Rasûlullah'ın hem Mâız'a, hem de kavmine sorması buna delildir.
4 - Zina haddini düşürmek için, ikrarda bulunan şahsa, belki yanılmış olacağını, öpmenin, kucaklamanın zina sayılmayacağını, zinanın fiilen cinsî temas olduğunu hatırlatmak gerekir.
5- Zina ettiğini ikrar eden ve bu yüzden fecmedilen kişinin cenaze namazı kılınır. Hz. Peygamber (s.a)'den Mâız'ın cenazesini kılıp kılmadığı konusundaki rivayetler farklıdır. Ebû Davud'un 4430 numaradaki hadisi, efendimizin Mâız'ın namazım kılmadığını beyân etmektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise, kıldığı bildirilmektedir.
Abdürrezzak'm Ebû Ümâme b. Sehl b. Hanif ten rivayet ettiği bir habere göre; Efendimize, Marz'ın namazını kılıp kılmayacağı sorulmuş, o da "hayır" demiştir. Ama ertesi günü, ashabına "Arkadaşınızın namazını kılınız" buyurmuş ve kendisi de kılmıştır.
Bu rivayet, konu üzerindeki farklı rivayetleri güzel bir şekilde cem etmekte ve tezâtı izâle etmektedir.

Devlet Başkanının, böyle birisinin cenazesini kılıp kılamıyacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Askalanî'nin belirttiğine göre İmam Mâlik, kılamıyacağını çünkü bunun bir bakıma suça teşvik sayılabileceğini söyler.
Cumhûr'a göre ise devlet başkanı recmedilen bir suçlunun cenazesini
kılabilir.
6- Recmedilecek kişi için ister erkek olsun ister kadın, bir çukur kazılması şart değildir. îmam-ı Azam, Ebu Hanife ve İmam Mâlik bu görüştedir. Ancak, Hanefi mezhebindeki müftabih görüşe göre kadın için çukur
kazılması caizdir.
Nevevî'nin bildirdiğine göre ; Ebû Yûsuf, Katâde ve Ebû Hanife'den bir rivayet, hem erkeğe hem de kadına çukur kazılmasının gerekliliği istikametindedir.
Bazı Mâlikiler de; şahitlerle sabit olan zina suçunda çukur kazılacağı-nı, ikrarla sabit olanda ise kazılmayacağım söylerler.
Şâfiilere göre; erkekler için çukur kazılmaz. Kadınlar için kazılıp ka-zılmayacağı konusunda da üç vecih vardır, Bunlar:
a- Kadının göğsü hizasına kadar çukur kazılması müstehaptır.
b- Yetkili merci muhayyerdir. Dilerse kazar, dilerse kazmaz. Kazmak müstehap da değildir, mekruh da değildir.
c- Zinası, beyyine ile sabit olmuşsa kazmak müstehaptır. İkrarla sabit
olmuşsa değildir.
Nevevi, bu son görüşün daha uygun olduğunu söylemektedir.
7- Recm ederken mutlaka taş atmak şart değildir. Sert toprak, tuğla parçası v.s gibi maddeler de atılabilir.
8- Recmedilen birisi hakkında çirkin sözler söylenmez. İstiğfar da edilmez.[209]

4435... Hâlid b. Leclâc, babası Leclâc'ın[210] şöyle haber verdiğini rivayet etmiştir:
O (Leclâc) çarşıda kendi kendine oturduğu yerde çalışıyordu. Kucağında bir çocuk taşıyan bir kadın geçti. (Leclâc der ki): İnsanlar onunla birlikte koşuştular, ben de yürüdüm. Rasûlullah (s.a)'ın yanına vardım. Rasûlullah (s.a):
"Bunun babası kim?" buyurdu. Kadın sustu (karşılık vermedi). Kadının hizasında duran bir genç; "Onun babası benim, Yâ Rasûlullah!" dedi.
Rasûlullah, kadına dönüp; "Yanındaki bu çocuğun babası kim?"buyurdu. Genç yine: "Onun babası benim, Yâ Rasûlullah !" dedi.
Rasûlullah (s.a) etrafında duran bazılarına baktı. Onlara gencin durumunu soruyordu. Onlar "Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) gence:
"Muhsan mısın?" dedi:
Genç:
"Evet" dedi. Rasûlullah (s.a) onun recmedilmesini emretti. Genci çıkardık, onun için, bize recm imkânı verecek kadar bir çukur kazdık, sonra hareketsiz kalıncaya (ölünceye) kadar ona taş attık.
Recmedilen genci soran bir adam geldi. Onu alıp, Rasûlullah'a götürdük ve: "Bu adam o habisi sormaya geldi" dedik. Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz o Allah katında misk kokusundan daha güzeldir" buyurdu. Bir de gördük ki, o adam gencin babası imiş. Genci; yıkamakta, kefenlemekte ve defnetmekte adama yardım ettik."[211]
Râvi diyor ki; "Namazda" dedi mi, demedi mi bilmiyorum."
Bu Abde'nin hadisidir ve bu daha tamdır.[212]

Açıklama

Hadiste anılan kadının ismi konusunda bir açıklamaya rastlayamadık.
Kadının, kucağındaki bir çocukla giderken, onu gören insanların da onunla gitmelerine sebep, kadının çocuğunun zina mahsulü olduğunu bilmeleri olsa gerektir. Zâten hadiste, kadının recmedildiğine dair bir kaydın bulunmaması, kadının evli olmadığına delâlet etmektedir.
Bu hadiste, çocuğun kendisine ait olduğunu söyleyen gencin, ikrarını tekrarladığı yolunda bir kayıt mevcut değildir. Genç dört kez ikrarda bulunduğu halde, bunların rivayette yer almamış olması muhtemeldir.
Hadisin delâletinden anlaşıldığına göre; zina eden iki çiftten birisi muhsan olur, Öbürü olmazsa sadece muhsan olan recmedilir.
Yine hadisten anladığımıza göre, büyük günahlardan birisini işleyen kişi tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Zinadan dolayı recmedilerek öldürülen, yıkanır ve cenazesi kılınır.[213]

4436... Mesleme b. Abdullah el-Cühenî, Halid b. El-Leclâc'dan, o babası vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den bu (Önceki) hadisin bir kısmını rivayet etti.[214]

4437... Sehl b. Said (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:
Bir adam, Rasûlullah (s.a)'e gelip, onun yanında, adını vererek bir kadınla zina ettiğini ikrar etti. Rasûlullah (s.a) o kadına haber gönderip bunu sordu. Kadın zina ettiğini inkâr etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama had (sopa) vurdu, kadını bıraktı.[215]

Açıklama

Bu hadis bazı nüshalarda; "Adam zinayı ikrar eder kadın ikrar etmezse» babdadır. Orada yine gelecektir. (Hadis 4466)
Adam. zina suçunu ikrar ettiği için cezalandırıldı. Anlaşılan, muhsan değildi, onun için had olarak celde uygulandı. Kadın ise inkâr ettiği ve şahit de bulunmadığı için serbest bırakıldı.[216]

4438... Câbir (r.a)'den rivayet edildi ki:
Bir adam, bir kadınla zina etti. Rasûlullah (s.a) emretti ve adama celd haddi uygulandı. Sonra Efendimize onun muhsan olduğu haber verildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti.
Ebû davud der ki: Bu hadisi Muhammed b. Bekr el-Bursânî, Ibn Cü-reyc'îen Câbir' e mevkuf olarak rivayet etti. Ebû Asım da, İbn Cüreyc'ten Ibn Vehb'in hadisinin benzerini rivayet etti, Rasûlullah'ı anmadan; Bir adam zina etti, muhsan olduğu bilinmedi ve celd uygulandı (sopa vuruldu). Sonra muhsan olduğu anlaşıldı ve recmedildi.[217]

4439... Bize Muhammed b. Abdurrahim Ebû Yahya el-Bezzâz haber verdi, bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, o da Ebû Zübeyr vasıtasıyla .Câbir'den rivayet etti ki:
Bir adam, bir kadınla zina etti, onun muhsan olduğu bilinemedi ve celd uygulandı (yüz sopa vuruldu). Sonra onun muhsan olduğu anlaşıldı ve recmedildi.[218]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere, hadise iki ayrı rivayetle gelmiş, birisi Rasûlullah'a isnâd edildiği halde, ikincisi isnâd edilmemiştir.
Hadisten anlaşıldığına göre; yetkili kurum, haddi gerektiren suçlardan birisine, gereken cezayı vermez de başka bir ceza verirse bu, yeterli değildir. Suçun kendi cezasının da uygulanması icâbeder. Bu konu ile ilgili olarak Aliyyü'I-Kârî şöyle der:
"Hadis, iki şeyden birisinin öbürünün yerini tutmayacağına delildir. Eğer İmam suçlu için hadlerden birisini emreder, sonradan cezanın başka bir şey olduğu anlaşılırsa, vacip olan cezaya dönülmesi gerekir. Bunu Eşref zikretmiş, İbn Melek'de ona tabî olmuştur.
Bezlû'l - Mechûd müellifi. Kâri 'nin; "iki şeyden birisinin ötekinin yerini tutmayacağı..." sözüne itirazla, bunun mutlak olarak doğru olmadığını, çünkü recmin hem sureten hem de manen celde yerine geçtiğim ve onun keffâret olarak yeterli olduğunu söyler.
Hadisin, Rasûlullah'a müsned olan rivayetinde bir sorun söz konusudur. Şöyle ki: Cumhur'a göre, Rasûlullah (s.a) hata üzere bırakılmaz. Oysa burada bırakıldığı görülmektedir. Çünkü zina eden adamın muhsan ol-
duğunu bilmeden adama sopa vurdurmuş, muhsan olduğunu öğrenince de recmettirmiştir. Bu, Cumhûr'un görüşüne göre celdin hatâen vukûbuldu-ğunu gösterir. Oysa Rasûlullah (s.a) hatâ üzere devam etmez. Bu caiz değildir. Bu açıdan, rivayette bir işkâl söz konusudur. Ancak Rasûlullah'a gerçeğin haber verilip, onun da buna uygun hareket ettiği ve hata üzerinde bırakılmadığı; ancak düzeltmenin vahiy ile değil de, böyle bir ilâhi takdir ile gerçekleştiği söylenebilir. Böylelikle işkâl de kalmamış olur.
Celd ile, recmin birleştirilmesini caiz görenlere göre ise böyle bir problem yoktur.[219]

24. Rasûlullah'ın Recmedilmesini Emrettiği Cüheyneli Kadın

4440... Imrân b. Husayn (r.a) den rivayet edildi ki: Bir kadın, - Ebân'ın hadisinde denildiğine göre, Cüheyneli bir kadın Rasûlullah (s.a)'e gelip, zina ettiğini ve gebe olduğunu söyledi. Rasûlul-
lah (s.a) kadının bir velisini çağırdı ve: "Ona iyi davran, çocuğunu doğurunca getir" buyurdu.
Kadın çocuğunu doğurunca (velisi onu Rasûlullah'a) getirdi. Rasûlil-lah (s.a) emir buyurdu ve elbisesi üzerine bağlandı. Sonra da efendimizin emri ile recmedildi. Sonra yine emretti ve ashap cenazesini kıldı.
Ömer (r.a); Yâ Rasûlullah! O zina etmiş olduğu halde, namazını kılıyor musun?!..." dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o öyle bir tevbe etti ki, eğer tevbesi Medinelilerden yetmiş kişiye taksim edilse yeterdi. Sen bu kadının canını feda etmesinden daha üstününü buldun mu?" buyurdu.
Ravi Müslim, Ebân'dan olan rivayetde; "Elbisesi üzerine bağlandı" demedi.[220]

4441... Evzâî şöyle demiştir:
"Fe şükket aleyhâ şiyabuhâ" sözünün manâsı "elbisesi üzerine bağlandı" demektir.[221]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde Hz. Ömerr.a'mn sözüne karşılxk) Rasûlullah (s.a)'ın; "Sen Allah için canını feda eden kadından daha üstününü buldun mu?!.,." buyurduğu belirtilmektedir. Yani, Ebu Davud'un rivayetinden fazla olarak "Allah için" sözcüğü yer almıştır.
Hz. Peygamber (s.a)'in, 'Cüheyneli kadının velisini çağırıp, ona iyi davranmasını emretmesi, diğer akrabalarının, yaptığı kötü işten ötürü kadına kötü davranmış olmalarından dolayı olabilir.
Kadının recmedileceği zaman elbisesinin üzerine bağlanmasına sebep, bedeninin açılması endişesidir. Çünkü recm

esnasında acı çekecek, çırpmacak, vaziyetini kontrol edemiyecek, bu da bedeninin açılmasına sebep olacaktır. İşte ona meydan vermemek için elbisesi bağlanmıştır. Recmedilecek kadın için çukur kazılması da bu endişeden dolayıdır. Yine bu yüzden, kadınlar, Ulemânın cumhuruna göre oturdukları vaziyette recm edilirler.[222]

Bazı Hükümler

Bu ııvavet ahkam bakımından da bazı konuları ihtiva etmektedir. Bunlara kısaca temas edelim:
1 - Zina eden bir kadın, zina suçu sabit görüldüğü anda hamile ise, çocuğunu doğuruncaya kadar ceza uygulanmaz. Çocuğunu doğurması beklenir. Recmde de ceîdde de durum aynıdır.
2- Bir kimse bir günah işlemiş, hatasını anlamış ve tevbekâr olmuşsa ona kötü davranmamalıdır.
3- Zinadan do.ayı recmedilerek öldürülen bir müslümanın cenazesi kılınır.
4- Bir kimse zina eder ve suçunu ikrar edip tevbe ederse tevbesi makbuldür.
5- Zina eden birisinin tevbe etmesi kendisinden haddi düşürmez.[223]

4442... Abdullah b. Büreyde, babasın (Büreyde)'dan şöyle rivayet etmiştir:
Bir kadın-yâni Gamid'den - Rasûlullah (s.a)'e gelip: "Ben suç işledim (zina ettim)" dedi. Rasûlullah (s.a):
"Dön git," buyurdu. Kadın dönüp gitti, Ertesi gün tekrar geldi ve;
"Herhalde sen, Mâız'ı geri çevirdiğin gibi, beni de geri çeviriyorsun, Oysa Vallahi ben gebeyim" dedi.
Rasûîullah (s.a) yine; "dön git" buyurdu. Kadıa ertesi gün tekrar geldi, Efendimiz bu sefer:
"Dön git, onu doğuruncaya kadar (bekle)" buyurdu.
Kadın çocuğu doğurunca, Rasûlullah'a gelip; "işte, onu doğurdum"dedi.
Rasûlullah (s.a); "git, onu emzir, sütten kesinceye kadar (dur)" buyurdu.
Kadın (bilâhare) çocuğunu sütten kesmiş, çocuk elinde bir şey yer bir vaziyette geldi.Rasûlullah (s.a) çocuğun, müslümanlardan birisine verilmesini emretti. Efendimizin emri ile kadın için bir çukur kazıldı ve rec-medildi. Hâlid de, kadını recmedenlerdendi.Ona bir taş attı, kadının kanından bir damla şakağına bulaştı.Bunun üzerine ona kötü söz söyledi.Ra-sûluîlah (s.a) Halide: "Yavaş ol ey Hah'd ! Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o öyle bir tevbe etti ki, eğer halktan haksız yere toplanan vergilere el koyan birisi öyle tevbe etse affedilirdi" buyurdu.
Rasûlullah (s.a) emretti; kadının namazı kılındı ve defnedildi.[224]
Hadisin, Müslim'deki rivayetinde kadın çocuğu getirdiğinde elinde ekmek olduğu bildirilmektedir.[225]

4443... İmran'm babası Zekeriyya şöyle dedi :
Ebû Bekre'den haber veren bir şeyhten işittim; Ebû Bekre babasından şöyl". rivayet etmiş:
"kasûlullah (s.a) bir kadını recmet (tir)miş, o kadın için göğsü (hizasına) kadar çukur kazılmış."
Ebû Davud der ki:(Bunu) bana, Osman'dan, bir adam belletti.[226]
(Yine Ebû Davud şöyle der: Gassânî: "Cüheyne, Ğamid ve Bârık aynıdii"dedi.)[227]

4444... Ebû Davud şöyle dedi:
Bina Abdussamed b. Abdil-Vâris'den anlatıldı. Bize Zekeriyyâ b. Sü-leym. aynı isnâdla yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti. Rivayetinde şunu ilâve etti.
(Rasûlullah); Sonra o kadına, nohut gibi taşlar attı! Sonra da: "atınız, yüzden sakınınız" dedi, Kadın ölünce de namazını kıldı.
Tevbe konusunda da, Bureyde hadisindeki gibi söyledi.[228]

Açıklama

4442 numara ile başhyan son üç rivayet aynı hadiseyi anlatmaktadır. Onun için üçünün izahını birlikte ele almayı uygun bulduk.
4441... nolu rivayette, Ebû Davud'un Gassânî'den naklettiğine göre Gamid, Cüheyne ve Bârik aynı kabilelerin adıdır.
Kâmus'ta; "Bârik: Yemendeki bir kabilenin babası olan Said b. Adiyy'in lâkabıdır" denilmektedir.
Gamid de, Yemen'deki bir kabilenin babasıdır. Bunlar Cüheyne'den bir batındır.
Musannifin bu üç ismin aynı kabileye ait olduğunu bildiren bu sözü nakletmekteki maksadı; 4440 nolu hadiste recmedildiği bildirilen Cüheyneli kadın ile, 4442 nolu hadiste söz konusu edilen Ğâmid'li kadının aynı kadın olduklarına dikkat çekmektir. Demek oluyor ki; hâmile olarak gelip zina ikrarında bulunan ve Rasûlullah tarafından doğumdan sonra gelmesi için geri çevirilen tek bir kadın vardır. Yani hâdise tektir. Ancak, iki hadis arasında bir çelişki gözlendiği söylenebilir. Çünkü sonraki hadis, öncekine nisbetle oldukça mufassaldır Şöyle ki: Önceki rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) kadına, çocuğunu doğurduktan sonra gelmesini söylemiş ve kadın çocuğunu doğurup gelince recm ettirmiştir. Sonraki hadise göre ise efendimiz kadını, Önce üç kez geri çevirmiş, sonra çocuğunu doğurduktan sonra gelmesini emretmiştir. Kadın çocuğu doğurduktan sonra gelince de geri dönüp çocuğunu emzirmesini, sütten kesince geri gelmesini emretmiştir. Ayrıca, önceki îmran hadisinde kadın recmedileceğinde elbisesinin bedenine bağlandığı belirtilmiş, çukur kazılıp içerisine konulduğundan söz edilmemiştir. Sonraki Büreyde hadisinde ise bir çukur kazıldığı belirtilmiştir.
Bütün bu farklılıklar, hadisler arasında bir ihtilâfı ortaya koymaktadır. Her ne kadar önceki hadis daha sağlamsa da,

hadislerin ikisi de sahih olduğu için, birini öbürüne tercih mümkün değildir. Onun için sarihler, ihtilâfı izâlede te'vil yoluna gitmişlerdir. Sonraki rivayet daha açık, daha mufassal olduğu için önceki rivayeti sonrakine göre tevil etmek gerekir. Yâni olay ikinci hadiste anlatıldığı gibidir. Ancak İmrân'ın rivayeti biraz muhtasar kalmıştır.
Büreyde hadisinde, önceki İmran hadisinden farklı olarak ele almamız gereken başka noktalar da var. Şimdi de kısaca onlara bir göz atalım:
Attığı bir taştan sonra, recmedilen kadından sıçrayan kan Halid'in şakağına bulaşmıştı. Bu yüzden çok Öfkelendi ve kötü şeyler söyledi. Bu mânâ metinde, "Seb" kelimesi ile ifâdelendirilmiştir. Seb; küfretmek, sövmek karşılığmdadır. Ancak sahabelerin, bugün anlaşıldığı şekilde küfretmiş olacaklarını düşünemiyoruz. Onun için tercemede "onun hakkında kötü sözler söyledi" ifâdesini kullandık.
Halid'in sözüne karşılık; Hz. Peygamber (s.a) efendimiz, onu dürtmüş ve halktan haksız yere toplanan vergilere el koyan birisinin o kadın gibi tevbe etmesi halinde bağışlanacağını beyan buyurmuştur. "Haksız yere vergi toplayan kişi" diye terceme ettiğimiz tabir "sâhibu meks" terkibidir. Bu izah Neylu'l-Evtâr'ın izahıdır.
İmâm Nevevi'de bu cümle'den hareketle, insanlardan toplanan vergilere haksız yere el koyamamn büyük günahlardan olduğunu söyler. Şimdi de İmrân hadisinde (4440) olmayıp, burada yer alan hükümlere işaret etmek istiyoruz.[229]

Bazı Hükümler

1- Recm cezasını hak eden bir kadının emzıklı bebeği varsa, onu sütten kesınceye kadar beklenir. Ondan sonra fecmedilir. Bu rivayet, bu hükme delâlet etmektedir. Önceki hadiste ise, emzirme konusuna temas edilmemiştir. Hz. Ali (r.a)'den de, Surâha adındaki zina eden kadını, çocuğunu doğurunca hemen recmettiği, emzirmesini beklemediği rivayet edilmiştir. İmam Mâlik, İmâm Şafii, İmâm Ebû Hanife ve talebeleri de bu görüşü benimsemişlerdir.
Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'ye göre, recmedilecek olan kadın, çocuğunu doğurduktan sonra, iki sene emzirmesi için beklenir. Sonra recmedilir.
Hattâbî, önceki hadisin daha güvenilir olduğunu söyleyerek, Hanefi, Mâliki ve Şafiilerin görüşünün daha sağlam olduğuna işaret etmektedir.
2- Recmedilecek olan kadın için bir çukur kazılır.Çukurun derinliği kişinin göğüs hizasına kadardır. Bu konudaki ihtilâflar, daha önce beyân edilmişti.
3- Suç işleyip, suçunu itiraf eden ve tevbe istiğfar eden kişiye küfredilmez. Onun için çirkin şeyler söylenmez.
4- Recmedilecek kişiye taş vurulurken, yüzünden sakınılır. Yüzüne vurulmaz.
5- Eğer suç ikrarla sabit olmuşsa recme devlet başkanı başlar. Bazı âlimlere göre bu vaciptir. Ancak ulemânın çoğunluğu bu görüşte değildir. İbn Dakıkı'1-İyd ve "Fakihler, recme suç ikrarla sabit olmuşsa İmamın başlamasını müstehap görüşlerdir. Beyyine ile sabit olduğunda ise, şahitler başlar." demektedir.[230]

4445... Ebû Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cüheni (radıyallahü anhû-mâ)dan; şöyle haber vermişlerdir:
İki adam, Rasûlullah'a dâvalarını getirdiler, (dâvâlaştılar). Birisi:
"Yâ Rasûlullah! Aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet" dedi. Öbür hasım: -O ikisinin daha anlayışlısı idi-.
"Evet, yâ Rasûlullah! Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet. Bana da izin ver konuşayım" dedi.
Rasûlullah :
"Haydi konuş" buyurdu. Adam şöyle dedi:
" Oğlum bu adamın yanında ücretli (işçi) idi. Karısı ile zina etti. Bana, oğlumun recmedilceğini söylediler.Ben de, yüz koyun ve bir de câriye vererek oğlumu kurtardım. Sonra ilim adamlarına sordum. Onlar, oğluma yüz değnek had ve bir yıl sürgün gerektiğini, sadece onun karısının recmedileceğini söylediler.
Resûlullah (s.av); "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, aranızda, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim. Koyunların ve cariyen sana geri verilecektir" buyurdu. Adamın oğluna yüz deynek vurdu. Ve bir yıl sürgün etti. Üneys el-Eslemî'ye de,[231] diğerinin karısına gitmesini, eğer itiraf ederse recmetmesini emretti: Kadın îtirâf etti, Üneys de recmetti.[232]

Açıklama

Hadiste görüldüğü üzere, Rasûlullah'a dâvalarını arzeden sahabeler, onun Allah'ın hükmü ile hükmedeceğini bildikleri halde, "Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet" demişlerdir. Bundan maksat; aralarında sulh, cezayı hafifletme v.s. gibi bir şeye meyletmeden hüküm ne ise onunla hükmetmesidir.
Rasûlullah (s.a) de adamların isteğine karşılık, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğini söyleyerek, muhsan olan kadına recm, muhsan olmayan gence de celd (sopa) ve sürgün cezası vermiştir. Kur'an-ı kerimde, okunan bir ayet olarak recm ayeti mevcut olmadığına göre, recm cezasını Allah'ın Kitabına bağlamak nasıl olmaktadır? Ulemâ bu soruya birkaç şıkta cevap vermişlerdir:
1- Hadisteki, "Kitap" tan murat; farz ve gerekliliktir. Yâni manâ; "aranızda Allah'ın farz kıldığı ve gerekli kıldığı şekilde hükmedeceğim" demektir. Nitekim bâzı âyetlerde "kitap", farz manâsında kullanılmıştır. Meselâ bir ayette: "Size kısas farz kılındı"[233] bir ayette "Oruç size farz kılındı..."[234] başka bir ayette de : "Allah'ın size farzı...."[235] Duyurulmaktadır.
2. Her ne kadar Kur'anda recm lafzan mevcut değilse de icmâlen mevcuttur. "Sizden zina eden iki kişiye eziyet edin"[236] anlamındaki âyette "eziyet" recme de şâmildir.
3- Bir ayette: "Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbât edecek aranızdan dört şahit getirin, şahitlik ederlerse ölünceye veya

Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun."[237] buyurulmaktadır.
Ayet, onlar için bir yol açılacağını içermektedir. Bu yolda sünnetle açılmıştır. Peygamberimiz (s.a): (Hükmü) Benden alın. Allah onlar için bir yol açmıştır. Bekâr bekar ile zina ederse cezası yüz deynek ve bir yıl sürgündür. Evlenmiş olan, evlenmiş olanla zina ederse cezası yüz deynek ve recmdir" buyurmuştur.
4- Recm âyeti, Kur'ân ayetlerindendir. Onun metni neshedilmiştir, hükmü bakidir. Nitekim Hz.Ömer (r.a) Allah; "Evli kadın ve evli erkek zina ederlerse onları recmedin." ayetini indirdi. "Biz onu okurduk" demiştir.
Bu dört şık ayrı ayrı veya birlikle ele alınınca, Rasûlullah (s.a)'in "Aranızda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim" sözünün manâsı anlaşılır.
Hadis-i şerif hüküm itibariyle hayli zengindir. Bir kısmı, daha önceki hadislerde de geçen bu hükümleri özetlemek istiyoruz.[238]

Bazı Hükümler

1- Recim, zina eden muhsana uygulanacak bir cezâdır. Muhsan olmayana uygulanmaz.
2- Hakim, mahkemede hasımlardan, dilediğinin ifâdesine öncelik tanıyabilir.
3- Fasid bir alışveriş veya fasid bir sulh ile veya benzen bir akitle ele geçirilen mal, sahibine iade edilmelidir. Çünkü Hz. Peygamber, oğlu zina eden kişiye koyunlarını ve cariyesini geri verdirmiştir.
4- Rasûlullah (s.a)'ın hayâtında da, alim olan sahâbilere soru sormak ve onların fetvası ile amel etmek caizdir. Çünkü Rasûlullah, bunu haber veren şahsı kınamamıştır.
5- Zina eden kişiyi sürgün etmek meşrudur. Bu konu daha Önce tartışılmıştı. İmam Âzam ve İmam Muhammed'e göre sürgün edilmez.
6- Zina eden muhsan bir şahsa recm ve deynek cezası birlikte verilmez.
7- Zinanın sübûtu evli çiftler arasında ayrılık meydana getirmez.
8- Zinây. itirafta tekrar şart değildir. Bu konu tartışmalıdır. Hanefîlere göre itirafın dört kez ve ayrı meclislerde olması gerekir.
9- Hadleri uygulamakta, yetkili mercinin birisine vekâlet vermesi caizdir. Bizzat devlet başkanının had esnasında hazır bulunması şart değildir.
10. Haber-i vâhidle amel etmek caizdir.
11- İcâre yoluyla işçi çalıştırmak caizdir. Bu konuda hadis oldukça azdır. Akde konu olan şey müşahhas bir mal olmadığı için bazı âlimler icâre akdini kabul etmezler.
Yerlerinde de işaret ettiğimiz gibi bu maddelerin hepsi, âlimler arasında ittifak edilen şeyler değildir. Daha başka delillerle, bazı konularda farklı görüşlere sahip olanlar da vardır.[239]

25. İki Yahûdinin Recmedilmeleri

4446... îbn. Ömer radıyallâhu anhûmâ şöyle demiştir: Yahudiler Rasûlullah (s.a)'e gelip, içlerinden bir erkekle kadının zina ettiğini söylediler. Rasûlullah (s.a) kendilerine:
"Zina hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" dedi.
"Onu teşhir ederiz ve deynekle dövülür" dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm[240]
" Yalan söylediniz. Onda recim var" dedi.
Tevratı getirip, koydular. Yahudilerden birisi, elini recm ayetinin üstüne koydu,[241] sonra onun öncesini ve sonrasını okumaya başladı. Abdullah b. Selâm Ona: "Elini kaldır" dedi. Adam elini kaldırdı, recm ayeti gÖ-rünüverdi. Bunun üzerine Yahudiler:
"Doğru söyledi. Yâ Muhammedi Tevratta recm âyeti var" dediler. Rasûlullah da onların recmedilmelerini emretti ve recmedildiler.
Abdullah b. Ömer: "Adamı, taşlardan korumak için kadının üzerine abandığını gördüm" dedi.[242]

4447... Berâ b. Âzib r.a şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'e yüzü kömürle karartılmış vaziyette dolaştırılan bir Yahudi getirdiler. Rasûlullah (s.a) Yahudilere Allah adı vererek, kitaplarındaki zina nadinin ne olduğunu sordu. Efendimizi, içlerinden birisine havale ettiler. Bu sefer Rasûlullah o adama yemin vererek, "kitabınızda-ki zina haddi nedir?" diye sordu. Adam: şu karşılığı verdi: "Recmdir. Ama zina bizim eşrafımız arasında yayıldı. Biz eşrafın bırakılıp da, alt tabakada olana had uygulanmasını çirkin gördük ve bunu (recm cezasını) aramızdan kaldırdık.'1
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti ve zinâkâr recmedildi. Efendimiz de: "Ey Allahım! Ben senin kitabından kaldırdıklarını ilk ihya edenim" buyurdu.[243]

4448... Berâ b. Âzib (r.a)'den; şöyle demiştir:
RasûluİlahI (s.a)'e (yüzü) kömürle karartılmış (deynekle dövülmüş) bir Yahudi getirildi. Efendimiz, onları (Yahudileri) çağırıp:
"Zina haddini (kitabınızda) böyle mi buluyor sunuz?" dedi.
"Evet" dediler.
RasûluİlahI. bilginlerinden bir adam çağırıp:

"Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah aşkına şöyle, kitabınızda zina haddini (cezasını) böyle mi buluyorsunuz?" dedi.
Adam şu cevabı verdi:
"Vallahi hayır. Eğer sen bunu bana böyle sormuş olmasaydın, haber vermezdim. Biz kitabımızda zina cezası olarak recmi buluyoruz. Ancak zina bizim eşrafımız arasında çoğaldı. Biz eşraftan bir adamı yakaladığımızda bırakıverir, zayıf bir adamı yakaladığımızda ise ona haddi tatbik ederdik. Bunun üzerine gelin, hem zayıflarımız hem de ileri gelenlerimize uygulayacağımız bir şeyde birleşelim dedik ve kömürle boyama ve deynek vurma üzerinde birleştik. Recmi terkettik."
RasûluİlahI (s.a):
"Ey Allahım! Ben, senin emrini kaldırdıklarında ilk ihya edenim" buyurdu, zinâkânn recmedilmesini emretti ve adam recmedildi. Allah fc.c) de: "Ey Peygamber! Kalpleri inanmamışken ağızlarıyla inandık diyen Yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesâbına casusluk edenlerden inkâra koşanlar seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden değiştirirler de; böyle bir fetva size verilirse alın, verilmezse, kaçının derler. Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar Allah'ın kalplerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlaradır. Onlara âhirette de büyük azâb vardır."[244] ayetini, yahûdiler hakkındaki: "Allanın indirdiği ile hükmetmeyenler, kâfirlerin de kendileridir..." âyetine kadar, yine yahûdiler hakkındaki "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zâlimlerin ta kendileridir" ayetine kadar ve aynı şekilde Yahudiler hakkında olan "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fâsıklann ta kendileridir"[245] ayetine kadar indirdi.[246]
Râvi der ki:
Bunlar, yani bu ayetler, tüm kâfirler hakkındadır.[247]

4449... Ibn. Ömer radıyallâhü anhümâ şöyle demiştir: Yahudilerden bir grup gelip RasûluİlahI'i Kuf denilen yere davet ettiler. RasûluİlahI okuma evinde onlara geldi. Yahûdiler:
"Ya Ebe T- Kasım! Bizden bir adam bir kadınla zina etti. (Aralarında) hükmet" dediler. RasÛlullah (s.a) için bir yastık koydular. Efendimiz onun üzerine oturdu, sonra;.
"Bana Tevrat'ı getiriniz" buyurdu. Tevrat getirildi. Efendimiz, altındaki yastığı aldı ve üzerine tevrâtı koydu. Sonra: "Sana ve seni indirene imân ettim" dedi. Daha sonra: "En bilgininizi getirin" buyurdu.
Bir genç getirildi.
Ravi sonra, recrri hâdisesini; Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiği gibi zikretti.[248]

4450... Ebû Hureyre (r.a) -Bu Ma'mer'in hadisidir ve daha tamdır-[249] şöyle demiştir.
Yahudilerden bir adamla bir kadın zina ettiler. Birbirlerine:
"Şu Peygamber'e gidelim. Şüphesiz o hafifletmek üzere gönderilen bir nebidir. Eğer bize recimden başka bir fetva verirse kabul ederiz. Onunla Allah katında ihticâc eder ve senin peygamberlerinden birisinin fetvası, deriz" dediler.
RasÛlullah (s.a) mescidde sahabeleri arasında otururken geldiler, ve:
"Ya Ebe'l-Kasım! Zina eden erkek ve kadın hakkında ne dersin?" dediler.
RasÛlullah onların okuma evine gelinceye kadar, kendileri ile bir kelime konuşmadı. (Oraya gelince) kapının yanında durdu: "Size, Tevratı indiren Allah adı ile soruyorum. Zina eden birisi muhsan olduğu za-ınan, onun hakkında Tevratta ne ceza buluyorsunuz?" dedi.
"Yüzü kömürle boyanır, tecbih edilir ve deynekle dövülür." dediler.
Tecbih: Zina edenlerin sırt sırta gelecek şekilde bir eşeğe bindirilip, dolaştırılmalarıdır.[250] Ama onlardan bir genç sustu. RasÛlullah (s.a) onun sustuğunu görünce ona yemin vermekte ısrar etti.
Genç:
"Sen bize yemin verdiğin için söylüyorum: Biz Tevrat'ta recmi buluyoruz" dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Âliahın emrini yumuşatıp kolaylaştırdığınız ilk olay nedir?" dedi.
Genç:
"Kırallanmızdan birisinin bir akrabası zina etti. Kıral onu recmetme-yi geciktirdi. Sonra, halktan bir aileden birisi zina etti, onu recmetmek istedi. Bunun üzerine tebaası karşısına dikildi ve "Senin akraban getirilip de recmedilmedikçe bizim arkadaşımız recmedileniez" dediler. Neticede, aralarında bu ceza üzerinde anlaştılar, dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz ben, Tevrattaki ile hükmedeceğim" buyurdu, recmedil-melerini emretti ve recmedüdiler.
(Ravilerden) Zühri şöyle dedi:
"Şüphesiz biz, yol gösterici ve nur olarak Tevrâtı indirdik. Kendisini Allah'a teslim eden Peygamberler onunla hükmeder....."[251]
ayetinin bu yahudiler hakkında indiği haberi bize ulaştı. Rasûlullah (s.a) de (onunla hükmeden) Peygamberlerdendir.[252]

4451... Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Medine'ye geldiğinde, Yahudilerden, muhsan olan bir erkekle bir kadın zina ettiler. Tevrat'ta onlara recm emredilmişti. Onu terkettiler ve eşeğe ters bindirme cezasını koydular, zina edene, kara sakızla boyanmış bir iple yüz kez vurulur ve yüzü eşeğin arkasına gelecek şekilde eşeğe bindirilirdi.
Yahudilerin bilginlerinden bazıları toplanıp, başka bir gurubu Rasûlul-lah'a gönderdiler "Ona zina haddini sorun..." dediler.
Ravî (Ebû Hureyre) hadisin devamını zikretti ve "Onlar, Rasûlullah'm dinine mensup değildiler ki onlar arasında hükmetsin.

Onun için Rasûlullah muhayyer bırakıldı." dedi. Cenâb-ı Allah şöyle buyurdu: "Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir."[253]

4452... Câbir b. Abdullah (r.a)'den; şöyle dedi:[254]
Yahudiler, kendilerinden zina eden bir erkekle bir kadın getirdiler. Rasûlullah (s.a): "Sizden, en bilgin iki adam getirin" buyurdu. Sûrîyâ'nın iki oğlunu getirdiler. Rasûlullah onlara yemin vererek: "Bu ikisinin işini Tevratta nasıl bulursunuz?" diye sordu.
"Tevratta şöyledir: Dört kişi, erkeğin âletini - Sürmelikteki mil gibi kadının âleti içinde gördüklerine şahitlik ederlerse kadın da erkek de recmedilir" dediler.
Rasûlullah:
"Onları recmetmenize engel olan ne?" dedi.
"Hakimiyet ve gücümüz gitti. O yüzden Öldürmeyi hoş görînedik" dediler.
Rasûlullah (s.a) şahitleri çağırdı. Dört tane şahit getirdiler. Onlar adamın âletini - sürmelikteki mil gibi - kadının âleti içinde gördüklerine şahitlik ettiler. Rasûlullah (s.a) de, zinakârların recmedilmelerini emretti.[255]

4453... Bize Vehb. b. Bakiyye haber verdi, o Hüşeym'den, Hüşeym Muğire'den o da İbrahim ve Şa'bî vasıtasıyla Rasûlullah'tan yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti. "Rasûlullah şahitleri çağırdı, şahitlik ettiler..." sözünü zikretmedi.[256]

4454... Bize. Hüşeym'den, Vehb b. Bakıyye rivayet etti. Hüşeym, İbn. Şiibıüme'den, O Şa'bî'den, Şa'bi de Rasûlullah.'tar önceki hadisin benzerini rivayet etti.[257]

4455.. Bize İbn Cüreyc haber verdi; O, Ebu'z Zübeyr'den işitmiş. Ebıfz-Ziibeyr'de Câbir b. Abdullah'dan, şöyle derker işitmiş: "Rasûlullah (s.a.) Yahudilerden, zina eden bir erkekle bir kadını recmetti."[258]

Açıklama

Bu babdaki tüm rivayetler, zina eden bir Yahudi çiftine verilen cezayı söz konusu etmektedir. Rivayetlerin tümü göz önüne alındığında hadiseyi şöylece özetlemek mümkündür:
Yahudiler, zina eden rnuhsan bir çift hakkında hüküm vermesi için Rasûlullah-'a gelmişler, Rasûlullah önce onlara, kendilerinin zina suçunu işleyenlere ne ceza verdiklerini sormuş, onlar da yüzünü karaya boyayıp eşeğe ters bindirerek teşhir ettiklerini ve yüz deynek vurduklarını söylemişler. Peygamber (s.a.v) Allah adına yemin vererek bu konuda Tevrat'ta bir hüküm olup olmadığını sormakta ısrar etmesi üzerine, zinanın dört şahit tarafından ve erkeğin âleti, kadının âleti içinde görülmesi halinde recm cezası olduğunu söylemişler. Rasûlullah'm recmi nasıl terkettiklerine dâir sorusunu da, kıratlarının bir yakını ve eşraftan olanların zina etmeleri üzerine onları öldürmemek için terkettiklerini söylemişlerdir.
Hz. Peygamber (s.av.) Yahudilere recm cezası vermiş ve cezayı infaz etmiştir.
Hz. Peygamberin onlara, recmin Tevrattaki hükmünü sorması, onu öğrenmek için değil, kendi kitap ve inançları ile ilzam etmek içindir. Muh-temedir ki, efendimiz Yahudilerin Tevrat'taki recm ayetini değiştirmediklerini, ama onu gizlediklerini vahiy yoluyla öğrenmiş ve açığa çıkarmak istemiştir.
Rivayetlerden birisinde, zina eden Yahudilerin suçunun dört şahidin şehâdeti ile sabit olduğu bildirilmektedir. Ancak bu şahitlerin müslüman mı yoksa yahûdi mi oldukları konusunda bir kayıt yer almamıştır. Neve-vi, bu konuya işaretle, şahitlerin müslüman olmaları halinde bir müşkil olmadığını yahûdi iseler şahitliklerine itibar edilmeyeceğini, onun için zinanın zinâkâriarın itirafı ile sabit olduğunu söyler.
Nevevi'nin belirttiği müşkil, Şafîî ve Mâliki mezheplerine göre varid-dir. Ama Hanefi mezhebine göre böyle bir müşkil yoktur. Çünkü Hanefi-lere göre zimmİlerin biribirleri hakkındaki şahitlikleri makbuldür. Rasûlullah'm bazı hristiyanların biribirleri aleyhindeki şahitlikleri kabul etmesi, Hanefilerin delilidir.
Hadislerin, ihtiva ettikleri hükümleri de şöylece özetleyebiliriz.[259]

Bazı Hükümler

1- Ehli kitabın biribirleri ile olan evlilikleri sahihtir. Dolayısıyla boşanmaları da geçerlidir.
2- Ehl-i Kitabın evlilikleri, ihsân'a sebeptir.
İmam Şairi, İmam Ahmed ve Hanefilerden İmam Ebû Yûsuf'un görüşü bu istikâmettedir. Hanefilerden İmam Muharnmed'e göre gayri müslim evli olsa bile muhsan olamaz.
Ehl-i kitaptan bir kadın, bir müslüman erkekle evlendiği takdirde, kocayı muhsan yapıp yapmayacağı konusu âlimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafii'ye göre, Yahudi veya hıristiyan bir kadınla evlenen ve onunla zifafa giren bir müslüman erkek muhsan olmuş olur.
Hanefilere göre, kitabi bir kadınla evlenen bir müslüman erkek muhsan olmaz.
3- Kâfirler, şeriatın fürûu ile muhataptırlar.
Şüphesiz bu hüküm, Yahudilerin recmedilmelennin, İslâmm hükmüne göre olduğu söylenildiği takdirde söz konusudur. Kafirlerin, İslâmın fürü u ile mükellef olup olmadıkları ulemâ arasında ihtilaflıdır.
4- İslâm ulemâsı, iki zımmî arasında cereyan eden bir olayın dâvası, müslüman hakime getirildiği zaman, hakimin dâvaya

bakmak mecburiyetinin olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Hasenü'l-Basrî, Şa'bî, Nehâî, Zührî ve Ahmed b. Hanbel'e göre hâkim muhayyerdir. Dilerse dâvaya bakar, dilerse bakmaz.
Zımmi ile müslüman arasındaki bir dâvaya ise, müslüman hakimin bakması zorunludur.
5- Gayr-i müslimler, müslüman hakime müracaat ettikleri zaman, hakimin hasımların şeriatına göre mi yoksa İslama göre mi hüküm vereceği konusu da ulemâca ihtilaflıdır. İmâm Mâlik, İmam Şafîî, Atâ, Şa'bî, İbrahim en-Nehâî gibi ulemâya göre hakim muhayyerdir. Dilerse hasımların şeriatına, dilerse İslamî esaslara göre hükmeder.
Hanefilerle, İmam Zühri, Ömer b. Abdü'l Aziz gibi âlimlere göre hakim Allah'ın hükmü ile hükmetmek zorundadır. Muhayyerliği yoktur. Adaletle hükmetmek mecburiyetindedir.
6- Recmedilecek olan suçlu bağlanmaz. Rivayetlerin birisinde belirtilen, erkeğin kadım taşlardan korumak için onun üzerine abanması buna delildir.[260]

26. Mahremi İle Zina Eden Kişi Hakkında (Ki Hadisler)

4456... Berâ b. Azib (r.a) şöyle demiştir: Kaybolan bir kölemi ararken, yanlarında bayrak olan atlı bir (bedevi) toplulukla karşılaştım. Bedeviler, Rasûlullah'ın yanındaki mevkiimden dolayı etrafımı kuşatmaya başladılar. Derken bir kubbeye (kubbe şeklindeki bir çadıra) geldiler. Oradan bir adam çıkarıp, boynunu vurdular.
Onun sebebini sordum. "Babasının karısı ile nikahlandı" dediler.[261]

4457... Yezid b. el-Berâ, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir.
Amcamla karşılaştım. Beraberinde bir bayrak vardı. Ona: " Nereye gidiyorsun?" dedim.
"Rasûlullah (s.a) beni, babasının karısı ile nikahlanan bir adama gönderdi. Bana, onun boynunu vurmamı ve malını almamı emretti." dedi.[262]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için " hasen-ğarib" demiştir.
Berâ b. Azib'ten rivayet edilen bu hâdise farklı birkaç şekilde anlatılmıştır. Yukarıdaki iki naklin yanı sıra, Tirmizi'nin rivayetinde Berâ b. Azib, dayısı Ebû Bürde b. Nigâr ile karşılaştığım söylemiştir. Yine Tirmizi'nin bir rivayeti ile, İbn Mâce'nin rivayetinde dayısı ile karşılaştığı ifâde edilmekte, ama dayısının adı Haris b. Amr olarak geçmektedir. Berâ (r.a) den gelen başka bir rivayette de: "Bize, giden in-/ sanlar uğradılar" denilmektedir.
Rivayetler arasındaki bu lâfzî bazı ihtilâflara rağmen, hadisin sıhhati konusunda herhangi bir tenkide rastlamadık. Şevkâni, bu hadisin birçok isnâdla, rivayet edildiğini, bu senedlerden bir kısmındaki râvîlerin, sahih hadislerin râvileri olduğunu söyler.
İslâmdan önceki cahiliye döneminde insanlar babalan öldüğü zaman geride kalan üvey annelerini bir miras olarak kabul ederler ve onlarla evlenmeyi meşru haklan olarak görürlerdi. Ancak İslâm bunu yasaklamış, üvey anne ile evlenmenin caiz olmadığını beyân etmiştir. Bir ayeti kerimede: "Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyiniz..." Duyurulmuştur.[263]
Bu yasağa rağmen, - yasak oluşunu bilerek mi, yoksa bilmeden mi olduğunu bilemiyoruz- Bedevilerden birisi, Ölen babasının karısı ile evlenmiş ve Rasûlullah (s.a) bu adamı öldürmek ve mallarını müsadere etmek üzere bir heyet göndermiştir. Bazı rivayetlerde, Rasûlullah'in bu vazife için, Berâ b. Âzib'in amcası yada dayısını gönderdiği bildirmektedir.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî'nin, el-Isâbe'de ve İbnu'l-Cevzi'nin Telkih'ta bildirdiklerine göre, hadiste anlatılan (babasının karısı ile evlenen) adam, Manzur b. Ebân, kadın da Melike binti Hârize'dir. Ancak bu iddia tenkid edilmektedir. Çünkü babasının karısıyla evlenen şahıs, Rasûlullah devrinde öldürülmüştür. Halbuki, Manzûr b. Ebân, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra yaşamıştır.
Bu hadisin zahiri, babasının hanımı veya başka bir mahremi ile evlenen kişinin cezasının ölüm olduğuna delâlet etmektedir. Müctehidlerin bazıları da bu görüşe sahip olmuşlardır. Bazıları ise, her ne kadar kişinin mahremiyle evlenmesi caiz değilse de, bir nikâh şüphesi olduğu için, had olarak Öldürülmeyeceğini, başka bir şekilde cezalandırılacağını, bu hadisteki Öldürme olayının, mahremi ile evlenmeyi helal sayan kişi ile ilgili olduğunu söylerler.
Şimdi, bu konuya hayli uzun yer veren Hattâbî'nin sözlerini özetlemek ve mezheplerin görüşlerine işaret etmek istiyoruz.
Hattâbî özetle şöyle der:
"Bu nikâhın şüphe ile olduğu, bu yüzden haddin düştüğü yolundaki iddia, gerçekten çok uzaktır. Çünkü şüphe, bazı yönlerden helâla benzeyen bir şeyde söz konusudur. Mahrem olanların nikâhı ise hiçbir şekilde helâl değildir. Her ne kadar buna nikâh denilmekte ise de bu, zinadır. Bu, bir câriye kiralayıp da onunla zina etmeye benzer. Buna icâre denilmesi, onu zina olmaktan çıkarmaz ve ondan haddi düşürmez.
Bâzıları, Rasûlullah*ıh adamı, babasının karısıyla evlenmeyi helâl gördüğü için öldürülmesini emrettiğini zannederler. Üveyannesi ile evlenmeyi mubah görerek evlenen kişinin dinden çıkacağını ve cezasının riddet-ten ötürü ölüm olduğunu söylerler.
Bu tevil fasiddir. Üvey annesi ile evlenenin öldürülmesini bu şekilde tevil etmek caiz ise, zina edip de recmedilen başkalarını da bu şekilde te'vil mümkün olur. Rasûlullah onu, zinayı helâl gördüğü için recmettir-miştir, denilebilir.
Bu şekildeki bir tevilin fasid olduğu açıktır. Rasûlullah üvey annesi ile evlenen kişiyi- zina ettiği ve annesi hakkındaki hürmeti çiğnediği için oldürtmüştür.
Bazı âlimler, mahremini öldürene diyeti artırmışlardır. Bu, Hz. Osman'dan rivayet edilmiştir. Hz. Ali'nin de, ramazanda içki içen birisine hadde ilâveten bu mübarek ayda haram işlediği için yirmi deynek daha vurduğu rivayet edilmiştir.

Alimler, mahremi ile evlenen kişiye verilecek ceza konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Hasenü'l-Basrî, bu şahsa zina haddi gerektiğini söyler. Mâlik b. Enes ve İmâm Şafiî'nin görüşü de böyledir.
Ahmed b. Hanbel'e göre adam öldürülür ve malı elinden alınır. İshak b. Râheveyh de aynı görüştedir.
Süfyân'a göre evlenme şahidler huzurunda olmuşsa ondan had düşürülür.
İmâm Ebû Hanife, adama had uygulanmayacağını, ta'zir cezası verileceğini söyler. Ebû Hanifenin iki arkadaşı (Ebû Yûsuf ve Muhammed) ise, haram olduğunu bile bile evlenmişse haddin uygulanacağı görüşündedirler."
İbn Kûdâme; mahremi ile evlenenin nikâhının bâtıl oluşunda icmâ olduğunu ve onunla ilişki kurması hâlinde de ulemânın çoğunluğuna göre had gerektiğini söyler. İbn Kudâme haddi gerekli gören âlimlerden bazılarının isimlerini sayar. Bunlar, Hasen, Câbir b. Zeyd, Mâlik, Şafiî, Ebû Yûsuf, Muhammed, İshak, Ebû Eyyûb, ve İbn Ebî Hayseme'dir. Yukarıda Hattâbî'den naklettiğimiz gibi, İbn Kûdâme de Ebû Hanife ve Sevrî'ye göre, şüpheden dolayı haddin icabetmediğini kaydeder.
Haddi gerekli görmeyenlere göre şüphe, cinsî teması mubah kılan şeyin sureten varlığıdır. O da, nikâhtır. Her ne kadar nikâh batılsa da, haddi düşürecek bir şüphe vücuda getirir. Ancak, şiddetli bir şekilde cezalandırılır.[264]

Bazı Hükümler

1- Mahremi olan birisi ile evlenip de, onunla cinsi İlişki kuran kişi öldürülür. Bu Cumhurun görüşüdür. Ebû Hanife'ye göre öldürülmez, ta'zir edilir.
2- İslâmın kesin bir hükmüne muhalefet eden kişi, devlet başkanının emri ile öldürülebilir.
3- Bir tarafa giden heyetin, bayrak filâma gibi bir şey taşıması caizdir.
4- Mahremlerinden biri ile evlenip, cinsi temas kuran kişinin mallan elinden alınabilir. Bu taziren verilen bir cezadır.[265]

27. Karısının Cariyesi İle Zina Eden Kişinin Durumu

4458... Hubeyb b. Salim şöyle demiştir: Abdurrahman b. Huneyn adında bir adam, karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulundu. Hadise, Küfe Emiri olan Nûmân b. Beşir (r.a)'a götürüldü.Nûman:
"Senin hakkında, Rasûlullah (s.a)'m hükmü ile hükmedeceğim; Eğer karın o cariyeyi sana helâl kılmışsa (onunla cinsî ilişkide bulunmana izin vermişse) sana yüz değnek vuracağım, Onu sana helal kılmamışsa (izin vermemişse) taşlarla recmedeceğim" dedi.
Kadının kocasına izin verdiğini öğrendiler. Bunun üzerine adama yüz deynek vurdu.
Katâde der ki:
"Bu mes'eleyi Hubeyb b. Sâlim'e yazdım, o da bana böyle yazdı."[266]
Anlaşılan, ravîlerden Kâtâde kendisine hadisi nakleden Halid b. Urfuta'ya pek itimad etmemiş, işin aslını anlamak için, Halid'in rivayette bulunduğu Hubeyb b. Sâlim'e yazmış, o da Halid'in haberini tasdik mâhiyetinde cevap vermiş.

4459... Nûman b. Beşir (r.a), karısının cariyesi ile cinsi ilişkide bulunan kişi hakkında Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Eğer karısı, cariyesini kocasına helâl etmişse (onunla cinsî ilişkide bulunmasına izin vermişse) yüz değnek vurulur. Helâl etmemiş (izin vermemiş)se recmederim."[267]

Açıklama

Bu iki rivayetin ifâde ettiği hüküm aynıdır. Birisinde^ Nurnan b. Beşir (r.a) Rasûlullah (s.a)'den duyduğunu söylemiş, öbüründe de uygulamıştır. Her iki rivayetin, Nûman b. Beşir'den aynı anda duyulmuş olması mümkün olduğu gibi, farklı zamanlarda vürûdu da mümkündür.
Bu rivayetler hadis ulemâsı tarafından hayli tenkid edilmiştir;
Hattâbi "Bu hadis, muttasıl değildir, onunla amel edilmez" der.
Tirmizi: "Nûman hadisinin isnadında ızdırap var, Muhammed b. İsmail'e bu hadisi sordum, Ben bu hadisi kabul etmem dedi" demektedir.
Nesâi: "Nûmân'ın bütün hadisleri muzdaribtir" demiştir.
Ulema, raviler arasında bulunan, Halid b. Urfuta'nın mechûl olduğunu söylerler.
İbnü'l-Arabi'nin beyânına göre; karısının izni ile, onun cariyesi ile cinsi temas kuran kişiye yüz sopa vurulması had değil, tazirdir. Ancak suç büyük olduğu için had sınırına varan bir ceza öngörülmüştür. Çünkü, -Sindî'nin de dediği gibi - evli (muhsan) olan birisinin zina etmesi hâlinde uygulanacak ceza recmdir. Başka bir ceza yoktur. Herhalde bu adama recm cezasının uygulanmayışına sebep; kadının cariyesini helâl kılmasının bir şüphe doğurmasıdır. Kadının cariyesini kocasına ariyet olarak vermesi, onu kocasına helâl kılmasa da zayıf bir şüphe doğurur. Bu şüphe de recmin düşmesine sebep olur.
Tabi bu izah yukarıdaki rivayetlerin sahih sayılması halinde söz konusudur. Üstelik bundan sonra gelecek olan rivayette, Seleme b. Muhabbık; Rasûlullah'ın, karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan şahsa had uygulamadığını söylemiştir.
Gerek ashab, gerekse daha sonraki ulemâ karısının cariyesi ile cinsel ilişki kuran kişiye verilecek ceza konusunda ihtilâf halindedirler.
Hattabfnin nakline göre; Ömer. b. el-Hattab ve AH b. Ebî Talib (radı-yallâhü anhumâ), bu durumdaki bir kişinin

recmedilmesi gerektiğini söylerler. Atâ b. Ebî Rebah, Katâde, Mâlik, Şafîî, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler.
Zührî ve Evzâî'ye göre sopa vurulur, ama recmedilmez.
İmâm Ebû Hanife ve talebelerine göre; adam karısının cariyesi ile zina ettiğini; ikrar ederse recmedilir, Ben, onun bana helâl olduğunu zannettim, derse had uygulanmaz.
Sûfyân-ı Sevm'den de; "eğer bu işi yapan adam, cahilliği bilinen birisi ise ta'zir edilir, had uygulanmaz" dediği rivayet edilmiştir.
Avnü'l-Mâbûdda, Hanâbî'nin aksine Ahmed ve İshak'ın, mezheplerinin Nûman b. B esir'in naklettiği şekilde olduğu Şevkânî'nin de bunu sahih bulduğu söylenmektedir.[268]

4460... Seleme b. el-Muhabbak'tan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), karısının cariyesi ile cinsî ilişki kuran kişi hakkında şöyle hüküm vermiştir:
Eğer adam cariyeyi zorlamışsa, câriye hürdür. Adam, cariyenin sahibine (karısına) o câriye'nin mislini borçlanmış olur. Eğer câriye gönüllü ise, câriye adamın olur, sahibine onun mislini öder.
Ebû Davud der ki:
Yûnus b. Ubeyd, Amr h. Dinar, Mansur b, Zâzân ve Sellârn, bu hadisi Hasen'den aynı manâ ile rivayet etmişlerdir.[269]
Yûnus ve Mansûr, Kabisa'yı anmamışlardır.[270]

4461... Hasen, Seleme b. el-Muhabbak'tan, O da Rasûluilah (s.a)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Ancak, bu rivayete göre Rasûlullah: "Eğer kadın gönüllü ise, hem cariye hem de adamın malından, onun misli, cariyenin sahibine (kadına) verilir" dedi.[271]

Açıklamalar

Hattâbî: "Bu hadis münkerdir. Kabîsa b.Hureys ma'rûf değildir. Bu gibi hadisler hüccet olamaz. Hasen, hadis işittiği kimselere pek aldırmaz, incelemezdi. Hasen'in arkadaşı, Eş'as'm; bu hükmün hadler meşru kılınmadan önce olduğunu duydum, dediği rivayet edilir" demiştir.
Gerçekten, bu rivayetlerle, önceki rivayetler birbirleri ile tam bir çelişki içersindeler. Onlar da, karısının cariyesi ile cinsî ilişki kurana; duruma göre recm veya değnek cezaları, yâni had uygulandığı söylenirken, bu rivayetlerde, haddin olmadığı anlaşılmaktadır. İbn. Mâce'nin aynı râvîden rivayet ettiği bir haberde; Rasûlullah'a, karısının cariyesi ile cinsi ilişki kuran bir adam getirildiği ve Rasûlullah'm ona had uygulamadığı açıkça ifade edilmektedir.[272]
Hattâbî, yukarıya aktardığımız, sözlerinde, bu rivayetlere itibar edile-miyeceğini söylemişti. Hattâbî'nin bu rivayetleri hüccet saymamakta başka sebepleri de var. Şöyle ki:
a- Bu, konunun esaslarına ters düşen bir durumdur. Hiç bir âlim bu rivayetlerde öngörülen hükmü benimsememiştir.
b- Telef edilen bir mal için, mislini ödettirmek hayvanlara hastır.
c- Bu rivayetlere göre zina, bir kadına sahip olma hakkını vermektedir.
d- Bu hüküm bedenden haddi düşürüp, malda ceza uygulamaktır.
Bütün bunlar, hiçbir âlimin kabul etmediği, şeriata uygun olmayan şeylerdir. Şayet bu rivayetler sahih ise, bunların mensuh olduğunu söylemek gerekir.
Sıraladığımız bu madde ve görüşler, Hattâbî'ye ait idi.
Hind ulemâsından Mevlânâ Muhammed Yahya, biribirleri ile çelişkili görülen bu rivayetlere daha değişik bir biçimde bakmış ve aralarını telif etmiştir.
Muhammed Yahya özetle şöyle der:
"Karısının cariyesi ile zina eden birisi bunu karısının izni ile yapmışsa değnekle dövülür. Karısının izni olmamışsa recmedilir. Bundan sonra bakılır; eğer câriye gönüllü olarak kendisini teslim etmişse, o cariyenin adama verilmesi maslahat gereğidir. Çünkü bunlar birbirlerine alışmışlardır,
o işi tekrar tekrar isteyeceklerdir. Harama düşmektense, cariyeyi erkeğe verip, helâl kılmak daha yerindedir. Eğer câriye gönüllü değil de, adam kendisine zorla tecâvüz etmişse, cariyenin serbest bırakılması uygun olur. Çünkü bu durumdaki bir cariyenin o evde tutulması birçok kötülüklere sebep olur."
Bezhı'l-Mechûd müellifi bunları naklettikten sonra, Muhammed Yahya'nın bu nefis izahının, hiçbir fakihin aklına gelmeyen eşsiz bir izah olduğunu söyler.[273]

28. Lût Kavmunun Yaptığını (Livâta) Yapan Kişi Hakkında

4462... İbn Abbas radıyallahü anhuma'dan; Rasûlullah Salallahü aleyhi vesellemin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Lût kavminin yaptığını yapan birisini bulursanız (bilirseniz), yapanı da yapılanı da öldürünüz."[274]
Ebû Davud der ki:
"Bu hadîsin benzerini, Süleyman b. Bilâl, Amr b. Ebî Amr'den rivayet etmiştir. Abbad b. Mansûr da, İkrime vasıtasıyla İbn Abbas'tan merfû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca, İbn Cüreyc, ibrahim'den, ibrahim, Dâvud h. el-Husayn' dan. o İkrime'den, İkrime de ibn Abbas'tan, merfû olarak rivayet etti"
Buradaki "merfû olarak" sözünden maksadı şudur; İbn Abbas, "Rasûlullah şöyle dedi.." dememiş, râvi: "İbn Abbas onu, ref

etti" demiştir.[275]

4463... Said b. Cübeyr ve Mücahid, İbn Abbas radıyallahü anhumâdan;
Livâta ederken yakalanan bekâr hakkında: "Recmedilir" dediğini rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud şöyle dedi:
"Asımın hadîsi, Amr b. Ebî Amfin hadîsini zayıflatıyor."[276]

Açıklama

Lût kavminin yaptığı işten maksat, insanlarla, arka tarafından temas kurmaktır. Temas kurulan şahıs erkek olsun kadın olsun aynıdır. Bu harekete, livâtâ denilir. Bugün kullanılan "HomoseLsüellik" tâbiri ile aynı manâdır.
Cenâb-ı Allah'ın gönderdiği bir Peygamber olan Hz. Lût (.s)'ın kavmi arasında bu çirkin hareket yayıldığı için, "Lût kavminin yaptığı iş" denilmiştir.
Bu fiili işleyene de "Lûtî" denilir.
Allah (c.c.) Lût kavmini, işledikleri bu çirkin günahtan dolayı daha dünyada iken cezalandırmış, onları üzerlerine taş yağıdırarak helak etmiştir. Cenâb-ı hakkın şu cilvesine bakın ki her türlü hastalığın tedavisinin bilindiği bu asırda, homoseksüellikten kaynaklanan bir hastalık, tedavisi, mümkün olmayan tek hastalıktır.
Allah'ın emir ve yasaklarının tümü insanların maslahatına yöneliktir. Yâni ya insanlık için (fert veya toplum) bir menfaat sağlamayı ya da onlardan bir zararı defetmeyi hedeflemiştir. Eğer bir şey yasaklanmışsa mutlaka onda bir hikmet, bir maslahat vardır. Dolayısıyla, zina ve homoseksüellik (eş cinsellik) gibi fiiller, ilk bakışta iki kişi arasında cereyan ettiği için, "bunun ne mahzuru var ki?! Alan memnun veren memnun" denilemez. Bu hareketler, Allah'ın emrine isyan oluşlarının yanı sıra, fert ve toplum hayatının (parçalanıp çözülmesine), onulmaz yaralar açılmasına da sebeptirler. İşte asrımızda, dinimizin şiddetle yasakladığı en büyük çirkinliklerden olan,eşcinselliğin, tedâvî edilmez bir hastalığa sebep olduğunun ortaya çıkışı, garip ama Allah'ın emir ve yasaklanndaki hikmete yeni bir örnek olması bakımından hikmetli bir tecellidir.
Üzerinde durduğumuz rivayetlerden birincisi, evli ve bekâr ayırımı yapmadan eşcinsellik muamelesinde bulunan her iki kişinin de (temas eden ve kendisine temas edilenin) öldürüleceğini bildirmektedir. İkinci rivayette ise, İbn Abbas (r.a) hemcinsi olan bir insana arkadan varan bekârın recmedileceğini söylemiştir. Bu harekette, kendisine arkadan yaklaşılan pasif tarafın erkek veya kadın olması arasında fark yoktur.
İslâm ulemâsı ister erkek olsun ister kadın, ister kendi karısı olsun ister yabancı bir insana arkasından yaklaşmanın haram olduğunda müttefiktirler. Ancak, bu işi yapanlara uygulanacak dünyalık ceza konusunda, değişik delillere istinad ederek farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu görüşlerin özeti şudur.[277]

Bazı Hükümler:

1- Bir insana arkasından temas eden kişiye, zinâ haddi uygulanır yâni, temas eden kişi muhsansa (sahih bir nikahla bir kadınla evlenip onunla cinsi ilişki kuran birisi ise) recmedilir. Muhsan değilse yüz değnek vurulur. Bu görüş; Sa-id b. Müseyyeb, Atâ b. Ebî Rabah, Nehâî, Hasenü'l-Basri, Katâde, Hane-filerden Ebu Yusuf, Muhammed, kuvvetli görüşüne göre İmam şâfiî ve bazı alimlerin nakline göre İmâm Mâlik'e aittir.
İmam Şâfiîye göre, pasif durumda olan tarafa da ister erkek olsun ister kadın, ister muhsan olsun ister olmasın yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir.
2- Livâta fiilini işleyen kişi ister muhsan olsun, ister olmasın Öldürülür. Bu görüş, Ahmed b. Hanbel, Mâlik b. Snes ve bir rivayete göre İmam Şafîî'ye aittir. Bu görüş, üzerinde durduğumuz hadise muvafıktır.
Lûtî'yi öldürme şekline gelince; Üzerine bir bina yıkılır, yüksek bir yerden atılır şeklinde görüşler vardır.
3- Lûtiye had uygulanmaz, ta'zir edilir. Bu görüş de, İmam Azam Ebû Hanife'ye aittir. Hanefi eserlerinden, el-Hidâye'de, İmamı Azamın görüşü şu şekilde delillendirilmiştir.
"Bu hareket bir zina değildir. Çünkü sahabeler onun öldürülüş şeklinde ihtilâf etmişlerdir. Kimisi ateşle yakılmasını, kimi üzerine bir duvar yıkılmasını, kimisi yüksek bir yerden itilip peşinden taş atılmasını v.s. söylemişlerdir. Bu fiilde, çocuğu telef etmek veya neseplerin karışması da söz konusu olmadığı için bu, zinâ manâsında değildir. Her iki taraftan bu işe istek olmadığı için vukuu da nadirdir. Zinaya ise istek vardır. Lûtinin Öldürüleceğini bildiren haberler ya siyâseten öldürüleceğine delâlet eder ya da bu fiili helâl görenle ilgilidir."
4- Hz. Ebûbekir, Hz. Ali (radıyallâhû anhûma) gibi, büyük sahabelerin
de içinde bulunduğu bir guruba göre, Lûtî kılıçla kafası kesilerek Öldürülür.
5- Bâzı Zahirîlere göre, bu çirkin hareketi işleyenlere hiç bir ceza uygulanmaz.
Hattâbî beşinci maddedeki görüşün, doğruya en uzak olduğunu, insanları bu kötü amele teşvike sebep olacağını söyler.[278]

29. Bir Hayvana Temasda Bulunan Kişi Hakkında

4464... İbn Abbas (radıyallâhû anhûmâ)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, bir hayvana cinsel te-masda bulunursa, hem o adamı hem de hayvanı öldürünüz"(Râvî) İklime der ki:
İbn Abbas'a: "Hayvanın suçu ne?" dedim. "Zannediyorum, Rasûlullah
bunu ancak kendisine böyle bir şey yapılmışken o hayvanın etinin yenilmesini kerih gördüğü için söylemiştir." dedi.[279]

Ebu Davud; "Bu hadis kuvvetli değildir" demiştir.[280]

4465... İbn Abbas (r.â) şöyle demiştir:
"Hayvana ilişkide bulunana had yoktur."[281]
Ebu Davud der ki:
Ata da böyle dedi. Hakem: "Onun değnekle dövülmesini ama bunun had miktarına varmamasını uygun bulurum" dedi. Hasen ise "O zina menzil e sindedir" demiştir.

Ebu Davud: "Âsim in hadisi, Amr b. Amr'ın hadisini zayıflatmaktadır" dedi.[282]

Açıklama

Görüldüğü gibi İbn Abbas'tan aynı konuda biri bidne zıt i]d rivayet gelmiştir. Bunlardan; Rasulullah'a isnad edilen rivayet, hayvana cinsi ilişkide bulunan kişinin öldürüleceğine delalet ederken; İbn Abbas'm sözü olarak nakledilen rivayette bu işi yapana haddin olmadığı ifade edilmektedir.
Rivayetler arasındaki bu çelişkiyi, ulema rivayetlerin isnatlarındaki ravilerin durumlarım göz önüne alarak izale etmişlerdir. Hemen belirtelim ki tenkidler daha çok hayvana cinsî temasta bulunanın öldürüleceğini bildiren 4464 nolu hadisin isnadında yoğunlaşmıştır.
Hattabi: "Şayet bu konuda İbn Abbas'ın bildiği bir hadis olsaydı ona muhalefet etmezdi" diyerek, hadisin zayıflığına işaret etmiştir.
Yahya b. Main, "Amr b. Ebi Amr (Hadisin tabiinden sonraki ravisi) fena değil, kuvvetli de değildir." demiştir.
Muhammed b. İsmail el-Buhari de : "Amr, saduk (doğru) dur, ama İkrime'den münker hadisler rivayet etmiştir. Hadisinde İkrime'den işittiğine dair bir şey söylememiştir" demektedir.
Tirmizi, Asım'ın hadisinin (hayvanla temas kurana haddin olmadığını bildiren 4465 no'İu hadis) daha sahih olduğunu söyler.
Beyhaki ise yukarıdaki alimlerin aksine Amr hadisinin kuvvetli olduğunu söylemiştir.
Ulemanın çoğunluğu hayvanla temas kuran kişinin öldürüleceği görüşüne katılmamaktadır. Bu konudaki farklı görüşlere girmeden önce şunu belirtelim ki alimlerin çoğunluğunun bu işi yapanın öldürüleceği görüşünde olmayışı, o işi meşru görmeleri anlamına gelmez. Hayvana cinsi temasta bulunmk haramdır, çirkindir, bu işi yapan kişi Rasûlullah'ın dili ile lanetlenmiştir. Beyhaki'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah "Bir hayvana cinsel ilişki kuran kişi mel'undur. Hem onu hem de şöyle şöyle yapılan hayvan bu, denilmemesi için o hayvanı öldürünüz" buyurmuştur.
Büyük alim Hattabi, hayvanla cinsi ilişki kuranın ve o hayvanın öldürüleceğini bildiren hadis hakkında: "Bu hadis, Rasûlullah'ın hayvanları yemek maksadı dışında öldürmekten nehyeden hadise ters düşüyor" dedikten sonra hayvana ilişkide bulunan kişiye verilecek dünyalık ceza konusundaki görüşleri şöyle özetler:
1- Bir kimse, Rasûlullah'ın yasakladığını bildiği halde bir hayvanla temas kurarsa öldürülür. Şayet devlet başkanı ölüm cezasını kaldırırsa, zinaya kıyasla yüz değnek vurulur.
Bu görüş İshak b. Rahaveyh'indir.
2 - Eğer adam muhsansa öldürülür. Bekarsa yüz değnek vurulur.
Bu görüş de Hasenü'l - Basri'den nakledilmiştir. İmam Şafii'den gelen bir görüş de böyle dir.
3- Zühri'ye göre, temasta bulunan ister muhsan olsun ister olmasın yüz değnek vurulur.
4- Bu fiili işleyen kişi ta'zir edilir. Yani hakim uygun göreceği bir ceza verir. Ulemanın cumhuru bu görüştedir. Ata, Nehai, İmam Malik, Süfyan-ı Sevri, Ahmed b. Hanbel, İmam-ı Azam Ebu Hanife ve talebeleri, İmam Şafii'nin bir görüşü bu şekildedir.
Hayvanın öldürülmesini gerekli görenlere bundaki hikmet yukarıya Beyhaki'den naklettiğimiz rivayette de görüldüğü gibi, temas edilen hayvanın insanlar tarafından gösterilme endişesidir.
Merginanî: "Hayvanın kesilip yakılması şeklindeki rivayet onun hakkında konuşmayı kesmek içindir. Bu vacip değildir" der.
Sindî, Suyûtî'den naklen hayvanın öldürülmesindeki hikmetin hayvanın yarısı insan yarısı hayvan şeklinde bir yavru dünyaya getirmesi endişesi olduğunu söyler. Ama bu gün için bu görüş isabetli kabul edilemez. Çünkü ayrı ayrı cinslerden olan canlıların birleşmesi sonucu, üremenin sağlanamayacağı ilmen sabittir. Nitekim özellikle köy ve kasabalarda cahil gençler arasında hayvanla ilişki kuranlar bulunduğu halde hiç bir hayvanın yarısı insan yarısı hayvan olan bir hilkat garibesi dünyaya getirdiği duyulmamıştır.[283]

30. Erkeğin Zinayı İkrar Edip Kadının İkrar Etmemesi Halinde Yapılacak Şey

4466... Sehl b. Sa'd (r.a) demiştir ki:
Bîr adam Rasûlıllah (s.a)'a gelip huzurunda adını vererek bir kadınla zina ettiğini ikrar etti. Rasûlullah (s.a) kadına birisini gönderip, bunu sordu. Kadın zina ettiğini inkâr etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama celd haddini uyguladı (yüz değnek vurdurdu), kadını bıraktı.[284]

4467... İbn Abbas (radıyallahü anhüma)'dan rivayet edildi ki:
Bekr b. Leys'den,bir adam Rasûlullah (s.a)'e gelip bir kadınla zina ettiğini dört kez ikrar etti. Rasûlullah ona yüz-değnek vurdu. (Çünkü) adam bekârdı. Sonra kadın aleyhine beyyine istedi. (Adam getiremedi) Kadın: "Vallahi yalan söyledi, ya

Rasûlullah" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama kazf cezası olarak da seksen değnek vurdu.[285]

Açıklama

Nesaî "bu hadis münkerdir" demiştir. İbn Hibban da "Bununla ihticac batıldır" der.
Zina suçu. şahitlerin şehadeti ile sabit olduğu takdirde hem erkek hem de kadın için bağlayıcıdır, sabittir* Ama taraflardan birisinin ikrar edip Öbürünün inkar etmesi durumunda inkar eden açısından bağlayıcılığı yoktur. Çünkü ikrar sadece ikrar eden kişi aleyhinde delildir.
Üzerinde durduğumuz babın hadisleri erkeğin zinayı ikrar edip, kadının ikrar etmemesi halini sözkonusu etmektedir. Bunlardan birincisinde Zina ikrarında bulunan bekar erkeğe yüz değnek zina haddi vurulup, kadının salıverildiği bildirilmekte, adama ayrıca iftira (kazf) haddinin vurulup vurulmadığından bahsedilmemektedir.
İkinci Jıadiste ise adama zina haddinin yanısıra seksen değnek de kazf cezası uygulandığı bildirilmektedir. Ancak ikinci hadis için Nesai: "Bu hadis münkerdir" demiştir.
Alimlerin bir kısmı birinci hadisle istidlal ederek erkeğin zina ikrarında bulunup da kadının inkâr etmesi halinde adama zina haddinin uygulanacağını, kazf haddinin uygulanmayacağını söylemişlerdir. İmam Malik ve Şafii bu görüştedirler.
İmam Azam Ebu Hanife ve İmam el-Evzai'ye göre böyle birisine sadece kazf haddi uygulanır. Zina haddi uygulanmaz. Çünkü kadının inkârı bir şüphe ortaya koymaktadır. Şüphe ile de had düşer.
İmam Muhammed de; "Erkeğe hem zina hem de kazf cezası uygulanır" diyor. Bu görüş Şafiiden de rivayet edilmiştir.
Şevkani iki vecihten dolayı bu görüşün uygun olduğunu söyler. Bunlar:
1- Birinci hadiste erkeğe kazf haddinin uygulandığına dair bir kaydın bulunmaması kazf hadinin olmadığına delil olmaz. Çünkü kadın kazfi istemediği için veya başka bir sebepten dolayı haddin uygulanmamış olması muhtemeldir.
2- Kazfe delalet eden delillerin zahiri umumidir. Bu umumdan ancak bir delille çıkılabüir. Bu mes'elede adamın kadına iftirası (kazfi) sabittir. Çünkü zina iddiasında bulunmuş isbat edememiştir. Kazif haddini düşürecek delil de yoktur.[286]

31. Adam Bir Kadına Cinsi İlişkinin Dışında Bîr Şey Yapar Ve Yakalanmadan Önce Tevbe Ederse (Ne Yapılır?)

4468.... Abdullah (b.Mes'ud r.a) şöyle demiştir:
Bir adam Nebî (s.a)'e gelerek şöyle dedi:
"Ya Rasûlullah ben Medine'nin kenarında bir kadınla oynaştım. Ona cinsi temastan başka herşeyi yaptım. İşte ben huzurundayım. Bana dilediğin haddi uygula (dilediğin cezayı ver), dedi.
Hz. Ömer (r.a)
"Allah seni (n suçunu) gizledi. Sen de gizleseydin (iyi olurdu)" dedi.
Rasûlullah (s.a) hiç bir cevap vermedi. Adam gitti. Rasûlullah (s.a) peşinden bir adam gönderip onu (geri) çağırdı ve şu ayet-i kerimeyi okudu: "Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı kıl..."[287]
Halktan birisi:
"Ya Rasûlullah bu sadece onun için midir? Yoksa tüm insanlar için midir?" dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Tüm insanlar için" dedi.[288]

Açıklama

Hadisin Sahih-i Müslim'de birkaç rivayeti vardır. Bunlar arasında bazı lafız farkları varsa da mana bakımından aynıdır.
Hadiste, bir kadınla oynaştığını söyleyen zatın ismi hakkında değişik isimler rivayet edilmiştir. Bunlar: Ebu'1-Yüsr, Amr b. Aziziyye İbn Muattib, Ebu Mukbil Amir b. Kays, Nebbah et-Temmar ve Abbad'dır. Bunlar içerisinde en tercihe şayan görülen Ebu'1-Yüsr Ka'b b. Amr el-Ensari'dir.
Hadiste, anılan zatın kadınla oynaştığı yerin Medine'nin ucunda olduğu bildirilmektedir. Bundan maksat; Medine'nin kenarı Mescid-i Harama uzak bir yeridir.
Hadisten; bir kadınla öpüşmek, kucaklaşmak ve sıkıştırmak gibi bir şekilde oynaşan birisine had gerekmediği anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir şey yaptıktan sonra pişmanlık duyan zata, Rasûlullah (s.a) hiçbir ceza vermemiş, Hz. Ömer (r.a)'de "Allah senin suçunu Örtmüş; sen de gizleseydin ya" demiştir. Peşinden de, "Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı emreden ve iyiliklerin kötülükleri gidereceğini" bildiren Hud suresinin 114. âyeti nazil olmuştur.
Şuna işaret etmek gerekir ki, bir harekete had cezasının uygulanmayışı, o hareketin meşru olduğunu göstermez. Cinsi temas olmasa bile, yabancı bir kadına dokunmak haramdır. Şüphesiz bu şekildeki hareketin günahı zinanın günahı kadar ağır değildir. Ama günahtır.
Hadisi şerif beş vakit namazın küçük günahlar için keffaret olduğuna da delalet etmektedir.[289]

32. Muhsan Değilken Zina Eden Cariye Hakkında,

4469... Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a) dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a)'e muhsan olmayan bir cariye zina

etse hükmünün ne olduğu soruldu. Rasûlullah (s.a):
"Eğer zina ederse (celd) değnek vurunuz, sonra tekrar zina ederse yine değnek vurunuz, Sonra tekrar zina ederse bir ip mukabilinde bile olsa onu satınız" buyurdu.[290]
ibn Şîhab şöyle dedi:
Rasûlullah (onu satınız diye) üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi dedi bilmiyorum. "Dafîr" ip demektir."[291]

4470... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Birinizin cariyesi zina ederse, ona had uygulasin, hakaret edip başa kakmasın. Rasûlullah (s.a) bunu üç kez tekrarladı, eğer dördüncü defa yine tekrarlarsa kıl bir ip mukabilinde bile olsa onu satsın."[292]

4471... İbn Nufeyl Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak, Said b. Ebi Said el-Makburî ve onun babası kanalıyla bı (önceki) hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etti. Buna göre (Rasûlullah) Her seferinde: "Ona sopa vursun. (Bu) Allah'ın Kitabıdır (farz kıldığı hükümdür). Ona hakaret etmesin." Dördüncüsüne de: "Tekrar yaparsa ona sopa vursun. (Bu) Allah'ın Kitabıdır (farz kıldığı hükümdür); sonra da kıldan yapılmış bir ip karşılığında bile olsa satsın" buyurdu.[293]

Açıklama

Bu babdaki hadisler zina eden bir cariyeye verile çgjç cezavı sözkonusu etmektedir. Hadislerin zahirine göre, muhsan olmayan bir cariye zina ederse kendisine celd (sopa vurma) cezası uygulanır. Ayrıca cariyeye hakaret ayıplama gibi bir ceza verilmez. Bazı alimlerin izahına göre zina eden cariyenin cezası daha önce hakaret ve kınama idi. Daha sonra bu hüküm neshe-dildi ve celd cezası meşru kılındı. Rasûlullah bu sözü ile; "zina eden cariyeyi artık azarlayarak, hakaret ederek cezalandırmayınız. Ona celd vurunuz." demeyi kast etmiştir.
Hadislerde üçüncü veya dördüncü defa zina eden cariyenin satılması öngörülmektedir. Çünkü yeni sahibinin yanında bu işi bir daha yapmaması mümkündür.
Hadisler, evli veya evlilik yapmamış cariyeye dayak cezası uygulanacağı izlenimini verecek şekilde varid olmuştur. Halbuki Kuran-ı Kerim-'deki bir ayet muhsan olan cariyenin zina etmesi halinde de celd cezasının verileceğine işaret etmektedir. Çünkü bir ayet-i kerimede Cenab-ı Allah "Cariyeler muhsan olurlar da fahişelik ederlerse onlara hür muhsan kadınlara olan azabın yarısı vardır...[294] buyurmaktadır. Aslında hür muhsan kadınların zina etmeleri halinde cezalan recmdir. Ama rec-min yarısı olamayacağı için alimler bu ayetten maksadın celdin yarısı, yani elli değnek olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Buna göre demek oluyor ki bir cariye zina ederse ister muhsan olsun ister olmasın cezası elli değnektir. Bu ayetle hadisler arasında bir çelişki intibaının çıkmaması için hadisteki "muhsan" kaydı iki şekilde yorumlanmıştır. Bunlar:
1 - "Muhsan" kelimesi Rasûlullah (s.a)'den mahfuz (sabit) değildir. Bu hadis başka isnadîarla muhsan kelimesi olmadan rivayet edilmiştir.
2- Rasûlullah'a muhsan olmayan bir cariyenin zina etmesi durumunda cezasının ne olacağı sorulmuş, onun için Efendimiz muhsan kaydını sözkonusu etmiştir. Maksat muhsan olan cariye ile muhsan olmayan cariyenin zina cezalarının farklı olduğuna işaret değildir.
3- Burada muhsandan kasıt, evlilikten dolayı olan ihsan değil, iffet ve İslamdir. Yani maksat, hür ve iffetli olmayan demektir.
Ulemanın cumhuruna, göre ister muhsan (evli) olsun, ister olmasın bir cariye zina ederse elli değnek vurulur. Dört mezhep imamı bu konuda hemfikirdir. İbn Abbas ve Tavus'tan, evli olmadıkça zina eden cariyeye ceza verilmeyeceği rivayet edilmiştir.
Hadislerin zahiri, zina eden cariyeye efendisinin had uygulayabileceğine delalet etmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a) efendilere hitaben, "onlara celd vurunuz" buyurmuştur. İmam Malik, Ahmed b. Hanbel, İmam Şafii, Sahabe ve tabiundan birçok alimin mezhebi budur.
İmam-ı Azam Ebu Hanife ve bir grup alime göre ise, efendisi cariyesinin cezasını tatbik edemez. Bu hak devlet yetkilisine aittir.
Hadis-i şerif, fasık ve asilerle birlikte olmayı ve onlarla düşüp kalkmayı da yasaklamış olmaktadır.[295]

33.Hasta Had Uygulamak

4472... Ebu Ümame b. Seni b. Huneyf Ensar'dan Rasûlullah'ın bir sahabisinden şöyle rivayet etmiştir:
Ensardan bir adam hastalandı, öyle ki bitkin düşüp bir deri bir kemik haline geldi. Ensardan birisinin cariyesi adamın yanına girdi; adam onu arzulayıp cinsel ilişki kurdu. Kavminden bazı adamlar ziyaret için yanma girdiklerinde olup biteni onlara anlattı ve:
"Ben yanıma giren bir cariye ile ilişki kurdum. Benim için Rasûlullah (s.a)'a bunun hükmünü bir soruverin" dedi. Adamlar bunu Rasûlullah'a haber verdiler ve: "İnsanlardan onun kadar sıkıntıda olan birini görmedik. Eğer onu yüklenip sana getirseydik kemikleri dökülürdü. O sadece bir deri bir kemik" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) yüz tane hurma salkımı sapı almalarım ve ona bir defa vurmalarını emretti.[296]

4473... Ali (r.a) demiştir ki:
Rasûlullah'ın ailesine ait bir cariye zina etmişti. Rasûlullah (s.a):
"Ya AH git ona haddi tatbik et" buyurdu. Gittim bir de ne göreyim! Kadından devamlı kan gidiyor. Rasûlullah'a geldim.

Efendimiz: "İşi bitirdin mi ya Ali?" dedi.
"Kadına gittim, kendisinden kan gidiyordu" dedim.
Rasûlullah (s.a):
"Onu kanı kesilinceye kadar bırak, sonra haddi uygula. Sahibi olduğunuz kölelere (ve cariyelere) hadleri uygulayınız" buyurdu.
Ebıı Davûd şöyle dedi: Ebu l-Ahvas da Adü'l - A'la1 dan aynen bu şekilde rivayet eni. Şu'be, Abdu'Vdan rivayet edip şöyle dedi: Rasûlullah: "Doğuruncaya kadar ona vurma" buyurdu. Ancak birincisi daha sahihtir.[297]

Açıklama

Bu bab haddi gerektiren bir suç işleyip de hasta olan kişilere karşı uygulanacak yöntemi açıklamaktadır. Biz bu konuya girmeden önce birinci hadiste geçen iki kelime üzerinde durmak istiyoruz.
"Bitkin düştü" diye terceme ettiğimiz; "udniye" kelimesi, hastalıktan zayıflayıp halsizleşmek, bitkin bir hale gelmek manasınadır. Zaten hemen peşinden gelen "bir deri bir kemik kaldı" cümlesi de buna delalet etmektedir. "Bir deri bir kemik kaldı" diye terceme ettiğimiz cümlenin tam karşılığı da "kemik üzerinde bir deri haline döndü" şeklindedir.
Hadislerden birincisi, hastalıktan takatsiz ve zayıf düşen birisine hakettiği had cezasının seri bir hile ile hafifletildiğine, ikincisi ise nifas olan (kendisinden devamlı kan gelen) bir kadının hakettiği cezanın hastalık geçtikten sonra tatbik edileceğine delalet etmektedir.
Bu iki hadis arasındaki hüküm farklılığı ulemanın da ihtilafına sebep olmuştur.
İmam Şafii'ye göre iyi olmasından umut kesilen hasta birisi haddi gerektiren bir suç işlerse, kendisine tatbik edilecek sopa adedince değnek bir araya getirilir ve bir defa vurulur. Ancak bir araya toplanan değneklerin hepsinin suçlunun bedenine değdiğinin bilinmesi icab eder. Bu uygulamanın benzeri Kur'an-ı Kerimde de vadir. Bir âyette: "Ey Eyyub, eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma" demiştik.[298]' Hatta-bi'nin bildirdiğine göre Şafii ulemasından bazıları, hırsız zayıf olur da eli kesildiği takdirde öleceğinden korkulursa el kesilmez.
Hanefi imamlarına ve İmam Malik'e göre haddin hafifletilmesi söz konusu değildir. Had kişiden kişiye değişmez. Hasta olanla sağlam olan arasında fark yoktur. Ancak hastalığın iyi olmasından sonra had uygulanır. Hanefi mezhebinin önde gelen fıkıh kitaplarından Hidaye'de şöyle denilmektedir: "Hasta zina eder ve cezası recm olursa hemen recmedilir. Çünkü o ölümü hak etmiştir. Hastalık sebebiyle bundan kaçınılmaz. Ama eğeı cezası celd (sopa) ise ölüme sebebiyet vermemesi için iyi oluncaya kadar celd uygulanmaz." Hidaye şerhi Fethu'l-Kadir'de de aynı konuya şerh sadedinde hastalığın iyi olması umulmuyorsa veya haddi hak eden son derece zayıfsa, Şafiilerin dediği gibi yüz ince sopanın bir araya getirilerek bir defa vurulacağı söylenmektedir. Ayrıca bütün değneklerin vücuda değmesi şart koşulmuştur.[299]

34. Kazf Haddi

4474 ... Âişe radıyallahü anha'dan şöyle demiştir:
"Özrüme (suçsuzluğuma dair âyetler) inince, Rasûlullah (s.a) minbere çıktı ve bunu (masumiyetimi) anlattı, Kur'ân'ı (suçsuzluğum ile ilgili âyetleri) okudu. Minberden inince iki adam ve bir kadın hakkında emir buyurdu, hadleri vuruldu.[300]

4475... Bize Nufeyli anlattı. Muhammed b. Seleme, Muhammed b. Is-hak'tan rivayet etti. Muhammed b. îshak, Âişe'y zikretmeden şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) iki adam ve bir kadına kazf haddi uygulanmasını emretti. Hassan b. Sabit ve Mistah b. Üsâse o kötü sözleri (dedikoduyu) konuşanlardandırlar.
Nüfeylî: "O kadının da Hamne bint Cahş olduğunu söylüyorlar" dedi.[301]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, iffetli bir kadına zina isnadında bulunanlara verilecek ceza ile ilgilidir. Hadislerin vüruduna sebep olan hadise, İfk hadisesi olarak bilinen ve Aişe (r.anhu-ma) nin başından geçen bir olaydır. Bir sefer dönüşünde Hz. Aişe topluluktan geride kalmış, hakkında çok çirkin dedikodular çıkartılmış sonunda Allah (c.c) Hz. Aişe'nin suçsuzluğunu haber veren ayetlerini indirmiştir. Rasûlullah (s.a)'de Hz. Aişe'ye o çirkin iftirayı uyduranlara şekli Kur'an-i Kerim'de bildirilen kazf haddi cezasını uygulamıştır. Kazif haddi ile ilgili fıkhı malumata girmeden önce üzerinde durduğumuz hadislerin vüruduna sebep olan İfk hadisesini anlatmak istiyoruz.
İfk hadisesi, Buhari'nin meğazi, tefsir, iman, nüzûr, i'tisam, cihad, tev-hid ve şehadet bahislerinde, Müslim'in tevbe bahsinde, Nesai'nin de tefsir bahsinde tahric edilmiştir. Biz, Buhari'nin şehadet bahsinde Hz. Aişe (r.a)'den rivayet edilen haberi buraya aynen aktarmak istiyoruz. Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a) bir sefere çıktığında hanımları arasında kura çekerdi. Kurada hangisi çıkarsa Rasûlullah ile birlikte o da giderdi. Çıkmak istediği gazvelerden birinde (Beni Müstalik gazvesinde) aramızda kura çekti, benim adım çıktı. Rasûlullah ile birlikte sefere çıktık. Bu sefer, hicab (örtünme) ayeti indirildikten sonra idi. Beni hevdece (devenin üzerine konulan ve içerisine kadınların bindirildiği odacık) bindirdiler. (Konak yerinde) hevdecten indirildim, böylece yürüdük. Rasûlullah (s.a) bu gazvesinden dönerken ve Medine'ye yaklaştığımızda (bir yerde konakladık. Gecenin bir kısmını orada geçirdik) yola çıkmak için hareket emri verildiğinde, ben kalkıp (tek başıma ihtiyacım için) ordugâhtan ayrılıp gittim. İhtiyacımı giderip,

kafileye geri döndüm. Göğsümü yokladım, bir de ne göreyim! Yemen boncuğundan olan gerdanlığım kaybolmuş. Tekrar dönüp gerdanlığımı aradım. Ancak onu aramak beni oyaladı (yoldan alıkoydu). Bana yolda hizmet edenler gelip, beni içinde sanarak hevdecimi götürmüşler ve onu bindiğim deveye yüklemişler. O zaman kadınlar hafiftiler, ağır değillerdi. Yağ tutmuyorlardı. Çok az yemek yiyorlardı. Özellikle ben küçük yaşta idim. Onun için hizmetçiler hevdeci yüklemek üzere kaldırdıklarında hevdecin ağırlık derecesini farkedemeyerek yüklemişler. Deveyi sürüp götürmüşler. Ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Ordugaha geldim, ama orada kimseyi bulamadım. Daha önce bulunduğum yere geldim. Hevdecte beni bulamayıp da geri geleceklerini zannetmiştim. Ben bu düşünce içerisinde otururken uyuyakalmışım.
Sülemîli - sonra Zekvanh - Safvan b. Muattal, ordunun arkasından gelmekteydi. (Geride kalan askerlerin unuttuğu eşyaları toplayıp sahihlerine vermek için geride kalmıştı). Sabaha yakın bulunduğum yere gelmiş ve uyuyan bir insan karaltısı görmüş. Bana geldi, hicab ayeti inmeden önce beni görürdü. (Bu yüzden beni tanıdı) Devesini çökerttiği zaman: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn": Muhakkak biz Allah'ınız ve ona dönücüyüz" demesi ile uyandım. Safvan (beni binsin diye) devesinin ön ayağına bastı, ben de bindim. Safvan, bindiğim deveyi yularından çekerek yürüdü. Nihayet öğle sıcağında, konak yerinde konaklayan kafileye yetiştik. Bu sırada (hakkımda iftira ederek) helak olan helak oldu. İftiraya ilk düşen Abdullah b. Übey b. Selul[302] olmuştu.
Medine'ye gelince bir ay hastalandım, meğer o esnada iftiracıların iftiraları ortalıkta dolaşıyormuş (Benim bunlardan haberim yoktu). Yalnız hastalığım esnasında beni işkillendiren bir yon vardı, başka hastalıklarımda Rasûlullah'tan gördüğüm şefkati, bu hastalığımda görmüyordum. Sadece yanıma giriyor, selam veriyor ve "hastamız nasıl?" diyordu. Benim, o iftiracıların söylediklerinden hiç haberim yoktu. Nihayet nekahat devresine girdim.
Bir gece Mistah'm annesi ile birlikte kazayı hacet yerimiz olan "Menası" tarafına çıkmıştım. Buraya ancak geceden geceye çıkardık. Bu adet, evlerimizin yanında helalar yapmadan Önce idi. O zaman bizim halimiz, ilkel araplarm çöldeki tebermzü veya nezaheti idi. Ben Ebu Ruhme'nin kızı Ümmü Mistah ile birlikte def-i hacet yerine doğru giderken onun ayağı çarşafına takılıp düşmüştü. Bunun üzerine Mistah'ın annesi (selnıa), araplar arasında felaket anlarında söylenen: "düşmanım helak olsun" yerine "Mistah helak olsun" diye oğluna beddua etti.Ben kadına:
Ne fena söyledin! Bedir'e iştirak eden birisine seb mi ediyorsun? dedim. Kadın bana:
Hele şu saf şeye bak! Ortada dönen bühtanları duymadın mı? diyerek İfk olayına katılanların iftiralarını anlattı. Bunu duyunca hastalığımın üstüne bir hastalık daha katlandı. Evime dönünce Rasûlullah (s.a) yanıma geldi ve;
"Nasılsınız?" diye sordu.
Ya Rasûlullah! Bana izin veriniz, anne babamın yanına gideyim, dedim. Ben bu haberi ebeveynimden tahkik etmek istiyordum. Rasûlullah (s.a) bana izin verdi, ben de ebeveynimin yanma geldim." Anneme:
Halk arasında dolaşan bu haber nedir? dedim. Annem:
Ey kızım, kendini üzme, sen nefsini ve sıhhatini düşün. Vallahi bir kadın kendisini seven kocasının yanında sevimli olur, bir çok da ortağı bulunursa aleyhinde dedikodu olmaması pek nadirdir, dedi. Ben:
Sübhanellah, halk (nasıl) böyle konuşur, doğrusu hayret! dedim.
O gece babamın evinde yattım. Sabaha kadar gözümün yaşı dinmedi, gözüme uyku girmedi. Sabah olunca Rasûlullah (s.a) Ali b. Ebi Talib'i ve Üsame b. Zeyd'i çağırmış vahiy gecikince ailesi ile ayrılığı konusunda onlarla istişarede bulunmuş, Üsame ehli beyt hakkında gönlünde beslediği sevgiye işaret edip:
"Ya Rasûlullah sizin temiz ve iffetli hanımlarınız, sizin ailenizdir. Biz Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz" demiş.
Ali b. Ebi Talib ise:
Ya Rasûlullah Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Aişe'den başka çok kadın var. Ama bir de Aişe'nin cariyesi Berîre'ye sor, o sana doğrusunu söyler, demiş.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Berire'yi çağırıp: " Ey Berire! Hanımında seni şüpheye düşürecek bir hal gördün mü" diye sormuş. Bedre şu karşılığı vermiş:
Hayır, ya Rasûlullah görmedim. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben hanımından ayıp olarak sadır olan şundan başka.bir şey görmedim. Aişe küçük yaşta bir kadındı, hamur yoğu-rurken uyur, evin evcil hayvanı gelip hamuru yerdi."
Bundan sonra Rasûlullah (s.a) Mescid-i Nebevi'de bir hutbe iradederek, bu bühtanı ilk ortaya atan Abdullah b. Übey b. Selul'den dolayı konuşmaktan mazur görülmesini isteyerek şöyle buyurmuş:
"Ailem konusunda bana eza eden bir herif hakkında kim bana yardım eder de benim için ondan intikam alır? Vallahi ben ailem hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir zatın da adını çıkardılar. Ben onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu zat şimdiye kadar ailemin yanına ben olmadan girmemiştir."
Bunun üzerine Sa'd b. Muaz (Evs'in reisi) ayağa kalkarak:
Ya Rasûlullah! Vallahi size ben yardım edeceğim. Eğer o Evs'ten ise biz onun boynunu vururuz. Hacrecli kardeşlerimizden ise ne gerekiyorsa emrediniz. Biz emrinizi yerine getiririz." demiş.
Akabinden de (Hazrecilerin reisi) Sa'd b. Ubade ayağa kalkmış - bu zat, sâlih bir zattı. Fakat bu sefer hamiyyet gayreti ile Sa'd b. Muaz'a karşı-:
Vallahi sen yalan söylüyorsun. Sen onu (Abdullah b. Übeyyi) öldü-remezsin, buna gücün de yetmez, demiş. Bu sefer de Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak Sa'd b. Ubade'ye karşı:
"Allah'ın beka ve ebediyyetine yemin ederim ki, sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz elbette onu öldürürüz. Sen şüphesiz münafıksın ki münafıklar adına bizlerle mücadele ediyorsun, diye mukabele etmiş. Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmışlar. Hatta biri birleriyle savaşa yeltenmişler. Rasûlullah o esnada hala minberde imiş. Hemen minberden inip, onları sakinleştirinceye kadar kendilerine iltifatta bulunmuş. Kendisi de (birşey demeyip) susmuş."
"Ben ise o gün ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Sabahleyin annem babam yanıma geldiler. Ben

bu vaziyette iki gece bir gün boyunca ağladım. O kadar ki ağlamaktan ciğerim parçalanacak sandım. Annem babam yanımda oturur ben ağlarken ensardan bir kadın izin istedi, ben de kendisine izin verdim. O da benimle oturup ağlamaya başladı. Biz bu vaziyette iken Rasûlullah içeriye giriverdi (yanıma) oturdu. Oysa, hakkımdaki dedikodular çıkalıberi yanıma oturmuyordu, - Rasûlullah bir ay beklediği halde, hakkımda vahiy gelmemişti. - Şehadet ederek şöyle buyurdu:
"Ey Aişe, hakkında bana şöyle şöyle sözler geldi. Eğer sen bu isnadlardan beri isen, Allah pek yakında seni aklar. Yok eğer böyle bir günaha yaklaştınsa Allah'tan af dile ve ona tevbe et. Çünkü kul günahını itiraf eder ve tevbe ederse Allah da ona af ile muamele eder." Rasûlullah (s.a) bu sözlerini bitirince gözümün yaşı kesildi ve gözümde bir damla yaş kalmadı. Babama:
Rasûlullah'a benim yerime cevap ver, dedim Babam:
Kızım, vallahi Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi. Bu sefer anneme:
Rasûlullah'a benim yerime cevap ver, dedim. O da: -Vallahi ben Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.
Ben küçük yaşta bir kadındım. Kur'an'ın çoğunu okumamıştım. Bu yüzden şöyle dedim:
"Vallahi ben bilirim ki siz halkın dedikodusunu duydunuz. Nefsinizde onu büyütüp, inandınız. Şimdi ben size "suçsuzum" desem, - Allah bilir ki suçsuzum- sözümü tasdik etmezsiniz. Eğer bir şeyi itiraf etsem, -Allah bilir ki ben kesinlikle suçsuzum- beni tasdik edersiniz. Vallahi bu durumda benim ve sizin için bir örnek bulamıyorum. Ancak Yusuf'un babasını (Yakub a.s'i) Örnek buluyorum. Yusuf'un gömleği üzerinde yalancı bir kan lekesi getirdikleri zaman Yakub (a.s) oğullarına: "Hayır, nefisleriniz size bir işi süslemiş, bir fitneye sevketmiş. Şimdi işim güzel sabırdır. Anlattıklarınıza karşı sığındığım Allah'tır" demişti.[303]
Ben bu sözleri söyledim, yatağıma döndüm. Beni sadece Allah'ın aklayacağını umuyordum. Ama hakkımda okunan bir vahy (Kur'ân ayeti) nazil olacağını zannetmiyordum. Kendimi bana ait bir mes'ele için Kur'an-ı Kerim'de mevzubahs edilmeye değmeyecek kadar küçük görürdüm. Ama Rasulullah'm bir rüya görüp Cenab-ı hakkın bu rüya ile beni aklamasını umuyordum. Vallahi daha Hz. Peygamber (s.a) yerinden kalkmadan, oradakilerden hiçbirisi dışarı çıkmadan Rasulullah'a vahy indi. Onu vahyin ağırlığından dolayı terlemek gibi vahiy alâmetlerinden bir şey kapladı. Hatta ondan vahiy esnasında kış günlerinde bile inci gibi ter dökülürdü. Rasulullah'tan, vahy eserleri gidince o sevincinden gülüyordu. Bana söylediği ilk sözü şu oldu:
" Ey Âişe, Allah'a hamdet, şüphesiz Allah seni ifkten (iftiradan) akladı." Bunun üzerine anam:
Kızım kalk da Rasulullah'a (teşekkür et) dedi.
Hayır, kalkmam ve sadece Allah'a hamdederim, dedim.
Allah (c.c) benim aklanmam hakkında: "Sizden bir iftira getiren topluluk..."[304] diye başlayan âyetleri indirdi. Bunun üzerine Ebu Bekir (babam) (r.a) akrabalığından dolayı yardım ettiği Mistah b. Üsâse için:
"Vallahi Aişe'ye böyle bir iftira ettikten sonra artık Mistah'a hiç bir yardımda bulunmayacağım" dedi. Allah (c.c) bunun üzerine "Muham-med'in eşine o iftirayı uyduranlar, içinizden bir güruhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın, o sizin için hayırlı olmuştur. O kimselerden her birine kazandığı günah karşılığı ceza vardır. İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır."[305]
Ayet-i celilesini "Ey Müminler, sizden servet ve varlık sahibi olanlar, akrabalarına, miskinlere, Allah yolunda hicret edenlere infakta kusur etmesin. Affetsin, aldırmasın. Allah'ın sizi mağfiret etmesini istemez misiniz? Allah Ğafûr'dur, Rahîm'dir" kavl-i şerifine kadar indirdi.[306]
Bunun üzerine Ebu Bekir: "Vallahi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini severim" dedi ve Mistah'a etmekte olduğu yardıma devam etti.
Rasûlullah (s.a) Zeyneb binti Cahş'a da benim durumumu sormuştu: "Ey Zeyneb, Âişe hakkında ne biliyorsun? Ne gördün?" demişti. Zeyneb cevap olarak:
"Ya Rasûlullah, ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Vallahi ben Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmem" demişti.
Zeyneb, (Rasulullah'm hanımları içerisinde) benimle rekabet edebilecek durumda birisi idi. Fakat Allah onu takvası sebebiyle korudu.[307]
İşte Hz. Aişe'ye iftira edilip, onun cenab-ı Allah tarafından suçsuzluğunun tescil edildiği hadise budur.
Hz. Aişe'ye iftira edenlerin başında münafıkların lideri Abdullah b. Ubey b. Selûl vardır. Fakat üzerinde durduğumuz Ebu Davud hadisinde onun adına temas edilmemiş, Rasûlullah'ın şairi Hassan b. Sabit, Hz, Ebu Bekir'in akrabalarından olan ve onun ihsanına mazhar olan Mistah b. Usase ve Rasulullah'm hanımlarından Zeyneb bint Cahş'm kızkardeşi Hamne bint Cahş'ın adı zikredilmiştir.
Hafız şöyle der: "Sünen sahipleri, Muhammed b. İshak'tan; o Abdullah b. Ebi Bekr b. Hazm'dan; O Amra'dan; Amra da Hz Aişe (radıyalla-hü anha'dan) rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a) İfki konuşanlara (Hz. Aişe'ye iftira edenlere) haddi uyguladı..." Yalnız rivayetlerde Abdullah b. Übeyy zikredilmedi. Aynı konuda Bezzar'ın Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste de Abdullah b. Ubey anılmamıştır.
Hakim'in Abdullah b. Ebibekrden rivayet ettiği bir haberde ise had uygulananlar arasında Abdullah b. Übeyy'in adı da geçmektedir.
Rivayetlerin çoğunda Abdullah b. Übeyy'e had vurulduğunun anılma-masmın hikmetini İbn Battal şöyle izah eder:
"Bu hadis had vurulduğu takdirde bir fitnenin zuhuru endişesi olursa, haddin geciktirilecebileceğine delildir."
Kadı Iyaz ise Abdullah b. Ubeyy'e had vurulduğuna dair bir rivayetin sabit olmadığını söyler. Ancak Bezlü'l - Mechud müellifi Abdullah b. Übeyy'e had vurulduğunu bildiren birçok rivayet zikreder.
Hadis-i şeriflerde. Hz. Aişe'ye iftira edenlere had uygulandığı bildirilmiş, ama bu haddin nevi ve mikdarı konusunda bir şey söylenmemiştir. Kazf suçunu işleyene (iffetli birisine zina isnad edip, dört şahit getiremeyene) verilecek ceza Kur'an ayetiyle

tesbit edilmiştir. Bir ayet-i kerimede şöyle denilmektedir:
"İffetli kadınlara zina isnad edilip de sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun, ebediyyen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir."[308]
Ayette görüldüğü üzere kazf fiilini işleyene seksen değnek vurulur ve şahitliği kabul edilmez. Tabii kazfin gerçekleşmesi ve öngörülen cezanın uygulanması için birtakım şartlar vardır. Şimdi kazf ve cezası konusundaki fikhi malumatı özetlemek istiyoruz.[309]

Kazf:

Sözlükte "atrnak" demektir. Bilahere başkasına çirkin bir şey isnad etmek manasında kullanılmıştır. Kazf e "firye" de denilir.
Kazf, fıkıh İstılahında şöyle tarif edilir: "Bir kimseyi, ayıplamak ve kötülemek maksadıyla muhsan bir erkek veya kadına zina isnad eden mükellef bir şahıs hakkında tatbik edilecek ceza demektir." Yukarıda da temas edildiği gibi bu ceza hürler hakkında seksen değnek, köleler hakkında da bunun yarısı olan kırk değnektir.
Zina isnad eden kişiye "kaazif" zina isnad edilen şahsa "nıakzûf" zina isnadında kullanılan söze "makzûfun bih", zina isnadının vuku bulduğu yere de "makzûfun fih" denilir.
Kazf haddinin uygulanması için kâzife, makzufa, makzûfun bihe ve makzûfun fihe ait birtakım şartlar vardır. Bu şartlar, özet olarak şöyledir.[310]

Kâzife Ait Şartlar:

Birisine zina isnadında bulunan şahsa had uygulanabilmesi için, Kâzifte şu şartların bulunması gerekir:
1- Kâzif akıl ve baliğ olmalıdır.
2- Kâzif muhtar olmalı yani mükreh olmamalıdır.
3- Kaazif, isnad ettiği suçu dava vukuunda dört şahit ile isbat edememiş olmalıdır.
Şafiiler, henüz baliğ olmayıp mümeyyiz bulunan bir kâzife ta'zir cezası uygulanacağını söylerler.
Kazif'in; hür, müslüman, zinadan afif, kazf halinde ayık (sarhoş olmamak) olması şart değildir.[311]

Makzûfa Ait Şartlar

1- Makzuf (kendisine zina isnad edilen şahıs) muhsan olmalıdır.
Muhsan: Âkil bâlig, hür, müslüman ve afif (zina fiilinden iffetli) olan kişidir. Buna göre; muhsan olmayan birisine zina isnadında bulunan kişiye had uygulanmaz.
2- Makzûf belli (malum) olmalıdır. Dolayısıyla meçhul bir şahıs hakkında zina isnadında bulunana had vurulmaz. Mesela bir gruba, "İçinizden birisi zinakârdır" dese kendisine had uygulanmaz.
3- Makzûf kâzifin füruundan olmamalıdır. Dolayısıyla bir kimse çocuğu veya torunu hakkında kazifte bulunursa kendisine had uygulanmaz.
4- Makzûf konuşabilir olmalıdır. Dolaysıyla dilsiz hakkında isnad edilen zina suçundan dolayı had cezası uygulanmaz.
5- Makzûf mecbub (tenasül uzvu kesik) ve hünsai müşkii (kendisinde hem erkeklik hem de kadınlık organı bulunup erkek mi kadın mı olduğu ayndedilemiyen) olmamalıdır. Zina isnad edilen kadınsa, tenasül organında temasa engel bir kusur olmamalıdır.
6- Makzuf, kazif esnasında sağ olmalıdır.
Hanbelilere göre, makzûfun baliğ olması şart değildir. Cinsi ilişkiye muktedir olması yeterlidir. Bu da erkeklerde on bir, kızlarda dokuz yaştır. Ancak baliğ olmayanlara kazfte bulunulduğunda kâzife had, makzûf baliğ oluncaya kadar uygulanmaz.[312]

Makzûfun Bihe Ait Şartlar

Birisine zina isnadında kullanılan söz;
a) Sarih olabilir; "Sen zinâkarsın" demek gibi,
b) Kinaî bir lafız olabilir; mesela bir kadına "kahpe" demek gibi,
c) Ta'riz kabilinden olabilir; birisine zina isnad eden şahsa "sen haklısın" demek gibi
Kâzife had uygulanması için, kâzifin sarih lafızlarından birisi ile olmalıdır. Ancak bazı sözler de sarih yerine geçer. Mesela birisinin nesebini inkar böyledir. Birisine: "Ey zinakarın oğlu, veled-i zina, piç, sen babanın oğlu değilsin..." gibi sözler sarih lafızlardır.
Ayrıca zina isnadında kullanılan sözün dille söylenmesi ve mak-zûf'dan olması imkan dahilinde olmalıdır. Buna göre, zina isnadında kullanılan söz yazı ile olursa veya makzûfdan sııdûru imkansız olursa, kâzife had uygulanmaz.
Bir kimseyi, mensub olduğu ırktan başka bir ırka nisbet etmenin kazf sayılıp sayılmadığında ihtilaf vardır. Mesela bir Türke; "Sen Almansın" demenin kazif olup olmadığı ihtilaflıdır, Hanefilere göre kazif değildir.
Malikilere göre birisine: "Ey Lutî! (İbne!)" demek veya bir kadına "kahpe" demek kazf sayılır.
Şafiilere göre de kazfdeki tabirler sarih ve ta'riz kısımlarına ayrılır, imam Şafii'ye göre ta'riz ile kazfe niyyet edildiği ve bu tariz kazf ile tefsir edildiği takdirde haddi gerektirir. Aksi halde gerektirmez. [313]

Makzûfun Fihe Ait Şartlar

1 - Kazif dar-i adl'de (mü slü m ani arın meşru idareci derince idare edilen dar-ı İslam'da) olmalıdır. Dar-ı harbte veya eşkıyanın hükümranlığr altındaki dar-ı bağy'de vuku bulan kazften dolayı had uygulanmaz.
2- Kazf mutlak olmalı, yani bir şarta bağlı olmamalıdır.
Kazf haddinin uygulanabilmesi için yukarıdaki şartlara ilaveten, mak-zûfun davası da şarttır. Makzûf dava edip şikayetçi olmazsa had uygulanmaz.
Kazf haddi uygulanırken, kâzifin üzerinden ceket, palto kürk gibi giyecekler çıkartılır. Seksen değnek vurulur. Değnek vücudunun aynı yerine vurulmaz. Baş, yüz ve tenasül uzuvlarına^ vurulmamak şartıyla vücudun değişik yerlerine taksim edilir.
Eğer bir kimse kendi karısına zina isnad eder ve zinayı dört şahitle is-bat edemezse "liân" denilen özel bir yeminle yeminleşirler. Bu yemin erkeği kazf haddinden, kadını da zina haddinden kurtarır.
Liânlaşmadan önce koca: "Dört kez Allah'a şehadet ederim ki ben ona isnad ettiğim zina davasında doğruyum, der". Beşinci olarak da: "Eğer ona isnad ettiğim zinada yalancılardansam, Allah'ın laneti üzerime olsun" der. Sonra da kadın: Dört defa: "Allah'a şehadet ederim ki o bana zina isnadında yalancılardandır" dedikten sonra beşinci olarak! "Eğer o doğru-lardansa Allah'ın gazabı üzerime olsun" der. Böylece Liânlaşma tamamlanmış olur.
Gerek kazf haddi, gerekse liân konusu fıkıh kitaplarında hayli geniştir. Arzu edenler ilgili bölümlere bakabilirler.[314]

35. Şarap İçenlere Uygulanan Had

4476... İbn Abbas (radıyallahü anhüma) dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) şarap içen için (belirli sayıda) bir had tayin etmedi. (İçki içene uygulanacak haddin mikdarını tayin etmedi).
İbn Abbas şöyle dedi:
"Bir adam içki içip sarhoş oldu. Yolda yalpa yaparken görüldü. Rasûlullah (s.a)'a götürülmek üzere yakalandı. Abbas'ın evinin hizasına gelince ellerinden kurtuldu. Abbas'ın yanma girip, ona sığındı. Bu, Rasûlullah'a anlatıldı. Rasûlullah (s.a) güldü ve "Demek öyle yaptı?" buyurdu. Onun hakkında bir şey (ceza) emretmedi.[315]
Ebu Davud şöyle der:
"Hasen b. Ali'nin bu hadisi, sadece Medine' illerin rivayet ettikleri hadislerdendir"[316]

4477... Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'a içki içmiş olan bir adam getirildi. Rasûlullah (s.a) :
"Ona vurunuz" buyurdu.
Ebu Hureyre (r.a) der ki:
“Bizden kimi eli, kimi ayakkabısı, kimi de elbisesi ile vurdu. Ayrılınca (dövme işi bitince) topluluktan birisi: "Allah seni rezil rüsvay etsin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) :
"Öyle demeyiniz, ona karşı şeytana yardım etmeyiniz" buyurdu.[317]

4478... Bize Muhammed b. Davud b. Ebi Naciye el- İskenderanî haber verdi, bize İbn Vehb haber verdi. Ona Yahya b. Eyyub, Hayve b. Şüreyh ve İbn Lehîa, İbnü'l- Hadi'den önceki hadisi aynı isnad ve mana ile rivayet edip, dövme olayını anlattıktan sonra şöyle dedi:
Sonra Rasûlullah (s.a) ashabına:
"Onu kınayınız" buyurdu. Sahabelerde : "Allah'tan çekinmedin mi?, Allah'tan korkmadm mı? Rasûlullah'tan utanmadın mı?" diyerek ona yöneldiler, sonra salıverdiler.
Ravi rivayetin sonunda (Rasûlullah'in şöyle dediğini) söyledi:
"Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona merhamet et" deyiniz." Bazı raviler bu (Allah'ın onu bağışla) sözü ve benzerini ilave ettiler.[318]

4479... Enes b. Malik (r.a) den şöyle rivayet edilmiştir:
Rasûlulîah (s.a) içki içmekten dolayı hurma dalı ve ayakkabılarla dövdü. Ebu Bekir (r.a) kırk değnek vurdu. Ömer (r.a) idareye gelince halkı davet etti ve onlara:
"Şüphesiz insanlar bitek arazilere yaklaştılar; - Müsedded; köylere ve bitek arazilere, der- içki haddi konusunda ne düşünürsünüz?" diye sordu.
Abdurrahman b. Avf:
"Onu, hadlerin en hafifi gibi yapmam uygun buluruz" dedi. Hz. Ömer de içki haddi olarak seksen değnek vurdu.[319]
Ebu Davud der ki:
Bu hadisi İbn Ebi Arûbe Katade'den, o da Rasûlullah (s.a)'den rivayet etti. Bu rivayete göre; Rasûlullah ("s,a) yaprağı soyulmuş hurma dalı ve (ayakkabılarla) kırk (kez) vurmuştur.
Şu be ise bunu Katade'den o da Enes (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet etti. Enes şöyle dedi:
"Rasûlullah iki hurma dalı ile kırk tane kadar vurdu."[320]

4480... Hudayn b. el-Münzir er - Rakâşî, - S asan'in babasıdır - şöyle demiştir:
Osman b. Affan (r.a)'m yanında idim. Velid b. Ukba getirildi. Humran[321] ve başka bir adam onun aleyhinde şahidîik ettiler. Birisi onu şarap içerken, Öteki de onu (şarabı) kusarken gördüğünü söyledi.
Osman (r.a);
Eğer o şarabı içmeseydi kusmazdı, dedi. Hz. Ali (r.a)'ye:
Ona haddi uygula, dedi. Ali de (oğlu) Hasen'e:
Ona haddi uygula, dedi. Hasen (r.a):
Onun (hilafetin) cefasını, sefasını sürene yükle, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) Abdullah b. Cafer'e:
Ona haddi uygula, dedi.
Abdullah kamçıyı alıp vurdu. Ali sayıyordu. Kamçı sayısı kırka varınca Ali: "Yeter, Rasûlullah (s.a) kırk sopa vurdu" dedi. Ravi diyor ki:
"Zannediyorum Ali şöyle dedi:
"Ebu Bekir de kırk değnek vurdu, Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Ama bence bu (kırk) daha iyidir."[322]

4481... Ali (r.a) şöyle demiştir:
İçki (haddin)'de Rasûlullah (s.a) ve Ebu Bekir (r.a) kırk değnek vurdular. Ömer ise bunu seksene çıkardı. Bunların hepsi sünnettir.
Ebu Davud der ki:
Esmaî:
"Velli hârrahâ men tevellâ kaarrahâ"[323] Cümlesinin manası, onun (halifeliğin) sıkıntısını, nimetlerine nail olana yükle, demektir." der.
Ebu Davûd şöyle demiştir:
"Hudayn h. Münıir Ebu Sasan[324] kavminin seyyididîr.[325]

Açıklama

Bu bab, içki içene uygulanan had konusunda çeşit hadisleri ihtiva etmektedir. Bu hadislerdeki hükümler konusuna girmeden önce, hadislerin daha iyi anlaşılması için ihtiyaç duyulan bazı açıklamalarda bulunmak ve bazı hadislerin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerine göz atmak istiyoruz:
Babın ilk hadisinde (4476) İbn Abbas (r.a) yolda sallanarak yürüyen birisinin, Rasûlullah'a getirilirken, ellerinden kurtulup Hz. Abbas'a sığındığını ve Hz. Peygamberin adamın yaptığına gülüp hiç bir ceza vermediğini söylemiştir. Adamın Abbas'a sığınmasından maksat, onun evine girmesi, ellerine sarılması yada onu kucaklayarak kendisine şefaatta bulunmasını istemesidir. Rasûlullah'm adam için bir ceza emretmeyişi de dipnotta Hattabi'den de naklettiğimiz gibi adamın suçunun ikrar veya şahitlerle sabit olmayışıdır.
Babın ikinci hadisinde (4453) Ebû Hureyre, içki içen birisini Rasûlullah'm emri ile dövdüklerini, kimisinin eli ile kimisinin ayakkabısı ile kimisinin de elbisesi ile vurduğunu söylemiştir. Elbise ile vurmaktan maksat, elbisenin bir parçasını büküp kırbaç haline getirerek vurmaktır. Yine bu hadiste bazı mü s Ki mani arın içki içen şahsa, "Allah seni rezil etsin, al-çaltsm" diye beddua etmeleri üzerine, Rasûlullah bunu men etmiş ve bu hareketin şeytana yardım olduğunu söylemiştir. Çünkü şeytan, adamın alçalarak günahları iyi görmesini ister. Dolayısıyla insanlar onun alçalması için dua edince şeytanın isteğine yardımcı olmuş olurlar. Ya da adam, müslümanların kendisi hakkındaki beddualarını işitince buna öfkelenir. Cemaattan uzaklaşır, yalnızlığa itilir ve iyice günaha dalar.
4478 numaralı hadiste belirtildiğine göre ise, Hz. Peygamber (s.a) içki içen kişi için dayaktan sonra bir de kınama cezası öngörmüş, sahabeleri içki içeni ayıplar mahiyette sözler söylemeye sevketmiştir. Sonunda da o zat için dua etmelerini emretmiştir.
4479 nolu hadiste görülüyor ki, Hz. Peygamber (s.a) ve Hz. Ebu Bekir dönemlerinde içki içenlere verilen ceza kırk değnekti. Fakat Hz. Ömer devrinde müslümanlar birtakım yeni yerler fethedip verimli topraklara, üzüm bağlarına sahip olunca içki içenler çoğaldı. Onun için Hz. Ömer (r.a) daha zecri tedbirlere başvurmayı düşündü. Bunun için sahabelerle istişare etti. Abdurrahman b. Avf içki içene Kur'an'daki en hafif haddi uygulamasını tavsiye etti. Hz. Ömer de bunu uygun buldu ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilen en hafif had olan seksen değnek vurulmasını emretti. Ancak gerek bu rivayetin sonundaki ta'liktan gerekse 4477 nolu hadisten anladığımıza göre o zaman içki içene had uygulanırken belirli bir disipline uyulmamış, herkes ayakkabı, kamçı (vs.) gibi eline geçirdiği şeyle vurmuştur. Şu'be, Katade, vasıtasıyla Enes'ten iki tane değneği alıp kırk kadar vurduğunu rivayet etmiştir. Nevevi; Şafii ulemasına göre bundan maksadın ayrı ayrı iki değnek olduğunu, her birisi ile birer mikdar vurduğunu ve bunların toplamının kırka vardığını söyler. Diğer bazı alimlere göre iki değnek birlikte kırk kez vurulmuş ve bunun toplamı seksen etmiştir.
4480 nolu hadiste, Velid b. Ukbe'nin içki içtiği ve bu yüzden kendisine had uygulandığı ifade edilmektedir. Sahih-i Müslim'in rivayetinde, Velid'in sabah namazını iki rek'at kıldıktan sonra cemaata: "Size bunu ar-tırayım mı?" dediği ve iki kişinin onun hakkında içki içtiğine (birisi içki içtiği öbürü içki kustuğuna) dair şahitlik ettikleri beyan edilmektedir.
Hadiste adı geçen Velid b. Ukbe, Kufe'de vali idi. İçki içerdi, kötü huylu idi. Kufe'de sabah namazını dört rek'at kıldırmış sonra da cemaata "size ziyade edeyim mi?" demiş, cemaat de: "Zaten sen bize vali olalı beri ziyade ediyoruz. Daha neyi ziyade edeceksin, Allah hayrını vermesin" demişler ve kendisini mescid'in çakılları ile taşlamışlar. Bu mes'ele Küfe'de

yayılınca, Hz. Osman Velid'i yanına geri çağırmıştır. "Ey mü'nıinler, size bir fasik haber getirirse (gerçeği) araştırın..."[326] mealindeki ayet bu şahıs hakkında nazil olmuştur.[327]
Hz. Osman, Hz. Ali'ye Velide had vurmasını söylemiş, o da oğlu Ha-san'a emretmiş, onun vurmak istemeyişi üzerine Abdullah b. Ca'fer'e vurdurmuştur. İbn Mace'deki bir rivayete göre ise Hz. Osman, Hz. Ali'ye: "İşte amcanın oğlu önünde, ona haddi vur." demiş,
Hz. Ali'de haddi vurmuştur. Bundan maksadın, Hz. Ali'nin haddi uygulattığı olsa gerektir. Çünkü Ebu Davud'daki rivayete göre Hz. Ali haddi Abdullah b. Cafer'e vurdurmuştur. Zaten Arapçada bu tür tabirler çok görülür. Mesela bir padişah bir büyük eser yaptırdığında "Padişah şu eseri yaptırdı" denmez, "Padişah şu eseri yaptı" denilir.
Hz. Hasan, babasının Velid'e haddi uygulamasına dair emrine "halifeliğin sefasını kim sürerse cefasını da çeksin." cevabını vermiştir. Bundan maksadı, emre karşı durmak değil, Hz. Osman'ın uygulamalarına bir tarizdir.
Bu hadiste, Hz. Ali "Rasûlullah (s.a) ve Hz. Ebubekir kırk değnek Hz. Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir..." demiştir.
Hattabi, bundan maksadın "Hz. Peygamber (s.a) kırk değnek vururdu, bu sünnettir. Hz. Ömer'de seksen değnek vurmuş ve bazı sahabeler - ki Hz. Ali'de onlardandır - buna muvafakat etmişlerdir. O da sünnet olmuştur" der ve "Benden sonra iki kişiye Ebu Bekir ve Ömer'e uyunuz" mealindeki bir hadise işaret eder.
Hz. Ali (r.a)'nın: ".....bunların hepsi sünnettir, bence makbul olan budur" sözünün neye işaret olduğunda ihtilaf edilmiştir. Kimi alimler Hz. Ali'nin "bu" sözü ile kırk değneğe, kimi alimler de seksen değneğe işaret etmek istediğini söylerler. Kadı Iyaz, Hz. Ali'nin şarap haddi hakkındaki görüşünün seksen değnek olduğunu, binaenaleyh buradaki işaretten maksadının da seksen değnek olması gerektiğini ifade eder. Hz. Ali'nin Velid'e had vurdururken kırka kadar sayıp durdurmasını da vurulan kamçının iki başlı olup kırk defa vurulmuş da olsa bunun tamamının seksene
ulaştığı şeklinde değerlendirilir.
Bu babdaki hadisleri hüküm bakımından değerlendirirsek şu üç sonuca varırız:
1- İlk iki hadiste görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) içki haddi olarak herhangi bir ceza takdir etmemiştir. Bu, içki haddinin vacib olmadığının bu cezanın bir ta'zirden ibaret olduğunu söyleyenler için delildir.
Şevkânî bu görüşe şöyle cevap vermiştir: Haddin vücubu konusunda sahabenin icmaı vardır. İbn Abbas'tan rivayet edilen hadis celd meşru kılınmadan Önceye aittir. Sonra celd meşru kılmmıştır.
Rasûlullah'in bu adama, suçu ikrar etmediği ve şahitler de bulunmadığı için had vurmadığını söylemek de mümkündür.
2- İçki haddi, kırk kamçıdır. İmam Şafii, Ahmed, İshak ve Zahiriler bu görüştedirler. İbn Hazm: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali ve Hasen b. Ali'nin de bu görüşte olduklarını söyler. Ancak Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin seksen değnek vurulması görüşünde olduklarını daha önce söylemiştik.
3- İçki haddi seksen değnektir. İmam Azam Ebu Hanife, İmam Malik, Hasenü'I- Basri, Ebu Yusuf ve Muhammed de bu görüştedirler.
Feth de, içki içmenin sübutu halinde had gerektiğinde icma olduğu, ihtilafın kırk sopa mı yoksa seksen sopa mı olduğu konusuna inhisar ettiği söylenmektedir.
Yukarıda belirttiğimiz gibi içki haddi Şafii ve Hanbelilere göre kırk değnek, Hanefi ve Malikilere göre ise seksen değnektir. Her iki görüşü takviye eden hadisler yukarıda geçmiştir.
Şimdi de, içki haddi ile ilgili olarak Hanefi mezhebine ait bazı teknik bilgileri özetleyelim:
İçki suçu ya iki şahidin şehadeti ya da içki içen kişinin bir defa ikrarı ile sabit olur.
İçki cezasının uygulanabilmesi için, içki içen yakalandığı ve şahitler şahitlik ettiği zaman ya kokusu ağzında mevcut olmalı ya da sarhoşluğu devam etmelidir.
Sarhoşluğun ölçüsü İmam Ebu Hanife'ye göre az çok konuşmaya gücünün yetmemesi veya erkekle kadını biribirinden ayırdedememesidir. Ebu yusuf ve Muhammed'e göre abuk-sabuk konuşması ve sözünün karışık olmasıdır.
Hanefilere göre; şarap içen kişiye diğer şartlar mevcutsa ister sarhoş olsun ister olmasın had uygulanır. Şarabın dışındaki içkiler ise sarhoş edecek kadar içilmişse had uygulanır. Daha az içilmişse uygulanmaz. Diğer mezheplere göre ise adı ne olursa olsun sarhoşluk veren tüm içkilerin azından da çoğundan da had gerekir. "Her sorhuşluk verici şey hamr-dır, her hamr haramdır" hadisi ile "Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır" hadisi diğer üç imamın görüşüne delildir.
Bunların dışında içki haddinin uygulanması için, içenin âkil ve baliğ, konuşabilen birisi olması, içkinin dar-ı İslam'da içilmesi, kişinin içtiğinin haram oluşunu hakikaten ve hükmen bilmesi, kendi isteği ile içmesi gibi şartlar vardır.
İçki haddinin uygulanması için iki erkek şahidin kişiyi içki içerken görmüş olmaları ve yakalandığında ağzındaki kokunun veya sarhoşluğun devam etmesi şarttır. İçki içerken görülmediği halde ağzında koku bulunduğu için veya içki kustuğu için had uygulanamaz. Ancak İmam Malik'e
göre içki kusan kişiye had uygulanır.
Afyon, esrar (vs) gibi katı uyuşturucuları kullanmak da haramdır. Ancak bunları kullananlara had uygulanmaz, tazir cezası verilir.
İçki haddi zina haddinden daha hafif, kazif haddinden daha şiddetlice uygulanır ve değnekle vurulur. Şafiilere göre değnek ve kırbaçla uygulanabileceği gibi ayakkabı ile el ile ve elbise ile de olabilir.[328]

36. (Had Vurulduktan Sonra) İçki İçmeye Devam Edene Ait Hükümler

4482... Muaviye b. Ebi Stifyan (r.a) demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a): "İçki içtikleri zaman onlara dayak atınız. Sonra yine içerlerse dövünüz, sonra tekrar içerlerse, yine dövünüz,

sonra yine içerlerse öldürünüz."[329] buyurdu.[330]

4483... Nafi, İbn Ömer radıyallahümâ vasıtasıyla Rasûluîlah (s.a) 'dan bu (önceki) hadisi manası ile rivayet etmiştir. Ravi (bu rivayette) şöyle demiştir:
Zannediyorum, (şeyhim) beşincisinde: "Eğer (yine) içerse onu öldürünüz" buyurdu.
Ebu Dayud der ki:
"Ebu Gutayfın hadisinde de; "beşincisinde" şeklindedir."[331]

4484... Ebu Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"(Bir kimse) sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız, sonra (yine) sarhoş olursa (yine) dayak atınız, sonra sarhoş olursa yine dövünüz, dördüncü defa tekrarlarsa onu öldürünüz."[332]
Ebu Davud şöyle demiştir:
"Ömer b. Ehi Seleme nin babasından, onun da Ebu hureyre (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a) 'den rivayet ettiği hadis te aynıdır. (Bu rivayette) Rasûlullah söyle buyurmuştur: "Şarap içtiği zaman ona dayak atınız.
Dördüncü kez tekrarlarsa öldürünüz"
Yine Ebu Davud şöyle der:
Süheyl'in Ebu Salih'ten onun da Ebu Hureyre vasıtasıyla Rasûlullah i s.a)'den rivayeti aynı şekilde şöyledir:
"Dördüncü defa içerlerse onları öldürünüz-" ibn Ebi Num'un ibn Ömer vasıtasıyla Rasûlullah'tan, Abdullah b, Amr'ın Rasûlullah (s.a) den ve Şeıid'in Rasûlullah'tan rivayet ettikleri hadisler de aynıdır.
el-Cedelî (Abd b. Abdi'nin Muaviye vasıtasıyla Rasûlullah (s.a) 'den rivayet ettiği hadiste ise Efendimiz:
"Üçüncü veya dördüncüde tekrarlarsa onu öldürünüz" buyurdu.[333]

4485... Kabîsa b. Ziieyb (r.a)Mcn rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a):
"Bir kimse şarap İçerse ona dayak atınız, tekrarlarsa yine dayak atınız. Yine tekrarlarsa üçüncüsünde veya dördüncüsünde onu öldürünüz" buyurdu.
Rasûlullah'a içki içmiş olan bir adam getirildi, ona dayak attı, sonra (yine) getirildi, yine dayak attı. Sonra (tekrar) getirildi, (tekrar) dayak attı. Sonra (tekrar) getirildi, yine dayak attı öldürmedi, (bu) bir ruhsattı.
Süfyan şöyle dedi:
"Zühri bu hadisi, yanında Mahsur b. el-Mu'temir ve Muhavvel b. Raşid varken rivayet etti ve onlara: "Bu hadis ile Iraklıların elçileri olunuz'1 dedi.
Ehu Dantel şöyle demiştir: Bu hadisi Şenel b. Süveyd, Şiirahbil b. Evs, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer, Ebu Gutayf e Kindi ve Ebıt Seleme b. Ahdurrahman, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir.[334]

Açıklama

Bu hadislerin isnadlan tenkide tabi tutulmamıştır. Yani isnadlan sağlamdır. Ancak son hadisin sahabe ravisi Kabîsa b.Züeyb'in Mekke fethi yılında dünyaya geldiği, dolayısıyla Raşûlullah'dan hadis rivayet edecek bir yaşta olmadığını söyleyenler olmuştur. Öbür taraftan bu zatın hicret yılında dünyaya geldiği, binaenaleyh Rasûlullah vefat ettiği zaman on yaşında olduğu için. ondan hadis rivayet etmesinin tabii olduğunu söyleyenler de vardır.
Yukarıda geçen hadislerden ilk üçü bir kimsenin içki içmeyi tekrarlaması halinde ilk üç seferde dayak atılacağını, dördüncü veya beşinci kez içmesi halinde öldürüleceğini ifade etmektedirler. Dördüncü hadiste ise (4485) Hz. Peygamber (s.a)'in öldürmeyi kaldırdığı yani kendisine içki içtiği için dördüncü kez getirilen şahsı öldürmediği bildirilmektedir.
Zahirilere göre İçki içmeye devam eden kişi dördüncü kerresinden sonra öldürülür. Bunlar yukarıda geçen hadislere istinad etmektedirler. Şafii alimlerinden Celaleddin es-Suyutî de bu görüşü benimsemiş ve bu hükmün mensuh olduğunu söyleyenlere itiraz etmiştir.
Cumhuru ulemâya göre ise içki içmekte ısrar eden kişinin dördüncü kerreden sonra öldürüleceğini bildiren hadisler mensuhtur. Hz. Peygamber (s.a)in kendisine dördüncü kez içki içtiği için getirilen şahsı öldürmediğini bildiren hadis öbürlerini neshetmişiir. Bazı alimlere göre ise bu, içkiyi helal görenler için veya Rasûkıilah'ın maksadı tehdiddir, ya da öldürülme siyaseten tazir cezasıdır. Şimdi bu görüşleri serdeden bazı alimlerin dediklerini nakledelim:
Tirmizi, Kitabu'l-Ilcl'inde şöyle diyor:
"insanlar onun (öldürmenin) terkedildiğinde, yani, mensuh olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Yahut da bu öldürme şiddetli dövme ile tevil edilir."
Münziri'nin nakline göre Tirmizi, Buhari'nin bu hükmün ilk dönemlere ait olup bilahare neshedildiğini söylediğini ifade etmiştir.
Yine Münziri. İmam Şafii'den şu sözleri nakletmektedir:
"Kati (öldürme) bu ve başka hadislerle neshedilmiştir."
Tıybî: "Ravinin (Kabisa b. Züeyb'in): "onu öldürmedi" sözü, RasûlulIah'ın; "onu öldürünüz" sözünün şiddetli dayaktan mecaz olduğuna delildir" der.
Hattabi de şöyle der:
"Bazan emir. cezayı vaad (ceza ile tehdit) şeklinde olur. Onunla bir fiilin vukuu kastedilmez. Onunla ancak bir işten sakındırmak kastedilir. Rasûlullah (ş.a)'in şu sözleri buna örnektir: "Bir kimse kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz.

Kölesinin bir organım kesenin biz de organını keseriz." Halbuki tüm alimlerin görüşüne göre, kölesini öldüren kişi öldürülmez.
Beşinci kez içmesi halinde öldürmenin vacip olup, sonradan neshedil-miş olması da muhtemeldir. Çünkü içki içen kişinin öldürülmeyeceği konusunda ümmet icma etmiştir. Kabîsa b. Züeyb'ten, buna delâlet eden sözler zikredilmiştir."
Bu istikametteki sözlere İbn Kayyım'ın Zadü'l-Meâd'deki şu sözleri ile son verelim:
"Alimlerden bir grup dördüncü defa içmesi halinde öldürülmesi emrinin icma ile terkedildiğini söylemişlerdir. Bu, Tirmizi ve başka alimlerin sözüdür. O hükmün Abdullah Hammar'ın hadisi ile neshedilmiş olduğunu söyleyenler de vardır. Rasûîullah (s.a); "dördüncüsünde öldürülür" dememiştir. Onu (öldürmeyi) niçin terkettin? diyenlere Ahmed b. Hanbel Osman'ın, "bir müslümanın kanı ancak üç şeyden birisi için helal olur" hadisinden dolayı cevabını vermiştir.
Bunların hepsi tenkide açıktır. Öldürmenin hilafında icma olduğu iddiası geçersizdir. Çünkü icma yoktur. Abdullah b. Ömer onu (içki içeni) dördüncüde bana getirin öldüreyim, demiştir. Bu bazı Selef ulemanın görüşüdür. Abdullah Hammar'ın hadisi ile neshedildiği iddiası da ancak onun sonradan varid olduğunun ve dördüncü kerreden sonra getirildiğinin sübutu ile sözkonusudur. (Bu da sabit değildir). "Bîr müslümanın kanı ancak üç şeyden biri ile helal olur," hadisi ile neshedildiği görüşü de yerinde değildir. Çünkü o hadis âmdır, beşinci kez içki içeni öldürmeyi ifade eden hadis ise hastır.
Delilin gereği olarak söylenecek söz şudur: İçki içeni dördüncüden sonra öldürmeyi ifade eden emir, vücub için değildir. Aksine bu, maslahat gereği ta'zirdir. İnsanlar içki içmekte aşın giderler, cezalar da onları
engellemeye kafi gelmezse ve İmam öldürmeyi yararlı görürse öldürebilir. Bundan dolayı Hz. Ömer (r.a) bir seferinde onu hapseder. Bir seferinde başım tıraş eder ve seksen değnek vurulurdu. Halbuki Rasülullah (s.a) ve Hz. Ebu Bekir (r.a) kırkar değnek vurmuşlardı. Öyleyse onu dördüncüsünde öldürmek had değil, maslahat gereği tazirdir."
Muhtelif alimlerden yukarıya naklettiğimiz sözlerden elde ettiğimiz sonuç şudur:
Bir kimse içki içtiği zaman kaç kere içerse içsin öldürülmez. Cezası dayaktır. Dördüncü veya beşinci seferinde öldürüldüğünü bildiren hadislerden maksat şunlardan birisi olabilir:
1- Önceleri öldürme vardı, bu, ümmetin icmacı ile terkedildi.
2- Önceleri öldürme hükmü vardı, bilahare bu hüküm neshedildi.
3- Rasûîullah'in maksadı, içki içmekten sakındırmak için tehdid idi. Öldürülmesi emri değildi.
4- Rasûlullah'ın "Onu öldürünüz" emri şiddetli dayaktan kinayedir.
5- Öldürme emri had değil, siyasettir. Devlet başkanı öldürmeyi maslahata uygun görürse öldürebilir.
Hanefi ulemasına göre, içki haddinde tedahül caridir. Yani bir kimse müteaddit defalar içki içmiş olsa ve bunlardan dolayı had vurulmamişsa hepsi için sadece bir defa had vurulur. Ama had vurulduktan sonra, tekrar içerse yine had vurulur, Bu hal her içki içişte tekrarlanır. Çünkü ceza fayda vermemiş dernektir. Onun için tekrar cezalandırılır.[335]

4486... Ali b. Ebi Talib (r.a) şöyle demiştir:
Ben, içki içenden başka kendisine had vurduğum (dan ötürü ölen) hiç kimse için fidye vermem. (Çünkü) Rasülullah (s.a) onun (içkinin) hakkında (belli) bir şey bırakmadı. O had (din miktarı) bizim koyduğumuz bir şeydir.[336]

Açıklama

Bu hadis mana yönünden hiçbir izaha gerek kalmalı yacak şekilde açıktır. Hüküm olarak ise iki yönden ele alınmalıdır.
a) Hadisin zahirinden, Rasülullah (s.a) 'in içki haddi konusunda hiçbir belli ceza bırakmadığı anlaşılmaktadır.
Hz. Ali (r.a) başka bir haberde Hz. Peygamberin ve Hz. Ebu Bekir'in içki içenlere kırk, Hz. Ömer'in ise seksen değnek vurduklarını, bunların hepsinin de sünnet olduğunu söylemiştir (bak: Hadis no: 4480). Bu hal iki hadis arasında bir çelişki görünümü vermektedir.
Hafız İbn Hacer iki haber arasında görünüşte olan bu ihtilafın aslında olmadığına işaret eder ve bu çelişkiyi şöyle giderir:
"Hz. Peygamber (s.a), içki içene kırk sopa had vurmuştur. Bu sabittir. Rasulullah'tan bir uygulamanın sabit olmadığı şey kırktan fazlasıdır. Efendimiz, seksen sopa konusunda bir şey söylememiş ve yapmamıştır. Onu biz kendi içti hadi arımızla ihdas ettik."[337]
Görüldüğü gibi, meseleye Askalani'nin bu izahı istikametinde bakılırsa bu hadisler arasında bir çelişki sözkonusu olmaz.
b) Kendisine had vurulan bir kişi, bu haddin etkisi ile ölürse kendisi için fidye verilmez. İmam Nevevi bu konuda ulemanın ittifak halinde olduklarını söyler. Ancak Şafiilere göre Ta'zir cezası uygulanırken suçlu ölürse, hakimin âkilesinin ölenin diyetini ödemesi gerekir. Cumhura göre kimse bir şey ödemez.
Had uygulaması esnasında ölene diyet verilmemesi içki, haddi de dahil, bütün suçlara şamildir. Hz. Ali (r.a)'nin içki haddini uygularken ölenin diyetini ödeyeceğine işaret eden sözleri kırk değnekten fazla vurulması haline hamledilmektedir. Yani Hz. Ali; "Rasülullah (s.a), içki içen kişiye kırktan fazla değnek-vurmamıştır. Dolayısıyla ben, birisine içki içtiği için kırk değnekten fazla vurduğum için adam ölürse Rasûlullah'ın vermediği bir cezayı verdiğim için diyetini öderim" demek istemiştir. Ama dediğimiz gibi cumhura göre hangisi olursa olsun had uygulanırken ölen için diyet ödenmez.[338]

4487... Abdurrahman b. Ezher (r.a) şöyle demiştir;
"Sanki ben şu anda Rasûlullah (s.a) 'a bakar gibiyim.[339] O, evler arasında Halid b. Velid'in evini aramaktaydı. Rasûlullah (s.a) a bu vaziyette iken şarap içmiş olan bir adam getirildi. Efendimiz insanlara:
"Ona dayak atınız" buyurdu, bunun üzerine onlardan kimi ayakkabılarla, kimi sopa ile kimi de mîteha (hurma dalı) ile vurdu - İbn Vehb: O şey hurma dalıdır, dedi-. Sonra Rasûlullah (s.a) yerden toprak alıp adamın yüzüne attı.[340]

4488... Abdullah b. Abdurrahman b. el-Ezher babasının şöyle dediğini haber vermiştir:
Rasûlullah (s.a) Huneyn'de iken kendisine şarap içmiş olan birisi getirildi. Efendimiz adamın yüzüne toprak serpti. Sonra ashabına (ona vurmalarını) emretti. Sahabeler adama ayakkabıları ile ve ellerinde olan şeylerle vurdular. Nihayet Rasûlullah onlara "yeter" dedi, onlar da bıraktılar.
Rasûlullah (s.a) vefat etti, sonra Ebu Bekir (r.a) şaraptan dolayı kırk değnek vurdu. Hilafetinin ilk döneminde Hz. Ömer (r.a)'de kırk değnek vurdu. Hilafetinin sonunda ise seksen değnek vurdu. Osman (r.a) her iki haddi de; hem kırk hem de seksen değnek vurdu. Nihayet Muaviye içki K-.ıHHini Sftksftn nhınık temhir otıi haddini seksen olarak tesbit etli.[341]

4489... Abdurrahman b. Ezher (r.a) şöyle dedi:
Mekke fethinin ertesi günü Rasûlullah (s.a)'i insanlar arasında dolaşıp Halid b. Velid"in evini sorarken gördüm. O esnada ben bir delikanlı idim. Rasûlullah (s.a)'a içki içmiş olan birisi getirildi. Efendimiz sahabelere (ona dayak atmalarını) emretti. Onlar da ellerinde olan şeylerle vurdular; kimisi kamçı ile kimisi sopa ile kimisi de ayakkabısı ile vurdu. Rasûlullah (s.a) de adama toprak serpti.
Ebu Bekir halife olunca, kendisine içki içen birisi getirildi. Ebu Bekir (r.a) sahabelere, Rasûlullah'in içki içene vurduğu haddi sordu. Onu kırk değnek diye zabt (muhafaza) ettiler.
Ebu Bekir de kırk değnek vurdu. Ömer halife olunca Halid b. Velid kendisine, insanların içki içmeye düşkünlük gösterdiklerini, haddi ve cezayı küçümsediklerini yazıp; "(Sahabeler) Senin yanında - ilk muhacirler Hz. Ömer'in yanında idiler - onlara sor" dedi. Ömer de onlarla istişare etti. Seksen değnek vurması için icma eltiler. Ali (r.a) "İnsan içliği zaman iftira eder. Onu iftira (kazf) haddi gibi takdir etmeyi uygun görürüm." dedi.[342] Ebu Davıul şöyle der:
"Ukayl b. Halici bu hadiste Zührî ile Ibm'i 'l-Eiher arasına Abdullah b, Abdurrahman b. Ezhert sokmuştur."[343]

Açıklamalar

Bu son üç hadis içki haddinin Rasûlullah (s.a) oncjan sonraki raşit halifeler devrin-
de uygulanışını ve Önce kırk iken. Hz, Ömer zamanında nasıl seksen değnek olduğunu, konu edinmişlerdir. Aslında bu rivayetlerin yeri bu bab değil, bundan Önceki babdır. Nitekim önceki babıa aynen bu rivayetle rdeki manayı ihtiva eden haberler geçmiştir, (bk. Hadis no: 4479, 4480, 4481) Yalnız burada bir noktaya işaret etmemiz gerekir; 4479 no'lu hadiste Hz. Ömer ashab ile içki haddini istişare ederken, kendisine Abdurrahman b. Avfın seksen değneği tavsiye ettiği belirtilmişken, bu rivayete göre; Hz. Ali (r.a), görüşünün içki haddinin de kazf haddi gibi olması tarzında olduğunu ifade etmiştir. Her iki sahabenin de aynı kanaate sahip olmaları hiç de yadırganacak bir husus değildir. Dolayısıyla iki haber arasında bir çelişki sözkonusu değildir.
Bu haberde Hz. Ömer'i içki haddi konusunda ashabla istişare edip yeni bir ceza tesbitine sevkeden amilin Halid b. Velid'in bir mektubu olduğunu da görmekteyiz.
Hadislerin hüküm bakımından ihtiva ettiği noktalar yukarıda işaret ettiğimiz numaralardaki hadislerin izahı esnasında geçmiştir. Burada tekrara gerek yoktur.[344]

37. Camide Had Uygulamak

4490... Hakîm b. Hizam (r.a) şöyle demiştir:
"RasûiuUah (s.a). camide kısas istenmesinden, kayıp ilanından ve hadleri uygulamadan nehyetti."[345]

Açıklama

Hadîs, camilerde had ve kısas uygulamalarının kaymam yapılmasının caiz olmadığını ifade etmektedir. Bu yasağın hikmeti üç noktada toplanabilir.
1- Camiler bu tür işler için yapılmamışlar, namaz, dua zikir gibi ibadetler için yapılmışlardır. Camilerde bu tür faaliyetlerin yapılması o mahalleri gayesi dışında kullanmakur.
2- Camilerde kısas veya had uygulandığı takdirde kısas ve had uygulananların vücutlarından çıkan kanlar caminin kirlenmesine sebep olur.
3- Camilerde bu tür faaliyetler, oraların hürmet ve kudsiyetini ihlaldir. Camilerde kayıp ilan etmenin caiz olmadığım bildiren başka bir hadis
473 numarada geçmişti. Orada konu ile ilgili tafsilat verilmiştir.
Hadisin ravilcri arasındaki Muhammcd b. Abdullah b. Muhacir eş-Şuaysi, ulemanın leh ve aleyhte tenkidine maruz kalmıştır. Münziri'nin belirttiğine göre Ebu hatim er-Razi: "Hadisi yazılır ama onunla ihticac edilmez" demiştir. Bir çok alim ise onun sika olduğunu söylemişlerdir.[346]

38. Tazir

4491... Ebu Bürde (r.a) şöyle demiştir: RasûiuUah (s.a): "Allah azze ve ccllcnin hadlerinden bir hsıddıı dışında, on

değnekten fazla vurulmaz" buyururdu.[347]

4492... Bize Ahmed b. Salih haber verdi, bize İbn Vehh haber verdi, bana \mr haber verdi, ona Bükeyr b. el-Eşec haber vermiş, o Süleyman b. Yrsar'dan şöyle haber verdi: Bana Abdurrahman b. Cabir, babasının şöyle haber verdiğini söyledi: "O Ebû Bürde el-Ensari'yi şöyle derken işitmiş:
"Rasûlüllah (s.a}'ı.....derken işittim."' Ravi o önceki hadisin manasını zikretti.[348]

Açıklama

Kitabü'Mıudud'un başında Tazir'in. Hakkında muayyen bir ceza ve had olmayan suçlardan dolayı tatbik edilecek olan ceza olduğunu söylemiştik. Yine orada Kizir cezasının sucu isleyene ve işlendiği yere ızöre değişebileceğini bu cezanın ta-yin ve takdirinin hakime ait olacağım belirtmiştik.
Tazir'in meşruiyeti Kitap, sünnet ve icma ile sabitir. Rasûlüllah (s.a) birisine "Ey Muhannes (kachnımsı)" diyen bir kişiyi cezalandırmışın'. Bu bir tazirdir.
Büyüyen toplumların varlığı ve gittikçe çoğalan ve çeşitlenen suçların mevcudiyeti de tazir cezasının geçerli olmasını gerektirir. Çünkü namütenahi denilebilecek suçların herbirisi için muayyen bir haddin olmayışı o suçun cezasız kalmasına sebep olabilir. İşte böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için tazir cezası gereklidir ve dinimiz bunu meşru kılmıştır.
Alimlerimiz, ta'zirin meşru oluşunda hemfikir olmakla birlikte şekil ve miktarında farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Üzerinde durduğumuz hadis, ta'zirin dayak atılması şeklinde olması halindeki üst sınırını beyan etmekledir. Biz bu hadisin ifade ettiği hüküm ve bu konudaki görüşlere geçmeden önce tazir çeşitlen, tazirlerin suçlulara göre mertebeleri ve kiziri gerektiren bazı suçlan Hanefi mezhebini esas alarak kısaca gözden geçirelim.[349]

A- Tazir Cezalarının Çeşitleri

1- Sadece i'Iam (bildirmek): Hakimin suçluya: "Sen şöyle yapmışsın, sen bu suçu işliyor muşsun" demesi gibi.
2- Suçluyu mahkemeye çağırarak, işlediği suçu kendisine söylemek ve uyanda bulunmak.
3- Öğüt ve nasihat; hakimin suçluyu, işlediği bir suçu bir daha tekrarlamaması için nasihatta bulunmasıdır.
4- Sert bir şekilde bakmak, bulunduğu yerden çıkıp gitmek, hakimin suçluya öfkeli bir şekilde bakması, meclisi terkedip gitmesi.
5- Azarlamak ve tekdir; hakimin suçluyu azarlaması
6- Süreli hapis: Suçluyu bir müddet hapsetmek
7- Süresiz (müebbet) hapis: Suçlunun kötülüğünden korunmak için onu ölünceye kadar hapsetmek.
8- Muayyen olmayan hapis: Suçluyu ıslah oluncaya kadar hapsetmek,
9- Sürgün; suçluyu bir müddet bulunduğu yerden başka bir yere çıkarmaktır. Sürgün müddetinin tayini hakime aittir. İmam Şafii'ye göre, sürgün müddeti hürler için bir yıldan fazla olamaz.
10- Teşhir: Suçlunun yüzüne siyah boya sürerek veya bir merkebe ters bindirerek şehir içinde dolaştırılması ile olur.
11- Çeşitli cezalarla tehdid; suçluyu durumunu düzeltmemesi halinde bazı cezalar verileceği tarzında tehdid etmek.
12- Memuriyetten azl; vazifesini ihmal eden bir memuru memuriyetten çıkarmak.
13- Kulak bükmek.
14- Dayak atmak; dayağın şekil ve mikdanna ileride temas edilecektir.
15- Öldürmek; yeryüzünde fesad çıkarmayı adet edinen ve bu huyundan vazgeçmeyen kişi öldürülür. Buna hadden öldürme de denilir.
16- Evini yıkmak; Bu da fesadı adet edinip bundan vazgeçmeyenlerin bulundukları odayı üzerine yıkarak öldürmektir.
17- Para cezası; Suçludan bir mikdar para alınır. Suçlu durumunu düzeltirse parası iade edilir. Düzeltmezse hazineye intikal eder.
Suçluya para cezası verilmesinin cevazı sadece Ebu Yusuf'un görüşüdür. Diğer müctehidtere göre para cezası yoluyla ta'zir olamaz.[350]

B - Tazirlerin Suçlulara Göre Mertebeleri:

Hakimler tazir konusunda suçların mahiyetlerini, suçluların mevkilerini, kabiliyetlerini, suç işlemeyi adet haline getirenlerden olup olmadıklarını göz önünde tutarlar ve ona göre bir ceza takdir ederler. Çünkü cezaların caydırıcılığı suçlunun durumuna göre farklılık gösterir. Bazı insanlar çok hafif bir tekdiri fevkalade onur kırıcı addederek bir daha o suçun semtine yaklaşmazken bir başkasına halkın ortasında dayak bile kâr etmez.
İşte bu yüzden bazı fakihler tazirleri şu sınıflara ayırmışlardır:
1- En üst seviyede mevki ve onur sahibi olanlar; bunlara verilecek ta'zir sadece suçu bildirmekten ibarettir.
2- Şahsiyet sahibi eşraftan olanlar: Bunlara verilecek ta'zir. suçu bildirmektir. Ama bu, suçluyu mahkemeye çağırarak veya bir vasıta ile bildirmek yoluyla olur.
3- Normal halk tabakası: Bunlar hem mahkemeye çağırılarak,ihtar hem de bahsedilerek cezalandırılırlar.
Bu cezalar gerek Allah haklarına gerek kul haklarına karşı büyük bir cür'et gösterilmemesi halindedir. Ama Allah veya kul

haklarına büyük cür'et gösterenler kim olurlarsa olsunlar daha ağır şekilde tazir edilirler.[351]

C- Taziri Gerektiren Suçlar:

Tazirin tarifinden de anlaşıldığı gibi tazir, hakkında had ve kısas bulunmayan suçlara verilir. Biz burada örnek olarak tazir yoluyla cezalandırılan bazı suçlara işaret edelim:
1- Dine ahlaka ve umumi adaba aykırı olarak yapılan hareketler.
2- Ramazanda özür olmadığı halde açıktan oruç yemek.
3- Halk arasında yayılan bid'atlerden kaynaklanan suçlar.
4- Mübarek şahıslar ve mübarek makamlara karşı yapılan saygısızlıklar.
5- Devletin meşru emirlerine uymamaktan neşet eden suçlar.
6- Yalan şahitlik, yalan yere yemin etmek.
7- Memuriyeti suistimal.
8- Rüşvet alıp vermek.
9- İçkinin dışındaki uyuşturucuları kullanmak veya ticaretini yapmak.
10- Ammeye ait yerleri işgalden kaynaklanan suçlar.
11- Kalpazanlık yapmak (sahte para basmak).
12- Hileli iflas dolandırıcılık.
13- Kumar vs. gibi haram kazançla uğraşmak.
14- Alışverişe hile karıştırmak.
15- Sözle; fiille, hatta bakışıyla halkı rahatsız etmek. 16- Suya. gıda maddelerine, ilaçlara halk sağlığına zarar veren maddeler.
Tabi bunlar tazir cezası verilen suçların tamamı değildir. Yukarıda da temas edildiği gibi örnek olarak zikredilmişlerdir. Hakkında had, kısas ve diyet olmayan bütün suçlarda tazir uygulanır.
Taziri gerektiren suçlar kadınların şahitliğinin kabul edilmesi, şüphelerle düşmeyişi, affedilmesi, mümeyyiz çocuklara da uygulanabilmesi gibi özelliklerle haddi gerektiren suçlardan ayrılırlar.
Tazir cezasını uygulama yetkisi de diğer suçlarda olduğu gibi devlet başkanına veya onun tayin ettiği bir görevliye aittir.
Ta'zirle ilgili bu genel ve kısa bilgiden sonra hadisin konusu olan "darb (dayak atma)" meselesine dönebiliriz.
Ta'zir için dövmek, el ile veya bir sopayla olabilir. Bu hadis, dövmenin azami haddini on olarak tesbit etmiştir. Ahmed b. Hanbel bu hadisin zahirini alarak tazir için on değnekten fazla vurulamayacağını söylemiştir. Bazı Şafiiler ve zahiri uleması da bu görüştedirler. Ulemanın geri kalanı on değnekten fazla vurulabileceğini söylemekte ama bunun azami haddinin tesbitinde ittifak edememektedir.
İmam Malik'e göre, vurulacak sopa miktarı maslahata ve yetkili merciin takdirine bağlıdır. Maslahat gerektiriyorsa yüz değnekten de fazla olabilir.
İmam Şafii'ye göre hürler için kırktan az olmalıdır.
İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre en fazla otuz dokuz, en az üç sopa olabileceğini söyler. Hanefi imamlarından Ebu Yusuf'a göre ise üç ile yetmiş beş veya yetmiş dokuz arasında değişir.
İmam-ı Azam ve Muhammed tazir için azami mikdan tayin ederken köleler için meşru kılınan en düşük haddi, İmam Ebu Yusuf ise hürler için meşru kılınan en düşük haddi esas almışlar, ancak birer kamçı aşağısını
takdir etmişlerdir.
İbn Ebi Leyla da, tazirdeki azami sayıyı yetmişbeş olarak takdir edenlerdendir.
Görüldüğü eibi cumhurun görüşü; üzerinde durduğumuz hadise uysun düşmemektedir. Çünkü hadis en fazla on sopa vurulacağını söylerken alimler bunu 39. 75, 79 hatta daha fazlaya çıkarmışlardır. Acaba bu görüşlere sahip olan alimler niçin bu hadis îîe amel etmemişler ve görüşlerini ortaya koyarken nelere dayanmışlardır? İbn Hacer el- Askalani'nin belirttiğine göre:
a) Bu hadisi ta'n edenler vardır. Ama bu şekildeki bir cevap tutarsızdır. Çünkü Şeyhayn bunun sıhhatinde ittifak etmişlerdir.
b) Bu hadisin hilafına sahabenin ameli vardır. Sahabenin bir hadisin hilafına ameli o hadisin mensuh olduğunu gösterir. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Ebu Muse'l-Eş'ari'ye yazdığı bir mektupta yirmi kamçıdan fazla vurmamasını emretmiştir. Yine Hz. Ömer'den yüz değnekten fazla vurduğu ve sahabelerin buna itiraz etmediği rivayet edilmiştir.
c) Hz. Peygamber (s.a)'in bu hadiste varid olan hükmü, muayyen bir olay ve muayyen bir şahsa attir. Genel değildir.
d) Hadisteki tahdid kamçı ile ilgilidir. Bir sopa veya el ile vurulduğunda bu haddi aşmak caizdir.
Tabi bu görüşler tenkid edilebilir ve zaten tenkid edenler de olmuştur. Şevkani, NeyiuM-Evtar'da şöyle der: "Beyhakî sahabeden bu konudaki amel üzerinde ittifakın olmadığını nakletmiştir. O halde {üzerinde durulan bu hadisi) neshettiği nasıl iddia edilebilir?"
Hattabi. tazirin miktarı konusundaki farklı görüşlerin suç ve cinayetlerin farklılığından kaynaklandığını söyler ve ulemanın görüşlerini nakleder.
Tazir için dövme, adet olarak hadlerden daha aşağı olmakla beraber şiddet olarak onlardan daha ağırdır. Yani tazir için dövmek had için dövmekten daha şiddetli oiur. Cezalandırılacak kişinin üzerinde varsa kürk. parke, palto vs. gibi elbiseler çıkartılıp öyle dövülür. Yüz. baş ve tenasül uzuvlarının dışındakiler olmak kaydıyla hepsinin aynı uzva vurulması caizdir.
Tazir konusunda daha geniş bilgi almak isteyenler fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerine müracaat edebilirler.[352]

Had Uygulanırken Yüze Vurmak[353]

4493... Ebu Hureyre (ta)'den demiştir ki:
Rasûlulîah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz vurduğu /aman yüzden sakınsın."[354]

Açıklama

Yüz, insanın insanî Özelliklerinin toplandığı, güzelliğinin belirdiği yerdir. İnsanın duyu organlarından bir çoğu yüzde bulunduğu gibi, sevinmek, üzülmek, utanmak gibi ruhî hallerinin de görüntü mahallidir. Onun için yüz, insanın en şerefli organıdır. Hem insan şerefini rencide etmemek hem de yüzde bulunan organların herhangi bir zarara uğramasına meydan vermemek için Rasûlulîah yüze vurmayı nıenetmiştir. Bu, hadleri uygulama anına şamil olduğu gibi nıücerred terbiye için olan dövmelere de şamildir.[355]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/9-10.
[2] Buhari, cihad 145; Tirmizi, hudûd 25; Nesâî, Tahrîmü'd - dem, 14; İbn Mace hudûd 2; Ahmed b. Hanbel, I, 217, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/10.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/10-12.
[4] Buhari,diyât 6; Müslim, kasâme 25; Tirmizi, diyât 10;hudûd 15; Nesai, tahrimu'd-dem 5; İbn Mace. hudûd 1; Darimi, hudûd 2, siyer 11; Ahmed b. Hanbel I, 282, 428.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/12.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/13-14.
[6] Nesai, tahrimu'd-dem.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/14.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/14-16.
[8] "Rasulullah susmakta" manasına gelen hal cümlesi, Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde "Rasulullah dişini misvak fiyordu" anlamına gelecek şekildedir. Ayrıca Müslim'de "Rasululiah" yerine "Nebî" denilmiştir.
[9] Ebu Musa'nın asıl adı Abdullah, babasının adı da Kays'dır. Ravi, Hz. Peygamber'in bu sahabeye künyesi olan Ebu Musa ismiyle mi. yoksa adı olan Abdullah b. Kays diye mi hitabettiğinde şüphe etmiştir.
[10] Şüphe ramidendir.
[11] Şüphe ravidendir.
[12] Buhari. istitabetü'l-mürteddin 3; Müslim, imare 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 409. Hadisin izahı 4357 no'lu hadisten sonra gelecektir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/16-17.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/18.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/18-19.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/19.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/19-20.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21.
[18] Nesai, tahrim 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21.
[19] Nesai, tahrimu'd-dem 14; Ebû Davûd, cihad 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21-22.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/22-23.
[21] Müslim, iman 124; Nesai. tahrimu'd-dem 12,13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/23.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/23-24.
[23] Nesai, tahrimu'd-dem 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/24-25.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/25.
[25] Sâdece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/26.
[26] İbn Abidin'in bu risalesi; Rasûlullah'a veya ashaba küfreden kişiye ait hükümleri ihtiva etmektedir. Resâili îbn Abidin'in 15 risalesidir. Bk. Mecmuatu Resal-i İbn Abidin: I, 282. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye de, es-Sarimü'I-Meslûl alâ Şâtimi'r-Rasul adındaki 600 sayfalık eserini bu konulara tahsis etmiştir.
[27] Bu iki hadis zayıftır. Birincisinin isnadında Abdulaziz b. Hüseyn vardır. İbn Hibban onu cerhetmiştir, ikincisinin isnadına da İbn Salah vakıf olmadığını belirtmiştir.
[28] İbn Abidin. Resâil I, 303.
[29] İbn Abidin. a.g.c, I. 305 ve dev.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/26-30.
[31] "Sert davrandı" diye terceme ettiğimiz cümlenin "adam da ona kötü davrandı, küfretti" şeklinde anlaşılması mümkündür (Bezlü'l- Mechûd).
[32] Ahmed b. Hanbel'in bu sözleri, Hz. Ebu bekr'in son sözlerinin ifadesidir. Bazı nüshalarda mevcut değildir. Nesai, tahrimu'd-dem, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/30-31.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/31-32.
[34] Buharı, zekat 68; cihad 152; tıp 6; hudud 17; Müslim, kasâme, 9,10,11; İman 184; Tirmizi vudû' 55; et'ime 38; tıb 6; İbn Mace, hudûd 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/32-33.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/33.
[36] Maide (5) 33. Parantez içindeki kısım, ayetin hadis metninde olmayan bölümünün mealidir.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/33.
[38] Buhari, tıp 5; Tirmizi, taharet 55; Nesâî, tahrim 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34.
[40] Haccac b. Yusuf es-Sekafî, Enes b. Malik'e bir mektup yazıp Rasûlullah'ın verdiği en büyük cezayı sormuş, o da bu hadiseyi haber vermiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34-35.
[41] Mâide (5)33.
[42] İbn Cerîr'in rivayetine göre yukarıdaki sözler İbn Ömer'e anlatılmış o da bu ayetlerin Rasûlullah'ı ılab için indiği iddiasını reddedip "Rasûlullah'ın verdiği ceza sırf o gruba aitti, bu ayet onların dışında Allah'a karşı savaşanlar hakkında indi ve göz oyma cezası kaldırıldı" demiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/35.

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36.
[44] Nesâî, tahrimu'd-dem, 9,10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36.
[45] Kurtûbî, el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'ân, VI, 151, 152.
[46] el-Mevsılî, el-Ihtiyar lî ta'lili'l-Muhtâr, IV, 114.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36-40.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/40.
[49] Buhârî, hudud 12; enbiya 54; Müslim, hudud, 8.9; Tirmizi, hudûd 6; İbn Mâce, hudud 6; Nesâi, sarik 6; Darimi. hudûd 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/41.
[50] Müslim, hudûd, 10; Nesâi, sarik 5,6; Ahmed, b. Hanbel, II, 151.
[51] Ebû Davud'un ta'ükan naklettiği bu rivayetlerden her biri çeşitli hadis mecmualarında mevcuttur.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/41-42.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/43-44.
[53] Elimizdeki Ebû Dâvud nüshalarında bu başlık bulunmamakla birlikte; Teysîru'l-Menfaah ile Concordance'da bu başlığı taşıyan bir babın bulunduğuna işaret edilmiştir.
[54] Ahmed b. Hanbel, VI, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/44.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/44-45.
[56] Nesai. kalu's-sarik, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/45.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/45-46.
[58] Hezzal; Nuaynı'm babasıdır. Medine'de oturan bir.sahabidir. Mâız'ın babası Malik, Hezzali vasî tayin etmişti. Hadisin tahrici için 4419 nolu hadise bkz.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46-47.
[62] Tirmizi, hudûd 22.
[63] Bu rivayet 4445 numarada gelecektir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/47-48.
[64] Bu rivayet 4440 numarada gelecektir.
[65] Bu konudaki çeşitli rivayetler için bk. Şevkânî, Neylü'l- Evtâr Şerhu Münteka'1-Ahbâr, VII, 106 ve dev.
[66] el-Mergınani, el-Hidaye, II, 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/48-50.
[67] Şek, ravilerden birisine aittir.
[68] Nesai, katu's-sarik 3; İbn Mace, hudûd, 29; Darimi, hudûd 6; Ahmed, b. Hanbel, V, 293.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/50-51.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/51-52.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/52-53.
[72] Buhari, hudûd 27; Müslim, hüdûd 24; Ahmed b. Hanbel, V, 262, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/53.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/53-54.
[74] Buhari, Ezher b. Abdullah'a. Ezher b. Said ve Ezhcr b. Yezid de denildiğini söyler. Tâbi-ûn'dandır. Bu zan bazan Harâzî bazatt Murâdî bazan da Müzeni diye nisbetlendirmişlcrdir. İbn Ebi Davud, Kitabu'd-Duafa'sında bu zatın Hz. Ali'ye küfrettiğini söyler. Ebu Davud'da: "Ben ona buğzederim" der. Ezelî "Onun mezhebi hakkında ileri-geri konuştular" demiş, Aclî, sika olduğunu söylemiştir (Bezlu'l - Mechûd, XVII, 326).
[75] Kelâ: Yemen'de bir kabiledir.
[76] Nesai, katu's-sarik, 4.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/54-55.
[78] Trablusî, Mınînü'l - Hukkânı, 194.
[79] Bk. İbn Abidin. Haşiyetü Reddi'l - Muhtar ala'd-Dürri'l-Muhtar, IV, 87, 88.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/55-57.
[81] Müslim, hudûd 1; Tirmizi, hudûd 16; Nesai, katu's-sarık 9,10; Ahmed, b. Hanbel, VI, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/57.
[82] Buhârî, hudûd 13: Müslim, hudûd 2; Nesâî. Katu's - Sarık, 9-10; İbn Mâce hudûd 22- Ahmed b. Hanbel II, 36, 41, 80, 126. 163.
[83] Hadisi Ebu Davud'a Ahmed b. Salih ve Vehb b. Beyân nakletmelerdir. Bu kısım Ahmet b. Salih'in rivayetidir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/57-58.
[84] Buhâri, hudûd 13; Müslim, hudûd 6; Nesâi, katu's-sarık 8-10; İbn Mâce hudûd 22- Tirmizi, hudûd 16; Malik, hudûd 21; Darimi, hudûd 4; Ahmed b. Hanbel, II. 6, 54, 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58.
[85] Nesâi, sarık X; Ahmed b. Hanbel II. 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58.
[86] Müslim, hudûd 7; İbn Mâce. hudûd 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58-59.
[87] Müslim, hudûd 7; İbn Mâce. hudûd 22.
[88] Maide 5, 38.
[89] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehîd, (Beyrut 1982), IV, 448.
[90] İbn Kudâme el-Muğnî (Beyrut (1984). X, 238.
[91] Mergınânî, el-Hidaye Şerhu bidayeti'l-Mübtedi, II, 118, 119.
[92] Şerhu Meâni'1-Âsar II. 93.
[93] Zeylaî. Nasbûrraye, III. 359.
[94] Şevkânî. Neylu'l-Evtâr, VII, 141 ve dev.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/59-62.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/63.
[97] "Hurma" diye terceme etliğimiz "el-keser" kelimesi, hurma ağacının ortasındaki beyaz renkli bir nesnedir. Araplar bu nesneyi yerler. Bu kelime, hurma çiçeği manasına da gelir. Maksat birinci manadır.
[98] Nesai, katu's-sarik 13; Tirmizi, hudûd 19; İbn Mace, hudûd 27; Darimî, hudûd 7; Malik, hudûd 32; Ahmet b. Hanbel, III, 463, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/63-64.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/65.
[100] el-Ceziri, Kitabü'l - Fıkh ale'l-Mezahibi'l - Erbaa, V, 174.
[101] İbn Kudame. Muğnî, X, 260.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/65-66.
[103] Metinde köşeli parantez, tercemede normal parantez içindeki ibareler, farklı nüshaları ifade etmektedir. Nesâî, katu's-sank 12; Tirmizi, büyü 54; İbn Mâce, hudûd 28; Ahmed b. Hanbel, II 180. 224.
[104]Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/66-67.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/67-68.
[106] Nesai, nikah 60; hıyel 15; sarık 13; Tirmizi, hudûd 18; îbn Mace, hudûd, 26 filen 3; Ahmed b. Hanbel III, 140, 197, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/68.
[107] Tirmizi, hudûd 18; Nesai, katu's-sarik 13; İbn Mâce, hudûd 26, Darimi, hudûd 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/68-69.

[108] Önceki rivayetlerin kaynakları.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/69.
[110] Bu tarif Hanefilere aittir.
[111] İbnü'I-Humam, Şerhu Fethi'l - Kadir, V, 136.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/69-71.
[113] cümle bazı matbu nüshalarda "abamın üzerinde uyuyordum..." manasını verecek şekilde harekelenmişsin Bu tür harekeleme diğer rivayetlere ve hadisenin akışına daha uygun düşmektir.
[114] Nesai, Katu's-sank 5; İbn Mâce, hudud 28.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/71-72.
[116] Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-i Fıkhıyye Kamusu, III, 15.
[117] Bk. el-Mevsılî, el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar, I, 104.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/72-74.
[119] Müslim, hudûd 10.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/74-75.
[121] Nesai, sarik 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/75.
[122] Bu rivayet 4374 numarada geçti.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/75-76.
[123] Bu tabirler .için bk. Bilmen Ö.N. Istılahât-ı Fikhiyye kamusu, IX, 144, 145.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/76-78.
[125] İbn Mace. talak 15; Ahmed b. Hanbel, I, 155, 158, VI, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/78.
[126] Hauabi. Hz. Ömer'in akıl hastası olan bir kadının recmedilmesini emretmiş olup da etrafındakilerin buna razı olmalarının mümkün olmadığını, kadının bazan iyileşip ba-zan da delirdiğini ve iyileştiği esnada zina etmiş olmasının muhtemel olduğunu söyler. Hz. Ömer'in kanaati akıl hastasının, akıllılık anındaki yaptığı suçtan dolayı haddin uygulanması, Hz. Ali'nin kanaati ise uygulanmaması istikametinde olabilir.
[127] Hz. Ömer'in tekbir getirmesine sebep, yaptığı anlaşıldıktan dolayı duyduğu şaşkınlıktır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/78-79.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/79.
[129] Buhari. hudûd 22; Ahmed. b. Hanbel, I, 140, 154, 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/80.
[130] Bu rivayeti, Ebû Dâvûd. Hennad ve Osman b. Ebi Şeybe'den almıştır. Osman, Ebû Zebyan'ın yanına el-Cenbi'yi eklemediği halde, Hennad eklemiştir.
[131] Tirmizi, hudûd I; Dârimî. hudûd 1; Ahmed b. Hanbel, I, 118; VI, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/80-81.
[132] Buharı, Hudud 22; İbn Mace, talak 15; Tirmizi, hudûd 1; Dârimî, hudûd 1; Ahmed b. Hanbel VI, 100, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/81-82.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/82-83.
[134] Karaman H., Mukayeseli İslâm Hukuku, I, 176.
[135] Bilmen Ö.N. Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fikhıyye Kamusu, 1, 228.
[136] Ehliyet ve arızaları ile ilgili geniş bilgi için Usulü fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerine bakılabilir. Ayrıca bkz. Ö.N. Bilmcn'in Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhıy-ye Kamusu, I. 226, H. Karaman. Mukayeseli İslâm Hukuku, I, 177 ve devamı.
[137] Mecelle, 944 ve 980'nci maddeleri.
[138] Mecelle: Madde 943.
[139] Zeydan Abdül-Kerim, el-Veciz fi Usuli'I-Fikh, 74.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/83-86.
[141] Tirmizi, siyer 29; îbn Mace, hudûd 4; Darimi, siyer 26; Ahmed b. Hanbel IV, 310, V, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/86.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/86-87.
[143] Buharı, megazî 29; şehâdât İ 8; Müslim, imara 91; İbn Mace, hudûd 4; Ahmed b. Hanbel II, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87.
[144] Yukarıdaki hadisin diğer kaynaklarında bu rivayet ayrı bir hadis olarak değil, önceki hadisin peşinde ta'lik olarak verilmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87.
[145] Ahd-i Kadîm, Teşriiye 20/ 10-15.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87-90.
[147] Tirmizi. hudûd 20; Nesai, katu's-sarik 16 Ahmed b. Hanbel, IV, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/90.
[148] Mergnânî, el-Hidaye, II, 103.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/90-92.
[150] Şüphe ravidendir.
[151] Şüphe ravidendir.
[152] İbn Mace, fiten 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/92-93.
[153] Bu hadisler için bk. Zeylâî, Nasbu'r-Râye, III, 366, 367.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/93.
[155] Nesai.katu’s-sârık, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/934-95.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/95-97.
[157] Tirmizî, hudûd, 17; Nesaî, katu's-sarık 18; İbn Mace, hudud 23; Ahmed, b Hanbel,VI, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/98.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/98.
[159] Bu bab'a Concordance'da numara verilmemiştir.
[160] İbn Mace. hudûd 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.
[163] Nisa (4) 15.
[164] Nisa (4) 16.
[165] Nur, (24) 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99-100.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/100.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/100-101.
[168] Müslim, hudud 3; Tirmizi, hudud 8; lbn Mace, hudud 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/101.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/101-102.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/102.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/102-103.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/103-104.

[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/104-105.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/105-106.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/106.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/106-107.
[177] İbn Mâce, hudûd 34.
[178] Basra İle Küfe arasında, Haccac tarafından inşa edilmiş olan bir şehirdir.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/107-108.
[180] İbn Kudâme, el-Muğnî, X, 348.
[181] İbn Kudâme, el-Muğnî, IX, 348.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/108-110.
[183] Buhâri; hudûd 30. 31 Tirmizi; hudûd 7; Müslim; hudûd 15; İbn Mâce, hudûd 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/110.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/110-112.
[185] Bu baba Condordance'da numara verilmemiştir.
[186] "İncik" diye terceme ettiğimiz "vazîf' kelimesine Kâmus'da "atın veya devenin topuğu ile dizi arasındaki kemik" denilmektedir.Nihâye'de ise devenin ayağına vazîf denildiği bildirilmektedir.
[187] Buhârî, hudûd 26. 27; Müslim, hudûd 22. 23 Ahmed, V, 262, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/112-113.
[188] Bazı nüshalarda "liyestetîbe" şeklindedir.
[189] Buharı, hudûd 26, 27; Müslim, hudûd 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/113-115.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/115.
[191] Buradaki "in" edatının nâfîye olması da mümkündür.
[192] Müslim, Hudûd 17,18; Dârimi, hudûd 12 Ahmed V, 86,87,102,103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/115-116.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/116.
[194] Yukarıdaki rivayette geçen, ve "az süt diye" terceme ettiğimiz kelime.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/116.
[196] Müslim, hudud 19; Tirmizi, hudûd 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117.
[198] Buharî, hudûd 28 Ahmed, I, 280, 289, 325.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117-118.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/118-120.
[200] Bu ve önceki hadisi Ebû Davud'a Hasen b. Ali rivayet etmiştir. Hasen b. Ali, önceki rivayeti Abdurrezzak'tan, bunu da Ebû Âsım'dan almıştır. Ebû Âsım'ın rivayetinde, Abdurrezzak'mkinden fazla olarak metindeki rivayet vardır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/120.
[201] Buhârî, hudûd 22, 25, 29; Tirmizi, hudûd 5; Müslim, hudûd 16; Nesâî, cenâiz 63; İbn Mace, hudûd 9; Darimi, hudûd 13. - Hadisi, Musannıfa Ebû Kâmil ve Ahmed b. Menî' Rivayet etmişlerdir. Bundan sonraki kısım Ebû Kâmil'in rivayetindendir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/120-121.
[202] Buhari'nin rivayetinde "Cenaze namazını kıldı" denilmektedir. Babın sonundaki izah esnasında mesele ele alınacaktır.
[203] Müslim, hudud 20; Ahmed, III, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/121-122.
[204] Rivayette söz konusu edilen zât, Mâiz'dır.Münziri, bu hadisin Mürsel olduğunu söyler. Çünkü, sahâbi ravİ anılmamıştır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122.
[205] Müslim, hudud 22. Rasûlullah Mâız'ın sarhoş olup olmadığını anlamak için ağzını koklamıştır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122.
[206] Ğâmidiye diye meşhur bir kadındır. Zina edip, ikrarda bulunmuş ve recmedilmiştir. Bu hanımla ilgili haber 4442 numara da gelecektir.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122-123.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/123.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/123-125.
[210] Sahabidir. Elli yaşında müslüman olmuştur. Künyesi Ebu'l-AIâ'dır. 120 sene yaşamıştır.
[211] Ahmed, 111,479.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/125-127.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/127.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/127.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128-129.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/129.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/129-130.
[220] Müslim, hudûd 24; Tirmizi, hudûd 9; Nesâi, cenâiz 64; İbn Mâce, hudûd 9; Dârimî, hudûd 17; Ahmed b. Hanbel, IV, 430, 435, 437, 440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/130-131.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/131.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/131.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/132.
[224] Müslim, hudûd 23;Dârimi. hudûd 17:Ahmed. B. Hanbel V, 348.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/132-133.
[226] Osman, Ebû Davud'un hocasıdır.Sanki Ebû Davud bu hadisi hocasından okurken anlayamamış da, orada birlikte bulunduğu bir adanı ona anlatmıştır.
[227] Bu kısım bazı nüshalarda mevcut değildir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/133-134.
[228] Ahmed b. Hanbel, V, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/134.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/134-135.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/136.
[231] Dahhak el-Eslemî'nin oğludur. Şamlılardan sayılır.
[232] Buhârî, Ahkâm 39; Sulh; eymân ve'n-nûzûr 3; hudûd 30, 34; Müslim, hudûd 25; Tirmizî. hudûd 8; Nesâi. kudât 22; İbn Mâce hudûd 7; Dârimî, hudûd 12; Mâlik, hudûd 6; Ahmed. b Hanbel, III. 115, 116
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/136-137.
[233] Bakara 2:178.
[234] Bakara 2: 183.
[235] Nisa 4: 24.
[236] Nisâ 4: 16.
[237] Nisa 4: 15.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/137-139.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/139.

[240] Aslen Yahudi idi. Benû Kaynuka kabilesine mensuptu; müslümanlığı kabul etmiş ve ensâr'a yardım etmiştir. Rasûlullah tarafından Cennetle müjdelenmiştir. H.49 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.
[241] Bu adamın Abdullah b. Sûryâ olduğu rivayet edilir.
[242] Buharı, hudûd 37, nıenâkıb 26; Müslim, hudûd 26; Tirmizi. hudûd 10; Mâlik: Hudûd 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/139-140.
[243] Müslüm. hudûd: 28; İbn Mace. hudûd 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/140-141.
[244] Metinde âyetin tamamı yer almamıştır. Ancak biz manânın bozulmaması için tamamının meâüni verdik.
[245] Mâide (5)41-47.
[246] Mâide sûresinin 41 - ilâ 47 ayetleri, bu hadise üzerine inmiştir. Ancak metinde tamamı yer almamış sadece işaret edilmiştir.
[247] Müslim, hudûd 28; İbn Mâce 10. Bu babın ilk hadisinde geçen olay kastedilmektedir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/141-143.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/143-144.
[249] Hadis, Ebû Davud'a bir kaç kanaldan gelmiştir. Bunlardan birisi Macmer vasıtasıyla gelendir.
[250] İbn Hacer'in dediğine göre, tecbihinin bu izahı Zührî'ye aittir.
[251] Mâide(5)44.
[252] Bu hadisin isnadında Müzeyne'den bir adam var. Hattâbî onun bilinmediğini söyler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/144-146.
[253] Mâide(5)42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/146-147.
[254] îsnadda mechûl bir adam var.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/147-148.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.
[257] Bu iki rivayet mürseldir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.
[258] Müslim, hudûd 28. Bu hadis, Lü'lü'ü'nün rivayetinde mevcut değildir. İbnü'l-Arâbi ve İbn Dâse'nin rivâyetindendir. Bunu Ebu'l-Kasim ed-Dimeşki' zikretmemiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148-149.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/149-150.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/150-151.
[262] Tirmizî, ahkâm 25; Nesâî, nikâh 58;İbn Mâce, hudûd 35; Dârimî, nikâh 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/151.
[263] Nisa (4) 22.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/151-153.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/153.
[266] Tirmizi. hudûd 21; İbn Mâce, hudûd 8; Nesâî, nikah 70; Dârimî, hudûd 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/154.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/154-155.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/155-156.
[269] Nesâî. nikâh 70; Ahmed, III, 476.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/156.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/156-157.
[272] İbn Mâce. hudûd S: Had. No: 2552.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/157-158.
[274] Tirmizî, hudûd; 24 İbn Mace. hudûd 12.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/158-159.
[276] Musannif Ebû Davud, bu rivayeti ile Âsım'm rivayet ettiği, hayvanla ilişkide bulunana haddin olmadığını bildiren hadisin (n: 4465), Amr b. Ebî Amr'ın rivayet ettiği ve böyle birisine haddin gerekliliğini bildiren hadisi (no: 4464) zayıflattığına işaret etmek istiyor. Ancak, bu ta'likm yeri burası değil, bundan sonraki babtır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/159.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/159-160.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/160-161.
[279] İbn Mâce, hudûd 13; Tirmizî, hudud 23,24; Ahmed I: 217, 269, 300.
[280] Bu cümle, nüshaların çoğunda yer almamıştır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/161-162.
[281] Tirmizi, hudud 23.
[282] Bu kayıt bazı nüshalarda barada yer almamıştır. Bilindiği gibi bu cümle 4463 no'lu hadisin sonunda da geçti. Orada işarcl edildiği gibi asıl yeri burasıdır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/162.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/162-164.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/164.
[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/164-165.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/165-166.
[287] Hud (11)114- âyetin devamı şu şekildedir: "Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir hatırlatmadır."
[288] Müslim, Tevbe, 42; Tirmizi, tefsir sûre 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/166-167.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/167.
[290] Buhari, hudud 35; buyu 13; Müslim, hudûd 32; Tirmizi,hudûd 8; İbn Mâce, ika-metu'l-hudûd 14 Nesai, kusuf 11; Dârimî, hudûd 18; Mâlik, hudûd 14.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/167-168.
[292] Müslim hudud 30; İbn Mace 14; Ahmed b. Hanbel II, 376.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/168.
[293] Buhari, hudud 36; Müslim, hudûd 30; Ahmed b. Hanbel. II. 249, 494.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/168-169.
[294] Nisa (4) 25.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/169-170.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/170-171.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/171-172.
[298] Sad (38)44.
[299] İbnu'l - Humam, Şerhli Fethı'l - Kadir, V, 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/172-173.
[300] Tirmizi, tefsir 24; İbn Mace. hudud 15; Ahmed b. Hanbel, VI, 30,35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/173.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/173-174.
[302] Münafıkların reisidir.
[303] Yusuf (13) 18.
[304] Nur (24) 11. Hz. Aişe hakkında inen ayet sayısı ondur.
[305] Nur (24) 20.

[306] Nur (24) 22.
[307] Buharı, şehadet, 14.
[308] Nur (24) 4.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/174-180.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180-181.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/181-182.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/182.
[315] Hattabî, Hz. Peygamber (s.a)'in adama hiçbir ceza vermeyişini şöyle izah eder: "Muhtemeldir ki adam Abbas'ın evine sığındıktan sonra, içki içtiğini ikrar etmemesi ve içtiğine dair adil şahitlerin bulunmaması sebebiyle Rasûlullah onu cezalandırma cihetine gitmemiştir. Adam yokla yalpa yaparken görülmüş ve sarhoş zannedilmiştir. Ama onun bu hali başka bir sebepten olabilir. Efendimiz de meseleyi araştırmamıştır."
[316] Musannifin bundan maksadı İbn Abbas ve İkrime'dir. Çünkü diğer raviler Medine dışındaki şehirlerdendirler.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/182-183.
[317] Buhari, hudud 5; Ahmed, b. Hanbel, II, 300, 350.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/183-184.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/184.
[319] Müslim, hudud 35, 36; İbn Mace, hudud 16, Ahmed b. Hanbel, III, 115, 180.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/184-185.
[321] Hz. Osman (r.a)'ın kölesidir.
[322] Müslim, hudud 38; İbn Mace, hudud 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/185-186.
[323] "Onun cefasını, sefasını sürüne yükle'" diye terceme ettiğimiz cümle, Araplar arasında bir darb-ı meseldir.
[324] Hadisi Hz. Ali'den nakleden zat.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/186-187.
[326] Hucûrat, 6.
[327] Sahih-i Müslim, Terceme ve Şerhi, VIII, 387.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/187-191.
[329] Tirmizi, hudud 15; îbn Mace, hudud 17; Nesai, eşribe 42.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/191.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/191.
[332] İbn Mace, hudud 17; Nesai. eşribe 42.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/192-193.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/193-194.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/194-196.
[336] Buhari. hudud 4: Müslim, hudud 39; İbn Mace, hudud 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/196.
[337] Bk. 4480 no'Iu hadisin izahı.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/196-197.
[339] Ravinin maksadı, hadiseyi o anda görüyormuş gibi hatırladığını ifade etmektir.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/197-198.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/198-199.
[342] Bu hadis Lü'lüünin rivayetinden değildir. İbıı Dâsc'nin rivayetindendir. İbn Ebİ Hatim: "Bu hadisi babamave Ebu ZürVya sordum, 7ül"1.;' bunu Abdurrahman b. Ez-her'den işitmedi, dediler.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/199-200.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/200.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/200-201.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201.
[347] Buhari. hudûd 42; Müslim, hudûd 40; Tirmizi. hudud 30, İbn Mace, hudûd 32; Darimî. hudûd II: Ahmed b. Hanbel. 111. 466; IV, 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201-202.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/202.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/202-203.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/203-204.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/204-206.
[353] Bu bab bazı nüshalarda mevcut değildir. Bazılarında da Tu'zir babından daha öncedir.
[354] Müslim, birr 13; Ahmed b. Hanbel II. 509.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/206.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/206.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41 HUDUD (ŞER'Î CEZALAR) KİTABI
1. Recm (Taşlayarak Öldürme Cezası) İle İlgili Hükümler
2. Zina İşlediğini İtiraf
3. Zina Cezasıyla İlgili Diğer Hadisler
4. Zorla Zina Edilen Kadın
5. İffete İftiranın Cezası
6. Had Cezası Gerektirmeyen Haller
7. El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlık
8. Kaçak Hırsız Kölenin Elinin Kesilmesi
9. Mahkemeye İntikal Ettikten Sonra Hırsızın Affedilmezliği
10. El Kesmekle İlgili Diğer Meseleler
11. El Kesmeyi Gerektirmeyen Şeyler

41 HUDUD (ŞER'Î CEZALAR) KİTABI

Hadd: Lugatta men etmek, engel olmak demektir. Araplar, yabancıların içeriye girmesine mani olduğu için kapıcıya hadda, derler. Araziyi birbirinden ayıran sınırlara hudud denir, tslâm'da cezalar, fertlerin suç işlemesini önleyici niteliği bulunduğu için böyle isimlendirilmiştir. Haddin ıstılah i manası ise, Allah hakkı olarak yerine getirilmesi zorunlu olan sınırlı ve belirli cezalardır. Bu tarife göre hadd:
1. Allah hakkıdır. Amme menfatıyla alakalıdır. Bundan dolayı, kısasa hadd denilmemiştir. Çünkü bu kul hakkıdır.
2. Cezaların miktan Kur'an ve hadisle tesbit ve tayin edilmiştir. Ta'zİr (had dışındaki) cezasının miktan, Kur'an ve sünnetle tesbit edilmediği için, buna da hadd denilmez.
Haddi gerektiren suçlar ve bu konudaki bazı hükümleri bildiren ayetler şunlardır;
a) Zina. bk. Nur: 2
h) Kazf, yani iffetli kimseye iftirada bulunmak, bk. Nur: 4-5.
c) Hırsızlık, bk. Maide: 39.
d) Sanıp içmek.
e) îrtidat, dinden dönme. bk. Bakara, 218.
f) Yol kesmek ve eşkiyahk. bk. Maide: 33-34.

1. Recm (Taşlayarak Öldürme Cezası) İle İlgili Hükümler

1. Abdullah b. Ömer'den (r.a.): «Yahudiler Resûluîlah (s.a.v.)'e gelerek kendilerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini haber verdiler. Bunun üzerine Resûluîlah (s.a.v.) kendilerine: «Tevratta recm karşılığında, ceza olarak ne var?» diye sorunca: «Zina edenlere meydan dayağı atılarak onları rezil ederiz» dediler. Bunu işiten Abdullah b. Selam «Yalan söylüyorsunuz, Tevrat'ta recm cezası vardır» dedi. Hemen Tevratı getirip açtılar. Biri elini recm. âyeti üzerine koyarak, önünü ve sonunu okumağa başlayınca, Abdullah b. Selâm ona: «Elini kaldır» dedi. Elini kaldırınca, recm âyeti gözüktü, Bunun üzerine Yahudiler: «Doğru ya Muhammed, Tevratta recm âyeti vardır» dediklerinde, Resûluîlah (s.a.v.) zina edenlerin recm edilmelerini emretti, recmolundular.[1]
Ibn Ömer (r.a.) der ki: Recm edilen adamı gördüm, atılan taş lardan korumak için kadının üzerine eğiliyordu.»[2]

2. Said b. Müseyyeb'den: Eşlem kabilesinden bir adam Ebû Bekir (r.a.)'e gelip: «(Kendi hakkında) bu rezil herif zina işledi» deyince Ebû Bekir (r.a.): «Bunu benden başkasına söyledin mi» dedi. Adam da: «Hayır» deyince Ebû Bekir (r.a.): «Allah'a tevbe et ve onun örtüsü ile örtün. (Allah'la kendi aranda gizli kalan günah ve suçunu başkalarına ifşa etme). Çünkü Allah kullarının tevbesîni kabul eder.» dedi. Adamın vicdan kendisine rahat vermedi de, Ömer b. Hattab'a (r.a.) gelip Ebû Bekir (r.a.)'e söylediğini ona da söyledi. Ömer (r.a.) da Ebû Bekir (r.a.) gibi cevap verince, yine vicdanı kendisine rahat vermeyip Resûlullah (s.a.v.)'e geldi ve: «Bu hakir kul zina etti» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'de (cevap vermeyerek) ondan üç defa yüzünü çevirdi, (adam her defasında Resûlullah (s.a.v.)'in yüzünü çevirdiği tarafa gelerek aynı şeyi tekrar ediyor), Resûlullah da her defasında ondan yüzünü çeviriyordu. Adam daha fazla İsrar edince Resûlullah (s.a.v.) evine haber gönderip: «Bunun bir hastalığı ini var, yoksa deli mi?» diye sordu. Onlar da: «Hayır aklı ve sağlığı yerindedir» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): «Bekâr mı, evli mi?» diye sordu. Onlar da: «Evli ya Resûlullah» dediklerinde, Resûlullah (s.a.v.) emir buyurdu, adam recmedildi.[3]

3. Said b. Müseyyeb'den: Bana şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.), Eşlem kabilesinden Hezzal ismindeki şahsa:
«Ey Hezzal! Sen elbisenle onu Örtseydin (bunu gizli tu t saydın), senin için daha hayırlı olurdu.» buyurdu.[4](Hadisin

senedinde bulunan) Yahya b. Said der ki: Bu hadisi, içerisinde Eşlem kabilesinden Hezzal oğlu Nuaym oğlu Yezid'in de bulunduğu bir meclisdo rivayet ettiğimde, Yezid:
Hezzal, benim dedemdir ve bu hadis de doğrudur dedi.[5]

4. îDn Şıhab şöyle rivayet etti: «Bir adam Peygamber Efendimiz (s.av.)'in zamanında zina ettiğini itiraf etti ve kendi aleyhine dört defa şehadette bulundu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) recmedilmesini emir buyurdu. Hüküm infaz edildi.»
îbn Şihab: «işte bu sebeple kişi kendi aleyhindeki itirafından sorumlu tutulur.» dedi,[6]

5. Abdullah b. Ebî Müleyke'den: Hamile bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek zina yaptığını itiraf etti. Resûîulîah (s.a.v.):
«— Doğum yapıncaya kadar git» buyurdu. Kadın doğum yapıp Resûlullah (s.a.v.)'a gelince:
«— Git (sütten kesinceye kadar) çocuğu emzir» buyurdu. Kadın da çocuğu sütten kesip yine Resûlullah (s.a.v.)'a gelince:
«— Git çocuğu bakıp gözetecek birinin yanına bırak»
dedi. Kadın çocuğu birinin yanma bırakıp gelince, Resûlullah rec-medilmcsine hüküm verdi, kadın da taşlanarak öldürüldü.[7]

6. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Halid el-Cühenî rivayet ettiler: İki adam davalarını Resûlullah (s.a.v.)'a arzettiler. Onlardan biri:
«—Ya Resûlullah aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet,» dedi. Ondan daha anlayışlı olan diğeri:
«— Evet ya Resûlallah! Aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet ve konuşmam için bana müsaade buyur» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Konuş» deyince, adam şunları anlattı:
«— Oğlum bunun yanında işçi (=asîO idi. Karısıyla zina etti. Bu hasmım oğlumun cezasının taşlanarak öldürülme olduğunu bana haber verince, ben yüz koyun ve bir cariye vererek oğlumu kurtardım. Sonra bunu bilenlere sordum. Onlar: Oğlunun cezası yüz kırbaçla bir yıl sürgündür. Bu adamın karısının cezası da reemdir diye fetva verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v):
«— Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, aranızda elbette Allah'ın kitabiyle hükmedeceğim:[8] Cariyenle koyunların sana iade olunacak, oğluna da yüz kırbaçla bir yıl sürgün cezası verilecektir» buyurdu. Oğluna yüz kırbaçla bir yıl sürgün cezası verdi. Üneys'e de diğer adamın karısına gitmesini, şayet suçunu itiraf ederse recmetmesini emretti. Kadın suçunu itiraf edince onu recmetti.[9]
imam Malik der ki: Hadiste geçen asif, ücretle çalışan kişi demektir.

7. Ebû Hureyre (r.a.)'den: «Sa'd b. Ubade Resûlullah (s.a.v.)'e: «Ne buyurursun, hanımımı yabancı bir erkekle yakaladığımda dört şahit getirinceye kadar ona zaman mı tanıyayım?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet»dedi.[10]

8. Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan: «Ömer b. Hattab (r.a.)'ı işitim, şöyle diyordu: Allah'ın kitabında evli olup da zina eden ve suçları delil veya gebelik ya da itirafla sabit olan erkek ve kadına recm (taşlayarak öldürme) cezası vardır.[11]

9. Ebû Vâkıd el-Leysî'den: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'da iken yanına bir adam gelip karısının yanında yabancı bir erkek gördüğünü söyledi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), beni bu meseleyi sormak üzere adamın karısına gönderdi. Kadının yanına geldim. Yanında bir takım kadınlar vardı. Ona, kocasının Ömer b. Hattab'a anlattığı şeyi ve kocasının bu sözüyle kendisinin cezalandınlamıyacağı-m haber verdim ve suçu üzerine almaması için bir takım telkinde bulundum. Fakat kadın suçundan dönmeyi kabul etmeyip itiraf etmede direndi. Bunun üzerine Hz. Ömer, emir verdi ve kadın rec-medildi.

10. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. Müseyyeb'i işittim. Şöyle diyordu: Ömer b. Hattab, Mina'ya çıktı. Kumluk bir yere devesini ıhtırdı. Sonra kumdan bir yığın yaptı. Abasını üzerine yayarak yattı. Daha sonra ellerini göğe kaldırıp şöyle dua etti: «Ey Allah'ım! Yaşlandım, kuvvetten düştüm, ülkem (islâm hududları) genişledi. Eksik, fazla haksızlık yapıp kusur işlemeden ruhumu al» dedi.[12] Sonra Medine'ye geldiğinde insanlara şöyle hitabetti:
«Ey insanlar! Sizlere sünnetler ve farzlar bildirildi. Dosdoğru islam yoluna bırakıldınız. Ancak insanları doğru yoldan sağa sola saptırırsanız (orasına karışmam).» Sonra elinin birini diğerine vurarak şöyle devam etti: «Kalkıp da Allah'ın kitabında recm hükmünü bulamıyoruz diye (tilaveti mensuh olan) recm âyetini inkâr ederek helak olmaktan sakınınız. Resûlullah (s.a.v.) recm etti.[13] Biz de recmettik. Eğer insanlar: 'Ömer, Allah'ın kitabında ziyade yaptı' demeseydi: 'Evli erkekle evli kadın zina ederlerse onları muhakkak recmediniz* âyetini (Kur'an'a) yazardım. Çünkü biz bunu (Resûlullah zamanında) okuduk.
îmam Malik der ki: Said b. Müseyyeb: «Zilhicce ayı çıkmadan Hz. Ömer şehid edüdi»[14] demiştir.
îmam Malik der ki: «(Tilaveti mensuh olan recm âyetinde geçen) eş-Şeyh ve eş-Şeyha kelimeleri evli erkek ve evli kadını demektir.[15]

11. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Osman b. AfFan'a altı aylık evli, doğum yapmış bir kadın (daha önce zina yapmış olabileceği gerekçesiyle) getirildi. Hz. Osman da kadının recm edilmesini emredince, Ali b. Ebi Talib:
«—Kadının recmedilmesi gerekmez. Çünkü Allah'ın kitabında: «İnsanın ana rahmine düşmesi ile sütten kesilmesi süresi otuz aydır»[16] «—Emzirme süresini tamamlamak isti-yen anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler»[17] buyurur. O halde gebelik

altı ay olabilir. Kadının recmedilmesi gerekmez. Bunun üzerine Osman b. Affan, kadının arkasından haberci gönderdi. Fakat kadını recmedilmiş buldu.
imam Malik, îbn Şihab'a, Lut kavminin yaptığı gibi yapanların (homoseksüellerin) durumunu sorunca:
«— Muhsan olsun olmasın recmedilmesi gerekir» dedi.[18]

2. Zina İşlediğini İtiraf

12. Zeyd b. Eslem'den: «Resûlullah (s.a.v.) zamanında bir adam zina yaptığını itiraf edince, Resûlullah bir kırbaç istedi. Hemen kendisine kırık bir kırbaç getirilince:
«— Daha sağlamını» buyurdu. Bu defa budaklan kesilmemiş yeni bir sopa getirilince:
«— Biraz küçüğünü» buyurdu. Bu defa da budakları kesilmiş düzgün ve eğilebilen bir kırbaç getirilince Resûlullah (s.a.v.) emretti, adam kırbaçlandı. Sonra Resûlullah (s.av.) şöyle buyurdu:
«— Ey insanlar! Allah'ın takdir ettiği cezalardan uzaklaşma zamanı geldi. Şu çirkin şeylerden birini kim işlerse açığa vurmasın, tevbe ve Allah'ın affıyla gizli kalsın. Zira kim gizlenmesi gereken şeyi açığa çıkarırsa, biz de Allah'ın kitabını (hükmünü) kendisine tatbik ederiz»[19]

13. Ebû Ubeyd'in ki2i Safîyye şunları anlattı: Ebû Bekir (r.a.)'e bekâr bir cariye ile zina yapıp onu gebe bırakan, sonra da suçunu itiraf eden bekâi bir adam getirildi de Ebû Bekir (r.a.) emir verdi, adama yüz kırbaç vuruldu ve Fedek'e[20] sürüldü.
imam Malik der ki: Önce zina ettiğini itiraf edip sonra bu itirafından dönerek ben zina etmedim diyen kimsenin itirafından dönmesi kabul edilir. Kendisine zina cezası uygulanmaz. Zira bu had (ceza) Allah hakkıdır. Ceza şu iki şeyden biriyle tatbik edilir:
1. Ya suçlunun zina yaptığım isbat eden dört şahit,

2. Ya da suçlunun kendi itirafı. Suçlu itirafında devam ederse ceza tatbik edilir.
îmanı Malik der ki: Yetiştiğim alimlere göre zina eden köleler sürgün edilmezler.[21]

3. Zina Cezasıyla İlgili Diğer Hadisler

14. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid el-Cüheni (r.a.)'den: «Resû-lullah (s.a.v.)'e evli olmayan cariye zina ederse buna ne ceza verilecek diye sorulunca:
«Zina ederse kırbaçlayınız. Sonra yine zina ederse yine kırbaçlayınız. Sonra tekrar zina ederse sizde tekrar kırbaçlayınız. Daha sonra bir örme urgan (=dafîr) karşılığında da olsa onu satınız» buyurdu.[22]
îbn Şihab «Resûlullah üçüncüden sonra mı yoksa dördüncüden sonra mı satın buyurdu bilemiyorum», dedi.
imam Malik şöyle demiştir: Hadiste geçen dafîr kelimesi ip (~habl) demektir.

15. Nafi'den: Bir köle esir alınan cariyelerin bekçiliğini yapıyordu. Bunlardan birini zorlayarak onunla zina etti. Ömer b. Hattab köleyi kırbaçladı ve sürgün cezası verdi, cariyeyi kırbaçlamadı. Çünkü köle kendisini zorlamıştı.[23]

16. Mahzum kabilesine mensup Ebû Rabia oğlu Ayyaş oğlu Abdullah'dan: Ömer b. Hattab, Kureyş gençleriyle bana da emretti. Devletin esir aldığı cariyelerden zina edenlere ellişer kırbaç vurduk.[24]

4. Zorla Zina Edilen Kadın

îmam Malik der ki: Hamile olarak bulunan kocasız kadın: »Zina yapmaya zorlandım veya evlendim» dese, evli olduğuna veya zorlandığına veya bekârsa kendisinden kan geldiğine ya da imdat dileyip yardımına gelindiğinde bu halde bulunduğuna veya o duruma düşmesine sebep olan benzeri sebepler bulunduğuna dair delil getiremezse sözüne itibar edilmez, kendisine zina cezası tatbik edilir.[25]
îmam Malik der ki: Zorla zina edilen kadın, üç hayızla temizlenmedikçe evlenmez. Şayet hayzında şüphe ederse, bu şüpheden kendini kurtarıp temizlenmedikçe evlenemez.[26]

5. İffete İftiranın Cezası[27]

17. Ebu'z-Zinad'dan: Ömer b. Abdulaziz bir köleye iffete iftira suçundan dolayı seksen kırbaç vurdu.
Ebu'z-Zinad der ki: Abdullah b. Amir b. Rabia'ya bunu sordum. O da şöyle cevap verdi: Ben Ömer b. Hattab, Osman b. Affan ve bunlardan sonraki halifelere yetişdim. Bunlardan hiç birinin, iffete iftira suçundan dolayı köleye kırk kırbaçtan fazla vurduğunu görmedim.[28]

18. Züreyk b. Hakim el-Eylî'den: Mısbah isminde bir adam oğlundan yardım diledi. Oğlu biraz gecikti. Sonra gelince babası:
«— Ey zinakâr» dedi. Züreyk der ki: Bunun üzerine oğlu (iffetine iftira suçundan dolayı) babasını bana şikayet etti: Ben de babasını kırbaçlamak isteyince [29] oğlu:
«— Vallahi babamı kırbaçlarsan, ben de zina yaptığımı ikrar ederim» dedi. Oğîu böyle deyince iş büsbütün karıştı,

içerisinden çıkamadım. Durumu o zaman vali bulunan Ömer b. Abduîaziz'e yazdım. O da bana:
«— Oğlunun affim kabul et» diye cevap verdi.
Züreyk der ki: Ömer b. Abdulaziz'e yine:
«Kendisine ya da ana ve babasına zina suçu isnad edilip de ana ve babasından biri ya da her ikisi ölen kimse'hakkmda ne buyurursun?» diye yazdığında şöyle cevap verdi:
«Adam kendisiyle ilgili iftirayı affederse affını kabul et. Her ikisi veya biri ölü olan ana ve babasına iftira edilmişse o zaman Allah'ın kitabıyla hükmet (seksen kırbaç vur). Ancak iftira edilen
meseleyi gizlemek isterse cezalandırma.»
Yahya der ki: Malik'in şöyle dediğini işittim: Kendisine iftira edilen kimse mesele ortaya çıktığında aleyhinde suç işlediğine dair delili bulunmasından korkar da affederse bu caizdir.

19. Urve, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir topluluğun iffetine iftira eden kimseye ancak bir ceza uygulanır.»
îmam Malik der ki: Zina suçu isnad edilerek iftiraya uğrayan kimseler topluca değil de ayrı ayrı bulunsalar da yine bir ceza uygulanır»[30]
Abdurrahman'm kızı Amre'den: Ömer b. Hattab zamanında iki adam karşılıklı birbirlerine sövdüler. Bunlardan biri diğerine:
«— Vallahi, ne babam zina etmiştir, ne de annem.» dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab, bu tariz yoluyla iffete iftira mıdır, değil midir diye ashabla istişarede bulununca birisi:
«— Adam bununla anasını ve babasını övmüştür» dedi. Bir başkası da:
«— Anasını ve babasını övmek bundan başka türlü de olabilirdi (sövüşme esnasında böyle demesi hasmının ana ve babasının iffetine sataşmadır). Ona hadd-i kazf (iffete iftira cezası) uygulaman gerekir.» deyince Ömer (r.a.) buna seksen kırbaç vurdu.
îmam Malik der ki: Bize göre ceza, ancak ya nesebi sabit babayı inkâr etmek[31] veya zina isnad etmek ya da bunları tariz yoluyla ifade etmekle olur. Bunları söyleyene tam ceza (seksen kırbaç) gerekir.[32]
imam Malik der ki: Biz adam diğerinin babasını inkâr etse, kazf cezası gerekir, inkâr edilen anne köle olsa yine ceza gerekir[33]

Hanefi ve Şafii mezhebine göre, tariz yoluyla yapılan iftiradan dolayı had gerekmez. Ancak hakim uygun göreceği ta'zir (terbiye) cezası verir.

6. Had Cezası Gerektirmeyen Haller

îmam Malik der ki: Biri kendisinin de ortağı bulunduğu bir cariyeye yaklaşsa zina suçu cezası verilmez. Cariye hamile kalınca, fiatı takdir edilir, ortakların hisseleri verilir. Cariye kendisinin olur. Doğacak çocuk da buna nisbet edilir.
îmam Malik der ki: Biti diğerine cariyesini helal kılsa, o da cariyeye yaklaşsa, hamile kalsın kalmasın yaklaştığı gün cariyenin fiatı takdir edilir (cariye kendisinin olur). Hamile kalmışsa çocuğun babası olur. Had de uygulanmaz.
îmam Malik der ki: Biri oğlunun veya kızının cariyesiyle münasebette bulunsa, hamile kalsın kalmasın kendisine had (zina cezası) uygulanmaz. Cariyenin kıymeti takdir edilir ve bu kıymet karşılığında ona verilir.

20. Ebû Abdurrahman oğlu Rebia'den: Bir adam karısının cariyesini bir yolculuğunda beraberinde götürdü ve onunla münasebette bulundu. Karısı kıskandı. Ömer b. Hattab'a şikâyet etti. Ömer (r.a.) adamı sorguya çekince:
«— Cariyeyi karım bana bağışladı» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), «ya bana delil getirirsin ya da seni recmederim» deyince karısı cariyeyi kocasına bağışladığını itiraf etti.

7. El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlık[34]

21. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: «Resûlullah (s.a.v.) üç dirhem değerindeki kalkanı çalan hırsızın elini kesti»[35]

22. Ebû Hüseynin oğlu Abdurrahman oğlu Abdullah el-Mek-ki'den: Resûlullah (s.a.v.) «Ağaçtaki meyvenin ve dağdaki otlayan hayvanın çalınmasından dolayı el kesilmez. Ancak ağıldaki hayvan ve kurutulmak üzere sergi yerine serilmiş meyve çalınır da değeri kalkanın fîatına (üç dirhem) ulaşırsa o zaman el kesilir» buyurdu.[36]

23. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Bir hırsız Hz. Osman (r.a.) zamanında turunç çaldı. Hz. Osman buna flat biçilmesini emir buyurdu.Üç dirhem takdir edilince, hırsızın elini kesti. O za-ma on iki dirhem bir dinar ediyordu.

24. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aişe validemizden: «Üzerimden (hükümleri) unutacak kadar uzun zaman geçmedi: El kesmede çalman mal en az çeyrek dinar (üç dirhem) olmalıdır.»[37]
Hanefi ve Şafiilere göre ağaç üzerindeki meyveyi yemeden dolayı el kesme cezası verilmez. Malikilere göre ise mahfuz yerdeki ağacın meyvesin alanın eli kesilir.

25. Abdurrahman kızı Amre'den: ResûluJlah (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aişe, beraberinde kardeşi Abdullah'ın oğullarının kölesi

ve iki azad ettiği cariyesiyle birlikte Mekke'ye gitti. Oradan azatlı cari-yeleriyle desenli kıymetli kumaştan yapılmış ve yeşil kumaşdan duble geçirilmiş bir hırka gönderdi. Köle bu hırkayı alıp dikişini söktü. Kıymetli kumaşı alarak yerine ince keçe veya koyun postu dikti. Cariyeler Medine'ye dönünce hırkayı sahibine verdiler. Onlar bohçayı açınca kıymetli kumaşdan hırka yerine keçeden kepenek buldular. Durumu cariyelere anlattılar. Onlar da Hz. Aişe'ye anlattılar veya mektupla bildirerek köleyi itham ettiler. Köle sorguya çekildi. Suçunu itiraf edince, Hz. Aişe emir verdi, eli kesildi.[38]
Hz. Aişe: «El kesme de çalınan mal en az çeyrek dinar değerinde olmalıdır» dedi.
îmanı Malik der ki: Bana göre, el kesmek için çalınan mal üç dirhem olmalıdır. Dirhemin değeri yükselse de, düşse de far ket -mez. Çünkü Resûlullah fs.a.v.J üç dirhem değerindeki kalkan hırsızlığında, Hz. Osman da üç dirhem değerindeki turunç hırsızlığında el kesti.[39]

8. Kaçak Hırsız Kölenin Elinin Kesilmesi

26. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in kölesi kendisini terkedip kaçtı ve hırsızlık yaptı. (Daha sonra yanına dönünce) Abdullah b. Ömer bunu, elini kesmesi için Medine valisi bulunan Said b. As'in yanına gönderdi. Vali elini kesmekten kaçınarak:
«— Efendisinden kaçan köle hırsızlık yapınca eli kesilmez» deyince, Abdullah b. Ömer:
«— Bunu Allah'ın hangi kitabının neresinde buldun?» dedi. Sonra kendisi emir verdi, hırsızın eli kesildi.[40]

27. Hakim oğlu Zureyk'den: Efendisinden kaçmış olduğu dönemde hırsızlık yapan bir köle satın aldım. Sonra işin içerisinden çıkamayıp vali Ömer b. Abdulaziz'e yazdım. (Mektubumda): «Kaçak köle kaçakken hırsızlık yaparsa elinin kesilmeyeceğini işittim.» dedim. O da bana yazdığımın zıddını yazdı: «Sen bana kaçak köle hırsızlık yaparsa elinin kesilmeyeceğini işittiğini yazdın. Halbuki Allah'u Teâlâ kitabında şöyle buyuruyor: «Erkek ve kadın hırsızın yaptıklarına bir ceza (hırsızlık yapmamaları için başkalarına ibret) olmak üzere Allah'ın emriyle (birer) ellerini kesin. Allah mutlak galibdir. Yegane hüküm ve hikmet sahibidir» [41]Çaldığı malın kıymeti çeyrek dinar ve daha fazlaya ulaşırsa elini kes.»
îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah ve Urve b. Zübeyr: «Kaçak köle el kesmeyi gerektiren miktarda mal çalarsa eli kesilir.» derlerdi.
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaktı hükme göre, kaçak köle el kesmeyi gerektirecek miktarda mal çalarsa eli kesilir.

9. Mahkemeye İntikal Ettikten Sonra Hırsızın Affedilmezliği

28. SafVan oğlu Abdullah oğlu Safvan'dan: Umeyye oğlu Saf-van'a «hicret etmeyen kurtuluşa eremez» denilince, Medine'ye hicret edip abasını yastık edinip mescidde uyudu. Bir hırsız gelip abasını aldı. SafVan da hırsızı yakalayıp Resûlullah (s.a.v.)'a götürünce Resûlullah (s.a.v.):
«— Bunun abasını sen mi çaldın?» dedi. Hırsız:
«— Evet» deyince Resûlullah (s.a.v.) elinin kesilmesini emredince SafVan: «Elinin kesilmesini istemedim bu ona sadaka olsun» deyince Resûlullah (s.a.v.): «Keşke bunu hırsızı, bana getirmeden önce yapsaydın» buyurdu.[42]

29. Ebû Abdullahman oğlu Rebia'dan: Zübeyr b. Avvam, hırsız yakalamış bir adamla karşılaştı. Bu adam hırsızı hakime götürmek istiyordu. Zübeyr, adamın hırsızı serbest bırakması için şefaatçi olunca, adam:
«— Hayır hakime götürmeden davamdan vaz geçmem» dedi. Bunun üzerine Zübeyr:
«— Onu hakimin huzuruna götürünce, Allah onu kurtarmaya çalışana da ve bunu kabul edene de lanet etsin. (Huzura çıkınca davandan vazgeçsen de eli kesilir)» dedi.

10. El Kesmekle İlgili Diğer Meseleler

30. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Yemen ahalisinden eli ve ayağı kesik bir adam gelip Hz. Ebû Bekr'e misafir oldu ve Yemen valisinin kendisine zulmettiğinden şikâyet etti. Bu adam geceleyin namaz da kılıyordu. Hz. Ebû Bekir (bunu görünce):
«— Yemin ederim ki senin gecen, hırsızın gecesi gibi değil»[43] dedi. Sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın hanımı Umeys kızı Esma'nın gerdanlığını kaybettiler. Adam da onlarla beraber gerdanlığı arıyor ve:
«— Ey Allah'ım! Şu güzel hayırlı aileye geceleyin baskın yapıp gerdanlığı alanın durumunu sana havale ediyorum» diye bedduada bulunuyordu. Daha sonra gerdanlığı bir kuyumcuda buldular. Kuyumcu gerdanlığı kendisine eli ayağı kesik adamın getirdiğini
iddia etti. O da suçunu itiraf edince ya da onun çaldığına dair şahid bulununca, Hz. Ebû Bekir emir verdi, adamın sol eli de kesildi. Hz, Ebû Bekir:
«—- Vallahi bana göre adamın kendi aleyhine bedduada bulunması hırsızlığından daha kötü» dedi.
îmam Malik der ki: Bize göre, defalarca hırsızlık yapan kimse şikâyet edilip daha önce el kesme cezası verilmemişse, bütün hırsızlıkları için bir eli kesilir. Ancak daha önce hırsızlık suçundan eli kesilmiş olup da bu defa çaldığı malın miktarı yine el kesme cezasını gerektiriyorsa, öbür eli de kesilir.[44]

31. Ebu'z-Zinad rivayet etti: Bir muharebede Ömer b. Abdula-ziz'in valisi (yol kestikleri zannıyla) bir kısım insanlar yakaladı. Bunlar hiçbir kimseyi öldürmemişlerdi. Bunları ya öldürmeyi ya da ellerim kesmeyi istedi. Durumu Ömer b. Abdulaziz'e yazdı. O da «Bundan daha hafif bir ceza versen iyi olur» diye cevap verdi.

imam Malik der ki: Bize göre Sahibinin çuvallar içerisinde derleyip toplayıp pazara bıraktığı mallardan, biri el kesme cezasını gerektirecek miktarda çalarsa eli kesilir. Mal sahibi malının yanında olsun veya olmasın, gece veya gündüz olsun durum değişmez.
îmam Malik der ki: El kesme cezasını gerektirecek miktarda mal çalan kimsede çaldığı mal bulununca alınıp sahibine verilir. Hırsızın da eli kesilir.
imam Malik der ki: Bir grup insan bir eve gelerek evden çuval, sandık, ya da sepet içerisinde bulunan el kesme cezasını gerektirecek üç dirhemlik veya daha fazla miktardaki malı hep beraber taşıyarak çalarsalar hepsinin elleri kesilir. Ama bunlardan her biri
kendi başına müstakil bir eşya çıkarsa o zaman üç dirhem değerinde eşya çıkaranın eli kesilir, daha az miktarda eşya çıkaranınki ise-kesilmez.[45]
İmam Malik der ki: Birinin evi müstakil avlu içerisinde olup orada başka oturan olmasa, burada hırsızlık yapanın çaldığı malı avludan dışarı çıkarmadıkça eli kesilmez. Ama avlu içerisindeki müstakil kilitli başka evlerde oturanlar da olsa, o zaman bu evlerden bitinden el kesmeyi gerektirecek miktarda malı evden çalıp çakaranın —avludan dışarı çıkmasa da— eli kesilir.
îmam Malik der ki: Efendisinin özel odasına girip çıkmasına müsaade etmediği kölesi gizlice efendisinin odasına girerek el kesmeyi gerektirecek miktarda malını çalsa eli kesilmez. Aynı vasıftaki cariye de sahibi bulunan hanımın malını çalsa eli kesilmez. Ama yukarıda belirttiğimiz köle efendisinin hanımının evine gizlice girerek el k esmeyi gerektirecek miktarda malını çalsa o zaman eli kesilir.
îmam Malik der ki: Evine girmesine izin vermediği kendisinin ve kocasının Özel hizmetine bakmayan, kadının cariyesi evine gizlice girerek el kesme cezasını gerektirecek miktarda mal çalarsa eli kesilmez.
îmam Malik der ki: Bir kadının hizmetinde bulunmayan ve odasına girmesine izin vermediği cariyesi gizlice girer de hanımının el kesmeyi gerektiren bir şeyini çalarsa eli kesilmez. Fakat aynı cariye gizlice eve girer de hanımının kocasının bir şeyini çalarsa eli kesilir.
imam Malik der ki; Evin hanımı müşterek odalarından değil de kocasının müstakil kapalı odasından el kesme cezasını gerektirecek miktarda malını çalsa eli kesilir. Aynı şekilde karısının eşyasını çalan kocanın da eli kesilir.[46]
îmam Malik der ki: Küçük çocuk ile konuşamayan yabancı, evlerinden çalınırsa, çalanın eli kesilir. Evlerinden çıkarlarsa, çalanın eli kesilmez. Bu, dağdaki mal ile ağaçtaki meyveyi çalmaya benzer.[47]
imam Malik der ki: Bize göre, mezar soyan bir kimsenin mezardan dışarı çıkardığı şeyin miktarı el kesmeyi gerektirecek miktarda ise eli kesilir. Çünkü ev, içindekilerin muhafaza edildiği yer olduğu gibi, mezar da içinde bulunanların korunduğu yerdir.[48]

11. El Kesmeyi Gerektirmeyen Şeyler

32. Habban oğlu Yahya oğlu Muhammed'den: Bir köle bir adamın bahçesinden bir hurma fidanı çalarak efendisinin bahçesine dikti. Fidan sahibi hurma fidanını aramaya çıktı. Bulunca köleyi Mervan b. Hakem'e şikâyet etti. Mervan da onu hapsederek elini kesmek isteyince kölenin efendisi Hadîc oğlu Rafi'e giderek bunun hükmünü sordu. Râfi':
«— Resûlullah (s.a.v.)'ın 'Ağaçtaki meyve ve hurma göbeğinin çalınmasından dolayı el kesme gerekmez,' buyurduğunu işittim» deyince, adam:
«— Mervan b, Hakem kölemi hapsetti, elini kesmek istiyor. Benimle bareber gidelim de Resûlullah (s.a.v.)'den işittiğin hadisi ona haber ver» dedi. Râfi' adamla beraber Mervan b. Hakem'e gidip:
«— Bu adamın kölesini mi yakaladın?» dedi. Mervan:
«— Evet» deyince Rafı':
«— Peki ona ne yapacaksın? dedi. Mervan:
«— Elini kesmek istiyorum» deyince Râfi ona;
«— Resûlullah'm 'ağaçtaki meyve ve hurma göbeğinin çalınmasından el kesilmez' buyurduğunu işittim' dedi. Bunun üzerine Mervan emretti, köle serbest bırakıldı.[49]

33. Yezîd oğlu Sâib'den: Abdullah b. Amr el-Hadramî bir kölesini Ömer b. Hattab'a getirerek:
«— Şu kölemin elini kes, çünkü hırsızlık yaptı.» dedi. Hz. Ömer:
«— Ne çaldı?» diye sorunca Abdullah:
«— Hanımımın altmış dirhem değerindeki bir aynasını çaldı» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«—- Onu serbest bırak, elinin kesilmesi gerekmez. Eşyanızı çalan hizmetçinizdir.»[50]

34. İbn Şihab'dan: Mervan b. Hakem'e (sahibinin gafletinden yararlanarak) bir eşyayı alıp kaçan bir adam getirildi. Mervan elini kesmek istedi. Bir de bunun hükmünü, haber göndererek Zeyd b. Sabit'ten sordu. Zeyd b. Sabit de;
«— (Sahibinin gafletinden yararlanarak) alınıp kaçılan maldan dolayı el kesme cezası yoktur» dedi.

35. Said oğlu Yahya'dan: Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebû Bekir demir yüzükler çalmış olan Nebatlı bir köleyi yakalayıp elini kesmek için hapsetti. Abdurrahman'ın kızı Amre, Ümeyye ismindeki cariyesini Ebû Bekir'e gönderdi. Ebû Bekir: 'Ben insanlar arasında iken cariye bana geldi ve teyzen Amre sana: Ey yeğenim değersiz bir şeyi çalan hırsızı yakaladığın bana bildirildi, sen bunun elini mi kesmek istiyorsun diyor' dedi. Ben de evet, deyince, cariye: 'Amre sana: el ancak çeyrek ve daha fazla dinar değerindeki malın çalınması halinde kesilir diyor» dedi. Bunun üzerine ben de köleyi

salıverdim»
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre, kölelerden kim bir şeyi kendi aleyhine itiraf ederse, bu itirafından dolayı kendisine bedenî had ve ceza uygulanır. Çünkü kendi aleyhine itirafı caizdir.
îmam Malik der ki: Ama efendisine zarar verecek bir şey itiraf ederse bu caiz değildir. (Efendisi sorumlu olmaz.)
îmam Malik der ki: Bir toplulukla beraber bulunup onlara hizmet eden amele veya bir adam, onlardan bir şey çalsa elleri kesilmez. Çünkü bunların durumu hırsızın durumu gibi değil, emanete hıyanet eden kimsenin durumu gibidir. Bu gibilerin eli kesilmez.
îmam Malik der ki: Aldığı emaneti inkâr eden kimsenin eli kesilmez. Bu, aldığı borcu inkâr eden kimse gibidir, inkârından dolayı eli kesilmez.
îmam Malik der ki: Bize göre, üzerinde ittifak edilen görüş şudur: Evde çalacağı eşyaları toplayıp henüz dışarı çıkarmamış olarak yakalanan hırsızın eli kesilmez. Bu, önüne içmek için şarap koyup da henüz içmemiş, kadınla zina yapmak için bir araya gelmiş de henüz yapmamış olan kimselerin durumu gibidir. Bunlara had gerekmediği gibi, hırsızlık yaptığı evde yakalanana da gerekmez.
imam Malik der ki: Değeri el kesmeyi gerektirecek miktara ulaşsın veya ulaşmasın, (sahibinin yanından) alınıp kaçırılan maldan dolayı el kesilmez.

---

[1] Yahudilerin kendi dinlerine göre zina suçunun cezasını bildikleri halde Peygamber Efendimize (s.a.v.) gelmelerinin sebebi kendi aralarında: «Biz bu peygambere gidelim, çünkü onun getirdiği hükümler genellikle hafif oluyor. Zina hakkında da recmden başka bir ceza verirse onu kabul edelim. Allah indinde de bu da peygamber hükmü diye kendimizi kurtarırız.» dediler. Zina işlediklerinden dolayı recm cezasına çarptırılan Yahudi erkek ve kadına Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendi kitaplarıyla mı hükmetmiş, yoksa islam dinine göre mi hüküm vermiştir? Bu konuda denilmiştir ki: Resûlullah (s.a.v.) onlara kendi kitaplarıyla hükmetmiştir. Bu, Resûlullah'in Medine'ye hicretinin ilk yıllarında idi.İslamiyete göre taşlayarak Öldürmek demek olan recm cezası verilebilmesi için zina edenin muhsan olması gerekir. Muhsan olmanın şartlan: Erginlik, hürriyet, akıl ve sahih evlilik içerisinde birleşmedir. Bunda dört mezhebin ittifakı vardır. Müslüman olmaya gelince, bunda ihtilaf edilmiştir. Mal ikileri e Hanefiier tslami da muhsan olmanın şartlarından kabul etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Resûlullah zina yapan Yahudi erkekle kadını kendi kitaplarının hükmüne göre cezalandırdı, demişlerdir. ŞafİÎlerle Hanbelilere göre ise islam muhsan olmanın şartı değildir. Konumuz olan hadis onların delilleridir.Zina fiilini işleyenlere recm (taşlanarak öldürülme) cezası verilebilmesi için, suçun ya dört erkek şahidin şehadetiyle ya da suçu işleyenin dört ayrı oturumda dört defa ikrarıyla sabit olması gerekir.
[2] Buharı, Hudud, 86/37; Müslim, Hudud, 29/6, no:26; Şafiî, Risale, no:692; Şeybanî, 694.
[3] Malik'in ravilerinin ittifakıyla mürseldir. Sahihayn'da Ebu Hureyredenmuttasıldır. Buharı Hudud, 86/22; Müslim, Hudud, 29/5, no:16; Şeybanî,700
[4] Maiz b. Malik adlı kişinin zina yaptığı cariyenin sahibi olan Ilezznl, Maiz'i işlediği cürmü itiraf etmesi için Hz. Peygambere gönderen kimsedir. (Ebu Davud, K. 37, B. 6; Ahmedb. Hanbel, Müsned, V/217).
[5] Ebu Dnvud (Hudud, 37/7), mevsul olarak rivayet etmiştir. Aynca bkz. Şeybani, 701.
[6] Mürseldir. Buharı* ve Müslim de rivayet etmişlerdir: Buharı, Hudud, 86/22; Müslim, Hudud, 29/5, no:16; Şeybanî, 697.
[7] Müslim, Hudud, 29/5, no: 23. Bureyde'den mevsul rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 696. tslâmiyete göre hiçbir kimse diğerinin suçundan mesul tutu-
larnaz. Modern diye nitelendirilen batı hukuk sisteminin son zamanlarda benimsediği suçun ferdiliği esasını İslamiyet ondört asır Önce ilân etmiştir. Hadisede İslam hukukunun insanî yönünü görüyoruz. Arıne kendisini kirletmiş, karnındaki yavrunun ne suçu var? Onun kurtalııp topluma iyi bir fert olarak kazandırılması gerekir. İşte Yüce Peygamberimizin anneyi cezalandırmadan önce güttüğü gaye de budur.
[8] Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim diye yemin etmiştir. Halbuki Kur'an'dR sürgün, cezası yoktur. Bu sebeple denilmiştir ki ya Kur'an'daki bu hüküm tilaveti neshedilmiştir, ya da Allah'ın kitabından maksat Allah'ın hükmüdür.
[9] Buharı, Eyman, 83/3; Müslim, Hudud, 29/5, no:25; Şeybanî, 695.Yüz kırbaç cezası Nur sûresinin ikinci ây e tiyle sabittir kİ, manası şöyledir: «Zina eden kadınla zina eden erkekden her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dinini tatbik hususunda, merhametiniz size mani olmasın. Müminlerden bir grup da bunların cezasına şahid olsun» Yüz kırbaç cezası verilebilmesi İçin zina edenin bekâr olması ve suçun da, ya dört şahid ya da dört defa ikrarla sabit olması gerekir. Erkek bekâr olup suçunu itiraf ettiği için kendisine bu ceza verilmiştir. Kadının durumuna gelince, suçunu araştırmak üzere Üneys gönderildi denilmiştir. Halbuki zina suçu araştırılmaz. Bilâkis kendisi ikrar etse bile, Maiz olayında olduğu gibi, bu ikrarından dönmesi için telkinde bulunulur. Bu sebeple, hadisteki kapalılığı gidermek için denilmiştir ki oğlanın babası, «oğlum bunun karısıyla zina etti.» demiştir ki bu söz kadına zina suçu isnad etmedir. Kadın inkâr edip adam bunu isbat edemezse iffete iftira suçundan adam cezalandırılır. (Resûlullah bu hususu tesbit için kadına adam göndermiştir. (Bezlü'l-Mechüd, c. 17, s. 404). Bir yıl sürgün cezasına gelince konu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Malikilere göre zina yapan bekâr erkeğe had tatbik edildikten sonra bir yıl sürgün cezası verilir. Kendisini koruyup müdafaa edemiyeceğİ ve fitneye sebep olacağı için kadına verilmez. Şafiilere göre her ikisine de verilir. Hanefilere göre ise hiç birine verilmez. Ancak sürgün cezası verilmesinde fayda görülürse tazir yoluyla verilebilir, (bk. Cezîrî,Kitabü!'-Fıkh alel-Mezahibi'l-erbda c.5, s. 64).
[10] Müslim, Liân, 19/14.Karısını yabancı erkekle zina ederken gören kimse, ya bizzat kendi eliyle onları cezalandırır ki bu anarşi ve kargaşaya yol açar, bu sebeple Resûlullah, böyle bir yol tutulmasını emir buyurmam iş tır, ya da adalete intikal ettirir. Bu durumda Islama göre suçun dört erkek şahidle tesbiti gerekir. Hadis-i şerif böyle yapılması gerektiğine delildir. Ama bir kimsenin ırzına zorla tecavüz olmuşsa, o zaman devlet kuvvetlerinden ve diğer müslümanlardan yardım dileme imkânı varsa yardım diler. Yoksa meşru müdâfaada bulunur. Mütecavizi etkisiz hale getirir.
[11] Ömer'in uzun bir hutbesinin özetidir. Ömrünün sonuna doğru bu hutbeyi vermiştir. Hz. Ömer her ne kadar Kur'an'da recm cezası bulunduğunu söylüyorsa da bu ceza ayetlerle değil hadislerle sabittir. Fukahanm çoğunluğuna göre, kocasız gebe kadına zina cezası verilmez. Ceza verilebilmesi için, suçun ya dört erkek şahidle ya da kendisinin dört defa ikrarıyla sabit olması gerekir. Hz. Ömer ve imam Malik derler ki: Kadının evli olmadığı ve kendisiyle zoraki zina yapılmadığı tesbit edilirse zina cezası verilir. (Bk. Sehârenfurî Bezlü'l-Mechûd, c.17, s.372).
[12] Devlet başkanı olan Hz. Ömer'in nasıl bir idari mesuliyet hissi taşıdığını bu hadisede açık olarak görüyoruz.
[13] Resûlullah; Mâiz'e Gâmidiyye kabilesinden bir kadına, Yahudi erkekle ya- • hudi kadına recm cezası vermiştir.
[14] Hz. Ömer (r.a.)'ın Resûlullah (s.a.v.) zamanında okuduk dediği kısmın tilaveti neshedilmiş yani Kur'an'da lafzının bulunması Allah tarafından kaldırılmış, ama hükmü sabit bırakılmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, recm cezası sünnetle, Peygamber Efendimiz (s.a,v.)'in söz ve tatbikatıyla sabittir.
[15] Şeybanî,693.
[16] Ahkâf, 15
[17] Bakara, 233.
[18] Muhsan olmanın şartlan daha Önce kaydettiğimiz gibi ergenlik, hürriyet akıl ve sahih evlilik içerisinde birleşme ile Maîikilerle Hanefiler'e göre müs-lüman olmaktır. Şafiilerle Hanbeliler'e göre müslüman olmak şart değildir. Burada İbni Şihab'a homoseksüellere verilecek ceza sorulunca onları Öldürünüz demiştir ki mesele fakihler arasında ihtilaflıdır. Maliki, Hanbeli ve bir rivayette Şafiilere göre, bu fiili yapanlar taşlanarak ölüm cezasına çarptırılırlar. Evli ve bekâr olmaları cezayı etkilemez, imam Şafii'den gelen başka bir rivayetle HanefİlerdenİmamMuhammed ve Ebû Yusufa göre, bu fiili yapanlara aynen zina cezası gibi ceza uygulanır. Ebû Hanife'ye göre ise hakim tazir cezası verir, fiil tekerrür ederse o zaman ölüm cezası verebilir. (Bk. Cezirî, el-Fıkh alel-Mezahibi'1-Erba'a, c. 5, s. 140, 141).Erkeğin erkekle şehvetini tatmin etmesi demek olan lütilik (homoseksüellik), her ne kadar bugün batıhîarca normal görülüyorsa da ahlakla, insanlıkla ve insanın yüce yaratılış gayesiyle bağdaşmayan pis bir zevk ve şehvetin eseridir. Hayasızlık ve günahın en büyüklerindendir. Bu sebeple ki Kur'an-ı Kerim de Lût (a.s.)'ın bu hayasızlığı işleyen kavmine şöyle hitabet-tiği bildirilir: «'Sizden Önce gelen milletlerden hiç birinin yapmadığı hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Çünkü siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Meğer siz haddi aşan bir kavimmişsiniz.» (Araf: 80-81).
[19] Şeybanî, 698.
Müslüman bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyip hataya düşerse hemen Allah'a tevbe etmesi gerekir, İşlediği günah ve masiyeti de insanlara ifşa etmeyip, kendisiyle Allah arasında gizli tutmalıdır. Çünkü işlediği fuh-şiyatı insanlara ilân etme de bir nevi Allah'ın dinine ve hükümlerine karşı gelmeye sevinme vardır. Hem de aleyhine şahitleri çoğaltma vardır. Halbuki mü'min işlediği günah ve fuhşiyatın ezikliği içerisinde bulunmalı, kendisinde bulunan haya duygusu bunu insanlara ilân etmeye engel olmalıdır. Hem yapılan kötülükleri insanlara ilân etmede yeryüzünde fesadı yayma, insanları buna teşvik etme ve kötülüğe örnek olma vardır. Bütün bu sebeplerden dolayı müslümanın işlediği kötülükleri yayması uygun görülmemiştir. Hatta işlenen bir kötülüğe şahit olan başka müslümanların da bunu gizli tutması İslami edep ve ahlak kurallarındandır.
[20] Fedek, Medine'ye iki günlük mesafede bulunan bir kasabadır
[21] Şeybanî, 699.
[22] Buharı, Buyu, 34/66; Müslim, Hudud, 29/6, no:33.
[23] Hanefi, Şafii ve Hanbeliler'e göre de, Malikilerdeki gibi, itiraftan geri dönü-lürse bu dönüşten kabul edilir ve kendilerine had (zina cezası) uygulanmaz.
[24] Şeybani, 704
[25] Diğer mezhep İmamlarına göre, hamile kocasız kadına zina yaptığı, şahid-lerle veya ikrarla sabit olmadıkça zina cezası verilemiyeceğini daha önce kaybetmiştik.

[26] Hanefi ve Şafiiler'e göre, zina yaptığı erkekle üç hayız geçirmeksizin hemen evlenebilir.
[27] Kazf, sözlükte atmak anlamındadır. Fıkıh ıstılahında ise, akıllı, ergenlik çağına ermiş, hür, müslüman ve iffetli bir kimseye zina suçu isnad etmektir. Böyle bir isnadda bulunanın sözünü dört erkek şahitle belgelemesi gerekir. Aksi takdirde, iffete iftiradan dolayı kendisine ceza olarak seksen kırbaç vurulması Kur'an-ı Kerimle sabittir: «Namuslu kadınlara iftira atıp da dört şahid getiremeyen kimseye seksen kırbaç vurun. Onların şahitliğini artık hiç kabul etmeyin. Onlar fasık kimselerdir. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler fasık olmaktan kurtulurlar. (Nûr, 4-5).Ta ilk peygamber Hz. Adem (a.s.)'dan son Allah elçisi peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar bütün peygamberlerin getirdiği ilahi dinlerin değişmez esaslarından biri de ırz ve namusu korumaktır. Yüce dinimizin koymuş olduğu iffete iftira, namuslu kimseye zina isnadı cezası da bu amaca yöneliktir.
[28] Şeybanî, 706.
[29] Züreyk, oğluna zina suçu isnad eden kimseye Hadd-i kazf= iffete iftira cezası uygulanması gerektiğini biliyordu. Nitekim İmam Malik'in görüşü de böyledir. Ebû Hanife ve îmam Şafii'ye göre, oğluna zina isnadında bulunan babaya bu ceza uygulanmaz.
[30] Cezalar birleşirler. Hanefiler'e göre de durum aynıdır.
[31] «— Sen babanın oğlu değilsin» diye, O zaman anasına zina suçu isnad etmiş olur.
[32] «— Sen babanın oğlu değilsin» diye, O zaman anasına zina suçu isnad etmiş olur.
[33] Şeybanî, 708.
[34] Buharî, Hudud, 86/13; Müslim Hudud, 29/1, no: 61.Semavi dinlerin özellikle son hak din îslamiyyetin üzerinde durduğu konulardan biri de mal güvenliğidir. Mülkiyet hakkı meşru ve mukaddestir. Tecavüzden korunmalıdır. Bu sebeple yüce dinimiz mal güvenliğini koruyucu tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında da hırsıza verilecek cezanın ağırlığı gelmektedir. Yüce Rabbimiz el-Mâide sûresinin 38. âyetinde şöyle buyurur: «Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir karşılık ve Allah'dan insanlara ibret verici bir ceza olmak üzere- ellenni kesin. Allah mutlak galiptir. Yegane hüküm ve hikmet sahibidir»
[35] Şeybanî 686. Başka bazı hadislere dayanan Hanefiler'e göre, hırsıza el kesme cezası verilebilmesi için, çalınan malın miktarı en az on dirhem gümüş veya bir dinar altın değerinde olması gerekir. İmam Şafii'ye göre ise, çeyrek dinardır.
[36] Ebu Ömer der ki: Muvatta ravileri mürsel oluşunda ihtilaf etmemiştir. Abdullah b. Ainr ve başkalarınca rivayet edilen hadeslerle manaca muttasıldır. Nesaî (Katu's-Sank, 46/11,12) ise, Amr b. Şuayb'dan mevsul olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 683. Çalınan maldan dolayı eî kesme cezasının verilebilmesi için malın ya ade-ten korulabilir yerde olması ya da korunmuş bulunması gerekir.
[37] Zurkanî der ki: Bu hadisin zahiri mevkuf s a da, merfu olduğu anlaşılmaktadır; yani kavi! Hz. Aişe'nin kendi sözü gibi görünüyorsa da, bu kavil Hz. Peygambere aittir. Buharı ve Müslim, tbn Şihab-Urve-Aişe senediyle rivayet etmişlerdir: Buharı, Hudud, 86/13; Müslim, Hudud, 29/1, no:l-4.
[38] Hırsızlık suçu ya iki erkek şahidin şehadeti ya da hırsızın ikrarı ile sabit olur. Hanefi, Şafii ve Mahkiler'e göre hırsızın bir defa ikrarı yeterlidir. Ebû Yusuf ve Hanbeliler'e göre ise ikrar iki defa olmalıdır.
[39] Şeybanî, 687, 688.
[40] Şeybanî, 690.
[41] el-Maide: 38
el-Maide: 38
[42] tbn Abdiîber der ki: Maîik'in ravilerinin çoğu böylece mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Halbuki mevsul rivayetleri de vardır: Nesaî Katu's-Sârık, 46/4,5; İbn Mace, Hudud, 20/28. Ayrıca bkz.' Şeybanî, 685. Hanefi mezhebine göre, hırsız çaldığı mala daha hüküm verilmeden önce meşru bir yolla sahip olsa, el kesme cezası düşer. Diğer mezheplere göre ise, ceza düşmez, eli kesilir.
[43] Çünkü hırsız ya sabahlara kadar uyuyarak gecesini geçirir, ya da hırsızlık yapmak için sağda solda dolaşır. İbadetle özellikle gece ibadetiyle hırsızlık bir arada bağdaşmaz
[44] Şeybanî, 689.
Dört mezhep imamının ittifakıyla sabittirki, ilk defa hırsızlık yapan kimsenin sağ eli bilekten kesilir. Çünkü hırsızlık elle ve çoğu kez sağ elle yapılır. Sonra ikinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı kesilir. Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in emir ve fiili tatbikatı böyledir.
Aynı adam üçüncü defa hırsızlık yaparsa durum ne olacak? Konu mezhep imamları arasında ihtilaflıdır:
Hanefilere göre, üçüncü defa hırsızlık yapanın artık sol eli kesilmez. Kendisine çaldığı şey ödettirilir ve tevbe edinceye kadar hapis cezası verilir. Maliki ve Şafii mezhebine göre ise, üçüncü defa hırsızlık yapanın sol eli, dördüncü defa yapanın sağ ayağı kesilir. Beşinci defa hırsızlık yapana ise hapis ve daha başka ta'zir cezası verilir. Hanbeliler'den ise, biri Hanefi'ler, diğeri Şafii ve Malikilergibi olmak üzere iki türlü rivayet gelmiştir. (Cezîrî, el-Fıkh ale'I-Mezahibi'l-Erba'a, c. 5, s. 159-162).
[45] Hanefi mezhebine göre, bir topluluk hırsızlık ettiğinde, her birinin hissesine bir dinar veya on dirhem düşerse, hepsinin ayn ayrı elleri kesilir. Aksi takdirde, hiç birininki kesilmez.
[46] Hanefi mezhebine göre, her iki halde de kan ve kocanın eîi kesilmez.
[47] Şafii ve Hanefi mezhebine göre, hür çocuğu çalan kimseye el kesme cezası verilmez.
[48] Şafii ve Hanbeliler'le imam Ebû Yusuf un görüşü de böyledir. Ama diğer Hanefi Mezhebi imamlarına göre İse, mezarda ölüyü soyana el kesme cezası verilmez.
[49] Ebu Davud, Hudud, 37/13; Tirmizî, Hudud, 15/19; Nesai, Katu's-Sârık, 46/13; îbn Mace, Hudud, 20/27. Ayrıca bkz. Şeybanî, 684.
[50] Hz. Ömer (r.a.)'m elini kesmeyişinin sebebi, hizmetçinin ev halkından sa-yılmasıdır. Çaldığı ayna da normalde saklı, gizli olmayıp meydanda olan ev eşyasmdandır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HALİFELİK, EMİRLİK VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER

Halifelik, emirlik ve bununla ilgili meseleler.....158
Raşid halifeler ve onlara yapılan biatler hakkında.....167
Devlet başkanına itaat, cemaatten ayrılmamak ve zalim hükümdarlar.....181
TAHRİC

Halifelik, emirlik ve bununla ilgili meseleler

5946- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu hususta (hilâfet konusunda) insanlar Kureyş'e tabidirler. Müslümanları, müslü-manlunna; kâfirleri de kâfirlerine tabidirler. İnsanlar tıpkı madenler (gibidir); Cahiliyette iyi olanlar dini Öğrenirlerse İslâm'a geçtiklerinde de iyi olurlar. Yöneticilik (hilâfet) hususunda insanların en hayırlısını bundan nefret eden, isteksiz olanları bulursunuz. Onlar istemedikleri halde bu göreve getirilmişlerdir," [Buharı ve Müslim]
5947- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(İnsanlardan.) iki kişi kalıncaya dek, bu is (emirlik) Kureyş'te devam edip gidecektir."
[İkisi Ue BöhSrî ve Müslim'e aittir,")
5948- Muaviye radiyallahu anh'dan:
O, Arar bin el-Âs'm: "İleride Kaktan'dan bir melik çıkacaktır" diyerek bir hadis rivayet ettiğini duyunca, öfkelendi kalkıp Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: "Şimdi bana ulaştığına göre, içinizden bazı adamlar, Allah'ın Kitâb'mda olmayan, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den de duyulmayan bazı şeyler anlatıyorlar. İşte onlar sizin cahillerİnizdir. Sizler sahibini sapıklığa sürükleyen batıl sözlerden sakının! Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lern'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Bu iş (yani emirlik) dini ayakta tuttukları sürece, Kureyş'te olacak, kimse onlara karşı çıkmayacaktır. Şayet Kureyş dinden, adaletten saparsa, Allah onları yüzüstü süründürür, rezil eder." IBuhârî]
5949- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan; Yanında bir adam şöyle dedi: "Kureyş
(kötü davranışlardan) ya vazgeçecektir, yahut Allah bu işi araplardan alıp başkalarına verecektir."
Amr bin el-Âs şöyle dedi: "Yalan söyledin; Çünkü Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Kureyş, hayırda da, serde de kıyamete kadar insanların başında olacaktır." İTirmizî]
5950- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kureşî olan bir adamda Kitre şî olmayan bir adamın gücünün iki misli vardır."
Zührî dedi ki; "Bununla, onların ileri görüşlü olduklarını kasd etmiştir." [Ahmed]
5951- Sefine radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Peygamberlik halifeliğinin süresi otuz yıldır, ondan sonra Allah mülkü (hakimiyeti) İstediğine verir." Saîd (b. Cümhân) dedi ki: Sefine bana şöyle dedi:
"Ebû Bekr iki, Ömer on, Osman oniki, Ali şu kadar sene halifelik yaptı."
Dedim ki: "Şunlar (Mervan ve taraftarları) Ali'nin halife olmadığını söylüyorlar;11 (Sefihe) —Mervanoğulîanm kastederek—: "Zerkâ-oğullannın kıçları yalan söylemiştir" dedi.
Ebû Dâvud ve Tirmizî. Saîd dedi ki: "Sefine'ye:
"Ümeyyeoğullan hilâfetin kendilerinde olduğunu iddia ediyorlar" dedim.
"Zerkâoğulları yalan söylemişlerdir. Bilakis onlar, kötii krallardan birtakım krallardı" dedi.
5952- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu din, ümmetin emirleri altında toplandığı on ki halifeye kadar galip olmaya devam edecektir." Peygamberden duyduğum ancak anlayamadığım bir kelime daha vardır. Babama "Ne diyor?" diye sordum. Şöyle diyor, dedi: "(Halifelerin) hepsi Kureyş'ten olacaktır."
5953- Diğer rivayet:
"(Resûlullah) evine döndüğünde Kureyş ona varıp: 'Peki sonra ne olacaktır?' diye sordular.
"Sonra here (fitne, cinayetler vs.) olacâktır." [Buhârî, Müslim, Tirmizı ve aynı lafızla Ebû Dâvud. |
5954- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Eğer iki halifeye birden biat edilirse, siz sonra biat edileni öldürün!" [Müslim]
5955- Arface bin Şureyh radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gücünüzü kırmak, birliğinizi dağıtmak için kim gelip, sizi etrafında toplandığınız bir adamdan ayırmak isterse, onu öldürün,1"
(İkisi de Müslim'e aittir. |
5956- O (Müslim), Ebû Dâvud ve Nesâî: "Şüphesiz fitne fesat olacak, fitne fesat
olacak. (O zamanda) Birlik olan bu ümmeti kim dağıtmak isterse, kim olursa olsun boynunu vurun!"
5957- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seîlcm
buyurdu:)
"Israiloğullarını peygamberler idare ederdi. Ne zaman bir peygamber ölürse, hemen başka bir peygamber gelir yerini alırdı. Fakat benden sonra peygamber gelmiyecek-tir, benden sonra halifeler gelecek ve çok olacaklar.
"O zaman ne yapmamızı emredersin?" diye sorduklarında şöyle buyurdu:
"Birinciye ettiğiniz biate bağlı kalınız ve onlara haklarını veriniz (yani emirlerini dinleyiniz). Çünkü Allah onlara da yönettikleri insanların haklarını soracaktır."
|Buhârî ve Müslim.]
5958- En.es radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
İbn Ürami Mektûm'u Medine'de iki kere kendi yerinde halef bıraktı." [Ebû Davudi

5959- Ebû Belere radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem'den duyduğum bir şey beni korudu. Kis-râ Öldüğü zaman o (Allah Resulü) sordu: 'Onun yerine kimi başa geçirdiler?' 'Kızım' dediklerinde, şöyle buyurdu: 'Başlarına kadın geçiren bir millet asla iflah olmaz.' Aişe, Basra'ya geldiği zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözünü hatırladım da bununla Allah beni korudu." [Tirmizî ve Nesâî.]
5960- Buhâri nin lafzı:
"Cemel vak'asında, beraberlerinde bulunup onlarla birlikte savaşmamdan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir kelime sayesinde Allah beni yararlandırmıştır da ondan alıkoymuştur." Benzerini zikretti.
5961- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Emirleriniz hayırlı kişiler; zenginleriniz müsamahakâr ve cömert kişiler; işleriniz de aranızda istişüreli olduğu zaman, yerin üstü sizin için altından daha hayırlıdır. Emirleriniz kötüleriniz; zenginleriniz cimrileriniz; işlerinizi idare eden de kadınlarınız olduğu zaman ise, bilin ki, yerin altı sizin için üstünden daha hayırlıdır." jTirmi/.îl
5962- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünden (idare etliğinden) sorumludur, imam (lider) bîr çobandır, sürüsünden (yönetimindeki insanlardan) sorumludur. Kişi ailesinin çobanıdır, ehlinden mesuldür. Kadın kocasının evinde bir çobandır, görevli olduğu işten sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır, onun idaresinden sorumludur." Bunları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum; şunu da söylediğini zannediyorum: "Kişi babasının malının çobanıdır; onun idaresinden sorumludur. (Hulûsa) hepiniz çobansınız, hepiniz uhdesinde bulunan işinden sorumludur." [Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5963- Ebü Meryem el-Ezdî radiyallahu anh'dan:
"Muâviye'nin yanma girdim: '(Arapların söylediği bir tabirle) Ey Falanın babası! Bir ihtiyacın var mıdır?' diye sordu. Şöyle dedim: 'Ben sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir hadİsi bildireyim, şöyle buyurdu: 'Allah müslümanların idaresini bir kimsenin eline verir de, o kimse müslümanların ihtiyaçlarını ve zaruretlerini dinlemekten geri dururs a, Allah da kıyamet günü onun ihtiyacını ve zaruretini dinlemekten geri durur.'
Bu hadisi duyduktan sonra Muâviye insanların işini görecek ve ihtiyaçlarına cevap verecek birini tayin elli." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5964- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Adaletli davrananlar, Allah katında Rahman'in sağındaki nurdan minberler üstündedir. Onlar hükümlerinde ve ailelerinde, başta bulundukları sürece adil davrananlardır."
[Müslim ve Nesâî.|
5965- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh'-daıı:
KurluIamayip öldüğü hastalığında onu, Ubeydullah bin Ziyâd ziyaret etti,
Ma'kil ona dedi ki: "Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir hadisi sana nakledeceğim. Eğer yaşayacağımı bilsem bunu sana naklelınezdim. Onun şöyle buyurduğunu duydum: 'Allah herhangi bir kulu insanların başına geçirip de eğer o, onları alda* tır(hıyenet eder)da bu hal üzere Ölürse, Allah ona cenneti yasak eder'." |Buhârî ve Müs!ını.|
5966- Âiz bin Ömer radiyallahu anh'dan: "O, Ubeydullah b. Ziyâd'm yanma girerek
şunları söyledi:
'Ey oğulcuğum! Ben Rcsûhıllah sallalla-lıu aleyhi ve sellem'İ: 'Şüphesiz çobanların en kötüsü İnsafsız deve bakıcılarıdır. Sakın onlardan olma!' buyururken işittim.' Bunun üzerine (Ubeydullah) ona: 'Olur! Sen ancak Muhammcd sallallahu aleyhi ve sellem asha-
bının kepeğindensin' dedi. O: 'Onların kepeği varmıydı ki?' diye sordu. O da: 'Kepek ancak onlardan sonra, hem de başkaları arasında oldu' cevabını verdi."
5967- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah'ın en çok sevdiği ve kendine en yakın olan İnsan adil imam (hükümdar) olacaktır, insanlar içinde en nefret ettiği ve kendinden en uzak olan kişi de, zalim imam (hükümdar) olacaktır." [Tirmizîl
5968- el-Mikdâm bin Ma'dîkerb radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun omuzlarına vurup şöyle dedi: 'Ey Ku-deym! Eğer emîr (idareci) ya da kâtip ya da haklarında bilgi toplayıp yöneticiye sunmak üzere halk arasında görevli bir kimse olmadan ölürsen, kurtuluşa erersin'."
|Ebû Dâvud]
5969- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Dedim ki; "Ey Allah'ın Resulü! Bana
{resmî bir) görev vermiyecek misin?" Omu-zuma vurup şöyle buyurdu: "Ey Ebû Zer! Sen güçsüz birisin. Görev bir emanettir. O, sorumlu olduğu vazifeyi tam manası İle yapıp hakkını verenler hariç kıyamet gününde mahcubiyet ve pişmanlıktır." [Müslim]
5970- Gâlib el-Kattân, Ensâr'dan bir adam'dan, o da babasından o da dedesinden:
"Bir kavim yol üstünde bulunan su kaynağında (görevli) bulunuyorlardı. İslâm kendilerine ulaşınca, kaynak sahibi olanlara: 'Eğer siz müslüman olursanız size yüz deve vereceğim' dedi. Müslüman oldular. Bunun üzerine develeri aralarında paylaştırdı. Sonra develeri geri almak isledi. Oğlunu (Allah Resulüne gönderdi ve) sordurdu: 'Şimdi develer hakkında o mu daha hak sahibidir, yoksa onlar mı?' Eğer sana 'hayır' ya da 'Evet' derse, ona şöyle de: 'Babam yaşlı bir adamdır. Suyun arifi (mesulü) odur. Kendinden sonra bu arifliği (mesuliyeti) bana vermeni .senden rica ediyor.'
Bunun üzerine adam ona geldi ve durumu ar/cüi. Şöyle cevap verdi:
'Onları (develeri) onlara vermek isterse verir, sözünden dönüp geri almak isterse alabilir. Onun buna hakkı vardır. Eğer müslüman olurlarsa İslâm üzere kalırlar (onlara ilişilmez). Olmazlarsa islâm olmalarını sağlamak için kendileriyle savaşılır.' Sonra şöyle dedi: 'Ariflik (kavminin işini tedbir) haktır. Halka (islerini tedbir eden) arifler lazımdır. Ancak (görevlerini adaletle yürütmedikleri için) arifler ateştedir'." jEbo Davudi
5971- Abdurrahman bin Semure radiyal-lahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Abdurrahman! Emirlik (yöneticilik) isteme, eğer isteğin üzerine o vazife sana verilirse onunla başbaşa bırakılırsın. Şayet sen İstekli olmadan sana emirlik (yöneticilik) verilirse o işte (Allah tarafından) yardım görürsün."
[Mâlik huriç, altı hadis imamı.|
5972- Ebû Hureyre radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siz emirlik (yöneticilik) isteyeceksiniz, hem de büyük bir hırsla. Ancak bu, sizin için kıyamette bir pişmanlık olacaktır. O yüksek mevki ne güzel süt-annedir (emmekle doyulmaz), ondan ayrılmak da memeden ayrılmaktan zordur (hüznü çekilmez)!" |Buh3rî ve NesSî.]

5973- Ebû Mûsâ radiyailahu anh'dan: "Ben, amcamın oğullarından İki adamla
birlikle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdim.
Biri şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın senin emrine verdiği bazı yerlerde bizi emîr yap!' Diğeri de tıpkı onun gibi söyledi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Vallahi biz bu görevi talip olana ya da buna karşı aşırı istekli olana asla vermeyiz'."
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.l
5974- İbn Abbâs radiyailahu anh'dan: "Müseylemetü'l-Kezzâb bir çok insanla birlikte Medine'ye gelerek şöyle demeye başladı: 'Eğer Muhammed bu işi (peygamberliği) kendisinden sonra bana bırakırsa, ona tâbi olurum1."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
beraberinde Sabit bin Kays bin Şemmâs ve elinde de hurma çubuğu ile ona doğru hareket etli ve Müseyleme ile adamlarının başı ucunda durdu. Sonra şöyle dedi: 'Sen benden bu çubuğu bile istesen vermem. Sen Allah'ın emrinden asla kurlulamıyacaksın; sırtını O'na çevirdiğin zaman, mutlaka Allah seni perişan edecektir. Senin hakkında Allah tarafından bana gösterileni (rüyayı) şu anda görür gibiyim.' Sonradan Ebû Hureyre bana şunu bildirdi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ben uykuda iken (rüyamda) elimde iki altın bileziğin olduğunu gördüm...'" Hadisin tamamı ileride Rüya bölümünde gelecektir.
5975- Diğer rivayet:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Sabit bin Kays, sana benim adıma cevap verecektir" dedi ve oradan ayrıldı.
|Buhâıî ve Müslim.|
5976- Âişe ıadİyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, bir ernîr (yönetici) için hayır mu~ rad ederse ona iyi (doğru sözlü) bir vezir ihsan eder ki, unuttuğu zaman ona hatırlatır, hatırladığı zamanda da ona yardımcı olur. Hayır tnurad etmediği zaman ona kötü bîr vezir verir ki, unutunca hatırlatmaz, hatırlayınca da ona yardım etmez." |Ebû Düvud ve Ne.sSî.1
5977- Ebû Hureyre ve Ebû Saîd radiyalla-hu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, gönderdiği bir peygambere ya da halife yaptığı kişiye mutlaka iki yardımcı gönderir, biri ona daima iyiyi emreder, iyiye teşvik eder; ötekisi de ona kötüyü emreder ve kötüye teşvik eder. Korunmuş (masum) kişiye gelince o, Allah' in koruduğu kişidir."
JBııhârî. Nesâî ise sadece Ebû Hureyre 'ilen.]
5978- Kâ'b bin Ucre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şunu iyice dinleyip kulak verin: Benden sonra emirler gelecektir. Kim onların yanlarına girip de yalanlarını doğrulayıp zulümlerine yardımcı olursa o, benden değildir, ben de ondan değilim. Bu kimseler havzumun başında yanıma da gelecek değildir. Kim de onların yanına girip zulümlerine yardımcı olmaz, yalanlarını da doğrulamazsa, o bendendir, ben de ondanım. Ayrıca bu kimseler havzumun başında yanıma da gelecektir." |Tirmizî ve Nesâî.]
5979- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "es-Sicil (adlı sahâbî), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunan bir kâtip idi." |EbûDûvud|
5980- Nafi' radiyallahu anh'dan: "Medine ahalisi, Yezîd bin Muâviye'nin
biatinden çıktıkları zaman, İbn Ömer, kendi yakınlarını ve çocuklarını toplayıp şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Kıyamet gününde her bir gadir (sözünde durmayıp cayan) için bir sancak dikilecektir' Biz bu adama (yani Yezîd'e) Allah ve Resulünün biatiyla biat etlik. Allah ve Resulünün biatiyla biat edilip de sonra ona karşı savaşma sancağı dikilmekten daha büyük bir gadr (sözden cayma, hıyanet) bilmiyorum. İçinizden her kim onun biatinden çıkıp da bu hususta biat etmediğini öğrenirsem, bilsin ki onunla benim aramda bütün münasebetler kopmuştur'." |Buhârî ve Müslim.]
5981- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "Halk, Yezîd (bin Muâviye'n)in biatinden
dönüp İbn Mutî'in yanma toplandıklarında, İbn Ömer onun yanma geldi, İbn Mutî: 'Ebû Abdirrahman'a (İbn Ömer'e) bir minder verin!' dedi.
(Ebû Abdirrahman) dedi ki: 'Ben buraya oturmak için gelmedim, ben sana Allah Resû-Iü sallallahu aieyhi ve sellem'den duyduğum bir hadisi bildirmek için geldim.
O şöyle buyurmuştur: 'Kim (devlet otoritesine) itaattan elini çekerse, kıyamet gününde Allah'a (lehinde) bir hüccet (delil) olmak-
sızın kavuşur ve boynunda bir biat bulunmadan kim ölürse cahiliyet ölümü ile ölmüş olur'." [Müslim]
5982- Cerîr radiyallahu anh'dan: "Yemen'deydim. Yemen ahalisinden biri
Zû Kelâ', diğeri ise Zû Amr adlı iki adama rastladım. Onlara Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den haber vermeye başlayınca Zû Amr bana şöyle dedi: 'Sen dostundan (Resulünden) neler anlatıyorsun? O üç günden beri eceli üzerine geçmiş (yani ölmüş) bulunmaktadır.1 Bunun üzerine yola revan oldum, o iki adam da benimle birlikte yola koyuldular. Epey mesafe aldıktan sonra Medine'den gelen bir kafileye rastladık. Onlara durumu sorunca, şöyle dediler: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etli, Ebû Beki" halife oldu. İnsanların durumu iyidir, yaramazlık yoktur.' Bunun üzerine o ikisi: 'Arkadaşına (Ebû Bekr'e) söyle, biz buraya kadar geldik, inşa-allalı bir başka zaman tekrar geleceğiz' dediler ve Yemen'e geri döndüler. Ebû Bekr'e onların sözlerini nakledince: 'Keşke onları ge-lirseydin1 dedi.
Aradan biraz zaman geçtikten sonra (Ömer'in hilâfeti sırasında) Zû Amr bana dedi ki: 'Ey Cerîr! Bana göre senin yüksek bir şerefin ve asaletin vardır. Sana şu gerçeği söylüyorum: Ey arap topluluğu! Bir emir (yöne! ici) öldüğünde başka bir emîri seçmek hususunda müşavere ettiğiniz müddetçe sizler ebedî hayır ve saadet içinde bulunursunuz. İş (emirlik) kılıca döküldüğünde ise birtakım saltanat melikleri olacak; halk da meliklerin öfkesiyle öfkelenecek, hoşnutluğu ile hoşnut olacaktır'.1' iBuhârîl
5983- Abdurrahman bin Şemmâse el-Mihrî'den:
Bir şey sormak için Âişe'nin yanına vardım. Bana: "Sen nereden ve kimlerdensin?" diye sordu. "Mısır'lıyım" dedim.
"Bu savaşınızda adamınız (Amr bin el-Âs) size nasıl davrandı?"
"Ondan bir kötülük görmedik; içimizden birinin devesi Öldüğü zaman ona deve verdi. Kölesi öldüğü zaman, köle verdi, bir İhtiyacı olduğu zaman ihtiyaçlarını giderdi" dedim. Şöyle dedi:
"Beri bak! Resûlullah'(s.a.v.)dan işittiğim
bir şeyi sana haber vermekten, onun kardeşim Muhammmed b. Ebî Bekr'e yaptıkları beni engelleyemez:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in evimde şöyle buyurduğunu duydum: 'Allahım! Kim ümmetimin işinin başına necip de onlara zorluk çıkarırsa, sen de ona zorluk çıkar; kim de ümmetimin işinin başına geçip de yumuşaklıkla muamele ederse, sen de ona yumuşaklıkla muamele eyle!'" jMüslim]
5984- Ömer radiyallahu anh'dan: O hutbesinde şöyle dedi: "Ben, görevlilerimi size, sizi dövsünler ve mallarınızı alsınlar, diye göndermedim. Kime böyle yapılırsa, bana şikayet elsin, hakkınızı ondan alayım. Bunun üzerine Amr bin el-As dedi ki: "Bir adam eğer emrindeki!eri hizaya getirmek için döverse ondan da mı hakkını alacaksın?"

"Evet, canım kudreti elinde olana yemin ederim ki, tabii hakkını veririm. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kendi nefsinden başkasının hakkını aldığını gördüm." |Ebu Davud]
5985- Cübeyr bin Nüfeyr ve bir bankasından: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emir, halk hakkında şüpheye düştüğü zaman onları ifsat eder." [İkisîde Ebû Davud'a aittir.|
5986- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu işin ilki nübüvvet ve rahmettir. Sonra hilâfet ve rahmet olacak, sonra hükümdarlık ve rahmet olacak, sonra emirlik, ve rahmet olacak. Sonra yöneticilik hususunda eşeklerin birbirlerini ısırdıkları gibi ısıracaklardır. İste o zaman siz cihad yapmalısınız. En üstün cihadınız nöbet beklemektir. Bunun (nöbetin)da en üstünü sınırlarda ki d ir." [Mu'cemu'l-Kebin]
5987- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"On kişinin emîri bile olsa mutlaka kıya-
met gününde bağlı olarak getirilecektir; onu ya adaleti çözecek, ya da zulmü helak edecektir." |Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'i&.\
5988- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"On kişinin başında emir dahi olsa, kıyamet gününde elleri boynunu bağlı olarak getirilecektir. Onunla o on kişi arasında dava görülünceye dek öyle kalacaktır."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr ve'l-Evsat'ta.]
5989- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Aralarında hak ile hükmedilmeyen bir millet güçsüz güçlüden tam anlamıyla hakkını alıncaya dek temize çıkartılmayacaktır."
[Taberanî. Mc'cemu'l-Kebîr]
5990- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer, Muâviye'nin yanma girdi.
Muaviye ona (İbn Ömer'e) sordu: 'Ey Ebû Abdurrâhman! Bir ihtiyacın var mıdır?'
'Hürriyetine (yeni) kavuşan kölelere haraç ve cizyeden bağışla bulun. Çünkü Peygamber sailallahu aleyhi ve sellem'e bir ganimet ya da başka bir şey geldiği zaman ilk önce hürriyete kavuşmuşlara (kölelere) vermekle başlardı'." |Ebû Davudi
5991- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sultana ihtiyacını ulaştıramayan bir kimsenin ihtiyacım ona ulaştırma, ayakların kaydığı gün de Allah onun ayaklarım kaydırmaz." |Bezzâr]
5992- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden herhangi bir kimse İnsanların işinin başına geçip de onları, kendisini ve ailesini koruduğu gibi korumazsa asla cennet kokusunu koklayamaz."
|Taberfuî, Mu'cemu11-Evsal ve's'Sağfr'de zayıf bir scncdle. I
5993- İbıı Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Müslümanların işine tayin edilirse, onların ihtiyacını görünceye kadar Allah onun ihtiyacını görmez."
]Taberânî, Mu'cemıı'!-Keb!r'de leyyin bîr senedle.|
5994- Iyâd bin Ğanem radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sultana (hüküm sahibine) bir nasihatta bulunacak kişi herkesin yanında konuşmasın, elinden tutup başbaşa kalacağı bir yere götürüp orada konuşsun. Sultan kabul ederse ne âlâ, aksi halde o kendi üzerine düşen görevi yapmış olur."
[Ahmeıi ilaha uzun bir metinle. |
5995- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Devlet başkanının (imamın) yanında bulunan ya hayrı söylesin, ya da sükût etsin."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir sened!e,|
5996- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın malından halifeye ancak İki tabak helâl olur: Birini kendisi çoluk çocuğuyla beraber yer, diğerini ise İnsanların önüne koyar." lAhmedl
5997- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: "O, ölüm yatağına düştüğü zaman, (kızı)
Âişe'ye şöyle dedi:
'Sağıp sütünü içtiğimiz deveye bak, içinde yemek pişirdiğimiz kazana bak, giydiğimiz elbiselere de bak. Biz bunlardan müslü-
manlarm işini idare ederken kullanıp faydalanıyorduk. Ben öldüğüm zaman bunları götür Ömer'e teslim et.' Ebû Beki- Ölünce Âişe hemen onları Ömer'e gönderdi. Ömer şöyle de-
mekten kendini alamadı: 'Allah sana rahmet etsin, kendinden sonra gelenleri yordun!'"
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
5998- Sa'lebe bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Ömer, kadın elbiselerini Medine kadınları arasında paylaştırdı; bir tanesi arttı. Hem de en yenisi. Yanmdaküerden biri dedi ki' 'Ey Ömer! Bunu da yanında olan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seHem'in kızma yani Ali'nin Ümmü Gülsüm adındaki kızma ver!" dedi. Ömer şöyle cevap verdi: 'Ümmü Selît buna, ondan daha lâyıktır. Çünkü o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biat edip, Uhud günü kırbalarla bize su taşıyan hanımdır'." [Buhâri]

RAŞİD HALİFELER VE ONLARA YAPILAN BİATLER HAKKINDA

5999- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Ali radiyallalıu anh, Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'in vefat ettiği son hastalığında onun yanından çıktığında halk sordu: 'Ey Ali! Allah Resulü nasıldır?'
'İyidir Allah'a şükür!" diye cevap verdi. Abbâs onun elinden tutup şöyle dedi: "Üç gün sonra (Resulullah Ölecek) ve sen (bir başkasına} memur olacaksın. Ben salisen vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sancıdan kurlulamayıp irtilıal edeceğini sanıyorum. Çünkü ben Abdülmutlaliboğullarının vefat ederken, aldıkları şekli bilirim. Haydi ona gidip, kendinden sonra işin başına kimin geçeceğini soralım. Bu hususla bilgimiz olursa, durumdan haberdar olmuş oluruz. Şayet i§in başına bizden başkası geçecekse, ona söyleyelim de (hilâfeti) bize vasiyyet etsin.'
Ali şu cevabı verdi: 'Biz ona sorsak da, (hilâfeti) bize yasaklasa; halk ondan sonra onu bize asla vermez. Bu sebeple ben vallahi bunu ona sormam!"1 |Buhârî|
6000- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek bir şey konuştu. Ona tekrar gelmesini emretti. Kadın dedi ki: 'Ya

seni bu-lamazsam?' —Ölürsen demek istiyordu—. Şöyle buyurdu: 'Beni bulamazsan Ebû Bekr'e gidersin!'" [Bubârî, Müslim ve Tirmi/î.J

6001- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İçlerinde Abdurrahman bin Avf'ın da bulunduğu birtakım muhacirlere Kur'ân okutuyordum. Ben Minâ'daki konağında iken, o (Abdurrahman bin Avf) Ömer'in yaptığı son haccmda onun yanındaydı. Abdurrahman, Ömer'in yanından evine yani benim yanıma döndü de şöyle dedi: 'Bugün müminlerin emîrinin yanma gelip O'na birşeyler söyleyen adamı görseydin hayret ederdin. O Ömer'e şöyle söylüyordu: Bugün mü'minlerin Emîrinin yanma bir adam geldi ve: 'Ey mü'minlerin Emîri! Filân kişi hakkında ne düşünürsün? O kişi: Ömer ölürse ben şüphesiz filana (Tal-ha'ya) biat ederim. Çünkü Ebû Bekr'in biati ani olup bitti' diyerek fitne çıkarmak istedi. Ömer bunu duyunca çok kızdı ve şöyle dedi: 'İnşaallah ben bu akşam kalkıp insanlara bu fikirde olup da milletin mukadderatını gaspet-mek İsleyen bu kimseleri teşhir edeceğim!' Bunu üzerine Abdurrahman şöyle dedi:

'Böyle yapma! Çünkü burası (hac mevsiminde) pek kalabalıktır, insanlar içerisinde cahil ve serserisi vardır. Konuşmak istediğin vakit ola ki bu tür insanlar, etrafında çoğunluğu teşkil ederler. Korkum şudur ki, sen kalkıp bir şey söylersin, o kişiler İse başka şey anlar, esas ifade etmek istediğin maksat kaybolur. Aralarında ihtilâf ve kavga çıkar, bir türlü to-parlanamazlar. Onun için bir şey söyleme, Medine'ye vardığında —ki orası hicret ve sünnet yurdudur— anlayışlı ve ileri gelen ak-Iıbaşında insanlarla başbaşa kalırsın, diyeceğini gayet temkinli söylersin ilim ehli senin söyleyeceklerini gayet iyi anlayıp kavrar ve ona gereken değeri verirler.'

(Ömer:) 'Oldu! İnşallah ben bunu Medine'ye varınca, ilk toplantımızda açık ve seçik olarak söyliyeceğim' dedi.

İbn Abbâs dedi ki: 'Zi'1-Hicce'nin sonunda Medine'ye geldik. Cuma gelince Öğle vakti hemen mescide gittim.' Rezîn şunu ilave etti:

'Öğle sıcağında (mescide) çıkum. Saîd bin Zeyd'İ minberin yanında otururken gördüm. Dizim dizine değecek şekilde yanına oturdum. Çok geçmeden Ömer çıkageldi. O gelirken Saîd'e dedim ki: 'Şimdi o, minberde halife olduğu günden beri yapmadığı bir konuşma yapacaktm' Saîd İtiraz edip şöyle dedi:

'Acaba söylemediği o şey nedir ki şimdi söyleyecektir?'

Ömer, minbere oturdu. Müezzin ezanı bitirdikten sonra kalktı ve Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Ben şimdi size bir şey söyüyeccğim, kim bilir belki yakında ecelim gelip ömrüm sona erecektir. Söyleyeceklerimi kim iyi anlayıp kavrarsa, bineğinin ulaştığı yere kadar gidip herkese anlatsın. Kim de anlayamadığından endişe ederse hakkımda herhangi bir kimseye yalan söylemesini asla istemem.

Şüphe yok ki Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak göndermiştir, ona kitab indirmiştir. Ona indirdiği şeylerin içinde recm âyeti de vardı. Onu biz okuduk, anladık ve kavradık. O recmetli, biz de kendisinden sonra recmettik. Bu husustaki hükmü aynen uyguladık. Korkarım ki zamanla insanlar 'Kur'ân'da recm âyeti yoktur' diyeceklerdir ve böylece sapacaklar da Allah'ın indirdiği farzı terk edeceklerdir, Recm, evli erkekle evli kadınlar zina etlikleri takdirde, ya şahitlerin şehadeliyle, ya da kadının hamileliği yahut itirafla sabit olursa, mutlaka uygulanmalı ve asla ihmal edilmemelidir.

Sonra A'< ah'm KİtâB'ından okuduklarımız alasında şı da vardı: 'Babalarınızdan yüz çevirmeyin (yani babalarınızdan başkalarına mensup olduğunuzu iddia etmeyin!) Babalarınızdan yüz çevirmeniz küfürdür." Dikkat edin; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem söyle buyurmuştur: 'Beni luristiyanlann Mer-yemoğlu isa'yı uzun uzun övdükleri gibi övmeyin. Bana Allah'in kulu ve Resulü, deyin.'

Bir de birinizin şöyle dediği kulağıma geldi: 'Ömer ölürse ben falana biat edeceğim.' Hiçbiriniz: 'Ebû Bekı'e yapılan biat oldu bitliye getirilmiştir.' demesin. Oysa ona yapılan

biat çok güzel ve yerinde olmuştur. Allah fitnenin şerrinden tüm müslümanları korumuştur. İçinizde Ebû Bekr gibi kendisine gönülden boyun eğilen kimse yoktur. O bizim en iyilerimizdendi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etliği zaman, Ensâr bize muhalefet edip Bcnû Saîde'nin sakîfcsinde toplantı yaptılar, Ali, Zübeyr ve beraberindekiler de o anda bize katılmadılar. Muhacirler ise Ebû Bekr'in etrafında toplandılar. Ona (Ebû Bekr'e) dedim ki: 'Haydi Ensâr kardeşlerimizin yanına gidelim.' Yola çıktık, bizi içlerinden (En-sâr'dan) iki salih adam karşıladı ve topluluğun kimin (Sa'd b. Ubâde'nin) etrafında toplandıklarını söylediler ve dediler ki: '(Ey muhacirler) Dönün gidin, onlara (Ensâr'a) yaklaşmayın, siz kendi işinize bakın!"

'Vallahi mutlaka onların yanlarına gideceğiz!' dedim ve gittik. Baktım ki 'Aralarında elbisesine bürünmüş bir adam vardı.' Sordum: 'Kimdir bu?'

'Sa'd bin Ubâde' dediler.

'Nesi var?'

'(Sıtmadan dolayı) titriyor' dediler. Biz orada oturduk, derken onların hatibleri (Sabit bin Kays bin Şenımâs) ayağa kalkıp, Allah'a hamdii senada bulunduktan sonra şöyle hitap etti:

"Biz Allah uğrunda yardım edenleriz, (yani Ensâr'ız) ve İslâm'ın büyük ordularıyız. Siz ey muhacir topluluğu! (Mekke'deki) asıl kavminden kopup gelmiş az bir topluluksunuz. Hal böyle iken onlar (muhacirler) bizi aslen müstahak olduğumuz işlerimizden bizi koparmak ve emirlikten uzak tutmak istiyorlar.' Hatip sözlerini bitirince konuşmak istedim. Ben evvelce Ebû Beki"'in önünde takdim ederek konuşmak istediğim güzel bir hitabe hazırlamış idim. Ayrıca Ebû Bekir'in öfkesini gidermeye uğraşıyordum. Tam ben konuşacakken Ebû Beki": 'Acele etme!' dedi. Onu kızdırmak istemedim. O söze başladı ve konuşlu. O benden daha yumuşak ve vakarlı idi.

Vallahi daha önce hazırlamış olduğum hitabenin hepsini söyledi, hem de daha güzel ve ikna edici sözcükler kullanarak sözünü bilirdi. Bu konuşması içinde şunları da söyledi: Sizler kendinizde hayır bulunduğundan söz ettiniz, sizler hakikaten de bu hayrın ehlisiniz. Ancak araplar yöneticiliği öteden beri soy ve otorite açısından üstünlüğünü kabul etlikleri Kureyş'len başkasına vermezler. Bu bakımdan ben sizin için bu kavimden iki kişiyi canı gönülden aday gösteriyorum; hangisini isterseniz ona biat edin!'

Sonra hemen benimle Ebû LJbeyde'nin elinden tuttu. Ebû Bekr'İn söylediklerinden bu son sözleri haricindekileri hoşuma gitti. Vallahi Ebû Bekr'in bulunduğu bir kavmin başına emîr seçilin eklense, ortaya çıkartılıp boynumun vurulmasını gerektirecek bir günah işlemek bana daha sevimli gelirdi. Ancak nefsimin bana ölüm anında hoş gösterdiği şeyi şimdi bulamıyorum. Derken ensârdan bir adam (Habbâb bin el-Münzir) dedi ki: Ben size kabul edebileceğiniz bir öneride bulunmak ist İy oıı m:

'Beni kaşınma çubukcağızı, yaslandığı dikme ile ayakta duran hurma fidancığı kabul edin (yani düşüncelerime kulak verin). Ey Kureyş topluluğu! Bizden bir emîr, sizden de bii- emîr olsun!" Her kafadan bir ses çıkmaya başladı, sesler yükseldi, göiiilü çoğaldı. Büyük bir fitnenin çıkması an meselesi idi. Hemen Ebû Bekr'e: 'Uzat elini!' dedim. Uzattı, ben de eline sarılıp biat eltim. Beni gördüklerinde ardımdan hemen muhacirler de biat etliler, ondan sonra ensâr da onları takip edip biat eltiler. Böylece biz Sa'd bin Ubâde'ye karşı çabuk davranıp galip geldik. İçlerinden biri şöyle dedi: 'Sa'd'ı mahvettiniz!'

Şöyle dedim: (Hilafet işine engel olmaya çalıştığı için) Allah onu mahvetsin!1 Vallahi Ebû Bekr'e biat etmekten başka daha iyi bir yol ve yöntem bulamadık. Çünkü o anda bu İş böyle bilmeseydi de biatsız oradan ayrılsay-dik, onlar kendi aralarından bir adama biat edeceklerdi, biz de ya hoşnut olmadığımız birine bial etmek zorunda kalacaktık ya da bial etmeyecektik, böylece aramızda bir fitne, fesat ve huzursuzluk başgöslerccekti. Kim bundan böyle müslümanlara danışmadan fikirle-

rini almadan bir adama biat ederse, ikisinin de öldürülecekleri korkusundan (insanlar tarafından ne biat eden ne de biat edilen kişiye) biat olunmayacaktır'." |Buhârîi
6002- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Beki" Sunh denilen yerde iken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti. Bu sırada Ömer ayağa kalkıp: 'Vallahi Allah'ın Resulü ölmedi' diyordu. (Ömer) Dedi ki: 'İçimden Öyle geçiyor ki Allah, onu mutlaka tekrar gönderip (kendisine öldü diyen) insanların ellerini, ayaklarını kesecektir.' Sonra Ebû Beki- geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yüzünü açtı, onu öptü ve şöyle dedi:
'Babam anam sana feda olsun! Senin ölün de güzeldir, diri halinde güzeldir. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, Allah sana iki ölümü tattırmayacaktir.' Sonra odadan dışarıya çıktı ve: 'Ey (Onun Ölmediğine dair) yemin eden kişi yavaş ol, acele elme!' dedi.
Ebû Beki' konuşmaya başlayınca Ömer olurdu. Ebû Beki- Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
'Dikkat edin, iyi dinleyin! Kim Muham-med'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah diridir, asla ölmez. Onun hakkında Allah şöyle buyurmuştur: 'Şüphesiz sen de öleceksin, anlar da ölecektir.' (Zümer 30)
Yine şöyle buyurmuştur: 'Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce (nice) peygamberler (gelip) geçmiştir. Şayet o ölürse ya da öldürülürse siz gerisin geri mi döneceksiniz, kim gerisin geri dönerse, Allah'a asla hiç birşey zarar veremez. Allah şükredenleri Ödtillendirecektıı:'(Âl-i imrân 144) İnsanlar hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar.'" Önceki hadisin benzeri. [Nesâîve Buharî.l
6003- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Beki' çıktı, Ömer insanlara konuşuyordu, Ona: 'Olur!' dedi, oturmadi; 'Olur!' dedi, yine oturmadi. Ebû Bekr hemen şehadet getirdi, insanlar Ömer'i bırakıp ona (Ebû Bekr'e) yöneldiler. Bunun üzerine o şöyle dedi: Hadisin benzerini rivayet etti.
Ayrıca onda şöyle geçer: 'Vallahi Ebû
Beki- bu âyetleri okuyımcaya dek halk, sanki Allah'ın bu âyeti indirdiğini bilmiyorlardı, ya da farkında değillerdi. İnsanlar bu âyeli duydular ve hemen okumaya başladılar'."
[Buhârî]
6004- Enes radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in vefatının erlesi günü Ömer'in konuşmasını dinlemiştir.
Ebu Beki- de dinliyordu. Ömer şehadet getirdikten sonra şöyle dedi:
Ben dün size bir söz söylemiştim. Durum size söylediğim gibi değildi. Vallahi o sözü ben ne Allah'ın Kitâb'mda bulmuştum, ne de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den böyle bir şey duymuştum. Ben sadece onun yaşamasını, işimizi idare etmesini istiyordum. Mademki o vefat etmiştir, aranızda Muhammed'in de sarıldığı (Kur'ân) gibi bir nur vardır; onunla doğru yolu bulursunuz. Sonra onun can yoldaşı ve
mağaradaki ikinin ikincisi olan Ebû Bekr vardır. Sizi idare etmek için insanlar arasından ondan daha iyisi yoktur. Haydi kalkın ona biat edin!'
Hemen kalkıp ona biat ettiler, onlardan bir grup daha önce Sakîfe'de bial etmişlerdi. Umûmî biat ise böylece minberin yanında tahakkuk etmiştir."
6005- Diğer rivayet:
'Ömer dedi ki: "Vallahi Ebû Beki*'in okuduğu '(Ve mâ Mıtlmmmedun illâ resul-) Mu-hamtned, ancak Allah'ın resulüdür' âyetini (Âl-i imrân 144) duyunca, kendimi düşüp yere yığılmış buldum. İşle o zaman Muharn-med'in öldüğüne kanaat getirdim." |Buhârî|
6006- Rezîn'in rivayeti:
"Ebû Bekr, minbere çıktığında halk ona bial edinceye kadar Ömer yanından hiç ayrılmadı. Üçüncü günü Ebû Beki- insanlara şöyle hitap elti:
'Ey insanlar! Benîm o durumum, sizi idare etmeye haris olduğum için değildi. Lâkin ben fitneden ve ihtilâflardan korkmuştum. Şimdi işi size bırakıyorum; istediğinizi başınıza getirin!' İnsanlar hep bir ağızdan şöyle cevap verdiler: 'Biz seni kabul ettik, azletmeyiz!'"
6007- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Fâtıma ile Abbâs. Ebû Bekr'e (Resûlu!-1 alı'lan kendilerine kalan) miraslarını İstemek için geldiler. Ferâiz konulu hadisi nakletti. Ayrıca onda şöyle geçer:
Bunun üzerine Fâtıma ona (Ebû Bekr'e) darıldı, ölünceye kadar da onunla konuşmadı. Bir gece öldü; Ali de onu geceleyin defnetti. Ebû Bekr'e bildirmedi,
Fâtıma sağken Ali'nin insanlar arasında çok itibarı vardı. Fâtıma öldükten sonra ondan insanlar yüz çevirdiler. Fâtıma zaten Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra altı ay yaşamıştı.
Bir adam Zühri'ye dedi ki: 'Ali ona (Ebû Bekr'e) altı ay bial etmedi, değil mi?'
'Evet allı ay biat etmedi. Ali biat edinceye dek Hâşimoğullanndan hiç kimse de biat etmedi.'
Ali insanların kendinden uzaklaştığını görünce, Ebû Bekr'le barışmaktan başka çaresi kalmadı. Ona şöyle haber saldı: 'Bize gel: ancak beraberinde kimse olmasın.' Ömer'in sert olduğunu bildiği için onunla beraber kendisine gelmesini istemedi. Ancak Ömer, Ebû Bekr'e: Tek başına gitme!' dedi. Ebû Bekr'in cevabı şöyle oldu:
"Hayır vallahi, ben tek başıma gideceğim, bakalım bana ne yapacaklar'?'
Ebû Beki" tek başına gitti, eve girince lüm Hâşimoğull arının orada olduğunu gördü, Ali ayağa kalktı, Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle konuşlu:
'Ey Ebû Beki"! Bugüne kadar seni kıskandığımız ya da senin faziletli oluşunu İnkâr etliğimiz İçin biat etmemiş değiliz. Bizim de bu işle hakkımızın olduğuna inanıyorduk. Siz bizi bu hususta alt etliniz.'
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem İle olan yakınlıklarından söz etti. Haklarını da dile gelirdi, O kadar beliğ konuş-
tu ki Ebû Bckr'İ ağlattı. Sonra Ali sustu. Ebû Beki" şehadet getirdi, Allah'a hamdti senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
'Vallahi ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yakınlarına, kendi yakınlarımdan fazla yardım etmek isterdim; aramızdaki dostluk ve samimiyeti de biliyorsunuz. Ben o malları da size verirdim; ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız ancak sadakadır. Ancak Muhammed ailesi bu maldan yiyebilir.' Vallahi ben onun yaptığını yapmak, emrinden dışarı çıkmamak isterim.'
Bunun üzerine Ali şöyle dedi: 'Öğleden sonra sana biat ederiz."
Ebû Beki" öğle namazını kıldırdıktan sonra cemaate dönüp bugüne kadar Ali'nin neden biat etmediğini Ali'nin ileri sürdüğü sebep ve mazeretleri anlattı. Bunun üzerine Ali de kalkU. Ebu Bekr'i münasip bir lisan ve üslûpla övüp İslâm'a ilk girenlerden olduğunu zikrettikten sonra ona biat etti. Cemaat bundan pek memnun kaldı. Ali'yi 'Çok güzel yaptın!' diyerek tebrik ettiler. Böylece iş tatlıya bağlanınca insanlar Ali'ye eskisi gibi sevgi ve sempati duymaya başladılar." |Müslim[
6008- el-Kâsim bin Muhammed radiyalla-hu anh'dan:

Âişe (bir gün) "vah başım!" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-Iem şöyle buyurdu:
"Eğer sen ölür de ben .sağ kalırsam Allah'a .senin için istiğfar eder, dua ederim."
Âişe: "Vay başıma gelene! Vallahi sen benim ölümümü istiyorsun. Bu dediğin olursa ölümün olduğu günün sonunda diğer hanımlarından birisinin yanında gecelersin!" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü: "Bilakis, asıl benim vay halime (çünkü ben senden önce Öleceğim)! Ebû Bekr ve oğluna haber salayım da işi (halifeliği) onlara teslim edeyim ve (benden sonra hilâfet hususunda) ben daha lâyığım iddia ve temennisinde bulunacaklara karşı yerime geçecek olanı tesbit etmeye niyetlenmiştim. Ancak içimden dedim ki: '(Böyle bir iddiayı Ebû Bekr dışında kim yaparsa), Allah hoşnut olmaz, mü'minler de hoşnut olmaz'." |Buhârî|
6009- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Babam bana cömertçe yirmi vaşak verdi." Hibe hakkında daha önce geçen hadisi zikretti.
Rezîn şunu ilave elli:
"Ebû Beki" sonra kendisini hanımının yıkamasını vasiyyet etti. Sonra Ömer'i çağırıp, 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının başına seni halife olarak atıyorum! Ey Ömer! Kıyamet gününde insanların terazileri Hakka uymakla ağır gelir. Onun için teraziye hak ve adaleli koymaya çalışmalıdır. Ve içine haktan başka birşey konulmayan terazinin ağır gelmesi haktır. Kıyamet gününde terazileri hafif olacak kimseler ise batıla uyanların terazileridir. Onlar da mizanları hafif tartmak için batılda bulunurlar. Ve içine bâtıldan başka birşey konulmayan terazinin hafif gelmesi haktır.' dedi.
Sonra ordu kumandanlarına şunu yazdı: 'Sizin ve müslümanların iyiliğini istediğim
için başınıza Ömer'i tayin ellim.' Ondan sonra vefat etti ve o gece defnedildi.
Sonra Ömer kalktı ve bir konuşma yapıp hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: 'Sizin benim hakkımda bilmediklerinizi ben bilirim. Ben Ömer'im. Sizin başınıza geçmek için haris değilim; lâkin vefat eden şahıs bunu vasiyyet etti ve beni lâyık görüp böyle yaptı. Allah ona bunu ilham etmiştir. Ben şahsen ehil olmayan kimseye bana verilmiş olan emaneti ona vermem. Lâkin müslüinanlara saygısı olan kimselere güvenirim. Çünkü onlar buna herkesten daha lâyık olurlar'."
6010- Ömer'in müezzini el-Akra' radiyal-lahu anh'dan:
Ömer beni İlyâ'daki piskoposa gönderdi. Piskoposu ona çağırdım. Geidi ve ona sordu:
'Sen beni Kitap'da (İncildc) buluyor musun?'
'Evet.'
'Nasıl buluyorsun?'
"Seni bir kale olarak buluyorum!' deyince, ona bastonu vurmak için kaldırdı. Papaz: 'Sakin ol! Kuvvetli, güvenilir ve şiddetli demirden bir kale olarak buluyorum' dedi.
'Peki benden sonra gelecek olanı (halifeyi) nasıl buluyorsun?'
'Onu salih bir halife olarak buluyorum. Ancak o, yakınlarını tercih edecektir' deyince, Ömer üç kere 'Alialı Osman'a meı-hamel elsin!' dedi.
'Peki ondan (Osman'dan) sonra gelecek olanı nasıl buluyorsun?'
'Onu demirin pası olarak buluyorum!' deyince, yine bastonu ona kaldırdı ve: 'Pis herif, pis herif!' dedi. Papaz dedi ki:
'Ey Mü'minlerin emiri! O da salih bir halife olacaktır ancak, halife olduğu zaman kılıç kınından çıkartılmış ve kanlar akıtılmış olacak'." |Ebû Dâvucl]
Müslim. Ma'dân bin Ebî Talha'dan; Bu-hârî. Cerîr bin Kudüme talikleriyle ve Ömer'den bunu muhtasar olarak rivayet eltiler. Derim ki: Ebû Dâvud ile Müslim'de bu hadisi aradım, bulamadım.
6011- Ömer radiyallahıı anh'dan:
"O, cuma günü hutbe okudu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Bekr'i zikretti. Sonra şöyle dedi: 'Ben rüyamda bir horozun beni üç kere gagaladığını gördüm, bunu ecelimin yaklaşması ile yorumladım'."
(Buhârî ile Müslim u/ıın bir melinle.J
6012- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Ömer, Mina'ya döndüğü zaman, kumluk bir yere devesini çökertti. Sonra kumdan bir küme yapıp üzerine abasını serdi. Sırt üstü yatıp ellerini semaya kaldırdı ve şöyle dua elti: 'Allahım! Yaşlandım, güçsüz kaldım. Ülkem oldukça genişledi. Eksiklik ve aşırılıklar işlemeden beni kendine al!' Sonra Zi'1-Hicce-nin sonunda Medine'ye geldi, insanlara hitap edip şöyle dedi:
Ey İnsanlar! Sünnetler (yollar) belirlenmiştir. Sizlere farzlar bildirilmiştir. Gündüz gibi apaçık aydınlık bir yola bırakıldınız.' Sonra bir elini diğerine vurarak şöyle dedi: "Sağa sola yalpa etmezseniz bu hal üzere devam eder-
siniz. Sakın recm âyetinden yana helak olma-yasmız. Çünkü biri kalkar da (ilerde) şöyle diyebilir: 'Biz Allah'ın Kitabı'nda iki ayrı şer'î ceza görmüyoruz.' Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellcm recm uygulamıştır, biz de uyguladık. Nefsim kudret elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, eğer insanlar Hattâb'ın oğlu, Allah'ın Kitâb'ına ilave etmiştir, demelerinden çekinmeseydİm, şunu yazardım: 'Evli erkekle evli kadın zina ettikleri zaman, mutlaka onları recm edin!' Biz bunu okuduk.' Daha henüz Zi'I-Hicce ayı çıkmadan Ömer şehit edildi." [Mâlik.|
Mâlik dedi ki: "(Arapça metnin içinde geçen) şeyh ve şeyha sözünün manası, evli erkek ile evli kadın demektir."
6013- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan:
"Hafsa'nm yanma girdim, saçlarından su damlıyordu. Dedi ki:
'Baban birini kendi yerine bırakmıyor mu?'
'Galiba bunu yapmayacaktır' dedim.
'Mutlaka birini bırakacaktır!' dedi.
Onunla bu hususta konuşacağıma dair yemin ettim. Sustum, sabah oldu, yine konuşamadım. Sanki sağımda bir dağ taşıyormuşum gibi sıkıntılıydım. Dönüp yanma girdim. Bana insanlar hakkında sordu. Ben halkın durumundan haber verdim. Derken dedim ki: 'İnsanlar bir şeyler söylüyorlar. Ben de bunu sana söyliyeceğime dair azmettim. Senin, yerine kimseyi bırakmayacağını söylüyorlar, doğru mu? Sana bir deve çobanı ya da koyun çobanı sürüsünü bırakıp gelse, mallarım başıboş bırakırsa tabii ki sürüsü kaybolur. İnsanları yönetmenin İse daha mühim ve çetin olduğunu bilirsin.'
Bu sözümü uygun buldu, sonra başım bir müddet (yastığa) yasladı ve sonra bana doğru başım kaldırarak şöyle dedi: 'Allah dinini koruyacaktır. Yerime halife bırakmasam Allah Resûlu (s.a.v.) de yerine kimseyi bırakmamış; yerime birini bırakırsam bunu da Ebû Bekir yapmıştır.' İbn Ömer der ki: Vallahi (böylece) babam Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem İle Ebû Bekr'i anmaktan başka bir şey yapmadı. Anladım ki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kimseyi denk tutmayacak ve yerine de kimseyi halife bırakmayacaktır'."
6014- Diğer rivayette:
"Sizin işinizi diriyken yüklendim, artık ölü iken de mi yükleneyim?" Ayrıca onda şöyle geçer: "Hilafetten nasibimin; lehime, aleyhime değil, (sadece) yetecek kadar olmasını dilerim." dedi.
6015- Amr bin Meymûn el-Evdî radiyallahu anh'dan:
"Ömer'i başına o felaket gelmeden (şehit edilmeden) birkaç gün önce Medine'de gördüm. Huzeyfe ile Osman bin Huneyf'in yanında durmuş şöyle diyordu: 'Nasıl yaptınız? Irak ahalisine takat getiremiyecekleri haraç yüklemiş olmaktan korkmuyor

musunuz?'
'Biz onlara güç yetirebileceği haraç yükledik! O da fazla bir şey değil' diye cevap verdiler. Şöyle dedi: 'Dikkat edin sakın altından kalkamıyacaklan şeyi onlara yükiemiyesi-niz!' (Huzeyfe ile Osman:)
'Hayır biz onlara takatlarının üzerinde bir vergi yüklemedik' dediler.
Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: 'Allah
beni sağ bırakırsa, bundan sonra Irak'la kocalarından dul kalan kadınları kimseye muhtaç olmayacak duruma getireceğim.'
Aradan dördüncü gün geçmeden başına o felaket (yani suikast) geldi. Onunla benim aramda îbn Abbâs'tan başka kimse yoktu.
Bir sabah namazı idi, O namazda imam olarak öne geçerken saf arasında boşluk gördüğü zaman durup 'Saflarınızı düzeltiniz!' derdi. Safların dümdüz yapıldığını görünce, mihraba geçip tekbir alırdı. Birinci rekatta cemaatin toplanması için çok kere Yusuf sûresini ya da Nahl sûresini okurdu. Yine bir defasında namaz kıldırmak için öne geçti. Tekbir alır almaz: 'Beni köpek Öldürdü -veya- köpek beni yedi!' diyen sesini duydum. Bir de baktım ki elinde hançer acem bir adam , hançerini sağa sola sallayarak dışarıya çıkıyor. Onun saldırısında o sabah onüç kişi yaralandı, bunlardan dokuz kişi diğer bir rivayette yedi kişi Ölmüştü.
Onu gören bir adam üzerine ridasını attı. Yakalanacağını anlayınca da hançeriylc inti-
har etti. Ömer hemen Abdurrahman'ı tutup mihraba (imam olarak kendi)geçirdi.
Ömer'in arkasındakiler benim gördüğümü görmüşlerdi. Mescidin diğer kenarlarında bulunanlar olup bitenlerden habersizdi. Ancak onlar Ömer'in sesini yitirmişler onu artık du-yamıyorlardi ve (namazda iken) durmadan: 'Sübhanallah! Sübhanallah!' diyorlardı.
Hulâsa Abdurrahman bin Avf onlara hafif ve çok kısa bir namaz kıldırdı. Namazı bitirdiklerinde Ömer şöyle dedi: 'Ey İbn Abbâs! Hele bana bunu yapanın kim olduğunu bir anla?' Bunun üzerine İbn Abbâs biraz dolaşıp geldi ve dedi ki: 'Katil Muğîre bin Şu'be'nin kölesidir.'
'Şu sanatkâr yaptı, ha?'
'Evet.'
'Allah onu kahretsin, ben ona iyiliği emretmiştim' dedi sonra ilave etti: "Benim ölümümü bir müslümanm elinde kılmayan Allah'a hamd olsun. Sen ve baban (yani Abbâs) Medine'de kâfir kölelerin çok olmasını İslerdiniz.' Abbâs köle bakımından sahabenin en zenginlerinden idi. Bunun üzerine İbn Abbâs dedi ki:
'İstersen yapalım. Yani istersen biz de Medine'deki köleleri Öldürelim!' Şu cevabı verdi: 'Sizin dilinizle şehadet kelimesini getirip, namaz kılıp, haccınızı edâ ettikten sonra mı bunu yapacaksınız (onları öldüreceksiniz)?' dedi.
Daha sonra evine kaldırıldı. Biz de onunla gittik. O güne kadar insanların başına böyle bir felâket gelmemişti. Onun için kimileri 'Korkuyorum herhalde ölecek' derken; kimileri de: 'BİR şeyi yok' diyordu. Bir hurma şerbeti getirildi, içti fakat karnındaki yaradan çıktı. Sonra süt getirdiler, onu da içti yine karnından çıktı. Bundan onun öleceğini anladılar. İnsanlar onu övmeye koyuldular. Derken bîr genç gelip şöyle dedi:
'Ey Mü'minlerin Emîri! Allah'ın sana ik-ramlarıyla sevin! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundun. İslâm'da bildiğin gibi kıdemin (önceliğin) vardır. Sonra, müslümanların başına geçtin (halife oldun). Son derece adil oldun, sonra da sana şehitlik nasip oluyor.'
Ömer şu cevabı verdi: 'Bunun (hilâfetin) hakkımda yeterli olmasını islerdim, lehimde ve aleyhimde olsun istemem.' Adam arkasını dönüp giderken baktı ki entarisi uzunluğunluğundan dolayı yere değiyor, derhal: 'Onu bana geri çevirin!1 dedi. Adamı geri çevirdiler, Ona şöyle dedi: 'Ey Kardeşimin oğlu! Entarini biraz kaldır, yere sürtmesin! Çünkü bu, elbisenin daha temiz ve senin de Rabbine karşı daha takva sahibi olmam sağlar.'
Sonra (oğlu) Abdullah'a dedi ki: 'Bak hele ne kadar borcum vardır'?'
Baktılar, hesapladılar. Seksen altı bin civarında buldular. Şöyle vasiyet etli: 'Bu borçlan ödemeye Ömer ailesinin mallan yeterse onunla ödeyin, eğer onların malı borcu kapa-tatnazsa, Adiyy bin Kâ'b'ın oğullarından isteyin, onların malları da kapatmaya yetmezse, Kureyş'len isleyin, başka kimselere ve kabilelere gitmeyin! Bu mallarla benim borcumu ödeyin! Haydi şimdi mü'minlerin annesi Ai-şe'ye git ve de ki: 'Hattâb'ın oğlu Ömer'in sana selâmı var, Mü'minlerin emîri deme, çünkü şu anda ben mü'minlerin emîri değilim. De ki: Ömer senden, o iki dostunun (Re-sûlullah ve Ebû Bekir'in) yanında defn edilmesi için izin istiyor.' Bunun üzerine ona gitti, içeriye girmek için izin isledi, kendisine izin verildikten sonra içeriye girdi ve Âişe'yi ağlarken gördü. Ona: "Ömer'in sana selâmı var. İki dostunun yanında defnedilmesi için müsaade etmeni istirham ediyor' deyince, Ai-şe şu eevabı verdi:
"Orasını ben kendime saklıyordum, fakat bugün Ömer'i kendime tercih ediyorum, onu orada defnedebilirsiniz.'
Dönüp gelince: 'İşte Abdullah geldi1 denildi. 'Beni kaldırın!' dedi. Bir adanı onu kaldırıp kendisine yaslandı. Şöyle dedi: 'Ne haber. Aişe ne dedi?'
'Ey Mü'minlerin Emîri! İslediğin oldu. orada defnedilmen için izin verdi.'
"Elhamdü lillah. Benim için en önemli şey bu İdi. Bu da oldu. Ruhumu Allah'a teslim edince beni doğru oraya götürün, tekrar izin isteyin, caymamış ise beni içeriye sokup oraya defnedin, şayet cayıp da İzin vermezse, beni müminlerin kabrine götürüp gömün!' dedi. Derken mü'minlerin annesi (yani kendi kızı) Hafsa geldi, kadınlar onu örtüyorlardı. Onu görünce hepimiz ayağa kalktık. İçeriye girdi ve yanında biraz ağladı. Erkekler de içeriye girmek için izin isledilerler. Bunun üzerine Hafsa kendi ev halkına ait bir yere girdi ve oradan onun ağlama sesini duyduk. İnsanlar Ömer'e şu ricada bulundular:
Ey Ömer! Haydi vasiyyet et ve yerine kimi bırakacaksın söyle!'
Şu cevabı verdi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ederken kendilerinden hoşnut olarak vefat elliği şu insanlardan başka bu işe daha lâyık kimseyi görmüyorum: Ali, Osman, Zübeyr, Talha, Sa'd ve Abdurrahman. Size Abdullah bin Ömer hazır bulunup nezaret edecektir. Bu hususla (halifelikle) ona bir şey (rey hakkı) yoktur. Eğer emirlik Sa'd'a isabet ederse, o bu işin ehlidir. Aksi durumda kim halife seçilirse ondan (Sa'd'dan) yardım istesin, ben onu Küfe valiliğinden yapamadığı İçin ya da bir hıyanetini gördüğüm için azletmedim.' Sonra şöyle dedi:
'Benden sonra halife olacak kimseye, ilk muhacirlere karşı hürmeti tavsiye ederim. Onların haklarını versin, onlara daima iyi davransın. Sonra ülkelerine daha Peygamber ve muhacir mü'minler gelmeden kucak açan ve orasını yurt ve iman evi kılan Ensâr'a da dikkat elsin. İyi davrananlarını kabul etsin, kötülük yapanların da kusurlarını affetsin.
Bütün İslâm ülkesi halkına da iyi davransın. Çünkü onlar İslâm'ın y aidime ilandır, mal loplayıcılarıdır, çoklukları ve kuvvetleriyle düşmanı öfkelendirenlerdir. Onlardan ancak kendi rızaları ile mallarının fazlası alınmalıdır. Bedevilere de iyi davranmasını tavsiye ederim. Zira onlar araplarm aslıdırlar. Onların mallarının fazla olanlarından alıp fakirlerine dağıtsın. Allah'ın ve Resulünün emirlerine hakkıyla riayet etsin. Allah ve Resulünün zimmetinde olanlarla (Znnmîlerle) yapılmış olan ahde sadık kalsın ve gerekliğinde onlar İçin savaşsın. Takatları üzerinde bir yükümlülükle (cizye ile) mükellef tutulmasınlar.'
Vefat eder etmez, hemen onu alıp ÂİŞe'ye ilettik. (Oğlu) Abdullah selâm verip izin İstedi. O da izin verdi. 'Haydi onu içeriye sokun!' dedi, soktular. O iki değerli dostunun yanına onu defnettiler.
Defin işi bitlikten sonra, o şûra (hilâfet) heyeti bir araya geldi ve halife seçimine koyuldu. Önce Abdurrahman söze başlayıp

şöyle dedi: 'Haydi seçme işini içinizden üç kişiye verin!' Bunun üzerine Zübeyr şöyle dedi:
'Ben reyimi Ali'ye veriyorum!' Talha ise: "Ben reyimi Osman'a veriyorum' dedi. Sa'd ise: 'Ben de reyimi Abdurrahman'a veriyorum' dedi.
Abdurrahnıan ise (Ali ile Osman'a hitaben) şöyle dedi: 'Arkadaşlar, hanginiz devlet başkanlığı adaylığından vazgeçerse bu seçim işiyle meşgul olmayı ona verelim. Allah ve müslümanlar ona murakıp ve şahittir. Onlar işin kendisinde bu işe kimin daha elverişli olduğunu şüphesiz daha iyi görür ve bilirler.' İki şeyh te (yani Osman ve Ali) ses çıkartmadı. Bunun üzerine Abdurrahman: 'Bu işi bana bırakır mısınız? Allah'a karşı sorumlu olayım! Vallahi ben en üstününüzü seçerim.'
'Evet!' diyerek cevap verdiler. Hemen ikisinden birinin (Ali'nin) elinden tutup şöyle dedi: 'Sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in akrabasısın. İslâm'da da hepimizden kıdemlisin. Allah'a karşı sorumlusun. Bu işi sana verirsem, mutlaka adil olacağına kanaatim vardır. Osman'a verirsem onu dinleyip itaat edeceğine dair en ufak bir şüphem yoktur.'
Sonra Osman'a dönerek diğerine söylediğinin aynını söyledi. Her ikisinden kesin söz alınca, hemen: 'Ey Osman! Kaldır elini!1 dedi ve ona biat elti. Ali de hemen ona biat etti. Sonra oradakilerin hepsi içeriye gnip bir bir biat etliler." [Buhârî]
6016- el-Misver bin Mahrame radiyallahu anlı'dan:
Ömer'in vasiyyet ettiği (halifeyi seçecek olan) grup toplanıp aralarında müşavere ettiler.
Onlara Abdurrahman şöyle dedi: 'Ben bu hususta (halifelikte) sizinle yarışmayacağım, isterseniz içinizden birini seçerim.'
Bunun üzerine seçim işini ona bıraktılar. Bu işi ona havale ettikten sonra insanlar, Abdurrahman'ı bırakmadılar, devamlı onunla istişareye kalkıştılar. O gecelerde hep onunla gizli görüşmeler yaptılar. Hatta Osman'a biat ettiğimiz o sabah olunca, iş şöyle ceryan etti: Gece Ab~ durrahman biraz uyuduktan sonra benim kapımı çaldı. Uyandım; şöyle dedi: 'Bakıyorum da uyuyorsun, vallahi üç gündür benim gözü-
mü uyku tutmadı, haydi gil de bana Zübeyr İle Sa'd'ı çağır!' Gittim, onları çağırdım. Geldiler, onlarla islişare etti. Sonra: 'Ali'yi çağır!' dedi. Çağırdım, onunla da gece yansına kadar istişare etti, sonra Ali kendisine görev verilme arzusuyla yanından çıktı. Abdunah-man, Ali'den bir muhalefet işi meydana gelmesinden endîşe edip çekiniyordu. .
Osman'ı çağırdım; Sabah ezanına kadar onunla da gizli görüştü. Sabah namazı kılındıktan sonra o grup minberin yanında bir araya geldi.
Sonra Abdurrahman Muhacir ve En-sâr'dan dışarda olanlara haber saldı. O hac mevsiminde Ömer'le beraber bulunan ordu kumandanlarına da haber saldı, hepsi gelip toplandılar. Abdurrahman, şehadet getirdikten sonra şöyle konuşlu:
'Ey Ali! İnsanlarla görüştüm. Osman'a kimseyi eşit görmüyorlar, ne olur alınma ve darılma! Ona (Osman'a) bial etmemden dolayı bana bir kötüleme yolu tutma!' Ondan sonra hemen Osman'ın elinden tutup biat etli. (Abdurrahman, Osman'a) şöyle dedi:
"Allah'ın sünneti ve Resulünün sünneti, ondan sonraki iki halifesinin sünnetleri üzerine sana biat ediyorum.' Böylece ona Abdurrahman biat etli. Muhacirler, Ensâr, ordu kumandanları ve tüm müslümanlar da ona biat
eltiler." |Bu ikisi de BuhâtTye aİIlir.|
6017- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Osman, muhasara edildiği zaman, namaz kıldırmakla Ebû Hureyre'yi görevlendirdi. Namazı bazen İbn Abbâs kıldırıyordu. Osman onlara haber gönderdi:
'Benden ne istiyorsunuz?'
'İşi (hilâfeti) onlara bırakmanı istiyoruz!' dediler.
'Allah'ın bana giydirdiği elbiseyi çıkartmam.'
'Seni Öldürürler.'
'Beni öldürürseniz, benden sonra bir daha birbiri erinizi sevemezsiniz. Birlik olup bir daha düşmanlara karşı savaşamazsınız. Bîe bile anlaşmazlığa düşersiniz. Ey Kav-
mim! Benim yüzümden sizden öncekilerin başına gelen felâket sizin de başınıza gelmesin' dedi.
Sıkıntı ve zorluklarla karşı karşıya kalıp da iş ciddiye binince cuma günü oruca niyet etli. Öğleye doğru uykuya daldı. Uyanınca dedi ki:
'Şu anda rüyamda Allah Resulü sailalahu aleyhi ve selleın'i gördüm; bana şöyle dedi: 'Sen bu gece bizim yanımızda iftar edeceksin ." İşte o gün öldürüldü.
Sonra Ali ayağa kalkıp, Allah'a hamdü sc-nâdan sonra insanlara şöyle hitap etli: 'Ey insanlar, bana bakın ve beni İyi dinleyin! Korkarım hepimiz büyük bir fitne içindeyiz. Fitne sırasında hepimize gayret gerekecek. Allah, bu ümmeti iki lerbiye kaynağı ile terbiye etmiştir: Kitab ve Sünnet. Sükun ve huzura ancak onlara sarılmakla kavuşabiliriz. Allah'tan korkun ve aralannızdaki meseleleri halledin!' Sonra indi, Beylü'l-mâlde kalanlar] insanlara paylaştırdı." [Rezîn]
6018- el-Hasanel-Basrî radiyallahu anlı 'dan: "Hasan bin Ali, Muaviye'yi dağlar gibi askerî birliklerle karşıladı. Bunun üzerine Amr bin el-Âs, Muaviye'ye dedi ki:
"Vallahi öyle askerî birlikler görüyorum ki kendileri gibi (aynı büyüklükteki) birlikleri öldürmedikçe geri dönmezler,' Vallahi iki adamın en hayırlısı olan Muâviye ise buna şu cevabı verdi: 'Şunlar (bizimkiler), onları ve onlar da (bizimkileri) Öldüriirseler müslüman-lann işlerini idare etmek için kim kalacak? Kadınlarından geride kim kalacak, mallan ne olacak?' Sonra (sulh yapmak için) ona (Hasan'a), Kureyş'ten Abd-i Şems oğullarından Abdurrahmaıı bin Semure ile Abdullah bin Arhir'i, gönderip şöyle dedi: 'Haydi o adama gidin, onunla konuşup (hilâfet işinden vazgeçmesi hususunda) anlaşın!' Onlar hemen gittiler, izin isleyip onun yanına girip konuşlular. Onlara Hasan'm cevabı şu oldu: 'Biz Abdulmuttalipoğullarıyız. Beylü'l-mâl'den hissemiz vardır. Bu ümmet (ihtiyaç karşısında mal için) kana bulandı.' Dediler ki; 'O (Mu-
âviye hilâfet talebinden vazgeçme karşılığında) sana şu kadar şu kadar takdim edecektir.'
'Buna kim kefil olacak?'
'Biz (kefil oluyoruz).'
Onlardan ne istediyse hepsinde de onlar: 'Biz kefiliz' sözleriyle karşılık verdiler. Böylece onunla (Muâviye ile) barış yaptı. Hasan dedi ki:
Ebu Bekre'nin şöyle dediğini duymuştum: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i minberde gördüm, Hasan yanındaydı. Bir yandan insanlara bir yandan da ona bakarak şöyle buyurdu: 'Şu benim oğlum Seyyiddir. Umulur kİ Allah onunla, müslümanlardan iki büyük fırkanın arasını düzeltecektir'." [Buhârî]
6019- Abdi Hayr radiyallahu anh'dan: "Ali, minber üstünde durup şöyle dedi:
'Allah Nebisi vefat etti, Ebû Beki- halife oldu. Ölünceye kadar onun yolundan gitti, onun uyguladığı gibi uyguladı. Sonra Ömer halife oldu, o da ölünceye dek onların yolundan gitti'," |Ahrned|
6020- Ali radiyallahu anh'dan: Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Senden sonra kimi eraîr yapalım?" Şöyle buyurdu:
"Eğer Ebû Bekr'i emil' yaparsanız, onu güçlü, güvenilir, dünyada zahit, âhiret isteklisi olarak bulursunuz? Şayet Ömer' i görevlendirirdeniz, onu da sağlam, güvenilir, Allah yolunda kinayıcının kınamasına aldırmaz olarak bulursunuz.1 Eğer bu görevi Ali'ye verirseniz —ki vereceğinizi sanmam— onu doğruyu gösterici, doğruya ermiş, sizi dosdoğru yola iletici olarak

bulursunuz."
|Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemti't-Evsat'te.]
6021- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Medine mescidini yaparken bir taş getirip koydu. Sonra Ebû Bekr de bir taş getirip koydu. Sonra Ömer de bir taş getirip koydu. Ondan sonra Osman da bir taş getirip koydu. Bu hususta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sorulunca, şöyle buyurdu: İşte bu (sıralama), benden sonraki halifelik işine işarettir'."
|Ebû Ya'lû içinde adı belirtilmemiş bir lâbiînin bulunduğu birsenedle.j
6022- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra oniki halife gelecektir; onlardan biri Ebû. Bekr'dir ki benden sonra çok yaşamayacaktır. Ondan sonra islâm'ı yücelten, istikamet üzere hareket eden kimse gelecek, övülmüş olarak yaşayacak, şehit olarak vefa! edecektir." Denildi kî: "Kimdir o?"
"Ömer" buyurdu. Sonra Osman'a dönerek şöyle dedi: "Ey Osman! Eğer Allah sana bir gömlek giydirip de insanlar bu gömleği senin sırtından çıkartmanı isterlerse, çıkartma! Vallahi eğer sen. o gömleği (kendi arzunla) çıkartırsan, deve iğnenin deliğinden geçinceye kadar, sen cenneti göremezsin."
[Taberânî, Mu'cemu'i-Kebfr ve'l-EvsafKa zayıf bir senedle. |
6023- Ahmed, leyyin bir senedle Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:}
"Ey Osman! Allah sana bir gömlek giy-dirmiştir; eğer münafıklar seni onu çıkartmaya zorlarlar su, sakın çıkartına! Aksi halde bir daha hayır göremezsin." Bunu iki veya üç kere söyledi.
6024- Fadâle bin Ebî Fadâle radiyallahu anh'dan:
"Babam, hastalığında kendisini ziyaret etliği Ali'ye şöyle dedi:
'Bu evinde seni durduran nedir? Şayet orada ölürsen, (işin basma) senden sonra Cühcy-ne arapları geçecek, Medine'ye taşın! Hiç olmazsa orada ölürsen, arkadaşların seninle ilgilenip namazını da kılarlar.' Şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu: 'Sen ilerde emir olunca, saçın sakalın ağarıncaya ve onları boyayın-caya dek ölmeyeceksin." |Ahmed]
6025- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ali! Benden sonra işin başına geçersen, Necrûn ehlini arap (yarımadasından)
sür! ' | Ahmed leyyin bir senedle.|
6026- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizde benim özünü (tenzilini) esas alarak savaştığım gibi Kur'ân'in yorumundan (te'vilinden) ötürü, savaşacak kişiler vardır." Ebû Beki- sordu: "O ben miyim?"
"Hayır" dedi.
Ömer sordu: "O ben miyim?" Ona da "Hayır. O, nalın tamircisidir" buyurdu. O esnada verdiği pabucunu Ali tamir ediyordu.
[Ebu Ya'lâ]
6027- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey MıavİYe! Şayet sen işin başına geçersen, Allah'tan kork ve adaletten ayrılma!" Peygamber'in bu sözünden dolayı ben bu işle müptelâ olacağımı düşünür dururdum, nihayet düşündüğüm de başıma geldi.
[Ahmed vu Ebû Ya'lö daha uzun bir senedle. |

DEVLET BAŞKANINA İTAAT, CEMAATTEN AYRILMAMAK VE ZALİM HÜKÜMDARLAR

6028- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Başınıza başı kuru üzümü andıran Ha-beşli bir köle bile geçse, aranızda Allah'ın Kitabı ile hükmettikçe, onu dinleyin ve İtaat edin!" JBuhârîJ
6029- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur; kim bana başkaldırırsa Allah'a baş-kaldırmış olur. Kim emîre itaat ederse, bana itaat etmiş olur; kim emîre başkaldırırsa bana baskaldırmtş olur."
6030- Diğer rivayette şunu ilave etti:
"Hükümdar bir kalkandır; ardında savaşılır, onunla korunulur. Eğer o, Allah'tan korkmayı emredip adil davranırsa, onun karşılığında bir ecir alır. Başka türlü davranırsa karşılığında günah yüklenir."
(Buharı, Müslim ve Nesâî.|
6031- Vâil bin Hucr radiyallahu anh'dan: "Bir adamın Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şunu sorduğunu duydum:
'Başımıza hakkımızı vermeyip, haklarını bizden isteyen emirler geçerlerse, nasıl davranalım'.1' Şöyle buyurdu:
'Onları dinleyin, itaat edin! Onların işledikleri kendi üzerlerine, sizin işlediklerinizi ise sizin üzerinize vazifedir (Kimse kimsenin Yaptığından mesul olmaz)"
[Müslim ve Tirmizî.]
6032- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman kişinin dinleyip itaat etmesi gerekir, hoşuna gitsin veya gitmesin. Ancak masiyet(Allah'a isyan) emredildi ği zaman, ne dinlenir ve ne de itaat edilir."
|Mâlik hariç, allı hadis imaniLJ
6033- İbn Mes'ûd radiyallabu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra başınıza bir takım adamlar geçecektir; sünneti söndürüp bia"atla amel edeceklerdir. Namazı da vaktinde kılma-yacaklardır." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben onlara yeüşir-sem ne yapayım?"
"Ey Ütnmü Abdi Ne yapacağını bana mı soruyorsun? Allah'a âsi gelene itaat edilmez." !İbn Mâce.|
6034- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güç durumunda, iyi durumunda, neşeli anında, ve neşesiz halinde, sana başkaları tercih edildiği vakitte de (hükümdarı) dinleyip İtaat etmelisin." IMüslim ve Nesâî.]
6035- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Liderlerinizin iyileri, sizlerin kendilerini, onların da sizleri sevmekte bulunanlarınız; onların sizlere dua etmekte, sizin de onlara

dua etmekte oldu klan ntzdır.
Liderlerinizin kötüleri de o kimselerdir ki, siz onlardan nefret edersiniz; onlar da sizden nefret ederler. Siz onlara lanet edersiniz, onlar da size lanet ederler." Dedik ki:
"Onlara karşı savaş açmıyahm mı?"
"İçinizde namaz kıldıkları müddetçe hayır, aranızda nıtmaz kıldıkları müddetçe hayır. Ancak kişinin başına geçen idareceyi Allah'a karşı günah işlerken görürse ona iştirak etmesin ve onu hoş karşılamasın, buna rağmen ona itaatten de elini çekmesin." |Muslim|
6036- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Başınıza bir takım idareciler geçecek; siz onları bilip itirazda bulunacaksınız. Onların yaptıklarından hoşlanmayan beraet eder; onların yaptıklarına itirazda buluna kurtulur. Lâkin hoşnut olup tâbi olan..." Dediler ki: "Peki onlarla savaşmayalım mı?"
"Aranızda namaz kıldıkları müddetçe hayır." Yani kalpten kerih görürse kalpten kabul etmezse, demektir bu. |Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.j
6037- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim emîrinde hoşlanmadığı bir husus görürse sabretsin. Çünkü kim cemaatten bir karış aynlırsa cahiliye ölümü ile ölmüş olur."
[Buhârîve Müslim.]
6038- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim taatten çıkıp cemaatten aynlırsa cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim körü körüne çekilmiş bir sancak altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için öfkelenir, asabiyete çağırır ya da asabiyete yardım ederse ve de öldürü-lürse bu ölüm de cahiliye ölümüdür. Kim de ümmetime karşı çıkıp iyisini kötüsünü seçmeden kılıç sallarsa, mü'min olanlarına hürmet etmeyip anlaşmalı kimseye verdiği sözünde de durmazsa, ne o bendendir ve ne de ben ondanım." [Müslim ve Nesâi]
6039- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onların yüzüne bakmaz; onlarla konuşmaz ve onları asla temize çıkartmaz; ayrıca elemli bir azap da onların olur: Sahrada suyu olup da yolcuya su vermeyen. İkindiden sonra malını yalandan şu kadara bana mal oldu diyerek müşteriye satıp (eslim eden kişi. imama yalnız dünyalık İçin biat eden kişi ki, (dünyalık) verirse ona sadık kalır, vermezse sözünde durmaz." IBuhârî, Müslim, Ebfl Dâvud ve Nesâî.]
6040- Ukbe bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir müfreze gönderdi. Ben de askerlerden birine bir kılıç verdim. (Bu kimse seferden dönünce bana: Resûlullah (s.a.v.) bizi kınadığını görürsen şaşma dedi. (Gerçeklen Hz. Peygamber de onlara hitaben şöyle) buyurdu: "Benim (askerin başında kumandan olarak) gönderdiğim adam, emrimi yerine getirmeyince emrimi yerine getirecek birisin onun yerine geçirmekten âciz mi kaldınız?" |Ebû Dûvud|
6041- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim sultanı (emîrİ) hor görürse, Allah da onu mutlaka hor görür." ITirmizî]
6042- Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
"O, Osman'ın Mina'da namazı dört rek'at olarak kılmasından hoşlanmadı ve ağırına gitti. Sonra kalktı, kendisi de Mina'da namazı dört rek'at kılınca, ona şöyle denildi:
'Mü'minlerin emîrinİ ayıpladın, sonra aynısını yaptın.' Şöyle dedi:
'İhtilâf çok kötüdür. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle hitap etti:
'Benden sonra sultan (emîr) olacaktır; onu alçaltmayın. Kim onu alçaltmak isterse, islâm'ın kulpunu kökünden koparmış olur. Gediğini kapatıncaya (hatasını düzeltinceye) kadar tevbesi kabul olunmaz, zaten gediğini de kapatamaz'."
[Alımed daha uzun bir melinle isini beili olmayan bir râvi kanalıyla.|
6043- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"imamlara (liderlere) sövmeyin! Onlar için hayır duada bulunun. Çünkü onların salâhı (İyi olmaları) sizin salâhınızdır."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr vel-Evsat'ta.\
6044- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim İslâm cemaatinden bir karış ayrılır-sa, İslâm'ın kulpunu kökünden koparmış olur"
|Ebû Davud]
6045- Ali radiyallahu anh'dan:
"Daha önce nasıl hüküm veriyorsanız öylece hüküm veriniz! Zira ben, insanlar bir cemaat olana veya arkadaşlarımın öldüğü gibi Ölene dek(Ebû Beki" ve Ömer hakkında çekişme götüren) ihtilâfı çirkin görüyorum,"
Mulı. b. Şîrîn, (Râfizîler tarafından) Ali'ye atfen rivayet edilen haberlerin çoğunluğunu uydurma sayardı. [Buhârî]
6046- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir toplulukta Allah rızası için çalışır da (doğruya) isabet ederse Allah kabul eder, yanıldığı zaman Allah onu bağışlar. Kim de tefrika çıkartmaya çabalayıp da (doğruya) isabet etse bile Allah onu kabul etmez. Hata ederse ateşteki yerine hazırlansın."
|Taberânî, Mu' remıı'I-Kebîr'de ve Bezzâr zayıf bu scnedle. |
6047- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benim ümmetim sapıklık üzere bir araya gelmez. Onun için cemaatten ayrılmayın! Zira Allah'ın kudret eli cemaat üzerindedir."
[Taberânî, Mu'remıı'I-Krbtr'de.\
6048- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim imamsız (lidersiz) ölürse, cahüiye
ölümü ile ölmüş olur."
6Ü49- Diğer rivayet: "Kim boynunda biat bağı bulanmadan ölürse, cahilİye ölümü ile ölmüş
olur." |Taberânî, Mu'cenıu'l-Kebîr'dc zayıf bir senctilc.|
6050- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan insanın kurdudur; tıpkı koyunun kurdu olduğu gibi. Sürüden ayrılan ve bir kenara çekilen koyunu kapar. Sakın gruplara bölünmeyin. Topluluktan, tüm halktan ve mes-cidden ayrılmayın!"
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6051- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, Velîd bin Ukbe'nin gidişatını kabul etmediklerinde onlara şöyle dedi: 'Sabredin, zira imamınızın elli yıl zulmetmesi, bîr aylık (siyasî) karışıklıktan daha iyidir'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de uzunca bir metinle ıi-vayel etmiştir. İsnadında Vehbullah bin Rızık mevcuttur. |
6052- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
onu mescidde uyurken gördü ve şöyle buyurdu: "Hayret seni mescidde uyurken görüyorum, hayrola'/" Şöyle cevap verdi:

"Nerede uyuyayım, benim ondan başka evim yok ki."
"Bir gün seni o mescidden çıkardıklarında halin nice olacaktır?"
"ö zaman ben de, Hicret, Mahşer ve peygamberler ülkesi olan Şam'a giderim. Oranın sakinlerinden olurum."
"Oradan da çıkartırlarsa halin nice olur?"
"Yine oraya dönmeyi denerim, evim yurdum orası olur."
"Seni ikinci kez oradan çıkartırlarsa halin nice olacaktır?"
"O zaman alırım kılıcımı, ölünceye kadar savaşırım."
"Sam bundan daha iyisini göstereyim nü?"
"Evet ey Allah'ın Nebisi! Babam annem sana feda olsun!"
"Seni sürdükleri yere git! Seni gönderdikleri yere var! Bana kavuşuncaya kadar o hal Üzere kal!" buyurdu.]Ahmed, /<'}'>''» bir senedle.l
6053- Ubâde (bin es-Sâmit) radiyallahu
anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellenL--buyurdu:)
"Benden sonra hasınıza, sizin iyi gördüklerinizi kötü, kötü olarak kabul ettiklerinizi de İyi olarak kabul edecek birtakım insanlar geçecektir. Şunu iyi bilin ki, Allah'a başkaidırana itaat yoktur." | Ahmed ve Tiıberânî. Mu'ceımı'l-Kebîr'dc.]
6054- Muâz radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İslâm'ın değinnentast dönmektedir. Ki-tâb'ın dönüp durduğu yerde siz de onunla dönüp durun! Dikkat edin Kitâb ile hükümdar ayrı düşecekler; sakın ha Kitâb'dan ayrılmayın! Dikkat edin başınızda, kendileri için hoş gördüklerini sizin için hoş görmiyecek birtakım emirler olacaktır. Onlara başkaldırmanız sizi öldürürler, boyun eğerseniz sizi saptırırlar."
Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! O zaman ne yapalım?"
"O zaman Meryemoğlu İsa'nın ashabının yaptıkları gibi yapın; testerelerle biçilip tabutlarda taşındılar. Allah'a, itaat halinde ölmek, ona. isyan halinde yaşamaktan elbette ki daha iyidir."
[Taberânî, Mu'cem'l-Kebîr'de leyyin bir senedle]
6055- Ebû Hişâm es-Sülemî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Başınızda bir takım emirler olacak: size hâkim olacaklar; konuşacaklar; fakat yalan söyliyec ekler. Çalışacaklar fakat kötülük yapacaklar. Onların çirkinliklerini iyi, yalanlarını doğru saymadıkça sizden hoşnut olmayacaklar. Hoşnut olmasalar bile onlara (sadece) hakettikleri şekilde davranın!"
[Taberânî, Mu' cenıtı' I-Kebîr'de rt/yr/bir senetlle.|
6056- Başka bir talikten yaptığı rivayetin sonunda şunu ilave etti: "Haksızlık yaptıklarında, savunmak için kim çarpışıp da öldürü-lürse bilsin ki o şehittir."
6057- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ümmetim hakkında, en çok şu. üç şeyden korkarım:
Biri şu vasıfta olan adam: Kur'âıı okur, onun güzelliği kendisinde iyice yerleştikten sonra, kılıcını çeker, komşusuna vurur ve onu. ıvüşriklîkle itham eder." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! îkham eden mi yoksa kendisi ilham edilen mi daha haklı olacak?"
"Tabii ki itham eden" buyurdu.(Konuşmasınadevam elli:)
"(ikincisi) kendisine Allah'in yetki vermiş olduğu bir adam şöyle der: Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur, kim bana baş-kaldırırsa Allah'a başkaldırmış olur." Oysa o yalan söylemektedir, halife falan değildir. Hâ-lık'ı bırakıp halifeyi sevmek yaraşmaz.
(Üçüncüsü ise) hâdiselere yenik düşen adam. Bir olayı savuşturduğu zaman başka bir olaya karışır. Nihayet deceâl çıkar da ona gözü kapalı »jW/"."|Taberânî. Mu'remıı'l-Kebîrves-Sağîr'de leyyiı bir senedle.|
6058- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Başınızda birtakım emîrlei" olacak; şu kadar sünneti terk edeceklerdir. Siz de onları (bu sünnetleri) terk ettiğiniz zaman, bu defa (emirler) şu kadar daha terk edeceklerdir. Siz de (onlara uyup) terk ettiğinizde işte o zaman en büyük belayı başınıza getireceklerdir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6059- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saflallâhu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emirlerin yanına kesinlikle girme! Mutlaka girmek zorıınlıığında kalırsan sünnetimi çiğneme.' Onun kılıcından da kamçısından da korkma, onlara Allah'tan korkmalarını emret!" [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
6060- Ebû Beki-radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ınüslümanlartn işlerinden bir göreve tayin edilip de, bir kimseyi (sadece) sevdiği için onların üzerinde görevli kılarsa, Allah' in laneti onun üzerine olur. Onun tevbesi de kabul olunmaz. Nihayet cehenneme girer."
lAhmeıl, daha uzun bir metinle ismi belirtilmeyen bir rûvi kanalıyla]
6061- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize bir darb-ı mesel vererek şöyle buyurdu:
"Güçsüz ve yoksul bir kavim, zorba ve güçlü bir kavimle karsı karşıya geldi; güçsüz kavim güçlü olanı yendi. Bu defa (kendi adamlarım bırakıp) düşman tarafım başlarına geçirip, önemli görevlerde onları kullandılar. Bu yüzden de kendisine kavuşacakları güne kadar Allah'ı kızdırdılar." [AhmedİeyyinbirsenedIe.]
6062- Ebû Hureyre radiyallahu aıh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahir zamanda zalim valiler, fasık vezirler, hain kadılar, yalancı fakîhler olacaktır. Sizlerden bu zamana yetişen onlardan herhangi bir vazife almasın! Ne zekât toplayıcı, ne yönetici, ne de zabıta olsun." (Taberfinî, Mit'cemu'f-Evsaf ıv'S'Sağfr'tJe Iryyin bir senedle.]
6063- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden şu İki sınıfa şefaatim ulaşmaz: Zalim ve zorba İmam ile haddi aşan her sapık," ITaberânî Mu' cemu' t-Kebtr rW-£ı\vö/'la.|
6064- Ümmü Seleme radiyallalıu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem' in yarımdaydık, aralarında ondan sonraki halifelikten süz ettiler. 'Herhalde Falıma oğullarından olur' dediler, şöyle buyurdu:
'Onlar ona kesinlikle ulaşamıyacaktar. CâktfhaniC'Jftlin yani babamın ikizinin oğulları ulaşacak. Hilâfeti deccâle teslim edinceye kadar onlar bu işte kalacaklar'."
[Taberânî, Mu 'cemu'l-Kebir'de hafi bir senedle. |
6065- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Abbâs! Hiçbir peygamberlik yoktur ki ondan sonra halifelik olmasın. Ahir zamanda senin çocuklarından tam onyedi kişi

sultan olacaktır. Es-Sejfah, Mansur, Mehdi (ki o beklenilen MehaTdeğil), eMCemûh, el-Âkıb onlardan bazılarıdır. Bir de neslinde el-Vâsifda çıkacaktır, ondan vay ümmetimin haline! O, onları perişan edecek, mallanın alıp götürecek. Çünkü onlar o zaman İslâm'ın dışında olacaklar. Katılığından dolayı ona biat edilirse, onsekİzinci
halifede kopukluk meydana gelecek, devletleri son bulacak: Magri b ehli de evlerinden çıkacaktır" [Taberânî. Mu'cemu'i-Evsat'ta. İsnadında Abdu'l-Evvel bin Abdillah el-Muallim adlı bir ravi vardır.]
6066- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu minberimin üstünde Ümeyye oğullarının zorbalarından birinin burnu mutlaka kanayacaktır. Kanı akacaktır." Amr bin Saîd bin el-As'ın, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'Üî minberinde burnunun dinmemesiye kanadığını gören biri bana anlattı. |Ahmed, ismi belirtilmemiş bir ravinin bulunduğu bir senedle.]
6067- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "O, Kâ'be'ye sırtını dayayarak şöyle dedi:
"Bu Kâ'bc'nin Rabbi hakkı için Allah, el-Ha-kem'e ve nesline Peygamberinin sallallahu aleyhi ve sellem'in diliyle lanet etmiştir'."
[Bezzâr ve Taberünî Mu'cemu'l-Kebîr'de ve benzeri Ahmed]
6068- Ebû Yahya radiyallahu aıılı'dan: "Ben, Hasan, Hüseyin, Mervân ve Süleyman'ın araş nidaydım. Hasan, Hüseyin'in elinden tutuyordu. Mervan: 'Ehl-i beyt mel'undurlar' dedi. Hasan kızıp şöyle dedi:
'Ehl-i beyt mel'ûndur mu dedin? Vallahi Allah sana Peygamber sallaflahıı aleyhi ve sellem'in diliyle lanet etmiştir, hem de sen daha babanın sülbündeyken'."
|Ebû Ya'lâ, leyyin bir senedle.|
6069- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü saUallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ebû'I-As'in oğullan otuza ulaştığı zaman, Allah' in malını aralarında kullanacaklar, dinini ifsat, kullanın da köle edineceklerdir."
|Bez-zâr, Taberânî, Mıi'cemu't-Evsat'ta ve Ebû Ya'lâ. |
Onun (Ebû Ya'lâ'ıım) ayrıca Ebû Hurey-re'den de benzen rivayeti bulunmaktadır.
6070- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selîem buyurdu:)
"Şimdi sizin yanınıza mel'Cm bir adam girecektir." Çok geçmeden el-Hakem içeriye girdi. |Bezzâr ve M. el-Evsat'\a. (Taberânî) bir olayı da naklederek. |
6071- Ebû Ubeyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümeyye oğullarından Yezîd adında bir adama kadar, ümmetimin iği adaletle devam edecektir. İlk gedik açan kişi Yezîd olacaktır."
| Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.j
6072- Amr bin Murre radiyallahu anh'dan: "el-Hakem, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den içeriye girmek için izin islediğinde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu sesinden tanıdı ve şöyle dedi: 'Haydi ona izin verin; Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun! Onun neslinden gelenler dünyada insanların malını gasbederek, âhi-rette rezil olacaklardır. Ayrıca onlar hile ve desise sahibidirler'." [Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. Başka bîr rivayetinde şöyle geçer: "Onun sulbünden iyi insanlar da çıkacak fakat (devede kulak misali) pek az olacaktır."
6073- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem rüyasında, el-Hakem oğullarının minberine çıkıp İndiklerini gördü. Sabah öfkeli olarak uyandı. Dedi ki: Ben neden el-Hakem oğullarını maymunların ağaca çıkıp indikleri gibi, minberime çıkıp inerlerken gördüm acaba.'
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ölünceye kadar bir daha güldüğünü görmedim." [Ebû Ya'lâ]
6074- Abis el-Gifârî radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmeti hakkında altı haslete endişelendiğini duydum: Çocukların emîr olması, hükümde çok şart koşulması, rüşvetin yaygın hale gelmesi, akraba ile ilginin tam anlamıyla kesilmesi, kanın hafife alınması, içki. Ayrıca, onlar Kur'ânokumayı adeta kaval çalmak haline geliri kendilerinden daha fakîh ve daha üstün olmayanları öne geçirecekler ve onlar kendilerine şarkı söyleyecekler." |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. Bezzâr'ın da benzeri rivayeti vardır.]

TAHRİC

==========

5946-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 1/5-6, IV, 154) ve Müslim (imâret no. 1-2, s. 1451), muhtelif tariklerden Ebû Hureyre'den tahrîc ettiler.
5947-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 2, IV, 155), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
5949-Bu hadisi Tirmizî (no. 2227), Hüseyn b. Muh. el-Basrî an Hâlid b. el-Hâris an Şu'be an Habîb b. ez-Zübeyr an Abdillah b. ebî'l-Hüzeyl an Amr senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
5950-Bu hadisi Ahmed (IV, 81, 83), Yezîd b. Hârûn an İbn e. Zi'b ani'z-Zührî an Talha b. Abdillah b. Avf an Abdirrahman b. el-Ezher an Cübeyr senediyle tahrîc etti.
el-Hâkîm'e göre isnâdı sahîhtir. Heysemî ise ricâlinin Sahîh ricâli olduğunu söylemiştir (Feyd II, 501).
5951-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4646-7) ve Tirmizî (no. 2226), Saîd b. Cümhân an Sefîne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5952-5953-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 51, VIII, 127), Müslim (imâret no. 5-6, s. 1425), Ebû Dâvud (no. 4279-81) ve Tirmizî (no. 2224), farklı tariklerden Câbir b. Semure'den tahrîc ettiler.
5954-Bu hadisi Müslim (imâret no. 61, s. 1480), Vehb b. Bakiyye an Hâlid b. Abdillah ani'l-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
5955-Bu hadisi Müslim (imâret no. 60, s. 1480), Osmân b. e. Şeybe an Yûnus b. e. Ya'f?r an ebîhî an Arfece senedi ile tahrîc etti.
5956-Bu hadisi Ahmed (IV, 24), Müslim (imâre no. 59, s. 1479), Ebû Dâvud (no. 4762) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 6/1-3, VII, 92-3), Ziyâd b. İlâka an Arfece asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5957-Bu Buhârî (enbiyâ 50, IV, 144) ve Müslim (imâret 44, s. 1471-2), Furât el-Kazzâz an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5958-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2931), Muh. b. Abdillah el-Muharremî an İbn Mehdî an İmrân el-Kattân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
5959-Bu hadisi Tirmizî (no. 2262) ve Nesâî (kudât 8, VIII, 227), Muh. b. el-Müsennâ an Hâlid b. el-Hâris an Humeyd et-Tavîl ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı Tirmizî'ye göre "hasen sahîh"tir.
5960-Bu hadisi Buhârî (fiten 18, VIII, 97), Osmân b. el-Heysem an Avf ani'l-Hasan an Ebî Bekre senedi ile tahrîc etti.
5961-Bu hadisi Tirmizî (no. 2266), Ahmed b. Saîd el-Aşkar an Yûnus b. Muh. ve Hâşim b. el-Kâsım an Sâlih el-Mürrî an Saîd el-Cüreycî an Ebî Osmân en-Nehdî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
5962-Bu hadisi Buhârî (cumu'a 11, I, 215; ıtk 17, III, 125; cenâiz 33, II, 79; istikrâd 20, III, 88; nikâh 81, VI, 146; 90, VI, 152; vasâyâ 9, III, 189), Müslim (imâret no. 20, s. 1459-60), Tirmizî (no. 1705) ve Ebû Dâvud (no. 2928), Sâlim ve Nâfi'den ayrı ayrı olmak üzere İbn Ömer'den tahrîc ettiler.

5963-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2948) ve Tirmizî (no. 1333), Yahyâ b. Hamza an Yezîd b. e. Meryem ani'l-Kâsım b. Muhaymere an Ebî Meryem el-Ezdî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
el-Hâkim, bu hadisin isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
5964-Bu hadisi Müslim (imâret no. 18, s. 1458) ve Nesâî (kudât 1, VIII, 221), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Amr b. Evs an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5965-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 8/1-2, VIII, 107) ve Müslim (îmân 227, s. 125; imâret no. 21, s. 1460), el-Hasan an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5966-Bu hadisi Müslim (imâret no. 23, s. 1461), Şeybân b. Ferrûh an Cerîr b. Hâzım ani'l-Hasan an Âiz senedi ile tahrîc etti.
5967-Bu hadisi Tirmizî (no. 1329), Alî b. el-Münzir an Muh. b. el-Fudayl an Fudayl b. Merz?k an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5968-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2933), Amr b. Osmân an Muh. b. Harb an Sül. b. Süleym an Yahyâ b. Câbir an Sâlih b. Yahyâ b. el-Mikdâm an ceddihi'l-Mikdâm senediyle tahrîc etti.
5969-Bu hadisi Müslim (imâret no. 17, s. 1457), Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys an ebîhî ani'l-Leys an Yezîd b. e. Habîb an Bekr b. Amr ani'l-Hâris b. Yezîd el-Hadremî an İbn Huceyreti'l-Ekber an Ebî Zerr senediyle tahrîc etti.
5970-Bu hadisi daha uzun bir metinle Ebû Dâvud (no. 2934), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal an Gâlib senedi ile tahrîc etti.
5971-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 5-6, VIII, 106; eymân 1/2, VII, 216), Müslim (eymân 19, s. 1273-4), Ebû Dâvud (no. 2929), Tirmizî (no. 1529) ve Nesâî (kudât 5, VIII, 225), el-Hasan an Abdirrahman b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5972-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 7/1, VIII, 106) ve Nesâî (kudât 5/2, VIII, 225, bîat 39, VII, 162), İbn e. Zi'b an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5973-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 7/3, VIII, 107), Müslim (imâret 14, s. 1456) ve Ebû Dâvud (no. 2930), Ebû Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
5974-5975-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25/47, IV, 182) ve Müslim (rü'yâ no. 21, s. 1780), Ebû'l-Yemân an Şuayb an Abdillah b. e. Hüseyn an Nâfi' b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5976-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2932), Mûsâ b. Âmir ani'l-Velîd an Züheyr b. Muh. an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5977-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 42, VIII, 121) ve Nesâî (bîat 32/1-2, VII, 158), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Saîd (ve Ebî Hureyre) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5978-Bu hadisi Tirmizî (no. 614) ve Nesâî (bîat 35-6, VII, 160-161), Ebû Husayn ani'ş-Şa'bî an Âsım el-Adevî an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "sahîh garîb" hükmü verdi.
5979-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2935), Kuteybe an Nûh b. Kays an Yezîd b. Ka'b an Amr b. Mâlik an Ebî'l-Cevzâ an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti.
5980-Bu hadisi Buhârî (fiten no. 21/1, VIII, 99), Sül. b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Aynı mânâda Müslim'in (cihâd no. 10-11, s. 1360) birkaç tarikten mütâbaatı vardır.
5981-Bu hadisi Müslim (imâret no. 58, s. 1478), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Âsım b. Muh. b. Zeyd an Zeyd b. Muh. an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5982-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 64, V, 113), Abdullah b. e. Şeybe an İbn İdrîs an İsmaîl b. e. Hâlid an Kays an Cerîr senedi ile tahrîc etti.
5983-Bu hadisi Müslim (imâret no. 19, s. 1458), Hârûn b. Saîd an İbn Vehb an Harmale an Abdirrahman b. Şemmâse senedi ile tahrîc etti.
5984-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4537), Ebû Sâlih an Ebî İshâk el-Fezârî ani'l-Cerîrî an Ebî Nadre an Ebî Firâs an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5985-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4889), Saîd b. Amr el-Hadremî an İsmaîl b. Ayyâş an Damdam b. Zür'a an Şureyh b. Ubeyd an Cübeyr senedi ile tahrîc etti.
5986-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 190).
5987-Bezzâr'ın râvileri Sahîh ricâlidir (Mecma` V, 205).
5988-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 106).
5989-Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 209).
5990-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2951), Hârûn b. Zeyd b. ebî'z-Zerkâ' an ebîhî an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem senedi ile tahrîc etti.
5991-Bu hadisi daha uzun bir metinle tahrîc etmiştir. İsnâdının râvileri Saîd el-Berrâd dışında, güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 210).
5992-Râvilerinden İsmaîl b. Şebîb et-Tâifî, zayıf bir râvidir (Mecma` V, 211).
5993-Râvilerinden Hüseyn b. Kays, metrûk bir râvidir. Ebû Muhsan, onun doğru bir şeyh olduğunu söylemiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 211).
5994-İmâm Ahmed (III, 404), bunu daha uzun bir metinle Ebû'l-Muğîre an Safvân an Şüreyh b. Ubeyd an İyâd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî diyor ki: "Râvileri güvenilir kimselerdir. Şüreyh, her ne kadar tâbi?ndan ise de İyâd ve Hişâm'dan hadis dinleyip dinlemediğini bilmiyorum" (Mecma` V, 229).
5995-Râvilerinden Sâlih b. Ziyâd'ı Ahmed b. Hanbel ve bir başkası tevsîk etmiş; diğerleri ise zayıf addetmişlerdir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 231).
5996-Bu hadisi Ahmed (I, 78), İbn Lehî'a an Abdillah b. Hübeyre an İbn Züreyr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İbn Lehî'a'nın hadisleri umumiyetle hasen kabul edilmiştir.
5997-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur.
5998-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 22, V, 36), Yahyâ b. Bükeyr an Leys an Yûnus ani'z-Zührî an Sa'lebe senedi ile tahrîc etti.
5999-Bu hadisi Buhârî (istîzân 29, VII, 126), ez-Zührî an Abdillah b. Kâ'b an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6000-Bu hadisi Buhârî (fadâilu ashâbi'n-Nebî 5, IV, 191; ahkâm 51, VIII, 126; i'tisâm 24, VIII, 160), Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 10, s. 1856) ve Tirmizî (no. 3677), İbr. b. Sa'd an ebîhî an Muh. b. Cübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6001-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 46, IV, 265; i'tisâm 16, VIII, 152; hudûd 31, VIII, 25-7; lafzın tamamı ziyadesi ile birlikte buraya aittir), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6002-Bu hadisi Buhârî (cenaîz 3, II, 70-1, fadâilu'l-ashâb 5, IV, 193-4) ve Nesâî (cenâiz 11/3, IV, 11), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6003-Buhârî bunu bir önceki rivayetin akabinde (cenâiz bölümünde) aynı sened içinde Ebû Seleme an İbn Abbâs tarikiyle sevketmiştir.
6004-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 51, VIII, 126), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an Ma'mer ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc etti.
6007-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 52-54, s. 1380-1), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6008-Bu hadisi Buhârî (mardâ 16, VII, 8; ahkâm 51, VIII, 125-6), Yahyâ b. Yahyâ an Sül. b. Bilâl an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etti.
6009-Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 40, s. 752), ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6010-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4656), Ebû Ömer ed-Darîr an Hammâd b. Seleme an Saîd el-Cerîrî an Abdillah b. Şakîk ani'l-Akra' senedi ile tahrîc etti.
Yakın mânâsı ile Müslim (mesâcid no. 78, s. 396), Muh. b. el-Müsennâ an Yahyâ b. Saîd an Hişâm an Katâde an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ma'dân an Ömer senedi ile;
Buhârî (cizye 3, IV, 64), Âdem b. e. İyâs an Şu'be an Ebî Cemre an Cerîr b. Kudâme an Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
6011-Bu hadisi Ahmed (I, 15, 27, 48, 51) ve Müslim (mesâcid no. 78, s. 396), Yahyâ b. Saîd an Hişâm an Katâde an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ma'dân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6012-Bu hadisi Mâlik (hudûd no. 10, s. 824), an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
6013-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 51), Müslim (imâret no. 12, s. 1455), Ebû Dâvud (no. 2939) ve Tirmizî (no. 2226), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6014-Lafız Müslim'e (imâret no. 11, s. 1454) ait olup, isnâdı şöyledir: Ebû Kureyb an Ebî Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an İbn Ömer.
6015-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 8, IV, 204), Musâ b. İsm. an Ebî Avâne an Husayn an Amr b. Meymûn senedi ile tahrîc etti.
6016-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 43, VIII, 123), Abdullah b. Muh. b. Esmâ an Cüveyriye an Mâlik ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman ani'l-

Misver senedi ile tahrîc etti.
6018-Bu hadisi Buhârî (sulh 9, III, 169-70, lafız buraya aittir; fadâilu's-ashâb 22, IV, 216; fiten 20, VII, 98-9), Süfyân an Ebî Mûsâ ani'l-Hasan asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6019-Bu hadisi Ahmed (I, 128), Abdülmelik b. Sel' an Abdihayr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 176).
6020-Bu hadisi Ahmed (I, 108-9) ve Bezzâr (no. 1571), Abdülhamîd b. ebî Ca'fer an İsrâîl an Ebî İshâk an Zeyd bin Yusey' an Ali asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre Bezzâr'in ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 176).
6021-Bu hadisin râvilerinden Muttalib b. Şuayb hakkında İbn Adî: "Bu hadisi dışında onun münker bir hadisine rastlamadım" demiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
6023-Bu hadisi Ahmed (VI, 75), Mûsâ b. Dâvud an Ferec b. Fadâle an Muh. b. el-Velîd ez-Zebîdî ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Ferec hakkında ihtilâf vardır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 184).
6024-Bu hadisi Ahmed (I, 102) ve Bezzâr (no. 2568), Muh. b. Râşid an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Fadâle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Akîl, hadisi hasen bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 185).
6025-Bu hadisi Ahmed (I, 87), Halef an Kays ani'l-Eş'as b. Sevvâr an Adî b. Sâbit an Ebî Zibyân an Alî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Kays, İbnü'r-Rebî'dir. Bu da hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 185).
6026-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 186).
6027-Bu hadisi Ahmed (IV, 101), Revh an Amr b. Yahyâ b. Saîd an ceddihî an Muâviye senedi ile tahrîc etti. Her ne kadar râvileri Sahîh ricâlinden ise de mürsel bir rivayettir. Ebû Ya'lâ ise an Saîd an Muâviye tarikiyle "vasletmiştir" (Mecma' V, 186).
6028-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 4/1, VIII, 105), Müsedded an Yahyâ b. Saîd an Şu'be an Ebî't-Teyyâh an Enes senedi ile tahrîc etti.
6029-6030-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 1/1, VIII, 104), Müslim (imâret 33, s. 1466) ve Nesâî (bey'at 27, VII, 154), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (cihâd 109, IV, 8), Müslim (imâret 32, s. 1466), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci lafzı Nesâî (bey'at 30, VII, 155-6), İmrân b. Bekkâr an Alî b. Ayyâş an Şuayb an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
6031-Bu hadisi Müslim (imâret no. 49, s. 1474) ve Tirmizî (no. 2189), Şu'be an Simâk b. Harb an Alkame b. Vâil an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6032-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 4, VIII, 165; cihâd 108), Müslim (imâret no. 38, s. 1469), Ebû Dâvud (no. 2626), Tirmizî (no. 1707) ve Nesâî (bey'at 34, VII, 160), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6033-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2865), Abdullah b. Osmân b. Huseym ani'l-Kâsım b. Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî an ceddihî İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6034-Bu hadisi Müslim (imâret no. 35, s. 1467) ve Nesâî (bey'at 5/2, VII, 140), Ya'k?b b. Abdirrahman an Ebî Hâzim an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6035-Bu hadisi Müslim (imâret no. 65-6, s. 1481-2), Müslim b. Karaza an Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6036-Bu hadisi Müslim (imâret no. 63, s. 1481), Ebû Dâvud (no. 4760) ve Tirmizî (no. 2266), el-Hasan an Dabbe b. Mihsan an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6037-Bu hadisi Buhârî (fiten 2/2, VIII, 87) ve Müslim (imâret no. 55, s. 1477), el-Ca'd Ebû Osmân an Ebî Recâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6038-Bu hadisi Müslim (imâret no. 54, s. 1477), Nesâî (tahrîmu'd-dem 28/1, VII, 123) ve İbn Mâce (no. 3948), Gaylân b. Cerîr an Ziyâd b. Riyâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6039-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 48, VIII, 124; şehâdât 22, III, 160; şurb ve'l-müsâkât 10, III, 78; tevhîd 24, VIII, 185), Müslim ve İbn Mâce (no. 2207), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6040-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2627), Yahyâ b. Maîn an Abdis-samed b. Abdilvâris an Sül. b. el-Muğîre an Humeyd b. Hilâl an Bişr b. Âsım an Ukbe senedi ile tahrîc etti.
6041-Bu hadisi bir küçük kıssa ile Tirmizî (no. 2224), Bundâr an Ebî Dâvud an Humeyd b. Mehrân an Sa'd b. Evs an Ziyâd b. Nesîb el-Adevî an Ebî Bekre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen garîb hükmü verdi.
6042-Bu hadisi Ahmed (V, 165), daha uzun bir metinle el-Avvâm ani'l-Kâsım b. Avf eş-Şeybânî an raculin an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6043-Bu hadisin râvilerinden el-Hüseyn b. Muh. b. Mus'ab el-Esnânî'yi Heysemî tanımadığını, Mu'cemu'l-Kebîr'deki diğer râvilerin güvenilir olduğunu söylemiştir (Mecma' VI, 399).
6044-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4758), Ah. b. Yûnus an Züheyr an Ebî Bekr b. Ayyâş ve Mendel an Mutarrif an Ebî Cehm an Hâlid b. Vehbân an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.
6045-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 9)7, IV, 208-9), Alî b. el-Ca'd an Şu'be an Eyyûb an İbn Sîrîn an Abîde an Alî senedi ile tahrîc etti.
6046-Taberânî'nin isnâdında yer alan Muh. b. Huleyd el-Hanefî zayıftır. Ayrıca Bezzâr da bunu zayıf bir senedle rivayet etmiştir (Mecma' V, 217).
6047-Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birinin senedinde yer alan râvileri güvenilir de olan Merz?k mevlâ Ali Talha dışında Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 218).
6048-6049-Heysemî'ye göre her iki isnâdı da zayıftır (Mecma' V, 217).
6050-Bu hadisi Ahmed (V, 232-3), Revh an Saîd b. e. Ar?be an Katâde ani'l-Alâ b. Ziyâd an Muâz senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak söylenildiğine göre Alâ, Muâz'ı işitmemiştir.
6051-Heysemî, sözkonusu râviyi tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' V, 219).
6052-Bu hadisi Ahmed (V, 156), Alî b. Abdillah an Mu'temir b. Sül. an Dâvud b. e. Hind an Ebî Harb b. el-Esved an ammihî an Ebî Zerr senedi ile tahrîc eti.
6053-Bu hadisi Ahmed (V, 329), Süveyd b. Saîd an Yahyâ b. Müslim (an İbn Huseym an İsmaîl b. Ubeyd b. Rifâ'a an ebîhî Ubeyd an Ubâde senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 227). Taberânî'nin metni daha uzundur.
6054-Bu hadis, Yezîd b. Mersed'in Muâz'dan rivayeti iledir. Ancak söylendiğine göre Yezîd, Muâz'ı işitmemiştir. Ayrıca râvilerinden el-Vudayn b. Atâ hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 228).
6055-6056-Râvilerinden Âsım b. Ubeydillah zayıftır (Mecma' V, 228).
6057-Râvilerinden Şehr b. Havşeb, hadisi yazılan zayıf bir râvidir (Mecma' V, 229).
6058-Râvilerinden güvenilir kimselerdir (Mecma' V 230).
6059-Râvilerinden Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem zayıf bir râvidir.
6060-Bu hadisi Ahmed (I, 6), Yezîd b. Abdirrabbih an Bakiyye b. el-Velîd an şeyhin min Kureyş an Recâ b. Hayve an Cünâde b. e. Umeyye an Yezîd b. e. Süfyân an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti.
6061-Bu hadisi Ahmed (V, 407), Mus'ab b. Sellâm ani'l-Eclah an Kays b. e. Müslim an Rib'î b. Hirâş an Huzeyfe senediyle tahrîc etti.
Eclah, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 233).
6062-Bu hadisi Taberânî (M. el-Evsat I, 252-b; M. es-Sağîr I, 204) ve el-Hatîb (Ta'rîh Bağdâd î, 284; îII, 63), Dâvud b. Sül. el-Horâsânî an İbni'l-Mübârek an Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Taberânî, bu rivayet ile teferrüd etmiş ve Dâvud'un bir beisi olmayan râvi olduğunu söylemiştir.
6063-Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 235).
6064-Heysemî, isnâdında tanımadığı kimselerin bulunduğunu ileri sürmüştür (Mecma' V, 187).
6065-Heysemî, sözkonusu râviyi tanımadığını, sâir râvilerin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' V, 188).
6066-Bu hadisi Ahmed (II, 522), Abdüssamed an Hammâd an Alî b. Zeyd ammen semia Ebâ Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi ismi mechûl bir râvi mevcuttur.

6067-Bu hadisi Bezzâr (no. 1623), Ah. b. Mansûr b. Seyyâr an Abdürrezzâk an Süfyân b. Uyeyne an İsm. b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Abdillah b. ez-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisi ayrıca Ahmed ve Taberânî de rivayet ettiler. Ahmed'in râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 241).
6068-Râvilerinden Atâ b. es-Sâib, hâfızası âhir-i ömründe bozulmuş bir râvidir (Mecma` V, 241).
6069-Bu hadisi Bezzâr (no. 1620-1) ve Taberânî (M. es-Sağîr II, 125; M. el-Evsat II, 193-a), Atiyye b. Saîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6070-Bu hadisi Bezzâr (no. 1625), İbn Nümeyr an Osmân b. Hakîm an Ebî Umâme b. Sehl an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre bunu Ahmed ve Taberânî de rivayet ettiler. Ahmed'in ricâli Sahîh ricâlidir (Mecma` V, 241).
6071-Bu hadisi Bezzâr (no. 1584), Sehl b. Hammâd Ebû Uttâb an Sehl b. e. Ya'k?b an Avn b. e. Cuhayfe an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre bu hadis, Taberânî'nin Mu'cemu'l-Evsat vel-Kebîr'inde de yer almış olup, râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 190).
6072-Râvilerinden Ebû'l-Hasan el-Cezerî'nin hâlî mest?rdur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 243).
6073-Râvileri Sahîh ricâlindendir; Mus'ab b. Abdillah b. ez-Zübeyr dışında ki, o da güvenilir bir râvidir (Mecma` V, 244).
6074-Bu hadisi ayrıca Ahmed ve Mu'cemu'l-Evsat'ta Taberânî de tahrîc etmiştir. İsnâdında yer alan Ah. b. Osmân b. Umeyr el-Becelî zayıftır. M. el-Kebîr'de yer alan iki isnâdından birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 245).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30.HÂMAMLAR BÖLÜMÜ
1. Musa B. İsmail'in Rivayeti
(Hamamlarda) Soyunmak Yasaklanmıştır
2.Soyunma Hakkında Gelen Hadisler

30.HÂMAMLAR BÖLÜMÜ

1. Musa B. İsmail'in Rivayeti

4009... Âişe (ranha)'dan rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), (önceleri) hamamlara girmeyi yasaklamış, sonra erkeklerin peştemalli olarak oralara girmelerine izin vermiştir.[1]

4010... Ebu'1-MelîIVden rivayet olunmuştur; dedi ki:
Şam halkından bazı kadınlar Aişe (ranha)'nın yanına geldiler. (Hz. Aişe onlara):
"Siz kimlerdensiniz?" diye sordu.
"Şam halkındamz, cevabını verdiler. (Bu cevabı alan Hz. Aişe):
"Herhalde siz, kadınları hamama giren şehrin halkın dansınız, dedi.
"Evet, cevabını verdiler. (Bunun üzerine Hz. Aişe):
"Şunu iyi bilin ki ben Resulullah (s.a.v)'ı
"Kendi evinin dışında bir yerde elbisesini soyan bir kadın yoktur ki, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmış olmasın. "[2]
Ebu Davud dedi ki: Bu hadis (in metni) Cerir'indir, ve bu metin (Muhammed îbn Müsennâ'nın rivayet ettiği metinden) daha geniştir. Aynca Cerîr (bu hadisin senedinde bulunan) Ebu Melîh'i anmamıştır. (Ebû Melih'i atlayıp) "Resulullah (s.a.v) buyurur ki" diyerek doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.[3]

4011... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Size acem ülkesini fethetmek müyesser olacaktır ve sizler orada hamam denilen (bir takım) evler bulacaksınız. Sakın oralara erkekler peştemalsız olarak girmesinler. Kadınların da oraya girmelerini önleyiniz. Ancak hasta ve lohusa olan kadınlar müstesna”[4]

Açıklama

Meyazir: Göbek ile diz kapağı arasını örten peşte mal anlamına geıen "mi’zer” kelimesinin çoğuludur. Hadis sarihlerinin açıklamasına göre bu hadis-i şeriflerde anlatılmak istenen mana şudur:
Hz. Peygamber, hasta ve lohusa olmaları dışında kadınların hamama girmelerine asla izin vermemiştir. Çünkü el, yüz , ayak müstesna kadınlaıların her tarafı avrettir. Bir zaruret olmadıkça avretlerini açamazlar. Ancak tedavi maksadıyla veya lohusalık halinden kurtuldukları için hamama girmeleri gerektiğinde ya da cünüplükten kurtulmak için suya girmeleri icap edip de şiddetli soğuk sebebiyle evde su ısıtıp yıkanmaları mümkün olmadığında ya da soğuk su ile yıkanmalarının büsbütün tehlikeli olması halinde hamama girmelerine izin verilmiştir.
Erkeklerin hamama girmelerine ise, göbekleri ile diz kapaklan arası örtülü olmak şartıyla izin verilmiştir.
Zaruret icabı hamama girmek durumunda kalan kadınların da avret mahallerini başkalarının görmesi mümkün olmayacak şekilde örtünmeleri şarttır. Aksi takdirde erkeklerin de mazereti olan kadınların da hamama girmeleri caiz olmaz.
4011 numaralı hadisin metinindeki "Allah ile kendi arasındaki perde" cümlesinde geçen perdeden maksat, Allah'ın o kadının günahlarını kullarından gizlemek üzere o günühlar üzerine çektiği perde olabileceği gibi, Allah'ın kadını hesaba çekmemek için bazı günahlarının üzerine çektiği perde de olabilir. Binaenaleyh bir kadının zaruretsiz olarak hamama girmesi halinde, ya Allah onun şimdiye kadar kullardan gizlediği günahlarının üzerinden perdeyi kaldırarak ifşa etmek sudetiyle kadını dünyada rezil ve rüsvay eder ya da ahirette bir daha hesaba çekilmemesi için perdelenmiş olan günahlarından da hesaba çeker.
Bazılarına göre bu perdeden maksat kadınların örtünmek üzere ernrolundukları örtülerdir. Evin dışında bir yerde soyunan kadın bu örtüyü bir tarafa atmak suretiyle Allah'ın emrine karşı gelmiş olur.[5]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin göbekleri ile diz kapağı arası kapalı olmak şartıyla hamama girmeleri caizdir. Aksi takdirde haramdır.
2. Kadınların mazeretsiz olarak hamama girmeleri caiz değildir.
3. Mazeretsiz olarak hamama girmek isteyen kadını menetmek caizdir.[6]

(Hamamlarda) Soyunmak Yasaklanmıştır [7]

4012... Ya'lâ'dan rivayet olunduğuna göre;
Resulullah (s.a.v). kırda peştemalsiz olarak yıkanan bir adam görmüş ve minbere çıkıp Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra:
"Muhakkak ki Aziz ve Celîl olan Allah utangaçtır, (ayıplara) kapalıdır, utanmayı ve örtünmeyi sever, Binaenaleyh biriniz yıkandığı zaman örtünsün" buyurmuştur.[8]

Açıklama

Hâyiyy: Utangaç, haya sahibi demektir.
Bilindiği gibi haya (utanma) insanda ayıplanma ve kötülemne korkusundan doğan bir tepkidir.
Allah, Organizmada meydana gelen bu gibi tepkilerden ve arizi hallerden münezzehtir. Bu bakımdan organizmada görülen bu gibi ârizi hallerin Allah için söz konusu olmaması gerekir.
Öyleyse hadis-i şerifte geçen "utangaç" kelimesinin açıklığa kavuşturuması gerekir.
Bu mevzuda hadis sarihleri şöyle diyorlar:
Utanma duygusunun insan üzerinde iki çeşit tesiri vardır:
1- Bu duygu içerisine giren insanın vücudu üzerinde meydana gelen değişiklikler kızarma, bozarma, rahatsızlanma, mahcub olma gibi değişikliklerdir. Bunlara utanmanın meydana getirdiği ilk tesirler diyoruz.
2- Bu mahcubiyete sebep olan fiiil ve davranıştan uzaklaşmak. Utanmanın bu ikinci te'sirinede nihâi te'sir diyoruz.
İşte bu tesirlerden birincisi Allah için muhaldir. Allah, muhcubiyetten ve mahcubiyetle ilgili organik ve psikolojik hallerden münezzehtir.
Ancak Allah için utanmanın neticesi olan hal, yani utanmayı gerektiren işlerden uzaklık söz konusudur. İşte burada Allah'ın utangaçlığından maksat budur.
Metinde geçen "sittîr" kelimesi İsm-i fail ve ismi mefül manalarına gelebilir, tsfn-i fail manasında kullanılmış olduğu kabul edilirse, günahları ve ayıplan örtücü anlamına gelir. Bu durumda " Muhakkak ki Allah (günahları) örtücüdür" anlamına gelir.
Eğer ims-i Meful manasında kullanıldığını kabul edersek "Muhakkak ki Allah her türlü ayıp ve kusura karşı kapalı ve örtülüdür." anlamına gelir.
Metinde geçen "örtünsün" kelimesi vücub ifade eden vehükmü bütün fertlere şamil olan bir kelimedir. Bu bakımdan mezheb imalarına göre, insanların bulunduğu yerlerde yıkanmak isteyen kimselerin yıkanırken insanlardan gizlenmesi farzdır. Tenha yerlerde avret mahalli açık yıkanması caiz olmakla birlikte avret mahalini kapatarak yıkanması müstehaptır. Nitekim cumhuru ulema Musa ve Eyyub (a.s)'ın da tenhada çıplak olarak[9] yıkanmalarını ifade eden Buharı hadisine bakarak bir kimsenin tenhada çıplak olarak yıkanmasının caiz olduğunu söylemişlerdir.[10]

4013... Bu hadis (bir de) Ya'la'dan bir başka senetle rivayet olunmuştur.
Ebu Davud dedi ki; Önceki (senetle gelen rivayet) daha geniştir.[11]

4014... (Suffe ashabından olan Abdurrahmân b. Cerhed'in) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Benim uyluklarım açık bir halde iken Resulullah (s.a.v) (gelip) yanimıza oturdu ve (bana);
Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?"[12] dedi.[13]

4015... Ali (r.a.)!dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a):
"Uyluğunu açma, dirinin veya ölünün uyluğuna bakma" buyurmuştur Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadiste münkerlik vardır.[14]

Açıklama

İnsan vücudunda başkası tarafından görülmemesi için gizlenmesi gereken yerlere "avret" veya "avret mahalli" denir. Bu hadis-i şerifler, uyluğun da avret mahalli olduğunu ifade etmektedir. Avret, "avret-ilgaliza" ve "avret-i hafife" olmak üzere iki kışıma ayrılır.
Diz hakkındaki avret hükmü, uyluk hakkındaki avret hükmünden daha hafiftir.[15]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi Tirmizi iki ayrı senetle rivayet etmiş ve bunlardan birisi hakkında "bu hadis basendir" tabirini, diğeri hakkında ise "hasen-garib" tabirini kullanmış ve "Bu babda Ali ve Muhammed b. Cahş (r.a)'dan da hadis rivayet edilmiştir. Abdullah b. Cahş'ın kendisi de, oğlu da sahabidir" demiştir.
İmam Tinnizi'nin, "Hz. Ali'den rivayet edilmiştir" dediği hadis, mevzumuzu teşkil eden 4015 numaralı hadis-i şeriftir.
Mühanımed b. Cahş'dan rivayet edildiğini söylediğini hadis ise, "Resülullah (s.a.v) bir gün Ma'mer'e uğramıştı, Ma'mer uylukları açık olarak oturuyordu. Bunun üzerine; "Ey Ma'mer, uyluklarını ört. Çünkü uyluklar avrettir" buyurdu,[16] mealindeki hadis-i şeriftir.
İmam Ahmed, buhadisi-i şerifi Miisned'inde Hz. aişe'den şu manaya gefen. lafizlarla.rivayet etmiştir: "Peygamber (s.a.v) uyluğu açık olarak (evinde) oturuyordu. Derken Ebu Bekir (r.a) giriş için izin istedi ve Hz.Peygamber bu halinde iken onu kabul etti. Sonra Ömer izin istedi, onu da bu haliyle kabul etti. Sonra Osman giriş müsadesi isteyince, Resulullah (s.a;v)-

elbisesinin eteğini aşağıya indirdi.[17]
Görülüyor ki, bu hadis-i şeriflerden bir kısmında uylukların mutlak kapatılması gerektiğinden bahsedilirken, bir kısmında da Hz. Peygamber'in uylukları açık olarak evinde oturduğu ve yine bu halde misafirlerini kabul ettiği ifade ediliyor.
Nitekim Buhari'nin Enes'den rivayetinde de Hz. Peygamber'in uyluğu görünecek şekilde izarını kaldırdığı ifade edinilmektedir.[18]
Bu farklı rivayetler hakkında İmam Buhari şöyle diyor: "Enes'in rivayeti senet yönünden çok güzeldir. Fakat diğer rivayetlerle gelen hadisler de takvaya daha uygundur. Hadisleri bu şekilde anlamak surtiyle aradaki
ihtilafı kaldırmak mümkündür."[19]
İmam Kastelânî'nm açıklamasına göre, tabiin ulemâsının büyük çoğunluğu ile Ebu Hanife, İmam Malik'in en sahih olan görüşlerine göre uyluk avrettir. İmam Şafii ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed de bu görüştedir. Ancak İbn Ebî Zîb ile Dâvud ez-Zâhirî, el-İstahâri, İbn Hazm uyluğun avret olmadığını savunmuşlardır.
İmam Kestâlanfnin açıklamasına göre, İmam Şafii ile İmam Ebu Hanife arasınraki ihtilaf uyluğun avret olup olmadığında değil, diz kapağının avret olup olmamasındadır.
AIiyyül-Kari'nin dediği gibi göbeğin avret olmadığında bütün mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Diz kapağına gelince, İmam Ebû Hanîfe ile Şâfiilerden bazılarına göre avrettir. İmam Şafîi ile İmam Mâlik ve Ab-med'e göre avret değildir.
Uyluğun avret olduğunu kabul edenlere göre, Hz. Peygamberin bazen uyluğu açık olarak oturması isteyerek olmamıştır. Farkında olmadan eteğinin açılması neticesinde olmuştur. Nitekim Hz. Enes'in diz kapağının Hz. Peygamber'in uyluğuna değdiğini ifade eden hadis-i şerif [20] de buna delalet etmekledir.[21] Ancak bazıları Enes hadisinin, uylukların avret-i hafife okluklarına delalet ettiğini, Hz. Peygamber'in bu sebeple Enes'in uyluğuna dokunmasına izin verdiğini söylemişlerdir.[22]
Nitekim İbn Kayyim el-Cevziyye de; uylukları açmanın yasaklandığını ifade eden hadislerin uylukların avret olduğuna, onların açılabileceğini ifade eden hadislerin de avret-i hafife olduklarına delalet ettiklerini söylemekle bu hadisler arasındaki tearuzu kaldırmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.[23]
Musannif Ebû Dâvûd 4015 numaralı hadisi, senedinde Asım b. Dam-re bulunduğu için münkerlikle nitelendirilmişse de 4012-4014 numaralı hadislerle destelenerek zayıflıktan kurtulduğu için Sünen'ine almıştır.[24]

2.Soyunma Hakkında Gelen Hadisler

4016... el-Misver b. Mahreme'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ağır bir taş taşıyordum, taşıyıp giderken (etekliğim çözülüp) peştema-lim düşüverdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) bana (hitaben);
"Elbiseni al, (halkın karşısında) çıplak geçmeyiniz" buyurdu.[25]

4017... Bühz b. Hakîm'in dedesi (Muaviye, b. Hayde)'den rivayet olunmuştur;) dedi ki:(Hz Peygamber'e);
"Ey Allah'ın Resulü, avret yerlerimizin neresini örtüp neresini (açık) bırakacağız? diye sordum.
"Karından ve sahip olduğun cariyenden başkasından avredini koru" buyurdu.
Ey Allah'ın Resulü, bir topluluk birbirlerinden (oluşan yakın akrabadan) ise (yine) de (hüküm böyle midir?) dedim.
"Avretini hiçbir kimsenin görmemesine gücün yetiyorsa (gücünü kul-landa) onu kimse görmesin" buyurdu.
Ey Allah Resulü, birimiz yalnız başına olunca da (yine hüküm böyle
midir)? dedim.
"Allah kendisinden utanılmaya insanlardan daha müstehaktır", buyurdu.[26]

4018... Abdurrahman b. Ebî Saîd el-Hudrînin) babasından rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Erkek erkeğin avret (yer) ine bakamaz. Kadın da kadının avret (yer) ine bakamaz. (Aralarında bir engel olmadan) bir erkek bir elbise içerisinde diğer bir erkek (in tenin)e dokunamaz. Kadın da bir elbise içerisinde diğer bir kadın (in tenin)e dokunamaz.[27]

4019... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v): "Erkek erkeğe, kadın da kadına (çıplak iken) dokunamaz. Ancak çocuğuna veya babasına dokunabilir" buyurmuştur. (Ebû Hureyre) dedi ki: (Resulullah (s.a.v), baba kelimesinden sonra) üçüncü bir kelime daha zikretti ama onu unuttum.[28]

Açıklama

Her ne kadar bu babdaki hadis-i şeritler, bir önce ki babın devamı gibi görünüyorlarsa da aralarında şöyle bir fark vardır: Bir Önceki babda geçen hadis- şerifler, kişinin avret mahallini isteyerek açması ile ilgili hadislerdir. Bu babdaki hadisler ise kişinin avret mahallinin isterniyerek ve elinde olmayarak açılmasıyla ilgilidir.
Bu babdaki hadislerde geçen emir ve nehiyler bir kişiyi hedef almış gibi görünmekle beraber, aslında bu emir ve nehiyler bir kişinin şahsında tüm müslümanları hedef aldıklarından hükümleri bütün müslürnalara şamildir. Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber'in bu emir ve nehiyleri yönelttiği şahıs bir kişi ise de, bu emir ve nehiylerin yöneltilmesine sebep olan sorular tüm müslümaları içine alan çoğul sığalarından (kalıplarından) oluşan sorulardır. Böyle genel muhtevalı sorulara verilen cevapların hükmü de genel olur.
Bineaneleyh bir kimsenin avret mahalli açık olarak halkın karşısında gezmesi haramdır. 4017 numaralı hadis-i şerif kişinin avret yerini hanrmmdan veya cariyesinden, kadının da avret yerini kocasından koruması gerekmediğini ifade ettiğinden

alimler, karı kocanın birbirlerinin avret yerlerine bakmalarını caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.
Ancak ulema, kişinin nikahlısının ferdine bakmasının sahih olup olmadığında ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafii Hz. Peygamber'in, Hz. Aişe'nin tercini hiç görmediğini ifade eden hadisi delil getirerek eşlerin birbirlerinin terelerine bakmaksının mekruh olduğunu söylemiştir. Hâmillere göre ise bunda bir sakınca yoktur.
îmanrNevevi'nin açıklamasına göre ulema, bir erkeğin göğsüne bakmanın caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Keza insanın göbeğinin üstüne ve diz kapaklarının altına şahvetsiz olarak bakmak da helaldir. Fakat bakılan kişinin güzel yüzlü, tüysüz kişilerden olmaması şarttır. Çünkü alışveriş yapmak gibi bir mecburiyet olmadan böylesi kişilerin yüzüne veya vücudunun herhangi bir yerine şehvetli veya şehvetsiz olarak bakmak haramdır.
Kişi şehvetle hanımından veya cariyesinden başka kimseye bakamaz. Şâfiiler, metinde geçen "hanımından ve sahip olduğun cariyeden başka herkesten avredini koru" mealindeki cümleye sarılarak, "kişi; erkek veya kadın, müdebber veya mukateb her cinsten ve türden kölenin avret yerlerine bakabilir" demişlerdir.
Hanifilere göre ise. kişi sadece sahip olduğu cariyesinin avret mahalline bakabilir. Erkek kölenin avret mahalline bakamaz. 4017 numaralı hadisin metninde .geçen "Bir topluluk.birbirlerinden ise?) cümlesi, "topluluk birbirinin soyundan ise" anlamına gelebileceği gibi, birbirlerinin cinsinden ise, yani hepsi de kadın veya erkek ise" anlamına gelebilir.
Rasul-i Zişan Efendimiz bu somya verdiği cevapta, kişinin avret mahallini bunlara da göstermemesi gerektiğini ifade buyurmuştur.
Yine aynı hadis-i şerifte kişinin tek başına olduğu zamanlarda bile avret mahallini açmasının caiz olmadığı ifade ediliyorsa da kişinin tek başına olduğu zamanlarda bile avret mahallini kapatması ile ilgili emrin hükmü vacib değil müstehabtır. Nitekim (4012) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
4018 ve 4019 numaralı hadis-i şeriflerde, arada bir engel olmadan bir elbise içerisine girmek, bir yatakta yatmak gibi yaklaşmalar sebebiyle iki erkeğin veya iki kadının tenlerinin birbirine değmesinin haram olduğu ifade edilmektedir. Avret yerine bakmak haram olunca dokunmanın haydi haydi haram olması gerekir.
Bir kadının diğer bir kadının avret mahallinin dışında kalan yerlerine dokunması kerahat-i (tenzihiye ile mekruhtur. Fitne zamanlarında ise tah-rimen mekruhtur. Bu hususda erkeklerin hükmü de kadınların hükmü gibidir.
4019 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere, kişi ancak karısının teni ile baliğ olmamış çocuğunun tenine dokunbilir. Kişinin çocuğuna dokunmamasının caiz olması, çocuğun da babasının tenine dokunmasn anlamına geldiğinden hadis-i şerifte ikisi birlikte zikredilmiştir.
Ebu Hureyre'nin unuttuğu, tenine dokunulmasına izin verilen üçüncü şahsın valide ya da dede veya ebe olması gerekir. Çünkü bunların hükmü de babanın hükmü gibidir.[29]

---

[1] İbn-i mace, edeb 38; tirmizi, zdeb 43: Darimi, isti'zan 23 Ahmed b. Hanbel III 339 VI. 132. 139 . 173. 179. 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/86.
[2] Tirmizi, edeb 43; ibn-i mâce edeb 38: Dârimi, islizan 23; Ahmed b. Hanbel 4l. 173. 199 267.362.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/86-87.
[4] Tirmizi, edeb 43; ibn-i mace edeb, 38; Darimi istizar. 23; Ahmed b. Hanbel III 339. VI 136. 139. 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/87.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/87-88.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/88.
[7] Condance'de bu bâba numara verilmemiştir.
[8] Ebû Davud vitr 23: Nesâi. gusl 7; Ahmed b. Hanbel IV 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/88-89.
[9] Buhârî gusul 20.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/89-90.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.
[12] Ahmed b. Hanbel III 478.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.
[14] Ebû Davud cenaiz 28; İbn-i Mace cemaiz 8; Tirmizi Edeb 40; Ahmed b. Hanbel 1.146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.
[15] Mehmet zihnî Nimet-i İslâm 293.
[16] Tirmizi, edeb 40; Ahmet! h. Hanbel 1,275 V 290, 479.
[17] Müslim, fedailü's sahabe 26; Ahmet b. Hanbel I. 71, VI 62, 155 . 288.
[18] Buhârî Salât 12 Tirmizi edeb 40, Ahmed b. Hanbel.
[19] Buhari Salat 12.
[20] Buharî salat. 12; müslim nikâh 84, Cihat 120; Nesâî nikâh 19.
[21] Es - Sehar nefiri, Bezlü'l - Mechud XVI 341.
[22] El - Azimabadî, Avnu'l - ma'bud, XI. 55.
[23] El - Azimâbâdi, Avnu'l - Ma'bud XI, 55.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/91-92.
[25] Müslîm hayz 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/92-93.
[26] Tirmizi, edeb-20: Ahmed b. Hanbel. III-5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/93.
[27] Müslim Hayz/78, Nikâh/123, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/93-94.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/94.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/94-96.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

19. KİTABÜ'L HARAC-İMARE VE FEY
Halifede Aranan Şartlar:
Halifenin vazifeleri:
Halifenin Hakları:
I. Devlet Başkanı Halkın Hakkını Korumakla Mükelleftir
2. Yöneticilik İstemenin Hükmü
3. A'ma Bir İnsanın (Müslümanların Başına) Vali Olması Caizdir
4. (Devlet Başkanının Kendisine Bir) Vezir Edinmelinin Hükmü)
5. Bir Toplumun İdari İşlerini Yürütme Ve Haklarında Gerekli Bilgileri Toplayıp Devlet Reisine Sunma Görevi
6. Katip Tutmak
7. Zekat Toplama Me'murluğu
8- Halîfe, (Ölürken) Yerine Birini Tayin Edebilirimi?)
9. Bey'at
9-10. (Devlet) Memurların(In) Maaşı
10-11. Memurların Hediye Alması
11-12. (Devlet Hazinesinde Toplanan) Zekat Mallarına Hıyanet Etmek
12-13. Devlet Başkanının Emri Altında Bulunan Halka Karşı Yerine Getirmesi Gereken Görevleri [Ve Bu Görevi İhmal Etmesinin Hükmü]
13-14. Harpsiz Olarak Ele Geçen Ganimetlerin Taksimi
14-15. (Ölen Birinin Bıraktığı) Çocukların Geçimi
15-16. Bir Kişiye Kaç Yaşında Olunca Harpte Ganimetten Pay Verilir
16-17. Ahir Zamanda Bağiş Kabul Etmenin Çirkinliği
17-18. Bağış (Veya Maaş Verilecek Asker)Ler (İçin Tutulan) Kayıt Defteri
18-19. Rasûlullah (S.A.)'İn (Ganimet) Mallar(In)Dan Seçerek Alabileceği Hissesi
19-20. Humus (Beştebir) Payın Ve (Hz. Peygamberin) Yakınlarının Hissesinin Sarf Edilecekleri Yerler
20-21.Hz. Peygamberin Ganimetler Paylaşılmadan Önce Ganimet Mallarından Seçerek Alabileceği Payı
21-22. Yahudilerin Medine'den Çıkarılması Nasıl Olmuştur?
22-23. Nâdir (Oğulların)In Haberi
Kureyza Oğullarının Medine'den Çıkarılması:
Nâdir Oğullarının Medine'den Çıkarılışı
23-24. Hayber Topraklarının Hükmü İle İlgili Hadisler
24-25. Mekke'nin Fethine Dair Haber
Ebu Süfyan'a Tanınan Üstünlük Ve Mekkeli'lere Verilen Emân
25-26. Taif'in Fethi İle İlgili Haberler
26-27. Yemen Topraklarının Durumu
27-28. Yahudilerin Arap (Yarım) Adasından Çıkarılması
28-29. Sev Ad (Verimli Irak) Toprağı İle Harp Zoruyla Fethedilen Bazı Toprakların (Dağıtılmavıp) Bırakılması
29-30. Cizye Almanın Hükmü
Ukeydir'in Yakalanışı:
Ukeydir'le Anlaşma Yapılışı
Ganimetin Bölüştürülüşü
Ukeydir'in Cizye Vermek Üzere Sulh Oluşu Ve Kendisine Emân Fermanı Verilişi:
31. Mecusilerden Cizye Almak Meşrudur
30-32. Cizyenin Toplanmasında Halka Zulmetmenin Hükmü
31-33. Müslümanların Himayesinde Yaşayan Azınlıklar Ticaretle Uğraştıkları Zaman Ondabir Vergi Öderler
32-34. Müslüman Olduğu Sene İçinde Zimmîden Cizye Alınır Mı?
33-35. Devlet Başkanı Müşriklerden (Gelen) Hediyeleri Kabul Edebilir
34-36. (Devlet Başkanının) Toprakları Parselle(yip Tebaasına Bağışla)ması
Derindeki (Kapalı) Madenler
35-37. Ölü Araziyi İhya Etme
36-38. Haraç Arazisi(Ni Eski Sahibinden Alarak İçerisi)Ne Girmek
37-39. Devlet Başkanının Yahut Da Halkın "Koru İlân Ettiği Arazinin Hükmü
38-40. Rikaz (Ve Rikazın) Hükmü
Maden ve Rikazın Tarifi ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri:
39-41. İçinde Mal Bulunan Eski (Milletlere Ait) Kabirleri Deşip İçindekileri Çıkarmak

19. KİTABÜ'L HARAC-İMARE VE FEY

Haraç: Topraktan elde edilen mahsul demektir. Umumiyetle fetihten sonra müslümanların, müslüman olmayanların ellerinde bıraktıkları toprak-dan alınan vergiye "harâc" denir.
Haraç toprakları, ya savaşla ya da anlaşma ile elde edilirler. Savaş ile fethedilen topraklar, İslâm devletinin mülkiyeti altındadır. Bunlar umumiyetle sahipleri ellerinde tasarruf hakkıyla bırakılır. Toprakların mahsullerinden verime göre yüzde elliye kadar haraç vergisi alınır. Hz. Peygamber savaşla elde edilen Hayber topraklarına bu vergiyi uygulamıştı. Hz. Ömer de fethedilen Irak ve Suriye topraklarınada aynı usulü takib etmişti. Topraklar fatihler arasında dağıtılmamış böylece büyük toprakların ferdi mülkiyet altına girmesine mani olunmuştur.
Antlaşma ile İslam devletine tabi olanların toprakları, onların ellerinde bırakılır. Bunlara mülk haracı topraklar denir. Bunlar haraç ederler. Nitekim Fedek halkı Hz. Peygambere gelip barış teklifinde bulunarak İslam hakimiyetini kabul etmişlerdi. Hz.

Peygamber de onlardan alınan haracın hepsini konu harcamalarına tahsis etmişti.
Müslüman olmayanların herhangi bir şekilde iskân edildikleri topraklarla müslüman olmayanların İslam devletinin izniyle ihya ettikleri topraklar da haraç topraklarıdır.
Haraç vergisi iki kısımdır:
1. Haraç-ı mukasseme: Mahsulden % 10-50 arasında alınan vergidir.Her mahsulden sonra verime göre değişen nisbetlcrde alınır.
2. Harac-ı muvazzaf: Birim toprak veya ağaç başına konan mükellefiyettir. Her yıl için taksitle alınabilir.
Tabii âfetlere uğrayan topraktan haraç alınmaz. Fakat sahibi ekmeyip boş bırakırsa haraç alınır. Teknik imkânsızlıklardan dolayı sahibi ziraat yapamıyorsa devlet toprağı işletme yolları arar.
Haraç arazisinin sahibi İslam'ı kabul etse, bir müslüman harâc açazisİni satın alsa hakim görüşe göre haraç vermeye devam eder.[1]
Emirlik:-"Emir" bir kavmin bir yerin reisi yerinde kullanılan bir tabirdir. Kamusta.bunun için şu malumat verilir. "Kebir" veznindedir. Bir-kavm üzerine ferman reva (buyruk sahibi) olan âdeme denir.[2]
Emirü'l-Mü'minin: Mü'minlerin beyi, müslümanların padişahı manâsına gelen bu tabir aynı zamanda, Peygambefin halîfesi de demektir. Bu unvan ilk olarak Hz. Ömer'e verilmiştir. Emevi ve Abbasî halîfeleri buna imtisalen "emirü'l Mü'minin" unvanını aldıkları gibi Fatimîler de aynı unvanı kullanırlardı.
Bağdad'ın sükutundan sonra (656/1258) şarkta küçük hükümdarlar da emirü'l-mü'minin'in unvanını taşımağa başladılar, Mağribte bu unvan daha ziyade yayılmıştır.
Osmanlılar zamanında bilhassa hilafetin Osmanlı hanedanına intikalinden sonra emirül mü'minin unvanı Osmanlı sultanlarına da verilmiş ve bu unvan saltanatın hilafetten ayrılarak lağvına kadar devam etmiştir.[3]
Görülüyor ki emirül mü'minin tabiri halife anlamında kullanılmaktadır. Esasen halife için çeşitli lakablar vardır. Halife için genel olarak şu isimler kullanılır. "Halife, imam emirül mü'minin"[4] Emir kelimesi mutlak olarak kullanıldığı zaman ise ordu kumandanı anlamına gelir. Bu emir üzerine gittiği bir ülkenin fethinde başarı kazanırsa, bu ülkenin üzerine emir ve işlerini idare için bir vali tayin ederdi. Bu bakımdan emirliği ikiye ayırabiliriz:
1. Medenî (sivil) emirlik **2.** Harb emirliği[5]
Halifelik: Halîfelik, bir kimseden sonra gelip onun yerine geçmek, onu temsil etmek demektir. Halîfe de yerine geçen, temsil eden, vekil peşinden gelen gibi manâlara gelir.
Halîfe Kavramı: Kur'ân-ı Kerîm'e göre bütün insanlar, Allah'ın yeryüzündeki halifesidirler, herşey onların emirlerine verilmiş, istifadelerine sunulmuştur.[6]
Halîfe, Allah Teâlâ'nın bir ümmete hakimiyyet vererek bir çok milletleri onun idaresine vermesi manasına da gelir.[7]
Halîfelik, en çok kullanılan şekli devlet için söz konusudur. Bu tip halifeliğe mazhar olanları Kur'ân-ı Kerîm, daha çok halife, İmam, Melik ismiyle anmıştır.[8]
Buna göre hatife, İslâm devletinin başkanı olmaktadır. Halifenin Allah'ı temsil etmesi diğer fertlerin temsilinden farklı değildir. İslam Cemaati, onu Allah'ın cemaat olarak kendilerinden istediklerini yerine getirmesi için, kendilerini temsil etmek üzere iş başına getirmişlerdir.
Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam devletinin başkanlığına Hz Ebû Bekir Halifetü Rasûlullah ismiyle getirilmiştir.
Bütün ehl-i sünnet, mürcie, şia ile haricilerin bir kısmı hilâfetin gerekli olduğu İslâm esaslarına göre ümmeti idare eden adil bir imama, devlet başkanına itaatin vacib olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Zira Allah Teâlâ Allah'a, Rasûlü'ne ve emir (devlet) sahiblerine itaat etmeyi farz kılmıştır. Bundan başka Allah hiç bir kulunu gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz. Oysa onu kullarından icrasını istediği bir çok ahkâm vardır ki hiç kimse bunları tek başına yerine getiremez. Zulmü önlemek, düşmanlarla savaşmak, hadleri tatbik etmek vs. bunlardandır. Bütün bunlar cemaat adına onu temsil eden bir başkan tarafından yerine getirilebilir.[9]

Halifede Aranan Şartlar:

1. Müslüman olmak,
2. Erkek olmak,
3. Akıllı ve baliğ olmak,
4. Bilgili olmak. Bilgili olmak bazı âlimlere göre ictihad gücünü gerektirir.
5. Adalet sahibi olmak. Buradaki adalet faziletli, vazifelerine bağlı her türlü küçük düşürücü davranışlardan uzak olmak şeklindedir.
6. Yeterlilik. Bu devlet başkanlığı görevinin getirdiği ruh, beden ve irade gücüne sahip olmaktır.
7. Sağlam olmak. Körlük, sağırlık, dilsizlik, elsiz ve ayaksız olmak gibi sakatlıkların hilafet ehliyetine engel olduğu bazı âlimler tarafından ileri sürülmüştür.
8. (ayrıca ilk Halifeler için) Kureyş'ten olma şartı vardı.[10] Halifenin Tayini: Halife birkaç yolla tayin edilebilir:
1. Seçim: Bu usul seçme ehliyetine sahib âlimler »hakimler, yüksek idareciler ve halktan bir araya gelmeleri mümkün olanların seçilme ehliyetine sahib bir kimseyi seçip ona biat etmeleridir.[11] Hz, Ebö Bekir bu usulle halife olmuştur.
2. İstihlâf: Bunun sözlük manâsı halîfe kılmak, halîfe olmasını istemektir.
Istılahtaki manası, âdil olan halifenin müslümanların yararına halifelik ehliyetini taşıyan bir kimsenin kendisinden sonra hâlife seçilmesini cemaatten istemesidir. Hz. Ömer'in halifeliği Ebû Bekir'in istihlafıyla, bu usulle olmuştur.
İstihlâf usulü veliahdlik usulünden tamamen farklıdır.

3. Şura: Bu usulde halife, birkaç kişiyi tesbit ederek içlerinden birinin kendisinden sonra hâlife olmasını ister. Onlar da halifenin ölümünden sonra halk ile de istişare ederek içlerinden birini seçerler, halkın da ona biati ile halife seçilmiş olur. Bu usul Hz. Osman'ın halifeliğinde uygulanmıştır.
4. İstilâ: Halifenin ölümünden sonra zor kullanarak halifeliği ele geçirmektir. Bu usulün geçerli olabilmesi için iş başına gelenin hilafet şartlarına sahip olup barış ve ikna yoluyla rakiblerini bertaraf etmesi gerekir. Bu da halifesiz kalmak, daha kötü olacağından ruhsat yoluyla caizdir. İslam halifenin şura ve biat usulüyle ümmetin çoğunluğunun rızasını alarak tayin edilmesini ister. Fakat bu biat ve rıza alma hususunun hangi usulle olacağım kaideye bağlamamış bu konuda müslümanlar zaman ve mekâna göre değişen en uygun usulü tercihte serbest bırakılmıştır.
Dört halife bu usullerle iş başına gelmişti. Nitekim Hz. Peygamber: "Halifelik otuz senedir, bundan sonraki saltanattır"[12] buyurmuştur.Hz. Ali'den sonra işbaşına gelen Muaviye bu usulü takib etmemiştir. Ondan sonra da İslam'da olmayan veliahdlik müessesesi halifelik için bir usul olarak yerleşmiştir. Bu çığır Abbasî ve Osmanlılar tarafından da takib edildiğinden Râşid halifeler devrindeki halife seçiminde geçerli olan İslamî şura ve biat usulü ortadan kalkarak halifelik saltanata dönüşmüştür. Bununla birlikte saltanat usulünün Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnette yasaklandığına dair hiçbir nas yoktur. Bunun İslâm'ın en çok istediği idare tarzı olmadığı râşid halifelerin tatbikatından çıkarılmıştır.[13]

Halifenin vazifeleri:

1. İslamî esasları dış ve iç tesirlere karşı korumak,
2. İhtilâflar vukuunda şeriatin hükmünü icra etmek,
3. İç emniyeti sağlamak,
4. Cezalan tatbik etmek,
5. Dış güvenliği sağlamak,
6. İslama karşı olanlarla (onların ya müslüman ya da İslam devletine tabi olmalarını temin maksadıyla) cihad etmek.
7. Devlet gelirlerini toplayıp gerektiği gibi sarf etmek,
8. Maaşları yeterli bir şekilde ve zamanında ödemek,
9. Yardımcı ve memurlarını iyi niyetli ve ahlâk sahibi emin kişiler arasından seçmek,
10. Devlet teşkilâtını murakabe altında tutmak. [14]

Halifenin Hakları:

1. Halifeye itaat etmek: Zira Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: "Ey iman edenler Allah'a itaat ediniz. Rasûliine itaat ediniz ve sizden olan emir sahihlerine de..."[15] Bununla birlikte itaat, Halife Allah'a itaat ettiği sürecedir. "Müslümana gerekli olan ister istemez günah işlemekle emrolunmadıkça halifenin emrini dinlemek ve itaat etmektir. Günah işlemek emredüirse işte o zaman dinlenilmez ve itaat edilmez"[16]
2. Halifenin geçimini temin. Bu bir zaruretten doğmuştur. Zira geçim için başka işle uğraşılınca devlet işleri ihmal edilmiş olur. Bunun için halifeler hazineden maaş alırlar. Nitekim Raşid halifeler almışlardır. Halifelik Süresi, Bu süre belirli bir zamanla sınırlanmamıştır. Halife ehliyeti devam ettikçe ve vazifeleri yerine getirdikçe işbaşında kalır. Ölürse, istifa ederse veya azil sebebi olacak bir durum ortaya çıkarsa halifeliği sona erer.
Halifenin azlini yani halifelikten alınmasını gerektiren şebebler:
1. Ahlâkî hususlar,
a. Apaçık küfür, yani dini inkâr, manâsı taşıyan söz ve davranışlar,
b. Küfür derecesine varmasa bile fısk, (İslâm esaslarına aykırı davranışlar) azli gerektirir. Böyle olup da azli kabul etmeyen halife zorla düşürülür. Yalnız bundan daha büyük bir zarar doğacaksa ihtiyatlı hareket edilir.
2. Bedenî kusur, vazifeyi yürütemeyecek kadar bedenî bir kusura maruz kalan halife azledilir.[17] Haraç ve fey ile ilgili tasarruflar halifenin ve onun adına icrayı ahkâm eden yöneticilerin ve kumandanların tasarrufu dahilinde olduğundan bu bölümde halifelikle haraç ve fey bahisleri bir arada ele alınmıştır.[18]

I. Devlet Başkanı Halkın Hakkını Korumakla Mükelleftir

2928... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur.
"Dikkatli olunuz hepiniz çobansınız ve hepiniz idareniz altındakilerden sorumludur. Halkın başında bulunan yönetici bir çobandır ve emri allındakilerden sorumludur. Erkek ev halkı üzerinde bir çobandır ve eli altındakilerden sorumludur. Kadın kocasının evi ve çocuğu üzerinde bir çobandır ve bunlardan sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o maldan sorumludur. Hepiniz çobansınız. Hepiniz idaresi altındakilerden sorumlusunuz."[19]

Açıklama

Metinde geçen Râî kelimesi çohan demektir. Bu kelimeyle burada kastedilen, elinin altında olanların iyi halde olmasına dikkat eden kimsedir.
Hadisti şerif bir kimsenin idaresi altında bulunanlara karşı adaletli olması gerektiğine delildir. Adaletle muamele ederse pek çok mükafata nail olur. Aksi takdirde idaresi a'tında bulunanların herbiri ondan hakkını isteyecektir.[20]

2. Yöneticilik İstemenin Hükmü

2929... Abdurrahman b. Semûre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bana (şöyle) buyurdu:
"Ey Semûre'nin oğlu Abdurrahman, yöneticilik isteme, çünkü bu istemeden dolayı sana yöneticilik verilirse onunla başbaşa bırakılırsın. Eğer yöneticilik sana istemeden verilecek olursa bu işte (Allah tarafından) sana yardım edilir."[21]

Açıklama

Metinde geçen imare kelimesi burada "valilik, hakimlik gibi manevi sorumluluğu büyük olan yöneticiliklerdir. Fahr-i kâinat efendimiz hadis-i şerifte taleb etmediği halde yetkili makamlar tarafından en liyakatli görüldüğü için valilik ya da hakimlik gibi bir yöneticilik makamına getirilen kimseye Allah'ın yardım edeceğini ve dolayısıyla bu görevinde muvaffak olacağım müjdelerken bu makama kendi isteğiyle gelen bir kimsenin ancak kendi kabiliyet ve dirayetiyle başbaşa kalacığını bu işte AUah'dan bir yardıma mazhar olamayacağını, onun muvaffakiyetinin ya da başarısızlığının sırf kendi şahsi kabiliyetine bağlı kalacağını haber vermektedir.
Bu bakımdan ulema valilik, hakimlik, müdürlük gibi görevleri istemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm yöneticilik yapmanın sakıncalı olduğu anlamına gelmez. Sakıncalı olan kişinin liyakatma bakmadan yöneticilik görevi istemesidir. Liyakatından dolayı yetkili makamlarca yöneticilik görevine getirilen adaletli kimseler, görevlerini adaletle yürüttükleri sürece aynı zamanda Allah'ın yardımına da müstahak ve duaları makbul kimselerdir. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, ulemadan bazıları adaleti yerine getirmek gayesiyle idarecilik istemenin caiz olduğunu söylemişlerdir.[22]

2930... Ebû Musa (el Eş'ari)'den demiştir ki: İki kişiyle birlikte Peygamber (s.a.)'e gitmiştim. Onlardan biri söz aldı ve
(Ey Allah'ın Rasulü) Senin işinde (görev alabilmemiz hususunda) bize yardımcı olmanız için (buraya) geldik" dedi. Diğeri arkadaşının (bu) sözünün aynısını söyledi. Rasûlullah (s.a.) de:
"Sizin en haininiz (devlet dairesinden) iş isteyendir." buyurdu. Bunun üzerine Ebû Musa Peygamber (s.a.)'den özür dileyerek: Ben onların niçin geldiklerini bilmiyordum, dedi ve döndü gitti de bir daha onlara hiçbir iş(lerin)de yardımcı olmadı"[23]

Açıklama

Bazıları, İsmail b. Ebî Halid'in bu hadisi babasından rivayet ettiğini söylemişlerse de doğru değildir. Doğrusu musannif Ebû Davud'un rivayet ettiği gibi İsmail b. Ebû Halid'in bu hadisi kardeşinden rivayet etmiş olmasıdır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre İsmail b. Halid'in dört kardeşi vardır! Esas, Said, Halid, Nu'man.
Hz. Ebû Musa el-Eşarî'nin Hz. Peygamberin huzuruna götürdüğü kişilerin kim olduğu hususunda hadis sarihleri bir bilgi vermiyorlar. Hafız ibn Hacer bu kimselerin isimlerini bulamadığını söylüyor. Ancak Müslim'in Sa-hih'inde rivayet ettiği hadisin birinde bu kimselerin Hz. Ebû Musa el Eşârî'-nin mensub olduğu 'el Eş'ar' kabilesinden oldukları ifade edilirken[24] diğerinde de Hz. Ebû Musa'nın amcasının oğulları oldukları açıklanıyor.[25]
Bir önceki hadis-i şerifte olduğu gibi bu hadiste de valilik, hakimlik gibi özel kabiliyet isteyen yöneticilik görevlerini baş olmak hevesiyle kendi arzu ve istekleriyle üstlenen kimselerin bu işte kendi kabiliyetleriyle başbaşa kalıp Allah'ın yardımına mazhar olamayacakları ifade edilmektedir. Bu makamlara kendi isteği olmaksızın, liyakatli görüldüğü için yetkili makamlarca getirilen kimselerin de Allah'ın yardım ve inayetine nail olacaklarına işaret edilmektedir.
Hanefî ulemasından Bedreddin el-Aynî de bu konuda şöyle diyor: ' 'Bir yöneticilik görevine isteyerek gelmek mekruh olunca rüşvetle o makama gelenlerin durumlarının ne olacağı izahtan müstağnidir."
Söz konusu olay Ebû Musa'nın başından geçtiği sırada kendisi Yemen'de vali idi. Hz. Peygamber'in kendisini ikaz etmesinden sonra sözü geçen amcası oğullarına devlet dairesinden iş almaları hususunda bir daha yardımcı olmamıştır. Hz. Peygamber'in huzuruna gelen bu kimselere, sert bir dil kullanmasının sebebi "başkanlık hevesiyle oraya geldiklerini anlamış olmasıdır" denebilir. Ancak Hz. Ebû Musa onların bu niyyetini bilmeden onlara yardımcı olup Hz. Peygamber'in huzuruna götürmüştü.[26]

3. A'ma Bir İnsanın (Müslümanların Başına) Vali Olması Caizdir

2931... Enes'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.) İbn Ümmü Mektum'u (ama olduğu halde) iki defa Medine'de yerine vekil bırakmıştır.[27]

Açıklama

Hattâbî'nin ifade ettiği gibi, Fahr-i kâinat efendimiz ibn Ümmü Mektum'u yerine vekil bırakırken devlet başkanlığı görevini üstlenmesi için değil, sadece namaz kıldırması,- bir başka ifadeyle imamet-j süğra denilen namaz imamlığın) üstlenmesi için bırakmıştır. Çünkü a'ma biri olan îbn Ümmü Mektum (r.a.)'un o devirde fahr-i kainat efendimiz tarafından icra edilen devlet başkanlığı, hakimlik gibi görevleri yerine getirmesi mümkün değildir.
Esasen, bir kimsenin devlet reisi olabilmesi için, devlet reisinin görevini yerli yerince getirmesine engel teşkil edecek bir vücut sakatlığının bulunmaması gerekir. Yani devlet reisinin işitme görme ve konuşma yönünden sağlıklı olması şarttır. Bu

özellikleri taşımayan bir kimsenin devlet başkanı olamayacağı hususunda mezheb imamları ittifak etmişlerdir.[28] Şâfiîlerden bazıları a'manın halifeliğini caiz görmüşlerse de Hidâye müellifi bir şahitte aranan şartların tümünün halifede de bulunmasının şart olduğunu söylüyor. A'ma bir kimsenin namazda imamlık yapıp yapmayacağı meselesinde mezheb imamlarının görüşünü 595 numaralı hadisin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz. İbn Abdil Berr gibi bazı siyer âlimlerine göre, Hz. Peygamber İbn Ümmü Mektum'u on üç defa yerine vekil bırakıp gitmiştir.
Hattâbî'ye göre, Hz. Peygamber'in onu bu kadar çok vekil bırakmasının sebebi vaktiyle onun sorusuna cevap vermemek suretiyle kırmış olduğu gönlünü kazanmak, bu yüzden uğramış olduğu ilahi azardan kurtulmak arzusudur.[29]

4. (Devlet Başkanının Kendisine Bir) Vezir Edinmelinin Hükmü)

2932... Hz. Aişe'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
"Allah bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman ona doğru (konuşan ve doğru iş yapan)) bir yardımcı verir. Eğer o(başkan yapılması gereken bir işi) unutursa (bu yardımcı, unutulan işi) ona hatırlatır. Eğer başkan bu işi kendisi hatırlarsa (o zaman da bu yardımcı o işin yapılması hususunda) başkana yardımcı olur.
Eğer Allah onun hakkında başka birşey dilemişse ona kötü (huylu) bir yardımcı verir. Eğer (yapılması gereken bir işi) unutursa (vezir bu işi) ona hatırlatmaz. Eğer (başkan bu işi kendiliğinden) hatırlarsa (o zaman da bu yardımcı o işin yapılmasında) ona yardımcı olmaz."[30]

Açıklama

Vezir: kelimesi ağırlık ve yük anlamına gelen vizr kökünden türemiştir. Devlet işlerinde halifenin yük ve ağırlığını yüklenen kimseye de vezir ismi verilmiştir. Yahutta vezer den türemiştir. Bu ise melce* (sığmak) demektir. Çünkü bir âyet-i kerimede şöyle denilmektedir. "Hayır hiçbir sığınak yoktur"[31] Zîrâ sultan onun görüşüne ve yardımına sığınmaktadır.
Ezir kökünden türetilmiş olduğu da söylenir. Bu kelime yardım ve destek demektir. Çünkü sultan beden kuvveti olarak onun yarçkmıyla kuvvetlenmektedir. Vezirlikten maksat halifenin kendisine yardım edecek yanında yer alacak kimseden yardım istemesidir. Vezirlik İslâmın ilk devirlerinde mevcuttu. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) kendisine sunulan birçok meselelerde ashabı ile istişare eder ve onların göTüşünü alırdı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) de devlet işlerinde Hz. Ömer (r.a.) ile istişare ederdi.[32] Bu bakımdan halktan bazıları Hz. Ebû Bekir'e "Rasûiullah'ın veziri adını vermişlerdir. Ona bu ismi bilhassa İranlılarla karşılaşmış olanlar vermiştir. Çünkü bu unvanın Sasanî imparatorluğunda kullanıldığını müşahade etmişlerdir.[33]
Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi mevzumuzu teşkil eden halifelik bölümünde zikretmekle buradaki vezir kelimesinin günümüzdeki bakan anlamına geldiğine işaret etmek istemişse de bu husus kelimenin idarecilerin yanında yer alan yardımcıların tümüne şâmil bir manâ ifade etmesine engel değildir.
Hadis-i şerif halifenin ya da herhangi bir yöneticinin yanında yeteri kadar yardımcı bulundurmasının cevazını ifade etmekte, vezirlerinde iyi niyetli kimselerden seçilmesinin lüzumuna işaret etmektedir.[34]

5. Bir Toplumun İdari İşlerini Yürütme Ve Haklarında Gerekli Bilgileri Toplayıp Devlet Reisine Sunma Görevi

2933... el-Mikdâm b. Madîkerib'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) onun omuzlarına dokunarak: "Ey Mikdamcığım ne mutlu sana eğer ölürsen (halkın başında) bir idareci de değilsin, (bir idarecinin) kâtib(i) de değilsin, haklarında bilgi toplayıp halifeye sunmak üzere halk arasında görevli bir kimse de değilsin.” buyurdu.[35]

Açıklama

İrâfe: Bir kabilenin idaresi ve o kabile hakkında bilgi toplayıp devlet reisine sunma işi demektir. Bu görevi yüklenen kimseye de arif ismi verilir
Avnü'I-Mabûd yazarının açıklamasına göre her beş arifin üzerinde men-kıb denen bir başkan bulunur. Bu başkan da doğrudan doğruya devlet başkanına bağlıdır. Görülüyor ki bu teşkilât günümüzdeki mahalli ve mülkî idarelerin çekirdeği mesabesinde bir teşkilattır. Zamanla günün icablarına ve şartlarına uygun bir şekilde gelişmiştir.
Metinde geçen kudeym kelimesi "kadim" kelimesinin ism-i tasgiridir. Onun için biz bu kelimeyi mikdamcığım şeklinde tercüme ettik.
Hz. Peygamber'in Mikdam'la konuşmadan önce onun omuzlarına hafifçe dokunmaktan maksadı ona olan sevgi ve yakınlığını bildirmek ve söyleyeceği sözlere karşı dikkatli olmasını sağlamaktır.
Aliyyü'l Kari'nin açıklamasına göre sen arif de değilsin cümlesindeki arif kelimesi "feîlün" vezninde bir sıfat-i müşebbehe olması itibariyle burada ism-i fail manâsında kullanılmış olabileceği gibi ism-i mePul manâsında da kullanılmış olabilir.
İsm-i fail manâsında kullanılmış olması halinde ifade edeceği manâ yukarıda açıkladığımız manâdır.
Ancak ism-i mePul manâsına kullanılmış olması halinde ise "tanınmış olma meşhur olma" anlamlarına gelir. Kelimenin bu manâya geldiği kabul edilirse cümlenin manâsı şöyle olur: "Ey Mikdamcığım ne mutlu sana ki ölürsen bir başkasının veya bir başkanın emrinde görev yapan bir kâtip olarak ölmeyeceğin gibi meşhur olmuş bir kimse olarak da ölmeyeceksin" Resulü Ekrem efendimiz bu sözleriyle Hz. Mikdam hakkında idareciliğin veya bir idareci emrinde çalışmanın hayırlı bir iş olmayacağını ve genel olarak şöhretin âfet olduğunu ifade buyurmak istemiştir. Hz. Peygamber efendimiz aynı zamanda en büyük ruh doktoru olduğundan ashabının ruh hallerini ve kabiliyetlerini en ince teferruatına kadar bilir, onlara hallerine uygun

tavsiyelerde bulunurdu. Cesur olanları cihada, zenginleri zekata teşvik eder, idarecilik kabiliyyeti olanları da idareciliğe getirirdi.
Hz. Mikdam'da idarecilikte böyle bir kabiliyeti bulunmadığı için hem ona bu görevden kaçınmasını tavsiye etmiş hem de kendisine böyle bir görevi vermemekle onun için hayır murad etmiş olduğunu ima ederek onun gönlünü almıştır. 2930 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber efendimizin bazı kimseleri idarecilik görevinden nehyetmesi bu nehyin herkes hakkında umumi bir nehy olmasını gerektirmez. Kabiliyyetle-ri ve liyakatleri sebebiyle bu görevlere getirilip de hakkıyla yürüten kimselerin ecir ve sevapları çok büyüktür. Onların Allah'ın yardımına mazhar olacakları bizzat fahr-i kâinat efendimiz tarafından haber verilmiştir.[36]

2934... (bir adamın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre aileleri) "Yol üzerinde bulunan sulardan bir su üzerine (görevli) bulunu-yorlarmış. İslam(ın doğuşu) onlar(ın kabilesin)e ulaşınca (sözü geçen adamın dedesi ve) suyun sahibi olan zat İslamiyeti kabul etmeleri şartıyla kavmine yüz deve va'detti. Onlar da (bu şartla) müslümanlığı kabul ettiler. (Suyun sahibi de) develeri onlara bölüştürdü. (Ancak kısa bir süre sonra) develeri onlardan geri alması (zarureti) ortaya çıktı. Bunun üzerine oğlunu Peygamber (s.a.)'e göndererek ona:
Peygamber (s.a.)'e var da ona "Babam sana selam söylüyor kendisi kavmine müslüman olmalaıî şartıyla yüz deve vâdetmişti. Onlar da müslüman oldular. Bunun üzerine babam (bu) develeri onlardan geri alması (durumu) ortaya çıktı. Develere (sahib olmakta) babam mı daha haklı, yoksa onlar mı? (daha haklı) de.
Eğer sana "evet" (baban daha haklıdır) yahutta "hayır" (onlar babandan) daha haklı (dırlar) cevabını verecek olursa (o zaman) kendisine
"Babam yaşlı bir adamdır. Aynı zamanda suyun idaresiyle de görevlidir. Kendi (ölümü)nden sonra su idareciliği görevini bana vermeni istiyor" de. dedi. Bunun üzerine (o adamın oğlu) Hz. Peygamberce
var'ıp:
“Babam sana selam söylüyor" dedi (Hz. Peygamber de):
(Allah'ın) "selamı senin ve babanın üzerine olsun" dedi sonra;
"Babam müslümanlığı kabul etmeleri şartıyla kavmine yüz deve bağışlamayı vâdetmişti. Onlar müslüman oldular. Müslümanlıkları da (çok) güzel oldu. (Fakat bir süre) sonra develeri onlardan geri alması (lüzumu) ortaya çıktı. Şimdi bu develere babam mı daha müstehak, yoksa onlar mı? dedi.
(Hz. Peygamber de):
"Eğer babanın develeri onlara teslim etmesi (kendisine daha uygun) görünüyorsa, develeri onlara teslim etsin. Eğer kendisine develeri geri almak (daha uygun) görünüyorsa (şunu iyi bilsin ki) kendisi bu develere onlardan daha müstehaktır. Eğer onlar îslamı kabullenmişlerse, müslümanlıkları kendilerinindir. Eğer müslümanlığı kabul etmemişlerse müslümanlığı kabul edinceye kadar kendileriyle savaşılır*' buyurdu (bu defa çocuk):
Babam yaşlı bir adamdır. Aynı zamanda suyun idaresi ile de görevlidir. Kendi (ölümü)nden sonra su idareciliği görevini bana yermeni istiyor." dedi.
(Peygamber efendimiz de):
"İdarecilik görevi hakdır. Elbette halk için bu görevi üstlenen kimselere ihtiyaç vardır. Fakat bu görevi yüklenenler (mesuliyeti! bir görevi yüklendikleri için) cehennemlik (olma tehlikesiyle karşı karşı-ya)dırlar." buyurdu.[37]

Açıklama

Bilindiği gibi, idarecilik çok mesûliyetli ve büyük kabiliyetler gerektiren bir görevdir. Gerekli kabiliyetlere sahip olmadan, bu görevi üstlenmek sahibini kötü akıbetlere ve nihayet cehenneme sürükler. Fakat hakkaniyetle yerine getirilebildiği takdirde mükafatı büyüktür. İşte Resûl-ü Zişan efendimiz idarecilik görevi hakdır sözüyle bu görevin büyüklüğüne ve ulviyetine işaret ederken fakat bu görevi yüklenenler cehennemlik (olmak tehlikesiyle karşı karşıya)dırlar sözüyle de bu görevin çetinliğine ve sorurnjuluğunun büyüklüğüne işaret etmiştir.
Bu hadis-i şerîf bir kimsenin diğer bir kimseden aslında yapılması farz olan bir işi yapmasını isteyip de bu işi yaptığı takdirde kendisine bir mal vereceğini vadedince istediğinin yerine getirilmesi üzerine vadettiği malı o kimseye vermiş olursa sonradan bu malı tekrar ondan geri almasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hz. Peygamber'in müellefâtü'l-Kulube (kalbleri İslama ısıtılmak istenenlere) verdiği mallar bu hükme girmezler. Çünkü Resul Ekrem onlara bir mal verirken şartsız, karşılıksız ve bir bağış olarak vermiştir.[38]

6. Katip Tutmak

2935... İbn Abbâs'dan demiştir ki:
es-Sicillü (diye anılan sahabî) Peygamber (s.a.)'ın kâtibi idi.[39]

Açıklama

Hadis-i şerîf devlet başkanı ve diğer idarecilerin yazı işlerinde çalıştırmak üzere kâtib kullanmalarının caiz olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Resulü Ekrem efendimiz bizzat vahy kâtibi kullanmıştır. Vahy kâtiblerinin en meşhurları şunlardır:
1. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh el Amirî; **2.** Ebû Bekir es-Sıddîk **3.** Ömer **4.** Osman, **5.** Ali **6.** Amir b. Feheyre **7.** Abdullah

b. Erkam **8.** Übey b. Ka'b **9.** Sabit b. Kays b. Şemmâs, **10.** Zeyd b. Sabit **11.** Muaviye b.Ebi Süfyân **12.** Mugîre b. Şu'be **13.** Zübeyr b. Avvâm **14.** Halid b. Velid **15.** Ala b. el Hadramî **16.** Amr b. As **17.** Abdullah b. Revaha **18.** Muhammed b. Mesleme **19.** Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selûl.
Hafız Şemsüddin b. el Kayyim el-Cevziye hocası İbn Teymiyye'nin bu hadisi mevzu saydığını, çünkü Hz. Peygamber'in sahabileri arasında "Sicili" isimli bir şahsın bulunmadığını söylemiştir. Doğrusu da budur. Yine İbn Kay-yim'in ifadesine göre bazıları "O gün göğü, kitaptan dürercesine toplarız"[40] âyet-i kerimesinde geçen Sicili kelimesiyle söz konusu kâtibin kastedilmiş olduğunu söylemişlerse de bu görüş doğru değildir. Çünkü bu âyet-i kerime Mekke'de inmiştir.
Oysa Hz. Peygamber'in Mekke'de vahy kâtibi yoktu.[41]

7. Zekat Toplama Me'murluğu

2936... Râfi' b. Hadic'den demiştir ki:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim: "Hakkıyla (görev yapan) zekât memuru evine dönünceye kadar, Allah yolunda (savaşan) gazi gibidir."[42]

Açıklama

Zekat memurunun görevini hakkıyla yapması, onu İslamî esasları uygun olarak ihlâs ile ve sevabına inanarak toplaması demektir.
Zekat toplama görevini bu ölçü ve bu anlayış içerisinde yapan bir zekat memuru, İslam toplumunu ayakta tutan unsurların en mühimlerinden birine hizmet etmiş olacağı için uykusu da, uyanıklığı da ibadet sayılacağı cihetle, Allah yolunda savaşan bir gazi gibi sevaba nail olur.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu mevzuda şöyle diyor: "Aliyyül Kariye göre zekat memurunun Allah yolunda savaşan bir gaziye benzetilmesi, onun bir gazi gibi devlet hazinesine katkıda bulunması dünya ve âhiret işlerinin yürütülmesindeki hizmetiyle de gazinin sevabına denk bir ecre nail olması yönündedir.
îbn Arabi de bu mevzuda şöyle diyor: Gerçekten yüce Allah'ın fazlı keremi çok büyüktür. Bu bakımdan bir gaziye maddi yardımda bulunarak onu düşmana karşı silahla ve diğer harp malzemeleriyle teçhiz eden bir kimseye de gazilik rütbesi vadettiği gibi, harbe gidemeyip de gazinin çoluğuna çocuğuna hakkıyla bakan kimseleri de gazi saymıştır.
İşte zekat memuru da her ne kadar harp meydanında savaşmıyorsa da Allah yolunda savaşan kimselere ve onların ailelerine sarf edilecek maddi imkânları toplayıp devlet hazinesine teslim ettiği için, harb meydanında savaşan gazilere benzetilmiştir. Çünkü netice itibariyle her ikisi de Allah yolunda savaşmaktadır. Şu farkla ki, gazi bilfiil savaşmaktadır. .Zekat memuru ise bu savaşa niyyetiyîe katılmaktadır.
Nitekim Peygamber efendimiz, "kuşkusuz mazeretleri sebebiyle harbe katılmadıkları için Medine'de kalmış bir topluluk vardır ki siz hangi dereye gitmiş, hangi boğazı ve dağı gfçmişiseniz onlar da sevab yönünden sizinle beraberdirler."[43] buyurmuştur. Mazeretleri dolayısıyle savaşa katılamayanların durumu böyle olunca, zekat toplama göreviyle görevli oldukları için savaşa katılmayanların sevabının nasıl olacağı meydandadır.[44] Hadis-i şerif zekat memuru tayin etmenin caiz olduğuna bir delildir.[45]

2937... Ukbe b. Amir'den demiştir ki; Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim:
"Meks (denilen haksız vergiyi) alan bir kimse cennete giremez."[46]

Açıklama

İbn Esir'in "en-Nihaye" de açıkladığına göre meks tahsildarların halktan toplamış oldukları bir vergidir. Genellikle bu vergiler haksız yere toplanmış ve halk için bir zulüm olmuştur. Bu bakımdan islam dışı olan bu vergiyi halktan toplatan bir idareci cehennemlik olmayı hakkettiği gibi, bu verginin toplanmasına hizmet eden tahsildarlar da bu zulme yardımcı oldukları için cehennemlik olurlar.
Kamus mütercimi meks kelimesini açıklarken şöyle diyor: Meks, bir adamın satılık malına muamele ederken gadr ve cinayet eylemek yani değerinden eksik fiatla almaktır. Eksiltmek ve zulmetmek manâlarına da gelir. Bîr de "meks" cahiliyye döneminde bir mal satan adamdan sattığı mala göre aldıkları bir vergi anlamına gelir ki, günümüzde buna bâc denilmektedir. İslâm diyarında cahiliye döneminden kalan bu vergi hala yolculardan ve tüccardan alınmakta ve varlığını korumaktadır. Bazı Türk memleketlerinde bu vergi köprü başlarında ve derbendlerde barınan kimselerden zorla alınmaktadır.
Öşür toplayan memurların, meşru olan öşrü aldıktan sonra keyfi olarak aldıkları paraya da meks denir.[47]
Görülüyor ki bu hadis-i şerifte haksız yere alman bu vergilerin haram olduğunu ve bu vergilerin gerek devlet, gerekse fertler tarafından toplanmasının büyük günahlardan olduğu ifade edilmektedir. Ancak meşru ölçüler içerisinde tahsil edilen öşür ve zekatın bununla ilgisi yoktur.
Bunların tahsilinde tahsildar için büyük ecir vardır.
Meks mevzuunda merhum Ö. Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:
Meks Zaman-i cahiliyyette bir adamın çarşı ve pazarda sattığı şeylerden alınan akçeye meşk: Bac, bunu alan şahsada "mekkâs" denirdi. Köprü başlarında, derbendlerde mürur ve ubûr edenlerden toprak bastı adıyla alınan akçeye ve tüccar mallarından mesrû rüsumdan ziyâde olarak tahsil edilen paraya da "meks" (bac) adı verilmiştir. Ki bunların bu veçhile istifa

edilmesi, şer'an caiz değildir. İşte mezmum olan mekkaslık da budur ki böyle bir memuriyete kabulden bir çok zatlar ictinab etmişlerdir. Mebsul, Bedâyi, Hindiyye, Diirri Muhtar.[48]

2938... İbn ishak'dan demiştir ki:
(Bir önceki hadisi şerifte geçen) "Meks" alan kimse (sözün)den maksat halktan (mallarının onda birini) toplayan kimsedir.[49]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, burada söz konusu edilen ondabir vergi, ziraat mahsullerinden meşru ölçüler içerisinde tahsil edilen öşür vergisi değildir. Buradaki vergiden maksat, zekat ve öşrün dışında alınan ve şer'î hiçbir dayanağı bulunmayan bir vergidir.
Hadis-i şerifte, açıklandığına göre İbn ishak bir önceki hadiste geçen Sahıb-ül-meks sözünü "halktan zekat ve öşür dışında mallarınınondabirinis-betinde vergi toplayan kimsedir" diye tefsir edilmiştir.[50]

8- Halîfe, (Ölürken) Yerine Birini Tayin Edebilirimi?)

2939... İbn Ömer'den demiştir ki: (Babam) Ömer (r.a) dedi ki: "Eğer ben yerime birini halife tayin etmezsem (bu sünnete uygun bîr hareket olur.) Çünkü Rasûlullah (s.a.) yerine bir halife tayin etmemiştir. Eğer, yerine bir halife tayin edersem (bu da caizdir.) Çünkü Ebû Bekir (r.a.) yerine bir halife tayin etmiştir. (İbn Ömer, rivayetine devam ederek) dedi ki:
Allah'a yemin olsun ki (Hz. Ömer'in bu mevzuda tutmuş olduğu yol) Rasûlullah (s.a)'Ie, Hz. Ebu Bekir'in (uygulamalarını) hatırlamasından (ve onlara uymasından) başka bir şey değildir. (Babamın Ra-sûlü Ekremin bu mevzudaki tatbikatını gözönüne getirdiğini görünce) Onun kimseyi Rasûlullah (s.a.)'e denk tutmadığını ve yerine kimseyi tayin etmeyeceğini kesinlikle anladım. [51]

Açıklama

Metinde geçen Rasûlullah sallallahû aleyhi ve sellem yerine bir halife tayin etmemiştir, sözü Hz. Peygamberin, bu ümmetin idaresini üstlenecek ve onlar arasında ilahi hükümleri uygulayacak bir devlet reisinin başa gelmesine dair (ıerhangi bir çaba sarfetmediği ve bu hususta herhangi bir emir ve tavsiyede bulunmadığı anlamına gelmez. Çünkü Hz. Peygamberin "Devlet reisleri Kureyş*tendir."[52] buyurması» vefatım mü-teakib Kureyş'ten bir devlet başkanı seçip, ona biat edilmesini emretmesi anlamına gelir.
Sahabe-i kiram bunu çok iyi anladıkları içindir ki, Hz. Peygamber vefat edince, yeni halifeyi seçmeden hiçbir işle, hatta Hz. Peygamberin teçhiz ve tekfini ile dahi ilgilenmemişlerdir. Hz. Peygamberin makamına getirdikleri Hz. Ebû Bekir'e Rasûlullah'in halifesi ismini vermeleri de onu bu makama Hz. Peygamberin devlet başkanı seçilmesi hususundaki emrine uyarak getirdiklerini ifade etmek istemelerinden doğmuştur. İşte bu gerçek, müs-lümanların başlarına bir halife seçmelerinin farz olduğunun en büyük delillerinden biridir.
Müslümanlar arasında Allah'ın hükümlerini uygulamak, onları, serlerden, zulümden ve fesaddan korumak ancak müslüman bir devlet reisinin varlığıyla mümkündür. Aksi takdirde müslümanlar bu tehlikelerden kendilerini koruyamazlar. Devlet idaresinde bir başkanın mevcudiyeti kadar herhangi bir yerde bulunan bir İslam toplumu için bir başkanın bulunması da önemlidir.
İşte bu sebepledir ki, Rasûlullah (s.a.) İslam ordusunu Mute savaşına gönderirken başlarına Zeyd b. Harise'yi kumandan tayin ederek bayrağı ona teslim etti ve askerlere hitaben yaptığı konuşmada
"Eğer Zeyd b. Harise şehid edilecek olursa kumandanınız Ca'fer b. Ebî Tâlib'dir. O'd a şehid edilirse kumandanınız Abdullah b. Revaha'dır." buyurdu. Bunun üzerine Zeyd b. Harise şehid olunca bayrağı Hz. Ca'fer aldı. Ca'fer şehid olunca Abdullah b. Revâha, O da şehid olunca Halid b. Ve-lid aldı. Sonra Allah Hz. Halid eliyle müslümanlara fethi müyesser kıldı.
Bütün bunlar, müslümanların başına bir halife tayin etmenin önemine ve farziyyetine delalet eden hususlardır.
Yine bu sebepledir ki Hz. Peygamberden sonra hilâfet makamına gelen Hz. Ebû Bekir de bu meseleye gereken önemi vermiş, vefatı yaklaşınca müslümanlara bir mektup yazarak başlarına Hz. Ömer'i halife tayin ettiğini bildirmiş ve ona biat etmelerini emretmiş, Müslümanlar da bu emre uyarak Hz. Ömer'e biat etmişlerdir.
Hz. Ömer de vefatı yaklaşınca böylesine önemli olan bir meseleyi halletmek istedi.
Bu meseleyi halletmek için karşısında iki yol vardı. Birisi Hz. Peygamberin yaptığı gibi hiçbir aday göstermeden müslümanlardan sadece yerine bir halife seçmelerini istemek. Diğeri de Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi yerine bizzat kendisi bir halife adayı gösterip halktan ona biat etmelerini istemekti.
Hz. Ömer bu iki yolun ikisinden de yararlanmak gayesiyle sadece birine tabi olmakla yetinmeyip ikisi arasında bir yol takibetti. Şöyle ki, halife seçimini Cennetle müjdelenmiş olan sahabilerden olan bir şuraya havale etti. Onlar da içlerinden birini halife seçmelerini istedi. Onlar da içlerinden Hz. Osman'ı halife seçtiler.[53]

Bazı Hükümler

1. Halifenin kendi yerine birini halife bırakması caiz olduğu gibi, bırakmaması da caizdir. Bırakmazsa bu hususta Hz. Peygambere, bırakırsa Hz. Ebû Bekir'e uymuş olur.

2. Yerine halife bırakmak suretiyle hilâfet caiz olduğu gibi, müslüman-ların ileri gelenlerinin seçmesi ile de olur.
3. Halife, kendinden sonra hilâfet vazifesini şura olarak birkaç kişiye de bırakabilir. Nitekim Hz.' Ömer öyle yapmıştır.
4. Müslümanların halife tayin etmesi şer'an vaciptir. Bu hususlarda ulemânın ittifakı vardır.
5. Peygamber (s.a.)'in kimseyi nassan halife bırakmadığına dair icmâ-ı ümmet vardır. Gerçi bu hususta bazı itiraz edenler olmuşsa da bunlar icmâ-ın karşısında tutunamamışlardır.[54]

9. Bey'at

2940... İbn Ömer'den demiştir ki:
Biz, Rasûlullah (s.a.)'e (emirlerini) dinlemek ve itaat etmek üzere söz verirdik (de, Rasûl-ü Ekrem efendimiz) bize
“Gücünün yettiği şeylere (söz ver)" diye telkinde bulunurdu.[55]

Açıklama

Metinde geçen gücünün yettiği şeylere anlamındaki cümlesi bazı nüshalarda = gücünüzün yettiği şeylere" şeklindedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre Müstemli ile Serahsi'nin rivayetlerinde bu cümle müfred olarak zikredilmiş, başkalarının rivayetlerinde ise "gücünüzün yettiği şeylere" şeklinde cemi olarak rivayet edilmiştir. Nevevî bu kelimeyi müfred mütekellim olarak yani, "Gücünün yettiği hususta" manâsına almış ve şöyle demiştir: "Bu Peygamber (s.a.)'in ümmetine olan sonsuz şefkat ve rahmetindendir. Ümmetinden biri takat getiremeyeceği bir beyatın umumuna girmesin diye onlara gücümün yettiği hususta- demesini öğretmiştir.[56]
Biatin asıl manâsı, mübadele akdidir. Sonraları devlet başkanına itaat ve sadakati bildiren ve el sıkma suretiyle yapılan ahitleşmeyi ifâde etmiştir. Siyer kitaplarında açıklandığı üzere İslam tarihinde ilk biat hadisesi Akabe denilen yerde yapılmıştır. Medine devrinde vuku* bulan Biat'ür-ridvân Hz. Peygamberin Hudeybiye'de Mekke'lilerle antlaşma yolu aradığı sırada gerçekleşmiştir.
Bu olayın hatırası şu âyetlerle yüceltilmiştir. "Andolsun ki Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek biat edenlerden razı olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetlerden bahsetmiştir."[57]
Dört halife devrinde ve sonraki İslam devletlerinde halkın ileri gelenlerinin halifeye itaatlerini bildirmesine de biat, denmiştir.[58]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki, "Biat yeni başa geçirilen kimseye bazan da başta bulunan kimseye itaat etmek üzere verilen bir sözdür." Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, imamet veya halifelik, devlet başkanı ile ümmetin görüş sahipleri arasında yapılan bir akidden başka birşey değildir. Akid ise, icab ve kabul olmadan olamaz. İcab, ümmet içindeki görüş sahipleri veya şûra ehli tarafından yapılır. Bu ise halifeyi seçmekten ibarettir. Kabul; ümmetin görüş sahipleri tarafından seçilen Halifece yapılır.
Burada imametin üç merhaleden geçtiğini söyleyebiliriz: Birinci Merhale: İmamete aday gösterme merhalesidir. Önceki imâm veya görüş sahiplerinden bir tanesi yeni olacak imâmı aday gösterir.
Buna örnek: Sakife'deki toplantıda Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ömer'le Hz. Ebu Ubeyde'yi aday göstermesi ve Hz. Ömer ile Hz Ebu Ubeyde'-nin aday gösterilmeyi kabul etmemelerinden sonra Hz. Ömer'in Hz. Ebü Bekir'i aday göstermesini gösterebiliriz. Vefatı yaklaştığı sıralarda Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i aday göstermesi, yaralandıktan sonra Hz. Ömer'in altı kişiyi aday göstermesi de böyledir.
İkinci merhale: Seçilme veya aday gösterilmeyi kabul etme merhalesi-dir. Bu merhalede şûra ehli, adaylar birden fazla ise adaylardan birisini seçer veya aday bir kişi ise ona muvafakat ederler. Buna dair de Hz. Ebû Bekir'in mektubu kendilerine okunduğu zaman halkın onun aday göstermesini kabul etmelerini ve Abdurrahman b. Avf'ın Hz. Osman'ı seçip arkasından halkın da bu seçimi onaylamalarını örnek verebiliriz.
Üçüncü Merhale: Biat merhalesidir. Biat, seçimin dış görünüşü ve delilidir. Biat merhalesi, seçim aşamasının içindede olabilir, ve aralarında bir zaman aralığı bulunmayabilir. Hz. Ebu Bekir'in biatinde olduğu gibi, Hz. Ömer, kendisini aday göstermiş ve ona: "Uzat elini sana biat edeyim" diyerek hemen biat etmiş idi. Arkasından da diğerleri peşpeşe biatte bulunmuştu.[59]

Bazı Hükümler

1. Zorla yaptırılan bir iş, o kişinin ihtiyarı ve gücü dı-şında meydana geldiği için, faili bu işten sorumlu değildir.
2. Gücünün yetmediği bir işi yapmaya özenen bir kimseye "yapamayacağın işe özenme, gücünün yeteceği işlere giriş" demek caizdir.
3. Peygamber efendimiz devlet reisine biat edilmesine çok önem vermiş, ona muhalefetten sakınmalarını emretmiştir.[60]

2941... Urve (r.a.)'den demiştir ki:
Hz. Aişe, Rasûlullah'ın kadınlarla biatleşmesini şöyle anlatmıştır:
Rasûlullah (s.a.) (biatleşirken) hiçbir kadının eline dokunmadı. Ancak herbir kadından (biati sözle) aldı. Bir kadından (sözü) aldı da kadın da (söz) verdi mi
“Git! senin biatim aldım" buyururdu.[61]

Açıklama

Kadınların Hz. Peygambere vermiş oldukları bu sözün neleri ihtiva ettiği Müslümin Sahihinde şu manâya gelen cümlelerle anlatılmaktadır. "Mü'min kadınlar Rasûlullah (s.a.)'e hicret ettikleri vakit Aziz ve Celil olan Allah'ın:
"Ey Peygamber! Sana mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayacaklarına, zina etmeyeceklerine dair beyat etmeye gelirlerse"[62] âyetin-deki esaslara göre kendilerinden söz alınırdı."[63]
Müslim'in bu hadisinden anlaşılıyor ki: Kadınların, Hz. pey-gamber'e ettikleri biat Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak ve zina etmemek, çocukları öldürmemek, iftira etmemek ve Hz. Peygambere hiç bir ma'rufta isyan etmemek gibi hususları ihtiva etmektedir. Çünkü sözü geçen Mümtehine sûresinin 12. nci âyetinde kadınların bu şekilde biat etmeleri em-redilmektedir.
"Devlet başkanına, itaat etmek üzere söz vermek" anlamına gelen biat uygulamasının ilk örneğini Hz. Peygamber'in hayatında görebiliyoruz. Hz. Peygambere yapılan biatler, ona ve İslamın emirlerine bağlanmayı ihtiva ediyordu. Bu bakımdan ashabın biatleri Hz. Peygamberi devlet başkanlığına getirmek anlamını taşımıyordu. Ancak onun peygamberliği aynı zamanda devlet başkanı olmasının da gereğiydi. Dolayısıyle ona biat, hem Peygamber olarak yapacağı tebliğlere inanmak, hem de devlet başkanı olarak vereceği emirlere itaat etmeye söz vermek anlamlarını birlikte ifâde ediyordu.
Hem devlet başkanlığı için başa getirmek ve hem de itaatte bulunmak üzere yapılan biat ise; ilk olarak Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in halifeliğe getirilmesi ile gerçekleşmiştir.[64]
Ancak bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi biatin üç merhalesi bulunduğunu unutmamak lazımdır.
Bazı ilim adamları, hadisteki biat kelimesine bakarak bu hadisin kadınların seçme hakkına sahip olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemaya göre, "Rasûlullah (s.a.) kadınlara biat ettiği gibi bizimle de biat etmiştir..."[65] mealindeki hadis-i şerifte kadınların erkekler gibi seçme hakkına sahip olduklarına delalet eder.
Hz. Peygamberin ashabıyla yapmış olduğu biatlerin nübüvvet üzerine değil, siyasî nitelikli olduğunu anlatan bir hususta onun çocuklarla biat etmemesidir. Zira sahih olarak rivayet edilmiştir ki:
Buluğa ermemiş çocuklar ya kendileri veya ebeveynleri vasıtasıyla biat istemişler. Fakat Rasûlullah (s.a.) biat etmemiştir.[66]
İşte kadının biati onun seçme hakkına sahip olduğunu gösterir.[67]

Bazı Hükümler

1.Kadınlar seçme hakkına sahiptirler.
2. Bir erkeğin yabancı bir kadının eline dokunması haramdır.
3. İhtiyaç olduğu zaman, yabancı bir kadınla konuşmak caizdir.
4. Kadının sesi avret değildir.
5. Erkeklerin biati sözle ve el sıkmayla kadınların biati sadece sözle olur.[68]

2942... Peygamber (s.a.)'e yetişen Abdullah ibn Hişâm'dan (rivayet olunduğuna göre) annesi Zeyneb bint Humeyd, onu Rasûlullah (s.a.)'e götürüp
"Ey Allah'ın Rasûlü bununla biatleş" demiş, Rasûlullah (s.a.) de "- O (daha) küçüktür/' demiş ve onun başını okşamıştır.[69]

Açıklama

Çocuklar mükellef olmadıklarından verdikleri sözlerden de sorumlu değillerdir. Onların biatlerinin de bir hükmü yoktur, işte bu sebeble Hz. Peygamber onlardan biat almamış, bu maksatla gelen çocukların sadece başını okşamakla ya da -Buharî'nin rivayetinde açıklandığı üzere- onlara dua etmekle yetinmiştir.
Taberani, Hz. Peygamber (s.a.)'in Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin, Hz. Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ca'fer(r.a.)'den.büluğ çağına ermelerinden önce[70] Abdullah b. ez-Zübeyr ile yine Abdullah b. Ca'fer'den yedi yaşında biat aldığını[71] rivayet etmişse de çocuklardan alınan bu biatin devlet başkanına itaati teahhüd eden siyasi nitelikli bir biat olduğu söylenemez. Ancak sahih ameller işlemek üzere yapılan bir biat olabilir. Çünkü biat; hicret etmek, yardım etmek, ölünceye kadar cihad etmek gibi maksatlarla da yapılabilir.[72]

9-10. (Devlet) Memurların(In) Maaşı

2943... Bûreyde'den demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur.
"Biz kimi (devlet) iş(in)de çalıştırırda kendisine maaş verirsek, onun bu maaştan fazla (olarak devlet hazinesinden) aldığı şey (devlete) hıyanettir."[73]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte devlet reisinin, devlet dairelerinde maaşlı memur çalıştırılmalarının caiz olduğunu, fakat devlet memurlarının hizmetleri karşılığında kendilerine verilmek üzere tayin ve tesbit edilen maaş veya ücretten fazla olarak devlet hazinesinden bir menfaat sağlamalarının devlete hıyanet olacağı ifade edilmektedir.[74]

2944... İbn Saîdi'den demiştir ki: Ömer (b. Hattab) beni zekat memuru tayin etmişti. Ben bu görevi yerine getirince, bana ücret (verilmesini) emretti. Ben de
"Ben sadece Allah (rızası) için çalıştım" dedim. (Bunun üzerine Hz. Ömer)
"Sana verileni al. Çünkü ben Rasûlullah (s.a.) zamanında görevli olarak çalışmıştım da (Allah'ın Rasûlü bu hizmetim karşılığında) bana ücret vermişti.[75]

Açıklama

Bu hadis-i şerif senedinde dört sahabi bulunan hadislerdendir. Hattâbî'nin açıklamasına göre, zekat memurunun yapacağı iş karşılığında kendisine verilmesi kararlaştırılmış olan ücreti alması caizdir. Nitekim yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde onlardan " = zekat toplayanlar" diye bahsederek onlara zekattan bir pay ayırmıştır. Bu bakımdan ulema zekat memurlarına bu görevleri nisbetinde zekattan bir pay bir başka ifadeyle zekat gelirlerinden belli oranda bir ücret verilebileceğini söylemişlerdir. Bu hadis-i şerif daha Önce 1647 numarada geçmişti. Orada yeterli açıklama bulunduğundan oraya müracaat edilmesini tavsiye ediyoruz.[76]

2945... el-Müstevrid b. Şeddâd'dan demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim.
"Kim bizim emrimizde görevli ise (hanımı yoksa) evlensin, hizmetçisi yoksa, bir hizmetçi tutsun, evi yoksa ev alsın. (Musa b. Mer-van) dedi ki: Ebû Bekir (Yahya b. İshâk şöyle) dedi: Bana haber verildiği(ne göre) Peygamber (s.a)'i
"Kim bundan başka bir servet edinirse, O kimse haindir" -yahut ta hırsızdır- derken işittim.[77]

Açıklama

Hadis-i şerif, devlet memurunun evlenecekse israfa kaçmamak şartıyla, kadının mehrini devlet hazinesinden vererek evlenmesinin, hizmetçisi yoksa, hizmetçi tutacak kadar, evi yoksa ev kirasını karşılayacak kadar devlet hazinesinden para harcayarak hizmetçi tutmasının ve ev kiralamasının caiz olduğunu ifade etmektedir.
Hattâbî'ye göre, bu hadis-i şerifi iki şekilde tefsir etmek mümkündür.
1. Bir memurun devletten aldığı maaşla evlenmesi, hizmetçi, ev temin etmesi ve bunları temin edecek kadar maaş alması caizdir.
2. Eğer bir memur bekarsa devletin onu devlet hazinesinden evlendirmesi, hizmetçisi yoksa hizmetçi tutması ve evi yoksa ona ev kiralaması icab eder.
Hadîsin senedinde geçen Cübeyr b. Nüfeyr, İmam Ahmed'in rivayetinde Abdurrahman b. Cübeyr olarak geçmektedir. Bezl'ül-Mechûd yazarının tahkikine göre, doğrusu da budur. Ve bu Abdurrahman b. Cübeyr'den maksat Abdurrahman b. Cübeyr el-Mısrî, el-Fakih, el-Farzi, el-Müezzin, el-Amirî'dir.
Hadisin sonunda geçen Ebû Bekir'den maksatsa İmam Ahmed'in şeyhi Yahya ibn İshak'dır.
Her ne kadar AviTül-Ma'bûd yazarı bu Ebû Bekir'in Hz. Ebû Bekir Sıddîk olduğunu söylemişse de bu görüş doğru değildir.
Metin sonundaki -yahut ta hırsızdır- manâsına gelen cümledeki tereddüt ifadesi raviye aittir.[78]

10-11. Memurların Hediye Alması

2946... Ebû Humeyd-es-Saîdi'den demiştir ki: Peygamber (s.a.) Ezd kabilesinden îbn Lütbiyye adında bir adamı zekat memuru olarak tayin etmiş -ki Îbn'üs-Serh (bu zatın isminin) Îbnü'l-Ütebiyye olduğunu söylemiştir- Bir süre sonra (adam zekat toplama işini bitirip) gelmiş ve...
"Şu (mallar) sizindir. Şu(nlar da) bana hediye edildi." demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) minbere çıkıp Allah'a hamdü sena ettikten sonra (şöyle) buyurmuş:
"Benim görevlendirdiğim bir memura ne oluyor da -Bu sizin bu da bana hediye edildi- diyor. Annesinin yahutta babasının evinde olsaydı da (bir) baksaydı, kendisine bir hediye verilirmiydi, yoksa veril-mezmiydi? Sizden zekat mallarından (haksız yere) bir şey alan kıyamet gününde, o malı da (omuzunda) getirir. Eğer o mal deve ise onun feryadı, inekse böğürmesi koyunsa acı bir melemesi vardır." Sonra ellerini kaldırdı. Hatta biz koltuklarının altını gördük. Sonra "Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi?" buyurdu.[79]

Açıklama

Hadis-i şerifte bir memurun görevinin verdiği imkandan yararlanarak, halktan hediye almasının haram olduğu ifâde edilmektedir. Çünkü bu hediye meşru bir yoldan gelmemiştir. Onu veren kimse ya memurun yetkisinden korkarak, ya da ondan bir menfaat bekleyerek, en azından bir müsamaha bekleyerek verir ki, bu memurun görevini kötüye kullanmasından başka bir şey değildir. Bir memurun görevim kötüye kullanmasının ihanet ve haram olduğunda şüphe yoktur.
Hattâbî şöyle diyor: "metinde geçen - Annesinin yahutta babasının evinde olsaydı da (bir) baksaydı, kendisine hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi? -cümlesi harama sebep olan her işin haram olduğuna delalet eder, menfaat temin eden borç ve rehin de bu hükme girer. Borç karşılığında bir evi rehin alan kimsenin o evde kirasız olarak oturması, yahut bir hayvanı rehin alan kimsenin ona binmesi haramdır. Bir kimsenin bir dirhem değerinde olmayan bir ekmekle bir dirhemi iki dirheme satması

da böyledir. Çünkü bu kimse aslında bir dirhemi iki dirheme satmak istemektedir. Bunu gizlemek için bir dirhemin yanına bir de ekmek ilave etmekte ve bu ekmeği alet ederek maksadına erişmektedir." Hadis-i şerifte verilen hediyenin haram kılınmasının sebebinin memuriyet olduğu bildiriliyor. Yani memura verilen hediye haramdır. Memur olmayan bir kimsenin hediye kabul etmesinde ise bir sakınca yoktur. Bezi yazarının İbn Abdilberr'den naklen yaptığı açıklamaya göre, devlet başkanı olarak Hz. Peygamberin hediye kabul etmesinin caiz oluşu, sadece ona mahsus özel bir durumdur. Onun aldığı hediye onun malı olur. Fakat başka bir devlet adamının aldığı hediye fey olur.
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber'e varis olmayı, sadaka almayı yasaklamasına karşılık, hediye almayı mubah kılmıştır. Çünkü hediye almak sadaka almaya benzemez. Hediye almakta, sadaka almak gibi bir zillet yoktur. Sadaka almada bir zillet bulunmasına karşılık hediye almakta arzedilen bir saygı, sevgi ve ikramı kabul etme gibi bir durum vardır.
Allah Peygamberim aslı helal olan bir sadakayı veya zekatı almaktan korumakla, halk arasında sevgi ve saygının yaygınlaşmasına vesile olan hediyeleşmeyi, ümmetine bir örnek teşkil etmesi için ona da helal kılmıştır.
Ümmetin görevi her zaman olduğu gibi bu mevzuda da Peygamberine uyarak hediyeleşmeye rağbet edip aralarında bunu yaymak ve sadakaya muhtaç durumda kalma yerine, çalışıp, kazanmak, sadaka verecek duruma gelmektir.
Rasûlu zişan efendimizin bir peygamber olarak ümmetinden farklı bazı özellikleri vardır. Dolayısıyla onun hakkında bazı özel hükümler de vardır. Tehcccüd namazının ümmetine farz olmadığı halde ona farz oluşu, hiç iftar etmeden günlerce oruç tutması, bunlardan bir kaçıdır. Bu bakımdan devlet adamlarının ve devlet kademelerinde çalışan memurların, hediye almaları yasaklanırken bunun ümmetine örnek teşkil etme göreviyle görevli olması ci-hetiyle Hz. Peygambere mubah kılınışı yadırganacak bir şey değildir. Çünkü Uz. Peygamberin şahsında idarecilik sıfatıyla Peygamberlik sıfatı birleşmiştir.
Asrımızın büyük hukukçularından Abdü'l-Kerim Zeydân bu mevzuda şöyle diyor:
"Medine'de ilk İslâm devletinin kurulması ile yüce Peygamberin şahsında şu sıfatlar toplanmış oldu.
1. Allah'dan aldığı emirleri tebliğ etmek (nübüvvet sıfatı)
2. İslâm devletinin büyük reisliği sıfatı (idarecilik sıfatı)
3. İnsanlar arasında adalet tevzi etmek (yargı sıfatı).
İslâm hukukçuları, peygamberin bu üç sıfatı taşıdığını farketmişler, şu ya da bu sıfatı göz önüne alarak söz veya davranışlarını ona göre değerlendirmişlerdir.[80]
Hediyeleşme tüm ümmete örnek olsun ve teşvik etsin diye bir peygamber olarak kendisine caiz kılınmıştır. Fakat o, kendisinden sonraki (sadece) devlet başkanları ve devlet memurlarına yasaklamıştır.[81]

Bazı Hükümler

1. Memurların hediye almaları haramdır.
2. Memurların devlet adına yaptıkları işlerden hesaba çekilmeleri ve hesap vermeleri icab eder.[82]

11-12. (Devlet Hazinesinde Toplanan) Zekat Mallarına Hıyanet Etmek

2947... Ebû Mesûd el-Ensârî'den demiştir ki:
"Peygamber (s.a.) (bir gün) beni (zekat) tahsildar(ı) olarak görevlendirdi ve
"Ey Ebû Mesûd! (Bu göreve) git. (Fakat dikkat et, sakın) seni kıyamet gününde omuzunun üzerinde, çalmış olduğun (ve korkunç) böğürtüsü olan zekat devesiyle gelir bir halde bulmayayım." buyurdu.
(Ebû Mesûd sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Bunun üzerine ben de; Ey Allah'ın Rasûlü)
"Öyleyse ben (bu göreve) git(mek iste)miyorum" dedim. (Hz. Peygamber de)
“Öyleyse ben de seni zorlamıyorum" buyurdu.[83]

Açıklama

Hadis-i şerifte, toplanan zekat mallarından herhangi bir şeyi haksızlıkla zimmetine geçiren kimsenin, kıyamet gününde mahşer yerine zimmetine geçirmiş olduğu malı omuzunda taşıyarak geleceği, eğer bu mal bir deve ise korkunç sesiyle böğürerek sahibini ele vereceği ve onu rezil rüsvây edeceği haber verilmektedir.
Hz. Peygamber Ebû Mesud'u zekat memurluğuna gönderirken ona vazifesinin büyük sorumluluğunu da hatırlatmaktan geri durmadı. Çünkü Hz. Peygamberin en büyük görevi ümmetini kendilerini bekleyen tehlikeler karşısında uyararak onları (cehenneme sürüklenmekten) kurtarmaktır.
Ebû Mesûd da böylesine büyük sorumluluğu olan bir görevde hasbel-beşer bir yanlışlık yapma ihtimalini düşünerek bu görevden affını istemiş. Rasûl-ü zişan efendimiz de onu bu görevden affetmiştir. Esasen Hz. Peygamber en büyük kalb doktoru olması hasebiyle, Ebû Mesud için zekat memurluğu görevinin tehlikelerini sezdiği için ona bu ikazı yapmış olabilir.[84]

12-13. Devlet Başkanının Emri Altında Bulunan Halka Karşı Yerine Getirmesi Gereken Görevleri [Ve Bu Görevi İhmal Etmesinin Hükmü]

2948... Ebû Meryem el-Ezdîdedi ki: Ben (birgün) Hz. Muaviye'-nin yanına girmiştim. <Bana)
"Ey falanın babası seni (buraya) getiren nedir?" dedi. Bu kelimeyi araplar (bir kimsenin gelmesiyle çok sevindikleri zaman)

söylerler.
Ben de (Rasûlullah (s.a.)'den)
"Bir hadis duymuştum da sana onu haber vereceğim." dedim. Rasûlullah (s.a.)'i (şöyle) "buyururken işit(miş)tim.
"Aziz ve Celil olan Allah, müslümanlann idaresini bir kimsenin eline verir de, O kimse müslümanların ihtiyaçlarını sıkıntılarım ve zaruretlerini dinlemekten geri durursa, Allah da onun ihtiyacını, sıkıntısını ve zaruretini dinlemekten geri durur." (Hz. Muaviye bundan bu hadisi duyduktan sonra) halkın ihtiyaçlarını dinleyip tesbit etmek) üzere bir adam görevlendirdi.[85]

Açıklama

Tirmizi'nin Sünen'indc bu hadis şu manâya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:
“Herhangi bir hükümdar, kapısını muhtaç, yoksul ve düşkünlerin yüzüne kaparsa, Allah da göklerin kapısını onun hacet, yoksulluk ve düşkünlüğüne karşı kapar.”[86]
Kadı Iyâz'ın açıklamasına göre bir amirin kapısını halkın yüzüne kapamasından maksat, onların yanına gelip dertlerini arzetmelerine imkan vermemesi, onları huzuruna kabul etmemesidir.
Allah'ın onun ihtiyaçlarım dinlemekten geri durması ise, onların dualarını kabul etmemesi ve emellerine kavuşmalarına izin vermemesidir.[87]

2949... Hemmân b. Münebbih'den demiştir ki: Ebû Hûreyre, Rasûlullah (s.a.)'in (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:
"Ben size bir şeyi ne verebilirim ne de onu size vermeyebilirim. Ben (sadece) bir bekçiyim, emr olunduğum şekilde hareket ederim."[88]

Açıklama

Bezl yazarının açıklamasına göre, fahr-i kainat efendimiz bu sözüyle "makam, mensıb zenginlik, amirlik, gibi insanlar arasında elden ele gezen dünya nimetlerinin halka dağıtımında kendisinin şahsi bir tasarrufu bulunmadığını, bir Peygamber ve devlet reisi olarak, devlet memurlukları için yaptığı tayinlerde ve elde edilen ganimetleri hak sahipleri arasında bölüştürmekte de kendiliğinden hareket etmediğini, bilakis bu görevleri yaparken Allah'ın kendisine verdiği talimata ve ölçülere göre hareket ettiğini ifâde etmek istemiştir. Hz. Peygamber bu sözü ganimet mallarını taksim ettikten sonra ve halkın gönlüne gelebilecek hçrhangi bir şüpheyi izale etmek gayesiyle söylemiştir.
Rasul-ü zişan efendimiz bu sözüyle "Ben Allah'dan aldığım vahyi, il-uni ve ilâhi hükümleri aldığım gibi ümmetime tebliğ etmekle memurum. Bunları tebliğ ederken ne bir kısmını saklayabilirim ne de onlara bir şey ilâve edebilirim. Ben onları aldığım gibi tebliğ ederim. İnsanların onları kavraması ve o hikmetlere sahip olması da benim elimde değildir. Allah'ın elindedir." demek istemiş olması da mümkündür.[89]

2950... Malik b. Evs. b. el-Hedesan'dan demiştir ki: Ömer b. Hattâb bir gün (düşmandan harpsız olarak alınan) ganimet(ler)den bahsederek dedi ki:
"Ben şu ganimete hiç birinizden daha müstehak değilim. Bizden hiçbir kimse de buna diğer bir kimseden daha müstehak değildir. Ancak bizim (bu ganimetleri alma hususunda) Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün taksimince (belirlenmiş olan) bir yerimiz vardır. (Buna göre) kişi(ye ganimetten pay verilirken İslâmiyetteki) kıdemi, savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları ve ihtiyacı (gözönünde bulundurulur).[90]

Açıklama

Düşmandan ele geçen ganimetlerin taksiminde kimlerin hissesine ne kadar ganimet düşeceği, Kur an-ı Kerim de belirlenmiş ve Hz. Peygamberin tatbikatıyla bu husus açıklığa kavuşmuştur.
Harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin hangi esaslara göre paylaştırılacağını açıklayan âyet-i kerimeler şu mealdedirler:
1. "Muhacirlerden ve ensardan (İslama girmekte) ilk öne geçenler ile bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'-ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[91]
2. (Bir de o mallar) "göç eden fakirlere aittir ki (onlar) yurtlarından ve mallarından (sürülüp) çıkarılmışlardır. Allah'ın lütuf ve rızâsını ararlar; Allah'a ve Rasûlüne (canlarıyla, mallarıyle) yardım ederler. İşte doğru olanlar onlardır.”[92]
3. "Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar (yani daha önce yurt edinen Ensar veya ilk önce hicret edip Medine'ye yerleşen müslümanlar) kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilen (ganimetlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler, kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar umduklarına erenlerdir."[93]
4. Onlardan sonra gelenler der ki: "Rabbi'miz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalblerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin"[94]
İşte bu âyet-i kerimelerde, muhacirlerden hicret etmekte ensardan da muhacirlere yardım etmekte ön sırayı alanlar, kıbleteyne namaz kılanlar, Be-dir'de ve Huo'eybiye'de rıdvân biatında bulunanlar övülmekte[95] ve Hz. Peygamberin, harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin taksiminde de bu kimselerle ihtiyacı fazla olan kimselere daha fazla pay verdiği görülmektedir.
Bütün bunlar gösteriyor ki, harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin paylaştırılmasında devlet reisinin herhangi bir özel tasarruf

hakkı yoktur. Bu malların taksiminde Hz. Peygamberin tatbikatına uymak zorundadır.[96]

Bazı Hükümler

1. Harpsiz olarak elde edilen ganimetlerde, bütün müslümanların hakkı vardır.
2 . Bu mallar, taksim edilirken İslâmiyete hizmette ön sırayı alanlarla, ihtiyaç sahipleri, hizmetlerinin ve ihtiyaçlarının derecesinin nisbetinde diğer müslümanlardan fazla pay alırlar.
3. Harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin (feyin) taksiminde, devlet reisinin ala"cağı payla, diğer bir müslümamn alacağı pay arasında bir fark yoktur. İkisi de aynı hakka sahiptir.
Bir numara sonra ele alacağımız babın hadislerinde bu mevzuyu tekrar ele alacağız.[97]

13-14. Harpsiz Olarak Ele Geçen Ganimetlerin Taksimi

2951... Zeyd b. Eslem'den demiştir ki: Abdullah b. Ömer (birgün) Hz. Muaviye'nin yanına girmişti. (Hz. Muaviye O'na) "Ey Abdurrahman'ın babası, ihtiyacın (nedir anlat?) demiş, (İbn Ömer de harpsiz olarak ele geçen mallardan) hürriyetlerine yeni kavuşan kölelere (verilmesi gereken) bağışlar için geldim. Çünkü ben Ra-sûluUah'ın kendine gelen mallar(ın dağıtımın)da, önce hürriyetine (yeni) kavuşmuş olan kölelerden başladığını gördüm" cevabını vermiş.[98]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu babda, fey mevzusu işlenmektedir. Bilindiği gibi fey sözlükte, bir şeye dönmek anlamına gelir. İstilahta ise, müslümanların savaşmadan ele geçirdikleri ganimet anlamında kullanılır. Hanefî ulemasından İbn Abidin bu mevzuda şöyle diyor: "Ganimet, kâfirlerle savaşırken onlardan zorla alman maldır. Bu malın beşte biri beytülmale ayrıldıktan sonra kalanı, gaziler arasında taksim edilir.
Fey ise haraç gibi, kafirlerden harpten sonra alınan maldır, bu fey bütün müslümanların masraflarına sarf olunur...
Buna göre harp yapılmadan kâfirlerin İslâm hükümdarına verdikleri hediyeler Fey değildir. Hindiyede zikredilmiştir ki, ganimet gazilerin kuvvetiyle zorla kafirlerden alman maldır. Fey ise haraç ve cizye gibi harpsiz olarak kafirlerden alınan maldır. Ganimetten beşte biri beyt'ül-mal için ayrılır. Feyde ise ayrılmaz.[99] Hz. Peygamber onları kendi içtihadına göre müslümanların yararına sarf eder.
Elmalı'h Muhammed Hamdi Efendi de şu sözleriyle bu manâyı te'yid etmektedir: "Bizim ashabımızdan yani hanefiyeden bu farkı tasrih edenler vardır. Demişler ki: ganimet harp halindeyken küffardan kahru galebe ile alınandır... Fey ise harp bittikten ve dâr dar-i İslâm olduktan sonra onlardan alınandır. Hükmü; beşte bir ayrılmadan hepsi muslümanların maslahatlarına sarf-olunmaktır."[100] Bu satırlar Hanefî ulemasının Fey ile ganimet hakkındaki görüşlerini açıkça ortaya koymaktadır. Feyin sarf edileceği yerler mevzusunda İbn Rüşd şunları kaydediyor:
"Fey; cumhura göre, muslümanların düşmandan tehdid ve korkutma yoluyla aldıkları mallara denir. Ulema feyin sarf ve harcama yeri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Cumhur; fey; zengin yoksul ayırdedilmeksizin her müs-lümana verilebildiği gibi, ordunun erzak ve masrafı, hakim ve valilerin maaşı, köprü, okul ve camilerin yapım ve onarımı gibi devletin sair hizmetlerinde harcanabilir. Ganimet gibi taksime tabi değildir.
İmâm Şafiî'ye göre, -Ganimetin beşte biri gibi feyin de beşte biri ganimet âyetinde (yani Haşr sûresinin yedinci âyetinde) zikredilen beş sınıfa (Hz. Peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara) taksim edilir. Geri kalan beşte dördü ise, devlet reisinin yetkisindedir. Devlet reisi, çoluk çocuğunun ve uygun gördüğü kimselerin geçimlerini ondan sağlar.-
Zannedersem kimisi de -Feyin tamamı ganimetin beşte birinin verildiği beş sınıf arasında taksim edilir- demiştir. Tahminime göre bu da İmâm Şafiî'nin kavlidir.
"Fey'İn tamamı imamın yetki ve içtihadına bağlıdır" diyenlerle, "ganimetin beşte birine sahip olan beş sınıfa verilir" diyenler arasındaki ihtilafın sebebi, yukarıda geçen ganimetin beşte biri hakkındaki ihtilâfa yol açan sebebin aynısıdır. Zira "Ganimetin beşte biri âyette zikredilen beş sınıftan başkasına verilmez" diyenler; "fey'de bu beş sınıfa mahsustur" demişlerdir.
Âyette zikredilen beş sınıftan maksat umumdur, diyenler "Ganimetin beşte biri gibi, fey'in tamamıda Beytü'l-mal'ın olup İmamın yetkisine bağlıdır" demişlerdir. Ganimetin beşte biri gibi, fey'in de beşte birinin ganimetler âyetinde zikredilen beş sınıfa verildiği görüşü ise, İmam Şafiî'den evvel hiç kimse tarafından söylenmemiştir. İmam Şafiî'yi bu görüşe sevkeden sebep; ganimetler âyetinde zikredilen beş sınıfın fey' âyetinde de zikredilmiş olmalarıdır. İmam Şafiî bundan, ganimetler gibi fey'in de beşte birinin bu beş sınıfa verildiği görüşünü tercih etmiştir. Halbuki âyetin zahirinden, fey'in beşte biri değil, fey'in hepsinin bu beş sımfa verilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Tahminimce bu görüşe de kail olanlar vardır. Müslim'in rivayetine göre Hz. Ömer:
"Beni Nadr malları, Allah'ın kendi peygamberine fey olarak vermiş olduğu bir mal idi. Yani bu malı kazanmada ne at koşturulmuş, ne de silah kullanılmıştı. Bunun için bu mal peygamber (s.a.) efendimize mahsustu ve yıllık nafakasını bu maldan sağlar, gerisini de silâh ve harp malzemesinde harcardı" demiştir. Bu da İmam Mâlik'in görüşünü te'yid etmektedir.[101]
Bu hadis-i şerifte, Hz. tbn Ömer (r.a.)'nın fey gelirlerinden yeni hürriyetine kavuşan kölelerin hisselerine düşecek malların vaktinde verilmediğini gördüğü için Hz. Muaviye'yi uyardığı ve Hz. Peygamberin henüz divana (kayıt defterlerine) geçmemiş

olan bu kimselerin unutularak mağdur duruma düşecekleri ihtimalini düşünerek, herkesin hissesinden önce onların hissesini verdiğini Muaviye'ye hatırlattığı ifade edilmektedir.
Bu bakımdan Kadı Şevkanî bu hadisin hürriyetine yeni kavuşan kimselere ganimetteki hisselerini vermekte öncelik hakkı tanınmasının müstehab olduğunu söylemiştir.
Hanefî âlimlerinden İbn Melek'e göre; burada ganimetlerin taksiminde kendilerine öncelik hakkı tanınması istenen kimselerin kendilerini ihlasla Allah'a kulluğa adayan kimseler olduğunu söylemiştir. Bunların mûkâteb köleler olduğunu söyleyenler de vardır.[102]

2952... Aişe (r.a.)'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a.)'e içinde (kıymetli) boncuklar bulunan küçük bir torba getirilmiş de onu hür kadınlarla cariyeler arasında paylaştırmış.
(Hz. Aişe dedi ki: "Babam (Ebû Bekir) (bu gibi hediyeleri) hür erkekler ile erkek köleler arasında bölüştürürdü.")[103]

Açıklama

Aslında devlet başkanının eline savaşsız olarak geçen mallarda tüm muslumanlar eşit derecede hak sahibi olmakla beraber, Rasûl-ü Zişan efendimiz boncuk gibi kadınların boynuna takmaktan başka bir işe yaramayan ziynet eşyalarını hür ve cariye kadınlara dağıtmıştır. Bu sözü geçen mücevherlerde erkeklerin hakkı olmadığından değil de erkeklerden ziyade kadınların işine yaramasındandır.
İşte Hz. Ebû Bekir (r.a.) Rasûl-ü zişan efendimizin bu taksimini böyle anladığı için kendisi bu nevi mallan hür olsun köle olsun erkeklere de ihtiyaçları nöbetinde dağıtmıştır. Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, burada söz konusu edilen erkek kölelerle cariyelerden maksat, hürriyetine yeni kavuşmuş kölelerle mükatep kölelerdir. Çünkü mutlak kölenin alacağı mal efendisinin olacağından ona bir mal vermek söz konusu olamaz.[104]

2953... Avf b. Malik'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.)'e savaşsız olarak ele geçen bir ganimet geldiği zaman onu geldiği gün taksim eder, evlilere iki, bekarlara bir pay verirmiş" (Ravi) Îbnü'l-Musaffâ (bu rivayete şu cümleleri de) ilave etti. -(Avf b. Mâlik dedi ki) "Biz (yine birgün savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden hissemizi almak üzere) çağrıldık. Ben Ammâr'dan önce çağrıldım. (Hz. Peygamber) bana iki hisse verdi. (Çünkü) ben evliydim. Benden sonra Ammâr b. Yâsir çağırıldı. Ona bir hisse verildi" (çünkü o evli değildi)-[105]

Açıklama

Bu hadis-i şerif savaşsız olarak ele geçen ganimetlerin (feyİe-rin) bekarlara bir, evlilere iki hisse verilerek bütün müslüman-lar arasında dağıtılacağını ifâde etmektedir.
Aslında harpsiz olarak ele geçen ganimetler üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi tamamen Hz. Peygambere verilmiş, Hz. Peygamber de Allah'dan aldığı ilhama göre dağıtmış.[106] Bu cümleden olarak, Islama hizmeti daha çok geçenlere ve ihtiyacı da çok olanlara daha fazla pay vermiştir. Nitekim 2950 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[107]

14-15. (Ölen Birinin Bıraktığı) Çocukların Geçimi

2954... Câbir b. Abdillah (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Ben müslümanlara kendilerinden daha yakınım (Binâenaleyh) "Kim (arkasında) bir mal bırakırsa (o mal) mirasçılarınındır. Kim de (arkasında) bir borç ya da (küçük) çocuk bırakırsa (o çocuğa bakmak) bana aittir ve (o borç ta) benim üzerimedir."[108]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi yakın anlamına gelmektedir.Rasûl-ü zişân efendimiz bu sözüyle bir Peygamber ve devlet başkanı sıfatıyla müslümanlann en yakın velisi olduğunu, bu bakımdan bir müslümanın ölürken arkasındaki bıraktığı çocuklarını ve bakıma muhtaç olan diğer aile fertlerini korumanın ve geçimleriyle ilgilenmenin bırakmış olduğu borçları ödemenin kendisine düştüğünü ifâde etmek istemiştir.
Bazılarına göre bu söz Ben müslumanlara kendilerinden daha yakınım
sözü "Ben vefat eden bir müslümanın çocuğunun işleriyle o kadar yakından ilgilenirim ki kendisi hayatta olsa bu kadar ilgilenemezdi..." anlamına gelir.
Bu mevzuda Kurtubi şöyle diyor: "Peygamber (s.a)Mn ölen bir kimsenin borcunu üzerine alması, ihtimalki yüksek ahlakı gereği bir teberru olup-vacip değildi"
Rasûluüah (s.a.)'in bu borcu nereden ödediği ihtilaflıdır. Kendi malından ödediğini söyleyenler olduğu gibi, müslümanlar yararına gelen mallardan ödediğini ileri sürenler de vardır. Keza bu ödemenin ona vacib olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi teberru' suretiyle verildiğine kail olanlar da vardır.[109]

2955... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kim (ölür de geriye bir) mal bırakırsa, o varislerinindir. Kim de geriye borç ve bakıma muhtaç çocuk bırakırsa o bizedir...[110]

2956... Cabir b. Abdillah'dan demiştir ki Peygamber (s.a.) (şöyle) buyururmuş:
"Ben bir müslümana kendisinden daha yakınım. (müslüman) bir kişi (arkasında) borç bırakarak ölürse (onu ödemek) bana (düşer.Müslümanlardan) bir kimse (arkasında) mal bırakacak olursa (o mal da onun) mirasçılarına aittir.[111]

Açıklama

Hz. Cabir'den rivayet olduğuna göre, Peygamber efendimiz İslamiyetin ilk yıllarında borçlu olarak ölen kimselerin cenaze namazının kılmazmış. Bir gün borçlu olarak ölen bir kimsenin cenazesi getirilmiş te Peygamber efendimiz:
"Bu adamın borcu varmıdır?" diye sormuş, halk
"Evet iki dinar borcu var" deyince (onun namazını kılmak istememiş ve)
"Kardeşinizin namazım kılınız" buyurmuş. (Orada hazır bulunan) Ebû Katâdenin
"Ey Allah'ın Rasûlü, o borcu ben yükleniyorum" demesi üzerine, Onun cenaze namazını kıldırmış.[112]
Fakat daha sonraları İslâm fütuhatı gelişip İslam devleti zenginleşince, Peygamber efendimiz
"Ben müslüinanlara kendilerinden daha yakınım. Kim bir borç bırakırsa ödemesi bana düşer. Kim de bir mal bırakırsa mirasçılarınındır." buyurarak[113] bu uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır.[114]
Metinde geçen "ene evlâ bikülli mü'minin" cümlesi Ahzâb sûresinde şu manaya gelen lafızlarla ifade buyurulmuştur. "Peygamber mü'minlere canlarından ileridir."[115]
Rivayete göre Rasûl-ü Ekrem Efendimiz Tebük seferine gidileceğini ilan edince bazı kimseler ailelerinden izin isteyeceklerini söylemişler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirilerek "Peygamberin emr u irşadı mü'minlere nefislerinin delaletinden daha hayırlıdır.[116] buyurulmuştur.
İbn Abbas (r.a.) ile Atâ b. Ebî Rebâh bu âyet-i kerimeyi şöyle tefsir etmişlerdir. "Rasûl-u Ekrem mü'minleri bir şeye davet eder, nefisleri de başka bir şeye davet ederse, Rasûlullah'ın davetine icabetmek nefislerinin arzusuna uymaktan daha hayırlıdır." Müfessir, Mukatıl'den de "Peygamber (s.a)'in emirde irşadına uymak, mü'minlerin

bazısının diğer bazısının fikir ve içtihadına uymasından daha hayırlıdır." suretinde bir tefsir nakledilmiştir.[117]

15-16. Bir Kişiye Kaç Yaşında Olunca Harpte Ganimetten Pay Verilir

2957... İbn Ömer'den demiştir ki; kendisi Uhut savaşı günü Peygamber (s.a.)'e gösterilmiş ve (o gün) kendisi ondört yaşında imiş. (Râsûl-ü Ekrem) onu (harbe) kabul etmemiş. Hendek savaşı günü de gösterilmiş (o gün ise) on beş yaşındaymış ve (Rasûl-ü Ekrem) onu (harbe) kabul etmiş.[118]

Açıklama

Bezl'ül-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Rasûl-ü zişan efendimizin İbn Ömer'in ondört yaşında iken harbe katılmasına izin vermeyip te onbeş yaşında iken harbe katılmasına izin vermesi, bir çocuğun onbeş yaşına varınca ergenlik çağına ve dolayısıyle cihada katılabilecek çağa girdiğine delalet eder.
Bu durum çocuğun hiç ihtilâm olmadan onbeş yaşına girmesiyle ilgilidir. Fakat çocuk onbeş yaşma girmeden önce ihtilam olursa, ihtilam olduğu andan itibaren ergenlik çağına girmiş olur.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor: "Çocuklar hakkında had cezalarının uygulanabilmesi için gereken ergenlik çağının sınırı konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Şafiî'ye göre oğlan çocuğu ihtilam olunca veya onbeş yaşına varınca ergenlik çağına girmiş olur. Had cezaları onlara tatbik edilir. Kız çocuğu ise aybaşı adeti görünce veya on beş yaşına varınca ergin kadınlar hükmündedir. Ve hakkında had cezaları uygulanır. Avret yerinde tüy bitme işi ise erginlik çağına varma belirtisi sayılmaz.
Tuhfe yazarının beyânına göre Şerhü's-Süniıe'de: ilim ehlinin ekserisine göre hüküm şöyledir: Oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olur. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel de böyle demişlerdir. Bunlar dokuz yaşını doldurup on beş yaşına varmadan önce ihtilâm olurlarsa gene erginlik çağına varmış sayılırlar. Keza kız çocuğu dokuz yaşından sonra aybaşı adeti görünce buluğ çağına varmış olur. Dokuz yaşına varmadıkça ihtilam olmak veya kızın hayız kanı görmesi söz konusu değildir, der.
El-Hidâye'de de: Erkek çocuğun ergenlik çağına varması ihtilâm veya cinsel ilişkide bulunduğu zaman menisinin gelmesi veya kadını gebe bırakması ile gerçekleşir. Bunlar yok ise, on sekiz yaşını doldurmakla bulûğ çağına varmış olur. Kız çocuğun erginliği ise aybaşı âdeti, ihtilâm olması veya gebe kalması ile oluşur. Bunlar olmazsa on yedi yaşı doldurması ile ergin sayılır. Yukardaki hüküm Ebû Hanife'ye göredir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre, oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca ergenlik çağma varmış olurlar. Bu görüş Ebû Hanife'den de rivayet edilmiştir. Şafiî'nin kavli de böyledir, denilmektedir.
Hanefi ve Şafiî mezheplerine göre oğlan ve kız çocuğun erpenlik çağına varmaları alâmetleri yukarda anlatıldı. Hulâsa bu iki mezhebe göre kız ve oğlan çocuklar on beş yaşını doldurunca ergenlik çağına varmt* olurlar. Ayrıca dokuz yaşından sonra meninin gelmesi de ergenlik çağı sayılır. İhtilâm da böyledir. Kızların aybaşı âdeti de bulûğ alâmetidir. Diğer.İfci mezhebe gelince:

Mâlikî mezhebine göre ayrıca avret yerinde ufak tüy değirûcykıllarm çıkması ve sesin kalınlaşması gibi alametler de vardır.
Hanbelî mezhebine göre, meninin gelmesi, tıraşı gerektirecek kalınlıkta etek tüylerinin bitmesi, onbeş yaşı doldurmuş olması, kız ve oğlan çocuk için ergenlik alâmetleridir. Bunlardan birisi yeterlidir. Kızlar için ayrıca aybaşı adetini görmek veya gebe olmak da bulûğ çağı alameti sayılır.[119]

16-17. Ahir Zamanda Bağiş Kabul Etmenin Çirkinliği

2958... Vadilkurâ halkından Süleym b. Mutayr (isimli) bir ihtiyar, dedi ki:
Babam Mutayr (in) bana haber verdi(ğine göre) kendisi (birgün) hacca (gitmek üzere yola) çıkmış ve Süveydo'da ilaç ve huzâz aramak için gelmişe benzeyen bir adamla karşılaşıvermiş ve (o adam şöyle) demiş: Veda haccında Rasûlullah (s.a.)'i halka vaaz edip onları (iyiliğe) çağırıp (kötülükten) sakındırırken işiten bir adam dedi ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
"Ey insanlar! bağışı, bağış olduğu müddetçe alınız. (Fakat) "Ku-reyş saltanatı ele geçirme yarışına girişip te bağış (size) dininiz karşılığında (verilir bir hale gelince) onu (almayı) bırakınız.
Ebû Dâvud der ki: Bu hadisi tbnü Mübarek Muhammed b. Y-sar'dan (o da) Süleym ö. Mutayr'den rivayet etmiştir.[120]

Açıklama

Süveyda, Medine ile Şam arasında Medine'ye iki gecelik mesafede bulunan bir şehirdir. Aynı isimle anılan biri Harran diğeri de Dımışk civarında iki şehir daha vardır.
Huzâz, meşhur bir ağacın meyvesidir, çok şifalıdır.
Hadis-i şerif, dünyevi bir çıkar gözetilmeden Allah rızası için verilen hediye ve bağışları kabul etmekte bir sakrnca olmadığını, fakat ileride bazı zümrelerin siyasi maksatlarla ve dünyevi menfaat temini gayesiyle bir takım hediyeler ve bağışlar dağıtarak karşılığında halktan Allah'ın kitabına ve Ra-sülünün sünnetine aykırı hareket etmelerini isteyeceklerini, neticede bu bağışlar sebebiyle halkın dini hayatında ve imanında büyük bir tahribat yapacaklarını ve dolayısıyla bu hediyelere hediye demenin de doğru olmayacağını ifade etmektedir.
Yine bu hadis-i şerifte, hediye ya da bağış adı altında verilen, aslında rüşvetten başka birşey olmayan bu menfaatlerin Kureyş'lilerin saltanat kavgasına girdikleri andan itibaren görülmeye ya da yaygınlaşmaya başlayacağı ifade buyurulmaktadır.
Bu bakımdan devlet başkanlarının dünyevi menfaat temin etmek gayesiyle verdikleri hediyeleri almaktan sakınmak icabeder.
Fakat verilen hediyenin sırf Allah'ın rızasını kazanmak gibi. temiz bir niyyetle verildiği biliniyorsa onu almakta bir sakınca yoktur. :
eş-Şabî ile tbn Mesûd (r.a.): "aslında sultandan hediye almak haram değildir. Fakat eğer bu hediye, alan kimseyi bir haramı işlemeye mecbur bı-rakacaksa, o zaman onu almak haram olur. Bu meVzuda İmam Gazali (r.a.) şöyle diyor: "ulema sultandan hediye almanın caiz olup olmadığı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bir kısmına göre haram olduğu kesinlikle bilinmeyen birşey helâldir. Binaenaleyh sultanın verdiği hediyeyi almakta bir sakınca yoktur. Bir kısmına göre de helal olduğu kesinlikle bilinmeyen bir şey haramdır. Dolayısıyla helâl olduğu kesinlikle bilinmedikçe sultanın verdiği hediyeyi kabul etmek caiz değildir.
Sultanın vereceği hediyenin içinde haram malın da helâl malın da bulunması halinde o hediyenin alınabileceğini söyleyenler, zalim sultanlara yetişen pek çok sahabinin onlardan hediye kabul ettiklerini, tabiilerden pekçok kişinin de böyle hareket etmelerini bu görüşlerinin doğruluğuna delil olarak göstermişlerdir. Nitekim İmam Şafîî Harun Reşid'den bir defada bin dinar aldığı gibi, İmam Mâlik de halifelerden karşılıksız olarak pek çok mal almıştır.- Bununla beraber devlet başkanlarından hediye almayı kabul etmeyen kimseler haram olduğundan değil de şüpheli şeylerden kaçıp vera yolunu tutmak için kabul etmemişlerdir." İmam Gazzali (r.a.) bu mevzudaki sözlerini şöyle noktalıyor.
Günümüzdeki sultanların mallarında bulunan haram mal helâl maldan daha çok olduğundan onların mallarında bulunan helal mal yok denecek kadar azdır."
İbn Raslan da bu mevzuda şöyle diyor: "İmam Gazali hazretlerinin zamanı öyle olursa artık bizim zamanımıza ne demeli?"[121]

2959... Vadil-kura halkından olan Süleym b. Mutayr'dan (rivayet olunduğuna göre) babası O'na (şöyle) demiştir:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i veda hutbesinde dinledim. Halkı (iyiliğe) çağırıp (kötülükten) sakındırdı. Sonra da:
"Ey Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi. (orada bulunan sahabiler)
"Evet Allah için" (tebliğ ettin) karşılığını verdiler. Sonra (Peygamber efendimiz tekrar):
"Ey Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi (onlar da tekrar)
"Allah için evet" dediler. Sonra (Peygamber efendimiz): "- Kureyş kendi aralarında saltanatı ele geçirme yarışına girdikleri ve bağış da rüşvete dönüştüğü zaman onu (almayı) bırakınız". (Bu hadisi nakleden zat hakkında) "bu (zat) kimdir?" diye (bilenlere) sorulduğunda (onlar) "Bu (zât) Rasûlullah (s.a)'in arkadaşı Zü'z-Zevâid'dir. Cevabını verdiler.[122]

Açıklama

Zü'z-Zevâid Cühen kabilesinden bir sahabidir. Tirmizî onun sahabi olduğunu söylüyor. Taberî'nin et-Iehzib isimli eserinde Ebû Ümâme b. Sehl'den rivayet ettiğine göre ashâb-ı kiram arasında ilk kuşluk namazı kılan kimse Hz. Zü'z-Zevâid'dir. Nafile namazını çok kıldığı için bu ismi almıştır.

Hafız Munziri de onun Medineli ve ünlü bir sahabi olduğunu kaydediyor. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[123]

17-18. Bağış (Veya Maaş Verilecek Asker)Ler (İçin Tutulan) Kayıt Defteri

2960... Abdullah b. Ka'b b. Malik el-Ensari'den (rivayet olunduğuna göre, Hz. Ömer'in halifeliği sırasında); Ensardan (oluşan) bir askeri birlik kumandanlarıyla birlikte tran topraklarında (bulunuyordu. Aslında) Hz. Ömer (düşman sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almaları için) her sene arkadan -bir ordu gönderdiği halde o sene onlarla meşgul ol(maya fırsat bul)amamış (ve dolayısıyle arkalarından bir ordu gönderememiş)ti. (nöbet değişimi için) vakit (gelip) geçince bu sınırda bulunan askeri birlik dönüp geldi.- Bunun üzerine (Hz. Ömer) onlara sert bir şekilde çıkıştı ve onları tehdid etti. (Bu birliği teşkil eden) kimseler Rasûlullah (s.a.)'m sahabileri idiler.
“Ey Ömer sen bize ilgisiz kaldın ve Rasûlullah (s.a.)'in bizim hakkımızdaki (sınırda bulunan) gazilerin arkasından (nöbet teslim almak üzere) başka bir askeri birlik gönderileceğine dair emrini terkettin" dediler.[124]

Açıklama

Metinde geçen "Hz. Ömer düşman sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almaları için hersene arkadan bir ordu gönderirdi." anlamına gelen cümle, aslında orduya katılan her asker için bir kayıt defteri veya sicil defteri ya da dosya tutulduğuna ve o defterlerde her askerin alacağı maaşın ganimetlerden veya fey gelirlerinden alacağı payın yazık olduğuna delalet eder. Çünkü her asker, hakkında böyle düzenli bir defter tutulmamış olsa, çeşitli istikametlere gönderilmiş olan askeri birlikler hakkında sağlam bilgi sahibi olup onların ihtiyaçlarını karşılamak ve bir anda evlerinde bulunan askerleri toplayıp nöbet teslim almak üzere sınır boylarına göndermek mümkün olmazdı. Bezi yazarının "Fethu'l-vedûd"dan naklettiğine göre Hz. Ömer'i o sene İran sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almak üzere arkalarından bir ordu göndermekten alakoyan meşguliyet yine bu defterlerin tanzimi ile ilgili meşguliyetiydi. Yani Hz. Ömer o sene orduya yeni katılacak olan kimselerin sicil defterleriyle meşguliyetinin sıkılığı onu İran sınırındaki askerlerle ilgilenmekten alakoymuştu.
Bu babın başlığında bulunan divan kelimesi sicil defteri dosya ve kayıt defteri anlamına gelir.
Fetihlerle İslâm devletinin sınırları genişleyince, İran merzubânlarından birinin işaretiyle ilk defa Hz. Ömer tarafından divan sistemi getirilmiştir.
Divan sözü Farsçada sicil defteri anlamına gelir. Buradan anlaşılıyor ki bu sistemin kaynağı İrandır. Mecaz kabilinden divan ismini mekâna (yere) yahut divanın muhafaza edildiği yere de vermişlerdir.
Hz. Ömer, bu sistemi İran'dan aldıktan sonra devletin ihtiyaçlarına göre geliştirmiş ve bölümlere ayırmıştır. Askerlere verilmesi gereken şeyleri bilmek için Asker Divanı kurmuş, Beytülmal'ın gelirlerini bilmek ve her müslümana düşen payı öğrenmek için vergi veya Haraç Divanını geliştirmiştir.
Divanların bir kısmı merkezidir. Arapların kendileri onu araplar çapında (Araplara özgü) kurmuşlardır. Bütün muhtevası Arapçadır. Bazıları da yerel ve bölgeseldir. Araplar fethedilen yerlerde farklı divanlar görmüşler ve sahipleri alışmadıkları yeni bir sistemle karşılaşıp bocalamasın ve ürkmesin diye, olduğu gibi değiştirmeden bırakmışlardır. Nitekim İran ve Irak'da da durum böyle olmuştur. Buralarda Divanlar Farsça idi. Şam bölgesinde Rumca veya Bizanslıların konuştuğu dilden idi. Mısır'da Kıp-tice tutulmuştu. Bu divanlar daha sonra Emevi Halifelerinden Abdulmelik b. Mervan el-Velid ve Hişam zamanlarında Arapçaya çevrilmiştir.
Hz. Ömer, idari teşkilâtta genel olarak merkeziyetçiliğe meylederdi. Bu sebepten, Asker Divanım kurar ve tutarken orduyu merkeze bağlamıştır. Daha sonra Divan kayıtsız ve şartsız bu asker Divanı için kullanılmıştır. Çünkü Hz. Ömer zamanında müstakil ve apaçık sıfat taşıyan sadece bu divandı. Hz. Ömer maaş ve bağışlarda halis Araplarla Arap olmayanları eşit tutmayı tercih etmiştir. Her taraftaki ordu komutanlarına da bu konuda talimat vermiştir.[125]

2961... îbn Adiyy b. Adiyy el-Kindî*(nin) haber venii(ğine) göre; Ömer b. Abdil-Aziz (memurlarına şu mealde bir) mektup yazmıştır. "Her kim harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin nereye sarf edildiğini soracak olursa (şunu iyi bilsin ki) bu ganimetlerin sarf yeri, Ömer b. el-Hattab'ın kararlaştırıp müslümanlann da Peygamber (s.aj'in -Allah hakkı Ömer (r.â.)'ın dili ve kalbi üzerine koymuştur- sözüne uyarak adalete uygun bulduğu yerlerdir. (Hz. Ömer savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden müslümanlara) bağış verilmesine hükmetmiş, (yahudi, hıristiyan ve mecusi gibi) din sahiplerine de kendilerinden alınacak Cizye karşılığında eman verilmesini kararlaştırmış, (ve bu cizyeden Allah'a Rasûlüne, Hz. Peygambere yakınlığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan yolculara verilmek üzere ganimet mallarından alınan) beşte bir vergiyi almamış (geriye kalan dörtte birini de gaziler için) ganimet kılmıştır. [126]

Açıklama

Metinde geçen "Hz. Ömer savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden müslümanlara bağış verilmesine hükmetmiştir." manâsına gelen cümle, Hz. Ömer devrinde orduya intisab eden askerler için özel kayıt ve sicil defterleri tutulduğuna ve defterlerde her askerin ihtiyacının ganimetlerden ve feylerden alacakları payların ve bunların dışında eline geçmesi gereken maaşın kayıtlı olduğuna delalet etmektedir. Çünkü her askerin kayıtlı olduğu sicil defterlerinin bulunmaması halinde, ordunun maaşını ve ganimet mallarından alacakları paylan zamanında ve eksiksiz olarak dağıtmak mümkün olamaz.
İşte Hz. Ömer ordunun geçimini bu şekilde düzene sokarken başka dinden olup ta müslümanlarm idaresine giren kimselere

ödeyecekleri cizye vergisi karşılığında eman vermiş, her türlü medeni münasebetlerinde serbestçe yaşayabileceklerine dair eman vermiştir.
Başka dinlerden olan ve kendilerine zimmi denilen bu kimselerden alınan cizye vergisinden beşte birinin diğer ganimet mallarında olduğu gibi haşr sûresinin yedinci âyetinde belirtilen hak sahiplerine, kalan dörtte birinin de gazilere mi dağıtılacağı, yoksa olduğu gibi müslümanlarm genel ihtiyaçlarına mı sarf edileceği, konusu ulema arasında ihtilaflıdır.
Hadis-i şerif, cizyeden hiç bir kimseye pay ayrılmaksızın doğrudan doğruya müslümanlarm genel ihtiyaçlarına sarfedilebileceğine delalet etmektedir.
Nitekim hanefî fıkıh kitaplarından Hidaye, Bin ay e, Fethulkadir gibi eserlerde açıklandığı üzere, müslümanlarm savaşmaksızın sırf düşmanı korkutarak ele geçirdikleri mallarda haraç ve cizye gelirleri gibi, askeri kışlaların ve köprülerin tamirine, sınırların tahkimine, büyük nehir ve kanalların açılmasına, hakimlerin, zabıta memurlarının, öğretmenlerin, askerlerin maaşlarına, yolların, seyru seferin emniyetinin sağlanmasına sarf edilir.
İmâm Şafiî'ye göre; kafirlerden savaşsız olarak ve sadece korkutarak alınan mallardan haşr sûresinin yedinci âyetinde belirlenen hak sahiplerine verilmek üzere beşte biri ayrılır.
Fakat korkutmaksızın ve savaşsız olarak kafirlerden alınan cizye ve gümrük vergisi gibi mallardan sözü geçen hak sahiplerine vermek üzere beşte bir hisse ayrılmaz. İmam Şafiî'nin eski görüşü budur. İmâm Mâlik de bu görüştedir. İmam Şafiî'nin yeni görüşüne göre bu gelirlerden beşte bir hisse haşr sûresinde belirlenen hak sahiplerine verilmek üzere ayrılır. İmam Ahmed'-den bu hususta iki görüş rivayet olunmuştur.
Cizye, kitap ehlinin müslümanlara kendilerinin korunmalarına karşılık ödedikleri vergiye denir. Cizye onların bir bakıma İslama girmemelerinin de cezasıdır. Cizyeye müslümanlardan alınan zekatın karşılığı da denilebilir. Çünkü, İslâm toplumunda yaşayan gayr-ı müslimler zekatla mükellef değillerdir.
Fakihler kimlerden cizye alınacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
tmam Hanbel (r.a.)'ûı meşhur olan kavline göre, cizye yalnız yahudi, hıristiyan ve mecusilerden alınır. İmam Şafiî (r.a.) de bu görüştedir.
İmam Evzaî de, "Cizye, bütün kafirlerden alınır, ister puta, ister ateşe tapsın, isterse hiçbir şeye inanmasın." demiştir.
imam Malik (r.a.) ve Ebû Hanîfe (r.a.)'ye göre cizye, Arapların putperestleri hariç, diğer kafirlerin hepsinden alınır. Putperest araplar için ise iki yol vardır. Ya îslamı kabul etmek ya da kılıçtan geçirilmek.
Cizye, yalnız baliğ olan erkeklerden alınır. Kötürüm, topal, kör, yaşlı, kadın, çocuk ve manastırlara kapanmış keşişlerden cizye alınmaz.
Cizyenin miktarı: Cizye, her yıl için, gayri müslimlerin zenginlerinden 48 dirhem, orta hallilerinden 24 dirhem, çalışma gücü olan fakirlerinden ise 12 dirhem olarak alınır, imam Azam (r.a.) ve İmam Hanbel (r.a.)'in görüşleri budur.
tmam Malik (r.a.)'e göre, zengin-fakir ayırımı yapmadan, aralarında geçerli para altın ise her zımmîden 4 altın, gümüş ise 40 dirhem alınır.
İmam Şafiî (r.a.)'ye göre, ister zengin olsun, ister fakir her zımmîden senede 1 altın alınır.
Tercih olunan görüş İmam Malik (r.a.)'ten rivayet olunandır. Hz. Ömer'in uygulaması da İmam Malik (r.a.)'in görüşünü teyid etmektedir. Hz. Ömer'den cizye hususunda muhtelif meblağlar rivayet edilmektedir.
Cizyenin miktarı hakkında kesin bir nass bulunmadığından her mücte-hid kendi içtihadı ile hükmetmiştir. Hz. Ömer'in dilencilik yapan yaşlı bir yahudiden cizyeyi kaldırarak hazineden nafaka verdiği de rivayet edilmiştir. En doğrusunu Allah (c.c.) bilir.[127]

2962... Ebû Zer'den demiştir ki: Ben Rasûlullah-(s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim:
"Gerçekten Allah, hakkı Ömer'in dili üzerine koymuştur."[128]

Açıklama

Hadis-i şerif yüce Allah'ın Hz. Ömer'in dilinden hikmet pı-narlarını akıttığını bu sebeple onun haktan başka bir şey düşünmeyip haktan başka bir şey söylemeyeceğini ifade etmektir. Nitekim Hz. Ömer'in onbir meselede ileri sürdüğü düşüncelerinin o günlerde henüz inmemiş olan Kur'ân âyetlerine aynen muvafık düşmesi[129] de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.[130]

18-19. Rasûlullah (S.A.)'İn (Ganimet) Mallar(In)Dan Seçerek Alabileceği Hissesi

2963... Malik b. Evs. b. el-Hadesan'dan demiştir ki:
Ömer (b. el-Hattab birgün) güneşin yükseldiği bir sırada bana (bir haber) gönderdi. Bunun Üzerine yanına vardım ve kendisini (minder-siz olarak) doğrudan doğruya bir karyolanın ağaç kısmı üzerine oturmuş halde buldum. Yanma girince bana;
"Ey Malik (senin) kavminden bir kaç aile koşarak geldi. Ben de onlara (ganimet mallarından) bir şeyler verilmesini emrettim, (bu atiyyeleri) onlara sen bölüştürüver" dedi. Ben de:
"Bunu sen başka birisine emretsen" (daha iyi olurdu) dedim. O sırada (Hz. Ömer'in hizmetçisi) Yerfa' (çıkıp) geldi ve
Ey müzminlerin emiri Osman b. Afvân'la Abdurrahman b. Avf. Zübeyr b. el-Awam ve Sa'd b. Ebî Vakkas'ın yanınıza girmelerine izin verir misiniz? dedi. (Hz. Ömer de);
"Evet" cevabını verdi, (ve yanına girmeleri için) onlara izin verdi (onlarda) girdiler. Sonra Yerfa' (tekrar) geldi ve;

Ey Mü'minlerin emiri yanına Abbas ile Ali'nin girmelerini de izin verirmisin? dedi. (o da); .
"Evet" dedi (ve yanına girmeleri için) onlara da izin verdi, (onlar da) girdiler. Biraz sonra Hz. Abbâs (söz aldı ve);
"Ey mü'minlerin emiri benimle şu Ali arasında bir hüküm ver" dedi. Orada bulunanlardan biri de;
"Evet ey mü'minlerin emiri onlar arasında bir hüküm ver ve ikisine de merhametli ol" dedi. Malik b. Evs (sözlerine devamla şöyle) dedi: Bana öyle geldi ki (Hz. Abbas'la Ali, Hz. Osman'la Hz. Abdur-rahman, ez-Zübeyr ve Sa'd'den oluşan) bu Cemaati bir iş için (şefaatçi olmaları gayesiyle) önden göndermişlerdi. Hz. Ömer de acele etmeyin dedi. Sonra o topluluğa dönüp; "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum Rasûlullah (s.a.)'m - Biz miras bırakmayız, bizim bıraktığımız sadakadır- buyurduğunu biliyor musunuz?" dedi. (onlar da);
"Evet" dediler. Sonra Hz. Ali ile Abbas'a dönüp "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına (söyleyiniz) siz, Rasûlullah (s.a.)'in - Biz miras bırakmayız. Bizim (arkamızda) bıraktığımız (mal) sadakadır- buyurduğunu biliyor musunuz?" dedi (onlar da);
"Evet" cevabını verdiler. (Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle) dedi.
"Şüphesiz ki Allah Rasûlünü hiç bir kimseye vermediği bir özellikle tahsis etti de (Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle) buyurdu: "Allah'ın onlardan Peygamberine verdiği ganimetlere gelince söz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz fakat Allah Peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine salar (onlara üstün getirir) Allah her-şeye kadirdir."[131]
Allah Nadiroğullarım (mallarını) Rasûlüne fey olarak verdi. Allah'a yemin olsun ki: (Hz. Peygamber) bu mallar(ın paylaştırılmasın)da (kendini) size (asla) tercih etmedi. Kendisi onları alıp ta size verme-mezlik te etmedi. Rasûlullah (s.a.) (NadİTOğullarından fey olarak ele geçen) bu mallardan bir senelik nafaka -yahut nafakasını, yada ailesinin bir senelik nafakasını- alırdı. (Bu ifadedeki tereddüt raviye aittir.) Kalanı da (hazinedeki) mallar arasına koyardı. Sonra (Hz. Ömer) bu cemate yönelip: "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum. Bunu biliyor musunuz?" dedi. (Onlar da): "Evet" dediler. Sonra Hz. Abbas ile Ali (r.a.)'a yönelip: "Göğün ve yerin kendi izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum bunu biliyor musunuz?" dedi. (Onlar da): "Evet" cevabını verdiler, (sonra Hz. Ömer konuşmasına şöyle devam etti.)
"Rasûlullah (s.a.) vefat edince Ebû Bekir (r.a.):
"Ben Rasûlullah'm halifesiyim dedi. (Hz. Ömer konuşmasına şöyle devam etti.) Bunun üzerine sen (ey Abbas) şu (karşımda duran) Ali ile birlikte Ebû Bekir'e varıp kardeşinin oğlundan (yani Hz. Peygamber'den hissene düşecek olan) mirasını istedin. Bu da karısı(Fatı-ma)mn mirasını babası (Hz. Muhammed'in malı)ndan istiyordu. Hz. Ebû Bekir (r.a) de size (şöyle) cevap verdi: "Rasûlullah (s.a.); "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." buyurdu. Allah bilir ya Ebû Bekir doğru sözlüdür. Allah'ın emirlerine hakkıyle uyucu-dur. Doğru yoldadır ve hakka tabidir. (Bu yüzden de) Hz. Peygamberden kalan bu mallar(ın idaresi) Ebû Bekr'e verildi. Ebû Bekir vefat edince de ben;
"Rasûlullah (s.a.)'m ve Ebû Bekir'in halifesi benim" dedim ve Allah'ın mütevelli olmamı dilediği ana kadar bu mallara mütevelli oldu. Derken sen ve şu (Ali) ikinizin de işi bir olduğu halde beraberce (karşıma) gelip benden bu malları istediniz. Ben de (size) eğer bu mallan size vermemi istiyorsanız O malları Rasûlullah (s.a.)'ın sarf ettiği yerlere sarf edeceğinize dair Allah'a söz vermeniz şartıyla (onları size verebilirim) dedim. Bu şartlar altında bu malı benden aldınız. Sonra aranızda bunun dışında bir hüküm vermem için (kalkıp tekrar) bana geldiniz. Allah'a yemin olsun ki: Kıyamet kopuncaya kadar aranızda bundan başka bir hüküm vermem, eğer bu şartlar(ı yerine getirmekken aciz kalırsanız. Onları bana geri veriniz.
EbûDâvudderki: (Hz. Abbas'laHz. Ali, Hz. Ömer'den) O malları ikisi arasında yarıya bölmesini (ve idare ve tasarruf hakkının kendilerine verilmesini) istediler. Yoksa onlar Peygamber (s.aj'in "biz miras bırakmayız* Bizim bıraktığımız sadakadır," dediğini bilmiyor değillerdi. Onlar doğru olandan başka bir şey istemiyorlardı. Nitekim Hz. Ömerde "Ben bu mala taksim ismini koydurmam onu olduğu gibi bırakırım** (demek suretiyle bu duruma işaret etmiştir).[132]

Açıklama

Safâyâ kelimesi; "Safiyye" kelimesinin çoğuludur."Safiyye; Peygamber (s.a)'in ganimet mallarından aldığı humus (1/5) hisseden fazla olarak, ganimetlerin taksiminden önce onlardan bir at, bir köle ya da bir cariye ve bir köle seçip alma hakkıdır. Bu hak sadece Hz. Peygamber'e mahsus, özel bir hakdır. Daha sonra gelen halife ya da devlet başkanları bu hakka sahip değillerdir.
Nitekim 2755 numaralı hadisin şerhinde de bu mevzuya temas etmiştik.
Görülüyor ki, Safiyye, sadece Hz. Peygambere ait Özel bir haktır. Onu istediği gibi harcar. Ancak musannif Ebû Dâvud bab başlığında geçen bu kelimeyle düşmanın üzerine at koşturmadan ve savaşmadan müslümanlann eline geçen fey mallarını kasdetmiştir. Bu tür mallar Hz. Peygamber'e ait olduğundan onlardan safiy diye bahsetmiştir. Düşman üzerine at ya da deve koşturmadan elde edilen bu malları tümüyle Hz. Peygamberin hakkı olduğu halde, efendimiz bu hakkını sadece kendi ihtiyaçları için kullanmamış, müslümanlardan tüm ihtiyaç sahiplerini bu haktan yararlandırmıştır. Nitekim 2967 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Peygamber efendimize harpsiz olarak elegeçen mallardan biri Nadiroğullan arazisi, biri Fedek arazisi, diğeri de Hayber arazisi olmak üzere üç arazi düşmüştü. Bunlardan Nadiroğullarının arazisini elinde tutmakta idi. Bu arazinin gelirini misafirlerin ve elçilerin ağırlanması, harp için lüzumlu silah ve at temini gibi ihtiyaçların karşılanması için[133] Fedek arazisini de yolda kalmış yolcuların ihtiyacı için sarf ederdi. Hayber arazisini de üçe bölmüştü. Bu üç parçanın ikisini müslümanlann ihtiyaçlarına sarf edilmesi için beytül-male koyar, kalanın bir kısmını kendi ailesinin ihtiyaçlarına bir kısmını da muhacirlerin fakirlerine sarf ederdi.
Hz. Ömer, Rasûl-ü Ekremin bu mallarını, Hz. Abbas'la, Hz. Ali'ye teslim ederken bu toprakların ürünlerinin Rasûlü Ekremin sarf ettiği yerlere sarf edilmesi şartıyle teslim etmiştir. Ancak Hz. Ebû Bekir'in Hz. Abbas'la Hz. Ali'ye, Hz. Peygamberin arkasında bıraktığı mallara mirasçı olunamayacağını, o malların sadece sadaka olduğunu hatırlattığı halde, onların Hz. Ömer'e gelip ondan bu malların kendilerine verilmesini istemeleri izaha muhtaç bir husustur, bu meseleyi açıklarken Bezi

yazarı şunları kaydediyor; "Aslında Hz. Ebû Bekir (r.a.) Hz. Abbas ile Hz. Ali (r.a.) ya Hz. Peygamber'in geride bıraktığı malların miras değil sadaka olduğunu açıkladıktan sonra, Hz. Ebû Bekir'den miras istemekten vazgeçtikleri gibi, Hz. Ömer'den de miras istemediler. Ancak Hz. Ömer'den bu malların idare ve tasarrufunun kendilerine verilmesini istediler. Hz. Ömer (r.a) de bu malları Hz. Peygamberin sarf ettiği gibi sarf etmek şartıyle onlardan söz alarak bu malları onlara teslim etti. Hz. Ali ile Hz. Abbas (r.a) bu malları şartlarına uygun olarak idare ve sarf ederlerken aralarında anlaşmazlık çıktı ve bu malları ikiye bölüp yarısının idaresini Hz. Ali'ye yarısının idaresini de Hz. Abbas'a vermesini istediler. Hz. Ömer ise, Hz. Peygamber'den kalan bir malın olduğu gibi muhafaza edilmesi gerekir. Bu malı ikiye bölüp te ona taksim ismini kondurmam diyerek bu teklifi reddetti. Çünkü, bu mallan taksim ettiği takdirde zamanla halkın o malların miras olarak taksim edildiğini zannedeceklerinden korkuyordu.
Görülüyor ki, Hz. Ali ile Hz. Abbas Hz. Ömer'den bu malların mülkiyetini değil, sadece idare ve tasarrufunu istemişlerdir. Eğer bu malların miras olduğunu düşünerek Hz. Ömer'den mülkiyetini istemiş olsalardı, kendi çocuklarının hisselerini de isterlerdi.' Halbuki onlar böyle bir talepte bulunmamışlardır. Söz konusu mallar Hz. Peygamber'in Nadir oğullarının arazisinden eline geçen fey mallarıdır.
Hadiste bulunan izaha muhtaç kısımlardan biri de Müslim'in Sahihinde, Hz. Abbas'ın Hz. Ali'ye sarfettiği rivayet edilen "şu yalancı, günahkâr, vefasız, hain" mealindeki sözlerdir. Bu meselenin izahı sadedinde Ma'ziri şöyle diyor. "Vaki olan bu sözün Zahiri Abbâs'a layık değildir, Hz. Ali de bu söylenen vasıfların tamamı şöyle dursun -haşa- bazısı bile yoktur. Evet biz Peygamber (s.a.)'den bir de onun şehadet ettiklerinden mâda kimsenin masum olduğunu kât'i olarak söyleyemeyiz; ama sahabe (r. anhüm) hakkında hüsnü zanda bulunmaya, onlardan her kötülüğü nefyetmeye memuruz! Bu rivayetin bütün te'vil yollan kapanırsa, yalanı ravîlerine nisbet e4eriz. Bu mânayı ele alan bazı âlimler böyle sözleri yazmaktansa nüshalarından çıkarmayı vera' ve takvaya daha uygun bulmuşlar; ihtimal bunları râvilerin vehmine hamletmişlerdir.
Eğer'bu sözler mutlaka kabul edilecek ve ravilere de vehim isnat etme-yeceksek o takdirde, en güzel te'vil şudur: Hz. Abbas bu sözleri kardeşi oğluna nazı geçtiği için söylemiştir, çünkü oğlu yerindedir. Onun hakkında inanmadığı ve kardeşi oğlunun beri olduğunu bildiği şeyleri söylemiştir. Belki de bu sözlerle onu kendince hatalı saydığı inancından vazgeçirmek istemiştir. Ona göre bu işi kasden yapan bir kimse bu çirkin sıfatlarla vasıflanabilir. Ali'ye göre; vasıflanamaz.[134]

Bazı Hükümler

1. Hz. Abbas ile Ali (r.anhum) ganimetin beşte biri hakkında değil, Peygamber (s.a.) e mahsus olan fey hakkında davaya çıkmışlardı. Bu fey' onun vefatından sonra sadaka olarak kalmıştır.
2. Her kabilenin âmme işleri, o kabilenin büyüğüne verilmelidir; zira onların hallerini en iyi bilen odur.
3. Kumandan ve devlet büyükleri yanlarına izinsiz girilmemesi için kapıcı istihdam edebilirler.
4. Bir davada iş büyüyerek taraflar arasında fesad çıkmasından korkulursa, hâkim huzurunda şefaatte bulunmak caizdir.
5. Hakkı söylemek şartı ile bir kimsenin kendini medhetmesinde beis yoktur.
6. Senelik aile yiyeceğini biriktirmek caizdir.
7. Fakih ve âlimin başkalarının bildiği bazı şeyleri bilmemesi mezmum değildir.
8. Bir kimseyi adı ile çağırmak caizdir.
9. Haber-i vahidi kabul caizdir.
10. Hâkim hüccetini takviye ve hasmı ilzam için taraflara karşı söylediklerine şahid getirebilir.[135]

2964... Şu (bir önceki hadiste geçen) olay Malik b. Evs'den de (rivayet olundu) Dedi ki: "Hz. Ali ile Abbas (r.a) Allah'ın Rasûlüne fey olarak ihsan etmiş olduğu Nadiroğullarının malları üzerinde mahkemelik olmuşlardı."
Ebû Dâvud der ki; Hz. Ömer bu mallar üzerine taksim isminin konmamasını istedi (ve öyle yaptı).[136]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[137]

2965... Hz. Ömer'den demiştir ki:
Nadiroğullannın malları, müslümanların, üzerine at ve deve sürmeden Allah'ın Rasûlüne vermiş olduğu ganimetlerdendi ve (bu mallar) sırf Rasûlullah (s.a.)'e aitti. (Hz. Peygamber bu malları) ev halkının geçimine sarfederdi. (Musannif Ebû Davud'un şeyhi) îbn Abde (bu cümleyi) "ailesinin senelik rızkına sarf ederdi" diye rivayet etmiştir. Geri kalanını da (harp için gerekli olan) atların temininde ve Allah yolunda (yapılacak savaş uğrunda) harcardı. îbn Abde (bu son cümleyi) "At ve silah (temini) uğrunda (sarf ederdi)" diye rivayet etti.[138]

Açıklama

Şafîî ulemasından İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, raetinde geçen "Bu mallar sırf Rasûlullah (s.a.)'e aitti." cümlesi, kâfirlerden savaşsız olarak alınan ganimetlerin (fey'in) tümünün Hz. Peygambere ait olduğunu söyleyen Cumhur ulema lehine, fey' yirmibeş parçaya bölünür bunun yirmibiri Hz. Peygamber'e kalan dört hisse de Hz. Peygamber'in yakınlarıyla yetimler, miskinler ve yolda kalmış yolcular arasında paylaştırılır. Yani bu dört sınıftan her birine bir hisse verilir diyen imam Şafîî'nin aleyhine bir delildir.

Bu mevzuda Hafız Îbn Hacer şöyle diyor: Ulema, fey gelirlerinin nerelere sarf edileceği mevzuunda ihtilafa düşmüşlerdir.
İmam Mâlik'e göre, (Hz. Peygamberin afatından sonra kâfirlerden alınan) fey gelirleri aynen ganimetlerden ayrılan beşte bir (humus) hissesi gibi hazineye konur ve devlet başkanı kendi içtihadına göre Hz. Peygamberin akrabalarına sarf eder.
Cumhuru ulemaya göre; harple alınan ganimetlerin beşte biri Enfâl sûresinde belirtilen müslümanlara sarfedilir. Fakat feyin tasarrufu devlet reisine aittir. Devlet reisi müslümanların maslahatına en uygun gördüğü yerlere sarf eder. Cumhurun bu mevzudaki delili Hz. Ömer'in;
"Bu fey sadece Rasûlullah (s.a.)'e aitti" mealindeki sözüdür.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, İmam Şafiî'nin bu mevzudaki delili: "Allah'ın o kent halkından Rasûlüne verdiği ganimetler, Allah'a, Rasûle, (Ra-sûle) akrabalığı olanlara yetimlere, yoksullara, (yolda kalan) volcuya aittir..."[139] âyet-i kerimesidir.
İmam Şafiî hazretlerine göre, bu âyet-i kerimede geçen (Allah için) kelimesi Allah yolunda sarf edilmek üzere bir hisse ayrılması gerektiğini ifade için değil, sadece Allah ismiyle teberrük için zikredilmiştir. Çünkü bir işe Allah ismiyle başlamak, o İşe bereket getirir.
Bu bakımdan âyet-i kerimede ifade edilen husus fey gelirlerinin Allah isminden sonra zikredilen beş kişi arasında sarf edileceği hususudur. Müfessirlerden bazıları da bu görüştedirler.
Şa'bi ile Atâ b. Ebî Rebah'a göre, âyet-i kerimede zikredilen Allah'ın hissesi ile Rasûlunün hissesinden maksat iki ayrı hisse değildir. Bir hissedir.Ka-tâde'ye göre, bu beşte bir hissenin beşte biri Allah'ındır. Geriye kalan da beşe bölünerek Allah'ın Rasûlü, onun yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalan yolcular arasında bölüştürülür.
el-Hasen b. Muhammed - el-Hanefîyye'ye göre, âyet-i kerimede geçen Allah ismi Allah için ayrı bir hisse ayrılmasını ifade için değil, teberrük için zikredilmiştir.
Yine Hattâbî'nin açıklamasına göre, Cumhur ulema ile İmâm Şafiî arasındaki, feylerinde diğer ganimetler gibi taksim edilip edilmeyeceği mevzuundaki, ihtilaf, Haşır süresindeki feyle ilgili yedinci âyeti ve ganimetlerin taksiminden bahseden Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetiyle ilgili olup olmadığı hususundaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır.
İmam Şafiî, sözü geçen Enfal sûresinde zikredilen ganimetlerin verileceği kimselerin, aynen Haşr sûresinin yedinci âyetinde zikredilmesine bakarak, fey gelirlerinin de aynen ganimetler gibi taksim edileceğine hükmetmiştir.
Yine İmam Şafiî (r.a)'e göre, Haşr sûresinin sekizinci âyetinin başında atıf harfi bulunmadığından haşr sûresinin yedinci âyetiyle ilgisi yoktur. Başlı başına ayrı bir âyettir. Ganimetin beşte biri ile fey'in tamamı da beytül-malin olup imamın tasarrufu altında bulunduğunu ve imamın onu kendi içtihadına göre, müslümanlardan uygun gördüğü herkese harcayabileceğini söyleyen Cumhur ulemaya göre, fey'in sarf yerlerini açıklayan Haşr suresinin yedinci âyetinin ganimetlerin sarf yerini açıklayan Enfal sûresinin kırkbirinci âyetiyle hiç ilgisi yoktur.
Çünkü fey âyetinde zikredilen sınıflardan maksat, sadece o sınıfların kendileri değildir, onların temsil ettiği umum müslümanlardır. Ve söz konusu âyetin hemen arkasından gelen âyetlerde bu beş sınıfın dışındaki müslümanlardan bahsedilmesi de bunu ortaya koyduğu gibi, metinde geçen "şu âyetler müslümanlarm hepsini içine almaktadır." Cümlesi de bu görüşü te'yid etmektedir.
Her ne kadar "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz[140] âyetinde sadece Hz. Peygamber'e ait olan fey gelirlerinden bahsedilirken onu takibeden âyette Hz. Peygamberin dışında başka sınıflara da verilmesi ica-beden gelirlerden bahsediliyorsa da bu durum ikinci âyette bahsedilen gelirlerin kendinden önceki âyetteki fey'den tamamen ayrı olmasını gerektirmediği gibi, Enfal sûresinin kırkbirinci âyetinde açıklanan ganimetlerin aynısı olmasını da gerektirmez. Gerçi Haşr sûresinin yedinci âyetiyle Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti arasında bir benzerlik vardır. Fakat iyi dikkat edilirse, bu iki âyet arasında çok önemli bir fark vardır.
Merhum Muhammed Hamdi Yazır efendi meşhur tefsirinde bu farkı şöyle açıklıyor. "Fakat orada humus tasrih edildiği halde burada tasrih olunmamış. Binaenaleyh ganimetin humusu alınıp beş şehm üzerine sarf olunursa da her feyin humsu alınmak lazım gelmez. Onun için hanefiyye, ganimetten maada olan feylerin tahmisi icâb etmeyerek bu ve bundan sonraki âyetlerin gösterdiği veçhile ehem mühimme takdim edilerek umum müslümanın mesalihına sarf olunmasına kail olmuşlardır ki, burada zikrolunanlar en mühimlerini teşkil eder.[141]

2966... Zühri den, Ömer (r.a) şöyle demiştir:
Allah (c.c): "Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği ganimetler için, siz at ve deveye binip onları sürmüş değilsiniz..." (Haşr, 59/6)[142] buyurdu.Zühri: Hz. Ömer (r.a)'m: "Bu; Urayne köyleri, Fedek ve şurası şurası sırf Rasulullah'a aittir" dediğim söyledi.
(Âyeti kerimelerde şöyle buyurulur): "Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından peygamberine verdiği ganimetler Allah, peygamber, yakınları, yetimler yoksullar ve yolda kalmışlar içindir...
(Haşr, 59/7)[143]
"Allah'ın verdiği bu ganimet malları yurtlarından ve mallarından çıkarılan... fakirler içindir" (Haşr, 59/8)[144]
"Daha önceden Medineyi yurt edinmiş ve kalblerine imanı yerleştirmiş olanlar..." (Haşr, 59/9)
"Ve onların arkasından gelenler..."(Haşr, 59/10) (Hz. Ömer daha sonra şöyle dedi): "Bu âyet tüm insanları kapsadı. Müslümanlardan, ganimette hakkı -Eyyûb; nasibi dedi- olmayan, malik olduğunuz bazı kölelerden başka kimse kalmadı."[145]

Açıklama

Bu riveyet, ganimetlere müstehak olanları beyan sadedinde, Hz. Ömer'in âyetlerden deliller getirdiği ve pek az olarakta kendi

görüşünü kattığı bir eserdir. Eseri Hz. Ömer (r.a)'den nakleden Zühri'dir. Münzirî'nin belirttiğine göre Hz. Ömer'den hadis duymamıştır. Onun için rivayet munkatidir. Yani Zühri ile Hz. Ömer arasında başka bir râvi vardır ama rivayette zikredilmemiştir.
Rivayette istidlal için zikredilen âyetler, Haşr sûresinin 6-10 âyetleridir. Ancak âyet-i kerimeler metinde tam olarak yeralmamış onun için tercemede de mealleri eksik verilmiştir. Şimdi işaret edilen âyet-i kerimelerin tamamının meallerini görelim:
"Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deveye binip onları sürmüş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah herşeye kadirdir.
Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından peygamberine verdiği ganimetler, Allah, peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar içinizden sadece zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir.
Allah'ın verdiği bu ganimet mallan yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve nzâ dileyen, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.
Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.
Bunların arkasından gelenler şöyle derler: "Rabbimiz! bizi ve imanda bizi geçmiş olan (bizden önce geçen mü'min) kardeşlerimizi bağışla; kalble-rimizde, iman edenlere karşı hiç bir kin bırakma. Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatli çok merhametlisin." (Haşr, 59/6-10)
Görüldüğü gibi bu âyetlerden ilki, savaş yapılmadan, Allah'ın peygamberine lütfü olarak nasib ettiği yerlerle ilgilidir. Buna fey' denilir. Hz. Ömer (r.a) Urayne köylerinin, Fedek'in ve diğer bazı yerlerin bu kabilden olduğunu ve bunların sadece Hz. Peygambere ait bulunduğunu söylemiştir.
Urayne: Suriye tarafında, bir takım köylerin bulunduğu bir bölgedir.
Fedek: Medine ile arasında iki üç günlük mesafe bulunan bir köydür. Bu köyde kaynayan pınarlar ve hurmalıklar, vardır.
Hz. Ömer'in: "Şurası, şurası" diye ifadelendirdiği yerler, sarihlerin belirttiklerine göre Medine de yahûdilerin oturdukları, Kureyza ve Nadir dir.
Hz. Ömer, savaş yapılmadan ele geçirilen yerlerin fey olduğu ve Hz. Peygambere ait olup, ganimetteki gibi gazilere taksim edilmeyeceği görüşündedir. Hz. Peygamber (s.a.s) bu tür gelirleri halkın çeşitli maslahatları için kullanır. Bu gelirleri askeri donatımda kullanabileceği gibi, müslümanların başka ihtiyaçlarını temin gibi gayelere harcar. İmam Şafîî'nin dışındaki âlimler, Hz. Ömer'in görüşündedirler. Bu konudaki açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.
Hz. Ömer, âyeti kerimelerin sonunda, bazı köleler hariç tüm müslüman-ların bu gelirlerde hakkı olduğunu bildirmiştir. Çünkü fey' dediğimiz bu gelirler askerlere ve belirli gruplara taksim edilmeyince ya devlet hazinesine kalacak ya da tüm müslümanların çeşitli ihtiyaçlarına sarf edilecektir. Böylece her iki halde de bütün müslümanların hakkı olan bir gelir olacaktır.[146]

2967... Mâlik b. Evs b. eI-Hadesan*dan demiştir ki: Hz. Ömer (r.a.) (fey gelirlerinin) Hz. Peygamber'e ait bir gelir olup başkalarına verilemeyeceği' (hususundaki) görüşünü delillendirirken (şöyle) derdi. "RasûÌullah (s.a.)'in üç safâyâsı vardı. Nadiroğulları(mn topraklan), Hayber (arazisinin bir kısmı) ve Fedek (arazisinin yansı)
Nadiroğulları(nın toprakları)na gelince (onlar) Hz. Peygamber'-in ihtiyaçları için (kendi elinde) tutulmakta idiler. Fedek'se (yolda kalmış) yolcular için tutulmakta idi. Hayber'e gelince, Rasûlullah (s.a.) onu ikisini müslümanlar arasında (harcamak) birini de kendi ailesinin geçimine (sarfetmek üzere) üçe bölmüştü. Ailesinin geçimin(e ayırdığı hisse)den artanı da muhacirlerin fakirlerine (verirdi.)[147]

Açıklama

"Safâyâ"Safiyy"kelimesinin çoğuludur. Hattâbî'nin açıklamasına göre, Safiyy Hz. Peygamberin, ganimet mallarının taksiminden önce onlardan seçip aldığı köle ya da cariye, at ve kılıç gibi mallardır. Hz. Aişe (r.a) "Rasûl-ü zişan Efendimizin "Hz. Safıyye validemizi esirler arasından bu şekilde seçerek aldığım" söylemiştir. Hatırlanacağı gibi bu mevzuya 2755 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.
Ancak Hz. Ömer'in, hadis-i şerifte sözü geçen toprakları Hz. Peygamber'in ganimetlerden beştebir payı bulunduğunu isbat için zikrettiğine bakılırsa musannif Ebû Davud'un safıyy kelimesini kendi manâsında değilde Hz. Peygamber'in ganimet ve fey'den hissesine düşen Özel mallan anlamında kullandığı anlaşılıyor.
Bu toprakların Hz. Peygamberin mülkiyetine geçiş yolları incelenip onların Hz. Peygamber'in eline safiy olarak değil de fey olarak geçtiği görülünce bu husus daha da iyi anlaşılır. Şimdi bu toprakların Hz. Peygamber'e nasıl intikal ettiğini inceleyelim.
1. Nadiroğulları topraklan: Hicretin dördüncü yılında Nadiroğulları müslümanlara karşı savaşa hazırlanmakta idiler. Peygamber (s.a) onların bu hareketini haber alınca mukabil hazırlığa başladı ve onları kuşattı. Bunun üzerine Nadirliler Sulh teklifinde bulundular. Anlaşma gereği savaş aletleri hariç bütün menkul mallarını alıp gitmelerine müsaade edildi. Arazileri harp-siz kuvvet kullanmadan müslümanların eline geçti ve Hz. Peygamber (s.a)*in malı oldu. Rasûlullah (s.a.) de o yerleri muhacir müslümanlara temlikte bulundu. (Nadiroğullanndan) müslüman olanların bütün malları kendilerine verildi. (kendHeri de eski) yerlerinde bırakıldılar."[148] Nitekim merhum Elma-lı'lı Hamdi efendi de şu satırlarıyla bu arazinin Hz. Peygamber'e fey yoluyla intikal ettiğini ifade etmek istemiştir. "Hz. Ömer (r.a) demiştir ki: Beni Nadir emvali, Allah Teâlâ'nın Rasûlüne fey olarak verdiği ve müslümanların ne at, ne rikab icâf etmediği fey'den idi."[149]

2. Hayber arazisindeki Vatih, Selahüm ve Ketibe Kaleleri:
İlk iki kale savaş yapılmaksızın alındı. Ketibe kalesi ise Hz. Peygambere humus hakkı olarak bırakılmıştır. O da bu yerleri muhtaç olanlara bağışladı. Daha önce de belirtildiği üzere savaşla alınan yerler hakkında Hz. Peygamber (s.a) ganimet hükmünü uygulamış, beşte birini beytülmal için alıp geri kalanı savaşa katılanlara temlik etmiştir. Beşte bir içerisinde kendinin de mülk hissesi vardı. Hayber tatbikatı böyledir. Sonra bütün müslümanların hissesi zirai ortaklık esasına uygun şekilde Yahudilere verilmiştir.
3. Fedek arazisinin yarısı hicretin yedinci yılında Hayber'in fetih ve taksimini müteakip İslam Ordusu Fedek Yahudileri üzerine yürüyeceği sırada Hz. Peygamber'e (s.a) gelerek arazinin yarısını ağaçlarıyle birlikte verdiler. Savaş yapılmaksızın alınan bu yer hakkında Peygamber (s.a.). Fey hükmünü uyguladı. Şöyle ki; Mülkiyeti kendinde kalmak üzere gelirini ailesinin"geçimine ayırdı. Bir kısmını da arazisi olmayan müslümanlara temlik etti. Şu olay sulh yolu ile alınan toprakların mülk arazisi statüsüne tabi oluşuna bir örnektir.[150] 2736 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi "Rasûl-u zişan Efendimiz, Hayber'den hissesine1 düşen malları, Hudeybiye seferinde otuz altı parçaya bölmüş bunların yarısını ailesinin geçimine sarf etmek üzere kendisine bırakmış, kalan.yarısını da atlılara iki, yayalara bir hisse olmak üzere Hudeybiye gazileri arasında bölüştürmüştür. Hudeybiye gazileri bin yüz kişiydi. İçlerinde üçyüz kadar da süvari vardı. Aslında Hz. Peygamberin Hayber arazisini nasıl bölüştürdüğüne dair gelen rivayetler arasında bazı farklılıklar görülmektedir.
Bu hadislerden biri olan 2736 numaralı hadis-i şerifte bu toprakları Hudeybiye seferinde onsekiz parçaya böldüğü ve üçyüzü atlı binikiyüzü de süvari olan binbeşyüz kişilik Hudeybiye gazileri arasında bölüştürdüğü ifade edilirken, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bunları üçe bölüp ikisini müslümanlara, birini de kendi ailesine tahsis ettiğini, ailesinin masraflarından artanı muhacirlerin fakirlerine verdiği ifade ediliyor. 3008 numaralı hadis-i şerifte Hayber topraklarının mahsulünün yarısı yahudilere, yarısı da müslü-manlara ait olmak üzere eski sahiplerinin elinde bırakıldığı ve bu mahsulün beşte birinin Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetinde açıklanan ganimet esaslarına göre beş sınıf arasında, kalan dört hisseyi de gaziler arasında bölüştürdüğü ve bu taksimden Hz. Peygamberin hanımlarına beşyüz vesk hurma yirmi vesk de arpa düştüğü ifade ediliyor. 3010 numaralı hadis-i şerifte de bu toprakları ikiye bölüp yarısını kendi ailesinin ihtiyaçlarına ayırdığı, diğer yansını da onsekiz parçaya bölerek müslümanlar arasında taksim ettiği ifade ediliyor. 3013 numaralı hadis-i şerifte ise Hayber topraklarını otuz altı hisseye ayırdığı bunun on sekiz hissesini de yüz kişiye bir hisse düşmek şartıyla müslümanlara bölüştürdüğü, Rasûl-ü Ekrem'in de aynen diğer müslümanlar gibi bu taksimden bir pay aldığı, geri kalan on sekiz hisseyi de kendisinin ve diğer müslümanların ihtiyaçlarına sarfettiği ifade ediliyor.
Bezi yazarı, bu hadislerin arasını te'lif ederken şöyle diyor: "Aslında Peygamber Efendimiz (Hayber topraklarının bir yansım yahudilere bırakmış, kalan yarısını da müslümanlara bırakmıştı) Bu toprakların müslüman-lara düşen kısmının tümünü otuzaltı parçaya böldü bunun onsekiz parçasını Hudeybiye gazilerine vermiştir ki, 3013 numaralı hadis-i şerifte anlatılan taksim budur. Yine aynı hadiste açıklandığı üzere kalan onsekiz hisseyi de ailesinin ve müslümanlann ihtiyaçlarına tahsis etmiştir. 2736 numaralı hadisde-ki Hz. Peygamberin Hayber topraklarını onsekiz parçaya bölmesiyle ilgili ifade ise, işte bu, Hayber topraklarından gazilere ayrılan kısımla ilgilidir. Hz. Peygamberin ve diğer müslümanlann ihtiyaçları için ayrılan kısım buna dahil değildir.3008 numaralı hadis-i şerifteki"Hz.Peygamberin böldüğünden bahsedilen hisseden maksat ise Hz. Peygamberin kendi ve müslümanlann ihtiyaçları için ayırdığı kısmın beşte biridir. Bilindiği gibi bu beştebir hisse Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine göre beş sınıf arasında paylaştırılır.
Mevzumuzu teşkil eden hadisteki Rasûl-ü Ekrem'in bu toprakları üçe bölüp te ikisini müslümanlara, birisini de ailesinin geçimine ayırdığına dair olan ifadeye gelince; bu ifadedeki iki parçanın dağıtıldığı müslümanlardan maksat Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetinde zikredilen şu dört sınıftır.
1. Hz. Peygamberin yakınları, **2.** Yetimler, **3.** Yoksullar, **4.** Yolda kalan yolcular. Diğer bir parça da Hz. Peygambere verilmiştir. Ancak mevzu-muzu teşkil eden bü hadiste bahsedilen üç hissenin üçü de 2736, 3008, 3010, numaralı hadislerde bölüştürüldüğünden ve Hayber topraklarının yansını teşkil ettiğinden bahsedilen ve Hz. Peygamberle müslümanlann ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrıldığı açıklanan kısımla ilgilidir, bu toprakların tümüyle ilgili değildir.[151]

2968... Ur ve b. Zübeyr'den demiştir ki: Peygamber (s. a.)'in hanımı Aişe, O'na (şöyle) demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'in kızı Fatıma, Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.)'a bir haber göndererek ondan Allah'ın Medine'de ve Fedek'te Rasûlullah'a vermiş olduğu fey'den (payına düşecek olan) mirasını istedi de Ebû Bekir -şüphe yok ki Rasûlullah (s.a.): "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır. Muhammed'in aile fertleri ancak şu maldan yiyebilirler.'* buyurdu. Allah'a yemin olsun ki, Ben Rasûlullah (s.a.)'in (arkada bıraktığı) sadakasından hiçbir şeyi kendi zamanındaki halinden (başka bir hale) değiştiremem. Binaenaleyh, bu mallar hakkında Rasûlullah ne yapmışsa ben de onu yapacağım, cevabım verdi. Ve Fatıma aleyhisselama bir şey vermekten kaçındı.[152]

Açıklama

Hz. Fatıma, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e bir haber göndererek Allah'ın Hz. Peygambere Medine ile Fedekte fey olarak tahsis buyurduğu mallardan ve Hayberin beşte birinden hissesine düşecek mirası istemişse de Hz. Ebû Bekir "Peygamberlerin miras bırakmadığına, onların bıraktığı malların sadaka olduğuna" dair hadisi ve Hz. Peygamberin Hayber topraklarından ayrılan humustan ailesine düşen hisseyi işaret ederek "Benim ailem ancak şu mallardan yiyebilir*1 buyurduğunu hatırlatıp onun bu isteğini kabul etmemiştir. Çünkü bu mallar, kendi vefatıyla sadakaya, dönüşmüştür. Sağlığında aile fertlerine bağışlamış olduğu Hayber arazisinin bir kısmı ise, kendi mülkiyetinden çıktığından vefatıyle sadakaya dönüşmemiş ve dolayısıyle yine aile fertlerinin elinde kalmış. Onların geçimlerine tahsis edilmiştir. İmam

Nevevî'nin açıklamasına göre Peygamberlerin bıraktıkları malların sadaka olup miras olmamasının hikmeti "Bir peygamberin yakınlarından birinin, onun mirasına konmak için ölümünü temenni ederek helak olması tehlikesini önlemek ve insanların peygamberleri dünyada varislerini zengin etmek için çalışan ve bu maksatla dine davet eden kişiler olduğu vesvesesine kapılmasına mani olmaktır. Hz. Fatıma (r.a)'nın miras istemesi hususunda iki ihtimal üzerinde durulmuştur:

1. Babasının "Bize mirasçı olunmaz!" hadisini te'vil etmiş kendisinin kıymetli mallarda babasına mirasçı olamayacağını, yiyecek, giyecek ve silah gibi şeylerde mirasçı olacağını sanmıştır. Fakat hadis-i şerifteki "Allah'ın fey olarak verdiği..." ifadesi bu te'vil i reddeder.

2. Bazı ulemaya göre, Hz. Fatıma'nın miras istemesi, bu hadisi duymazdan öncedir. Hz. Fatıma vasiyyet âyetiyle ihticac etmiştir. Mezkûr âyette mirasçı bir kızsa kendisine mirasının yarısı verileceği bildirilmektedir.[153]

2969... Zührî'den Urve b. Zübeyr şu (bir önceki) hadisi Peygamber (s.a.)Jin hanımı Aişe'nin kendisine anlattığını söylemiş ve (Zührî rivayetine devamla şöyle) demiştir: Fatıma (r.a.), o zaman Rasûlullah (s.a.)'in (arkasında bırakmış olduğu) Medine ve Fedek'teki sadakası ile Hayber'in beşte birinden kalan (maUar)ı istemiş. Hz. Aişe (sözlerine devam ederek şöyle) demiş - Ebü Bekir de ona -Rasûlullah (s.a.): "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır. Muham-med'in ailesi ancak şu maldan yani Allah'ın (onlara fey olarak verdiği) malından yerler onların yiyecek (ve giyecek giderlerini daha fazla artırmaya hakları yoktur buyurdu" cevabını verdi.[154]

Açıklama

Hz. Peygamber. "Biz Peygamberler miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız mallar sadakadır." buyurduğu halde Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'in bıraktığı mallardan miras payı istemesi hakkındaki ulemanın görüşlerini bu önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.

Mevzumuzu teşkil eden bir hadiste bir de Hz. Peygamberin Medine ve Fedekteki sadakasıyla Hayberin beştebirinden kalan mallarından bahsedilmektedir. Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklar hakkında Kadı Iyâz şunları söylüyor:

"Bunların birinci kısmı: Kendisine hibe edilmiştir. Uhud harbinde müslüman olan yahudi Muhayrik'in vasiyyeti bu kabildendir ki yedi bahçeden müteşekkildi. Ensarın verdikleri sulanmayan arazi de böyledir. Bunlar Peygamber (s.a.)'in halis mülki idi.

İkinci kısım: Beni Nadîr kabilesini sürgün ettiği vakit, onlardan harpsiz fey olarak aldığı arazidir. Bu da onun hususi mülkidir. Beni Nadir'in menkul mallarına gelince: Anlaşma mucibince bunların silahlardan başkasını ya-hudiler develerine yükleyip götürmüş; kalanı da gaziler arasında taksim edilmişti. Fedek arazisinin yarısı ile Vadilkura'nın üçte biri Peygamber (s.a.)'in hususi mülki idi. Çünkü bu yerleri bu şartlarla sulhan ele geçirmişti. Bu yerlerin gelirini başı sıkılan müslümanlara sarfederdi. Bunlardan başka Hayber'den sulh yolu ile alınmış Vatih ve Selalim namında iki de kalası vardı.

Üçüncü Kısım: Hayberin ve diğer harple alınan yerlerin beşte birinden eline geçen mallardır. Bu üç kısım malların hepsi peygamber (s.a.)'in halis mülki idi. Lakin o bunları benimsemez; ailesine, müslümanlara ve ümmetin umumi ihtiyaçlarına sarfederdi. Vefatından sonra bu sadakaların temellükü haram kılınmıştır."[155] Biz bu toprakların ikinci Ve üçüncü kısımda zikredilenlerinden 2967 numaralı hadisin şerhinde de bahsetmiştik. Aslında Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklar bunlardan İbaret değildi. Şu topraklar da onun özel mülkleri arasında idi:

1. Fedek arazisinin yansı -Nitekim 2967 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık

2. Vâdiyü'l-kuranın üçtebiri yahudiler kendi yerlerinde bırakılmaları için, rızalarıyla kendilerine ait arazinin yarısını (Vadiyü'l-kuramn üçtebirine tekabül eden yeri) Hz. Peygambere bağışlamışlardır. Daha sonra bu yerde oturan ve yahudi olmayanların elindeki araziyi de onlardan satın aldı. Böylece o bölgenin üçteikisi Hz. Peygamberin mülkü haline gelmiştir.

3. Miras yoluyla annesinden intikal eden Mehrûz isimli pazaryeri ile bir dükkan.[156] Bütün bu topraklar Hz. Peygamberin özel mülkü olduğu için vefatından sonra sadaka hükmüne geçmişler. Bu sebeple de Hz. Ömer bu topraklardan miras isteyen Hz. Fatıma'nın teklifini kabul etmedi. Ancak Peygamber efendimiz bunlardan Hayber topraklarının humusundan hissenize düşen kısmı sağlığında yiyecek ve giyecek masrafları için, ailesine bağışlamış olduğundan bu topraklar kendi mülkiyetinden çıkıp ailelerinin mülkü olmuştur. Dolayısıyla kendisinin vefatıyle sadakaya dönüşmemişlerdir. İşte hadis-i şerifte "sadaka topraklar" kelimesiyle kasdedilen topraklar, onun vefatına kadar, elinde kalan topraklardır. Ailesinin yiyeceklerini karşılamak üzere tahsis ettiği topraklar da Hayber topraklarından hissesine düşüp te sağlığında ailesine bağışladığı topraklardır. Yukarıda açıkladığımız sadaka topraklar ise Hz. Peygamberin vefatından sonra beytü'l-mal'a tahsis olundu, idareleri için memur (mütevelli) tayin edildi.[157]

2970... îbn Şihab'dan elemiştir ki: Urve şu (bir önceki) hadisi Hz. Aişe'nin kendisine haber verdiğini söylemiş. (Urve) bu rivayetinde (şöyle) demiştir: "Ebû Bekir, Fatıma'nın bu teklifini kabul etmedi ve; "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın yapmış olduğu bir uygulamayı terkedecek değilim. Onu mutlaka yerine getireceğim, onun bu (mevzuda) yapmış olduğu bir işi terk ettiğim takdirde doğru yoldan sapacağımdan korkarım." dedi. (Hz. Peygamberin) Medine'deki sadakasına gelince onu Hz. Ömer, Hz . Ali ile Abbâs'a verdi. Sonra Hz. Ali Onu Abbas'ın elinden aldı. Hayber (toprakları) ile Fedek (arazisin)e gelince; Hz. Ömer "Bunlar Rasûlullah (s.a.)'in karşılayacağı önemli ihtiyaçlarına sarfe-dilecek sadaka(Iar)dır." diyerek onu elinde tuttu. "Bunların İdaresi (benim yerime geçip te) idareyi ele alacak kimseye aittir." dedi. Onlar bugüne kadar bu şekilde (idare edilegeldi).[158]

Açıklama

2963 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz.Ömer, Hz. Peygamberin vefat ederken arkada bıraktığı gayri menkul malların idaresini gelirlerini Hz. Peygamberin sarf ettiği yerlere sarf etmeleri şartıyla Hz. Ali'yle Hz. Abbas'a vermişti. Daha sonra mülkiyeti beytül-male verilen bu araziler mülkiyeti beytü'1-male menfaati amme hizmetlerine, fakirlere sarf edilen bir vakıf haline geldi. Böylece mülk arazi karakterinden çıkıp devlet arazisi (araziyi emiriyye) haline geldi. Fedek arazisi mütevelliler tayini ile (amme lehine) idare edilirken Hz. Muaviye halife olduğunda, Mervan b. Hakem'e ikta' etmiş, Mervân da iki oğlu Abdülmelik ile Abdülaziz'e bağışlamıştır. Sonra Ömer b. Abdülaziz (r.a) ile Abdülmelik b. Mervan'ın iki oğlu Velid ve Süleyman'ın olmuştur. Velid halifeliğinde hissesini Ömer b. Abdilaziz'e, Süleyman da halifeliğinde hissesini yine Ömer b. Abdilaziz'e bağışlamışlardır. Nihayet O da halife olduğunda Fedek'i, Hz. Peygamber ve dört halifesi zamanındaki sitatüye irca ettiğini halka duyurmuştur. Hz. Fatıma'nın evladını da mütevelli tayin etmiştir. Sonra onların ellerinden alınmıştır. H. 210 yılında Halife me'mun o yeri tekrar Fatıma evladının idaresine vermiştir.[159]

2971... "Siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz..."[160] âyeti hakkında Zühri'nin (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.): "Peygamber (s.a.) Fedek ve (bir takım) köylerin halkı ile barış yaptı. (Ma'mer der ki: -şeyhim Zührî bu köylerin) isimlerini söyledi ama ben hatırımda tutamadım.- (o sırada) Hz. Peygamber bir başka kavmi de kuşatmıştı.
(Muhasara altında olan bu kavim) Hz. Peygamberce haber göndererek sulh teklifinde bulundular. (Çünkü Cenab-ı Hak onların kalplerine korku düşürmüştü. Rasûl-ü Ekrem de onların bu teklifini kabul etti. Bunun üzerine yüce Allah indirmiş olduğu bir âyet-i kerimesinde şöyle) buyurdu: "Siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz"[161] (Yüce Allah bu sözüyle bu malların) savaşsız olarak (elegeçtiğini) ifade buyurmak istiyor. Zührî dedi ki: (Ele geçen) Nadiroğullarının (bu) mallan sırf Peygamber (s.a)'e ait oldu. (Çünkü müslümanlar) onları zorla ele geçirmediler. (Bilakis) onları barış yo-luyle, ele geçirdiler. Bu yüzden de Peygamber (s.a) onları Muhacirler arasında bölüştürdü. Muhtaç durumda olan iki kişi hariç olmak üzere onlardan Ensara hiç bir şey vermedi.[162]

Açıklama

Fedek: Şam'ın hicaz bölgesinde ve Hayber tarafındadır. Medine'ye iki veya üç günlüktür.[163]
Vâdiyü'l-kura: Şam'la Medine arasında uzun bir vadidir. Teymâ ile Hayber arasında kalan bu vadide bir çok karye (köy)ler bulunduğu için buraya "vadil kura" denilmiştir.[164]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, ravi Zührî'nin "şeyhim Zührî isimlerini söylemişti ama hatırımda kalmadı.'* diyerek kendilerinden bahsettiği köyler bu vadi içerisinde bulunan köylerdir.
Beni Nadir yahudileri, Hendek savaşında görülen hıyanetleri üzerine cezalandırıldıkları zaman, Hayber yahudileri Vadiyü*l-kura, Fedek ve Teyma yahudilerini yanlarına alarak Medine'ye yürümeyi kararlaştırmışlardı. Bunu öğrenen Peygamber efendimiz Hayber dönüşünde sırasıyla Fedek, Vadiyü'1-kura ve Teyma yahudileri üzerine yürüdü. Yapılan anlaşma sonunda müslümanların eline pek çok ev eşyası, mal, yiyecek ve giyecek geçti. Fedek halkı ile yapılan anlaşmaya göre, Fedek arazisinin ve hurmalıklarının yarısı Peygamberimize ait oluyordu. Fedek barış yoluyla Jethedildiği için, Hayber'de olduğu gibi müslümanlar arasında bölüştürülmeyip Peygamberimize mahsus olmak üzere kaldı.[165] Vadiyü'1-kura halkından elde edilen mallar ise, mevzumuzu teşkil eden hadiste açıklandığı üzere haklarında Haşr süresinin altıncı âyeti nazil oldu, onlar da fey kabul edilerek Hz. Peygambere verildi. Fakat bilindiği gibi, Hz. Peygamber kendi özel mülkü sayılan bu feyleri hiç bir zaman kendi inhisarı altına almadı. Bilakis onları müslümanların genel maslahatlarına harcadı. Hz. Muhammed (s.a)'in özel mülkü olan bu mallar hakkında Kadı Iyaz'ın yapmış olduğu bir açıklamayı da 2969 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[166]

2972... Muğire'den demiştir ki: Ömer b. Abdülaziz, Halife seçildiği zaman, (Hz. Peygamberin mülkü olan topraklar, ellerinde bulunan) Mervan oğullarını toplayıp (şöyle) dedi: "Şüphe yok ki Fedek (arazisi) Rasûlullah (s.a.)'ındı. Onun bir kısmını (kendi ailesine) in-fak ederdi. Bir kısmım da Haşim oğullarının küçüklerine ihsan ederdi. Bir kısmıyla da bekarları evlendirirdi. (Kızı) Fatıma ondan Fedek arazisinin kendisine verilmesini istedi de (onun bu isteğini) kabul etmedi. (Fedek arazisinin) Rasûlullah (s.a.)'ın sağlığındaki durumu bu idi. Nihayet vefat edip Hz. Ebû Bekir halife seçilince, O'da -vefat edinceye kadar Fedek arazisinde Hz. Peygamberin yaptığı işlemi(n aynısını) yaptı. Ömer halife seçilince O da hayatı boyunca Fedek arazisi hakkında (Hz. Peygamber'le Hz. Ebû Bekir'in) yaptıkları işlemin aynısını yaptı. Sonra (dedem) Mervjîn onu ikta (yoluyla kendi yakınlarına tahsis) etti. Nihayet (Fedek arazisinin idaresi yahutta halifelik, ben) Ömer b. Abdülaziz'e geçti. Yani Abdülaziz'in oğluna (geçti). Ben de (kendimi Peygamber (s.a.)'in Hz. Fatıma'yı bile menettiği bir iş(in içinde gördüm. Benim buna asla hakkım yoktur. Onu Rasûlullah (s.a.) zamanındaki haline döndürüyorum. Ve sizi (buna) şahid tutuyorum. Ebû Dâvud der kî: -Ömer b Abdülaziz halife olduğu zaman geliri kırk bin dinar idi. Vefat ettiği zaman ise dört yüz dinardı. (Halifelikte) kalmış olsaydı (bu gelir) daha da azalırdı.[167]

Açıklama

Mukataa, "Özel kesim eliyle işletilen ve karşılığında devlete bjf pay ödenen devlet işletmelerini" ifade eder. Mukataa vermeye de ikta denir. Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklarının vefatından sonra kimlerin eline ve ne suretle geçmiş olduğunu 2970 numaralı hadîsin şerhinde açıklamıştık. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise bu toprakların Hz. Ömer b. Abdülazizin dedesi Mervân tarafından yakınlarına ikta yoluyla dağıtıldığı ve nihayet Hz. Ömer b. Abdülaziz devrine kadar böylece geldiği Hz. Ömer b. Abdülaziz'in de bu tarlaların hukuki durumunu Hz. Peygamber zamanındaki haline çevirdiği

ifade edilmektedir. Bilindiği gibi, Mervanın Fedek arazisini bu şekilde yakınlarına dağıtılması Hz. Osman devrinde olmuştur. İşte Hz. Osman'ın kendi devrinde sert bir dille tenkid edilmesinde ve nihayet yıpratümasında ve şehid edilmesine sebep olan isyan hareketlerinin başlatılmasında en çok istismar konusu olan mesele bu meseledir. Halbuki Avnü'l-ma'bud yazarının açıkladığı gibi Hz. Osman'ın bir numara sonra tercümesini sunacağımız "muhakkak ki Allah bir Peygambere bir geçim kaynağı ihsan edecek olursa o kaynak daha sonra onun yerine geçen kimselerin olur." mealindeki hadisi duymuş ve kendisi zengin olduğundan kendi hakkı olan bu topraklan akrabasından Mervan eliyle yine kendi yakınlarına belirli bir pay karşılığında dağıtmış olması mümkündür. Hasan-i Basri ile Katâde (r.a) bu görüştedirler.
Fakat Hz. Ömer b. Abdülaziz bu haktan yararlanmak istememiş, kendi içtihadıyla buna hakkı olmadığı kanaatine varmış ve onu Hz. Peygamber devrindeki haline iade etmiştir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber bu topraklardan sadece ailesinin bir senelik zaruri ihtiyaçlarım alır. Kalanını müslüman-ların genel hizmetlerine sarf ederdi.[168]

2973... Ebû Tufeyl'den demiştir ki:
Fatıma (r.a.) Ebû Bekir (r.a)'a vararak Peygamber (s.a)'den (kendine düşecek) mirasını istedi. Ebû Bekir (r.a) de (şöyle) cevap verdi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i "Şüphesiz ki: Aziz ve Celi) olan Allah bir Peygambere herhangi bir geçim kaynağı verdiği zaman o kaynak (Peygamberin vefatından) sonra yerine geçen kimsenin olur." derken işittim.[169]

Açıklama

Metinde geçen "tu'me" kelimesi sözlükte yiyecek anlamına gelirse de, burada Fey gibi düşmandan ele geçen mal anlamında kullanılmıştır. "Peygamberin yerine geçen" sözüyle de peygamberden sonra halife seçilen ve devlet başkanlığı makamına getirilen kimse kas-dedilmektedir. Bu hadis-i şerifle, halife seçilen bir kimsenin Hz. Peygamberin özel mülkü olan toprakları aynen Hz. Peygamberin sağlığmdaki gibi idare etmesi, Hz. Peygamber bu toprakların gelirini nereye sarf ediyor idiyse onun da aynı yerlere sarf etmesi gerektiği ve Hz. Peygamberin bu topraklardan faydalandığı kadar onun da faydalanabileceği ifade edilmektedir. Hafız Mün-zırî, bu hadisin senedinde bulunan el-Velid b. Cemil'in tenkid edildiğini söylemiştir. Ayrıca bu hadis-i şerif, fey gelirlerinin beşte dördünün Hz. Peygamberin vefatından sonra devlet başkanlarının hakkı olduğunu söyleyenlerin delilini teşkil etmektedir. Biz fıkıh ulemasının fey hakkındaki görüşlerini 2951-2953 numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[170]

2974... Ebû Hureyre'den demiştir ki: Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur: "Benim mirasçılarım (benim bırakacağım) bir dinarı bile bölüşemezler, hanımlarımın nafakasından ve halifemin masrafından başka ne bırakmışsam sadakadır.
Ebû Dâvud dedi ki: "mü'neti amili" (sözüyle) toprağı (mı) sürenler (in ücreti) denmek istenmiştir.[171]

Açıklama

Ulema bu hadisteki dinar kaydının başka mallara tenbih için getirildiğini söylemişlerdir. Bundan murad miras istemeyi yasaklamak değildir. Zira yasak, vukuu mümkün olan şeylere mahsustur. Peygamber (s.a)'e mirasçı olmak İse mümkün değildir. Şu halde hadisten murad, ihbardır. Yani hiçbir şeyi taksim edemezler, çünkü buna mirasçı olunmaz demektir .Cumhur ulemanın kavli budur.Basra âlimlerinden bazılarının*'Peygamber (s.a)'e kimsenin mirasçı olmaması, Allah Teala onun bütün malını sadaka yaptığı içindir." dedikleri rivayet olunursa da doğrusu Cumhurun kavlidir. Rasûlullah (s.a.)'in kadınlarının nafakaları miras değildir. Onlar, iddet bekleyen kadınlar hükmündedirler. Nafakaları bundan dolayı verilmiştir.
Hattâbî diyor ki: "İbn Uyeyne'den bana anlatıldığına göre, şöyle dermiş: Rasûlullah (s.a.)'in zevceleri iddet bekleyen kadınlar hükmündedir. Çünkü onlara evlenmek ebediyyen caiz değildir. Bu sebeple onlara nafaka verilmiş, oturdukları evleri kendilerine terk edilmiştir.
Hadisteki amilden murad bazılarına göre mütevellidir. Bir takımları, "Halife olsun, onun memurları olsun, müslumanlar namına çalışan her vazifeli buna dahildir/' demişlerdir.[172]
Metin sonuna ilave ettiği kısımdan merhum musannif Ebû Davud'unda Amil kelimesinin burada Hz. Peygamberin arazisinin idaresini üstlenen kimseler anlamında kullanıldığı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.[173]

2975... Ebû Buhterî'den demiştir ki:
Adamın birinden bir hadis işitmiştim de çok hoşuma gitmişti. Bunun üzerine (ona) "Bu hadisi bana bir yazıver" demiştim. O da bu hadisi (bana) açıkça yazılmış bir halde getir (ip ver)di. (Hadis şöyleydi, bir gün) "Abbas'la Ali (r.a) Hz. Ömer'in yanına girdiler. (Ömer'in yanında Talha ile Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd vardı. Abbas ile Ali ise (biribirlerinden) davacı idiler. Derken Ömer (r.a) Talha ile Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd'a: "Siz Rasûlullah (s.a.)'in "Ailesinin yiyeceği ve içeceği dışında Peygamberin bütün malı sadakadır. Bizim malımıza mirasçı olunamaz." dediğini biliyor musunuz? dedi. (Onlar da): "Evet" (biliyoruz) dediler. (Sonra Hz. Ömer sözlerine devam ederek: "Rasûlullah (s.a) malını ailesine harcardı. Kalanı da sadaka olarak dağıtırdı. Sonra Rasûlullah (s.a) vefat etti. Bunun üzerine halifeliği iki sene Ebû Bekir (r.a) yürüttü, Rasûlullah (s.a)'in yaptığını (aynen) o da yapıyordu.." dedi. Sonra (Ebû Buhterî, 2963 numaralı) Malik b. Evs. hadisinden bir kısmım daha zikretti.[174]

Açıklama

2963-2965 numaralı hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere, Hz.Peygamber, ailesinin bir senelik İhtiyacını fey gelirlerinden ayırır,; bundan artanı da fakirlere tasadduk ederdi. Bu durum, Rasûlullah (s.a)'ın vefat ettiği sırada borcuna karşılık zırhının rehin olduğunu İfade eden Hz. Aişe hadisi[175]ne aykırı değildir. Çünkü bir senelik ihtiyacını fey gelirlerinden almakla beraber, sene içerisinde elinde bulunan mallan fakirlere dağıtırdı. Nihayet elinde hiç para kalmayınca borçlamrdı. İşte zırhını da bu şekilde yaptığı borçlanmasına karşılık rehin olarak vermişti.[176]

2976... Hz. Aişe'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) vefat edince, hanımları Hz. Osman'ı Ebû Bekir Sıddık'e göndererek O'ndan, Peygamber (s.a)'ın malının sekizde birini (kendilerine) isteyivermesini kararlaştırmışlar. Bunun üzerine Hz. Aişe onlara Rasûlullah (s.a) "Bizim malımıza varis olunmaz. Bizim bıraktığımız sadakadır-" buyurmadı mı?- demiş.[177]

Açıklama

Burada "Hz. Peygamberin hanımlarının, Hz. Ebû Bekir'den, Hz. Peygamberin malının sekizde birini istemeye karar verdikleri" ifade edilirken, Müslimin Sahihinde, "Hz. Ebû Bekir'den Hz. Peygamberin mirasım" istediklerinden bahsedilmektedir. Bu iki rivayet arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü Hz. Peygamberin hanımlarının Hz. Ebû Bekir'den istedikleri, Hz. Peygamberin malının sekizde birinden maksat, onun mirasıdır. Çünkü kadınların, kocalarının mirasından kendilerine düşen pay, malın sekizde biridir. Eğer kocalarının çocuğu yoksa o zaman bu pay dörtte birdir.'
Daha önce de açıkladığımız gibi, Peygamberlerin mallarının mirasçılarına kalmayıp sadaka olmasının hikmetini, ulema şöyle açıklamıştır: Eğer peygamberlerin malları mirasçılara kalsaydı, bu mirasçılar arasında peygamberlerin bir an önce vefat etmesini arzu edenler çıkabilirdi. Bu da onların helakine sebep olurdu. Ayrıca Peygamberlerin mallarının miras yoluyla yakınlarına intikal ettiğini görenler, peygamberlerin yakınlarını zengin etmek için çalıştıkları vehmine kapılarak peygamberlerden ve onların getirdiği dinlerden nefret ederlerdi. Bu da yine onların felaketine sebep olurdu. Her ne kadar Kur*ân-ı Kerîm'de "Süleyman Davud'a mirasçı oldu.'[178] buyrulmuşsa da, Kur*ân-ı Kerîm'de bahsedilen mirasdan muradmal değil, Peygamberlik, ilim ve hikmettir.[179]

2977... (İbn Şihab'ın yine Urve kanalıyla Aişe'den rivayet ettiğine göre Hz. Aişe şöyle demiştir.) Ben (Hz. Peygamberin malından miras isteyen hanımlarına): "Siz Aliah'dan korkmaz mısınız? Siz Rasûlullah (s.a)'i "Bizim malımıza mirasçı olunmaz. Bizim bıraktığımız sadakadır. Ancak şu mal Muhammed'in ailesinin ihtiyaçları için ve misafirlerinin ağırlanması) içindir. Ben ölünce (ailemin ihtiyaçlarına tahsis ettiklerimin dışında kalan) malım benden sonra halifeliği üstlenecek olan kimseye aittir." derken işitmediniz mi dedim.[180]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 2969 ve 2973 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde bulunduğundan burada tekrara lüzum görmedik.[181]

19-20. Humus (Beştebir) Payın Ve (Hz. Peygamberin) Yakınlarının Hissesinin Sarf Edilecekleri Yerler

2978... Cübeyr b. Mutim(in) haber verdi(ğine göre) kendisi, Osman b. Affan (r.a) ile birlikte (Hz. Peygamberin) humustan (ayırdığı bir payı) Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullan arasında paylaştırdığını konuşarak Rasûlullah'ın huzuruna varmışlar. (Cubeyr b. Mutim sözlerine şöyle devam etmiştir) "Ben: Ey Allah'ın Rasûlü (sen humusun bir kısmını) kardeşlerimiz Muttalib oğullarına dağıttın da bize (ondan) hiçbir şey vermedin. Oysa bizim sana olan yakınlığımızla onların yakınlığı aynıdır" dedim. Peygamber (s.a) de: "Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullan aynı şey (gibi) dir" buyurdu. Cübeyr (rivayetine devamla şöyle) dedi: (Hz. Peygamber) bu humustan Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verdiği gibi, Abdüşems ve Nevfel oğullarına vermedi. (Zührî) dedi ki: Ebû Bekir humusu aynen Rasûlullah (s.a) gibi bölüştürürdü, fakat Rasûlullah (s.a)'in (kendi) yakınlarına vermiş olduğu hisseyi, onlara vermezdi. Ömer b. el-Hattab, humustan onlara hisse verirdi. Hz. Ömer'den sonra Osman da (onlara humustan pay verirdi.)[182]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Osman, Abdüşems oğullarmdandır. Cübeyr b. Mutim ise Nevfel oğullarmdandır. Abdüşems ile Nevfel, Haşim ve Muttalib de Peygamberimizin dördüncü dedesi Abdi Menafin oğullarıdır. Peygamberimiz, Haşim'in torunlarındandır. Bu hadisin ravisi Cübeyr b. Mutim ise, Nevfel'in torunlarındandır. Nitekim bu hadis-i şerif bir başka yoldan da "Biz (Hz. Peygambere) -Ey Allah'ın Rasûlü senin neslin olan Haşim oğullarının faziletini inkâr etmiyoruz. (Binaenaleyh humustan onlara bir hisse vermenin hikmetini anlıyoruz). Ancak Muttalib oğullarına humustan bir hisse veripte bize vermemenin sebebi nedir? -diye sorduk" anlamına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine uyarak Hayber ganimetlerinin beşte birinde kendi yakınları olan Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullarına hisse verdiği halde onlar derecesinde yakınları olan Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarına vermeyince, Abdüşems oğullarından Hz. Osman (r.a) ile Nevfel oğullarından Cübeyr b. Mutin bu durumu aralarında müzakere ederek

Hz. Peygamberin huzuruna varmışlar ve "Ey Allah'ın Rasûlü, bu ganimetlerden Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine uyarak yakınların olan Muttalib oğullarıyla, Haşim oğullarına bir pay verdiğini biliyoruz. Oysa bizim neslimiz olan Abdüşems oğullan ile Nevfel oğulları da sana aynen Muttalib oğulları ile Haşim oğulları kadar yakındır. Hal böyleyken bizim neslimize de bir pay vermeyişinin sebebi nedir?" diye sormuşlar. Rasûl-ü Zişan Efendimiz de onlara kısaca "Haşim oğullarıyla Muttalib oğulları aynı şey (gibi)dir" buyurmak suretiyle, bu tutumunun hikmetini açıklamış oldu. Hz. Peygamber, bu kısa açıklamasıyla, Muttalib oğullarıyla, Haşim oğullarının, gerek cahiliy-yet devrinde ve gerekse İslamiyet devrinde biribirlerinden hiç ayrılmadıklarını ve her zaman İslamiyetin hizmetinde bulunduklarını, Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarının Kureyş kafirlerinin Haşim oğullarına karşı kendileriyle hiçbir alışveriş yapmamak üzere aldıkları boykot kararma katılarak kafirler, safında yer aldıklarını çok veciz bir şekilde dile getirmiş ve Muttalib oğullarıyla Haşim oğullarını Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarına tercih etmesindeki hikmeti çok güzel bir şekilde açıklamıştır.
İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre ganimetlerden ayrılan humusun beşte biri Hz. Peygamberin yakın akrabalarından olan Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verilir. Bu hususta fakirle zengin eşittir. Sözü geçen hisse aralarında "mislü hazz-ıl-ünseyeyni" esasına göre ikili bir taksim edilir. İmâm Mâlik'e göre, bu taksim, devlet başkanının reyine kalmıştır. Dilerse Haşim oğullarıyla Muttalip oğullarının tümü arasında bölüştürür, dilerse bazısına verir bazısına vermez. Dilerse bu iki kabiliye vermez de başkalarına verir.
Hanefîlere göre, bu hisse sadece Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verilir. Ancak onların fakirleri ile yetimleri, yolda kalmış olanları, fakir, yetim ve yolcu olmayanlarına takdim edilir.[183] Yani biz Hanefîlere göre, Haşim oğullarının zenginleri bu mallardan bir pay alamazlar.[184] Bilindiği gibi Muttalip oğullarının durumu da böyledir. Hz. Ebû Bekir'in kendi devrinde bu hisseyi Haşim oğullarıyla Muttalip oğullarına vermeyip başkalarına vermesi, bu iki kabilenin oldukça zengin durumda olup, başkalarının daha muhtaç olmayışlarındandır.[185]

2979... Said b. El-Müseyyeb'den demiştir ki: Cübeyr b. Mutim (şöyle) demiştir: Rasûlullah (s.a) (ganimet mallarının) beşte bir(in)den Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullarına hisse ayırdığı gibi OAbdişems oğullarıyla Nevfel oğullarına ayırmadı. (Zührî) dedi ki, Ebû Bekir (ganimet mallarından ayrılan) beşte bir hisseyi (hak sahipleri arasında) aynen Rasûlullah (s.a)'ın taksimi gibi taksim ederdi. Fakat (bu hisse'-den) Rasûlullah'ın verdiği gibi onun yakınlarına (bir pay) vermezdi. Ömer de onlara (bir hisse) verirdi. Ondan sonra (halife) olan (Hz. Osman) da, O humustan (onlara bir pay) verirdi.[186]

Açıklama

Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti, ganimetten ayrılan mallanndan Hz.Peygamberin yakınlarının da hakkı bulunduğuna açıkça delalet etmektedir. Ulemanın bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.
1. İmâm Şafiî'ye göre bu beşte bir hisseyi Hz. Peygamber, **a-** Yakınları, **b-** Öksüzler, **c-** Yoksullar, **d-** Yolda kalmışlar arasında bölüştürürdü.Hz. Peygamberin vefatından sonra da yine onun yakınlarına hisse verilir. Hz. Peygamberin hissesi de onun yerine geçen halifeye verilir.
2. Malikiler de bu görüştedirler.
3. Rey sahiplerine göre, Hz. Peygamber vefatıyla bu mallardan hem kendi hissesi hem de akrabalarının hissesi düşmüştür. Bu bakımdan humus yoksullarla, öksüzler ve yolda kalmışlar arasında paylaştırılır. Hz. Peygamberin akrabasından olan yoksullarla öksüzler ve yolda kalmış olanlar da aynen diğer yoksullar, öksüzler ve yolda kalmışlar gibi bu haktan yararlanırlar.
Bu üç sınıftan yalnız bir sınıfa vermek te caizdir.[187]
na hisse verdiği halde, Nevfel oğullarıyla Abdüşems oğullarına vermemesinin sebebi, ulema arasında farklı şekillerde açıklanmıştır. Şâfîîlerden bazılarına göre, Hz. Peygamberin akrabalarına hisse verilmesinin sebebi ikidir. Birincisi, Hz. Peygambere yakınlıkları, ikincisi de, Hz. Peygambere ve İslamiyete hizmetleridir.
İşte Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarında bu şartların ikisi de bulunduğu için, Hz. Peygamber onlara hisse vermiştir. Nevfel oğullarıyla Abdüşems oğullarında, birinci şart varsa da ikinci şart olmadığı için onlara hisse vermemiştir. Şevkâni'nin açıklamasına göre, aslında akrabalık kelimesi geniş kapsamlı bir kelimedir. Hz. Peygamberin sünneti onu tahsis etmiştir.
Bir önceki hadisin şerhinde geçen açıklamalar da bu hadise açıklık getirdiğinden, bu hadisle ilgili açıklamamızı burada kesiyoruz.[188]

2980... Said b. el-Müseyyeb'den demiştir ki: Cübeyr b. Mutım O'na (şöyle) demiştir: Hayber günü olunca Rasûlullah (s.a) (kendi) yakınlarının humustaki) hissesini Haşim oğullarıyla Nevfel oğullarına verdi. (Hz. Cübeyr sözlerine devam ederek şöyle dedi.) Ben de Osman b. Affan'la beraber yola koyuldum nihayet Peygamber (s.a)'e vardık ve "Ey Allah'ın Rasûlü, bunlar Haşim oğullarıdır. Allah'ın seni onların içerisine yerleştirmiş olması sebebiyle onların (bize nisbetle olan) üstünlüklerini inkâr etmiyoruz, (fakat) kardeşlerimiz Muttalib oğullarının durumu nedir de bizi bıraktığın halde onlara (hisse) verdin. Oysa (onlarla) bizim (sana olan) yakınlığımız birdir?" dedik. Rasûlullah (s.a) de: "Muttalib oğullarıyla biz cahiliyye (döneminde de) İslâmiyet döneminde de (hiç) ayrılmadık. Biz ve onlar bir şey (gibiy)iz." buyurdu ve parmaklarını biribirine geçirdi.[189]

Açıklama

2968 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Peygamber Efendimizin dördüncü dedesi Abdümenaftır.

Abdümenafın Haşim, Muttalib, Nevfel ve Abdüşems isminde dört oğlu vardır.
Hz. Peygamber, Haşim neslinden hadisin ravisi Cübeyr Nevfel'in Hz.Osman b. Affan ise Abdüşems'in neslindendir. Bir başka ifade ile Hz. Osman ile Hz. Cübeyr Abdümenafta Muttalib ve Haşim oğullarıyla btrleşmektedir-ler.'Bu sebeple de mensup oldukları Nevfel oğullarıyla, Abdüşems oğullarına da humus hissesinden bir pay verilmesini istemişlerdir. Fakat Rasûlü zişan Efendimiz, "Muttalib oğullarıyla biz Haşim oğulları gerek cahiliyye ve gerekse İslamiyet döneminde birbirimizden hiç ayrılmadık." buyurarak cahi-liyyet döneminde, Nevfel ve Abdüşems oğullarının zaman zaman Kureyş ka-firleriyle birleşerek müslümanlara cephe aldıklarını ve Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarının İslamiyete hizmetlerinin onlardan daha fazla olduğunu, bu yüzden de Haşim oğullarıyla, Abdülmuttalib oğullarını, Nevfel ve Abdüşems oğullarına tercih ettiğini çok veciz şekilde açıklamıştır.
Bu sözü söylerken ellerini kenetleyip parmaklarını birbirine geçirmekle, yine Muttalib oğullarıyla Haşim oğullarının birlik ve beraberlik içinde kenetlenmiş olduğuna işaret etmek istemiştir.[190]

2981... es-Süddi'den (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan (lar) hakkında "Onlar Abdülmuttalib oğullarıdır." dedi(ği rivayet olunmuştur.)[191]

Açıklama

"Bilin ki: ganimet (olarak) ele geçirdiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Rasûlü ne ve (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan(lar)a, yetimlere, yoksullara ve yoku(lar)a aittir..."[192] âyetinde geçen "...
Allah'ın Rasûlü ile akrabalığı bulunanlar..." sözüyle kimlerin kasdedildiği ulema arasında ihtilaflıdır.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Süddi'nin Allah'ın Rasûlü ile akrabalığı bulunanlar (in) Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in oğullarından ibaret olduğu görüşünü taşıdığı ifade edilmektedir.
Cumhur ulemaya göre, Hz. Peygamberin akrabaları Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarıdır.[193]
Bir görüşe göre yalnız Haşim oğullarıdır. Başka bir görüşe göre de Hz. Peygambere akraba olan tüm Kureyş kabilesidir.[194]

2982... Yezid b. Hûrmûz (şöyle) demiştir: Necdet-ûl Harûrî İbn Zübeyr'in (Haccac-ı zalimle olan) savaşı sırasında Hacca gitmişti de İbn Abbâs'a (birini) göndererek (Hz. Peygamberin) yakınlann(ın) payını sordu ve (şimdi) bu payın kime ait olduğu görü-, sinidesin? dedi.
İbn Abbas (r.a) da: (Ben bu payın yine) Rasûlullah (s.a)'ın (sağlığında) bu hisseyi kendilerine verdiği yakınlarına ait (olduğu inancındayım) Nitekim Hz. Ömer'de bu hisse'den (Hz. Peygamberin yakını olarak) bize (bir pay) vermişti. (Fakat) biz (Hz. Ömer'im verdiği) bu payı hakkımızdan az bulduğumuz için kendisine geri verdik ve almaktan kaçındık.[195]

Açıklama

Abdullahb. Zübeyr b. Avvam'ın-(622-692 - l-73H.)sahabı babası cennetle müjdelenenlerdenaır. Anası Ebu Bekir in kızı Esma'dır. Medine'de muhacirlerden ilk doğan çocuktur. Hz. Peygamber O'na Abdullah adını verdi. İyi yetişti. Ashâb içinde hadis ve fıkıhta alim olanlardan biridir. Hz. Osman tarafından kurulan Kur'an istinsah (yazıp çoğaltma) heyetinde bulundu. İlmi kudreti yanında son derece cesur bir zattı....
Hz. Osman'ı müdafaa edenlerdendi. Cemel vakasında babası Zübeyr'in yanındaydı. Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid, halife olunca Mekke'ye geçti. Hz. Hüseyin'in Kerbela faciasında şehit edilmesinden sonra işe hız verdi. Ye-zid'in tayin ettiği adamları hicazdan kovdu kendi namına hilafet ilan etti. Bu duruma kızan Yezid, üzerine Müslüm b. Ukbe kumandasında büyük bir ordu gönderdi. Harra mevkiinde iki taraf çatıştı. Medine Halkından ye As-habdan binlerce adam öldürüldü. Ordu Mekkeye doğru yürüdü. Bu savaşlar sürüp gitti. 64 yılında Mekkede Abdullah muhasara edildi. Bu sırada Yezid öldü. '64 gün süre muhasara esnasında Kabe harap olmuş atılan taşlar bazı yerleri kırmıştı. Abdullah Kâbeyi tamir etti. Hicaz, Yemen, Mısır, Irak, İran ve Horasan halkı Abdullah'a biat ederek onu halife tamdılar. Dokuz yıl Mekke'de halifelik yaptı. Mısır'ın bir kısmıyla Suriye Emeviler'in elinde kalmıştı Mervân b. Abdülmelik hilafet makamına geçince; önce Irak'a asker göndererek orada İbn Zübeyr'in kardeşini ortadan kaldırdı. Sonra her tarafa dehşet saçan Haccacı Mekke'ye gönderdi. Haccac hicretin yetmiş ikinci (72) yılında Mekke'yi kuşattı. Mancınıkla şehri ve Ka'beyi taşa tuttu. Muhasara 6,5 ay sürdü. Abdullah'ın etrafındakiler dağılmaya başladılar. Fakat o devam azmindeydi atılan bir taşla alnından yaralandı. Haccac'ın askerleri ..üzerine atılıp kendisini şehit ettiler.[196]
Metinde geçen Hz. İbn-Zübeyr olayından maksat hicretin yetmiş ikinci yılında şehit olmasıyla neticelenen Haccac-ı zalimle yaptığı savaştır.
Hz. Abbas'ın ganimetlerden ayrılan beşte bir hissesinin bir kısmının yine Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi Hz. Peygamberin yakınlarına verilmesi görüşünde olmasına karşılık, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bu payı onlara vermemesinin sebebi, Hz. Abbas'ın bu payın Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna inanırken, Hz. Ömer'in bu payın onların değişmez hakkı olmadığı, fakat bu payın onlara da verebileceği görüşünde olmasıdır.
Hz. Ömer, bu payın da zekat gibi verilmesi caiz olan sınıflardan en fazla muhtaç durumunda olanına verilebileceğine inandığı için, kendi .devrinde ondan Hz. Peygamberin yakınlarına az bir hisse vermiş, kalanını da onlardan daha muhtaç durumda olanlara vermiştir.
Hz. İbn Abbas' (r.a) ise, ganimetlerden ayrılan beşte bir hissenin beşte birinin, mutlaka Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna inandığı için Hz. Ömer'in bu paydan gönderdiği bir miktar payı humusun beşte birinden eksik olduğu gerekçesiyle

kabul etmemiştir.
Görülüyor ki, bu iki büyük sahabi arasındaki ihtilaf, sadece aralarındaki ictihâd farkından doğmaktadır. Hanefi ulemasjnın bu mevzudaki görüşünü 2979 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lu-züm görmedik.[197]

2983... Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan demiştir ki: Ben Hz.
Ali (r.a)'i (şöyle) derken işittim. "Rasûlullah (s.a) humusun beşte birini (hak sahiplerine dağıtmak üzere) beni görevlendirmişti. Bende onu Rasûlullah (s.a)'le Hz. Ebû Bekir ve Ömer devrinde (verilmesi gereken) yerlerine verdim. (Bir gün) bana (Hz. Ömer tarafından) bir mal getirildi. (Hz. Ömer) beni çağırdı ve:
"Onu (Hz. Peygamberin yakını olarak) Sen al" (Ve yine eskiden olduğu gibi dağıtılması gereken, yerlere dağıt) dedi. (Bende):
"Ben (onun idaresini üzerime almak) istemiyorum." dedim. O'da (onun idarisini)
"Sen al çünkü siz (Peygamberin yakınları olarak) Gna daha çok müstehaksınız" dedi. Bende:
"Bizim ona ihtiyacımız yoktur." dedim. Bunun üzerine (götürdü) onu hazineye koydu.[198]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Ali'nin de Hz. Ömer gibi humus'un beşte birinin Hz. Peygamberin yakınlarının değişmeyen hakkı olmadığı, ancak bu payın kendilerine verilmei caiz olan sınıflardan biri olmaları itibariyle onlara da verilebileceği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.
Bu mevzuda merhum Muhammed Hamdı Efendi meşhur ve kıymetli tefsirinde şöyle diyor: "...Binaenaleyh onun reyinden ayrılmadıklarını söyleyen ehl-i beytinin dahi onun mekruh gördüğünü, mekruh görmeleri ve önceki görüşünden dönüşü kabul etmeleri ve Hz. Ali'yi kendi vicdan ve itikadın-ca haklı bildiği hak sahiplerini haklarından men edip bir korku ile takıyye perdesine bürünmüş bir mukreh mevkiinde farzetmekten çekinmeleri iktiza eder."[199]
Ancak bu Hadis-i şerifte Hz. Ebû Bekir devrinde de humusun beşte birinden Hz. Peygamberin yakınlarına beşte bir hisse verildiği ifade edilmektedir. Oysa 2979 numaralı hadis-i şerifte Hz. Ebû Bekir'in de bu hisseyi Hz. Peygamberin yakınlarına vermediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan mev-zumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif 2979 numaralı hadis-i şerife aykırıdır.
Hanefi ulemasından İbn Humman'ın da işaret ettiği gibi Hafız Münzirî 2979 numaralı hadisin sahih olduğunu mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifinse sahih olmadığını söylemiş ve 2979 numaralı hadisi mevzumuzu teşkil eden hadise tercih etmiştir.
Bezlul-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Ömer Hz. Ali'ye "bunun idaresini al çünkü siz (peygamberlerin yakını olarak) buna (başkalarından) daha müstehaksınız" demekle aslında "muhtaç olduğunuz takdirde siz bunu almaya diğer muhtaçlardan daha müstehaksınız." demek istemiştir. Eğer Hz. Peygamberin yakınları hem zengin hallerinde hem de fakir hallerinde mutlak surette onu almaya başkalarından daha.layık olsalardı. Hz. Ali, Hz. Ömer'in bu malları almaları için yapmış olduğu teklifi hem kendi adına hem de kavmi adına reddedemezdi.[200]

2984... Abdurrahman'dan demiştir ki: Ali (r.a)'ı (şöyle) derken işittim.
"Ben, Abbas, Fatıma ve Zeyd b. Hariseyle Hz. Peygamber (s.a.)'in yanında biraraya gelmiştik. (Hz. Peygambere hitaben) "Ey Allah'ın Rasûlü, Aziz ve Celil olan Allah'ın kitabında (ganimet mallarından ayrılıp dağıtılmasını emrettiği) humustan (bize düşecek olan) hakkımızı (pay sahiplerine dağıtma görevini) bana versende (ileride) senden sonra her hangi bir kimsenin bu mevzuda benimle anlaşmazlığa düşmemesi için senin sağlığında bu geliri (hak sahiplerine) ben da-ğıtsam (çok isabetli olur, uygun buluyorsan bunu) yap" dedim. (Ra-sülü Ekrem Efendimiz de) bunu,yaptı. Ve (humus gelirlerindeki Hz. Peygamberin yakınlarına ait) bu hakkı, Rasûlullah (s.a)'in sağlığında (hak sahiplerine) ben dağıttım. Sonra Hz. Ebû Bekir de bu görevi bana verdi. Nihayet Hz. Ömer'in (halifelik) yıllarının son yılına kadar (bu görevi yürüttüm fakat Hz. Ömer'in halifeliğinin son yılında bu görevi bıraktım) Çünkü (o sene) O'na (ganimetlerden) bir çok mal geldi. O'da bizim hakkımızı ayırdı. Sonra bana (bir haber) gönder(erek varıp onu hak sahiplerine bölüştürmemi iste)di. Ben de "Bizim bu sene ona ihtiyacımız yoktur, (fakat Hz. Peygamberin yakınları olan bizlerin dışındaki) müslümanların ona ihtiyacı vardır. Sen bunu onlara ver!" cevabını verdim. O da (bizim hissemize düşecek olan) bu malı fakir müslümanlara verdi. Hz. Ömer'den sonra kimse bana bunu teklif etmedi. Hz. Ömer'in yanından çıktıktan sonra Hz. Abbas'la karşı-laş(mış)tımda (Bana) "Ey Ali. Bu gün sen bizi (büyük bir) gelirden mahrum ettin, bir daha bu mal ebediyyen bize verilmez. " de(miş)di. (Gerçekten Abbas) çok zeki bir adamdı.[201]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[202]

2985... Abdûlmuttalib b. Rabia b. El-Haris b. Abdûlmuttalib(in) haber verdi(ğine göre), Rabia b. El-Haris ile Abbas . Abdil Muttalib, Abdulmuttalib b. Rabia ile Fazl b. Abbas'a -siz Rasûlullah (s.a)'e varınız ve kendisine "Ey Allah'ın Rasûlü gördüğün gibi biz (evlenecek) bir yaşa geldik. Ve.evlenmek istiyoruz. Ey Allah'ın Rasûlü, sen insanların Allah'a en bağlı olanı akrabalık haklarına en çok riayet edenisin. Anne ve babalarımızda ise bizim için mehir olarak verebilecekleri bir şey yoktur. Binaenaleyh bizi zekatları toplamak üzere memur tayin ette, zekat memurlarının sana verdikleri gelirleri bizde verelim ve (buna karşılık) sadakalar(ı toplamanın üçretin)den (ve sadakaların dışında elde edeceğimiz hasılattan) biz de yararlanalım." demişler. (Abdulmuttalib b. Rabia, sözlerine devam ederek) dedi ki: Biz (babalarınızla) bu şekilde (konuşur) iken Ali b. Ebû

Talib geliverdi. Bize - Hayır vallahi Rasûlullah (s.a) sizden hiç bir kimse zçkat memuru olarak tayin edilemez" buyurmuştu - dedi. Bunun üzerine (babam) Rabia Hz. Ali'ye
"Bu da senin kıskançlığındandır. Sen Rasûlullah (s.a)'ın damatlığını elde ettin de biz bunu senden kıskanmadık" (sen ise bize kıskançlık yapıyorsun) dedi. Ali üzerine cübbesini alıp onun üzerine yattı ve:
"Ben Hasan'ın babasıyım (kavmi içerisinde) tecrübeli bir kimseyim" Allah'a yemin olsun ki, çocuklarınız, kendilerini Peygamber (s.a)'e sormak üzere görderecekğiniz meselenin cevabını getirmedikçe (burada yatmaya) devam edeceğim, dedi. Abdulmuttalib (sözlerine devam ederek şöyle) dedi. "Bunun üzerine ben (bu meseleyi Hz. Peygambere sormak üzere) FazPla beraber yola koyuldum. (Hz. Peygambere tam) öğle namazında tesadüf ettik. Namaz başlamıştı. Namazı cemaatla kıldık. Sonra FazPla beraber Peygamber (s.a)'ın odasının kapısına koştum. Kendisi o gün Zeyneb bint Çahş'ın yanında (kalıyor) idi. Kapıda beklemeye başladık. Nihayet Rasûlullah (s.a) geldi. Benim ve Fazl'ın kulağından tuttu ve:
(ağzınızda) "sakladığınızı çıkarın" (bakalım) dedi ve (içeri) girdi. Fazl'la benim de içeri girmemize izin verdi. Bir süre(Fazl'la ben) sözü (almayı) birbirimizden bekleştik. Sonra Hz. Peygamberle ben konuştum >ahutta Fazl konuştu. (Ravi İbn Şihâb-Ez-Zühri dedi ki, bu hadisi bana nakleden) Abdullah bunda tereddüt etti. -(yani söze hangisinin başladığını kesin olarak hatirlayamadı. Abdulmuttalib sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Fazl) babalarımızın bize (sormamızı) emrettikleri meseleyi Hz. Peygambere anlattı. Rasûlullah (s.a)'de gözünü tavana dikerek bir süre sustu. (Bu sükût) bize öyle uzun geldi ki biz hiç bir cevap vermeyecek zannettik. Nihayet bize perde arkasından eliyle işaret eden Zeyneb (validemiz)i gördük. (Bu işaretiyle bize) acele etmeyiniz (demek) istiyordu. Ve Rasûlullah (s.a)'m bizim işimizle meşgul olduğunu (anlatmak) istiyordu. Sonra Rasûlullah (s.a) başını indirdi ve bize
"Bu zekât insanların"(malının) kiridir. Muhammed'e ve onun ailesine zekat almak helâl değildir. Bana Nevfel b. el-Haris'i çağırınız' dedi. Nevfel b. El-Haris çağrıldı ve (O'na dönerek)
"Ey Nevfel Abdulmuttalib'i (kızınla) evlendir" dedi. Bunun üzerine Nevfel beni (kızıyla) evlendirdi, sonra Peygamber (s.a.):
"Bana Mahmıyye b. Cûz'ü çağırın" dedi. Mahmıyye Zübeyd oğullarından bir adamdı. Ve Rasûlullah (s.a) onu humusları toplamak üzere tahsildar tayin etmişti. Rasûlullah (s.a) Mahmıyye'ye
"Fazl'ı (kızınla) evlendir." buyurdu. Mahmıyye'de FazTı (kızıyla) evlendirdi. Sonra Rasûlullah (s.a) (Mahmıyye'ye)
"Kalk humus (gelirin)den şu iki gence şu kadar mehir (masrafı) ver" dedi. (Ravi İbn Şihab) dedi ki, "Abdullah b. Haris bana mehrin mikdarım söylemedi.[203]

Açıklama

("Ührica mâ tüsarrirani) cümlesi türkçemizdeki "sen şu dilinin altındaki baklayı çıkar anlamında kullanılan, söz içinizde gizlediğinizi meydana çıkarın" manâsına gelen bir tabirdir. Hz. Peygamber Efendimiz şu sözüyle "maksadınızı açıkça söyleyiniz" demek istemiştir.
Karnı: Tecrübeli, gün görmüş, ileri görüşlü kimse manâlarına gelir.
Havr: Cevab demektir.
Ebûl-Kasım el-Taberani'ye göre, bu hadiste anlatılan olayı yaşayan Abdulmutfalib'in ismi Abdulmuttalib değil Muttalibdir.
O'nun babası Rabia b. el-Haris ise, Peygamber Efendimizin amcasının oğludur.
Nevfel b. Haris'de yine Peygamber Efendimizin amcasının oğludur.
Bilindiği gibi Hz. Nevfel, Bedir savaşında kâfirler safında bulunuyordu. Savaşın sonunda müslümanlara esir düştü. Fakat amcası Hz. Abbas onu fidye vererek kurtardı. Sonra Müslümanlığı kabul edip Mekke'nin fethinde, Humeyn'de ve Taif sefeFİnde büyük kahramanlıklar göstererek Allah'ın dinine hizmet etti.
Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in evlenme çağına geldikleri halde fakirlikten evlenemedikleri için kendisinden zekat memurluğu isteyen Hz. Fazl ile Hz. Muttalib'e "Muhammed'e ve Muhammedin aile fertlerine zekat almak caiz değildir. Çünkü zekat halkın mallarının kiridir." gerekçesiyle red cevabı verdiği ifade edilmektedir.
Aslında Hz. Peygamber onların bu isteklerini reddederken "onların mallarından bir miktar sadaka al ki, onunla onları temizleyesin..."[204] mealindeki âyet-i kerimeye dayanmıştır.
Görülüyor ki Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in ailesi diye vasıflandırdığı Haşim oğullan ile Muttalib oğullarına zekat almayı yasakladığı gibi, onların ücret karşılığında zekat memurluğu yapmalarını da yasaklamıştır.
Bu mevzû'da İmam Nevevî şöyle diyor: "... ulemamızdan bazıları Haşim oğulları ile Muttalib oğullarının zekat memurluğu yaparak ücret almalarının caiz olduğunu, çünkü bunun icareden başka birşey olmadığını söyle-mişlerse de bu görüş, doğru değildir, batıldır."
Hz. Peygamber kendisine müracaat eden gençlere verilmek üzere, humus gelirlerinin bir miktarının ayrılması için Hz. Mahmiyye'ye emir buyurması, ganimetlerin beşte birinin bir kısmının Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu gençler Hz. Peygamberin yakınlarından idiler.
Esasen bu hadisin bab başlığıyla ilgisini sağlayan kısmı da burasıdır.[205]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamberin ve yakınları olan Haşim oğulla-rıyla Muttalib oğullarının zekat almaları ya da ücret karşılığında zekât tahsildarlığı yapmaları haramdır.
2. Amca kızıyla evlenmek caizdir.
3. Evlenirken erkeğin kıza bir mikdar mehir vermesi meşru kılınmıştır.[206]

2986... Ali b. EbîTalib (şöyle) demiştir: Benim Bedir günü alınan ganimetlerden payıma düşen yaşlı bir devem vardı. O gün Rasû-lullah (s.a) ganimetin beşte birinden yaşlı bir deve (daha) vermişti. Ben Rasûlullah (s.a)'in kızı Fatıma ile evlenmek istediğim zaman Kaynu-ka oğullarından kuyumcu bir adamdan benimle geleceğine dair söz almıştım. Boya otu getirecektik. Bu otu kuyumculara satarak düğün ziyafetimde ondan yararlanmak istiyorum. Develerim için semer, çuval ve iplerden oluşan eşyayı toplarken, develerim ensardan bir adamın evinin yanına çökmüşlerdi. Ben toplayacağımı toplayınca (develerime doğru) yönelmiştim. Bir de ne göreyim, onların hörgüçleri kesilmiş, böğürleri delinmiş, ciğerlerinden bir kısmı alınmış. Bu manzarayı görünce gözyaşlarıma sahip olamadım. Ve "Bunu kim yaptı" diye feryat ettim, (orada bulunanlar) "Her halde bunu yapan Hamza b. Ab-dülmuttalib'dir. Kendisi (şimdi) şu evde ensardan bazı içkiciler arasında bulunmaktadır. Ona ve arkadaşlarına bir cariye şarkı söyledi şarkısında -Ey Hamza! semiz develere dikkat- diye (başlayan bir şarkı okudu). Bunun üzerine Hamza hemen kılıca sarıldı, develerin hörgüç-lerini kesti ve böğürlerini deldi, ciğerlerinin bir kısmını aldı." dediler. (Hz. AH sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Bunun üzerine ben de yola koyuldum. Nihayet Rasûlullah (s.a)'ın yanına girdim. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Rasûlullah (s.a) benim başıma geleni hemen anladı ve
"Sana ne oldu?" dedi; Ben de:
"Ey Allah'ın Rasûlü bugünkü gibisini hiç görmedim. Hamza benim iki deveme saldırarak hörgüçlerini kesmiş ve böğürlerini delmiş. İşte kendisi içkicilerle beraber şu evde bulunuyor." dedim.
Rasûlullah (s.a) kaftanını isteyip onü örtündü. Sonra (yola çıkıp) yürümeye başladı. Ben de Zeyd b. Harise ile birlikte kendisini takib ettim. Nihayet Hamza'nın bulunduğu eve geldi. (Girmek için) izin istedi. Kendisine derhal izin verildi, (içeriye girince) birde ne görelim, hem içkiciler (orada), Rasûlullah (s.a) yaptığı işten dolayı Hamza'yı azarlamaya başladı. Hamza da sarhoştu. Gözleri kızarmıştı. Hamza, Rasûlullah (s.a)e gözlerini.dikti sonra gözlerini kaldırdı (Hz. Peygamberin) delerine dikti. Sonra (daha da kaldırarak) yüzüne baktı. Sonra
"Siz benim babamın kölelerinden başka birşey değilsiniz" dedi.
Rasûluüah (s.a) onun sarhoş olduğunu (artık iyice) anlamıştı. Hemen gerisin geriye giderek dışap çıktı. Onunla beraber büzde çıktık.[207]

Açıklama

ahkıama Hadisin zahirine bakılırsa Hz. Ali'ye verilen yaşlı develer, Bedir'den ahnan ganimetlerin beşte birindendir. Fakat İbn Battal'm beyanına göre, siyer uleması Bedir Harbinde ganimetin beşte birinin Peygamberimize tahsisi henüz meşru olmadığında ittifak etmişlerdir. Bu takdirde Hz. Ali'nin sözü te'vile muhtaç olur. Ve: "Bana Rasulullah (s.a) Abdullah b. Cahş'ın seriyyesinden bir yaşlı deve verdi" manâsına alınır. Çünkü Abdullah b. Cahş seriyyesi Bedr'den önce hicretin ikinci senesinde Mekke İle Taif arasındaki Nahye'ye gönderilmiş, orada bir Kureyş kervanı ile harbedorek küffarı tepelemiş, kervanı ganimet olarak almışlardı. Hz. Abdullah arkadaşlarına: "Aldığımız ganimetin beşte biri Resûlullah (s.a)in olacak" demişti. Halbuki o zaman henüz ganimetlerin beşte biri meselesi hakkında âyet inmemişti. Abdullah (r.a) ganimetin beşte birini Resûlullah (s.a.)'a ayırmış , geri kalanını arkadaşlarına taksim etmişti. Beşte biri meselesinin beni Kureyza gazasında meşru olduğu söylenir. Daha sonra meşru olduğunu söyleyenler de vardır.
Develerinin halini görünce Hz^ Ali'nin ağlaması Nevevî'ye göre, Hz. Fa-tıma'ya karşı kusur edip çehizini tamamlayamıyacâğından korktuğu içindir. Bizce develerin haline acıdığı için ağlamış olması daha hakçadır.
Hz. Hamza iyice sarhoş olmuş. Cariye oynatıyordu. Çünkü o zaman henüz içki ve şarkı gibi şeyler haram edilmemişti. Müslümanlar içki içiyor, şarkı dinliyorlardı. îçki ancak Uhud gazasında haram kılınmıştır. Hz. Ham-za'nın "Siz benim babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?" sözünün manâsı teşbihtir. Yani siz benim babamın köleleri gibisiniz, demek* istemiştir. Maksadı da Peygamber (s.a)'ın babası Abdullah ile Ali'nin babası Ebû Talib'dir. Bunlar Abdulmuttalib'e itaat ve hürmet husufunda onun köleleriymiş gibi davranırmış. "Ben Abdulmuttalib'e onlardan daha yakınım" demek istemiştir.
Hz. Hamza'nm yaraladığı develerin kıymetini ödemesi icabeder' Bu bab-da bir rivayet yoksa da Hz. Hamza'nm onları ödemiş olması yahut onun namına Peygamber (s.a)'in ödemiş olması yahut Hz. Ali'nin bedel istemekten vazgeçmiş olması muhtemeldir.[208]

Bazı Hükümler

1. Zifaf için davet vermek meşru'dur.
2. Amel ve kazanç hususunda yahudıde faydalanmak caizdir.
3. Maişetini kazanmak için ot ve odun gibi şeyleri toplayıp satmak caizdir. Bunda mürüvvete dokunacak bir şey yoktur.
4. Kuyumculara yakacak malzemesi satmak ve onlarla iş tutmak caizdir.[209] Bu hadisin bab başlığı ile alakası "Hz. Peygamber o gün ganimetlerin beşte birinden yaşlı bir deve vermişti." cümlesidir.[210]

2987... Zübeyr b. Abdülmuttalib'in ümmü-1-Hakem-yahut ta Dubâa isimli kızların biri (şöyle) demiştir: Rasûlullah (s.a) (bir savaşta) bir takım cariyeler elde etmiştir. Ben, kız kardeşim ve Rasülullah (s.a)'ın kızı Fatıma ile birlikte, Hz. Peygamberin huzuruna gittim. Kendisine içinde bulunduğumuz durumdan şikayet ettik ve (işlerimizde bize yardımcı olması için) esir cariyelerden bize de vermesini istedik. Rasülullah (s.a):
Bedir(savaşında hayatlarını kaybeden şehitlerin)yetimleri sizin önünüze geçtiler. Fakat ben size bundan daha hayırlısını göstereyim mi? Her namazın arkasında otuz üç defa Allahu ekber otuz üç defa sübhanellah, otuz üç defa elhamdülillah ve(bir

defa da)Lâilâhe ülallâhu vahdehuLâ Şerike leh(= Allah'dan başka bir ilah daha yoktur O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O'nun her-şeye gücü yeter.) dersiniz."buyurdu.
(Ravi-)Ayyâş (b. Ukbe) dedi ki: "Bu iki kadın Peygamber (s.a)'in amcasının kızlarıdır.[211]

Açıklama

et-Takrib isimli eserde açıklandığına göre, bu hadistn. ravisi olabileceği söylenen Ummü-1-Hakem Hz. Peygamberin amcası Ebû Talib'in oğlu Hz. Zübeyr'in kızıdır. Kendisi Ümmül-Hakem diye anılır. Asıl ismi ise Safiyye yahut ta Atiyye'dir. İsminin Dubâa olduğunu söyleyenler de vardır. Hz. Peygamberi görmek ve onun sohbetinde bulunmak şerefini kazanan kadınlardandır.
Bu hadisin ravi'si olabileceği söylenen Dubâa bint Zübeyr de yine Peygamberimizin amcasının kızıdır ve sahabi kadınlardandır. Ravi El-Fazl b. El-Hasen-Ed-Damri bu hadisi kendisinden rivayet ettiği kadının kim olduğunu kesin olarak hatırlayamamıştır. Ancak bu kadın ya Ümmül-Hakem yahut ta Dubâa olabileceğini hatırlayabilmektedir. Bazılarına göre bu ravinin tereddüdü hadisi bu iki kadının hangisinden aldığında değildir. Yani hadisi aldığı kadım bilmektedir. Fakat isminin Ümmül-Hakem mi yoksa Dubâa mı olduğunu iyi hatırlıyamamaktadır.
Avnu-I-Ma'bud yazarı, hadisin senedinde geçen "An ihdahuma"keli-mesine "Bu iki kadından biri diğerinden rivayet etmiştir." şeklinde bir manâ vermişse de Bezi yazan: "Bu iki sahabiyenin birinin diğerinden hadis rivayet ettiği görülmemiştir." diyerek bu manâyı reddedmiştir. Doğrusu da Bezlyazannın sözüdür. Rasûl Zişan Efendimiz "Bedir yetimleri sizin önünüze geçtiler"sözüyle "Onların bu hususta öncelik hakkı vardır. Binaenaleyh, onlar varken size bu cariyeleri veremem." demek istemiş olabileceği gibi "Onlar sizden önce davrandılar. Sizden önce geldiler. Bu cariyeleri onlara verdiğim için size verecek bir cariye kalmadı." demek istemiş olması ihtimali de vardır.
Görüldüğü gibi, Hz. Fatıma ve yanında bulunan iki hanım Hz. Peygamberden kendilerine ev işlerinde yardım edecek bir cariye istediği halde Hz. Peygamber onlara her namazın sonunda otuz üçer defa teşbih, tahmid ve tekbirde bulunmalarını ve bir defada kelime-i tevhid okumalarım tavsiye edip bunun cariye almaktan daha hayırlı olduğunu söylemiştir.
1504 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu zikirlerin sevabı-, nın büyüklüğünde şüphe yoksa da hizmetçi kullanmak gibi dünyalık bir işin sevabı âhirette alınacak bir zikirle mukayese edilip, zikrin hizmetçiye sahip olmaktan daha hayırlı olması meselesi oldukça kapalı ve izaha muhtaç bir meseledir.
Buhârî sarihlerinden Kirmanı, bu meseleyi şöyle açıklıyor: "Belki de Allan namazların arkasında bu zikri yapan kimselere bir hizmetçinin yapacağı işlerden daha fazlasını yapacak bir kuvvet verir. Yahut ta işlerini o kadar kolaylaştırır ki yapacağı işler hizmetçinin yardımıyle yapılan işlerden,daha kolay bir şekilde yapılmış olur. Bu meseleyi teşbihin faydası ahirettedir. Hizmetçinin faydası ise dünyadadır. Ahiretteki fayda ise dünyadaki faydaya nisbetle daha hayırlı ve daha kalıcıdır." şeklinde açıklamak ta mümkündür.[212]

Bazı Hükümler

1. Namazın arkasında çekilen tesbihatın sevabı çok büyüktür.
2. Hz. Peygamberin yakınları ganimetlerin humsundan hisse alabilirler. Fakat devlet reisi lüzum görürse, bu hisseyi diğer hak sahiplerinden en fazla muhtaç olanlara aktarabilir.
3. Koca, karısına hizmetçi tutmak zorunda değildir,
4 . Hz. Peygamberin yakınlarının humustaki hisseleri muayyen olmadığı gibi, bu hissenin .mutlaka onlara verilmesi de gerekmez. Devlet reisi lüzum gördüğü takdirde bu hisseyi humusta hissesi olan öksüzler, fakirler ve yolda kalmış yolcular'dan birine aktarabilir. Hanefi ulemasından Tahavi ile İmam Taberi'nin görüşü de budur.[213]

2988... İbn A'büd'den demiştir ki: Ali (r.a.) bana: "Sana kendimden ve Rasûlullah (s.a)'in ailesi içerisinde kendine sevgili olan kızı Fatıma'dan bahsedeyim mi?" dedi. Ben
" Evet" (bahset) dedim. (Bunun üzerine bana şunları) söyledi.: "Gerçekten Fatıma (elleriyle) değirmen çekerdi. Öyle ki (değirmen) el(ler)inde iz bırakmıştı. Su tulumuyla su taşırdı (tulum da) göğsünde iz yapmıştı, (süpürge ile) ev süpürrrtekten üstübaşı tozlanmıştı. (birgün) Peygamber (s.a.)'e hizmetçiler gelmişti. (Ben de Fatıma'ya) "Babana gitsen de ondan (işlerinde kullanmak üzere) hizmetçi (bir köle) istesen!" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamberin huzuruna çıktı. Fakat onun yanında konuşmakta olan bir takım kimselerin bulunduğunu görüp geri döndü. Ertesi gün Hz. Peygamber O'nun yanına geldi ve: "İhtiyacın neydi?" dedi (Fatıma) sükut etti. Bunun üzerine (Ben söz alıp)
"Ey Allah'ın Rasûlü (Bunu) sana ben anlatacağım" dedim (ve şunları söyledim. Fatıma elleriyle) su çeke çeke ellerinde izler meydana getirdi. Su taşıya taşıya bağrında izler bıraktı. Sana hizmetçi (kolejler gelince ben kendisine sana varıp (senden) kendisini içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtaracak bir hizmetçi istemesini emretmiştim" dedim. Hz. Peygamber de:
Ey Fatıma Allah'dan kork, Rabbının emrini yerine getir, efendinin hizmetini gör. Yatağına yatınca otuz üç defa sübhanallah, otuz üç defa elhamdülillah, otuz dört defa da Allahü ekber de. Hepsi yüz eder. Bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır." buyurdu. (Fatıma da):
"Ben Allah'dan da, Rasûlünden de razıyım" dedi.[214]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi İmam Taberi ile Hanefî ulemasından Ebû Ca'fer el-Tahavi'ye göre, bu hadis: Hz. Peygamberin yakınlarının humus gelirlerindeki hisselerinin muayyen olmadığına ve devlet reisinin bu hisseyi lüzum gördüğü takdirde onlardan daha muhtaç olan hak sahiplerine aktarabileceğine delalet etmektedir.
Hafız İbn Hacer ise: 2983-2984 numaraları hadis-i şerifleri delil getirerek humusun beşte birinin kesinlikle Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğundan burada anlatılan Hz. Peygamberin Hz. Fatıma'ya vermediği kölenin humus gelirlerinden olmayıp ancak fey gelirlerinden olabileceği, çünkü humus gelirlerinden olması halinde mutlak vermesi gerektiği ihtimali üzerinde dururken ayrca bu hadisenin humus gelirleriyle ilgili, hükmü belirleyen Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti inmezden önce vukubulmuş olması ihtimali üzerinde de durmaktadır. Ancak bu ikinci ihtimal çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü sözü geçen âyet te Bedir savaşında nazil olmuştur.
Hz. Peygamber, bu köleyi Hz. Fatıma'ya onun humus gelirlerindeki payının bir köle değerinde olmadığından dolayı vermemiş olması kuvvetli bir ihtimaldir.[215]

2989... (Bir önceki hadis-i şerifte anlatılan) hadise Ali b. Hüseyin'den de (rivayet olunmuştur. Ali b. Hüseyin bu rivayetinde) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) "Hz. Fatıma'ya hizmetçi vermedi"[216]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[217]

2990... Müccâa (b. Nirare el-Hanefî el-Yemamî)den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (birgün) peygamber (s.a)'e varıp, Zühl oğullarından (olan) Sedüs oğullarının öldürdüğü kardeşinin diyetini istemiş, Peygamber (s.a) de:
"Eğer ben müşrik(ler) için diyet öder olsaydım kardeşin için de öderdim. Fakat ben sana kardeşin için başka bir şey vereceğim" demiş ve (o anda müslümanların kendileriyle çarpışmakta olduğu) Zühl oğullarının müşriklerinden (ele geçen mevcut ganimetlerden) ayrılacak olan ilk humus (beşte bir pay)dan yüz deve verilmesi için eline bir mektup vermiş ve (henüz ele geçmiş olan mevcut ganimetlerden bu develerin bir kısmını almış(sada ganimetler yeterli olmadığı için develerin hepsini alamamış bir süre sonra da) Zühl oğulları müslüman olmuş. (Artık müslümanlar onların mallarına dokunmamışlar) Daha sonra (Müccâa, kalan) bu develeri Ebû Bekir'den istemiş ve kendisine Peygamber (s.a)'in mektubunu vermişti. Hz. Ebû Bekir de ona dört bin (sa') buğday, dörtbin (sa') arpa, dörtbin (sa') hurma (olmak üzere) Yemame zekatlarından onikibin sa', (tahıl) verdi. Peygamber (s.a)'in Muccâa'ye (verdiği) mektubunda (şu sözler) vardı. "Rahman ve Rahım olan Allah'ın adıyla (başlıyorum) Bu mektub Peygamber Muhammed (s.a) tarafından (yazılıp) Sülma oğullarından Müccâa b. Mirare'ye (verilmiştir.) Ben, ona, Zühl oğullarının müşriklerinden ayrılacak humusdan yüz deveyi kardeşinin (diyeti) yerine verdim."[218]

Açıklama

Aslında Hz.Muccâa, Hz. Peygambere kardeşinin diyetini istemeye vardığı günlerde müslüman idi. Durum böyle olunca, Hz. Peygamberin ona kafir olan kardeşinin diyetini vermek mecburiyetinde olmadığı için diyet veremeyeceğini bildirmekle beraber diyet yerine yüz deve vermesi onun gönlünü kazanmak için değil de reisi bulunduğu kavmin kalplerini İslâm'a ısındırmak için olsa gerektir.
Herhalde Hz. Peygamberin ona verdiği onikibin sa' tahıl kalan develerin değeridir. Bilindiği gibi bir sa', seri dirheme göre 2,917 kgr.Örfi dirheme göre ise 3.333 kgr.dır.
Hadisteki Hz. Peygamberin humus gelirlerinin bir kısmını, kâfirlerin kalplerini İslâm'a ısındırmak için sarfetmiş olmasıyla ilgili kısım, bu hadisin bab başlığıyla ilgisini teşkil eden kısmıdır.[219]

20-21.Hz. Peygamberin Ganimetler Paylaşılmadan Önce Ganimet Mallarından Seçerek Alabileceği Payı

2991... Amir eş-Şa'bi'den demiştir ki: Peygamber (s.a)'in (ganimetlerde) sayfiyye denilen bir hakkı vardı. (Bu hakka dayanarak) isterse bir köleyi, isterse bir cariyeyi ya da bir atı (seçerek alabilirdi) bunu (ganimetlerden) humus (ayrılmaz)dan önce seçip alırdı.[220]

Açıklama

Safiyye: Hz. Peygamberin ganimet malları dağıtılmadan önce, onlardan bir câriye, bir köle veya bir kılıcı seçerek alma hakkı vardı ki, seçerek aldığı bu mâllara "Safiyy" ismi verilirdi.
Bu hak, sadece Peygamber Efendimize mahsus olduğu için vefatıyla düşmüştür. Kimseye intikal etmemiştir.[221]
tbn Rüşd şöyle diyor: "Kimisi safiyy isminde bir alacağı daha vardı. Peygamber (s.a.y) Efendimiz ganimet daha taksim edilmemişken ortadan kendine bir at, bir câriye veya köle gibi bir şeyi seçerdi ve anamız Safiye 'nin bu safiye 'den olduğu rivayet olunmaktadır"[222] demiştir. Ulema, bunun Peygamber (s.a) Efendimize mahsus bir hüküm olup ondan sonra bu yetkinin kimseye verilmediği hususunda müttefiktirler. Yalnız Ebû Sevr: "Safı de Peygamber (s.a) Efendimizin sehmi (payı) hükmündedir" demiştir.[223]
Hatırlanacağı üzere "Safiyy" mevzuu bu bölümün ondokuzuncu babında da geçmişti. Ancak "Safiyy" kelimesiyle at ya da deve koşturmadan kâfirlerden ele geçirilen ve zahmetsiz ele geçtiği için Hz. Peygamberin hakkı alan "Fey" dediğimiz ganimet

çeşidi kasdedilmiştir. Buradaki "Safiyy" kelimesi ise, gerçek manâsında kullanılmış ve onunla ganimet mallarından humus ayrılmadan önce Hz. Peygamberin onlardan seçerek alabileceği bir kılıç, bir köle, câriye veya bir at kasdedilmiştir.
Bu mallar, sadece Hz. Peygambere ait olduğu ve Hz. Peygamberin seçerek aldığı mallar olduğu için "Safiyy" ismini almıştır. Bu hadis m ur seldir. Çünkü Şa'bî Peygamberimizden hadis dinlememiştir.[224]

2992... İbn Avn' dedi ki: Ben Muhammed (b. Şîrîn)'e Peygamber (s.a)'in (ganimetlerdeki) hissesi ile "Safiyy" (denilen hissesin)i sordum da bana, "Eğer savaşta bulunmamışsa bile kendisine (harbe giren) müslümanlarla beraber bir hisse verilirdi, bir de herşeyden önce humustan (seçerek alabileceği) bir adet (köle -ya da câriye- ile at ve kılıç) verilirdi," cevabını verdi.[225]

Açıklama

Hz. Peygamberin "Safiyy" adıyla^ kendisine seçip alabileceği bir kılıçla bir köle ve bir atı ganimetler dağıtılmadan önce ve ganimetlerin tümü içerisinden seçip alabileceğini ifade eden bir önceki hadisle, Safiyy denilen bu malları ganimetlerden ayrılan humusun içerisinden seçip alabileceğini ifade eden bu hadis arasında zahiren bir çelişki görünüyorsa da, bu hadiste geçen "herşeyden önce humustan bir adet (at, köle ve kılıç) verilirdi." sözünü Hz. Peygamber'in bu hakkı hiçbir taksim yapılmadan ve humus da henüz ganimetlerden ayrılmadan önce ganimetlerin tümünden verilirdi" şeklinde anlamak da mümkündür. O zaman bu iki hadis arasında bir çelişki kalmaz. Çünkü bu takdirde Hz. Peygamber safiyy hakkını ganimetlerin tümünden ve dolayısıyle humustan seçmiş olur.
Hanefi ulemasından Şems-üI-Eimme Serahsi'nin Siyeri Kebir'in de de açıkladığı gibi Hz. Peygamberin behemmeha ganimetlerde üç hakkı yardı:
1. Safiyy hakkı
2. Humustan beşte bir pay
3. Diğer müslümanlarla beraber aldığı pay Hafız MünzirTnin açıklamasına göre, bu hadis mürseldir. Çünkü İbn Şîrîn (r.a) Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir.[226]

2993... Katâde'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'in savaşa katıldığı zaman, (ganimet mallarının tümü içerisinde onlardan) dilediğini seçip alabileceği özel bir payı vardı. İşte Safiyye (denilen pay) bu pay idi. (Fakat) Eğer savaşa bizzat katılmazsa, kendisine (sadece müslüman bir fert olarak ganimetlerdeki) payı verilirdi. (Fakat özel hakkı olan safiyy payı) seçilip te kendisine verilmezdi.[227]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi, metinde geçen; "Hz. Peygamberin savaşa katıldığı ^aman ganimetler içerisinde Safiyy denilen özel bir payı vardı" anlamındaki cümle "Hz. Peygamberin harbe iştirak etmemesi halinde bu hakkı düşerdi." manâsında kullanılmış değildir. Aslında harbe katılsın veya katılmasın Hz. Peygamberin her ganimette Safiyy hakkı vardı. Ancak Hz. Peygamber, mücahidlere izin verdiği için Hz. Peygamberin katılmadığı savaşlarda kazandıkları ganimetleri onlar Medine'ye gelmeden önce bölüşürlerdi. Hz. Peygamber orada bulunmadığı için O'nun bu payını da paylaşırlardı.
Hz. Peygamber, kendi payını onların Medine'ye kadar taşıyıp yorulmalarını istemediğinden hakkını onlara bağışlamıştı. Sadece zaruri ihtiyacı olan ganimet hakkını alırdı.
Hadis-i şerifte anlatılmak istenen budur.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Katâde (r.a) Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir.[228]

2994... Aişe (r.a) dan demiştir ki:
Hz. Safiyye, (Hz. Peygamberin payına) Safiyy (denen özel hisseden (düşmüş) idi.[229]

2995... Enes b. Malik'den demiştir ki:
Hayber'e vardık. (Çetin bir savaştan sonra) Yüce Allah (bize) (Kâ-mas isimli) kaleyi (de) Fethetmeyi nasib edince, Huyeyy'in kızı Sa-fiyye'nin güzelliği Hz.Peygambere haber verildi. Kocası (savaş esnasında) öldürülmüşte (kendisi de daha yeni) gelin (olmuş) idi.
Rasûlullah (s.a.s) onu kendine seçti. (Medine'ye dönüşümüzde Hz. Peygamber yola) onunla çıktı. Ve Süddessahbâ denilen yere vardığında Safiyye hayızdan kurtuldu. Hz. Peygamber de onunla zifafa girdi.[230]

2996... Enes b. Malik'ten elemiştir ki: Safiyye (ganimetlerin taksimi neticesinde) Dihye El-Kelbiyye (r.a)'ın (cariyesi) olmuştu. Sonra Rasûlullah (s.a)ın (cariyesi) oldu.[231]

2997... Enes'den demiştir ki:
Dıhye'nin payına (hayber ganimetlerinden) güzel bir câriye düşmüştü de Rasûlullah (s.a) onu (Dıhye'den) yedi baş (esir) karşılığında geri aldı. Sonra onu süslemesi ve (zifafa) hazırlaması için Ümmü Süleym'e verdi.
(Râvi) Hammad dedi ki (öyle) zannediyorum ki (bu hadisi bana rivayet eden Sabit şöyle) dedi "ve evinde istibra yapması için

(onu Ümmü Süleym'e verdi işte bu câriye) Safiyye bint-i Huyeyy(dir)[232]

2998 ... Hz. Enes'den demiştir ki:
Hayber'de esirler toplanınca Hz. Dıhye gelip "Ey Allah'ın Rasû-lü! Bana esirlerden bir câriye ver" dedi (Hz. Peygamber de):
"Git (esirler arasından kendine) bir câriye al" buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Dıhye esirler arasından kendisine) Hz. Safiyye Tîinti Hu-yeyy'i (seçip) aldı. Derken bir adam Peygamber (s.a)e gelip
"Ey Allah'ın peygamberi sen Küreyza ve Nadır'ın ulusu olan (bu câriyey)i Dıhye'ye mi verdin" dedi: (Râvi) Ya'kub (b. İbrahim sözü geçen adamın).
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyza ve Nadir (oğullarının ulusu olan) Safiyye binti H-uyeyy'i Dıhye'ye mi verdin?'7 (dediğini) rivayet etti. (Hadisin bundan sonraki kısmında, onu Musannif Ebû Davud'a nakleden Davud b. Muazla Ya'kub b. ibrahim rivayetlerinde) birlenerek şöyle de)diler. (Bu adam sözlerine devam ederek Hz. Peygambere) "O ancak sana yaraşır" (dedi. Hz. Peygamber de):
"Onu çağırın (bana) cariyeyi getirsin" buyurdu. (Hz. Peygamber Safiyye'yi görünce Hz. Dıhye'ye:
“Sen esirlerden (kendine) başka bir câriye al" dedi ve safiyye'yi hürriyetine kavuşturup onunla evlendi.[233]

2999... Yezid b. Abdullah (şöyle) dedi: Biz (Basra'daki) Mirbed (mahallesin)de idik. Elinde bir deri parçası bulunan saçı başı dağınık bir adam geldi. (Kendisine) "Sen çöl halkından birine benziyorsun. Elindeki bu deri parçasını bize ver" dedik. O da O'nu bize verdi, onu okuduk. Bir de ne görelim o deri parçasına "Allah'ın Rasûlü Muham-med (s.a.s)den Züheyr b. Ukayş oğullarına, eğer siz Allah'dan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik eder, namazı kılar, zekatı verir humusu da ganimetlerden (ayırıp hak sahiplerine) verir ve Peygamber (s.a)in (bir müslüman olarak ganimetlerde bulunan) payı ile (bir peygamber olarak yine ganimetlerde bulunan) safiyy (hissesin)i (kendisine) ödderseniz, siz kesinlikle Allah'ın ve Rasûlünün emanıyla emniyettesiniz." (sözleri) yazılıydı.
"Bu mektubu sana kim yazdı?" dedik " Rasûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem" (yazdı). Cevabını verdi.[234]

Açıklama

Bilindiği gibi, Peygamberimiz, ganimetler bölüştürülmeden önce ya bir köle ya bir câriye ya da bir atı ganimetler arasından seçerek alır ve seçerek almış olduğu bu malada seçilmiş anlamına gelen Safiyy ismi verilirdi. Hz. Peygamber, Safiyye validemizi bu şekilde Hayber ganimetleri arasından seçerek almıştı. Hz. Safiye'nin asıl ismi Zeyneb'di Peygamberimiz O'nu Hayber ganimeti bölüşülmeden önce safiyy olarak seçip aldığı için Safiyye ismini aldı.[235]
Hz. Safiyye Peygamberimizin Hayber'e gelişinden birkaç gün önce, Ki-nane b. Ebûlhukayk ile nikahlanarak develer boğazlanıp Yahudilere ziyafetler çekilmiş ve Sülalim kalesine gelin götürülmüştü.
Hz. Safiyye; Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-hukayk'la zifafa girdiği gece düşünde bir ayın, Medine tarafından gelip kucağına düştüğünü görmüş, bunu anlatınca kinane öfkelenmiş ve "sen, ancak, Hicaz hükümdarı Muhammed'e varmak istiyorsan!" diyerek yüzüme bir tokat vurup yüzünü gövertmiş mo-rartmıştı.
Peygamberimizin yanına getirildiği zaman, Hz. Safiyye'nin yüzünde o tokadın izi duruyordu.
Peygamberimiz:
"Nedir bu"diye sorunca, Hz. Safiyye hâdiseyi anlattı.[236]
Hz. Peygamber de O'na
"Eğer sen müslümanlığı, Allah'ı ve Allah'ın Rasûlünü tercih edersen ben de seni kendime alakoyacak zevce edineceğim.
Eğer yahudiliği tercih edecek olursan, seni azad ederim. Sen de gider, kavmine kavuşursun" buyurdu.
Hz. Safiyye böyle azad edilip peygamber zevcesi olarak kalmak veya kavminin yanına dönmek hususundan birini seçmekte serbest bırakıldı. O da azad edilip, Peygamberimizin zevcesi olarak kalmayı seçti...
"Allah ve Allah'ın Rasûlü bana azadlanmamdan ve kavmimin yanına dönmemden daha sevgilidir. Evet ben Allah'ı ve Rasûlünü tercih ediyorum." dedi.[237] Hz. Peygamberin ganimetlerde safiyy payından başka iki payı daha vardı.
1. Savaşa iştirak eden her mücahid gibi ganimetlerden aldığı pay, savaşa girsin veya girmesin bu payı almak onun hakkı idi.
2. Ganimetlerden ayrılan humustan aldığı beşte bir pay. Hz. Peygamberin vefatıyla bu paylar yürürlükten kalkmıştır.
Her ne kadar 2995 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin Hz. Safiy-ye'yi ganimet malları arasından seçerek aldığı ifade edilirken 2996 ve 2998 numaralı hadisler de, Hz. Safiyye'nin önce Hz. Dihye'nin hissesine düştüğü daha sonra Hz. Peygambere verildiğinden bahsedilmesi, Zahirde 2995 numaralı hadisin 2996 ve 2998 numaralı hadislere aykırı olduğu hissini uyandırıyorsa da, aslında böyle bir çelişki yoktur. Çünkü sözü geçen son iki hadis mücmel olan 2995 numaralı hadise açıklık getirmektedir. Bu hadisler birlikte mütalaa edilince hâdisenin şöyle cereyan etmiş olduğu anlaşılıyor.
İslâm mücahidlerinden Dihyetü'l-Kelbî Hayber savaşından sonra Hz. Peygambere varıp
"Ey Allah'ın Peygamberi, esir alınan kadınlardan bana bir kadın ver!" deyince Peygamberimiz de ona:
"Git birini al" buyurmuş. Hz. Dihye'de gidip esir kadınlar arasından Hz. Safiyye'yi seçip almış.
Mücahidlerden biri de Hz. Peygambere yaklaşarak "- Ey Allah'ın Rasûlü Kureyza ve Nadir oğullarının reisi (nin kızı) olan Safiyye'yi Dihye'ye mi verdin. Vallahi bu iyi olmaz. Onu ancak sen almalısın," demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber. Hz. Dihye'ye, sekiz adet esir vermek suretiyle, onun gönlünü yapıp Hz. Safiyye'yi geri almış. Sonra hürriyetine kavuşturarak onunla evlenmiştir. Ancak onunla gerdeğe girmeden önce, kendisini süslemesi ve istibrasını tamamlaması için onu Hz. Ümmü Sü-leym'e teslim etmiş. Hz. Safiyye'de istibrasını onun yanında tamamlamıştır. Bilindiği gibi istibra, iddet değildir. Rahmin çocuktan berî ve hâlî olduğunu anlamak için bir. süre cima etmeden beklemektir.

Hayber'in cebren mi, sulhan mı, yoksa ahalisi çekilmek suretiyle harb-siz olarak mı alındığı ihtilaflıdır. Ebû Ömer îbn Abdilberr'e göre bütün Hay-ber arazisi cebren alınmıştır. Münzırî, bir kısmının Cebren, bir kısmının da ahalisi çekilmek suretiyle harbsiz olarak alındığına kaildir. Rasûlullah (s.a)'in ganimeti taksim etmeden Hz. Dihye'ye câriye vermesi bir kaç vecihle tevil olunur. .

a. Tenfil suretiyledir. Yani nafile olarak izin vermiştir.

b. Ganimetleri taksim ederken beşte bir hesabına dahil olmak şartıyla vermiş olabilir.

c. Sonradan kıymetini biçmek ve Dihye' (r.a) hesabına geçirmek şartıyle vermiş olabilir.

Hz. Dihye, eshab-ı kiramın yüzce en güzeli idi. Cebrail (Aleyhisselam) Peygamber (s.a)'e bazan onun suretinde gelirdi.

Ümmül mü'minin Safiyye binti Uyeyn, Harun (a.s) sülalesindendir. İlk kocası Kinâne b. Ebul Hukayk Hayber vak'asında öldürülmüştü. Rasûlullah (s.a) onu Hz. Dihye'ye vermişken tekrar geri alması hususunda muhtelif sözler söylenmiştir. Hatta bir rivayete göre Rasûlullah (s.a) Hz. Safiyye'yi Dihye'den satın almıştır. Ortada satış yokken onu nasıl satın aldığı dahi câ-yı te'emmül görülmüştür.

Bu bâbda söylenen sözlerin en doğrusu şudur: Rasûlullah (s.a), Hz. Safiyye'yi haşa şehveti iktizası geri almamıştır. Çünkü kendisi şehvetten masumdur. Onu geri alması; Hz. Dihye'ye münasib olmadığı, çünkü Harun (a.s) neslinden gelen güzel bir reis kızı olduğu kendisine bildirildiği içindir. Mâzerî'nin beyanına göre Dihye hâdisesi iki veçhe hamle edebilir.

1. Hz. Dihye bu cariyeyi kendi rızasıyle iade etmiş, Rasûlullah (s.a) da başkasını almak için ona esirler arasından bir câriye almak için izin vermişti. Esirlerin en iyisini seçmesine müsaade etmemişti. Esir kadınların güzellik, şeref ve neseb itibariyle en iyisini seçtiğini görünce Dihye'ye bir iltimas-da bulunmuş olmamak için Hz. Safiyye'yi geri almıştır. Zira ordu da Hz. Dihye'den daha faziletli zevat vardı.

Vakıdî'nin Siyer'inde Peygamber (s.a)'in Dihye'ye Kinâne b. Rabî'in kız kardeşini vermiş, bu suretle onun gönlünü almıştır.

Hz. Safiyye'nin bu şekilde geri alınmasına bazı rivayetlerde mecazen satın alma tabiri kullanılmıştır.[238]

21-22. Yahudilerin Medine'den Çıkarılması Nasıl Olmuştur?

3000... (Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik'in) babasından (rivayet olunmuştur. Ve Ka'b b. Mâlik) tevbeleri kabul edilen üç kişiden biri idi. (Ka'b b. Malik dedi ki:) Ka'b b. Eşref, Peygamber (s.a)'i hicveder, Kureyş kafirlerini de onun aleyhine kışkırtırdı. Peygamber (s.a) Medine'ye yeni gelmişti. O sırada Medine halkı müslü-manlardan, puta tapan müşriklerden ve yahudilerden oluşan karma bir topluluktu. (Yahudiler ise) Peygamber (s.a)'le onun sahabilerini incitiyorlardı. Aziz ve celil olan Allah da Peygamberine sabır ve hoş görü tavsiye ediyordu. Derken (yüce) Allah onların hakkında "... kendilerine kitap verilenlerden -çok incitici sözler- işiteceksiniz..."[239] (mealindeki) âyeti indirdi. Ka'b b. Eşref (yine de) Peygamber (s.a)'e eziy-yetten el çekmeyince Peygamber (s.a) Sa'd b. Muaza Ka'b'ı öldürmek üzere küçük bir kuvvet göndermesini emretti. Bunun üzerine (Hz. Sad ashabdan bazı kimselerle birlikte) Muhammed b. Mesleme'yi (Eşrefin üzerine) gönderdi. (Râvi) Ka'b b. Malik sözlerine devamla Eşrefin öldürülmesini (şöyle) anlattı. (Hz. Sa'd'in gönderdiği müslüman askerler) Eşrefi öldürünce Yahudilerle müşrikler korkuya düştüler ve öğleden önce Peygamber (s.a)'e geldiler ve "Geceleyin bir arkadaşımızın kapısına yüklenilerek zorla evine girilip öldürüldü" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a) (Kab'ın kendisi hakkında) söylemiş olduğu (hicvedici) sözleri onlara hatırlattı.,Ve kendilerini (aralarında bir anlaşmazlık çıkması halinde) başvurmaları için yazacağı bir antlaşmaya davet etti. (Onlarîn bu daveti kabul etmesi üzerine) Peygamber (s.a) kendisiyle onların ve tüm müslümanların arasında (geçerli olmak üzere) bir sahifelik anlaşma yazdı.[240]

Açıklama

Hadisin zahirinden metinde geçen (babasından) sözüyle Abdurrahman b. Abdullah'ın babası Abdullah b. Kab b. Malik'in kasdedildiği anlaşılırsa da, tarihi gerçekler göz önüne getirilince bu sözle kasdedilen şahsın Hz. Abdullah b. Kab olamayacağı kolayca anlaşılır. Çünkü Hz. Abdullah b. Ka'b tevbesi kabul edilen üç kişiden hirisi değildir. Bu sözle kimin kasdedilmiş olabileceği mevzuunda hadis sarihleri şu görüşleri ileri sürmüşlerdir.

1. Bu hadis Abdurrahman b. Abdullah b. Kâbb. Malik'in rivayeti değildir. Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'in rivayetidir. Ama yanlışlıkla Abdurrahman ile Ka'b arasına bir Abdullah ismi ilave edilmiştir. Durum böyle olunca metinde geçen "babasından'* sözüyle Abdur rahman'in babası Ka'b kasdedilmiştir. Bir başka ifadeyle bu hadisi Kâb b. Malik rivayet etmiştir. Nitekim Hafız İbn Hacer'de bu görüşü savunmuştur.

2. AvnüM-Ma'bûd yazarının Münzirî'den naklen yaptığı açıklamaya göre, Abdullah b. Ka'b b. Malik sahabi olmadığından metinde geçen "babasından" sözüyle Abdullah b. Ka'b'ın kasdedilmiş olması mümkün değildir. Ayrıca Hz. Abdullah tevbesi kabul edilen üç kişiden biri olmadığından bu sözle onun kasdedilmiş olması düşünülemez. Aksi takdirde hadisin mürsel olması gerekir.

3. Metinde geçen bu "babasından" sözünün "dedesinden" anlamında kullanılmış olması mümkündür. Çünkü Hz. Abdurrahman dedesi Malik'-den hadis dinlemiştir. Bu durumda hadisin Hz. Peygambere kadar kesintisiz olarak ulaşan merfu bir hadis olması gerekir.

Görülüyor ki, bütün bu görüşler; hadisin ravisinin Hz. Ka'b b. Malik olması ihtimali üzerinde toplanmaktadır. Biz de bu görüşlerden hareket ederek hadisin ravisinin Hz. Ka'b olduğu kanaatine vardık ve metinde parantez içerisinde yaptığımız ilavelerle bu görüşe yer verdik.

Siyer kitaplarında açıklandığı üzere Ka'b b. Eşref bir gün yahudilerden bir cemaatle anlaşarak, yemek hazırlamış, Peygamberimizi öldürmek için düğün ziyafetine davet ettirmişti.

Peygamberimiz, sahabilerinden bazılarıyla birlikte bu'davete gitmişse de Cebrail gelip yahudilerin niyetlerinin kötü olduğunu bildirince, Peygamberimiz oradan ayrılmıştı. Ka'b b. Eşref yahudi şeytanlarındandı. "Onlar, iman edenlerle karşılaştıktan zaman -biz iman ettik- derler. Ayrılıp şeytan-larıyla başbaşa kaldıklarında ise -Biz gerçekten sizinleyiz- derler."[241] âyetindeki şeytanlardan maksat yahudilerden Ka'b b. Eşref ile Huyeyy b. Ah-tab, Ebû Burde Eslemî, İbn Sevda ve Abduddar b. Hudayb'dır.[242]
Ka'b kuvvetli bir şairdi. Söylediği şiirlerle Peygamberimizi ve sahabile-rini hicv etmekten, Kureyş müşriklerini Peygamberimize kışkırtmaktan geri durmazdı.[243]
Kâb, Mekke'de olduğu gibi, Medine'de de boş durmadı. Söylediği destanlarla ilk önce evinde kaldığı Atike'yi ve onun güzelliğini diline doladı. Sonra da başta Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l Fadl olmak üzere müslüman kadınları söylediği şiirlerle rahatsız etmeğe başladı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz:
"Allah'ım! Beni Eşrefin oğlundan -dilediğin şekilde- kurtar artık! O, kötülüğünü açığa vurmakta ve yaymaktadır" diyerek dua etti.Peygamberimiz:
"Beni, Kâ'b b. Eşrefin dilinden kim kurtarır?" "Çünkü o, Allah'ı ve Rasûlünü rahatsız etmektedir!" dediği zaman, Abdul'eşhel oğullarının *kardeşi Muhammed b. Mesleme:
"Yâ Rasûlullah! onu, ben, senin için öldürür, seni onun dilinden kurtarırım!" dedi.
Peygamberimiz: "Gücün yeterse, yap bu işi!" dedi.
Muhammed b. Mesleme, evine döndü. Üç gün evinden dışarı çıkmadı. Birşey yemedi, içmedi, Onun bu hali Peygamberimize duyurulunca Peygamberimiz onu yanına getirtti:
"Sen yemeyi, içmeyi ne için bıraktın?" dedi.
Muhammed b. Mesleme: "Ya Rasûlullah! Ben, sana bir söz söylemiş bulunuyorum. Bilmem ki, onu yerine getirebilecek miyim?" dedi.Peygamberimiz, ona:
"Sen, ancak, elinden gelebileni yapmakla mükellefsin." dedi.
Muhammed b. Mesleme: "Yâ Rasûlullah! Kâb'a, senin aleyhinde bir-şeyler söylememiz gerekecek!" dedi. Peygamberimiz:
"Bu hususta İstediğinizi söylemeniz size helaldir." dedi.
Muhammed b. Mesleme, Ebû Naile Silkân b. Selâme, Abbad b. Bişr, Haris b. Evs ve Harise oğullarından Ebû Abs b. Ceb ile toplantı yaptılar. Kâ'b b. Eşrefi nasıl öldüreceklerini kararlaştırdılar.[244]
Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-ı şerifte Hz. Peygamber'in Ka'b b. Eşref üzerine bir kuvvet göndermesi için, önce Sa'd b. Muaz'a emir verdiği, Sa'd'ın da bu iş için Hz. Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirdiği ifade edilirken Buhari'nin Hz. Cabir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamberin bu meseleyi ilk defa Hz. muhammed b. Mesleme ile görüştüğü ve Ona "Eğer bu işi yapacaksan acele etme önce Sa'd b.-Muaz ile bir istişare et" dediği ifade edilmektedir.[245]
Bu rivayetlerin arasını şu şekilde telif etmek mümkündür. Ka'b b. Eşrefi öldürmek üzere ilk'defa Hz. Muhammned b. Mesleme ayağa kalkmışsa da, Hz. Peygamber bu işin bir cemaat tarafından yapılmasını ve Hz. Muhammed b. Meslemenin de bu cemaata katılmasını daha uygun bulduğu için Hz. Sa'd b. Muaz'a:
"Bu iş için bir cemaat hazırla ve Ka'b'ın üzerine gönder!" demiş, Hz. Muhammed b. Meslemeye'de
"Sen Sa'd'la istişare etmeden kendi başına bu işe girişme" demiş. Sonra ikisi birden bu iş için hazırlanmış olan cemaatın içerisine katılıp Ka'b'ı elbirliğiyle öldürmüşlerdir.
Bezlu'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, bu hâdise hicretin üçüncü yılında Rabiulevvel ayında cereyan etmiştir.
Kab'ın öldürülmesinden sonra yahudiler, Hz. Peygamberle Remle bint Hâris'in evinde hurma ağacının altında bir barış antlaşması imzaladılar. Bu sulhnâmeyi Hz. Ali devamlı yanında taşırdı.[246]
Ka'b b. Eşrefin öldürülmesiyle ilgili olan bu hadisin yeri aslında bu bab değildir. Hadisin bu babla fazla bir ilgisi yoktur. Ancak yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmasına sebep, sözü geçen sulhnâmenin daha sonra Yahudiler tarafından yırtılmasıdır. İşte hadisin babla ilgili olan tek yanı burasıdır. Abdullah Ka'b ibn Eşrefin öldürülüşünü 2768 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[247]

3001... İbn Abbâs'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Bedir (savaşı) günü Kureyş'i hezimete uğratıp Medine'ye gelince, Yahudileri Kaynuka oğullan çarşısında toplayıp
"Ey yahudi cemaatı Kureyş'in başına gelenler sizin de başınıza gelmeden önce müslüman olunuz!'* dedi. (Onlar ise):
"Ey Muhammed! Kureyş'ten savaş bilmeyen tecrübesiz bir toplumla savaşman seni aldatmasın. Eğer sen bizimle savaşsaydın, Bizim nasıl yiğit bir topluluk olduğumuzu ve bizim gibi bir cemaatle hiç karşılaşmamış olduğunu anlayacaktın." dediler. Bunun üzerine yüce Allah "İnkâr edenlere de ki yenileceksiniz..."[248] (âyet-i kerimesini) indirdi.
Râvi Musarraf (bu hadisi rivayet ederken sözü geçen âyeti) -Bedir'de- "...bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki de inkarcı..." (idi) âyetine kadar okudu.[249]

Açıklama

Hadis-i Şeriften anlaşıldığına göre yahudilerin, Bedir savaşından sonra Rasûlü Zişân Efendimizin davetine karşı küstahça bir tavır almaları ve "biz Kureyşlilere benzemeyiz" gibi sözler sarf etmeleri üzerine yüce Allah Ali îmran sûresinin onikinci ve onüçüncü âyetini indirmiştir. Bu âyetlerin tamamı mealen şöyledir. "İnkâr edenlere söyle: "Yenileceksiniz ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir döşektir!" (Bedir'de karşılaşan şu iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah

yolunda çarpışıyordu. Öteki de inkarcı (idi ki) bunlar (müslümanlar)ı açıkça, gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah, dilediğini yardımıyle destekler. Elbette gözleri olanlar için bunda bir ibret vardır."
Diğer bir rivayete göre, Medine Yahudileri, Bedir olayından sonra ner-deyse müslüman olacaklardı: "Bu kitabımızda gördüğümüz, sancağı geri çevrilmeyecek olan Peygamberdir." dediler. Bir kısmı da: "Hele acele etmeyin, bekleyin bir vak'asını daha görün" dediler. Uhud Savaşı olunca şüpheye düştüler. "Bu o değil" dediler ve Hz. Peygamber'le aralarındaki andlaşmayı bozdular. Ka'b b. Eşref altmış kişi ile Mekke'ye gitti, "söz birliği edelim" dedi. İşte bu âyetler, onlar hakkında indi. İbn Abbas'a ve Dahhak'a nisbet edilen üçüncü bir görüşe göre, bu âyetler, Bedir vak'asından Önce, Kureyş müşrikleri hakkında inmiştir. Diğer bir görüşe göre de âyetler belli bir topluluğa değil, bütün kâfirleri, bütün inkarcıları kasdetmektedir. Belli bir toplum hakkında indiğine dair bir delil yoktur. Tüm inkâr edenlere hitâb edilmektedir.
Bu son görüş doğru olmakla beraber, âyetlerin Yahudiler hakkında indiği rivayeti daha kuvvetlidir. Fakat sebebin hususiyeti, genel olan hükmü tahsis etmez. Âyet, bütün inkarcılara hitabetmektedir. Bütün inkarcılar, Kur'-ânla savaşa giren tüm kâfirler yenilmeye mahkûmdur. Ali İmran sûresinin 13 ncü âyetinde karşılaşmalarına işaret edilen iki toplumdan biri Allah elçisi kumandasındaki İslâm ordusu, diğeri de müşrik Kureyş ordusudur. Yüce Allah Bedir savaşında müslümanlann gözüne kâfirleri az göstermiş, kâfirlerin gözünde müslümanlan çok göstermiştir ki ezelî buyruğu yerine gelsin, Hak bâtılı ezsin. Abdullah Ibn Mes'ud şöyle diyor:
"Biz ilk önce müşriklere baktığımız zaman onları bizden kat kat fazla görmüştük. Fakat savaş başladığı zaman onlara baktık, onları da bizim kadar gördük, gözümüze bizden bir kişi daha fazla gelmediler." Ondan gelen bir rivayete göre îbn Mes'ud şöyle devam etmiş: "Yanımdaki adama "Acaba şunlar yetmiş kişi var mı diye sordum" "yüz kişi kadar var herhalde" dedi. Sonra onlardan bir adamı esir aldık, ne kadar olduklarını sorduk. Bin kişi olduklarını söyledi." Bir başka rivayete göre, müşrikler de müslüman-lardan kaç kişi olduklarım sormuşlar. Müslümanlar, üçyüz on üç kişi olduklarını söyleyince müşrik-(esir)ler hayret etmişler: "Biz sizi, bizden kat kat fazla görüyorduk" demişler.[250]
Esasen Hz. Peygamberle yahudiler arasında bu konuşma geçmeden önce onlar, müslümanların Bedir'deki zaferini hazmedemedikleri için işi çığırından çıkarmışlar. Kaynuka oğullarından birinin kuyumcu dükkanına giren müslüman bir kadının yüzünü zorla açmak istemişlerdi. Kadının feryadı neticesinde müslümanlarla yahudiler arasında çıkan bir kavga yahudilerden birinin öldürülmesi, bir müslümanın da şehid olmasıyla neticelendi. Bu hareketleriyle yahudiler bir önceki hadisi şerifin şerhinde açıkladığımız müslümanlarla imzalamış oldukları sulhnâmeyi bozmuş oldukları gibi, Hz. Peygamberin kendilerine yapmış olduğu İslama girme davetini de küstahça karşılamışlardı.
Nihayet, "müabede yapan bir kavmin hainliğini ahdine sadakatsizliğini görüp endişeye düşersen hak ve adalet üzere keyfiyeti kendilerine bildir ve ahi ti erin i üzerlerine at çünkü Allah hainleri sevmez!"[251] âyetini indirdi.
Bunun üzerine Peygamberimiz şevval ayının ortalarına doğru Kaynuka oğulları üzerine yürüdü on beş gece süren sıkı bir kuşatmadan sonra onları teslim aldı. Ve kendilerini Medine'den sürüp çıkardı.[252]

3002... Muhayyısa'dan (rivayet olunduğuna göre), Rasûlullah (s.a)t "Yahudilerin erkeklerinden ele geçirdiğinizi öldürünüz!" buyurmuş. Bunun üzerine Muhayyısa (isimli sahabi) yahudi tüccarlarından olup onlarla ilişkisi bulunan gencecik bir adamın üzerine sıçrayıp, onu öldürmüş (Muhayyısâ'nın kardeşi) Huvayyısa (ise) o gün henüz müslüman değilmiş ve Muhayyısa'dan daha yaşlı imiş Muhayyısa o yahudi genci öldürünce Huvayyısa da:
" Ey Allah'ın düşmanı Allah'a yemin olsun karnındaki yağ(lar)ın pek çoğu onun maundandır" diyerek (kardeşi) Muhayyısa'ya vurmaya başlamış.[253]

Açıklama

Hadis-i şerif bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi inüsliimanlann Bedir savaşını hazmedemeyen yahudile-rin, müslümanlara karşı küstahça ve çılgınca bir tavır alarak müslümanlarla aralarındaki sulh antlaşmasını ihlâl etmeleri neticesinde Allah'ın izni ile Hz. Peygamberin yahudilere savaş ilan etmesiyle, müslümanların yahudilere saldırıya geçtiklerini ve ilk saldırıyı ashâb-ı kiramdan, Muhayyısa b. Mesud (r.a)'ın yaptığını ve bu saldırısıyla genç bir yahudi tüccarını öldürdüğünü, fakat o günlerde henüz müslüman olmayan büyük kardeşi Huvayyısa'nın bu saldırıdan dolayı "Senin kemiğini kırsalar iliği Öldürdüğün bu gencin çıkar" yollu sözler söyleyerek onu ayıpladığını ifade etmektedir.
İmân şerefine ermeyen ve Hz. Peygamberin emrine uymaktaki hikmeti bilemeyen bir kimsenin bu gibi sözleri sarf etmesinde yadırganacak bir durum yoktur. Hz. Muhayyısa'nın bu hareketinin meşruluğunda ve isabetinde de en küçük bir şüpheye yer yoktur. Çünkü Muhayyısa'nın bu fiili sözleri ve fiilleri sırf hikmet olan Hz. Peygamberin emrine uymaktan başka bir şey değildir.[254]

3003... Ebû Hûreyre'den elemiştir ki:
Bir gün biz mescidde iken Rasûlullah (s.a) aniden (yanımıza çı-kageldi) ve:
"Haydi yahudilere gidelim!" dedi. Onunla birlikte biz de çıktık ve yahudilere vardık. Derken Rasûlullah (s.a) ayağa kalkarak onlara seslendi ve:
"Ey yahudiler cemaati, müslüman olun, kurtulun!" buyurdu. Onlar!
"Tebliğ ettin yâ Ebâ'l-Kaasîm! dediler. Rasûlullah (s.a) onlara:
"Bunu murad ediyorum!" dedi ve üçüncü defasında onlara şunu söyledi.
"Bilmiş olun ki, bu yer Allah'ın ve Rasûliinündür. Ben de sizi bu yerden sürgün etmek istiyorum. Sizden kim malına karşılık bir şey bulursa onu hemen satsın! Yoksa bilin ki, bu yer Allah'ın ve Rasûlü-nündür!"[255]

Açıklama

RasûlulIah <s-a>: "Bunu murâd ediyorum!" sözü ile "Benim tebliğimi itiraf etmenizi istiyorum!" demek istemiştir. "Eslimû" cümlesiyle başlayarak güzel ve külfetsiz bir cinas yapmış; sonra: "Bilmiş olun!" diye başlayan yeni bir cümle ile asıl maksadım bildirmiştir. Burada sanki yahudiler tarafından:
"Bu, müslüman olun sözünü, neden üç defa tekrarladın? diye sorulmuş da, "Bilmiş olun!" cümlesi ile onlara cevap verilmiş gibidir.
"Bu yer Allah'ın ve Rasûliinündür!" cümlesinin mânâsı: Onun mülkiyeti de hükmü de Allah'ındır; sizin bu yerinize müslümanları mirasçı yapmayı irade buyurmuştur; binâenaleyh hemen burasını terk edin! demektir. Çünkü yahudiler Peygamber (s.a) ile muharebe etmişlerdi.[256]
Daha önce geçen hadis-i şeriflerin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber, Yahudilerin saldırgan bir tutum içerisine girmelerinden sonra onları son bir defa daha İslâm'a davet etmiş. Fakat onların bu daveti kabule yanaşmadıkları gibi Hz. Peygamberi hile ile şehid etmek için sahte sulh planlan hazırlığı içerisine girmişlerdir. Hz. Peygamber bunu öğrenince onlara, savaş ilan etmiş ve bir numara sonraki hadis-i şerifte açıklanacağı üzere neticede tüm yahudileri Medine'den sürüp çıkarmıştı.
Ancak yahudilerin Medine'den çıkarılmasıyla ilgili olan bu hadislerin tümü Hayber savaşından önce olmuştu. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi rivayet eden Hz. Ebû Hüreyre İse Hafız ibn Hacer'in de ifade ettiği gibi bu hâdiselerin olup bittiği günlerde Hz. Ebû Hureyre henüz müslüman olmamıştı. Onun Medine'ye gelmesi ise Hayber Savaşından sonraki günlere rastlar.
Siyer kitaplarında açıklandığı üzere yahudilerden Kaynuka oğullarının Medine'den çıkarılması hicretin üçüncü yılında (Miladi 625) Kureyzâ oğullarının çıkarılması, hicretin beşinci yılında (Milâdi 527) Nâdir oğullarının çıkarılması ise hicretin dördüncü yılının Rabiulevvel ayında olmuştur.
Hz. Ebû Hureyre'nin müslümanlığı kabul ettiği günlere rastlayan Hayber savaşı ise, hicretin yedinci yılında olmuştur.
Bu durumda Hz. Ebû Hureyre'nin yahudilerin Medine'den çıkarılmasına şahit olması mümkün değildir. Hafız ibn Hacer'in açıklamasına göre, Ebû Hureyre'nin bu hadis-i şerifte bize naklettiği yahudilerin Medine'den çıkarılması ile ilgili hadise, Hz. Peygamberle anlaşarak Medine'de kalmış olan Kaynuka,Nâdir ve Kureyzâ oğullarının bakıyyeleri ile ilgili idi. Bunlar müslümanlarla anlaştıkları için Medine'de bir süre daha kalmışlarsa da Rasûlü Zişan Efendimiz sonradan bunları da sürgün etmek suretiyle tüm arap yarımadasını yahudilerden temizlemiştir.
İşte Hz. Ebu Hureyre'nin şahid olduğu hâdise, Medine'deki son yahu-di kalıntılarım da oradan sürüp çıkarması hadisesidir.[257]

22-23. Nâdir (Oğulların)In Haberi

3004... Peygamber (s.a)'in sahabilerinin birinden (rivayet olunduğuna göre), Bedir savaşından önce ve Rasûlullah (s.a)'in Medine'de bulunduğu bir günde, Kureyş kâfirleri (Medine'deki münafıkların reisi Abdullah) b. Übeyy (b. Selûl) ile beraberindeki Evs ve Hazrec'-den olan putperestlere "Şurası muhakkak ki: Siz bizim-bir vatandaşımıza kendinize sığınma hakkı tanıdınız. Allah'a yemin ediyoruz ki: Onu ya öldürürsünüz, ya da (memleketinizden) çıkarırsınız. Aksi takdirde hepimiz birden sizin üzerinize yürür, nihayet sizi ölüm yerlerinizde öldürür kadınlarınızı (kendimize) helâl kılarız." mealinde bir mektup yazmışlardır.
Bu (mektup) Abdullah b. Übeyy ile yanındaki putperestlere ulaşınca Peygamber (s.a)'le savaşmak üzere bir araya geldiler. JCupeyş'in Abdullah'a mektup göndermesi haberi peygamber (s.a)'e erinince, (gidip) Abdullah ile onun etrafında bulunan putperestlerin yanına vardı ve:
"Kureyş'in tehdidi size son derece tesir etti. (Kureyş'in bu tehdidiyle) size yereceği zarar (sizin bizimle harbe kalkışmak suretiyle) kendinize vermek istediğiniz zarardan daha fazla değildir. (Çünkü siz kendi öz) oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz." dedi. Peygamber (s.a)'den bunu duyunca, dağıldılar. Kendilerine bu haber ulaşan Kureyş kâfirleri Bedir savaşından sonra yahudilere, "siz silah ve kale sahibi (olan bir cemaatisiniz. (Binaenaleyh) siz ya bizim vatandaşımız (olan Muhammed)le savaşırsınız ya da biz size şöyle şöyle yaparız. Ve (o zaman) bizimle sizin kadınlarınızın halhalları arasına hiçbir engel giremez." diye bir mektup yazdı. Kureyş kâfirlerinin (yahudilere bu ikinci) mektubunu (göndermeleri haberi) Peygamber (s.a)'e erişince, Nâdir oğullan (Hz. Peygambere) sû-i kast yapmaya karar verdiler. Rasûlullah (s.a)'e "sahabilerinden otuz kişiyle birlikte (karşımıza) çık, bizden de otuz din adamı çıksın orta yerde karşılaşalım. (Sen konuş alimlerimiz de) seni dinlesinler. Eğer seni tasdik edip inanacak olurlarsa, sana biz de inanacağız" diye bir haber gönderdiler.
(Râvi ez-Zührî, Kureyza oğullarının Hz. Peygamber'le geçen bu) hadiselerini bütün ayrıntılarıyla) anlattı. (Hz. Peygamberin sahabisi sözlerine devamla şunîarı söyledi:) Ertesi gün sabahleyin Rasûlullah (s.a) (askeri) bir kuvvetle Nâdir oğullarının üzerine yürüdü ve onları kuşatıp
"Vallahi siz benimle bir antlaşma yapmadıkça ben size güvenenem!" dedi. Onlar da Hz. Peygamberle antlaşmaya yanaşmadılar. Bunun üzerine o gün onlarla savaşa başladı. Sonra ertesi gün sabahleyin Nâdir oğullarını (yerlerinde) bırakıp (askeri) bir kuvvetle Kureyza oğullarının üzerine yürüdü ve onları sulha davet etti. Kureyza oğulları sulhu kabul edince onlar (la savaşmak)dan vazgeçti ve askeri bir kuvvetle (tekrar) Nâdir oğulları üzerine yürüdü. Nihayet onlar (kuşatmaya dayanamayıp) vatanlarını terketmek şartıyla (kalelerinden) indiler. Develerinin) taşıyabileceği mallarından ve evlerinin kapı ve tahtalarından (ne varsa hepsini) alarak vatanlarından çıkıp gittiler. (Bunun üzerine) Nâdir oğullarının hurmalığı Rasûlullah

(s.a)'in özel mülkü oldu. Allah bunu ona verdi. Bunu ona tahsis etti. (Kur'ân-ı Keriminde de şöyle) buyurdu: "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince, siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at, ne de deve koşturdunuz..."[258] (yüce Allah bu sözüyle) harpsiz olarak (ele geçirdiniz) demek istiyor. Peygamber (s.a) ise (bu malı) muhacirlere verdi.
Onlara bölüştürüverdi. Birazını da ensardan ihtiyaç sahibi olan iki kişiye verdi. Bu ikisinden başka ensardan kimseye bir pay vermedi. Bunlardan, Hz. Fatıma (r.a)'nın oğullarının elinde bulunan Rasûlullah'ın mallan ise baki kaldı.[259]

Açıklama

Nâdir oğullarının Hz. Peygamberi "sen yanına sahabilerinden otuz kişi al bizim din alimlerimizden otuz kişiyle bir araya gelin. Onlar seni dinlesinler. Müslüman olurlarsa biz de müslüman oluruz." diyerek Hz. Peygambere haber göndermeleri, görünüşte ilmi bir münazaraya davet gibiyse de aslında onu pusuya düşürerek hayatına kasdetmek ve bu suretle Kureyşin tehdidinden kurtulmaktı.
İmam SuyutTnin "ed-Dürrü'1-Mensûr" unda açıkladığına göre, Hz. Peygamber yahudilerin bu davetini kabul etmişse de yahudilerden bir kadın Hz. Peygamberle karşılaşacak olan yahudi alimlerinin, onun hayatına kasdetmek için yanlarına bıçaklar ve hançerler aldıklarını müslüman olan kardeşine.haber vermiş. Bunun üzerine o gençte koşarak tehlikeyi Hz. Peygambere haber vermiş. Hz. Peygamber de onlarla karşılaşmaktan vazgeçmiştir.
Hadis-i şerifin zahirinden yahudilerin Medine'den sürülüp çıkarılmalarının Bedir savaşının hemen akabinde gerçekleştiği anlaşıhyorsa da aslında bu, Bedir savaşının hemen akabinde değil Bedir savaşından sonra değişik tarihlerde yapılan savaşlar sonunda gerçekleşebilmiştir.
Siyer kitaplarında açıklandığı üzere, Yahudilerin Medine'den sürülüp çıkarılmaları kısaca şöyle olmuştur.
Kaynuka Oğullarının Medine'derr çıkarılışı:
Benû Kaynuka îslâmiyetin doğuşu sırasında Medine'de bulunan üç Yahudi kabilesinden biridir. Kuyumculukla meşgul olurlardı. Hicretin ikinci yılında (Miladi 624) Bedir zaferinden sonra Hz. Peygamber bir gün onları İslama davet etti. Onlar bu daveti reddetmekle kalmadılar, üstelik Hz. Peygamberi tehdit ettiler. Dokuz ay kadar sonra bir Yahudi kuyumcu dükkanında bir müslüman kadına saldırıda bulunuldu. Bunun üzerine yahudi mahallesi kuşatıldı. Onbeş gün süren kuşatmadan sonra Hicrî 31 miladi 625 te teslim oldular. Silahları alınarak Filistin tarafına sürüldüler. Kendilerinden alınan ganimet mallarının beşte biri (1/5) ilk defa olarak Beytülmâl (hazine) tarafından alınıp geri kalanı gaziler arasında bölüştürüldü.[260]

Kureyza Oğullarının Medine'den Çıkarılması:

Benû Kureyza, Medine'deki yahudi kabilelerindendi. Medine İslâm devletine tabi idiler. Fakat hicretin beşinci (Miladi 627) senesinde Hendek gazvesinde düşman ile birleşerek İslâm devletine ihanet etmişler, müslümanlan çok müşkül duruma düşürmüşlerdi. Hz. Peygamber, Hendek gazasından döner dönmez, ordusuyla Benû Kureyza mahallesini kuşattı. Bir kaç günlük mukavemetten sonra teslim olan y ah udilere, hakemliğini istedikleri Sa'd b. Muaz, Tevrat'ın hükmünün tatbik edilmesine karar verdi. Bunun üzerine eli silah tutan erkekleri idam edildi. Toprakları ensarın rızasıyla muhacirlere verildi. Bütün mallarına da el konuldu.[261]

Nâdir Oğullarının Medine'den Çıkarılışı

Medine'de bulunan üç yahudi kabilesinden biri olan Benû Nâdir, İslâm devleti ile anlaşma halindeydi. Fakat özellikle Uhud gazvesinden sonra açıktan açığa muhalefete geçerek ahitlerini bozdular. Üstelik Hz. Peygambere suikast teşebbüsünde bile bulundular. Hicri 4. yılın (Miladî 625) Rebiulevvelin-de beş gün süreyle kuşatıldılar. Teslim olunca İslama davet olundular. Müslüman olanları af edildi. Olmayanlar da Medine'yi terkettiler. Kimi Filistin'e kimi de Hayber yahudilerinin yanına yerleştiler.[262]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, sadece Nâdir oğullarının Medine'den çıkarılışı ile Kurayza oğullarının müslümanların sulh davetini kabul etmeleri anlatılmaktadır. Yukarıdaki yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Nâdir oğullarıyla yapılan savaş esnasında müslü inanlarla sulh antlaşması yapan Kureyza oğulları, Hendek savaşında Kureyş Kâfîrleriyle müslümanlar aleyhine faaliyet gösterdikleri için hicretin beşinci yılında onlar da Medine'den çıkarılmışlardır.
Medine'de bulunan diğer bir yahudi cemaati de Kâynuka oğullarıdır. Biz onların Medine'den çıkarılmalarını 3001 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, metinde geçen "Kureyş kâfirlerinin (yahudilere bu ikinci) mektubu (göndermeleri haberi) Peygamber (s.a)'e erişince, Nâdir oğulları (Hz. Peygambere sûikasde karar verdiler" anlamındaki cümle, Suyutî'nin "ed-Dürr'ül-Mansur" isimli eserinde Haşr sûresinin tefsirinde, Sünen-i Ebû Dâvud kaynak gösterilerek "Kureyş kâfirlerinin (bu ikinci mektubu) yahudilere erişince Nâdir oğulları Hz. Peygambere sûikasde karar verdiler." anlamına gelen lafızlarla nakledilmiştir. Bu ibare daha açık ve daha doğrudur.
Hadis-i şerifte açıklandığı üzere Nâdir oğullarının yurdu Medine'ye çok yakın olduğu için müslümanlar, orayı kuşatmaya giderken yaya olarak gitmişlerdir. Bu mevzuda siyer kitaplarında verilen malumat şöyledir: "Müslümanlar, Medine'ye iki mil mesafede bulunan Nadir oğulları yurduna yürüyerek gittiler. Peygamberimiz ise bir merkep üzerinde idi.[263] İşte metinde geçen "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at, ne de deve koşturdunuz..."[264] âyet-i ke-rimesiyle, müslümanların yaya olarak gidip Nâdir oğullarından kolayca ele geçirdikleri mallara

işaret Duyurulmaktadır.
Yine metinde açıklandığı üzere, Allah'ın, kendi Peygamberine tahsis ettiği bu mallan, Hz. Peygamber olduğu gibi muhacirlere dağıtmıştır. Ensardan da iki kişiye bir miktar pay vermiştir. Fahreddin Razî'nin Tefsîr-i Kebîr'in-de açıkladığı üzere, Hz. Peygamberin bu mallardan kendilerine bir miktar pay verdiği ensarın sayısı üçtür. Bunlar Ebû Ducâne ile Sehl b. Hanif ve el-Haris b. Es-sıme'dir. Fahreddin Razi (r.a) sözü geçen âyet-i kerimeyi açıklarken sözü Nâdir oğullarından ele geçen malların durumuna getirerek şu görüşlere yer veriyor:
"Bu mallar günlerce süren bir kuşatmadan ve Nâdir oğullarının bazılarının ölümü ve kalanların da sürgün edilmeleri sonunda ele geçtiklerine göre, fey değil ganimet olmaları icabeder. Bu mevzuda müfessirler iki görüş ileri sürmüşlerdir.
1. Bu âyet Nâdir oğullarından alınan mallar hakkında değil, Fedek halkının malları hakkında inmiştir. Çünkü Nâdir oğullarının yurdu ve mallar savaşla ele geçmiştir. Fedek arazisi ise savaşsız olarak ele geçmiştir ve fey olarak Hz. Peygambere kalmıştır. Hz. Peygamber de oranın gelirinin bir kısmım bakmakla mükellef olduğu kimselerin geçimine sarfetmiş, kalanını da harp için lüzumlu olan silah ve at temininde harcamıştır.
2. Bu âyet, gerçekten Nâdir oğullarından alınan mallar hakkında inmiştir. Ancak o gün müslümanlarm elinde fazla bir at ve deve bulunmadığı gibi, Nâdir oğullarının yurdu ile Medine arasında da fazla bir mesafe bulunmadığından müslümanlar orayı kuşatmaya giderlerken yaya olarak gitmişler, ayrıca harp te küçük bir çarpışmadan ileri gitmemiştir. Bu sebeple Cenab-ı hak onlardan ele geçen malları fey olarak Rasûlüne tahsis etti.
Hanefî ulemasından Ebû Bekir el-Cessâs ise, bu mevzuda şöyle diyor:
"Müslümanların Nâdir oğullarıyla esir etmemek, zimmet altına sokmamak, cizyeye bağlamamak ancak vatanlarından sürgün etmek, şartıyla yaptıkları barış neticesinde, bu mallar ele geçmiş olabilir ki bizim mezhebimize göre böyle bir barış şekli geçerli değildir, nesh edilmiştir. Çünkü müslümanlarm kitap ehlini cizye verme ya da İslama girme şartlarından birine zorlamaya güçleri yeterken onları bu şartlardan birini tercihe zorlamayı terkedip te vatanlarını terketmeleri şartıyla sulh yapmaları caiz olmadığı gibi, arap putperestlerini savaşla, Islâmı kabul etme şıklarından birine zorlamaya güç varken onlarla barış yapmak da caiz değildir. Nitekim yüce Allah şu âyeti kerimelerde bunu açıklamıştır.
"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle küçül(üp boyun eğ) erek elleriyle, cizye verecekleri zamana kadar savaşın"[265]
"Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre Allah'ın katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram (ay)landır. İşte doğru din budur. O aylar içinde (konulmuş yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin ve (Allah'a) ortak koşanlar nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa, siz de onlarla topyekûn savaşın ve bilin ki Allah, (Günâhlardan) korunanlarla beraberdir."[266]
Ancak müslümanlarda onları bu iki şıktan birini tercihe zorlayacak güç yoksa o zaman onlarla vatanlarını terk etmeleri şartıyla sulh yapması caizdir.
Ayrıca müslümanların savaşmakta oldukları kimselerle miktarı belli olmayan bir mal karşılığında sulh yapmaları da caizdir. Çünkü Hz. Peygamberin Nâdir oğullarıyla yaptığı sulh böyledir. Onlar işlerine yarayacak olan malları develerine yükleterek götürmüşlerdir. Kalan da müslümanların olmuştur.
Ebü Bekir Cassâs bu sözleriyle Hz. Peygamberin müslümanların kuvvetinin çetin bir muhasaraya kâfi gelmeyeceğini bildiği için Nâdir oğullarıyla istedikleri mallarını hayvanlarına yükleterek Medine'yi terketmeleri şartıyla sulh yaptığını bu sebeple de onlardan kalan malların Fey olduğunu söylemek istiyor.[267]

3005... İbn Ömer'den demiştir ki:
Nâdir oğullan yahudileriyle Kureyza oğullan Rasûlullah (s.a)'le savaşa girmişlerdi. Rasûlullah (s.a) Nâdir oğullarını (Medine'den) sürüp çıkarmış, Kureyzayı ise yerlerinde bırakmış ve onlardan herhangi bir vergi de almamıştı. Nihayet zamanla Kureyza (müslümanlarla) savaşa başlayınca (Hz. Peygamber onların) erkeklerini öldürmüş, kadınlarını ve mallarını da müslümanlara paylaştırmış. Ancak (onlardan) bazıları Rasûlullah (s.a)'e sığınmışlar. (Hz. Peygamber de) onlara emân vermiş (Böylece) Rasûlullah (s.a) (pek azı müstesna olmak üzere) Medine yahudilerinin hepsini sürgün etmiş, Abdullah b. Selam'ın kavmi olan Kaynuka oğullarını, Harise oğullan yahudilerini ve Medine'deki her yahudiyi (Medine'den çıkarmış)[268]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikri geçen yahudi kabilelerinin hepsi Medinelidir. Rasûlullah (s.a)'ın Kureyza'yı yerinde bırakıp ona emân vermesi, Benî Nâdir'le birlikte müslümanlarla harb etmeyip bîtaraf kaldıkları içindir. Sonra Müslümanlarla onlar da harb edince, onları da Medine'den sürmüştür. Kureyza, bu harbte muhasara edilmiş ve yirmi beş gün sonra dayanamayarak Rasûlullah (s.a)'ın hükmüne râm olmuşlardı. Yahudilerin bıraktığı malların beşte biri Peygamber (s.a)'e ayrıldıktan sonra, kalanı gaziler arasında süvariye üç, piyadeye bir hisse verilmek suretiyle taksim olunmuştur. Bu muhasaraya otuzaltı süvari iştirak etmiştir.[269]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlarla muahede halinde bulunan kâfirler ve zımmıler, ahıdlerım bozarlarsa, kendilerine harbî muamelesi yapılır ve harbedilir. Ordu kumandanı bundan dilediğini esir alır, dilediğini serbest bırakabilir.
2. Kendisine emniyet bahşedilen kâfir, müslümanlarla harbe kalkışırsa, kendisine verilen ahid bozulur. Emniyet ahdi geçmişe aittir, geleceğe şümulü yoktur.[270]

23-24. Hayber Topraklarının Hükmü İle İlgili Hadisler

3006... İbn Ömer'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) Hayber halkına savaş açtı (onların elinde bulunan) hurmalıkları ve toprakları ele geçirdi. Kendilerini de şatolarına sığınmaya mecbur etti. Bunun üzerine onlar, altınlarla gümüş ve silahların Rasûlullah (s.a)'e, develerinin yükleneceği (diğer) malların da kendilerine ait olmak (ve mallarından) hiçbir şeyi (Hz. Peygamberden saklamamak ve gizlememek, eğer şartlara aykırı olan bu işlerden birini) yapacak olurlarsa kendileri için hiçbir anlaşma ve antlaşma kalmamak üzere Hz. Peygamberce barış yaptılar. Fakat Huyeyy b. Ah-tab'a ait olan (içi altın ve gümüş dolu) bir deriyi sakladılar. (Huyeyy b. Ahtab) Hayber (savaşın)dan önce öldürülmüştü. Kendisi bu deriyi Nâdir oğulları (savaşı) günü (yani) Nâdir oğullan sürgün edildiği zaman (onların mallan arasından seçerek alıp) yanında götürmüştü, içerisinde Nâdir oğullarının (gümüş ve altın) zinetleri vardı. Peygamber (s.a) (Huveyy b. Ahtab'ın amcası olan) Saye'ye:
“Huyeyy b. Ahtab'ın derisi nerede?" diye sordu. O da: "- Savaş ve (halkın geçimi için yapılan) harcamalar onu tüketti." diye cevap verdi. (Fakat daha fazla saklayamadıklarından) Deriyi (sakladıkları yerden) bulup getirdiler. Bunun üzerine (Kinane) b. Ebûl-hukayk öldürüldü ve (Ebûl-hukayk oğullarının) kadınları ile çocukları da esir edildi. Hz. Peygamber onları da sürgün etmek istemişti (fakat) onlar:
"Ey Muhammed bizi bırak ta bu topraklarda çalışalım, çıkan mahsulün yansı bizim yarısı da sizin olsun." dediler. Rasûlullah (s.a) de (onların bu teklifini kabul etti) ve (her sene) onların kadınlarından her birine seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa veriyordu.[271]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber hicretin yedinci senesi Muharreminde 1500 kişilik bir ordu ile Hayber üzerine yürümüş ve üç gün içinde Hayber önlerine gelerek orada bulunan yedi kaleden beşini teker teker fethetmişti. Peygamberimiz yahudileri, ellerinde kalan Vasih ve Sulalim isimli son iki kaleye sıkıştırınca, yahudiler yok olacaklarını anladılar. Kanlarının bağışlanıp sürgün edilmelerini istediler.
Kinane b. Ebûl-hukkayk, Peygamberimize
"Yanına gelip seninle konuşacağım." diyerek Şemmah adındaki ya-hudi ile haber saldı.
Kaleden inince Müslümanlar, Şemmah'i yakalayıp Peygamberimizin yanma getirdiler.
Şemmah, Kinane'nin elçisi olarak geldiğini haber verdi.
Peygamberimiz, Kinane'nin dileğine "Olur" buyurdu. Üzerinde anlaşmaya varılan ve Kararlaştırılan Maddeler:
1. Kalede çarpışma yapmış olan yahudilerin kanları dökülmemek,
2. Yahudilerin çocukları, kendilerine bırakılmak, Hayberden ve Hayber arazisinden çocukları ile birlikte çıkıp gitmelerine müsaade olunmak,
3-5. Yanlarında birer hayvan yükünden başka bir şey götürmemek, menkul ve gayr-ı menkul bütün mallar ile yay, miğfer, at, cübbe, zırh gömlek... gibi askeri araç ve gereçleri ve -üzerlerindeki elbiselerinden başka- bütün elbise ve kumaşları Rasûlullah'a bırakmak,
6. Rasûlullah'a bırakılması gereken herhangi bir şeyi gizlememek ve gizleyecek olanlar, Allah'ın ve Rasûlullah'ın emân ve himaye teahhüdünün dışında kalmak üzere anlaşma ve barış yapıldı.
Kinane'nin yemini ve Peygamberimizin ona uyarıda bulunması:
Kinane b. Ebûl-hukayk, bu maddelere bağlı kalacağına yemin etti.
Peygamberimiz:
"Eğer, siz ganimet mallarından bana teslim etmeniz gereken herhangi bir şeyi benden gizleyecek, gayb edecek olursanız, Allah'ın ve Rasûlullah'ın emân ve himaye teahhüdünden uzak kalırsınız!" buyurdu.[272]
Hayber feth edilince, bir çok mal ile sığır, deve ve saire ele geçirilmiş, fakat, Hayberlilerin ne altunları, ne de gümüşleri ele geçirilebilmişti. Halbuki, Benû Nâdir Yahudileri, yurtlarından çıkıp Hayber'e giderlerken Ebû Rafı, Sellâm b. Ebûl-hukayk, içinde altun, gümüş ve kıymetli madenlerle ziynet eşyası, saklanılan deve tulumunu kaldırarak "Bu, bizim, dünyayı al-çaltmak ve yükseltmek için hazırladığımız şeydir!" diye bağırmıştı.
Bu hazine, önce koyun tulumuna doldurulmuştu. Çoğalınca, öküz tulumuna, daha çoğalınca da deve tulumuna konulmuştu.
Bu hazine, Ebûl-hukayk, hanedanının büyüklerinden büyüklerine devr edile edile saklanmakta idi.
Mekke eşrafı, düğünleri olunca, Hayber'e gidip Ebûl-hukaykların büyüğüne başvurarak bu ziynet eşyasından bazısını rehine karşılığında ondan bir ay süre ile emaneten alırlardı. Mekke'de bir şey kayıp olmuştu. Onu kayıp eden kişi bedelini on bin altun olarak ödemişti. İbn Ebûl-hukayk bu hazineyi ve pek çok malları peygamberimizden sakladı.[273]
Kinane b. Rebi b. Ebûl-hukayk ile Kinane'nin kardeşi ve amcasının oğlu Rebra, Peygamberimizin huzuruna getirildi.
Rivayete göre; Peygamberimizin huzuruna çıkarılanlar arasında Huyeyy b. Ahtab'ın amcası Sa'ye (Sa'lebe) b. Sellâm (Amr) b. Ebûl-hukayk da bulunuyordu.
Peygamberimiz, onlara;
"Ey Ebûl-hukayk oğullan! Ben, sizin, Allah'a ve Allah'ın Rasûlüne karşı duyduğunuz düşmanlığınızı biliyorumdur! Bununla birlikte, sizin bu düşmanlığınız, adamlarınıza verdiğim emân ve himaye teahhüdünü size de vermeme engel olmamış, ganimet mallarından herhangi bir şeyi benden gizlememek, kaçırmamak şartı ile, bu emânı size de vermişimdir.
Benden bir şey gizleyecek olursanız, kanlarınızı dökmek, bizim için helâl olur.

Allah'ın ve Rasûlünün emân ve himaye teahhüdünden uzak kalırsınız!
Sizi, Medine'den sürüp çıkardığım zaman, Medine'den getirdiğiniz, Mekkeliler'e emânet olarak veregeldiğiniz, ziynet eşyası ile nakidleri içinde sakladığınız hazine tulumlarınız nerededir.
Filândaki, filândaki hazine tulumlarınızı ne yaptınız?" diye sordu.
"Ey Ebûl-Kâsım! Biz, onları, savaşlarımızda harcadık! vallahi elimizde onlardan hiç bir şey kalmadı.
Bizi Medine'den sürüp çıkardığın zaman, onlarla geçindik!
Onlardan elimimde hiç bir şey kalmadı." dediler ve bu husustaki sözlerini de yeminler ederek pekiştirdiler.
Peygamberimiz:
"Söylediklerinize dikkat ediniz!"
(Aradan geçen) zaman az, (gizlenen) mal ise, ondan çok fazla! (Az zamanda, o kadar çok mal nasıl harcanır, tükenir.)
Ne dersiniz? Bu hazineyi, sizin yanınızda bulursam, sizi öldüreyim mi?" diye sordu. Onlar
“Evet" dediler.[274]
Peygamberimiz:
"Bu hazine, sizin yanınızda çıkacak olursa, Allah ve Rasûlünün hakkınızda vermiş olduğu emân ve himaye teahhüdii sizden uzak kalsın mı?" diye sordu.
"Evet uzak kalsın" dediler.
Peygamberimiz;
"Eğer, benden bir şey sakladığınızı tesbit edersem kanlarınızı dökmeyi ve çoluk çocuklarınızı esir etmeyi helâl sayarım!
Bütün mallarınızı almak, kanlarınızı dökmek bana helâl olur, söz vermiş olduğum emân ve himaye teahhüdii ortadan kalkar!" buyurdu. Onlar da
"Olur! Eğer, senden bir şey sakladığımız anlaşılırsa, bize verdiğin emân sözünü geri al ve kanlarımızı dök! dediler.
Peygamberimiz onların bu sözlerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ali ve Zübeyr b. Avvam'la yahudilerden on kişiyi şahid tuttu.
Bir Yahudinin Kinane'yi Uyarmağa Çalışması
Yahudilerden bir adam, kalkıp Kinane b. Ebul hukayk'a doğru vardı ve yavaşça:
"Muhammed'in senden istediği şey, senin yanında ise, veya bunun hakkında bir şey biliyorsan, ona bildir de kanını canını kurtar!
Aksi takdirde, vallahi, o, muhakkak bunu elde etmeye muvaffak olacak, Allah, onu, bundan başkasına da bizim bildirmediğimiz şeylere de vâkıf kılacaktır!" dedi.
Kinane b. Ebûl-hukayk, azarlayınca, o, yahudi bir köşeye çekilip oturdu.
Peygamberimizin, Kinane'ye Tekrar Sorusu...
Peygamberimiz, Kinane b. Ebûl-hukayk'a:
"Ne dersin, hazineyi senin yanında bulacak olursak, senin boynunu vurayım mı?" diye tekrar sordu.
Kinane: "Evet! Bulursan, Vur!" dedi.
Sa'ye b. Sellâm'ın Sıkıştırılınca, Gerçeği Söylemesi:
Peygamberimiz, Kinane b. Ebûl-hukayk'tan sonra Sa'ye (Salebe) b. Sel-lâm b. Ebûl-hukayk'a da:
"Huyeyy b. Ahlab'ın, tulum içinde saklanan hazinesi nerededir?" diye sordu.
Sa'ye "savaşlar ve geçimler, onu, götürdü, eritti!" dedi.
Peygamberimiz, Sa'ye'yi sıkıştırması için Zübeyr b. Avvam'a havale etti.
Zübeyr b. Avvam, onu, sıkıştırdı.
Sa'ye zaîf, hafif akıllı bir adamdı. Sıkıştırılınca, eliyle bir harabeye işaret ederek "Ben, Kinane'nin, her sabah, şu harabede dolaştığım görüyordum. Benim bundan başka bir bilgim yoktur. Eğer, o, oraya bir şeyler göm-müşse, oradadır!" dedi.
Gerçekten de, Peygamberimiz, Natat kalelerini feth etmeye başladığı ve Natat halkının kalblerine korku düştüğü sırada Kinane b. Ebûl-hukayk, tehlikeyi sezmiş, deve tulumu içindeki hazineyi, ziynet eşyasını, geceleyin Keti-be'ye götürüp kazdığı bir çukura, kimse görmeden gömmüş ve üzerini toprakla kapatmıştı. Sa'lebe (Sa'ye) de, Kinane'nin her sabah o harabede dolaştığım görmüştü.
Hazinenin Gömüldüğü Yerden Çıkarılması
Peygamberimiz, Sa'ye (Salebe)yi, Zübeyr b. Avvam ve müslümanlar-dan bazıları ile birlikte o harebeye gönderdi. O da, onlara Kinane'nin dolaştığı yeri gösterdi. Orası kazıldı.
Hazine'den bir kısmı, oradan çıkarıldı... Kinane'nin Sıkıştırılması:
Peygamberimiz, hazinenin geri kalan kısmının da nerede olduğun j Kinane b. Ebûl-hukayk'tan sordu.
Kinane, onları da teslime yanaşmadı.
Peygamberimiz, hazinenin geri kalanını getirip teslim etmesi için Kinane b. Ebûl-hukayk'ı sıkıştırmasını, işkenceye uğratmasını Zübeyr b. Avvam'a emretti.
O da, Kinane'yi söyletmek için, göğsünde çakmak çakıp kıvılcım çıkararak ona işkence yaptı. Fakat söyletemedi.
Hazinenin Kalan Kısmının Peygamberimize Allah Tarafından Bildirilmesi ve Çıkarılması:
Yüce Allah, Yahudilerin bu hazineyi nerede sakladıklarını da Peygamberimize haber verdi.
Peygamberimiz, ensardan birisini çağırdı. Ona:
"Şu tarlaya doğru, şöyle git. Sonra hurma ağacına doğru var. Sağındaki veya solundaki hurma ağacına bak. Orada göreceğin yüksek hurma ağacının dibinde bulacağın şeyleri çıkar, bana getir!" buyurdu.
Ensarî gitti. Oradaki hazine tulumunu da bulup getirdi.
Hazine Ortaya Çıkarılınca, Ebûl-hukayk Oğullarının Cezalandırılması:
Hazine ortaya çıkarılınca, Muahede gereğince, cezalandırılmak ve Mah-mud b. Mesleme'ye karşı boynu vurulmak üzere,

Kinane b. Rebi' b. Ebûl-hukayk'm Muhammed b. Mesleme'ye teslimini emretti. Muhammed b. Mes-leme de onun boyunu vurdu.
Ebûl-hukayk oğullarından diğeri de Bişr b. Bera'm velileri tarafından öldürüldü.
Bunların çoluk çocukları ise, esirler arasına katıldı.
Ebûl-hukayk'ın iki oğlu ile birlikte aynı aileden daha bazıları da ahdi bozdukları için, öldürülerek cezalandırıldılar."[275]
Hayber Yahudilerinin Hayber Topraklarını Yarıcı Olarak İşletmeleri:
Hayber Yahudileri, hususile, Vatih ve Sülalim yahudileri kendilerine Peygamberimiz tarafından verilen emân ve söz üzerine bütün mallarını, mülklerini bırakarak Hayber'den çıkıp gideceklerdi.
Peygamberimiz onları Hayber'den sürüp çıkarmak istediği sırada, yahudiler, "Bırak bizi şu Hayber toprağında bulunalım da onları imar edelim, görüp gözetelim!
Yâ Muhammed! Biz, mal, mülk sahipleriyiz! Mülk bakımını, işletmesini, biz, sizden daha iyi bilir ve başarırız.
Sen bu mülkleri bize işlettir!" dediler.
Hayber mülkleri üzerinde yarıcı olarak çalışmak istediler.
Gerçekten de, ne Peygamberimizin, ne de ashabının Hayber mülklerine bakabilecek işçileri bulunmadığı gibi, kendilerinin orayı bizzat görüp gözetmeye de vakitleri yoktu.
Peygamberimiz;
"İstiyorsanız, şu malları, işlemek üzere size vereyim. Mahsul ve meyvaları aramızda bölüşülsün. Sizi, bu mallar üzerinde Allah'ın durdurduğu müddetçe durdurayım." buyurdu.
Hayber Yahudileri kabul ettiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz:
"Sizi, çıkarmak istediğimiz zaman çıkarmamız şartıyla!" diyerek ve mahsulü, yan yarıya bölüşmek üzere onlarla anlaşma yaptı. Hayber arazisini, böylece, onlara işletti, Buna göre: Yahudiler; çalışacaklar, ekecekler, biçecekler elde edilecek ekin ve hurma mahsullerinin yansını, hizmetlerinin karşılığı olarak, alacaklardı.[276]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, musakatvemüzâraayacevaz verenlerin en kuvvetli delilini teşkil etmektedir. Zira Peygamber (s.a)'in Hayber halkına, çıkan meyvenin yarısı karşılığında Hayber hurmalıklarım kiraya vermesi müsakat, Hayber tarlalarını çıkacak ekinin yarısı karşılığında kiraya vermesi de müzaraadır. Bu bakımdan imam-ı Mâlik ile İmam Sevrî-Leys, Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Muhaddisler, Zahiriler ve Cumhur fukâha musakatın caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Hanefîlerden İmam Ebî Hanife ile Züfer (r.a)'e göre, musakat da muzaraa gibi hiçbir suretle caiz değildir. Musakat meselesi tahmin suretiyle kuru yemiş karşılığında taze yemiş satın almak anlamına gelen müzabene[277] den nehyeden hadisler[278] ile nesh edilmiştir, tmam Ebû Hanife (r.a) mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi te'vil etmiş. Peygamber (s.a)'in Hayber yahudi-leriyle yaptığı ortaklığın müzaraa (ziraat ortaklığı) ve müsakat (meyve ortaklığı) değil, onlara bir iyilik ve ihsan olmak üzere bir haraç olduğunu söylemiştir. Çünkü O'na göre Rasûlullah (s.a) Hayber'i ganimet olarak almıştı. Yahudilere hiçbir şey vermeyebilirdi. Yerlerinden çıkan mahsulün bir kısmını almak şartıyle mallarını ellerinde bırakması bir fazilet ve minnettir.[279] Bir vesak altmış sa'dır. Bir sa' ise 1040 dirhemdir. Bir dirhemde 32 gramdır. Buna göre altmış vesak 199980 gramdır.[280]

3007... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Ömer (b. Hattâb (r.a), halka hitaben yaptığı bir konuşmasında) "Ey İnsanlar! Rasûlullah (s.a) Hayber yahudilerine onları dilediğimiz zaman (Hayber'den) çıkarabilmemiz şartıyla (bir) işlem yapmıştı. Bi-onları (Hayberden) çıkarabilmemiz şartıyla (bir) işlem yapmıştı. Binaenaleyh (bahçe veya tarla olarak Hayber'de yahudilerinin elinde) kimin bir malı varsa (gelsin) onu alsın" demiş.[281]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Rasûl-ü Zîşan Efendimizin Hayber yahudileryle, Hayber topraklan üzerinde, kurduğu yarı yarıya ortaklık anlaşmasının süresini müslümanların arzusunun tayin edeceğini, bu anlaşmayı bir süre için imzaladığını ve Hz. Ömer'in kendi halifeliği döneminde bu şarta dayanarak Hayber'deki yahudileri sürüp çıkardığını ve Hayber topraklarını da asıl sahipleri olan müslümanlara dağıttığını ifade etmektedir.[282]

3008... Abdullah b. Ömer'den (demiştir ki:) Hayber fethedilince, yahudiler, Rasûlullah (s.a)'den Hayber topraklarından çıkacak mahsulün yarısı(nın kendilerinin olması) şartıyla kendilerini orada bırakmasını istediler. Rasûlullah (s.a) de
"Sizi bu şartla; orada dilediğimiz zamana kadar bırakıyorum." buyurdu (Hz. Peygamberdin sağlığında ve Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde) bu şartla (orada yaşamakta) idiler Hayber'in yarı gelirinden (elde edilen) hurma ikiye bölünür ve (bunun) beşte birini Rasûlullah (s.a) alır. (almış olduğu) beşte bir hisseden yüz vesak hurma ile yirmi vesak arpayı hanımlarına yedirirdi. (babam) Ömer (r.a), yahu-dileri Hayber'den çıkarmak isteyince, Peygamber (s.a.)'ın hanımlarına haber gönderip onlara:
"Sizden kim kendisine tahmini olarak yüz vesaklık bir hurmalığı vermemi isterse oranın ağacı da toprağı da suyu da onun olsun. Kim de kendisine tahminen yirmi vesaklık bir arpa tarlasını hisse olarak vermemi istiyorsa (onu da) yaparız. Kim de hunvstaki hissesini (ölçerek) ayırmamızı istiyorsa o şekilde hareket ederiz" dedi.[283]

Açıklama

Vesak; 3328 gramdır. (hars) kelimesi sözlükte zann ve tahmin anlamına gelir ki burada da bu manâda kullanılmıştır.[284]
Hayber: Medine ile Şam arasında Medine'ye dokuz konak mesafede bulunan münbit bir vahadır. Burada yahudiler yaşarlardı. Vahayı çeşitli kalelerle tahkim etmişlerdi. Rasûlullah (s.a) bu yeri hicretin yedinci yılında fethetmiştir.
Müslümanların Hayber'i sulhan mı yoksa harben mi fethettikleri, ulemâ arasında İhtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre, bazıları harben alındığını söylemiş; bir kısımları sulh yolu ile, daha başkaları ahalisinin çekilmesiyle harpsiz-darpsiz girildiğini ileri sürmüşlerdir. Hattâ bir kısmının harben, bir kısmının sulh yolu ile bir kısmının da ahâlisinin çekilmesi suretiyle alındığını söyleyenler olduğu gibi: "Bir kısmı sulhan, bir kısmı da harben ahn-mştır." diyenler de vardır. Kadı Iyâz, bu son kavlin daha sahih olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik ile ona tâbi olanların ve Süfyân b. Uyeyne'nin kavilleri de budur.
Babımız rivayetlerinden birinde:
"Orası fethedildiği vakit arazi Allah ile Rasûlü'nün ve müslürhanlarm idi." denilmesi bu yerin harben alındığına delildir. Çünkü müslamanların hakkı ancak harbederek aldıkları yerlere teallük eder. Fakat Buhârî'nin bir rivayetinde:
"Arazi yahudilerin, Rasûlün ve Müslümanların idi." denilmiştir. Bu da o yerin sulhan alındığını gösterir. el-Mühelleb bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: Rivayetlerin birincisi sulhdan sonraki hali beyan etmektedir; Zira Hayber'in bir kısmı sulh yolu ile, bir kısmı da harp yoluyla alınmıştır. Harben alınan kısım tamamiyle Allah'a ve Rasûlü'ne ve müslümanlara aitti; sulh yolu ile alınan kısmı ise yahudilerindİ; sulh akd edildikten sonra müs-lümanların oldu.[285]
Rasûl-ü Ekrem'in hanımlarına Hayber arazisinden yıllık hisse olarak yüz vesak hurma verildiğini ifade eden bu mevzûmuzu teşkil eden hadisle, onlara senelik gelir olarak Hayber arazisinden seksen vesak hurma verildiğini ifâde eden 3006 numaralı hadis arasında zahiren bir farklılık varsa da, aslında bu esaslı bir fark değil, sadece râvilerin tahminlerinden doğan bir farktır. Çünkü bu rakamlar, râvilerin tahminlerinden ibarettir. Her ravi, kendi tahminini söylemiştir. Tahminler arasında ufak tefek farklılıkların olması son derece tabiidir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, Rasûlullah (s.a) önceleri hanımlarına Hayber arazisinden yıllık hisse olarak 80 vesak hurma verirken sonraları, bu hissenin yetmediğini gördüğü için bunu yüz vesaka çıkarmış olması mümkündür. Mevzûmuzu teşkil eden hadisin bolluk seneleriyle 3006 numaralı hadisin ise kıtlık seneleriyle ilgili olması da düşünülebilir.[286]

3009... Enes b. Mâlik'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Hayber'e savaş açtı. Orayı savaş zoruyla ele geçirdik, (orada bir mikdar) esir ele geçirildi.[287]

Açıklama

Hayber yahudice kale demektir. "Buraya ilk yerleşen Hay-ber isminde biridir. Sonraları bu isim oraya verilmiştir." diyenler de vardır.
Hayber, Medine ile Şam arasında verimli ve hurmalık bir vaha olup, Medine'ye altı konak mesafededir.[288]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hayber'in sulh yoluyla değil savaşla, kahren alındığı ifade edilmektedir. Mâzirî'nin dediği gibi "Bu sözün zahiri bütün Hayber'in kahren alınmış olmasını iktiza eder. Halbuki Ma-lik'in îbn Şihab'dan rivayetine göre, bir kısmı kahren bir kısmı da sulh yolu ile alınmıştır. Ebû Davud'un Süneninde rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a) Hayber'i ikiye taksim etti, yarısını da müslümanlara ayırdı."[289] Hadisi de müşkül kalır. Bunun cevabı bazı ulemanın söylediği şu sözdür; Hayber'in etrafında çiftlikler ve köyler vardı. Bunları sahipleri terk edip gitmişlerdi, işte bu yerler sırf Peygamber (s.a)'e mahsustu ve Hayber arazisinin yarısını teşkil ediyordu. Geri kalan yerleri ise harple alınmıştı ki, bunlar da gazilere taksîm edildi.[290]"

3010... Selh b. Ebî Hasne'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) yarısı ani ihtiyaçlarına ve geçimine, yarısı da müslümanlara olmak üzere Hayber (arazisin)i ikiye böldü. Müslümanların hissesini de onsekiz paya ayırdı.[291]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hayber ara-zisinin bir kısmı boş sahipsiz ve müdafasızdı. Hayberin yarısını teşkil eden bu kısım, harpsiz olarak ele geçtiği için fey hükmüne girdiğinden Hz. Peygamberin hakkı idi. Ve Hz. Peygambere verildi. Geriye kalan kısmı da içerisinden humus ayrıldıktan sonra, Hudeybiye mücahidleri arasında bölüştürüldü. Çünkü Hayber ganimeti Allah'ın, Hudeybiye müca-hidlerine bir nimeti idi. Bu sebeple bu ganimetlerden Hayber savaşında bulunmayan Câbir b. Abdillah ile Amr b. Haram'a da hisse verildi. Hz. Peygamber de bir müslüman olarak bu kısımdan da hisse aldı. Onsekiz hisseden her biri yüz kişilik bir hisse ihtiva ediyordu. Dolayısıyla Hayber'in Hudeybiye mücahidlerinin hissesine düşen kısmı binsekizyüz paya ayrılmıştı. Çünkü sözü geçen mücahidlerin sayısı binbeşyüze ulaşıyordu. Bunlardan üçyüzü de süvari idi ve Süvarilepe iki hisse vermek gerekiyordu. Bu sebeple sözü geçen arazi her biri yüz kişilik bir hisse ihtiva eden onsekiz parçaya bölüştü-küldü. Hanefi âlimlerinin görüşü de budur. Nitekim 3015 numaralı hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir. Bu onsekiz hisseden herbiri Hayber'in tümüne nisbetle otuz altıda bir hisse etmektedir ki netice itibariyle 3012 numaralı hadis-i şerifteki "Hz. Peygamberin Hayber arazisini otuz altıya böldü" ifadesine uygun düşmektedir.
Bilindiği gibi Rasûl-ü Zîşan Efendimiz eline geçen hissesini olduğu gibi şahsî ihtiyaçlarına sarfetmezdi. Zaruri ihtiyaçları dışında kalanları da yine elçileri ağırlamak, müslüman esirleri ve köleleri kurtarmak gibi müslüman-ların ihtiyaçlarına sarf ederdi.[292]

3011... Bûşeyrb. Yesâr'dan (rivayet olunduğuna göre) kendisi peygamber (s.a)'in sahabilerden bir cemaatı (şöyle) derlerken işitmiş: (Bü-şeyr burada işittiklerini naklederken aynen) şu (bir önceki) hadisi zikretmiş ve (Hayber gelirinin) "yarısı müslümanların ve RasûluIIah (s.a)'in idi. (kalan) yarısını da müslümanların karşılaşacağı işler ve ani ihtiyaçlar için ayırmıştı" demiştir.[293]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvud bu hadisi 3010 numarada mürsel olarâk nakletmişti. Burada ise Bûşeyr'in bu hadisi almış olduğu sahabiler topluluğunu da vermek suretiyle aslında bu hadisini merfû ve muttasıl olduğuna işaret etmek istemiş, sahabenin herbiri güvenilir kimseler olduğundan isimlerini zikretmeye lüzum görmemiştir.
Bu hadis-i şerifte de bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin Hayber topraklarının yarısını müslümanlara ayırıp ondan humusu çıkararak hak sahiplerine verdikten sonra, kalanı tüm Hudeybiye mü-cahidlerine bölüştürdüğü ve bir mücahid olarak bundan kendisinin de hisse aldığı kalanyarısmı ise harbe giren ya da giremeyen tüm müslümanların karşılaştıkları hâdiselerin halline, elçilerin ağırlanmasına ayırdığı ifade edilmektedir.
Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin ailelerinin herbirinin zaruri ihtiyaçları da müslüman bir ferd olarak bu ikinci yarıdan karşılanmıştır.[294]

3012... Peygamber (s.a)'ın sahabilerinden (olan bir) erkekler (cemaatin)den (rivayet olunduğuna göre); RasûluIIah (s.a) Hayber'i fethedince, oranın toprağını her biri yüz hisseyi ihtiva eden otuz altı kısma böldü. Bunun yansı RasûluIIah (s.a) ve müslümanlara aitti. Kalan yarısını da kendisine gelecek olan elçiler (in ağırlanması) ile (müslü-manları ilgilendiren önemli) işler ve halkın karşılaşacağı bazı zorluklamın halli) için ayırdı.[295]

3013... Bûşeyr b. Yesâr'dan demiştir ki: Allah (c.c) Hayber'i Peygamberine fey olarak verince (Hz. Peygamber) Hayber'i her biri yüz sehim ihtiva eden otuzaltı parçaya ayırdı. Bunun yarısını karşılaşacağı hâdiselerin halli) ve kendisine gelecek (elçi)ler (ve ihtiyaçlar) için ayırdı. Yani el-Vatiha (kalesi) ile Küteybe (ismi verilen köyleri) ve bu iki yere tabi olan yerleri (sözü geçen ihtiyaçlar için ayırdı) öbür yarısını da müslümanlar arasında paylaştırdı, (bu da) Şakk (denilen kale) ile Netat (denilen topraklar) ve bu iki yere tabi olan yerlerdir. Rasû-lullah (s.a)'in (bir Peygamber olması itibariyle humus payı olarak ve müslüman bir mücahid olması sebebiyle de ganimet payı olarak bu ikinci kısımdan aldığı) hisse (Şakk ve Netat) kalelerine bağlı olan kısımda idi.[296]

3014... Bûşeyr b. Yesâr'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlul-lah (s.a), Allah kendisine Hayber'i fey olarak nasibedince oîîıı tümünü otuz altı paya böldü. (Bunların) yansını (yani her birî yüz sehim ihtiva eden onsekiz payı müslüman (mücahid)lere ayırdı. Peygamber (s.a)in de (müslüman bir mücahid olarak bu onsekiz pay içinde) müslümanlarla birlikte onlardan biri (nin hissesi) kadar hisse (almak hakkı) vardı.
Rasûlullah (s.a) (geriye kalan) onsekiz payı da , ki bu (tüm Hay-ber arazisinin) yarısıdır. Karşılaşacağı hâdiseler ve müslümanların işleriyle ilgili olarak ortaya çıkacak meseleler için (harcamak üzere) ayırdı. Bu da el-vatıh (kalesi) ile Küteybe (denilen köyler) ve Selâlirn (kalesi) ve buralara tabi olan yerlerdir. (Buralar) Peygamber (s.a) ile müslümanların eline geçtiği sırada, müslümanların oraların işine yetecek kadar işçileri yoktu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) yahudileri çağırdı (mahsulün yarısı müslümanlara yarısı da yahudilere olmak üzere oraları) onlara ortağa verdi.[297]

3015... Kur'ân okuyucularından biri olan Mücemmi* b. Cariye el-Ensâri'den (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.)
Hayber (ganimetleri ve topraklan) Hudeybiye mücahidlerine bölüştürüldü. Rasûlullah (s.a) onu onsekiz hisseyi ayırdı. Ve Asker(in sayısı) binbeşyüz idi. İçlerinde üçyüz atlı vardı. (Hz. Peygamber atlıya iki yayaya bir hisse verdi.)[298]

3016... ez-Zühri ile Abdullah b. Ebû Bekir ve Muhammed b. Mesleme'nin çocuklarının birinden (rivayet olunmuştur. Bu kimseler) dediler ki: (Hayber'de bulunan) bazı kaleler Hayber halkından (alınamamış onların elinde) kalmıştı. (Hayber halkı bu) kalelere sığınmışlardı (derken) Rasûlullah (s.a) den kanlarını bağışlayarak kendilerini sürgün etmesini istediler (Hz. Peygamber de öyle) yaptı. Bunu işiten Fedek halkı da bu şartlarla kalelerinden indiler. (Ve teslim oldular. Bunun üzerine Fedek arazisi) sadece Rasûlullah (s.a)'e ait oldu. Çünkü (Müslümanlar, fethetmek için) oraya ne at ne de deve koşturmuşlardı.[299]

3017... ez-Zühri'den rivayet olunduğuna göre; Said b. el-Müseyyeb o'na Rasûlullah (s.a) Hayber'in bir kısmını savaş zoruyla fethetti" demiştir.
Ebû Dâvûd der ki: Harib b. Miskine (aşağıdaki şu hadis) gözümün önünde okundu (ben) tbn Vehb size haber veriyor(um) ki Mâlik, İbnu Şihab'dan (naklen) bana (şöyle) dedi: "Hayber'in bir kısmı harp zoruyla bir kısmı da barış yoluyla (fethedilmiş) idi. Kuteybe ise, içerisinde sulh yoluyla (fethedilmiş kısımlar bulunmakla) beraber ekserisi savaş zoruyla" (fethedildi. Ben Malik*e "el-Küteybe'(nin durumu) nasıldır? diye sordum. (Orası da) Hayber arazisi (içerisine dahil)dir. Hay-ber arazisi (içerisinde) kırkbin hurma ağacı" (vardır) dedi.[300]

3018... İbn Şihab'dan demiştir ki:
Bana erişti(ğine) göre, Hayber, savaş zoruyla fethedilmiş ve (yine) savaş sonunda Hayber halkından sürgün edilmek şartıyla

(kalelerinden) inenler inmiş(savaş esnasında can verenlerse orada kalmış)[301]

3019... İbn Şihab'dan demiştir ki:
Rasûlullah, Hayber (ganimetlerin)in beşte birini (Enam sûresinin kırk birinci âyetinde belirlenen hak sahiplerine vermek üzere,) ayırdı, kalan(m yansın)ı da Hudeybiye mücahidlerinden (Hayber savaşında) bulunanlara ve bulunmayanlara paylaştırdı.[302]

3020... Ömer (b. Hattab (r.a) dan (şöyle) dedi(ği) rivayet olunmuştur.)
"Müslümanların sonradan gelecek olan nesilleri (söz konusu) olmasaydı ben her fethettiğim köyü Rasûlullah (s.a)'ın Hayber'i paylaştırdığı gibi paylaştırırdım.[303]

Açıklama

Şam yolu üzerinde, Medine'ye ktrksekiz millik mesafede bulunan ekinlikleri ve hurma bahçeleri bol olan Hayber şehri Natat, Sıkk ve Küteybe diye üç bölgeye ayrılır, her bölge de çeşitli kalelerden meydana gelir.
1. Natat Bölgesi: a- Naim **b-** Sa'd b. Muâz **c-** Zübeyr(kulle) kalelerinden,
2. Sıkk Bölgesi: a- Ubeyy **b-** Nizâr (Beriy) kalelerinden
3. Küteybe Bölgesi: a- Kamus **b-** Vatih **c-** Selalim kalelerinden oluşur.[304] Hayber arazisinin bir kısmı boş, sahipsiz ve müdafasızdı. Hayber'in yarısını teşkil eden bu kısmın harpsiz olarak elegeçtiğindenfey hükmüne girdiği için Hz. Peygamberin hakkı idi ve Hz. Peygamber'e verildi. Kalan yarısı ise, savaş zoruyla fethedildiği için ganimet hükümlerine göre 3010 mımarah hadisin şerhinde açıkladığımız şekilde bölüştürülmüştür. Nitekim 3017 numaralı hadis-i şerifte de bu husus açıkça ifade edilmektedir.
Hayber savaşı, Hudeybiye seferinden hemen sonra vukubulduğu için, Hayber ganimetleri, Hudeybiye mücahidlerinin tümü arasında bölüştürülmüştür. Bunlardan Hayber savaşına katılan da katılmayan da ganimet taksimi esaslarına uygun olarak Hayber ganimetlerinden pay almıştır.
Medine'ye iki günlük mesafede bulunan Fedek yahudileri ise, Hayber'in muhasarası sırasında reislerini Rasûlullah (s.a)'e göndererek bütün Fedek toprakları Rasûlullah'ın olmak üzere, kendilerinin yarıcılıkla yerlerinde bırakılmalarını arz ettiler. Onların bu.dilekleri kabul buyrulup yürürlüğe kondu.
Dolayısıyla Fedek arazisi fey hükümlerine girdiği için,Hz. Peygamberin olmuştur. Fakat Hz. Peygamber, bunun da büyük bir kısmını müslümanlann ihtiyaçlarına sarfetmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadislerinden 3016 numaralı hadis ile 3017, 3018 ve 3019 numaralı hadisler miirseldir.
3020 numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Ömer'n halifelik döneminde fethettiği bazı toprakları gelecek nesilleri düşünerek, mücahidlere dağıtmadığı ifade edilmektedir. Bu bakımdan âlimler, bu şekilde, savaş zoruyla fethedilen bir toprağın gazilere bölüştürülüp, bölüştürülmeyeceği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefi âlimlerine göre, devlet başkanı bu toprakları gaziler arasında taksim etmek, ya da onu bölüştürmeyip müslümanların ihtiyaçlarına sarf etmek hususlarından birini seçmekte serbesttir.
İmam Şafîî'ye göre ise bu topraklarında aynen Rasûl-u Ekrem'in Hayber arazisini bölüştürdüğü gibi bölüştürülmesi gerekir.
İmam Mâlik'e göre ise bu gibi topraklar aynen Hz. Ömer'in yaptığı gibi bölüştürülmeden oldukları gibi bırakılırlar. Çünkü Hz. Ömer'in bu uygulaması bütün sahabilerin gözleri önünde cereyan etmiş ve onlardan hiçbiri buna itiraz etmemiş, dolayısıyla bu uygulama icma hükmüne erişmiştir.[305]

24-25. Mekke'nin Fethine Dair Haber

3021... İbn-i Abbâs'dan demiştir ki:
Fetih yılında Abbâs b. Abduhnuttalib, Mehrizzahran (denilen yer) de Ebû Süfyan b. Harb'i Rasûlullah (s.a)'e getirmiş. (Ebû Süfyan da orada) müslüman olmuş. Bunun üzerine Hz. Abbâs, Hz. Peygamberce: "Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Süfyân şı (dünyalık) övünmeyi seven bir kişidir. Binaenaleyh O'na da (kendisiyle övünebileceği) bir şey versen" (çok iyi olur.) demiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de)
"Evet. Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir. (Kendi evine girip de) kapısını (üzerine) kapayan kimse de emniyettedir." buyurmuştur.[306]

3022... İbn-i Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (ordusuyla beraber gecelemek üzere) Mehrizzahran (denilen yer) e inince, (kendi kendine) -Allah'a yemin olsun ki: Eğer Rasûlullah (s.a) Mekkeli'ler kendisine gelip de emân istemelerinden önce Mekke'ye zorla girecek olursa, bu Kureyş'in helaki (olur)- dedim, Rasûlullah (s.a)'ın katırının üzerine oturdum ve (yine kendi kendine) "Herhalde Mekke'ye giden (ve yolu buradan geçen) iş-güç sahibi birini bulurum da (Mekke'ye varınca) (Ku-reyşlilerin) Hz. Peygamber (in karşısın)a çıkmaları ve ondan emân istemeleri için Rasûlullah (s.a)'in (şu) durumunu onlara haber verir" dedim. (Bu maksatla) yürüyordum ki birden bire Ebû Süfyan'la Budeyl b. Verka'nın ses(ler)ini işittim, ve
“Ey Ebû'l-Hanzala!Mdiye seslendim. Sesimi hemen tanıdı ve:
“Ebu'l-Fadl'mısın?" dedi.
"Evet!" cevabım verdim.
"Anam, babam sana feda olsun! Bu ne hal böyle?" dedi (bende):

“Bu, Rasûlullah (s.a) ve (şu askerlerde ona tabi olan) insanlardır." dedim. (Bunların hücumundan kurtulmak için)
"Çâre ne nedir?" diye sordu ve arkama bindi. Arkadaşı (ise Mekke'ye) dönüp gitti. Sabah olunca onu Rasûlullah (s.a)'in huzuruna götürdüm. (Ora da) müslüman oldu. (Ben de):
"Ey Allah'ın Rasûlu muhakkak ki Ebû Süfyân şu (dünyalık) övünmeyi seven bir kişidir. O'na da (övünebileceği) birşey ver!" dedim. (Hz. Peygamber de):
"Evet Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir, (kendi) Evini (n kapısını kendi) üzerine kapayan kimse de emniyettedir. Mescide giren emniyettedir" buyurdu. Halk evlerine ve mescide (girmek üzere dağıldılar.)[307]

3023... Vehb. b. Münebbih'den demiştir ki: Cabir'e "Fetih günü (gaziler) ganimet alarak birşey aldılar mı?! diye sordum da "Hayır!" (almadılar) diye cevap verdi.[308]

3024... Ebû Hûreyre'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) Mekke'ye gir (meye karar ver) ince Zübeyr b. el-Avvâm ile Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Halid b. Velid'i at üzerinde Mekke'ye gönderdi ve
“Ey Ebû Hüreyre! Ensâr'a seslen!" (de toplansınlar) dedi. (Ben ensarı çağırdım, bunun üzerine ensar Hz. Peygamberin huzurunda toplandılar. Hz. Peygamber de onlara hitaben):
"Şu yolu takibediniz. Sizi (Kureyş'ten) hiçbir kimse görmesin. Görecek olursa onu öldürürsünüz" dedi. (Mekke'ye girilince) birisi:
"Bu günden sonra artık Kureyş yoktur!" diye bağırıverdi. Ra-sûlullah (s.a) de:
(Ebû Süfyân'ın) "ev (in) e giren emniyettedir. Silâhı (m elinden) atan emniyettedir." buyurdu. Kureyiş'in ileri gelenleri gidip Kâ'be'ye girdiler, Peygamber (s.a) Kâ'be'yi makamı (İbrahim'i)n arkasından (geçerek) tavaf etti". Sonra (Kâ'benin) kapı(sı)mn sövelerini tuttu (Ku-reyşin ileri gelenleri de Kâ'be'den) çıktılar ve Peygamber (s.a)'e İslâm üzere (kalacaklarına dair) biat ettiler.
Ebû Dâvûd der ki; Ahmed b. Hanbel'e bir adamın Mekke harple mi (fethedildi?) diye sorduğunu işittim. (Ahmed b. Hanbel de ona); Her nasıl olursa sana zararı var mı? cevabını verdi. (Adam); Peki ya sulh (yoluyla mı alındı?) deyince "Hayır" karşılığını verdi.[309]

Açıklama

Mekke, Arap yarım adasının Hicaz bölgesindedir. Batlamyus'a göre; Mekke magrib tarafından 78 derece tul, 23 (veya 21) derece arz dairesinde seretan burcunun alt noktasında ve ikinci iklimde bulunmaktadır.[310]
Mekke hicretin sekizinci (Miladi 630) senesinde fethedilmiştir. Feth se-bebhKureyş müşriklerinin Hudeybiye antlaşmasını bozarak Peygamberimizin müttefiki ve akrabası olan Huzaa'ları kendilerinin müttefikleri bulunan Beni Bekirlere öldürtmeleri ve Peygamberimiz tarafından yapılan anlaşma teklifini de reddetmeleri idi.
Daha sonra Ebû Süfyân Kureyş'in yaptığı işin vehâmetini anlayınca yeni bir sulh teşebbüsüne girişmiş ise de bu teşebbüsünden müsbet bir netice alamadan Mekke'ye döndü.
Ebû Süfyân Mekke'ye gidince Peygamberimiz, kendisinin yol hazırlığını görmesi için Hz. Aişe'ye emir verdi.
"Yol hazırlığını yap. Bunu her hangi birine söyleme işini gizli tut** buyurdu. Hiç kimse ne için hazırlamldığım bilmiyordu.[311]
Rasûl-ü Ekrem, Mekke'yi fethetme hazırlığını sadece Hz. Ebû Bekir'e açıkladı ve bunu gizli tutmasını tenbih etti.[312]
Nihayet Hz. Peygamber, onbin kişilik bir kuvvetle Mekke üzerine yürüdü. Ordu Mehrizzahrân denilen yere gelince, gecenin orada geçirilmesi için emir verdi.
Ordu orada gecelemekte iken, Rasûl-ü Ekrem'in Kureyş'in gönderebileceği casuslara dikkati çekti ve küçük bir süvari birliğini onları yakalamakla görevlendirdi. Süvariler, yine Hz. Peygamber'in işaretiyle, içlerinde Ebû Süfyân'ın da bulunduğu Kureyş casuslarını Erak denilen yerde yakalayıp getirdiler. Onlar, kendilerinin Hz. Abbâs'a götürülmelerini istediLr. Ebû Süfyân ordugaha girdiği zaman müslümanlar onu bıçak ve elleriyle parçalamak için koşuşmaya başlayınca Ebû Süfyân,
"Ey Muhammed öldürülüyorum!" diye feryat etti. Casuslar kendilerinin Hz. Abbas'a götürülmelerini istediler. Hz. Abbas cahiliyye çağında Ebû Süfyân'ın dostu idi.
Hz. Abbâs Mehrizzahravân'da kendi kendine "Eyvah Kureyşli'lerin akıbeti çok yaman olacak. Her halde, bir oduncu veya bir çoban ya da iş-güç sahibi birini bulup Mekke'ye gönderirim üzerlerine Rasûlullah (s.a)'in gelmekte olduğunu haber verir. Rasûlullah Mekke'ye varmadan önce gelirler, ondan emân dilemek imkânını bulurlar." diye düşünürken Ebû Süfyân'la Büdeyl b. Verâ'nın seslerini işitti. Ebû Süfyân'ı tanıdı. Ona:
"Ey Ebû Hanzala!" diye seslendi. O da, Hz. Abbâs'ı sesinden tanıdı.
“Fadl'ın babası sen misin?" dedi.Hz. Abbâs da
"Evet" dedi. Ebû Süfyân:
"Babam, anam sana feda olsun? Ne var? Arkandakilerden ne haber var?" diye sordu. Hz. Abbas:
"Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyan! Arkamdaki, Rasûlullah (s.a)'dir ve Müslümanlardan onbin kişilik, karşı koyamayacağınız bir ordunun başında size doğru yönelmiş geliyordur?"
"Vallahi, Kureyşli'lerin sabahı yaman olacak vay onların başına geleceklere" dedi.
Ebû Süfyân "-Babam, anam sana feda olsun! Bana, bir çâre, bir tedbir var mı?" diye sordu. Hz. Abbâs
"Evet! Vardır!" dedi. Ebû Süfyân

"Ne yapmamı bana emr ve tavsiye edersin?" diye sordu. Hz. Abbas
“Vallahi, Rasûlullah (s.a)'dan başkası tarafından ele geçirilecek olursan, muhakkak öldürülürsün! Haydi şu katırın arkasına bin de seni, Rasûlullah'ın yanına kadar götüreyim. Kendisinden, senin için emân dileyeyim" dedi. Ebû Süfyân
"Vallahi, benim görüşüm de böyledir." dedi. Hz. Abbas:
"Ebû Süfyân'ı süvarilerin ellerinden kurtardı.
Hz. Abbas, Peygamberimizin boz katırının üzerinde, Ebû Süfyân da terkisinde olduğu halde onu Hz. Peygamber'in huzuruna getirdi.
Rivayete göre; Hz. Abbâs:
"Yâ Rasûlullah! Ebû Süfyân, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'a ben emân vermiş bulunuyorum. Onlar, huzuruna girecekler." dedi.Peygamberimiz:
"Onları, içeri al!" buyurdu. İçeri girdiler. Gecenin geç vakitlerine kadar Peygamberimizin yanında kaldılar.
Peygamberimiz, onlardan, Mekke'liler hakkında bilgi aldı ve kendilerini müslümanlığa davet etti:
"-Allah'dan başka ilâh bulunmadığına ve benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet ediniz." buyurdu.
Hakim b. Hizam'la Budeyl b. Verkâ' hemen şehadet getirdiler ve müslüman oldular.
Ebû Süfyân ise "Vallahi, Ey Muhammedi Senin Rasûlullah olup olmadığın hakkında kalbimde azıcık bir işkil var! Bana, biraz mühlet versen olmaz mı?" dedi.Peygamberimiz, Hz. Abbâs'a:
"Biz bunlara emân verdik. Kendilerini artık, konak yerine götür!" dedi.Ebû Süfyân hakkında da:
"Ey Abbâs! Onu konak yerine götür! Sabahleyin yanıma getir!" buyurdu.
Hz. Abbâs, onu alıp konak yerine götürdü. Ebû Süfyân, geceyi, Hz. Abbâs'ın yanında geçirdi.[313]
Hz. Abbâs, sabahleyin Ebû Süfyân'ı alıp Peygamberimizin yanma getirdi. Sonra Ebû Süfyân Peygamberimize:
"Babam anam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şereflilikte, akrabalık hakkını gözetmekte senden daha üstünü yoktur.
Vallahi, sanırım ki: AHah'dan başka ilâh olmasa gerek!
Çünkü, Allah ile birlikte başka ilâh bulunmuş olsaydı, elbette beni zararlardan korur, yararlardan yararlandınrdı!
Ey Muhammedi Ben, ilâhımdan yardım diledim. Sen de ilâhından yardım diledin.
Vallahi, ben, ne zaman, seninle karşılaştımsa, senin, bana galip geldiğini gördüm!
Eğer, benim ilâhım hak, senin ilâhın bâtıl ve boş olsaydı, ben sana galip gelirdim!" dedi. Peygamberimiz:
"Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyân! Senin için, benim Rasûlullah olduğumu öğrenme zamanı daha gelmedi mi?" buyurdu.
Ebû Süfyân:
"Babam, anam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şereflilikte ve akrabalık hakkını gözetirlikte senden daha üstünü yoktur.
Senin Rasûlullah oluşuna gelince "Vallahi, bu hususta içimde biraz işkil vardı. Şimdi bile içimde onlardan biraz şeyler bulunuyor!" dedi.Hz. Abbas:
"Yazıklar olsun sana! Boynun vurulmadan önce, müslüman ol:
Allah'dan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Rasûluüah olduğuna şehâMet getir!" dedi.
Nihayet Ebû Süfyân, hakka şehadet getirip müslüman oldu, Ebû Süfyân, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verka, Peygamberimize İslâmiyet üzerine bey'at ettiler.[314]

Ebu Süfyan'a Tanınan Üstünlük Ve Mekkeli'lere Verilen Emân

Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Ebû Süfyân, kavmimizin eşrafından Ve yaşhlanndan-dır. Övülmeyi, üstün tanınmayı, üstün tutulmayı seven bir adamdır. O'na Övüneceği bir şey lütfetsen olmaz mı?" dedi.Peygamberimiz:
"Olur! Kim, Ebû Süfyân'ın evine girer, sığınırsa, ona emân verilmiştir!” buyurdu. Ebû Süfyân:
"Benim evime mi? Benim evime mi?" dedi. Peygamberimiz:
"Evet" buyurdu.Ebû Süfyân:
"Benim evimin ne genişliği var ki?" dedi.Peygamberimiz:
"Kim, Kabe'ye girer, sığınırsa ona emân verilmiştir" buyurdu.Ebû Süfyân:
“Kabe'nin ne genişliği var ki?" dedi.Peygamberimizin:
“Kim, Mescid-i Haram'a girer, sığınırsa, ona emân verilmiştir!" buyurdu.Ebû Süfyân:
"Mescid-i Haram'ın ne genişliği var ki?" dedi.
"Kim kapısını üzerine kapayıp evinde otururs a ona emân verilmiştir! Kim silâhını elinden bırakırsa, ona da emân verilmiştir!” buyurdu.Ebû Süfyân:
"İşte, bu, geniştir!" dedi.[315]

Bazı Hükümler

1. Şâfiîler ve diğer bazı âlimlere göre, Mekke-ı Mukerreme nın evlerini satmak ve kiraya vermek caizdir. Çünkü bu hadiste ev Ebû Süfyân'a izafe edilmiştir. Kaideye göre insana izafe edilen bir şey onun mülkü olmasını gerektirir.
2. Hadis-i Şerif, Hz. Ebû Süfyân'ın tslâm'a yatıştırıldığına ve onun şerefli bir insan olduğuna delildir.
3. Mekke'ye giren bir kimsenin ilk yapacağı iş mutlak surette "Kabe'yi tavaftır" diyenler bu hadisle istidlal etmişlerdir.

4. Mekke'nin harble mi, sulhan mı alındığı âlimler arasında ihtilaflıdır, îmam Azam'la Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Cumhura göre, harben alınmıştır. İmâm Şafiî, sulh yolu ile alındığına kail olmuştur. Mâziri, İmam Şafiî'nin bu hususta yalnız kaldığını söylemiştir.[316]
5. Bir müşrik İslâm diyarına gider, orada müslüman olursa iddet süresi bitmeden önce müşrike karısına dönmesi halinde aralarındaki eski nikâhları geçerli olur.
6. Küfür diyarını fetheden bir İslâm kumandanı, oranın halkından İstediğini öldürüp istediğine emân vermeye yetkili olduğu gibi, oranın topraklarını gaziler arasında bölüştürmeyerek eski sahiplerinin ellerinde bırakma yetkisine de sahiptir.
7. Mekke topraklarından haraç alınamaz. Çünkü orası Allah'ın haram kıldığı bir yerdir. Bu bakımdan orası harp zoruyla fethedilmiş bile olsa topraklarından haraç alınamaz Cumhur ulemanın görüşü budur.[317]

25-26. Taif'in Fethi İle İlgili Haberler

3025... Vehb (ibn Münebbih)'den demiştir ki: Câbir'e Sakif (kabilesin)in durumunu sordum. Çünkü (onlar müslüman olduklarına dair Hz. Peygambere) biat etmişlerdi. Câbir de- (Onlar) Peygamber (s.a)'e kendilerine zekat ve cihâd (mükellefiyetlerinin) olmamasını şart koştular- cevabını verdi. (Câbir) daha sonra -Peygamber (s.a)i (onlar ileride tam manâsıyla) "müslüman oldukları vakit (kendiliklerinden) zekat da verecekler cihâd da edecekler." derken işitmiş.[318]

3026... Osman b. Ebi'l-As'dan demiştir ki:
Sakif (kabilesin)in heyeti (müslümanlığı kabul etmek gayesiyle) Rasûlullah (s.a)'e geldikleri vakit, (Peygamber Efendimiz) onları kalplerinin daha da incelmesi (ve hassaslaşması) için mescide indirmiş. (Onlar müslümanlığı kabul edebilmeleri için) cihâdla öşürle ve namazla mükellef tutulmamalarını hz. Peygambere şart koşmuşlar. Rasûlullah (s.a) de:
"Size (muvakkaten) cihâda çağrılmama ve öşürden muaf tutulma (hakkı tanıyorum. Fakat) namaz bulunmayan dinde hayır yoktur."
Bu bakımdan geçici olarak dahi olsa sizi namazdan muaf tutamam buyurmuştur.[319]

Açıklama

Taif :İkinci iklimde yirmibir derece arz (enlem) dairesinde, rakımı yüksek, akar suları ekinlikleri, hurma bahçeleri üzüm bağları bulunan, muz ve benzeri meyveler yetişen, Mekke'nin doğusunda Mekke'ye iki, üç merhalelik büyük bir şehirdir.
Mekke'den Taife yaya yürüyüşüyle bir günde çıkılır, Oradan Mekke'ye yarım günde inilir.
Hicretin onuncu yılında Huneyn gazvesinden sonra Benû Hevazin kabilesi, müslüman oldukları için azad edilmişti. Kaçaklardan bazıları ise Ev-tas vadisinde toplanmışlar ve bunlarda bir İslâm müfrezesi tarafından esir edilmişlerdi. Savaştan kaçan Benû Sakîf kabilesi de gidip Taife kapanmışlardı.[320]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Taif'i kuşattı. Taifliler en şiddetli bir şekilde günlerce ok savaşı yaptılar.
Sakîfliler 10-19 gece Taif'ten müslümanlara ok ve taş atarak savaştılar.[321]
Bu kuşatmadan bir sonuç alınamadığından kuşatma kaldırıldı. Bir sene sonra Taif halkı, kendiliklerinden gelip müslüman oldular.[322]
Müslüman olmak üzere Medine'ye gelen Sakîf heyetini Peygamber Efendimiz mescidde kabul etti. Onları mescidde kabul etmekle, mescidde cemaat halinde namaz kılan müslümanları görerek kalplerinin incelmesini ve dolayısıyla İslâm'a karşı olan ilgilerinin daha artmasını umuyordu.
Sakîfliler kendilerinin cihâd, zekat ve namazdan muaf tutulmaları şartıyla İslâm'a girebileceklerini bildirdiler.
Hz. Peygamberse onlara kendilerinin cihâdla zekattan muaf tutulabileceğini, fakat namazsız bir dinde hayır olmadığında namazdan muaf tutamayacağını bildirdi. Onlar da bu şartla İslâm'a girmeyi kabul ettiler.
Peygamber Efendimizin, onları zekât ve cihâddan muaf tutmasının sebebi, aslında henüz onların zekat vermek ve cihâd etmekle mükellef olmamalarıydı. Çünkü yeni müslüman oluyorlardı.
Zekatla mükellef olmaları için mallarının üzerinden bir sene geçmesi gerekirdi. O anda Umûmi seferberlik ilân edilmiş olmadığı için cihâdla da mükellef değillerdi. Bu sebeple onları geçici olarak zekat ve cihâddan muaf tuttu.
Onlar İslâm'a girdikten sonra, yapacakları güzel amellerle kalplerinin genişleyip İslâm'a ısınacağını ve zamanla kendiliklerinden zekatlarını verip ve cihâda koşacakları kendisine bildirildiği için onları zekatla cihâddan muvakkaten muaf tutmuş olması da mümkündür.
Fakat günde beş vakit namaz kılmak, her müslümana farz olduğundan onların namazdan muaf tutulma tekliflerini reddetti.
Sakîf kabilesi, kendi azalarıyla müslüman olduklarından Tâif arazisi haraç arazisi değil mülk arazisidir.[323]

26-27. Yemen Topraklarının Durumu

3027... Amir b. Şehr'den demiştir ki:
Rasûluliah (s.a) (bir Peygamber olarak ortaya çıkınca (benim mensup olduğum, Yemen'deki) Hemdân (kavmi) bana:
"Sen bize bir öncü olarak şu (Peygamber olduğu söylenen) adama gider misin? Eğer sen bizim için ondan hoşlanacak bir durum görürsen (gelip bize haber verirsin) onu(n peygamberliğini) biz de kabul ederiz. Fakat (onda) hoşlanmadığın bir durum görürsen, ondan bizde hoşlanmayız!" dedi(ler). Ben de:
"Evet giderim" dedim ve Rasûlullah (s.a)'in huzuruna vardım. Ve (onun) dinini beğendim (gelip kavmime haber verdim)

kavmim de müslüman oldu. (Bunun üzerine) Rasûlullah (s.a) (orada bulunan) Umeyr Zû Merrân'a şu mektubu yazdı... Malik b. Merare er-Rehavî'yi de tüm (Yemen halkına elçi olmak üzere) Yemen'e gönderdi, (onu gön-derince) Akk Zû- Hayvan (isimli şahıs) da müslüman olurdu. Akk (ismindeki bu zat)a "Rasûlullah (s.a)'e git de köyün ve malın için ondan bir emân al!" denildi. (O da) bunun üzerine (yola çıkıp Hz. Peygamber'e) vardı. Rasûlullah (s.a) de (şu mektubun) ona yazıl(ıp verilmesini emretti:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle (başlarım) Allah'ın Rasûlii Muhammed'den Akk Zû Hayvan'a. Eğer (Akk Zû Hayvan isimli bu adam) toprağı, malı ve kölesi üzerindeki (hak iddiasında gerçekten) doğru söylüyorsa, emân ve Allah'ın zimmetiyle Rasûlü Muhammed'in zimmeti ona aittir." ve (bu mektubu) Halid b. Said b. el-As yazdı.[324]

Açıklama

Tercümede parantez içerisinde de işaret ettiğimiz gibi bu hadisin Râvisi Amir b. Şehr, Yemen'den ve Hemdan kabilesin-dendir. Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, kabilesinin onu Hz. Peygamber'e bir temsilci olarak göndermesiyle, önce kendisi sonra da kabilesi müslüman olmuştur. Hemdan kabilesi müslümanlığa girince Hz. Peygamber onlara tebrik mahiyetinde bir mektup göndermiştir.
Bu mektubun metni hadiste geçmiyor. Taberani'nin Umeyr Zû Merran'dan naklettiği bir hadis-i şerifte bu mektubun şu lafızlardan ibaret olduğu ifade ediliyor:
"Umeyr Zû Merrân'a ve Hemdan'dan İslâm'a girenlerin hepsine! Gelelim sadede selam sizin üzerinize olsun. Kendisinden başka gerçek ilah bulunmayan Allah'a olan hamdini size (bildirerek sözlerime başlıyorum) Biz rum topraklarından gelince sizin İslâm'a girdiğiniz haberi bize ulaşmış oldu. Sizlere müjdeler olsun ki, Allah sizi doğru yola iletmiştir."
Rasûlullah (s.a) tüm Yemen halkına elçi olarak da Malik b. Merare er-Rehavi isimli sahabiyi göndermiş ve eline bir de Akk zû Hayvan isimli şahsa hitaben yazılmış bir mektup vermiş mektupda
"Ey Akk (sana gelen bu Malik isimli zât) gerçekten (kendisine verilen) sırlan muhafaza etti. Emaneti yerine getirdi. Elçilik görevini yaptı. Seni onun vasıtasıyla hayra davet ediyorum,." anlamında ibareler varmış. Bu mektubu okuyan Akk da müslüman olmuş, bunu işiten Yemen'liler O'na "Madem müslüman oldun, git de Hz. Peygamber'den köyünün ve mallarının emniyette olacağına dair bir yazı al" demişler. Onun müracaatı üzerine Hz. Peygamber kendisine "Gerçekten bu mallar ve köyde çalışan köleler kendi-sininse ve bu şahıs bu malların kendisinin olduğuna dair yaptığı beyanatında doğru ise, bu mallar Allah'ın ve Rasûlünün teminatı altındadır. Onlara bu zattan gayrisi dokunamaz" mealinde bir yazı vermiştir.
Bu durumda Yemen arazisi mülk arazisidir ve öşre tabidir. Çünkü burası harpsiz alındığından, toprakları olduğu gibi sahiplerine bırakılmıştır.[325]

3028... Ebyaz b. Hammal'dan (rivayet olunduğuna göre) Kendisi elçi olarak vardığı zaman Rasûlullah (s.a)'le zekat hakkında konuşmuş da (Hz. Peygamber):
"Ey Seba'mn kardeşi zekât (vermek) elbette lazımdır" buyurmuş. Bunun üzerine Ebyaz:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz pamuğu ektik. (Fakat bir süre sonra) Sebe (halkından herbiri bir tarafa) dağıldı gitti. Onlardan Mearibde bulunan az bir cemaatın dışında kimse kalmadı." demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a) Mearib'de Seba' (halkın)dan kalanlarla her sene (öşür olarak) meafir kumaşı kıymetinde bir kumaştan yetmiş takım elbise üzerinde anlaşma yaptı. Seba (halkı) Rasûlüllah (s.a) vefat edinceye kadar (bu elbiseleri vermeye) devam ettiler. Rasûlüllah'ın vefatından sonra tahsildarlar Ebyaz b. Hammal'la Rasûlüllah (s.a) in yapmış oldukları (öşür olarak senelik) yetmiş elbise üzerindeki anlaşmayı (Yemen halkının) aleyhine (olacak şekilde) bozdular. Ebû Bekir (r.a) bunu (tekrar) Rasûlüllah (s.a)in koymuş olduğu hâle çevirdi. (Bu hal) Ebû Bekir vefat edinceye kadar (devam etti) ölünce bu anlaşma bozuldu (ödenmesi gereken kıymet kitap ve sünnetle belirlenmiş olan) zekat (mikdarı) üzerinden (tesbit edilmiş) oldu.[326]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamberin Seba' halkıyla her sene zekat olarak meafir kumaşı değerindeki bir kumaştan, yetmiş kumaş verilmesi esası üzerindeki anlaşması zekat olarak verilecek mikdarın meçhul kalmaması ve kesinlikle belirlenmiş olması içindir. Eğer bu anlaşma sadece "yetmiş kumaş" sözüyle neticelendirilmiş olsaydı, muhakkak ki ileride bir takım anlaşmazlıklar ortaya çıkabilirdi.
Ancak burada şöyle bir müşkil vardır. Zekatın mikdarı Allah tarafından belirlendiği halde, bir maslahata mebni olarak devlet reisinin onun mik-darım bir sulh mevzusu yapmaya ve bu mikdarı düşürmeye hakkı var mıdır. Yoksa zekatın mikdarı üzerinde bir anlaşma müzakeresine girmek sadece Hz. Peygambere ait özel bir durum mudur? Eğer bunun bütün müslüman devlet reislerinin salahiyeti dahilinde olduğu kabul edilirse Hz. Peygamberin bir devlet başkanı öıarak bu hakkını kullandığı, Hz. Ebû Bekir de bir maslahata mebni olarak bu anlaşmanın devamına karar verdiği, ancak Hz. Ömer devrinde onun devamında bir maslahat görülmediği için Seba' halkının zekatlarını meafir kumaşı değerinde bir kumaştan yapılmış yetmiş takım elbise yerine, zekatın asli mi'.vdarı üzerinden ödemeleri uygun görüldüğü ve bu sebebden de daha önceki anlaşmanın yürürlükten kaldırıldığı anlaşılır.
Ancak hadisin zahirinden anlaşılan, yapılan bu anlaşmanın zekatın mikdarı üzerinde olduğu anlaşılıyor. Bunun Hz. Peygamberin hususiyetinden olması gerekir. Fakat anlaşma mevzuu olan şeyin zekatın mikdarı değil, öşür mikdarı olduğu kabul edilirse o zaman bu hakkın tüm devlet başkanları için de mevcut olduğu muhakkaktır.
Yemen halkı kendiliklerinden müslüman oldukları için toprakları sahiplerinin elinde bırakılmıştır. Bu durum Yemen

topraklarının mülk arazi olmasını gerektirir.[327]

27-28. Yahudilerin Arap (Yarım) Adasından Çıkarılması

3029... İbn Abbâs'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) (vefatı esnasında) üç şeyi vasiyet ederek "Müşrikleri arap (yarım) adasından çıkarınız, gelen heyetlere benim yaptığım gibi ikramda bulununuz../' dedi. İbn-i Abbas dedi ki: "üçüncüyü söylemedi -yahutta-onu (söyledi de) ben unuttum" (Humçydi (nin) Süfyan'dan naklettiğine göre Süleyman "said üçüncüyü de söyledi mi, söylemedimi (pek iyi) hatırlayamıyorum" demiştir.)[328]

Açıklama

Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber vefatı esnasında ümmetine uç vasiyette bulunmuş. Bunlardan biri Hz. İsa'yı ilahlaştıran hıristiyan müşrikleriyle Hz. Üze-yir'in Allah'ın oğlu olduğunu söyleyen yahudilerin ve tüm müşriklerin arap yarım adasından çıkarılması.
İkincisi gelen heyetlerin yine eskisi gibi güzelce ağırlanması ile ilgilidir.
Üçüncü vasiyete gelince onu Hz. İbn Abbâs pek iyi hatırlayamamakta-dır. Hz. îbn-i Abbâs'ın rivayetine göre, onu ya Hz. Peygamber söylemekten vazgeçmiştir. Yahutta Hz. Peygamber söylemiştir de ibn Abbâs kendisi unutmuştur. Hadisin zahirinden anlaşılan budur. Avnü'l-Mabûd yazarının açıklaması da böyledir. Ancak Bezlü'l-Mechîîd yazarı bu görüşte değildir. O'na göre, metinde geçen "üçüncüyü söylemedi yahutta (söyledi ama) ben unuttum" anlamındaki sözü söyleyen Hz. Abdullah b. Abbâs değil, bu hadisi ondan nakleden Said b. Abbâs adıyla da anılan Said b. Cübeyr'dir. Yine Bezi yazarının açıklamasına göre, Hafız İbn Hacer (r.a) bu meseleyi açıklarken "bu sözün ravi Süleyman el-Ahvel"e ait olduğunu ve ravi Süleyman bu sözüyle hadisi kendisine rivayet eden Said b. Cübeyr'in bu üçüncü vasiy-yeti kendisine nakledip etmediğini iyice hatırlayamadığını söylemek istemektedir" diyor. Metnin sonuna ilave ettiği ta'likten musannif Ebû Davûdun da bu görüşte olduğu anlaşılıyor. Her ne sebeple olursa olsun, bize intikal etmemiş olan bu üçüncü vasiyyetin ne olabileceği konusunda da ulema çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:
1- Bu üçüncü vasiyyet Kur'an'a sarılmaktır. Davûd ile İbn Tîn bu görüştedirler.
2- Bunun Usame b. Zeyd kumandasında düşman üzerine gönderilmesi planlandığı halde henüz gönderilmemiş olan ordunun hazırlanarak gönderilmesiyle ilgilidir. İbn Battal, ashabın bu ordunun düşman üzerine gönderilip gönderilmemesi hususunda ihtilafa düştüğü sırada Hz. Ebû Bekir'in "Hz. Peygamber vefatı esnasında bu ordunun gönderilmesi için bizden söz aldı." dediğini söyleyerek el-Mühelleb'in bu görüşünü desteklemiştir.
3- Kadı Iyâz'a göre ise bu üçüncü vasiyyet Hz. Peygamberin "Ey Allah'ım kabrimi ibadetgâh yaptırma! Peygamberlerinin kabrini mescid haline getiren ümmete Allah'ın gazabı şiddetli olur."[329] sözüyle ilgili olabileceği gibi, namaz ve kölelere iyi muamele ile ilgili de olabilir.[330]

Bazı Hükümler

1. İmam Malik, İmam Şafiî ve diğer bazı âlimler, bu hadisi delil getirerek, kafirlerin Arap yarımadasından çıkarılmasının vacib olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, kâfirlerin Arabistan'da yerleşip yaşamalarına müsaade edilemez. Yalnız İmam Şafiî bu hükmü Hicaz'a tahsis etmiştir. Onun anlayışınca, Hicaz, Mekke, Medine ve Ye-mâme havalisidir. Yemen ve diğer yerler Hicaz'dan sayılmazlar.
Kâfirler, misafir olarak Hicaz'a girmekten men edilmezler; ancak orada üç günden fazla kalamazlar. İmam Şafiî ile onu muvafakat edenler, kâfirlerin katiyyen Mekke'ye giremeyeceklerine kaildirler. Şayet gizlice girerlerse çıkarılmaları vacib olur. Hatta orada ölürlerse, cesedleri çürümedikçe oradan çıkarılırlar. Nevevî'nin beyamna göre, Cumhur fukaha bu meselede îmam Şafiî ile beraberdir. Delilleri:
"Müşrikler ancak ve ancak pis şeylerdir. Binaenaleyh bu yıldan sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar'[331] âyeti kerimesidir.
İmam Azam'a göre, zimmi (olan gayri müslim)lerin Mescid-i Haram'a girmelerinde bir beis yoktur. Çünkü Peygamber (s.a) Sakif heyetini kendi mescidinde misafir etmişti; halbuki bunlar kâfir idiler. Âyet-i kerime müşriklerin, müslümanlan kendi hükümleri altına alarak istilâ suretiyle Mescid-i Haram'a giremeyeceklerine hami olunmuştur. Zira evvelce Mescid-i Harama onlar bakarlardı. Mekke'nin fethinden sonra böyle bir şey kalmadı. Yahut âyet müşriklerin cahiliyyet devrinde olduğu gibi Kabe'yi çırıl çıplak tavaf etmelerine müsaade edilmemesi manâsına hamlolunur.
2. Hastalık Peygamberliğe münafî değildir. Kötü hâle de delâlet etmez.[332]

3030... Ömer b. el-Hattab (r.a), Rasûlüllah (s.a)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir.
"Yahudileri ve Hıristiyanları Arap (yarım) adasından mutlaka çıkaracağım. Orada müslümandan başka birisini bırakmayacağım."[333]

3031... Hz. Ömer'den demiştir ki: Rasûlüllah (s.a) (şöyle) buyurdu. (Hz. Ömer bu rivayetinde aynen bir önceki hadisin) manâsım (rivayet etti. Ancak) bir önceki (hadis) daha uzundur.[334]

3032... İbn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlüllah (s.a) " Bir ülkede iki kıble olamaz" buyurdu.[335]

3033... Said b. Abdulaziz dedi ki:
"Arap (yarım) adası (bir taraftan) vadi (el-kura ile) Yemenin sonuna (diğer taraftan da) Irak sınırından denize (kadar uzanan yerlerin) arasıdır.
Ebû Dâvûdder ki: Malik (şöyle) dedi: Ömer (r.a) Necran halkım (Necran'dan) sürgün etti. (Teyma halkı ise) Teyma'dar? sürgün edilmediler. Çünkü Teyma Arap ülkelerinden değildir. Vad-i el-Kura (ya gelince Hz. Ömer) orada bulunan yahudileri sürgün etmedi. Zira (ashab-ı kiram) orayı Arap topraklarından saymıyorlardı.[336]

3034... (yine İmam) Malik, dedi ki: Hz. Ömer gerçekten Necran ve Fedek yahudilerini (Necran ve Fedekten) sürüp çıkardı.[337]

Açıklama

Daha önce 3000-3003 numaralı hadis-i şeriflerde yahudilerin Medine'den sürgün edilişleri ve bunun sebepleri açıklanmıştı. Mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadis-i şeriflerde ise, yahudilerin, hıristiyanların ve diğer müşriklerin Arabistan yarımadasından çıkarılmaları, orada müslümanlardan başka kimsenin bırakılmaması, kısaca Arabistan yarımadasının müşriklerden temizlenmesi açıklanmaktadır. 3029 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Rasûlüllah (s.a) vefatları esnasında, bütün müşriklerin Arap yarım adasından çıkarılmasını vasiyet edince, bu vasiyetin yerine getirilmesi icabettiğinden Arap yarım adasında bulunan müşrikler oradan çıkarılmışlardır.
Hıristiyanlar, Hz. İsâ Allah'ın oğludur dedikleri için, Yahudiler de Uzeyr, Allah'ın dğludur, dedikleri için müşrik sayıldıklarından, yahudilerle hıristiyanlar oradan sürgün edilmişlerdir.
Tarih kitaplarından açıklandığı üzere bu sürgün, Hz. Ömer devrinde gerçekleştirilebilmiştir.
Rasûlü Ekrem'in vasiyyeti gereği, müşriklerin elçi olarak Arab yarım adasına girmelerine izin verilmiş ve Hz. Peygamber devrindeki gibi onlara devlet bütçesinden masraf edilerek ikramda bulunulmuştur. Ancak onların hac mevsiminde, haram sınırlarına girmeleri caiz görülmemiştir. Arabistan sınırları içerisine yerleşmelerine ise asla izin verilmemiştir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, 3032 numaralı hadis-i şerifte müslümanların küfür diyarına yerleşmeleri ve kâfirlerin küfür alameti olan bir takım sembolleri İslâm diyarında izhar etmelerine izin verilmesi yasaklanmaktadır. Binaenaleyh bir müslümanın, keyfi olarak bir küfür diyarına yerleşmesi caiz olmadığı gibi, kâfirlerin İslam diyarında küfür alameti olan bir takım sembolleri taşımalarına ya da reklam etmelerine izin verilmesi de caiz değildir.
Arap yarımadasının sınırları hakkında çeşitli görüşler vardır. Hanefi âlimlerine göre, bu sınırlar şöyledir: "Arap yarımadası Tihame, Necid, Hicaz, Uruz ve Yemen olmak üzere beş bölgeye ayrılır. Tihame; Hicaz'ın güney bölgesidir. Necid: Hicaz ile Irak arasında bulunan bölgedir. Hicaz: Yemen dağlarından başlayıp Şam'a kadar devam eden bölgedir. Bu bölgede Medine ve Amman şehirleri vardır. Uruz: Yemame dahil olmak üzere Bahreyn'e kadar uzanan bölgedir. Hicaz'a: Necid ile Yamame arasını ayırdığı için "Hicaz" adı verilmiştir.[338]
Buralarda bir kilise yada bir sinogog'un bulundurulmasına izin verilmediği gibi, bu sınırlar içerisinde köylerde ve şehirlerde şarap ve domuz satılamaz. Müşriklerin burada mesken sahibi olup yerleşmelerine izin verilemez.[339]
Esmai'ye göre, Arap yarımadası uzunluğuna Yemen'in öteki ucundan Irak'ın Rif ine kadar, genişliğine de Cidde'den Şam'ın etrafına kadar olan yerlerdir. Buna Cezire yani ada denilmesi etrafı üç taraftan denizlerle geri kalan yerleri de nehirlerle çevrili olduğu içindir. Araplara nisbet edilmesi ise Islamiyetten önceki devirlerde de arapların yurdu olduğundandır.[340]

28-29. Sev Ad (Verimli Irak) Toprağı İle Harp Zoruyla Fethedilen Bazı Toprakların (Dağıtılmavıp) Bırakılması

3035... Ebû Hûreyre'den demiştir ki: Rasûlüllah (s.a):
"Irak; kafîzini ve dirhemini, Şam; Müddünü ve dinarını, Mısır'da; irdebbini ve dinarını vermeyecektir. Sonra başladığınız yere döneceksiniz" buyurdu.
(Şeyhim Ahmed b. Abdullah b. Yunus dedi ki: Bu hadisi bana nakleden) Züheyr son cümleyi üç defa tekrarladı- (Ebû Hûreyre sözlerini şöyle bitirdi) "BunaEbû Hûreyre'nin eti ve kanı da şahiddir."[341]

Açıklama

Kafiz, Iraklılar'ın, mûd'de Şamlıların ağırlık ölçüleridir. İr-debb ise, Mısırlıların bir hacim ölçüsüdür. Iraklıların ve değerlerinin kendilerinden istenileni vermelerinden maksadın ne olduğu hususunda iki meşhur görüş vardır.
1. Iraklılar müslüman olacak ve kendilerinden cizye ödeme mükellefiyeti kalkacak bu sebeple de kendilerinden istenmekte olan cizyeyi vermeyeceklerdir. Nitekim bu olmuştur.
2. Ahir zamanda acemlerle Romalıların bu memleketleri istila etmeleri ve müslümanların bu işine mani olmalarıdır. Bu ikinci görüş daha meşhurdur...
İmam-ı Nevevî, "Bu bizim zamanımızda Irak'ta olmuştur. Şimdi mevcuttur." diyor.
Bazı âlimlere göre, hadisten murad ahir zamanda Iraklılarla diğerlerinin dinden dönerek zekatlarının vermemeleridir. Bazıları da "Ahir zamanda küffar kuvvet bulacak ve ödemekte oldukları cizye, haraç gibi vergileri vermekten imtina edileceklerdir." demişlerdir.[342]
Metinde geçen "sonra başladığınız yere döneceksiniz" cümlesiyle kıyamete yakın müslümanlığın zayıflayacağı,

müslümanlarınsa azalacağı ve çeşitli meşakkatlara maruz kalacağı anlaşılmaktadır.
Nitekim yeryüzünde "Allah Allah diyen kalmadıkça kıyamet kopmaz." buyurulmuştur.[343]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Irak'ın, Şam'ın ve Mısır'ın ileride müslümanlar tarafından fethedilip cizyeye bağlanacağım, fakat zamanla oralardan cizyenin tekrar kalkacağının haber verilmesi ve bu haberlerin bir bir ortaya çıkması cihetiyle bu hadis Hz. Peygamberin mucizelerinden birini teşkil etmektedir..
Bezlii'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden bab başlığında geçen Sevad kelimesiyle müslümanların Hz. Ömer zamanında fethettikleri Irak kasdedilmektedir. Sevad kelimesi burada "yeşil" anlamında kullanıldığından bu kelimeyle burada kasdedilen Irak'ın yeşil ve verimli olan kasabaları kasdedilmektedir. İbn Abidin'de şöyle diyor: "Burada kasdedilen arap Irak'dır. Acem Irak'ı değildir."[344]
İbn-el Munzîr: Hz. Ömer'in: fethedilen Irak'ın bu verimli topraklarını gazilere dağıtmayıp hazineye bırakması konusunda şöyle diyor: "Aslında fethedilen bir arazi onu fetheden gazilerin hakkıdır. Bu böyle olduğu için Hz. Ömer onu gazilere rağmen hazineye vermiş değildi. Ancak gazilerin gönlünü yaparak, onu hazineye vermiştir. İmam Malik'e göre fethedilen bir arazi vakıf arazidir." İbn Kayyım el-Cevziyye de şöyle diyor. "Sahabe ile tabi'-in'in ve mezheb imamlarının çoğunluğuna göre, fethedilen bir arazi ganimet değildir. Bu arazi devlet başkanının tasarrufuna tabidir. İsterse onu gazilere bölüştürür. İsterse hazineye bırakır." Hanefi âlimlerinin görüşü de budur.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, Arap Irak'ı toprakları haraç topraklarıdır. Nitekim Bedayıus-sanayi'de de böyle denilmektedir.
Bu hadis-i şerif, "Bir topraktan haraç alınması, o topraktan öşür alınmasına engel değildir. Çünkü öşür kafiz olarak, haraç ise para olarak alınır." diyenlerin delilidir.[345]

3036... Ebü Hüreyre RasûlüUah (s.a)ın (şöyle) buyurduğunu haber vermiştir: "Herhangi bir memlekete varır da orada ikamet ederseniz, hisseniz oradadır. Hangi belde de Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse o beldenin beştebiri Allah'a ve Peygambere aittir. Sonra o (geri kalanı da) sizindir."[346]

Açıklama

Kadi Iyâz'ın beyanına göre, Rasulullah'ın buradaki ilk cümlesinden murad ihtimal ki fey dır. ikinci cümle ile de ganimeti kasdetmiş olacaktır. Âlimler fey ile ganimet arasında fark görmüşlerdir.
Fey: Küffarın çekilip gitmesi veya m üsl um anlarla sulh yapmaları neticesinde onlardan harpsiz darbsiz alınan mallardır. Bu mallar beştebir ayrılmaksızın müslümanların yararına sarfolunur.
Ganimet: Küffarla harb ederek alınan mallardır. Bunların hükmü beşe taksim edilerek, biri Allah ve Resulünün hakkı olmak üzere ayrıldıktan sonra geri kalanı gaziler arasında taksim olunmaktır. Bazan fey' ve ganimet kelimeleri müteradif olarak aynı manada kullanıldıkları gibi fey'; dönüş ve gölge manalarınada gelir.
Fey'in beşe taksim edilmeyeceğine kail olanların delili, bu hadistir. İmam Şafîîyegöre, fey'de beşe taksim edilir. İbni'l-Münzir: "Şafîîden önce fey'in beşe taksim edileceğini söyleyen hiç bir âlim bilmiyoruz!" demiştir.[347]

29-30. Cizye Almanın Hükmü

3037... Osman b. Ebû Süleyman'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) (Tebük savaşından sonra) Halid b. Velid'i Devmet (-ül-Cendel)de (bulunan) Ukeydir üzerine göndermiş (Hz. Halid'le emrindeki müslümanlar tarafından) yakalanmış ve (onu Hz. Peygamberin huzuruna) getirmişler, (Hz. Peygamberde) onun kanını bağışlamış ve cizye (vermesi) şartıyla onunla anlaşmış.[348]

Açıklama

Cizye: Zimmilerden (müslüman olmayanlardan) can güven-İlklerinin sağlanması karşılığında, İslam devleti tarafından alınan baş vergisine denir.
Cizyenin toplanması şu âyet-i kerimeye dayanır. "O, kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak tanımayan kimselerle, küçülerek cizye verecekleri zamana kadar savaşın."[349] Topraktan alınan bir vergiyi ifade eden haraç, bazan cizyeyi de içine alacak şekilde geniş manada kullanılmıştır.
Cizye iki şekilde konur.
1. Karşılıklı anlaşma ile mikdarı tesbit edilir.
2. Savaşla ve düşmanı yenerek,
tslam devleti yerli halkı toprakları ve mülklerinde bırakarak onlara bu vergiyi takdir eder. Cizye vergisi hür ve mümeyyiz erkeklerden alınır. Çocuklardan, kadınlardan, rahip, âma, kötürüm ve çalışamayan fakirlerden alınmaz. Üzerinde cizye borcu varken Islamı kabul edenlerden bu borcu düşer. Cizye mükellefi bu vergiyi ödemekle zimme denilen bir himayeye hak kazanır. Onun can, mal ve din emniyeti sağlanır. Devlet bu emniyet şartlarını temin edemezse cizyeyi hak edemez. Vergiyi tahsil devresi seneliktir. Kolaylık olmak üzere birkaç taksitte alınır.[350]
İslâm hükümeti tarafından konulan cizyelerin mikdarı şahıslara göre üç derecede bulunur. Zengin olanlara senelik kırksekiz (48), ortahallilere yir-midört (24), çalışmaya gücü yeten fakirlere de oniki (12) dirhem cizye tarh edilir.

Nisab mikdarına, yani ikiyüz dirhem gümüşe malik olmayanlar fakir, ikiyüz dirhem mikdarına malik olanlar orta halli dörtyüz ve daha ziyade dirhem mikdarına malik olanlar da zengin sayılırlar...[351]
Cizyenin meşruluğuna delalet eden bu hadis-i şerifte anlatılan hadise, -hicretin dokuzuncu senesinde (M. 630) vukubulan Tebük seferi esnasında olmuştur.
Siyer kitaplarında bu hadise şöyle anlatılıyor: "Peygamberimiz, Tebük'te bulunduğu sırada Halid b. Velid'i çağırdı. Yanına dörtyüz süvari verip kendisini Dûmet-üI-Cendel'de bulunan Ukeydir b. Abdülmalik'e gönderdi. Ukey-dir, Kindelerden olup, onların kralı idi ve hristiyandı. Dûmetü'l-Cendel, akarsuyu, hurmalık ve ekinleri bulunan bir yerdir. Şam yollarının ağzında-dır. Dımışk'a beş, Medine'ye onbeş veya onaltı geceliktir.
Şam'ın Medine'ye en yakın beldelerindendir. Tebük'ün yakınındadır.[352]

Ukeydir'in Yakalanışı:

Halid b. Velid, Tebük'ten ayrılıp Dûmetü'l-Cendel'e doğru gitti.
Mehtaplı bir yaz gecesinde Ukeydir'in kalesine, gözle görülebilecek yere kadar yaklaştı.
O sırada Ukeydir, kalesinin üzerinde ve karısı da yanında bulunuyordu.
Ukeydir, kalenin üzerine, havanın sıcaklığından ötürü çıkmıştı. Şarkıcı cariyesi, kendisine şarkı söylüyordu, sonra şarap getirtip içti. Derken, yabani bir sığır gelip kale kapısının önüne yattı. Kalenin kapısını,-boynuzuyla kazımağa, başladı. Ukeydir'in karısı Rebab bint-ineyf, İbn Amir'ûl-Rindiyye gidip kalenin üzerinden bakınca, Yabani sığın gördü. Kendi kendine "Ben, doğrusu yabani sığırın bu geceki gibi semiz ve etlisini görmedim!" dedi.
Ukeydir'e "seninde, bunun gibisini görmüşlüğün var mı hiç?" diye sordu.
Ukeydir "Hayır vallahi, görmemişimdir?" dedi.
Rebab "Bunu, görüp te kendi haline bırakabilecek bir kimse varmıdır?" diye sordu. Ukeydirj"Hayır! Onu, hiç kimse bırakamaz?"
Vallahi, ben bu geceden başka hiç bir gecede bize yabani sığır geldiğini görmemişimdir.
Ben, onları yakalamak istediğim zaman, bir ay veya daha çok zaman atlar besler, sonra da, üzerine biner, adamlar ve aletlerle birlikte avlamaya çıkardım." dedi.
Kalenin üzerinden indi. Atım getirmelerini emretti.
Atı getirilip eğerlendi. Ukeydir, atına bindi. Kendisiyle birlikte ev halkından bazıları da, atlandılar.
Ukeydir'in yanına katılanlar arasında kardeşi Hassan ile iki kölesi de, bulunuyordu.
Ellerinde kısa mızrakları olduğu halde, kaleden dışarı çıktılar.
Kaleden ayrıldıkları zaman, Hâlid b. Velid'in süvarileri atlarından hiç biri kişnemekşizin ve kımıldamaksızın onları gözetlediler.
Kaleden bir müddet uzaklaşınca, Ukeydir'in üzerine saldırdılar. Ukey-dir'i yakalayıp esir ettiler.
Hassan ise, teslim olmağa yanaşmayıp çarpışmağa kalkınca, kendisini vurup öldürdüler.
Kölelerle ev halkından olanlar kaçıp kaleye girdiler.[353]

Ukeydir'le Anlaşma Yapılışı

Halid b. Velid, Ukeydir'e
"Sen bana kaleyi açtırıp feth ettirmek şartıyle seni, Rasülullah (s.a) götürünceye kadar öldürülmekten korumayı üzerime alsam olur mu?" diye sordu Ukeydir
"Olur!" dedi.
Hâlid b. Velid, Ukeydir'le böylece anlaştı.
Arap kabilelerinin birer birer müslüman olduklarını görünce, Dûmeli-ler, Peygamberimizden korkmağa başlamışlardı.
Halid b. Velid, Ukeydir'i, bağlı olarak kalenin kapısına kadar götürüp yanaştırdı.
Ukeydir, ev halkına
"Kalenin kapısını açınız!" diye seslendi.
Ukeydir'i, bağlı görünce, Ukeydir'in kardeşi Mudad, kapıyı açmaktan kaçındı.
Bunun üzerine Ukeydir, Hâlid b. Velid'e
"Vallahi onlar, benim bağlı bulunduğumu gördükçe, bana, kalenin kapısını açmazlar. Sana, Allah adına and veriyorum. İstersen, sana, kaleyi feth ettirmek üzere, bağımı çöz! İstersen, kale halkı hakkında benimle anlaşma yap!" dedi. Halid b. Velid
"Seninle kale halkı hakkında anlaşma yapalım" dedi. Ukeydir:
"İstersen ben, seni hakem yapayım, istersen, sen beni, hakem yap! dedi. Halid b. Velid:
"Olur. Biz senin verdiğin şeyi kabul ederiz" dedi. Bunun üzerine
1. İki bin deve,
2. Sekiz yüz at,
3. Dört yüz zırh gömlek,
4. Dört yüz mızrak vermek ve
5. Ukeydir'le kardeşi, Peygamberimize kadar götürülüp hakkında Peygamberimiz tarafından hüküm verilmek üzere antlaştilar.
Ukeydir'in bağı çözülüp kale kapısı açıldı.

Halid b. Velid, kaleden içeri girdi. Ukeydir'in kardeşi Mudad'ı bağladı. Teslim edilmesi kararlaştırılan ganimet malları teslim alındı.[354]

Ganimetin Bölüştürülüşü

Peygamberimize, başkumandan hakkı olarak ganimet malları içinden bir şey seçildikten ve beştebir hisse çıkarıldıktan sonra kalanların beştedör-dü mücahidler arasında bölüştürüldü.[355]

Ukeydir'in Cizye Vermek Üzere Sulh Oluşu Ve Kendisine Emân Fermanı Verilişi:

Ukeydir'le kardeşi, Peygamberimizin yanına getirildiler.
Ukeydir'in boynunda altından Haç, sırtında da, atlastan elbise vardı. Musa b. Ukbe'ye göre: Peygamberimiz, onları müslümanlığa davet etti. Fakat yanaşmadılar Cizye ödemeğe razı oldular.
Peygamberimiz, Ukeydir'in ve kardeşi Mudad'ın kanını bağışladı. Cizye vermek üzere sulh oldu. Kendilerini serbest bıraktı. Ayrıca Peygamberimiz, onlara içinde emân ve sulh maddeleri bulunan bir de yazı yazdırdı ve onu, baş parmağının tırnağıyla çizerek mühürledi.
Peygamberimiz, yanında mühür bulunmazsa, mühür yerine, böyle elinin tırnağıyla çizgi yapardı.
Ukeydir, Tebük'ten memleketine dönüp gitti.[356]

Bazı Hükümler

1. Cizye karşılığında düşmanla sulh yapmak caizdir.
2. Kitap ehlinden alındığı gibi, arap müşriklerinden de cizye almak caizdir.
Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşleri şöyledir:
Hanefî âlimlerine göre: Cizye, ehli kitap denilen yahudiler ile hıristiyan-lardan ve kendilerinde ehl-i kitap şaibesi bulunan mecûsilerden kabul edilir. Bunlar arap ırkına gerek mensub olsunlar gerekse mensûb olmasınlar.
Arapdan olmayan putperestlerin cizyeleri de kabul edilebilir. Arap ırkına mensup putperestlerin cizyeleri kabul edilmez. Bunlar ya İslam'ı seçerler ya da kılıçtan geçirilirler.[357]
İmam Azam'a göre, sabitlerin cizyeleri de kabul edilebilir. Bunlar Arab ırkına mensub olsunlar veya olmasınlar farketmez. Fakat İmameyne göre, Arab ırkına mensub olan sabîîlerin cizyeleri kabul edilemez. Bu ihtilaf sabî-liğin mahiyeti hakkındaki telakkiden neşet etmektedir. Mebsut, Hindiyye, Bedayî.
İmam Malik'e göre, yalnız Kureyş kabilesinden olan müşriklerin cizyeleri kabul edilmez, diğer gayri müslimlerin cizyeleri kabul edilebilir. Bunlar ister kitabî, ister mecusî isterse putperest olsunlar.
Şafiî ve Hanbeli mezheblerindeki en zahir rivayete göre bilcümle gayri müslimlerin cizyeleri kabul edilebilir; yalnız putperestler müstesna. Bunların cizyeleri kabul edilmez, hangi ırka mensub olursa olsunlar.[358]

3038... Muaz (r.a) den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) kendisini Yemen'e vali olarak gönderince, buluğ çağına gelmiş olan her erkekten (cizye olarak) bir dinar, yahutta Yemen'deki meafir denilen kumaştan bir dinar değerinde -bir elbise- almasını emretmiş.[359]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cizyenin sadece erkeklerden alınacağına ve cizye miktarının bir dinar oduğuna, bu hususta mükellefin zengin olmasıyla fakir olması arasında bir fark bulunmadığına delalet etmektedir.
Bu mevzuda Hanefî âlimleri ile Şafii âlimleri ihtilafa düşmüşlerdir.
Hanefîlere göre cizye iki şekilde konur.
1. Kâfirlerin, müslümanlarlaaralarında bir harp olmadığı halde müslü-manlara müracaat ederek, müslümanların kendilerine sağlayacakları himaye ve güven karşılığında cizye vermeyi teklif etmeleri ile ya da savaş başlamadan önce yapılan sulh neticesinde konur. Asr-ı saadette Necran halkı ile senelik ikiyüz kat elbise üzerine yapılan sulh gibi.
2. Müslümanların bir küfür diyarını harple ele geçirmeleriyle konur. Birinci kısma giren cizye miktarı cizyeyi kabul eden kimselerle, müslümanla-rm anlaşmasına bağlıdır. Bu cizyenin mikdarı asla artırılamaz. Anlaşma esnasında belirlenen mikdaf değişmez.
İkinci kısma giren cizye ise 3037 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, zenginlerden kırksekiz dirhem, orta hallilerden yirmidört dirhem, çalışmaya gücü yeten fakirlerden de oniki dirhem olarak alınır. Bu mik-dar devlet reisi tarafından kabul ettirilir. Bu bakımdan hanefi âlimleri mev-zumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kadm, erkek, fakir, zengin ayırımı yapılmadan zikredilen bir dinarlık cizyenin birinci kısma giren ve sulh yoluyla alman cizye nevinden olduğuna hükmetmişlerdir.
îmam Şafiî (r.a) İse,, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerife dayanarak alınacak cizye miktarının fakir veya zengin her erkekten bir dinar ya rak ya da bu değerde bir Yemen kumaşı olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, Hanefî âlimlerinin görüşü Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.a)'den rivayet edilmiştir. Hanefîlere göre, cizye konusundaki bu ihtilafın sebebi bu husustaki haberlerin ihtilafından ve Asr-ı saadette Hulefa-i raşidin

devrinde cizyelerin değişik miktarlarda alınmış olmasıdır.[360]

3039... (Bir önceki hadisin aynısı) Hz. Muaz'dan birde Meşruk kanalıyla (rivayet olunmuştur)[361]

Açıklama

Bu hadisin şerhi için bir önceki hadisin şerhine bakılabilir.[362]

3040... Ziyâd b. Hudayr'dan (rivayet olunduğuna göre) Ali (r.a) (şöyle) demiştir. Ömrüm olursa Tağlib oğulları (denilen) mristiyanlarla mutlaka savaşacağım ve çoluk çocuklarını esir edeceğim çünkü ben Rasûlullah'la onlar arasında çocuklarını hıristiyanlaştırmayacakları-na dair ahidname yazmıştım. (Onlar bu ahdi bozdular)
Ebû Dâvud der ki: Bu hadis münkerdir. Bana erişen habere göre Ahmed (b. Hanbel)de bu hadisi münker sayarmış. Bazılarına göre bu hadis metruk hadise benzemektedir. (Bu sebeple) bu hadisi Abdurrah-man b. Hani'nin rivayet etmesinin mümkün olamayacağını söylediler.
(Ebû Dâyud'un talebesi) Ebû Ali der ki: Ebû Dâvud (bana bu Sünen'i) ikinci defa arz edişinde bu hadisi okumadı.[363]

Açıklama

İbn Ebî Şeybe'nin Kitab ez-Zekât'ırida, Ebû Ubeyd'in Kitabu'l-Emval'inde Hz. Ömer'in Benî Tağlib hıristiyanla-nyla zekatı iki katı cizye ödeyeceklerine çocuklarını hıristiyanlaştırmaya-caklarına ve hıristiyan olması için hiç kimseyi zorlamayacaklarına dair bir anlaşma yaptığını, fakat onların bu şartı bozduğunu ifade eden hadis-i şerifler bulunmaktadır.
Onlar bu şartı bozdukları için, Hz. Ali'nin onlar hakkında böyle bir tehdidde bulunmuş olması mümkünse de, ulema Hz. Ali'nin böyle bir tehdidde bulunduğunu ifade eden bu hadisin senedi itibariyle münker olduğuna hükmetmişlerdir.[364]

3041... İbn Ahbâs'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a) Necrân halkı ile (her sene) müslümanlara (cizye olarak) yarısını Safer ayında kalanını da Recep ayında ikiyüz (takım) elbise ödemeleri ve Yemen'de (müslümanlara) ihanet için düzenlenmiş bir harbin çıkması halinde de emanet olarak, otuz zırh, otuz at, otuz deve ve her çeşit silahdan otuz silahı emanet olarak vermeleri ve müslümanların bu silahları onlara geri verinceye kadar (bu silahların değerini) onlara borçlu olmaları (harp^ ten sonra da) Necrânlılar'a geri vermeleri, buna karşılıkta (Necrânlı-lar'ın) bir hadise çıkarmadıkları yahutta faiz yemedikleri müddetçe kiliselerinin yıkılmayacağı, din alimlerinin (memleketlerinden) sürülüp çıkarılmayacağı şartıyla bir sulh (antlaşması) yaptı. (Râvi) İsmail (İbn Abdurrahman-el-Kureşi şu sözleri de) rivayet etti. "Fakat (Necrân halkı) faiz yediler.
Ebû Dâvud der ki (Necrân halkı) ileri sürülen şartların bazılarını bozunca bir hâdise çıkarmış duruma düştüler.[365]

Açıklama

Şevkani'nin dediği gibi Hz. Peygamber, hadiste zikri geçen malları Necrân halkından cizye olarak almıştır. Bilindiği gibi cizyenin mutlaka bir harp sonucunda konulması şart değildir. Bir barış antlaşması ile de cizye konulabilir.
Bu hadisin bab başlığı ile ilgili olan tarafı da burasıdır.
Necrân: Mekke ile Yemen arasındadır. Yemen'in Mekke tarafına düşen yerlerindendir. Mekke'ye yedi merhalel'ktir. Yetmiş üç köyden oluşan bu belde Hicaz beldelerinin en güzelidir.
Rivayete göre, ilk defa gelipte burayı imar eden kişi Necrân b. Zeydan olduğu için buraya Necrân ismi verilmiştir.
Necrânhlar, yurtlarında bulunan bir hurma ağacına taparlar ve onu takdis ederlerken, Feymiyûn adında ve Hz. isa'nın dininde duası makbul ibadete düşkün iyi halli bir zatın "siz sapıklık içindesiniz taptığınız şu hurma ağacı ne yarar, ne de zarar verebilir. Ben ibadet ettiğim ilahıma dua etsem onu yok ediverir." demiş ve edince de çıkan bir kasırganın ağacı kökünden söküp atması üzerine Necrân halkı hıristiyanlığı kabul etmiştir.[366]
Hicretin 10. yılında Hz. Peygamber onları İslama davet edince Hz. Peygamberle görüşmek üzere Medine'ye bir heyet gönderdiler. Bu heyetin Hz. Peygamberle tartışmağa kalkmaları üzerine Ali İmrân sûresinin baş tarafında bulunan altmış dört âyet onlar hakkında indi. Bir ara Hz. Peygamberle lanetleşmeye girmeyi düşündülerse de bunun kendilerinin helakine sebep olacağından korktukları için vazgeçtiler ve Hz. Peygamberle bir sulh antlaşması imzalayarak geri döndüler.[367] sonra da müslüman oldular.
Hz. Peygamberin kaleme aldırdığı sulh metni şudur: ' 'Bismillahirrahmanirrahim"
Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in, Necrân halkı için yazısıdır:
Necrânlıların, beyaz, kırmızı, sarı her çeşid nakidleriyle meyva ve mahsulleri ve köleleri hakkında Rasûlullah'ın hükmü:
Bunların hepsini, kendilerine bırakırsın.
Buna karşı, onlar, her yıl Safer ayında bin aded elbise ve her Recep ayında bin adet elbise olmak üzere iki bin aded elbise ve her elbise ile birlikte birer ukıye gümüş de ödeyeceklerdir.
Her elbise bir ukiye yani kırk dirhem değerinde olacaktır.
Elbiselerin haraç vergisine nazaran fazlalığı veya ukiye kıymetinden eksikliği hesaplanacaktır.
Onların, haraç olarak ödemeleri gereken binek hayvanları veya atlar veya zırh gömlekler veya diğer mallar, kendilerinden hesapla alınacaktır.

Elçilerimizin yirmi gün veya daha az veya otuz gün veya daha az müddetle konuklanmaları ve ağırlanmalarıyle Necrânhlar mükelleftirler. Elçilerim, bir aydan fazla tutulamaz, bektetimezler.
Yemen'de bir savaş, bir yaramazlık baş gösterdiği zaman, Necranlılar, emânet olarak otuz aded zırh gömlek, otuz at ve otuz deve vermekle mükelleftirler.
Elçilerime emânet olarak verilen zırh, at, deve mallar, bunlardan telef olanları da tazmin edilmek suretiyle, Necrânhlara iade edinceye kadar elçilerimin kefaleti altındadır.
Necrân ve Necrân'a bağlı yerlerdekilerin malları, canlan, yurdları, dinleri, hazır bulunanları, bulunmayanları, kiliseleri, ruhbanlıkları, piskoposlukları, az veya çok ellerinin altındaki her şeyleri, Allah'ın himayesinde ve Allah'ın Rasûlü Muhammed Peygamberin himayesindedir.
Piskopos, piskoposluğundan, papaz, papazlığından, kilise bakıcısı, bakıcılığından, kâhin, kâhinliğinden, değiştirilmeyecek, döndürülmeyecek, bulundukları hal ve durumları, hakkından herhangi bir hak da değiştirilmeye-cektir.
Artık, faiz alma, verme yoktur. Necrânhlara zulüm ve kötülük yapılmayacaktır.
Cahiliye devrinden kalma kan davası da, güdülmeyecektir.
Onların ne mahsullerinden ondabir vergi alınacak, ne asker gelip yurdlarini çiğneyecek, ne de, kendileri, savaş için toplanacaktır.
Necrânda, kim, bir hak talebinde bulunacak olursa, aralarında insaf ve adalet üzere davranacaklar, ne zulüm yapacaklar, ne de zulme uğrayacaklardır.
Gelecekte faiz yiyen kişi, himayemden uzak kalır.
Onlardan hiç kimse, başkasının yaptığı bir haksızlık ve kötülükten sorumlu tutulmayacaktır.
Necranlılar, bu sahifede yazılı olan vecîbeleri yüksünmeyip gereğini yerine getirdikleri, hayırhahlık gösterdikleri ve iyi davrandıkları takdirde, Al-lah'm emri gelinceye kadar, Allah'ın ve peygamberin temelli himayesi altında bulunacaklardır.
Ebû Süfyan b. Harp, Gaylan b. Amr, Benî Nasrlardan Mâlik b. Avf, Akra b. Hâbis'ül-Hanzalî, Mugîre b. Şube, Ben Beliylerin kardeşi Müstev-rid b. Amr ve Ebû Bekr'in âzadlısı Amir Şâhid oldu.
Bu yazıyı, Abdullah b. Ebû Bekr, onlar için yazdı.[368]

Bazı Hükümler

1. Cizye karşılığında sulh yapmak caizdir.
2. Sulh karşılığında konulan cizyenin miktarını tarafların anlaşması tayin eder.
3. Bir malı emanet olarak almak meşrudur.
4. Emaneti zayi eden onun değerini ödemekle mükelleftir.[369]

31. Mecusilerden Cizye Almak Meşrudur

3042... İbn Abbas'dan (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur:) Fars halkı (kitap ehli idi.) Peygamberleri vefat edince İblis onlara din olarak mecûsiliği kabul ettirdi.[370]

Açıklama

Fars halkı; bu günkü İranlılar'dır. Mecusilik, Ateşperesttik demektir. Mecûsiler ateşe taparlar. Kâinatta sürekli olarak nur ile zulmet arasında bir mücadele bulunduğuna hayrın nurdan, şerrinde zulmetten geldiğine inanırlar ve ateşe ibadet ederler. Mecusilerin kitap ehli olduğunu söyleyen Şafiîlerin delilini teşkil eden bu hadis-i şerif, sözü geçen mecusilerin önceleri bir peygamberin ümmeti ve ehl-i kitap iken peygamberlerinin vefat etmesi üzerine şeytanın onları dinlerinden uzaklaştırarak batıl bir din olan mecûsüiğe döndürdüğü ifade edilmektedir. Hadisin zahirinden anlaşılan şudur:
"Mecûsiler, aslında kitap ehli olduklarına göre, onlarda İslamiyetİ kabul etmemeleri halinde hıristiyanlar ve yahudiler gibi cizye vererek sulh yapmaya zorlanırlar. Bunu kabul ettikleri takdirde canlarını ve mallarını kurtarmış olurlar."
Musannif Ebu Dâvud bu hadisi burada zikretmekle, mecusilerin de kitap ehli olduklarını ve cizye hususunda aynen yahudi ve hırıstiyanlann hükmüne tabi olduklarını vurgulamak istemiştir. Ancak 2044 numaralı hadisin şerhinde Açıklanacağı üzere, Cumhur ulema, mecusilerin kitap ehli olmadığına hükmetmişlerdir. Mecusüerden cizye alınıp alınmayacağı mevzuunda Hidâye müellifi Burhaneddin el-Merginanî, şöyle diyor: "İslâmiyeti kabule yanaşmayan kitap ehlinin canları cizye karşılığında bağışlanabildiği gibi aynı şekilde arap putperestlerinin dışındaki putperestlerin canları da cizye karşılığında bağışlanabilir.
İmâm Şafiî (r.a)'e göre, müslümanlığı kabul etmeyen arap putperestle-riyle murtedlerin canlarını cizye karşılığında bağışlamak caiz değildir. Onlarla savaşmak ve kılıçtan geçirmek farzdır.
Netice olarak Şafiîlerle İmam Ahmed (r.a)'e göre, cizye sadece ehl-i kitap ile mecusilerden alınır.
İmam Malik'e göre, ister arap müşriki olsun, ister acem müşriki olsun müşriklerin tümünden cizye almak ve karşılığında canlarını bağışlamak caizdir.
" Hanefî âlimlerine göre Arap müşriklerinin dışındaki müşriklerin tümünden cizye almak caizdir. İslâm'ın beşiği olan Arabistan müşriklerine gelince onlardan cizye kabul ederek canlarını bağışlamak asla caiz değildir. Onlar ya müslümanlığı kabul ederler, ya da kılıçtan geçirirler, üçüncü bir yol yoktur.[371]

3043... Bççâle (îbn Abede et-Temimi-el-Anberi tl-Basrî) dedi ki: Ben, el Ahnef b. Kays'in amcası Cez b. Muâviye'nin katibi

idim (Ona) ölümünden bir yıl önce, Hz. Ömer'in bir mektubu geldi. (Bu mektupta) "Her sihirbazı öldürünüz mecusilerden kendisine nikah düşmeyen birisiyle evlenmiş olan her çifti biri birinden ayırınız ve onları (yemeğe başlarken) fısıltı ile söyledikleri sözü söylemekten men ediniz" (diye yazılıydı).
Bunun üzerine biz, bir günde üç sihirbaz öldürdük ve mecusîler-den Allah'ın kitabına göre kendisine haram olanlarla evli olan her erkeği (eşinden) ayırdık. (Gez' b. Muaviye) bolca yemek hazırlayıp mecusileri davet etti. Ve kılıcı da enine olmak üzere uyluğunun üzerine koydu. (Geldiler) fısıltı halinde söylemekte oldukları sözü söylemeden (yemeği) yediler: (Yemektensonra eski adetlerini ifâ etmelerine izin verilmesi ümidiyle Cez b. Muaviye'nin önüne) bir veya iki katır yükü gümüş (çöp) attılar.
Abdurrahman b. Avf'ın Rasûlullah (s.a) Hecer mecûsilerinden cizye aldı. diye şahitlik etmesine kadar Hz. Ömer mecûsilerden cizye almıyordu.[372]

3044... İbn Abbas'dan demiştir:
Bahreyn'den ve Elesbez şehri halkından ve Hecer mecûsilerinden olan bir adam Rasûlullah (s.a)'e geldi. (Yanında bir süre durduktan) sonra çıktı. Kendisine
"Rasûlullah (s.a) sizin hakkınızda hangi hükmü verdi?" diye sordum.
“Şer" (li bir hüküm) cevabını verdi. (Ben deo'na:)
"Sus!" dedim. (Bunun üzerine)
"İslâm ya da ölüm" (bunlardan birini seçmemize hükmetti) diye cevap verdi. (İbn Abbas sözlerine devam ederek şöyle) dedi:
"Abdurrahman b. Avf (Rasûlullah (s.a)'in mecûsilerden cizyeyi kabul etti (ğini) söyledi. Halk da Abdurrahman'in (bu) sözüne sarılıp benim Esbezli(kişi)den işittiğim (hadisin hükmünü) bıraktılar.[373]

Açıklama

Mevzuumuzu teşkil eden 3043 numaralı hadisi-i şerifte, Becâle b. Abede'nin Hz. Ömer"in Ehvaz'daki valisi olan Cez' b. Muaviye'nin kâtipliğini yaptığı ve katipliği sırasında Hz.Ömer'in Hz. Cez b. Muaviye'ye "Bir müslüman ülkesi olan Ehvaz'da müslümanların himayesi altında yaşayan zımmî mecûsilerden Kur'ân-ı Kerim'de kendileriyle ev-lenilmesi haram kılınan kimselerle evlenenlerin birbirlerinden ayrılmalarını ve mecusilerin yemeğe başlarken gizli bir sesle söyledikleri sözleri söylemekten men edilmelerini ve tüm sihirbazların da öldürülmelerini" emreden bir mektup geldiği ve bu emrin derhal yerine getirildiği ifade edilmektedir. Yine bu hadis-i şerifte, açıklandığına göre bu mektup, Hz. Ömer'in ölümünden bir yıl önce gelmiştir. Hz. Ömer hicretin yirmi üçüncü yılında vefat ettiğine göre, bu mektubun hicretin yirmi ikinci yılında gelmiş olması gerekir.
Hz. Ömer'in bu mektubu gelince bir günde üç sihirbaz birden öldürülmüş ve Kur'ân-ı Kerîm'e aykırı olarak evlenmiş olan mecusilerin nikahlan geçersiz sayılmış, yemeğe başlarken fısıltı halinde söylemiş oldukları sözleri söylemeleri yasaklanmıştır.
Onların bu yasağa uyup uymadıklarını yakından görmek maksadıyla Hz. Cez' onları bir yemeğe davet etmiş, ve bu yasağa uymadıkları takdirde cezalarının kılıç olacağını ifade etmek için de uyluğunun üzerine bir kılıç koyarak karşılarına oturmuş. Onlar yemeğe başlarken bu sözleri söylememişler. Fakat giderlerken kaşık olarak kullandıkları gümüşten Vürd.anları ve Hz. Cez’in önüne atarak gitmişlerdir.
Hz. Cez'in gönlünü almak ve dolayısıyla bu yasağı kendilerinden kaldırmasını sağlamak ümidiyle atılan bu kürdanlar bir ya da iki katır yükü kadarmış.
Bütün bunlar, Hz. Ömer devrinde mecusilerin Ehvaz'da müslümanların himayesinde yaşadıklarım gösterir ki, bu mecusilerin cizye karşılığında zımmî olarak müslümanların himayesinde yaşadıkları anlamına gelir. Hadisin .bab başlığıyla ilgili olan kısmı da burasıdır.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Hz. Ömer'in mecusîlerin gayri meşru evliliklerinin ve yemeğe başlarken fısıltı halinde söyledikleri sözlerin yasaklanmasıyla ilgili emri, onların bu işleri müslümanlar arasında açıktan yap-malarıyla ilgilidir.
Çünkü onların, ya da ehli kitabın, İslâm dışı fiilleri müslümanlar arasında açıkça yapmaları müslümanlar arasında bir nevi propaganda anlamına gelir. Bu bakımdan onlar bu işleri açıktan işledikleri zaman bundan men edilmeleri gerektiği gibi Kur'ân hükümlerine aykırı olan evliliklerle ilgili bir meseleyi müslüman mahkemelerine intikal ettirdikleri zaman, hakimin bu nikahı derhal geçersiz sayıp eşleri birbirinden ayrılması icab eder.
Yine bu hadis-i şerifte, Hz. Abdurrahman b. Avf, "Hz. Peygamber me-cûsilerden cizye alırdı" diye şahitlik edinceye kadar, Hz. Ömer'in mecûsi-lerden cizye almadığı ifade edilmektedir. Hattâbî, bu durumun Abdurrahman b. Avf (r.a)'ın bu husustaki şahitliğine kadar, ashab-ı kiramın mecûsî-lerden cizye alınmayacağı görüşünde olduklarına delalet eder, der.
Nitekim 3044 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği gibi Hz. İbni Ab-bas'ın da Esbezli bir mecusinin "Hz. Peygamber bizim ya müslümanlığı kabul etmemizi yahut da kılıçtan geçirilmemizi emrediyor" dediğini işiterek mecûsîlerden cizye alınmayacağına hükmettiği, fakat halk Hz. Abdurrahman b. Avf'ın bu mevzudaki şahitliğini işitince Hz. İbn Abbâs'ın rivayetine uymayı bırakıp Hz. Abdurrahman b. Avf'ın sözüyle amel etmeye başladıkları ifade edilmektedir. İbn-i Abbâs'ın rivayetinin kaynağı "Esbez"li bir mecûsi Hz. Abdurrahman'm rivayetinin kaynağı ise Hz. Abdurrahmanın kendisidir. Bir mecûsînin rivayetinin makbul olmadığında ittifak olduğu gibi, bir sahabinin Hz. Peygambere kadar ulaşan bir rivayetinin sıhhatinde de şüphe yoktur.
Bu bakımdan halk Hz. Ibn Abbâs'ın rivayetini bırakıp Hz. Abdurrah-man'ın rivayetiyle amel etmişlerdir.
Bütün bunlar mecûsiler'den cizye alındığına delalet eden hususlardır,. Ancak mecûsîlerden niçin cizye alındığı âlimler arasında ihtilaflıdır.

İmam Şafiî'nin iki kavlinden tercih edilene göre, ehli kitaptan oldukları için alınır. Bu kavil Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den de rivayet olunmuştur. Âlimlerin çoğuna göre, ehl-i kitaptan değillerdir. Yahudilerle hristiyan-lardan cizyenin nassı kitapla mecûsîlerden ise sünnetle alınır.."[374]

30-32. Cizyenin Toplanmasında Halka Zulmetmenin Hükmü

3045... Urve b. ez-Zübeyr'den (rivayet olunduğuna göre), Hişam b. Hakim (b. Hizam) Hımıs'ta iken acem fellahlarından bir takım insanları cizye ödemek için güneşte tutan bir adam bulmuşda "Bu da ne?" diye sormuş ve ben Rasûlullah (s.a)'i "Şüphesiz ki aziz ve celil olan Allah dünyada insanlara işkence yapan kimselere azab eder." derken işittim demiş.[375]

Açıklama

Bu hadis, halka haksız yere zulmeden veya işkence yapan kimselerin Allah'ın azabına uğrayacaklarını ifade etmektedir.
Haklı olarak verilen kısas, had ve ta'zir cezaları ise bu hadisin hükmüne dahil değildir.
Metinde geçen "elkıbt" kelimesi Müslim'in Sahîh'inde "elenbat = acem fettanları" şeklinde rivayet edilmiştir.[376] Müslim'in diğer bir rivayetinde de "ennebt = acem fellahı" şeklindedir.[377] Sünen-i Ebû Dâvûd'da geçen Müslim'in diğer bir rivayetinde de "kıpt" kelimesi Mısır halkı için kullanılır. Hadis-i şerifte anlatılan olay Şam'ın Hımış şehrinde geçtiğine göre, Müslü-min Sahih'indeki rivayetin daha doğru olduğu anlaşılır. Çünkü Hımıs'da yaşayanlar kiptiler değil Nebtilerdir. Demek ki Sünen-i Ebû Davud'un nüshası çıkarılırken "nebt" kelimesi yanlışlıkla "kıbt" şeklinde yazılmıştır. Biz bu düşünceden hareket ederek bu kelimeyi aslına uygun olarak acem fellahları şeklinde tercüme ettik.[378]

31-33. Müslümanların Himayesinde Yaşayan Azınlıklar Ticaretle Uğraştıkları Zaman Ondabir Vergi Öderler

3046... Harb b. Ubeydullah'(ın anne cihetinden dedesi olan şahsın) babasından (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur). Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
" Ondabir vergiler ancak yahudiler ve Hıristiyanlar üzerinedir. Müslümanlar üzerinde ondabir vergi yoktur."[379]

3047... Harb b. Ubeydullah, (birde, bir önceki hadisin) manâsını Peygamber (s.a)'den (rivayet etmiştir. Ancak bu rivayetinde) "ondabir vergiler" kelimesi yerine haraç kelimesini rivayet etmiştir.[380]

3048... Bekr b. Vail (kabilesin)deri bir adamın dayısından (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir.Ben Rasûlullah (s.a)'e
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kavmimden ondabir vergi toplayayım mı?" diye sordum da:
"Ondabir vergiler, ancak yahudiler ve hırıstıyanla üzerinedir" buyurdu.[381]

3049... Harb b. Ubeydillah b. Umeyr es-Sakafi'nin Tağlib oğullarından olan dedesinden (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.)
Peygamber (s.a)'e gelip selam verdim, bana İslâm'ı ve kavmimden müslüman olanlardan zekatı nasıl toplayacağımı öğretti. (Yanımdan ayrıldıktan) sonra (tekrar) kendisine dönüp.
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben zekatın dışında bana öğrettiklerinin hepsini iyice belledim. Kavmimden müslüman olanlardan ondabir vergi de toplayayım mı?" diye sordum.
"Hayır onda bir vergi ancak hıristiyanlar ve yahudiler üzerinedir" buyurdu.[382]

Açıklama

Hanefi âlimlerinden İbn Melek'in dediği gibi: Burada geçen "öşür" = Ondabir" kelimesiyle kasdedilen ziraat mahsullerinin zekatı anlamına gelen ondabir vergi değil tüccarların mallarından alınan ondabir ticaret vergisidir.
Ticaret vergisi, hem müslümanİarın hem de zımmîler ile müste'minlerin pasaport ile İslâm topraklarında seyahat eden yabancıların ticaret mallarından alınır. Bu ticaret malları, emtia kabilinden olacağı gibi hayvan, tahıl, para ve ziynet eşyası kabilinden de olabilir. Asılları baki kalmak şartıyla kendilerinden istifade edilen kumaş, elbise, silah, altın ve gümüşten yapılmış kaplar emtiadan sayılır, tekili meta'dır.[383]
Bu vergiyi toplayacak olan ve aşır denilen memur, hür, müslim, kuvvet ve necdet sahibi olup şehir ve kasabalardan hariç büyük bir güzergahda ikâmet ederek tüccarın serbestçe gezip dolaşabilmelerini temin eder ve mallarını yol kesicilerden ve diğer tehlikelerden korur. Bunun karşılığında da muayyen vergileri tahsil eder. Bir kimsenin bu vergiyle mükellef olabilmesi için akıl ve baliğ olması gerekir.[384]
Bu vergiyi toplayacak olan ve âşir denilen memurun da mükellefleri himayeye kadir olması gerekir. Binaenaleyh çocuklar ve mecnunlar bu vergiyi ödemekle mükellef olmadıkları gibi, mükelleflerin güvenliğini sağlamaktan aciz kalan bir devlet adına, tahsildarlık yapan bir memur da mükelleflerden bu vergiyi toplayamaz.[385]
Bu mevzuda Hattâbî (r.a) de şöyle diyor: Aslında müslümanlardan toprak mahsullerinden Öşür adıyla alman vergiden başka bu isimle bir vergi daha alınamaz. Ancak sulh antlaşması esnasında şart kılınmışsa yahudilerle hıristiyanlardan anlaşmaya uygun olarak belli mikdarda herhangi bir vergi alınabilir. Ancak bu vergi cizye mikdarından fazla olamaz. Ve bu verginin müslümanların toprak mahsullerinden alınan öşür vergisiyle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü müslümanlara mahsus olan öşür vergisi bir ibadet niteliği taşıması cihetiyle yahudi ve hıristiyanların topraklarından alınamaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ın görüşü

budur.
İmam Ebû Hanefi (r.a)'e göre, eğer bu hıristiyan ve yahudilerin tabi oldukları devlet kendi ülkesinde bulunan müslüman tacirlerden bu vergiyi alıyorsa, biz de onların tacirlerinden alırız. Eğer onlar almıyorlarsa biz de almayız. Hanefi ulemasından İbn Melek de bu görüştedir.[386]
Fakat Hanefî mezhebinde kararlaştırılan görüş şudur:'Müslümanlara ait ticaret mallarından kırktabir, zımmîlere ait ticaret mallarından yirmide-bir vergi alınır. Tacir olan müste'minlere (pasaportlulara) gelince bunların haklarında mensub oldukları hükümetlerin İslâm tacirlerine karşı yaptıkları muamelenin aynısı uygulanır.[387] Müslüman tacirlerin mallarının eşkıya tehlikesinden korunması karşılığında yol uğraklarında bulunan görevlilere ödedikleri ondabir vergi pasaportlu tüccarlardan da alınır.
Bezlu'l-Mechûd yazarının açıklanmasına göre, Şerhu VSünne isimli eserde şöyle denilmektedir[388] "Tacir bir harbî pasaportsuz veya anlaşmasız olarak İslâm ülkesine girecek olursa, malları ganimet olarak elinden alınır. Eğer ondabir veya daha çok yada daha az bir vergi ödemek şartıyla girecek olursa şart koşulan mikdar alınmakla yetinilir..." Ebû UbeydMn "Kitab'ül-Emval" isimli eserinde Hz. Ömer'in Ziyad b. Hudeyr'i hurmaların vergisini toplamak üzere gönderirken ona "müslümanların ticaret mallarından kırk-tabir, zımmilerin ticaret mallarından yirmidebir harbîlerin (pasaportlu olarak İslâm ülkesine girenlerin) den de ondabir vergi alacaksın."[389] buyurması Hanefîlerin bu mevzudaki görüşünü desteklemektedir. Çünkü o sıralarda müs-lümanlara düşman görünen devletler mu'tad olarak müslümanlardan ondabir gümrük vergisi alıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz, dış ticarette mu-tad olan ondabir vergiye bir süre tabi oldu.[390]

3050... İrbad b. Sariye es-Sülemi'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.) le birlikte Hayber'e inmiştik. Yanında da ashabından (o gün) beraberinde bulunan kimseler vardı. Hayberin başkanı inatçı ve kurnaz bir adamdı. Peygamber (s.a)e dönerek
"Ey Muhammed sizin, bizim eşeklerimizi kesmeniz, meyvelerimizi yemeniz ve kadınlarımıza saldırmanız caiz midir?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) öfkelenip:
“Ey Avf'ın oğlu atına bin ve -Haberiniz olsun! Cennet (e girmek) mü'minden başkasına helal değildir. Namaz için toplanınız-diye haykır." buyurdu. (Avf'ın oğlu da bu emri yerine getirdi). Bunun üzerine (ashab-ı kiram bu davete uyarak) toplandılar. Peygamber (s.a) onlara (imam olup) namazı kıldırdı. (Namaz kılındıktan) sonra ayağa kalkıp:
"Sizden biriniz koltuğuna yaslanarak Allah'ın şu Kur'ân'daki yasakladığı şeylerden başka hiç bir şeyi yasaklamadığını mı zannediyor? Şunu iyi bilin ki: Vallahi ben (hem) öğüt verdim (hem bazı şeyleri) emrettim, (bazı şeyleri de) yasakladım. (Benim emrettiğim ve yasakladığım bu) şeyler Kur'ân (daki yasaklar) kadar vardır. Yahutta ondan daha fazladır. Yüce Allah sizin izinsiz olarak kitap ehlinin evlerine girmenizi helal kılmadığı gibi üzerlerinde olan vergiyi ödedikleri zaman karılarına saldırmanızı ve meyvelerinizi yemenizi de helal kılmadı" buyurdu.[391]

3051... Cüheyne (kabilesin) den (ve Hz. Peygamberin sahabile-rinden olan) bir adamdan (rivayet olunmuştur.) Dedi ki: Rasûlüllah (s.aj (şöyle) buyurdu:
"Muhakkak kî siz bir kavimle savaşacak ve onlara galib geleceksiniz, canlanın ve çocuklarını size karşr mallarıyla korumaya çalışacaklar. (Bu hadisin diğer ravisi) Said (İbn Mansur ise rivayetinde Müsedded'den fazla olarak şunları da) söyledi -sizinle bir anlaşma üzerinde barış yaparlar- (bu cümleden sonra her iki ravide rivayetlerinde) birleş(ip Hz. Peygamberin sözlerine devamle şöyle de)diler.Onlardan bu anlaşma (da belirlenen vergi mikdarın) dan fazla birşey almayınız. Bu size yakışmaz."[392]

3052... Rasûlüllah (s.a)ın sahabilerinden bir cemaat akraba olan babalarından Rasûlüllah (s.a)in (şöyle) buyurduğunu (rivayet ettiler)
"Dikkatli olun. Kim bir zımmîye zulm ederse yahut onu(n hakkını) kısarsa, veya ona gücünün yetmiyeceği bir vergi yüklerse, yada gönülsüz olarak ondan birşey alırsa, kıyamet gününde onun hasmı be-
nim."[393]

Açıklama

Bilindiği gibi muslumanlıkta ahde vefa etmek, yanı verilen bir söze sadık kalmak, son derece önemli bir husustur. Hatta verilen bu söz kâfire bile olsa, yine o söze bağlı kalınıp icabını yerine getirmek İslamın emridir.
Rasûlü Zişan Efendimiz bu babda yer alan hadis-i şeriflerde, karşılıklı anlaşma ile islam ülkesinde vatandaş olarak yaşama hakkını elde etmiş olan gayri müslim tebaanın, anlaşma şartlarına uygun kaldıkları sürece, zımmîlik haklarına riayet edilmesi, mal, can ve namuslarına dokunulmaması, emredilmekte fakat, bu anlaşmanın kendilerine yüklediği cizye vergisini vermedikleri takdirde bu haklan kaybedecekleri, ifade edilmekte, vatandaşlık görevini yerine getiren bir zımmîye zulmeden kimselerin kıyamet gününde hasımlarının bizzat Hz. Peygamber olacağı vurgulanmaktadır.
Bu babda yer alan 3051 numaralı hadis-i şerifte ise bu" hususun yanında bir de sünnetin önemine ve kapsamının genişliğine dikkat çekilmektedir.
Bu bakımdan biz burada İslam ülkesinde yaşayan bu gayri müslim vatandaşlarla, sünnetin önemi ve kapsamı üzerinde kısaca duracağız.
Bilindiği gibi, kendilerine sağlanan bir zımmîlik antlaşması gereğince İslam devleti içinde daimi olarak oturan ehl-i kitap ve hiristiyanJara zımmî, denir.[394]

İslam devleti, ödedikleri cizye ismi verilen bir vergi karşılığında onları himaye eder ve korur.
Yüce Allah Kuran-ı Keriminde şöyle buyuruyor. "Kendilerine kitap verilenlerden ne Allah'a, ne ah i re t gününe inanmayan Allah'ın Peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak tanımayan kimselerle, zelil ve hakir olarak kendi el(ler)iyle cizye verecekleri zamana kadar, muharebe edin..."[395]
Zımmîlere ait İslâm hukuku kaidelerini incelememiz, bize, islamiyetin çok ülkelerde müslümanlar ile zımmiler arasında eşitliği tesis ettiğini, onlara birçok haklar verdiğini, hayatlarını, mallarım ırz ve namuslarını teminat altına aldığını, onlara müslümanlar in katıldığı mesuliyet ve vazifelerin birçoğunda haklar verdiğini, söz, inanç ve dini ibadetlerini ifa hürriyetleri sağladığını ve onlara işkence ve kötülük yapılmasını yasakladığını ve iyi muamele yapılmasını tavsiye ettiğini gösteriyor.
İslamiyetin müslümanlar ile onlar arasında bazı haklarda ayırım yapması, onların şahsiyeti ile ilgili olmayan bir konu olup, İslamiyetin gözet mekle vazifeli olduğu genel menfaatleri sağlama konusuyla ilgilidir. Bilindiği gibi, İslâmda idare dini bir idaredir, herhangi bir kamu hizmetine giren bir kims«: in İslam hukukunu tatbik etmesi şarttır. Zımmîler müslüman olmadıklarına göre, onlara büyük kamu hizmetleri görevleri verilemez. Ayrıca gayr-ı müslimin müslümanlar üzerinde kamu yetkisine haiz olması kabul edilemez bir iştir. Çünkü, bu gibi bir tasarruf müslümanların şuurunu yaralama neticesi verir...[396]
Bu zimmîleştirme mukavelesi, aşağıdaki hallerde nihayete erer:
1- İsyan
2- Cizye vergisini ödeme mecburiyetini red
3- Hükümete itaati red,
4- Hür bir müslüman kadınla zina,
5- Bir düşman devlet ferdine sığınma hakkı vermek ve bu devlet lehinde casusluk yapmak.
6- Allah'ın, Resulünün ve kitabının kudsiyetine tecavüz etmek,
7- Bir müslümanın dinden dönmesine sebeb olmak,
8- Haydutluğa kalkışmak,
9- Islâmın aziz tuttuğu prensiplere açıktan açığa muhalif hareketlerde bulunmak.
10- Faizli muamelelere düşkün olmak ve buna benzer şeyler[397] Sünnetin Önemi:
Rasûlü Ekrem Efendimizin Sünneti birçok yönlerden büyük bir Önem taşımaktadır. Dindeki yer ve önemine şu âyet ve hadisler ışık tutmaktadır.
1. "Rasûl size ne verirse onu alınız size ne nehyederse o şeylerden de vazgeçiniz."[398]
2. "Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[399]
3. Deki Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah'da sizi sevsin ve sizin için günahlarınızı bağışlasın.[400]
Mikdam b. Madikerb derki, Rasülüllah (s.a) şöyle buyurdu: "Bana Kur'an ve onunla beraber onun gibisi (sünnet) verildi. Yakında, karnı tok, koltuğuna yaslanmış birisi: Size bu Kur'an yeter; onda neyi helal bulursanız helâl kabul ediniz, onda neyi haram bulursanız haram biliniz, diyecek. Şunu iyi biliniz ki, Allah Rasûlünün haram kıldığı da Allah'ın haram kıldığı gibidir! Dikkat ediniz: Size ehlî eşek eti, köpek dişli yırtıcı hayvanlar, aranızda anlaşma bulunan millet ferdinin kayıp eşyası,., helâl değildir. Ancak bu sonuncudan sahibinin vazgeçmesi müstesna..."[401]
Sünnetin Kur'an'ın yanındaki durumu üç şekilde bulunur:
a- Her bakımdan ona uyar ve onun aynı olur; bu takdirde bu konuda iki delilin, takviye için birleşmesi söz konusudur,
b- Kur'ân'da kastedilen şeyi açıklamak için gelmiş bulunur.
c- Kur'ân-ı Kerim'in temas etmediği bir bilgi ve hükmü getirir. Bu üçüncüsü doğrudan doğruya Rasül-i Ekrem'den (s.a) gelme bir hükümdür. Bunda da ona itaat gereklidir. Eğer Rasûlüllah'ın (s.a) yalnız Kur'ân'a uyan (ve onda bulunan) sözleri dinlense, başka sözlerine (sünnetlerine) itât edilmeseydi, O'îıa has bir itaat bulunmamış olurdu. Halbuki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur..."[402] Kim mütevatir veya meşhur olmakça -Kur'an'da bulunmayan bir hükmü getiren- sünnet dinlenmez" dese çelişkiye düşmüş olur. Çünkü cumhur şu konularda tek başına âhid haberi kullanmış ve onunla hükmetmişlerdir:
1. Kadını halası veya teyzesi üstünde nikahlamanın haram olması,
2. Soy akrabalığından haram olanlar derecesinde süt akrabalığından da nikahın haram olması,
3. Alış verişte şart koşma muhayyerliği,
4. Şüf'a kaideleri ve müessesesi,
5. Seferde olmadan rehin,
6. Büyük annenin mirası (varis olması)
7. Hayız görenin oruç tutmaması ve namaz kılmaması,
8. Ramazanda oruçlu iken münasebette bulunana keffâret gerekmesi,
9. Vitr namazının vâcib olması,
10. En aşağı mehrin on dirhem olması,
11. Oğuldan olan kız torunun- ölenin kızıyla- altıdabir hisse olması,
12. Oğul katili babanın kısas edilememesi,
13. Mecûsîlerden de cizye vergisinin alınması... Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.
Sünnet ehlinin bu konuda daha bir çok delilleri vardır. Hatta sünettin hüccet olduğunu isbat için başlı başına tezler yapılmış ve eserler yazılmıştır.[403]

32-34. Müslüman Olduğu Sene İçinde Zımmîden Cizye Alınır Mı?

3053... Ibn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlüllah (s.a)
"Müslümana cizye yoktur" buyurdu.[404]

3054... Muhammed b. Kesir dedi ki: Süfyan'a şu (bir önceki) hadisin tefsîri soruldu da (bir zımmî) "müslüman olunca ona cizye (vermesi) gerekmez" cevabını verdi.[405]

Açıklama

Metinde geçen müslümana cizye yoktur sözü iki şekilde te'vıl edilmiştir.
1. Eğer bir yahudi müslüman olur ve elinde de bir haraç arazisi bulunursa, kendisinden cizye vergisi arazisinden de haraç vergisi düşer Süfyân-ı Sevri ile İmam Safi (r.a) bu görüştedirler.
Hz. Sûfyan-ı Sevri'ye göre, eğer bu arazi savaş yoluyla alınmış ise, müslüman olduğu için sahibinden cizye vergisi kalkarsa da bu topraktan haraç vergisi kalmaz.
2. Bir zımmî sene ortasında müslümanlığı kabul edecek olursa, henüz sene tamamlanmadığı için kendisinden o senenin vergisi istenemez. Nitekim üzerinden bir yıl geçmeden fakir duruma düşen bir müslümandan elinden çıkan malların zekatı da istenemez. Çünkü bu mallara zekat düşmesi için üzerlerinden tam bir sene geçmesi gerekir. Halbuki burada bu mallar sene ortasında sahibinin elinden çıkmışlardır.
Üzerinden tam bir sene geçtikten sonra müslüman olan bir zımmînin cizye ödeyip ödemeyeceği konusu ise ihtilaflıdır. Ebû Ubeyd el Emval isimli eserinde bu durumda olan bir zımmînin geçen senenin cizye vergisini ödemekle mükellef olmadığını söylemekte ve bu hususta Hz. Ömer'in bir uygulamasını delil getirmektedir.
İmam Ebû Hanife (r.a)e göre sene sonunda cizye vergisini henüz ödemeden ölen bir zımmînin kalan malından bu vergi alınamadığı gibi onun varisleri de bunu ödemekle mükellef tutulamazlar. Çünkü bu cizye vergisi bir borç niteliğinde değildir.
Eğer bu zımmî sene sonunda müslümanlığı kabul edecek olursa cizye vergisi de kendisinden düşmüş olur.
İmam Şafiî (r.a)e göre, bu vergi bir borç niteliği taşıdığından geçen senenin cizye vergisi diğer borçlular gibi sahibinden istenir.[406]

33-35. Devlet Başkanı Müşriklerden (Gelen) Hediyeleri Kabul Edebilir

3055... Abdullah el-Hevzenî dedi ki: Rasûlüllah (s.a) in müezzini Bilal'Ie Haleb'de karşılaştım da
"Ey Bilal! Rasûlüllah (s.a)in geçimi nasıldı bana anlat" dedim. (Şöyle) cevab verdi:
"Yüce Allah'ın onu (Peygamber olarak) gönderdiği günden beri nesi varsa, onları kendisi hesabına harcama yetkisi bana aitti. (Bu yetki bende) Rasûlüllah (s.a)in vefatına kadar (devam etti)
Kendisine bir müslüman gelirde o'nu(n) çıplak (olduğunu) görürse -git borç para bulda (onunla) şu adama bir elbise alıp giydir ve kendisini doyur- diye bana emir verirdi. Hatta (bir defasında) müşriklerden biri karşıma gelip "Ey-Bilal benim imkanım vardır. Benden başka kimseden borç isteme" dedi. Bende (öyle) yaptım (yine) bir gün abdest almış namaz için ezan okumak üzere kalkmıştım. Bir de baktım ki, o müşrik tacirlerden oluşan bir cemaat içersinde (bana doğru) yönelmiş (geliyor) Beni görünce:
"Ey Habeş'li" diye seslendi. Ben de
"Buyurun!" diye cevap verdim. Beni asık bir suratla karşıladı ve bana ağır bir söz sarfedip
"Seninle ay(ın sonu) arasında kaç (gün) kaldı biliyor musun?" dedi Bende:
(Ayın sonu): "Yakındır" dedim.
"Seninle onun arasında dört (gün) var. (Ayın sonu gelince seni) üzerindeki borca karşılık yakalayıp (köle olarak) göndereceğim. Daha önceki gibi yine davar güdeceksin insanların içini kaplayan (üzüntü o anda benim de) içimi kapladı. Nihayet yatsı namazını kıldım, Rasûlüllah (s.a) ailesinin yanına döndü. Yanına (girmek için) izin istedim, izin verdi. (Yanına girince) "Ey Allah'ın Rasûlü anam ve babam sana feda olsun, kendisinden borç almış olduğum bir müşrik bana şöyle şöyle söyledi. Bunu benim hesabıma ödeyecek senin yanında da benim yanımda da bir mal yok. ou işse benim kepaze bir duruma düşmem demektir. Binaenaleyh Allah'ın, Rasûlüne (s.a) benim borcumu ödeyecek (kadar) bir mal ihsan etmesine kadar şu müslüman olmuş kabilelerden birine kaçmama izin ver!" dedim. Ve (yanından) çıktım. Nihayet evime geldim. Kılıcımı, (kılıcımla kınını içerisine koyduğum) torbamı, ayakkabılarımı ve kalkan»mi (alıp ertesi gün çıkacağım yolculukta yanımda götürmek üzere) yanıbaşıma koydum. Nihayet (fecr-i sadık denilen) ilk sabah'ın dikey (aydınlığı) doğunca artık yola çıkmaya karar vermiştim. Bir de baktım ki: Bir adam
“Ey Bilal! Rasûlullah (s.a)seni çağırıyor" diye (bana doğru) ko-$u(p geli)yor. Bunun üzerine yola düşüp Rasûlullah (s.a)a vardım ve (orada) yükleri üzerinde çöktürülmüş, dört deve gördüm. (Konuşmak için) izin istedim, Rasûlullah (s.a):
"Müjde yüce Allah sana borcunu ödeyecek imkânı gönderdi" dedi. sonra "çöktürülmüş dört deveyi görmedin mi?" dedi. Bende:
"Evet" cevabını verdim. Bunun üzerine
"Onların da, üzerlerindekilerde senindir. Üzerlerinde giyecek ve yiyecek var. Onları bana Fedek başkanı hediye etti. (Şimdi) onları al ve borcunu öde!" buyurdu. Bende öyle yaptım. (Hz. Bilal sözlerine devam ederek) hadisi(n geri kalan kısmını şöyle) anlattı. (Bir süre) "sonra mescide gittim. Birde baktım Rasûlullah (s.a) mescidde oturuyor. Kendisine selam verdim:
"Üzerindeki (borç) ne oldu?" dedi "Yüce Allah, Rasûlullah (s.a)in üzerinde bulunan herşeyi ödedi, (ödenmedik) bir şey

kalmadı" cevabını verdim.
(Gelen mallardan borç ödendikten sonra) "Bir şey arttı mı?" diye sordu.
"Evet" dedim.
"Beni on(u elimizde tutmanın sıkıntısın)dan kurtarmaya bak. Çünkü sen beni bundan kurtarıncaya kadar aile halkımdan hiçbirinin yanma giremem" buyurdu.
Rasûlullah (s.a) yatsı namazını kılınca beni çağırdı ve:
"Yanındaki mal ne oldu?" diye sordu. Ben de
"O, (hala) yanımdadır. Çünkü yanıma onu kendisine verebileceğim ihtiyaç sahibi) bir kimse gelmedi" dedim. Rasûlullah (s.a)de geceyi mescidde geçirdi. "Evine gitmedi" Hz. Bilal sözlerine devam ederek) hadisi(n kalan kısmını şöyle) anlattı. Ertesi gün yatsı namazını kılınca beni (yine) çağırdı
"Yanındaki mal ne oldu?" diye sordu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü Allah seni on(un sıkıntısın)dan kurtardı.' dedini. Bunun üzerine bu mal yanında iken kendisine ölümün yetişmesi korkusundan (kurtulmasından) dolayı "Allahu ekber Elhamdülillah!" dedi. Sonra (oradan uzaklaştı) Bende kendisini takibe koyuldum. Nihayet hanımlarının yanına varıp her birine ayrı ayrı selam verdi ve yatağına vardı. İşte senin (benden) sorduğun (Rasûl-ü Ekremin nafakası) bundan ibarettir."[407]

3056... (Bir önceki) Ebû Tevbe hadîsi manâ olarak ve yine aynı senetle bir de Hz. Muaviye'den (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki bir önceki hadiste geçen -Allah'ın Rasûlüne)- benim borcumu ödeyecek..." (kadar bir mal ihsan etmesine kadar) sözünün yanında (Hz. Bilal'ın) "Rasûlullah (s.a) benim bu isteğime sükutla cevap verdi. Ben de sükuttan pek memnun kalmamıştım." dedi(ği rivayeti de yer almaktadır)[408]

3057... Iyâd b. Hımâr'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a)e bir deve hediye et(mek iste)miştim. Bunun üzerine (bana):
"Sen müslüman öldün mu?" diye sordu. Ben: "Hayır" cevabını verdim. Peygamber (s.a)de:
"Ben müşriklerin bağışlarını kabul) den men edildim" buyurdu.[409]

Açıklama

3055 ve 3056 numuralı hadis-i şerifler, müşriklerden hediyye almanın caiz olduğuna delalet ederlerken 3057 numaralı hadis-i şerif bunun caiz olmadığına delalet etmektedir.
3057 numaralı hadis-i şerif hakkında İmam Tirmizi şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a)den müşriklerin hediyyelerini kabul ettiği de rivayet olunmuştur. Bu hadisde ise kerahiyet zikredilmiştir ki bunun müşriklerin hediyyelerini bir müddet kabul ettikten sonra vuku' bulduğu ve artık onların hediyyelerini kabulden menedildiği muhtemeldir."[410]
Hattâbî ise, 3057 numaralı hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer veriyor.
"Rasûl-ü Zişan Efendimizin bu hediyyeyi reddetmesi iki şekilde tefsîr edilmiştir.
1. Bu hedıyyeyi reddetmekle onu müslüman olmaya davet etmek istemiştir.
2. "Hediyyeleşiniz de aranızda karşılıklı sevgi meydana gelsin."[411] hadis-i şerifinde açıklandığı üzere hediyeleşmek, özellikle hediyyeyi kabul eden kişide onu kendisine veren kişiye karşı bir sevgi duygusu meydana getirir, Hz. Peygamber bu hediyyeyi alması neticesinde kalbinde onu veren müşrike karşı bir sevginin doğmasından korktuğu için kabul etmeyip, reddetmiştir. Çünkü bir peygamberin kalbinin bir müşrike meyi etmesi asla caiz değildir.
Hz. Peygamberin Habeşistan kralı Necaşi'den gelen hediyyeleri kabul ettiği bilinen bir gerçek ise de, O hâdiseyle buradaki hâdise kıyas edilemez. Çünkü Necaşi ehl-i kitap idi. Bilindiği gibi ehl-i kitabın yiyecekleri bize helal kılındığı gibi onların kadınlarını nikahlamamız da helâl kılınmıştır. Müşrikler ise böyle değildir."
Gerçekten Hz. Peygamberin Eyle Malikinden hediye olarak gelen bir katır, Ükeydir'den gelen ipek cübbeyi, Rum padişahından gelen boyalı ipek bir elbiseyi kabul ettiği de bilinmektedir.[412]
Hafız ibn Hacerin dediği gibi, Taberi Hz. Peygamberin müşriklerden gelen hediyyeleri kabul ettiğini ifade eden hâdiselerle, kabul etmediğini ifade eden hâdiselerin arasını telif etmek için:
"Hz. Peygamberin bu hediyyeleri kabul etmediğini ifade eden hadisler, hükümleri sadece Hz. Peygamberin şahsını ilgilendiren özel hadislerdir. Bir başka ifadeyle bu hadisler Hasais-i Nebeviyye ile ilgilidir.
Kabul ettiğini ifade eden hadislerse, hükümleri bütün müslümanlara ait olan hadislerdir." demişse de bu söz pek isabetli görünmüyor. Çünkü müşriklerden hediyye kabul etmenin caizliğine delalet eden hadisler arasında sadece Hz.'Peygamberin şahsını ilgilendiren hadislerde vardır.
Bazıları da bu hadislerden, müşriklerden hediyye kabulünün caiz olmadığını ifade eden hadisler, hediyyesiyle müslümanlann gönlünü kazanıp müs-lümanları kendine bağlamak isteyen müşriklerin hediyyeleriyle ilgili hadislerdir. Caiz olduğunu ifade eden hadislerse böyle bir gaye taşımadığı bilinen ve hediyyesinin kabulü gönlünün İslama ısınmasına vesile olacağı umulan Müşriklerin verdiği hediyyelerle ilgili hadislerdir" demişlerdir. En isabetli açıklama da budur.[413]

34-36. (Devlet Başkanının) Toprakları Parselle(yip Tebaasına Bağışla)ması

3058... Alkame b. Vâil(in, babasından rivayet olduğuna göre) Peygamber (s.a) Hadramevt'te bulunan bir araziyi parselleyerek kendisine vermiştir.[414]

3059... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de aynı senetle (yine) Alkame'den (rivayet olunmuştur.)[415]

Açıklama

Ikta: Lugatta; bir kimseyi delil ve burhanla ilzam etmek, inan-dırmaktır. Aslı, kesmek, parçalamak, kesime vermek manâlarına gelen kataa fülindendir. Istılahta: Devlet reisinin, beytü'1-mâle ait araziden bir şahsa bir mikdar toprağı mukataa yoluyla vermesi demektir. Yapılan bu işleme Ikta' (= kesime verme), bu şekilde verilen araziyi mukataa-lî(= kesime verilen) arazi, katıa, denilir. Katianın çoğulu "katayi" gelir. Ve7 rene Muktı* (= kesime veren), verilen sahsa da "Muktaunleh" denir.[416]
Merhum Ö. Nasuhi Bilmen Efendi, îkta'ı şöyle ta'rif etmiştir: "Araziyi memleketten bazı parçaların (= çiftliklerin) vergilerini beytü'l-malden vazife almaya mustahik olan Zevata Veliyyü'l-emrin tevcih ve tahsis etmesidir. Bu halde bunların vergilerini toplama salahiyeti o zatlara ait olur.[417] Kısaca mukataa ıstılahta: Özel kesim eliyle işletilen ve devlete belli bir pay ödeyen devlet işletmeleri anlamına gelir. Devlet reisi beytülmale ait olan bu toprakları belirli bir kesime verirken daima ammenin menfaatini gözönünde bulundurur. Amme menafaati de;
1. Arazinin işlenmesi,
2. Beytülmalin gelir kaynaklarından biri haline gelmesi,
3. Şahsın amme yararına olan bir işi başarması karşılığı mükafat olarak verilmesi veya
4. Böyle bir işe teşvik için önceden ıkta'da bulunması şekillerinde karşımıza çıkar.[418]
Hanefî Ulemasından, el-Kâsânî, Hanefî âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor:
"Arazi,
1. araziy-i memluke (mülk arazi)
2. Mülk olmayan mubah arazi olmak üzere iki kısma ayrılır. Ayrıca mülk arazi
a. Ma'mur,
b. Harab olmak üzere iki kısma ayrıldığı gibi mülk olmayan mubah arazide
1. Beldeye bitişik olupta halkın yakacağım temin etmesi ve hayvanların otlatılması için tahsis edilen arazi
2. Beldeye bitişik olmayan ölü arazi kısımlarına ayrılır.
Ma'mur olan mülk arazide sahibinin izni olmadan hiçbir kimse tasarrufta bulunamaz. Çünkü sahibinin onun üzerindeki mülkiyet hakkı başkasının onun üzerinde tasarrufta bulunmasına manidir.
Belde sınırları dışında bulunan ölü arazi ise, kimsenin mülkü değildir. Belde sınırlan içerisinde kalan arazinin hepsi mülk arazi olduğundan belde sınırları içerisinde ölü arazi bulunamayacağı gibi.
Beldenin dışında bulunan ormanlık yada mera olan mubah arazi üzerinde de hiç kimsenin tasarruf hakkı yoktur. Bu bakımdan ammenin maşla hatı söz konusu olmadıkça devlet başkanı bile buraları parselleyip şahsın emrine tahsis edemez. Ancak Devlet başkanı müslümanların yararına olan hususlarda ölü arazi üzerinde tasarrufta bulunabilir. Ve şartlar dahilinde ölü araziyi parselleyip özel kişilere verebilir.
Bu cümleden olarak devlet başkanı beldenin imarı için ölü arazi üzerinde bulunan nehirleri, özel kişilere kiraya verip onların geliriyle köprüleri tamir edebilir. Bu durumda o arazi ölü arazi olmaktan çıkıp mülk arazisi olur.
Devlet başkanı müslümanların maslahatı veya beldenin imarı gibi bir maksada mebni olarak ölü bir araziyi parselleyip özel kişilerin tasarrufuna verir. O kişilerde bu araziyi üç sene mühmel bırakırlarsa o arazi tekrar ölü arazi haline dönüşür. Bu sebeple onu p şahıslardan alıp bir başka şahsa verir. Çünkü Peygamber (s.a) -Bir arazinin etrafını çeviren bir kimsenin (o araziyi işletmediği takdirde) onun üzerinde üç seneden fazla mülkiyet hakkı yoktur- buyurmuştur.
Tirmizî'nin Sünen'inde mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi'in sonunda şu manâya gelen bir ilave yer almaktadır: "Mahmûd dedi ki! Ennadr, bu hadisi bize Şu'be'den -O toprağı kesip kendisine vermesi için Muaviye'yi de onunla beraber gönderdi-" ilavesiyle rivayet etti.
Hadisi sarihlerinin açıklamasına göre buradaki Muaviye'den maksat Hz. Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a)Mır.[419]

3060... Amr. b. Hureys'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) (elindeki) yayla bana Medine'de bir ev (yeri) çizdi ve:
"Sana daha da vereceğim, sana daha da fazlasını vereceğim" dedi.[420]

Açıklama

Rasülü Zişan Efendimizin Medine sınırları içinde kalan ara-ziden bir kısmını ikta' yoluyla parselleyip Hz. Amr b. Hureys'e verdiğini ifade eden ve devlet başkanının tebaasından uygun gördüğü kimselere boş toprakları bağışlamasının caiz olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif, Bezi yazarının açıklamasına göre iki cihetten münkerdir.
1. Hadisin ravisi Amr b. Hureys daha çocuk yaşta iken Rasûlü Ekrem vefat etmiştir. Hadis sarihlerinin de ifade ettikleri gibi, Hz. Peygamber vefat ettiği zaman sözkonusu râvi on yaşında idi.
2. Bu hadisi Amr. b. Hureys'den rivayet eden ve isminin Halife olduğunu söyleyen zatın kimliği ise tamamen meçhuldür.
Ayrıca bu hadisin sıhhatine gölge düşüren diğer bir hususta Medine şehri içerisinde bulunan toprakların ıkta' yoluyla parsellenip özel kişilere bağışlandığından bahsetmesidir. Oysa Hz. Peygamberin tatbikatında şehir sınırları içerisinde bulunan toprakların parsellenerek özel şahıslara verildiği görülmemiştir. Çünkü bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, belediye sınırları içerisinde bulunan topraklar "mülk arazi" denilen sahipli topraklar olduğundan sahiplerinin izni olmadan hiçbir fert o topraklar üzerinde tasarrufta bulunamaz. Hafız Münzirî ise, bu hadis hakkında sükut etmiştir.[421]

3061... Rabia b. Ebî Abdurrahman birden fazla kimselerden (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) Für'(denilen yer)in nahiyelerinden (biri olan) Kabeliyye (nahiyesi)nin madenlerini Bilâl b. el-Hâris el-Müzeni'ye bağışlamıştır. Bu madenlerden bugüne kadar zekâtın dışında hiçbir (vergi) alınmıyor.[422]

3062... Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf in (dedesi Amr)den (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a) el-Kabeliyye (denilen nahiye)nin madenlerini deresiyle tepesiyle Bilal b. el-Haris el-Müzeni'ye bağışlamıştır.
(Bu hadisi) Abbâs'm dışında bir râvi de -(şöyle) rivayet etti- (Hz. Peygamber el-Kabeliyye'nin madenlerini) deresiyle tepesiyle (Bilal'e verdi.) Ayrıca (ona) Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan yerleri de (verdi. Fakat bunları verirken) ona hiçbir müslümanın hakkını vermedi. (Bir de) ona -Bismilllahirrahmanirrahim şu Allah'ın Rasûlü Mu-hammedin, Bilal b. Haris el-Mu'zeni'ye verdiği (yerleri bildiren bir vesikadır. el-Kabeliyye (isimli nahiye)yi deresiyle tepesiyle ona bağışlamıştır.- (Bu olayı) Bir başkasıda (şöyle) rivayet etti. (Hz. Peygamber el-Kabeliyye'nin madenlerini) deresiyle tepesiyle (Bilare verdi) Ayrıca (Ona) Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan yerleri verdi. Fakat bunları verirken ona hiç bir müslüman'ın hakkını vermedi- (Bu hadisin) bir benzerinide Ebu Üveys, Edeyi b. Bekr b. Kinane oğullarının azatlı kölesi Sevr b. Zeyd ve îkrime kanalıyla tbn Abbâs'dan rivayet etmiştir.[423]

Açıklama

el-Kabelıyye Deniz kenarında, Medine ye beş gunluk mesa-fede bir nahiyedir.
Fiir': Mekke ile Medine arasında bulunan bir mevkidir. Bu mevkide birçok nahiyyeler yer almaktadır. El-Kabeliyye nahiyesi'de burada bulunan nahiyelerden biridir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, Madenlerin zekata tabi olduğuna, binaenaleyh maden sahiplerinin ellerinde bulunan madenlerin zekatlarını vermelerinin farz olduğuna ve devletin yerin altında bulunan katı madenleri ikta usulüyle vermesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Maden, Lügatte; ikâmet manâsına olan adn maddesinden alınmıştır. Esasen birşeyin istikrar üzere duracağı yer demektir. Çoğulu "Meadın" gelir.
Istılahta; Yaratıldığı günden beri yer altında müstekarr olarak bulanan bir takım ecza ve eczamdan ibarettir ki başlıca üç kısma ayrılır.
1. İzabeye; yani ateş ile yumuşayıp erimeye kabiliyetli olan madenlerdir. Altın, gümüş, demir, bakır kurşun gibi.
2. İzabeye kabiliyyeti olmayan madenlerdir. Kireç, alçı, yakut, zümrüt gibi.
3. Mayi (sıvı); halinde bulunan madenlerdir. Su, tuz, zift, cıva, neft (petrol) gibi.[424]
Yapılan bazı araştırmalar, Hz. Peygamberin, Kabeliyye madeninin yerin derinliklerinde bulanan bir altın madeni olduğunu ortaya koymaktadır.[425]
Araziyi Öşriyye veya haraciyye içerisinde bir müslüman veya zimmî tarafından bulunup izabeye elverişli bulunan madenler ile vaktiyle gayri müs-limler tarafından gömülmüş olan definelerde gerek çok ve gerek az olsun vergiye tabidirler.
Binaenaleyh bunların beştebiri beytülmal namına alınır geri kalanı da o araziye malik olanlara verilir. Şayet o araziye kimse malik değilse bu, kalan mikdar, onları bulanlara aid olur.
Sahralar, dağlar ve ölü denilen arazi bu gibi maliksiz arazi sayılır. Bunların ziraate elverişli olanları, araziyi öşriyye veya haraciyye mesabesindedir.
Madenlerde bulunan yakut, zümrüt, firuze, kireç gibi İzabe ve intibaı kabul olmayan şeylerden vergi alınmaz. Belki bunlar bulundukları mahallin sahibine aiddir.
Binaenaleyh bunlar araziyi memleket dahilinde bulunduğu takdirde tamamen beytül'mâle aid olmak lâzım gelir.
Bir kimsenin kendi mülk hanesinde, mülk arasında, öşriyye ve haraciyye kabilinden olmayan sırf mülk arazisinde bulduğu madenler, tamamen kendisine aid olub bunların bir kısmı beytülmal namına alınmaz.
Bu imamı Âzam'dan bir rivayete göredir. Diğer bir rivayete göre mülk arazi de bulunan madenlerin de humsu = beşte biri beyîülmâl namına alınır. İmameyne göre, gerek hane, gerekse arsa içerisinde ve gerek mülk arazide bulunan madenlerin humsu herhalde beytulmâle aiddir.
Cahilliyye devrine aid olan definelerin beşte biri beytulmâle kalanı da bulunduğu arazi fetih zamanında veliyyül'emir tarafından kime temlik edilmiş ise ona veya onun varislerine aid olur. Vârisi de mevcud olmayınca tamamen beytülmâle aid bulunur.
Fakat bu define; dağ, sahra gibi memlûk olmayan bir yerde bulunursa maden hükmünde olup humsu beytülmâle, kalamda bulan şahsa aid olur. Velev ki zimmî olsun. Şayet bu şahıs, bir müste'min ise bu define elinde bırakılmaz. Meğer ki hükümetin müsaadesiyle bunu çıkarmaya çalışmış olsun. O halde mukavele şartlarına göre muamele yapılır.
Müslümanlara mı, cahiliyyeye mi aid olduğunda şüphe edilen bir define, cahiliyyeden sayılıp hakkında evvelki mesele veçhile muamele olunur. Diğer bir kavle nazaran bu define hakkında yitik ahkâmı cereyan eder.[426]
Hanefi âlimlerine göre, madenlerin vergiye tabi olması için nisab mik-darına ulaşmaları şart değildir. Ancak mezheb imamlarından bazılarına göre, nisab mikdanndan az olan madenlerden vergi fzekat) alınmaz.
İmam-ı Malik ile Şafii'ye göre, altın ile gümüş madenlerinden vergi alınır, sair, madenlerden alınmaz. Alınacak vergide kırktabirden fazla olamaz.
İmam Ahmed'e göre her madenden vergi alınır.[427] Devlet tarafından ikta yoluyla özel işletmelere verilen madenlerin mülkiyetinin mî yoksa faydalanma hakkının mı verilebileceği meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır.

Fakat sadece intifa (faydalanma) hakkının verilebileceği görüşü daha ağır basmaktadır.[428] 3061 numaralı hadis mürsel olmakla beraber, aynı hadis yine aynı numarada Serv b. Zeyd ed-Deyli vasıtasıyla tbn Abbâs'dan merfu olarak rivayet edilmiştir.[429]

3063... (Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf'ın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) el-Kabeliyye (denilen nahiye)nin madenlerini deresiyle tepesiyle Bilal b. el-Haris el-Müzeni'ye bağışladı. (Râvi b. en-Nadr bu hadise ilave olarak şunları da) rivayet etti. -(Hz. Peygamber ona oranın) Cers (denilen bir çeşit arazi)si ile Zat-ün nü-sub (isimli araziy)i de (bağışladı. Hadisin bundan) sonra (ki kısmında îbrahim-el-Humeyni, Hüseyin b. Muhammed isimli râviler rivayetlerinde) birleş(erek şöylede) dediler. "Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan kısımları da (ona bağışladı)- (Fakat bunları verirken) o'na hiçbir müslümanın hakkını vermedi.
Ebu Üveyş dedi ki: Sevr b. Zeyd, İkrime ve îbn Abbas zinciriyle bana (bir önceki hadisin) aynısını nakletti. İbn Nadr (Bu hadise şunları da) ilave etti. (Hz. Peygamberin buraları Hz. Bilal İbn el-Harise bağışladığını tescil eden belgeyi) Ubeyy b. Ka'b yazdı.[430]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[431]

3064... Ebyaz b. Hammel'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi Rasûlullah (s.a)e gelmiş ve (ondan) tuzlayı, kendisine bağışlamasını istemiş
İbn Mütevekkil (burasını) Mearibdeki tuzla diye rivayet etti. (Hz. Peygamber de) tuzlayı ona bağışlamış (Ebyaz dönüp gidince) meclis-den bir adam "Ona neyi bağışladın biliyor musun? hazır ve kesilmeyen suyu bağışladın!" demiş, Bunun üzerine (o tuzlayı) Ebyaz'dan geri almış (Ebyaz bu defa) Hz. Peygamberden erak ağaçlarından oluşan Ma'mur arazinin kendisine bağışlanmasını istemiş (Hz. Peygamber de) deve) ayaklann(ın) erişmediği yerleri" (verebilirim) buyurmuş İbn Mütevekkil (ise bu kısmı) "deve ayakları" (nın değmediği uzak yerler şeklinde) rivayet etti.[432]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sıvı veya yeryüzüne çıkmış yada yer kabuğuna çok yakın olan madenlerin şahsi işletmeye verilemeyeceğini söyleyen bazı fıkıh âlimlerinin delilini teşkil etmektedir.
Bu görüşte olan âlimlere göre, Hz. Peygamberin, Hz. Ebyaz'a vermiş olduğu bu tuzlayı geri almasının sebebi onun kaynağı hiç kurumayan ve zahmetsizce elde edilen bir maden olmasıdır.
Mezheb imamlarından imam-ı Şafiî, sıvı ve açık madenlerin ihya için şahıslarca çevrelenmesine karşı olduğu gibi, yerin derinliklerinde değilde açıkta, olan diğer madenlerinde işletime verilmesine karşıdır. Ona göre bu tür madenler şahsi tekel altına alınamaz.
Şafiîye göre; göller yapıp tuzlu su doldurmak suretiyle bir yerden tuz elde edilebilecekse orası iktâ olarak (işletmeye) verilebilir. Çünkü bu iş daimi bir çalışmayı gerektirir. Çalışma olmadan tuz elde edilemez. Şafii'nin burada külfet esasından hareket ettiği açıktır. Çünkü tuzla yapıp tuz elde etmek, kendi kendine oluşan tuz madenine benzemez.
Hanbelilerden İbn Kudame'nin tuzla hakkındaki görüşü de imam Şafiî'nin ki gibidir. Ona göre de devlet başkanı böyle bir yeri ikta olarak verebilir. Ve burasını ihya etmiş olan, mülkiyyetini elde etmiş olur. Aslında İbn Kudâme, sıvı madenlerin ve tüm açık madenlerin ihya ile mülkiyetlerinin elde edilemeyeceği ve işletmeye de verilmeyecekleri kanaatındadır. Ancak bir arazinin ihya ile mülkiyeti elde edildikten sonra orada, ister derinde olsun ister açıkta olsun katı bir maden bulunursa İbn Kudâmeye göre, bu maden az önce temas ettiğimiz gibi arazi sahibinin olmaktadır. İbn Kudame'den önce İmam Şafiî aynı şeyi söylemektedir. Ona göre bir kimse arazi iktası alıp ihya eder de orada maden bulursa, işlediği müddetçe ona mâlik olur.
İmam Malik (179 H/795 M) açık madenlerde şahsi mülkiyeti kabul etmediğinden bunların idare ve işletmeye verme haklarının da devletin olduğu rey ve ictihadındadır.
Maverdi; Cevheri arz üzerinde görünür durumda olan; sürme, tuz, zift, neft ve benzeri-madenlerin, su gibi olduklarından işletmeye verilmelerinin caiz olmadığı görüşündedir. Herkes bu madenlere ortak olduğundan diğer insanların da onlardan pay almaya hakları vardır. Maverdinin muasırı Ferrâ (ö 458)nin görüşü de aynıdır. Corci Zeyan Mâverdi'ye dayanarak; açık olup ihracı fazla zahmetli olmayan sürme, tuz, neft ve zift gibi madenlerin hiç kimseye ihale edilmeyerek herkese mübah"tutulduğunu, diğer madenleri ise, devletin 1/5 kendisine ait olmak üzere isteyenlere ihale edebileceğini yazar.
Görüldüğü gibi İslâm hukukçuları yeryüzüne çıkmış açık madenlerin ikta olarak verilemeyeceği görüşünde birleşmişlerdir. Çağımızda bazı müellifler de eserlerinde müctehidlerin bu görüşlerine yer vermişlerdir. Şah Veliyullah ed-Dihlevi (Ö 1176 H/1762) halk menfaatına aykırı ve halkı eziyete sürekle-diğinden yeryüzVne yakın ve çıkarılması fazla çalışma ve masraf gerektirmeyen madenlerin şahıslara verilemiyeceğini söylemektedir.[433]

Derindeki (Kapalı) Madenler

Yerin derinliklerinde olan katı madenlere gelince, bunların ikta olarak verilip verilemiyeceği ihtilaflıdır. Ancak yukarıdaki sıvı ve açık madenler hakkındaki hükümlere bakılırsa genellikle bunların şahsa verilebileceğinin kabul edildiği anlaşılır.[434]
Hanefî âlimlerinden Serahsi'nin açıklamasına göre, hanefilerde su, neft ve civa gibi sıvı madenleri ve herhangi bir müdahale

olmadan kendi kendine kaynağından fışkırıp gelenlerin tümü su hükmündeki madenleri toplumun müşterek malı saymışlardır. Onları bu içtihada vardıran delil, Rasûlullah (s.a)in "müslümanlar üç şeyde ortaktırlar; Suda, otta ve ateşte..."[435] mealindeki hadis-i şeriflerdir.[436]
Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılan, Hz. Peygamberin, Hz. Ebyaz'a verdiği tuzlayı içersinde kendiliğinden devamlı olan bir su bulunduğu için geri alması da, kendiliğinden akan su hükmündeki kaynakların özel işletmelere verilemeyeceğine delalet etmektedir.
Hanefîlere göre: "Maden toprağın bir parçası olduğundan arazinin hükmüne tabidir. Yer altındaki eski eserler ve hazine (kenz) ler ise toprağın bir parçası değillerdir. Bundan dolayı bir kimsenin mülkü olan arazisinde, arsa ve evinde yahut iş yerinde bulunan madenin 5/4'ü, kimin tarafından bulunursa bulunsun o yerin sahibine aittir. Madenin, arazinin bir parçası olarak görülmesi ve yer altındaki hazinelerle eski eserlerin de toprağın parçası olarak düşünülmeyişi, beraberinde bazı hükümler getirmiştir. Bunun için bazı hanefîler, arazinin satışı ile içindeki madenin de müşteriye intikal ettiğini kabul ettikleri halde, topraktan bir parça olmaması sebebiyle aynı hükmü hazine için kabul etmemişlerdir.[437]
Bezlü'l-Mectıûl yazarının açıklamasına göre, metinde geçen "deve ayaklarının erişemediği uzak yerleri sana verebilirim" sözü hayvanların otlatılması için bir beldenin ihtiyaç duyduğu yerleri ve bu gibi yerlerin yakın çevrelerini özel işletmeye vermenin caiz olmadığım ifade eder. Ancak buralardan uzak olan ve hayvanların otlamasına yaramayan yerler, Özel işletmeye verilebilir. Bu hadis-i şerif hükmünde hata eden bir hakimin bu hükmünden dönebileceğine ve merada yetişen otların araziye ait olup kimsenin tekelinde olmadığına delalet etmektedir.[438]

3065... Muhammed b. el-Hasen el-Mahzumî (bir önceki hadisi şöyle) rivayet etti. (Ben sana) deve ayaklarının erişemediği yerleri (ikta yoluyla verebilirim. Hz. Peygamber bu sözüyle) demek istiyor ki: Develer başlarının erişebildiği yerler(dek)i (otları) yerler. Başlarının yukarısı mahfuz kalır.[439]

Açıklama

Develer bir yere ayaklan üzerinde giderler, oraya ayaklanyla erişirler. Bu bakımdan bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber kendisinden erak ağaçlarıyla kaplı olan bir araziyi isteyen Hz. Ebyâz'a "develerin ayaklan üzerinde varıpta ağızlarının erişemediği ormanları yahutta uzaklığından dolayı develerin varamadıktan yerleri verebilirim. Develerin rahatlıkla vanp otlayabildikleri yerleri vermem" cevabını vermiştir. Develer erak ağacına yetişebildiklerine göre bu hadis "içerisinde erak ağacı bulunan hiçbir arazi şahıslara verilemez." anlamına da gelebilir. Bu hadis-i şerif hakkında Hattâbî şöyle diyor:
Bu ifade, ormanlık bir araziyi ihya ederek oraya sahip olan bir kimsenin, o arazi üzerindeki ormana sahip olamayacağı anlamına gelir.
Çünkü hadis-i şeriften sözkonusu arazinin ilk defa ihya edildiği sırada üzerinde erak denilen misvak ağaçlarının bulunduğu, bu sebeple de Hz. Peygamberin develerin yayılabileceği bu ormanlık araziyi kendinden isteyen şahsa vermekten kaçındığı anlaşılıyor.
Fakat bir araziyi ihya eden kimse, daha sonra bu arazi üzerinde meydana gelen otlara ve ağaçlara sahip olur. Onlar üzerinde dilediği şekilde tasarruf eder. Bu hadisin ravisi Muhammed b. Hasen hadis uydurma suçuyla itham edilmiştir.[440]

3066... Ebyâz b. Hammardan (rivayet olunduğuna göre). Kendisi Rasûlullah (s.a)den erak (denilen misvak ağaçlarının hükmünü sormuş Rasûlullah (s.a):
"Erak (ağaçların) da özel mülkiyet olamaz" buyurmuş. Bunun üzerine (Ebyâz b. Hammal)
"Özel mülkiyet sınırların içerisinde bulunan erak ağacı" (nın hükmünü soruyorum) demiş. Peygamber (s.a)de (tekrar)
"Erak (ağaçların)da özel mülkiyet olamaz" buyurmuş.
(Râvi) Ferac (b. Said bu hadisle ilgili olarak) dedi ki: (Ebyâz) "Özel mülkiyet sınırlarım içerisinde kalan" (sözü) ile "etrafı çevrili ve ekili toprağı ifade etmek istemiştir."[441]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber kendisinden erak ağaçlarıyla kaplı bir yeri istemiş, Hz. Peygamber de develerin ayaklarının ve ağızlarının ulaşamadığı uzak bir yeri ona vermişti.
Daha sonra Hz. Peygambere gelerek, böyle bir araziye sahip olmakla içerisinde bulunan ağaçlara da sahip olup, olamayacağını sormuş Hz. Peygamber de ona "Sen bu araziye sahip olduğun esnada içerisinde bu ağaçlar yetişmiş halde bulunduklarından, bu araziye sahip olmakla üzerindeki dikili ağaçlara da sahip olamazsın" diyerek sözkonusu ağaçların hiçbir şahsın özet mülkü olamayacağını ifade buyurmuştur.
Sonuç olarak bu hadis-i şerif, bir araziyi ihya eden kimse ihya ettiği bu arazinin mülkiyetine sahip olmakla beraber araziyi ihya etmeden önce üzerinde yetişmiş olan ağaçlara sahip olamayacağına bu ağaçların ammeye ait olacağına delalet etmektedir.[442]

3067... Sahrden (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) savaş için Sakıf (kabilesi) üzerine yürümüş, Sahr (r.a) bunu işitince, Peygamber (s.a)'e yardım etmek için atına bin(ip bir süvari topluluğu ile birlikte yola çık)mıştı (fakat) Peygamber (s.a)'in (Taifî) fethedemeden dönüp gitmiş olduğunu gördü ve o gün (Sakif lılar) Rasûlullah (s.a)in hükmüne boyun eğmedikçe (onların sığındıkları) şu şatodan ayrılmayacağına dair Allah'a söz verdi. Gerçekten de Hz. Sahr, Onlar, Rasûlullah (s.a)in hükmünü kabul edinceye kadar onlarla savaşı bırakmadı. (Onlar Hz.Peygamberin hükmünü kabule

yanaşınca) Hz. Sahr Peygamber (s.a)e (şöyle bir) mektup yazdı.
"Gelelim mevzuya, Ey Allah'ın Rasûlü Sakif (kabilesi) senin hükmünü kabul etti. Şimdi ben onların karşısında bulunuyorum onlarda at üzerinde" (karşımda duruyorlar)
Rasûlullah (s.a) (mektubu alır almaz) namazın cemaatle kılınmasını emretti ve (cemaat namaz için toplanınca Hz. Sahr'in bu) kahraman (kabilesi) için "Ey Allah'ım bu kavmin atlısına, yayasına bereket ihsan eyle!" diye on (defa) dua etti. (Bir süre sonra) Sakif kabilesi Hz. Peygamberin huzuruna geldi. (İçlerinden) El-Muğire b. Şu'be sözaidi ve
"Ey Allah'ın Rasûlü Sahr, halamı esir aldı. Oysa müslümanlann girdiği dine halam da girmişti/' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Sahr'ı çağırıp O'na
"Ey Sahr? Bir kavim miislümanlığa girdiği zaman kanlarını ve mallarını güvence altına almış olurlar. Binaenaleyh sen Muğıre'ye halasını geriver" buyurdu. Sahr'da (halasını) ona iade etti. Ve (söz alıp) Peygamber (s.a)den Süleym oğullarının İslâm'dan kaçarken bırakıp gittikleri suyu istedi:
“Ey Allah'ın Peygamberi bu suyu benim ve kavmimin hürmetine ver!" dedi (Hz. Peygamber de) "Evet" (bu suyu size veriyorum) dedi ve (suyu) onlara verdi. Bunun üzerine Sûleym kabilesi de müslü-man olup Hz. Şahr'ın yanma geldiler ve ondan suyu kendilerine geri vermesini istediler. (Sahr, bu suyu kendilerine vermekten) kaçınınca Peygamber (s.a)'e varıp:
“Ey Allah'ın Peygamberi müslüman olduk ve suyumuzu bize geri vermesi için Sahr'a vardık (fakat o buna) yanaşmadı." diye şikâyette bulundular. (Hz. Peygamber de) Sahr'ı çağırıp
"Ey Sahr! Bir kavim müslümanlığı kabul ettiği zaman, mallarını ve kanlarını güvence altı a almış olurlar. Binaenaleyh sen bu kavme sularını geri ver" buyurdu. (Sahr da)
"Başüstüne Ey Allah'ın Peygamberi" karşılığını verdi.
Ben (bu sırada) Rasûlullah (s.a)'in Hz. Sahr'dan Cariyeyi ve suyu geri almadan (duyduğu) utançtan dolayı yüzünün kızardığını gördüm.[443]

Açıklama

Hz. Peygamberin Sakif kabilesi üzerine düzenlediği bu savaş, hicretin sekizinci yılının Şevval ayına tesadüf eden Taif gazvesi esnasında vukubulmuştur.
Bilindiği gibi bir topluluğun müslümanlıktan kaçarken arkalarında bırakıp gittikleri mallar, Fey olarak Hz. Peygambere kalır. Kur'ân-ı Kerim'-den ve Sahih hadislerden çıkarılan hüküm budur.
Burada da Sakif kabilesinin Islâmiyetten kaçarken bırakıp gittikleri su kaynağı bir fey olarak Hz. Peygamberin hissesine düşmüş ve Hz. Sahr'ın ricası üzerine bu suyu ona ve kavmine bağışlamıştır.
Bu durumda söz konusu su, Hz, Sahr'ın ve kabilesinin özel mülkü haline geldiğinden bunu onun elinden almanın mümkün olmaması gerekir. Hatta Sakiflilerin sonradan müslümanlığa girmeleri bile bu suyu onun elinden geri almaları için yeterli olamaz. Durum böyleyken Hz. Peygamberin onu Hz. Sahr'ın elinden geri alıp Sakiflılara vermesi izaha muhtaç bir husustur.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin suyu, Hz. Sahr'in elinden alıp Sakiflılara vermesi, O'nun aslında Sakifhların hakkı olmasından değildir. Ancak Hz. Peygamber Sakiflılan İslâmiyete iyice ısındırabil-mek için bu suyun onlara verilmesi gerektiğine inanmış ve bu düşünceyle de Hz. Sahr'm rızasını alarak suyu ondan alıp Sakiflılara vermiştir. Suyu Hz. Sahr'dan geri alırken yüzünün kızarması da aslında bu suyun Sakifhların değil Hz. Sahr'ın öz malı oluşundandır.
Sahr'm elinden cariyenin alınması da böyle olmuştur. Çünkü Hz. Sahr onu müslüman olmadan önce esir etmiştir. Müslümanlığa girmeden esir edilen bir kadının sonradan müslüman olması onun hürriyetine kavuşmasını gerektirmez.
Ancak Hz. Peygamber Sakiflıların gönüllerini İslama ısındırmak için Hz. Sahr'ın rızasını alarak bu kadının serbest bırakılıp, iade edilmesini sağlamıştır.
Binaenaleyh Hz. Peygamber:
“Ey Sahr! Bir kavm müslümanlıgı kabul ettiği vakit mallarını, kanlarını güvence altına almış olurlar. Binaenaleyh sen bu cariyeyi ve suyu geri ver!" buyururken "Bunlar senin hakkın değildir" demek istememiş, ancak bu sözüyle bunları eski sahiplerine verirseniz iyi olur, diyerek bunları geri vermeye Hz. Sahr'ı ve arkadaşlarını teşvik etmek istemiştir.
Bununla beraber Hz. Sahr bu kadını müslüman olduktan sonra esir etmiş olması Rasûlü Ekrem'in de bu yüzden onun serbest bırakılmasını istemiş olması ihtimali de vardır.
Ayrıca hüküm Allah'ın ve Rasûlünün olduğuna göre, Hz. Peygamberin hakkın tecellisinin böyle olacağını bildiği için böyle emir vermiş olması da mümkündür.
Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden bâb başlığı ile ilgisi Hz. Peygamberin bir su kaynağını Hz. Sahr ile etrafındaki cemaate bağışlamasıdır.[444]

3068... Sebre b. Abdülaziz b. er-Rabî' el-Cühenî'nin dedesinden (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) (Tebük seferine çıkarken ilk defa bugünkü Zûhuşub vadisindeki) devme ağacının altında bulunan mescidin yerine inmiş, orada üç gün kaldıktan sonra Tebük'e (doğru yola) çıkmış ve geniş bir arazide kendisine katılan Cüheyne' kabilesine "Zülmerve halkı kimlerdir?" diye sormuş (Cüheyne'lilerin) "onlar Cüheyne kabilesinden Rifââ oğullarıdır'* demeleri üzerine "Zûl-merve köyünü "onlara verdim” buyurmuş. Bunun üzerine (Zülmerve) köylüleri orayı (kendi aralarında) bölüşmüşler. Onlardan kimisi (hissesini) satmış kimisi de (elinde) tutup işletmiş. (Ravi İbn Vehb sözlerine şöyle devam etti.) Sonra ben bu hadisi (Sebre'nin babası) Ab-dulaziz'e sordum, bana bir kısmını haber verdi. (Fakat) hepsini haber vermedi.[445]

3069... Esma bint Ebû Bekir'den (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) Hz. Zübeyr'e bir hurmalık vermiştir.[446]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz hicretin dokuzuncu yılının Recep ayına rastlayan Tebük seferinde yolculuk boyunca ondokuz yerde konaklamış ve orada ibadet etmiştir. Siyer kitaplarının tesbitine göre, Rasûl-ü Zişan Efendimizin Tebük seferinde ilk konak yeri Medine'ye bir gecelik mesafede bulunan Zûhuşub vadisi olmuştur.
Peygamberimiz burada, bostan içindeki devme ağacının altında namaz kılmış üçgün orada kaldıktan sonra yoluna devam etmiştir.
Daha sonra burası muhafaza edilmiş ve zamanla oraya bir mescid yapılmıştır.
"Devme" İri ağaçlar cinsinden nebk(sidr) ya da "mukl" ağacıdır.
Hz. Peygamber daha sonra kendisine katılan Cüheyne kabilesine Şam'la Medine arasındaki Vadilkura denilen yerdeki Zülmerv köyü halkının kimler olduğunu sormuş onlar da "Zülmerv köyü halkı Cüheyne kabilesinden Ri-faâ oğullarıdır." deyince bu köyün arazisini ikta esasına göre onlara vermiştir. Biz ikta' esasına göre bir araziyi birine vermenin nasıl olduğunu 3058 numaralı hadisin ve onu takib eden hadislerin şerhinde açıklamıştık.
Aliyyü'l-Kari'nin, Şerhii's-Sünne isimli eserindeki açıklamasına göre ikta:
1. Temellük ıktaı,
2. İrfak iktaı olmak üzere ikiye ayrılır.
Bunlardan birincisi arazinin mülkiyetinin bağışlanması, ikincisi de sadece intifasının bağışlanması anlamına gelir. Birinci kısım ikta ile bir mala sahip olan, o malın mülkiyetine, ikinci kısım ikta ile bir mala sahip olan da ondan faydalanma hakkına sahip olur. Binaenaleyh 3069 numarada Hz. Zübeyre verildiğinden bahsedilen hurmalık birinci kısımdan olması gerekir.
Ancak Bezlü'I-Mechûd yazarının açıklamasına göre, el-Muzhır, "Hz. Zübeyr'e verilen bu arazinin yer altında bulunan kapalı bir maden gibi, faydalanılması emeği ve masrafı gerektiren bir yer olmadığından bu şekilde bağışlanmasının caiz olmaması gerektiğini, Binaenaleyh bu arazinin Hz. Peygamberin fey yoluyla eline geçen özel mülkü olup ona bu mülkü bağışlamış olabileceğini, ya da ölü bir arazi olduğu için ihya etmek üzere ona vermiş olabileceğini" söylemiştir ki çok önemli bir tesbit olduğunda şüphe yoktur.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Ebû İshak el-Mervezî 2069 numaralı hadisi şerifte geçen ikta kelimesi ilim erbabı arasında meşhur olan manasında değil de "ödünç olarak verdi" manasında kullanılmıştır.[447]

3070... Safiyye bint Uleybe ile Duheybe bint Uleybe'nin haber verdiklerine göre, babalarının ninesi olan, Kayle bint Mahreme kendilerine (şöyle) demiştir:
"Rasûlullah (s.a)'in yanına gelmiştik. Bekr b. Vail (oğulların)ın elçisi (olan) arkadaşım Hurey b. Hassan öne geçip îslârniyet(e bağlı kalmak üzere) kendi ve kavmi adına Rasûlullah (s.a)'e biat etti. Sonra "Ey Allah'ın Rasûlü! Bizimle Temim oğulları arasında Dehna (mevkii) hakkında (yani) onlardan yolcuların ya da (oradan mecburen) geçenlerin dışında hiçbir kimsenin oraya girmeyeceğine dair (bir belge) yaz" (ılmasım emret) dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber katiplerinden birisine emr edip "Ey Oğul! Hureys için Dehna hakkında (bir belge) yaz" dedi. Ben (Hz. Peygamberin) Dehna hakkında Hureys'(in arzusuna uygun bir şekilde idare edilmesi) için emrettiğini görünce, oranın kendi memleketim ve ülkem olması cihetiyle beni bir üzüntü kapladı bunun üzerine
"Ey Allah'ın Rasûlü o senden istediği zaman (bu) yerlerden adaletli bir istekte bulunmadı, tşte bu Dehna senin yakınında bulunuyor, (orası) Develerin ve koyunların merasıdır. Temim oğullarının kadınları ve oğulları da hemen onun arkasındadır" Deyiverdim. (Hz. Peygamber de)
"Ey oğul! (bu anlaşma metnini yazmaktan) vazgeç (çünkü bu) kadıncağız doğru söyledi, müslüman müslümanın kardeşidir. Dehna'da (bulunan) su ve ağaç her ikisi için de müşterektir, (orada) fitnecilere karşı yardımlaşırlar" buyurdu.[448]

Açıklama

Metinde geçen "es-Seviyye minelardı" kelimesi sözlükte düz yer, yani ova anlamına gelirse de, Bezi yazarı, bu kelimenin burada "iki tarafında eşit olarak hakk bulunan bir yer" anlamında kullanıldığını ve bu kelimenin geçtiği cümlenin "Hureys senden adaletli bir istekte bulunmadı. Bu isteğin getirilmesi Temimoğullarına karşı haksızlık ve zulüm olur." manasına geldiğini söylemiştir.
Avnu'l-Mabûd yazarına göre, bu cümle "Ey Allah'ın Rasûlü Hüreys senden içerisinde verimli ve verimsiz toprakların aynı seviyede bulunduğu toprakları istememiştir. O senden develerin ve koyunların otlağı olan verimli Dehna toprağını istemiştir." anlamında kullanılmıştır.
Metinde geçen "İşte şu Dehna senin yakınındadır" cümlesi ise "Burası senin yakınındadır. Binaenaleyh burayla ilgili olarak söylediğim sözlerin doğru ve yanlışlığını varıp kolayca görebilirsin" anlamında kullanılmıştır.
"Orası develerin ve koyunların otlağıdır. Temim oğullarının kadınları ve erkekleri onun hemen arkasındadır." Cümlesi de "Temim*tilerin buraya son derece ihtiyacı vardır." anlamında kullanılmıştır. \
Netice olarak, Hz. Peygamber Hureys'in bu isteğini reddetmiş, Dehna'yı Bekr oğullarına vermekten vazgeçmiş oranın Bekr oğullarıyla Temim oğulları arasında müşterek bir mera olarak kullanılmasına karar vermiştir.
Bezi yazarının açıklamasına göre, Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında, musannif Ebû Davud'a metinde geçen fitnecilerden maksadın ne olduğu sorulduğu onun da "şeytanlardır" cevabını verdiği kaydedilmektedir.
Bu hadisin bâb başlığı ile ilgisi Hz. Peygamberdin bir memleketin mirası durumunda olan bir yerin bir şahsın emrine tahsis

etmesine izin vermediğini ifade etmesidir. Binaenaleyh bu hadis, hayvanların muhtaç olduğu bir merayı herhangi bir şahsa vermenin caiz olmadığına delalet etmektedir. Çünkü ot, su gibi olduğundan hiçbir kimse onu tekeline alarak başkalarını ondan faydalanmaktan men edemez.
İmam Tirmizî, bu hadis hakkında "Kayle'nin hadisini yalnız Abdullah b. Hassan'ın rivayetinden bilmekteyiz" demiştir.[449]

3071... Esmer b. Mudarrçs'den demiştir ki: Ben Peygamber (s.a)'ın yanına varıp kendisine biat etmiştim. "Her kim herhangi bir müslümanın kendisinden önce varamadığı bir suya ilk önce varıfpta oraya sahipleni)irse, o su ona aittir." buyurdu. Bunun üzerine halk (sahipsiz suları) işaretlemek üzere koşarak (yollara) çıktılar.[450]

3072... İbn Ömer'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) ez-Zübeyr'e atının bir defa koşması (neticesinde katedeceği mesafe) kadar bir araziyi vermiş. (Hz. Zübeyr de orada) atını koşturmuş nihayet (atın gücü ve arazinin sınırı bittiği için hayvan koşamayıp olduğu yerde) durmuş. Bunun üzerine (Hz. Zübeyr elinde bulunan) kamçısını (ileri doğru) atmış. Bunun üzerine (Hz. Peygamber)
"Bu araziyi kamçısının eriştiği yere kadar Zübeyr'e verin!" buyurmuş.[451]

Açıklama

3071 numaralı hadis-i şerif, mera durumunda olmayan ölü bir arazinin etrafını işaretleyerek çeviren bir kimsenin etrafını çevirdiği araziye içerisindeki suyla birlikte sahip olacağına delalet ederken 3072 numaralı hadis-i şerifte, bir devleı başkanının, kamu yararına uygun gördüğü takdirde bazı madenleri ve toprakları özel işletmelerin veya şahısların emrine tahsis etmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Bezi yazarının Aliyyü'1-Kari (r.a)'den naklettiğine göre 3072 numaralı hadisi açıklarken İmam Nevevî (r,a) şu görüşlere yer vermiştir. "Bu hadis-i ' şerif, devlet başkanının hazineye ait bir araziyi ikta yoluyla herhangi bir kimseye vermesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Aslında hazineye ait bir araziye hiç bir kimse sahip olamaz. Ancak devlet reisinin ikta yoluyla verdiği kimse ona sahip olabilir.
Devlet reisi bir şahsa hazineye ait olan bu arazinin mülkiyetini verebileceği gibi mülkiyetini mahfuz (saklı) tutup sadece menfaatini de verebilir. Bu hususta önemli olan ammenin menfaatini gözetmek, ammenin menfaati nasıl hareket etmeyi gerektiriyorsa o şekilde hareket etmektir.
Hazinenin ya da herhangi bir şahsın malı olmayan bir araziye gelince; bu araziyi ihya eden herkes ona sahip olabilir. Bu hususta devlet başkanının iznini almaya da ihtiyaç yoktur. İmam Malik ile İmam Şafiî ve cumhur ulema bu görüştedirler. 3069 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, el-Muzhir'e göre, 3072 numaralı hadiste Zübeyr'e verildiğinden bahsedilen arazînin, Hz. Peygamberin fey yoluyla eline geçen özel mülkü ya da ölü arazi olması ihtimali de vardır.
Bu durum, "Bir kimsenin ölü bir araziyi ihya edebilmesi için devlet reisinden izin alması gerekir" diyen îmam Ebû Hanife (r.a) ile Malikiler'in[452] bu görüşünü teyid etmektedir.
Nitekim mutlak olarak zikredilen "arazi" kelimeleri aslında ölü arazi anlamında kullanılır.
Ölü arazi iki kısımdır:
1. Bir beldeye bitişik olup o beldenin merası, ya odun temin etmek için kullandıkları ya da çocuklarının oyun sahası veya mezarlık olan yerlerdir. Buralar hiçbir kimsenin Özel mülkü olamaz. Bu bakımdan devlet başkanı buraları hiç bir kimseye bağışlayamaz.
2. Herhangi bir köye bağlı olmayan sahipsiz arazidir ki fıkıh âlimlerin dilinde "ölü arazi" denilince bu kısım arazi anlaşılır. Hiçbir şahsın özel mülkü olmayan ve kendisinden asla faydalanılmayan, suyu kesilmiş olan ya da su altında kalan ziraata elverişsiz arazi çeşitleridir.
Sahipli olan bir arazi, ölü arazi olamaz. Sahibi bilinmeyen bir arazi ise yitik hükmündedir.
Devlet başkanı, bu ikinci kısım ölü araziyi şahıslara verebilir.
İmam Ebû Hanife ile Malikilere göre, devlet reisinin izni olmadan bu araziyi kimse ihya ederek mülkiyetine geçiremez.
imâm Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e, Şafiüere ve Hanbeliler'e göre, bu araziyi ihya eden herkes ona sahip olur.[453] görüldüğü gibi 3072 numaralı hadis İmam Ebû Hanife ile Malikilerin bu mevzudaki görüşlerini te'yid etmektedir. Ancak bu hadisin senedinde çeşitli yönlerden tenkid edilen Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Asım vardır.[454]

35-37. Ölü Araziyi İhya Etme

3073... Said b. Zeyd'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Kim ölü bir toprağı canlandırırca o toprak onundur. Zalim damar (sahibin)e hakk yoktur."[455]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde ölü arazinin ne demek olduğunu ve kısımlarım açıklamıştık. Burada da ölü bir arazi ihya edilmiş sayılabilmesi hususunda âlimlerin görüşlerini açıklayacağız.
Kendisinden faydalanılamayan araziler, hirbir işe yaramadıkları için ölüye benzetilerek ölü arazi diye isimlendirildiği gibi, onları faydalı bir hale getirmekte, onları tekrar hayata kavuşturmaya benzetilerek bu işe ihya (diriltme) ismi verilmiştir. Ölü bir arazinin ihya edilmiş sayılması için nasıl bir muameleye tabi tutulmuş olması gerektiği meselesi âlimler arasında ihtilaflıdır.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, ölü bir araziyi ihya eden kimsenin o araziye sahip olacağı ifade edilmektedir.
Hattâbî (r.a) bu, hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor: "Bir araziyi sürmekle veya etrafını çevirmekle ya da sulamakla orası ihya edilmiş olur. Bu hususta devlet reisinden izin almaya da ihtiyaç yoktur. Çünkü bu cümle kayıtsız olarak gelmiş bir şart cümlesidir. Binaenaleyh hangi şekilde, hangi zaman ve mekanda olursa olsun ihya işini gerçekleştiren bir kimsenin, o araziye sahip olacağını ifade etmektedir. İlim ehlinin ekserisinin görüşü de budur.
İmam Ebû Hanife'ye gçre, "bir araziyi ihya eden kimsenin oraya sahip olabilmesi için devlet reisinden izin alması şarttır."
İmam Malik de bir yerin ihya edilmiş olması için imamın iznine ihtiyaç olmadığını söylüyor. Fakat Maliki âlimleri, bu hususta İmam Ebû Hanife(r.a) gibi düşünmektedir. Malikilerce benimsenen görüş te budur.[456]
Ölü bir arazi içerisine, bir bina inşa etmekle veya ağaç dikmek, sulamak, sürmek gibi onu faydalı bir hale getirmekle ihya edilmiş olur. Fakat etrafına taşlar veya toprak koymakla ya da etrafım küçük bir duvarla çevirmekle ihya edilmiş olmaz. Çünkü bunlar araziyi ihya etmek değildir. Arazinin sınırlarını belirlemekten ibarettir. Ancak bunu yapan kimse bu hareketiyle bu araziye sahip olmaya daha müstehak bir hale gelmiş olur. Çünkü Rasû-lullah (s.a) kim, bir müslümanın, kendisinden önce erişemediği şeye herkesten önce erişecek olursa bu kimse o şeye sahip olmaya herkesten daha müstehaklır." buyurmuştur.[457]
Diğer bir hadis-i şerifte de "Mina, önce varan kimsenin konaklama yeridir."[458] buyurmuştur.
Ancak, Hanbelilere göre, bir arazinin etrafım duvarla çevirmek, onun ihya edilmiş sayılması için yeterlidir.
Malikilerle Safilere göre, bu hususta önemli olan örftür. Binaenaleyh hangi beldenin örfünde bir arazinin etrafını duvarla çevirmek, orayı ihya etmek anlamına gelirse, orada bu arazi ihya edilmiş arazilerden sayılır. Bu örfün geçerli olmadığı yerler de ise ihya edilmiş sayılmaz.[459] Fıkıh âlimlerinin çoğunluğu da bu görüştedirler.
Mecellemde hangi muamelelerin ihya için yeterli sayılmadığı açıklanırken şöyle deniyor. ".... Tohum ekmek, fidan dikmek, nadas yapmak, sulamak, sulamak için ark ve kanallar açmak, suların basmaması için yeterli yükseklikte duvar yapmak ve benzeri işler ihyadan sayılır.[460] Ancak Hanbelilere göre, bir arazinin etrafını duvarla çevirmek onun ihya edilmesi anlamına gelir.
Metinde geçen terkibindeki kelimesi tenvinli ve tenvinsiz olmak üzere iki şekilde rivayet edilmiştir. Hafız tbn Hacer'in dediği gibi, bu kelime tenvinli okunduğu zaman kendisinden sonraki zalim kelimesi ya bu ırk kelimesinin sıfatı yahutta ırk kelimesinin başında bulunduğu kabul edilen Zû (= sahip) kelimesinin sıfatı olur. Birinci ihtimale göre söz konusu kelimenin bulunduğu cümle "zalim damar için hak yoktur" anlamına gelir.
Damardan maksat ağaç damarı olduğuna göre, "Bu cümle ile kasdedilen başkasının toprağına haksızlıkla dikilen bir ağacın bir damarının bile onu diken kimse için helal olamayacağıdır."
İkinci ihtimale göre ise bu cümle "bir damarın zalim olan sahibi için hakkı yoktur" anlamına gelir- Netice itibariyle bu takdire göre de cümlenin manası yine birinci ihtimale göre verdiğimiz mana gibidir. İbn Esir'in en-Nihaye'de açıkladığı üzere, hadisi şu şekilde açıklayabiliriz. "Bir kimse gelir, kendisinden önce başkası tarafından ihya edilen bir araziye sahip olabilmek için oraya ağaç dikerse, bu ağaçların bir damarında bile onu diken bu zalim kimsenin hakkı olmaz".
"Irk" kelimesinin zâlim kelimesine izafe edilerek tenvinsiz olarak okunması halinde de çıkan mana böyledir.
İmam Tirmizî, bu cümlenin manasını açıklarken şöyle eliyor. "Ebu Musa Muhammed b. el-Müsenna bize nakletti ve dedi ki:"Ebû'I- Velid el-Tayâlisî'ye, zalim bir damar için hak yoktur!" sözünün manasını sordum. Bunun üzerine "zalim damar kendisinin olmayan şeyi alan gasıb (zorba)dır!" dedi. Ben de "başkasının toprağına ağaç diken mi?" "İşte o!" dedi."[461] Nitekim aşağıdaki hadislerde de bu husus açıklanmaktadır.[462]

3074... Yahya b. Ureve'nin babasından (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a)
"Kim ölü bir toprağı diriltirse, ölü toprak onundur." buyurmuş (Yahya b. Urve bu rivayetine devam ederek bir önceki hadisin sonunda bulunan cümlenin) aynısını zikretmiştir. (Yine Urve sÖzleH-ne devamla şöyle) demiştir. Bu hadisi rivayet eden kimse bana (şunları da) söylçdi; iki adam mahkeme olmak üzere Rasûlullah (s.a)'e müracaat etmişlerdi. Bunlardan birisi diğerinin toprağına hurma ekmişti. (Hz. Peygamber bunları dinledikten sonra toprağın sahibine verilmesine, hükmetti. Hurma sahibine de hurmasını oradan sökmesini emretti. Ben o hurmaların (sökülmeleri için) köklerine balta ile vurulurken gördüm. Onlar uzun hurmalardı. Nihayet oradan sökülüp çıkarıldılar.[463]

3075... İbn İshak'dan (bir önceki hadisin) manası (yine bir önceki hadisin) senediyle (yani Urve vasıtasıyla rivayet olundu). Ancak (şu farkla ki Urve, bir önceki hadiste geçen) "Bu hadisi bana haber veren kimse..." sözü yerine (burada, Bu hadisi bana rivayet eden kimse) "Peygamber (s.a)'in ashabından bir adamdı. Kuvvetle ihtimal veriyorum ki Ebû Said-el-Hudri idi. Ve ben o adamı hurmaların köküne (balta) vururken gördüm sözünü kullandı.[464]

Açıklama

Yukarıda meallerini sunduğumuz 3074 ve 3075 numaralı hadis-i şerifler bir kimsenin ihya yoluyla sahip olduğu bir toprağı sahibinin izni olmadan başka birinin ekemeyeceğini şayet izinsiz olarak ekerse ektiğini sökmek mecburiyetinde kalacağını ifade etmektedirler.[465]

3076... Urve' (r.a)'den demiştir ki:
"Ben, Rasûlullah (s.a)'in -toprağın, Allah'ın toprağı, kulların da Allah'ın kulu olduğuna" ve "ölü bir toprağı imâreden bir kimsenin ona (sahip olmaya herkesten) daha fazla müstehak olduğuna (dair) hükmettiğine şahitlik ederim. (Çünkü) bu hükmü

bize Peygamber (s.a)'den (uygulamalarıyla, bilfiil) getiren(ler bize) ondan namazları getiren kimselerdir.[466]

Açıklama

Tabîîn'in başta gelenlerinden biri olan Hz. Urve b. Zübeyr b. Avvam (r.a) yukarıda mealim sunduğumuz sözleriyle Hz. Peygamberin: "Kulların hepsi Allah'ın kuludur. Ve hukuki yönden aralarında hiç bir fark yoktur. Toprakta Allah'ın mülküdür. Kimsenin onun üzerine hakkı yoktur. Binaenaleyh ölü bir araziyi ihya eden, o araziye herkesten daha fazla müstehaktır. Bir başkası onun üzerinde hak iddia edemez" mealindeki sözlerini ifade etmek istiyor.
Hz. Peygamberin bu sözünü pekçok sahabiden duyduğunu onların ismini saymanın uzun süreceğini ve esasen sahabilerin güvenilir, kişiler olduğu için isimlerini saymaya gerek olmadığını anlatabilmek için de şöyle diyor. "Hz. Peygamberin bu hükümlerini bize nakledenler (öyle sıradan kişiler değillerdir. Onlar) Hz. Peygamberden bize namazları nakleden kimselerdir" diyor.
Bu hadis-i şerifte ölü bir toprağı ihya eden bir kimsenin o toprağa sahip olacağı değil de sahip olmaya herkesten daha fazla müstehak olduğu ifade ediliyor.
Bu bakımdan mezheb imamları buradaki ihya kelimesinin toprağı tam
manasıyla ihya etmek anlamında değil de, etrafını taş, toprak, sel baskınına dayanamayacak kadar basit ve küçük bir duvarla çevirmek anlamında kullanıldığı görüşündedirler.
Bir toprağın etrafım bu şekilde çeviren kimse oraya tam manasıyla sahip olamaz. Fakat oraya sahip olmak hususunda kendinin öncelik hakkı olur. Dolayısıyla bir anda onunla birlikte bazı kimseler orayı ihya etmeye teşebbüs etseler, ihya hakkı ona tanınır. Nitekim 3073 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.[467]

3077.... Semure (r.a)'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a):
"Kim bir toprağın etrafım duvarla çevirirse o toprak onundur." buyurmuştur.[468]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir toprağın etrafını duvarla çevirmenin, onu ihya etmek için yeterli sayıldığına ve bir toprağın etrafını taşla çeviren kimsenin oraya sahip olacağına delalet etmektedir.
İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Ancak İmam Ahmed (r.a)'e göre bu duvarın orada görülmesi mümkün olan zararlardan orayı koruyacak nitelikte bulunması gerekir.
Aliyyu'1-Kâri (r.a)'in açıklamasına göre, İmamı Nevevî bu mevzuda şöyle demiştir... Bir kimsenin herhangi bir toprağı hayvanlara ağıl yapmak ya da meyva veya sebze kurutmak için kullanmak istediğinde, buranın kendisine tahsis edebilmesi için oranın etrafını duvarla çevirmiş olması gerekir. Onun etrafına taşları veya ağaç dallarını koymuş olması yeterli değildir.
İmam Kâsâni'nin dediği gibi, bir toprağın etrafına taşlar koyarak orayı çeviren kimsenin, o toprağa sahip olamayacağına dair icma vardır. Çünkü bu kimsenin yaptığı iş, bu taşları oraya sadece koymaktan ibarettir. Bu kimse bu işiyle oraya malik olmasa da oraya sahip olma hususunda bir öncelik hakkına sahip olur.
3073 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, hanefi âlimlerine göre, "toprak etrafına çevrilen bir duvarın, ihya için yeterli sayılabilmesi için orayı sel baskınından koruyacak kadar yüksek olması gerekir.[469]
Şâfiilerle Malikilere göre, bu duvarın yeterli olup olmadığını orada geçerli olan örf tayin eder.[470]

3078... Hişam (b. Urve) dedi ki: "Haksız damar(dan maksat) Bir kimsenin, bir başkasının toprağına ağaç dikip ona sahip olmaya kalkmasıdır." îmam Malik de "Haksız damar(dan maksat) haksız olarak kazılan her kuyu ve (haksız olarak) dikilen her ağaçtır" dedi.[471]

Açıklama

Bu hadis-i şerif 3073 numarada geçen "zalim damar" tabiri üzerinde Hz. Hişam b. Urve ile İmam Malik (r.a)'in yaptıkları açıklamaları ifade etmektedir.
Biz, âlimlerin bu tabir üzerindeki açıklamalarını sözü geçen hadisin şerhinde zikrettiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[472]

3079... Ebû Hamayd-es-Saîdî'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a)'le birlikte Tebük savaşına çıkmıştım. (Hz. Peygamber) Vadilkura'ya geldiği zaman bahçesinde (duran) bir kadınla karşılaştı.
Bunun üzerine sahabilerine (Bu kadının bahçesinden kalkacak olan hurmanın miktarını) "tahmin edin" (bakalım) buyurdu ve kendisi (onu) on kile (olarak) tahmin etti, kadına da: "Buradan çıkacak olan (hurma mikdarın)i iyi belle!" dedi. Sonra (yola koyulduk ve) Tebük'e geldik. (Orada) Eyle hükümdarı Rasûlullah (s.a)'e beyaz bir katır hediye etti. Rasûlullah (s.a) de o hükümdara bir cübbe giydirdi. Ve O'na yani memleketi (halkı)'na (cizye karşılığında eski topraklarında kalacaklarına dair bir eman) yaz(dır)dı. (Bu seferden dönüşümüz esnasında) Vadilkura'ya geldiğimizde (Hz. Peygamber daha önce bahçesinde rastlamış olduğumuz) kadına
"Bahçende ne kadar (hurma) oldu?" diye sordu. (Kadın) da:
"On kile" dedi (yani) Rasûlullah (s.a)'in tahmini(ni söyledi).Bunun üzerine Rasûlullah (s.a)

"Ben Medine'ye (gitmekte) acele ediyorum. Benimle beraber acele (Medineye gitmek) isteyen acele etsin" buyurdu.[473]

Açıklama

Vadilkura: Hicaz'ın Şam tarafına düşen eski bir şehirdir. Ey-le'de; Mısır'la Mekke arasında bir sahil şehridir. Buranın hükümdarı Yuhanna b. Ru'bedir.
Hadisin zahirine bakılırsa, Hz. Peygambere Düldül, hicretin dokuzuncu senesinde vukubulan bu gazada hediye edilmiştir. Oysa Hz. Peygamberin, hicretin sekizinci yılında vukubulan Huneyn savaşında bu katırın üzerinde bulunduğu sahih hadislerle rivayet edilmiş ve şöhret bulmuştur.
Kadı Iyâz bu zahiri çelişkiyi gidermek için şöyle demiştir: "O halde hayvanın hediye edilmesi Tebük gazasından önceye hamledilir. Zaten hediye meselesi, elçinin gelmesi üzerine (vav) ile atfedilmiştir. Bu edat tertib iktiza etmez.
Vesk: Altmış sa' demektir. Bu mikdar tahminen onbeş teneke eder.
Avnü'l-Ma'bûd yazarına göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin, bab başlığıyla ilgisi, Hz. Peygamberin Vadilkura'da bir bahçede rastladığı kadının bahçesini yine o kadına bırakmasıdır. Çünkü bu bahçeyi o kadın ihya ettiğinden bahçe onun mülkü olmuştur. Rasûl-ü Zişan Efendimiz bu sebeble sözü geçen bahçeyi eski sahibesinin elinde bırakmıştır.
Bezlü'l-Mechûd yazarına göre, bu hadisin bab başlığıyla ilgisi Hz. Peygamberin Eyle arazisini cizye karşılığında Eyle halkına bırakmasıdır. Çünkü o araziyi Eyle halkı ihya etmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber bu araziyi cizye karşılığında yine eski sahiplerinin elinde bırakmıştır.
Siyer kitaplarında bu hadise şöyle anlatılır.
Eyle halkı, Arap kabilelerinin birer birer müslüman olduklarını görünce, Peygamberimizden korkmağa başlamışlardır.
Fakat Peygamberimizin Ukeydir, b. Abdülmelik'e asker gönderip onlara şefkatli davrandıklarını gördükleri zaman, Eyle kralı Yuhanne b. Ru'-be yanına Cerba' ve Ezrûh halkı temsilcilerini alarak, Tebuk'e Peygamberimizle görüşmeye geldi.
Yuhanne'nin göğsünde altın bir haç, alnının saçı da, toplanmış ve bağlanmış bulunuyordu.
Yuhanne Peygamberimizi görünce, ellerini, göğsüne koyup başını eğerek Peygamberimize saygı işareti yaptı.
Peygamberimiz de, ona "kaldır başını!" diye işaret buyurdu.
Yuhanne, hıristiyandı. Aynı zamanda Uskuftu.
Uskuf, Hıristiyan din bilgini, din başkanı demektir.
Peygamberimiz, Yuhanne'ye, yemen kumaşından yapılmış bir elbise giydirdi.
Kendisinin, Bilâl-i Habeşî'nin yanında konuklanmasını ve ağırlanmasını emr buyurdu.
Yuhanne, getirdiği ak katırı Peygamberimize hediye etti. Musa b. Uk-be'ye göre: Peygamberimiz-Yuhanne'yi Müslümanlığa davet, etti.
Yuhanne, yanaşmadı ve cizye vermeğe razı oldu.
Yuhanne'nin Peygamberimizle Yaptığı Anlaşma:
Yuhanne b. Ru'be, yurdundaki erginlik çağına basıp ustura tutmağa başlayan her erkek başına yılda bir dinar (altın) cizye vermek üzere Peygamberimizle sulh yaptı.
Eyle'de üç yüz erkek bulunuyordu. Buna göre: Yıllık cizye, üçyüz dinar tutuyordu.
Eyle"halkı, müslümanlardan, yanlarına uğrayacak olanları konuklamak ve ağırlamakla da, mükellef idiler.
Peygamberimizin Yuhanne ve Eyle Halkı İçin Yazdırdığı Yazı:
Peygamberimiz, Yuhanne ve Eyle halkı için yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
Bismillahirrahmanirrahim
Bu, Allah ve Allah'ın Rasûlii Peygamber Muhammed tarafından Yuhanne b. Ru'be ile Eyle* halkından denizdeki gemilerde bulunanları ve karadaki gezen, dolaşanları için eman yazısıdır:
Gerek bunlar ve gerek Şam, Yemen ve deniz sahili halkından Eylelilerle birlikte bulunanlar, Allah'ın ve Muhammed Peygamberin himayesi ildedirler.
Onlardan bir kötülük işleyeni, yanındaki malı koruyamayacak, onun malı, insanlardan, alan kimse içinde, helâl olacaktır.
Gerek su almak isteyenin, gerek denizde veya karada dilediği yola gitmek isteyenin engellenmesi helal olmayacaktır.
Bunu, Rasûlullah (s.a)'ın izniyle Cuheym b. Salt ve Şurahbil b. Ha sene, yazdı".
Peygamberimiz Eyle halkına e mân alameti olmak üzere verdiği Bürde:
Peygamberimiz, Eyle halkına, yazı ile birlikte kendileri için eman alameti olmak üzere bir de Bürde (elbise) vermişti.
Abül Abbas Abdullah b. Muhammed, bu.Bürde'yi üçyüz dinara satın almıştır.
Abbas oğullan, bu hırkaya, seleften halefe tevarüs ettiler. Halifeler, bayram günlerinde onu, üzerlerine giyinip peygamberimize aid Asa'yı ellerine alarak sekînet ve vakarla dışarı çıktıkları zaman, ondan kalbler ürperir, gözler kararırdı.[474]

Bazı Hükümler

1. Kâfirlerin verdiği bir hediyyeyi kabul etmek caizdir.
2. Olu bir araziyi ihya eden kimse o araziye sahip olur.[475]

3080... Hz. Peygamberin hanımı Zeyneb'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a)'in başını tararken (Hz. Peygamberin) yanında Osman b. Affan'ın hanımı ile muhacirlerden bazı kadınlarda varmış. Bunlar, (Hz. Peygambere, varislerin çokluğundan dolayı) evlerinin kendilerine dar gelmeye başladığından ve (yakında) oradan çıkarılacaklarından

şikayet etmişler.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) muhacirlerin evlerine (onların) hanımlarının) mirasçı kılınmasını emretmiş (derken) Abdullah b. Mesud vefat etmiş karısı da Medine'de (ona ait olan) bir eve mirasçı olmuş.[476]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hattâbî (r.a) şu görüşlere yer vermektedir: "Bazı hadislerde Peygamber (s.a)'in, Medine'ye göç eden muhacirlere, Medine'deki bazı evleri bağışladığı rivayet edilmektedir.
Hz. Peygamberin bu evleri muhacirlere bağışlaması iki şekilde te'vil edilmiştir.
1. Aslında Hz. Peygamber'in muhacirlere bağışladığı ev değil arsadır. Bu arsaları onlara ev yapıp oturmaları için vermiştir. Bu şekilde onlar önce arsaya sonra da arsa içerisine yaptıkları eve sahip olmuşlardır. Dolayısıyla onlar vefat ettikten sonra da bu evler hanımlarına kalmıştır.
2. Hz. Peygamberin onlara verdiği evdir. Fakat bu evleri onlara mülk olarak değil, ödünç olarak vermiştir. Ebu İshak el-Mervezî'nin görüşü budur.
Meseleye bu açıdan bakınca Hz. Peygamberin Medine'deki muhacirlere verdiği evlerin, onların mülkü olmaması ve dolayısıyla miras olarak hanımlarına kalmaması gerekir. Bu durumda hadiste geçen bu evlere muhacirlerin hanımlarının mirasçı olmaları izaha muhtaçtır.
Ebû'Dâvud, Hz. Peygamberin, muhacirlere bağışlamış olduğu bu yerlerle ilgili hadisleri *'ihyâ-ül-mevat = ölü arazilerin ihya edilmesi" başlıklı baba koyarken buraların daha önce kimsenin mülkiyetinde olmayan ölü arazi olduğunu, muhacirler, Hz. Peygamberin izniyle içerisine ev yapmak suretiyle buraları ihya ederek mülkiyetlerine sahip olduklarını ifade etmek istemiştir.
Meseleye musannif Ebû Davud'un açısından bakınca, muhacirlerin bu evlerinin hanımlarına miras olarak kalmasında kapalı bir taraf görülmez.
Bu evlerin muhacirlerin diğer varislerine verilmeyip te sadece hanımlarına verilmesinin sebebini açıklarken de Hattâbî şöyle diyor. "Medine'de bulunan muhacirlerin hanımları, kocalarının vefatından sonra evsiz barksız kalınca çok perişan duruma düşecekleri bilindiği için Hz. Peygamber, varisler arasında paylaştırılacak olan mallardan eylerin hanımlara evin dışındaki malların da diğer mirasçılara verilmesini uygun görmüş ve miras esasları çerçevesinde evler kadınlara diğer mallarda öteki varislere verilmiştir.
Bir başka izah şekline göre de, Hz. Peygamber muhacirlerin hanımları na bu evlerin mülkiyetini değil ölünceye kadar bu evlerden oturarak faydalanma hakkını vermiştir. Hz. Peygamberin de muhacirlerden olduğu düşünülürse Hz. Peygamberin evlerinin de hanımlarına kalacağı tabiidir.
Bu mevzuda Süfyân b. Uyeyne, Hz. Peygamberin hanımları hakkında diğer muhacirlerin hanımlarından, farklı bir izah şekli getirmektedir. O'na göre, Hz. Peygamberin vefatından sonra, O'nun hanımlarının başka biriyle evlenmesi haram olduğundan, bu hanımlar hayatlarının sonuna kadar iddet bekleyen kadınlar durumundadırlar. İddet bekleyen bir kadınınsa kocasının evinde mülkiyetine sahip olmadan oturması hakkıdır.
Bu bakımdan Hz. Peygamberin hanımları hayatlarının sonuna kadar Hz. Peygamberin evlerinde mülkiyetlerine sahip olmadan oturmuşlardır.[477]

36-38. Haraç Arazisi(Ni Eski Sahibinden Alarak İçerisi)Ne Girmek

3081... Muaz (b. Cebel) (r.a)'den demiştir ki:
Kim (sahip olduğu bir haraç arazisinin vergisini vermemek suretiyle) haraç (vergisinin günahın)i boynuna geçirirse o kimse Rasûlul-lah (s.a)'in üzerinde bulunduğu yoldan uzaklaşmış olur.[478]

Açıklama

Cizye: Gayr-i müslimlerin, mükellef olan erkeklerinden se-nede bir defa alınan şahsi bir vergidir ki buna "haracurruus" da denir.[479]
Metinde geçen cizye kelimesi cizyenin kısımlarından olan "haraç" manasında kullanılmıştır. Bu bakımdan biz bu kelimeyi "haraç" diye tercüme ettik.
Bilindiği gibi: "haraç": lugatta, kira manasına gelir. İstılahta: "Araziy-i haraciyyeden ve ihya edilen bir kısım araziyi mevattan muayen dönümlere göre alınan vergidir ki iki kısma ayrılır.
1. Harac-ı mukaseme: Arazinin hasılatından (ürününden) yerin tahammülüne göre alınacak vergidir. Bir sene içinde hasılat tekerrür ederse vergi de tekerrür eder.
2. Harac-ı muvazzaf: Arazi üzerine her dönüm başına he'f sene, hasılata bakılmaksızın, alınan muayyen vergidir. Böyle bir araziyi sahibi kasden boş bırakacak olsa haracını yine ödemekle yükümlü olur."[480]
Cizye ile haraç arasındaki en önemli fark; cizye, şahıs başına, haraç ise araziden alınan vergidir. Bu iki vergi arasındaki farklardan biri de cizye ödemekle mükellef olan bir şahıs, müslümanlığa girmekle bu vergiden kurtulduğu halde haraç arazinin el değiştirmesiyle haraç arazisi olmaktan çıkmamasıdır. Diğer önemli bir fark da cizyenin Kur'ân'la haracın ise ictihadla sabit olmasıdır.[481]
Haraç arazisi ise, müslümanlar tarafından savaş zoruyla fethedildiği halde eski sahiplerinin halkı elinde bırakılan arazidir. Ayrıca, haricden getirilen gayr-i müslim ahaliye verilen arazilerle sulh yoluyla fethedilip bir vergi karşılığında oranın gayri

müslim halkı elinde bırakılan arazilere de haraç arazisi denir.
Haraç arazisi el değiştirmekle "haraç arazisi" olmaktan çıkmayacağı için bir haraç arazisini eski sahibinden satın alan veya meşru bir yoldan ona sahip olan bir kimse, haracını vermekle mükellef olur. Vermediği takdirde Hz. Peygamberin haraç arazileri hakkında koymuş olduğu hükümlere aykırı hareket etmiş olur.
Metinde geçen "O kimse Rasûlullah (s.a)'in üzerinde bulunduğu yoldan uzaklaşmış olur" sözü, bir kâfirden aldığı haraç arazisinin haracını vermeyen müslümanlar için büyük bir tehdittir.
Bu hadis, bir haraç arazisini kâfirden satın alan müslümanın, o arazinin haracını vermekle mükellef olduğuna ve el değiştirmekle haraç arazisi olmakdan çıkmayacağına delalet etmektedir.
Rey taraftarlarının görüşü de budur. Ancak Rey taraftarlarına göre, böyle araziye sahip olan bir müslüman, buranın haracını vermekle mükellef olursa da, buradan çıkan mahsûlün öşrünü vermekle mükellef olmaz. Çünkü öşürle haraç birleşemez. Cumhuru ulemaya göre, böyle bir araziden çıkan mahsûl beş vesaka (bir tona) eriştiği zaman haracıyla birlikte öşrünün de verilmesi gerekir. Bunlara göre, "haraçla öşür birleşemez" mealindeki hadis zayıftır.
Çünkü bu hadisi rivayet eden Yahya b. Anbese güvenilir bir ravi değildir.[482] Ancak Bezi yazarının açıklamasına göre, Zeylâî, Nasbür-Raye'de bu hadisin aslında Abdullah b. Mes'ud, Habbab b. Eret, Huseyn b. Ali ve Sürey-he ait bir söz olduğunu, asılsız bir söz olmadığını söylemiştir.
Hattâbî (r.a) Şafiilerin haraç vergisi hakkındaki görüşlerini açıklarken (şöyle) diyor:
Şafiilere göre hafaçda iki manada kullanılır.
1. Cizye manasına gelen haraç
2. Kira manasına gelen haraç
Birinci kısım haraç, kâfirlerden sulh yoluyla alınıp ta ellerinde bırakılan arazilerden alınan haraçtır ki, bu haraç sahibinin müslüman olmasıyla düştüğünden ve bu arazide haraç öşürle birleştiğinden cizyeye benzer.
İkinci kısım haraç, yine arazinin eski sahiplerinden alınır. Şöyle ki, bu araziler fethedilince mülkiyeti müslümanların olmak üzere belli bir vergi karşılığında, eski sahiplerinin ellerinde bırakılır. Onlarda her sene bu vergiyi öderler. Bu kısım arazinin vergisi aynen müslümaniardan alınan kira ve ücretler hükmündedir. Bu araziler kiralık arazi hükmünde olduklarından onları ellerinde bulunduran kimseler müslümanlığı kabul etseler bile yine ellerindeki bu araziyi satamazlar.[483]

3082... Ebû Derda (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu.
"Kim bir toprağı haracıyla birlik satın alırsa, hicretini bozmuş olur. Kim de bir kâfirin (haraç ödeme zilletini onun) boynundan çıkarıp kendi boynuna geçirecek olursa sırtım İslama dönmüş olur." (Ravi Sinan b. Kays) dedi ki; Halid İbn Ma'dan bu hadisi benden işitince bana: (Bunu) "Sana Şebij? mi haber verdi?" diye sordu. Ben de "Evet" cevabını verdim. (Bunun üzerine) (sen onun yanına) "Vardığın zaman (bu hadisi) ondan iste bana yazı versin" dedi. (Ravi Sinan sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Nihayet bir gün Şebib'in yanına varmıştım. Kendisinden bu hadisi Halid b. Ma'dan'a yazıvermesini rica ettim de, hadisi) O'na yazıverdi. (Halid'in yanma) döndüğüm zaman Halid b. Ma'dafti benden (getireceğini va'dettiğim, hadisin yazılı plduğu) kâğıdı istedi. Ben de onu (kendisine) verdim. Hadisi okuyunca içindeki-ni işitir işitmez. Elinde bulunan (haraç) toprağı(nı) bıraktı.
Ebû Dâvud dedi ki: (Senette geçen) bu (Yezid b. Humeyr isimli ravi) Yezid b. Humeyr-el-Yezeni'dir. Şu'be'nin arkadaşı olan (Yezid el-Hemdânî) değildir.[484]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bir gayr-i müslimin elinde bulunan haraç arazisini ondan satın alan bir müslümanın, bu haracı kendisinin Ödemesi gerektiği ve bu müslümanın aslında gayr-i müslimlerden müslümanlar karşısında hakir düşmeleri için alınan bu haraç vergisini yüklenmekle de kendisini zilletin kucağına atmış olacağı, böyle bir hareketin Allah yolunda kendi yurdunu terkedip müslüman diyarına göç etmek demek olan hicretin manasına ters düşeceği ve kendini zelil etmenin bir müslümana yakışmayacağı ifade edilmektedir.
Avnu'l-Ma'bud yazarı, bu mevzuda şöyle diyor:
el-Erdebîlî: Elezhâr şerhu'l-mesahib isimli eserinde diyor ki: Alimlere göre, haraç arazisi üç kısımdır:
1. Müslümanlar tarafından harple fethedilip, gazilere dağıtıldıktan sonra, devlet başkanının gazilerden, değerini ödeyerek geri alıp bir vergi karşılığında müslümanlara verdiği arazi, Hz. Ömer (r.a) Irak Sevadı denilen araziyi
böyle dağıtmıştır.
2. Müslümanların sulh yoluyla fethedip devlet reisinin mülkiyeti bize ait olmak şartıyla, bir vergi karşılığında eski sahiplerinin elinde bıraktığı arazi. Bu arazi aslında Fey hükmündedir. Onu işleten eski sahiplerinin ödediği vergi de kira mesabesindedir. Bu bakımdan onların müslüman olmasıyla bu kira yürürlükten kalkmaz onlardan yine alınır.
3. Sulh yoluyla alınan, vergi ödemeleri şartıyla mülkiyeti yine eski sahiplerine bırakılan arazidir. Bu vergi, cizye mesabesinde olduğundan sahiplerinin müslüman olmasıyla yürürlükten kalkar.
İlim adamları bu hadis-i şerifte geçen cizye kelimesinin haracın bu kısmına girdiğini söylemişlerdir.
Fakat bu hadisin haracın sadece bu kısmına ait olduğu söylenemez. Aslında bu hadis haracın ikinci kısmına da şamildir.
Görüldüğü gibi bu hadis-i şerifte, haraç arazisinin satın alınması yasaklanmaktadır. Mûnzırî'nin "senedinde, çeşitli tenkidlere uğrayan Bakıyye b. Velid vardır." diyerek zayıflığına işaret ettiği bu hadisi şerifte, haraç arazisinin satın alınması tenkid edilmekle beraber, Hanefi âlimlerinden Bürha-neddin el-Merginânî, bunun caiz olduğunu söylemiştir. İmam Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel'in de içinde bulunduğu âlimlerin çoğunluğuna göre, haraç arazisi vakıf mahiyyetindedir. Alınıp satılması

caiz değildir. Haracı da devamlıdır.
Nazari planda devam eden bu münakaşa, fiil ve tatbikat sahasında haraç arazisini çeşitli yollarla müslümanların hususi mülkü haline gelmiştir.
Ancak haraç arazisi satış veya tevarüs gibi yollarla müslümanların mülkiyetine geçse dahi haracı düşmez; bu toprakların yeni malikleri olan müs-lümanlar da haracı öderler.[485]
Haraç arazisin alınıp satılması söz konusu olunca, karşımıza ikinci bir mesele çıkmış oluyor: Müslümanların mülkü haline gelen haraç arazisinden haraç mı, öşür mü, yoksa hem haraç hem de öşür mü alınacaktır.
Hanefilere göre haraç ile öşür birleşemez. Bir araziden durumuna göre ya haraç alınır, yahutta öşür. Haraç arazisi kimin mülkiyetine geçerce geçsin haraç ile beraber geçer. Çünkü "müslumanın arazisinde öşür ile haraç birleşemez*' mealinde hadisler vardır.
Ve Hz. Ömer devrinden beri birçok haraç arazisi mülk haline geldiği halde bunlardan öşür alınmamıştır,
Ayrıca haraç aslında toprak sahibinin müslüman olmamasına öşür ise müslüman olmasına dayanır.
İmam Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in de içlerinde bulunduğu müctehidlerin ekserisine göre, öşürle haraç birleşir. Yani haraca tabi bir arazi müslümanın mülkiyetine geçerse yeni sahibi hem haracı ham de çıkan mahsulün zekatım (öşrü) öder.
Çünkü öşür kitap ve sünnetin apaçık manâları ile sabittir. "Öşür ile haraç arazisi birleşemez" hadisi ise uydurmadır.[486]

37-39. Devlet Başkanının Yahut Da Halkın "Koru İlân Ettiği Arazinin Hükmü

3083... ssa'b b. Cessâme'den (rivayet olunduğuna göre) Rasû-lullah sallallahü aleyhi vesellem,(Bir yeri)"koru (ilan etme hakkı) ancak Allah'- ve Rasûlü'ne aittir." buyurmuştur, lbn-i Şahib der ki: Bana ulaştığına t 're Rasûlullah (s.a)Ennaki denilen yeri koru ilan etmiştir.[487]

3084... a'b b. Cessâme'den demiştir ki: Peygamber (s.a) "Nakı" denilen yeri koru ilan etmiş ve:
"Koru (ilan etme hakkı) ancak aziz ve celil olan Allah'a aittir.” buyurmuş.[488]

Açıklama

"Hima" lügatte; menetmek, korumak ve uzaklaştırmak ma-nalarma gelir. Istılahta ise: Ölü araziden devletin veya bir kasaba halkının ve hayvanlarının istifadesi için terk ve tahsis edilen, meralar, umumi yollar, pazar yerleri gibi yerlere denir.
İmam Şafiî'ye göre; metinde geçen "Koru (ilan etme hakkı) ancak Allah'a aittir" sözü iki manaya gelir.
1. Hiçbir kimsenin bir yeri müslümanlar için koru ilân etmeye hakkı yoktur. Bu ihtimale göre, müslümanlar için Hz. Peygamber'in tayin ettiği otlaklardan başka otlak yoktur. Hz. Peygamber'den sonra idareciler, herhangi bir yeri koru veya otlak ilan edemezler.
2. Bir yeri koru ilân ve tayin etmek ancak Hz. Peygamberin ve ondan sonra onus yerine gelen devlet başkanlarının hakkıdır.
Hafız İbn Hacer'in Fethu'1-Bari isimli eserindeki açıklamasına göre, birinci ihtimal hadisin zahirine daha uygun olmakla beraber, Şafiî alimleri i-kinci ihtimali tercih etmişlerdir. Şafiîlerden bazıları da bu meselede mülki amirlerin de devlet başkanları durumunda olduklarını söylemişlerdir. Ancak yetkililerin bu haklarını kullanmaları, halkın umûmi menfaatiyle kayıtlıdır. Halkın zararı söz konusu olduğu zaman bu haklan kaybolur.
Cahîliyye döneminde, güçlü kimseler bir yere vardıkları zaman orada bulunan en yüksek tepeye bir köpek çıkarıp onu uluturlardı. Köpeğin bu uluması tepenin dört tarafından nerelere kadar ulaşırsa, orayı kendisi için koru ilân eder, başkaları da oradan faydalanamazdı.
Hz. Peygamber bu hadis-i şeriflerde cahiliyye araplarının pazu kuvvetine dayanan, bu koru ilân etme adetlerini yıkmıştır.
İslâmiyet'in kabul ettiği koru anlayışına göre, köylerde ve kasabalarda tayin edilen bu korular hukuki bir hüviyet kazanmış ve herkesin faydalanabileceği yerler haline gelmiştir.
Bu mevzuda imam Ebû Yusuf "Birköye ait olduğu bilinen meranın o köyün olduğunu" söyler. "Ancak bu meranın ot ve suyunu başkalarına yasak edemezler. Oranın otları satılmaz ve başkalarının hayvanlarına da para, ile otlattırılmaz. Şu kadar var ki hayvanlarına zarar veriyorsa başka hayvanların gelmesini engelleyebilirler." demiştir.[489] İmam Mâlik (r.a)'e göre, bir kimsenin ölü araziyi ihya etmesi caiz görülürken, bir kimsenin ölü bir araziyi kendi şahsı için koru ilân etmesinin yasaklanmasına bakarak, bu iki mesele arasında bir çelişki olduğunu zannetmek doğru değildir. Çünkü ihya edilmesine izin verilen ölü araziden maksat, halihazırda hiç kimseye faydası olmayan boş arazidir. Koru ilan edilen arazi ise halihazırda hayvanların ve insanların işine yarayan otlak arazidir. Bu arazi herne kadar sahipsiz olduğu için ölü arazî ise de mevcut haliyle harhangi bir emek ve masraf gerekmeden kendisinden faydalanmak mümkün olduğundan ölü araziden farklıdır.
Metinde geçen "koru (ilan etme hakkı) Allah'a ve Rasûlüne aittir." sözü, Hz. Peygamber'in kendi şahsı için bir yeri koru ilân etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Fakat Hz. Peygamber bu hakkım kullanmamış, Ancak: Naki' denilen ve Medine'ye sekiz mil mesafede bulunan sulak bir yeri müslümanların faydalanması ve cihad için beslenen atlarla zekat develerinin otlaması için koru ilan etmekle yetinmiştir.
İmam Şafiî'ye göre, Hz. Peygamber'in bir yeri kendi şahsı için koru ilan etmesinin caiz oluşu, bu koruyu ilan etmesinin o beldenin hayvan besleyen halkına zarar vermemesine bağlıdır. Eğer bu durum meraların az olması sebebiyle oranın hayvanlarına zararlı oluyorsa o zaman bu cevaz ortadan kalkar.
Hz. Peygamber'den sonra gelen devlet reislerinin kendileri için bir yeri koru tayin etmeleri asla caiz değildir.
Ancak onların, bir yeri umumun yararı için koru ilan etmelerinin caiz olup olmayacağı konusunda âlimler ihtilafa

düşmüşlerdir. Bazıları onların da bir yeri koru etmelerinin caiz olduğunu söylerken bazıları bunun caiz olmadığım söylemişlerdir.[490]

38-40. Rikaz (Ve Rikazın) Hükmü

3085... Ebû Hureyre (r.a) Peygamber (s.a)'in. "rika^da beşte bir vardır." dediğini, söylemiştir.[491]

3086... El Hasen'den "Rikaz Ad kavmine ait hazine(ler)dir." dedi(ği rivayet olunmuştur.)[492]

3087... Dubaa bint. Zübeyr b. Abdulmüttalib b. Hişam dedi ki: El-Mikdad, (birgün) abdest bozmak için Bakiü'l-Habhabe denilen yere gitmişti. (Orada) bir delikten bir altın çıkaran iri bir erkek fare görmüş, (fare) altınları teker teker çıkarmaya devam etmiş. Nihayet (o delikten toplam) on-yedi dinar çıkarmış. En sonunda içinde bir altın bulunan kırmızı bir bez parçası çıkarmış. (Bununla altınların sayısı) onsekiz olmuş. Bunun üzerine (el-Mikdad) bu altınları (alıp) Peygamber (s.a)'e götürmüş, durumu kendisine anlatmış ve (bunun) zekatını al demiş. Peygamber (s.a) de ona (bunları, elini)
"Deliğe uzattın (da) mı?" (aldın?) diye sormuş. (el-Mikdad)da
“Hayır" cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (Bunun zekatı olmaz. Sen bunları götür) "Allah bunu sana mübarek eylesin" diye O'na dua etmiş.[493]

Açıklama

Rikaz: vere gömülmüş veya zamanla yer altında kalmış değerli sanat eserlerine, maden parçalarına define ve hazinelere rikâz denir.
Rikaz mefhûmu mezheblere göre biraz değişiklik göstermekte ve madenlerin rikaz kavramı içine girip girmediği münakaşa konusu olmaktadır.
İhtilaflar hadislerin izah ve tenkidlerinden ileri gelmektedir.[494]
Bu mevzuda Mezlü'l-Mechûd yazarı şöyle diyor: Bu ihtilaf "Hayvanların yaralaması heder, kuyu heder, maden heder (olan) dır. Rikazda ise beşte bir vardır.”[495] hadisi şerifine verilen farklı manalardan kaynaklanmaktadır.
İmam Malik ile îmam Şafîî'ye göre, sözü geçen hadis-i şerifteki rikaz kelimesinden maksat cahiliyye döneminde yeraltına gömülmüş olan bilumum definelerdir.
İmam Ebû Hanife ile Süfyan-ı Sevrî'ye ve daha başkalarına göre, yeraltında teşekkül etmiş olan madenler de rikaz hükmüne girerler.
İmam Malik (r.a) ile İmam Şafîî'nin bu husustaki dayanakları, sözü geçen hadis-i şerifte, *'rikaz" kelimesinin "maden" kelimesi üzerinde atfedilmiş olmasıdır. İki kelimeden birinin diğeri üzerine atfedilebilmesi için, bu iki kelimenin iki ayrı şeye delalet etmesi gerektiği esasından hareket ederek madenle rikazın ayrı ayrı şeyler olduklarına, dolayısıyla madenlerin rikaz hükmüne girmediğine hükmetmişlerdir.
Ben derim ki: İmam Şafîî ile İmam Malik (r.a)'nın bu görüşleri isabetli değildir. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifteki maden kelimesinden maksat yeraltında teşekkül eden bildiğimiz ma'den değildir. Maden çıkarıldıktan sonra, onun yerinde kalan çukurdur. Hadis-i şerifte bir kimsenin yeraltındaki bir hazineyi çıkardıktan sonra orada kalan çukura düşerek ölen bir kimseden orayı kazan kimse sorumlu olmadığı ifade edilmektedir.
Maden kelimesiyle madenin çıkarıldığı çukur kesdedilmiş olunca rikazın çukur üzerine atfedilmesi madenin rikazdan ayrı olmasını gerektirmez. Çünkü rikaz ayrıdır, çukur ayrıdır. Çukurdan çıkarılan maden ise burada söz konusu değildir.[496]
Netice olarak İrak ehline (Hanefîlere) göre rikâz, hem madenlerin hem de insanlar tarafından gömülmüş eşyaları ifade eden bir ıstılahtır. Kâsâni (Ö.587 H-191M.); "Rikaz hakiki olarak madenin mecazi olarak da kenzin (gömü-tün) ismidir." diyor ve delil olarak da Hz. Peygamberin kendisine sorulan bir soruya "Rikaz Allah'ın yer ve gökleri yarattığı gün yer altında yaratmış olduğu mallar" diye verdiği cevabı yazıyor. Molla Hüsrevy rikazı; "gerek yaradılış itibarıyla olsun, gerekse insanların gömdüğü şeyler olsun, rikaz mutlak surette yer altında olan maldır" şeklinde tarif ederken, Mevkufatî de, "Rikâz; Allah'ın yer altında yarattığı madenin ve kulların defneylediği malın özel ismi olmuştur. Birine maden, ötekine kenz ismi verilmiştir. Rikaz ise ikisini de kapsamaktadır" diyor. Bu tariflerden madenlerin ve insan yapısı olup da gömülen herşeyin Hanefilerce rikaz olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.[497]

Maden ve Rikazın Tarifi ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri:

1. Hanefi mezhebine göre Rikaz: Maden ve rikaz aynı manâyı ifade ederler. O manâ da şudur: Yer altında bulunan maldır. îster altın ve gümüş gibi kıymetli cevherleri taşıyan toprak ve benzeri maddeler halinde olsun, ister kâfirlerin yere gömdükleri hazine ve define şeklinde olsun, fark etmez. Şu halde insan eliyle yere gömülmeyip de Allah tarafından yer altında yaratılan ve kıymetli malları taşıyan madenler de rikaz anlamı içine girer.
Rikazdan, yani define ve madenlerden, ödenen humus zekat değildir. Çünkü zekatın şartları burda aranmaz. Madenler üç kısma ayrılır:
1- Altın, gümüş, bakır ve demir gibi ateşle elde edilip şekillendirilen.
2- Petrol gibi sıvı halde olan.
3- Bunların dışında kalan. Yani sıvı olmadığı gibi ateşin tesiri ile şekillendirilmeyen kısım. Mücevherat ve yakutlar gibi

madenlerin birinci kısmına giren maddelerden elde edilecek maldaki humusun, yani beştebir nisbe-tindeki hissenin çıkarılıp, müslümanların sosyal hizmetlerine harcanmak üzere devlete vergi olarak ödenmesi gerekir. Kalan beştedört nisbetindeki mala gelince eğer kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunmuş ise kalan malın tamamı bunu bulana aittir. Anılan madende humusun vacib olabilmesi için, bulunan madende cahiliyet devrine ait bir alametin bulunması gereklidir. Yani o malın kâfirlere ait olduğunu kanıtlayıcı belirtilerin bulunması şarttır. Şayet İslâmiyet devirlerine ait olduğuna dair bir belirti bulunursa bulunan maden rikaz değil, lukata hükmüne tabidir. Yani yitik mal sayılır. Bunda humus gerekmez. Bunun kâfirlere veya müslümanlara ait olduğu hususunda şüphe hasıl olur da kesin bir sonuç alınmazsa cahiliyet devrine ait olarak kabul edilir.

Anılan maden kısmı, belirli kimselerin mülkiyeti altında bulunan bir yerde bulunursa bunun humusu ödenir ve kalanı o yerin sahibine aittir. Evinde maden veya define bulan kimsenin bunun humusunu ödemesi vâcib değildir. Hepsi kendisine aittir.

Yukarda anlatılan madenlerin ikinci ve üçüncü kısımlarında vergi, harç ve zekat gibi bir şeyin çıkarılması vacib değildir. Ancak sıvılardan, cıva'da humus vacibtir. Yer altında bulunan silahlar, araç ve gereçler, malzemeler ve ev eşyası da define gibi humusa tabidiri.

Denizden elde edilen anber, inci ve balık gibi mallardan bir harç vâcib değildir.

2. Şafîî mezhebine göre Rikaz: Cahiliyet devrine, yâni kafirler dönemine ait, altın ve gümüş definesidir. Defineden çıkarılan altın veya gümüş ni-sab mikdarı olunca üzerinden bir yılın geçme süresi beklemeksizin ttumusun yani beştebirinin zekata müstahak olanlara ödenmesi gerekir. Defineden elde edilen altın veya gümüşün sikkeli olması şart değildir. Kişi böyle bir defineyi yer altında değil de üstünde bulursa, buna rikaz denmez. Bu lukata hükmüne tabidir.

Bulunan define kâfirlere ait olmayıp, İslâm dönemine ait olduğu anlaşılırsa bunun sahibinin kim olduğu bilindiği takdirde, sahibine teslim edilmesi gereklidir. Sahibi ölmüş ise mirasçılarına verilir. Sahibi bilinmiyor ise lukata hükmüne tabi olur. Keza bunun cahiliyet devrine rm\ İslâmiyet devrine mi ait olduğu bilinmiyor ise, gene lukata hükmüne tabidir. Bir kimse kendi mülkünde bulunan definenin kendisine ait olduğunu iddia ederse, define ona ait sayılır. Şayet böyle bir iddiada bulunmazsa kendisinden önceki mâlikin sayılır.

Maden ise, Allah tarafından bir yerde yaratılan bir şey, ordan çıkarmakla elde edilen maldır. Şer'î şerifte madenlerden yalnız altın ve gürati'ş-ten ödeme yapılır. Demir, bakır ve kurşun gibi maddeler madenlerden istihsal edilmekle beraber bunlardan bir ödeme yapılmaz. Madenlerden istihsal edilen maddelerin sıvısı katısı, ateşin etkisiyle şekilleneni ile diğerleri arasın da bir fark yoktur. Madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşte vacib olan mikdar kırktabirdir. Yani altın ve gümüşün zekatı nasıl kırktabir ise madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşün zekatı da kırktabirdir. İstihsal edilen altın ve gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şartı yoktur. İstihsal edilir edilmez hemen zekatı ödenir.

3. Maliki mezhebine göre Rikaz: Cahiliyet devrine ait altın, gümüş ve diğer malların definesidir. Bir definenin cahiliyet devrine mi İslâmi bir dev-, reye mi ait olduğunda tereddüd edilirse, cahiliyet devrine ait olarak kabul edilir. Defineden çıkan mal, altın olsun, gümüş olsun, başka mal olsun bunun humusu, yânı beştebiri genel hizmetlere harcanmak üzere devlete verilir.Ancak defineye ulaşmak büyük çalışmalarla ve masraflarla gerçekleşirse, bunun kırktabiri zekat olarak müstehaklarına dağıtılır. Her iki takdirde de elde edilecek malın nisab miktarını doldurması şart değildir. Definenin kalan kısmı, arazi sahibinin hakkıdır. Ancak arazi sahibinin buna miras yoluyla ve ihya etmek suretiyle sahip olması şarttır. Eğer arazi sahibi, bu yeri satın almak veya hibe yoluyla elde etmiş ise, define bu yerin ilk sahibinin hakkıdır. Şayet bu yer hiç kimsenin mülkiyetinde değil ise define bulan kişinin hakkıdır.

Müslümanların veya zimmî (İslâm memleketinde vatandaşlık hakkı verilmiş olan gayr-i müslimlerinjyere gömmüş olduğu definelere gelince; bu nevi define sahibleri veya mirasçıları bilindiği takdirde onların hakkıdır. Kime ait olduğu bilinmezse, bu nevi defineler lukata (yitik) mal hükmüne tabidir. Bir yıl ilân edilir. Buna rağmen sahibi çıkmazsa o mal bulanın hakkıdır. Fakat bu nevi definelerin asırlarca Önceki devirlere ait olduğu bazı karine ve alametlerle anlaşılırsa, lukata hükmüne tabi değildir. Sahibleri bilinmeyen mallar. gibi devlet hazinesine konulur ve müslümanların genel hizmetlerine harcanır.

Maden ise, Allah'ın yerde ve toprakta yaratmış olduğu altın, gümüş, demir, bakır ve kurşun gibi maddelerdir. Maden, rikazdan tamamen ayrı bir şeydir. Madenden istihsal edilecek madde altın veya gümüş ise, nisab miktarına ulaşsın veya ulaşmasın yıllanmayı beklemeksizin zekat ödeme şartları tahakkuk edince zekatı ödenir. Anılan maddenin zekatı kırktabir olup zekatın müstehaklarına dağıtılır.

4. Hanbeli mezhebine göre Rikaz: Câhiliyet devrine ait definedir. Kâfirlere ait olduğu bilinen defineler rikaz sayıldığı gibi yer yüzünde bulunan ve onlara ait olduğu bir takım alâmetlerle anlaşılan mallar da define hükmündedir. Fakat İslâm alâmeti bulunan veya hem küfür hem de İslâm alâmeti bulunan defineler rikaz hükmüne tabi olmayıp lukata hükmüne dahildir. Rikazı bulan şahıs, bunun humusunu, yani beştebirini umumi hizmetlere harcanmak üzere devlet hazinesine teslim etmek zorundadır. Kişi defineyi kendi mülkünde veya sahipsiz bir arazide bulursa, humustan artan kısım kendisinin hakkıdır. Şayet başkasının arazisinde ve akarında bulursa, arazi sahibi definenin kendisine ait olduğunu iddia etmezse, yine bulana aittir. Şayet arazi sahibi definenin kendisine ait olduğunuddia etmekle beraber şahidi yok ve kendisi bulunan definenin evsafını tarif edemezse yemin etmek suretiyle alır. Bir kimsenin izni olmaksızın mülküne girip araştırma yapan ve neticede define bulan kişi br hak talebinde bulunamaz. Bulunan define mülk sahibine aittir. Yukarda anlatıldığı şekilde şayet kişi arazi sahibinin izni ile girip araştırma ve çalışma neticesinde define bulursa bulan kişi öncelikle define hakkına sahip olur.

Madene gelince; maden, yerde oluşan ve toprak cinsinden olmayan maddelerdir. İster altın, gümüş, bakır gibi katı halde olsun ister kibrit ve petrol gibi sıvı halde olsun fark etmez. Böyle bir maddeyi istihsal eden kişi bunun onda birini ödemekle mükelleftir. Bu ödemenin vacibliğinin iki şartı vardır: Birincisi istihsal ettiği madde altın veya gümüş ise yabancı maddelerden tasfiye edildikten sonra net miktarının nisab tutarında olması gereklidir. Bu iki maddeden başka mal cinsinden ise değerinin nisab tutarında olması gereklidir. İkinci şart müstahsilin zekat mükelleflerinden olmasıdır. Şu halde müstahsil zimmi yani

gayri müslîm veya borçlu bir müslüman ise, ona vacib değildir. İstihsal edilen maden, mülk sahibinindir. Başkası istihsal etse bile hüküm budur. Maden ocağı sahipsiz bir arazide ise elde edilen maden, müstahsilin malıdır. Bu takdirde bunun kırktabirini zekat olarak ödemesi gerekir. İstihsal ettiği mal altın veya gümüş olsun, başka maddeler olsun fark etmez.[498]
Kolayca elde edilen menfaatlerden çok vergi almak, zorlukla elde edilen menfaatlerden de az vergi almak .ısas olduğundan kolayca elde edilen rikazdan beştebir gibi ağır bir vergi alınır.
Hz. Peygamber metinde geçen "Bun! m. elini deliğe uzatarak mı aldın?" soruşunu, bu altınların rikaz hükmüne mi yoksa lukata denilen buluntu mallar hükmüne mi girdiğini tesbit etmek için simuştur. Eğer Hz. Mikdad bu soruya "elimi sokarak aldım deseydi." O zaman bu altınların yer altından çıkarıldığına ve dolayısıyla rikaz hükmünde olduklarına hükmedecekti. Fakat Hz. Mikdad "Hayır" cevabını verince on'arın yeryüzünde bulunan lukata mallar hükmüne girdiğine hükmetmiştir. Hattâbî (r.a) metinde geçen "Allah bunu sana mübarek eylesin!" sözünü actklarken şöyle diyor. "Hz. Peygamber bu sözüyle Hz. Mikdad'ın bulduğu altınların lukata hükmüne girdiğine ve bunu usulüne göre ilan ettikten sonra sahibinin çıkmaması halinde bu altınların bulanın malı olabileceğine işaret etmek istemiştir"
Hanefi âlimlerinden Bezlü'l-Mechûd yazarı "Hz. eş-Şeyh Halil Ahmed es-Seharenfûrî ise, bu mevzuda özetle şunları söylüyor: Aslında Hz. Peygamber Hz. Mikdad'a -Allah bunu sana mübarek eylesin derken- "banlar şu andan itibaren senindir" demek istemiştir. Bu sözle Hz Mikdad'a:' Sen bunları usulüne göre ilan et, eğer sahibi çıkmazsa, o zaman bunlar senin olsun. Sen hırstan uzak bir kimsesin Allah bu halini sana mübarek kılsın. S :n fakir bir adamsın bunun zekatım al. İlan ettiğin halde sahibi çıkmazsa zekattan geriye kalan kısmını da al" demek istemiştir.
Gerçekten Hz. Mikdad çok fakirdi. Bu altınların fare deliğine nereden geldiği bilinmediği için onları heryerde ilan etmek gerekiyordu. Bu da imkansız denecek kadar zor olduğundan Hz. Peygamber, altınların sahiplerinin çıkmaması halinde tümünü alabileceğini ona hatırlatmayı lüzumlu gördü.
Bazıları metinde geçen "sen bunları elini deliğe sokarak mı aldın'"sorusu üzerinde durarak, eğer Hz. Mikdad "evet" cevabını verseydi. Hz. Peygamber bu altınların çok eski olduğuna ve rikaz hükmüne girdiğine hükmedecekti" demişlerse de bu doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber: "Bu soruyu sormadan önce sen bunları al, usulüne göre ilan et sahibi çıkmazsa o da senin olsun!" sözüyle bu altınların lukata hükmüne girdiğini açıklamış, "Allah bunları sana mübarek etsin" sözüyle ise, onun hırstan uzak bir kimse olduğunu ifade ve kendisini tebrik etmek istemiştir.
Çünkü bir bez parçasının yeraltında uzun müddet çürümeden kalabilmesi mümkün olmadığından söz konusu altın kesesinin birdelikten çıkması bu altınların çok eski zamanlara ait olmadıklarını ve dolayısıyla lukata hükmüne girdiklerini gösterir. Durum böyle olunca Hz. Peygamberin bu altınların eskiye mi yoksa o günün yaşayan insanlarına mı ait olduğunu anlamak için Hz Mikdad'a soru yönelttiği düşünülemez. Ve "sen bu altınları elini deliğe sokarak mı aldın sorusunu" bu maksatla sorduğu da söylenemez. İfade ettiğimiz gibi bu soruyu O'na sadece hırslı bir kimse olup olmadığını tesbit etmek için yöneltmiştir. Fakat Hz. Peygamberin bu soruyu yerin altından mı, yoksa üstünden mi aldığını tesbit etmek için sormuş olması kuvvetle muhtemeldir. Binaenaleyh yerin üstünde bulunan mal lukata hükmüne yerin altındaki mal ise rikaz hükmüne girdiğinde Hz. Peygamber bu soruyu söz konusu altınların rikaz ve lukata cinslerinden hangisine girdiğini tesbit etmek için Hz. Mikdad'a yöneltmiş olabilir.[499]

39-41. İçinde Mal Bulunan Eski (Milletlere Ait) Kabirleri Deşip İçindekileri Çıkarmak

3088... Abdullah b. Amr demiştir Ben Rasûlullah (s.a)'le birlikte taif (seferin)e çıktığımızda bir kabre uğramıştık. (O zaman Hz. Peygamber):
"Bu (Kabir) Ebû Rigal'in kabridir. Kendisi şu harem (i şerif) de idi (Haremde iken harem) onu (üzerine gelecek belalardan) korurdu. (Harem'den) çıkınca (daha önce) kavmine isabet etmiş olan bela şu (gördüğümüz) yerde ona da isabet etti. Ve buraya gömüldü. Bu (kabrin ona ait oluşu) nun alameti kendisiyle birlikte buraya altından bir dalın da gömülmüş olmasıdır. Eğer siz burayı deşerseniz bu dalı onun yanında bulursunuz" buyurdu. Bunun üzerine halk kabre üşüştüler ve (o altın) dalı çıkardılar.[500]

Açıklama

Siyer kitaplarında açıklandığına göre, ağırlığı yirmi rıtldan fazla idi. Bir ntl oniki okiyye ve bir okıyye de kırk dirhem olduğuna göre, altın dalın ağırlığı bin dirhemi aşıyordu.
Rivayete göre Ebû Rigal Semud kavminden olup Sakıf kabilesinin atası idi.
Hz. Salih (a.s) o'nu Mekke taraflarına zekat tahsildarı olarak göndermişti. Ebû rigal yüz koyunlu bir adamın yanına vardı. Ona "Beni, sana, Rasûlullah gönderdi" dedi.
Âdâm "Rasûlullah'ın elçisi hoş geldi, safa geldi. İstediğini al!" dedi.
Ebû Rigal, sütlü koyunlardan aldı.
Adamcağız:
"Anasının ölümünden sonra sağ kalan şu çocuğun sütleriyle beslendiği bu koyunları bırak da onların yerine on koyun al!" dedi.Ebû Rigal;
Hayır dedi.Adam
Yirmi koyun al! dedi.
Ebû Rigal -Hayır! dedi.Adam
Elli koyun al! dedi. Ebû Rigal

Hayır! dedi. Adam
Şu bir koyundan başka, koyunların hepsini al!" dedi.
Anasız kalan çocuk, o koyunun sütüyle beslenmekte idi. .
Ebû Rigal yine
Hayır!" dedi.
Bunun üzerine, adamcağız "Eğer, sen, süt içmeyi seversen, ben de severim!" dedi. Hemen ok çantasındaki okları yere serdi. Sonra da "Ey Allah'ım sen şahid ol!" dedi. Yayına bir ok yerleştirip Ebû Rigal'i öldürdü. Salih Peygamberin yanına giderek Ebû Rigal'in yaptıklarını haber verdi.
Salih Peygamber de ellerini kaldırıp "Ey Allah'ım! Ebû Rigal'e lanet et!" diyerek dua etti.[501]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-İ şerifte Ebû Rigal'in, Hz. Salih aleyhis-selamın bedduasını aldığı zaman Harem-i şerifte bulunduğu ve bu sayede bir belaya uğramaktan kurtulduğu, fakat harem-i şeriften çıkınca Taif'te, daha önce kavminin uğradığı musibete uğrayarak layık olduğu felâkete uğradığı ve oraya elinde taşıdığı altın sopayla birlikte gömüldüğü ifade edilmektedir.
Hadis-i şerif, cahiliyye devirlerinden kalan ve içinde kıymetli mallar bulunan kabirleri açıp içindeki mallan çıkarmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.
Bir önceki babda bulunan hadislerin şerhindeki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere bu tür kabirlerden çıkartılan mallar rikaz sayılır ve rikaz hükümlerine tabi olur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis cahiliyye döneminden kalan kabirleri deşmeyi konu aldığından, musannif Ebû Davud bu hadisle cenaze konusu hakkında yakın bir ilgi gördüğünden bu hadisi Cenazeler Bölümü'nden önce koymuştur.[502]

---

[1] A. Debbağoğlu Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali 195, 196.
[2] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 1-526.
[3] Zeki Pakahn Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 526.
[4] Servet Armağan, İslam Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları 380.
[5] Servet Armağan, a.g.e., 516.
[6] Bakara (2), 30; Hud (11), 62.
[7] Nûr (24), 55.
[8] Sâd (38), 20; Bakara (2), 124; Mâide (5), 20.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/175-177.
[10] Ahmed b. Hanbel 111-129
[11] Bk. Bi'at.
[12] M. Ahmet b. Hanbel V. 220,221
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/177-178.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/178.
[15] Nisa (4), 59.
[16] Buharî, ahkâm, 4.
[17] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 219, 222.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/178-179.
[19] Buharı, cuma 11, istikraz 20, vesaya9, ıtk 17, 19, nikah 81, 90, ahkâm 1; Müslim, ima-re 20; Tirmizî, cihad 27; Ahmed b. Hanbel 1-5, 54-55, 108, III-122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/179-180.
[20] A. Dâvudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VI11-693.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/180.
[21] Buharî, ahkam 5-6; İman 1, keffaret 10; Müslim, İmare 13, eymân 19; Tirmizî, nüzûr 5; Nesaî kada 5; Darimî, nüzûr 9; Ahmed b. Hanbel V-62-63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/181.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/181-182.
[23] Buharı, icâre 1, mürteddin 2, ahkâm 7; Müslim, imare 15; Ebû Dâvud, Akdiye 3, hu-dud 1; Ahmed b. Hanbel IV-393, 409, 411.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/182.
[24] Müslim, İmare 15.
[25] Müslim, İmare 14.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/182-183.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/183.
[28] el-Ceziri A. el-Fıkh alel mezahibi'l erbaa V-416-417.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/184.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/184-185.
[31] Kıyamet (75), 11.
[32] Servet Armağan, İslam Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları, 487-488.
[33] İbrahim Sarmış, İslam Mezhebleri ve Müesseseleri, 224.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/185.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/186.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/186-187.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/187-189.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/189.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/190.
[40] Enbiya (21), 104.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/190.
[42] Tirmizî, zekat 18; Îbn Mâce, zekat 14; Ahmed b. Hanbel III-465, IV-I43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/191.
[43] Buharî, cihad 55.
[44] el-Mubarekfûri Tuhfetü'l-Ahvezi III-307-308.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/191-192.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/192.
[47] Asım efendi, Kamus tercümesi, "Meks".

[48] Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı tslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu IV-96-97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/192-193.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/193.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/193-194.
[51] Müslim, Imâre 12; Buharî, ahkam 51; Tirmizî, Fiten 48; Ahmed b. Hanbel 1-13, 43, 46, 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/194.
[52] Ahmet b. Hanbel 111-129
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/194-196.
[54] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, VIII, 681.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/196.
[55] Buharî, ahkam 43; Müslim, İmâre 90; Nesâî, bey'at 24, İbn Mâce, Cihad 41; Muvatta; bey'at 1; Ahmed b. Hanbel, 11-62, 81, 101, 139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/196.
[56] Davudoğlu A. Şahih-i Müslim Terceme ve Şerhi IX, 48.
[57] Feth (40), 18, 19.
[58] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihâli 82-83.
[59] Udeh Abdülkadir, İslâm ve siyasi durumumuz, 213, 214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/197-198.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/198.
[61] Buhârî, talak 20, şurût 1, tefsir 60/2, ahkam 49; Müslim imâre 88, 89; İbn Mâce, Cihad 43; Ahmed b. Hanbel, VI-114, 270, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/198-199.
[62] Mümtehine (60),12.
[63] Müslim, imare 80.
[64] Eryarsoy Beşir, İslamda devlet yapısı 175.
[65] Buhârî 8, 125, Hayatü's-Sahabe 1-218, 223.
[66] 2942 numaralı hadis.
[67] Topaloğlu Bekir, İslam'da kadın 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/199-200.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200.
[69] Buhârî, ahkam 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200.
[70] Heysemi, Mecmeuzzevâid VI-140.
[71] a.g.e. 9, 285.
[72] İsa Abdulkadir Hakaik Anıl-Tasavvuf 89, Bedrüddin Aynî Umdet'ül-karî XXIV-272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200-201.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201.
[75] Buhârî, ahkam 17; Müslim, zekat 112; Ebû Dâvud, zekât 28; Nesâî, zekât 94, Ahmed b. Hanbel I. 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201-202.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/202.
[77] Ahmed b. Hanbel IV-229.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/202-203.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/203.
[79] Buhârî, hibe 17, zekat 43, cihad 189, eyman 3, ahkâm 24, 41, hayl 15; Müslim, imare 24, 26, 28; Darimî, zekat 31; siyer 151; Ahmed b. Hanbel 11-426 V-227, 283, 423.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/204-205.
[80] Arzu Cemal, İslam Hukukundu feri ve devlet 29.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/205-206.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/206.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/206-207.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/207.
[85] Tirmizî, ahkam 6, Ahmed b. Hanbel, IV-231, VI-70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/208.
[86] Molla Mehmedoğlu O. Zeki, Sünen-i Tirmizî tercümesi, II-443.
[87] el-Mübarekfurî, Tuhfet-ü'l-Ahvezî, IV-562.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209-210.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/210.
[91] Tevbe (9), 100.
[92] Haşr (59), 8.
[93] Haşr (59), 9.
[94] Haşr (59), 10.
[95] Yazır Muhammet Hamdi, Hak dini Kur'ân dili tefsîri IV-2606-2607.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/210-211.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/211.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/212.
[99] Davudoğlu A. tbn Abidin terceme ve şerhi VI11-398-399.
[100] Yazır Muhammed Hamdi Hak dini Kur'ân dili tefsiri VI1-4821.
[101] Meylâni Ahmed, Bidayet-ü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid tercemesi I, 604.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/212-214.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/214.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/214-215.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/215.
[106] ez-Zuheylî Vehbe el-Fıkahu'l-lslami 11-490.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/215-216.
[108] Buhârî, nafakat 15; Müslim, feraiz 15-17, Tirmizî, feraiz 1, İbn Mâce, feraiz 9, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/216.
[109] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, VIII-139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/216-217.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217.
[111] Buhari, feraiz 4, 25, kefale 5, istikraz11, tefsir (3) 1; Müslim, Cuma 3, feraiz 14-17; Tirmizi, feraiz 1, cenaiz 69; Nesai, cenaiz67; İbn Mace, Mukaddime 7, Sadakat 13, feraiz, 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217.
[112] Buhari, feraiz 4, 15, Zekat 17, kefalc 5; Müslim feraiz 14; Ebû Davûd, vesaya 17; Nesâi, Cenaiz 67; İbn Mace, Sadakat 13, Ahmed b. Hanbel, II, 70.
[113] Mansûr Ali Nasıf, el-Tac licamiul-usûl, 11-226
[114] Miras Kamil, Tecrid-i sarih tercemesi, VII-390.
[115] Ahzâb, (33), 6.

[116] Ahzab, (33), 6.
[117] Miras Kamil, Tecrid-i sarih tercemesi, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217-218.
[118] Buhârî, şehadet 18, Meğazi 29, Müslim, İmâre 91; İbn Mâce, hudud 4, Ebû Dâvud, hudud 18; Ahmed b. Hanbel 11-17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/218-219.
[119] Hatipoğlu, Haydar, Sünen-i İbn Mâce, VII, 138-139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/219-220.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/220-221.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/221-222.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/222-223.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/223.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/223-224.
[125] Sarmış İbrahim, tslâm mezhepleri ve müesseseleri, 238, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/224-225.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/225.
[127] Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'ân-ı Kerîm'in Ahkam Tefsiri, 11-28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/226-227.
[128] Tirmizî, Menakıb 17; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, 11-53, 95,401, V-145, 165, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/227.
[129] Ahmet Naim Efendi, Tecrid-i Sarih tercemesi, 11-289-291.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/228.
[131] Haşr (59) 6.
[132] Buhârî, humus I, fedail-i ashabunnebiyy 12, megazi 14, 38, nafakat 3, feraiz 3, i'ti-sam 5; Müslim, cihad 49, 52, 54, 56; Tirmizî, siyer 44; Nesâi, fey' 9, 16; Muvatta', kelâm 27; Ahmed b. Hanbel, 1-4, 6, 9, 10, 25, 47, 49, 60, 162, 164, 179, 191, 208, 11-463, VI-145, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/228-232.
[133] Tac IV, 380.
[134] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i müslim VIII, 505.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/232-234.
[135] a.g.e. 507, 508.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/234-235.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235.
[138] Buhârî cihad 80, Müslim cihad 48, Nesâî fey' 8, Ahmed b. Hanbel 1-25, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235-236.
[139] Haşr (59) 7.
[140] Haşr (59) 6.
[141] Elmalıh Yazır M.H., Hak dini Kuran dili tefsiri VI1-4825.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/236-238.
[142] Haşr, 59/6.
[143] Haşr, 59/7.
[144] Haşr, 59/8
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/238-239.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/239-240.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/241.
[148] Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku, 81.
[149] Elmalılı Yazır Muhammed Hamdi Hak dini Kur'ân dili tefsiri VII-4823-4824.
[150] Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku 81-82.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/241-244.
[152] Buhârî, farz'ul-humus 1; Müslim, cihad 52; Nesâî, kasemü'1-fey 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/244.
[153] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VIII-513.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/245.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/245-246.
[155] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VIH-516-517.
[156] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 82-83.
[157] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/246-247.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/247-248.
[159] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 84-85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/248.
[160] Haşr (59), 6.
[161] Haşr (59) 6.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/248-249.
[163] Koksal Asım, İslâm Tarihi VII, 247; VIII-281.
[164] Koksal Asım, İslâm Tarihi VII, 247; VIII-281.
[165] Koksal Asım, İslâm Tarihi VIII-249.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/249-250.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/250-251.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/251-252.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252.
[171] Buhârî, vesaya 32, humus 3, feraiz 3; Muvatta, kelain 28 Ahmed b. Hanbel II-249, 376, 463, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252-253.
[172] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VII, 516.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/253.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/253-254.
[175] Buhârî, cihad 89, megazi 86, Tirmizî, büyü' 7, Nesâî, büyü, 58, 83, Ibn Mâce, ruhun 1; Darimî, büyü' 44, Ahmed b. Hanbel 1-236, 300, 301, 361 III-1O2-133, 208, 238, VI-453, 457.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/254-255.
[177] Buhârî, humus 1, fedaihı ashabinnebiyy 12, megazi 14, 37, nafakat 3, feraiz 3, l'tisam 5- Müslim, ciiiad 49, 52, 54,56; Tirmizî, siyer 44; Nesâî, fey 9,16; Muvatta, kelam 27; Ahmed b. Hanbel 1-4, 6, 9,10, 25,47,49,60,162,164, 179,191, 208 11-463 VI-145, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/255.
[178] Neml (27) 16.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/255.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256.

[182] Buhârî, farz'ül-humus 17.; Nesâî, fey 1; İbn Mâce, cihad 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256-257.
[183] Yazır M. Hamdi, Hak dini Kur'an dili VII-4827-4828.
[184] Davudoğlu Ahmed, Ibn Abidin VIII-417.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/257-258.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/258-259.
[187] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin VIII-416.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/259-260.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/260.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/260-261.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261.
[192] Enfâl (8) 41.
[193] Karlığa Bekir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim tercemesi, VII-3311.
[194] Ateş Süleyman, Kur'ân-ı Kerim ve yüce meali, I- 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261.
[195] Nesâî, fey 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261-262.
[196] Keskioğlu Osman, İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi 1, 40-41.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/262-263.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/263-264.
[199] Elmalılı Yazır, Muhammed Hamdi, Hak dini Kur'ân dili VII-4832.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/264-265.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/265-266.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/266.
[203] Müslim, zekât 167, 168; Nesâî, zekât 95, fey 15; Muvatta, Sadaka 13, 15; Ahmed b. . Hanbel 11-402, IV-166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/266-269.
[204] Tevbe (9) .103.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/269-270.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/270.
[207] Buhârî, humus 1, talak 11, megazİ 12; Müslim, eşribe 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/270-273.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/273.
[209] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, IX, 250, 251.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/273-274.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/274-275.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/275-276.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/276.
[214] Buhârî, da'vât 11; Müslim, zikr 80; Ahmed b. Hanbel VI- 383, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/276-277.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/277-278.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278-280.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280.
[221] Davudoğlu A. İbn Abidin terceme ve şerhi VIII-415.
[222] bkz. 2994. hadis.
[223] Meylani Ahmed, Bidayel-ül Müctehid ve Nihayet-ül Müktesid, 1-588.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280-281.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/281.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/281-282.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/282.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/282-283.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/283.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/283.
[231] Buhârî, cihâd 74, Bey 108; Müslim, nikâh. 87; Ibn Mâce, nikâh 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284.
[232] Müslim, nikâh 87, 88.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284.
[233] Buhârî, cihâd 74, nikâh 12, Salat 12; Müslim 84; Nesâî, Nikâh 79, Ahmed b. Hanbel III-102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284-285.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/285-286.
[235] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-207.
[236] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-207.
[237] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-208.
[238] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, VII- 286, 287.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/286-289.
[239] Ali İmrân (3) 186.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/289-290.
[241] Bakara (2), 14.
[242] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi III, 7.
[243] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi III-7.
[244] Köksal M. Asım, İslâm Tarihi V-9, 10.
[245] Buhârî, megazi 15.
[246] Buhârî, megazi 15.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/290-293.
[248] Ali İmrân (3) 12.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/293-294.
[250] Ateş Süleyman, Kur'fin-ı Kerimin Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, 1, 354-355.
[251] Enfâl (8) 58.
[252] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi II, 196-197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/294-295.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/295-296.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/296.
[255] Buhârî, Cihâd 179, Cizye 6, İkrah 2, i'tisâm 18, Müslim, Cihâd 61, Ahmed b. Hanbel 11-451.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/296-297.
[256] Davudoğlu Ahmed, Sahihi Müslim, Terceme ve Şerhi VIII, 527-528.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/297-298.
[258] Haşr (59) 6.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/299-302.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/302.
[261] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik büyük İslâm ilmihali, 78-79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/302-303.
[262] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 80.
[263] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi IV, 85.
[264] Haşr(59)6.
[265] Tevbe (9) 29.
[266] Tevbe (9) 36.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/303-305.
[268] Buhârî Megazi 14; Müslim, Cihâd 62; Ebû Dâvud, Cihâd 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/305-306.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/306.
[270] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VI1I-529.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/306.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/307-308.
[272] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-190.
[273] İmam Muhammed, Siyer'ül-Kebîr, 1-279.
[274] İmam Muhammed, Siyer'ül-Kebîr. 1-279.
[275] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-192-196.
[276] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII, 216-217.
[277] Davudoğlu Ahmed Sahifa-i Müslim Tercüme ve Şerhi VII, 654.
[278] Müslim; büyü 59-76.
[279] Davudoğlu Ahmed, Sah İh-i Müslim Terceme ve Şerhi VII, 692.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/308-313.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/313-314.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/314.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/314-315.
[284] İbn el-Esîr, en-Nihaye II, 22-23.
[285] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Ten eme ve Şerhi VII, 692-693.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/315-316.
[287] Müslim, Cihâd 120.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/316-317.
[288] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VI1I-624.
[289] 3010 numaralı hadis.
[290] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VIII, 525-526.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/317.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/317-318.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/318.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/318-319.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/319.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/319.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/320.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/320-321.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/321-322.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/322.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/322-323.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/323.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/323-324.
[303] Buhâri, hars 14, humus 9, Megazi 38; Ahmed b. Hanbel 1-32,40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/324.
[304] Koksal M. Asim İslâm Tarihi VII-I23, 124.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/324-325.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/325-326.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/326-327.
[308]Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/327.
[309] Müslim, cihad, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/328-329.
[310] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-155.
[311] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-185.
[312] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-186.
[313] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-221-222.
[314] Koksal M. Asım. İslâm Tarihi.VIII- 224-225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/329-332.
[315] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, VIII, 224-225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/332.
[316] Davudoğlu A. Sahihi Müslim tercüme ve Şerhi VIII, 577.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/332-333.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/333-334.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/334.
[320] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 145.
[321] Koksal M. Asım İ. Tarihi VIII- 455.
[322] Debbaoğlu Ahmed Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 145.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/334-335.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/336-337.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/337-338.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/338-339.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/339-340.
[328] Buhari, cihâd 176, cizye 6, megazi 183; Müslim, vasiyyet 6, Ahmed b. Hanbel 1-222 IV-371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/340.
[329] Muvatta, Kasr-üssalâ 85.

[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/340-341.
[331] Tevbe, (9) = 29.
[332] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VIII-197-198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/341-342.
[333] Müslim, cihâd 63. Tirmizi, siyer 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/342.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343.
[335] Tirmizi, zekat II, Ahmed b. Hanbel 1-223, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343-344.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/344.
[338] Davudoğlu A.İbn Abidin tercümesi VIII-456.
[339] el-Kâsânî, Bedayiussânayi' VII-114.
[340] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi Vl1I-197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/344-345.
[341] Müslim; fiten 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/345-346.
[342] Davudoğlu A.Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi XI, 323.
[343] Müslim, İmam 147.
[344] Davudoğlu A.İbn Abidin Tercümesi ve Şerhi VIII-457.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/346-347.
[346] Müslim, cihâd 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/347-348.
[347] DavudoğluAhmedSahih-i Müslim, Tercüme ve şerhi VIII 500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/348.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/348-349.
[349] Tevbe (9).29.
[350] Debbağoğlu A.Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 107-108
[351] Bilmen Ö.N. Hukuku-tslâmiyye ve Islılahad Fıkhiyye Kamus IV-99.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/349-350.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/350-351.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/351-352.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352.
[356] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi IX-217-221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352.
[357] Mevsılî, el-îhtiyâr IV-137.
[358] Bilmen Ömer Nasuhî, Hukuki İslâmiyye ve ıstılahatı fıkhiyye kamusu, IV, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352-353.
[359] Ebû Dâvud, zekât 65; Tirmizi, zekât 5; Nesâi, zekat 8; Ahmed b. Hanbel V-230, 233, 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/353.
[360] Bilmen ö. Nasuhi Hukuku tslâmiyye ve Istılahali Fıkhıyye Kamusu IV, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/353-354.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354-355.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/355.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/355-356.
[366] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, X-193.
[367] Koksal M. Asım, İslam Tarihi X-192-212.
[368] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, X, 212-214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/356-358.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/358-359.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/359.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/359-360.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/360-361.
[373] Tirmizi, siyer 30; Muvatta, zekat 41; Ahmed b. Hanbel 1-191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/361-362.
[374] Davudoğlu A. Selamel Yolları IV-145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/362-363.
[375] Müslim, birr. 117-119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/364.
[376] Müslim, birr, 118.
[377] Müslim, birr 119.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/364-365.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365-366.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/366.
[383] Bilmen Ö. N. Hukuku İslâmiyye ve Istılahalı Fıkhiyye. IV, 92.
[384] Bilmen Ö. NasuhÎ, Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, IV, 92.
[385] a.g.e IV-93.
[386] Hattâbî, Mealimü's-sünen.
[387] Bilmen ö. Nasuhi Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu IV-96.
[388] Geniş bilgi için bk. Bezlu'l-Mechud.
[389] Muhammed Şemsü'l-Hakel, Azimabadi, Avnü'l-Ma'bûd VIII, 301.
[390] M. Hamidullah, islâm'da Devlet idaresi 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/366-368.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/368-369.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/369-370.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/370.
[394] Armağan Dr. Servet, İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları
[395] Tevbe (9),29.
[396] Armağan Dr. Servet, İslâm Anayasa ve İdare Hukuku Esastan 175-176.
[397] Muhammed Hamidullah, İslam'da devlet idaresi 266.
[398] Hasr (59) 7.

[399] Nisa (4) 79.
[400] Al-i İmran (3), 31.
[401] Karaman Hayreddin, Hadis usûlü, 5.
[402] Nisa (4) 79.
[403] Karaman .Hayreddin, Hadis Usûlü 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/370-373.
[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/373-374.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/374.
[406] Hattâbî, Mealimü's-Sünen III 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/374-375.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/375-379.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/379.
[409] Tirmizi, siyer 23, Ahmed b. Hanbel IV-162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/379.
[410] Molla Mehmedoğlu, Sünen-i Tirmizi tercemesi 111-152.
[411] Muvatla; husn-ül-hulk 16.
[412] el-Mübarek-furî, Tuhfetûl-Ahvezî V-198.
[413] el-Mübarekfurî,, Tuhfetu'l-Ahvezî V-199, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/380-381.
[414] Tirmizi, ahkâm 39, Ahmed b. Hanbel VI-399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381.
[416] Doç. Dr. Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku, 195.
[417] Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuki İslâmiyye ve Istılahati Fıkhiyye Kamusu, IV-75.
[418] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 194.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381-383.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/383.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/383-384.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/384.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/384-385.
[424] Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuku İslâmiye ve Istılahati Fıkhiyye Kamusu, IV-76.
[425] el-Kasânî, Bedayiu's- Sanayi 11-67; Tuğ Salih, İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı 60.
[426] Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuki İslömiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, IV-102, 103.
[427] a.g.e IV-104.
[428] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları 82.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/385-387.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/387-388.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/388.
[432] Tirmizi, ahkâm 39, İbn Mace, rehine 17.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/389-390.
[434] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları, 79, 80.
[435] İbn Mâce, rehine 16.
[436] Serahsi el-Maksut 11-212.
[437] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları, 72, 73.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/390-391.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/391.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/392.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/392-393.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/393.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/393-395.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/395-396.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/396-397.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/397.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/397-398.
[448] Tirmizi, İstizam ve adab 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/398-399.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/400.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/400-401.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/401.
[452] ez-Züheyli .Vehbe, el-Fıkhu'1-İslâmî 11,351.
[453] ez-Züheyli Vehbe,eI-Fıkhu'l-İslâmi II, 529-531.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/401-402.
[455] Tirmizi, ahkam 38; Buharı, hars 15; Muvatta, Ukdiye 26, Ahmet b. Hanbel 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/403.
[456] ez-Züheylî Vehbe, el-Fikh-û-lslâmi II, 531.
[457] 22 Züheyli Vehbe el-Fıkhul-lslami 11-530.
[458] Ebû Dâvud, menasik 89, TirmİzÎ, hac 52, İbn Mace, jnenasik 52, Darımı, menasik 87; Ahmed VI-187, 207.
[459] ez-Züheyli Vehbe, el-Fıkhül-lslâml 11,530.
[460] Ali Haydar Efendi, 111,553-554.
[461] Tirmizi, ahkam 38.
[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/403-405.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/405-406.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406.
[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406-407.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/407.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/408.
[469] Mecelle Mad. 1275-1276, Ali Haydar Efendi III, 553-554.
[470] ez-Züheyli Vehbe, el-Fıkhül-İslâmi 11-530.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/408.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409.
[473] Buharî, zekât 2, 54, cihâd 49, 136, hibe 28, cizye 2; Müslim, fadail 10, 11, Ahmed b. Hanbel V-424-425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409-410.
[474] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, IX, 224-226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/410-412.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/412.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/412-413.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/413-414.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/414.
[479] Bitmen Ö. Nasuhi, Hukuku İslâmiyye ve Islilahatı Fıkhiyye Kamusu, IV, 74.
[480] Bilmen ö. Nasuhi, Hukuku tslâmiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, IV, 75.
[481] Sarmış ibrahim, İslam mezhebleri ve müesseseleri 274.
[482] İbn Hümâm, Fethu'l-Kadir IV, 366.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/414-416.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/416-417.
[485] Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri I, 161.
[486] Karaman Hayreddin, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri I, 162, 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/417-419.
[487] Buhârî, cihad 146, müsakât 11; Ahmed b. Hanbel IV.38, 71-73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/419.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/419.
[489] Yeniçeri Celal, İslâm iktisadının esasları 42.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/420-421.
[491] Buhârî, musakât 3, zekât 66; Müslim, hudûd 45-46; Ebû Dâvud, diyât 28; Tirmizi, ahkam 38; îbn Mace, lukata 4, Muvatta, zekat 9, akul 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/421.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/422.
[493] İbn Mace, el-Lukata 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/422.
[494] Yeniçeri Celâl, İslâm iktisadının esasları, 84, 85
[495] Buhârî, zekât 66, diyat 28-29, müsakât 3, hudûd 45-46; Tirmizî, zekât 16, ahkâm 37; Nesâî, zekât 28; İbn Mace, diyet 27; Muvatta, ukud 12; Darimî, diyet 19, zekât 3; Ah-med b. Hanbel.11,228.
[496] Bezlü'l-Mechûd XIV-41.
[497] Yeniçeri Celal, tslâm İktisadının Esasları 84-85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/423-424.
[498] Hatipoglu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerh-i, VII,85, 89.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/424-428.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/428-429.
[501] Koksal M.Asım, İslam Tarihi, XIII, 452-453.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/429-430.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29. HARFLER VE KIRAATLAR BÖLÜMÜ
1. Abdullah B. Muhammed En-Nüfeyli'nin Rivayeti
2. Musa B. İsmail'in Rivayeti
3. Kuteybe B. Said'in Rivayeti
4. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti
5. Kuteybe B. Said'in Rivayeti
6. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti
7. Said B. Mansurun Rivayeti
8. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti
9. Nasr B. Ali'nin Rivayeti
10. En Nüfeyli'nin Rivayeti
11. Muhammed B. Yahya El-Kutaî'nin Rivayeti
12. Muhammed B. Kesir'in Rivayeti
13. Muhammed B. Abdullah'ın Rivayeti
14. Musa B. İsmail'in Rivayeti
15. Ebû Kâmilin Rivayeti
16. İbrahim B. Musa'nın Rivayeti
17. Muhammed B. Abdurrahman'ın Rivayeti
18. Muhammed B. Mes'ud El-Missisi'nin Rivayeti
19. Yahya B. Fazlın Rivayeti
20. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti
21. Ahmed B. Abde'nin Rivayeti
22. Muhammed B. Râft En-Neysabûrî'nin Rivayeti
23. Müslim B. İbrahim'in Rivayeti
24. Ahmet B. Hanbel'in Rivayeti
25. Nasr B. Ali'nin Rivayeti
26. Hafz B. Ömer'in Rivayeti
27. Ahmet B. Salih'in Rivayeti
28. Hafz B. Ömer'in Rivayeti
29. Muhammed B. Ubeyd'in Rivayeti
30. Osman B. Ebi Şeybenin Rivayeti
31. Zeyd B. Ahzem'in Rivayeti
32. Ahmed B. Hanbelin Rivayeti
33. Said B. Yahya El-Umevî'nin Rivayeti
34. Osman B. Ebi Seybe'nin Rivayeti
35. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti
36. Ebû Ma'mer Abdullah , Amr'ın Rivayeti
37. Hennad'ın Rivayeti
38. Ahmed B. Salih'in Rivayeti
39. Ca'fer B. Müsâfir'in Rivayeti
40. Musa B. İsmail'in Rivayeti

29. HARFLER VE KIRAATLAR BÖLÜMÜ

1. Abdullah B. Muhammed En-Nüfeyli'nin Rivayeti[1]

3969... Cabir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;Peygamber (s.a.v), "Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin'[2] (şeklinde, emir siyasıyla) okumuştur.[3]

Açıklama

Hadis-i şerif, ayet-i kerimede ki kelimesini sigasıyla "ittehüzü" şeklinde okunması gerektiğini söyleyen kıraat alimlerinin çoğunluğunun delilidir. Meşhur olan kıraat da budur. Bu görüşte olâri kıraat imamlarına göre, bu kelime"[4] ayet-i kerimesinde bulunan "özkürü" kelimesine matuf olduğu için emir kabblannda "ittehızü" şeklinde okunması gerekir.
Nafî ve Amr'a göre ise bu kelime, noktalı ha'nın üstünü ile "ittehazû" şeklinde okunması gerekir. Nitekim Tirmizi'nin rivayeti de bu görüşü doğrulamaktadır. Bu durum söz konusu kelimeyi her iki şekilde okumanın da caiz olduğunu gösterir.[5]

2. Musa B. İsmail'in Rivayeti

3970... Aişe (r.anha) dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam geceleyin kalkıp (Kur'an) okumuş, Kur'an okurken de sesini yükseltmiş. Sabah olunca Resulullah (s.a.v) (onun hakkında):
"Allah falancadan razı olsun. O bu gece benim (unutarak) atlamış olduğum bazı ayetleri bana hatırlatmış oldu."[6] demiş.[7]

Açıklama

Musannif Ebu Davud bu hadisi zekretmekten makşadı, içerisinde bulunan ve değişik şekillerde okunabilen "kâin" kelimesine dikkati çekmektedir.
Al-i imran suresinin 146. ayet-i kerimesinde de geçen "nice" anlamına gelen bu kelmeyi ibn Kesir burada olduğu gibi "kain" şeklinde okuduğu halde, diğer kırat imaları "keeyyin şeklinde okumuşlardır. Bu yüzden hadis-i şerif, söz konusu kelimenin kain şeklinde okunacağını söyleyen Yahya İbn Kesiftin delilidir.
Avnii'l Ma-bûd yazarının açıklamasına göre, bu kelime Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında "keeyyin", bazılarında da "keeyyinin" şeklinde geçmektedir. Çünkü bu kelimeyi yukarıda görülen üç şekilde de okumak caizdir.
Hafız Süyûtî, Mirkatu's Süûd isimli eserinde bu kıraatlar içerisinde en meşhurunun "keeyyin" şeklindeki kıraat olduğunu söylüyor.
Hadisten çıkartılan bazı Hükümler
1- Kâinün kelimesini "keeyyin ve keeyyinin" şekillerinde de okumak caizdir.
2- Hz. Peygamberin ümetine tebliğ ile mükellef olduğu hükümleri, tebliğ ettikten sonra unutması caizdir. Fakat tebliği ile mükellef olmadığı hususları her zaman unutabilir. Cumhuru ulemânın görüşü budur. Kadı Iyazla İmâm-ı Nevevî ve Hafız ilan-i Hacer böyle demişlerdir.[8]

3. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

3971... İbn Abbas (r.a)'m azatlı kölesi Mıksem; İbn Abbas'ın şöyle dediğini söylemiştir:
Şu, "Bir Peygamber'in ganimet malını gizlemesi (emanete hiyanet etmesi) asla olamaz'[9] (mealindeki) ayet-i kerime Bedir (savaşı) günü,
(ganimetler arasında kaybolan kırmızı kadife (den bir kese) hakkında inmiştir. (Bu kese) Bedir (savaşı) günü kayboldu. (Münafıklardan bazı kimseler, (Bunu) belki de Resulullah almıştır, diye dedikodu etmeye başladılar. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah "Bir peygamber için ihanet etmek asla olamaz" ayetini -sonuna kadar- indirdi. Ebû Davûd dedi ki; kelimesinin ya'sı üstünlüdür) [10]

Açıklama

Bilindiği gibi, Peygamberlerde bulunması vacip olan sıfat1ardan biri de emanet (güvenilir olmak) sıfatıdır. Bu sıfatın zıddı olan ihanet sıfatının peygamberlerde bulunması imkansızdır. Çünkü kendisinde bu sıfat bulunan kimsenin peygamber olması mümkün değildir. İşte Yüce Allah bu ayet-i kerimesiyle bir taraftan Bedir ganimetlerinin arasından kaybolan kadife bir keseden dolayı Hz. Peygamberini de temize çıkarırken, diğer taraftan peygamberlerde ihanet sıfatının hiçbir surette bulunmayacağını ifade buyurmuştur.
Musannif Ebu Davud'un burada bu hadisi rivayet etmekten maksadı, ayet-i kerimede geçen kelimesine dikkati çekmektedir. Çünkü bu kelimeyi farklı şekillerde okumak mümkündür. Kıraat imamlarının eksenli bunu, ya'nın fethası ve gayn'da zammesi ile "yegulle" şeklinde okumuşlardır.
Musannif Ebu Davud'un hadisin sonundaki açıklamasından da anlaşılacağı üzere, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu kelimenin "yagulle" şeklinde okunabileceğini ifade etmektedir.
İmam Hamza ile Nâfî Âmir ve Kisaî ise bu kelimeyi meçhul siğasiyla veya if'al babı siğasıyla yani "yûgalle" şeklinde okumuşlardır.
İbn Reslân'ın açıklamasına göre bu kelimeyi sadece Nâfî ile el-ihvan ve eş-Şâmî meçhul siğasıyla okumuş, bunların dışındaki kıraat imamlarının tümü "yegulle" şeklinde okumuştur. "Yeğulle" şeklinde okunduğu zaman ayetin manası tercümede arz ettiğimiz gibidir.
"Yugalle" şeklinde okuduğumuzda ise meçhul kalıbından geldiği kabul edilirse şöyledir: "Bir peygamber (ümmeti tarafından) ihanet edilmesi asla (doğru) olamaz."
îf'al babından olduğu kabul edilirse mana şöyledir: "Bir peygambere ihanet isnad edilmesi asla (doğru) olamaz." Bu okunuşların hepsi de ayet-i kerimenin ruhuna uygundur.[11]

4. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

3972... Enes b. Malik, Peygamber (s.a.v)'in;
"Ey Allah'ın, cimrilikten ve aşırı yaşlılıktan sana sığırım" diye duâ ettiğini söylemiştir.[12]

Açıklama

Bu hadisin bu bölümle ilgisi, metinde geçen kelimesidir.
Avnü'l Ma'bud yazarının açıklamasına göre, bu kalimedeki ba harfi bazı el yazması nüshalarda ve başlıklarda ötreli olarak "buhl" şeklinde hare-ketlenmiştir. Ve "Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler"[13] ayet-i kerimesinin tefsirinde müfessirler, cumhurun bu kelimeyi banın ötresi ve noktalı hanın sükûnu ile "buhl" şeklinde okuduklarını söylemişlerdir. Ensarın lugatında bu kelime "ba" ve noktalı "ha" nın fethalanyla "behal" şeklinde, okunur. Bahl ve "buhul" şekillerinde de okunur. Bunların hepsi de çeşitli ara.p kabilelerine ait telaffuz şekilleridir. Nitekim Kamus yazarı da böyle demiştir.[14]

5. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

3973... Lakıt b. Sabire'den (şöyle) dedi(ği) rivayet olunmuştur: Ben Elmüntefik oğullarının Resulullah (s.a)'a giden elçileri, yahutta müntefik oğullanma heyeti içerisinde idim. (Ravi Lakıt sözlerine devam ederek 142 numaralı) hadisi (olduğu gibi) nakletti. Sonra da (şöyle) dedi: Peygamber (s.a.v) (konuşurken) kelimesini (si'nin esresiyle) "lâ tahsibenne" diye telafuz etti, "vela tahsebenne" diye telaffuz etmedi.(*)[15]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadisti şerifi burada rivayet etmekten maksadı kelimesindeki sin hafinin üstünlü ve esreli olarak okunabileceğine dikkatleri çekmektedir. Çünkü hadis-i şerifte Fahri Kainat Efendimizin bu kelimeyi esreli olarak okuduğu ifade edilmektedir.
Bu mevzuda Avnü'l Mabud yazan şöyle diyor: "O ettiklerine sevinen ve yapmadıkları şeyle övülmeyi sevenlerin "onacaklarını sanma"[16] ayet-i kerimesindekî kelimesini Şamî, Hamza ve Âsim, "sin" in üstünüyle, geri kalan kıraat imamları da sinin esresiyle okumuşlardır, el-Gays ve Lisanu'1-Arab isimli lügat kitaplarında bu kelimelerin her iki şekilde de okunabileceği ifade ediliyor.
Bezlü'l Mechud yazarı da, cumhur ulemanın bu kelimeyi sinin fethasıyla okuduğunu söylemiştir. Bu hadisle ilgili fıkhi açıklama 142 nolu hadisin şerhinde geçmiştir.[17]

6. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

3974... İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir;
Müslümanlar kendisine ait küçük bir koyun sürüsü içerisinde bulunan bir adama rastladılar. (Adam onlara) "Es-selamu aleyküm= Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun" diyerek selam verdi. (Onlar da) onu öldürdüler bu sürüyü ele geçirdiler. Bunun üzerine, "Size selam verene dünya hayatının geçici menfatini gözeterek; Sen mü'min değilsin, demeyin...'[18] (Yani) şu küçük davar sürüsü gibi (geçici menfaatlere göz) dikerek böyle işler yapmayın) ayet-i kerimesi indi.[19]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, metinde geçen ayet-i kerimedeki kelimesini lam'dan sonra bir elif olduğunu kabul ederek "selâmun" şeklinde okuyan kıraat imamlarının delilidir. Nâfi ile ibn Ömer ve Hamza bu kelimeyi elifsiz olarak "es-selem) şeklinde, diğer kıraat imamları ise "es-selam" şeklinde okumuşlardır. Eban b. Zeyd, Asımdan rivayetle bu kelimenin "itaat etmek, boyun eğmek" anlamlarına gelen "sihri" şeklinde de okunacağını söylemişlerdir. el-Hocendî de bu kelimeyi "selm" şeklinde okumuştur, ibn Abbas da böyle okumaktadır. "Selm", teslim olarak itaat altmagirmek demek olduğundan bu okunuşa göre ayet-i kerime (la ilahe illallah demek suretiyle) size teslim olan kimseye, dünya hayatının geçici menfaatlerini gözeterek, sen mümin değilsin demeyin" anlamına gelir.
Sözü geçen kimse Âmir b. el-Ezbat el-Escaî'dir. Müslümanlar onu kendini ölümden kurtarmak için selam vermek suretiyle zahirden müslüman görünmek isteğini zannederek öldürmüşlerdir.[20]

7. Said B. Mansurun Rivayeti

3975... Zeyd b. Sabit (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber 's.a), (özürlü anlamına gelen) [21] kelimesini ranm fetfasıyla gayre şekilde) okurmuş.
(Ebu Davud dedi ki: Ancak bu hadisin ravilerinden) Saîd b. Mansûr (Muhammed b. Süleyman'ın rivayetinde geçen) "okurdu" kelimesini rivayet etmedi.[22]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu edilen ayet-i kerimenin tamamı meâlen şöyledir: "İnsanlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenle bir olmaz."
Musannif Ebû Davud'un açıklamasından anlaşıldığına göre, bu hadis-i şerif kendisine birisi Said b. Mansûr, diğeri Muhammed b. Süleyman olmak üzere iki yoldan ulaşmıştır. Bunlardan Muhammed'in rivayetinde "okurdu" anlamına gelen "kâne yekrau" cümlesi bulunduğu halde Said'in rivayetinde bu yoktur.
Hadisin kıraatla ilgili yönü, içerisinde geçen "gayr" kelimesidir. Hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in bu kelimeyi okurken son harfini fethah okuduğunu, binaenaleyh bu kelimenin "gayre" şeklinde okunabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple Mekke ve Medine kurrası bu kelimeyi böyle okumuşlardır.
Bu okuyuş, sözü geçen kelimenin kelimesinden hal olmasıyla ilgilidir. Nafî ile İbn Amir ve Kisâî de böyle okumuşlardır. Zeccac ise bu kelimenin "el-kaidûne" kelimesinden mütesna olarak "ra" nın ötresi ile "gayru" şeklinde okunabileceğini söylemiştir.
Ayrıca bu kelimeyi kelimesinin sıfatı olarak "gayri" şeklinde okumak da caizdir.[23]

Avnü"l Mabud yazarının açıklamasına göre, bu kelimenin ra'sını ötre-li olarak okumanın cevazına sebep, "el-kaidun" kelimesine sıfat veya bedel olabilmesidir. Nitekim Yahya ibn Kesir ile ebu Amr, Hamza ve Asım onu böyle okumuşlardır. Beyzavî de böyle demiştir.[24]

8. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti

3976... Enes b. Malik'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şu ayet-i kerimeyi okudu ve (içerisinde bulunan) kelimelerini "elaynü bilayni" şeklinde okudu.[25]

Açıklama

Metinde geçen gaibe zamirinin bir mercii olması gerekir. Ancak zahirde bir mercii olmadığına göre, söz konusu, zamirin merciinin Hz. Enes'in zahrinde tuttuğu bir ayet-i kerime olması icabeder. Hadisin sonunda geçen kelimesine
bakılırsa Hz. Enes'in zihninde tuttuğu ayetin şu ayet-i Kerime olması gerekir: "Onda" (Tevratta) onlara; cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas (ödeşme) yazdık."[26]
Kisâî, ayet-i kerimede geçen "Elayn" kelimesinin ve onu takip eden "Elenf", "el-üzün", "es-sinn", "el-cüruh" kelimerinin son harflerini ötreli okumuş. İbn Kesir, Ebu amr ve Abu Amir ise, sadece "el-cüruh" kelimesini ötreli olarak okumuş, İbn-i kesîr, Ebû Amr ve Ebû Âmir ise sadece el-curûh kelimesini ötreli olarak okumuş geri kalan kıraat imamları ise bu kelimelerin tümünü üstünlü okumuşlardır.[27]

9. Nasr B. Ali'nin Rivayeti

3977... Enes b. Malik"den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v), "Onda (Tevratta) onlara, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas yazdık"[28] mealindeki ayet-i kerimeyi); şeklinde okumuştur.[29]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte geçen ayet-i Kerimedeki kelimelerin kıraatıyle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerifinde geçmiştir.[30]

10. En Nüfeyli'nin Rivayeti

3978... Atiyye b. Sa'd El-Avfi'den rivayet olunmuştur; dedi ki: "o Allah'dır ki, sizin za'fdan yarattı"[31] ayetini Abdullah b. Ömer"in yanında (kelimesinin ilk harfini üstün olarak) okudum? da bana; "min du'fin" oku, dedi (ve sözüne şöyle devam etti): "Ben bu ayeti Resulullah (s.a.v)'a senin bana okuduğun şekilde okudum da benim sana itiraz ettiğim gibi bana itiraz etti."[32]

Açıklama

Müfessir Beğavi'nin açıklamasına göre; hadis-i şerifte söz konusu edilen kelimesinin "dat"ı Ötreli olarak da üstünlü olarakta okunur. Kureyşliler "dat"ın ötresiyle, Temin kabilesi de "daf'ın üstünüyle okurlar.
Nesefi'nin açıklamasına göre, Kıraaat imamları da ötreli okurlar. Asım ile Hamza bu harfi üstünlü, diğer kıraaat imamları da ötreli okurlar. Fakat mevzumuzu teşkil eden haris-i şerif bu harfi ötreli okumanın üstünlü okumaya nisbetle daha sıhhatli olduğuna delalet etmektedir.[33]

11. Muhammed B. Yahya El-Kutaî'nin Rivayeti

3979... Ebu Saîd'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v) (Rûm sûresinin 54. ayet-i kerimesinde geçen) (kelimesini dat'ın ötresiyle du'fin şeklinde okumuştur.[34]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama osr önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[35]

12. Muhammed B. Kesir'in Rivayeti

3980... Abdurrahnıan b. ebza'dan rivayet olunduğuna göre;
Übeyy b. Ka'b, "deki: Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle (evet) ancak onunla ferahlansınlar "[36] ayet-i kerimesini (şeklinde okumuştur. Ebû Davûd dedi ki: kelimesi k'(tâ) ile okunur.[37]

Açıklama

Metinde geçen "feltefrahu" kelimesinin mütevatirdan kıraaat şekli .. feıyefrahu"dur. Bu kelimeyi "felatefrahu" şeklinde okumak meşhur yahutta şaz bir kıraattir. Zeyd b. Sabit'in de bu kelimeyi "feltefrahu" şeklinde okuduğu rivayet edilmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu kelimenin bu şekilde okunabileceğine delalet ettiği gibi, 3981 numaralı hadis-i şerif de bu kıraatin caizliğini teyid eder.
Bu durumda ayet-i kerimenin meali şöyle olur: "Deki... Ey Muhammed ashabı, Allah"m lütfuyla , rahmetiyle (evet) ancak onunla ferahlanın."[38]

13. Muhammed B. Abdullah'ın Rivayeti

3981... Übeyy b. Kab'dan rivayet olunduğuna göre;
Paygamber (s.a.v)"Deki: Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle ancak onunla ferahlansınlar" (anlamındaki, Yunus suresinin 58. ayet-i kerimesini); "Bifadlillahi ve birahmetihi febizalike feltefrahu hüve hayrun mimma tecmeûn" şeklinde okumuştur.[39]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte farklı şekillerde okunabilen iki kelimeye dikkat çekilmekte ve bu kelimeleri Hz. Peygamber'in nasıl okuduğu açıklanmaktadır.
Bu kelimelerin biri "feltefrahu" kelimesidir. Biz bu kelime ile ilgili kıraat şekillerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
İkinci kelime ise "tecmeun" kelimesidir. Bu kelimeyi de "ta" ve "ya" harfleriyle okumak caizdir. Bezlü'l Mechud yazarının açıklamasına göre, bu kelimeyi ibn Amir "tâ" ile, diğer ku'aat imamları ise "ya" ile okumuşlardır.[40]

14. Musa B. İsmail'in Rivayeti

3982... Esma bin. Yezid'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Peygamber (s.a.v)'i ("Onun yaptığı uygunsuz bir iştir"[41] mealindeki ayet-i kerimeyi) (şeklinde) okurken işitmiş.[42]

Açıklama

Bu hadis, ayet-i kerimede geçen kelimesinin "amile" şeklinde ve kelimesinin de üstünlü "ra" ile "gayra" şeklinde okunabileceğini, çünkü, Hz. Peygamber'in bu kelimeleri böyle okuduğu ifade edilmektedir.
Hattabi'nin açıklamasına göre, Yakub ile Kısâî bu hadis-i şerife dayanarak bu kelimeleri böyle okumuşlardır. Bu okuyuşa göre ayet-i kerimenin manası şöyle olur: "Senin oğlun yaramaz bir iş yapmıştır." Yani şirk koşmuştur.
Diğer kıraat imamları ise bu ayet-i "innehu amelun gayru sâlikin" şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşa göre "innehu" kelimesinde bulunan zamirin iki mercii olabilir.
1. Hz. Nuh'un oğlu.
2. Hz. Nuh'un Allah'tan istediği oğlunun boğulmaktan kurtarılması işi. Binaenaleyh bu kıraat'a göre ayet-i kerimeye iki şekilde de mana vermek mümkündür.
1. "Ay Nuh, senin oğlun faydasız bir iş (sahibi) dir."
2. "Ey Nuh, (senin benden istediğin) bu (iş) faydasız bir iştir."[43]

15. Ebû Kâmilin Rivayeti

3983... Şehr b. Hûşeb'den rivayet olunmuştur; dedi ki:Ben, Ümmü seleme'ye; Resulullah (s.a.v), şu
ti(ni) nasıl okurdu? diye sordum. Onu, "innehu amile gayra salihina[44] şeklinde okudu" cevabını verdi.
Ebû Davûd dedi ki: Bu hadisi Harun en-Nahvî ile Musa da Sabit'ten Abdulaziz'in rivayet ettiği gibi rivayet ettiler.[45]

16. İbrahim B. Musa'nın Rivayeti

3984... Übeyy b. Ka'b şöyle demiştir:
Resulullah (s.a.v) dua ettiği zaman (duaya) önce kendinden başlardı. (Birgün şöyle) buyurdu:
Allah'ın rahmeti bizim ve (kardeşim) Musa'nın üzerine olsun. Eğer (o) arkadaşından gördüğü şeylere sabretse (de bu gördükleri hakkında ona soru sormasa idi (daha pek çok acaiblik(ler) görecekti. Fakat o (gördüklerine sabredememesi neticesinde şöyle) dedi: "Eğer bundan sonra (bir daha) sana bir şey sorarsam artık bana arkadaş olma. (O zaman) benim tarafımdan (yapılacak) son özüre ulaştın."[46] Hamza (bu cümlede geçen Ledünnî kelimesini) dal hafinin Ötresi ve nun harfinin şeddesi ile "ledünni şeklinde okudu.[47]

Açıklama

Metinde geçen ayet-i kerimedeki kelimesinin nun'unu çeşitli şekillerde okumak caizdir. Mevzumuzu teşkil eden hadiste de

açıklandığı gibi, bu kelimeyi Ebu Davûd dal hafinin ötresi ve nun'un şeddesi ile "ledünni" şeklinde, Nafi "le dünî" şeklinde, Ebu Bekir dal hafinin sükunu ve zamme işmami ile "ledni" şeklinde okumuştur.
Bilindiği gibi işmam, harfin herekesini göstermek için sükundan sonra dudakları yummaktır, dudakları yumarak harfin herekesini göstermek, gösterilmek istenen hereke telafuz edilirken dudaklar hangi şekli alırsa, dudağı yumunca o şekli vermekle olur. Geriye kalan kıraat imamları da yine "ledunnî" şeklinde okumuşlardır.
Bu mevzuda imam Beğavi şöyle diyor: Ebu Cafer, Nafî ve Ebû Bekir kelimesinin nun'unu şeddesiz, diğer kıraat imamları ise şeddeli okurlar.[48]

17. Muhammed B. Abdurrahman'ın Rivayeti

3985... Übeyy b. Ka'b'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v), şu "Benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır," mealindeki, Kehf suresinin 76. ayeti(ni), şeklinde, nun harfinin ötresi ve şeddesi ile okumuştur.[49] Bu Hadis'i şerifle ilgili açıklama 3924 nolu hadiste geçti.[50]

18. Muhammed B. Mes'ud El-Missisi'nin Rivayeti

3986... Mısda' Ebu Yahya'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben İbn Abbas'ı, "Übeyy b. Ka'b bana (Kehf süresindeki; kara balçıklı göze' anlamına gelen kelimeleri) Resulullah (s.a.v)'in kendisine okuttuğu gibi (şeklinde) okudu, (yani) mimden sonraki harfi elif değil de hemze olarak okudu" derken işittim.[51]

Açıklama

Söz konusu kelimeyi şeklinde okumak İbn Âbbasile Narı, İbn Kesîr' Ebû Amr.ve Hafs kıraatidir.
Tefsir kitaplarında açıklandığı gibi bu kelimeyi İbn Amr, Ebu Bekir, Hamza ve Kisâî elifli olarak şeklinde; diğer kıraat imaları da şeklinde okumuşlardır. Birinci okuyuşa göre kelimesi sıcak bir göze anlamına gelirken, ikinci okuyuşa göre "siyah balçıklı göze" anlamına gelmektedir.[52]

19. Yahya B. Fazlın Rivayeti

3987... Ebu Said el-Hudri'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"(Cennette) cennetin en yüksek yerlerinin halkından olan bir kimse (kendi makamının aşağısında bulunan) cennet (ehlin)e bakar da (aşağıda bulunan) cennet (ehlinin yüzü onun) yüzünün parlaklığı ile aydınlanır. (Çünkü o makamda bulunan cennet ehlinin) yüzleri inci parlaklığında bir yıldız gibidir."
(Musannif Ebu Davud rivayetine devam ederek şöyle) dedi: Bu hadis (bana) böyle (dürriyyûn" (şeklinde ki kiraatla, yani) hemzesiz ve ötreli dal harfiyle geldi.
(Ebû Davud rivayetine şöyle devam etti): "Ebû Bekir ile Ömer de onlardandır. (Şu farkla ki Ebu Bekir ile Ömer), fazilet ve (büyük nimetlere erişme cihetiyle onlardan) daha da üstündürler."[53]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi Nur suresinin 39. avet-j kerimesinde de geçmektedir. Kelimeyi bu ayet-i kerimede ebu Amr ile Kisâî şeklinde, yani dal harfinin esresi ra'nın meddi ve hemze ile okumuşlardır.
Diğer, imamlar ise şeklinde okumuşlardır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif bu kelimenin şeklinde kunabılecegmı irade etmektedir. Bu okunuşa göre kelimesi "inci parlaklığında bir yıldız" anlamına gelir. Diğer iki kıraata göre ise "şihap parlaklığında bir yıldız" anlamına gelir. Çünkü diğer iki kıraat şekline göre bu kelime "yıldızın kayması" kelimesinden türemiştir.[54]

20. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti

3988... Ferve b. Müseyk'el GutayfTden rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e vardım. (Ferve sözlerine devamla önceki) hadisi rivayet etti. Hadis şöyle devam ediyor):
Cemaatten birisi:.
Ey Allah'ın Resulü, bize Sebe'i anlat, o nedir? Bir yer midir yoksa bir kadın mıdır? dedi.
(Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"O kadın değildir, bir yer de değildir. Fakat o araplardan on (kavim) meydana getiren bir adamdır. (Bunlardan) altı (Kavim) Yemen dolaylarına, dört kavim de Şam havalisine yerleşti."
(Bu hadisin ravilerinden) Osman, "el-Gutayfî" kelimesinin yerine "el-Gatâfâni" kelimesini rivayet etti ve, "Bize el-Hasan b. El-Hakem en-Nehâî, haber verdi" (şeklinde) konuştu.[55]

Açıklama

Bu hadisin tamamı Tirmizî'nin Sünen'indedir. Mealen şöyledir:
"Peygamber (s.a.v)'e geldim ve: Ey Allah'ın Resulü, kabilemin (müs-luı Hanlıktan) yüz çevirenlerine karşı (müslümanlığa) yöııelenleriyle beraber savaşayım mı? dedim. Hz. Peygamber, onlara karşı savaşmak Hususunda bana izin verdi ve beni kumandan tayin etti. Yanından çıktığım zaman "Gutayfi ne yaptı1?" diyerek beni sormuş ve kendisine benim hareket ettiğim bildirilmiş. Hemen peşimden adm gördeıip beni geri çevirdi. Yanına geldim. Kendisi sahabeden birkaç kişi ile beraberdi. "Kavmi İslam'a davet et ve onlardan müslüman olanın mülümanlığını kabul eyle. Kim müslüman olmazsa sana yeni bir emir verinceye kadar ecele etme" buyurdu.
Sonra, Sebe hakkında indirilen ayetler nazil oldu.[56]
Hadisin bundan sonraki kısmı tercemede sunduğumuz gibidir.
Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden kıraat bölümüyle ilgili yönü. Nemi suresinin 22. ayetiyle, Sebe suresinin 15. ayetinde geçen kelimesidir. Bu kelimeyi el-Bezzi ile Ebû Amr, her iki ayet-i kerimede de hemzeyi üstünlü ve tenvinsiz olarak okumuştur. Çünkü onlara göre bu kelime bir kabile ismi olması cihetiyle alem (özel isim) ve ucme (yabancı) olma şartlarını haiz olduğundan gayri mun s ariftir. Kumbııl ise, vakf niyetiyle her iki ayette de hemzeyi sakin okumuş, geri kalan kıraat imamları da esreli ve tenvinli okumuşlardır.
Şurası bir gerçek ki, Hz. Peygamber'in bu kelimeyi nasıl okuduğu hâdis-i şerifte açıklanmadığından bu kıraatlardan hangisinin Hz. Peygamber'in kıraatına uygun düştüğü burada açıklığa kavuşmuyor.
Tirmizi'nin rivayetinde açıklandığı üzere Sebe'nin neslinden gelerek Şam'a yerleşen kavimler Lahm, Güzam, Gassân, ve Amile kavimleridir. Yemen dolaylarında yerleşenler ise Ezd, Eş'ariler, Hımyer, Kinde, Mez-hic ve Enmâr kabileleridir.[57]

21. Ahmed B. Abde'nin Rivayeti

3989... Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) vahy hadisini zikretmiş, "İşte bu, Yüce Allah'ın kalplerindeki korku giderilince"[58] ayeti(nde işaret buyurduğu mesele) dit" demiş.[59]

Açıklama

Vahy hadisi Buharinin Sahih'indeki şu manaya gelen cümlelerle rivayet edilmiştir: "Allah, gökteki meleklere bir emrin infaz olunmasına hükmettiği zaman, düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilahi hükme melekler tam manası ile uyarak (korku ile) kanatlarını birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince de melekler, mukarrebin meleklere: Rabbiniz ne söylerdi? diye sorarlar. Mukkarrebin melekler: Allah'ın söylediği hak sözdür, diye allah'm hüküm ve emrini bildirirler ve Allah yücedir, büyüktür, derler. Bu şekilde kulak hırsızı şeytanlar Allah'ın o emir ve takdirini işitirler. O esnada kulak hırsızı şeytanlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar. Şeytanlar bu halde iken bazen melekler arasında bir ateş parçası yetişip altındaki şeytana konuşulanı işittirmeden onu yakar. Bazı defalar da ateş yetişmeden altındaki şeytana konuşulanı işittirir. O da altındakine vererek bu suretle ta yere kadar haber ulaşır ve sahirin ağzına verilir. Şimdi sahir o haberle beraber yüz yalan uydurup (halka söyler). Allah'ın emri yeryüzünde gerçekleşince sîhir doğru çıkmış olur. Ondan bu haberi duyanlar da:
- Sahir, vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bunları birer birer bize haber vermemiş miydi? İşte gördük ya sahirin gökyüzünden işittim dediği sözünü haklı ve doğru buluyoruz, derler."[60]
Metinde geçen £*£ kelimesinin nasıl okunacağı konusunda meşhur kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir. Büyük çoğunluk bu kelimeyi "füzzia" şeklinde okumuşlardır, ibn Amr ise "fezzea" şeklinde okumuştur. Kıraat imamlarının tümü "ze" harfinin şeddeli okunacağında ittifak etmişlerdir. İhilaf bu fiilin malum sigasıyla mı yoksa meçhul sigasıyla mı okunacağı konusundadır.[61]

22. Muhammed B. Râft En-Neysabûrî'nin Rivayeti

3990... Peygamber (s.a.v)'in hanımı Ümmü Seleme, Peygamber (s.a.v)'in (Evet ya, sana ayetlerim geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkarcılardan oldun"[62] mealindeki ayeti) (şeklinde) okuduğunu söylemiştir.
Ebu Davud dedi ki: Bu (hadis) mürseldir. (Çünkü) er-Râbî (b. Enes) Ümmü Seleme'ye yetişememiştir.[63]

Açıklama

Müfessirlerin açıklamasına göre, bu ayetin baş ta rafında bulunan "bela" kelimesi, bu ayetten iki ayet önce bulunan, 'Allahu Teala, eğer, beni hidayette kılmış olsaydı elbette ben de müttakilerden olurdum. "[64] ayetindeki "ley-" kelimesinden doğan olumsuzluğu red için gelmiştir. Bilindiği gibi olumsuzluğun reddi "belâ" kelimesiyle olur.
Bir başka ifadeyle, kıyamet gününde günahkar nefsin içinde bulunduğu durumu, Allah'ın kendisini hidayette kılınmasına bağlamaya kalkışması bu "Belâ" kelimesiyle reddedilmiştir. Kelimesinin sonuna gelen "kef" harfi ile bundan sonra gelen kelimelerinin sonlarında ki "te" zamirlerinin bu hadis-i şerifte ifade edildiği gibi kesra ile okunmaları bu zamirlerin Zümer suresinin 56. ayetinde geçen "nefs" kelimesine döndüklerini kabul eden kimselerin görüşüne göredir. Çünkü "Nefs" kelimesi lafzen müennesi semaidir. Burada "Nefs" kelimesiyle günahkar şahsın kastedildiğini söyleyenlere göre ise, bu zamirlerin mercileri şahıs olması itibariyle müzekker ve fethalıdır. İbn Ya'mer ile el-Hocendî, Ebû Hayve, ez-Zaferânî, İbn Miksem,

Mes'ud b. Salih, Şafîî, Yahya ibn Kesîr bu zamirlerin merciinin nefs kelimesi olduğu noktasından hareket ederek onları esreli okumuşlardır. Hz. Ebu Bekir'le kızı Hz. Aişe'nin ve Hz. Ümmü Seleme'nin kıraatları da böyledir.
Beydâvi'nin açıklamasına göre İmam Asım, bu zamirlerin müzekker olduklarını kabul ederek onları fethalı okumuştur. Hasen, A'meş ve A'rac da kelimesini elifsiz olarak şeklinde okumuşlardır.
Her ne kadar bu hadis-i şerif muttasıl bir senetle rivayet edilmişse de aslında mürseldir. Çünkü er-Râbî Hz. ümmü Seleme'yi görüp ondan hadis almamıştır. Zira Ümmü Seleme hicretin 59. senesinde, er-Rabî ise 139. senesinde vefat etmiştir. Nitekim Münziri de bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir.[65]

23. Müslim B. İbrahim'in Rivayeti

3991... Aişe (r.anha)nın şöyle dediği rivayet olunmuştur
Ben, Peygamber (s.a.v)'i (Vakıa suresinin 89. ayetinde geçen ve "rahatlık ve güzel rızık" anlamına gelen iki kelimeyi) (şeklinde) okurken işittim.
Ebu İsa, bu hadis hakkında : "Ebu Davud, bana bu hadisin münker olduğunu söyledi" demiştir.[66]

Açıklama

Kıraat imamları bu ayet-i kerimede geçen kelimesindeki "ra" harfinin üstünlü mü yıksa ötreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Süyûtî, bu harfin ötreli okunacağını söylemiştir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bu harfin ötreli olarak okunabileceğini ifade etmektedir. Meşhur olan kıraate göre harf üstünlü olarak okunur. İmam Beğavi'inn açıklamasına göre, bu harfi kıraat imamlarından Yakub ötreli, diğerleri ise üstünlü okumuşlardır.
Hasan-ı Basri'nin açıklamasına göre, bu kelime ra'nin ötresiyle okunduğu zaman ayet-i kerimenin manası: " O kimsenin ruhu reyhan içerisinde çıkar gider" demek olur. Katade'ye göre ise, kelimenin bu şekilde okunması halinde ayet-i kerime " O kimse için rahmet ve reyhan vardır." anlamına gelir. Çünkü "ruh" rahmet demektir.[67]

24. Ahmet B. Hanbel'in Rivayeti

3992... (Safvan b. Ya'la'mn) babası Ya'la b. Ümeyye el-Temimi'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Peygamber (s.a.v)'i (" Ey Malik! diye seslendiler" mealindeki Zuhruf suresinin 77. ayetini) mimber üzerinde (şeklinde) okurken işittim.
Ebû Davûd dedi ki: (Ravi, Hz. Peygamber "Malik" kelimesini) terhimsiz olarak (okudu) demek istiyor.[68]

Açıklama

Bir gramer terimi olan "terhim", hafiflik sağlamak için münadamn son harfini hazfetmek demektir. Metinde geçen-----"Uu kelimesi bir münada olarak terhim kaidesine tabi tutulup sonundaki "kâf" hafi hazf edilebilir. Bir başka ifadeyle bu kelime terhim kaidesi uyarınca "yâ Mali" şeklinde okunabilir. Ancak hadis-i şerif, Resulüzişan Efendimizin bu kelimeyi terhim kaidesine tabi tutmadan "yâ Malik" şeklinde okuduğunu ifade ediyor.
Nitekim Beydâvi de tef isinde bu kelimenin "lam" hafinin esresi ve otresi ile "yâ Mâli" ve "ya Mâlu" şekillerinde okunabileceğini söylüyor. Rühtil-Meâni müellifi Alûsî'nin açıklamasına göre, Hz Ali (r.a) ile İbn Mes'ud İbn Vessâb ve A'meş bu kelimeyi terhim kaidesine tabi tutarak okumuşlardır. Gramer kaidelerine uygun olan bu kıraâta göre ayetin manâsı şöyle olur: "Onlar, cehennem'in bekçisi olan Malik'e seslenip O'nu yardıma çağırırlar."[69]

25. Nasr B. Ali'nin Rivayeti

3993... Abdullah (b. Mes'ud)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (sav) "Şüphesiz rızık veren, sağlam kuvvet sahibi olan ancak Allah'dır"[70] mealindeki ayet-i kerimeyi) bana okuttu.[71]

Açıklama

Kraat imamları ayet-i kerimede geçen kelimesinin son harfinin ötreli mi yoksa esreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Bu hadis-i şerif bu hafin ötreli olarak okunacağım ifade etmektedir.
Hadisin ravisi Abdullah b. Mes'ud'un kıraati de böyledir. A'meş ise hafi kesreli olarak okumuştur. Beyzavi de tefirinde bu kelimenin kesreli olarak okunacağım söylüyor.
Sözü geçen harfi ötreli okuyanların delilleri mevumuzu teşkil eden hadis-i şerif ile "el-Metin" kelimesinin kendinden önce geçen "zu" kelimesinin sıfatı olusudur.
Bu hafi esreli okuyanlara göre "el-metin" kelimesi "zu" kelimesinin değil "el-kuvve" kelimesinin sıfatıdır. Sıfat mevsufuna tabi olduğundan, "metin" kelimesinin son hafinin herekesi "el-kuvve" kelimesinin son harfinin herekesi gibi esre olması gerekir.[72]

26. Hafz B. Ömer'in Rivayeti

3994... Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s. av) ("Öğüt alan yok mudur?)[73] mealindeki ayet-i kerimeyi (şeklinde) yani (dal hafini) şeddeli olarak okumuştur.
Ebu Davud dedi ki: kelimesinde mim ötreli, dal üstünlü, kaf da esrelidir.[74]

Açıklama

Ba hadis-i şerif, metinde geçen kelimesinin mjm harfinin ötreli dal harfinin şedde ve üstünlü kâf hafinin de esreli okunacağına delalet etmektedir.
kelimesinin aslı dir. fakat, tâ hafi dal'a çevrilmiş, dal ile zal harflerinin mahreçleri bir olduğundan (zâl) de dâl'e çevrilerek İbn Reslân'ın açıklamasına göre; Katâde ile Dahhâk, kelime üzerindeki bu değişikliği (ibdâli) yaparken dal'i zal'e idgam ederek bu kelimeyi şeklinde şeddeli zal ile okumuşlarsa da, kelime üzerinde yapılan bu idgam işlemi arapça kaidelerine uygun değildir. Dolayısıyla onların kıraati şâz bir kıraattir.[75]

27. Ahmet B. Salih'in Rivayeti

3995... Cabir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben, Peygamber (s.a.v)'e "Malınının kendisini ebedi yaşatacağını (şeklinde sanıyor'[76] ayet-i kerimesini) (şeklinde, yani yahsibu kelimesinin başına üstünlü elif getirerek) okurken gördüm.[77]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, metinde geçen kelimesinin, başında üstünlü bir hemze ve sin harfinin esresi ile okunacağını ifade etmektedir.
Avnü'l Ma'bûd yazan; Münzirî nüshası ile diğer bir nüshasının dışında tüm Sünen-i Ebu Davûd nüshalarında bu kelimenin böyle tesbit edildiğini fakat tecvid kitaplarında böyle bir kıraata rastlayamadığmı, meşhur olan kıraata göre de bu kelimenin, başındaki üstünlü hemzenin hazfedilerek okunduğunu söylüyor.
Süyutî; Eddürr isimli eserinde İbn-i Hibbân ve Hâkim ile, İbn-i Mer-dûye ve Hatîb-i Bağdadî'nin Hz. Cabir'den yaptıklar rivayete dayanarak Hz. Peygamber'in, bu kelimeyi hemze-i istifhamsız, yahsebün Hz. Peygamberin bu kelimeyi hemze-i istifhamsız, "yahsebü" kelimesindeki sin harfini de esresi olarak okuduğunu kaydetmiştir.
Gaysü'n-Nef isimli eserde ise eş-Şâmî ile Asım ve Hamza'nm bu kelimede ki sin harfini üstünlü diğer kıraat imamlarının ise esreli okudukları ifade edilmektedir.[78]

28. Hafz B. Ömer'in Rivayeti

3996... Ebu Kılâbe'den (rivayet olunduğuna göre; Sahabilerden birine) Resulullah (s.a.)'in ("O gün Allah'ın edeceği azabı hiç kimse edemez, onun vuracağı bağı kimse vuramaz"[79]ayetini) kendisine (şeklinde) okutmuştur.
Ebu Davud~dedi ki: Bazıları Halid ile ebû Kılabe arasında bırravi sokmuşlardır.[80]

Açıklama

Kıraat imamları metinde geçen kelimesindeki "zal" harfi ile LmJi^ kelimesindeki "sa" harfinin üstünlü mü yoksa esreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Meşhur olan kiraata göre bu harflerin ikisi de esreli ve her iki kelime de malum sigasıyla okunurlar. İmam Begâvi'nin açıklamasına göre, Kisâi ile Yâkup bu harfleri üstünlü ve fiilleri meçhul sigasıyla, bunların dışındaki kıraat imamları da bu harfleri esreli ve fiilleri malum sigasıyla okumuşlardır. Her ne kadar bir hadisin senedinde kimliği meçhul bir ravinin bulunması aslında o hadisin sıhhatine zarar verse de bu şahsın sahabiden olması halinde hadisin sıhhatine bir zarar gelmez. Mevzumuzu teşkil eden hadisin senedinde bulunan kimliğinin meçhul olması hadisin sıhhati yönünden bir kusur teşkil etmez. Ancak bu hadis başka rivayetlerle karşılaştırılınca, Halid ile ebu Kılâbe arasındaki ravinin atlandığını anlaşılır. Fakat bu hadis diğer rivayetlerle takviye edildiğinden zayıf değildir.[81]

29. Muhammed B. Ubeyd'in Rivayeti

3997... Ebu Kılabe'den rivayet okunuştur:
Peygamber (s.a.v)'m okuttuğu, yuhutta okutduğunun pkuttuğujbit kimun Allah'ın edeceği azabı kimse etmez"[82] ayetinin) (şeklinde) okunacağı bana haber verdi.
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadiste geçen kelimelerini Âsim ile A'meş, Talha b. Musarrıf, Ebû Cafer, Yezid b. el-Ka'ka, Şeybe b. Nassâh] Nâfî b. Abdurrahman, Abdullah b. Kesîr ed-Dârî, Ebû Amr b. el-Alâ, Hamza ez,Zeyyâd, Abdurrahman cl-A'rac, Katâde. Hasan-ı Basıl, Miicâhid, Humeyd el-A'rac, Abdullah b. Abbas. Abdurrahman b. Ebû Bekı ye okumuşlardır. Ancak kelimesindeki zal'ın fethalı okunacağına dair de merfu bir hadis vardır.[83]

30. Osman B. Ebi Şeybenin Rivayeti

3998... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s. a.v), içerisinde bahsettiği bir söz söyledi.(Hz. Ebû Sa â sözlerine devam ederek şöyle dedi: (Hz. Peygamber bu iki meleğin ismini) Cebrail) ve Mikail diye okudu.
Ebu Davud dedi ki: Halef, (bu kelimelerin okunuşu konusunda şöyle) dedi: Ben kırk senedir harfleri yazmaktan kalemimi kaldırmış değilim. Beni (kelimeleri) kadar hiçbir kelime yormadı.[84]

Açıklama

Görüldüğü gibi Cebrail ve Mikail kelimeleri metinde iki defa zikredilmektedir. Bunların ilk zik-rcdildikleri yerdeki okunuşları şeklindedir.Bir nüshada da şeklinde geçiyor. Telafflızu Hz. Peygambere ait olup ikinci sırada zikredilenler ise, sözü geçen nüshaların pekçoğunda "Cebrail" ve "Mikail" şeklindedir.
Allâme el-Hafacî, Beyzavî haşiyesinde Cibril kelimesinin onüç şekilde okunabileceğini söylemiş ve bunları şu şekilde göstermiştir.
1. Bu kıraat şekilleri içerisinde dil kurallarına ve edebiyatına en uygun olanı J^^rŞ^ "Cibril" şeklinde olan kıraatır. Nitekim İbn Amr ile Nâfi, îbn Amir, Hafs ve Âsim bu kelimeyi böyle okumuşlardır. Bu kıraat kureyş lehçesine uygundur.
2. "Cebrîin Şeklinde kıraat, Bu kıraat şekli İbn Kesir ile Hasan-ı Basri'nin kıraatidir. Ancak Ferra bu kıraati arafça kurallarına uygun olmadğı gerekçesiyle tenkid etmiştir.
3. "Cebrail" kıraat şekli ise Hamza ile Kısaî"ye aittir.Kays ve Temim kabilelerinnin lehçesidir.
4. "Cebrail". Bu kıraat Asım'dan rivayet edilmiştir.
5. "Cebreillü". Bu kıraat da Asım'dan rivayet olmuştur.
6. "Cebrâîl". Bu kıraat ikrime'nin kıraatidir.
7. "Cebrâîl" şeklindeki kıraat.
8. "Cebrâyîl". Bu kıraat ise A'meş'in kıraatidir.
9. "Cebral" şeklindeki kıraat.
10. “Cebrîlû" ve "Cebrîlü" şeklindeki kıraat. Bu kıraat Talha b. Musarnf in kıraatidir.
11. “Cebrîne" şeklindeki kıraat.
12. "Cibrîne" şeklindeki kıraat.
13. "Cibrâyin" şeklindeki kıraat.
Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Atiyye el-Avefî bulunmaktadır. Bu ravi zayıftır.[85]

31. Zeyd B. Ahzem'in Rivayeti

3999... Ebu Said el-Hudrî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) Sur sahibinden bahsetti ve, "(Onun) sağında Cebrail solunda da Mikâil vardır." buyurdu.[86]

Açıklama

Sur: Kelime olarak; boru üfürülünce ses çıkaran) boynuz anlamına gelir.
Sûr, kıyametin kopuşunu ve kıyamet koptuktan bir müddet sonra bütün insanların mahşer meydanında toplanmak üzere dirilmelerini belirtmek için İsrafil'in üflediği boynuz şeklinde bir borudur. Birinci üfleyişe "nef-ha-i ûlâ" ikinci üfleyişe de "nefha-i saniye" denir.
Nemi suresinin 87. ayetiyle Zümer suresinin 68 ve Yasin suresinin 51. ayet-i kerimeleri bu durumu açıklamaktadırlar.
Bütün bunlardan da anlaşıldığı üzere, metinde geçen "sûr sahibi" sözüyle kastedilen İsrafil aleyhisselam'dır.
Cebrâîl ve Mikâîl kelimeleriyle ilgili kıraat şekillerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[87]

32. Ahmed B. Hanbelin Rivayeti

4000... İbnü'l-Müseyyeb dedi ki:
Peygamber (s.a.v) ile Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a), ("Din gününün sahibi'[88] mealindeki ayet-i kerimeyi) (şeklinde) okumuşlardır. (Bu hadisin ravilerinden İbn Şihâb'ez Zührî) dedi ki: (Bu ay'et-i kerimeyi) ilk defa "Meliki yevmiddin" şeklinde okuyan Mervan'dır.
Ebu Davud dedi ki: (Mürsel olarak rivayet edilen) bu hadis, Zühri'nin (bu mevzuda) Enes'den rivayet ettiği hadisten de Salim vasıtasıyla Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği hadisten de sağlamdır.[89]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fatiha suresinde geçen kelimesinin elifli olarak "maliki" şeklinde okunacağını söyleyen Asım, el-Kisâî, Halef ve Yakûb'un delilidir. Aynı zamanda bu şekilde okumanın "Meliki" şeklindeki kıraatine tercih edilebileceğine delalet

etmektedir.
Kıraat-1 seba imamlarının ekserisi bu kelimeyi "Meliki" şeklinde okumuşlardır. Nitekim 4001 numaralı hadis-i şerif bu kıraat şeklinin de sahih olduğuna bir delildir.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, söz konusu kümeyi "maliki" şeklinde okumak caiz olduğu gibi "meliki" şeklinde okumak da caizdir.
Mevzumuzu teşkil eden ve mürsel senedle rivayet edilen bu hadis, her ne kadar yine Zührî tarafından biri Enes yoluyla diğeri de Salim yoluyla olmak üzere iki ayrı yoldan muttasıl ve merfu senedle rivayet edilmişse de hadisin metindeki senedle gelen rivayeti diğer rivayetlerin ikisinden de sahihtir.
Zührinin Enes yoluyla rivayet ettiği hadis için İmam Tirmizî "bu hadis garibdir" demiştir.[90] Hafız Münzîri'nin açıklamasına göre Zührî'nin Sâlimyoluyla muttasıl senedle rivayet ettiği bu hadisi Darekutnî de el-Ef-râd isimli eserinde tahriç etmiştir.[91]

33. Said B. Yahya El-Umevî'nin Rivayeti

4001... İbn Cüreyc'in Abdullah b. Müleyk'den yaptığı rivayete gere; Ümmü Seleme Resulullah (s.a.v)'ın (Kur'an-ı Kerim) okuyuşunu (şöyle) zikretmiştir:
Ravilerden biri, "zikretmiştir" kelimesinde tereddüt etmiştir (Ümmü Seleme sözlerine şöyle devam etti: Resuluîlah (s.a.v); (ayetlerini) okurken herbir ayetin sonunda kıraatına ara verirdi. (Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed'i "Eski (den beri okunagelen) kıraat (şekli) "Mâliki yevmiddin" (şekli) dır" derken işittim.)[92]

Açıklama

Fatiha suresinde geçen kelimesinin elifsiz oıarak şeklinde okunacağım ifade eden bu hadis-i şerif garibdir.
Tirmizi bu hadis hakkında şöyle demektedir:
"Bu hadis garibdir. Ebû Ubeyde bu kıraati ihtiyar eder ve onunla okurdu. Yahya b. Sâid el-Emevî ve başkaları bu hadisi böylece İbn Cüreyc'den, İbn Ebi Müleyke'den Ümmü Seleme'den rivayet etmişlerdir. Bu hadisin isnadı muttasıl değildir. Çünkü Leys b. Sa'd bu hadisi İbn Ebi Müleyke, Ya'la b, Meınlek, kanalıyla: "Ümmü Seleme, Peygamber (s.a.v)'in kıraatına harf harf olarak vasıflandırdı" diye rivayet etmektedir. Leys'in rivayeti daha sağlamdır. Aynı zamanda Leys'in rivayetinde, "meliki yevmiddin okurdum rivayeti de yoktur. (Bak a.g.y.) Hafız ibn-i Kesir tefsirinde bu kelimeyi "malik" ve "melik" şeklinde okumanın caiz olduğunu, her iki kıraatin de sahih olduğunu söylemiştir.[93]

34. Osman B. Ebi Seybe'nin Rivayeti

4002... Ebu Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur; Ben merkebe binmiş bulunan Resulullah (s.a.v)'ın terkisinde idim Güneş batıyordu. (Bana);
"Bu (güneş) nereye batıyor biliyor musun?" dedi. Ben: - Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. " Kuşkusuz o kızgın bir pınara batıyor" buyurdu. [94]

Açıklama

Aslında bu hadis-i şerifin yeri burası değildir, 3986 numaralı hadisin arkasıdır.
Biz bu hadis-i şerifte geçen "hamiye" kelimesiyle ilgili kıraat şekillerini sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.
Hadis-i şerifte, "En sonunda güneşin battğı yere vardığı zaman onu kara (veyahutta kızgın) bir suda batıyor buldu"[95] ayet-i kerimesine işaret vardır.
Hafız ibn Kesir, "Onu kızgın bir suda batıyor buldu" ayet-i kerimesini tefsir ederken şöyle diyor: "Hz. Zülkarneyn, güneşi Atlas okyanusunda batıyor olarak gördü. O kıyıya varan herkes bunu görür. Orada güneşin suya dalıp kaybolduğunu müşahede eder. Çünkü orası güneşin yerleştirildiği ve kendisinden hiç ayrılmadığı dördüncü felekten hiç ayrı değildir."[96]

35. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

4003... İbnü'l-Eska'dân rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a.v), Muhacirlerin (fakirlerinden oluşan) Soffa ehlini ziyaret etmiş. (Onlardan} birisi Hz. Peygamber'e, Kur'an-ı Kerim'de en büyük ayet£angisidir? diye sormuş. Peygamber (s.a.v) de dir,diye cevap vermiş.[97]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Ayet el-Kürsi'nin faziletine delalet etmekte ve Kuran ayetlerinin bazısını bazısından üstün görmenin caiz oldğunu söyleyen Kadı Iyaz ve İshak b. Râhûye gibi alimlerin delilini teşkil etmektedir. Ancak İshak b. Râhûye, bu üstünlüğün, okumaktan doğan sevap açısından olduğunu söylemiştir.
Ebu'l Hasan el-Eşari ile Ebû Bekir el-Bakillâni'ye göre ise Kur'an ayetlerinin bazısını diğerlerinden üstün görmenin bazılarını aşağılama anlamına geleceği görüşünden hareket ederek bunun caiz olmadığını söylemişler ve Hadis-i şeriflerde bazı ayetler hakkında gelen "daha büyük" "daha faziletli" gibi ifadeleri, "büyük" "faziletli" anlamına tevil temişlerdir.

Tercih edilen görüşe göre, "okumanın sevabı çok" anlamında kullanılmak şartıyla bazı Kur'an ayetleri hakkında "daha faziletli, "daha büyük" gibi tafdil ifade eden kelimeler kullanmakta bir sakınca yoktur.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, Ayet el-Kürsi'nin diğer ayetler arasında bir imtiyaza sahip olmasının hikmeti; içerisinde Allahu Teala ve takaddes hazretlelerinin isim ve sıfatlarının esası ile Kürsi'nin zikredilmiş olmasıdır.
Musannif Ebû Davud'un 1460 numarada zekretmiş olduğu bu hadisi tekrar birde burada zikretmesinin sebebi, ayet-i kerimede geçen "el-kayyum" kelimesinin farklı şekillerde okunduğuna dikkat çekmektir.
İmam Beğâvi'nin açıklamasına göre; bu kelime "el-Kayyûm" şeklinde okunabileceği gibi "el-Kıyam" ve "el-Kayyim" şekillerinde de okunabilir.
Nitekim bu kelimeyi Hz. Ömer (r.a) ile Abdullah b. Mes'ud "el-Kıyam" şeklinde, Alkame de "el-Kayyim" şeklinde okumuştur. Ancak bu son iki okunuş tarzı mütevatir değildir.
Bununla beraber hepsinin manası aynıdır.[98]

36. Ebû Ma'mer Abdullah , Amr'ın Rivayeti

4004... Şekîk'den rivayet olunduğuna göre;
İbn Mes'ud (r.a) ("... haydi gelsene"[99] mealindeki ayet-i kerimeyi (şeklinde) okumuştur. Şakîk dedi ki: "Biz(se) bu ayet-i kerimeyi seklinde okuyoruz." (Şakik bu sözüyle) "İbn Mes'ud, (benim bu kelimeyi bana öğretildiği gibi okumam dah çok hoşuma gidiyor) dedi," demek istiyor.[100]

Açıklama

İbn Mes'ud'un bu ayeti şeklinde okuması bu ayet hakkında mütevatir olan kıraat şekillerinden biridir.
Vahidi bu kelimenin isim-fiil olduğunu ve "Haydi gelsene" anlamına geldiğini, masdarı ve çekimi olmayan kelimelerden olduğunu söylemiştir.
Ferrra'ya göre bu kelime Havran halkının kullandığı bir lügattir. İbnü'l-Enbari de Havran halkı da Kureyşlüer de birbirlerinden habersiz olarak aynı manada kullanmışlardır. Bu kelimenin tesniyesi, cemii ve müennesi yoktur. Bir fiilde bulunması gereken hususlar bu fiilde sonuna ilave edilen muhatab ve muhataba zamirleriyle ifade edilir.
Bu kelime beş şekilde okunabilir. Bu kıraat şekilleri içerisinde en güzel olanı şeklindeki kıraattir.
Bu kelimeyi;
1. Nâfi ile ibn Zakvân ve Ebû Ca'fer "hiyte" şeklinde,
2. îbn Kesîr "heytü" şeklinde,
3. Hişam "İıi'te" yahut "hi'tü" şeklinde,
4. Diğer kıraat imamları da "heyte" şeklinde okumuşlardır.
5. İbn Abbas ise bu kelimeyi "hüyiytü" şeklinde okumuştur. Bu kıraat şekillerine dört şaz kıraat şekli de ilave edilirse, bu kelimenin dokuz şekilde okunduğu görülür.[101]

37. Hennad'ın Rivayeti

4005... Şakîk'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Abdullah (b. Mes'ud)'a "Bazı kimseler şu ^'Haydi gelsene" dedi. Ayetini denildi de o: "Kuşkusuz bana öğretildiği gibi (şeklinde) okumam bana (onların okuduğu gibi okumamdan) daha sevimlidir) karşılığını verdi.[102]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[103]

38. Ahmed B. Salih'in Rivayeti

4006... Ebû Sâid el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), ("Secde ederek kapıdan girin ve hitta (yarabbi bizi affet) deyin ki, biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım"[104] ayeti keri meşini Allah teâlâ İsrail

oğullarına buyurdu ki diye söze başlayarak şeklinde okudu.[105]

Açıklama

İsrail oğulları "Tih" sahrasında kırk sene kaldıktan sonra Yûşa (a.s) ile oradan çıkmışlar. Cenabı Hak Kudüs'e girmelerini kendilerine müyesser kılmıştır.
Ancak şehrin kapısından girerken secde halinde bulunmalarını yani eğilmelerini yahut girdiklerine şükretmelerini emir buyurmuştu. Onlar bu emri değiştirdiler ve şehre sürünerek girdiler. Girerken "hitta" demeleri de emir Duyurulmuştu. Bunun manası, "Dileğimiz günahlarımızın indirilmesidir." demektir. Onlar bunu da değiştirerek "hitta" yerine "habbe" kelimesini kullandılar ve "kılın içinde bir habbe" dediler. Bu söz manasızdır. Fakat onların maksatları Allah'ın emrine muhalefet

etmekti. Filhahika, hem kavlen, hem fiilen Allah'ın emirlerine muhalefet ettiler. Allahu Teâîâ da onları taunla cezalandırdı. Rivayete nazaran bir saatte yetmiş bini helak olmuştur.[106]
Metinde geçen kelimenin okunuş şekli üzerinde kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir.
Nafi bu kelimeyi "yüğfer" şeklinde okurken, İbn Amir "tüğfer" şeklinde, diğer kıraat imamları da "nağfir" şeklinde okumuşlardır.[107]

39. Ca'fer B. Müsâfir'in Rivayeti

4007... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de yine Zeyd b. Eşlem yoluyla Hişâm b. Sa'd'dan rivayet olunmuştur.[108]

40. Musa B. İsmail'in Rivayeti

4008... Aişe (ranha)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: (Bir gün) Resulullah (s.a.v)-vahiy geldi. Bunun üzerine ("Bu indirdiğimiz ve hükümlerini üzerinize farz kıldığımız bir suredir"[109] mealindeki ayet-i kerimeyi) bize (şeklinde) okudu.
Ebû Davûd dedi ki: (Urve, Hz. Peygamber'in kelimesinin râsını şeddesiz olarak okuduğunu söylemek istiyor.[110]

Açıklama

Kıraat imamları kelimesinin okunuşunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Kesir ile Ebû Ömer bu kelimeyi "ra" harfinin şeddesi ile "ferradna" şeklinde, diğer kıraat imamları da şeddesiz olarak "feradna" şeklinde okumuşlardır.[111]

---

[1] Concordance'da bu bölümün her bir rivayeti aynı zamanda bir bab olarak kabul edilmiştir. M.F Abdiilbâki merhum da Concordance'da esas alınan bölüm ve babları belirten eseri Teysîr^ül-Menlaah'de iier hadise" görüleceği şekilde bab vermiştir. Biz de aynen uyguladık.
[2] Bakara, (2), 125.
[3] Tirmizî, tefsir Bakara (2) I; İbn Mâce, ikame 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54.
[4] Bakara. (2), 122.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54.
[6] Tirmizi tefsir Bakara 2/1 İbn mâce ikame/56
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54-55.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/55.
[9] Âl-i İmrân, (3) 161.
[10] Tirmizi tefsir (3) 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/55-56.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/56-57.
[12] Buharı cîhâd /25. Da'vat/38, 39, 42.44, Müslim zikir/49,50,70, 73, 76. Ebû Davud vitr/32, Tirmizî dua/76,
115 Ahmed II- 185. 186,111- 113, 117. 201. 205. 208, 214, 231, 235. 240, 427 VI - 57, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.
[13] Bir önceki kaynaklar,
(*) Tırmizi savm: 69, Nesâi Iahâte9l İbn Mâcelahâre54Darimi Vutlû, 34 Ahmed. IV-211.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.
[16] Âli İmran(3) 188.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58.
[18] Nisa (4) 24.
[19] Buhârî tefsir 14 17: Müslim, tefsir 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58-59.
[21] Nisa (4) 95.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/59.
[23] Alûsi Ruhul meani 5/121.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/59-60.
[25] Tirmizî, kıraat I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/60.
[26] Mâide (5) 45.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/60.
[28] Ma'ide (5)45.
[29] Tirmizî, kıraat, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.
[31] Rûm (30) 54.
[32] Tirmizi, Kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61-62.
[34] Tirmizi, kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.
[36] Yunus (10) 58.
[37] Tirmizî, Kıraat I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62-63.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.
[41] Hûd (II) 96.
[42] Tirmizî kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/64.
[44] Hûd. 46.
[45] Tirmizi kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/64.
[46] Kehf. 18 76.
[47] Tirmizî kıraat I; Tefsîrtil-kuran (18) I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/65.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/65.
[49] Tirmizî, kıraat 1; Tefsîr'ul kur'an (18).
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.
[51] Tirmizî kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.
[53] İbn-ı Mace, mukadime 9. Ahmed b. Hanbel I, 374, III 79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/67.
[54] İbn-i kesir, hadislerle kur'an-ı kerim. XI 5 998.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/67.
[55] Tirmizî tefsir (sebe) 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/68.
[56] Molla mehmeloğlu e. Zeki. Süneni Tirmizî Tercümesi: V 338.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/68-69.
[58] Sebe. (34) 23.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/69.
[60] Hatiboğlu Haydar. Sünni İbn-i Mace tercemesi 1/348.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/69-70.
[62] Zümer (39) 59.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/70.
[64] Zümer, (39) 57.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/71.
[66] Tirmizî Kıraat I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/71-72.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/72.
[68] Buhari, tefsirü'l kur'ân 43) I; Müslim Cüm'a 49, Tirmizî salat 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/72.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73.
[70] Zariyûl (51) 58.
[71] Tirmizi kıraat I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73-74.
[73] Kamer (54) 22.
[74] Tirmizi, kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74.
[76] Hûmeze (104) 3.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74-75.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75.
[79] Fecr (89) 25-26.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75-76.
[82] Fecr (89) 25,
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/76.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/77.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/77-78.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/78.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/78.
[88] Fatiha (I) 3.
[89] Tirmizî, kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/79.
[90] Bak Molla Mehmetoğlu O. Zeki Sünen-i Tirmizî tercümesi 5/61.
[91] Azimâbadî, AvnüI-Mabud XI 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/79.
[92] Tirmizi, kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80.
[94] Buharı, tefsir'ül kırûn, yasin (36) 1; Müslim, eyman 159Tirmizî, tefsirü'l Kuran (yenin 36) 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80-81.
[95] Kehf (18) 86.
[96] Karlığa Dr. Bekir İbn-i Kesîr. Hadislerle Kur'an-ı kerim tefsiri X.507l.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/81.
[97] Mûslîm salat'ül-müsafırîn 258; Tİrmizî, sevâb'til-kurân 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/81-82.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/82.
[99] Yusuf, (12) 23.
[100] Buhârî, tefsir'ul-kur'ân, suretü'l-Yusuf .
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/82-83.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/83.
[102] Buhari, tefsür'ul - kur'ûn, süre-i yûsuf 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/83.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.
[104] Bakara, (2) 58.
[105] Buhârî, tefsîrû'l- Kur'ân, bakam 148; Müslim, teftir,Tirmizî tefsîr'ul - Kur'an Bakara 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.
[106] Davudoğlu A. Sahihi Müslim terceme ve şerhî X499-500.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.

[109] Nâr. (24) 10.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

75- KITABU'L-MARDA VET-TIBB
1- Hastalığın Keffâret Olması Hakkında Gelen Haberler Ve Yüce Allah'ın:
2- Hastalığın Şiddeti (Fadldandır) Babı
3- Bâb:
4- Hasta Ziyaretinin Vâcibliği Babı
5- Bayılmış Kimseyi Ziyaret Etmek Babı
6- (Beyin Menfezlerinde Habsolunup Başlıca Organları Hareketlerinden Eksik Olarak Men' Eden) Rüzgâr Sebebiyle Sar'aya Tutulan Kimsenin Fadlı Babı
7- Gözü Zayi' Olup Giden Kimsenin Fadlı Babı
8- Kadınların (Yabancı Olsalar Bile) Erkeklere Hasta Ziyareti Yapmaları Babı
9- Çocuklara Hasta Ziyareti Yapmak Babı
10- Çöl Arabına Hasta Ziyareti Babı
11- Müşrik Kimseye Hasta Ziyareti Babı
12- Bâb: Bir Topluluk Bir Hastayı Ziyarete Gittikleri Zaman Namaz Vakti Gelirse, O Hasta Gelenlere Cemaatla Namaz Kıldırır
13- Ziyaret Edenin Kendi Elini Hasta Üzerine Koyması Babı
14- Ziyaret Sırasında Hastaya Söylenecek Söz Ve Hastanın Vereceği Cevâb Babı
15- Binici Olarak, Yürüyerek, Eşek Üzerinde Arka Tarafa Başka Birini Bindirerek Hasta Ziyaretine Gitmek Babı
16- Hastanın "Ben Hastayım" Yâhud "Vay Başım" Yâhud "Hastalığım Şiddetlendi" Demesinin Cevazı Ve Eyyûb Aleyhi's-Selâm'ın "Hakikat bana bu der d gelip çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın" (el-Enbiyâ: 83) Kavli Babı
17- Hastanın (Ziyarete Gelenlere, Gerektiğinde): "Yanımdan Kalkınız!" Demesi Babı
18- Hasta Olan Çocuğa Duâ Edilmesi İçin Onu (Salih İnsanların Yanına) Götüren Kimse Babı
19- Hastanın Ölümü Temenni Etmesinin Nehyi Babı
20- Ziyaret Eden Kişinin Hastaya Dua Etmesi Babı
21- Hasta Ziyaretine Giden Kimsenin Hasta(Ya Şifâ Duası Yapmak) İçin Abdest Alması Babı
22- Salgın Veba Ve Humma Hastalıklarının Kaldırılmasına Duâ Eden Kimse Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

75- KITABU'L-MARDA VET-TIBB

(Hastalar ve Tıbb Kitabı) [1]

1- Hastalığın Keffâret Olması Hakkında Gelen Haberler Ve Yüce Allah'ın:

"Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır... (en-Nisâ: 123) [2]

1-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Müslümâna batacak bir dikene varıncaya kadar herhangi bir musibet isabet ederse, Allah muhakkak o musibete karşılık, onun bir günâhını keffâretleyip örter".

2-..... Bize Zuheyr ibn Muhammed, Muhammed ibn Amr'dan...; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî (R) ile Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Müslümâna, vücûduna batacak bir dikene varıncaya kadar yorgunluk, hastalık, gelecekten kederlenme, geçmişten hüzünlenme, başkalarından gelen eza ve iç sıkıntısı isabet ederse, Allah muhakkak bu musibetleri sebebiyle o müslümânın günâhlarından bir kısmını keffâretleyip örter."

3-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Sa'd ibn İbrahim'den; o da (Abdullah yâhud Abdurrahmân) ibn Ka'b'dan; o da babası Ka'b ibn Mâ-lik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Mü'minin meseli yeşil ekin dalı gibidir ki, rüzgâr onu kâh eğer, meylettirir, kâh doğrultur durur. Münâfıkın meseli de sert ve düz çam ve dağ servisi gibidir kit kökünden bir defada sökülmesi yâhud kırılması oluncaya kadar dimdik durmakta devam eder [3].
Zekeriyâ ibn Ebî Zaide de şöyle dedi: Bana Sa'd ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Ka'b'm oğlu babası Ka'b'dan; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti [4].

4-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Mü'min kişinin benzeri, bir sap üzerinde biten ekin gibidir. Hangi taraftan ona rüzgâr esip gelirse, rüzgâr onu eğer. Doğrulduğu zaman rüzgâr belâsı ile yine eğilir (fakat yıkılmayıp doğrulur, doğru kalır). Haktan yüz çeviren fâcir kişinin benzeri de sert ve düz çam gibidir ki, Allah onu dilediği vakit (bir defada) söküp kırıncaya kadar dimdik olmakta devam eder" [5].

5-.....Bize Mâlik, Muhammed ibn Abdillah...'tan haber verdi ki, o şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Hubâb Saîd ibn Yesâr'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ra-sûlullah (S): "Allah kime hayır murâd ederse ona musibet verir" buyurdu [6].

2- Hastalığın Şiddeti (Fadldandır) Babı

6-.....BizeŞu'be, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o daMesrûk'tan haber verdi ki, Âişe (R): Ben Rasûlullah(S)'tan ziyâde hastalığı şiddetli olan hiçbir kimse görmedim, demiştir [7].

7-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in hastalığında vücûdu hummanın hararetinden şiddetle sarsıldığı sırada huzuruna vardım ve:
— Yâ Rasûlallah, şübhesiz ki, humma hararetinden çok ıztırab çekmektesin! dedim.
Ardından:
— Yâ Rasûlallah, bu şiddetli hummanın şübhesiz iki kat ıztıra-bı var, elbette buna karşılık size de iki kat ecr ve mükâfat vardır! diye arzettim.
Rasûlullah:
— "Evet. Herhangi müslümâna bir ezâ isabet ederse, muhakkak ağacın yapraklarının düşmesi gibi, Allah o müslümândan günâhlarını düşürür" buyurdu [8].

3- Bâb:

"İnsanlar içinde belâsı en şiddetli olanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyla fazilette ilk olan, sonra ilk olandır" [9].

8-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah şiddetli humma hastalığıyle sarsılırken huzuruna girdim ve:
— Yâ Rasûlallah, muhakkak ki, Sen şiddetli bir humma hastalığıyle sarsılmaktasın, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Evet, ben sizlerden iki kişinin yanması kadar yanmaktayım" buyurdu.
Ben:
— Şübhesiz bu iki kat yanmanın Sizin için iki kat ecri vardır, dedim.
Rasûlullah:
— "Evet, bu katlanmış hararetin mükâfatı da böyle katlanmış olur: Müslümâna bir diken batması ve daha küçük nevi'den bir ezâ isabet ederse Allah muhakkak bu ezaya mukaabü, onun seyyielerini ağacın kendi yapraklarım atması gibi keffâretleyip örter" buyurdu [10].

4- Hasta Ziyaretinin Vâcibliği Babı

9-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R): Rasûlullah (S): "Aç olanı doyurun, hastayı ziyaret edin, esirin esirlik bağlarını çözün" buyurdu, demiştir [11].

10-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti ve yedi şeyden de nehyetti: Bizleri altın yüzük takmaktan; harîr, dîbâc, istebrak, kassîyy (denilen ipekli kumaşları) giymekten; binek üzerine içi yün ile doldurulmuş hâlis ipekten küçük minder koymaktan nehyetti. Yine bize cenazelerin ardından gitmemizi, hasta olanı ziyaret etmemizi ve selâm vermeyi yaymamızı emretti [12].

5- Bayılmış Kimseyi Ziyaret Etmek Babı

11-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den tahdîs etti ki, o, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle derken işitmiştir: Ben bir hastalığa tutulmuştum. (Veda Haccı sırasında) Peygamber (S) ile Ebû Bekr es-Sıddîk; ikisi yürüyerek gelip bana hasta ziyareti yapıyorlardı. Onlar beni bayılmış hâlimde buldular. Peygamber ab-dest aldı, sonra abdest suyundan benim üzerime döktü. Akabinde ben ayıldım ve Peygamber'i gördüm:
— Yâ Rasûlallah! Ben malım hakkında nasıl yapayım? Mallarım hakkında nasıl hükmedeyim? diye sordum.
Rasûlullah bana hiçbir cevâb vermedi. Nihayet Mîrâs Âyeti (en-Nisâ:ll-12veyâ 176) İndi [13].

6- (Beyin Menfezlerinde Habsolunup Başlıca Organları Hareketlerinden Eksik Olarak Men' Eden) Rüzgâr Sebebiyle Sar'aya Tutulan Kimsenin Fadlı Babı [14]

12-.....İmrân ibnu Ebî Bekr şöyle demiştir: Bana Atâ ibnu Ebî Rebâh tahdîs edip şöyle dedi: İbnu Abbâs, bana:
— Ben sana cennet kadınlarından bir kadın göstereyim mi? dedi.
Ben:
— Evet göster, dedim. İbn Abbâs:
— İşte şu (iri yapılı, uzun boylu) kara kadındır. Bu kadın bir kerresinde Peygamber(S)'e geldi de:
— Ben sar'alamyorum, ben sar'alanınca da açılıyorum. Benim için Allah'a duâ ediver! dedi.
Peygamber:
— "İstersen hastalığına sabret! Bunun karşılığında sana cennet vardır. İstersen sana afiyet vermesi için Allah'a dua edeyim!" buyurdu.
Kadın:
— Ben sabredeyim, dedi de: Ben açılıyorum, açılmamaklığım için Allah'a duâ ediver! diye rica etti.
Peygamber de onun için duâ etti [15].

13-.....(İbn Cureyc şöyle demiştir:) Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ümmü Zufer denilen bu kadını Ka'be örtüsüne dayanmış hâlde gördüğünü haber verdi ki, o uzun boylu, iri yarı, siyah bir kadınmış..

7- Gözü Zayi' Olup Giden Kimsenin Fadlı Babı

14-.....Bana İbnu'1-Hâd, Muttalib'in kölesi Amr'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Yüce Allah: Kulumu iki sevgilisiyle belâlandırıp (göz nurlarından mahrum edip) de kulum sabrederse, iki sevgilisi yerine ona cenneti veririm, buyurdu" [16].
Enes: Peygamber "İki sevgilisi" sözüyle iki gözünü kasdediyor, dedi.
Bu hadîsi Enes'ten; o da Peygamber'den senediyle rivayet etmekte Eş'as ibnu Câbir ile Ebû Zilâl, Muttalib'in âzâdlısı Amr'a mutâbaat etmişlerdir [17].

8- Kadınların (Yabancı Olsalar Bile) Erkeklere Hasta Ziyareti Yapmaları Babı

Ummü'd-Derdâ, mescid ehlinden bulunan Ensâr'dan bir adama hasta ziyareti yapmıştır [18].

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) muhacir olarak Medine'ye geldiği zaman Ebû Bekr ile Bilâl sıtma hastalığına tutuldular.
Âişe dedi ki: Ben onların yanma girdim de:
— Ey babacığım, kendini nasıl buluyorsun? Ey Bilâl, sen de kendini nasıl buluyorsun? dedim.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr, kendini humma nevbeti yakaladığı za-rnân:
Kullu ımriin musabbahun fî ehlihî Ve'1-mevtu ednâ min şirâki na'lihî
(= Her kişi ailesi içinde mes'ûd sabâhlamıştır, hâlbuki ölüm ona ayakkabısının kayışından daha yakındır) beytini söylerdi.
Bilâl de kendisinden humma nevbeti gidince, şunları söylerdi:
Ela îeyîe şi'rî hel ebîtenne îeyîeîen Bi-vâdin ve havlı ızhırun ve celîîu Ve hel eriden yevmen miyâha Mıcennetin Ve hel tebduven lî Şâmetun ve Tafîlu
(= Ey keski bileydim. Mekke vadisinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mıcenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağları acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)
Âişe dedi ki: Ben bu ziyaretim ardından Rasûlullah'a geldim de, O'na (Ebû Bekr ile Bilâl'ın haberlerini ve sözlerini) haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle duâ etti:
— "Yâ Allah! Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medine'yi de sevdir, yâhud onu daha ziyâde sevdir! Yâ Allah, Medine'nin havasını bizim için sahih ve hastalıktan salim kıl! Müdd ve sâ' ölçeklerinde bizim için bereket ihsan eyle! Hummasını taşı da onu Cuhfe'ye koy!" [19].

9- Çocuklara Hasta Ziyareti Yapmak Babı

16-.....Âsim ibn Süleyman haber verip şöyle demiştir: Ben Ebû Usmân'dan işittim; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den ki, Peygamber(S)'in bir kızı (Zeyneb) Peygamber'e:
— Kızımın ölmesi yakın oldu, bizim yanımıza gel! diye haber gönderdi.
Usâme, Sa'd ibn Ubâde ve zannediyoruz Ubeyy ibn Ka'b de Peygamber'in beraberinde bulunuyorlardı. Peygamber de kızına selâm gönderip:
— "Allah 'in aldığı ve verdiği herşey kendisine âiddir. Ve herşey Allah yanında (ilâhî ilimde bir müddetle) ta'yîn edilmiştir. Sen Allah katından ecr iste ve sabret!" diyerek cevâb yolladı.
Bu defa Zeyneb, Peygamber'e and vererek muhakkak gelmesini istedi. Bu haber üzerine Peygamber kalktı, biz de beraberinde kalktık. (Zeyneb'in evine geldiğimizde) çocuk, Peygamber'in kucağına kaldırılıp verildi. Çocuğun canı çekişmekte ve bir ses işitilmekte idi. Peygamber'in iki gözü yaş döküyordu. Sa'd ibn Ubâde:
— Yâ Rasûlallah! Bu gözyaşı, bu ağlayış nedir? diye hayretini açıkladı.
Rasûlullah:
— "Bu gözyaşı bir rahmettir ki, Allah onu kullarından istediği kimselerin kalblerine koymuştur. Allah kendi kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eyler" buyurdu [20].

10- Çöl Arabına Hasta Ziyareti Babı

17-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir kerresinde hasta ziyaret yapmak üzere (Kays ibn Ebî Hazım adında) bir çöl Arab'ının yanına girdi.
İbn Abbâs dedi ki: Peygamber, hasta ziyareti için bir hastanın yanına girdiğinde ona:
— "Lâ be'se, tahûrun, in şâallâhu{- -Üzerine- be's yoktur, bu senin günâhlarını temizleyicidir inşâallah)" demek âdetinde idi.
(Bu çöl Arab'ına da bu sözleri söyledi.) Çöl Arab'ı da Peygam-ber'e:
— Sen günâhlarına keffârettir, zararsız geçmiş olsun! diyorsun; fakat bu hastalık hiç de öyle (geçici) değildir. Belki o ergin

bir ihtiyar üzerinde harareti feveran yâhud galeyan edip duran ve onu kabirleri ziyarete gönderecek olan humma hastalığıdır, dedi.
Peygamber de:
— "Şu hâlde pek iyi (öyle olsun)/" buyurdu [21]

11- Müşrik Kimseye Hasta Ziyareti Babı

18-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Yahudi'nin bir oğlu Peygamber (S)'e hizmet ederdi. Derken bu oğlan çocuğu hastalandı. Peygamber ona hasta ziyareti yapmak üzere gitti. Orada çocuğa:
— "İslâm Dîni'ne gir!" buyurdu, çocuk da (Şehâdet kelimelerini söyleyip) müslümân oldu [22].
Saîd ibnu'l-Müseyyeb de babası el-Müseyyeb ibn Hızn(R)'dan söyledi ki, Ebû Tâlib'e ölüm alâmeti hazırlandığı zaman Peygamber (S) onun yanma gitmiştir [23].

12- Bâb: Bir Topluluk Bir Hastayı Ziyarete Gittikleri Zaman Namaz Vakti Gelirse, O Hasta Gelenlere Cemaatla Namaz Kıldırır

19-.....Bize Hişâmtahdîs edip söyledi: Bana babam Urve, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber'in hastalığı sırasında birtakım insanlar hasta ziyareti yapmak üzere huzuruna girdiler. Peygamber (S) onlara oturarak namaz kıldırdı. Cemâat de arkasında ayakta dikilerek namaz kılmaya başladılar. Peygamber onlara: "Oturunuz!" diye işaret etti. Namazı bitirince de:
— "İmâm, kendisine uyulmak için imâm edilir... Öyle olunca o rukû'a vardığı vakit sizde rükû'a varınız. Rukû'dan başını kaldırdığı vakit siz de başınızı kaldırınız. Oturduğu hâlde namaz kıldırma siz de oturarak kılınız" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: el-Humeydî: Bu hadîs(ten yalnız O'nun beraberinde oturmaları hükmü) mensûhtur. Çünkü Peygamber (S) kıldırdığı en son namazda kendisi oturarak kıldırdı, insanlar da arkasında ayakta dikilerek kılmışlardır, dedi [24].

13- Ziyaret Edenin Kendi Elini Hasta Üzerine Koyması Babı

20-.....Bize el-Cuayd ibn Abdirrahmân el-Kindî, Sa'd'ın kızı Âişe'den haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de çok şiddetli bir hastalığa yakalandım. Peygamber (S) bana hasta ziyareti yapmak üzere geldi. Ben Peygamber'e:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Ben (ölürsem) büyük bir mal bırakıyorum. Hâlbuki ben bir tek kız evlâdından başka mîrâsçı bırakmadım. Böyle olunca ben malımın üçte ikisini vasiyyet ediyorum da üçte birini bırakıyorum, dedim.
Peygamber:
— "Hayır. (Üçte ikinin hepsini vasiyyet etme)/" buyurdu.
Ben:
— Öyleyse ben malımın yansını vasiyyet edeyim de yansını (mîras) bırakayım! dedim. Peygamber yine:
— "Hayır!" buyurdu.
Ben:
— Üçte birini vasiyyet edeyim de kızıma üçte ikisini bırakayım, dedim.
Peygamber:
— "Üçte bir (kâfidir), üçte bir de çoktur" buyurdu.
Sonra elini Sa'd'ın alnına koydu. Sonra elini yüzüm ve karnım üzerine sürüp meshetti. Sonra:
— "Yâ Allah! Sa'd'a şifâ ver ve ona hicretini tamâm eyle!" diye duâ etti.
Ben, bana tasavvur ettirildiğine göre, bir müddete kadar ciğerim üzerinde duran O'nun el sürmesinin soğukluğunu hissetmekte devam ettim [25].

21-..... el-Hâris ibn Suveyd şöyle demiştir: Abduilah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) şiddetli bir humma ateşi ile yanarken huzuruna girdim de elimle vücûduna dokundum ve:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki, Sen şiddetli bir humma hastalı-ğiyle yanmaktasın! dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Evet, hakîkaten ben sizden iki kişinin yanması gibi şiddetli bir humma ile yanmaktayım" dedi.
Ben de O'na:
— Bu iki kat yanmanın.karşılığında muhakkak Sana iki kat ecir vardır, dedim.
Rasûlullah:
— "Evet" buyurduktan sonra şunu söyledi: "Bir müslümâna hastalık ve daha başka bir ezâ isabet ederse muhakkak Allah onun, ağacın kendi yapraklarını döküşü gibi seyyielerini döker" [26].

14- Ziyaret Sırasında Hastaya Söylenecek Söz Ve Hastanın Vereceği Cevâb Babı

22-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben hastalığı sırasında Peygamber'in yanına geldim ve vücûduna elimle dokundum. Peygamber şiddetli bir humma ile yanmakta idi. O'na:

— Sen elbette çok şiddetli bir humma ile yanmaktasın. Bu şiddetli yanmanın şübhesiz Sen'in için iki kat ecri vardır, dedim.
Peygamber (S):
— "Evet, bir müslümâna herhangi bir ezâ isabet ederse, muhakkak günâhları ondan, ağaç yapraklarının dağılması gibi dağılır" buyurdu [27].

23-.....Bize Hâlid ibn Abdillah et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den; o da îbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir adamın yanma hasta ziyareti yapmak üzere girdi de:
— "(Hastalığın) zararsız geçmiş olsun! Bu inşâattan bir temizleyicidir (günâhlarına keffârettir)" dedi.
Bunun üzerine o adam:
— Hayır (bir temizleyici değildir). Fakat bu büyük bir ihtiyar üzerinde onu kabirleri ziyaret ettirmek için kaynayıp duran bir humma hastalığıdır! dedi.
Peygamber de:
— "Öyle ise evet (benim sözlerimi kabul etmediğin takdîrde senin dediğin gibi olsun)/" buyurdu [28].

15- Binici Olarak, Yürüyerek, Eşek Üzerinde Arka Tarafa Başka Birini Bindirerek Hasta Ziyaretine Gitmek Babı

24-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; oda İbn Şihâb'dan; o daUrve'den tahdîs etti. Ona da Usâme ibn Zeyd (R) şöyle habe vermiştir: Peygamber (S) Bedir vak'asından önce bir gün Fedek dokuması kaplı saçaklı palan vurulmuş bir merkeb üzerine bindi ve arkasına da Usâ-me'yi bindirerek Sa'd ibn Ubâde'yi hasta ziyaretine gidiyordu. Giderken yolda, içlerinde Abdullah ibn Ubeyy ibnu Selûl'un bulunduğu bir meclise uğradı. Bu vak'a, Abdullah ibn Ubeyy müslümân olmazdan önce idi. Bu mecliste müslümânlardan, putlara tapan müşriklerden, Yahüdîler'den birtakım kimseler vardı. (Ensârî şâir) Abdullah ibn Revâha da bu mecliste bulunuyordu. Hayvanın kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca, Abdullah ibn Ubeyy kendi kaftanı ile burnunu örttü.
— "Bizim üzerimizi tozlatmayın" dedi.
Peygamber onlara selâm verdi. Akabinde durdu, hayvandan indi, sonra onları İslâm'a da'vet etti ve onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy, Peygamber'e hitaben:
— Ey kişi! Eğer bu söylemekte olduğun sözler hakk ise, bunlardan daha güzel bir şey olamaz. Fakat bizim meclisimizde bizi bununla ezâlandirma! Kendi menziline dön de, bizden sana her kim gelirse ona anlat! dedi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Revâha:
— Evet yâ Rasûlallah! Sen bizleri meclislerimizde bununla (yânî Kur'ân'la) ört, onun nûrlarıyle bürü! Çünkü bizler bunu sekiyoruz! dedi.
Bunun üzerine müslümânlarla müşrikler, Yahudiler sövüşmeye başladılar. Hattâ birbirleri üzerine fırlamaya yaklaştılar. Peygamber de onları yatıştırmaya çalışıyordu, nihayet sustular. Sonra Peygamber hayvanına binip yürüdü. Sonunda Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp yanına girdi ve ona hitaben:
— "Ey Sa'd! Ebû Hubâb'ın dediklerini işitmedin mi?" buyurdu (da onun söylediklerini nakletti).
Peygamber "Ebû Hubâb" künyesi ile Abdullah ibn Ubeyy'i kas-dediyordu. Sa'd ibn Ubâde de:
— Yâ Rasûlallah! Sen onu affet ve kusurunu ma'zûr gör! Ye-mîn ederim ki, Allah sana verdiğini vermiştir. Hâlbuki bundan önce
5706/Sahîh-i Buharı ve Tercemesi
bu belde ahâlîsi onun başına tâc giydirmeğe ve üzerine de melike mahsûs sarık sarmaya ittifak etmişlerdi. Allah Sana ihsan eylemiş olduğu hakk ile onların bu tasavvurlarım reddedince, İbn Ubeyy bu mahrumiyetle kederlendi. İşte bu kederledir ki, İbn Ubeyy, gördüğün o çirkin harekette bulunmuştur!., dedi. (RasûluIlah da onu affetti...) [29].

25-..... Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Hastalığımda Peygamber (S) bana hasta ziyareti yapmak üzere geldi. Gelirken ne katıra, ne de ata binmiş değildi, demiştir [30].

16- Hastanın "Ben Hastayım" Yâhud "Vay Başım" Yâhud "Hastalığım Şiddetlendi" Demesinin Cevazı Ve Eyyûb Aleyhi's-Selâm'ın "Hakikat bana bu der d gelip çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın" (el-Enbiyâ: 83) Kavli Babı [31]

26-.....Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) benim yanıma uğradı. Bu sırada ben tencerenin altına ateş yakıyordum. Peygamber bana:
— "Başının haşereleri sana ezâ veriyor mu?" buyurdu. Ben:
— Evet ezâ veriyor, dedim.
Bunun üzerine Peygamber bir berber çağırdı da başımın saçlarını tıraş ettirdi. Sonra bana fidye vermekle emretti [32].

27-.....Bize Süleyman ibn Bilâl haber verdi ki, Yahya ibn Saîd şöyle demiştir: Ben el-Kaasım ibn Muhammed'den işittim, şöyle dedi: Âişe (R) (başı ağrıyınca):
— Vay başım! demişti. RasûluIlah (S) da:
— "Eğer sen ölür de ben hayâtta kalırsam, senin için mağfiret isterim, senin için duâ ederim" dedi.

Bunun üzerine Âişe:
— Vay başıma gelen musibete! Vallahi öyle sanıyorum ki, muhakkak Sen benim ölümümü istiyorsun! Eğer ben ölürsem, muhakkak Sen o son günün gecesinde kadınlarının birisi ile gerdek olup yaşayacaksın! dedi.
Âişe'nin bu sözü üzerine Peygamber:
— "(Yâ Âişe! Endişelenme!) Bil'akisben 'Vay başım!"demeliyim (çünkü senden önce öleceğim). Yâ Âişe, hattâ şimdi Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermeyi ve -halifelik dedikoducularının sözlerinden ve halifelik umanların temennilerinden nefret ederek, nizâyı kesmek için- halifeliği Ebû Bekr'e vasiyyet etmeyi kasdettim -yâhud: istedim-. Fakat sonra düşünüp dedim ki, Allah (halifeliği Ebû Bekr'-den başkasına vermekten) imtina eder; mü'minler de (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) men' ederler -yâhud: Allah (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) men' eder; mü'minler de (Ebû Bekr'den başkasına bey'attan) imtina ederler-"[33].

28-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) humma hastalığına tutulmuş hâldeyken huzuruna girdim, O'na elimle dokundum da:
— Sen şiddetli bir humma hastalığıyle yanmaktasın! dedim. Peygamber:
— "Evet, sizden iki kişinin humma harâretiyle yanması kadar şiddetlidir" buyurdu.
İbn Mes'ûd:
— Sana iki kat ecir vardır! dedi. Peygamber:
— "Evet, bir müslümâna hastalık ve daha başka bir eza isabet ederse, muhakkak Allah onun seyyielerini (sonbaharda) ağacın kendi yapraklarını atması gibi atar" buyurdu [34].

29-.....Bize ez-Zuhrî, Âmir ibn Sa'd'dan haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Veda Haccı zamanında (Mekke'de) yakalandığım şiddetli bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (S) beni hasta ziyareti yapmak üzere bize geldi. Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun şu müzmin dereceye ulaştı. Ben ise mal sahibiyim. Bana bir tek kızımdan başkası da mîrâsçı olmayacaktır. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka (olarak ayırıp) vereyim mi? dedim.
— "Hayır (üçte ikinin hepsini sadaka yapma)/" buyurdu. Ben:
— Yarısını sadaka edeyim mi? dedim. Rasûlullah yine:
— "Hayır (yarısını da sadaka yapma)/" buyurdu. Ben:
— Üçte bir (olur mu)? dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir de çoktur. Senin mirasçılarım zengin kimseler olarak bırakman, onları muhtaçlar ve insanlara (sadaka için) ellerini açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Allah rızâsını aramak için yapacağın her harcamaya karşılık muhakkak sana ecir verilecektir. Hattâ (yemek yerken hayat yoldaşın olan) kadınının ağzı içine koyacağın lokmadan da sana sevâb verilecektir" buyurdu [35].

17- Hastanın (Ziyarete Gelenlere, Gerektiğinde): "Yanımdan Kalkınız!" Demesi Babı

30-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın vefatı yaklaştığı zaman, evinde, içlerinde Umer ibnu'l-Hattâb'ın da bulunduğu birtakım adamlar varken, Peygamber (S):
— "Haydin (bana yazı yazacak bir şey getiriniz de) size bir ki-tâb (yânı vasiyetname) yazdırayım ki, bundan sonra yolunuzu şaşır-mayasınız!" buyurdu.
Bunun üzerine Umer:
— Peygamber'in hastalığı muhakkak ağırlaşmıştır. Yanınızda ise Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitabı yetişir! dedi.
Bunun üzerine evde bulunanlar ihtilâfa düşüp husûmete başladılar: Onlardan kimi "Yazı takımı getiriniz, Peygamber size bir ki-tâb yazsın ki, kendisinden sonra yolunuzu şaşırmayasınız!" diyordu.
beni ziyaret etmek üzere bize geldi" sözündedir. Bunun bâzı rivayetleri yakında "Eli hastanın üzerine koyma bâbi"nda ve Vasiyyetler Kitabı, "Üçte birden va-siyyet bâbı"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar oralarda verilmişti.
Kimi de Umer'in söylediği sözü söylüyordu. Peygamber'in yanında konuşma ve ihtilâfı çoğalttıkları zaman Rasûlullah:
— "(Haydi yanımdan) kalkınız!" buyurdu.
Râvî Ubeydullah şöyle dedi: İbn Abbâs bu hadîsi tahdîs ettiği sırada:
— Onların ihtilâf etmeleri ve karışık gürültülerinin sebeb olduğu o musibet ne büyük bir musibettir ki, Rasûlullah ile onlara yazmak istediği bu kitâb arasına engel oldu! der idi [36].

18- Hasta Olan Çocuğa Duâ Edilmesi İçin Onu (Salih İnsanların Yanına) Götüren Kimse Babı

31-.....el-Cuayd ibn Abdirrahmân şöyle demiştir; Ben es-Sâib ibn Yezîd(R)'den işittim, şöyle diyordu: (Çocukluğumda) teyzem beni RasûIullah(S)'ın yanma götürdü de:
— Yâ Rasûlallah! Benim kızkardeşimin şu oğlu hastadır, dedi.
Rasûlullah benim başımı eliyle sıvazladı ve bana bereket duası yaptı. Sonra abdest aldı. Ben O'nun abdest aldığı sudan içtim. Ve arka tarafında durdum da sırtında, iki kürekleri arasında gerdek çadırının kocaman düğmeleri gibi Peygamberlik mührünü gördüm [37].

19- Hastanın Ölümü Temenni Etmesinin Nehyi Babı

32-.....Bize Sabit el-Bunânî, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Sizden biriniz kendisine (hastalık gibi) bir zarar isabet ettiğinden dolayı sakın ölümü temenni etmesin! Eğer muhakkak temenni etmek zorunda bulunursa: Allah'ım, yaşamak benim için hayır olduğu müddetçe beni yaşat, Ölmek benim için hayırlı olduğu zaman da beni Öldür! desin" [38].

33-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle dedi: Biz kendisine hasta ziyareti yapmak için Habbâb (ibnu'l-Erett -R)'ın yanına girdik. Hab-bâb (karnını) yedi yerinden dağlamış hâldeydi. Bu ziyaretimizde Habbâb şöyle dedi:
— Bizden evvel geçen ve (Peygamber zamanında Ölüp) giden arkadaşlarımız vardır ki, dünyâ onların (âhiret saadetlerinden) birşey-lerini eksiltmemişti. (Çünkü dünyâda darlık içinde yaşadılar. Bize gelince) şübhesiz biz (fetihler sebebiyle) o kadar dünyalığa kavuştuk ki, bugün biz onu topraktan (köşkler yapmaktan) başka sarfedecek bir yer bulamıyoruz. Eğer Peygamber (S) bizi ölüm temennisinden nehyetmemiş olsaydı, muhakkak ben (şu hastalık ıztırâbından dolayı) ölümü temenni ederdim!
(Kays ctedi ki:) Bir müddet sonra biz Habbâb'ı bir kerre daha ziyaret ettik. O, kendisine âid bir duvar bina etmekle meşguldü. Bize:
— Müslüman, infâk ve harcama yapmakta olduğu herşey hususunda sevaba nail kılınır, yalnız şu toprak içine sarfetmekte olduğu mal hakkında sevaba nail kılınmaz! Dedi [39].

34-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:
— "Hiçbir kişiyi, onun güzel ameli (ve ibâdeti) cennete girdire--mez" buyuruyordu.
Bunun üzerine sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Seni de mi girdiremez? diye sordular. Rasûlullah şöyle cevâb verdi:
— "Evet, beni de Allah'ın fadlı ve rahmeti bürümedikçe, yalnız ibâdetim cennete girdiremez. Buna göre sizler iş ve ibâdetinizde ifrat ve tefritten sakınıp doğruyu arayınız ve doğru yoldan gidip Allah'ın yakınlığını isteyiniz. Sakın sizin hiçbiriniz (sâlih olsun, fâsık olsun) ölüm temenni etmesin! Çünkü, o, hayır ve ihsan sahibi ise yaşayıp hayrını, ihsanını artırması umulur. Eğer günahkâr bir kişi ise (yine yaşayıp, günün birisinde) tevbe ederek Allah 'in rızâsını dilemesi umulur!" [40].

35-.....Abbâd ibnu Abdillah ibni'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben, ölüm hastalığında sırtını bana dayamış olduğu hâlde Peygamber(S)'den işittim: "Allâhumme'ğfir lî, ve'rhamnî ve elhıknîbVr-raJîkı (— Allah'ım bana mağfiret et, merhamet eyle ve beni -yüksek- refika eriştir)/" diyordu [41].

20- Ziyaret Eden Kişinin Hastaya Dua Etmesi Babı

Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın kızı Aişe de babasından Peygamber(S)'in Sa'd'a: "Allah'ım, Sa'd'a şifâ ver!" diye duâ ettiğini söylemiştir [42].

36-.....Bize Ebû Avâne, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir hasta ziyaretine vardığında yâhud bir hasta Rasûlullah'a getirildiğinde, şöyle duâ ederdi: "EzhibVl-bâse Rabbe'n-nâsi. îşfi ve en-te 'ş-şâfî lâ şifâen illâ şifâuke, şifâen lâ yuğâdıru sakamen (= Ey insanların Rabb'i! Şu hastanın hastalığını gider! Şifâ ihsan eyle! Rabb'-im ancak Sen sağlık verirsin. Sen'in şifândan başka hiçbir şifâ yoktur! Rabb'im bu hastaya öyle şifâ ver ki, o şifâ, hasta üzerinde hastalık izi ve eseri bırakmasın)/"
Amr ibnu Ebî Kays ile İbrâhîm ibn Tahmân, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den ve Ebu'd-Duhâ'dan: "Hasta getirildiğ zaman" şeklinde meçhul sîgasıyle söylediler.
Cerîr ibn Abdilhamîd de Mansûr'dan; o da Ebu'd-Duhâ'dan yalnız olarak "Bir hastaya gittiği zaman" şeklinde söyledi, demiştir [43].

21- Hasta Ziyaretine Giden Kimsenin Hasta(Ya Şifâ Duası Yapmak) İçin Abdest Alması Babı

37-.....Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir ibn AbdilIah(R)'tan şöyle dediğim işittim: Ben (kendimi bilmez derecede) hasta iken Peygamber (S) benim yanıma girdi. Abdest aldı da ab-dest aldığı sudan üzerime döktü. -Yâhud: "Üzerine bu sudan dökünüz" buyurdu.- Bunun üzerine ben (baygınlığımdan) gözümü açtım da:
— Yâ Rasûlalîah! Bana kelâleden başkası vâris olmayacak. Buna göre benim mîrâsım nasıl olacak? dedim.
Bunun üzerine Ferâiz Âyeti indi [44].

22- Salgın Veba Ve Humma Hastalıklarının Kaldırılmasına Duâ Eden Kimse Babı

38-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) muhacir olarak Medine'ye geldiği zaman Ebû Bekr ile BiJâl humma, yânî sıtma hastalığına tutuldular.
Âişe dedi ki: Ben bu iki hastanın yanlarına girdim de babama:

— Ey babacığım, kendini nasıl hissediyorsun? Bilâl'e de:
— Yâ Bilâl! Sen de kendini nasıl hissediyorsun? diye hatırlarım sordum.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr, kendisini sıtma humması nevbeti yakalayınca şu beyti söylerdi:
Kullu'mrün musabbahun B ehîihî Ve'1-mevtu ednâ min şirâki na'lihî
(= Herkes ailesi içinde mes'ûd sabâhlamıştır. Hâlbuki ölüm, ayakkabısının kayışından daha yakındır.)
Bilâl de kendisinden sıtma nevbeti sıyrılınca şu beyitleri söyleyerek sesini yükseltirdi:
Eîâ leyîe şı'rî hel ebîîenne leyleten, Bi-vâdin ve havlı ızhırun ve celîlun. Ve hel enden yevmen rniyâha Mıcenneün
Ve hel îebduven îî Şâmetun ve Tafîlu
(= Şunu bilmek isterdim: Mekke vadisinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'-daki Mıcenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Ta-fîl dağları acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)
Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Ben akabinde Rasûlulîah'a geldim de kendisine bunları haber verdim. Bunun üzerine O:
— ' 'A ilah 'im! Mekke 'yi bize sevdirdiğin gibi Medine 'yi de sevdir! Yâhud onu daha ziyâde sevdir! Medine'nin havasını bizim için sahih ve hastalıklardan salim kıl! Sâ'ındave müddünde bize bereket ihsan eyle! Medine'nin hummasını ve sıtmasını taşı da onu Mekke'nin Cuhfe'sine koy!" diye duâ etti [45].

---

[1] en-Nesefî, diğer râvîlere muhalefet etti de Kitâbu'l-Mardâ'yı Kitâbu't-Tıbb'dan ayırmayarak, ikisini bir arada zikretti. Elimizdeki Buhârî nüshaları da böyledir. (Bundan sonra da Kitâbu't-Tıbb gelecektir.)
el-Marîz; hasta; el-Mardâ, onun cem'idir; el-Maraz da hastalık ma'nâsma-dır. Hastalık vücûdun tabîî mecrasından çıkmasıdır ki, o kendi konumundan hâriç ve salim olmayan fiiller çıkan bir halet ve melekedir diye ta'bîr olunur. Yânî hastalık, vücûdun maddesi ve ma'nâsıyle düzgün işlememe keyfiyyetidir... (Aynî, Kastallânî).
el-Maraz: İki fetha ile tabiat sağ, safî ve mu'tedil iken muzlim ve ıztırâblı olmağa denir ki, bedeni husûsî i'tidâlinden çıkarıp fiillerinde bozukluk meydana getirir, hastalık ta'bîr olunur.
et-Tıbb, tâ'nın üç harekesiyle bâ'nın şeddesiyle hakimlik eylemek ma'nâsı-nadır ki, gereğine göre hayvânî cisim ve nefse âid ilâç ve timâr eylemekten ibarettir, pes gerek cismânî ve gerek rûhânî olsun, ki dualar ve rukye gibi. el-M:sbâh'ta tâ'mn kesriyle isim olmak üzere resmedilmiştir ki, tabîblik ma'nâ-sınadır. Ve Tıbb, işlerde nfk ve teenni edip maslahatları güzel vech ve lutf ve suhuletle yürütmek ma'nâsınadır. "Men ehabbe tabbe" meseli bundandır, yânî işlerin yürütülmesini sevip isteyen kimse nfk, teennî ve suhuletle girişir, et-Tabîb, Emîr vezninde mutlakaa amel ve kârında üstâz ve hazık ve mahir olan kimseye denir. Şârih der ki, giderek hastaları ilâçlamakta hazık olan kimseye ıtlak olunmuştur... (Kaamûs Tercemesi).
[2] Âyetin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Gerek müslümân ve gerek ehli ki-tâb ve kalanlardan her kim bir kötülük yaparsa, onunla cezalanır, ya dünyâda veya âhirette veya her ikisinde onun bir cezasını görür. Ebû Bekr(R)'den rivayet olunduğuna göre, bu âyette bahsedilen ceza, mü'minin günâhlarına keffâ-ret olan dünyevî cezadır. Bir hadîs meali: "Allah kime hayır murâd ederse, ona musibet verir" (Buhârî, Ebû Hureyre'den, 5. hadîs).
el-Bakara: 284; eş-Şûrâ: 30; el-Kalem: 17-33 âyetlerine de bak.
[3] Başlığa uygunluğu "Mü'minin meseli taze ekin sapı gibidir" sözünden alınır. Çünkü mü'minin ekin sapına benzetilmesinden murâd, bazen sağlıklı, bazen zayıf olması hâlidir. Ekin de böyledir. Yemyeşilken sonra kızarır, sonra sararır da bir halet üzere kalmaz (Aynî).
[4] Buhârî bu İsnâdla iki şeye işaret etti: Bunlardan biri, bunda Ka'b'm oğlunun isminin mübhem olduğu, diğeri de hadîsin Sa'd'dan tahdîsini açıkça belirtmek (Aynî).
[5] Bu hadîslerde zikredilen "Hâme", ekinlerin çimen hâlinde bir sap ile çıkış şeklidir. Mü'minin buna benzerliğine gelince şöyledir: Düzgün bir sap ile çıkan ekin her zaman sakin değildir, esen rüzgâr ile kâh eğilir, kâh doğrulur; bir zaman yeşil yaşar, bir zaman sonra sararır. Fakat o, rüzgârların şiddetleri ve zamanın inkılâblan karşısında eğildiği hâlde, hiçbir zaman devrilmez, yine doğrulur. Mü'-min de böyledir: Hastalık, hüzün, keder, zulüm gibi zamanın birtakım bunaltıcı hâlleri karşısında sarsılsa da bir türlü yıkılmaz, Allah'a kulluktan ayrılmaz. Fâsık ve fâcir de serviler gibi ne kadar metin, boylu boslu olursa olsun, günün birinde Allah onu fısk ve fücuru sebebiyle yere serer.
[6] Başlığa uygunluğu "Yusıb - Musibet verir" sözünden alınır. Bâzı hadîsçiler bu fiili meçhul sîgasıyle "Yusab" okumuşlar ve bunun daha güzel; "Hastalandı-< ğım zaman bana şifâ veren O'dur" (eş-Şuarâ: 80)'da olduğu gibi, Allah'a karşı daha edebli ve yaraşıklı olduğunu söylemişlerdir. Buna göre hadîsin ma'nâsı "Allah'ın hayır dilediği kimse, birtakım musibetlerle imtihan edilir" demek olur.
Gazâlî insanlara gelen mihnetleri ve musibetleri üç kısma ayırmıştır: Birincisi münâfikm hastalıkları ve musibetleridir ki, Allah'a i'tirâzda bulunduğu için, onun uğradığı musibeti, ukubet olur. İkincisi mü'minin hastalığı ve musibetidir ki, mü'min, Allah'tan geldi diye sabrettiği için, onun musibeti günâhlarına kef-fâret olur. Üçüncüsü de şükr makaamında olan mü'minin musibetidir ki, bu da hastalığında Allah'a hamd ve şükr ettiği için, hastalığı Allah katında derecesinin yükselmesine sebeb olur (Tecrîd Ter.}.
[7] Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bu hadîsi senedde görüleceği gibi, iki yoldan getirmiştir: Biri Kubeysa ibn Ukbe'den; o da Sufyân es-Sevrî'den... yolu, diğeri de Bişr ibn Muhammed'den... yolu. Yüce Allah, peygamberlerinin sevâbları kâmil ve hayırları umûmî olsun diye onlara verdiği yakîn kuvveti, sabır şiddeti, tevekkül ve bağlılık salâbetinden dolayı onlara şiddetli acılar ve hastalıklar tahsis etmiştir.
[8] Başlığa uygunluğu "Yûaku va'kan şediden" sözünden almır, çünkü Va'k şiddetli bir hastalık olan hummâ'dır.
Alimler, Abdullah ibn Mes'ûd'un: "Humma hastalığmdaki fazla hararetin iki kat ecri vardır" sözünü, Rasûlullah'm "Eve?"diye tasdik etmesi hastalığın derece yükselmesini mûcib olacağına, "Ağaç yapraklarının dökülmesi gibi günâhlarını düşürür" sözü de günâhların affına sebeb olacağına delâlet eder, demişlerdir. Bir de hastalık sebebiyle affolunan günâhların küçük günâhlar olduğunu, büyük günâhlar için istiğfar, yânî mağfiret istemek gerektiğini söylemişlerdir.
[9] Bu başlığın lafzı, Tirmizî'nin Mus'ab ibn Sa'd'dan rivayet ettiği hadîsin lafzından alınmıştır.
[10] Bundaki illet, belânın ni'met mukaabilinde olmasıdır. Kimde Allah'ın ni'meti daha çok olduysa, belâsı da çok olur. Bunun için hürrün cezası, kölenin iki katı yapıldı. Mü'minlerin analarına: "Ey Peygamber zevceleri, içinizden kim açık bir terbiyesizlik ederse, onun azabı iki kat artırılır..." (el-Ahzâb: 30) buyuruldu (el-Kirmânî, Askalânî).
Bu hadîs, bundan önceki bâbda başka bir yoldan olmak üzere geçmişti, aralarında bâzı ziyâde ve noksan bulunmaktadır.
Bu hadîsleri Müslim de el-Birr ve's-Sıla'da getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 40-42.
[11] Başlığa uygunluğu "Hastayı ziyaret edin" sözündedir.
Bunun bir rivayeti Et'ıme'nin evvelinde ve Nikâh'ta da geçmişti.
[12] Bunun birer rivayeti İçecekler Kitâbı'nda "Gümüş kap bâbı"nda ve Cenâze-ler'de "Cenazeleri ta'kîb etme bâbı"nda da geçmişti.
Burada nehyi beş şey üzerinde, emri de üç şey üzerinde kısaltmış; yemîn edeni kabul etme, da'vete icabet, mazluma yardım, aksırana duâ etme fikralarını zikretmemiştir.
[13] Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nda ve en-Nisâ Sûresi'nin tefsirinde geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu meydandadır
[14] ... Bazen sar'a habîs cinn nüfuzlarından olur... Ebû'l-Hasen el-Eş'arîMakaa-lâtu Ehli's-Sünne ve'l-Cemâd'da şöyle dedi: Tabîbler, cinnin sar'alımn bedeni ne girmekte olduğunu söylüyorlar. Nitekim Allah: "Ribâ yiyenler kendilerini şeytân çorpmış(birer delijden başka bir hâlde kalkmazlar..." (el-Bakara: 275) buyurdu... (Aynî).
Sar'a ve daha bâza hastalıkların sebebleri bugün de bilinememektedir.
Sar'a hakkında bir tanıtma:
"Sar'a (epilepsi) bir beyin hücresi (nöron) grubunda zaman zaman ortaya çıkan anormal ve güçlü elektrik deşarjların doğurduğu klinik belirtilerdir...
Epilepsi nöbeti olan hastalarda yapılmış olan çok sayıda biyoşimik ve fizyolojik incelemelere rağmen, nöbetlerin nasıl oluştuğu hâlen bilinmemektedir. Nöbetler beynin organik hasarı veya metabolik bozukluğu sonucu ortaya çıka-bilirse de, epilepsili hastaların büyük bir kısmında da böyle değişikliklerin mevcudiyeti gösterilememiştir. Ayrıca böyle bir değişiklik bulunsa bile, bu sar'a nöbetinin tek sebebi olamaz. Çünkü anormallik dâima mevcûd olduğu halde nöbetler zaman zaman (düzensiz aralıklarla), ortaya çıkmaktadır.
Beyin dokusunda herhangi bir anatomik hasar bulunmayan veya metabolik bir sebebi olmayan epilepsiye "îdyopatik epilepsi" adı verilmektedir. Bu hastaların nörolojik ve psişik muayeneleri normaldir. Anne, baba, kardeş ve diğer yakınları arasında epilepsi nöbetleri geçiren kimseler vardır. Bu tür epilepsi nöbetlerinin çok defa hasta yaşlandıkça seyrekleştiği tesbît edilmiştir." (H.Mer-ritt, Çev: S.Doğulu, H.Gökalp, Ş.Akpınar, Nöroloji. Lea and Febiger yayınevi, 1973. s. 700-702 ve Prof. Dr. Edip Aktin, Nöroloji. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları Serisi, 1974. s. 198, 213).
[15] Başlığa uygunlukları, kadının "Ben sar'alanı yorum" sözündedir. Bu kadının künyesi Ümmü Zufer olduğu ikinci hadîsten bilindiği hâlde, adında ihtilâf edilmiştir: Su'ayra, Şüfeyre, Sukayra olduğuna dâir rivayetler vardır.
[16] el-Bezzâr, Yezîd ibn Erkam'dan şu hadîsi rivayet etmiştir: "Bir kul, dininin gitmesinden sonra gözlerinin gitmesinden daha şiddetli bir belâ ile belâlanmadı.
Her kim gözlerinin gitmesiyle belâlanır da Allah 'a kavuşuncaya kadar (şikâyet etmeksizin) sabrederse, o kul Allah'a, üzerinde hesâb olmayarak kavuşur".
Bu son hadîste kulun dîni gitmek suretiyle uğradığı dîn nurundan mahrumiyeti ve dinsizlik felâketinden sonra göz nurundan mahrumiyet belâsı, bütün ibti-lâlann en şiddetlisi olduğu ve bu mahrumiyet acısına Allah'a kavuşuncaya kadar sabredip şikâyet etmeyen kişinin Allah'a hesâbsız, sorgusuz kavuşacağı bildirilmiştir.
[17] Eş'as ibn Câbir'in mutâbaatmı Ahmed ibn Hanbel, Ebû Zilâl'in mutâbaatını ise Abd ibn Humeyd senedli olarak rivayet etmişlerdir. Bu ma'nâda daha bâzı hadîsler de gelmiştir.
[18] Ümmü'd-Derdâ'nın bu haberini Buhârî Edebu'l-Müfred'de el-Hâris ibn Ubeyd yolundan rivayet etmiştir.

[19] Hadîsin başlığa uygunluğu Âişe'nİn "Ben onların yanına girdim" sözündedir.. Çünkü Âişe'nİn onların yanına girişi, onlar hummalı iken onları hasta ziyareti yapmak için olmuştu. Bunun bir rivayeti "Peygamber'in Medine'ye gelişi bâ-bı"nda geçmişti.
[20] Yânî bu, Allah'ın ahlâkiyle ahlâklanmadır. Allah ancak kendi ahlâkiyle sıfatlanan ve kullarına merhamet eden kullarına merhamet eyler (Kastallânî).
Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kızının yanma gelip, onun hasta çocuğunu alıp kendi kucağına koyması bakımındandır. Bu, şübhesiz bir hasta ziyaretidir... (Aynî)
Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmişti.
[21] Yânî ben seni, üzerine zararsız geçmiş olsun, humma seni temizleyici, günâhlarım giderici olur, sen sabret ve buna karşı Allah'a şükret sözlerimle irşâd ettim, fakat sen irşadımı ve duamı kabul etmeyip ümîdsizlik ve küfrândan vazgeçmedin, öyleyse senin dediğin gibi olsun! demiş oluyor... (Şerhu'l-Mişkât).
Taberânî'nin ve başka hadîsçilerin bâzı rivayetlerinde bu hadîs şöyle bir ziyâde ile bitiyor: "Madem ki sen, hakkındaki dileğimizi kabulden çekmiyorsun, şu hâlde senin dediğin olacaktır ve Allah'ın takdiri yerini bulacaktır"buyurdu.
el-Muhalleb şöyle dedi: Bu hadîsin fâidesi şudur: Çöl Arabi da olsa raiyye-sinden bir hastayı ziyaret etmesi devlet başkanına eksiklik olmaz. Câhile hasta ziyareti yapmak âlime de eksiklik getirmez. Çünkü âlim ona fayda verecek şeyleri hatırlatır. Ve sabretmesini emreyler... Bu da hastanın öfkelenmemesine, do-layısiyle Allah'ın da ona gadab etmemesine sebeb olur. Bir de bu ziyarette hem hastanın hatırını hoş etmek, hem de ailesinin hatırını onarmak hikmeti vardır (Aynî). -
Peygamber'in bu sözünü "Hastalığın zararsız geçmiş olsun! Günâhlarına keffârettir inşâallah " şeklinde tercüme etmek belki Türkçe'ye daha uygun düşecektir.
Bu hadîs aynı isnâd ve metinle Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da geçmişti.
[22] Başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda "Çocuk müslümân olup ölürse bâbı"nda geçmişti.
[23] Bu ta'lîk de senedli olarak hem Cenâzeler'de, hem de el-Kasas Sûresi tefsirinde geçti.
[24] Bunun da bir rivayeti Namaz Kitabı, "İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm edilir bâbı"nda geçmişti.
[25] Başlığa uygunluğu "Sonra elini Sa'dın alnına koydu. Sonra elini yüzüm ve karnım üzerine sürüp meshetti..."sözündedir. "Eli hasta üzerine koymak, onun kalbini sakinleştirmek, hastalığının şiddetini bilmek ve ona afiyet duası yapmak için olduğu gibi, eğer tıbbı bilen kişi ise hastaya uygun olacak tedâvî ve ilâcı vasfetmesi için de olabilir" (Kastallânî).
Hasta ziyaretine giden kişinin, hastaya ünsiyet ve şefkat izhârı maksadıyle elini hastaya dokundurup, onu okşayarak teselli etmeye, ümidini, ma'neviyât-nı kuvvetlendirmeye vesile olacak kısa sözler ve dualar etmesi güzel edeblerden-dir. Peygamber'in fiilleri ve sözleri en güzel ve uyulacak eskimez örneklerdir.
[26] Başlığa uygunluğu "Elimle O'na meshedip dokundum" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti, yakında "İnsanların belâ yönünden en şiddetli olanları peygamberlerdir bâbı"nda geçmişti.
[27] Başlığa uygunluğu, İbn Mes'ûd'un Peygamber'e söylediği ve Peygamber'in de ona verdiği cevâbdadır. Hadîsin bir rivayeti şimdi bundan önceki bâbda geçmişti.
[28] Başlığa uygunluğu Peygamber'in ona: "Zararsız geçmiş olsun, temizleyicidir inşâallah" demesi ve onun da Peygamber'e "Hayır.." diye cevâb vermesinde-dir. Sarihlerin bildirdiğine göre bu zât Kays ibn Ebî Hazım adında bir çöl Arabi bedevî idi. Aynı isimde tabiî büyüklerinden ve muhadramlardan bir zât daha vardır. Bedevî ise Peygamber'le görüştüğü açıklandığı için sahâbî olduğu anlaşılıyor. Bu hadîsin bir rivayeti, yakında "Bedevîye Hasta ziyareti bâbi"nda geçmişti.
[29] Başlığa uygunluğu "Peygamber (S) bir merkeb üzerine bindi, Usâme'yi de arka tarafına bindirip Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyaretine gitti" sözlerindedir. Bu hadîsin bir rivayeti Âlu İmrân: 186. âyeti tefsîrinde geçmişti.
[30] Başlığa uygunluğu "Ne katıra, ne de ata binmiş değildi" sözünden alınır. Bu söz ile Peygamber'in yayan olarak yürüyüp geldiğini söylemiş oluyor ki, başlığın bir fikrasına delîl olmuştur.
[31] Eyyûb Peygamber bu sözü mahlûklara değil, duâ için Allah'a karşı söylemiştir.
[32] Başlığa uygunluğu Ka'b ibn Ucre'nin "Evet" cevâbındadır. Onun haşerelerin ezasını haber vermesi şikâyet için değil, fakat vâki'i beyân için ve faydalanacağı şeye doğru yol istemek içindi. Bunun bâzı rivayetleri Hacc'da, el-Bakara: 196. âyette ve Mağâzî'de geçmişti
[33] Başlığa uygunluğu "Vay başım!" sözündedir. Hadîsin son fikrasındaki ta'bîr-lerin öne geçirme ve geri bırakılmasında râvî tereddüd ettiği için hadîsi "yâhud" terdîdi İle rivayet etmiştir.
Peygamber'in Âişe'ye: "Endişe etme, sen benden sonra yaşayacaksın!" buyurması ilâhî vahyin eseridir ve Peygamber'in mu'cizeleri cümlesindendir. Bu hadîs Ebû Bekr'in halifeliği hususunda da gayet açık bir nasstır. Bunun bir rivayetini Hükümler Kitâbı'nda da getirmişti.
[34] Bu hadîsin bâzı rivayetleri yakında birkaç yerde geçmişti.
[35] Başlığa uygunluğu "Yakalandığım şiddetli bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (S)
[36] Başlığa uygunluğu "Kalkınız!" sözündedir. Bu hadîste "Yanımdan" lafzını söylemedi. Fakat İlim Kitâbı'ndaki rivayette "Yanımdan katkınız!" şeklinde gelmiştir ki, buradaki başlığa uygundur. Bunun birer rivayeti Vasiyyetler1 de ve Mağâzî Kitâbı'nda da geçmişti. Oralarda hadîsle ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.
[37] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birer rivayeti Abdest Alma Kitabı ile Menâ-kıb'da geçmişti, inşâallah Dualar Kitâbi'nda da gelecektir.
[38] Hadîs, hastalık gibi herhangi zarar verici bir belâ ve musibetin şiddeti sebebiyle ölümü temenni etmekten nehye delâlet etmektedir. Hadîsin son fikrasındaki "Eğer muhakkak ölümü temenni etmek zorunda kalırsa şöyle... desin" emri de vücûbi bir emir değil, izin ve ihtiyara delâlet eden bir emirdir.
[39] Başlığa uygunluğu "Eğer Peygamber (S) bizi Ölüm temennisinden nehyetmemiş olsaydı, muhakkak ben ölümü temenni ederdim" sözündedir.
Habbâb ibnu'l-Erett (R), ilk müslümân olan bahtiyarlardandır. İslâm'a girenlerin onaltıncısıdır. Mekke müşriklerinden pek ağır işkenceler görmüştür. Bunlardan hiç yılmamış ve her zaman feragatli bir hayât yolu ta'kîb etmiştir. Buhârî bu hadîsin birer rivayetini Dualar ve Rikaak'ta; Müslim de Duâlar'da getirmiştir.
[40] Bunu Müslim de "Doğruyu arayınız" kavline kadar çeşitli yollarla getirdi.
Buhârî'nin bu hadîsten buradaki maksadı "Sakın sizin hiçbiriniz ölüm temenni etmesin" kavlidir. Bundan önceki kısımları istidrâd olarak zikretmiştir.
[41] Bir rivayette "En yüksek refik" şeklinde gelmiştir. Murâd, en yüksek topluluk sahibi olan meleklerdir. Peygamber bunu öleceği kendisine tahakkuk ettikten sonra, o zaman kendisine yüksek derecenin kemâlini müjdeleyen melekleri gördüğünde söylemiştir. Hiçbir peygamber, ölümü kendisine haber verilmedikçe kabzolunmaz. Nehy ise ölümden evvelki hâlete mahsûstur... Buhârî'ye aşk olsun! Zihinleri keskinleştirmek için en gizli olanı en açık olan üzerine ne kadar güzel hazırlıyor ve tercih edip seçiyor! (İbn Hacer ve Kastallânî).
[42] Sa'd kızı Âişe'nİn bu hadîsi "Ziyaret edenin kendi elini hasta üzerine koyması bâbı"nda senedli olarak geçti.
[43] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî burada hadîsin birkaç yoldan gelişini de işaret etmiştir.
' 'Tedâvîde Duâmn Yeri"; İslâm Medeniyeti Dergisi, 1973 Hazîran sayısında Abdullah Aydemir'in 16 sahîfelik uzunca ve güzel makaalesi yerinden okunmağa değer!...
[44] Başlığa uygunluğu "Abdest aldı da suyundan üzerime döktü" sözündedir.
Buradaki Ferâiz Âyeti'nden murâd, en-Nisâ: 11-32'deki iki mîrâs âyeti, yâhud yine en-Nisâ Sûresi'nin sonunda olan 176. âyettir ki, her ikisinde de "Kelâ-. le"den bahs buyurulmuştur.
Kelâle, usûl ve furû'dan olmayan kimselerdir.
Bu hadîsin bir rivayeti yakında "Bayılmış hastayı ziyaret bâbı"nda geçmişti
[45] Hadîsin bir rivayeti yakında "Kadınların hasta erkekleri ziyaret etmeleri bâbı"n-da geçmişti. Bu hadîslerde veba sözü geçmediyse de Hacc Kitâbı'nm sonlarındaki bir rivayette ÂİŞe "Medine, Arz'ın en vebalı bir yeri idi" demiştir. Buhârî oraya işaretle yetinmiş oluyor.
Duâ ile taabbud makbuldür. Çünkü duâ, bazen ömrü uzatmaktaki sebeb-ler cümlesinden yâhud hastalığın kaldırılması sebeblerinden olur.. (Kastallânî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

38- KİTÂBU'L-HAVÂLÂT
1- Bâb: Havale(Nin Hükmünü Beyân} Vf Muhîlin Havale Hususunda Dönüp Dönemeyeceği Hakkındadır
2- Bâb: Bir Zengine Havale Ettiği Zaman Onun İçin Reddetmek Yoktur
3- Bâb: Bîr Kimse. Ölünün Borcunu Bir Adama Havale Ederse Bu Fiil Caiz Olur

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

38- KİTÂBU'L-HAVÂLÂT

(Havaleler Kitabı) [1]

1- Bâb: Havale(Nin Hükmünü Beyân} Vf Muhîlin Havale Hususunda Dönüp Dönemeyeceği Hakkındadır [2]

Hasen Basrî ile Katâde: Muhîl, muhâlun aleyh zengin iken ona borç ihalesi yapmış ise, bu havale caizdir, demişler[3] İbn Abbâs: İki ortak çıkış yarışı yaparlar yanı borçlunun malını rızâ ile bölüşürler), mîrâs sahihleri de çıkışırlar. Şu ayn'ı alır, şu da borcu alır; bu ikiden birinin aldığı şey helak olursa (rızâ ile bölüştükleri için) arkadaşına dönmez, demiştir [4].

1-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûluilah (S): "Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması bir zulümdür. Sizin birinizin isteğinin ödenmesi) bir zengine havale edildiğinde (havaleyi kabul ile ona) müracaat etsin" buyurdu [5].

2- Bâb: Bir Zengine Havale Ettiği Zaman Onun İçin Reddetmek Yoktur [6]

2-.....Ebû Hureyer(R)'den: Peygamber (S): "Zengin kişinin borcunu Ödemeyi uzatması bir zulümdür. Kim bir zengine tâbi' kılı-nırsa, artık o, ona ittibâ' etsin" buyurdu [7].

3- Bâb: Bîr Kimse. Ölünün Borcunu Bir Adama Havale Ederse Bu Fiil Caiz Olur [8]

3-.....Selâmetu'bnu'l-Ekva'(R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in yanında oturuyorduk. Bir cenaze getirildi. Cenaze sâhibleri:
— (Yâ Rasûlallah), cenaze üzerine namaz kıldır, dediler. Peygamber:
— "Ölünün üzerinde bir borç var mıdır?" diye sordu. Onlar:
— Hayır, diye cevâb verdiler.
Bunun üzerine Peygamber cenaze namazını kıldırdı. (Bir zaman sonra başka bir cenaze getirilmişti. Bu defa da cenaze sâhibleri: Yâ Rasûlallah, cenaze üzerine namaz kıldır, dediler. Rasûlullah:
— "Ölünün üzerinde borç var mı?" diye sordu. Cevaben:
— Evet, denildi. Rasûlullah:
— "Birşey bıraktı mı?" dedi. Onlar:
— Üç dînar bıraktı, dediler.
Rasûlullah bunun üzerine namazı kıldırdı. Sonra üçüncü bir cenaze getirildi de:
— (Yâ Rasûlallah), cenaze üzerine namaz kıldır, dediler. Rasûlullah bu kerre de:
— "Ölü dünyalık birşey bıraktı mı?" diye sordu. Onlar:
— Hayır, diye cevâb verdiler. Rasûlullah:
— "Ölünün üzerinde borç var mı?" diye sordu. Onlar:
— Üç dînâr (borç vardır), dediler. Rasûlullah:
— "Sahibinize siz namaz kılınız?" buyurdu. Ebû Katâde:
— Yâ Rasûlallah, cenaze üzerine namazı kıldır, onun borcu benim üzerime(vâcib)dir, dedi.
(Böylece borcu ödemeyi tekeffül edince) Rasûlullah bu cenaze üzerine de namaz kıldırdı [9].

---

[1] Buhârî nüshalarında "Kitâb" başlığında ayrılıklar vardır. Bâzılarında, müfret bâzılarında cemi' sîgâsıyledir. Bâzısında "Kitâb" lâfzı var, bâzısında yoktur. Bâzılarında Besmele, unvânden evvel, bâzısında sonradır.

[2] Yânî muhâlun lehin rnuhîle havale hususunda dönüşü sahîh midir?
Havale, Tahavviil'den türemiş bir kelime olup intikaal ma'nâsınadır. Şeriat örfünde havâie, borcu muhîlin zimmetinden muhâlun aieyh'in zimmetine nakl ve tahvil etmektir (Seyyid Şerif, et-Ta'rîfât)
Havâle'nin altı rüknü vardır: Muhîl. Muhtâl, Muhâlun aleyh, Muhîl üzerinde Muhtâle âid borç, Muhâlun aleyh üzerinde Muhfle âid borç ve sî°a.
Muhîl: Havale eden kimsedir ki., borçlu olandır.
Muhâlun leh: Dâin, yânî borç veren kimse.
(Muhâlun aleyh: Kendi adına gelen havaleyi kabul eden. fuhâlun bih: Havale olunan maldır.
Muhtâl: Havaleyi kabul eden alacaklı.
Havale tarafların nzâsıyle gerçekleşen bir akiddir. Fıkıhda birçok hükümleri ve tafsilleri vararır.
Buhârî havale mes'elesinde görüş ayrılıkları bulunduğu İçin hükmü kesin söylemedi. İhtilâf şudur: Havale, bazılarınca lâzım bir akiddir, bazılarınca caiz bir akiddir. Lâzım akiddir diyen, havalede dönüş yapamaz. Caiz akiddir diyen için dönme hakkı vardır (Aynî).

[3] Bu ta'lîkİ İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
Bu iki imâma göre zengin bir kimseye zenginlik hâlinde borç havale edilmiş ise, bu havale caizdir. Ve bu akd, lâzım bir akiddir. Muhâlun leh, muhâlun aleyh'ten borcu alamazsa muhîle dönme hakkı yoktur demek oluyor. Havale zamanında muhâlun aleyh iflâs etmiş ise, esasen bu yolda havale sahîh olmadığından, bu iki imâma göre de muhâlun leh'in muhîle dönme hakkı vardır.

[4] İbn Abbâs'ın bu sözünün ma'nâsını İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
et-Tahâruc; tefâul vezninde çıkışmak ma'nâsınadır ki, murâd, ortakların bâzısı hâne ve bâzısı arazî Üzere, kezâlik vârislerin kimi nakidler ve kimi eşyalar üzere sulh ve kabz ile çıkışmaktır. Fıkıh kitâblarında, husûsan Hidâye'ât mahsûs bir fasl ile birçok hükümleri şerh edilmiştir. "Tahârucla taksîm ettiler" denilir. O, ortakların bâzısı ev, bâzısının arazî almasıdır (Kaamûs Ter.}.

Murâd, üzerinde borç bulunan kimse, iflâs etmesi yâhud ölmesi yâhud bey-yine bulunmaması sebebiyle yemîn edip inkâr etmesi hallerinin hepsinde, borca razı olan kimse için dönme hakkı yoktur, demektir. Buhârî, havaleyi buna katmıştır (İbn Hacer)

[5] Hadîsin havale konusuna delîl için sevk sebebi "Biriniz bir zengine havâie edildiğinde bunu kabul edip muhâlun aleyhe müracaat etsin" fıkrasıdır. Bu fıkrada havalenin kabul edilmesi emir buyurulmuştur. Dâvûd ez-Zâhirî bu emri vucûba hamletmiştir. Hanefî fıkhında havaleye daha geniş bir zemin tahsis edilmiştir.

[6] Bu, el-Firabrî'nin Buhârî'den naklettiği nüshada vakı'dır. İbn Hacer'in nüshasında bu başlığın önünde "Ölü, borcunu bir kimseye havale ederse caiz olur" fıkrası vardır. Bu, Ebû Zerr nüshasında böyle sabittir. Aynî'nin nüshasında bu fıkra bundan sonra gelen ayrı bir bâb başlığıdır.

[7] Hadîs az bir lâfız farkıyle, bir önce geçen hadîstir. Bâb başlığına delâleti açıktır.

[8] İbn Battal: Buhârî havale ile başlık yaptı,sonra da bunun altında hadîs daman (yânî kefalet) hakkında olduğu hâlde, Seleme hadîsini getirdi. Çünkü havale ile kefalet birbirine pek yakın iki akiddir, dedi. Ebû Sevr de, kefaletle havalenin her ikisi de bir zimmeti diğer bir zimmete nakilden ibaret olduğu için, ikisi bir sırada olur, dedi.

Bu hadîsteki daman, ölünün zimmetindeki borcu kefilin zimmetine nakilden ibarettir. Bunun için bu daman (yânî kefalet) havale gibi olmuştur (İbn Ha-cer, Aynî)

[9] Hadîsin başlığa delîlliği, Ebû Katâde'nin ölünün borcunu kendi üzerine alışı sözünde apaçıktır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

K- HAYIZ, İSTİHÂZE VE NİFAS 1-HAYIZ VE İSTİHÂZE
* Hayız Ve İlgili Hükümler
* Hayız Günlerinde Cinsel İlişki Haramdır
* Hayızlı Hâlde Yapılan Cinsel İlişkinin Keffâreti
* Hayızlı Döneminde İzar Üzerinden Faydalanmak
* Kişi Hayızlı Eşiyle Yemek Yer Ve Hayızlının Artığı Temizdir
* Erkeğin Hayızlı Karısına Yaslanarak Kur'ân Okuması Ve Hayızlı Kadının Mescide Girmesi
* Hayızlı Kadının Kan Mahalli Dışında Bedeni Ve Elbisesi Temizdir
* Hayızlı ya da Nifaslı Kadının Gusül Alma Şekli
* Âdet Dışı Kan (İstihâze) Gören Kadının Hayız Ve Sonraki Hâli
* Adet Günlerini Bilen/Ayıran İstihâzli Kadının Durumu
* Âdet Günlerini Bilemeyen/Ayıramayan İstihâzeli Kadının Durumu
* Gücü Yeten İstihâzeli Kadın Bir Gusülle İki Namazı Cem' Ederek Kılar
2- Nifas (Lohusalık)
* Nifas Müddeti Ve Hükümleri
Fıkhı Hükümler
Tablo II (Gusül)

K- HAYIZ, İSTİHÂZE VE NİFAS 1-HAYIZ VE İSTİHÂZE

İslâm, bazı ibadetlerde temizlik şartı koşar. Maddî temizlik yanında manevî temizlik de bu noktada çok Önemlidir. Abdest ve gusül gerektiren haller manevî kirliliktir. Söz konusu hallerin bir kısmı tabiî sebeplerden kaynaklanır, bunlar da hayız ve nifas[1] gibi kadınların özel halleridir. Bu durumda bir Müslüman kadın bazı ibadetleri terk eder ve kocası kendisiyle cinsel ilişkide bulunamaz. Bazı şeylerin bu dönemde terk edilmesi emredilerek birtakım keyfiliklerin önüne geçilmiştir. İslâm'ın sağladığı bu kolaylık, kadınların özel hallerinde biyolojik ve psikolojik sıkıntı içinde olmalarından kaynaklanmış olabilir. Ancak önemli olan Allah ve Rasûlü'nün emirlerine teslim olmaktır.[2]

* Hayız Ve İlgili Hükümler

Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana hayzı sorarlar. De kî, o eziyet verici bir haldir, hayız döneminde kadınlarınızdan (cinsel olarak) uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın! Temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği şekilde (meşru yoldan) onlarla beraber olun! Şüphesiz Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri sever' (Bakara 2/222).[3]

1/805- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[4]
Yahudiler, bir kadın hayız gördüğünde evlerinde onunla oturup yemek yemezler ve cima etmezlerdi. Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sdiem) ashabı durumu sorunca Allah şu âyeti indirdi:
'Sana hayzı sorarlar. De ki, o eziyet verici bir haldir, hayız döneminde kadınlarınızdan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın!'
Âyetin inzali bitince/okuyunca Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve sdiem) şöyle buyurdu:
"Cinse! birleşme dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz."[5]
2/806- Hz.Âişe annemizden (Radıyallahü anha):[6]
Mekke'ye girmeden önce Şerif[7] denilen yerde kendisi hayız görünce Rasûlullah (Saiiaii'aha aleyhi veseiiem) ona şöyle dedi:
"Beytullahı tavaf etmen dışında, bir hacının yapabileceği her şeyi yapabilirsin."[8]

3/807- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUaha anhâ):[9]
Yedi seneden beri,[10] Abdurrahman b. Avf ile evli olan Ümmü Habibe bt. Cahş'ın[11] istihâze hâli uzadı (kam hiç durmadı)[12] ve durumu Rasûlullah'a bildirdi.[13] Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seHem) şöyle buyurdu:
"(Devam eden) bu kan hayız değildir, ancak bir damar (akıntısı/sızıntısı) dır. Hayız (günü) başladığında namazı bırak, süre tamamlanınca gusül al ve namazını kıl!"
Hz.Âişe ekledi:
"O, önceden her namaz (vakti) için gusül alır, sonra namaz kılardı. Kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş'a ait tekneye/leğene yıkanmak için oturduğunda kanın kırmızı rengi (leğendeki) suyun yüzüne çıkar (ve rengini değiştirirdi)."[14]
4/808- Muâze'den;[15]
Hz. Âişe'ye (RadıyaUahu anhâ): "Hayızlı kadının orucu kaza ettiği hâlde namazı kaza etmemesinin sebebi nedir?" diye sorunca bana dedi ki:
"Sen Hancı mısın[16] yoksa?[17]
"Ben Haricî değilim, ancak soru soruyorum."
"Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dönemindeyken bu hal geldiğinde biriyle emrolunur, diğeriyle emrolunmazdık. Rasûlullah orucun kazasını emreder, (ama) namazın kazasını emretmezdi"
NOT: Hz. Âişe onun Haricî olmadığını bildiği hâlde "Sen Haricî misin?" şeklindeki sorusunda, her şeye itiraz eden Haricîlere benzememek gerektiğine ince bir işaret bulunmaktadır. Hz. Âişe, Muâze'nin sorusunda samimi olduğunu anlayınca "Rasûlullah bize böyle emrederdi" diyerek konunun iman ve teslimiyet boyutuna dikkat çekmiştir.[18]

* Hayız Günlerinde Cinsel İlişki Haramdır

5/809- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[19]

Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:
"Kim hayızlı karısıyla cinsel ilişkide bulunursa ya da karısına arkadan (dübüründen) yaklaşırsa veya kâhine (soru sormaya) gider de tasdik ederse Allah'ın Muhammed'e indirdiği (dinden/kurallardan) uzaklaşmış olur."
§Diğer rivayette: "Kâhinin dediğini tasdik ederse Allah'ın Muhammed'e indirdiğini inkâr etmiş olur" şeklinde geçmektedir.[20]

*** Hayızlı Hâlde Yapılan Cinsel İlişkinin Keffâreti**

6/810- İbn Abbas (Radıyaltaltü anhüma):[21]
Hz. Peygamber'in (Saiiaitaim aleyhi ve seikmy. "Karısıyla hayızlı hâlde cinsel ilişkide bulunan bir dinar ya da yanm dinar tasadduk edeceği" (sözünü) nakletti.
§İbn Abbas'tan (başka lafızla), Hz. Peygamber'in hayızlı iken karısıyla cinsel İlişkide bulunan kişi hakkında, "O kişi bir dinar tasadduk eder, eğer bulamazsa yarım dinar yeter" (sözü) nakledildi.
NOT: Hayızlı hâldeyken kişinin karısıyla cima etmesi haramdır ve bu. şekildeki cimânın büyük günah olmasında ulemânın ittifakı vardır. Bunun keffâreti ittifakla, söz konusu cima âdetin ilk günlerinde olursa 1 dinar (4,25 gr. altın), son günlerinde olursa yarım dinar tasadduk etmek müstehabdır.[22]

*** Hayızlı Döneminde İzar Üzerinden Faydalanmak**

7/811- Meymûne annemizden (Radtyaiiahu anhû):[23]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) hayızlı hâldeki eşlerine izar[24] üzerinden dokunurdu/favdalanırdı.[25]

8/812- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiahUanhâ):[26]
Rasûlullah (SaüaUaim aleyhi ve setiem) hayızlı hâldeki eşlerine izar üzerinden dokunurdu/faydalanırdı.[27]

9/813- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anhâ):[28]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) birimize hayızlı hâldeyken izar kuşanmasını/bağlamasını emreder, sonra (izar üzeriden) ondan faydalanırdı.[29]

10/814- Hz. Âişe annemizden (Radıyailahu anha):[30]
Ben hayızlıyken Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana temas eder, ben hayızlıyken benimle birlikte yorganımın altına girer (yanımda yatardı). Fakat o, doğal ihtiyacı[31] konusunda, kendisine en çok sahip olanınızdı.[32]

11/815- Hz. Âişe annemizden (Radıyailahu anha):[33]
Ben hayızlıyken Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) bana izan kuşanmamı/bağlamamı emreder, sonra bana temas ederdi. Ben hayızlı olarak, o itikâftayken onun başını yıkardım.[34]

12/816- Hz. Âişe annemizden (RadıyaUahu anha):[35]
Ben hayızlıyken üzerimde elbise olduğu hâlde Rasûlullah'la aleyhi ve sel tem) aynı yatakta uyurdum.[36]

13/817- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anha):[37]
Ben hayızlıyken Rasûlullah (Saiiaitaim aleyhi ve sellem) bana sarılır ve başımdan faydalanırdı (öperdi).[38]

14/818- Hz. Âişe annemizden (Radtyallahu anhâ):[39]
Rasûlullah (Saikına/m aleyhi ve seiiem) mescitte itikattayken bana başını uzatırdı ve ben de hayizlı olduğum hâlde onun saçını tarardım.[40]

15/819- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[41]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), hayızlı karısından faydalanmak isteyen adam hakkında şunu söyledi:
"Sadece izar üzerinden (faydalanma hakkı vardır)."[42]

16/820- RasûluIlah'ın eşi Meymûne annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[43]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sdiem) eşlerinden birine hayizhyken, eşinin üzerinde (avret mahallini örten) baldırlarının yarısına kadar ya da dizlerine kadar ayırıcı/engelleyici bir kumaş olduğu hâlde ona dokunurdu.[44]

17/821- İbn Kurayza es-Sadefî'den:[45]
Hz. Âişe'ye (Hadıyaitahü anhây, "Sen hayızlıyken Rasûlullah seninle beraber yatar mıydı?" diye sorunca şöyle dedi:
"Evet, üzerime izarımı bağladığımda (benimle yatardı). O dönemde ancak tek yatağımız vardı. İzzet ve celâl sahibi Allah bana bir yatak daha nasip edince Rasûlullah'tan ayrı yatmaya başladım."[46]

18/822- Cümey' b. Umeyret-Teymî'den:[47]
Halam ve teyzemle beraber Hz.Âişe'ye (Radıyaiiahü aniıâ) gittik ve ona; "Sizden biri hayız gördüğünde, Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) için ne yapardı?" diye sordum. Dedi ki:
"Bizden biri böyle olduğunda üzerine geniş bir izar bağlar, sonra Rasûlullah'a elleri ve boynu ile sarılırdı/ kucaklardı."[48]

19/823- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaitaha anhâ):[49]
Rasûlullah'la (Saiiaiiahü aleyhi ve seiicm) aynı örtü altında yatarken ben hayız gördüm ve (yataktan) ayrıldım. Rasûlullah:
"Hayız mı[50] gördün?" diye sorunca şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınların gördüğü[51] şeyi gördüm."

Bunun üzerine Rasûlullah buyurdu ki:
"Bu, Âdem'in kızlarına takdir edilen bir şeydir."
Ümmü Seleme devamla şöyle dedi:
Sonra onun yanından ayrıldım, durumumu ayarladım, bir kumaşla kan mahallini kapattım/bağladım ve gelip Rasûlullah'la aynı örtü/yorgan altına girip (yattım)."[52]

20/824- Hz.Âişe annemizden (Radıyaitaha anha):[53]
Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) aynı yatakta yatarken ben hayız gördüm ve ondan geri çekildim. "Hayız mı gördün?" diye sorunca 'Evet' dedim. Rasûlullah: "Üzerine izar al/bağla ve geri gel!" dedi.[54]

21/825- Büdeyye'den:[55]
(Rasûlullah'ın hanımı) Meymûne bt. Haris (Radıyaiiahu anhâj, beni Abdullah b. Abbas'ın karısına (Radıyaiiahu animm) göndermişti, aralarında akrabalık vardı. Baktım ki onun yatağı kocasının yatağından ayrıydı. Bunun ayrılık için yapıldığını zannettim ve durumu sordum. Şöyle dedi:
'Hayır, ama ben hayızlıyım ve hayız günlerimde yatağıma kocam yaklaşmaz (yatmaz).'
Sonra Ümmü Seleme'nİn (Radıyaiiai™ anim) yanına döndüm, durumu anlatınca beni İbn Abbas'a gönderdi ve şunu söyledi:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sünnetini terk mi (eder)? Rasûlullah eşlerinden hayızlı birisiyle (aynı yatakta) yatarken aralarında ancak dizlerini aşan/geçen bir örtü bulunurdu (ayrı yatmazlardı).'[56]

Açıklama

Bu rivayetlerden, bir kişinin hayızlı hâldeki karısından izar üzerinden faydalanmasının meşru olduğunu anlıyoruz. Ancak müctehidier bu durumda kişinin faydalanma Ölçüsünde ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre izar üzerinden faydalanması caizdir, ama göbekle diz kapağı arasından faydalanamaz/dokunamaz. Ancak İ. Ahmed'e göre cima dışında kişinin karısının diz kapağı ile göbeği arasından da faydalanması mubahtır. Müctehidlerin ihtilâfının sebebi, Rasûlullah'm; "Cima dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz"[57] sözü ile izar üzerinden faydalanma şeklindeki ameli arasında farktır. Cumhur, mutlak hadisin kayıtlanması şeklinde olan Rasûlullah'm uygulamasını esas olarak aldı. İ. Ahmed ise, mutlak söz ile amel etti ve kayıtlanan uygulamanın mendûb (fazilet) olduğunu belirtti.
'İzar üzerinden faydalanma' görüşü ihtiyaten alınmalıdır.[58]

*** Kişi Hayızlı Eşiyle Yemek Yer Ve Hayızlının Artığı Temizdir**

22/826- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaha anha):[59]
Rasûlullah'a (SaUaihhü aleyhi ve seiiem) bir kap getirildiğinde hayızh olduğum hâlde (önce) ben içerdim, sonra Rasûlullah onu alır, aynı yerden içerdi,[60] etli kemikten yediğimde ağzımı koyduğum yere Rasûlullah da ağzını kordu (aynı yerden yerdi).[61]

23/827- Abdullah b. Sa'd'dan (Radıyaitaha anh):[62]
Rasûlullah'a (Saitaüahu aleyhi ve seiicm), hayızlı bir kişiyle beraber yemek yemenin (hükmünü) sordum, şöyle buyurdu. "Onunla yemek yiyebilirsin!"[63]

*** Erkeğin Hayızlı Karısına Yaslanarak Kur'ân Okuması Ve Hayızlı Kadının Mescide Girmesi**

24/828- Menbûz, annesinin (şu sözünü) nakletti:[64]
Meymûne annemizin (Radıyaiiahu anim) huzurundayken, yanına İbn Abbas geldi. Ona dedi ki:
"Ey yavrum! Başının dağınıklığı da ne böyle?" İbn Abbas:
"Beni güzelleştiren (eşim)[65] Ümmü Ammar hayızlı" diye cevap verince, o şöyle dedi:
"Ey yavrum! Hayzın el ile ne alâkası var?[66] Bizden birisi hayızlıyken Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) onun yanına gelir, başını onun kucağına kor ve o, eşi hayızlı olduğu hâlde (ona bitişik olarak) Kur'ân okurdu. Bizden birisi hayızlıyken, Rasûlullah'ın seccadesini getirir ve mescide bırakırdı. Ey yavrum! Hayzın el ile ne alâkası var?"[67]

25/829- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitaha anh):[68]
Ben hayızlıyken, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) başını kucağıma kor/ bana yaslanır[69] ve Kur'ân okurdu.[70]

26/830- İbn Ömer'den (Radıyallalıü anhüma):[71]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve settem) Hz. Aişe annemize (Radıyallahü anM) "Mescitten seccadeyi[72] bana al, getir!" deyince: 'Temiz değilim/hay izliyim" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde mi?"
§Bir rivayette: Ben: "Hayızlıyım" deyince: "Hayzın elinde değil..." buyurduğu nakledilir.[73]

27/831- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü auhâ):[74]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem): "Mescitten seccadeyi bana al, getir!" deyince ben:
"Hayızlıyım" dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde değil."[75]

28/832- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ):[76]
Rasûlullah (SaitaUahu aleyhi ve seiiem) mescitteyken bir cariyeye dedi ki: "Bana seccadeyi al, getir!"
(Hz. Âişe ekledi: Rasûlullah seccadeyi serip üzerinde namaz kılmak istiyordu.)
Cariye: "Ben hayızhyim" deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onun hayzı elinde değil."[77]

Açıklama

Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda ihtilâf edildi:
a- Zeyd b. Sabit, Müzenî ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızlı kadın girebilir1 dediler ve bu babdaki hadisleri delil getirdiler.
b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir* dediler ve Rasûlulfah'ın: "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"[78] hadisini delil getirdiler ve bu babdaki hadisleri de "girmek" yerine, sadece "elini uzatıp almak/vermek" olarak anladılar.
c- Şâfiî ve Hanbelîler '"Cüniipde olduğu gibi sadece mescitten geçebilir,
ancak orada kalamaz' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden" bölümü ile delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.[79]

*** Hayızlı Kadının Kan Mahalli Dışında Bedeni Ve Elbisesi Temizdir**

29/833- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahü anh):[80]
Bir gece Rasûlullah'm (Saiiaihiıu aleyhi ve seüem) evinde kaldım[81] Rasûlullah namaza kalktı; üzerinde yorganın bir tarafı ve hayızlı olup namaz kılamayan Hz. Âişe (RadıyaUaM aniıâ) annemizin üzerinde de diğer tarafı vardı, (aynı yorganda yatmışlardı).[82]

30/834- Abdullah b. Şeddâd'dan:[83]
Hz. Peygamber'in eşi olan Meymûne annemizin (Radıyaüaha anhâ) şöyle dediğini işittim:
"Ben yanında uyurken Rasûlullah (Saitatiaim aleyhi ve setiem) gecenin bir bölümünde namaza kalkar ve namaz kılardı. Secdeye gittiği zaman da elbisesi bana değerdi, hâlbuki ben hayızlıydım."[84]

31/835- Hz. Âişe annemizden (Radtyaitahu anhâ):[85]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sdtem) namaz kılarken kendisinin geceleyin hayız vakti gelmişti ve üzerinde kan olan (Hz. Peygamber'e ait) elbiseyi işaret edince Rasûlullah namazda ona 'yıkamasını' işaret etti. Hz. Âişe kan olan yeri yıkadı, daha sonra Rasûlullah o elbiseyi alıp (giydi) ve onunla namaz kıldı.[86]

32/836- Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemiz (Radtyaiiahu anha):[87]
"Ben hayızlıyken Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aieyiu ve seiiem) aynı yorgan içinde gecelerdim/yatardım" dedi ve ekledi:
"Eğer benden ona bir şey (kan) bulaşırsa, başka yere taşırmaksizın[88] sadece o kısmı yıkar ve aynı elbiseyle namaz kılardı."
NOT: Yıkama ile ilgili bu tavsiyenin sebebi çölde su azlığı ve elbise yetersizliğidir. Çünkü bu gibi rivayetlerde temiz olan bir elbiseye bulaşan küçük lekeler yıkanmakla iktifa edilmektedir. Ancak dileyen elbisenin tümünü yıkayabilir.[89]

*** Hayızlı ya da Nifaslı Kadının Gusül Alma Şekli**

33/837- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anhâ):[90]
'Bir kadın Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! (Hayızdan) temizleneceğimde nasıl gusül alayım?" Rasûlullah:
"Kokulu/güzel bîr kumaş parçası al ve onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneyim?"
"Onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneyim?" Kadının tekrar sorması üzerine Rasûlullah 'Subhânallah!' dedi ve başka tarafa yönelerek:
"Onunla temizlen!" diye sözünü tekrarladı.'
Hz. Aİşe (Radıyaltahil aıihâ) del* kî:
'Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) demek istediğini anlamıştım, hemen o kadını tutup kendime çektim, sonra da Rasûlullah'ın demek istediğini ona anlattım.'
§İkinci rivayet: İbrahim b. Muhacir'den:
Safiyye bt. Şeybe, Hz. Âişe'nin (Radıyaiiahuanhâ)şu sözünü nakletti: 'Esma[91] Rasûlullah'a {Saiiaiiaim aleyhi ve senem) hayızh kadının gusül alma konusunu sordu. Rasûlullah şöyle dedi:
"Sizden biri suyunu ve sidrini[92] alır, (onlarla) temizlenir, temizliğini tam yapar. Sonra başına su döker ve onu güzelce ovalar/sıvazlar ki su saç köklerine ulaşsın. Bunun peşinden üstüne (tüm vücûduna) su döker, (temizlenir) ve güzel/kokulu bir kumaş parçası alır, onunla da temizlenir." Esma:
"Onunla nasıl temizlenir" diye sorunca Rasûlullah tekrar:
"Subhânallah! Onunla temizle[93]" dedi.'
Hz. Âişe (Radıyattaimanhû) sözüne şöyle devam etti:
'Sanki o kadın, kanın izi ile ilgili konuyu öğrenmek için anlamazlıktan geliyordu ve Rasûlullah'a cünüp olan kişinin alması gereken guslü sordu, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Suyunu alırsın, temizlenirsin, temizliğini tam yaparsın (fazlaca temizlenirsin). Sonra bu kişi başına su döker ve onu güzelce ovalar/sıvazlar ki su saç köklerine ulaşsın. Ardından üzerine (tüm vücuduna) su döker."
Hz. Âişe annemiz ekledi:
'Ensarm kadınları ne iyi kadınlar! Onlardaki haya duygusu, dini öğrenmeye mani olmuyor.1
NOT: Bu rivayette müftî ve müsteftî (fetva soran) ile ilgili hükümlere işaret edilmiştir.
1- Fetva veren kişi, sorulara doğru cevap vermelidir, ancak yanlış anlaşılmayacaksa bazı şeyleri mutlak olarak ya da kinaye yoluyla ifade edebilir.
2- Her Müslüman dinî sorunlarını âlim/uzman bir insana sormalı ve doğrusunu öğrenmelidir.
3- Kadınlara has konularda bilgili/uzman kadınlar yetiştirilmelidir. Rasûlullah döneminde, özellikle kadınlara ait birçok problemi başta Hz. Âişe annemiz olmak üzere Hz. Peygamber'in eşleri hallediyordu.[94]

34/838- Hz. Âişe annemiz (Radıyatiaha anhâ):[95]
Ensann kadınlarından bahsedilince onlardan övgüyle bahsetti, onlar hakkında güzel şeyler söyledi ve dedi ki:
"Nur sûresi(indeki örtünme âyeti) inince, hemen izara (ya da etraflarındaki izarlara) yöneldiler ve onları kestiler, sonra başörtüleri olarak kullandılar.
(Ensardan) bir kadın Rasûlullah'm (Saiiaiiaitu aleyhi ve sdiem) huzuruna girdi ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hayızdan temizlenme şeklini bana anlatır mısın?'[96] deyince Rasûlullah buyurdu ki:
"Evet, sizden biri su ve (kokulu madde) sidri alsın..." Hz. Âişe yukarıdaki hadisin benzerini nakletti."
NOT: Hz. Âişe annemiz bu rivayette ensar kadınlarının iki önemli vasfına dikkat çekmektedir:
1- Mutlak teslimiyet: Başörtüsü ile ilgili Allah'ın emri inince, hemen elbise veya kumaş cinsinden bir şey aradılar ki onu kesip başörtüsü yapabilsinler. Burada kadın sahabilerin kulluk ve teslimiyete verdikleri Önem göze çarpmaktadır. Allah ve Rasûlü'nün emirleri karşısında yorum yapmadan, dini sulandırmadan ve işlerine geldiği gibi te'vil etmeden kul olan/itaat eden bu insanların şuuruna bugün ne kadar muhtacız!..
2- Dini doğru öğrenme gayretleri: Kendi sorunlarını Rasûlullah'a ve onun temiz eşlerine anlatıyorlar, dinî konularda hiç çekinmeden ilgili sorular sorabiliyorlardı.[97]

*** Âdet Dışı Kan (İstihâze) Gören Kadının Hayız Ve Sonraki Hâli**

İstihâze, kanın âdet günlerinden kısa ya da daha uzun süre gelmesidir, meselâ (Hanefîlere göre) üç günden az ya da âdetini aşıp on günden fazla gelmesi ve nifaslı kadın için kırk günden fazla gelmesi hali gibi, buna hastalık kanı da denmektedir.[98]

35/839- Fâtıma bt. Ebû Hubeyş'ten:[99]
Hz. Aişe annemizin (RadıyaitaimanhUma) yanına geldim ve dedim ki:
"Ey mü'minlerin annesi! İslâm'dan benim bir hissemin olmamasından ve (ayrıca) cehennemliklerden olmaktan korkuyorum, (zira) istihâze günlerimde Allah'ın dilediği kadar kalıyor/duruyor, izzet ve celâl sahibi olan Allah için namaz kılamıyorum." Hz. Aişe şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Saiiatiaim aleyhi ve sellem) gelinceye kadar otur!"
Hz. Peygamber gelince Hz. Âişe ona dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu, Fatıma bt. Ebû Hubeyş'tir. İslâm'dan kendisinin bir hissenin olmamasından ve cehennemliklerden olmaktan korkuyor, (zira) istihâze günlerinde Allah'ın dilediği kadar kalıyor/duruyor, izzet ve celâl sahibi olan Allah için namaz kılamıyor." Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Fatıma bt. Hubeyş'e her ay âdet günleri kadar durmasını, sonra gusül almasını, pamukla kan mahallini kapatmasını, kumaşla bağlamasını, bu şekilde temizlenip her namaz vaktinde abdest almasını ve namaz kılmasını emret/söyle! Bu (fazla kanama) şeytandan gelen bir darbedir ya da yaralanan bir damar veya ona arız olan bir hastalıktır."
NOT: Allah Rasûlü döneminde istihâze kanı gören kadınların sayısı dokuz olarak nakledilir:
1- Fâtima bt. Ebû Hubeyş (Radıyallahu anhâ),
2- Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyallahü anhâ),
3- Hamne bt. Cahş (RadıyaUahu anhö),
4- Zeyneb bt. Cahş annemiz (RadıyaUahu anhâ),
5- Sevde annemiz (Radıyallahu anhâ),
6- Sehle bt. Seni (Süheyl) (RadıyaUahu anhâ),
7- Esmâ bt. Mersed el-Hârisiyye (Radıyallahü anhâ),
8- Zeyneb bt. Ebû Seleme (Radıyallahii anhâ),
9- Badine bt. Gaylan es-Sekafıyye (Radıyaliaha anM).[100]

36/840- Urve b. Zübeyr'den:[101]
Fatıma bt. Ebû Hubeyş (Radtyaiiaha aniıâ) anlattı:
Kendisi Rasûlullah'a geldi ve (fazla akan) kandan şikâyet etti. Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Bu bir damar (akıntısı)dır, âdet dönemin gelince bekle ve namaz kılma, âdet günleri sona erince temizlen, sonra diğer âdet günleri başlayıncaya kadarki arada namaz kıl!"[102]

37/841- Hz. Âişe annemizden (Radtyallaha anha):[103]
Fatıma bt. Ebû Hubeyş, Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: "Ben istihâze (âdet fazlası kan) gördüm." Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve şöyle buyurdu:
"Âdet günlerinde namazı bırak, sonra gusül al ve her namaz (vaktinde) abdest al (ve namazını kıl), isterse kan hasıra/sergiye damlasın."[104]
38/842- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiaim anhâ):[105]
Rasûlullah döneminde bir kadının fazlaca kanı geliyordu. Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme durumu onun için Rasûlullah'a (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sorunca[106], o buyurdu ki:
"Kendisine bu hastalık gelmeden önceki ayda gördüğü âdet geceleri ve günleri sayısınca yine beklesin ve bu aydaki (âdet) süresince de namazı terk etsin! Bu süre tamamlanınca gusül alsın, (kanın akmasını engellemek için) kumaş parçası bağlasın ve namazını kılsın!"[107]

39/843- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):[108]
Ümmü Habîbe bt. Cahş, Abdurrahman b. Avf in karısıydı. Kendisi istihâze (âdet fazlası kan) görür ve hiç temizlenemezdi. Durumu Rasûlullah'a (SaUaUahü aleyhi ve seiiem) anlatılınca, o şöyle buyurdu:
"Bu hayız değildir, ama rahimdeki bir darbedir/rahatsızlıktır. Hayız günlerindeki âdet müddeti kadar beklesin ve namazı terk etsin, sonra (sürenin) bitmesini beklesin ve ardından her namaz vaktinde gusül alıp namaz kılsın!"[109]

Açıklama

önceki rivayetlerden farklı olarak burada istihâzeli kadının her namaz vaktinde gusül alması isteniyor ki bu da mendûb olarak tavsiye edilmektedir. Zira önceki rivayetlerde, âdet günleri bitince tek gusül ve her namaz vakti için de birer abdest emredilmektedir. Ancak Mâlikî ve Şâfiîler; 'bu durumdaki bir kadın, abdestiyle bir farz namaz eda edebilir' derken, Hanefî ve Hanbelîler; 'başka bir sebeple abdesti bozulmadığı sürece, o vakitte dilediği kadar namaz kılabilir' görüşündedirler. Bu ihtilaf hadisini farklı anlamadan kaynaklanıyor; Mâlikî ve Şâfiîler "her namaz için abdesi alY şeklinde anlarlarken, Hanefî ve Hanbelîler rivayetinden dolayı bu emrin 'her namaz vakti için abdest şeklinde olduğunu kabul ettiler.[110]

*** Adet Günlerini Bilen/Ayıran İstihâzli Kadının Durumu**

40/844- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):[111]
Yedi seneden beri, Abdurrahman b. Avf ile evli olan Ümraü Habibe bt. Cahş'ın hayzı uzadı (kan hiç durmadı) ve durumu Rasûlullah'a bildirdi.[112] Rasûlullah (Saitaitahu aicyiu ve sdiem) şöyle buyurdu:
"Bu hayız değildir. Bu bir damar (akıntısı)dır. Âdet (günü) başladığında namazı bırak, süre tamamlanınca gusül al ve namazını kıl!"
Hz.Âişe ekledi:
"O, önceden her namaz (vakti) için gusül alır, sonra namaz kılardı. Kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş'a ait tekneye/leğene yıkanmak için oturduğunda kanın rengi (dökülen) suyun rengim değiştirirdi."
§Hz. Âişe annemizden başka senedle gelen rivayet:
Ümmü Habîbe bt. Cahş, Rasûlullah'tan fetva istedi ve
"Benden âdet dışı kanı (istihâze) geliyor" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu sadece bir damar (akıntısı)dır. Gusül al ve namazı kıl!" (Bu fetva üzerine) Ümmü Habîbe her namaz vaktinde gusül aldı. (Râvîlerden) İbn Şihâb dedi ki: "Hz. Peygamber her namaz vaktinde gusül almayı emretmedi. Sadece o (Ümmü Habîbe) bunu yaptı."[113]

*** Âdet Günlerini Bilemeyen/Ayıramayan İstihâzeli Kadının Durumu**

41/845- Hamne[114] bt. Cahş (RadıyaiiahumM) anlatıyor:[115]
"Ben âdet dışı çok fazla kanı gelen bir kadındım. Bu durumun fetvasını/hükmünü sormak ve anlatmak için Rasûlullah'a gittim, kendisini kız kardeşim Zeyneb bt. Cahş'm (Radıyaihhu anim) evinde buldum ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bir konuda sana ihtiyacım var!' Rasûlullah:
"Nedir o?" deyince ben şunu sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben âdet dışı çok fazla kanı gelen bir kadınım, bu konuda ne dersin? (Zira) bu durum beni namaz ve oruçtan engelliyor.'
RaSÛlullah (Sallaliahü aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Pamuğu (tampon yapmanı) tavsiye ederim[116], zira o kanı tutar." Hamne:
'Bu kanama çok fazla (ona yetmez).'
'Ayrıca bir kumaş parçası bağla!'
'Şanl şarıl kanım akıyor.' Rasûlullah:
"O hâlde sana iki şey emredeceğim. Hangisini yaparsan diğeri için sana yeterli olur. İkisini de yaparsan, sen bilirsin. Bu (akıntı) şeytanın darbelerinden bir darbedir/rahatsızlıktır. Allah'ın bilgisine uygun olarak (her ay) altı ya da yedi gün hayız kabul et,[117] sonra da temizlendiğine (âdetin bittiğine) kanâatin geldiğinde gusül al ve (ayda) yirmi üç ya da yirmi dört gece-gündüz namazı kıl, orucu tut! Bu sana yeterlidir. İşte böylece her ay hayız ve temizlik dönemlerinde, hayız gören ve temizlenen kadınlar gibi hareket edersin.
(İkinci olarak) eğer öğleyi geciktirip ikindiyi erkene (İlk vaktine) alarak birlikte kılmaya gücün yeterse (onlar için) gusül alırsın, sonra öğle ile ikindiyi bu şekilde beraber kılarsın. Ayrıca akşamı geciktirip yatsıyı erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılmaya gücün yeterse (onlar için) gusül alır, sonra akşam ile yatsıyı bu şekilde beraber kılarsın. Sabah vakti de (tekrar) gusül alır ve namazı kılarsın. İstersen böyle yap! Buna gücün yeterse namazı böyle kıl ve orucu da tut!"
Sonra Rasûlullah ekledi:
"Benim iki işten en çok hoşuma giden budur (ikincisidir)."[118]

Açıklama

Sürekli kanı gelen bir kadın âdet günlerini tesbİtte zorlanabilir; rnüctehidler bu konularda bazı ölçüler geliştirdiler:
1- Yeni kan görmeye başlayan kızın, kanı kesilmezse siyah renkli olduğu günleri âdet günlerinden sayılır.
2- Âdet günleri bilinen bir kadının kanı erken kesilse, sonra tekrar başlasa (mezheplerin İhtilâfına göre) hayızın son gününe kadar (on ya da on beş gün) devam etse ya da erken kesilse tümü hayız kanı sayılır. Ancak son hayız limitini geçerse âdeti kadarı hayız, fazlası istihâzedir.
3- Âdet günlerinde sarı ve bulanık renkli kanlar da hayız sayılır.[119]
§Yukandaki hadiste iki şeyden biri tavsiye edilmektedir.
1- Âdet dışı kan gören (istİhâzeli kadın) âdet günleri tahminî olarak bittiği zaman gusüİ alır ve her namaz vakti için abdest alıp namazlarını vaktinde kılar.
2- Ya da üğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem ederek beraber kılar ve sabahı da tek olarak kılar, ayrıca bu üç vakitte de birer gusül alır. Buradan yola çıkarak istihâzeli bir kadının gusül alarak namazları cem edebileceği görüşü Çıkmaktadır ki bu da İbn Abbas, Atâ' ve İbrahim en-Nehâî gibi âlimlerin görüşüdür. Ancak bazı rivayetlerden anlaşıldığı gibi buradaki cem sûrîdir, yani öğleyi son vaktine geciktirip, İkindiyi de ilk vaktinde kılmak şeklindedir.[120]

*** Gücü Yeten İstihâzeli Kadın Bir Gusülle İki Namazı Cem' Ederek Kılar**

42/846- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):[121]
Seleme bt. Süheyl (bir rivayette; Süheyle bt. Seni) b. Amr istihâze (âdet dışı kan) görünce Rasûlullah'a (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) geldi

ve bu durumu sordu. Rasûlullah da ona, her namaz (vaktinde) gusül almasını emretti. Bu emir ona zor gelince, Hz. Peygamber öğle ile ikindiyi cem ederek kılması halinde bir gusül, akşam ve yatsı(mn cem'i) için bir gusül ve sabah namazı için de bir gusül almasını emretti.[122]

43/847- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):[123]
İstihâze (âdet dışı kan) gören bir kadın durumunu Rasûlullah aleyhi ve seüem) döneminde sormuştu, kendisine:
"Bu ancak inatçı/habis bir damar (akıntısı)dır" denildi ve öğleyi geciktirip ikindiyi erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılması ve bunlar için bir gusül alması, akşamı geciktirip yatsıyı erkene (ilk vaktine) alarak birlikte kılması ve onlar için de bir gusül alması, ayrıca sabah namazı için de bir[124] gusül alması emredildi.[125]

44/848- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihhü anhâ):[126]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) buyurdu ki: "İstihâze (âdet dışı kan) gören kadın namazı kılar, isterse kan hasır/sergi üzerine dökülsün."[127]

45/849- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anha):[128]
Rasûlullafr'la (Satiaiiahtı aleyhi ve seiiem) birlikte eşlerinden istihâzeli biri de itikâfa girdi. O eşi bu durumda gelen akıntıyı san ve kırmızı olarak görürdü. (Hattâ) o namaz kılarken biz (kanın fazlalığından dolayı) altına büyük kap[129] koyduğumuz da olurdu.[130]

46/850- Hz. Âişe annemizden (Radıyaihha anhâ):[131]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), temizlik döneminde[132] kendisini şüphelendiren bir şey (kan) gören kadın hakkında şöyle dedi: "Bu ancak bir damar[133] (akıntısı)dır, (hayız değildir)."[134]

Açıklama

Âdet dışı kan gören (istihâzeli) kadın normal aile hayatına ve İbadetine devam eder; namaz, oruç, tavaf, itikâf ve kocasıyla cima kendisine yasak değildir. Âdet günleri bitince sarı ya da kırmızı akıntı gören kadının durumu hakkında ihtilâf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe; Âdet günleri biten bir kadın yine sarı ya da kırmızı bir akıntı görür de bu on günü geçmezse hayız sayılır ve beyaz akıntı görünceye kadar gusül almaz. Bu sürede ibadet ve cima konularındaki yasak devam eder. Âdet günlerinden onuncu güne kadar geçen sürede, kılmadığı namazları kaza etmez, tutmadığı oruçları kaza eder. Ancak bu akıntı on günü geçerse hemen gusül alır ve namaz kılmaya başlar, zira bu akıntının istihâze olduğu anlaşılmıştır. Âdei fun lerinden onuncu güne kadarki namaz ve oruçlarını da kaza eder.
b- Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre hayzın en uzun müddeti on beş gündür. Âdet günleri biten bir kadın yine sarı ya da kırmızı bir akıntı görür de bu on beş günü geçmezse hayız sayılır ve beyaz akıntı görünceye kadar gusül almaz. Bu sürede ibadet ve cima konularındaki yasak devam eder. Âdet günlerinden on beşinci güne kadar geçen sürede, kılmadığı namazları ve tutmadığı oruçları da kaza etmez. Ancak bu akıntı on beş günü geçerse hemen gusül alır ve namaz kılmaya başlar, zira bu akıntının istihâze olduğu anlaşılmıştır. Âdet günlerinden on beşinci güne kadarki namaz ve oruçlarını da kaza eder.[135]

2- Nifas (Lohusalık)

*** Nifas Müddeti Ve Hükümleri**

47/851- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiahtı anhâ):[136]
Rasûlullah (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) döneminde nifaslı (lohusa) kadın kırk gün ya da[137] kırk gece beklerdi. Biz yüzlerimize vers bitkisi[138] ile kırmızımsı bir renk[139] verirdik/sürerdik.
NOT: Nifas, doğumdan sonra gelen kandır. En az müddeti yoktur, en fazla müddeti konusunda ihtilâf vardır. İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre kırk gündür. İ. Mâlik 'nifasın en fazla süresi altmış gündür' dedi, sonra bu görüşünden döndü ve 'bu konuda kadınlara danışılır' dedi, ancak Mâlikî âlimleri İmamın birinci görüşüne tâbi oldular. İ. Şafiî'ye göre de altmış gündür.
Kadının birinci doğumda nifas âdeti varsa, sonraki doğumlarında bu süre göz önüne alınır.
Nifas (Lohusahk) süresinde, hayızlı kadına helâl ve haram olan konular lohusa kadın İçin de geçerlidir: Namaz kılamaz, oruç tutamaz, tavaf yapamaz, itikâfa giremez ve kocasıyla cimâda bulunamaz. Temizlendiğinde ise âdet günlerine rastlayan Ramazan orucunu kaza eder, ama kılmadığı namazları kaza etmez.[140]

Fıkhı Hükümler

Hayız-Nifas konusunda ittifak ve ihtilâf edilen konular:
A- İhtifâk Edilen Konular:
1- Eşiyle cima edemez, haramdır. Bunun keffâreti, söz konusu cima ilk günlerde olursa 1 dinar (4,25 gr. altın), son günlerde olursa yarım dinar tasadduk etmek müslehabdir.
2- Namaz kılamaz, kılmadığı namazların kazasını da kılmaz.
3- Oruç tutmaz, ancak Ramazan ayında tutamadığı farz oruçların kazasını temizlenince tutar.
4- Kâbeyi tavaf edemez.
5- Zarûret yokken mescide giremez.
6- Öğretmen ya da Öğrenci olma gibi zarurî haller dışında Kur'ân okuyamaz.
7- Hayızlı hâlde boşamak doğru değildir.
8- Nifasın en az süresinde sınır yoktur.
9- Hayız ile ilgili hükümler nifas için de geçerlidir.[141]
B- ihtilâf Edilen Konular :
1- Hayız kanı kesilince gusül almadan cima caiz midir? îmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre helâl değildir, İ. Ebû Hanîfe'ye göre hayız

kanı en üst süresi olan on günde kesilirse gusülden önce cima helâldir, ancak on günden önce kesilirse gusül almadan ya da bir namaz vakti geçmeden cima caiz değildir, zira kadın gusül ile hakikaten veya bir namaz vaktinin geçmesi ile hükmen temizlenmiş olur; bu durum yeni hayız gören ya da bilinen âdeti olan kadınlar için geçerlidir. Adetinden önce kanı kesilenler ya da âdeti belli olmayanlar gusül almadan cima edemezler.[142]

2- Kişinin hayızlı hâldeki karısından izar üzerinden faydalanması ittifakla meşrudur. Ancak müctehidler bu durumda kişinin faydalanma ölçüsünde ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre izar üzerinden faydalanması caizdir, ama göbekle diz kapağı arasından faydalanamaz/dokunamaz. Ancak İ. Ahmed'e göre cima dışında kişinin karısının diz kapağı ile göbeği arasından da faydalanması mubahtır. Müctehidlerin ihtilâf sebebi, Rasûlullah'ın; "Cinsel birleşme dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz"[143] sözü ile izar üzerinden ameli arasındaki farklılıktır. Cumhur, mutlak hadisin kayıtlanması şeklinde olan Rasûlullalı'ın uygulamasını esas olarak aldı, İ. Ahmed ise, mutlak ile amel etti ve kayıtlanan uygulamanın mendûb (fazilet) olduğunu belirtti. 'İzar üzerinden faydalanma' görüşü ihtiyaten alınmalıdır.[144]

3- Kadmın hayız kanı kesilir de su bulamazsa İ. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ahmed'e göre teyemmüm yapar ve kocasıyla cimâsı helâldir. İ. Mâlik'e göre ise gusül almadan cima haramdır.[145]

4- Hayzın en az ve çok süresinde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe en az süresi üç gün üç gece, en fazlası on gün on gecedir. İ. Mâlik'e göre en az sınırı yoktur,[146] en çoğu on beş gündür, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre en azı bir gün ve gecedir, bu iki İmamdan bir gün rivayeti de bulunmaktadır ve onlara göre en çoğu on beş gündür. Bu ihtilâflar genelde iki başlıkta toplanmaktadır:

a- Hayzın en azı bir gün bir gece ya da üç gün üç gecedir.

b- Hayzın en çoğu on gün on gece ya da on beş gün onbeş gecedir.[147]

5- Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda ihtilâf edildi:

a- Zeyd b. Sabit, Müzeni ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızh kadın girebilir' dediler ve bu babdaki hadisleri delil getirdiler.

b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir' dediler ve RasûluİIah'ın; "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"[148] hadisini delil getirdiler. Bu babdaki hadisleri de girmek yerine, sadece elini uzatıp almak/vermek olarak anladılar.

c- Şâfiî ve Hanbelîler 'Cünübde olduğu gibi sadece mescitten geçebilirler, ancak orada kalamazlar' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden" bölümünü delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.[149]

6- Nifasın en azı için ittifakla süre yoktur, en çoğunda İhtilâf edildi; î. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre en çoğu kırk gün, Mâlik ve Şafiî'ye göre ise en çoğu altmış gündür.[150]

7- Temizlik döneminin en azı konusunda İ. Mâlik'ten muhtelif rivayetler bulunmaktadır: **a-** on gün, **b-** sekiz gün, **c-** on beş gün; İ. Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göron beş gün, Ahmed'e göre ise on üç gündür. Ancak nifasın en az süresinde ittifakla sınır yoktur.[151]

8- İstihâzc kanı gören kadın âdeti bitince yıkandıktan sonra özürlü insan gibidir; namaz, oruç ve cima ile ilgili hükümler şartlar düzeyinde normal olarak devam eder.[152]

9- İstihâze kanı gören kadın:

a- Hanefî ve Hanbelîlere göre her namaz vakti için, Mâlikî ve Şâfiîlere göre her farz namaz için abdest almalıdır[153] ya da

b- Günde üç vakit için birer gusül alır, öğle ile ikindiyi, bir de akşam ile yatsıyı cem ederek beraber kılar, ancak sabahı tek olarak kılar. Buradan yola çıkarak istihâze kanı gören kadının gusül alarak namazları cem edebileceği görüşü çıkmaktadır ki bu da İbn Abbas, AUT ve İbrahim en-Nehâî gibi âlimlerin görüşüdür. Ancak bazı rivayetlerden anlaşıldığı gibi buradaki cem sûrîdir, yani öğleyi son vaktine geciktirip ikindiyi de ilk vaktinde kılmak şeklindedir.[154]

10- İstihâzelİ kadın âdet/gün sayısını unutursa Hanefîlere göre zann-ı gafibiyle amel eder. Bu konuda t. Şafiî'den muhtelif rivayetler vardır;

a- En az adet günleri kadarı hayızdır,

b- Kadınlann genelinde olan adet günleri kadardır (altı ya da yedi gün). İ. Mâlik'e göre ise hayız kanının vasfın[155] görünceye kadar temiz hükmündedir. î. Ahmed'den gelen farklı rivayetler vardır;

a- En az adet günleri kadarı hayızdır,

b- Kadmlann genelinde olan adet günleri kadardır (altı ya da yedi gün),

c- Adetin en uzun süresi hayız kabul edilir,

d- Kendisine yakın kadınların adeti kadarı hayızdır.[156]

Tablo II (Gusül)[157]

AMEL			İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL		ÖZEL	HANEFİ	MALİKİ	ŞAFİÎ	HANBELÎ
Başlangıç		Niyet	Sünnet	Farz	Farz	Farz
		Besmele	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Farz
	Yıkama	Mazmaza	Farz	Sünnet	Sünnet	Farz
		îstinşâk	Farz	Sünnet	Sünnet	Farz
Temizlikle İlgili Farzlar		Bütün vücut	Farz	Farz	Farz	Farz
	Ovma	Saç.sakal, kıl	Sünnet	Farz	Sünnet	Sünnet
		Vücut	Sünnet	Farz	Sünnet	Sünnet
Faydalanma		Mahal	Göbek ve diz arası hariç	Göbek ve diz arası hariç	Göbek ve diz arası hariç	Cima dışında her yer
		Teyemmümle temizlikte	Cima helâldir	Gusül alıncaya kadar cima helâl değildir	Cima helâldir	Cima helâldir
Süre		Hayzın en kısa-uzun süresi	3-10 gün	0-15 gün (İbadet için) 1-15 gün (İddet için)	1-15 gün	1-15 gün
		Nifasın en kısa-uzun süresi	0-40 gün	0-60 gün	0-60 gün	0-40 gün
		Hayızclan sonraki temizliğin en kısa-uzun süresi	15-Sınırsız gün	8/10/15-Sınırsız gün	15-sınırsız gün	!3-Sınırsız gün
		İstihâzeii kadının abdesünin geçerliliği	Her namaz vakti için	Her farz namaz için	Her farz namaz için	Her namaz vakti için

[1] Hayız lügatta, akmak anlamındadır. Istılahta ise, bulûğ çağına erişmiş bir kadının belli vakitlerde rahminden gelen kana hayız ve doğumdan sonra gelen kana da nifas denir. Bk. Nevevî, Serini Müslim, III/204,207; Dört canlının dişisi hayız görür; İnsan, tavşan, sırtlan ve yarasa. Türkçede âdet ve aybaşı olarak bilinen hayız tıpta, rahim içindeki döllenmemiş yumurtaların bir müddet sonra kanla dışarı atılması ve rahmin temizlenmesi şeklinde açıklanır.

Hayız ve gusül ile ilgili konular (Yahudilik, Hindu ve Zerdüştlük gibi) önceki dinlerde de vardı. (Meselâ bk. Levililer, XV/I9-24, 18/19,20/18; ILSamuel, XI/4; Hezekeil, XX/10)

Kadından gelen kan dört kısımdır; Hayız, nifas, istihâze ve fasit kan (dokuz yaşından/bulûğdan önce gelen kan). (Bk. Nevevî, Mecmu', 1/346)

[2] Hayız konusunda yüz kadar hadis İ50 tarikten bize intikâl etmiştir. (Bk.Tirmiztt Hayz, 96 (Ahmed Muhammed Şâkir Şerhi, 1/231))

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178.

[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178.

[4] Sened:

Sahih: Miisned, III/132-133, H.no:12294; Benzer rivayet için bk. III/246, H.no:13510; Müslim, Hayz, 16; Ebû Dâvûd, Taharet, 102, H.no:258; Nikâh, 46, H.no:2165; Tirmizî, Tefsir, 2/24, H.no:2977 (Hasen-Sahih); NesÛÎ, Taharet, 181, H.no:287; Hayz, 8, H.no:3ö7; İbn Mûce, Taharet, 125, H.no:644; Dârimf, Vudû', 107, H.no:1058 (Abdullah Hâşİm hadisin tahricînde: "Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ, İbnü'l-Münzir, İbn Ebî Hatim; Nehhâs ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini" İfade eder).

[5] Bu kısım hadisin sadece baş tarafıdır. Kur'ân'ın Faziletleri ve Tefsiri (Bakara sûresinin tefsiri) bölümünde 185/76OO.hadiste gelecektir. Hadisin tamamı:

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/178-179.

[6] Sened:

Sahih: Müsned, VI/39, H.no:23991; Mâlik, Hac, 54 lafzıyla; Buhârî, Hayz, 1, 7; Edâhî, 3, J0; Hac, 33, Sİ ziyadesiyle; Umre, 9; Müslim, Hac, 119-123; Eöfi Dâvdrf, Meiîâsik, 23, H.no:1778; M.',mj", Taharet, 183, H.no:289; Hayz, 1. H.no:347; Menâsik, 5İ, H.no:2739: İbn Mace, Menâsik, 36, H.no:2963; Dârimî, Menâsik, 31, H.no:1853.
Hz.Aişe'nİn bu haccim ayrıntılı olarak anlatan rivayet için bk. Buhârî, Hac, 33:
İbn Abbas'lan (Radıyatiahü anhüma) şahidi için bk.215/3780.1ıadis.
Ten'im, Mekke ile Şerif arasında bir yerdir.
[7] Mekke'ye yaklaşık on mil uzaklıkta bir yerdir.
[8] Hadisin hayızla ilgili bölümü terceme edildi, kalan bölümü Hac konusunda gelecektir. Hadisin lamamı;
Bk. 216-217/3781 -3782 ve 3 6/405 8.hadisiler.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/179-180.
[9] Sened:
Sahih: Aftoiccf. VI/83.H.no:244İ9; Benzer rivayetler için bk. VI/237, H.no:25883; VI/82, H.no:24404; VI/42, H.no:24027; VI/262, H.no:26133; VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/I87, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/434, H.ııo:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106 {Fakat isim yanlışlıkla Zeynep bt. Cahş (Radıyallahü anhâ) olarak geçiyor. Asıl isminin Zeynep olduğu ile ilgili yorumlar da yapılmıştır. Peygamberimizin eşi Zeyneb'in kardeşi olduğu dikkate alındığında iki kardeşin de isminin aynı olması pek doğru bir değerlendirme gibi görünmemekledir); Buhârî, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvûd, Taharet. 107, 109. 110, 116, H.no:279, 285, 288-292, 305; TirmizU Taharet, 96. H.no:129 (Hasen-Salıih); Nesâî. Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mûce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; DârimİI, Vudû', 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfî, Ümm, 1/53-54; İbn Sa'd. Tabakça, VIII/178; Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, ei-Telhîsu'l-habîr, 1/62.
İbn Hacer, Tahâvî'nin: "Ümmü Habibe (Radıyatlaha anhâ) hadisi Falıma bt. Ebû Htıbeyş (Radıyalialıü anhâ) hadisi ile neshedildi. Çünkü her namaz (vakti) için gusül değil, abdest gerekir. Ayrıca Ümmü Habibe hadisindeki gusledilmesİne dair emir nedb ifade eder" sözünü nakleder. TSk.Fethu'1-Bârî, 1/563.
Falıma bt. Ebû Hubeyş'in (Radıyallahü anhâ) de benzer bir şikâyetle geldiğini gösteren rivayetler için bk. Mâlik, Taharet, 104; Buhârî, Vudû', 63; Hayz, 8, 19; Ebû Dâvûd. Taharet, 107-111, 115, H.no;280-283, 286, 286, 298. 304; Tinnizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 134-135. 138, H.no:201, 211-212. 215-219; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-621, 624; DârimİI, Vudû', 84, H.no:780, 785; Bu konu ile ilgili rivayet için lercemenin 35-37/839-841.hadislerine bk. Ayrıca 355/663 ve 37/841.hadislcre bk.
Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyallahü anhâ) ilgili rivayetler için bk. 39/843. hadis.
[10] Buhari, Müslim ve Müsned'de geçen rivayetlerde Ümmü Habîbe'nin yedi yıldan beri islihâze kanı gördüğü bildirilmektedir. (Bk. Buharı, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 64; Müsned, İV/434) İbn Hacer bu rivayetlerden yola çıkarak, İbnü'l-Kâsım'ın 'İstihâze kanı gören kadından namazın kazası iskat edilir' görüşüne karşı hüccet olduğunu bel irimi şiir. Çünkü Allah Rasûiü U2un bir süre olmasına rağmen namazın kazasını emretmemiştir, doğrusunu Allah bilir. (Bk. İbn Hacer, Fetlm'l-Bâri, 1/562).
[11] Rivayetlerde Cahş'in üç kızının da İstihâze (ö2ür) kanı gördüğü belirtilmektedir:
a-Zeynep bl. Cahş (Radıyallahü anhâ) annemiz: (İbnii'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII/126-128, Trc.no:6955)
b-Ümmü Habîbe bt. Cahş (Radıyaüahii anhâ): (İbnü'l-Esîr, age., VII/302-303, Trc.no:4708)
c-Hamne bt. Cahş (RadıyaUahii anhâ): (İbnü'l-Esîr. age., VII/71-72, Trc.no:6857)
Cahş'ın üç kızı, İki oğiu vardır. Oğulları Abdullah ve Ubcydul lalı 'tır. Cahş'in eşi ve bu çocukların annesi, Hz. Peygamber'in halası Ümeyye bt. Abdulmuttalip'ıİr.
Hanine bt. Cahş, Uhud'da şehid edilene dekMus'ab b. Umeyr'in, daha sonra da Talha b. Ubeydullah'ın eşi olmuştur. Talha b. Ubeydullah'ıan Muhammed ve İmrân İsimli iki çocuğu oldu. İmrân b. Talha annesinin özür kanı görmesi ile ilgili rivayeti kendisinden nakleden oğludur. (Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 109, H.no:287)
Ümmü Habîbe bı. Cahş, künyesi ile meşhurdur. İsmi Habîbe'dir. Künyesinin Ümmü HabÎb olduğu da nakledilir. Abdurrahman b. Avf in eşi idi. Bazı rivayetlerde Abdurrahman b. Avfın eşi Zeynep bt. Cahş şeklinde geçmektedir (Bk. Mâlik, Taharet, 106; Ebû Dâvûd, Taharet, 110, H.no:292) Fakat Ebû Dâvud bunun hata olduğunu söyler. Bazıları asıl isminin Zeynep olduğunu iddia ederler. Bunların gerekçesi ise Vâhidî'nin Esbâbü'n-nüzûrdeki müminlerin annesinin asıl İsminin Berre olduğu. Hz. Peygamber'in bu ismi kızkardeşinİn ismi olan Zeyneb'e çevirdiği naklidir. Bazı rivayetlerde Ümmü Habîbe ismi zikredildikten sonra "Hz.Peygamber'in baldızı" olarak nitelendirildiğini de görmekteyiz. (Bk.Miislim, Hayz, 64; Ebû Dâvûd, Taharet, 108, H.no:285) Bazı Mâlikîler de Cahş'ın her üç kızının da isminin Zeynep olduğunu, müminlerinin anesinin gerçek adıyla, ÜmmÜ Habîbe'nİn künyesiyle, Hamne'nin İse lâkabı ile meşhur olduğunu söylerler. Fakat Hamne İsminin lakap olarak kullanıldığına da hiçbir örnek gösterilememekledir. Mâlikîlerin bu kadar zorlamaya da gitmesine gerek yok, çünkü Ebû Dâvûd rivayetinde de Zeynep bt. Cahş olarak zikredilmekledir. Bk.Fethıt'l-Bâri, 1/562.
İstihâze (özür) kanı gören kadınlardan biri olan Fatıma bt. Ebû Hubeyş de Cahş'ın oğlu Abdullah'ın eşidir.
[12] Hayız ya da nifas günlerinden sonra da kanın durmaması haline istihâze denir. Hastalık sebebiyle kanamanın uzaması şeklinde anlaşılan bu durumu Rasûlullah özür hali kabul etmiş ve her namaz vaktinde abdest almanın yeterli olacağını bildirmiştir. (Bk.İbn Hacer, age., 1/440,538)
[13] Lafız manası, şikâyet etti şeklindedir. Şikâyetin sebebini, Hz.Âişe annemizin sözünden anlıyoruz ki o da her namaz vaktinde gusül almasıdır. Metinde bu konu açık olmadığı için bildirdi şeklinde terceme edildi.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/180-182.
[15] Sened:
Sahih: Müsned, VI/231 -232, H.no:25827; Benzer rivayetler için bk. VI/144, H.no:24989; VI/120, H.no:24767; VI/32, H.no:239l8; VI/97, H.no:24541; VI/94, H.no:24514; VI/187, H.no:25418; VI/185, H.no:25397; Buhârî, Hayz, 20; Müslim, Hayz, 67-99; Ebû Dâvûd, Taharet, 104, H.no:262-263; Tirmizî, Taharet, 97, H.no:I30 (Hasen-Sahih); Savm, 68, H.no:787 (hasen); Nesât, Hayz, 17, H.no:380; Sıyâm, 64, H.no:2316; İbn Mâce, Taharet, 119, H.no:631;Dömnf,Vudû\ 102, H.no:985,991.
Muâze bt. Abdullah el-Adeviyye tabîinin fakihlerinden biridir. Kendisine ulaşan seneddeki râviler Basıalıdır. Rivayetlerin hepsinde Muâze'nin Hz-Âişe'den nakli vardır. Fakat TirmİzÎ'nin bu hadisi iki ayrı tarikten aldığı görülür; bunlardan biri de Esved'in Hz.Âişe'den (Radıyallahii anltâ) naklidir.
Tirmizi Savm, 68, H.no:787 (hasen).
[16] Metinde geçen Harûrî kelimesi, Haricî anlamındadır. Zira Harûra yakınlarındaki (iki millik uzaklıktaki) bir kasabanın adıdır ve ilk defa burada toplandıkları için Haricîlere Harûrî denmektedir. Bu ismi onlara Hz. Ali'nin verdiği rivayet edilmektedir. (Bk. İbn Abdilber, et-Temhîd, XXIII/321; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, VII/285; Bennâ, age., 11/153) İbn Hacer Harûrîlerin İlk çıkış gayesinin Kur'an'la amel edip, Sünnet'in Kur'an'a getirdiği ziyâdeleri reddetmek olduğunu bildirir. Bk.Fethu'l-Bârî, 1/555.
[17] Metindeki istifham inkârı olarak düşünülürse, 'Sen Haricî misin (ki böyle soruyorsun)?' şeklinde anlaşılır.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/182-183.
[19] Sened:
Hasen: Müsnetl H/408, H.no:9261; Diğer rivayet: 11/476, H.no:10121; Ebû Dâvûd, Tıb, 21, H.no:3904; TirmizU Taharet, 102, H.no:135 (Tirmizî rivayetin garib olduğunu, Hakîm el-Esrem ile Ebû Temîme el-HUceymî'nin zayıf sayıldığını naklederek birçok kimsenin sika saydığını söylemiştir); İbn Mâce, Taharet, 122, H.no:639 (-^ J* Jjif ^ "Jz jü) lafzı ile; Rİkâk, 29,
H.no:1923; Dârimî, Vudû1,144. Rno:1136 lafzı ile; İbnü'l-Cûrûd, 58;
Hadisin senedi zayıftır. Tirmizî bu hadis için: "Muhammed (el-Buhârî) senedi sebebiyle zayıf saydı" der. Bk.Talıâret, 102, H.no:135. Tirmizî, isim zikretmeksizin böyle bir değerlendirme vermektedir. (Buradaki zayıflık: Ebû Temîme Tarif b. Mücâlid el-Hüceymî'nin, Ebû Hüreyre'den hadis işitmemesidir. Bk.et-Târîhu'l~kebîr, 111/16, Trc.no:67; İbn Adiy, Kâmil, U/219, Trc.no:403; Ukaylî, Dıtaja, I/3İ7, Trc.no:391)
Ahmed Mıhammed Şâkİr hadisin şerhinde, İbn Ebî Şeybc'nİn İbnü'l-Medînî'ye Hakîm el-Esrem'in nasıl biri olduğu sorulduğunda "bize göre sikadır" cevâbının verildiğini nakleder, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân'ın (bk.Sikâr, VI/215, Trc.no:7432) bu zâtı sika saydıkları belirtilerek hadisin sahih oluşunu isbât eder. Nesâî, bu râvî için: "Bir beis yoktur" derken, İbnÜ'l-Medînî: "Bu şahıs bizi âciz bırakmıştır" der. Bk.İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dtl, IH/208. Trc.no:909; Mizzî, Tehzîbü'l-kemûl, VI1/207, Trc.no:1465; Zehebî, Mizânü'l-i'tklâl, U/355, Trc.no:2231: İbn Hacer. Tehztb, 11/388, Trc.no:7864; İbn Hacer, "fîhi iîn / kendisinde leyyinlik (zayıflık) bulunmaktadır" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no: 1481; Zehebî ise. "sadûktur" der. Bk.Kâjif, Trc.no:1208; Görüldüğü gibi, Hakîm el-Esrem hakkında birtakım olumlu olumsuz tenkidler yapılmıştır. Ancak hadisin nüûâbaatı bulunmaktadır:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anh) sadece kâhinlere gitmekle ilgili rivayetler:
MiLmed, U/429, H.no:9502 (sahih); Hâkim, Müstedrek, 1/49-50, H.no:15 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartua/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir). TİrmizÎ şerhinde Alımed Muhammed Şâkir bu isnadın muttasıl ve sahih olduğunu söyler. Hasan'ın hadisi mürseldir. Fakat aynı sened İçinde mevsulle desteklenmekledir, Gerek Hasan, gerekse Hılâs'ın rivfıyeli, Ebû Temîme Tarif b. Mücâlid el-Hüceymî'nin mü tabiidirler.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) sadece kadınlara ardından/dübüründen yaklaşmakla İlgili nakledilen rivayetler:
Mlisned, U/344, H.no:8513 ;
11/272, H.no:7670;
11/444, H.no:9694; Ebû Dâvûd, Nikâh, 45, H.no:2162; İbn Mûce, Nikâh, 29, H.no:1923 (Bûsırî, isnadının sahih olduğunu söyler); Dârimî, Vudû', 144, H.no:1140; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, lX/78, H.no:9179;
Heysemî ve Münzirî, Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini ve râvİSerinin de sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', IV/299; Terğîb, 111/199.
Hadisin şâhidlcri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahii anluima) şahidi:
Müsned, 1/297, H.no:2703 (sahih); 1/268. H.no:24I4 (Heysemî, Müsned'de nakledilen bu İki rivayeti de zikrederek birinci rivayetin râvilerinİn sika olduğunu söylemiş, ikinci rivayeti Taberânî'yc nisbel ederek Rişdin sebebiyle zayıf olduğunu belirtmiştir); Tirmizt Tefsir, 2/27, H.no:29S0 (hasen-garib); Ebû Ya'lâ, V/121, H.no:12317; Taberânî, el-Mu'cemü'l'kebîr, XXII/9, H.no:12317; Beyhakî, VI1/198.
b-Ümmü Seleme'den (Radıyalkıhü aılıâ) kadınlara ardından yaklaşmakla ilgili nakledilen rivayet:
Bk. Müsned, VI/305, H.no:26480; Tirmizû Tefsir, 2/26, H.no:2979; Dârimî. Vudû', 113,H.no:1124;
C-Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. WK$ncrf, V/2I3, H.no:21751-21752, 21747 (müphem râvi var), 21755 (sahih); V/214, H.no:21762; V/215, H.no:21771 (sahih); Jbn Mace, Nikâh, 29, H.no:1924 (Bûsırî, isnadında müdellis olan Haccac b. Erlât'ın bulunduğunu, hadisin münker olduğunu ve hiçbir şekilde sahih olamayacağını söyler); Ahmed b. Hanbel'in senedinde bu durum söz konusu değildir.
d-Hz.Peygamber'in (SaUaUahü aleyhi ve sellem) eşlerinden birinin (Fadıyallahü anltâ) şahidi:
IV/68, H.no:16591; Mükerreri: V/380, H.no:23115; Müslim, Selâm, 125;
e-Hz.AIi veya Ali b. Talk (Radıyallahü anhünta) rivayeti için Heysemî, râvilerinin sika oluşunu, Hz.AIi rivayetinin Ahmed b. Hanbel'e, AIİ b. Talk rivayetinin de Sünen sahiplerine ait olduğunu belirtir. Bk.Mecma', IV/299. (349/657. had ise bk.)
f-Abdullah b. Amr b. Âs'in (Radıyaüahüatıhiima) rivayeti:
Müsned, 11/182, H.no:6706; 11/210, H.no:6967-6968 (sahih); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/151. Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Taberânî'nİn Evsafında nakledildiğini, Ahmed ve Bezzâr'ın râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', IV/298.
g-Benzer rivayet Cäbir'den (Radıyallahü anlı) de nakledilir: Buharı, Tefsir, 39; Müslim, Nikâh, 117; Ebû Dâvûd, Nikâh, 45, H.no:2163; İbn Mâce, Nikâh, 29, H.no:1925; Heysemî-nin "râvİleri sikadır" dediği Câbir'den nakledilen Taberânî rivayeti:
Bk.Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/357, H.no:7722; Mecma', IV/299. İbn Mes'ûd-dan (Radıyallahii anlı) da benzer rivayet nakledilir. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, X/214, H.no:10508; Heysemî, Bezzâr'ın naklettiği rivayetin senedinde Ubeydullah b. Yezid bulunduğunu, bu râviden de sadece oğlunun rivayet ettiğini, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarınıı belirtir. Bk. Mecma', VI/320.
h-İbn Ömer'den (Radıyallahii anhiınıa) şahidi:
Heysemî, bu hadisin Taberânî'nİn Evsat'ında nakledildiğini, senedinde Yakub b. Humeyd'in bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân'ın sika, çoğunluğun sa zayıf saydığını, diğer râvilerinin İse sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma'. VI/3I9.
Bu konudaki şâhid hadisler çoktur. Ebû Saîd el-Hudrî (bk.Ebû Yala, 11/354-355), Hz.Ömer ve Ukbe b. Âmir gibi (Diğer şâhidler için bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-ûsâr, 111/40-44; Heysemî, Mecma', IV/298-299)
Hadis, mütâbî ve şâhidleri ile hasen li gayrihİ mertebesine yükselir. Fakat, mülâbî ve şâhidlerin hiçbiri hayızlı kadına yaklaşmakla ilgili rivayetler değildir. Hadisin diğer bölümlerinin destekçisidİrler.
[20] Kâhin; yıldızlar ya da cinler gibi esrarengiz şeyler aracılığıyla gaypdan haber verdiğini İddia eden kişidir. Sözleri yalanla karışık olup toplumsal inancı ve ahlâkı bozduğu için kehânet şiddetle yasaklanmıştır. Hatla kehânette bulunmak ya da onu tasdik etmek bazı rivayetlerde küfür olabilir diye nİtelendirilmektedir.Bk.Bennâ, age., 11/155.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/183-186.
[21] sened:
Sahih: Müsned, 1/286, k.no:2595; Mükerrer için bk. 1/339, H.no:3145: 1/325, H.no:2997: (Mıksem'den mürsel olarak nakledildiği için zayıftır. Fakat Alımed b. Hanbel Serik'ten mevsul olarak da nakleder); 1/237, H.no:2121, 2122 (Bu rivayetin İki senedi bulunmaktadır. İlk senedi sahihtir. İkinci senedinde ise bazı âlimlere göre zayıf sayılan Abdülkerim b. Ebu'l-Mchârik vardır. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir Tinnizî şerhinde bu zatın Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik değil Abdülkerim b. Mâlik el-Cezerî el-Hıdramî Ebû Saîd olduğunu belirtir. Bk.Tirmizt, Taharet, 103, H.no:137), 2844; 1/367, H.no:3473:
1/229-230, H.no:2032 (Ahmed b. Hanbel rivayetin sonunda Abdurrahman b. Mehdî ve Behz b. Esed nakillerinin merfû değil, İbn Abbas'ın sözü (mevkuf) olduğunu söyler. Ahmed Muhammed Şâkir de bu rivayetin diğer rivayetlere göre en sahih rivayet olduğunu belirtir. Tirmizî şerhinde bu rivayetlerin hepsini zikreder); 1/272, H.no:2458;
İkinci rivayet için bk. 1/363, H.no:3428; 1/306, H.no:2789; 1/245, H.no:2201 (Her birinin senedinde zayıf sayılan Atâ b. Aclân el-Attâr var);
Ebû Dâvûd, Taharet, 105, H.no:264, 265, 266; Nikâh, 47, H.no;2l68, 2169; Tirmizî, Taharet, 103, H.no:136, 137; Nesâtt Taharet, 182, H.no:288; Hayz, 9, H.no:368; İbn Mâce, Taharet, 123, 129, H.no:640 (Sindî: "Ebû Dâvûd sükût etti. Tirmizî zayıf saymadı. Nesâî de zayıf say maksi zın nakletti" der), 650; Dârimt, Vudû\ 112, H.no:1109-1123 (Abdullah Hâşim DârİmÎ'nin lllO.hadisinîn tahricinde; "Hadisi Ahmed, İbnü'l-Cârûd, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Beylıakî ve Dârekutnî naklettiler. Hâkim ve İbnü'l-Kaitân sahih saydı. İbn Dakîk el-Id kuvvetlendirdi. İbn Hacer ise şu yorumu yaptı: 'Âlimler bu hadisle ihtilâfa düştüler. Cumhur sened ve metindeki ızdıraptan dolayı mevkuf ve mürsellik sebebiyle kabul etmediler. Musahhihler bunlara kuvvetli cevaplar verdiler ve hadisin sahih olduğunu teyid ettiler. Tercih edilen görüş de hadisin sahih oluşudur' " der); Beyhakî, 1/306-318. Ebû Davud'un 265-266.hadislerinİn metni:
Tirmizî'nin 137,hadİsiniı metni: İbn Mâce'nin 137.hadisinin metni:
Dârimî'nin 1109,1112 ve 1115-1116. hadisinin metni:
Bu rivayetler ışığında hadisin metnindeki ızdırab şöyledir:
a-"Bir veya yarım dinar": Ebû Dûvûd, Taharet, 105, H.no:264 (sahih rivayet); Nikâh, 47, H.no:2168; Nesâî, Taharet, 182, H.no:2S8; Hayz, 9. H.no:368; İbn Mâce, Taharet, 123, H.no:640; û«n"»tf, Vudû1, 112, H.no:llll-ll 12, 1117, 1120;
b-"Kanın ilk geldiği zamanlar bir, kesilmeye yakın yarım dinar": Ebû Dûvûd, Taharet, 105, H.no:265; Nikâh, 47, H.no:2169;Dân"mf, Vudû',112, H.no:lll3;
c-"Sadece yarım dinar": Ebû Dâvûd. Taharet, 105, H.no:266; TirmizU Taharet, 103, H.no:136; İbn Mâce, Taharet, 129, H.no:650; Darbın, Vudû', 112, H.no:l 110, 1114,1118;
d-"Sadece bir dinar": Dûrimî, Vudû', 112, H.no:l 119, 1123;
e-Beşte iki dinar": Ebû Dâvûd, Taharet, 105, H.no:266 (mu'dal);
f-"Kanın rengi kırmızı ise bir, sarı ise yarım dinar": Tirmizî, Taharet, 103, H.no:137; Dârimî, Vudû', 112, H.no: 1116;
Mıksem b. Bücra Ebu'l-Kâsım el-Hâşimî (v.101/729): Abdullah b. el-Hâris'in mevlâsıdır. Buhârî iki (Meğâzî, H.no:3954; Tefsir, H.no:4595), Tirmizî on iki, Nesâî yedi, Ebû Dâvûd ve Dârimî on bir, İbn Mâce on altı, Ahmed b. Hanbel 87 rivayetini nakleder. İbn Sa'dın dışındaki (Ebû Hatim, Ahmed b. Salih el-Mısıî. Iclî, Yakub b. Sûfyân ve Dârekutnî gibi) âlimler onu sika olarak değerlendirmişlerdir. Hadislerinin büyük bir kısmını İbn Abbas'lan nakleder.
Atâ b. Aclân Ebû Muhammed el-Hanefî el-Altâr: Buhârî, bu zat hakkında "münkeru'l-hadis" derken, İbn Ebî Hatim, Yahya b. Main'den: "Hadisi hiçbir şey değildir, kezzâbdır" dediğini nakleder. Ata b. Aclân'ın hadislerinden birini Tirmizî rivayet eder ve: "zayıftır, zâhibü'l-hadİstir" der. Bk.SİInen, Talak, H.no:1191; Diğerini de üç rivâyetiyle Ahmed b. Hanbel nakletmiştir: 1/245, H.no:220; 1/306, H.no:2789; 1/363, H.no:3428 (Ahmed b. Hanbel bu üç rivayeti hocaları Yunus, Süreye ve Ebû Kâmil vasıtasıyla: "Hammâd b. Seleme, Atâ el-Attâr, İkrime ve İbn Abbas" silsilesi ile nakleder); Yahya: "Sika değil, kezzab", Amr b. el-Fellâs "Kezzab", Buhârî "münkeru'l-hadis", Yakub b. Sûfyan: "Hadisi bir hiçtir", Ebû Dâvûd: "Hiçbir şey değildir" demişlerdir. Bu râvi Müsned'de sadece üç senedde bulunmaktadır. Hadisin merfû, mevkuf ve mürsel olarak rivâyel edildiği tesbit edilmektedir.
Rivayetlerin içinde sadece Atâ'nın bulunduğu isnâdlar zayıftır. Bunlar da diğer sahih rivayetlerle desteklenirler.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî şerhinde hadisin hem sened hem de metin açısından tahlilini yapar ve hadisin sahih olduğu görüşünü benimsediğini söyleyerek bu konuda yalnız kalmadığım, Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbtıü'l-Kaltân, İbn Dakik el-îd, Zehebî, İbn Hacer ve İbnü't-Türkmânî'nin de hadisi sahih saydıklarını belirtir. Bk. Tirmizî, Taharet, 103, H.no:137.şerhi.
Bennâ, hadisin hem senedinde hem de metninde ızdırâb bulunmasına rağmen hadisin sahih olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/156-157.
[22] İmam Şafiî, Ümm, 1/76-77; Şirâzî, Mühezzeb, 1/38; İbn Rüşd, Bidâye, 1/41; İbn Kudâme, Muğnl 1/338,351.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/186-188.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, VI/336. H.no:26733; Benzer rivayetler için bk. VI/336, H.ııo:26732; VI/335, H.no:26725: Bir rivayette de böyle bir isteği
olduğunda izar/etek giymelerini isterdi. Bk. VI/336, H.no:26734:
Buhârî, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 3; Ebû Dâvüd, Taharet, 106, H.no:267; Nikâh, 46, H.no:2167; Nesöî, Taharet, 180, H.no:286; Dârimt, Vudû', 107, H.no:1051, 1062; Ayrıca bk.l6/820.hadis.
Meymûne'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen bir başka rivayet: Müsned, VI/335-336, H.no:26729; Benzer rivayet için bkMüsntd, VI/336, H.no:26732; Nesâî, Hayz, 13, H.no:374; Bu rivayet 16/820.hadiste zikredilecektir.
a-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 8-11/812-815.hadİslerin tahricine bk.
b-Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anlıâ) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 121, H.no:638;
c-Zeyd b. Eslem'den (Radıyallahü anh) şahidi: Mâlik, Taharet, 93; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:212; Dârimî, Vudû', 107, H.no;I037;
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) şahidi: Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:213.
[24] İzar; peştemal, futa, etek anlamında olup göbek ile diz kapaklan arasını örten kumaşa denir.
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/188-189.
[26] Sened:
Sahih: Miisned, VI/33, H.no:23928; Mâlik, Taharet, 95; Buhârî, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 3; Ebû Dâvûd, Taharet, 106, H.no:267-268; Nikâh, 46, H.no:2167; Nesâî, Taharet, 180, H.no: 284-285;/&;ıMüCt',Talıâret, 121,H.no:636;Dâri™, Vudû', 107, H.no: 1038,1042-1043,1052. Benzer rivayet için bk. 15/819.hadis.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, VI/134, H.no:24902; Benzer rivayetler için bk.VI/209, H.no:25626; VI/174, H.no:25286:
Müsned, VI/143, H.no:24984 ve VI/138, H.no:24951:
BuMrr, Hayz, 5; Müslim, Hayz, 1-2; TirmizİI, Taharet, 99, H.no:132 (Ümmü Seleme ve Meymûne annelerimizden de nakledildiğini söyleyen Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Taharet, 180, H.no:284-285; Hayz, 12, H.no:371-372; îbn Mâce, Taharet, 121, H.no:635-636; Dârimî, Vudû!, 107, H.no:1042.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, VI/113, H.no:24705; Benzer rivayetler için bk.VI/170, H.no:25251: VI/204. H.no:25560 (Mükerreri: VI/206, H.no:25590): VI/174, H.no:25292: Don VudÛ', 107, H.no:1053;
Meymûne'den (Ratlıyallahü anhâ) şahidi için bk. Müslim, Hayz, 4; Ayrıca 17/82i.hadise bk.
[31] Irb ihtiyaç manasındadır. (Mübarekfürî, Tuhfe, III/351).

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/189-190.
[33] sened:
Sahih: Müsned. VI/55, H.no:24161; Benzer rivayetler için bk. VI/209, H.no:25626; VI/189, H.no:25439:
VI/50, H.no:24120; VI/234, H.no:25849; VI/231, H.no:25824; VI/230, H.no:25803; VI/170, H.no:25250; VI/LOO, H.no:24564; VI/208, H.no:2561l; VI/204, H.no:25558; Bir başka rivayet de şöyledir: VI/272, H.no:26214:
Benzer rivayetler İçin bk. VI/264, H.no:26156; VI/262, H.no:26139; VI/247, H.no:25980; VI/235, H.no:25860; VI/8I, H.no:24402; VI/55, H.no:24J61:
Mâce Taharet, 102; Buhârî, Hayz, 2, 5; Müslim, Hayz, 6-10; fôiî Dâvıuh Savm, 79, H.no:2469; 7Yn«i'zf, Savm, 80, H.no:804 (hasen-sahih); Nesâi, Taharet, 176, H.no:274-277; Hayz, 21, H.no:385-387; DârimU VudÛ', 108, H.no:1073-1074; îbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632-633; Stıyâm, 64, H,no:l778.
Ayrıca 14/818 ve 9/813.hadislere bk.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/190.
[35] sened:
Sahih: Müsned, VI/78, H.no:24369; Ebû Dcıvûd, Taharet, 106, H.no:269; Ne.sâî, Hayz, II, H.no:370; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ. 1/313; Meymûne'den (RadıyaUahii anhû) şahidi:
Bk. Müslim, Hayz, 4.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/190-191.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, VI/187, H.no!25419; Benzer rivayet için bk.Vl/219, H.no:25717:
Dârâa", Vudû', 107, H.no:1057; Ebû Ya'k't, VIII/368, H.no:4962; Beyhakî, es-Sitoenii'l-kübrâ, 1/187; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvîleıinin sika olduklarını, Ebû Ya'lâ'nın senedinde Uveyd b. Ebû Imrân'in bulunduğunu, bu zatın İbn Hıbbân tarafından sika, cumhurca zayıf kabul edildiğini, bazılarınca da metruk sayıldığını belirtir. Bk. Mecma', IX/31-33.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/159.
[38] Bu mânâ için bk. Bennâ, age. 11/158.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/191.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, VI/50, H.no:24120; Ayrıca 11/815.hadise bk.
[40] Bir kadının kocasının saçını taraması herhalde ona olan sevgisinden kaynaklanmaktadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/191.
[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/72, H.no:243I7; Benzer rivâyel için bk. 8/812 ve 13/817-hadisler. Abdullah b. Sa'd'dan (Radıyalkıltü anh) şahidi için bk.
Ebu Davud, Taharet, 82, H.no:212.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192.
[43] Sened:
Sahili: Müsned, VI/335-336, ' H.no:26729; Benzer rivayet için bk.Mümed, VI/336, H.no:26732; Nesâî, Hayz, 13, H.no:374.
Meymûne'den (RcuhyaUahii anhâ) nakledilen bir başka rivâyet:7/81 l.hadis. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/159.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, VI/91, H.no:24487; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca 10/814.hadise bk.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/192-193.
[47] sened:
Hasen; Müsned, VI/123, H.no:24804; Ebû Davûd, Taharet, 97, H.no:241 (Hocası Yakub b. İbrahim kanalı ile aynı sened ve metinle nakleder); Dârimî, Vudû', 115, H.no:1153; Nesâî, Taharet, 13, H.no:373; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/180; İbn Mâce, Taharet, 94, H.no:574:
Senedindeki Cümey' b. Umeyr et-Teymî EbuI-Esved el-Kûfî ile Sadaka b. Saîd el-Hanefî hakkında bilgi İçin bk. 412/770.hadİsin tahrici.
Ayrıca 462/770.hadisle (Müsned, VI/188, H.no:25429) birlikte değerlendiriniz. Bu iki hadisi karşılaştırdığımızda bir bütünü tamamlayan İki ayrı hadis karşımıza çıkıyor. Sorulan sorular bir değil, birden fazladır. Fakat bazı rivayetlerde teyze ve halası ile değil teyze ve annesi ile beraber gittiği belirtilmektedir.
[48] Bu mana için bk.Bennâ, age., U/160.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/193.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, Vİ/294, H.no:26405; Buhârî, Hayz, 4, 21-22; İbn Mâce, Taharet, 121, H.ıı0:637 (isnadı sahih, râvîleri sikadır); Nesâî, Taharet, 179, H.no:282; Hayz, 10, H.no:369; Dâriml Vudû', 107, H.no; 1049.
[50] Bu kelime kanın mı geldi, hayız mı gördün anlamındadır. (Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, V/82); İmam Mâlik bunu şeklinde hayz olarak açıklamıştır. (Muvattâ, Tahüret, 94); Ümmü Seleme annemizin Peygamberimizden çocuğu olmamıştır. Bu rivayette ki nifas kelimesi hayız/kan gelmesi anlamındadır. (Bk. Finuzâbâdî, el-Kamusu'l-muhît 746)
[51] Lafız anlamı, 'bulduğu' şeklindedir, ancak Türkçede 'âdet gördü' kullanımından dolayı Lgördü' diye terceme edildi.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/193-194.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, VI/185, H.no:25391; Bennâ: "Hadisi Beyhakî rivayet etti. Sonra Mâlik, Âişe'den nıürsel olarak nakletti. Bunun Âişe ve Ümmü Seleme'nİn her ikisi hakkında düşünülmesi mümkündür" der. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/161. MâlİK'in de bu konudaki rivayeti şöyledir:
İbn Abdilber: "Bu hadisin mürselliği hususunda Muvatta'nın râvîleri arasında ihtilaf yoktur. Bu lafızla Hz.Aişe hadisinin rivayet edildiğini bilmiyorum. Ancak Ümmü Seleme hadisine güre manası muttasıldır. Hadisin mürsel oluşunun sebebi: Rebîa b. Abdurrahman'nm (v.130/747) HzÂİşe'den duymamış olmasıdır. Yani hadis munkatıdır. Bk. Muvatta', Taharet, 94;
Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaiui anim) şahidi için bk. Buhâri, Hayz, 4; Müslim, Hayz, 5.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/194-195.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/332, H.no:26698; Bennâ hadisi Beyhakî'ye de nisbet ettikten sonra İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/161. Ayrıca 12/816.hadise bk.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/195.
[57] Bk. Müsned Trc.no. 1/805.
[58] İmam Şafiî, Ümm, 1/76; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şirâzî, Mühezzeb, 1/38; Nevevî, Mecmu', 11/362-364,366; İbn Kudâme, Muğnî, 1/350; İbn Nüceym, Bahr, 1/207.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196.
[59] Sened:
Sahih: Müsned, VI/62, H.no:24209; Benzer rivayetler için bk. VI/64, H.no:24231; VI/214, H.no;25668-25669; VI/2I0, H.no:2564I; VI/192, H.no:25470; VI/127, H.no:24835; Müslim, Hayz, 14; EbÜ DâvÛd, Taharet, 102. H.no:259; Nesât, Taharet, 56, 177-178, H.no:70, 278-281; Hayz, 14-15, H.no:375-378; İbn Mâce, Taharet, 125, H.no:643.
[60] Lafız manası, 'aynı yere ağzını kordu' şeklindedir. Ancak anlaşılması için 'aynı yerden içerdi' diye terceme edildi. Burada Hz. Âişe annemiz, Rasûlullah'm kendisine olan sevgisine işaret etmektedir.
[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196.
[62] Sened:
Sahih: M«W, IV/342, H.no:18909; Mükerrer için bk. V/293, H.no:22404; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no:211-212; Tirmizî, Tahûret, 100, H.no:133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir.)
Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Haram b. Hakim b. Hâlid b. Sa'd b. el-Hakîm el-Ensârî'dir. Bilgi için bk. 427/735.hadisin tahrici.
Ayrıca hadisin tam metni için 427/735.hadise bk.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/196-197.
[64] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26689; Benzer rivayet için bk. VI/334, H.no:26713:
(Bu rivayette farklı olarak: "Seccadeyi onun için namaz kılacağı yere serer ve evimde iken o seccadede namazını kılardı" bölümü bulunmaktadır). Nesâî, Hayz, 19, H.no:383; Menbûz b. Ebû Süleyman el-Mekkî sikadır. Ümmü Menbûz ise makbuldür. Bennâ hadisin isnadının ceyyİd olduğunu ifade eder. Bk.BülCtğıt'l-emâııî, 11/163. Hz.Âişe'den şahidi için bir sonraki hadise bk.
[65] Müreccile saçları tarayan, bakımım yapan, anlamındadır. Yukarıda ki metinde lafiz olarak saçlarımı tarayan, manası bulunmaktadır. Bir kadının kocasının saçını taraması herhalde ona olan sevgisinden kaynak! an maktadır, ayrıca nu kelimenin temizlik, yıkama ve güzelleştirme manaları da bulunmaktadır. Bunun için, beni güzelleştiren (eşim), şeklinde terceme edildi. (Bk. İbnü'i-Esir, Nihaye, 11/203)
[66] Lafiz manası; 'Elde hayız nerede?' şeklindedir.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/197-198.
[68] Sened:
Sahih: Müsned, Vr/68-69, H.no:24278; Diğer rivayet: VI/135, H.no:14911; Benzer rivayetler: VI/72, H.no:243İ6; VI/258, H.no:26099; VI/204, H.no:2559; VI/190, H.no:25449; VI/U7, H.no:24743;

Btıhârî. Hayz, 3; Müslim, Hayz, 15; Ebû Dâvûd, Taharet, 102, H.no:260; Nesâî, Taharet, 175. H.no:273; Hayz. 16, H.no:379; İbn Mâce, Tahûret, 120, H.no:634; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[69] Bir rivayette; 'bana yaslanır...'
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/198.
[71] sened:
Sahih: Müsned^ 11/70, H.no:5382; Benzer rivayetler: VI/245, H.no:25962; VI/111-112, H.no:24688; VI/173, H.no:25280; VI/106, H.no;24628; VI/179, H.no:25336-25337; VI/214, H.no:25672; VI/114, H.no:24713; VI/110, H.no:24675; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Dâvûd, Taharet, 103, H.no:261; Tirmirf, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâ!, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; İbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108, H.no:777, 1070, 1076.
Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Meana', 1/282-283.
Hadisin şâhidleri:
a-Hz.Aişe'den (Radıyallahü anM) şahidi için bir sonraki 27/831.hadise bk.
b-(EK) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Miisned, 11/428, H.no:9500; Müslim, Hayz, 13; Nesâî, Taharet, 173, H.no:270; Hayz, 18,H.no:381.
c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şâhıidi için bk. Heysemî, Bezzâr tarafından nakledilen hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/283
Ayrıca 27/831 ve 28/832.had islere bk.
[72] Humra küçük seccade manasındadır. Bk. İbnü'i-Esir, Nihaye, 11/74.
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/198-199.
[74] Sened:
Sahih: Ahmed, VI/45,' H.no:24066; Mükerrer için bk. VI/229, H.no:25795; Benzer rivayetler: VI/1I4, H.no:24713; VI/110, H.no:24675; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Dâvûd, Taharet, 103, H.no:261; Tinnizt, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; İbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108,
H.no:777, 1070, 1076.
Ayrıca 26/830 ve 28/832.hadislere bk.
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/199.
[76] Sened:
Sahih: Müsne'd, VI/I79, H.no:25336; Mükerrer için bk. VI/10I, H.no:24576; Müslim, Hayz, 11-12; Ebû Davud, Taharet, 103, H.no:26I; Tirmizî, Taharet, 101, H.no:134 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 173, H.no:271; Hayz, 18, H.no:382; îbn Mâce, Taharet, 120, H.no:632; Dârimî, Vudû', 82, 108, H.no:777, 1070. 1076.
Ebû Bekre'den (RadıyalUıhü anh) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecına', 1/283
Ayrıca 26/830 ve 27/831.lıadislere bk.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/200.
[78] Ebû Davud, Taharet, 92; îbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, XXIII/373; Beyhakî, VIÎ/65 (Îbn Hazm râvîlerden 'Eflet'İn' meçhul olduğunu ileri sürdü. Ancak Ebû Davûd bu kişinin 'Füleyt b. Âmir' olduğunu belimi ve 'İbn Hıbbân "sika', Ebû Hatem er-Râzî 'şeyh' ve Ahmed b. Hanbel 'lâbe'se bihi' dedi. Bk. Azimühâdî, Avnü'l-Ma'bûd, J/269)
[79] İbn Rüşd, BidâyetU'l-miictehid, 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Bennâ age., U/165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/200.
[80] Sened:
Sahih: Müsned, V/400, H.no:23289; Ne'sâî. Kıble, 17, H.no:766; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ H/49. a-Hz.Âişe'den (Radıyatlahu anim) şahidi:
Müsned, VÜ32, H.no:23926; Ebû Dâvüd, Taharet, 133, H.no:370; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:652; Müsned'deki Huzeyfe ve Âişe'nİn isnâdlarını karşılaştırdığımızda bazı rSvilerde birleştiğini görebiliriz. Hz.Âişe'den nakledilen diğer rivayetler için bir sonraki hadisin tahririne bk.
b-Meymûne'den (Radıyallahu anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653; (30/834.hadis)
[81] Muhtemel ki bu durum hicap ayetinden önce olabilir ya da Hz. Âişe ile Huzeyfe arasında kan veya süt bağı olabilir. Uk.Bennâ, age. 11/165; Huzeyfe Peygamberimiz'in çok güvendiği ve sırdaşı olan bir kişiydi. (Bk. Üsdü 'l-gûbe, Trc. No: 1113).
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/201.
[83] Sened:
Sahih: Mümed, VI/330-331, H.no:26686; Benzer rivayetler için bk. VI/331, H.no:26687; VI/330, H.no:26685 ziyadesiyle; Bw/ârî, Salât, 19, 21, 107; Hayz, 30; Mtfrfım, Salât, 273; Ebû Dâvûd, Salât, 90, H.no:656; Nesâî, Mesâcid, 44, H.no:736; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653; İkâme, 63, H.no:1028.
Hz. Âişe'den (RadtyalUıhü anhâ) şahidi:
Bk. Müsned, VI/204, H.no:25562; Benzer rivayetler için bk. VI/146, H.no:25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/129, H.no:24860; VI/137, H.no:24945; VI/199,
H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/330, H.no:26683-26684; Vr/251, H.no:26014; VI/179, H.no:25336; VI/245, H.no:25962; Müslim, Salât, 274; Ebû Dâvûd, Salât, 133, H.no:367, 370; Nesâî, Kıble, 17, H.no:766.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/201-202.
[85] Sened:
Hasen: Müsned, VI/66, H.no:24251; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Huyey b. Abdullah'ın (v.143/760) da hafızası hakkında tenkid yapılmıştır. Tirmizî ve Ebû Dâvûd üç, Nesâî dört, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise 33 rivayetini nakleder. Tirmizî, hadislerini "hasen" saymıştır. Bk.Sünen, Buyu', H.no:1283; Siyer, H.no;1566.
Bir sonraki hadis de bu rivayeti destekler.
[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/202.
[87] Sened:
Sahih: Müsned, VI/44, H.ııo:24055; Ebû Dâvûd, Tahârel, 106, H.no:269; Nikâh, 46, H.no:2166; Nesâî, Taharet, 179, H.no:283; Hayz, 11, H.no:370; Kıble, 22, H.no:771; Dârimt, Vudû', 105, H.no:10I8; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/313.
Bennâ hadisin İsnadının ceyyİd olduğunu söyler. Bk.Bülûğu't-emânî, 11/166.
[88] Lafız manası, 'bulaşan yeri geçmeden' şeklindedir.
[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/202-203.
[90] Sened:
Sahih: Müsned, VI/122, H.no:24788; İkinci rivayet: VI/147-148, H.no:25025; Buhârî, Hayz, 13-14; I'tisâm, 24; Müslim, Hayz, 60-61; Ebû Dâvûd, Taharet, 120, H.no:314-316; NesâS, Taharet, 159, H.no:251; Gus!, 21, H.no:425; İbn Mâce, Taharet, 124, H.no:642; Dârimî, VudÛ', 84. H.no:779; Beyhakî, es-Siaıenü'l-kübrâ, 1/183.
[91] Bu sahabi. Esma bt. Şekel (ya da Esma bt. Yezîd b. Seken) olup 'kadınların sözcüsü' olarak bilinir. Bk.Bennâ, age. 11/167.
[92] Sidr kelimesi, sedir ağacı veya dal selvisi manasında olup güzel kokulu bir bitkidir ve temizlikte kullanılır, tıpkı sabun gibL.Bk.Rüzî, Muhtaru's-Sıhâh 292.
[93] 'Subhânallah!', taaccüb (hayret/şaşkınlık) ifade eden bir sözdür.
'Güzel/kokulu bir kumaş parçasıyla temizlen!' sözünden kasıt; hayızlı ya da nifaslı kadının gusiil aldıktan sonra kokulu bir kumaş parçası ile avret mahallini örtınesidir ki kanın koku vb tesiri kaybolsun.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/203-205.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, VI/188. H.no:25428; Benzer rivayetler için bk. VI/122, H.no:24788; VI/147-148, H.no:25025; Buhûrf, Hayz, 13-14; I'tisâm, 24; Müslim, Hayz, 60-61; Ebâ Dâvûd, Taharet, 120. H.no:314-316; Nesât, Talıâret, 159, H.no:251; Gusl, 21, H.no:425; İbn Mâce, Tahârcl, 124, H.no:642; Dârimî, Vudû', 84, H.no:779; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/183.
[96] Lafız manası 'anlar şeklindedir, ancak Rasûlullah cevabına 'evet' diyerek başladığı için bu sözün vurgu ile soru şeklinde söylendiği anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/205-206.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/207.
[99] Sened:
Sahilı: Miisned, VI/464, H.no:27503; Mâlik, Taharet, 104: Buharı, Vudû\ 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvûd, Taharet, 107-109, 1J5, H.no:280, 282, 286, 304; Tinnizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2, 4, 6, H.no:348, 356-357, 360-365; ibn Mâce, Taharet, 115, H.no: 620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/178; Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-lıabîr, 62; Ümmü Habibe bt. Cahş rivayeti ile karşılaştırınız. 3/807,37/841 ve 355/663. hadislere bk.
[100] Bk.Nesâi, Taharet 134 (Suyûtî Şerhi) 1/116-117.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/207-208.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, VI/463-464, H.no:27502; Mükerrer için bk. VI/420, H.no:27233; Mâlik, Taharet, 137; Mâlik, Tahflret, 104; Buhârî, VudÛ', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28;-Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvûd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmizî, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesât, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2,4, 6, H.no:348, 356-357,

360-365; İbn Mâce, Taharet, 115. H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât, VIH/178; Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsıt'l-habîr, 62;
Bennâ sened ve metni aynı olan iki rivayetten 27233. hadisi lercih etseydi daha iyi olurdu. Çünkü 27502. hadisle Leys'in an'ane yaptığı görülmektedir. 27233.hadiste ise tahdis sigası İle nakletmiştir.
Ümmü Habibe bt. Cahş rivayeti ile karşılaştırınız. 3/807,37/841 ve 355/663. hadislere bk.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/208-209.
[103] Sened:
Sahih: Müsned, VT/42, H.no:24027; Mükerrer için bk. VI/262, H.no:26133; Benzer rivayetler için bk. VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/187, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/82, H.no:24404; VI/237, H.no:25883; Mâlik, Taharet, 104; Buharı, Vudû', 63; Hayz, 8, 19, 24, 28; Müslim, Hayz, 62; Ebû Dâvüd, Taharet, 107-109, 115, H.no:280, 282, 286, 304; Tirmitf, Taharet, 93, H.no:125 (Hasen-Sahih); Nesûî, Taharet, 120, 134-135, 138, H.no:201, 211-212, 215-219; Hayz, 2, 4, 6, H.no:348, 356-357, 360-365; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:620-624; Dârimî, Vudû', 84, 86, H.no:774, 779, 780, 785; İbn Sa'd, Tabakât,VlWm.
Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/106; İbn Hacer, et-Telhîsu'l-habtr, 62;
Ayrıca 355/663.hadiste geçti.
Benzer bir rivayet için bk. 44/848 ve 3/807.hadisler.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/209.
[105] sened:
Sahih: VI/320, H.no:26595i Benzer rivayet için bk. VI/293, H.no:26390; Mâlik, Taharet, 105; Ebû Dâvûd, Taharet, 107, H.no:274-275. 278 (Ebû Dâvûd bu kadının Fatıma bt. Hubeyş olduğunu söyler); 110, H.no:293; NesâU Taharet, 134, H.no:208; Hayz, 3, H.no:354-355; İbn Mâce, Taharet, 115, H.no:623; Dârimî, Vudû\ 84, H.no:786-787.
[106] Lafiz anlamı, fetvasını sordu, şeklindedir.
[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/209-210.
[108] Sened:
Sahih: Müsned, VI/128-129, H.no:24853; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/83, H.no:24419; VI/237, H.no:25883; VI/82, H.no:24404; VI/42, H.no:24027; VI/262, H.no:26133; VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/187, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/434, H.no:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106; Bulıârî, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvıul, Taharet, 107, 109, 110, 116, H.no:279, 285, 288-292, 305; Tİrmİzî, Taharet, 96, H.no:I29 (Hasen-Sahih); NesâT, Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mâce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; Dârimî, Vudû', 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfî, Ünün, 1/53-54; İbn Sa'd, Tabakât.VllVm.
Ayrıca 355/663 ve 3/807.hadisilere bk.
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/210.
[110] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr, 1/73, el-Câmiu'l-kebîr, 9; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsûr. 1/107; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/46; İbn Rüşd, Bidâye, 1/44-45; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/343, 355; Bennâ, age., 11/172.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/211.
[111] sened:
Sahih: Müsned, VI/83, H.no:244l9; İkinci rivayet: VI/82, H.no:24404; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/83, H.no:244I9; VI/237. H.no:25883; VI/82, H.no:24404; VI/42, H.no:24027; VI/262, H.no:26133; VI/137, H.no:24940; VI/204, H.no:25557; VI/194, H.no:25498; VI/L87, H.no:25421; VI/128-129, H.no:24853; VI/434, H.no:27318-27319 (Ümmü Habîbe'nin müsnedinde); Mâlik, Taharet, 106; Buharı, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 63-66; Ebû Dâvûd, Taharet, 107. 109, 110, 1)6, H.no:279, 285, 288-292, 305; Tirmizî, Taharet, 96, H.no:129 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 134-135, H.no:203-207, 209-210; İbn Mâce, Taharet, 115-116, H.no:622, 626; Darimt, Vudû\ 84, H.no:781, 784, 788-789; Şâfî, Ümm, 1/53-54; İbn Sa'd, Tabakât, VIIVI78.
Ayrıca 355/663 ve 3/807.hadislere bk.
Ayrıca 3/807.hadise bk.
[112] Lafiz manası, şikâyet etli şeklindedir. Şikâyetin sebebini, Hz.Âişe annemizin sözünden anlıyoruz ki o da her namaz vaktinde gusül almasıdır. Metinde bu konu açık olmadığı için bildirdi şeklinde terceme edildi.
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/211-212.
[114] Hamne, mü'minleritı annesi Hz. Zeyneb bt. Calış'ın kız kardeşi ve Talha b. Ubeydullah'ın kansıdır.Bk. Bennâ age. U/175.
[115] Sened:
Sahih: -Müsned, VI/439, H.no:27347; Benzer rivayetler için bk. VI/439-440, H.no:27348; VI/381-382, H.no:27022; Ebû Dâvûd, Taharet, 109, 111, H.no:294-295; Tirmitf, Taharet, 95, H.no:l28 (TirmİzÎ hocası Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in bu hadis için "hasen-sahih" hükmünü verdiklerini söyler); Nesâî, Taharet, 136, H.no:213; İbn Mâce, Taharet, 117, H.no:627; Dârimî, Vudû', 84, H.no:782-783, 790; Şâfi, Ümm, 1/51-52; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/338-339;
Ebû Davud'un bir rivayetinde isim müphem, diğerinde İse Sehle bt. Süheyl b. Amr olduğu belirtilir:
Ebû Dâvûd, Taharet, 109, 111, H.no:294-295.
Ayrıca 355/663 ve 37/841.hadis)ere bk.
[116] Kanın akmasını engellemek için.
[117] Burada muhtemeldir ki Rasûlullah âdet günlerini karıştıran istihâzeli kadına bu günleri araştırıp kanâati gelen iki durumdan birisiyle amel etmesini emrediyor. Bu mana da lafzından çıkmaktadır. Yani, 'senin durumunla ilgili Allah'ın bilgisine uygun olarak' manasındadır.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/212-214.
[119] Geniş bilgi için bk. İmam Muhammed, Asi, 1/409-432; SâlÎh b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/258; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/39-41; Kâsânî, Bedâiu's-sanâV, 1/41.
[120] Tahâvi, Şerhti meâni'l-âsâr I/100-lOi, 104; Bennâ, age.. 11/177.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/214-215.
[121] Sened:
Sahih: Müsned, VI/119. H.no:2476u; Diğer rivayet: VI/139, H.no:24967; Ebü Dâvûd, Taharet, 111, H.no:294-295 (Münzirî "Muhammed b. İshak b. Yesar ile ihticacda ihtilâf var" der); Nesûî, Taharet, 136, H.no:213; Hayz, 5, H.no:358; Dâriml Vudû', 84, H.no:782-783. Ayrıca bir sonraki rivayete bk.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/215.
[123] Sened:
Sahih: Müsned, VI/172, H.no:25267; RâvilerİN her biri Buhârî ve Müslim'in rical İndendir.
Ayrıca bir Önceki rivayete bk.
[124] İbn Cafer rivayetinde 'bir gusül alması' şeklinde nakletti.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216.
[126] Sened:
Sahih: Müsned, VI/137, H.no:24940; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu't-emânî, 11/179.
Ayrıca 37/841 ve 355/663. hadislere bk.
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216.
[128] Sened:
Sahih: Müsned, VI/131, H.no:24879; Buhârî, Hayz, 10; İtikâf, 10; Ebû Dâvûd, Savm, 83, H.no:2476; İbn Mâce, Siyam, 66, H.no:1780; Dârimî, Vudû', 94, H.no:882; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/323; İbn Hacer Hz.Peygamber'in eşleri arasında istihâze (özür) kanı görenleri (Zenep bt. Cahş, Şevde bt. Zem'a ve Ümmü Seleme) tek tek ele alarak, bu hadiste zikredilen eşin Ümmü Seleme olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğunu belirtmiştir. Bk.Fethu'l-Bârî, 1/541-542.
[129] Leğen.
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/216-217.
[131] Sened:
Sahih: Müsned, VI/215, H.no:25679; Benzer rivayetler için bk. VI/160,'H.no:25145; VI/71, H.no:24309; Ebû Dâvûd, Taharet, 110. H.no:293; İbn Mâce, Talıâret, 127, H.no:646 (Bûsırî, İsnadının salıih, râvilerinin sika olduğunu söyler); Ümmü Bekr bt. el-Misver b. Mahreme, sikadır. Ümmü Atıyye'den {Radıyatlahü anlhâ) şahidi:
Bk. Buhârî, Hayz, 25; Ebû Dâvûd, Taharet, 117, H.no:307; İbn Mâce, Taharet, 127, H.no:647; Nesâî, Hayz, 7, H.no:366; Dârimî, Vudû'. 93-94, H.no:870, 876;. Hamne bt. Cahş'tan (RadıyaUahü anlıâ) şahidi:
Ebû Dâvûd, Taharet, 118, H.no:310 (Nevevî Mecmû'unda isnadının hasen olduğunu söyler).
[132] Lafiz manası, temizlendikten sonra, şeklindedir.
[133] Ya da damarlar (akıntısı)dır.
[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/217.
[135] Sehnûn, Müdevvene, 1/49; Merğınânî, Hidâye, 1/32-33; Şirazî, Mühezzeb, 1/40-41; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-miictehid, 1/36-37,43^46; İbn Kudame, Muğnî, 1/324,328, MugnV, 21.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/217-218.
[136] Sened:

Sahih: Miisned, VI/300, h!.ıio:26440; Benzer rivayetler için bk. VI/303, H.no:26463; VI/304, H.no:26471; VI/309-310, H.no:26517; Ebû Dâvûd, Tahârel, 119, H.no;311-312; Tirmizî, Taharet, 105, H.no:139 ("garib" Buhârî: "Ali b. Abdüla'lâ ve Ebû Selıl Kesir b. Ziyâd sikadır" der); İbn Mâce, Taharet, 128, H.no:648; Dârinıî, Vudû', 99, H.no:960; Dârekutnî, f/221; Ebû Ya'lâ, XII/452, H.no:7023; Hâkim, 1/282-283, H.no:622 ("İsnadı sahihtir" der, Zehebî de sahih hükmü verir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/341; Ebû Davud'un lafzı:
Bk. Taharet, 119, H.no:312;
Müsse Ümmü Büsse el-Ezdiyye "mechûlu'1-ayn veya meçhulü'1-hâldir" iddiası île hadis zayıf sayılmıştır. Hâlbuki, Ebû Sehl Kesir b. Ziyâd el-Basrî, Hakem b. Uteybe, Zeyd b. Ali b. Hüseyin ve Hasan bu zattan rivayette bulunur. Zehebî, Dârekutnî'nin: "Bu râvi ile delil getirilmez" sözünü naklederek "bu hadisinden başka bir hadisle tanınmadığını" ifade eder. Bk. Mîzân, VI/428, Trc.no:8541; VII/474. Trc.no:11004; Müsse hakkında İbn Hacer "makbuldür" hükmü verir. RkTakıib, Trc.no:8682; Usan, VII/530, Trc.no:5942; Tehzîbü't-Tehzîb, XII/479, Trc.no:2893; Mizzî, Tehzîbü!-Kemah XXXV/3O5-3O6, Trc.no:7930; Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî birer, Ebû Dâvûd iki, Ahmed b. Hanbe! ise dört rivayetini nakleder.
Ebû Sehl ise Kesîr b. Ziyâd el-Horasânî'dİr. Aslen Basralıdır. Önce Belh'e, sonra Semerkand'a yerleşmiştir. İbn Main, Ebû Hatim ve Nesfiî tarafından sika sayılmıştır. Ancak hakkında İbn Hıbbân tenkidde bulunur. Bk. İbn Hıbbân, Mecruhun, 11/224-225, Trc.no:897; Zelıebî, Mîzân, V/488-489, Trc.no:6943;
Hadis şâhidleri ile sahih li gayrihî seviyesine yükselir.
a-Enes'ten (RadıyalUıhii anlı) şahidi:
İbn Mâce, Taharet, 128, H.no:649 (Bûsırî, isnadının sahih, râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/83); Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/343; b-Osman b. Ebu'l-Âs'tan (Radıyallahü anlı) şahidi:
Dârimî, Vudû', 98, H.no:955; fbnü'l-Cârûd, 39, H.no;I18; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, DC/57, H.no:8383-8384; Hâkim, 1/283, H.no:624 (MUrsel-sahih bir rivayettir. Çünkü Hasan el-Basrî Osman b. Ebu'l-Âs'tan scmâı yoktur); Beylıakî, es-Süncnü'i-kübrâ, 1/341; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbrahim b. Müslim el-Mekkî'nin bulunduğunu belirlin Bk.Mecma M/281.
c-Câbir'den (Radıyallnhii anlı) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/146, H.no:462; Heysemî, senedinde ihticacında ihtilaf bulunan Eş'as b. Sevvâr'ın varlığına dikkat çekerek, İbn Main'in sika saydığını belirtir. Bk. Mecma M/281.
d-İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhiima) şahidi:
İbnü'l-Câritd, 39, H.no:l 19; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/341; e-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhiima) şahidi:
Hâkim, 1/283-284, H.no:625 (Senedinde Buhârî ve Müslim'in râvisi olmayan iki râvi bulunmakla birlikte, Hâkim sadece şâhid olarak bu hadisi zikrettiğini ifade eder); Dârekutnî, 1/221; f-Rıdvan biatına katılan Âiz b. Amr'dan (Radıyallahü anlı) şahidi:
Dârekutnî, 1/221; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde zayıf kabul etliği Salih b. üeşir el-Mürrî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/281.
[137] Râvîlerden Ebû Heyseme'nin burada veya şeklindeki şek lafzı görülmektedir.
[138] Vers, Yemen'de biten sarı renkli bir bitkidir ki yüze boya olarak sürülür. Bk.Râzî, Muhlanı's-sıhah 716.
[139] Kelef, Yüze sürülen şey veya siyah ile krmızı arasındaki bulanık renkte kırmızıya denir Bk. Râzi, age. 576.
[140] Sehnûn, age., 1/53; Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesûil, T/236; İbn Rüşd, Bıdâyetü'l-müctehid, 1/37-38; Nevevî, Mecmu, 11/524; Meydânî, Liibâb, 1/65.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/218-220.
[141] İ. Şafîî, age., 1/76-77; Sehnûn, age., 1/52; Şirâzî, age, r/38,45; Kâsânî, age, 1/44; İbn Rüşd, age., 1/40-41; İbn Kudâme, Muğnî, 1/314-315.
[142] İ. Şafîî, age., 1/76; Merğınânî, age, 1/31-32; İbn Rüşd, age., 1/41; Nevevî, age., U/368; İbn Kudâme, age., 1/353; İbn Nüceym, Bahr, I/213.
[143] Bk. Müsned Trc. no. 1/805.
[144] İ. Şafîî, age., 1/76; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şirâzî, age., 1/38; Nevevî, age., 11/362-364,366; İbn Kudâme, age., 1/350; İbn Nüceym, age., 1/207.
[145] İ. Şâfîî, age., 1776; Sehnûn, age., 1/48; Şirâzî, age., 1/38; Nevevî, age., 11/375-376; İbn Nüceym, age., 1/214.
[146] Ancak iddet hesaplamalarında İmam Mâlik'e göre en azı bir gündür.
[147] İ. Muhammed, Asi, 1/408; İ. Şafîî, age., 1/58; Salih b. Ahmed b. Hanbel, age., 1/451; Sehnûn, age., 1/49; Merğınânî, age., 1/39; İbn Rüşd, age., 1/36; Nevevî, age., 11/375-376; İbn Kudâme, age., 1/320,322; İbn Nüceym, age., 1/201.
[148] Ebû Davûd, Taharet, 92; İbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/373; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/65 (İbn Hazm râvîlerden 'Eflet'İn' meçhul olduğunu ileri sürdü. Ancak Ebû Davûd bu kişinin 'Füleyt b. Âmir' olduğunu belirtti ve 'İbn Hıbbân 'sika', Ebû Hatem er-Râzî 'şeyh' ve Ahmed b. Hanbel "lâ be'se bihi' dedi. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/269).
[149] İbn Rüşd, age., 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Benna, age., 11/165.
[150] Sehnûn, age., 1/53; Merğınânî, age., 1/34; İbn Rüşd, age., 1/37; Nevevî, age., 11/524; İbn Kudâme, age., 1/358-359.
[151] Merğınânî, age., 1/32; İbn Rüşd, age., 1/36; İbn Kudfime, age., 1/322-323.
[152] Merğınânî, age.. 1/32; İbn Rüşd, age., 1/39.
[153] İ. Muhammed, et-Câmiu's-sağîr, 1/73, ei-Câmiuî-kcbîr, 9; Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/107; Şirâzî, age., 1/46; Merğınânî, age., 1/32; İbn Rüşd, age., 1/43-44; İbn Kudâme, age., 1/343,355.
[154] Tahâvi, Şerhu meâni'l-âsâr, I/I00-101. 104; Bemıâ, age., 11/177.
[155] Yani siyah kan hayız ve kırmızı kan istihâze kabul edilir.
[156] İ. Muhammed, AsL U432-433; Şirâzî, age., 1/39,41-42; İbn Rüşd, age., 1/39-40; îbn Kudâme, age., 1/338, 340, 346.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/220-222.
[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/223.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HAYVAN KESİMLERİ.....201
Eti Haram, Mekruh ve Mubah Olan Hayvanlar.....205
Öldürülmeleri ve Yokedilmeleri Hakkında Hadis Bulunan Hayvanlar.....210
Akîka, Fera' ve Atîre Kurbanları.....214
TAHRİC

HAYVAN KESİMLERİ

3890- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den iki şey ezberledim; şöyle buyurdu:
"Allah her şeyin iyi ve mükemmel yapılmasını farz edip emretmiştir. Onun için öldürdüğünüz zaman usulüne riayet ederek iyi ve güzel öldürün. Hayvan kestiğiniz zaman da usulüne riayet ederek iyi ve güzel kesin. Biriniz bıçağını iyi bilesin ve böylece keseceği hayvanını rahatlatsın."
[Müslim ve Sünen ashabı.]
3891- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bıçakların bilenmesini ve bunların hayvanlardan gizlenmesini emretti." Buyurdu ki: "Biriniz hayvanını keseceği zaman o işi hızlı yapsın." [İbn Mâce]
3892- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim (hayvan keserken) Besmele'yi unutursa, sakıncası yoktur. Kasten terk ederse (eti) yenmez." [Rezîn]
3893- İbn Amr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Herhangi bir insan, bir serçe kuşunu ya da büyüğünü hakkını vermeden öldürürse, Allah mutlaka ona bunun hesabını sorar."
Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Onun hakkı nedir?" Şöyle buyurdu:
"Kesip onu yer, başını koparıp atmaz."
[Nesâî]
3894- Ebû Vâkıd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
Medine'ye geldi. Medine'liler devenin hör-güçlerini ve koyunun kuyruklarını kesip yiyorlardı. Şöyle buyurdu: «Diri iken hayvandan kesilen parçalar ölüdür (yenilmez)»." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
3895- Ebu'l-Uşerâ radiyallahu anh'dan, o da babasından:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Hayvanı kesme işi, yalnız boğaz ve gırtlaktan mı olur?"
Şöyle buyurdu: "Mızrak gibi bir şeyle uyluğuna (kaba etine) vurup öldürsen de yetişir." [Nesâî, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
Ebû Dâvud: "Bu tür kesim, yukarıdan aşağıya yuvarlanıp da düşen hayvanlar için bahis konusudur."
Tirmizî dedi ki: Yezîd bin Hârûn: "Bu, ancak zaruret hallerinde uygulanır" dedi.
3896- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Elinde (tasarrufunda) bulunan hayvanlardan seni (normal kesişten) aciz bırakan hayvan, av gibidir." Bir kuyuya yuvarlanıp düşen hayvan hakkında da şöyle dedi: "Gücün yettiği yerinden onu kes!"
Ali, İbn Ömer ve Âişe de aynı görüşü paylaşmışlardır.
Aynca İbn Abbâs der ki: "Kesme işi, boğazdan ve boğaz başlangıcından olur." .**-
O, Enes ve İbn Ömer dediler ki: "Baş, boğazdan kesilirken (aceleyle) yerinden kopsa bunda sakınca yoktur. Ama bunu bilerek yapmasın. Ense tarafından kesilmişse yenmez. Baş kopsa da kopmasa da fark etmez."
[Buhârî bir bâb başlığında.]
3897- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
şeytanın yarmasını yasakladı.
(Râvi) İbn îsâ şu izahı ilave etti: "Şeytan yarması, derisi kesilip boğaz damarları iyice kesilmeden ölünceye kadar öylece terk edilen kesilmiş hayvandır." [Ebû Dâvud]
3898- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ceninin kesimi, annesinin kesimidir." [Tirmizî]
3899- Ebû Davud'un lafzı: Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Deve kesiyoruz, sığır ve koyun kesiyoruz, karınlarında yavru buluyoruz; onu atalım mı, yiyelim mi?"
Şöyle buyurdu: "Dilerseniz onu yiyin, çünkü onun kesimi, annesinin kesimidir (Yani onu ayrıca kesmeye gerek yoktur)."
3900- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Şöyle derdi: "Deve boğazlandığı zaman,
onun boğazlanması karnındaki yavrunun bo-ğazlanmasıdır. Yeter ki ceninin yaratılışı tamamlanıp tüyleri bitmiş olsun. Annesinin karnından çıktığı zaman yine de, içindeki kan çıksın diye boğazlanır." [Mâliki
3901- Rafı' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Tehâme'nin Zü'1-Huleyfe mevkiinde beraberdik; insanlar açlıkla karşı karşıya kaldılar. Deve ve koyunlar elde ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kavmin arkala-rındaydı. Acele davranıp kestiler, tencereler kurdular. Emretti, tencerelerin altı söndürüldü. Sonra on koyuna karşı bir deve olarak taksim etti. İçlerinden bir deve kaçtı, peşine düştüler, onları yordu. Toplulukta at sayısı azdı. Bir adam ona ok atmak istedi, Allah fırsat vermedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Bu
hayvanların yabani hayvanlar gibi kötü ve yaramaz halleri olur. Başa çıkamadıklarınıza böyle yapın!»
Dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! Biz yarın düşmanla karşılaşacağız. Beraberimizde kesecek bıçak bulunmayabilir, kamışla kesebilir miyiz?»
«Kanlarını akıtan şeyle, Allah'ın adı anılarak kesildiğinde yiyin. Yeter ki kesen şey diş ve tırnak olmasın, bunun sebebini size anlatacağım: Diş kemiktir. Tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır»." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
3902- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'dan: Dedim ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Birimiz bir av elde eder; beraberinde bıçak bulunmayabilir; çakmak taşı ile yahut değnek parçasıyla onu kesebilir mi?"
"İstediğin şey ile kanı akıt ve Allah' in adını an (Besmele çek)!" buyurdu.
[Ebû Dâvud ve Nesâî]
3903- Ka'b bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Onların bir cariyeleri koyun otlatıyor-mu§, ölmekte olan bir koyun görmüş, hemen bir taş kırmış ve o kırık taşla hayvanı kesmiş. Bu koyun hakkında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sormuşlar; o da yenilmesini emretmiş. [Buhârîve Muvatla'.]
3904- Atâ bin Yesâr radiyallahu anh'dan, o da Hâriseoğullanndan bir adamdan:
"O, yeni doğurmuş (sağmal) devenin ölmekte olduğunu görmüş, onu kesecek bir şey bulamamış. Bulduğu bir kazığı boğazının başlangıcına batırarak kanını akıtmış. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumunu bildirince yenilmesini emretmiş."
[Ebû Dâvud.]
Mâlik'in ibaresi ise şöyledir: "Onu çuvala sokulan ucu sivri ağaç parçasıyla kesti."
3905- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bir kurt bir koyuna saldırıp yaralamıştı. Bunun üzerine koyunu çakmak taşıyla kesmişler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onun yenmesine müsaade etti." [Nesâî]
3906- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Oklara hedef olan hayvanın etinin yenmesini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yasakladı." [Tirmizî]
3907- Rezîn şunu da ekledi:
"Halîsenin (yani kurdun kapıp da kendisinden umut kesildikten sonra kurtarılan koyunun) yenmesini de yasakladı."
3908- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bir kavim bize et getiriyor, fakat kesilirken üzerine Allah'ın adının anılıp anılmadığını bilmiyoruz." Şöyle buyurdu:
"Siz Besmele çekip yiyiniz!" Âişe dedi ki: "Onlar (bu soruyu soranlar) henüz yeni müs-lüman olmuşlardı."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
3909- Dihye radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
yün cübbesi ile iki mest hediye edildi, onları eskitinceye kadar giydi de mestlerin Allah'ın adı üstüne çekilerek kesilen hayvanın derisi olup olmadığını sormadı."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf bir senedle.]
3910- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ona Arap Hristiyanların kestikleri
(hayvanlar) hakkında sordular. Yenmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığını söyledi. Ve şu âyeti okudu: «İçinizden kim onlarla dostluk kurarsa, o onlardandır.» (Mâide 51)" [Mâlik]
3911- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bedevilerin cömertlik yarışı için kestikleri hayvanın etini yemekten alıkoydu. [Ebû Dâvud mevkuf bir isnadla.]
3912- Ukayl'in azatlısı Ebû Murre'den: "Ebû Hureyre'ye, kesildikten sonra bir
kısmı hareket eden bir koyun hakkında sordular; «Yenebilir» dedi. Zeyd bin Sâbit'e sorduklarında ise: «Ölü hayvan da hareket edebilir» diyerek, yenilmesini yasakladı." [Mâlik]
3913- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kesmekte olduğunuz hayvanın üzerine besmele çekerken tekbir de getirin!"
[Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'U zayıf bir senedle.]
3914- Kurre bin İyâs radiyallahu anh'dan: Bir adam şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü!
Ben koyunu acıyarak kesiyorum" ya da "Koyunu boğazlarken ona acıyorum" dedi. Şöyle buyurdu:
"Koyuna gelince, ona acırsan Allah da seni esirger." [Ahmed]
3915- Bezzâr, Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr ve's-Sağîr'dc: "Ben koyun keserim, ancak şüphesiz ona acıyorum" lafzıyla rivayet etti.
3916- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de Ebû Ümâme'den merfû olarak:
"Kim bir serçe kuşu keserken dahi, acırsa Allah onu kıyamet gününde esirger."
3917- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
ayağını koyunun böğrüne basıp bıçağını bilemekte olan bir adamın yanından geçmiş ve şöyle buyurmuş: "Daha önce bileseydin olmaz mıydı? Yoksa onu iki kez öldürmek mi istiyorsun?"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'I-Evsat'ta.]
3918- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir kadın, ona: "Bize çekirge hakkında
fetva ver!" dedi; şu cevabı verdi: "Onun hepsi temizdir." [Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de]
3919- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize teşrif ettiler, ona bir dişi keçi kesmek istedim. Hayvan yaramazlık yaptı, bunu duyunca şöyle buyurdu: «Ey Câbir! Süt ve nesil veren hayvanı kesme!» Şöyle dedim: «Ey Allah'ın Resulü! Bu, hurma ve yaş hurma verip beslediğim bir yaşına girmiş bir dişi keçidir. Onun için böyle semizleşmiştir»."
[Ahmed zayıf bir senedle.]

ETİ HARAM, MEKRUH VE MUBAH OLAN HAYVANLAR

3920- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Cahiliyet ehli birçok şeyleri yerlerdi; birçok şeyleri de tiksinerek bırakırlardı. Allah, Peygamberini gönderdi, ona kitabını indirdi; nelerin haram, nelerin helâl olduğunu bildirdi. Onun helâl kıldığı helâl, haram kıldığı da haramdır. Hakkında sükût ettiği ise onun lüt-fudur (Nitekim Allah Kitâb'mda şöyle buyurdu): «Ey Muhammed de ki: Bana vahyolunan-da leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki pistir- ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dâir bir emir bulamıyorum.» (En'âm 145)" [Ebû Dâvud]
3921- Kabîsa bin Hulb'dan, o da babası radiyallahu anhdan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, kendisine:
"Yemekler içinde, (günah mıdır diye) yemesinde sakınca duyduğum yemek oluyor" diyen adama şöyle buyurduğunu duydum:
"Herhangi bir yemekten dolayı sakın kalbine şüphe girmesin. (Aksi taktirde) yemek hususunda Hıristiyanlar a benzersin."
[Ebû Dâvud]
3922- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: "Hayber günlerinde aç kaldık. Hayber günü olunca, evcil eşekleri kesip kazanlarda kaynatmaya başladık. Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dellalı şöyle seslendi: «Kazanların altını söndürün! Evcil

eşek etlerinden hiçbir şey yemeyin!» Birtakım insanlar dediler ki: «Galiba henüz ganimetin beşte biri taksim edilmediği için nehyediliyo-ruz.» Diğer bir kısmı da: «Bu kesinlikle yasaklanmıştır» dedi." [Buhârî, Müslim ve Nesâî]
3923- Onların Enes'ten de benzeri rivayetleri bulunmaktadır ki onda şöyle geçer: "Allah size eşeklerin etlerini yasaklıyor, çünkü o murdardır."
3924- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bunları (ehlî eşekleri) insanların yük taşıyıcısı oldukları ve onların yük taşıma vasıtalarının ellerinden gideceğinden çekindiği için mi, yoksa Hayber günü etlerinin yenmesini kesin olarak mı yasakladı bilmiyorum." [Buhârî ve Müslim]
3925- Amr bin Dînâr radiyallahu anh'dan: Câbir bin Zeyd'e dedim ki: "İnsanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in evcil eşeklerin etlerini yasakladığını iddia ediyorlar." Şu cevabı verdi:
"el-Hakem bin Amr da böyle diyordu. Fakat İbn Abbâs bu haberi kabul etmedi ve şu âyeti okudu: «De ki: Ben vahyolunanda (onu yiyecek kişi için) haram edilmiş bir şey bulamıyorum.» (En'âm, 145)" [Buhârî]
3926- Gâlib bin Ebcur radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kıtlıkla karşılaştıkları yıl, ona evcil eşeklerin etlerini ailesine yedirmesine müsaade edip şöyle buyurdu:
«Ailene semiz eşeklerinin etinden yedir, ben onu (eşeğin etini) ülkenin taşıyıcıları oldukları için yasak kılmıştım." [Ebû Dâvud]
3927- Hâlid bin el-Velîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evcil eşekler, katırlar, azı dişli yırtıcı hayvanlar ve pençeli her kuşun eti size haramdır»." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
3928- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Hayber savaşında at ve yabani eşeklerin etlerini yedik. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize evcil eşeklerin etini yememizi yasakladı, atların etini yememize ise İZİn verdi." [Sünen ashabı]
3929- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
kedi etini ve satıp parasını yemesini yasaklamıştır." [Ebû Dâvud]
3930- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
mücesseme (hedefe alınıp öldürülen) hayvanın etini, cellâle (pislik yiyen hayvan)ın etini yemesini ve sütünü içmesini yasaklamıştır." [Sünen ashabı]
3931- Ebû Dâvud, İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, pislik yiyen deveye (cellâleye) binmeyi yasaklamıştır."
3932- Zehdem radiyallahu anh'dan: "Ebû Musa'ya bir tavuk getirildi. Derken
bir adam oradan uzaklaştı. Ebû Musa: «Ne'n var?» diye sorunca, şu cevabı verdi: «Ben onun (pis) bir şey yediğini gördüm ve onun için tiksindim. Bu yüzden onu yememeye yemin ettim.» Şöyle dedi: «Buyur ye! Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i onu yerken gördüm.» Sonra ona yeminine keffâret vermesini söyledi." [Buhârî ve Müslim]
3933- Abdurrahman bin Şibl radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kelerin (iri bir tür kertenkelenin) etinin yenmesini yasak etti." [Ebû Dâvud]
3934- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, o da Hâlid bin el-Velîd radiyallahu anh'dan:
"O, (Ve Allah'ın Resulü) teyzesi olan Meymûne'nin yanına girdi. Onun yanında kız kardeşi Hufeyde'nin Necid'den getirdiği kızartılmış bir keler buldu. Onu Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e sundu. Resûlul-lah'ın ismi söylenmeyen yemeğe elini uzattığı azdı. Elini kelere uzatınca bir kadın şöyle dedi:
«Peygamber'e sunduğunuz bu şeyin ne olduğunu kendisine bildirseniz ya!»
«Ey Allah'ın Resulü! Bu bir kelerdir» dediler ve o da hemen elini kaldırıp çekti. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü, keler haram mıdır?»
«Hayır, fakat kavmimin topraklarında olmadığı için canım çekmedi» buyurdu.
Hâlid dedi ki: «Bunun üzerine ben onu (keleri önüme) çektim bir güzel yedim. O da bunu gördüğü halde beni nehyetmedi»."
[Tinnizîhariç, Altı hadis imamı] ¦¦--:•:
3935- İbn Abbâs'tan nakledilen diğer rivayet: "Olay, Meymûne'nin evinde geçmiştir:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Hâlid onun yanma girdiler. İki ince çöp üzerinde kızartılmış iki kertenkele getirdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tiksinerek rükürdü. Hâlid dedi ki: «Tiksiniyorsun ha?» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem «Evet» buyurdu."
3936- Ebû Dâvud hariç Altı hadis imamı, İbn Ömer'den benzerini rivayet ettiler ki, onda şöyle geçmektedir: "Onu (keleri) yiyin, çünkü o helâldir, fakat ben (tiksindiğim için) yiyemiyorum."
3937- Diğer rivayet:
"Ben onu ne yerim, ne de yasaklarım."
3938- Semure radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
kelerden sordular; şöyle buyurdu: "Ben onu (yemeyi) ne emrederim, ne de kimseye yasaklarım; ne var ki biz Muhammed ailesi onu yemeyiz." [Taberânî, Mu'remu'l-Kebfr'de ve Bezzâr.J
İsnadında Muhammed bin İbrâhîm bin Habîb vardır.
3939- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Bir Bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben, keleri bol bir yerde yaşıyorum; genellikle ailemin yiyeceği budur (kelerdir)."
Ona cevap vermedi. Tekrar sormasını söyledik. Adam tekrar sordu. Fakat ona cevap vermedi. Üçüncüsünde ise onu çağırıp seslendi:
"Ey Bedevi! Allah Isrâiloğullarından bir kısım insanlara lanet etti, gazap etti de onları yeryüzünde dolaşan hayvanların kılığına soktu. Bilmiyorum belki bu (keler) onlardan biridir. Onun için ben bunu ne yerim, ne de yasaklarım." [Müslim]

3940- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
"Domuz ve maymunlar, şekli (insana) döndürülen (insan)lardan mıdır?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Allah bir kavmi helak ya da azap edince akabinde (yeryüzünde) onlara bir nesil kılmaz. Maymunlar ve domuzlar o olaydan önce de vardı." [Müslim]
3941- Huzeyme bin Cez' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e «Sırtlanın (etinin) yenmesi» hakkında sordum. Şöyle buyurdu:
«Kimse sırtlan yiyor mu?» Ona kurdun yenmesi hakkında sordum; «Kimse kurt yiyor mu? Onda bir hayır var mıdır?» diye cevap verdi. [Tirmizî]
İbn Mâce'de sırtlanın yerine "tilki" geçmektedir.
3942- (Abdurrahman) İbn Ebî Ammâr radiyallahu anh'dan:
Câbir'e dedim ki: "Sırtlan bir av hayvanı mıdır?"

"Evet" dedi.
"Onu yiyebilir miyim?"
"Evet" dedi.
[Tirmizî, Nesâî ve merfû olarak Ebû Dâvud.]
3943- Nümeyle radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İbn Ömer'in yanındaydım; kirpinin yenmesi hakkında bir sual sordular; şu âyeti okudu: «De ki: Bana vahyolunanda onu yiyecek kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum.» (En'am, 145) Yanında bulunan yaşlı biri şöyle dedi: Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini duydum: «Bu hayvan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında anıldı, bunun üzerine şöyle buyurdu: 'O, çirkinlerden bir çirkindir (yani eti yenmez)\»
İbn Ömer bunun üzerine şöyle dedi: «Eğer, bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem söylemiş ise, söylediği gibidir»."
[Ebû Dâvud]
3944- Hâlid bin el-Huveyris radiyallahu anh'dan:
"Bir adam İbn Amr'a bir tavşan getirdi.
«Bunun hakkında ne dersin?» diye sorunca, şu cevabı verdi: «Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken bu (hayvan), ona getirildi. Ancak onu ne yedi ve ne de yenmesini yasakladı. Bunun yanı sıra onun hayız gördüğünü iddia etti." [Ebû Dâvud]
3945- Enes radiyallahu anh'dan: "Merri'z-Zahrân'da önümüze bir tavşan
çıktı, insanlar arkasından koştu, fakat yetişemediler. Ben yetiştim ve tutup Ebû Talhâ'ya getirdim. Onu çakmak taşı ile kesti. İki uyluğunu ve üstlerini benimle Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderdi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onları yedi." "Onu hakikaten yedi mi?" denildi; "(Evet) onu kabul etti" dedi.
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
3946- Sefine radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
ile birlikte (toykuşu) eti yedim." [Ebû Dâvud]
3947- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"İki ölü ve iki kan bize helâl kılındı. Ölüler, balıkla çekirgedir. İki kan ise ciğer ile dalaktır."
[İbn Mâce zayıf bit senedle.)
3948- Selmân radiyallahu anh'dan: . "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
çekirge hakkında sordular; şöyle buyurdu:
«O, Allah askerlerinin en büyüğüdür; onu ne yerim, ne de yasak ederim»." [Ebû Dâvud]
3949- İbn Ebî Evfa radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
savaşta bulunduk ve onunla çekirgeler yedik." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
3950- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çekirgeye şöyle beddua etti: "Allahım, çekirgeleri helak et. Büyüklerini öldür, küçüklerini helak et. Ardını kes. Ağızlarını maişetimizden, bizim azıklarımızdan al! Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin!" Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın askerlerinden bir asker olan çekirgeye nasıl beddua edersin? Ardı arkası kesilmesini nasıl dilersin?"
Şöyle buyurdu: "O, denizdeki balığın sümkürüğüdür." [Rezîn]
3951- Milkâm bin Telb radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sohbetinde bulundum. Yer haşeresinden herhangi birisinin (yenmesi) haram kılındığını duydum." [Ebû Dâvud]
3952- Vâbısa bin Ma'bed radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu yırtıcı hayvanların en kötüsü tilkidir."
[Taberânî, Mu'cemuI-Kebîr'de zayıf bil senedle.]
3953- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ben karga etini yiyenlere şaşarım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun öldürülmesine izin verip ona «fasık» adını vermiştir. Vallahi o asla tayyibâttan (hoş ve güzel olan yiyeceklerden) değildir." [Bezzâr]

ÖLDÜRÜLMELERİ VE YOKEDİLMELERİ HAKKINDA HADİS BULUNAN HAYVANLAR

3954- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Beş çeşit hayvan vardır ki ihramlının onları öldürmesinde günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare, kuduz köpek."
[Tirmizî hariç Altı hadis imamı]
3955- Bir rivayette şu ibare gelmiştir: "İh-ramstz ve ihramlının onları öldürmelerinde herhangi bir sakınca yoktur."
3956- Tirmizî, Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Yılan, akrep, fasıkçık (fare), kuduz (ya da yırtıcı) köpek, saldırgan her yırtıcı yabani hayvan (öldürülebilir). Karga ve çaylak kuşunu ise, taş atıp ürkütür fakat öldürmez."
3957- Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı, Aişe'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş hayvan vardır ki, hepsi fasık olduğu için, ihramlı da ihramsız da onları öldürebilir..." Benzerini nakletti.
3958- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Mina'da bir mağaradayken, «Ve'l-Mürselâti urfen» sûresi nazil oldu. O, bu sûreyi bize okuyordu, biz de onun ağzından alıyorduk. Henüz (mübarek ağzı) o (sûre) ile ıslak iken, aniden üzerimize bir yılan atladı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Onu öldürün!» Hemen onu öldürmek için davrandık, fakat o bizi geçip sıvıştı. Bunun üzerine şöyle dedi: «O sizin şerrinizden, siz de onun şerrinden korunup kurtuldunuz»."
3959- Diğer rivayet: "Arefe gecesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Bir yılan hışıltısını duyduk; «Haydi öldürün!» buyurdu. Yılan derhal bir deliğe kaçtı. Biz deliği biraz oyduk, hurma yapraklarını yakıp içeri duman verdik. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöy-
le buyurdu: «Allah onu sizin şerrinizden, sizi de onun şerrinden korudu»." [Buhârî, Müslim ve Nesâî]
3960- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Yılanları öldürün! Üstünde iki siyah benek bulunan ve kuyruğu kesik olan yılanı da öldürün! Çünkü bunlar gözü kör ederler, kadına düşük yaptırırlar."
İbn Ömer dedi ki: "Beni bir yılan kovalarken Ebû Lübâbe görüp şöyle dedi:
«Onu öldürme!»

«Ama Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yılanların öldürülmesini emretti» deyince, şöyle cevap verdi:
«O, daha sonra ev yılanlarını yani evlerde gezip dolaşan yılanları öldürmeyi yasakladı»." [Nesâî hariç, Altı hadis imamı]
3961- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem evlerde olan yılanların öldürülmesini yasakladı, ancak üzerinde iki beyaz çizgi bulunan ile kuyruğu kesik yılanın öldürülmesini yasaklamadı. Çünkü bunlar gözü kör eder ve kadının çocuğunu düşürmesine sebebiyet verirler."
[Mâlik]
3962- Ebu's-Sâib radiyallahu anh'dan:
"Ebû Saîd'i evinde ziyaret ettim; evinde onu namaz kılarken buldum. Namazını bitirinceye kadar beklemek için oturdum. Evin bir kenarında çatıdaki çubuklar içinde bir kımıldama duydum. Baktım ki bir yılan. Hemen onu öldürmek için sıçradım. Bana: «Otur!» diye işaret etti; oturdum. Namazı bitirince, avluda bulunan evi gösterdi. Dedi ki:
«Şu evi görüyor musun?»
«Evet» dedim; şöyle dedi:
«Orada içimizden bir delikanlı vardı; yeni evlenmişti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Hendek harbine çıktık. O
öğlenleri Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den izin alıp evine gidiyordu. Bir gün yine izin istedi. Bu sefer ona:
«Silahını al! Zira ben Kurayza' nm sana bir şey yapmasından korkuyorum» buyurdu.
Delikanlı silahını yanına alıp gitti; bir de ne görsün hanımı iki kapı arasında ayakta duruyor. Büyük bir kıskançlıkla mızrağıyla hanımına saldıracak oldu, fakat hanımı şöyle dedi:
«Mızrağını çek! Eve gir de beni dış/arıya çıkartanın ne olduğunu bir gör!»
Hemen içeriye girdi ve büyük bir yılanın döşeğin üzerinde kıvranıp yattığını gördü. Hemen mızrağı ile doğrultup onu yukarıya kaldırdı ve avluya mızrağını dikti, derken yılan ona saldırdı. Yılan mı yoksa delikanlı mı, hangisinin önce öldüğü bilinmiyor. Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlattık. Dedik ki:
«Allah'a dua et de onu bize diriltsin!» Şöyle buyurdu:
«Arkadaşınız için Allah'tan mağfiret dileyin.» Sonra şöyle dedi:
«Medine'de müslüman olmuş cinler vardır. Onlardan birini gördüğünüz zaman üç gün ona gitmesini bildirin. Üç gün sonra o yine size görünürse artık onu öldürün. Zira o bir şeytandır»."
3963- Diğer rivayette:
"Bu evlerin ziyaretçileri vardır. Onlardan birini gördüğünüz zaman, üç kere sıkıştırın. Giderlerse ne âlâ, gitmezlerse öldürün. Çünkü o artık kâfirdir." Sonra buyurdu ki: "Haydi gidin arkadaşınızı defnedin!" [Mâlik, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
3964- İbn Ebî Leylâ'dan, o da babası radiyallahu anhdan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, evlerine dadanan cinler hakkında sordular; şöyle buyurdu:
"Evlerinizde onlardan birini görürseniz, şöyle deyin: «Nuh'a verdiğiniz sözünüz hakkı için, Süleyman'a verdiğiniz söz hakkı için Al-
lah aşkına and veriyorum, eziyet vermeyin ve görünmeyin!» Ondan sonra tekrar dönüp gelirlerse Öldürün!" [Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
3965- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Yılanların hepsini öldürün; kim onların intikamından korkarsa benden değildir."
3966- Diğer rivayet:
"Büyüklerin hepsini öldürün. Ancak gümüş çubuğu gibi beyaz olanını öldürmeyin." [Ebû Dâvud ve Nesâî]
3967- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Onlarla (yılanlarla) harbe başladığımız günden beri onlarla barış yapmadık. Onun için korkarak kim onlardan bir yılanı öldürmeyi terk ederse, bizden değildir."
[Ebû Dâvud]
3968- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: "Dedi ki: «Ey Allah'ın Resulü! Biz zemzem (kuyusunu) süpürüp temizlemek istiyoruz; fakat içinde bu cinlerden —küçük yılanları kastediyor— vardır.»
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onların öldürülmesini emretti." [Ebû Dâvud]
3969- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
vezağ (başı küçük, kuyruğu uzun büyük keler)'i öldürmeyi emredip ona «fasıkçık» adını verdi." [Müslim ve Ebû Dâvud.]
3970- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim ilk darbede zehirli keleri öldürürse o, şu kadar sevap alır. İkinci darbede öldürürse, birincisinden az şu kadar şu kadar sevap alır. Üçüncü darbede öldürürse, ikincisinden aşağı olarak şu kadar şu kadar sevap alır."
3971- Diğer rivayet: "Kim büyük kertenkeleyi ilk darbede öldürürse yüz sevap alır,
ikinci darbede öldürürse ondan aşağı sevap alır. Üçüncüsünde ondan (yani ikincisinden) daha aşağı (az) sevap alır." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
3972- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Yanına bir kadın girdi. Onun elinde bir
değnek vardı. Âişe'ye sordum: «Bu nedir?» Cevap verdi: «Bu, kertenkele (öldürmek) içindir. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize anlattı: İbrahim'in ateşinin söndü-rülmesine mâni olmaya çalışan bundan başkası olmamıştır. Bu nedenle biz, onu öldürmekle emrolunduk»."
[Nesâî daha uzun bir metinle.]
3973- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kabe'nin içinde dahi olsa büyük kertenkeleyi öldürün."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de zayıf bit senedle.]
3974- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Bir fare, ucu yanmış fitili getirip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, üzerinde oturduğu seccadesinin üzerine bıraktı ve ondan bir dirhem kadar yerin yanmasına sebep oldu. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Uyuduğunuz zaman lambaları söndürün. Çünkü şeytan sizi yakmak için bunlara böyle yaptırır»." lEbû Davudi
3975- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"İsrâiloğullanndan bir ümmet kaybolmuştur. Ne oldukları bilinmiyor. Sanırım bu ümmet fareden başkası değildir. Çünkü ona deve sütü konulduğu zaman içmez, koyun sütü konulduğunda ise içer." |Buhârî ve Müslim]

3976- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
köpeğin öldürülmesini emretti. Bunun üzerine biz Medine etrafına yayılır ve öldürmedik
köpek bırakmazdık. Hatta biz bir kadıncağızın ardından giden çöl halkına ait bir köpeği bile öldürdük."
3977- Diğer rivayet:
"Av köpeği, koyun köpeği ve sığır köpeği hariç, diğer köpeklerin öldürülmesini emretti. İbn Ömer'e denildi ki: Ebû Hureyre diyor ki: "Ekin (tarla) köpeği de." İbn Ömer şu cevabı verdi: "Ebû Hureyre'nin ekin tarlası vardır. (Bu hususu o, daha iyi bilir)" [Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı.]
3978- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı öldürülmelerini emrederdim. Onlardan simsiyah olanı öldürün!" [Sünen ashabı]
3979- Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir gün onun yanında üzgün sabahladı. Ona dedi ki: «Bugün pek üzgünsün. Seni bugünkü gibi hiç görmemiştim.» Şu cevabı verdi:
«Cibril bugün benimle görüşeceğini va'd etmişti. Gelmedi. Vallahi o, sözünde mutlaka dururdu (ama bir sebebi vardır mutlaka)." O gün öyle geçti. Sonra hatırına çadırın altında bulunan köpek yavrusu geldi. Emretti; hemen enik oradan çıkartıldı. Yerini su ile güzelce sildi. Akşam olunca hemen Cibril gelip onunla buluştu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: «Sen bana dün geleceğini va'd etmiştin, gelmedin acaba sebebi ne ola ki?» Cevap verdi: «Evet; fakat biz, içinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz.» Sabah olunca, büyük bostan köpeği hariç, küçük bostan köpeği de dahil bütün köpeklerin öldürülmesini emretti."
3980- Diğer rivayet:
"Hatta küçük köpeğin öldürülmesini bile emrediyordu." [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
3981- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
hayvanlardan şu dördünün öldürülmesini yasakladı: Karınca, an, hüdhüd ve surad (göçe-ğen kuşu)." [Ebû Dâvud]

AKİK A, FER A' VE ATÎRE KURBANLARI

3982- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her çocuk, akîka kurbanına karşı rehindir; yedinci gün onun için o kurban kesilir ve başı traş edilip ismi konur."
[Sünen ashabı]
Ebû Dâvud'da: "Ve (başı) kana boyanır" şeklinde geçmektedir. Katâde bunu şöyle yorumlamıştır: "Akîka kurbanından bir yün alınıp hayvanın kan damarına batmlarak, kanlı iplik çocuğun başına sürülür. Sonra çocuğun başı yıkanıp traş edilir." Bu (yani "kana boyanır" sözü Hemmâm'ın) bir vehmidir. Katâde 'nin bu yorumu da nesh edilmiştir.
3983- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Cahiliyette âdetimiz şu idi: Birimizin bir
çocuğu doğduğu zaman, bir koyun boğazla-nırdı. Onun kanı çocuğun başına sürülürdü. İslâm gelince yedinci gün koyun kesmeye, başım traş edip zaferanla boyamaya başladık." [Ebû Dâvud]
3984- Ümmü Kürz radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Erkek çocuk için iki, kız çocuk için de bir koyun (kesiniz, kesilen koyunların) erkek veya dişi olmaları farketmez." [Sünen ashabı]
3985- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hasan ile Hüseyin için birer koçu akîka kurbanı olarak kesti." [Ebû Dâvud]
3986- Nesâî'nin rivayetinde: "İkişer koç" şeklinde geçmiştir.
3987- Bezzâr ile Ebû Ya'lâ, Âişe'den mer-fû olarak şu ekle rivayet ettiler: "Onun ismi üzerine kesin ve şöyle deyin:
«Bismillahi Al-lahu ekber, minke ve leke hâzihi akîkatüfülâ-
nin (-Allah'ın adı ile, Allah en büyüktür! Senden ve sana. Bu falanın akîkasıdır)»."
3988- Taberânî, Mu'cemu's-sağîr'de Câ-bir'den şu ek ile rivayet etti:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, o ikisini yedinci günü sünnet ettirdi."
3989- Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'de Ebû Râfi'den:
"Onlar (Hasan ile Hüseyin) doğduğu zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kulaklarına ezan okudu."
3990- Rezîn'in rivayeti:
"Hasan'ın kulağına İhlâs sûresini okuyup ağzını hurma ile tahnîk etti (yani çiğneyip ağzına verdi.)"
3991- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hasan'ın namına bir koyunu akîka kurbanı olarak kesti ve şöyle dedi: «Ey Fâtıma! Onun
başını traş et, (tüylerin) ağırlığınca gümüşten sadaka ver.» Kesilen saçını tarttık, bir ya da yarım dirhem geldi. [Tirmizî]
3992-Enes radiyallahu anh'dan: £ "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yedinci günü emretti, Hasan'la Hüseyin'in saçları traş edildi, ağırlığınca da gümüş sadaka olarak verildi. Kurban bulamadı." [Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebtr ve'I-Evsat'te.]
3993- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: "Hasan doğduğu zaman Fâtıma onun adına iki koçu akîka kurbanı olarak kesmek istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Onun namına kurban kesme; başını traş et; saçının ağırlığınca Allah yolunda gümüş tasadduk et.» O da öyle yaptı."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.]
3994- Ca'fer bin Muhammed'den, o da babası radiyallahu anh'dan:
"Fâtıma, Hasan, Hüseyin, Zeynep ve Üm-mü Gülsüm'ün saçlarını tarttı ve ağırlığınca gümüş tasadduk etti." [Mâlik]
3995- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Akîka kurbanı yedinci, ya da ondö'rdün-cü ya da yirmi birinci (günü) kesilir."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Evsat ve's-Sağîr'de zayıf bu senedle.]
3996- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
peygamber olarak gönderildikten sonra kendisi için akîka kurbanı kesti." [Bezzâr ve Mu'cemu' I-Evsat.]
3997- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Çocukta yedi şey sünnettendir: Yedinci günü adı konur; sünnet edilir; ondan bunun sıkıntısı giderilir; kulağı delinir; namına kurban kesilir; başına akîkasımn kanı sürülür; saçının ağırlığınca altın veya gümüş tasadduk edilir."
[Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta.]

3998- Ali radiyallahu anh'dan: "Hasan, Hüseyin ve Muhsin'e gelince, onların adlarını bizzat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem koydu. Onların namına akîka kurbanı kesti. Başlarını traş etti, saçlarının ağırlığınca sadaka verdi. Emretti, göbekleri kesildi ve sünnet edildiler."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de leyyin bir senedle.]
3999- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi (Abdullah b. Amr b. el-Âs)dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e akîka kurbanı hakkında sordular; şöyle dedi:
"Allah ukuku (bu kelimenin manası olan anne ve babaya isyanı) sevmez. —Sanki akîka isimden hoşlanmadı.— Kimin çocuğu doğup da namına bir kurban kesmek isterse, oğlan olursa, iki koyun, kız olursa bir koyun kurban etsin; bu yetişir."
Fera' kurbanı hakkında sordular.
"Fera' da haktır. Fakat onu (hayvanı) et-lenene, iki yaşına veya üç yaşına girene kadar
kesmeyip bırakmanız ve ondan sonra ona (döllenmeye muhtaç) bir dişi deve getirmeniz ya da onu Allah yolunda kullanmanız, onu (şimdi) kesip de zayıflıktan etinin yününe yapışıp kalmasından ve (annesinin sütüyle doldurmakta olduğunuz) kabınızı (artık ona bir daha süt saramayacağınız için) ters çevirip yere kapatıvermenizden, (yavrusuz kalan) devenizi de şaşkın bırakmanızdan daha hayırlı-dl." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
4000- Nubeyşe radiyallahu anhâ'dan: Bir adam şöyle seslendi:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz Receb ayında atîfe kurbanı keserdik. Bu hususta bize ne emrediyorsun?" Şöyle buyurdu:
"Hangi ayda olursa olsun Allah için kurban kesin, Allah için iyilik edin. Allah için ye-dirin." Yine sordu:
"Biz Cahiliyet devrinde, devenin ilk doğurduğunu kurban ederdik, bu hususta bize ne emredersin?"
"Her kıra salınan sürünün (sütüyle) beslediği bir yavru (fera') vardır. Bu yavru yük taşıyacak (yahut da yavrulayacak) bir hale gelince (onu) kesersin ve etini sadaka olarak dağıtırsın."
Ebû Kdâbe'ye denildi ki: "Bir fera' kurbanı gerektiren sürünün sayısı ne kadar olacaktır?"
"Yüz" diye cevap verdi. [Ebû Dâvud]
4001- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bize her elli koyundan bir koyunu (fera' kurbanı olarak) kesmemizi emretti." lEbû Dâvud]
4002- Ebû Ya'lâ'nın rivayeti:
"O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in beş koyundan birini fera' kurbanı olarak kesilmesini emrettiğini işitmiş."
4003- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ne fera' kurbanı vardır ve ne de atîre kurbanı."
Fera': Putlar için kesilen ve devenin ilk doğurduğu yavrudur. Atîre ise; Receb ayında kesilen kurbandır. [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
4004- Diğer rivayet:
Fera': "Devenin ilk doğurduğudur. Onu putları nâmına keserlerdi; sonra etini yerlerdi. Derisi ağacın üstüne asılırdı. Atîre: Receb ayının ilk on gününde kestikleri kurbandır."

TAHRİC

==========

3890-Bu hadisi Müslim (sayd no. 57, s. 1548-9), Tirmizî (no. 1409), Ebû Dâvud (no. 2815), Nesâî (dahâyâ 22, VII, 227) ve İbn Mâce (no. 3170), Hâlid el-Hazzâ an Ebî Kılâbe an Ebî'l-Eş'as an Şeddâd b. Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3891-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3172), Muh. b. Abdirrahman b. ahî Hüseyn el-Cu'fî an Mervân b. Muh. an İbn Lehî'a an Kurre b. Hayveîl ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
3893-Bu hadisi Nesâî (dahâyâ 42/1, VII, 239), Kuteybe an Süfyân an Amr b. Dînâr an Suhayb mevlâ İbn Abbâs an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
İbnu'l-Kattân, Suhayb'ın hâlinin bilinmediğini söylemiştir. Hadisin Ahmed, Şâfîî, Nesâî ve İbn Hibbân'ın tahrîc ettikleri bir başka tariki daha vardır (Neyl VIII, 143).
3894-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2858), Tirmizî (no. 1480) ve İbn Mâce (no. 3216), Abdurrahman b. Abdillah b. Dînâr an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Vâkıd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
3895-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2825), Tirmizî (no. 1481) ve Nesâî (dahâyâ 25, VII, 228), Hammâd b. Seleme an Ebî'l-Uşerâ (Usâme b. Mâlik b. Kahtam) an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
3896-Sahîh-i Buhârî, zebâih ve's-sayd 23-24, VI, 227.
3897-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2726), İbnü'l-Mübârek an Ma'mer an Amr b. Abdillah an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Amr b. Abdillah es-San'ânî hakkında menfî sözler sarfedilmiştir (Neyl VIII, 148).
3898-3899-Bu hadisi Tirmizî (no. 1476) ve Ebû Dâvud (no. 2827), Mücâlid an Ebî'l-Veddâk an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.
3900-Mâlik (zebâih no. 8, s. 490), bu mevkûfu an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
3901-Bu hadisi Buhârî (zebâih 15, VI, 224-5; 18/3, VI, 225-6; 20, VI, 226; 23, VI, 227; 36-37, VI, 233; cihâd 191, IV, 37, lafiz buraya aittir; şirket 3, III, 110; 16, III, 114), Müslim (adâhî 20-23, s. 1558-9), Tirmizî (no. 1491-2), Ebû Dâvud (no. 2821) ve Nesâî (dahâyâ 20-21, VII, 226; 26, VII, 227), Abâye b. Râfi' b. Hadîc an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3902-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2824), Nesâî (dahâyâ 19/1, VII, 225) ve İbn Mâce (no. 3177), Simâk b. Harb an Müriyy b. Kutarî an Adiyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3903-Bu hadisi Mâlik (zebâih 4, s. 489) ve Buhârî (zebâih 18/1-2, VI, 225), Nâfi' mevlâ İbn Ömer an İbn Ka'b b. Mâlik an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3904-Bu hadisi Mâlik (zebâih no. 3, s. 489) ve Ebû Dâvud (no. 2823), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an raculin min benî Hârise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3905-Bu hadisi Nesâî (dahâyâ 18/2, VII, 225), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Hâdır b. el-Muhâcir el-Bâhilî an Süleymân b. Yesâr an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir, mechûl yahut makb?l olan Hâdır b. el-Muhâcir dışında (Neyl VII, 145).
3906-Bu hadisi Tirmizî (no. 1473), Ebû Kureyb an Abdirrahîm b. Süleymân an Ebî Eyyûb el-İfrîkî an Safvân b. Süleym an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti ve "garîb" hükmü verdi.
3907-Bu hadisi Mâlik (zebâih 1, s. 488), Buhârî (zebâih ve's-sayd 21, VI, 226; buyû‘ 5/2, III, 5-6; tevhîd 13/6, VIII, 170), Ebû Dâvud (no. 2829) ve Nesâî (dahâyâ 39, VII, 237), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3909-Yahyâ b. ed-Durays an Uyeyne b. Sa'd ani's-Şa'bî tarikiyle gelmiştir. Heysemî, Yahyâ'yı tanımadığını söylemiştir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma‘ V, 139).
3910-Mâlik, bunu (zebâih 5, s. 489), an Sevr b. Zeyd ed-Dîlî an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti.
3911-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2820), Hârûn b. Abdillah an Hammâd b. Mes'ade an Avf an Ebî Reyhâne an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
3912-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (zebâih no. 7, s. 490), an Yahyâ b. Saîd an Ebî Murre senedi ile tahrîc etmiştir.
3913-Râvilerinden Osmân b. Abdirrahman el-Kuraşî zayıftır (Mecma‘ IV, 30).
3914-3915-Bu hadisi Ahmed (V, 34), İsmaîl b. İbrâhîm an Ziyâd b. Mihrâk an Muâviye b. Kurre an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir güvenilir kimselerdir (Mecma‘ IV, 32).
3916-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir teşekkül etmiştir (Mecma‘ IV, 32).
3917-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ IV, 33).
3918-Kezâ bunun da râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ IV, 39).
3919-Bu hadisi Ahmed (III, 396), Attâb an Abdillah an Ömer b. Seleme b. e. Yezîd an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, isnâdında tanımadığı birinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir.

3920-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3800), Muh. b. Dâvud b. Subayh ani'l-Fadl b. Dukeyn an Muh. b. Şerîk el-Mekkî an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ' an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
3921-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3784), Tirmizî (no. 1565) ve İbn Mâce (no. 2830), Simâk b. Harb an Kabîsa b. Hulb an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3922-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 20/3, IV, 61-2), Müslim (sayd no. 27, s. 1539), Nesâî (sayd 31/6, VII, 203) ve İbn Mâce (no. 3192), Ebû İshâk eş-Şeybânî an Abdillah b. e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Buhârî'ye aittir.
3923-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 8719), Ahmed (III, 111, 115, 121, 163, 164), Buhârî (cihâd 130, IV, 15; mağâzî 38, V, 73; zebâih 28, VI, 230), Müslim (zebâih 34-35, s. 1540), Nesâî (tahâret 55, I, 56; sayd 31/7, VII, 204), İbn Mâce (no. 3196), Ebû Ya'lâ (no. 2828), Taberânî (no. 737) ve Beyhakî (Iî, 153), Muh. b. Sîrîn an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3924-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 38, V, 79) ve Müslim (sayd no. 32, s. 1539-40), Ömer b. Hafs b. Giyâs an ebîhî an Âsım ani'ş-Şa'bî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3925-Bu hadisi Buhârî (zebâih 38/8, VI, 230) ve Ebû Dâvud (no. 3808), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3926-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3809-10), Ubeyd b. ebî'l-Hasan an Abdirrahman b. Ma'kil an Gâlib asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer'e göre isnâdı zayıf ve metni şâzz olup sahîh hadislere muhâliftir. Beyhakî'ye göre isnâdı muzdaribtir (Neyl VIII, 119).
3927-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3790, 3806) ve Nesâî (sayd 30/1-2, VII, 202), Sâlih b. Yahyâ b. el-Mikdâm b. Ma'dî-Kerib an ebîhî an ceddihî an Hâlid b. el-Velîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ahmed b. Hanbel'e göre hadis "münker"dir; Ebû Dâvud ise mens?h olduğunu söylemiştir. Ayrıca Sâlih ve babasının durumları bilinmemektedir. Dârekutnî hem zayıf, hem de muzdarib olduğunu söylemiştir. Dikkat çekici bir başka husus ise Hâlid b. el-Velîd'in, Buhârî, Ahmed ve el-Vâkidî'ye göre Hayber'e iştirâk etmemiş olduğudur.
3928-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3788) ve Nesâî (sayd 29/1, VII, 201), Amr b. Dînâr an Muh. b. Alî an Câbir asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 1793) ve Nesâî (sayd 29/2, VII, 201), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3789) ve Nesâî (sayd 32/1, VII, 205), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3929-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3480), Tirmizî (no. 1280 ve 3250), Ömer b. Zeyd es-San'ânî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "garîb" hükmü vermiştir. Râvisi olan Ömer zayıftır. Nesâî bu nedenle "münker" hükmü vermiştir.
3930-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3786), Tirmizî (no. 1826) ve Nesâî (dahâyâ 44, VII, 240), Katâde an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.
3931-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3785) ve Tirmizî (no. 1825), Abde an Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Tirmizî, kendi isnâdı için hasen garîb hükmü vermiştir.
3932-Lafiz Nesâî'ye (VII, 206) aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no.16035), Dârîmî (II, 102-3), Ahmed (IV, 394, 397, 401, 404, 406, 418), Buhârî (mağâzî 74/2, V, 121-2; zebâih 26/1, VI, 228; eymân 4/4, VIII, 222; 18/3, VIII, 229; keffârâtu'l-eymân 10/1, VIII, 239), Müslim (eymân no. 9, s. 1270-1), Tirmizî (no. 1826-7), Nesâî (sayd 33, VII, 206), İbn Hibbân (no. 5231, 4339, 5199) ve Beyhakî (Iî, 322, 333; î, 31, 50, 52), Zehdem el-Cermî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3933-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3796), İbn Ayyâş an Damdam b. Zür'a an Şurayh b. Ubeyd an Ebî Râşid el-Habrânî an Abdirrahman b. Şibl senedi ile tahrîc etti.
3934-Bu hadisi Mâlik (isti'zân 10, s. 968), Buhârî (at'ime 10, VI, 200; 14, VI, 201; zebâih 33/2, VI, 231-2), Müslim (sayd no. 43-45, s. 1543-4), Ebû Dâvud (no. **3793-**4) ve Nesâî (sayd 26, VII, 198-9), ez-Zührî an Ebî Umâme b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3935-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3730), Ali b. Zeyd an Amr b. Harmale an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
3936-3937-Bu hadisi Mâlik (isti'zân 11, s. 968), Buhârî (zebâih 33/1, VI, 231), Tirmizî (no. 1790), Nesâî (sayd 26, VII, 197) ve Müslim (sayd no. 39, s. 1541), Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (sayd no. 40-1, s. 1542), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (sayd no. 42, s. 1542-3), Şu'be an Tevbeti'l-Anberî ani'ş-Şa'bî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3938-Heysemî, râvilerinden Muh. b. İbrâhîm'i tanımadığını söylemiştir (Mecma' IV, 37).
3939-Bu hadisi Müslim (sayd no. 50-51, s. 1546), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
3940-Bu hadisi bir kıssanın son parçasıdır. Bunu Müslim (kader no. 33, s. 2051-2), es-Sevrî an Alkame b. Mersed ani'l-Muğîre b. Abdillah el-Yeşkerî an Ma'r?r b. Süveyd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
3941-Bu hadisi Tirmizî (no. 1792) ve İbn Mâce (no. 3237), Abdülkerîm b. ebî'l-Muhârik an Hibbân b. Cez' an Huzeyme b. Cez' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı Tirmizî'ye göre zayıftır.
3942-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3801), Tirmizî (no. 1792), Nesâî (sayd 27 VII, 200) ve İbn Mâce (no. 3236), Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr an Abdirrahman b. e. Ammâr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
3943-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3799), İbrâhîm b. Hâlid Ebû Sevr an Saîd b. Mansûr an Abdilazîz b. Muh. an ësâ b. Nümeyle an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Hattâbî ve Beyhakî'ye göre isnâdı zayıftır (Neyl VIII, 122).
3944-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3792), Yahyâ b. Halef an Ravh b. Ubâde an Muh. b. Hâlid an ebîhî Hâlid b. el-Huveyris senedi ile tahrîc etti.
3945-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2066), Ahmed (III, 118, 171, 291), Dârimî (II, 92), Buhârî (hibe 5, III, 130; sayd 10, VI, 221; 32, VI, 231), Müslim (sayd no. 53, s. 1547), Ebû Dâvud (no. 3791), Tirmizî (no. 1789), Nesâî (sayd 25, VII, 197), İbn Mâce (no. 3243) ve Beyhakî (Iî, 320), Şu'be an Hişâm b. Zeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3946-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3797) ve Tirmizî (no. 1828), el-Fadl b. Sehl el-A'rec an İbrâhîm b. Abdirrahman b. Mehdî an İbrâhîm b. Ömer b. Sefîne an ebîhî an ceddîhi asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı garîbtir.
3947-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3218), Ebû Mus'ab an Abdirrahman b. Zeyd b. Eslem an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Abdurrahman zayıf bir râvidir.
3948-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3813) ve İbn Mâce (no. 3219), Ebû Osmân en-Nehdî an Selmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3949-Bu hadisi Buhârî (zebâih ve's-sayd 13, VI, 223), Müslim (sayd no. 52, s. 1546), Tirmizî (no. 1822, 1823), Ebû Dâvud (no. 3812) ve Nesâî (sayd 37, VII, 210), Ebû Ya'f?r an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3950-Bu hadisi Tirmizî (no. 1823) ve İbn Mâce (no. 3221), Hâşim b. el-Kâsım an Ziyâd b. Abdillah b. Ulâse an Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Câbir ve Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mûsâ sebebiyle isnâdı zayıftır.
3951-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3949), Mûsâ b. İsmâîl an Gâlib b. Hicre an Milkâm b. Telb an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Beyhakî'ye göre isnâdı zayıftır.
3952-Bu hadisin râvilerinden Müyesser b. Ubeyd zayıf bir râvidir (Mecma' IV, 40).
3953-Bu hadisi Bezzâr (no. 1214), İsmaîl b. e. Üveys an ebîhî an Yahyâ b. Saîd an Amre binti Abdirrahman ve an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 40).
3954-3955-Bu hadisi Mâlik (hacc no. 88, s. 356), Buhârî (cezâ'us-sayd 7/1, II, 212), Müslim (hacc no. 76-8, s. 858-9), Nesâî (menâsık 82/1, V, 187; 84, V, 189; 86-88, V, 190) ve İbn Mâce (no. 3088), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Mâlik (hacc no. 89, s. 356), Buhârî (bed'ul-halk 16/2, IV, 99) ve Müslim (hacc no. 79, s. 859), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (hacc no. 72-3, s. 857-8), Ebû Dâvud (no. 1846), ve Nesâî (menâsık 88/2, V, 190), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah an ebîhî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cezâ'us-sayd 7/2, II, 212) ve Müslim (hacc no. 74-5, s. 858), Zeyd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3956-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1848), Tirmizî (no. 838) ve İbn Mâce (no. 3089), Huşeym an Yezîd b. e. Ziyâd an Abdirrahman b. e. Nu'aym an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
3957-Bu hadisi Buhârî (cezâu's-sayd 7/5, II, 212; bed'ul-halk 16/1, 99), Müslim (hacc no. 69-71, s. 857), Tirmizî (no. 857) ve Nesâî (menâsık 115/2, V, 209; 116, 117/1, 118, V, 210), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Mâlik (hacc no. 90, s. 357), Müslim (hacc no. 68, s. 857) ve Nesâî (menâsık 113, V, 208; 119, V, 211), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;
Müslim (hacc no. 67, s. 856), Nesâî (menâsık 114/1, V, 208) ve İbn Mâce (no. 3087), Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe asl-ı senedi ile;
Müslim (hacc no. 66), Ubeydullah b. Miksem ani'l-Kâsım an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
3958-Bu hadisi Ahmed (I, 428, 456), Buhârî (cezâ'us-sayd 7, II, 212; tefsîr Ve'l-mürselât 3, 4, VI, 78), Müslim (selâm 137, s. 1755), Nesâî (menâsık 114/2, V, 208), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Abdillah b. Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
3959-Bu rivayeti Nesâî (menâsık 114/3, V, 209), Amr b. Alî an Yahyâ an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Mücâhid an Ebî Ubeyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
3960-Bu hadisi Mâlik (isti'zân 31, s. 975), Buhârî (bed'ul-halk 14-15/11, Iv, 98; mağâzî 12/20, V, 19), Müslim (selâm 128-136, s. 1752-47, Ebû Dâvud (no. 5252-5255) ve Tirmizî (no. 1483), Abdullah b. Ömer an Lubâbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3961-Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 32, s. 976), Nâfi' an Sâibe mevlâti Âişe senedi ile mürsel olarak tahrîc etti.
3962-Bu hadisi Mâlik (isti'zân 33, s. 976-7), Müslim (selâm no. 139, s. 1756), Ebû Dâvud (no. 5257) ve Tirmizî (no. 1484), Sayfî mevlâ İbn Eflah an Ebî's-Sâib mevlâ Hişâm b.

Zühre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3963-Bu rivayeti Müslim (no. 140), Muh. b. Râfi' an Vehb b. Cerîr b. Hâzım an ebîhî an Esmâ b. Ubeyd ani's-Sâib senedi ile tahrîc etti.
3964-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5260) ve Tirmizî (no. 1485), İbn ebî Leylâ an Sâbit el-Bünânî an Abdirrahman b. e. Leylâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî,isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
3965-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5249) ve Nesâî (cihâd 48/4, VI, 51), Şerîk an Ebî İshâk ani'l-Kâsım b. Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3966-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 5261), Amr b. Avn an Ebî Avâne an Muğîre an İbrâhîm en-Nehaî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
3967-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5248), İshâk b. İsmaîl an Süfyân an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
3968-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5251), Ahmed b. Menî' an Mervân b. Muâviye an Mûsâ't-Tahhân an Abdirrahman b. Sâbit ani'l-Abbâs senedi ile tahrîc etti.
3969-Bu hadisi Müslim (selâm no. 144, s. 1758) ve Ebû Dâvud (no. 5262), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3970-Bu hadisi Müslim (selâm no. 146-7, s. 1758, her iki lafiz buna aittir), Ebû Dâvud (no. 5263-4) ve Tirmizî (no. 1482), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3972-Bu hadisi Nesâî (menâsık 85/1, V, 189-90), Ebû Bekr b. İshâk an İbrâhîm b. Muh. b. Ar'are an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe senedi ile tahrîc etti.
3973-Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Ömer b. Kays el-Mekkî zayıf bir râvidir (Mecma‘ IV, 47).
3974-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5247), Sül. b. Abdirrahman et-Temmâr an Amr b. Talha an Esbât an Simâk an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
3975-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 15, IV, 98) ve Müslim (zühd no. 61), Hâlid an İbn Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3976-3977-Her ikisi de Müslim'in lafzıdır.
Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 14, s. 069), Buhârî (bed'ul-halk 17/4, V, 101), Müslim (musâkât no. 43-45, s. 1200), Nesâî (sayd 9/2, VII, 184) ve İbn Mâce (no. 3203), İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile;
Müslim (müsâkât no. 46, s. 1200), Tirmizî (no. 1488), Nesâî (sayd 9/4, VII, 184), Taberânî (no. 13639), Tahâvî (IV, 55) ve Beyhakî (VI, 9), Amr b. Dinâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen sahîhtir.
3979-3980-İlk lafiz Müslim'e, ikincisi ise Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Müslim (libâs no. 82, s. 1664), Ebû Dâvud (no. 4157) ve Nesâî (sayd 11/3, VII, 186), ez-Zührî an İbni's-Sebbâk an İbn Abbâs an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3981-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5267) ve İbn Mâce (no. 3224), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Hacer, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Neyl VIII, 130). Beyhakî'ye göre bu bâbda vârid olan en güçlü hadistir.
3982-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2837-8), Tirmizî (no. 1572) ve Nesâî (akîka 5, VIII, 166), el-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
3983-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2843), Ahmed b. Muh. b. Sâbit an Alî b. el-Hüseyn an ebîhî an Abdillah b. Bureyde an ebîhî senedi le tahrîc etti.
3984-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2835-6), Tirmizî (no. 1516) ve Nesâî (akîka 4/1-2, VII, 165), Ubeydullah b. e. Yezîd an Sibâ' b. Sâbit (an Muh. b. Sâbit b. Sibâ') an Ümmi Kürz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
3985-3986-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2841), Eyyûb es-Sahtiyânî'den; Nesâî (akîka 4/3, VII, 166), Katâde'den, her ikisi de an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
3987-Heysemî diyor ki: "Ebû Ya'lâ'nın şeyhi İshak dışındakiler Sahîh ricâlindendir. Bu şahsı tanıyamadım" (Mecma‘ IV, 59).
3988-Râvilerinden Muh. b. es-Serî'yi İbn Hibbân ve başkası tevsîk etmiş, azıcık zaafı olan bir râvidir (Mecma‘ IV, 59).
3989-Râvilerinden Hammâd b. Şu'ayb, Ebû Hâtim'e göre güvenilir, başkasına göre ise zayıftır (Mecma‘ IV, 60).
3991-Bu hadisi Tirmizî (no. 1519), Muh. b. Yahyâ el-Kuta'î an Abdila'lâ b. Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Muh. b. Ali b. el-Hüseyn an Ali senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında, Muh. b. Alî, Hz. Ali'yi idrâk edemediği, dolayısıyla munkatı olduğu için "hasen garîb" hüküm verdi.
3992-Bu hadisi Bezzâr (no. 1238), İbn Lehî'a an Umâre b. Gaziyye an Rabî'a b. e. Abdirrahman an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre İbn Lehî'a sebebiyle isnâdı hasendir (Mecma‘ IV, 57).
3993-Bu hadisi Ahmed (VI, 393), Zekeriyyâ b. Adiyy an Ubeydillah b. Amr an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Ali b. el-Hüseyn an Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma‘ IV, 57).
3994-Mâlik (akîka no. 2, s. 501), bunu Ca'fer'den ahzetmiştir.
3995-Râvilerinden İsmaîl b. Müslim el-Mekkî, hatâlarının çokluğu sebebiyle zayıftır (Mecma‘ IV, 59).
3996-Bu hadisi Bezzâr (no. 1237), Süheyl b. İbr. el-Cârûdî an Avf b. Muh. el-Murâdî an Abdillah b. el-Muharrer an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
3997-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ IV, 59).
3998-Râvilerinden Atiyyetu'l-Avfî, tevsîk edilmiş olmakla birlikte zayıf bir râvidir (Mecma‘ IV, 59).
3999-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2830), Nesâî (fer' ve'l-atîre 2/1-2, VII, 169-170) ve İbn Mâce (no. 3167), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kilâbe an Ebî'l-Melîh an Nübeyşe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4001-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2833), Mûsâ b. İsmâîl an Hammâd an Abdillah b. Osmân b. Huseym an Y?s?f b. Mâhek an Hafsa binti Abdirrahman an Âişe senedi ile tahrîc etti.
4002-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ IV, 28).
4003-Bu hadisi Buhârî (akîka 3-4, VI, 217), Müslim (adâhî no. 38, s. 1564), Ebû Dâvud (no. 2831), Tirmizî (no. 1512), Nesâî (fer' 1, VII, 167) ve İbn Mâce (no. 3174), ez-Zührî an Saîd el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4004-Bu tefsîr Ebû Dâvud'a (no. 2833) aittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HADİS, RAVİ, NAKİL, YAZI...

1. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dikkat edin! Bana "Kitâb" verildi. Onunla beraber, "bir o kadar daha" verildi.
Dikkat edin! Karnı tok bir adamın, sedirinin üstüne oturup, şöyle demesi yakındır:
"Aramızda Allahın kitabı vardır. Onun içinde helâl olarak bulduğumuzu helâl sayar, haram olarak gördüğümüzü de haram sayarız."
Oysa, Allah Resûlünün haram kıldığı şey de, Allahın haram kıldığı şey gibidir."
Mikdam radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

2. İbn Abdülazîz, İbn Hazma bir mektup yazıp dedi ki:
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hadîslerini araştır ve bir kitapta topla. Kitabına hadîsten başka hiçbir şey alma.
Böylece, onu okuyanlar ilmi yaysınlar ki, bilmeyenler de öğrensinler. Alimlerin ölmesiyle ilmin yok olup sönmesinden korkuyorum. Zira, ilim sır olmadığı sürece asla yok olmaz.
İbn Abdülazîz radıyallahu anh. Buhârî.

3. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer benden, kalbinizce tanınan, tenlerinizi yatıştıran bir hadîsi duyarsanız ve onun size yakın olduğunu görürseniz, ben o sözü söylemeye sizden daha yakınım.
Kalblerinize yabani gelen, tenlerinizin nefret ettiği bir söz duyarsanız ve onun sizden uzak olduğunu görürseniz, bilin ki, ben ondan sizden daha uzağım!"
Ebû Humeyd radıyallahu anh. Ahmed.

4. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benim adıma yalan söylemeyin! Kim benim adıma yalan söylerse, ateşe girer!"
Ali radıyallahu anh. Buhârî.

5. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bizden işitip de başkalarına aynen bildiren kişinin yüzünü Allah ak etsin! Kendisine bildirilen niceleri vardır ki, işitenden daha kavrayıcıdır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

6. insanlar derler ki: "Ebû Hureyre çok hadîs rivâyet ediyor."
Bir adama tesadüf ettim ve sordum: "Dün gece yatsı namazında Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ne okudu?"
"Bilmiyorum" dedi.
"Demekki sen orada bulunmadın" dedim.
Israrla: "Bulundum," dedi.
Ben de dedim ki: "Ben bulundum, falan falan sûreleri okudu."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

7. Vallahi, size anlattıklarımızın tümünü Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemden işitmiş değiliz, fakat biz, birbirimize hiç yalan söylemezdik.
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

8. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benden hiçbir şey yazmayın! Kim benden Kurânın dışında bir şey yazmışsa, onu hemen silsin!"
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

9. Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğum her şeyi yazardım. Ancak, insanlar beni bundan alıkoydu.
Dediler ki: "Sen her söylediğini yazıyorsun, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir insandır, kızgınlık hâlinde de, hoşnutluk hâlinde de konuşabilir."
Ondan sonra yazmaktan vazgeçtim. Bunu Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme anlatınca, mübarek parmağıyla ağzını gösterdi ve şöyle buyurdu:
"Yaz! Nefsim elinde olan Allaha yemin ederim ki, bundan haktan başka hiçbir şey çıkmaz."
İbn Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

10. Peygamberin sahabileri içinde benim kadar hadîs bilen hiç kimse yoktur. İbn Amr hâriç, çünkü o yazardı, ben yazmazdım.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

11. Bana, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, yahudilerin yazısını öğrenmemi emretti.
"Vallahi, mektuplarım hususunda yahudilere güvenmiyorum," buyurdu.
Bu sebeple, onların yazısını daha yarım ay geçmeden tam anlamıyla öğrendim. Bu dili öğrenince, yahudilere, onun mektubunu ben yazardım.
Onlardan gelen mektubu da ben okurdum.
Zeyd radıyallahu anh. Buhârî.

12. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim benden kendisine ulaşan hadîsi yalanlarsa, üç şeyi yalanlamış olur: Allahı, Resûlünü ve o hadîsi rivâyet edeni."
Câbir radıyallahu anh. Taberânî.

13. Ali: Size Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemden bir hadîs anlattığım zaman, bilin ki, o en ilgi çekici, en güzel yol gösterici, kişiyi en mükemmel takvaya kavuşturucudur.
Ali radıyallahu anh. Dârimî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNET, BİDAT, ÖRNEK, NECAT...

14. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizin örnek alacak peygamberiniz yok mu? Allah, sûresinde, "And olsun ki, sizin için Allah Resûlünde bir örnek vardır!" buyurmuştur."
Ebû Mesûd radıyallahu anh. Rezîn.

15. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Size iki şey bıraktım, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece asla sapıtmazsınız: Allahın "Kitâb"ı ve Allah Resûlünün "Sünnet"i."
Mâlik radıyallahu anh. Mâlik.

16. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, benden sonra öldürülen sünnetimi diriltirse, beni sevmiş olur. Kim de beni severse, benimle beraber olur."
Ali radıyallahu anh. Rezîn.

17. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimin bozulması zamanında kim sünnetime sımsıkı sarılırsa, şehîd sevabı alır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Taberânî.

18. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Size öyle bir zaman gelecektir ki, o zamanda şu üçten daha değerli bir şey olmayacaktır: Helâl para, candan arkadaşlık yapılacak bir kardeş, uygulanacak bir sünnet."
Huzeyfe radıyallahu anh. Taberânî.

19. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allaha yemin ederim ki, sizi gecesi gündüzü eşit olan apaydınlık bir yol üzerinde bıraktım."
Ebû Derda radıyallahu anh. İbn Mâce.

20. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın bana hidâyet ve ilim vererek göndermesi şuna benzer: Bir yağmur ki yere yağmıştır, yerin bir kısmı verimli toprak olduğu için, o yağmur suyunu kabul edip emmiştir. Otlar ve çimenler bitirmiştir. Bir kısmı, çorak olduğu için suyu tutmuştur da, insanlar ondan yararlanıp içmişler, hayvanlarını ve tarlalarını sulamışlardır. Bir cinsi de, ne suyu tutan, ne de ot bitiren düz yerlerdir.
Allahın dinini anlayan ve onu uygulayan ve uygulamaları için benim gönderildiğim ilmimi yayan kimse ile, büyüklenip, Allahın benimle gönderdiği hidâyeti bir türlü kabullenmeyen kimseler de tıpkı böyledir."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Buhârî.

21. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben ve Allahın benimle gönderdiği, toplumuna varıp da şunu söyleyen adama benzeriz:
"Düşmanı gözlerimle gördüm, apaçık sizi uyarıyorum. Haydi, kaçıp kendinizi kurtarın!"
Bir kısmı onu dinleyip, yavaş yavaş orayı terk ederek kurtulurlar, diğer bir kısmı da, ona kulak asmayıp, düşmana yem olurlar.
işte bana itaat edip, Allah tarafından getirdiklerime uyup, uygulayanlar ile bana isyan edip, Allah tarafından getirdiklerimi yalanlayanların hâli de böyledir."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Buhârî.

22. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben ve insanlar şuna benzeriz: Bir adam vardır, ateş yakar, iyice parlayınca, kelebekler ve öbür yaratıklar gelip o ateşe düşerler. Adam da durmaksızın onları ateşten kurtarmaya çalışır. işte ben de, belinizden tutup sizi kurtarmaya çalışıyorum, siz ise o ateşe girmeye yelteniyorsunuz."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAN, MÜMİN, YAKİN...

23. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammedin de Onun Resûlü olduğuna şehadet ederse, Allah ona ateşi haram eder."
Ubâde radıyallahu anh. Tirmizî.

24. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kalbinde zerre kadar îmanı olan kimse, cehennemden çıkar."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

25. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz Allah, yalnız kendi rızasını isteyerek, "Lâ ilâhe illallah" diyen kimseye, ateşi haram etmiştir."
İbn Şihâb radıyallahu anh. Buhârî.

26. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Muhammedin nefsi elinde olana yemin ederim ki, yahudi olsun, hıristiyan olsun, bu insanlardan beni duyup da, getirdiğim kitaba îman etmeden ölen kimse, kesinlikle cehennemlik olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

27. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iman, cennete, cehenneme, hesap gününe, yaptıklarını tartan mîzana ve iyisiyle kötüsüyle kadere, inanmandır."
İbn Abbas radıyallahu anh. Ahmed.

28. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, şüphesiz kıyamet gününde ümmetimden bir adamı ortaya çıkartacak. Herkesin gözü önünde, herbiri gözün görebildiği kadar büyük olan tam doksandokuz dosya açılacak. Sonra ona şöyle diyecek:
"Bunlardan bir şeyi inkâr edebilir misin? Yazıcı meleklerim sana haksızlık ettiler mi?"
"Hayır, ya Rabbi!" diyecek.
Allah, "Evet, katımızda senin sevabın vardır. Bugün sana hiçbir haksızlık yapılmayacaktır," diyecek ve ona içinde "Eşhedü en Lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûlüh," yazılı bir kâğıt çıkartacak ve "Haydi tartıya hazırlan!" diyecek.
"Ya Rabbi, bu kadar dosyanın yanında bu kâğıt neye yarar ki?" der demez, kendisine şu söylenecek:
"Sen bugün haksızlığa uğratılmayacaksın."
Terazinin bir kefesine dosyalar, diğer kefesine de şehadet kelimesi yazılı kâğıt konacak ve kâğıt, dosyalara ağır gelecektir. Zira, Allahın ismini hiçbir şey tartamaz."
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

29. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iman, Allaha, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanman ve kadere iyisiyle kötüsüyle îman etmendir."
İbn Yâmer radıyallahu anh. Müslim.

30. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yaptığın iyilik sebebiyle seviniyor ve yaptığın kötülük sebebiyle üzülüyorsan, sen müminsin."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Taberânî.

31. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şu üç şeyi kendinde bulunduran îmanın tadını alır: Allah ve Resûlünü herşeyden fazla seven. Bir kulu, başka bir maksatla değil de, sadece Allah için seven. Allah tarafından küfürden kurtarıldıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak kadar çirkin ve korkunç gören."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

32. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Üç şey îmandandır: Darlıkta sadaka vermek, herkese selâmı yaymak, insafı gözetmek."
Ammar radıyallahu anh. Bezzâr.

33. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendisinde şu üç şey bulunan kişi, hem sevabı hak etmiş, hem de îmanını tamamlamıştır: Dünyada yaşadığı güzel bir ahlâk, kendisini Allahın yasaklarından uzaklaştıran verâ ve cahilin cehlinden alıkoyan olgunluk."
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

34. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizden biriniz, ben kendisine babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça, tam îman etmiş olmaz."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

35. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz, kendisi için sevdiği bir şeyi, kardeşi için de sevmedikçe, tam îman etmiş sayılmaz."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

36. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah için seven, Allah için nefret eden, Allah için veren, Allah için tutumlu olan, îmanını tamamlamıştır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

37. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sabır, îmanın yarısı, kesinkes bilerek inanmak ise, tümüdür."
Alkame radıyallahu anh. Taberânî.

38. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müminin işine şaşarım, çünkü onun işleri tamamen hayırdır. Bu da ancak mümine özgüdür. Çünkü o, sevindirici bir şeyle karşılaşınca şükreder, hayır olur. Zararlı ve üzücü bir şeyle karşılaşınca sabreder, bu da hayır olur."
Suheyb radıyallahu anh. Müslim.

39. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin içinde îman, elbisenin eskimesi gibi eskir. Allahtan kalblerinizdeki îmanı yenilemesini dileyin!"
İbn Amr radıyallahu anh. Taberânî.

40. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi zina ettiği zaman îman ondan çıkar, üzerinde bir gölgelik gibi olur. Zinayı tamamen terkettiği zaman, îman tekrar ona döner.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

41. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, Allaha hiçbir şeyi ortak koşmadan ve haram kana bulaşmadan ölürse, cennetin hangi kapısını dilerse oradan girdirilir."
Cerîr radıyallahu anh. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İSLAM, iBADET, AMEL, FELAH...

42. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"islâm, beş temel üzerine kurulmuştur: Allahın birliğine inanmak, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, hacca gitmek."
İbn Ömer radıyallahu anh. Müslim.

43. Bir bedevi gelip, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme islâmı sordu.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, "Günde beş vakit namaz," buyurdu.
Adam sordu: "Bunlardan başka birşey yapmam gerekir mi?"
"Hayır, ancak nâfile olarak kılabilirsin." Sonra şöyle buyurdu: "Ramazanda oruç tutmak."
"Bunun dışında oruç var mıdır?"
"Hayır, ancak nâfile olarak tutabilirsin." Sonra ona zekâtı da anlattı.
"Bundan başka birşey vermem gerekir mi?"
"Hayır, nâfile olarak verebilirsin."
Sonra adam, arkasını dönüp giderken, "Bunları aynen yaparım, ne eksik, ne de fazla!" dedi.
Ardından, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sözünde durur da dediklerini yaparsa, cennete girer."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

44. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslim, elinden ve dilinden müslümanların esenlikte olduğu kişidir. Mümin ise, insanlara, kanları ve malları hususunda güven veren kişidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

45. Bir adam sordu:
"Hangi islâm daha hayırlıdır?"
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem cevap verdi:
"Yemek yedirirsin, tanıdığına da tanımadığına da selâm verirsin..."
İbn Amr radıyallahu. Buhârî.

46. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme dedim ki:
"Bu işte seninle beraber kimler var?"
"Bir hür kişi, bir de köle..."
"islâm nedir?"
"Hoş söz söylemek ve yemek yedirmek."
"iman nedir?"
"Sabır ve hoşgörü...
"Hangi islâm en üstündür?"
"Müslümanların, elinden ve dilinden esenlikte olduğu kişininki..."
"Hangi îman üstündür?"
"Güzel ahlâk."
"Hangi namaz üstündür?"
"Ayakta durma süresi uzun olan namaz."
"Hangi hicret üstündür?"
"Rabbinin hoşlanmadıklarından uzak durman."
Amr radıyallahu anh. Taberânî.

47. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme, güçlükte, kolaylıkta, neşeli ve kederli hâllerde, onu dinleyip itaat edeceğime dâir biat edip, söz verdim. Yine, bize karşı yaptığı tercihlerde, ehline karşı herhangi bir işte tartışmayacağımıza, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize, Allah uğrunda kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dâir biat edip, söz verdik.
Ubâde radıyallahu anh. Buhârî.

48. Ensardan bir grup kadınla, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme, islâm üzerinde biat etmek üzere geldik ve şöyle dedik:
"Allaha hiçbir şeyi ortak koşmamaya, hırsızlık yapmamaya, zina etmemeye, çocuklarımızı öldürmemeye, iftira atmamaya, hayırlı işlerde sana baş kaldırmamaya söz verip, biat ettik."
Bunun üzerine Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Tâkat oranında, gücünüz yettikçe..."
"Allah ve Resûlü, bize kendimizden daha merhametlidir. Ey Allahın Resûlü, gel de sana biat edelim!" deyince, şöyle buyurdu:
"Ben kadınlarla tokalaşmam, yüz kadına olan sözüm, tek kadına gibidir."
Umeyme radıyallahu anha. Tirmizî.

49. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"işin başı islâm, direği namaz, zirvesi cihaddır."
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

50. Vedâ haccında Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile bulundum. Allahı andı, hamdetti, öğüt verdi, sonra şöyle dedi:
"Bu kutsal gün hangi gündür?"
"En büyük hac günüdür!" dediler.
Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namuslarınız, size, tıpkı bu gününüz gibi haramdır. Bu beldeniz gibi, bu ayınız gibi haramdır! Dikkat edin!
Cinâyet işleyen kendi aleyhine cinâyet işlemiş olur.
Dikkat edin! Müslüman müslümanın kardeşidir. Müslüman kardeşinin hiçbir şeyi, kendisi helâl etmedikçe, diğer müslümana helâl olmaz.
Dikkat edin! islâm öncesindeki tüm faizler kaldırılmıştır. Verdiğiniz ana paralarınız sizindir. Haksızlık yapmayın, haksızlığa da uğramayın!
Dikkat edin! islâmdan önce işlenen her türlü kan davası kaldırılmıştır...
Dikkat edin! Kadınlara iyi davranın! Onlar, sizin yanınızda birer emanettirler...
Dikkat edin! Sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır.
Sizin, kadınlarınızın üzerinde bulunan hakkınız, yataklarınızı çiğnetmemeleri ve evinize girmesinden hoşlanmadığınız kimselere izin vermemeleridir.
Onların sizin üzerinizdeki hakları, giyimlerinde ve yemeklerinde onlara son derece iyi davranmanızdır...
Dikkat edin! Burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin, umulur ki, kendilerine bildirilenler daha kavrayıcı olurlar."

Amr radıyallahu anh. Buhârî.

51. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, rızıklarınızı bölüştürdüğü gibi, aranızda ahlâklarınızı da bölüştürmüştür. Allah, dünyayı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Ama dini ancak sevdiklerine verir. Kime dini vermişse, onu kesinkes sevmiştir.
Nefsim elinde olana yemin ederim ki, kalbi ve dili müslüman olmadıkça, bir kul müslüman olamaz. Komşusu kötülüklerinden emin olmadıkça, kişi tam mümin olamaz!"
"Ey Allahın Resûlü, kişinin kötülükleri nedir?"
Şöyle buyurdu: "Eziyet ve zulüm etmesidir. Haramdan kazandığı parayı nafaka verse, asla bereketi olmaz. Ondan sadaka olarak verirse, kesinlikle kabul olunmaz. Geride bırakırsa, onu ateşe daha da yaklaştırır. Çünkü Allah, kötüyü kötü ile silmez, kötüyü iyilik ile siler. Çünkü, pis olan pisi silmez."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Ahmed.

52. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"islâm garîb başladı, başlangıçtaki gibi tekrar garîb olacaktır. Garîblere ne mutlu!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM, ALİM, DERS, ABİD...

53. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim ilim istemek için bir yola girerse, cennet yollarından birine girmiş olur. Ondan hoşlandıkları için, melekler ilim arayanın üzerine kanatlarını gererler. ilim isteyene, göklerdekiler, yerdekiler ve sudaki balıklar bile günahının affı için yalvarırlar.
Alimin ibadet edene üstünlüğü, dolunayın yıldızlara üstünlüğü gibidir. Alimler, hiç şüphe yok ki, peygamberlerin mirasçılarıdırlar. Peygamberler, ne dinarı, ne de dirhemi miras bırakmışlardır. Onların mirası ilimdir. Kim o ilmi alırsa, çok büyük bir nasibi elde etmiş olur."
Ebû Derda radıyallahu anh. Tirmizî.

54. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Tek bir dini anlayıcı fakih, şeytana bin tane ibadet edici abidden daha çetindir."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

55. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim ilimsiz ibadet ederse, bozdukları düzelttiklerinden çok olur. Kim söylediklerini uygularsa, kendisini ilgilendirmeyen boş sözü az bulunur. Kim dinini tartışmalara hedef ederse, bir kararda kalamaz daldan dala atlar durur."
Ömer radıyallahu anh. Dârimî.

56. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz Allah, ilmi insanların ellerinden çekerek almaz, ilmi, âlimleri almakla alır. Alimlerden kimse kalmayınca, insanlar câhil başkanlar edinirler, onlara sorarlar, onlar da fetva verirler, hem kendileri saparlar, hem de onları saptırırlar."
İbn Amr radıyallahu anh. Buhârî.

57. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim birine bir ilim öğretirse, onunla amel edenin sevabını, yapanın sevabından hiçbir şey eksilmeksizin alır."
Muaz radıyallahu anh. İbn Mâce.

58. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim ilme çalışıp elde ederse, Allah ona iki kat sevap verir. Kim ilme çalışıp da elde edemezse, Allah ona sevaptan bir pay verir."
Vâsile radıyallahu anh. Taberânî.

59. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, kimin hayrını dilerse, onu dini anlayıcı bir fakîh yapar."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

60. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim ilim tahsili için yola çıkarsa, dönünceye kadar, o Allah yolundadır."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

61. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hikmetli söz, müminin yitiğidir, bulduğu yerde onu almaya, o daha ziyade hak sahibidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

62. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ilim istemek, her müslümanın üzerine farzdır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Taberânî.

63. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bildiği bir ilmi, kendisine sorulunca gizlerse, Allah da onu ateşten bir gem ile gemler."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

64. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Vallahi, iman yolunu gösterme gayretinle birinin hak yolu bulması, senin için kırmızı deve sürülerinden daha hayırlıdır."
Sehl radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

65. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar size uyarlar. Size, dünyanın her tarafından insanlar gelecek, dinin inceliklerini öğrenecekler. Onlarla iyi geçinin, hayrı öğretin!"
Ebû Hârun radıyallahu anh. Tirmizî.

66. Aişe radıyallahu anha dedi ki: Medineli hanımlar ne iyi hanımlardır, dini öğrenme konusunda, utanma onlara engel olmuyor.
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

67. Abdullah radıyallahu anh, her perşembe günü insanlara konuşma yapardı.
Bir adam dedi ki:
"Bize hergün konuşma yapmanı isterdim."
Şu cevabı verdi:
"Sizi usandırmak ve bıktırmaktan korkuyorum. Bezdirmemek için arasıra konuşuyorum. Tıpkı Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı gibi."
Şakîk radıyallahu anh. Buhârî.

68. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gerçek âlim, insanlara, Allahın rahmetinden ümit kestirmeyen, azabından emin kılmayan, Allahın haramlarına izin vermeyen kişidir. içinde ilim bulunmayan ibadette hayır yoktur. içinde kavrama bulunmayan ilimde de hayır yoktur. içinde düşünme olmayan okumada da hayır yoktur."
Ali radıyallahu anh. Dârimî.

69. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bilgelere boş şey anlatma ki, sana kızmasınlar. Budalalara hikmeti anlatma ki, seni yalanlamasınlar. Uygun olandan ilmi menetme ki, günaha girmeyesin. Lâyık olmayana ilim öğretme ki, sana kötü davranılmasın. Çünkü, ilminin senin üzerinde bir hakkı vardır, tıpkı malının senin

üzerinde hakkı bulunduğu gibi."
Kesîr radıyallahu anh. Dârimî.

70. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir topluma akıllarının almadığı bir şeyi anlatma ki, bazıları için bulantı sebebi olmasın."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Müslim.

71. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin sahabilerinden bize bilgi verenler, şunu anlattılar:
Onlar, Peygamberden on âyet alıp ezberlerlermiş. Onu iyice sindirip, içindeki bilgileri ve hükümleri hayatlarına uygulamadıkça diğer on âyete geçmezlermiş.
Ebû Abdurrahman radıyallahu anh. Ahmed.

72. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlara iyiliği öğretip de kendini unutan kişi, insanları aydınlatıp da kendini yakan mum gibidir."
Cendel radıyallahu anh. Taberânî.

73. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz, Allah birçok şeyleri emretmiştir, sakın onları boşa çıkarmayın! Birçok da sınırlar çizmiştir, sakın onları aşmayın! Birçok şeyleri de yasaklamıştır, sakın onlara yaklaşmayın! Birçok şeyleri de unutmaksızın bırakmıştır, onları da sakın araştırmayın!"
Sâlebe radıyallahu anh. Rezîn.

74. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetim yetmiş küsür fırkaya ayrılacaktır. Bozgunculuk bakımından en büyükleri, kendi görüşleriyle meseleleri kıyaslayıp, haramı helâl, helâli de haram yapanlar olacaktır."
Avf radıyallahu anh. Taberânî.

75. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fetva soran herkese fetva veren kişi, mecnundur."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Taberânî.

76. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
Allah önce aklı yarattı ve ona dedi ki: "Öne dön!" Döndü. "Arkaya dön!" buyurdu, döndü. Sonra şöyle buyurdu:
"Senden daha çok sevdiğim bir eser yaratmadım. Yaratıklarım içinde seni en çok sevdiğime vereceğim."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Rezîn.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KURAN, TİLAVET, TEFSİR, FELAH...

77. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu duydum:
"ileride kargaşa olacaktır."
"Peki ondan kurtuluş nasıl olur, ey Allahın Resûlü?" diye sordum.
Şöyle buyurdu:
"Allahın Kitabına sarılmakla. Çünkü sizden öncekilerin haberi ile sizden sonrakilerin haberi onun içindedir. Aranızda vereceğiniz hükümler de onun içindedir. O, önemli bilgileri içerir, içinde gereksiz söz yoktur.
Kim onu, akılsızlığından dolayı terk ederse, Allah onun belini kırar. Kim iman yolunu ondan başkasında ararsa, Allah onu saptırır. O, Allahın sapasağlam ipidir. O, hikmetli olan zikirdir. O, dosdoğru yoldur.
O, kendisiyle arzuların sapmadığı, dillerin yalan şeyler söylemediği, âlimlerin doymadığı, çok okunmakla eskimeyen, olağanüstülüğü tükenmeyen bir kitaptır.
O, cinlerin işitip de şöyle dediği kitaptır: "Gerçekten biz, doğru yola ileten görülmedik oranda güzel bir Kurân dinledik de ona îman ettik."
Kim ondan bir haber getirirse, doğru söylemiş olur. Kim onu uygularsa, sevap alır. Kim onunla hükmederse, âdil olur. Kim insanları ona dâvet ederse, doğruya iletmiş olur. Ey Aver, dinle, kulağına küpe olsun!"
Hâris radıyallahu anh. Tirmizî.

78. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın evlerinden birinde toplanıp, Allahın kitabını okuyan, onu aralarında öğrenip, öğreten hiçbir topluluk yoktur ki, Allah onların üzerine huzur indirmesin, rahmet onları kaplamasın, melekler onları kuşatmasın. Allah onları, kendi katındakilerin içinde anmasın!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

79. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin, falan falan âyetler bana unutturuldu, demesi ne kötü bir şeydir! Unutan kendisidir. Kurânı devamlı okuyun! Çünkü onun, hafızalardan silinmesi, hayvanların bağlarından çözülmesinden daha kolaydır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

80. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kurânı seslerinizle süsleyiniz!"
Berâ radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

81. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kurânı arap ağzıyla ve sesleriyle okuyun! Aşk ehlinin ezgilerinden uzak durun! Ehlikitabın ezgilerinden de uzak durun!
Benden sonra bir topluluk gelecektir ki, onlar Kurân okurken, şarkı söyler veya ağıt yakar gibi okuyacaklar. Okudukları gırtlaklarından aşağıya geçmeyecek, hem onların ve hem de onları beğenenlerin kalbleri bozulacak."
Huzeyfe radıyallahu anh. Rezîn.

82. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin okuyuşu:
"Bismillahirrahmanir-Rahîm. Elhamdü lillahi Rabbil-âlemîn. Errahmanirrahîm. Mâliki yevmiddîn."
Ayetleri birbirine katmadan, dura dura, âyet âyet okurdu.
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

83. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana dedi:
"Haydi bana biraz Kurân oku!"
"Ey Allahın Resûlü! Kurân sana indi, ben mi sana Kurân okuyacağım?" dedim.
"Ben Kurânı başkasından dinlemekten hoşlanırım," buyurdu.
Bunun üzerine ona Nisâ sûresinden okumaya başladım. "Her ümmetten bir şâhit, seni de bunlara bir şâhit getirdiğimizde hâlleri ne olacak?" mealindeki âyete gelince, "Şimdi yeter, bu kadar yeter!" buyurdu.
Dönüp baktım, gözleri dolu dolu olmuş, ağlıyordu.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

84. Geçmişteki büyük insanlardan hiç kimse, Kurân okunurken ne bayılırdı, ne de kendinden geçerdi. Onlar sadece ağlarlardı ve derileri ürperirdi. Sonra hem derileri, hem de kalbleri, Allahı anmaktan dolayı yumuşayıp, yatışırdı.
Esma radıyallahu anha. Rezîn.

85. Ömer radıyallahu anh, Kurân okuyan bir topluluk içindeydi. Sonra tuvaleti için oradan uzaklaştı. Kurân okuyarak dönünce, bir adam, "Ey müminlerin emîri! Abdestsiz mi Kurân okuyorsun?" dedi. Cevap verdi: "Sana bu fetvayı kim verdi? Yalancı Müseyleme mi?"
Ömer radıyallahu anh. Mâlik.

86. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim gece kalkamayıp, Kurândan ayırdığı bölümü okuyamazsa, sonra onu sabah namazı ile öğlen namazı arasında okusun. Böyle yaparsa, sanki gece okumuş gibi kendisine sevap yazılır."
Ömer radıyallahu anh. Müslim.

87. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların en cömerdiydi. Bu en çok Ramazanda Cebrail ile buluşunca olurdu. Cebrail, Ramazanda her gece onunla buluşurdu. Ona Kurân okuturdu.
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

88. Ayrıntılı sûrelerden ona ilk inen, içinde cennet ve cehennemin yer aldığı sûre olmuştur. insanlar kaygılanıp da islâma yönelince, helâl ve haramla ilgili sûreler indi.
Eğer, "içki içmeyin!" diyen sûre ilk önce inseydi, insanlar, "Bunu biz asla bırakmayız!" derlerdi.
Eğer, "Zina yapmayın!" diyen sûre ilk başlarda nâzil olsaydı, "Biz zinayı terketmeyiz!" derlerdi.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

89. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bu Kurândan ayrılmayın! Çünkü o, Allahın sofrasıdır. Kim Allahın sofrasından yararlanmak isterse, gayret etsin. Zira ilim, öğrenmekle olur."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Bezzâr.

90. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, Kurân hakkında ilimsiz fikir yürütürse, cehennemdeki yerini hazırlasın."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

91. Bir adam dedi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Allaha en sevimli amel hangisidir?"
"Yolculuğu bitirince tekrar yola başlayan kimsenin durumu."
"Yolculuğu bitirip tekrar yola başlama durumu nedir?"
"Kurânı başından sonuna kadar okur, bitirince yeniden başlar."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

92. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fatiha, Kurânın esasıdır, Kitâbın anasıdır, yedi âyettir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

93. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, o iki âyet, o gece ona yeter."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

94. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her şeyin bir kalbi vardır, Kurânın kalbi de Yâsin sûresidir. Kim onu okursa, Yâsinsiz on kere Kurân okumuş gibi kendisine sevap yazılır."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

95. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, sabahleyin Haşir sûresinin son üç âyetini okursa, Allah onun için yetmişbin melek görevlendirir, akşama kadar onun için Allahtan af dilerler. O gün ölürse, şehîd olarak ölür. Akşamleyin okursa yine aynı sevabı alır."
Mâkil radıyallahu anh. Tirmizî.

96. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kurânda otuz âyetlik bir sûre vardır ki, okuyanına, bağışlanıncaya dek affı için aracılık eder: Tebârekellezi sûresi."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

97. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana benzeri görülmemiş âyetler indi: Felak ve Nâs sûreleri."
Ukbe radıyallahu anh. Müslim.

98. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabından birine sordu:
"Evlendin mi?"
"Hayır, vallahi evlenecek bir şeyim yok ki..."
"Yanında Kul Huvallahu Ehad da mı yok?"
"Var."
"işte al sana Kurânın üçte biri! izacâeyi biliyor musun?"
"Evet."
"işte sana Kurânın dörtte biri! Kul ya eyyühel kâfirûneyi biliyor musun?"
"Evet."
"işte sana Kurânın dörtte biri! izâ zülzilet..?"
"Evet."
"işte sana Kurânın dörtte biri! Evlen, evlen!" buyurdu.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

99. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insana, şeytanın bir dokunuşu vardır. Meleğin de bir dokunuşu vardır. Şeytanın dokunması, ona kötülük işletmek ve hakkı yalanlatmaktır. Meleğin dokunması ise, ona hayrı vaad etmek, hakkı onaylatmaktır. Her kim bunu vicdanında bulursa, Allahtan olduğunu bilsin ve Allaha hamdetsin. Ötekine tutulan da, şeytandan Allaha sığınsın."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

100. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer Kurânın, anlamını üstü kapalı biçimde anlatan âyetlerine uyan kimseleri görürseniz anlayın ki, Allahın haber verdiği kişiler onlardır ve onlardan uzak durun!"
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

101. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, "Allahtan nasıl korkulması gerekirse öyle korkun!" âyetini şöyle yorumlamıştır:
"Ona itaat etmek, asla karşı gelmemek, şükretmek, asla nankörlük etmemek, hatırlamak, asla unutmamak."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHLAS, NİYET, RİYA, İHSAN, İTİDAL...

102. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz Allah, biçimlerinize ve sözlerinize bakmaz, işlerinize ve kalblerinize bakar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. İbn Mâce.

103. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, insanların gözünde cennetliklerin işi gibi iş yapar, oysa o cehennemliktir."
Sehl radıyallahu anh. Buhârî.

104. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ameller, sonlara bağlıdır, ya da sonlarına göredir."
Sehl radıyallahu anh. Müslim.

105. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ihsan, Allaha sanki Onu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Zira, sen Onu görmesen de, O seni kesinlikle görür."
Yahya radıyallahu anh. Müslim.

106. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyetine göre işlem yapılır."
Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

107. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah bir topluluğa azap indirirse, içinde bulunan herkese isabet eder. Ancak, dirilirlerken amellerine göre dirilirler."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

108. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz, dilleriyle söylemedikçe veya onu yapmadıkça, Allah, ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri bağışlamıştır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

109. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! Tam anlamıyla iyilik nedir?"
Şöyle buyurdu:
"Gizli hâllerinde de, gözönündeyken yaptığın ameli yapman."
Ebû Mâlik radıyallahu anh. Taberânî.

110. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Allaha, kırk sabah yalnız onun için ibadet ederse, kalbinden diline yararlı bilgi ve güzel söz pınarları fışkırır."
İbn Abbas radıyallahu anh. Rezîn.

111. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, Allahın huzurunda, insanların en kötüsü, bir kısım insanlarla başka türlü, ötekilerle başka türlü konuşan ikiyüzlülerdir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

112. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
Allah teâlâ buyurmuştur:
"Ben kulumun zannı üzereyim. Nasıl isterse beni öyle sansın."
Hayyan radıyallahu anh. Ahmed.

113. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin evine bazı insanlar geldiler ve onun ibadetlerini sordular. Onunkiler anlatılınca kendi ibadetlerini azımsadılar.
"Biz nerede, o nerede! Onun tüm günahları affetilmiştir," dediler.
Biri, "Ben bütün gece uyumayıp namaz kılacağım," dedi.
Diğeri, "Ben devamlı oruç tutacağım," dedi.
Öbürü de, "Ben kadınlardan uzak duracağım," dedi.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve onlara:
"Bu sözleri söyleyenler siz misiniz? Bana gelince, ben Allahtan hepinizden daha fazla korkarım ve Ondan hepinizden daha çok çekinirim. Orucu hem tutarım, hem de tutmam. Namazı hem kılarım, hem uyuduğum da olur. Hanımlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir!" buyurdu.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

114. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bana:
"işittiğime göre, sen her gece Kurânı baştan sona okuyor muşsun?" dedi.
"Evet," dedim.
"Baştan sona ayda bir oku!" buyurdu.
İbn Amr radıyallahu anh. Müslim.

115. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sen bütün günleri oruçla, geceleri de namazla geçiriyormuşsun?"
"Evet."
"Böyle yaparsan hem gözün, hem de ruhun bitkin düşer, yorulur. Ara vermeden oruç tutanın orucu olmaz. Üç günlük oruç, tüm senenin orucuna bedeldir. Her ayın üç gününü oruçla geçir!"
İbn Amr radıyallahu anh. Müslim.

116. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey insanlar! Amellerden gücünüz yettiği kadarını alın! Siz bıkıp usanmadıkça Allah da bıkmaz. Allahın en çok sevdiği amel, az da olsa devamlı olanıdır."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

117. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Doğruyu arayın, ılımlı olun! Şunu da iyi bilin ki, hiçbirinizi kendi ameli cennete koyacak değildir."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

118. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz, bu din kolaydır. Kim güçleştirmeye kalkışırsa, ona yenik düşer."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

119. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kolaylaştırın, güçleştirmeyin, müjdeleyin, tiksindirmeyin!"
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

120. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"işlerin en hayırlısı, ılımlı olanıdır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

121. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendinizi fazla zorlamayın! Sizden öncekiler, kendilerini zorlayıp sıkıntıya sokmakla eriyip tükendiler. Onların kalıntılarını ancak manastırlarda bulursunuz."
Sehl radıyallahu anh. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEMİZLİK, ABDEST, GUSÜL, TEYEMMÜM...

122. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Temizlik îmanın yarısıdır. "Elhamdülillah" mizanı doldurur. "Sübhanallahi velhamdülillahi" göklerle yer arasını doldurur.
Namaz nurdur, sadaka delildir, sabır ışıktır.
Kurân ise, ya lehine, ya da aleyhine bir kanıttır.
Tüm insanlar sabah erkenden çıkarlar, kimisi nefsini satar, kimisi de onu ya azat edip kurtarır, ya da tehlikeye atar."
Ebû Mâlik radıyallahu anh. Müslim.

123. Bir bedevi, mescidin bir kenarına işedi. Cemaat hemen başına üşüştü. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara engel oldu ve şöyle buyurdu:
"Siz kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorlaştırıcılar olarak değil. O idrar üzerine bir kova su dökün!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

124. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Köpek birinizin kabını yalarsa, o kabı yedi kere yıkasın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

125. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kedi pis değildir, çünkü dişi olsun erkek olsun o, evinizde gezinen hayvanlardandır."
Kebşe radıyallahu anha. Tirmizî.

126. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hiç biriniz banyo yaptığı yere işemesin, çünkü kuruntu genellikle bundan kaynaklanır."
İbn Mugaffel radıyallahu anh. Tirmizî.

127. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Abdest bozacağınız zaman, ne önünüzü, ne de arkanızı kıbleye döndürmeyin, yüzünüzü doğuya veya batıya doğru çevirin!"
Ebû Eyyûb radıyallahu anh. Buhârî.

128. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ayaktayken idrar yapman, edebe aykırıdır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

129. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"idrardan sakının! Kabirde kulun ilk hesaba çekileceği şey odur."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Taberânî.

130. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tuvalete girerken şunu söylerdi:
"Allahım! Erkek şeytanlardan da dişi şeytanlardan da sana sığınırım."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

131. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem heladan çıkınca şöyle derdi:
"Sıkıntımı gideren ve afiyet veren Allaha hamd olsun!"
Ebû Zer radıyallahu anh. Rezîn.

132. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sağ eli, temizlik ve yemek içindi. Sol eli ise, helası ve sıkıntı veren şeyler içindi.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

133. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"On şey yaradılış gereğidir: Bıyık kısaltmak, sakalı uzatmak, diş temizleyicisi misvak kullanmak, suyu burnuna çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını yıkamak, koltuk altını tıraş etmek, etek tıraşı olmak, tuvalette su ile temizlenmek..."
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

134. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetime zahmet vermeyecek olsaydım, onlara her namaz için abdesti emrederdim. Her abdestte de diş temizleyicisi misvak kullanmalarını emrederdim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

135. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Diş temizleyicisi misvak ağzı temizler, Rabbin hoşnutluğuna neden olur."
Aişe radıyallahu anha. Nesêî.

136. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizden biriniz gayet güzel bir abdest alıp da, "Eşhedü en lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûlüh," derse, ona cennetin sekiz kapısı açılır, istediğinden içeriye girer."
Ukbe radıyallahu anh. Müslim.

137. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim güzel bir abdest alır, sonra kalkıp farz namazını kılarsa, ayağıyla yürüdüğü, eliyle tuttuğu, kulaklarıyla dinlediği, gözleriyle baktığı ve içinden geçirdiği günahları bağışlanır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Ahmed.

138. Osman radıyallahu anh bir kap su getirtti. O sudan alıp, üç kere ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle kaptan su alıp, üç kere ağzını yıkadı. Üç kere de burnuna su çekip, yıkadı. Üç kere yüzünü yıkadı. Üçer kere dirseklerine kadar kollarını yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra üçer kere topuklarına kadar ayaklarını yıkadı.
Sonra şöyle dedi: "Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, benim bu abdestim gibi abdest aldığını gördüm."
Osman radıyallahu anh. Buhârî.

139. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Abdest aldığında el ve ayak parmaklarını iyice oğuştur!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

140. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz abdest aldığı zaman, burnunun iki deliğine dolu dolu su çeksin, sonra sümkürsün."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

141. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yüzleriniz ve kollarınız, abdesti iyi almaktan ötürü, kıyamet gününde pırıl pırıl parlayacaktır. Gücü yeten, bu parıltıyı artırsın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim

142. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kimse abdeste başlarken Allahı anarsa, vücudunun tümü temizlenir. Allahın adını anmazsa, yalnız abdestte yıkanan yerler temizlenir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

143. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldim, abdestini alıyor ve şöyle diyordu:
"Allahım, günahımı bağışla, evimi genişlet, rızkımı bereketlendirip artır."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Rezîn.

144. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, her namaz için abdest alırdı.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

145. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gusül etmeye başladığında, önce ellerini yıkardı, sonra sağ eliyle sol eline su koyar, avret yerini yıkardı, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra suyu alıp, parmaklarını iyice saçlarının dibine sokarak yıkardı. iyice yıkadığına kanaat getirince, başına üç kere su dökerdi. Sonra bedeninin diğer kısımlarına da su dökerdi. Daha sonra ayaklarını yıkardı.
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

146. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kılın dibinde cünüplük vardır, onun için saç ve kılları iyi yıkayın, deriyi temizleyin!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

147. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizlere acem diyarından yerler feth edilecektir. Oralarda hamam adında evler bulacaksınız. Sakın, erkekler onlara peştemalsiz girmesinler. Hasta ve lohusa olan kadınların dışında, kadınları onlara göndermeyin!"
İbn Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

148. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Su bulamayınca, ellerini yere vurman, sonra onlara üfleyip yüzüne ve ellerine sürmen teyemmüm için sana yeterdi."
İbn Ebza radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SALAT, ÖNEMİ, VAKTİ, İTİNA...

149. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Birinizin kapısının önünden bir nehir aksa, kişi günde beş kez o suda yıkansa, kirinden eser kalır mı, ne dersiniz?"
"Hayır, tertemiz olur," dediler.
"işte beş vakit namaz da böyledir. Allah o namazlar sayesinde bütün hataları siler," buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

150. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir kişi, mükemmel bir abdest alıp da namaz kılarsa, o namazla gelecek namaz arasında işlediği bütün günahları bağışlanır."
Osman radıyallahu anh. Buhârî.

151. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir müslüman, farz namaz vakti geldiğinde, o namazın abdestini mükemmel alır, namazında korku ile karışık bir saygı tavrı takınır ve rükûunu da tam yaparsa bilsin ki, bu namaz onun, büyük günahlarından başka, daha önce işlediği bütün günahlarına karşılık olur. Bütün yılı da böyle olur."
Osman radıyallahu anh. Müslim.

152. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim Allahın emrettiği gibi abdestini tastamam alırsa, o abdestle kıldığı namaz, beş vakit namaz aralarındaki günahlara karşılık olur."
Osman radıyallahu anh. Müslim.

153. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Amel edin! Amellerinizin en hayırlısı, namazdır!"
Sevban radıyallahu anh. İbn Mâce.

154. Mîrac gecesi Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme üç şey verilmiştir:
Beş vakit namaz. Bakara sûresinin son âyetleri. Ümmetinden, Allaha ortak koşmayan günahkârların günahlarının bağışlanması.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Müslim.

155. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
"Rabbim şöyle dedi:
"Ey Muhammed! O, gündüz ve gecede beş vakit namazdır. Her bir namazın karşılığı on namaz sevabıdır. işte bu, böylece elli vakit namaz eder."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

156. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi, ama gözümün aydınlığı namaz oldu."
Enes radıyallahu anh. Nesêî.

157. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim beş vakit namaza rükû ve secdelerini tam yerine getirerek devam ederse ve onun Allah tarafından bir hak olduğunu bilirse ve vakitlerine de dikkat ederse, cennete girer."
Hanzâle radıyallahu anh. Ahmed.

158. Bir adamın sorusu üzerine, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, "Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı," buyurdu.
Bunun üzerine adam, "Bunlardan ne bir fazla, ne de bir eksik yapmam," diye yemin etti.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu adam, bu sözünü tutarsa mutlaka cennete girer."
Enes radıyallahu anh. Nesêî.

159. Bayram namazı iki rekat, misafir namazı iki rekat ve Cumâ namazı iki rekattır. Bunların hepsi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin dilinde tamdır.
Ömer radıyallahu anh. Nesêî.

160. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Çocuk sağını solundan ayıracak yaşa geldi mi, ona namaz kılmasını söyleyin."
Muaz radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

161. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, müslüman olan kişiye ilk öğrettiği şey namaz olurdu.
Ebû Mâlik radıyallahu anh. Bezzâr.

162. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Küfür ile îman arasında namazın terki vardır."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

163. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Küçümsemeden, her kim bu namazları tam kılarsa, Allah onu kıyamet gününde cennete koyacağına dâir kesin söz vermiş olur.
Kim de onları hafife alarak eksik yapıp gelirse, Allah katında ona verilmiş bir söz olmaz. Dilerse onu azaplandırır, dilerse affeder."
Ubâde radıyallahu anh. İbn Mâce.

164. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Ali! Şu üç şeyi sakın geciktirme: Vakti gelince namazı, hazırlanınca cenazeyi, dengi bulununca kız evlendirmeyi."
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

165. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Amellerin en üstünü ilk vaktinde kılınan namazdır."

Yahya radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EZAN, KAMET, VESİLE, MESCİD...

166. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim ezan sesini işittiği zaman:
"Allahümme Rabbe hâzihid dâvetit tâmmeti vesselâtil kaimeti âti Muhammedinil vesîlete vel fazîle, vebâshu makamen mahmuden kemâ vaadtehu," derse, kıyamet gününde ona şefaatim helâl olur."
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

167. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahtan vesîle isteyin!"
Dediler ki: "Ey Allahın Resûlü, vesîle nedir?"
"O, cennette öyle bir makamdır ki, ona ancak tek bir adam ulaşacaktır. O adamın ben olmasını umarım."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

168. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ezan okuduğun zaman ağır ağır oku, kamet getirdiğinde acele ve çabuk getir! Ezanla kametin arasında yemek yiyen kimsenin yemeğini bitirebileceği kadar bir zaman ayır. Yine su içenin suyunu, tuvalete gidenin tuvaletini bitirebilecekleri kadar bir zaman ayır! Beni görmedikçe namaza kalkmayın!"
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

169. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müezzin, sesinin ulaştığı yere kadar bağışlanır. Her yaş ve kuru şey onun yararına şahitlik eder. Cemaatle namaz kılana yirmibeş namazlık sevap yazılır. Ayrıca, iki namaz arasında yaptıkları da bağışlanır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

170. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ezanı duyduğunuz zaman, tıpkı müezzinin söylediği gibi söyleyiniz, ancak "hayyealessalât, hayyealelfelah," deyince siz "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah," deyiniz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

171. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"imam, sorumluluk alan, müezzin ise kendisine güvenilendir. Allahım! imamları irşâd et! Müezzinleri de bağışla."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Bezzâr.

172. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ezanlarınızı seçkinleriniz okusun, namazlarınızı da Kurânı iyi bilip okuyanlarınız kıldırsın!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

173. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Allahın rızasını umarak bir mescid yaparsa, Allah onun için cennette bir ev yapar."
Osman radıyallahu anh. Buhârî.

174. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin hanımı, kendisinden mescide gitmek için izin isterse, sakın engel olmasın!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

175. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mescid, her iyi kulun evidir. Evi mescid olan adama Allah, rahatı, rahmeti, Sırat köprüsünü geçip cennete ve Allahın rızasına gitmesini garanti etmiştir."
Ebû Derda radıyallahu anh. Taberânî.

176. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, evlerde namaz yerleri yapılmasını, bunların temiz tutulup kokulanmasını emretti.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

177. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Koyunun kurdu gibi, şeytan da insanın kurdudur. Sürüden ayrılan ve uzaklaşan koyunu nasıl kurt kaparsa, şeytan da cemaatten uzaklaşan insanı öyle kapar. Onun için tenha yollardan uzak durun, cemaatten, topluluktan ve mescidlerden ayrılmayın!"
Muaz radıyallahu anh. Ahmed.

178. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, kendi mescidinde namaz kılsın, mescidleri dolaşıp durmasın."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

179. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim sarmısak ve soğan yerse, bizden uzaklaşsın, ya da mescidimizden uzak dursun. Evinde otursun."
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

180. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim, özürsüz olarak iki namazı bir arada kılarsa, büyük günahlardan birinin kapısına gelmiş olur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

181. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kısım namazlarınızı evlerinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!"
İbn Ömer radıyallahu. Buhârî.

182. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem bahçelerde namaz kılmaktan hoşlanırdı.
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ, İKAME, RÜKÜNLER...

183. Ebu Hureyre, namaz kıldırdı. Her inip kalkışında tekbir aldı ve şöyle dedi:
"Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin namazına namazını en çok benzeteniniz benim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

184. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namaza girerken ellerini uzatarak kaldırırdı.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

185. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ellerini tekbirle beraber kaldırırdı.
Vâil radıyallahu anh. Müslim.

186. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ellerini omuzlarına kadar kaldırıp, baş parmaklarını da kulaklarına getirip, tekbir aldı.
Vâil radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

187. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namaza başladığı zaman şöyle derdi:
"Sübhaneke Allahümme ve bihamdik ve tebârekesmük ve teâlâ ceddük ve lâ ilâhe ğayrük."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

188. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak kıl, buna da gücün yetmezse yatarak kıl!"
imran radıyallahu anh. Buhârî.

189. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, namazda sol elimi sağ elimin üstüne koyduğumu gördü, hemen sağ elimi alıp sol elimin üstüne yerleştirdi.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Nesêî.

190. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın namaz kılarken ayaklarını birleştirdiğini gördü ve şöyle dedi:
"Sünnete aykırı davrandın, aralarını ayırıp rahatlatsan daha iyi olurdu."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Nesêî.

191. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bu ümmetten ilk kaldırılacak olan şey huşûdur. Kalbinde korku ile karışık bir saygı duya duya namaz kılan görülemeyecektir."
Ebû Derda radıyallahu anh. Taberânî.

192. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fatiha suresini okumayanın namazı olmaz."
Ubâde radıyallahu anh. Buhârî.

193. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fatiha suresine bir şey eklersen daha iyi olur, onunla yetinirsen sana yeter."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

194. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"imam, "âmin" dediği zaman siz de "âmin" deyin! Çünkü, kimin âmini meleklerinkine rastlarsa, geçmişteki günahları bağışlanır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

195. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle namazının ilk iki rekatında fatiha ile iki sûre okurdu, son iki rekatında sadece fatiha okurdu. Bazen bize duyururdu. Birincisinde, ikincisindekinden uzun okurdu. ikindi namazında da böyle yapardı.
Ebû Katâde radıyallahu anh. Buhârî.

196. Kısa sûrelerden küçük ve büyük hiçbir sûre yoktur ki, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, farz namazını kıldırırken onları okumamış olsun.
Amr radıyallahu anh. Mâlik.

197. Namazda, sessizce beklenecek iki sekte yeri ezberledim. Birisi, imam tekbir alıp okumaya başlayıncaya kadar geçen sessizlik, ikincisi Fatiha ile bir sûreyi okuduktan sonra, rükû için eğilinceye kadar olan sessizlik.
Semûre radıyallahu anh. Tirmizî.

198. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"En üstün namaz, ayakta durma süresi uzun olan namazdır."
Câbir radıyallahu anh. Müslim.

199. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Secde ettiğin zaman, ellerini yere koy ve dirseklerini kaldır."
Berâ radıyallahu anh. Müslim.

200. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem secdeye vardığında, bir kuzu ellerinin arasından geçmek istese geçebilirdi.
Meymûne radıyallahu anha. Müslim.

201. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz secdeye gittiği zaman, ellerini köpeğin yaydığı gibi yaymasın. Uyluklarını da birleştirsin."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

202. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"En kötü hırsızlık, namazdan çalmaktır."
"Kişi namazından nasıl çalar?" dediler.
"Rükû ve secdesini tam yapmamakla çalar," buyurdu.

Nûman radıyallahu anh. Mâlik.

203. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemden daha mükemmel ve daha kısa namaz kıldıran birinin ardında hiç namaz kılmadım.
"Semiallahu limen hamideh," dedikten sonra o kadar ayakta dururdu ki, galiba yanıldı, derdin.
Sonra tekbir alıp secdeye varırdı. iki secde arasında o kadar uzun otururdu ki, galiba yanıldı, diye düşünebilirdin.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

204. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizimle beraber otururken, bir adam geldi. Hafif bir namaz kıldı, sonra namazdan ayrılıp, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelerek, selâm verdi.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, selâmını aldı:
"Geri dön, namazını kıl!" buyurdu.
Adam geri döndü, namaz kıldı, sonra gelip selâm verdi.
Ona, "Haydi git namaz kıl, sen namaz kılmadın!" dedi.
Bunu iki kere, ya da üç kere yaptı. insanlar da bundan kaygılandılar. Çünkü, hafif namazın olmayacağını sandılar.
Adam geldi, "Ben hata ve doğru yapan bir insanım. Bana nasıl namaz kılınacağını göster ve öğret!" dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Evet, namaz kılacağın zaman, Allahın sana emrettiği gibi abdest al!
Şehadet getirip kamet getir, eğer Kurândan bir şey biliyorsan oku! Bilmiyorsan, sübhanallah, elhamdülillah, allahuekber ve lâilâheillallah, de.
Sonra rükû et, dolgunca rükû yap, sonra ayakta tam bir biçimde dur!
Sonra secdeye git, secdeyi de iyi ve tam yap!
Sonra kalk! Bunları böylece yaparak namazını kılarsın, namazın tamamlanmış olur. Dediklerimi tam olarak yapmazsan namazın noksan olur."
Adam, "Bu birincisinden daha kolay geldi, çünkü bu tarife göre, namaz eksik yapılınca tamamı gitmiyor da, sadece eksik yapılmış oluyor," dedi.
Rıfaâ radıyallahu anh. Tirmizî.

205. Huzeyfe radıyallahu anh, namazı hızlı kılan bir adam gördü ve sordu:
"Sen ne zamandan beri bu namazı kılıyorsun?"
"Kırk senedir."
"Demekki sen kırk seneden beri namaz kılmıyorsun! Bu kıldığın namazla ölürsen, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin yolunun dışında ölmüş olursun!" dedi.
Zeyd radıyallahu anh. Buhârî.

206. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki:
"Oğulcuğum, sakın namazda sağa sola bakmayasın! Çünkü, namazda sağa sola bakmak, helâk olmaktır."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

207. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz namaza durduğu zaman, gözlerini yummasın!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

208. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, avuçlarımı avuçlarına alarak, sûre öğretir gibi, bana "teşehhüd"ü öğretti:
"Ettahiyyâtü lillâhi vessalâvatü vettayyibâtü. Esselâmü aleyke eyyühen nebiyyü ve rahmetullahi ve berekatüh. Esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahis salihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Resûlüh."
"Bunu söylediğin zaman namazın tamamlanmış olur. Ondan sonra istersen kalkabilirsin, istersen oturabilirsin."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

209. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin en çok yaptığı dua şudur:
"Allahümme âtinâ fiddünya haseneten ve filâhireti haseneten ve kınâ azâbennâr."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

210. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bana salâtüselâm getirmeyi unutup ihmal ederse, cennet yolunu şaşırır."
İbn Abbas radıyallahu anh. İbn Mâce.

211. "Ey Allahın Resulü! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, fakat sana nasıl salâvat getireceğiz?" diye soruldu.
"Şöyle deyin!" buyurdu:
"Allahümme salli âlâ Muhammedin ve âlâ âli Muhammed. Kema salleyte âlâ ibrahime. inneke Hamîdün Mecîd. Allahümme bârik âlâ Muhammedin ve âlâ âli Muhammed. Kema bârekte âlâ ibrahime. inneke Hamîdün Mecîd."
İbn Ebî Leylâ. Buharî.

212. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Namazın anahtarı temizlik, namaz dışı olanları yasaklayanı tekbir, onları yeniden helâl kılanı ise selâmdır. Fatihayı ve bir sûreyi farzda veya başka namazda okumayanın namazı yoktur."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

213. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sağına ve soluna şöyle selâm verirdi:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah."
Selâm verirken, yanağının beyaz yeri arkadan görünürdü.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Nesêî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TESBİH, DUA, CEMAAT, İMAMET...

214. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namazda selâm verdikten sonra üç kere istiğfar eder, sonra şöyle derdi:
"Allahümme entesselâmü ve minkes selâm. Tebarekte ya Zelcelâli vel ikram."
"istiğfarı nasıl idi?"
"Estağfirullah, estağfirullah" şeklindeydi.
Sevban radıyallahu anh. Müslim.

215. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim her farz namazından sonra Ayetelkürsiyi okursa, öbür namaza kadar o, Allahın korumasında olur."
Hasan radıyallahu anh. Taberânî.

216. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim her namazın ardından otuzüç kere sübhanallah, otuzüç kere elhamdülillah ve ötuzüç kere Allahuekber deyip, yüzüncüsünü "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve âlâ külli şeyin kadîr," diyerek tamamlarsa, deniz köpükleri kadar da olsa günahları bağışlanır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

217. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, sağ elinin parmak boğumlarını tesbih gibi kullandığını gördüm.
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

218. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ne oluyor bu insanlara ki, kendilerine Allahın kitabı okunuyor da, ne okunduğunu bilmiyorlar, okunmayıp terk edilenin de farkında olamıyorlar! işte tıpkı bunun gibi, kendilerine peygamber gönderilen eski toplumların kalblerinden Allahın azameti çıkartıldı, yalnız bedenleri hazır bulundu da, kalbleri başka yerlerde dolaştı.
Şurası kesindir ki, kalbi bedeniyle birlikte hazır bulunmadıkça, Allah kulun amelini kabul etmez!"
Mâlik radıyallahu anh. Rezîn.

219. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sofra kurulduğu zaman namaz kılınmaz. Bir de tuvaleti sıkışan kişi namaz kılamaz."
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

220. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Üç şey inciticidir: Kişinin, ayakta işemesi, namazı bitirmeden alnını silmesi, secdede üflemesi."
Büreyde radıyallahu anh. Bezzâr.

221. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, kırk gün birinci tekbirini kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa, Allah ona iki kurtuluş yazar: Biri ateşten arınıp kurtulma, ikincisi ise ikiyüzlülükten arınıp kurtulma."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

222. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir köyde, ya da bir kırda üç kişi bir arada olup da, namazı cemaat hâlinde kılmazlarsa, anla ki, şeytan onlara üstün gelmiştir."
Ebû Derda radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

223. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cemaatle namaz kılmak, tek başına namaz kılmaktan yirmibeş derece daha üstündür."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

224. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"imamın arkasındaki cemaat, "Semiallahu limen hamideh," demesin, "Rabbena lekel hamd," desin."
Amir radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

225. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Namaz kıldıran, namazı hafif kıldırsın, çünkü aralarında güçsüz, hasta ve ihtiyar insanlar bulunabilir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

226. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Erkeklerin oluşturduğu safların en hayırlısı ilk saftır, en kötüsü ise son saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı en son saftır, en kötüsü de ilk saftır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

227. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Namaza kamet getirildiği zaman, farz namazdan başka hiçbir namaz kılınmaz!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

228. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Saflarda düzgün durun, düzensiz durmayın ki, kalbleriniz de birbirinden ayrılmasın!"
Ebû Mesûd radıyallahu anh. Müslim.

229. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben namaza duruyorum, uzatmak istiyorum, fakat bir çocuğun ağlamasını işitince kısa kıldırıyorum, çünkü annesinin onun ağlamasına dayanamadığını biliyorum."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

230. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"imam, kendisine uyulmak içindir. Sizden önce secde eder, sizden önce başını kaldırır. işte öteki bölümler de böyledir."
Hittân radıyallahu anh. Müslim.

231. Ben, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında namaz kıldım, Aişe de arkamızda durup, bizimle birlikte namaz kıldı.
İbn Abbas radıyallahu anh. Nesêî.

232. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Üç şey vardır ki, onları yapmak kimseye helâl olmaz:
Cemaate namaz kıldıran imam, cemaati ihmal edip, yalnız kendisi için dua edemez, ederse onlara ihanet etmiş olur.
izin verilmedikçe, bir kimse başka birinin evinin içine bakamaz, bakarsa onlara ihanet etmiş olur.
Tuvaleti gelmiş kimse de, gerekeni yapıp rahatlamadıkça namaz kılamaz."
Sevban radıyallahu anh. Tirmizî.

233. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Namaz kılanın önünden geçen kişi, bunun vebalinin ne kadar büyük olduğunu bilseydi, yıllarca beklerdi de, bu onun için daha hayırlı olurdu."
Ebû Cüheym radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

CUMA, BAYRAM, HUTBE...

234. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cumâ gününde öyle bir saat vardır ki, bir kul o saatte ne isterse, mutlaka ona verilir."
Kesîr radıyallahu anh. Tirmizî.

235. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cumâ günü, Allah indinde bayram günlerinden daha büyüktür."
Ebû Lubâbe radıyallahu anh. İbn Mâce.

236. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, Cumâ günü yıkanıp temizlenir, koku sürünür, sonra mescide gelip, iki kişinin arasını açarak rahatsız etmeden sessizce oturur, sonra Allahın farz kıldığı namazı kılar ve imam konuşurken susup dikkatle onu dinlerse, mutlaka, gelecek Cumâya kadar işleyeceği günahları bağışlanır."
Selman radıyallahu anh. Buhârî.

237. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Köle, kadın, çocuk ve hasta hariç, Cumâ namazı kılmak her müslümana farzdır."
Târık radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

238. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim, önemsemeyerek, Cuma namazına gitmeyi üst üste üç kez terkederse, Allah onun kalbini mühürler."
Ebûl Câd radıyallahu anh. Tirmizî.

239. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin namazını uzun, hutbesini kısa tutması anlayışlı olduğunun alâmetidir. Onun için, siz de hutbeyi kısa tutun, namazı uzatın. Çünkü, bazı konuşmalarda büyüleyici sözler bulunur."
Ammar radıyallahu anh. Müslim.

240. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cumâ günü imam hutbe okurken, arkası üzerine oturup, dizlerini dikerek, ellerini dizlerine bağlamaktan alıkoymuştur.
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

241. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, hutbeyi şiir gibi okuyanlara lânet etmiştir.
Muaviye radıyallahu anh. Taberânî.

242. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bayram günü mescide gitmeden evvel yıkanırdı.
İbn Ömer radıyallahu anh. Mâlik.

243. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yemedikçe Ramazan bayramı namazına çıkmazdı. Kurban bayramında ise, namaz kıldırıncaya kadar birşey yemezdi.
Büreyde radıyallahu anh. Tirmizî.

244. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize, Ramazan ve Kurban bayramlarında çıkmamızı emrederdi.
Genç kızlar, çadırda yaşayan genç bakireler ve aybaşı olmuş kadınlar hepimiz çıkardık.
Aybaşı olanlar namaza katılmazlar, uzaktan vaaz ve nasihat dinlerler ve müslümanların dualarına katılırlardı.
Dedim ki: "Ey Allahın Resûlü! Birimizin dışarı elbisesi olmayabilir..?"
Şöyle buyurdu: "Kız kardeşi ona dışarı elbisesini giydirsin."
Ümmü Atiyye radıyallahu anha. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAFİLE, VİTİR, GECE...

245. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyurmuştur:
"Kulum bana, kendisine farz kıldıklarımı yerine getirmekten daha iyi bir şeyle yaklaşamaz.
Ondan sonra, kulum bana nâfile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, nihâyet ben onu severim. Ben onu bir de sevdim mi, artık işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum.
Bir şey isterse, hemen veririm, bir şeyden de bana sığınırsa, onu muhakkak korurum."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

246. Ben, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile, öğleden önce iki rekat, öğleden sonra iki rekat, Cumâdan sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat nâfile namaz kıldım, ablam Hafsa, "sabahtan önce de iki rekat var," dedi.
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

247. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim oniki rekat nafile kılmaya devam ederse, Allah onun için cennette bir köşk yapar: Öğleden önce dört rekat, öğleden sonra iki rekat, akşam namazından sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat, sabah namazından önce iki rekat."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

248. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Akşam hariç, iki ezan arasında bir namaz vardır, dileyen kılar."
Büreyde radıyallahu anh. Bezzâr.

249. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte namaz kıldım. Yolculuk sırasında nâfile namaz kıldığını hiç görmedim.
İbn Ömer radıyallahu. Buhârî.

250. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi belki yirmi kere izledim. Hepsinde de, akşamdan sonraki iki rekat namazla sabah namazından önceki iki rekat namazda "Kul ya eyyühel kâfirûn" sûresiyle "Kul huvallahu ehad" sûresini okuduğunu gördüm.
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

251. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gece kıldığınız namazın sonu tek olsun!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

252. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Vitir, gecenin sonunda tek rekattır. Gece namazı ikişer ikişerdir. Bitirmek istersen sonunda bir rekat kılar, böylece sonunu teklemiş olursun."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

253. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim gecenin sonunda kalkamamaktan korkarsa, gecenin başında vitrini kılsın, sonra uyusun."
Câbir radıyallahu anh. Müslim.

254. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Akşam namazı, gündüz namazlarının vitridir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Mâlik.

255. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gece namazı kılmalısınız. Çünkü bu, sizden önceki iyi insanların âdetidir. Zira, gece namazı kişiyi Allaha yaklaştırır, günahlardan alıkoyar, kötülüklere karşılıktır, bedenden hastalıkları giderir."
Bilâl radıyallahu anh. Tirmizî.

256. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ne Ramazanda, ne de öbür aylarda, geceleri onbir rekattan fazla nafile namaz kılmazdı.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

257. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nekadar da ısrarcısınız! Neredeyse bu teravih namazının size farz kılınacağını sandım. Namazı evlerinizde kılmalısınız! Farz namazından başka, kişinin en hayırlı namazı, evinde kıldığı namazdır."
Zeyd radıyallahu anh. Buhârî.

258. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra konuşup sohbet etmeyi yasaklardı.
Ebû Berze radıyallahu anh. Buhârî.

259. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanları ilgilendiren bir iş hakkında Ebû Bekir ile gece sabaha kadar konuşurlardı, ben de onlarla beraber olurdum.
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

260. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Farz namazı dışında, kişinin evinde namaz kılması, benim bu mescidimde namaz kılmasından daha üstündür."
Zeyd radıyallahu anh. Tirmizî.

261. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, amelinden yana, kulun ilk önce sorguya çekileceği şey, namazıdır. Eğer bunun hesabını verirse, kurtulur. Veremezse, eli boş dönüp, büyük bir zararla karşılaşır.
Farz namazından bir eksik çıkarsa, Rab Teâlâ der ki:
"Gel, bak bakalım kulumun nâfile namazı var mı?"
Bakılır, varsa getirilir ve onunla farz namaz tamamlanır.
Sonra diğer amelleri de bunun gibi olur."
Hureys radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HASTALIK, TEDAVİ, BELA, ZİYARET...

262. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslümanın başına gelen bir ağrı, yorgunluk, dert, hastalık, üzüntü, hatta ufak bir kaygının karşılığında, Allah, onun günahlarından bir kısmını mutlaka örter, bağışlar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

263. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! insanların içinde en çetin belaya uğrayan kimdir?"
Şöyle buyurdu:
"Peygamberler, sonra sırasıyla derecelerine göre insanlar, sonra sırasına göre insanlar. Sonra kişi dinine göre sınanır. Eğer dininde sıkı ise, Allah onu çetin bir bela ile sınar. Eğer dininde gevşekse, Allah onu dini oranında sınar.
Bela, kuldan hiç ayrılmaz, onun yakasını bıraktığı zaman, kişi günahlarından arınmış olur."
Musâb radıyallahu anh. Tirmizî.

264. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Rab Sübhanehu ve Teâlâ buyuruyor ki: "izzetim ve Celâlim hakkı için, affetmek istediğim kulumun, gerek bedeninde bir hastalık, gerekse rızkında bir eksiklik vererek tüm hatalarını bağışlamadan dünyadan çıkartmam."
Enes radıyallahu anh. Rezîn.

265. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sabır, felaketle ilk karşılaşma anında olur."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

266. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir müslümanın başına bir musibet geldiğinde, "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn," derse, Allah ona daha hayırlısını verir."
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Müslim.

267. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim musibet anında, "innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn," derse, Allah onun bu musibetini giderip, sonunu iyi kılar."
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

268. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kul hastalandığı zaman, Allah ona iki melek gönderir:
"Bakın bakalım, ziyaretine gelenlere ne diyor?" der.
Eğer gelen ziyaretçilerine karşı, Allaha hamd ederse, durumu hemen Allaha bildirirler. Allah da şöyle der:
"Bu kulumun ruhunu alırsam, mutlaka onu cennetime koyacağım. Şifa verip iyileştirirsem, ona etinden daha iyi bir et, kanından daha iyi bir kan vereceğim. Üstelik tüm günahlarını da örtüp, bağışlayacağım."
Atâ radıyallahu anh. Mâlik.

269. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kime, gerek malına, gerek canına bir musibet gelir de, sabreder, kimseye açıp şikâyet etmezse, artık Allahın onu bağışlaması bir hak olur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

270. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanların arasına karışıp eziyetlerine sabreden müslüman, insanların arasına karışmayıp, onların eziyetlerine sabretmeyen müslümandan daha hayırlıdır."
Yahya radıyallahu anh. Tirmizî.

271. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bir hastayı, ya da bir müslüman kardeşini Allah için ziyaret ederse, bir seslenici ona şöyle seslenir:
"Hoş yaşayasın! Gidişin de hoş oldu! Cennette de kendine güzel bir konak hazırladın!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

272. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin, elini hastanın alnına, ya da eline koyup, onun nasıl olduğunu sorması, hasta ziyaretinin tamamındandır.
Aranızdaki selâmlaşmanın tamamı ise, tokalaşmaktır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

273. Hasta ziyaretinde, hastanın yanında gürültü etmemek ve az oturmak sünnettir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hasta olup da, yanında sesli konuşup tartıştıklarında, "Haydi, yanımdan kalkıp gidin!" emrini vermiştir.
İbn Abbas radıyallahu anh. Rezîn.

274. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir hastanın yanına varırsanız, size dua etmesini söyleyin, çünkü onun duası meleklerin duası gibidir."
Ömer radıyallahu anh. İbn Mâce.

275. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hastalarınızı yemeğe, içmeğe zorlamayın! Şüphesiz, Allah onlara hem yedirir, hem de içirir."
Ukbe radıyallahu anh. Tirmizî.

276. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Tedavi olun! ihtiyarlık dışında, Allah ilaçsız hiçbir hastalık yaratmamıştır."
Üsâme radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

277. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Tedaviler arasında, kan aldırmak en faydalı olanıdır!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

278. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, boynunun iki tarafındaki ve omuzunun arasındaki damarlardan kan aldırırdı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

279. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kan aldırmak için en uygun günler, Onyedinci, ondokuzuncu ve yirmibirinci günlerdir."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

280. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Karın ağrısından ölen şehîddir. Karın ağrısının devası baldır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

281. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Çörekotunda, ölüm hariç her türlü hastalık için şifa vardır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

282. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mantar, bir kudret helvasıdır, suyu göze şifadır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

283. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zehir ve benzeri habis şeylerden ilaç yapılmasını yasakladı.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

284. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sağ elini ağrıyan yere sürer, şu duayı okurdu:
"Ey insanların Rabbi! Sıkıntıyı gider, şifa ver! Şifa veren sensin. Senden başka şifa veren yoktur. Hastanın, tüm hastalıklarını gideren bir şifa ver!"
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

285. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Elini, vücudunun ağrıyan yerine koy ve üç kere, "Bismillah," de. Yedi kere de: "Eûzü billahi ve kudretihi min şerri mâ ecidû ve uhazirû," de!"
Osman radıyallahu anh. Müslim.

286. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nazar haktır, eğer kaderi bir şey geçseydi, nazar onu geçerdi."
İbn Abbas radıyallahu anh. Müslim.

287. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Akşam olup karanlık basınca, çocuklarınızın dışarı çıkmalarına engel olun! Çünkü, o saatlerde şeytanlar faaliyete geçerler. Kapların üstünü örtün, tulumların başını bağlayın, kapıyı kapatın, kandilleri söndürün, besmele çekin."
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

288. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hakkında birçok insanın aldandığı iki nimet vardır: Sağlık ve boş vakit."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖLÜM, CENAZE, KABİR, TAZİYE, VASİYET...

289. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insan, yanıbaşında doksan dokuz ölüm olduğu hâlde tasvir edilmiştir. Bu ölüm tehlikelerini atlatırsa, ihtiyar olur ve sonunda ölür."
Mutarrif radıyallahu anh. Tirmizî.

290. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hiçbiriniz, başına gelen bir zarardan dolayı, sakın ölümü dilemesin. Mutlaka böyle bir şey yapması gerekiyorsa, şöyle dua etsin:
"Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat. Ölmek benim için daha iyi ise, canımı al!"
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

291. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülerinize, "Lâ ilâhe illallah"ı telkin edin!"
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

292. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülerinize Yâsin sûresini okuyun!"
Mâlik radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

293. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insan iki şeyden nefret eder: Ölüm, oysa ölüm mümin için, fitneden, kargaşadan daha iyidir. Az mal, oysa az malın hesabı da az ve kolay olur."
Mahmud radıyallahu anh. Ahmed.

294. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin oğlu ibrahim can çekişiyordu. Onu o hâlde görünce, gözleri yaşardı.
"Ey Allahın Resûlü! Sende mi?" diye soran sahabîye şöyle buyurdu:
"Bu, bir merhamet eseridir. Göz yaşarır, kalb hüzünlenir, fakat biz yine de Rabbimizin hoşnut olacağı şeyi söyleriz," diye cevap verdi.
Sonra da: "Ey ibrahim! Biz senin ayrılışından dolayı çok üzgünüz," dedi.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

295. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünyada ve âhirette lânetli iki ses vardır: Nimet anında çalgı sesi ve musibet anındaki ağlama sesi."
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

296. Bir kadına denildi ki:
"Kardeşin öldürüldü."
"Allah ona rahmet etsin! innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn," diyerek cevapladı.
"Kocan da öldürüldü," dediler.
"Eyvah!" dedi.
Bunun üzerine, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kadının kalbinde, kocasının, hiçbir şeyle karşılanamayacak bir yeri vardır."
Hamne radıyallahu anha. İbn Mâce.

297. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cenazeleri acele götürünüz! Eğer iyi ise, bir an önce yerine ulaştırmış olursunuz, kötü ise, bir an önce sırtınızdan atıp, rahatlarsınız."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

298. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cenaze gördüğünüz zaman kalkınız, sizi geride bırakıncaya kadar ayakta bekleyiniz."
Amir radıyallahu anh. Buhârî.

299. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bir mezar kazarsa, Allah ona cennette bir köşk bina eder.
Kim bir cenaze yıkarsa, annesinden doğduğu günki gibi tüm günahlarından sıyrılır.
Kim bir ölüyü kefenlerse, Allah ona cennet giysilerinden bir giysi giydirir.
Kim, yaslı bir kimseye taziyette bulunursa, Allah ona takva elbisesi giydirir, ruhlar içinde onun ruhuna da merhamet edilir.
Kim, başına bir musibet gelen kişiyi teselli ederse, Allah ona cennet giysilerinden, dünyada pahası biçilmez iki elbise giydirir.
Kim cenazenin ardından gidip de gömülünceye kadar beklerse, Allah ona üç kırat sevap verir. O üç kırattan sadece bir tanesi Uhud dağından büyüktür.
Kim bir yetimi, ya da bir dulu koruyup gözetirse, Allah onu gölgesinde gölgelendirir ve cennetine girdirir."
Câbir radıyallahu anh. Taberânî.

300. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir ölüyü gömdükten sonra şöyle dua etti:
"Allahım! Sen onun Rabbisin, onu sen yarattın. Onu islâma sen hidâyet ettin. Ruhunu alan da sensin. Gizli ve açık hâllerini en iyi bilen sensin. Onu affetmen için aracılık etmeye geldik, ne olur onu bağışla!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

301. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar size âhireti hatırlatır."
Büreyde radıyallahu anh. Müslim.

302. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülerimize sövmeyin, söverseniz dirilerimizi üzersiniz."
İbn Abbas radıyallahu anh. Nesêî.

303. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Vasiyet edecek bir malı bulunan müslümanın, vasiyeti yanında olmaksızın üst üste iki gece geçirmeye hakkı yoktur."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

304. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin, yaşarken bir para sadaka vermesi, ölürken yüz para sadaka vermesinden daha hayırlıdır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

305. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ben hastayken ziyaretime geldi. "Vasiyet ettin mi?" diye sordu.
"Evet," dedim.
"Ne kadar vasiyet ettin?"
"Allah yolunda malımın tümünü..."
"Çocuklarına ne bıraktın?"
"Onlar iyidirler, ihtiyaçları yoktur."
"Onda birini vasiyet et!" buyurdu.
Bunu ben pek az buldum, artırmaya çalışıyordum. Nihâyet "üçte bir," dedim.
"Üçte bir olur, hatta üçte bir bile çoktur," buyurdu.
Saad radıyallahu anh. Buhârî.

306. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir köle, ne bir câriye bırakmadı. Ondan kalan, bir binek, bir silah ve Allah için verdiği bir tarladan ibarettir.
Amr radıyallahu anh. Buhârî.

307. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kurândan başka bir şey bırakmamıştır.
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

308. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mümin can çekişirken, rahmet melekleri beyaz bir ipekle gelip, "Haydi, sen Allahtan, Allah da senden razı olarak, doğru Allahın rahmetine ve cennetine, sana kızgın olmayan Rabbe doğru çıkıp gidiver," derler.
Bunun üzerine, misk gibi güzel bir koku saçarak çıkar, melekler onu birbirlerine verirler. Gök kapılarına el üstünde getirirler ve derler ki, "Yerden size gelen bu koku ne kadar da ferahlatıcı!"
Sonra onu, mümin ruhların yanına götürürler. Onlar, sizden birinizin gurbette olan yakınına kavuştuğu zaman duyduğu sevinci duyarlar. Yanına gelip sorarlar: "Fülan ne yaptı, fülan ne âlemde?"
Cevap verirler: "Bırakın onu, o dünya zevkine dalmıştı."
Gelen ruh: "O öldü, size hâlâ gelmedi mi?" der.
"Öyleyse o, Haviye cehennemine götürüldü" derler.
Kâfir can çekişirken, azap melekleri, ellerinde bir kamçı ile gelirler ve derler ki:
"Haydi, sen Rabbine karşı kızgın ve Rabbin de sana karşı kızgın olarak, Allahın azabına doğru çıkıver."
O da, leş kokusundan daha kötü bir koku içinde, Allahın azabına doğru çıkar. Sonunda arzın kapısına iletirler.
"Ne kötü bir koku!" diyerek, onu kâfirlerin ruhlarının bulunduğu yere götürürler."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Nesêî.

309. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kabir, âhiret konaklarının ilkidir. Kim orada kurtulursa, artık gerisi kolaydır. Kim de orada kurtulamazsa, gerisi ondan daha zordur.
Hangi manzara ile karşılaştımsa, kabri ondan daha korkunç buldum."
Hani radıyallahu anh. Tirmizî.

310. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer siz, lezzetleri yok eden ölümü ansaydınız, bu kadar çok konuşmazdınız. O lezzetleri yıkanı çokça anın!
Kabir her gün şöyle konuşur:
"Ben, gurbet eviyim. Ben, içinde yalnız yaşanan bir evim. Ben, içinde kurtlar ve zararlı böceklerin bulunduğu evim."
inanmış bir kul gömülünce, kabir ona şöyle der:
"Merhaba, hoş geldin safa geldin! Sen üzerimde yürüyenlerin en sevimlisiydin. işte şimdi bana kavuştun. Sana yapacağım iyiliği kendi gözünle göreceksin."
Sonra o kabir genişler, genişler ve ona cennete bakan bir kapı açılır.
Azgın ve kâfir kula gelince, kabir ona şöyle seslenir: "Sana ne merhaba, ne hoş geldin, ne safa geldin! Çünkü sen, üzerimde yürüyen en nefret ettiğim kişiydin. Şimdi bana geldin, sana yapacaklarımı göreceksin."
Ondan sonra üzerine abanacak, sıkacak, sıkacak kaburgaları birbirine girecek. Ona doksandokuz tane büyük yılan sataşacak. Onlardan birisi yere üfürse, yerde hiçbir şey bitmez ve dünyada hayat da kalmaz. Hesap vermek için dirilinceye kadar, onun etinden koparacak, onu sokacaklar.
Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçedir, ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Rezîn.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKAT, SADAKA, FAKİR, ZENGİN...

311. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sen, Ehlikitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey, Allaha ibadettir.
Onu bilip anladıklarında, Allahın günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir.
Bunu kabul edip uygulamaya başladıklarında, Allahın, onlara, mallarından, zenginlerden alınıp, fakirlere verilecek olan zekâtı farz kıldığını bildir.
Zekât alırken, halkın gözünde kıymetli olan mallarından uzak dur.
Zulme uğrayanın bedduasından da kaçın. Çünkü, onun bedduası ile Allah arasında hiçbir perde yoktur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

312. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, fakirlerden dolayı zenginlerin vay hâline! Çünkü onlar şöyle diyecekler:
"Ey Rabbimiz! Bu zenginler bize haksızlık ettiler. Senin, bizim için onlara farz kıldığın hakkımızı vermediler."
Allah teâlâ da şöyle diyecektir:
"izzetim ve Celâlim hakkı için, sizi yaklaştıracağım, onları uzaklaştıracağım."
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

313. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gerçek fakir, bir veya iki lokma, ya da bir veya iki hurma ile baştan savulan değildir, asıl fakir, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan, kendisine sadaka verilmesinin zarureti bilinmeyen ve kalkıp insanlardan da dilenmeyen kimsedir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

314. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bize fitre sadakasını zekât âyeti inmeden önce emretmiştir. Zekât emri geldikten sonra, onu vermemizi bize ne emretti, ne de yasakladı. Ama biz gene de veriyorduk.
Kays radıyallahu anh. Nesêî.

315. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sadaka, Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölüme engel olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

316. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kulların sabaha kavuştuğu hiçbir gün yoktur ki, iki melek inip, biri:
"Allahım! Allah için veren kimsenin verdiği malın yerine daha iyisini ver!"
Öbürü: "Allahım! Vermeyip, elinde tutanın malına telef ver!" demesinler."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

317. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir müslüman, sevabını Allahtan umarak çoluk çocuğuna bir harcama yaparsa, bu onun için bir sadaka olur."
Ebû Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

318. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yarım hurma ile de olsa ateşten korunun. Bunu da bulamazsanız, gönül alıcı güzel sözler söyleyin."
Adiy radıyallahu anh. Buhârî.

319. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah için vermekle mal eksilmez.
Allah, affeden kulunun şerefini daha da artırır.
Allah için tevazu göstereni, Allah daha da yükseltir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

320. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Bakmaya yükümlü olandan başla. En hayırlı yardım, ihtiyaç dışındakinden verilendir.
Kim iffetli davranmak isterse, Allah onu iffetli kılar.
Kim insanlardan bir şey beklemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

321. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Veren el, en yüksek eldir. Bakmakla yükümlü olduklarından başla: Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla öbür yakınların."
Târık radıyallahu anh. Nesêî.

322. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her "Allahuekber" bir sadaka, her "elhamdülillah" bir sadaka, her "lâ ilâhe illallah" bir sadakadır. iyiyi önermek bir sadaka, kötüden alıkoymak bir sadakadır. Birinizin, hanımıyla münasebet kurmasında bile bir sadaka vardır."
Dediler ki:
"Ey Allahın Resûlü! Birimiz hanımı ile cinsel ilişkide bulununca sevap alır mı?"
"O, şehvetini haram yollardan giderdiği zaman günah almaz mı? işte bunun gibi, şehvetini helâl yollardan tatmin ederse, bu onun için bir sevap olur!"
Ebû Zer radıyallahu anh. Müslim.

323. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin elinde bir hurma fidanı varsa, kıyamet de kopmaya başlasa, onu hemen diksin."
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

324. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir müslüman, bir ağaç diker, ya da bir ekin eker de, ondan kuş, ya da insan, veya hayvan yerse, mutlaka karşılığında bir sadaka sevabı alır."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

325. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanın, her bir organı için, her gün verilmesi gereken bir sadakası vardır.
iki kişi arasında adâletli davranman bir sadakadır.
Binitine binerken birine yardım etmen, onu üzerine bindirmen veya yükünü onun üzerine yüklerken yardım etmen, bir sadakadır.
Güzel bir söz de bir sadakadır.
Namaza gitmek üzere attığın her adım bir sadakadır.
Yoldan insanları rahatsız edici bir şeyi kaldırman da bir sadakadır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

326. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah, Kıyamet gününde, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı zamanda, onları kendi gölgesinde gölgelendirecektir:
Adaletli davranan yönetici.
Allaha ibadet ederek büyüyüp yetişen genç.
Çıkıp dönünceye kadar kalbi mescide bağlı olan kişi.
Buluştuklarında da, ayrıldıklarında da Allah sevgisinde birleşip, birbirini seven iki kişi.
Alımlı bir kadın kendisini sevişmeye davet edince, "Ben âlemlerin Rabbi olan Allahtan korkarım," diyen namuslu kişi.
Sağ elinin verdiğini sol eli bilemiyecek derecede yardımını gizli yapan insan.
Issız yerde Allahı anıp da gözleri dolu dolu olan kişi."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

327. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslüman olup, kendisine yetecek kadar rızık verilip, Allahın verdiklerine kanaat eden, gerçekten kurtuluşa ermiştir."
İbn Amr radıyallahu anh. Müslim.

328. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz mal ve huy bakımından kendinden üstün birini gördüğü zaman, kendinden aşağı olana baksın."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ, HAC, SEFER, KURBAN...

329. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanın her amelinin sevabı yediyüze kadar katlanır.
Allah buyurdu ki: "Oruç bunun dışında. Çünkü o, benim içindir, onun ödülünü ben vereceğim. Çünkü o, şehvetini ve yemesini sırf benim için terk ediyor."
Oruçlunun iki sevinci vardır: iftar edince ve Rabbine kavuşunca.
Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

330. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim, inanarak ve karşılığını yalnız Allahtan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

331. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yemek yeyip şükreden, oruç tutup sabreden gibi sevap alır."
Sinan radıyallahu anh. İbn Mâce.

332. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme, bir adam, oruçluyken hanımıyla sevişmesinin hükmünü sordu, ona izin verdi. Başka birisi geldi ve aynı soruyu sordu, fakat ona bunu yasakladı.
Bir de baktık ki, izin verdiği kişi ihtiyar, yasakladığı kişi ise genç değil mi!
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

333. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kocası yanında olan kadın, onun izni olmadan nâfile oruç tutamaz."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

334. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar, iftarı acele yaptıkça, hayır üzerinde bulunurlar."
Sehl radıyallahu anh. Buhârî.

335. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, hurma bulursa iftarını hurma ile açsın, bulamayan su ile açsın. Çünkü su temizdir."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

336. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bir oruçluya iftar verirse, oruçlunun sevabından hiçbir şey eksilmeksizin, oruçlunun sevabı gibi sevap alır."
Zeyd radıyallahu anh. Tirmizî.

337. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, iftar ederken şöyle derdi:
"Allahım, senin için oruç tuttum, senin rızkınla orucumu açtım."
Muaz radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

338. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, "yolculuk sırasında orucun" hükmünü soran bir sahabiye şöyle buyurdu:
"istersen tut, istersen tutma."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

339. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bu ay gelip çattı. Onun içinde bin aydan hayırlı olan Kadir gecesi vardır. Kim onun hayrından yoksun olursa, bütün hayırlardan yoksun olmuş olur. Onun hayrından yoksun olan, ancak saadetten payı olmayan kimsedir."
Enes radıyallahu anh. İbn Mâce.

340. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hac ile umreyi birbiri ardına yapın! Bu ikisi, günahları, körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi giderirler. Kabul edilmiş haccın karşılığı, cennettir. Herhangi bir mümin, ihramlı olarak kaldığı zaman, batan güneş onun günahlarını da alıp götürür."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

341. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Umre, diğer umreyle arasında geçen günahlara keffarettir. Kabul olunan haccın karşılığı, cennettir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

342. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Üç kişi birlikte yolculuk yaparlarsa, aralarından birini kendilerine lider yapsınlar."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

343. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yolculuk azaptan bir parçadır. Sizleri yemekten, içmekten ve uyumaktan alıkoyar. Seyahatte işi biten, hemen ailesine dönsün."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

344. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz, yolculuk yapmak istediği zaman, müslüman kardeşlerine selâm versin. Çünkü onlar, dualarına dua katarlar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Taberânî.

345. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nerede olursanız olun, sizin selâmınız bana ulaşır."
Ali radıyallahu anh. Ebû Yâlâ.

346. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:

"Kişi, Allah katında, Kurban bayramında kurban kesmekten daha sevimli bir amel işlememiştir. Zira, o kurban, Kıyamet gününde, boynuzları, kılları, tırnakları ile gelecektir. Kurbandan akan kanın damlası yere düşmeden, Allah katındaki bir mekana düşer. Gönülleriniz, kurban kesmeniz sebebiyle hoş olsun."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

347. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Koyuna gelince, keserken ona acırsan Allah da seni esirger."
Kurre radıyallahu anh. Ahmed.

348. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her çocuk akîka kurbanına karşı rehindir, yedinci gün onun için o kurban kesilir ve başı tıraş edilip, ismi konur."
Semûre radıyallahu anh. Tirmizî.

349. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bebek için yedi şeyi yapmak sünnettir:
Yedinci günü adı konur, sünnet edilir ondan bunun sıkıntısı giderilir, kulağı delinir, namına kurban kesilir, başına kurbanının kanı sürülür, saçının ağırlığınca altın ya da gümüş sadaka verilir."
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

350. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim, yemin etmek yoluyla müslüman kişinin hakkını alırsa, Allah ona cenneti haram, ateşi de vâcip kılar."
iyas radıyallahu anh. Müslim.

351. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin kuvvetli yemini şu idi:
"Hayır, Ebûl Kasımın canı elinde olana yemin ederim!"
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

352. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Allahın adından başkasıyla yemin ederse, küfür ve şirke girmiş olur."
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

353. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz bir şeye yemin eder de, sonra başkasını ondan daha iyi bulursa, yemininden dönme bedeli versin, sonra iyi olan işi yapsın."
Abdurrahman radıyallahu anh. Nesêî.

354. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Adak adamayın, çünkü adak, kaderden olan hiçbir şeyi engellemez. Ancak, adamak sebebiyle cimriden mal çıkartılır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

355. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Adını koymadan bir adak adayanın, keffareti yemin keffareti gibi olur. Gücü yetmediği bir adakta bulunursa, keffareti yemin keffareti gibi olur. Kim de gücü yettiği bir şey adarsa, yerine getirsin!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAZANÇ, TİCARET, ORTAKLIK, FİYAT...

356. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haramla beslenmiş vücut cennete giremez."
Ebû Bekr radıyallahu anh. Taberânî.

357. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Helâl bellidir, haram da bellidir, aralarında ise, insanların çoğunun bilmediği şeyler vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, hem dinini, hem de ırzını temize çıkarmış olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur.
Tıpkı sürüsünü yasak bölgenin etrafında otlatan çoban gibi ki, hayvanları her an oraya girebilir.
Dikkat edin, her melîkin bir yasak bölgesi vardır. Dikkat edin, Allahın yasak bölgesi de haramlarıdır.
Dikkat edin, cesette bir et parçası vardır, o iyi olursa cesedin hepsi iyi olur. O bozuk olursa cesedin tümü bozuk olur. Dikkat edin, o da "kalb"dir."
Nûman radıyallahu anh. Buhârî.

358. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Helâl, Allahın, kitabında helâl kıldıklarıdır. Haram ise, Allahın, kitabında haram ettikleridir.
Söz söylemedikleri ise, görmezden geldikleridir, sakın bunlar hakkında soru sorma külfetine girmeyin!"
Selman radıyallahu anh. Rezîn.

359. "Ey Allahın Resûlü! Hangi kazanç daha hayırlı ve hoştur?" diye soruldu.
"Bir, el ile elde edilen kazanç, bir de, hilesiz alışverişten elde edilen kazanç," buyurdu.
Râfi radıyallahu anh. Ahmed.

360. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Rızık, kulu, ecelinin aradığından daha çok arar."
Ebû Derda radıyallahu anh. Bezzâr.

361. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, birinize bir yönden rızık verdiği zaman, durumu bozuluncaya, ya da işi iyi gitmeyinceye kadar onu bırakmasın."
Nâfi radıyallahu anh. İbn Mâce.

362. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"işini iyi yapan kişiye Allah merhamet etsin! Sen bu işi bırakma, çok iyi beceriyorsun!"
Ebû Saîd radıyallahu anh. Rezîn.

363. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Güvenilir, dürüst tüccar, peygamberler, sıddıklar ve şehîdlerle beraber olacaktır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

364. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Satarken, alırken ve borcunu öderken iyi ve cömert davranan kişiyi Allah esirgesin!"
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

365. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Satarken tartarak ver, alırken de tartarak al!"
Osman radıyallahu anh. Buhârî.

366. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, bir topluma, bir şeyin yemesini haram kılarsa, onun parasını da haram kılmıştır."
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

367. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Muganniyeleri satmayın, almayın. Onlara müzik öğretmeyin. Onları alıp satmakla yapılan ticarette hayır yoktur, ödenen paralar da haramdır. Bu tür kimseler hakkında şu âyet inmiştir: "insanlar arasında, saptırmak için, gerçeği boş şeylerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. işte alçaltıcı azap bunlar içindir."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

368. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslüman müslümanın kardeşidir. Bir müslümanın, diğer müslümana, malındaki ayıbını açıklamadan mal satması helâl olmaz."
Ukbe radıyallahu anh. İbn Mâce.

369. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Onu alta değil de üste koysaydın da insanlar görseydi olmaz mıydı? Bizi aldatan, bizden değildir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

370. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bazınız bazınızın satışı üzerine gitmesin, almaya niyetiniz yokken karşılıklı olarak fiyat artırımı yapmayın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

371. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kayle, böyle yapma! Birşey satın almak istediğinde, içinden ne kadar vermek istiyorsan onu ver, sonra satıcıyı serbest bırak, isterse senin dediğin fiyata verir, isterse vermez ve malını satmaz.
Bir şey satmak istediğin zaman da, canının çektiği fiyatı iste, isterse alıcı sana istediğin fiyatı verip alır, isterse vermeyip almaz."
Kayle radıyallahu anha. İbn Mâce.

372. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Alışveriş yapan iki kişi, birbirlerinden ayrılmadıkça veya ayrılıncaya kadar satış anlaşmasını bozmakta serbesttirler. Eğer dürüst alışveriş

yapıp da, her şeyi olduğu gibi açıklarlarsa, alışverişleri bereketli olur. Bazı gerçekleri gizleyip, yalan söylerlerse, alışverişlerinin bereketi olmaz."
Hakîm radıyallahu anh. Buhârî.

373. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ev komşusu, komşusunun evini, arazi komşusu da, arazi komşusunun arazisini satın almaya daha lâyık ve hak sahibidir."
Semûre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

374. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyuruyor:
"iki ortağın biri, arkadaşına hainlik etmedikçe, ben o iki ortağın üçüncüsüyüm. Ona hainlik ederse, ben aralarından çıkarım."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

375. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme geldim, oradakiler beni övmeye başladılar.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ben onu sizden daha iyi tanırım."
Dedim ki:
"Doğru söyledin, babam ve anam sana feda olsun! Sen benim ortağımdın. Hem de çok güzel bir ortak! Ne karşı koyardın, ne de tartışırdın."
Sâib radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

376. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Malı kıymetlensin diye saklayan kul ne kötüdür, Allah fiyatları ucuzlatırsa üzülür, pahalılaştırırsa sevinir."
Muaz radıyallahu anh. Rezîn.

377. Bir adam gelip şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Fiyatı sen belirle!"
Şöyle buyurdu:
"Fiyatları yükselten ve indiren Allahtır. Ben, kimsenin hakkı üzerimde olmadan Allaha kavuşmayı umarım."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

378. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, kişi, elde ettiği helâlden midir, haramdan mıdır, aldırmayacak. işte o zaman, onların duaları kabul olunmayacaktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

379. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, faiz yemedik hiç kimse kalmayacak. Doğrudan yemeyen kişiye ise, dumanı isabet edecek."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YARDIM, MESULİYET, GÖREV, VAKIF...

380. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, müslüman kardeşinin namusunu ve şahsiyetini korursa, Allah onun yüzünü kıyamet gününde cehennem ateşinden uzak tutar."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

381. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kimsenin yanında bir mümin alçaltılıp da, ona yardım etmeye gücü yetiyorken yardım etmezse, Allah onu, kıyamet gününde, tüm yaratıkların huzurunda alçaltır."
Sehl radıyallahu anh. Ahmed.

382. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! Haksız kayırıcılık nedir?"
Şöyle buyurdu:
"Zulüm işlemesinde toplumuna yardım etmendir."
Vâsile radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

383. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"islâm geldikten sonra, eski dönemde, arap kabileleri arasında, başkalarına baskı yapmak amacıyla yapılan dayanışma sözleşmesi yoktur. Ancak islâm, eski dönemde, ezilenlere yardım amacıyla yapılan sözleşmeleri kuvvetlendirmiştir."
Cübeyr radıyallahu anh. Müslim.

384. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yalnız bırakmaz. Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim bir müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderirse, Allah da, onun kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir.
Kim müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter."
İbn Ömer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

385. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müminin, mümin üzerinde altı hakkı vardır:
Karşılaşınca selâm verir.
Aksırınca "yerhamükellah" der.
Davet ederse davetine gider.
Hasta olursa ziyaret eder.
Ölürse cenazesinde bulunur.
Yakında da olsa, uzakta da olsa onun iyiliğini ister."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

386. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, insanların ihtiyaçlarını gidermek için bir kısım insanlar yaratmıştır ki, insanlar ihtiyaç duyunca onlara koşarlar. işte onlar, Allahın azabından güvende olanlardır."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

387. Ömer radıyallahu anh, Hayberde bir tarla elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Hayberde bir yer edindim ki, bugüne kadar onun gibi kıymetli bir yer elde etmemiştim. Onu ne yapmamı emredersin?"
Şöyle buyurdu:
"istersen onu tut ve istersen vakfet."
Bunun üzerine, Ömer onu şu şartlarla vakfetti:
"Onun aslı satılmayacak, bağışlanmayacak, kimse ona mirasçı olamayacak, geliri sadece fakirlerin ve yakın akrabaların olacak. Ayrıca, köle azat edilmesi için, Allah yolunda savaşanlar için ve yolda kalanlar için de sarfedilecektir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

388. Ebû Talha bahçesinde namaz kılıyordu. Dübsi denilen bir kuş bahçeden dışarı çıkmak için uçtu, çıkacak yer aramaya başladı, fakat bulamadı.
Bu, Ebû Talhanın hoşuna gitti ve bir an gözleriyle onu izledi. Sonra namazına döndü, fakat kaç rekat kıldığını bilemedi.
Bunun üzerine, bu malım fitneye sebep oldu, diye düşünerek Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme varıp, namazda başına gelen durumu anlattı:
"Ey Allahın Resûlü! Bu malım vakıftır, istediğin gibi kullanır, istediğin yere verebilirsin," dedi.
Abdullah radıyallahu anh. Mâlik.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AHLAK, HAYA, MERHAMET, SEVGİ...

389. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Mâlik.

390. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iman bakımından müminlerin en mükemmeli, ahlâkça en güzel olanlar ve ailesine en güzel davrananlardır."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

391. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet günü, müminin terazisinde, güzel ahlâktan daha ağır bir şey yoktur. Allah teâlâ, çirkin konuşan ve ne konuştuğunu bilmeyenlerden nefret eder."
Ebû Derda radıyallahu anh. Tirmizî.

392. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"içinizden en çok sevdiklerim ve kıyamet gününde mevki bakımından bana en yakın olanlarınız, ahlâkça en güzel olanlarınızdır.
En nefret ettiklerim ve kıyamet gününde benden en uzak olanlarınız ise, gevezeler, lafazanlar ve yüksekten atanlardır. Onlar büyüklük taslayan kimselerdir."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

393. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haya îmandandır, îman ise cennettedir. Utanmazlık cefadandır, cefa ise cehennemdedir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

394. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haya ve gerekeni konuşmak îmanın, açık saçık ve lüzumsuz konuşmak ise münafıklığın kısımlarındandır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

395. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Geçmiş peygamberlerin, sonraki insanlara ulaşan sözlerinden birisi de şudur:
"Utanmadıktan sonra ne istersen yap!"
Ebû Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

396. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem örtüsü içindeki bakire kızdan daha fazla haya sahibiydi.
Hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman, biz onu yüzünden anlardık.
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

397. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin."
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

398. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, torunu Hasanı öptü.
O sırada bir adam:
"Benim on çocuğum var, daha bugüne kadar hiçbirini öpmedim," dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona baktı ve sonra şöyle buyurdu:
"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

399. Bir bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip dedi ki:
"Siz çocuklarınızı öpüyorsunuz, biz öpmeyiz."
Şöyle buyurdu:
"Allah sizin kalbinizden merhameti çıkarmışsa ben ne yapabilirim ki?"
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

400. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, mahlukatı yaratınca, Arş üstünde bulunan kitabına şunu yazdı:
"Merhametim öfkemi geçmiştir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

401. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın yüz merhameti vardır. Bir tanesini yeryüzüne indirmiştir ki, cinler, insanlar, hayvanlar ve zararlı sürüngenler aralarında onun sayesinde birbirlerine acıyıp merhamet ederler. Yabanî hayvanlar, onunla yavrularına şefkat gösterirler.
Geride kalan doksandokuz merhametini kıyamet gününe ertelemiştir ki, âhirette kullarına onunla davranacaktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

402. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme esirler getirildi. Aralarında memeleri sütle dolmuş bir de kadın vardı, esirler arasında bulduğu bir çocuğu kapıp bağrına bastı ve onu doyasıya emzirmeye başladı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
"Ne dersiniz, bu kadın, bu çocuğunu ateşe atar mı?"
"Hayır, vallahi atmaz!" dediler.
"Allahın kullarına olan şefkati, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha çoktur."
Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

403. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Günahkâr bir kadın, sıcak bir günde, dilini dışarı çıkarmış susuzluktan soluyan bir köpek gördü. Hemen ayakkabısını çıkararak kuyudan su çekti, ona içirdi.
Bu sebeple Allah onu bağışladı."

Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

404. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kadın, kedi yüzünden cehenneme girdi. Kediyi eve hapsetmiş, yiyecek bir şey vermemiş, üstelik gidip yiyecek araması için onu serbest de bırakmamıştı."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

405. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müminler, birbirlerini sevmekte, merhamet etmekte, şefkat göstermekte tek vücut gibidirler. O vücudun bir organı rahatsız olursa, diğer organlar da acı çekip uykusuz kalır."
Nûman radıyallahu anh. Buhârî.

406. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, müslüman kardeşini severse, onu sevdiğini kendisine bildirsin."
Mikdam radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

407. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sevdiğini ölçülü sev! Çünkü o, bir gün nefret ettiğin kişi olabilir.
Nefret ettiğinden de ölçülü nefret et! Çünkü o, bir gün sevgili dostun olabilir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

408. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yumuşaklık, bulunduğu şeyi süsler, bulunmadığı şeyi ise çirkinleştirir."
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

409. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Beni, Allahın bana verdiği mevkiden daha yukarı çıkartmanızı istemiyorum. Ben, Abdullahın oğlu Muhammedim. Allahın kulu ve elçisiyim."
Enes radıyallahu anh. Rezîn.

410. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde Allah teâlâ şöyle buyuracak:
"Celâlim hakkı için, birbirlerini sevenler nerede? Bugün onları, gölgemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı şu anda, gölgemde gölgelendireceğim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

411. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyurdu:
"Benim rızam için birbirlerini sevenlere, birbirlerini ziyaret edenlere ve birbirlerine ikram edenlere muhabbetim vacip olmuştur."
Ebû idris radıyallahu anh. Mâlik.

412. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Amellerin en üstünü, Allah için sevmek, Allah için nefret etmektir."
Ebû Zer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

413. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın kullarından birtakım insanlar vardır ki, ne peygamberdirler ve ne de şehîddirler. Lâkin Allah katındaki mevkilerinden dolayı, onlara, hem peygamberler, hem de şehîdler gıpta edeceklerdir.
Onlar, akraba olmadıkları ve maddi yönden hiçbir çıkarları da bulunmadığı hâlde, birbirlerini yalnız Allah için sevenlerdir.
Vallahi, onların yüzleri nurdur, şüphesiz onlar nur üzere olacaklardır. insanlar korktukları zaman onlar korkmayacak, üzüldükleri zaman onlar üzülmeyeceklerdir."
Sonra şu âyeti okudu: "Haberiniz olsun. Allahın velîleri var ya, onlar için ne korku vardır ve ne de mahzun olacaklardır."
Ömer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖFKE, KİBİR, HASET, KORKAKLIK, ZAN...

414. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Öfke şeytandandır. Şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateşi söndüren de sudur. Onun için, biriniz öfkelenince hemen abdest alsın!"
Ebû Vail radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

415. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz ayaktayken öfkelenirse, hemen otursun. Öfkesi giderse iyi, gitmezse hemen yatsın."
Ebû Zer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

416. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, öfkesinin gereğini yerine getirmeye gücü yettiği hâlde, kendini firenlerse, Allah onu, kıyamet gününde, yaratıkların huzurunda çağırır ve hurilerden dilediğini almakta serbest bırakır."
Sehl radıyallahu anh. Tirmizî.

417. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Siz kime pehlivan dersiniz?"
"Yenilmeyen kişiye."
"Hayır, asıl pehlivan, kızgınlık anında öfkesine hâkim olan kimsedir," buyurdu.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Müslim.

418. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"içinizde kimi müflis sayarsınız?"
"Malı kalmayan kimseyi."
"Hayır, asıl müflis, kıyamet gününde, ona sövmüş, buna zulmetmiş, berikinin malını almış olarak gelen kimsedir. Orada ne dinar vardır, ne de dirhem. Sevapları alınıp o kimselere verilir. Yetmez, bu defa onların günahları sırtına yüklenir. işte müflis odur.
İbn Mesûd radıyallahu anh. Rezîn.

419. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Öğretin, kolaylaştırın ve güçleştirmeyin! Biriniz kızdığı zaman, sussun!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Ahmed.

420. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hasetten, kıskanıcılıktan şiddetle kaçının! Çünkü haset, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, sevapları yer bitirir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

421. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlarda bulunan huyların en kötüsü, tutkulu bir cimrilik ve şiddetli bir korkaklıktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

422. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Size, sizden önceki milletlerin hastalığı olan haset ve kin bulaşmış. Bunlar kazıyıcıdır. Ancak, ben saç kazımayı kastetmiyorum. Onlar din kazıyıcısıdır.
Canım elinde olan Allaha yemin ederim ki, îman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de tam îman etmiş sayılmazsınız.
Birbirinizi sevmenizi sağlayacak bir şeyi size göstereyim mi? Aranızda selâmı yaygınlaştırın!"
Zübeyr radıyallahu anh. Tirmizî.

423. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Zandan uzak durun! Çünkü zan, sözün en yalanıdır.
Başkalarının gizli konuştuklarını yaymayın!
Birbirlerinizin ayıplarını araştırmayın!
Gereksiz yere rekabete girmeyin!
Birbirinizi kıskanmayın!
Birbirinize kin tutmayın!
Birbirinize sırt çevirmeyin!
Ey Allahın kulları, Allahın size emrettiği gibi kardeş olun!
Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona ne zulmeder, ne de onu yüzüstü bırakır. Ona hakaret de etmez."
Sonra kalbini gösterdi:
"Takva buradadır, takva buradadır, takva buradadır!
Kişinin, müslüman kardeşini hor görmesi, kötülük bakımından kendisine yeter de artar bile.
Müslümanın herşeyi müslümana haramdır: kanı, şerefi, malı...
Allah, sizin ne bedenlerinize, ne biçimlerinize ve ne de amellerinize bakmaz, kalblerinize bakar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

424. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah buyuruyor:
izzet ve büyüklük benim elbisemdir. Bu ikisinde her kim benimle çarpışırsa, ona azap edirim."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

425. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem:
"Kalbinde zerre kadar kibir, büyüklenme bulunan kimse cennete giremez!" buyurdu.
Bir adam, "Fakat kişi, elbisesinin ve ayakkabılarının güzel olmasını ister."
Şöyle buyurdu:
"Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir, Hakkı inkâr edip, insanlara üstten bakmaktır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Müslim.

426. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar, ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan ölmüş atalarıyla övünmekten vazgeçerler, ya da Allah katında, burnuyla pislik

yuvarlayan böcekten daha âdi bir dereceye düşerler.
Allah teâlâ sizlerden kötü dönem kibrini temizledi. Artık kişi, ya günahtan sakınan bir mümindir, ya da azgın bir günahkâr.
insanların tümü Ademin çocuklarıdır. Adem ise topraktan yaratılmıştır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

427. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah bana, "alçakgönüllü olmanız, birbirinize karşı büyüklenmemeniz, böylece kimsenin kimseye tecavüz etmemesi," hususlarını bildirdi."
Iyad radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HARCAMA, CİMRİ, CÖMERT, SERVET...

428. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cömert kişi, Allaha yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır.
Cimri olan ise, Allahtan uzaktır, insanlardan uzaktır, cennetten uzaktır, cehenneme yakındır.
Allah katında, cömert bir bilgisiz câhil, cimri bir ibadet edici âbidden daha sevimlidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

429. Medineye geldim. ileri gelenlerin bulunduğu bir toplulukta otururken bir adam geldi. Cüsseli bir adamdı ve kaba elbiseler giymişti. Sert çehreliydi. insanların başlarında durup şöyle dedi:
"Altın ve gümüş biriktirip de Allahın yolunda harcamayanlara şunu müjdele! O altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılıp vücutları şöyle dağlanacaktır:
Memelerinin arasından sokulup omuzlarının arasından, omuzlarının arasından sokulup memelerinin üstünden çıkartılacaktır. Kendisi ayakta duramayıp sarsılacaktır."
Onu dinleyen o topluluk başlarını eğdiler ve adama hiç cevap vermediler.
Adam gitti, ben de ardından gittim, adam oturdu, ben de yanına oturdum. Sonra dedim ki:
"Oradakiler senin sözlerinden hiç hoşlanmadılar. Çünkü sana hiçbir şey söylemediler."
"Onların akılları hiçbir şeye ermez. Dostum Ebûl Kasım sallallahu aleyhi ve sellem birgün beni çağırdı. Yanına vardım. Bana dedi ki:
"Uhudu görüyor musun?"
Üstümdeki güneşe baktım, sandım ki beni bir iş için gönderecek. "Görüyorum," dedim.
Şöyle buyurdu: "işte benim Uhud dağı kadar altınım olsa, hepsini Allah yolunda harcarım, kendime sadece üç dinar bırakırım."
Şimdi bunlara bakıyorum da hiçbir şey anlamıyorlar, habire dünyalık toplayıp duruyorlar, başka bir şey düşünmüyorlar."
Ben Ahnef dedim ki: "Neden Kureyş kardeşlerine gidip onlardan dünyalık istemiyorsun?"
Şu cevabı verdi: "Rabbime yemin ederim ki, hayır! Onlardan ne dünyalık isterim ve ne de din hakkında onlardan bir fetva sorarım. Allah ve Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme kavuşuncaya kadar böyle yaşar giderim!"
Ahnef radıyallahu anh. Buhârî.

430. Dedim ki:
"Ey Allahın Resulü! Akrabalarla ilgilenmek, köle azad etmek, sadaka vermek gibi müslüman olmadan önce yapmış olduğum şeylerde acaba benim için bir sevap var mıdır?"
Şöyle buyurdu:
"iyiliklerin boşa gitmeyecek, onlarla birlikte müslüman oldun."
Dedim ki: "Vallahi câhiliyede ne gibi iyilikler yaptımsa islâmda da, aynısını yaparım."
Hakîm radıyallahu anh. Buharî.

431. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, zâlim zenginden, câhil ihtiyardan ve büyüklük taslayan fakirden nefret eder."
Ali radıyallahu anh. Bezzâr.

432. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kâbenin gölgesinde otururken yanına vardım. Beni görünce şöyle dedi:
"Kâbenin Rabbi hakkı için, onlar zarardadırlar!"
Gelip yanına oturdum, çok geçmeden ayağa kalktım ve dedim ki:
"Anam babam sana feda olsun, onlar kimdir, ey Allahın Resûlü?"
"Onlar, malları çok olan zenginlerdir. Ancak bunların şöyle şöyle verenleri başka. Ama onlar da ne kadar azdır!" buyurdu.
Ebû Zer radıyallahu anh. Buhârî.

433. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hileci, cimri ve ettiği iyiliği başa kakan kimseler kesinlikle cennete giremezler."
Ebû Bekr radıyallahu anh. Tirmizî.

434. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şeytanın develeri de olur, evleri de. Birinizin güzel develeri olur, hiçbirisine binmeye kıyamaz. Devesi olmayan yorgun bir kardeşine rastlar da, onlardan birine bindirmez, işte bu, şeytan devesidir.
Şeytanın evlerine gelince, ipek ve benzeri kumaşlarla örtülüp süslenen şu kafeslerdir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

435. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kul, "Malım, malım!" der, oysa malının ancak şu üç kısmı kendisinindir: Yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve verip öbür dünyası için biriktirdiği. Bunun dışındakiler ise, kendisi ölür ve malını insanlara bırakır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

436. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlara teşekkür etmeyen, Allaha şükretmiş olmaz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BORÇ, HEDİYE, EMANET, BULUNTU...

437. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir adam hiç hayır işlemezdi, sadece borç para dağıtırdı. Geri alma zamanı gelince, adamına:
"imkânı olanlardan al, durumu uygun olmayıp sıkıntıda olanlardan alma, belki Allah da bizim günahlarımızı bağışlar," derdi.
Nihâyet adam öldü. Allah ona sordu:
"Herhangi bir iyi amelin var mı?"
"Hayır, sadece halka borç para dağıtırdım, geri alma zamanı gelince, hizmetçimi şöyle diyerek gönderirdim: Durumu uygun olanlardan al, olmayanlardan alma. Allah da belki bu sebeple bizi bağışlar."
Allah ona şöyle buyurdu:
"Ben de seni affedip, günahlarından geçiverdim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

438. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim güç durumda olan kişiye, borcunu ödemesi için süre verir, ya da alacağını hiç almazsa, Allah onu, kıyamet gününde, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde, gölgesi altında gölgelendirecektir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Timizi.

439. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Duasının kabul edilmesini ve sıkıntısının giderilmesini isteyen, sıkıntıda olan borçluya yardım etsin."
İbn Ömer radıyallahu. Ahmed.

440. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir adam cennete girdi, kapısında şöyle bir yazı gördü:
"Verilen sadakanın karşılığı on sevap, verilen ödünç paranın karşılığı ise onsekiz sevaptır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Taberânî.

441. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir kimsenin, ödemek niyetiyle aldığı borcu Allah bilir ve daha dünyada iken, borcunu ödemesinde mutlaka ona bir kolaylık verir."
imran radıyallahu anh. Nesêî.

442. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Zenginin, ödeyecek durumu olduğu hâlde borcunu ödemeyi uzatması, zulümdür."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

443. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın yasakladığı büyük günahlardan sonra, kulun karşılaşacağı en büyük günah, kişinin, borçlu olarak ve borcunu ödeyecek kimse bırakmayarak ölmesidir."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

444. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Borçlu olan borcunu ödeyinceye kadar, alacaklının, onun üzerinde etkin bir konumu vardır."
İbn Abbas radıyallahu anh. İbn Mâce.

445. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Karşısındaki versin veya vermesin, hakkını isteyen kimse, edebiyle istesin."
İbn Ömer radıyallahu. İbn Mâce.

446. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ruhunuz güven içindeyken onu korkutmayın!"
"Bu nasıl olur?" diye sorduklar.
"Borçla olur," buyurdu.
Ukbe radıyallahu anh. Ahmed.

447. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Alacaklı, borcun süresi içinde bir kat sadaka sevabı alır, ama alma günü geldikten sonra sonra onu ertelerse, o zaman her gün için iki katı sadaka sevabı kazanır."
Büreyde radıyallahu anh. Ahmed.

448. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yahudiden belirli bir zamana kadar yiyecek satın aldı ve demir zırhını ona rehin bıraktı.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

449. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Emanet olarak alınan mal, sahibine ödenir. Kefil, borçlu sayılır. Borç, ödenmelidir."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

450. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Emaneti güvendiğin kimseye ver! Sana hainlik yapana sen hıyanet etme!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

451. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer buluntu, işlek yolda ve insanların çokça bulunduğu beldede bulunmuş ise, bir sene sahibini araştır. Sahibi gelirse verirsin, gelmezse o senin olur."
Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

452. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bir yitik bulursa, bir ya da birkaç âdil şahit tutsun, onu gizlemesin, yitirmesin. Eğer sahibini bulursa ona verir, bulamazsa, o Allahın dilediğine verdiği bir malıdır."

Iyad radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

453. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hediye kabul ederdi ve karşılığını da verirdi.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

454. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana bir koyun paçası dahi hediye edilse kabul ederim, o paçanın yemeğine çağırılırsam, icabet edip giderim."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

455. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Devlet yöneticisine verilen hediyeler, hiledir."
Câbir radıyallahu anh. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SOFRA, YEME, İÇME, GIDA...

494. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz yemek yerken "Bismillah" desin. Başta söylemeyi unutursa, hatırlayınca, "Başında da sonunda da Bismillah!" desin."
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

495. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yemeğin bereketi, hem yemekten önce, hem de yemekten sonra el ve ağzı yıkamaktadır."
Selman radıyallahu anh. Tirmizî.

496. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin koruması altında bir çocuktum. Elim yemek kabının her tarafında dolaşır dururdu. Bunun üzerine:
"Evladım! Besmele çek, sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye!" buyurdu.
İbn Ebû Seleme radıyallahu anh. Buhârî.

497. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yaslanarak yemek yemezdi. iki adamın onun ardından gittiği de olmamıştır. Üç kişi olduklarında aralarında yürürdü. Toplu oldukları zaman, birini öne geçirirdi.
İbn Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

498. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, içki içilen sofrada oturmayı yasak etti. Kişinin, karnına dayanarak yemesini ve içmesini de yasakladı. Dane ve benzerini oturarak, ya da yaslanarak yemeğe izin verdi.
İbn Ömer radıyallahu. Rezîn.

499. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sofra üzerinde yemek yerdi.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

500. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, bir tabakta yemek yeyip de, sonra o tabağı sıyırırsa, o tabak onun için Allahtan af diler."
Nubeyşe radıyallahu anh. Tirmizî.

501. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iki kişilik yemek üç kişiye yeter. Üç kişilik yemek ise, dört kişiye yeter."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

502. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insan, karnından daha kötü bir kabı doldurmamıştır. Belini doğrultacak birkaç lokma yeterlidir, mutlaka bundan fazla yemesi gerekirse, midesini üçe bölsün: Üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de nefesi için."
Mikdam radıyallahu anh. Tirmizî.

503. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yemeğe kusur bulmazdı, canı çekerse yerdi, çekmezse bırakırdı.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

504. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sofra kurulduğu zaman, kaldırılıncaya kadar kimse kalkmasın. Kişi doysa bile, elini, herkes bitirinceye kadar sofradan çekmesin. Çünkü, aralarında utanan kimse bulunur da, doymadankalkar."
İbn Ömer radıyallahu anh. İbn Mâce.

505. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ayakta yemek yemeyi ve su içmeyi yasakladı.
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

506. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girip:
"Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordu.
"Biraz ekmek, biraz da sirke var," dedim.
"Onu getirin, içinde sirke bulunan ev fakir sayılmaz!" buyurdu.
Ümmü Hani radıyallahu anha. Tirmizî.

507. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme, Tebükte, hıristiyanlarca üretilen peynir getirildi, onu bıçakla kesti ve besmele çekerek yedi.
İbn Ömer radıyallahu anh. Rezîn.

508. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Rahmana ibadet edin! Yemek yedirin! Bol selâm verin ki, esenlikle cennete giresiniz!"
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

509. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz, müslüman kardeşinin yanına girip de, o kendisine yemek ikram ettiği zaman, yesin. Onun hakkında bir şey sormasın. ikram ettiği suyu da içsin, hakkında bir şey sormasın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

510. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Deve içişi gibi tek bir içişle su içmeyin, ikişer üçer için. içmeye bismillah diyerek başlayın, bitirince elhamdülillah deyin."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

511. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz su içtiği zaman bardağın içinde nefes almasın."
Ebû Katâde radıyallahu anh. Buhârî.

512. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sarhoşluk veren her içecek haramdır."

Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

513. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

514. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, her sarhoş eden ve dalgınlık veren şeyi yasak etmiştir.
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

515. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şarapla ilgili on kişiye lânet etti: Üzümünü sıkana, sıktırana, içene, içirene, taşıyana, taşıttırana, satana, satın alana, bağışlayana ve parasını yiyene.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

516. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimden bir takım insanlar, şarap içecekler ve ona başka başka isimler verecekler."
Sahabeden biri radıyallahu anh. Nesêî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EVLİLİK, KADIN, DÜĞÜN, MAHREM...

456. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey gençler topluluğu! Gücü yeteniniz, evlensin. Çünkü bu, gözü haramdan daha iyi korur, edep yerini de.
Gücü yetmeyen ise, oruç tutmalıdır. Çünkü orucun, şehveti kırma özelliği vardır."
Alkame radıyallahu anh. Buhârî.

457. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünya bir metadır. Onun en iyi metaı ise, saliha bir kadındır."
İbn Amr radıyallahu anh. Müslim.

458. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Evlenen, îmanın yarısını tamamlamış olur, kalan yarısı hakkında ise Allahtan korksun!"
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

459. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Karısı olmayan adam yoksuldur, yoksul."
"Çok malı olsa da mı?"
"Çok malı olsa da."
"Kocası olmayan kadın yoksuldur, yoksul!"
"Çok malı olsa da mı?"
"Çok malı olsa da."
İbn Ebî Necih radıyallahu anh. Buhârî.

460. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kadınla dört şey için evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Öyleyse, elleri toprak olası, sen dindarını al!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

461. Evlenmiştim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Kiminle evlendin?"
"Dul bir kadınla..."
"Neden dul kadınla evlendin. Onun seninle, senin de onunla cilveleşeceğiniz bakire yok muydu?" buyurdu.
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

462. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz bir kadınla evlenmek isterse, evlilik kararı vermede önemli olacak yerlerine baksın!"
Câbir radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

463. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz ailesiyle cinsel ilişki kurarken, "Bismillah! Allahım! Şeytanı bizden uzaklaştır, bize lütfedeceğin çocuktan da onu uzaklaştır," diye dua edip, sonra aralarındaki bu ilişkiden çocuk yaratılırsa, ona şeytan asla zarar veremez."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

464. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selleme, kadının gebe kalmaması için döl suyunu dışarıya akıtma meselesini sorduk.
"Yapmanızda hiçbir sakınca yoktur. Eğer kıyamete kadar canlı bir varlık yaratılıp meydana getirilecekse, mutlaka yaratılır, meydana gelir. Olacak olur," buyurdu.
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

465. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Evlenme işi için, iki kişi arasında aracılık yapmak, en üstün aracılıklardandır."
Ebû Ruhm radıyallahu anh. İbn Mâce.

466. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dul, kendisini evlendirme hususunda velîsinden daha yetkilidir. Kızdan izin istenir, susması izin sayılır."
İbn Abbas radıyallahu anh. Müslim.

467. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dininden ve ahlâkından hoşnut olduğunuz biri sizden kız istemeye gelirse, verin! Vermezseniz, yeryüzünde kargaşa ve büyük bozgunculuk olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

468. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Rabbiniz bir, babanız bir. Arabın arap olmayana, kırmızının karaya üstünlüğü yoktur! Üstünlük, günahlardan sakınıp iyi kulluk etmekledir."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Taberânî.

469. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kadınlarınızın hayırlısı ile evlenmeye bakın. Denginiz olanlarla evlenin! Birbirlerine denk olanları evlendirin."
Aişe radıyallahu anha. İbn Mâce.

470. Ebû Talha, Ümmü Süleym ile evlenmek istedi. Onun cevabı şu oldu:
"Ey Ebû Talha! Vallahi, senin gibisi geri çevrilmez, fakat sen kâfir bir adamsın, bense müslüman bir kadınım. Seninle evlenmem helâl olmaz. Müslüman olursan, bunu mehir yerine kabul ederim. Bundan başka da senden hiçbir şey istemem."
Hemen müslüman oldu ve müslüman oluşu onun, evlenmede erkeklerin kadınlara vermekle yükümlü oldukları para ya da mal yerine geçti.
Enes radıyallahu anh. Nesêî.

471. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bu evlenmeyi duyurun! Evlenme işlerini mescidlerde yapın! Üzerine de defler çalın! Çünkü, helâl ile haramı ayıran şey, onu duyurmaktır."
Aişe radıyallahu anha. Rezîn.

472. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Fatımayı, bir yatak, bir su kabı ve bir de içi ot dolu bir yastıkla gelin gönderdi.
Atâ radıyallahu anh. Nesêî.

473. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Düğün yemeği birinci gün haktır, ikinci gün sünnettir, üçüncü gün ise gösteriştir. Her kim gösteriş yaparsa, Allah onu herkese açıklar."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

474. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"En kötü yemek, zenginlerin çağırılıp, fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeğidir. Kim davete gelmezse, Allah ve Resûlüne âsi olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

475. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iki kişi yemeğe çağırırsa, kapı bakımından hangisi yakınsa onunkini kabul et, çünkü kapıca yakın olan, komşu olarak da yakındır. Eğer birisi önce çağırmış ise, onun davetini kabul et."
Humeyd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

476. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haram, helâl olanı haram kılmaz!"
İbn Ömer radıyallahu. İbn Mâce.

477. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, soydan haram kıldığını sütten de haram kılmıştır."
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

478. Gaylan bin Seleme müslüman oldu. Câhiliye döneminde on tane karısı vardı, onlar da onunla birlikte müslüman oldular.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ona dört tanesini alıkoyup gerisini boşamasını emretti.
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

479. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey insanlar! Ben size, kadınlarla "mutâ" nikâhı yapmak hususunda izin vermiştim. Allah, şimdi süresi sınırlı olan bu tür nikâhı Kıyamete kadar haram kılmıştır. Kimin de yanında bu çeşit kadınlardan biri varsa, ondan hemen kurtulsun, verdiklerinden hiçbir şeyi de geri almasın."
Sebre radıyallahu anh. Müslim.

480. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Karı koca birbirlerine bir sır söylerler de, sonra onlardan birisi ötekinin sırrını yayar. Kıyamet gününde, mertebe bakımından o Allah indinde en kötü insandır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

481. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emretseydim, kadının, kocasına secde etmesini emrederdim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

482. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Herhangi bir kadın, kocası kendisinden hoşnutken ölürse, cennete girer."
Ümmü Seleme radıyallahu anh. Tirmizî.

483. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kadın, kocasının yatağını terkederek gecelerse, yatağa dönünceye kadar melekler ona lânet eder."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

484. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"En hayırlı kadın, kocası kendisine bakınca onun gönlüne huzur veren, emrettiği zaman itaat eden, nefsinde ve malında kocasının hoşlanmadığı bir şey yapmayan kadındır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Nesêî.

485. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kadın, beş vakit namazını kılarsa, Ramazan orucunu tutarsa, namusunu korursa, kocasına itaat ederse, ona, "Cennetin kapılarından hangisini istersen oradan gir," denilir."
Abdurrahman radıyallahu anh. Ahmed.

486. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın dişi kulları olan kadınlarınızı dövmeyin! Muhammed ailesine birçok kadınlar geliyor, kocalarının kendilerini dövmelerinden yakınıyorlar. Onları dövenler en hayırlılarınız değildir!"
iyas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

487. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cehennemliklerden olup da, henüz görmediğim iki sınıf insan:
Ellerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar, durmadan insanları dövüyorlar.
Giyinik, çıplak, başları deve hörgücü gibi, eğilim duyan ve kendine eğilim duyuran kadınlar sınıfı.
İşte onlar cennete giremeyecekler ve kokusunu da bulamayacaklar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

488. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benden sonra, erkeklere, kadınlardan daha zararlı bir sınanma nedeni bırakmadım."
Üsame radıyallahu anh. Buhârî.

489. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kocası evde olmayan kadınların yanına sakın girmeyin. Çünkü şeytan, kanınızın dolaştığı yerde dolaşır."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

490. Kadının, kocasının erkek akrabalarıyla ıssız yerde beraber bulunmaları soruldu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Onlarla yalnız kalması, ölümdür!" buyurdu.
Ukbe radıyallahu anh. Buhârî.

491. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yanında uygun bir yakını olmaksızın, hiçbiriniz bir kadınla sakın başbaşa kalmasın."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

492. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Ali! Bakışına bakış ekleme! Zira, ilk bakış sanadır, ama ikinci bakış zararınadır."
Büreyde radıyallahu anh. Tirmizî.

493. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birbirini sevenler için nikâh kadar güzel bir şey görülmemiştir!"
İbn Abbas radıyallahu anh. İbn Mâce.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GİYİM, EŞYA, TAKI, BOYA, KOKU...

517. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ipek ve atlas elbise giymeyin! Altın ve gümüş kaplarda su içmeyin. Çünkü bunlar dünyada onlarındır, âhirette ise sizindir.
İbn Ebî Leylâ radıyallahu anh. Buhârî.

518. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yolculuktan döndü. Kapımın üstüne kanatlı atların resimleri bulunan bir perde asmıştım. Bana emretti, ben de onu çıkardım.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

519. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana Cebrail gelip dedi ki: "Dün sana geldim, beni içeriye girmekten şunlar alıkoydu: Evde üzerinde resimler olan perdeler vardı. Evde köpekler vardı. Kapıda adam resimleri vardı. Emret, timsallerin başı kesilsin, ağaç hâline gelsin. Emret, perde ikiye bölünsün, yastık yapılsın. Emret, köpek dışarı çıkartılsın."
Köpek bir enikti. Hasan ile Hüseyin o enikle oynuyorlardı. Sedirin altındaydı, emretti çıkartıldı.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

520. Üzerimde sıradan elbiseler varken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanına vardım.
"Malın var mı?" dedi.
"Evet."
"Hangi tür maldan?"
"Allahın ihsanı olan her türlü maldan..."
"Allah sana mal vermişse, bu nimet, üzerinde görünsün!"
Ebûl Ahvas radıyallahu anh. Nesêî.

521. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz Allah, verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmek ister."
Amr bin Şuayb radıyallahu anh. Tirmizî.

522. Yemen giysilerinden en güzel bir elbise giydim.
Bana "Ey İbn Abbas! Merhaba! Bu güzel elbise de ne?"
Şöyle cevap verdim:
"Beni kınamayın! Ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellemin üzerinde bundan daha güzel elbiseler gördüm."
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

523. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Giyinirken, ya da abdest alırken, sağınızdan başlayın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

524. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
Kim yeni bir elbise giyip de, "Gösterilmemesi gereken yerlerimi örten ve beni güzelleştiren elbiseyi bana giydiren Allaha hamdolsun!" deyip, eskiyen, ya da kullanılmayıp duran elbiseyi fakirlere verirse, Allah onu, diriyken de, ölüyken de yardımı, koruması ve örtüsü altına alır.
Ömer radıyallahu anh. İbn Mâce.

525. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin en çok sevdiği elbise, gömlekti.
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Tirmizî.

526. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendi ailesinden başkası için süslenen gururlu kadın, kıyamet gününde karanlık gibi nursuz kalacaktır."
Meymûne Saad radıyallahu anha. Tirmizî.

527. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Giyinmelerinde kadınlara yardımcı olunuz."
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

528. Allah, ilk muhacirlerin hanımlarına merhamet etsin! "Başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar!" âyeti indiği zaman, elbiselerinin uygun yerlerini kesip başörtüsü yaptılar ve onu başlarına iyice örttüler.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

529. Ebû Bekirin kızı Esma, üzerinde ince bir elbiseyle Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına girdi. Ondan yüzünü çevirerek şöyle buyurdu:
"Ey Esma! Kadın erginlik çağına girdiği zaman, elleri ve yüzünden başka hiçbir organının görünmesi uygun olmaz."
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

530. Bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemle konuştu. Sonra şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Altın takmamı uygun bulmadın, ama bir kadın kocasına karşı süslenmezse, onun yanında değeri kalmaz."
"Biriniz iki gümüş küpe takamaz mı? Bunları sarartamaz mı?" buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Nesêî.

531. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ipekle altını giymek, ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâl kılındı."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Tirmizî.

532. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, kendini erkeklere benzeten kadınlara lânet etmiştir.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

533. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadın elbisesi giyen erkeğe, erkek elbisesi giyen kadına lânet etmiştir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

534. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme, ellerini ve ayaklarını kına ile boyamış bir muhannes geldi.
"Nedir bu?" dedi.
"Bu, kendisini kadınlara benzetmek istiyor," dediler.
Bunun üzerine, onu Nâki isimli bir yere sürgün etti.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

535. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yarı çıplak giyinmek arabın giysisidir, iyice giyinip kapanmak ise îmanın örtüsüdür."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

536. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Evet, hazerde, yolculukta, gece ve gündüz ben şalvar giyerim. Çünkü ben, örtünmekle emrolundum, bundan daha iyi örten bir şey bulamıyorum."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Taberânî.

537. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemi mehtaplı bir gecede gördüm. Üzerinde kırmızımsı bir elbise vardı, bir ona baktım, bir de aya baktım. Bence o, aydan daha güzeldi!
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

538. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin bir koku kutusu vardı, ondan kokulanırdı.
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

539. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her göz zina eder. Eğer kadın koku sürünüp de, koklamaları için bir topluluğun yanından geçerse, duygu zinası yapmış sayılır."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Tirmizî.

540. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dikkat edin! Erkeklerin güzel kokusu renksiz kokudur. Kadınlarınki ise, rengi olan fakat kokusu bulunmayan maddelerdir."
imran radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

541. Aişeye, kına ile boyanmayı sordular. "Sakıncası yok, fakat ben hoşlanmam, çünkü sevgilim Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem de onun kokusundan hoşlanmazdı" dedi.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

542. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kadını boyasız, süssüz görmekten hoşlanmam!"
Aişe radıyallahu anha. Rezîn.

543. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gümüş yüzük edindi. Yazıları onunla mühürlerdi, ancak onu devamlı takmazdı.
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BEDEN, SAÇ, BIYIK, TIRAŞ, BAKIM...

544. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme dedim ki:
"Benim, omuzlarıma kadar uzanan saçım var, tarayabilir miyim?"
"Evet, ona iyi bak!" buyurdu.
Ebû Katade, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözünden dolayı, çok defa saçlarına günde iki kez bakım yapardı.
Ebû Katade radıyallahu anh. Mâlik.

545. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ibrahim, ilk misafir kabul eden, ilk sünnet olan ve ilk bıyıklarını kısaltan kişiydi.
Saçına düşen akı gördüğü zaman Allaha şöyle söyleyen ilk kişiydi:
"Rabbim, bu nedir?"
"Vakardır, ey ibrahim!" buyurdu.
"Rabbim, öyleyse vakarımı artır!" diye dua etti."
İbn Müseyyeb radıyallahu anh. Mâlik.

546. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mesciddeyken, saçı sakalı birbirine karışmış bir adam girdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, saçını sakalını düzeltmesi için ona işaret etti. Adam söyleneni yaptı.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
"Birinizin, şeytanı andıracak biçimde gelmesindense bu hâli daha iyi değil mi?" buyurdu.
Atâ radıyallahu anh. Mâlik.

547. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadının başını iyice tıraş ettirmesini yasakladı.
Ali radıyallahu anh. Nesêî.

548. Kitap ehli olan hıristiyanlar ve yahudiler, saçlarını alınlarının üzerine sarkıtırlardı. Müşrikler ise, saçlarını ikiye ayırırlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Allahın emir göndermediği hususlarda Ehlikitaba uygun davranırdı. Bu nedenle, saçlarını alnı üzerine saldı. Daha sonra ayırdı.
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

549. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah yolunda kimin saç ve bıyıklarına ak düşerse, kıyamet gününde bu, onun için bir nur olur."
İbn Abese radıyallahu anh. Tirmizî.

550. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gençlerinizin en iyileri kendini ihtiyarlara benzetenlerdir, ihtiyarlarınızın en kötüleri ise kendilerini gençlere benzetenlerdir."
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

551. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müşriklere aykırı davranın, sakalınızı bolca bırakın, bıyıklarınızı derince kesin!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

552. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yahudiler ve hıristiyanlar saçlarını boyamazlar. Siz onlara aykırı davranın!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

553. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin başındaki ak kılları saymak istesem sayabilirdim. O, ne saçını, ne de sakalını boyamıştır.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

554. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Beş şey yaradılışa uygundur: Sünnet olmak, etek tıraşı olmak, bıyıkları kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altını almak."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

555. Bıyığı kırkarak kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altını almak, etek tıraşı olmak hususlarında bize kırk gece süre verdi.
Enes radıyallahu anh. Müslim.

556. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Saçına ilave eden, ettiren, yüzündeki tüyleri alan, aldıran, dövme yapan ve yaptıran kadınlar lânetlenmiştir. Hastalık nedeniyle olursa o başka."
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

557. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin tarağı, misvağı, mescidde bile yanında olurdu. Taranırken aynaya bakardı.
Aişe radıyallahu anha. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SELAM, MUSAFAHA, SOHBET, SAYGI...

558. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz bir oturma yerine girince selâm versin. Oturmak isterse otursun. Kalkarken yine selâm versin. Çünkü, birinci selâm ikincisinden daha üstün değildir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

559. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Evladım! Evine girince selâm ver ki, selâmın hem sana, hem de aile halkına bir bereket olsun."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

560. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Selâm, konuşmaktan önce gelir."
Câbir radnıyallahu anh. Tirmizî.

561. Enes, çocukların yanına uğrayıp, onlara selâm verdi. Sonra şöyle dedi:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapardı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

562. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, biz kadınların yanına uğradı ve selâm verdi.
Esma radıyallahu anha. Tirmizî.

563. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir topluluk bir yere vardıklarında, içlerinden birinin onlara selâm vermesi yeterli olur. Oturanlardan birisinin onlardan selâm alması yeterlidir."
Ali radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

564. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Binekli yürüyene, yürüyen durana, az olanlar çok olanlara, küçük büyüğe selâm verir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

565. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İnsanların en acizi duada aciz olan, insanların en cimrisi de selâm vermekte cimri olandır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Taberânî.

566. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İçinizden hiçbir kimse yoktur ki, bana selâm gönderdiği zaman, Allah onu benim ruhuma ulaştırıp da ben onun selâmını almayayım."
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

567. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Buluşup el sıkışan iki müslüman yoktur ki, ayrılmadan önce Allah onları bağışlamasın."
Berâ radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

568. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birbirinizle el sıkışın ki, kalplerdeki düşmanlık silinsin. Hediyeleşin ki, birbirinizi sevesiniz ve aradaki dargınlıklar böylece kalksın."
Atâ radıyallahu anh. Mâlik.

569. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İhtiyara, sırf yaşından dolayı hürmet eden hiç kimse yoktur ki, Allah da ona yaşlandığında saygı gösterecek birini ihsan etmesin."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

570. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir!"
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

571. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme şu elimle biat ettim ve elini öptük de buna itiraz etmedi.
İbn Rezîn radıyallahu anh. Taberânî.

572. Sahabiler için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden daha sevgili hiçbir şahıs yoktu. Buna rağmen, onu gördükleri zaman, hoşlanmadığını bildikleri için ayağa kalkmazlardı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

573. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim insanların kendisi için ayağa kalkıp saygı göstermelerini isterse, ateşteki yerine hazırlansın."
Muaviye radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

OTURMA, YATMA, MECLİS...

574. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, dizlerini bükerek oturduğunu gördüm. Oturuşunda onu öyle saygılı bir durumda görünce korkudan titremeye başladım.
Kayle radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

575. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturduğunda biz de etrafına otururduk. Geri gelmek niyetiyle kalkmış ise, bir eşyasını orada bırakırdı. Sahabiler de onu anlar, yerlerinden kımıldamaz, dönüşünü beklerlerdi.
Ebû Derda radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

576. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Diğer bir kişi katılmaksızın, iki kişi aralarında fısıldaşmasın!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

577. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz, kendisinin oturması için, kimseyi yerinden kaldırmasın! Lâkin meclisi genişletip, gelene yer açın ki, Allah da sizin yerinizi genişletsin!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

578. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz yerinden kalkıp tekrar geri dönerse, oraya oturmakta herkesten daha fazla hak sahibidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

579. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Oturulan yerlerin hayırlısı, en geniş olanıdır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

580. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İzinleri olmadan iki kişi arasında oturma!"
İbn Şuayb radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

581. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni karnım üzerinde yatarken gördü, "Bu yatış, Allahın nefret ettiği bir yatıştır," buyurdu.
Yaîş radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

582. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yatağı, insanın kabrine konduğu şekildeydi. Mescid ise başı tarafındaydı.
Ümmü Seleme ailesinden bir ravi. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ARKADAŞ, DAVRANIŞ, DARGINLIK, İSTİŞARE...

583. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, dostunun dini üzeredir. Bu nedenle, kiminle dost olacağına dikkat etsin!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

584. Mekkelilerden şakacı bir kadın, Medineye geldi. Bir arkadaşına misafir oldu. Aişe radıyallahu anha dedi ki: Sevgilim Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ne doğru söylemiş:
"Ruhlar, donatılmış askerlerdir. Ezelden tanışanlar birbirini severler, birbiriyle uyuşamayanlar da bir türlü anlaşamazlar."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

585. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir adam bir adama sır söylerse, bu ona emanettir, kimseye söyleyemez."
Câbir radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

586. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nafile oruç, namaz ve zekâtın derecesinden daha üstün olan bir şeyi size bildireyim mi?"
"Evet," dediler.
"iki kişinin arasını bulmak."
Ebû Derda radıyallahu anh. Tirmizî.

587. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müşriklerle oturmayın, onlarla bir araya gelmeyin! Kim onlarla oturur ve onlarla seve seve birlikte olursa, onlardandır."
Semûre radıyallahu anh. Tirmizî.

588. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlar, içlerinde işe yarayacak bir taneden fazla deve bulunmayan yüz adet deve gibidirler."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

589. Aişe, bir dilencinin eline bir parça ekmek verip gönderdi. Az sonra üstü başı düzgün biri geldi, onu oturtup yedirdi. Sebebi sorulunca dedi ki: Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanlara, düzeylerine ve durumlarına göre davranın!"
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

590. Cerîr bin Abdullah geldi. Evin içi doluydu, oturacak yer bulamadı. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, elbisesini yere attı:
"Bunun üstüne otur!" dedi.
Cerîr, onu alıp öptü ve bağrına bastı. Sonra şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Bana ikram ettiğin gibi Allah da sana ikram etsin!"
Bunun üzerine Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Size bir toplumun ulusu gelirse ona hürmet edin!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Taberânî.

591. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir müminin, din kardeşine üç günden fazla dargın durması helâl değildir. Birbirlerine rastladıklarında bu ondan, o da bundan yüz çevirir. O ikinin en iyisi, selâmı ilk verendir."
Ebû Eyyûb radıyallahu anh. Buhârî.

592. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, bilmeden fetva verirse, fetva verdiği kimsenin günahını yüklenir. Kim, müslüman kardeşine, bildiğinin aksini tavsiye ederse, ona hainlik etmiş olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

593. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendisine danışılan kimse, güvenilir biri olmalıdır."
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Tirmizî.

594. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Düşünerek hareket etmek, Allahtandır. Acele etmek ise, şeytandandır."
Sehl radıyallahu anh. Tirmizî.

595. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ahirete yönelik işlerden başka hiçbir konuda aceleci olmamak gerekir."
Saad radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

596. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Din kardeşinin başına gelene sevinme! Çünkü Allah, onu ondan kurtarır ve senin başına o belayı getirir."
Vâsile radıyallahu anh. Tirmizî.

597. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme bir adamın suçu duyurulunca:
"Falana ne oluyor da böyle yapıyor!" demezdi, "Falanlara ne oluyor da böyle yapıyorlar!" derdi.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

598. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, biriyle buluşmak üzere sözleşirse ve arkadaşı da namaz vaktine kadar gelmezse, buluşma yerine gelen, namaza gitmekle günaha girmiş olmaz."
Rezîn radıyallahu anh. Rezîn.

599. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:

"Allah, aksırmayı hoş karşılar, esnemekten ise hoşlanmaz.
Sizden biriniz aksırıp da, "Elhamdülillah," derse, bunu duyan müslümanın, ona "Yerhamükellah!" demesi gerekir.
Esnemek ise şeytandandır. Biriniz namazdayken esnemesi gelirse, gücü yettiğince onu önlemeye ve tutmaya çalışsın. "Ha!" demesin. Çünkü, bu şeytandandır. O esnerken şeytan güler."
İbn Ebû Bekr radıyallahu anh. Buhârî.

600. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Aişe! Sen beni ne zaman terbiye dışı davranırken gördün! Allah katında, kıyamet günü en kötü yere sahip olan, kötülük yapmasından korkulduğu için insanlar tarafından terkedilen kişidir."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

601. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aksırdığı zaman, yüzünü elleri veya elbisesiyle kapatır, sesini de kısmaya çalışırdı.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KADER, RÜYA, FAL, BÜYÜ ...

602. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah vardı, ondan önce hiçbir şey yoktu. Arşı, su üstündeydi. Ondan sonra gökleri ve yeri yarattı. Kader kitabında her şeyi yazdı."
imran radıyallahu anh. Buhârî.

603. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz yaratıldığı zaman, annesinin rahminde kırk gün nutfe, sonra kırk gün kan pıhtısı olarak, sonra da kırk gün bir çiğnem et olarak toparlanır.
Sonra Allah, ona dört kelime ile bir melek gönderir: Eline geçecek rızkı, ölüm zamanı, dünyada yapacakları, kötü bir kişi veya iyi bir kul olduğu yazılır. Sonra ona ruh üfürülür.
Kendinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki, biriniz, kendisiyle onun arasında bir adım kalana kadar cennetlikler gibi amel eder, derken, yazılanlar onu geçer de, cehennemlikler gibi amel eder ve cehenneme girer.
Şüphesiz biriniz, kendisiyle onun arasında bir adım kalıncaya kadar cehennemlikler gibi amel eder, yazılanlar onu geçer de, cennetlikler gibi amel eder ve cennete girer."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

604. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Melekler, nurdan yaratılmıştır. Cinler, dumansız ateşten yaratılmıştır. Adem ise, size anlatılan şeyden yaratılmıştır."
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

605. Ubâde, ölürken oğluna dedi ki:
Yavrum! Eğer sen, başına gelmesi takdir olunanın mutlaka geleceğini, gelmemesi takdir olunanın da mutlaka başına gelmeyeceğini bilmedikçe îmanın hakikatını tadamazsın.
Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu duydum:
"Allahın ilk yarattığı şey, "kalem"dir. Ona, "Yaz!" dedi. "Ya Rabbi ne yazayım?" dedi. "Kıyamete kadar olacak her şeyin kaderlerini yaz!"
Yavrum, Ben yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden şöyle duydum:
"Kim bu inancın dışında ölürse, o benden değildir."
Ubâde radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

606. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, her sanatkârı ve sanatını yaratmıştır."
Huzeyfe radıyallahu anh. Bezzâr.

607. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kalb, rüzgârın kırda oraya buraya savurduğu bir tüy gibidir."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. İbn Mâce.

608. Sahabiler sordu:
"Madem her şey yazılmış, niye çalışalım?"
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Siz uygulamalarınızda doğruyu ve uygun olanı arayın!"
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

609. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Güçlü mümin, Allah katında güçsüz müminden daha sevimli ve hayırlıdır. Aslında her ikisinde de hayır vardır.
Sana faydalı olacak şeye karşı hırslı ol! Allahtan yardım dile ve acze düşme!
Başına bir şey gelirse, sakın şöyle deme: "Eğer şunu yapsaydım şöyle olurdu."
Fakat şöyle de: "Allah takdir etti ve dilediğini yaptı."
Çünkü, "Keşke" türünden sözler şeytan işidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

610. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dua, bela ile karşılaşır, kıyamete kadar birbiriyle çarpışırlar."
Aişe radıyallahu anha. Bezzâr.

611. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle anlattı:
"Bunun üzerine isa, kendisine uyanları bir araya getirip, şöyle dedi:
"Kader, Allahın bir sırrıdır, bunu kendinize dert edinip de yük altına girmeyin!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

612. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kaderi tartışma konusu yapanlarla ne oturun, ne de onlarla bu konuyu konuşun!"
Ömer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

613. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benden sonra peygamberlikten geriye hiçbir şey kalmayacak, ancak mübeşşirat kalacaktır."
"Mübeşşirat nedir?" dediler.
"Doğru rüyalardır," buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

614. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Aişe! Yavaş ol! Müslümanlara, gördükleri rüyalarını tâbir ederken iyi şeyler söyleyin, hayırla yorumlayın. Çünkü rüyalar, yoruma göre çıkar."
Aişe radıyallahu anha. Dârimî.

615. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet yaklaştığında müslümanın rüyası yalan çıkmayacak. Sizin en doğru rüya göreniniz, en doğru söyleyeninizdir.

Rüya üç kısımdır: Allahtan müjde olan doğru rüya, şeytanın sizi üzmek için gösterdiği rüya, kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerden ileri gelen önemsiz rüya.
Eğer biriniz, hoşlanmadığı bir rüya görürse, hemen kalkıp namaz kılsın ve o rüyayı kimseye anlatmasın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

616. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim beni rüyasında görürse, beni gerçekten görmüş gibidir. Çünkü, şeytan benim şeklime girip görünemez."
Ebû Katâde radıyallahu anh. Buhârî.

617. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müminin rüyası nübüvvetin kırk parçasından bir parçadır. Onu anlatmadıkça, o rüya kuşun ayağında asılı kalır, anlattığı zaman düşer.
O rüyayı, dostun olan akıllı kimselerden başkasına anlatma!"
Ukaylî radıyallahu anh. Tirmizî.

618. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme, yahudilerden bir adam büyü yaptı. Bu yüzden birkaç gün rahatsızlaştı. Cebrail ona gelip şöyle dedi:
"Sana yahudilerden bir adam büyü yaptı, düğümler bağlayıp falan kuyuya attı."
Hemen Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adam gönderip onu oradan çıkarttı ve çözdü. Ondan sonra, bağlardan kurtulmuş gibi, zinde bir vücutla dimdik ayağa kalktı. Bu olayı o yahudiye anlatmadı, hatasını yüzüne vurmadı.
Zeyd radıyallahu anh. Nesêî.

619. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme falcılar hakkında sordular.
"Onlar hiçbir şey değildir!" buyurdu.
"Ey Allahın Resûlü! Söyledikleri bazen doğru çıkmaktadır."
"Bu doğru olan sözdür. Cin onu kapıp dostunun kulağına söyleyiverir. Ne var ki, onunla birlikte yüz tane de yalan katar."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

620. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, şu yıldızları üç şey için yarattı: Göğün süsü için, şeytanları kovalamak için, yolculara yol göstermek için. Kim yıldızları bunun dışında yorumlarsa, bahtında yanılmış olur. Nasibini yitirmiş olur. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri kendine dert edinmiş olur. Peygamberlerin ve meleklerin dışında kimsenin bilmediği şeylerle boşyere uğraşmış olur."
Katâde radıyallahu anh. Rezîn

621. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir şeyi uğursuz saymazdı. Bir görevli gönderirken ismini sorardı, isminden hoşlandığında sevinirdi. Bu sevinç, mübarek yüzünde görülürdü. Eğer isminden hoşlanmazsa, yine yüzünden belli olurdu.
Bir kasabaya girince adını sorardı. Adından hoşlanırsa sevinir ve bu sevinci yüzünden anlaşılırdı. Hoşlanmamışsa, yine yüzünden belli olurdu.
Büreyde radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

622. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Uğursuz saymak şirktir... içimizden bunu geçirmeyen yoktur, ancak Allah, böyle bir duyguyu, kendisine güvenmekle giderir."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DÜNYA, AHİRET, ZÜHD, KANAAT...

623. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünya yeşil ve tatlıdır. Allah sizi onun üzerinde halife kılmıştır. Bakalım nasıl davranacaksınız, diye bakmaktadır. Dikkat edin! Dünyadan ve kadın imtihanından sakının! Kişiyi, bildiği doğruyu söylemekten, insanlardan korkusu alıkoymasın."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

624. Dünya dönmüş gidiyor. Ahiret yönelmiş geliyor. Her birinin kendine has çocukları vardır. Siz âhiret çocuklarından olun, dünya çocuklarından olmayın! Bugün çalışma günüdür, hesap günü değil. Yarın hesap günüdür, çalışma günü değil.
Ali radıyallahu anh. Buhârî.

625. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahı ananlar ile onları dost edinenler, âlimler ve ilim talep edenler dışında, dünya ve içindekiler lânetlidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

626. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünya, müminin zindanı, kâfirin cennetidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

627. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünya sevgisi her hatanın başıdır. Bir şeyi sevmen, seni kör yapar, sağır eder."
Enes radıyallahu anh. Rezîn.

628. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben dünyayı neyleyeyim! Benim dünya ile alâkam, bir ağacın altında oturup dinlendikten sonra kalkıp orayı terkeden bir atlının bu durumu gibidir."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

629. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, bir kulu sevdimi, onu dünyadan korur, tıpkı birinizin, hastasına suyu yasaklaması gibi."
Katâde radıyallahu anh. Tirmizî.

630. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Tüm düşüncesi âhiret olan kimsenin, kalbini Allah zengin kılar. Onu derler, toparlar ve dünya ona gelip boyun eğer.
Kimin de bütün kaygısı dünya olursa, Allah onun gözlerinin arasına fakirlik yerleştirir, işlerini darmadağın eder. Dünyadan da ona, sadece kendisi için takdir edilen şey gelir."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

631. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, dünyada lüks bir hayat yaşarsa, âhirette arzu ve isteklerine perde çekilir. Kim, gözünü zenginlerin süsüne dikerse, göklerin yüce katında aşağılanır. Kim de, kendisine verilen az rızka karşı güzel bir sabır ve dayanıklılık gösterirse, Allah onu Firdevs cennetinde istediği yere yerleştirir."
Berâ radıyallahu anh. Taberânî.

632. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünyada zâhidlik, helâl olan şeyi kendine haram etmek ve malı ziyan etmekle olmaz. Zira zühd, Allah katında olana, kendi elindekinden daha çok güvenmek, bir bela ile karşılaştığı zaman, ondan elde edeceğin sevap nedeniyle, o belanın kalmasını daha çok istemendir."
Ebû Zer radıyallahu anh. Tirmizî.

633. Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanından geçti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanındaki adama dedi ki:
"Bu adam hakkında görüşün nedir?"
"O, insanların önemsediklerindendir. Vallahi, kız kız isterse, verirler. Birine aracılık ederse, kabul olunur."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Sonra ordan bir başka adam geçti ve onun hakkında:
"Ya bu adam için ne dersin?" diye sordu.
"Ey Allahın Resûlü! Bu, müslümanların fakirlerindendir. Kimse ona kız vermez, aracılık yapsa kabul edilmez, sözü de dinlenmez."
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu adam, öteki adamın tipinde olan yeryüzü dolusu insandan daha hayırlıdır."
Sehl radıyallahu anh. Buhârî.

634. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Duymuyor musunuz? Sade giyinmek îmandandır!"
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

635. Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber oturuyorduk. Üzerinde, deri yamalı bir hırkadan başka bir şey bulunmayan Musâb bin Umeyr geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun Mekkedeki depdebeli hâlini hatırlayarak ağladı. Sonra şöyle buyurdu:
"Biriniz sabahleyin ayrı, öğlenden sonra ayrı elbise giydiği, önüne bir tabak konup öteki kaldırıldığı , evlerinizi bu Kâbenin örtüldüğü gibi örtülere büründürdüğünüz zaman hâliniz nice olur?"
"Ey Allahın Resûlü! Elbette o gün bugünkünden daha iyi olur. Çünkü, o zaman geçim sıkıntımız olmaz, kendimizi tamamen ibadete veririz."
Şöyle buyurdu: "Tersine, bugün siz o günkünden daha iyi durumdasınız."
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

636. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kırda yaşayan darlık bulur, av peşinde koşan gafil olur. Sultanın kapısına gelen fitneye tutulur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

637. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, bütün gün açlıktan kıvranıp da, karnını doyuracak adi bir hurmayı bile bulamadığını görmüşümdür.
Ömer radıyallahu anh. Müslim.

638. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hüzünlü olmalısınız, çünkü hüzün kalbin anahtarıdır" buyurdu.
"Hüzün nasıl olur?" dediler.
Şu cevabı verdi: "Kendinizi açlığa alıştırın ve susuz kalmayı öğrenin!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

639. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iki kurdun bir bahçeye gelip yemesi ve orayı bozması, mal ve makam sevgisinin, müslüman kişinin dinine verdiği zarardan daha zararlı değildir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Bezzâr.

640. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Tutumlu kişi asla fakir olmaz."
İbn Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

641. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insan yaşlanır, fakat ondaki mal tutkusu ve yaşama arzusu genç kalır."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

642. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanın iki vadi dolusu altını olsa, üçüncüsünü de ister. Onun karnını ancak toprak doldurur. Bununla beraber, Allah, tevbe edenin tevbesini kabul eder."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

643. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben, sizin görmediklerinizi görür, duyamadıklarınızı da duyarım. Nitekim gök gürledi. Onun gürlemesi hakkıdır. içinde dört parmaklık boş bir yer bile yoktur ki, orada melekler, Allah için alnını yere koyup secde etmesinler.
Vallahi, siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yatakta kadından lezzet duymazdınız. Çöllere çıkıp, haykıra haykıra Allaha yalvarırdınız.
Kesilen bir ağaç olmayı ne kadar da isterdim!"
Ebû Zer radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖĞÜT, TAKVA, HAYIR, MURAKABE...

644. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme, "Bana bir öğüt ver," dedim.
Şöyle buyurdu:
"Kimseye hakaret etme! Yapılan iyiliği sakın küçümseme! Kardeşinle konuşurken daima güler yüzlü ol! Bu bile iyiliktir.
Eğer biri, sendeki kusuru bilerek, sana hakaret eder veya seni ayıplarsa, sen onda bildiğin bir kusurdan dolayı onu ayıplama ki, onun vebali kendi üzerine olsun!"
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

645. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim korkarsa, akşam karanlığında yol alır. Kim gece yol alırsa, hedefine varır. Dikkat edin! Allahın malı pahalıdır! Dikkat edin! Allahın malı cennettir!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

646. Hanzâle anlatıyor: Ebû Bekir ile birlikte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gittik.
"Ey Allahın Resûlü! Hanzâle münafık oldu!" dedim.
"Neyin var?" diye sordu.
Ben de anlattım: "Biz senin yanındayken, sen cennet ve cehennemden bahsediyorsun, sanki onları gözle görür gibi oluyoruz. Dışarıya çıkınca her şeyi unutuyor, kadınlarımız, çocuklarımız ve mallarımızla meşgul oluyoruz," dedim.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, eğer siz, devamlı benim yanımdaki gibi olursanız, yataklarınızda ve yollarınızda melekler gelip sizinle el sıkışırlar. Ne var ki, ey Hanzâle! insan bir böyle olur, bir öyle."
Hanzâle radıyallahu anh. Müslim.

647. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyuruyor: "Ey insan! Kendini benim ibadetime ver ki, senin kalbini zenginlikle doldurayım, fakirliğinin önünü alayım. Bunu yapmazsan, ellerini devamlı olarak meşguliyetle doldururum da bir türlü fakirliğini gidermem."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

648. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Başınıza şu yedi şey gelmeden güzel işler yapmakta acele ediniz: Kişiyi unutturucu kılan fakirlik, azdıran zenginlik, bozan hastalık, bunaklık derecesinde yaşlılık, âniden gelen ölüm, beklenenlerin en kötüsü deccâl ve hepsinden daha şiddetli ve acı olan kıyamet."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

649. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haramlardan kaç ki, insanların en çok ibadet edeni olasın.
Allahın sana ayırdığı paya razı ol ki, insanların en kanaatkârı olasın.
Komşuna iyilik et ki, gerçek mümin olasın. Kendin için sevdiğini insanlar için de sev ki, gerçek müslüman olasın.
Çok gülme, zira çok gülmek kalbi öldürür."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

650. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Rabbim bana şu dokuz şeyi emretti:
Gizli ve açık hâllerde Allahtan korkmak. Hoşnutlukta da gazap hâlinde de doğruyu söylemek. Fakirlikte de zenginlikte de ılımlı davranmak. Benden ilgisini keseni ziyaret etmemi, bana vermeyene vermemi, bana haksızlık edeni bağışlamamı, susmamın bütünüyle düşünce, konuşmamın zikir, bakışımın ibret olmasını ve iyiyi emretmek."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

651. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nerede olursan ol, Allahtan kork! Kötülüğün ardından onu silecek bir iyilik yap! insanlara iyi ahlâkla davran!"
Ebû Zer radıyallahu anh. Tirmizî.

652. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Ebû Zer! Seni güçsüz görüyorum, kendim için istediğimi senin için de isterim. iki kişiye bile olsa liderlik yapma! Yetim malına da velilik yapma!"
Ebû Zer radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

653. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! Kurtuluşu nasıl elde edeceğiz?"
"Dilini tut! Evin sana dar gelmesin! Bir de, hataların için ağla!" buyurdu.
Ukbe radıyallahu anh. Tirmizî.

654. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ayağı tökezlemeyen olgun olamaz. Deneyimi olmayan da bilge olamaz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

655. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Akıllı kişi, nefsini hesaba çekip, ölümden sonrası için çalışandır. Aciz olan ise, kendini boş istek ve heveslerine uydurup, Allahtan dileyip bekleyendir."
Şeddâd radıyallahu anh. Tirmizî.

656. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mümin, iyi niyetli olduğu için aldanır, azgın ise, kötü niyetli olduğu için aldatır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

657. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mümin, aynı delikten iki kere ısırılmaz!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

658. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana bildirildiğine göre, Lokman Hekime, "Seni bu dereceye ne ulaştırdı?" diye sormuşlar, şöyle cevap vermiş:
"Doğru konuşmak, emanet edileni dikkatle korumak, beni ilgilendirmeyen şeyden uzak durmak ve verdiğim sözü tutmak."
Mâlik radıyallahu anh. Nesêî.

659. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Meryemoğlu isa şöyle derdi:
"Allahı anma dışında çok konuşmayın ki, kalbleriniz katılaşmasın. Katı kalb, Allahtan uzaktır, lâkin siz bunu bilemezsiniz.
Siz, ilahlık taslayarak insanların günahlarına bakmayın! Kula yakışır biçimde kendi günahlarınıza bakınız! Çünkü insanlar, günah işleyip, ondan kurtulabilir.
Belaya uğrayanlara acıyın, esenlikten dolayı da şükredin!"
Mâlik radıyallahu anh. Rezîn.

660. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"isa aleyhisselâm şöyle demiştir:
"Üç şey vardır: Birisi, doğruluğu sence kesin olan şey, işte ona uy! ikincisi, sence kötülüğü anlaşılan şey, ondan uzak dur! Üçüncüsü ise, bulanık olan şey, işte onu bir bilene sor!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

661. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Lokman oğluna şöyle dedi:
"Yavrum! insanlar, kendilerine söz verilene karşı uzun boylu umutlar beslerler. Oysa onlar, hızla âhirete gitmektedirler. Varolduğun günden beri, dünya arkanda, âhireti ise önündeydi. Aslında, gitmekte olduğun yurt, çıkmakta olduğun yurttan sana daha yakındır."
Mâlik radıyallahu anh. Rezîn.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KONUŞMA, YALAN, GIYBET, TARTIŞMA...

662. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kul, önemsemeden ve farkına varmadan, Allahın hoşnut olduğu bir söz söyler, bu sebeple Allah onun derecesini yükseltir. Yine kul, dikkat etmeden, Allahın öfkesini gerektiren bir söz söyler de, Allah onu, o kelime nedeniyle cehenneme yuvarlar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

663. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insan sabaha erişince, organları, dili susturup, şöyle derler: Hakkımızda Allahtan kork! Çünkü biz, seninle beraberiz, doğru olursan biz de doğru oluruz, eğri olursan biz de eğri oluruz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

664. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bana iki bacağı arası ile iki dudağı arasını garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

665. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanların kalbini çelmek için konuşma sanatını öğrenen kimsenin, Allah ne farzını ve ne de nafilesini kabul eder."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

666. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Meryemoğlu isa, yolda bir domuza rastladı: "Haydi selâmet içinde geç!" dedi.
Kendisine, "Sen bunu domuza mı söylüyorsun?!" diye itiraz edilince:
"Ben dilimi, kötü söze alıştırmaktan korkuyorum," diye cevap verdi."
Yahya radıyallahu anh. Mâlik.

667. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin, insanlar bozuldu, dediğini duyarsanız, anlayın ki, o şahıs en fazla bozulanların içindedir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

668. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin, kanıtsız ve dayanaksız söz söylemesi ne kötüdür."
Ebû Kilâbe radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

669. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim, müslüman kardeşini bir günah yüzünden ayıplarsa, onu kendisi de işleyinceye kadar ölmez."
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

670. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mümin, kusur bulucu, lânet edici, azgın ve hayasız olamaz."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

671. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme dediler ki:
"Müşriklere beddua et ve onları lânetle!"
Cevaben şöyle buyurdu:
"Ben, rahmet olarak gönderildim, lânetleyici olarak değil."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

672. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Gıybet nedir bilir misiniz?"
"Allah ve Resûlü bilir" dediler.
"Birinizin, kardeşini hoşlanmadığı şey ile anmasıdır."
Bunun üzerine bir adam dedi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Anlattıklarım ya o kardeşimde bulunursa?"
"Anlattıkların o kardeşinde bulunursa, onun gıybetini yapmış olursun. Anlattıkların onda yoksa, o zaman ona iftira etmiş olursun!" buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

673. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Haksız yere müslümanın namus ve şahsiyetine sataşmak, günahların en büyüğüdür."
Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

674. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana bir kimse, sahabilerimin birinden bir şey ulaştırmasın! Zira ben, onların yanına, içim arınmış ve rahat olarak çıkmak istiyorum."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

675. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ahlâken insanların en güzeli idi. Benim, sütten yeni kesilmiş olan küçük bir kardeşim vardı. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle derdi:
"Ey Ebû Umeyr! Ne yaptı Nugeyr?" Nugeyr, çocuğun kendisiyle oynadığı bir kuştu.
Çoğu kez, o evimizdeyken namaz vakti gelirdi. Üzerinde oturduğu şiltenin süpürülüp temizlenmesini ve üzerine su serpilmesini emrederdi. Sonra kalkar, namaza dururdu. Biz de onun arkasına saf olurduk ve bize namaz kıldırırdı.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

676. Bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip, şöyle dedi:
"Bizi bir deveye bindir!"
"Sizi devenin yavrusuna bindireyim," buyurdu.
"Biz devenin yavrusunu ne yapalım!"
"Her deve bir başka devenin yavrusu değil mi?" buyurdu.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

677. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, "Ey iki kulaklı!" diye hitap ederek bana şaka yaptı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

678. Dediler ki:
"Ey Allahın Resulü! Sen de şaka yapıyorsun."
Şöyle buyurdu:
"Ben yine de doğruyu söylerim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

679. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ne ciddi, ne de şaka olarak, biriniz kardeşinin malını almasın!"
İbn Sâib radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

680. Ensardan bir adam, konuştuğu zaman insanları güldürürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir defasında onun bedenine çubukla vurmuştu.
Adam, "Ey Allahın Resûlü! Senden kısas hakkımı almama izin ver!" dedi.
"Buyur, o hakkını al!"
"Ancak, o zaman benim bedenim açıktı, seninki ise kapalı," deyince, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, gömleğini çıkardı.
Adam, onu hemen kucaklayıp, bedenini öptü ve "Zaten maksadım bu idi, ey Allahın Resûlü!" dedi.
Useyd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

681. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim haksızken tartışmayı bırakırsa, cennetin kıyısında onun için bir köşk yapılır. Haklı olduğu hâlde bırakırsa, cennetin ortasında onun için bir köşk yapılır. Kimin de ahlâkı güzel olursa, ona cennetin en üstünde köşk yapılır."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

682. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kardeşinle tartışma! Çünkü, konunun anlaşılmasını engeller ve belasından da emin olunmaz.
Ayrıca, tutamayacağın bir sözü de verme!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Rezîn.

683. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanları güldürmek için yalan yanlış konuşan kimsenin vay hâline!
İbn Hakîm radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

684. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Senin doğru söylediğine inanan bir adama yalan söylemen, en büyük hainliktir."
Süfyan radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

685. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişiye, yalan olarak, her duyduğunu anlatması yeter!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

686. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ahirzamanda yalancı deccaller olacaktır. Sizin ve babalarınızın duymadıkları hadîsleri size sunacaklar. Dikkat edin ve onlardan uzak durun da, sizi şaşırtıp saptırmasınlar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

687. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Doğruluk iyiliğe götürür, iyilik cennete iletir. Kişi doğrulukta devam eder durur, sonunda, Allah katında "doğrucu" olarak yazılır.
Yalan, azıp sapmaya iletir, azıp sapma ise, ateşe götürür. Kişi yalan söylemekte devam eder, sonunda, Allah katında "yalancı" olarak yazılır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

688. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kuşkulandığını at, kuşkulanmadığına bak! Doğruluk kalbinin yatıştığında, yalan ise kuşku duyduğundadır."
Ebûl Havra radıyallahu anh. Tirmizî.

689. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanında, bir adam bir adamı övdü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Onun boynunu vurdun, arkadaşının boynunu vurdun! içinizden birinizin, mutlaka birisini övmesi gerekiyorsa, şöyle desin: Allah bilir ama şöyle şöyle olduğunu sanıyorum. Zira, Allaha karşı kimse temize çıkartılmaz. O kişi hakkında bildikleri varsa, onu şöyle şöyle sanıyorum, desin."
Ebû Bekre radıyallahu anh. Buhârî.

690. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir adam bir adama günahkâr, ya da kâfir derse, o özellik de onda bulunmazsa, bu söz kendisine döner."
Ebû Zer radıyallahu anh. Buhârî.

691. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülere sövmeyin! Zira onlar, zaten ettiklerini bulmuşlardır."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî

692. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülere sövmeyin, bu sebeple dirilere eziyet etmiş olursunuz."
Mugîre radıyallahu anh. Tirmizî.

693. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ölülerinizin iyiliklerini söyleyin, kötülüklerini söylemekten uzak durun!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

694. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahım! Senden mutlaka yerine getirmeni umduğum bir söz alıyorum: Ben bir insanım. Kime bir eziyet etmişsem, sövmüşsem, lânet etmişsem, vurmuşsam, bunları, onun için, kıyamet gününde, sana yaklaştıracak bir rahmet ve o kişinin sevabında bir artış nedeni eyle!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ŞİİR, HİCİV, ŞARKI, OYUN...

695. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şiir söz gibidir, güzeli güzel, çirkini de çirkindir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

696. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şüphesiz, şiirde hikmet vardır."
Ubeyy radıyallahu anh. Buhârî.

697. Bir bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve yanında konuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Şüphesiz, bazı konuşmalarda büyü gücü vardır, bazı şiirlerde de faydalı anlamlar mevcuttur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

698. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin içine, onu bozacak irin dolması, şiir dolmasından daha iyidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

699. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, şair Hassan için, mescidde özel bir kürsü yerleştirdi. Üzerine çıkıp oturur ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi savunacak şiirler söylerdi. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle derdi:
"Allah, Hassanı, Allah Resûlünü savunduğu sürece, melekle destekler."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

700. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kurayza günü Hassana şöyle dedi:
"Müşrikleri sözle taşla, şüphesiz Cebrail seninledir!"
Berâ radıyallahu anh. Buhârî.

701. Belki yüz kereden fazla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanında oturdum. Sahabileri şiirler okurlar, islâm öncesi dönemin işlerinden sözedip konuşurlardı. O, susardı, bazen de gülümserdi.
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

702. Aişeye, "Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şiir okur muydu?" diye sordular.
"İbn Revahanın şiirini okuyup, şöyle derdi:
Azığını vermediğin kimseler sana haber getirir."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

703. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanındaydım. Ona, Süveydin şiirini okudum:
"Haremde de akşamlasan ölüme güvenme.
Çünkü ölüm, herkesin başına gelecektir.
Yolunda düzgün yürü ki, umduğunu bulasın.
Her dost, dostundan bir gün mutlaka ayrılacaktır.
Her azık, saklasan da bir gün mutlaka bitecektir.
iyi ve kötü yanyana beraberdirler.
Her biri, gelirken sana yepyeni gelecektir."
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu adam bana kavuşsaydı, mutlaka müslüman olurdu."
İbn Müslim radıyallahu anh. Taberânî.

704. Accâc, Ebû Hureyreye, "Şu şiir konusunda ne dersin?" diye sordu.
"iki hayal gelip hastayı hicvetti.
Selmanın hayali, Teksumânın hayali.
Kesilmesinden korktuğu baldırını,
Etlenmesinden çekindiği topuğunu,
Sana göstermek istedi de kalktı."
Ebû Hureyre şu cevabı verdi:
"Biz bunu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin zamanında söylerdik ve o bizi ayıplamazdı."
Accâc radıyallahu anh. Bezzâr.

705. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdiğinde, yanımda iki tane kadın vardı, şarkı söylüyorlardı. Yatağa uzandı ve onlardan yüzünü çevirdi.
Sonra Ebû Bekir içeriye girdi ve "Allah Resûlünün yanında şeytanın çalgıları ha!" diyerek beni azarladı. Bunun üzerine, Ebû Bekire yönelerek şöyle buyurdu:
"Bırak söylesinler."
Bir an, Resûlullahın dikkati bizden uzaklaşınca, kadınlara çıkmalarını işaret ettim ve gittilir.
Bir bayram günüydü. Siyahîler mescidde mızrak ve kalkanlarıyla oynuyorlardı. Ya ben istedim, ya da Resûlullah şöyle dedi:
"Seyretmek ister misin?"
"Evet," dedim.
Bunun üzerine beni arkasına oturttu, yanağım yanağı üzerinde seyretmeye koyuldum.
O da şöyle diyordu: "Ey Efride oğulları, ha gayret!"
Bıktığımı görünce, "Yeter mi bu kadar?" diye sordu.
"Evet," dedim.
"Öyleyse haydi git!" buyurdu.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

706. Bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme geldi. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, onu Aişeye sordu:
"Ey Aişe! Bunu tanıyor musun?"
"Hayır," dedi.
"Bu falan oğullarının şarkıcısıdır, sana şarkı söylemesini ister misin?"

"Evet."
Ona bir tabak verdi. O da, Aişe için şarkı söyledi.
Sonra şöyle buyurdu:
"Onun burnunun deliğine şeytan üflemiştir."
İbn Yezîd radıyallahu anh. Ahmed.

707. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, zarla oynarsa, elini domuz kanına batırmış gibi olur."
Büreyde radıyallahu anh. Müslim.

708. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medineye geldiği zaman, onun gelişine sevindikleri için, Habeşliler mızraklarıyla oyun oynadılar.
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

709. Aişe: Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem benimle koşu yarışı yaptı, ben onu geçtim.
Aişe radıyallahu anha. İbn Mâce.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ANNE, BABA, ÇOCUK, İSİM, YETİM, DUL...

710. Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip, şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Kendisine iyilik yapmaya kim daha lâyıktır?"
"Annen, sonra annen, sonra baban, sonra yakınlık derecelerine göre diğer yakınların," buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

711. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yanında ana babası, ya da onlardan biri yaşlanıp da, gerekeni yaparak cennete giremeyen kimsenin burnu sürtülsün!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

712. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın hoşnutluğu babanın hoşnutluğunda, öfkesi de babanın öfkesindedir."
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

713. Cahime dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Harbe katılmak istiyorum, sana danışmaya geldim."
"Annen var mı?"
"Evet."
"Onun yanından ayrılma! Çünkü cennet, onun ayakları yanındadır."
İbn Cahime radıyallahu anh. Nesêî.

714. Esma: Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme sordum:
"Müşrik olan annem yanıma geldi. Ona yardım edeyim mi?"
"Evet. Annene yardım et!" buyurdu.
Esma radıyallahu anha. Buhârî.

715. Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme dedi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Çok büyük bir günah işledim, acaba tevbe edebilir miyim?"
"Annen var mı?" buyurdu.
"Hayır."
"Teyzen var mı?"
"Evet."
"Öyleyse ona bir iyilikte bulun!" buyurdu.
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

716. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün oturuyordu. Süt babası geldi. Ona hemen elbisesinin bir tarafını serdi. Süt babası onun üzerine oturdu. Sonra süt annesi geldi. Elbisesinin öbür tarafını da ona serdi. O da onun üzerine oturdu. Sonra süt kardeşi geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen ayağa kalktı, onu önüne oturttu.
İbn Sâib radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

717. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ana babasına iyilik yapana ne mutlu! Allah onun ömrünü artırsın!"
İbn Enes radıyallahu anh. Taberânî.

718. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Babalarınıza iyilik edin ki, oğullarınız da size iyilik etsin.
Siz kendiniz namuslu olun ki, kadınlarınız da namuslu olsunlar."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

719. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"En iyiniz, ailesine iyi davranandır. Ben, ailesine en iyi davrananızım."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

720. Yanıma bir kadın geldi. Beraberinde iki kızı vardı. Yanımda bir hurmadan başka yiyecek de yoktu. Hurmayı ona verdim. Onu iki kızına paylaştırdı. Kendisi bir şey yemedi. Sonra çıkıp gitti.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem gelince, bu olayı ona anlattım. Şöyle dedi:
"Kimin bu şekilde kızları olup da, onlara iyilik ederse, onun bu iyiliği, ateşe karşı bir perde olur."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

721. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha iyi bir miras bırakamaz."
İbn As radıyallahu anh. Tirmizî.

722. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim üç kıza, ya da kız kardeşe, yahut iki kız kardeşe, veya iki kıza bakıp, onları güzelce terbiye edip yetiştirir, sonra da evlendirirse, cenneti hak eder."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

723. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, erginlik çağına erişinceye kadar iki kızı yetiştirirse, kıyamet gününde, o ve ben yanyana iki parmak gibi oluruz."
Enes radıyallahu anh. Müslim.

724. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, siz kendi isimleriniz ve babalarınızın ismi ile çağırılacaksınız. isimlerinizi güzel takın!"
Ebû Derda radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

725. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:

"Muhammed adını koyarsanız, onu dövmeyin ve yoksun etmeyin!"
Ebû Rafi radıyallahu anh. Bezzâr.

726. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çirkin ismi değiştirirdi.
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

727. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, "Asiye" adını değiştirip yerine "Cemîle" ismini taktı.
İbn Ömer radıyallahu anh. Müslim.

728. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben ve yanakları solmuş dul kadın, kıyamet gününde, yanyana iki parmak gibi beraber olacağız. Mevki ve güzellik sahibi bu kadın, kocasından dul kalmıştır. Kendini yetimlerine adamış ve bu durum onlar evleninceye, ya da ölünceye dek böyle devam etmiştir."
İbn Mâlik radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

729. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, parmaklarını yanyana getirerek şöyle buyurdu:
"Ben ve yetime bakan kimse cennette iki parmak gibi yanyanayız."
Sehl radıyallahu anh. Buhârî.

730. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, müslümanların arasından, bir yetimi yedirip içirirse, Allah onu elbette cennete koyar. Bağışlanmayacak günahı varsa o başka."
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

731. Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme, kalbinin katılığından yakındı.
Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Yetimin başını okşa, yoksulu doyur!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

732. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sofralarında yetim bulunduran kimselerin sofrasına şeytan asla yaklaşamaz."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Taberânî.

733. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dul kadınların ve yoksulların yardımına koşan kimse, Allah yolunda savaşan, bıkmadan gece namazı kılan ve devamlı oruç tutan gibidir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

AKRABA, KOMŞU, MİSAFİR, GÖRÜŞME...

734. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyurmuştur: "Ben Allahım. Ben Rahmanım. Rahmi ben yarattım. Ona ismimden bir isim ayırıp taktım. Kim akraba ile ilgisini sürdürürse, ben de onunla ilgimi sürdürürüm. Kim ondan ilgisini keserse, ben de ondan ilgimi keser, onu perişan ederim."
İbn Avf radıyallahu anh. Tirmizî.

735. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Büyüklerinizden, akrabalarınızı ve akraba ziyaretini öğrenin! Çünkü akraba ziyareti, ailede sevgiyi artırır, malı çoğaltır ve ömrü uzatır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

736. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendisiyle ilgiyi devam ettiren akraba ile ilgilenmek gerçek ilgilenme değildir, asıl ilgilenme, akraba kendisinden alakayı kestiği zaman, onu ziyaret edip, ona ilgi göstermektir."
İbn Amr radıyallahu anh. Buhârî.

737. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cebrail, bana komşu hakkında o kadar ısrarlı tavsiyelerde bulundu ki, onu mirasçı yapacak sandım."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

738. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kimseye zarar vermek doğru olmadığı gibi, zarar gördüğü birine, aynı şekilde zararla karşılık vermek de doğru değildir."
Ebû Şurayh radıyallahu anh. Mâlik.

739. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yanında komşusu açken, bunu bile bile, kendi tok yatan kişi, bana tam îman etmiş sayılmaz."
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

740. Bir adam dedi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Bir kadının çok namaz kıldığından, çok sadaka verdiğinden, çok oruç tuttuğundan, fakat diliyle komşusuna eziyet ettiğinden söz ediliyor, ne dersiniz?"
Şöyle buyurdu:
"O, ateşte olacaktır!"
Dedi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Bir kadının da, az oruç tuttuğundan, az namaz kıldığından, süzme peynir gibi şeylerden az sadaka verdiğinden, bununla beraber diliyle komşularına eziyet etmediğinden söz ediliyor, ne dersiniz?"
Şöyle buyurdu:
"O, cennette olacaktır!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

741. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! Birine uğruyorum, ne beni misafir ediyor ve ne de bana ikramda bulunuyor. Aynı kişi bana uğrarsa, ben de ona karşı aynı şekilde davranayım mı?"
"Hayır. Aksine, onu misafir et!" buyurdu.
İbn Mâlik radıyallahu anh. Tirmizî.

742. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, şöyle buyurduğunu, kulaklarım duydu, gözlerim gördü ve kalbim de ezberledi:
"Allah ve âhiret gününe inanan kişi, misafirine hediyesini sunsun."
"Hediyesi nedir, ey Allahın Resûlü?" diye sordular.
Şöyle buyurdu:
"Bir gün ve gecesidir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadaka sayılır.
Kim, Allaha ve âhiret gününe îman ediyorsa, ya iyi söz söylesin, ya da sussun!"
Ebû Şurayh radıyallahu anh. Buhârî.

743. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir müslümanın, müslüman kardeşinin yanında, onu günaha sokuncaya kadar konuk kalması helâl olmaz."
"Günaha sokmak nasıl olur, ey Allahın Resûlü?" diye sordular.
Şöyle buyurdu:
"Kendisine sunacak bir şeyi bulunmadığı hâlde yanında kalması."
Ebû Şurayh radıyallahu anh. Buhârî.

744. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birinin kapısına gelince, yüzünü kapıya döndürmez, sağ ya da sol yanını kapıya çevirerek durur ve "Esselâmü aleyküm, Esselâmü aleyküm," derdi.
İbn Büsr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

745. Babamın bir borcu hususunda Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme geldim ve kapıyı çaldım.
"Kim o?" diye seslendi.
"Benim!" dedim.
"Benim! Benim!" diye söylenerek çıktı.
Belli ki, sadece "Benim!" dememden hoşlanmamıştı.
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

746. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, izinleri olmadan, birilerinin evini dikizlerse, gözünü çıkarmaları artık onlara helâl olur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

747. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz, hizmetçisi ona bir yemek yapıp getirdiğinde, onu da oturtup yedirsin. Yemek az ise, hiç olmazsa eline bir iki lokma koysun."

Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NEBİ, RESUL, VAHİY, MUCİZE...

748. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benden önceki peygamberlerle ben şuna benzeriz: Bir adam göz kamaştırıcı güzel bir bina yapmıştır. Ancak duvarların bir köşesinde bir tuğlalık gedik bırakmıştır. insanlar, evin etrafını dolaşıp, evi beğenmiş ve şöyle demişlerdir: "Şu tuğla da şu açık olan yere konsa çok iyi olur." işte ben, o tuğlayım. Peygamberlerin de sonuncusuyum."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

749. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Peygamberler, kabirlerinde diridirler, namaz kılarlar."
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

750. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hızıra, yeşillik anlamında "Hızır" denilmesinin sebebi şudur: O, otsuz, kuru bir yerde oturdu. O otsuz yer, Hızırın arkasından hemen yeşilleniverdi."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

751. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ibrahimi de gördüm, soyundan, ona en çok benzeyen benim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

752. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mûsa, uzun boylu sanki Şenua erkeklerini andıran bir kişi idi."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

753. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"isa ile benim aramda hiçbir peygamber yoktur. O, şüphesiz inecektir. Onu gördüğünüz zaman tanıyın! O, orta boylu, beyaza çalar kırmızı tenlidir. Sarıya boyalı iki elbise içinde olacak. Yağmur yağmasa da saçından su damlayacak. insanlarla, islâm için savaşacak. Mesihüddeccali öldürecek, sonra yeryüzünde tam kırk sene kalacak. Sonra ölecek ve namazını müslümanlar kılacaklar."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

754. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"ibrahim, Allahın dostudur. Mûsa, Allahın kendisiyle konuştuğudur. isa, Allahın kelimesi ve ruhudur. Ademi de, Allah seçmiştir. Bunlar doğru. Ben ise, Allahın sevgilisiyim. Ama bununla övünmüyorum. Kıyamet gününde hamd sancağını ben taşıyacağım, yine övünme yok.
Kıyamet gününde ilk şefaat edecek olan, benim. Bu yetki ilk kez bana verilecektir, ama yine övünme yok.
Cennet kapısının halkasını ilk kımıldatacak olan, benim. Allah bana, cennet kapısını açıp, ilk defa beni ve benimle birlikte müminlerin fakirlerini oraya koyacaktır. Buna rağmen yine övünme yok.
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

755. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben, insanların asır asır geçen en güzel asırlarından birinde gönderildim. Çağlar çağları kovaladı, sonunda, benim içinde bulunduğum asır geldi."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

756. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, bizden öncekilere Cuma gününü nasip etmedi. Cumartesi yahudilerin günü, pazar ise hıristiyanların günü oldu. Allah, bizi dünyaya getirip, bize Cumâ gününü lütfetti. Böylece cumâ, cumartesi ve pazar ibadet günleri oldu.
işte, kıyamet gününde de, tıpkı bu günler gibi, onlar bizden sonra gelecekler. Böylece, dünyada geliş sırası bakımından biz sonuncu olduk, ancak kıyamet gününde biz ilk olacağız ve hesabımız diğer yaratılanlardan önce görülecektir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

757. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bana beş şey verildi ki, benden önce onlar hiç kimseye verilmemiştir.
Bütün peygamberler sadece kendi toplumlarına gönderildi, ben ise, kırmızı siyah bütün toplumlara gönderildim.
Benden önce, savaşta elde edilen mallar kimseye helâl olmadı, bana ise helâl kılındı.
Yeryüzü bana tertemiz kılındı ve mescid yapıldı. Namaz vakti nerede gelirse, kişi orada namaz kılabilir.
Bir aylık uzaklıktaki düşmanın kalbine korku verilmekle bana yardım edildi.
Bana, şefaat etme yetkisi verildi."
Câbir radıyallahu anh. Buhârî.

758. Dedim: "Ey Allahın Resûlü! Ben seni medhetmek istiyorum."
Şöyle buyurdu:
"Haydi öyleyse, Allah ağzına sağlık ihsan etsin!"
Bunun üzerine şu şiiri inşâd ettim:
"Önce gölgelerde ve yaprağın sallandığı yerdeydin.
Sonra beldelere düşüp indin,
Orada sen ne bir beşer, ne bir çiğnem et
Ne de bir kan pıhtısı idin.
Belki gemiye binen bir nutfeydin.
Ehli boğulurken,
Sen bir kartalın kanadına tutunmuştun.
Alem asırdan asıra taşınıp dururken,
Sen de belden bele intikal etmiştin.
Göz kamaştırıcı evindi,
Yükseklerden gelme görkemli ailen.
Doğduğunda yeryüzü aydınlandı,
Nurunla ufuklar nurlandı.
Biz o ışıkta, o nurda ve o dosdoğru yolda,

Adeta yanıp tutuşuyorduk."
Abbas radıyallahu anh. Taberânî.

759. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benim beş ismim vardır. Ben Muhammedim. Ben Ahmedim. Ben, Allahın benimle küfrü mahvettiği Mâhiyim. Ben, insanların ayağı üzerinde haşronularak toplanacağı Hâşirim. Ben, kendinden sonra hiçbir peygamber gelmeyecek olan Akîbim..."
Cübeyr radıyallahu anh. Buhârî.

760. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, ben, peygamberlerin lideri, hatipleri ve şefaat sahipleri olacağım, fakat övünme yok."
Ubeyy radıyallahu anh. Tirmizî.

761. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sütannesinin yanında kalan bir çocuktu. Arkadaşlarıyla oynarken Cebrail geldi. Onu yatırdı, göğsünü yardı ve içinden bir kan pıhtısı çıkardı.
"işte bu, şeytanın sendeki nasibidir," dedi.
Sonra onu, altın bir leğende, zemzem suyu ile yıkadı, kapattı. Sonra da onu kendi yerine koydu.
Çocuklar, koşarak sütannesine gittiler ve "Muhammed öldürüldü!" dediler. Hep birlikte yanına vardılar. Renginin solmuş olduğunu gördüler.
Enes dedi: "Ben, göğsündeki o yara izini hep görürdüm."
Enes radıyallahu anh. Müslim.

762. Vahyin ilk başlangıcı doğru rüyalar şeklinde oldu. Gördüğü her rüya, sabah aydınlığı gibi çıkardı. Sonra, yalnız başına kalmaktan hoşlanır oldu. Hira mağarasında inzivaya çekildi. Orada, ailesine dönmeksizin, birkaç gece tek başına kalıp, ibadet ederdi. Sonra Hatîceye dönerdi, evinde de tıpkı Hira mağarasında olduğu gibi, ibadet yapardı.
Derken, Hira mağarasındayken, ona vahiy geldi. Melek gelip, ona "Oku!" dedi.
Cevabı şu oldu: "Ben okuma bilmem."
O, bundan sonrasını şöyle anlattı:
"Beni tutup kucakladı, takâtim kesilinceye kadar sıktı, sonra bıraktı ve şöyle dedi: "Haydi oku!"
Ben yine: "Ben okuma bilmem," dedim.
ikinci kez aldı, beni, gücüm kesilinceye kadar sıktı ve bıraktı. "Haydi oku!" dedi.
Ben yine: "Ben okuma bilmem," dedim.
Üçüncü kez beni aldı, takâtim kesilinceye kadar sıktı, sonra bırakıp, "ikra bismi Rabbikellezi halâk. Halâkel insane min alâk. ikra ve Rabbukel ekramüllezi alleme bil kalemi ma lem yâlem'e kadar oku!" dedi."
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bu vahyi alıp, kalbi korku dolu bir hâlde Hatîceye geldi ve "Örtün beni, örtün beni!" dedi. Onu hemen örttüler.
Aradan çok geçmeden korkusu ve heyecanı dindi. Olanları Hatîceye anlattı ve dedi ki:
"Başıma bir şey geleceğinden korktum."
Hatîce şöyle dedi:
"Hayır, korkma! Aksine, sevin! Müjde sana! Allah seni asla utandırmaz. Çünkü sen, akrabayı ziyaret edersin, sözü doğru söylersin, hiç yalanın yoktur. Zayıflara yardım eder, fakire kazandırırsın, misafir ağırlarsın. Hak yolunda, meydana gelen olaylar karşısında insanlara yardım edersin."
Sonra onu alıp, amcasının oğlu Varakaya iletti. Varaka, hıristiyandı. ibranice yazardı, incilden Allahın dilediği kadar arapça yazmıştı. ihtiyardı, üstelik gözleri de görmüyordu.
Hatîce ona dedi ki:
"Ey Amcazadem! Kardeşinin oğlunu dinle!"
Varaka dedi ki:
"Ey kardeşimin oğlu! Ne görüyorsun, söyle bakalım!"
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yaşadıklarını ve gördüklerini bir bir anlattı.
Varaka şöyle dedi:
"O, Allahın Mûsaya gönderdiği meleğin ta kendisidir. Ah toplumun seni süreceği zaman sağ olsaydım, başka bir şey istemezdim!"
"Toplumum beni sürecek mi?" diye sorunca, şöyle dedi:
"Senin getirdiğin gibi bir kitapla gelen hiçbir peygamber yoktur ki, kendisine düşmanlık edilmesin. Senin o gününe yetişirsem, mutlaka sana destek verip, yardım ederim."
Çok geçmeden Varaka vefat etti.
Ayetlerin inmesi ise, bir süre kesildi.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

763. Vahye ara verildi, epey zaman âyet gelmedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu duruma pek üzüldü. Kendini atmak için defalarca dağların doruklarına tırmandı, fakat her seferinde Cebrail ona görünüp, şöyle diyerek onu uyardı:
"Ey Muhammed! Sen gerçek bir peygambersin!"
Ondan sonra içi biraz yatışıp, rahatlardı. Yine vahye böyle ara verilince, o maksatla dağın zirvesine çıkardı, fakat Cebrail yine kendisine görünüp, aynı uyarıda bulunurdu.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

764. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Vahiy, bazen bir çıngırak sesini andıran bir ses gibi gelir ki, bana en zor gelen şekli budur. Söylediklerini kavrayınca, melek benden ayrılır. Bazen de, melek bana insan sûretine bürünerek görünür, benimle konuşur, söylediğini hemen kavrarım."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

765. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme vahiy geldiği zaman, yüzünün yanında arı uğultusu gibi bir ses duyulurdu.
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

766. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, vahiy geldiği zaman sıkılır ve yüzü kül gibi olurdu.
Ubâde radıyallahu anh. Müslim.

767. Mekkeliler, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden, kendilerine mûcize göstermesini istediler. O da onlara, ayın ikiye bölünüşünü gösterdi.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

768. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kırk yaşındayken kendisine vahiy geldi. Onüç yıl Mekkede kaldı. Sonra ona, Medineye hicret etmesi emredildi. Orada da on yıl kaldı.
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

PEYGAMBERİMİZ, ÖZELLİKLERİ, GÖRÜNÜŞÜ...

769. Hasan bin Ali radıyallahu anh: Dayım Hind bin Hâle, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin sıfatlarını güzel anlatırdı. Ben de onun anlatmasından hoşlanırdım. Sormam üzerine bana Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle anlattı:
"Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, çok yakışıklı ve alımlıydı. Mübarek yüzü dolunay gibi parlardı. Orta boydan biraz uzun, uzun boydan biraz kısa idi.
Başı büyük, saçı dalgalıydı. Saçları kendiliğinden iki yana ayrılırsa öylece bırakır, toplamaz, bir taraf sarkarsa öyle bırakırdı. Saçlarını uzattığı zaman kulak memelerini geçerdi.
Teni beyazdı, alnı genişti, kaşları gürdü. iki kaşı arasında, kızınca beliren bir damar vardı. Burnu gayet güzeldi. Kaşlarına yakın kısmında hafif bir yükseklik, parlayan bir nur vardı. Dikkatli bakmayan adam, onu biraz kıvrık burunlu sanabilirdi.
Gür sakallı, iri gözlü, düz yanaklı idi. Ağzı geniş, dişleri inci gibi parlaktı. Dişleri seyrekti. Boynu sanki bir ışık huzmesiydi. Endamı ve uzuvları uyumluydu, mutedildi. Etleri kesinlikle sarkık değildi. Karnı ile göğsü aynı seviyedeydi. iki omuzu arası geniş, omuz kemik başları kalındı.
Giderken ağır ağır giderdi. Ölçülü ve dengeli yürürdü. Yavaş, vakarlı, fakat hızlı yürürdü, yürürken sanki bir meyil iner gibiydi. Dönerken tüm vücuduyla dönerdi. Gözleri yere bakar hâlde olurdu. Yere bakışı göğe bakışından daha çok ve daha uzundu. Bakışları son derece anlamlıydı.
Arkadaşlarıyla yürürken, onları önüne alırdı. Rastladığı kimseye ilk selâmı o verirdi.
Birbiri ardınca hüzünlü düşüncelere dalardı. Daima düşünür haldeydi. Onun hiç rahatı yoktu.
Lüzumsuz ve boş konuşmazdı. Susması uzun olurdu. Söze başlarken de bitirirken de yumuşak konuşurdu. Söylemek istediğini tam anlatan kelimelerle, gayet güzel ve özlü konuşurdu. Sözlerinde ne fazlalık olurdu, ne de eksiklik. Kaba değildi.
Hiç kimseyi küçümsemezdi. Az bile olsa, nimete önem verirdi. Yiyecek ve içecekleri ne överdi, ne de beğenmeyip kötülerdi.
Dünya ve dünyalık bir şey onu öfkelendirmezdi. Ancak haksızlık yapılınca öfkelenir ve haksızlık giderilinceye kadar hiçbir şey öfkesini durdurmazdı. Hiç kimseyi tanımaz hakikatı haykırırdı. Kendi nefsi için kızmaz ve onun için intikam almaya kalkışmazdı.
işaret ederken, parmağıyla değil, eliyle işaret ederdi. Bir şeye hayret edip şaştığı zaman avucunu çevirirdi. Konuşurken, sağ elinin ayasını sol elinin baş parmağıyla bitiştirirdi. Öfkelendiği zaman, can yakmaktan ve azarlamaktan kaçınırdı.
Gülerken gözlerini yumardı. Gülüşü genellikle gülümseme olurdu, dişleri dolu tanesi gibi parlardı."
Dayımın anlattıklarını epey zaman Hüseyinden gizledim. Sonra ona anlatınca, onun benden önce bunları dayıma sormuş olduğunu anladım. Hüseyin, babasına, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin giriş, çıkış, oturuş ve kalkış şekillerini de sormuş, sormadık bir şey bırakmamış. Babası da ona anlatmış:
"Evine izin isteyerek girerdi. Evindeki zamanını üç kısma bölerdi. Bir kısmını Allaha, bir kısmını ailesine, bir kısmını da kendisine. Sonra da insanlara ayırırdı.
ileri gelen kimselerle, sâde kimselerle konuşur gibi konuşurdu. Onlardan hiçbir şeyi saklamazdı. Ümmete seviyelerine göre davranırdı. Herkese kendi durumuna göre değer verirdi. insanların dindeki niteliklerini önemserdi. Dinde bilgili olana daha başka bakardı.
insanların kiminin bir, kiminin iki, kiminin de birçok ihtiyaçları olurdu. Bunları da gözönünde tutar, ona göre davranırdı. Onlarla ihtiyaç ve maslahatlarına göre meşgul olurdu. Kendilerine lâzım ve lâyık olanı onlara bildirirdi. Şöyle derdi:
"Burada bulunanlar bulunmayanlara ulaştırsın! Bana ihtiyacını ulaştıramayanların ihtiyaçlarını bana ulaştırın! Çünkü ihtiyacını bildiremeyenlerin ihtiyacını yetkiliye ulaştıranın, Allah, kıyamet gününde ayaklarını kaydırmaz."
Daima doğrunun yanındaydı, başkasını kabul etmezdi. insanlar, onun yanına geçici olarak girerler, ama tatmin olmuş bir hâlde çıkarlardı. Huzurundan birer öncü ve yol gösterici olarak ayrılırlardı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, dilini tutardı, ancak insanları birbirine sevdirecek, birbirleriyle kaynaştıracak şeyleri konuşurdu. Onları ürkütüp kaçırmazdı.
Her toplumun liderine önem verirdi, ikramda bulunurdu. Daha sonra onu toplumunun üzerine vali yapardı. Ona itaat etmelerini, güzel ahlâkıyla ahlâklanmalarını tavsiye ederdi.
Arkadaşlarını özler ve sorardı. insanların, durumlarını ve işlerini de sorardı. Güzele güzel, çirkine de çirkin derdi. işi daima dengeli idi, tutarsız değildi.
Gaflet ederler korkusuyla, kendisi kesinlikle gaflete düşmezdi. Bezerler, usanırlar diye lüzumundan fazla söz söylemezdi. Daima hazırlıklı ve dikkatli olurdu. Hak ve hakikattan ayrılmaz, öbür insanların hakkı çiğnemelerine de izin vermezdi.
Onun yanında, insanların en üstün ve en iyileri, ihlas ve samimiyet bakımından en ileri olanlarıydı. Katında mertebe bakımından en büyükleri, insanlarla iyi geçinen ve yardımlaşmayı başaran kimseler olurdu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, herhangi bir fayda söz konusu olmadan, ne otururdu, ne de kalkardı. Kendisine özel yerler edinmezdi. Belirli oturma yerleri edinmekten insanları nehyederdi. Bir topluluğun yanına geldiğinde, meclisin bittiği yere ilişip otururdu. Böyle yapılmasını da emrederdi.
Meclisindeki kimselerin her biriyle ilgilenir, farklı davrandığı izlenimini vermezdi. ihtiyacını gidermesi için onunla oturan veya onu ayakta tutan kimseye karşı sabırlı olur, o kişi ayrılmadıkça kendisi onu terkedip ayrılmazdı.
Biri kendisinden bir şey istediğinde, onu mutlaka verirdi, ya da tatlı sözler söyleyerek onu savardı. Güler yüzlü oluşu ve herkese nazik davranışı, onu halka âdeta baba yapmıştı. Herkes onun katında ve nazarında eşitti.
Meclisi bir olgunluk, sabır, güven ve haya meclisiydi. Orada sesler yükselmez, namus ve haysiyetler çiğnenmez, kimseye sataşılmazdı. Gayet dengeli ve hayalı idiler. Birbirlerine takva tavsiye ederlerdi. Son derece mütevazi idiler. Küçükler büyüklere saygı, büyükler de küçüklere sevgi ve şefkat gösterirlerdi. ihtiyacı olanları kendi nefislerine tercih ederler, garibe yardım elini uzatırlardı.
Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, daima güler yüzlü, yumuşak huylu idi, sert ve kaba değildi. Gürültücü ve hayasız da değildi. Kusur arayan, gereksiz yere insanları öven biri de değildi. Arzulamadığı şeylere kulak asmazdı. Kimseyi umutsuzluğa düşürmezdi. Herkese ümit verici davranırdı.
Üç şeyden uzak dururdu: Gereksiz yere tartışmak, fazla konuşmak ve kendisini ilgilendirmeyen şeylere ilgi duymak.
insanlarla ilgili şu üç şeyden de uzak dururdu: Kimseyi kötülemez, kimsenin kusurunu, gizlisini ve ayıbını araştırmazdı.
Ancak fayda umduğu şeyleri söylerdi. Konuştuğu zaman, yanındakiler sanki başlarında kuş varmış gibi sakince başlarını eğerlerdi. Ancak o sustuğu zaman konuşurlardı. Yanında tartışmazlardı. Biri konuştuğu zaman herkes susar ve onu dinlerdi, sözünü bitirinceye kadar söze girmezlerdi.
Onların konuşmaları da bir başkaydı. Onların güldükleri şeye o da gülerdi, hayret ettiklerine o da hayret ederdi.
Gelen yabancının, aşırı ve mantık dışı davranışlarını sabırla karşılardı, onu azarlamazdı. Arkadaşları bazen buna kızarlardı da, o onları sakinleştirir, şöyle derdi:
"Böyle kimseleri gördüğünüzde, ona gerçeği gösterin!"
Övgüyü, ancak hakkını verenden kabul ederdi. Kimsenin sözünü kesmez, bitirmesini beklerdi. Adam, ya bitirir, ya da kalkıp giderdi.
Onun susması dört maksat içindi: Hilim, hazer, takdir ve tefekkür. Takdiri, fark gözetmeksizin insanlara bakmak ve aynı şekilde dinlemekti. Düşünmesi, hem geçici olan dünya, hem de sürekli olan âhiret hakkında idi. Hilmi ise, sabrında idi. Zira, onu hiçbir şey kızdırmaz ve ürkütmezdi.
Hazeri dört şeyde tecelli ederdi: Kendisine uyulması için en güzel olanı almak, vazgeçirmek amacıyla kötüden uzak durmak, ümmeti için yararlı olan hususlarda fikir üretmek, dünya ve âhiret hayatlarını temin edecek hususlarda onlar için çalışmak."
Hasan radıyallahu anh. Taberânî.

770. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin ellerinden daha yumuşak olan ne bir ipeğe, ne de bir kadifeye dokundum. Onun kokusundan

daha güzel ne bir misk, ne de bir anber kokladım. Kırk yaşındayken kendisine vahiy geldi.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

771. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öyle yavaş konuşurdu ki, biri kelimelerini saymak istese, sayabilirdi.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

772. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, anlaşılsın diye bazen sözlerini üç kere tekrar ederdi.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

773. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin sözleri, gâyet açık ve seçikti. Duyan herkes, onu anlardı.
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

774. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, insanları en güzeli, en cömerdi ve en cesuru idi.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

775. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki şey arasında özgür bırakılınca, günah olmadığı sürece, mutlaka kolay olanı tercih ederdi. Eğer iş, günah olursa, ondan herkesten fazla uzak dururdu.
Kendi nefsi için hiç intikam almamıştır, lâkin Allahın bir haramı çiğnendiğinde, hemen Allah için intikam alırdı.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

776. Allah yolunda yaptığı savaşların dışında, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, eliyle ne bir kadına, ne de bir hizmetçiye vurmamıştır.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

777. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi, bir adam karşılayıp da elini tutunca, adam elini bırakmadıkça, elini çekmezdi. Adam yüzünü çevirinceye kadar, mübarek yüzünü ondan çevirmezdi. Oturduğu adamın huzurunda kesinlikle bacaklarını uzatmazdı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

778. Aişeye, "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evinde ne yapardı?" diye sordum.
"Ailesinin işleriyle uğraşırdı, namaz vakti gelince abdest alır, namaza gitmek üzere çıkardı," diye cevap verdi.
Esved radıyallahu anh. Buhârî.

779. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden daha çok gülümseyen birini görmedim.
İbn Haris radıyallahu anh. Tirmizî.

780. Tam on sene Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme hizmet ettim. Bir kerecik olsun "Öf!" bile demedi. Yaptığım bir şey için "Niye böyle yaptın!" yapmadığım bir iş için de "Neden yapmadın!" dememiştir.
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

781. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gönül bakımından insanların en cömerdiydi. insanların en doğru ve sağlam sözlüsüydü. Ahlâken en yüce ve en görgülü olanıydı. ilk defa gören korkuya kapılırdı, fakat yakından tanıyınca onu mutlaka severdi. Ondan bahseden kişi, "Ne ondan önce, ne de sonra onun gibisini görmedim," derdi.
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SAHABİLER, AİLESİ, TORUNLARI...

782. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"insanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenler.
Daha sonra, kendilerinden şahitlik istenmediği hâlde şahitlikte bulunan, hıyanet eden ve kendilerine de güven duyulmayan, adakta bulunup yerine getirmeyen bir nesil gelecektir.
Ayrıca onlarda şişmanlık da görülecektir."
imran radıyallahu anh. Buhârî.

783. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sahabilerime hakaret etmeyin! Eğer biriniz Uhud dağı kadar altın verse, onlardan birinin bir avuç sadakasına ve onun yarısına ulaşamaz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

784. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sahabilerim hakkında Allahtan korkun! Benden sonra onları hedef edinmeyin! Kim onları severse, beni sevdiği için sevmiş olur. Kim onlardan nefret ederse benden nefret ettiği için nefret etmiş olur. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse Allaha eziyet etmiş olur. Kim de Allaha eziyet ederse, artık onu cezalandırması yakın olur."
İbn Mugaffel radıyallahu anh. Tirmizî.

785. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yıldızlar uzayın koruyucusudur. Yıldızlar giderse semanın başına korkulan şey gelir.
Ben de sahabilerimin güvencesiyim. Ben gidersem, sahabilerimin başına korktukları şey gelir.
Sahabilerim de ümmetimin güvencesidir. Sahabilerim giderse, ümmetimin başına korktukları gelir."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Müslim.

786. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sahabilerim yıldızlar gibidir. Hangisine uysanız doğru yolu bulursunuz."
Ömer radıyallahu anh. Rezîn.

787. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennette alt seviyede olanlar, gökteki parlak yıldızı görür gibi, yüksek derece sahiplerini görürler.
Ebû Bekir ve Ömer de yüksek derece sahiplerindendirler, hatta daha da ileridirler."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

788. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ebû Bekir ve Ömer, öncekilerden ve sonrakilerden, cennetliklerin orta yaşlı olanlarının efendileridirler. Peygamberler hâriç.
Ey Ali! Sen onlara bunu bildirme!"
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

789. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"içinizden bugün kim oruçludur?"
Ebû Bekir: "Ben," dedi.
"Bugün kim cenazeye iştirak etmiştir?"
Yine Ebû Bekir: "Ben," dedi.
"Bugün bir yoksulu kim doyurmuştur?"
Ebû Bekir: "Ben."
"Bugün içinizden bir hastayı ziyaret eden var mıdır?"
Ebû Bekir: "Ben," dedi.
Bunun üzerine, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kimde bu nitelikler bir araya gelirse, o mutlaka cennete girer."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

790. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize sadaka vermemizi emretti. O anda malım vardı. Ebû Bekiri geçersem ancak bugün geçerim, dedim. Malımın yarısını alıp getirdim.
Bana, "Ailen için geride ne bıraktın?" diye sordu.
"Diğer yarısını bıraktım," dedim.
Sonra Ebû Bekir malının tümünü getirdi.
Ona dedi ki: "Ey Ebû Bekir! Çoluk çocuğuna ne bıraktın?"
"Onlara Allah ve Resûlünü bıraktım," demez mi, hayret ettim ve içimden dedim ki: "Hiçbir şeyde ben onu asla geçemem."
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

791. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahım! islâmı şu iki adamdan biri ile, katında en sevimli olanıyla kuvvetlendir! Ebû Cehil bin Hişam, ya da Ömer bin Hattab ile."
Onun en çok sevdiği Ömer oldu, anladık.
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

792. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemden umre yapmak için izin istedim. izin verdi. Sonra şöyle buyurdu:
"Kardeşim! Beni duanda unutma!"
Bana, benim için dünyalara değer bir kelime söyledi ve ben buna pek sevindim.
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

793. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her peygamberin bir arkadaşı vardır, benim cennetteki arkadaşım da, Osmandır."
Talha radıyallahu anh. Tirmizî.

794. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sahabileri birbirine kardeş edince, Ali, gözleri yaşla dolu olarak geldi ve şöyle dedi:
"Ey Allahın Resûlü! Sahabilerini birbirine kardeş yaptın, beni hiç kimse ile kardeş yapmadın."
Bunun üzerine, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin şu cevabı verdiğini duydum:
"Sen benim, hem dünyada, hem de âhirette kardeşimsin."

İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

795. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi, Hasan ve Hüseyin omuzlarındayken gördüm. Şöyle dua etti:
"Allahım, ben bu ikisini seviyorum, sen de sev!"
Berâ radıyallahu anh. Buhârî.

796. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fatımaya şöyle derdi:
"Haydi, çağır şu oğullarımı bana!"
Sonra o ikisini göğsüne basar, koklardı.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

797. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fatıma, cennet kadınlarının hanımefendisidir. Hasan ve Hüseyin de, cennet gençlerinin efendileridir."
Huzeyfe radıyallahu anh. Tirmizî.

798. Bir adam, İbn Ömere, sinek öldürmenin hükmünü sordu. Bunun üzerine ona, "Sen kimlerdensin?" dedi.
Adam, "Iraklıyım," deyince, İbn Ömer şöyle dedi:
"Adama bakın! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin, haklarında, "Bu ikisi benim dünya çiçeklerimdir," buyurduğu torununu öldürdüler de, bir de bana sineklerin kanını soruyor. Büyük günahlara son derece cüretlidirler, fakat küçük günahlar hakkında sorarlar da sorarlar!"
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

799. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, beni bağrına basıp, şöyle dua etti:
"Allahım! Onu dinde kavrayıcı kıl ve ona yorum yapmayı öğret!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

800. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dünya kadınlarının en üstünleri şu kadınlardır: imranın kızı Meryem, Huveylidin kızı Hatîce, Muhammedin kızı Fatıma, Firavunun karısı Asiye."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

801. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Aişenin diğer kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

802. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sahabilerinin rivâyet ettikleri herhangi bir hadîste bir zorluk görürsek, Aişeye sorardık, mutlaka onda onun bir açıklamasını bulurduk.
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Tirmizî.

803. Tıp, hukuk ve şiirde Aişeden daha bilgili bir kadın görmedim.
Urve radıyallahu anh. Taberânî.

804. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hasan, Hüseyin, Ali ve Fatımayı bir araya topladı, üzerlerine elbisesini örttü ve şöyle dedi:
"Allahım! işte bunlar benim Ehlibeytim ve yakınlarımdır. Onlardan her türlü kirleri gider ve onları hakkıyla temiz eyle!"
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Tirmizî.

805. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benim Ehlibeytim, tıpkı Nuhun gemisi gibidir. Binen kurtulur, terkeden boğulur."
İbn Zübeyr radıyallahu anh. Bezzâr.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

DUA, UBUDİYET, DUALAR, SALAVAT...

806. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah katında, duadan daha kıymetli bir ibadet yoktur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

807. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kime dua kapısı açılırsa, ona rahmet kapıları açılır. Allahın en çok sevdiği şey, kendisinden afiyet istenilmesidir. Dua, başa gelen için de, gelmeyen için de faydalı olur. Kazayı ancak dua önler. Onun için, duaya sarılmalısınız."
İbn Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

808. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz Rabbinden bütün ihtiyaçlarını istesin, hatta ayakkabısının kopan kayışını bile istesin."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

809. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın doksandokuz ismi vardır, kim o isimleri ezberlerse cennete girer.
Allah tektir, teki sever."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

810. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki o, Allahın en büyük ismiyle dua etmiştir ki, onunla dua edildiğinde kabul eder, onunla istendiğinde verir."
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

811. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın en büyük ismi şu iki âyettedir: "Ve ilahüküm ilahün vahid" ile "Elif lâm mim. Allahu lâ ilâhe illâ hüvel Hayyül Kayyum."
Esma radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

812. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz dua ettiği zaman, "Allahım! Dilersen beni bağışla!" demesin! istemesinde samimi ve azimli olsun! Çünkü hiç kimse Allahı zorlayamaz."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

813. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allaha kabul edileceğini kesinkes bilerek dua edin. Çünkü Allah, gafil kalbin duasını kabul etmez."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

814. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, peygambere salâtüselâm getirmeden dua eden bir adam hakkında şöyle buyurdu:
"Bu adam acele etti."
Sonra onu çağırtıp, şöyle dedi:
"Biriniz namaz kıldığında, Allaha hamdü sena ile başlasın, sonra peygambere salât ve selâm eylesin, ondan sonra istediği duayı yapsın."
Fadâle radıyallahu anh. Tirmizî.

815. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Dua, gök ile yeryüzü arasında durur. Benim üzerime salât ve selâm edilmedikçe yükselmez. Beni, hayvanına binen adamın su kabı yerine tutmayınız. Bana duanın başında, ortasında ve sonunda salât ve selâm edin!"
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

816. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Günah, ya da akrabadan alâkayı kesme olmadıkça, kulun Allaha yapmış olduğu duanın karşılığında, mutlaka Allah ona dilediğini verir, ya da âhirette ona ondan daha iyisini saklar, ya da ondan bir belayı önler."
Câbir radıyallahu anh. Rezîn.

817. Denildi ki:
"Ey Allahın Resûlü! Hangi dua daha fazla kabule şâyandır?"
Şöyle buyurdu:
"Gecenin son kısmının ortasında ve her farz namazın arkasında yapılan dua."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

818. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ezan ile kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

819. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin duası, "Rabbime dua ettim de kabul etmedi," diyerek acele etmediği sürece, mutlaka kabul olunur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

820. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, şiddetli ve sıkıntılı durumlarında duasının kabul edilmesinden hoşlanıp, sevinç duyarsa, rahat durumdayken çok dua etsin!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

821. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, müslüman kardeşine arkasından dua ederse, melekler: "Amin! Aynısı sana da olsun!" derler."
Ebû Derda radıyallahu anh. Müslim.

822. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kulun, Rabbine en yakın olduğu hâl, secde hâlidir. Onun için secdede duayı çoğaltın!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

823. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, kişinin derecesini öyle bir yükseltir ki, sonunda o:
"Bu derece bana nasıl verildi?" diye sorar.
Bunun üzerine Allah şöyle buyurur:
"Çocuğunun senin için yaptığı dua ile bu dereceye ulaştın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Bezzâr.

824. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kabul edilmesinde en ufak bir şüphe bulunmayan üç kişinin duası: Zulme uğrayan mazlumun duası, misafirin duası ve babanın çocuğuna olan duası."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

825. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mazlumun duası kabul edilir, eğer günahkâr ise, günahı kendinedir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

826. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, dua ettiği zaman kendinden başlardı.
Ebû Eyyûb radıyallahu anh. Taberânî.

827. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi, ellerinin içi ile de, dışı ile de dua ederken gördüm.
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

828. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dua ettiği zaman, ellerinin içini kendine doğru tutardı. Allaha sığındığı zaman, ellerinin dışını kendisine doğru tutardı.
Hâllad radıyallahu anh. Ahmed.

829. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendinize beddua etmeyin! Çocuklarınıza da beddua etmeyin! Size hizmet edenlere de beddua etmeyin! Mallarınıza da beddua etmeyin! Çünkü o bedduanız, Allah tarafından kabul edileceği bir saate rastlar da, kabul edilir."
Câbir radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

830. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, kendisine haksızlık edene beddua ederse, intikamını almış olur."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

831. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Beni, hatalarımdan, beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi temizle!
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

832. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Sen Meliksin, senden başka hiçbir tanrı yoktur. Sen benim Rabbimsin, ben senin kulunum. Kendime yazık ettim, günahımı itiraf ediyorum. Tüm günahlarımı bağışla! Senden başka günahları bağışlayan yoktur.
Beni ahlâkın en güzeline ilet! Ahlâkın en güzeline ancak sen iletirsin. Ahlâkın kötüsünden beni uzaklaştır! Ahlâkın kötüsünden başkası değil, ancak sen uzaklaştırırsın!
Allahım! Önceden yaptıklarımı, sonraya bıraktıklarımı, içimde gizlediklerimi, açığa vurduklarımı, aşırı davranışlarımı ve benim hakkımda benden daha iyi bildiklerini, ne olur benim için bağışla!
Mukaddim de sensin, Muahhir de sen! Senden başka hiçbir tanrı yoktur!"
Ali radıyallahu anh. Müslim.

833. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Günahlarımın tümünü, küçüğünü, büyüğünü, ilkini, sonunu, gizlisini, açığını bağışla!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

834. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Senin üzerine övgüyü bir bir saysam bitiremem. Sen, kendi büyük ve yüce zâtını nasıl övdüysen, öylesin."
Aişe radıyallahu anha. Müslim.

835. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Beni esirge, bana merhamet eyle, bana hidâyet et, bana âfiyet ver, beni rızıklandır!"
İbn Abbas radıyallahu anh. Tirmizî.

836. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım, kalblerimizi hayır üzere kaynaştır, aramızı bul, bizi kurtuluş yollarına ilet ve bizi karanlıklardan kurtarıp nura kavuştur!
Açık, gizli tüm hayasızlıklardan bizi uzaklaştır! Kulaklarımızı, gözlerimizi, kalblerimizi ve eşlerimizi bizim için mübarek eyle!
Tevbelerimizi kabul eyle! Sen tevbeleri çokça kabul eden ve sınırsız merhamet edensin!
Nimetine karşı bizi şükredenler kıl, bize bolca verip, nimetlerini tamamla!"
İbn Mesûd radıyallahu anh. Rezîn.

837. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım, seni zikretmekte, sana şükretmekte ve senin ibadetini iyi yapmakta bana yardım et!"
Muaz radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

838. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Yalnızken de, insanlar içindeyken de, senden korkmayı dilerim. Rıza ve öfke hâllerimde de, senden ihlas kelimesini dilerim.
Fakirlikte ve zenginlikte tutumlu olmayı dilerim. Senden, bitmeyen nimeti isterim. Senden, kazadan sonra rızayı isterim. Senden, kesilmeyen göz aydınlığı dilerim.
Senden, ölümden sonra güzel bir hayat dilerim. Cemâline bakmak ve sana kavuşmak lezzetini dilerim.
Kimsenin zararına uğramamayı ve saptırıcı fitneye düşmemeyi dilerim.
Bizi îman süsü ile süsle! Bizi doğruya eren ve doğru yolu gösterenlerden eyle!"
Kays radıyallahu anh. Nesêî.

839. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Kabir azabından, Mesihi Deccal fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden ve günah işlemekten ve borca batmaktan sana

sığınırım."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

840. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Ben nefsime çok zulmettim. Günahları ancak sen bağışlarsın. Rahmetinle beni bağışla! Bana merhamet eyle! Çünkü sen Gafûr ve Rahîmsin."
Ebû Bekr radıyallahu anh. Buhârî.

841. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Beni bağışla, bana hidâyet et, bana rızık ver ve bana afiyet ihsan eyle!"
Asım radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

842. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, her namazın ardında şöyle derdi:
"Allahım! Küfür, fakirlik ve kabir azabından sana sığınırım."
Ebû Bekre radıyallahu anh. Tirmizî.

843. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Kötü ahlâklardan, kötü işlerden ve kötü arzulardan sana sığınırım."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

844. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben size, o duaların özeti olan bir dua bildireyim mi? Şöyle dersiniz:
"Allahım! Biz senden, Peygamberin Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin istediği hayrı dileriz. Peygamberin Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem sana hangi şerlerden sığınmış ise, biz de o şerlerden sana sığınırız.
Sen kendinden yardım dilenilensin. Varış yalnız sanadır. Kudret ve kuvvet ancak Allah iledir."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Tirmizî.

845. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Cüzzamdan, sedef hastalığından, delilikten ve hastalıkların kötüsünden sana sığınırım."
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

846. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Faydası olmayan namazdan sana sığınırım."
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

847. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Doğruyu bana ilham et! Beni nefsimin kötülüklerinden kurtar!"
imran radıyallahu anh. Tirmizî.

848. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım, senden faydalı bir ilim, kabul edilmiş bir amel, güzel bir rızık dilerim."
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Rezîn.

849. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Ey kalbleri evirip çeviren! Kalbimi dinin üzerinde sabit eyle!"
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Tirmizî.

850. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin duası:
"Allahım! Acizlik, tembellik, korkaklık, yaşlılık, cimrilik, ihtiyarlık ve kabir azabından sana sığınırım.
Allahım! Nefsime takvasını ver ve onu temiz eyle! Onu yalnız sen temiz edersin. Onun koruyucusu ve efendisi sensin.
Allahım! Fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."
Zeyd radıyallahu anh. Müslim.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEZKİR, TESBİH, VİRD, DUA...

851. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah teâlâ buyurdu:
"Ben kulumun zannı üzereyim. Beni andığı zaman, ben onunla beraberim. Beni kendi nefsinde anarsa, ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer beni bir topluluk içinde anarsa, ben de onu, o topluluktan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım.
Bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir adım yaklaşırım. Bana bir adım yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak giderim."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

852. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, sabah ve akşam namazından sonra, henüz yerinden kalkmadan, on defa:
"Lâ ilâhe illallahu vahdahu lâ şerike leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü, yuhyî ve yûmitu ve hüve âlâ külli şeyîn kadîr," derse, Allah ona on sevap yazar, on günahını siler, on da derecesini yükseltir.
Bütün gün, istenmeyen herşeyden korunur, şeytan da ona bir şey yapamaz. Allaha ortak koşmaktan başka, hiçbir günahı ona tesir edemez."
Ebû Zer radıyallahu anh. Tirmizî.

853. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Akşam namazını kıldıktan sonra, hiç kimseyle konuşmadan, yedi kere, "Allahümme ecirnî minennâr," de! Çünkü, bunu deyip de, o gece ölürsen, mutlaka cehennemden kurtulursun.
Sabah namazından sonra da aynı şeyi söyle! Zira, o gün ölürsen, ateşten kurtulmana karar verilir."
Müslim radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

854. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"içinde Allahın anıldığı ev ile, içinde Allahın anılmadığı ev, diri ile ölüye benzer."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Müslim.

855. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle demiş:
"Sabah akşam "Kul hüvallahü ehad" ile "Muavvizeyeteyn"i üç kere okursan, her şeye karşı o gün bunlar sana yeter."
Abdullah radıyallahu anh. Tirmizî.

856. Dedim ki:
"Ey Allahın Resûlü! Kadir gecesine rastlarsam ne diyeyim?"
"Şunu de," buyurdu:
"Allahım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, öyleyse beni affet!"
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

857. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, yatağına vardığı zaman, üç kere, "Estağfirullahellezi lâ ilâhe illâ hüvel Hayyul Kayyum ve etûbu ileyh," derse, ağaç yaprakları kadar, Alic kumları kadar, dünya günlerinin sayısı kadar dahi olsa günahları bağışlanır."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

858. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatağına vardığı zaman, Felak, Nâs ve ihlas sûrelerini okuyup, ellerine üfledikten sonra, yüzüne ve bedenine sürerdi.
Hastalandığı zaman da, kendisine böyle yapmamı bana emrederdi.
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

859. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yolculuğa çıkarken:
"Allahım! Senin yardımınla hareket ederim, senin yardımınla kıpırdarım, senin yardımınla yürürüm," derdi.
Ali radıyallahu anh. Ahmed.

860. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yatağına giderken, namaza abdest alır gibi bir abdest al, sonra sağ tarafına yat."
Berâ radıyallahu anh. Buhârî.

861. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yeni elbise giyince şöyle dua ederdi:
"Allahım! Hamd, ancak sana özgüdür. Senden bu giysinin ve kullanımının hayırlı olmasını dilerim. Onun ve kullanımının şerrinden sana sığınırım."
Câbir radıyallahu anh. Tirmizî.

862. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden ezberleyip de, asla terk etmediğim dua şudur:
"Allahım, beni azami şekilde şükrünü yapan, seni en çok anan, öğüdüne en çok uyan ve tavsiyeni en güzel tutan kişi eyle!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

863. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişi, evine girerken şöyle desin:
"Allahım! Senden iyi bir giriş ve iyi bir çıkış dilerim. Allahın adıyla girdik, Allahın adıyla çıktık, Rabbimiz Allaha güvendik."
Sonra da, evde bulunan kimselere selâm versin."
Ebû Mâlik radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

864. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi? Şöyle de:
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah."
Ebû Mûsa radıyallahu anh. Buhârî.

865. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hoşuna gitmeyen bir şey gördüğü zaman, "Elhamdülillahi âlâ külli hâl," derdi.
Aişe radıyallahu anha. İbn Mâce.

866. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, bir çarşıya girip de, orada: "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh, lehül mülkü ve lehül hamdü, yuhyî ve yümît ve hüve Hayyün lâ yemut, bi yedihil hayr. Ve hüve âlâ külli şeyin kadîr," derse, Allah, bir milyon sevap yazar, bir milyon günahını siler, derecesini de bir milyon yükseltir."
Ömer radıyallahu anh. Tirmizî.

867. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birinizin kulağı çınlarsa, beni hatırlayıp, bana salât ve selâm etsin. Ondan sonra, "Kim beni hayırla anarsa, Allah da onu hayırla ansın!" desin."
Ebû Râfi radıyallahu anh. Taberânî.

868. Borcundan sıkılıp üzülen bir sahabisine buyurdu:
"Sabah akşam şöyle de:
"Ey Allahım! Gam ve kederden sana sığınırım. Korkaklıktan ve cimrilikten, borcun baskısından ve adamların zorlamasından sana sığınırım."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

869. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yeyince ve su içince şöyle derdi:
"Elhamdülillahillezi etâmenâ ve sakâna ve ceâlâna minel müslimîn."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

870. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aynaya bakınca şöyle derdi:
"Beni biçimli yapan, sûretimi güzelleştiren, başkalarından ayrı, bana özgü bir şekil veren Allaha hamdolsun."
Enes radıyallahu anh. Bezzâr.

871. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir şeye üzülünce şöyle derdi:
"Ya Hayyü ya Kayyum! Rahmetinle yardım diliyorum."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

872. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Birkaç kelime vardır ki, her kim, o kelimeleri, meclisinden kalkmadan önce üç kere söylerse, günahlarına karşılık olur. Onları hayır ve zikir meclisinde söylerse, yazılara vurulan mühür gibi, o meclis o kelimelerle mühürlenir. işte o kelimeler de şunlardır:
"Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah yoktur. Senden mağfiret diler ve sana tevbe ederim."
İbn Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

873. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde bana en yakın olacak kişi, bana en çok salavât getirendir."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

874. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sefere çıkarken, binitine binince, üç kere tekbir getirir ve şunu söylerdi:
"Bunları bizim emrimize veren Allahın şânı ne yücedir. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik."
İbn Ömer radıyallahu anh. Müslim.

875. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, evinden çıkarken şöyle derdi:
"Allahın adıyla. Allaha tevekkül ettim. Allahım! Zillete düşmekten, sapıklığa uğramaktan, zulmetmekten, zulme uğramaktan, câhillikten, hakkımızda cehâlete düşülmesinden sana sığınırız."
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Tirmizî.

876. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, "Estağfirullahellezi lâ ilâhe illâ hüvel Hayyul Kayyum ve etûbu ileyh" derse, harpten kaçsa bile, bağışlanır."
Bilâl radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SORUMLULUK, TEBLİĞ, REHBERLİK...

894. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kimin vasıtasıyla bir adam müslüman olursa, ona cennet vâcip olur."
Ukbe radıyallahu anh. Taberânî.

895. Ebû Talib ölünce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, halkını islâma davet etmek üzere Taife gitti. Ancak, onu dinlemediler, teklifini de reddettiler.
Oradan ayrıldı, bir ağacın gölgesine gelip, iki rekat namaz kıldı.
Sonra şöyle dua etti:
"Allahım! Kuvvetimin yetersizliğini ve insanlara karşı olan güçsüzlüğümü sana şikâyet ederim.
Ya Erhamürrahimin! Beni kime bırakıyorsun, hayatımı cehenneme çevirecek düşmanıma mı, yoksa işimin sahibi kıldığın akrabalarıma mı!
Eğer bana kızgın değilsen, aldırmam! Senin bana ihsan ettiğin afiyet, benim için daha önemli ve yararlıdır."
İbn Câfer radıyallahu anh. Taberânî.

896. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müminin sezgisinden sakının. Çünkü o, Allahın nuruyla bakar."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Taberânî.

897. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allahın öyle kulları vardır ki, onlar insanları yüzlerinden tanırlar."
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

898. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim bir iman yoluna çağırırsa, kendisine uyanların sevabı kadar, onların sevabından hiçbir şey eksilmeksizin sevap alır.
Kim de bir sapkınlık yoluna davet ederse, sapanların günahı gibi, onların günahları eksilmeksizin günah alır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

899. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kim islâmda güzel bir çığır açarsa, hem yaptığının sevabını ve hem de onunla amel edenlerin sevabını, amel edenlerinki eksilmeksizin alır.
Kim de, islâmda kötü bir çığır açarsa, hem yaptığının günahını, hem de onu yapanların günahını, yapanların günahından hiçbir şey eksilmeksizin yüklenir."
Cerîr radıyallahu anh. Müslim.

900. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"içinizden her kim kötü bir şey görürse, onu eliyle gidersin, buna gücü yetmezse diliyle önlesin, buna da gücü yetmezse kalbiyle ondan nefret etsin ki, bu îmanın en zayıf noktasıdır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

901. Haccacın hutbesini dinlerken, hoşlanmadığım bir sözünü işittim. Hemen ona itiraz edip, değiştirmek istedim, fakat Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemin şu sözünden ötürü bundan vazgeçtim:
"Bir müminin kendini alçaltması yakışık almaz."
Dedim ki: "Ey Allahın Resûlü! Kendi nefsini alçaltmak nasıl olur?"
Şöyle buyurdu: "Kendisini, altından kalkamayacağı bela ile karşı karşıya getirmekle."
İbn Ömer radıyallahu anh. Bezzâr.

902. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"içlerinde günahlar işleyen adam bulunup da, onu önleyebilecekken önlemezlerse, Allah onlara, ölümlerinden önce, onun yüzünden mutlaka bir ceza verir."
Cerîr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

903. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yeryüzünde suç işlenir onu gören de bundan hoşlanmazsa, onu görmeyen gibi olur. Onu görmeyen kimse hoşnut olursa, oradaymış gibi olur."
Arîs radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

904. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Zâlim devlet yöneticisinin yanında doğru konuşmak, en büyük cihaddır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

905. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mîraç gecesi, dudakları ateş makaslarıyla doğranan bazı insanların yanından geçtim.
"Ey Cebrail! Bunlar kimdir?" diye sordum.
Şöyle dedi:
"Bunlar, ümmetinin, söylediklerini yapmayan konuşmacılarıdır."
Üsâme radıyallahu anh. Buhârî.

906. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kendiniz tam yapmasanız da iyiyi önerin, kendiniz tamamen uzak durmazsanız bile kötüden sakındırın!"
Enes radıyallahu anh. Taberânî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GÜNAH, TEVBE, PİŞMANLIK, ÜMİT, AF...

877. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yedi helâk ediciden kaçının!"
Denildi ki:
"Ey Allahın Resûlü, onlar nedir?"
Şöyle buyurdu:
"Allaha ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, zina etmek, cihad günü cepheden kaçmak, namuslu hanımlara iftira atmak."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

878. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Mümini öldürmek, Allah katında, dünyanın yıkılmasından daha büyüktür."
Büreyde radıyallahu anh. Nesêî.

879. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eğer gök ehli ile yer ehli ortaklaşa bir mümini öldürseler, Allah hepsini ateşte yüz üstü süründürür."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

880. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim kendini asarsa, cehennemde de kendini asacak. Kim kendini bir âletle öldürürse, cehennemde de kendini âletle yaralayacaktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

881. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimin tamamı affedilmiştir, ancak günahlarını ilan edenler müstesna!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

882. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Açıkça günah işleyen fâsıkın aleyhinde konuşmak gıybet sayılmaz. Açıkça günah işleyen hâriç, ümmetimin her ferdi affedilecektir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

883. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Canım elinde olan Allaha yemin ederim ki, eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip tevbe eden, Allahın da bağışladığı başka bir toplum getirirdi."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

884. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, dünyada bir kulunun ayıbını örterse, kıyamet gününde de mutlaka onun ayıp ve kusurunu örter."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

885. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin zamanında, bir adamın ismi Abdullah, lâkabı Hımâr idi. Bazen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi güldürürdü. içki içtiği için, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu cezalandırmıştı.
Bir keresinde yine içmiş ve sarhoş olarak getirilmişti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem emretti, ceza uygulandı.
Bunun üzerine cemaatten bir adam: "Allahım! Ona lânet et, amma da çok içiyor ve cezalandırılıyor bu adam!" deyince, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Onu lânetleme! Bu adam hakkında bildiğim tek şey, onun Allah ve Resûlünü sevmiş olmasıdır."
Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

886. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kul tekrar tekrar günah işler ve her defasında, "Allahım! Benim günahımı bağışla!" der.
Allah da: "Kulum günah işledi, affedecek, ya da sorumlu tutacak bir Rabbinin bulunduğunu bildi. Haydi istediğini yap! Ben seni bağışladım!" buyurur."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

887. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize sabaha kadar eski toplumları anlatırdı, sadece namaz için kalkardı.
İbn Amr radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

888. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hayatında hiçbir iyilik yapmamış bir adam ailesine dedi ki:
"Ölürsem beni yakın, sonra yanık bedenimi öğütün, külümü rüzgâra saçın!"
Ölünce, çocukları onun vasiyetini yerine getirmişler.
Bunun üzerine Allah, yere: "Haydi onun parçalarını biraraya getir!" emrini vermiş. Yer de bu emri yerine getirmiş ve adam hemen dirilmiş.
Allah buyurmuş:
"Niçin böyle yaptın?"
"Sen en iyi bilensin Rabbim! Ben bunu senden korktuğum için yaptım," deyince, Allah onu hemen bağışlamış."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

889. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Eski zamanlarda birbirine zıt iki kişi vardı. Biri günahkâr, diğeri son derece dindardı. Dindar olan öbürüne:
"Yapma, günah işlemekten geri dur!" derdi.
Bir gün yine onu günah işlerken görünce, şöyle dedi: "Vazgeç!"
Öteki: "Beni Rabbimle başbaşa bırak, aramıza girme! Başıma muhafız mı gönderildin!" diye çıkıştı.
Dindar olan, "Vallahi, Allah seni asla bağışlamaz!" dedi.
Derken, Allah onların ruhlarını aldı. Alemlerin Rabbi huzurunda biraraya geldiler.
Allah teâlâ, son derece dindar olana, "Benim elimde olanı önlemeye senin gücün yeter miydi!" dedi.
Günahkâr olana ise:
"Haydi sen git, rahmetim sayesinde cennete gir!"
Öteki için de:

"Haydi bunu da ateşe götürün!" buyurdu."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

890. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizden önce yaşayanlar arasında Kifl adında bir adam vardı. Hiçbir günahı işlemekten çekinmezdi. Muhtaç olduğunu bildiği bir kadına geldi ve ona çok para verdi. Onunla yatmak istediğinde, kadın titremeye ve ağlamaya başladı.
"Neden ağlıyorsun?" diye sordu.
"Ben bu işi hayatımda hiç yapmadım. ihtiyacım olduğu için bu duruma düştüm," deyince, adam kendini şöyle demekten alamadı:
"Sen Allah korkusuyla böyle davranıyorsun ha! Öyleyse ben neden Allahtan korkmayayım? Verdiklerim senin olsun, haydi git! Serbestsin. Vallahi ben de bundan sonra Allaha asi gelmeyeceğim."
Adam o gece öldü. Kapısına, "Allah, Kifli bağışlamıştır," diye yazıldı. Halk, bunu görünce şaşıp kaldılar. Bunun üzerine Allah, peygamberlerine vahyedip, onun durumunu bildirdi."
İbn Ömer radıyallahu anh. Rezîn.

891. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizden öncekilerin içinde doksandokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Yeryüzünün en bilgin insanını sordu. Ona, "Falan yerde bir rahip var, git durumunu ona anlat," dediler.
Rahibe gidip, doksandokuz kişiyi öldürdüğünü, tevbe etse kabul edilip edilmeyeceğini sordu. Rahip, "Hayır!" deyince, onu da öldürüp, yüze tamamladı.
Yine yeryüzünün en bilgin insanını sordu. Ona, falan yerdedir, dediler. Ona gidip, yüz kişiyi öldürdüğünü, tevbe etse kabul edilip edilmeyeceğini sordu.
Alim, "Evet, kabul edilir. Kimse buna engel olamaz. Falan yere git, insanlar orada Allaha ibadet ediyorlar, sen de onlara katıl ve ibadet et! Ayrıca ülkene de bir daha dönme! Çünkü, senin ülken kötü bir ülkedir," dedi.
Bunun üzerine adam yola revan oldu. Henüz o ülkeye varmadan, yol ortasında ölüm gelip ona yetişti.
Onun hakkında, rahmet melekleri ile azap melekleri tartıştılar. Rahmet melekleri dediler ki:
"Onun canını biz alacağız. Çünkü bu adam tevbe edip, tam bir ihlas içinde Allaha ibadet edilen yere gidiyordu. Suçsuzdur."
Azap melekleri ise, aksini iddia edip, şöyle dediler:
"O, şimdiye kadar hiçbir hayır yapmamıştır. Nasıl olur da iyi bir adam olabilir. Bu nedenle, onun ruhunu biz alacağız."
Derken, insan sûretinde bir melek geldi. Onu aralarında hakem tayin ettiler. O şöyle dedi:
"iki ülke arasını ölçün. Hangisi daha yakın ise, bu adam oraya ait olur."
iki ülke arasını ölçtüler ve adamın, gitmek üzere olduğu ülkeye daha yakın olduğunu tesbit ettiler. Bunun üzerine, onun ruhunu rahmet melekleri aldı."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

892. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her insan hata yapar. Hata edenlerin en hayırlıları tevbe edenlerdir."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

893. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir adam, üzerinde yiyeceği ve suyu bulunan bir hayvanı ile ıssız bir yerde konaklar. Orada dinlenmek için hafif bir uyku uyumak ister ve uyur. Uyanınca hayvanını göremez.
Her tarafta aramağa başlar, ancak bulamaz, ümidini keserek, kendi kendine:
"Haydi geldiğim yere döneyim ve orada ölünceye kadar uyuyayım," der.
Döner, ölmek için, başını kolunun üzerine koyar, biraz kestirdikten sonra uyanır. Bir de ne görsün, üstünde azığı ve suyuyla hayvanı başı ucunda durmuyor mu!
işte Allah, kulunun tevbesine, bu adamın hayvanını bulduğu zamanki sevincinden daha çok sevinir."
Haris radıyallahu anh. Buhârî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HÜKÜM, ADALET, ŞAHİT, CEZA...

907. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hâkimler üçtür: Bunların biri cennetlik, ikisi cehennemliktir. Cennetlik olan, doğruyu bilip, doğru ile hüküm verendir. Doğruyu bilip, zulümle hüküm veren ve bilmeden insanlar arasında hüküm veren, cehennemliktir."
Büreyde radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

908. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Ali! Allah, senin kalbine hidâyet ve diline sebat verecektir. Önüne iki hasım oturduğu zaman, birincisini dinledikten sonra, ikincisini de tam dinlemeden sakın hüküm verme! Güzel hüküm vermen için en doğru yöntem budur."
Ali radıyallahu anh. Tirmizî.

909. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kimse, öfkeliyken iki kişi arasında hüküm vermesin!"
Ebû Bekre radıyallahu anh. Buhârî.

910. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Muazı Yemene göndermek istediği zaman şöyle buyurdu:
"Bir dava ile karşılaşırsan ne ile hüküm verirsin?"
"Allahın Kitabıyla..."
"Allahın Kitabında bulamazsan..?"
"Allah Resûlünün sünnetiyle..."
"Allahın Kitabında ve Allah Resûlünün sünnetinde de bulamazsan...?"
"Kendi görüşümle hüküm veririm."
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun göğsüne vurup, şöyle dedi:
"Allah Resûlünün elçisini, hoşnut olacağı bir şeye muvaffak eden Allaha hamd ederim."
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

911. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ben bir insanım. Bana davalar getirilir, kiminizin konuşması kiminizden daha etkin olur. Ben de onun doğru olduğunu zannederim ve lehine hüküm veririm. Kimin için böyle bir hüküm verip, bir müslümanın hakkını ona geçirmişsem, bilsin ki, o bir ateş parçasıdır, isterse onu taşısın, isterse bıraksın."
Ümmü Seleme radıyallahu anha. Buhârî.

912. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kanıt göstermek davacıya, yemin etmek ise davalıya aittir."
İbn Amr radıyallahu anh. Tirmizî.

913. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tek şahit ve yeminle hüküm verdi.
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

914. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Size en hayırlı şahitleri bildireyim mi? Kendisinden istenmeden gelip tanıklık eden kimsedir."
Zeyd radıyallahu anh. Müslim.

915. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizden öncekilerin helâk olmalarının sebebi şu idi: Seçkin biri suç işledimi ona dokunmazlardı, güçsüzleri suç işledimi hemen cezalandırırlardı."
Aişe radıyallahu anha. Buhârî.

916. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey insanlar! Allahın yasaklarından kaçınma zamanınız geldi değil mi? Her kim bu kirli işlerden birine bulaşırsa, Allahın örtmesiyle örtsün, çünkü, kim yaptığını açıklarsa, biz ona Allahın Kitabını uygularız."
Zeyd radıyallahu anh. Mâlik.

917. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Gücünüz yettiğince müslümanlardan hukukî cezaları önleyin. Eğer uygun bir çıkış yolu varsa, serbest bırakın. Çünkü, yetkilinin, affetmekte yanılması, cezalandırmada yanılmasından daha iyidir."
Aişe radıyallahu anha. Tirmizî.

918. Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip, şöyle dedi:
"Biri malımı almak isterse ne yapayım?"
"Ona Allahı hatırlat."
"Peki Allahı hatırlamazsa..?"
"Ona karşı, çevrendeki müslümanlardan yardım iste!"
"Eğer çevremdeki müslümanlardan kimse yok ise..?"
"Ona karşı yetkiliden yardım iste!"
"Eğer yetkili benden uzaksa..?"
"O zaman, malın için onunla savaş, öldürülürsen âhiret şehîdlerinden olursun, öldürülmezsen malını savunup kurtarmış olursun."
Muhârık radıyallahu anh. Nesêî.

919. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kimin bir yakını öldürülür, ya da el ve ayağı kesilerek zarar verilirse, o kimse üç şeyden birini seçebilir: Ya kısas ister, ya affeder, ya da diyet alır. Dördüncü bir şey isterse engel olun."
Ebû Şurayh radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

920. Bir yahudi kadın, durmadan Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme sövüyor ve aleyhinde edepsizce sözler söylüyordu. Bu nedenle bir adam onu öldürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun kanını heder etti.
Ali radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YÖNETİM, ZULÜM, İTAAT, İSYAN...

921. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Peygamberlik hilafeti otuz senedir, ondan sonra Allah mülkü istediğine verir."
Sefine radıyallahu anh. Buhârî.

922. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Hepiniz gözeticisiniz, gözettiklerinizden sorumlusunuz. Lider bir gözeticidir, yönettiklerinden sorumludur. Adam ailesinin gözeticisidir, onlardan sorumludur. Kadın, kocasının evinde gözeticidir, görevli olduğu işten sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malının gözeticisidir, ondan sorumludur..."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

923. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Adil davrananlar, Allah katında, Rahmanın sağındaki nurdan minberler üstündedirler. Onlar, hükümlerinde ve ailelerinde, başta bulundukları sürece âdil davrananlardır."
İbn Amr radıyallahu anh. Müslim.

924. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Ebû Zer! Sen zayıfsın, görev ise bir emanettir. O, sorumlu olduğu görevi tam anlamıyla yapıp, hakkını verenlerden başkası için utanma ve pişmanlıktır."
Ebû Zer radıyallahu anh. Müslim.

925. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ey Abdurrahman! Baş olmayı isteme, eğer isteğin üzerine o görev sana verilirse, onunla başbaşa bırakılırsın. Şâyet sen istemeden sana verilirse, o işde yardım görürsün."
Abdurrahman radıyallahu anh. Buhârî.

926. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Siz, baş olmak isteyeceksiniz, hem de büyük bir istekle. Ancak bu, sizin için kıyamette bir pişmanlık olacaktır. O yüksek makam ne güzel sütannedir! Ondan ayrılmak da memeden ayrılmaktan zordur!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

927. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, bir yönetici için iyilik isterse, ona iyi bir yardımcı ihsan eder ki, unuttuğu zaman hatırlatır, hatırladığı zaman da ona yardım eder. Hayrını istemezse, ona kötü bir yardımcı verir ki, unutunca hatırlatmaz, hatırlayınca da yardım etmez."
Aişe radıyallahu anha. Ebû Dâvud.

928. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, ihtiyacını ulaştıramayan bir kimsenin ihtiyacını yetkiliye ulaştırırsa, ayakların kaydığı günde, Allah onun ayaklarını kaydırmaz."
Ebû Derda radıyallahu anh. Bezzâr.

929. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yöneticiye öğüt verecek biri, herkesin yanında konuşmasın, başbaşa kalabilecekleri bir yere götürüp, orada konuşsun. Kabul ederse iyi, etmezse o kendi görevini yapmış olur."
Iyad radıyallahu anh. Ahmed.

930. Ebû Bekir, halife seçildikten üç gün sonra kürsüye çıktı ve insanlara şöyle hitap etti:
"Ey insanlar! Benim seçilmem, sizi yönetmeye aşırı istekli olmamdan değildi, bozgunculuktan ve ihtilaflardan korkmuştum. Şimdi işi size bırakıyorum, istediğinizi başınıza getirebilirsiniz!"
insanlar hep bir ağızdan şöyle cevap verdiler:
"Biz seni kabul ettik, bırakmayız!"
Enes radıyallahu anh. Rezîn.

931. Bir adamın, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve selleme şunu sorduğunu duydum:
"Başımıza hakkımızı vermeyip, haklarını bizden isteyen başkanlar geçerse, nasıl davranalım?"
"Onları dinleyin, itaat edin! Onların işledikleri kendilerine, sizin işledikleriniz sizedir."
Vâil radıyallahu anh. Müslim.

932. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Müslümanın dinleyip itaat etmesi gerekir, hoşuna gitsin veya gitmesin. Ancak, günah emredilince ne dinlenir, ne de itaat edilir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Buhârî.

933. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim başkanında hoşlanmadığı bir durum görürse, sabretsin. Çünkü, kim topluluktan ayrılırsa, câhiliye ölümü ile ölmüş olur."
İbn Abbas radıyallahu anh. Buhârî.

934. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sizi yöneten büyüklerinize sövmeyin! Onların iyi olmaları için dua edin. Çünkü onların iyi olmaları, sizin iyi olmanız demektir."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Taberânî.

935. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benim ümmetim sapıklık üzerine bir araya gelmez. Onun için topluluktan ayrılmayın! Allahın kudret eli topluluk üzerindedir."
İbn Ömer radıyallahu anh. Taberânî.

936. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şunu iyi dinleyip kulak verin: Benden sonra başkanlar gelecektir. Kim onların yanlarına girip de, yalanlarını doğrulayıp, zulümlerine yardımcı olursa, o benden değildir, ben de ondan değilim. Bu kimseler, cennetteki havuzumun başında yanıma gelemezler.
Kim de onların yanına girip, zulümlerine yardımcı olmaz, yalanlarını da doğrulamazsa, o bendendir, ben de ondanım. Ayrıca, bu kimseler,

havuzumun başında yanıma da gelecektir."
İbn Ucre radıyallahu anh. Tirmizî.

937. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni mescidde gördü:
"Bir gün seni o mescidden çıkardıklarında hâlin nice olur?" buyurdu.
"Ben de Şama giderim."
"Oradan da çıkartırlarsa hâlin nice olur?"
"Alırım kılıcımı, ölünceye kadar savaşırım."
"Sana bundan daha iyisini göstereyim mi... Seni sürdükleri yere git! Seni gönderdikleri yere var! Bana kavuşuncaya kadar öylece kal!" buyurdu.
Ebû Zer radıyallahu anh. Ahmed.

938. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Başınızda bazı önderler olacak, bir kısım sünnetleri terk edecekler. Siz de onları terk ettiğiniz zaman, bu defa bir kısmını daha terk edecekler. Siz de terk ettiğinizde, işte o zaman en büyük belayı başınıza getireceklerdir!"
İbn Mesûd radıyallahu anh. Taberânî.

939. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Benden sonra başınıza, sizin iyi gördüklerinizi kötü, kötü gördüklerinizi iyi kabul edecek bazı insanlar geçecektir. Şunu iyi bilin ki, Allaha başkaldırana itaat yoktur."
Ubâde radıyallahu anh. Ahmed.

940. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Size, Allahtan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Habeşî bir köle bile olsa, ona itaat edin. Benden sonra yaşayanlar, birçok karışıklıklar göreceklerdir.
Onun için benim sünnetime, hidâyete ermiş doğru yolda olan râşid halifelerin sünnetine sarılın. Ona sımsıkı sarılın, azı dişlerle ısırıp bırakmayın.
Sonradan uydurulmuş işlerden uzak durun. Çünkü sonradan uydurulmuş her şey bidattır. Her bidat da sapkınlıktır."
Zeyd radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İSTİKBAL, DECCAL, MEHDİ, İSA...

941. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sen öyle bir zamandasın ki, burada kişi emredilenin onda birini bırakırsa helâk olur.
Sonra öyle bir zaman gelecek ki, emredilenin onda birini yapan kurtulacaktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

942. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, parmaklarını birbirine geçirip:
"Ey Abdullah bin Amr! Sözleri ve emanetleri birbirine karışmış hâle gelen, işe yaramaz, değersiz insanların arasında bulunduğun zaman sen nasıl hareket edeceksin?"
"Ey Allahın Resûlü! O zaman ben nasıl davranayım?"
Şöyle buyurdu:
"Tanıdığınla ilişkilerini devam ettirir, tanımadığından uzak durursun. Seçtiğin iyi kimseleri kabul eder, kötü ve sıradan kimseleri terkedersin."
İbn Amr radıyallahu anh. Buhârî.

943. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Fitneler, kargaşalar olacaktır. O gün, oturan ayakta olandan, ayakta olan yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlı olacaktır. Kim kargaşaya yönelirse, o da ona yönelir. Kim bir sığınak, ya da barınak bulursa, ona sığınsın!"
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

944. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Siz, sizden önceki insanların yollarına mutlaka karış karış, adım adım uyacaksınız, hatta onlar kertenkele deliğine girseler bile, siz de onlara uyup, o deliğe gireceksiniz."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

945. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, kör bir bayrak altında bir asabiyete çağırırken, ya da asabiyete yardım ederken öldürülürse, onun ölümü câhiliye ölümü üzeredir."
Cündeb radıyallahu anh. Müslim.

946. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kişinin fitnesi ailesi, malı, kendisi, çocukları ve komşusunda olacaktır. Oruç, namaz, zekât, iyiliği önermek, kötülükten sakındırmak bu türden fitnelere karşılık olacaktır."
Huzeyfe radıyallahu anh. Buhârî.

947. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yün elbiseler giyinen bir kavim, batıdan gelerek, Arap yarımadasına saldıracak ve orayı alacak.
Sonra, Farisîlerle savaşacaklar ve Allah onlara oranın da fethini nasip edecek.
Sonra, Rumlarla savaşacaklar, Allah Rum ülkesinin de fethini nasip edecek.
Sonra, din düşmanı deccal ile savaşacaklar. Allahın takdiriyle onu da yenecekler."
Nâfi radıyallahu anh. Müslim.

948. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ahirzamanda, din yoluyla dünyalık elde etmek isteyen bir takım adamlar ortaya çıkacak. insanlara şirin görünmek için koyun postuna bürünecekler. Dilleri baldan tatlı, fakat kalbleri kurt kalbi olacaktır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

949. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Yüzseksen sene geçtikten sonra, ümmetimde bekârlık ve dağ başlarında yalnız yaşamak helâl kılınıp, yaygınlaşacak."
Yahya radıyallahu anh. Rezîn.

950. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Deccal doğudan, Horasan denilen yerden çıkacak. Ona, yüzleri deri kalkanlarını andıran bir halk tâbi olacak."
Ebû Bekr radıyallahu anh. Tirmizî.

951. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Deccalı duyan ondan kaçsın. Vallahi, kişi ona gelir de, saçtığı şüpheli şeylerden dolayı onu mümin zanneder ve ona tâbi olur."
imran radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

952. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Oruç tutup, namaz kılarak müslüman olduğunu da söylese, münafığın alâmeti üçtür:
Kendisine bir emanet bırakılırsa hıyanet eder, konuşursa yalan söyler, anlaşma yaparsa sözünden döner."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

953. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Münafıkların kendilerini ele verecek bellikleri vardır:
Selâmları lânettir. Yemekleri kapma ve yağmalamadır. Hile ve aldatma ile mal kazanırlar. Mescidlere ancak öğlende gelirler. Namazı ancak üşene üşene kılarlar.
Büyüklük taslarlar, ne severler, ne de sevilirler. Gece odun gibi sessiz, gündüz gürültücüdürler."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

954. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, bu ümmete, her yüzyılın başında, dinini yenileyecek birini gönderecektir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

955. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimden bir topluluk hak üzere galip olarak, ta kıyamete kadar devamlı savaşacaklardır.
isa inecek. Başkanları ona, "Haydi gel, bize namaz kıldır!" diyecek.
Buna mukabil o, "Kiminiz kiminizin emîridir. Bu, Allahın bu ümmete bir lütfu keremidir," diyecek."

Câbir radıyallahu anh. Müslim.

956. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, Meryemoğlu isanın adalet sahibi olarak inmesi yakındır. O inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak, mal da o kadar çoğalacak ki, kendisine verilmek istenen kimse onu kabul etmeyecek."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

957. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ömrüm uzarsa isa ile buluşmak isterim. Şâyet ömrüm yetmezse, içinizden kim onunla buluşursa, benden selâm söylesin."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ahmed.

958. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ganimet insanlar arasında dolaşan mal olduğu, emanet kelepir, zekât altından kalkılmayacakmış gibi bir borç olduğu..
Dinden başka gaye için ilim öğrenildiği, erkek karısına itaat ettiği ve annesine âsi olduğu, arkadaşını kendisine yaklaştırdığı babasını uzaklaştırdığı...
Mescidlerde sesler yükseldiği, kabileye fasıkların başkanlık yaptığı, kavmin liderinin en rezilleri olduğu, şerrinden korkulan kişiye ikram edildiği...
Şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri zuhur ettiği, içkiler içildiği, bu ümmetinin sonunun evvelkileri lânetlediği zaman...
Kızıl rüzgârı, zelzeleyi, yere batmayı, insanların maymun ve domuza çevirilişini ve taşlamayı ve eskimiş ipi kopan bir kolyenin taneleri gibi birbiri ardına gelen alâmetleri beklesinler."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

959. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Lâ ilâhe illallah diyen kimsenin üstüne asla kıyamet kopmaz."
Enes radıyallahu anh. Müslim.

960. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sene ay gibi, ay hafta gibi, hafta gün gibi, gün saat gibi, saat ateş kıvılcımı gibi olup da, zaman birbirine yaklaşmadıkça Kıyamet kopmaz."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

961. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Aden içlerinden, insanların durdukları yerde duracak, harekete geçtiklerinde de onlarla harekete geçerek onları sürükleyecek bir ateş çıkacak."
Huzeyfe radıyallahu anh. Müslim.

962. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimden bir cemaat, kendilerine Allahın emri gelip, kıyamet kopuncaya kadar, birbirine yardım etmekte devam edecek ve bunlar daima galip olacaklardır."
Mugîre radıyallahu anh. Buhârî.

963. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Batılılar, kıyamet kopuncaya kadar hak üzere galip olmayacaktır."
Saad radıyallahu anh. Müslim.

964. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetim yağmur gibidir, sonu mu, yoksa başlangıcı mı hayırlıdır, bilinmez. Evveli ben, ortası Mehdi ve sonu Mesih olan bir ümmet, asla helâk olmaz."
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BARIŞ, CİHAD, ŞEHİD, GAZA...

965. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Düşmanla karşılaşmayı dilemeyin! Şâyet karşılaşırsanız, sabredip dayanın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

966. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Olur ki, siz bir toplumla savaşırsınız. Canlarını ve çocuklarını kurtarmak için, sizinle malları ile barışa kalkışırlar. Bunun üzerine onlara ilişmez ve barış yaparsınız. işte bundan sonra onlara saldırmanız, sözleşmede yazılanlar dışında bir şey almanız da doğru olmaz."
Cüheyneli bir adam. Ebû Dâvud.

967. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah yolunda yola koyulmak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."
Sehl radıyallahu anh. Müslim.

968. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, devenin sütü memelerine gelecek kadar sürede, Allah yolunda savaşırsa, ona cennet vâcip olur.
Kim, Allah yolunda öldürülmeyi gönülden isteyip savaşır da, sonra ölür, ya da öldürülürse, şehîd sevabı alır.
Kim Allah yolunda yaralanırsa, ya da tökezlerse, kıyamet gününde zaferan renginden daha baskın bir renk, miskten daha hoş kokan bir koku ile gelir.
Allah yolunda, kimin üzerinde bir yara çıkarsa, ona şehîdlik damgası vurulur."
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

969. Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelerek şöyle dedi:
"insanların hangisi üstündür?"
"Allah yolunda canıyla malıyla savaşan mümin."
"Ondan sonra hangisidir?"
"insanların kötülüklerinden korunmak için, Allahtan korkarak bir köşeye çekilen kişi."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Buhârî.

970. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah korkusundan ağlayan kişi, süt memeye dönünceye dek cehenneme girmez.
Allah yolunda tozlanan kulun tozu ile cehennem dumanı kesinlikle bir araya gelmez."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Tirmizî.

971. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim Allah yolunda bir harcama yaparsa, karşılığında yediyüz kat alır."
Huzeym radıyallahu anh. Tirmizî.

972. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kim, Allah yolunda bir savaşçıyı donatırsa, kendisi savaşa katılmış gibi sevap alır. Kim, geride kalıp, savaşçının çoluk çocuğuna bakarsa, o da savaşmış gibi olur."
İbn Hâlid radıyallahu anh. Buhârî.

973. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Ümmetimden iki cemaati Allah ateşten kurtaracaktır: Biri Hind ile savaşacak olan cemaat, ötekisi isa bin Meryem ile birlikte düşmana karşı savaşacak olan cemaat."
Sevban radıyallahu anh. Taberânî.

974. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"iyi olsun, kötü olsun, her kumandanla birlikte savaşmanız sizin üzerinize vâciptir. iyi olsun, günahkâr olsun, imamlık yapmayı bilen her müslümanın arkasında namaz kılmak da size vâciptir. Hatta büyük günahlar işlemiş olsa bile."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

975. Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelerek şöyle dedi:
"Hem ünlü olmak, hem de sevap almak için savaşan adam hakkında ne buyurursun?"
"Onun için hiçbir şey yoktur!" buyurdu ve ekledi:
"Allah, sadece kendi rızası için olmayan hiçbir ameli kabul etmez."
Ebû Ümâme radıyallahu anh. Nesêî.

976. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ordu gönderirken şöyle derdi:
"Haydi, Allahın adıyla yürüyün! ihtiyarları, çocukları, kadınları öldürmeyin! Aşırı hareketlerden kaçının ve elde edeceğiniz malları bir araya toplayın. Düzeltici olunuz, iyi davranınız. Çünkü Allah, iyi davrananları sever."
Enes radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

977. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Biriniz sedirine yaslanıp da, Allahın bu Kurândakilerin dışında hiçbir şey yasak etmediğini mi sanır?
Dikkat edin! Vallahi, ben duyurdum, birçok emirler verdim, birçok yasaklar koydum. Bütün bunlar Kurânın âyetleri kadar, hatta belki de daha çoktur.
Allah, hanımlarınızı dövmenize izin vermemiştir.
Allah, Ehlikitâbı dövmenize müsaade etmemiştir. Üzerlerindeki vergiyi verdikleri sürece bunları yapamazsınız, hatta meyvelerini bile yiyemezsiniz!"
İrbâd radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

978. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennete giren hiç kimse, dünyaya geri dönmek istemez. Yeryüzünde bulunan her şey orada da vardır. Ancak şehîd, şehîdlik mertebesinin yüksekliğini gördüğü için, dünyaya on kere dönüp, her seferinde öldürülüp şehîd düşmeyi isteyecektir."
Enes radıyallahu anh. Buhârî.

979. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Şehîd, aile ve akrabasından yetmiş kişiye şefaat edecektir."
Ebû Derda radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

980. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Malı uğrunda öldürülen şehîddir. Canı uğrunda öldürülen şehîddir. Dini uğrunda öldürülen şehîddir. Namusu uğrunda öldürülen şehîddir."
Saîd radıyallahu anh. Tirmizî.

981. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kimsenin, bir toplumla arasında bir antlaşma olursa, süre bitinceye dek, ya da karşı taraf antlaşmayı bozuncaya kadar, antlaşma düğümünü ne sıksın, ne de çözsün."
Süleym radıyallahu anh. Ebû Dâvud.

982. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, verdiği sözde durmayan ve ahdini bozan her kişinin vefasızlık ve döneklik derecesi kadar yükseltilecek olan bir bayrağı vardır.
Haberiniz olsun ki, sözünde durmayan genel yönetici kadar dönek olan hiç kimse yoktur."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

983. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah tek bir ok sebebiyle tam üç kişiyi cennete koyar: Sevap umarak onu yapanı, onu kullanıp atanı ve atana yardım edeni.
Atın ve ata binin! Bence atış yapmanız, ata binmenizden daha sevimli ve iyidir. Her eğlence boştur. Övgüye lâyık olan oyunlar ise üç tanedir:
Kişinin atını eğitmesi, hanımıyla oynaşması, yay çekip ok atması, sonra atılan okları toplaması. Çünkü bunlar, Haktandır. Kim öğrendikten sonra atışı bırakırsa, bir nimeti terketmiş olur."
Ukbe radıyallahu anh. Tirmizî.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIYAMET, DİRİLİŞ, HESAP, EBED...

984. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve
sellem buyurdu:
"Müminin ruhu, cennet ağacına konup beslenecek olan bir kuştur. Allah o kulunu diriltinceye kadar ruhu orada bekler."
Kâb radıyallahu anh. Mâlik.

985. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Her kul öldüğü hâl üzere dirilecektir."
Câbir radıyallahu anh. Müslim.

986. Kıyamet gününde tanıdık olmayan bir adam, kulun yakasına yapışacak.
Kul, "Benden ne istiyorsun?" diyecek.
O şöyle diyecek:
"Dünyada beni hatalı ve çirkin işler yaparken görürdün, ama alıkoymazdın."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Rezîn.

987. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Kıyamet gününde, kulun ayakları, Rabbinin huzurundan şu beş şey soruluncaya kadar bir yere kıpırdamaz:
Ömrünü nasıl harcadığından, gençliğini nerede geçirdiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve bildiklerini uygulayıp uygulamadığından sorulacaktır."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Tirmizî.

988. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemden, kıyamet gününde bana şefaat etmesini rica ettim.
"Yaparım inşaallah!" buyurdu.
"Peki seni nerede arayayım?"
"Beni ilk arayacağın yer Sırattır."
"Seni orada bulamazsam?"
"Beni Mizanın yanında ara!"
"Seni Mizanın yanında da bulamazsam?"
"Beni Havzın yanında ara! Bu üç yerden şaşmam" buyurdu.
Enes radıyallahu anh. Tirmizî.

989. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Sırat köprüsünde müminlerin parolası "Rabbim, selâmet ver, selâmet ver!" olacaktır."
Mugîre radıyallahu anh. Tirmizî.

990. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cehennemin etrafı şehvetlerle donatıldı, cennetinki ise zorluklarla kuşatıldı."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

991. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennet, birinize ayakkabısının bağından daha yakındır. Cehennem de öyle."
İbn Mesûd radıyallahu anh. Buhârî.

992. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennettekilere yeme, içme ve cinsel ilişki bakımından tam yüz kişinin gücü verilecektir."
Zeyd radıyallahu anh. Dârimî.

993. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennette, her bir derecenin arası gökle yer arası kadar olan, tam yüz derece vardır. Firdevs bunların en üst derecesidir ki, dört nehir oradan fışkırıp akar. Arş ise onun üstündedir.
Allahtan istekte bulunduğunuz zaman, Firdevs cennetini dileyin!"
Ubâde radıyallahu anh. Tirmizî.

994. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennetlikler bir tek adamın, Ademin biçiminde olacaklardır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buhârî.

995. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennet ehli, cennette, otuz, ya da otuzüç yaşında, sakalsız, kılsız ve gözleri sürmeli olarak girecektir."
Muaz radıyallahu anh. Tirmizî.

996. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennete, kalbleri kuş kalbi gibi olan birtakım insanlar girecektir."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

997. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Uyku ölümün kardeşidir. Cennetlikler uyumazlar."
Câbir radıyallahu anh. Taberânî.

998. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cennete giren mutlu olacak, hiç üzülmeyecek, ne elbisesi eskiyecek ve ne de gençliği tükenecek."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Müslim.

999. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Cehennemde görülecek azabın en hafifi, kişiye, ateşten iki ayakkabı giydirilip, onların sıcağından beyninin kaynaması şeklinde olacaktır."
Ebû Saîd radıyallahu anh. Müslim.

1000. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah, altmış sene ömür verdiği kişiden her türlü özür ve bahaneyi kaldırmıştır."
Ebû Hureyre radıyallahu anh. Buharî.

Allahümme salli âlâ seyyidinâ Muhammedin ve âlâ âli seyyidinâ Muhammed.
Rabbenâ âtina fiddünya haseneten ve filâhireti haseneten ve kınâ azâbennâr.
Amin.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51-KİTÂBU'L-HİBE VE FADLİHÂ VE'T-TAHRÎD ALEYHÂ
1- Hibe Nevinden Olan Az Şey(İn Beyânı) Babı
2- Arkadaşlarından Herhangi Bir Şeyi Kendisine Hibe Etmelerini İsteyen Kimse Babı
3- (İçmek İçin) Su Veya Süt İsteyen Kimse Babı
4- (Avcının Av) Hediyesinin Kabul Edilmesi Babı
5- Hediyeyi Kabul Etmek Babı
6- Arkadaşına Birşey Hediye Eden Ve Onun Kadınlarından Bâzısını Kasdeden Kimse Babı
7- Hediyeden Geri Döndürülmeyecek Olan Şey Babı
8- Gâibde Yapılan Hediyeyi Caiz Gören Kimse Babı
9- Hibede (Hediyede) Karşılık Vermek Babı
10- Babanın Çocuğa Hibesi(Nin Hükmü)
11- Hibe İşinde (Bâzı Kimseleri) Şâhid Yapmak Babı
12- Erkeğin Kadınına Ve Kadının Kocasına Hibesinin Hükmü Babı
13- Kadının Kocası Varken, Kocasından Başkasına Hibe Yapması Ve Kendi Kadın Kölesine Hürriyet Vermesi, Kadın Bir Beyinsiz Olmadığı Takdirde Caizdir, Eğer Kadın Bîr Beyinsiz İse Hibe Yapması Ve Köle Âzâd Etmesi Caiz Olmaz Babı
14- Bâb: (Hakk Kazanmakta Birden Fazla Kişi Bulunup Da Çatışma Olduğu Zaman) Hediye Vermeye Kimden Başlanacaktır?
15- Bir İllet(Ve Sebeb)Den Dolayi Hediye Kabul Etmeyen Kimse Babı
16- Bâb: Bir Kimse Birşey Hibe Yâhud Va'd Edip De Hibe Yâhud Va'd Edilen Şey Hibe Edilen Kişiye Veyâhud Va'd Edilen Kişiye Ulaşmadan Ya Hibe Edici Yâhud Hibe Edilen Kişi, Ya Va'd Eden Yâhud Kendisine Va'd Edilen Kişilerden Birisi Ölürse, Bu Hibenin Veya Va'din Hükmü
17- Bâb: Hibe Edilmiş Köle Ve Hibe Edilmiş Meta' Nasıl Teslim Alınır?
18- Bâb: Bir Kimse Birşey Hibe Ettiği Ve Hibe Edilen Diğer Kimse "Ben Bunu Kabul Ettim" Demediği Hâlde, O Hibeyi Teslim Aldığı Zaman (Bu Caiz Olur)
19- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimse Üzerindeki Borcu Ona Hibe Ederse
20- Bir Kişinin Bir Şeyi Bir Topluluğa Hibe Etmesi Babı
21- Elle Tutulup Teslim Alınmış. Teslim Alınmamış Ve Taksim Edilmiş, Taksim Edilmemiş Olan Hibe Babı
22- Bâb: Bir Cemâat Bir Kavme Hibe Ettiği Zaman
23- Yanında Oturan Arkadaşları Varken Kendisine Bir Hediye Verilen Kimse, O Hediyeye Meclis Arkadaşlarından Daha Haklıdır Babı
24- Bâb: Bir Kimse Diğer Birine Bir Deve .Hibe Ettiği Zaman, Hibe Edilen Kimse O Deveye Biner Hâlde Olsa, Bu Hibe Caizdir
25- Giyilmesi Mekruh Olan Şeyi Hediye Etmek Babı
26- Müşriklerden Hediye Kabul Edilmesi Babı
27- Müslümânın Müşriklere Hediye Vermesi(Nin Cevazı) Babı
28- Bâb: Hiçbir Kimseye Daha Önce Verdiği Hibesine Ve Yaptığı. Sadakasına Dönmesi Halâl Olmaz
29- Bâb
30- Umrâ Ve Rukbâ Hakkında Söylenen Hükümler Babı
31- İnsanlardan İğreti At Alan Kimse Babı
32- Zifaf Sırasında Gelin Veyâhud Güvey İçin Elbise İstiare Etme(Nin Cevazı) Babı
33- Menîhanın Fazileti Babı
34-Bâb: Bir Adam Diğerine Jnsanlarîn Örf Yapageldikleri Ta'bîr Üzere "Şu Cariyeyi Sana Hizmetçi Olarak Verdim" Dediğinde, Bu Caiz Olmuştur (Yânî Bu İhdâm, Hibe Ve Ariyet Verme Demektir)
35- Bâb; Bir Kimse Başka Bir Kimseyi Bir At Üzerine Bindirse Bunun Hükmü (Ondan Dönülmemekte) Umrâ Ve Sadaka Gibidir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

51-KİTÂBU'L-HİBE VE FADLİHÂ VE'T-TAHRÎD ALEYHÂ

(Hibe, Hibenin Fazîleti ve Hibeye Teşvik Kitabı) [1]

1-..... Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
"Ey Müslüman kadınlar! Bir komşu kadın kendi komşusunu, (onun hediyesi) bir koyun ayağı bile olsa, sakın küçük görmesin" buyurdu [2].

2-.....Âişe (R) kızkardeşi Esmâ'nın oğlu Urve'ye şöyle demiştir:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Biz (Peygamber kadınları) hilâle bakardık. Sonra bir hilâle daha, sonra bir hilâle daha. İki ay içinde üç hilâle bakar görürdük de Rasûlullah'ın evlerinde hiçbir ateş ya-
kılmazdı.
Urve dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Ey teyze! Sizleri ne yaşatıyordu? diye sordum.
O:
— îki siyah şey: Hurma ve su. Ancak şu da var ki, Rasûlullah'ın Ensâr'dan bir takım komşuları ve bunların da sağım koyunları vardı. Bunlar hayvanlarını sağarlardı ve sütlerinden Rasülullah'a hediye ederlerdi. Rasülullah (S) da ondan bizlere içirirdi, dedi [3].

1- Hibe Nevinden Olan Az Şey(İn Beyânı) Babı

3-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Eğer ben koyun ayağı yâhud sığır ve davar ayağı yemeğine çağırılsam, muhakkak bu çağrıya icabet ederdim. Yine bana koyun ayağı yâhud sığır ve davar ayağı hediye edilse, onu da muhakkak kabul ederdim"[4].

2- Arkadaşlarından Herhangi Bir Şeyi Kendisine Hibe Etmelerini İsteyen Kimse Babı

Ebû Saîd Hudrî de: Peygamber (S): "Sizinle beraber bana da bir pay ayırınız" buyurdu, demiştir [5].

4-..... Sehl ibn Sa'd(R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S) Muhâcirler'den (Ensârî) bir kadına haberci yolladı. O kadının marangoz bir kölesi vardı. Peygamber o kadına: "Kölene emret de bizim için minberin tahtalarını yapsın" buyurdu. Bunun üzerine kadın kölesine bunu emretti. O da gidip Gâbe'nin ılgın ağaçlarından kesti ve Peygamber için bir minber yaptı. Köle minberi yapıp sağlamlaş-tırdığı zaman, kadın, Peygamber'e: Köle minberi kurmuştur, diye haber gönderdi. Peygamber (S) kadına: "Minberi bana gönder!" buyurdu. Akabinde minberi getirdiler. Peygamber onu yüklenip taşıdı da, görmekte olduğunuz yere koydu [6].

5-.....Ebû Katâde şöyle demiştir: Ben bir gün Peygamber'in sahâbîlerinden bir takım adamlarla beraber Mekke yolundaki bir konakta oturuyordum. Rasûlullah önümüzde konaklamıştı. Sahâbîler ihrama girmişlerdi. Ben (keşif vazifesinde olduğum için) ihrama girmemiştim. Arkadaşlar bir yaban eşeği gördüler. Ben meşgul idim; ayakkabımı dikiyordum. Onlar yaban eşeğini bana bildirmediler; (kendileri ihrâmlı olduklarından) onu ben kendim göreyim istediler. Döndüm ve hayvanı gördüm. Hemen ata doğru kalktım ve onu eyerledim. Sonra bindim. Fakat kamçıyı ve mızrağı unuttum. Hemen arkadaşlara: Kamçı ile mızrağı bana uzatıverin, dedim. Onlar: Hayır, vallahi biz sana bu hayvan aleyhine hiçbir surette yardım etmeyiz, dediler. Ben öfkelendim ve attan aşağı inip, onları kendim aldım. Sonra ata bindim ve onu yaban eşeğinin üzerine koşturdum. Akabinde yaban eşeğini yaraladım. Sonra ölü olarak onu getirdim. Arkadaşlar onun üzerine üşüşüp etini yemeğe giriştiler. Sonra kendileri ihrâmlı iken bu av etinden yemeleri hususunda şübhe ettiler. Akabinde biz yürüdük. Ben beraberimde ön budunu sakladım. Rasülullah'a yetiştik ve kendisine bu mes'eleyi sorduk. Rasûlullah: "Beraberinizde ondan bir-şey var mı?" diye sordu. Ben: Evet var, dedim ve kendisine o budu
uzatıp verdim. Rasûlullah ihrâmh olduğu hâlde onu yedi ve tamâ-miyle bitirdi [7].
Râvî Muhammed ibn Ca'fer dedi ki: Bu hadîsi bana Zeyd ibn Eşlem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den; o da Peygam-ber(S)'den olmak üzere tahdîs etti [8].

3- (İçmek İçin) Su Veya Süt İsteyen Kimse Babı

6-.....Ebû Tuvale -ki ismi Abdullah ibn Abdirrahmân'dır- şöyle demiştir: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah şu evimizde bize geldi ve içmek için birşey istedi. Biz bize âid bir koyunu onun için sağdık. Sonra ben bu sütü evimizdeki şu kuyunun suyu ile karıştırdım ve Rasûlullah'a verdim. Ebû Bekr solunda, Umer karşısında ve bir bedevi de sağında bulunuyordu. Rasûlullah sütü içince, Umer: Bu Ebû Bekr'indir, dedi. Rasûlullah kendisinden artan sütü o bedeviye verdi. Sonra: "Sağdakiler (öne geçirilir), sağdakiler (öne geçirilir). Dikkat edin; sağ tarafa gidin" buyurdu.
Enes ibn Mâlik üç kerre: Sağdan başlamak sünnettir, sağdan başlamak sünnettir, sağdan başlamak sünnettir, dedi [9].

4- (Avcının Av) Hediyesinin Kabul Edilmesi Babı

Peygamber (S), Ebû Katâde'den, avın budunu kabul etti [10].

7-.....Enes (R) şöyle demiştir: Biz (bir seferde) -Mekke yakınında Merru'z-Zahrân'da iken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Sefer topluluğu (yakalamak için ona doğru) koştular da hepsi yorulup âciz kaldılar. Ben hayvana yetiştim ve onu tutup (üvey babam) Ebû Tal-ha'ya getirdim. ETni Talha onu kesti ve uyluğunun üst tarafını, yâ-hud iki budunu (benimle) Rasûlullah'a yolladı. -Râvî Şu'be: İki budu olduğunda şekk yoktur, demiştir.- Rasûlullah onu kabul etti. Ben: Ondan yedi, dedim. Enes de: Ondan yedi, dedi. Sonra yedi sözünün ardından onu kabul etti, dedi [11].

8-.....İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): es-Sa'b ibn Cessâme (R), Rasûlullah'a Ebvâ yâhud Veddân'da bulunduğu sırada bir yaban eşeği hediye etmişti. Fakat Rasûlullah bu hediyeyi kabul etmeyip geri çevirdi. Rasûlullah bu sebebden Sa'b'm yüzünde meydana gelen üzüntüyü görünce (onu hoş etmek için): "Dikkat et! Biz senin hediyeni reddetmemişizdir; ancak şu var ki, bizler ihrâmlı bulunuyoruz" buyurdu [12].

5- Hediyeyi Kabul Etmek Babı

9-.....Âişe (R)'den (o şöyle demiştir): İnsanlar hediyelerini Rasûlullah'a, Âişe'nin nevbeti gününde vermeyi kasdedip buna çalışırlardı. Onlar bu hediyeleri ile yâhud bu araştırma ve çalışmalarıyle Rasûlullah'ın rızâsını isterlerdi [13].

10-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (İbn Abbâs'm teyzesi olan) Ümmü Hufeyd bir kerresinde Peygâmber'e (çöl armağanı olarak) bir mikdâr keş, tereyağı ve birkaç tane keler hediye etmişti. Peygamber (S) keşten ve tereyağından birer parça yedi de, istek duymadığı için kelerlerden yemeyi terketti [14]
Yine İbn Abbâs şöyle demiştir: Rasûlullah'ın yemek sofrası üzerinde keler yenilmiştir. Eğer keler (yemek) haram olsaydı, Rasûlullah'ın sofrası üzerinde yenilmezdi [15].

11-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a (ailesi dışından) bir yiyecek getirildiği zaman:
— "Bu hediye midir yoksa sadaka mıdır?" diye sormak âdeti idi. Eğer cevâbında "Sadakadır" denilirse Rasûlullah (S)

sahâbîlerine:
— "Siz yiyiniz!" buyururdu da kendisi yemezdi.
Eğer: "Hediyedir" denilirse, Rasûlullah hemen elini uzatırdı da sahâbîleriyle beraber yer idi [16].

12-.....Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Bir kerre Peygâmber'e
bir mikdâr et getirildi. Bu, Berîre'ye sadaka edildi denilince, Peygamber (S): "O, Berîre'ye sadakadır; 'fakat (şimdi Berîr-e1hnin) bize yaptığı bir hediyedir" buyurdu [17].

13-.....Şu'be dedi ki: Ben bu gelecek hadîsi Abdurrahmân'dan; o da babası el-Kaasım'dan; o da Âişe(R)'den olmak üzere işittim. Âişe, Berîre'yi sâhiblerinden satın almak istedi. Sâhibleri Berîre'nin velâsmın kendilerine âid olmasını şart kıldılar. Âişe'ye karşı ileri sürülen bu şart Peygamber'e zikredildi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Sen Berîre'yi satın al ve onu hürriyete kavuştur. Çünkü ve-lâ ancak hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu.
Berîre'ye bir mikdâr et hediye edilmişti. Peygamber (S):
— "Bu et Berîre'ye sadaka verilmiştir; o Berîre için sadakadır, bizim için hediyedir" buyurdu [18].
Berîre hürriyetine kavuşunca (kocasından ayrılmak ve onun nikâhı altında kalmak arasında) muhayyer kılındı. Râvî Abdurrahmân: Berîre'nin kocası (Mugîs) hürr yâhud köledir, demiştir. Şu'be ibnu'l-Haccâc ise şöyle demiştir: Ben Abdurrahmân'a Berîre'nin kocasından sordum. Abdurrahmân: O bir hürr mü, yoksa köle mi; bilmiyorum, dedi.

14-..... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Âi-şe'nin yanma girdi de, ona:
— "Yanınızda (yiyecek) birşey var mı?" diye sordu.
Âişe de:
— Hayır yoktur. Yalnız Sen'in sadaka malından Ümmü Atıyye Nuseybe'ye göndermiş olduğun o koyundan Ümmü Atıyye Nusey-be'nin bize yolladığı bir mikdâr et vardı, dedi.
Peygamber:
— "(Getir); o zekât yerine ulaşmıştır" buyurdu [19].

6- Arkadaşına Birşey Hediye Eden Ve Onun Kadınlarından Bâzısını Kasdeden Kimse Babı [20]

15-.....Âişe (R): İnsanlar Peygamber'e verecekleri hediyelerini, O'nun benim evimde bulunacağı benim nevbetim gününde vermeyi kasdederJerdi, demiştir. (Ismâîlî bu isnâdla şunu ziyâde etmiştir: Kadın arkadaşlarım Ümmü Seleme'de toplandılar da ona: Rasûlul-lah'a, insanlara hediyelerini bulunduğu yerde vermelerini emretmesini haber ver, dediler.) Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme dedi ki: Peygamber'in nikâhında bulunan kadın arkadaşlarım benim yanımda toplandılar. Ümmü Seleme bunu (yânı hediyeler Peygamber'e bulunduğu yerde verilsin fikrini) Peygamber'e söyledi. Peygamber (S) Ümmü Seleme'den yüz çevirdi (onun dediğine yönelmedi) [21].

16-.....Bana kardeşim Ebû Bekr Abdulhamîd, Süleyman ibn Bilâl'den; o da Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âi-şe'den şöyle tahdîs etti (Âişe -R- şöyle demiştir): Rasûlullah'ın kadınları iki fırkaya ayrılmışlardı. Bir fırkada Âişe, Hafsa, Safiyye, Şevde vardı. Diğer grupta ise Ümmü Seleme ile Rasûlullah'ın öteki kadınları bulunuyordu. Müslümanlar, Rasûlullah'ın Âişe'ye sevgisini pek iyi bildiklerinden, bunlardan birisinin yanında Rasûlullah'a vermek istediği bir hediyesi bulunursa, o hediyesini Rasûlullah'ın, Âi-şe'nin evinde bulunduğu zamana kadar geri bırakır da, hediye sahibi bu hediyesini Rasûlullah, Âişe'nin evinde iken gönderirdi. Bu sebeb-den Ümmü Seleme grubu dedikoduya başladı da, bunlar Ümmü Seleme'ye:
— Sen Rasûlullah'a, insanlarla konuşup onlara: Her kim Rasûlullah'a bir hediye vermek isterse, o kimse Rasûlullah kadınlarından hangisinin evinde bulunursa bulunsun, hediyesini versin! demesini söyle, demişlerdi.
Ümmü Sekme kadınların kendisine söyledikleri bu sözü Rasûlullah'a söyledi. Fakat Rasûlullah ona hiçbir cevâb vermedi. Ümmü Seleme grubundaki kadınlar, Ümmü Seleme'den vaziyeti sorduklarında, o da:
— Rasûlullah bana birşey söylemedi, diye cevâb verdi. Onlar da ona:
— Rasûlullah'a, dediğimizi bir daha söyle, dediler.
O da Rasûlullah'ın nevbeti ona dolaşıp geldiğinde, yukarıda geçtiği gibi mes'eleyi Rasûlullah'a arzetti. Fakat Rasûlullah bu sefer de ona birşey söylemedi. Ümmü Seleme grubundaki kadınlar vaziyeti Ümmü Seleme'den sorduklarında o da:
— Rasûlullah bana birşey söylemedi, dedi. Onlar da Ümmü Seleme'ye:
— Artık Rasûlullah sana bir cevâb verinceye kadar bu dileğimizi Rasûlullah'a söyle, dediler.
Hakîkaten Ümmü Seleme de Rasûlullah'a kendi nevbetinde dönüp geldiğinde söyledi. Bu defa Rasûlullah, Ümmü Seleme'ye:
— "Sakın Âişe hakkında söylenip de bana ezâ verme, bana hiçbir kadının örtüsü altında bulunduğum sırada vahiy gelmez de yalnız Âişe'nin evinde (onun nevbetinde) iken vahiy gelir" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ümmü Seleme:
— Yâ Rasûlallah, ben de sana ezâ vermekten Allah'a tevbe ediyorum, dedi.
Sonra Ümmü Seleme grubundaki kadınlar Rasûlullah'ın kızı Fâ-tima'ya müracaat ettiler ve onu Rasûlullah'a gönderdiler de:
— Yâ Rasûlullah! Kadınların Ebû Bekr'in kızı hakkında Allah'tan sesin için adalet istiyorlar, demesini rica ettiler.
Fâtıma da Rasûlullah'a bunları söyledi. Rasûlullah:
— "Ey kızcağızım! Benim her sevdiğimi sen sevmez misin?" buyurdu.

Fâtıma da:
— Evet severim, dedi. (Müslim'in rivayetinde: Öyle ise sen de Âişe'yi sev! buyurdu, ziyâdesi vardır.)
Fâtıma kadınlara döndü ve onlara olup biteni haber verdi. Kadınlar Rasûlullah'a tekrar müracaat etmesini Fâtıma'dan istediler. Fakat Fâtıma tekrar dönmeyi kabul etmedi.
Bunun üzerine Ümmü Seleme grubu Zeyneb bintu Cahş'ı gönderdiler. Zeyneb, Rasûlullah'a geldi ve sertlikle söze başlayıp:
— Yâ Rasûlallah! Kadınların İbnu Ebî Kuhâfe'nin kızı hakkında Allah'tan senin için adalet istiyorlar, dedi.
Ve sesini yükselterek, o sırada oturmakta olan Âişe'ye saldırıya kadar ileri gitti de ona sövdü. Nihayet Rasûlullah, karşılık verecek mi diye Âişe'ye bakmağa başladı.
Râvî Urve dedi ki: Bu sırada Âişe söze başladı ve Zeyneb'e sözlerini geriye çevirdi ve neticede'onu susturdu. Âişe dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) Âişe'ye baktı da:
— "Muhakkak ki o, Ebû Bekr'in kızıdır" buyurdu [22]
Buhârî şöyle dedi: Fâtıma'nın kıssası olan son kelâm Hişâm ibn Urve'den; o da bir adamdan; o da ez-Zuhrî'den;'o da Muhammed ibn Abdirrahmân'dan senediyle olmak üzere zikrolunuyor.
Ebû Mervân, Hişârn'dan; o da Urve'den "İnsanlar hediyelerini Âişe'nin gününde vermeyi kasdediyorlardı" diye söyledi.
Ve yine Hişâm ibn Urve, hem Kureyş'ten bir adamdan, hem de kölelerden bir adamdan; o da Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Ab-dirrahmân ibni'l-Hâris ibn Hişâm'dan senediyle: Âişe: Ben Peygam-ber'in yanında idim; Fâtıma izin istedi, dedi [23].

7- Hediyeden Geri Döndürülmeyecek Olan Şey Babı

17-.....Bize Azre ibnu Sabit el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi:
Bana Sümâme ibnu Abdillah ibn Enes tahdîs etti: Azre şöyle dedi: Bir kerre ben Enes ibn Mâlik'in torunu ve Basra Kaadısı Sümâme ibn Abdillah'ın huzuruna girdim. Sümâme bana güzel bir koku uzattı da: (Al, dedem) Enes ibn Mâlik (R) güzel koku hediye edilince red-detmezdi, dedi. Sümâme şunu da söyledi: Ve Enes ibn Mâlik: Peygamber (S) güzel kokuyu geri döndürmez idi, dedi [24].

8- Gâibde Yapılan Hediyeyi Caiz Gören Kimse Babı

18-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Urve zikretti ki Misver ibn Mahreme (R) ile Mervân ibnu'l-Hakem ona şöyle habeı vermişlerdir: Peygamber(S)'e Hevâzin kabilesinin temsilci hey'eti geldiği zamân Peygamber insanlar arasında (hitâb etmek için) ayağa kalktı, Allah'ı lâyık olduğu kemâl sıfatlarıyle övdü. Sonra şunları söyledi: "Amma ba'du(= Sözün bundan sonrasına gelince, sahâbîlerim!) Bu Hevâzin temsilcileri kardeşleriniz kusurlarından dönücüler olarak bize geldiler. Ben de onların esirlerini kendilerine geri vermemi uygun gördüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız vererek) kardeşlerinizin gönlünü hoş etmeyi severse, bunu yapsın! Sizden her kim de kendi hissesi üzerine bağlı kalmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse (bu bedeli) biz ona, Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz; o da böyle yapsın!" buyurdu. Bu hutbe üzerine insanlar: Senin için Hevâzin esirlerini geri vermeyi gönüllerimizle hoş ve temiz bulduk, dediler [25]-

9- Hibede (Hediyede) Karşılık Vermek Babı [26]

19-.....Bize îsâibn Yûnus, Hişâm'dan; odababasıUrve'den; o daÂişe (R)'den tahdîs etti. Âişe (R): Rasûlullah (S) hediyey kabul eder ve hediyenin karşılığında hediye verirdi, demiştir [27].
Buhârî şöyle dedi: Vekı' ibnu'l-Cerrâh ile Muhâdır ibnu'l-Muverrı', Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe'den senedini zikretmediler [28].

10- Babanın Çocuğa Hibesi(Nin Hükmü)

Ve baba çocuklarının bâzısına birşey verdiği zaman bütün çocukları arasında adalet yapıncaya ve diğer çocuklarına da onun benzerini verinceye kadar, birine vermesi caiz olmaz ve (çocuklarının bâzısına fazla verdiği zaman) bu baba üzerine şâhid olunmaz babı.
Ve Peygamber (S): "Atıyye vermekte çocuklarınız arasında adalet ediniz" buyurdu [29].
Ve baba için çocuğuna verdiği atıyyesine dönmek hakkı var mıdır? Ve baba muhtâc olduğu zaman, sınırı geçrneyerek ma'rûf surette çocuğunun malından yiyeceği şeyin hükmü nedir? [30]
Ve Peygamber (S), Umer'den bir deveyi satın aldıktan sonra, bu deveyi Umer'in oğluna hediye verdi ve:
"Bununla istediğini yap!" buyurdu [31].

20-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân ile Muhammed ibn Nu'mân ibn Beşîr'den haber verdi ki, bu ikisi ona Nu'mân ibn Beşîr'den şöyle tahdîs etmişlerdir: Nu'mân'ın babası Beşîr ibn Sa'd, Nu'mân'ı Rasûlullah'm yanma getirip: Ben bu oğlum Nu'mân'a bir köle verdim, dedi. Rasûlullah (S): "Çocuklarının hepsine bunun benzerini verdin mi?" diye sordu. Beşîr: Hayır, dedi. Rasûlullah: "Öyle ise bunu da geri al" buyurdu [32].

11- Hibe İşinde (Bâzı Kimseleri) Şâhid Yapmak Babı

21-.....Âmir eş-Şa'bî şöyle demiştir: Ben en-Nu'mân ibn Beşîr'den kendisi (Kûfe'de) minber üzerinde hutbe yaparken işittim; o şöyle diyordu: Babam Beşîr, (anamın zorlamasıyle) bana bir köle hibe etmişti. Anam Ravâha kızı Amre (babama):
— Sen bu hibeye Rasûhıllah'ı şâhid yapmadıkça inanmam, razı olmam, dedi.
Bunun üzerine Beşîr, Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben Amre bintu Ravâha'dan doğan oğluma bir köle hediye verdim. Fakat yâ Rasûlallah, Amre bana bu hibeye Seni şâhid tutmamı emretti, dedi.
Rasûlullah:
— "Sen Nu'mân'a verdiğin hediyen gibi öbür çocuklarına da hibe verdin mi?" diye sordu.
Beşîr:
— Hayır (vermedim), dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) Beşîr'e:
— "Allah'tan korkunuz da çocuklarınız arasında adalet ediniz" buyurdu.
Nu'mân şöyle dedi: Artık babam, Peygamber'in yanından dönüp geldi de Nu'mân'a verdiği hediyesini geri aldı [33].

12- Erkeğin Kadınına Ve Kadının Kocasına Hibesinin Hükmü Babı

Ve İbrâhîm en-Nahaî: Kadın ve kocadan herbirinin diğerine hibe etmesi caizdir, demiştir. Umer ibn Abdilazîz de: Karı ile koca birbirine yaptıkları hibeden dönemezler, demiştir [34].
Peygamber (S) de; Aişe'nin evinde bakılıp tedâvî edilmek hususunda diğer kadınlarından izin istemiştir [35].
Ve yine Peygamber (S): "Hibesinden dönen kimse, kusmuğuna dönen köpek gibidir" buyurdu [36].
ez-Zuhrî de karısına, mehrinin bir kısmını yâhud hepsini bana hibe et diyen, sonra da çok geçmeden o kadını boşayan, bunun üzerine karısı o mehre dönen kimse hakkında: Koca eğer o kadını aldatmış ise, koca o mehri kadına geri verir. Şayet kadın mehri gönül rızâsı ile ona vermiş ve adamın işinde kadına hiçbir aldatma yoksa, bu caizdir, yânı mehrin kadına geri verilmesi vâcib olmaz, demiş ve şunu eklemiştir:
Yüce Allah şöyle buyurdu: "(Aldığınız) kadınların mehirlerini yürekten isteyerek ve Allah'ın bir atıyyesi olarak verin. Bununla beraber eğer ondan birazını gönül hoşluğu ile size bağışlamış olurlarsa, onu da içinize sindir e sindire yiyin ** («ı-Nisâ: 4) [37].

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hastalığı ağırIaşıp ızdırâbi şiddetlendiği zaman (Meymûne'nin odasında idi), benim odamda bakılıp tedâvî edilmek hususunda kadınlarından izin istedi. Kadınlar da O'na izin verdiler. Akabinde Peygamber iki kişinin arasında ayakları yerde çizgi çizerek (Meymûne'nin odasından) çıktı. Peygamber, Abbâs ile başka bir kimse arasında idi.
Bu hadîsin râvîlerinden olan Abdullah ibn Mes'ûd'ım oğlu Ubey-dullah şöyle dedi: Ben Âişe'nin söylediği bu hadîsini İbn Abbâs'a zikrettim de, İbn Abbâs bana:
— O iki kişiden Âişe'nin adım söylemediği kimdir bilir misin?
diye sordu. Ben de:
— Hayır bilmem, dedim. ; İbn Abbâs:
— O kimse Alî ibn Ebî Tâlib'dir, diye cevâb verdi [38].

23-.....İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Hibesinden geri dönen her kişi, kusan; sonra da kusmuğuna (yemek için) dönen köpek gibidir" buyurdu [39].

13- Kadının Kocası Varken, Kocasından Başkasına Hibe Yapması Ve Kendi Kadın Kölesine Hürriyet Vermesi, Kadın Bir Beyinsiz Olmadığı Takdirde Caizdir, Eğer Kadın Bîr Beyinsiz İse Hibe Yapması Ve Köle Âzâd Etmesi Caiz Olmaz Babı

(Ve) Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah'ın sizi başına diktiği matlarınızı beyinsizlere i vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin,
onlara güzel söyleyin " (en-Nisâ: 5) [40]

24-..... Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlâllah! Benim hiçbir malım yoktur, ancak bütün malım (kocam)ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın bana girdirdiği ve benim mülküm yaptığı mallar vardır. Ben bu mallardan sadaka vereyim mi? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Sadaka ver, parayı kap içine koyup saklama, sonra sana karşı da saklanır" buyurdu [41].

25-.....Esma (R) şöyle demiştir: Rasûlullah kendisine hitaben:
"înfâk et, malım sayıp zabtetme, sonra Allah da sana karşı ni'met-lerini sayıp zabteder. Malım kap içinde biriktirip saklama, sonra Allah da sana karşı ihsanını esirgeyip saklar" buyurmuştur [42].

26-..... Kurayb'e de Meymûne bintu'l-Hâris (R) haber verdi

ki, Meymûne (mâlik olduğu siyah) bir cariyeyi, Peygamber'den izin istemeden hürriyete kavuşturmuştu. Nihayet Peygamber'in Meymû-ne'ye dönüp geldiği nevbet günü olunca, Meymûne:
— Yâ Rasûlallah, hissedip bildin mi? Ben cariyemi âzâdladım, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Sen bu hürriyet verme işini hakîkaten yaptın mı?" deyince
Meymûne:
— Evet (hürriyet verdim), dedi. . Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Eğer cariyeyi (Hilâl oğulları'ndan) kendi dayılarına hediye etseydin ecrin daha büyük olurdu" buyurmuştur [43].
Bekr ibn Mudâr da Amr'dan; o da Bukeyr'den; o da Kurayb'-den senediyle "Meymûne âzâd etti" diye söylemiştir.

27-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir sefere gitmek istediğinde kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Kadınlarından hangisinin payı çıkarsa Rasûlullah beraberinde o kadın olarak yola çıkardı. Yine Rasûlullah, kadınlarından herbir kadının gününü ve gecesini ayırırdı. Yalnız Şevde bintu Zem'a kendi gününü ve gecesini, bununla Rasûlullah'in rızâsını aramak için, Peygamber'in zevci Âişe'ye hibe etmişti [44].

14- Bâb: (Hakk Kazanmakta Birden Fazla Kişi Bulunup Da Çatışma Olduğu Zaman) Hediye Vermeye Kimden Başlanacaktır?

28-.....VeBekr ibnMudâr da Amr'dan; o da Bukeyr'den; oda İbn Abbâs'm himayesinde olan Kurayb'den söyledi ki, Peygamber (S)'in zevci Meymûne, kendisine âid olan bir cariyeyi hürriyete kavuşturmuş, Peygamber de ona: "(Hilâl oğulları'ndan) dayılarının bâzısına ihsan etseydin ecrin daha büyük olurdu" buyurmuştur [45].

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben: Yâ Rasülallah! Benim iki komşum var, bunların hangisine hediye vereyim? dedim. "Kapıca sana en yakın olanına" buyurdu [46].

15- Bir İllet(Ve Sebeb)Den Dolayi Hediye Kabul Etmeyen Kimse Babı

Ve Umer ibnu Abdilazîz: Hediye, Rasûlulla zamanında hediye idi; bu gün ise (me'mûrlar için) bir rüşvettir, demiştir [47].

30-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Peygamber'in sahâbîsi olan es-Sa'b ibn Cessâme'den işitmiştir. O şöyle haber veriyordu: Kendisi, Rasûlullah Ebvâ yâhud Veddân mevkiinde ihrâmh hâlde iken, Rasûlullah'a bir yaban eşeği hediye etmiş, fakat Rasûlullah bunu kabul etmeyip geri çevirdi. Sa'b dedi ki: Rasûlullah, benim hediyemi geri çevirdiğinden dolayı yüzümde meydana gelen değişikliği tanıyınca: "Senin hediyeni geri çevirmek bizim cihetimizden olmamıştır, velâkin bizler ihrâmıı kimseleriz" buyurmuştur [48]

31-..... Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ezd kabilesinden Îbnu'l-Utbiyye -yâhud İbnu'l-Lutbiyye denilen bir adamı zekât me'mûru ta'yîn etti. Bu adam zekât mallarını tahsil edip geldiğinde:
- (Yâ Rasûlallah!) Bu sizin zekât mahnızdır. Bu da bana hediye verilmiştir, dedi (ve kendine de bir pay ayırdı).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu adam (bir mal me'mûru olmayıp da) babasının veyâhud anasının evinde otursaydı da baksaydı, kendisine hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi? Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, zekât me'mûrlarından herhangi bir kişi zekât malından haksız bir-şey alırsa, kıyamet gününde muhakkak o kimse o çaldığı malı boynunda yüklenerek getirir. Çaldığı bir deve ise inleyip bağırarak; eğer sığır ise böğürerek; koyun ise meleyerek getirir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah elini, biz koltuk altının bozumtirak rengini görünceye kadar kaldırdı ve üç defa:
— "Yâ Allah! Emirlerini tebliğ ettim mi?" dedi [49].

16- Bâb: Bir Kimse Birşey Hibe Yâhud Va'd Edip De Hibe Yâhud Va'd Edilen Şey Hibe Edilen Kişiye Veyâhud Va'd Edilen Kişiye Ulaşmadan Ya Hibe Edici Yâhud Hibe Edilen Kişi, Ya Va'd Eden Yâhud Kendisine Va'd Edilen Kişilerden Birisi Ölürse, Bu Hibenin Veya Va'din Hükmü [50]

Abîde ibn Amr: "Eğer hediye eden kimse ölür ve hediye edilen şey, hediye eden kimseden ayrılarak hediye edilen kimseye ulaşıp teslîm alındıktan sonra o da ölürse, o hediye, hediye edilen kişinin mirasçılarına âiddır. Eğer hediye, hediye eden kimseden ayrılmamış olursa, hediye eden kimsenin mirasçılarına âiddir" demiştir [51].
el-Hasen el-Basrî de: "Bir şey hediye edilip de bir elçi vâsıtasıyle gönderilirken elçi onu teslîm aldığı zaman, taraflardan herhangisi hediye yerine ulaşmadan vefat ederse etsin, o hediye, hediye edilen kişinin mirasçılarına âiddir" demiştir [52].

32-.....Bize Muhammed ibnu'l-Munkedir tahdîs edip: Ben Câbir (R)'den, onun şöyle dediğini işittim, dedi: Peygamber (S) hayâtta iken bana:
— "Câbir! Bahreyn'in sadaka malı gelmiş olsaydı -eliyle işaret ederek- sana şöyle şöyle üç avuç verirdim" dedi.
Fakat Peygamber ölünceye kadar Bahreyn'den mal gelmedi. Pey-gamber'in ölümü üzerine (O'nun yerine getirilen) Ebû Bekr, bir ni-dâcıya emretti de:

— Her kim ki Peygamber'in kendisine bir va'di veyâhud bir borcu varsa bize gelsin! diye i'lân ettirdi.
Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e gittim ve:
— Peygamber (S) bana bu suretle va'd etmişti, dedim, Ebû Bekr bana üç avuç dolusu nakit verdi [53].

17- Bâb: Hibe Edilmiş Köle Ve Hibe Edilmiş Meta' Nasıl Teslim Alınır?

Ve İbn Umer dedi ki: Biz Peygamber ile bir seferde idik. Ben babam Umer'e âid genç, çetin bir deveye binmiştim... Sonunda Peygamber o deveyi satın aldı da: "Yâ Abdallah, bu deve sevindir (onu istediğin gibi kullan)" buyurdu [54].

33-.....el-Mısver ibn Mahreme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) birçok kaftanlar taksîm etmişti de, bunlardan babam Mahreme'-ye birşey vermemişti. Mahreme bana:
— Ey oğulcuğum! Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim, dedi. Babamla beraber gittim. O bana:
— Haydi eve gir, Rasûlullah'ı bana çağır, dedi.
Mısver dedi ki: Rasûlullah'ı babam için çağırdım. Rasûlullah bu elbiselerden bir elbise omuzunda olduğu hâlde babama çıktı ve:
— "Bunu senin için sakladım" buyurdu.
Mısver dedi ki: Babam kaftana (sevinçle) baktı. Rasûlullah:
— "Mahreme razı oldu mu?" buyurdu [55].

18- Bâb: Bir Kimse Birşey Hibe Ettiği Ve Hibe Edilen Diğer Kimse "Ben Bunu Kabul Ettim" Demediği Hâlde, O Hibeyi Teslim Aldığı Zaman (Bu Caiz Olur)

34-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir adam geldi de:
— Ben helak oldum, dedi.: Rasûlullah:
— "Bu (seni helak eden) nedir?" diye sordu. O kimse:
— Ramazân gündüzünde ehlimle cinsî yaklaşmaya düştüm, dedi. Rasûlullah:
— "Âzâd edecek bir köle bulabilir misin?" dedi. O kimse:
— Hayır bulamam, dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse iki ay zincirleme oruç tutmağa gücün yeter mi?" diye sordu.
O zât:
— Hayır gücüm yetmez, dedi. Rasûlullah:
— "Altmış yoksulu doyurmaya gücün yeter mi?" dedi. O zât:
— Hayır (gücüm yetmez), dedi.
Ebû Hureyre dedi ki: Biraz sonra Ensâr'dan bir adam Rasûlul-lah'a içi hurma dolu ve râvînin "Mıktel" dediği (15 yâhud 20 sâ' alabilen) bir zenbîl getirdi. Rasûlullah o zâta:
— "Bu hurmayı (al) götür de bunu yoksullara sadaka et!" buyurdu.
O zât:
— Bizden daha ihtiyâclıya mı vereceğim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin iki kara taşlığı arasında bizden daha ihtiyâclı bir ev halkı yoktur, dedi.
Rasûlullah (S) bu sefer ona:
— "Bu hurmayı götür de onu ailene yedir" buyurdu [56].

19- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimse Üzerindeki Borcu Ona Hibe Ederse

Şu'be ibn Haccâc, el-Hakem'den: Bu (yânî borcun borçluya hibe edilmesi fiili) caizdir, demiştir[57]. Ve Hasen ibn Alî (R) de alacağı olan bir adama, üzerindeki borcu hibe etmiştir [58].
Peygamber (S) de: "Kimin üzerinde başka bir kimsenin bir hakkı varsa, o bu hakkı hakk sahibine ödesin yâhud da o hakk sahibinden bunu halâl ettirsin" buyurmuştur [59]. Câbir (R) de şöyle dedi: Babam Abdullah ibn Amr,
üzerinde borç olduğu hâlde Uhud'da öldürüldü. Peygamber (S) onun alacaklılarından, hurmalığımın mahsûlünü kabul etmelerini ve babamı borç bağından çözmelerini istedi [60]

35-.....Câbir ibn Abdillah (R), Ka'b ibn Mâlik'e: Babasi Abdullah ibn Amr'ın Uhud günü şehîd olarak öldürüldüğünü, alacaklıların hakklarını istemekte şiddet gösterdiklerini haber verip şöyle dedi: Bunun üzerine ben Rasûlullah'a geldim ve vaziyeti O'nunla konuştum. Akabinde Rasûlullah alacaklılara, hurmalığımın mahsûlünü kabul etmelerini ve babamı alacak bağından çözmelerini (yânî alacaklarından babamı temize çıkarmalarını) istedi. Fakat alacaklılar bu teklîfi kabulden çekindiler. Rasûlullah da onlara hurmalığımı vermedi ve onlar için hurma mahsûlünü de kestirmedi. Lâkin bana:
— "Yarın kuşluk vakti sana geleceğim" buyurdu.
Ertesi günü sabah olunca kuşluk vakti bana geldi, hurmalıkta dolaştı, mahsûl hakkında bereketle duâ etti. Akabinde ben hurma mahsûlünü kestim. Alacaklıların hakklarını tamamen verdim. Bize de bahçenin mahsûlünden bir bakıyye kaldı. Bundan sonra ben Rasûlullah'a geldim, O oturmuş hâldeydi. Ben kendisine bunları (yânî borçları ödeme, fazladan bir mikdârın artması, Rasûlullah'ın duası bereketinin meydana gelmesi işlerini) haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (S),

yakında oturmakta olan Umer'e hitaben:
"Yâ Umer! Câbir'in söylemekte olduğunu işit" buyurdu.
Umer de hemen:
Dikkat! Bunlar olur. Biz Senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bil-mısızair. Vallahi Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün, dedi [61].

20- Bir Kişinin Bir Şeyi Bir Topluluğa Hibe Etmesi Babı

Esma bintu Ebî Bekr, yeğeni Kaasım ibn Muhammed'e ve İbnu Ebî Atîk'e: Ben kızkardeşim Âişe'den Gâbe mevkiinden bir malı mîrâs aldım. O mala karşılık olarak Muâviye bana yüzbin vermişti. Ben ise o malı Muâviye'ye satmadım da Kaasım ile Abdullah ibn Ebî Atîk'e hitaben: Bu mal ikinizin olsun dedim, demiştir [62].

36-.....Sehl ibn Sa'd(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber(S)'e içilecek bir şey getirildi. Kendisi bundan bir mikdâr içti. Sağında bir genç, solunda da yaşlılar vardı. Bu durumda Peygamber, gence: ^
— "Eğer bana izin verirsen (artan içeceği) şu yaşlılara veririm" dedi.
Genç sahâbî de:
— Yâ Rasûlallah! Ben Sen'den gelen nasibimi hiçbir kimseye ıhsân etmem, dedi.
Bu söz üzerine Peygamber içecek kabını o gencin eline çabucak koydu [63].

21- Elle Tutulup Teslim Alınmış. Teslim Alınmamış Ve Taksim Edilmiş, Taksim Edilmemiş Olan Hibe Babı [64]

Peygamber (S) ve sahâbîleri Hevâzin kabilesine onlardan aldıkları ganimetleri hibe etmişlerdi; hâlbuki o ganimet henüz taksim edilmemişti [65]. Buhârî dedi ki: Sabit şöyle dedi: Bize Mıs'ar, Muhârib'den; o da Câbir(R)'den tahdîs etti (o şöyle demiştir): Ben mescidde Peygamberce geldim. O benden satın aldığı devenin bedelini Bilâl vâsıtasıyle bana ödedi ve bana fazla da verdi [66].

37-.....Bize Şu'be, Muhârib'den tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Ben Câbir ibn Abdillah (R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben bir seferde Peygamber'e bir deve sattım. Medine'ye geldiğimizde bana: "Mescide gel, iki rek'aî namaz kıl" buyurdu. (Ben namazı kıldıktan sonra) Bilâl bana alacağımı tarttı. Şu'be ibnu'l-Haccâc: Ben onun: Bilâl bana terâzîyi ağır basarak tartıverdi dediğini sanıyorum, demiştir. (Câbir dedi ki): Harre vak'ası günü (hicri 63) Şâm askerleri onu benden alıncaya kadar, Peygamber'in o fazlasından bir mikdâr şey benden hiç ayrılmamıştır [67].

38-.....Sehl ibn Sa'd (R)'den (şöyle demiştir): Rasülullah'a içecek bir şey getirildi. Sağ tarafında bir genç, sol tarafında da yaşlılar bulunuyordu. Rasûlullah o gence:
— "Kabda kalanı bu yaşlılara vermem için bana izin verir misin?" diye sordu.
Genç hemen:
— Hayır vallahi, ben Sen'den olan nasibimi hiçbir kimseye ihsan etmem, dedi.
Bu cevâb üzerine Rasûlullah o kabı gencin elinin içine hızlıca koyuverdi [68].

39-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın üzerinde bedevi bir kimsenin (üç yaşında) bir deve alacağı vardı. (Bedevî bu alacağını Rasûlullah'tan sert ve kaba bir şekilde isteyince) sahâbîleri onu hırpalamaya azmettiler. Fakat Rasûlullah (S):
— "Bedeviyi serbest bırakınız. Çünkü her hakk sahibinin söz söyleme hakkı vardır" buyurdu ve: "Onun için, onun devesi yaşında bir deve satın alın da onu kendisine verin" emrini verdi.
Sahâbîler:
— Biz aradık, bunun devesinden daha yaşlı ve kıymetli deveden başka deve bulamadık, dediler.
Rasûlullah:
— "O daha kıymetli deveyi satın alın ve bu kıymetli deveyi o şahsa verin. Çünkü sizin borç ödemeyi en güzel yapanınız, en hayırlınız-dandır" buyurdu [69].

22- Bâb: Bir Cemâat Bir Kavme Hibe Ettiği Zaman

40-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o daUrve'den tahdîs etti ki, Mervân ibnu'l-Hakem ile el-Mısver ibn Mahreme Urve'ye şöyle haber vermişlerdir: (Huneyn seferinde) Rasûlullah'a Hevâzin kabilesi temsilcileri müslümânlar olarak geldikleri ve Rasû-lullah'tan mallarım ve esirlerini geri vermesini istedikleri zaman, onlara:
— "Maiyyetimde bulunan asker sahâbîleri görüyorsunuz. Sözün bana en sevimlisi, en doğrusudur. Şimdi siz iki taifenin birisini tercih ediniz: Ya esirleri, ya da malları. Ben sizin gelmenizi bekleyip durmuş idim" buyurdu.
Râvî dedi ki: Peygamber (S) Tâif ten (Cı'râne'ye) döndüğü zaman, on geceden fazla onların gelmesini beklemişti. Hevâzin hey'e-tine, Rasûlullah'ın kendilerine ancak iki şıkktan birisini geri vereceği belli olunca, bunlar:
— Bizler esirlerimizin geri verilmesini tercîh ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (S) müslümânlar içinde ayağa kalktı,

Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdü, bundan sonra:
— "Amma ba'du: Şübhesiz bu Hevâzin elçileri kardeşleriniz tevbe ediciler olarak bize gelmişlerdir. Ben de onların esirlerini kendilerine geri vermeyi uygun gördüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız vererek) kardeşlerinizin gönlünü hoş etmeyi severse bunu yapsın! Sizden her kim de kendi hissesi üzerine bağlı kalmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse, bu bedeli ona biz, A Hah 'in bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz. Bu kanâatle o da böyle yapsın!" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar:
— Biz Hevâzinler'in gönüllerini hoş ettik, yâ Rasûlallah, dediler. Akabinde Rasûlullah onlara:
— "Şimdi biz sizden esirini vermeye izin veren kimseleri izin vermeyenlerden ayırdedip bilemiyoruz. Haydi siz geri gidiniz de bize emrinizi işbilir arifleriniz yükseltsin!" buyurdu.
İnsanlar geri çekildiler. Kabilelerin arifleri, kabileleri halkıyle konuştular. Sonra Peygamber'e geri gelip herbiri kavminin esirleri geri vermekten hoşnûd olduklarım"ve Peygamber'e bu hususta izin verdiklerini haber verdiler. İşte Hevâzin esirleri haberinden bize ulaşan budur.
Buhârî, "Bize ulaşmış olan işte budur" sözünü kasdererek: İşte bu, ez-Zuhrî'nin sözünün sonudur, demiştir [70].

23- Yanında Oturan Arkadaşları Varken Kendisine Bir Hediye Verilen Kimse, O Hediyeye Meclis Arkadaşlarından Daha Haklıdır Babı

Ve İbn Abbâs'tan: Meclis arkadaşları o hediyede kendisine ortaklardır hükmü zikrolunuyor. Bu, İbn Abbâs'tan sahîh olmadı [71]

41-.....BizeŞu'be, Seleme ibn Kütleyi'den; o daEbû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber'den olmak üzere haber verdi ki: Peygamber (S) bir bedevîden genç bir deve almıştı. Sonra onun sahibi Peygamber'e geldi, O'ndan borcunu ödemesini istiyordu. Peygamber (S): "Hakk sahibinin söz hakkı vardır" buyurdu. Sonra o zâta kendi devesinden daha faziletlisi ile borcunu ödedi ve: "En faziletliniz, borç ödeme yönünden en güzel olanınızdır" buyurdu [72].

42-..... İbn Umer (R) bir seferde Peygamber'in beraberinde bulunmuş. Kendisi, babası Umer'e âid sert ve genç bir erkek devesi üzerinde imiş. Hayvan tizlenerek Peygamber'in önüne geçiyor, babası da:
— Yâ Abdallah! Peygamber'in önüne hiç kimse geçmez, diyormuş.
Bunun üzerine Peygamber (S) Umer'e:
— "Bu çetin deveyi bana sat!" buyurdu. Umer de:
— O senindir, dedi.
Böylece Peygamber o deveyi satın aldı. Sonra:
— "Bu deve senindir yâ Abdallah, ne istersen yap" buyurdu [73].

24- Bâb: Bir Kimse Diğer Birine Bir Deve .Hibe Ettiği Zaman, Hibe Edilen Kimse O Deveye Biner Hâlde Olsa, Bu Hibe Caizdir

43-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Biz bir seferde Peygamber(S)'in beraberinde idik. Ben (babama âid) genç ve sert bir erkek deve üzerine binmiştim. Peygamber, Umer'e:
— "Bu deveyi bana sat" buyurdu.
Böylece Peygamber o deveyi satın aldı. Akabinde Peygamber:
— "Yâ Abdallah, bu deve senindir" buyurdu [74].

25- Giyilmesi Mekruh Olan Şeyi Hediye Etmek Babı

44-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l- Hattâb bir kerresinde Mescid'in kapısının yanında (Utârid ibn Hâcib'e âid) satılık ipekli hülle gördü de:
— Yâ Rasûlallah! Bunu alsanız da cumua günleri ve yanınıza elçi hey'etlerini kabul ettiğiniz zamanlarda giyseniz, dedi.
Rasûlullah:
— "Bunu ancak âhirette nasibi olmayanlar giyer" buyurdu. Sonra Rasûlullah'a bunun gibi ipekli kumaştan yapılmış elbiseler gelmişti. Rasûlullah bunlardan bir takımı Umer'e verdi. Bunun üzerine Umer:
— Bunu bana giydiriyor musun? Hâlbuki Utarid'in hüllesi hakkında söylediğini söylemiştin? diye açıklama istedi.
Rasûlullah:
— "Bunu ben sana kendin giyesin diye vermedim" buyurdu. Umer de bu ipek elbiseyi alıp Mekke'de bulunan müşrik kardeşine verdi [75].

45-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S), kızı Fâtima'nm evine gelmişti de, Fâtıma'mn yanına girmemişti. Sonra Alî geldi (Fâtıma'yı kederli gördü). Fâtıma da ona olanı anlattı. Alî de bunu Peygamber'e zikretti. Peygamber:
— "Hakîkaten (ben geldim), Fâtıma'mn kapısında çeşit çeşit renklerle nakışlı bir perde gördüm" dedi ve devamla: "Benimle (bu süslü) dünyâ arasında ne münâsebet var!" buyurdu.

Akabinde Alî, Fâtıma'ya gidip bunları ona söyledi. Fâtıma da:
— Rasûlullah bu perde hakkında bana istediği şeyi emretsin, dedi. (Fâtıma'nm bu sözü Rasûlullah'a ulaşınca):
— "Fâtıma bu perdeyi muhtâc bir aile sahibi olan Fulân'a gönderir" buyurdu [76].

46-.....Alî ibn EbîTâlib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana "Sıyerâ" (denilen ipekli) bir elbise hediye etti. Ben de onu giydim. Fakat ben Peygamber'in yüzünde öfke gördüm. Bunun üzerine ben de onu kadınlarım arasında yardım (da onlara verdim) [77].

26- Müşriklerden Hediye Kabul Edilmesi Babı

47- Ve Ebû Hureyre söyledi: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İbrahim Peygamber, Sâre ile hicret etti de içinde bir hükümdar yâhud bir cebbar bulunan bir memlekete girdi... (Sonunda o zâlim hükümdar, adamlarına: Bu kadım İbrahim'e geri verin ve) Hâcer'i de Sâre'ye verin, dedi"[78]
Ve yine Peygamber(S)'e, içinde zehir bulunan bir koyun hediye edilmiştir [79]
Ve Ebû Humeyd şöyle dedi: Eyle Meliki (Yuhannâ), Pey-gamber(S)'e beyaz bir katır hediye etti ve bir de kaftan giydirdi. Peygamber de ona deniz kenarındaki beldeleri halkı için bir emân-nâme yazıp verdi [80].

48-......Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir defasında Peygamber(S)'e sündüsten dikilmiş bir cübbe hediye edildi. Hâlbuki Peygamber ipekli kullanmaktan nehyederdi. Bu sebeble sahâbîler, Peygamber'in bunu kabul etmesinden hayret ettiler. Peygamber (bu hayreti gidermek için):
— "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri bu ipekli kumaştan çok daha güzeldir" buyurdu.
Ve Saîd ibnu Ebî Arûbe, Katâde ibnu Diâme'den; o da Enes'ten söyledi ki: Dumete'l-Cendel Meliki Ukeydir, bunu Peygamber(S)'e hediye vermiştir [81].

49-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten demiştir: (Hayber'de) bir Yahûdî kadını, zehirleyerek kızartılmış bir koyunu Peygamber'e getirdi. Peygamber bu koyunun etinden yedi (ve zehirli olduğunu haber verdi). Akabinde bu hıyaneti yapan kadın getirildi (ve sebebi soruldu. Kadın suçunu i'tirâf etti). Sahâbîler tarafından:
— Bu kadını öldürelim mi? diye soruldu.
Peygamber:
— "Hayır öldürmeyin" buyurdu.
Enes ibn Mâlik: Bu bir lokma zehirli etin te'sîrini, Rasûlullah'ın küçük dilinde tanır dururdum, demiştir [82].

50-..... Abdurrahmân ibnu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Biz (bir seferde) Peygamber'in maiyyetinde yüz otuz kişi idik. Peygamber (S):
— "Sizden birinizin yanında yiyecek birşey var mıdır?" diye sordu.
O sırada bir kimsenin yanında bir sâ' ölçeği yâhud buna benzer bir kap erzak bulundu. Bu yoğurulup hamur yapıldı. Sonra başı açık, perişan, uzun boylu bir müşrik kişi koyun sürüsünü sürerek çıkagel-di. Peygamber ona:
— "Koyunları satar mısın, yoksa atıyye veya hibe olarak mı getirdin?9' diye sordu.
O çoban:
— Hayır hibe değildir, fakat satılıktır, dedi.
Peygamber ondan bir koyun satın aldı. Koyun kesildi. Peygamber (evvelâ) o koyunun karaciğerinin pişirilmesini emretti.
(Râvî Abdurrahmân dedi ki): Allah'a yeminle söylüyorum, birlikteki yüz otuz kişi içinde hiçbirisi eksik kalmadı, ille Peygarnber bu hayvanın ciğerinden bir parça kesip orada hâzır bulunuyorsa hemen verdi, dışarıda bulunanların hisselerini de onlar için sakladı. Sonra koyunun eti (pişince) Peygamber onu iki kap içine koydu. Bu iki kaptan sefer hey'etimizin hepsi yediler. Hepimiz doyduk. İki kap yemek yine arttı da, bu artığı deveye yükledik.
Râvî (hadîsin ifâdesine sadâkatin mes'ûliyetinden dolayı): Yâhud Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in dediği söz gibi, demiştir [83].

27- Müslümânın Müşriklere Hediye Vermesi(Nin Cevazı) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Sizinle dîn hususunda muharebe etmemiş ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adalet (ile muamele) etmenizden Allah sizi men' etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever" [84]

51-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, bir adamın üzerinde satılmakta olan bir hülle (yânı bir takım elbise) gördü de Peygamber'e:
— Bu hülleyi satın al da cumua günleri ve elçilik hey'etleri geldiği zamanlarda giy, dedi.
Peygamber (S):
— "Bunu ancak âhirette nasibi olmayanlar giyer" buyurdu. Sonra Rasûlullah'a bunlardan birçok hülleler getirildi. Rasûlullah bunlardan bir hülle de Umer'e gönderdi. Bunun Ü2erine Umer:
— Sen bu hülle hakkında vaktiyle söylediklerini söylediğin hâlde, ben bu hülleyi nasıl giyerim? dedi.
Rasûlullah:

— "Ben bunu sana giyesin diye vermedim. Sen bunu satarsın yâhud da (lâyık olacak) birine giydirirsin" buyurdu.
Bunun üzerine Umer o hülleyi Mekke halkından henüz İslâm'a girmemiş olan bir kardeşine hediye gönderdi [85].

52-.....Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah zamanında müşrike olan annem bana (birtakım hediyelerle) gelmişti. Ben Rasûlullah'tan fetva istedim de:
— Annem bana sokulmak ve karşılık görmek istiyor. Anneme
ilgi ve iltifat edebilir miyim? dedim.
Rasûlullah:
— "Evet, annene ilgi ve iltifat eyle!" buyurdu [86].

28- Bâb: Hiçbir Kimseye Daha Önce Verdiği Hibesine Ve Yaptığı. Sadakasına Dönmesi Halâl Olmaz

53- İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hibesine dönen kimse, kusmuğuna dönen gibidir" buyurdu.

54-.....(Başka senedden olmak üzere) İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Şu kötülük meseli biz müslü-mânlar için değildir (yânî bu kötülük sıfatı bizlere yakışmaz): Yaptığı hibeye dönen kişi, kusmuğuna dönen köpek gibidir" [87].

55-.....Eşlem şöyle demiştir: BenUmer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Bir kimseyi Allah yolunda savaşsın diye bir ata bindirmiştim. Atın yanında olan o zât, ata iyi bakmadı ve onu zayıflattı. Ben de zât bu atı ucuza satar diye düşünerek, onu o adamdan satın almayı istedim. Ve hibe ettiğim bu atı tekrar satm alabilir miyim diye Peygamber'e sordum. Peygamber (S): "Eğer o adam bu atı sana bir tek dirhem karşılığında verse de, artık sen o atı satın alma. Çünkü sadakasına dönen kimse, kusmuğuna dönen köpek gibidir" buyurdu [88]

29- Bâb [89]

56-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Ubeydillah ibn Ebî Muleyke şöyle haber verdi: İbnu Cud'ân'ın himayesinde olan Suheyb'in oğullan, iki ev ile bir odanın kendilerine âid olduğunu, Rasülullah'ın bunları babalan Suheyb'e hediye verdiğini iddia ettiler. O sırada Medine Vâlîsi olan Mervân:
— Bu husus üzerine sizler için kim şâhidlik yapar? dedi. Çocuklar:
— Abdullah ibn Umer şâhidlik eder, dediler.
Bunun üzerine Mervân, İbnu Umer'i çağırdı. İbn Umer de:
— Rasûlullah (S) Suheyb'e iki ev ve bir hücreyi muhakkak vermiştir, diye şâhidlik yaptı.
Mervân da İbnu Umer'in bu şehâdeti ile Suheyb'in çocukları lehine hükmetti [90].
(Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle) [91]

30- Umrâ Ve Rukbâ Hakkında Söylenen Hükümler Babı [92]

Bir kimsenin bir başkası lehine "Ömrü oldukça bu evi ona bağışladım" yâhud "Ben sağ oldukça bu evi ona bağışladım" demesi umrâ'dır. (Bu, "Ben evi ömrü müddetince ona mülk yaptım" demektir ki, bu da hibe olur.) [93].
"İsta'marakum fîhâ", "Sizleri îmâr ediciler kıldı" demektir [94].

57-.....Câbir (R): Peygamber (S) umrâ(nın sahîhliği) ile ve umrâ'nın hibe edilen kimseye âid olacağı ile hükmetti, demiştir [95].

58-..... Bize Katâde ibn Diâme tahdîs edip şöyle dedi: Bana en-Nadr ibnu Enes, Beşîr ibn Nehîk'ten; o da Ebî Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S): "Umrâ caizdir" buyurmuştur (yânî muammer için ve ondan sonra veresesi için geçerlidir).
Atâ ibn Ebî Rebâh da: Bana Câbir, Peygamber(S)'den bu Ebû tîureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti, demiştir [96].

31- İnsanlardan İğreti At Alan Kimse Babı

59-.....Enes (R) şöyle diyordu: Bir kerresinde Medine içinde bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Peygamber (S) -üvey babam- Ebû Talha'dan el-Mendüb denilen atını iğreti aldı ve ona binerek Medine'den ayrıldı. Dönüp geldiği zaman: "Korkulacak birşey görmedik. Muhakkak olarak bulduğumuz şey Mendûb'-un su gibi akmastdır" buyurdu [97].

32- Zifaf Sırasında Gelin Veyâhud Güvey İçin Elbise İstiare Etme(Nin Cevazı) Babı

60-.....Bana babam Eymen el-Habeşî tahdîs edip şöyle dedi:
Ben bir kerresinde Âişe'nin yanına girdim. O sırada Âişe'nin üzerinde kalın Yemen bezinden yapılmış, beş dirhem

kıymetinde bir elbise bulunuyordu. Âişe (darlık zamanlarını anarak):
— Ey Eymen, gözünü cariyeme doğru kaldır da bak! O (benim üzerimdeki elbiseyi şimdi) ev içinde giymekten arlanır. Hâlbuki Ra-sûlullah zamanında benim bu nevi'den bir elbisem vardı. Medine'de zifaf için süslenen her kadın onu ariyet almak üzere muhakkak bana haber gönderirdi, demiştir [98].

33- Menîhanın Fazileti Babı [99]

61..... Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S):
"(Atıyye ve hediye için) sütü bol olan deve ve yine böyle bol sütlü koyun ne güzel menıha ve hediyedir. Bu hayvanlardan her biri bir kap sabahleyin, bir kap akşamleyin süt getirir" buyurdu [100].
Bize Abdullah ibnu Yûsuf ve İsmail ibn Ebî Uveys, Mâlikten tahdîs etti. Mâlik'in bu rivayetinde Peygamber'in: "(Böyle sağımlı hayvan hediyesi) ne güzel sadakadır" buyurduğu gelmiştir [101].

62-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Muhacirler Mekke'den Medine'ye geldikleri zaman ellerinde hiçbir şeyleri yoktu. Ensâr ise Medine'de arazî ve akar sahibi idi. Ensâr, her sene mallarının yarı mahsûlünü kendilerine vermek ve Ensâr'ın yerine bağ ve bahçe işlerini muhacirler yapmak şartıyle mallarını muhacirlere ortağa verdiler.
(Râvî) Enes'in anası, Ümmü Suleym -ki aynı zamanda Abdullah ibn Ebî Talha'nın da anasıdır- Enes'in anası Ümmü Suleym de Rasûlullah'a birkaç hurma ağacı hediye etmişti. Peygamber (S) de hurma ağaçlarını (mahsûllerinden faydalanmak üzere) Usâme ibn Zeyd'in anası olan cariyesi Ümmü Eymen Bereke'ye vermişti.
İbn Şihâb dedi ki: Enes ibn Mâlik bana şöyle haber verdi: Peygamber (S) Hayber ahâlisi ile muharebeden ayrılıp da Medîne'ye döndüğü zaman, Muhacirler, meyvelerinden istifâde ettikleri Ensâr'ın ariyet verdikleri menîhalarım Ensâr'a geri verdiler. Peygamber de Enes'in anasına, onun vaktiyle verdiği hurma ağaçlarını geri verdi.
Rasûlullah, Ümmü Eymen'e de o ariyet hurma ağaçları yerine kendi bustânından bir kısmını verdi.
Ve Ahmed ibnu Şebîb dedi ki: Bize babam Şebîb, Yûnus'tan bu hadîsi sened ve metin olarak aynen haber verdi. Yalnız "Onların yerine malının hâlisinden" verdi, dedi [102].

63-.....Bize el-Evzâî, Hassan ibn Atıyye'den; o daEbûKebşe es-Selûlî'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Amr (R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kırk haslet vardır ki, bunların en yükseği sağımlı keçi menîhası, yânı hediyesidir. Hayırseverlerden bir kişi bu kırk hasletten birisini onun sevabını umarak ve va'd olunan ecrini tasdik ederek işlerse, muhakkak Allah bu haslet sahibini, bu hasenesi sebebiyle cennete girdirir" [103]
Hadîsin râvîsi Hassan ibn Atıyye şöyle demiştir: Biz hadîsteki sağım keçisinden başka, selâmı karşılamak, aksirana duâ, yol üzerindeki ezâ veren şeyi giderme ve (hadîslerde gelen) bunların benzeri haseneleri saydık, onbeş haslet ve haseneye ulaşmaya muktedir olamadık [104].

64- Bize Muhammed ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Câbir ibn Ab-dillah(R)'tan tahdîs etti. o şöyle demiştir: Bizden bir takım adamların fazla arazîleri vardı. Onlar: Biz bu arazîleri üçte bir, dörtte bir ve yarı karşılığında icara verelim, dediler. Bunun üzerine Peygamber (S): "Kimin toprağı, tarlası varsa onu kendisi eksin yâhud (ekmekten âciz olursa) onu mü'min kardeşine (âriyeten) versin. Bunu yapmazsa tarlasını (boş) tutsun" buyurdu [105].
Ve Muhammed ibn Yûsuf şöyle dedi: Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bir çöl Arab'ı Peygamber'e geldi de, O'na hicretten sordu (Medîne'ye hicret edeyim mi? dedi). Peygamber (S):
— "Sakın ha, hicrete kalkışma. Çünkü hicret çok çetin bir iştir. Senin deve nev'inden hayvanların var mı?" buyurdu.
O zât:
— Evet vardır, dedi. Peygamber:
— "Sen onların zekâtını veriyor musun?" buyurdu. O zât:
— Evet veriyorum, dedi. Peygamber:
— "Sen onlardan herhangi birini menîha olarak veriyor musun?"
diye sordu. O zât:
— Evet veriyorum, dedi. Peygamber:
— "Sen onları sulamağa getirdiğin gün sütlerinden sağıp oradaki insanlara içiriyor musun?" diye sordu.
O zât:
— Evet, diye cevâb verdi. Peygamber (S):
— "Öyle ise sen denizlerin ötesinde de çalış. Çünkü Allah senin amelinden hiçbir şeyi eksik bırakmaz" buyurdu[106].

65-.....Tâvûs ibn Keysân şöyle demiştir: Bana bunu onların en âlim olanı, yânî İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) ekinleri hareket etmekte olan bir tarlaya çıktı da:
— "Bu arazî kimindir?" diye sordu. Ordakiler:
— Bu tarlayı Fulân kimse kira ile tuttu, dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Dikkat edin! Eğer o mal sahibi bu kiracıya o tarlayı minha yoluyla verseydi, kendisi için bu arazî karşılığında belli bir ücret almasından daha hayırlı olurdu" buyurdu [107].

34-Bâb: Bir Adam Diğerine Jnsanlarîn Örf Yapageldikleri Ta'bîr Üzere "Şu Cariyeyi Sana Hizmetçi Olarak Verdim" Dediğinde, Bu Caiz Olmuştur (Yânî Bu İhdâm, Hibe Ve Ariyet Verme Demektir)

İnsanların bâzısı (yânî Ebû Hanîfe): Bu söylenen sıfat âriyedir, dedi. İnsan: Sana şu elbiseyi giydirdim dediği zaman ise, bu hibedir [108].

66-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "İbrahim Peygamber (eşi) Sâre ile sefere çıkmıştı.... Sonunda Sâre'ye Hâcer'i hediye verdiler. Akabinde Sâre, İbrahim 'e dönüp geldi ve ona (vak'-ayı hikâye ederek): Hissettin mi zevcim! Allah, kâfiri zelîl etti ve bir cariyeyi de bana hizmetçi verdi, dedi."
Ve İbn Şîrîn, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber (S)'den "Sâre'ye Hâcer'i hizmetçi verdi" demiştir [109].

35- Bâb; Bir Kimse Başka Bir Kimseyi Bir At Üzerine Bindirse Bunun Hükmü (Ondan Dönülmemekte) Umrâ Ve Sadaka Gibidir.

İnsanların bâzısı bu kimsenin (at hususunda hibesinden) dönmek hakkı vardır, dedi [110].

67-.....Zeyd ibn Eşlem şöyle dedi: Ben babam Eslem'den işittim; şöyle diyordu: Urner ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: Ben Allah rızâsı yolunda bir adamı bir at üzerine bindirmiştim. Sonra gördüm ki bu at satılıyordu. (Onu satın almak istedim de) bunu Rasûlullah'tan sordum. RasûluİlahI (S): "Bu atı satın alma ve yapmış olduğun sadakana (bir daha) dönme!'1 buyurdu [111].

---

[1] Kitâb başlığı bütün nüshalarda böyle gelmiştir. Bu kiîâbda hibenin hükümleri, hibe etmenin fazîleti ve hibe yapmaya teşvik eden bâblar ve hadîsler toplanmıştır.
el-Hibetu, idetu vezninde, bağışlamak ma'nâsmda masdar ve isimdir.
el-Vâhib, ismi faildir; bağışlayıcı ma'nâsmadır.
ei-Vehhâb, el-Vehâb, el-Vahhâbe, ondan mübalağa isimleridir, çok bağışlayıcı, bağışlaması çok ma'nâsmadır.
el-Mevhib ve el-Mevhibe, bahsolunan nesneye denir (Kactmûs Ter.)
Fıkıhta Hibe, bir malı bedelsiz olarak başkasına temiîkten ibarettir. Hibe de diğer akidler gibi îcâb ve kabul ile akdedilmiş olur ve hibe edilen şeyi hibe edilen kimsenin teslim almasıyle tamam olur.
Hibenin meşruiyet hikmeti, insanlar arasında kîni, hasedi gidermek; gönülde saygı ve sevgi meydana getirmek, insanları cimrilikten kurtarıp cömertliğe alıştırmaktır.
[2] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde hakîr ve küçük bir şeyle de olsa birine hayır ulaştırmaya teşvîk bulunması yönündendir ki, bu da lügat bakımından hibe ma'nâsmda dâhildir.
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu, Rasülullah'a süt hediye edilmesi, O'nun da kadınr larına bundan içirmesidir. Çünkü hediye, hibe ma'nâsmadır (Kastallânî).
[4] Hadîs az hediyenin .caiz olduğuna ve reddilmeyeceğine delâlet etmektedir. He-çiiye, lügat yönünden hibe ma'nâsmadır. Hediye edilen az bir şey olsa bile, hediye verilen kimsenin onu küçük görmeyip kabul etmesinin iyi huylardan olduğu ifâde edilmiştir.
[5] Bu, Ebû Saîd Hudrî'nin Fatiha ile rukye tedavisi hadîsinin bir cümlesidir. Bu-hârî, o hadîsi bütünü ile İcâre Kitâbı'nda getirmiştir. Peygamber'in buradaki sözü, arkadaşlardan hibe istemek ma'nâsmadır.
[6] Minber hadîsinin başlığa delîlliği gizli değildir. Bu hadîs Namaz ve Cumua Ki-tâblan'nda geçmişti.
[7] Hadîsin başlığa delîlliği Peygamber'in "Beraberinizde ondan bir parça var mı?" sözünden alınır. Çünkü bu söz sahâbîlerden hibe edilmesini isteme ma'nâsındadır..
[8] Buhârî bununla hadîsin ikinci bir senedini de bildirmiş oluyor. Buhârî bu hadîsi Hacc Kitabı, Cezâu's-Sayd'da da getirmişti.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu "İçecek birşey istedi" sözündedir.
Buhârî bu hadîsi Eşribe'de de getirmişti.
et-Teymîn, tef îl vezninde sağ tarafa gitmek ve tebrik etmek ma'nâsmadır (Kaamûs Ter.)
[10] Enes'in bu hadîsi biraz önce 5 rakamıyle geçmişti.
[11] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah onu kabul etti" sözündedir. Râvî iki bud ve yemek mes'elelerinde evvelâ şübhe etmiş, sonra iki bud gönderdiğinden Şübhesi kalmamış; Rasûlullah'ın ondan yediğinde evvelâ şübhe etmiş, sonra kabul ettiğinde şübhe etmeyip kesin söylemiştir.
[12] Bu hadîs Hacc KÎtâbı'nda da geçti. Buhârî'nin burada bundan maksadı, "Biz senin hediyeni geri çevirmiyoruz; ancak şu var ki bizler ihrömlılar bulunuyoruz" sözüdür. Çünkü bu sözün mefhûmu, eğer kendisi ihrâmlı olmasaydı elbette bu hediyeyi kabul edecekti demektir.
[13] Bu Âişe hadîsi, bu bâbdan sonra gelecek bâbda daha geniş bir metinle rivayet edilmiştir. Bu sebeble orada daha iyi anlaşılacaktır
[14] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber keşten ve yağdan yedi" sözüdür. Çünkü Peygamber'in bunları yemesi Ümmü Hufeyd'in hediyesini kabule delildir.
Bu kadın, İbn Abbâs'ın teyzesi idi ve çölde otururdu.
[15] İbn Abbâs'ın, hadîsin sonundaki hüccet getirişi, çok güzel bir istidlaldir
[16] Hadîsin başlığa uygunluğu "Eğer hediyedir denilirse..." sözlerindedir. Çünkü Peygamber'in sahâbîlerle beraber ondan yemesi, Peygamber'in hediyeyi kabul edişine delâlet etmektedir (Aynî).
[17] Hadîsin başlığa uygunluğu "O bizim için bir hediyedir" sözündedir. Bunun ma'-nâsı Berîre onu bize hediye ettiği için, o da bir hediye oldu, demektir. Bunun da sebebi şudur: Çünkü sadakada fakîrin alıp satmak, hediye etmek ve daha başka tasarrufları caiz olur. Zîrâ fakîrin o sadakada mülkiyeti sahîh olmuştur (Aynî).
[18] Çünkü et, sadaka eti; Berîre'nin mülkiyetine geçince onun mülkü olmuş; o da bundan Peygamber ailesine hediye etmiştir. Böylece Berîre'ye sadaka olan et, Peygamber'e Berîre'nin hediyesi olmuştur.
[19] Peygamber'e ve ailesi ferdlerinezekât malı haram idi. Fakat bu zekât koyunu Ümmü Atıyye Nuseybe el-Ensâriyye'nin mülkiyetine geçtikten sonra o, onun etinden Âişe'ye göndermişti. Ümmü Atıyye'nin gönderdiği et böylece onun hediyesi olmuştu. Hediyeyi ise Peygamber ve aile ferdleri yiyebilirlerdi. İşte "Zekât yerine ulaşmıştır" vecîzesi bu dînî hakîkati ifâde etmiş oluyor.
[20] Yânı arkadaşlarından birine bir hediye veren ve hediyesinin, o arkadaşına, onun kendi kadınlarından birinin yanında bulunacağı günde ulaşmasını isteyen kimse babı.
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu, Âişe'nin sözünün ma'nâsından alınır
[22] Hadîsin başlığa uygunluğu "Müslümanlar, RasûluUah'ın Âişe'ye sevgisini pek iyi bildiklerinden... hediyelerini Rasûlullah Âişe'nin evinde iken verirlerdi" sözlerinden alınır. Bu uzun Âişe hadîsinin burada getiriime sebebi, Rasûlullah'a sahâbîleri tarafından hediye verildiğini beyândan ibarettir.
Peygamber'in Âişe hakkındaki "Muhakkak o Ebû Bekr'in kızıdır" sözü Âişe için yüksek bir fazilettir. Âişe babası gibi şerefli, zekî, ince görüşlü, dürüst ve tam anlayışlıdır demektir.
[23] Buhârî burada hadîsin diğer senedlerle bâzı fazlalık ve eksikliklerle geldiğini bii-dirmiş oluyor.
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu, onun başlıktaki mübhemliği açıklamış olması yö-nündendir. Çünkü "Hediyeden reddedilmeyen şey" sözü bilinmemiştir. Hadîs bu bilinmeyeni açıklamıştır (Aynî).
[25] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsmdan alınır. Çünkü hadîste, sahâbîlerin ga-nîmet taksîmi yapılmadan önce ganîmet almaya hakk kazandıkları esirleri ter-ketmeleri vardır. İşte bu gâib ma'nâsınadır; sahâbîlerin bunu terketmeleri de hibe ma'nâsınadır (Aynî).
Hadîs, Vekâle ve Itk Kitâblan'nda geçen rivayetin bir parçasıdır.
[26] el-Kuşmeyhenî nüshasında bu başlıkta "Hibe" lafzı yerine "Hediye" gelmiştir. Zâten hediye, hibenin geniş ma'nâsidir.
[27] Hadîsin başlığa uygunluğu, hibe lâfzı ile onun daha geniş ma'nâsı olan hediye kasdedildiği zamana yöneliktir.
Hediye karşılığında hediye vermek, güzel bir iş ve bir medeniyet gereğidir. Ancak bunun vâcib veya müstehâb olduğu hususunda görüş ayrılıkları ve bunların savunuluşları vardır. İmâm Mâlik el-Ahzâb: 21. âyetini de delîl getirerek, hediyeyi hediye ile karşılamak âdetinde olan Peygamber'e, bu âdetinde de örnek edinmek suretiyle O'na uymak, hediyeye karşılık vermek vâcibdir, demiştir. Müstehâb olduğunu savunanlar ve bu konuda tafsille hükmedenler de vardır.
Peygamber'in câmialı sözlerinden sayılan şu Siadîs hediyeleşmeyi ve bunun faydasını çok güzel ifâde etmektedir: Peygamber (S): " ijfoj ijii£ = Hediyeleşiniz ki, birbirinize sevginiz artsın " buyurmuştur. (Ebû Ya'lâ, Müsned'inde, Ebû Hureyre'den sağlam bir senedle).
Munâvî bu hadîsin şerhinde, hediye alıp vermenin kaanûn yapılması hikmetini şöyle beyân etmiştir: Hediye alıp vermek gönülleri birbirine alıştırır, kalb-lerdeki kîni, buğzu giderir. Bunun için hediye kabulü sünnettir, demiştir.
[28] Buhârî bu sözüyle seneddeki îsâ ibn Yûnus'un bu hadîsi mevsûlen rivayet etmekte Hişâm'dan ayrıldığına işaret etmiştir.

[29] Buhârî bu ta'lîki gelecek Nu'man ibn Beşîr hadîsine bitişik olan 11. Babın hadîsinde senedli olarak getirmiştir.
[30] Bu soruların her ikisinde bâzı görüş ayrılıkları ve tafsîlât olmakla beraber, çoğunluk cevaz hükmü üzerindedir.
[31] Buhârî bunu Buyu' Kitâbfndaki uzun bir hadîste, senediyle getirmiştir
Bunda çocuklar arasında hibede eşitlik yapmayı kuvvetlendirme vardır. Çünkü Peygamber (S) eğer Umer'den bu deveyi oğluna hibe etmesini isteseydi, bu takdirde Umer'in çocukları arasında adalet olmazdı. Bunun için Peygamber deveyi satın aldıktan sonra, bunu İbnu Umer'e hibe etti. Bunda yabancı bir kimsenin dostunun çocuklarından bâzısına hibe tahsîs etmesinin cevazı ve bunun bir zulüm sayılmayacağına delil vardır (Kastallânî).
[32] Hadîsin başlığa ve başlıktaki mes'elelere delîlliği gayet açıktır.
[33] Bu Nu'mân hadîsinde, mübâh olmayan hususlarda şâhidlik yüklenmenin keraheti; hibede şâhid tutmanın meşru' olup vâcib olmadığı; en büyük imâmın şâhidlik yüklenmesi, bunun fâidesi ilmiyle hükmetmesi yâhud nâiblerinin huzurunda şâhidliği edâ etmesi suretlerinde meydana çıkacağı... hükümleri vardır (Kastallânî).
Çocuklara hibede eşitlik yapmanın gerek vucûbuna, gerek müstehâblığına kaail olanlar, bu eşitliğin sıfatında da ihtilâf etmişlerdir. Bâzı âlimler hibede çocuklar arasında adalet, mîrâsta olduğu gibi erkeğe iki pay vermektir demişlerdir. Başka âlimler ise erkekle kız çocuk arasında hibede böyle bîr farka gerek görmemişlerdir. Bu sonuncuların dayandıkları bir hadîs de vardır: Saîd ibn Man-sûr ile Beyhakî, İbn Abbâs'tan merfû' olarak şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
Peygamber'(S) şöyle buyurdu: Ey sahâbîleritn! Atıyye ve hibede çocuklarınız arasında eşitlik yapınız. Ben çocuklardan birisine fazla verici olsaydım, muhakkak kadınlara fazla verir idim" (Fethu'l-Bârî ve Umdeiu'l-Kaart).
[34] İbrâhîm iie Umer ibn Abdilazîz'in buradaki sözlerini Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmiştir,
[35] Peygamber'in bu izin istemesi, bu bâb içinde senedli olarak gelmiştir. Bunun başlığa uygunluğu, mü'minlerin analarının kendi hakları olan nevbet günlerini Âişe'ye hibe etmiş olmaları yönündendir.
[36] Peygamber'in bu hadîsi de babın sonunda senedli olarak gelecektir
[37] ez-Zuhrî'nin bu sözlerini Abdullah ibn Vehb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da kendisinden olmak üzere rivayet etmiştir. ez-Zuhrî burada getirdiği en -Nisa: 4. âyetini ileri sürdüğü bu görüşlerine delîl yapmıştır. Âyetin bu görüşe ve başlığa uygunluğu da açıktır.
[38] Bu hadîsin hibe konusu ile alâkası, Peygamber'in kadınlarının kendi haklan olan nevbet günlerini Peygamber'e hibe etmeleridir.
Buhârî bu hadîsi Taharet Kitâbı'nda da getirmişti. Mağâzî'nin sonunda, Peygamber'in hastalığı başlığında da getirecektir.
[39] İbn Abbâs hadîsinin başlığa uygunluğu meydandadır.
Tâvûs, İkrime, Şafîî, İshâk bu hadîsi hüccet yaparak: "Hibe eden için hibe ettiği şeye dönmek caiz değildir. Şu kadar ki, babanın evlâda karşılıksız .hibe ettiği şeye dönmesi sahîhtır" demişlerdir.
Birçok sahâbî ve tabîî âlimleri ve Ebû Hanîfe de: "Hibe edilen mal, mev-cûd oldukça, hibe edilen kimse tarafından hibe edilmiş eşyanın bedeli hibe edene verilmedikçe, hibe edenin hibeden dönme hakkı vardır" demişlerdir. Bunlar Peygamber'in bu hadîsteki ağır teşbihini, hibeden dönmenin mürüvveten ve ah lâkan fenalığı meydanda olmasındandır; yoksa şer'an fenalığının zuhur derecesini beyân değildir, demişlerdir (Kastallânî).
[40] Buhârî bu en-Nisâ: 5. âyetini başlıktaki son fıkraya delîl olarak zikretmiştir.
[41] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sadaka ver" sözündedir. Çünkü bu emir, kocası olan kadının, kocasının İzni olmaksızın sadaka yapmak hakkına sâhib olduğuna delâlet eder. Eğer "Başlık kadının hibesi, hadîsin lâfzı İse sadakadır" dersen: Ben, hibeden murâd, onun lügat ma'nâsıdır; o da sadakayı şâmil olur, derim (Aynî).
[42] Bunun da başlığa uygunluğa bundan önceki gibidir. Bu hadîsler Zekât Kitâbı'-nın başlarında da geçmişti..
[43] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndendir: Meymûne reşide bir kadındı ve kocası Peygamber'den izin istemeksizin cariyesini âzâd etmiştir. Eğer reşîde kadının kendi malında tasarrufu geçerli olmasaydı, Peygamber bu âzâd işini iptal ederdi.
Şârih İbn Battal: *'Bu hadisten alman hüküm, cariyeyi hısımlara hibe etmek, âzâdlamaktan daha faziletli olmasıdır" demiştir. Fakat şârih Aynî ile Kas-tallânî'ye göre, bu efdaliyet mutlak değil, hâllerin değişik olmasıyle değişik olur.. Nitekim bu hâdisede Meymûne, Benû Hilâl'den dayıları, kardeşleri ihtiyâç içinde idiler. Bu sebeble Rasûlullah bu vakıadaki hibeyi âzâdlamaya Üstün tutmuştur.
Hadîsin sonundaki mutâbaalarla Buhârî, hadîsin diğer geliş yollarını göstermiş ve hadîsteki mürsellik şübhesini gidermiştir.
[44] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şevde gününü ve gecesini Âişe'ye hibe etti" sözün-; dedir. Çünkü başlık "Kadının kocasından başkasına hibesi"dir. İşte bu da ka-! dınm kocasından başkasına hibesidir ki, o da Âişe'dİr.
'Buhârî bu hadîsi Şehâdetler'de de getirmiştir (Aynî).
[45] Hadîsin başlığa uygunluğu nıa'nâsından alınır. Çünkü hadîste iki şey vardır: Kadın köleyi âzâd etmek, ve dayılarından bâzısına ihsan etmek. Peygamber'in söylediği şeyin ma'nâsı ise, Meymûne'nin cariyeyi, kendi dayılarından birine ihsan etmesinin daha lâyık ve ecrinin daha çok olacağıdır. Böylece hadîste başlıktaki soruya cevâb verilmiş olmaktadır (Aynî).
[46] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hediye vermekte neseb yakınlığı ve mekânca yakınlık ağır basmaktadır.
[47] Umer ibn Abdilazîz'in bu sözünü İbn Sa'd ile Ebû Nuaym senedli olarak rivayet etmişlerdir.
[48] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onu geri çevirdi" sözündedir; yânî Sa'b'ın hediye getirmiş olduğu yaban eşeği hediyesini ihrâmıı bulunması sebebiyle kabul etme-mesindedir.
[49] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsmdan alınır. Çünkü Rasûlullah, adı geçen me'-mûrunun hediye almasını kabul etmeyip reddetmiştir. Çünkü o hediye bir illetten, yânî me'mûr olmak sebebinden dolayı verilmiş bir hediye idi. Belki bu hediyeler başlıkta Umer ibn Abdüazîz'in sözünde de belirttiği gibi, vergi mükellefleri tarafından devlet me'mûrlarına, kaymlmalan maksadıyle verilen rüşvetlerdir.
[50] Bu konuda âlimler arasında farklı görüşler olduğu için Buhârî şartın cevâbını, âdeti Üzere zikretmedi.
[51] Abidenin bu sözlerini kimin mevsûlen rivayet ettiğini bilmiyorum (Kastallânî). Bu içtihada göre hediye teslîm alınmazdan evvel iki taraf ölmüş olurlarsa, hediye, hediye eden kimsenin mirasçılarının hakkı oluyor.
[52] Hasen'in sözünü de senediyle rivayet edeni bilmedim (Kastallânî).
Hasen'İn bu görüşüne göre, hediyenin bir elçinin emânetinde gönderilmekte olması, kendisine hediye edilen kimsenin teslîm alması mâhiyetini hâiz bulunuyor ve bu suretle bundan onun mirasçıları faydalanıyor. Böyle bir elçiye teslîm edilmeyen hediyenin sahibi ölürse, bu suretle kabz (bir teslîm alma) bulunmadığı için Hasen'e göre hediye, hediye edenin mirasçılarının oluyor.
[53] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndedir: Peygamber, Câbir'e bir şey va'd etti ve va'dini yerine getiremeden Öldü. Bundaki hüküm, eğer bunun benzeri Pey-gamber'den başkasında vâki' olursa hibe, hibe edenin mirasçılarına âid olur. Peygamber hakkında böyle yapmak lâzım olmaz. Lâkin Ebû Bekr, bunu Rasû-lullah'ın ahdine vefadaki yoluna uymak için yapmıştır... (Aynî).
[54] Buhârî İbn Umer'in bu hadîsini Buyu' Kitâbı'nda daha uzun bir metinle getirdi. Burada hibe edilen şeyin nasıl tesiîm edildiğini beyân için getirmiştir.
[55] Hadîsin başlığa uygunluğu, eşyanın hibe edilen kimseye taşınması ve onun da tesiîm alması yönündendir... (Aynî).
Hadîs, hibede tesiîm almanın, hediye edilen şeyin, hediye edilen kimseye taşınması ile olduğuna açıkça delâlet etmiş ve başlıktaki soruya tam bir cevâb olmuştur. Köle ve diğer taşınan her şeyin tesiîm alınması da bunun gibi olur
[56] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsmdan alınır. O da şudur: Rasûlullah o kimseye hadîste zikredilen o hurmayı verdi. O zât: "Ben kabul ettim" demeden onu teslîm aldı, akabinde Rasûîullah ona: "Bunu götür de ailene yedir" buyurdu.
Buhârî'nin tercihi bunun üzerinedir, yânî hibede teslim almak kâfidir, "Ben kabul ettim" demeye ihtiyâç olmaz. Bulıârî'ye iki i'tirâz yapılmıştır: Biri hadîste kabulün ve nefyin zikri açıkça söylenmemiştir. Diğeri, bu sadaka idi, hibe değildi; bunun için kabul sözüne ihtiyâç duyulmadı (Aynî).
Bu sözü şart kılanlar da bulunduğu için, Buharı, başlıkta hükmü belirtmemiştir.
Buhârî bu hadîsi Oruç Kitâbı'nda da getirmişti. Medine'de Uhud'la Âir Dağ-ları'na "Lâbeteyn = lki kara taşlık" denilir. Ve bu iki dağ arasındaki arazîye Medîne Haremi dendiği orada îzâh edilmişti.
[57] el-Hakem ibn Uyeyne'nin bu sözünü İbn Ebî Şeybe senedli olarak getirmiştir.
[58] İbn Hacer bunu senedli olarak rivayet edeni bilemedim, dedi.
[59] Peygamber'in bu hadîsini müsedded kendi Müsned'inde Saîd el-Makburî yolundan merfû' olarak Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Bunun ma'nâsıyle bir hadîs Mezâlim'de Peygamber'e ulaştırılmış olarak geçmişti.
[60] Buhârî bu Câbir hadîsini Buyu' ve Karz Kitâblan'nda da değişik sened ve metinlerle getirmiştir
[61] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Lâkin bu külfetle olur: Rasûlullah, Câbir'in babasının alacaklılarından hurmalığının mahsûlünü teslîm almalarını ve borcunun kalanından onu temize çıkarmalarını istedi. Eğer onlar bunu kabul etselerdi bu Câbir'in babasının borcu hakkında bir temize çıkarma olurdu. Bu hakikatte eğer vâki' olaydı, borcun hibesi olurdu. Hadîsin ma'nâsı budur. Bu da borçta böyle yapmanın cevazına delâlet eder. Çünkü caiz olmasaydı RasûluÜah, Câbir'in babasının alacaklılarından bunu istemezdi. Bunu iyi anla! Çünkü bu çok incedir. Sarihler bundan gaflet etmişlerdir.
Bu hadîs İstikraz Ki-tâbı'nda "Borcundan az ödediği yâhud onu borçtan çözdüğü zaman bu caizdir bâbı"nda da geçmişti (Aynî).
[62] Cemi' sözü ikide de kullanıldığı için Esmâ'nın bu fiili ile başlık arasında uygunluk bulunmuştur. Ben Esmâ'nın bu rivayetini mevsûl olarak görmedim (İbn Hacer).
[63] Hadîsin başlığa uygunluğu İbn Battâl'ın dediğidir.
Peygamber gençten nasîbini yaşlılara hibe etmesini istedi. Peygamber den olan payı şuyû'iu idi, ayrılmış değildi. İşte bu şuyû'lu hibenin sahîhlığme delalet etmiştir.
Bu hadîs, Şirb'de ve Mezâlim'de de geçmişti (Aynî)
[64] Başlıktaki ilk iki nevi' hibenin hükmü daha Önce geçmişti. Burada son İki nev'-in hükümleri bilinecektir. Bunların da hükmü cevazdır.
[65] Bu Hevâzin kıssası gelecek bâbda daha uzun bir metinle gelecektir. Buradaki kısım, şuyû'lu ve taksim edilmemiş ganimetin hibe edildiğini göstermektedir.
[66] Bu rivayetin isnadı bâzı nüshalarda: Bize Sabit ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Mıs'ar, Muhârib'den... tahdîs etti şeklindedir.
Bu Câbir'in meşhur Baîr hadîsi Buyu' Kitâbı'nda "Hayvanları ve eşekleri satma bâbı"nda geçmişti. Burada ayrı bir yoldan getirmiştir.
[67] Buhârî bu Câbir hadîsini şuyû'lu hibenin sahîhliğine delîl olarak getirmiştir. Câ-bir'e verdiği fazla, Beytu'I-mâl'den olduğu için, diğerlerinin hisselerini de şâmil bulunması yönünden şuyû'lu hibe şeklinde kabul edilebilir.
[68] Bu Sehl hadîsini Buhârî, geçen bâbda "Bir kişinin bir topluluğa hibe etmesi bâ-bı"nda zikretmişti. Burada ise taksîm edilmemiş hibe başlığında zikretti. Hadîsin bu başlığa uygunluğu, içinde taksîm edilmemiş hibe bulunması yönündendir... (Aynî).
[69] Bu hadîste de başlığa uygunluk, ma'nâsından alınır. Çünkü bunda Peygamber alacak sahibine kendi devesinden daha üstün değerde bir deve verilmesini emretti. Bu borç ödemedeki o fazlalık ise

taksim edilmemiştir (Keza).
[70] Hadîsin başlığın aslına delâleti ciheti açıktır. Çünkü ganimet alanlar bir cemâattir ve onlar ganimetin bir kısmını, ganîmeti aldıkları topluluğa vermişlerdir. Bu topluluk da Hevâzin kavmidir... (İbn Hacer).
[71] Buhârî açtığı başlığa aykırı hüküm taşıyan bu rivayetin sahîh olmadığını bildirmiş oluyor.
[72] Hadîs yakında da geçmişti. Başlığa uygunluğu el-Kirmânî'nin dediğine göre, hakkının üzerinde olan ziyâde bir hibe İdi.
[73] Hadîsle başlık arasındaki münâsebet ciheti İbn Hacer'in Fetfiu'l-BârVde dediği şey olduğu görülüyor: Buhârî burada şuyû'lu olanı şuyû'lu olmayana; çok olanı az olana katmak istemiştir. îbn Battal da: İbn Umer'e hibesi İnsanların beraberinde olmuş, fakat onlardan hiçbiri onda bir ortaklığa hakk kazanmamıştır. işte benim onlar için gördüğüm münâsebet ciheti budur. Allah en bilendir, iyi düşünülsün! demiştir (Kastallânî).
[74] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Peygamber mülkiyet boşaltmasını nakil menziline indirdi, böylece hibe sahîh oldu.
[75] Bu hadîsten giyilmesi mekruh, hattâ haram olan elbiseyi hibe etmenin caiz olduğu hükmü alınmıştır. Hediye alan onu ya satar, ya başkasına hediye eder, yâhud kadınlara halâl olduğundan, kadınlara verir.
[76] Bu hadîs dahî kullanılması mekruh olan bir şeyi hediye etmenin caiz olduğuna delâlet etmiştir.
[77] Sıyerâ; bir nevi' alaca kumaştır ki, yol yol san kalemli ve çubuklu olur; dokumasında bol ipek karışmış bulunur (Kaamûs Ter.). îşte bunun ipeği bol olduğu için Peygamber, Alî'nin onu giymesine öfkelenmiştir. Başlığa uygunluğu da bu öfkelenmedir; öfkelenmesi mekruh olduğu içindir. İpeği az olan kumaşın kullanılması ise caiz oluyor.
[78] Bu, Ehâdîsu'I-Enbiyâ'da gelecek olan hadîsin bir parçasıdır. Burada başlığa delîl yapılan yeri, kâfir olan Mısır Meliki'nÎn hediyesi olan Hâcer'i, Sâre'nin kabul etmesi, sonra da bunu İbrahim'e hediye eylemesidir. Buhârî bunun bir rivayetini Buyu' Kitâbı'nda da getirmişti.
[79] Bu da bu bâbda senedli olarak gelecek olan hadîsin bir parçasıdır. Bunun başlığa uygunluğu, Hayber'de bir Yahûdî karısının hediye ettiği bu zehirli koyunu Peygamber'in kabul etmiş olmasıdır.
[80] Peygamber'in bu yazısının metni Zekât Kitâbı'nda geçti. Buradaki kısmın başlığa delîlliği ise gizli değildir.
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Çünkü bunda müşrikten hediye kabul edilişi vardır. Zîrâ hediye eden Dumetu'l-Cendel Meliki Ukeydir'dir ve o, o zaman bir Hrıstiyan müşriktir.
[82] Bunun da başlığa uygunluğu, Peygamber'in bu Yahûdî karısının hediyesini kabul edip ondan yemesi yönündendir.
Bu zehirli etten Bişr ibn Berâ da yemiş ve bu yüzden o Ölünce kadın da kısas olarak Öldürülmüştür. Bu Yahûdî karısının adının Zeyneb olduğu diğer rivayetlerde gelmiştir.
[83] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in müşrik çobana "Koyunların satılık mı yoksa atıyye mi?" diye sormasmdadır. Atıyye ise hediye ve hibe ma'nâsına da kullanılır. Bu hadîste müşrikin hediyesinin kabulünün cevazına delâlet vardır. Eğer bu caiz olmasaydı Peygamber "Yâhud atıyye midir?" demezdi (Aynî).
[84] Âyetin başlığa delîlliği apaçıktır. Ma'nânm iyice belirmesi için bundan sonraki âyeti de meâlen getirelim:
Allah sizi ancak sizinle dîn muharebesi yapmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlara dostluk etmenizden men' eder. Kim onlan dost edinirse, işte bunlar zâlimlerin tâ kendileridir" (el-Mümtehıne: 9).
"Bu iki âyet müslümânlara dostunu, düşmanını esas vasıflanyle tanıtan ve milletler arası hukuk ve münâsebetini ta'yîn eden en mühim iki esâs düstûrdur. Mü'minlerin harb ve sulh hâlinde kâfirlere karşı ta'kîb edecekleri siyâset yolu bu âyetlerde tam açıklıkla gösterilip öğretilmiştir" (Kâmil Mîrâs).
[85] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Hadîs müslümâmn müşrik olan yakınına hediye vermesinin cevazına delâlet etmiştir.
[86] Bu Esma hadîsinin de başlığa uygunluğu gizli değildir.
[87] Bu hadîsler başlığa açıklıkla delâlet etmişlerdir. Peygamber bu ikinci rivayette hibesinden dönen kimsenin, bu dönek sıfatı ve hâlinin, hayvanların en değersizinin en kötü haliyle bir benzerlikte olduğunu ve bu kötü sıfatla müslümânlanın sıfatlanmalarının yakışık almayacağını belirtmiş oluyor.
[88] Umer'in bu hadîsi de sadakadan dönmenin halâl olmayacağına açıkça delâlet etmektedir. Ancak bu hususta bâzı tafsilât da vardır.
[89] Bu, unvansız bir bâbdır. Eğer beraberinde birşey takdir edilirse i'râblanmış olur; birşey takdir edilmezse i'râbh olmaz. Çünkü i'râb ancak iki veya daha fazla müf-redleri bağlama ve terkîb ile olur. Bu bâb, kendinden önce geçen bâbdan bir fasıl gibidir. Çünkü "kitâb", "bâb"lan, "bâb"lar da "fasıP'Ian toplar (Aynî).
[90] Hadîs, Peygamber'in hibesinin subûtuna delâlet etmektedir.
ŞârÎh îbn Battal: Mervân, yalnız İbn Umer'in şâhidliği ile nasıl hükmetmiştir? diye bir soru getirmiş, sonra da buna şöyle cevâb vermiştir: Mervân, İbn Umer'in şâhidliği, bir de talibin yemini ile hükmetmiştir. Yemîn ve şâhidle hüküm vermek, sünnette gelmiştir (Aynî).
[91] el'Câmi'u's-Sahîh'in el-Asîlî ve Kerîme nüshalarında bâbdan önce "Besmele" vardır. Yûnînî'deki Ebû Zerr nüshasında yoktur fÎbn Hacer).
[92] el-Umrây büşrâ vezninde, bir adam bir malı bir kimseye kendisinin yâhud o kimsenin hayâtına ta'lîkle tefviz ve temiîk ve i'tâ eylemeye denir ki, İsimdir. Meselâ ömrüm oldukça yâhud ömrün oldukça bu hâne senindir, ölümden sonra benimdir diye temiîk eylemek gibi.. ŞârÎh der ki Umrâ ve Rukbâ Câhiliyet muamelelerinden idi...
Rivayetler bunun üzerine birbirini kuvvetlendirmiştir. Fakîhler bu hususta ayrı ayrı görüştedirler. Kimi hadîsin zahiriyle ame! ediyor ve umrâyı temiîk yapıyor, kimi de umrâyı ariyet gibi kılıyor ve hadîsi te'vîl ediyor (Kaamûs Ter,).
Bu iki kelime ruc'â vezninde masdardır. Umrâ, ömr'den; Rukbâ da, ru-kûb ve murâkaba'dan alınmıştır. Lügat imamlarından Ebû Ubeyd: Umrâ, bir kimsenin öbür kimseye: "Ömrün oldukça bu evimi sana bağışladım", yâhud: "Ben sağ oldukça bu evimi sana bağışladım" deyip hibe etmesidir. Ve hibe eden böyle deyip evi hibe edilene teslîm edince, ev onun olur, demiştir.
Bu suretle Umrâ ta'bîri, ömrüm oldukça veyâhud ömrün oldukça diyerek, ömürlerine nisbet edilmesinden dolayı umrâ denilmiş oluyor. Rukbâ ta'bîri de, her İki tarafın birbirlerinin ölümlerini gözetici olmalarından dolayı olmuş oluyor. Bunların kısımları ve ayrı ayrı hükümleri vardır.. (Aynî),
[93] Buhârî bununla ümranın tefsirine işaret etmiştir.
[94] Bu da Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'I-Kur'ân'dakî tefsiridir. Başkaları "ista'marakum", "Ömürlerinizi uzattı ve bu evin imareti hususunda sizlere izin verdi..." demektir, dediler.
[95] Hadîsin başlığa uygunluğu "Umrâ hakkında denilen şey" sözündedir. İşte Câ-bir'in rivayet ettiği bu hadîs, umrâ hakkında söylenmiş bir sözdür. Bu hadîsi Müslim Farâiz'de; Ebû Dâvûd Buyû'da, Tirmizî İle İbn Mâce Ahkâm'da; Ne-sâî de Umrâ'da getirmişlerdir.
[96] Bu Ebû Hureyre hadîsi de Câbir hadîsi gibidir. Fakat biri Peygamber'in fiilini, biri de sözünü rivayet etmiştir.
Buradaki Atâ'nm hadîsi ta'lîk suretinde verilmiş İse de, aslında bu da Ka--^tâde'den mevsûldür; muallak değildir.
Umrâ'nm üç hâli vardır: Birincisi: "Şu evimi sana veriyorum; Ölümündemirasçılarına âiddir" diye bağışlamaktır. Bu bir hibedir; bütün âlimlere göre - sahihtir; bunda ihtilâf yoktur...
İkincisi, mirasçılara âid olacağı zikredilmeyerek: "Bu evimi ömrüm oldukça sana verdim" demektir. Bunun sahîhliğinde iki görüş vardır.
Üçüncüsü: "ömrüm oldukça bu ev senindir; öldüğüm zaman benim mirasçılarıma dönecektir" demektir. Bu yolda hibe de sahîhtir... (Kastallânî).
"Rasûlullah'ın sahâbîlerinden ve başkalarından bâzı âlimlere göre Rukbâ Umrâ gibi caizdir. İbn Hanbel ve İshâk ibn Râhûye'nin ictihâdlan da böyledir. Küfe fakîhlerinden ve başkalarından bâzı âlimler de Rukbâ ile Umrâ arasını ayırarak, Umrâ'yı câiz gördükleri hâlde, Rukbâ caiz değildir demişlerdir" (Tirmizî).
"Umrâ Ebû Hanîfe, Muhammed, Mâlik İndinde bâtıldır. Ebû Yûsuf, Şafîî ve Ahmed cevazına kaail olmuşlardır. Buhârî Sahîh'mde bu bâbda Umrâ ve Rukbâ başlığını verdiği hâlde, zikrettiği iki hadîs de Umrâ'ya. ve Umrâ'nm cevazına dâirdir. Rukbâ'ya dâir hiçbir haber rivayet etmemiştir. Bu da Ebû Hanî-fe'nin Rukbâ'mn bâtıllığı hakkındaki içtihadını te'yîd eder" (Hidâye sahibi)
[97] Hadîsin son kısmının "Muhakkak biz Mendûb'u bir deniz bulduk" şeklinde tercemesi aslına daha uygundur, fakat ma'nâ birincisidir.
Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu bâb ile ariyetin hükmüne geçilmiş oluyor. Enes'in bu hadîsi Cihâd'da da gelecektir.
[98] Âişe'nin bu hadîsi, gelin veya güveyi için elbise ariyet alınmasının veya kiralanmasının caiz ve eskiden beri bilinmiş birşey olduğuna delildir.
Bu hadîs aynı zamanda Âişe'nin zühdî hayâtının sâde ve mütevazı bir safhasını da Öğretmektedir.
[99] el-Menhu, men' vezninde üçüncü ve ikinci bâblardan, vermek ma'nâsma mas-dardır. Bir adam davarının yün, yapağı, süt ve yavru makûlesi menfaatlerini bir başka adama faydalanması için âriye cihetiyle ta'yîn ve tefvîz eylemek ma'nâsınadır.
el-Minha ve'l-Menîha, bundan isimlerdir ki, böyle verilen hayvan hediyesidir (Kaamûs Ter.).
Menîhatu'l-Leben, kişinin bir deveyi veya koyunu, sütünden istifâde edilmek üzere başkasına vermesi, onun da sağdıktan sonra geri vermesidir (İbn Esîr,en-Nihâye).
[100] Hadîsin başlığa delîlliği, Peygamber'in bunu medhetmesidir. Peygamber'in med-hettiği şeyle amelde muhakkak fazîlet vardır.
Menîha aslında hibe ve atıyye demek olduğu için, Buhârî, menîîıa hadîslerini Hibe Kitâbı'nın sonuna koymuştur.
[101] Bu rivayette "Menîha ne güzel sadakadır" şeklinde geldiği için, menîhanın aynı zamanda en iyi bir sadaka olduğu da bildirilmiş oluyor.
[102] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
Bu hadîste anılan analar Ümmü Enes, Ümmü Suleym ve Ümmü Abdillah İbn Ebî Talha, bir kadının üç künyesidir. İsmi Sehle yâhud Muleyke'dir. En-sâr'dan ve Neccâr oğullan'ndan olan Sehle, Medîne'de ilk müslümân olan kadınlardandır. Sahâbiyye olan Ümmü Harâm'm kardeşidir, ilk defa Mâlik ile evlenmişti. Enes bundan olmuştur. Sehle kavmiyle müslümân olduğu için kocası Mâlik buna kızmış, Sânı tarafına gitmiş ve orada küfürle ölmüştür. Mâlik'in ölümünden sonra Sehle Ebû Talha ile evlenmiş, ondan da Abdullah olmuştur...
[103] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu kırk hasletin en yükseği sağımlı keçi menîhasıdır" sözündedir.
[104] Hassan ibn Atıyye'nin bu sözü hakkında İbn Battal şöyle demiştir: "Rasûlul-lah'ın kırk hayrı saymaması, herhalde terkinde zikrinden daha yararlı bir gaye bulunmasından olabilir, bunu da Allah bilir. Bu kırk hasleti sayıp ta'yîn etmek, bunlardan başka hayrat ve hasenattan yüz çevirilir endîşesinden ileri gelmiş olabilir. Maamâfîh İbn Atiyye'nÎn arayıp tarayıp onbeşi doldurmaması, başkalarının bunları arayıp bulmasına mâni' değildir. Nitekim çağdaşımız bâzı âlimler aramış da cennete girmeye vesile olan hasenenin kırktan fazla olduğunu bulmuşlardır" (Aynî'den toplanarak).
[105] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kardeşine menîha olarak versin" sözündedir. Hadîsin bu kısmı Muzâraa Kitâbı'nda da geçmişti.
[106] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin bu kısmı Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.
[107] Hadîsin başlığa uygunluğu son cümlesindedir. Çünkü bu söz menîhanın daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir. Bu hadîs de Ekincilik Kitâbı'nda, biraz farklı bir ifâde ile geçmişti.
[108] el-Kirmânî şöyle dedi: Buhârî bu "Bâzı Âdem oğullan" sözüyle Ebû Hanîfe'yi kasdettİ denildi. Buhârî'nÎn maksadı Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olanlar: Bir kimse, ben bu köleyi sana hizmetçi verdim dediğinde, bu ariyettir, dediler. Hâcer kıssası ise bunun hibe olduğuna delâlet ediyor.
Ben dedim ki: Hâcer kıssasında hibeye delâlet eder söz, ancak "Sâre'ye Hâcer'i verdiler" sözüdür. "Sâre'ye Hâcer'i hizmetçi verdi" sözü hibeye delâlet etmez (Aynî).

[109] Bu, Buyu' Kitâbı'nda "Harbîden memlûkün satın alınması bâbı"nda bütünü geçmiş olan İbrâhîm Peygamber'in kıssasından bir parçadır. Bundan bir parçayı Hibe'de "Müşriklerden hibe kabul edilmesi bâbı"nda getirmişti. Buhârî'nİn bundan maksadı ihdâm lâfzının temlik için olduğunu göstermektir. Kisve sözü de böyledir, yânî sana şu elbiseyi giydirdim demek, bu elbiseyi sana temlik ettim demektir. Hadisin bu parçası başlığa açıkça delâlet etmektedir.

[110] Buhârî bu başlıktaki "Bâzı" lâfzı ile Ebû Hanîfe'yi kasdetmiştir. Ebû Hanîfe at hibesinde, hibe edenin dönme hakkı vardır, demiştir. Eğer o, ata bindirmek ta'bîriyle habsetmeyi irâde etmiş ise, bu vakıftır. Vakıf ise Ebû Hanîfe'ye göre gayrı lâzımdır (Aynî).

Bâzı Âdem oğlu, yânî Ebû Hanîfe şöyle dedi: Hibe etmeyi niyet ederek bindirdiği ata, hibe edenin dönme hakkı vardır, dedi. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre, yabancıya yapılan hibede, hibe edenin dönme hakkı vardır (Kastallânî).

el~İns, hemzenin kesriyle beşer ma'nâsmadır ki, Âdem oğlanı ta'bîr olunur; cinn ve melek mukaabilidir...

el-İnsân, hemzenin kesriyle bu dahî ins gibi beşer ma'nâsmadır, racui ve mer'eye ıtlak olunur...

en-Nâs, ins ve cinn'i şâmildir, aslı Uhâs' idi...

el-Ba'd, bâ'nın fethi, ayn'ın sükûnu ile her nesneden bir taifeye yânî bir cüz'e ve bir pareye denir, cem'i Eb'âd gelir (Kaamûs Ter.).

İmâm Buhârî Sahîh'inm bâzı yerlerinde, İmâmı A'zâm Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olanlar hakkında bu "Bâzı Âdem oğulları" ta'bîrini kullanıyor. Bunu da onun fikhî görüşüne karşı olduğunu bildiği hadîsler ve deliller ileri sürdüğü bâzı yerlerde yapar. Buradaki 34. ve 35. bâb başlıklarında bu ta'bîri bu mak-sadla getirmiştir. Buhârî bu ta'bîri ilk defa Zekât Kitâbı'nda, "Bâb: Definede beşte bir vergisi vardır..."da, yânî 66. babın uzun başığı içinde şöyle kullanmıştı: "luUİl jTJÎ IjS. li; jr> lîl İJJl JTJÎ jll' İJN ûiM^o Ji* 3>tf"j J-AİlM^/âl ';j£> jü

= Bâzı Âdem oğullan ma'den, tâbi' olduğu mâlî vecîbe hususunda Câhiliyet defineleri gibi rikâzdır. Çünkü ma'den işletip de ocaktan cevher çıkmaya başlayınca ûjJUJi jT_)İ= Ma'den rikâza yânî cevher vermeye başladı denir, dedi"

[111] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir kimseyi Allah yolunda bir ata bindirdim" sö-zündedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.3 hicri

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

91- KİTÂBU'L-HIYEL
1- Bab: Hileleri Terketmek Hakkında, Ve Yeminlerde Ve Yeminlerden Başka Şeylerde Herkes İçin Ancak Niyet Ettıgı Şey Vardır Hakkındadır
2- Bâb: Namaza Hilenin Girmesi Hakkındadır
3- Bâb: Zekâtta Hileleri Terketmeyi Beyân Ve "Zekât Artar Ve Eksilir Korkusuyla Toplu Bulunan (Zekât Malları) Arası Ayrılmaz, Dağınık Bulunanların Arası Da Birleştirilmez" Hakkındadır
4- Bâb: Nikâhta Olan Hîle(Yi Terketmek)
5- Alış-Verişlerde Hîle Yapmanın Mekruh Olması Ve "Otun Fazla Olması Men' Olunacağı İçin (İhtiyâçtan Artan) Su Fazlası Men' Olunamaz" Babı
6- Munâceşe (Yânı Hacet Yokken Başkalarına Yüksek Fiâta Satmak İçin Fiâtta Artırma) Yapmanın Mekruh Olması Babı
7- Alîş-Verişlerde Birbirini Aldatmaya Çalışmanın Nehyolunması Babı
8- Velînin Bizzat Kendisinin Rağbet Etmekte Olduğu Yetîm Kız Hakkında Hîle Yapmaktan Ve 0 Kızın Mehrını Tam Vermemekten Nehyolunması Babı
9- Bâb:
10- Bâb
11- Bâb: Nikâhta Yalancı Şâhidliğin Hükmü
12- Kadının Kocasına Ve Kadın Ortaklarına Hîle Yapmasının Mekruh Olması Ve Bu Konuda (Yânî Kadının Kocasına Ve Ortaklarına Hîle Yapması Hususunda) Peygamber(S)'E İnen Serzenişin Beyânı) Babı
13- Tâûn Hastalığından Kaçmak Hususunda Hîle Yapmanın Mekruh Olacağı Babı
14- Bâb: Hibeden Dönme Ve Şuf'ayı Düşürme Hususundaki Hîle Hakkındadır
15- Devlet Me'mûrunun, Kendisine Hediye Verilmesi İçin Hîle Yapması(Nın Çirkinliği) Babı
İmâm el-Buhârfnin "Ba'zu'n-nâs" Ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye Ta'rîz ve ftirâzları Hakkında Kısa Bir Hatırlatma:

Rahman ve Rahim oları Allah 'in ismiyle

91- KİTÂBU'L-HIYEL

(Hileler, yânı Hukukî Çâreler Kitabı)

1- Bab: Hileleri Terketmek Hakkında, Ve Yeminlerde Ve Yeminlerden Başka Şeylerde Herkes İçin Ancak Niyet Ettıgı Şey Vardır Hakkındadır [1]

1-.....Alkame ibnu Vakkaas şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'I-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle hitâb ediyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Ey insanlar! Ameller ancak niyete göredir. Herbir kimsenin
niyet ettiği şey ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, onun hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne varıcıdır. Her kim de nail olacağı bir dünyâ yâhud kendisiyle evleneceği bir kadından dolayı hicret etmişse, onun hicreti (de Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsına değil) hicret ettiği şeyedir" [2].

2- Bâb: Namaza Hilenin Girmesi Hakkındadır

2-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herhangibirinizde abdestsizük vâki' olduğu zaman, o kimse abdest alıncaya kadar Allah sizden o kimsenin namazını kabul etmez" buyurmuştur [3].

3- Bâb: Zekâtta Hileleri Terketmeyi Beyân Ve "Zekât Artar Ve Eksilir Korkusuyla Toplu Bulunan (Zekât Malları) Arası Ayrılmaz, Dağınık Bulunanların Arası Da Birleştirilmez" Hakkındadır

3-.....Enesibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: EbûBekr, RasûlulIah(S)'ın takdir buyurduğu zekât mikdârlanna dâir Enes ibn Mâ-lik'e bir mektûb yazdı da, bunda "Zekât (artar ve eksilir) korkusuyla dağınık olan zekât malı bir araya toplanmaz, toplu bulunanların arası da ayrılıp dağıtılmaz" buyurdu [4].

4-..... Bize İsmâîl ibnu Ca'fer, Ebû Süheyl'den; o da babası Mâlik ibn Ebî^Âmir'den;o da Talha ibn Ubeydillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Başının saçı darmadağın bir bedevi, Rasûlullah(S)'m huzuruna geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ın benim üzerime namazdan neyi farz kıldığını, bana haber ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Beş vakit namaz farz kıldı, ancak kendiliğinden birşey kılabilirsin" buyurdu.
Bedevî:
— Allah'ın benim üzerime oruçtan neyi farz kıldığını haber ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Ramazân ayında oruç tutmayı farz kıldı, ancak kendiliğinden de bir mikdâr oruç tutabilirsin" buyurdu.
Bedevî:
— Allah'ın bana zekâttan neyi farz kıldığını haber ver! dedi. Rasûlullah (S) da ona İslâm'ın şerîatlerini haber verdi. Bedevî:
— Sana (umûmî peygamberlik) ikram eden Allah'a yemîn ederim ki, ben kendiliğimden gönüllü olarak hiçbirşey yapmam ve Allah'ın bana farz kılmış olduğu hiçbirşeyi de eksik yapmam! dedi.
Rasûlullah:

— "Eğer doğru söylüyorsa felah buldu -yâhud: Eğer doğru söylüyorsa cennete girdi-" buyurdu [5].
Ve insanların bâzısı: Yüyirmi devede üç yaşına basmış iki deve zekât vardır. Eğer develerin sahibi bilerek bu yüzyirmi deveyi (zekât yılı dolmadan evvel kesmek suretiyle) helak eder yâhud hibe eder yâhud zekâttan kaçmak için bu develerde bir hîle yaparsa, artık ona hiçbir zekât yoktur, demiştir [6].

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden birinizin (zekâtı verilmeden saklanılmış) hazîneniz, kıyamet gününde çok zehirli erkek bir yılan (suretinde) olur. Sahibi ondan kaçar, o da sahibini ister ve: Ben senin (dünyâdaki) hazîne-nim! der durur".
Rasûlullah buyurdu ki: "Vallahi o yılan devamlı sahibini arayıp, onun ardından ayrılmaz. Nihayet mal sahibi elini uzatır da kendi elini onun ağzına verip yutturur".
Ve yine Rasûlullah: "Hakkını, yânı zekâtını vermeyen deve sahibine de kıyamet günü o develer kendisine saldırtılır da, onlar tabanları ile sahibinin yüzü üstüne basıp çiğnerler" buyurdu [7].
Ve insanların bâzısı: Bir adam çok develeri olup da kendisine zekât vâcib olacağından korkarak bu develerini, onların benzen olan başka develerle yâhud koyunlarla yâhud sığırlarla satsa yâhud zekât yılı dolmadan bir gün önce zekâttan kaçmak için onları bir hîle yaparak dirhemlerle, yânı paralarla satsa, o kimsenin üzerine zekâttan birşey yoktur, dedi.
Hâlbuki o yine: Bu develerin sahibi eğer zekât yılı tamam olmadan bir gün yâhud altı ay -bir zabtta: Bir sene- önce develerinin zekâtlarını verirse, bu vermesi de onun zekâtına kâfi olur, demektedir [8].

6-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Sa'd ibn Ubâde el-Ensârî (R), anası üzerinde bir nezr bulunduğunu ve anası bu nezrini yerine getiremeden vefat ettiğini zikredip, Rasûlullah(S)'tan bunun fetvasını istedi. Rasûlullah da ona: "Anan adına o nezri yerine getir!" buyurdu [9].
Ve insanların bâzısı (yânî Ebû Hanîfe): Develer yirmi sayısına ulaşınca, onlarda dört koyun zekât vardır. Eğer develerin sahibi bu develeri zekât yılı tamam olmadan evvel hibe eder yâhud zekâtı düşürmek için bir hîle yaparak veya zekâttan kaçarak onları satarsa, üzerine zekât olmaz (Çünkü malın aynı zekât yılından önce kendisinden zail olmuştur). Eğer develeri (kesmek gibi bir yolla) helak eder ve develer ölürse, yine böyledir, o kimseye malı hakkında birşey yoktur [10].

4- Bâb: Nikâhta Olan Hîle(Yi Terketmek)

7-.....Ubeydullah el-Umerî şöyle demiştir: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den, Rasûlullah (S) şiğâr(sûretiyle nikâh)dan neh-yetti, diye tahdîs etti.
(Ubeydullah dedi ki:) Ben Nâfi'e:
— Şiğâr nedir? diye sordum. O da:
— Bir adam diğer bir adamın kızını nikâh eder, diğeri de ona kendi kızını mehr olmaksızın nikâh eder; ve keza bir adamın kızkar-deşini nikâhla alır ve kendi kızkardeşini de mehirsiz olarak o adama nikâh eder, dedi [11].
Ve insanların bâzısı: İnsan hîle yapar da nihayet şigâr üzerine evlenirse, bu akid caizdir ve şart bâtıldır, dedi [12].
Ve yine bu zât mut'a nikâhı hakkında: Nikâh fâsiddir, şart da bâtıldır, dedi.
Onların (yânı Hanefîler'in) bâzısı da: Mut'a da, şiğâr da caizdir, şart ise bâtıldır, dediler [13].

8-.....Bize ez-Zuhrî, Muhammed ibn Alî'nin iki oğlu, el-Hasen ve Abdullah'tan; onlar da babalarından tahdîs etti ki, onun babası Alî ibn Ebî Tâlib(R)'e:
— İbn Abbâs, kadınların mut'a nikâhı ile nikâh edilmesinde bir be's görmüyor! diye söylenmiş.
Bunun üzerine Alî (R):
— Şübhesiz Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a suretiyle nikâh yapmaktan ve ehli eşek etlerinden nehyetti, demiştir [14].
Ve insanların bâzısı: Bir kimse hîle yapar da nihayet mut'a nikâhı akdi ile kadından faydalanırsa, bu nikâh fâsiddir, dedi.
Onların (yânî Hanefîler'in) bâzısı da: Bu nikâh caizdir, fakat şart bâtıldır, demiştir [15].

5- Alış-Verişlerde Hîle Yapmanın Mekruh Olması Ve "Otun Fazla Olması Men' Olunacağı İçin (İhtiyâçtan Artan) Su Fazlası Men' Olunamaz" Babı

9-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Su fazlas kimseden men' edilmez ki, bu men' ile neticede (mübâh olan) ot fazlası (hayvan sâhiblerinden) men' edilmiş olur" buyurmuştur [16].

6- Munâceşe (Yânı Hacet Yokken Başkalarına Yüksek Fiâta Satmak İçin Fiâtta Artırma) Yapmanın Mekruh Olması Babı

10- Bize Kuteybe ibnu Saîd, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) necşten, yânı fiâ artırmadan nehyetmiştir [17].

7- Alîş-Verişlerde Birbirini Aldatmaya Çalışmanın Nehyolunması Babı

Eyyûb es-Sahtıyânî:
Onlar sanki bir insanı aldatmaya çalışmaları gibi Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Eğer onlar bu işe açıktan gelselerdi (yânî fiât üzerine fazla almayı açıktan gizlemeksizin i'lân etselerdi) bu bana daha kolay olurdu, demiştir (Çünkü o, dîni, aldatmaya bir âlet yapmazdı).

11-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti. Bir kimse Peygamber(S)'e, alışverişlerde kendisinin dâima aldatıldığım zikretti. Bunun üzerine Peygamber de ona:
— "Sen de birşey almak istediğinde, (İslâm Dîni'nde) aldatmak yoktur, de!" buyurdu [18].

8- Velînin Bizzat Kendisinin Rağbet Etmekte Olduğu Yetîm Kız Hakkında Hîle Yapmaktan Ve 0 Kızın Mehrını Tam Vermemekten Nehyolunması Babı

12-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle tahdîs ediyordu ki, kendisi Âişe'ye şu âyetleri sormuştur:
"Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremiyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin... " (en-Nisâ: 3-4).
Âişe şöyle demiştir: Bu yetîm kız o kızdır ki, velîsinin himayesinde bulunur. Velîsi onun malı ve güzelliğine rağbet eder ve o kıza emsalinin mehrinin en azım vermek suretiyle onunla evlenmek ister. İşte bu âyetlerde o gibi velîlerin, velayetleri altındaki yetîm kızları -haklarında adalet ve onların mehirlerini kemâle ulaştırmadıkça- nikâh etmeleri nehyolunup bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri emrolunmuştur. Bu âyet indikten sonra, insanlar Rasûlullah'tan fetva istediler de, bunun üzerine Allah Taâlâ şu âyetleri indirdi:
"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olan mîrâsı onlara vermediğiniz ve nikâhlanmalarını da beğenip istemediğiniz yetîm kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda (işte) Kitâb'da okunup duran âyetler [19]. Hayırdan daha ne yaparsanız, şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir" (en-Nisâ: 128).
Ve hadîsin tamâmını zikretti [20].

9- Bâb:

Bir adam başkasının bir cariyesini gasbetse de, onu gasbettiğini iddia ederek, o cariyenin öldüğünü ileri sürse, hâkim tarafından bu ölmüş cariyenin kıymeti hükmolunsa, sonra o cariyenin diri olarak kendisinden gasbedilmiş olan sahibi cariyeyi bulsa, bu câriye o adama, yânî mâlikine âiddir.
Ve gasbedene hükmolunan kıymet de gasbedicîye geri verilir. Ve bu kıymet, o cariyenin bedeli olmaz.
(Çünkü o kimse bu bedeli câriye öldü demesinden dolayı almıştı, bunun bâtıllığı meydana çıkınca, hüküm aslına döner) [21].
İnsanların bâzısı:
Câriye, gasbeden kimseye âiddir. Çünkü sahibi onun kıymetini gasbedenden almıştı, dedi. (Buhârî dedi ki:)
İşte bunda bir adamın satmak istemediği cariyesini arzu eden ve onu gasbeden kimse için bir hîle vardır. Ve yine cariyenin ölmesiyle gasbedenden sahibi onun kıymetini alacağı için ve bu suretle gasbedene başkasının cariyesinin halâl olacağı hüccetini getiren için de bir hîle vardır.
(Sonra Buhârî, bunun bâtıllığına şu hadîsle delîl getirdi:) Peygamber (S) -Hacc Kitâbı'nın sonlarında-:
"Mallarınız -rızâlaşma olmadıkça- birbirinize haramdır" ve "Kıyamet gününde herbir gadredici kimse için,
tanınacağı bir bayrak vardır" buyurmuştur [22].

13-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Ahdini bozan her kişi için kıyamet gününde (halk arasında) kendisinin bilineceği bir alâmet vardır" buyurmuştur [23].

10- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

14-.....Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Şübhesiz ben (de sizin gibi) bir insanım. Sizler bana da'vâlarınızt arzedi-yorsunuz. Olabilir ki, sizden biriniz hüccetini diğerinden daha açık ve düzgün ifâde etmiş olur, ben de işitmekte olduğum delil üzerine onun lehine hükmederim. Binâenaleyh ben kimin lehine kardeşinin hakkından birşey hükmetmiş isem, o kimse bu hakkı almasın. Çünkü ben ona ancak ateşten bir parça kesmişimdir" [24].

11- Bâb: Nikâhta Yalancı Şâhidliğin Hükmü

15-.....Bize Yahya ibnu Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den; oda Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Er görmedik bakire kız, kendisinden izin alınmadıkça nikâh olunmaz, dul kadın da kendisinin açıkça emri alınmadıkça nikâh olunmaz" buyurmuştur.
Bunun üzerine:

— Yâ Rasûlallah! Bakire kızın izni nasıl olur? diye soruldu.
Rasûlullah:
— "Onun izni, sustuğu zamandır" buyurdu.
Ve insanların bâzısı: Bakire kızın izni alınmadığı zaman evlendirilmez. Fakat bir adam hîle yapar da, kendisinin bu kızla, kızın rızâsıyle evlendiğine dâir iki tane yalancı şâhid getirir ve hâkim de bunların şehâdetleriyle o kızın nikâhını sabit görüp tesbît ederse -koca da bu şâhidliğin bâtıl olduğunu bilmekte iken- o adamın bu kızla cinsî münâsebet yapmasında be's yoktur ve bu, sahîh bir evlenmedir, dedi [25].

16-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd el-Kaasım (ibn Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk)'dan şöyle tahdîs etti: Ca'fer oğlu'ndan olan bir kadın, velîsinin kendisini istemediği hâlde evlendireceğinden korktu da Ensâr'dan iki şeyhe; cariyenin iki oğlu Abdurrahmân ile Mucemmi' adındaki iki şeyhe, haberci gönderip sordu. Bu iki şeyh de ona:
— Sakın (istemeden evlendirilmekten) korkma! Çünkü Ensâr'dan Hansa bintu Hizâm'i, babası, kendisi istemediği hâlde evlendir-mişti de (Hansâ'nın müracaatı üzerine) Peygamber (S) bu nikâhı redd ve ibtâl etti, dediler [26].
Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Abdurrahmân (ibnu'I-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk)'a gelince, ben ondan işittim; o, babası el-Kaasım'dan "İnne Hansâe..." şeklinde söylüyordu (yânî Abdurrahmân ibn Yezîd'i ve kardeşini zikretmiyordu da hadîsi mür-sel olarak söylüyordu) [27].

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Dul kadın, kendisinin açıkça izni alınmadıkça nikâh olunmaz. Er görmedik kız da kendisinden izni sorulup, izni alınmadıkça nikâh olunmaz" buyurdu.
Mecliste bulunanlar:
— (Yâ Rasûlallah!) Bakir bir kızın izni nasıl olur? diye sordular. Rasûlullah:
— "Onun izni, sükût etmesidir" buyurdu.
Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Bir insan dul bir kadınla, kadının emri ile evlenmesi üzerine iki yalancı şâhid getirmek suretiyle hî-le yapsa, hâkim de bu yalancı şâhidlerin şâhidlikleri ile kadının bu adamla nikâhını sabit görüp tesbît etse -koca, kendisinin o kadınla asla evlenmediğini bilip durduğu hâlde- şu muhakkak ki, bu nikâh o kimseye caiz olur ve bu adamın o kadınla beraber ikaamet etmesinde bir be's yoktur [28].

18-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Bekâr olan kişinin (evlenmek hususunda) izni istenir" buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Er görmedik bekâr kız utanır (rızâsını bildirmez)! dedim.
Rasûlullah:
— "Onun izni, susmasıdır" buyurdu [29].
Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Eğer bir adam yetîm bir kızı yâ-hud bakire küçük bir kızı sevse, o kız da onunla evlenmeyi kabul etmese, bu adam hîle yapıp da kendisinin o kızla evlenmiş olduğuna iki yalancı şâhid getirse, küçük kız da bu sırada bulûğ çağma erişip evlenmeye razı olsa, hâkim de yalan şehâdeti kabul etse, o erkek bunun bâtıl olduğunu (yânî şâhidlerin yalan söylediğini) bilip dururken, bu erkeğe o kızla cima yapmak halâl olur! [30].

12- Kadının Kocasına Ve Kadın Ortaklarına Hîle Yapmasının Mekruh Olması Ve Bu Konuda (Yânî Kadının Kocasına Ve Ortaklarına Hîle Yapması Hususunda) Peygamber(S)'E İnen Serzenişin Beyânı) Babı [31]

19-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) tatlıyı sever ve balı da severdi. Ve kendisi ikindi namazını kıldırdığı zaman kadınla-' rından birinin yanına geçer ve onlardan birine yaklaşırdı. Bir kerre-sinde Umer'in kızı Hafsa'nın yanma girmişti. Onun yanında kalmakta olduğu zamandan daha fazla kaldı. Ben bu fazla kalmanın sebebini sordum. Sorduğum kimse bana:
— Hafsa'nın kavminden bir kadın, ona küçük bir tulum bal hediye etmiş, Hafsa da o baldan Rasûlullah'a bal şerbeti içirmiş, dedi [32].
Ben de kendi kendime: Vallahi biz bunun için muhakkak bir hîle yaparız, dedim. Ve akabinde bunu Şevde bintu Zem'a'ya zikrettim ve ona şöyle ta*lîmât verdim:
— Biraz sonra Rasûlullah senin yanına girip de sana yaklaştığında, O'na hitaben "Yâ Rasûlallah! Meğâfir mi yedin?" dersin. O da sana: "Hayır!" diyecektir. Bunun üzerine sen de O'na: "Ya Sen'den bana gelen bu koku nedir?" diye sorarsın. -Rasûlullah'a kendisinden çirkin koku hissedilmesi, kendisine şiddetli ve ağır gelirdi.- O da sana: "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti!" diyecektir. Sen de O'na: "Öyle ise o balın arısı onu urfut ağacından toplamıştır!" dersin. Bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Ve ey Safiyye! Sen de böyle söyle! dedim.
(Âişe bu ta'Iîmâtın uygulama suretini şöyle anlattı:) Râsûlullah, Sevde'nin yanma girince, bunu söylersin dedim: Şevde dedi ki:
— Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayıp ancak kendisi bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Râsûlullah kapının önünde dururken, muhakkak senden korktuğumdan dolayı, senin bana söyle dediğin sözü çabucak söylemeye davranıyordum. Nihayet Râsûlullah bana yaklaşınca:
— Yâ Rasûlallah! Sen meğâfir zamkı mı yedin? dedim. Râsûlullah:
— "Hayır!" dedi. Ben:

— Sendeki bu koku nedir? dedim. Râsûlullah:
— "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti" buyurdu. Ben:
— O balın ansı urfut ağacından toplamıştır! dedim.
(Âişe dedi ki:) Râsûlullah, benim yanıma girdiğinde, ben de kendisine bunun gibi söyledim. Safiyye'nin yanına girdiğinde de, Safiyye de O'na böyle söyledi. Sonra Rasûlulîah, Hafsa'nın yanına girince, o da kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Sana bal şerbetinden içireyim mi? dedi. Râsûlullah:
— "Hayır, benim için ona hiçbir ihtiyâç yoktur" buyurdu. Âişe dedi ki: Şevde bana:
— Subhânaltâhi, muhakkak biz, Rasûlullah'a bal şerbetini haram ettik! diyordu.
Âişe dedi ki: Ben de ona:
— Sus! dedim [33].

13- Tâûn Hastalığından Kaçmak Hususunda Hîle Yapmanın Mekruh Olacağı Babı

20- Bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'-dan; o da Abdullah ibnu Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) -onsekizinci yılın rebî'u's-sânîsi içinde teftiş için-Şâm'a doğru yola çıktı. Şâm yakınındaki Serığ mevkiine vardığı zaman, kendisine Şam'da veba hastalığı çıktığı haberi ulaştı. (Bâzı gayret ve yanında bulunan bâzı sahâbîlerin muvafakatini de aldıktan sonra, geriye dönmeğe azmetti.) Bu sırada Abdurrahmân ibn Avf, kendisine Rasûlallah'm şöyle buyurduğunu haber verdi:
— "Sizler bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman, artık oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki' olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden çıkmayınız".
Bunun üzerine Umer, Serığ'den geri döndü.
Ve İbnu Şihâb'dan; o da Salim ibn Abdillah'tan: Umer ancak bu Abdurrahmân hadîsinden dolayı geri dönmüştür, diye rivayet de vardır [34].

21-..... Bize Âmir ibnu Sa'cl ibn Ebî Vakkaas tahdîs etti ki, o Usâme ibn Zeyd(R)'den işitmiştir. Zeyd, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a şöyle tahdîs ediyordu. Rasûlullah (S) bu hastalığı zikretti de:
— "Bu bir ricz -yâhud azâb-dır ki, bununla bâzı ümmetler azâb-/andırıldı. Sonra onların ardından bundan bir bakıyye kaldı. Bir defa gider, diğer bir defa gelir. Artık her kim bir yerde onu işitirse, sakın o hastalığın üzerine gitmesin. Her kim de bir arazîye düşer ve orada da bu hastalık bulunursa, artık hastalıktan kaçmak için kendisi oradan çıkmasın!" [35].

14- Bâb: Hibeden Dönme Ve Şuf'ayı Düşürme Hususundaki Hîle Hakkındadır

İnsanların bâzısı: Eğer bir şahıs bin. dirhem veya daha fazla bir hibe yapsa ve nihayet bu hibe, hibe verilen kimsenin yanında senelerce kalsa, ve hibe yapan hibe verilen kimse ile hibede tasarruf etmemesinde uyuşmak suretiyle bu hibede hîle yapsa, sonra hibe veren bu hibeden dönse, bunlardan hiçbirine zekât yoktur, dedi. Bunu söyleyen kişi, Rasûlullah(S)'a hibede muhalefet etmiştir (yânî hibeden dönmeyi nehyeden hadîsin zahirine muhalefet etmiştir).
Bir de hibe verilenin yanında zekât yılı kalmasının ardından sabit olan zekâtı da düşürmüştür [36].

22-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hibesinden geri dönen her kişi, (kusan) sonra da kusmuğuna dönen köpek gibidir. Bizim için böyle kötü sıfat olmaz" buyurdu [37].

23-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) şu ayı ancak taksim olunmamış her malda kılmıştır. Sınırlar konulup da yolların yönleri belli edildiği zaman şuf'a yoktur, demiştir [38].
İnsanların bâzısı: Şuf a komşuluk için meşru' olur, dedi.
Sonra bu zât, sağlamlaştırdığı bu düstûra (yânî şuf ayı ortaklık gibi komşuluk için isbâtına) kasdetti de, onu ibtâl eyledi, ve şöyle dedi: Bir şahıs, bir evi tamamen satın almak istese ve komşunun o evi şuf a sebebiyle alacağından korksa da o evdeki yüz hisseden şayi' olan bir hisseyi satın alsa (ve böylece evin mâlikiyle bir ortaklığa dönüşür), sonra da geri kalanı satın alsa komşu için şuf a, birinci hissede olur ve evin kalanında komşu için şuf a olmaz. Ve evi satın alıp da komşusunun evi almasından korkan kişi için bu konuda hîle yapması hakkı vardır! [39]

24- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, İbrâhîm ibn Meysere şöyle demiştir: Ben Amr ibnu'ş-Şerîd'den işittim, şöyle dedi: Misver ibnu Mahrame (R) geldi de elini benim omuzum üzerine koydu. Ben de onunla beraber Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a gittim. (Rasûlullah'm hizmetçisi) Ebû Râfi\ Misver'e:
— Sen şu Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, hanesinde olan evimi benden satın almasını emretmez misin? dedi.
Bunun üzerine Sa'd:
— Ben bedeli sana dörtbin dirhemden ziyâde veremem. Bu da ya kesik kesik yâhud da ceste ceste olarak! dedi.
Ebû Râfi':
— Bana (bu ev için) beşyüz dînâr nakid verildi de, ben bu satışı men' ettim. Eğer ben Peygamber(S)'den "Komşu komşuya en haklı şefî'dir" buyururken işitmemiş olaydım, ben bu evi sana satmazdım -yâhud: Ben bu evi sana vermezdim-, dedi.
(Alî ibnu'l-Medînî dedi ki:) Ben Sufyân ibnu Uyeyne'ye:

— Ma'mer bu hadîsi böyle (yânî "Komşu komşuya en haklı şefî'dir" şeklinde) söylemedi, dedim
Sufyân:
— Lâkin îbrâhîm ibn Meysere bana böyle söyledi, dedi [40].
Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Şuf ayı satıp kesmek istediği zaman, bu kimseye şuf ayı ibtâl için hîle yapmak hakkı vardır: Satıcı evi müşteriye hibe eder ve evin hududunu vasıflandırıp temyiz eder ve evi müşterîye devreder, müşterî de ona meselâ bin dirhem ivaz (yânî bedel) verir, böylece şefî' için evde bir şuf a olmaz! [41]

25-.....Bize Sufyân es-Sevrî, İbrâhîm ibn Meysere'den; o da Amr ibnu'ş-Şerîd'den; o da Ebû Râfi'den şöyle tahdîs etti Sa'd ibn Ebî Vakkaas, bir evi dörtyüz miskâle pazarlık etti de:
— Eğer ben RasûlulIah(S)'tan "Komşu komşuya en haklı şefî'-dir" buyururken işitmiş olmasaydım, bu evi sana (bu fiâta) vermezdim, dedi.
Ve insanların bâzısı: Bir evin payını satın alsa da şuf'ayı ibtâl etmek istese (satın aldığını), üzerine yemîn düşmeyen küçük oğluna hibe eder, dedi [42].

15- Devlet Me'mûrunun, Kendisine Hediye Verilmesi İçin Hîle Yapması(Nın Çirkinliği) Babı

26-..... Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) Esed kabilesinden İbnu Lutbiyye denilen bir adamı Suleyn oğulları'nın sadakalarını toplamaya me'mûr etti. Bu adam vazifesini yapıp geldiğinde, Rasûlullah bunu hesaba çekti. Bu zât:
— (Yâ Rasülallah!) Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana verilen hediyedir! dedi.
Rasûlullah cevaben:
— "(Acâib!?) Sen doğru söyleyen bir adam isen, babanın, ananın evinde otursaydın da sana hediyen gelir miydi, görseydin!" buyurdu.
Sonra Rasûlullah bize bir hutbe yaptı da bunda Allah'a hamd edip, O'nu güzel sıfatlarla övdükten sonra "Amma ba'du" diyerek
şöyle buyurdu:
— "Ben içinizden birisini, Allah'ın bana havale buyurduğu bir işe me'mûr ta'yîn ediyorum da, o bana gelip hesâb verirken (sıkılmadan) 'Şu sizin zekât malınızdır, bu da benimdir; bana hediye verilmiştir!' diyor! (Bu ne hâl?) Bu adam babasının, anasının evinde otursaydı, kendisine hediyesi gelir miydi, yoksa gelmez miydi, bir kerre görseydi! Allah'a yemîn ederim ki, sizden bir kimse hıyanet edip de Beytu'l-Mâl'den hakkından başka birşey alırsa, muhakkak kıyamet gününde o adam çaldığı malı boynuna yüklenerek Allah'a kavuşacaktır. Sakın ben sizden herhangibirinizi inlemesi olan bir deveyi, yâ-hud böğürmesi olan bir sığırı, yâhud melemesi olan bir davarı boynunda taşıyarak Allah'a kavuştuğunu görüp tanımayayım!"
Bundan sonra Rasûlullah (S) iki elini koltuk altı beyazlığı görü-lünceye kadar kaldırarak:
— "Yâ Allah! Emirlerini tebliğ ettim mi?" buyuruyordu. Ben bunu gözümle gördüm, bu hutbeyi de kulağımla işittim [43].

27-.....Ebû Râfi' (R): Peygamber (S) "Komşu komşuya en haklı şefî'dir" buyurdu, demiştir [44].
Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Bir kimse yirmibin dirhem mu-kaabilinde bir ev satın almak istese, şuf ayı düşürmek üzere hile yapmasında be's yoktur. O kimse yirmibin dirheme evi satın alır, satıcıya 9999 dirhem nakid öder ve yine satıcıya yirmibinden kalan mukaa-bilinde bir dînâr öder. Eğer şefî' bu evi şuf a sebebiyle akid yapılan bedel olan 20 bin mukaabilinde almak isterse ne a'Iâ! Yoksa yânî 20 bin dirhem almaya razı olmazsa, artık bu şefî'e, şuf anın düşmesinden dolayı ev üzerinde hiçbir yol yoktur (çünkü üzerinde akid yapılan bedeli vermekten çekinmiştir).
Eğer ev, satıcıdan başkası için hakk edilmiş bir mal olarak meydana çıkarsa, müşteri satıcıya ödediği şeyi geri alır. Ki o da 9999 dirhem ile bir dinardır. Çünkü satılan şey, başkası için hakk edilmiş bir mal olduğu zaman, satıcı ile müşterî arasında vâki' olan ev hakkındaki sarf (yânî muamele) bozulur.
Eğer ev başkasının hakkı Akmadığı hâlde bu evde bir ayıp bulursa, bu takdirde o kimse evi 20 bin dirhem karşılığında ona geri verir [45].
Buhârî: Ebû Hanîfe (R), müslümânlar arasında bu aldatmayı, yânî hileyi caiz kıldı, dedi.
Yine Buhârî şöyle dedi: Peygamber (S): "Müslümâmn satışı hastalıklı olmaz, satılan şey pis olmaz ve (kötü bir iş, gizleme gibi) bir gaile ve helak olmaz" buyurmuştur [46].

28-.....Sufyân es-Sevri şöyle demiştir: Bana İbrâhîm ibnu Meysere, Amr ibnu'ş-Şerîd'den şöyle tahdîs etti: Ebû Râfi' (R), Sa'd ibn Mâlik'e, onun evinin bitişiğindeki bir eve dörtyüz miskâl bedel istedi ve:
— Peygamber(S)'den "Komşu komşunun yakınlığına en haklıdır" buyururken işitmiş olmayaydım, bu evi sana vermezdim, dedi [47].

İmâm el-Buhârfnin "Ba'zu'n-nâs" Ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye Ta'rîz ve ftirâzları Hakkında Kısa Bir Hatırlatma:

İmâm Buhârî, Mâlik, Şafîî ve Ahmed ibn Hanbel'e ekseriya ictihâdlarında muvafakat ve yardımcı olmuş, fakat Ebû Hanîfe ile Sevrî ve Evzâî'nin ictihâdlarında çok defa i'tirâz etmiş ve kapalı bir ifâde ile "Ba'zu'n-nâs = Bâzı Âdem oğullan" ta'bîriyle bu i'tirâz-lanm belirtmiştir. Bunu ilk defa Sahih 'in Zekât Kitabı 'nda "Ma'den-lerin define olup olmaması" konusunda başlatmıştı. Orada bunun hakkında bir açıklama verilmişti. Sahih 'inin bu son kısmında da bu ta'bîrle ta'rîzlerini çokça yapmıştır. Bu sebeble burada da bir açıklama yapmak gerekli oldu.

Biz İmâm el-Buhârî'yi, Ebû Hanîfe ile ictihâd arkadaşları olan Sevrî ve Evzâî hazretlerine "Kaale ba'zu'n-nâsi=Bâzı Âdem oğullan şöyle dedi" diye başlayan i'tirâz ve tecâvüzünü takrir ederken, Sevrî ve Evzâî'yi bırakıp da bu hücum karşısında yalnız İmâm Ebû Hanîfe'nin büyük ilmî sımasını bulundurduk. Bunun sebebi de İbnu't-Tîn gibi bâzı sarihlerin bu hücumu daha te'sîrli kılmak için Buhârî'nin "Ba'zu'n-nâs" ile maksadı yalnız Ebû Hanîfe'dir, demiş olmalarıdır. Bunların bu iddiaları sebebsiz de değildir. Çünkü
imâm Buhârî Sahih 'indeki bu ta'rîzleri, bu kapalı hücumları Tâ-rîh'ın de tamâmıyle açığa vurmuştur. Biz Kâmil Mîrâs hocanın da dediği gibi (Tecrîd Ter., V, 418-425) İmâm Buhârî'nin diğer üç mez-heb imamının ictihâdlarına ilmen iştirak edip onlara yardımını saygı ile lâyık görür, fakat müctehidlerin en kıdemlisi İmâm A'zâm Ebû Hanîfe'yi "Eyyuha'n-nâsı" sırasına tenzil etmesini de güzel görmeyiz. Biz naçizane olarak İmâm Buhârî'nin diğer üç imâma yardım ve destek olup da Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına bazen muhalefet ve i'tirâz etmesini bunların sistemlerine bağlamak istiyoruz. Diğer üç imâmın mezheb sistemleri daha çok hadîse dayanır. İmâm Buhârî de hadîste "Emîru'l-Mü'minîn" olduğundan, ekseriya onlara uymuş ve destek olmuştur. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının mezhebi de daha çok re'ye ağırlık vermiş ve ashâbu'r-re'y olmalarıyle tanınmışlardır, yânî bunlar ictihâdlarında daha çok hadîse değil de re'ye ehemmiyet veren sistemin temsilcileridir.
Biz hepsim rahmetle anar, Yüce Allah'ın tavsiye ettiği şu duâ ile sözümüze son veririz:
' 'Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Ey Rabb 'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan dîn kardeşlerimizi mağfiret et. îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kîn bırakma. Ey Rabb'imiz, şübhesiz ki, Sen çok şefkat edici, çok merhamet eyleyİCİSİn*' (el-Haşr: 10).

---

[1] Hıyel, Hile mn cem'idir; "Hîte", kendisiyle gizli bir yoldan maksada ulaşılan şeydir... "Ve'l-Hile, Havil, Mahal, Mahâle, İhtiyat, Tehavvul " umur ve maslahatların tasarruf ve edasında hazakat, fikir ve bakış güzelüğİ ve kudret manasınadır... (Kaamûs Ter.)
Caiz olan hîleler ve caiz olmayan hileler vardır. Buhârî bu bâbda caiz olmayan hilelerin terkedilmesine işaret etmiş oluyor. Bab başlığının ikinci kısmı bundan sonra gelen hadîsten bir parçadır.
[2] Hadîsin bir rivayeti Cami'u 's-Sahîh 'İn birinci hadîsi olarak ve daha başka yerlerde geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu, Ümmii Kays adındaki kadınla evlenmek için Medine'ye hicret eden kişi, hicreti Ümmü Kays'la evlenmekte bir hîle yapmış olması yönündendir.
[3] el-Kirmânî şöyle dedi: Hadîsin bu kitâbla ilgisi nedir? dersen, şöyle derim: Bu-hârî'nin maksadı Hanefîler'i reddetmektir dediler. Çünkü onlar son oturuşta abdestini bozan kimsenin namazını sahîh saydılar ve yine onlar, namazdan çıkış, namaza zıdd olan herbir şeyle hâsıl olur, demişlerdir. Bunun için Hanefî-ler, abdestsizliğin varlığı ile beraber, namazın sahîhliğinde hîle yapanlardır. Reddin vechi, namazda abdestini bozan kimsenin namazının sahîh olmamasıdır. Çünkü namazdan selâmla çıkmak bir rükündür... Bunun tafsilâtı Abdest Alma Kitâbı'nda geçmiştir...
[4] Hadîsin bir rivayeti Zekât Kitâbı'nda geçti ve açıklaması da orada verildi. Bu nehyin mal sahibine yönelik kısmının tasviri şöyledir: Dağınıkın toplanması: Kırk koyun sahibi bir kimsenin, yine kırk koyuna mâlik diğer biriyle bu dağınık iki sürüyü sayım zamanı birleştirerek, iki koyun yerine bir koyun zekât vermek istemeleri gibidir. Toplu olanın dağıtılması da: Karışık ve ortak yirmişer koyun sahibi olan iki kişinin zekât me'mûruna karşı bu toplu bir sürüyü sayım zamanı ikiye ayırmaları ve zekâtın düşmesine sebeb olmaları gibidir. Bunlar zekâtı artırma ve eksiltme hileleridir.
[5] Hadîsin bir rivayeti îmân Kitâbı'nda geçmişti. "Rasûlullah ona İslâm şerîatlerini haber verdi" sözü, Zekât'ın vâciblerini ve diğer bilgileri haber verdi, demektir.
[6] Buhârî bu "Ba'zu'n-nâsi = İnsanların bâzısı" ta'birini birçok kerre geçtiği üzere Ebû Hanîfe ve Hanefîler ma'nâsına kullanmaktadır.
Zekât süresi olan bir yıl tamamlanmadan evvel bu develeri elinden çıkaran kimseye zekât vâcib olmaz. Çünkü zekât ancak üzerinden bir yıl geçip tamam olunca vâcib olur. Bu kimseye Peygamber'in "Sadaka vermek korkusundan..." fikrası yönelmez...
[7] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde zikredilen yönlerden herhangibir şekilde zekâtı men' bulımmasmdandır.
[8] Çünkü birinci fikrada yıl dolmadan önce malın aynı zail olmuştur, onun için üzerine hiçbir zekât düşmemektedir. İkinci fıkrada zekât yılı dolmadan evvel o malların zekâtlarını önden veren kimse için de bu vermesi ona kâfî olur. Yıl dolmadan evvel zekât vermek kâfî olunca, yıl dolmadan evvel zekâtta tasarruf etmek, zekâtı düşürücü olmaz. Ve cevâb verildi: Ebû Hanîfe, bu konuda tenakuz etmemiştir. Çünkü o, zekâtı ancak yılın tamam olmasıyle vâcib kılmaktadır ve zekâtı önden veren kimseyi de, müddetli olan borcunu, ödeme zamanından evvel ödeyen kimseye benzetmektedir (Kastallânî).
[9] Muhelleb şöyle dedi: Bu hadîste hîle ile ölüm ile ve zekâtın düşmeyeceğine hüccet vardır. Çünkü velî, annesinden olan nezri yerine getirmesini hükmedince, Allah'ın farz kıldığı zekâtın ödenmesi daha şiddetle olur.
[10] Çünkü malda zekât, ancak mal zimmette bulunduğu müddetçe vâcib olmaktadır. Bu kimse İse develeri Ölmüş olup, zimmetinde onlardan birşey kalmamıştır ki veresesi üzerine ödemesi vâcib olsun! -Yânî bu Sa'd ibn Ubâde'nin nezr ödemesine benzememektedir!- (Kastallânî).
[11] Şigâr suretiyle nikâh,mehirsiz olarak değişmek suretiyle nikâh yapmaktır, ts-lâm'dan önce Arablar arasında bu yolda kızlarını, kızkardeşlerini veya akrabalarım mübadele etmek ve birinin kadınlık kıymeti (bıdı) öbürü İçin mehr sayılarak ve ayrıca bir mehr tesmiye etmeksizin nikâh etmek âdeti yürürlükte idi. Bu yolda mübadele şartıyle iki taraf, kadının kadınlık kıymetini mehr bedeli sayarak nikâh akdi yapıyordu. İslâm'da bu nevi' nikâh akdi, kadınlık şerefini alçalttığı ve birtakım haksızlıklar doğurduğu için yasak edilmiştir.
[12] Ve böylece kadınlardan herbirifie mehri misil vâcib olur. İbn Battal şöyle dedi: Ebû Hanîfe, şigâr nikâhı bir akiddir, mehri misil ile sahih olur dedi. Fesadı meh-rinden dolayı olan her nikâh,'Ebû Hanîfe'ye göre feshedilmez, mehri misille sahîh olur. Diğer üç imâm, şiğâr nikâhı bu hadîsin zahirine göre bâtıldır, demişlerdir.
[13] İmâm Zufer, muvakkat nikâhı caiz kılıp şartı ilga etti, çünkü şart fâsiddir. Nikâh ise fâsid şartla bâtıl olmaz... (Kastallânî).
[14] Mut'a nikâhının Câhiliyet devrindeki nikâh şekillerinden biri olduğu, Nikâh Ki-tâbı'nda geçmişti. Mut'a nikâhı, muvakkat bir zaman için iki tarafın razı olduğu bir ücret mukaabilinde kadın kiralamaktır. İslâm devrinde ise bunun cevazı, yalnız harb ve cihâd zamanlarında ve zaruret hâllerine tahsis edilmişti. Gazalarda gazilerin, şiddetli kadın ihtiyâcı tazyîkiyle büyük günâh olan zina fiilini işlemelerini Önlemek için muvakkaten birkaç defa mut'a nikâhına ruhsat verilmiş ve bir defasında yasakhğı ilân edilmişti. En son Mekke fethinde ve Evtas'ta buna ruhsat verilmiş ve akabinde yasaklanmıştı. Veda Hacci'nda da yasakhğı te'yîd edilmiştir. Mut'anın harâmlığında Şia ve Râfızîler'den başka bütün mez-hebler ittifak etmişlerdir. Şîîler mut'a nikâhını yalnız harb ve cihâd zamanlarına da hasretmeyip, sulh ve hazar zamanlarında da uygulamaktadırlar.. Tafsilât Nikâh Kitabı'nda geçti.
[15] Ebû Hanîfe'ye göre fesâd, butlanı gerektirmez. Çünkü ondan şartı ilga etmek suretiyle ıslâh edilmesi ihtimâli vardır... (Kastallânî).
[16] Bu hadîsin bir rivayeti Şürb Kitâbi'nda da geçti, Müslim de Buyû'da getirmiştir. İbn Mâce: "Üç şey asla men' olunmaz: Su, ot, ateş" metniyle rivayet etmiştir. Yine İbn Mâce: "İhtiyâçtan fazla su men' edilmez, kuyu ile faydalanmaktan da kimse men' edilmez" suretinde rivayet etmiştir.
Hadîsin îzâhı hakkında Hattâbî şöyle dedi: Bu hadîs, şu kimse hakkında gelmiştir ki, o, Ölü bir arazîde bir kuyu kazar, ihya ve îmâr ederek kuyuya mâlik olur. Kuyunun yakınında da hayvanların otlağı olan boş bir arazî bulunur, Şayet kuyu sahibi, o boş arazîde otlayan koyunların kendi kuyusundan sulanmalarım men' edecek olursa, koyun sahibi için orada kalmak mümkün olmaz...
[17] Necş: Meta sahibi, müşteriye metâını medh ve vasfederken tervîc için bir kimse de sahibine muvafakat eylemek, yânî beraberce medh ve vasfeylemektir. Bir kavle göre, satın almak arzusu değilken, ziyâde bahâ ile satılmak için musanna' olmak üzere o metâ'a daha çok bahâ ile müşteri olmak ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.)
Alım satım işlerine bu menfur şekillerden hangi suretle olursa olsun müdâhalenin çirkinliği besbellidir.
Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun Hileler Kitâbı'na giriş yönü, içinde başkalarına zarar vermek için bir nevi' hîle bulunmasıdır. Bunun bir rivayeti de Buyû'da geçmişti.
[18] Çünkü dîn, nasihattir. Bunun bir rivayeti ve açıklaması Buyu' Kitâbi'nda geçmişti.
[19] Şu âyetlere işaret buyurulmaktadır: en-Nisâ: 2, 3, 6, 9, 10, 11.
[20] Hadîs en-Nisâ Tefsîri'nde birkaç yerde geçti ve açıklamaları da oralarda verildi.
İbn Battal: Bu hadîste velînin, mehrinin en azıyle yetîm kızla evlenmesi caiz olmayacağına ve mehri hakkında emsallerinin mehrine denk olmayan eşya vermesi de caiz olmayacağına delîl vardır, demiştir.
en-Nisâ: 3-4. âyeti tefsirinde Mucâhid şöyle demiştir: Bunun ma'nâsı, ye-r'imler hakkında adalet yapamamaktan korkuyorsanız, zinadan korkunuz da size halâl ve hoş olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alınız ki, harama düşmek tehlikesine ma'rûz olmayınız...
Bu tefsir, büyük bir hakîkati içine almaktadır ki, yetîm haklan ve kadın hakları mefhûmu içinde zinadan koruma ma'nâsının mühim bir esâs teşkîl etti ğini ve taaddüd-İ zevcât müsâadesinin bu hikmet ile alâkadar olduğunu ve bunda fuhuş ve zina sefaletlerine karşı esaslı bir cidal bulunduğunu gösterir... {Hakk Dîni, II, 1286).
[21] Yânî bu bir satış değildir, o bunu "Câriye öldü" demesiyle almıştır. Bu zail olunca, hükmün aslına dönmesi vâcib olur (Aynî).
[22] Aynî şöyle cevâb verdi: "Mal/arınız üzerinize haramdır" sözünün ma'nâsı, aranızda rızâlaşma bulunmadığı zaman haramdır, demektir, burada ise mâlikin gas-bedenden kıymeti almasıyle, bu nzâlaşma bulunmuştur.
İkinciye de şöyle cevâb verdi: Lügatte her gasbedene gadir denilmez, çünkü gadr, vefayı terktir. Gasb ise, birşeyi kahren almaktır. Gâsıbın "Câriye Öldü" demesi yalandır. Sonra mâlik, kıymeti ahp razı olmuştur.
[23] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd'ın sonlarında geçmişti.

[24] Bunun bir rivayeti, Mezâlim'de ve Şehâdet'te geçti. İnşâallah Ahkâm'da da gelecektir. Zımmî ve muâhedeli kimseler hakkındaki hüküm de böyledir. Müsli-min haksız olarak lehine hüküm verilen şeyi almaması, zımmî ve muâhedeli kimselerin hakkı da bir hükümle bir kimseye verildiğinde aynı şekildedir.
Bu hadîste hâkimin hükmü, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığı birşeyi halâl kılmaz, halâl kıldığı birşeyi de haram kılmaz düstûru vardır.
[25] Çünkü Ebû Hanîfe rahimehullâhın mezhebi, hâkimin hükmü zahiren ve bâtı-nen nafiz olur (Kastallânî).
[26] Hadîsin bir rivayeti Nikâh'ta, "Kızını, kız istemediği hâlde evlendirdiği zaman, kızın nikâhı merduddur bâbı"nda geçmişti.
[27] Sufyân ibn Uyeyne bu sözleriyle onun hadîsi mürsel olarak rivayet ettiğini bildirmek istemektedir.
[28] Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre hâkimin hükmü zahiren ve bâtmen geçerli olur. Mu-helleb şöyle nakletti: Yüce Allah'ın şu "Kadınları boşattınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru' bir suretle anlaştıkları takdirde, artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..." {el-Bakara: 232) kavlinden dolayı, âlimler dulun izninin alınmasının vucûbunda ittifak etmişlerdir. Bu nikâhın iki çift taraftan olan bir rızâ üzerine sabit olacağına delâlet etti. Peygamber (S) de dulun nikâhı için izin istemeyi emretti ve istemeden evlendirilen kadının nikâhını da redd ve ibtâl eyledi. İmâm Ebû Hanîfe'nin görüşü ise, bunların hepsinden hâriçtir (Bunu İbn Hâcer, Fethu'l-Bârî'de söyledi) (Kastallânî).
[29] Bunun bir rivayeti Nikâh'ta geçti,
[30] İki şahidin bu hususta yalan söylediğini bilmekle beraber. Bunun zahiri, kız şe-hâdetten sonra bulûğa ermiş ve evlenmeye razı olmuştur; yâhud da adam, kızın bulûğa erdiğine ve evlenmeye razı olduğuna iki şâhid getirdi ve böylece evlenmiş olduğunu kasdetmesi muhtemel olur. Bu da şehâdetin altında dâhil olur. Fethu 'l-Bârî'de şöyle dedi: İzin istemek, nikâhın sıhhatinde bir şart değildir. Eğer vâcib olsaydı, bu takdirde hâkim bu koca için yeniden bir akid in$â ederdi ve sahih olurdu. Bu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. O, Alî'den gelen bir eserle hüccet getirdi. Alî, iki şahidin seni evlendirdiler, demiştir (Kastallânî).
[31] Peygamber'e inen şeyle "Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) haram ediyorsun?..." (cı-Tahrîm: i) âyetini kasdediyor. Çünkü Peygamber bal şerbeti içtim deyince, bir daha onu içmem diye ahdetmişti.... Bir görüşte, cariyesi Mâriye hakkında onunla cinsî münâsebet yapmamaya yemîn edip, bunu Hafsa'ya gizlice söylemişti. O da bu sırrı Âişe'ye yaymıştı. Bunun üzerine Kur'ân inmişti (Aynî).
[32] et-Tahrîm Sûresi tefsirinde geçen bir rivayette, Rasûlullah'a bal şerbeti ikram eden kadının Zeyneb bintu Cahş olduğu rivayet edilmişti.
[33] Ve Hafsa hakkındaki hîle ve tedbîrimin duyulmasını istemedim.
Hadîsin başlığa uygunluğu "Vallahi muhakkak biz O'na bir hîle yaparız" sözünden alınır. Hadîsin bâzı rivayetleri Et'ıme, Eşribe, Tıbb ve et-Talâk Ki-tâbları'nda geçti.
Eğer Peygamber'in hîle yapılarak, kadınları tarafından eziyet edilmesi nasıl caiz olur? dersen, buna şöyle cevâb verildi: Bu, kadınların kıskançlık hususundaki tabîatlerinin gereğindendir, Allah da onların bu tabîatlerinden olan kusurlarını affetmiştir! (Kastallânî).
[34] Başlığa uygunluğu "Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki' otursa, oradan kaçmak için o yerden çıkmayınız" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti Tıbb'da geçmişti.
[35] el-Muhelleb: Taundan kaçmak hususunda hîle yapmak, meselâ taundan kaçmaya niyet ettiği hâlde ticâret yâhud ziyaret için çıkmak suretiyle olur, demiştir.
Bunun bir rivayet İsrâîl oğullan'nın zikri'nde geçmişti.
Buradaki iki hadîsin birkaç rivayeti Müslim, Kitâbu's-Selâm'da geçmektedir: Müslim Ter., VII, 70-78 "2218-2219".
[36] Cumhura göre zekâtın vucûbunu da düşürmüştür. Hibeden dönmek ise, ancak baba için olabilir. Buhârî Rasûlallah'ın gelecek hadîsiyle hüccet getirdi.
[37] Yânî biz mü'minler topluluğu için böyle kötü sıfatla sıfatlanma lâyık olmaz!.. Bunun bir rivayeti Hibe'de geçmişti.
[38] Şuf'a hakkı, akara mahsûstur: Müslim'in ve Tahâvî'nin Câbir'den rivayet ettikleri bir hadîste, Rasûlullah (S): "Şuf'a, ortaklardan herbirinin öbürüne ar-zetmeden satmak hakkını hâiz olmadığı bir tarla, bir arsa, bir ev, bir bahçe üzerindeki ortaklık hakkıdır, kendisine teklif olunan ortak ya alır, yâhud almaz bırakır" buyurmuştur... Bunun bir rivayeti Buyû'da geçmişti.
[39] Kastallânî şöyle dedi: Ve o kendi sözüne muhalefet etti. Çünkü o, komşunun şufası hakkında "Komşu komşuya en haklı şefî'dir" hadîsiyle hüccet getirdi. Sonra da komşu olmayanın evde komşudan daha haklı şefî' olmasını gerektiren bir sözle şuf ayı düşürmekte hîle yaptı. Hâlbuki bunda sünnete aykırı bir-şey yoktur. Lâkin Hanefîler indinde meşhur olan bu hüe, Ebû Yûsuf'a âiddi. Muhammed ibn Hasen'e gelince, o, bu hîle şiddetli bir kerahet ile kerih olur. Çünkü bunda zarar vardır, bilhassa müşterî ile şefî' arasında düşmanlık olup; ortağı ile zararlamr, demiştir.
Aynîde şöyle dedi: Ibtâl etmesi "Komşu için evin kalanında şuf a yoktur'* suretinde söylenmesindendir ve bu kelâmıyle kendi sözüne muhalefet etti. Ben dedim ki: Bunda asla tenakuz yoktur. Çünkü yüz paydan bir pay satın aldığı zaman, bu kimse evin mâlikine ortak olmuştur. Sonra ondan geri kalanı satın aldığında, bu şahıs şuf aya komşudan daha haklı olur. Çünkü komşunun şu faya hakk kazanması, ancak evin kendisinde ortaktan sonra olur... (Umdetu'l-Kaa-rî)
[40] et-Tirmizî, el-Buhârî'den her iki tarikin sahîh olduğunu hikâye etmiştir.
[41] Bu suretle şuf ayı düşürmesi, ancak hibenin sırf bir muâvaza olmayıp, irse ben-zemesindendir.
[42] Yânî küçük çocuğa hibenin tahkikinde ve şartlarının cereyanında yemîn düşmez. "Küçük" kaydıyle kayıdladı. Çünkü hibe, şayet büyük için olsaydı, üzerine yemîn vâcib olurdu. Böylece şuf'ayı düşürmek hususunda onu küçüğe tahsis etmek suretiyle hîle yapar... (Kastallânî).
[43] Başlığa uygunluğu "Şu bana verilen hediyedir" sözünden alınır. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Zekât, Hibe, Nuzûr Kitâbları'nda da geçmiş ve açıklamaları oralarda verilmişti.
[44] Yânî komşu komşuya (meselâ onu gözetip korumak ve ona sadaka vermek sû-retleriyle) onun yakınlığına daha haklıdır.
Bunun benzeri hadîs, yakında geçti.
[45] Bu ise açık bir tenakuzdur. Çünkü Ebû Hanîfe'de herkesle beraber olarak ümmet, satıcının istihkakta reddolunmayacağı üzerinde birleşmiştir. Ayıp sebebiyle redd de ancak kabzedilen şeyde olur. Şefî' de böyledir. O da ancak müşterinin ödediği bedelle ve satıcıdan kabzettiği şeyle şefî' olur, akd ile değil. Bunu gelecek kavli ile işaret etti (Kastallânî).
[46] Bu hadîsin bir rivayeti, Buyu1 Kitâb'nın evvellerinde "İki alıp-satıcı birbirlerine beyân ettikleri ve nasîhat ettikleri zaman bâbi"nda bir lâfız ile geçmişti: Bu hârî unvan hâlinde ta'lîkaan Adda ibn Hâlid(R)'den RasûlUllah(S)'ın bir mektubu zikrolunduğuhu rivayet ediyor. Rasûlullah'm bir köle veya câriye satması üzerine yazdığı bu mektubunu, Buhârî çok kısa rivayet etmiştir. Tirmizî'nin ri-. vâyeti, hadîsin sevk suretini de içine alarak daha geniş olduğu için, onu tercüme ediyoruz: Abdulmecîd ibn Vehb şöyle dedi: Adda ibn Hâlid (R):
Rasûlullah'in bana yazdığı bir kitabı var, onu sana okuyayım mı? dedi.
Ben de:
— Evet oku! dedim.
İbn Hâlid bir mektûb çıkardı. Şöyle idi: "Bu vesika Adda ibn Hâlid ibni Hevde'nin, Muhammed Rasûlullah'tan bir köle veya câriye satın alması üzerine yazılmıştır. O köle veya cariyede ne hastalık, ne de ayıp vardır, ne kaçmak ve hîlebâzlık bilir, ne defisk vefucûr, zina ve hırsızlık. Binâenaleyh bu akid bir müslümâmn öbür müslümâna satış ve alışıdır" (Tecrîd Ter., VI, 450-451).
[47] Bu hadîsin bir rivayeti yakında geçmiş ve bâzı açıklama orada verilmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.14 Huccet degeri ve tedvin acisindan sunnet

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

HUDUD (CEZALAR) KİTABI

1. Kalem Üç Kimseden Kaldırılmıştır
2. Müslümanın Kanının Akıtılmasının Kendilerinden Dolayı Helal Olacağı Şeyler
3. Hırsıza, Hırsızlık Yaptıktan Sonra Hırsızlığı Bağışlanabilir (mi?)
4. Kendisi (Çalınmasından) Dolayı El Kesilecek Şey
5. Cezaların Affı İçin Hükümdarın Katında Aracılık Etmek
6. Hırsızlığı İtiraf Eden Kimse
7. Meyve (Çalınmasından) Dolayı (Elin) Kesilmemesi
8. Hırsızdan (Elleri) Kesilmeyecek Olanlar
9. Şarap (Hamr) İçmenin Cezası Hakkında
10. Şarap İçen Biri, Dördüncü (Kere İçip de Mahkemeye) Getirildiğinde (Ona Ne Yapılacağı) Hakkında
11. Günahlardan Dolayı Cezalandırma: "Ta'zir"
12. Zina Ettiğini İtiraf Etmek
13. İtiraf Eden İtirafından Dönebilir (mi?)
14. Recm Edilmesi İstenilen Kimse İçin Çukur Kazılması
15. Muhakeme Olmak İçin Müslümanların Hakimlerine Başvurduklarında Ehl-i Kitab Arasında Hüküm Vermek Hakkında
16. Evlilerin Zina Etme Cezası Hakkında
17. Hamile, Zina Ettiğini İtiraf Ettiğinde Ne Yapılır?
18. Köleler Zina Ettiklerinde Onlara Cezalarını Hükümdarın Değil de Efendilerinin Uygulaması
19. Yüce Allah'ın, "Yahut Allah Onlara Bir Yol Yapıncaya Kadar" Sözü Hakkında
20. Karısının Cariyesiyle Cima Yapan Kimse Hakkında
21. Ceza (Hadd), Kendisine Uygulanan Kimse İçin Keffarettir

HUDUD (CEZALAR) KİTABI

1. Kalem Üç Kimseden Kaldırılmıştır

2301. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kalem (kötülüklerini yazmada) üç kimseden, yani uyanıncaya kadar uyuyandan, rüyalanıncaya kadar küçükten ve aklı başına gelinceye kadar deliden kaldırılmıştır!"
Yine Hammâd (rivayetinde);
"(Kalem)... ve aklı başına gelinceye kadar bunamış kimseden (kaldırılmıştır)" da demiştir.[1]

2. Müslümanın Kanının Akıtılmasının Kendilerinden Dolayı Helal Olacağı Şeyler

2302. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, (O) Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf ten, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Bir müslümanın kanının (akıtılması) ancak üç şeyden dolayı, yani iman ettikten sonra kâfir olmasından dolayı yahut evlendikten sonra zina etmesinden dolayı helâl olur veya o, bir canı, (öldürmüş olduğu) bir cana karşılık olmaksızın öldürür de bu sebeple kendisi de öldürülür!"[2]
2303. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Abdullah b. Murre'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şâhidlik eden hiçbir adamın kanının (akıtılması) helâl olmaz. Yalnız üç kimseden biri, yani (öldürmüş olduğu) cana karşılık (öldürülecek) can, zina eden evli kimse ve dinini bırakan, cemaatten ayrılan kimse hariç!"[3]

3. Hırsıza, Hırsızlık Yaptıktan Sonra Hırsızlığı Bağışlanabilir (mi?)

2304. "Bize Sa'd b. Hafs haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Eş'as'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Safvân b. Umeyye mescidde uyuyormuş. Uyurken O'na bir adam gelmiş ve başının altından kaftanını çekip çıkarmış. Bunun üzerine O uyanmış, kavuşup onu tutmuş ve Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) götürüp şöyle demiş:
"Ya Rasulullah, ben mescidde uyuyordum. Derken bana bu (adam) gelip başımın altından kaftanımı çekti çıkardı. Ben de kavuşup onu tuttum (ve işte size getirdim!)" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun (elinin) kesilmesini emretmiş. O zaman Safvân;
"Yâ Rasulullah, şüphesiz benim kaftanımın (değeri), kendisinden dolayı (elin) kesileceği (miktara) ulaşmamıştır!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"Onu bana getirmeden önce (bağışlasaydın) ya!" buyurmuş.[4]

Açıklama

Bu Hadis, hırsıza el kesme cezası hükmedildikten sonra, malı çalınan kimsenin, çalman malını hırsıza bağışlaması halinde de cezanın uygulanacağını göstermektedir. Şafiî ve Ahmed ile Hanefi âlimlerden Züfer ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ise; söz-konusu bağışlama, ceza hükmü verildikten sonra ve fakat cezanın uygulanmasından önce olur da hırsz bağışlanan malı almış (kabzetmiş) olursa, cezanın uygulanmayacağını söylemişlerdir. Kasânî (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadiste onların aleyhine bir delil olmadığını açıklamaktadır. Şöyle ki, bu Hadisin bazı rivayetlerde Safvân'ın
"(Elin) kesilmesini bağışladım!" dediği de nakledilmektedir. Her halükârda el kesme cezasının hibe edilmesi, cezanın uygulanmasını ortadan kaldırmaz. Safvân (Radıyallahu Anh) çalman malını bağışlamayı kastetmiş ise, muhtemelen bağışlanan bu mal hırsız tarafından kabzedilmediği için, ona ceza uygulanmıştı.[5]

4. Kendisi (Çalınmasından) Dolayı El Kesilecek Şey

2305. "Bize Süleyman b. Dâvud el-Haşimi haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd b. Hafs, ez-Zühri'den, (O) Amra binti Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"El, çeyrek dinar ve daha fazla (kıymetteki malın çalınmasından) dolayı kesilir,"[6]
2306. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân; Eyyûb, İsmail b. Ümeyye, Ubeydullah ve Musa b. Ukbe'den, (onlar) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), değeri üç dirhem olan bir kalkanın (çalınmasından) dolayı (çalanın elini) kes(tir)mişti."[7]

Açıklama

Asr-ı Saâdet'te bir dinar, on iki dirhem ettiği için bu Hadisler arasında zıtlık yoktur. Mâlik, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahu Aleyhim ecmain), bu Hadislerle amel ederek, asgarî çeyrek dinar veya daha fazla değerdeki bir malın çalınmasından dolayı el kesme cezasının verileceğini söylemişlerdir. Hanefiler ise, on dirhemden aşağı değerdeki bir malın çalınmasından dolayı el kesme cezasının verilmeyeceğini belirten rivayetleri yukarıdaki rivayetlerden daha tercihe şâyân bularak, onlarla emel etmişlerdir.[8]

5. Cezaların Affı İçin Hükümdarın Katında Aracılık Etmek

2307. "Bize Ahmet b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize el-Leys, İbn Şihâb'dan, (O) Urve İbnu'z-Zübeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hırsızlık yapmış olan Mahzûm'lu kadının durumu Kureyş'lileri üzmüş ve
"Onun hakkında Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile kim konuşur?" demişler, (oradakiler de);
"Buna Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sevdiği insan Usâme b. Zeyd'den başka kim cüret edebilir?" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Usâme Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile konuşmuştu da O; *"Allah'ın cezalarından bir cezanın ("hadd"in) affı için aracılık mı ediyorsun?"* buyurmuş, sonra kalkıp bir konuşma yapmış ve şöyle buyurmuştu:
"Sizden öncekiler ancak şundan dolayı yok olup gitmişlerdi: Onlar, içlerinde soylu, yüksek biri hırsızlık yaptığında onu bırakır, (ona ceza uygulamazlardı), zayıf biri hırsızlık yaptığında ise ona cezayı uygularlardı. Allah'a andolsun ki, şayet Muhammed'in kızı Fâtıma da hırsızlık yapsa, onun da (elini) keserim!"[9]

6. Hırsızlığı İtiraf Eden Kimse

2308. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, İshak b. AbdUlah b. Ebi Talha'dau, (O) Ebû Zerr'in âzâdlısı Ebu'l-Münzir'den, (O da) Ebû Umeyye el-Mahzûmi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullaha (SallallahuAleyhi ve Sellem), beraberinde (çalıntı hiç bir eşya bulunmadığı halde (hırsızlık yaptığını) açıkça itiraf eden bir hırsız getirilmişti de O;
"Senin hırsızlık yaptığını sanmam!" buyurmuş, o;
"Evet, yaptım!" demişti. (Hz. Peygamber tekrar);
"Senin hırsızlık yaptığını sanmam!" buyurmuş, o (yine);
"Evet, yaptım!" cevabını vermişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"O halde gidin, elini kesin, sonra onu bana getirin!" buyurmuştu. Onlar da elini kesmiş, sonra da onu (O'na) getirmişlerdi. O zaman (Hz. Peygamber);
"Allah'tan bağış dile ve O'na tevbe et!" buyurmuş, o da;
"Allah'tan bağış diler, O'na tevbe ederim!" demiş, (Hz. Peygamber) de;
"Yâ Allah, onun tevbesini kabul buyur, yâ Allah onun tevbesini kabul buyur!" demişti.[10]

7. Meyve (Çalınmasından) Dolayı (Elin) Kesilmemesi

2309. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, haber verdi ki, Muhammed b. Yahya b. Habbân, kendisine Râfi1 b. Hadic'den haber vermiş ki," O şöyle demiş:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[11]
2310. "Bize el-Hüseyn b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) kavminden bir adamdan, (O) Râfî' b. Hadic'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[12]
2311. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Vekî, Süfyân'dan, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) amcası Vâsi' b. Habbân'dan, (O da) Râfî b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne bir meyvenin, ne de bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[13]
2312. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Râfî' b. Hadic'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[14]
2313. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Cerir es-Sekafî, Yahya b. Saîd'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Muhammed b. Yahya b. Habbân, Râfî b. Hadic'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Ne bir meyvenin, ne de bir kurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"
(Râfi' sözüne devamla) şöyle dedi:
"Bu (hurma göbeği=keser), "hurma ağacı iç yağı" dedikleri şeydir.) "Keser", hurma göbeği; "cummâr", hurma göbeği, hurma binisi demektir."[15]
2314. "Bize Saîd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Yahya b. Saîd'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Ebû Meymûne'den, (O da) Râfi' b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Bir hurma göbeğinin (çalınmasından) dolayı (el) kesmek yok!"[16]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu Hadisin bu farklı rivayetlerinde) söz, Ebû Usâme'nin söylediğidir, (yani en sahih sened, 2310. Hadisinkidir)."[17]

8. Hırsızdan (Elleri) Kesilmeyecek Olanlar

2315. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bize Ebu'z-Zübeyr haber verip (dedi ki), Câbir şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne yağma edene, ne kapıp alana, ne de (emanete) hainlik edene (el) kesme yoktur!"[18]

9. Şarap (Hamr) İçmenin Cezası Hakkında

2316. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap içmiş olan bir adam getirilmişti de, O ona iki hurma dalıyla (kırk değnek kadar) vurmuştu. Sonra Ebû Bekr bunun aynısını yapmıştı. Ömer (Halife) olduğunda ise, O halka danıştı da, Abdurrahman b. Avf;
"Cezaların ("hadd'lerin) en hafifini, yani seksen (değnek vur!)" demişti.
(Enes, sözüne devamla) şöyle dedi:

"Bunun üzerine (Hz. Ömer de öyle) yaptı."[19]
2317. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Ab-dulaziz ibnu'l-Muhtâr haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'd-Dânâc rivayet edip (dedi ki), bize Husayn ibnul-Menzir er-Rekaşi rivayet edip dedi ki;"
Ben Osman b. Affan'ın yanında bulunmuştum. Ona (şarap içmiş olan) el-Velîd b. Ukbe getirilmişti (de O, şâhidleri dinledikten sonra ona şarap içme cezası uygulatmıştı. El-Velid'e vurulan değnekleri Ali sayıyordu. Kırk değnek vurulduğunda Ali; "yeter!" dedi). Sonra Ali sözüne şöyle devam etti:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırk (değnek) vurmuştu. Ebû Bekir kırk, Ömer ise seksen (değnek) vurmuştu. (Bunların) hepsi de Sünnetir."[20]

10. Şarap İçen Biri, Dördüncü (Kere İçip de Mahkemeye) Getirildiğinde (Ona Ne Yapılacağı)Hakkında

2318. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşî rivayet edip (dedi ki), bize Yezid -ki O, İbn Zurey'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak'tır-, rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Utbe b. Urve b. Mes'ûd es-Sekafi Amr ibnu'ş-Şerîd'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Sizden biri (şarap) içtiğinde onu dövün. Sonra tekrar içerse onu (yine) dövün. Sonra tekrar içerse onu (yine) dövün. Sonra dördüncü (defa) tekrar içerse, onu öldürün!"[21]

11. Günahlardan Dolayı Cezalandırma: "Ta'zir"

2319. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebî Eyyûb'dur-, rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Ebî Habîb, Bukeyr b. Abdîllah ibni'l-Eşecc'den, (O) Süleyman b. Yesar'dan, (O) Abdurrahman'dan -ki O, İbn Câbir'dir-, (O da) Ebû Burde b. Niyâr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Hiç kimse için hiç kimseye, Allah'ın cezalarından bir cezadan ("hadd"den) dolayı olanları hariç, (işlemiş olduğu bir günahın cezası olarak veya terbiye maksadıyla) on kamçıdan fazla vurması helâl olmaz!"[22]

Açıklama

"Hadd", Şer'an, yani Allah ve Rasûlü tarafından miktarı belirlenmiş olan ceza; "ta'zir" ise, miktarı belirlenmemiş olan cezasıdır. Bu iki kelimenin bundan başka ıstılahı mânâları da vardır. Yukarıdaki Hadîs, "ta'zir" cezalarının on kamçıdan fazla olamayacağını göstermektedir. Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre O, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir.
Diğer üç imam ise, ta'zirin on kamçıdan fazla olabileceğini söylemişlerdir. Onlar bu Hadise karşı; hükmünün mensûh olduğu; daha kuvvetli delile aykırı olduğu, dolayısıyla onunla amel edilemeyeceği; günâhla alâkası olmayan terbiye maksatlı dövmeler veya küçük günâhlar hakkında olduğu gibi farklı şekillerde cevaplar vermişlerdir.[23]

12. Zina Ettiğini İtiraf Etmek

2320. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Ebû Seleme'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki;"
Eşlem kabilesinden bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve O'na anlatmış ki, kendisi zina etmiş. Sonra kendi aleyhine dört defa şahidlik etmiş ki, O zina etmiş. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun recmedilmesini emretmiş. Bu (adam) evli imiş.[24]
2321. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O da) Simâk'tan (naklen) haber verdi ki; O, Câbîr b. Semûre'yi şöyle derken işitmişti:"
Kısa boylu bir adam olan Mâiz b. Mâlik, üzerinde rida (kaftan, gömlek) olmadığı bir halde bir peştemal sarınmış olarak Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirilmişti. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o sırada, bir yastığa sol tarafi üzerine yaslanmış bir haldeydi. O zaman (Hz. Peygamber) O'nunla konuşmuştu. Ancak ben O'na ne konuştuğunu anlamıyordum. Çünkü ben uzaktaydım, benimle O'nun arasında bir topluluk vardı. (Hz. Peygamber) sonunda;
"O'nu götürüp recmedin!" buyurmuştu. Ardından ise;
"O'nu geri çevirin!" buyurmuş ve O'nunla yine konuşmuştu. Ben (onları) işitiyordum; ne var ki, benimle O'nun arasında bir topluluk bulunuyordu. (Bu sebeple de O'na ne konuştuğunu anlamıyordum). Sonra;
"*O'nu götürüp recmedin!"* buyurmuştu. Ondan sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp bir konuşma yapmıştı. Ben O'nu işitiyordum. Sonra O şöyle buyurmuştu:
"Biz ne zaman Allah yolunda (savaşa) çıktıysak, (şehveti başına vurmuş) tekenin sesi gibi (şehvet) sesi olan birileri (kendisini) geri bırakıyor, (kocaları yanlarında bulunmayan kadınlardan) birine birazcık süt verip (zina etmek için ayartıyor!) Vallahi, bu (tip kimselerden) birini ele geçirirsem, ona mutlaka, herkese ibret olacak bir ceza veririm!"[25]
2322. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid ve Şibl'den (naklen) rivayet etti ki," onlar şöyle dediler: Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Allah aşkına, aramızda sadece "Allah'ın Kitabıyla hükmedin!" dedi. Hasmı da -ki bu, ondan daha anlayışlıydı-; "Doğru söyledi. Aramızda " Allah'ın Kitab'ıyla hükmedin ve bana, yâ Rasûlullah, konuşmam için izin verin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Söyleyin!" buyurdu. O da şöyle konuştu:
"Muhakkak ki oğlum şunun ailesinin yanında işçiydi. Derken onun karısıyla zina etmiş. Bundan dolayı ben ona yüz koyun ile bir hizmetçi fidye verdim. Sonra ben hakikaten ilim ehlinden bazı adamlara (bu meseleyi) sordum da onlar bana bildirdiler ki, oğluma yüz değnek vurma ile bir yıl sürgün gerekir, bunun karısına ise recm gerekir!" O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, mutlaka aranızda "Allah'ın Kitabı"yla hükmedeceğim: Yüz koyun ile hizmetçi sana geri verilecek. Oğluna yüz değnek vurma ile bir yıl sürgün gerekir. Enes! Sen de şunun karısına git de ona sor ve eğer (zina ettiğini) itiraf ederse, onu recmet!" (Enes kadına gidip sordu. Kadın zina ettiğini) itiraf etti, O da onu recmetti.[26]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de zina edenlerin cezasının, evli-bekâr ayrımı yapılmaksızın, sadece yüz değnek vurma olduğu beyân edilmiştir.[27] Bu Hadiste ise "Allah'ın Kitab'ında zina eden bekârın cezasının yüz değnekle bir yıl sürgün, evlininkinin ise recm olduğu beyân edilmektedir. Buna göre burada "Allah'ın Kitabı" ifadesi ile Allah'ın, Peygamberi vasıtasıyla kullarına gönderdiği, onlara farz ve haram kıldığı şeyler kastedilmiş olmalıdır. Diğer bir ifadeyle "Allah'ın Kitabı", "Allah'ın Hükmü" mânâsına kullanılmıştır. Nitekim "kitab" kelimesinin "hüküm" ve "farz" mânâsı da vardır. Diğer taraftan yüce Allah (Celle Celaluhu), Rasûl'e itaatin, kendisine itaat olduğunu beyan buyurmuş,[28] Rasûl'ün verdiğini almamızı, yasakladığından geri durmamızı emretmiştir.[29] Bu sebeple Rasûl'ün hükmü, Allah'ın (Celle Celaluhu) hükmü demektir. Bazı âlimler burada "Allah'ın Kitabı" ifadesiyle, mensûh olduğu bildirilen "recm âyeti"ne işaret edilmiş olabileceğini söylemişlerdir. Eğer bu ihtimal kabul edilirse, o zaman "Allah'ın Kitabı" ifadesini, "Allah'ın Kur'an'la ve Peygamberi vasıtasıyla kullarına hükmettiği, onlara farz ve haram kıldığı şeyler" mânâsına yukarıdakinden daha geniş bir şekilde anlamamız gerekecektir. Çünkü zina eden bekâra sürgün cezası, sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hadislerinde geçmektedir.[30]

13. İtiraf Eden İtirafından Dönebilir (mi?)

2323. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşî haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshak b. Yesâr'dır-, rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İbrahim et-Teymi, Ebu'l-Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî'den, (O da)

babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben O'nu -Ebû Muhammed (ed-Dârimî); "Mâiz b. Mâlik'i kastediyor" demiştir-, recmedenlerin arasındaydım. Derken O, taşların isabetinin (acısını) görünce şiddetli feryâd-u figân etmişti. (Ebu'l-Heysem, sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiştik de O;
"O zaman onu bıraksaydınız ya!" buyurmuştu."[31]

14. Recm Edilmesi İstenilen Kimse İçin Çukur Kazılması

2324. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Zaide, Dâvûd'dan, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Mâiz b. Mâlik'i götürüp recmedin!" buyurmuş, biz de O'nu Bakîu'l-Garrad kabristanına götürüp (recmetmiştik). "O zaman, vallahi, biz ne O'nun elini kolunu bağlamış, ne de O'nun için çukur kazmıştık. Fakat O ayağa kalkmış, biz de O'na kemikler, küçük ve büyük taşlar atmıştık."[32]
2325. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Beşîr ibnu'l-Muhâcir rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Bureyde, babasından rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben (bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturmaktaydım. Derken O'na, Mâiz b. Mâlik denilen bir adam gelmiş ve O'nun yanında, zina ettiğini itiraf etmişti. O zaman (Hz. Peygamber) O'nu üç defa geri çevirmişti. Ardından O dördüncü defa gelip itirafta bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nunla ilgili emrini vermişti de, O'nun için bir çukur kazılmış ve O, göğsüne kadar onun içine konulmuştu. (Hz. Peygamber sonra) halka O'nu recmetmelerini emretmişti. (Onlar da recmedip) O'nu öldürmüşlerdi.[33]

Açıklama

Bu Hadisler arasında Mâiz için çukur açılıp açılmadığı hususunda ihtilaf vardır. Bunun bir izahı şöyle yapılabilir: Mâîz için bir çukur açılmıştı. Ancak bu, O'nu toprak içinde hareketsiz bırakacak şekilde dar bir çukur değildi. Çünkü Müslim'in (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği bir rivayette belirtildiğine göre, Mâîz taş darbelerinin acısına dayanamayınca kaçıp kurtulmaya çalıştı.[34] Şu halde bu çukur, genişçe açılmıştı. Bu çukurun açılışından Ebû Saîd'in (Radıyallahu Anh) haberi olmamıştı. O yukarıdaki açıklamasını da, Mâîz recmedilirken görmüş olması gereken çukur, içindekini hareketsiz bırakacak şekilde dar olmadığı, yani kendisine göre "çukur" sayılmadığı için yapmış olmalıdır. Diğer taraftan recmedilecekler için çukur kazılıp kazılmayacağı konusunda farklı görüşler vardır.[35]

15. Muhakeme Olmak İçin MüslümanlarınHakimlerine Başvurduklarında Ehl-i KitabArasında Hüküm Vermek Hakkında

2326. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zuheyr rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Ukbe, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
(Bir gün) Yahûdiler, kendilerinden olan, zina etmiş bir erkekle bir kadını Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirmişlerdi de O;
"Sizden zina eden kimselere siz nasıl (muamele) yaparsınız?" buyurmuştu. Onlar;
"(zina edenler hakkında) onda (yani Tevrat'ta) hiçbir şey bulamamaktayız!" demişlerdi. O zaman Abdullah b. Selam onlara;
"Yalan söylediniz. Tevrat'ta recin (hükmü) vardır. Eğer doğru söylemişseniz, Tevrat'ı getirip okuyun!" demiş, onlar da Tevrat'ı getirmişlerdi.
(Tevrat'ı incelemeye başladıklarında) içlerinden onu okumakta olan okuyucusu, avucunu recm âyetinin üzerine koymuş, (Abdullah b. Selâm) da;
"Bu nedir?" demişti. (Oradakiler) bunu görünce O (yani Tevrat okuyucusu);
"Bu recm ayetidir!" cevabını vermişti.[36] Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (zina etmiş olan erkek ve kadın) ile ilgili emrini vermişti de onlar, mescidin yanında cenazelerin konulduğu yere yakın bir yerde recmedilmişlerdi.
Abdullah (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti:
"O zaman ben (zina eden kadının) arkadaşını, taşlardan korumak maksadıyla onun üzerine eğilirken görmüştüm."[37]

16. Evlilerin Zina Etme Cezası Hakkında

2327. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlîk, ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ömer söyle demişti:
"Şüphesiz yüce Allah, Muhammed'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hak ile gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. İndirdiklerinin içinde recm âyeti de vardı. Biz de onu okuduk, onu ezberledik, onu anladık.
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selem) recmetti, O'ndan sonra biz de recmettik. Şimdi, insanlara zaman uzarsa bir sözcünün:
"Recm ayetini Allah'ın Kitabında bul(a)ma(makta)yız!" Demesinden korkuyorum. Halbuki recm (hükmü)
"Allah'ın Kitab'ında, erkek ve kadınlardan zina eden kimseye, evli olduğunda aleyhine delil sabit olunca veya gebelik yahut itiraf olunca, haktır!"[38]
2328. "Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâî haber verip (dedi ki), bize el-Akadî rivayet edip dedi ki, bize Şu'be, Katâde'den, O da Yunus b. Cübeyr'den naklen rivayet etti ki, O, Kesir ibnu's-Salt'tan, (O da) Zeydb. Sâbit'ten (naklen) rivayet ediyormuş ki," O şöyle demiş:
"Şahidlik ederim, andolsun ki, ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"İhtiyar erkek ve ihtiyar kadın zina ettiklerinde onları kesinlikle recmedin!"[39]

Açıklama

Zina eden evlilerin cezasının "recm" olduğunda, Haricilerle bazı Mu'tezililer hariç, ihtilaf yoktur. Bu hüküm, tilâveti mensûh olan bir Ayet, yani Kur'an dışında bırakılan bir vahiy ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözlü-fiilî Sünneti ile sabittir. Mensûh Ayete "Kur'an" denilmediği için, sadece "Recm Sünnet ile sabittir" de denilebilir. Söz konusu mensûh Ayet, yukarıda Zeyd b. Sabit'in (Radıyallahu Anh) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözü olarak naklettiği cümledir. Bu cümle, Zeyd b. Sabit'in (Radıyallahu Anh) bu Hadisinin bazı rivayetleri ile Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) yukarıdaki 2327. numaralı Hadisinin bazı rivayetlerinde[40] Kur'an'ın mensûh bir Ayeti gibi geçmektedir. Bu cümle aynı şekilde, Hz. Ali[41] (Radıyallahu Anh) ile Ubeyy b. Ka'b'dan (Radıyallahu Anh) gelen[42] bazı rivayetlerde de mensuh bir Ayet olarak görülmektedir. Bu rivayetlere göre, recm hükmünün bir dayanağı bu mensuh Ayet olmaktadır.
Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de neshin olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bu konunun en tartışmalı bahsi ise tilavetin, yani Kur'an olarak okumanın kaldırılıp hükmün baki bırakılması meselesidir ki, söz konusu mensuh recm Ayeti de bu bahse girmektedir. Ancak recm hükmünü ihtiva eden bu cümlenin mensuh Ayet olduğunun rivayet açısından kabul edilmesi halinde, bunda Kur'an verilerine göre yadırganacak birşey olmaz. Çünkü, Hadisler bir tarafa, bizzat Kur'anda, Kur'an'a girmemiş olan bazı vahiylerin olduğuna, diğer bir ifadeyle Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelen vahiylerin Kur'an'dan ibaret olmadığına işaretler vardır. Mesela, Kur'an da bildirildiğine göre, Rasulullah, hanımlarından birine gizli birşey söylemiş, sonra bu hanım onu başkasına haber vermişti. Allah Azze ve Celle de Peygamberini bundan haberdar etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bu hanımına yaptığını haber verince O, bunu kendisine kimin haber verdiğini sormuş. Hz. Peygamber de; *"Bana her şeyi biten, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi"* buyurmuştu.[43] Bu olayda görüyoruz ki, Allah Azze ve Celle, Peygamberini bir durumdan haberdar etmiştir. Fakat biz, bu haberdar etmeyle alakalı vahyi Kur'an'da bulamıyoruz. Şu halde bir vahiy gelmiş, ancak Allah Azze ve Celle bu vahyin "Kur'an", "Zikr" olmasını takdir etmemişti.
Kitaplarımızda bu tür vahiylere "gayr-i metluv vahiy" denir ve "vahy-i metluv" denilen Kur'an vahiylerinden farkları üzerinde durulur. Bu farkları burada tek tek saymaya gerek yoktur. Ancak denebilir ki, bu iki çeşit vahiy arasında, mahiyetlerini yüce Allah'ın (Celle Celaluhu)

bilebileceği bazı vasıflarda, meselâ kaynağının netliği, açıklık, kapsayıcılık gibi vasıflarda farklılıklar vardır. Yüce Allah (Celle Celaluhu) bu vahiylerin, kendisince bilmen belirli vasıfları taşıyanlarının "Kur'an", "Zikr" olmasını, böyle olmayanlarının ise "Kur'an" dışında kalmasını takdir etmiş olabilir. Mensuh recm Ayeti de böyledir. Ayrıca Kur'an'da Hz. Peygamber'e "Kitab"la beraber "Hikmet'in de "indirildiği" beyan edilmektedir.[44] Bazı rivayetlerde geçtiği üzere, Allah Azze ve Celle tarafından, Peygamberine indirildiği bildirilen hususlar ve bu recm Ayeti "Hikmet" meyânında Hz. Peygamber'e indirilmiş de olabilir. Bazı âlimler "Hikmet'in kaynağının "ilham" olduğunu söylemişlerse de, mezkur Ayetlerde onun "indirildiği" bildirilmektedir. Her halde bu görüşlerde "vahiy" ve "ilham" kelimelerinin ıstılahi manaları söz konusudur. Biz ise bu meseleye aslı itibariyle bakmaya çalıştık. Allahu a'lem.
Burada son olarak şunu ekleyelim ki, recm hükmünü ihtiva eden cümlenin mensuh Ayet olup olmadığı hakkında bazı şeyler söylenebilirse de, recm hükmünün varlığı, Haricilerle bazı Mutezililer dışında, bütün müslümanlar nazarında kesindir.[45]

17. Hamile, Zina Ettiğini İtiraf Ettiğinde Ne Yapılır?

2329. **"**Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Beşir ibnu'l-Muhâcir rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Bureyde, babasından rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"(Bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturuyordum. Derken O'na Gamidoğulları'ndan bir kadın gelip;
"yâ Nabiyyullah, ben gerçekten zina ettim ve senin beni (zina günahından) temizlemeni gerçekten istiyorum!" dedi. (Hz. Peygamber) de ona;
"Dön git!" buyurdu. Ertesi gün olunca (kadın) O'na yine gelip zina ettiğini yanında itiraf etti ve
"Yâ Nebiyyullah, beni (bu günahımdan) temizle. Belki sen beni, Mâiz b. Bâlik'i geri çevirdiğin gibi geri çevireceksin? Vallahi ben şüphe yok ki hamileyim!" dedi. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Dön git, doğumunu yapıncaya kadar (bekle!)" buyurdu. Sonra (kadın) doğumunu yapınca bir bez parçası içinde taşıdığı bir bebek getirdi ve
"Yâ Nebiyyullah, işte bu, doğumumu yaptım!" dedi. (Hz. Peygamber) de;
"Git onu emzir, sonra sütten kes!" buyurdu. (Kadın) çocuğu sütten kesince, elinde ekmek parçası olduğu halde onu (Hz. Peyganıber'e) getirdi ve
"Yâ Nebiyyullah! Muhakkak ki onu sütten kestim!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretti de çocuk, müslümanlardan bir adama verildi. Yine emretti de kadın için bir çukur kazıldı ve o, göğsüne kadar onun içine konuldu. Ardından insanlara onu recmetmelerini emretti. Derken Halid ibnu'l-Velid bir taş getirip başına attı da kan Halid ibnu'l-Velid'in yanağına bulaştı. O da ona çirkin söz söyledi. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Halid'in) ona çirkin söz söylemesini duydu ve
"Yapma yâ Halid! Ona çirkin söz söyleme! Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, O gerçekten öyle bir tevbe etti ki, şayet o tevbeyi sahib-i meks (yani haksız yere fazladan vergi, gümrük alan kimse, haraççı)[46] *yapmış olsaydı, o bile bağışlanırdı!"* buyurdu. Sonra (kadının cenaze namazına hazırlatılmasıyla) ilgili emrini verip namazını kıldırdı ve (kadın) defnedildi.[47]
2330. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Lahya'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l Muhalleb'den, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Cuheyne kabilesinden bir kadın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zinadan hamile iken gelip;
"Yâ Rasûlullah, ben hakikaten bir ceza hak ettim. Onu bana uygula!" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun velisini çağırmış ve şöyle buyurmuş:
"Git de ona iyi muamele et ve doğumunu yapınca onu bana getir!" O da (kendisine buyurulanı) yapmış... O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretmiş de (kadının) elbiseleri üzerine bağlanılmış. Sonra emretmiş de recmedilmiş. Ardından cenaze namazını kılmış. Bunun üzerine Ömer;
"Yâ Rasûlullah, zina etmiş olduğu halde onun namazım mı kılıyorsun?" demiş de O şöyle buyurmuş:
"Andolsun ki, o öyle bir tevbe etti ki; şayet bu (tevbesi) Medine ahalisinden yetmiş kişi arasında bölüştürülseydi, onları bile içine alırdı. Onun, canını Allah Azze ve Celle için vermesinden daha üstün (bir tevbe) gördün mü?"[48]

18. Köleler Zina Ettiklerinde Onlara Cezalarını Hükümdarın Değil de Efendilerinin Uygulaması

2331. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî ile Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evlenmemiş iken zina eden kadın kölenin (hükmü) sorulmuş da O, şöyle buyurmuş:
"Zina ederse ona değnek vurun. Sonra (tekrar) zina ederse ona (yine) değnek vurun. Sonra (tekrar) zina ederse ona (yine) değnek vurun!"
(İbn-Şihâb) dedi ki:
"Üçüncü defada mı, yahut dördüncü defada mı, şimdi bilmiyorum, (Hz. Peygamber sonra şöyle buyurmuş):"
"O zaman onu örülmüş bir ip karşılığında da olsa satın!"[49]

19. Yüce Allah'ın, "Yahut Allah Onlara Bir Yol Yapıncaya Kadar"[50] **Sözü Hakkında**

2332. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrâni haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Hıttân b. Abdullah'tan, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (zina edenlerin yeni cezaları bildirildiğinde) şöyle buyurdu:
"Benden alın! Benden alın! Muhakkak ki Allah onlara (yani zina eden kadınlara) yol yapmış, (hükmünü beyan etmiştir): Bekâr erkekle bekâr kadının (zinalarının cezası) yüz değnek vurmak ve bir yıl sürgün etmek, evli erkekle evli kadının (zinalarının cezası) ise yüz değnek vurmak ve recm etmektir!"[51]
2333. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Mansûr'dan, (O) el-Hasan'dan, (O) Hıttân b. Abdillah'tan, (O) Ubâde ibnu's-Samit'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[52]

Açıklama

Zinanın yasaklanması hususunda belli bir tarih verilmiyorsa da, onun, müslümanlığın ilk zamanlarında yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, zinanın cezası Medine döneminde beyan edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de zina cezası ile ilgili üç Ayet vardır ki, bunlardan birincisi, yukarıdaki başlıkta bir kısmı verilen Ayettir. Bu Ayette zina eden kadınların cezasının, ikinci bir açıklamaya kadar, "ölünceye kadar evlerde hapis" olduğu görülmektedir: Diğer taraftan bu Ayette sadece zina eden kadınların cezası bildirildiğine göre, "acaba erkeklere başta ceza konmamış mıydı?" sorusu akla geliyor? Söz konusu bu ayetten sonraki ayette ise zina edenlerin cezası, şekli ve miktarı belli olmayan "eziyet etme" olarak, yani "ta'zir" cezası mahiyetinde beyan edilmiştir. Bazı âlimler bu
Ayetle, bir önceki Ayette beyan edilen müebbed hapis cezasının kaldırılmış olduğu görüşündedir. Bundan sonra Nur Sûresinin 2. ayetiyle zina edenlerin cezası yüzer değnek vurma olarak tesbit edilmiştir ki, bununla "Ta'zir" şeklindeki zina cezası, "had cezası'na çevrilmiş oluyordu. Yukarıdaki Hadis, bundan sonraki gelişmeyle alâkalıdır.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ilgili haberlerden öğrendiğimize göre, yine vahiyle, zina edenlerinin cezalarının, "evli ise yüz değnek ile recmetme, bekâr ise yüz değnek ile bir yıl sürgün" olarak bildirildiğini açıklamaktadır. Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vahiyle gelen bu açıklama, Nisa Sûresinin 15. Ayetinde "Yahut Allah onlara bir yol yapıncaya kadar" diye işaret edilen, beklenen açıklama olmuştu.
Burada kaydedelim ki, bu Ayetleri ve zina cezasının tarihi gelişimini farklı şekillerde anlayan âlimler de vardır. Meselâ Mücâhid'e (Rahmetullahi Aleyh) göre Nisa Sûresinin 15. Ayeti "sevici" kadınlar, 16. Ayeti "eşcinsel" erkekler, Nûr Sûresinin 2. Ayeti ise zina edenler hakkındadır. Ayrıca zina eden bekâra verilecek sürgün cezası ile, zina eden evliye recmden önce vurulacak değnek cezası hususlarında da farklı görüşler vardır. Âlimlerin cumhuruna göre zina eden evliye recinin dışında değnek vurma cezası uygulanmaz. Bu ceza Hz. Peygamberin Sünnetiyle kaldırılmıştır. Hanefilere göre zina eden bekâra sürgün cezası da asli bir ceza olmayıp, devlet başkanının yetkisine bırakılmış bir cezadır.

Devlet başkanı onu gerekli görürse uygular, aksi halde uygulamaz.
Zinanın cezası, yukarıda görüldüğü üzere, zamanla ağırlaştırılmıştır. Bu durum, toplumun cinsel anlayış ve ahlâk yönünden iyiye doğru gelişme süreci ile alâkalı olmalıdır. Mümkün olduğu kadar her türlü kötülükten uzak, temiz ve nezih bir toplumda zina gibi iğrenç bir günahın işlenmesi, bilhassa bu, zina edenlerin dışındakilere ulaştığında büyük bir cezayı gerektirecektir. Ancak denebilir ki, bu büyük caza, daha ziyade zinadan caydırıcı bir özelliktedir. Çünkü bu cezanın uygulanması için gerekli şartlar o kadar ağırdır ki, onun uygulanması büyük ölçüde zina edenlerin itiraflarıyla mümkün olmaktadır.[53]

20. Karısının Cariyesiyle Cima Yapan KimseHakkında

2334. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Yezid, Kata de'den rivayet etti ki," O şöyle demiş.
"Bana Halid b. Arfata, Habib b. Salim'den (naklederek) yazdı ki, bir delikanlıya "Kurkûr (Uzun Gemi)" lakabı verilmişti. "İşte bu (delikanlı bir gün) karısının cariyesi ile cima yapmıştı da O, en-Nu'mân b. Beşir'in huzuruna çıkarılmıştı. (En-Nu'man) şöyle demişti:
"Andolsun ki, onun hakkında kurtarıcı bir hüküm vereceğim: Eğer (karısı cariyesini) ona helâl kılmış idiyse, ona yüz sopa vururum, helâl kılmamış idiyse onu recmederim!" Bunun üzerine (delikanlının karısına);
"Kocan (cariyenle cima hususunda izinli midir?)" denilmiş, o da;
"Ben hakikaten onu ona helâl kılmıştım!" demişti. (En-Nu'man) da ona yüz sopa vurmuştu.[54]
Yahya dedi ki, bu (Hadis) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet edilir.[55]
2335. "Bize Sadaka ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Ca'fer, Şu'be'den, (O) Ebû Bişr'den, (O) Halid b. Arfata'dan, (O) Habib b. Sâlim'den, (O) en-Nu'man b. Beşir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[56]

21. Ceza (Hadd), Kendisine Uygulanan Kimse İçin Keffarettir

2336. "Bize Mervân b. Muhammed ed-Dımeşkî haber verip (dedi ki), bize İbn Vehb ve Usâme b. Zeyd, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den, (O) İbn Huzeyme b. Sâbit'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kime bir ceza (hadd) uygulanırsa, ona bu (ceza uygulanmasına sebep olan) günâhı bağlanır!"[57]

---

[1] Ebu Davud, Hudud, 16(4/139-140); Nesai, Talâk, 22(6/127); İbn Mace, Talâk, 15(1/ 658); Müsned, 6/100,101,144; Müstedrek, 2/59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/130
[2] Nesai, Tahrim, 5(7/84); Tirmizi, Fiten, 1(4/460); İbn Mace, Hudud, 1(2/847); Müsned, 1/61, 63, 65; Müstedrek, 4/350., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/131
[3] Buhari, Diyât, 6(8/38); Müslim, Kasame, 25-26(3/1302-1303); Ebu Davud, Hudud, 1(4/126); Nesai, Tahrim, 5(7/83); Tirmizi, Diyât, 10(4/19); İbn Mace, Hudud, 1(2/847); Müsned, 1/ 382, 428, 444. Bkz. 2451. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/130-131
[4] Nesai, Sânk, 5(8/62). Bu Hadisin şahidleri için bkz. Ebu Davud, Hudud, 14(4/139); Nesai, Sârık, 4-5(8/60-61); İbn Mace, Hudud, 28(2/865); Muvatta, Hudud, 28(2/834); Müsned, 3/ 401, 6/465, 466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/132-133
[5] Bkz. Bedâi, 7/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/132-133
[6] Buhari, Hudud, 13(8/16); Müslim, Hudud, 2(3/1312); Ebu Davud, Hudud, 11(4/136); Nesai, Sânk, 9(8/71); Tirmizi, Hudud, 16(4/50); İbn Mace, Hudud, 22(2/862); Muvatta, Hudud, 24(2/832); Müsned, 6/36, 163, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/134
[7] Buhari, Hudud, 13(8/17); Müslim, Hudud, 6(3/1313-1314); Ebu Davud, Hudud, 11(4/ 136); Nesai, Sânk, 8(8/69-70); Tirmizi, Hudud, 16(4/50); İbn Mace, Hudud, 22(2/862); Muvatta, Hudud, 21(2/831); Müsned, 2/6, 54, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/134
[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/133/134-135
[9] Buhari, Enbiya, 54(4/150); Müslim, Hudud, 8(3/1315); Ebu Davud, Hudud, 4(4/132); Nesai, Sarık, 6(8/66); Tirmizi, Hudud, 6(4/37); İbn Mace, Hudud, 6(2/851); Müsned, 6/162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/135-136
[10] Ebu Davud, Hudud, 8(4/134-135); Nesai, Sarık, 3(8/60); İbn Mace, Hudud, 29(2/866); Müsned, 5/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/136-137
[11] Ebu Davud, Hudud, 12(4/136-137); Nesai, Sarık, 13(8/80); Muvatta, Hudud, 32(2/839); Müsned, 3/463, 464, 4/140, 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/137
[12] Nesai, Sarık, 13(8/81); Musannaf, 10/233., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138
[13] Nesai, Sarık, 13(8/81); Tirmizi, Hudud, 19(4/52); İbn Mace, Hudud, 27(2/865)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138
[14] Nesai, Sarık, 13(8/80). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/138-139
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/139
[16] Nesai, Sarık, 13(8/80).
[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/137/139-140
[18] Ebu Davud, Hudud, 13(4/138); Nesai, Sarık, 13(8/81-82); Tirmizi, Hudud, 18(4/52); İbn Mace, Hudud, 26(2/864); Müsned, 3/380; Musannaf, 10/209., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/140
[19] Buhari, Hudud, 2(8/13); Müslim, Hudud, 35(3/1330); Ebu Davud, Hudud, 37(4/163); Tirmizi, Hudud, 14(4/48); Müsned, 3/115,176, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/141
[20] Müslim, Hudud, 38(3/1331-1332); Ebu Davud, Hudud, 37(4/163-164); İbn Mace, Hudud, 16(2/858); Müsned, 1/140, 144; Tayâlisî, a. 25. seneddeki Husayn'ın ismi, Tayâlisî dışındaki zikredilen yerlerde Hudayn olarak geçmektedir. Doğrusu da böyle olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/140/141-142
[21] Ebu Davud, Hudud, 38(4/165); Müsned, 4/389; Müstedrek, 4/372. Bkz. 2096.-2101. Hadislerle 2111. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/142-143
[22] Buhari, Hudud, 42(8/31); Müslim, Hudud, 40(3/1332-1333); Ebu Davud, 40(4/167); Tirmizi, Hudud, 30(4/63); İbn Mace, Hudud, 32(2/867); Müsned, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/143
[23] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/143-144
[24] Buhari, Hudud, 21(8/21); Müslim, Hudud, 16(3/1318); Nesai, Cenâiz 63(4/50-51); Tirmizi, Hudud, 5(4/36-37); Muvatta, Hudud, 4(2/821, mürsel olarak);

Mûsned, 3/323., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/144-145
[25] Müslim, Hudud, 17(3/1319); Ebu Davud, Hudud, 25(4/146); Müsned, 5/86, 87,102., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/145-146
[26] Tirmizi, Hudud, 8(4/39); Nesai, Kudât, 22(8/212); İbn Mace, Hudud, 7(2/852); Müsned, 4/115-116. Bu Hadisin sadece Ebu Hureyre ve Zeyd rivayetleri için bkz. Buhari, Hudud, 46(8/ 34); Müslim, Hudud, 25(3/1324); Ebu Davud, Hudud, 26(4/153); Nesai, Kudât, 22(8/211); Muvatta, Hudud, 6(2/822); Müsned, 4/115., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/146-147
[27] Bkz. Nur: 24/2.
[28] Bkz. Nisa: 4/80.
[29] Bkz. Haşr: 59/7.
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/144-147
[31] Müsned, 3/431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/148
[32] Müslim, Hudud, 20(3/1320); Ebu Davud, Hudud, 25(4/149); Müsned, 3/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149
[33] Müslim, Hudud, 23(3/1323); Ebu Davud, Hudud, 25(4/149, (muhtasar olarak); Müsned, 5/347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149-150
[34] Müslim, Hudud, 20(3/1320).
[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/149-150
[36] Tevrat'taki recm ayeti için bkz. Tesniye, 22/23-24.
[37] Buhari, Hudud, 37(8/30); Müslim, Hudud, 26(3/1326); Ebu Davud, Hudud, 27(4/153); Muvatta, Hudud, 1(2/819); Müsned, 2/5, 151., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/151-152
[38] Buhari, Hudud, 30-31(8/25); Müslim, Hudud, 15(3/1317); Ebu Davud, Hudud, 24(4/ 144-145); Tirmizi, Hudud, 7(4/38-39); İbn Mace, Hudud, 9(2/853); Muvatta, Hudud, 8(2/823); Müsned, 1/40,47,55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/152-153
[39] Müsned, 5/183; Müstedrek, 4/360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/153
[40] Bkz. İbn Mace, Hudud, 9(2/854). Krş. Muvatta, Hudud, 10(2/824); Fethu'1-BarÎ, 25/290
[41] Müsned, 1/143 (cünile verilmeden "recm ayeti"nin inmesinden bahsedilir.)
[42] Müsned, 5/132; Müstedrek, 4/359.
[43] Bkz. Tahrim: 66/3.
[44] Bkz. Bakara: 2/231; Nisa: 4/113.
[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/152/153-155
[46] Bkz. 1673. Hadis.
[47] Müslim, Hudud, 23(3/1323); Ebu Davud, Hudud, 26(4/152); Müsned, 5/348; Dârekutnî, 3/92., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/156-157
[48] Müslim, Hudud, 24(3/1324); Bbu Davud, Hudud, 26(4/151); Nesai, Cenâiz, 64(4/51); Tirmizi, Hudud, 9(4/42); İbn Mace, Hudud, 9(2/854); Müsned, 4/429-430, 435, 437., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/155/157-158
[49] Buhari, Hudud, 35(8/29); Müslim, Hudud, 33(3/1329); Ebu Davud, Hudud, 34(4/160); Tirmizi, Hudud, 8(4/41); İbn Mace, Hudud, 14(2/857); Muvatta, Hudud, 14(2/826); Müsned, 4/116-117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/158-159
[50] Nisa: 4/15.
[51] Müslim, Hudud, 13(3/1316-1317); Ebu Davud, Hudud, 24'4/144); İbn Mace, Hudud, 7 (2/852-853); Müsned, 5/317-318, 320-321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/155-160
[52] Müslim, Hudud, 12(3/1316); Ebu Davud, Hudud, 24(4/144); Tirmizi, Hudud, 8(4/41); Müsned, 5/313., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/160
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/159/160-161
[54] Ebu Davud, Hudud, 29(4/157); Tirmizi, Hudud, 21(4/54); İbn Mace, Hudud, 8(2/853); Nesai, Nikah, 70(6/101); Müsned, 4/272, 275-276.
[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/162
[56] Ebu Davud, Hudud, 29(4/158); Tirmizi, Hudud, 21(4/54); Nesai, Nikah, 70(6/101); Müsned, 4/277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/162-163
[57] Müsned, 5/214-215; Mecmâu'z-Zevâid, 6/265 (Taberani ve Ahmed'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/163-164

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

94- KİTABU'L-AHKAM
1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Bâb: Emirler Kureyştendir
3- Hikmetle Hüküm Verenin Ecri Babı
Hilâfet'te Kureyşli Olmanın Şart Kılınmasmdaki Hikmet ve Sakıt Olmasının Keyfiyeti
4- İmâmın (Devlet Başkanının, Onun Ta'yîn Ettiği Emirlerinin) Allah'a Ma'siyet Olmayan Emirlerini Dinlemek Ve İtaat Etme(Nin Vucûbu) Babı
5- Bâb:
6- Bâb:
7- Emirlik İsteği Üzerine Hırslı Olmanın Mekrûhluğu Babı
8- Bir Topluluğu Koruyup Gözetlemek Vazifesi Verilip De O Topluluğa Nasihat Etmeyen Kimse Babı
9- Bâb: İnsanlar Üzerine Meşakkat Girdiren Kimseye Allah Da Meşakkat Verîr
10- Yolda İken Hükmetmek Ve Fetva Vermek Bârı
11- Peygamber(S)'E Âid (Huzuruna İnsanların Girmelerine Mâni Olacak) Kapıcılar Olmadığının Zikredilmesi Babı
12- Hâkim, Öldürülmesi Vâcib Olan Kimse Üzerine Üstünde Bulunan İmâmdan. Bunun İçin Ayrıca İzin Almaksızın Öldürmekle Hüküm Verir Babı
13- Bâb: Hâkim Yâhud Müftî Öfkeli Hâlde Hüküm Ve Fetva Verir Mi?
14- Hâkim İçin (Haddler Gibi Allah Hakları Dışındaki Hususlarda) İnsanların İşlerinde, Zanlardan Ve Töhmetten Korkmadığı Zaman Kendi Bilgisi İle Hükmetmek Hakkı Olduğu Görüşünde Olan Kimse Babı
15- "Bu Fulânın Yazısıdır" Diye Mühürlenmiş Yazı Üzerine Şâhidlik Etme; Bu Nevi'den Yazı Üzerine Şâhidliğin Caiz Olacak Ve Kendilerine Şâhidliğin Dar Olacağı, Yânı Caiz Olmayacak Olanlar, Hâkimin Kendi Âmillerine Mektûb Yazması İle Kaadının Diğer Kaadıya Mektûb Yazmasının Hükmü Babı
16- Bâb: İnsan Ne Zaman Kaadı Olmaya Hakk Kazanır?
17- Hâkimlerin Ve (Müslümanların İşlerini Yüklenen) Hükümet Âmir Ve Me'murlarının Rızıkları Bârı
18- Mescidde Hüküm Veren Ve Yine Mescid İçinde La'netleşme Yaptıran Kimse Babı
19- Mescid İçinde Hüküm Veren Ve Nihayet Dînî Cezalardan Bir Ceza Vermeğe Geldiğinde, Cezayı Hakk Eden Kimsenin Mescidden Çıkarılmasını Emreden Kimse Babı
20- İmâmın Da'vâ Sırasında Hasımlara Öğüt Vermesi Babı
21- Kaadılığı Üzerine Alması Zamanında Yâhud Üzerine Almadan Önce İki Hasımdan Birisi İçin Bu Hâkimin Huzurunda Olacak Olan Şâhidliğin Hükmü Nedir? Babı
22- Vâlî, Bir Yere İki Kumandan Gönderdiği Zaman Onlara Birbirlerine İtaat Etmelerini Ve Birbirlerine Öfkelenip İsyan Etmemelerini Emretmesi Babı
23- Hâkimin (Düğün İçin Olan) Da'vete İcabet Etmesi Babı
24- Devlet Âmir Ve Me' M Urla Rina Verilen Hediyelerin Hükmü) Babı
25- Kölelerin Kaza Ve Hâkimlik Vazifelerine Ta'yîn Olunmaları Ve Memleketler Üzerine Vâlî Ve Kumandan Yapılmaları Babı
26- İnsanların Siyâset İşlerini Üzerlerine Alan Ve Onların Bu İşlerini Koruyup Tedbîreden Arîf Yânı İşbilir Kişiler Babı
27- Bir Kimsenin Sultânın Huzurunda Sultânı Medhetmesi. Oradan Çıktığında Da Bunun Zıddını Söylemesinin Çirkin Olması Babı
28- (Allah Haklarında Değil De İnsan Hakları Hususunda) Hazır Olmayan Kimse Üzerine Hüküm Verme Babı
29- Bâb:
30- Kuyu Ve Benzerî (Havuz, Ev Ve Su Harkı) Hakkında Hüküm Verme Babı
31- Malın Çoğu Ve Azı Hakkında Hüküm Vermek Babı
32- İmâmın (Devlet Başkanının) İnsanların Mallarını Ve Akarlarını {Borçlarını Tam Ödetmek Ve Faydalandırmak İçin) Satın Alması Babı
33- Kumandanlar Hakkinda Hiçbir Söz Bilmiyerek Kötüleme Yapanın Kötülemesine Aldırmayan Kimse Babı
34- "El-Eleddıtl-Hasım" -Ki "Husûmeti Devamlı Olan"-Kimse Babı
35- Bab: Hakim Zulüm İle Hükmettiği Yâhud İlim Ehline Zıdd Bir Hüküm Verdiği Zaman, Onun Bu Hükmü Reddedilir
36- İmâm (Yânî Devlet Başkanı) Bir Kavme Gelir Ve Onların Aralarını İyileştirip Düzeltir Babı
37- Bâb: Hüküm Yazıcısının Emîn Ve Akıllı Bir Kimse Olması Müstehâb Olur
38- Hâkimin, Kendi Emrindeki Âmir Ve Metorlarına; Kaadının Da İnsanların Mallarını Ve Haklarını Yazıp Korumakla Vazifeli "Eminler" Denilen Me'mûrlarına Yazı Yazması Babı
39- Bâb: Hâkime, Müslümanlara Âîd İşlerde Bakıp Tahkik Etmesi İçin Tek Başına Bir Adamı Göndermesi Caiz Olur Mu?
40- Hâkimlerin İfâdeleri Tercüme Ettirmeleri (Yânî Sözleri Kendi Dilinden Başka Bir Dille Tefsîr Ettirmeleri) Ve Bir Tek Tercüman Caiz Olur Mu? Babı
41- İmâmın (Yânı Devlet Başkanının) Vâlî, Âmir, Kumandan Ve Me'mûrlarını Hesaba Çekmesi Babı
42- İmâmın {Yânî Devlet Balkanının) Sırdaşları Ve Devlet İşlerini Danışıp İstişare Ettiği Kimseler Babı
43- Bâb: İmâm (Yânî Devlet Başkanı) İnsanlarla Nasıl Bey'at Yapar (Yâhud: İnsanlar İmâmla Nasıl Bey'at Ederler)?
44- (Bir Halette Te'kîd İçin) İki Kerre Bey'at Eden Kimse Babı
45- Bedevî Arablar'ın (İslâm Ve Cihâd Üzerine) Bey'at Etmeleri Babı
46- Küçük Çocuğun Bey'atı Babı
47- Bey'at Ettikten Sonra Bey'atinden Geri Dönmek İsteyen Kimse Babı
48- Bir İmâma (Devlet Başkanına Allah'a Tâat Maksadıyle Değil De) Sırf Dünyâ Menfaati İçin Bey'at Eden Kimse Babı
49- Kadınların Bey'ati Babı
50- Yaptığı Bir Bey'ati Bozan Kimse Babı
51- Vefat Ardında Halîfe Ta'yîn Etmek Babı
52- Bâb
53- Birbirleriyle Çekişen Hasımların, Töhmet Ve Ma'siyet Ehli Olanların, Bu Sıfatla Tanınmalarından Sonra Evlerden Çıkarılmaları Babı
54- Bâb: İmâm İçin Mücrimleri Ve Ma'siyet İşleyenleri Konuşmaktan, Kendilerini Ziyaret Etmekten Ve Benzeri Şeylerden Men1 Etmesi Caiz Olur Mu?

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

94- KİTABU'L-AHKAM

(Hükümler Kitabı) [1]

1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Ey îmân edenler, Allah 'a itaat edin. Rasûle ve sizden olan emir sahihlerine de itaat edin... " (en-Nisâ: 59) [2].

1-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ihmi Abdirrahmân haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işit-miştir: Rasûlullah (S): "Her kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir. Her kim bana isyan ederse, Allah'a isyan etmiştir. Her kim benim emîrime itaat ederse, bana itaat etmiştir. Her kim de benim emîrime isyan ederse, bana isyan etmiştir"

buyurdu [3].

2-.....Bana Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Dikkat ediniz! Herbirerleriniz güdücüdür ve herbirerleriniz elinin altındakilerden sorumludur. Şöyle ki, insanlar üzerinde bulunan en büyük imâm (yânı devlet başkanı) da bir güdücüdür ve o da idaresi altında bulunanlardan sorumludur. Erkek, kendi ev halkı üzerinde bir güdücüdür, o da eli altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının ev halkı ve çocukları üzerinde bir güdücüdür ve o da onlardan sorumludur. İnsanın hizmetçisi de efendisinin malı üzerinde bir güdücüdür ve o da o malların korunmasından sorumludur. Dikkat edin! Hâsılı herbirerleriniz güdücü ve herbirerleriniz güttüğünüz şeylerden sorumlusunuz!" [4].

2- Bâb: Emirler Kureyştendir

3-.....Bize Şuayb tahdîs etti. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım, Kureyş tarafından elçilikle gönderilen bir hey'et arasında bulunduğu hâlde, Muâviye'nin huzurunda iken geçen bir vak'ayı ve ondan işittiklerini şöyle rivayet etmiştir: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'ın "Kahtânîler'den birisi ileride melik olacaktır" diye tahdîs ettiğini Muâviye duymuştu. Bundan sinirlenen Muâviye (hey'et karşısında) ayağa kalkıp, Allah'ı şanına lâyık sıfatlarla sena etti. Sonra "Amma ba'du" (fasıl hitâbıyle söze başlayıp şöyle) dedi:
— Ey Kureyş hey'eti! Kesin olarak bildirildiğine göre, sizden bâzı kimseler Allah'ın Kitâbı'nda olmayan, Rasûrullah(S)'tan nakledilmeyen birtakım hadîsler tahdîs ve naklediyor oldukları bana ulaştı. Emîn olunuz ki, onlar, sizin câhillerinizdir. Ben, sahibini delâlete sürükleyen bu bâtıl sözlerden sizleri sakındırırım. Çünkü ben Rasûlullah(S)'-tan: "Şu hilâfet işi Kureyş'te bulunacaktır. Onlar dînî vecîbelerini îfâ ve adalet icra ettikleri müddetçe, onlara hiçbir kimse düşmanlık ede-miyecektir. Eğer onlar dînden, adaletten saparlarsa, bu hâlde Allah Kureyş'i yüzüstü ateşe sürçtürür" buyururken işittim, dedi.
Bu hadîsi İbnu'l-Mübârek'ten; o da Ma'mer'den; o da Zuhrî'-den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den rivayet etmekte Nuaym ibn Hammâd, Şuayb'e mutâbaat etmiştir [5].

4-.....Bize Âsim ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim, o şöyle diyordu: Dedem İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kureyş'ten iki kişi kaldıkça, şu hilâfet işi Kureyş'ten zail olmaz" buyurdu [6].

3- Hikmetle Hüküm Verenin Ecri Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
'Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse, onlar fâşıkların tâ kendileridir" (el-Mâide: 47) [7].

Hilâfet'te KureyşIi Olmanın Şart Kılınmasmdaki Hikmet ve Sakıt Olmasının Keyfiyeti

Hilâfet'ten esâs gaye olan şeriat hükümlerini tenfîz ve ümmetin işlerini tanzîm, kuvvet ve iktidara dayanmış bulunduğundan, hilâfetin şartlarından asıl ve akdemi, kuvvet ve kudrettir. İslâm'ın evvelinde Kureyş kabilesi büyük bir aşiret idi ki, şeref, haseb, nç-seb, sayı çokluğuyla ve mülkün muhafazasında, ümmetin işlerini görmekte, şeriat hükümlerini infazda kuvvet ve kudret cihetinden diğer kabilelerden daha üstün durumda idi. Binâenaleyh, hilâfet vazifesini icraya Kureyş kabilesinde fevkalâde liyâkat ve isti'dâd bulunmaktaydı. İşte bundan dolayıdır ki, Peygamber "İmâm Kureyş'tendir" hadîsi ile hilâfet işini Kureyş kabilesine tahsis buyurmuştur. Yoksa bu hadîsten maksad, Kureyş'in sırf Peygamber'in sülâlesine intisâblan demek değildir. Çünkü "Bizpeygamberler mîrâs bırakmayız" hadîsi ile peygamberlerin mîrâs bırakmadıkları açıklanmıştır. Binâenaleyh birinci hadîs ile hilâfet ve imametin Kureyş kabilesine tahsis buyurulması, o hilâfetin en önde gelen şartı olan kuvvet ve kudretin onlarda tamamen mevcûd bulunmasına dayanmaktaydı.
Peygamber vefat ettiği gün, Kureyş ile Ensâr halîfe seçimi için Benû Sâide sakîfesinde toplandıktan sonra Ensâr "Kureyş'ten bir emîr, Ensâr'dan bir emîr ta'yîn olunmak" fikrini ortaya almışlarsa da, Kureyş kabilesi o sırada hilâfetin hem sıhhat ve hem evlevi-yetinin şartlarını tamamen hâiz olup, her cihetten hilâfete ehliyet ve istihkaakları bulunduğundan, Ebû Bekr "İmâm Kureyş'tendir" hadîsini hüccet getirerek, Ensâr'ı susturup hem Muhacirler, hem de Ensâr topluluğu beraberce Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Bu şekilde hilâfet makaamı Kureyş'in idaresine geçmiş oldu. Bu târihten i'-tibâren hilâfet makaamı Râşid Halîfeler zamanında kamilen (noksansız), Emevî ve Abbasîler zamanlarında da noksan olarak Kureyş kabilesinin uhdesinde bulundu.
Fakat Abbasî Saltanatı'nın sonlarında, şevket ve satvetlerine, kuvvet ve kudretlerine bir zayıflık ve bozukluk ânz olarak, hilâfetin ilk önde gelen şartım kaybettiler. O sırada nüfuz ve iktidar kazanmış olan Deylem ve Selçuk kabîleleri, bunca zamandan beri Kureyş kabilesinin uhdesinde devam etmiş olan İslâm Hilâfeti'ni uhdelerine aldılar...
Daha önce arzedilen Hilâfet'in Hâşim ve Kureyş kabilelerine mensûb olması, hilâfetin sıhhatinin şartı olmayıp, evleviyetinin şartı olduğundan, ihtiyâç ânında sakıt olacağına ve binâenaleyh Kureyş kabilesine mensûb olmayan halîfenin de hilâfeti sahîh olduğuna İslâm âlimlerinin pekçoğu kaail olmuşlardır. Sahîh-iMüslim'de de: "Sizdin üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah Habeşli bir köle ta'yîn olunsa, onu dinleyip itaat ediniz" ve "Sizleri Allah Kitâbı'na göre idare edecek olan emîriniz Habeşli bir köle olsa bile ona itaat ediniz" hadîsleri... ile KureyşIi olma şartının ortadan kalkarak, KureyşIi olmayan halîfenin hilâfeti sahîh olduğunu açıklamışlardır.

Binâenaleyh Emevî ve Abbasî halîfelerinin hilâfeti nasıl sahîh ise, sıhhatinin şartlan bulunduğunda Selçuklu ve Osmanlı pâdişâhlarının hilâfetleri de sahîh olmuştur...
Şu kadar var ki, gerek Emevî ve Abbasî ve gerekse Selçuklu halîfelerinin, hilâfetin hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamamen üzerlerinde toplamamış olduklarından, Râşid Halîfeler devrinde olduğu gibi, hilâfetleri kâmil değildir. Bunda ise Osmanlı Halîfesi ile Abbasî ve Emevî Halîfesi arasında asla fark yoktur. Binâenaleyh gerek Emevî, Abbasî; gerekse Selçuklu ve Osmanlı olsun, bir halîfeye bey'at olunduktan sonra "Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emir sahihlerine itaat ediniz" (en-Nisâ: 59) âyeti gereğince, bütün müslümânların ve himâyesi altında bulunan gayrimüslimlerin, halîfeye itaat ve boyun eğmeleri vâcibdir. (İskilipli Mehmed Atıf, Şeriat Medeniyeti, Şâmil Yayınevi, İstanbul, 2. baskı, s.25-28).
Hamîdullah'ın Rasûlullah Muhammed (İrfan Yayınevi, 1973) adlı eserinin 323. sahîfesinde bu hadîsle ilgili güzel bir tevcih daha vardır. Oradan bir paragraf:
"İmamlar (devlet başkanları) Kureyş'tendir" şeklindeki hadîsin ne sebeb ve ne münâsebetle söylenmiş olduğu ma'lûmumuz değildir. Ben şahsen bu hadîsin bir emir değil de, olacak şeyi önceden haber vermeftebşîrjden ibaret olduğu görüşündeyim...
Hz. Umer daha sonra ölüm döşeğinde iken kendi yerine geçecek olan kimseyi ta'yîndetereddüd içinde iken: "Âh! Şayet Huzey-fe'nin âzâdlı kölesi Salim hayâtta olsaydı, hiç tereddüdsüz onu, yerimi alacak kimse olarak gösterirdim" sözünü tekrarlayıp durmuştur. İşte bu Salim, bir Kureyşli değildi."

5-.....Abdullah ibn Mes'ud (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İki hasletten başkasına hased olunmaz. Bunlar da Allah'ın kendisine bir mal verip de o malı hakk yolunda tüketmeye muktedir kıldığı kimse, diğeri de Allah'ın kendisine hikmet verdiği, o da hu hikmetle hükmeder ve onu başkalarına öğretir olan kimsedir" [8].

4- İmâmın (Devlet Başkanının, Onun Ta'yîn Ettiği Emirlerinin) Allah'a Ma'siyet Olmayan Emirlerini Dinlemek Ve İtaat Etme(Nin Vucûbu) Babı

6-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizler valilerinizin, kumandanlarınızın emirlerini dinleyiniz ve onlara itaat ediniz; üzerinize ta'yîn olunan vâlî, başı siyah kuru üzüm gibi Habeşli bir köle olsa bile" [9].

7-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim emîrinden kerîh gördüğü bir iş meydana geldiğini görürse, onun fenalığına sabretsin (isyan etmesin)/ Çünkü her kim (İslâm) camiasından bir karış ayrılır da ölürse, muhakkak o, Câhili-yet ölümü ile ölür" [10].

8-.....Bana Nâfî\ Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Devlet âmirlerinin sevdiği yâhud sevmediği hususlardaki emirlerini dinlemek ve ma'siyetle emrolunmadıkça itaat ve icabet etmek müslim kişi üzerine vâcib bir haktır. Ma'siyetle emrolunduğu zaman da onları dinlemek ve boyun eğmek yoktur" buyurmuştur [11].

9-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seriyye gönderdi de başlarına Ensâr'dan bir adamı kumandan ta'ym etti ve askerlere kumandanlarına itaat etmelerini emretti. Yolda kumandan maiyyetine öfkelendi de:
— Peygamber (S) bana itaat etmenizi emretmiş değil mi? dedi. Askerler:
— Evet emretti! dediler. Kumandan:
— Kat'î olarak size emrettim ki, muhakkak odun toplayacaksınız ve bir ateş yakacaksınız, sonra da ateşin içine gireceksiniz! dedi.
Sahâbîler odun topladılar, bir ateş yaktılar. (Bâzısı) ateşin içine girmeyi kasdettikleri zaman, bir kısmı diğer bir kısmına bakmaya ve:
— Bizler Peygamber'e ancak ateşten kaçmak için tâbi' olmuşuzdur; böyle iken şimdi biz bu ateşe girer miyiz? dedi.
Onlar böyle konuşma yaptıkları sırada ateşin alevi söndü ve kumandanın da öfkesi sâkinleşti. Sonra bu vak'a Peygamber'e zikrolu-nunca, Peygamber (S):
— "Eğer mucâhidler bu ateşe girseler di, ebediyyen ondan dışarı çıkamazlardı. Çünkü âmire itaat, ancak ma'kûl ve meşru' olan emirler hakkındadır" buyurdu [12].

5- Bâb:

"Emirlik ve idarecilik istemeyen kimseye; Allah bu işte ona yardım eder".

10-.....Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle demiştir; Peygamber (S) bana şu öğüdü verdi:
— "Yâ Abderrahmân! Sen kimseden emirlik isteme! Eğer sen isteyerek sana emaret ve başkanlık verilirse, istediğin şey ile yalnız bırakılırsın. Eğer emirlik ve başkanlık, sen istemeden sana verilirse, (Allah tarafından) emirlik işi üzerinde yardım olunursun. Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemininden keffâret verip, o hayırlı işi işle!" [13].

6- Bâb:

"Emirlik isteyen kimse, emirlik işinde yalnız bırakılıp yardım olunmaz".

11-.....Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana şöyle buyurdu:
— "Yâ Abderrahmân ibn Semure! Sakın sen emir olmak isteme! Eğer sen isteyerek sana emirlik verilirse, istediğin şey ile yalnız bırakılırsın (Allah'ın yardımına nail olamazsın). Eğer emirlik ve başkanlık, sen istemeden sana yöneltilirse, bu iş üzerine yardım olunursun. Bir de sen bir şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemininden keffâret verip o hayırlı olan işi işle!" [14].

7- Emirlik İsteği Üzerine Hırslı Olmanın Mekrûhluğu Babı

12-.....Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Muhakkak ki sizler emarete (yüksek idare mevki' ve makaamlarına) çok hırslı oluyorsunuz- Hâlbuki emaret (kötü idareciler için) kıyamet gününde nedamet olacaktır. O yüksek mevki' ne güzel süt-anadır (emmekle doyulmaz), fakat ondan ayrılmak da memeden fena bir ayrılıştır (ki, hüznü çekilmez) " [15].
Ve Muhammed ibn Beşşâr şöyle dedi: Bize Abdurrahmân ibnu Humrân tahdîs etti. Bize Abdulhamîd ibn Ca'fer, Saîd el-Makburî'-den; o da Umer ibnu'I-Hakem'den; o da Ebû Hureyre'den, onun kavli olarak tahdîs etti [16].

13-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben, beraberimde kavmim Eş'arîler'den iki kimseyle Peygamber'in huzuruna girmiştim. O iki adamdan biri:
— Yâ Rasûlallah, beni bir me'mûriyete ta'yîn et! dedi. ~ Diğeri de bunun gibi bir me'mûriyet istedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Biz bu iş üzerine onu isteyen ve ona hırslı olan kimseyi ta'-yîn etmeyiz" buyurdu [17].

8- Bir Topluluğu Koruyup Gözetlemek Vazifesi Verilip De O Topluluğa Nasihat Etmeyen Kimse Babı

14-.....Bize Ebû'l-Eş'as, Hasen Basrî'den tahdîs etti ki, (Basra Emîri) Ubeydullah îbnu Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr(R)'ı vefatı hastalığı içinde ziyaret etmişti. Ma'kıl, İbnu Ziyâd'a şöyle dedi:
— Ben sana Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîs tahdîs edeceğim: Ben Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittim: "Bir kul ki, Allah onu halkı görüp gözetmek üzere vâlî kılar da, o, hayırlı irşâdiyle halkı muhafaza etmezse, elbette o kişi cennet kokusu koklayamayacaktır [18].

15-.....Hasen Basrî şöyle demiştir: Biz Ma'kıl ibn Yesâr(R)'a

9- Bâb: İnsanlar Üzerine Meşakkat Girdiren Kimseye Allah Da Meşakkat Verîr

16-.....Tarîf Ebû Temime şöyle dedi: Ben, tabîî âlimi Safvân Nibn Muharnz'a, sahâbî Cundeb ibn Abdillah el-Becelî'ye ve Safvân'm arkadaşlarına, bir mecliste hâzır bulunup şâhid oldum. Cundeb onlara vasiyet ediyordu. Safvân ve arkadaşları Cundeb'e:
— Sen RasûlulIah(S)'tan herhangi birşey işittin mi? dediler (de onu söylemesini istediler).
Cundeb de onlara şöyle dedi:
— (Evet.) Ben RasûluIIah(S)'tan işittim: "Her kim duyulsun diye bir iş işlerse, kıyamet gününde Allah da onun rüsvâytığını duyurur" buyuruyordu. Yine Rasûlullah: "Her kim de halka meşakkat ve zahmet verirse, Allah da kıyamet gününde o kimseyi azâb ile cezalandırır" buyurdu.
Bunun üzerine tabiîler Cundeb'e:
— Bize daha vasiyet et! diye rica ettiler. Cundeb de şöyle dedi:
— "İnsanın (öldükten sonra) ilk önce kokuşan organı karnıdır. Her kim şübheli kazançlardan çekinip yalnız halâl lokma ile geçinmeye gücü yeterse, bunu yapsın! Her kim de kendisiyle cennet arasını (haksız yere) döktüğü kan ile dolu eliyle ayırmamaya gücü yeterse, bunu da yapsın!"
(Buhârî Sahîh'inm râvîsi Firabrî şöyle dedi:) Ben, Ebû Abdillah Muhammed ibn îsmâîl el-Buhârî'ye:
—"Bu hadîsi Rasûlullah'tan işittim" diyen Cundeb midir? diye sordum.
el-Buhârî.
— Evet Cundeb'dir! diye cevâb verdi [19].

10- Yolda İken Hükmetmek Ve Fetva Vermek Bârı

Merv Kaadısı Yahya ibnu Ya'mer yolda hüküm vermiş, eş-Şa'bî de kendi evinin kapısı Önünde hüküm vermiştir [20].

17-.....Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben ve Peygamber (S) beraber mescidden çıktığımız sırada mescid kapısı üzerindeki gölgeliğin yanında bize bir adam kavuştu da:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. I Peygamber de ona:
— "Sen kıyamet için ne hazırladın?" diye sordu.
O adam sanki boyun eğdi (yâhud bir hâlden diğer bir hâle geçti), sonra da:

— Yâ Rasûlallah, ben âhiret için oruçtan, namazdan, sadakadan çok bir hazırlık yapmadım. Lâkin ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum! diye cevâb verdi.
Rasûlullah:
— "Sen sevdiğin kimse ile berabersin!" buyurdu [21].

11- Peygamber(S)'E Âid (Huzuruna İnsanların Girmelerine Mâni Olacak) Kapıcılar Olmadığının Zikredilmesi Babı

18-.....Bize Sabit el-Bunânî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) kendi ehlinden bir kadına hitaben:
— Sen fulânca kadım tanıyor musun? diye soruyordu. O kadın:
— Evet ben onu tanıyorum, dedi.
Enes şöyle dedi: Peygamber (S), o kadın bir kabir yanında ağlamakta iken yanına uğradı da ona:
— "(Ey Allah'ın dişi kulu!) Allah'tan kork ve sabreyle!" buyurdu.
Kadın:
— Haydin benden uzaklaş! Çünkü Sen benim musibetimden boşsun (yânî musîbetlenmiş değilsin)! dedi.
Enes dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah o kadından öteye geçti ve yürüdü. Arkasından o kadının yanına bir adam (Fadl ibn Abbâs) uğradı ve ona:
— Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu. Kadın ona:
— Ben O'nun Rasûlullah olduğunu tanımadım, dedi.
O zât:
— Şübhesiz ki, O elbette Allah'ın Rasûlü'dür, dedi.
Enes dedi ki: Akabinde o kadın Peygamber'in kapısına geldi de, O'nun kapısı yanında hiçbir kapıcı bulmadı ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, ben Seni tanıyamadım! dedi.
Pevşamber de ona:
—"Sabrın kemâli, musibetin birinci darbesi sırasındadır'"buyurdu [22].

12- Hâkim, Öldürülmesi Vâcib Olan Kimse Üzerine Üstünde Bulunan İmâmdan. Bunun İçin Ayrıca İzin Almaksızın Öldürmekle Hüküm Verir Babı

19-.....Bize babam Abdullah ibnu'l-Musennâ, babasının amcası Sumâme'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) Kays ibn Sa'd (ibn Ubâde el-Ensârî el-Hazrecî) Peygamber(S)'in önünde emîr tarafından (emniyeti korumak için ta'yîn olunmuş bulunan) şurtalar sahibi menzilesinde olur idi, demiştir [23].

20-.....BizeEbû Burde, Ebû Mûsâ(Abdullah ibn Kays el-Eş'arî-R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) onu Yemen'e kaadı olarak göndermiş, onun ardından da Muâz ibn Cebel'i yollamıştır [24].

21-.....BizeHâlid el-Hazzâ, HumeydibnHilâl'den;o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, bir adam müslü-mân olmuş, sonra da Yahûdîliğe dönmüştü. Bu dîninden dönen kişi Ebû Musa'nın yanında bağlanmış hâlde dururken, Muâz ibn Cebel de oraya gelmiş ve:
— Bu bağlı adamın hâli nedir? diye sormuştur. Ebû Mûsâ da ona:
— Bu zât İslâm'a girmiş, bundan sonra da Yahûdî olmuştur! diye cevâb verdi.
Muâz ibn Cebel:
— Ben bu dîninden dönen adamı Allah'ın hükmü ve Rasûlü'-nün hükmü olarak öldürmedikçe yere oturmam! demiştir [25].

13- Bâb: Hâkim Yâhud Müftî Öfkeli Hâlde Hüküm Ve Fetva Verir Mi? [26]

22-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs etti: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den işittim, o şöyle dedi: Babam Ebû Bekre, Sîcistân'da hâkim bulunan oğlu Ubeydullah'a gönderdiği mektubunda:
— Sakın öfkeli iken iki kimse arasında hükmetme! Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim: "İki kimse arasında hükmedecek hiçbir hâkim, sakın öfkeli bir hâlde iken hükmetmesin!" buyuruyordu, diye yazmıştır [27].

23-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Bir defa Rasûlullah'a bk adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! FuİÂn zât bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, vallahi sabah namazına gitmekten geri kalıyorum! dedi.
Ebû Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah öfke ve heyecan içinde bir hutbe yaptı ki, kendisini o günkü kadar hiçbir mev'izesin-de o derece heyecan gösterdiğini görmemiştim. Rasûlullah (hutbe girişinden sonra) şöyle buyurdu:
— "Ey insanlar! İçinizden cemâati nefret ettirip kaçıranlar vardır! Herhangibiriniz insanlara namaz kıldıracak olursa hafif kıldırsın. Çünkü cemâatin içinde ihtiyar olanı var, zayıf olanı var, iş-güç sahibi olanı vardır!" [28].

24-.....Muhammed ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Salim haber verdi ki, ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi hayız hâlinde bulunan karısını Peygamber zamanında boşamış-tı. Babası Umer ibnu'l-Hattâb, oğlunun bu

hareketini Peygamber'e zikretmiş, bundan dolayı Rasûlullah (S), İbn Umer'in bu hareketi hakkında öfkelenmiş, sonra:
— "Abdullah karısına dönsün! Sonra temizleninceye, sonra tekrar hayız oluncaya, sonra tekrar temizleninceye kadar onu kendi yanında tutsun (yânî onunla birlikte yaşasın)/ Kadın ikinci âdetinden temizlendikten sonra, kadını boşamak fikri kendisine zahir olursa, o takdirde -kadını ile cinsî münâsebet yapmaksızın- kadınını boşasın" buyurmuştur [29].

14- Hâkim İçin (Haddler Gibi Allah Hakları Dışındaki Hususlarda) İnsanların İşlerinde, Zanlardan Ve Töhmetten Korkmadığı Zaman Kendi Bilgisi İle Hükmetmek Hakkı Olduğu Görüşünde Olan Kimse Babı [30]

Nitekim Peygamber (S), kocası Ebû Sufyân aleyhine karısı lehine hüküm verdiği zaman, Hind'e: "Onun malından örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdâr şeyi al" buyurmuştu. Bu, meşhur bir iş olduğu zamandır [31].

25-.....BizeŞuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urvetahdîs etti ki, Âişe(R) şöyle demiştir:Utbe ibn Rabîa'mn kızı Hinc geldi de şöyle dedi:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, vaktiyle yeryüzünde ev bark sahibi ailelerden hiçbir ailenin zelîl olmaları, bana Sen'in aile halkının zelîl olmaları kadar sevimli olmazdı. Sonra bu güne gelince, yeryüzünde hiçbir aile halkının azız olmaları bana, Sen'in aile halkının azîz olması ve saadeti derecesinde sevimli değildir! dedi...
Sonra Hind şöyle devam etti:
— Muhakkak ki, Ebû Sufyân malını çok sıkı tutucu bir adamdır. Bunun için ben, onun aile ferdlerinden olan kimseleri onun malından doyurmamda benim üzerime bir günâh var mıdır? diye sordu.
Rasûlullah da ona:
— "Onun aile ferdlerinden olan kimseleri onun malından örfe göre doyurmanda sana hiçbir günâh yoktur" buyurdu [32].

15- "Bu Fulânın Yazısıdır" Diye Mühürlenmiş Yazı Üzerine Şâhidlik Etme; Bu Nevi'den Yazı Üzerine Şâhidliğin Caiz Olacak Ve Kendilerine Şâhidliğin Dar Olacağı, Yânı Caiz Olmayacak Olanlar, Hâkimin Kendi Âmillerine Mektûb Yazması İle Kaadının Diğer Kaadıya Mektûb Yazmasının Hükmü Babı

Bâzı Adem oğlu:
Hâkimin mektubu caizdir, ancak haddlerde caiz değildir, dedi. Sonra da: Eğer kati, hatâ ise hâkimin mektubu caizdir.
Çünkü hatâen kati, işin aslında kısas olmayacağı için onun nazarında bir maldır, dedi [33].
(Sonra Buhârî buradaki tenakuzu zikredip şöyle dedi:) Hatâen kati, ancak hâkim indinde katlin hatâ olduğunun sabit olmasının ardından bir mal olur. Hatâ ile amd'in, işin başında hükümleri birdir
(aralarında hadd olmakta fark yoktur). Umer ibnu'l-Hattâb, haddler konusunda Yemen'deki âmili Ya'lâ ibn Umeyye'ye, bir kadınla zina etmiş bir adamın kıssası hakkında mektûb yazmıştır.
Umer ibnu'l-Abdilazîz (R) de kendi âmili Zurayk ibn Hakîm'e, kınlrmş bir diş hakkında şâhidliğini bildiren
bir mektûb yazmıştır.
İbrâhîm en-Nahaî de:
Kaadının diğer kaadıya mektubu -kendisine mektûb yazılan kaadı, yazıyı ve üzerine mühürlenen mührü başkalarıyla karışmayacak şekilde tanıdığı zamân- câizdir, demiştir [34].
eş-Şa'bî Amr ibn Şerâhîl de, kaadı tarafından mühürlenmiş olan mektubun içindekileri geçerli kılıyordu. İbnu Umer'den de eş-Şa'bî*den rivayet olunanın benzeri rivayet olunuyor [35].
Muâviye ibnu Abdilkerîm es-Sakafî de şöyle demiştir:
Ben, Basra Kaadısı Abdulmelik ibn Ya'lâ'nın yanında, yine Basra Kaadısı Iyâs ibn Muâviye'nin yanında, Hasen Basrf nin yanında, Sumâme ibn Abdillah ibn Enes'in yanında, Bilâl ibn Ebî Burde'nin yanında, Abdullah ibn Bureyde el-Eslemî*nin yanında, Amir ibn Abîde'nin yanında, Abbâd ibn Mansûr'un yanında hazır bulunup şâhid oldum ki, bu fakîh âlimlerin hepsi şâhidlerden bir hazır bulunma olmaksızın kaadıların mektûblarını geçerli kılıyorlardı. Aleyhinde mektûb getirilmiş olan kimse "Bu mektûb yalandır" diyecek olursa, ona: "Sen git de bu mektûbdaki beyyineyi çürütmek yâhud kadın aleyhine delâlet edecek bir delille bunun uhdesinden çıkış ara!" denilir.
Buhârî şöyle dedi:
Kaadınm mektubunun sahîhliği üzerine ilk evvel beyyine isteyen, Küfe Kaadısı Muhammed ibnu Ebî Leylâ ile Basra Kaadısı Sevvâr ibnu Abdillah el-Anberfdir.
Yine Buhârî kendisine senedle ulaşarak şöyle dedi:
Ve bize Ebû Nuaym el-Fadl ibn Dukeyn müzâkere olarak şöyle dedi: Bize Ubeydullah ibnu Muhriz tahdîs edip şöyle dedi:Ben Basra Kaadısı olan Mûsâ ibn Enes ibn Mâlik et-Tâbifden bir mektûb getirdim ve huzurunda: Benim Kûfe'de bulunan fulân kimse yanında şu ve şu kadar alacağım vardır diye beyyine getirdim ve ben bu mektubu Küfe Kaadısı el-Kaasım ibn Abdirrahmân et-Tâbifye Umer İbn Abdilazîz zamanında getirdim de o bu mektubu geçerli kılıp, onunla amel etti.
Hasen Basrî ile Ebû Kılâbe, şahidin, bir vasiyetin içindeki şeyleri iyice bilmedikçe şehâdet etmesini kerih görmüşlerdir. Çünkü şâhid, vasiyetin içinde zulüm ve bâtıl olabileceğini bilmez, demişlerdir [36].
Ve Peygamber (S) Huveyyısa ile Muhayyısa kıssası hakkında Hayber Yahûdîleri'ne: "Ya maktulün diyetini verirsiniz yâhud da bize harb i'lân etmiş olursunuz!" diye mektûb yazıp göndermiştir [37].
Ve ez-Zuhrî de perde arkasından kadın üzerine yapılan şehâdette: Eğer o kadını tanımış isen, onun üzerine şehâdet et, eğer tanımadıysan şehâdet etme! demiştir [38].

26-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Rûmlar'a mektûb yazmak istediği zaman, sahâbîler:
—Rumlar ancak üzeri mühürlenmiş bulunan mektubu okurlar! dediler.
Bunun üzerine Peygamber gümüşten yapılmış bir mühür yüzük edindi. Onun Peygamber'in parmağmdaki parlaması hâlâ gözümün önündedir. O mühür yüzüğün nakşı "MuhammedRasûlullah"idi [39].

16- Bâb: İnsan Ne Zaman Kaadı Olmaya Hakk Kazanır? [40]

Hasen Basrî: Aüah hâkimler üzerine hüküm vermeleri sırasında nefsin hevâsina tâbi' olmamaları ve insanlardan korkmamaları ve Allah'ın âyetlerini az bir bahâ ile satmamaları (yânî rüşvet almamaları) hususlarında taahhüd almıştır, dedi ve sonra şu âyetleri okudu:
"Ey Dâvûd, biz seni yeryüzünde bir halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında hakla (adaletle) hükmet. (Hükmünde) hevâ ve hissiyatına tâbi9 olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesâb gününü unuttukları için onlara pek çetin bir azâb vardır" (su-. 26); yine Hasen Basrî şu âyeti okudu:
"Şübhesiz ki, Tevrat'ı biz indirdik ki, onda bir hidâyet, bir nur vardır. Kendisini Allah'a teslim etmiş olan (İsrâîl) peygamberleri Yahudiler'e (âid da'vâlarda) onunla hükmederlerdi.
Âlimler, fakîhler de Allah'ın o kitabını korumaya me'mûr oldukları için (yine hükümlerini onunla verirlerdi). Hepsi de onun (Allah tarafından gönderilmiş olduğu) üzerinde ittifakla şâhid idiler. O hâlde siz insanlardan korkmayın, benden korkun. Benim âyetlerimi az bir bahâya satmayın. Kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridirler" (ei-Mâide: 44>; ve yine Hasen Basrî şu âyeti okudu: "Davud'u ve Süleyman'ı da (hatırla)! Hani onlar ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Hani kavmin davarı çobansız olarak içinde yayılmış(zarar yapmış)tı. Onların verdikleri hükmün biz şâhidleri idik. Biz onun fetvasını hemen Süleyman 'a anlatmıştık. Zâten biz herbirine bir hüküm, bir ilim vermiştik" (ei-EnbiyS: 78-79). Hasen Basrî dedi ki:
Süleyman en üstün hükme muvafakat etmesinden dolayı Allah'a hamd etti ve Davud'u râcih olana uygun hükmettiği için kınamadı. Allah bu iki peygamberin işlerinden zikretmemiş olaydı, elbette ben kaadıları helak oldular görür idim. (Çünkü Yüce Allah'ın: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, onlar kâfirlerdir" sözü, kasıdlı ve hatalı olanı şâmildir.)
Yüce Allah şu Süleyman'ı ilmi sebebiyle övdü, şu Davud'u da içtihadı sebebiyle ma'ziretli gördü.
Muzâhim ibn Zufer şöyle dedi:
Bize Emîru'l-Mü'minîn Umer ibnu Abdilazîz şöyle dedi: "Beş haslet vardır ki, kaadı onların birinden eksiklik yaptığı zaman onda ayıplı bir haslet olmuş olur:
Kaadının hâli anlayışlı, halım, (haramdan el çeken) bir iffetli, çok sağlam ve salâbetli, şer'î ilimleri iyi bilen ve bir de ilimden çok sorucu ve araştırıcı olmalıdır" [41].

17- Hâkimlerin Ve (Müslümanların İşlerini Yüklenen) Hükümet Âmir Ve Me'murlarının Rızıkları Bârı [42]

Kaadı Şurayh da kaadıhk hizmetine karşılık ücret alırdı [43].
Aişe (R) de: Yetimin vasisi, işinin ücreti kadar o maldan yer, demiştir. Ebû Bekr es-Sıddîk ile Umer ibnu'l-Hattâb halîfe seçildiklerinden i'tibâren Beytu'l-mâFden maaş alıp yemişlerdir [44].

27-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Nemîr'in kızkardeşi oğlu es-Sâib ibnu Yezîd haber verdi ki, ona da Huveytıb ibn Abdiluzzâ haber vermiş, ona da Abdullah ibnu's-Sa'dî şöyle haber vermiştir: Kendisi, halifeliği zamanında Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanma gelmişti. Umer de ona:
— Senin insanların vâlîlik ve hâkimlik gibi birtakım işlerini üzerine almakta olduğun ve çalışmanın ücreti sana verildiğinde bunu almak istemediğin bana haber verilmedi mi? dedi.
O da dedi ki: Ben:
— Evet böyledir, (benim ücrete ihtiyâcım olmadığı için reddettim), dedim.
Bunun üzerine Umer bana:
— Bu redd ile neyi kasdediyorsun? dedi.
Ben de ona:
— Benim birçok beygirlerim ve kölelerim vardır, ben hayırlı ve rahat bir yaşayış içindeyim. Ben bu hizmetlerimin ücretinin müslü-mânlar üzerine sadaka olmasını arzu ediyorum, dedim.
Umer bana:
— Sen ücreti reddetme işini yapma! Çünkü ben de vaktiyle senin yapmak istediğin işi yapmak istedim. Şöyle ki: Rasûlullah (S) bana, gördüğüm devlet işlerine karşılık Beytu'l-mâl'den atıyyemi verirdi de ben de O'na: Sen bu hissemi benden daha fakır olan kimselere ver! der idim. Nihayet bana büyük bir mal daha verdi. Ben yine O'na: (Yâ Rasûlallah!) Sen bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana: "Sen bunu al da kendine mal yap veyâhud sadaka yap! Harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın hâlde sana bu maldan birşey geldiğinde, sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettiği bir malın arkasından nefsini ta'kîb ettirme!" buyurdu.
Ve ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Salim ibn Abdillah tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben babam Umer'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bana devlet hizmetim karşılığı olan atamı verirdi, ben de O'na:

—Onu benden daha muhtâc olanlara ver! derdim. Nihayet bana bir kerre daha mal verdi. Ben yine O'na: —Bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen bunu al da kendine mal yap ve kendin sadaka yap. Kendin harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın hâlde sana bu maldan birşey geldiğinde sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettiği bir malın arkasından nefsini ta'kîb ettirme!" buyurdu [45].

18- Mescidde Hüküm Veren Ve Yine Mescid İçinde La'netleşme Yaptıran Kimse Babı

Umer ibnu'l-Hattâb da Peygamber'in minberi yanında karı-koca arasında İa'netleşme yaptırmıştır.
Kaadı Şurayh, Şa'bî ve Yahya ibn Ya'mer de mescid içinde hüküm vermişlerdir. Mervân ibnu'l-Hakem de minber yanında Zeyd ibn Sabit üzerine yeminle hükmetmiştir. Hasen Basrî ile Basra Kaadısı Zurâretu'bnu Evfâ da mescidin dışındaki geniş saha içinde hüküm verirlerdi [46].

28-.....Bize Suyfân ibn Uyeyne tahdîs etti. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Sehl ibn Sa'd (R):
— Ben onbeş yaşında iken (Uveymir ile Havle bintu Kays'ın) la'-netleşmelerinde hazır bulundum; Rasûlullah onların arasını ayırdı, demiştir.

29-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana İbn Şihâb, Sâide oğulları'nın kardeşi olan Sehl ibn Sa'd'den şöyle haber verdi: Ensâr'dan (Uveymir el-Aclânî denen) bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Karısının beraberinde bir adam bulan kimse hakkında ne dersin? Bu adam onu öldürür mü? diye sordu.
Akabinde bu karı-koca mescidde la'netleşme yaptılar, ben de orada hazır bulundum [47].

19- Mescid İçinde Hüküm Veren Ve Nihayet Dînî Cezalardan Bir Ceza Vermeğe Geldiğinde, Cezayı Hakk Eden Kimsenin Mescidden Çıkarılmasını Emreden Kimse Babı

Umer ibnu'l-Hattâb: Üzerine ceza gereken kimseyi mescidden dışarıya çıkarınız! demiştir.
Alî ibn Ebî Tâlib'den de bunun benzeri bir emir zikrolunur [48].

30-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah mescidde iken (Mâiz adındaki) adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah, ben zina ettim! diye nida etti. Rasûlullah ondan yüz çevirdi. O zât kendi nefsi aleyhine dört kerre zina i'tirâfı yapınca, Rasûlullah ona:
— "Sende delilik var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır, bende delilik yoktur, dedi. Rasûlullah (S):
— "Bunu götürün de taşla öldürünüz!" buyurdu.
İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verip:
— Ben (Bakı' yakınındaki cenaze namazı kılınan) Musallâ'da onu taşlayan kimselerin içinde idim, dedi.
Bu hadîsi Yûnus ibn Yezîd, Ma'mer ibn Râşid ve İbn Cureyc de ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir'den; o da Pey-gamber(S)'den olmak üzere "Recm"de rivayet etmişlerdir [49].

20- İmâmın Da'vâ Sırasında Hasımlara Öğüt Vermesi Babı

31-..... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti ki, Rasûluüah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Şübhesiz ben de ancak bir insanım. Sizler bana da'vâlannı-zı arzediyorsunuz. Belki bâzınız hüccetini diğerinden daha düzgün ifâde etmiş olabilir. Ben de ondan işitmekte olduğuma göre hükmederim. Binâenaleyh ben her kimin kardeşinin hakkı olan birşeyi onun lehine hükmetmiş isem, sakın onu almasın. Ben ona ancak ateşten bir parça hükmedip kesmekteyimdir" [50].

21- Kaadılığı Üzerine Alması Zamanında Yâhud Üzerine Almadan Önce İki Hasımdan Birisi İçin Bu Hâkimin Huzurunda Olacak Olan Şâhidliğin Hükmü Nedir? Babı

(Yânî bu hâkim o adam lehine hasmı aleyhine, bunu kendisinin daha Önceki bilgisiyle, hüküm verir mi yâhud o adam için başka bir hâkim huzurunda şâhidlik mi yapar?)
Bir insan,herhangi birşey üzerinde bilmekte olduğu şâhidliğini Kaadı Şurayh'tan istedi de, Kaadi Şurayh, ona: Emîre, yânî Umer'e git de ben senin için onun huzurunda şâhidlik yapayım, dedi (de kendi bilgisiyle hükmetmedi) [51].
İbn Abbâs'ın âzâdlısı İkrime şöyle dedi: Umer ibnu'l-Hattâb, Abdurrahmân ibn Avf a:
— Görüşün nedir, bana haber ver: Sen emîr olduğun hâlde, bir adamı bir zina suçu yâhud bir hırsızlık suçu üzerinde görsen, o kimseye kendi bilgin ile hadd uygular mısın? diye sordu.
(Abdurrahmân: Hayır, nihayet benden başka biri de beraberimde şehâdet eder, dedi.)
Bunun üzerine Umer, Abdurrahmân'a:
— Senin şehâdetin, müslümânlardan herhangibirinin şâhidliğinden ibarettir, dedi.
Abdurrahmân:

— Evet, doğru söyledin, dedi.
Umer (Recm Ayeti'ni sırf kendi bilgisiyle Mushaf a katmamasının illetini açıklayarak):
— Eğer insanların 'Umer, Allah'ın Kitâbı'nda artırma yaptı!' demeleri olmasaydı, ben muhakkak recm âyetini kendi elimle Mushaf a yazardım, dedi [52].
Umer devamla: Mâiz,Peygamber'in huzurunda dört kerre, zina ettiğini i'tirâf etti de, bunun üzerine
Peygamber
-onun yanındaki kimseleri Mâiz üzerine şâhid yaptığı zikrolunmadiği halde- onun recmedilmesini emretmiştir [53].
Küfe fakîhı Hammâd ibn Ebî Süleyman:
Zinâ edici kimse hâkim huzurunda bir kerre zina ettiğini ikrar ederse (beyyine ve dört ikrarı olmadan) recm olunur, demiştir.
Küfe fakîhı Hakem ibnu Uteybe de: Dört kerre i'tirâf etmedikçe recm olunmaz, demiştir [54].

32-..... Bize el-Leys, Yahya ibn Saîd'den; o da Amr ibn Kesîr'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlısı Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Huneyn günü:
— "Her kim bir düşman öldürür ve öldürdüğüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyaları onundur!*' buyurdu.
Bunun üzerine ben öldürmüş olduğum maktul için bir beyyine, bir şâhid aramağa kalktım. Fakat benim için onu öldürdüğüme şâ-hidlik yapacak hiçbir kimse bulamadım. Bunun üzerine oturdum. Sonra bende şu hâl meydana geldi: Ben o sırada bir adamın Rasûlullah'a sözünü hatırladım. Onun meclisinde oturanlardan bir adam (Esved ibn Huzâî el-Eslemî):
— Şu Ebû Katâde'nin zikretmekte olduğu maktulün silâhları benim yammdadır.
Râvî dedi ki: O adam, Rasûlullah'a:
— Ebû Katâde'yi o maktulün silâhları yerine başka şeyler ile razı kıl! dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Hayır bu olmaz! Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mu-kaatele eden bir arslanı bırakıp da, onun payını Kureyş'ten küçük bir çakala vermez! dedi.
Ebû Katâde dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S), o maktulün silâh ve eşyaları yanında bulunmakta olan adama emretti de, o da bu silâh ve eşyaları bana teslîm etti. Ben de onları sattım da bedeliyle bir bustân satın aldım. îşte bu bustân, benim aslına mâlik olduğum ilk maldır.
Buhârî şöyle dedi: el-Leys ibn Sa'd'm kâtibi olan Abdullah ibn Salih bana el-Leys'ten olmak üzere şöyle dedi: Ebû Katâde: Peygamber (S) ayağa kalktı da o maktulün silâh ve eşyalarını bana teslîm etti, demiştir [55].
Hicaz ehli (yânî Mâlik ve bu hususta ona uyanlar): Hâkim, hâkimliği üzerine aldığı zaman yâhud daha önceden birşeye şâhid olup da bilmekte olduğu ilmiyle hüküm veremez. Eğer bir hasım, hâkimin yanında hüküm verme meclisinde diğer bir kimse lehine bir hakk ikrar eylese, bâzı fakîhlerin görüşünde o hâkim bunun üzerine hüküm veremez. Ancak o hâkim ayrıca iki şâhid çağırır ve onları mahkemede bu hasmın ikrarında hazır bulundurmak suretiyle hükmeder, dediler.
Bâzı Irak ehli de (Ebû Hanîfe ve tâbi'leri) şöyle dedi: Kaadı, hüküm meclisinde işittiği yâhud gördüğü şeyle hükmeder; hüküm meclisi dışında olan şeylerle o hususta hüküm vermez, ancak ikrarında hazır bulunduracağı iki şahidin şehâdetiyle hükmeder.
Irak ehlinden diğer bâzıları da (Ebû Yûsuf ve ona tâbi' olanlar): Hâkim, iki şâhid olmadan da hükmeder, çünkü hâkim i'timâd edilip güvenilmiş bir kimsedir. Çünkü şehâdetten murâd edilen, ancak hakkı bilmektir. Hâkimin ilmi ise şehâdetten daha çoktur! dediler.
Irak ehlinin bâzısı da: Hâkim, mallar hususunda kendi ilmi ile hüküm verir, fakat mallar dışındaki da'vâlarda (meselâ bir adamı zina ederken görse, bunu huzurunda şehâdetle beyyine olmadıkça) kendi ilmi ile hükmedemez, dediler. (Bu, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tan nakledilmiştir.)
el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr de şöyle demiştir: Hâkim için başkasının ilmi olmaksızın sırf kendi ilmi ile bir hüküm verip infaz etmesi olamaz, kendi ilmi başkasının şehâdetinden daha çok olmakla beraber (bu doğru olmaz). Çünkü beyyinesiz olarak sırf kendi ilmiyle hüküm vermekte müslümânlar katında kendi nefsini töhmete atmak ve onların gönüllerine fâsid zannlar düşürmek vardır. Peygamber (S) de zannı kerih görmüş de (gelecek hadîste): "Bu kadın ancak Safiyye'dir" buyurmuştur.

33-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyin Zeynelâbidîn'den tahdîs etti ki, Safiyye bintu Huyey (R) Peygamber (S) i'tikâf yerinde iken O'nun yanına ziyarete gelmişti. Safiyye geriye döneceği zaman Peygamber de onunla beraber kapıya kadar yürümüş, tam bu sırada Ensâr'dan iki kişi yanından geçmiş, Peygamber onları çağırmış da;
— "Yanımdaki bu kadın Safiyye bintu Huyey'dir" buyurmuş. Bu iki Ensârî zât:
— Subhânallah = Biz Allah'ı tenzih ederiz (Rasûlü'nü lâyık olmayan bir harekette bulunmaktan tenzîh ederiz)! dediler.
Peygamber onlara:
— "Şübhesiz ki şeytân, Âdem oğlu'nun vücûdunda kan dolaşması gibi akıp dolaşmaktadır!" buyurdu [56].
Bu hadîsi Şuayb, İbnu Musâfir, îbnu Ebî Atık, İshâk ibnu Yahya topluluğu da ez-Zuhrî'den; o da Alî'den, yânî Hüseyin'in oğlundan; o da Safiyye'den; o da Peygamber (S)'den olmak üzere rivayet etmişlerdir.

22- Vâlî, Bir Yere İki Kumandan Gönderdiği Zaman Onlara Birbirlerine İtaat Etmelerini Ve Birbirlerine Öfkelenip İsyan Etmemelerini Emretmesi Babı

34-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Saîd.ibn Ebî Burde şöyle demiştir: Ben babam Ebû Burde Âmir ibn Abdillah'tan işittim, c şöyle dedi: Peygamber (S) babam Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'in birer tarafına vazîfe ile gönderip, onlara:
— "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyip sevindirin, nefret ettirmeyin ve birbirinize hükümde uygunluk gösterin!" diye emretmiştir.
Ebû Mûsâ Peygamber'e:
— Bizim Yemen arazîmizde "Biti"' denilen baldan bir içki yapılır! diye sormuş.
Peygamber (S):
— "Sarhoşluk verici her içki haramdır!" düstûrunu bildirmiştir [57]. Nadr ibn Şumeyl el-Mâzinî, Ebû Dâvûd Süleyman ibn Dâvûd et-
Tayâlisî, Yezîd ibnu Hârûn, Vekf ibnu'l-Cerrâh, bunların dördü de Şu'be'den; o da Saîd'den; o da babası Ebû Burde'den; o da Peygam-ber(S)'den olmak üzere bu hadîsi söylemişlerdir.

23- Hâkimin (Düğün İçin Olan) Da'vete İcabet Etmesi Babı

Usmân ibn Affân (R), Mugîre ibn Şu'be'nin bir kölesinin da'vetine icabet etmiştir.

35.....Bana Mansûr, Ebû Vâil'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Kâfirlerin ellerindeki esirleri kurtarın ve yapılan düğün ve yemek da 'veîlerine de icabet eyleyin " buyurmuştur [58].

24- Devlet Âmir Ve Me' M Urla Rina Verilen Hediyelerin Hükmü) Babı

36-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Urve'den işitmiştir. Bize Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verip şöyle dedi: Peygamber (S) Esed oğulları'ndan İbnu'l-Utbiyye denilen bir adamı Suleym oğullan zekâtını toplamak üzere me'nıûr ta'yîn etti. Bu adam zekât malım alıp geldiğinde:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir! dedi.
Bunun üzerine Peygamber minber üstünde ayağa kalkıp bir hutbe yaptı.
Sufyân ibn Uyeyne yine şöyle dedi: Peygamber minbere çıktı da Allah'a hamd ve yakışan sıfatlarla övdü, bundan sonra şöyle buyurdu:
— "Birtakım devlet me'mûrunun hâli nedir ki, ben onu bir me'-mûriyet üzerine gönderiyorum da, o akabinde geliyor ve 'Şu sizin mahnızdır, şu da bana âid maldır' diyerek, kendisine bir pay ayırıyor? Bu adam (bir mal me'mûru olmayıp da) babasının yâhud anasının evinde otursaydı da o zaman kendisine hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydı ya! Nefsim elinde bulunan Allah 'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhangibir kişi Beytu'l-mâVden haksız olarak birşey alırsa, kıyamet gününde muhakkak o kimse çaldığı malı boynuna yüklenerek haşrolup gelecektir: Çaldığı hayvan deve ise omu-zunda musîbetli develer gibi inliyerek; eğer sığır ise omuz kökünde avaz avaz bağırarak; koyun ise şiddetle feryâd ederek Arasat meydanına getirilecektir!" buyurdu.
Sonra RasûluIlah ellerini, biz O'nun koltuk altlarının kırmızıya karışık beyaz rengini görünceye kadar kaldırdı ve üç defa:
— "Yâ Rabb! Emirlerini tebliğ ettim mi? Emirlerini tebliğ ettim mi? Emirlerini tebliğ ettim mi?" diye sordu.
Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle şöyle dedi: Bu hadîsi bize ez-Zuhrî kıssa edip anlattı. Ve Hişâm da babası Urve'den şunu ziyâde etti: Ebû Humeyd (R): Ben bu hadîsi RasûluIlah'tan dinlerken iki kulağım işitti, kendisini de bunu söylerken iki gözüm gördü. Sizler bunu Zeyd ibn Sâbit'e de sorunuz. Çünkü o da benimle beraber bu konuşmayı işitmiştir, dedi.
ez-Zuhrî: "İki kulağım işitti" dememiştir.
Buhârî şöyle dedi: "Huvâr", "Savt" demektir. "el-Cuâru", sığırın sesi gibi "Tec'erûne(= Böğürüyorlar)" ma'nâsmdandır [59].

25- Kölelerin Kaza Ve Hâkimlik Vazifelerine Ta'yîn Olunmaları Ve Memleketler Üzerine Vâlî Ve Kumandan Yapılmaları Babı

37-..... Bize İbnu Cureyc haber verdi. Ona da Nâfi' haber verdi. Ona da İbn Umer (R) haber verip şöyle demiştir: Ebí Huzeyfe'nin kölesi Salim, Medine'ye ilk hicret etmiş olan Muhâcirler'e ve Pey-gamber'in sahâbîlerine Kubâ Mescidi'nde imamlık eder idi. Bu cemâatin içinde Ebû Bekr es-Sıddîk, Umer ibnu'l-Hattâb, (Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nir Peygamber'den önceki kocası) Ebû Seleme ibn Abdi'1-Esed el-Mahzûmî, Zeyd ibn Harise -yâhud: İlk Muhâcir-ler'den Zeyc ibnu'l-Hattâb el-Adevî- ve Âmir ibnu Rabîa el-Anezî vardı [60].

26- İnsanların Siyâset İşlerini Üzerlerine Alan Ve Onların Bu İşlerini Koruyup Tedbîreden Arîf Yânı İşbilir Kişiler Babı [61]

38-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, ona da Mervân ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame (R) şöyle haber vermişlerdir: Rasûlullah (S), müslümânlar Hevâzin esirlerinin hürriyete kavuşturulması hususunda kendilerine izin verdikleri zaman:
— "Şimdi ben sizden esîrlerini vermeye rızâsı olan kimseleri, rızâsı olmayanlardan bilemiyorum. Haydi sizler gidiniz de sizin muvafakat emirlerinizi bize işbilir arifleriniz, nakîbleriniz yükseltip arzetsin-ler" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar yerlerine çekildiler. Kabilelerin arifleri, kabileleri halklanyle konuştular. Sonra da Rasûlullah'a gelip

herbiri kavminin esîrlerini geri vermekten memnun olduklarını ve Rasûlullah'a esirleri hürriyete kavuşturmak hususunda izin verdiklerini bildirdiler [62].

27- Bir Kimsenin Sultânın Huzurunda Sultânı Medhetmesi. Oradan Çıktığında Da Bunun Zıddını Söylemesinin Çirkin Olması Babı

39-.....Bize Âsim ibnu Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer, babası Muhammed ibn Zeyd'den tahdîs etti: Birtakım insanlar İbn Umer(R)'e:'
— Bizler sultânımızın huzuruna giriyoruz da onlar lehine; onların yanından dışarı çıktığımız zaman, konuşmakta olduklarımızın zıd-dını söylüyoruz! dediler.
İbn Umer:
— Biz bu fiili (Peygamber zamanında) münafıklık sayıyorduk, dedi [63]

40-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den: o da Irak'tan tahdîs eyledi ki, Ebû Hureyre (R), RasûluIIah(S)'tan "İnsanların en şerrlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir" buyururken işitmiştir [64].

28- (Allah Haklarında Değil De İnsan Hakları Hususunda) Hazır Olmayan Kimse Üzerine Hüküm Verme Babı

41-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Sufyân'ın karısı Hind bintu Utbe ibn Rabîa, Peygamber(S)'e:
— Şübhesiz Ebû Sufyân çok cimri bir adamdır, ben onun malından almaya muhtâc oluyorum! dedi.
Peygamber de ona:
— "Örfe göre sâna ve çocuklarına yetecek mikdâr al!" buyurdu [65].

29- Bâb:

"Her kimin lehine mü'min kardeşinin hakkı hükmolunmuşsa sakın o kimse bu hakkı almasın.
Çünkü hâkimin hükmü haramı halâl kılmaz, halâlı da haram kılmaz".

42-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber vermiş; ona da Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) Rasûlullah(S)'tan haber vermiştir: Rasûlullah (S) Ümmü Seleme hücresinin kapısı önünde şiddetli bir kavga işitti de onların yanına çıktı ve şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz ben de bir insanım. Şu muhakkak ki bana sizden iki hasım gelir de bâzınız (haksızken) diğerinizden meramını daha düzgün ve açık anlatmış olabilir, ben de o belîğ sözleri doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim. Bunun için ben kimin lehine bir müslümâmn hakkım hükmettim ise, bilsin ki, bu hakk ancak ateşten bir parçadır. İster onu alsın yâhud onu terketsin!" [66].

43-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a vasiyet edip:
— Zem'a'nm cariyesi oğlu (Abdurrahmân) bendendir. Bu çocuğu almalısın! demiş.
Âişe dedi ki: Mekke'nin fethi senesi (Mekke'ye varıldığında) Sa'd ibn Ebî Vakkaas, çocuğu yakaladı ve:
— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katılması için bana vasiyet etmiştir, dedi.
Bunun üzerine Abd ibn Zem'a ayağa kalkıp:
— Bu benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğludur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Her iki taraf bu niza' ve da'vâlarım arka arkaya Rasûlullah'a arzettiler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlallah, bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Nesebinin kendisine katılmasına dâir bana vasiyeti vardır, dedi.
Abd ibn Zem'a da:
— Bu, benim kardeşimdir ve babamın cariyesi doğurmuştur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem 'a! Bu (Abdurrahmân), senm(kardtşin)dir"
buyurdu.
Sonra da Rasûlullah:
— "Çocuk, döşek sahibinindir; zina edene de mahrumiyet
vardır" buyurdu.
Sonra da Rasûlullah, da'vâ konusu olan bu çocuğun sîmâca Ut-be'ye benzediğini görerek, zevcesi Şevde bintu Zem'a'ya:
— "Ey Şevde! Bundan sonra sen de Abdurrahmân'dan perde arkasına çekil!" buyurdu.
Bundan sonra Abdurrahmân, Şevde (vefat edip de) Yüce Allah'a kavuşuncaya kadar mü'minlerin annesinin yüzünü görmedi [67].

30- Kuyu Ve Benzerî (Havuz, Ev Ve Su Harkı) Hakkında Hüküm Verme Babı

44-..... Abdullah ibn Mes'üd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Bir kimse müslümân bir kimsenin malını koparmak için, yemininde yalancı olarak habsedip bağlayıcı yalan bir yemîn ederse, kıyamet gününde o kimse A ilah kendisine gadablı olduğu hâlde kavuşacaktır" buyurdu.
Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azab vardır" (Âiu imrân: 77).
Abdullah meclistekilere bu hadîsi tahdîs ederken, bu sırada meclise el-Eş'as ibn Kays gelmiş ve dinleyicilere:
— Bu âyet benim hakkımda ve bir kuyu hususunda kendisiyle da'vâlaştığım bir kimse hakkında indi. Pegamber (S) bana:
— "Beyyinen var mı?" diye sordu. Ben:
— Beyyinem yoktur! dedim.' Peygamber:
— "Öyleyse o yemîn etsin!" buyurdu. Ben:
— Bu takdirde o adam (yalan yere) yemîn eder! dedim. Bunun üzerine "Hakikat Allah'a olan yeminlerine ve ahidlerine..." âyeti indi [68].

31- Malın Çoğu Ve Azı Hakkında Hüküm Vermek Babı

Sufyân ibn Uyeyne, Küfe Kaadısı Abdullah ibn Şubrume'den:
Malın azı ve çoğu hakkında hüküm vermek müsâvîdir, diye söylemiştir [69].

45-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber verdi ki, ona da Ümmü Seleme haber verip şöyle demiştir: Peygamber (S) kapısının yanında bir husûmet gürültüsü işitti de hemen onların yanına çıkıp vardı ve onlara:
— "Ben ancak bir beşerim. Şu da bir gerçek ki, bazen bana hasımlar gelir. Bâzısı diğerinden daha belîğ konuşucu olabilir. Ben de bu sebeble onu doğru söyledi sanarak, onun lehine hüküm veririm. Öyleyse ben kimin lehine bir müslümânın hakkını hüküm vermiş isem (iyi bilsin ki) bu hüküm ateşten bir parçadır. Artık o kimse bu ateşi alsın yâhud onu terketsin" buyurdu [70].

32- İmâmın (Devlet Başkanının) İnsanların Mallarını Ve Akarlarını {Borçlarını Tam Ödetmek Ve Faydalandırmak İçin) Satın Alması Babı

Peygamber (S) de "Benden sonra hürsün" denilen bir tedbirli köleyi, Nuaym ibnu'n-Nahhâm'a satmıştır.

46-.....Bize Seleme ibnu Kuheyl, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tandîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e sa-hâbîlerinden (Ebû Mezkûr denilen) bir adamın kölesini "Hayâtımdan sonra sen hürsün" deyip rnüdebber olarak azâd ettiği haberi ulaştı. Hâlbuki bu zâtın bu köleden başka hiçbir malı yoktu. Peygamber (S) o köleyi sekizyüz dirhem rnukaabilinde sattı da sonra onun bedelini o zâta gönderdi [71].

33- Kumandanlar Hakkinda Hiçbir Söz Bilmiyerek Kötüleme Yapanın Kötülemesine Aldırmayan Kimse Babı

47-.....Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir ordu birliği hazırladı da başına Zeyd'in karısının oğlu Usâme'yi kumandan yaptı. Akabinde onun kumandanlığı konusunda i'tirâzlar yapıldı. Rasûlullah (S):
— "Sizler şimdi Usâme'nin kumandanlığı hususuna ta'n ediyorsanız, muhakkak ki siz bundan önce onun babasının kumandanlığı hakkında da dil uzatmıştınız. Allah'a yemin ederim ki, Zeyd, kumandanlığa nasıl tamâmiyle lâyık olduysa ve o bana insanların en sevimlilerinden biri idiyse, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir" buyurdu [72].

34- "El-Eleddıtl-Hasım" -Ki "Husûmeti Devamlı Olan"-Kimse Babı

"Eledd", "A'vec", yânî "Eğri" demektir.

48".....Bize Yahya ibn Saîd-, İbn Cureyc'den tahdîs etti Ben Ibn Ebî Muleyke'den işittim; o Âişe(R)'den tahdîs ediyordu ki, o: Rasûlullah (S): "Allah katında insanların en çok nefret edilmişi, husûmeti şiddetli olan kimsedir" buyurdu, demiştir [73].

35- Bab: Hakim Zulüm İle Hükmettiği Yâhud İlim Ehline Zıdd Bir Hüküm Verdiği Zaman, Onun Bu Hükmü Reddedilir

59-.....Bıze Ma'mer ibn HâIid> ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hâlid ıbnu'I-Velîd'i Cezîme oğullan kabilesi üzerine bir askerî birlikle gönderdi. (Hâlid onları İslâm'a çağırdı.) Fakat onlar ('Eslemnâ - Biz müslümân olduk" demeyi güzel yapamıyorlardı da onun yerine "Saba'nâ, saba'nâ - Şirkten çıktık, şirkten çıktık (yânî müslümân olduk)!" dediler. Bunun üzerine Hâlid bunlardan bir kısmını öldürmeğe, bir kısmim da esîr

etmeğe başladı. Ve bizden, seriyyede bulunan herbir askere kendi esirini verdi de, bizden herbir askere kendi elindeki esirini öldürmesini emretti. Bu emir üzerine ben:
— Vallahi ben esirimi öldürmem; arkadaşlarımdan hiçbirisi de esirini öldürmeyecektir! dedim.
(Suleym oğulları ise esirlerini öldürmüşlerdi.) Sefer sonunda Pey-gamber'in huzuruna vardığımızda bunu kendisine arzettik. Bunu duyunca Rasûlullah iki kerre:
— "Allah'ım! Ben Hâlid'in işlediğibu işten Sana sığınıyorum!" diye duâ etti [74].

36- İmâm (Yânî Devlet Başkanı) Bir Kavme Gelir Ve Onların Aralarını İyileştirip Düzeltir Babı

50-.....Bize Ebû Hazım el-Medînî tahdîs etti ki, Sehlibn Sa'd es-Sâidî şöyle demiştir: Medine civarındaki !Ensâr'dan Amı ibn Avf oğulları arasında bir kavga vardı. Bu kavga Peygamber (S)'e ulaştı. Peygamber öğle namazını kıldıktan sonra, onların aralarını düzeltmek üzere yanlarına gitti. Nihayet ikindi namazı vakti gelince müezzin Bilâl ezan okudu, ikaamet etti ve Ebû Bekr'e namazı kıldırması için emretti. Ebû Bekr öne geçip namaza durdu. Ebû Bekr namaz içinde iken Peygamber geldi, insanların safflarını yara yara nihayet Ebû Bekr'in arkasına geldi ve ona yakın olan saffın içine geçip namaza durdu.
Sehl dedi ki: İnsanlar (Ebû Bekr'e Peygamber'in gelişini haber vermek için) el çırptılar. Ebû Bekr ise namaza girdiği zaman, namazı bitirinceye kadar yüzünü başka tarafa çevirmezdi. Ebû Bekr cemâatin kendisi üzerine el çırpmasının durdurulmamasım görünce başım çevirdi ve Peygamber'i arkasında namaza durmuş gördü. Peygamber Ebû Bekr'e, namazım kıldırmağa devam et, diye işaret etti ve eliyle de yerinde durmasını işaret eyledi. Ebû Bekr yerinde birazcık eğlendi de Peygamber'in "Yerinde dur" sözünden dolayı Allah'a hamdedi-yordu. Sonra Ebû Bekr geri geri yürüyerek saffa girdi. Peygamber, Ebû Bekr'in geri çekildiğini görünce öne geçti ve Peygamber böylece insanlara bu namazı kıldırdı. Namazı bitirince:
— "Yâ Ebâ Bekr! Ben sana yerinde olup namaza devam etmeni işaret ettiğim zaman seni yerinde durmaktan men' eden neydi?" diye sordu.
Ebû Bekr:
— Ebû Kuhâfe oğlu için Peygamber'in önünde imamlık yapması îâyık olmaz, dedi.
Bundan sonra Peygamber, cemâate:
— "Namazda iken size herhangibir iş arız olursa erkekler tesbth etsin, kadınlar da el çırpsın!" buyurdu [75].

37- Bâb: Hüküm Yazıcısının Emîn Ve Akıllı Bir Kimse Olması Müstehâb Olur

51-.....Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr, Yemâme'de şehîd olanların şehîd olmalarından dolayı bana geldi, yanında Umer de vardı. Ebû Bekr şunları söyledi: Umer bana geldi ve:
— Yemâme gününün şiddetli harbinde Kur'ân hafızlarından birçoğu şehîd oldu. Ben diğer harb sahalarında da harbin şiddetli olup Kur'ân hafızlarının şehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kısmın zayi' olup gitmesinden endîşe ediyorum. Binâenaleyh ben senin Kur'ân'm kitâb hâlinde toplanmasını emretmeni düşünüyorum, dedi.
Ebû Bekr, Zeyd'e şöyle dedi: Ben Umer'e:
— Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yaparsın? dedim. Umer bana:
— Vallahi bu toplama bir hayırdır, dedi ve bana bu hususta müracaatta devam etti.
Nihayet Allah benim göğsümü, Umer'in göğsünü açmış olduğu iş için açtı da ben de bu işte Umer'in düşündüğü gibi düşündüm.
Zeyd dedi ki: Ebû Bekr bana şunları söyledi:
— Sen genç ve akıllı bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusurla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yazıyordun. Binâenaleyh şimdi sen Kur'ân'ı tetebbu' et ve onu bir araya topla!
Zeyd buna karşı:
— Allah'a yemîn ederim ki, eğer bana dağlardan bir dağın nakledilmesini teklif etmiş olsalardı, o iş benim üzerime, Ebû Bekr'in bana teklîf ettiği bu Kur'ân'ı toplama işinden daha ağır olmazdı, dedi.
Zeyd dedi ki: Ben:
— Sizler Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yapıyorsunuz?
dedim.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayırlı bir iştir, dedi ve Ebû Bekr beni teşvik etmeğe, bana müracaata devam etti.
Nihayet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in göğüslerini genişletip akıllarını yatırdığı bu işe benim de aklımı açtı ve gönlümü ferahlandırdı da ben de bu işi onların gördüğü gibi gördüm. Bunun üzerine ben de Kur'ân'ın ardına düşüp gereği gibi araştırdım ve onu yazılı bulunduğu hurma dallarından, inceltilmiş deri ve bez parçalarından, ince taş levhalardan ve hafızların ezberlerinden toplamağa koyuldum. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu "Le-kad câekum rasûlun min en-fusikum azîzun aleyhi mâ anittum..." âyetini nihayetine kadar Huzeyme'nin yâhud Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde buldum. Ve en sonu o âyeti de Mushaf'taki sûresine kattım.
Neticede toplanan bu sahîfeler tâ Azîz ve Celîl olan Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yanında kaldı sonra hayâtı müddetince Allah onu vefat ettirinceye kadar Umer'in yanında kaldı. Bundan sonra Umer'in Hafsa'nın yanında kaldı [76].
Muhammed ibnu Ubeydillah: "el-Lihâf" ile "el-Hazef'i kas-dediyor, demiştir [77].

38- Hâkimin, Kendi Emrindeki Âmir Ve Metorlarına; Kaadının Da İnsanların Mallarını Ve Haklarını Yazıp Korumakla Vazifeli "Eminler" Denilen Me'mûrlarına Yazı Yazması Babı

52- Bize Abdullah ibnu Yûsuf tahdîs etti. Bize Mâlik, Ebû Leylâ'dan haber verdi.
H Yine bize İsmâîl ibn Ebî Uveys tahdîs etti. Bana Mâlik Ebû Leylâ ıbn Abdillah ibn Abdirrahmân ibn Sehl'den; o da Seh ibn Ebî Hasme'den haber verdi. O ve kavminin büyüklerinden birtakım adamlar şöyle haber vermişlerdir: Abdullah ibn Sehl ile Muhayyısa kendilerine isabet eden bir kıtlık ve fakîrlikten dolayı hurma satın almak için Hayber'e doğru çıkmışlardır. (Orada birbirlerinden ayrılıp kendi işleriyle meşgul olmuşlardı.) Sonunda Muhayyısa'ya, Abdullah ibn Senl'ın öldürülüp bir çukura -yâhud bir pınar içine- atılmış olduğu haber verildi. Bunun üzerine Muhayyısa, Yahûdîler'e geldi de onlara:
— Vallahi onu sizler öldürdünüz! dedi. Yahudiler de ona:
— Vallahi onu biz öldürmedik! dediler.
Bundan sonra Muhayyısa döndü ve Medine'ye, kendi kavminin yanına geldi ve onlara hâdiseyi zikretti. Bundan sonra Muhayyxsa ve kardeşi Huveyrısa -ki Huveyrısa, kardeşi Muhayyısa'dan daha bü-
yük idi- ve öldürülenin kardeşi Abdurrahmân ibn Sehl; her üçü geldiler. Hayber'de bulunmuş olan Muhayyısa, Peygamber'e bu da'vâyı konuşmaya girişti. Peygamber de Muhayyısa'ya hitaben:
— "İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak!" buyurdu. Peygamber bu emriyle yaşça büyük olanı kasdediyordu. Bunun
üzerine Huveyrısa konuştu, ondan sonra Muhayyısa konuştu. Bunun ardından Rasûlullah (S) onlara Hayber Yahudileri hakkında:
— "Ya Yahudiler arkadaşınızın diyetini öderler yâhud da onlar bizimle harb i'lân etmiş olur!" buyurdu ve bunu Yahûdîler'e yazıp gönderdi.
Onlar tarafından da Rasûlullah'a:
— "Abdullah'ı biz öldürmedik" diye mektûb yazıldı.
Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyrısa, Muhayyısa ve Abdurrahmân üçlüsüne hitaben:
— "Sizler bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafından işlendiğine yemîn eder de arkadaşınızın kan badeline hakk kazanır mısınız?" diye sordu.
Onlar da:
— Bizler buna yemîn edemeyiz, dediler. Rasûlullah:
— "Öyleyse Yahudiler onu öldürmediklerine dâir size yemin ederler" buyurdu.
Da'vâcılar:
— (Yâ Rasûlallah!) Onlar müslümân değillerdir (onların yemîn-lerine nasıl inanalım)? diye söylediler.
Bunun üzerine Rasûlullah, öldürülenin diyetini kendi yanından yüz deve olarak ödedi de sonunda bu develer onların evine girdirildi. Sehl ibn Ebî Hasme, bu develerden bir dişi deve bana ayağiyle vurdu, demiştir [78].

39- Bâb: Hâkime, Müslümanlara Âîd İşlerde Bakıp Tahkik Etmesi İçin Tek Başına Bir Adamı Göndermesi Caiz Olur Mu? [79]

53-..... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R); ikisi şöyle demişlerdir: Bir bedevî Arab (hasmıyle beraber) geldi de:
— Yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet! dedi. Ardından hasmı olan adam da ayağa kalkıp:
— Bu doğru söyledi. Sen bizim aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet! dedi.
Bedevî da'vâyı şöyle anlattı:
— Benim oğlum bu adamın yanında ücretli idi. Onun karısıyle zina etmiş. Bâzı kimseler bana: Oğlunun üzerinde taşlanmak cezası vardır, dediler. Ben de bu adama, oğlum adına yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oğlumu kurtardım. Sonra ben bu mes'eleyi ilim ehli olanlara sordum. Onlar da bana: Oğlum üzerinde ancak yüz deynek vurulmak ve bir yıl da gurbete sürgün gönderilmek cezası vardır dediler.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yemin olsun ki, ben muhakkak aranızda Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir, oğlun üzerine yüz deynek vurulmak ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezası uygulanır" buyurdu.
Sonra: Eşlem kabilesinden olan Uneys adındaki bir sahâbîye hitaben:
— "Yâ Uneys! Bu adamın karısına git! (İ'tirâf ederse) ona taşlama cezası uygula!" buyurdu.
Akabinde Uneys, o kadına gitti. (Kadın zina suçunu i'tirâf ettiği için) Uneys ona taşlama cezası uyguladı [80].

40- Hâkimlerin İfâdeleri Tercüme Ettirmeleri (Yânî Sözleri Kendi Dilinden Başka Bir Dille Tefsîr Ettirmeleri) Ve Bir Tek Tercüman Caiz Olur Mu? Babı

Hârice ibnu Zeyd ibn Sabit, babası Zeyd ibn Sâbit'ten söyledi ki, Peygamber (S) Zeyd ibn Sâbit'e, Yahûdîler'in yazısını öğrenmesini emretmiştir.
Zeyd ibn Sabit:
Ben Peygamber'in onlara gönderdiği mektûblannı yazardım, onların da Peygamber'e yazdıkları zaman, onların yazıp göndermekte oldukları mektûblannı kendisine okuyordum, demiştir [81].

Umer ibnu'l-Hattâb da yanında Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf ve Usmân ibn Affân bulunurlarken, yanlarında hazır bulunan bir kadına:
Bu kadın ne söylüyor? diye sormuş. Abdurrahmân ibn Hâtib ibn Ebî Beltea da o kadının sözlerini Umer'e terceme ederek: Ben "Bu kadın sana iki arkadaşı ile yapmış olduğu işi haber veriyor" dedim, demiştir [82].
Ebû Cemre (Nasr ibnu İmrân ed-Dab'î el-Basrî) de:
Ben İbn Abbâs ile insanlar arasında tercümanlık yapıyordum, demiştir [83].
Bâzı Âdem oğlu da: Hâkim için iki mütercim zarurîdir, demiştir [84].

54-.....Bize Şuayb, ez-Zıihrî'den haber verdi. BanaUbeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Abbâs haber vermiş, ona da Ebû Sufyân ibn Harb şöyle haber vermiştir: Kendisi Kureyş'ten bir ticâret hey'eti içinde Şam'da bulunduğu sırada Bizans Kayseri Hırakl, onları bir haberci gönderip çağırtmış. Onun huzuruna gelmişler. Sonra Hırakl, kendi tercümanına hitaben:
— Şu adamlara söyle de: Ben, bu Ebû Sufyân'a, "Peygam-ber'im" diyen o adamın vasıflarından bâzı şeyler soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse, sizler bunun sözünü yalanlayınız! dedi... Ve o hadîsin tamâmım zikretti.
Sonunda Hırakl, kendi tercümanına:
— Ona şöyle de: Eğer bu dediklerin doğru ise o zât, yakında şu iki ayağımın bastığı yere mâlik olacaktır! Dedi [85].

41- İmâmın (Yânı Devlet Başkanının) Vâlî, Âmir, Kumandan Ve Me'mûrlarını Hesaba Çekmesi Babı

55-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Ebû Humeyd es-Sâidî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) İbnu'l Utebiyye (veya İbn Luteybiyye denilen) bir zâtı Suleym oğullan sadakaları üzerine âmil ta'yîn etmişti. Bu adam zekât mallarını toplayıp geldiği ve Rasûlullah (S) onu hesaba çektiği zaman, bu adam:
— Bu sizin zekât malmızdır. Bu da bana hediye verilmiştir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona:
— "Eğer sen doğru söyleyen bir kimse isen (mal me'mûru olmayıp da) babanın evinde yâhud ananın evinde otursaydın sana hediyen gelir miydi?" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah mescidde ayağa kalktı ve insanlara bir hutbe yaptı, Allah'a hamdedip O'na sena eyledi. Sonra "Amma ba'du —Sözün bundan sonrası şudur" diyerek şunları söyledi:
— "Ben sizlerden birtakım adamları, Allah'ın bana tevliyet verdiği bâzı işler üzerine âmil ta'yîn ediyorum, sonra sizlerden herhan-gibiriniz geliyor ve: Bu mal sizindir, şu da bana verilen bir hediyedir, diyor! O zât doğru söyleyici bir kimse ise babasının evinde yâhud anasının evinde otursa da kendisine verilen hediyesi ona gelecek miydi bir görseydi ya! Allah'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhan-gibiriniz topladığı mallardan haksız olarak herhangi birşey alırsa, muhakkak kıyamet günü o kimse, aldığı malı boynuna yüklenerek Allah'ın huzuruna gelecektir. Dikkat edin: Sakın ben sizlerden hiçbir kimseyi, boynunda inlemesi olan bir deve ile yâhud böğürmesi olan bir sığır ile yâhud melemekte olan bir davar ile Allah 'in huzuruna gelmesini tanımayayım!" buyurdu.
Sonra iki elini, ben O'nun iki koltuk altlarının beyazlığım görünceye kadar kaldırdı da:
— "Dikkat edin! Sizlere Allah'ın emirlerini tebliğ ettim mi?" buyurdu [86].

42- İmâmın {Yânî Devlet Balkanının) Sırdaşları Ve Devlet İşlerini Danışıp İstişare Ettiği Kimseler Babı

"el-Bitâne", "ed-Duhalâ" (yânî başkanın yanına yalnızken giren ve onun gizli işlerini bilen, millet işlerinden haber verdiklerinde onu tasdik edip gereğiyle amel ettiği kimseler) demektir.

56- Bize Esbağ tahdîs etti. Bize İbnu Vehb haber verdi. Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah Taâlâ bir peygamber gönderdiği ve bir kimseyi halîfe yaptığı zaman, muhakkak onun iki nevi' sırdaşı olmuştur: Bunun biri ona ma'rûfu, hayır yolunu emreder ve onu o yola teşvik eyler durur. Öbürüsü de ona şerri emreder ve onu şerr üzerine teşvik eder durur. Ma'-sûm olan ise Yüce Allah'ın fenalıklardan koruduğu kimsedir" [87].
Ve Süleyman ibn Bilâl söyledi ki, Yahya ibn Saîd el-Ensârî: Bana İbn Şihâb bu hadîsi haber verdi, demiştir. İbn Ebî Atîk'ten, Mû-sâ ibn Ukbe'den ve İbn Şihâb'dan da bunun benzeri rivayet gelmiştir. Şuayb da ez-Zuhrî'den şöyle dedi: Bana Ebû Seleme, Ebû Saîd'den Peygamber'in bu sözünün benzerini tahdîs etti. el-Evzâî ile Muâviye ibnu Selâm da şöyle dediler Bana ez-Zuhrî tahdîs etti. Bana Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti.
İbnu Ebî Hüseyin ile Saîd ibnu Ziyâd da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den Peygamber'in bu sözünü söylediler.
Ubeydullah ibn Ca'fer de şöyle dedi: Bana Safvân, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî: Ben Pey-gamber(S)'den bu hadîsi işittim, demiştir [88].

43- Bâb: İmâm (Yânî Devlet Başkanı) İnsanlarla Nasıl Bey'at Yapar (Yâhud: İnsanlar İmâmla Nasıl Bey'at Ederler)?

57-.....Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Biz (Ensâr cemâati Minâ'da, Akabe gecesinde) Rasûlullah(S)'a hem neş'el hâlimizde, hem kederli zamanımızda emirlerini dinleyip itaat edeceğimize, meliklik ve valilik işlerine ehil olanlarla niza etmiyeceğimize (yânî bu işlerde onlarla mukaatele etmiyeceğimize), her nerede bulunursak bulunalım muhakkak orada hakkı

yerine getireceğimize ve hakk söyleyeceğimize ve Allah yolunda hiçbir kimsenin kınama ve kötülemesinden korkmayacağımıza dâir bey'at edip söz verdik [89].

58-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb sırasında soğuk bir günün sabahında Hendek kazılan yere çıkıp vardı. Muhacirler ve Ensâr hendek kazıyorlardı. Peygamber:
— "Allâhumme inne'l-hayra hayru'l-âhire Feğfir lil-Ensâri ve'l-Muhâcire
(= Yâ Allah! Hayır ancak âhiret hayrıdır. Sen Ensâr'ı ve Muhâ-cirler'i mağfiret eyle!)" sözlerini söyledi. Oradaki sahâbîler de O'na:
— Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden Alel-cihâdı mâ bakînâ ebeden
(= Bizler yaşadıkça dâima cihâd etmek üzere Muhammed'e bey'at edip söz vermiş kişileriz!) diye cevâb verdiler [90].

59-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)*a, emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere bey'at ettiğimiz zaman, O bizlere (şefkat ederek): "Gücünüzün yettiği kadar" buyururdu [91].

60-.....Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben, insanlar Abdulmelik ibn Mervân'ın halifeliği üzerinde birleştikleri zaman, İbn Umer'in yanında hazır bulundum. O: "Ben de Allah'ın sünneti ve Rasûlullah'ın sünneti üzere Allah'ın kulu ve Emîru'l-Mü'minîn Abdulmelik'e gücümün yettiği kadar emirlerini dinlemek ve itaat etmeye ikrar edip söz veriyorum. Oğullarım da bu suretle bey'at ve ikrar etmişlerdir" diye mektûb yazdı [92].

61-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile emir ve nehiylerini dinlemek ve itaat etmek üzere bey'at ettim, O da bana: "Gücümün yettiği kadar" kaydını söylememi telkîn buyurdu.
Bir de ben Peygamber'e herbir müslümâna hayırhah olmak üzerine de bey'at ettim.

62-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: İnsanlar Abdulmelik ibn Mervân'a bey'at ettikleri zaman, Abdullah ibn Umer de Allah'ın kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik'e bir mektûb gönderip, bunda: "Ben, Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere Allah'ın kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik ibn Mervân'a gücümün yettiği nisbette emir ve nehiylerini dinlemek ve itaat etmeyi ikrar edip söz veriyorum. Oğullarım da bu suretle ikrar edip bey'at arzetmişlerdir" diye yazmıştır [93].

63-.....Bize Hatim ibn İsmâîl tahdîs etti ki. Yezîd ibn Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Ben Seleme.ibnu'l-Ekva'a:
— Sizler Hudeybiye günü Peygamber(S)'e hangi şey üzere bey'at ettiniz? diye sordum.
O:
— (Harb vaktinde kaçmayıp) ölmek üzere bey'at ettik, diye ce-vâb verdi [94].
64-..... Cuveyriye ibn Esma, Mâlik'ten; o da Zuhrî'den tahdıs etti ki, ona da Humeyd ibn Abdirrahmân haber vermiş, ona da Misver ibnu Mahrame (R) şöyle haber vermiştir: Umer ibnu'l-
Hattâb'ırt kendisinden sonra halifelik işini kendilerine havale ettiği kimseler toplanıp aralarında halifeliği kendisine verip akdedecekleri kimse hakkında istişare ettiler. O zaman Abdurrahmân ibn Avf, o topluluğa şöyle dedi [95]:
— Ben bu hilâfet işi üzerine sizlerle çekişecek değilim. (Çünkü benim buna rağbetim yoktur.) Lâkin eğer isterseniz, ben sizin içinizden size, birinizi seçeyim! dedi.
Bu teklif üzerine o topluluk bu tercîhi Abdurrahmân ibn Avf'a bıraktılar. Onlar kendilerinden birini tercîh etme işlerini Abdurrah-mân'a havale edince insanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler, hattâ ben insanlardan hiçbir kimseyi o topluluğa tâbi' olur ve onun izine basar görmüyordum (yânî insanları topluluktan yüz çevirip onların ardından yürümezler görüyordum). İnsanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler. Çünkü onlar bu geceler içinde halifelik işi üzerine istişare yapıyorlardı. Nihayet sabahlayıp da Usmân ibn Affân'a bey'at yaptığımız gece olunca, Misver ibn Mahrame şöyle dedi: Geceden bir taife geçtikten sonra Abdurrahmân ibn Avf gelip benim kapımı çaldı. Bunun üzerine ben uykumdan uyandım. O bana:
— Ben seni uyumuş görüyorum. Allah'a yemîn ederim ki, benim bu üç geceden beri gözüme büyük bir uyku girmedi. Haydi yürü de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı, SaM ibn Ebî Vakkaas'ı çağır! dedi.
Bunun üzerine ben de onun için bu iki sahâbîyi çağırdım.
Abdurrahmân o ikisiyle gizli konuşup istişare etti. Sonra Abdurrahmân ibn Avf beni tekrar çağırdı da:
— Bana Alî ibn Ebî Tâlib'i çağır! dedi.
Ben Alî'yi de onun yanına çağırdım. Alî geldi. Abdurrahmân ibn Avf, tâ gece yarısına kadar Alî ile gizli olarak konuştu. Sonra Alî ibn Ebî Tâlib, onun yanından kendisine tevliyet verilmesi arzusu ile kalkıp gitti. Abdurrahmân ibn Avf da Alî tarafından fitneye yönelik bir muhalefet işi meydana gelmesinden endîşe edip durmuştur.
Sonra Abdurrahmân:
— Bana Usmân'ı çağır! dedi.
Ben Usmân'ı da çağırdım. Abdurrahmân onunla da tâ müezzin sabah ezam ile aralarını ayırıncaya kadar gizli gizli konuştu. Nihayet insanlara sabah namazını kıldırdığı zaman, bu şûra topluluğu minberin yanında toplandılar. Abdurrahmân Muhacirler'den ve Ensâr'dan hazır bulunan kimselere haber gönderip çağırttı. Ordu kumandanlarına da haber gönderip çağırttı. Bunların hepsi o yıl Umer'le beraber Mekke'ye gelip buluşmuş ve beraber hacc yapmışlardı (ve Medine'ye de

beraber dönmüşlerdi).
Bunlar toplandıkları zaman Abdurrahmân (minber üzerinde oturup) şehâdet kelimelerini söyledi. Bundan sonra "Amma ba'du" diyerek, şunları söyledi:
— Yâ Alî! Ben insanların bu işteki tercihlerine iyice bakıp araştırdım da insanların Usmân'dan sapmalarım görmedim (yânı insanlar Usmân'ı halifelik işinde başkaları üzerine tercih ediyorlar gördüm). Onun için sen (benim Usmân'ı tercih etmemden dolayı) sakın kendi nefsin üzerinde bir kötüleme yolu tutma! dedi.
Abdurrahmân, Usmân'a hitâb ederek de:
— Yâ Usmân! Ben sana Allah'ın sünneti, Rasûlü'nün sünneti ve Rasûlü'nden sonra geçen iki halîfesinin sünneti üzere bey'at ediyorum! dedi.
Ve bu konuşmanın ardından Abdurrahmân, Usmân'a bey'at etti. Ardından bütün insanlar; Muhacirler, Ensâr, ordu kumandanları ve bütün müslümânlar da Usmân'a bey'at ettiler [96].

44- (Bir Halette Te'kîd İçin) İki Kerre Bey'at Eden Kimse Babı

65-.....Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybiye'de ağaç altında yapılan Rıdvan Bey'ati'nde Peygamber(S)'e bey'at etmiştik. (Sonra ağacın gölge tarafına dönüp gelmiştik.) Peygamber bana:
— "Yâ Seiemetu! Sen bey'at etmez misin?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben ilk taife içinde bey'at ettim! dedim.
Peygamber:
— "ikinci defa bey'at et!" buyurdu. Ben de ikinci defa bey'at ettim " [97].

45- Bedevî Arablar'ın (İslâm Ve Cihâd Üzerine) Bey'at Etmeleri Babı

66-Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti. Bir bedevi Arab, Rasûlullah (S) ile İslâm üzere bey'at etmişti. Sonra bu bedevîye bir humma hastalığı isabet etti de:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (çöle döneyim)! dedi. Rasûlullah bunu kabul etmedi. Sonra tekrar geldi, yine:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (de ben yine çöle gideyim)! dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Bunun üzerine bedevî, Medîne'-den çöle dönmek üzere çıkıp gitti. Rasûlullah da:
— "Medine, demirci körüğü gibidir, pislikleri dışarı atar, temiz olanı alıkor" buyurdu [98].

46- Küçük Çocuğun Bey'atı Babı

67-.....Bize Saîd ibnu Ebî Eyyûb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Akıl Zuhre ibnu Ma'bed, dedesi Abdullah ibnu Hişâm'dan tahdîs etti. Bu Abdullah ibnu Hişâm, Peygamber zamanına yetişmiş ve annesi Zeyneb bintu Humeyd, kendisini (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürdü ve:
— Yâ Rasûlallah! Oğlumla İslâm bey'ati akdetseniz! dedi. Peygamber (S) de ona:
— "O küçüktür!" buyurdu ve çocuğun başını, eliyle dokunup okşayarak Abdullah'a (bereketle) duâ eyledi.
Torunu Zuhre:
— Büyük babam Abdullah ibn Hişâm, bütün ev halkı adına bir tek davar kurban ederdi, demiştir [99].

47- Bey'at Ettikten Sonra Bey'atinden Geri Dönmek İsteyen Kimse Babı

68-.....Bize Mâlik, Muhammedibnu'l-Munkedir'den; oda Câbir ibn Abdülah(R)'tan şöyle haber verdi: Bir A'râbî, Rasûlullah (S) ile İslâm üzere bey'at etti. Akabinde A'râbî'ye Medine'de sıtma hastalığı isabet etti. Bunun üzerine bu A'râbî, Rasûlullah'a geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür (de ben çöle gideyim)! dedi.
Rasûlullah bunu kabul etmedi. Sonra A'râbî yine geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür! dedi. Rasûlullah yine kabul etmedi. Sonra yine gelip:
— Benim bey'atimi geriye döndür! dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Bunun üzerine o A'râbî Medine'den çıkıp gitti. Rasûlullah da:
— "Medine ancak demirci körüğü gibidir; değersizlerini dışarı
atar, temizlerini de meydana çıkarır" buyurdu [100].

48- Bir İmâma (Devlet Başkanına Allah'a Tâat Maksadıyle Değil De) Sırf Dünyâ Menfaati İçin Bey'at Eden Kimse Babı

69..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Uç (şahıs vardır ki) Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için (yaptıklarına karşılık) ağrıtıp incilten müdhiş bir azâb vardır. Birincisi: Yol üzerinde (ihtiyâcından) fazla bir suyu bulunan ve onu yolculardan men' eden kimsedir, ikincisi, devlet başkanına yalnız dünyâ

menfâati için muahede eder de devlet başkanı ona istemekte olduğu dünyalığı verirse, ona yaptığı muâhe*. deye vefa edip yerine getirir, eğer vermezse ona ahdini yerine getirmez. Üçüncüsü metâını ikindiden sonra bir adama satar ve Allah adına yemîn ederek bu mata muhakkak şöyle şöyle fiât verilmiştir der. Müşteri de o mala o kadar fiât verilmemiş olduğu hâlde, onun yaptığı yalan yemini sebebiyle o kimsenin sözünü doğru kabul eder de o malı ondan o yüksek bedelle satın alır" [101].

49- Kadınların Bey'ati Babı

Bu kadınların bey'ati hâdisesini İbn Abbâs, Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmiştir [102]

70-.....el-Leys şöyle demiştir: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Ebû İdrîs el-Havlânî haber verdi ki, kendis Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Bizler bir mecliste otururken Rasûlullah (S) bize şöyle buyurdu: "Allah'a (ibâdette) hiçbir şeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye bühtan etmemek, hiçbir ma'rûf işte isyan etmemek üzere bana bey'at ediniz (yânî benimle ahd ediniz). İçinizden her kim sözünde durursa, onun ecri (mükâfatı) Allah'ın fadi ve keremi üzerindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda îkaab edilirse, bu îkaab ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da, yaptığı o fiili Allah Taâlâ örtüp gizlerse, onun işi Allah'a kalır: isterse Allah onu îkaab eder, isterse affeder".
Biz de bu şart üzere Rasûlullah(S)'a bey'at ettik [103].

71-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demişti:
— Peygamber (S) kadınlarla ' 'Kadınlar Allah 'o hiçbirşeyi ortak kılmamaları..." (ei-Mümtehine: 12) âyetinin sözleri ile bey'at ederdi.
Âişe:
— Rasûlullah'm eli bey'at sırasında hiçbir kadının eline dokun-mamıştır, ancak (nikâh veya milk ile) mâlik olduğu kadınlar müstesna, demiştir [104].

72-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'e İslâm üzere bey'at ettik. Şöyle ki, kendisi bize karşı "... Kadınlar Allah 'û hiçbirşeyi ortak kılmamaları, hırsızlık yapmamaları... " (ei-Momte-hine: 12) âyetini okudu. Ve bizi ölü üzerine çığlıkla ma'tem tutmaktan nehyetti. Bunun üzerine kadınlardan birisi (ki Ümmü Atıyye'nin kendisidir) bey'at etmekten elini çekti ve:
— Yâ Rasûlallah! Fulâne kadın Câhiliyet ma'teminde bana yardım etmişti. Ben şimdi onun bendeki hakkını karşılayıp ödemek istiyorum! dedi.
Rasûlullah da o kadına hiçbirşey söylemedi. Bunun üzerine kadın gitti. Sonra (o kadından müsâade alarak) dönüp bey'at etti. Ümmü Atıyye: Benimle beraber bey'at eden kadınlardan ancak (Enes'in anası ve Ebû Talha'nın karısı olan) Ümmü Suleym, Ümmü'l-Alâ, Ebû Sebre'nin kızı Muâz ibn Cebel'in karısı yâhud Ebû Sebre'-nin kızı ve Muâz ibn Cebel'in karısındar başkası bu bey'atteki fer-yâdla ağlamama şartına vefa etmedi, demiştir [105].

50- Yaptığı Bir Bey'ati Bozan Kimse Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Gerçek sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli, onların elleri üstündedir. Şu hâlde kim bu bağı çözerse, kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleştiği şeye vefa ederse, O da ona büyük bir ecir verecektir" (el-Feth: 10) [106].

73-.....Muhammedibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdıllah(R)'tan ısıttım, şöyle dedi: Bir bedevi, Peygamber'e geldi de-
— Yâ Rasûlallah! Benimle İslâm üzere bey'at et! dedi Peygamber de onunla islâm üzere bey'at etti. Sonra ertesi gün bu bedevi sıtma hastalığına tutulmuş olarak geldi ve:
— (Yâ Rasûlallah!) Benim bey'atimi çöz! dedi. RasûluIlah onun bu teklifini kabul etmedi. Adam geri dönün rittıği zaman:
— "Medine şehri demirci körüğü gibidir: Değersiz olan kiri pası dışarı atar, temiz olanı da ortaya çıkarır" buyurdu [107].

51- Vefat Ardında Halîfe Ta'yîn Etmek Babı [108]

74-.....Yahya ibn Saîd şöyle demiştir: Ben (Âişe'nin kardeşinin oğlu) el-Kaasım ibn Muhammed'den işittim, şöyle dedi: Âişe (R-bir kerre şiddetli bir baş ağrısına tutuldu da):
— Vay başım, (ölüyorum)! demişti. RasûluIlah (S) da:
— "Eğer sen ölür de ben hayâtta kalırsam, senin için mağfiret diler ve senin için duâ ederim!" buyurdu.
Bunun üzerine Âişe:
— Vay başıma gelen musibete! Vallahi öyle sanıyorum ki, muhakkak Sen benim ölümümü istiyorsun. Eğer ben ölürsem, muhakkak Sen o son günün gecesinde kadınlarının birisiyle gerdek olup yaşayacaksın! dedi.
Âişe'nin bu sözü üzerine RasûluIlah şöyle buyurdu:

— "Yâ Âişe! (Endişelenme!) Asıl ben 'Vay başıma!' demeliyim (çünkü senden evvel öleceğim). Yâ Âişe! (Hattâ) şimdi ben Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermek ve -hilâfet dedikoducularının sözlerinden ve hilâfet umanların temennilerinden nefret ederek- hilâfeti Ebû Bekr'e vasiyet etmemi kasdettim (yâhud istedim). Fakat sonra düşündüm ki, Allah (hilâfeti Ebû Bekr'den başkasına müyesser kılmaktan) çekinir. Mü'minler de Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını men' ederler. Yâhud Allah Taâlâ (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) men eder. Mü'minler de (Ebû Bekr'den başkasına bey'at ve mutâbaatten) çekinirler" [109].

75-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Babam Umer (vurulup vaziyeti ağırlaşınca, dostları tarafından):
— Yerine bir halîfe ta'yîn etmez misin? diye sorulmuştu. Umer:
— Eğer yerime halîfe ta'yîn ve tavsiye edersem (aykırı bir iş yapmış olmam). Çünkü benden hayırlı olan Ebû Bekr, yerine halîfe ta'-yîn ve tavsiye etti. Eğer ta'ym etmez de (bu işi ümmete) bırakırsam, şübhesiz benden hayırlı olan Rasûlullah (S) da (muayyen bir zâtı açıkça söylemeyip bu işi ümmete) bırakmıştır, dedi.
İbn Umer şöyle dedi: Halîfe ta'yîni teklifine karşı Umer'in verdiği cevâbı, mecliste hazır bulunan sahâbîler Umer'e karşı takdirle karşılayıp, onu övdüler. Bunun üzerine Umer de:
— Ben bir halef ta'yîn etmek ve ta'yîninde isabet ederek med-holunmak isterim. Fakat isabet olunamamasından da korkarım. Ben bu hilâfet işinden ne kârlı, ne de zararlı olmayarak; başa-baş kurtuldum. Artık şimdi muayyen bir zâtı yerime halef ederek hayâtımda, Ölümümde mes'ûliyetini yüklenmek istemem! Dedi [110].

76-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Umer ibnu'l-Hattâb'ın minber üzerine oturup da yaptığı ikinci hutbesini işitmiştir: Bu hutbe, Peygamber(S)'in vefatı gününün ertesinde olmuştu. Umer şehâdet kelimelerini söyledi. Ebû Bekr ise hiç konuşmuyor, susuyordu. Umer şöyle dedi:
— Ben Rasûlullah'm. yaşayıp da bizim işlerimizi üzerine alıp yazmasını (yâhud düşünüp tedbîr etmesini) ümîd ederdim.
Umer bu sözüyle, Peygamberin vefatının kendilerinden sonra olmasını kasdetmektedir.
Umer devamla şöyle dedi:
— Muhammed Ölmüş ise, şübhesiz Allah Taâlâ sizin aranızda bir nûr (yânı Kur'ân) bırakmıştır ki, onunla Allah'ın Muhammed'e hidâyet ettiği doğru yolu bulacaksınız. Şübhesiz Ebû Bekr de Rasû-lullah'ın sahibi ve (mağarada) "İkinin ikincisidir" (et-Tevbe: 40). Hiç şübhe yok ki, o, müslümânlann işlerini üzerine almaya en lâyık kimsedir. (Ey hazır bulunanlar!) Kalkınız ve ona bey'at ediniz! dedi.
Sahâbîlerden bir kısmı bundan önce Sâide oğullan sakîfesinde Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Umûmî bey'at ise, sakîfede yapılan bey'at gününün sabahında, minber üzerinde yapılan bu bey'at olmuştu.
ez-Zuhrî, Enes ibn Mâlik'ten söyledi ki; Enes ibn Mâlik, o gün Umer'in Ebû Bekr'e ısrarla "Minbere çık!" deyip durduğunu işitmiş ve nihayet Ebû Bekr minbere çıkınca, insanlar ona umûmî olarak bey'at ettiler, demiştir [111].

77-.....Bize îbrâhîm ibn Sa'd, babasından (yânî Sa'd ibn İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf ez-Zuhrî'den); o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım'den tahdîs etti ki, babası Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S)'e bir kadın geldi. Pey-gamber'in ona vereceği birşey hakkında onunla konuştu. (Kadın dönerken) Peygamber kadına tekrar müracaat etmesini emretti. Bunun üzerine kadın, sanki Rasûlullah'ın vefatını ifâde etmek isteyerek:
— Yâ Rasûlallah! Ben gelir de Sen'i bulamazsam ne buyurursun? diye sordu.
Rasûlullah da ona:
— "Şayet beni bulamazsan Ebû Bekr'e gelip müracaat et!" buyurdu [112].

78-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Kays ibn Müslim, Târik ibn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R) Rasûlullah'm vefatından sonra dînden çıkmış ve harble yenilmiş olan Tayy, Esed, Ga-tafân ve diğer kabilelerin elçilerine hitaben:
— Sizler çöllerde develerin kuyruklarının arkalarından gidersiniz, nihayet Allah sizlere, Peygamber'inin halîfesi ve. Muhacirler'i eliyle, bunların sizlere kusur ve günâhı çok saymakta olacakları bir iş gösterir! demiştir [113].

52- Bâb

(Bu, önceki bâhdan bir fasıl gibidir)

79-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Abdulmelik ibn Umeyr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Semure(R)'den işittim, o şöyle dedi: Ben Pey-gamber(S)'den işittim, O: "Oniki emir olacaktır" buyuruyordu.
Yine Câbir: Ben ancak Peygamberdin söylediği bir kelimeyi işit-memiştim. Onu da babam Semure:
— Rasûlullah: "Bunların hepsi Kureyş'tendir" buyurdu, diye rivayet etti [114].

53- Birbirleriyle Çekişen Hasımların, Töhmet Ve Ma'siyet Ehli Olanların, Bu Sıfatla Tanınmalarından Sonra Evlerden Çıkarılmaları Babı

Umer ibnu'l-Hattâb, Ebû Bekr'in vefatı üzerine bağırıp çağırarak feryâd ettiği zaman, Ebû Bekr'in kızkardeşi Ümmü Ferve bintu Ebî Kuhâfe'yi evden dışarı çıkarmıştır [115].

80-.....Bana Mâlik, Ebû'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn olsun, içimden öyle geçiyor ki, emredeyim de birçok odun toplatıp yığdırayım. Sonra namaz için ezan okunmasını emredeyim de birine cemâate imâm olsun diyeyim. Sonra o cemâati bırakıp (namaza gelmeyen) adamların üzerlerine gidip (kendileri içlerinde iken) evlerini üzerlerine yakıver ey im! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, cemâatten bu geri kalanlarınızın herhangisi burada semiz etli bir kemik parçası yâhud iki tane iyi paça bulacağını bilir olsaydı, elbette yatsı namazına gelip hazır bulunurdu" [116].
Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî şöyle dedi: Yûnus şöyle dedi: Muhammed ibn Süleyman şöyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî: t(Mırmât", "Minsât" ve "Mîdât" gibi mîmi kesrelenmiş olup, davarın iki tırnağı arasındaki et ma'nâsmadır, demiştir [117].

54- Bâb: İmâm İçin Mücrimleri Ve Ma'siyet İşleyenleri Konuşmaktan, Kendilerini Ziyaret Etmekten Ve Benzeri Şeylerden Men1 Etmesi Caiz Olur Mu?

81-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; oda Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik'ten; o da Ka'b ibn Mâ-lik'in oğlu Abdullah'tan tahdîs etti. Bu Abdullah, Ka'b ibn Mâtik'in gözleri kör olduğu zaman, onun oğulları arasından kendisine.yedici-lik yapanı idi. O şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Tebûk gazvesinde Rasûlullah'tan geri kaldığı zamanki hadîsini zikretti de, bunda şöyle dedi:
—Rasûlullah, kendisinden seferde geri kalanlardan işte şu üçümüzle konuşmaktan müslümânları nehyetti. Halk da bizden çekindiler... Bu hâl üzere elli gün kaldık... Rasûlullah, sabah namazını kıldığı zaman Allah'ın bizim üzerimize tevbesini (pişmanlığımızın kabulünü) i'lân etmiş, halk bize müjdelemeğe koşmuştu [118].

Kastallânî şöyle dedi: "Bu, Ahkâm Kitâbı'nın sonudur. Ben bunun şerhini 916 yılının başında bitirdim. Allah bunda ve bundan sonraki akıbetimizi güzel eylesin. Bütün mühim işlerimizde bize kifayet eylesin! Herşeyi kaplayan fazl dalgaianm üzerimize akıtsın. Ve bizi Sıratı Mustakîm'e hidâyet eylesin! Bu şerhi kitabet ve tahrîr olarak kemâle ulaştırmakta bana yardım eylesin! Beni bununla faydalandırıp kendi rızâsına hâlis kılsın! Bunu ve bana in'-âm ettiği bütün ni'metleri Yüce Allah'a emânet eder, kendisinden tâati yolunda ömrümü uzatmasını, bana afiyet libâsları giydirmesini ve vefatımı rızâ ve İslâm ile tayyıbetu't-tayyibe içinde kılmasını dilerim. Hamd Allah'a, salât ve selâm da Muhammed'e, O'nun âli ve ashabına olsun!"
Ben Mehmed Sofuoglu da 4 Ağustos 1984/7 Zu'1-ka'de 1404 cumartesi günü ikindi vaktinde bu kitabın tercüme ve şerhini bitirirken, Kastallânr'nin bu duasını aynen tekrar eder, Yüce Allah'tan gerisini de sağlık ve afiyetle tamâma erdirmesini niyaz eylerim!

---

[1] Hüküm, lügatte birşeyi başka birşeye isnâd ve isbât etmektir. İslâm hukukuna göre Hüküm, Allah Taâlâ'nın insanların hâl ve hareketlerine ilgili olan hitâb-lan, yânî emirleri nehiyleridir. Bu emirler ve nehiyler ya îcâbîdir ki, bunların ilgilendiği işlerin yapılması yâhud bırakılması zaruri olur; yâhud da kulun arzu ve tercihine bırakılmış bulunur. Devlet başkanının ve işleri çözüp bağlama erbabının halk ve cemiyet hakkındaki emirlerine, nehiylerine itaatin vucûbu da Allah'ın hükmü gereğidir.
[2] ".... Ve aranızdan seçtiğiniz (ellerine millî nüfuz ve kudret verdiğiniz) emir sâ-hiblerine de itaat ediniz". Zeyd ibn Eşlem, bu âyetteki "Emîr sâhibleri"yle mu-râd, âmme velayetini, millet nüfuz ve kudretini temsîl eden devlet adamlarıdır, demiş ve bu âyetten önceki âyeti okuyarak bu tefsîrindeki isabetini göstermiştir: "Şübhesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size gffek ne güzel öğüt veriyor. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işitid, hakkıyle görücüdür" (en-Nisâ: 58)
Bu iki âyette devlet kurumunun ve İslâm idare hukukunun en esaslı hükümlerine işaret olunmuştur ki, İslâm Ümmeti'nin ilk ve en önemli vazifesi, kendisine ehliyetli ve kudretli bir devlet başkanı seçmesi ve bu suretle devlet İdaresi kurmasıdır.
Diğer taraftan devlet idaresi kendilerine birer emânet olarak verilen devlet adamlarına da millet üzerinde adaletle tasarruf etmeleri emrolunmuştur ki, bu da idare adamlarının en esaslı ve karşılıklı vazifesi bulunuyor.
Emir sâhiblerine itaat, milletle hükûmein karşılıklı seçim ve adalet vazîfe-lerİ gereğidir. Hukuken millet, devlet başkanını seçmek ve onun kurduğu hükümeti kabul etmekle "Emir sahihleri" denilen idare âmirlerine vekâlet vermiş oluyor. Vekilin âdil tasarruflarını kabul etmek, müvekkil için hukukî bir zarurettir. Bu sebeble meşru' ve âdil bir hükümete karşı isyan Allah'a ve Rasûlü'ne karşı isyan kabul edilmiştir.
Bu âyetteki kayıdlardan birisi de mü'minlere hitaben ilMinkum = Sizden olan" kaydıdır ki, ma'nâsı açıktır.Mü'minlerden olmayan ulü'1-emre itaat dînen vâcib kılınmamıştır. Bu hususta itaat değil, varsa bir ahde riâyet bahis konusu olacaktır... Fahru'd-dîn er-Râzî: Allah ve Rasûlü'nden sonra bir İçtimaî hey'et hâlinde kesin itaatleri vâcib kılınan ulü'l-emrden murâd hali ve akd erbabı denilen ve ittifakları bütün ümmeti temsil ederek Kitâb ve Sünnet'ten sonra doğrudan doğruya bir şer'î delîl teşkil eden icmâ ehli olması lâzım geldiğini, Allah ve Peygamber'e itaatten sonra en mutlak itaatin ancak bu olabileceğini, efrâd-ı ümerâ ve hükkâm ve ulemâya itaat de bunlardan birine müteferri' bulunduğunu müdellel ve mufassal bir surette beyân etmiştir... (HakkDîni, II, 1375 -1377).
[3] Hadîs, meşru' emir sâhiblerine itaatin Allah'a ve Peygamber'e İtaat olduğu, bunlara isyanın da Allah'a ve Rasüle isyan olması düstûruna apaçık delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti daha geniş bir metinle Mağâzî'nin sonlarında geçmişti.
[4] Başlığa uygunluğu, başlık, imamlara itaat ve haklarını yerine getirmenin vucû-buna delâlet etmekte ve yine böyle idare edilenlerin işlerini yerine getirmek, imamlar ve idareciler üzerine vâcib olduğuna delâlet etmesi bakımındandır. Bu kadar uygunluk da yeterlidir.
Dîn bakımından güdücü ve güdülen olmadık hiçbir mükellef yoktur. Herkes bir bakıma güdücü ve diğer bakıma güdülendir. Cemiyetin her ferdi, başkasının ya zatına, ya malına güdücüdür. Hattâ kendi organları, kuvvetleri ve hasselerinin güdücüsüdür. Bunlar, güzel muhafaza ile Allah'ın rızâsına aykırı işlerde kullanmamakla mükelleftir ve bundan sorumludur. Bu hadîs, ferdî ve ic-timâî huzuru te'mîn edecek muazzam bir düstûrdur. Bunun bir rivayeti Cumu-a'da geçmişti.
[5] Başlığa uygunluğu hadîsin sonundadır. Bunun bir rivayeti Kureyş'in Menkabe-leri bâbı'nda geçmişti.
Abdullah ibn Amr Tevrat okur ve orada gördüğü şeyleri Rasûlullah'a is-nâd etmeksizin, bir Tevrat haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir melik çıkacağını da nakletmişti. Muâviye, emirliği zamanında bunu duymuş, ve kızarak Kureyş hey'eti karşısında bu konuşmayı yapmıştır.
Tenbîh: Zaman değişip de putlara ibâdet olunmadıkça kıyamet kopmaz bâbı'nda Ebû Hureyre'den: "Kahtân'dan bir adam çıkıp da asâsıyle insanları sev-ketmedikçe kıyamet kopmaz" hadîsi vardır. Bunda Kahtânlı Melik'in, zamanın âhirinde îmân ehlinin kabzediimesi sırasında olacağına işaret vardır. Abdullah ibn Amr'in bu hadîsi Ebû Hureyre'nin bu merfû' hadîsine muvafık olunca, Muâviye'nin inkârının asla ma'nâsı yoktur... (Bunu İbn Hacer söyledi) (Kastallâ-nî).
[6] Bunun bir rivayeti Menkabeler'de geçti, Müslim de bunu Mağâzî'de getirmiştir.
[7] Buhârî burada zikrettiği âyetle yetindi. Bunlar 44., 47., 50. âyetlerde "Onlar zâlimlerdir", "Onlar kâfirlerdir" diye sıralanan hükümlerdir. "Her kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, işte bunlar da /âşıktırlar", Yânî Allah'ın hükmünden veya îmândan çıkmış kimselerdir... Ya Allah'ın hükmüne îmân ettiği hâlde o hükümden hârice çıkmış âsî bir fâsıktır. Veya o gün onu kalben de tanımamak veya istihfaf etmekle îmândan çıkmış kâfir bir fâsıktır. Ve her iki hâlde fâsık, cezasına hakk kazanacaktır. Binâenaleyh Tevrat'a mutabık hükmü kabul etmeyen Yahûdîler, İncîl'e mutabık hükmü kabul etmeyen Hnstiyan-lar kendi nazarlarında ve i'tikaadlarmda dahî kâfir veya zâlim veya fâsıktırlar, veya hepsidirler. KezâİİK bunlara benzeyenler de bunlar gibidirler. Küfürleri ilâhî hükmü inkâr veya küçük görmelerinden, zulümleri, hakk mi'yân olan ilâhî hükmü atıp başka hükümler ile hükmettiklerinden, fiskları da Hakk'ın hükmünden dışarı çıktıklarından dolayıdır. Şu hâlde ya bu üç vasfın hepsi birliktedir veya herbiri hükümden imtinaa eklenmiş olan bir hâle göre müstakili sıfatlardandır {Hakk Dîni, II, 1695-1696).
[8] Başlığa uygunluğu "Allah'ın hikmet verdiği, da bu hikmetle hükmeder ve onu başkalarına öğretir olan kimsedir" sözündedir.
Bunun birer rivayeti İlim ve Zekât'ta da geçmişti. Bundaki hased, meşhur ma'nâsmca hased değil, gıbtadır. Bir kimsenin diğer kimsenin hayır ve güzelliklerine gıbta etmesi ve ondan meydana gelen güzel amellerin benzerlerinin, kendinden de meydana gelmesini temenni edip tahsil yollarını araması kötülenmiş değil, makbuldür. Kötülenmiş olan, hakîkî haseddir ki, hased edilenin ni'meti-nin gitmesini

temennî etmektir.
[9] Âmil, büyük küçük bir yeri idareye hükümet tarafından ta'yîn edilen vâlî ve emîre denir. Benzetme yönü saçlarının kara, kıvırcık, kısa ve başının küçük olması gibi şeylerdir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitâbı'nda da geçmişti. Köle nin emîrlik ve vâlîliği sahîh olunca, arkasında namaz kılmak da sahîh olmak lâzım gelir.
[10] Bunun bir rivayeti Fiten'de geçmişti. Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.
[11] İtaatin vâcib olmaması, isyan ve ihtilâlin vucûbunu gerektirmez, itaatin mecburî olmamasıyle İsyan mecburiyeti arasında mülâzemet yoktur. Kötü emîrler ve idareciler hakkında âlimlerin görüşü şudur: Bir fitneye, bir fesada, bir zulme sebeb olmadan azl ve düşürülmesi mümkin olursa def etmek, mümkin olmazsa sabretmek ve kalben onun küfür ve ma'siyetini inkâr eylemek. Bunun bir rivayeti Cihâd'da da geçmişti.
[12] Bunun bir rivayeti Mağâzî, Peygamber'in bir askerî birlik göndermesi bâbı'nda geçmişti. Bu birliğin üçyüz yâhud dörtyüz kadar olduğu, kumandanının da Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî olduğu bildirilmiştir.
Eğer bu emirle ateşe girselerdi, İntihar etmiş ve ebeden ateşte kalmış olacaklardı.
"Halika ma'siyette mahlûka itaat yoktur" ve "Tâat ancak ma'rûftadır" hadîsleri de bunu te'yîd edicidir. Şu hâlde âmirin her emri, me'mûru mes'ûli-yetten kurtarmağa kâfi gelmez. Bi'1-farz bir me'mûr, âmirinin emriyle rüşvet alsa veya hırsızlık yapsa, mes'ûliyetten kurtulamaz. Bu ma'nâ "Amirin kaanû-na aykırı emri, me'mûru mes'ûliyetten kurtarmaz" diye de ifâde olunur (Hakk Dîni, II, 1375).
[13] Abdurrahmân ibn Semure, Mekke fethi günü müslümân olmuştu. Abdu'ş-Şems evlâdından ve Mekke'nin eşrafından olduğundan, İslâm'da da emirlik gibi şerefli bir vazife adaylarından idi. Peygamber ona, kendiliğinden emirlik istememesini, fakat millet tarafından teklif olunursa kabul etmesini ve bu suretle Allah'ın yardımına nail olacağını vasiyet etmişti. Nitekim Abdurrahmân Irak fetihlerinde çalışmış, SicİstÂn ile Kabil, Abdurrahmân'm eliyle fetholunarak buralarda teklif olunan emirliklerde bulunmuştur.
Hadîsteki emaretten maksad, devlet nüfuz ve kudretini temsil eden millî büyük makaamlardır. Bu makaamların arkasında koşan İhtiraslı kişilerin bu ma-kaamlara getirilmemesine de işaret buyurulmuştur.
[14] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayeti olup, başlığa delâleti açıktır. Bunların da birer rivayeti Nezirler ve Keffâretler'de geçmişti.
[15] Yânî yüksek mevki'in başlangıcı ne güzel bir süt-anadır! Sonu da ne acı sütten kesicidir! Hadîste kötülenen, me'mûriyet değil, fakat me'mûriyet ihtirasıdır;bu ihtiras ile mevki' ve makaam talebinde bulunmaktır.
[16] Buhârî burada hadîsin başka bir yolunu göstermiş olmaktadır.
[17] Hadîsin başlığa delâleti gayet açıktır. Hadîsteki emaret, yine devlet nüfuz ve kudretini temsîl eden büyük me'mûriyetlerdir. Hadîste bu makaamlara istekli ve hırslı kişilere geçirilmemesine işaret olunmuştur. "Tâlibu't-tevliyeti Iâ-yuvellâ = Âmme velayeti ve nüfuzunu almak talebinde bulunan bir kişiye âmme velayeti yöneltilmez" düstûru, İslâm idare hukukunda en mühim düstûrlardan birisidir.
[18] Ubeydullah ibn Ziyâd, MuâvİYe ve oğlu zamanında Basra vâlisi idi. Taberânî'-nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde şu vardır: Hasen Basrî dedi ki: Günün birinde Mu-âviye sefih, kandökücü Ubeydullah ibn Ziyâd'ı Basra'ya vâlî gönderdi, Vâlî kan dökmeğe başladı. O sırada sahâbîlerin büyüklerinden Abdullah ibn Mu-ğaffel (R) aramızda bulunuyordu. Bir gün bu zât, Vâlî îbn Ziyâd'm yanma gitti ve ona:
— İşlediğin bu fenalıklardan vaz geç! dedi. O da:
— Sen kim oluyorsun ki, böyle emrediyorsun? diye karşıladı. İbnu Muğaffel onun yanından çıktı, doğru mescide gitti. Biz:
— Şu sefihin sözüyle halka karşı ne yapacaksın? dedik.
—Ben bilirim ki, İbn Ziyâd, zina mahsûlü bir piçtir. Bu hakikati mescidde halka i'lân etmeden ölmek istemiyorum! dedi.
Sonra çok geçmedi, vefatına sebeb olan hastalığa tutuldu. Hastalığı sırasında Vâlî Ubeydullah hasta ziyaretine geldi. İbnu Muğaffel bu sırada Ma'kıl ibn Yesâr'm bu hadîsini Vâlî'ye söyleyerek, uyanmaya çağırdı... (Kastallânî).
[19] Hadîsin ikinci fıkrası zahirdeki rivayet şekline göre mevkuftur, yânî mecliste hazır bulunanlar Cundeb'den daha nasîhat etmesini istediklerinde, o da: "Öldükten sonra insanın ilk kokuşan kısmı karnıdır... " diye söze başlamış ve bunu Rasûiullah'a yükseltmemiştir. Fakat bu, hükmen Rasûlullah'a yükseltilmiş olup merfû'dur. Çünkü râvî Cundeb, bunu kendi re'yi >'e söylemiş değildir. Nitekim mevkuf olmak şübhesini gidermek ve hükmen merfû' olduğunu tesbît etmek için Buhârî'nin râvîlerinden Firabrî, bunu Buhârî'ye sormuş, o da cevâbında açıkça "Evet Cundeb'dir" diye beyân etmiştir.
[20] Merv Kaadısı Yahya ibn Ya'mer'in hükmünü İbnu Sa'd Tabakaat'mda senediyle getirmiş. Şa'bî'ninkini de yine İbn Sa'd rivayet etmiştir.
[21] Başlığa uygunluğu "Mescidin süddesi yanında" sözünden alınır. Çünkü "Südde" evin önündeki saha yâhud evin kapısı yâhud kapıyı yağmurdan, güneşten korumak için yapılan kapı üzerindeki gölgelik ma'nâlarına gelir.
Hadîsin bir haylî rivayetleri vardır. Bunlardan biri Edeb'de "Allah'ı sevmenin alâmetleri bâbı"nda geçmişti.
Hadîsin bir rivayetinde Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Biz:
—Yâ Rasûlallah, âhirette biz de sevdiklerimizle beraber miyiz? diye sorduk.
—"Evet berabersiniz!" diye tasdik buyurdu. Biz bu cevâbdan pekçok israh ve sevinç duyduk
[22] Başlığa uygunluğu "Kadın, Peygamber'in kapışma geldi de O'nun kapısı yanında hiçbir kapıcı bulmadı" sözündedir. Bu hadîsin bir başka yoldan rivayeti Cenâzeler'de, "Kabirleri ziyaret bâbı"nda geçmişti. Müslim'in bir rivayetinde "Kendi çocuğu üzerine ağlıyordu" şeklinde gelmiştir.
Hadîs, RasûluIlah'm bütün hayâtı ve zamanının halk arasında geçtiğine, kapısı önünde sultan saraylarındaki gibi, insanların girmesine engel olan bekçiler, kapıcılar, muhafızlar olmadığına açıkça delâlet etmektedir.
[23] Başlığa uygunluğu, hadîsin ma'nâsmdan alınır. Çünkü Kays ibn Sa'd, Rasûlul-lah (S) Medine'ye geldiği zaman, O'nun korumasında olur ve O'nun işlerini yerine getiricisi bulunurdu. Bu da başlığa girer.
el-Kirmânî: Hadîsteki "Kâne yekûnu = Olur idi" diye "Kâne" tekrarının fâidesi istimrar ve devamlılığı beyândır demiştir... (Aynî).
eş-Şurîa "Gurfe" vezninde "Surat" lafzının müfredi olur. "Çarkacı" ta'-bîr olunan asker Öncüsüne denir, şâir askerden önce düşmanla mukaateleye baş-Iamalanyla gûyâ ki, nefislerini ölüme ta'yîn ve hazır ederler. "Şunlar harb şur-taiarıdır" denir ki, harbe ilk girenler ve ölüme hazırlananlar demektir. Ve "Şur-îa", vâlî, hâkim ve dâbit yardımcılarından husûsî taifeye denir ki, şâirlerinden seçilmek için husûsî alâmetler ile alâmetli, nişanlı olurlar, Farsça'da "Serhenk" denir; tüfekçi-başı, baş-çavuş, kolluk çorbacısı, eşkdâr ustası ve şâir dâbıtan nıa-kûlesinin mecmû'una denir, müfredi "Türkî" vezninde "Şurtî"dir... (Kaamûs Ter.).
Hadîste geçmiş birşeyin daha sonra meydana gelen birşeye benzetilmesi vardır. Çünkü "Sâhibu'ş-Şurta", Peygamber zamanında valilerden hiçbirinin yanında mevcûd değildi. Bu emniyeti korumakla mükellef sınıf, ancak Emevîler Devleti'nde meydana gelmiştir-Enes, Kays ibn Sa'd'ın hâlini dinleyicilere yaklaştırmak istedi de, onu, dinleyicilerin bilmekte oldukları "Sâhibu'ş-Şurta"ya benzetti (Kastallânî).
[24] Bu, Mürtedlerin Tevbe Ettirilmesi Kitâbı'nda "Mürted ve mürteddenin hükmü bâbı"nda bu senedle geçmiş olan uzunca hadîsten bir parçadır. Hadîsin evveli şöyledir: Ebû Mûsâ: Ben Peygamber'e geldim.Yanımda Eş'arîler'den iki adam vardı. Onlardan biri sağımda, diğeri solumda idi. Rasûlullah bu sırada dişlerini misvâklıyordu. O iki adam da Rasûlullah'tan me'mûriyet istediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yâ Ebâ Mûsâ!" yâhud "Yâ Abdalîah ibn Kays!" buyurdu. Ben: Seni hakk ile gönderene yemîn ederim ki, bu iki adam gönüllerindekini bana bildirmemişlerdi, ben bunların me'mûriyet isteyeceklerini bilmedim, dedim. Ben onun dudağının altında misvakının hareketine bakıyor gibiyim. Şöyle buyurdu: "Biz işimiz üzerine, onu isteyeni ta'yîn etmeyiz. Lâkin sen yâ Ebâ Mûsâ -yâhud: Ey Abdalîah ibn Kays-! Yemen'e git!" buyurdu. Sonra onun arkasından Muâz ibn Cebel'i de yolladı... Sonra müslümân olup da ardından Yahûdî olan adamın kıssasını zikretti...
[25] Bu, bundan önceki hadîsin bir rivayetidir. Buhârîbunu da aslından kısaltmak suretiyle vermiştir. Başlığa uygunluğu "Allah'ın hükmü ve Rasûlü'nün hükmü olarak" sözündedir.
[26] Suâlin cevâbı hazfedildi, çünkü onu hadîs açıklamaktadır
[27] Öfke hâlinde hüküm vermekten men'in sebebi, öfke hâlinde iken intikaam al-re hükmetmesi ihtimâli olmasıdır. Fakîhler insanın şuurunda değişikliği gerektiren hâlleri, kaza âdabına aykırı saymışlardır. Bunlar çok açlık, çok tokluk, ağrılı ve sızılı hastalık, fazla korku, şiddetli ferah, uyku galebesi, ziyâde sıcak, fazla soğuk zamanlan gibi hâllerdir. Bu gibi hâllerde hâkim hükmünü başka bir güne bırakmalıdır. Kaza âdabı hakkında haberler ve eserler çoktur; hukukçular tarafından ayrı kitâblar yazılmıştır.
Ebû Bekre hadîsinin zahirine göre öfkeli iken verilen hükmü Hanbelî fa-kîhleri geçerli ve sahîh bulmamışlardır. Diğer mezheblerde kerâhetli olarak nafiz ve sahîhtir.
[28] Bunun birer rivayeti ilim Kitabı, "Mev'izede öfke babı" ila Namaz Kitabı, "İmâmın kıyamda hafifletme yapması bâbı"nda da geçmişti.
Buhârî bunu burada ancak va'z ve hitabet esnasında heyecan ve öfke izhâr etmenin meşru' olduğunu işaret etmek üzere getirmiştir.
[29] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birkaç rivayeti Talâk Kitâbı'nda geçmişti.
[30] Buhârî bununla Ebû Hanîfe'nin kavline işaret etti. Çünkü onun mezhebi insan haklarında hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmek hakkı vardır, haddler gibi Allah haklarında ise hâkimin kendi ilmi ile hükmetmek hakkı yoktur. Ve bunun cevazı hususunda Buhârî iki şart koştu: Biri töhmet olmaması, diğeri de mes'e-fenin şöhreti bulunması. Nitekim Ebû Sufyân'ın aile geçimindekİ cimriliği ve aile nafakasını onun malından alacağı, Hind'in de şikâyeti kıssası gibi.
[31] Bu hüküm meşhurdur. Nafakalar'da ve daha başka yerlerde geçmişti. Buhârî'-nin "Bu meşhur bir iş olduğu zamandır" sözü, mes'elenin belli bir iş olduğu zamandır ma'nâsmadır ki, Ebû Sufyân'ın aile nafakasıyle mükellef oluşu ve karısı Hind'in vâki' olan şikâyeti kıssası gibi... Buhârî bunu hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmesi görüşünde olan lehine hüccet için getirdi. Çünkü Peygamber, Hind lehine ve çocukları lehine nafakalarını Ebû Sufyân aleyhine hükmetmiştir. Bunu da nafakanın ona vâcib olduğunu bilmekle vermiştir.
[32] Başlığa uygunluğu, hadîsin sonundan alınır. Çünkü orada Peygamber'in kendi ilmi ile hüküm vermesi vardır. Nitekim bu bilgi mes'elesini biz yakında zikretmiştik. Bu hadîsin bir rivayeti Nafakalar Kitabı, "Hind'in kaziyyesi"nde Bu-hârî'nin "Erkek ailesine infâk etmediği zaman kadın için onun malından almak hakkı vardır... babı" dediği yerde geçmişti... (Aynî).
HInd, kocası Ebû Sufyân ile beraber Mekke fethi günü müslümân olmuş, ve İslâm'da sebat ve güzel hareket etmiştir. Yermûk harbi'nde de kocasıyle beraber hazır bulunmuş, bu muharebede de İslâm mücâhidlerini Rûmlar'a karşı ateşli hitâbeleriyle heyecanlandırıp teşvik etmiştir... Rasûlullah yalnız kaleler, memleketler fethetmemiştir. Onlardan daha yalçın ve sert gönülleri de feth etmiştir. İşte Hind'in bu hadîste Rasûlullah'a karşı i'tirâfları ve samîmi beyânları bu ha-kîkatin delîllerindendir!
[33] İmâm Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîriyle, mu'tâdı üzere Ebû Hanîfe ile taraftarlarını kasdettiğİ söylenmiştir.
[34] Umer ibnu'l-Hattâb'm mektubunu Abdurrazzâk; Umer ibnu'1-Abdilazîz'inkini Ebû Bekr el-Halâl ve îbrâhîm en-Nahaî'hin haberini de İbn Ebî Şeybe senedle-riyle rivayet etmişlerdir.
[35] eş-Şa'bî'nin bu görüşünü ve diğerlerinin görüş ve uygulamalarını, senedli olarak diğer hadîsçiler rivayet etmişlerdir.
[36] Şehâdete mâni' olan şey, ancak şehâdet edeceği şeyi tam bilmemesidir.
[37] Bu, Diyetler Kitabı; "Kasâme bâbı"nda geçen hadîsten bir parçadır. Kıssayı burada kısaca özetleyelim:
Huveyyısa ile Muhayyısa, kardeştirler ve Ensâr'dan Mes'ûd ibn Zeyd'in oğullarıdır. Abdullah ibn Sehl ile Abdurrahmân ibn Seril de kardeş olup, onlarla amca-oğullandırlar. Bu dört amca oğullarından

Mes'ûd'un oğlu Muhayyısa ile Sehl'in oğlu Abdullah, ailelerine hurma satın almak üzere Hayber'e gitmişlerdi. Hayber'e vardıklarında satın almak için ayrıldılar. Muhayyısa işini görüp geldiğinde, Abdullah'ın bir sû'-i kasde uğradığını ve kanlar içinde yattığını gördü. Onu defnedip Medine'ye geldi. Merhumun kardeşi Abdurrahmân ile kendi kardeşi Huveyyısa ile birlikte her üçü Rasûlullah'a varıp şikâyet ettiler. Rasû-Iullah da Hayber Yahûdîleri'ne bir mektûb gönderdi. Bu rivayette haber verildiği üzere, bu mektubunda: "Ya maktulün diyetini verirsiniz, yâhud da sizi ahdi bozmuş ve harb i'lân etmiş sayarak, sizinle harb ederiz" diye bildirdi.

Yahudiler: "Biz şer'î muhakemeye hazırız, maktulü biz öldürmedik, Öldüren kimseyi de bilmiyoruz" diye cevâb yazdılar.

Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyyısa ile iki arkadaşına:

— "Bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafından işlendiğine yemîn eder misiniz?" diye sordu.

Onlar da:

— Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinayet hakkında nasıl yemîn ederiz? diye çekindiler.

Rasûlullah da Yahûdîler'den elli kişiye kasâme suretiyle yemîn teklîf edilmesini söyledi. Da'vâcilar:

— Yahûdîler'in yeminlerine nasıl i'tibâr edelim? diye buna da razı olmadılar. Bunun üzerine Rasûlullah, maktulün diyetini Beytu'i-mâl'den yüz deve vererek, da'vâ sona erdi....

Bunun bir rivayeti Cihâd'da geçtiği gibi, bu kitâbda "Hâkimin kendi âmillerine mektubu bâbı"nda da gelecektir.

[38] ez-Zuhrî'nin bu haberini Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir. Bunun gereği, erkeğin kadın için şehâdet yaparken, kadını görmesinin şart olmadığı, fakat kadını sâdece hangi yolla olursa olsun tanımasının yeteceğidir.

[39] Hadîsin başlığa uygunluğu,bunun birçok hükümleri şâmil olması yönündendir. Onlardan biri mühürlü yazı üzerine şâhidliktir. Bu hadîste ise hem yazı, hem de mühür vardır.

Bu mühür yüzükle mühürlenip Rûmlar'a gönderilen mektûb "Vahyin Başlangıcı Bölümü"nde rivayet edilmiş olan uzun Ebû Sufyân hadîsinde beyân edilmişti. Mühürle ilgili bâzı hadîsler, Abdest ve Libâs Kitâbları'nda da geçmişti.

[40] el-Kevâkib'ds: Yânî ne zaman hüküm vermeye ehil olur? dedi... Müctehid olmakla ki, o da Kur'ân hükümlerini, sünnet hükümlerini, kıyâsı ve nevi'lerini bilen kimsedir. Kur'ân nevi'lerinden ve sünnetten: Âmm, hâss, mücmel, mü-beyyen, mutlak, mukayyed, nass, zahir, nâsıh, mensûh; Sünnet nevi'lerinden: Mütevâtır, âhâd, muttasıl, ve diğer hadîs nevi'leri; Kıyas nevi'lerinden: Kıyâsu'i-ûlâ, müsâvî ve'1-edven... gibi.

[41] Umer ibn AbdIlazîz'in kaadıda olması lâzımdır dediği bu hasletleri Saîd ibn Man-sûr Sünen 'inde; İbn Sa'd de: Tabakaal'mda senedli olarak rivayet etmişlerdir. Buradaki "Sülen ": İlimden çok sorucu ve araştırıcı sıfatı beşin tamamlayicisı-dır. Çünkü ilmin kemâli ancak suâl ile hâsıl olur, çünkü kendi yamndakinden daha kuvvetli olan, sormakla meydana çıkar.. (Kastallânî).

[42] Rızk, devlet başkanının müslümânlarm işlerini yapan kimselere Beytu'1-mâl'-den tertîb etmekte olduğu ücrettir. Vâlîler, kumandanlar, tahsildarlar, zekât me'-mûrları ve diğer me'mûrlann ücretleri Beytu'l-mâPden verilir.

[43] Kaadı Şurayh, ki o İbnu'l-Hâris ibn Kays en-Nahaî el-Kûfî'dir, Kûfe kaadısı-dır. Onu Umer ta'yîn etmişti, Umer'den sonra da Kûfe'de Usmân, Alî ve Hac-câc devirlerinde uzun zaman kaadıhk etmiştir. Yüzyirmi yaşını geçtikten sonra seksen yılından önce vefat etmiştir. Bunu Abdurrazzâk ile Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmişlerdir.

[44] Âişe'nin bunu "Velîlerden kim zengin ise (yetîmin malından yemekten) kaçınsın. Kim de fakir ise o hâlde örf e göre birşey yesin..." {en-Nİsâ: 6) âyetinin nu-zûlü hakkında söylediğini İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.

Ebû Bekr es-Siddîk'm halîfe seçildiği zaman Beytu'l-mâl'den ücret aldığını, Buhârî Buyû'da, Umer'in de ücret aldığını İbn Ebî Şeybe ile İbn Sa'd sahîh sened ile rivayet etmişlerdir.

[45] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîste dört sahâbı birleşmiştir. Bunun Müslim de Zekât'ta birkaç rivayetini getirmiştir. Müslim'deki bir rivayette Abdullah'ın oğlu Salim: İşte bundan dolayı babam İbn Umer, kimseden birşey istemez ve kendisine verilen bir şeyi de reddetmez idi, demiştir: Müslim Ter., III, 233-234, 110-112 "104İ"

[46] Burada uygulamaları bildirilen bu zâtların bu uygulamaları İbn Ebî Şeybe ve diğer hadîsçiler tarafından senedli olarak rivayet edilmiştir.

[47] Bu hadîsler daha uzun metinlerle La'netleşme Bölümü'nde geçmişti. Bu hadîslerde mescidde la'netleşme yapmanın cevazı hükmü vardır. Evlâ olan ise, mescidin bu gibi işlerden korunmasıdır. Bunun gibi bâzı âlimler, mescidde hüküm vermeyi müstehâb görmüşlerdir. Mâlik: Bu kadîm bir iştir, çünkü mescidde kadın, zaîf herkes kaadiya ulaşabilir, evinde olduğu zaman ise perdeleme imkânından dolayı insanların hepsi ona rahatça ulaşamaz, dedi. Bâzı âlimler de mescidde hüküm vermeyi kerîh görmüştür... (Kastallânî).

[48] Umer ibnu'l-Hattâb'm bu emrini İbn Ebî Şeybe ile Abdurrazzâk Sahîhayn'm şartı üzere olan bir senedle rivayet etmişlerdir. Alî'nin emrini de İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.

[49] Hadîsin daha tafsîlli bir rivayeti Hudûd'da geçmişti. Bunu Müslim de Hudûd'-da "Kendi nefsi aleyhine zina iftira eden kimse babı" başlığında, birbirini tef-sîr eden ondan fazla rivayetini ayrı ayrı sahâbîlerden çok güzel bir tertîble getirmiştir. Bu Ebû Hureyre hadîsi de orada, babın ilk hadîsidir. Ondan daha sonra gelen Ebû Saîd hadîsinde şu bilgiler verilmiştir:

Eşlem kabîlesinden Mâiz ibn Mâlik denilen biri Rasûlullah'a geldi ve:

— Ben zina fiiline düştüm, bana zina cezası tatbîk et, dedi. Peygamber onu tekrar tekrar reddetti. Sonra kabîlesinden Mâiz'İn deli olup olmadığını sordu. Onlar:

— Mâiz'de bir delilik hâli bilmiyoruz. Şu kadar var ki, o bir günâh işlemiştir ve vücûduna ceza tatbîk edilmesinden başka hiçbir şeyin kendisini bu günâhtan çıkaramayacağına inanmaktadır, dediler.

Mâiz tekrar Peygamber'in yanma döndü. Peygamber bizlere recm etmemizi buyurdu... (Müslim Ter., V, 267-298, "1691-1698").

[50] Başlığa uygunluğu pek açıktır. Rasûlullah bu eskimez öğüdü bütün hukukçulara bir düstûr yapmıştır. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Mezâlim, Hileleri Terk ve Şehâdetler Kitâbları'nda da geçmişti. Müslim de Kazâ'da getirmişti. Bundan birçok hükümler alınmıştır:

* Hâkim, Peygamber bile olsa, hâkimin hükmü, aslında haram olan birşeyi halâl kılmaz, halâl olan birşeyi de haram kılmaz.
* Hâkim cerh ve ta'dîl hususunda sırf ilmi ile hükmedebilmektedir.
* "Aranızda birbirinizin mallarınızı haksız sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günâhla yemeniz için onları hâkimlere aktarma etmeyin" (el-Bakara: 188) âyetinin güzel bir tefsîri olup, ma'-nâsından: "Lisân talâkat ve açıklığı ile hüccet getirerek hüküm kazanmakla, Allah'ın haram kıldığı bîrşey halâl olmaz" hükmü alınabilir...
* Bu hadîs, Peygamber'in kendi içtihadı ile hüküm verebildiğini de gösterir.
* Her müctehidin içtihadında isabet etmediği mes'eleler bulunduğu da sabit olmaktadır.
* "Beliğ sözleri doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim" kavlinden, zann ile amelin cevazı da bundan alınabilir.

[51] Bunu Sufyân es-Sevrî Cami 'inde senediyle Abdullah ibn Şubrume'den; o da eş-Şa'bî'den olmak üzere rivayet etmiştir.

[52] Bunu da Sufyân es-Sevrî rivayet etti, Umer bununla kötü hâkimlerin kendi istedikleri lehine hüküm vermekte kendi bilgilerini ileri sürmeye bir yol bulmamaları için, vesileleri kesmek için yapmadığına işaret etmiştir. Hâlbuki Umer'in yanında recm âyeti hakkında sağlam bir şehâdet vardı. "Recm âyeti" sözü ile kasdedilen, Kur'ân olma şartlarını hâiz olmadığı için Mushaf'a girmeyen, fakat sünnette sabit olan şu ifâdelerdirYaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zin â ederlerse, bunları A Hah -tan bir tenkil olmak üzere mutlakaa taşlayın. Allah azizdir, hakimdir".

[53] Bununla Rasûluüah'ın Mâiz üzerine recm ile hükmetmesi, Mâiz'in kendi i'tirâ-fı ile olup etrafındaki kimselerin şehâdetleriyle olmadığına işaret etmiş oluyor.

[54] Bu iki görüşü İbn Ebî Şeybe, eş-Şa'bî yolundan rivayet etmiştir.

[55] Bunun birer rivayeti Buyu', Humus ve Mağâzî'de "Huneyn gazvesi"nde geçti. Müslim de bunu Cihâd ve Siyer'de, "Düşman öldüren mücâhidin, öldürdüğü kimsenin silâh ve eşyalarına hakk kazanması bâbı"nda, "1751" rakamı ile getirmiştir: Müslim Ter., V, 351-352.

[56] Bu hadîsin daha uzun birer rivayeti t'tikâf'ta ve îblîs'in sifatı'nda geçmişti. Buhârî bunu burada bundan evvel getirdiği "Bu kadın ancak Safiyye'dir" haberini beyân olarak getirmişir.

Safiyye hadîsini kendi bilgisiyle hüküm vermeye delîl getirme yönü şudur: Peygamber, Ensârî iki kişinin gönlüne şeytân vesvesesinden herhangibirşey düşmesini kerîh görünce, ismetiyle beraber kendisinde töhmet olmamasını gözetmesi, başkalarından da töhmet olmamasını gözetmeyi gerekli kılmış olmasıdır (Kastallânî).

[57] Bu hadîsin uzun bir rivayeti Mağâzî Kitâbı'nın sonlarında geçmişti. Peygamber bu büyük ve Yemenli iki sahâbîyi, Yemen'in ayrı iki büyük kıt'asma vâlî olarak göndermiş ve onlara verdiği ta'lîmâtta ebediyyen eskimeyecek idarecilik ve öğreticilik düstûrlarını öğretmiştir. Buna birbirlerinize uygun hükümde bulunun ve birbirinize aykırı hükümde bulunmayın. Çünkü ihtilâfınız, tab'alarmızın ihtilâfına götürür ve bu takdirde aranızda düşmanlık ve muharebe olur buyurmuştur. Bir de Yüce Allah'ın "öm işlerinde üzerine hiçbir güçlük de yükleme-di..." (el-Hacc: 78) buyurduğu gibi, müsamahalı Hanîf Dîni işlerinde hiçbir darlık ve zorluk olmamasında emir buyurmuştur (Kastallânî).

[58] Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Bâzı hukukçular, hâkimin düğün da'vetlerin-den başka olan yemek da'vetlerine icabetini mahzurlu görmüşlerdir.

[59] Başlığa uygunluğumeydandadır.Bu hadîsin birer rivayeti Zekât'ta, Yûsuf ibn Musa'dan; Cumua'da ve Nuzûr'da Ebû'l-Yemân'dan; Hibe'de Abdullah ibn Muhammed'den ve Hileleri Terk'te de Ubeyd ibn İsmail'den olmak üzere geçmişti. Müslim de bunu Mağâzî'de, Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ve diğerlerinden getirmişti.. (Aynî).

Bu hadîste devlet âmir ve me'mûrlarma hediye verilen şeylerin ve sultâna saltanatı sebebiyle verilen şeylerin Beytu'1-mâle âid olacağı, ancak imâmın, kendisine hediye kabul etmesini mübâh kılmış olduğu kimsenin hediyesi kendisine âid olur (Kastallânî).

[60] Başlığa uygunluğu Ebû Huzeyfe'nin kölesi olan Sâlim'in imamlığıdır. O, zikro-lunan hürlere o mescidde imamlık yapmıştır. Kendisi Kur'ân'ı çok iyi ezberleyip çok güzel okuyan en başta gelen hafizlardan idi.

Namaz KİtâbI'nda "Kölelerin imamlığı bâbı"nda buna yakın bir hadîs geçti, fakat orada Ebû Bekr'i zikretmedi. Burada Ebû Bekr'i açıkça söylemesi müşkil görüldü. Çünkü Medine'ye gelmesinden önce Ebû Bekr, Peygamber'in refiki idi. Öyleyse onu onların içinde nasıl zikretti? Beyhakî buna şöyle cevâb verdi:

Sâlim'in, Peygamber'in Medine'ye gelmesinden ve Ebû Eyyüb'un evine konmasından sonra da namaz kıldırmağa devam etmesi ihtimâli vardır...

Enes'ten: Peygamber (S) "Üzerinize başı kuru kara üzüm tanesi gibi olan bir Habes/i köle de devlet âmiri ve me'mûru ta'yîn edilmiş olsa, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" buyurmuştur. Bu hadîsin namaz ile ilgisi kendisine me'mûriyet havale olunan emîr, vâlî gibi kimselerin namazlarda imâm olmaları sünnet gereği olmasıdır. Kölenin emîrtik ve valiliği sahîh olunca, arkasında namaz kılmak da sahîh olmak lâzım gelir. Bu hadîsi Buhârî abd ile mevlâmn, zina çocuğunun, bedevinin, bulûğa varmamış çocuğun imametleri hakkında zikretmiştir... Abd'ın, zina çocuğunun, bedevinin imametleri cumhura göre sahihtir. Yalnız İmâm Mâlik: "Köle olan hürlere imâm olamaz" demiştir. Şu kadar ki, içinde okuyucu bulunmazsa, cumuadan mâada namazlarda abde iktidâ edilebilir. Çünkü cu-mua abde vâcib değildir, der... (Tecrîd Ter., II, 542 "401").

[61] Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bâzı rivayetlerini Vekâlet, Humus, Ma-ğâzî, Itk, Hibe Kitâblan'nda da getirmiş ve oralardaki bâblara delîl olan yönleri gösterilmişti. Burada ise her kabîlenin haklarım koruyan, idaresini, siyâset işlerini tedbîr edip çeviren işbilir arifleri olduğu, Rasûlullah'ın bütün ferdlerde değil, ancak kabilelerin bu arîf kişileri aracılığı ile halkın isteklerini öğrendiği ve bunların toplulukların sevk ve idaresinde gerekli olduğu hususları Öğrenilmiş oluyor.

Lügatte şu bilgiler verilmiştir: Arîf, emîr vezninde "Ma'rife"den vasıftır ki "Bilgiç" ta'bîr olunan kimseye denir ve kendi kavminin rical, ahvâl ve fiillerini bilmeğe muayyen ve muhassas olan kimseye denir. Cem'i "Ura/â" gelir... Ve bir kavmin reîsine denir, riyasette bilindiği için. Bir kavle göre kavmin na-kîbine denir ki, payesi reîsten aşağı olur, kavmin işlerini ve maslahatlarını o bakıp yürütür ve gereken mühim işlerde reîse müracaat eder, kavmin söz sahibi kethüdası olacaktır... Şârih der ki, Arab kaaidesi üzere sergerdeleri ki, emîrdir, ondan aşağıca kârguzârlarına "Nakîb" ve "Menkeb" ve ondan aşağıcasına "Arîf" denir... (Kaamûs Ter.)

[62] Bu hadiste harbî, siyâsî, hukukî, içtimaî ve ahlâkî bakımlardan mühim düstûrlar ve ibretli hususlar vardır. İbn Battal: İmâmın arifler ta'yîn etmesi meşrû'-dur. Çünkü imâma bizzat bütün işleri görmek mümkin olmaz. Bunun için kendisi yerine bâzı işleri yerine getirmeye yetecek ve kendisine yardım edecek kişiler ta'yû etmeye muhtâc olur, demiştir.

[63] Çünkü bu bir işi gizleyip, diğer bir işi açığa çıkarmaktır. Bununla, onun küfür olduğu murâd edilmez, fakat bu küfür gibi bir çirkin huydur. Onun için hiçbir mü'mine sultâna karşı olsun yâhud başkasına karşı olsun, yüzüne karşı övüp, arkasından kötülüklerini söylemek yakışmaz.

[64] Müslim'in Abdullah ibn Umer'den rivayet ettiği bir hadiste münafık kişi, iki davar sürüsü arasına şaşırmış bir koyuna benzetilmiştir. Şaşkın koyunun iki sürüden bazen birisine, bazen ötekine koştuğu gibi, münafık da cemiyet içinde bazen bir halk zümresine, bazen de öteki halk zümresine koşar buyurulmuştur: Müslim, Sıfâtu'l-Munâfıkîn ve Ahkâmuhum, rak: 17-"2789".

[65] Ma'rûflu demek, yemekte israf etmiyerek ma'nâsmadır. Şâfiîler'den ve başkalarından bir âlimler topluluğu bu hadîsle, hazır olmayan kimse üzerine hüküm verileceğine delîl getirmişlerdir, Nevevî: Bu istidlal sahîh olmaz. Çünkü bu kıssa Mekke'de oldu, Ebû Sufyân Mekke'de hazırdı. Gâib üzerine hükmün şartı, gaibin beldeden gâib olmasıdır...

Bu gâib üzerine hüküm olmayıp, ancak bir fetvadır, demiştir (Kastallânî)

[66] Bu hadîsin birer rivayeti Mezâlim, Hîleleri Terk ve Şehâdetler'de de geçmişti. Eskimez ve ebedî bir hukuk düstûru va'z ettiği apaçık meydandadır.

[67] Başlığa uygunluğu, hükmün zahire göre olması yönündendir. Çünkü Peygamber zahir hukuk kaaidesine göre, çocuğu, Abd ibn Zem'a'nın lehine hükmetmiş, çocuğun nesebini ona katmıştır. Çocuğun Utbe'ye benzemesinden dolayı da Sevde'ye ihtiyaten çocuktan perdelenmeyi emretmiştir. Buhârî, Peygamber'-in çocuk aslında Zem'a'nın olmasa da, Zem'a'mn cariyesinin oğlu hakkında zahir hukuk kaaidesine göre hükmettiğine işaret etmişti. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Buyu', Muhâribûn, Ferâiz, Vasiyetler Kitâblan'nda da geçmişti. (Kastallânî)

[68] İbn Battal'm dediği gibi bu hadiste hâkimin hükmü zahire göre olup, haramı halâl kılmadığı ve bir mahzuru da mübâh kılmadığı hükmü vardır. Çünkü Peygamber, ümmetini yalan bir yemîn ile kardeşinin hakkını koparıp alan kimsenin ukubetinden sakındırmıştır. Bu âyet de Kur'ân'da gelen en şiddetli tehdîdler-dendir. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Şirb, Eşhas, Şehâdetler, Nuzûr, Tefsîr Kitâbla-n'nda geçmiştir.

[69] Sufyân ibn Uyeyne bunu Abdullah ibn Şubrume'den alarak kendi Câmi'inde böylece zikretmiştir (Aynî).

[70] Başlığa uygunluğu "Her kime bir müslümânın hakkını hükmetmiş isem..." sözünden alınır. Çünkü bu aza da, çoğa da uzanır. Hadîsin bir rivayeti yakında geçmişti.

Hadîsin sonundaki "Bu ateş parçasını dileyen alsın, dileyen bıraksın" fikrası hakkında Sevrî: Bu muhayyer kılma değil, bunun ma'nâsı "Dileyen îmân etsin, dileyen küfretsin" (d-Kehf: 29) kavli gibi, bir vaîd ve tehdîddir. Dilediğiniz işi işleyiniz" (Fussilet: 40) hitabı da böyledir, demiştir.

"Dileyen terketsin" emri, vucûb içindir, denilmiştir..

[71] Bu hadîsin bir rivayeti Buyû'da, "Müdebber kölenin bir ihtiyâç üzerine satılması bâbı"nda geçmişti. Oradaki hadiste Peygamber o fakır zâttan köleyi alıp müzayede ile satılığa çikarmış, sonunda köleyi Ebû Nuaym satın almıştı. Peygamber de kölenin bedelini Ebû Mezkûr'e göndererek: "Bu para daha çok senin hakkındır, Allah bundan müstağnidir" buyurmuştu. Ölümden sonra hürr olacağı bildirilen müdebber kölenin satılıp satılmayacağı konusunda görüş ayrılıkları ve tafsîlât vardır. Bunlar yerinden incelenmelidir

[72] Bu i'ürâzlarm asıl sebebi, bu baba ile oğulun köle ve köle çocuğu olmaları idi. Arablar arasında kölenin başkanlığı Câhiliyet zamanında hoş görülmezdi. Fakat İslâm Dîni, fıtratan hürr olan İnsanlar arasındaki bu farkı kaldırmış ve Câ-hilîyet devrinde hakîr görülen sınıfı, İslâm'daki kıdemi, hicreti, ilmi, takvası sebebleriyle yükseltmişti. Kaldı ki, bu baba ile oğulun kumandanlık ve yüksek idarecilik hususlarında Peygamber'in iyice bildiği ve Kur'ân'da da işaret edilen büyük kâabiliyet ve meziyetleri vardı... Kur'ân'da sahâbîlerden yalnız bu Zeyd'in İsmi açıkça söylenmiştir: (el-Ahzâb: 37).

[73] Bu "E/erftf"ta'bîri, Kur'ân'da da geçer:

"İnsanlardan öyle kimse vardır ki, onun bu dünyâ hayâtına âidsözü hoşunuza gider ve o kalbinde olana Allah h şâhid getirir. Hâlbuki o, düşmanların en yamanıdır" (el-Bakara: 204).

"İşte biz onu (Kur'ân'ı) ancak onunla takvaya erecekleri müjdeleyesin, (batıkla) mücâdele ve inâd edenleri korkutasın diye senin dilinle (indirerek) kolaylaştırdık " (Meryem: 97).

Bunun bir rivayeti Mezâlim ve Tefsîr'de geçmişti.

[74] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in duasından alınır ki, Hâlid "Saba'nâ" diyen kimseleri, onların bu sözlerinden maksadlarmm ne olduğunu sormadan, onları öldürmesi işinden teberri' edip Allah'a sığınmıştır. Bunda tbn Umer'in ve arkadaşlarının Hâlid'in öldürme emrine uymamalarını doğrulama vardır... (Aynî).

Peygamber, Hâlid'e ceza vermedi. Çünkü o da bir müctehid idi. Âlimler kaadı bir zulm ile hükmettiği yâhud ilim ehlinin üzerinde bulunduğu hükmün zıddına bir hüküm verdiği zaman, onun bu hükmünün merdûd olduğu, kabul edilmiyeceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Hâlid'in yaptığı gibi bir ictihâd üzere ve hatâ olduğu zaman böyledir, bunda günâh düşer, fakat zararı ödemek lâzım gelir. Eğer hüküm katli hakkında ise diyet Beytu'l-mâl'den Ödenir... (Kastallâ-nî).

İbn Sa'd, bu kuvvetin üçyüzelli kişilik olduğunu ve harbetmek üzere değil, İslâm'a da'vet için gönderildiğini bildirmiştir. "Saba'", bir dînden çıkıp başka bir dîne girmek ma'nâsmadır. Kureyş müşrikleri de her müslümân hakkında da bu ta'bîri kullanırlardı. Yaygın olan bu kullanmadan dolayı İbn Umer Cezîme oğullan'nın "Saba'nâ! Saba'nâ!" sözleri ile hakîkaten "Müslümân olduk" demek istediklerini anlamıştı..Hâlid ise bununla yetinmeyerek İslâm kelimesinin açıkça söylenmesinin lâzım olduğu içtihadında idi. Peygamber, Hâlid'i acele ettiği ve bu işin şer'î vaziyetini tesbît etmediği için duâ ederek şifahî ukubetle yetinmiştir.

İbn İshâk'ın beyânına göre Alî'yi bir mikdâr mat ile Cezîme oğulları'na gönderip onların can ve mal kayıplarının bedellerini, diyetlerini vermiş, zararlarını karşılamıştır. Bunun bir rivayeti Mağâzî'de geçmişti.

[75] Bu hadiste hâkimin, hasımlar arasını düzeltmeye teşebbüs etmesinin ve hâkimin, iş bunun için zarurî olduğu zaman aralarını düzeltip ayırmak için husûmet yerine kadar gitmesinin cevazı hükmü vardır (Kastallânî).

Sehl ibn Sa'd es-Sâidî el-Ensârî, Medine'de en son kalan sahibidir. İsmi Hazn ibn Sa'd iken Rasûlullah tefe'ülen ona "Sehl" adını vermiştir. "Hazn", sert ve sarp yer; "Sehl" ise düz ve yumuşak yer demektir. Peygamber'in vefatı sıralarında onbeş yaşında olup kendisinin vefatı 88 yâhud 91 senesindedir.

Amr ibn Avf oğulları Evsîler'den bir koldur. Meskenleri Kûba'da idi. Bu-hârî'nin diğer rivayetinde şöyledir: Kubâ ehli bir defa kavga etmişler birbirine girip taş atışmışlar. Bu, Rasûlullah'a haber edildi. Rasûlullah: "Haydi gidelim de barıştıralım" buyurdu denilmiştir.

Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "İnsanlara imâm olmak için içeriye giren kimse bâbı"nda da geçmiş ve orada namazla ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.

[76] Başlığa uygunluğu "Sen genç ve akıllı bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusur ile ittihâm etmiyoruz..." sözlerinden alınır.

Bu hadîsten, hâkimin akıllı, zekî, şehâdeti makbul bir kâtib edinmesi, kâtibin re'yde hâkime müracaatı ve bâzı hususlarda onunla ortak çalışması gibi hükümler alınmıştır. Kâtibin emîn olması, kitabetinde tama'dan uzak olması, ücretinde emsalin ücretinden fazla almaması, akıllı olması, gafil olmayıp insanların haklarını iyi zabtedip koruması gibi sıfatlardır.

Buhârî bunun bâzı rivayetlerini Tefsîr'de, Berâe Sûresi'nde ve Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda getirmişti

[77] el-Hazef iki fetha ile destiye denir, cer' ma'nâsmadır. Ve mutlakaa çamurdan işlenip ateşte pişirilen şey'e denir ki, saksı ta'bîr olunur. Çanak, tabak, küp, testî ve çömlek gibi zarflardır... (Kaamûs Ter.)

[78] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah (S) kendisine nakledilen bu haberi ve hükmünü Hayber ehline yazdı" sözündedir. İbn Münîr: Hasımlara yazmanın meşrû'lu-ğundan, başkaları hakkında nâiblere yazmanın cevazı evleviyet yoluyla alınır, demiştir. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirmiştir.

Bunun birer rivayeti Cihâd'da ve Kasâme'de geçtiği gibi, bu kitabın başlarında da kısa bir rivayeti geçmişti.

Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ve Huveyrısa'nın kardeşi oğullandır.

Kastallânî de: Da'vâcılar yemîn etmekten çekindikleri ve da'vâlı olan ka-sâmecilerin yeminlerini de kabul etmediklerinden Rasûlullah, Yahûdîler'i İslâm'a alıştırmak ve onların İslâm'a girmelerini sağlamak maksadıyle da'vâyı uzatmayarak maktulün diyetini kendisinden ödeyip nizâ'a son vermiştir, demiştir.

[79] Suâlin cevâbı, hadiste verileceği için onunla yetinilip cevâb hazfediimiştir.

[80] Başlığa uygunluğu "Yâ Uneys! Bu adamın karısına git!"... sözünden alınır. Bunun zahiri İbn Ebî Zi'b'in dediği gibi: Uneys o kabilede hâkim bulunuyordu, gitti, tahkîk sonucunda i'tirâf ettiği için taşladı.

Bu hadîsin bâzı rivayetleri Vekâlet, Sulh, Eymân ve'n-Nuzûr, Muhâribûn, Vâhİd Haberi ve î'tisâm Kitâblan'nda da geçmiştir.

[81] Buhârî, Hârice'nin bu sözünü ancak muallak olarak Zebâih'de getirmiştir. Bunu uzunca bir metinle Târih Kitâbi'nda İsmâîl ibn Ebî Uveys'den; o da Abdurrahmân İbn Ebi'z-Zinâd'dan; o da babasından; o da Hârice ibn Zeyd'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten olmak üzere senediyle ulaştırıp rivayet etmiştir.

[82] Abdurrahmân ibn Hâtıb, Umer'in huzurunda o kadının mütercimliğini yapıyordu. Kadın Nubiyeli bir câriye olup İki kişi ile zina etmişti. Bu suçunu i'tirâf ediyordu. Bunu Abdurrazzâk ile Sa'd ibn Mansûr rivayet etmişlerdir.

[83] Ebû Cemre'nİn İbn Abbâs ile insanlar arasında onun derslerini tercüme edip tercümanlık yaptığını Müslim ile en-Nesâî de rivayet etmişlerdir.

[84] "Bâzı Âdem oğlu" ile Ebû Hanîfe ve talebeleri kasdedilmektedir. İbn KurkûT-da, cemi' sîğâsiyle rivayetle: "Çünkü kendi dilinden başka bir dille konuşanlar için ayrı ayrı mütercimler zarurîdir, diller ayrı ayrı olunca, ona göre mütercimler de ayrı ayrı olurlar", demiştir.

[85] Bu hadîsin uzun bîr rivayeti kitabın başında Vahy Bâbı'nda geçmişti. Bunun buraya girmesi, kâfir olan HırakPm fiiliyle hüccet getirilemiyeceği bakımından müşkil görülmüş ve buna şöyle cevâb verilmiştir: Hırakl'ın peygamberlik ve ra-sûllük ile ilgili olan hususlardaki istidlali sahihtir. Bu bakımdan başlıkla uygunluk bu sözlerden ve istidlalden alınabilir. Çünkü Hırakl, peygamberlerin şerîatlerini bilir bir kimse idi... Onun bu sözlerinin, tutunmakta olduğu şerîate uygun olduğuna hamledilir... Buhârî bu başlıkta kendilerine uyulan en büyük imamlardan biri bulunan İbn Abbâs'ın takrirlerinin tercümesini de buna hamletmiş ve bu sebebden İbn Abbâs'ın, Ebû Cemre'nin kendi takrirlerini tercüme etmesiyle yetinmesini buna hüccet yapmıştır... Bu iki iş de îbn Abbâs'a dönücüdür. Çünkü bunun biri kendi tasarrufundandır. Diğeri de onun takrûierin-dendir. Buna Umer'den ve beraberindeki sahâbîlerden nakledilen şeyler de eklenince ve başkalarından bunun hilafı nakledilmeyince, bu hüccet kuvvetli olmuştur. Fakat bir tercümanın yeterli olup olmayacağı konusunda fakîhler arasında görüş ayrılıkları vardır. Muhammed ibn Hasen: İki erkek yâhud bir erkekle iki kadın tercüman zarurîdir, dedi. el-Kerâbisî: Mâlik ve Şafîî'den bir tercümanla yetinmeyi nakletmiştir. İhtilâfın kökü, tercüme işinin haber veya şehâdet olmasına döner. Bâzıları: Haber vermede tek tercüman yeterlidir, şehâdet yerinde ise, iki tercüman gereklidir, demişlerdir... (Kastallânî).

[86] Bu hadîste devlet başkanının devlet âmir ve me'mûrlarmı kendi işleri hakkında hesaba çekmesi ve onları hediye kabulünden men' etmesinin meşrû'iyyeti hükmü vardır. Bunun bir rivayeti bundan

önce "Âmillere verilen hediyeler ve diğerleri bâbı"nda geçmişti.
[87] Bu hadisin bir rivayeti Kader Kitâbı'nda geçmişti.
el-Bitâne: Kitabe vezninde sirr ve serîreye denir... ve bir adamın işleri ve hallerine, mahrem ve hemzâr olan hâssasına ve hemdemine denir ve libâsın astarına denir...
ed-Dahîl: Kişinin şu içten dostuna ve hemdemine denir ki, bilcümle gizli işlerine, mahrem her işine ihtilât eder.. (Kaamûs Ter.)
[88] Buhârî burada hadîsin çeşitli geliş yollarını sıralayıp göstermiştir.
[89] Burada devlet başkanı ile hangi maddeler üzere bey'at edileceği keyfiyeti açıklanmıştır. Bu hadîs seçim veya herhangibir usûl ile devlet nüfuz ve kudretini temsil eden devlet başkanının emirlerini dinleyip itaat etmek ve ona karşı isyan ve kıtale teşebbüs etmemek hususunda açık bir nâsstır. Hadîste sayılan diğer bey'at maddeleri de milleti ayakta tutacak ve hiç eskimeyecek ebedî nizâm düstûrlarıdır. Bunu Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.
[90] Bunda da sahâbîlerin Muhamrned ile hayatta kaldıkları müddetçe hakk yolunda cihâd etmek üzere bey'at etmiş kimseler oldukları dile getirilmiştir. Başlığa uygunluk noktası da burasıdır. Bu hadîsin daha bütün bir rivayeti Hendek Gazvesi bâbı'nda geçmişti.
[91] Bu hadîsteki "Gücünüzün yettiği kadar" kaydı, Peygamber'in ümmetine olan şefkat ve merhametinden dolayı konan bir kayıt idi.
[92] Hicrî 65 senesi ramazânının üçünde babasının ölmesi üzerine kendisine Şam'da bey'at yenilendiği zaman, Abdulmelik ibn Mervân'a Şâm, Mısır ve civarı halkı ile halifeliğini kabul etmeleri üzerine Abdullah ibn Umer de bir mektûb yazarak, hadîste bildirilen şartlarla kendinin ve oğullarının bey'atını bildirmiştir.
Oğullan: Abdullah, Ebû Bekr, Ebû Ubeyde, Bilâl, Umer, Salim, Abdullah, Hamza, Abdurrahmân ve Zeyd olmak üzere on kadardır (Kastallânî).
Abdullah ibn Umer gibi yüksek bir zâtın Mervân oğlu'na bey'at etmiş olması, müslümânlan tefrikadan ve içtimaî dağınıklıktan korumak bakımından çok mühim ve gerekli bir siyâsî ve diyânî davranış idi.
[93] Bunun bir rivayeti bir hadîs önce geçmişti.
[94] Bunun daha bütün bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Harb etmek üzere bey'at bâbı"n da gemişti. Oradaki hadîsin son kısmında İbnu'l-Ekva'ın râvîsi Yezîd ibn Ebî Ubeyd tarafından:
— (Ey Ebâ Müslim!) O gün siz hangi madde üzerine bey'at etmiştiniz? diye sorulmuş da İbnu'1-Ekva':
— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, demiştir.
[95] Umer yaralandığı zaman "Yerine bir halîfe tavsiye et" dediklerinde: Rasûlul-lah şu altı zâttan hoşnûd ve razı olarak vefat etti, dedi ve bu altı sahâbînin isimlerini Usmân, Alî, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas diye açıkça sayıp halifelik seçim ve kararını verecek şûra üyelerini ta'yîn etmişti (Buhârî, Umer'in vurulması).
[96] Bu hadîste diyanetlerine ve dirayetlerine güvenilmiş cemâatin istişare ve ictihâddan sonra, bir şahıs lehine halifelik ahdi yaptıklarında, başkalarının bu akdi çözmeye hakları olmadığı hükmü vardır. Nitekim Usmân'ın halifelik bey'atma âid çalışmalar, araştırma ve istişareler gece-gündüz bütün ciddiyet ve az'imle devam edip öylece.meşrû' olarak gerçekleşmiş ve hiçbir i'tirâza uğramamıştır (Özetle: Kastallânî).
[97] Seleme ibnu'1-Ekva' sahâbîlerin en yiğit ve harbde en sebatlı olanlarından biri olduğundan Peygamber kendisini daha fazla bir şeref olması için ikinci defa bey'at ettirmiştir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da "Harbde bey'at bâbı"nda, Hudeybiye'de geçmişti.
[98] Bunun bir rivayeti Hacc Kitabı sonlarında Medine'nin Faziletleri bölümünde geçmişti. İnşâallah İ'tisâm Kitâbi'nda da gelecektir.
[99] Başlığa uygunluğu, içindeki mübhemliği açıklaması yönündendir. Çünkü Peygamber "O küçüktür" buyurduğundan, o küçüktür, ona bey'at lâzım gelmez demiş olmaktadır. Bu zât, Peygamber'in duası bereketiyle her işinde bereketi ve kazancı çok olmuş, kendisi de uzun zaman yaşamıştır. Bunun bir rivayeti Serîket Kitâbi'nda da geçmişti.
[100] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti bir bâb önce geçmişti.
[101] Bunun bir rivayeti Şirb Kitabı, "İhtiyâcından fazla suya mâlik olup da bunu yolcuların kullanmasından men' eden kimsenin günâhı bâbı"nda geçmişti. Oradaki rivayette Rasûlullah bunun sonunda "Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; Onlar için âhirette hiçbirnasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77) âyetini okumuştur.
Bu üç kişiden biri mal ve mevki' sahibi olmak maksadıyle devlet başkanına bey'at akdi yapıp da emeline erişemeyince ahdini bozan kimsedir. Bu, şübhesiz ahlâksızlığın şekaavet derecesidir. İçtimaî kargaşaya sebeb olacak bir kimsedir. Esas i'tibâriyle müslümânlık, devletçi bir dîndir. Her vesîle ile devlet başkanına ve siyâsî otoriteye itaati emreder ve onun başkanlığı altında ümmetin birlik ve düzenliğinin korunmasını ister.
[102] Buhârî bununla îydeyn Kitâbı'nda İbn Abbâs'ın rivayet ettiği bayram namazından sonra el-Mumtehine: 12. âyetini okuyarak, bundaki şartlarla kadınlardan bey'at ve taahhüd almasına işaret etmiştir.
Buradaki hadîsin "Kadınlar bey'ati" başlığında zikrinin sebebi, bu bey'at, Kur'ân'da kadınlar hakkında gelmiş ve onlarla tanınmış, sonra erkekler hakkında da kullanılmış olmasıdır.
[103] Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attir ki, onda, el-Mumtehıne Sûresi'ndeki "Ey Peygamber, mü 'min kadınlar, Allah 'a hiçbirşeyi ortak kılmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftira düzüp getirmemeleri, herhangibir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyle, sana bey'atleşmeye geldikleri zaman bey'atlerini kabul et. Onlar için Allah 'tan mağfiret isteyiver. Şübhesiz Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir1' (Âyet: 12) kavlinin nutkettiği bey'at şartlarının ayniyle vâki' ol duğundan, buna "Bey'aîu'n-Nisâ = Kadınlar Bey'aîi"denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsavidirler. İkinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve ıyâllerini nasıl müdâfaa ve himaye ederlerse, Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himaye etmek üzere bey'at etmişler ve ahdlerini hakkiyle îfâ eyleyerek kendilerinden sonra tâ kıyamete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara veliy-yi ni'met olmuşlardır.
[104] Bu Kadınlar Bey'atİ sonraları bir çok defalar yapılmıştır. Medine'ye hicret edildiğinde de kadınlardan aynı şartlarla bey'at alınmıştı. Mekke fethinde de evvelâ erkekler, sonra da kadınlardan bey'at alındı. Kadınlarla kâh sözle, kâh Rasûlullah'm elini batırdığı bir su kabına kadınların da ellerini batırmaları suretiyle olmuştu...
[105] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Ölü üzerine bağırıp çağırmak şiddetle ağlamaktan nehy bâbı"nda geçmişti. Oradaki hadîste Ümmü Atıyye: Peygamber (S) biz kadınlardan bey'at aldığında ölüye nevhâ etmiyeceğimize dâir de söz almıştı. Beş kadından başka bizden hiçbir kadın (o sıradaki) ahdini îfâ etmedi. (Bu beş kadın) Ümmü Suleym, Ümmü'1-Alâ, Muâz'ın karısı olan Ebû Sebre kızı ve daha iki kadındır. Yâhud Ebû Sebre kızı ile Muâz'ın karısı ve daha bir kadındır, demiştir.
[106] Çünkü Rasûl'e Rasûl olması haysiyetiyle itaat, O'nu gönderene itaattir... Bunun inmesi Hudeybiye'de ağacın altında yapılan Rıdvan Bey'ati hakkındadır. Kaçmamağa veya ölüme söz vererek bey'atleşmiş idiler. Fakat mefhûm umûmî olmak lâzım gelir. "Allah'ın eli onların ellerinin üstünde", yâm bey'atleşme bir alım-sattım gibi elele vererek karşılıklı bir mukaavele ve ivâzlaşma hâlinde İse de, hakikatte bundan İstifâde edecek olanlar onlardır. Çünkü Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir. İbn Cerîr Tefstr'inde der ki: Bunda iki vecih vardır: Birisi, bey'at yaparlarken Allah'ın eli onların ellerinin fevkinde demektir. Çünkü onlar Allah'ın Peygamberi'ne bey'at etmekle, Allah'a bey'at etmiş oluyorlardı. Birisi de: Allah'ın kuvveti onların kuvvetinin fevkindedir demektir... (Hakk Dîni, VI, 4413).
[107] Bu hadisin bir rivayeti yakında "Bedevîler'in bey'ati bâbı"nda geçmişti.
[108] Halifenin olumu sırasında kendisinden sonra yerine geçecek bir halîfe ta'yîn etmek yahud kendirinden birisini halîfe seçmeleri için bir cemâat ta'yîn eylemek babı.
[109] Başlığa uygunluğu "Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermek ve ona vasiyet etmemi kasdettim yâhud arzu ettim..." sözlerinden alınır.
el-Muhelleb: Bunda Ebû Bekr'in halifeliğine kesin bir delîl vardır. Bu Ebû Bekr'e va'd edilen şeylerdendir. Nitekim Peygamberlik alâmetlerinden olarak va'd edildiği gibi oldu, demiştir... (Aynî).
Hadîsin sonundaki şekk, râvîdendir. Müslim'in bir rivayetinde: "Ebû Bekr'i çağırın da ona bir yazı yazayım. Çünkü ben temenni edicinin temenni etmesinden endîşe ediyorum. Fakat Allah ve mü'minler Ebû Bekr'in (hilâfetinden) başkasını kabul etmezler..." şeklindedir.
Bu hadîste muradın ancak hilâfet olduğuna işaret vardır. İşte Buhârî de hadîsten bunu anlayıp, bunu başlık yapmıştır. Bu hadîsin bir rivayeti Tıbb Ki-tâbı'nda da geçmişti (Kastallânî).
[110] Bunun üzerine Umer muayyen bir zâtı yerine halef kılmadı da bu işin ta'yînini altı kişilik bir şûra hey'etine havale etti.
Nevevî şöyle dedi: Yerine bir halef ta'yîni ile ve hail ü akd erbabı denilen büyük devlet adamlarının bir zât için oluşan kararlarıyle hilâfetin sıhhatinde âlimlerin icmâı vardır. Devlet başkam seçimi işinin adedi mahdûd veya gayrımah-dûd şûraya havalesi caiz olduğunda da âlimlerin icmâı vardır. Yine böyle halîfe ta'yininin vâcib olduğunda ve vucûbun aklî olmayıp şer'î olduğunda da âlimlerin icmâi vardır. Yalnız A'sam ile bâzı Haricîler, devlet başkanı ta'yîninin vâcib olmadığını iddia etmişlerdir.
[111] Başlığa uygunluğu "Şübhesiz o, müslümânlanın işlerini üzerine almaya en lâyıktır" sözlerinden alınır.
Umer'in bu ikinci hutbesi, Peygamber'in vefatı günü heyecanından şaşırarak: "Muhammed Ölmemiştİr. O muhakkak dönecektir" şeklinde kendisinden sâdır olan birinci hutbesinden bir özür beyân etme gibi olmuştur. Bu ikinci hutbesini Ebû Bekr'e Saîde oğullan sakîfesinde yapılan bey'atten sonra, mescidde-ki umûmî bey'at töreninden önce yapmıştı,
Saîde oğulları sakîfesi, daha önce de bildirildiği üzere, onların mühim hükümler ve kararlar için toplantı yapmakta kullandıkları bir mekândır. Bu ha diste bu bey aiiu sakîtede nazır bulunmayanların bey'ati sebebiyle yapıldığına delâlet vardır... (Kastallânî).
[112] Başlığa uygunluğu hadîsin son fıkrasından alınır. Çünkü o fıkra, Peygamber'-den sonra halîfenin Ebû Bekr olacağını bildirir. Bunun bir rivayeti Ebû Bekr'İn fazileti bâbi'nda da geçmişti. Bu hadîs Ebû Bekr'in halifeliğine en açık delillerdendir... (Aynî).
[113] Başlığa uygunluğu "Nihayet Allah size Peygamber'inin halîfesi ve Muhâcirler'i eliyle..." sözlerindedir.
Bu, kısaltılmış bir rivayettir. Bunun aslını Humeydi el-Cem' Beyne's-Sahîhayn kitabında daha geniş olarak getirmiştir.
"Develerin kuyrukları ardından gidersiniz" demek, çöllerde deve çobanlığı yaparsınız ma'nâsınadır. Çünkü onlar harbde yenilip de kendilerinden harb âletleri geri alınınca, çöllere silâhsız olarak dönecekler ve artık onlar için develerinin kendilerine sağlayacağı menfaatlerden başka bir yaşayışları olmayacaktır... (Kastallânî).
[114] Câbir ile babası Semure, İkisi de sahâbîdir. Bu hadîsi baba ile oğul müşterek olarak rivayet etmişlerdir. Emaret iddia eden oniki kişinin Kureyş'ten olduklarım Semure rivayet ederek, oğlunun eksiğini tamamlamıştır. Bununla beraber hadîs çok kısa bir metin ile rivayet edilmiştir. Bunun İçin hadîsten istenen ma'-nâyı anlamakta güçlük çekilmiştir. Bâzıları bu "Oniki emîr"in emaretleri Râ-şid Halîfeler'den sonra olduğunu, bâzıları bunların emaretleri arka;arkaya bulunacağını, bâzıları bunların ayrı ayrı zamanlara âid bulunduğunu, bâzıları hepsinin bir zamanda emirliğe kalkışacaklarını iddia etmişlerdir. Enjmeşhûr tabîî âlimlerinden İbnu Ebî Stîfre, bu iddiaları sayıp döktükten sonra şöyle demiştir: Ben bu hadîsin ma'nâsı hakkında kesin kanâat sahibi olan bir kimseye kavuşmadım. Fakat gâlib bir zanna göre Rasûlullah, kendisinden sonra son derece acâib fitneler meydana geleceğini, hattâ bir devirde halk, oniki emîrin arkasına takılarak fırkalara ayrılacağım haber verip, ümmeti böyle içtimaî dağınıklık ve başıbozukluktan sakmdırmıştır, denilebilir. Nitekim bu ihtilâflar, Râşid Halîfeler devrinden sonra görülmüştür... (özetlenerek verilmiştir).
[115] Bunu İshâk ibn Râhûye kendi müsnedinde Saîd ibnu'l-Müseyyeb yolundan rivayet etmiştir. Umer, Hişâm ibnu'l-Velîd'e: Kalk, kadınları dışarı çıkar! demiş. O da teker teker kadınları dışarı çıkarmış, nihayet Ümmü Ferve'yi de dışarı çıkarmıştır.
[116] Başlığa uygunluğu ma'nâsmdaki mübalağa bakımındandır. Çünkü bunda evlerden çıkarma ve evleri ateşle yakma vardır...

Bunun birer rivayeti Namaz Kitabı, "Cemâatle namaz babı" ve MezâlÎm'-de geçmişti (Aynî).

[117] "Paça" diye tercüme edilen lafız "Mırmâfdır ki, kâh paçayla, kâh davarın tırnakları arasındaki ufak et parçalarıyle tefsîr ediliyor. Bazen de ok ta'lîminde kullanılan demirsiz bir nevi' okun adıdır deniliyor. Bir kavle göre de bir nevi' ok oyununda yenenin kullandığı okun adıdır... ilk iki raa'nâya göre, bu da yiyecekle ilgili olursa da diğer ma'nâlara göre maksad değişmiş olur. "Mırmâ-teyn"İn "Haseneteyn" lafzıyle vasıflanması da ikinci ihtimâli kuvvetlendiriyor. Buna göre cemâati terk edenleri, en hakîr dünyevî istifâde ile en ma'nâsız oyunları bile uhrevîbüyük sevâbların aşağısında tutmakla kötülemiş oluyor... (Tec-TİdTer, II, 493-494).

[118] Hadîsin başlığa uygunluğu son cüz'ünde olup, başlıktaki soruyu açıklamaktadır. Bunda üç günden daha fazla müddetle ayrılmanın cevazı vardır. Üç günden fazla ayrılmaktan nehye gelince, o nehiy, ayrılması şer'î olmayan kimseye hamledilmiştir. Bu hadîs, uzun bir metinle Mağâzî Kitabı, Tebûk gazvesi bâbı'-nda geçmişti. Kısaltılmış olarak başka yerlerde de birçok kerreler geçti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

57- KİTÂBÛ'L-HUMUS
1- Ganimetten Beşte Bir Ayırmanın Farz Oluşu Babı
2- Ganimetin Beşte Birini (Devlete) Vermek Dîndendir Babı
3- Peygamberin Vefatından Sonra Kadınlarının Nafakası Babı
4- Peygamberin Zevcelerinin Evleri Ve Onlara Nisbet Edilen Evler Hakkında Gelen Haberler Babı
5- Peygamber'in Zırhı, Asası, Kılıcı, Bardağı, Mührü Gibi Taksimi Zikredilmeyen Ve Kendisinden Sonra Halîfelerin Kullandıkları Şeylerden Zikredilenlerle Vefatından Sonra Sahâbîlerın Ve Diğerlerinin Teberrük Edegeldikleri. Yânî Kutlu Sayıp Kullandıkları Saçları, Ayakkabıları, Kap-Kacakları -Sahan Ve Tasları- Babı
6- Ganimetin Beşte Birinin. Rasulullah'a Nevbet Nevbet İnen Mühim İşler Ve Hâdiseler İçin. Fakirler İçin Ve Peygamberin Suffa Ehlini Ve Dulları Tercîh Etmesi İçin Oldlğuna Delîl Babı
7- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: .
8- Peygamberin: "Ganimetler size halâl kılındı" sözü Bâbı
9- Bâb: Ganimet, Düşmanla Çarpışmada Hazır Bulunanlarındır
10- Ganîmet İçin Harbeden Kimsenin Sevabı Eksilir Mi? Babı
11- Devlet Başkanının, Huzuruna Getirilen Müşrik Hediyelerini Hazir Bulunanlar Arasında Taksim Etmesi Ve Hazır Bulunmayan Yâhud Kendisinden Uzak Bulunanlar İçin De Pay Ayırıp Saklaması Babı
12- Bâb: Peygamber (S) Kurayza Ve Benu'n-Nadır Arazîlerini Nasıl Taksîm Etti?
13- Peygamber(S)'İn Maiyyetinde Gaza Edenlerin, Vâlîlik Ve Kumandanlık Yapanların Diri Ve Ölü Hâllerinde Mallarındaki Bereket Ve Artma Babı
14- Bâb: Devlet Başkanı Bir İnsanı Bir İhtiyaç Hususunda Elçi Gönderdiği Yâhud Ona Orada İkaamet Etmesini Emrettiği Zaman Ganimetten O Şahsa Hisse Verilir Mi?
15- Bâb- Ganimetin Beşte Birinin Müslümanlara Nevbet \Evbet Gelen Mühim Hâdiseler İçin Olduğuna Delilden Biri Hevâzin Kabilesinin Peygamberin Kendileri İçinde Bir Süt Annesini Emmiş Olması Sebebiyle Peygamberden İstekte Bulunmaları; Peygamberin De Müslüman Gazilerden, Onlardan Aldıkları Hisselerini Geri Vermelerini Halâl Saymasıdır.
16- Peygamberdin Beşe Bölme İşlemi Yapmaksızın (Yânî Kendilerinden Fidye Almaksızın) Esirlere İhsanı Babı
17- Bâb: Beşte Birin Tasarrufunun Devlet Başkanına Âid Olduğuna Ve Onun Yakınlarının Bâzısına Vermeyip De Bâzılarına Verebileceğine Delildendir
18- Harbde Öldürülen Düşman Askerinin Eşyasını Reste Bir İşlemine Tâbi' Tutmayan Kimse;
"Kim bir düşman askeri öldürürse üzerindeki eşyası (beşte bire tâbi' olmaksızın) öldürene âiddir"; Ve Devlet Başkanının Seleb (Yânî Ölü Asker Üzerinden Alınan Eşya), Hakkındaki Hükmü Babı
19- Peygamber(S)1\ Kalbleri İslâm'a Alıştırılmak İstenenlere Ve Onlardan Başkalarına Beşte Bir Hissesinden Ve Harâc, Cizye Gibi Diğer Devlet Gelirlerinden Vermekte Olduğu Şeyler Babı
20- Mücâhidin Harb Sahasında Ele Geçireceği Yiyecek Maddelerinin Hükmü) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

57- KİTÂBÛ'L-HUMUS

(Ganimetin Beşte Biri Kitabı) [1]

1- Ganimetten Beşte Bir Ayırmanın Farz Oluşu Babı [2]

1-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibnu'l-Hüseyin haber verdi ki, babası Hüseyin ibn Alî aleyhime's-selâm ona şöyle haber vermiştir: Alî (R) şöyle demiştir: Benim Bedir günündeki ganîmet payımdan yaşlı bir devem vardı. Peygamber (S) bana (Bedir'den evvel) beşte birden başka bir yaşlı deve daha vermişti. Rasûlullah'ın kızı Fâ-tıma ile evlenmek istediğim zaman Kaynukaa oğullan'ndan kuyumcu bir adamla benimle beraber gelmesi ve beraber ızhır otu getirmemiz hususunda va'dleştim. Bu otu kuyumculara satmak ve parasıyle düğün yemeğim hususunda yardım sağlamak istedim. Ben yaşlı develerim için semerler, çuvallar ve ipler toplarken, iki devem de Ensâr'dan bir adamın hücresi yanında çöktürülmüş hâldeydiler. Topladığım şeyleri toplayıp döndüğüm zaman develerimi gördüm ki hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılıp ciğerleri alınmış. Develerimin bu manzarasını gördüğüm zaman gözlerime mâlik olamayıp ağladım. Ve:
— Bu işi kim yaptı? dedim.
Orada bulunanlar:
— Bu develeri kesme işini Hamza ibn Abdilmuttalib yaptı, ken-
dişi şu evin içinde Ensâr'dan içki içenler topluluğu arasındadır, dediler. Hemen gidip Peygamber'in yanına girdim. Yanında Zeyd ibn Harise vardı. Peygamber yüzümden, karşılaştığım kötü durumu anladı:
— "Neyin var?" diye sordu.
— Yâ Rasûlallah, ben bugünkü kadar korkunç manzara görmedim: Hamza benim yaşlı iki dişi deveme saldırıp onların hörgüçlerini kesti, böğürlerini yardı, işte o, şu evde içki içenlerin berâberindedir, dedim.
Peygamber ridâsım istedi ve onu büründü. Sonra yürüyerek gitti. Zeyd ibn Harise ile ben kendisini ta'kîb ettik. Nihayet içinde Ham-za'nin bulunduğu o eve geldi, içeri girme izni istedi. İçeridekiler gelenlere girme izni verdiler. İçende içki içmekte olan bir toplulukla karşılaştık. Rasûlullah, yaptığı iş hakkında Hamza'yı kınamaya başladı. Hamza da sarhoş olmuş, gözleri kıpkırmızı idi. Hamza, Rasû-lullah'a doğru baktı, sonra bakışı yükseltti, akabinde dizlerine baktı. Sonra bakışı yükseltip göbeğine baktı. Sonra bakışı yükseltip yüzüne baktı. Sonra Hamza:
— Siz, babam Abdulmuttalib'in köleleri değil misiniz? dedi.
Rasûlullah, amcası Hamza'nın sarhoş olduğunu anladı da (şuursuzca bir fiile kalkışmasından sakınarak) topukları üzerinde arka arkaya çekildi. Biz de O'nunla beraber odadan dışarı çıktık [3].

2-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasülullah'm kızı Fâtıma aieyhi's-selâm Rasûlullah'ın vefatının ardından Ebû Bekr es-Sıddîk'tan Allah'ın,

kendisine döndürdüğü mallardan Rasûlullah'ın geride bıraktığı, kendisine âid mîrâsım taksim etmesini istedi. Ebû Bekr de ona:
— Rasûlullah (S): "Biz (peygamberler topluluğu) mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız şeyler sadakadır" buyurmuştur, dedi.
Bu cevâb üzerine Rasûlullah'ın kızı Fâtıma öfkelendi ve Ebû Bekr'den ayrıldı. Onun Ebû Bekr'den ayrılıp uzaklaşması tâ ölünceye kadar devam etti. Ve Fâtıma, Rasûlullah'tan sonra altı ay yaşadı.
Âişe dedi ki: Fâtıma, Ebû Bekr'den, Rasûlullah'ın Hayber'den, Fedek'ten ve Medine civarındaki sadakasından, yânî geriye bıraktığı mallarından olan kendi hissesini istiyordu. Ebû Bekr, Fâtıma'mn bu isteğini kabul etmedi ve şu gerekçeyi söyledi:
__"Ben Rasûlullah'ın hayâtında yapmakta olduğu hiçbirşeyi ter-
ketmem, muhakkak O'nun yaptığı işi yaparım. Çünkü ben O'nun işinden herhangi bir şeyi terkedersem, haktan sapacağımdan korkarım".
(Âişe şöyle devam etti:) Rasûlullah'ın Medine'deki sadakasına gelince Umer bunu (mülkiyetle değil de, haklan kadar yararlanmaları için) Alî ile Abbâs'a verdi. Hayber ile Fedek'teki arazîlere gelince, Umer bunları elinde tuttu, başkasına vermedi ve şöyle dedi:
— "Bu iki arazî Rasûlullah'm sadakasıdır ki, bunlar kendisine inmekte olan haklar ve kendisine nevbet nevbet isabet edecek hâdiseler içindir. Bu iki arazînin işi devlet başkanlığı işini üzerine alan kimseye bırakılır".
ez-Zuhrî (bu hadîsi tahdîs ettiği zaman) şöyle dedi: Bu Hayber ve Fedek'ten Peygamber'e hâs olan arazîler bugüne kadar Umer'in yapıp koyduğu uygulama üzerindedirler [4].
Ebû Abdillah el-Buhârî (hadîsteki kelimeyi âyetteki ile tefsîr ederek) şöyle dedi: "t'terâke", "Sana çarptı" demektir; "Ona isabet ettirdim, çarptım" ma'nâsina olan "Aravtuhû"dan iftiâldir. "Ya'rûhû ve i'terânî", "Ona bir hâdise isabet etti, beni bir iş kaplayıp kuşattı" ta'bîrleri bu ma'nâdandır [5].

3-.....(ez-Zuhrî şöyle dedi:) Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'un, şu gelecek olan hadîsinden bana bir kısım zikredip şöyle dedi: Ben Mâlik ibn Evs'in yanma girinceye kadar gittim ve kendisinden bu hadîsi sordum. Mâlik şöyle dedi: Güneş yükseldiği zaman ben ailem içinde oturduğum sırada gördüm ki, Umer ibnu'l-Hattâb'ın elçisi bana geliyor. Gelince:
— Mü'minlerin Emîri'nin da'vetine icabet et, dedi.
Akabinde elçinin beraberinde tâ Umer'in huzuruna girinceye kadar yürüdüm. Umer'i hurma dallan veya yapraklarından yapılmış bir dîvânın şerît örgüleri üzerinde oturuyor buldum. Kendisiyle dîvân arasında bir yaygı ve döşek yoktu. Umer deriden yapılmış bir yastığa dayanmıştı. Kendisine selâm verdikten sonra oturdum. Umer:
— Yâ Mâlik, senin kavminden birtakım evler ahâlîsi bize gelmişlerdir. Ben de onlar hakkında kendilerine az mikdâr atıyye verilmesini emrettim. Sen bu malı teslim al da, onu aralarında taksim et, dedi.
Ben de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Sen bunu benden başka birine emret-seydin, dedim,
O:
- Bu malı teslim al, ey adam! dedi.
Ben onun yanında oturmakta iken yanma kapıcısı Yerfa' geldi de: Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr, Sa'd ibn Eıbî Vakkaas'la görüşme arzun var mı; onlar senin yanına girmek
zni istiyorlar, dedi.
Umer:
— Evet, dedi ve onlara izin verdi.
Akabinde onlar içeriye girdiler ve selâm verip oturdular. Sonra Yerfa' da biraz oturdu. Sonra:
— Alî ve Abbâs'la konuşmaya arzun var mı? dedi.
Umer:
— Evet, dedi ve onlara da izin verdi.
Akabinde ikisi de içeriye girdiler ve selâm verip oturdular. Akabinde Abbâs, Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri, benimle şu Alî arasında bir hüküm ver, dedi.
Alî ile Abbâs, Allah'ın, Rasûlü'ne Benu'n-Nadîr'den fey' olarak verdiği mallar hususunda çekişiyor ve mücâdele ediyorlardı. Ab-bâs'ın bu sözü üzerine oradaki topluluk, yâni Usmân ve arkadaşları:
— Ey Mü'minlerin Emîri, bu ikisi arasında hükmet ve bunların birini diğerinden rahat ettir, dediler.
Umer:
— Yavaş ve sabırlı olun! Gök ve yer izniyle duran Allah hakkı için size sorarım. Rasûlullah(S)'ın: "Bizler mîrâs olunmayız, biz ne bırakmışsak sadakadır" buyurduğunu biliyor musunuz? Rasülullah "Bizler" sözüyle kendisim kasdediyordu değil mi? dedi.
Topluluk:
— Rasülullah bunu söylemiştir, dediler.
Bu cevâb ve tasdîk üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a yöneldi de:
— Allah hakkı için ikinize soruyorum: Rasûlullah'ın bu sözü söylemiş olduğunu biliyor musunuz? dedi.
Onlar:
— Rasülullah bu sözü söylemiştir, dediler. Umer:
— Ben size bu işten tahdîs ediyorum: Muhakkak ki Allah bu fey' malı hakkında başka hiçbir kimseye vermediği bir şeyi kendi Rasûlü'ne tahsis etmiştir, dedi. Sonra: "Allah'ın (onların malların)rfö« Ra-sûlü 'ne verdiği fey'(e gelince) siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye kaadirdir" (ei-Haşr. 6) âyetini okudu. İşte bu (yânî Na-dîr oğullan, Hayber ve Fedek) Allah'ın Rasûlü'ne hâss oldu. Allah'a

yeminle söylüyorum ki, Rasülullah bu malları sizleri dışarıda bırakarak alıp toplamadı ve onu sırf kendisine tahsîs etmedi, muhakkak bu fey' mallarını sizlere vermiş ve onu size dağıtmıştır. Nihayet o fey'-lerden şu mal arta kalmıştır. Rasülullah bu fey' malından kendi ailesinin bir senelik nafakasını ayırıp verirdi. Sonra geri kalanını alır ve onu Allah'ın malı (bir vakıf) kılar (müslümânların işlerine tahsîs eder) idi [6].
İşte Rasülullah kendi hayâtında bu malları böyle kullandı. Allah hakkı için size soruyorum: Siz bunu biliyor musunuz? dedi.
Onlar:
— Evet böyle biliyoruz, dediler.
Sonra Alî ile Abbâs'a döndü ve:
— Sizlere Allah hakkı için soruyorum: Siz de bunu böyle biliyor nlusunuz? diye sordu.
(Ukayl, İbn Şihâb'dan şunu ziyâde etti: Onlar da evet dediler.) Umer şöyle dedi:
— Sonra Allah, Peygamberi'ni vefat ettirdi. Ebû Bekr: Ben Ra-^ulullahin velîsiyim, dedi ve Ebû Bekr bu malları teslim aldı ve o mallarda Rasûlullah'm yaptığı gibi tasarruf etti. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hususta doğru sözlüdür, itaatlidir, doğru yoldadır, hakka uyucu-dur. Sonra Allah, Ebû Bekr'i vefat ettirdi. Bu sefer ben Ebû Bekr'in velîsi oldum. Ve o malları teslim aldım, emirliğimin iki senesinde o mallarda Rasûlullah'm ve Ebû Bekr'in yaptığı gibi tasarruf ediyordum. Allah biliyor ki, ben de bu tasarruf hususunda doğru sözlü, itaatli, doğru yolda yürüyen ve hakka uyucu idim. Sonra siz ikiniz bana geldiniz, benimle konuştunuz. Sözünüz bir, işiniz birdir. Yâ Ab-bâs, sen bana geldin, kardeşinin oğlu tarafından mîrâs hisseni istiyordun. Ve bana şu da, yânî Alî de geldi; o da karısı Fâtima'mn babasının mîrâsmdan olan payını istiyordu. Ben de sizlere: Rasûlullah "Bizpey-gamberler topluluğu vâris olunmayız. Biz ne bırakırsak sadakadır (mülkiyeti Beytü'1-mâle âiddir)" buyurdu dedim. Müteakiben o malı size aynı şartla (yânî mülkiyeti Beytü'l-mâl'e, tasarrufu da Rasûlullah ve Ebû Bekr devrindeki gibi olmak şartıyle) teslîm etmek fikri bana zahir olunca: İsterseniz Rasûlullah'm tasarrufu, Ebû Bekr'in tasarrufu ve mallara velî olduğum zamandan beri benim tasarruf ede-geldiğim gibi tasarruf edeceğinize dâir Allah'ın ahdi ve mîsâkı üzerinize olmak şartıyle o mallan size teslîm edeyim, dedim. Sizler: Bu şart ile onları bize teslîm et, dediniz. Ben de malları size teslîm ettim. Şimdi Allah hakkı için (ey topluluk) sizlere soruyorum: Ben bu mallan bu şartla Alî ile Abbâs'a teslîm ettim mi? dedi.
Topluluk:
— Evet teslîm ettin, dediler.
Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a yöneldi ve:
— Allah adına yeminle size soruyorum: Ben o malları bu şartla izlere teslîm ettim mi? dedi.
Onlar da:
— Evet, diye cevâb verdiler.
Umer:
— Öyleyken, benden bundan başka bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve yer, izni ve emriyle durmakta olan Allah'a yemîn ediyorum ki, ben o mallar hakkında bundan başka bir hüküm vermem. Bu şartlar içinde bu malları kullanmaktan ileride acze düşerseniz, onları ba-
na geri veriniz; ben onları sizin yerinize (velayet yolu üzere) tasarrut ederim, dedi [7].

2- Ganimetin Beşte Birini (Devlete) Vermek Dîndendir Babı

4-.....Ebû Cemre ed-Duba'î şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'1-Kays hey'eti geldi ve:
— Yâ Rasûlallah, bizimle senin aranda Rabîa'dan şu topluluk, yânî Mudar kâfirleri vardır. Bu sebeble biz sana ancak haram ayda ulaşabiliriz. O hâlde bize birşey emret de ona tutunahrn ve geride kalanlarımızı ona çağıralım, dediler.
Rasûlullah (S):
— "Sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden de nehyediyorum; Allah'a îmân etmekle: Lâ ilahe ille'Hah şehâdetiyle (yânî) Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmekle emrediyorum" buyurdu ve elini düğümledi, yânî küçük parmağını kıvırdı. "Namazı devamlı kılmak, zekâtı vermek, ramazân orucunu tutmak ve bir de aldığınız ganimetin beşte birini Allah için (devlet hazînesine) vermenizi emrediyorum. Sizleri kabaktan, hurma kökünden, toprak testilerden, zift sürülmüş kaplardan (yânî bunlara hurma yâhud üzüm şırası kurmaktan) nehyediyorum" buyurdu [8].

3- Peygamberin Vefatından Sonra Kadınlarının Nafakası Babı

5-.....Bize İmâm Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Vefatımda) mirasçılarım dînâr bölüşmezler, bıraktığım şey, kadınlarımın nafakasından ve işçimin ücretinden geri kalanı sadakadır" [9].

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) vefat etti. O hâlde ki, benim evimde ciğer sahibi bir hayvanın (yânî insan ve hayvanın) yiyeceği birşey yoktu; ancak bana âid bir raf (yânî dolap veya kiler) içinde yarım vesk ölçeği mikdârı arpa vardı. Ben ondan yedim. Müddet uzadı, onu ölçtüm, sonra tükendi [10].

7-.....Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Amr ibnu'l- Hâris'ten işittim, o: Peygamber (S)-geriye harb silâhı, beyaz katırı ve bir mikdâr arazîsinden başka birşey bırakmadı; bunları da sadaka olarak bıraktı, dedi [11].

4- Peygamberin Zevcelerinin Evleri Ve Onlara Nisbet Edilen Evler Hakkında Gelen Haberler Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavillerinde gelen evler [12]: "(Ey Peygamber kadınları, vakaar ile) evlerinizde oturun. Evvelki Câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin..." (d-Ahzâb: 33);
"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine -yemeğe da 'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın- girmeyin.
Fakat size izin verildiği zaman girin..." (ei-Ahzâb: 53).

8-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın hastalığı ağırlaştığı zaman benim evimde bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler [13].

9-..... Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) benim evimde, benim nevbetimde, benim göğsümün üstü ile gerdanımın arasında vefat etti. Bir de Allah (O'nun vefatı sırasında) benim tükrüğüm ile O'nun tükrüğünü birarada birleştirdi. Âişe şöyle dedi: (Kardeşim) Ab-durrahmân elinde bir misvakla odaya girdi... Peygamber'in, misvak katı geldiği için kullanmaya gücü yetmedi. Bu sefer misvakı ben aldım ve onu kendi dişlerim üzerine sürerek yumuşattım. Sonra bu yumuşatılmış misvakla O'nun dişlerini misvâkladım [14].

10-..... İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyin'den tahdîs etti ki, ona da Peygamber'in zevcesi haber vermiştir: Rasûlullah (S) ramazânın son on günü içinde mescidde i'tikâfta iken Safiyye ziyaretine gitmişti. (Bir müddet konuştuktan) sonra dönmek üzere Safiyye ayağa kalkmış, Rasûlullah da onu geçirmek üzere onunla beraber ayağa kalkmış. Peygamber'in bir diğer zevcesi olan Ümmü Seleme'nin kapısı yanındaki mescid kapısına geldiğinde, Ensâr'dan iki kişi onların yakınından geçmişler ve Rasûluılah'a selâm verip acele yürüyerek geçmişler. Rasûlullah onlara:
— "Acele etmeyiniz, durunuz! (Yanımdaki kadın Safiyye bintu Huyey'dir)" buyurdu.
O iki zât:
— Yâ Rasûlallah, biz Allah'ı tenzih ederiz, dediler.
Ve Peygamber'in Safiyye'nin hüviyyetini ta'yîne mecburiyet hissetmesi bunlara ağır geldi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şeytân insanda (yânî inşân bedeninde dolaşan) kan mesâbesindedir. Ben sizin gönüllerinize şeytânın kötü bir şübhe atmasından endîşe ettim" buyurdu [15].

11-.....Abdullah ibn Umer (R): Ben bir gün Hafsa'nın evinin damı üstüne çıktım ve Peygamber(S)'i arkasını kıbleye döndürerek Şâm tarafına yönelerek ihtiyâcını yerine getirir hâlde gözümle gördüm, demiştir [16].

12-.....Âişe (R), Rasûlullah (S) ikindi namazını güneş henüz Âişe'nin odasından çıkmadan kılar idi, demiştir [17].

13-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün hatîb olarak ayağa kalktı ve hutbe esnasında eliyle Âişe'nin meskeni tarafını işaret ederek üç defa: "İşte fitne bu taraftadır, şeytânın boynuzunun doğacağı yerdedir" buyurdu [18].

14-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R), Abdurrahmân kızı Amre'ye şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S), Âişe'nin yanında idi. Bu sırada Âişe bir insan sesi işitti ki, o insan Hafsa'nın evine girmek için izin istiyordu. (Âişe dedi ki:) Ben:
— Yâ Rasûlallah, şu adam evinize girmek için izin istiyor, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sanıyorum ki o, Hafsa'nın süt amcası fulan kimsedir!" buyurdu.
(Âişe dedi ki: Süt amcam fulân hayâtta olsaydı benim yanıma girebilecek miydi? diye sordum.) Rasûlullah:
— "(Evet girebilirdi, çünkü) süt, velâdet ve nesebin haram kıldığı herşeyi haram kılar" buyurdu [19].

5- Peygamber'in Zırhı, Asası, Kılıcı, Bardağı, Mührü Gibi Taksimi Zikredilmeyen Ve Kendisinden Sonra Halîfelerin Kullandıkları Şeylerden Zikredilenlerle Vefatından Sonra Sahâbîlerın Ve Diğerlerinin Teberrük Edegeldikleri. Yânî Kutlu Sayıp Kullandıkları Saçları, Ayakkabıları, Kap-Kacakları -Sahan Ve Tasları- Babı [20]

15-..... Basra Kaadısı Sumâme ibn Abdillah ibn Enes'ten; o da dedesi Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Bekr halîfe yapılınca, Enes'i Bahreyn'e gönderdi ve kendisi için şu meşhur mektubu (yânı sadaka farizası kitabını) yazdı ve Ebû Bekr bu mektubu mühürledi. Bu mührün nakşı (yânı üzerindeki yazı) üç satır idi:
Muhammedun bir satır ve Rasûlu bir satır ve Allâhi bir satırdı [21].

16-.....îsâ ibnu Tahmân tahdîs edip şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik -Peygamber'in vefatından sonra- tüyleri dökülmüş meşinden tasmalı bir çift ayakkabı çıkardı. İbn Tahmân dedi ki: Bana Sabit el-Bunânî, Enes'ten şöyle tahdîs etti: Enes bize iki ayakkabı çıkardıktan sonra: Bunlar Peygamber(S)'in ayakkabılarıdır, diye haber verdi [22]

17-.....Ebû Burde şöyle demiştir: Âişe -Peygamber'in ölümünden sonra- bize yünden keçelenmiş bir kaftan çıkardı ve: Peygamber'in ruhu bu kaftanın içinde nez' olundu, yânî koparılıp çekildi, dedi.
Süleyman ibnu'l-Mugîre, Humeyd'den rivayetinde şunu ziyâde etti: Ebû Burde şöyle dedi: Âişe bize Yemen'de dokunan tok

kumaştan yapılmış bir izâr ile yine bu kumaştan yapılıp "el-Mıılebbede" dedikleri bir kisve çıkardı [23].

18-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten: Peygamber(S)'in su bardağı kırıldı, akabinde kırık yerine gümüşten bir bardak edindi dediğini tahdîs etti.
Râvî Âsim el-Ahvel: Ben bu kadehi gördüm ve (teberrüken içine su koyup) ondan su içtim, demiştir [24]

19-.....İbn Şihâb, Muhammed ibn Amr ibn Halhale ed-Duelî'ye şöyle tahdîs etmiştir: Ona da Hz. Hüseyin'in oğlu Alî tahdîs etti ki, onlar, kendileri Alî'nin oğlu Hüseyin'in öldürüldüğü zaman -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- Muâviye'nin oğlu Yezîd'in yanından Me-dîne'ye geldikleri sırada kendilerini Mısver ibn Mahrame (R) karşılamış ve:
— Bana herhangibir ihtiyâcın var mı? Varsa onu bana emredebilirsin, demiştir.
Hüseyin'in oğlu Alî dedi ki: Ben de Mısver'e:
— Hayır, bir ihtiyâcım yoktur, dedim. Mısver, Hüseyin'in oğlu Alî'ye:
— Sen Rasûlullah'ın kılıcını bana verir misin? Çünkü ben bu kavmin onu almakta sana galebe etmesinden endîşe ediyorum. Allah'a yemîn ederim ki, eğer sen onu bana verirsen, benim nefsime ulaşılmadıkça, yânî ruhum kabz olunmadıkça bu kılıç ebediyyen onlara ulaştırılmaz. Şu da muhakkak ki Ebû Tâlib'in oğlu Alî, Fâtıma'nın üstüne -aleyhi's-selâm- Ebû Cehl'in kızını istemişti, işte bu sırada Ra-sûlullah'tan işittim. O, şu minberin üzerine çıkmıştı da bu hususta hitabe îrâd ediyordu. Ben de o günlerde ihtilâm olmuş hâlde idim. Rasûlullah (S) orada: "Muhakkak Fâtıma bendendir. Ben onun -beşer tabîatinden neş'et eden kıskançlık sebebiyle- dîni hususunda fitneye ma'rûz kalmasından endîşe ediyorum" buyurdu.
Râvî Mahrame dedi ki: Sonra Rasûlullah, Abdu'ş-Şems oğulla-n'ndan olan bir damadını (yânî kızı Zeyneb'in kocası bulunan Ebû'l-
Âs ibn Rabî'ı) zikretti de onu kendisine hısımlığı hususunda övdü ve güzel hâllerini şöyle dile getirdi; "O bana söz söylemiş, sözünde gerçek çıkmıştır. O bana va'd etmiş, va'dini yerine getirmiştir, Kat'îsöylüyorum ki, ben hiçbir halâlı haram kılıyor değilim, hiçbir haramı da halâ! kılmıyorum. Lâkin Allah'a yemîn ediyorum ki, Allah Rasû-lü'nün kızı ile Allah düşmanının kızı ebeden (bir adamın nikâhında) birleşmez" [25]

20-.....Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Eğer babam Alî (R) Usmân ibn Affân'ı kötülükle zikredici olaydı, birtakım insanlar ona gelip de Usmân'ın zekât me'rnûrlarından şikâyet ettikleri gün zikrederdi. O gün babam Alî, bana: Usmân'a git de ona (gönderdiğim) sahîfenin Rasûlullah'ın sadakası (yânî sarf yerlerinin yazıldığı sahîfe) olduğunu haber ver de: Zekât me'mûrlarına emret ki, bunun içindeki hükümlerle amel etsinler, dedi.
Muhammed ibnu'l-Hanefiyye dedi ki: Bunun üzerine ben bu sa-hîfeyi Usmân'a götürdüm. Usmân: O sahîfeyi bizden geri çevir, dedi. Akabinde ben o sahîfeyi tekrar Alî'ye getirdim ve olanı kendisine haber verdim. Babam: O sahîfeyi aldığın yere koy, dedi.
Buhârî'nin şeyhi el-Humeydî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhamrfied ibn Sûka tahdîs edip şöyle dedi: Ben Mımzir es-Sevrî'den işittim ki, Muhammed ibnu'1-Hane-fiyye şöyle demiştir: Beni babam Alî haberci gönderdi de: Şu kitabı, yânî yazıyı al ve onu Usmân'a götür. Çünkü bunun içinde Peygam-ber(S)'in sadaka hususundaki emri vardır, dedi [26].

6- Ganimetin Beşte Birinin. Rasulullah'a Nevbet Nevbet İnen Mühim İşler Ve Hâdiseler İçin. Fakirler İçin Ve Peygamberin Suffa Ehlini Ve Dulları Tercîh Etmesi İçin Oldlğuna Delîl Babı

Peygamber'in kızı Fâüma hububat öğütmekten, el değirmeni döndürmenin yorgunluğundan Peygamber'e şikâyet edip de kendisine esirlerden bir hizmetçi vermesini istediği zaman, Peygamber, kızının bu isteğini Allah'a havale etmiştir (yânî kızının isteğini karşılamamıştır).

21-.....Bize Alî şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyhi's-selâmın el değirmeniyle hububat öğütmekten dolayı eline hastalık gelmişti. O sırada Rasûlullah'a birtakım harb esirleri getirildiği Fâtıma'ya ulaştı. Fâtıma da o esirlerden bir hizmetçi istemek üzere babasına gitti, fakat babasını evde bulamadı. Derdini Âişe'ye zikretti. Akabinde Peygamber geldiğinde Âişe, Fâtima'nm geldiğini ve dileğini kendisine söyledi. (Alî dedi ki:) Müteakiben biz yataklarımıza girmiş hâlde iken Peygamber bize geldi. Biz hemen yatağımızdan kalkmağa davrandık.
Peygamber (S):
— "Yerinizde durunuz!" buyurdu ve (ikimizin arasına oturdu) hattâ ben göğsümün üzerine dokunan iki ayağının serinliğini hissettim.
Akabinde Peygamber: -
— "İyi dinleyin! Ben size, sizin benden istediğiniz esîr hizmetçiden daha hayırlı bir şeye delâlet ediyorum: Siz (gece) yataklarınıza girdiğinizde otuzdört defa Allâhu Ekber, otuzüç kerre Elhamdu HU lâhi ve otuzüç kerre de Subhânalîahi deyiniz. Bunları söylemeniz sizler için benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlıdır" buyurdu [27],

7- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: .

Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi birşeyin mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün... " <ei Enfâi: 4i>.
"Rasûlü*nündür" sözüyle bunun taksiminin Rasûl'e âid olduğunu kasdediyor. Rasûlullah (S): "Ben ancak

bölüştürücü ve hazineciyim; Allah ise vericidir" buyurdu.

22-.....Bize Şu'be, Süleyman ibn Mihrân'dan, Mansûr'dan ve Katâde'den tahdîs etti. Bu üçü de Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan işitmiş-lerdir. Câbir ibn Abdillah (R): Bizim Ensâr'dan bir adamın bir oğlu doğdu. O kimse Oğluna Muhammed adını vermek istedi, demiştir. Şu'be: Mansûr hadîsinde şöyle dedi: O Ensârî: Ben oğlumu boynum üzerinde taşıyıp onu Peygamber'e getirdim, dedi. Yine Şu'be: Süleyman el-A'meş hadîsinde şöyle dedi: O Ensârî'nin (yânî Enes ibn Fu-dâle'nin) bir oğlu oldu. Onu Muhammed diye isimlemek istedi. Peygamber (S): "Benim ismimle isimleyiniz, fakat künyem ile kün-yelenmeyiniz. Çünkü ancak ben Kaastm, yânî taksim edici kılındım, (mîrâs ve ganimet mallarını) aranızda ancak ben taksim ederim" buyurdu.
Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Rasûlullah'm "Ben bir taksim edici olarak gönderildim, aranızda ben taksim ederim" buyurduğunu söyledi.
el-Buhârî'nin şeyhi Amr ibn Merzûk şöyle dedi: Bize Şu'be haber verdi: Katâde şöyle demiştir: Ben Sâlim'den işittim; o da Câbir'-den: el-Ensârî, oğluna el-Kaasım ismini vermek istedi. Peygamber:
"Benim ismimle isimleyin, fakat künyem ile künyelenmeyin" buyurdu [28].

23-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizim Ensâr taifesinden bir adamın bir oğlu doğdu. Kendisi çocuğa el-Kaasım adını verdi. Ensâr ona:
— Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle anmayız ve sana bu doğum sebebiyle "gözaydın" diye ikram da etmeyiz, dediler.
Bunun üzerine o Ensârî zât Peygamber'e geldi ve:
— Yâ Rasûlallah, bir oğlum doğdu, ona el-Kaasım adını verdim. Ensâr bana: Biz seni Ebû'l-Kaasım künyesiyle lakablamayız ve sana "gözaydın" tebrikinde de bulunmayız, dediler (ne buyurursunuz
diye sordu)?
Peygamber (S):
— "el-Ensâr güzel söylemiştir. Benim ismimle ad verebilirsiniz, fakat benim künyem ile künyelenmeyin. Çünkü Kaasım, yalnız benimdir" buyurdu [29].

24-.....Humeyd ibn Abdirrahmân, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah her kimin hayrını murâd ederse ona dîn hususunda (büyük bir) anlayış verir. Verici ancak Allah'tır. Ben (verici değil) yalnız taksim ediciyim [30]. Bir de bu ümmet Allah'ın emri gelinceye (kıyamet gününe) kadar kendilerine muhalefet edenler üzerine gâlib olmakta devam edecekler, onlar gâlib hâlde bulunacaklar" [31].

25-.....Bize Hilâl, Abdurrahmân ibn Ebî Amre'den;o daEbû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Ben size ne birşey verebilirim, ne de (verilene) mâni' olabilirim. Ben taksim ediciyim, em-rolunduğum yere koyarım" buyurmuştur [32].

26-..... Havle el-Ensâriyye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Birtakım adamlar Allah'ın (müslümânların iyiliğine tahsîs buyurduğu) malında haksız olarak tasarruf ederler, îşte onlar için kıyamet gününde o ateş muhakkaktır" [33].

8- Peygamberin: "Ganimetler size halâl kılındı" sözü Bâbı [34]

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah size alacağınız daha birçok ganimetler de va'detmiş, şimdilik bunu peşin vermiştir.. " (ei-Feth: 20) [35]
Ganimet, mukaatele eden müslümânların umûmuna âiddir. Nihayet Rasûlullah buna hakk kazananları hakk kazanmayanlardan ayırıp beyân eder [36].

27-..... Bize Husayn ibn Abdirrahmân es-Sulemî, Âmir eş- Şa'bî'den; o da Urve el-Bârıkî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Gazâya giden) atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür. Hayır kıyamet gününe kadar ecir (yânî sevâb) ve ganimettir" buyurmuştur [37].

28-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Kisrâ helak olduğu zaman ondan sonra kisrâ yoktur. (Bizans hükümdarı olan) Kayser helak olduğu zaman ondan sonra kayser yoktur (yânî kayser hâkimiyeti olmayacaktır). Nefsim yedinde olan Allah 'a yeminle söylüyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır"[38].

29-.....Câbir ibn Semure (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kisrâ helak olduğu zaman ondan sonra kisrâ yoktur. Kayser helak olduğu zaman ondan sonra da kayser yoktur. Nefsim yedinde olan Allah 'a yeminle söylüyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır"[39].

30-.....Bize Câbir ibn Abdillah (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Ganimetler bana halâl kılındı (hâlbuki benden evvel kimseye halâl edilmemiştir)" buyurdu [40].

31-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o'da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Kendisini (evinden sırf) Allah yolunda cihâd etmek ve ke-limetu'llah'ı tasdik etmek niyeti çıkararak Allah yolunda cihâd eden kimseye Allah onu, şehîd olmak suretiyle cennete girdirmeyi yâhud içinden çıkmış olduğu meskenine sevâbla yâhud ganimetle salimen döndürmeyi tekeffül etmiştir"[41].

32-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Peygamberlerden bir peygamber gazaya gitti ve kavmine şöyle dedi: Bir kadın fercine nikâhla mâlik olup da onunla evlenmek istediği hâlde henüz evlenmemiş olan bir erkek bana tâbi' olmasın (yânı benimle beraber cihâda yürümesin). Birçok evler kurmuş, fakat henüz tavanlarını yükseltmemiş olan kimse de benimle yürümesin. Koyun yâhud gebe develer satın almış da bunların yavrularını doğurmalarını beklemekte olan kimse de benimle beraber yürümesin.
"Peygamber bu ta'lîmâtı verdikten sonra gazaya gitti ve nihayet ikindi namazı vaktinde yâhud buna yakın bir zamanda fethedeceği beldeye yaklaşınca güneşe hitaben: Sen bir me'mûresin, ben de bir me'mûrum dedi ve: Yâ Allah! Bu güneşi bizim üzerimizde biraz durdur! diye dua etti. Müteakiben Allah bu peygambere fetih verinceye kadar güneş onun üzerinde durduruldu. Neticede o peygamber ganimetleri topladı. Derken onları yemesi için (gökten bir) ateş geldi. Fakat ateş o ganimetleri yemedi. Bunun üzerine peygamber, ordusuna: Sizin içinizde ganimet malına bir hıyanet vardır, binâenaleyh herbir kabileden bir kimse bana bey'at etsin, dedi. (Bey'at ettiler.) Bu bey'at sırasında birisinin eti peygamberin eline yapıştı. Peygam-,bet derhâl: Hıyanet muhakkak sizin içinizdedir. Binâenaleyh senin kabilen benimle bey'at yapsın, dedi. (Kabile bey'at yaptı.) Bu sırada iki yâhud üç kimsenin elleri peygamberin eline yapıştı. Peygamber: Hıyanet fiili sizdedir, sizler hıyanet ettiniz, dedi. Akabinde onlar sığır başı gibi altından bir baş getirdiler ve bunu yere koydular. Akabinde ateş geldi ve o ganimet malını yedi. Sonra Allah bizler için ganimeti halâl kıldı. Allah bizim zayıflığımızı ve aczimizi gördü de ganimetleri bize halâl kıldı" [42]

9- Bâb: Ganimet, Düşmanla Çarpışmada Hazır Bulunanlarındır

33-..... Eşlem şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R): Eğer mülümanların sonu (yânî müstakbel nesillerin hayâtı endîşesi) olmasaydı, Peygamber'in Hayber arazîsini taksîm ettiği gibi, ben de fethettiğim her karyeyi (her memleketin arazîsini) muhakkak ganîmet sâhibleri (yânî fâtihleri) arasında taksîm ederdim; dedi [43].

10- Ganîmet İçin Harbeden Kimsenin Sevabı Eksilir Mi? Babı

34-.....Bize Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bir çöl Arabi Peygamber'e:
— Bâzı kimseler ganimet almak için harbeder, bâzı kimseler insanlar yanında yiğitliği zikrolunsun diye harbeder, bâzıları da (yiğitlik) derecesi görülsün diye harbeder. Şu hâlde Allah' yolunda olan kimdir? dedi.
Peygamber (S):
— "Kim Allah kelimesi (Allah'ın tevhidi kelimesi) en yüksek olsun diye muharebe ederse, işte o mücâhid Allah yolundadır" buyurdu [44].

11- Devlet Başkanının, Huzuruna Getirilen Müşrik Hediyelerini Hazir Bulunanlar Arasında Taksim Etmesi Ve Hazır Bulunmayan Yâhud Kendisinden Uzak Bulunanlar İçin De Pay Ayırıp Saklaması Babı

35-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti: Peygamber (S)'e has ipekten altın düğmeli (yâhud altın halkalarla örülü) birçok kaftanlar hediye edildi. Peygamber bu kaftanları sahâbîlerinden birtakım insanlar arasında taksim etti. Bu kaftanlardan bir tanesini de Mahrame ibn Nevfel için ayırdı. Müteakiben Mahrame, beraberinde oğlu Mısver ibn Mahrame olduğu hâlde geldi de, Peygamber'in kapısı Önünde di-küdİ. Ve oğluna:
— Peygamber'i bana çağır! dedi.
Peygamber babamın sesini işitti de, yanma bir kaftan alıp düğmelerini öne doğru tutarak babam Mahrame'yi bununla karşıladı ve:
— "Yâ Eba'l-Mısver, bunu senin için sakladım! Yâ Eba'l-Mısver, bunu senin için sakladım!" buyurdu.
Mahrame'nin huyunda bir şiddet ve sertlik vardı [45].
Bu hadîsi İsmail ibn Uleyye, Eyyûb es-Sahtıyânî'den rivayet etmiştir.
Ve Hâtem ibnu Verdân şöyle dedi: Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İb-nu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki el-Mısver: Peygamber'e bir çok kaftanlar geldi... demiştir. Bu hadîsi îbnu Ebî Muleyke'den rivayet etmekte el-Leys ibn Sa'd, Eyyûb es-Sahtıyânî'ye mutâbaat etti [46].

12- Bâb: Peygamber (S) Kurayza Ve Benu'n-Nadır Arazîlerini Nasıl Taksîm Etti?

Ve bunlardan masrafı kendisine dönen ailesinin harcamalarına ve mühim hâdiselere verdiği şeyler.

36-.....Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ensâr'dan olan insanlar gelir getiren hurmalıklarını Peygamber(S)'e kendi masraflarını karşılaması için hediye ediyorlardı. Nihayet Peygamber Kurayza ve Benu'n-Nadîr kabilelerini fethetti. Bunun ardından Me-dîneli Ensâr'a daha evvel Muhâcirler'e teslîm ettikleri hurmalıkları kendilerine geri verilir oldu [47].

13- Peygamber(S)'İn Maiyyetinde Gaza Edenlerin, Vâlîlik Ve Kumandanlık Yapanların Diri Ve Ölü Hâllerinde Mallarındaki Bereket Ve Artma Babı

37-.....Ben Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme'ye: Hişâm ibn Urve size tahdîs etti mi? diye sordum. (Burada suâlin cevâbı zikredilmedi. Fakat İshâk ibn Râhûye'nin Müsned'inde bu isnâd ile "evet" deyip şunu sevketmiştin) Bana Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da kardeşi Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: ez-Zubeyr ibnu'I-Avvâm Cemel Vak'ası gününde durduğu zaman beni çağırdı [48]. Ben yanında dikeldim. Bana şunları söyledi:
— Ey oğulcuğum! Şu muhakkak ki, bu gün ancak zâlim olan yâhud mazlum olan öldürülür. Ve ben bu gün kendimi başka türlü değil, ancak mazlum olarak öldürüleceğimi zannediyorum. Ve benim en büyük hüznüm ve endîşem elbette borcumdur. Sön borcumuzun, malımızdan herhangi birşey bırakacağını zannediyor musun? dedi ve:
— Ey oğulcuğum malımızı sat ve borcumu öde, sözünü söyledi.
Ve malının üçte birini vasiyet etti; bu üçte birin üçte birini husûsî olarak Abdullah ibn Zubeyr'in oğullarına vasiyet etti. Zubeyr, oğlu Abdullah ibn Zubeyr'i kasdederek onun oğulları için üçte birin üçte biri diyor: Eğer borcun ödenmesinden sonra birşey artmış olursa, o fazlanın üçte biri senin oğullarına âiddir.
Hişâm ibn Urve (geçen senedle) şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in çocuklarının bâzısı yaşça (yâhud vasiyetteki payca) Zubeyr'in oğullarının bâzısına müsavi olmuştur: Bunlar Hubeyb ve Abbâd'-dır. Zubeyr'in bu vasiyeti yaptığı gün dokuz oğlu ve dokuz kızı vardı,
Abdullah dediki: Babam Zubeyr, borcunun ödenmesini bana vasiyet etmeye başladı ve şöyle diyordu:
— Ey oğulcuğum! Eğer borç ödemekten herhangi birşey hususunda âciz olursan, o zorluğa karşı Mevlâmdan yardım iste! dedi.
Abdullah şöyle dedi: Vallahi ben babamın bu "Mevlâm" sözüyle ne kasdettiğini bilemedim. Sonunda:
— Babacığım, senin Mevlân kimdir? diye sordum.
— (Benim Mevlâm) Allah'tır, dedi.
Abdullah şöyle devam etti: Vallahi ben onun borcunu ödemekten dolayı herhangi bir sıkıntıya düştükçe muhakkak:
— Yâ Mevlâ'z-Zubeyr(= Ey Zubeyr'in Mevlâsı)! Zubeyr'in borcunu kaza et! diye duâ ettim; akabinde Yüce Allah onun borcunu ödedi. Sonunda Zubeyr (R) Öldürüldü. Zubeyr arkasında altın para ve gümüş para bırakmadı; o yalnız bâzı arazîler bıraktı. Gâbe mevkiindeki büyük arazî, Medine'de onbir ev, Basra'da iki ev, Kûfe'de bir ev, Mısır'da bir ev bunlardandır.
Abdullah dedi kî: Zubeyr'in üzerindeki borç ancak şöyle oluşmuştur: Birtakım kimseler ona mal getirir ve malı Zubeyr'in yanında emânet bırakmak ister idi. Zubeyr ise ona:
— Hayır, ben bu malı emânet olarak teslim almam; lâkin o rnal benim zimmetimde bir ödünçtür. Çünkü ben emânetin zayi' olmasından (ve bunun da benim malı iyi korumadığımdan meydana geldiğinin zannolunmasından) korkarım, der idi.
Zubeyr asla bir kumandanlık, harâc toplayıcılığı ve (mal toplamaya sebeb olacak cinsten) herhangi bir vazifeyi üzerine almamıştır [49] O sâdece Peygamber(S)'in yâhud Ebû Bekr'in yâhud Umer'in yâhûd Usmân'ın -Allah onlardan razı olsun- maiyyetlerinde yapılan gazvelerde mevcûd olmuştur.
Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Ben babam Zubeyr'in üzerindeki borcu hesâb ettim de, onu ikimilyon ikiyüzbin olarak buldum. Râvî dedi ki: Hakîm ibn Hizam, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e kavuştu da:
— Ey kardeşimin oğlu! Kardeşim Zubeyr'in üzerinde ne kadar
borç vardır? diye sordu.
Abdullah, borcun bir kısmını gizledi de:
— Yüzbin, dedi.
Bunun üzerine Hakîm: :
— Vallahi ben sizin mallarınızın bu kadar borcu ödemeye yeteceğini zannetmiyorum, dedi.
Bu sefer Abdullah:
— Eğer borçlar ikimilyon ikiyüzbin olmuş ise, senin re'yin nedir bana haber ver? dedi.
Hakîm:
— Bu kadar borcu ödemeye takat yetireceğinizi sanmıyorum. Eğer bu borçtan herhangi birşeyi ödemekten âciz olursanız benden
yardım isteyin, dedi.
Râvî dedi ki: Zubeyr, Gâbe'deki arazîyi yüzyetmiş bine satın almış idi. Oğlu Abdullah ise bu arazîyi satmak için bir milyon altıyüz-bin kıymet ta'yîn etti. Sonra ayağa kalktı ve:
— Her kimin Zubeyr'in üzerinde alacağı bir hakk varsa, Gâbe'-ye bizim yanımıza gelsin, dedi.
Akabinde Abdullah ibn Ca'fer ibn Ebî Tâlib oraya geldi. Bu Abdullah'ın, Zubeyr'in üzerinde dörtyüzbin alacağı vardı. Bu Abdullah, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hitaben:
— Eğer isterseniz bu dörtyüzbinlik alacağımı size bırakayım, dedi. Abdullah ibnu'z-Zubeyr:
— Hayır (alacağını bırakma; bunu istemeyiz), dedi.
Abdullah ibn Ca'fer:
— Eğer isterseniz, benim alacağımı geri bırakmak istediğiniz alacakların içine koyup geriye bırakırsınız, dedi.
Abdullah ibnu'z-Zubeyr:
— Hayır, alacağını geri bırakma, dedi. Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ca'fer:

— Öyleyse bu arazîden benim için bir parça kesin, dedi. Abdullah ibnu'z-Zubeyr de ona hitaben:
— Şuradan şuraya kadar olan parça senindir, dedi.
Râvî dedi ki: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Gâbe arazîsinden (ve evlerden) bâzısını sattı da babası Zubeyr'in borcunu ödedi. Borcun hepsini tamamen ödedikten sonra Gâbe arazîsinden dörtbuçuk pay bakî kaldı. Abdullah ibnu'z-Zubeyr akabinde Şam'a Muâviye ibn Ebî Suf-yân'ın yanına geldi. Muâviye'nin yanında Amr ibnu Usmân ibn Af-fân, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in kardeşi el-Munzir ibnu'z-Zubeyr, (Mü'minlerin anası Sevde'nin kardeşi) Abdullah ibnu Zem'a bulunuyorlardı. Muâviye, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hitaben:
— Gâbe arazîsine ne kadar kıymet ta'yîn edildi? dedi. Abdullah:
— (Onaltı pay aslından) herbir pay yüzbine geldi, dedi.
Muâviye:
— Geriye kaç pay kaldı? dedi. Abdullah:
— Dört bütün pay ile bir yarım pay kaldı, dedi,
el-Munzir ibnu'z-Zubeyr:
— Ben yüzbin mukaabilinde bir pay satın aldım, dedi.
Amr ibnu Usmân:
— Ben de yüzbine mukaabil bir pay satın aldım, dedi.
Abdullah ibnu Zem'a:
— Ben de yüzbîn karşılığında bir pay satın aldım, dedi.
Bu sefer Muâviye:
— Geriye ne kadar pay kaldı? diye sordu.
Abdullah:
— Bir pay ile yarım pay kaldı, dedi,
Muâviye:
— Ben de onu yüzelli bin karşılığında satın aldım, dedi. Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ca'fer (ibn Ebî Tâlib), Muâviye'den onun payını altıyüzbin mukaabilinde satın aldı (da böylece ikiyüzbin kazandı). Abdullah ibnu'z-Zubeyr babasının borçlarını ödeyip bu borç işini bitirdiği zaman Zubeyr'in diğer oğulları kendisine:
— Artık mirasımızı aramızda taksîm et, dediler.
Abdullah:
— Hayır, Allah'a yemîn ederim ki, dört sene hacc mevsiminde "Haberiniz olsun! Her kimin Zubeyr üzerinde alacağı bir hakk varsa bize gelsin de o borcu ödeyelim!" diye nida ve i'lân etmedikçe, mîrâsı aranızda taksîm etmem, dedi.
Râvî dedi ki: Artık Abdullah ibnu'z-Zubeyr her sene hacc mevsiminde böyle nida ve i'lân etmeye başladı. Nihayet dört yıl geçince (ve kendisine hakk isteyici kimse gelmeyince) mîrâsı Zubeyr'in oğulları arasında taksîm etti.
Râvî dedi ki: Zubeyr öldüğü zaman arkasında dört karısı varJ di. Abdullah'a vasiyet edilen üçte biri kaldı da her bir kadına (sekizde bir hisse olarak) bir milyon ikiyüzbin isabet etti. Buna göre Zubeyr'A in (vasiyet, mîrâs ve borçlarını içine alan) malı elli milyon ikiyüzbindir [50].

14- Bâb: Devlet Başkanı Bir İnsanı Bir İhtiyaç Hususunda Elçi Gönderdiği Yâhud Ona Orada İkaamet Etmesini Emrettiği Zaman Ganimetten O Şahsa Hisse Verilir Mi?

38- Bize Mûsâ ibn İsmail tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Avâ-ne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Usmân ibn Vehb tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Usmân Bedir vak'asından ancak şu sebeb-den dolayı kaybolmuştur: Çünkü hakikat şudur ki, Rasûlullah'ın kızı (Rukayye) Usmân'ın nikâhı altında idi ve (Bedir seferi sırasında) ağır hasta bulunuyordu. Peygamber (S) Usmân'a hitaben: "Senin için Bedir'de hazır bulunan bir gâzîsevabı ve onun ganimet payı vardır" buyurdu (ve ona hisse verdi) [51].

15- Bâb- Ganimetin Beşte Birinin Müslümanlara Nevbet \Evbet Gelen Mühim Hâdiseler İçin Olduğuna Delilden Biri Hevâzin Kabilesinin Peygamberin Kendileri İçinde Bir Süt Annesini Emmiş Olması Sebebiyle Peygamberden İstekte Bulunmaları; Peygamberin De Müslüman Gazilerden, Onlardan Aldıkları Hisselerini Geri Vermelerini Halâl Saymasıdır.

Yine buna delilden biri de Peygamberin hisselerini geri veren müslümânlara fey'den ve ganimetlerin beşte birinden onlara vermeyi va'd eder olmasıdır. Peygamberdin Ensâr'a ve Ensâr'dan Câbir ibn Abdillah'a Hayber hurmasından vermesi de aynı konuya delildir.

39-.....îbnu Şihâb şöyle demiştir: Ve Urve ibnu'z-Zubeyr söyledi ki, kendisine Mervân ibnu'l-Hakem ile Misver ibn Mahrame, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir; Rasûlullah'a Hevâzin kabilesi hey'eti müslümân olarak geldikleri ve kendisinden mallarının ve esirlerinin geri verilmesini istedikleri zaman, Rasûlullah (S) onlara:
— "Bana sözün en sevimlisi, en doğrusudur. Şimdi siz iki taifeden birini; ya esirleri ya da malları tercih ediniz. Ben (sizin gelmenizi gözeterek) bunları taksim etmeden bekletmiş idim" buyurdu.
Ve hakîkaten Rasûlullah Tâif'ten (Cı'râne'ye) döndüğü zaman on bu kadar gece onların sonlarının gelmesini beklemişti.

Hevâzin hey'etine Rasûlullah'ın kendilerine ancak iki şıktan birisini geri vereceği apaçık belli olunca bunlar Rasûlullah'a:
— Biz esirlerimizin geri verilmesini tercih ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah müslümânlar arasında ayağa kalktı. Allah'ı lâyık olduğu kemâl sıfatlarıyle sena etti. Sonra "Amma ba'du" hitâb faslını söyleyerek şu hutbeyi yaptı:
— "Bu Hevâzin hey'eti kardeşleriniz, kusurlarından tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de esirlerini kendilerine geri vermeyi düşündüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız vererek) kardeşlerinizin gönüllerini hoş etmeyi severse bunu yapsın. Sizden her kim kendi hissesi üzerine bağlı olmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse (bu bedeli) ona biz, Allah 'in bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz. Bu kanâatle o da böyle yapsın" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar:
— Biz Hevâzin esirlerini kendilerine geri vermekle onları hoş-nûd etmişizdir yâ Rasûlallah, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah, sahâbîlerine:
— "Şimdi biz, sizden esirini vermeye rızâsı olan kimseleri rızâsı olmayanlardan seçip bilemiyoruz. Onun için siz gidiniz de bize durumunuzu, işlerinizi bilip yürüten kişileriniz arzetsinler" buyurdu.
İnsanlar yerlerine çekildiler, kabilelerin bilir kişileri onlarla konuştular. Sonra bu bilir kişiler Rasûlullah'a geri gelip, herbiri kavr minin esirlerini vermekten memnun olduklarını ve Rasûlullah'a bu konuda izin verdiklerini bildirdiler.
tbn Şihâb: İşte Hevâzin esirlerinden bize ulaşan budur, dedi [52].

40- Bize Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe'den tahdîs edip şöyle dedi: Ve yine bana el-Kaasım ibnu Âsim el-Küleybî tahdîs etti. Ve ben el-Kaasım'ın Zehdem'den gelen hadîsini, Ebû Küabe'nın hadîsinden daha iyi muhafaza etmekteyim. Zehdem ibn Mudrıb el-EzcU şöyle demiştir: Biz Ebû Musa'nın yanında idik. (Ebû Musa'ya yemek ikram ettiler.) Bu arada tavuğun zikr geldi. Ebû Mûsâ'nm yanında Teymullah oğulları'ndan kızıl suratlı bir adam da vardı, sanki o Rum esîrlerindendi. Ebû Mûsâ o kızıl suratlı adamı yemeğe çağırdı. O adam:
— Ben bu hayvanı bir kerre iğrendiğim birşeyi yerken gördüm de bir daha tavuk eti yemem diye yemîn ettim, dedi.
Ebû Mûsâ ona:
— Beri gel de ben sizlere yemini çözme yolundan bir hadîs söy-' leyeyim: Ben Eş'arîler'den bir cemâat içinde Peygamber'e geldim. Kendisinden binmek ve yüklerimizi yüklemek için deve istiyorduk. Peygamber: "Vallahi ben sizleri yüklemem, benim yanımda sizleri bindirecek deve yoktur" buyurdu. Sonra Rasûlullah'a ganimet develeri getirildi. Rasûlullah bizleri sorup: "O Eş'arîter cemâati nerede?" dedi. Bizler geldik. Bizlere yaşları iki ile dokuz arasında beyaz hör-güçlü beş deve verilmesini emretti. Biz yanından ayrılıp gittiğimiz zaman kendi aramızda: Biz ne yaptık? Onun bize verdikleri bize bereketli olmaz! dedik ve hemen Rasûlullah'a döndük ve: Biz senden bizleri yüklemen için deve istemiştik. Sen ise bizleri yüklemiyeceğine yemîn etmiştin. Sen bu yemînini unuttun mu? dedik. Rasûlullah (S): "Sizleri ben yüklemedim, fakat sizleri Allah yükledi ve ben vallahi eğer Allah isterse bir yemîn üzerine yemîn etmem ki> yemîn edilen şeyin başkasını yemîn edilenden hayırlı görürsem muhakkak o hayırlı olanı yaparım. Ben o yemîni keffâretle çözmüştüm" buyurdu [53].

41-.....Bize (İmâm) Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) Necd tarafına bir fırka aske gönderdi. Abdullah ibn Umer de bu askerî birlik içinde bulundu. Bu askerler birçok deve ganimet aldılar. Herbir askerin hissesine oniki yâhud onbir deve düştü. Bu hisselerine ilâve olarak kendilerine birer deve de (Rasûlullah'a âid beşte bir hisseden) ihsan buyrulmuştu [54].

42-.....Bize el-Leys, Ukayİ'den; o da İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den; o da babası İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti Rasûlullah (S) göndermekte olduğu seriyyelerden bâzı kimselere, o askerî birligin umûmuna isabet edecek hisse taksiminden başka hassaten bizzat kendilerine âid olmak üzere fazladan ganîmet verir idi [55].

43-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Biz Eş'arîler Yemen'de iken Peygamber(S)'in çıkışı ve Medine'ye hicret edişi haberi bize erişti. Biz de ben ve iki kardeşimki biri Ebû Burde, diğeri de Ebû Ruhm'dür; ben kardeşlerimin en küçüğü idim- kavmimiz Eş'a-rîler'den (Râvî: Ya elli bu kadar dedi veya şöyle söyledi:) elliüç yâhud elliiki kişi içinde Peygamber'in tarafına muhacirler olarak i Yemen'den çıktık. Biz bir gemiye bindik. Fakat (havanın muhale-i fetiyle) gemimiz bizleri Habeş hükümdarı Necâşî'nin memleketi sahiline bıraktı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib ile yanındaki arkadaşlarıyle karşılaştık. Ca'fer:
— Rasûlullah bizleri buraya gönderdi ve bizim burada ikaamet etmemizi emretti. Sizler de bizim beraberimizde ikaamet ediniz, dedi.
Bunun üzerine biz de Ca'fer'in beraberinde Habeşistan'da ikaamet ettik. Nihayet hepimiz beraberce Medine'ye geldik. Ve Peygam-ber'e Hayber'i fethettiği sırada kavuştuk. Rasûlullah bizlere pay ayırdı (yâhud râvî: Rasûlullah o ganimetten bizlere de verdi, demiştir). Hâlbuki Rasûlullah Hayber fethinden gâib olan hiçbir kimseye Hayber ganimetinden birşey ayırmadı, ganimeti ancak beraberinde hazır bulunanlara ayırdı. Bu esâstan Ca'fer'in maiyyetinde olarak bizim gemimizle gelenleri ve Ca'fer'in arkadaşlarını müstesna tuttu da Hay-ber'de hazır bulunanlarla beraber onlara da pay ayırdı [56].

44-.....Câbir (R) şöyle demiştir. Rasûlullah (S): "Bahreyn malının gelmesi gerçekleşirse, muhakkak sana şöyle şöyle şöyle veririm" buyurdu. Peygamber'in ruhu alınıncaya kadar Bahreyn malı gelmedi. Bahreyn malı geldiği zaman Ebû Bekr bir münâdîye emretti, o da:
— Her kimin Rasûlullah'ın yanında bir alacağı veya yapılmış bir aya'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.
Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e gittim ve:
— Rasûlullah bana "Şöyle şöyle... veririm" buyurdu, dedim.

Ebû Bekr benim için üç avuç avuçladı. Bunu anlatırken râvî Suf-yân ibn Uyeyne iki avucunu bir yere getirerek avuçlamaya başladı da, sonra bize hitaben: İşte bize İbnu'l-Munkedir böyle söyledi, dedi. Sufyân bir kerre de Câbir'in şöyle dediğini söyledi: Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e geldim ve kendisinden alacağımı istedim. Fakat o bana vermedi. Sonra yine geldim, o yine bana vermedi. Sonra üçüncü defa geldim ve:
— Senden istedim, fakat sen bana vermedin. Sonra senden yine istedim, sen yine vermedin. Sonra senden istedim, sen yine vermedin. Artık ya bana verirsin, ya da benim tarafımdan cimri olursun, dedim.
Ebû Bekr şöyle dedi:
— Benim üzerime cimrilik nisbet edersin, dedim. Birinci defada vermekten seni ancak sana vermek isteyerek men' ettim.
Sufyân dedi ki: Ve bize Amr ibn Dînâr, Muhammed ibn Alî'den tahdîs etti ki, Câbir şöyle demiştir: Ebû Bekr benim için bir avuç avuçladı da: Bunu say, dedi. Beri onu saydım ve beşyüz aded buldum. Ebû Bekr: Bunun (mislini) iki kerre daha al, buyurdu.
Sufyân dedi ki: İbnu'l-Munkedir'i kasdederek o: Cimrilikten daha kötü hangi hastalık vardır? Dedi [57].

45-.....Bize Amr ibnu Dînâr tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Cı'râne mevkiinde (Huneyn ve He-vâzin harbinde alınan) ganimetleri taksim etmekte iken birden (Zu'l-Huveysıra et-Temîmî denilen) bir adam Rasûlullah'a hitaben:
— Adalet et! dedi. Rasûlullah da ona:
— "Eğer ben adalet etmezsem bedbaht olurum" buyurdu [58].

16- Peygamberdin Beşe Bölme İşlemi Yapmaksızın (Yânî Kendilerinden Fidye Almaksızın) Esirlere İhsanı Babı

46-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Muhamrned ibnu Cubeyr'den; o da babası Cubeyr ibnu Mut'ım'den haber verdi ki, Peygamber (S) müşriklerin Bedir'de esir alınanları hakkında: "Eğer el-Mut'ım ibnuAdiyy sağ olsaydı, sonra şu kokmuş adamlar hakkında benimle konuşup onlara şefaat etseydi, muhakkak ben bunları el-Mul 'im 'in hatırı için (fidye almaksızın) bırakırdım" buyurmuştur [59]

17- Bâb: Beşte Birin Tasarrufunun Devlet Başkanına Âid Olduğuna Ve Onun Yakınlarının Bâzısına Vermeyip De Bâzılarına Verebileceğine Delildendir

Ve keza Peygamber'in Hayber ganimetlerinin beşte birinden Muttalib oğulları'na ve Hâşim oğulları'na pay ayırması da bu konudaki delîldendir.
Umer ibn Abdilazîz şöyle demiştir: Peygamber (S) bu taksimi Kureyş'e şâmil kılmadı ve taksime en fazla ihtiyâcı olan hısımlarından başkasına tahsîs etmedi.
Muhakkak o gün verdikleri içinde uzak hısımlardan olanlar bulunmuştur ki, bu veriş ihtiyâç şikâyeti yapması,ve onlara Peygamber'in yanında Kureyş kâfirlerinden ve onun müttefiklerinden İslâm'a girmiş olmaları sebebiyle dokunmuş olan zarardan dolayıdır [60].

47-.....Cubeyr ibnu Mut'ım (R) şöyle demiştir: (Nevfel oğullarından olan) ben, (Abduşşems oğullarından olan) Usmân ibn Af-fân ile Rasûlullah'ın yanına gittik de:
— Yâ Rasûlallah! Muttalib oğullan1 na verdin de bizleri bıraktın. Hâlbuki sana (nesebce) nisbetimiz cihetiyle bizimle Abdulmutta-lib oğullan bir mertebedeyiz (hepimiz büyükbabamız Abdi Menâf'da birleşiyoruz), dedik.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Muttalib oğulian'yle Hâşim oğulları bir soydur" buyurdu [61]. el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus tahdîs edip şunu ziyâde
etti: Cubeyr: Peygamber (S) -beşte bir hisseyi akraba arasında taksim ederken- Abdi Şems oğullan'na ve Nevfel oğulları'na birer pay ayırrnamıştı, demiştir.
Ve İbnu İshâk şöyle dedi: Abdu Şems, Hâşim ve el-Muttalib ana bir kardeşlerdir, anaları da Âtike bintu Murre'dir. Nevfel ile de bu üçü baba bir kardeşlerdir; (babalan da Abdi Menâf tır. Nevfel'in anası ise Vâkıde bintu Amr'dır) [62].

18- Harbde Öldürülen Düşman Askerinin Eşyasını Reste Bir İşlemine Tâbi' Tutmayan Kimse; "Kim bir düşman askeri öldürürse üzerindeki eşyası (beşte bire tâbi' olmaksızın) öldürene âiddir"; Ve Devlet Başkanının Seleb (Yânî Ölü Asker Üzerinden Alınan Eşya), Hakkındaki Hükmü Babı

48-.....Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Bedir harbi günü ben harb saffında durup sağıma soluma baktığım zaman Ensâr'-dan yaşlan taze iki genç gördüm. Bunlardan daha şiddetli ve kuvvetli olan iki kimse arasında olmamı temenni ettim. Bu iki gençten biri beni gözü ile sözdü de:
— Ey amca! Ebû CehlM tanır mısın? diye sordu.Ben de:
— Evet tanırım, dedim ve: Ey kardeşim oğlu! Ebû Cehl'i ne ya pacaksın? diye sordum.
O da:
— Bana haber verildi ki, o Rasûlullah'a sövüyormuş. Hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer onu görürsem artık benimle ondan eceli yakın olan ölünceye kadar, şahsım onun şahsından asla ayrılmayacaktır, dedi.

Ben (bu gencin heyecanla söylediği) bu kat'î sözden dolayı hayret ettim.
Bu iki gençten diğeri de beni gözden geçirdi de öbürünün söylediği gibi söyledi. Bu sırada gözlerim hiçbir tarafa takılmadan ben Ebû Cehl'i görmüştüm. O, Kureyş askeri içinde dolaşıp duruyordu. Ben:
— Gençler! Öteye beriye telâşla giden şu şahıs, bana sormuş olduğunuz Ebû Cehl'dir, dedim.
Onlar da çabucak kılıçlarına sarıldılar ve Ebû Cehl'i öldürünce-ye kadar kılıçlarıyle ona vurdular. Sonra dönüp Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve hâdiseyi O'na haber verdiler. Rasûlullah (S):
— "Ebû Cehl'i hanginiz Öldürdü?" diye sordu. Bunlardan herbiri:
— Onu ben öldürdüm, dedi. Rasûlullah:
— "Kılıçlarınızı şildiniz mi?" diye sordu. Onlar:
— Hayır silmedik, diye cevâb verdiler.
Bunun üzerine Rasûlullah (kılıçlarına ne kadar kan bulaştığını ve ne derece derinlikte battığını anlamak için) genç gazilerin kılıçlarına baktı da (gönüllerini hoş etmek için):
— "Onu her ikiniz öldürmüşsünüz; Ebû Cehl'in ele geçen eşyası (öldürücü darbeyi vurduğu için) Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh'a âid-
dir" buyurdu.
Bu iki mücâhid Mûaz ibn Afra ile Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh idi [63].

49-.....Ebû Katâde'nin himayesinde bulunan Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Biz Huneyr senesi Rasûlullah'ın maiyyetinde sefere çıktık. Düşmanla karşılaştığımız zaman müslümân ordusu için bir ilerleme ve gerileme olmuştu. Bu sırada müşriklerden birini müslümânlardan bir kimse üzerine çıkmış hâlde gördüm. Hemen o düşman tarafına dolandım, nihayet arkasından onun yanına geldim ve boynu ile kürek kemiği arasından kılıçla onu vurdum. O hemen benden tarafa döndü ve beni öyle bir kucakladı ki, bu sıkı kucaklayıştan ölüm kokusunu hissettim. Sonra ona ölüm yetişti de beni salıverdi. Müteakiben Umer ibnu'l-Hattâb'a rastgeldim ve:
— Bu insanlara ne oluyor? dedim. Umer:
— Allah'ın işidir, dedi.
Sonra insanlar (bozulmanın ardından) döndüler, Peygamber de oturdu ve:
— "Her kim bir düşmanı öldürür ve Öldürdüğüne dâir beyyine-si de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyası onundur" buyurdu.
Ben hemen kalktım ve:
— Benim için kim şâhid olur? dedim, sonra oturdum. Sonra Rasûlullah yine:
— "Her kim bir düşmanı öldürür ve Öldürdüğüne dâir beyyine-si de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyası onundur"
Ben yine ayağa kalktım ve:
— Benim için kim şâhid olur? deyip, sonra oturdum. Sonra Rasûlullah üçüncü kerre bu sözlerin benzerini söyledi. Bunun üzerine bir adam:
— Yâ Rasûlallah, Ebû Katâde doğru söyledi, o öldürülen düşman askerinin eşyası benim yanımdadır. Artık hakkı olan bu şeyler yerine onu başka şeylerle benden yana razı kıl, dedi.
Ebû Bekr es-Sıddîk:
— Allah'a yemîn olsun bu olmaz. Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mukaatele eden Allah arslanlarından bir arslanın hakkını ib-tâle yanaşmaz ve onun selebini sana veremez, dedi.
Bunun üzerine.Peygamber (S):
— "Ebû Bekr doğru söyledi" buyurdu ve akabinde o ölü askerin eşyasını Ebû Katâde'ye verdi.
Ebû Katâde şöyle dedi: Ben zırhı sattım ve onun bedeline mukaa-bil Benû Seleme yurdunda bir bustân satın aldım. îşte bu bustân İslâm'da aslına sâhib olduğum ilk maldır [64].

19- Peygamber(S)1\ Kalbleri İslâm'a Alıştırılmak İstenenlere Ve Onlardan Başkalarına Beşte Bir Hissesinden Ve Harâc, Cizye Gibi Diğer Devlet Gelirlerinden Vermekte Olduğu Şeyler Babı

Bu başlıkta zikredilen şeyi Abdullah ibn Zeyd Peygamber'den rivayet etmiştir [65].

50-.....Hakîm ibn Hizam (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, O da yine bana verdi. Sonra bana şöyle buyurdu:
— "Yâ Hakîm! Şu mal, yeşil, tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis ferâgattyle (hırssız) alırsa, o malda kendisi için bereketlilik ve meymenetlilik ihsan olunur. Her kim de bunu hırs ile (nefis düşkünlüğü ile) alırsa, bu malda alan için bereketlilik ve şereflilik olmaz.
O hırslı kimse bir obur gibidir ki, dâima yer, fakat bir türlü doymaz. (Veren) yüksek el, (alan) alçak elden hayırlıdır." Hakîm dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah, Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a ye-mîn ederim ki, ben şü dünyâdan ayrılıncaya kadar Sen'den başka hiçbir kimseye, hiçbirşey için elimi uzatmam, dedim.
(Hakîkaten) Ebû Bekr, Beytu'l-mâl'daki hakkını vermek için Ha-kînı'i çağırmış, fakat Hakîm, Ebû Bekr'in ihsanından hiçbirşey kabul etmemiştir. Sonra Umer de onu, hakkım vermek için çağırmış, ondan da birşey kabul etmekten çekinmiştir.

Bundan sonra Umer:
— Ey Müslümanlar cemâati! Ben Hakîm'in, Allah'ın kendisine ayırdığı bu fey'den olan hakkım kendisine arz ediyorum, o ise bunu almaktan çekiniyor, demiştir.
Ve (hakîkaten) Hakîm, Peygamber(S)'den sonra tâ vefat edinceye kadar hiçbir insandan birşey almamıştır [66]

51-.....Umer ibnu'l-Hattâb (R) -Tâif dönüşünde Cı'râne'de:
— Yâ Rasûlallah! Şu muhakkak ki üzerimde Câhiliyet devrinde -el-Mescidu'l Harâm'da- bir gün i'tikâf etme adağı vardır (ne buyurursunuz)? dedi.
Rasülullah (S) ona adağını îfâ edip yerine getirmesini emretti. Nâfi' şöyle demiştir: Umer (R), Huneyn harbi esirlerinden iki cariyeye nail oldu ve bunları Mekke'deki evlerden birisinin içine koydu. Yine ikinci râvî Nâfi' dedi ki: Müteakiben Rasûlullah, Huneyn (harbi) esirlerine hürriyet verdi. Bu sebeble esirler sokaklarda koşmaya başladılar. Bunun üzerine Umer, oğluna:
— Yâ Abdallahî.Bak, gör, bu ne hâldir? dedi
(O da sokaklarda ileri geri koşan câriye kalabalığının sebebini |sorup öğrenerek geldi ve:)
— Rasûlullah bütün cariyelere hürriyet vermiştir, dedi. Umer de oğluna;
— Haydi sen de git ve o iki cariyeyi salıver! dedi.
Yine Nâfi': Rasûlullah (S) Ci'râne'den umre yapmamıştır; eğer oradan umre yapmış olaydı bu husus Abdullah ibn Umer'e gizli kalmazdı, demiştir.
Ve Cerîr ibn Hazım, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer -den olmak üzere, İbn Umer'in "Bu iki câriye beşte birden idi" dediğini ziyâde etmiştir. Ve bu i'tikâf hadîsini Ma'mer ibn Râşid, Eyyüb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den olmak üzere en-Nezr Kitâ-bı'nda rivayet etti, fakat orada "Yevmin" -yâhud- "Yevme" demedi [67]

52-.....Bize el-Hasen el-Basrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Amr ibnu Tağlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir kavme (bir topluluğa) mal verdi de diğerlerine vermedi. Sonra o mal vermediklerinin kendisi aleyhine öfkeli konuşmalar yaptıklarım haber aldı da bunun üzerine şöyle buyurdu:
— "Muhakkak ki ben kalb hastalığı ve sabırsızlıklarından endîşe etmekte olduğum birtakım insanlara mal veririm. Bâzı toplulukları da Allah 'in onların kalblerinde yarattığı (fıtrî) hayra ve zenginliğe havale ederim. Amr ibn Tağlib de bunlardan biridir".
Râvî Amr ibn Tağlib: Rasûlullah'ın bu lûtufkâr sözüne bedel kırmızı develere (yânî bütün dünyâya) mâlik olmayı arzu etmem, demiştir.
Ve Ebû Âsim, Cerîr ibn Hâzım'dan yaptığı rivayetinde şunu ziyâde etti: Cerîr ibn Hazım şöyle diyordu: Bize Amr ibn Tağlib (R) şöyle tahdîs etti: Bir defasında Rasûlullah'a birçok mal yâhud birçok esîr -bir rivayette birçok şey- gönderilmişti. Akabinde Rasûlullah (S) o malı burada zikrolunduğu surette taksim etti [68]...

53-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Ben Kureyş'e onları müslümânlığa alıştırmak için (ganîmet malından çok hisse) veriyorum. Çünkü onlar Câhiliyet devrine yakındırlar" buyurdu [69].

54-.....Bize ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Allah Hevâzin (harbindeki ganimet) mallarından kendi Rasülü'ne fey' olarak verdiği şeyleri verdiği zaman, Rasûlullah da Kureyş'ten birtakım kimselere (kalblerini İslâm'a alıştırmak için) yüzer deve vermeye başladığı zaman, Ensâr'dan bâzı kimseler:
— Allah, Rasûlullah'a mağfiret etsin! O, Kureyş'e veriyor da biz terkediyor. Hâlbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşliler'in kanlan damlıyor, dediler.
Enes (sözüne devamla) dedi ki: Ensâr'ın bu sözü Rasûlullah'a duyuruldu da, Rasûlullah Ensâr'a haber gönderdi ve onları deriden bir çadır içinde toplattı. Ensâr'dan başka kimseyi onların yanma bırakmadı. Ensâr toplanınca, Rasûlullah, onların yanına geldi ve:
— "Sizin tarafınızdan söylenipbana ulaşan söz nedir?" buyurdu. Ensâr'ın anlayış sahibi olanları Rasûlullah'a hitaben:
— Yâ Rasûlallah! Bizim re'y sahibi olanlarımız hiçbir söz söylemediler. Amma bizden yaşları küçük birtakım genç insanlar "Allah, Rasûlullah'a mağfiret etsin, O, Kureyş'e veriyor da Ensâr'ı terkediyor; hâlbuki bizim kılıçlarımızdan henüz Kureyşliler'in kanları damlıyor" sözlerini söylediler, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (S) şunları söyledi:
— "Şübhesiz ben zamanları kâfirliğe yakın bulanan birtakım insanlara dünyalık mal veriyorum. İnsanlar evlerine aldıkları malları götürürlerken sizler yurdlarınıza Allah'ın Rasûlü ile dönmenizden razı olmuyor musunuz? Allah 'a yemin ederim ki, sizin kendisiyle dönüp gideceğiniz şey, onların alıp gidecekleri şeyden hayırlıdır!"
Bunun üzerine Ensâr:
— Evet yâ Rasûlallah! Bizler razı olmuşuzdur, dediler.
Rasûlullah onlara:
— "Sizler benden sonra yakında (dünyâ işlerinde) başkalarının size şiddetle tercih edildiğini göreceksiniz. O takdirde sizler.havz başında Allah'a ve Rasûlü'ne kavuşuncaya kadar sabrediniz (ki sabra karşı bol sevaba zafer bulaşınız)" buyurdu.
Enes: Fakat biz sabredemedik, demiştir [70].

55-.....Muhammed ibn Cubeyr şöyle demiştir: Bana babam Cubeyr ibn Mut'ım haber verdi ki, kendisi Rasûlullah'ın beraberinde bulunduğu ve Rasûlullah da beraberinde birtakım insanlar olduğu hâlde Huneyn seferinden döndüğü sırada

birtakım bedevi Arablar ganimet isteyerek Rasûlullah'ın etrafına takılmışlardı. Hattâ Rasülullah'ı sıkıştırıp zorlamışlardı da O'nu Semure (denilen dikenli büyük bir ağaç) altına sığınmaya mecbur etmişlerdi. Ve o ağacın iri dikenleri Rasûlullah'ın ridâsına takılıp kapmıştı da bu yüzden Rasûlullah bir müddet orada durmuş ve:
— "Ridâmı bana veriniz! Eğer şu iri dikenli ağacın dikenleri sayısınca ganimet devesi ve sığırı mevcûd olaydı, muhakkak ben onları aranızda taksim ederdim. Sonra siz beni ne cimri, ne yalancı, nedekorkak bulmazdınız (yânı böyle ittihâm etmezdiniz)" buyurdu [71].

56-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (bir kerresinde) Peygamber'in beraberinde yürüyordum. Peygamber'in üzerinde Necrân dokumalarından kalın kenarlı bir ridâ (yânı bir kaftan) bulunuyordu. Bir çöl Arabi Peygamber'e yetişti de ridâsını şiddetle çekti. O sırada ben Peygamber'in boynu ile iki omuzu arasına baktım da bedevînin ridâyı şiddetle çekmesinden dolayı, ridânın kalın kenarı Peygamber'in boyun safhasında iz bırakmış olduğunu gördüm. Bundan sonra bedevi, Peygamber'e:
— Yanında bulunan Allah malından bana birşey verilmesini emret, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S), bedeviye doğru (şefkatle) baktı da güldü, sonra bu bedeviye biraz dünyalık verilmesini emretti [72].

57-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Huneyn günü harb olup bitince Peygamber (S) -ganîmet taksîmi sırasında- bâzı kimselere fazla vermek suretiyle bir tercîh ve hususiyet bahşetti. Meselâ (kalbleri İslâm'a alıştırılanlardan) el-Akra' ibnu Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne'ye de bunun kadar vermişti. Arab eşrafından bâzı insanlara da bu suretle (yüzer deve) ihsan buyurdu da, bu Arab eşrafını o gün ganîmet taksiminde başkalarına tercîh etmişti. (Peygamber'in bundan maksadım anlamayanlardan) bir kişi (i'tirâz ederek):
— Vallahi bu taksim, kendisinde adalet gözetilmeyen yâhud kendisiyle Allah rızâsı kasdedilmeyen bir taksimdir, dedi.
Ben de:
— Vallahi bu (küstahça) sözü ben Peygamber'e muhakkak haber veririm, dedim.
Ve akabinde Peygamber'e varıp bunu kendisine haber verdim.
Peygamber (S):
— "Allah ve Rasûlü adalet etmezse kim adalet eder? Allah Mû-sâ'ya rahmet etsin, o bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti" buyurdu 73.

58-..... Ebü Bekr'in kızı Esma (R) şöyle demiştir: Ben, Rasû-

İbni'z-Zubeyr'den söyledi ki, Peygamber (S) ez-Zubeyr e Benu n-Nadır mallarından bir mikdâr hurmalık arazı ayırıp vermiştir .
oLamasmdan! yâhud da Ma'teb'in bu i'tirâz, peygamberlik hakkında vır, eanîmetin taksimine i'tirâzdan ibaret olmasındandır. 74 sfr'fersah uç mü, bir mil dörtbin adım olduğuna göre, bir fersahın üçte ıkıs.
HadSnbaSa uygunluğu EbÛ Damre yolundan gelen fıkradadır. Rasûlûnah'ın Zubeyr'e verdiği bu hurmahk, Benu'n-Nadîı Yahûdîlen sur-

59-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb (R) -devlet başkanlığı zamanında- Yahûdî ve Hrıstiyanlar'ı Hicaz toprağından çıkardı. Rasûlullah (S) da Hayber ahâlîsine gâlib gelip orayı fethedince Yahûdîler'i oradan çıkarmak istemişti. (Çünkü) Rasûlullah bu toprağı fethettiği zaman o arazî Yahûdîler'in, Rasûl'ün ve müs-lümanların olmuştu. (Rasûlullah Yahûdîler'i çıkarmak istemişti.) Bunun üzerine Yahudiler, Rasûlullah'tan hurmaları tımar etmek ve mahsûlün yarısı kendilerine âid olmak üzere, kendilerini yurdların-da bırakmasını istediler. Rasûlullah onlara:
— "Dediğiniz şartlara göre sizleri dilediğimiz müddetçe burada oturtuyoruz" buyurdu.
Nihayet Umer bunları kendi devlet başkanlığı zamanında Tey-mâ ve Erîha'ya sürünceye.kadar Hayber'de oturtuldular [73].

20- Mücâhidin Harb Sahasında Ele Geçireceği Yiyecek Maddelerinin Hükmü) Babı

60-.....Abdullah ibn Mugaffel (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber kasrım muhasara etmekteydik. Bir insan, içinde yağ bulunan bir tulum attı. Ben hemen onu almak için ileriye sıçradım. Arkama döndüğümde Peygamber'i görünce ondan utandım [74].

61-.....Abdullah ibn Umer (R): Biz gazalarımızda bal, üzüm (gibi yiyecek şeyler) ele geçirirdik de bunları (yerinde) yerdik, (biriktirmek için) taşımazdık, demiştir [75].

62-..... Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işittim, şöyle diyordu: Hayber gecelerinde bize şiddetli bir açlık isabet etmişti. Hayber günü olduğu zaman bizler ehlî eşeklerin içine düştük ve onları kestik. Eşek etlerinin pişmekte oldıîğu tencereler kaynaymca Rasûlul-lah'ın münâdîsi: Tencereleri devirin ve sakın eşeklerin etlerinden Mçbirşey yemeyin! diye nida etti. Abdullah dedi ki: Peygamber (S) bunları ancak henüz beşte bir taksimine tâbi' tutulmadıkları için neh-yetmiştir, dedik. Diğerleri de: Peygamber (S) eşek etlerinden kesin olarak nehyetmiştir, dediler. eş-Şeybânî dedi ki: Ben Saîd ibn Cubeyr'e sordum da, o da: Peygamber eşek etlerini kat'î olarak yasak etti, dedi [76].

[1] Bâzı Buhârî nüshalarında böyle Kitâb ve Bâb lâfızlarıyle gelmiştir. Diğer bâzılarında Kitâb yâhud Bâb lâfızlarından biri olmaksızın "Humsun Farzı" şeklinde gelmiştir.
[2] Ganimetin beşte birinin Allah adına ayrılıp, sonra bunun da beşe bölünerek zikredilen beş sınıfa taksîm edilmesinin farz oluşu, Bedir'de veya bir ay üç gün sonra yapılan Kaynukaa gazvesinde inen şu âyetledir:
"... Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi birşeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (el-Enfâl: 41)
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber bana beşte birden yaşlı bir deve verdi" sözündedir.
el-Enfâl; 41. âyetine göre: İlk evvel ganimetin beşte biri Allah için ayrılmak, bu da beş paya ayrılıp âyette zikrolunan beş sınıf halka bölüştürülmek gerekir. Yânî Allah beşte bir'in bir payını Rasûlullah'a, dördünü de oradaki dört sınıfa sarf ve tahsisini emreder. Sûrenin başındaki "Ganimetler Allah'ın ve Ra-sûlü'nündür..." hükmünün tafsili budur. İşin evvelinde nefeller ve ganimetlerin hepsi Allah'ındır. Ve binâenaleyh hepsi gaziler elinde emânettir. Allah'ın hükmüne göre ve Allah rızâsı için âmme yararlarına sarfedilmesi gerekir. Fakat ilâhî hüküm sizi; siz gâzîleri diğer milletlerin hükümlerinde olduğu gibi husûsî menfaatlerinizden de mahrum etmez. Ancak ganimetten beşte birinin Allah için ayrılması ve âmme velayeti ile, açıklanacağı şekilde âmme masraflarına harcanmasını emreder. Ganimetin beşte birden geri kalan beşte dördüne gelince, onu da size, siz gâzîlere bırakır. Şu hâlde gaziler dilerlerse haklarını isterler; taksîmİ vâcib olur. Veya herbiri dilerse dilediği kadarını taksimden evvel veya sonra yine Allah için terkedebilir. Çünkü hakk sahibi, hakkında dilediği gibi tasarrufta hürdür. Bu cihet onların kendi ictihâdlanna bırakılmış olduğu gibi RasûluIlah'-m vefatından sonra onun beşte birden payında da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Tafsili fikha âiddir (Hakk Dîni, III, 2406-2407).
Hadîsin son fıkrasında şu incelik vardır: Peygamber tabîatçe asabî olan amcasını sarhoş hâlinde daha fazla öfkelendirmemek için, gözlerini Hamza'ya dikerek arka arkaya oradan çıkıp ayrılmıştır. O sırada şarâb henüz haram kılınmamış olduğundan, başka bir muameleye lüzum görmemiştir.
Bu hadîsin bir rivayeti Şirb Kitâbı'nda geçmişti.
[4] Hayber ve Fedek Allah'ın, Rasûlü'ne ganimet ve fey' olarak verdiği arazîlerdir. Bunların bâzısında beşte bir hükmü uygulanmıştır. Bu, bilinen bir mes'ele olduğu için, hadîste beşte bir ta'bîri geçmemekle beraber Buhârî bunu burada getirmiştir (Aynî).
[5] Buhârî, âdeti üzere hadîste geçen kelimeyi, âyettekini hatırlatarak tefsîr ediyor. Bu kelime şu âyette geçmektedir: Bız: "Tanrılarımızdan kimi seni fena çarpmış" demekten başka birşey söylemeyiz" (Hud: 54).,
[6] el-Fey': Meşakkatsiz alman ganimet demektir (el-Müfredâi).
en-Nadîr oğullan'ndan alman ganimetler Rasûlullah'a âiddir. Onu dilediği gibi taksim eder. Nitekim bunları Muhâcirler'e taksîm etmiş,- Ensâr'dan da üç fakîre hisse ayırmıştır (Beydâvî, Medârik, Hâzin).
[7] Bu hadîsin başlığa delîlliği "Muhakkak Allah bu fey' hakkında başka hiçbir kimseye vermediği bir şeyi kendi Rasûlü'ne tahsis etmiştir... İşte bu Allah'ın Rasûlü'ne hâss oldu" sözlerinden alınır. Çünkü Fâtıma'nın istediği şeyler cümlesinden biri, Hayber ganimetinin beşte birinden arta kalan idi. Alî ve Abbâs, Allah'ın kendi Peygarnberi'ne tahsis etmiş olduğu fey'de (yânî ondaki hisselerinin ortaklıktan ayrılması hususunda) çekişiyorlardı.
Fey1, önce de zikrettiğimiz, gibi, harbsiz zorla veya sulh yoluyla galebe suretiyle kâfirlerden alınan maldır. Bunda mü'minlerin harb hizmeti geçmediği için, bu suretle alınan malın hepsini âlimler topluluğuna göre Allah, kendi Rasûlü'ne tahsis etmiştir. Ganimet ise harb ve kıtal ile alınan maldır. Bu ganimet malının beşte biri Rasûlullah'a, beşte dördü de gâzîlere âiddir.
Peygamber bu maldan ailesinin bir senelik masrafını ayırdıktan sonra, kalanından işçi ve âmil ücretini çıkarır, gerisini vakıf yaparak müslümânlarm ci-hâd gibi âmme hizmetlerine sarfederdi. Hadîs, görüldüğü üzere Ebû Bekr'in vefatından sonra Alî ile Abbâs da daha Önce Fâtıma'nın yaptığı gibi Umer'in devlet başkanlığının İkinci yılında müracaat ederek Hayber, Fedek ve Medîne civarında hurmalıklardaki hisselerini istemişlerdi. Umer de bu hurmalıkların mülkiyetini değil, yalnız Rasûlullah, Ebû Bekr ve kendi zamanlarındaki gibi tasarrufu şartıyle kendilerine bırakmıştı... Kurtubî'nin beyânına göre Alî halifeliği zamanında bu arazîde hakîkaten Ebû Bekr ve Umer zamanlarındaki gibi tasarruf etmiştir. Ondan sonra sırasıyle Alî'nin çocukları ve torunlarından Hasen, Hüseyin, Alî ibn Hüseyin, Hasen ibn Hasen, Zeyd ibn Hasen ve Abdullah ibn Hasen bu araziyi idare etmişler, en sonra Abbâsîler'in velayet ve idaresine geçmiştir (Umdetu'l-Kaarî, VII, 123).
[8] Hadîsin başlığa delîlliği "Aldığınız ganimetin beşte birini Allah için (devlet hazînesine) vermenizi emrediyorum" fıkrasıdır.
Bu hadîs daha geniş bir lâfızla îmân Kitâbı'nda da geçmiş ve orada hadîsle ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.
Devlet hazînesine verilen bu mal, millet hizmetlerine, yânî âmme hizmetlerine sarfediliyordu.
[9] Dînâr ile kayıdlama, en yakın olanla en yükseğe tenbîh bâbındandır. Geri kalanın Sadaka olması, millet yararına olan âmme hizmetlerine sarfedilmesi demektir.
Hadîsteki âmil ücretiyle Rasûlullah'ın muradı, Benu'n-Nadîr ile Fedek, Hay-ber hurmalıklarında çalışan işçilerin ücretleridir.
Medîne'ye yakın bir mesafede bulunan Benu'n-Nadîr arazîsi ile Fedek arazîsi harbsiz alınmıştı. Bunlar Allah tarafından fey' olarak Peygambere tahsîs edilmişti. Harb ile alınanHayber ile Benu Kurayza arazîlerinde de Rasûlullah'-in payı vardı. Rasûlullah bu arazîlerin gelirleriyle kendi kadınlarını ve ailesini geçindirir, İşçilerin ücretlerini verir, kalanıyle de İslâm mücâhidlerinİ techîz ederdi.
Bu hadîste Rasûlullah'm vefatından sonra da kadınlarının âdet üzere nafakalarından ve işçi ücretlerinden geri kalanın sadaka yânî vakıf olduğu ve müs-lümânların umûmî işlerine sarfedilmesi gerektiği bildirilmiştir.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben ondan yedim..." fıkrasmdadır. Çünkü Aişe onu mîrâsla olan payı içinden aldığını zikretmedi. Eğer nafakaya hakk kazan-masaydı, elbette bu arpa ondan Beytu'1-mâl İçin geri alınırdı.
[11] Hadîsin başlığa uygunluk noktası son fıkrasıdır. Çünkü Peygamber'in vefatından sonra kadınlarının nafakası, hayâtında olduğu gibi, Allah'ın kendisine tahsîs ettiği fey' mallarından karşılanıyordu. Bu mallar da Fedek ile Hayber'den olan payı idi. Bu hadîs Vasiyyetler Kitâbı'nın başında da geçmişti.
[12] Yânı bu âyetlerde başlığa uygun olarak Peygamber'in evleri ta'bîrleri gelmiştir.
[13] Hadîsin başlığa uygunluğu Âişe'nin "Benim evimde..." sözündedir. Çünkü Âişe, evi kendi nefsine dayandırmıştır. Bunun vechi şöyledir: Peygamber'in zevcelerinin Peygamber'den sonra evlerinde oturmaları onlara hâss özelliklerdendir. Yaşadıkları sürece nafakaya hakk kazandıkları gibi, o evlerde oturma hakkına da hakk kazanmışlardır. el-Buhârî bu nisbetle, hayâtta kaldıkları müddetçe evlerde oturma haklarının devam ettiğine tenbîh etmiştir.
[14] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin aslı Cumua Kitâbı'nda "Başkasının misvağı ile misvaklanan kimse bâbf'nda da geçmişti. Peygamber'in hastalığı ve vefatı bölümünde de daha geniş bir metinle gelecektir.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ümmii Seleme'nin kapısı yanında..." sözünden alınır. Kapının zikredilmesi, evinin zikrini gerektirir. Hadîs bu metin ile İ'tİkâf Kitâbı'nda da geçmişti.
[16] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hafsa'nın evi' sözündedir. Hadîs, Abdest Alma Kitâbı'nda da geçti.
[17] Hadîsin başlığa uygunluğu "Âişe'nin hücresinden" sözündedir. Çünkü hücre beyt, yânî evdir. Bu hadîs Namaz Kitâbı'nda, "İkindi namazının vakti bâbı"n-da da geçmişti.
[18] Hadîsin başlığa uygunluğu "Âişe'nin meskeni tarafım" sözündedir. Çünkü Âişe'nin meskeni, onun beyti, yânî evidir.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hafsa'nın beytinde, yânîevmde" sözündedir. Hadîs Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.
[20] Bu başlık, Peygamber'in dokuz parça eşyasını şâmildir. Bâbda ise altı eşya ile ilgili altı hadîs vardır. Zırhına dâir hadîs Cihâd Kitâbı'nda; asası, kap-kacakları ve saçlarına âid hadîsler de Bulıârî'de ve diğer hadîs ve siyer kilâblarında geçmektedir.
[21] Bu hadîsin başlıktaki parçalardan birine uygunluğu "Mührü-yüzüğü" kavimdedir. Hadîste yazılıp mühürlendiği bildirilen meşhur mektubun metni Zekât Kitâbı'nda, "Koyunun zekâtı bâbı"nda verilmişti.
Rasûlullah'm bu mühür-yüzüğü hayâtında parmağında bulunmuştu. Sonra Ebû Bekr, Umer, Usmân devlet başkanlıkları zamanında bu mührü parmaklarına takıp kullanmışlardı. Usmân Er'ıs Kuyusu'nun başında otururken bu yüzük-mührü dalgın bir hâlde parmağından çıkarıp takmak suretiyle oynarken kuyuya düşürmüştür. Enes ibn Mâlik: Kuyunun suyunu çekerek yüzüğü üç gün aradıksa da bir türlü bulamadık, demiştir. Usmân tarafından ayn yazılı gümüş bir mühür yaptırılmıştır
[22] Hadîs, başlığın "Ayakkabıları"'kısmına uygundur.
Kibâl, tasmaya denirse de mutlak değildir. Orta parmakla yanındaki parmağın aralığına geçen tasmadır. Hâlâ Haremeyn ahâlîsinin cümcüme tarzındaki nalınlarında olur (Kaamûs Tercemesi).
[23] Hadîs, başlıktaki "Vefatından sonra halîfelerin kullandığı şeyler" fıkrasına uygun sayılabilir..
[24] Hadîs, başlıktaki "Peygamber'in su bardağı" kısmına uygundur.
Haccâc ibn Hasan şöyle demiştir: Bir kerre biz Enes ibn Mâlik'in yanında idik. Bir kap istedi. Getirilen bu kabın üstünde üç demir kenet vardı. Halkası da demirdendi. Enes bu kabı siyah bir kılı," içinden çıkardı... Enes'in emriyle içine su konarak bize getirdiler. Biz de o suyu hem içtik, hem de teberrüken başımıza, yüzümüze döktük ve Peygamber'e salât okuduk (Ahmed ibn Hanbel, et-Müsned; Aynî, VII, 136).
[25] Hadîsin başlıktaki bir kısma uygunluğu "Rasûlullah'ın kılıcı" sözündedir. Mirâtu'z-Zamân'da şu vardır: Peygamber bu kılıcı ölümünden önce Alî'ye hibe etmişti. Sonra Alî'nin ailesine intikaal etti. Mısver bunu istemekle Rasûlul-lah'm kılıcını kıymetini bilmeyecek kimselerden korumak istemiştir (Kastallânî). Bu hadîsi Müslim, Fâtıma'nın faziletinde rivayet etti. Aynı hadîs Nikâh'ta da gelecektir.
[26] Hadîsin başlığa uygunluğu "Usmân'a bu sahîfede Rasûlullah'ın sadakası olduğunu haber ver" sözünden alınması mümkin olur. Ve buda başlıktaki "Rasû-lullah'tan sonra halîfelerinin kullandıkları şeyler" kısmına uygun olur.
Alî'nin, oğlu Muhammed'le Usmân'a gönderdiği sahîfeyi Usmân'ın geri çevirmesi, kendi yanında bunun bir benzerinin mevcûd bulunmasından idi (Kas-tallânî).
Hadîsin başka bir tarîkinde Munzir söyle demiştir: Biz Muhammed ibnu'l-Hanefîyyc'nin yanında idik. Cemâatten bâzısı Usmân aleyhinde konuştu. Muhammed: Aleyhte konuşmayı bırakın, dedi. Biz de ona: Baban Usmân'a sövmüyor muydu? dedik. Bunun üzerine Muhammed: Eğer babam Usmân'i kötülükle zikredicî olaydı... diye metindeki sözleri nakletmiştir (İbn Ebî Şeybe ve el-lsmâîlî) -Kastallânî-.
[27] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in kendi kızı Fâtıma ya karşı Suffa ehlini tercîh etmesi yönündendir. Bunda beşte birin zikri yoksa da bu, 1aadısın ma -nâs.ndan anlaşılmaktadır. Peygamber'in Fâtıma'nın isteğine karşı Sulta ehlinin ihtiyâçlarını gidermeyi tercîh etmesi, bu hadîsin diğer tarîklerinde bilhassa An~ med ibn Hanbel'in rivayetinde açıkça gelmiştir.
"Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devam ederse ona meşakkat ve yorgunluk arız olmaz. Çünkü Fâtıma çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de, Peygamber tarafından ona bu yolda zikre devam etmesi tavsiye buyuruldu" (İbnİ Teymiyye).
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben ancak bir Kaasım (yânî taksîm edici) kılındım, nmni7da ben taksim ederim" kavlindedir dîsın Husayn ibn Abdirrahmân'dan gelen rivayetini Müshm daha uzun bir hadîs olarak getirmiştir. Amr ibn Merzûk'un rivayetim de Ebu Nuaym el Mustahrac'ında senedli olarak rivayet etmiştir.
[29] Bu Câbir hadîsinin başka bir tarîkten rivayetidir. Buharı bununla ^u be üzerindeki ihtilâf! beyân etmiştir: O Ensârî zât oğluna Muhammed ısım mı vermek istedi yâhud el-Kaasım ismi mi vermek istedi? Buhârî bu Sevrı tankı ile. Ensârî'nin oğluna el-Kaasım ismi vermek istediğinin tercihine işaret etmiştir. Ensar tarafından inkâr vâki' olmaması bunu kuvvetlendirir... (Kastallânı).

[30] Başlığa uygunluğu "Ben yalnız taksim ediciyim" sözündedir. Bunun ma'nâsı şuraya varıyor: Bana vahyolunan dîn ilmini teblîğ ederken kimseyi tahsîs edip de diğerlerinden gizlediğim yoktur. Allah tarafından bana ne bildirilmiş ise herkese eşitlik üzere teblîğ ediyorum. Ben ancak taksim ediciyim. Tebliğlerim herkese göre farksız olmakla beraber, bu tebliğler muhtelif derecelerde anlaşılıyor. Çünkü anlayışı veren Allah'tır. Allah'ın atası kullarına farklı derecelerde oluyor. Bunun izleri de benim tebliğimden sonra görülüyor. Herkes kısmetini benden alırsa da, veren Allah'tır; ben değilim (Tecrid Ter., I, 65-66).

[31] Peygamber'in bu yüce sözü Muhammed Ümmeti'nin tâ kıyamet gününe kadar payidar olacağına işarettir.

"Bu hadiste bu ümmetin, ümmetlerin sonuncusu olduğuna, kıyamet bunun üzerine kopacaksa da, kıyamet alâmetleri meydana çıksa da, dîn zayıflasa da, Muhammed Ümmetİ'nden dîni yerine getireceklerin bakî olacağının kesinliğinin beyânı vardır" (Kastallânî).

[32] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.

[33] Görünüşe göre hadîsle başlık arasında uygunluk yok. Lâkin el-Kİrmânî şöyle dedi: "Haksız, olarak" demek, "Hakk taksîmi olmaksızın" demektir. Lâfız bundan daha umûmî ise de, biz bundan başlık açıkça anlaşılsın diye onu taksime tahsîs ettik (Aynî).

Hadîsin râvîyesi olan Havle bintu Kays el-Ensâriyye, Peygamber'in amcası Hamza'nın karışıdır.

[34] Bu, Taharet Kitabı'nm et-Teyemmüm babında geçen Câbir hadîsinin bir parçasıdır.

[35] Bu âyet ittifakla Hudeybiye ehli hakkında inmiştir

[36] Bunun beyânı "Bitin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur" (el-Enfâl: 41) kavliyle vâki' olmuştur, Kur'ân mücmeldir ve sünnet onu beyân edicidir.

[37] Başlığa uygunluğu "Ganimet" sözündedir. Bu, Cihâd'da da geçmişti.

[38] Hadîsin başlığa delîlliği "Kisrâ ile Kayser'in hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır" sözünden alınır. Çünkü bunların hazîneleri ganîmet olacaktır. Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir. Bunların hazîneleri, bildirildiği gibi Allah yolunda ganîmet alınıp harcanmıştır.

[39] Hadîs, bundan öncekinin başka sened ve başka sahâbîden gelen rivayetidir. Başlığa uygunluğu onunki gibidir.

[40] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Parantez içindeki ibare hadîsin Teyemmüm bâbındaki rivâyetindendir.

[41] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yâhud ganimetle... " sözündedir.

[42] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Allah ganimetleri bize halâl kıldı" sözündedir. el-Buhârî bunu Nikâh'ta da tahrîc etti. Müslim ise Mağâzî'de getirmiştir. Müslim Tercemesi, V, 365-366'dan bu hadîsle ilgili bâzı açıklamaları nakledelim:

a. Bu hadiste mühim işleri ancak tedbîr sahibi olanlara ve bütün gönüllerini o gayeye boşaltanlara havale ve sipariş etmenin lâyık olacağı, kalbi başka şeylere bağlı kimselere verilmesinin lâyık olmayacağı esâsı vardır. Çünkü gönlü başka şeylerle ilgili olmak o şahsın azmini zayıflatır ve gücünün kemâliyle sarfını fevt ettirir (Nevevî).

b. Burada zikrolunan güneşin habsi mes'elesinde ihtilâf olunmuştur. Kendi derecelerine reddolundu, durduruldu ve hareketi yavaşlatıldı gibi tevcihlerî yapılmıştır. Bu gibi müteşâbih işlerin hakîkî mâhiyetini Allah'a havale etmek şübhesiz böyle tahminden öteye geçmeyen tevcihler yapmaktan çok daha hayırlı ve salim bir yoldur (Mütercim).

c. Kabul edilmiş kurbânlarını ve ganimetlerini, semâdan bir ateş gelip yemesi, geçmiş ümmetlerde câri olan bir ilâhî sünnet olduğu rivayet edilir.

[43] Başlığa uygunluğu "Fethettiğim her karyeyi muhakkak fâtihleri arasında taksîm ederdim" sözünden alınır. Umer, devlet başkanlığı devrinde fethettiği köylerin arazîsini gaziler arasında taksîm etmeyip, bu arazîyi fethedilen^ köyler ahâlîsine muzâraa yânî ekincilik ortaklığı suretiyle vererek işletmiştir ki, vakıf hâlinde idare edilen bu arazîden müstakbel nesillerin fakirlerinin istifâdeleri te'-mîn edilmiştir.

Daha önce fethedilen arazî, gâzîler arasında taksîm edildiği hâlde, Umer'-in böyle vakıf hâlinde -velev ki müslümânların umûmunun faydası adına olsa da- bir idare sistemi kabul etmesi, Peygamber'in vakıf yapmakla ilgili bir emir ve beyânına dayanır.

[44] Başlığa uygunluğu "Ganîmet için harbeder" sözündedir. Başlıktaki sorunun cevâbı, Mücâhid, Allah'ın kelimesini en yüksek kılmak yolunda mücâhede eden kimse olduğuna göre, bunun dışında bir maksad için harb edenin sevabı eksilmek şöyle dursun, hiçbir sevabı yoktur (Aynî). Buhârî, bu hedefle beraber diğerleri olursa eksilmez cevâbını sezdirir (Kastallânî).

[45] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

[46] Bu hadîs, buradaki tarîklerin bâzısında mürsel, bâzılarında mevsûldür. Buhârî mürsel gibi görünen tarîkleri de kitabının başka yerlerinde mevsûl olarak getirmiştir. Buradaki son tarîk de mevsûldür. Buradaki mutâbaayı da "Hibede meta' nasıl teslim alınır bâbı"nda mevsûl olarak getirmiştir.

Buhârî bu hadîsi Şehâdetler, Libâs, Edeb Kitâblan'nda da getirmiştir. Müslim ise Zekât'ta getirmiştir.

[47] Hadîsin başlığa delîlliği ma'nâsmdan alınır. (Aynî).

Bu, taksimin beyânıyle beraber tamâmı Mağâzî'de gelecek olan hadîsin kısa bir özetidir. Bu hadîs üzerine Hibe Kitâbi'nin sonlarında bir tenbîh geçmişti. Kıssanın özeti şöyledir: Benu'n-Nadîr arazîsi Allah'ın, kendi Rasûlü'ne fey' olarak verdiği mallardan idi. Bu arazî Peygamber'e hass olmuştu. Lâkin Peygamber bu malı Muhâcirler'e vermeyi tercih etti ve Muhâcirler'e, Medine'ye hiçbirşeyleri olmayarak geldikleri zaman Medîneli Ensâr'ın onlara yardımcı olmak üzere hediye etmiş oldukları mallarını kendilerine geri vermelerini emir buyurdu. Bu mallarla hem Muhacirler, hem de Ensâr taifeleri topluca müstağni oldular. Sonra Kurayza fetholundu: Kurayzalılar ahdi bozdukları zaman, muhasara edildiler ve neticede Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne razı oldular. Peygamber onların arazîsini sahâbîlerine taksim etti ve kendi payından, kendi ailelerinin harcamalarına ve ihtiyâç duyulan mühim işlere verdi. Geri kalanını da Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere silâh ve atlara tahsîs etti. Sahîhayn'da Enes ibn Evs hadîsinden özetle böyle sabittir (İbn Hacer, Kastallânî)

[48] Cemel Vak'ast Hz. Alî İle Hz. Âişe arasında cereyan eden kanlı fitnelerden biridir. Usmân'ın kaatillerinin kıssasını istemek üzere meydana gelen bir ayaklanmanın adıdır. Bu vak'ada Âişe bir mahfe içinde bir deve üzerinde hareket ettiği için Cemel Vak'ası diye anılmıştır. Cennetle müjdeli on kişiden iki büyuK sima Talha ile Zubeyr bu vak'ada Âişe'nin maiyyetinde bulunuyorlardı. Talha bu vak'ada şehîd düştü. Zubeyr bu harbin durduğu bir sırada uyurken veya uyanık hâlde yanına yanaşan Amr ibn Curmûz tarafından Öldürülmüştür.

[49] Abdullah ibn Zubeyr bu sözüyle "Zubeyr'in malının çokluğu bu sayılan me'-müriyetler cihetinden değildir, bu cihetlerden toplanan mallar hakkında sahibi kötü zann altmda düşünülür. Zubeyr'in kazancı ise ancak cihâd ganimetlerinden olmuştur" demek istiyor.

[50] Hadîsin "Zubeyr asla bir kumandanlık, harâc toplayıcılığı ve bir şey yânî bir vazifeyi üzerine almadı. O sâdece Peygamber'in... maiyyetinde yapılan gazalarda hazır bulundu" sözleri merfû' hadîs hükmündedir. İşte başlığa uygunluk ve delîlliği burasıdır. Hadîsin bundan başka olan bütünü İbn Zubeyr üzerine mevkûfdur. Delîllik, Zubeyr'in malındaki bu muazzam bereketin Peygamber'in... maiyyetinde bir gâzî olmasından hâsıl olmasıdır, Zubeyr'in hayatındaki ve ölümünden sonraki mal bereketi, onun kıssasını düşünmekle meydana çıkar. Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrılarak rivayet ettiklerindendir. Bunu Sahîh'e etraf yazanlar Zubeyr'in Müsned'inde zikrettiler. Efdal olan ise oğlu Abdullah'ın MüsnecTinden olmasıdır...

Dimyâtî, hadîsin sonundaki zenginliğe güzel bir tevcîh yapıp şöyle dedi: "Zubeyr'in malının hepsi alümilyon ikiyüzbindir" sözü sahîhtir. Bundan murâd, öldüğü zaman Zubeyr'in arkasında bıraktığı malın kıymetidir. Bunun üzerine artan ise dokuzmilyon altiyüzbindir. Birmilyon ikiyüzbinin -ki bu sekizde birin dörtte biridir- sekizle çarpılmasından hâsıl olacak neticeye, ayrıldığı bildirilen üçte birin ilâvesi; sonra da borç mikdânnın buna ilâvesi ile hepsinden ellido-kuzmilyon sekizyüzbin hâsıl olacaktır. Bu ziyâde Abdullah ibn Zubeyr'in, babasını borçtan tamâmiyle kurtarmak için terikenin taksimini geri bıraktığı müddet içinde akar arazîlerin nemasından meydana gelmiştir". Bu tevcih zorluksuz olduğu ve sahih rivayetleri olduğu gibi bıraktığı için, son derece güzeldir. Zahir olan şu ki; Gaye, Zubeyr'in terikesindekİ bereketten neş'et eden çokluğu zikretmektir. Çünkü Zubeyr, zikredilen akardan başka birşey bırakmadığı hâlde, arkasında büyük bir dünyâ serveti bıraktı. Bununla beraber ona o kadar çok bereket verildi ki, nihayet onda bu muazzam mal hâsıl oldu. Arablar'da kesirleri atmak, carî bir âdet olmuştur... (İbn Hacer, Aynî).

[51] Başlıktaki soruya hadîsin sonu cevâb olmuştur. Peygamber, Usmân'a Bedir ganimetlerinden hisse ayırmış ve "Yâ Allah, Usmân senin Rasûlü'nün bir hacetinde idi" demiştir. Ebû Hanîfe, devlet başkanının bir işe gönderildiği kimseye hisse verileceğine bu hadîsi delil getirmiştir. Şafîî, Mâlik ve Ahmed ise ganimetten ancak vak'ada hazır bulunanlara hisse verilir demişler ve bu hadîsin Usmân'a hass olduğunu; başkalarına uygulanamayacağını söylemişlerdir.

Buhârî bu hadîsi Mağâzî ile Fadâil'de getirmiştir. TİrmizÎ de Menâkıb'da getirmiştir (Kastallânî)

[52] Hadîsin başlığa delîlliği Rasûlullah'ın hutbesi içindedir. Bu hadîs Vekâle, Itk ve Hibe Kitâbları'nda da geçmişti.

[53] Başlığa uygunluğu şu cihettendir: Eş'arîler Peygamber'den binek devesi istedi-i ler. Peygamber de onları yükleyecek deve bulamadı. Sonra ganîmet develeri geldi de Peygamber onlara bu develerden verdi.. Bu, Peygamber'in onları, beşte bir 'i hissesine hâss olan develer üzerine yüklediğine hamledilmiştir. Ta'lîk olmaksı-* zın İncâza tasarrufa hakkı olunca, ta'lîk edileni incâz etmeye tasarruf hakkı ol-<: ması da böyledir (Kastallânî).

[54] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır.

[55] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

[56] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bizlere pay ayırdı..." sözlerindedir.

İbn İshâk şöyle rivayet etmiştir: Peygamber, Amr ibn Umeyye'yi Necâşî'-ye gönderdi ve Ca'fer ibn EbîTâlib ile beraberindekilerin1 yol hazırlıklarını i tedârik ederek göndermesini rica etmişti. Necâşî de her türlü yolculuk ihtiyâçlarını te'mîn ve ayrı ayrı ikram ederek göndermiştir. Bu kaafile Rasûlullah Hayber'- ;de iken Amr ibn Umeyye ile beraber geldiler.

[57] Hadîsin başlığa uygunluğu "Her kimin Rasûlullah'ın yanında bir alacağı veya yapılmış bir va'di varsa bize gelsin!..." sözlerinden alınır. Başlıkta Peygamber'in İnsanlara fey'den ve ganimetin beşte birinden va'd eder olduğu fıkrası geçmişti.

Hadîs, burada verilen senedlerin bâzısı ile Hibe'de, bazısı ile Kefâlet'te ve Şehâdet'te de geçmiştir.

[58] Hadîsin başlığa uygunluğu ancak "Fey'de, ganimetlerde ve beşte birlerde Peygamber'in tasarruf etmeye hakkı vardır" denilmekle ojabilir.

Hevâzin ganimeti, o târihe kadar alınan ganimetlerin en büyüğü idi. Altı bin nüfûs esîr edilmişti. Yirmidörtbin deve, kırkbin koyun ganimet alınmıştı. ^Vâkıdî'nin beyânına göre, her mücâhide dört deve, kırk koyun isabet etmişti. 'Bu ganimetten en büyük pay "el-Muetlefeti kulûbuhum " (et-Tevbe: 60) denilen, yeni müslümân olup gönülleri İslâm'a alıştırılmak istenen Mekke ileri gelenlerine ayrılmıştı. İşte Zu'l-Huveyrisa et-Teymî o çirkin sözü bu sırada söylemişti. Bir ri-^vâyette hadîsin sonu "Sen bedbaht olursun" şeklinde hitâb tâ'sı ile gelmiştir.

[59] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır: Yânî Peygamber'in ganimetler -İde maslahat ve iyilik gördüğü suretle tasarrufa hakkı vardır. el-Mut'ım ibn Adiyy i;ibn Nevfel ibn Abd Menâf, Bedir'den yedi ay Önce Mekke'de doksan küsur yaşında ölmiştü. Peygamber'in ona bu teveccühü şunlardan ileri geliyordu: |, a. Peygamber Tâif'ten kederli dönüp geldiğinde Mut'ım dört oğlunu silâh-e landırarak Ka'be'nin birer köşesine dikmiş ve Kureyş'e karşı Peygamber/'i himayesine aldığını i'lân etmiş; onlar da bu himayeyi kabul etmiş, saymışlardı, b. Kureyş, Hâşimîler'i muhasara edip onlara karşı boykot ettikleri ve her türlü ilgiyi kestikleri zaman yazdıkları sahîfeyi bu Mut'ım sonunda yırtmış, parçalamıştı.

İşte Mut'im'ın bu iyiliklerine karşılık Peygamber, esirleri, 14 yıllık zulümlerine rağmen bağışlardım buyurmuştur.
[60] Umer ibn Abdilazîz'in bu sözlerini, Umer ibn Şeybe Ahbaru Medine'de senediyle rivayet etmiştir
[61] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
[62] el-Leys'in rivayetini el-Buhârî el-Mağâzî'de senediyle getirdi. Muhammed İbn İshâk'ın rivayetini de el-Buhârî et-Târîh'te senediyle getirdi. Bu rivayeti İbnu Cerîr ile Muhammed ibn Bekkâr da zikretmişlerdir.
[63] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in, Ebû Cehl'İn selebini, yânî üzerinden alınan eşyasını beşte bir işlemine tâbi' tutmamış olması yönündendir. Seleb, birinin arkasından soyulup alınan, yânî selb olunan elbise, silâh, âlet gibi eşyâsı-,dır. Peygamber "Her ikiniz de onu öldürdünüz" buyurup selebini birine vermesi, ^maktulün geride bıraktığı elbise, silâh vesâireyi almaya hakk kazandıran şer'î iöldürme, düşmana ağır darbeyi indiren öldürmeyi dikkate almasındandır. Ebû CehPi kıkırdatmaz eden yânî çok yaralayan ve karnını deşen İbnu'l-Cemûh ol-ıduğu İçin, selebini ona vermiştir. .
[64] Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Katâde'nin aldığı selebin beşte bir işlemine tâbi tutulmaması yönündendir.
Bu hadîsi Buhârî aynı senedle Buyû'da "Silâh satma bâbı"nda; Müslim de Cihâd ve Siyer'de 13. bâbda getirmiştir
[65] el-Buhârî, bu Abdullah ibn Zeyd hadîsini el-Mağâzî'de rivayet etmiştir: Abdullah ibn Zeyd dedi ki: Rasûlullah ganîmet malından tasarrufu kendisine âİd olan beşte bir'in bir kısmını Mekke ileri gelenlerine yüzer deve olarak dağıttı da bundan Ensâr'a birşey vermeyince, Ensâr'dan bâzıları şöyle dediler: Allah, Rasû-lullah'a hayır ihsan etsin. O, bizi bıraktı da Kureyş'e bol bol İhsan etti. Hâlbuki bizim kılıçlarımız hâlâ Kureyş kam damlıyor...
[66] Başlığa uygunluğu Hakîm'in: "Ben Rasûlullah'tan istedim, O bana verdi; sonra yine istedim, yine verdi..." sözündedir. Hakîm, kalbleri İslâm'a alıştırılmak istenen kimselerden idi.
Hadîs, Zekât'ta da geçmişti (Aynî).
[67] Hadîsin başlığa delîlliği "Umer, Huneyn esîrlerinden iki cariyeye nail oldu" sö-zündedir.
Bu hadîs, üç mes'eleyi şâmildir Birincisi i'tikâf hakkındadır. Buhârî bunu î'tikâf Kitâbı'nda getirmiştir, ikincisi esirlere hürriyet vermek hakkındadır. Bu kısım burada mürsel gibi görünüyorsa da, bunu Müslim mevsûl olarak getirmiştir. Üçüncüsü Peygamber'in C\'râne'den umre yapıp yapmadığı hakkındadır. Bu da burada mürsel gibidir, fakat bunu da Müslim mevsûl olarak getirmiştir (Aynî).
es-Sefaksî şöyle demiştir: Cemâatin zikrettiği, Rasûlullah'ın Huneyn ve Tâ-if ten döndükten sonra C\'râne'den umre yapmış olduğudur. NâfÎ'nin sözünde hüccet yoktur. Çünkü İbn Umer, Peygamber'in her yaptığını ve her bildiğini Nâfı'e anlatmadı ve her anlattığını da Nâfi' ezberlemedi... (Kastallânî).
[68] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah bir kavme mal verdi.." sözündedİr.
Bu hadîs, Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Amr ibn Tağlib'in sözü hakkında şöyle denilmiştir: Arab kavmi beyaza da, nefîs olan mala da "Ahmer" (kırmızı) dediği gibi, malın enfes ve a'lâsma da "Humru'n-naam {=kırmızı develer)" der. Bunun için bu ta'bîr en kıymetli dünyâ mallarını ifâde eder.
[69] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. el-Buhârî bunu el-Mağâzî'de, Kureyş'in me-nâkıbı bölümünde de getirmiştir
[70] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Buhârî bunu Huneyn gazvesinde dört tarîkten getirmiştir. Hadîsin son kısmını ihtiva eden bir rivayet yine Enes'ten olmak üzere Şirb Kitâbı'nda da geçmişti.
Hadîsin sonundaki "Usretun şedidetun" lâfzını "şiddetli ve ağır bir hodgâmhk" diye terceme etmek de uygun olur.
[71] Hadîsin başlığa uygunluğu "Muhakkak ben o mallan aranızda taksim ederdim" sözlerinden alınır. Hadîs, Cihâd Kitabı, "Harbde yiğitlik bâbı"nda da geçmişti.
[72] Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü Peygamber kendisi hakkında çirkin hareket etmesiyle beraber onu medenîliğe ve islâm'a alıştırmak maksadiyle atıyye verilmesini emretmiştir. Bu hadîste Peygamber'in hilminin çokluğu; nefîs ve mal hususundaki ezaya karşı sabrı; İslâm'a alıştırmak istediği kimselerden gelen ezaya karşılık vermeyip affeylemesi vardır. Bu hadîs, Libâs ve Edeb Kitâblan'nda da' gelecektir
[73] "Rasûlullah Hayber ahâlîsine gâlib gelip orayı fethedince, o arazî Yahûdîler'-in, Rasûl'ün ve müslümânlarm olmuştu" fıkrası, Muzâraa Kitâbi'nda geçen hadîste "O arazî Allah'a, Rasûlü'ne ve bütün müslümânlara âid olmuştu" şeklindedir. Bu iki hadîs arasında bir zıdlık yoktur, sâdece daha uzun ve daha kısa ifâde ediş farkı vardır.
Zorla fethedilen arazî fetih hakkı olarak Allah'a, Rasûlü'ne ve umûm müslümânlara âid oluyordu. Bu yerlerin ahâlîsinden yurdlarmda yarıcı olarak çalışmak isteyenleri Peygamber, belli bir sürede yerlerinde bırakmış, vefatı sırasında bu sürenin nihayete erdiğini bildirmiş, gayrı müslimlerin Arab yarımadasından çıkarılmalarını vasiyyet etmişti. İşte Umer bu vasiyyet uyarınca Hayber Yahu-dileri'ni Teymâ ve Erîha'ya sürmüştür.
[74] Başlığa uygunluğu Peygamber'in onu gördüğü hâlde, onu bundan nehyetme-miş olması yönündendir. Harb sahasında gazilerin ele geçirdikleri şeyler beşte bire tâbi' midir yâhud gazilerin bunlardan yemeleri mübâh mıdır mes'elesinde görüş ayrılıkları vardır. Cumhura göre harb sahasında bulundukları sürede imâmın izni olmaksızın ihtiyâçları kadar yemelerinde be's yoktur; bu sebeble taksimden Önce sığır, davar kesip yiyebilirler..
Abdullah ya o tulumu hırsla aldığından ve bunu Peygamber'in gördüğünden, ya da diğer rivâyetindeki "Ben bu gün bundan kimseye birşey vermem" sözünden dolayı utanmıştır.
[75] Bu iki hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, yânî harb sahasında ihtiyâç mikdâ-nnca yiyecek şeyler yenilecektir. Sonuncu hadîsi Buhârî el-Mağâzî'de de; Müslim ise ez-Zebâih'de getirmiştir.
[76] Bu iki hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, yânî harb sahasında ihtiyâç mikdâ-nnca yiyecek şeyler yenilecektir. Sonuncu hadîsi Buhârî el-Mağâzî'de de; Müslim ise ez-Zebâih'de getirmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44- KİTÂBU'L-HUSÛMÂT
1- (Müslümanlar Arasındaki Hukukî Çekişmelerde) Da'vâcının Da'vâlıyı Hâkim Huzuruna Getirmesi Ve Müslüman - Yahûdî Arasında Meydana Gelen Çekişme Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı
2- Eğer İmâm (Yâhud Hâkim} Onun Üzerine Hacr Koymuş Değilse Sefîhin Ve Aklı Zaıf Olanın İşini Geri Çeviren Kimse Babı
3- Hasımların Bâzısının Diğeri Hakkındaki Kelâmı Babı
4- Ma'siyetler Ve Husûmetler Ehli Olanların, Onların) Bu Hallerini Tanıma Ve Tesbîtten Sonra (Onları Edeblendirme Yolu Olmak Üzere) Evlerden Çıkarılmaları Babı
5- Vasînin Ölmüş Kimse Adına (Nesebe Katma İsteği Ve F Diğer Haklar Hususundaki) Da'vâsi Babı
6- Bozgunculuğundan Endîşe Edilen Kimselerden İşi Sağlamlaştırma Tedbîri Almak Babı
7- Suçlunun Harem İçinde Bağlanması Ve Habsedilmesi Babı
8- Borç Verenin Alacaklısından Ayrılmayıp Onunla Sabit Ve Dâim Olması Babı
9- Alacağın Ödenmesini İstemek Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

44- KİTÂBU'L-HUSÛMÂT

(Hukukî Çekişmeler Kitabı) [1]

1- (Müslümanlar Arasındaki Hukukî Çekişmelerde) Da'vâcının Da'vâlıyı Hâkim Huzuruna Getirmesi Ve Müslüman - Yahûdî Arasında Meydana Gelen Çekişme Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı [2]

1-.....Ben Abdullah ibnu Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu:
Ben bir kimsenin bir âyeti, benim Peygamber'den işittiğim okuyuşun hilâfına okuduğunu işittim. Hemen elinden tuttum ve onu Rasû-lullah'a getirdim. Rasûlullah (S): "Her ikiniz de güzel okudunuz" buyurdu. Şu'be dedi ki: Ben Rasûlullah'ın şunu da söylediğini zannediyorum: "(Kur'ân hakkında) sakın ihtilâf etmeyiniz. Çünkü sizden evvelki ümmetler kitâblannda ihtilâf ettiler de bu yüzden helak oldular" [3].

2-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biri müslumanlardan, öbürü Yahûdîler'den olan iki kişi birbiriyle sövüştüler. Müslüman olan zât, Yahudi'ye:
— Muhammed'i âlemler üzerine süzüp seçen Allah'a yemîn ederim ki, demişti.
Yahûdî de müslümâna hitaben:
— Musa'yı âlemler üzerine süzüp seçen Allah'a yemîn ederim ki, demiş.
Bunun üzerine müslümân elini kaldırıp Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Yahûdî hemen Peygamber'in yanma gitti. Kendisinden ve müslümândan meydana gelen işleri Peygamber'e haber verdi. Peygamber o müslümâm çağırttı ve ona olan işten sordu. Müslümân da olanları kendisine haber verdi. Akabinde Peygamber (S) şöyle buyurdu:
— "Bana Mûsâ üzerinde hayırlılık vermeyiniz! Muhakkak ki insanlar kıyamet gününde (o günün korkunçluğundan yıldırım çarpmış gibi) bayılacaklar. Onlarla beraber ben de bayılacağım. Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda ben Musa'yı Arş'ın bir tarafına sımsıkı tutunmuş duruyor görürüm. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud baygınlıktan Allah 'in istisna ettiklerinden mi bulundu?" [4].

3-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) oturmuş olduğu sırada bir Yahûdî geldi ve:
— Yâ Eba'l-Kaasım! Sahâbîlerinden bir adam yüzüme vurdu, diye şikâyet etti.
Rasûlullah:
— "Kim vurdu?" diye sordu.
Yahûdî, Ensâr'dan bir adam olduğunu söyledi. Rasûlullah:
— "Onu çağırınız!" diye emretti. (O adam huzura getirilince:)
— "Sen bu Yahudi'yi dövdün mü?" diye sordu. O zât da:
— (Evet.) Bunun çarşıda "Musa'yı bütün beşeriyet Üzerine süzüp seçen Allah'a yemin ederim ki" diye yemîn ettiğini işittim. Ben de: Ey habîs! Muhammed üzerine de mi (tercih etti), dedim. O sırada beni ânı bir öfke tuttu da yüzüne vurdum, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Peygamberler arasında (birini öbüründen) eksiltme hayırlı-lığı nisbet etmeyiniz. Çünkü kıyamet gününde insanlar (o günün şiddetinden) bayılacaklar. (Onların beraberinde ben de bayılacağım.) Fakat yerin kendisinden ilk yarılacağı (yânî kabri ilk açılan) kimse ben olacağım. O anda ben Musa ile karşılaşacağım, Mûsâ Arş'ın direklerinden bir direğe tutunmuş bulunacak. Bilmiyorum; Mûsâ da bayılanlar içinde bulundu (da benden evvel) mi (ayıldı) yoksa (Sînâ Dağı'ndaki) ilk bayılma ile mi hesâb olundu?" [5].

4-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Bir Yahûdî, (Ensâr'dan) bir cariyenin başım iki taş arasında ezmişti. Kadıncağıza: Sana bu cinayeti kim işledi; fulan mı, fulan mı? diye soruldu. Nihayet Yahûdî'nin ismi söylenince câriye başı ile işaret etti. Bunun üzerine Yahûdî yakalandı ve (cürmünü) i'tirâf etmesi üzerine Peygamber (S) onunla ilgili enirini verdi. Yahûdî'nin başı da iki taş arasında ezildi [6].

2- Eğer İmâm (Yâhud Hâkim} Onun Üzerine Hacr Koymuş Değilse Sefîhin Ve Aklı Zaıf Olanın İşini Geri Çeviren Kimse Babı

Ve Câbir'den zikrolunur ki, Peygamber (S), ihtiyaçlı kimsenin yaptığı sadakayı, bundan nehiyden önce kendisine geri vermiştir. Sonra da böyle kendisi muhtaçken sadaka vermekten nehyetmiştir [7].
Ve İmâm Mâlik {Muvatta'da): Bir adamın diğer biri üzerinde bir malı olduğu ve kendisinin bir de kölesi bulunup da bundan başka hiçbir şeyi yokken bu köleyi âzâd ettiğinde, onun bu âzâd etmesi caiz olmaz, demiştir [8].
Zaîf akıllı ve benzeri sefih kişi adına satış yapıp da , satış bedelini o zaîf şahsa veren ve ona iyileştirmekle ve kendi işini görmekle emreden kimse, o zaîf kişi bundan sonra malında fesâd yaparsa, onu malında tasarruftan men* eder [9]. Çünkü Peygamber, malı zayi etmekten nehyetmiştir [10].
Ve Peygamber (S) alışveriş işinde aldanan kimseye: "Alışveriş yapacağın zaman 'Aldatmak yok' de" buyurdu. Ve yine Peygamber, kölesini satan kimsenin malını tutmamıştır [11].

5-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kimse alışveriş işinde dâima aldatılır idi. Peygamber (S) ona: "Sen birşey almak istediğinde (İslâm'da) aldatmak yoktur, de" buyurdu. Artık o kimse bunu söyler oldu [12].

6-.....Câbir ibn AbdiJlah(R)'tan: Bir adam kendine âid olan bir kölesini (müdebber olarak) âzâd etti. Onun bu köleden başka hiç malı yoktu. Peygamber (S) onun bu tedbirli azadım reddetti de o köleyi Peygamber'den Nuaym ibnu'n-Nahhâm satın aldı [13].

3- Hasımların Bâzısının Diğeri Hakkındaki Kelâmı Babı

7-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):, "Her kim müslümân bir kimsenin malını koparıp almak için yemininde yalancı olarak and içerse, kıyamet gününde Allah kendisine öfkeli olduğu hâlde Allah'a kavuşur" buyurdu.
Râvî dedi ki: Eş'as ibn Kays el-Kindî şöyle dedi: Vallahi bu iş benim hakkımda olmuştu: Benimle Yahûdî bir adam arasında bir arazî vardı. O bu arazîyi inkâr etti. Ben de onu Peygamber'e getirdim. Rasûlullah bana: "Senin bir beyyinen var mı?" dedi. Ben: Hayır» yok, dedim. Râvî dedi ki: Bu sefer Rasûlullah Yahudi'ye hitaben: "Yemin et" buyurdu. Râvî dedi ki: Ben: Yâ Rasûlallah, o takdîrde bu adam yemîn eder ve benim malımı alıp götürür, dedim. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi:
'Hakikat, A İlah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır" (Âiu imrân: 77) [14]

8-..... Ka'b ibn Mâlik (R), Abdullah ibn Ebî Hadred el-Eslemî(R)'deki bir alacağını mescidde istemiş. Her ikisinin sesleri, evinde bulunan Rasûlullah işitecek derecede yükselmiş. Rasûlullah onlara doğru çıkıp, hücrenin perdesini açmış da:
— "Yâ Ka'b!" diye nida etmiş. Ka'b:
— Lebbeyk yâ Rasûlallah! deyince, Rasûlullah elleriyle işaret ederek:
— "Alacağından şu kadarım, yânı yarısını bağışla!" buyurmuş. Ka'b hemen:
-Vallahi bağışladım yâ Rasûlallah! demiş.
(Bunun üzerine İbnu Ebî Hadred'e)
- "(Şimdi) kalk o diğer yarıyı öde!" diye emretmiştir [15].

9-.....Abdurrahmân ibn Abd el-Kaarî şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Hişâm ibn Hakîm ibn Hizâm'ı el-Furkaan Sûresi'ni benim okumakta olduğumdan başka lehçe üzerine okurken işittim. Bana o sûreyi Rasûlullah okutmuş idi. Hemen önüne geçmeyi kurdum. Sonra ona namazdan ayrılıncaya kadar mühlet verdim. Sonra ridâsına sarılıp onu çektim ve kendisini Rasûlullah'a getirdim ve:
— Ben bundan el-Furkaan Sûresi'ni Sen'in bana okuttuğun lehçeden başka bir lehçe üzerine okurken işittim, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Onu serbest bırak!" buyurdu; sonra ona hitaben:
— "Oku!" buyurdu.
O da okudu. Rasûlullah:
— "Bu sûre işte böyle indirildi" dedi; sonra bana: "Oku" buyurdu.
Ben de okudum. Rasûlullah yine:
— "Sûre işte böyle indirildi. Şübhesiz ki, Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir. Bu yedi ile indirilmiş olandan, kolay geleni okuyunuz" buyurdu [16].

4- Ma'siyetler Ve Husûmetler Ehli Olanların, Onların) Bu Hallerini Tanıma Ve Tesbîtten Sonra (Onları Edeblendirme Yolu Olmak Üzere) Evlerden Çıkarılmaları Babı

Umer ibnu'l-Hattâb da Ebû Bekr'in kız kardeşini ölü ardından feryâdla ağladığı zaman evinden çıkarmıştır [17]

10-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yemîn olsun içimden öyle geçti ki namaza (ezan okunmasını) emredeyim de namaza durulsun. Sonra ben o cemâati bırakayım da bu namazda hazır bulunmayan topluluğun evlerine gideyim ve evlerini kendileri içlerinde iken yakıvereyim" [18].

5- Vasînin Ölmüş Kimse Adına (Nesebe Katma İsteği Ve F Diğer Haklar Hususundaki) Da'vâsi Babı

11-..... Âişe(R)'den (şöyle demiştir):Abd ibn Zem'a ile Sa'd ibn Ebî Vakkaas (fetih gününde) Zem'a'nın cariyesinin oğlu (Abdur-rahmân'ın nesebi) hakkında Peygamber'e da'vâ arzettiler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlallah! Kardeşim Utbe ibn Ebî Vakkaas bana Mekke'ye geldiğim zaman Zem'a'nın cariyesinin oğluna bakmamı ve onu almamı vasıyyet etti. Çünkü o çocuk benim oğlumdur dedi, dedi.
Abd ibnu Zem'a da:
— O çocuk benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur; babamın döşeği üzerinde doğurulmuştur, dedi.
Sonra Peygamber (S), (hakkında çekişilen bu Abdurrahmân'da Ütbe'ye) açık bir benzeme gördü de:
— "Yâ Abde'bne Zem'a, bu çocuk senin kardeşindir. Çocuk döşek sahibinindir (Zina edene mahrumiyet düşer). Ey Şevde, sen de bundan sonra bu Abdurrahmân'dan perdelen" buyurdu [19].

6- Bozgunculuğundan Endîşe Edilen Kimselerden İşi Sağlamlaştırma Tedbîri Almak Babı

İbnu Abbâs da kölesi îkrime'yi Kur'ân Öğretmek, sünnetleri ve farizaları öğretmek üzerine bağlamıştır [20].

12-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) Necd tarafına bir süvârî müfrezesi göndermişti. Bu müfreze Benû Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir kişiyi esîr alıp getirdi. Bu zât Yemen'in el-Yemâme beldesi ahâlîsinin seyyididir. Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar. Rasûlullah mescide çıktığında Sumâme'ye:
— "Yâ Sumâme, yanında ne var (gönlünden ne geçiriyorsun)?" buyurdu.
Sumâme:
— Yâ Muhammed, gönlümde hayr (ümîdi) var. [Eğer sen beni öldürürsen, kanlı bir cânîyi öldürmüş olursun. Ve eğer bana (af ni'-meti) in'âm edersen, ni'mete karşı şükreden bir kişiye in'âm etmiş olursun. Eğer fidye için mal istersen işte malım; veririm, dedi. Bu konuşmadan sonra Sumâme bağlı olarak kaldı...] Râvî hadîsin tamâmını zikretti. Sonunda Rasûlullah:
— "Artık Sumâme'yi salıveriniz!" buyurdu [21].

7- Suçlunun Harem İçinde Bağlanması Ve Habsedilmesi Babı

Ve Nâfi' ibn Abdi'l-Hâris Mekke'de Safvân ibn Umeyye'den, Umer razı olursa satın alış onun satın alışı (yânî Beytul-MâTin satın alışı) olmak, eğer Umer razı olmazsa SafvârTa dört yüz (dînâr veya dirhem) verilmek üzere hapishane yapmak için bir ev satın aldı [22].
Abdullah ibn Zubeyr de Mekke'de (emirliği günlerinde suçluları) habsetmiştir [23].

13-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Necd tarafına bir süvârî birliği gönderdi. Bu birlik Benû Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir adamı esîr alıp getirdiler ve onu (Medine) Mescidi'nin direklerinden birisine bağladılar [24].

8- Borç Verenin Alacaklısından Ayrılmayıp Onunla Sabit Ve Dâim Olması Babı [25]

14-.....Ka'b ibn Mâlik el-Ensârî(R)'nin, Abdullah ibnu Ebî Hadred el-Eslemî (R) üzerinde bir alacağı vardı. Ka'b ibn Mâlik İbnu Ebî Hadred'e kavuştu ve ondan ayrılmayıp alacağını istedi. Onlar birbirleriyle söyleştiler. /Hattâ sesleri yükseldi. Peygamber (S) onların yanına geldi de:
— "Yâ Ka'b!" dedi ve eliyle alacağından yarısını indir der gibi işaret etti.
Bunun üzerine Ka'b, İbn Hadred'deki alacağının yarısını aldı da, diğer yarısını ona terketti [26].

9- Alacağın Ödenmesini İstemek Babı

15-.....Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrind; demirci idim. Benim, Âs ibn Vâil üzerinde (ücret olarak) alacak dirhemlerim vardı. Ona geldim ve ondan alacağımın ödenmesini istedim. O bana:
— Sen Muhammed'e küfretmedikçe sana olan borcumu ödemem, dedi.
Ben de:
— Vallahi ben, Allah seni öldürüp de sonra seni tekrar diriltme-dikçe Muhammed'e küfretmem, dedim.
Bu defa o:
— Öyleyse sen beni, ben ölünceye, sonra (öbür dünyâda) diriltilip de bana mal ve çocuklar verilinceye kadar bırak da, ben sana olan borcumu orada ödeyeyim, deyip eğlendi.
Bunun akabinde şu âyet indi: "Âyetlerimizi (inkâr ile) kâfir olan ve 'Bana elbet mal verilecektir' diyen adamı gördün mü?,.." (Meryem: 78-80) [27]

[1] Bu kitâb başlığı Ebû Zerr el-Herevî, el-Asîlî ve Yûnînî nüshalarında "Mâ yuz-keru fi'1-işhâs ve'1-husûme beyne'l-müslimİ ve'1-yehûd" sûretindedir.
el-Husûmât, eî-Husûmefm cem'idir. el-Husûme nizâma'nâsına isimdir. Bir adam ile çekişmek ma'nâsma mufâale babından masdar da olur.
[2] el-îşhâs, bîr kimseyi yerinden ayırmak; bir kimseyi bir yerden diğer bir yere götürmek; da'vâlı, bir kimseyi hâkimin hükmü ile cebren mahkemede hazır etmek ma'nâlanna masdardır
[3] Bu hadîsin bâb başlığına uygunluk noktası, İbnu Mes'ûd'ün kendi okuyuşuna aykırı Kur'ân okuyan sahâbîyi elinden tutarak Rasûlullah'ın yanına götürmesi keyfiyetidir. Bu da'vâlıyı götürme hususunu Ümer'in hadîsinde de açıkça görüyoruz. Şu kadar ki, bu götürmenin hâkimin hükmü ile olması, bundan sonra gelecek olan Ebû Hureyre hadîsinden alınmaktadır
[4] Hadîsin başlığa delîlliği "İki kimse birbirleriyle sövüştüler.." sözündedir. Çünkü iki kişinin birbiriyle sövüşmesi ancak husûmet ve çekişmede olur,
Buhârî bu hadîsi Tevhîd, Rikaak Kitâblan'nda; Müslim de Fazâil'de getirmiştir.
Peygamber (S): "Ben Âdem çocuklarının seyyidiyim, fakat bununla övünmem " (Müslim; Fadâil) buyurmuş iken,buradaki hadîste "Bana Mûsâ üzerinde hayırlılık vermeyiniz" buyurması şöyle îzâh edilmiştir:
a. Bunu Âdem çocuklarının seyyidi olduğu bildirilmeden önce söylemiş olabilir.
b. Bu nehiy, bâzı peygamberlerin şâmnı eksiltmeye götürecek surette taf-dîlden nehiydir.
c. Husûmete sebeb olacak tafdîlden nehiydir.
d. Peygamber bu nehyi tevazu' olarak söylemiş olabilir.
e. Peygamberliğin aslında tafdîlden nehiy olabilir.
Hadîsin son fikrası ile "Sûra üfürüîmüş, artık Allah'ın dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde kim varsa, yerde kim varsa düştip ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki (ölüler dirilip) ayakta bakınıp duruyorlar" (ez-Zumer: 68) âyetine işaret edilmiştir.
[5] Hadîsin son fikrası: "Derken Rabb'ı o dağa tecellî edince onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü..." (el-A'râf: 143) âyetindeki bayılmayı İşaret etmektedir. Bundan önce geçen hadîsteki "Yâhud Allah'ın istisna ettiği kimselerden mi oldu" sözü ile buradaki "Yoksa ilk bayılma ile hesaba çekildi" sözü arasında hiçbir zıdlık yoktur. Çünkü ma'nâ: Ben bu üç şeyin hangisi olduğunu; ayılmadan mı, istisna edilmekten mi, yâhud hesaba çekilmekten mi olduğunu bilmiyorum, demektir.
Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in "Onu çağırınız" emrindedir. Çünkü bu emirden murad, o şahsın Peygamber'in huzuruna getirilmesidir.
[6] Buhârî bu hadîsi Vasıyyetler, Diyetler Kitâblan'nda; Müslim de Haddler Kitâ-bı'nda getirmiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde "Bir Yahûdî bir cariyeyi üzerindeki zînet eşyalarına tama' ederek öldürmüştü" ziyâdesi vardır.
Ebû Davud'un rivayetinde bu cariyenin Ensâr'dan olduğu kaydı vardır.
Mâlikîler, Şâfîîler, Hanbelîler ve cumhur: Bir şeyle öldürenin, öldürdüğü gibi öldürüleceğine; kısasın keskinleştirilmiş âlete hâss kılınmayacağma bu hadîsle hüccet getirdiler. Ebû Hanîfe: Kısas ancak keskinleştirilmiş âletle olur, demiştir (Kastallânî).
Hadîsin başlığa uygunluğu, Yahûdî ile câriye arasındaki husûmeti şâmil bulunması cihetin dendir.
[7] Buhârî'nin bundan maksadı Abdu'bnu Humeyd'in kendi Müsned"mdz senediyle Câbir'den rivayet ettiği hadîstir.Buhârî ancak kendi şartı Üzere olan rivayetlerde kesinlik sîgası kullanıyor; öyle olmayanlarda ise, buradaki gibi meçhul sîgasi kullanryor.
[8] Bu, imâm Mâlik'in, geçen müdebber kıssasından istinbât ettiği görüştür.
[9] Bu, Peygamber'in müdebberin satışında yaptığı işin hâsılıdır.
[10] Peygamber'in malı zayi' etmekten nehyi yakında geçti.
[11] Çünkü nazarında onun sefîhliği hakîkaten meydana çıkmamıştır. Eğer sefîhliği meydana çıksa idi, elbette o malı almasından onu men' ederdi
[12] Bu hadîs Alışveriş Kitâbı'nda, "Aldatmanın çirkinliği bâbı"nda da geçmişti. Dârakutnî'nin rivayetinde Peygamber (S) bu zâta alıp sattığı şeylerde üç gün (muhayyerlik hakkı tanımıştır.
[13] Bu hadîs Alışveriş Kitâbı'nda "Artırma satışı bâbi"nda da geçmişti.
[14] Bu hadîs dahî Musâkaat Kitâbı'nda geçmişti.
Raülıpa uveunlusu "O takdîrde yemîn eder ve malımı... götürür..." sözünden alınır. Çünkü o, Yahudi'yi yalan yemine nisbet etmiştir, fakat bundan dolayı kendisine bir ceza vâcib olmamıştır. Zîrâ o Yahudi'den bilmekte olduğu şeyi haber vermiştir. Fışkı bilinen kimse hakkında bu sözün benzeri mubahtır... (Aynî).
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sesleri yükseldi" sözündedir. Bu hadîs Namaz Ki-tâbı'nda, "Mescidde borç ödenmesini isteme... bâbı"nda da geçmişti.
[16] Bunda birden çok okuyuşla okunmasındaki hikmete işaret vardır ki, o da okuyucu üzerine kolaylaştırmaktır. el-Furkaan Sûresi'nden Umer ile Hişâm'in ihtilâf ettikleri harflerin ta'yîni, bildiğim tarîklerin hiçbirinde gelmemiştir... Hadîsten buradaki maksad "Onu ridâsına sarılıp çektim" sözüdür. Çünkü bunda Umer'in
sözle inkârıyle beraber fiille de inkârı vardır (Kastallânî).
[17] Bunu İbnu Sa'd et-Tabakaatu'l-Kebîr'de ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibn Müseyyeb senediyle rivayet etmiştir. Ebû Bekr vefat ettiği zaman evine ağlayıcı kadınlar toplanmış. Bu Umer'e ulaşınca, Umer onları bundan nehyetti, Kadınlar vazgeçmeyince Umer, Hişâm ibnu'I-Velîd'e: Ebû Kuhâfe'nin kızı Ümmü Fer-ve'ye git, dedi. O da deynekle onların üzerine yürüdü. Ağlayıcı kadınlar bunu işittiklerinde dağıldılar.
Bunu Ishâk ibn Râhûye de kendi "Müsned'm&z diğer bir senedle mevsûlen rivayet etmiştir. Bu sened daha sağlamdır. Onun için Buhârî başlıkta bunu kat'î bir ifâdeyle belirtmiştir. Bunda: "Hişâm onları deynekle vurarak teker teker çıkarmaya başladı" İfâdesi vardır
[18] Hadîsin başlığa uygunluk yeri "Evlerini üzerlerine yakıvereyim" sözündedir. çünkü evleri üzerlerine yaktığı zaman oradan çabucak çıkmaya davranacaklardır.
Bu hadîs Namaz Kitabı, "Cemâat namazının vucûbu bâbı"nda daha geniş bir metin ile geçmişti.
[19] Bu neseb ta'yîni da'vâsmda hakk kazanan Abd ibnu Zem'a, Peygamber'in zevcelerinden Şevde bintu Zem'a'nın öz kardeşidir. Peygamber zahir ile hüküm verdikten sonra, vesîleyi kesme olarak, Sevde'ye ondan perdelenmesini emretmiştir. Peygamber burada iki türlü hüküm vermiş gibidir: Biri zahir hüküm ki, o çocuk döşeğe âiddir hükmüdür. Biri de bâtın hükümdür ki, o da benzeme sebebiyle verilen ihtiyatî perdelenme hükmüdür...
Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Zem'a'nın cariyesinin oğluna bakmamı ve onu almamı vasıyyet etti..." sözünden alınır.
Bu hadîs, daha geniş bir metin ile Alışverişler Kitâbı'mn başlarında *'Seçi-lemezliklerin tefsiri bâbı"nda geçmişti. Farizalar Kitâbı'nda da gelecektir.
[20] İbn Abbâs'ın bu fiilini İbn Sa'd et-TabakaatJta; Ebû Nuaym da el-Hilye'de se-nedli olarak rivayet etmişlerdir.
jkrime, İbn Abbâs'm kölesidir. Aslı Mağrib ahâlîsinden Berber kavmin-dendir. Husayn ibn Ebî Hurr el-Anberî'ye âid idi. ibn Abbâs, Alî ibn Ebî Tâ-lib'in vâlîsi olarak Basra'ya geldiği zaman sahibi onu İbn Abbâs'a hibe etmişti. Sahâbîler cemâatinden ve İbn Abbâs'tan çok rivayetleri vardır... Medine'de, seksen yaşında olarak hicrî 105 yılında vefat etmiştir (Aynî).
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onu mescidin direklerinden bir direğe bağladılar" sözündedİr. Bu bağlama işi sağlama almak İçindir. Bu hadîs Namaz Kitâbı'nda "İslâm'a girdiğinde yıkanma bâbı"nda ve "Esîri mescidde bağlama bâbı"n-da geçmişti. İnşâallah hadîsin tamâmı daha geniş bir metinle Mağâzî Kitâbı'nda
gelecektir. Orada görüleceği üzere Sumâme serbest bırakılınca Mescid'in yakınında bir suda yıkanmış, sonra Mescid'e Peygamber'in huzuruna girip Şehâdet Kelimeleri'ni söyleyerek müslümân olmuş ve Peygamber'in huzurunda güzel sözler söylemiş, sonra Yemâme'ye dönerek orada da İslâm lehinde hizmetler görmüştür.
[22] Bu ta'lîki Abdurrazzâk, İbnu Ebî Şeybe ve el-Beyhakî, Amr ibn Dînâr tarîkinden senedli olarak rivayet etmişlerdir.
[23] İbnu'z-Zubeyr'in bu fiilini de İbn Sa'd et-Tabakaat'ta; Halîfe ibn Hayyât Târih 'inde; Ebû'l-Ferec el-Isbahânî e!-Egânî'dc senedli olarak rivayet etmişlerdir.
[24] Hadîs bundan önceki bâbda daha uzun olarak geçti. Orada Kuteybe'den; o da Leys'ten senediyle; burada ise Abdullah ibn Yûsuf'tan; o da Leys'ten diye değişik senedle getirdi. Başlığa uygunluğu "Onu Mescid'in direklerinden birine bağladılar" sözündedir. Mescid Medine'dedir, o da haremdir. Buhârî Mekke ve Medine haremlerinde bu rahmet yerlerinde azâb evi olan hapishane edinilmez diyenlere, sahâbî olan İbnu'z-Zubeyr'in ve bizzat Peygamber'in fiilleriyle cevâb vermiş oluyor.
[25] Yânî alacaklının borçluya yapışıp alacağını istemesinin meşruluğunun beyânı. el-Asîlî ve Kerîme nushalarımnda babın önünde "Besmele" vardır. Diğelerinin nüshalarında bu yoktur.
[26] Başlığa delîlliği "Ka'b ibn Mâlik, Abdullah ibn EbiHadred'e yapıştı" sözünde-dir. Çünkü Peygamber onların hâline vâkıf olduğu zaman bunu reddetmedi de Ka'b'a yarısını indirmekle emretti.
Hadîs daha Önce birçok kerreler geçti.
[27] Başlığa uygunluğu "Ona geldim de alacağımı ödemesini istedim" sözündedır. Hadîs Buyu' Kitâbı'nda da geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...I...)

(((...I...)))

» Irgat çalıştırmak...C... 5...S...2089

» Iraklılar'ın mîkaat yeri...C... 3...S...1456

» Isırırken dişlerini kaybedene diyet var mıdır...C... 15...S...6757.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Islanmak isteyen (İlk yağmurda...) 575
İdarecinin zulmünden korkunca okunacak dualar babı..... 2/63
İçi şiirle dolu kimseyi hoş görmemek bâbt.....2/224
İçinde kendisine iyi bakılan yetimin bulunduğu ev en hayırlı evdir..... 53
İhtiba (Dizleri dikip oturmak).....2/543
İki dargınlar babı 421
İki kız veya bir kız geçindiren kimse babı..... 88
İki kimse üçüncüyü bırakıp aralarında ftsıldaşmasm 2/532
İki kişi arasına girilmez 2/504
İki yüzlülük 2/655
İki yüzlünün günahı babı 2/656
İkram etmek (Misafire...) 2/95
İkrama önce komşudan başlamalı 120
İkramda bulunup namaza durmak 2/103
İlgiyi kesmek (Babana sıla edenle...) 52
İlk yağmurda ıslanmak isteyen 575
İnsan: Allah ve falanca (yaptı şeklinde söz) söylemesin 2/140
İnsan aksırdığı zaman ne söyler 2/285
İnsan ancak sağ eliyle alır ve verir 2/551
İnsan annesinden (odasına girmek için) izin ister.....2/427
İnsan arkadaşları önünde ayağını öne uzatır mı? Ve önlerinde yaslanır mı? 2/558
İnsan (aksırınca) âb demesin 2/298
İnsan babasından önce oturmaz 54
İnsan babasını ismi ile çağırmaz 54
İnsan babasını künyesi ile çağırır mı?..... 55
İnsan babasının Önünde yürümez 54
İnsan babasının ve çocuğun yanına girmek için izin ister.....2/429
İnsan babasının yanına varmak İçin izin ister 2/428
İnsan bilmediği bir şey için: Allah bilir o şöyledir dememelidir 2/123
İnsan bir topluma söz söyleyince bir kişiye teveccüh etmesin 2/652
İnsan bulut gördüğü zaman ne söyler 2/267
İnsan dilediği zaman az dilemeli ve dilekte bulunduğu kimseyi övmemeli 2/137
İnsan, dönüp gittiği zaman kardeşine keskin bakışla bakmaun.....2/128
İnsan elini yanağının altına kor 2/579
İnsan erkek kardeşinin yanına girmek için izin ister 2/431
İnsan esneyince elini ağzına koysun 2/319
İnsan evinde ne yapar .....* .....^ 546
İnsan evinin bekçisidir 224
İnsan gece uyanınca ne söyler 2/584
İnsan geceleyince ne söyler ....., ...„ 2/568
İnsan «Habis nefsim* demesin 2/165

İnsan işi için (evden) çıkınca ne söyler? 2/557
tnsan kalkar da sonra yerine dönerse.....2/500
İnsan kardeşini sevdiği zaman ona bildirsin 548
İnsan kardeşinin oyluğuna vurup da bununla bir kötülük dilemezse ... 2/330
İnsan kendine isimlerinin en sevimli olanı ile çağrılır.....2/176
İnsan kesinlikle dua etsin çünkü Allah'ı zorlayıcı yoktur 613
İnsan kız kardeşinin yanına girmek için izin ister.....2/430
İnsan kovışusuna eziyet etmemeli..... 133
İnsan kölem dememelidir 22ı
İnsan kölesine yardım eder mi? 206
İnsan «Nereden geldin?» der mi? 2/522
İnsan oturan arkadaşının Önüne ayağını uzatır mı? 2/509
İnsan oturduğu zaman ayaklarını sarkıtır mı?.....2/556
İnsan oturunca ayakkabılarını nereye koyar 2/552
İnsan öfkelenince ne söyler? 2/662
İnsan Öfkelenince susar 2/664
İnsan Övüldüğü zaman ne söyler? 2/121
İnsan sabahlayınca ne söyler 2/565
İnsan sözünü belli kimselere tevcih etmemelidir 446
İnsan tanımadığı Hıristiyana selâm verince 2/480
İnsan toplum içinde bulunur da tükürürse 2/510
İnsan vardığı yerde oturur.....,.....2/503
'İnsan yatağına girdiği zaman ne söyler 2/570

İnsan yatağından kalkıp da sonra yatmak için dönünce onu silkeley iver sin 2/583
tnsan yediği şeyden köleye yedirir..... 212
İnsan yediği zaman kölesini beraberinde oturtur mu?..... 213
İnsan zevcesinin ağzına verdiği lokmaya varıncaya kadar mükâfat kazanır 2/108
İnsana insanların ziyade ikram edeni, yanında oturan arkadaşıdır.....2/508
İnsanın ailesine (çoluk-çocuğuna) para harcaması 2/105
İnsanın '-.Allah dilerse, sen de dilersen» sözü.....2/141
İnsanın «Anam-Babam sana feda olsun-» sözü.....2/161
İnsanın ayağı uyuşunca ne söyler.....2/341
İnsanın «Babana rahmeU sözü 2/135
İnsanın «Bende üşengeçlik var» sözü 2/156
İnsanın elini oyluğuna vurması (Hayret anında...).....2/328
İnsanın <tEy kadıncağıza sözü .....,.....2/154
İnsanın insana «Yazıklar olsun sena» sözü 2/129
İnsanın kardeşi için ayağa kalkması 2/304
İnsanın kardeşine yardımı 232
İnsanın kendi işçileriyle çalışması..... 459
İnsanın kendine zulmeden kimse aleyhine dua etmesi..... 2/14
İnsanın kölesine ve hizmetçisine yedirmesi bir sadakadır 209
İnsanın küçük çocuğa «Yavrum» demesi 384
İnsanın «Nefsim sana feda olsun» sözü 2/158
İnsanın taaccüp anında zSübhanallah) demesi 2/259
İnsanın tazim için ayağa kalkması 2/354
İnsanın uğradığı zulümden dolayı intikam alması..... 963
İnsanlar arasında sevgi babı 276
«İnsanlar bîr şey değildir» denir mi? 2/235
ALFABETİK SIRATA GÖRE FİHRİST 705
Sahife No:
^İnsanlar helak oldu-» denir mi?..... ... 2/119
İnsanlara kızgınlık hali girince hediyeyi kabul etmeyen 599
İnsanlara tatlı yüzlü olmak 261
İnsanlara teşekkür etmeyen 231
İnsanları affetmek ve bağışlamak babı 257
İnsanların arasını düzeltmek için hayırlı söz iletmek 397
İnsanların eziyetine sabreden kimse 401
İnsanların kendisi için ayağa kalkmasını hoş görmemek 2/336
İnsanların kötüsü kötülüğünden korkulandır 2/657
İnsanlarla beraberken balgam atmayınız 2/651
İntikam almak (Uğranılan zulümden dolayı) 563
İsim almak 2/179
İsim değiştirmek.....2/177
İsimler kısaltılarak söylenir mi? 2/184
İslah etmek (Evleri — Konakları — Kervansarayları) 456
İslâmda andlaşma yoktur 573
İslâm'ı arzetmek (Hıristiyan anneye...) 45
İslâm'ı kabul edenin hali (Cahiliyet zamanında sıla edip sonra...) 80
İsmi isimle değiştirmek 2/173
İsmi ile çağırmak (Babayı...) 54
İsmini küçülterek çağırmak 2/175
İsraf (Malda...)..... 452
İstemedikleri halde bir toplumun sözünü dinlemek isteyen kimse 2/524
İstihare zamanında dua 2/59
İsyan 2/247
İsyan etmek (Ana-Babaya) 19
İş için evden çıkılmca ne söylenir? 2/557
İşaretle selâm veren kimse 2/375
İşaretle zımmiye selâm vermek 2/465
İşe delâlet etmek (Hayırlı...) 256
İşlerde acele etmemek.....2/243
İşlerde müsamaha 589
İşlerde sabırlılık ve ağırbaşlılık 587
İtaat etmek (Günah bulunmadıkça Ana-Babaya.,.) 25
İtibar etmek (Komş\mun en yakımı;? ;onra on yakınına...) 123
İyi bakılan yetimin bulunduğu ev en hayırlı evdir..... 153
İyi hal ve güzel gidişat 2/145
İyi muamele etmek (Kölelere...) 171
İyi söz 245
İyilere ve kötülere iyilik etmek ,..... ... 147
İyiliğe mukabele edemeyen kimse .-..... 230
İyiliğe mukabele edilmelidir 227
İyilik..... 145

İyilik bir sadakadır 237
İyilik edenler, âhirette iyiliğe kavuşanlardır 234
İyilik edenin (Ana-Babasma) Allah ömrünü artırır 30
İyilik en yakma, ondan sonra en yakın sırasına göre yapılmalıdır..... 70
..... ; C: 2, F: 45

Sahif e No:
İyilik etmek (Anaya-Babaya...) 1
İyilik etmek (Ana-Baba zulüm etseler bile...) 9
İyilik etmek (Anaya...) 5
İyilik etmek (Babaya...) 7
İyilik etmek (Akrabaya...) 56
İyilik etmek (Babanın çocuğuna iyiliği...) 107
İyilik etmek (Babanın çocuğuna iyiliği)..... 110
İyilik etmek (Babanın iyilik ettiği kimseye) ... ¦..... 50
İyilik etmek (Ebeveyne Ölümlerinden sonra...) 46
İyilik etmek (İyilere ve kötülere...) 147
İyilik etmek (Müşrik Ana-Babaya) 32
İyilik etmek (Yakınlara...) 57
İyilik etmenin (Zalim akrabaya...) fazileti 78
İzin almadan içeri girince 2/445
İzin istemek (Annenin odasına. girmek için...) 2/427
İzin istemek (Babanın ve çocuğun yanma girmek için...) 2/429
İzin istemek (Babanın yanma varmak için...) 2/423
İzin istemek (Erkek kardeşin odasına girmek için...) 2/431
İzin istemek (Kız kardeşin odasına girmek İçin...).....2/430
İzin istemek (Üç defa...) 2/432
İsin istemek, göz harama değmemek içindir 2/436
İzin istemek nasıldır? 2/450
İzin istemek selâmdan başkadır 2/433
İzin istendiğinde beklemesi söylenirse insan nerede durur?.
İzin istendiğinde beklemesi söylenirse insan nerede durur?.....2/443
İzin istenmeyen yer 2/459
İzin isteyip de karşılık olarak «.Selâmla gir» deyince 2/452
İzinsiz bakanın gözü oyulur 2/434

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—İ—

Iyne Yoluyla Alış Veriş, 3/207, 3/264
Itk (Köle Azadı), 4/15
İffete İftiranın Cezası, 4/118
İflas, 3/268
İfradHaccı, 2/173
İftarda Acele Edilmesi, 2/100
İftar Etmeden Aralıksız Oruç Tutmak, 2/117
îftitah Tekbiri, 17148 -150
îhlas ve Mülk (Tebareke) Sûrelerini Okumanın Fazileti, 1/357
İhtilam, 1/113-116 İhrama Girilen Yerler, 2/166
İhrama Girince Yapılacak İşler. 2/168
İhrama Girmek İçin Gusledilmesi. 2/153
İhramda Boyalı Elbisenin Giyilebilmesi, 2/158
İhramda Bulunan Kimsenin Av Etinden Yiyemediği Haller, 2/202
İhramda Bulunan Kimsenin Nikâhı.2/194
İhramda Bulunan KimseninYıkanabilin e si, 2/154
İhramda Giyilebilecek Elbiseler,2/157
İhramda Kemer Takılması, 2/160
İhramda Telbiye Getirirken Sesin Yükseltilmesi, 2/171
İhramlıım Av Etinden Yemesinin Caiz Olduğu Haller, 2/197
Ihramlının Gönderdiği Kurbanlığa Nişan Takması, 2/181
İhramh Kimsenin Kan Aldırabilmesi, 2/196
İhramlının Yapabileceği İşler, 2/209
îhramhmn Yüzünü Kapaması, 2/161
îhramhmn Vücudunu Kaşıması, 2/209
îhramh İken Hanımı île Cinsî Münasebette Bulunanın Cezası, 2/244
İhramh İken Çekirge Öldürenin Cezası, 2/295
İhramh İken Öldürülebilinen Hayvanlar, 2/207
îhsan (Evlilik), 3/47
İhtikar ve Malın Pahalanmasını Beklemek, 3/224
Ikale, 3/265
İki Kişi Arasında Olan Rehin, 3/367
İkindi Namazının Vakti, 1/55 - 59
İkindi Namazlarından Sonra Nafile Kılınmamasi, 1/370
îkindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması, 2/226
iki Yüzlülük, 4/395
ila' (Karısına Yaklaşmama İçin Yemin Edilmesi), 3/74, 3/78
İlim Talebi, 4/419
İlk Ezandan Sonra Sahurun Yenile-bileceği Süre, 1/147
İmamın (Devlet Başkanı veya Kumandan) Seferde Cuma Günü Bir Köye veya Kasabaya Uğraması, 1/193
İmamın Arkasındakilefin Amin (Al-lahım Kabul Eyle) Demeleri, 1/162
İmamın Arkasında Kur'an Okumak, 1/158
İmam Bayram Namazından Dönmeden Kurban Kesilmemesi, 2/379
İmamın Cehri Okuduğu Yerlerde Arkasmdakilerin Kıraati Terk Etmeleri, 1/160
İmam Hutbe Okurken Ona Doğru Oturmak, 1/197
İmam Malik ve Muvatta, 1/37
İmama Rükûda Yetişmek, 1/282
İmamın Oturarak Namaz Kıldırması, 1/236
İnsanî Güzel Adetler, 4/281
insanlara Faydalı Olmak ve Zarar Vermekten Sakınmak, 3/389
İnsanların Omuzuna Basarak Ön Safa Geçmeye Çalışmamak,1/197
İpek Elbise Giyilmesi, 1/153, 4/267,4/274 - 275
İsabetli ve İsabetsiz Hükümler, 3/431
İslâm'dan Dönen Kişi (Mürted).3/375
İstihâze Olan Kadının Durumu,1/130
İstilam Esnasında Hacerülesvedin Öpülmesi, 2/223
İstilam Yapılması, 2/222, 2/223
İstinşak, 1/74- 75, V87
İstinca, 1/85
İtikaf, 2U37, 2/141, 2/142, 2/143,2/146
İtikafa Giren Kimsenin Bayram Namazına Gidebilmesi, 2/142

Itikafta Bulunanın Nikâhı, 2/146
İtikafin Kazası, 2/143
İtikafin Niteliği, 2/137
İtribî, 3^235 İzin istemek, 4/351
İçeri Girmek İçin İzin İstemek, 4/351
İçerisinde Şıra Yapılması Yasaklanan Kaplar, 4/145
İçilecek Şeye Üfiemek, 4/285
İşçilere (Sanatkârlara) VerilenŞeyler, 3/395

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I

Istılah
Istılâhât-ı Hadîsiye

I

Istılah:

"Salaha" kök fiilinden ifti'âl babından mastar olan ıstılah, sözlük bakımından kaidenin zıddıdır ve uygunluk anlamını verir. 401
Hadis terimi olarak, hadîs alimlerinin bir kelimeyi sözlük anlamından ayrı özel bir manada kullanmalarına ve bu kelimenin sözlük manasından çıkarak Hadis İlminde kazandığı hususi manaya delâlet etmek üzere kullanılışına denir. Günümüzde kullanılan terim karşılığıdır. Çoğu ıstılâhât gelir.
Bir kelimenin Hadis İlminde aldığı ıstılah manasının sözlük manasıyla ilgisi bazı kelimelerde varsa da kimilerinde yoktur. Söz gelişi mevzu ıstılahının manası, aslındaki uydurmak manasıyla yakından ilgilidir. Buna karşılık sözlükte iyi ve güzel anlamına gelen hasen sıfatının Hadis İlmindeki ıstılah manasının sözlük anlamıyla hiçbir alakası yoktur.
Hadis İlminde pek çok ıstılah kullanılmıştır, bunlara ıstılâhât-ı hadîsiye de tabir edilmiştir. Aynı manada mustalah kelimesini kullananlar da vardır. Onun çoğulu mustalahât şeklindedir. Hadis kelimesiyle oluşturduğu Mustalâhâtu's-Hadîs tamlaması ise Hadîs Usûlü İlminin bir diğer adıdır.

Istılâhât-ı Hadîsiye:

Bk. Istılah.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İ

İbdâl
İbdâl-i Âlî
İbdâl-i Nazil
İbhâm
İbn Mâce
İbtidâ-yı Sened
İ'câm
İcâze
İcâze Âmme
İcâze Âmme Mukayyede
İcâze Âmme Mutlaka
İcâze Li'l-Ma'dûm
İcâze Li'l-Mechûl
İcâze Li'l-Mechûl Bı'l-Mu'ayyen
İcaze Li'l-Mıtayyen Bıl-Mechûl
İcaze Li'l-Mu'ayyen Fî Gayrı Mu'ayyen
İcâze Li'l Mu'ayyen Fi'l-Mu'ayyen
İcâze Mâ Lem Yesmahu'l-Mucîz
İcâze Mâ Lem Yetehammelhu'l-Mucîz
İcâze Mechule
İcâze Mu'allaka
İcâze Mücerrede Ani'l-Munâvele
İcâze Mukterine Bi'l-Munâvele
İcazet
İcâzetu'l-Mu'ayyen Li'l-Muayyen Fî'l-Mu'ayyen
İcâzetu'l-Mucâz
İdâl
İdrâc
İfrâd
İhâle
İhbar
İhrâc
İhticâc
İhtilâfu'l-Hadis
İhtilât
İhtisâr-ı Hadis
İhtisâru'l-Hadîs
İhve Ve Ahavât
İklâl-i Hadîs
İkrâr
İksar-ı Hadis
İlâhî Hadis
İlhak
İ'lâl
İ'lâmu'ş-Şeyh
İlhâm
İlelu'l-Hadîs
İle's-Sıdkı Ma Huve
İleyhi'l-Munteha Fi'l-Kizb
İleyhi'l-Munteha Fi'l-Vad'
İleyhi'l-Munteha Fi't-Tesebbut
İlle Gâmıda
İllet
İlm
İlm-i Ahbâr
İlm-i Âsâr
İlm-i Hadîs
İlm-i Nazarî
İlm-i Zarurî
İlmu Dirâyeti'l-Hadîs
İlmu Mustalahi'l-Hadîs
İlmu'l-Hadîs
İlmu'l-Hadîs Dirâyeten
İlmu'l-Hadîs Rivâyeten
İlmu'r-Rivâye
İmâm
İmlâ
İn Sahha'l-Haber
İndenâ
İnfirad
İnkıta'
İnteha'l-Lahak
İntihâ
İntiâ'u's-Sened
İntikâ
İntikad

İntikâd-ı Esânîd
İ'râbu'l-Hadîs
İrmi Bihî
İrsal
İrsâl-i Celi
İrsâl-i Hafî
İrsâl-i Zahir
İrvi Hazâ Annî
İsmâ
İsnad
İsnad Tedlisi
İsnâd-ı Âli
İsrailiyyât
İstidrak
İstifada:
İstihraç
İstimla
İstinbat
İstinbâtu'l-Ahkâm
İstişhad
İşkâl
İtibâr
Î'tidâd
İtkan
İttefekâ Aleyh
İttefekâ Aleyhi'ş-Şeyhân
İttihâm Bi'l-Kizb
İttihâmu'r-Râvî Bil-Kizb
İttisal
İztırab

İ

İbdâl:

Sözlükte değiştirmek, bir nesnenin yerine diğerini getirmek mânâsına gelir
Hadis usulü ıstılahı olarak ibdâl, uluvvü nisbînin kısımlarından biridir. Şöyle tarif edilir: Bir ravi, el-Kutubu's-Sittede veya başka hadis kitaplarının birinde bulunan hadislerden birini o kitabın tankından başka bir tarik ile musannifin şeyhinde musannıfla buluşmak üzere daha az sayıda ravi ile rivayet ederse buna muvafakat adı verilir. Şayet söz konusu muvafakat kitap sahibinin şeyhinin şeyhinden daha az ravi ile hasıl olursa isnadın bu şekilde meydana gelen ulüvvüne ibdâl denir. İsnadın musannıfta nisbetle âlî oluşunun bu kısmına ibdâl denilmesi, hadisi rivayet edilen kitap sahibinin şeyhinin şeyhinden rivayet eden ravi, o kitap sahibinin şeyhinden bedel olduğu içindir.
Bu sebeple ibdâle, şeyhin şeyhine nisbetle muvafakat sözü konusu olduğundan şeyhu'ş-şeyhte muvafakat da denir. Muvafakati mukayyede diyenler de vardır.
Şu hadis ibdâle misal verilebilir. Tirmizî, Ali b. Hucr -Halef b. Halîfe - Humeyd el-A'rec - Abdullah İbnu'l-Hâris - İbn Mes'ûd isnadiyle Hz. Peygamber (s.a.s)'in şöyle buyurduklarını rivayet eder:
"Rabbi kendisiyle konuştuğu gün Hz. Musa'nın üzerinde yün setre, yün cübbe, yün külah, yün şalvar vardı. Ayakkabıları ise ölü eşek derisinden yapılmıştı." 402
Aynı hadisi el-Irakî, İbn Arefe cüzünden bir başka tarîkla ve iki ravi eksiğiyle Tirmizî'nin şeyhinin şeyhi olan Halef b. Halîfe'den rivayet etmiştir. Bu durumda el-Irâkî, kendi isnadında önce Halefe nisbetle uluvv temin etmiş; ayrıca Tirmizı'nin şeyhinin şeyhi olan Halefte daha az ravi ile muvafakat sağlamıştır. Sonuç olarak da kendi tarikından rivayetinde Haleften rivayette bulunan ravisi, Tirmizî'nin şeyhi olan Ali b. Hucr'e bedel vaki olmuştur.
İbnu's-Salâh ve ona tabi olarak en-Nevevî, el-Irâkî ve es-Suyûtî'ye göre ibdalin tarifinde uluvv yani daha az ravi ile rivayet söz konusudur. Nitekim İhnu's-Salâh, "isnadda uluvv olmazsa bunlara muvafakat veya bedel denmez. Gerçi isnad âlî olmasa da muvafakat ve ibdal hasıl olur. Ancak o takdirde bunlara iltifat edilmeyeceğinden bu isimler verilmez" diyorsa da403, bütün muhaddislerin bu ıstılahta birleştikleri bazı karinelerden anlaşılmaktadır. Nitekim ez-Zehebî ile diğer bazı Hadis Usûlü âlimleri isnadda uluvv olmaksızın da muvafakat ve bedel tabirlerini kullanmışlardır. 404
Uluvv söz konusu olmayan bedele İbdâl-i nazil diyenler olmuştur.

İbdâl-i Âlî:

Bk. İbdâl.

İbdâl-i Nazil:

Bk. İbdâl.

İbhâm:

Asıl itibariyle bir iş muğlak ve şüpheli olmak manasınadır. Bir adamı bir işten alıkoymak, kapıyı kapatmak manalarına da gelir. 405
Hadis Usulünde ibhâm, cerh ve ta'dil kaideleri ile ilgili olarak, sika bir ravinin isnadında kendisi gibi sika olan şeyhini ismiyle değil mübhem bir şekilde zikretmesine denir.
Özellikle İmam Mâlik'in el-Muvatta'ında ve İmam Şafiî'nin rivayetlerinde çokça görülen ibhâm, çeşitli şekillerde yapılmıştır. Fakat belli bir tabiri yoktur. En çok kullanılan ibhâm lafızları, ahberanî şeyhim, ahberanî raculun, haddesenâ sâhibun lenâ, huddistu an fulânin, haddesenî gayra vahidin min ashabına, haddesenî ba'du

ashâbinâ, ahberanî's-sikatu, ani's-sikati, haddesenî men lâ ettehimu ve benzeri lafızlardır. Ravileri arasında ismi herhangi bir sebeple ibham edilmiş biri bulunan hadise mubhem adı verilir.
İsnadda ismi mübhem bırakılan ravînin kim olduğu bazen rivayet ettiği hadisin başka tarîktan rivayetinde isminin söylenmesiyle anlaşılır. Bununla birlikte şeyhini ibhâm eden sika ravinin bütün isnadlarının karşılaştırılmasından veya ibham edilen şeyhin ismini birinin haber vermesiyle anlaşıldığı da olur. Meselâ İmam Mâlik'in "ani's-sika, an İbn umer" dediği yerde "sika" Nâfi'dir. "Ahberanî men lâ ettehimu min ehli'1-ilm" dediği yerde ise kasdettiği el-Leys b. Sa'ddır. Yukarıda rivayetlerinde şeyhini çokça ibhâm ettiğinden bahsettiğimiz İmam Şâfi'î'nin "ahberanî's-sika, an İbn Ebî Zi'b" ibhamında sika olarak nitelediği şeyhi Muhammed b. İsmail b. Ebî Fudeyk'tir. "Ani's-sika, ani'z-Zuhrî" dediğinde ise mübhem bıraktığı kişi Sufyân b. Uyeyne'dir. "Haddesenî men lâ ettehimu" dediğinde ibham ettiği şeyhi İbrahim b. Yarıya'dır. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'a göre İmam Şafiî'nin "Haddesenî's-Sika, an Huşeym" diyerek ismini ibham ettiği şeyh, fıkıhta talebesi olan Ahmed b. Hanbel'dir. 406
İsmi ibham edilen şeyh adalet vasfına haizse ona mubhemu't-ta'dil de denir. Sika değilse isnadın munkati olduğuna hükmedilir.

İbn Mâce:

Bk. Sünen İbn-i Mâce.

İbtidâ-yı Sened:

Senedin başlangıcı anlamına gelen bir tabir olarak hadisi rivayet eden veya kitabında nakleden muhaddise denir.

İ'câm:

İ'câm, sözlükte ifal babından mastardır ve sözü fesahat ve beyanla söylemeyip tutuk konuşmak veya maksadı açıkça anlatamamak manasına gelir. Bu mana ile ilgili olarak yazıyı noktalamaya da i'câm denir ki, yanlış okuma ihtimalini nokta, hareke ve i'rab işaretleri koyarak bertaraf etmekten ibarettir. 407
Bu kısa açıklamadan anlaşılacağı üzere hadis usulünde i'câm, hadis metinlerinin yazılışında yanlışlığı ve karışıklığı önlemek için harflerin noktalanmasına denilmiştir. Hadis yazan katibin uymak zorunda olduğu kaideler arasında sayılmıştır. Ta ki bu kaideye riayetle aynı şekilde yazılan be, te, se, ye, hatta nun; cim, ha , hı,; dal, zel; ra, ze; sin, şın; ayn, ğayn; harflerinden herbiri benzeriyle karıştırılarak yanlış okumaya meydan verilmesin. Bilinen gerçektir ki, insan hafızası unutmaya mahkumdur, ilk unutkan kişi, ilk insan olan Hz. Adem'dir.408 Şu hale göre pek çok hususta olduğu gibi yazıda da hafızaya ibareleri doğru okumayı sağlayacak tedbirleri almak gerekir. Benzer harfleri birbirinden ayırt edecek şekilde noktalarını yerli yerine koymak bu tedbirler arasındadır ve i'camın doğuşuna yol açmıştır.
Yine bilinen bir gerçektir ki yazıda düzgün noktalama yapılmayışı çok büyük hatalara yolaçmıştır. Öyle ki yerine göre bir nokta hatası "göz"ü "kör" etmiştir. Hadisleri yazan kâtip, lüzumlu yerlere nokta koymadığı takdirde bir mu'tezilî çıkar, hadiscinin "Şu'be ve Sufyândan rivayetini seb'atin ve seb'îne (77)" okur, hadiscilerle alay etmeye kalkışır. 409
Bu konuda meşhur rivayete göre Hz. Osmân Mısır valisi Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'a yazdığı mektupta oraya tayin ettiği Muhammed b. Ebibekr hakkında "izâ câ'ekum fa'kbilûhu" diyerek yanlarına geldiğinde onu kabul etmelerini, ikramda bulunmalarını emretmiştir. Aksiliğe bakın ki, yazıda noktasız olan son kelime "fa'ktulûhu" (öldürün onu) şeklinde okunarak fitneye yol açmıştır.
Söylendiğine göre Hz. İsa (a. s) hakkında İncil'in Arapça Tercümesinde "Sen, erkek eli değmemiş bir kadından dünyaya getirdiğim bir peygamberimsin" ibaresi feci bir nokta ve i'rab hatasiyle "ente buneyye veledtuke mine'l-betûl" - hâşâ- (sen betul bir hanımdan doğan benden olma oğlumsun) şeklinde küfre dönüştürülmüştür. 410
Bu tarihî ve Önemli misalleri artırmak mümkündür. Verilenler göstermektedir ki, bir arapça ibarenin doğru olarak okunabilmesi her şeyden önce yazılırken noktalanmasına; bunun yanısıra gerekli yerlerine i'rablarını gösteren harekeler konulmasına bağlıdır. Böyle bir işlem gelişigüzel bir ibare için gerekli olunca dinî hükümlerin Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olan hadisler için daha da titizlikle uyulması gereken bir mecburiyet olmaktadır. İmam Evzâ'i'nin "yazılı metinleri harfleri noktalamak suretiyle yazmak o yazılı metinlerin nurudur" dediğine bakılırsa411, ilk hadis metinlerinin gerekli yerleri i'cam edilerek yazıldığı söylenebilir.
Bazı muhaddisler i'cama rakş demişlerse de aralarında fark vardır. (Bk. rakş).

İcâze:

Bk. İcazet.

İcâze Âmme:

"Umumî icazet" manasına icazetin üçüncü nevidir. Bir şeyhin ne rivayet edilecek icazete konu olan kitap veya hadisleri ne de onları rivayete izin verdiği şahıs veya şahısları açıklamaksızın eceztu ehle zemânî (zamanımda yaşayanlara icazet verdim), li-men edreke zemânî (zamanıma yetişenlere İcazet verdim), eceztu li'1-muslimîn (veya cemî'a'l-muslîmîn), (Müslüman olan herkese izin verdim), eceztu li-men kale lâ ilahe illallah (lâilâhe illallah diyen herkese icazet verdim) eceztu li-men yeşâ'u'l-îcâzete (isteyen herkese icazet verdim) gibi umumi bir ifadeyle verdiği icazettir. Bu icazet nevinin özelliği mucâzun lehin tayin edilmemiş oluşudur.
Şahsın belli etmeden umumi olarak verilen icazetler alimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Hatta icazeti esas itibariyle kabul edenler bile umumiyetle bu nevi icazette tereddüde düşmüşlerdir. Bunlara göre kısıtlayıcı bir vasıfla kayıtlı icazetler, kayıtlı olmayanlara nisbetle cevaza daha yakındır. 412
Öte yandan Ebu Abdillah b. Mende "la ilahe illallah diyen herkese" diyerek umumî bir icazet vermiş, el-Hatibu'l-Bağdâdî de bunu caiz görmüştür. Ayrıca Kadi Ebu't-Tayyib et-Taberi'nin nakline göre Ebu Abdillah b. Attâb, Ebu'1-Fadl Ahmed İbnu'l-Hasen b. Hayrûn, Ebu'l- Velid b. Ruşd, Ebu Tâhir es-silefî, Ebu-bekr b. Hayr el-İşbilî aha pek çok âlim umumi icazeti caiz görmüşlerdr. 413

İbnu's-Salâh, icâze âmmeyi caiz görmemiştir. Ona göre -pek azı müstesna- umumi icazeti caiz gören selef ve son devir alimlerinden bu icazet çeşidini kullanarak hadis rivayet edildiği ne duyulmuş ne de görülmüştür. Aslında icazet zayıflıktır. Hududu geniş tutulursa zayıflığı artar ve çekilmez hale gelir.414 el-Irâki ise aynı görüştedir ve umumi icazetle rivayeti bırakmanın ihtiyata uygun olacağını söylemiştir.
Bazı âlimler icâze âmmeyi mutlak (icâze âmme mutlaka); ve mukayyed (icâze âmme mukayyetle) olarak iki kısma ayırmışlardır. Bunlardan birincisi izah edilen kayda tâbi tutulmayan umumî i-cazettir. İkincisi ise muhaddisin umumî tabiri biraz kısarak, bir şehir veya bölge yahut mezhep mensuplarına, yahutta filan şehrin ilim ehline veyahutta evvelce kendisinden okumuş olanlara diyerek bir kayıtlama yapıp verdiği icazettir.
İbn Haceri'l-Askalânî mutlak icâze âmme ile hadis rivayet etmiştir. Bununla birlikte bu yolla hadis almayı zayıf addettiği şu sözlerinden anlaşılmaktadır:
"Gerçi mutlak icâze âmmenin cevazına gelince, Kadî İyad, önce icâze âmmenin meçhul ve sayılamayan kişiler için vakıf kurmaya kıyas edildiğine; buna göre "falanın evladı için, fulanın kardeşleri için" kurulan vakfın caiz olduğuna işaret ettikten sonra şunları söyleyerek umumi icazetin caiz görülmesi tarafına meyletmiştir:
"İcazeti sahih gören alimlerin eceztu li-men huve min talebeti'1-ilmi li-beledin keza (şu beldede ilim talebesi olanlara icazet verdim); eceztu talebete'1-ilmi bi-beledî keza (memleketimde bulunan talebelere icazet verdim); eceztu li-men kara'e aleyye kable hazâ (bundan önce bana hadis arzedenlere icazet verdim) gibi kayda bağlayıcı tabirlerle umumi icazetle hadis rivayetinin caiz olduğu görüşünde birleştiklerini sanmıyoruz. Kimsenin böyle bir icazetten men edildiğini de görmedim".415
en-Nevevi'ye göre kaydı belirten herhangi bir vasıfla verilen icâze âmme mükayyedenin caiz olması ihtimali, mutlak icaze âmmeye nisbetle daha fazladır. 416

İcâze Âmme Mukayyede:

Bk. İcâze Âmme.

İcâze Âmme Mutlaka:

Bk. İcâze Âmme.

İcâze Li'l-Ma'dûm:

Henüz hayatta olmayan bir kimseye verilen icazettir. Şeyh, eceztu li-men yûledu 1i-fulânin (falanın doğacak çocuğuna icazet verdim) gibi bir dea sîgası kullanarak ismini andığı kişinin ilerde doğacak çocuğuna hadislerini rivayet etmesi için izin verir.
İcazet çeşitleri arasında sayılan bu şekilde bir icazetin caiz olup olmadığında ihtilaf vardır. Nitekim Şafiî âlimlerinden Ebu't-Tayyib et-Taberî ile Ebu'n-Nasr İbnu's-Sabbâğ'a göre hayatta olmayana icazet bâtıldır; zira icazet, mucâzı haber vermek hükmündedir. Henüz hayatta olmayan bir kimseye bir şey haber vermek ise sahih değildir. Bunun gibi hayatta olmayan icazet vermek de sahih olmaz.
Hak ve gerçek olan budur. 417
el -Hatîbu'l- Bağdadî de, bütün şeyhlerinin hadis meclislerinde bulunmayan çocuğa yaşını başını sormadan icazet vermeyi caiz gördükleri halde hayatta olmayana icazete cevaz vermediklerini söylemiştir. 418
Buna karşılık ma'dûma icazeti caiz görenler olmuştur. Bunlar cevaza Hanefilerle Mâlikîlerin ma'dûma vasiyeti caiz görmelerine kıyas ederek hükmetmişlerdir.
Bundan başka bir de ma'dûmu maluma atfederek icazet vardır, böyle icazette şeyh, eceztu li-fulânin ve li-akîbihî mâ tenâselû (falancaya ve soy sürdürdükleri sürece çocuğuna ve torunlarına icazet verdim) gibi bir eda lafzı kullanır. Şafiî'ler, ma'dûma icazetin bu türünün caiz olduğu görüşündedirler. Ancak, kabul etmek gerekir ki, böyle bir icazet zayıftır. 419

İcâze Li'l-Mechûl:

İcazet çeşitlerinin dördüncüsü olup icâze meçhule adiyle de bilinir. İsmi ve mahiyeti belirlenmemiş meçhul bir kitabı rivayet etmesi için belli bir şahsa yahut belirli bir kitabı rivayet için meçhul bir şahsa icazet vermek şeklinde uygulanmıştır. İlk uygulama icâze li'l-Mu'ayyen bi'1-mechûl; ikincisi ise icâze li'1-mechûl bi'1-mu'ayyen isimleriyle bilinir.
Meçhule veya meçhul için icazet verirken şeyh, söz gelimi, birkaç sünen kitabı rivayet etmiş de hangisinin rivayetine izin verdiğini açıklamaksızın eceztuke kitabe's-sunen (sana sünen kitabını rivayet etmene izin verdim) yahut eceztu (leke) (ba'da) mesmû'âtî (işitmiş olduğum hadislerin bir kısmını rivayet etmene icazet verdim) yahutta ismiyle nisbeti müşterek birkaç kişiden hiçbirini tayin etmeden mesela "Eceztu li-Muhammed b. Hâlid ed-Dimeşkî" derse gerek mucâzı, gerekse mucâz lehi meçhul bırakmış olur. Böyle bir icazet batıl olduğu gibi bu şekildeki icazetle rivayet de haramdır. Şu var ki, icazeti veren yalnızca söz gelimi Sünen Ebî Dâvudu rivayet eden kişi olarak bilinir yahut ismini andığı şahsın kim olduğu başka bir surette açıklanır ve bu karine ile cehaleti zail olursa icazet sahih olur. Bunun gibi bir kimseden şahsını görmediği diğer birine icazet vermesi istenir, o da şüpheye yer bırakmayacak şekilde icazet verdiği kimsenin adını tasrih ederek hadislerini rivayete izin verirse, verdiği icazet yine sahihtir. Böyle bir durumda mucîzin icazet verdiği kimseyi görmesi şart değildir. Şahıslarını bilmediği, fakat verdiği icazetnamede isimleri şüphe götürmeyecek Şekilde açık olan bir gruba icazet vermesi de böyledir.

İcâze Li'l-Mechûl Bı'l-Mu'ayyen:

Bk. İcâze li'l-Mechûl.

İcaze Li'l-Mıtayyen Bıl-Mechûl:

Bk. İcâze li'l-Mechûl.

İcaze Li'l-Mu'ayyen Fî Gayrı Mu'ayyen:

İsmi ve künyesiyle belirlenmiş bir kimseye, icazete konu olan hadisler veya kitap belirtilmeden verilen icazettir. Bir başka deyişle, mucâz leh belirtildiği halde mucâz belirtilmeksizin uygulanan icâze mücerrede ani'l-munâvele şekillerindendir. Böyle icazette şeyh, eceztu (leke) cemî'a mesmû'âtî veya eceztu (leke) cemî'a merviyyâtî gibi bir eda lafzı kullanarak talebesine icazet verir. Böylelikle icazet verdiği kimseyi açıkladığı halde rivayetine izin verdiği şeyi açıklığa kavuşturmamış olur.
Bu şekildeki bir icazet caiz görülmüştür.

İcâze Li'l Mu'ayyen Fi'l-Mu'ayyen:

Bk. İcâzetu'l-Mu'ayyen Li'1-Mu'ayyen Fi'1-Mu'ayyen.

İcâze Mâ Lem Yesmahu'l-Mucîz:

Bk. İcâze Mâ Lem Yetehammelhul-Mucîz.

İcâze Mâ Lem Yetehammelhu'l-Mucîz:

İcazet verenin ilerde rivayet edeceği, başka deyişle icazet verdiği anda henüz rivayet etmemiş olduğu hadislerin, alınışından sonra rivayet edilmesi kaydiyle verdiği icazettir. İcazet şekillerinin sekizincisi sayılmıştır. Bu yolla icazet vermek isteyen şeyh, talebesine eceztu leke mâ sahha ve mâ yesıhhu indeke min mesmû'âtî (Sana
işiteceğim hadislerin sahih olanlarını ve sahih kabul ettiklerini rivayete izin verdim) gibi bir dea lafzı kullanır. Kadı İyad'ın söylediğine bakılırsa kimi alimlerce Endülüs'te uygulanmıştır. Ne var ki ona göre böyle bir icazet, kendinde olmayanı bağışlamak gibidir ve batıldır; çünkü böyle icazet veren bir şeyh, henüz rivayet etmediği hadislerin rivayet edilmesine izin vermiştir. Dolayısiyle iczeti haberi olmadığı bir şeyi rivayete vermiş demektir.420
en-Nevevî de Kadı İyad'a katılır ve bu şekildeki bir icazetin sahih olmadığını söyler. Ona göre bir hadis talibinin bütün işittiği hadisleri rivayet etmesine icazet veren şeyhinden herhangi bir şey rivayet etmek istediği zaman, o şeyin şeyhi tarafından icazetten önce rivayet edilip edilmediğini araştırması gerekir. 421

İcâze Mechule:

Bk. İcâze li'1-mechûl.

İcâze Mu'allaka:

İcazetin beşinci nevidir ve tayin edilmiş yahut edilmemiş bir kimsenin arzusuna bırakılmış şeklidir. Böyle bir icazeti şeyh eceztu li-men yeşâ'u fulânun (falanın dilediği kimseye (veya kimselere) icazet verdim) gibi bir eda lafzı kullanarak verir. Hadislerinin rivayet edilmesi iznini kendi insiyatifinden çıkararak bir başkasının arzusuna bırakır.
İbnu's-Salâh'a göre bu kabil icazette rivayeti şarta bağlamak ve mucâzun lehin cehaleti söz konusudur. Bu itibarla kuvvetli olan görüşe bakılırsa caiz değildir. Nitekim öyle olduğundan buna ta'lîku'l-icâze (icazeti başkasının arzusuna bırakmak da denilmiştir. Şafii âlimlerden Ebu't-Tayyibi't-Taberî bu görüştedir. Gerekçesi, mechûl bir kimseye icazet kabilinden olmasıdır. Bu yönden tıpkı mucâzun lehi tayin etmeden eceztu li-ba'di'n-nâs veya eceztu ba'da'n-nâs (bazılarına icazet verdim) gibi bir ifadeyle icazet vermeye benzer. Dolayısiyle batıl olur. Batıl olmasının bir sebebi de vekâleti ta'lik etmeye benzemesidir. İcazetin şarta bağlanmış olması da icâze li'1-mechûlün sahih sayılmayış sebeplerindendir; zira kaide olarak cehaletin ifsat ettiğini şarta bağlamak da ifsat eder.422
Bununla birlikte hanbelî âlimlerden Ebu Ya'la İbni'l-Ferrâ ile mâlikilerden Ebu'l-Fadl Muhalled b. Ubeydillah b. Umrûs bu nevi icazeti caiz görümşlerdir. İbn Umrûs'a göre muallak icazette her ne kadar cehalet varsa da, bu cehalet, isteğine bırakılan kimsenin dilemesi halinde kalkar, mucâzun leh tayin edilmiş olur. Bu itibarla batıl olması lazım gelmez.
Hanefîlerden Ebu Abdillah'a göre ise bu türlü icazetin muallak bırakılmış vekâlete kıyas edilmesi sahih değildir; zira vekil, kendisine vekâlet verenin azletmesiyle vekâletten düşer, oysa mucâzun leh, icazet verenin rücu etmesiyle rivayetten men edilmiş olmaz. 423
İcazet veren şeyh bazen icazet verdiği kişiyi belirtmekle birlikte rivayeti onun arzusuna bırakır. Bu da bir nevi icâze mu'allaka sayılır. Böyle durumda mucîz, eda sırasında eceztu fulânen in şâ'e'r-rivâye (falancaya rivayet istediği takdirde icazet verdim) gibi bir eda lafzı kullanılır.

İcâze Mücerrede Ani'l-Munâvele:

Kısaca münavelesiz icazet, elden vermek olmaksızın verilen icazet manasınadır. İcazet şekillerinden biridir. Hadis şeyhinin hadislerinin yazılı olduğu kitabı elden vermesi söz konusu olmadan sadece rivayetine izin vermesi şeklinde uygulanmıştır. Asıl itibariyle şeyhin muayyen bir kimseye muayyen bir hadis kitabını rivayet etmesi için izin vermesinden ibarettir. (Bk. icâzetu'l-mu'ayyen li-mu'ayyen fi'1-muayyen).
İcazete konu olan hadislerin yazılı olduğu kitabı elden vermeksizin yalnızca rivayetine izin vermenin değişik uygulamaları vardır, söz gelimi şeyh, muayyen bir talibe eceztu leke'l-kitâbe'l-fulânî (falancaya ait kitabı rivayet etmene izin verdim), veya eceztu leke me'ştemelet aleyhi fihristi hâzihî (şu fihristimin şamil olduğu yazılı metinleri rivayetine izin verdim) gibi bir eda lafzı kullanarak belirli kimseye belirli kitaptaki hadislerin rivayetine icazet verir. Bazen mucâzun leh belirtildiği halde mucâz belirtilmeden icazet verilir. Bir başka deyişle şeyh söz gelimi, eceztu (leke) cemî'a mesmû'âtî (işitmiş olduğum bütün hadisleri rivayet etmen için (sana) icazet verdim) veya benzeri lafızlarla muayyen birine belirlenmemiş şeyleri rivayet etmesi için icazet verir. (Bk. İcâze li-mu'ayyen fî gayri mu'ayyen).
İcâze âmme, icâze li'1-mechûl, icâze mu'allaka, icâze li'l-mâdûm dahil olmak üzere münavelesiz icazetin başka şekilleri de vardır. Şeyhin henüz işitmemiş veya almamış olduğu hadisleri işittikten ya da aldıktan sonra rivayet etmesi için birine izin vermesi; eceztu leke mâ sahha ve mâ yesihhu indeke min mesmû'âtî (sence sahih olan veya sıhhati sonradan açığa çıkacak mesmuatımı rivayet etmene icazet verdim); eceztu leke mucâzâtî, eceztu

leke mâ ucîze lî rivâyetuhü (rivayeti için bana icazet verilen hadisleri rivayet etmene izin verdim) gibi eda lafızlarıyla verilen icazetler münavele olmadan icazetin değişik uygulamalarıdır. Sonucu uygulama icazetle rivayet edilen hadislerin yine icazetle başkasına rivayetidir. Bunun üzerinde hayli münakaşalar edilmiştir. Bununla birlikte İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu kabil icazetin caiz olduğu görüşündedirler. Hatta üç veya dört nesilden ravılerin birbirlerinden hep icazetle nvayet etmelerini caiz görenler bile olmuştur.
Hangi şekilde uygulanırsa uygulansın, münavelesiz icazetin caiz olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Alimlerin büyük çoğunluğuna göre bu yolla rivayet caizdir. Bir rivayete göre İmam Şâfiî buna kail olmuştur. Nitekim el-Huseyn b. Ali el-Kerâbisî, kitaplarını kendisine arzetmek istediğinde dinlemeye lüzum görmeyerek "git ez-Za'ferânî'nin kitaplarını al, istinsah et. İşte sana kitaplarımı rivayet etmen için icazet veriyorum" demiştir. İcazeti caiz görmeyenlere göre haliyle münavelesiz icazet de caiz değildir.

İcâze Mukterine Bi'l-Munâvele:

Münavele yani, rivayete esas olan hadislerin yazılı olduğu kitabı elden vermekle birlikte verilen icazet çeşididir. Şeyh, muayyen bir talibe icazet verirken mucâz olan kitabı da elden verir ve eceztu leke en terviye annî hâze'l-kitâbe (bu kitabı benden rivayet etmen için sana icazet verdim) der. Böylece talibin o kitapta yazılı olan hadisleri rivayet etmesine izin vermiş olur.
Münaveleye bağlı icazette şeyh başka yerde, talib başka yerde olabilir. Bu takdirde şeyh, rivayete esas olan kitapla birlikte bir de yazılı icazet gönderir. Böyle icazete münavele ile icazet denildiği gibi mukâtebe ile icazet de denir. Her iki metot geniş çapta uygulanmıştır.
Münavele ile birlikte icazet, mucâz belli olduğu cihetle münavelesiz icazeten daha sahih sayılmıştır.

İcazet:

Türkçede icaze de denilen icazet, sözlükte bir adamı bir yerden öteye savuşturmak, tarlayı yahut hayvanı suvarmak için su vermek manasındadır. Bu nesneyi reva ve akla uygun görmek, destur vermek, münasip tutmak, emri yerine getirmek, bir maddenin caiz olduğuna imza koymak, bir yerden geçip gitmek gibi muhtelif manalarda kullanılır. 424
İlimde icazet, arabm hayvan ve ekin suladıkları su manasına "cevzu'1-mâ" tabirinden alınmadır. Bir kimse diğerinden hayvanını veya tarlasını suvarmak için su isteyip de aldığında isteceztu fulânen fe-ecâzenî (falancadan su istedim; verdi) der.425 İlim talibinin âlime başvurup ondan ilim istemesi, âlimin de ona ilim aktarması bu manadan ıstılah olmuştur.
Hadis Usulünde icazet, tahammülü'1-ilm veya tahammulu'l-hadîs denilen hadis rivayet metodlarından biridir. Semâ, arz (veya kıraat) den sonra üçüncü sırayı alır.
İcazet semâ' ya da arz yani şeyhden işitme veya şeyhe sunma olmaksızın bir muhaddisin rivayet ettiği hadislerin tamamını veya bir kısmını talibin rivayet etmesine izin vermesi olarak tarif edilir. Açıklamak gerekirse kaide olarak tâlib denilen ravi, hadislerini rivayet etmek istediği şeyhe başvurarak onun şeyhlerinden rivayet etmiş olduğu hadislerin hepsini veya bir kısmını -mesela sadece kitabında yazılı olanlarını- rivayete izin ister. İcazetin sahih olması için konulmuş kaidelere riayet şartiyle şeyh, o ravinin rivayet hakkını istediği hadislerini rivayet etmesine izin verir. Böylece hadis tahammülü gerçekleşmiş olur.
İcazet veren şeyhe mucîz, şeyhden icazet yoluyla rivayet edilen hadis ya da habere mucâz, şeyhinden icazet metoduyla hadis rivayet etmiş olan talibe ise mucâzun-leh adı verilir.
İcazetin kaideleri dahilinde gerçekleşmesi için önce muciz denilen ve hadislerinin rivayet edilmesine izin veren şeyhin icazete konu olan hadisleri iyi bilmesi aranır. Bunun gibi mucâzun leh de ilim ehlinden olması gerekir; zira icazet, sema ile arzın altındadır ve sırf ilim ehline kolaylık olması bakımından ihtiyaca binaen verilmiş bir ruhsattır. Buna bağlı olarak İmam Mâlik, icazet veren şeyh ile hadislerini rivayete izin verdiği talibin ilim ve ehliyet sahibi olmalarını şart bile koşmuştur.
İcazet eğer yazılı olarak verilmiş ise şeyhin bunu sözle de belirtmesi münasiptir. Yalnız yazılı olarak verilmiş olan icazet sahih ise de hem yazılı olarak, hem de sözle verilmiş olan icazetten daha aşağı derecededir.
Hadisciler, Fakihler ve usul âlimlerinden bir grup icazet yoluyla hadis rivayetinin caiz sayılmasına karşı çıkmışlar; bu yolla rivayet edilen hadislerle amel etmenin caiz olmadığını ileri sürmüşlerdir. İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre içlerinde el-Huseyn b. Muhammed, Ebu'l-Huseyn el-Mâverdî'nin de bulunduğu bir grup Şafiî âlim bu görüştedirler. İmâm Şafiî'den gelen iki rivayetten biri de bu doğrultudadır. Bu görüşte olanlar "icazet caiz olsa, ilim talebi uğruna yapılan bunca seyahatler batıl olurdu, demişlerdir. Muhaddislerden İbrahim b. İshak el-Harbi, Ebu'ş-Şeyh lakabiyle meşhur Abdullah b. Muhammed el-Isbehanî, Ebu Nasri'l-Vâilî gibi âlimler de aynı görüştedirler. Bunlara göre muhaddisin "benden rivayet etmene izin verdim" demesi, "sana şeriata göre caiz olmayan bir iş için izin verdim" manasına gelir. Oysa İslâm Şeriatı işitilmeyen bir haberin rivayetini mubah saymaz." 426
Bazı rivayetlere göre icazet yoluyla rivayeti caiz görmeyenler arasında İmâm Şâfîî'den başka Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf, İmam Mâlik de vardır. Hanefî bir âlim bu konuda şöyle diyor: "Bir başkasına benden işitmediğin hadisleri rivayet etmene izin verdim" diyen biri bir manada" benim ağzımdan yalan söylemene müsade ediyorum" demiş gibi olur." 427İbn Hazm'a göre icazet bid'attir. Daha sonraki zahirîlere göre ise icazetle rivayet edilen hadisler mürsel veya mechûl ravilerden rivayet edilmiş hadisler mesabesindedir. Şu halde onlarla amel edilemez.428
Buna karşılık icazet yoluyla hadis rivayetini caiz, bu yolla rivayet edilen hadislerle amel etmenin mubah olduğu görüşünde olanlar da vardır. el-Hatîbu'1-Bağdâdî icazeti kabul edenlerin daha çok olduğunu söylemiştir. İbnu's-Salâh ise hadis alimlerinin çoğunlukla kabul ettikleri ve uygulamada esas aldıkları görüşün icazetin caiz olduğu görüşü olduğunu söylemiştir. 429
İcazet yoluyla hadis rivayetini caiz görenler Hz. Peygamber'in bir uygulamasını delil olarak alırlar. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.s) Abdullah b. Cahş'ı Nahle denilen yere göndermiş ve
"Bize Kureyş'ten bir haber getirinceye kadar orada kal" demiş; haram ayda olduklarından savaş emri vermemiştir. Abdullah'a nereye gideceğini bildirmeden önce mühürlü bir yazı vererek
"Adamlarınla beraber çık. İki gün gittikten sonra yazıyı aç, bak. Sana emrettiklerimi yap. Adamlarından kimseyi seninle gitmeye zorlama" buyurmuştur. Abdullah iki gün gittikten sonra Hz. Peygamber'in emirnamesini açmış; "Nahieye kadar gidip Kureyş hakkında bilgi edinerek kendi sine ulaştırmasını" emrettiğini öğrenmiştir. Mektubu okuyup emri öğrenince adamlarına" Hz. Peygamber'in emri baş üstüne... Ben O'nun emrini yerine getirmek üzere yola devam edeceğim. Şehit olmak isteyen benimle gelsin. Benimle gelmek istemeyen geri dönsün;

çünkü Hz. Peygamber "İçinizden kimseye karşı zor kullanmaktan men etti" demiştir. Bu sözler üzerine adamlarının hepsi onunla birlikte yola devam etmişlerdir. 430Bu hadise bazı âlimlere göre icazete, bazılarına göre ise münâvele ile icazete delildir.
El-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre, el-Hasenu'l-Basri, Nâfi, İbn Şihâb ez-Zuhrî, Rebîa b. Abdirrahman, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Katâde, Mekhûl, Ebân İbn Ebî Ayyaş, Eyyubu's-Sahtiyânî, Hişam b. Urve, Yahya b. Ebî Kesir, Mansûr İbnul-Mu'temir, Ubeydullah b. Ebî Ca'fer, Hayve b Sureyh, Şu'ayb b. Ebî Hamze, el-Evzaî, İbn Ebi Zi'b, Mâlik b. Enes, Sufyan es-Sevrî gibi mütekaddimîn, icazeti kabul eden ve icazetle rivayet edilen hadislerle amelin sahih olduğu görüşünde olan alimlerdendir. 431Bu görüşte olanlar Hz. Peygamberin tatbikatından ve sahabe ile mütekaddim âlimlerden misaller gösterirler. Konuyu uzatmamak için bunları vermekten vazgeçildi.
Şu da var ki icazetten hoşlanmayanlar bu rivayet yolunun ilim elde etmek uğruna hiçbir meşakkate katlanmaksızın kolayca hadise konmak sayılacağı için itiraz ederler. Nitekim İmânı Mâlik'e bir âlimin birine bir kitap vererek "Bu benim kitabımdır. Onu al ve içindekileri benden rivayet et" demesini nasıl karşıladığı sorulunca "Ben bunu caiz görmüyorum. Yapanlar da hoşuma gitmiyor. Bu şekilde hadis almak isteyenler ancak kısa zamanda çok hadis elde etmek istiyorlar" demiştir. 432Onun bu sözleri ehil olmayan, ilim uğruna sıkıntıya girmeyen, meşakkate katlanmak ve ilme hizmet etmek istemeyen birine icazet yoluyla hadis rivayetinin yerinde olmadığını belirtmek üzere söylenmiştir. Bu yüzden O, böyle birine icazet vermek istemediği zaman "Biri Kiliseye hizmet etmeden papaz olmak sevdasında" der; ve bunu hadis talebi uğruna zorluk çekmeden, seyahat güçlüklerine katlanmadan ülkesinin fakihi, şehrinin muhaddisi olmak isteyenler için mesel olarak irad ederdi. 433
Lehinde veya aleyhinde neler söylenmiş olursa olsun, icazetin hadis rivayetini kolaylaştırdığına şüphe yoktur. Öte yandan aynı usulle hadis elde etmek imkanı hadis talebi uğruna yapılan meşakkatli yolculukları da geniş ölçüde azaltmıştır.
İcazet çeşitlerine gelince, el-Hatîbu'l-Bağdâdî birbirlerine yakın olanları ayırmaksızm beş; İbnu's-Salâh ve ona tâbi olarak en-Nevevî yedi çeşit icazet izah ederler. 434
Bunların belli başlıları İbnu's-Salâh'ın tertibine göre, icâze li muayyen fî muayyen; icaze-li muayyen fî gayri muayyen; icâze âmme, icâze li'l-mechûl; icâze li'1-ma'dûm, icâze mâ lem yesma'hu'l-mucîz, icâzetu'l-mucâz. Üzerinde hayli söz edilmiş rivayet metotlarından icazet yoluyla alınmış hadislerin edasında kullanılan lafızlar değişiktir. Bir kısım alimler bu konuda icazet açıklamak kaydiyle haddesenâ icâzeten, ahberanâ icâzeten, enbe'enâ icâzeten gibi eda lafızlarını kullanmışlardır.
İmam Evzâ'î misali kimi hadisciler de habberanâ gibi özel lafızlar kullanmayı tercih etmişlerdir.

İcâzetu'l-Mu'ayyen Li'l-Muayyen Fî'l-Mu'ayyen:

İcâze li'1-mu'ayyen fî mu'ayyen tabiriyle de bilinir. Herhangi bir yazılı metni elden vermemek kaydıyla muayyen bir şeyhin muayyen birine, belirli bir kitabı rivayet etmesine izin vermesi manasına icazetin ilk nevidir. Bu nevi icazetin belirli bir özelliği icazet verenin (mucîz), kendisine icazet verilen talibin (mucâzun leh)'e icazete konu olan hadislerin yazılı olduğu kitap veya fihrist denen defterin (mucâz) belli oluşdur. Bu itibarla bu çeşit icazet, münâvelesiz icazet çeşitlerinin en üstünüdür. 435
Bu neviden icazette muhaddis, eceztu leke'l-kitâbe'l-fulânî (falancanın kitabını rivayet etmen için sana izin verdim); eceztu li-fulânin me'ştemelet aleyhi fihristi hâzihî (su fihristimde bulunan hadislerin rivayeti için falancaya icazet verdim) ve benzeri ifadeleri kullanır.
Bu şekildeki bir icazetin kabul edilebilir olması için, icazet veren muhaddisin, rivayetine izin verdiği kitap veya fihristdeki hadisleri iyi bilmesi, icazet alanında ilim ehlinden olması aranır. Hatta İmam Mâlik mucîz ile mücâzun lehin ilim ve ehliyet sahibi olmalarını şart bile koşmuştr. İbn Abdilberr ise isnadı müşkil olmayan muayyen şeyleri rivayet için yalnız hadis ilminde mahareti olan kimseye icazet verilebileceği görüşündedir. Muayyen bir kimseye, muayyen şeylerin rivayeti için verilen icazet eğer yazılı olarak verilmiş ise verenin sözle te'yid etmesi münasiptir. Şayet yalnız yazı ile yetinirse zahire göre icazeti sahih olur. Şu var ki böyle bir icazet öbüründen yani yazılı olarak verilen, sözle teyid edilenden daha aşağı mertebededir. 436

İcâzetu'l-Mucâz:

İcazetle rivayet edilmiş hadislerin yine icazetle rivayet edilmesine izin vermekten ibaret icazet çeşitlerindendir. Şeyh, kendi şeyhinden icazet yoluyla aldığı hadislerin rivayet edilmesine icazet verir. İcazetinde bunu belirtecek şekilde eceztuke mucâzâti veya eceztuke cemî'a mâ ucîze lî rivâyetuhû gibi eda lafızları kullanır. Caiz oluşu ihtilaflıdır.

İdâl:

Bk. Mu'dâl.

İdrâc:

Sözlükte dürmek, birikmek, bir şeyi bir şeye eklemek, bir nesneyi başka bir nesneye katmak, sokmak manalarına gelir. 437
Hadis terimi olarak idrac, ravinin rivayet ettiği hadisin metnine veya senedine aslından olmayan sözler sokmasına denir. Ravinin bilerek veya bilmeyerek hadise ilave ettiği bu sözler başka raviler tarafından rivayet edilir ve hadisin aslında olmadığı halde ona eklenmiş olur. Bir başka deyişle bir hadisin ravilerinden biri herhangi bir maksatla onun metni veya senedine bazı sözler katar. Bu katma işine idrac adı verilir. Hadisi o raviden rivayet edenler bunun farkına varmazlar. Sanırlar ki o ilave hadisin ashndandır. Hz. Peygambere veya ilk kaynağına aittir. Dolayısiyle hadisi, ilave edilen sözlerle birlikte rivayet ederler. Böyle rivayet edilen hadislere mudrec adı verilir.
Bu tariften anlaşılacağı gibi idrac hadisin isnadında veya metninde yapılır. Hadisin isnadına başka sözler sokulmasının belli başlı sebepleri şunlardır:
a) Ravi çeşitli isnadlarla bir hadis işitir. Bir başka ravi o hadisi senedleri arasındaki farkı belirtmeden bütün isnadlarını birleştirerek rivayet eder. Dolayısıyla rivayet ettiği isnadda olmayan öbür isnadlara ait sözleri de ona katmış olur.

b) İsnadde açıklama yapmak maksadıyla başka sözler ekler.
Metinde idracın belli başlı sebepleri ise şunlardır:
a) Metinde açıklama yapmak,
b) Ravi iki ayn senedle iki ayn hadis rivayet eder. Ondan rivayette bulunan bir başkası aynı hadisi senedlerden biriyle ve iki metni birbirine katarak nakleder. Bu durumda isnadıyla naklettiği hadise ikinci hadisin metninden eklemiş olur.
c) Şeyh senedi söyler, durur. Bir açıklama yapar veya başka bir şey söyler. Hadisi işitenler o sözü hadisin metninden sayar ve rivayette bulunurlar. Böylelikle isnada aslında olmayan metni idrac etmiş olurlar. Bunun mühim bir misalini el-Hâkimu'n-Nîsabûrî'nin naklettiği şu olay teşkil eder:
Meşhur hadiscilerden Şerik bir gün taleberine hadis yazıdrmaktadır. Önce, "A'meş-Ebu Sufyân - Câbir Kale, Kale Resûlullah (s.a.s)" diyerek isnadını söyler ve talebelerinin yazması için susar. Tam bu sırada hadis meclisine Sabit b. Musa isimli biri girer. Sabit, nur yüzlü bir gençtir. Şerik, sustuğu an onu görür. Yüzünün parlaklığını kasdederek "Gece namazını çokça kılanın yüzü gündüzleri parlak olur." der. Sabit, isnad söylenip tam, "Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdu ki" dendiği an içeri girip böyle bir sözle karşılaşınca zanneder ki bu sözler Şerik'in daha önce söylediği isnadın metnindir. Dolayısıyla Şerik'in bu sözünü yazdırdığı isnadla rivayet eder. 438
Bir hadise ravisi tarafından bazı sözler sokularak idrac yapıldığı dört şekilde anlaşılır:
1. İdrac edilen kısmı belirleyen bir başka rivayetin bulunmasıyla, Meselâ, Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir:
"Abdesti güzelce alınız... O abdest alırken iyice yıkanmayan topukların Cehennemden çekeceği var!"
Bu hadisin ilk kısmı ravi Ebu Hureyre'nin sözüdür. Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait ikinci kısma idrac edildiği başka rivayetlerden anlaşılır. Bunlardan Buhâri'nin rivayeti şöyledir:
"... Muhammed b. Ziyad anlatır: Bir gün mataradan abdest alıyorduk, Ebu Hureyre yanımıza uğradı. Şöyle dedi:
"Abdesti güzelce alın; çünkü Ebu'l-Kasım (Hz. Muhammed (s.a.s) şöyle buyurdu: "Abdest alırken güzelce yıkanmayan topukların Cehennemden çekeceği var!" 439Müslim'in İbn Amr'dan rivayeti ise şöyledir:
"Abdullah b. Amr'dan rivayete göre şöyle demiştir: "Yaptığımız seferlerden birinde Hz. Peygamber (s.a.s) bizden geri kadı. İkindi vakti girmişti ki bize yetişti. Biz hemen abdest almaya başladık. Acele ediyor; ıslak elle ayaklarımızı sıvazlıyorduk. Hz. Peygamber bu halimizi görünce (yüksek sesle),
"O iyi yıkanmayan topukların Cehennemde çekeceği var!" diye bağırdı." 440
Her iki rivayet de idrac edilenle karşılaştırılırsa "abdesti güzelce alın" manasına gelen kısmın hadisin aslından olmadığı anlaşılır.
Hz. Aişe'nin Hz. Peygambere ilk vahiy gelişine dair meşhur hadisin bir fıkrası şöyledir:
"Sonra Hz. Peygamber (s.a.s)'e yalnız kalmak sevgisi verildi. Artık Hira (Dağındaki) mağaraya çekilir; birkaç gün tehannüs ederdi. Tehannüs ibâdet demektir." 441Bu hadisdeki "ve huve't teabbudu" sözleri İbn Şihab ez-Zuhrî'nin idracıdır. "fe-yetehannesu" kelimelerinin manasını açıklamak için idrac edilmiştir. Bu kısım, ilk vahyin gelişini anlatan rivayetlerin çoğunda yoktur. Rivayetlerin karşılaştırılması halinde durum ortaya çıkar. Ayrıca aynı kısmın hadise sonradan dahil edildiği Buhârî'nin başka bir rivayetinde "(İbn Şihab) dedi ki, "hadisde geçen tehannüs, teabbud manasınadır" 442denilerek açıklığa kavuşturulmuştur.
2. Hadisi rivayet eden ravinin sözleri ile. İbn Mes'ud'un şu hadisi buna misaldir.
"Abdullah (b. Mesud) dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s)
"Kim Allah'a herhangi bir şeyi şirk koşacak olursa Cehenneme girer." buyurdu. Ben de derim ki
"Allaha herhangi bir şeyi şirk koşmadan ölenler ise Cennete girerler" 443
Hadisde İbn Mes'ud, Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir hadisini rivayetten sonra" ben de derim ki" diyerek kendi fikrini söylemiştir. Aynı kısım bir başka rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) bir söz buyurdu, bende ona bir söz ekledim." şeklindedir. Üçüncü bir rivayette ise sadece Hz. Peygambere ait kısım nakledilmiştir. 444Bütün bu rivayetlerden ikinci kısmın İbn Mes'ud'a ait olup Hz. Peygamberin hadisine idrac edildiği anlaşılır.
3. İdracın farkına varan bir muhaddisin haber vermesiyle. Yine İbn Mes'ud'dan rivayet edilen teşehhüd hadisi de buna misaldir:
"Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s) Abdullah b. Mes'ud'un elini tutarak ona namazda teşehhüd için oturulduğunda (okunacak duayı) öğretti. İbn Mes'ud Hz. Peygamber'in öğrettiği teşehhüd duası olarak A'meşin hadisinde geçen duanın aynısını zikretti. (Sonra da şöyle dedi): Bunu söyledikten (veya yaptıktan) sonra namazını kılmış olursun. Kalkmak istersen hemen kalkarsın; oturmak istersen otururs un." 445
Ebu Davud'un süneninde merfu kısmı ile İbn Mes'ud'un sözleri ayrılmadan rivayet edilen bu hadisde idrac olduğu ed-Dârekutnî, el Hâkimun - Nîsâbûri, el-Hatibu'l-Bağdâdî gibi âlimlerin haber vermesiyle anlaşılmıştır.
4. İdrac edilen kısmın Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözü olduğunu aklın kabul etmemesiyle. Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu hadis de buna misaldir:
"Köle için iki kat ecir vardır. Hayatım kudreti altında olan (Allah)a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad etmek, haccetmek ve anamın gönlünü hoş tutmak olmasaydı, ben de köle olarak ölmeyi isterdim."
Bu hadisin "köle için iki kat ecir vardır" kısım Hz. Peygambere aittir.446 İkinci kısmı ise Ebu Hureyre'nin sözüdür. Bu kısmın Hz. Peygambere ait olması aklen imkânsızdır; çünkü hayatı boyunca kölelikle mücadele etmiş olan Hz. Peygamberin köle olarak ölmeyi istemesi akla uygun düşmez. Kaldı ki henüz çok küçükken annesi ölmüştü. Yetim olarak büyüyen bir kimsenin annesinin gönlünü hoş tutmakdan söz etmesi de abes düşer.
Şu da var. Hadisin ikinci kısmının Ebu Hureyre'nin idrac edilmiş sözü olduğu sahih-i Müslim ve Müsned rivayetlerinde "...Ebu Hureyre'nin canı kudreti altında olan Allah'a yemin ederim ki..." ibaresinden de anlaşılmaktadır.
Hadisin sened veya metnine aslından olmayan sözler idrac etmenin hükmüne gelince üç esasda özetlenebilir:
a) İdrac, hadisde bulunan bir kelime veya ibareyi açıklamak veya başka bir açıklama yapmak maksadıyla yapılırsa caizdir. Ne var ki idrac yapanın bunu açıklaması gerekir.
b) Kasıtsız olarak yanılma sonucu idrac yapılmışsa, yanılan ravi için kusur teşkil etmez. Fakat yanılması sık sık olur ve hadise başka sözler karıştırması fazlalaşırsa zabtına dokunur.
c) Kasden bilerek ve isteyerek yapılırsa haramdır. Kasıtlı olarak idrac yapan ravi, adalet vasfım kaybeder.

İfrâd:

Tek, yalnız manasına gelen ferdle alakalı olarak ayırmak demektir. Belli bir konudaki hadisleri ayn bir kitapda toplamak veya hadis ilminin belli bir konudaki hadisleri ayn bir kitapda toplamak veya hadis ilminin konularından birine dair müstakil kitap telif etmek manasında kullanılmıştır. İfradu'l-hadîs tabiri ise başlangıçta

sahabe kavilleri ve tabiî fetvaları ile birlikte tedvin edilmiş olan hadisleri ayırarak ayn kitaplarda toplamak işine denilmiştir. 447

İhâle:

Sözlükte bir nesneyi boşaltıp dökmek manasına gelen bir tabirdir. 448Hadis Usulünde bir hadisin illetini beyan etme yollarından birine denir. 449

İhbar:

Haber vermek, bir haberi nakletmek manasına "habera" aslından if'al babına aktarılmış masdardır. Hadis Usûlünde tahdîs müradifı olarak bir ravinin rivayet etüği her hangi bir hadisi ahberanâ, ahberanî lafızlarından biri ile nakletmesine denir.
Rivayette kullanılan ihbar ile tahdis, bir başka deyişle hadisi haddesena veya ahberane lafızlarından birini kullanarak rivayet etmek arasında umum-husus münasebeti görülmeye başlanmıştır. Buna göre her tahdise ihbar denilebilmiş ise de her ihbara tahdis denilememiştir. 450

İhrâc:

Bk. Tahrîc.

İhticâc:

Bir meseleyi açıklığa kavuşturup isbat etmek üzere hüccet getirmeye, bir şeyi delil getirerek hüküm vermeye denir.
Hadis ilminde bu manada herhangi bir şer'i meselede hadisi delil olarak kullanmaya, diğer bir deyişle hadisten hüküm çıkarmaya denilmiştir.

İhtilâfu'l-Hadis:

Sözlük manasıyla hadislerin ihtilafı demek olan ihtilafu'l-hadis tabiri esas itibariyle dış görünüş bakımından birbirine zıt görünen ve sahih olarak rivayet edilmiş hadislere denir. Hadis ilminin önemli konulamıdan biridir. Hz. Peygamber (s.a.s)'den sahih olarak rivayet edilen hadisler arasında dışardan birbirlerine aykırı görünenler vardır. Meselâ, Hz. Peygamber (s.a.s)'in, hadislerinin yazılmasına izin vermediğini gösteren hadislerle müsaade ettiğin bildiren hadisler birbirlerine aykırıdırlar. Bazı sebeplerden doğan bu aykınlığa ihtilafu'l-hadis adı verilir. Muhtelefu'l-hadîs denildiği de olur. Böyle hadisleri inceleyen hadis âlimleri aralan birleştirilenlerle birleştirilemeyenleri ayırmışlar; birleştirilemeyenlerden birini tercih edebilmek için gerekli kaideleri tesbit etmişlerdir. Bunların hepsi hakkında muhtelefu'l- hadis maddesinde yeterli bilgi verileceğinden burada bu kadarla yetiniyoruz. 451

İhtilât:

Karıştırmak manasına "halt" aslından iftial babında mastardır. Karışmak demektir. Kişinin akıl ve şuuru bozulmak manasında kullanılır.452 Usulü hadis terimi olarak, metain-i aşeredan sû'u'l hıfz (kötü ezberleme) ve kesretu'l-galat (çok hata yapmak) la ilgilidir ve ravinin aklî melekelerinin zayıflaması sonucu şuurunun karışmasıyla rivayet ettiği hadislerin farkında olmamasıdır. İhtilat sonucu hafızasını kaybeden, hadislerini karıştıran raviye muhtelit denir.
İhtilat, hadis rivayetinin sağlam bir şekilde yapılabilmesi açısından muhaddislerin üzerinde dikkatle durdukları önemli bir konudur; zira sika olarak bilinen bir ravinin ihtilata maruz kaldığı bilinmezse, ihtilattan sonra rivayet ettiği hatalı hadisler, ravi sika olarak bilindiğinden, sahih kabul edilir. Halbuki ravi ihtilattan sonra sikahk vasfını kaybetmiştir.
Ravide ihtilat daha çok yaşlanmak yüzünden hafıza kuvvetinin zayıflaması üzerine görülür. Aklı oynatmak veya hastalık da ihtilat sebebidir.
Aslında sika oldukları halde ömürlerinin sonlarına doğru ihtilata maruz kalan ravilerin en meşhurları Ata İbnu's-Sâ'ib es-Sekafî, Ebu İshâk Amr b. Abdillah es-Sebî'î, Sa'id b. Ebî Arûbe, İmam Mâlik'in şeyhi Rebî'atu'r-Rey, Sufyân b. Uyeyne, Abdurrezzâk b. Hemmâm, Süheyl bir Ebî Salih, Abdurrahmân b. Abdillah el-Mes'ûdî gibileridir. Ata İbnu's-Sâ'ib, Enes b. Mâlik ve babasından rivayetleri olan tabiidir ve hadiste sikadır.453 Fakat ömrünün sonlarında ihtilata uğramış ve hıfzı bozulmuştur. Bu sebepten dolayı Ahmed b. Hanbel, Atâ'dan ihtilata uğramasından önce rivayet edilmiş olan hadislerin sahih; son günlerinde işitilenlerin ise işe yaramaz olduklarını söylemiştir. 454Süheyl b. Ebî Salih de ihtilata maruz kalmadan önce hadisleri makbul tutulan bir ravidir. Ancak kardeşinin ölümü üzerine çok üzülmüş ve ezberlediği hadislerin çoğunu unutmuştur. 455Rivayete göre Abdurrahmân b. Abdillâhi'l-Mes'ûdî de önceleri hadis imamı sayılırken kölesinin on bin dirhem parasını çalarak kaçtığını haber verdiklerinde aklını bozmuş, şuuru karışmıştır. 456
İhtilata uğramış ravilerin hadisleri merduddur. Bunda âlimlerin görüş birliği vardır. Ancak ihtilat vaki olmadan önce sika olan ravinin hadisleri ihtllattan önce rivayet edildiği bilinirse makbul olur. Eğer ihtilattan sonra rivayet edildiği malum olursa reddedilir. Bunda da âlimlerin görüş birliği vardır. İhtilattan önce mi, sonra mı rivayet edildiği bilinmeyen hadisleri hakkında tevakkuf edilir; yani kabul veya red hükmü verilmez. Aynı şekilde ihtilafında şüphe edilen; bir başka deyişle ihtilata ma'ruz kalıp kalmadığı kesin olarak bilinmeyen ravinin hadisi hakkında da kabul veya red hükmü verilmez.
İhtilata ma'ruz kalan raviden rivayet edilen haberin ihtilattan önce mi sonra mı rivayet edildiği hakkındaki hüküm ondan vasıtasız olarak hadis alanların hallerini araştırmakla bilinir. İhtilata uğramış muhtelif raviden rivayet edenlerin nerede, ne zaman ve nasıl rivayette bulundukları bilinirse verilecek hüküm kolaylaşır. Bunlar şüpheli veya müphem kalırsa yine tevakkuf hükmü devam eder. Muhtelitten rivayet edenlerin kimi yalnız ihtilattan önce; kimi sadece ihtilat vaki olduktan sonra; kimi de her iki devrinde rivayette bulunmuş olur. Bu durum ekseriya hadis münekkidlerinin malumudur. Her iki halde hadis alanlar içinde rivayetini" bunu ihtilattan evvel aldım"; yahut "İhtilattan sonra aldım" diyerek açıklayanlar vardır. 457Meselâ sika ravilerden olup da ihtilat yüzünden zayıf durumuna düşenlerden yukarıda adı anılan Atâ İbnu's-Sâib'den Şu'be, Sufyân'u's-Sevri ve

Hammad b. Zeyd'in rivayetleri ihtilattan öncedir. Bu itibarla bu üç ravinin Atâ'dan rivayetleri makbuldür. Yalnız Şubenin ihtilattan sonra dinlediği iki hadis ayrıdır. Cerîr b. Abdülhamîd, Abdulvâhid b. Zeyd, Huşeym b. Beşîr es-Sulemî ve Hâlid b. Abdillah el-Yeşkurî ise hem ihtilattan önce, hem de sonra Atâ'dan hadis dinlemişlerdir. Ne var ki Ebu Avâne ondan hangi devrinde rivayette bulunduğunu açıklamamıştır. Bu itibarla onun tankından gelen Atâ rivayetleriyle ihticac uygun görülmemiştir. Önceki üç tarîktan gelenlerse makbul tutulmuştur. 458
Sa'îd b. Ebî Arûbe de ezberinden rivayette bulunan ve zamanında Basra'da önde gelen muhaddislerdendir. Bir rivayete göre 145 yılında diğer bir rivayete göre ise vefatından 20 yıl kadar önce ihtilata maruz kalarak hafızası bozulmuştur. Bu yüzden kendisinden ihtilattan önce rivayet eden meselâ Yezid b. Zurey'in rivayetleri makbuldür. Abde b. Süleyman'ın rivayetleri ihtilattan sonra olduğu için reddedilir. 459
İhtilata maruz kalmış raviler hakkında müstakil kitaplar tasnif edilmiştir. Bunlar arasında anılmaya değer olanlar Ebu Bekr Muhammed b. Musa'l-Hâzimî'nin, Salâhuddin Ebu Saîd Halil b. Keykeldi'l-Alaî'nin tasnifleri ile Sıbtubnu'l-A'cemî lakabiyle meşhur Burhanuddîn, İbrahim b. Muhammed (Burhanu'l-Halebî)'nin el-İğtibât bi-ma'rifeti men Rumiye bi'l-ihtilat'ıdır. 460

İhtisâr-ı Hadis:

İhtisar, sözlük bakımından kısaltmak, bir nesneyi sadece bir şeye mahsus kılmak manalarına gelir. İhtisâr-ı hadis ise bir hadisin bir kısmını alıp bir kısmını bırakmaya denir. Harm ve taktî, ihtisar-ı hadis şekillerindendir. Bir hadis bazen çok uzun olur. Bazen vurud sebebi veya başka olayla birlikte rivayet edilir. Bunun sonucu olarak metinde Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait kısımla beraber başkalarına ait sözler de bulunur. Bazen de bir hadis içinde birkaç konuda hükümler yer alır. Bir muhaddis böyle bir hadisi kitabına yazarken duruca göre bir kısmını alır, bir kısmını bırakırsa buna hadisin ihtisar edilmesi adı verilir.
Bir hadisin ihtisar edilerek sadece belli bir bölümünü alıp kalan kısımlarını bırakmak metod yönünden faydalı görülmüş ve bu yüzden muhaddisler tarafından çokça tatbik edilmiştir. Hükmü, başka deyişle caiz olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır ve neticede dört görüş ortaya çıkmıştır:
Birinci görüşe göre hadisin ihtisar edilmesi caiz değildir. Bu, hadislerin manasıyla rivayet edilmesini caiz görmeyenlerin görüşüdür. Bu görüşde olanlara göre hadisin bir kısmını hazfeden muhaddis mânâsını bozabilir ve kimse bunun farkına varmaz. Nitekim meşhur muhaddislerden Utbe, Abdullah İbni'l-Mubârek'e Hammad b. Seleme'nin bile hadisi ihtisara kalkıştığı zaman manasını bozduğundan bahsetmiş, Abdullah "farkına vardın mı?" sorusuyla onu doğrulamıştır. Demek oluyor ki, Hammad b. Seleme çapında bir muhaddis bile hadisi ihtisar ettiği zaman manasının, en azından esprisinin bozulmasına mani olamamaktadır. Bu önemli sebepten, İmam Malik Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözü olan hadislerin ihtisar edilmesine cevaz vermemiştir. Abdulmelik b. Umeyr ise hadisin tek harfinin bile hazf edilmesini caiz görmemiştir.
İkinci görüşe göre ihtisar, mutlak olarak caizdir. Ancak şu kayıtla ki hadisin alınan kısmı istisna, şart ve ceza gibi hazfedilen kısımla alakalı olmamalıdır. Bir diğer ifadeyle ihtisar alınmayan kısımda, alınan kısmın manasına tesir edecek bir harf dahi olmamak şartiyle caizdir. Hazfedilen kısmın özellikle hadisin taşıdığı hükmü ihlal edecek mana bozulmasına yol açması halinde ihtisarın memnu olduğunda ittifak vardır.
Üçüncü görüşe göre ise ravinin ya kendisi ya da başkası hadisi daha önce tam olarak rivayet etmişse ihtisar edilmesi caizdir. Ne kendisi ne de bir başkası önceden rivayet etmediği takdirde caiz değildir.
Dördüncü görüşe gelince buna göre hadisi ancak, alim bir muhaddisin ihtisar etmesi caizdir. Bu halde de hazfedilen kısmın nakledilen kısımla mana bakımından hiç bir ilgisi olmaması, hadisin mana bütünlüğünün bozulmaması ve delâletinde ihtilaf hasıl olmaması şarttır. 461Bu görüş Cumhurun, muhakkik fkıh ve usul alimlerinin görüşüdür. Abdullah İbnu'l-Mübârek'in "hadis ihtisar etmeyi bize Sufyan öğretti." sözü bu manaya alınmalıdır. 462
Bu şartların söz konusu olduğu yerde hadislerin manasıyla rivayetini caiz görmeyenlere göre de ihtisarın caiz olması icap eder; zira bu takdirde hadisin hazfedilen kısmı ile alman kısmı ayrı ayrı iki müstakil haber hükmünde olmuş olur. Yine bu takdirde rivayette ihtisar ancak, işitmediğini ziyade yahut işittiğini eksik rivayet etmesi hatıra gelmeyen hadis ümindeki mevkii yüksek, zabt ve itkan ile meşhur olan muhaddis için caiz görülmüş demektir. 463

İhtisâru'l-Hadîs:

Bk. İhtisâr-ı Hadîs.

İhve Ve Ahavât:

Kısaca "Kardeş raviler" manasına gelir. Baba isimleri bir olan ravilerin hangilerinin kardeş olduklarını, hangilerinin olmadığını açıklayan ilim dalıdır.
İsnadlarda yer yer rastlanan baba isimleri aynı olan raviler konusu, hadis ra-vilerinin isim ve neseblerinin tesbiti yönünden önemlidir; zira nice raviler vardır ki, baba isimleri aynı olduğu halde kardeş değildirler. Buna göre denilebilir ki, ravilerin kimliklerinin tesbiti biraz da aralarında baba isim benzerliği bulunanların kardeş olup olmadıklarının açıklık kazanmasiyle kolaylaşır.
İbnu's-Salâh, kardeş ravilere ayırdığı bölümde misalleri vermiştir:
Sahabeden iki kardeş olanlar: Abdullah b. Mes'ud, Utbe b. Mes'ud; Zeyd b. Sabit, Yezîd b. Sabit.
Tabî'înden iki kardeş olanlar: Ebu Meysere Amr b. Şurahbîl, Erkam b. Şurahbîl. Her ikisi de İbn Mes'ûd'dan hadis alanların başında gelir. İbn Mes'ud ashabından Hüzeyl b. Şurahbil ve Erkam b. Şurahbîl isimli iki kardeş daha vardır.
Üç kardeş olan raviler: Sehl b. Hanûf, Abbâd b. Hanûf, Osman b. Hanûf; Amr b. Şu'ayb, Ömer b. Şu'ayb, Şu'ayb b. Şu'ayb.
Dört kardeş olan raviler; Süheyl b. Ebî Salih ez-Zeyyâd; Abbâd da denilen Abdullah b. Ebî Salih; Muhammed b. Ebî Salih; Salih b. Ebî Salih.
Beş kardeş olanlar: Adem b. Uyeyne, İmrân b. Uyeyne, Muhammed b. Uyeyne, Sufyân b. Uyeyne, İbrahim b. Uyeyne.
Altı kardeş olan ravilere misali ise Sîrîn'in Muhammed, Enes, Yahya, Ma'bed, Hafsa ve Kerîme adlı altı çocuğu teşkil eder. 464
"Gerçekten emrine uydum huzuruna geldim. Sana kul olarak ibadet için huzuruna geldim ya Rab" hadisi

Muhammed - Yahya - Enes - Enes b. Mâlik isnadıyla rivayet edilmiştir ki, üç kardeş birbirlerinden nakletmişler demektir.
Yedi kardeş olan ravilere misal olarak ise en-Nu'man b. Mukarrin ile beş kardeşi Ma'kil, Akil, Suveyd, Sinan, Abdurrahman verilmiş, yedinci kardeşin ismi zikredilmemiştir. 465

İklâl-i Hadîs:

"Kalle" fiilinin ifal babından mastarı olan iklâl, azaltmak manasına gelir. İklâl-i hadis ise iksâr'ın zıddı olarak az hadis rivayet etmek anlamında bir tabirdir. Başta sahabîler olmak üzere ravilerin az sayıda hadis rivayet etmelerini ifade eder. Söz gelimi İbn Sa'd'a göre Havtu'1-Abdi isimli ravi kalîlu'l-hadîstir. 466Bu demektir ki Havt, hadisle az meşgul olmuş; birkaç hadis rivayet etmekle yetinmiştir.
Kesin olmamakla beraber azlık konusunda ölçü olarak bin rakamı esas alınmış ve bu rakamın altındaki sayıda hadis rivaveti iklâl sayılmıştır. Nitekim rivayet ettiği hadislerin sayısı bin rakamına ulaşmayan sahabîlere el-Mukillûn denilmiştir.

İkrâr:

Kabul ve ikrar etmek anlamını veren bu tabir hadis usulü ilminde muhaddisin kendisine okunan hadisleri kabul etmesine denir.
Şeyhe okunan hadisler, okuyan kimsenin (karinin) şeyhten icazeti yoksa rivayet edilemez. Ancak şeyh o hadislerin o kari tarafından kendisine okunduğunu ikrar ederse o zaman kârinin o hadisten rivayet etmesi mümkün hale gelir. el-Hatîbu'l-Bağdâdî bu konuya yer vererek şöyle der:
"Bazı hadiscilerle zahirî alimler şeyhe hadislerini okuyan karinin okuduğu hadisleri rivayet etmesinin ancak şeyhin ikrarından sonra caiz olacağını ileri sürmüşlerdir. Bu konuda bizim görüşümüz şudur:
Karinin şeyhe okuduğu hadîsleri ondan rivayet etmesi ancak şeyhin kendisini hadis kıraatine vermesi, okunanları zorla değil kendi isteğiyle dinlemesi ve gafil olmayıp uyanık bulunması halinde - kendisine okunması sebebiyle - caiz olur. Bu durumda şeyhin kendisine okunan hadisleri dikkatle dinlemesi onun ikrarı yerine geçer. Bununla birlikte kari, hadis okumayı bitirince kemâ kara'tu aleyke (sana okuduğum gibi değil mi?) der de şeyh ikrar ederse kanaatimizce daha uygun olur." 467

İksar-ı Hadis:

İksâr, çoğalmak, çok olmak, artmak manasında "kesure" kök fiilinin ifal babındandır.
İksâr-ı hadis, iklâl-ı hadisin zıddıdır ve fazla hadis rivayetini dile getiren bir deyimdir. Özellikle bir kısım sahabenin Hz. Peygamber (s.a.s)'den fazlaca hadis rivayet etmelerini ifade eder.
kesin olmamakla birlikte fazlalık konusunda ölçü olarak bin rakam esas alınmış; bu rakamın üstünde hadis rivayeti iksâr kabul edilerek binin üzerinde rivayeti olan sahabeye el-Muksirûn (çok sayıda hadis rivayet edenler); rivayet ettiği hadisler binin altında olanlara ise el-Mukilûn (az sayıda rivayet edenler) denilmiştir. (Bk. el-Muksirûn).

İlâhî Hadis:

Bk. Kudsi Hadis.

İlhak:

Lazım (geçişsiz) ve mütea'ddî (geçişli) olarak kullanılır. Sözlükte ardından yetişmek ve yetiştirmek manalarına gelir. 468
Hadis ilmi deyimi olarak ilhak, hadis yazarken yazılması icap ettiği halde yanlışlıkla yazılmayan kelime ve cümleleri sonradan sayfa kenarına yahut satır aralığına yazmaya denir. (Bk. Lahak.)

İ'lâl:

İlletini ortaya çıkarmak anlamına gelen tabirdir. Hadis Usulünde bir hadisin senedinde veya metninde bulunan ve dışardan farkedilemeyen illet denilen gizli kusuru ortaya çıkarmaya veya onda böyle bir kusurun olduğuna hükmetmeye denilmiştir.

İ'lâmu'ş-Şeyh:

Hadis şeyhinin bir hadisin veya hadislerin yazılı olduğu kitabın falan şeyhden rivayeti olduğunu talebeye bildirmesinden ibaret tahammulu'1-ilm metodlarından biridir. Şeyh yazdırdığı hadisi veya içinde rivayet ettiği hadisler bulunan bir yazılı metni "bu benim falandan rivayetimdir" diyerek talebeye ilan eder. Şu var ki gerek icazet, gerekse mukâtebe yoluyla hadis rivayetinde açıkça veya zımnen rivayete izin bulunduğu halde i'lâmu'ş-şeyh böyle değildir. Bunda icazete, yani hadisleri rivayete izin verildiğine işaret eden bir husus yoktur.
İ'lâmu'ş-şeyh, hadis rivayetine izin vermek manasına gelmediğinden şeyhin "bu benim rivayetim" diyerek şeyhinden rivayetini açıklamasının talebenin rivayetine yeterli olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Nitekim hadis alimleri, fakihler ve usulcülere göre talibin, şeyhinin kimden rivayet ettiğini bildirdiği hadisi rivayet etmesi caizdir. İbn Cureyc, Abdullah b. Ömer el-Umeri, er-Râmehurmuzî, Şafiilerden Ebu'n-Nasr es-Sabbağ, Mâlikilerden Ebu'l-Abbas el-Velîd b. Bekr el-Gamrî ve Abdulmelik b. Habib ve usul âlimi Fahruddin er-Razî bunlardandır. Hatta er-Râmehurmuzî ile bazı zahirî alimler şeyhin "bu benim rivayetimdir" dedikten sonra "onu benden rivayet etme" veya "bunu benden rivayetine izin vermiyorum" diyerek rivayete müsaade etmese bile yine de talibin ondan rivayeti caiz olur" demişlerdir. Kadı İyad ise bu görüşü naklettikten sonra şöyle der: "Bu görüş sahihtir. Başka nazar gerektirmez; çünkü şeyhin hadisde hiçbir illet veya şüphe yokken talibi onu rivayetten men etmesi müessir değildir; zira hadisi ona tahdis etmiştir. Bundan dönmesi olmaz." 469
Bununla birlikte şeyhin hadisin ve kitabın kimden rivayet edilmiş olduğunu mücerred i'lam etmesi ile rivayet caiz olmaz. Nitekim İmam Gazâlî, İbnu's-Salâh ve ona tabi olarak en-Nevevî bu görüştedirler. İmam Gazâlî şeyhinle rivayetinin caiz olmayabileceğini söyler. İbnu's-Salâh ile en-Nevevî ise şeyhin kimden rivayeti

olduğunu mücerred bildirdiği hadislerin senetleri sahih olduğu takdirde bunlarla amel etmesinin vacip olduğuna kaildirler. 470

İlhâm:

Aslı bir nesneyi yutturmak manasına if'al babından masdardır. Dinî terim olarak Allah Teâlâ'nın kulun kalbine bir nesneyi ilka ve telkin etmesi manasınadır. 471Özellikle Peygamberlerin kalbine bir şeyin bir defada ve süratle bildirilmesi olup, vahy mertebelerindendir.
Hadis İlminde Allah'ın Peygamberlerinin kalbine bir fikri ilka etmesi vesilesiyle geçer. Hz. Peygamber (s.a.s) kalbine ilka edilen fikri dile getirmiştir. Böyle Allah'tan ilham yoluyla kalbine koyduğu fikri Peygamberin dile getirmesi şeklinde oluşan hadislere kudsî hadis adı verilmiştir.

İlelu'l-Hadîs:

İlelu'l-hadîs, hadislerin illetleri manasına gelir. Terim olarak hadislerde bulunan herkesin anlayamayacağı ve dışardan fark edilmeyen, illet denilen gizli kusurları konu olarak alan, bunları inceleyen ilme denir.
İllet maddesinde söz konusu edildiği gibi, dış görünüşü itibariyle herhangi bir kusur taşımayan hadisin, gerçekte sıhhatine zarar verecek gizli kusuru isnadında olabildiği gibi metinde de bulunabilir. Her iki halde de dışardan fark edilemez. Böyle olunca hadis illetlerini farketmek kadar açığa çıkarmak çok zor bir iştir. İbn Haceri'l-Askalâni merhum "illet, hadis ilimlerinin en karışık ve en ince kısımlarından biridir. Bunu ancak Allah'ın geniş bir anlayış, güçlü bir hafıza, ravilerin dereceleri hakkında tam bir bilgi, isnad ve metinler hakkında kuvvetli bir meleke bahşettiği kimseler anlayabilir" diyerek bu zorluğa işaret etmiştir.
Ne kadar zor olsa da, hadis illetim öğrenmek erbabına zevkli gelir. Nitekim Abdurrahman b. Mehdi, "Bir hadisin illetini öğrenmek bende olmayan yirmi hadisi yazmaktan daha ziyade hoşuma gider" demiştir.
Hadis illetini açığa çıkarmak da erbabına kolay gelir. Bunun için hadisde en az hafızlık derecesine yükselmiş, keskin zekâ ve ihata kabiliyetine sahip mutkin bir muhaddis illetini tesbit etmek istediği hadisin bütün tarîkları bir araya toplanmadıkça hadisdeki illet açığa çıkmayacağından kendisine ulaşan bütün tarîklannı bir araya getirir. Her birinin ravilerini teker teker gözden geçirir. Adalet, zabt, hıfz, itkan durumlarını inceler. İsnadlarını, şeyhlerinin isnadlarını ele alır. Bu araştırma sonunda ravinin hadisi rivayette tereddüd edip etmediğini, kendisinden daha kuvvetli ravilere muhalefetinin olup olmadığını tesbit eder. Aym şekilde ravinin vehmini, mürsel veya munkatı rivayetleri muttasıl göstermesi yahut da hadisleri birbirine karıştırması gibi bir kusuru varsa açığa çıkarır. Bu merhaleden sonra hadisde illet varsa açığa çıkarmış ve hadis hakkında "illetli" hükmünü vermiş olur.472
Hadis âliminin bir hadis hakkında verdiği "illetlidir" hükmü bir paranın ayarını bilen sarrafınki gibi, bilgi, mümarese ve ustalık işidir. O para sanatıdır. Beriki ise haber ve hadis sanatı; Abdurrahman b. Mehdi bu konuda da "hadis ilmini bilmek bir ilhamdır. Hadis illetlerini iyi bilen birine "fülan sözü neye göre söylüyorsun?" diyecek olursan seni ikna edecek hüccet bulamaz. Halbuki o, nice muhaddislerin vakıf olamadıkları illete vakıf olmuştur" demiştir. İkinci hicri asrın bu meşhur muhaddisi ile birisi arasında geçen şu konuşma da hadis ilmiyle fazlaca meşgul olmanın hadis illetleri konusunda tecrübe kazandıracağına dairdir. Adam soruyor:
"Sen şu hadis sahihdir; bu hadis sabit değildir deyip duruyorsun. Bunları neye göre söylüyorsun?" diyor. Cevaba dikkat edelim. "
Paralarını muayene için sarrafa götürsen o da "şu para iyidir, bu para kalpdır" dese "bunu neye dayanarak söylüyorsun" mu dersin, yoksa dediğine itirazsız inanır mısın?"
"Dediğine inanırım."
"İşte bu da öyledir. Sarrafda para ile fazlaca meşgul olmanın verdiği bir ustalık olduğu gibi hadis âlimi de erbabı ile uzun rnuddet oturup görüşmüş, uzun boylu tartışmış ve Hadis İlminde büyük bir tecrübe ve derin bilgi sahibi olmuştur."
Benzeri bir olay da Rey'de geçmiştir. Ebu Zur'ati'r-Râzî'nin hadis meclisinde bir gün Muhammed b. Sâlihi'l-Kıylîni isminde biri ona,
"Siz fülan hadisin, falan hadisin gizli illeti vardır der durursunuz. Deliliniz nedir?" diye sorar, Ebu Zur'a, "Delilimiz şudur: Sen bana illeti olan hadisi sorarsın. Ben de sana illetini söylerim. Sonra Muhammed b. Müslim b. Vare'ye gider, bana sorduğunu söylemeden ona da sorarsın. O da sana diyeceğini der. Daha sonra Ebu Hâtim'e gidersin. O da sana hadisin illetini söyler. Nihayet o hadis hakkında her üçümüzün söylediği sözleri karşılaştırırsın. Eğer aralarında ihtilaf bulursan anla ki herbirimiz kendi keyfince söz söylemiş. Sözlerimizde birlik bulursan bil ki bu ilmin bir hakikati vardır" cevabını verir. Muhammed b. Salih söyleneni yaptıktan sonra üçünün de sözlerinin aynı olduğunu görünce "Bu ilmin ilham olduğuna ben de şehadet ederim" der. 473
Hadis alimleri, hadis ilminin her dalında olduğu gibi ilelu'l-hadîs konusunda da değerli eserler vermişlerdir. Daha çok 2. 3. ve 4. hicri asırlarda te'lif edilen ve bir kısmı elimize geçmemiş olan bu eserlerin belli başlıları şunlardır:
1. İlelu Şu'be İbni'l-Haccâc
2. İlelu Yahya b. Sa'îd el-Kattân
3. el-İlelu'l-Menkûle an Yahya b. Ma'în
4. el-ilel: Ali İbnu'l-Medînî
5. Kitabu'1-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl: Ahmed b. Hanbel. Ayasofya kütüphanesinde mevcut tek nüshasından Prof. Dr. Talat Koçyiğit ve Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu tarafından neşre hazırlanan bu eser iki cilt halinde neşredilmiştir.
6. el-İlel: Muhammed b. İsmail el-Buhâri.
7. el-İlel: Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî.
8. el-Musnedu'l-Kebîril-Muallel: Ya'kub b. Ebî Şeybe. Tamam değildir. Küçük bir bölümü Beyrut'ta basılmıştır.
9. el-İlel: Ebu Bekri'l-Esrem.
10. el-İlelu's-Sağîr: (Kitabu'1-İlel, İlelu't-Tirmizî): Ebu İsa Muhammed b. İsa't-Tirmizî. Sunenu't-Tirmizî sonunda Hindistan ve Mısır'da defalarca basılmıştır. İbn Receb lakabiyle meşhur Abdurrahman b. Ahmed b. Receb tarafından şerhedilmiştir. İbn Receb Şerhi de Bağdad'da basılmıştır.
11. el-İlelu'l-Kebîr: et-Tirmizî. (Dr. Muhammed Mustafa'l-A'zamî son zamanlarda bir nüshasının keşfedildiğini kaydediyor. 474
12. el- Musnedu'l-Kebîru'l-Muallel: el-Bezzâr.

13. Kitabun fî heli'1-Hadîs: Zekeriya b. Yahya es-Sâci.
14. el-İlel: Ebubekr Ahmed b. Muh. b. Hârûn el-Hallâl.
15. İlelu'l-Hadîs: İbn Ebi Hatim er-Râzi. İki cilt halinde 1343 de Kahire'de basılmıştır.
16. el-İlel: Ebu Ali en-Nisâbûrî
17. Kitabun fil-İlel: Ebu Ali el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Mâsercisî.
18. el-hel: ed-Dârekutnî 475

İle's-Sıdkı Ma Huve:

Sıdk mertebesinden uzak değildir" manasına İbn Ebi Hâtim'in tasnifinde üçüncü mertebede bulunan şeyhun lafzına muadil olarak el-Irakî ile ona tabi olarak es-Suyûtî'nin, İbn Haceri'l-Askalânî'nin tasnifine göre ta'dilin beşinci mertebesine ekledikleri lafızlardandır. Bu ve benzeri lafızlardan biri ile adaletine hükmedilmiş ravinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir. Ancak mertebe bakımından önceki dört mertebede bulunan lafızlardan biri ile hakkında adalet hükmü verilmiş olan ravilerden daha aşağı derecede addedilir.

İleyhi'l-Munteha Fi'l-Kizb:

"Yalan söylemede son noktaya gelmiştir" manasına en ağır cerh lafızlarına andır. Cerhin son mertebesinde yer alır. Hadisde yalan söyleyen, yalan söylediği açığa çıkan raviler hakkında kullanılır. Bu ve benzeri ağır cerh lafızları ile cerhedilen ravilerin hadisleri mevzu addedilir ve hiç bir şekilde makbul tutulmaz.

İleyhi'l-Munteha Fi'l-Vad':

Hadis uydurmada son noktaya gelmiştir manasına cerh lafızlarındandır. İbn Hacer'in tertibine göre cerhin 7. mertebesinde yer alır ve en ağır cerhi ifade eder. Hadis uydurmaktan çekinmeyen yalancı raviler hakkında kullanılan bu ve benzeri lafızlarla cerhedilen ravilerin hadisleri yalan sayılır, hiç bir şekilde itibar edilmez.

İleyhi'l-Munteha Fi't-Tesebbut:

Sözlük itibariyle "sağlamlıkta son noktadadır" manasına gelir. Ta'dil lafızlarındandır. ravinin adalet ve zabt bakımından yüksek derecede ve güvenilir olduğuna delalet eder ve ta'dilin birinci mertebesinde kullanılır.

İlle Gâmıda:

Bk. Gâmıda ve illet.

İllet:

2. babdan çekilen "Aile" fiilinin masdandır. Gerek masdar, gerekse isim olarak sözlükte maraz yani hastalık mânâsına gelir. "Alle'r-Raculu İlleten" denir ki "Adam hastalandı" demek olur. Bunun yanısıra özür, hades ve bahane yerine de kullanılır. Bu takdirde sahibini yöneldiği işden alıkoyan mazereti ifade eder. Nitekim sahabi Asım b. Sâbit'in, "Ne özrüm var ki ok atmada mahir olduğum halde cihada katılmıyorum" sözü hiç bir geçerli mazereti olmadığı halde olur olmaz bahanalerle bir işi savsaklamakta mesel olmuştur.
İllet bir de sebep ve bais manasına kullanılır. Bunlar maraz manasındandır. Fakihlerin şeriatte müsbiti hüküm olan emre illet ıtlakı bundandır. 476Çoğulu ilel ve ilâl gelir.
Hadis terimi olarak illet, dış görünüşü itibariyle kadha sebep olabilecek herhangi bir kusur taşımayan hadisin gerçekte sıhhatine zarar verecek gizli bir kusurundan ibarettir.
Bir hadisin sıhhatine engel teşkil eden illet çok defa isnadında olur. Metninde de bulunabilir. Her iki halde de dışardan farkedilemez. Şayet illet hadisin isnadında olursa hem isnadın hem de metnin zayıf sayılmasına yol açar. Bununla birlikte isnadda bulunan illetin metne tesir etmediği de görülebilir. İsnadda vaki olup da metne tesir etmeyen illete misal olarak şu hadis verilebilir:
"... (İki kişi alışveriş ettikleri zaman) alıcı ile satıcı (birbirlerinden ayrılmadıkları sürece yahutta biri diğerini muhayyer kılması halinde alışveriş akdini tamamlayıp tamamlamamak hususunda) muhayyerdirler." Bu hadisin isnadı, görünüşe göre adalet vasfını taşıyan ravilerin, kendileri gibi adaletli ravilerden rivayetiyle muttasıl bir isnaddır. Ancak illetlidir ve sahih değildir. İlleti de Ya'la b. Ubeyd 'in es-Sevri vasıtasıyla Amr b. Dinar'dan rivayetidir; zira aynı hadisi Sufyan'dan rivayet eden bütün raviler, şeyhinin ismini Amr b. Dînar değil, Abdullah b. Dînâr adıyla zikrederler. Sufyan'dan rivayette bulunanlardan Ya'la b. Ubeyd hata ederek Abdullah b. Dînâr adını Amr b. Dînâr olarak değiştirmiştir. Bu ravilerin her ikisi de sikadır. Dolayısıyla isnaddaki bu illet metne tesir etmemiştir. 477
Müslim'in el-Velîd b. Müslim'den rivayet ettiği şu hadjs de metinde vaki olan illete misal verilmiştir:
"... Katâde Evzaî'ye Enes b. Mâlik'in kendisine şunları anlatarak haber verdiğini yazdı:
"Hz. Peygamber (s.a.s)'in, Ebu Bekr, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım. Hepsi de (namaza)" el-Hamdu lillahi Rabbi'l-Alemin" (Fatiha) ile başlıyorlar, kıraatin ne başında ne sonunda "Besmele"yi zikretmiyorlardı."478
Aynı hadisi İmam Mâlik el-Muvatta'ında Humeyd tarîkıyla Enes b. Mâlikten şöyle rivayet etmiştir:
"... Enes b. Mâlik'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman'ın ardında namaza dururdum. Hepsi de namaza başlarken "Besmele" okumazlardı." 479
Müslim ve İmam Mâlik'in rivayet ettiği bu hadis metni yönünden illetlidir, es-Suyûtî, hadisin birkaç yönden illetle olduğuna işaret ettikten sonra bunları 24. imla meclisinde ilk defa toplu halde yazdırdığını kaydeder. Özetleyelim:
"İmam Şafiî'ye göre bu hadisin Humeyd tankından gelen şekli, aralarında Sufyân b. Uyeyne, el-Fezâri ve es-Sekafî gibi hadis hafızlarının da bulunduğu yedi-sekiz muhaddisin Mâlik'e muhalif rivayetleri yüzünden illetlidir. Çok sayıda ravinin rivayeti tek raviye göre mahfuz olmaya daha layıktır. Ayrıca Sufyânın Eyyub'dan, onun da Katâde'den rivayetine göre Enes b. Mâlik, "Hz. Peygamber (s.a.s), Ebu Bekr ve Ömer (namazda) kıraate "el-Hamdu lillahi Rabbi'l-Alemin" ile başlarlardı." demiştir.480 İmam Şafiî şöyle der: "Bu rivayet, "kıraate önce Fatiha okuyarak başlarlardı" manasındadır. Katâde ve diğer bazı muhaddislerin Enes'den mahfuz olarak rivayet ettikleri de budur."

el-Beyhakî şunları söyler: "Eyyub, Şu'be, Hişâm ed-Destuvâ'î, Şeybân b. Abdirrahman, Saîd b. Ebî Arûbe, Ebu Avâne gibi talebeleri Katâde'den aynı şekilde rivayet etmişlerdir."
İbn Abdilberri'l-Kurtubî ise "Bu hafız muhaddisler Katâde ashabıdır. Rivayetlerinde besmelenin düştüğüne delalet edecek herhangi bir husus yoktur. Sahihaynın birleştikleri rivayet de ekseriyetin bu rivayetidir..."
"... Ulema, Humeyd'in Enes'den ekseri rivayetlerinin Katâde ve Sabit tarikiyle olduğunu söylemişlerdir. İbn Adî'nin bu hadisi rivayet ederken Humeyd ile Enes arasında Katâde'yi açıkça zikredişi de bunu te'yid eder. Şu hale göre Humeyd rivayetinin munkatı olduğu; iki tarîkin teke irca edildiği açığa çıkmaktadır." demiştir.
el-Evzâ'î rivayetine gelince, bazı alimler onun da illetli olduğunu söylemişlerdir. Sebebi, el-Evzâî'den hadisi rivayet eden ravi -ki el-Velîd b. Muslimdir- her ne kadar şeyhinden semâmı tasrih etmişse de, tesviye tedlisi yapar. Bununla birlikte el-Evzâî ile Katâde arasında başka bir ravinin düşmediği sabit bile olsa, Katâde anadan doğma kördür. Bu itibarla bu hadisi el-Evzaî'ye yazılı olarak rivayet eden ve adı söylenmeyen birine yazdırmış olması gerekir. Hadisi Katâde'den yazan bu kâtibin mecruh ve zabt kusuru bulunan biri olması ihtimal dahilindedir. Her iki halde de hadisi hüccet olamaz. Kaldı ki aslında kitabet yoluyla alınan hadislerin hüccet olmasında da ihtilaf vardır. Ayrıca bazıları bu rivayetin munkatı olduğu görüşündedirler. 481
Hadisin gerek isnadında gerekse metninde vaki olan illet, ilk bakışta dışardan farkedilmez. Bu yüzden açığa çıkarılması çok güçtür. Bu konuda İbn Hacer şunları söylemiştir:
"İllet hadis ilimlerinin en karışık ve en ince kısımlarından biridir. Bunu ancak Allah'ın parlak bir anlayış, geniş bir hafıza, ravilerin dereceleri hakkında kuvvetli bir meleke bahşettiği kimseler anlayabilir." Bununla beraber hadisdeki gizli illetleri açığa çıkarmanın bazı yolları vardır. Görüşü kuvvetli, mutkin, hafız bir muhaddis hadisin kendisine ulaşan bütün tariklerini bir araya toplar. Her birinin ravilerini inceler. Adalet ve zabt durumlarını gözden geçirir. Bu araştırması sonucu ravinin hadisi tek başına rivayetini, kendisinden daha kuvvetli ravilere muhalefet noktalarını tesbit eder. Böylece ravinin vehmi, mürsel veya munkatı hadisi sağlam göstermesi, hadisleri birbirine katması gibi bir kusurunu ortaya çıkarır. Bunun sonucu olarak hadis hakkında bir hüküm verir." 482İlelu'l-Hadîs başlığı altında da söz konusu edildiği gibi hadis âliminin bir hadis hakkında verdiği illetli hükmü, bir paranın ayarını bilen sarrafın verdiği hüküm gibi bilgi, mümarese ve ustalık işidir. Sarraf para ustası ise muhaddis de hadis ve haber sarrafıdır.
el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî, hadislerin daha çok isnadlarında, bazen de metinlerinde bulunan illet çeşitlerini 10 grupta toplamış ve herbirine misaller vermiştir. Özetleyerek nakledelim:
1. Sened görünüşe göre sahih olmakla birlikte ravilerden birinin şeyhinden semâ' yoluyla hadis rivayet ettiğinin bilinmemesi. Meselâ;
"... Dedikodusu çok bir mecliste oturan biri, kalkmadan önce "subhâneke'llahumme ve bi-hamdike, lâilâhe illâ ente, estağfıruke ve etûbu ileyke" derse o mecliste geçen dedikoduların günahı bağışlanır."
el-Hâkim'in naklettiğine göre Müslim, bir gün Buhâri'nin yanma gelerek gözlerini öper. "Üstadların üstadı, muhaddislerin efendisi, hadis illetlerinin tabibi! Bırak ayaklarını da öpeyim! Muhammed b. Selâm, "haddesenâ Mahledu'bnu Yezîd eI-Harrânî. kale ahberanâ İbnu Cureyc, an Mûsâ b. Ukbe, an Süheyl b. Ebî Salih, an ebîhi, an Ebî Hureyre, ani'n-Nebî (s.a.s) isnadiyle bir mecliste edilen dedikodulardın keffareti konusunda sana bir hadis rivayet etmiş. Bunun ne illeti var?" diyerek bu hadisin illetini sorar. Buhari:
"güzel bir hadistir der; yeryüzünde bu konuda bundan başka bir hadis bilmiyorum fakat maluldür." Bunun üzerine Müslim israr eder. Buhâri, Müsâ b. İsma'il -Vuheyb - Süheyl - Avn b. Abdillah isnadiyle aynı metni rivayet ettiğini söyler ve ilave eder:
"Bu isnad daha evlâdır; çünkü Muhammed b. Selâm'ın isnadında geçen Musa b. Ukbe'nin Süheyl'den hadis işittiği zikredilmemiştir."
Buhâri'nin bu sözleri üzerine Müslim
"Sana buğzeden ancak hasedinden eder. Dünyada senin bir başka benzerin olmadığına şehadet ederim" diyerek hayranlığını belirtmekten kendisini alamaz.
Buhârî'nin "illetlidir" dediği rivayetin isnadı karşılaştırılırsa görülür ki Müslim'in müsned olarak bildiği rivayet aslında mürseldir; zira Ebu Hureyre'nin ismi anılmadan tâbi'î olan Avn b. Abdillah'dan rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhâri'nin "Musa b. Ukbe'nin Süheyl'den semâ yoluyla hadis rivayet ettiği zikredilmemiştir" sözü üzerinde durulan illeti açıklamaktadır. Şöyle ki, görünüşe göre hiç bir kısuru olmayan isnadda Musa b. Ukbe'nin Süheyl'den semâ' yoluyla hadis almaması gibi bir illet vardır ve bu illet Müslim çapında bir muhaddisin gözünden kaçmıştır.
Sika ravilerin rivayet ettiği tariktan gürsel iken başka bir tariktan müsned olarak rivayeti ve müsned rivayetin daha sahih görünmesi. Yurandaki misal bu illet çeşidi için de verilebilir. Açıklamaya dikkat edilirse görülür ki, Buhârî'nin rivayetinde hadis, isnadında Ebu Hureyre atlandığı için mürseldir. Öyle iken Müslim'in sorduğu isnadla müsned olarak rivayet edilmiş görünmektedir. Şu hadis de aynı illeti taşımaktadır:
"... Enes'den merfu olarak rivayet edilmiştir:
"Ümmetimin, ümmetime en çok merhametli olanı Ebu Bekr; Allah'ın dinini korumada en şiddetlisi Ömer; en hayalısı Osman; Kur'an-ı Kerim'i en iyi okuyanı Ubey b. Ka'b; en çok feraiz bileni Zeyd b. Sabit; helal ve haramı en iyi bileni ise Muaz b. Cebeldir. Her ümmetin bir güvenilir adamı vardır. Bu ümmetin güvenilir adamı Ebu Ubeydetu'bnu'l-Cerrâhdır."
Bu hadis görünüşe göre kuvvetli bir senedle merfu olarak rivayet edilmiştir. Böyle iken bu şekliyle sahih hadisleri ihtiva eden ana kaynaklara geçmemiştir; zira Ebu Kılâbe'den rivayet eden iki raviden Hâlid el-Hazzâ "Her ümmetin bir emini vardır" kısmına kadar mürsel, geri kalan kısmını mevsûl;483 Âsim ise bütünüyle mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Zahire göre mürsel kısmın sika ravilerce başka tarikdan mevsul (müsned) olarak rivayet edilmesi484 hadisin illetini teşkil etmiştir.
3. Bir sahâbîden rivayet edildiği bilinirken ayn memleketlere mensup ravilerin mesela medinelilerin küf dilerden yanlışlıkla rivayet etmeleri yüzünden bir başka sahâbîden nakledilmesi.
Meselâ;
"... Hz.Peygamber (s.a.s). "Şüphesiz ben, günde yüz defa Allah'a tevbe ve istiğfar ediyorum" buyurdu."
Bu isnadı gören muhaddis hadisin, Ebu Burde'nin babası Ebu Musa'l-Eş'arî'den rivayet edilmiş sanır. Kufelilerden rivayet eden Medinelilerin ekseriya ayakları kayar. Burada da öyle olmuştur ve:
"... Kalbim sık sık Allah korkusu ile kaplanır. Bundan dolayı da Allah'a günde yüz kere tevbe ve istiğfar ederim." 485 Şeklinde sahih olarak Eğar isimli sahâbinin hadisi olarak mahfuzken hata sonucu Ebu Burde'nin babası Ebu Musa'l-Eş'arî'nin hadisi gibi rivayet edilmiştir. Bu yüzden illetlidir.
4. Yine bir sahabînin hadisi olarak bilinen bir hadisin yanlışlıkla sıhhatini icap ettiren açıklama yapılmadan bir

tabiiden rivayet edilmesi. Hatta belki de o tabii cihetinden ma'ruf olmayabilir. Misâl:
"... Ebu Süleyman, babasının Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir akşam namazında "Tûr" süresini okurken duyduğunu rivayet etmiştir.
el-Hâkimu'n-Nîsâbûri'ye göre bu hadis, bir ravisinin ismi, ikincisi isnadı, üçüncüsü sahabî gibi gösterilen bir ravisinin sohbetinin sabit olmayışı olmak üzere üç yönden illetlidir. Açıklamak gerekirse, birinci illet isnadındaki Osman b. Süleyman isimli tabiînin adı aslında Osman b. Ebi Süleyman iken Osman b. Süleyman olarak zikredilmesidir. İkincisi isnadında "an ebîhi" denilmesiyle vaki olmuştur. Oysa Osman'ın rivayeti sadece Nafi'dendir. Dolayısıyla bu hadisi de babası Ebu Süleyman'dan değil, Nâfı b. Cubeyr'den rivayet etmiştir. Haliyle bu durumda Nâfî de hadisi babası Cubeyr b. Mut'imden almıştır. 486Üçüncüsü ise isnadda Ebu Süleyman'ın hadisi Hz. Peygamber (s.a.s) den işiterek rivayetinden söz edilmiştir. Doğrusu Ebu Süleyman Sahabî değildir. Hz. Peygamber'i ne görmüş ne de ondan hadis işitmiştir.
5. Hadisin an'ane yoluyla rivayet edilmesi ve senedinde bir ravinin düştüğü aynı hadisin bir başka rivayetinden anlaşılması. Misal:
"... Ensârdan bazılarından rivayet olunduğuna göre bir gece yıldız kaydı ve ortalık aydınlandı..."
Hadisin ravisi Yunus b. Yezîd, el-Hâkim'in de naklettiği gibi kuvvetli hıfzına ve Hadis İlmindeki yüksek mevkiine rağmen isnadında hata etmiştir. Doğrusu Sufyân b. Uyeyne, başka rivayetinde Yunus, Şu'ayb b. Ebî Hamze, Salih b. Keysân, el-Evzâ'i ve diğer bazı ravilerin hepsi de hadisi İbn Şihab'dan "an Aliyy-İbni'l-Huseyn, an İbn Abbâsin kale haddesenî ricâlun mine'l-Ensâr" isnadiyle rivayet etmiştir.487 Buna göre hadisdeki illet, Yunusun isnadından İbn Abbas'ı düşürmesidir.
6. Bir ravi bir hadisi, diğerinden müsned olarak rivayet ettiği halde hadis inkıtalı (gayri müsned) olarak mahfuz bulunur. Bu da illettir. Meselâ:
"... Ömer İbnu'l-Hattâb'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ya Resulallah, aramızdan bir yere pek sık ayrılmadığın halde nasıl oluyor da Arapçayı içimizde en fasih konuşan sensin" diye sordum..."
El-Hâkim'in deyişiyle bu hadisin acaip illeti, Ali b. Haşrem'im diyerek Ali İbnu'l-Huseyn'in Hz. Ömer'den belagat yoluyla dolayısıyla gayri müsned olarak rivayet ettiğini isnadında belirtmesidir. Buna göre hadis aslında gayri müsned denilen şekilde mahfuzken müsned olarak rivayet edilmiş ve bu yüzden illetli olmuştur.
7. Bir ravinin, bir rivayette şeyhinin ismini isnadında açıkça zikrettiği halde aynı hadisin başka tarikdan gelen isnadında müphem bırakması. Meselâ:
"Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre demiştir ki "Hz. Peygamber (s.a.s) "Mü'min temiz kalplidir, bol ikramlıdır. Facir (münafık) ise hilekârdır, cimridir" buyurdu."
Ebu Davud ve Tirmizî'nin bu şekilde müsned olarak rivayet ettikleri bu hadis bir başka rivayette, isnadiyle yani Haccâc b. Ferâfisanın Şeyhi Yahya b. Ebî Kesîr'i "an raculin" diyerek mübhem bırakmasıyla nakledilmiştir. 488İlleti budur.
8. Bir ravi mülaki olup hadis dinlediği Şeyhinden, işitmediği bir hadisi arada vasıta olmaksızın rivayet ederse bu da bir illettir. Mesela:
Mâlik'den rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.s) bir aile yanında iftar ettiğinde "Evinizde oruçlular iftar etsin, ebrâr yemeğinizi yesin, üzerinize sekînet insin" diye dua buyururlardı."489
Bu hadisin illeti de Yahya b. Ebî Kesîr'in Enes'e yetişip onu gördüğü ve fakat ondan hadis işitmediği halde bu rivayet Yahya'nın arada her hangi bir vasıta olmadan Enes'den doğrudan doğruya rivayeti olarak nakledilmiştir. Nitekim aynı hadis Yahya'nın Enes'den arada bir vasıta ile aldığını gösteren ibaresinin yer aldığı ayrı bir isnadla da rivayet edilmiştir.
9. Her ravinin hadislerini daha çok rivayet ettiği belli bir tarîki vardır, böyle iken o tarîkin ravilerinden biri başka bir tariktan bir başka hadis rivayet etmiş olur. Fakat yanilarak bu hadisi de alışılmış senetle rivayet ederse bu da illettir. Meselâ:
"... İbn Ömer'den Hz. Peygamber (s.a.s)'in namaza başladığında "Subhâneke'llâhumme tebâreke'smuke ve teâla cedduke..." dediği rivayet edilmiştir.
Bu hadis de illetlidir; zira Munzir b. Abdillahi'l-Hizâmî, şeyhi Abdulaziz b. Ebi Seleme, İbn Ömer'in hadislerini daha çok Abdullah b. Dînâr tarîkıyla rivayet ettiğinden, temsilde hata olmaz, her zaman gittiği yolu tutmuştur. Oysa bu hadisin asıl isnadı Yahya b. Ebî Kesîr'in Enes b. şeklindedir. 490Şu hale göre onu asıl isnadiyle değil, daha çok kullandığı kendi alışılmış isnadiyle nakletmiştir.
10. Hadisin bir tarikdan merfû, bir başka tariktan mevkuf olarak rivayet edilmesi de illettir. Bunun misalini de şu hadis teşkil eder:
... Cabir'den Hz. Peygamber (s.a.s)'e nisbet edilerek rivayet edilmiştir:
"Kim namaz esnasında gülerse namazını iade eder. (yeniden kılar); abdestini yeniden almaz."
Bu tarikdan merfû merfû yani Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisi olarak nakledilen bu rivayet başka bir tarîkdan Cabir b. Abdillah'ın fetvası olarak rivayet edilir:
"Ebu Sufyân'dan rivayete göre Câbir'e namaz kılarken gülen adamın durumu soruldu. O "namazı yeniden kılar. Abdesti yeniden almaz" dedi. 491el-Hâkim'in kaydettiğine göre hadislerde bulunan illetler bunlardan ibaret değildir. Başkaları da vardır. Ancak Hadis İlminde derinleşmek isteyenlere yol göstermek üzere pek çok ma'lul hadis içinden bunları seçerek misal vermiştir.492
Söz gelişi Tirmizî, neshi illet saymıştır. Bazı âlimler ise irsal gibi bazı kadih olmayan kusurları da illet olarak görmüşlerdir. Hatla sahihin kısımları içinde malûl ve şaz sahihlerden de söz edenler olmuştur. 493
Gerek isnadında, gerekse metninde illet bulunan hadislere mu'allel veya ma'lûl denir. Hadis illetlerini konu alan ilme ise İlelu'l-Hadîs adı verilir.

İlm:

Meşhur manasıyla ilim ve bilgi demek olan bu kelime, hadis alimleri arasında hadis İlmi karşılığı olarak kullanılmıştır.

İlm-i Ahbâr:

Bk. Hadis İlmi.

İlm-i Âsâr:

Bk. Hadis İlmi.

İlm-i Hadîs:

Bk. Hadis İlmi.

İlm-i Nazarî:

Bk. Nazari İlim.

İlm-i Zarurî:

Bk. Zaruri İlim.

İlmu Dirâyeti'l-Hadîs:

Bk. Hadis Usulü.

İlmu Mustalahi'l-Hadîs:

Bk. Hadis Usulü.

İlmu'l-Hadîs:

Bak. Hadis İlmi.

İlmu'l-Hadîs Dirâyeten:

Bk. Hadis Usulü.

İlmu'l-Hadîs Rivâyeten:

Bk. Hadis Usulü.

İlmu'r-Rivâye:

Bak. Hadis İlmi

İmâm:

Hadis ilminde yüksek dereceleri almış muhaddislere verilen lakablardandır. İmam derecesine yükselen hadis alimine şeyh de denir. Böyle bir lakab verilen muhaddis Hadis İlminde otoritedir. Sözleri hüccet, hadisler hakkındaki hükümleri itirazsız delil sayılır.

İmlâ:

Sözlükte doldurmak anlamına gelen bu kelime, daha çek imla etmek, yazdırmak, dikte etmek manasında kullanılır ve bu manada meşhurdur.
Hadis ıstılahı olarak aynı manada, bir hadis şeyhinin kendisine müracaat eden veya akdettiği hadis meclislerine katılanlara hadis yazdırmasına denir.
İmlâ sistemi İslâmiyet'in ilk yıllarında görülmeye başlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s)'in katiplerine Kur'ân-ı Kerim dışında diplomatik vesikalar ve diğer anlaşma, mektup ve yazılar yazdırdığı bilinmektedir. Bunlar imla metodunun ilk uygulamaları olarak kabul edilir. Aynı sistem sahabe tarafından da tatbik edilmiştir. Vasile İbnu'l-Eskâ'nın halka hadis imlâ ettiği onların da yazdıkları kaydedilir. Aynı yolla Nâfı de İbn Cureyc'e hadis yazdırmıştır.
Etbâ'u't-Tâbi'In ve onlardan sonraki nesillerde imlâ meclisleri tertip edip hadis yazdıranlar arasında Şu'be İbnu'l-Haccâc, Vekî İbnu'l-Cerrâh, Yezîd b. Hârûn. Âsim b. Ali et-Teymî, Amr b. Merzûk el-Bâhilî, Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Ebu Müslim İbrahim b. Abdullah el-Keccî, Ca'fer b. Muhammed el-Fıryabî ve diğer muhaddisler yer almaktadır.
Daha sonraki devirlerde bulunduğu yerde hadis meclisleri akdederek meclislerine katılanlarla hadis yazdıran âlimler arasında ise, Nisâbur'da el-Hakîm Ebu Abdillah Muhammed; Bağdad'a Ebu'l-Hasen İbn Rızkaveyh; İsfehan'da Ebu Abdillah Muhammed b. İshak b. Mende ve Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah'in-Nîsâbûri; Basra'da İsa b. Gassân; Hemedan'da Ebu Tahir b. Seleme; Merv'de Ebu Mansûr Muhammed b. Abdilcebbar es-Sem'âni ve Ebu Hafs Umer b. Muhammed es-Serahsî anmaya değer. 494
es-Suyûtî'nin kaydettiğine göre İbnu's-Salâh'tan sonra Ebu'l-Fadli'l-Irâkî'nin son günlerine kadar hadis yazdırma işi ihmale uğramıştır. Ancak el-Iraki 796 yılında başlayıp 806'da ölünceye kadar 410'dan fazla meclis akdederek taliplerine hadis yazdırmasiyle imlâ sistemi yeniden canlanmıştır. el-Irâkî'den sonra oğlu bir ara kaybolmaya yüz tutan ve babasının başlamasıyle devam eden imlâ usulünü sürdürmüş ve 826 da vefatına kadar 600'ün üzerinde meclis kurarak hadis yazdırmıştır. Daha sonra da İbn Haceri'İ-Askalânî akdettiği binden fazla mecliste talebelerine hadis imlâ etmiştir.
İbn Hacer'den sonra 19 sene imla meclisine ara verilmiş495; 872 de es-Suyûtî tarafından tekrar başlanarak devam ettirilmiştir.
Hadis İmlâ meclislerinin daha çok mescitte, bilhassa haftanın salı ve cuma günleri kurulması adetti. Meclise abdestli olarak gelip kıbleye karşı oturmak, imlâyı tercih edilen kitaptan yapmak, mecliste Kur'ân-ı Kerim'den bir miktar okumak, besmele çekip salavat getirmek, hamd ile şeyhe dua etmek, tek bir şeyhten değil, birçok şeyhlerden hadis yazmak, güvenilir şeyhlerden yazmak, dinleyip hadis yazanların seviyesini göz önünde bulundurmak, en faydalı hadisleri imla etmek, anlaşılmayan yerleri açıklamak, Hz. peygamberin ismi geçtikçe salat ve selamı; sahabe isimleri geçince tardiye'yi unutmamak, uzun imla ile talebeleri bıktırmamak, meclisi

hikâye, şiir ve nüktelerle bitirmek gibi hususlar imla meclislerinde şeyhin ve talebelerin rivayet ettikleri kaidelerdendi.496
İmlâ meclislerinin büyük rağbet gördüğü devirlerde, bu meclîslere devam eden halkın 100 bini aştığı söylenir. Meselâ Âsim b. Ali el Vâsıtî'nin meclisinde 100 binden fazla kimse hazır bulunmuştur. Aynı hadisçi ile ilgili olarak gelen başka bir habere göre de Yahya b. Ma'în, kendisine "halkın efendisi oldu" diyen bir kimseye "sus, halkın efendisi Âsim İbn Ali'dir; zira meclisinde 30 bin kişi var" cevabını vermiştir. Bu rakam dahi kalabalığın azametini göstermeğe yeterlidir.
İmlâ meclisleri, bu meclislerde hazır bulunanların azlığına veya çokluğuna göre mescid veya cami gibi kapalı yerlerde yahut geniş meydanlarda akdediliyordu. Hazır olanların çokluğu ve hadis imlâ eden muhaddislerin seslerinin onlara uzak bulunan kimseler tarafından işitilmemesi halinde sahanın muhtelif yerlerinde mustemli denilen ve şeyhin sözlerini daha yüksek ve pürüzsüz sesle tekrarlayan yardımcılar kullanılması da adet olmuştu.497

İn Sahha'l-Haber:

"Eğer haber sahih ise" manasına gelen bu sözler, Muhammed b. İshak b. Huzeyme (İbn Huzeyme) tarafından sahihinde yer yer kullandığı tabirlerden biridir. Adı geçen âlim çok ihtiyatlı, hadis üzerinde son derece titiz bir muhaddis olarak bilinir. İhtimal isnadı üzerinde en küçük bir tenkit vaki olmuş hadislerin Hz. Peygamber (s.a.s)'e nisbetinin vebalinden kaçınmak üzere hadisi vereceği bab unvanı içinde in sebete keza (şayet sabit ise hadis budur) veya in sahha'l-haber gibi bir ifade kullanmıştır. Meselâ, "babu fedâ'ili Şehr Ramadân in sahha'l-haber..."498
Böyle bir metod sadece İbn Huzeyme'ye ait ise de İslâm âlimlerinin isnadı ya da metni tenkid edilen hadisleri sıhhati üzerinde kesin kanaat hasıl olanlardan ayırmak bakımından tuttukları yolu göstermesi bakımından önemli görülmüştür.

İndenâ:

"Bize göre" demektir. Hadis Usûlü metinlerinde kullanıldığı yere göre hadis alimlerinin görüşünü aksettiren tabir olarak görülür. Öteki deyişiyle indenâ, herhangi bir konudaki hadis ehlinin görüşünü açıklayan deyiş olarak kullanılmıştır.

İnfirad:

Bk. Teferrüd.

İnkıta':

Sözlükte kesilme, kesiklik, kopma, inkita manalarına mastardır. Hadis usulünde isnad zincirini teşkil eden ravilerden bir veya birkaçının düşmesiyle meydana gelen kopukluğa denir. Ravi düşmesi isnadın başında olabildiği gibi ortasında veya sonunda da olabilir. En fazla ortasında veya sonunda olur. Bir veya birkaç yerde de olabilir. Açık inkıtaya zahirî inkıta', gizli olana da hafî inkıta' tabir edilir. Zahirî inkıta ravinin muasırı olmayan veya görüşmediği, mülâki olmadığı şeyhten rivayet etmesi; hafi inkıta ise ravi isminin mübhem şekilde söylenmesiyle meydana gelir.
İsnadında inkita bulunan hadislere umumiyetle munkatı denir. Eğer İnkıta peşpeşe iki ravinin düşmesiyle meydana gelmiş ise hadis mu'dal adını alır.

İnteha'l-Lahak:

Bk. Lahak.

İntihâ:

Bk. Aslu's-Sened.

İntiâ'u's-Sened:

Bk. Aslu's-Sened.

İntikâ:

Sözlükte seçmek, seçerek ayırmak gibi manalara gelen mastar olup daha önce yazılmış hadis kitaplarından seçme hadisler derleyerek yeni bir hadis kitabı tasnif etmeye denilmiştir. Böyle meydana getirilen eserler içinde Abdusselâm b. Teymiye'nin kitabı gibi el-Muntekâ adı verilenler vardır.

İntikad:

Sözlükte intikad veya nakd paranın hakikisini sahte ve kalp olanından ayırdetmeye denir. Hadis terimi olarak ise hadisin sahihini zayıfından ayırdetmek ve hadis metinlerinin farklarıyla birbirlerine zıt düşen taraflarını göstermek üzere ravilermi tenkid süzgecinden geçirmeye denilmiştir.
Aynı manada intikad-ı esânîd, nakd-i rical tabirleri de kullanılır.

İntikâd-ı Esânîd:

Bk. Nakd-i Rical.

İ'râbu'l-Hadîs:

İ'rab aslında bir şeyin aslını ve hakikatini açığa çıkarmak manasınadır. Konuşurken hata etmeden dilin nahiv

kaidelerine riayet ederek fesahat üzere söz söylemek manasına da gelir. 499
Nahivde i'rab, Arapça kelimelerin cümle içindeki yerlerine göre doğru bir şekilde okunmasını sağlamak üzere bilhassa sonlarında hareke takdir etmekür. İ'rabu'1-hadis ise bu manası ile alakalı olarak hadis metinlerini meydana getiren kelimelerin doğru ve düzgün bir şekilde okunmasını sağlamak için yazılışı esnasında hareke konulmasıdır. Kelimelerin yanlış okunarak kullanılış maksadı dışında yanlış mana verilmesini önlemek bakımından hadisleri yazarken her kelimenin i'rabını vermek yerinde görülmüştür. Şu hadis buna misal verilmiştir:
"Boğazlanan hayvanın karnından çıkan ceninin boğazlanması anasının boğazlanmasıdır."500 Hadise verilen bu mana zekâtu ummihi ibaresinin haber takdir edilerek sonunun merfu olmasına göredir. Bu manaya göre herhangi bir hayvanın (av hayvanı dahil) fiilen veya hükmen kesilmesi halinde karnından çıkan yavrunun ayrıca boğazlanmasına lüzum olmadığına hükmedilmiştir. Ne var ki haneliler zekât kelimesini teşbih üzere veya takdir edilen "yüzekkâ" fiilinin mefulu mutlağı olarak mansub okumasını tercih etmişlerdir. Bu takdirde mana, "anası boğazlandığı gibi karnından çıkan cenin de boğazlanır" demek olur. 501Başka okuyuş şekilleri ileri sürenler de vardır.
Umumiyetle hadisciler sırf yanlış okumaya mani olmak gibi önemli bir gerekçe göstererek hadis yazanların, hadis metnine dahil kelimelerin düzgün zabtedile-bilmesi için hepsinin i'rab edilmesi gerektiği görüşündedirler. Kadı İyad'a göre bilhassa hadis ilmine yeni başlamış mübtediler için doğru olan, kelimelerin hareke verilerek i'râb durumunun gösterilmesidir. Bununla birlikte bazı alimler sadece konuşma ve yanlış anlama söz konusu olan yerlerde (iltibas halinde) i'rabın gerektiği, bunun dışında hadislerin i'rabına gerek olmadığı görüşündedirler. 502
Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin i'rabına dair kıymetli bir eseri bulunan Ebul'l-Berekât Abdullah İbni'l-Huseyn el-Ukberi'nin bazı hadislerin i'rabına dair İ'râbu'l-Hadîs isimli bir kitabı vardır. 503

İrmi Bihî:

Lafız olarak kaldır at, hiç bir işe yaramaz manasına gelen bir tabirdir ve cerh lafızlarındandır. Cerhin İbn Haceri'l-Askalani'nin tertibine göre dördüncü derecesindedir ve ve nisbeten ağır cerhe delâlet eder. Bu ve benzeri lafızlarla cerhedilen ravinin hadisleri dinî konularda hüccet sayılmaz.

İrsal:

"İf al" babından mastar olan irsal, sözlükte göndermek, haber yollamak, bir kimseyi kışkırtarak diğerinin üzerine saldırtmak, kendi başına ve kendi haline bırakmak, salıvermek manalarına gelir. 504
Hadis terimi olarak umumiyetle kibâr-ı tâbi'inden birinin isnadında sahabiyî atlayıp "Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdu ki" veya "Hz. Peygamber (s.a.s) şunu yaptı" ve benzeri ifadelerle isnadını Hz. Peygamber (s.a.s)'e ulaştırarak ondan rivayette bulunmasın denir. İrsalin en yaygın tarifi budur. 505
Bununla birlikte irsal, daha umumi manada isnad karşılığı olarak da kullanılmıştır. Buna göre bir hadisi irsal etmek, onu arada bir vasıta ile alınmışken söyleyenine vasıtasız olarak bağlamak demektir. İsnadında irsal yapan raviye mursil denilmiştir.
Hadis âlimlerinin bir kısmı İrsali Kays b. Ebî Hâzim, Ebu Osman en-Nehdî, Ubeydullah b. Adî, Sa'id İbnu'l-Müseyyeb gibi sahabe devrinde yaşamış, rivayetleri daha çok sahabeden olan ve tabiilerin büyüklerinden sayılan muhaddislerin rivayetlerine hasretmişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber devrine uzak olan Tâbi'îlerin Hz. Peygamber'den rivayetleri irsal sayılmaz. Buna karşılık İbn Şihâb ez-Zuhrî, Ebu Hâzim Seleme b. Dînâr ve Yahya b. Sa'id el-Ensârî gibi Hz. Peygamber devrine daha uzak olduklarından tabiilerin küçüklerinden addedilenlerin Hz. Peygamber'den rivayetlerine irsal diyenler de vardır. Ne var ki alimlerin çoğu tabiîler arasında ayırım yapmaksızın hepsinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet etmelerini irsal saymışlardır. Bu görüş meşhurdur. el-Irâkî'nin kaydettiğine göre hadis imamlarından Yahya b. Sa'id el-Kattân'a göre irsal, bir ravinin gerçekten hadis işitmediği bir raviden rivayette bulunmasıdır. 506Bu tarif umumidir. Şayet hususî olsa, bir başka deyişle işitmediği halde rivayette bulunan ravinin tabii, işitmeden rivayette bulunduğu kimsenin ise Hz. Peygamber olduğu belirtilse irsalin meşhur tarifinden farksız olurdu. Oysa bu husus belirtilmemiştir. Bu itibarla Yahya b. Sa'îd el-Kattân'ın tarifinde belirtilen ravi, isnadın herhangi bir yerinde bulunan ravidir. Dolayısiyle böyle bir ravinin bizzat işitmediği halde rivayette bulunması, hadisi aldığı aradaki vasıta olan şeyhini atlayıp şeyhinin şeyhinden rivayette bulunması demektir. Bu ise irsal değil, inkıtadır. Bazılarına göre ise tedlistir.
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin irsal tarifi Yahya b. Sa'id el-Kattân'ın tarifine yakındır ve şöyledir:
"Müdelles olmayan hadisin irsali, ravinin muasır olmadığı yahut karşılaşmadığı kimseden rivayetidir. İlim ehli arasında bu konuda ihtilaf yoktur. Sa'îd İbnu'l-Museyyeb, Ebu Seleme b. Abdirrahman, Urve fbnu'z-Zubeyr, Muhammed İbnu'l-Munkedir, el-Hasenu'l-Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Katâde ve diğer tabiîlerin Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayetleri gibi. Tabiîlerin dışında mesela İbn Cureyc'in Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den; Malik b. Enes'in el-Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekr'den; Hammad b. Ebi Süleyman'ın Alkame'den rivayetleri de aynı şekildedir. Bunların hepsinin rivayetleri, muasır olmadıkları kimselerdendir. Ravinin muasırı olduğu halde karşılaşmadığı kimseden rivayetine gelince, bunun misalini de el-Haccac b. Ertât, Sufyânu's-Sevrî ve Şu'be'nin ez-Zuhrî'den rivayetleri teşkil eder. Bunlar hakkında hüküm birdir. Mülaki olduğu ve hadis işittiği şeyhten işitmediği hadisi irsal ederek o şeyhten işitmişcesine rivayet eden kimse hakkındaki hükmümüz de aynıdır." 507
Yahya b. Sa'îd el-Kattân ile el-Hatib'in tariflerinde esas itibariyle inkıta' ve tedlis de irsal hükmüne dahil edilmiştir. Aslında her ikisinin tarifinden tâbiî'nin isnadında sahabîyi atlaması ile birlikte daha sonraki nesillerde ravinin muasır olmadığı yahut mülakatı bilinmeyen şeyhten rivayeti, dolayısiyle aradaki vasıtayı atlaması da anlaşılır. Halbuki bu meşhur tarifine nazaran inkıtadır. el-Hatîb'in baştan "müdelles olmayan" kaydını koyması dikkate alınırsa denilebilir ki o. irsali daha umumi mânâda almakta, isnadın neresinde olursa olsun, ravinin açıkça veya zımnen şeyhini atlaması olarak görmektedir. Tarifinin son fıkrasında ise tedlisi irsal hükmünde birleştirmektedir.
Umumî manada ravi ismini söylememek şeklinde görülen irsal, irsâl-i celî ve irsal-i hafi olmak üzere iki kısımdır. Bunlardan irsâl-ı zahir de denilen irsâl-ı celî (açık irsal), ravinin senedden kendi şeyhini veya herhangi bir raviyi hazfetmesine denir ki ravi isminin söylenmediği açıkça belli olur. Ta ki, hadis ilminde az-buçuk mesafe almış kimselerden çoğu bile bu irsali kolayca farkedebilirler. İrsâl-i hafi (gizli irsal) ise yalnızca hadislerin rivayet tariklarına, isnadlardaki illetlere hakkıyla vakıf olan ve hadis ilminde yüksek dereceler almış alimlerin farkedebilecekleri gizli irsaldir. Tedlîs hafiyyu'l-irsâl de denilen irsâl-i hafinin bir çeşididir.

İrsâl-i Celi:

Bk. İrsal.

İrsâl-i Hafî:

Bk. İrsal.

İrsâl-i Zahir:

Bk. İrsal.

İrvi Hazâ Annî:

Bk. Munâvele.

İsmâ:

İşittirmek, duymasını sağlamak sözlük manasıyla şeyhin ezberinden yahut kitabından talebesine hadis okumasını ifade eden deyimdir.

İsnad:

Sözlükte "İf'al" babından mastardır. Lazım (geçişsiz) ve müte'addi (geçişli) manalarıyla kullanılır. Buna göre dağa çıkmak veya çıkarmak, yaslamak veya yaslanmak, desteklemek, dayanak yapmak anlamlarında kullanılır. Hadis terimi olarak isnad, kısaca bir hadis veya haberi söyleyenine nisbet etmeye denir. Bir hadisi başkasına nakleden ravi, onun kimden işittiğini veya kimden aldığını, aldığı kimsenin kimden naklettiğini bazı özel tabirler kullanarak muhakkak belirtir. Böylece hadisin ilk kaynağı olan Hz. Peygamber (s.a.s)'e ulaşıncaya kadar kesiksiz bir nakil zinciri kurulur. Böyle bir nakil zinciri kurmaya isnad adı verilir.
Bir hadis, bütünüyle iki kısmından meydana gelir. Bunlardan birincisi sened, ikincisi metindir. Sened, hadisin Hz. Peygamber'e kadar ulaşan rivayet zincirini oluşturan ravilerdir. Ravilerin isimlerini haddesenâ, ahberanâ, enbe'enâ, an, enne ve benzeri eda lafızlarıyla zikretmeye ise isnad tabir edilir. Meselâ,
"...Hz. Peygamber (s.a.s) "Bazınız, bazınızın alışverişi üzerine (pey sürerek) alışveriş etmesin" buyurdu" hadisinde 508 İmam Mâlik'in hadisin metnini ahberanâ an, enne lafızlarıyla Hz. Peygamber'e kadar ulaştırması isnadıdır.
İsnad, Hadis ilminin üzerine döndüğü, yalnız müslümanlara has bir sistemdir. Abdullah İbnu'l-Mübârek "İsnad dindendir. İsnad olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi" demiştir. 509İsnadın dinî bir yönü olduğunda hemen hemen bütün âlimlerin ittifakı vardır.
Diğer taraftan İbn Hazm'a göre Allah, hadisin Hz. Peygamber'e varıncaya kadar sikanın sikadan rivayet ederek muttasıl bir şekilde naklini öteki ümmetlerden çok müslümanlara has kılmıştır. Her'ne kadar Yahudilerin çoğunda irsal veya i'dal nevinden rivayetlere rastlanırsa da bunlarla Hz. Musa'ya bizim Hz. Muhammed'e yakınlaşmamız gibi yakın olamazlar. Hatta Hz. Musa ile aralannda otuz asırlık bir zaman olan devre kadar giderler. Ancak Şem'un ve devrinde yaşayanlara kadar ulaşır, orada kalırlar. Hristiyanlara gelince onların ellerinde de kadın boşamanın haram olduğuna dair haber hariç tutulursa isnad vasfına sahip hiçbir haber yoktur. Yalancılara ya da kim oldukları belirsiz kimselere isnad edilen haberlerse gerek yahudilerde, gerekse hristiyanlarda bol miktarda mevcuttur. Yahudilerde bizim sahabe ve tabiîn kavilleri gibi aslmda bir peygamberin arkadaşlarına veya onlara tabi olan birine ulaşmak suretiyle naklettikleri sözler de yoktur. Hristiyanların Şem'un ve Pol'den yukarıya ulaşmaları da imkan haricidir.
Ebu Ali el-Ceyyânî'ye göre ise Cenâb-ı Hak müslümanlara, önceki ümmetlere vermediği üç şey tahsis etmiştir: isnâd, ensâb, i'râb. el-Hakîm'in ve diğer bazı muhaddislerin Mataru'l-Verrak'tan rivayet ettiklerine göre "ev esaretin min ilmin" nazmına 510isnad manası verilmiştir. 511
Denilebilir ki, hadis rivayetinde isnad tatbikatı sahabe devrinde başlamıştır. Nitekim ilk halife Hz. Ebu Bekr, torunundan miras isteyen ninenin miras hakkının olup olmadığını bilmediğini söylemesi üzerine Muhammed b. Mesleme Hz. Peygamber (s.a.s)'in nineye altıda bir hisse takdir ettiğini söyleyince Hz. Ebu Bekr'in bunu başka bilen olup olmadığını sorduğu tarihî bir gerçektir. İkinci Halife Hz. Ömer de istizan hadisini rivayet eden sahabî Ebu Musa'dan delil istemiş, bu arada Hz. Peygamber'in o sözlerini duyan başka sahabinin bulunup bulunmadığını araştırmıştır. 512Bunlar ilk isnad tatbikatları olarak görülür.
Sahabîler, rivayet ettikleri hadisleri Hz. Peygamber'den işitmiş veya fiilini görmüş olduklarından onların isnad tatbik ettiklerinden bahsetmek oldukça zordur. Öte yandan sahabenin hepsi uduldür. Yani adalet sahibi insanlardır. Hz. Peygamber (s.a.s)'den işitmedikleri bir sözü, görmedikleri veya görenden öğrenmedikleri bir fiili ona nisbet ederek rivayet etmelerine imkân düşünülemez. Sahabeden sonraki tâbiî'ler nesline gelince durum değişir. Bu devirde Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle karışıklıklar başgöstermiş, devam eden siyasî ve içtimaî olaylar sonunda müslümanlar gruplara ayrılmıştır. Bu gruplaşma sonucu hadis uydurma faaliyetleri başlamıştır. Böyle bir durum karşısında Hz. Peygamber (s.a.s)'in ağzından hadis uydurmanın önüne geçilebilmesi için isnad tatbikine başvurmak zorunda kalınmıştır. Muhammed b. Şîrîn bu konuda şunları söylemiştir: "Başlangıçta kimse isnad sormuyordu. Ne zaman ki fitne zuhur etti (hadis rivayet edenler) bize hadis aldıklarınızın isimlerini söyleyiniz" demeye başladılar. Hadisi rivayet edene bakılıyor; ehli sünnetten ise hadisi alınıyor, bid'a ehlinden ise hadisi alınmıyordu." 513Demek oluyor ki, Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan olaylar üzerine müslümanların gruplaşması ve ortalıkta hadis diye hayli rivayetin dolaşması üzerine hadisi nakledenin onu kimden aldığını açıklaması istenmeye başlamıştır. İşte bu olay, isnad tatbikatının başlangıcı sayılır.
Şu da var ki İbn Sîrîn'in bu sözleri fitneden önce isnadın bilinmediğine delâlet etmez. Ancak hadis ıstılahlarının yerleşmesinden sonraki manasiyle ilk isnad tatbiki siyasi olaylar üzerine başlamıştır denilebilir. Diğer taraftan Müslim mukaddimesinde nakledilen bir haber de aynı konuya ışık tutacak mahiyettedir:
"Mücâhid'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, "Buşeyr el-Adevî bir gün İbn Abbâs'ın yanına gelerek "Hz. Peygamber şöyle buyurdu; Allah Resulü şöyle dedi..." diye hadis rivayet etmeye başladı. İbn Abbas onun ne hadis rivayet etmesine aldırıyor, ne de ona bakıyordu. Bunun üzerine Buşeyr

“İbn Abbâs, dedi; görüyorum ki sözlerimi dinlemiyorsun. Ben Hz. Peygamber (s.a.s)'den hadis rivayet ediyorum, sense kulak bile vermiyorsun.” İbn Abbas Buşeyr'e şu cevabı verdi:
“Bir zamanlar bizler (yalancılığın görülmeye başlamasından önceki günlerde) birinin “Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdu ki...” dediğini duyduk mu gözlerimiz hızla ona döner, ne dediğine kulak verirdik. Ne zaman ki insanlar güçlü ve arık develere binmeye başladılar (sağlam hadisler gibi uydurma hadisleri de rivayet eder oldular) artık insanlardan, bildiklerimizden başkasını almaz olduk.” 514
Şu hale göre isnad, Raşid Halifeler devri sona erip İslâm toplumunun gruplaşmaya başlamasından sonra müslümanlar arasında bol miktarda yayılan mevzu hadislerin görülmeye başlaması üzerine çıkmış ve tatbik edilmeye başlanmıştır. Birinci hicri asrın sonlarına doğru artık iyice yerleşmiştir. Yalnız hadisler değil, öteki haber ve eserler de isnadla rivayet edilir olmuştur.
Yukarıda adı geçen İbn Şîrîn “Bu ilim dindir. Dinini kimden aldığına dikkat et” diyerek hadislerin dinin ta kendisi olduğunu, hadis rivayet edenlerin onları kendilerine nakledenlere dikkat etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. İbn Şihâb ez-Zuhrî de “Kale Resûlullâh” diyerek irsal yapan İbn Ebî Ferve'yi uyarmış ve “hadisini niçin isnada bağlamıyorsun da bize ipi ve halkası olmayan hadisler rivayet ediyorsun?” demiştir.515
Sufyanu's-Sevri de isnadın Mü’minin silahı olduğunu söylemiştir. 516
İsnad tatbikatının her önüne gelenin hadis rivayet etmesini, dolayısiyle hadise yalan karışmasını geniş çapta önlediğine şüphe yoktur. Bunun yanısıra senedi teşkil eden ravilerin kimlikleri, halleri, güvenilir olup olmadıkları, hadis rivayetine engel teşkil eden hallerinin bulunup bulunmadığı gibi önemli noktalar araştırma konusu yapılmıştır. Buradan ise Rical, Cerh ve Ta'dil gibi ilimler doğmuştur. Herbirine dair kitaplar yazılmak suretiyle Hadis İlmi geniş çapta gelişme kaydetmiştir. Tesbit edilen kaidelerede hadis metodolojisi zengin bir kültür oluşturmuştur. Bütün bunların temelinde isnadın yattığını söylemek gerçeği bir başka yönüyle aksettirmek olur.

İsnad Tedlisi:

Bk. Tedlis.

İsnâd-ı Âli:

Bak. Âlî.

İsrailiyyât:

Kelime olarak İsrail oğullarına nisbet edilen rivayetler manasınadır. İslâmî terimler içinde, umumiyetle Yahudi kültüründen islamiyete geçen, daha doğrusu İslâmî rivayetler arasına karışan çoğu Tevrat'tan nakledilmiş şeylere denir.
Hadiste İsra'iliyyât, sahabenin Ka'bu'l-Ahbâr, Vehb b. Munebbih gibi şahıslardan rivayet ettikleri kıssa ve benzeri haberlerdir. Bunlar hadis sayılmaz; bazı sahâbîlerin naklettikleri İsrail Oğullarına dair haberler addedilirler. 517
Sahabe, İsrâiliyyâtın Kur'ân-ı Kerim'e veya sünnete uygun olanlarını tasdik etmişlerdir. Bunlar tahrif ve tebdilden korunmuş kabul edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'e aykın olanları, muharref oldukları gerekçesiyle kabul etmemişlerdir. İslâm şeriatına ne uyan ne de uymayanların doğru oldukları kadar yaları olmalarının ihtimal dahilinde oluşu dikkate alınarak bunlar karşısında tarafsız denilebilecek bir tutum izlemişlerdir. Bu konuda Ebu Hureyre'nin şöyle bir rivayeti vardır:
“...Kitap ehli İbranice Tevrat okuyor, müslümanlara Arapça tefsir ediyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s):
“Ehli Kitabı ne tasdik edin ne de yalanlayın. Onlara “Biz Allah'a, bize ve size indirilen (Kur'ân, İncil ve Tevrat)'a iman ettik deyin” buyurdu.”518
İsrailiyyatı daha çok Kur'ân-ı Kerim'de kısa veya kapalı olarak zikredilen kıssalar etrafında nakledilen rivayetler oluşturur. Bunların nakledilmelerindeki belli başlı esas amiller Arapların nisbeten sınırlı bir kültür hayatlarının oluşu, diğer dinlerden İslâm'a girenlerin durumu, eski dinlerin tesirinden az da olsa kurtulamamak gibi faktörlerdir. İsrailiyyatm naklinde İslâm akidesini yozlaştırmak isteyenlerin tesiri de inkâr edilemez.
Genelde hadis kabul edilmemekle birlikte sahabe tarafından ibretli bulunarak nakledildiği, faydalı görüldüğü için rivayet edilen, başta tefsir kitapları olmak üzere İslâmî edebiyat içinde geniş çapta yer almış bulunan İsrailiyyatın hükmüne gelince, bunlar karşısında sahabenin tutumu esas alınarak belirlenmiştir. Özetleyecek olursak, Kur'ân-ı Kerim ve sünnete uygun olanları kabul ve tasdik edilir. Kitap Ehlinin ellerinde bulunan tevrat ve İncil'in asılları Allah tarafından indirilmiş ilahî kitaplar olduklarından bunların Kur'ân-ı Kerime veya sünnete uygun kısımları tahrif edilmemiş sayılırlar. Kur'ân-ı Kerim'e ve sahih sünnete aykın olan israiliyyat kabul edilmez. Semavî dinler aslında bir oldukları, peygamberlerin tebligatı da esas itibariyle birbirinden farklı olamıyacağı için Kur'ân ve sünnetin ruhuna uymayan israiliyyat muharref kabul edilir. İslâm'ın iki ana kaynağının ne kabul, ne de reddettikleri İsrailiyyata gelince bunların Allah tarafından indirilmiş semavî kitaplara uygun olmak veya olmamak ihtimalleri vardır, bunun için İslâm âlimleri israiliyyatın Kur'ân-ı Kerim ve Sünnetin ruhuna uygun olanlarını kabul etmiş; olmayanları bırakmışlardır.

İstidrak:

Sözlükte, bir nesne ile diğerini anlamak istemek, kaçırılan bir şeyi diğer bir şeyle yerine getirmek gibi manalara gelir.
Hadis Usulü ilminde deyim olarak iki manada kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, hatalı veya noksan rivayetleri doğrusunu naklederek düzeltmek; diğeri ise bir hadis aliminin, şartlarına uyduğu halde kitabına almamış olduğu hadisleri ayrı bir kitapta toplamaktır. İkinci manaya göre tertip edilen hadis kitabına müstedrek adı verilir.

İstifada:

Bk. Sahabe.

İstihraç:

“Çıkarmak” manasına mastar olan bu kelime hadis ilimlerinde tabir olarak bir muhaddisin kendisinden önce tasnif edilmiş herhagi bir hadis kitabındaki hadisleri kitap sahibinin tarikmdan ayrı bir tariktan kendi isnadı ile rivayet etmesine denir. Meselâ bir muhaddis Buhârî'nin Sahih'indeki hadisleri onun isnadındaki şeyhlerinden biriyle ondan daha kısa yoldan buluşmak üzere kendi isnadıyla rivayet edekse buna istihraç adı verilir. Bu yolla rivayet edilen hadislerin toplandığı kitaplara ise mustahrec denilmiştir.

İstimla:

Sözlük itibariyle istif al babından mastar olan istimla, birisinden bir şey imla etmesini yani yazdırmasını istemek manasına gelir. Hadis terimi olarak şeyh denilen hadis âliminin hadislerini yazdırmasını istemeye denir. Onun hadis meclisine katılmak bir anlamda istimlâ sayılır.
Hadis ilminde yüksek dereceleri almış bir muhaddis hadislerini yazdırmak üzere imla meclisleri düzenler; Bu meclislere hadis yazmak isteyen herkes katılırdı. İstimla etmek üzere şeyhin hadis meclislerine katılanların sayısı bazen binlere varırdı. İstimla niyetiyle hadis meclislerine katılan talebenin Hz. Peygamber (s.a.s) in sünnetine bağlı yaşaması, hadis yazacağı meclise erken gitmesi, yolda hızlı yürümesi, yayan gitmesi tavsiye edilirdi. İlk defa şeyhin huzuruna çıkan talib, edeb dahilinde ona selam verir, elini öper, yerine otururdu. İstimla için müracaat eden talebenin, imla bitinceye kadar meclisten ayrılmaması, kimseyi rahatsız etmemesi, imla sırasında uyuklamaması, yazdırılan hadisleri dikkatle dinleyip takip etmesi gibi kaidelere riayet etmesi aranırdı. Hadis yazmak üzere meclise gelen talebenin gelirken kağıt, kalem, mürekkep gibi yazı malzemesi getirmesi gerekirdi. Yazdığı hadisleri belli bir usule göre yazması, nüshasına şeyhin ismini, künye veya lakabını, imlanın yapıldığı yeri, dersin verildiği tarihi eklemeyi ihmal etmemesi istenirdi.
Hadis meclislerinde imla edilen hadislerin yazılı olduğu kitap veya defterlere emâlî adı verilir.

İstinbat:

“Nebeta” kök fiilinin istifal ölçüsünde mastarı olan istinbât, sözlükte gizli bir şeyi açığa çıkarmak manasına gelir. Bu mana ile ilgili olarak kuyu kazan bir kimsenin suya erişmesi, su çıkarmasına da istinbat tabir edilir. Istılahta istinbatu'1-ahkâm, bir müctehid veya fakihin zekâ ve dirayetini kullanarak anlayış gücü ve ictihadiyle naslann gizli mana ve hükümlerini açığa çıkarmasına denilmiştir. 519Hadis ilmiyle ilgisi, hadis metinlerinden hüküm çıkarılması yönündendir.
Bilindiği gibi, Fıkıh Usulü ilmine göre islamî hükümlerin kaynağı önce Kur'ân-ı Kerim, ikinci olarak Hz. peygamber (s.a.s)'in sünneti, dolayısiyle hadislerdir. Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin lafızları gibi hadis lafızlarının hepsi sarih değildir, aralarında vazıh yani hükme delâleti açık olanları olduğu gibi, mübhem, hafi, müşkil, mücmel olanları da vardır. Sarih kanlan bulunduğu kadar mecaz veya kinaye yollu kullanılmış olanlarına da rastlanır. Bazı hadislerin bir hükme delaleti açıktır. Bazılarının delaleti ancak tefsirle anlaşılır. Bazı hadis lafızlarının taşıdığı hüküm umumidir; bazısının ise hususidir. Kısacası hadis lafızları içinde hâs, âm, mübhem, müşkil, hafi, mücmel olanları, mecaz ya da kinaye yollu söylenenleri, birbirleriyle çelişik görünenleri mevcuttur. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de olduğu gibi hadiste de nesh vaki olmuştur. Dolayısiyle hadislerin de nasih-mensuhu vardır. Bütün bu ve buna benzer özellikleri dikkatten uzak tutmamak kaydiyle hadisleri inceleyip onlardan şer'î bir mesele hakkında hüküm çıkarmak istinbatm esasını oluşturur.
İstinbata aynı manada istihraç denildiği de olur. Ancak hadis usulünde daha çok istinbat tabiri kullanılır. İster istinbat denilsin, isterse istihraç, hadislerden şer'î hüküm çıkarmanın bir takım metotları vardır. Bu metodlar Fıkıh Usûlü kitaplarında geniş ölçüde yer almış ve izah edilmişlerdir.

İstinbâtu'l-Ahkâm:

Bk. İstinbat.

İstişhad:

Şahid tutmak anlamını veren bu kelime Hadis Usulünde bir hadisin aynı manaya gelen ve bir başka sahabiden nakledilen şahidini rivayet etmek, onu şahidi ile desteklemek manasına kullanılmıştır.

İşkâl:

Sözlük yönünden “bir nesne karışık; buna zıt olarak hoş ve güzel olmak; yazıya nokta ve i'râb işaretleri koymak manasınadır. Hemzesi “selb” için olmakla, güya (okunuş sırasında doğabilecek) karışıklığı ve hatayı giderir.” 520
Hadis Usulü İlminde kullanılan bir deyim olarak işkâl, hadis içinde geçen kapalı ve anlaşılması zor müşkil hususlara denildiği gibi, hadisi yazarken yanlış okunmasını önlemek maksadiyle kelimelerinin gerekli yerlerine çeşitli harekeler koymaya da denir.

İtibâr:

Sözlükte taaccüp etmek, ibret almak, önem vermek manalarıyla ifti'al babından mastardır.
Hadis ıstılahı olarak, ferd zannedilen bir hadisin başka tarik veya tariklardan rivayet edilip edilmediğinin, bir diğer ifadeyle ravisinin gerçekten tek olup olmadığının araştırılmasına denir. Bu araştırma bir bakıma bilinen tek ravisinden başka biri tarafından rivayet edilip edilmediğinin açığa çıkması için yapılır. Bunun için hadis, müsned, cami, cüz ve öteki hadis kitaplarından aranır. İsnadları teker teker gözden geçirilir. Böyle bir araştırma sonunda ravisinin tek olduğu, öteki deyişiyle bir raviden başka rivayet edenin bulunmadığı anlaşılırsa hadis ferd olarak kalır. Başka ravi ya da raviler tarafından rivayet edilmiş olduğu açığa çıkarsa ferd olmaktan kurtulur.
İ'tibar belli kaideler içinde yapılır. Şöyle ki, hadis ilminde derinleşmiş, hadislerin rivayet tariklanna hakkıyla vakıf alim bir muhaddis, ferd sanılan hadisi ele alır. Çeşitli hadis kitaplarına müracaat ederek rivayet yollarını inceler. Diğer ravilerin rivayetleriyle karşılaştırır. Aynı hadisi aynı lafızlarla rivayet eden olup olmadığına bakar. Bunu anlamak için önce rivayette tek kaldığı zannedilen ravinin akranlarından işe başlar. O hadisi rivayette tek kalan ravinin şeyhinden başka bir ravinin rivayet edip etmediğini inceler. Böyle biri yoksa şeyhinin şeyhinden başkası rivayet etmiş midir, bunu açıklığa kavuşturmak maksadiyle isnadın başına kadar iner. Bu esaslar

dahilinde yapılan araştırma sonunda herhangi bir ravinin rivayetini tesbit ederse önceden ferd sanılan hadise mutabaat hasıl olur. Ne var ki baştan ferd olduğu sanılan hadisin bilinen ravislnden başka bir ravi tarafından rivayet edilen hadisin öncekiyle benzer lafızlarda olup olmadığı dikkate alınır. Eğer lafız benzerliği yoksa aynı manada rivayet edilmiş başka hadis olup olmadığı araştırılır. Şu hale göre i'tibar, bir hadisin garabetten kurtarılabilmesi için belli esaslar dahilinde yapılan etraflı bir araştırmadır.
İ'tibara misal vermek gerekirse şöyle bir örnek üzerinde durulabilir. Hammâd b. Seleme bir hadisi mutabaat söz konusu olmadan Eyyûb es-Sahtiyânî'den; Eyyûb, Muhammed b. Sîrîn'den; Muhammed b. Şîrîn Ebu Hureyre'den, Ebu Hureyre de Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet etmiş olsun. Böyle bir hadis i'tibar araştırmasına tabi tutulacaksa işe önce İbn Sîrîn'den Eyyüb'dan başka bir kişi tarafından rivayet edilip edilmediğinin araştırılmasıyla başlanır; zira hadisde mutâbaatın söz konusu olmaması onu Eyyüb'dan Hammâd b. Seleme'den başka rivayet eden olmaması manasınadır. O yüzden ilk önce Eyyub'un Muhammed b. Sîrîn'den rivayette tek kalıp kalmadığına bakılır. Olumlu bir sonuca vanlmazsa İbn Sîrîn'dan başka bir sika ravinin Ebu Hureyre'den rivayet edip etmediği incelenir. Bu da bulunmazsa bu sefer de aynı hadisi Hz. Peygamber (s.a.sj'den Ebu Hureyre'den başka bir sahabinin aynı veya benzer lafızlarla rivayet edip etmediği tetkik edilir. Yapılan bu araştırma sonunda herhangi bir tabakada hadisi rivayet eden başka bir ravi tesbit edilebilirse hadis garabetten kurtlur; ferd olmaktan çıkar. Öyle olunca itibarın maksadı ferd sanılan bir hadisin gerçekten öyle olup olmadığının açıklığa kavuşturulmasıdır. Tabiatiyle ferd zannedilen bir hadis i'tibar sunucu başka ravi tarafından rivayet edildiği açığa çıkıp ferd olmaktan kurtulunca sıhhat yönünden kuvvet kazanır. Amel edilmeye yarayışlı hale gelir. Yoksa i'tibar boşuna bir gayret değildir.

Î'tidâd:

Mecaz yoluyla desteklemek ve kuvvetlendirmek anlamım veren "adde" kök fiilinin ifti'âl babından mastarıdır. Hadis Usulünde kullanılan bir deyim olarak, zayıf bir hadisin başka tanklardan gelen rivayetlerde desteklenmesine denilmiştir. Böyle bir destek hadisi zayıflıktan kurtarır ve hasen li-gayrihî hadis haline gelmesini sağlar. (Bk. Âdıd).

İtkan:

Bir işi muhkem ve sağlam yapmak manasınadır. Hadis usulünde güvenilir olmak vasfını kazanmış, hadisler üzerinde titizlik gösteren muhaddislere verilen vasıflardandır. îtkan sahibi hadisci adalet ve zabt vasıflarını taşımakla birlikte hadis rivayetinde az da olsa gafleti görülmeyen, rivayet şartlarına büyük bir dikkat ve titizlikle yerine getiren, hadis ilminde bu özellikleriyle belli bir yere gelmiş olan muhaddistir. îtkan sahibi muhaddise veya raviye mutkin denilmiştir.

İttefekâ Aleyh:

Bk. İttefekâ Aleyhi'ş-Şeyhân.

İttefekâ Aleyhi'ş-Şeyhân:

eş-Şeyhân'ın, yani Buhârî ve Müslim'in rivayet ederek kitaplarına almakta birleştiklerini ifâde eden bir deyiştir. Böyle hadislere muttefekun aleyh adı verilir.

İttihâm Bi'l-Kizb:

İttihâmu'r-râvî bi'1-kizb veya töhmet-i kizb de denir. Hepsi de ravinin yalan söylemek ithamına maruz kalması demektir ve metâin-i aşeradan ağır bir cerh sebebidir.
Bir ravinin Hz. Peygamber (s.a.s) üzerine yalan söylediği, bir başka deyişle hadis uydurduğu sabit olmasa bile günlük hayatında yalan söylediğinin açığa çıkması yalancılıkla itham edilmesi için yeterli delil sayılmişür. Bu durumda olan ravi adalet vasfını yitirmiş demektir.
Yalancılık ithamına maruz kalan ravilerin hadisleri iki derecelidir. İlkine göre, eğer hoyle hadisler dinin zaruri olarak bilinen kaidelerine aykırı olarak yalnızca yalan ithamına uğramış ravinin kendi tarikından rivayet edilmişse, ravisinin rivayette tek kalmış olması yalan ithamına zaruri delil kabul edilir. Hadisi, uydurma olduğuna delâlet eden başka karine aranmaksızın reddedilir. Açık bir vaz karinesi olmasa bile dini asıllara aykırılık ve rivayette tek kalmak, nakledilen hadisin yalan olduğuna yeterli delil sayılır, kısacası, yalan ithamına uğramış ravinin tek başına rivayet ettiği hadis uydurma kabul edilir; mevzu hadisler arasına katılır.
İkincisi, hadiste yalan söylediği belli olmamakla birlikte başkasından veya kendisinden bahsederken yalan söylediği malum olan ravinin hadisidir. Böylesinin naklettiği bir hadis, yalana alışmış bir kimsenin alışkanlık dolayısiyle hadiste de yalan söyleyebileceği korkusuyla reddedilir. Böyle hadislere metruk v e matrûh adı verilir.

İttihâmu'r-Râvî Bil-Kizb:

Bk. İttihâm bi'1-Kizb.

İttisal:

"Vasale" kök fiilinin ifti'al babından mastarıdır. İrtibat, bağlılık, devamlılık gibi manalar verir.
Hadis usulünde ittisal, senedin kopuksuz olma özelliğini ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır. Kaynağı itibariyle Hz. Peygamber (s.a.s)'e sahabiye veya tabiiye varıncaya kadar senedi teşkil eden ravilerin teker teker anılması, bir diğer deyişle raviler arasında inkıta denilen kesiklik halinin bulunmayışı haline denir.
Senedinde ittisal bulunan hadislere muttasıl veya mevsûl denir. İttisalin karşılığı irsal veya inkıtadır. Her ikisi de senedde ravi düşmesini ifade eder.

İztırab:

"Darabe" kök fiilinden alınma mastardır. Sözlükte dalgalanmak, çalkanmak manalarına gelir. Deniz

dalgalanmasına, dalgaların birbirine çarpmasına da iztırab denir. Bir kimsenin düzeninin bozulması, sıkıntıya düşmek, acı çekmek manalarına da kullanılır.
Hadis terimi olarak iztırab, muhalefetten doğan bir zayıflık sebebidir. Açıklamak gerekirse, bir ravi bir sefer rivayet ettiği hadisi ikinci sefere değişik tarzda rivayet eder. Ondan işiten raviler de birbirlerinden farklı şekillerde rivayet ederler. Bir ravinin aynı hadisi birbirinden farklı şekillerde rivayet etmesi veya birden fazla ravinin birbirlerinden ayrı olarak rivayet etmeleri halinde adalet ve zabt durumları farklı olmadığından rivayetleri arasında tercih imkansız hale gelir. Bir başka ifadeyle, zabt ve öteki özellikler açısından birbirlerine yakındırlar. Bu rivayetleri birleştirip herhangi birini tercih etmek imkanı yoktur. İşte bu tercih imkanı bırakmayan hale iztırab adı verilmiştir.
İztırab, hata ya da yanılma eseri olarak değişik rivayetlere delâlet eder. Bu ise ravi veya ravilerin zabt noksanlığını gösterdiğinden hadisin zayıf sayılmasına ve reddine yol açar.
İztırab, daha çok senedde, bazen metinde bulunur. Şu hadis senedde iztıraba misaldir. Ebu Davud ve İbn Mâce'nin İsmail b. Umeyye-Ebu Amr b. Muhammed b. Hureys-Dedesi-Ebu Hureyre isnadiyle rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuşlardır:
"... Biriniz namaz kılacağı vakit karşısına (sütre olarak) bir şey koysun. Bir şey bulamazsa bir deynek diksin. Onu da bulamazsa hiç değilse bir çizgi çeksin. Ondan sonra önünden geçen artık onun namazına bir zarar vermez."521
Ebu Davud'un bu hadisi rivayet ettiği senedlerden biri Müsedded tarikindan, Bişru'bnu'l-Mufaddal -Mufaddal - İsmail b. Umeyye - Ebu Amr b. Muhammed b. Amr b. Hureys - Ceddi Hureys - Ebu Hureyre; diğeri Muhammed b. Yahya tarikindan Ali İbnu'l-Medînî - Sufyân -İsmail b. Umeyye - Ebu Muhammed b. Amr b. Hureys - Ceddi Hureys - Ebu Hureyre şeklindedir. İbn Mace'nin senedi ise Sufyân b. Uyeyne - İsmail b. Umeyye -Ebu Amr Muhammed b. Amr b. Hureys -Ceddi Hureys b. Suleym - Ebu Hureyre tarzındadır. Seneddeki İsmail b. Umeyye'nin şeyhinin kim olduğu üzerinde ihtilaf edilmiş, bu zatın isminin gâh Ebu Amr b. Muhammed b. Hureys; gâh Ebu Amr b. Muhammed b. Amr b. Hureys b. Suleym olduğu söylenmiştir. Aynı şekilde Hureys'in kimliği de ihtilaflıdır. Nitekim rivayetlerin kiminde baba, kiminde dede olarak zikredilmiştir. İsmini de kimi sadece Hureys, kimisi Hureys b. Ammâr, Kimi Hureys b. Suleym, kimi de Hureys b. Süleyman olarak anmıştır. Kısacası bu hadisin senedindeki İsmail b. Umeyye'nin şeyhinin kim olduğu kesinlikle belli olmadığı gibi şeyhinin babası veya dedesi olarak zikredilen Hureys'in baba mı yoksa dede mi olduğu da belli değildir. Kaldı ki Hureys'in kim olduğu da kestirilememiştir. Hatta Sufyân b. Uyeyne "bu hadisi takviye edecek bir şey bulamıyoruz" demiştir. 522Şu hale göre bu hadisin senedleri üzerinde ihtilaf vardır. Bu ihtilaf halledilememiştir. Bunun için de senedinde iztırab bulunmaktadır. Nitekim İbnu's-Salâh, bunları zikrettikten sonra Abdurrezzak'ın İbn Cureyc - İsmail b. Umeyye -Hureys b. Ammâr - Ebu Hureyre isnadı ile zikrettiği rivayetindeki iztirabın daha fazla olduğuna işaret etmiştir. 523
el-Irâkî, rivayetler arasında tercih yapılabilmesi halinde Iztırabın zail olacağını söyleyerek İbnu's-Salah'a itiraz etmiştir. Ona göre hadisi Sufyânu's-Sevrî de rivayet etmiştir. Sufyân, hıfz yönünden hadisin İbnu's-Salâh'ın naklettiği, rivayetlerinde iztirab söz konusu olan rivayetleri nakleden ravilerden daha kuvvetlidir. Bu itibarla onun rivayetinin tercih edilmesi gerekir. Diğer taraftan el-Hâkim ve başka muhaddisler hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. 524
Burada işaret etmek gerekir ki, hadis el-Irâkî'nin söylediği gibi tercihe müsait bile olsa tercih imkansızdır; çünkü Sufyân her ne kadar bu hadisi rivayet edenler içinde hıfzı en sağlam olanı ise de senedinde "Ebu Amr b. Hureys, an Ebîhi" lafzıyla teferrüd etmiştir. Oysa Bişr, Ravh, Vuheyb, Abdulvâris gibi Basralı sika muhaddisler isnadlarında "an ceddihî" demişlerdir. Küfe hafızlarından Sufyân b. Uyeyne de onlara uymuştur. Bunların isnadlarında kullandıkları lafızlar çoğunluğun lafızları mesabesindedir ve tercihe daha fazla layıktır. Diğer taraftan İsmail b. Umeyye mekkelidir. Sufyân b. Uyeyne de orada oturmuştur. Bu da rivayetinin ayrı bir tercih yönüdür. İbn Cureyc de mekkelidir. Ancak bu ravilerin hepsine muhalefet etmiştir. Böylece tercih vecihleri birbirine zıt bir şekle girmiştir. Kısaca tekrar edilecek olursa hadisin senedinde, ravisi İsmail b. Umeyye'nin şeyhinin meçhul oluşu, İsmail'in ondan teferrüdü bir yana, isminde, babasının isminde, babasından mı, dedesinden mi rivayet ettiği; Ebu Hureyre'den rivayet edenin kendisi mi olduğu gibi önemli noktaların açıklığa kavuşturulamayışı yüzünden iztırab söz konusudur. Bu iztırab halledilememiştir. Nitekim eş-Şafiî, el-Beyhakî ve en-Nevevî gibi alimler bu hadisin bahis konusu iztırab sebebiyle zayıf olduğunu söylemişlerdir. 525
Şu hadis de isnadda iztıraba misaldir:
"…Hz. Ebu Bekr (r.a)'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki:
"'Ya Resulallah, dedim; görüyorum, saçlarınıza ak düşmüş." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s):
"Beni Hûd Suresi ve benzeri sureler kocattı" buyurdu."
Tirmizî tarafından değişik şekilde rivayet edilen ve "hasenun garîbun" denilen bu hadis526, kimi muhaddislere göre mürsel, kimine göre ise mevsuldür. Bunun yanısıra kimi raviler onu Hz. Ebu Bekr'den, kimi Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan, kimi de Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Hadis hakkındaki ihtilaf on veçhe kadar çıkmıştır. Bu vecihlerden birini tercih etmek imkanı olmamıştır. Bu yüzden isnadı iztırablıdır.
Metinde iztıraba gelince, bunun misalini de şu hadis oluşturur:
"Zenginin malında zekâttan başka haklar da vardır." 527İbn Mâce'nin aynı senedle rivayeti ise tam aksinedir:
"Zenginin malında zekattan başka hiçbir hak yoktur." 528
Birbirine zıt ve birleştirilmeleri mümkün olmayan bu iki hadisin metninde iztırab olduğu söylenmiştir. Bununla birlikte İbn Mâce'nin rivayeti Şerikin şeyhinin zayıf olması yüzünden zayıf addedilmiştir. Ayrıca şu şekilde te'vili mümkün görülmüştür: Hadisi rivayet eden Fatıma bint Kays, onu iki şekilde rivayet etmiştir. Birinci Tirmizi hadisindeki hak ile müstahab olan hak kasd edilmiştir. İbn Mâce hadisinde söz konusu edilen hak ise vacib olan haktır. Buna göre hadisin manası şöyle olur. "Malda zekâttan başka vacib yani farz olan hiçbir hak yoktur." Fakat ne bu te'vil, ne de İbn Mâce hadisinin ravisi yönünden zayıf oluşu metindeki ıztırabı kesinlikle gidermiş değildir.
Namazda Fatiha'dan sonra "Besmele"nin okunup okunmayacağı konusundaki Enes b. Mâlikten rivayet edilen hadis de metinde iztıraba misal sayılmıştır. Bu hadis şöyledir:
Hz. Peygamber (s.a.s) in, Ebubekr, Ömer ve Osman in arkalarında namaz kıldım. Hepsi de namaza el-Hamdu lillahı Rabbi'l-Alemîn" diye (Fatiha okuya)rak başlıyorlar; kıraatin ne başında ne de sonunda "besmele" okumuyorlardı." 529
İbn Abdilberr, hadisin iztırabını şöyle anlatmıştır:
"Bu hadisin lafızları üzerinde pek çok ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlerinde "Hz. Peygamber, Ebubekr ve Ömer'in

arkasında namaz kıldım” denilmekte, bazılarında buna Osman ilave edilmekte, bazılarında yalnız Ebubekr ve Osman zikredilmektedir. Bazı rivayetlerde “Bismillâhirrahmânirrâhîm” okumuyorlardı; bazılarında “açıktan okumuyorlardı” bazılarında “açıktan okuyorlardı” bazılarında kıraate “el-hamdu lillâhi Rabbi'l-Alemîn” ile başlıyorlardı”, bazılarında da “besmeleyi okuyorlardı” denilmektedir. Bu öyle bir ıztırabdir ki, hiçbir ravinin elinde (hangi rivayetin doğru olduğunu anlamaya yardım edecek) hüccet yoktur.” 530

Verilen misallerden de anlaşılacağı gibi iztirab, hadise arız olan bir illettir. Bu illet yüzünden gerek senedinde gerekse metninde iztirab bulunan hadis zayıf sayılır. İster senedinde, isterse metninde iztırab bulunan hadislere muztarib adı verilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İbnu Hibban ve Cerh-Tadil Metodu

Mehmet Ali Sönmez

Umran Yayınevi

Önsöz
İbnü Hibban'ın Hayatı
İbnu Hibban'in Mezhebi
İbnu Hibban'ın Nübüwet Görüşü
İbnu Hibban'ın Sicistan'dan Çıkarılması
İbnu Hibbânın Öğretim Faliyeti
İbnu HIbbânın Eserleri
Eserlerinden Mevcut Olanlar: Matbu Eserler
Iıı) Kitabu's-Sikat
Iv) Kitâb Meşahiri Ulemai'l-Emsar
V) Kitâbulukala Ve Nuzhati'l-Fudala
Yazma Eserler
Eserlerinden Mevcut Olmayanlar
El - Hatîbü'l -Bağdadinin Verdiği Liste
Hediyyetü'l-Arifin'deki Ek Liste
Siyeru A'lami'n-Nubela'daki Ek Liste
Râviyi Ta'dilde İbnu Hibbân'ın Metodu
Râvinin Dininde Adaleti
Muaddilin Âdil Ve Hadis Sanatından Anlar Olmasının Gereği
Muaddilin Sayısı
Râvinin Rivayette Adaleti Ve Bunun Tesbiti
Ravide Aranan Akıl Şartı
Fakih Olmayan Sika Hafızın Hıfzından Rivayeti
Sika Olan Fakihin Hıfzından Rivayeti
Sikanın Ziyadesi
Cerh Ve Ta'dil Edildiği Bilinmeyen Ravinin Adaleti
Hasen Hadis
Münker Hadisin Senedinde Bulunan Ravinin Adaleti
Sadece Zayıf Ravilerden Rivayette Bulunan Muhaddisin Adaleti
Ravileri Sika Ve Zayıf Olan Şeyhin Adaleti
Zayıf Şeyh İle Zayıf Ravi Arasında Kalan Muhaddisin Durumu
Muhtalit'in Adaleti
1) Said B. Ebi 'Aruba (Ö. 150/767)
2) Said B. 'İyas El-Cureyri (Ö. 144/761)
3) 'Ata B. Es-Saib Es-Sakafi (Ö. 136/753)
4) 'Abdullah B. Ca'fer B.Ğaylan Er - Rakki (Ö.220/835)
5) Şerik B. 'Abdillah B. El-Harisen-Nehei (Ö.177/793)
Ücret Karşılığında Tahdis Cerhe Sebep Olmaz
Perde Arkasından Hadis İşitme
Sika Ravinin Zayıf Şeyhi'nin Düşürülmesi Onun Adaletini Düşürmez
Sika Ravinin Az Hata Yapması Onun Mutlak Zatını Gerektirmez
Sika Ravinin Vehme Düşmesi Onun Adaletine Dokunmaz
Zayıf Şeyhini Gizlemeye Çalışan Muhaddisin Adaleti
Zayıf Şeyhini Zikretmeyen Muhaddisin Adaleti
Sahâbe'nin Adaleti
Tâbiün'un Adaleti
Etbâüt- Tabiinin Adaleti
Râvinin Cerhine Sebep Olan Haller
Müslümanları Dalalete Düşürmek İçin Hadis Uydurma
Sevap Kazanma Zannıyla Hadis Uydurma
Hadis Vaz'ını Helal Görüp Buna Cüret Etme
Hâdiseleri Değerlendirmek İçin Anında Hadis Uydurma
Kendisini İbadete Vermiş Yaşlının Hıfz Ve Temyizde Gafleti
Yaşlı Sika'nın İhtilatı
Telkin Kabul Etme
Hadis Sanatından Anlamama
Görmediği Ve İşitmediği Şeyhten Rivayette Bulunma
Bilerek Haberleri Kalb, İsnadları Tesviye Etme
Kendi Şeyhinden İşitmediği Hadisi Ondan Tedlis Yapmadan Rivayet
Kitaplarının Yok Olmasi Üzerine Başkalarının Kitaplarından Rivayet Etme
Rivayetlerdeki Hataların Haddi Aşması
İtimat Ettiği Katibin Veya Kendi Oğlunun Telkinine Maruz Kalma
Hadislerine Birşeyler Karıştırıldığını Bilip De Bundan Dönüş Yapmama
Bilmeyerek Yaptığı Hatadan Dönmemekte İnat Etme
Râvinin Fasık Ve Sefih Olması
Görmediği Şeyhten Tedlisle Rivayet

Bid'ate Davet Etme
Surat Mezhebi
Gulat-I Şi'a
Es-Sebeiyye
Müşebbihe
Nasbiyye
Zeydiyye
Sehabi
Muhtariyye
Rafıza
Kaderiyye-Mu'tezile
Mürcie
Kerramiyye
Kıssacılık
İbnu Hibban'ın Cerhde Sert Oluşuna Dair Tenkitler
Zehebi'nin Tenkitleri
İbnu Hacer El-'Askalani'nin Tenkitleri
Süyuti'nin Tenkitleri
İbnu Hibban'daki Mevzu* Istılahının İbnu'l-Cevzi'yi Yanıltması
İbnu Hibban'ın Cerh Ve Ta'dilinin Bazı Raviler Üzerinde Birleşmesi
Netice
Bibliyografya

Önsöz

Sahih hadis musanniflerinin sonuncusu olan ve rical tenkidinde (cerh ve tadıl) kanaatine baş vurulan Ebu Hatim îbnu Hibbân el-Büstî dördüncü Hicrî asrın şüphesiz en büyük hadis imamlarından biridir. Hadis ricali tarihi alanında yazılmış müteehhir eserleri incelediğimizde hemen her şahıs hakkında onun fikirlerinin de alındığını görürüz.
Ancak onun bu değerlendirmeleri zaman zaman beğenilmez, hattâ ekseriyetin makbul sayılan görüşlerine de bazen ters düşerler ki, bu husus dikkatimi çekmiştir.
Onun cerhde müteşeddid olduğu ileri sürüldüğü gibi, tadilde mütesâhil olduğu da söylenmiştir. İbnu Hibbân birbirine zıt olan bu iki tavır içerisinde bulunması mümkün müydü?
îbnu Hibbân, Sahih adlı hadis kitabına sahihin dûnunda kalan haberleri de almıştır sözü, O'na yöneltilen bir başka ciddi eleştiriyi ifade etmektedir. Bu demektir ki, kitabına sahihi iltizam ettiği halde, bu şartında tesâhül göstermiş ve sahih şartını ihlâl etmişti. Bir hadis âlimi, O'nun eserinin en muteber Sahih mecmualara arasındaki yerini tayin etmeye çalışırken, kitabında tesâhül gösterdiğine ve tesakülde de el - Hâkim en Nîsâbûrî'den sonra geldiğine işaret etmiştir.
Hadis ilmindeki dirayeti teslim edilmiş bulunan îbnu Hibbân için, "Kitâbü's-Sikât'nda sika olarak zikrettiği bir çok kişiyi, daha sonra yazdığı Kitabü'l-Mecrûhîn'de zayıf olarak nitelendirmiştir" deniliyor. Bazısı da bunun tam aksini ileri sürmüştür. Netice itibariyle her iki halde, onun, bu gibi şahısların durumu hakkında tenaküze düştüğü belirtilmiştir. Bu arada, O'nun bu şahıslara dair verdiği ilk kararından daha sonra dönmüş olabileceği ihtimali üzerinde de durulmuştur. Nihayet bazı Önemli şahsiyetler hakkında ağır bir dil kullanmış olması sebebiyle, O'nu cerh ve tadilin filozofu olarak görüp, genel manada bu alandaki otoritesini hafife alan alimlerimiz de vardır.
İşte, "İbnu Hibbân'm cerh ve tadildeki yeri hakkında bir araştırma" adlı bu tetkikte, bu ve diğer ilgili meseleleri ele aldık ve bunlara açıklık getirmeğe çalıştık. îbnu Hibbân'ın cerh ve tadildeki metodunun kesin tesbiti için, onun bu konulara tahsis ettiği bütün eserlerini incelemek gerekirdi. Usûl meseleleriyle alakalı teknik konuları ayrıntılariyle izah edici eserlerinin pek çoğunun bugün nerede oldukları bilinmemektedir. Çalışmamızda bu hususun eksikliğini zaman zaman hissettik. Fakat elimizde bulunan üç kıymetli eseri :K. es- Sikât, K. el-Mecrûhîn ve Sahîh et-Tekâsîm ve'l-Envâ', bu alandaki lüzumlu ve yeterli malzemeyi temin edebilecek mahiyettedirler. K. es-Sikât Hay-darâbad'da basılmış bulunuyor. Matbu nüshayı elde edemediğimiz için, eserin yazma nüshasını kullandık.
Cerh ve tadile dair telif attan, Zehebi'nin, önceki telifâtı da özetlemesi bakımından, Mîzânü'l-Î'tidâl'i ile İbnu Hacer'in Tehzîbü't-Tehzîb ve Lisânü'l-Mîzân adlı kitaplarına geniş ölçüde baş vurmakta yarar gördük.
Araştırmanın birinci kısmını teşkil eden îbnu Hibbân'ın hayatı ve eserleri için temel biyografik kaynaklardan istifade edilmeye çalışılmıştır. İkinci kısımda îbnu Hibbân'ın tadilde takip ettiği yolu incelemeğe ve tesbite gayret ettik. Üçüncü kısımda ise O'nun râvileri hangi yönleriyle zayıf saydığı ve bu alanda uyguladığı usûl itibariyle ortaya çıkan yirmi sınıf mecrûhîn tabakasını birer birer ele aldık. Örneklere fazlasiyle yer verdik ki meseleler iyice açıklık kazansın.
Müellifin cerh alanındaki yerinin tesbitine çalışırken, ilgili şahıslar hakkında önceki münakkidlerin mütalalarını zikretmeği uygun gördük. Bu bölümde ayrıca îbnu Hibbân'ın cerh ve tazif hükümlerinden bazılarına, sonraki münekkidlerin yaptıkları itirazlara yer verildi ve bunların münakaşası yapıldı. Bu arada, İbnu Hibbân'ın bir kısım ravîîere dair menfi, kanaatinin etkisi altında kalarak o hadisleri Meuzûât'ına alan Îbnu'l-Cevzî'nin bu durumunu örneklerle izaha çalıştık.
İbnu Hibbân'ın cerh ve tadildeki yerini araştırmayı gaye edinen bu inceleme, hadis ilimlerinin çok karmaşık sayılan cerh ve tadil meselelerinde O'nun takip ettiği usûlün mahiyetine ışık tutabilecek Önemli tesbitler yapmaktan ibarettir. Bu konuya nihâî şeklini verebilmek için, ibnu Hibbân'ın bu mevzulara hasseten yer verdiğini bildiğimiz kayıp eserlerinin bulunması gereklidir. Onun için bu tetkik, şimdiki haliyle bir deneme olarak kabul edilebilir.
İbnu Hibbân'ın cerh ve tadildeki yeri mevzuunda şimdiye kadar müstakil ve örnek bir çalışma yapıldığını bilmiyoruz. Müellifin arapça olan kitaplarından faydalanarak meydana getirdiğimiz bu ilk çalışmada, vukuu muhtemel bazı hataların bir kısmı, matbu veya yazma nüshalardaki basım ya da istinsah hatalarından ileri gelmiş olacaktır.[1]

İbnü Hibban'ın Hayatı

Ebû Hatim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân et-Temîmî el-Bustî [2] zamanının ünlü hadis ve fıkıh âlimi.
Sicistan'ın tanınmış şehirleri arasında yer alan ve Herât ite Gazne arasında bulunan Büst şehrinde doğdu {270/884'ten birkaç yıl sonra) [3]. Arap asıllı bir aileye mensuptur. Tahsilini Büst, Herât (H. 301'den önce), Semerkant, Buhara, Şâş, Nesâ (303'ten önce) Merv, Nîsâbûr (311'den önce), Rey, Hemedân, Kerh, Tuster (310'dan önce)> Cundîsâbur, Ahvâz, Übülle, Basra (305'ten önce), Vâsıl, Kumm, Bağdâd (306'dan önce), Küfe, Mekke (308'den önce), Samarrâ, Musul (307'den önce), Sincâr, Nusaybin, Harran (318'denönce), Rakka, Menbic, Halep, Masîsa, Antakya, Tarsus, Saydâ, Beyrut, Hımts, Dımışk (316'dan önce), Askalân (310'dan önce), Fustât-ve Mısır (302'den önce) da yapmıştır[4].
İlim araştırmalarına Hicrî üçüncü yüzyılın sonlarında başlamıştır denir[5]. Onu en erken tarih olarak Hicrî 301'de Herât'ta ve 304 hatta 302'de Mısır'da görüyoruz [6]. Dolayısiyie tahsil hayatı verilen tarihden çok önce başlamıştır denebilir.
Başta Hadis, Tefsir ve Fıkıh olmak üzere, tıb, kelâm, astronomi gibi çeşitli İlim dallarında kazanmış olduğu bilgileri ikibinden fazla hocadan almıştır [7]. Bu âlimlerden en ünlüleri şunlardır: el-Hüseyin b. İdris b. Mübarek el - Harevî (ö. 301/913) [8], Muhammed b. İshak b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî es - Serrâc (Ö.313/925) ki e! -Müsned sahibidir [9]; Muhammed b. İshâk b. Huzayme (ö. 311/923) ki es-Sahlh sahibidir [10]; Ömer b. Muhammed b. Buceyr (Ö.311/923) Mâveraünnehr muhaddisjdir[11]; Ahmed b. Yahya b. Zuhayr et - Tusterî (Ö.310/922) [12], Ebû Halîfe el -Fadl el-Cumahî el-Basrî (Ö.305/917) Basra muhaddisi [13]; Zekeriyyâ el-Basrî es-Sâcî (Ö.307/919) ilelü'l-hadis sahasında eser sahibi [14] Ahmed b. el-Hasan b. Abdilcebbâr es-Sûft (Ö.306/918) Bağdâd Misnid'i [15]; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb en-Nesâî (ö. 303/915) [16]; Mekke muhaddisi el - Mufaddal b. Muhammed b. İbrahim el-Cundî (Ö.308/920) [17]; el-Cezîre muhaddisi hâliz ve Müsned sahibi Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî ei-Mavsılî (Ö.307/919) [18]; Filistin muhaddisi Muhammed b. el-Hasan b. Kutaybe el-Askalânî (Ö.310/922) [19];

Harran muhaddisi ve Târih sahibi Ebû Arûba el-Husayn b. Muhammed (Ö.318/930) [20] Cürcân muhaddisi hafız Ebû İshâk İmrân b. Mûsâ b. Mucâşi' el-Cürcânî (Ö.305/917) [21] ve Horasan şeyhi el-Musnedü'!-Kebîr sahibi hafız el-Hasan b. Süfyân en-Ne-sevî(ö.303/915)[22]
Hayatı için bkz. ez-ZehebT, Tezkire, II, 669.
Ünlü talebelerinden el-Hâkim en-Nîsâbûri (Ö.405/1014) den öğrendiğimize göre İbnu Hibbân uzun tahsil seyahatlerinden sonra başta Semerkant olmak üzere Horasan'ın diğer şehirlerinde kadılık görevi yapmıştır [23]. Es-Süleymânî (Ö.404/1013)'den gelen bir haberde [24], İbnu Hibbân'ın Semerkant'ı H.329 veya 33O'da ter-kettiği ve Buhârâ'ya geldiği dolayısıyla Semerkant'ta uzun süre bu , görevde kaldığı anlaşılmaktadır. [25] Bu tarihden dört yıl sonra seneler Önce tahsil için uğramış olduğu Nîsâbûr'a gelir (yıl 334/945) [26] Burada bir süre oturmuş ve bir kısım eserlerini okuttuktan sonra Nesâya veya başka bir şehre kadı olarak gitmiştir. 337/948 yılında Nîsâbûr'a tekrar döndü. Burada yaptırdığı Hânkâh'da kitaplarını okuttu ve üç yıl sonra (340/951) bu şehirden ayrılarak vatanı olan Sicistân'ın Büst şehrine gitti [27]. es-Süleymânî'den yapılan diğer bir nakfe göre, bu son dönüşünde Sicistân'ın bazı yerleşim merkezlerinde kadılık görevinde buiunmuşîur. [28]
İbnu Hibbân'ın Büstte öldüğü ve oraya defnolunduğu rivayet edilmiştir [29]. "Sicistân'da öldü, fakat kabri Büst şehrindedir ve hâlen ziyaret edilmektedir diye bir rivayet de vardır [30]. Kabrinin Si-cistân'dan Büst şehrine daha sonra nakledilmiş olması da muhtemeldir [31]. es-Sübkî de ölüm yerini Semerkant olarak gösterir [32]. Seksen yaşını aşmış olduğu halde 21 Şevval 354/20 Ekim 965 cuma gecesi ölmüş ve cuma namazından sonra Büstteki evinin yakınında yer alan SUFFA'ya defnedilmiştir [33]

İbnu Hibban'in Mezhebi

Şafii âlimlerini tanıtmak için yazılmış ilk eserlerden birinin müellifi olan İbnu's-Salâh, İbnu Hİbbân'i Şafii mezhebinden sayarak onu Tabakât'ında zikretmiştir [34] Sübkî [35] ite İbnu Kesîr [36] de aynı görüşü paylaşırlar. [37]

İbnu Hibban'ın Nübüvvet Görüşü

"Nübüvvet İlim ve ameldir diye İbnu Hibbân'dan bu görüş nakledilir [38]. Bu tarifine karşt çıkılmış ve zındık olmakla itham edilerek durum Haüfe'ye yazılmıştır. Sonunda Semerkant'ı terketmek zorunda kalan İbnu Hibbân'm Halifece ölüme mahkûm edildiği nekledilmiştir [39]
ez-Zehebi bu hikâyeyi garip bularak der ki; İbnu Hibbân kibâr-ı eimmeden biri olmakla beraber o, hatadan masundur diye de iddia etmeyiz. Nübüvet ilim ve ameldir sözünün anlamı, söyleyene göre değişir. Zındık filozof bu sözüyle, nübüvvetin müktesep olduğunu kasdeder ki küfürdür. Bu sözün bir müslüman tarafından söylenmesi caiz değildir. Fakat bu sözü, ilim ve amel nübüvvetin direğidir, çünkü Allah ilim ve amel sıfatiyle muttasif olmayan bir kimseden başkasına nübüvvet ve vahiy vermez; nebî, vahiy yardı-miyle âlim olur, amel-i sâlih de ilâhî ilmin bir mutezâsıdır anlamında söyler. Nübüvveti bu iki yüce vasıfla tarif etmek, Hz. Peygamberin "Hac, Arafat'ta vakfedir" demesi gibidir, yani ilim ve amel nübüvvetin, Arafat'ta vakfe de haccın en önemli vasıfları olmaktadır.[40] İşte İbnu Hibbân bunu söylemek istemiştir ve bundan dolayı mazurdur. Değilse bu söz, felsefenin tâ kendisidir [41]

İbnu Hibban'ın Sicistan'dan Çıkarılması

İbnu Hibbân Sicistân'da uzun yıllar ikamet etmiştir. Bu sıra; da ilim ve faziletiyle çevrede tanınmaya ve özellikle o yörenin idarecileri olan Samanoğulları emirlerinin teveccühünü kazanmaya başlar. Semerkant'ta hadis ve diğer ilimleri okutmak için Emir Ebu'i-Muzaffer es-Sâmânî tarafından bir SUFFA inşa ettirilmiştir [42]. el-Hâkim en-Nîsâbûrî'nin de söylediği gibi o, bazı ilim çevrelerinde kıskanılmağa başlar [43]. Neticede Semerkant'ı terketmeğe mecbur kalır. es-Sü!eymânî diye tanınan Ahmed b. Ali b. Amr el-Bîkendî {d. 311/ 6. 404/1013) [44] bunun sebebini şöyle açıklamıştır: İbnu Hibbân Karmatîler'e dair bir kitap yazıp Ebu't-Tayyib el-Mus'abî'ye takdim etti. Buna karşılık Emir de onu Semerkant'a kadı olarak tayin etti. Bu durumu Öğrenen Semerkant'lılar onu öldürmek istediler. Bunun üzerine İbnu Hibbân oradan kaçarak Buhârâ'ya {H. 329 veya 330) geldi [45]. Giyim pazarında bir süre dellâllık yaptı, sonra iki ay vade ile beşbin diheme bir elbiss satın almış, birgün geceleyin şehri terkederek parasını ödemediği giysiyi de beraberinde götürmüştü. Sicistan'a en son dönüşünde Kar-matîler hakkındaki kitabını İbnu Bâbû'ya takdim ederek, Sicistan havalisinde idarî bir göreve tayinini sağlamıştı [46].
Sicistan'daki uzun ikameti döneminde kazandığı düşmanlardan biri de Yahya b. 'Ammâr olmuştu. Ebû İsmail' Abdulah b. Muhammed el-Harevi [47]'nin nakline göre Yahya b. 'Ammâr şöyle demiştir: İbnu Hibbân'ı Sicistân'dan biz çıkardık, kendisi ilmi buyük fakat dini büyük olmayan bir kişiydi; Sicistân'a gelince Allah gayr-ı mahduttur diyerek Allah hakkında haddi inkâr etti ve biz de onu Sicistân'dan sürdük [48]
es-Sübkî, akide ihtilafından dolayı cerhe yönelik sözleri değerlendirmede çok dikkatli olmanın gereğine İşaret ederek, burada Ebû İsmâ'il el-Harevî'nin mücessimeden olduğunu, Rabbini şekle büründürmekten tenzih eden İbnu Hibbân' ı bu yüzden cerh ettiğini, Allah'ı cisimlendirdiği için cerhe ve Sicistân'dan sürülmeğe müstahak olanın esasen kendisinin olduğunu belirterek müellifimizi savunmuştur[49]
ez-Zehebî ise İbnu Hibbân1! ve karşı görüşte olanları hatalı bularak, esasen bu alandaki münakaşayı anlamsız görmekte-dir.[50]
İbnu Hacer"e göre burada haklı olan İbnu Hibbân'dır. Nübüvvet meselesine gelinde, İbnu Hibbân için "âJİmin düştüğü sürçme" tabirinin ez-Zehebî tarafından kullanılmış olmasını [51] da yerinde bulmaz, zira "nübüvvet ilim ve amelden ibarettir" sözünü İbnu Hibbân'ın felsefî anlamda söylemediğini belirterek onu Ze-hebî kendisi savunmuştu der ve İbnu Hibbân'ın sağlam akideli, son derece zeki, birçok ilim dalında söz sahibi ve hıfzının sınırsız olduğunu belirtir[52]
İbnu Kesîr de "Nübüvvet mükteseptir" sözünün felsefî bir vesveseden ibaret olduğunu ve bu sözün İbnu Hİbbân'a ait oluşunun ve ondan rivayet edilişinin sıhhatini ancak Allah 'in bileceğini kaydederek susmayı tercih etmiştir[53]
Nihayet İbnu Hibbân'dan da şu söz nakledilmiştir:[54] "Nübüvvet mükteseptir ve velî nebîden efdaldir diyen bir kimse zındık olacağı için katli vaciptir"[55]

İbnu Hibbânın Öğretim Faliyeti

Semerkant'a kendisi için yaptırılan SUFFA'da H.330 yılına kadar hadis ve fıkıh dersleri okutmuştur[56]. 340 senesinden sonra tekrar buraya dönüşünde aynı yerde tedris hayatına devam etmiş olmalıdır. Nisâbûr'a 337 yılında üçüncü sefer gelişinde, burada bir hânkâh yaptırmış ve orada bir kısım eserlerini okutmuştur[57]. Aynı şehre 334 yılında ikinci sefer gelişinide hadis okutmuştu, nitekim onun ilk hadis dersinde müstemli görevini üstlenen el-Hâkim en-Nîsâbûrî {ö 405/1014) olmuştur [58]. Ders vermek üzere kendi adına açılmış olan akademilerden biri de doğum yeri olan Büst şehrinde bulunmaktaydı[59]. Nihayet Nİsâbur'dan 340 tarihinde ayrılıp tekrar Sicistân'a (Büst veya Semerkant'a) dönmüş ve idâri görevinin yanısıra tedrisat ile de meşgul olmuştur. Hâkim en-Nisâbûrî'ye göre, Horasan'a yapılan İlim yolcuklarının amacı ondan icazet atarak kitaplarını rivayet etmek içindi[60]
Kendisiniden ders alan yetişmiş âlimlerden iki büyük İsim vermekle yetinelim: [61]Ebû 'Abdiliâh b. el- Beyyi'(ö.405/1014) ve Ebû Abdillâh Muhammed b. Mende (ö. 395/1004) . [62]

İbnu Hlbbânın Eserleri

İbnu Hibbân'ın eserlerine geçmeden önce ilim ve kültürü hakkında neler söylenmiştir kısaca görelim:
el-Hâkim en-Nisâbûrî: İbnu Hibbân, kendisinde arap dili, fıkıh, hadis ve va'z gibi ilimlerin birikti̇ği bir İlim kabıydı, üstün akıl sahibi kimselerden biriydi ve asrının imamıydı[63]
Abdullah b. Muhammed el-Usturâbâzî: "İbnu Hibbân dinde fakîh, âsâr hafızı, ülkeler arası ün yapmış alimlerdendi ve tıb, astronomi dallarında da âlim idi"[64]
Yâkût : "İbnu Hibbân imam, allâme, fâzıl, mutkin bir kişiy-di.Pek çok hadis derlemiş, birçok ilim yolculuğu yapmış ve pek çok şeyhden ilim almış olup hadis metinlerine dair bilgisi ile meşhurdu. Onun deryalar gibi ilmi olduğu, eserleri insafla incelendiği takdirde anlâşılır"[65]
ez-Zehebî: "İmam, allâme.hâfız, mücevvid ve Horasan şeyhi olan İbnu Hibbân, hadis ilminin yanısıra astronomi, kelâm ve fıkıh alanında da marifet sahibiydi" [66]
el-Hatîbü'l -Bağdadî: "İbnu Hibbân sika, sebt, faziletli ve anlayış sahibidir [67].
İbnu's-Sem'ânî: "O asrının imamı İdi" [68].
İbnu Kesîr: "İbnu Hibbân, hafız, musannif ve en büyük müctehidlerden biriydi"[69].

Eserlerinden Mevcut Olanlar: Matbu Eserler

1) SAHİHU İBNİ HİBBÂN (el-İhsân fî Tertîbi Sahîhi İbni Hibbân): A. Muhammed Şâkir tarafından 1953 yılında tek cilt halinde basılmıştır. İbnu Hibbân'ın bu hadis alanındaki kıymetli kitabının asıl ismi şöyledir: "el-Müsnedü's-Sahîh 'ala't -Takâsîmi ve T -Anvâ min gayri vücûdi kafin-fî senedihâ ve lâ sübûti cerhin fî nâkilîhâ". Mevcut süneni beş ana kısma ayırmak ve her kısmı çeşitli nevler halinde detaylandirmak suretiyle çok yeni bir metod üzere hazırlanan eserin bu özelliği bozularak el-Emir 'Alâüddîn el-Fârisî (ö 739/1339) tarafından ilk defa klasik fıkıh mevzularına göre tertib edilmiştir.[70].
Fıkhî konular çerçevesinde eser üzerinde yapılan ikinci bir çalışma, İbnu Zurayk (Ö.803/1400) tarafından gerçekleştirilmiştir [71]
Eser üzerindeki ihtisar çalışmalarının ilki İbnu'l-Mulakkin (ö.804/1401)'e aittir [72]
Kitab'ın Sahîhân'a göre zevâidini tesbit için iki ayrı çalışma yapılmıştır:
I) Moğoltay (Ö.762/1360) : "Tahrîcu Zevâidi İbni Hibbân al'as-Sahîhayn" [73]
2} Nuruddîn "Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî (Ö.805/1405) : "Mevâridü'z-Zam'an fî (li-ilâ) Zevâidi Sahîhi İbni Hibbân" [74]
Ebu'l-FazI el - Irâkî (ö.806/1403)"nin Sahih üzerinde bir "Etraf" çalışması vardır [75]
Eser içerisinde İbnu Hibbân'ın yaptığı yer yer izahlardan bir kısmı el-Hâfız ez-Zıyâüddîn tarafından tenkîd edilmek üzere "Meâhizu 'alâ Kitabi İbni Hibbân" ismiyle bir eser kaleme alınmıştır [76]
II) KİTABÜ'L-MECRUHİN mine'l-muhaddişin ve'd-du'afâ ve'l metrûkîn.
Mahmud İbrâhîm Zâid tarafından 1396/1976 yılında Ha-leb'de üç cilt olarak yayımlanmıştır [77]

Iıı) Kitabu's-Sikat

Bu kitap üzerinde el-Heysemî (ö.805/1405)'nin : "Tertîbu Sikâtı İbni Hibbân" adlı çalışması Emin Kaleci tarafından beş cilt halinde tahkikti olara baskıya hazırlanmıştır; Kitabın Haydarabad baskısı (1393/1973) dokuz ciltten ibarettir. [78]

Iv) Kitâb Meşahiri Ulemai'l-Emsar

Medine, Mekke, Basra, Horasan gibi üntü yerleşim merkezlerinde oturan Sahabe, [79]Tâbi'ûn ve Etbâü't-Tâb'în'den meşhur zevatın özlü tercemelerini konu alan bu eser, Manfred Fleisch-hmmer tarafından 1959 yılında Kahire'de yayımlanmıştır [80]

V) Kitâbulukala Ve Nuzhati'l-Fudala

Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd tarafından şerh ve tahkîki yapılarak 1395/19751e yayımlanan (Beyrut) bu eser meka-rim-i ahlâka dair bir va'z ve nasihat [81]kitabıdır. [82]

Yazma Eserler

Iı) Kitâbü'l- 'Azama [83]
Iıı) Muhtasar Fi'l -Hudud [84]
Iıı) Esmâü's -Sahabe [85] Târihu's-sahâbe adıyla Beyrut'ta 1407/1988 yılında basılmıştır.
IV)TEFSİR : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi A 1910' da kayıtlı olup 39. sûreden son sûreye kadar, 161 varak olarak gösterilen {bkz. GAS , I, 191) bu tefsir müellifimize ait olmayıp, Ebu'l-Leys es-Semerkandî tefsirinden bir cüzdür. [86]
V) Hadisü'l Akran [87]

Eserlerinden Mevcut Olmayanlar
El - Hatîbü'l -Bağdadinin Verdiği Liste [88]

1) Kitâbü's-Sahabe : 5 Cüz [89],
2) Kitâbü't -TâbiTn :12cüz[90]
3) Kitâbü Etbâ'iT-Tâb'in :15 cüz,
4) Kitâbü Tebe'i'l -Eîbâ' :17 cüz [91],
5) Kitâbü Tübbâ'i 1 -Tebe" :20 cüz [92]
6) Kitâbü'l -FasI Beyne'n -Nakala: 10 cüz [93]
7) Kitâbü İleli Evhâmi Ashâbi't -Tevârih: 10 cüz [94]
8) Kitâbü İleli Hadîsi'z -Zührî: 20 cüz [95] .
9) Kitâbü İleli Hadîsi Mâlik: 10 cüz [96]
10) Kitâbü İleli Menâkibi Ebî Hanîfe ve Mesâlibihî:10 cüz [97]
11) Kitâbü İleli mâ İstenede İ leyhi Ebû Hanîfe : 10 cüz [98].
12) Kitâbü mâ Hâlefe's-Sevrî Şu'be: 3 cüz [99].
13) Kîîâbü me'n-Ferede bihî Ehlü'l-Medîne mine's-Sünen 10 CÜZ [100]
14) Kitâbü me'n-Ferede bihî Ehlü Mekke mine's-Sünen : 10 CÜZ, [101].
15) Kitâbü mâ İnde şu'be 'an Katâde ve Leyse "İnde Sa'id 'an Katâde : 2 cüz [102].
16) Kitâbü mâ Ağraba'l-Kûfiyyûn 'ani'l-Basriyyîn : 10 cüz [103].
17) Kitâbü mâ Ağraba'l-Basriyyûn 'ani'l-Kûfiyyîn : 8 cüz [104].
18) Kitâbü Esâmî men Yu'raf bi'l-Künâ : 3 cüz [105]
19) Kitâbü Künâ men yu'ref bi'l-Esâmî: 3 cüz [106].
20) Kitâbü'i-Fasli ve'l-VasI: 10 cüz.
21) Kitâbü't-Temyîz beyne Hadîsİ'n-Nadri'l-Hudânî ve'n-Nad-ri'İ-Hazzâz : 2 cüz [107].
22) Kitâbü'l-Fasl beyne Hadîsi Aş'as b. 'Abdi'i-Mâlik ve Aş'as b. Sivâr: 2 cüz [108].
23) Kitâbü'l-Fasl beyne Hadîsi Mansûr İbni'l-Mutemir ve Mansûr b. Râzân : 3 cüz [109].
24) Kitâbü'l-Fasl beyne MekbûlİŞ-Şâmî ve Mefchûli'l-Ezdî: 1 cüz [110].
25) Kitâbü Mevkûfi mâ Rufi'a : 10 cüz [111].
26) Kitâbü Adâbi'r-Rehhâle : 2cüz : [112],
27) Kitâbü mâ Esnede Cünâde 'an 'Ubâde : 1 cüz [113],
28) Kitâbü'l-Fasl beyne Hadisi Nûr b. Yezîd ve Nûr b. Zeyd : 1 cüz [114],
29) Kitâbü mâ Ca'ala Abdallah b. Ömer "Ubaydallâh b. Ömer: 2 cüz [115],
30) Kitâbü mâ Ca'ala Şeybân Süfyân ev Süfyân Şeybân : 3 cüz [116],
31) Kitâbü Menâkibi Mâlik b. Enes : 2 cüz [117],
32) Kitâbü Menâkibi'ş-Şâfil: 2 cüz [118],
33) Kitâbü'l-Mu'cem 'ale'l-Müdün : 10 cüz [119]
34) Kitâbü'l-Mukillîn mine'i-Hicâziyyîn : 10 cüz [120],
35) Kitâbü'l-Mukiliîn mine'l-Irâkıyyîn : 20 cüz [121]
36) Kitâbü'l- Ebvâbi'l-Mütefarrika : 30 cüz [122].
37) Kitâbü'l-Cem'i beyne'l-Ahbâri'l-Mutazâdde : 2 cüz [123],
38) Kitâbü Vasfi'l-Mu'addel ve'l-Mu'addil: 2 cüz [124],

39) Kitâbü'l-Fasli beyne Haddesenâ ve Ahberenâ : 1cüz[125].
40) Kitâbü Vasfi'i- 'Ulûm ve Anvâ'ihâ: 30 cüz [126],
41) Kitâbü'l-HİdâYe üâ 'İlmi's-Sünen
Bu kitabı mutala ettiği anlaşılan el-Hatîb, eserin muhtevası ve müellifin uyguladığı metod hakkında şu bilgileri verir: İbnu Hibbân burada hadis ve fıkıh sanatını izhâr etmek istemektedir. Senetleriyle birlikte verdiği her hadiste teferrüt olup olmadığı, varsa hangi yörenin teferrüdü olduğu belirtilir. Şeyhinden sahâbîye kadar isnadı oluşturan râvilerin doğum ve ölüm tarihleri, künye ve ait oldukları kabileleri, fazilet ve teyakkuz dereceleri hakkında bilgi verilir. Hadislerden fıkhî hükümler ve hikmetler çıkarılır. Hadislerde taâruz varsa belirtilir Ve aradaki uyuşmazlık telîf edilir. Hadisin lafzı bir başka habere zıt düşerse, aradaki zıtlık güzel bir yolla giderilmeğe çalışılır. Böylece her haberde mevcut olan fıkıh ve hadîs sanatı birlikte [127]öğrenilmiş olur . [128]

Hediyyetü'l-Arifin'deki Ek Liste [129]

1) Kitâbü Tefsîri'l-Kur'an,
2) Kitâbü Savâibi'l-A'mâl,
3} Kitâbü'l-Cerhi ve't-Ta'dîl [130]
4) Kitâbü's-Sünen [131],
5) Kitâbü Şu'abi'l-İmân,
6) Kitâbü Sıfati's-Salât,
7) Kitâbü Tabakâti'İ-İsbahâniyya [132],
8) Kitâbü Garâibi'l-Ahbâr,
9) Kitâbü't-Târîh [133]
10) Kitâbü'l-Müsned [134],
11) Kitâbü'l-Vasâya'l-İttibâ1[135] ve Beyânil-İbtidâ1 [136]

Siyeru A'lami'n-Nubela'daki Ek Liste

Bu kaynağın matbu nüshasına, basım hataları sebebiyle fazla itimat caiz olmamakla beraber, verilen isimleri aynen zikretmekle yetineceğiz:
1) Kitâbü mâ İnferede bihî Ehlü'l-Irâk,
2) Kitâbü mâ İnferede bihî Ehlü Horasan,
3) Kitâbü mâ İnferede bihî İbnu 'Arûba' an Katâde ev Şu'be "an Katâde,
4) Kitâbü Kabûü'l-Ahbâr[137].
1) Kitâbü Şeraiti'l-Ahbar
Biyografik kaynakların hiçbirinde isminden söz edilmeyen bu eserin varlığını İbnu Hibbân'ın kendisinden öğreniyoruz. Cerh veta'dîl alanına giren teknik meselelerin ele alındığı ve müellifimizin cerh ve ta'dîldeki metodunun kesin çizgilerle tesbiti bakımından büyük bir önem arz eden bu eserin kaybolmuş kitapları arasında bulunması, kendi açımızdan telafisi mümkün olmayan bir eksikliktir. [138]
2) Et-Tenbih 'Ale'ttemvih
Yine sadece müelliften öğrendiğiniz kayıp eserlerden bir tanesidir [139].
3) Kitâbü İleü'l-Ahbar
İbnu Hibbân bu kitabını MSahîhMinden sonra imla ettireceğini bildirmiştir [140].
4)Kitabü'l-Mevlid
Hz. Peygamberin muhtasar bir sîretine dairdir [141]. "es-Sîretü'n-Nebeviyye" adıyla Beyrut'ta 1407/1987 yılında basılmıştır.
5) Kitabüt-Tevris Ve'l-Hacb [142]
6) Kitabü Füsuü's-Sünen
Hadislerin ışığı altında kelâmî meselelerin ele alındığı anlaşılmaktadır [143]
7) Kitabü'l-Cemi Beyne'l-Ahbar Ve Nefyit-Te-Zaddi 'Ani'l-Asar
Aralarında zahiren zıtlık görünen hadislerin tevilini konu alan kıymetli bir eser olduğu kesindir [144]. el-BağdâoTnin verdiği (no. 37) kitap İle bir bağlantısı olabilir.
8) Kitabüt-Tarihi'l-Kebir
KİtâbÜ's-Sikât ile Mecrûhîn'in ilk önceki karma hâli [145].
9) El-Kitabu'l-Muhtasar Min Tarihi's-Sikat Müellif bununla Kitâbü's-Sikât'ı kasdetmektedir [146]. Ve nihayet Ebu'l-Mahâsin el-Huseynînin işaret ettiği:
el-MUNTAKA isimli bir kitabının da kayıplar arasında yer aldığını belirterek bu bahse son verelim [147].
İbnu Hibbân'ın hadis ve sünen ilimleri açısından bu çok değerli telifatından bir çoğunun zayi oluşunun başlangıç tarihi ne yazık ki çok eskidir. Bu kitaplar el-Hâkim'in yaşadığı dönemde İbnu Hibbân'ın kendi eliyle tesis ettiği Büst şehrindeki özel medrese haline getirdiği ve aynı zamanda hem kütüphane hem de araştırmacılar için pansiyon olarak kullanıldığı evinde saklı bulunuyordu. Pansiyon masraflarını karşılayacak vakıf gelirleri vardı. Suffa adı verilen bu medresede istinsah çalışmaları yapılırdı. İbnu Hibbân vakf ettiği bu kitapların korunması ve diğer mâli işleri tanzim için bir vâsi tayin etmiş ve kitapların kütüphaneden dışarı çıkarılmamasını şart koşmuştu [148]
Hatîb-i Bağdadî, bu kıymetli eserlerin istinsah edilmek suretiyle çoğapılması, ilim ehlinin yarış halinde onları yazmaları ve ciltleterek korumaları gerektiğine işaret ederken ne yazık ki geç kalmıştı. Çünkü bu eserleri kendisine tanıtan es-Siczî (Ö.477/1084) dahi müellifin kitaplarından çok az şey kaldığını esefle belirtmekteydi. Hatîb-i Bağdadî kitapların zayi oluşunu iki faktöre bağlıyor: birincisi, aradan uzun zaman geçmesi, devrin sultanlarının idarî zafiyetleri ve ülkenin bozguncu kötü kimseler tarafından istilâ edilmedi; ikincisi ise yöre halkının ilim ve faziletten yoksun olmaları ve bu eserlerin değerini küçümseyecek kadar idraksizlik [149]içerisinde bulunmalarıdır . [150]

Râviyi Ta'dilde İbnu Hibbân'ın Metodu

İbnu Hibbân'ın hadis ricalini tenkidcle kendine öz metodu vardır Bu yolu takip ederek ravileri tadîl etmiştir. Gerek Sahîh'inde gerekse Sikâfında yer alan râviler hep aynı tenkit süzgecinden geçmek suretiyle hadisi hüccet olan âdil sıfatını kazanmışlardır. İbnu Hibbân'ın ıstılahında adalet, dinde ve rivayette olmak üzere, iki önemli vasfı ifâde etmektedir. [151]

Râvinin Dininde Adaleti

İbnu Hibbân'a göre bir insanın dininde âdi! olması, onun hâl ve hareketleriyle ekseriya Allah'a İtaat yolunda bulunmasıdır. Adalet vasfı, ancak kendisinde hiç bir masiyet bulunmayan bir insana verildiği takdirde, o zaman yer yüzünde âdil olabilecek tek bir insan yoktur hükmü ortaya çıkar. Çünkü insanlar hal ve hareketlerinde şeytana uymaktan kurtulmuş değillerdir. Öyie olunca, âdil bir kimse, hal ve hareketleriyle zahiren Allah'a itaat eden kimsedir. Âdil olmanın zıddı ise, hal ve davranışlarda Allah'a ekseriya isyan etmek [152]demektir . [153]

Muaddilin Âdil Ve Hadis Sanatından Anlar Olmasının Gereği

Hadis ilminin en Önemli konularından biri, bir muhaddisin dinde adaletinin tesbiti işidir. Muhaddisin rivayetinin makbul olabilmesi için onun adaletle muttasıf olduğunu ortaya koyacak bir mu-addıle gerek vardır. Bu muaddilin de güvenilir, bir başka İfade ile kendisinin de âdil olması lazımdır. Bir muhaddisin adaleti, rivayetinde sadık olmadığı halde, bazen yaşadığı yörede bulunan âdil muaddiller tarafından açıklanmış olabilir Çünkü onun bu yönünü, ancak hadis sanatından anlayan bilebilir. İşte İbnu Hibbân, bir muaddilin yapacağı tadilin muteber olabilmesi için, onda hem adalet hem de hadis sanatını büme vasıflarını öngörmektedir. İbnu Hibbân'a göre bir muaddil, her hangi bir râviyi hem dinde hem rivayette tadil edebilmesi için, âdil olmasının yanı sıra hadis sanatından da yeterince anlar [154]olması icabetmektedir. [155]

Muaddilin Sayısı

Bir râvinin adalet vasfına sahip olduğunu kabul etmek için o kimseyi tadîl eden muaddilin sayjsı hakkında İbnu Hibbân kendi görüşünü açıkça belirtmemiştir. Bu demektir ki, muaddilde öngördüğü iki temel vasfı taşıyan tek muaddilin, râvinin dinde adaleti konusundaki tadilini yeterli bulmaktadır.
Muaddilin sözüne güvenilir bir kimse olması gerektiğine göre, mecruh bir kişinin sözüne dayanılarak bir.şeyhin adaletinin düşemiyeceği tabiidir. Nitekim İbnu Hibbân, İkrime (ö.105/723) [156] hakkında cerhe yönelik sözler sarfeden Yezid b. Ebi Ziyâd'ın bu konudaki değerlendirmesini geçersiz saymış, mecruhun sözüyle âdilin mecruh olmasını muhal görmüştür [157].

Râvinin Rivayette Adaleti Ve Bunun Tesbiti

Rivayette adalet, râvinin hadiste sıdk ile şöhret bulmuş olmasından ibarettir. Râvinin bu konudaki adaletini, İbnu Hibbân itibâr (sebr) işlemiyle tesbit eder ve Hammâd b. Sele-me(ö.167/783) [158] nin hadiste adaletle muttasıf olup olmadığını ancak itibâr metodunu kullanmak suretiyle tesbit edilebileceğini örnek olarak verir: "Hammâd b. Seleme, Eyyüb'dan, O da İbnu Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre'den, o da Nebi (a.s)'den rivayet etmiş olduğu bir hadisi ele alalım. Bu haberin, Hammâd'dan başka Eyyûb'un ashabından rivayet edilmediğini tesbit ettiğimizde, o zaman Hammâd'ı cerhetmede tavakkuf ederek, Hammâd'ın akranından bu haberi rivayet edenlerin tesbîîi için araştırma yapmamız gerekir. İlk önce araştırmayı, Hammâd'ın ashabı veya onlardan sadece bir tanesi kendisinden bu haberi rivayet edip etmediği üzerinde olacaktır. Rivayet edilmiş olduğunu tesbit ettiğimiz takdirde, o zaman haberin Hammâd tarafından rivayet edildiğini kesin olarak öğrenmiş oluruz. Eğer bu haberi Hammâd'dan zayıf bir râvi rivayet etmişse, bunu Hammâd'a değil, o zayıf râviye nisbet ederiz. İtibâr esnasında Hammâd'ın Eyyüb'dan rivayetinde mütâbi'inin bulunmadığı kesinleştiğinde, yine Hammâd'da tavakkuf ederiz, ona zayıflık, gevşeklik gibi bir vasıf veremeyiz. Aksine, haberi, sikâttan olan bir râvinin, Eyyûb'un dışında İbnu Sîrîn'den rivayet edip etmediği araştırılır. Rivayet edildiği görülürse, haberin bir aslı olduğu anlaşılır. Sika bir râvinin rivayet etmediği ortaya çıktığı zaman araştırmaya devam edilir. Haberi İbnu Sîrîn'den başka, sika bir râvi Ebû Hureyre'den rivayet etmiş midir, etmemiş midir? Rivayet ettiği görülürse, haberin aslı olduğu bilinmiş olur; Böyle bir rivayet bulunmadığı takdirde, yine bakılır: haberi Ebû Hureyre'den başka birsahâbi Nebî (a.s)'den rivayet etmiş midir, etmemiş midir? Rivayet ettiği sabit olursa, haberin bir aslı olduğu sıhhat kazanır. Böyle bir rivayet mevcut olmadığı takdirde, o zaman bu haberin kendisi üç asla muhalif düşmüş durumdadır, do-layısıyle haberin mevzu olduğu ve bu haberle teferrüd eden her kimse, haberi uyduranın da o kişi olduğu kesinlik kazanır"[159].
Hammâd'dan itibaren Sahabe tabakasına varıncaya kadar sürdürülen bu araştırma neticesinde, Hammâd'ın bu rivayette teferrüd etmediği tesbit edildiği takdirde, İbnu Hibbân, Hammâd'ın rivayette adalet sahibi oluduğunu, kendisiyle ihticac, haberini de kabul edeceğini belirtir [160]
Râvinin hadisteki adalet veya cerhini itibâr yoluyla tesbite çalışırken, mutabaat-1 tâmme, mutâbaat-ı kâsira ve şâhid terimlerinin İbnuHibbân'ın ıstılahında yer almadığı görülmektedir. [161]

Ravide Aranan Akıl Şartı

Râvinin ne rivayet ettiğini bilmesidir. İbnu Hibbân bu şartı şöyle açıklar: Iafızl2nn ' edilecek manayı ne zaman bozabileceğini anlayabilmek için yeterince dile hâkim olmalı, mevkufu müsned mürseli merfû olarak rivayet ve isimlerde tashtf yapmayı önleyebilecek kadar nad's sanatından anlamalıdır [162].
İmam Şâfi'inin sahih hadis ravisinde aranılan şartları ele alırken temas [163] ettiği akıl şartı için kullandığı İfâdeyi, İbnu Hibbân'da da aynen görmekteyiz . [164]

Fakih Olmayan Sika Hafızın Hıfzından Rivayeti

İbnu Hibbân'ın, rivayette adalet ve sıdkı bütünleyen şartlarından biri de râvinin "ilim" sahibi olmasıdır. Yani, râvinin rivayet ettiği hadisin manasını değiştirmeğe yol açacak hususları bilmesidir. Haberi naklettiği zaman veya onu hıfzından rivayet ederken yahut da haberde ihtisara gittiğinde o seviyede fıkıh bilgisine sahip olmalıdır ki, haber, Nebî s.a.v.'in kasdettiği manadan bir başka manaya gelecek şekilde bozulmasın [165].
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, fakîh olmayan ve fakat hafız ve sika bir rnunaddis, haberi ezberinden veya onu mana ile rivayet etmediği takdirde, rivayeti sahihdir. Bu vasıftaki bir muhad-disin rivayetlerinden ihticâca elverişli olmayanlar, sadece hıfzından nakletmiş olduğu hadislerdir. İşte İbnu Hibbân'ın, rivayetlerinin bir kısmı İIe inticâc edilmeyen SİKA râvüer dediği, bu "fakîh olmadığı hâlde hıfzından rivayet eden SİKA muhad-dislerdir"[166].
Hıfzından rivayette bulunan SIKA ve HAFIZ muhaddisin fa-kih oliması şartını öngörmeğe iten sebebi, İbnu Hibbân şöyle açık-iar : "Hadis müzakere meclislerinde kendileriyle bizzat görüştüğümüz hadis hafızlarının çoğu, hadisin metnini ikinci pfana atmakta, turuk ve isnatları ezberlemeğe önem vermektedirler. Müşahedem odur ki, onların ezberlerinde olan sadece metinlerde geçen birkaç kelimeden ibarettir. İsnatları zikrettikten sonra bu bir kaç kelimeye,işaretle yetinmektedirler. Yeryüzünde Sünnet sanatını mükemmel bir tarzda icra eden bir tek kişi gördüm O da Mu-hammed b. İshâk b. Huzeyme (ö. 311/923) idi. Hadisleri sahih ve ziyade lafızlariyle metin ve senetleriyle birlikte öylesine hıfzetmişti ki, bütün SÜNEN âdeta gözünün önündeymiş gibi kendinden emin olarak hıfzından rivayette bulunurdu. Netice olarak, SİKA-HAFIZ bir muhaddis fakih değilse ve hıfzından rivayet etmişse, bilmeyerek metni kalbetmek suretiyle, metnin asıl manasını kaybetmesine yol açabilir. O halde bu durumda olan bir muhaddis, hadisi bir kitaptan tahdis etmedikçe veya rivayetinde Sikâta muvafık düşmedikçe, o haberiyle ihticacı caiz görmem" [167].
Bu izahdan anlaşılıyor kî, İbnu Hibbân'ın, fıkıh bilmeyen muhaddis İçin bu bilgiyi şart olarak ileri sürmesi bir genellemeden ziyâde kendi dönemindeki râviler için geçerlidir. Kaldıki o dönemde kendi şeyhi gibi istisnalar da mevcuttur. Râvinin "fakîh olması", İbnu Hibbân'ın mutlak bir şartıdır diye İbnu Receb e!-Hanbelî'nin müellife itirazını yerinde[168] bulmuyoruz . [169]

Sika Olan Fakihin Hıfzından Rivayeti

Sika olan fakîhin hıfzından rivâyetiyle ortaya çıkacak durumu İbnu Hibbân şöyle açıklar: "Umumiyetle metinlere ehemmiyet veren SİKA FAKİH, hıfzından rivayette bulunurken, metin yönü ağır basmakta, senetler ise ikinci planda kalmaktadır. Müzakereler esnasında onları hep böyle gördük; metinleri hıfzetmeğe gayret ederler, isnatlara gelince, senedin başında "Kale Resûlullâh" demekle iktifa ederek, kendileriyle Nebî (a.s) arasında kalan raviler-den hiç birini zikretmezlerdi. Böyle olunca hıfzından tahdis yapan fakîh, rical isimlerinde tasnif yapabilir, isnatları maklûb, mevkufu merfû ve mürseii mevkuf hâle sokabilir. Onun isnada az ihtimam göstermesi, bu gibi yanlışlıklara yol açmaktadır. O halde, ihticâcın caiz olduğu haberleri, ancak ya bir kitaptan rivayet ettiği veya ezberinden rivayette bulunmakla beraber, isnadında SİKAT'a muvafık düştükleri olacaktır. [170]Bunun dışında kalan rivâyetleriyle ih-ticâcf caiz görmüyorum"[171]

Sikanın Ziyadesi

İbnu Hibbân, sika muhaddisleri, fakîh olup hafız olmayan ve hafız olup fakîh olmayan diye iki tabakaya ayırıyor [172], fukaha ve muhaddislerin üzerinde görüş ayrılığına düştükleri "ziyâdetü's-sikât" meselesine kendi metodu ile bir çözüm getirmiş bulunuyor. Senette ziyadelik söz konusu olduğunda, yani sika fakihin isnadına nisbetle, fakîh olimayan sika hafızın isnadında yer alan bir ziyâde makbul olmakta; fakîh olmayan sika hafızın metnine nazaran, fakîh olup da hafız olmayan muhaddisin ziyadeli metni kabul edilmektedir. İbnu Hibbân Sahîh'ine aldığı hadislerin sıhhati için öngördüğü şartları belirtirken, SİKA'nın ziyâdesine dair değerlendirmesinde bu esasa bağlı kalmaktadır. Bu konuya temas ederken şu açıklamalarda bulunur: "Rivayetteki bazı ziyâde lafızlara gelince, biz onları fıkıh tarafı ağır basan kimselerden gelirse kabul ederiz. Çünkü o kimsenin, rivayet ettiği şeyi bilerek ve anlayarak rivayet etmiş olduğundan emin olunur. Onun hakkında, acaba bu haberi

mecrasından uzaklaştırdı mı veya manasını değiştirdi mi diye şüphe edilmez. Hadis ashabı daha çok isim ve senetleri hıfzetmeye önem verir, metni ihmâl eder. FakÎhler de umumiyetle metinlerin hıfzına, sağlamlaşmasına ve mana ile edasına çalışıp senetlerin ve muhaddis isimlerinin hıfzını mühîmsemezler. Bu yüzden, fıkıh yönü üstün gelen bir muhaddis bir haberi merfû olarak rivayet ettiği takdirde, onun ref'ini ancak kitabından rivayet etmişse kabul ederim. Çünküo, müsnedi mürselden, mevkufu mun-katî'den ayırdedemez. Onun bütün çabası sağlam bir şekilde metnin hıfzına yöneliktir. Keza hafız ve mutkin olan bir muhaddis isnadı muhkemleştirmeye, isimleri hıfzetmeğe ağırlık verdiği, metinlere ve metinlerdeki lafızlara dikkat sarfetmediği için, onun habe-rindeki bir ziyâdeyi kitabından rivayet ettiği takdirde kabul ederim. İşte lafızlardaki ziyâdelerin kabulünde ihtiyatlı olan .tutum budur [173].
Metin veya senette ziyâdeyle infirat eden ve fıkıh yahut hıf iz yönü ağır basan birçok muhaddisin ismine ve bu yüzden ortaya çıkan durumların, [174]yukarıdaki esaslar çerçevesinde Müellif tarafından nasıl mütalaa edildiğine Kitâbu'l-Mecrûhîn'de sık sık ras-lamak mümkündür . [175]

Cerh Ve Ta'dil Edildiği Bilinmeyen Ravinin Adaleti

Hâli meçhul olan râvi hakkında ne cerh ne de ta'dil vaki olmamışsa, şeyhlerinin hepsi ve kendisinden rivayette blunan râvi de âdil (sika) iseler, rivayet ettiği hadis de münker değilse bu zat İbnu Hibbân'ın nezdinde rivayette âdil (zabıt) tır. Yine İbnu Hibbân'a göre, tecrîh, ta'dilin zıddı olması itibariyle, kendisinden cerh bilinmeyen herkes âdildir. Cerh edilmeyen her râvi, cerhi ortaya çıkıncaya kadar adildir. Zira insanlar kendilerine gizli kalan hususlarda hüküm vermekle mükellef olmayıp eşyanın zahirine göre hükmetmekle mükelleftirler [176].
Ve yine şöyle der: "Mukil olan bir kimseden münker hadis varit oldu ise onun ta'dili, ancak ciddî bir araştırmadan sonra mümkündür. Eğer o, münkeri rivayetle beraber, ahbârda sikâta muvafakat ediyorsa bu, adi sayılır ve rivayetleri makbuldür. Çünkü insanlar, kadhi gerektirip neticede cerhe yo! açan bir şey kendilerinden zahir olmadığı sürece, hallerinde selah ve adalet üzeredirler. Bu, râvilerden meşhur olanların hükmüdür. Kendilerinden, zayıflardan başkasının rivayette bulunmadıkları MEÇHUL kimselere gelince bunlar, her hâlü kârda metrûkturlar" [177].
Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, hakkında cerh bilinmeyen, tevsik de edilmemiş bulunan bir kimseden, diğer iki şartla birlikte, âdil bir râvînin rivayette blunması hâlinde, bu kimseyi İbnu Hibbân âdil saymaktadır.
Kendisinden rivayette tek kişinin infirad ettiği böyle bir râvi hadis ıstılahında mechûlü'l-ayn durumundadır. Cumhurun görüşüne göre iki adlin kendisinden rivayette bulunmasıyla bu cehalet zail olur. Fakat bununla onun adaleti sübut bulmuş olmaz. Halbuki İbnu Hibbân, âdil bir râvinin rivâyetiyle bu cehaletin zail olacağı, adaletinin de tahakkuk edeceği görüşündedir.
İbnu Hibbân bu prensibine bağlı kalarak K. es-Sikât'ına hâli böyle olanlardan pek çok raviyi kabul etmiştir, denir. Nitekim Seyf b. Muhammed'in tercemesinde, onun Mansûr'dan rivayet ettiğini, kendisinden de 'Amr b. Muhammed el-Ankazî'nin naklettiğini belirttikten sonra şöyle der:"Seyf'in babasını tanımıyorum. Zayıf olan Seyf veya başkası da olabilir. Ancak Seyf, rivayetlerinde sikâta muhalefet ettiği, haberlerinde âdillerin izinden gitmediği doğruluk kazanıncaya kadar benim nazarımda makbûlü'r-rivâyet olan bir kişidir. Aksi halde söz konusu zayıflığı kendisinden biliriz" [178].
Adil bir kimsenin bir şeyhten rivayeti o şeyhi tadil sayılır görüşünde olanlar da vardır. Fakat, sadece sikalardan rivayet ettiği halinden bilinen bir kimse, bir şeyhten rivayet yapacak olsa, bunun nazarında o şeyhin sika olduğuna hükmedilir şartı da ileri sürüldüğü halde, böyle bir kayda İbnu Hibbân gerek duymamaktadır.
Hatib-i Bağdâdî'ye göre, "ayni" (zâtı) hakkında cehaleti ortadan kaldıran asgari şart, ilmiyle meşhur en az iki ve daha çok kimsenin ondan rivayette bulunmasıdır. Aksi halde mücerred iki kişinin rivâyetiyle ona adalet vasfı verilmez. Bazı kimseler bununla da adaletin sübut bulacağını zannetmişlerse de bu, bâtıldır. Çünkü kendisi adi olduğu halde, öbürünün adaletini bilmemesi mümkündür. Neticede bu âdil kimsenin o meçhul kişiden rivayette bulunması onun hakkında ta'dîl manasına gelmediği gibi, sıdkı hususunda da bir haber değildir [179].
İbnu Hibbân, mechûl şeyhten feferrüden rivayette bulunan şahsın sika olması, rivayetinin sikâta muhalif düşmemesi ve ayrıca o münferid râvinin cerh ve ta'cfıl sanatından anlar bulunması gibi şartlar çerçevesinde, o şeyhten cehalet vasfının kalkmış olacağında ısrarlıdır ve bu prensibini hem Sahîhi'nde hem de Sikât ve Mecrühîn'de takip etmektedir.
Nitekim Sikât'ına aldığı Eyyûb el-Ensârî hakkında şöyle der: "Eyyûb'un kim olduğunu bilmediğim gibi, kimin oğlu olduğunu da bilmiyorum". Onun tek râvisi olan Mehdî b. Meymûn (171-2/787-8) zabt ve itkan sahibidir [180]. Hakkında her hangi bir cerh hükmünün bilinmediği şeyhi Eyyûb'dan rivayet ettiği hadis münker de değildir. Neticede İbnu Hibbân, sika olan Mehdî'nin bu şeyhten rivayetini onun hakkında ta'dîl manasına geldiği ve sıdkı hususunda da bir haber olduğu görüşündedir [181].
Usûl kitaplarında "mestur un veya "mechûlû'l-hâi" in tarifi yapılırken, bir başka ifâdeyle, "mechûlü'l-ayn" oian bir râviden cehaleti kaldıran haller belirtilirken ileri sürülen .şartlar şunlardı: ya iki âdil râvinin, tevsîk etmeden, ondan rivayet etmiş olmaları veya ondan rivayette infirâd eden râvinin onu aynı zamanda tevsîk etmesi[182]. İbnu Kesîr de : "Râvîden cehalet, ondan iki âdil kimsenin rivâyetiyle kalkar. Fakat bununla adalet hükmü sâbiî olmaz, fonu Hibbân ile başkaları, iki adlin ondan rivayetleri ta'dîl hükmündedir görüşünü benimsemişlerdir" der [183]. Oysa ibnu Hibbân, başkalarının "mechûr saydıkları râvüeri tevsîk ederken ne usûl kitaplarında belirtilen şartları ne de İbnu Kesîr'in kaydettiği bir şartı göz önünde bulundurmam ıştır.
İbnu Hacer zaman zaman müellifimizin meçhulü tevsîk usûlüne işaret ederken söz konusu râviler İçin bazen "mechûf", bazen "mechûlü'I-hâl" bazen de "mestur" tabirlerini kullanır [184]. Halbuki İbnu Hibbân'ın ihticâc edilir hükmünde gördüğü kişiler [185], İbnu Hacer de dahil bütün usûlcülerin "mechûlü'l ayn" diye tarif ettikleri râvi durumundadır.
Adil bir kişinin rivayeti sayesinde "mechû!ü'!-ayn"den cehalet vasfının kalkarak onun ihticâca ehliyet kazandığını gösteren daha açık bir örneği görelim : Ka'nebî'nin maruf olmayan Medineli bir kısım şeyhleri arasında Süleyman b. Ebî Hâüd el-Bezzâr"ın da ismi geçer. Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), Ebû Hatim er-Râzî (Ö.277/890) ve İbnu 'Adî (Ö.365/975) onu tanımadıklarına dair kesin ifadeler kullanırlar. Kendisinden Ka'nebî gibi ünlü muhaddis rivayette bulunmakla, İbnu Hibbân onu artık mechûl görmemiş, Sikât'ına almıştır [186].
Kendisinden âdil bir kimsenin rivayette bulunduğu "mechûiü'l-Ayn'in, cerhi zahir oluncaya kadar, ihticâca ehil olduğuna cevaz verdiği için İbnu Hibbân bütün şimşekleri üzerine çekmiş durumdadır. Halbuki bu sınıfa giren ravîlerin hadisleriyle ihticâcı caiz görmede İbnu Hibbân yalnız değildir. Ona yöneltilen ağır tenkitler, onun ıstılahının tam olarak anlaşılmamış olmasından ileri gelmektedir. Kitâbü'l-Vuhdân türünden eserlerde, meselâ Müslim <ö.261/874)'in "Kitâbü'l-Münferidât ve'l-Vuhdân"ında ravisi tek olan pek çok sahabe ismi vardır. Sahâbe'nin dinde adaleti meşhurdur. Ancak sika olan tek râvileriyle cehâletü'l-ayn vasıflan kalkmış ve ayrıca rivayette adalet (sıdk) ile mâruf oldukları te-beyyün etmiş durumdadır. Adlin râvîden rivayeti, onu tâdîl için yeterlidir görüşüne muhakkikînden sahip olanlar vardır ve böylesiyle ihticâc etmişlerdir. Ayrıca Buhârî'nin ricali arasında da tek râvisi olanlar mevcuttur. İbnu's-Salâh âdil bir râvinin bir kişinin ismini vererek ondan nakilde bulunması onu tadîl demek değildir diyerek, ulemânın ekseriyetinin sâhıp olduğu bu görüşe muhalefet eden bazı hadîs alimleriyle bir kısım şâfi'îlerin de bulunduğunu kaydeder [187]. Nitekim Süleyman b. Eyyûb er -Râzî (ö;235/849) "mestur un tarifinde : "zahiren adaleti bilinen fakat batınî adaleti bilinmeyendir" demiş ve buna rağmen "mestûr"un rivayetini kabul etmiştir. Çünkü : "Eğer bir râvî reddini gerekli kılacak bir sebeple cerh edilmemişse, veya kendisiyle ilgili herhangi bir cerh bilinmiyorsa, o râvi hakkında hüsn-i zanda bulunmak gerekir. Bu zahiren de olsa onun adaletini gösterir" diye de gerekçe gösterir. İbnu's-Salâh da bu münasebetle önemli bir noktaya işaretle şöyle der: "Öyle sanıyorum ki, bir çok meşhur hadis kitaplarında, hayli zaman önce yaşamış ve bâtınen adaletini tesbit imkânı kalmamış birçok râvi hakkında bu görüşle amel edilmiştir" [188]. İbnu's-Salâh ayrıca bunu teyid için Buhârî (Ö.256/869) ile Müslim (ö.251/874)'in "vuhdân" râvilerinden örnekler verir ve onların da bir tek kişinin rivâyetiyle RAVİ'inin mechûl ve merdûd olmaktan çıkabileceği görüşünde olduklarını kaydeder . [189]

Hasen Hadis

Görülüyor ki, içlerinde ibnu Hibbân'ın bulunduğu bir kısım muhaddislerin ihticâca ehil gördükleri bazı râviler gerçek anlamda ta'dil görmüş değillerdir. Bunlara ister "mechûl" ister "mestur"[190] ya da "mechûlü'l-hâl" adı verilsin, kendilerinden sika ravinin naküyie mechûl olmaktan kurtulmuş, fakat mestur denilen râvî durumunda bulunmaktadırlar. İbnu Hibbân'a gelince, onun bu durumda bulunan râvîlerden gelen hadisleri Sahîh'ine aldığı malûmdur. Amel edilme yönünden onların hadisleriyle diğer sika ve mutkin ravilerin hadisleri arasında bir fark görmemiş demektir. Öyleyse, onun ıstılahında yer almadığını gördüğümüz "hasen hadis" tabirinin ifâde ettiği hadîs çeşidi acaba bu gibi mechûl veya mestur ravilerin hadislerine tekabül edemez mi? Bu soruya müsbet cevap verebilmek için bu tür hadisin özelliğini kısaca hatırlamamız yerinde

olur.
İbnu's-Salâh, Hattâbî (Ö.388/998) ile Tirmîzî'nin fö.279/892) hasen hadisle ilgili tariflerini tahlil ettikten sonra,
Tirmizî'nin,hasen hadisle, hangi râvilerden gelen hadisleri kasdet-tiğini şöyle açıklamıştır : "Bu tür hadisler, isnadında râvileri 'mestur" olmaktan hâli bulunmayan ve ehliyetleri tahakkuk etmeyen hadislerdir. Ancak bu râviler, rivayetlerinde fazla hata yapan, gafil, hadiste kizb ile müttehem olan yani hadis rivayetinde kizbi kasden ihtiyar eden kimseler de değiller ve râvînin fışkına sebep olan şeylerden uzaklardır. Ayrıca hadisleri başka yönden veya bir çok yönlerden aynı veya benzerinin rivayet edilmesiyle maruf olur, dolayısiyle hadis şâz veya münker olmaktan uzak kaiır" [191].
Tirmizi'nin şeyhlerinden ve kendisinden önceki tabakaya mensup muhaddisferden bazılarının sözlerinde rastlanan [192], hasen hadis tabiri, Hicrî dördüncü asırda dahi henüz yeterince yaygınlaşmamış olmalı ki İbnu Hibbân da sahih hadis derecesinin dûnunda kalan bu kısım hadisleri SAHİH adını verdiği kitabına alırken hasen tabirini kullanmamış olmalıdır. Nevevi: "Hasen hadis kuvvetçe sahihin dûnunda olmasına rağmen ihticâcda onun gibidir. Bu sebeple bir kısım âlimler onu sahîh çeşidine dâhil ettiler" derken, bununla İbnu Hibbân'ı, hocası İbnu Huzeyme (ö.311/923)'yi ve el-Hâkim (Ö.405/1014)'i kastetmiştir [193]. İbnu Hibbân'a, "ta'dilde tesâhül gösterdi" diye yapılan itiraz, onun bu ıstılahını anlamamaktan ileri gelir [194] Son devir âlimlerimizinden M. Zâhid el-Kevserî de müellif hakkındaki bu görüşünde ısrarlı görünmekledir [195].
Hâli maruf olmayan râvinin hadisinin beîli şartlar çerçevesinde, ibnu Hibbân'ın reyince, HASEN olduğuna İbnu'l-Cevzî (Ö.579/1200) de kanidir. Nitekim :
hadisinin senedindeki râvî Süleyman b. 'Abdillâh [196] 'in mechûl olduğunu, fakat onu İbnu Hibbân'ın Sikât'a aldığını [197] ve onun reyine göre hadisin HASEN olduğunu belirtmiştir . [198]

Münker Hadisin Senedinde Bulunan Ravinin Adaleti

İbnu Hİbbân'ın hüccet saydığı hadisin râvilerinden [199]her birinde şu beş şartın bir arada bulunması gerekmektedir: 1) dinde adalet, 2) hadîste sıdk, 3) akıl, 4) ilim, 5) haberin müdelles olmaması [200]. İşte İbnu Hibbân'ın "sadûk" kabui ettiği ve haberiyle ihticâc ettiği râvi, bu beş vasfın kendisinde bulunduğu kimsedir. Sahîh'in-de hadislerini tahrîc ettiği rical ve sikâf-ına aldığı muhaddisler hep bu vasıflan taşıyanlardır [201].
Gerek Sikât'ta gerek Sahîh'de ismi geçen âdil, sadûk bir râvi münker bir hadisin senedinde yer almış ise, bu râvînin adalet durum ne olur? İbnu Hibbân, haberin münker oluşunun adil saydığı râviyle bir ilgisi bulunamayacağını, haberdeki münkerliğin şu sebeplerden birinden ileri gelebileceğini söyler: haberin isnadında Sikât'ta ismi geçen şeyhten önce, haberiyle ihticâc edilmeyen bir râv? vardır, haber mürsel olabilir, şeyhten sonra gelen râvî, haberiyle ihticâc edilmeyen çok zayıf bir kişi olabilir, haber munkati olabilir veya isnatta semâmı belirtmemiş olan bir müdellis vardır [202].
Görülüyor ki râvînin adalet ve sıdkı için gerekli olan bu beş vasfı taşımakla zabıt ve adi derecesine yükselmiş bir şeyh yukarda geçen illetlerden biriyle münkerlik kazanmış bir haberin isnadında bulunsa da, bu şeyh İbnu Hibbân'ca mecruh olmamaktadır. [203]

Sadece Zayıf Ravilerden Rivayette Bulunan Muhaddisin Adaleti

İbnu Hibbân elde beyyine olmadan bir müslümanın kadhi-ni, yeterli bilgiye sahip olmadan bir muhaddisin cerhini helâl görmez. Sadece zayıf ravilerden rivayette bulunan bir şeyh hakkında karar verirken de onun insaf ölçüsü budur. Adil bir şeyhin sikaların yanı sıra zayıflardan da rivayeti olabilir. Keza metruk bir râvî ayrı ayrı hem sika, hem müdellis şeyherden hadis nakledebilir. Bu yüzden, hem sika hem zayıf şeyhleri olan âdil râvinin hadis-leriyle, hem sika hem müdellis şeyhleri olan metruk ravinin hadislerini birbirinden ayırdetmek gerekir ki bu da itibar yolu ve derinlemesine araştırma ile olur [204].
Bir râvinin, kendilerinden hadis naklettiği biri sika diğeri zayıf iki şeyhi bulunması halinde râvi hakkında menfi veya müsbet bir hükme varabilmek için itibar metoduna baş vurulur. Ancak iki şeyhi de zayıf ise, onun alelftlâk kadhine hükmetmeyi İbnu Hibbân uygun bulmamaktadır. Bu şeyhin hadisi, sikâtin rivâyetiyle karşılaştırılır. Böylece sikâtin rivayetine ters düşüp düşmediği ortaya çıkar. Böyle bir neticenin verilerinden yoksun iken o şeyhi kadh etmek ona haksızlık olur [205]
Nitekim İbnu Hibbân, bu durumda olan Muttarih b. Yezîd el-Kinânî'yi "leyse bişeyin" (^~i* ^-J) diyerek cerheden Yahya Ma'în (ö.233/847)in bu sözünü itimada şayan bulmamıştır. Mutta-rih'in sadece iki şeyhi vardır. Kendileri zayıf olduğu gibi her birinin sadece birer şeyhi vardır ve onlar da zayıftır. Muttarih'in isnadında bu zayıf şeyhlerden biri olması sebebiyle hadisleriyle ihticâc olunmaz. Yukarıda belirtildiği üzere, bazen sika râvinin zayıflardan rivayet ettiği bir vakıadır. O halde Muttarih'in durumu nedir? İbnu Hîbbân diyor ki, Muttarih için birSİKA'dan mervi sahîh bir hadis bulunduğu takdirde, ve bu hadisin isnadı âdil ravilerden müteşekkil ise, o zaman Muttarih'in hadisiyle ihticaca hükmolunur; infirâd ettiği haberleri de terk olunur. Sikâta uygun düşenlere itibâr, zayıflardan rivayeti de terk edilir . [206]

Ravileri Sika Ve Zayıf Olan Şeyhin Adaleti

Bir ravinin rivayette adaletine (zabtına) hükmetmek için o râvinin sika şeyhten [207]rivayet etmiş olması tek başına yeterli değildir. Kendisinden rivayet edenlerin de rivayetlerinde sıdk ile maruf olmaları lazımdır. Bunların bir kısmı sika, bir kısmı zayıf olduğu zaman şeyhin rivayette sıdkını tesbit gerçekten zorlaşır. Zayıf râvinin rivayetine bakarak şeyh hakkında cerh ite hükmetmek İbnu Hibbân'a göre caiz olmaz. Böyle bir yargıya, ancak şeyhin rivayetlerini itibar metoduyla kontrol ve araştırma sonunda, varılmasının insaflı olacağını belirtir [208]. Hakkında ihtilaf edilen bu kısım şeyhlerin rivayetlerine karşı İbnu Hibbân'ın genel tutumunu belirleyici bir örnek verelim: K. el-Mecrûhîn'de adı geçen İmrân b. Müslim el-Kasîr şeyhi sika oian bir muhaddistir. Kendisinden Basrah hemşehrilerinin yaptıkları rivayetler müstakim bir durumda olup sikâtın hadisini andırırlar. Fakat İmrân'ın bir çok münker hadisleri de vardır: Ancak bunları kendisinden iki zayıf râvi: Süveyd b. Ab-di'l-Azîz ile Yahya b. Süleym nakletmişlerdir. Acaba bu münkerier, şeyhten, bu zayıf râvilerin telkiniyle mi yoksa şeyhte meydana ge-İen bir ihtilat neticesinde mi varit olmuştur diye İbnu Hibbân tereddüt etmektedir [209]
İbnu Hibbân yorucu araştırma sonunda İmrân'ın müstakim hadislerini bulunca, bunları onun mutkinier arasına girmesi için bir delil saymış, kendisinden sikaların rivayet ettikleri bu hadislerle ihticaca cevaz vermiştir. Beri yandan 'İmrân'ın hıfzının teğay-yüründen de şüphelendiği için bütün sorumluluğu zayıf râvîierine yüklemek istememiş ve netice olarak rivayette muîkin olmayanların İmrân'dan yaptıkları rivayetlerden el çekilmesine karar vermiştir [210]
İşte İbnu Hibbân formülünü bu kısım muhaddisler hakkında kullanmaktadır . [211]

Zayıf Şeyh İle Zayıf Ravi Arasında Kalan Muhaddisin Durumu

Adalet (zabt) durumu karmaşık olan muhaddislerinden biri de iki zayıf râvi arasında kalan muhaddistir. [212] Durumu açıklığa kavuşmadığı için onu mutlak olarak mecruh kılmak mümkün değlidir. İbnu Hibbân'ın nazarında böylelerinin adalet durumu müştebeh-dir. K. el-Mecrûhîn'den vereceğimiz bir örnek müellifin tutumunu daha iyi belirleyecektir.
İbnu 'Adî (ö.365/975)'nin tazîf ettiği [213] Muhammed b. "Atiy-ye b. Sa'd el-'Avfî, sadece babası 'Atiyye (ö.127/744)'den rivayet etmiştir. Kendi râvîsi de yalnızca Esîd b. Zeyd el-Cemmâl'dir. Babası hadiste çok zayıf t^A^Î oluprâvî Esîd ise hadis hırsızı U-oJ-lj^jdir[214]. İşte iki zayıf râvî arasında bulunan Muhammed b. 'Atiyye'nin zayıf olmayan bir şeyhten rivayeti sabit olur ve bu rivayeti itibar sonunda menfî çıkarsa, o zaman 'Atiyye'nin cerhi genellik kazanır diyen İbnu Hibbân, böyle bir itibâra şimdilik imkân bulunmadığı için Muhammed b. 'Atiyye İhticâctan düşmüş durumdadır ve bir sikadan rivayeti sabit olduğu, bunu da kendisinden sika bir râvînin naklettiği ve sikâta da muhalefet söz konusu olmadığı anlaşılıncaya [215]kadar bu durumun devam edeceğini belirtir . [216]

Muhtalit'in Adaleti

Dininde adi, rivayetinde sıdk ile maruf sika muhaddislerin bir çoğunda ömürlerinin sonlarına doğru akıllarında vukua gelen bozulmaya İhtilal, bu illete yakalanmış sika muhaddise de muhtalit denmektedir. İhtilal halinde olan birisi, hadisin sthhati için râvîde bulunması lazım gelen "akıl" vasfını kaybettiği için bundan böyle rivayet edeceği hadislerde tabii olarak az ya da çok hataya düşecektir.

İbnu Hibbân muhtaliti, rivayetlerinde zaman zaman hata yaptığı bilinen bir s ika. muhaddise benzetir. Sika bir muhaddis hata yaptığı bilindiğinde, o rivayetinin terki vaciptir. İhticac edilmesi gereken rivayeti ise, hataya düşmediği malûm olandır. Muhtelit hakkında verilecek hüküm de böyledir, ihttlattan önceki devrine yetişmiş ve sağlam hâlinde ondan hadis almış olduğu malûm olan sika muhaddislerin hadisleri veya muhtelitin, bir başka cihetten sübût ve sıhhatinde şekkedilmeyen rivayetlerde, sikâta uygun düştüğü hadisler İbnu Hibbân'ca itimada lâyık görülmektedir [217]. Muhtelitin rivâyetlerindeki doğruluk derecesini tayinde müellifin ölçüsü, sika muhaddislerin muhtelitten ihtilaftan önce almış oldukları hadisleridir.
İbnu Hibbân'ın rivâyetleriyle ihticâc ettiği ve hadislerini Sahîh'ine aldığı bir kısım muhtelit sika muhaddisler incelendiğinde görülür ki, bunlar ihtilat döneminde hata yapmış, ihtilâta uğradıkları tarihler belli olmuş, kendilerinden kimlerin ihtilattan önce, kimlerin ihtilattan sonra hadis aldıkları belirlenmiş kimselerdir. İbnu Hibbân'ın Sikât'ında yer aian muhtelit muhaddislerden bir kaç misâl vererek, müellifin bu prensibine ne derece bağlı kaldığını görelim : [218]

1) Said B. Ebi 'Aruba (Ö. 150/767)

İbnu Hibbân, Basra fukahâsı ve mutkinlerinden olan bu ünlü muhaddisin Hicrî 145 tarihinde ihtilâta uğradığını ve bu hâlin beş yıl devam ettiğini belirtir. Bu illete yakalanmadan önce kendisinden İbnu'l-Mübârek (ö.181/797) ve Yezîd b. Zuray'(ö.182-3/798-9) tarafından rivayet edilmiş hadislerle ihticâc olunabileceği, ihtilaî sonrası hadislerinde menâkir ve evham çok olduğu için bunlardan da mütakaddimûnun rivayetlerine uymayanları terket-menin vacip olduğu görüşündedir. Bir başka deyişle bunların itibara tabi tutulmak suretiyle tesbitinin gerektiğini söyler. Ayrıca İbnu Ebi 'Arûba'nin H. 155 yılında vefat [219]ettiği görüşünü zayıf bulur. [220]

2) Said B. 'İyas El-Cureyri (Ö. 144/761)

Basralı olan bu muhaddis ölümünden üç yıl Önce ihtilâta maruz kalmış, ihtilât halinde iken Yahya el-Kaltân (Ö.198/813) tarafından görülmüştür. İbnu Hibbân onun ihtilâfını fahiş bir ihtilât olarak görmediğini, [221]bu sebepten onu Sikât'ına aldığını söyler . [222]

3) 'Ata B. Es-Saib Es-Sakafi (Ö. 136/753)

Ömrünün sonlarında ihtilât etmiş ancak o.tarihtan önce rivayetinde güvenilirliği bilindiği [223]için ihtilâtı sebebiyle adalet yolundan ayrılacak derecede fahiş hata işlememiştir . [224]

4) 'Abdullah B. Ca'fer B.Ğaylan Er - Rakki (Ö.220/835)

Ölümüne kadar ihtitât hâli devam eden bu muhaddisin ih-tilât başlangıç tarihi İbnu Hibbân'a göre 218'dir. Gözlerini kaybeden bu zat zaman zaman muhalif rivayetlerde bulunmakla beraber, müellif [225]onun ihtilâtının, ne dediğini bilmeyecek derecede ağır olmadığın söyler . [226]

5) Şerik B. 'Abdillah B. El-Harisen-Nehei (Ö.177/793)

Hadis imamlarından ve fukahâdan biri olan Şerîk'in hafızasının bozulması ömrünün sonlarına rastlar. Bundan dolayı kitabı olmadan yaptığı nakillerde evham vardır. İbnu Hibbân, onu Vâsıfta iken dinleyen Yezîd b. Hârûn (Ö.206/821) ve İshâk el-Az-rak {ö. 194/809)[227] gibi muhaddislerin semâlarında tahlilin bulunmadığını, bir çok evhamın yer aldığı rivayetlerinin ise müteehhir muhaddisler tarafından Kûfe'de rivayet edilenler olduğunu söyler [228]

Ücret Karşılığında Tahdis Cerhe Sebep Olmaz

Ücret karşılığında hadis rivayet etmeyi bir kısım hadis imamları caiz görmemişlerdir. Bu gibi muhaddislerden hadis yazı-lamayacağı görüşünde olanların başında İshâk b. Râhûye (Ö.238/852), Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855) ve Ebû Hatim er -Râzi (Ö.277/890) gelir, "Hadis satan kimseden hadis yazılmaz" sözü Ahmed b. Hanbel'e aittir [229]
Kur'ân ta'Îîmine karşılık ücret almanın cevazına kıyasla ücretle hadis rivayet etmeye izin veren imamlar da vardır, ki Tâbiûndan Mücâhid (0.102,3/720,1) bunlardandır [230]. Yine : hadisini, Yakûbb. İbrâhîm {Ö.252/866) bir dinar karşılığınd ancak tahdîs edermiş [231].
İbnu Hibbân da hadis rivayetini parayla yapmada bir beis görmemiş olmah ki muhaddislerden "Abdullah b. ei-Hasan el-Herrânî (ö.292/904)'yi Sikât'ma almış bulunuyor . [232]

Perde Arkasından Hadis İşitme

Perde arkasından hadis işitmenin sıhhati bazı şartlara bağlanmıştır.[233] Hadis okunurken muhaddisin sesinden tanınmış olması, hadisin kendisine kıraat olunması halinde onun perde arkasında hazır olduğunun bilinmesi, sesini tanıyan ve orada hazır olduğunu bildiren kişinin de sözüne güvenilir olması gibi [234].
Böyle bir semâ'ın sahih olamiyacağına kani olan imamlardan Şu'be (ö.160/776): "Yüzünü görmediğin halde sana hadis rivayet eden muhaddisten rivayette bulunma; zira umulur ki, had-desenâ, ahberena diyen onun kılığına bürünmüş bir şeytandır" dermiş [235].
İbnu Hibbân bu son görüşe karşıdır. Etbâü't-tâbi'inden ünlü muhaddis Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö.150/767), Fâtıma bintü'l-Münzir'den hadis dinlerken aralarında bir perde veya bir engel varmış. Hadislerini bu yolla aldığı için Tâbiûndan Hişâm b. 'Ur-va (0.145,6/762,3) tarafından cerh edilmişti. Fakat bunun, hadiste bir insanın cerhine sebep teşkil edemiyeceğini belirten İbnu Hibbân bu Semâ'ın geçerli olduğuna ve bunu bir cerh sebebi görmenin insafsızlık olacağına işaret eder. Irak ve Hicaz'ın büyük tâbi'un ulemâsının perde arkasından Hz. 'Aişe'den hadis almış bulunmalarını, yüzünü görmeden sadece sesini işittiklerini ve bu yolla alınan hadislerin muhaddislerce makbul sayıldığını da bu çeşit tahammülün sıhhati için bir delil kabul etmiştir . [236]

Sika Ravinin Zayıf Şeyhi'nin Düşürülmesi Onun Adaletini Düşürmez

Bir hadisin senedinde birbirleriyle görüşme ihtimalinin bu-'und.u?ü 9pV6rı'l'r iki muhaddis [237]arasında bulunan zayıf bir râvî düşürüldüğü takdirde, yalnız güvenilir râvîlerden oluşan MUTTASIL bir senet meydana gelmiş gibi olur. Böyle bir isnatla karşılaşıldığında, sika ravilere bakarak senede itimat edilir, dolayı-sıyle hadisin sahih olduğu vehmine düşülür. Müteehhir muhaddis-lerden bir topluluğun ortaya çıkıp bu tür bir işleme başvurduklarına değinen İbnu Hibbân, örnek olarak Bakiyye b. el-Velîd (Ö.197/812)'in haberlerini, bir kısım öğrencilerinin nasıl bu hâle soktuklarını gösterir [238]. Şöyle ki, Bakiyye, kendileriyle görüştüğü Ubaydullah b. örner (Ö.144/761), Mâlik b. Enes (Ö.179/795) ve Şu'be b. el-Haccâc (ö.160/776)'dan semâ' yoluyla hadis almıştır. Ayrıca bu sika muhaddislerin hadislerini, onlardan semâ'ı olan zayıf râvilerden de işitmiştir. Bakiyye zayıf şeyhler kanaliyle sika şeylerinden hadis rivayet ederken kendisini dinleyen bir kısım talebeleri aradaki zayjfiarı atıp senedi muttasıl hâle getirmişlerdir [239].
'knu Hibbân'ın verdiği bu misâle dikkat edersek, burada zayıf râvîyi düşüren Bakiyye'nin kendisi değildir. Aralarında zayıf ravinin nazfediidiği Bakiyye ile sika şeyhlerinin birbirleriyle görüşmüş olmaları hususu gözönüne alınırsa, Bakiyye'nin râvi leri burada'-tedlîscn-tesviye" yapmış olmaktadırlar. İbnu Hibbân'ın ıstılahında bu tabire rastlanmaz. O sadece "tesviye" tabirini kullanmaktadır [240]
İşte kendileri sika oldukları halde bir kısım rivayetleri hüccet olmayan muhaddisler, İbnu Hibbân'a göre, Bakiyye ve emsalidir ki zayıf şeyhleri kendi irâdeleri dışında başkaları tarafın- dan haz-fedilmîş ve âdeta kendileri o isnatta müdellis durumunda kalmışlardır.
Fakat Bakiyye'nin diğerlerinden farklı olan bir durumu vardır ki o da müdellis olmasıdır. Bir kısım hadis imamları bu İşi bizzat Bakiyye'nin yaptığını düşünerek, onu ünlü muhaddislerden "menâkir* rivayet etmekle itham etmişlerdir.
İbnu Hibbân işin aslını araştırmak suretiyle neticede Bakiyye'nin de zayıf râvilerden ayrı- ca tedlîs yaptığını tesbit etmiştir:
"Hımış şehrine geldiğimde özellikle Bakiyye'nin durumunu araştırmağa çalıştım. Kendisinden rivayet edilen hadis nüshalarının birer nüshasını

çıkardım. Neticede onun sika, memûn olduğunu anladım. Ne var ki "müdellis" idi. 'Ubaydullah b. Ömer'den, Şu'be ve Mâlik'ten müstakim hadisler işitmişti. Bu imamlardan semâ'ı olan el-MecâşÎ b. 'Amr gibi yalancı, zayıf, metruk ve sadece künyeleriyle tanınan mechûl kimselerden de sika şeylerinin hadislerini işitmişti. İşte Bakiyye tedlis yapmak maksadiyle zayıf şeyhlerini aradan çıkarmış ve : "Ubaydullah b. Ömer, Nâfi'den... naklen şöyle demiştir", ve "Malik Nâfi'den... naklen şöyle demiştir" diye rivayet ettiği olmuştur. Kendisinin bu şekilde tedlis yaptığı bilindiği halde, bir kısım talebeleri ondan tedlis yaptığı bu haberleri tahammül etmiş ve bunları rivayet ederlerken, sanki şeyhleri zayıf şeyhini çıkarıp da tedlis yapmamış gibi: "Bakiyye ıan Ubaydillâh..., Bakiyye 'an Mâlik..." diye aradan değersiz râvîleri çıkardılar. Ve böylece mevzu hadisler Bakiyye'nin üzerinde kaldı, hadisi uydurmuş olan asıl râvîler aradan çıkarak kurtulmuş oldular.
Hibbân bu semâ'ın geçerli olduğuna ve bunu bir cerh sebebi görmenin insafsızlık olacağına işaret eder. Irak ve Hicaz'ın büyük tâbi'un ulemâsının perde arkasından Hz. 'Aişe'den hadis almış bulunmalarını, yüzünü görmeden sadece sesini işittiklerini ve bu yolla alınan hadislerin muhaddislerce makbul sayıldığını da bu çeşit tahammülün sıhhati için bir delil kabul [241]etmiştir . [242]

Sika Ravinin Az Hata Yapması Onun Mutlak Zatını Gerektirmez

Benzer isimlerde tashif yapmak, mürseli merfû veya müsnedi mevkuf kılmak yahut da bir hadîse başka bir hadîsi katmak gibi hatalar, muhaddisin kitabet esnasında bilmeden yaptığı ve yaşlanıncaya kadar öyte kaldığı hatalardır ki birçok muhaddiste görülebilir ve bu hataların sayılan azdır [243].
Sika muhaddislerin bu gibi hatalarla rivayetlerinde teferrüt etmeleri, bir kısım hadis imamlarınca mutlak surette mecruh, bütün haberlerinin zayıf sayılmasına yol açmıştır. Nitekim Yahya b. Sa'îd el-Kattân (ö. 198/813), Abdurrahman b. Mehdi (ö. 198/813), Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855) ve Yahya b. Ma'în (Ö.233/847) bu tutum İçerisinde bulunmuşlardır [244].
İbnu Hibbân bu görüşe karşı çıkmış ve muhaddislerde görülen bu hallerin, onların bütün hadislerini ihticâcdan düşürebilecek bir zafiyet olmadığını belirtmiştir. Bu orta yoldan hareketle, bu kısma dahil muhaddislerin infirad ettikleri haberlerin hüccet olamıyacağım, fakat sikâtın rivayetlerine uyanlar ile ame! edilebileceğini açıklamıştır. Bu gibi râvîlerin durumunu belirtmek için de formülünü ilgililerin tercemesinde kullanmıştır [245].
İbnu Hibbân bu tür râvileri üç kategoriye ayırır: 1) infirad ettiği hadisle ihticâc edilmeyip diğer rivayetleri makbul olanlar; 2) sadece sikâta uygun rivayetleri hüccet olanlar; 3) sikâta muhalefet etmedikleri makbul olup sikâta uygun rivayetleriyle [246] ihticâc edilenler . [247]

Sika Ravinin Vehme Düşmesi Onun Adaletine Dokunmaz

"Hata ve vehim beşerin kurtulamadığı iki şeydir. RasûlulJâh <a.s) hâriç, dünyada hiç kimse hatadan beri olamaz. Hata yapan bir kimsenin hadisini terketmek caiz olsaydı, Sahabe, Tâbi'ûn ve onlardan sonra yetişmiş muhaddislerin hadislerin terketmek de caiz olurdu, zira onlar da hatadan masum olmamışlardır" diyen İbnu Hibbân [248], adaleti ve semâ'ının sıhhati sabit olan bu gibi sika muhaddislerin rivayetleri arasında hata artar da, bu hata sevabından daha çok olursa, o zaman rivayetlerinden içtinaba müstahak olacaklarını, fakat adaleti kesinlik kazanmış bir kimsenin ancak cerh sebeplerinden biri sebebiyle adaleti zail olduktan sonra mecruh sayılabileceğini önemle belirtmektedir [249].
Sika, mutkin ve âdil bir muhaddisin hadisini terketmeyi gerektiren "hatanın çokluğu" kavramı, İbnu Hibbân'ın ıstılahında, hatanın savâba galip gelmesi anlamındadır. Hata savabı bastıracak derecede artmazsa, o zaman bu muhaddisin hata yapmadığı rivayeti makbul olup, sadece hata yaptığı rivayetinden içtinap edilir [250].
İşte bu vasıfta oian bir çok muhaddis, bazı hadis imamların-ca mutlak surette cerh edilmişken, İbnu Hibbân onları yukarıdaki gerekçeye binaen Sikât'ına almış bulunuyor. Meselâ Hammâd b. Seleme (ö.167/783)'nin hadisini Sahîh'ine almayan Buhârî (ö.256/869)'yi insafa davet etmekte ve Hammâd'ı savunmaktadır [251].
Yahya b. Ma'în (ö. 233/847)'nin mutlak olarak cerhettiği Dâvûd b. ez-Zibrikân (ö.180/796)'ın durumu da böyledir. Yahya b. Ma'în, Davud'un müzakere esnasında vehme düştüğünü, hıfzına dayanarak yaptığı rivayetlerde galatta bulunduğunu, neticede sika muhaddislere ait olmayan hadisleri onlardan rivayet ettiğini anlayınca, onun zafına hükmetmişti. İbnu Hibbân'ın kanâatine göre, Dâvûd bunların hiç birini bilerek yapmış değildir, rivayetlerinin genelinde aynı durumda olduğunu görmek mümkün olmadığı için terke müstahak değlidir. Netice'oiarak Dâvûd, müellifimizin nazarında, sikâta uyum gösterdiği rivayetinde "sadûk", infirad ettiği zaman da kendisiyle ihticâc edilmez bir durumdadır [252].
İbnu Hibbân, ezberinden tahdis ettiklerinde vehme düşmekten masum olmayan hıfız ve itkân sahibi ez-Zühri (ö.124/741), İbnu Cureyc (Ö. 1507767), es-Sevri (ö, 161/777) ve Şu'be (ö. 160/776) gibi hadis alimlerini ömek vererek Kûfeli seçkin hafız 'Abdulmelik b. Ebî Süleyman fö.145/762)'da da, onlarda olduğu gibi, çoğu kez hıfzından tahdis edende görülen vehmin bulunduğunu, ancak âdil ve sika bir şeyhi, düştüğü vehimler yüzünden terketmenin insafla bağdaşmayacağını, aksine sikanın rivayetlerine uygun düşenleri kabul, aşırılığa varmadığı sürece vehme düştüğü kesinlik kazanan rivayetlerini de terk etmenin ihtiyatlı bir tutum olacağını, aksi halde yukarıda ismi geçen imamların hadislerinin de terkedilmesi durumunda kalınacağını kaydeder [253].
Basra'nın etbâü't-tâbîîn içerisinde en faziletlilerinden olan Dâvûd b. Ebî Hind (Ö.137/754), rivayetlerinde mutkin olmakla beraber, hıfzından tahdîs ettiği zaman yanılgıya düşerdi. Rivayetlerinde müşahede edilen bu hata ve vehimler İbnu Hibbân'ın ölçüşünce az bir sayıda olduğu için, yine Sikât'ında yer almış bulunuyor [254]. İbnu Hibbân sikâttan saydığı bu gibi muhaddislerin durumunu [255]gibi lafızlarla anlatmak-ister . [256]

Zayıf Şeyhini Gizlemeye Çalışan Muhaddisin Adaleti

Sika bir muhaddis zayıf olan bir kişiden rivayet yapar ve bu şeyhinin tanınmaması için onu künyesiyle anar. Bu zayıf şeyhin künyesi ile sika bir muhaddisin künyesi aynı olabilir. Künye benzerliğinden ötürü hadisin bu sika muhaddise ait olduğu sanılır. Oysa hadis onun hadislerinden değildir.
İbnu Hibbân şeyhin bu şekilde gizlenişini izah ettikten sonra [257] Süfyânü's-Sevrî (ö.161/777)'nin el-Kelbi'den rivayetini buna ömek olarak verir: "es-Sevrî: bize Ebu'n-Nadr tahdîs etti, derken, dinleyen zanneder ki Sa7d b. Ebî 'Arûba (ö.150/767)'yi veya Cerir b. Hâzim (ö.170/786)'i kastediyor. İbnu Hibbân'ın verdiği ikinci örnek el-Velîd b. Müslim (ö.195/810)'e aittir; bize Ebû 'Amrtahdîs etti" dediği zaman, bununla el-Avzâ'î(ö.157/773)'yİ kastediyor sanılır. Halbuki kastettiği kişi 'Abdurrahmân b. Yezîd b. Temîm-dir[258]
İbnu Hibbân böyle bir haberle ihticâcın niçin caiz olmayacağı hususunda gayet açıktır: rivayette kim olduğu bilinmeyen bir insanın künyesi vardır, râvî sika bile olsa, ismini vermediği şeyhin yalancı olması da ihtimal dahilindedir [259].
İşte sika muhaddislerden bir kısmının kendi zayıf şeyhlerine künye vermek suretiyle onları nasıl gizlediklerine dâir İbnu Hibbân'in verdiği bilgiler özet olarak budur. Verdiği örnekler, klasik usûl kitaplarında tarifi yapılan "tedlîs'üş-şüyûh"a tekabül etmektedir [260]. Fakat müellifimiz bu tabiri kullanmaz, bu İşin "tedlîs"" olduğunu söylemekle yetinir [261]
Sonuç olarak İbnu Hibbân, sika bir râvînin yaptığı bu çeşit tedlîsin onun hadiste adaletine dokunmayacağını, ancak tediîs yaptığı rivayetinin hüccet olmadığı görüşündedir [262].
Şeyhin tanınmaması [263] gayesiyle îedlîsü'ş-şüyûha başvuran müdelîisin cerhine hükmedenler de vardır. [264]

Zayıf Şeyhini Zikretmeyen Muhaddisin Adaleti

Kendilerini her türlü masiyetten koruyabilmiş ünlü hadis imamlarından Katâde (ö. 118/736), Yahya b. Ebî Kesîr (Ö.129/746), el-A'meş (Ö.148/765), ibnu Curayc (ö. 150/767), es-Sevrî (ö.161/777) ve daha bir çoğunun hadis çalışmalarında takip ettikleri yo! şu idi: hadis rivâyetiyle meşgul olan herkesten yazar, işittikleri hadisleri sahiplerinden rivayet ederlerdi. Onlar bazen güvenilir şeyhlerinden hadis almış bulunan ve haberleriyle ihticâc caiz olmayan zayıf râviierden de hadis dinlemişler, bunları edâ ederken zayıf râvileri zikretmeden onların ve aym zamanda kendilerinin şeyhleri olan sika muhaddislerden rivayet etmek suretiyle zaman zaman tedlîs yapmışlardır[265]
İbnu Hibbân'ın yaptığı bu izahtan anlaşılıyor ki yapılan bu iş, tedlîsü'l-isnâd'ın kendisidir. İşte sika râvinin adeietine dokunmayan bu tür rivayet şekli için o sadece "tedlîs" tabirini kullanır.
Sika müdelîisin bu duruma göre rivayetleri iki kısımda mütala edilir: rivayetinde " haddesenî" veya "semi'tü" gibi sarih edâ sigalannı

kullanmadığı haberler ki ihticâc caiz değildir. Müellif bu hükmünde Şâfi'i'ye tabi olur. Semâ'a delalet eden sarîh siga-lann yer aldığı haberlerinde tediîs yapmadığı anlaşılır, dolayısiyle bunlar müdelles hükmünün dışında kalır [266], İbnu Hibbân müdeües hadisi kabul etmeyişinin sebebini açıklarken şöyle der: "es-Sevrî ve el-A'meş gibi itkan sahibi imamların ancak "semâ'ı" beyân ettikleri rivâyetieriyle ihticâc ederiz. Müdeilis sika dahî olsa, semâ'mı belirtmediği haberini kabul ettiğimiz takdirde, makâti' ve merâsiiin hepsini de kabul etmemiz icabeder. Sika müdeilis haberinde zayıf bir râviden tedlîs yapmış olabilir. Onun kimliğini açıkladığında haber batıl olacaktır. Tedlîs yaptığı ravinin zayıf mı sika mı olduğunu bilmiyoruz"[267]
İbnu Hibbân, Etbâü't-tâbi'in âlimlerinden Süfyân b. "Uyeyne (Ö.198/813)'nin tedlîslerini bu hükme dahil etmez. Çünkü o, sadece sika ve mutkin râviden tediîs yapan muhaddisin yeryüzünde tek örneğidir. Dolayısiyle semâ'ını belirtmediği haberleri de İbnu Hibbân'ca makbul sayılmaktadır." O sadece mutkin sikalardan tediîs yapardı. Tediîs yaptığı hemen hiç bir haber yoktur ki aynı haberi kendi ayarında sika bir şeyhten semâ' ile rivayet etmemiş bulunsun" [268]
Süfyân'nın semâ'ını beyân etmediği rivayeti hakkında bu delile istinaden makbul sayma hükmünü, İbnu Hibbân, İbnu 'Abbâs'ın Nebî (a.s)'den işitmediği halde ondan rivayet ettiği hadisler için verilen hükme benzetir. "Ashâb, Nebî (a.s)'den naklettikleri haberlerin hepsinde semâlarını belirtmiş değillerdir. Bu gibi semâ'sız haberlerin Nebî (a.s)'den Ashâb'dan biri tarafından işitil-diği, ondan da bir başka sahâbînin alıp işittiği sahâbînin ismini zik-retmeksizin Nebî (a.s)'den rivayet ettiğini yakînen bilmekteyiz. İşte Ashabın bu tür rivayetlerini de kabul etmemizin sebebi, onların hepsinin şerefli, udûl olmalarıdır. Allah zayıf ve gevşekliği onlardan temizlemiştir. Rasûlullâh (a.s)'in sözünde, bütün sahabenin udûl olduklarına, İçlerinde mecruh ve zayıfın bulunmadığına en kuvvetli delil vardır. İçlerinde mecruh veya zayıf yahut gayr-ı adi birisi bulunsaydı, sözündeki umûmu hükümden onları çıkarır ve "Sizden burada bulunanlardan fulan ve (ulan, bulunmayanlara tebliğ etsin" derdi. Kendilerinden sonrakilere tebliğ emrini bütün ashaba vermiş olması onların topluca udûl olduklarına delalet eder. Rasûlullâh tarafından tadîl edilmek de bir .5* kimse için kâfi bir şereftir" [269]
Nihayet İbnu Hibbân bir kısım müdelles haberler hakkında Önemli bir genelleme yaparak şöyle der: "Bir müdellisin semâ'ını beyan ettiği bir haberin sıhhatına hükmettiğim zaman o müdellisin semâ'ını zikretmediği aynı haberi Sahîh'e almada bîr beis görmem" [270]
İbnu Hibbân sika müdellisin bizzat dinlediği hadis ile tediîs yaptığı hadis arasını tefrik prensibini Sİkât ve Mecrûhîn'de uygulamağa çalışmıştır. Bir çok müdellisin K. el-Mecrûhîn'de yer almasının sebebi, müdellis olmalarının yanı sıra cerhe yol açan hallerden biriyle macruh olmalarıdır. Bunlardan bir kısmı da, müellifin tediîs saydığı fakat bazılarınca "irsât-i hafî" diye tanımlanan tediîs çeşidini yapan kimselerdir. [271]K. es-Sİkât'ta yer alanlar, üzerinde durduğumuz tediîs çeşidini yapan sika muhaddisleridir . [272]

Sahâbe'nin Adaleti

İbnu Hibbân'ın mevcut eserlerinin hiç birinde onun sahâbîyi nasıl tarif ettiğine dair her hangi bir kayda rastlayamadtk. Sohbet şartı olmaksızın Hz. Peygamberi sırf görmekle sahâbî sıfatının kazanılabileceği yolunda birçok muhaddis ve bir kısım usûlcüleriin görüşünü İbnu Hibbân'ın da paylaştığını, ayrıca bunun için temyiz kabiliyetine sahip olmayı da şart koştuğunu anlıyoruz[273]. Hz. Peygamberi sırf görmenin sahâbî olmağa kâfi gelmeyeceğini ileri süren İbnu Ma'in (ö.233/847), Ebu Zur"a (Ö.264/877), Ebu Hatim er-Razî (ö.277/890)ve Ebû Dâvûd (Ö.275/8S8) da temyîz çağında olmayı gerekli görmüşlerdir [274].
Kur'an'da "Doğrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peygamber Muhammed ve inananlardır. Allah inananların dostudur.", "O gün Allah Peygamberini ve onunla beraber olan müminleri utandırmayacaktır"[275]meâlindeki âyetlerde sahabenin söz konusu edildiğini söyleyen İbnu Hibbân, ashabın güvenilir olduklarını bu âyetlerin ışığı altında şöyle izah eder: "İbrahim'e uyduğu ve kıyamet gününde utandinlmayacağı Allah tarafından haber verilenleri kizb ile cerh etmek asla caiz olmaz. Nebî s.a.v. 'in "Benim adıma bilerek yalan söyleyen cehennemdeki yerine hazir-lansm" sözüne gelince, buradaki hitâb ashâbdan sonra gelenler içindir. Çünkü Allah'ın kıyamet günü rüsvây etmiyeceğini bildirdiği kimseler için Hz. Peygamber'in Cehennem ateşinin vacip olduğunu söylemesi muhal olur. Tenzîle şâhid olanlar, Rasûluilah ile sohbeti bulunanlar hakkında kusur, eksiklik düşünmek helâl değildir, onları kadhetmek imanın zıddıdır, onlardan birine dil uzatmak nifakın kendisidir. Çünkü onlar, kendiliğinden konuşmayan, konuşması ancak, bildirilen bir vahy ile olan Nebî s.a.v.'in verdiği hüküm gereğince kendisinden sonra insanların en hayırlı olan-larıdır.Rasûlullah'ın insanlara açıklamak üzere Allâh'dan aldığı risâlet görevini kendilerine emanet olarak verdiği kimseler de elbette cerhedilmeye lâyık olmazlar. Rasûlüllah'ın indinde onlar şehadetleri caiz sâdık insanlar oldukları için Rasûluilah risâleti onlara tevdî etmiş ve kendisinden gördüklerini kendilerinden sonra gelenlere aktarmalarını emretmiştir. Ashâb bu nitelikte olmasalardı, tebliğ işini onlara bırakmazdı. Aksi halde risâlete gölge düşmüş olurdu. Netice olarak Rasûluilah tarafından ta'dîl edilmek bir insan için yeterli bir şereftin[276]
İbnu Hibbân'a göre,Hz. Ömer'in bir kısım sahabeyi çok hadis rivayet etmekten menetmesi, Ebû Musa'dan beyyine istemesi, Hz.Ali'nin onlara yemin verdirmesi ve İbnu Abbâs'ın: "Herkes bildiği gibi hareket etmeye başlayınca, biz Rasûlüllah'tan hadis rivayetini bıraktık" demesi gibi haberler bu üç büyük sahabînin Rasûlüllah'tan işittiklerini tebliğden menettiklerini göstermez; çünkü Rasûlüllah'ın "Sizden burada bulunanlar hazır olmayanlara tebliğ etsin" dediğini ve işittiklerini gizlemenin ashâb için helâl olmadığını çok iyi bilen Ömer, Hz. Peygamberden sonra onun adına hadis uyduranların çıkacağından da çok emin bulunuyordu. Zira "Allah, hakkı, Ömer'in lisan ve kalbi doğrultusunda indirdi" diyen Rasûlullâh'dır. Ve gene "bu ümmet içerisindeki muhaddes-lerden [277] biri de Ömer'dir buyurmakla onu, vahye ve tenzile şâhid olmuş mütkin, sika ve ileri görüşlü ashabtan biri addetmiştir. O halde Ömer'in onları çok rivayet yapmaktan menetmeye çalışmasının sebebi, kendilerinden sonra İslâm'da kendileri kadar yer tutmayan bazı kimselerin çok rivayet etme cüretini gösterip rivayette hataya düşmelerini veya dünyalık elde etmek gayesiyle Rasûluilah adına bilerek yalan söylemelerini önlemekti. Sika ve emîn kimseler tarafından kendisine hadis rivayet edilen Ali, Rasûluilah adına yalan söylemekten sakınmayı öğretmek maksadiyle onlara yemin teklif ederek Ömer'in izinden gitmişti. Kısaca rivayette ricali teftiş işini ilk başlatan bu iki büyük sahâbî, bu usulleriyle bir yandan Hz. Peygamberden hadis rivayetinin kolay bir iş olmadığını ashaba bildirmek istemişler, diğer yandan da ileriki nesillerde herkesin rivayet yapma cüretini kırmaya [278]çalışmışlardır. [279]

Tâbiün'un Adaleti

Tabiûn ricaline dair verdiği bilgilerden anlıyoruz ki, İbnu Hîbbân bir kimsenin tâbi'î olabilmesi için sahabeden birine mülâki olması, ondan hadis hıfzetmesi ve o sırada da akıl ve buluğ çağında (hıfzedebilme yaşında) bulunmasını yeterli görmüştür[280]. Diğer taraftan sahâbiye sadece likâi ve ondan hadis duyması halinde onu tâbî'î sayan el-Hâkim (ö.405/1014), "bir müddet onunla sohbet etmesi gerekir" şartını getiren el-Hatîb (Ö.463/1070), ve nihayet "sahâbîye mülaki olmakla tâbi'î sayılacağı" görüşünde olan ekseri hadisçiler, İbnu Hibbân'ın buluğ şartını aramamışlardır[281].
Tâbi'î olmak için bulûğ şartını sadece İbnu Hibbân getirdiği için el-Irâkî (Ö.806/1403)"hadisine göre bir insanın sahabeyi mücerred görme ile tâbi'î olabileceğini söyliyemeyerek İbnu Hibbân'a itirazda bulunmuştur [282].
Tâbi'ûn'un küçüklerinden olan Süleyman b. Mihrân el-'A'meş (ö. 148/765), Enes b. Malik {91/709)1 Mekke'de Makâm'da namaz kılarken görüp ondan bazı hadisler işitmiş , Vâsılla da hutbe irâd ederken dinlemiş, o sırada da buluğ çağında olduğu ve işittiklerini sonradan naklettiği için İbnu Hibbân'ca tâbi'i sayılmıştır. Bu arada el-A'meş'in Enes'ten müsned semâ't olmadığına yani ondan rivayetinin munkati olduğuna da İşaret etmiştir [283].
İbnu Hibbân, sahâbîyi gördüğünde, büiuğ çağında olrrîa-yan ve ondan hiç bir hadis hıfzetmeyen kimseyi, diğeriyle bir tutmaz, Nitekim Halef b. Halîfe {ö.181/797), sahabeden 'Amr b.Hu-rays (ö.85/704)'i gördüğü zaman babasının kucağında küçük bir çocuktu. Bu durumu sohbeti için itibar edilmez bir rüyet sayan İbnu Hibbân onu Etbâü't -tâbi'în tabakasına alır [284].
Sahabeyi idrak eden en-Nu'mân b.ei-Münzir el-Gassânî (Ö.132/749), rivayetleri tâbiûndan olduğu için müellifimize göre gene etbâü't -tâbiîndendlr[285].
Keza Enes b. Mâük'i gördüğü halde ondan hadis dumamış olan 'Abdullah b.' Avn(ö.151/768)'i, bu yüzden ikinci tabakaya dahil etmemiştir [286].
Tâbi'ûn 'un adaletine gelince , Hz. Peygamber "Ümmetimin en hayırlıları beni takip edenler, sonra onları takip edenler..." buyurarak tâbiünu sahabeden sonra en hayırlı nesil kılmıştır. Ashabın ağzından hadis duyup onlardan Kuran ve sünneti hıfzetmiş olan bu nesil döneminde, ashâbda görülmeyen bidat, dalalet, nifakın yanı stra hadisleri noksan veya ilavelerle rivayet kendini gösterdiği için İbnu Hibbân'a göre onlar, adalet bakımından ashâb ile mukayese edilemezler [287]. Kısacası rivayetin sıhhati için öngörülen adalet vasfının kazanılmasında TÂBİ'İ olma tek başına yeterli değildir, tâbi'ûndan olan bir râvi, bunun için , diğer hususları beraberinde getirmesi gerekmektedir. [288]

Etbâüt- Tabiinin Adaleti

İbnu Hîbbân, Hz. Peygamber'in :
hadisinden istidlal ederek, ümmetin, tâbiûndan sonra, en hayırlı olanları, kendileriyle sahabe arasında sadece bir nesil bulunan-Jardır ki bunların da etbâü't-tâbi'in olabileceğini söyler ve onların sünnet-i nebeviyyeye yaptıkları hizmeti şöyle açıklar: "Rasûlullâh-ın ashabından şifahen ilim ve hadis nakleden Tâbi'ûn'un talebesi olan bu nesil onlardan aldıkları haberleri tesbitte büyük gayret sar-fetmiş, dinî ahkâm üzerinde çalışmaları derinleştirmiş, hakkında sünnet varit olmayan meselelerde selefin kavlini tesbit etmiş, usûl [289]alanında açık delillerden sahih hükümler çıkarmış ve aynı yolu takip ederek fürû meselelerini çözmeğe çalışmışlar. Onların bu gayret ve himmetleri neticesinde Allah Taâlâ Din-i mübîn'i hıfzetmiş, ayıplayıcıların saptırmalarından korumuş ve onları da hadiste söz sahibi kılıp her yerde kendilerine uyuian önderler mertebesine çıkarmtştır".[290]

Râvinin Cerhine Sebep Olan Haller
Müslümanları Dalalete Düşürmek İçin Hadis Uydurma

ZINDIKLAR: İlim adamı kisvesi allında olan, fakat içlerinde "zandaka" ve küfrü gizleyip, Allah'a ve ahirete inanmayan zındıklar, şehirleri dolaşarak halkın kalbinde din hakkında bazı şüpheler uyandırmak gayesiyle âlimler adına uydurdukları hadisleri rivayet etmişler, kendileri dalalette olduğu gibi müslümanları da dalalete sürüklemeğe çalışmışlardır. Dış görünümlerine alda-narak onlardan bu düzmece haberleri işiten güvenilir muhaddisler de bunları kendi talebelerine öğretmişler, bu suretle bu haberlerin yaygınlaşmasına vesile olmuşlardır.
Zındıklar hakkında bu kısa bilgiyi veren İbnu Hîbbân[291], "zındıklığı" râviyi cerheden sebeplerin ilki olarak gösterir ve zandaka tehlikesinin büyüklüğüne işaret etmek üzere bir kaç misal verir [292].
Ravinin dinde adaletini yok eden bu zandaka inancından dolayı İbnu Hibban'ın cerh ettiği İki şahsı tanımaktayız.Bunlardan biri, tarih sahasında eser veren ve Hârûn Reşîd zamanında ölen Kûfeli Seyf b. Ömer ed-Dabbî ef-Useydî olup zındık olmakla suçlanmış, uydurduğu hadisleri sika muhaddislere mal ederek rivayet etmiştir[293].
Zındıklardan ikincisi, Eyyûb b.'Abdisselam'dır. Cenâb-ı Hâlik'in gadabmın tesirine dair rivayet ettiği hadis şudur:
Kendisinden Hammâd b.Seleme (ö.167/783)'nin rivayette bulunduğu Eyyûb için İbnu Hibbân "şeyh" tabinini kullanır, zındığa benzediğini ve bu gibi mevzu haberlerle müslümanların kalbinde şek ve şüphe uyandırmağa çalışan bir "dehrT olduğundan da emin olduğunu belirtir ve bu yalancının {^UO bu gibi haberlerini ağza atmak ve yazmak helal değildir diye [294] tenbihde bulunur . [295]

Sevap Kazanma Zannıyla Hadis Uydurma

Müslümanları hayırlı ve faziletli ameller yapmağa teşvik etmek, dinin çirkin gördüğü kötü hareketlerden alıkoymak, dolayısiy-le uhrevî cezalardan sakındırmak amacıyla hadis uydurmayı önemli bir cerh sebebi sayan İbnu Hibbân, bu gaye ile Allah katında makul olan bir iş yaptıklarını, bu yüzden mükâfat göreceklerini sanan bu gibi müsiümanlann, bu fikri şeytandan aldıklarını ve uydurdukları haberleri de sika şeyhlere mal ettiklerini kaydeder[296].
Hz. Peygamberin hadisini kendüstek-leri istikametinde tevil ederek hadis vaz'ını meşrulaştırmaya çalışanlar arasında İbrâhîm b. Edhem'i örnek olarak alan İbnu Hibbân, bu zatın "Kim bilerek benim adtma yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisini, "Eğer o kimse, Nebi sihirbazdır, şâirdir veya kâhindir derse "diye tevil ettiğini nakletmekte-dir[297].
Hayra yönlendirmek, serden vageçirmek maksadıyla hadis vazedenlerden biri de Meysere b. 'AbdirrabbİH el-Fârisî olup Kur'ân'ın fazailine dair bir çok hadis vaz'etmiştir. Miraç kıssasını tasvir eden yaklaşık yirmi yapraklık uydurma hadisinden bir kısmını örnek olarak zikreden İbnu Hibbân, hadislerini yazmak helâl olmaz diyerek onun cerhine [298] hükmetmiştir . [299]

Hadis Vaz'ını Helal Görüp Buna Cüret Etme

Çeşitli konularda uygun metinler hazırlayıp bunları Resû-lullâh'ın hadisleriymiş gibi sika şeyhlerin ismini vererek rivayette bulunmayı helal görme cüretini göstermek, İbnu HİbbÂn'a göre kesin bir cerh sebebidir[300]. Bu işi âdeta meslek haline getirenler hakkında , müellif en ağır cerh hükmünü ifade eden "deccâl" "lâ tahillü kitabetti hadîsihî" gibi tabirler kullanır. Hadis va'zı ile ün yapmış olan ve İbnu Hibbân'ın cerh ettiği isimlerden birkaç örnek verelim:
Ebü1 -Behterî Vehb B.Vehb (Ö.200/815).
Gece karanlığı çökünce odasına çekilip bütün gecesini uyduracağı hadisleri düşünmekle geçiren, daha sonra kaleme aldığı bu hadisleri, Hişâm b. 'Urve (ö.145/762)'nin adını vermek suretiyle rivayet eden ve kendisinden Iraklılar ile Şamlıların rivayet ettiği Kadı Vehb'i, İbnu Hibbân ondan rivayet ve hadislerini yazmak caiz değildir diye cerh etmiştir[301].
Ebü Dâvûd Süleyman B/Amr En-Nahai (Û.In/Ix.Asır).
İbnu Hibbân onu, kendisini ibadete vermiş [302]2âhiren sâlih bir kişi olarak tanıtır ve bu haiine rağmen, hazırladığı sözleri hadis diye rivayet ettiği için, ondan hadis yazmanın helal olmayacağını kaydeder. [303]

Hâdiseleri Değerlendirmek İçin Anında Hadis Uydurma

Devlet adamları veya başkalarının davranışlarını desteklemek ya da kınamak maksadıyla üretilen bir çok mevzu hadis vardır. Çeşitli hadiseleri değerlendirmek üzere anında ve akıllarına ne gelirse onu hadis olarak rivayet eden bu guruptaki yalancıfarın, İbnu Hibbân'a göre bir önceki vaddâ'lardan farkı, bu işi sürekli olarak değil, zaman zaman yapmış olmaları ve hadis uydurmayı âdeta bir sanat haline getirip önceden konuları tesbit ederek ona göre metin hazırlığında bulunmamış olmalarıdır[304].
Bu amaçla hadis uydurup onu tahdis etmenin haram olduğuna, bunu yapanların cerhi lazın geldiğine, dolayısiyle onlardan hadis rivayet etmenin helal olmayacağına hükmeden İbnu Hibbân'ın bu yüzden cerhettiği isimlerden iki örnek verelinrEBÛ 'ABDİRRAHMÂN ĞIYÂS B.İBRAHİM: Halife el-Mehdi'nin güvercinlere olan tutkusunu tasvip etmek suretiyle teveccühünü kazanmak için bir hadis uydurduğuna dair müellifimiz şu haberi nakleder: Gıyâs, ef-Mehdî'nin huzuruna girdiği zaman, önünde bir güvercin duruyordu. Gıyâs'a "Emîrü'l -Müminîn'e tahdîs et!" denilince , o da hemen "Fulan bana tahdis etti, o da fulandan rivayet etti ki Nebî s.a.v.şöyie buyurmuştur: "Mızrak, tabanlı (deve), tırnaklı(at) ve kanatlı(kuş) yarışlarından başkası için mükâfat almak helâl olmaz". Ğıyas'a derhal bir kese para verilmesini emreden el-Mehdî, daha sonra Gıyâs gidecek olduğunda ona ."Sendeki şu kafa var ya, şehâdet ederim ki o bir yalancı kafasıdır" diye, sahih hadiste yer almayan "ç^*" (kuş) kelimesini onun uydurduğunu anlatmak istemiş idi. Sonra da güvercinlerin kesilmesini emretmiş ve bu hevesinden vaz geçmiştir [305]
Vâki olaylar üzerine derhal ağzından çıkan sözleri hadis diye rivayet edenlerden biri de Kûfeli SA'O B. TARİF EL-İSKÂF'tır: Rivayetlerini İkrime(ö.1Û7/725)"den yapan ve kendi râvîleri de Kûfeliler olan Sa'd'ın hadis uydurmasına yol açan bir olayı İbnu Hibbân şöyle nakleder: Bir gün oğlu ağlayarak gelmişti ve öğretmeninin dövdüğünü söylemişti. Bunun üzerine Sa'd: "Vallahi şimdi ben onları nasıl rezil edeceğim, görsünler" diyerek İkrime ve İbni Abbas tarikiyle gelen bir hadiste Resûiullâh s.a.v.'in şöyle dediğini uydurmuştur: "Çocuklarınızın öğretmenleri sizin en şerli oian-lannızdrr.Onlar yetimlere karşı pek merhametsiz, yoksullara [306] karşı da çok insafsızdıriar. [307]

Kendisini İbadete Vermiş Yaşlının Hıfz Ve Temyizde Gafleti

İleri yaşlarda kendini özellikle ibadete vererek dünyadan el etek çekip hadis sanatını ve hıfzını ihmal neticesinde, herhangi bir kötü maksat gözetmeksizin, merfu hadisi mürsel, müsned hadisi mevkuf, isnatlarda değişiklik yaparak rivayet etmek gibi hatalara düşmek, İbnu Hibbân'a göre, önemli cerh sebeplerinden biridir ve bu hatalarda aşırılığa varan râvînin hadisleri terkedilmeye müstahaktır [308]
Hadis ve senetlerde yapılan bu gibi değiştirmeler gaflet ve vehim eseri olduğu için İbnu Hibbân'ın bu guruptaki muhaddislere bakış açısı, bundarî önceki mecruh raviler karşısındaki tutumundan farklıdır. Son derece dindar olarak bilinmelerine rağmen bu yüzden mecruh duruma düşen muhaddîslerden bir kaç misal vererek müellifimizin tavrını daha yakından görelim:

Ebân B.Ebi 'Ayyaş (Ö.1407757 Den Sonra).
Geceleri uyumayıp ibadet eden, gündüzleri yemeyip içme-yip oruç tutan zamanının bu en ünlü dindar ve zahidi, bir kısım hadislerini Enes'ten duymuş, el-Hasan (ö. 110/728) 'nın da ilim meclislerine devam ederek ondan işittiklerini hıfzetmişti. Bilmeden yaptığı değiştirmelere gelince, İbnu Hibbân,onun mahfuzatını tahdis eniği zamanlarda, eİ-Hasan'dan işittiklerin^ yani mürselleri) Enes'ten rivayet etmek suretiyle merfû şeklinde tanıttığı bin beşyüzü aşan hadis içerisinde, gerçekten Enes'e ait olan pek az hadisin mevcut olduğunu kaydeder. Maklüb hadislerinden bir kısmı müellifimiz tarafından tanıtılan Ebân b. Ebî 'Ayyâş'ı ,daha önceki imamlardan bir kısmı da "metrûkü'l –Hadis tabiriyle zayıf saymışlardır [309].
Yezid Er-Rakâşi (Ö. 120/737)
İbnu Hibbân'ın dindarlık yönünü edebî bir üslupla tasvir ettiği, devrinin en büyük zahitlerinden biri olan Yezîd er-Rakâşî geceleri halvete çekilerek ağlar, hakikatlerin sırrına ermeğe çalışırdı. Ancak ibadet ve tâatla bu derece meşguluyeti onu, hadis sanatından ve muhafazasından alıkoymuştu. Siğar-ı tabiînden olan er-Rakâşî.Enes b. Mâlik'ten işittiği hadisler ile, ei-Hasan el-Basri'den hıfzettiği akvâli birbirine karıştırmış, neticede, bilmeden, el-Ha-san'ın sözlerini"el-Hasan 'an Enes 'ani'n -Nebiyyi s.a.v." şeklinde kalbetmiştir. er-Rekâşi'nin rivayetlerinde Enes ve benzeri sika mu-haddislere ait olmayan hadislerin pek sık görüldüğünü belirten İbnu Hibbân, onunla ihticacın bâtıl olduğu ve kendisinden rivayette bulunmanın helâl olmayacağı hükmüne varmıştır[310].
Onun hakkında Şu'be (ö.160/776) de ağır bir dil kullanırken, hadisleri için "leyse bişeyin" diyen Yahya b. Ma'in {ö.233/847)'nin yanı sıra, Yahya b. Saîd el-Kattân (ö.198/813) da ondan hadis olmayı reddetmiştir [311].

Yaşlı Sika'nın İhtilatı

Sika bir muhaddisin hafızasında yaşlılık sebebiyle meydana gelen ihtilat (zayıf lık)ın , muhaddisin bütün hadislerinin terkine yeterli bir sebep olabilmesi için , İbnu Hibbân'a göre, onun ihtilat döneminde ne rivayet ettiğini bilmez, kendisinden istenen her şeye cevap verir, nasıl istenirse öyle tahdis eder, hadis nakline o haliyle devam eder olması ve önceki devreye ait sahih hadisleri, sonraki döneme ait zayıf hadislerine karışıp bunları ayırt etmenin imkânsız hale gelmesi gerekmektedir. İşte İbnu Hibbân'ın terke müstahak buiduğu muhtaiitin durumu bundan İbarettir [312].
İbnu Hibbân'ın, hadislerinin bu yüzden terkine hükmettiği muhtalit râvilerden bir kaç örnek verelim:
'Abdurrahman B. 'Abdillah B. Mes'ud El-Huzeü (Ö. 160/776)
Kendisinden Kûfelilerin hadis naklettiği, kendi kaynağı da el- Kasım b. Abdirrahman {ö. 120/737) olan ve ömrünün sonlarına doğru aklını tamamiyle yitirecek derecede şiddetli bir ihtilata maruz kalan 'Abdurrahman daha önce sadûk olmakla beraber, İltilat halindeyken kendisine ne getirildiyse onu tahdis ettiği, rivayet ettiği şekilde kendisinden alındığı ve birbirine karışan hadislerden hangilerinin sağlık, hangilerinin hastalık dönemine ait oldukları bilinemediği için İbnu Hibbân onun bütün hadislerini zayıf kabul etmiştir [313].
Ebu'l - Yakzân Osman B. 'Umeyr
Şeyhleri arasmrda Enes b.Mâlik {ö.91/709)'in de bulunduğu, kendisinden de el-A'meş (ö.148/765)'in, es-Sevri (Ö.161/777) ve Şerîk(ö.140/757'den sonra)"in hadis aldıkları Osman b. "Umayr'in ne rivayet ettiğini bilemiyecek ölçüde akit bozulduktan sonra yaptığı rivayetler daha önceki hadisleriyle karıştığı ve bunların tefriki de mümkün olmadığı için ne sikâtın hadislerine uygun gelen haberleriyle, ne de onlardan infirad ettiği ri-vayetleriyle ihticacı İbnu Hibbân caiz görmemektedir [314].
Bu örneklerden anlıyoruz ki, ihtiîatı mutlak olarak cerh sebebi görmeyen İbnu Hibbân'ın cerh ettiği muhtelit raviler, ihtilatlan döneminde fahiş hata yaptıkları sabit olan ve bu tür zayıf hadisleri, sağlıklı döneme ait sahih hadislerine karışan ve bunların tefrikine de imkân bulunmayan muhaddislerdir. [315] .

Telkin Kabul Etme

Hadis rivayetinde yalan, bazen bilinçle söylenir, bazen ihmalden doğar. Kimi kez de hatalardan, gafletten oluşur. O kimse dikkatsiz, gafil ise, hadis sanatını özenle icra edemiyorsa, bu eksiklerini fırsat bilip, çıkarları doğrultusunda onu yanıltacaklardır. Yanlış bilgi verip, arzuladıkları biçimde hadis rivayet etmesini sağlayacaklardır. İşte hadis terminolojisinde telkine maruz kalıp onu kabul etme diye tanımlanan bu hâl, hadis ravisini zayıf düşürücü bir sebep olarak kabul edilmiştir.Dinde âdil, sika bir insan olarak bilinen bazı muhaddisler, ister kendi semâ'ından olsun ister olmasın, "bu hadis senin rivayet ettiğin hadislerdendir, al rivayet et" diye telkin edilen hadisleri, hıfzında olmadığı halde, naklet-mişlerdir[316].
Hadis rivayetinde bu gibi gaflet ve dikkatsizliği affetmeyen İbnu Hibbân, telkine maruz kalma keyfiyeti kendilerine sonradan arız olanlar veya bu keyfiyet kendilerinde eskiden beri görülenler diye muhaddisleri iki sınıfta mütâla' a etmektedir. Sonradan meydana gelmişse, bu ihtilat halidir ki,bu za'fından istifade edilerek, telkîn yoluyla arzulanan biçimde, hıfzında olmayan hadisleri rivayet etmesini sağlama yoluna gidilir. Muhtalitin zabtı ve rivayetlerinin hükmüne dair İbnu Hibbân'ın görüşü bir önceki maddede ele alındı.
İbnu Hibbân'ın müstakil bir cerh nevi olarak gördüğü telkine maruz kalma, râviye sonradan arız olmuş bir hâl değildir. Muhad-disin telkini kabul etmesine yol açan gaflet ve dikkatsizliği, tahdis hayatının her döneminde kendini göstermiş bir durumdur. Hıfzettiği hadislerle, kendisine telkin olunan hadisleri birbirinden ayırdet-mek mümkün olmayan bu vasıftaki muhaddisten mervi hadislerden hiç biri, İbnu Hibbân'ca hüccet sayılmamaktadır [317]
Nitekim telkini kabul etme yüzünden K. el-Mecrûhîn'de ismi geçen zayıf raviierden biri, Rişdîn b. Sa'd el-Mehrî {ö.188/803)'dir. İstenilen her hadisi, kendisinin olsun veya olmasın, kendi rivaye-tiymiş gibi nakletmiş, sorulan her hadisi okumuş olması, [318]müstakim haberlerinin maklub hale gelmesine yol açmıştır ki, İbnu Hibbân'ın onu zuafâdan saymasının sebebi budur . [319]

Hadis Sanatından Anlamama

Hadis külliyatından habersiz, rical hakkında bilgisiz, rivayet kaideleri konusunda câhil, kısaca hadis ilmi ve sanatını tahsil etmeden hadis rivayetine kalkışan kimseler farkında olmadan yalancı duruma düşerler. İbnu Hibbân'ın zayıf saydığı ravilerin oluşturduğu bu sınıfa, bu alanda çalışmaları olduğu halde, hadis rivayeti için henüz yeterli bilgileri olmayanlarda girmektedir [320].
Konuya tamamen yabancı olan bir kişinin, bu ağır ve sorumlu işe nasıl cüret ettiğini gösterme bakımından İbnu Hibbân'ın verdiği bir misali görelim :
Basra muhaddislerinden biri anlatır: Basra mahallelerinden el-Avka'daki bir mescitte müezzinlik yapan ve aynı zamanda sahip bulunduğu, Humeyd tarikiyle Enes'ten mervi, bir hadis sahi-fesinden de rivayet eden bir müezzin vardı. Daha sonra bu müezzinin ölümü üzerine, yerine bir başka şeyhin geçtiğini ve Hu-meyd'den işitmiş gibi aynı Sahife'den rivayet etmekte olduğunu duyunca, mescide vardım ve onu her halinden iyi bir insan olduğunu anladım. İstediğim sahifeyi getirince, onun, bir önceki müezzinin tahdis ettiği sahife olduğunu gördüm ve ricam üzerine, "Haddesenâ Humeyd" diye okumağa başladı, kendisini sonununa kadar dinledim. Bitirdiğinde, Humeyd'i nerede gördüğünü sordum, bana, Humeyd'i görmediğini söyledi. Öyleyse görmediğin bir İnsandan nasıl tahdis edersin diye sorunca, hayretle yüzüme baktı "Bu şekilde caiz olmuyor mü?" cevabını verdi, hayır dedim. Meğer onu bu göreve getirenler [321] "Önceki müezzin nasıl müezzinlik yapıp bu Sahiîe'den hadis okuttu ise sen de öyle yaparsın" demişler, o da bunu aynen yapıyormuş . [322]

Görmediği Ve İşitmediği Şeyhten Rivayette Bulunma

İbnu Hibbân'a göre önemli cerh sebeplerinden biri de, aslında sahîh olan bir hadis mecmuasını, görmediği ve işitmediği şeyhten rivayet etmektir [323]. Meseta, "Haddesenâ Ebû Amr "diyerek el-Avza'î (ö.157/773)'den rivayette bulunan Ebû Katâd.e künyeli bir şeyhin sahîfesini dinlemek üzere Yahya b. Ma'în (Ö.233/847) şeyhle buluşur. Bir ara şeyhin elindeki sahifenin ilk yaprağının baş tarafında : "Haddesenâ İsmâ'îl b. 'AbdiNah b. Semâ'a' diye semâ kaydını görür görmez şeyhin yalan söylediğini anlar ve onu terkeder [324].
Basra'nın el-Avka" mahallesinde bir şeyhin Katâde (ö. 117/735)'den rivayet etmekte olduğunu işiten 'Affân (Ö.220/835) bir müdüdet şeyhin derslerine devam etmiş, bir gün şeyhe: "Katâ-de'nin sana iltifatı nasıldı?" diye sormuş. Buna cevaben, Kaîâde-den hiç bir hadis işitmediğini söylemesi üzerine 'Affân : "Kendisinden hiç bir hadis işitmediğin Katâde'den bize hadis rivayet ediyorsun öyle mi!" deyince şeyh, "Allah Teâlâ

bunu sizin İçin faydalı kılar ümidindeyim..." diye geri kalan hadisleri de yazmaları için 'Affân ve arkadaşlarını teşvike çalışır[325].
Görmediği ve işitmediği şeyhlerden işitmiş gibi hadislerini rivayet edenlerden biri de :
BAZAM EBU SALİH'dir. Ebu Tâfib'in kızı ve 'Alî b. Ebî Tâlib'in kız kardeşi Ümmü Hânî'nin azatlı kölesi olan mekteb-i sıbyân muallimi ve tâbiûndan sayılan Ebû Salih, daha önce Yahya el-Kattân <ö.l98/813)'ın terkettiği, Yahya b. Ma'în (ö.233/847)'in de "da'îfü'l-hadîs" dediği bir ravidir. İbnu Hibbân tarafından da zayıf sayılmasının sebebi, İbnu 'Abbâs (ö.68/687)'tan işitmediği halde hadis rivayet etmiş otmasıdır[326].
Ondan rivayette bulunan müfessir Muhammed b. Sâib el-Kelbî (ö. 146/763} de aynı durumdadır. İbnu Hibbân'ın verdiği bilgiye göre, el-Kelbî, İbnu 'Abbâs'ın tefsire dair rivayetlerini Ebû Sâlih'den yapmıştır. İbnu 'Abbas'ı ne görmüş, ne de ondan hadis işitmiş olan Ebû Sâlih'den el-Kelbî'nin işittiği hadislerin miktarı da çok azdır.[327] İbnu 'Abbâs'tan naklettiği tefsirin kaynağı ister Ebû Salih, ister başkası olsun her iki halde de el-Kelbî, görmediği ve işitmediği İbnu 'Abbâstan rivayet yaptığı için, İbnu Hibbân'ca zaytf sayılmış bulunmaktadır . [328]

Bilerek Haberleri Kalb, İsnadları Tesviye Etme

Haberleri kasıtlı oiarak maklûb hale getirmek ve is n âdi ar i tesviye etmek, İbnu Hibbân'ca râvintn cerhine sebep olan önemli hallerden biridir [329]. K.el-Mecrûhîn'e aldığı raviîerin çoğu bu nevi mecruhlar sınıfını teşkil etmektedirler. Meselâ Farh ismiyle tanınan ve Mâlik b. Enes (Ö.179/795) ile Medineülerden hadis rivayet eden Hafs b. Ömer el-'Adenî isnadları kalbedenlerden biridir. Mâlk b. Enesrn rivayet ettiği: hadisini, Mâlikten maklûb isnatla nakletmiştir. Şöyle ki: Mâlikin :" "an Nâfi' 'an İbni' Ömer" ve" 'an 'Abdillâh b. Ebî Bekr 'an 'Urvete 'an Merv-âne 'an Busrete "ani'n-Nebiyyi s.a.v..,." diye bu hadis için iki ayrı senedini;" Mâlik 'an İbni "Ömer 'an Busra 'anin- Nebiyyi s.a.v...." şeklinde serdederek, ikinci senetteki Busra'yi birini senede idhal etmek suretiyle maklûb bir isnat meydana getirmiştir.
İşte İbnu Hibbân'ın, bu zat hakkında "infiradı halinde kendisiyle ih-ticâc caiz değildir" hükmüne varmasının sebebi, onun bilerek isnatları bu şekilde kalbetmiş bulunmasıdır [330].
Senedi veya metni maklûb hale getirenler için İbnu Hibbân'ın çok sık kullandığı bir tabir de "hadis hırsızı idi" formülüdür. Nitekim sahih metinleri.kendi imalatı olan isnatlarla rivayet eden Ca'fer b. 'Abdiivahîd el - Hâşimî'yi," o hadis çalar ve haberleri kalbederdi" diye tanıtmaktadır. Muham-med b.İsa'dan rivayet ettiği bir nüshada yaklaşık ikiyüz hadisin Maklûb halde bulunduğunu kaydeden İbnu Hibbân, bunlardan bazı örnekler verir ki, bir tanesi aşağıdadır:
İbnu Hibbân, bu hadisin kesinlikle çalıntı oiduğunu.Enes ve Katâde tarafından rivayet edilmediğini, hadisin bilinen tarikinin : "Humayd b. Hilâl 'an Abdüiâh b. es-Sâmit 'an Ebi ZerTşeklinde olduğunu belirtir [331].
Sika muhaddislerden maklûb hadis rivayet etmek, İbnu Hibbân'a göre bir nevi kizb ve hadis vazı demektir ki, "münkerü'l hadîs" diye tavsif ettiği rayiler genellikle bu yolda olanlardır [332].
İbnu Hibbân'ın "isnad tesviyesi" tabirini iki anlamda kullandığını sanıyoruz. Birincisi, tedlisin bir çeşidi olan "tedlisü't -Tesviye" nin kendisidir. Fakat daha önceden işaret ettiğimiz gibi, bunu tedlis saymayan müellifimiz, bu işe tevessül edenleri mecruhlardan addetmekteydi. İkincisi ise, yukarıda geçen sirkat, kalb etme ve sikâta ait olmayan hadisleri onlardan rivayet etmek anlamında kullanmıştır. Meselâ İbrâhîm b. 'Abdillah b. Hâlid hakkında bilgi verirken, onun hadis çaldığına, hadis tesviye ettiğine dair şu örneği getirir ve bundan dolayı raviyi metrûklardan sayar:[333]
Netice olarak, sika muhaddisler adına hadis düzenlemek veya belli bir tarikle bilinen bir hadisi sahibinden çalarak bildiği bir raviye yamamak suretiyle haberi maklûb hale sokmak ve bunu bilerek yapmak, İbnu Hibbân'a göre raviyi adaletten düşürmeye yeterli bir cerh sebebidir. Bu tür işleri yapmağa, ravinin gaflet ve vehim gibi zafiyetleri de yol açabilirse de, burada kasıt olmadığı için , verilecek hüküm de farklı olacağından, müellif, bu durumda bulunanları ayrı bir sınıfta incelemektedir. [334]

Kendi Şeyhinden İşitmediği Hadisi Ondan Tedlis Yapmadan Rivayet

İbnu Hibbân bu tarzdaki rivayetin mahiyetini şöyle açıklar: muhaddisin görüştüğü ve kendilerinden semâ yoluyla hadis aldığı şeyhlerinin ölümünden sonra, muhaddis, şeyhlerinden rivayet edilen ve fakat kendisinin semâ'ı dışında kalıp hıfzetmediği bir kısım hadislerine muttali olduğunda, bu hadisleri şeyhlerinden tedlis yapmaksızın tahdis etmeğe kalkışır[335].
İbnu Hibbân, "sirkat-ı hadis " tabirini bu tür rivayet şekli için de kullanmaktadır. Meselâ, Muhammed b. Câbir b.Yesâr b. Talk el Yemânî, kitabına, kendisine ait olmayan hadisler ilhak edilen ve kendisine arz edilen hadisleri çalarak rivayet eden bir muhaddistir. Nitekim, etbâü' t -tabiinden olan Şerîk (ö. 177/793)'in, Ebû İshâk Amr b. 'Abdiilah(ö".127/744}kanalıyla rivayet ettiği bir hadis kendi mesmûâtından olmadığı halde onu kitabına ilhak ettiği henüz yeni yazılmış olmasıyla anlaşılmıştır [336].
İbnu Hibbân'ın verdiği bu örnekten anlaşılıyor ki, adı geçen Muhammed b.Câbir aynı zamanda Şerik'in talebelerinden biridir. Bu hadisi ondan işitmediği halde, işittiği raviyi atlamış ve Serik'ten dağrudan rivayet etmiştir. Tedlis de yapmadığına göre, hadisi edâ ederken semâ'a delalet eden bir cezm sığası kullanmış demektir. Bu bakımdan, İbnu Hibbân onu rnüdellis saymayarak* cerhine hükmetmiştir.
Yemen kadısı Muttarif b. Mazin el -Kinânî{ö.191/806) de şeyhlerinden işitmediği hadisleri onlardan tahdis etmenin yanı sıra, görmediği şeyhlerden yazmadığı hadisleri de rivayet ettiği için onu müellif bu nevi mecruhlardan sayarak, ondan rivayet yapmağa cevaz vermemiştir [337]. Nitekim.şeyhleri arasında İbnu Cüreyc (ö. 150/767) ile Ma'mer {ö.152/769)'in de yeraladığı Muttarif, bu şeyhlere ait kendisinin işitmediği hadisleri yaztp kendisine arz etmek üzere Hişâm b. Yûsuf'a baş vurur ve ondan hadis nüshasını alarak yazar.Daha sonra bu hadisleri, Hişâm'dan dinlemeğe gerek duymadan , İbnu Cüreyc ile Ma'mertfen vasıtasız tahdis etmeğe başlar [338]
Semâ'ı olmaksızın başkalarının kitabından tahdis yapmanın dikkat çekici bir örneği Hâlid el-'Abd'de görülür. Basra'da ikamet eden bu zatın rivayetleri İbnu'l -Munkedir(ö.130/747)ile el-Hasan el-Basri (ö. 110/728)"dendir. Hadis imamlarından Hişâm b. Hessân (ö.148/765)'ın ,eI-Hasan el -Basrî'den işittiği hadisleri içine alan tomarı elde eden Hâlid el -'Abd, hadis tomarının asıl sahibi Hişâm'jn ismini silip "Haddesenâ el -Hasan" diye yazarak rivayet etmiş olduğundan, İbnu Hibbân onu da, [339]"hadis aşıranlardandir" sözüyle cerh etmiştir . [340]

Kitaplarının Yok Olmasi Üzerine Başkalarının Kitaplarından Rivayet Etme

İlim talebi yolunda diyar diyar dolaşarak tapladıklan hadislerin oluşturduğu kitapları çeşitli sebeplerle zayi olan bir kısım muddisler, bu hadisleri rivayet etme ihtiyacı hasıl olunca , başkalarının kitabına müracaat edip, mesmuâtının veya mahfazalının sadece bir bölümünü ihtiva eden bu kitaplardan istisnasız tahdis etmeğe kalkışmışlardır [341].
Bu gibi muhaddislerin durumunu, muhtalit sika ravilerin bir benzeri olarak gören İbnu Hibbân, muhtalitlerin hadislerini muta-kaddim ve müteahhir diye iki kısımda değerlendirdiği gibi, bu tür muaddisleri de mutlak surette cerh etmeyip, kendilerinden, kitapları kaybolmadan önce, işitilen hadisleri sahih , kaybolduktan sonra iştilenleri zayıf saymış ve ayrıca, kitaplarından tahdis ettikleri maruf hadislerle, sonradan rivayette bulundukları hadislerin birbirinden ayırt edilmiş olmasını da şart koşmuştur[342].
Bu sınıfa giren ravilerin durumunu incelerken İbnu Hibbân'ın ne derece titiz davrandığını anlama bakımından misal olarak 'Abdullah b. Lahî'a (ö.174/790)'nın karmaşık halini görelim:
"Uzun süren İlim yolculukları sonunda pek çok hadis ve ilim tahsil etmekle ün yapmış olan ibnu Lahfa sâlih bir şeyh idi. Kitapları yanmadan önce zayıf râvilerden de tedlîs yapardı. Kitaplarının yanma tarihi olanl70/786 senesinden önce kendisiniden semâ'ları olan 'Abdullah b. el-Mübarek (ö. 181/797), "Abdullah b . Vehb ve 'Abdullah b. Yezid el Mukri'nin (ö. 213/828) rivayetleri sahih, kendisinden, kitapları yandıktan sonra işitenlerinki ise değersizdir deniliyordu. İbnu Hibbân , onun bu iki dönemlik hadisleri hakkında verilen bu genel hükmü de sakıncalı bulmuş, mütekad-dimîn ile müteahhirînden gelen haberlerini dikkatli bir şekilde araştırdıktan sonra, müteahhirînin rivayetleri içerisine yabancı hadislerin karıştığını, mütekaddimînin rivayetlerinde de aslı olmayan bir çok hadisin varlığını müşahede etmiştir. Bu asılsız haberlerin nereden geldiğini itibar yoluyla tesbit etmeye çalışan İbnu Hibbân neticede şu karara varmıştır: İbnu Lahî'a, kendilerinden semâ'ı bulunan sika şeyhlerinden bir kısım duymadığı hadisleri zayıf ravilerden aldıktan sonra bu zayıf ravilerden tedlis yaparak rivayet etmişti. Yaptığı bu tedlisi nazarı itibara almayan bir kısım zararlı talebeleri, bu tür asılsız hadisleri, sika şeyhlerden semâ yoluyla almış gibi, ondan rivayet etmişlerdir. İşte kitapları yanmadan önce ondan hadis alan mütekaddimînin hadislerindeki zayıfların aslı bundan ibarettir. Müteahhirînin rivayetlerine gelince, kitapları yandıktan sonra, semâmdan olsun veya olmasın, kendisine okunmuş olan her hadisi rivayet etmesi, maruf hadislerine bir çok münkerlerin karışmasına yol açmıştır. İbnu Lahî'a'nın her iki döneme ait hadisleri hakkında netice olarak müellifimizin vardığı karar şöyledir: İçerisinde metruk ve zayıf kişilerden mervi müdelles haberlerin yer aldığı öncekilerin rivayetlerinden kaçınmak, [343]içerisinde kendi

hadislerinden bir kısmının bulunmadığı sonrakilerin rivâyetleriyle ihticâcı terketmek vaciptir . [344]

Rivayetlerdeki Hataların Haddi Aşması

Dininde âdil, rivayetinde sadûk olan bir muhaddisin rivayet ettiği hadislerinde hata ve vehmin hâkim durumda bulunmasını, İbnu Hibbân o muhaddisi cerhedilmeye götüren bir sebep telâkki etmektedir. Hata ve vehmin aşın olması ölçüsüne gelince, müellifimiz, ravinin toplam rivayetlerindeki hata ve savapları mukayese ederek, hartgi taraf ağır basıyorsa, ona göre tercihini yapar. "Bir kimsenin hatası ve vehmi sevabına üstün geldiği, âdil bir kimsede de cerh emareleri aşırı derecede artış gösterdiği takdirde, o kimse terke müstahak olur. Keza kendisinde tadıl alâmetleri artan bir ravi de adalet vasfını kazanmayı hakkeder [345].
Savaba nisbetle hata ve vehmin ağır basması ölçüsü Çerçevesinde bu nevi zayıflar sınıfını teşkil eden ravilerin belli nisbette sahih hadislerinin de olması gerektiği, müellifin bu açıklamasından anlaşılıyor. Sahih olanları zayıflardan ayırmak itibar yoluyla mümkün olduğuna göre, sahih olanlarla amel etmek gerekmez mi? Kitabü'l-Mecrûhîn'de adlan geçen bu gibi fahiş hatalı ravileri incelediğimizde, bunlardan bir kısmının zafiyeti o kadar ağırdır ki makbul rivayetleri dahi İbnu Hibbân'ca muteber değildir. Nitekim bunlar hakkında: "İnfirad ettiği rivayetlerinden İcti-nab müstahab olduğu gibi, sikâta uygun rivayetlerini delil olarak almak da bana cazip gelmiyor" veya "kendisiyle ihticac edilmeyen münkerü'l-hadis durumuna düştü" ya da "her hâlü kârda kendisiyle ihticac olunmaz" ve nihayet "sikâta muvafık rivâyetleriyle de ihticac edilmez" diyerek hadislerinin tamamını merdud saymaktadır [346].
Vehimlerinin çokluğuna, hatalarının fahiş olduğunu işaret ettiği bir kısım muharldisler daha vardır. Bunların zafiyeti bir öncekiler kadar ağır olmamalı ki, hata veya vehim taşımayan hadislerini makbul saymış ve bunları, aşağıdaki ifadeleriyle diğerlerinden ayırma yoluna gitmiştir. Müellifin bunlar için kullandığı ayırıcı formüller şunlardır: "infiradı halinde delil olarak ona dayanmak caiz değildir", "infirad ettiği zaman kendisiyle ihticac edilebilir sınırının dışına çıkacak derecede hata yapmıştır",[347] "infiradı halinde haberiyle İhticac caiz olmamakla beraber, sikâtin rivayetine uygun düşen haberini itibar için kullanmakta bir zarar yoktur", "infirad ettiği ve sikâta muvafık düşmediği haberi delil olarak alınmaz" . [348]

İtimat Ettiği Katibin Veya Kendi Oğlunun Telkinine Maruz Kalma

Haddi zatında sika olan muhaddisin sahih kitabına, kendilerine güven duyduğu kâtibi veya oğlu, uydurdukları haberleri ilave edip, ona "bunlar senin hadislerindir" diye telkin etmişler ve neticede sahih hadislerine mevzu haberlerin karışmasını sağlamışlardır [349]
Kendilerine bel bağladığı bu gibi zararlı kimselerin sui istimaline kurban gittiklerinin farkında olmayan bu sika muhaddislerden bir kısmını, İbnu Hibbân mutlak surette mecruh sayarken, bir kısmını da Kitâbü's-Sikât'ına almış bulunmaktadır.
Muhaddisin hıfzettiği hadislerle, oğlunun kendisine kabul ettirdiği haberleri birbirinden ayırdetmek mümkün olmadığı veya sahih haberlerine bu tür münkerlerin galebe çaldığı yahut da sahih hadislerine kâtibi tarafından münkerler karıştırıldığına dair ikazları dikkate almayarak aynı minval üzere tahdiste ısrarlı olduğu gözlendiği takdirde ondan rivayetin caiz olmayacağını kesin bir dille ifade eden İbnu Hibbân onu metruk saymakta ve ondan hiç bir hadisin alınmayacağını belirtmektedir [350].
İbnu Hibbân'ın, kitaplarında muhtalit hadisler yer almış olmasına rağmen, onları K. es-Sikât'ında zikrettiği muhaddislere gelince, bunlar daha önce ndilerinîn rivayet ettikleriyle daha sonra telkin yoluyla rivayette bulundukları hadislerinin birbirinden tefrik edildiği ve bunları kabullendikleri bilinen kimselerdir. Onların makbul olan hadisleri, bizzat kendilerinin veya güvenilir kimselerin arzı vasıtasıyla rivayet ettikleridir. Oğulları ya da kâtiplerinin kendilerinden yapmış oldukları nakiller ise makbul değildir. Nitekim, Ahmed ve 'Abîd adlı iki oğlu tarafından sahih rivayetlerine birçok uydurma haberlerin karıştırıldığı Muhammed b.Yahyâ b. Hamza el-Hadramî, bunların hepsini kendi hadisleriymiş gibi kabul ve rivayet ettiği halde, isminin K. es-Sikât'ta geçmesinin sebebi, bu hadisleri birbirinden ayırmanın mümkün olmuş bulunmasıdır. "Ahmed ve kardeşinin babalarından rivayet ettikleri hadisten sakınılmasına" müellifimiz bilhassa dikkat çekmiştir [351].
Keza Mâlik b. Enes {ö.179/795)'de Medine'de kendi kâtibi Habîb. b. Ebî Habîb (Ö.218/833) yüzünden aynı sıkıntıya düşmüştür. İbn Hibbân'ın ifadesine göre, Habîb, Mâlikin hadis derslerinde kâtibi olarak eline hadis cüzünü alır, fakat derste hazır bulunanlara nüshalarını vermeden okurdu. Cüzdeki hadislerin bir kısmını okuyup bir kısmını atlamak suretiyle kıraatini tamamlayan kâtip, baştan sona bütün hadisleri okuduğunu bildirerek, hadis cüzünü şeyhlere verir, onlar da onu istinsah ederlerdi. Habîb'in okumayıp atladığı hadislerin, Malik'in hadisleri içerisine onun tarafından sokulmuş uydurmalardan ibaret bulunduğunu belirten İbnu Hibbân, Habîb'in kıraati yoluyla Mâlik'ten alınan hadislerin bilindiğini ve İbnu Bukeyr [352] ile Kutaybe'nin Mâlik'ten semâları Habib'in arzı vasıtasiyle olduğu için de, onların bu semâmın makbul olmadığını bildirmiştir . [353]

Hadislerine Birşeyler Karıştırıldığını Bilip De Bundan Dönüş Yapmama

Muhaddisin terkini ve hadislerinin reddini gerektiren ağır bir cerh sebebi de, hadislerine yapılan bazı ilavelerin farkına varmayıp, durumu öğrendikten sonra da ondan vazgeçmeyerek, kendi hadisiymiş gibi çekinmeden rivayete devam etmesi halidir. Böyle bir tutumun, diyanetin tam olmamasından ve kendisini cerhe götüreceğini umursamamaktan başka bir şeyle izah edilemiyeceğini kaydeden İbnu Hibbân için, yapılan bu iş az bir şey dahi olsa, sahibinin metruklar sınıfına girmesine yeterli bir sebeptir [354].
Bir kısım ravilerde bu hâl süreklilik arz ettiği gibi, bir kısmında da sadece yaşlılık döneminde kendini gösterir. Nitekim, gençliğinde münker hadislerden herhangi birşey tahdis etmemiş olan Hâni b.el-Mütevekkii el-İskenderânî (Ö.242/856), ancak yaşlandıktan sonra kendisine ait olmayan ve kendisine arzedilen hadisleri kendisinin sanarak rivayet etmiştir. [355] Bu yüzden rivayetinde münkerler çoğalınca, İbnu Hibbân'ın, kendisiyle ihticâc edilme vasfını tamamen yitirmiş saydığı zayıflar sınıfına girmiştir . [356]

Bilmeyerek Yaptığı Hatadan Dönmemekte İnat Etme

Rivayet etmekte olduğu hadiste, farkında olmadan dil sürçmesiyle hata yaptığı tebeyyün ettiği halde, hatasını düzeltmekten kaçınıp hadisi bilerek hatalı şekliyle rivayete (inatla) devam etmeyi yalancılığın kendisi sayan İbnu Hibbân, dolayısiyle yalan söylediği doğruluk kazanan bir kimseyi de terkedilmeye müstahak görür[357].
Tanınmış hadis imamlarından Abdullah b.el-Mübarek (ö.181/797), Ahmed b.Hanbel (ö.241/855) ve el-Humeydî (ö.219/834), rivayet ettiği hadisin galat olduğu kendisine açıklandığı halde onu ısrarla rivayet etmeyi, bütün rivayetlerinin sıhhatten düşmesine ve ondan hadis yazılmamasına yeterli bir sebep olarak görmüşlerdir. İbnu's-Salâh (Ö.643/1245) ise galata ısrarla rivayet etmenin cerh için yeterli olmayacağını, ancak inat olsun diye ısrar edildiği takdirde, adı geçen imamların hükmünün doğru olacağını söyleyerek, İbnu Hibbân'ın mutedil tutumunu benimsemiş görünmektedir. Nitekim müellif, raviye, yaptığı hatanın açıklanmış olmasını yeterli görmeyip hata yaptığını râvinin de bilmesi kaydını getirmiştir. [358]Ayrıca, râvinin cerh edilebilmesi için, hatayı açıklayan, hatasını açıkladığı râvinin nazarında, âlim olmalıdır şartını ileri sürenlerde vardır . [359]

Râvinin Fasık Ve Sefih Olması

Şehadet getirmek ve itikad edip gereğince amel yapmamak anlamındaki fısk; sevinç ve gadap neticesinde insanı aklın ve dinin yasakladığı davranışlar içerisinde bulunmaya götüren hafiflik diye tarif edilen sefeh [360] ravide adalet sıfatını yok eden hallerdir [361].
Bir kimsenin ekseri hal ve davranışlarında, Allah'ın emirlerine ittibâ, nehiylerinden sakınma kendini gösterdiği zaman o kimseyi âdil, haberini de makbul sayan İbnu Hibbân, bir kısım davranışlarında doğruluk görülmekle beraber, fısk ve sefeh kavramı içerisine giren kötü filleri alenen yapanı, rivayetinde doğru da olsa, âdil saymamaktadır. "Fasık âdil olmaz, âdil de mecruh olmaz. Adalet haddini tecavüz eden bir kimsenin doğruluğuna itimat olunmaz" [362].
Namuslu kadınlara dil uzatıp ırz ve namus düşmanı olmak suretiyle açık fışkından dolayı şâir el-Farazdak b.Galib (ö.110/728)'i [363], zahiri halleri Allah'a isyan doğrultusunda görüldüğü için Zİyâd b.Ebî Süfyân (Ziyâd b.Ebîh) {ö.53/672)'ı [364], keza iffetli evli kadınları zina ile itham etmesi sebebiyle Râşid Ebû Makît'i [365] İbnu Hibbân fâsık sayıp, terke müstahak olduklarını ve mutlak surette rivayetlerinden içtinap edilmesi gereğini vurgulamıştır. [366]

Görmediği Şeyhten Tedlisle Rivayet

Râvinin, muasırı olduğu, fakat görmediği bilinen şeyhten işitmediği hadisi rivayet etmesinin tedlis sayılıp sayılmayacağı ihtilaflı bir konudur. Hatib-i Bağdadî <ö.463/1070) böyle bir rivayetin tedlîs değil, irsal kabilinden olduğu, hüküm İtibariyle de mürselle bir tutulması gerektiği görüşündedir [367]İbnu Hacer el-'Askalâni (Ö.852/1448) ise bu tür rivayete mürsel-i hafî derken [368], diğer taraftan, İbnu's-Saiâh (Ö.643/1245) bu rivayet şeklini îedlîs yani tedlîs el-isnâd saymıştır [369]
İbnu Hibbân, muhaddisin, görmediği şeyhin hadisini rivayet ederken, onunla görüşmediğini belli etmemek için başvurduğu gizleme işini tedlisten sayar [370]. Bu çeşit tedlis yapmakla bilinen kişiler hakkında verdiği bilgilerden anlıyoruz ki, müdellis, şeyhinin muasırıdır ve bazen de onunla görüşmemekle beraber ona likâ'ı vardır [371].
Horasan'da kadılık görevinde bulunan fıkıh bilgini el-Haccâc b.Ertât en-Nehâ'î <ö.145/762)'nin tercemesinde, onun gördüğü ve görmediği şeyhlerden tedlis yaptığını, başta ez-Zührî olmak üzere kendileriyle görüşmediği bir çok şeyhten rivayetlerinin bulunduğunu ve "senin bir şeyhten bana rivayet ettiğin bir hadisi, o şeyhten duymamış olsam bile, ondan rivayet etmekte bir beis görmem" dediğini belirten İbnu Hibbân, onu, bu yüzden mecruhlar sınıfından saymıştır [372].
Tâbiûn'dan olan 'Atiyye b.Sa'd el-'Avfî (ö.111/729)"nin ismini de bu sınıfı teşkil eden müdellisler arasında saymış olmasını anlamak zordur. Çünkü, 'Atiyye'nin tercemesindeki izahlardan anlamadığımıza göre, 'Atiyye, şeyhi Ebû Sa'îd el-Hudrî (ö.74/693)'nin vefatından sonra, yine şeyhi müfessir el-Kelbî'den işittiği hadisleri ondan rivayet ederken, Ebû Sa'îd künyesini kullanmıştır. Bu künye ile el-Kelbî'yi murad ettiği halde, Ebu Sa'id el-Hudrî'yi kasdetîiğini îhâm etmekteydi [373]. Atiyye'nin burada tedlîsü'ş-şüyûh yaptığı açıktır. Müellifimiz, "sika muhaddislerin ihticâca elverişli olmayan bir kısım hadisleri" bahsinde, bu tür rivayet şeklini de tedlisten saymışsa da [374] konumuz olan tedlis bundan tamamiyle farklıdır. Buna rağmen 'Atiyye'nin tedlisü'l-isnâd yapmış gibi mütalaa edilmesini anlayamadık. [375]
Bu sınıfa giren müdellisler ve rivayet ettikleri hadisler hakkındaki hükme gelince, bu husustaki değişik görüşler, böyle bir rivayet şeklinin irsal veya tedlîs olduğuna göredir. Hadis mürsel veya müdelles de olsa, senedinde inkita var demektir, dolayısiyle zayıftır. Ancak râvi müdellis kabul edildiği takdirde, semâ'a veya ittisâla delâlet etmeyen edâ sığalarını kullandığı her rivayetinde, tedlis yaptığına hükmedileceği için, onlarla da amel edilmez. Rivayeti mürsel veya mürsel-i hafî olarak değerlendirilince, ravinin rivayette kullandığı bu gibi tamrîz sığaları tedlise hamledilmez.
İbnu Hibbân, "müdellis güvenilir (sika) bir kimse de olsa, HADDESENİ veya SEMİTU gibi kesinlikle hadisi işittiğine delâlet eden tabirler kullanmadıkça, haberiyle ihticâc caiz değildir" [376] diye müdellisler hakkındaki genel hükmüne, görmedikleri şeyhten tedlis yapanları da dahil etmiştir sanıyoruz. Nitekim, Tâbiûn müfessirlerinden ed-Dahhâk b.Müzâhim (ö. 105/723), tefsirle ilgili İbnu 'Abbâs (ö.68/687)'tan rivayetlerini, Rey şehrinde mülâki olduğu Sa'îd b.Cubeyr (Ö.95/713) vasıtasiyle elde ettiği, fakat onu zikretmeksizin kendisiyle likası bulunmayan İbnu "Abbas'tan tedlîs yaparak naklettiği halde [377], İbnu Hibbân, onu Kîtâbü'l-Mecrûhîn'e almamıştır. Keza, Ebû Hureyre (ö. 58/677)'den bir tek hadis işitmediğine işaret ettiği e!-Hasan (el-Basrî) de aynı durumdadır [378]. Kendileri sika muhaddisler olduğu için, tedlîs yapmış olmaları mutlak bir cerh sebebi teşkil etmemektedir. İbnu Hibbân'ın mecruh telâkki ettiği müdellisîere gelince, onların rivayetlerinin ihticâcdan^ sakıt olmasının sebebi, rivayetlerinde tedlîsin ağır basmış! olmasıdır [379] veya müdellis olmalarının yanı sıra, diğer yönleriyle-de zayıf kimselerdir, yahut da gördükleri veya görmedikleri şeyhlerden tedlisle rivayet ederken, düşürmüş oldukları ravîler çok zayıf, hatta yalancı oldukları bilinen kimselerdir [380]

Bid'ate Davet Etme

Üçüncü halife Osman b.'Affan'ın katlini hazırlayan siyâsî ihtilaf[381] ve tefrikayı müteakip müslümanlar arasında silahlı ' çatışmaların başgöstermesine paralel olarak birçok itikadî mezhepler de vücut bulmaya başlamıştır. Bir taraftan Hz.Ali'yi tekfir eden havâric, diğer taraftan onun ulûhiyetini ileri süren ravâfizden es-Sebeİyye, birer siyâsî hizip görüntüsü içerisinde, nasları kendi görüşleri istikametinde tevil yapmak suretiyle mezheplerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Sahabe neslinin sonlarına doğru Ma'bed el-Cühenî (Ö.80/699) ile birlikte kader ve istitâe ihtilafı ortaya çıktı. EI-Hasanü'I-Basrî (ö.110/728) döneminde, mutezile ismiyle akılcı bir mezhep teşekkül etti. Bu ve daha birçok fırkalar zamanla kendi aralarında çeşitli fraksiyonlara ayrılmış ve birbirlerini tekfire kadar ileri gitmişlerdir [382].
İşte müslümanlar arasında zuhur eden bütün bu siyâsî-fikrî olaylara, ehl-i sünnet âlimleri bid'at adını vermiş, bunlara bulaşanları da mübtedî saymışlardır. Hadislerin şifahî rivayetleri, yazıya geçirilip tedvin ve tasnif edilme faaliyetlerini içine alan bu dönem muhadd islerinden bir kısmı da ister istemez belli bir tarafın görüşünü benimsemek zorunda kalmışlardır. İbnü Şîrîn (ö.110/728)'in: "Fitne ortaya çıkmadan önce isnattan sormazlardı, fitne çıkınca, râvî ehl-i sünnetten ise, hadisini aldılar, ehl-i bid'attan ise almadılar" [383] diye işaret ettiği FİTNE olayından bu yana, bu gibi inanç ve davranışlara kendini kaptırmış bulunan mübtedi' hadis râvilerinden hadis alınıp alınmayacağı hususu, hadis münakkidleri arasında münakaşa edilegelmiştir. Öyle bid'at vardır ki, sahibini küfre götürdüğü İçin, bu gibi mübtedilerin, ekseri hadisçiler nazarında rivayetlerinin merdud sayıldığını, Seyfüddîn el-Amidî (Ö.631/1233) nakletmiştir [384]. Bununla beraber onların içerisinde kizbin haram olduğuna inananlar bulunduğu için de, Fahrüddin er-Râzî (Ö.606/1209) onların rivayetlerini kabul ederiz demiştir [385].
Bid'atında mükeffer olmayan ravi hakkında ise yine çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre bunların rivayetleri mutlaka reddolunur; çünkü ravi, bu itikadı dolayısıyle fâsıktır. Bazıları, kendi mezhebi veya taraftarları lehinde yalan söylemenin helal olduğu inancına sahip olmayan mübtedi', ister bid'atına davetçi olsun isterse olmasın, onun rivayetini kabul etmişlerdir. İmâm Şâfi'î'nin bunlar arasında yer aldığı kaydedilmiştir. Zira "Kendi mezhebi lehinde yalancı şahitliği eaiz gören râfızadan el-Hattâbiyye dışında, ehlü'i-hevâ'nın şehâdetini kabul ederim", demişti [386].
Bazıları da, mübtedi' halkı kendi yoluna davet edici (dâ'î) olmadığı takdirde, haberlerinin kabul edilebileceğini söylemişler, davetçi olması halinde ise rivayetlerini makbul saymamışlardır[387]
Mübtedi1 hadis ravileri içerisinde, inandığı görüşlerin propagandasını yapan, onları savunan ve bu suretle mezhebinin imamı, önderi olma gayesini güden mezhep reislerinin rivâyetleriyle ihticâc etmeyi caiz bulmayan İbnu Hibbân, "sika bile olsalar, bunlardan hadis aldığımız takdirde, onların benimsedikleri görüşlerini ve kendilerini makbul saymış duruma düşeriz ki, böylece onların mezheplerine tâbi olmada, genç: yaştaki ilim talipleri için bir yol açmış olmayalım diye bu gibi dâilerin rivayetlerini atmak ihtiyatlı bir tutum olacaktır der [388]. Ayrıca, "Dâ1?j mübtedi'in rivayetiyle ihticâcın caiz olmadığı hususunda imamlarımızın ittifakı vardır ve aralarında görüş ayrılığı bulunduğunu bilmiyorum" şeklindeki beyanatı ile [389], İbnu's-Salâh'ın da belirttiği; gibi [390], müellifimiz en mutedil ve evlâ olan mezhebi benimsemiştir. Nitekim, dâî olamayan sika mübtedi'in hadisiyie ihticâc edilebileceği görüşünde hadis İmamlarının icmâ ettiğini de ileri sürmüş [391] ve benimsediği bu mezhebin haklı olduğunu savunurken şunları söylemiştir: "Dininde âdil, hadisinde sadûk, âkil ve rivayeti bozucu halleri bilen, rivayetinde tedlis de yapmayan her şeyhin hadisiyle ihticâc ederiz [392]. Yalandan kaçınmakla maruf, mürüvvete yakışmayan hallerden berî olmakla meşhur, diyanet ve ibâdetle muttasıf bu gibi muhaddislerin rivayetlerini, akidelerinden dolayı atmayı caiz görmeyiz [393]. Onları bu yüzden terkedecek olursak, bu durum sünenin tamamını terke yol açar ve geriye çok az şey kalır. Ayırım yapmadan hadisçilerin bu kesimini cerh etmek, kendi elimizle süneni yok etmek demektir. Benimsedikleri inançlardan ve muhalifleriyle aralarındaki ihtilaftan ötürü meydana gelecek sorumluluk kendileriyle Allah arasındaki bir meseledir. Bunu Allah'a havale ederiz. Onları dilerse azaplandırır, dilerse affeder" [394].
İbnu Hibbân'dan önce aynı yolu takip etmiş olan Buhârî (Ö.256/869) ve Müslim (Ö.261/874), Sahih'lerine, nasıl davetçilikle suçlu bulunmamış pek çok mübtedi'den hadis almışlarsa [395], İbnu Hibbân da aynı şekilde onlara Sahîh'inde yer vermiş bulunmaktadır [396].
İbnu Hibbân'ın, dâi olan mübtedi'in ihticâc ehli olmadığı yolunda hadis imamlarının müttefik bulunduğuna dair iddiasına karşı İbnu Kesîr fö.774/1372): "Dâ'î olanla olmayan arasında eş-Şâfi'î bir ayırım yapmamıştır. Hem ikisi arasında ne fark var? İşte Buhârî, 'İmrân b.Hattân harici olduğu, üstelik de Hz.Ali'nin katili 'Abdurrahmân b.Mülcem'i şiirleriyle methettiği halde, onun hadisini Sahîh'ine kabul etmiştir. Ondan daha büyük dâ'î mi olur" diyerek [397], böyle bir ayırıma taraftar olmadığını belirtmek istemiştir. Ancak raviyi İbnu Hibbân da duafâdan saymadığına, Ebû Dâvûd (Ö.275/888) ile el'-'lclî (ö.261/874)'nin de hakkında müsbet kanâatleri olduğuna göre [398], onun dâ'î olmadığı anlaşılıyor.
Dâ'î olmayan sika mübtedi'den hadis alınabileceğine dair imamların icmâ'ı olduğunu belirten İbnu Hibbân'ın bu iddiasını İbnu Hacer el-'Askalânî (Ö.806/1403) garip bulmuş, "ittifak yerine ekseriyet deseydi daha doğru olurdu" demiştir [399]. el-'lrâkî de, el-Hatîb'den naklen, mübtedi'in rivayeti Mâlik tarafından mutlak surette reddedildiğine işaretle, bu hususta ittifakın bulunmadığı kanâatini belirtir [400]. Gerçekten de, Ebû Dâvûd ile en-Nesâî (ö.303/915)'nin hocası olan İbrahim b.Ya'kûb ei-Cûzecânî (Ö.259/872): "Dâ'î olmayan râvinin rivayeti bidatini takviye

edici olursa kabul edilmez" diyerek, bu işi iyice mukayyed hale getirmiştir [401].
Bid'ata davet edici olmayı ravinin cerhi için yeterli sebep olarak gören İbnu Hibbân'ın, bu şartına ne derece sâdık kaldığını tesbit bakımından, K.ei-Mecrûhîn veya Sikât'ta adı geçenlerden mensup oldukları mezheplere göre örnekler vermekte yarar görüyoruz. [402]

Surat Mezhebi

Eş-Şurât, haricîlerden bir fırkanın adıdır. Bunlara el-Muhakkimetü'l-ûlâ da denir. Günahkâr olan her müslümanı tekfîr eden bu fırkaya göre, 'Atî, Osman, cemel harbine katılmış olanlar, Mu'âviye ve taraftarları, Tahkîm'e rıza gösterenler ve iki Hakem bunların hepsi kâfir kimselerdir [403]
İbnu Hibbân'ın, hadisleriyle ihticâc ettiği bidat ehlinden bir kısmını bu mezhebe mensup muhaddisler teşkil eder ki, bunlar görüşlerinin davetçisi olmayan güvenilir râvilerdir. Nitekim Şurât | MezhebÎ'nden olan Dâvûd b.el-Husayn (ö. 135/752) ile hocası 'İkrime (Ö.107/725) bunlardandır.
Dâvûd b. el-Husayn'in tevsiki ihtilaflı bir konudur. Haricî görüşü taşımış olması sebebiyle hadislerinin mutlaka münker olduğunu söyleyenler vardır [404]. Bir kısım münekkitler de, onun, esasen kavî olmadığını, fakat ondan Malik b.Enes'in yaptığı rivayetlere itimat ettiklerini, değilse hadisini metruk nitelikte bulduklarını söylemişlerdir [405]. Bazıları da, onun münker olan hadisleri, şeyhi "İkrime'den rivayet ettiği hadislerdir, diğerlerinden naklettiği hadisler ise "müstakim" sayılır derken, onun "sâühü'l-hadis" olduğu da söylenerek, hadislerinin delil olarak kullanılmaya elverişli olduğu belirtilmek istenmiştir [406]. Buhârî ile Müslim'in Sahih'lerinde, Davud'un pek az hadisi yeralır. Şahitlerle desteklenmek üzere Buhârî'nin kitabında sadece bir hadisi bulunduğu belirtilir [407].
Aynı mezhepten olan 'İkrime'ye gelince, Davud'u haricî olduğu için cerhedenler İkrime'yi tevsîk ederler [408]. İbnu Hibbân bunu bir çelişki olarak görüyor ve "dâ'î olmadığı için 'İkrime'nin hadisiyle ihticâc edildiyse, Dâvûd b. El-Husayn de dâ'î değildi. İkisi arasında bu bakımdan bir fark yoktur. Davud'un rivayetini terk eden İkrime'ninkini de terk etmeliydi. Biz ikisinin de hadisleriyle ihticâc ederiz, çünkü ikisi de dâ'î değillerdi"[409] demektedir. Görülüyor ki İbnu Hibbân, rivayetlerinin bir kısmında infirad ettiği, dolayisiyle hafızasının da zayıf olduğu ileri sürülen Davud'a, bu noktada da güven duyup,[410] Şurât Mezhebi'ne mensup oluşundan ötürü yapılan ithamı yerinde bulmayarak ona sika ravilerden saymıştır . [411]

Gulat-I Şi'a

Hz.Ali ve onun soyundan gelen imamları beğenmede taşkınlık gösterip, imamlardan bazısını ilâhlaştıracak kadar bu hususta ifrat gösterenlere ğâlî şîa adı verilmiştir [412].
İbnu Hibbân'a göre, Ebûbekir ve Ömer'e dü uzatmadan, onlara kin tutmadan ehl-i beyte sempati duyan bir şî'î râvî, ğâlî olmadığı ve hadisinde de mutkin, sadûk görüldüğü sürece, onun haberiyle ihticâc edilir, teşeyyü'ü cerhi gerektirmez. Nitekim, Basralı Ca'fer b. Süleyman {ö.178/794) ile 'Alî b.el-Kâsım Şî'adan oldukları halde mezheplerinde ğulüvve kaçmadıkları için müellif onlara hadiste itimat ederek K.es-Sikât'ına almış bulunmaktadır [413].
Rivayetlerine İbnu Hibbân'ın değer vermediği asıl şî'î râvî, mezhebindeki tutumunda aşırılık (ğulüv) görülen kimsedir. İbnu Hibbân'm, haklarında dâî yerine genellikle ğâlî tabirini kullandığı bu türden zayıf ravilerde, ayrıca ravinin ta'n edilmesine sebep olan zabta mütaaHik kusurlu haller de kendini gösterir. Bunlardan birkaç örnek verelim.
Haram B. 'Osman El-Ensari(ö. 149/766). İsnatları kalb, mürselleri refetmek suretiyle rivayette zayıflığını ortaya koyan bu zat, şî'ilikte de ifrata kaçtığı için, İbnu Hibbân onu "münkerü'l-hadîs" olarak zayıf görmüştür. Sîka olmadığına dâir Malik b. Enes (ö.179/795)'ten de rivayet vardır [414].
El-Haris B. "Abdillah (Ubaydillah) El-Hemedani (Ö.165/781). "AH b.Ebî Tâlib'in sohbetinde bulunan Kûfeli ei-Hâris, hem teşeyyü'de gâlî, hem de hadis rivayetinde vâhî olması sebebiyle İbnu Hibbân rivayetini makbul saymamıştır. Yahya b.Ma'in (ö. 233/8 47)'ce de zayıf bir râviydi. 'Alî b. Ebî Tâlib'den rivayet ettiği hadislerin sayısı dördü geçmez. Hz.Ali'ye ait bulunan bir sözü, ondan merfû' olarak rivayet etmiştir ki, bunu, müellifimiz örnek olarak vermektedir [415].
Hakim B.Cübeyr El-Esedi. Merviyyâtmın azlığı ile bilinen bu şî1 râvi, mezhebinde ifrata vardığı, rivayetinde de çok vehme düştüğü için İbnu Hibbân'ın ölçüşünce zayıf bir durumdadır [416]. Râvîleri arasında Şerik (Ö.177/793) ile es-Sevrî (ö.161/777)'nin yer aldığı Hakîm'e, önceki büyük imamların bir kısmı da itimat etmediklerini belirtmişlerdir [417].
Şfflikte ğulüvve daldığını isbat eden en açık delil, Hz.Ali'nin ilk halife olduğuna dair uydurduğu şu hadistir:[418]
İbnu Hibbân, onun vehminden ötürü münker sayılan hadislerinden de örnekler vermiş ve böylece ravinin zafiyetini belgelerle isbata çalışmıştır.
Sabit B.Ebi Safiyye (Ö.148/765). Haberlerinde pek fazla vehme düşmüş olan Kûfeli Sabit, teşeyyü'de de fazla iferi gitmiş bulunduğundan, İbnu Hibbân nazarında, hadisleri delil olma vasfını yitirmiştir [419]. İbnu Matn (ö.233/847)'in zayıf dediği bu zatın râfrzî olduğu da ileri sürülmüştür [420].
Ebu Kudame Habbetü'l-'Urani (ö.76/695). Hz.Ali'den hadis rivayet edip şi'a taraftarlığında aşırı bir tutum içerisine giren Ebû Kudâme'nin, İbnu Hibbân hadiste de vâhî olduğunu kaydeder ve bu kanâatini, Yahya b.MaTn'in bu ravîye yönelik "leyse bişeyin" şeklindeki menfi hükmüyle teyit eder [421]. "Sıffin'de Ali tarafında, Bedir savaşında bulunmuş sahabeden seksen kişi vardı" diye Zehebî'nin muhâ! saydığı bir haberin de kaynağıdır[422].
İbnu Hibbân'ın, Sikât'a dahil ettiği bir kısım şî\ ravîler daha vardır ki kendilerinde ğulüv görülmediği halde, müellifimiz, onların Alî b.Ebî Tâlib'den rivayette teferrud ettikleri hadislerine itimat etmediği gibi, ayrıca sikâtın rivayetleri doğrultusundaki haberleri dışında kalan hadislerinin de hüccet [423] olamıyacağını belirtmiştir . [424]

Es-Sebeiyye

Sebeîyye, Abdullah b.Sebe'ye taraftar olanlardır. Hz.Ali'ye: "Hak olan ilâh sensin" dediği için Hz.Ali onu Medâin'e sürgün olarak göndermiştir. Hz.Ali hakkında: "O ölmedi ve öldürülmedi. İbnu Mülcem'in katlettiği kişi, Ali'nin suretine giren şeytandır.
Ali bulutların içindedir. Gök gürlemesi onun sesi, şimşek de kılıcıdır. O, kıyametten önce yeryüzüne İnerek her yerde adaletle hükmedecek." dermiş [425].
İbnu Hibbân'ın cerhine mevzu olan râvilerden bir kısmı da bu fırkaya mensup bulunanlardır. Bunlardan ikisini yakından tanıyalım:
Muhammed B. Es-Saib El-Kelbi (Ö.I40/757). Müfessir ve tarihçi olan el-Kelbî'yi, İbnu Sebe'nin dostlarından biri olarak tanıtan İbnu Hibbân [426] onun telsirci yanını da kesin bir dille tenkit " etmektedir: "Kelbî, İbnu Abbâs'ın tefsirini, Ebû $âlih aracılığiyle rivayet etti. Ebû Salih ise İbnu 'Abbâs'ı görmüş değildir. Görmediğine göre İbnu Abbâs'tan nasıl tefsirini dinlemiş olabilir. Üstelik Kelbî'nin ondan işittiği şeyler de çok azdır. Ama yeryüzü Kelbî'ye her türlü cevheri sağlar, yeter ki o işteşindi! Onun rivâyetiyle ihticâc şöyle dursun, kitaplarda adım zikretmek bile helâl olmaz. Allah Teâlâ kendi kelâmını tefsir etm^ jçin Rasûlünü göndermiştir. Kelbî gibilerin tefsirine ihtiyaç yoktur, çünkü Rasûlünün Sünneti tefsirdir. Allah Resûlü'nün tefsir etmediği âyetler ise müteşâbih olanlardır." [427].
İbnu Hibbân, Kelbî'yi METRUK sayarak, bir kısım hadis imamlarının [428] tarafında yer alırken, Süfyânü's-sevrf (0.161)777) ile Şu'be (ö. 160/776) gibi onun tefsirini beğenen âlimler de vardır. . Onlara göre Kelbî'nin hadis yönü zayıftır. Özellikle Ebû Salih kanaliyle İbnu "Abbâs'tan yaptığı nakiller MÜNKER'dir. Sahîh olanlara gelince, bunlar Süfyân ve Muhammed b.ishâk {ö.150/767) tarafından tedlîs yaparak rivayet edilmiş bulunmaktadır [429].
Kelbî'ye ait tefsir ve onun şahsiyeti hakkında, başta Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855) olmak üzere öteki bazı imamlardan gelen son derece menfî tenkitleri de dikkate alan İbnu Hibbân, sonuç olarak, Kelbî'nin dindeki mezhebinin tümüyle yalan olduğu hükmüne varmıştır [430].
Cabir B.Yezid El-Cu'fi (Ö.128/745). Kûfeli olan bu şî'a âlimi, İbnu Hibbân'a göre, Hz.Ati'nin dünyaya geri döneceğine (irca1) inanan bir Abdullah b.Sebe taraftarıydı. Onun bu inançta olduğuna dair itimat ettiği" haberler Süfyân es-Sevrî ile Zaide b.Kudâme (ö.1ö1/777)'ye aittir [431].
Câbir b.Yezîd'in: "Yanımda ellibin hadis var ki hiçbirini tahdis etmiş değilim" diye konuşmuş olması, İbnu Hibbân'ı, ona karşı kesin tavır almaya sevkeden önemli bir âmil gözükmektedir [432]. Onun kezzâb olduğuna bu sözünü yeterli gören İbnu Hibbân ayrıca fikrini teyiden Ebû

Hanîfe'nin de şu sözünü nakleder; "Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birine rastlamadım; ona hangi reyi götürmüşsem, o reye dair muhakkak bana bir hadis naklettiği olmuştur..."[433].
Her ne kadar Süfyân es-Sevrî (ö.161/777) ile Şu'be (Ö.160/776) ondan hadis almış iseler de, bunun onlar tarafından tevsik anlamına gelmiyeceğine işaret eden İbnu Hibbân, "çünkü, der, zayıf raviden rivayeti terk etmek, Sevrî'nin mezhebinden değildi. Ahbârın yazıya geçirilmesine ve bunun için durmadan seyahatler yapılarak hadisleri toplamaya rağbet artsın diye, sağlam zayıf demez her ravîden hadis alıp, duyduğu hadisleri de olduğu gibi edâ ederdi. Şu'be ve öteki şeyhlerimiz ele Câbir ei-Cu'fî'de gördükleri bazı hadisleri, teşhir etmek gayesiyle, yazmaktan kendilerini alamadılar" [434].
Câbir el-Cu'fî hakkında İbnu Hibbân'dan farklı düşünmeyenler arasında bilhassa Yahya b.Ma'în {Ö.233/847), Süfîyân b.'Uyayne (0.(198/813) ve en-Nesâî (Ö.303/915) de bulunmaktadır [435]. Ebû Dâvûd (Ö.275/888) da onu: "leyse 'indî'l-kaviyye fi hadîsihî" ifadesiyle zayıf saymış ve Sünen'inde ondan sadece sehiv secdesine dair bir tek hadis iahric etmiştir [436].
Kısacası,[437] Câbir el-Cu'fî bir kısım hadis imamları nezdinde itibar görmüş ise de, taşıdığı bozuk akide ile hadiste yalancılığı yüzünden İbnu Hibbân'ca mecruhlar sınıfından addedilmiş bulunmaktadır . [438]

Müşebbihe

Allah Taâia'nın irâde, kelâm, ilim ve benzeri sıfatlarının, insan irâdesi, kelâmı ve ilmi cinsinden olduğunu ileri süren mezhebe müşebbihe denmiştir [439]. Ebû Hanife'ye göre, ilâhî sıfatları inkârda Cehmiyye ne kadar ifrata gitmişse, ispatta da Müşebbihe o derece tefrite kaçmıştır [440].
İbnu HİbbÂn'ın, müşebbihe fırkasına mensup râvilerden cerhlerine hükmettiği kişiler arasında ünlü müfessir Mukâtil b.Süleymân el-Horâsânî (Ö.150 veya daha sonra/767) de vardır.
Mukâtil'in tefsir ilmindeki yerini ve ilminin vüsatini, İbnu'l-Mübârek (Ö.181/797), eş-Şâfi'î (Ö.204/819) ve Mükâtil b. Hayyân (ö. 150/767) takdir etmişlerdir [441]. Onun hadisteki durumuna gelince, Mücâhid ile ed-Dehhâk'tan yaptığı rivayetlerde isnadı mazbut değildir; kezzaptır, cesur bir deccâldir şeklinde uğradığı ağır tenkitlerin yanı sıra, Buhârî (Ö.256/869) tarafındandan da "seketû 'anhu" diye tanıtılmış, İbnu 'Adî (ö. 365/975) ise: "Hadislerinin umûmu üzerinde mütâbeat bulunmamasına rağmen, pek çok tanınmış sikât ondan hadis almışlardır. O, hadisi yazılabilir zayıf bir râvidir" demiştir [442].
Mukatil'i üç ayrı cihetten ele alan İbnu Hibbân, "O, Rabbı mahlûkâta benzetirdi" İfadesiyle onun müşebbiheden olduğuna kanidir ve Ebû Hanîfe'nin, Ebû Yûsuf'u uyarırken: "Horasan'da iki sınıfa dikkat et; bunlar Cehmiyye ve Mukâtiliyye'dir" sözüne de itimat etmektedir [443].
İbnu Hibbân, Mukatil'i müfessir olarak da beğenmediğini: "İlm-i Kur'ân'ı Yahudi ve Nasârâ'nm kitaplarından alırdı" diye ifade eder [444]. Onun hadis rivâyetindeki ehliyetini: "Hadiste yalan söylerdi" sözüyle çok zayıf görmüş ve bu hükme varırken de, Vekî b.el-Cerrâh (ö. 197/812) ile hocası en-Nesâî (ö.303/915)'nin menfî kanaatlerini dikkate almıştır [445].
Ebû Hanîfe'nin yukarıdaki sözünde "mukâtiliyye" tabirini kullanmış olması, ayrıca Tâbiûn'un ünlü şahsiyetlerinden Muğîre b. 'Abdirrahmân'ın, bir kavim tarafından Mukâtil'in başkan olarak tanınabildiğine hayret etmiş bulunması [446] gösteriyor ki, MükatİI Horasan diyarında bir ekol tesis etmişti. İşte tefsir ve hadiste zayıf oluşunun yanısıra, mezhebinin başını çektiğine dair güvenilir kaynaklı sözler, İbnu Hibbân'ı, Mükâtil'e karşı menfî kesin tavır almaya götürmüştür denebilir. [447]

Nasbiyye

Ali b. Ebî Tâlib'e buğzedip lanet ederek düşmanlık gösteren ve başkalarını ondan üstün görenlere Nasbî denir ki bunlar, Hz.Muâviye ve Hz.Osman taraftarlarıdır [448].
Bu mezhebe mensup mübtedi'adan İbnu Hibbân'ın ta'n ettiği bir tek muhaddis biliyoruz ki, o da Harîz b. 'Osman er-Rahabî el-Humusî (Ö. 163/779) dir. Hz.Muaviye'nin tarafında yeraldığı kesinlikle bilinen Hariz'in, müfrit bir Ali düşmanı olduğu hususu ihtilaflı bir noktadır. Hz.Ali'ye dil uzattığı ve lanet ettiği söylenmiş ise de, onun: "Bizim imamımız bize, sizin imamınız da size" dediği; "Sen Ali'ye rahmet dilemiyormuşsun öyle mi" diyenlere karşı da: "Allah ona yüz kere rahmet etsin" cevabını verdiği ve "Ben Ali'ye asla sebbetmiş değilim" diye yemin ettiği rivayet edilmiştir. Ali hakkında önceleri ileri geri lafettiği, fakat bunu sonraları bıraktığı da söylenmiştir [449].
Adalet ve zabt bakımından durumunun ne olduğu meselesine gelince, Onu, Ahmed b.Hanbel (Ö.241/855), tadilin en yüksek mertebesine delâlet eden "sikatün sikaün" tabiriyle ta'dîl etmişti. Aralarında İbnu Ma'în'in de yeraldığı imamlardan bir cemâatin kanatma göre, Harîz güvenilir bir muhaddistir. Tevsikte sertliği ile tanınan Ebû Hatim er-Râzî {Ö.277/890) tarafından: "Şam'da ondan daha güvenilir bir kimse bilmiyorum" ifadesiyle tezkiye edilmiş durumdadır [450].
Harîz'in adalet ve zabt açısından istenilen mertebede bulunduğunun bir önemli delili de, Buhârî'nin ricalinden olması ve iki hadisinin Sahîh'de tahrîc edilmiş bulunmasıdır [451].
Harîz b.Osman'ın cerhini ve haberlerinin reddini gerektirecek bir hâli sabit olmadığına, aksine büyük imamlarca itimada şayan görüldüğüne göre, yine de zayıf mıdır? İbnu Hibbân evet diyor, "çünkü Harîz, mezhebine davetçi idi. Ali b. Ebî Talib'e sabah akşam yetmiş kere lanet ederdi. Daha sonra bu tutumundan vazgeçtiğine dair haber ise mahfuz değildir" [452]. Hariz'in cerhi için bu sebebi ileri süren İbnu Hibbân, onun münker sayılabilecek hadislerinden hiçbir örnek vermemiştir. Başkaları tarafından Harîz'de görülen adalet emmâreleri, İbnu Hibbân'ın nazarında, onun tevsikini gerektirecek kemiyette değildi denebilir. [453]

Zeydiyye

Zeyd b. 'Alî b. el-Huseyn b. 'Alî(ö. 122/740) taraftarlarıdır. Bunlar imametin, yalnız Fâtıma'nın çocuklarına ait olduğunu ileri sürerler. Zeydiyye usûlde mutezilîdir. Sonraları üç ayrı kola ayrıldılar ve büyük günah işleyenlerin ebedî cehennemde kalacağına İnandılar [454].
Bu fırkaya mensup olup da İbnu Hibbân tarafından zayıf sayılmış olan ve hadis rivâyetiyle iştigal eden bir tek muhaddisi tanıyoruz ki, o da Hârûn b.Sa'd el-İclî'dir. Kûfeli olan bu zatın aşırı bir Alî taraftarı olduğuna, İbnu Hibbân'dan önce, İbnu Ma'in {ö.233/847) de işaret eder [455]. Ebû Hatim er-Râzî (Ö.277/890) tarafından "lâ be'se bihî" deyimiyle ta'dîl edilen [456] Hârûn hakkındaki İbnu Hibbân'ın değerlendirme ölçüsü, onun mezhebine davetçi oluşu, râfızîlikteki ifratı ve Zeydiyye'nin başına geçmiş bulunmasıdır. Zeyd b. Alî'ye ait darağacının yanında itikâfa girişi dahi, İbnu Hibbân açısından, bir ifrat alâmeti olmaktadır [457]. Müellifin, "ondan ne hadis almak, ne de onunla ihticâc etmek caiz değildir demesi [458], haddizatında sadûk olan [459] bu şahsın bu gibi tutumundan ileri gelmektedir. [460]

Sehabi

Alî b.Ebî Tâlib'in ölmeyip bulutlarla birlikte dolaştığına inanan bir kısım gulât-ı şî'âya verilen özel bir addır [461]. İbnu Hibbân'ın mecruh saydığı dât mübtedi'ler arasında Şî'a'nın bu müfrit koluyla anılan iki râvî görüyoruz. Bunlardan biri, Furat b. el-Ahmet'tir. Hakkında: zayıf, sika ve sâlihü'l-hadîs diye birbirine ters hükümlü değerlendirmelere konu olan [462] Kûfeli Furât, sehâbî inancıyla şî'ilikte ğulüvve daldığı için İbnu Hibbân onu mecruhlardan saymış ve "Ondan rivayette bulunup onunla ihticâc etmek helal olmaz" hükmüne varmıştır [463].
'Amr b.Câbir el-Hadramî de aynı inancı taşıyan şî'î bir râvidir. İbnu Hibbân onu: "Mısır ehtindendir ve kendisinden İbnu Lahî'a {ö.174/790) ile Basralılar hadis almışlardır" diye tanıttıktan sonra, onun, Kûfelilerin etkisiyle Sehâbî olduğu ihtimali üzerinde durur ve Câbir b. 'Abdillah (ö.78/697)"ın rivayet etmediği bazı hadisleri, ondan rivayette tek kaldığı için de haberiyle ihticâcm helâl olmayacağını belirtir [464]. Kendi râvilerinden olan İbnu LahVa da, onun hakkında: "ahmak", en-Nesâî (Ö.303/915) ise "sika değildir" demişlerdir.[465] Hakkında, "sâlihü'l-hadistir" diye nisbeten müsbet düşünen sadece Ebû Hâlim olmuştur . [466]

Muhtariyye

Şî'a'nın bölümlerinden biri olan Keysâniyye'nin kurucusu Muhtar b. Ebî 'Ubeyd es-Sakafî (Ö.67/686) taraftarlarının adıdır. Bunlar, Allah'ın BEDA (ilim ve irâde değiştirme) yapabileceğini caiz görürlerdi. Bu yüzden aynı iddiada olmayanlar tarafından kâfir sayılmışlardır [467].
İbnu Hibbân, Muhtârî olduğunu söylediği 'Abdullah b. Miknef'i, "rivâyetiyle ihticâc caiz değildir" diye nitelendirdiği ravilerden sayarken, onun

dâ'i olduğundan bahsetmektedir. Ancak Muhtârî oluşunun yanı sıra, bir de Enes b. Mâlik (ö.9l/709)'ten semâ'ı malûm olmadığı halde ondan rivayetlerinin olmasıdır. Böyle bir rivayetin mümkün olamayacağını, dolayısiyle senedinde inkitâın söz konusu olduğunu belirten İbnu Hibbân, bu iki sebepten ötürü onu zayıf saymış bulunmaktadır[468].
'Abdullah b.Şerik el-'Amirî de muhtârî ravilerden biridir. İlk zamanlarda el-Muhtâr es-Sekafî'nin taraftan olduğu, fakat daha sonra bundarrtevbe ettiği söylenirse de, İbnu Hibbân bunu kabul etmiş görünmüyor [469]. İbnu Hibbân'ın kanâatine göre, "hadisiyle ihticâc etmektense, ondan kaçınmak evlâdır", çünkü teşeyyü'de ifrata düşmüş ve ayrıca da sikâtın hadislerine benzemeyen rivayetlerde bulunmuştur [470].
Ahmed b.Hanbel {ö.241/855) ile Yahya b.Ma'în (Ö.233/847) tarafından ievsîk edilen bu şahsın "kezzâb" olduğunu da İbrahim b.Ya'kûb el-Cûzecânî (ö.259/872) belirtmiştir [471].
İbnu'l- Cevzî (Ö.597/1200), Hz.'Alî'nin menkibesini yansıtan bir hadisini Mevzû'ât'ına alırken,[472] İbnu Hibbân'ın fikrini dikkate almıştır . [473]

Rafıza

Râfızîlerin rivâyetiyle ihticâc ihtilaflı bir meseledir. Bu konuda üç ayrı görüş ileri sürülür: 1- Hiç bir ayırım yapmadan ihticâcdan men1, 2- Yalan söyleyen ve hadis uyduran hariç, ayırım yapmadan diğerleriyle ihticâca ruhsat, 3- Sadûk olan ve ne rivayet ettiğini bilen râfızînin rivayetinin kabulü, fakat dâ'î olan râfızînin, sadûk dahi olsa, rivayetinin reddi [474].
Mezhebine dâ'î olan rafızî bir ravinin, rivayetinde güven verici bile olsa, rivayetinin reddine giden İbnu Hibbân'ın, bu mezhebinde nasıl yürüdüğünü birkaç örnekle yakından göreiim.
İbnu Hibbân'ın şeyhierince yakından tanınan 'Abbâd b. Ya'kûb er-Revâcinî (ö.250/864) Kûfeli olup râfrzî bir muhaddistir [475]. Buhârî (ö.256/869)'nin, Tirmizî (ö.279/892). İbhu Mâce (Ö.273/886) ve İbnu Huzeyme (ö.311/923)'nin ricalinden olan [476] "Abbâd, İbnu Hibbân'a göre, râfıziliğine davet faaliyetlerinde bulunmuş, ayrıca meşhur muhaddislerden onlara ait olmayan münker hadisler rivayet etmiş bulunmakla terkedilmeye müstahaktır [477].
Ehl-i Beyt'in fezâiline ve muhaliflerinin ayıp ve kusurlarına dair bu muhaddisten gelen hadislerin bir kısmını İbnu'l Cevzî Mevzû'âfına almış, bu hadislerin mevzûiyyetine hükmederken de İbnu Hibbân'ın râvi hakkındaki menfî görüşünü esas almıştır [478]
mevzu hadisini Şerîk (ö.177/793)'ten rivayet eden de odur [479].
Kütüb-i Sitte'den dört Sünen sahiplerinin kendisinden rivayetleri bulunan Kûfeli Yûnus b.Habbâb da müfrit Ali taraftarlığı ile tanınır. Yahya b. Ma'în (ö.233/847) başta olmak üzere Buhârî (Ö.256/869) ile Nesâî lö.303/915), onun zayıf (münkerü'l-hadîs) olduğu görüşünde birleşmişlerdir [480].
Onun hadisteki yeri konusunda İbnu Hibbân da onlardan farklı düşünmez; "Rafızîlikte aşın olan fena bir adamdı, Osman b. 'Affân için Resûlullâh'ın iki kızını da o öldürdü diye iddia ederdi. Mezhebine davet edici olduğu için ondan rivayet helâi olmaz. Kaldı ki, sika imamlardan rivayet ettiği münkerlerle ve güvenilir muhaddislerden aşırıp tekrar onlardan rivayette bulunduğu sahih hadislerle de teferrüd etmiştir" [481].
İbnu Hibbân'ın, mübted'i bir râvinin mezhebinde davetçi oluşu yolunda ileri sürülen görüşlere muhalefette bulunduğu da olmuştur. Nitekim, Nasr b. Müzâhirn (ö. 212/827) hakkında hadis munakkitieri arasında hâkim görüş, onun katı ve müfrit bir râfızî, hem yalancı hem de hadisinde çok hata yapmış bulunmasıdır [482]. Hadis imamlarınca ağır bir dille tenkit edilerek zayıf gösterilen bu şahıs,[483] İbnu Hibbân'ın nazarında sika bir muhaddistir [484]

Kaderiyye-Mu'tezile

Allah Teâlâ'nın ezelî sıfatlarının hepsini nefyeden, Ketâmu'llâh'ın mahlûk olduğuna inanan bu isim altındaki fırkaya göre Allah, ne insanların yapıp kazandıklarının, ne de canlı hayvanların işlerinden herhangi birinin yaratıcısıdır. Kendi kesblerini takdir edenler, bizzat insanlardır. Allah'ın, ne onların yaptıklarında, ne de diğer canlıların işlerinde bir yapıcılığı ve takdiri vardır [485].
İbnu Hibbân'ın, bazen kaderi bazen de mutezilî diye andığı bu itikada mensup muhaddisler arasında, aşırılığa kaçanlar {dâ'î) bulunduğu gibi, bu inancı benimsemekle yetinip, mezhebine taraftar kazanmak ve Önder olmak gayesiyle faaliyet göstermeyen sika, mutkin olanlar da vardır. Müellifimizin, bu iki farklı sınıftaki ravilere karşı aldığı tavrın farklı olacağı tabiîdir. Onun itimada lâyık gördüğü kaderi muhaddisler, hadisin sıhhati için ravide aranan makbul sıfatları taşıyan gayrı dâî kimselerdir. Aşın tutumları sebebiyle güvenilir olmadıklarını beyan ettiği raviler ise, fikrî yönden bozuk olmalarının yanısıra, ravinin cerhini gerektiren öteki haller içerisinde de bulunanlardır [486].
Nitekim Ahmed b.Hanbel (ö.241/855)"in, kaderî olduğuna işaret ettiği, İbnu Sa'd (ö.234/848)'m da: "lem yekûn bi'lkavî" diye, sebebini açıklamadan, zayıf saydığı 'Abdu'l-'alâ b. 'Abdu'l-'alâ el-Basrî (ö. 189/804) [487], Buhârî'nin de ricali arasında yer almış ve diğer hadis imamlarınca tevsik edilmiş durumdadır [488]. Onun kaderci tutumunu, İbnu Hibbân, hadislerinin sıhhatini bozucu bir cerh sebebi olarak görmemiştir, çünkü dâ'î değildir. Onu Sikât'ına almış olmasının sebebi de budur [489].
Keza etbâü't-tâbiînden olan 'Abdullah b. Ebî llebîd (ö.?), ibâdete düşkünlüğü ile bilinen ve hadisleri Buhâri ile Müslim tarafından kabul edilmiş olan sika bir rnuhaddistir [490]. Kader görüşüne bağlılığı sebebiyle cenazesinde Safvân b.Süleym (ö.132/749)'in hazır bulunmadığına dikkati çeken İbnu Hibbân, onun bu akidesini, cerhi gerekli kılan bir hal olarak görmemiş olmalı ki, Sikâfında ona yer vermiştir [491].
İbnu Hibbân'ın, asıİ merdûd saydığı kaderî mutezitî râvîler, bu yolda dâ'î ve imam olanlardır. Nitekim, bir müddet el-Hasan el-Basrî (ö.110/728)'nin derslerine devam ettikten sonra ondan ayrılarak kader hakkında ilk defa fikir yürütüp Basra kaderci ekolünün kurucusu sayılan Ma'bed b.HâlİĬd el-Cühenî (Ö.80/699) [492], haddi zatında sadûk ve İbnu Ma'în (Ö.233/847) tarafından tevsîk edilmiş bulunmaktadır [493], Ancak onun derslerine devam edilmemesi yolunda, el-Hasan el-Basrî de ilgilileri ikaz etmiştir [494].
Ma'bed el-Cühenî'nin, İbnu Hibbânca mecruh sayılmış olmasının sebebi, onun mezhebinde dâ'î olması ve netice itibariyle bu görüşünde önderlik yapmış bulunmasıdır [495].
İbnu Hibbân'ın mecruhlar listesine aldığı kadercilerden biri de 'Amr b. 'Ubeyd b.Keysân b. Bâb el-3asrî (ö.143/760)ıdır. el-Hasan el-Basri'nin meclisine devam edip ondan ilim öğrendikten sonra Vâsıl b. 'Atâ ile birlikte itizâl eden [496] bu kelâm bilginin ibâdet ve zühde olan düşkünlüğüne ve el-Hasan el-Basrî'nin meclisinden ayrılanların başını çektiğine hasseten İşaret eden İbnu Hibbân'a [497]göre, "Amr b. 'Ubeyd'in üç özelliği vardır ki, bunlar bir ravînin adalet vezabt sıfatlarının kaybolmasına yolaçabilen hallerdendir [498]. Bu özelliklerden birincisi, onun vazettiği mezhebe taraf toplamak üzere propaganda çalışmalarında bulunmak suretiyle isim babası olduğu 'Amriyye fırkasının vücut bulmasına önayak olmasıdır . İbnu'l-Mübârek (ö. 181/797) ile Yahya b.Ma'în (ö,233/847)'de, dâ'îliği sebebiyle 'Amr b. 'Ubeyd'in rivayetleri terkedilir ve yazılmaz görüşündelerdir [499].
'Amr b. 'Ubeyd'in, müellifimize göre, ikinci zayıf hali, rivayet ettiği hadislerde yalancı durumuna düşmüş olmasıdır. Fakat bunu bilerek değil, vehim eseri yapmıştır [500]. Ez-Zehebî'nin konu İle ilgili verdiği bilgilere göre, "Amr'ın hadisteki kaynaklan el-Hasan el-Basrî ile Ebû Kılâbe (ö. 104/722)'dır. Ondan rivayet edenler arasında, Hammâd b. Zeyd (ö. 179/795), Hammâd b. Seleme (Ö.167/783) ve Yahya el-Kattân (ö.198/813) gibi hadis imamları da bulunmaktadır [501].
Yahya b.Ma'în (ö.233/847) iie en-Nesâî (Ö.303/915) gibi rical tenkit imamları da ağır cerh tabirleriyle 'Amr b.'Ubeyd hakkındaki görüşlerini belirtmişlerse de, müellifimizin temas ettiği "vehim" halinden bahsetmemişlerdir [502].
'Amfin, Cemel vakasına ismi karışmış olan iki tarafı (aşıklık ile suçlamakla [503], ashâb'a yönelttiği bu "şetmi'Yıi, İbnu Hibbân, onun cerhine üçüncü bir sebep olarak görmektedir [504].
İbnu Hibbân'ın, hakkında münakaşaya giriştiği kaderî mutezilî muhaddislerden biri de İbrahim b.Muhammed b.Ebî Yahya el-Eslemî (ö.184/800)dir. Mâlik (ö.179/795)ıin Muvatta'ından daha hacimli bir K.el-Muvatta'ın müellifi olan [505] bu âlimin itikat bakımından kaderî olduğu, ancak dâ'î olmadığı, hadis imamları çevresinde hâkim olan görüştür. Ondan hadis alınmamasının öğütlenmiş ve bu yüzden terkedilmiş olmasının menşei, kaderî oluşunda değil, yalancılığında (kezebe fi'l-hadîs) dır. Bunu İbnu Hibbân güvendiği muhaddislerden nakleder [506]. Allah'ın sıfatları ve halk-ı Kur'ân inancı açısından Cehm b.Safvân (Ö.128/745) taraftan olması da, bu muhaddislerin ona yönelttikleri bir başka önemli tenkittir [507].
İbrahim b.Muhammed'in; fikren kaderî olmakla beraber, hadiste sika olduğunu söyliyerek hadislerini kullananlar arasında İbnu Cüreyc (Ö.150/767), eş-Şâfi'l (Ö.204/819) ve'İbnu Mâce .(Ö.273/886) vardır. Hattâ İbnu 'Adî (ö.365/975), bû zatın hadisleri içerisinde münker olan hiç bir hadis bulunmadığını söylemiştir [508] Hem kaderî, hem Cehm b. Safvân'ın kelâmı istikametinde yürüdüğü, üstelik hadiste de yalan söylediğine işaret eden İbnu Hibbân [509] onun hadis nakli yönünden zayıf olduğunda ısrarlıdır. İbnu Cüreyc ve eş-Şâfi'î gibi iki büyük alimin

bu zata karşı olumlu tutumlarına gelince, İbnu Hibbân bunu şöyle açıklar: "Ondan İbnu Cüreyc ve eş-Şafii rivayet etmişlerdir. İbnu Cüreyc'in ondan rivayeti azdır. Bunları tahdis ederken de şeyhinin tanınmasını istemez. Nitekim her seferinde asıl ismini zikretmekle beraber bazen dedesine bilinmeyen bir künye verir (İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî 'Amir gibi). Zaman zaman babasının ismini verecek yerde, onu künyesiyle anar (İbrâhîm b. Ebî 'Atâ gibi). Kimi kez de bu künyeyi dedesine verir {İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî 'Atâ gibi). Şâfi'î'ye gelince, O, Şâfi'î'nin küçük yaşta dinlediği bir kaynaktı. Ondan işittiği hadisler, çocukluk hafızasına nakşolunmuştu. Ömrünün sonlarında Mısır'a gittiğinde, orada büyük eserler yazmaya başladı. Bunun için haberlere muhtaçtı. Beraberinde kaynak kitapları da yoktu. Yeni eserlerinin malzemesi, hıfzında kalan bilgilerdi. İşte bu şeyhinden rivayet etmiş olmasının sebebi budur. Bazen bu rivayetlerini de o şeyhinin künyesi altmda serde-der" [510].
Görüldüğü üzere, İbnu Hibbân, kaderî olan bu âlimi bu inancından dolayı tazif etmiş değildir. Asıl cerh sebebi, hadisteki zafiyetidir. Netice olarak diyebiliriz ki, fikrini yaymak ve kendisine uyulan bir önder olmak gibi bir çaba sarfetmeyen kaderî-mutezillî ravilerden mecruhlar listesinde adına rastladıklarımızı incelediğimizde, bunlar ya zabt yönünden zayıf, ya da hadiste çeşitli halleriyle yalancı durumuna düşmüş kimseler olarak görürüz [511]. Dâ'î olan mecruh kaderilerde de, genelde bu vasıflarının yanısıra, tanınmış muhaddislere münker haberler nisbet etmiş veya rivayetlerinde onlara ters düşmüş [512]oldukları göze çarpmaktadır . [513]

Mürcie

İrca: tehîr etmek, ümit vermek diye iki anlama gelir. Büyük günah sahibi hakkında verilecek hükmü kıyamet gününe tehir edenlere mürciî denmiştir. Bu, ircâ'ın tehîr manasıdır. İkinci manaya göre mürciî, ümit ve reca verendir. Bu görüşe göre, imana günah zarar vermez, küfre de tâat fayda vermez [514]. "İman ne artar ne de eksilir" görüşü de, mürcieden el-Ğassâniyye kolunun isim babası olan Gassân el-Kûfî'ye aittir [515]. Fakat, Gassân'ın "İman artar ama eksilmez" dediği de ileri sürülmüştür [516].
Ehl-i bid'attan hadis alınıp alınmayacağı yolundaki hadis imamları arasında görülen ihtilafın, mürcie hakkında da geçerli olduğu görülür. Nitekim başkalarının nazarında güvenilirliği sabit olmuş bir kısım mürciî râviler, mesela Mâlik b.Enes (ö.179/795) tarafından, irca sebebiyle reddedilmiştir. Keza İbnu Ebî Ravvâd mürciî olduğu İçin onunla münasebetin kesilmesine dair İbnu 'Uyeyne (Ö. 198/813)'den uyarı vardır [517].
Mürcieden olan râvileri tenkit noktasında, mücerret irca fikrini benimsemiş olmayı cerh için yeterli bir sebep görmeyen İbnu HİbbÂn, mürciî râvileri dâ'î olanlar ve olmayanlar diye iki kısımda ele almış bulunmaktadır.
Mesela tâbiûndan olan Salim b.'Aclân el-Attâs {ö.132/749) irca akidesini taşıyan bir muhaddis idi. Onun güvenilir olduğu görüşünde, Ahmed b.Hanbei (Ö.241/855), Ahmed b. 'Abdillâh el-İclî (Ö.261/874), İbn Sa'd (Ö.234/848) ve en-Nesâî (Ö.303/915) müttefiklerdir. Ebû Hatim er-Râzî (Ö.277/890) de onun "nakiyyü'l-hadis" olduğunu söylemiş ve ircâ'ına kulak asmamıştır. Mezhebinde inatçılığı ve davetçiliğini ileri süren el-Cûzecânî (Ö.259/872) olmuştur. Buhârî İse onun mürcieden olduğunu bile bile kendisinden aldığı hadislerden iki tanesini Sahîh'inde tahric etmiştir [518].
İbnu Hibbân ise, onun irca akidesini taşımış olması, haberleri mudal ve maklûb hâle sokması ve nihayet fena bir işle suçlanarak öldürülmüş bulunması gibi sebepler ileri sürüp Sâlim'i zayıf kabul etmektedir [519]. İbnu Hibbân, Sâlim'in mezhepte dâî olduğunu açıkça ifade etmemekle beraber, onun öldürülme sebebini aşırı bir irca gibi görmüş olmalıdır. Nitekim İbnu Hacer ei-'Askalânî (Ö.852/1448), Buhârî'nin ricalinden olan bu muhaddisi savunurken, İbnu HİbbÂn'ın "fena bir şeyle itham olundu" diye ileri sürdüğü.bu hadisenin, kişiyi zayıf kılmaya yeterli bir sebep olamayacağını; öte yandan, haberleri maklûb ha!e getirmesi yolundaki iddiasını isbat edebilecek bir tek örnek veremediğini söylemiş ve İbnu Hibbân'ı burada ifrata varmış olmakla suçlamıştır [520]
İbnu Hibbân'ın, bir kısım münekkitlerin tevsîkine muhalefet ederek zayıf hükmünü verdiği mürciî muhaddislerden biri de Mekkeli "Abdulazîz b. Ebî Ravvâd (ö.159/775)'dır. Rivayetleri 'İkrime ile Nâfi'den olan 'Abdulazîz, İbnu'l-Mübârek'e göre nâsın en çok ibadet edeniydi. Kendisinden 'Abdurrazzâk <ö.211/826)"ın da hadis aldığı bu zat, Ebû Hatim er-Râzî (ö.277/890)"nin nazarında "sadûk" ve müteabbid idi. Keza onun hakkında "sâlihü'l-hadîs" tabirini kullanmakla Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855) tadîl etmiş, mürciî olduğunu da şüpheli bulmuştur [521]
Görünen odur ki 'Abdulazîz'in zayıflığına hükmeden İbnu 'Adî (Ö.365/975) ile müelüfimizdir. İbnu 'Adî, bu zatın tercemesi münasebetiyle ondan geldiğini söylediği şu mevzu hadisi verir:
Ez-Zehebî (Ö.748/1347) de, 'Abdulazîz'den sonra uydurulan böyle bâtıl bir haberin onun tarafından tahdis edildiğini iddia ettiği için İbnu 'Adî'yi ayıplamaktadır [522].
Mekke'de ölen 'Abdulazîz'in es-Sevrî {ö.161/777) tarafından namazının kılınmadığını onun mürciî olduğunun bir delili sayan İbnu Hibbân, onun, "İman artar ve eksilir" diyen SÜNEN taraftarlarına karşı aşırı kin beslediğini de hatırlatır ve onu, mezhebinde bir nevi aşırı tutum içerisine girdiğini belirtmek ister. Müellifimiz, onun bu hâli ile takvası arasındaki tezada dikkati çeker ve hadisteki zafiyetini de şöyle izah eder: "Dünyadan el etek çekerek kendini o derece ibadete vermiştir ki, artık ne rivayet ettiğini bilmez olmuştu. Nâfî'den naklettiği birtakım haberlerini işiten her muhaddis onların mevzu olduğundan şüphe etmezdi. Bunları bilerek değil, tevehhüm eseri rivayet etmekteydi. Sırf sevap kazanmak niyetiyle hadis rivayetiyle iştigal edip de, rivayeti erindeki vehmi aşırı boyutlar kazanan bir kimse, kendisi fazilet sahibi dahi olsa, onunla ihticac sakıt olur" [523]. İbnu Hibbân'ın önemli bir tesbiti de, bu zatın, NâfÎ' kanalıyla İbnu Ömer'den mevzu bir hadis nüshasını rivayet etmiş olmasıdır. Müellif, ağıza alınmasının dahi helal olmayacağına işaret ettiği bu nüshadan birkaç münker hadisi Örnek olarak vermek suretiyle ravi hakkındaki olumsuz fikrini teyit etmek ister [524].
Zehebî (Ö.74S/1347) de, havf-i ilâhî ile dopdolu, ibadete bu kadar düşkün olan 'Abdulazîz'in mürciî oluşuna hayret etmekten kendini alamamış ve onu tenkiste ifrata vardığı için de İbnu Hibbân'ı kınamıştır [525].
Salih b.Muhammed et-Tirmizî de, İbnu Hibbân'ın muasırı olup onunla görüşmüş olan mürciî-cehmî bir kimsedir. İbnu Hibbân onun zayıf ve merdud olduğuna hükmederken hakkında şu bilgileri verir: "Salih b.Muhammed her şeyden önce içki satar ve içilmesini de mubah görürdü. Tirmiz kadılığına rüşvetle gelmişti. Hadis ehlinin tepesinde adetâ bir kıfıç gibiydi. İman söz ve ameldir diyenleri cezalandırırdı. Nitekim hadis ehlinden sâlih bir kişi, onun emriyle, ibret olsun diye, boynuna ip bağlanıp çarşı pazar dolaştırılmıştıH[526].
Cehmî-mürciî olan ve bidatına davet edici olduğunu ispat eden bu şahıstan, hadis ashabının hadis yazmadığını, fakat ehl-i rey çevrelerinde itibar gördüğünü müşahede ettiğini kaydeden İbnu Hibbân, bu yüzden onun rivayetlerinden kaçınılması için tanıtmaya gerek duyduğunu, değilse ondan hadis yazmanın da, rivayet etmenin de helâl olmayacağını önemle belirtir [527].
Ez-Zehebî'nin de, Kur'ân'ın mahluk olduğu fikrini. savunduğuna işaret ettiği [528] Sâlih b.Muhammed'i, K.es-Sikât'ta İbnu Hibbân bir münasebetle: "o, deccallardan mürciî bir deccai idi" diye ağır bir dille itham da etmiştir [529]
Ebû Mutî1 el-Hakem b. 'Abdillâh el-Belhî (ö.199/814)'nin de adalet durumu münakaşa edilmiştir. Belh şehrinde kadılık görevinde de bulunmuş olan bu fıkıh alimi, Ebû Hanife'nin ashabından olup, hadislerini es-Sevrî ve Hammâd b.Seleme (ö.167/783)'den almış, fıkıh alanında da hemşehrilerine faydası dokunmuştur. Cehm b. Safvân ile aynı fikir paralelinde olduğunu gösteren: "Cennet ve cehennem yaratıldılar, sonunda da yfck olacaklardır" sözünün sahibi olduğunu, el-'Ukaylî (Ö.323/934) nakletmiştir [530].
İlim ve diyaneti İbnu'l -Mübarek (Ö.181/797) tarafından beğenilen el-Hakem [531]'i, İbnu Hibbân şöyle tanıtır: "Belh şehrinde mürcie mezhebinin başkanlarından biriydi. Sünnete ve ona bağlı kalanlara buğz bağlayanlardandı. İmanın artışı küfür, noksanlığı da şirktir hadisini o rivayet etmiştir. Söyleşini reddetmek için hadis sanatından anlamaya gerek yoktur" [532].
Görülüyor ki, el-Hakem, kendi ülkesinde irca akidesinin bayraktarlığını yapmak ve inancı doğrultusunda hadis nakletmek gibi halleriyle İbnu Hibbân'ın tevsik ölçüsüne ters düşmüş bulunmaktadır.
İbnu Hibbân, Ebû Hanîfe (ö.150/767)"yi de zayıf ravilerden saymıştır. Ebu Hanîfe'yi, sâhibü'r-rey, münakaşa ve münazarada güçlü, efâl-i seyyieden zahiren içtinap eden diye tanıttıktan sonra müellif, imam hakkındaki tenkitlerine geçer. Hadis ilmindeki yeri ve itikadî durumu hakkında menfî görüşlerini dile getirir: "Hayatında rivayet ettiği hadis sayısı yüzotuzdur. Bunlardan ancak on tanesini sahih olarak rivayet edebilmiş, geri kalanlardan bir kısmının senetlerini kalbetmek, bir kısmınında bilmeden metinlerini tağyir etmek suretiyle hataya düşmüştür. Neticede yaptığı hataların, isabet ettiği noktalardan, sayıca daha fazla olduğu ortaya çıkınca rivayette kendisiyle ihticâcın terki gerekir." [533],
İbnu Hibbân'ın, Ebu Hanîfe'yi zayıf saymasının ikinci sebebi, imamın dâ'î mürciî olduğu iddiasıdır. Müellifin bu hususta ileri sürdüğü deliller, çeşitli kaynaklardan gelen haberlerdir. Nitekim, "Kûfe'de Kur*an'ın mahlûk olduğu fikrini ilk defa ortaya atan Ebû Hanîîe'dir" sözünü Ebû Yûsuf'tan; "Ebu Hanîfe mürciî idi ve buna bizi de davet ederdi" sözünü el-Mukri'den; "Küfründen dolayı iki defa tevbeye davet edildi" sözünü es-Sevrî'den, nihayet, "Babam Kur*an mahluktur inancında idi" sözünü de oğlu Hammâd'dan nakletmektedir [534]. "Sika ve memun değildir", "Ondan hadis rivayet edilmesinin caiz olduğu görüşünde değilim", "Hadiste yetimdir" gibi olumsuz ifadelerin sahibi olan rical münakkitlerine de

itimat ederek Ebû Hanîfe'in ircâ'ya davet edici olduğuna kanaat getirip, onunla ihticâcın caiz olmayacağı hükmüne varır [535].
İbnu Hibbân'ın telifatının bir listesini veren müellifler, onun, mevzuu Ebu Hanîfe olan, "Kitâbu 'İlel-i Menâkib-i Ebî Hanîfe ve Meşâlibihî" ile "Kitâbu İlel-i mâ İstenede ileyhi Ebû Hanîfe" başlıkları altında iki ayrı eser telif ettiğini kaydet m işlerse de [536] müellifin kendi eserlerinde bu kitaplara dair herhangi bir kayda rastlamış değiliz. Ama hadis imamlarının Ebû Hanîfe'yi cerhe yönelik kavillerini bir araya getirmek maksadıyla Kitâbu't-Tenbîh 'ale't-Temvîh adlı bir eser yazdığını müellifin kendisinden öğreniyoruz [537].
İbnu Hibbân, ehi-i reye karşı bir taassup içerisinde bulunmadığını, içtihatta rey veya kıyasa yer verdiler diye genel bir ayıplama eğilimi göstermediğini, Ebû Hanîfe'ye furû' çerçevesi içerisinde tâbi olduğu için her hangi birfakthi zayıf saymadığını, kısaca hiç kimseyi haksız yere ne cerh ne de ta'dil ettiğini şu sözlerle ifade eder: "Muhalifimiz dahi olsa kimseyi töhmet altında bırakmak gibi bir alçaklığa düşmek istemeyiz. Herkese nasibi ne ise onu veririz. Adalet vasfına lâyık olanı âdil, cerhe müstahak olanı da mecruh kılarız. Hadis rivayetinde adaletli oldukları bizce belli olunca Züfer ile Ebû Yûsuf'u Sikât'a aldık. Kendileriyle ihticâc caiz olmayacağı bizce doğruluk kazananları ve onlara benzemeyenleri de zayıflar sınıfına aldık" [538].
Gerçekten K. el-Mecrûhîn'de Ebu Hanîfe mezhebinden olan birçok isimlere rastlamak mümkündür. İbnu Hibbân, bu gibi ravilerin tadilinde niçin karşı çıktığını açıklamıştır ki, cerhe götürücü sebeplerin çoğu ravinin zabîiyla ilgilidir. Nitekim Rabî'atü'r-Rey'den ders alan ve ebû Hanîfe ile sohbeti olan ve onun fıkıh bilgisinden istifade etmiş bulunan Vâsıt kadısı Kûfeli Esed b. 'Amr el-Becelî <ö.190/805)'yi zayıf kabul etmesinin sebebi, mensup olduğu mezhep doğrultusunda hadis tesviyesinde bulunmuş olmasıdır [539].
İbnu Hibbân, Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî (ö.189/805)"yi de sadece hadis ilmindeki durumu dolayısiyle değil, aynı zamanda iman-amel münesebeti ve halk-ı Kufan alanındaki ircâî görüşüyle tanıdığı kanâatine binaen zayıflardan saymıştır [540]. Bu iki noktada Ebû Hanîfe'ye muhalefet ettiği söylenen mezhebin iki büyük imamından Ebû Yusuf Ya'kûb b.İbrâhîm (ö.192/807)'e Sikât'ında yer verirken, sebebini şöyle açıklamıştır: "O, mutkin bir şeyh idi. Furû1 dışında, iki ashabının mesleğine girmiş değildi. İman ve Kufân mevzuundaki görüşü de onlarınkine zıttı. İman söz ve amelden ibarettir, artar ve eksilir diyordu. Ebû Hanîfe'nin de cehmî olarak öldüğünü söylemiştir" [541]. Züfer b. el-Hu-zeyl el-'Anbârî (ö.158/774)'nin K.es-Sikât'taki tercemesinde de, müellif: "İki ashabının izinden gitmedi. Onlar içerisinde kıyası era İyi şekilde o kullanırdı, ancak hakka en ziyade dönen de yine o idi" diyerek Züfer'in sika vasfını kazanmaya layık olduğunu belirtmiştir [542]. Ebû Hanîfe'nin hocası Hammâd b. Ebî Süleyman (ö.119/737) da, irca görüşünde olmasına rağmen,[543] Kur'ân mahlûktur demediği için müellifimizce sika kabul edilmiştir . [544]

Kerramiyye

Kerrâmiyye, adını Muhammed b.Kerrâm (ö.255/868)'dan alan bir mezheptir. Mezhebinin müşebbihe arasına sokulmasına sebep olan kelâmî esas akidesi, zât-ı ilâhînin bir cevher olduğunu kabul etmekten ibarettir. Bir başka akide de, imanın sadece iki şehâdeti söylemelin ibaret olduğu, kalbî tasdik ile amelin lüzumu olmadığı akidesidir. Bu mezhep bilhassa Horasan'da yayılmış bir mezheptir [545].
İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhîn'de özel bir maddede ele almadığı Muhammed b. Kerrâm'ı, "hiç kimsenin değer vermediği inançları ve hadisleri şuradan buradan toplayacak kadar ilim ve kabiliyet bakımından güçsüz bir insandı; imanı, marifetsiz ameldir diye tarif etti" diye tanıtıp, onun haberlerinin reddine hükmetmiştir. İbnu Kerrâm hakkında müellife atfedilen bu tenkitleri İbnu Hacer ile ez-Zehebî nakletmektedir [546]. Hadis alanındaki zayıflığının yanısıra mezhep imamı olarak birçok taraftar kazanmış olduğu için, İbnu Hibbân tarafından onun cerhediimiş olması tabiîdir. [547]

Kıssacılık

Mevzu hadislerden birçoğunu, kıssacı ve bu yolla yardım toplayanların cami, mescit ve toplantı yerlerinde yaptıklar; va'z nasihatlar sırasında uydurdukları hadisler teşkil eder. fonu Hibbân, kussâs ve dilencilerin hadis uydurma faaliyetlerinin SÜNEN'de açtığı yaranın, öteki yalancıların yaptıklarına nisbetle, daha derin oluşunu şu sebeplere bağlamaktadır: 1- Halka hitabeden bu kıssacilar, avam seviyesinde genellikle güzel konuşan kimselerdir. 2- Lisanları arapça olan dinleyiciler, uydurulan sözleri rahatlıkla anlayıp zabtedebilmişlerdir. 3-Uydurulan hadis, o anda kalabalık bir cemâat tarafından işitilerek, ağızdan ağıza dolaşmak suretiyle meşhur hale gelmiştir. 4-Dinleyiciler bilhassa hadis ilminden habersiz kimselerdir. 5-Uydurulan sözler, halka cazip gelecek niteliktedir. 6- Kıssacılar, cahil oldukları için hadis uydurmada büyük bir cüret ve cesaret göstermişlerdir. 7- Bunlar çıkarcı, riyakâr ve utanmaz olduklarından, halka kendilerini kabul ettirebilmişlerdir [548].
İşte halkın manevî duygularını istismar etmesini en utanç verici bir şekilde beceren bu mesûliyetsiz kişileri İbnu Hibbân mecruh tiplerin yirminci nevi olarak göstermiş ve bunlardan bazı örnekler vermiştir. er-Rusâfe mescidinde Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855) ile Yahya b. MaTn (Ö.233/847) gibi devrin en ünlü iki hadis imamının gözleri önünde cereyan eden meşhur hadiseyi naklederek, konuşmacının ne derece cüretkâr, utanmaz, hilekâr ve kaygısız bir kişi olduğunu ve bu iki imamı kaynak göstererek rivayet ettiği o mevzu haberin artık cemâat tarafından işitilmiş olması nedeniyle de yapılabilecek hiç bir şeyin kalmadığını üzülerek kaydeder [549].
Kıssacılıkla ilgili bir olaya da İbnu Hibbân'ın kendisi şahit olmuştur. Rakka ile Harran arasında bulunan Tâcerân şehrindeki büyük camide, namazdan sonra bir genç ayağa kalkarak, İbnu Hibbân'ın şeyhlerinden biri olan Ebu Halîfe'den naklen Enes b. Mâlik'e kadar varan bir senet vermek suretiyle:"Her kim bir müslümanın ihtiyacını karşılarsa, Allah da buna karşılık o kimsenin şu kadar ihtiyacını giderir..." diye uzunca bir hadis söyler ve cemaattan yardım ister. Bu sözün, şeyhi Ebû Halîfe'ye ait olmayan uydurma bir haber olduğunu anlayan İbnu Hibbân, yanına çağırdığı gencin ifâdesini alır ve neticede, gencin ne Basra'ya gittiği ne de Ebû Halîfe'yi gördüğü ortaya çıkar. Bunun üzerine: "Ebû Halîfe'yi görmedinse, nasıl ondan rivayet edersin?" sorusuna, İbnu Hibbân gençten şu hayret verici cevabı alır: "Bizimle münakaşa etmek mürüvvet noksanlığından ileri gelir. Ben sadece bu isnadı bilirim. İşittiğim her hadisi de bu isnatla rivayet ederim". Bu dilenci kıssacının davranışına karşı İbnu Hibbân da onu terketmekten başka bir şey yapamamıştır [550].
Kıssacı ve dilencilerin, muhaddislerin bulunduğu meclislerde, onların yüzlerine karşı, bile bile hadis uydururlarken ne kadar rahat olduklarını gösterme bakımından İbnu Hibbân, Yezîd b. Hârûn (ö.206/821)'un başından geçen bir olayı nakleder. Bu ünlü muhaddisin hazır bulunduğu bir toplulukta bir dilenci ayağa kalkarak: "Haddesenâ Yezîd b.Hârûn 'an Zi'b b.Ebî Zi'b..." diye [551] söze başlayınca, Yezîd b.Hârûn gülmekten kendini alamaz. Meclis dağıldıktan sonra dilenci yakalanır ve: "Yahu, Ebû Zi'b'in oğlunun adı Zi'b değil, Muhammed'dir" diye ikaz edilince, şu cevabı verir: "Ne olmuş yani, babasının adı Ebû Zi'b (yani kurdun babası) olduğuna göre, onun oğlu da Zi'b'den başka ne olabilir?" [552].
Ünlü hadis munakkitferinden İshâk b.Râhûye {Ö.238/852), kendisinden sadaka isteyen güçlü kuvvetli birisine: "Zengin ve çalışmaya gücü yetene sadaka vermek helâl olmaz" hadisini hatırlatarak, çalışıp kazanmasını ve sadaka istememesini tavsiye etmişti. Adam bunun üzerine sinirlenmiş ve imamın yanıldığını, kendisinin ise haklı olduğunu isbat etmek üzere bir takım acayip ravi isimlerinden oluşan bir senet okuyarak, çalışmanın iyi bir şey olmadığım, çalışmamanın hayırlı olduğunu, zira çalışma yorgunluğa, yorgunluk hastalığa, hastalık da ölüme sebep olacağını, dolayısiyle çalışan insan ölümünü kendi eliyle hazırlamış olacağını, oysa Allah: "lâ taktulû enfuseküm" buyurduğunu, sadaka olarak verilen hurmaların her bir çekirdeğine karşılık bir sevap kazanılacağını ifade eden, o anda peşpeşe üç ayrı hadis uydurabilmiştir [553]
İbnu Hibbân bütün bu örneklerden haklı olarak şu neticeye varmıştır: Bu kissâs ve dilencilerin, Ahmed, Yahya ve İshâk gibi muhaddislerin varlığına aldırış etmeden hadis uydurma cesaretini gösterdiklerini düşünürsek, mescit ve toplantılarda avam tabakasıyla başbaşa kaldıkları zaman elbette hadis uydurma cesaretlerinin daha da artmış olduğunu anlarız [554].
İşte İbnu Hibbân'ın, yirmi sınıfa ayırdığı mecruh ravüerin sonuncuları, anlattıkları kıssalarda uydurdukları hadislere yer veren ve bu hadisleri de sika muhaddislerden duymuş gibi rivayet eden kıssacılar ile dilencilerdir.
İbnu Hibbân zayıf ravilerin cerhini gerektiren sebepleri yirmi kısma ayırmış ve Kitâbü'l-Mecrûhîn'de zikrettiği her şahsı niçin cerhettiğini belirtmek suretiyle onun, mecruh râvilerin teşkil ettiği yirmi ayrı sınıftan birine dahil olduğunu göstermek istemiştir. Bu yirmi çeşit sebepten her hangi biriyle, bir ravi zayıflık sıfatını kazanınca, rivayet ettiği hadis de, zayıf hadisin muayyen bir türü halini alır. Buna karşılık, bir ravi birden fazla cerh sebebiyle de zayıf duruma düşebilir. Onun rivayet ettiği bu zayıf hadis de, değişik nitelikte ayrı bir zayıf hadis nevini meydana getirmiş olur. İşte İbnu Hibbân'ın, asgari hadde göre taksim ettiği cerh sebeplerinin, bir başka ifadeyle zayıf hadis nevlerinin sayısı da, bu sebepten dolayı artmış olacaktır. Zayıf hadis çeşitlerinde meydana gelebilecek bu artışın belli bir sayıya ulaşabileceğini nazarî ve amelî olarak tesbit mümkündür. İşte İbnu's-Salâh:
"İbnu Hibbân zayıf hadisleri kırkdokuz kısma ayırdı" derken [555], müellifimizin yaptığı bu yirmilik taksim çerçevesinde meydana gelebilecek artışı kasdettiğini ve bunun, kendi hesabına göre kırkdokuza baliğ olduğunu ifade etmek istediğini sanıyoruz.
Râvilerin cerhine hükmederken, hemen her münakkitte görülen, sert veya gevşek bir tutum sözkonusudur. İbnu Hibbân'ın tadilde iri adımlı

olduğu söylenirse de, cerhe yönelik tenkidinde sert bir tavır takındığına dair görüşler daha ağır basmaktadır. Onu bu şekilde değerlendirmek, aslında tadil edilmesi gereken bazı ravilerin, İbnu Hibbân tarafından cerhedilmiş olduklarını düşünmek demektir. İşte bu düşüncede olanların İbnu Hibbân'a yönelttikleri tenkitlerin haklılık derecesini tesbit bakımından, bu konu üzerinde de kısaca durmayı yararlı gördük. [556]

İbnu Hibban'ın Cerhde Sert Oluşuna Dair Tenkitler

Müellife yöneltilen tenkitlere geçmeden önce, onun cerhde takip ettiği metodu hatırlamakta fayda vardır. Kitâbü's-Sikât'ının mukaddimesinde, bir kısım ravileri tevsik veya tazifte bir kısım imamlara muhalefet edebileceğine İşaret ederek: "Bir şeyhin sika olduğu, bana göre, doğruluk kazanmışsa, bunun İçin elimde sağlam deliller var demektir. Bir kimseyi de, açık burhanlara dayanarak zayıflığına hükmederim. Bana göre sika olan bir şeyh, imamlarımızın bazısınca zayıf; benim nazarımda zayıf durumda olan bir şeyh de onların indinde sika sayılmış olabilir" demiştir [557]. Müellifin bir raviyi cerhederken çok ihtiyatlı hareket ettiğine dair kendi ifadelerinden daha önce aktarmalar yaptık. Ayrıca verdiğimiz örneklerde de gördük ki, meselâ, rivayetlerinin çoğunu zayıf bir şeyhten yapan râviyi mutlak surette cerh etmekten kaçınmıştır. Çünkü münker rivayetlerin sadece kendisine veya şeyhine hatta her ikisine de ait olabileceğini düşünmüştür. Böyle bir durumda, münkerlerin kime ait olduğu tavazzuh etmeden önce bir müslümana cerh ıtlakını helal görmemekte, aksi halde o müslümanın kıyamette hasım olarak karşısına çıkacağına inanmaktadır [558].
Sika şeyhlerden, mütâbil bulunmayan hadisler rivayet etmek suretiyle hata yaptığı ileri sürülen bir kısım raviler, bazı imamlarca mutlak surette metruk sayıldığı halde, İbnu Hibbân, onların infirat ettikleri hadisleri bırakıp, sikâta uygun düşenlerini kabul etmektedir [559]. Keza, rivayetlerinde çok hata ve vehmi görülen bir ravi hakkında Yahya b.Ma'în (Ö.233/847): "hadisi bir şey değil" derken, müellifimiz böyle bir genelleme yapma yerine, hadislerinden: sikâtın hadislerine muhalif Olanlar atılır, sikâta muhalif olmayanlar itibar için yazılır, sikâta uygun düşenlerle ihticac edilir diye üç ayrı gurupta mütâlâa etmiştir [560].
Hadisinin azlığı sebebiyle itibara elverişli olmayan ve bu yüzden adaletle muttasıf olduğu yakinen bilinmeyen bir ravinin adaletine hükmetmenin sorumluluğunu İbnu Hibbân şöyle ifade eder: "Böyle bir ravinin infirad ettiği hadisi kabul etmekle, haramı helal, helali de haram kılmış veya Rasûlullah'in söylemediği bir sözü ona isnat etmiş olabiliriz. Keza kendisinde cerh sebeplerinden biri görülmeyen, dolayısiyle cerhe müstahak olmayan bir kimseyi cerh etmenin de hiç bir yolu yoktur. Elde kesin bilgimiz olmadan bir kimseyi cerh etmekten veya mecruhu tadil etmekten Allah'a sığınırız" [561]
Haksız yere raviyi cerh veya tadil etmedeki mesuliyetin idrakiyle dopdolu olduğunu gördüğümüz İbnu Hibbân'ın, bazı imamların ihticaca ehil buldukları bir kısım ravileri cerh ettiği doğrudur. Zaten bunu kendisi de bilmektedir. Ancak, bazı durumlarda önceki imamlarla anlaşamadığı için onun tazifi ile diğerlerinin tevsiki arasında ortaya çıkan taarruzun sebebi, ravinin tevsiki için başkalarının nazarında yeterli olan delil, İbnu Hibbâb'ın nazarında yeterli olmamış demektir. [562]

Zehebi'nin Tenkitleri

İbnu Hibbân'in, yaptığı tenkitlerde çok şedid olduğunu ve zaman zaman tecavüzkâr bir dil kullandığını ileri sürenlerden biri ez-Zehebî (ö.748/1347)'dir. Müellifin cerhdeki şiddetini belirtirken, "yerin dibine batma", "mütehevvir" şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Nitekim, İbnu Hibbân, Buhârî'nin şeyhlerinden olan 'Arim, Muhammed b.Fadl es-Sedûsî (ö.224/838)'yi mecruh kılmıştır. Çünkü: "Ömrünün sonlarına doğru ihîilata maruz kaldı ve aklı o kadar karıştı ki rivayet ettiği şeyleri anlamaz hale geldi. Rivayetlerine bu yüzden bir yığın münker hadisler karıştı. İhtilattan sonra kendisinden rivayet edilen hadislerden kaçınmak lazımdır. Kendisinden kudemânın rivayet ettikleri hadislerin, ihtilattan önce işiîildiği kesinlikle bilinirse, onlarla ihticac eden kimsenin mecruh olmayacağını ümit ederim. Önceki ve sonraki döneme ait hadisler birbirinden tefrik edilemezse hepsi de terkedilir, hiçbiriyle ihticac edilmez" [563]
Zehebî, 'Arim hakkında Dârekutnî (ö.385/995)'nin: "İhtiiat dönemindeki hadisleri içerisinde hiçbir münker hadis kendini göstermemiştir" hükmünü naklettikten sonra, "bu söz, kendi asrında, en-Nesâî"den başka, bir eşine rastlanmayan asrın hafızının sözüdür. Bunun sözü nerede, yerin dibine batıran mütehevvir İbnu Hibbân'ın sözü nerede? Bir yığın münker hadis rivayet ettiğini söylediği halde, onlardan bir tek örnek dahi verememiştir" diyerek [564] müellifi yermiştir.
'Arim'ın ihtilattan önce sadûk bir muhaddis olduğuna işaret eden İbnu Hibbân, onun ihtilattan sonra hadislerine münkerier karıştığı yolundaki görüşünde yalnız kalmış değildir [565].
İbnu HÎbbân'ın, Eflah b.Sa'îd el-Kubâ'î'yi aynı zamanda hem Sikât'ta hem de K. el-Mecrûhîn'de zikretmek suretiyle tevsîk ve'tazîf etmiş olması, ez-Zehebî ile İbnu Hacer'in ağır eleştirilerine imkân vermiştir. İbnu Hibbân, "Sikâttan mevzu hadisler rivayet eder olduğundan, ne onunla ihticâc, ne de ondan rivayet mutlak surette helal değildir" ifadeleriyle Eflah'ın tazîfine hükmettikten sonra, sözünü ettiği münkerlerinden örnek olarak şu hadisi vermiştir:[566]
Bu haberin bu lafızlarla batıl olduğunu belirten müellif, aynı manadaki asıl sahih olan hadisi de zikreder [567].
Eflah'ın, İbnu Ma7n (Ö.233/847) ile Ebû Hatim (Ö.277/890) tarafından tevsik edildiğini belirten Zehebî [568], bu hadisin sahih-ğarîb olduğuna hükmederek, İbnu Hibbân için de: "yer yer sikayı tazîf ederken, ağzından çıkanı kulağı İşitmez olur" demiştir [569].
İbnu Hibbân'ın, Eflah'ı her iki eserinde de zikrettiğini İbnu Hacer farketmiştir. Eflah'ı dördüncü tabakadaki sikalar listesinde zikredip de, onu aynı zamanda cerhetmiş olmasını İbnu Hibbân'ın gafletiyle izah eden İbnu Hacer, onun bâtıl saydığı söz konusu hadisin Müslim ile Ahmed b.Hanbel tarafından tahrîc edildiğini kaydeder ve meşhur bir sika muhaddis olan Eflah'ı, onun tazîf etmesinin bir galat olduğunu ileri sürer [570]. İbnu'l-Cevzî (Ö.597/1200) de İbnu Hibbân'i taklit ederek bu hadisi Mevzû'ât'a aldığı için büyük bir gaflet içerisinde bulunduğuna, İbnu Hacer ayrıca dikkat çekmiş bulunuyor [571].
Zehebî'nin tenkidine İbnu Hibbân'ın konu oluşunun sebeplerinden biri de, Osman b.'Abdirrahmân et-Terâifî (ö.203/818)'yi tazîf etmesidir. Müellifimiz onu şöyle tanıtır: "Zayıf ravîlerden aldığı birçok şeyleri sikalardan tedlîs yaparak rivayette bulunur. İşitenlerce uydurma olduklarından şüphe edilmeyen bu çeşit hadisler, onun rivayetlerinde çokça tekerrür ettiği için, bunlar kendisine nisbet edilmiş ve münakkitier nazarında mecruh görülmüştür. Bana göre, onun bütün rivâyetleriyle ihticac caiz değildir [572].
Harrânlı bu hadis âliminin [573], hadis nakli bakımından: "doğru bir kişidir", "kendisinde bir beis yoktur" tabirleriyle, bazı imamlarca itimada layık görüldüğünü ileri süren Zehebî, müellifin tenkidini yerinde bulmamış ve "âdeti üzere, bu ravi için de gürültü kopardı" demiştir [574].
İbnu Hibbân'ın tedlîsie itham ettiği, dolay isiyle mecruhlardan saydığı muhaddis sadece bu değildir. Bu muhaddis hakkında kullandığı "vaz'" sözü, burada bu kavramın ihtiva ettiği zayıflığa delalet edebiür [575]. İbnu Hibbân'ın, raviyi sırf tedlis yaptığı İçin cerh etmediği de usûlü gereğidir. Müdelüs ravinin onun nazarında mecruh olmasının sebebi, bu yolla rivayetlerinde münkerlerin pek artmış bulunmasıdır. Aynı durum bu ravi için de söz konusudur. Kaldı ki, bu muhaddis, Buhârî tarafından da da zayıf gösterilmiş, üstelik Muhammed b. "AbdîJlâh b. Numeyr (Ö.234/848) de onun hakkında "kezzâb" dır diye hüküm vermiştir [576].
İbnu Hibbân iie Zehebî'nin, hakkında farklı görüşlere sahip oldukları bir muhaddis de, Sa'îd b.'Abdirrahmân et-Cumahî (ö.176/792)'dir. Yahya b.Ma'în (ö.233/847)'in: "güvenilir", Ahmed. b.Hanbei (ö.241/855)'in: "bir beis yoktur", Ebû Hatim er-Râzî (ö.277/890)'nin de "delil oiarak alınmaz" dedikleri [577] Bağdâd kadısı el-Cumahî, İbnu Hibbân'ın değerlendirmesine göre "sika muhaddislerden mevzu hadis rivayet eden bir kişidir. Bu hadisleri işitenlere, bunları o, bilerek yapıyormuş gibi gelir" [578]. Münker hadislerinden, İbnu Hibbân'ın örnek verdiği üç hadisten bir tanesi şudur:
Müellifimizin belirttiğine göre, burada el-Cumahî fahiş bir hata işlemiştir. Onun şeyhi "Ubaydullâh b. 'Ömer, bu sözü, yukarıdaki senette görüldüğü gibi, Nâfi'den rivayet etmiş değildir. Onun senedi şöyledir: '"Ubaydullâh b.'Ömer 'an Yûnus b.'Abîd 'ani'l-Hasan 'an Ömer..." [579].
Bu hadislerin münker olduğunu Zehebî de kabul etmekle beraber, el-Cumahî'ye, İbnu Hibbân'dan gelen ağır tenkide tahammül edememiş olmalı ki, müellifi "hassâf, kassâb" diye nitelendirmiştir [580].
İbnu Hibbân'ın cerhine her zaman itimat etmekte olduğu görülen İbnu'l-Cevzî (Ö.597/1200), Müslim'in de ricalinden olan el-Cumahî hakkındaki görüşünü.de benimseyerek, onun bir hadisini Mevzû'atı'na almakta tereddüt etmemiştir [581].
İbnu Hibbân'ın, Süveyd b.'Amr ei-Ke!bî (ö.203/818)'yi zayıf sayması da tenkide yol açmıştır. Hammâd b.Seleme {ö. 167/783) ye Iraklılardan rivayette bulunan Süveyd, müellifin fikrince: İsnatları kalbeden, sahih isnatlara vâhî metinler koyan bir muhaddisîir ki, kendisiyle asla ihticâc caiz değildir [582]. Süveyd'İ bu tarzda itham için müellifin istinat ettiği zayıf hadislerinden biri şöyledir:
Süveyd'in verdiği bu isnatta yer alan ravilerden hiç birinin hadislerinden olmayan bu haber, aslında mevkuf olup 'Alî b. Ebî Tâüb'e aittir. Bu mevkuf habere, yukarıdaki sahih senedi koyarak onu ref etmeyi İbnu Hibbân fahiş bir hata olarak görüyor [583]

Müellifin Süveyd hakkındaki fikrini Zehebî, aşırı ve cüretkârane bulmaktadır; çünkü Süveyd, hem Müslim'in ricalinden, hem de Ebû Şeybe'nin muhaddis iki oğlunun şeyhlerinden olup, İbnu Ma'în (ö.233/847) ile ef-'İclî (ö.261/874)'nin de olumlu görüşlerini almıştır [584].
Ünlü Medîne fakîhi olan tâbiûndan Rabî'a b. Ebî Abdirrahmân Ferrûh (Rabî'atûr-Re'y) (Ö. 130/747) hakkında, tanınmış hadis imamları ve kitap sahipleri müsbet görüş beyan ederek, onunla ihticâc ettikleri halde, onu, İbnu Hibbân'ın "Zeylü'z-Zu'afâ [585] sına almış bulunmasını, Zehebî isabetsiz bir hüküm olarak görmektedir .[586]

İbnu Hacer El-'Askalani'nin Tenkitleri

İbnu Hacer, bir kısım raviier hakkında İbnu Hibbân'ın tazîî hükmü ile diğer imamların tevsîk hükümleri arasında bir nevi hakemlik yaparak İbnu Hibbân'ın haksız olduğunu ileri sürmüştür.
Nitekim, Müslim b. 'Atiyye el-Fukaymî'yi, "Atâ (ö. 114/732) ve emsâlî muhaddislerden yaptığı rivayetlerde tek kalmış ve münker hadis rivayet etmiş olması nedeniyle, zayıf gören İbnu Hibbân, onun bu yönünü ortaya koymak üzere münkerlerinden şu hadisi de nakleder:[587]
İbnu'l-Cezvî de, müellifin yönlendirmesiyle, bu hadisi Mevzû'ât'ma sokmuştur [588].
Her iki müellifin de : "bu hadis asılsızdır" iddialarını yerinde bulmayan İbnu Hacer, söz konusu hadisin Ebû Mûsâ'l-Aş'arî'den hasen bir senetle ve aynı lafızlarla Ebû Dâvûd (ö. 275/888)'un Sünen'inde geçtiğini, "Tahrîcu Ehâdîs li'r-Râfi'î" adlı eserinde bildirmiştir [589].
İbnu Hacer (ö. 852/1448)'in müellifimize yaptığı bir diğer itiraz da, Yûnus b. Ebî'l-Furât el-İskâf'ın durumu hakkındadır. İbnu Ma'în (ö. 233/847)'nin : "bir beis yoktur", Ahmed b. Hanbe! (ö. 241/855)'in :" umarım ki sikadır" dedikleri ve Ebû Dâvûd ile NesâTnin güvenilir kabul ettikleri, ayrıca Buhâri'nin de ricalinden olan Yûnus b. Ebi'l-Furât [590]/ın, İbnu Hibbân nazarında, cerhini gerekli kılan zayıf hali : "rivayeti az olmasına rağmen, hadisinde münkerlerin artmış olmasından ibarettir [591].
İbnu Hacer, herkesin sika telakki ettiği ve ayrıca etbâü't-tâbîîh münakkitlerinden Hişâm ed-Destüvâl (ö. 153/770)'nin de kendisinden hadis aldığı Yûnus hakkındaki olumsuz muhtevalı bu tenkidiyle İbnu Hibbân'in müşterek görüşe muhalefet etmek suretiyle tek kaldığını (şezze) ileri sürmüştür [592].
İbnu Hacer, el-Hâris b. 'Umeyr ef-Basrînin durumu ile ilgiü olarak da müellifimize muhalefet etmiştir. Yahya b. Ma'în (ö. 233/847) ile Ebû Hatim er-Râzî (Ö.277/890)"nin nazarında sika olan, hadisi Kütüb-i Sitte'nin dört Sünen'inde yer alan ve Buhârî'nin de Sahîh'de kendisinden ta'likan rivayet ettiği [593] el-Hâris maddesinde, İbnu Hibbân ondan bahsederken :[594] birtakım mevzu hadisleri sika muhaddislerden rivayet ettiğini söylemiş, bu tenkidine mesned teşkil etmek üzere de aşağıdaki asılsız haberi zikretmiştir:
İbnu Hacer, Emâlî adlı eserinde [595], önceki imamlardan, el-Hâris'eyöneltilmiş herhangi birta'na rastlamadığını, dolayısiyle İbnu Hibbân'ın tevhînde ifrata vardığını söyliyerek, onun bu görüşüne itiraz etmiştir [596]. İbnu'l-Cevzî'nin verdiği bilgiye göre, el- Hâris'in "kezzâb" olduğuna, İbnu Hibbân'ın şeyhi İbnu Huzey-me{ö.311/923) de kani imiş [597].
Hakkında ihtilaf bulunan muhaddislerden biri de, Ziyâd b. 'Abdillâh b. et-Tuîeyl (ö.183/799)dir. İbnu Hacer, Ziyâd b. 'Ab-dillâh'ın iercemesinde şunu nakleder:" Salih Cezere der ki, Ziyâd nefsinde zayıftır, fakat el-Meğâzî alanında insanların en çok itimada lâyık olanıdır. 'Abdullah b. İdrîs de der ki: İbnu İshâk'ta ondan daha güvenilir birini bulamıyorum. İbnu Hibbân ise ifrata kaçarak demiştir ki: O, bir haberde infirâd etmişse bu haberle ihtiacâc caiz değildir" [598]
İbnu Hibbân'm: "infirâd ettiği haberle ihticâc caiz değildir" sözü, bu muhaddis için hadisini bütünüyle terk etmeyi gerektiren bir vasıf değildir. Nitekim, rivayetlerinde fahiş hata yapar, çokça vehme düşerdi, dedikten sonra, sikâta uygun düştüğü rivayetlerini itibâr için kullanmanın sakıncasız olabileceğini de belirtmiştir [599].
Ebû Zur"a (ö. 264/877), onun doğru sözlü olduğunu; Ah-med b. Hanbei (ö. 241/855), onun hadisinin, doğru sözlü kimselerin hadisini andırdığını söylemişlerdir. Ayrıca Buhârî, Şahih'te, o-nun hadisini takviyeli olarak tahric etmiştir. Buna karşılık, Ziyâd'ın zayıf bir kimse olduğu yolunda, Nesâ'î, İbnu Ma'în ve İbnu'l-Medînî'den görüş nakledilmiştir [600]. İbnu Hibbân, "Bilâl ezanı da ikâmeti de ikişer ikişer yapardı" mealinde Ziyâd'ın rivayet ettiği hadisi münker sayarken, yalnız da kalmış değildir [601].
İbnu Hacer'in ifadesine göre, İbnu Hibbân'ın tazîfte yanıldığı ravilerden biri de İsmâ'îl b. 'Ayyaş (ö.181/797)'tır. İbnu Hibbân, İsmail'in, gençlik devresinde mutkin bir hafız, yaşlılık döneminde ise hadisleri karıştıran bir ravî halinde olduğu kanaatindedir. Buna göre, Şamlı olması hasebiyle gençliğinde o yörenin muhaddislerinden hıfzettiği hadisleri sağlamdır. Yöre itibariyle kendisi için yabancı sayılan İrak ve Medine muhaddislerinden, yaşlılık döneminde rivayet ettiği hadislerde pek çok hatalara meydan vermiştir[602]. İşte hıfzının karışmış olması yüzünden bilmeden yaptığı hataların, hadisinde haddinden fazla artış gösterir bir duruma geldiği için İsmâ'îl b. 'Ayyâş'ın ilk dönemdeki hadisleriyie de ihticac edilemeyeceğini, müellif önemle belirtmektedir [603].
İsmail b. 'Ayyâş'ın zayıflık derecesine misal olmak üzere İbnu Hibbân onun şu hadisini zikretmiştir:
Bu haberin kesinlikle bâtıl olduğuna dair İbnu Hibbân'ın fikrini [604] benimseyen İbnu'l-Cevzî (Ö.597/1200) de bu hadisi Mevzû'ât'ına almıştır [605]
İbnu Hacer, gerek bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almış olması, gerekse müellifin ravi hakkındaki menfi görüşü sebebiyle bütün tenkitlerini doğrudan İbnu Hibbân'a yöneltmiştir. Savunmasını şöyle özetlemek mümkündür: 1. Haberin bâtıl olduğuna dair İbnu Hibbân'ın elinde burhanı yoktur. 2. "Bu sözü Resûiullâh söylemedi, Ömer de rivayet etmedi, Sa'îd ile Zühri de tahdis etmedi ve bu isnatla Evzaînin hadisinden de değildir" demesi [606], yetersiz bir incelemenin yol açtığı menfi bir şehadettir ki merduddur; 3. İsmâ'îl b. 'Ayyaş hakkındaki sözü de makbul değildir, çünkü Şamlı olmayanlardan yaptığı rivayetler zayıf, Şamlılardan yaptığı ise cumhurun nazarında kavidir ve bu hadis de bu sonuncu rivayetlerden biridir.Kaldi ki ismail'i her iki durumda da tevsik eden imamlar vardır. Bu hadisi rivayette o, yalnız kalmış da değildir. Nitekim el-EvzâTden rivayetle el-Veiîd b.Müslim, İsmail ile mütâbaat halindedir [607].
İbnu Hacer*in, müellifimize son olarak yaptığı itirazın konusunu Asbağ b. Zeyd el-Verrâk (ö. 159/775) teşkil etmektedir. Ahmed b.Hanbel'in, İbnu Ma'în ve en-Nesâî'nin tevsikiyle [608], rivayetlerinin sahih olması beklenen Asbağ için İbnu Hibbân:" hatasının çok olması yüzünden hadisiyle ihticacı caiz görmem" deyince [609], İbnu'l-Cevzî müellifi devreye sokarak, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen Asbağ'ın bir hadisini mevzu saymıştır[610].
Asbağ'ın tevsik edildiğini ileri süren İbnu[611] Hacer, söz konusu hadisin asbağ tarikiyle El-Hâkim tarafından el-Müstedrek'e alındığını, dolayısiyle hadisin mevzu olduğu hususunun münakaşa götürebileceğini belirtmiştir. [612]

Süyuti'nin Tenkitleri

Süyûtî (Ö.91 l/l505)'nin de, İbnu Hibbân1! iki hadis ravisiyle ilgili görüşlerini eleştirdiğine dair kaynaklar bilgi vermektedir. Yahya b. Zehdem b. e!-Hâris el-Gîfârî, bu ravilerden bindir. Babasından mevzu bir hadis nüshası rivayet etmiş olduğu için, İbnu Hibbân onu itimada layık görmemiştir [613]. İbnu'l-Cevzî de, onun: "Allah'ın bir horozu var ki, pençeleri arzın tabanında, ibiği de arşsn altındadır..." mealinde olan bir haberini mevzu sayarken İbnu Hibbân'ın cerhine itimat etmiştir [614].
Bu ravi ile ilgili olarak Ebû Hatim er-Râzî (ö.277/890)"in: "doğru sözlü olduğunu ümit ederim", İbnu 'Adî (ö.365/975)'nin de: "sanırım onda bir beis yoktur" tarzındaki ifadelerine bakan es-Süyûtî, İbnu Hibbân'ın görüşüne katılanlar yoktur diye İbnu'l-Cevzî'yi, doiayısiyle de müellifi eleştirmiştir[615].
Süyûtrnin, İbnu Hibbân'a karşı çıkmasına yol açan ikinci şahıs, İsmâ'îl b. Recâ' el-Hısnrdir. İsmâ'îl, rivayetlerini, etbâü't-tâbîînin tanınmış muhaddislerinden olan Mûsâ b. A'yan el-Cezerî (ö.195/810)'den [616] yapmış, kendisinden de el-Cezîre yerlileri hadis almışlardır [617] İbnu Hibbân bu zattan bahsederken, "onun, sikâttn hadislerine benzemeyen rivayetleri vardır ve münkerü't-hadistir" demekte, bu görüşüne mesned olarak da şu hadisini delil getirmektedir:
İbnu Hibbân: " Bu haber bâtıldır. Onu ne A'meş tahdis etmiş, ne Sald rivayet etmiş, ne Ebû Hureyre isnâd etmiş ve ne de Resûlullâh söylemiştir" diyerek [618] bu haberin sıhhatine karşı çıkmıştır. .
İbnu Hibbân'ın, râvi hakkındaki sözlerini ve hadisinin de bâtıl olduğu yolundaki fikrini yerinde buimayan Süyûtî, İsmâ'îl ile ilgili el-'İclî (Ö.261/874) ve el-Hâkim (ö.405/1014)'nin tevsik edici ifadelerini dikkate almıştır. Müellifi taklîden bu hadisi mevzulardan saymış buiunan İbnu'l-Cevzî'yi de kınamış ve hadisin mevzu değil zayıf olabileceğine dair el-Beyhakî (6.458/1065)'nin hükmünü benimseyerek, adı [619]geçen ravinin ihtilaflı olduğunu belirtmiştir. [620]

İbnu Hibban'daki Mevzu* Istılahının İbnu'l-Cevzi'yi Yanıltması

İbnu Hibbân, Kitâbü'l-Mecrûhîn'de, "MEVZU" tabirini metin itibariyle uydurma hadis için kullandığı gibi, uydurma senetle rivayet edilmiş sahih metinli hadis için de kullanmıştır. Eğer bir ravi, sahih bir senetle geldiği malum olan sahih bir hadisi, bu hadise ait olmayan bir isna! ile rivayet ederse, İbnu Hibbân bu senet İtibariyle o hadisi bâtıl, mevzu sayar, ravisini de: "sikalardan, onlara ait olmayan hadis rivayet eden bir kişidir diye tanıtır. Bu vasıftaki ravilerin tercemelerinde, onların işledikleri bu tür hataları göstermek maksadiyle de hadislerinden örnekler verirken, hadisin mevzu olduğunu belirtmekle yetinir.
İşte İbnu1! Cevzî (Ö.597/1200}"yi yanıltan da budur. Onun K.el-Mevzû'ât'ına kaynak teşkil eden eserlerin başında hiç kuşkusuz İbnu Hibbân'ın K.el-Mecrûhîn'i gelmektedir. İbnu Hibbân'ı şahit göstermek suretiyle Mevzûât'ında yer verdiği hadislerden bir kısmı, İbnu Hibbân'ın senet itibariyle mevzu hükmettiği hadislerden ibarettir. Onun, tafsilata girmeden, "hadis mevzudur" ıtlâkmı görerek, metninin mevzu olduğunu zannetmiş ve onu Mevzûât'ına almıştır [621].
Nitekim ravinin kendisine has olan senedinden ötürü müellifimizce bâtıl sayıldığı halde, İbnu'l-Cevzî'nin metin bakımından da uydurma olduğuna hükmettiği hadislerden bir tanesi, el-Hâris b. 'Abîde el-Hımsî'ye ait bulunmaktadır. Hadis şudur:[622]
Hadisi bu isnatla rivayet eden el-Hâris, İbnu Hibbân[623]'ın verdiği bilgilere göre, sika muhaddislerden, onlara ait olmayan hadis rivayet eder olmakla beraber, az hata yapan sika raviler
sınıfmdandir [624]. Bu yüzden İbnu Hibbân, ona, rivayetinde tek kaldığı hallerde güvenmemekte, rivayetini sikâta uyum gösterdiği zaman makbul saymaktadır. Bu durumda olan ravileri tanıtmak üzere de formülünü kullanmaktadır [625].
İbnu Hibbân, el-Hâris maddesinde, bu hadisi, onun infirâd ettiği hadislerine ömek olsun diye vermiştir. Ravinin haddi zatında sika olduğunu da yukarıdaki formülüyle belirtmek istemiştir. İbnu'I-Cevzî ise bunun farkına varmamış olmalı ki, hadisin metnini mevzu zannederek kitabına dere etmiştir . Oysa bu hadisin: "İbnu Huseym 'an İsmail b. "Ubeyd b. Rifâ'a 'an ebîhi 'an ceddihi" şeklinde mahfuz olan bir isnadı vardır ve el-Hâris de kendi isnadiyle sikâta muhalefet etmiştir [626]. Ve en önemlisi de İbnu Hibbân'ın, hadisi bu mahfuz isnatla,[627] Sahîh'inde tahric etmiş bulunmasıdır . [628]

İbnu Hibban'ın Cerh Ve Ta'dilinin Bazı Raviler Üzerinde Birleşmesi

İbnu Hibbân'ın cerh ve tadilinin bazı raviier üzerinde birleşmiş olması, bir başka ifadeyle aynı şahsı hem tazif, hem de tadil ederek onu hem K. el -M ec ruhîn 'de hem de K.es-Sikât'ta zikretmiş bulunması, değişik şekillerde izah edilmeye çalışılan önemli bir meseledir. Bu durum, onun tenâkuze düşmüş ve gaflet göstermiş veya içtihadından rücû etmiş olmasından ileri gelmiştir denilmek suretiyle, meseleye iki ayrı tarzda yaklaşılmıştır.
İbnu Hacer'in tesbitine göre, İbnu Hibbân'ın aynı şahsı iki ayrı kimse zannederek, hem sika, hem zayıflar tabakasına alması gaflet ve tenakuzunun bir eseridir. Bu gibi durumlarda İbnu Hibbân'ın cerh ve tadilinden son sözü olarak hangisi öne alınır münakaşasına gelince, İbnu Hacer bunu da, raviye yöneltilen müsbet veya menfî tenkitler çerçevesinde ele alarak tayin etmeye çalışmıştır. Şöyle ki, râvi hakkındaki genei kanâat tazîf veya tadîi yönünde yoğunluk kazanmışsa, İbnu Hacer de aynı eğilimi göstermiş ve İbnu Hibbân'ın da aynı kanâati taşımış olabileceğini, do-layısiyle raviyi K.el-Mecrûhîn'de veya K.es-Sikât'ta zikrettikten sonra söz konusu raviyi, gaflet eseri, ayrıca tevsik veya tazîf ettiğini düşünmüştür [629].
İbnu Hibbân'm hem cerh hem de tadiline takılan râvilerin bu durumlarını inceleyerek, müellifin esas kanâatini tesbit etme yolunda ileri sürülen görüşlerden ikincisi, söz konusu ravileri ilk önce tezif ettiği ve daha sonra bu içtihadından rücu ederek onları tadîl ettiği şeklindedir. Bu tesbitin, İbnu Hacer" in kinden daha geçerli olduğuna biz de kaniyiz. Esasen bir munakkitin, bir şahıs hakkındaki içtihadının muhtelif olması, ilk defa İbnu Hibbân'da görülen bir husus değildir. Nitekim ez-Zehebî (Ö.748/1347), İmam ŞâfiT hakkında Yahya b. Ma'în (ö.233/847)"in menfî tutumunu münakaşa ederken: "Ayrı ayrı zamanlarda bir şahsın cerh ve adalet durumuna dair sorulan suallere bir munakkid muhtelif cevaplar verebilir" der [630]. Aynı şeyin İbnu Hibbân için de söz konusu olduğunu düşündüren bazı ipuçları vardır. Mesela, etbâü't-tâbi'îndan olan İshâk b.Yahyâ b. Talha, müellifimizin haklarında iki ayrı içtihadı olan muhaddis-lerden biridir ki hem K.el-Mecrûhîn'de hem de K.es-Sikât'ta yer almış bulunuyor. İbnu Hibbân, onun cerh durumuna dair birinci eserinde: "Hıfzı ve anlayışı kötü idi; hata yapar bilmez, rivayet eder anlamazdı" [631] demiştir. Bu şahsın K.es-Sikât'taki maddesinde de: "Hata Ve vehmi sebebiyle İshâk'ı zu'afâya dahil etmiştik. Daha sonra, haberlerini iyiden iyiye araştırdım ve neticede, mütâbîî olmayan haberlerinin terkine, sikâta muvafık düşenlerle ihticâc etmeye, istihare sonunda, hükmettim" [632] diyerek, iik içtihadından rücû ettiğini açıkça belirtmiştir. Müellifimizin son sözü tadîl olduğuna göre, İshâk'ı tekrar K.el-Mecrûhîn'de zikretmesinin sebebi ne olabilir diye bir sorunun akla gelmesi tabiidir. Bunun sebebi ancak şu şekilde açıklanabilir: Müellifin kendi beyânından da anlaşılacağı üzere [633], K.es-Sikât ile K.el-Mecrûhîn, ondan önce telîf ettiği K.et-Târîh'in'in birer ihtisarı oiarak vücut bulmuş ve ayrı ayrı zamanlarda kendisi tarafından imla ettirilmiş kitaplardır. Fakat bu iki ihtisardan ilk imla ettirdiği K.el-Mecrûhîn olmalıdır. Adı geçen raviyi bu kitabında zayıf saydı, aynı ravinin güvenilir sıfatını tesbite yarayacak delilleri bulduktan sonra, önceki kavlinden dönerek onu, daha sonra imla ettirdiği K.es-Sikât'ına aldı ve bu durumu da, düştüğü bir kayıtla izah etti. Bunun aksini düşünmek mümkün değildir.
Zehebî de telîf tarihi itibariyle Mecrûhîn'İn Sikât'tan mukaddem olduğunu düşünmüş olmalı ki, aynı durumda olan iki şahıs: Safvân b.Ebî's-Sahbâ ile Muhammed b. Salih el-Medenî'ye dair bilgi verirken, İbnu Hibbân tarafından onların tazîf edildiğine işaret etmiş ve: "onları SONRA'dan sikât içerisinde zikretti" diye ilave etmiştir[634]
Süyûtî de aynı kaydı (rücû1) İshâk b. Ebî Yahya el-Ka'bî için koymuş olmakla [635], İbnu Hacer'in: "İbnu Hibbân burada da çelişkiye düştü" şeklindeki ifadesini [636] yerinde bulmuyor demektir.
Son olarak şu noktaya da işaret etmeliyiz: İbnu Hibbân, K.es-Sikât'ın mukaddimesinde, her iki kitabın, K. et-Târîh'in birer muhtasarı olduğunu ve buna niçin gerek duyduğunu izah ederken, Kitâbü's-Sikâft için hep "Kitâbü'l-evvel hazâ" demektedir [637]. Bu sözüyle, ilk önce imla ettirdiği kitabın o olduğunu değil, belki de önemini kasdetmiş olabilir. Veya onu daha sonra imla ettirmiş olmakla beraber, ihtisar tarihi itibariyle mukaddem olduğunu belirtmek İstemiştir.
İbnu Hibbân'ın, yukarıda verdiğimiz İshâk b. Yahya örneğinde, ilk sözünü tashih ettiğine dair yaptığı kayıt, haklarında ihtilaf ettiği öteki şahısların hepsinde görülmez. Böyle bir kaydı koymayı unutmuş olabilir ihtimali dikkate alınmadığı takdirde, bu husus, İbnu Hacer'in tenkitlerine haklı bir gerekçe olma durumundadır.
İbnu Hibbân'a göre, "Cerh ve ta'dîli belli olmayan bir ravi, cerhedildiği ortaya çıkıncaya kadar, âdildir, rivayetiyie ihticac caizdir". Bu görüşü dikkate alınarak, acaba K.es-Sikât'ında sika olarak nitelendirdiği bir kısım raviyi, sonraki araştırmasıyla aksini ortaya çıkardığı için, K. el-Mecrûhîn'inde zayıf olarak zikretmiş olamaz mı, diye sorulabilir. Bu husus da, meseleye çözüm getirebilecek bir yoldur. Ancak K.el-Mecrûhîn'i daha sonra yazdığına dair yine elde kesin delillerin olması gerekmektedir. [638]

Netice

İbnu Hibbân uzun süren ilim yolculuğu sonunda, başta hadis olmak üzere, fıkıh, tefsir ve kelâm ilmi alanında tahsil ettiği bilgi malzemelerini değerlendirmek suretiyle İslâm Ale-mi'nde haklı olarak itibar gören son derece kıymetli eserler vücuda getirmiştir.
Yaşadığı yörede tesis ettiği kütüphanesi, o yörede vukua gelen bazı tahripkâr olaylar yüzünden, maalesef zamanımıza kadar ancak bir kaç kitap olarak intikal edebilmiştir.
İbnu Hibbân bütün hayatını Sünnet'i öncekilerden intikal etmiş şekliyle korumaya ve onu gelecek nesle emanet edebilmeye adamış nadir imamlardan biridir. Muayyen bir şehirde uzun süre oturmamış olması, zamanının hadis ravilerini bulup onları teftiş etmek ve haklarında verdiği kararı ilgililere şifahen duyurmak ve hatta hadis uyduranları mahalli idarelere şikâyet etmek suretiyle onların rivayet faaliyetlerine mani olmakla açıklanabilir.
İbnu Hibbân planlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Hadis ve Sünnet ilmi alanında yaptığı ilk hazırlık çalışması ravi-lerden sika olanlarla olmayanların tesbitinden ibarettir. Bu suretle K. es-Sikât ile K. el-Mecruhîn adlı iki târih vücuda getirmiştir.
İbnu Hibbân tadil alanında, ana çizgileriyle kendisinden önceki imamların yolundan gitmiştir. Bazı bakımlardan farklı tutumuyla dikkati çekmiş ve bu yüzden tenkitlere hedef olmuştur. Nitekim hafız olmayan sika fakîhin hıfzından rivayetine karşı olduğu gibi, fakih olmayan sıka hafızın hıfzından rivayetini de sakıncalı görmüştür. Kendine has bu anlayışı neticesidir ki, sikanın ziyadesinin makbul olduğu meselesinde çok makul bir çözüm yolu getirmiştir.
İbnu Hibbân, önceki imamların hilafına, mestur veya meçhul raviyi, belirli şartlar dahilinde âdil saymak suretiyle onların hadislerini Sahîh'ine

almıştır. Onun nazarında amel edilebilir olan bu hadisler, haddi zatında hasen hadisler olmalıdır. Amel edilme açısından Sahih ile hiç bir farkı olmamakla beraber, sıhhat bakımından onun durumunda olan bu tür hadislerin Sahih'inde yer almış bulunması, müellifin bu kitabında iltizam ettiği şartları ihlal ettiğini göstermez. Esasen Sahih 'ine kabul ettiği hadisler için Sahih tabiri yerne, "kendileriyle amelin caiz olduğu" hadisler ifadesini sık sık kullanmış olması da bu görüşümüzü teyid etmektedir.
îbnu Hibbân'ın tadilde mütesâhil bir tutum içerisinde bulunduğunu ileri sürmek zordur. Bu alanda, ifrat ve tefritten kaçındığı ve orta bir yolu iltizam ettiği söylenebilir.
îbnu Hibbân, ravilerin eksik yönlerini, zayıf taraflarını inceleyerek, durumlarını ortaya çıkarmış ve bunları, cerh doğrultusundaki hükmüne mesnet olarak zikretmiştir. Ravilerin hadis ilminde ve rivayetinde ehliyetsiz oluşlarına sebep olarak yirmi hâl tesbit etmiş, ehil bulmadığı her raviyİ bu hallerden biri veya birkaçı içerisinde göstermek suretiyle onları yirmi sınıfla toplamıştır. îbnu Hibbân cerhde de, müteşeddid değil, mutedil bir tutum içerisinde hareket etmiştir diyebiliriz. Ebû Hanîfe başta olmak üzere bazı büyük şahsiyetler hakkında elinde bulunması gereken lehde delillerin olmayışı sebebiyle, onları adalet ve zabt yönünden zayıf saymıştır ki, bu hareketini taassup ile açıklamak haksızlık olur. Bu gibi istisnaî hallere bakarak, müellifi, cerh ve tadilin filozofu diye nitelendirip, onun tadil ve cerhdeki otoritesine gölge düşürmek de yerinde bir tenkit sayılmamalıdır.
îbnu Hibbân'ın hadis sahasındaki planlı çalışmasının ikinci kademesi Sahih'inin vücut bulmasıdır. Bu kitabını kendine has bir metodla düzenlemiştir. Eserini bu tertip ve terkipte hazırlayabilmiş olması, onun hadis sanatına hakkiyle vükufi-yetini ve ayrıca fıkıh ve kelâm alanındaki dirayetini izah etmektedir.
Ashâb döneminden itibaren kendi asrına kadar yapıla-gelmiş bulunan cerh ve tadil alanındaki çalışmaları sürdürmeye samimiyetle gayret göstermiş ve bu arada kimseye de haksızlık etmemiş olduğu hususunda emin görünmektedir. .
Bazı şahısları hem sika hem zayıf olarak nitelendirdiği bir vakıadır. Bunun bir çelişki olduğunu ileri sürme yerine, meseleye, zayıf olarak kabul ettiği bir kişiyi, ilk önce yayımladığını tahmin ettiğimiz Mecruhlar eserinde zikretmiş, daha sonra ortaya çıkan yeni bilgiler ışığında aynı şahsı sika sayarak Sikalar kitabına almış, dolayısiyle daha önci imla ettirerek yayımladığı Mecruhlar kitabındaki listeden ismini çıkarması mümkün olamamıştır, şeklinde yaklaşmak daha yerinde olacaktır.
Îbnu'l-Cevzî, Mevzâtında zikrettiği birçok hadisi îbnu Hibbân'ın K. eUMecrûhîn'inden iktibas etmiştir. Hadislerin mevzûiyyeti senet itibariyle olduğu halde, onların metin olarak uydurma sayılmış olma hatası tamamiyle Îbnu'l-Cevziyye ait görülmektedir. [639]

Bibliyografya

'Abdulkâhir el-Bağdâdî, Ebû Mansûr b. Tâhir, El-Fark Beyne'l-Fırak, Kahire 1969.
'Alî el-Kârî, "Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî, Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-Fiker, istanbul 1327/1909.
C. Brockelmann, İslâm ansiklopedisi. İstanbul 1968.
C. Brockelmann, GAL, Geschichte der Arabischen Litteratur. Leiden, E.J. Brili 1943-9.
El-Cürcânî, et-Ta'rîfât. istanbul 1283/1866. Emin Kal'acî, Târîhu Esmâi's-Sikât liVİclî, 1986.
Ebu'l-Mehâsin el-Huseynî, Muhammed b. 'Alî b. el-Hasan, Zeylu Tezkireti'l-Huffâz, Dımaşk.
Fuat Sezgin, GAS: Geschichte der Arabischen Schrifttum. Leiden, 1967.
Goldziher, İ, Eîudes sur la Tradition lslâmique. Parts 1952. Hacı Halife, Keşfu'z-Zünûn. İstanbul 1971.
El-Hatîb el-Bağdâdî, Ebubekr Ahmed b. 'Alî, El-Kifâye fî 'İlmi'r-Rivâye. (Birinci baskı).
El-Hâkim en-Nisâbûrî, Muhammed b. 'Abdillah Ebû 'Abdillah, Ma'rifeiü 'Ulûmi'i-Hadis. Beyrut.
İbnu 'Abdi'l-Berr, Câmi'u Beyâni'l-'İlmi ve Fadlihi. (El-Müniriyye 1364).
İbnu 'Abdi'l-Berr, Ebû 'Amr Yûsuf, El-İntikâ fi Fedâili's-Selâseti'l-Eimmeti'l-Fukahâ.EI-Meâhid 1350.
İbnu 'Arrâk, Ebu'l-Hasan 'AİÎ b. Muhammed el-Kinânî, Tenzîhü'ş-Şerî'ati'l-Merfû'a 'ani'l-Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-Mevdû'a. Mısır (Birinci baskı).
İbnu'l-Cevzî, Ebu'I-Ferec 'Abdurrahman b. 'Alî, El-Mevzû'ât el- Kübrâ. Medine 1386.
Ibnu'l-Esir, 'Atî b. Muhammed, El-Kâmil fi't-Târih. Beyrut 1386.
İbnu'l-Esir, 'Alî b. Muhammed, El-Lübâb fi TehzîbÎ'i-Ensâb. Beyrut.
İbnu Hacer el-'Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. 'Alî, El-Kaviü'l-Müsedded fi'z-Zebbi 'ani'l-Müsned lİ'l-İmâm Ahmed. Haydarabad 1319.
İbnu Hacer el-'Askalânî, Hedyü's-Sârî Mükaddimetu Fethi'l-Bârî. (El-Mektebetü's-Selefiyye).
İbnu Hacer el-'Askâlânî, Lİsânü'l-Mîzân. Beyrut 1390.
İbnu Hacer el-'Askalânî, Tehzîbü't-Tehzîb. Haydarabad 1325.
İbnu Hacer el-'Askalânî, Ta'rîfü Ehli't-Takdîs bi-Merâtibi'l-Mevsûfîn bi't-Tedlîs. Mısır 1322.
İbnu'l-Hanbeîî, Muhammed b. İbrâhîm b. Yûsjf el-Hanefî, Kafvü'l-Eserfi Safv 'Ulûmi'l-Eser. Mısır 1326.
İbnu Hibbân, Ebû Hatim Muhammed, K.. el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'i-Metrûkîn. Haleb 1396/1976.
İbnu Hibbân, Sahîh. Mısır 1371/1952.
İbnu Hibbân, K. es-Sikât. Topkapı Sarayı Ktb. III Ahmed kısmı, nr. 2995.
İbnu Hibbân, K.es-Sikât, Topkapı Sarayı Ktp. Medine kısmı, nr. 490; Haydarabad 1393/1973, C. 1-9.
İbnu Hibbân, Meşâhîru 'Ulemâi'l-Emsâr. Kahire 1379/1959.
İbnu'i-'İmâd el-Hanbelî, Şezerâtü'z-Zeheb iî Ahbâri men Zeheb. Lübnan.
İbnu Kesîr, İsmâ'îl b. Ömer, El-Bâ'isü'l-Hasîs Şerhu İhtisar 'Ulûmi'l-Hadîs. Kahire 1399/1979.
İbnu Kesîr, El-Bidâye ve'n-Nihâye. Beyrut 1966.
İbnu Receb el-Hanbelî, 'Abdurrahmân b. Ahmed, Şerhu 'İleli't-Tirmizî. Bağdad 1396.
İbnu's-Salâh, Ebû Amr Osman b. 'Abdirrahmân, 'Ulûmü'l-Hadîs, Mısır 1326. "
İbnu's-Salâh, Tabakâtü'ş-Şâfi'iyye. Süleymâniye Ktp. Hamidiye kısmı, nr. 537.
El-lrâkî, Zeynüddîn 'Abdurrahmân b. El-Hüseyn, Et-Takyîd ve'l-İzâh, Medine 1389/1969.
İsmail Paşa el-Bağdâdî, İzâhü'l-Meknûn, İstanbul 1971. İsmail Paşa El-Bağdâdî, Hediyyetü'l-'Arifin. İstanbul 1955.
J.VV.Fück, The Encyclopaedia of İslam, New Edition, London 1971.
Kehhâle, Ö.R., Mu'cemü'l-Müellifîn. Beyrut.
El-Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, er-Risâletü'l-Müstatrafa. İstanbul 1986.
El-Kettânî, Er-Rahmetü'l-Mürsele. Bulak 1323/1905. El-Kevserî, Muhammed Zâhid, Makâlât. Kahire 1388/1968.
el-Kıftî, Cemalüddîn Alî b. Yûsuf, İnbâhu'r-Ruvât 'alâ Enbâhi'n-Nuhât. Kahire 1374.
El-Leknevî, Muhammed Abdulhayy, er-Ref'u vel-Tekmîl fi'l-Cerhi vet-Ta'dîl. Haleb 1388/1968.
Mehmet S. Hatiboğlu, Hilafetin Kureyşîliği, A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, 1978 Ankara, XXIII.
Muhammed el-'Azîm el-Abâdî, Gunyetü'l-Elmal Delhi. Muhammed Nurşâh, İkfârü'l-Mülhidîn. Karaşi 1388.
es-Safedî, Salahuddîn Halîl b. Aybek, El-Vâfî bi'l-Vefeyât. VViesbaden 1981.
Es-Sem'ânî, Ebû Sa'd "Abdulkerîm b. Muhammed, El-Ensâb. Beyrut 1400/1980.
Es-Sübkî, Tâcüddîn Ebû Nasr 'Abdulvahhâb b. 'Alî, Kâ'ide; fi'l-Cerhi vet-Ta'dîl. Haleb 1389.
Es-Sübkî, Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyetn-Kübrâ. Mısır 1384/1965.
Es-Süyûtî, Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, Tedrîbü'r-Râvî. Mısır 1307.
Eş-Şâfi'î, Muhammed b. İdrîs, Er-Risâle. Mısır (İlk baskı).
Eş-Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Ahmed. EI.MİIel ve'n-Nihel. Kahire 1387/1968.
Eş-Şevkânî, Muhammed b. 'Alî, el-Fevâidü'l-Mecmû'a fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdû'a. Kahire 1380/1960.
Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları. Ankara 1980.
Talat Koçyiğit, Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar, Ankara 1969.
V.F. Büchne,r, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1966. Yâkût, b. 'Abdillâh el-Hamevî, Mu'cemü'l-Büldân. Beynjt.
Ez-2ehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, Siyeru A'lâmi'n - Nübeiâ. Beyrut 1404/1984.
Ez-Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz. Haydarabad 1377/1958. Ez-Zehebi, Er-Ruvât,"*fc- Sikât. Mısır 1324. Ez-Zehebî, Mîzânü'l-rtidâl fî Nakdi'r-Ricâl. Mısır 1382/1963. Zİrikli, Hayruddîn, El-A'lâm. Beyrut 1373-8/1954-9. [640]

[1] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 1-2.
[2] Bk2. es-Sem'ânf, el-Ensâb, II, 209. Soy kütüğü tam olarak şudur: Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Ma'bed b. Sahfd(Şehfd) b. Hediyye (Hudbe) b. Murrs b. Sa'd b. Yezfd b. Mum» b. Zeyd b. Abdi İlah b. Dârim b. Hanzele b. Mâlik b. Zeyd b. Menât b. Temim b. Murr b. Udd b. Tâbiha b. llyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma'ad b. Adnan {bkz. Yâkût, Mu'cemü'l-Büldân, I, 414; ez-Zehabf, Siyer, xvı, 52-93).
[3] Bkz. ez-Zehebf, Siyer, xvl, 93.
[4] Bkz. Yakut, aynı eser, I, 416.
[5] ez-Zehebf, Mizan, III, 506.
[6] Herâftaki hocası Muhammed b. Abdirrahmân'ın ölüm tarihi 301/913, Mısır'daki hocası Ishak b. Yûnus al-MencinikPnîn ölüm tarih İse 304/916 olduğu unutulmamalıdır. Bu iki alimin hayatı için bkz. ez-Zehebf, Tezkire, II, 697; İli, 889.
[7] Bkz. Ibnu Hibbân, Sahih, 1,114.
[8] Hayatı için bkz. ez-Zahebf, aynı eser, II, 695; İbntı Hibbân, K.es -SİKât, IV, 25a .
[9] Hayatı için bkz. ez-Zehebî, aynı eser, il/731; jbnu Hibbân aynı eser, 111,113 a '
[10] Hayan için bkz. ez-Zehebî, aynı eser, H, 720, Ibnu Hibbân, aynı eser, IV, 300b *
[11] Hayatı içine bkz. Aynı eser, 11,719.
[12] Hayatı için bkz. Aynt eser, II, 757
[13] Hayatı İçin bkz. Aynı eser, II, 670.
[14] Hayatı için bkz. Aynı eser, 1,709.
[15] Hayatı için bkz. Aynı eser, 1,709.
[16] Hayatı için bkz. Aynı eser, II, 693.
[17] Hayatt için bkz. Aynı eser, II, 756.
[18] Hayatı İçin bkz. Aynı eser, II, 707,
[19] Hayaü için bkz. Aynı eser, II, 764.
[20] Hayatı için bkz. Aynı eser, II, 774.
[21] Hayatı için bkz. II. 762.
[22] Hayatı İçin bkz. Aynı eser, II, 703. Diğer şeyhlerinden bir kısmının İsimleri için ayrıca bkz. Yâkût, MucemO'l-Büldan, 1,416; es-Serrîanî, el-Ensab, II, 209; ibru/s-Salâh, Tabakâtü'ş-Şa-fi'iyye, v.Sa; ez-ZehebT, Siyer, xvı, 93.
[23] Bkz. Es-Sem'ânT, el-Ensab, II. 209.
[24] Bkz.YâkÛt,Mucem,l,419.
[25] Bkz. İbnu Hacor, Lisân, V. 114..
[26] Es-Sem'ânî, el-Ensâb, II, 204
[27] Aynı eser, II, 209-210; ez-Zehebî, Siyer, xvi, 102.
[28] Bkz.Yâkût,Mucem,t,419.
[29] es-Sem'ânî, e!-Ensâb, II, 210.
[30] EbûAbdillah el- Ğonc&r tarafından Târîhu Buhar&Ua söylenmiştir. (YâkDt, aynı eser ve yer)
[31] Aynı yer.
[32] es-SubkT, Tabakâtû'ş-Şafilyye, III, 132.
[33] es-Sem'ânî, aynı esef ve yer; Yakut, aynı yer; ez-Zehebî Tezkire, 111,419-
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 3-5.
[34] Bkz. Ibnı/s-Salah, Tabakatü>Şâffiyys, v.9a-b
[35] 6s-SûbW,Tabakatû>Şâfriyye, III, 131.
[36] İbnu Kesir, el-Bifdaye, xı, 259.
[37] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 6.
[38] Skz. ez-Zenebl, Tezkire, İli, 922
[39] Aynı yer.
[40] Bkz. ez-Zehebî, Siyer, xvı, 96; Tezkire, III, 922.
[41] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 6.
[42] İbnu Hacer, Usan, V, 114.
[43] Bkz.Yakut,Mucem,l,419.
[44] Bu âlim hakkında bkz. ez-Zehebî, Tezkire, III, 1036.
[45] O dönemde Mavaraünnehir'da hüküm sûren Samanoğıriları emirleri şunlardır: Ahmed b. İsmâîl (295^01/907-913), Nasr b. Ahmed (301-331/913^43), Nûtl b. Nasr (331-343^43-954), I. Abdulmeük b. Nûh (343-350/954-961), I. Mansûr b. Nûh (350-365/961 -976), bkz. V.F. Bûchner,!. Ansiklopedisi, x, 141, Samanîler maddesi.
[46] Bkz.Yakût,Mucenı,l, 419.
[47] "ZemmüT-Kelfim" ite Menâkibu Ahmed b. HanbeP adlı eserlerin müellifi. Bu zat hakkında bilgi için bkz. ez-Zehebî, Tezkire, IV, 1183.
[48] Zehsbî, aynı eser, III, 921.
[49] es-SubW, Tabakâtü'Cış-ŞâfTiyye. II, 13; III, 132. Aynı müeill, Kâidetun fi'l-Cerhi vst-Ta'dîla. 13.
[50] ez-ZBhebT, Tezkire, III, 921.
[51] Bkz.Zehebî, Mizan, III, 507.
[52] IbnuHacer,Usân,V,114
[53] İbnu Kesîr, el-Bidâye,xı, 259.
[54] Kcz.MuhammedNijrşâh,lk»ru'I-Mülhidtn,s.115.
[55] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 7-8.
[56] Bkz. İbnu Hacer, Lisân, V, 114. ez-Zehebî, Siyer, xvı, 94
[57] es-Sem'ânî, ei-Ensâb, II, 209.
[58] Aynı yer.
[59] Yâkût, Mu'cem, 1,418.
[60] es-Sem'ânî, aynı eser, 11,210.
[61] Diğar alimlerin İsimleri için bkz. es-Sem'anT, aynı eser, II, 203; YfikÛt, Mu*cem, 1,41&-417; ez-Zehebî, Siyer, xvı, 94.
[62] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 9.
[63] YâkÛt, Mu'cem, 1.418.
[64] Aynı eser, 1,415.
[65] Bkz. es-Ssm'ânt, el-Er,sâb, II, 209.
[66] ez-ZehebT, Mîzân, III, 506; Siyer, xvı. 92.
[67] el-Emîr Alâüddîn el-Farist, Sahîhu İbni Hibbân, 1,54.
[68] es-Sübkî, Tabakâtu'ş-Şâ^iyya, !ll, 132.
[69] İbnu KesTr, eJ-Bidâyo, xı,259.
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 9-10.
[70] Yazmalar için bkz. Brockeimann, GAl, S.1.273; F. Sezgin, GAS, 1.190. (Beyrut 19B7, 9 cilt)
[71] Bkz. Ebu'l-Mahasin sl-HusâynT (Ö.765/13B3), Zeylu Tezkira, s. 196.
[72] Bkz. H.Haiife, Keşfu'z-Zunûn, II, 1075
[73] Ebu'l-Mahasin BÎ-Huseynî, aynı eser, 3.368; İbnu Hacer, Lisan, VI.74.
[74] K. Halife, Keşfu'z-Zunûn, II, 1400. Muh. b. 'Abdirrazzâk tarafından Kahlrtfde (?) neşredilmiştir; bkz. F. Sezgin, GAS, 1,190.
[75] Bkz. Ea-SüyûtT, ÎEKdrtb. s. 32.

[76] Bkz. Ebu'l-Mahasin el-HÛseynî, Zeylu Tezkire, s. 196.
[77] Yazma nüshaları için bkz. F. Sezgin, GAS.1,190; ez-ZeheOTden Oğrendlfiimizs göre {Mîzân, II, 44) K.el-MecrQhIn'9 İbnu Hibbân'ın ayrıca bir de Zeyt'I vardır
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 10-11.
[78] Kit&bu'*Sikafın yazma nüshaları için bkz. F.SezgIn. GAS.,1,190; Emin KaTacî, Târih Es-maf't-Sikat lil-ldl, 1966 (Mukaddime) s.20, dip not 34..
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 11.
[79] Bkz. Fuat Sezgin, GAS, 1,191, Brockelmann. GAL, S.1,273.
[80] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 12.
[81] F. Sezgin, aynı yer.
[82] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 12.
[83] Aynı yor.
[84] Aynı yer.
[85] Aynı yer.
[86] Prof. Dr. I. Cerrahofifu bu cüzün bnu hibbân'a ait olduğunu bir makata ile ele almıştır. (Bk. A.U.İlahiyat Fakültesi 1983
[87] F. Sezgin, aynı yer.
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 12.
[88] Yakut, Mu"cem, 1,417-418; el-HatTb-f-Baödadf (Ö.463/1D72) nin verdifii bu listenin şifahî kaynağı Mes'ûd b. Nasır es-SIczî (ö.477/1084)'dîr.
[89] Ayrıca bkz. ea-SüyûO, Tedrîb, s. 201; İsmail Paşa el-Bafidadî, Hediyye. 11.45.
[90] Ayrıca bkz. İ. Paşa el-Bağdâdî, aynı yer.
[91] Aynı yer.
[92] Bkz. Aynı yer; HatTb'In bu listesini esas alan ez . Zehebî, ricale dair olan bu beş kitabı Târîhü's-SİkâT" diye tek isim altında zikreder {bkz. Siyer, xvı,95).
[93] Ibnu Hibbân'ın sık sık işaret ettiği bu kitabının (bkz. K-e^Meörûhîn, 1,288,11,73,249; K.Es^ Sikât, 1,66b, 199b) mevzuu, imamların ihtilaf ettikleri şeyhler, ihtilaf sebepleri ve müellifin tercihi.
[94] Bkz. İsmail Paşa, aynı yer; ez-Zehebl, aynı yar.
[95] ZührTnin menakibini, hakkındaki haberleri ve şemâiiini K.el-llerde zikrettiğine dair müellifin kaydı vardır (Mecr. 1,40). Zehebî de "lleiü Menâkibfz-ZührT diye bir eserden söz eder (Siyer, aynı yer).
[96] İsmail Paşa el-Bağdâdî, HadiyyB, 11,45.
[97] Aynı yer.
[98] Aynı yerde kitabın ismi şöyledir: K. mâ üsnide İlâ Ebî Hanîfe.
[99] ez-ZBhebrde (Siyer, xvı, 95): "K. mâ halefe fîîi SüfySn Şu'be", ve yine aynı yerde, Hatibin listesinde görülmeyen bir isim : 'Mâ Halefe fîhi Şu'be Süfyan".
[100] Ayrıca bkz. I. Paşa el-Bağdâdî, aynı yer.
[101] Aynı yer.
[102] Müellifimizin verdiği bilgiye 9&a Şu"bepnin Katade'den aldığı bazı hadisler, Şut» isminin yanlışlıkla Sa7d okunarak, SaTd'e mal edilmiştir, iste aynı şayhtsn rivayetleri otan bu iki alimin rivayetlerini tesbit etmek üzere bu eseri kaleme almış oJmaİJdır.(bkz. K. tf-Mecrûhîn, 1, 59
[103] Bkz.İ. Paşa el-Bağdâdl, «m" yer.
[104] Aynı yer.
[105] Aynı yer.
[106] IbnuVSalah, isimleriyle bilirden ravilerin künyelerini konu alan bir kitab Ibnu Hibbân taraft-ndan yazılmıştır derken (UIÛmû'l-HadTs, s. 137) bu eseri kasdetmiş olmalıdır.
[107] Bu iki raviden bîri zayıf ö\&*ri sikadır, aynı şepten rivayet ettikleri için hadislerinin tBfrikl bu kitabın ete aldığı bir husustur. Bkz. K.E*-MBcrûhTn, 58.
[108] Bkz. i. Pasa eJ-BağdadT, Hediyye, ||, 45; Ibnu Hibbân, K. El-Mecrûhln, 1.59.
[109] Bkz. i. Paşa, aynı yer
[110] Aynı yer.
[111] Aynı yer.
[112] Aynı yar.
[113] Aynı yer.
[114] Aynı yer.
[115] Aynı yer.
[116] Bkz. I. Paşa el-BağdadT, Hediyye, II, 45.
[117] Aynı yer.
[118] Aynı yer. Ibnu Hibbân, İmam ŞâffTnln hayatına dair müstakil bir eser yazdığına işaret etmektedir : bkz. Kitâbû's-Sikat, IV ÖBa-b.
[119] Aynı yar.
[120] Aynı yer.
[121] Aynı yer.
[122] Aynı yer.
[123] Aynı yer.
[124] Aynı yer.
[125] Aynı yer.
[126] Aynı yer.
[127] Bkz.Yâküt,Mu'cam, 1,418.
[128] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 12-16.
[129] C. II, s. 44-45.
[130] Müellifin Kitâbü'J-Mecrûhlrı'i olmalıdır.
[131] "Et-Takâsfm ve'l-Anvâ'" olabilir.
[132] Bkz. H. Halife, Keşf, 1,521; II, 1407. Ö.R. Kehhâle tsfahânlı muhaddislerden bazısı hakkında bu Kitaptan faydalanır (M. el-Mûet, III, 264)
[133] Keşfu'z-Zunûn'da : "Muhaddislerin usûlüne göre yazılmış bir tarihdir" denir: I, 277. K. es-Sikât ile Mecruhta olabilir.
[134] Et-Tekâslmve'l-Envâ'ın kendisi olabilir.
[135] "Kitâbü VasfÎ'l-lbtâ' ve Beyâni'l-lbtidâ' ", bkz. İbn es-Salâh, Ta bak ât, v. 9b.
[136] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 16.
[137] ez-Zehebi, Siyer, xvı, 95.
[138] İbnu Hibbân, es-Sikât, 1, 66 b ; Mecruhta, II, 209.
[139] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, III, 63.
[140] İbnu Hibibân, e s-Sah İh, 1,126.
[141] İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 66a.
[142] Bkz. ibnu Hibban, SIkât, II, v. 101a.
[143] Aynı eser, I, v. 138b.
[144] Aynı yor.
[145] tbnu Hibbân, K.es-SIkât, 1,66b.
[146] İbnu Hibbân, Sanfh, 1,126,
[147] Ebu'l-Mahâsin el-Hüs&ynf, Zeylû Tezkire, s. 333.
[148] Bkz. Yâkût, Mu'cem, I, 419.
[149] Aynı yer. İbnu HIbbân'ın hayatı İçin ayrıca bkz. Ibnu'1-Esfr, el-Lübâb, 1,151; e) Kıflf, fcıbâh, 111,122; es-Satedf. e!-Vâff, II, 317-318; Ibnü'l-lmad, Şezerât, III, 1$; C. Brockel-mann, tslâm Ansiklopedisi, V, 753, İbnu Hibbân maddesi; J. W. Fück, The Encyclo-paedta ol İslam, III, 799, Ibn Hibbân maddesi.
[150] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 17-19.
[151] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 23.

[152] Bta.fbnuHibbân,Sahîîı,l,112.
[153] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 23.
[154] Bkz. İbnu Hibbân. Sahih, 1,112-113; Ta'dfle yetkili muhaddislerden örnekler için bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhîn, II, 77.
[155] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 23-24.
[156] Tercemesi için bkz. ez-ZehebT, Mizan, m, 93, '
[157] ibnu Hibbân, es-Sifcât, 1,174a.
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 24.
[158] Tercemesi için bkz. İbnu Hibbân, Meşânîr, 3.157.
[159] İbnu Hibbân, Sahîh, i, 117-118. Ibnu's-Salâh İtibar bahsinde müellifimizin verdiği bu misali Kullanmıştır, bkz. 'Ulûmu1!, Hadîs, s. 31.
[160] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,118.
[161] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi:24-26.
[162] İbnu Hibbân, Sahftı, I.113
[163] eş-ŞâfiT, er-Risâle, s-68-
[164] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 26.
[165] İbnu Hibbân, aynı yer.
[166] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhîn-1, 93.
[167] Bkz. ibnu Htbbân, K.el-Mecrûhîn, 1, 93.
[168] İtirazı için bkz. Şerhu İleli1-Tîrmizî,s. 4B3-484.
[169] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 26-27.
[170] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhîn, 1,93
[171] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 28.
[172] Hem fakîh ham da hafız olan Ûçûncû bir tabaka burada mevzu dışında kalmaktadır.*
[173] 8kz. İbnu Hibbân, Sahih, 1,120.
[174] Ömekoiarakbkz.c. 111,3.127-128,146; Ziyâdetû's-sika meselesinde ulemanın görüşleri İçin bkz. el-Hâkim erv-NîsâbûrJ, Ma'rifa, a.130-135; eJ-Hatîbül-BağdadT, el-Kifâya, s. 597-602; Ibnu's-Salah, Ulûmû'l-Hadîs, a. 32-33; ibnu Recab el-Hanbelî, Şerhu 'İlelit-Tirmizi, s. 306-316.
[175] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 28-29.
[176] İbnu Hibbân, K. es-Sikât, I, 66b.
[177] Bk2. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhin, II, 192-193; K. es-Sikât, 1,191a.
[178] Bkz. İbnu Hacer, Lisân, II, 134. İbnu Hacer bu örneği İbnu Hibban'ın certiBdilmsyen meçhulleri sika saydığına dair açık bir delil olarak vermiştir.
[179] el-Kifâye, s. 149,150.
[180] Tercemesl İçin bi«. İbnu Hibiban, Meşahîr. s. 159.
[181] Ibnu Hibbân, K. es-Sikât, I, 69b; krş. İbnu Hacer, Lisan, 1,492.
[182] Bkz. AliyyO'l-Kârf, Şerhu Nuhba, s. 153-154; es-Süyûîî, Tedrîb, s. 115
[183] !bnuKesTr,eJ-Baisqi-HasTs,s.82.
[184] fonu Hacer, Usan, 1,331,Vlt, 58.
[185] Örnekler İçin bkz. eZ-Zehebî. MTz&n, II, 99,513; III, 425.
[186] Bkz. İbnu Hacer, Lisân, III, 83; IV, 277. İbnu Hibbân, K.es-Sikât, IV. 8b.
[187] İbnu's-Salâh, Ulûmü'l-Hadfe, 9.42.
[188] Aynı eser, s.42-43.
[189] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 29-34.
[190] Aynı eser, s. 43.
[191] İbnu's-Salâh, 'Ulûmü'I-Hadfs, s, 13.
[192] Aynı eser, s. 12.
[193] Bkz. es-Süyûtr, Tedrfb, s.52.
[194] Aynı eser, s.31-32.
[195] M. Zâhid el-Kevsorı, Makâlât, s. B6.
[196] TercBmesİ için bkz. ez-Zehebf, Mfeân, II, 212.
[197] Bkz. İbnu Hibbân, K. »s-SIkât, 1,103 b. '
[198] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 34-36.
[199] Bkz. İbnu Arrâk el-KÎnânf, TenzOıü'ş-ŞerPa, II, 175; bir başka örnek için bkz. Makâlât, aynı yer,
[200] İbnu Hibbân, K. al-Mecrûhto, I, 8; Sahfh, 1,112; os-Sikât, I, 66a
[201] es-Sikât, I, 66b.
[202] Aynı yar.
[203] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 36.
[204] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Kecrûhfn, II), 27.
[205] Aynı asar, ili, 27
[206] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 37-38.
[207] İbnu Hibbân, K.el-Mecrühfn, İli, 27.
[208] Aynı eser, 11,123.
[209] İbnu Hibbân, K.el-Mecrühfn, II, 123.
[210] Aynı yer.
[211] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 38-39.
[212] AynıeSBr, I, 346; 111,113.
[213] Bkz. 82-Zeheb'f, Mfeân, 111, 649.
[214] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhı'n, il, 273, (, 180-181, II, 17; krş. Mfzân, İli, 79.
[215] İbnu Hibbân, aynı eser, II, 274.
[216] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 39.
[217] Bkz. İbnu Hibbân, Sahili, 1,121
[218] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 40.
[219] İbnu Hibbân, es-Sikât, 1,239a; Meşâhfr, s. 158; krş. ez-Zehebf, Mizan, II, 151; İbnu Re-ceb el-Hanbelf, Şerhu Ifel, s. 404; es-Süyûtf, Tedrfb, s. 264.
[220] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 41.
[221] İbnu Hibbân, es^ikât, 1,238; Meşâhfr, s. 153; krş. az-Zehebr, Mizan, II, 127; es- Sûyûtf, Tedrfb, s. 264.
[222] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 41.
[223] Bkz. İbnu Hibbân, as-Sikât, I, 284a; Msşâhfr, s. 167; ez-Zehebf, Mfzân, III, 70; İbnu Re-ceb 6İ-Hanbelf, Şerhu 'Del, s. 394.
[224] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 41.
[225] İbnu Hibbân, K. es-Slkât, IV, 24a; krş. ez-Zehebi1, Mfzân, II, 404.
[226] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 42.
[227] İbnu Hibbân, K. es-Sikât, I, 248; Meşâhff, s. 170; krş ez-Zehebf, Mlzân, II, 270-274.
[228] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 42.
[229] Bkz. Bl-Hatfbü'l-Bağdâdf, el-KİfayE, s. 241; İbnuVSalâh, 'Ulûmü'l-Hadfs, s. 45.
[230] Tercemes! İçin bkz. İbnu Hibbân, Meşâhfr, s. 82.
[231] ei-Hatib, aynı eser, s. 242-244.
[232] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 42-43.
[233] Bkz. İbnu Hacer, Lisân, lil, 271; ez-Zahebf, Mfzân, II, 406; tercemesi İçin bkz. İbnu Hibbân, K. es-Sikât, IV, 22b.
[234] Ibnu'-s-Salâh, aynı eser, s. 57.

[235] Aynı yer.
[236] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 43-44.
[237] Bkr İbnu Hibbân, as-sikât, I, 300a - b; krş. ez-Zehebf, Mteân, II, 468.
[238] Bta. İbnu Hibbân, K.el-MecrÛhfn, I, 94.
[239] Aynı yer.
[240] Aynı yer.
[241] Bkz. İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 300a - b; krş. ez-Zehebf, Mfzân, II, 46S.
[242] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 44-46.
[243] Bkr İbnu Hibbân, K. al-Mecrûhfn, I, 90.
[244] lbnu Hibbân, K. I-Mecrûhfn, I, 90.
[245] Aynı yer, Tercemeierinde bu İfadenin kullanıldığı ba2i raviler için bk2. aymeser, I, 108,110,114,120,134,143,144,174,197,206,210,212,224,233,253,260,277,280,292, 296; III, 113, 118,146.
[246] Aynı eser, II, 284.
[247] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 46-47.
[248] Bkz. K. as-Sikâl, I, 326b; Sahih, 1,115.
[249] Bkz. İbnu Hibbân, Bs-Sikât, 1,326b.
[250] İbnu Hibbân, Sahih, I, 115.
[251] Bkz. K. es-Sikât, I, 221 b; Sahili, 1,115; krş. ez-Zehabf, M hân, I, 290-295.
[252] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrühfn, I, 288; krş. ez-Zehebı', Mizan, II, 7.
[253] İbnu HÎbbân, es-Sikât, \y 265 a.
[254] Bkz. es-Sikât, I, v. 299 a; tercemasİ İçin bkz. tbnu Hibbbân, Meşâhfr, s. 151; Zahobf onu "hüccet" lafzıyla ta'dil etmiş ve ondan Buhârfnin niçin hadis çıkarmadığını bilmediğini belirtmiştir (Mizan, 11,11).
[255] Bkz. es-Sikât, IV, 26b; Krş. tbnu Hacer, Lisân, II, 413, IV, 271,375,396,469, 474.V, 39, 170, 2O2.VI, 141,155; ez-Zehebf, Mfzân, !l, 89.
[256] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 47-49.
[257] İbnu Hibbân, K. al-Macrûhı'n, I, 91.
[258] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-MecrÛhfh, |, 91; II, 55.
[259] Aynı yer.
[260] Bkz. ibnu Kesir, el-Bâ'İs, s. 46; es-Süyûtf, Tedrfb, s. 79.
[261] K. el-Mecuhfh, I], 55; es-Sevrf nin yaptığına tedlfs yerine TEZYİN de denmiştir (bkz. Tedrib, s. 80).
[262] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfh, I, 91.
[263] Bkz. Ibnu's-Salâh, 'Ulûmü'l-Hadfe, s. 29; Tedrfb, aynı yer.
[264] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 49-50.
[265] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-MecrÛhftı, I, 92.
[266] Aynı yer, ayrıca bkz. Sahih, 1,122.
[267] İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 66 b; Sahih, 1,122.
[268] Aynı yer.
[269] İbnu Hibbân, Sahili, i, 122-123; Süyûtfyo göre (Tedrîîb s.79) İbnu Hibbân, Süfyân'm tedlisini kibârn tabiinin irsal iyi a mukayese etmiştir. Oysa biz böyle bir kıyaslamaya rastlamadık. Ayrıca Sûfyan'ın semâ'ını belirtmediği rivayetlerini ert-Nesâi"tedlfs saymıştır (bkz. İbnu Hacar, Ta'riT, s.9).
[270] Sahih, I, 123.
[271] Örnekler için bkz. İbnu Hibbân, es-Sikât, 1,316b ve IV, 54b, Krs. İbnu Hacer, Lisân, V, 145, 205-206, VI, 44, ve aynı müellif, Ta'riT, 7,8,16,19.
[272] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 51-53.
[273] Bkz. es-Süyûtf, Tedrib, a. 202; şahabı* tarifindeki ihtilaflar için bkz. Ibnu's-Saiâh, Ulümü'l-Hadfs, s. 118; el-Hatib, el-KİfâYe, *. 99; Aliyyü'l-Kârf, Şerhu Nuhbe, s. 182.
[274] Bkz. es-Sûyûtf, aynı yer.
[275] Ali Imrân, 68; Tahrı'm, 8.
[276] Bkz. İbnu Hibbân, as-Sikât, 1,16b. 195a, K.el-Meerûhfh, I, 33-34, es-Sahih, 1,123. 5 4
[277] Muhaddes : Kendisine ilham edilecak kişi
[278] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhın, I, 35- 38.
[279] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 53-55.
[280] İbnu Hibbân, as-Sikât, I, 228a, 303b.
[281] Bkz. Ibnu's-Saiâh, 'Ulûmü'l-Harîs, s. 123.
[282] Bki. es-Süyûtl", Tedrib, s. 212.
[283] Bkz. İbnu Hibbân, »s-Sikât, I, 228, A'meş'in Enes'ten hiç bir hadis işitmediğini söyle* yenlerden biri da Alf b. el-Medfnf (6. 234/848)*dîr. bk2. el-Irâkf, et-Takyıd, s. 318.
[284] İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 228 a; krş. es-Sûyûtf, Tedrib, s. 212.
[285] İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 308b.
[286] Aynı eser, I, 254b, Mefahir, s. 150.
[287] İbnu Hibbân, es-SİkÂt, I, 67a; K.l-Mecrûhfn, I, 34.
[288] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 55-57.
[289] Bkz. İbnu Hibbân, es-Sikât, I, 196 a.
[290] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 57.
[291] İbnu Hibbân, K. al-Mecrühih, I, 62-53.
[292] Aynı asar, I, 63. Tarihi bilgi İçin bkz. Prof Dr. Talat Koçyiğİt, Hadis İstılahları, s. 473-476.
[293] İbnu Hibbân, aynı asar. I, 345; krş. ez-Zahebf, Hf2ân, II, 255.
[294] Bkz. İbnu Hibbân, K. st-Mecrûhfn, 1,165; k/ş. ez-Zehebf, Mizan, I, 290; jbnu'l Cavzi bu hadisi, müellifimizin hükmün» uyarak Mevzüât'ına almıştır. (1,126).
[295] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 61-62.
[296] İbnu Hibbân, K. al-MecrühıVı, I, 64.
[297] İbnu Hibbân, K. ei-Mecrûhfn, E, 64.
[298] Aynı eser, II), 11-12; krş. ez-Zehebf, Mizan, IV, 230.
[299] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 62.
[300] ibnu Hibbân, K. »l-Mecrûhfn, I, S4-65 .
[301] İbnu Hibbân, K.ai-Mecrûhın, İli, 74; krş. ez-Zehebf, Mizan, IV, 353-354.
[302] İbnu Hibbân, aynı eser, I, 333; dîğar örnekler için bkz.!, 134,189,19a, 204. 244-246,265,270,275,294,297.
[303] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 63.
[304] İbnu Hibbân, aynı eser, I, 65.
[305] İbnu Hibbân, K. el- Macrûhfn, I, 65-66; III, 200-201; krş. ez-Zehebf, Mfeân, III. 337-338.
[306] İbnu Hibbân, K.el-Mecruhm, I, 66,357; başka bîr örnek için ayrıca bk2.1, 353; krş. «•Zehabı, Mfcân, II, 122-124.
[307] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi:63-64.
[308] İbnu Hibbân, aynı eser, I, 67.
[309] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhın, I, 96-97; krş. ez-Zshebf, Mizan, I, 11; K.el-Mecrûhfn'de zikredilen bir hadisini, İbnu'l-Cevzf, müellifimizin görüşünü benimseyerek, Mevzûât'ına almıştır. (İÜ, 179).
[310] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, III, 98; Bu kabil hataları sebebiyle hadisleri alınmayan diğer ravilar İçin bkz. aynı eser, 1,111,196,212,217,224,235,256; II, 22,29.
[311] Aynı sser, III, 98; kr?. ez-Zahebf, Nllzân, IV, 41 a.

Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 65-66.
[312] Bkz. İbnu Hibbân, aynı »ser, I, 68.
[313] Bkz. İbnu Hibbân, K.Bİ-Mecrûhı'n, M, 48; krş. az-Zshebf, Mizan, II, 574-575.
[314] İbnu Hibbân, K.eJ-MecrûhıVı, II, 95-96; Diğer imamların görüşleri için bkz. ez-Zehebı Mizan, III, 50-51; müellifimizin aynı hüküm çerçevesinde mutala'a ettiği diğer muhtalİtlsr için bkz. I, 253,261, 267, 270, 298; II, 173.
[315] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 66-67.
[316] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, I, 68-69; kr*. Ibnu'a-Satâh, UİümffI-Hadte, 45; os-Süyûtr, Tedrib, s. 125.
[317] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Macrûhfh, f, 68-69.
[318] Aynı eser, I, 303; diğer örnekler için bkz. II, 237; kr$. ez-Zehebf, Mizan, II 49-50, IV, 204.
[319] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 68-69.
[320] İbnu Hibbân, K. sl-Mecruhfh, I, 70.
[321] Aynj eser ve aynı yer; bu maddeyle ilgili barı örnekler için aynca bkz. 284,292,303;!l,23.
[322] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 69-70.
[323] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, I, 71.
[324] Aynı eser, I, 72.
[325] Aynr yer.
[326] Bkz. ibnu Hibbân, K.el-Mocrûhfn, I, 185; kr$. ez-Zehebf, Mfzân,!, 296.
[327] İbnu Hibbân, aynı essrda, II, 253-255; Süfyân es-Sevrî, el-Kelbfden sahih hadisler rivayet ederken tedlı's yapardı; bkz. Aynı eser, il, 256; krş. Mızân, III, 556-559.
[328] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 70-71.
[329] İbnu Hibbân, K. ei-Mecrûhıh, I, 73.
[330] Aynı eser, I, 257; krş. ez-Zahgbf, Mfzân, I, 560; diğer örnekler için bkz. İbnu Hibbân, aynı eser, I, 258; il, 309.
[331] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, I, 215-216
[332] Aynı eser, III, 79; diğer bazı örnekler için bkz. I, 202,207,355; II, 289,299,310; 111,66.
[333] Bkz. K. el-Mecnihfn, I, 116; krş. az-Zehebf, Mfiân, I, 40-41.
[334] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi:71-73.
[335] İbnu Hibbân, aynı esar, I, 74.
[336] İbnu Hibbân, K. »I-Mecrûhfn, Ü, 270
[337] Aynı eser, ili, 29.
[338] Bkz. İbnu Hibbân, K. I-Mecrûhfn, II), 30; ŞâfiTnin de şeyhlerinden biri ola; Mularrif hakkında munakkitlerin görüşleri için bkz. ez-Zehebf, Mfzân, IV, 125-126
[339] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,280.
[340] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 73-74.
[341] Aynı eser, I, 75.
[342] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, 1,75 • 76
[343] BkzJbnu HIbbân,K.e|.Mecrûhih,l[,i1-13.
[344] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 75-76.
[345] İbnu Hibbân,K.el-Mecrûhm,l,76;lll,104.
[346] Bu sınıfta mütâlâa edilen ravilerden haklarında bu tür formüller kullanılan-lar için bkz.K.el-Mec.,1,102,192,194,249,261,272,233,289; tll,23T24.
[347] Aynı eser, l,195,206,212,261,267,297,307,340;]|,194;ll[,87-88.
[348] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 76-77.
[349] Bkz.İbnu Hİbbân,K.el,Mecrûhih,l,77.
[350] Bu sınıfa giren zayıflardan bazı örnekler İçin bkz. Aynı eser,l,355;ll, 217-219;lll,141-142;krş.oz-Zehebr, Wfzân,ll,173;ll!,393;IV,456.
[351] BkzJbnu Hibbân, K. es-SIkât, IV,77a;krş.İbnu Hacer el-'Askalânf, Usan, V.422-423.
[352] İbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn,l,265;krş.ez-Zehebf, Mfzân, 1,452
[353] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 78-79.
[354] İbnu Hibbân, aynı eser,l,77.
[355] İbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn,l,77;IM,97;krş.ez-Zehebf, Mfzân, IV,491,
[356] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 79-80.
[357] ibnu Hibbân, aynı eser, 1,78-79.
[358] Bkz. İbnu's-Salâh, 'Ulûmü'l-Hadfs, s.46; İbnu Kesfr, el-Bâisü'1-Hasfs, s.86; es-Süyûtî, Tedrîb,s.125; el-irâkf.et-Takyid, 155-56.
[359] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 80.
[360] SeyyidİŞerif el-Cürcâni,et-Ta'riTât,s.81,110.
[361] İbnu Hibbân, aynı eser,l,79.
[362] Bkz.İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, l,79.
[363] Aynı eser, İl, 204; krş.ez-Zehebf,Mfzân,lll,435.
[364] İbnu Hibbân, aynı eser,l,305; krş.Mfzân.ll ,86-87.
[365] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,297; krş.Mfzân, 11,36.
[366] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 81.
[367] el-Hatîb el-Bağdâdf, el-Kifâye, s.546.
[368] Bkz. 'Alf el-Kârf, Şerhu Şerhi Nuhbe, s.118-119.
[369] Bkz.İbnu's-Salâh, 'U)ûmü'l-Hadfs,s.28.
[370] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhih, l,80.
[371] Aynı eser, 1,227; el-Haccâc b.Ertât maddesi.
[372] Aynı ©ser, 1,225; krş. ez-Zehebf, Mfzân, 1,458.
[373] BkzJbnu Hibbân,K.eİ-Mecrûhfn, H,176;krş.ez-Zehebf,Mizân,lll,79-80.
[374] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,91; müellifin bu değerlendirmesini dikkate alan İbnu'l-Cevzf, onun bir hadisini mevzu saymıştır (bkz. el-Mevzû'ât,l,114-115).
[375] Onun tedlisü'ş-Şuyün yapmış olduğuna da işaret etmek istemiş olabilir.
[376] Bkz.İbnu Hibbân, aynı eser, 1,92.
[377] BkzJbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn, 1,81.
[378] Aynı yer.
[379] Bkz.Aynı eser, 11,111-112.
[380] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 81-84.
[381] Aynı eser, 1,288,
[382] Bkz. 'Abdu'l-Kâhirel-Bağdâdf, el-Fark, s.17-21.
[383] BkzJbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn,l,82.
[384] Bkz. el-Irâkf, et-Takyfd,s.149.
[385] Aynı yer.
[386] Bkz.İbnu's-Salâh, 'Ulümü'l-Hadfs.s.43-44
[387] Bkz.lbnu'3-Salâh,'Ulûmü1l-Hadfs,3.44.
[388] ibnu Hibbân, Sahîh,l,120; K.el-Mecrühm,l,81.
[389] K.el-Mecrûhfn,lll,63.
[390] Bkz.'UltJinü'l-HadfsT44.
[391] Bkz. K.es-SIkât.1,212 b.
[392] fbnu Hibbân, Sahflı,l,112,120.

[393] Bkz.İbnu Hibbân, Sahıh,I,120,
[394] Aynı yer; K.es-Sİkât,l,212 b.
[395] Bkz!İbnuıs-Salâh)'Ulûmüıl-Hadfs,s.44.
[396] İbnu Hibbân, Sahih, aynı yer,
[397] Bkz.İbnu Kesir, el-B;iis,s.83.
[398] Bkz.İbnu Hacer el-'Askalâni", HedyüVSârf,s.432-433; Bid'at ehlinden hadis nakli hakkındaki ihtilaflar için bkz.Prof.Dr.Talat Koçyiğil, Hadisçilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar, s.264 ve devamı.
[399] 'Alf el-Kârf, Şerhu Şerhi Nuhbe,s.l59.
[400] el-'Irâkf, et-Takyı'd,s.15O.
[401] Bkz.es-Süyûtf,Tedrib,s.119; krş.lbnu's-Salâh.'Ülûm el-hadfs,s.44; İbnu Hacer de aynı görüştedir (Usân,l,H).
[402] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 84-88.
[403] Bkz. 'Abdu'l-Kâhir el-Bağdâdf, ei-Fark,s.81 ;eş-Şehristanf, el-Milel.1,116-117.
[404] İbnu Hacer, Hedyü's-Sârf,401.
[405] Ez-Zehebf, İzân,ll,5-6.
[406] Bkz. ez-Zehebî, Mı zan, İt, 5 - 6. .
[407] Bkz. İbnu Hacer el-'Askalânf, Bedyü's-Sârı, s. 401.
[408] İkrime hakkındaki görüşler için, bkz.ez-Zehebf, aynı eser, llt,93-97.
[409] İbnu Hibbân, K.es-Sikât, 1,229 b.
[410] Aynı yer.
[411] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 88-89.
[412] Bkz. Eş-Şehristânı, el-MİIel,l,173.
[413] fbnu Hibbân, K.es-Sikât,l,2l2 b.
[414] Bkz.İbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn,l,269; Bu raviye yöneltilen olumsuz tenkitler için ayrıca bkz. ez-Zehebf, Mfzân, i,468-69.
[415] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhın,l,222;krş.ez-Zehebf,Mfzân,lı435.
[416] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,246.
[417] Bkz. Ez-Zehebf, Mfeân.1,583.
[418] İbnu Hibbân, aynı yer. İbnu'l-Ceyzı", bu hadisi Mevzûâfına alırken (1,372) İbnu Hibbân'ın değerlendirmesini dikkate almıştır.
[419] Bkz.İbnu Hibbân,K.el-Mecrûhih,l,206,
[420] Bkz.Ez-Zehebf, Mızân,!,363-364.
[421] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,267; Hz.Ali adına uydurduğu hadisler için bkz.İbnu'l-Cevzf, Mevzuat, 1,341-342.
[422] Bkz.Ez-Zenebi", ayni eser, I, 450.'
[423] Bu sınıfa dahil iki şi"\ muhaddîse dair Ibnu Hibbân'ın kanaati hakkında bkz. İbnu Hacer el-'Askalânf, Lisân,Vl,31-32.
[424] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 89-91.
[425] Bkz-Es-Seyyid eş-Şerit el-Cürcânf, et-Ta'rîfâi, s.79; 'Abdu'l-KâhİR el-Bağdâdf, el-Fark, s.233-234.
[426] İbnu Hibbân, K .e I-Mecruh in, 11,2 53,
[427] Bkz.İbnu Hibbân,K.el-mecrûhın,ll,255-256.
[428] Bkz.Ez-Zehebf,Mızân,lll,556-558; ibnu Hibbân, aynı yer.
[429] İbnu Hibbân, aynı eser, 11,253,256.
[430] Aynı eser, II, 255.
[431] Aynı eser, 1,209.
[432] Bkz.İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn,l,208.
[433] Aynı eser, 1,209.
[434] Aynt yer; krş.Ez-Zehebf, Mı"zân,l,379.
[435] Bkz.Ez-Zehebf, aynı yer.
[436] Bkz.Ez-Zehebf, Mîzân, 1,383; Şfîler Câbir'den K.et-Tefsfr adlı bir eser de rivayet etmişlerdir, bkz.Goldziher, Etudes,s.136,4.dİpnot.
[437] Müellifin cerhettlği sebef râvilerden bir kısmı İçin ayrıca bkz. 1,285; 11,298.
[438] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 91-94.
[439] Bkz.Abdulkâhir el-Bağdâdı, el-Fark,s.228-30.
[440] Ez-Zehebf, aynı eser, IV.173.
[441] Aynı yer.
[442] Bkz.Ez-Zehebf, Mizan, IV,173-174.
[443] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, III, 15.
[444] Aynı eser, 111,14.
[445] Aynı eser, 111,15.
[446] Aynı yer.
[447] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 94-95.
[448] Bkz. İbnu Hacer el-Askalânf, Hedyü's-Sârî, s.268.
[449] Bkz.Ez-Zehebî, Mfzan, 1,475.
[450] Bkz.Ez-Zehebf,Mızân,l,475.
[451] Bkz- İbnu Hacer el-'Askalanı, Hedyu's-Sârr,s.396.
[452] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,268.
[453] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 95-97.
[454] Bkz.Eş-Şehristânf, el-MİIel, 1,154-55; 'Abdulkâhir el-Bağdâdf, el-Fark, s.22,34.
[455] Bkz. Ez-Zehebf, Mfzân, IV, 284.
[456] Aynt yer.
[457] İbnu HİbbÂn, K.el-Mecrûhfn, lil,94.
[458] Bkz. aynı yer.
[459] Bkz. Ez-Zehebı", aynı yer.
[460] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 97.
[461] İbnu Hibbân, aynı eser, II, 208; ez-Zehebf, aynı eser, III, 250.
[462] Bkz. İbnu Hacer el-'Askalânı, Lisân, IV.429; ez-Zehebf, Mizan, 111,340.
[463] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhın, II, 208.
[464] Aynı eser, II, 63.
[465] Bkz. Ez-Zehebf. aynı eser, 111,250.
[466] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 98.
[467] Bkz. 'Abdulkâhiret-Bağdâdf, el-Fark,s.38;eş-Şehr!stânî, el-Mi!el,l,147-49.
[468] İbnu Hibban,K.el-Mecrûhfn,II,6; krş.ez-Zehebf, Mfzân, II,507.
[469] İbnu Hibbân, aynı eser, II, 26.
[470] Aynı yer.
[471] Bkz.İbnu Hibbân, aynı eser, il, 439.
[472] BkzJbnu'l-Cevzf, el-Mevzû'at, 1,363,365.
[473] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 98-99.
[474] Bkz.Ez-Zeheb!~,Mfzân, 1,27.
[475] İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhın, I!, 172.
[476] Bkz. İbnu Hacer et-'Askalânf, Hedyü's-Sârf, s.412 ; ez-Zehebf, Mizan, 11,379,380.

[477] BkzJbnu Hibbân, K.el-Mecrûhı"n.Il,172.
[478] BkzJbnu'l-Cevzı,el-Mevzûâl, l,397;ll,26.
[479] İbnu Hibbân, aynı yer.
[480] BkrEz-Zehebı, Mîzân,IV,479.
[481] jbnu Hibbân, aynı eser, 111,139-142.
[482] Bkz. İbnu Hacer ei-'Askalânf, Lisân, V!,157; ez-zehebı, Mizan, IV.253-54.
[483] İbnu Hacer el-'Askaiânf, aynı eser ve yer, '
[484] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 99-101.
[485] Bkz.'Abdulkâhfr el-Bağdâdf, el-Fark,s.114-15; Mutezile mezhebine mensup olanların hadisçilerle olan mücadeleleri hakkında etraflı bilgi için bkz.Prol.Dr.Taiat Koçyiğit, Hadisçiterle Keiâmcılar Arasındaki Münakaşalar, s.) 6-82.
[486] Bkz.lbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, III.36.
[487] Bkz.İbnu Hacer el-Askalâm, Hedyü's-Sârî,s.416; ez-Zehebî,Mîzân, 11,531.
[488] Aynı yerler.
[489] Bkz.İbnu Hacer, aynı eser, s.416.
[490] Bkz.Ez-Zehebf, Mfzân, 11,531; es-Süyûtf, Tedrib,s.12O.
[491] Bkz.İbnu Hibbân, K.es-Sikât.1,123 b; Meşâhfr,s.137.
[492] L>kz.İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhın, lll,35-36.
[493] Ez-Zehebı, Mfzân,lV,141.
[494] Bkz. Aynı yer; Evzâfnin, onun katline fetva verdiğini nakleden İbnu Hacer'in bu görüşü zayıf olabilir. Bkz.Prof.Dr.M.SaitHatiboğlu, Hilafetin Kureyşiliği, A.Ü.İ.Fak.Der.XX!ll, s.169.
[495] İbnu Hibbân, aynı eser ve yer.
[496] Bkz. Abdulkâhir el-Bağdâdf, el-Fark, s. 120-21; eş-Şehristânf, el-Milel,!,48-49.
[497] BkzJbnu Hibbân,K.el-Mecrûhfn.ll.eg.
[498] İbnu Hibbân, aynı eser, II, 69.
[499] Bkz.Ez-Zehebf,Mızân,NI,27S,277.
[500] İbnu Hibbân, aynı eser ve yer.
[501] Bkz.Ez-Zehebî, aynı eser, III, 273; Yahya el-Kattân'ın, son zamanlarında, Amr'dan hadis atmayı terkettiği kesindir diye ez-Zehebf kayıt düşmüştür (III, 276).
[502] Bu imamların tenkitleri hakkında bkz. ez-Zehebf, aynı eser, III, 274.
[503] Bkz.Abdulkâhir ef-Bağdâdı", el-Fark,s.121.
[504] İbnu Hibbân, aynı eser ve yer.
[505] Bkz.Ez-Zehebf, Mfzân,l,59.
[506] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhin, 1,105.
[507] Aynı eser, 1,105-107.
[508] Bkz. Ez-Zehebf, aynı eser ve yer; İbnu Mâce'nİn Sünen'lnde sadece bir hadisi tahric edilmiş bulunuyor (Mfzân, 1,61).
[509] Aynı eser, 1,105.
[510] Bkz.lbnu Hibbân, K.el-Mecrûhîn, 1,107.
[511] Örnek İçin bkz. Aynı eser, 1,277,329.
[512] Bu ravilerden bazı misaller İçin bkz. Aynı eser, il, 164,200,210; kr. İbnu Hacer, Usan, VI, 243; ez-Zehebf, Mizan, 11,367; III,338,356;IV,366.
[513] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 101-106.
[514] Bkz. Eş-Şehristânf, el-MİIel, 1,139; 'Abdulkâhir el-Bağdâdf, e I-Fark, s. 202; el-Curcânf, et-Ta'rffât, s. 140.
[515] Bkz.Eş-Şehristânî, aynı eser, 1,141.
[516] Bkz. 'Abdulkâhir el-Bağdâdî, aynı eser, s.203.
[517] Bkz. El-Hâkim en-Nisâbûrı, Ma'rifa, s.136.
[518] Yapılan bu değerlendirmeler için bkz. ibnu Hacer, Hedyü's-Sârf, s.404; ez-Zehebf, Mızân, II, 112.
[519] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,338.
[520] İbnu Hacer, aynı eser ve yer.
[521] Bkz. Ez-Zehebf, Mızân, I!, 628.
[522] Aynı eser, II, 628-629.
[523] Bkz.İbnu HİbbÂn, K.el-mecrûhmJI, 136.
[524] Aymeser, II, 137-38.
[525] Bkz. ez-Zehebî, Mfzân, II, 629.
[526] Bkz.İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,366.
[527] Aynı yer.
[528] Bkz.Ez-Zehebı, Mfzân, 11,300-301.
[529] Aynı eser, il, 300.
[530] Verilen bu bilgiler için bkz. Aynı eser, 1,574-75.
[531] Bkz. ez-Zehebf, Mizan, I, 574.
[532] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhîh, 1,250.
[533] Aynı eser, III, 62-63; Müellifin bu tenkidine karşı verilen cevaplar İçin bkz. et-Kevserf, Tenib, s.90-91.
[534] Bkz.İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhın, 111,64-72.
[535] Aynı eser ve yer; Ebü Hanffe'nin tevsik edilişine dair bkzJbnu 'AbdİI-Ber el-İntikâ, s.32,127 ve Câmi'u Beyân, II, 148.
[536] Bkz.Yakut, Mu'cem'ü'l-Büldân, I, 417.
[537] İbnu Hibbân, aynı eser, III, 64.
[538] Bkz. İbnu Hibbân, K es-Sikât, 1,324 a.
[539] Bkz. İbnu Hibbân, K.e I-Mecruh m, 1,180; krş. Ez-Zehebf, Mfzân, I, 206-207.
[540] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-mecrûhfn, II, 276.
[541] Bkz.İbnu Hibbân, K.es-SİkÂt, t,324 a; krş. fbnu Hacer el-'Askalânı, Usan, VI, 300.
[542] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,236 b.
[543] ibnu Hibbân, aynı eser, 1,84 b; krs.Ez-Zehebf, Mfzân, II, 71.
[544] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 106-112.
[545] Bkz. Eş-Şehristânf, el-Milel, 1,108,113; "Abdulkâhir el-Bağdâdı, el-Fark, s.215.
[546] İbnu Hacer el-'Askalânf, Lisân, V,353-54, Ez-Zehebf, Mfeân, IV, 21.
[547] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 113.
[548] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhîn, 1,85, 88.
[549] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,85.
[550] Aynı eser, I, 85-66.
[551] Adamın Zi'b b.Ebf Zi'b dediği, kendisini dinlemekte olan Yezfd b. Harun'un şeyhi Muhammed b.Ebf Zi'b {ö.159/775)'dir.
[552] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,86.
[553] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhın, 1,87-88.
[554] Aynı yer.
[555] Bkz. İbnu's-Salâh, 'Ulûmü'l-Hadfs,s.17.
[556] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 114-117.
[557] Bkz. İbnu Hibbân, K.es-Sikât, 1,66 b; Sahih, 1,118.
[558] Bkz. K.sl-Mecrûhin, 1,197, 306; 11,100,198; 111,114.

[559] Aynı eser, 1,296.
[560] Bkz. ibnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,346-47.
[561] Aynı eser, II, 28.
[562] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 117-118.
[563] BkzJbnu Hibbân, K.el-Mecrûhih,11,294-95.
[564] Bkz. Ez-Zehebf, Mfzân, İV, 7-8.
[565] Bkz. ez-Zehebf, Mizan, IV,7-8.
[566] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,176.
[567] Aynı eser, 1,177.
[568] Bu iki imamın Eflah için kullandıkları tadil lafzı: "sâlihü'l-hadfs" tir. bkz. Ez-Zehebf, aynı eser, I, 274.
[569] Aynı eser, I, 275.
[570] Bkz. İbnu Hacer, el-Kavlü'l-Müsedded, 3.32-33, Er-Rüvâtü's-SİkÂt, s.13; krş. ibnu 'Arrâk, Tenzfh, il, 224.
[571] İbnu Hacer, aynı eser ve yer.
[572] İbnu Hibbân, K.el-Mecruhfn, II, 96-97.
[573] Ez-Zehebf, Mizan, II, 45.
[574] Aynı yer.
[575] Bkz. es-Süyûti, el-Leâl, I, 52.
[576] Bkz. Ez-Zehebf, Mfzân, III, 45,46.
[577] Aynı eser, II, 148.
[578] İbnu Hîbbân, aynı eser, 1, 323.
[579] İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhîn, i, 323.
[580] Bkz.Ez-Zehebı, Mizan, fi, 148.
[581] Bkz. İbnu'i-Cevzt, el-Mevzû'at, II, 211; krş. İbnu 'Arrâk, Tenzih, İl, 167.
[582] İbnu Hibbân, a.g.e, i, 351
[583] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhm,1,351-52.
[584] Bkz. ez-Zehebf, Mfzân, II, 253.
[585] K.el-Mecrûhfn'in elimizdeki matbu nüshasında Rabi'a maddesi yoktur. Zehebf nin ismini verdiği Zeyl ise, müellifimizin diğer kayıp eserlerinden biri olmalıdır.
[586] Bkz- Ez-Zehebf, aynı eser, fi, 44
Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 119-123.
[587] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, III, 8-9 ; krş. Eş-Şevkânf, el-Fevâid, s. 488.
[588] Bkz. İbnu'l-Cevzf,el-Mevzû'ât, 1,182.
[589] Bkz. İbnu' Arrâk, Tenzih, 1, 207; Ez-Zehebf, Mı'zân, IV, 105; El-Fukaymf, müellifin aynı zamanda sika saydığı bir ravidir. Onun için, İbnu Hacer, el-Fukaymf maddesinde (Lisân, VI, 30), buna işaret etmekle yetinmiş bulunuyor.
[590] Bkz. İbnu Hacer, Hedyü's-Sârf, s,454-55; Teha'b, XI, 446.
[591] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhfn, III, 139.
[592] İbnu Hacer, Hedyü's-Sârf, s. 455; krş. Ez-Zehebf, Mfzân, IV, 483.
[593] Bkz. Ez-Zehebf, aynı eser, 1,440; Es-Süyûtı", el-Leâl, I, 118-119.
[594] Bkz. K. el-Mecruhı'n, I, 223.
[595] Bkz. Es-Süyûtf, el-Leâl, 1,119, terceniesi İçin de bkz, İbnu Hacer, Tehzib, II, 153.
[596] Bkz. es-Süyûtf, aynı yer.
[597] İbnu'l-Cevzf, hadisi mevzu sayarken, müellif ile şeyhini taklit eder (el-Mevzû'ât, I, 245.
[598] Bkz. İbnu Hacer, Hedyü's-Sâri, s.403-404.
[599] İbnu Hibbân, aynı eser, I, 307.
[600] Bkz. Ez-Zehebf, Mfzân, II, 91-92.
[601] Bu konudaki görüşler İçin bkz. İbnu Hibbân, aynı eser, 1,307; İbnu 'Arrâk, Tenzih, II, 98.
[602] İbnu Hibbân, aynı eser, 1,125.
[603] Aynı yer.
[604] Bkz. ibnu Hibbân, aynı eser, 1,125.
[605] İbnü'l-Cevzf, el-Mevzû'ât, İt, 46.
[606] İbnu Hibbân, aynı yer.
[607] Bkz. İbnu Hacer, el-Kavlü'l-Müsedded, s. 5-12; krş. es-Süyûtı, el-Leâl, I, 55-56.
[608] Aynı yerler.
[609] Bkz. İbnu Hibbân, aynı eser, 1,174.
[610] Bkz. İbnu'l- Cevzî, el-Mevzû'ât, II, 243.
[611] İbnu Hacer, el-Kavlü'l-Müsedded, s.6-7.
[612] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 124-128.
[613] İbnu Hibbân, aynı eser, ili, 114.
[614] Bkz. İbnu'l-Cevzf, aynı eser, III, 204.
[615] Bkz. İbnu 'Arrâk, Tenzih, 1,189; ez-Zehebf, Mfzân, İV, 376.
[616] Mûsâ b. A'yan'ın tercemesi İçin bkz. İbnu Hibbân, Meşâhir, s. 186.
[617] Bkz. İbnu Hibbân, K.el-Mecrûhfn, 1,130.
[618] Aynı yer.
[619] Bkz. İbnu 'Arrâk, Tenzih, İl, 131; krş. Eî-Zehebf, Mîzân, I, 228.
[620] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 128-129.
[621] Bu tesbiti yapan es-Süyütfdir (bkz.el-Leâl, 61; krş. Muhammed el-Kettânf, er-Rahmetü'l-Mürsele, s.12).
[622] Bkz. İbnu Hibbân, aynı eser, I, 224-225.
[623] Bkz. jbnu'l-Cevzf, el-Mevzû'ât, II, 237.
[624] Aynı yer.
[625] Aynı eser, I, 90.
[626] Bkz. İbnu 'Arrâk- Tenzih, II, 190-191.
[627] Bkz. Aynı eser, II, 190.
[628] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 130-131.
[629] Bu durumdaki raviler münasebetiyle ibnu Hacer'in müellifimize yönelttiği tenkitler İçin bkz. Tehzib 1,304; Usânö'l-Mfzân, II, 439-10; İli, 159;VI, 18 228; El-Kavlü'l-Müsedded, s.38-39. İbnu Hibbân'ın elindeki nüshada eksik olan Önemli bir kelimeden (hayyen) Ötürü, Buharfnîn görüşünü ters anlayarak onun ricalinden olan Bişr b. Şu'ayb'J tazff ettiğine dair tenkit için de bkz. Hedyü's-sârî, s.393. K.el-Mecrûhfn'in elimizdeki nüshasında bu İsim geçmemektedir.
[630] Bkz. Ez-Zehebı, Er-Ruvâtü's-Sikât, s.7.
[631] Bkz. İbnu Hibbân, K. el-Mecrûhih, 1,133.
[632] Bkz. İbnu Hibbân, K.es-Sikât, IV, 201 a-b.
[633] Bkz. aynı eser, I, 66 b.
[634] Ez-Zehebf, Mfzân, II, 316 ve III, 581; bu muhaddlslerln tercemeleri İçin bkz. İbnu Hibbân, aynı eser, IV, 17 a ve 1,301 a.
[635] Bkz.Es-Süyûtı, ei-Leâl, II, 7.
[636] Bkz. İbnu Hacer, Usan, I, 380.
[637] Bkz. İbnu Hibbân, K.es-Sikât, 1,66 b.
[638] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 131-134.

[639] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 135-137.
[640] Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez, İbnu Hibban Ve Cerh Tadil Metodu, Umran Yayınevi: 139-142.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37- KİTÂBU'L-İCÂRE
1- Bâb; İcâre Hakkındadır
2- Karârît Üzerine Koyun Güdülmesi Babı
3- Zaruret Sırasında Yâhud İslâm Ehli Bulunmadığı Zaman Müşriklerin Ücretle Irgatlığa Tutulması Ve Peygamber (S) Hayber Yahûdîleri'yle Arazîde Çalışma Akdi Yaptı Babı
4- Bâb: Bir Kimse Üç Gün Sonra Yâhud Bir Ay Sonra Yâhud Bir Sene Sonra Kendisine Bir İş Yapması İçin Bir İnsanı Ücretle Tutsa, Bu Caiz Olur.
5- Gazvede Ücretli Babı
6- Bâb: Bir Ücretli Tutan, Hizmet Müddetini Beyân Edip De Yapacağı İşi Beyân Etmeyen Kimse(Nin Bu Hizmet Akdi Sahîh Olur Mu, Olmaz Mı)?
7- Bâb: Bir Kimse Yıkılmak İsteyen Bir Duvarı Doğrl Îtmak Üzere Bir Ücretli Tuttuğunda Bu Caiz Olur
8- Gündüzün (Ewelinden) Yarısına Kadar Ücret Akdi Babı
9- İkindi Namazına Kadar Ücret Akdi Yapmak Babı
10- Ücretlinin Ücretim Men' Edenin Günâhı Babı
11- İkindide Gecece Kadar Ücret Akdi Yapmak Babı
12- Bir Ücretliyi Irgat Tutar Ve İş Akabinde İsçi Kendi Ücretini Terkeder Ve O Ücreti Muste'cîr Çalıştırır Da Onu Artırırsa Yahud Bir Kimse Başkasının Maunda (İzinsiz Olarak) Çalışma Yapar Da O Malı Artırırsa (Bu Artırılan Mallar Kime Âid Olur') Babı
13- Sırtı Üzerinde Yük Taşıması İçin Kendini Başkasına Kiraya Veren, Sonra Da Ondan Kazandığını Sadaka Yapan Kimse Ve Hammâl Ücreti Babı
14- Simsarlık Ücreti Babı
15- Bâb: Müslüman Bir Kimse Harb Arazîsinde Kendini (Bir İş Yapmak Üzere) Müşrik Bir Kimseye Kiraya Verir Mi?
16- Arar Kabilelerinden Bir Taifeye Fâtihatıtl-Kitâb İle Duâ Edip Hastalıktan Sığındırma Karşılığında Verilen Ücret(İn Hükmü) Babı
17- Kölenin Ödeyeceği Vergi İle Kadın Kölelerin Vergilerini İyi Gözetleme Babı
18- Kan Alma Tedâvîsi Yapanın Ücreti Babı
19- Kölenin Efendilerine. Onun Vergisini Hafifletmelerini Söyleyen Kimse Bârı
20- Zina Edici Kadının Ve Dişi Kölelerin Kazancı Babı
21- Damizlik Erkek Hayvana Dişiyi Dölletme Ücreti Babı
22- Bâb: Bir Kimse Bir Yeri Ücretle Tuttuğu Zaman Îcâreye Veren Ve İcâre Tutandan Biri Öldüğünde (Bu Akdîn Feshedilip Edilmeyeceği)?

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

37- KİTÂBU'L-İCÂRE
(İcâre Kitabı)

1- Bâb; İcâre Hakkındadır [1]

İyi kişinin ücretle adam tutması ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı şübhesiz o kuvvetli emin kimsedir" (ei-Kasas: 26) [2].
Hazîneci de emindir. Ve ücretle iş yapmak isteyeni kullanmak istemeyen imamlar [3]

1-.....Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
"Kendisine emredilen vazifeyi gönlü hoş ve temiz olarak yerine getiren emin kasadar kimse, sadaka veren iki kişiden biridir" buyurdu [4].

2-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben beraberimde Eş'ârîler'den iki kişi olduğu hâlde, Peygamber'in yanına vardım. (Bu kişiler Peygamber'den iş istediler.) Bunun akabinde ben (sıkılarak):
— Bunların iş ve me'mûrluk isteyeceklerini ben bilmiyordum, dedim.
— "iş dileyen kimseyi biz işimiz üzerine kullanmayız" buyurdu [5]

2- Karârît Üzerine [6] Koyun Güdülmesi Babı

3-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S):
— "Allah, koyun güdenden başka hiçbir peygamber göndermedi" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîleri:
— Sen de mi (koyun güttün)? diye sordular.
Peygamber:
— "Evet, ben de Mekke ahâlîsi için karârît üzerine koyun güderdim" buyurdu [7].

3- Zaruret Sırasında Yâhud İslâm Ehli Bulunmadığı Zaman Müşriklerin Ücretle Irgatlığa Tutulması Ve Peygamber (S) Hayber Yahûdîleri'yle Arazîde Çalışma Akdi Yaptı Babı

4-.....Âişe (R) şöyle dedi: Ve Peygamber ile Ebû Bekr, Dîl oğullari'ndan sonra Abd ibn Adiyy oğullarından yol kılavuzluğunda maharetli (Abdullah ibn Uraykıt adında) bir kimseyi ücretle tuttular. -ez-Zuhrî: "el-Hırrît", yol kılavuzluğunda maharetli demektir, dedi.- Bu adam el-Âsî ibn Vâil ailesi içinde yemîn ederek elini kana batırmıştı [8]. O hâlen Kureyş kâfirlerinin dîni üzere idi. Fakat Peygamber ile Ebû Bekr onun doğruluğuna emniyet ve i'timâd ettiler de develerini ona teslim ettiler ve üç gece sonra develeriyle beraber Sevr mağarasında buluşmak üzere vaadleşip muahede yaptılar. Bu kılavuz kişi,

Peygamber ile Ebû Bekr'in develeriyle üçüncü gecenin sabahında Sevr'e, onların yanına geldi. Peygamber ve Ebû Bekr, beraberlerinde Âmir ibn Fuhayre ve kılavuz Abdullah ibn Uraykıt olduğu hâlde yola koyulup gittiler. Delîl, Dîl kabilesine mensûbdur. Delîl onları alıp götürdü; gittikleri yol sahil yoludur [9].

4- Bâb: Bir Kimse Üç Gün Sonra Yâhud Bir Ay Sonra Yâhud Bir Sene Sonra Kendisine Bir İş Yapması İçin Bir İnsanı Ücretle Tutsa, Bu Caiz Olur.

Ve o müddet geldiği zaman ücretle tutan ve tutulan, yapmış oldukları şartları üzerinde olurlar.

5-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi:... Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr, Dîl oğullan'ndan maharetli bir kılavuz kişiyi ücretle tuttular. O kişi Kureyş kâfirlerinin dîni üzere idi. Kendi binek develerini ona teslîm ettiler ve onunla üç gece sonra sabah vaktinde Sevr mağarasında develeriyle birlikte buluşma anlaşması yaptılar [10].

5- Gazvede Ücretli Babı

6-.....Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle dedi: Ben Peygamber'in beraberinde zorluk ordusunda -Tebük seferinde- gazveye çıktım. Bu gazve nefsimde amellerimin en güvenli ve en sağlamından olmuştur. Benim ücretli bir hizmetçim vardı. Bu hizmetçi yolda birisi ile dö-güştü. İki kavgacıdan biri öbürünün parmağını ısırdı. Hizmetçi elini, ısıran kişinin ağzından hızla çekti de, ısıranın ön dişini söktü; o (ısıran ve bu suretle dişi düşen kişi) da Peygamber'e gelip şikâyet etti. Peygamber dişin diyetini düşürdü ve: "Bu adam elini senin ağzın içinde bırakır mı ki, sen erkek devenin yan dişleriyle sert yem yediği gibi, onun elini çatır çatır yiyesin?" buyurdu.
tbn Cureyc dedi ki: Bana Abdullah ibn Ebî Muleyke, dedesinden bu sıfatın (yâhud kıssanın) benzerini tahdîs etti: Bir adam diğerinin elini ısırdı, o da elini çekmesiyle ısıranın dişini düşürdü. Ebû Bekr de o dişi heder kıldı [11].

6- Bâb: Bir Ücretli Tutan, Hizmet Müddetini Beyân Edip De Yapacağı İşi Beyân Etmeyen Kimse(Nin Bu Hizmet Akdi Sahîh Olur Mu, Olmaz Mı)? [12]

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır.: "(O zât Musa'ya) dedi ki: Bu iki kızımdan birini, sen bana sekiz yıl ecîrlik etmek üzere sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan, o da kendinden. (Bununla beraber) sana zorluk çektirmeyi arzu etmem. u İnşâattan beni sâlihlerden bulacaksın. (Mûsâ) dedi: O seninle benim aramdadır. Bu iki müddetten hangisini 3 Ödersem, demek ki bana karşı bir husûmet yok. Allah da şu dediğimizin üstünde bir vekîl" (ci-Kasas: 26-27) [13]. "Ye'curu fulânen", "Ona ücret veriyor" demektir. Arablar'ın ölü sebebiyle ta'zîyede "Aceke*llâhu(= Allah sana ecrini verir)" sözleri de bu ma'nâdandir [14].

7- Bâb: Bir Kimse Yıkılmak İsteyen Bir Duvarı Doğrl Îtmak Üzere Bir Ücretli Tuttuğunda Bu Caiz Olur

7-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: İbn Abbâs bana şöyle dedi:' Bana Ubeyy ibn Ka'b tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle bu-! yurdu: "Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkına vardılar ki, ora ahâlîsinden yemek istedikleri hâlde kendilerini müsâfir etmekten çekinmişlerdi. Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O (yânî Hızır), bunu derhâl doğrultuverdi. (Mûsâ) dedi ki: Dikseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın" (ei-Kehf: 77).
Saîd ibn Cubeyr: Hızır eliyle duvara şöyle işaret etti ve ellerini duvarın üzerine yükseltti de onu doğrultuverdi, dedi.
Saîd'den bu hadîsi almış olan diğer râvî Ya'lâ ibnu Müslim: Ben Saîd'in, Hızır elini duvara meshetti de onu doğrulttu dediğini zannettim, demiştir.
"Eğer dikseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın ". Saîd: "Yiyeceğimiz bir ücret alırdın", dedi [15].

8- Gündüzün (Evvelinden) Yarısına Kadar Ücret Akdi Babı

8-.....Abdullah ibn Umer(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Sizin meseliniz ve Tevrât-İncîl kitâbiarının sahihleri olan milletlerin meseli, birçok ücretlileri ırgat tutan kimsenin meseli gibidir. Bu ırgat tutucu:
— Kuşluk vaktinden gündüzün yansına kadar bir kırat ücrete karşılık bana kim iş yapar? diye i'lân etti.
Akabinde bu ücretle Yahudiler çalıştı. Sonra ücretle ırgat tutucu kimse:
— Gündüzün yarısından ikindi namazına kadar birer kîrât ücretle kimler benim için iş yapar? dedi.
Bu sefer de birer kîrât ücretle Hnstiyanlar çalıştı. Bundan sonra o müste'cîr tekrar:
— İkindiden güneşin batmasına kadar ikişer kîrât ücretle kim benim için iş yapar? dedi.
İşte bu iki kat ecre nail olanlar sizlersiniz. Yahûdî ve Hnstiyanlar buna öfkelendiler de:
— Bizim eksikliğimiz nedir ki, çalışmamız daha çok, atıyyemiz az oldu? dediler.
Allah:
— Sizin hakkınızdan birşey eksilttim mi? der. Onlar da:
— Hayır, diye cevâb verirler. Bunun üzerine Allah:
— Bu benim fadl ve keremimdir, ben onu dileyeceğim kimselere veririm, buyurur" [16].

9- İkindi Namazına Kadar Ücret Akdi Yapmak Babı

9-.....Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Abdullah(R)'tan: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Siz müslümânların meseli ile Yahûdîler'in ve Hnstiyanlar'in meseli ancak birçok işçilerle iş akdi yapan şu kimsenin meseli gibidir:
O kimse:
— Gündüzün yansına kadar birer kîrât birer kîrât ücrete çalışacaklar kimlerdir? dedi.
Akabinde birer kîrât birer kîrât ücrete karşılık Yahudiler çalıştı. Sonra birer kîrât birer kîrât ücrete karşılık Hnstiyanlar çalıştı. Sonra ikindi namazından güneşin batma vakitlerine kadar ikişer kîrât ikişer kîrât ücrete karşılık çalışanlar sizlersiniz. Yahûdîler ve Hnstiyanlar bundan öfkelendiler de:
— Çalışma yönünden bizler daha çoğuz, mükâfat yönünden ise daha azız, dediler.
Yüce Allah:
— Sizin hakkınızdan birşey eksilttim mi? buyurdu. Onlar:
— Hayır, dediler. Bunun üzerine Allah:
— İşte bu, benim fadlımdır, ben onu dileyeceğim kimselere veririm, buyurdu [17].

10- Ücretlinin Ücretim Men' Edenin Günâhı Babı

10-.....EbûHureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle dedi: "Yüce Allah şöyle buyurdu: Üç (sınıf insan) vardır ki, kıyamet gününde ben bunların hasmıyımdır: aBana ismimle ahid verip de, sonra ahdini bozan kimse; b- Hürr bir insanı köle diye satıp da onun parasını yiyen kimse;c- Bir işçiyi ücretle ırgat tutar ve ona işi tam yaptırıp da ücretini ona vermeyen kimse" [18].

11- İkindide Gecece Kadar Ücret Akdi Yapmak Babı

11-..... Ebû Mûsât(R)'dan: Peygamber (S) &öyle buyurdu:
"Müslümanlarla Yahudiler ve Hrıstiy anlar'in meseli (yânı Allah'a ve peygamberlerine karşı bunların durumlarının benzeri) şu adamla işçilerinin meseli gibidir:
Adam bir topluluğu, geceye kadar kendisine iş işlemeleri şartı üzere belli bir ücretle ırgat tuttu. Fakat bunlar günün yarısına kadar o kimse için çalıştılar da:
— Senin bize vermeyi şart kıldığın ücrete bizim ihtiyâcımız yoktur. İşlediğimiz iş bâtıldır, dediler.
Müste'cîr bunlara:
— Çalışmalarınızı boşa gidermeyin, işinizin geri kalanını tamamlayın da ücretinizi tastamam alın, dedi.
Onlar çalışmaktan çekinip, işi terkettiler. Müste'cîr de onlardan sonra başkalarını (Ebû Zerr ve Ebu'l-Vakt'ten başkalarının rivayetinde: İki ücretli topluluğu) ücretle ırgat tuttu ve bunlara:
— Şu gününüzün geri kalan zamanını siz tamamlayın da şunlara şart kıldığım ücrete sizler hakk kazanın, dedi.
Bu defa bunlar çalışmaya koyuldular. Nihayet ikindi namazı vakti olunca, bunlar da:
— Şimdiye kadar işlediğimiz iş bâtıldır (bir ücrete tâbi' değildir). Bu iş senin olsun ve bu hususta bize vermeyi şart ettiğin ücret de senin olsun, dediler (çalışmadılar).
Müste'cîr bunlara da:
— (Öyle yapmayın) işinizin geri kalanını tamamlayın(d& ücretinizi alın). Gündüzden geri kalan ancak az bir şeydir, dedi.
Fakat onlar çalışmayı kabul etmediler. Müste'cîr bunların günlerinin kalanım tamamlamak ve kendisi için çalışmak üzere bir topluluk daha ırgat tuttu. Bunlar güneş batıncaya kadar evvelkilerin günlerinin kalanında çalıştılar ve evvelki iki kaafile işçinin ikisinin ücretlerini tamam aldılar. İşte bu, müslümânlann ve bu nurdan kabul ettikleri şeyin meselidir" [19].

12- Bir Ücretliyi Irgat Tutar Ve İş Akabinde İsçi Kendi Ücretini Terkeder Ve O Ücreti Muste'cîr Çalıştırır Da Onu Artırırsa Yahud Bir Kimse Başkasının Maunda (İzinsiz Olarak) Çalışma Yapar Da O Malı Artırırsa (Bu Artırılan Mallar Kime Âid Olur') Babı [20]

12-.....Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah'ın oğlu Salim tahdîs etti ki, (babası) Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim, şöyle diyordu:
"Sizden evvelki milletlerden üç kişilik bir cemâat sefere gittiler, nihayet gecelemek için dağda bir mağaraya sığındılar. Mağaraya girdiklerinde dağdan bir kaya parçası aşağıya düştü ve bunların üzerine mağarayı kapadı. Bunlar kendi kendilerine: Şu muhakkak ki sizleri bu kayadan, amellerinizin iyisi ile Allah 'a dua etmenizden başka hiç-birşey kurtarmaz, dediler. Bunun üzerine onlardan biri şu duayı söyledi:
— Yâ Allah! Benim yaşlı ihtiyar babamla anam vardı. Ben (her gün) bunların akşam sütünü içirmeden evvel aileme ve hizmetçilerime süt içirmezdim. Günlerden bir gün birşey aramaktaki çalışmam beni uzaklaştırmışîı da ebeveynim uyuyuncaya kadar dönüp gelememiştim. Bu ihtiyarların akşam sütünü sağıp geldiğimde, ikisini de uyuyor buldum. Bunlara sütlerini içirmeden evvel aileme ve hizmetçime süt vermeyi çirkin gördüm. İki elimde süt bardağı olduğu hâlde, bunların uyanmalarını bekleyerek tâ şafak parlayıncaya kadar dikilip durdum. O zaman uyandılar ve sütlerini içtiler.

Yâ Allah, eğer ben ebeveynime karşı bu saygımı senin rızânı istemek için yapmış isem, içinde bunaldığımız şu kaya beliyyesini bizden aç!
Bu duâ akabinde kaya biraz açıldı, fakat çıkmaya muktedir olamadılar".
Peygamber (S) buyurdu ki:
"Bu defa da bir başkası:
— Yâ Allah! Benim amucamın bir kızı vardı. O bana insanların en sevimlisi idi. Ben ondan emelime nail olmak istedim, fakat o benden sakındı. Nihayet ona yıllardan bir kıtlık yılı erişti. Amucamın kızı bana geldi, (ihtiyâcını söyledi). Ben de ona, benimle kendisi arasındaki engelleri boşaltması şartıyle yüzyirmi dinar verdim. O, va'-dini yaptı. Nihayet ben onun ismeti üzerine çıkmağa kaadir olduğum
zaman, o bana: (Yaratıcı kudretin bu bekârlık) mührünü senin, nikâh hakkıyîe olmak müstesna, hiçbir sebebte açmanı halâ! etmem, dedi. Artık ben de onun üzerine düşme günâhından çekindim de, insanların bana en sevimlisi olan o kızın yanından ayrıldım. Ve ona verdiğim altınları da bıraktım.
Yâ Allah! Eğer ben bu günâhtan yalnız senin rızâ ve sevgini kazanmak için çekindiysem, içinde kapandığımız şu kayadan bizi kurtar! diye duâ etti.
Kaya (biraz daha) açıldı, fakat bunlar yine oradan çıkmaya muktedir olamadılar."
Peygamber (S) devamla dedi ki:
"Üçüncü yolcu da:
— Yâ Allah! Ben bir kerre bir takım işçileri ücretle ırgat tuttum. İçlerinden bir işçi müstesna olmak üzere, bunların ücretlerini verdim. Fakat o bir işçi, ücretini bırakıp gitti. Ben onun ücretini ticâretle artırdım. Nihayet bunun bu ücretinden bir hayli mallar çoğaldı, servet meydana geldi. Bir zaman sonra bu işçi bana geldi, ve: Ey Allah'ın kulu, ücretimi bana öde, dedi. Ben de ona: Şu gördüğün deve, sığır, koyun (ve bunlara bakan) köle nev'inin hepsi senin o ücretinden meydana gelmiş bir servettir, dedim. Bu işçi: Ey Allah 'in kulu, benimle alay etme, dedi. Ben de ona: Ben seninle alay etmiyorum (bu, hakikattir; malını al, götür), dedim. O da bunların hepsini aldı ve sürüp götürdü. Bunlardan hiçbirşey bırakmadı.
Yâ Allah, ben bu hayır ve doğruluğumu senin rızân ve sevgini istemek için yaptıysam, şu kaya parçasıyle bunaldığımız şu darlıktan bizi kurtar! diye duâ etti. tamamen açıldı. Bunlar da mağaradan çıkıp gittiler" [21].

13- Sırtı Üzerinde Yük Taşıması İçin Kendini Başkasına Kiraya Veren, Sonra Da Ondan Kazandığını Sadaka Yapan Kimse Ve Hammâl Ücreti Babı

13-..... Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle dedi: Rasulullah (S) bize sadaka vermekie emrettiği zaman, (sadaka vermeye gücü olmayan) herhangi birimiz çarşıya gider de arkasında (ücretle) yük taşır ve iki avuç (hurma) kazanırdı (ve bu kazancından sadaka verirdi). -Bu gün ise- bunlardan bâzılarının muhakkak yüz bini vardır. (Ebû Mes'ûd'un râvîsi tabiî) Ebû Vâil: Bu son sözü ile Ebû Mes'ûd'un ancak kendisini kasdettiğini sanıyorum, demiştir [22].

14- Simsarlık Ücreti Babı [23]

İbn Şîrîn, Atâ ibn Ebî Rebâh, İbrâhîm en-Nahaî ve el-Hasen, simsarlık ücretinde bir be's görmediler. İbn Abbâs: Bu elbisey sat, şu ve şu fiat üzerine fazla olan senindir demekte be's yoktur, demiştir. İbn Şîrîn de: Bunu şu fiata sat, kârdan olan şey senindir; yâhud: Benimle senin arandadır, dediği zaman bunda be's yoktur, dedi [24]. Peygamber (S): "Müslümanlar şartlan yanındadırlar" buyurdu [25].

14-..... İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) satıcı kaafilelerinin (pazar hâricinde) karşılanmasını nehyetti. Şehirlinin bedevî hesabına satmasını da nehyetti. (Râvî Tâvûs dedi ki:) Ey Abbâs oğlu "Hiçbir şehirli, bedevî hesabına onun malını satamaz" sözünün ma'-nâsı nedir? dedim. İbn Abbâs: Şehirli, bedevî için simsar olmaz, dedi [26].

15- Bâb: Müslüman Bir Kimse Harb Arazîsinde Kendini (Bir İş Yapmak Üzere) Müşrik Bir Kimseye Kiraya Verir Mi?

15-..... Habbâb ibnu'l-Erett (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben (Câhiliyet'te) küınççı idim. Ben Âs ibn Vâil için bir iş yapmıştım. Bundan dolayı onun yanında benim alacağım toplandı. Ben ona geldim ve kendisinden alacağımı istedim. O:
— Hayır vallahi sen Muhammed'e küfretmedikçe, sana borcumu Ödemem, dedi.
Ben de:
— Dikkat et, Allah'a yemîn ediyorum ki, sen ölüp de sonra tekrar diriltilinceye kadar ben Muhammed'e küfretmem! dedim.
Bu defa o:
— Ben ölecek, sonra da diriltilecek miyim? dedi.
Ben de:
— Evet, dedim. Buna karşılık o:
— Şu muhakkak ki, orada benim için mal ve çocuk olacaktır.
Ben de borcumu sana öderim, dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi:
(Şu) âyetlerimizi inkâr eden ve 'Bana elbette mal ve evlâd verilecektir" diyen adamı gördün mü?" (Meryem: 77)[27].

16- Arar Kabilelerinden Bir Taifeye Fâtihatıtl-Kitâb İle Duâ Edip Hastalıktan Sığındırma Karşılığında Verilen Ücret(İn Hükmü) Babı [28]

Ve Ibn Abbâs; Peygamber(S) "Karşılığında ücret aldığınız işlerin en haklı olanı Allah'ın Kitabı'dır" buyurdu, dedi[29] eş-Şa'bî de: Muallim Kur'ân öğretmek için ücret,şart kılmaz, ancak şartsız ve mukaavelesiz olarak kendisine birşey verilirse, onu kabul eder, demiştir [30]. Hakem ibn Uteybe: Muallim ücretini kerîh gören hiçbir kimse işitmedim, demiştir[31]. el-Hasen de on dirhem muallim ücreti vermiştir [32].
Ibn Şîrîn de (şartsız olduğu zaman) mjtl bölücü ..... ücretinde bir be's görmemiştir. Yine İbn Şîrîn, es-b Suht, hüküm elde etmek yolunda verilen rüşvettir? , denilirdi. Ve mal takdîr ve tahmin etmeye karşılık, kendilerine ücret verilirdi, demiştir [33].

16-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle dedi: Peygamber'in sahâbîlerinden bir askeri birlik, görevli oldukları bir sefere gitti. Bunlar Arab kabilelerinden bir kabîle üzerine indiler ve onlardan kendilerini konuklamalarını istediler. Fakat o kabîle bunları konuk etmekten çekindiler. Bu sırada bu kabilenin seyyidi (bir akreb tarafından) sokuldu. Bütün kabîle halkı harekete geçip onun için her çâreye koştular. Fakat ona hiçbirşey şifâ ve fayda vermedi. Kabîle halkından bâzısı:
— Yakınımıza inen şu kaafile halkına gitseniz, belki bunların yanında çâre olacak birşey bulunabilir, dedi.
Bunun üzerine kabîle halkından bir grup bunlara geldiler ve:
— Ey cemâat, seyyidimiz sokuldu. Onun için her çâreye Jcoştuk, hirbirşey ona fayda vermiyor. Sizden birinizin yanında herhangi birşey (bir çâre) var mı? dediler.
Kaafileden birisi:
— Evet (ben varım), Allah'a yemîn ederim ki, ben muhakkak duâ eder, sığınırdım. Fakat yine yemîn ederim ki, biz sizden konuk
lanmamızı istemiştik de siz bizleri konuklamadınız. Artık şimdi ben de size bizim için bir ücret ta'yîn etmedikçe, hastalıktan sığındırma duası yapıcı değilim, dedi.
O kabîle halkı sahâbîlerle bir sürü koyun üzerine sulh yaptılar. O zât sokulmuş olan seyyide gitti. Elhamdu lilîâhi RabbVl-âlemîn (Sû-resi'ni sonuna kadar) okuyor ve o sokulan kimse üzerine nefes ediyordu. Akabinde seyyid sanki bukağıdan çözülmüşçesine sür'atle yürüyerek gitti ve kendisinde hiçbir illet kalmadı. O sahâbî dedi ki: Kabîle halkı üzerinde anlaştıkları ücreti ödediler. Seriyyeden bâzısı:
— Bu koyunları taksim ediniz, dediler. Fakat duâ eden sahâbî:
— Hayır, Peygamber'e gidip, bu olup biteni kendisine söylememize ve bize ne emredeceğine bakmamıza kadar bu koyunları taksim etmeyiniz, dedi.
Sonra Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve kendisine bunu zikrettiler.
Rasûlullah (S) o sahâbîye hitaben:
— "Fâtiha'nın sığındırıcı te'sîrli bir duâ olduğunu sana öğreten nedir?" dedi.
Sonra o müfreze ferdlerine hitaben de:
— "İsabet ettiniz. Şimdi taksim ediniz ve beraberinizde benim için de bir hisse ayırınız" buyurdu da Rasûlullah (S) gülümsedi [34].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Şu'be dedi ki: Bize Ebû Bişr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebu'I-Mütevekkil'den bu geçen hadîsi işittim [35]

17- Kölenin Ödeyeceği Vergi İle Kadın Kölelerin Vergilerini İyi Gözetleme Babı

17-.....Enes ibn Mâlik şöyle dedi: Ebû Taybe, Peygamber(S)'e kan alma tedâvîsi yaptı. Peygamber de ona bir sâ' (yânî 1040 dirhem) yâhud iki sâ' hurma verilmesini emretti. Bundan başka Ebû Taybe'-nin efendileri ile konuştu da onun kazancından yâhud vergisinden hafifletti [36]

18- Kan Alma Tedâvîsi Yapanın Ücreti Babı

18-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S) kendisinden kan aldırdı da, kan alma tedâvîsi yapan haccâma ücretini verdi, dedi.

19-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) kendinden kan aldırdı da kan alma tedâvîsi yapana ücretini verdi; eğer Peygamber (kan alıcı ücretinde) bir kerahet bilseydi, (\ınu ona vermezdi, dedi.

20- ..... Amr ibn Âmir şöyle dedi: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) kendisinden kan aldırırdı ve hiçbir kimseye zulmeder değildi (yânî hiçbir çalışanın ücretini eksik vermezdi) [37].

19- Kölenin Efendilerine. Onun Vergisini Hafifletmelerini Söyleyen Kimse Bârı

21-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) kan alma tedavisi yapan bir genç köleyi çağırdı. O da Peygamber'den kan aldı. Peygamber ona bir sâ' yâhud iki sâ' yâhud da bir müdd veya iki müdd (hurma) verilmesini emretti ve o köle hakkında sâhibleriyle konuştu da, onun sahihlerine vermekte olduğu vergisinden hafifletildi [38]

20- Zina Edici Kadının Ve Dişi Kölelerin Kazancı Babı

İbrâhîm en-Nahaî, ölü ardından sayha ile ağlayıcı kadının ve şarkıcı kadının ücretini kerîh görmüştür[39]
Yüce Allah'ın kavli şudur:
"Dünyâ hayâtının geçici metâ'ını kazanacaksınız diye a cariyelerinizi, eğer onlar iffetli olmak isterlerse siz fuhşa mecbur etmeyin. Kim onları (buna) mecbur ederse, şübhesiz ki Allah o cariyelere kendilerini zorlanmalarından sonra da çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 33) [40]. Mucâhid, "Feteyâtikum"u "îmâikum" diye tefsir etmiştir [41],

22-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R): Rasûlullah (S) köpek parasından, zina kazancından ve kâhinlik ücretinden nehyetti, demiştir.

23-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) dişi kölelerin (fâcirlifele olan) kazançlarından nehyetti, demiştir [42].

21- Damizlik Erkek Hayvana Dişiyi Dölletme Ücreti Babı

24- ..... Ibn Umer (R): Peygamber (S) damızlık erkek hayvana kme ücretinden nehyetti, demiştir [43].

22- Bâb: Bir Kimse Bir Yeri Ücretle Tuttuğu Zaman Îcâreye Veren Ve İcâre Tutandan Biri Öldüğünde (Bu Akdîn Feshedilip Edilmeyeceği)?[44]

Ibn Şîrîn şöyle dedi: İcâre veren ile icâre tutandan birisinin ölümü üzerine akd müddetinin tamamlanmasına kadar icâre verenin ailesinin müste'cîri o yerden çıkarmaları hakkı yoktur (yânî akdi fesh hakları yoktur). el-Hakem ibn Uteybe, el-Hasen el-Basrî ve Iyâs ibn Muâviye de: icâre akdi, müddetinin sonuna kadar yürütülür, demişlerdir[45]. Ibn Umer de şöyle dedi: Peygamber (S) Hayber arazîsini (fetihten sonra) gelirin bir kısmı beytü'1-mâle âid olmak üzere Hayberliler'e verdi. Bu akid, Peygamber ve Ebû Bekr zamanlarında ve Umer'in halifeliğinin başında böyle devam etti.
Peygamber'in ölümünden sonra Ebû Bekr ve Umer'in bu icâre akdini yeniledikleri zikredilmedi [46].

25-..... Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den; o da Abdullah'tan tahdîs etti. Abdullah ibnu Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hayberliler'e o arazîde çalışmaları, onda zirâat etmeleri ve arazîden çıkacak mahsûlün yarısı kendilerinin olmak üzere, Hayber arazîsini onlara verdi [47].
Ve İbn Umer, Nâfi'e: Ekin tarlalarının bir mikdâr şeye karşılık kiraya verilir idiğini tahdîs etmiştir.
Râvî Cuveyriye, o mikdârın ismini Nâfi' söyledi, fakat ben onu hafızamda tutamamaktayım, dedi.
Ve Râfi' ibn Hadîc de: Peygamber (S)'in ekin tarlalarını kiraya vermekten nehyettiğini tahdîs etti.
Ubeydullah, Nâfi'den; o da İbn Umer'den "Umer Hayberliler'i oradan (Teymâ ve Erîhâ'ya) sürüp çıkarıncaya kadar" fıkrasını ihtiva eden hadîsi de söyledi [48].

---

[1] Bu kitâb ve bâb unvanları bâzı nüshalarda böyledir. Bâzılarında da küçük farklılıklar vardır.
el-Ecr, âmilin ameli mukaabili olan ivaz ve cezaya denir, cem'i UcûrveAcâr gelir. Müellifin Basâir'âe beyânına göre ecr ve ücret, âmile ameli mukaabilinde âid olan sevaba denir; gerek dünyevî, gerek uhrevî olsun.. Lâkin, ücret, dünyâ sevabında; ecr, uhrâya hâss oldu...
el-İcâre ve el-îcâr; bu da âmile ivaz ve karşılık vermek ma'nâsına; lei-Muâcere, bir şeyi kiraya vermek ma'nâsınadır. [jel-hti'câr, bir kimseyi ücretle ırgatlığa tutmak. ' el-Ecîr, ücretle tutulan ırgada denir... (Kaamûs Ter.)
el-Ucre, kira demektir. Kira, menfâat bedelidir. İcar, kiraya vermek, istî-câr da kira ile tutmaktır.
Mucir ve Âcir, malını kiraya veren, Müsle'cîr de kiralayandır.
[2] Buhârî, iyi kişinin ücretle adam tutmasına misâl olmak üzere, Mûsâ Peygam ber'in Şuayb Peygamber tarafından ücretle tutulması kıssasını işaret etmiş oluyor. Âyetin buradaki fikrası, Şuayb'm kızının, babasına Musa'yı ücretle tutmasının bir nevi' gerekçesidir. Bu ifâdeden, kendisine iş verilecek ecîrin, yapılmasına me'mûr edileceği işi başarabilecek kudret ve kaabiliyeti. hâiz bulunması, bir de emîn olması luzûmu istifâde edilmiştir. Musa'nın Mısır'daki maceraları, sonra bir cinayet sebebiyle ta'kîbe uğrayıp, başka yere gitmesi, Şuayb'la buluşması, onun iki kızından biriyle evlenmek karşılığında on yıl kadar çobanlık etmesi ve bundan sonraki maceraları el-Kasas Sûresi'nin başından 46. âyetine kadar anlatılmaktadır.
[3] Yânî işi, o işe haris olan kimseye havale etmeyen kimseler. Çünkü böylesi, hırsından dolayı emîn olamaz. Bunlar bâb başlığının iki cüz'üdür ki, herbirine birer hadîs sevketmiştir.
[4] Buhârî Zekât Kitâbı'nda getirdiği bu hadîsi burada, hâzin'in malda hiçbirşeyi olmadığı, onun ancak ücretli bir kimse olduğuna yâhud da başkasının malının hâzini, mal sahibi için bir ecîr gibi olduğuna işaret etmek için getirmiştir. Hâzin de emîn olmalıdır. Bu hadîs, başlığın birinci kısmına delildir ki, hazînedârm, iş vekilinin emîn olmasını isbât için sevk edilmiştir.
[5] Ebû Musa'nın bu ikinci hadîsi de başlığın ikinci kısmına, yânî me'mûriyet isteyen kimseyi imâmın me'mûr ta'yîn etmesi fırkasına delil olmak üzere sevkedil-miştir. Bu hadîs, resmî vazife talibi olan hırslı kişilere bu gibi âmme işlerinin tevdî' ve emânet edilmemesi hususunda mühim bir nâsstır. Bunun maksada delâleti de apaçıktır.
Me'mûriyet isteyen kimseye iş verilmemesinin sebebi ise, bu istek ve talebin gönüldeki ihtirasın hârice İ'lâmı olmasındandır. Haris kişiler ise âmme işlerinde atlâleti ve vazifeyi gereği gibi başaramazlar.
[6] Karârtt lâfzı hakkında İki görüş vardır: Biri bir para birimi olarak kîrât'ın cem'i olmasıdır. Buna göre Karârît, Kırrât'm cem'idir. Şeddeli harf olan râ'nm birisi yâ'ya kalbedilerek Kîrât denilmiştir ki, Arab dilindeki tekellümü kolaylaştırmak için bu yoldaki lisân tasarrufları pekçoktur. Kîrât yarım dânık (yâhud dânak)tır. Dirhemin altıda biridir. Bâzıları dînârm onda birinin yansıdır diye ta'rîf etmişlerdir ki, dînârın yirmide birisi eder. Diğer bâzıları da dînârın 1/24'ü olarak he-sâb etmişlerdir.
İkinci görüş, Karârît, Mekke yakınında bir yerin adı olmasıdır. İbrâhîm el-Harbî, Peygamber'in burada koyun güttüğünü bildirmiştir.
[7] Karârît lâfzı, nakit para birimi olan Kîrât'm cem'i kabul edildiğine göre, başındaki "Alâ" harfi cerri, "Bâ" ma'nâsına sebebiyet veya muâvaza içindir; zarfi-yet için değildir. İbn Mâce'nin bir rivayet tarîkinde "Bi'1-karârîti" suretinde gelmesi de "sebebiyet" ma'nâsmı te'yîd eder. Hattâ îbn Mâce'nin şeyhi Suveyd: Peygamber koyun başına bir kîrât ücret alırdı, demiştir.
Karârtt bir yer ismi kabul edilirse "Alâ", zarfiyet için olur.
Peygamber olacaklara güdücülük yaptırma hikmeti hakkında şöyle denilmiştir:
İleride her biri bir ümmetin güdücüsü olan peygamberlere, kulları idare mühim işini Allah tarafından Öğretme ve ta'rîf için, bu bir mukaddimedir. İstife-, bâlde mükellef olacakları ümmet işlerini İdare ve peygamberlik vazifesini yerine getirmeye bir temrindir. Bunun için koyunun seçilmesinde de bâzı incelikler söylenmiştir
[8] Câhiliyet devrinde Arablar, iki kişi veya iki kabile arasında yemîn ederek, bir dostluk akdettiklerinde, bu akdi gözlerinde canlandırmak ve kuvvetlendirmek için bir kab içine kan ve zağferân gibi renkli bir madde koyarak ellerini ona batırırlardı.
[9] Bu, uzun hicret hadîsinin bir bölümüdür. Bu hadîsin bâb başlığına uygunluğu, Peygamber ile Ebû Bekr'İn Dîl oğullan'ndan müşrik bir kişiyi ücretle tutmalarıdır. Çünkü İslâm ehlinden bu işi görecek kimse bulamamışlardı
[10] Buhârî,aynı hadîsi bu başlığa da delîl getirdi.Buhari burada hadîsteki "Üç ge-ce"ye kıyâs edip, işin başlaması bir ay sonra veya bir sene sonra olmasının da cevazına gitti.
[11] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Benim ücretli bir hizmetçim vardı" sözündedir. İbn Battal: Hizmet için ve işin ağırlığına yetmesi İçin gazvede ve gayrısında ücretli tutmak müsavidir, demiştir.
[12] Buhârî bu suâle olumlu, olumsuz bir cevâb vermiyor; fakat öğretme ve delîl getirme makaammda el-Kasas: 26-27. âyetlerini zikrediyor. Sarihler Buhârî'nin bu âyetleri zikretmesinden, onun

böyle akdin sahîhliğine kaail olduğuna hükmetmişlerdir.
[13] Bu iki âyetin İmâm Buhârî tarafından vaz1 edilen da'vâya, yânı bu akdin sahîhliğine delâlet vechi, bu kıssanın şevkinde îfâ edilecek işin beyân edilmemiş olması, yalnız Musa'nın nefsini bu iki kızın babasına îcâr ettiği ve görüşülen iki müddetten birisinin kabul ve îfâsı Musa'nın seçmesine bırakıldığı zikredilmiş bulunmasıdır.
[14] Sonra Buhârî birinci âyetteki "Alâ en te'curanî" fikrasının tefsîrine girişmiştir. Ebû Ubeyde de bu fikrayı "Afecâzu'l-Kur'ân"da böyle tefsîr etmiş de "Ye'cu-ruke'% "Yusîbuke" (yânı sana sevâb verir), demektir, kısmım ziyâde etmiştir.
Buhârî bu başlıkta hiçbir hadis zikretmedi. Çünkü başlıklanyle ancak fıkhı mes'eleleri beyân etmeyi kasdetmiş ve burada istediği şey üzerine âyetle yetinmiştir
[15] Buhârî bu babı, inşâat için ücretli tutmanın cevaz ve meşruluğunu beyân etmek maksadıyle açmıştır. Başlığa delîl İçin ilim ve Tefsîr Kitâblan'nda uzun bir metin ile geçmiş olan meşhur Mûsâ- Hızır kıssası hadisinin kısa bir bölümünü; el-Kehf: 77. âyetini getirmiştir.
Hadîste gelen birinci tefsîr, "Feekaamehû" (= Hızır yıkılmak isteyen duvarı derhal doğrultuverdi) kavline ve Hızır'ın bu duvarı doğrultma suretine âiddir. İkinci tefsîr İse, Musa'nın Hızır'a: "Bir ücret alırdın da onu yerdik" dediğini haber vermektedir. Bu bir san'atkârın, bir ustanın san'ath çalışmaları için aldığı ücretin meşru' ve halâl olduğunu ifâde eder.
İbn Munzir "Eğer diteseydîn bu işe karşılık bir ücret alırdın" kavli, bina inşâsı için ücretli tutmanın cevazına delâlet eder, demiştir.
İbnut't-Tîn de:Mûsâ ve Hızır hadîsini Buhârî'nin bir bâbda ve "İnşâ için ücretli tutmak caizdir" unvânıyle rivayet etmesi, bu kıssadan alman cevaz hükmünün Hızır'a münhasır olmayıp, herkes için caiz olacağım gösterir demiştir... (Umdetu'l-Kaan, V, 639).
[16] Buhârî bu hadîsle, bilinen bir müddete kadar belli bir ücretle icâre akdi yapmanın sahîhliğini isbâl etmek istedi. Çünkü Sâri', meselle bunu beyân etmiştir (Kas-taîlânî). ,
[17] Hadîsin bâb başlığına delîlliği açıktır. Taybî: Burada zikrolunan mukaavele ve mükâleme hakikat değil, fakat hayâl ettirme ve sûretlendirmedir.. dedi.
[18] Bu hadîs Buyu' Kitâb.'nda, "Hürr bir inşam satanın günâhı bâbı"nda da geçti b başlığına uygunluğu apaçıktır.
[19] Peygamber bu hadîste de, bundan önce geçen îbn Umer hadîsinde olduğu gibi bu üç ümmet arasındaki farkı temsilî bir surette ifâde etmiştir. Bu hadîsin şevkinden gaye, bir günün tamâmında veya bâzı kısımlarında çalıştırmak üzere ücretli tutmanın sahîhliğini beyândan ibarettir. Bir de hadîste, bu ümmetin üstün kı-hnması ve amelinin azlığıyle beraber ücretinin çoğaltılması vardır.
Buhârî'nin el-îsmâîlî rivayetinde, hadîsin sonu şöyledir: "Bu, Allah'ın hidâyetini ve Rasülü'nün Allah'tan getirdiğini kabul eden müslümânlarla, Allah'ın kendilerine emrettiği şeyleri terkeden Yahûdî ve HrıstİyanlannmeselidIr".
[20] Buhari adeti üzere bu mes'eledeki itilâf ve ihtimâle işaret olarak cevâbı zikretmedi.
[21] Buhârî bu hadîsi, Buyu' Kitâbı'nda ve burada rivayet ettiği gibi Ehâdîsu Enbiyâ Kitâbı'nda da getirmiştir. Hadîsi bu İcâre Kitâbı'nım bu babında getirmesinden maksadı, sahibinin izni olmadan malında fuzûlî tasarrufla başkasının kazandığı nema ve ticâretin şer'î ve hukukî vaziyetini ta'yîn etmektir. Bu nema, anamalın sahibine mi,yoksa müste'cîr olan tacire mi âiddir?Âlimlerin bu hususta görüş ayrılıkları vardır... Buyu' Kitâbı'nda bâzı açıklamalar verildi.
[22] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, ma'nâsmdan bilinir. Çünkü hadîsin ma'nâsı şudur: Peygamber, sadaka vermekle emreder olduğu zaman, bu emri sahâbîle-rin fakîrleri duyar ve sadaka vermekteki bol sevabı işittiği için sadaka yermeye rağbet eder, sonra çarşıya çıkar, kadınların metâ'lanndan bâzı şeyleri ücretle sırtında taşır, sonra bundan sadaka verirdi. İşte hadîsin ma'nâsı budur.
Keza hadîste "hammâl ücreti" kavline uygun şey de vardır. Zîrâ ücretle birşey taşıdığı zaman, o hammâldır; ücret alır sözü, ona sâdık (yânî doğru) olur.
Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda "Yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun" babında geçmişti (Aynî).
Bu icâreye Muhâmele denir ki, mufâale bâbmdadır. İki kimse arasında yapılan bir akiddir. Biri taşımayı, öbürü de taşıma ücretini taahhüd eder.
[23] esSemsere, dahrace babından simsarlık eylemek ma'nâsmadır.
es-Simsâr, satıcı ile satın alıcı arasında araç olan adama denir ki, meyan-cı ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.)
[24] Burada isim ve görüşleri verilen zâtların bu sözlerini İbn Ebî Şeybe senedleriyle rivayet etmiştir.
Peygamber'in bu hadîsini Ebû Dâvûd, el-Kadâ Kitâbı'nda senediyle rivayet etmiştir. Bu hadîsin bâb başlığına uygunluğu, simsarlık, muayyen birşey şart kılındığı zaman simsarın ve meta' sahibinin, Peygamber'in bu hadîsi sebebiyle kendi şartlan üzerinde sabit olmaları gerekeceği cihetindendir.
[25] Bu meşhur "Telâkki Rukbân hadîsi"dir; Buyu' Kitâbı'nda da geçti. İbn Battal: - "Şehirli, bedevî hesabına simsar olmaz" yânî bu, insanlara girecek olan mazarrattan dolayıdır; ücretten dolayı değildir, dedi (Aynî).
[26] Bu "Şehirli,bedevi için simsar olmaz" sözü bâb başlığının yeridir. Çünkü bunun mefhûmu "Şehirlinin şehirli için satmasında simsar olmanın caiz olmasıdır, lâki&.âlimler cumhuru ücretin bilinmiş olmasını şart kıldılar (Kastallânî).
[27] Bu hadîsten bâb başlığının yeri "Âs .bn Vâil için İş yaptım" sözüdür. Delâlet! ciheti de şudur: Âs ibn Vâil bir müşrik idi. Mekke ise o zaman dâru harb İdi. Peygamber, Habbâb'ın bu işine muttali' oldu da onu ikrar etti.
Musannif Buhârî, cevazın zaruretle kayıdh olması, yâhud bu cevaz müşriklerle harb etme izninden önce ve mü'minin kendini zelîl kılmaması emrinder. önce olması ihtimâlinden dolayı hükmü kesin söylemedi (İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî).
İbnu'l-Munîr şöyle dedi: Mezheblerin üzerinde karar kıldığı şey, demirci, ter*-zi ve benzerleri san'atkârlann kendi dükkânlarında zimmet ehline iş yapmalarının caiz olduğu ve bunun zımmînîn yerinde ve ona tebaiyyet yoluyla hizmet etmesinin hilâfına bir zelîllik sayılmayacağıdır...
Bu hadîs Buyu' Kitâbı'nda "Kılıççı ve demirci bâbı"nda geçti. İnşâallah Tefsir Kitâbı'nda, Meryem Sûresi'nde de gelecektir (Kastallânî).
[28] Buhârî, âdeti üzere burada da hadîsin içindeki ile yetinerek hükmü beyân etmedi. Başkasını nefye girişmiyerek, sâdece vâki' olanı başlık yaptı.
[29] Buhârî bu îbn Abbâs hadîsini Tıbb Kitâbı'nda, "Rukyede bir bölük koyunu şart kılma bâbı"nda senediyle rivayet etti. Bunun başlığa delâleti lâfzın umumîliğinden dolayı içinde Kur'ân okumak, öğretmek ve Kur'ân'la rukye (duâ ve sığındırma) yapmak için ücret almanın cevazı bulunmasıdır.
[30] eş-Şa'bi'nin bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir. Şa'bi'nin bu sözü şart kılarak ücret almanın caiz olmayacağına, eğer şartsız olarak birşey verilirse bunu almanın caiz olacağına delâlet eder. Çünkü bu, ya hibe, ya sadakadır; fakat ücret değildir.
[31] Hakem'in sözünü el-Bagavî, el-Ca'diyyât'ta senediyle getirdi.
[32] el-Hasen el-Basrî'nin bu fiilini İbn Sa'd, et-Tctbakaat'ia. senediyle getirdi
[33] ibn Sirîn'in sözünü de İbn Sa'd, et-Tabakaat'ta senediyle getirdi. Mal bölücü ile mal takdîr ve tahmîn edicinin burada zikredilmesinin münâsebeti, bunların Kur'ân öğretme ve tedâvî yapmakla bir cinsten olmaklıklarıdır
[34] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Gidip Elhamdu Uîlâh... Sûresini okuyarak onun üzerine nefes etti..." sözleridir. Bu da Fâtihatu'l-Kitâb ile duâ tedâvîsi yapmaktır.
[35] Burada hadîsin bu tarîkini zikretmesinin fâîdesi, Ebû Bişr'in işitmesini ve Şu'-be'nin, Ebû Âvâne'ye mutâbaatım açıkça söylemektir. Bu yoldan gelen hadîsi Buhârî Tıbb Kitâbı'nda an'aneli olarak getirdi. Bunu Tirmizî de getirdi.
[36] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onun kazancından yâhud vergisinden hafifletti ' sözündedir. Hadîs aynen bu isnâdla Buyu' Kitâbı'nda da geçmiştir.
Başlığın ikinci kısmı kadın işçilerin ücretlerinde herhangi bir haksızlığa düşülmemesi ve kadınların verecekleri vergileri kazanmak için meşru' olmayan iffetsizlik yollarına sapmalarına sevketmiyecek adaletli ve hafif vergiler yüklemek ¦ gerektiği hususlarına ehemmiyetli bir dikkat çekmektedir.
[37] Bu babın altında getirilen her üç hadîsin başlığa uygunluk ve delîlHkleri gayet açıktır. Bu hadîsler, bu yolda san'at icra etmenin ve ücret almanın cevazım açıkça göstermektedir. Üçüncü olarak getirilen Enes hadîsi, zamanımızda dünyânın her yerinde gizli veya açıktan sürdürülmekte olan işçi haklan mücâdelesinin ne kadar güzel bir düstûrunu ortaya koymaktadır.
[38] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs çalışan sınıfların yüklerini ve vergilerini hafifletmek hususunda Peygamber'in açtığı güzel çığırı, çalışanlarla çalıştıranlar arasında gerçekleştirilmesi gereken adaletin ve içtimaî barışın en güzel yolunu belirtmektedir.
[39] İbrâhîm'in bu görüşünü İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
[40] Buharı bu âyeti zina kazancının harâmlığma delîl gösterme yerinde zikretti. Çünkü âyet cariyeleri, dişi köleleri zinaya zorlamayı nehyeder. Nehiy ise bunun ha-râmlığını gerektirir... Âyetin nüzul sebebi de bu ma'nâyı kuvvetlendirir.
[41] Mücâhid'in bu tefsirini Abd ibn Humeyd ile Taberî senediyle rivayet ettiler.
[42] Hadîsin başlığa delîlliği "Zina kazancı" sözündedir. Cariyelerin, dişi kölelerin, san'atla ve namuslu yolda çalışmakla olan kazançları nehyedilmemiştir
[43] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs Buyu' Kitâbı'nda da geçmişti.
[44] Buhârî bâb başlığının cevâbında görüş aynhklan olduğu için, hükmü kesin söylemedi.
[45] Bu. zâtların görüşlerini İbn Ebî Şeybe senedleriyle rivayet etti.
[46] İbn Umer'in bu hadîsini Buhârî burada muallak getirdi. Bunu Müslim, Sahîh'inde senediyle mevsûl olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîsin başlığa delîlliği şu cihetledir; Peygamber (S) Hayber arazîsini bir kısım mahsûl karşılığında Hayberliler'e verdiği zaman, işbu akid üzere kendi hayâtında ve kendisinden sonra devam edince, bu, icâre akdinin iki taraftan birinin ölümü ile münfesih olmayacağına delâlet etmiştir varlığı da savunulmuştur
[47] Hadîsin bâb başlığına uygunluğuna bâzıları i'tirâz etmiş ise de, aradaki ilginin varlığı da savunulmuştur.
[48] Buhârî'nin ta'lîk şeklinde getirdiği buradaki hadîsler aslında mevsûldür. Bunları Müslim, kendi Sahîh'inde senedieriyle rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

74- KİTÂBU'L-EŞRİBE
1- Bâb: Üzümden Yapılan Hamr (Şarâb)
2- Bâb: "Hamrın Tahrîmi İndi, Hamr İse Hurma Koruğundan Ve Hurmadan Yapılıyordu"
3- Bâb: Baldan Yapılan Hamr Ki, O Biti'(Denilen İçki)Dir.
4- "Hamr, Aklı Örten İçkidir" Hakkında Gelen Şeyler Babı
5- Hamr'ı Halâl Saymak İsteyen Ve Ona Hamr'dan Başka İsim Veren Kimseler Hakkında Gelen Haberler Babı
6- Birçok Kaplarda Ve Tevr (Denilen Taş Yâhud Ma'denî Kap) İçinde Nebîz Yânî Şıra Kurma(Nın Hükmü) Babı
7- Peygamber(S)'İn Birçok Kaplar Ve Zarflar İçinde Şıra Kurmayı Nehyetmesinin Ardından, Bu Kaplarda Ve Zarflarda Şıra Kurmaya Ruhsat Verip Müsâade Etmesi Babı
8- Sarhoşluk Vermediği Müddetçe Nakî' Denilen Hurma Şırası(Nı İçmenin Câizliği) Babı
9- Bâzak Ve Sarhoşluk Veren Her İçkiden Nehyeden Kımse(Yi Zikr) Babı
10- Karıştırılmaları Sarhoş Edici Olduğu Zaman Alacalı Hurma Koruğu İle Hurmayı {Şıra Kurmakta) Karıştırmama Yi Ve İki Katığı Bir Katık Hâline Getirmemeyi Düşünen Kimse Babı .
11- Süt İçilmesi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
12- Suyun İyisini, Tatlısını İsteyip Aramak Babı
13- Süte Su Karıştırıp İçmek Babı
14- Tatlı Şerbeti Ve Bal Şerbeti Babı
15- Ayakta Dikilmiş Olarak İçme(Nin Hükmü) Babı
16- Devesi Üzerinde Dururken İçen Kimse Babı
17- Bâb: İçmekte Sırasıyle Sağdakine (Ver)!
18- Bâb: İnsan İçmekte Daha Büyük Kişiye Vermek İçin Sağ Yanında Bulunan Kimseden İzin İster Mi?
19- (Bardaksız Ve Avuçlamaksızın) Havuzdan Ağızla Su İçmek Babı
20- Küçüklerin Büyüklere Hizmet Etmeleri Babı
21- Yiyecek İçecek Kaplarını Örtüp Kapatmak Babı
22- Deriden Yapılmış Tulum Ve Kırbaların Ağızlarını Dışa Kıvırıp Ondan Ağızla Su İçme(Nin Nehyi) Babı
23- Tulumun Ağzından İçme(Nin Nehyi) Babı
24- Birşey İçerken Kabın İçinde Nefes Almaktan Nehy Babı
25- (Birşey İçerken Kabın Dışında) İki Nefesle Yâhud Üç Nefesle (Dinlene Dinlene) İçmek Babı
26- Altın Kapta İçmenin Hükmü Babı
27- Gümüş Kap (Kullanmanın Hükmü) Babı
28- Kâse, Bardak Ve Çanaklarda İçme{Nin Cevazı) Babı
29- Peygamberin Bardağından Ve Kabından Îçmek Babı
30- Bereketin Ve Mübarek Suyun İçilmesi Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

74- KİTÂBU'L-EŞRİBE

(İçecek Şeyler Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, içki, kumar, (tapmaya mahsûs) dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, muradınıza eresiniz " (el-Mâide: 90) [2]

1-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Kim dünyâda şarâb içer de sonra bu günâhından tevbe etmezse, o kişi âhirette cennet şarâbından mahrum olur" buyurmuştur [3].

2-.....ez-Zuhrî (şöyle demiştir): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir: Rasûıullah'a is-râ ettirildiği gece îliyâ'da (yânî Beytu'l-Makdis'te) biri şarâb, biri süt dolu olan iki kadeh getirildi. Rasûlullah (S) onlara baktı, sonra süt kadehini aldı. Bunun üzerine Cibrîl:
— "Seni fıtrata hidâyet eden Allah'a hamd olsun! Eğer sen şarâbı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu" dedi.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Ma'mer ibn Râşid, İbnu'l-Hâd, Usmân ibnu Umer ve ez-Zubeydî, Şuayb'e mutâbaa etmişlerdir [4].

3-.....Enes (R) şöyle demiştir: Ben RasûluIlah(S)'tan bir hadîs işittim ki, onu sizlere benden başka hiçbir kimse söyleyemeyecektir: Şöyle buyurdu: "Cehlin yayılması, ilmin azalması, zinanın yayılması, şarâbın içilmesi, erkeklerin mikdârı azalıp da kadınların çoğalması, o derecede ki elli kadının yalnız bir tek kayyımları, yânî bakanı olması kıyamet alâmetlerindendir" [5].

4-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ile İbnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle diyorlardı: Ebû Hu-reyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Zina edici (mü'min) kişi zina ettiği sıra (tam ve kâmil bir) mü'min olduğu hâlde zina etmez. İçki içen de içki içtiği zamanda (kâmil bir) mü'min olarak içemez. Hırsız da hırsızlık yaparken (kâmil bir) mü'min olarak hırsızlık yapamaz."
İbnu Şihâb şöyle dedi: Ve yine bana Abdulmelik ibnu Ebî Bekr ibn Abdirrahmân ibni'l-Hâris ibn Hişâm haber verdi ki, zikredilen Abdulmelik'in babası Ebû Bekr, bu hadîsi Ebû Hureyre'den tahdîs ederdi. Sonra şöyle der idi: Bu Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân, şu Ebû Hureyre hadîsinde zikredilenlerin beraberine şunu da katardı: "İnsanların gözleri önünde yağmacılık yapan yüksek mevki' sahibi (zâlim) kişi, yağmacılık ettiği zaman (kâmil) mü'min olarak yağmacılık edemez" [6].

1- Bâb: Üzümden Yapılan Hamr (Şarâb) [7]

5-.....Bize Mâlik -ki o, ibnu Mığvel'dir- Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): "Yemin olsun hamr haram kılındı, hâlbuki Medine'de ondan birşey yoktu" demiştir [8].

6-.....Enes (R) şöyle demiştir: Hamr bizlere haram kılındı. Haram kılındığında biz üzümlerden yapılan hamn -Medine'de demek istiyor- ancak pek az buluyorduk. Bizim hamrımızın çoğu (yânî aslı) rutab kertesine varmamış olan hurma koruğu ve hurmadır [9].

7-.....Bize Âmir eş-Şa'bî tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Peygamber'in minberi üzerinde ayağa kalktı da şöyle dedi: "Amma ba'du: Hamnn, yânî şarâbın haram kılınması indi. Hamr ise (bu gün) beş şeyden yapılıyor: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan, arpadan. Hamr, aklı ve şuuru örtüp karıştıran içkididir" [10].

2- Bâb: "Hamrın Tahrîmi İndi, Hamr İse Hurma Koruğundan Ve Hurmadan Yapılıyordu" [11]

8-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben Ebû Ubeyde'ye, Ebû Talha'ya, Ubeyy ibn Ka'b'a "Zehv" denilen hurma koruğundan ve hurmadan yapılan "Fadîh" içkisi dağıtıyordum. Bu topluluğa bir kimse geldi de:
— "Hamr haram kılınmıştır" dedi.
Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha bana:
— Yâ Enes! Kalk, bu şarâbları dök! dedi. Ben de şarâbları döktüm [12].

9-.....Bize Mu'temir tahdîs etti ki, babası Süleyman ibn Tarhân el-Basrî şöyle demiştir: Ben Enes'ten işittim, şöyle dedi: Ben bir işret meclisinde kalkıp amcalarıma fadîh denilen içki sunuyordum. Ben onların en küçükleri idim. Bu sırada "Şarâb haram kılındı" denildi. Bunun üzerine o mecliste bulunanlar:
— Şarâbları dök! dediler. Biz de şarâbları döktük.
(Süleyman ibn Tarhân dedi ki:) Ben Enes'e:
— Onların şarâbları ne idi? diye sordum. Enes:
— Yaş hurma ve hurma koruğu içkisi idi, dedi. Ebû Bekr ibn Enes:
— Onların hamrı bu idi, dedi de Enes, oğlunun bu sözünü reddetmedi.
(Süleyman şöyle dedi:) Ve bana arkadaşlarımdan biri tahdîs etti ki, o, Enes'ten:
— Fadîh, o gün onların hamrı idi, derken işitmiştir [13].

10-.....Bana Bekr ibnu Abdillah tahdîs etti ki, onlara da Enes ibn Mâlik (R): Şübhesiz hamr haram kılındı. Hamr ise o gün "Büsr" ve "Temr" (yânî alacası düşmüş hurma koruğu ve hurma) idi, diye tahdîs etmiştir [14].

3- Bâb: Baldan Yapılan Hamr Ki, O Biti'(Denilen İçki)Dir.

Ma'n ibn îsâ: Ben Mâlik ibn Enes'e
"el-Fukkaa" (denilen kuru üzümden yapılan şıra) içkisinin hükmünü sordum. İmâm Mâlik:
Sarhoşluk vermediği zaman be's yoktur, dedi. İbnu Derâverdî de şöyle dedi: Biz "el-Fukkaa" içkisinin içilip içilmeyeceğim sorduk, âlimler:
Sarhoşluk vermiyorsa be's yoktur, dediler [15].

11-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a biti* (içkisinin hükmü) soruldu da, O: "Sarhoşluk veren her içki haramdır'"buyurdu [16].

12-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan bit'u içkisinin hükmü sorulmuştu -ki bu bit'u, baldan yapılan nebîz olup bunu Yemen ahâlîsi içmekte idiler- Rasûlullah: "Sarhoşluk veren her içki haramdır" diye cevâb verdi.
Yine ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibnu Mâlik tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Dtıbbâ' ve muzeffet denilen kaplarda şıra kurmayın" buyurmuştur.
(ez-Zuhrî dedi ki:) Ebû Hureyre bu iki kabın beraberine "Hantem" ile "Nakîr" ismindeki kapları da katardı [17].

4- "Hamr, Aklı Örten İçkidir" Hakkında Gelen Şeyler Babı

13-.....Bize Yahya ibn Saîd, Ebû Hayyân et-Teymî'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, RasûlulIah(S)'ın minberi üzerinde hutbe yapıp şöyle dedi:
— "Şu muhakkak ki, hamnn haram kılınması emri (ei-Mâide:93) inmiştir. (Bu gün) hamr da şu beş şeyden yapılmaktadır: Üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan ve baldan, Hamr ise aklı örten her içkidir. Üç şey var ki, Rasûlullah'ın onlar hakkında bize tam bir bij-gi verinceye kadar bizlerden ayrılmamasını temennî ettim: Dede, ke-lâle ve bir de ribâ bâblarından

birtakım bâblar."
Ebû Hayyân et-Teymî dedi ki: Ben Âmir eş-Şa'bî'ye:
— Yâ Ebâ Amr! Bir şey (bir içki) var ki, Sind'de pirinçten yapılıyor (bunun hükmü nedir)? dedim.
eş-Şa'bî:
— Pirinçten yapılan bu içki Peygamber zamanında yoktu -yâhud: Umer zamanında yoktu-, dedi.
Haccâc da Hammâd'dan; o da Ebû Hayyân'dan yaptığı rivayette üzüm ma'nâsına olan "İneb" yerine, kuru üzüm demek olan "Ze-bîb"ı söylemiştir [18].

14-..... Bize Şu'be, Abdullah ibn Ebî's-Sefer'den; o da eş-Şa'bî'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, Umer (R): "Hamr beş şeyden yapılıyor: kuru üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, baldan" demiştir.

5- Hamr'ı Halâl Saymak İsteyen Ve Ona Hamr'dan Başka İsim Veren Kimseler Hakkında Gelen Haberler Babı

Ve Hişâm ibnu Ammâr şöyle söyledi: Bize Sadaka ibnu Hâlid tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibnu Yezîd ibn Câbir tahdîs etti. Bize Atıyye ibnu Kays el-Kilâbîtahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibnu Gan-min el-Eş'arî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Âmi yâhud Ebû Mâlik el-Eş'arî tahdîs etti: Vallahi o bana yalan söylemedi. Kendisi Peygamber(S)'den işitti ki, şöyle buyuruyordu: "Yemîn olsun, ümmetimden muhakkak birtakım kavim/er meydana gelecektir. Bunlar ferci (yânı zina etmeyi), ipek elbiseler giymeyi, şarâb içmeyi, çalgı âletleri çalıp eğlenmeyi halâl ve mübâh sayacaklar. Ve yine birtakım (merhametsiz) zümreler de bir dağın yanına (dağ mesirelerine) konaklayacaklar, onlara âid koyun sürüsü ile çoban sabahları yanlarına gelecek (akşamlan gidecek). Bunlara fakır kişi bir hacet için gelecek de bu duygusuz insanlar fakire: Haydi (bugün git), bize yarın gel! diyecekler. Bunun üzerine Allah (eğlendikleri) dağı geceleyin üzerlerine indirip bir kısmını helak edecek, (sağ kalan) öbürlerini de kıyamet gününe kadar maymunlar ve domuzlar suretine tebdil edecektir" [19].

6- Birçok Kaplarda Ve Tevr (Denilen Taş Yâhud Ma'denî Kap) İçinde Nebîz Yânî Şıra Kurma(Nın Hükmü) Babı

15-......-Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd'dan işittim, o şöyle diyordu. Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa es-Sâidî (R geldi de, Rasûmllah'ı kendinin düğün yemeğine da'vet etti. Henüz evlendiği karısı da yeni gelin olduğu hâlde da'vetlilere hizmet ediyordu.
Sehl dedi ki:
— Yeni gelinin o ziyafette Rasûlullah'a ne içirdiğini bilir misin? Tevr denilen kap içinde geceden Rasûlullah için birkaç hurma ıslattı (bunun şırasını içirdi) [20].

7- Peygamber(S)'İn Birçok Kaplar Ve Zarflar İçinde Şıra Kurmayı Nehyetmesinin Ardından, Bu Kaplarda Ve Zarflarda Şıra Kurmaya Ruhsat Verip Müsâade Etmesi Babı

16-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mansûr'dan; o da Salim (ibn Ebi'l-Ca'd)'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir Rasûlullah (S) bâzı zarflar içinde şıra kurmaktan nehyetmişti. Ensâr:
— Şu muhakkak ki, bizim için bu kaplar zarurîdir, dediler. Rasûlullah:
— "Öyleyse bunlarda şıra kurmaktan nehyedilmez" buyurdu. (Buhârî dedi ki:) Ve bana Halîfe şöyle dedi: Bize Yahya ibn Sa-
îd tahdîs etti. Bize Sufyân, Mansûr'dan; o da Salim ibn Ebl'l-Ca'd'den; o da Câbir'den bu hadîsi tahdîs etti [21]

17- Bize Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne bu geçen hadîsi tahdîs etti. Sufyân bunda: "Peygamber (S) birtakım kaplardan nehyedince..." şeklinde söyledi.

18-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kırba tulum gibi deriden yapılmış olanlardan başka kaplarda şıra yapılmasını nehyettiği zaman, sahâbîler tarafından Peygamber'e:
— İnsanların hepsi kırba ve tulum gibi deri kaplar bulamaz ki, denildi.
Bunun üzerine Peygamber onlara ziftlenmemiş olan balçık çömlek ve küp içinde şıra kurmalarına ruhsat ve müsâade verdi [22].

19-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Sufyân'dan tahdîs etti. Bana Süleyman el-A'meş, İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den tahdîs etti ki, Alî (R): Peygamber (S) dubbâ'dan ve ziftlenmiş kap(içinde şıra kurmak)tan nehyetti, demiştir.
Bana Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilha-mîd, el-A'meş'ten... bu geçen hadîsi tahdîs etti [23].

20-.....Bize Cerîr, Mansûr'dan tahdîs etti ki, İbrâhîm en-Nahaî (şöyle demiştir): Ben, el-Esved ibn Yezîd'e:
— Sen mü'minlerin anası Âişe'ye, hangi şeyler içinde şıra tutulması mekruh olur diye sordun mu? dedim.
Esved:
— Evet, dedi ve şöyle ilâve etti: Ben:
— Ey mü'minlerin anası! Peygamber hangi şeylerin içinde şıra tutulmasından nehyetti? dedim.

Âişe:
— Bu hususta biz ev halkını dubbâ'da ve muzeffette (yânı ziftlenmiş kapta) şıra kurmamızdan nehyetti, dedi.
(İbrâhîm en-Nahaî dedi ki:) Bu sefer Esved'e:
— Âişe, hantem ve cerr denilen testiyi zikretmedi mi? diye sordum.
Esved:
— Ben sana ancak işittiğim şeyi tahdîs ediyorum, sana işitmediğim şeyi mi tahdîs edeyim? Dedi [24].

21-.....Bize eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) yeşil testi (içinde şıra tutmak)tan nehyetti.
(eş-Şeybânî dedi ki:) Ben Abdullah'a:
— Beyaz testi içinde mi içelim? dedim. Abdullah:
— Hayır, ondan da içmeyin (çünkü hüküm birdir), dedi [25].

8- Sarhoşluk Vermediği Müddetçe Nakî' Denilen Hurma Şırası(Nı İçmenin Câizliği) Babı

22-.....Ebû Hazım şöyle dedi: Ben Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den işittim. Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa es-Sâidî Peygamber(S)'i kendi düğün aşına da'vet etti. O gün yeni gelin olduğu hâlde da'vetlilere hizmet eden karısı (Ümmü Useyd Selâme) idi. Ümmü Useyd:
— Bu ziyafette Rasûlullah'a ne şırası içirdiğimi bilir misiniz? Ben geceden O'nun için tevr dediğimiz kap içinde birkaç aded hurma ıslattım, dedi [26].

9- Bâzak Ve Sarhoşluk Veren Her İçkiden Nehyeden Kımse(Yi Zikr) Babı

Umer ibnu'l-Hattâb, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh ve Muâz ibn Cebel, Tılâ" denilen içkinin (kaynatılıp üçte . biri kalınca) içilmesine kaail oldular. el-Berâ ibnu Azib ile Ebû Cuhayfe de (kaynatılıp yarı olunca) tılâ içkisini
içtiler.
îbn Abbâs (sıkılmış şıradan soran kimseye): Sıkılmış şıra taze olduğu müddetçe iç, demiştir.
Umer ibnu'l-Hattâb şöyle demiştir:
"Ben (oğlum) Ubeydullah'ta şarâb kokusu hissettim, (o, tılâ içtiğini söyledi). Ben tılâ içkisinin sarhoş edici olup olmadığını soracağım. Eğer sarhoş edici ise, onu celde vururum" [27].

23-.....Bize Sufyân es-Sevrî haber verdi ki, Ebû'I-Cuveyriye şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a "el-Bâzak" içkisinin hükmünü sordum. İbn Abbâs:
— Muhammed (S) bâzak içkisinin hükmünü önceden bildirip "Sarhoş eden her şey haramdır" buyurmuştur, dedi.
Ebû'l-Cuveyriye:
— Bâzak, halâl-tayyib içkidir, (çünkü o, halâl-tayyib olan üzümün sıkılmış sırasıdır), dedi.
İbn Abbâs:
— Halâl-tayyib olanı iç, şu muhakkak ki halâl-tayyib olandan sonra harâm-habîsten başkası yoktur, (çünkü o şıra ilk haletinden hamrlığa dönüşmüştür), dedi [28].

24-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıyı ve balı severdi, demiştir [29].

10- Karıştırılmaları Sarhoş Edici Olduğu Zaman Alacalı Hurma Koruğu İle Hurmayı {Şıra Kurmakta) Karıştırmama Yi Ve İki Katığı Bir Katık Hâline Getirmemeyi Düşünen Kimse Babı [30]**.**

25-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye, Süheyl ibnu'l-Beydâ'ya hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış içki sunuyordum. Derken hamr, yânî şarâb haram kılındı. Ben hemen o içkileri attım. Ben onların içki dağıtıcıları ve en küçükleri idim. Biz o gün bu içkileri hamr sayıyorduk [31].
Amr ibnu'l-Hâris şöyle dedi: Bize Katâde tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten işitmiştir.

26-.....Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, kendisi Câbir(R)*den şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) kuru üzümle hurmayı, alacalanmış hurma koruğu ile taze hurmayı birleştirmekten nehyetti [32].

27-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), olgun hurma ile ermemiş hurma koruğunun, yine hurma ile kuru üzümün bir arada birleştirilmesini nehyetti. Bunlardan herbirisi ayrı ayrı şıra ve hoşaf yapılmalıdır [33].

11- Süt İçilmesi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasında, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru (ve tertemiz) bir süt içiriyoruz" (en-Nahl: 66) [34]

28-.....Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah(S)'a, isrâ ettirildiği gece (Beytu'l-Makdis'te) bir kadeh süt ve bir kadeh şarâb getirildi... demiştir [35].

29- Bize el-Humeydî tahdîs etti ki, o Sufyân ibn Uyeyne'den işit-miştir. Bize Salim Ebu'n-Nadr haber verdi ki, kendisi Ümmü'1-Fadl'in himayesinde bulunan Umeyr'den işitmiştir. O Ümmü'1-Fadl'dan tahdîs ediyordu. Ümmü'1-Fadl (R):
— İnsanlar (Arafat'ta) Arefe günü Rasûlullah'ın oruçlu bulunmasında şübhe ettiler. Bunun üzerine ben Rasûlullah'a içi süt dolu bir kap gönderdim, Rasûlullah (S) o sütü içti, demiştir.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne bazen hadîsi şöyle söylemiştir: İnsanlar arefe günü Rasûlullah'ın orucu hususunda şübhe ettiler. Bunun üzerine Ümmü'1-Fadl, Rasûîullah'a içinde süt bulunan bir kap gönderdi...
Sufyân bu hadîs üzerinde durdurulup da sorulduğu zaman:
— Bu hadîs, Ümmü'1-Fadl'dandır, derdi [36].

30-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ebû Humeyd Abdurrahmân es-Sâidî, en-Nakî' merasından Rasûlullah'a bir kâse süt getirmişti. Rasûlullah (S), Ebû Humeyd'e:
— "Bu kâseyi bir bezle örtmedin mi? Keski bunun üzerine enli-lemesine bir tahta parçası olsun koysaydın!" buyurdu [37].

31-..... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Salih Zekvân'dan işittim, o zannediyorum ki, Câbir'den zikrediyordu. Câbir (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan bir zât olan Ebû Humeyd, en-Nakî' merasından Peygamber(S)'e bir kap süt getirdi. Peygamber de ona:
— 'Bunu bir bezle örtmedin mi? Keski bunun üzerine enlileme-sine bir tahta parçası olsun koy sandın!" buyurdu.
(el-A'meş dedi ki:) Ve bana Ebû Sufyân Talha ibn Nâfi', Câbir'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti.

32-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib (R)'den işittim şöyle dedi: Peygamber (S) beraberinde Ebû Bekr olduğu hâlde, Mekke'den (Medîne'ye Muhacir olarak) geldi. Ebû Bekr dedi ki: Biz yolumuz üzerinde bir çobana uğradık. Rasûlullah çok susamış hâldeydi.
Ebû Bekr dedi ki: Ben bir kâse içine bir mikdâr süt sağdım. Rasûlullah bu sütten içti, hattâ ben onun ihtiyâcı ve yeteri kadar içip doyduğunu bilip hoşnûd oldum. Bu sırada bize Surâka ibnu Cu'şum bir at üzerinde olarak geldi. Rasûlullah ona beddua etti. Bunun üzerine Surâka, Rasûlullah'tan kendisi aleyhine beddua etmemesini ve kendisinin selâmetle geri dönüp gitmesini İstedi. Peygamber de onun isteğini yerine getirdi (yânî ona beddua etmedi) [38].

33-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Bol sütlü sağım devesi -sağılıp sahibine geri verilmek üzere-hediye etmek ne güzel sadakadır. Seçkin sağmal koyun hediye etmek de böyle güzel bir sadakadır. Bu bereketli hayvan, sabahleyin bir kap süt verir, akşamleyin bir kap süt verir"[39].

34- Bize Ebû Âsim, el-Evzâî'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs ett ki, Rasû-îullah (S) süt içip ağzını çalkalamış da "Bu yağlıdır" buyurmuştur [40].
Ve îbrâhîm ibn Tahmân, Şu'be'den; o da Katâde'den söyledi ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Mi'râcı anlatırken-şöyle buyurdu: "Bana Sidre ağacı gösterildi. Baktım ki, orada dört nehir vardı. İki nehir zahir, iki nehir de bâtın idi. Zahir olan nehirler Nıl ile Furât nehirleridir. Bâtınî olan nehirler cennetteki iki nehirdir. Sonra bana üç bardak sunuldu. Birinde süt, birinde bal, birinde de şarâb vardı. Ben süt dolu olan bardağı aldım ve içtim. Bana: Sen ve ümmetin fıtrata isabet ettiniz, denildi..." [41].
Hişâm ed-Destevâî, Saîd ibn Ebî Arûbe ve Hemmâm ibn Yahya hepsi de Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'sa-a'dan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere nehirlerin zikrine kadar, geçen metin tarzında bu hadîsin metnini ittifakla söylediler, fakat "Üç kadeh" fıkrasını zikretmediler [42].

12- Suyun İyisini, Tatlısını İsteyip Aramak Babı

35-.....İshâk ibn Abdiliah, amcası Enes ibn Mâlik (R) şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Medine'de hurmalık mal yönünden En-sâr'ın en zengini idi. Kendisine mallarının en sevimlisi de Beyruhâ (denilen bustânı) idi. Beyruhâ Peygamber mescidinin karşısında idi. Ra-sûlullah (S) da Beyruhâ'ya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.
Enes dedi ki: "Siz, sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harca-yıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz» şübhesiz Allah onu bilir" (âiûimrân: 92) âyeti inince (üvey babam) Ebû Talha kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki Allah "Siz, sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız... "buyuruyor. Malımın bana en sevimli olanı Beyruhâ'dır. İşte bu Beyruhâ, Allah için sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve Allah yanında onun âhiret azığı olmasını umanm. Yâ Rasûlallah! Sen bu bustânımı Allah'ın sana gösterdiği yere koyup sarfet! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bah! (Ne güzel ve ne büyük şey!) Bu, kazanç veren bir maldır -yâhud: Bu, faydası sahibine çabuk ulaşan bir maldır-"
Şekk eden râvî Abdullah ibn Mesleme'dir.. "Ben senin söylediğim işitüm. Ben bu bustânı kendi hısımlarına tahsîr etmeni

uygun bulurum" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha:
— Yâ Rasûlallah! Ben de Sen'in istediğin üzere yaparım, dedi. Akabinde Ebû Talha Beyruhâ'yı hısımları ve amca oğullan arasında taksîm etti.
İsmâîl ibn Ebî Uveys ile Yahya ibn Yahya ("Revân" masdarın-dan olmak üzere) "Râyıhun" şeklinde söylediler [43].

13- Süte Su Karıştırıp İçmek Babı

36-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah'ın süt içtiğini görmüş.
(Enes dedi ki:) Rasûlullah, Enes'in evine gelmiş hâldeyken, ben bir koyunun sütünü sağdım ve Rasûlullah için kuyudan biraz su ile karıştırdım. Rasûlullah (S) kadehi alıp içti. Bu sırada solunda Ebû Bekr, sağında da bir bedevi bulunuyordu. Rasûlullah kendisinden artan sütü bedeviye verdi. Sonra da:
— "Sağa (veOÎ Sıra ile sağa (ver)!" buyurdu [44].

37-.....Bize Fuleyh ibnu Süleyman, Saîd ibnu'l-Hâris'ten; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ensâr'-dan bir zâtın bustâmna girdi. Yanında dostu (Ebû Bekr) bulunuyordu. Peygamber bustân sahibine (Ebû'l-Heyseme):
— "Eğer yanında eski kırba içinde bu gece geceleyip soğumuş su varsa (içeriz), yoksa biz şu sudan (bardaksiz) dudağımızla içeriz!" buyurdu.
Câfair dedi ki: Bu sırada bustân sahibi (ağaçları sulamak için) bustânınm bir tarafından öbür tarafına su çeviriyordu. Yine Câbir dedi ki: Bustân sahibi:
— Yâ Rasûlallah! Yanımda gecelemiş su vardır, çardağa doğru git, dedi.
Câbir dedi ki: Akabinde onları (Rasûlullah ile Ebû Bekr'i) çardağa götürdü. Bir bardağın içine su koydu, sonra suyun üzerine de elcil koyunun sütünden sağdı. Bunu Rasûlullah içti. Sonra kendisiyle beraber gelen zât (yânî Ebû Bekr) içti [45].

14- Tatlı Şerbeti Ve Bal Şerbeti Babı

ez-Zuhrî:
inecek bir şiddetten dolayı insan sidiği içmek halâl olmaz. Çünkü o pistir. Yüce Allah: "Size bütün iyi ve temiz şeyler halâl kılındı" (el-Mâide: 4-5) buyurdu, demiştir [46].
İbn Mes'ûd da sarhoşluk verici içki (ile tedâvî) hakkında: Şübhesiz ki, Allah sizin şifânızı, size haram kıldığı şeyler içinde kılmadı, demiştir [47].

38-.....Bize Ebû Usâme tahdîs edip şöyle dedi: Bana Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıyı ve balı çok severdi, demiştir [48].

15- Ayakta Dikilmiş Olarak İçme(Nin Hükmü) Babı

39-.....en-Nezzâl şöyle demiştir: Alî (ibn Ebî Tâlib -R) (Küfe Mescidi'nin) geniş kapısı önüne geldi de ayakta dikilerek su içti ve (halkın şübhesini gidermek için):
— Birtakım insanlar, birisinin ayakta dikilerek su içmesini ke-rîh görürler. Hâlbuki ben Peygamber(S)'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm, dedi [49].

40-.....Bize Abdulmelik ibn Meysere tahdîs etti. Ben en-Nezzâl ibnu Sebre'den işittim. O, Alî'den şöyle tahdîs ediyordu: Alî (R) öğle namazını kıldırdı. Sonra insanların hacetleri için Küfe Mescidi'nin geniş yerinde ikindi namazı vakti gelinceye kadar oturdu. Sonra kendisine su getirildi. Ondan içti, yüzünü ve ellerini yıkadı. Râvî, başını ve ayaklarını da zikretti. Abdest aldıktan sonra ayağa kalktı, artan suyu da ayakta dikilerek içti. Sonra:
— Şübhesiz birtakım insanlar, ayakta dikilirken su içmeyi kerîh görürler. Muhakkak ki, Peygamber (S) şu benim yaptığımın benzerini yaptı, dedi [50].

41-.....Sufyân, Âsim el-Ahvel'den; o da eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) ayakta dikilerek Zemzem suyundan içti, demiştir [51].

16- Devesi Üzerinde Dururken İçen Kimse Babı

42-......Bize Ebu'n-Nadr, îbn Abbâs1 m hizmetçisi Umer'den haber verdi ki, (Abbâs'ın zevcesi) Haris kızı Ümmü'1-Fadl Lubâbe (R), Peygamber(Sye bir kadeh süt gönderdi. Peygamber ikindi vaktinde Arafe'de duruyordu. Eliyle kadehi aldı ve sütü içti.
İmâm Mâlik bu hadîsi Ebu'n-Nadr'dan rivayetinde "Peygamber devesinin üzerinde duruyordu" fıkrasını ziyâde etti [52].

17- Bâb: İçmekte Sırasıyle Sağdakine (Ver)!

43-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Rasûlullah(S)'a (içmesi için) su ile karıştırılmış hâlde süt getirildi. Rasûlullah'ın sağ tarafında bir çöl Arab'ı, sol tarafında da Ebû Bekr bulunuyordu. Rasûlullah sütü içti, sonra çöl
Arab'ına verdi ve:
— "Dâima sıra ile sağa (ver)/" buyurdu [53].

18- Bâb: İnsan İçmekte Daha Büyük Kişiye Vermek İçin Sağ Yanında Bulunan Kimseden İzin İster Mi?

44-.....Bana Mâlik, Ebû Hazım ibn Dinar'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti: RasûluIlah'a içecek birşey getirildi. Ra-sûlullah bundan (bir mikdâr) içti. Sağında bir genç, solunda da birtakım yaşlı kimseler yer tutmuşlardı. Bu vaziyette Rasûlullah gence;
— "bardakta kalanı bu ihtiyarlara vermem için bana izin verir misin?" diye sordu.
O genç sahâbî:
— Vallahi yâ Rasûlallah, Sen'den gelen nasibimi hiçbir kimseye ihsan edemem, diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S) bardağı o gencin elinin içine koyuverdi [54].

19- (Bardaksız Ve Avuçlamaksızın) Havuzdan Ağızla Su İçmek Babı

45-..... Bize Fuleyh ibn Süleyman, Saîd ibnu'l-Hâris'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) beraberinde bir sahâbîsi olduğu hâlde, Ensâr'dan bir adamın yanına girdi. Peygamber ile sahâbîsi o zâta selâm verdiler. O adam selâmı aldı
da:
— Yâ Rasûlallah! Babam ve anam Sana feda olsun! İçinde gelmiş olduğun bu saat, sıcak bir saattir, dedi.
O zât, bu sırada bustânındaki suyu kuyunun dibinden yeryüzüne çıkarmakla meşgul bulunuyordu. Peygamber ona:
— "Eğer yanında eski kırba içinde gecelemiş su varsa (içeriz), yoksa ağzımızla bu sudan içeriz" dedi.
O zât, bustân içinde o suyu bir yerden diğer tarafa akıtıyordu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Yanımda eski kırba içinde gecelemiş (soğuk)
bir su vardır, dedi.
Bunun üzerine Peygamber ve yanındaki sahâbî ile birlikte bus-tândaki çardağa doğru yürüdüler. Çardakta bustân sahibi olan zât bir kap içine su döktü. Sonra o suyun üzerine kendine âid bir elcil koyundan süt sağdı. Akabinde bu (suyla karıştırılıp soğutulan) sütü Peygamber içti. Sonra geri verdi. Bu sefer o sütten Peygamber ile beraber gelmiş olan zât (yânî Ebû Bekr) de içti [55].

20- Küçüklerin Büyüklere Hizmet Etmeleri Babı

46-.....Mu'temir'in babası Süleyman şöyle demiştir: Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle dedi: Ben bir içki meclisinde amcalarıma fadîh içkisi sunup sâkîlik hizmetini yapıyordum. Ben onların en küçüğü bulunuyordum. Bu sırada "Şarâb haram kılındı" denildi. Bana:
— Şarâb testilerini devir! dediler. Biz de onları devirip döktük, (Süleyman et-Teymî dedi ki:) Ben Enes'e:
— Onların içkileri ne idi? diye sordum. Enes:
— Taze hurma ve alacası düşmüş koruk hurmadır, diye cevâb verdi.
Ebû Bekr ibnu Enes: Bu fadîh şarâbı, o gün onların içkisi idi dedi de, Enes bunu reddetmedi.
Ve bana arkadaşlarımdan biri tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten: 'Fadîh, o gün onların hamrı idi" derken işitmiştir [56].

21- Yiyecek İçecek Kaplarını Örtüp Kapatmak Babı

47-.....İbnu Cureyc şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, kendisi Câbir ibn AbdiIlah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Güneş batıp) gece karanlığı başladığı yâhud akşama girdiğiniz zaman çocuklarınızı (dışarı çıkmaktan) men' ediniz. Çünkü şeytânlar o sırada dağılırlar. Geceden bir saat geçince de (dışarıdaki) çocuklarınızı evlerinize koyunuz. O zaman Allah'ın ismini anarak kapıları kapatınız. Çünkü şeytân, kapatılmış kapıyı açamaz. Yine Allah'ın ismini anarak su kırbalarınızın ağızlarını bağlayınız. Yine Allah'ın ismini anarak yiyecek kaplarınızın üzerlerini örtüp kapatınız, velev üzerlerine enlilemesine birşey koymanız suretiyle olsun. Yanan kandillerinizi de söndürünüz!"[57]

48-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Atâ'dan; o da Câbir(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Uyuyacağınız zaman kandillerinizi söndürünüz, kapılan kapatınız, tulum ve kırbaların ağızlarını bağlayınız, yiyecek ve içecek şeylerinizin üzerlerini iyice
örtüp kapatınız".
Râvî: Sanırım ki, Rasûlullah burada "Velev ki, yiyecek kabının üzerine koyacağın bir tahtaparçasıyle olsun"buyurdu, demiştir [58].

22- Deriden Yapılmış Tulum Ve Kırbaların Ağızlarını Dışa Kıvırıp Ondan Ağızla Su İçme(Nin Nehyi) Babı

49-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R): Rasûlullah (S) tulum ve kırbaların ağızlarım dışa kıvırmaktan, (yânî kapların ağızlarının dışa kıvrılıp onlardan (bir maşrabaya koymadan, ağızla) içilmesinden nehyetti, demiştir.

50-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdillah tahdîs etti ki kendisi Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle derken işitmiş-tir: Ben RasûIullah(S)'tan, deriden yapılmış tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırıp onlardan ağızla su içmekten nehyederken işittim, demiştir.
Bu hadîsin râvîlerinden Abdullah ibnu'l-Mubârek şöyle dedi: Ma'-mer yâhud Ma'mer'den başkası: Hadîsteki "el-Ihtmâs", kırba, tulum ve benzeri kapların ağızlarından su içmektir, demiştir [59].

23- Tulumun Ağzından İçme(Nin Nehyi) Babı

51-.....Bize Eyyûb ibn Temîme es-Sahtıyânî tahdîs edip şöyle dedi: İkrime bize şöyle dedi: Dikkat edin, size kısa kısa birşeyler haber vereceğim ki, onları bize Ebû Hureyre şöyİe tahdîs etti: Rasûluî-lah (S) kırbanın veya su kabının ağzından (bir bardağa koymaksızın) su içmekten ve birinizin evinin duvarına komşusunun kendi ağacını -bir rivayette: bir ağaç başım-koymasını men' etmesinden nehyetti.

52-.....Bize Eyyûb, îkrime'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) su kabının ağzından (bardağa koymaksızın) su içmekten nehyetti, demiştir.

53-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, îkrime'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) su kabının ağzından su içmekten nehyetti, demiştir [60].

24- Birşey İçerken Kabın İçinde Nefes Almaktan Nehy Babı

54-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizin biriniz birşey içtiğinde, su kabının içine nefes verip hohlamasın. Sizin biriniz çiş ettiği zaman sağ eliyle cinsiyet organına meshetmesin. Sizin biriniz (halâda) silindiği zaman da sağ eliyle silinmesin" [61].

25- (Birşey İçerken Kabın Dışında) İki Nefesle Yâhud Üç Nefesle (Dinlene Dinlene) İçmek Babı

55-..... Azre ibnu Sabit şöyle dedi: Bana Sumâme ibnu Abdillah haber verip şöyle dedi: Enes (R) su içtiği kap(dışm)da iki yâhud üç kerre nefes alırdı ve:
— Peygamber (S) üç kerre nefes alırdı, dedi [62].

26- Altın Kapta İçmenin Hükmü Babı

56-..... Bize Şu'be, el-Hakem ibn Uyeyne'den tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Huzeyfe (ibnu'l-Yemân -R- İran fetihleri sırasında) Medâin'de bulunuyordu. Su içmek istedi. Kendisine bir Dihkaan (yânî Medâin şeriflerinden birisi) bir gümüş bardakla su getirdi. Huzeyfe kızarak bardağı fırlatıp attı da, şöyle dedi:
— Ben bu bardağı ilk defa atmadım. Şu kadar ki, ben bu zâtı bana bunun içinde su vermekten nehyetmiştim, fakat o vazgeçmedi. Hâlbuki Peygamber (S) bizleri hâlis ipek ve atlastan, altın ve gümüş kaplarda içmekten nehyetti ve: "Bunlar dünyâda kâfirlerindir» âhi-rette ise sizindir" buyurdu [63].

27- Gümüş Kap (Kullanmanın Hükmü) Babı

57-.....Bize Muhammed ibn Ebî Adiyy, Abdullah ibn Avn'dan; o da Mucâhid ibn Cebr'den tahdîs etti ki, îbnu Ebî Leylâ şöyle demiştir: Biz Huzeyfe'nin beraberinde sefere çıktık. Huzeyfe, Peygamberdin şöyle buyurduğunu zikretti: "Altın ve gümüş kaplarda içmeyin, hâlis ipek ve dîbâc (yânî atlas kumaş) giymeyin. Çünkü bunlar dünyâda kâfirlerin, âhirette ise sizindir.'*

58-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Şu gümüş kaptan birşey içen kişi var ya, muhakkak o kişi karnına ancak (curb curb diye) cehennem ateşini göndermektedir" [64]

59-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizlere yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de bizleri nehyetti. Bizlere hastayı ziyaret etmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi, da'vetciye icabet etmeyi, selamlaşmayı yaymayı, zulme uğramışsa yardım etmeyi, yemîn edenin yemînini kabul edip isteğini yerine getirmeyi emreyledi. Ve yine Rasûlullah bizleri altın yüzükler takmaktan, gümüş kaptan içmekten -yâhud: Gümüş kap kullanmaktan-,

eyer ve semerler üzerine binicinin altına konulan içi pamuk veya yünle doldurulmuş, ipekten veya atlastan yapılmış küçük minderler kullanmaktan, kassî denilen ince ve kalın ipek kumaşlar giymekten nehyetti [65].

28- Kâse, Bardak Ve Çanaklarda İçme{Nin Cevazı) Babı

60-.....Bize Sufyânibn Uyeyne, Salim Ebu'n-Nadr'dan; oda Ümmü'l-Fadl'ın himayesinde bulunan Umeyr'den; o da Ümmü'1-Fadl Lubâbe(R)'den tahdîs etti ki, sahâbîler Arafe günü (Arafat'ta) Pey-gamber'in oruçlu olup olmadığı hakkında şübhe etmişlerdir. Bunun üzerine Peygamber(S)'e bir kâse süt gönderilmiş, O da bu sütü içmiştir [66].

29- Peygamberin Bardağından Ve Kabından Îçmek Babı

Ebû Burde şöyle demiştir: Abdullah ibnu Selâm bana: Ben sana, içinden Peygamber'in içtiği bir kâseden içireyim mi? dedi [67].

61-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber'e Arab kavminden bir kadın zikredilmişti. Peygamber (S), Ebû Useyd es-Sâidî'ye, o kadına haber göndermesini emretti. Ebû Useyd de o kadına haber yolladı. Bunun üzerine kadın Medine'ye geldi ve Benû Sâide kalesine indi. Peygamber çıktı, nihayet kadının bulunduğu yere geldi ve yanına girdi. Başını aşağıya doğru eğmiş bir kadınla karşılaştı. Peygamber o kadına söz söyleyince, kadın:
— Senden Allah'a sığınırım, dedi. Peygamber de:
— "O hâlde ben de seni terkettim" buyurdu. Müteakiben oradakiler kadına:
— Sen O'nun kim olduğunu biliyor musun? dediler.
Kadın:
— Hayır bilmiyorum, dedi. Oradakiler:
— Bu, Allah'ın Rasûlü'dür; seni görüp zevceliğe istemek maksadıyla sana gelmişti, dediler.
Kadın:
— Ben Peygamber'le evlenmeyi kaçırmaktan dolayı bedbaht oldum, dedi [68].
(Sehl dedi ki:) O gün Peygamber dönüp geldi de, nihayet kendisi ve sahâbîleri Benû Sâide sofasında oturdular. Sonra Peygamber:
— "Yâ Sehl! Bize su ver!" buyurdu.
Ben de onlar için bu kadehi çıkardım ve bununla onlara su içir-dim.
Sehl'in râvîsi Ebû Hazım şöyle dedi: Sehl bu kadehi bize çıkarıp gösterdi, biz de bunun içinden teberrüken su içtik.
Dedi ki: Sonra bu hâdisenin ardından Umer ibnu Abdilazîz (Me-dîne Vâlîsi iken) Sehl'den bu kadehin kendisine hibe edilmesini istedi. Sehi de bu kadehi ona hibe etti [69].

62-.....Âsim el-Ahvel şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'in yanında Peygamber'in kadehini gördüm. Bu kadeh çatlamış hâldeydi, Enes onu gümüşle bağlayıp kenetlemişti.
Âsim dedi ki: O, Nudâr ağacından yapılmış, enli, güzel bir su bardağı idi.
Yine Âsim dedi ki: Enes (R):
— Yemîn olsun ben bu kadeh içinde Rasûlullah'a şundan ve şundan daha çok zaman su vermişimdir, dedi.
Yine Âsim şöyle dedi: İbn Şîrîn de şöyle dedi: Bu kadehin üzerinde demirden yapılmış bir halka vardı. Enes ibn Mâlik bu halkanın yerine altından yâhud gümüşten bir halka geçirmek istedi. Fakat (üvey babası) Ebû Talha ona:
— Sakın Rasûlullah(S)'m yapmış olduğundan hiçbirşeyi değiştirme! diye tenbîh etti.
Bu tenbîh üzerine Enes onu olduğu gibi bıraktı [70].

30- Bereketin Ve Mübarek Suyun İçilmesi Babı

63-.....el-A'meş şöyle demiştir: Bana Salim ibnu Ebi'I-Ca'd, Câbir ibn AbdilIah(R)'tan şu gelecek hadîsi tahdîs edip şöyle dedi: Ben kendimi Peygamber'in beraberinde gördüm ki, ikindi namazı vakti gelmiş, yanımızda da az bir sudan başkası yoktu. Bu az su bir kap içine konuldu da akabinde Peygamber'e getirildi. Peygamber (S) o kabın içine elini soktu ve parmakları su fışkırttı. Bundan sonra Peygamber:
— "Haydin abdest suyu ehlinin yanına geliniz! Bereket (yânî gördüğünüz bu su artması) Allah kalındandır" buyurdu.
(Câbir dedi ki:) Yemîn olsun ki, ben suyu O'nun parmakları arasından fışkırırken görmüşümdür. Oradaki insanlar hep abdest aldılar ve içtiler. Ben ise o sudan karnıma koyduğum mikdârı çoğaltmak hususunda gayretimi hiç kısaltmıyordum. Ve o artan suyun hakîkaten bir bereket olduğunu bildim.
Salim ibn Ebi'1-Ca'd dedi ki: Ben Câbir'e:
— Siz o gün kaç kişi idiniz? diye sordum. Câbir:
— Bindörtyüz kişi idik, dedi.
Bu hadîsi Câbir'den rivayet etmekte Sâlim'e, Amr ibn Dînâr mu-tâbaat etmiştir. Husayn ile Amr ibnu Murre, Sâlim'den; o da Câbir'den olmak üzere "Binbeşyüz" demiştir.
Yine bu hadîsi Câbir'den rivayet etmekte Sâlim'e, Saîd ibnu'l-Müseyyeb de mutâbaat etmiştir [71]

---

[1] Eşribe, Şarâb'm cem'idir. Şarâb ise içilen akıcı şeylerin ismidir. Haram ve halâl olan bütün içilen nevi'Ieri şâmildir. Türkçede ise Şarâb, nass ile haram olan hamr ve diğer sarhoş edici içkiler ma'nâsında

kullanılmıştır. Bu kitâbda yalnız haram olan içkiler değil, su, süt gibi halâl olan İçkilere âid hadisler toplanmıştır.
[2] Buhârî bu âyeti hamnn harâmlığı hakkında gelen hadislere bir hazırlık ve mukaddime olmak üzere zikretmiştir.
Bu âyet sarhoşluk veren içkilerin men'i ve haram kılınması hakkında üçüncü ve son olarak inen âyettir ki, birincisi en-Nisâ: 43, ikincisi el-Bakara: 219-220. âyetleri idi. Allah Taâlâ bu âyette hamnn ve kumarın harâmlığım birçok vecih-lerle te'kîd etmiştir: Evvelâ cümlenin başı "İnnemâ" ile başlatılmış, ikinci olarak "Ensâb" ve "Ezlâm" ile beraber zikrolunarak putperestlik kabîlinden gösterilmiş, üçüncü olarak "itte?" ismi verilmiş, dördüncü olarak sırf şerr veya şerri gâlib olduğuna tenbîhen "Şeytânın amelinden" buyurulmuş, beşinci ola rak bunlardan sakınmak emredilmiş, altıncı olarak bu ictinâb, felah ümîdine bir sebeb yapılmış, yedinci olarak da bu beyândan asıl maksad hamr ve kumarın tahrîmi olduğu hatırlatılıp, bunların haram kılınmasını gerektiren dînî, dünyevî mefsedet ve veballerini takrir ve şeytânın amelini tavzîh ile: "Şeytân içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz vazgeçtiniz değil mi?" (el-Mâide: 91) bu-yurulmuştur. Ki bir kerre bunlar olduktan sonra artık her günâh, her cinayet işlenir; ne dîn kalır, ne îmân; ne dünyâ kalır, ne âhiret... {Hakk Dîni, II, 1805)
[3] Hadîs dünyâda haram olan şarâbı içip de tevbe etmeden ölenlerin âhirette mut-tekîlere va'd olunan cennet şarâbından mahrum olacakları bir ceza olarak bildiriliyor. Ma'siyet ve günâh cennetten mahrum olmayı gerektirmediğinden, bunlar cennete girecekler, fakat sarhoşluk vermeyen, içenlere yüksek lezzet veren âhiret şarâbından mahrum kalacaklardır... Cennetliklere va'd edilen içki nehirlerini haber veren âyetlerden biri şudur: "Sakınanlara va'd olunan cennetin sıfatı şudur: İçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar, tadına asla bozukluk gelmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarâbdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır..." (Muhammed: 15).
"Kinden göğüslerinde ne varsa söküp atacağız- Altlarından ırmaklar akacaktır. Hamd olsun Allah 'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb 'imizin elçileri gerçeği getirmişlerdir derler..." (el-A'râf: 43).
' 'Biz onların göğüs/erindeki kini söküp attık. Hepsi kardeşler hâlinde karşı karşıya tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır" (el-Nıcr 47).
[4] Bu hadîsin bir rivayeti, uzun Mi'râc ve Isrâ hadîsi içinde geçti. Müslim de îmân'-da, "Rasûlullah'm geceleyin semâlara yürütülmesi ve namazların farz kılınması bâbı"nda 264-"164" hadîsin sonunda; bir de 272, "168" rakamlı hadîste buna yakın bir lafızla getirmiştir. Hadîs, süt içmenin fazileti ile sarhoş edicilerin kötülüğünü işaret etmiş oluyor.
[5] Başlığa uygunluğu "Şarâbın (açıkça ve alenî olarak) içilmesi..." sözündedir. Bunun bir rivayeti İlim Kitabı, "ilmin kalkıp, cehlin meydan alması bâbı"nda geçmişti.
[6] Başlığa uygunluğu "İçki içen de içtiği zamanda mü'min olarak içemez" kavlin-dedir.
İbn Battal dedi ki: İçki içmek hakkında gelen haberler içinde en şiddetli rivayet, Ebû Hureyre'nin bu hadîsidir. Çünkü hadîste zikredilen çirkin fiilleri işleyenlerden, işledikleri sırada îmân şuurunun kendilerinden silindiği bildiriliyor ki, zahir şekline göre çok ağırdır. Tebliğin bu zahir şekline bakarak Haricîler: Bu büyük cürümleri -haram olduklarını bilerek kasden- İşleyenleri tekfîr etmişlerdir. Sünnet ehli âlimleri ise bu husustaki îmânı kemâle hamlederek: "Büyük günâhları işleyenlerin îmânı tam ve kâmilolmaz" suretinde tefsir etmişlerdir.... Bâzı âlimler de "Bu, büyük bir tehdiddir" demişlerdir. Bu konuda gelen diğer haberler de bu suretle tefsîr ve tevcîh olunur: Meselâ Ebû Mûsâ el-Eş'arî hadîsinde: "Üç sınıf mücrim cennete girmez: Şarâb içen, hısımlığı kesen, sihre inananlar" buyurulmuştur. Ebû Hureyre'nin bir hadîsinde de: "Şarâb içen, puta tapan gibidir" buyurulmuştur ki, bütün bunlar tağlîz ve tehdide hamlolunmuş-lardır... (Aynî).
el-Muzhırî şöyle dedi: Yânî zina etmekte iken îmânda kâmil olmaz, yâhud lafzı haber, ma'nâsı nehydir; birinci vech daha üstündür. Hattabî de buradaki imansızlığı, zinayı halâl sayana hamletti. Mişkaat şârihi de şöyle dedi: Menfî olan îmânla murâd, hayadır denilebilir. Nitekim "Haya îmândan bir şu'bedir" hadîsi gelmiştir. Buna göre ma'nâ: Zinâcı zina edeceği zaman Allah'tan haya eder hâlde zina edemez. Çünkü o Allah'tan utansaydı ve onun hazır ve hâline şâhid bulunduğuna i'tikaad etmiş olsaydı, bu çirkin fiili yapmazdı. Bunun tağ lîz ve teşdîd babından olması da muhtemeldir. Nitekim Âlu İmrân: 93'te böyledir. Yânî bunlar mü'minlerin hasletlerinden değildir. Çünkü bunlar mü'minlerin hasletlerine aykırıdır. Mü'minlerin bunlarla vasıflanmaları yakışmaz. Bunlar kâfirlerin vasıflarıdır... (Kastallânî).
[7] Bu başlık "Üzümden yapılan hamr" yâhud "Hamr üzümden yapılandır" şeklinde tercüme edilebilir. İkinci şekil Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Ona göre üzümden başka meyve ve hububattan yapılan içkilere, hakîkî ma'nâsıyle hamr denmez, teşbîh suretiyle denilebilir. Diğer imamlara göre İse, hamr üzüme has değildir, başka şeylerden de yapılır.
[8] Enes'in bu "Hâlbuki Medine'de ondan birşey yoktu" sözü, üzümden yapılan hamr yoktu, demek oluyor. Bu cihetle hamr mutlak zikrolununca, kemâline sar-folunur ki, o da üzümden yapılandır.
[9] Enes'in bu hadîsi, bundan önceki haşiyede bildirilen şeyi te'yîd etmektedir. Yânî o sırada Medine'de üzüm suyundan yapılan hamr pek az idi, fakat diğer şeylerden yapılan hamr bolca bulunuyordu.
[10] İbn Umer'İn bu hadîsi, o devirde üzümden başka sayılan şeylerden de hamr yapıldığının delilidir.
Hamr, esasen örtmek ma'nâsına masdar olduğu hâlde, "Çiğ üzüm şırasından şiddetlenmiş ve köpüğünü atmış olan şarâba isim olmuştur. Çünkü aklı bü-: rüyüp örter ve bir ta'bîr ile kafayı dumanlar kî, buna Humar denilir. Hamnn bu üzüm şarâbına ıtlak edilmesi, has bir ıtlaktır. Bu münâsebetle hamr, bir de umûmî olarak akla humar veren şey ma'nâsına kullanılır ki, bu ma'nâca müskiratın hepsi hamrdır. Buna binâen imâm Mâlik ve Şafîî ve bunlardan evvel ve sonra bir hayli âlimler ve fakîhler Kur'ân'daki hamnn umûmî ma'nâsıyle mutlak olarak müskir demek olduğuna ve binâenaleyh her nevi1 müskiratın Kur'ân nassı ile aynen haram bulunduğuna hükmetmişlerdir... (Hakk Dîni, I, 761-762).
[11] Bu başlık, bundan önce geçen hadîste Umer'in hutbede söylediği sözün kısaltılmış şeklidir.
[12] Başlığa uygunluğu "Zehv demlen hurma koruğundan ve hurmadan yapılan fadîh içkisi" sözündedir.
ez-Zehv: Hurma koruğu sarı ve kırmızı alacalanmak ma'nâsınadır. el-Fadîh: Bir günâ şarâba denir ki, hurd olmuş hurma koruğundan yaparlar. Masdar olarak ezmek, kırmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.)
[13] Başlığa uygunluğu "el-Büsr denilen hurma koruğu" sözündedir.
el-Büsr, herşeyin tazesine denir... ve rutab kertesine varmamış olan hurma koruğuna denir, müfredi "Busre"dir.
Bu hadîsin birkaç rivayetini Müslim de Eşribe Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., VI, 202-205.
[14] Bu hadîsler, içkiyi kesin olarak haram kılan el-Mâide: 93. âyeti indiği zaman hurma şırasından yapılan içkiye hamr, yânî şarâb denildiğini gösteriyor. Bundan dolayı üç mezhebin imamlarına göre sarhoşluk veren her içki hamrdir ve üzüm şırasından yapılan ile diğer içkiler arasında hüküm i'tibâriyle bir fark yoktur. Herhangi birinden az bir mikdâr da içilse hadd vurmak îcâb eder.
Hanefîler'e göre ise Hamr denilen ve üzüm şırasından yapılan şarâbın hükmü, diğer içkilerden farklıdır. Onlarca her içkiye hamr, yânî şarâb denilmez. Böyle olunca hükümleri de bir değildir. Şarâbın bir damlasını içmek bile haddi îcâb eder. Fakat şâir içkiler böyle değildir. Onlar ancak sarhoş edecek mikdârı içilirse haddi îcâb eder. Daha fazla tafsilât için fıkıh kitâblarına başvurulmalıdır.
[15] El-Bit'u: Baldan yapılan kıvamlı koyu nebîze, bir kavle göre üzüm şırasına yâ-hud bâ'mn kesriyle hamre denilir... (Kaamûs Ter,).
îmâm Ebû Hanîfe: Bit'u, Yemen içkisidir, fakat Yemen halkı bu kelimenin "T" harfini üstün okurlar da Bit a' derler" demiştir.
el-Fukkaa': Rummân vezninde, şerbetçilerin çarşıda sattıkları mutlaka şerbete denir ki, hububattan, meyvelerden ve sâireden tertîb eder ederler... (Kaamûs Ter.)
[16] Bu hadîs, Rasûlullah'ın "Cevâmi'u'l-Kelim" diye anılan câmialı sözlerinden birisidir. Bunların kelimeleri az, ifâde ettikleri ma'nâlar ve hükümler çoktur. Ra-sûlullah'a yalnız Yemen'in "Bit'u" içkisinin hükmü sorulmuştu. O, içkinin mâhiyetini umûmî bir kaanûn hâlinde ta'rîf ederek cevâb vermiştir ki, her içki bununla Ölçülmelidir demek olur...
[17] Bunlar, içinde nebîz ve hamr, yânî şıra ile şarâb kurmak âdet edilen dört nevi' testi adıdır ki, içlerinde şıra kurulunca tahammur edip sarhoşluk verir olurmuş. Bunların açıklamaları îmân Kitâbı'nda verilmişti.
[18] Başlığa uygunluğu "Hamr, aklı örten (tefekkürü gideren) her İçkidir" sözün-dedir. Bu, eskimez ve umûmî bir kaaide ve son derece câmiali bir ta'rîftir.
[19] Hadîsin başlığın birinci fikrasına uygunluğu açıktır. Fakat hadîste başlığın ikinci fikrasına âid birşey yoktur. Buhârı Sahîh'ini yazmakta âdet edindiği mesleği gereği kendi şartına uymayan hadîsi kitabına yazmaz da ona yalnız başlıkta işaret etmekle yetinir. İşte burada da öyle yapmıştır. "Hamr"e başka ad takanlara dâir başlıkta işaret ettiği hadîs, Ebû Davud'un, İbn Ebî Şeybe'nin, Ebû Mâlik el-Eş'arî'den rivayet ettikleri "Ümmetimden birtakım insanlar hamr'ı (yânî şarâbı) içerler de ona şarâbdan başka isim takarlar... " hadîsidir. '
Hişâm ibn Ammâr, Buhârî'nin üstâdlarından biridir. Ebû Bekr'in fadlı'-nda ve Buyû'da ondan isnâdla rivayet etmiştir. Üç yerde ise "Hişâm ibn Ammâr şöyle dedi" diyor. Birisi Eşribe'de burada; biri Mağâzî'de, "İnsanlar Hudeybiye günü Rasûlulullah'm beraberinde idiler, ağaçların gölgelerine dağıldılar...." hadîsinde; bir de Rasûllah'ın "Fulân gibi olma, gecekaaim olur...." hadîsinde. İşte bu üç yerde Buhârî "Haddesenâ" ve "Ahbaranâ" demiyor. Zâ-hİr olan onun bu yerlerdeki hadîsleri Hişâm'dan müzâkere suretiyle almış olduğudur. Hadîslerin sureti her ne kadar ta'lîk sureti ise de, hadîsler sahîhtir... Hadîs hafızları indinde sabit olmuştur ki, Buhârî'nin cezim sîgasıyle getireceği bütün ta'lîkler sahîh olmaktadır... (Aynî, Kastallânî).
[20] Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bâzı nüshalarda mütekellim sîgasiyle gelmiştir. Bunun bir rivayeti Nikâh'ta, "Kadının erkeklere hizmet etmesi bâbı'-'nda geçmişti.
et-Tevr kelimesini lugatçiler; bakır kap, çömlek, kâse, desti, taştan oyulmuş çanak ma'nâlannı vermişlerdir.
el-înkaa' ise kuru hurma ve üzümü bir kap içinde ıslatarak hoşaf ve şıra yapmak ma'nâsınadır. Gece ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi ve tahammur ettirilmezdi...
[21] Öyleyse nehy, ihtiyâçsızlık takdirine göre gelmişti. Bu mes'elede hüküm Rasû-lullah'ın re'yine havale edilmiş olması yâhud o anda kendisine sür'atle vahy verilmiş olması da muhtemeldir... (Kastallânî).
Buhârî hadîsi ikinci yoldan müzâkere suretiyle aldığı için "Bana Halîfe söyledi" şeklinde getirmiş, tahdîs ve ihbar sığalarını kullanmamıştır.
[22] Başlığa uygunluğu "Onlara ruhsat ve müsâade verdi" sözündedir.
el-Kirmânî: Bu hadîsteki "Ani'l-eskiye", siyaka göre istisna olmak üzere "İllâ" ziyadesiyle "İlla ani'l-eskiye" denilmesi gerekir... demiştir. Tercüme buna göre yapılmıştır.
Ziftli ve sırlı çömleklerde ve küplerde şıra kurmaktaki nehyin devamı, bunlarda şıranın daha çabuk tahammur etmesindendir.
[23] Ali'nin bu hadîsinde ziftli kap gibi, kuru kabaktan oyulmuş susak içinde de şıra kurulmasının nehyedildiği bildirilmektedir.
İbn Esîr: Bu kaplarda şıra kurmak İslâm'ın evvelinde haram kılınmıştır. Sonra nesh olundu. Ancak İmâm Mâlik ile Ahmed ibn Hanbel bu konudaki tahrîmin devam ettiğine kaail olmuşlardır, demiştir {en-Nihâye, I, 10).
Müslim'de "Muzeffet, dubbâ, hantem ve nakîr denilen kaplarda şıra kurmaktan nehy ve bu nehyin mensûh olup artık bugün sarhoşluk verici olmadıkça bunlarda şıra tutmanın halâl olduğunu beyân babı" adında bir başlık da vardır (Müslim, Tercümesi VI 212).
[24] Bunun bir rivayetini Müslim de el-Eşribe'de getirmiştir.
el-Cerr, topraktan yapılmış büyük testiye denir, el ile çekip götürmesi kaa-bil olur (Kaamûs Ter., II, 210).
[25] Buna göre yeşil sifatıyle vasfetmenin mefhûmu yoktur. Bunu ihtiraz için değil vâki'ı beyân için zikretmiştir. Hüküm ise sarhoşluk vermeye bağlanmıştır. Kaplar ise birşeyi ne haram, ne de halâl kılabilirler... (Kastallânî)..
[26] Bu hadîsin bir rivayeti 6. bâbda geçmişti.
en-NakV: Emîr vezninde.... üzümü suya ıslatmakla tertîb edilen şarâba, bir kavle göre mutlaka şırası alınmak için suya ıslatılmış hurma, üzüm ve unnâb makûlesine denir... (Kaamûs Ter.).
[27] el-Bâzak, zâl'in kesri ve fethi ile üzüm suyundan bir mikdârca kaynamakla ko-yulanip şiddet bulmuş içkiye denir ki, hâlâ Rûm diyarında şarâb ta'bîr ettikleri olacaktır. Sarihin beyânına göre "Bâde-i

Fârisî"nİn arapçalanmışıdır. Bâzak içene hadd vâcib olur denilir... (Kaamûs Ter.).
et-Tılâ': Kisâ vezninde... hamre ve badeye denir ve munsıf ta'bîr olunan üzüm şırasının koyulaşmasına denir ki, müselles ta'bîr ettikleri olur. Ve munsıf, nısfı kalıncaya kadar kaynatılmış olan şıradır... Türkî'de "Nardenk" dedikleri olacaktır. Her iki takdîre göre halâldır, hamre ıtlakı sonradandır. (Kaamus Ter.).
Buradaki haberleri diğer hadisçiler senedli olarak rivayet etmişlerdir. Umer o İçkiden sordu, onu sarhoş edici buldu, akabinde ikrar ve beyyine ile oğluna celde vurdu (Kastallânî).
[28] Bâzak, pişirilmiş hamrdır... Onu hamr isminden nakletmeleri için yapan ve bâzak ismi verenlerin ilki Umeyye oğullan'dır, denildi. Yânî Muhammed onun hükmünü, onların ona "Bâzak" ismi vermelerinden önce "Sarhoşluk veren herşey haramdır" buyurmakla bildirmiştir. Harâmlık sırf isme bağlanmış değildir ki, ismi değiştirmek hükmü değiştirici olsun, i'tibâr ancak sarhoş ediciliğedir. Sarhoş edicilik bulunursa, harâmlık sabittir. Sarhoş edici ister eski İsmiyle isimlendirilsin, ister başka bir isme değiştirilsin, müsavidir... Feth'de, Ebû'1-Leys es-Semerkandî'den şöyle dediği naklolundu: Pişmişi içen, sarhoş edici olduğu zaman günâhça hamr içenden daha büyüktür. Çünkü hamr içen, onu içmekle âsî olduğunu bilerek içmektedir. Pişmiş olanı içen ise müskiri halâl görerek içmektedir. Hamrm azının ve çoğunun haram olduğunda icmâ' sabit olmuştur, haram olanı halâl sayan icmâ' ile kâfir olmuştur (Kastallânî).
[29] el-Kevâkib de şöyle dedi: Hadîsin baba münâsebeti, pişmiş şıranın sarhoşluk verir olmadığı zaman halâl olduğunu beyândır. Nitekim halvâ pişirilir ve bağlanır, bal ise su ile karıştırılır ve saatinde içilir, bunun tayyîbliği ve halâlliğında şübhe yoktur.
Bu hadîsin bir rivayeti Taamlar Kitâbi'nda, "Halvâ ve bal bâbı"nda geçmişti (Kastallânî)
[30] İbn Hacer şöyle dedi: Bana zahir olan, Buhârî'nin bu başlıkla muradı,karıştırmaktan nehyi iki te'vîlden biriyle te'vîl edene reddir. Bunlardan biri karıştırmanın karışığa hamlidir ki, o da meselâ yalnız başına hurma şırasının şiddet kazanmış olması ve yalnız başına kuru üzüm şırasının şiddet kazanmış olmasıdır. Bunlar sirke olmaları için karıştırılırlar. Böylece nehy ve sirke yapmak maksadından ileri gelmiş olur. Bu te'vîl külfetsiz olarak başlığa uygundur. İkinci te'vîl, karıştırmaktan nehyin illeti, israf olmasıdır. Bu da iki katık arasını birleştirmekten nehiy gibi olur... {Kastallânî).
[31] Başlığa uygunluğu "Hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış içki sunuyordum" sözünden alınır. Çünkü hadîste zikredilen kimselerin İçmesi vaktinde bu İki şeyin karışığından yapılmış İçki vardı. Onlara hamrın haram kılınması haberi ulaşınca, onu atıp terkettiler ve böylece hurma koruğu ile hurmayı karıştır-mamayı re'y eden kimselerden oldular... (Aynî).
[32] Bunda açık olarak karıştırmanın nehyi yoktur. Fakat Müslim, "Yaş hurma ile koruk hurma arasını ve kuru üzümle hurma arasını biri eştirmeyiniz" lafzıyle bunu beyân etmiştir. Nehyin hikmeti, karıştırmakla alkollenmede şiddetlenmenin çabuklaşması korkusudur... (Aynî).
[33] Hadîs, başlıkta işaret ettiği iki katığın birleştirilmemesi fıkrasına delâlet etmektedir.
Temr, olgunlaşmış hurmanın adıdır. Zehv de olgunlaşmamış, fakat alacalanmış hurma koruğunun adıdır. Hurma ile koruğunun, hurma ile kuru üzümün birleştirilmesinin nehyi sebebi, geçim darlığı ve tasarruf endişesidir. Yoksa iki katığın bir arada birleştirilmesini nehy değildir. Çünkü Rasûlullah'tan böyle bir nehyin çıkması sahîh değildir. Bu sebeble tenkîdçiler, hadîsteki nehyi tenzî-hîdir, kerâhate hamledilir; tahrîmî nehy değildir demişlerdir.
[34] Buhârî bu babı "Çoksüt içmek sarhoşluk verir" diyen bâzı kimselerin iddiasını redd için açmış ve süt içmenin halâl olduğunu isbât için de buradaki âyeti getirmiştir.
[35] Hadîsin başlığa uygunluğu, İsrâ gecesi Peygamber'e süt ve hamr getirilince, Pey-gamber'in sütü tercîh etmiş olması ve sütün Allah'ın kulları üzerindeki ni'met-lerinin en büyüklerinden bulunması yönündendir. Bu hadîsin bir rivayeti, bu kitabın başında "2" rakarmyle geçmişti... (Aynî).
[36] Bunun Tevkiften ve Vakf\.m olması muhtemeldir. Ma'nâ şudur: Sufyân, bazen bu hadîsi mürsel olarak sevkeder de isnadında "Ümmü'l-Fadl'dan" sözünü söylemezdi. Kendisinden bu hadîs mevsûl müdür yoksa mürsel midir? diye sorulunca: Hadîs Ümmü'l-Fadl'dandır, derdi. Onun bu sözü ise "Hadîs mevsûldür" kuvvetindedir. Bu hadîsin birer rivayeti Hacc ve Oruç Kitâbları'-nda da geçmişti (Kastallânî). Buhârî bu hadîsle de sütün sarhoşluk vermesi gibi bâtıl görüşü reddetmiş bulunuyor.
[37] Hadîsteki en-Nakî', Akîk vadisinde bir yerin adıdır. Medine'ye yirmi fersah uzaklıkta bulunan bu mer'ayı, koyun yaylımı olmak üzere Rasûlullah kurup himaye etmişti. Bu süt, o koruluktan getirilmiş olacaktır. Rasûlullah'ın sütün üzerinin örtülmesi hususundaki tenbîhi, temizlik ve nezâfete ehemmiyet vermesindendir.
[38] Başlığa uygunluğu "Ben bir kâse içine bir mikdâr süt sağdım, Rasûlullah ondan içti" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye hicreti bâbı"nda geçmişti.
[39] Başlığa uygunluğu hadîsin ma'nâsmdan alınır.
Menîhatu'l-Leben: Kişinin sağmal devesini veya koyununu, sütünden istifâde etmek üzere başkasına vermesi, onun da sağdıktan sonra hayvanı sahibine vermesidir. (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Menîha, aslında hibe ve atıyye demek olup, konumuz olan hadîs gereğince en güzel sadakadır. Bunun bir rivayeti Âriyet'te, "Menîhanın fazileti bâbı"nda geçmişti.
[40] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nda, "Sütten ağız çalkalanır mı? bâbı"nda geçmişti.
[41] Bu hadîs, uzun İsrâ hadîsinin bir parçasıdır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı'nın evvelinde de geçmişti.
[42] Buhârî bu senedden gelen hadîsi Bed'u'l-Halk'ta, "Melekleri zikr bâbı"nda uzunca bir metinle mevsûl olarak getirmişti.
[43] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah, Beyruhâ'ya girer ve oradaki güzel sudan içerdi" sözündedir. Bu hadîsin birer rivayeti Zekât, Vasiyetler, Vekâlet, Tefsir Kitâbla-rı'nda da geçmiş ve açıklamalar verilmişti.
[44] Başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîsin bir rivayeti Hibe Kitâbı'nda geçti. Yağca zengin olan sütü biraz su katıp hafifleterek içmekte sağlık yönünden çok fayda olduğu bugün ilim ehlince tesbît edilmiş bir keyfiyettir.
[45] Dâcın: Halkın evlerinde besledikleri evcil koyundur (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
[46] Yüce Allah, Peygamberimizin sıfatlarını sayarken ".... Temiz şeyleri halâl, murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor... " (el-A'râf: 157)) buyurdu,
"er~Rics" ise murdar şeyler cümlesindendir. ez-Zuhrî'nin sözünü Abdun-razzâk senedli olarak rivayet etmiştir.
[47] İbn Mes'ûd'un sözünü İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
[48] Bu hadîsin bir rivayeti Et'ime'de geçmişti.
[49] Hadîs, ayakta su içmek hakkındaki başlığa uymakta ve ayakta dikilerek su içmenin caiz olduğu hükmünü açıklamaktadır.
[50] Bu da geçen Alî hadîsinin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
[51] Bu da Hacc Kitâbı'nda geçmişti.
[52] Başlığa uygunluğu meydandadır,
[53] "el-Eymen fe'l-eymen" cümlesi, iki türlü okunur: Birinasb ile, biri ref ile. Nasb okuyuşuna göre mukadder bir fiilin mef ûlüdür ki, "Âti'l-eymene = Sağ taraf-takine ver!" denmiş olur. Ref okuyuşa göre bunlar birer mübtedâ kılınıp, haberleri takdir edilir:' 'el-Eymenu ehakku = Sağ taraf ikrama daha haklıdır" gibi.
[54] Peygamber'in âdeti, birşey içtiğinde artan kısmı sağında bulunan kimseye vermek üzere cereyan edegelmişti. Bu sünnet gereğince Peygamber'in artığını alıp içmek, sağ taraftaki gencin mukteseb hakkı olmuştu. Bundan dolayı Peygamber sol tarafında bulunan yaşlı kimselere vermek için genç sahâbîden izin ve muvafakat almağa teşebbüs etmiştir.
[55] Başlığa uygunluğu "İllâ kera'nâ= Yoksa ağzımızla içeriz" sözündedir. Câbir burada, Peygamber bustân sahibiyle konuşurken ' 'O zât bustân içinde suyu tahvîl ediyordu" sözünü iki kerre söyledi. Bunun zahiri şudur: Birincisi, o zâtın suyu kuyunun aşağısından, yânî derinliğinden yeryüzüne çıkarmakta olduğunu ve sanki orada bir havuz var da suyu onun içinde toplamakta bulunduğunu ifâde eder. İkincisi de sonra o suyu bustâmn bir tarafından diğer bir tarafa nakleder bulunduğunu anlatır. Bu hadîsin bir rivayeti yakında "Süte su karıştırıp içmek bâ-bı"nda geçmişti (Kastallânî).
[56] Başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bir rivayeti Eşribe'nin evvellerinde "Hamrın tahrîmi indi; hamr, hurma koruğundan ve hurmadan idi bâbı"nda geçmişti.
[57] Başlığa uygunluğu "Yiyecek ve içecek kaplarını örtüp kapatınız" sözünden alınır.
Bu hadîste çocukları men' etmek, kapıları kapatmak, kırba ağızlarını bağlamak gibi gizli olmayan birçok iyilikleri çekip, kötülükleri savma edeblennden bir grup vardır. Bunları yaparken Allah'ın ismini anmak, yânî "Bısmıllânır-rahmânVr-rahîm" demek de emredilmektedir. Bir hadîste "Yerde ye gökte Allah 'm ismiyle beraber bulunan hiçbirşey zarar görmez" hakikati gelmiştir (Kas-tallânî).
Bunun bir rivayeti "tblîs'in sıfatı" bölümünde geçmişti.
[58] Bu da Câbir hadîsinin başka yoldan bir rivayetidir.
Peygamber'in "Yiyecek, içecek kaplarınızın üzerlerini iyice örtüp kapatınız diye emretmesi, yiyecek ve İçecek maddelerini toz, toprak ve zararlı mikroplardan koruma hedefini gütmektedir. Büyük Peygamber bu emirleriyle en kıymetli bir sağlık ve temizlik dersi vermiş bulunmaktadır.
[59] Hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır.
el-Hans ve el-Ihtmâs, tulumun ağzını taşra kıvırıp andan ağızla su İçmek ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîslerde de tulum, kırba, testi ve diğer kapların ağızlarından su içilmemesi, suyun ayrı bir kâse, bardak, maşraba içine konulmak suretiyle medenîce içilmesi emredilmektedir. Bunlar temizlik ve sağlık için çok ehemmiyetli şeylerdir.
[60] Hadîsler başlıktaki mübhemliği açıklamaktadır.
Bunlar da kırba, tulum, testi, güğüm gibi içindeki su görülmeyen kapların ağzından -bardağa, tasa koymaksızın- ezbere su içmekten nehyetmektedir. Bu nehyin sebebi de yine temizlik olduğu gibi, suyun içi görülemediğinden, içinde zararlı bir hayvanın bulunması ihtimâli de olabilir. Bir de kırbanın ağzına kendi ağzını dayayarak içen kimse, kendi ağzındaki artığı bütün suya karıştıracağı ve bunun da o sudan içecek başka insanlar hakkında sağlık bakımından mahzurlu olacağı açıktır...
[61] Başlığa uygunluğu birinci cümlesindedir. Sarihler şöyle demişlerdir: Bu hadîs ile birşey içerken kabın içinde nefes almaktan nehyolunduğu gibi, su kabında nefes vermek, hohlamak, üfürmek de nehyolunmuştur. Bu nehyin yemek kabına da şumûlü vardır. Çünkü nehyin sebebi, onun tükrüğünden birşey, su ve yemek kabına sıçrayarak, yenilen içilen şeyi kirletip bozması ve başkasını tiksindir-mesidir. İçtimaî âdâb bakımından pek büyük kıymeti hâiz olan bu nehyin, yalnız başına yenilip içilme hâllerine şumûlü yoktur. Bu hadîsin bir rivayeti Vudû' Kitâbı'nda da geçmişti.
[62] Taberânî'nin el-Evsat'ia hasen bir senedle rivayet edilen Ebû Hureyre hadîsinde: Peygamber (S) üç nefeste içerdi. Kabı ağzına yaklaştırdığında Bismillah der, bardağı ağzından kaldırdığında da el-Hamdu UUah der, bunu üç defa yapardı, demiştir.
Hiç şübhesiz nefes alarak dinlene dinlene içmenin sıhhat yönünden faydaları vardır.
Bu babın hadîsini Müslim, Tirmizî ve ibn Mâce de Eşribe'de rivayet etmişlerdir.
Müslim'in Eşribe Kitâbı'nın bir babında "Birşey içerken kabın içinde nefes almanın keraheti ve kabın dışında üç nefes almanın müstehâblığı" ünvânı yazılıp ilgili hadîsler getirilmiştir: Müslim Tercemesi, VI, 253. bâb: 16.
[63] Bu Huzeyfe hadîsi altın ve gümüş kaplardan birşey içip yemenin hâlis ipekli lüks kumaşlar kullanmanın harâmlığına açıkça delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti. Orada da işaret edildiği gibi bu harâmlı-ğın hikmetleri arasında bu kapların imâlinde kullanılan mikdâr değerli ma'denin dünyâ ticâretinden ve tedavülden habsedümiş olması, içtimaî dengesizlik sebebiyle

fakır tabakanın zenginlere kin beslemeleri gelir...
[64] Bu hadîslerin başbğa delâletleri meydandadır.
[65] Bu el-Berâ hadîsinde emredilen ve nehyedilen hususların da en yüksek medeniyetin temeli olan eskimez muaşeret edeblerinden olduğu da pek açıktır.
Rasûluilah bu hadîste bol ipekli olan lüks kumaşların kullanılmasını neh-yetmiştir. îpeği az olan kumaşın kullanılması şer'ân caiz oluyor. Kumaştaki ipeğin azlığı veya çokluğunda Hanefîler kumaşın argacıyle erişini, Şâfınler de ağırlığını ölçü olarak kabul etmişlerdir. Hanefîler'ce bir kumaşın erişi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaştan yapılan elbiseyi giymekte be's yoktur.
Dînimiz bize en iyi elbise olarak pamuk, keten, yün elbise tavsiye ediyor. Bunların da kibir ve gurur vesilesi olacak derecede nefîs olmaları veya horlanmayı gerektirecek surette değersiz bulunmaları istenilmiyor. îşte bu bir zarurî giyim tarzıdır. Bunun bir de müstehâb kısmı vardır. O da Allah'ın ni'metlerini açığa çıkarmak için süslenmektir. Bunu şu âyetler şümulüyle ifâde eder: "Ey Âdem oğullan, her mescid huzurunda zînetinizi alın. Yiyin, için. israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın kullan için çıkardığı zî~ neti, temiz ve hoş nzıktan kim haram etmiş? De ki: Onlar dünyâ hayâtında îmân edenler içindir. Kıyamet günü ise yalnız onlara mahsûstur... " (el-A'râf: 31-32).
Giyim hususunda bir de mübâh derecesi vardır ki, o da cumualarda, bayramlarda, halk toplantılarında güzel elbise giyilmesidîr. Bunun da büyüklenme vesilesi olmaması şarttır.... {Tecrîd Ter., III, 33-34 haşiyesinden).
[66] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti yakında 16. bâbda geçmişti.
el-Kada: İki fetha ile şu su kabına denir ki, kapladığı su iki adamı kandırır. Bir kavle göre küçük ve büyüğünü cami' isimdir ki, cins ismi olur, gerek ağaçtan ve gerek topraktan ve billurdan olsun.
Türkçe'de kâse, bardak ve çanak ta'bîr ettikleridir; üsküre dahî derler, cem'i "Ekdöh" gelir (Kaamûs Ter.)
[67] Bu el-İ'tisâm Kitâbi'nda mevsül, yânî senedli olarak gelecek olan hadîsten bir yoldur... (Aynî).
[68] Bu kadının Cevn oğullarından Nu'mân ibn ŞurahbîPin kızı Umeyme olduğu, Cevn oğullan'nın da Ezd soyundan bir kabîle olup Kinde Emîrleri'nden bulundukları rivayet edilmiştir. Kinde Emîri, Peygamber'le akrabalık kurmak için dul
kızı Umeyme'yi -diğer rivayete göre Esmâ'yı- Peygamber'e arzetmiş, o da kabul etmiş idi. İşte bu kadın Medine'ye bu sebeble gelmişti. Fakat bir yanlış hareket veya yerinde söylenmemiş bir söz yüzünden bu evlenme gerçekleşmemiştir. İşte kadın bu yanlış ve yersiz sözünün netîcesi uğradığı mahrûmluğu "Bedbaht oldum" cümlesiyle dile getirmiş oluyor. Kadının bu yanıhşı, büyük Yûnus Em-re'nin sözü yerinde kullanmak hakkındaki şu eskimez şiirini hatırlattı:
Keleci bilen kişinün yüzünü ağ ide bir söz, Sözü pişirüb diyenün işini sağ İde bir söz. Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı, Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz. Keledleriin pişürgil, yaramazların şaşırgil, Sözün us ile düşürgil, demegil çağada bir söz. Yürüye yürüye yol gele, gafil olma bilgin ile, Key sakın kim dilin ile canına dağ İde 4>İr söz. Kişi bile söz demini, demiye sözün kemini. Bu cibân cehennemini sekiz uçmağ İde bir söz. Yûnus imdi söz yatından, söyle sözü gayelinden, Key sakın ol şah katından seni ırağ ide bir söz.
(Abdulbakî Gölpınarlı, İstanbul 1971, s. 265. Bendeki şiir ile bâzı küçük farklılıklar vardır.)
[69] Başlığa uygunluğu "Onlara bu kadehi çıkardım ve bununla onlara su içirdim" sözünden alınır. Bunun bir rivayetini Müslim de Eşribe'de getirmiştir: Müslim Tercemesi, VI, 235-236, 88-"2007".
[70] Başlığa uygunluğu meydandadır. Metindeki Nudâr ağacı, lügat âlimlerinin bildirdiğine göre, Necd havâlisinde yetişirdi, en güzel kadehler, bardaklar bu ağaçtan yapılırdı.
Bu hadîsin bir parçası Cihâd Kitabı, "Peygamber'in zırhı hakkında gelen haberler bâbı"nda geçmişti
[71] Başlığa uygunluğu "Onun bir bereket olduğunu bildim" sözündedir. "Bereket Allah'tandır" sözünün de başlığın ikinci kısmına uygun kılınması mümkindir ki, o da "Mübarek su" sözüdür. Bereket'le suyu irâde etti ve suya bu ismi verdi. Çünkü Arab, kendisinde artırma yapılmış şeye "Bereket" adını verir. Şüb-he yoktur ki, buradaki su mübarektir, kendisinde Allah tarafından artırma yanılmıştır...
Bu hadîsin bâzı rivayetleri Peygamberlik Alâmetleri'nde geçmişti. Amr ibn Dînâr'm mutâbaatmi Buhârî Tefsîr'de, Husayn'inkini de Mağâzî'de, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in mutâbaatmi da Müslim ile Ahmed rivayet etmişlerdir... (Aynî ve Kastallânî)
Buhârf nin işi ile meşgul olanların zabtettiğine göre burası eI-Câmi'u's~Sahîh"m üçüncü dörtte birinin sonudur. Bunu el-Kirmânî, eI-Kavâkibu'd-Derân...'de nakletti (Kastallânî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇECEKLER BAHSİ

Ayakta içmek, tulumun ağzından su içmek, içerken nefes almak, içenleri sıraya sokmak ve kabın üzerini kapatmak ve benzeri meseleler.....101
Şaraplar ve şıralar.....105
Kaplarda şıra kurmak, bunlardan helal olanla haram olanı ve kapların hükmü... 115
TAHRİC

AYAKTA İÇMEK, TULUMUN AĞZINDAN SU İÇMEK, İÇERKEN NEFES ALMAK, İÇENLERİ SIRAYA SOKMAK, KABIN ÜZERİNİ KAPATMAK VE BENZERİ MESELELER

5568- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, Rahbe'nin (Küfe mescidinin) geniş kapısına gelip ayakta su İçti ve şöyle dedi:
'Benim yaptığımı gördüğünüz gibi, ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in aynı şeyi yaptığını gördüm'."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.|
5569- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallaîlahu aleyhi ve sel-lem'i, ayakta da, oturarak da su içerken gördüm." [Tirmizî]
5570- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn zamanında yürürken yerdik; ayakta su İçerdik." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.]
5571- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayakta su içmeyi yasakladı." Dedik ki: "Ey Enes! Ayakta yemeği de mi yasakladı?"
"Bu daha şiddetli yasaktır." Yahut şöyle dedi: "Bu daha kötü ve çirkindir!"
[Müslim ve Tirmizî]
5572- Ebu Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bîriniz ayakta su içmesin, kim unutarak içerse hemen kussun." (Müslim]
5573- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ayakta su içen bir kimseyi gördü ve 'Kus!' dedi.
'Neden?' diye sorunca, şöyle buyurdu: 'Sen kedi ile birlikte su içmek ister misin?'
'Hayır' dedi. 'Seninle şu anda ondan (kediden) daha kötü olan şeytan su içmiştir' buyurdu."
[Dârimî, durumu bilinmeyen bir râvi kanalıyla.]
5574- Kebşe el-Ensâriyye radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yanıma girip, asılı olan kırbanın ağzından ayakta su içti. Ben de hemen kalkıp kırbanın ağzını kestim." [Tirmizî]
Rezîn şunu ekledi: "(Kestiğim bu kısmı) Su içerken kullanmak üzere kendim için bir maşrapa yaptım."
5575- İsâ bin AbdİllahelEnsarî'deıı, o da babasından:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Uhud günü bir deri kırbadan su istedi ve: 'Kırbanın ağzını dışa kıvır!' dedi. Ben de kıvırdım, ağzından su içti," |Ebû Dâvud|
5576- Ebu Said radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
deriden mamul tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırmadan (ve bir maşrapaya koymadan, ağızla) bunlardan içilmesini yasakladı." [Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
5577- Ebu Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kırbanın ve su kabının ağzından (bir bardağa koymaksızın) su içmekten ve birimizin evinin duvarına komşusunun ağacının sarkmasına engel olmasını yasakladı." |Buhârî ve Müslim.]
5578- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, deriden kapların ağızlarından dışa kıvrılarak su içilmesini yasakladı.
Bir adam Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem'in bu yasağından sonra gece kalkıp deri kabın ağzını açtı, içeriden üzerine doğru bir yılan çıktı." |İbn Mâce zayıf bir isnadla.]
5579- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Devenin içişi gibi tek bir içişle su içmeyin; lâkin (dinlenerek) ikişer üçer (içişle) için. İçtiğinizde besmele çekin, içmeyi bitirdiğinizde ise Allah'a hamdedin!" (Tirmizî]
5580- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem su içerken üç kere nefes alırdı (yani suyu üç solukta İçerdi)."
[Buharı. Müslim, Ebû Dâvud ve TirmİI7.î.|
5581- Müslim ve Tirmizî şunu ekledi: "Bu (içiş), daha kandırıcı, daha koruyucu ve daha afıyetlidir" buyurdu.
5582- Taberânî, Mu'cema'l-Evsat'td. Ebû Hureyre'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, üç solukta su içerdi. Kabı ağzına yaklaştırdığında besmele çekerdi, su içliğinde Allah'a hamdederdi. Ve bunu tam üç kere yapardı."
5583- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de Behz'den;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem misvakı enlemesine kullanırdı, suyu emerek içerdi, (arada) üç nefes alarak şöyle derdi: 'Bu, daha afiyet verici, daha koruyucu ve daha iyidir!'"
5584- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz su içtiği zaman, bardağın içinde nefes almasın."
[Buhârî, Müslim, TıımizİI ve Nesai]
5585- Ebû Saîd radiyallahu anhdan: "Mervân, ona dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in suyu üflemeyi yasakladığını sen duydun mu?'
'Evet' dedi ve şöyle anlattı: Bir adam Re-sûlullah: 'Ben bir nefeste İçince suya kanmıyorum.1 dedi. Şöyle buyurdu:
'Maşrapayı ağzından uzaklaştır da öyle nefes al!' Adam dedi ki: 'Ben içinde çerçöp görüyorum.'
'O zaman suyu dök!' buyurdu."
5586- Diğer rivayet: "Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem, bardağın kırık yerinden içmeyi ve (içerken) suya üflemeyi

yasakladı."
|Mâlik, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
5587- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, şu evimize geldi. Bir koyundan onun için süt sağdık. Bu kuyumuzdan çektiğimiz suyu süte kattım ve ona verdim. Ebû Bekr solunda, Ömer önünde, bir bedevi de sağındaydı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, suyu içtikten sonra Ömer dedi ki:
'İşte Ebû Bekr! (suyu ona ver!)1 Ancak o, suyu bedeviye verdi ve şöyle buyurdu:
'(Önce) sağdakiler, sağdakiler, sağdaki-ler.' Enes dedi ki: 'O halde böyle yapmak, sünnettir, sünnettir, sünnettir'."
INesâî hariç altı hadis imamı.]
5588- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir su getirildi, ondan İçti sağında bir çocuk oturuyordu, solunda da yaşlı insanlar vardı. Çocuğa dedi ki: 'Önce bunlara vermeme izin verir misin'/' Çocuk şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Vallahi senden sonra kimseyi kendime tercih etmem.' Bunun üzerine maşrapayı onun eline bıraktı." [Buhârî ve Müslim.]
Rezîn şunu ekledi: "O çocuk, el-Fadl bin Abbâs İdi."
5589- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Bir topluluğa) su dağıtan (o sudan) en son içer." [Tirmizl]
5590- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kapların ağızlarını örtün, tulumların ağızlarını bağlayın!"
5591- Diğer rivayet: "Sene içinde bir gece vardır ki, o gecede veba iner. Üstü açık olan kaba, ağzı bağlanmayan tuluma rastladığı zaman mutlaka onların içine girer."
Leys dedi ki: "Bizde Acemler Kânûn-u evvel ayında bundan çok çekinirler."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
5592- Ebû Humeyd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Nakî' (merasın)dan bir kadeh süt getirdim; üstü açık idi.
Şöyle buyurdu: 'Kadehin üzerini bir bezle örtmedin mi? Keşke bunun üzerine enlemesine bir tahta parçası olsun koysaydın!'"
| Müslim]
5593- Âişe radİyallahu anhâ'dan, dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Sükyâ kuyularından tatlı su getirilirdi." Ku-leybe dedi ki: "O, (Sükyâ) Medine ile arasında iki günlük mesafe olan bir su kaynağıdır." jEbû Davudi
5594- Câbir radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr'dan bir adamın yanma gitti, beraberinde bir de arkadaşı vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Eğer sende bu gece eski kırba içinde beklemiş su varsa (içeriz), yoksa biz şuradaki sudan (bardaksız) dudağımızla içeriz.' Bostan sahibi (ağaçları sulamak için) bostanın bir tarafından öbür tarafına su çeviriyordu. Sonra dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Bende soğuk su vardır. Arîşe (çardağa) git!' Akabinde onları beraberinde götürdü. Soğuk suyu bir maşrabaya doldurdu, orada bulunan bir keçiyi de sağdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içti. Bir daha doldurup yanındaki adama verdi, o da İçti." [Buhârîve Ebû Davud]
5595- İbn Ömer radİyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem karınlarımızın üstüne yatarak su içmemizi yasakladı. Tek avuç yaparak suya daldırmamızı da yasakladı. Şöyle buyurdu: 'Sizden biriniz köpek yalayışı gibi dudağıyla suyu yalamasın. Allah'ın gazabına uğrayan bir kavim gibi tek elle de su içmesin, iyice sallamadan (çalkalamadan) gece bir kabdan su içmesin. Başı bağlı, üzeri örtülü olan kaplar hariç. Kaba, eğilip su içmeğe muktedir olduğu halde sırf Allah'a karşı tevazu göstererek eliyle su içerse, Allah ona parmakları sayısınca sevap yazar. Çünkü avuç Meryemoğlu İsa'nın kabıdır. 'Dünya ile birlikte bu bardak bana ağır gelmeye başlamıştır' diyerek elinden bardağı fırlatıp atmıştır'."
[İbn Mâce durumu bilinmeyen iki râvi kanalıyla.)
5596- İbn Ömer radİyallahu anh'dan: "Bir havuz kenarından geçerken, eğilip karınlarımızı yere koyarak su içmek isledik; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Karınlarınızı yere koyup su içmeyin. Ellerinizi yıkayın da ellerinizle su için. Çünkü elden daha güzel bir kap yoktur'."
|İbn Mâce]
5597- Enes radİyallahu anh'dan: "Ümmü Süleym'in bir bardağı vardı; dedi ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu bardakla tüm içecekleri içirdim: Su, bal (şerbeti), süt ve şıra." [Nesâî.l
5598- İbn Ebî Şeyh radİyallahu anh'dan: "Bize Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelip şöyle dedi: 'Ey Muhârib topluluğu! Allah sizi aydınlatsın! Bana kadın sütü içir-meyin!'"
(Bezzâr zayıf bir senedle.]

ŞARAPLAR VE ŞIRALAR

5599- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sarhoşluk veren her içecek haramdır."
5600- Diğer rivayet: "Her sarhoş eden şey haramdır. Birfarakı (küpü) sarhoş eden şeyin birfarakt da bir avuç dolusu da haramdır."
5601- Diğer rivayet: "Onun tek bir yudumu bile haramdır." [Altı hadis imamı]
5602- CâbİR radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Çoğu sarhoş yapanın azı da haramdır." ITintıizîve Ebû Dâvud.'J
5603- Ebû Mûsâ radiyailahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi. Şöyle buyurdu: 'insanları (islâm'a) davet edin, müjdeleyin, ürkütmeyin, kolaylaştırın, güçleştir-meyin, iyi geçinin ve ihtilâfa düşmeyin.''
Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Yemen'de yaptığımız şu iki içki hakkında bize fetva ver: Birisi bit' adı verilen içkidir ki baldan, keskinleşinceye kadar şıra kurularak yapılır. Ötekisi mizr denilen içki olup darı ve arpadan, yine keskinleşinceye kadar kurulmak suretiyle yapılır.'
Az ve öz konuşma yeteneği kendisine verilen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Sarhoş yapıp namazdan alıkoyan her müskiri (sarhoş edici maddeyi) yasaklarım''."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
5604- Ümmü Seleme radiyailahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, her sarhoş yapan ve dalgınlık veren şeyi yasak etmiştir." [Ebû Davud]
5605- İbn Abbâs radiyailahu anh'dan: Ona: "Bize bâzak (adlı içki) hakkında fetva ver!" denildi. Şöyle cevapladı: "Muham-

med, bâzak içkisinin hükmünü önceden bildirip: 'Sarhoş eden her şey haramdır' buyurmuştur." [Buhlrî ve Nesâî.J
5606- Deylem el-Himyerî radiyailahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Biz soğuk bir ülkedeyiz, zor işlerde çalışıyoruz. Bu buğdaydan şarap edinip içiyoruz, işlerimize karşı güçlü oluyoruz ve ülkemizin soğuğuna karşı da mukavemetli oluyoruz."
"Sarhoş yapıyor mu?" diye sorunca; "Evet" dedim. Şöyle buyurdu:
"Ondan uzak durun!"
"İnsanlar onu içmeyi bırakmazlar."
"Bırakmazlarsa onlarla savaşın!" buyurdu. (Ebû Dâvud]
5607- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şarabı, kumarı, davulu ve mısır (ya da darı) içkisini yasakladı. Ve şöyle buyurdu: 'Her sarhoş eden şey haramdır'."
Ebû Ubeyd (el-Kâsun b. Sellâm) dedi ki: "Ğubeyrâ ile Sükreke, mısırdan yapılan bir şaraptır ki Habeşliler yaparlar." Îkisİ de Ebû Davud'a aittir.)
5608- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her sarhoş eden şey şarap(içki)tır. Her sarhoş eden şey haramdır. Kim dünyada şarap içerse, ona devam ederken tevbe etmeden ölürse, ûhirette (cennet) şarab(ı) içemez."
5609- Diğer rivayet: "Her sarhoş eden şey haramdır, her sarhoş eden şey şaraptır."
|Ailı hadis imamı.]
5610- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellema buyurdu:)
"Her kafayı bulandıran (aklı örten) şey İçkidir (şaraptır). Her sarhoş eden şey haramdır. Kim sarhoş eden şeyi içerse, kırk gün (kıldığı) namazı noksan olur. Kim tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Kim dördüncü kez içerse, Allah'ın ona Hahâl çamurundan içirmesi artık bir hak olur." Denildi ki: "Habâl çamuru nedir ey Allah'ın Resulü?" Şöyle buyurdu: "O, Cehennemliklerin (vücutlarından akan kan ve) irinidir." [Ebû Dâvudf
5611- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim içki içerse Allah onun fark gün namazını kabul etmez. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Tekrar içerse Allah onun kırk gün (tekrar) namazını kabul etmez. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Dördüncü kez tekrar içerse, Allah onun tam kırk gün namazını kabul etmez. Ondan sonra tevbe ederse Allah artık onun tevbesini de kabul etmez ve ona Habâl nehrinden içirir. Denildi ki: "Ey Ebû Abdirrahman (yani ey İbn Ömer)! Habâl nehri nedir?"
"Cehennemliklerin irinlerinden akıp akar-suya dönüşen irin nehridir" dedi. [Tirmizî]
5612- Nesâî (İbn Ömer'den) mevkuf olarak: "Kim şarap içip de kendinden geçmezse (sarhoş olmazsa) karnında ya da damarlarında ondan bir eser bulunduğu sürece namazı kabul olmaz. O hal üzere ölürse kâfir olarak ölür. İçip de kendinden geçerse, kırk gün namazı kabul olunmaz. O arada Ölürse kâfir olarak ölür."
5613- Osman radiyallahu anh'dan: "İçkiden uzak durun. Çünkü o, bütün
kötülüklerin anasıdır. Sizden Önce geçen milletlerde kendisini ibadete vermiş bir adam vardı. Bir kadın ona musallat oldu. Ona cariyesini gönderip, 'Seni falan kadın şehadet için çağırıyor' dedirtti. Adam (sözde) şahit olmak üzere cariye ile beraber gitti. Hangi kapıdan girdiyse arkasından kilitledi. Nihayet güzel bir kadının yanma vardı. Kadının yanında bir çocuk, bir de şarap teslisi bulunmaktaydı. Kadın ona:
'Ben seni şahitlik için çağırmadım, benimle yatasın diye çağırdım. Şimdi sen ya benimle yatacaksın, ya da bu şaraptan bir kadeh içeceksin yahut bu çocuğu öldüreceksin!' dedi. Adam (en hafifini tercih ederek): 'Haydi bari bana bir kadeh içki ver' dedi. İçki verdi, içti; 'Bir daha ver!1 dedi, bir daha verdi, içti. Nihayet adam sarhoş oldu. Kadınla ilişki kurdu, sonra oradaki çocuğu da öldürdü. İşte bu nedenle içkiden Şiddetle kaçının! Vallahi imanla içkiye devamlılık bir arada durmaz, çok geçmeden mutlaka biri ötekini uzaklaştırır." [Nesfîî.]
5614- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Devamlı içen, puta tapan gibidir." [İbn Mâce leyyin bir isnadla.]
5615- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Devamlı içki içen cennete giremez."
| İbn Mâce.|
5616- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçki tüm hayâsızlıkların anası, büyük günahların en büyüğüdür. Kim içerse (sarhoş olduğu için) annesiyle, teyzesiyle, halasıyla cinsî ilişkide bulunur (da farkına varmaz)."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ve'l-Kebtf'de zayıf bir seneclle.]
5617- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Âdem'i yeryüzüne indirdiği zaman, melekler dediler ki: 'Ey Rabbimiz! Yeryüzünü fesada boğacak, kan dökecek kimseyi mi yaratıyorsun? Biz seni hamdinle teşbih ederiz. Seni takdis ederiz.' Allah da söyle buyurdu: 'Şüphesiz ben sizin bilmediğinizi bilirim.'
'Biz sana Ademoğullanndan daha itaatkârız" dediler.
'Meleklerden iki melek getirin de yeryüzüne insinler. Bakalım nasıl davranacaklar bir görelim' buyurdu.
'İçimizde Hârût ile Mârût vardır' dediler.
Nihayet bu iki melek yeryüzüne indirildi. İnsanların içinde en güzel bir kadın olan Zehra onlara gösterildi. Onların yanına geldi. Daha sonra onlar kadınla ilişki kurmak istediler.
'Allah'a sirk koştuğunuzu ifade eden bir söz söylemedikçe ben sizinle yatmaya razı olmam!' dedi. Onlar da: 'Hayır, biz Allah'a asla ortak kasımıyız!' dediler. Bunun üzerine kadın oradan kaybolup gitti, tekrar sırtında bir çocuk olduğu halde geldi, onlar yine askıntı oldular. 'Siz bu çocuğu öldürmedikçe bu iş olmaz' dedi. 'Olmaz, Vallahi biz bu çocuğu asla öldürmeyiz!' dediler. Kadın yine gitti, bu defa elinde bir şişe şarapla geldi. Onlar ondan yine kendileriyle ilişki kurmasını istediler, kadın onlara: 'Bunu içmedikçe ben bu işe razı olmam' dedi. Nihayet o şarabı içtiler, sarhoş oldular; ondan sonra kadınla cinsî temas kurdular, çocuğu da öldürdüler. Ayıldıklarında kadın onlara şöyle dedi: 'Yapmak istemediğiniz şeyleri sarhoş olunca çekinmeden yaptınız.'
Ondan sonra o iki melek dünya azabı ile âhiret azabından birini tercih etmeleri hususunda serbest hıkakıldılar, onlar da dünya azabını tercih ettiler."
[Ahmed ve Bezzâr, biri hariç -ki o da güvenilir di-diğer bütün ravileri sahih hadis ravileridir.]
5618- Enes radiyallahu anlı'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
şarapla ilgili on kişiye lanet etti: Üzümünü sıkana, sıktırana, içene, içirene, taşıyana, kendisine taşıttırana, satana, satın alana, bağışlayana ve parasını yiyene." [Tirmizî]
5619- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: ''Benîm için ha içki içmişim ha Allah'ı bırakıp şu yelken direğine tapmışım (hiç fark etmez)." |Nesâî.]

5620- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kim, helâl ve haramın ne olduğunu bilmeyen küçük bir çocuğa içki içirirse, Allah'ın, o içirene, Cehennem ehlinin irinlerinden içirmesi (vaz geçilmez) bir hakkı olur." [Reyin]
5621- Ömer radiyallahu anh'dan:
O, minberde şöyle dedi: "Bundan sonra ey cemaat! İçkinin haram olduğuna dâir (âyet) inmiştir. İçki şu beş şeyden yapılır. Üzüm, hurma, bal, buğday, arpa. Hamr (içki), aklı bulan-dırıp örten şeydir. Üç şey (mesele) vardır ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bize bunlar hakkında karar kılacağımız bilgiler vermesini isterdim: Dede, kelâle, riba konularından bazı meseleler." [Malik hariç, altı hadis imamı]
5622- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ebû Talha'mn evinde halka içki dağıtıyordum. O gün içkileri Fadîh adındaki (koruk ve kum hurma şarabı) içki idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir tellâla şöyle seslenmesini emretti. 'Dikkat edin! Şarap haram kılınmıştır,' (Şarap) Medine sokaklarında aktı. Ebû Talha bana dedi ki: 'Haydi çık, bunları dök!' Çıktım hepsini döktüm. (Şarap) Medine sokaklarında aklı. Halktan biri dedi ki: 'Bazıları, bazılarını içki karini alındayken öldürdüler.' Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: İman edip güzel amellerde bulunanların üstüne daha önce tattıklarından dolayı herhangi bir sorumluluk yoktur." (Mâ-ide sûresi, âyet 93)"
5623- Diğer rivayet: "O, parlak renkli hurma koruğu ve hurma suyunu dağıtıyordu."
5624- Diğer rivayet: "Enes'e dedim ki: O (fadîh) nedir?" "Koruk ve yaş hurma(suyu) dur" dedi.
5625- Diğer rivayet: Dedi ki: "Koruk ile kum hurma (şarabı)dır."
ITirmizî hariç, altı hadis imamı.)
5626- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah şaraba değiniyor. Belki Allah onun hakkında bir emir (yasak) indirecektir. Bu nedenle kimde ondan varsa satsın ve onunla faydalansın." Aradan çok geçmeden Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah şarabı yasak etmiştir. Kime bu âyet ulaşır da yanında da şarap varsa, onu içmesin, satmasın ve onunla faydalanmasın." Bunun üzerine kendilerinde şarap bulunanlar Medine yollarına götürüp döktüler. (Müslim)
5627- Rezîn: "Sana içki ve kumardan soruyorlar..." âyeti (Bakara 219) inince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Allah içkiye değiniyor, herhalde onun hakkında bir emir indirecek; onun için her kimde içki varsa onu satsın ve ondan faydalansın."
5628- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "İçki üç kere (üç aşamada) yasaklandı: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiği zaman Medîneliler içki içiyorlar ve kumarın parasını da yiyorlardı. O ikisi hakkında sordular. Şu âyet nazil oldu:
'Sana içki ve kumar hakkında soruyorlar...' (Bakara 219) İnsanlar dediler ki: 'Bize yasaklanmadı.' Sonra yine içmeye devanı ettiler. Tâ ki bir adam içki içip de arkadaşlarına namaz kıldırmaya koyuldu, sarhoş olduğu için okumayı karıştırdı. O zaman şu âyet nazil oldu: 'Ey İman edenler, siz sarhoşken namaza yaklaşmayın!' (Nisa 43) Yine de içmeye devam ettiler (namaz vakitlerinin dışında). Nihayet bir öncekinden daha ağır yasak taşıyan şu âyet nazil oldu: 'Ey ifnan edenler, içki, kumar...' (Mâide 90) O zaman dediler ki: 'Ey Rabbi-miz! Vazgeçtik, artık bir daha içmeyeceğiz.'
Sonra dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Birtakım insanlar Allah yolunda Öldürüldüler, bir kısmı da yataklarında öldüler ve bunlar içki içiyor ve kumar parası yiyorlardı. Oysa Allah bu içkiyi şeytanın pisliği kılmıştır (Şimdi onların hali ne olacaktır?).' Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu:
'iman edip güzel amellerde bulunanlara (daha önce) tattıklarından dolayı bir sorumluluk yoktur.' (Mâide 93)"
5629- Ali radiyallahu anh'dan: "Benim Bedir ganimetlerinden elde ettiğim yaşlı bir devem vardı. Bir tane yaşlı deve de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana humus malından vermişti. Fâtıma ile evleneceğim zaman, Kaynuka' oğullarından bir kuyumcudan benimle beraber gelmek üzere söz aldım. Boya otu getirecektik. Onu kuyumculara satıp parasını da düğünde kullanmak istedim. O iki yaşlı devemin ip, çul, semer gibi eşyasını hazırladım. O iki yaşlı devem Ensâr'dan bir adamın evinin yanında (çökertilmiş olarak) duruyordu. Yanlarına gidince birde ne göreyim; hörgüçleri kesilmiş, bağırsakları çıkartılmış. Ciğerlerinden bir şeyler alınmış. Böyle şaşırtıcı bir manzara ile karşılaşınca: 'Kim yaptı bunu?' diye bağırdım. 'Bunu Hamza yaptı. Çünkü o, Ensâr'dan bir adamın evinde âlemdeydi. İçki içiyorlardı. Bir şarkıcı kadın da onlara şarkı söylüyordu. Arkadaşlarıyla eğleniyordu. Şarkıcı kadın ona hitaben dedi ki: 'Ey Hamza! Semiz yaşlı develer...' O da yerinden fırladı, kılıcını alıp bu iki devenin hörgüçlerini kesti, böğürlerini delerek ciğerlerini çıkardı' dediler.
Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına koştum. Yanında Zeyd bin Harise vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzümden ne ile karşılaştığımı anladı ve: 'Ne'n var?' diye sordu, ben de dedim ki: 'Bugünkü gibi (bir olay şimdiye kadar) görmedim. Hamza benim iki deveme saldırarak hörgüçlerini kesmiş, böğürlerini delmiş. İşte kendisi bir evde bulunuyor. Yanında içkiciler var.' Bunun üzerine Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kaftanını isteyerek, giyindi. Sonra yürümeye başladı. Onu ben ve Zeyd bin Harise takip ettik. Nihayet Hamza'mn bulunduğu evin kapışma geldi ve (girmek için) izin istedi. Kendisine izin verdiler. Bir de ne görsün, hepsi sarhoşlar. Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onu yaptığından dolayı azarlamaya başladı.
Hamza ise yerinde duramıyordu, gözleri kıpkırmızı olmuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e baktı, bakışları önce Resû-lullah'ın dizlerine, daha sonra göbeğine daha sonra da yüzüne yükseldi ve şöyle dedi: 'Siz hepiniz babamın kölelerisiniz!' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun sarhoş olduğunu anlayınca, hemen gerisin geri gitti. Beraber evden çıktık. Bu (olay) içki haram edilmeden önce idi."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.j
5630- Mus'ab bin Sa'd bin Ebî Vakkâs ra-diyallahu anh'dan:
"Sa'd'ın üzüm bağları vardı. Bağda çok üzüm vardı. Bir de orada onun bir bahçıvanı vardı. Bağlarında çok üzüm olmuştu. Adam, Sa'd'a şu mektubu yazdı: 'Üzümlerin zayi olmasından korkuyorum, istersen münasip görürsen onların suyunu çıkarayım.' Sa'd cevaben şöyle yazdı: 'Mektubumu alır almaz işimden uzaklaş. Bundan sonra sana hiç bîr şeyimi emanet etmİyeceğim. Sana karşı güvenim kalmadı.' Böylece onu işinden ve bağlarından uzaklaştırdı." [NesStJ
5631- Habbâb bin el-Eret radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şaraptan uzak dur! Çünkü ondaki hata, tıpkı ağacı olan (üzüm) ağacının dal budak sardığı gibi (başka) bir çok hatayı doğurur.." [İbn Mâce zayıf bir senedle.]
5632- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, de~ diki:
"Kim Allah'ın yasak ettiğini yasak etmekten hoşlanırsa, nebîzi (ekşİyen hurma hoşafını) yasak etsin." [Nesâî.]
5633- Ebû Cemre'den:
"İbn Abbâs ile insanlar arasında tercümanlık yapıyordum. Ona bir kadın gelip, küpte yapılan hurma suyunun hükmünü sordu. Onu ondan nehyetti. Kadın dedi kî: 'Yeşil bir testide onun suyunu çıkarıyorum, şerbet haline getirip sonra içiyorum. Karnım guruldu-yor.' Şöyle dedi: 'Baldan tatlı olsa bile onu içme!'" [Nesâî.]
5634- İbn Şebreme'den:

Talha, Kûfelilere nebîz (ekşimiş hurma vs. suyu) hakkında dedi ki:
"Küçüğün büyük olacağı, büyüğün de yaşlanacağı bir fitne olacaktır."
Talha'nın ve Zübeyr'in düğünleri vardı. Süt ve bal ikram ediyorlardı. Talha'ya denildi ki: "Onlara nebîz (şerbet) vermiyor musun?" Şu cevabı verdi:
"Bir müslümanın benim yüzümden sarhoş olmasını istemiyorum." [Nesâî.]
5635- Abdurrahman bin Ebzâ'dan: Ubeyy bin Ka'b'a nebîz (şerbet) hakkında sordum. Şu cevabı verdi:
"(Onun yerine) su iç, bal iç, sevîk iç!" Tekrar sordum, bu defa şöyle dedi: "Sen şarap mı (içmek) istiyorsun? Sen şarap mı (içmek) istiyorsun?!" [Nesâî.]
5636- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam, içinde nebîz bulunan bir bardak getirdi. Sallallahu aleyhi ve sellem Rükn'ün yanındaydı. Ona bardağı verdi. O da içmek üzere ağzına götürdü. Tadını çok sert ve ağır bulunca sahibine geri verdi. Bir adam şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu haram mıdır?'
'O adamı bana getirin!' buyurdu. Adamı getirdiler. Sonra su getirtti ve onu nebîzin içine ilave ederek içti. Sonra yine su isteyip içine dökerek yine İçti. Sonra şöyle buyurdu: 'Bu kapların İçindeki şerbetleriniz ekşiyip keskinleşince onun gücünü su ile kırın!' [Nesâî]
Dedi ki: Bu hadis meşhur olmadığı için hüccet gösterilmeye elverişli değildir.
5637- Bekr bin Abdillah el-Müzenî radiyallahu anh'dan:
Kâ'be'nin yanında ben İbn Abbâs'la oturuyordum. Bir bedevî gelip şöyle dedi: 'Amcamızın oğulları bal ve süt içiyorlar, siz neden üzüm şerbeti içiyorsunuz, ona muhtaç olduğunuz için mi, yoksa cimriliğinizden dolayı mı (şerbet) içiyorsunuz?' Şu cevabı verdi:
'Allah'a hamdolsun, hiçbir ihtiyacımız yoktur; cimri de değiliz.'
Ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, terkisinde Üsâme olduğu halde geldi, su İstedi, biz ona içinde üzüm şerbeti bulunan bir kap getirdik, İçti ve artanı da Üsâme'ye verdi ve şöyle buyurdu: 'İyi ya da güzel yaptınız! İ^te hep böyle yapın!' Bu sebeple Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in emrettiği bir şe-yî biz değiştirmek istemiyoruz." [Müslim]
5638- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sekâye'ye gelip (yani Harem'deki şerbet dağıtılan sebil yerine) şerbet istedi. Bunun üzerine Abbâs dedi ki:
'Ey Fadl! Haydi annene git ve onun yanındaki bir içecekten Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e getir!' 'Haydi bana bu şerbetten ver!' buyurdu. O şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Halk ellerini içine sokuyor.'
"(Olsun) Bana bu şerbetten ver!' buyurdu. Ve ondan içti. Sonra zemzem kuyusuna geldi. Onlar (Abbâs oğulları) hacılara hem su içiriyorlar, hem de onun içinden su çekiyorlardı. Şöyle buyurdu:
'Çalışın siz salih bir amel üzeresiniz.' Sonra şöyle buyurdu:
'Halkın kalabalık etmesinden endişem olmasaydı ben de devemden iner, hatta (omuzu-nu işaret ederek) ipi şuraya kor, sizin gibi su çekerdim .
5639- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'-dan:
"Sakîf kabilesi, Ömer'i şerbetle karşıladı. İçmek İstedi, ağzına götürünce, (ekşi olduğu için) tiksindi. Tekrar istedi; içine su karıştırıp hafifleterek içti. Sonra dedi ki:
'Siz de böyle yapın!'" |Nesâî.|
5640- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e bir kap içinde sabahleyin hurma şerbeti yapıyorduk. Onu akşam içiyordu; akşam yapıyorduk, sabah içiyordu. Sabah yaptığımızdan akşam içtiğinde bir şey arttığı zaman, onu başka birine içmesi için veriyordu. Sonra geceleyin ona tekrar şerbet yapıyorduk. Sabah onu yemeğin üstüne içerdi. Biz o kabı sa-bah-akşam günde iki kere yıkardık."
5641- Diğer rivayet:
"Ona bir su kırbasında nebîz (hurma hoşafı, şırası) yapılır ve üstü bağlanırdı. O kırbanın üst kısmında ağzı vardı." [Sünen ashabı]
5642- İbn Abbâs'tan radiyallahu anh: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem için akşamın evvelinde nebîz (hoşaf) yapılırdı. Sabah olduğu zaman o günü ve gelecek akşam, ertesi günü ve ertesi gece hatta ertesi günü ikindiye kadar onu içerdi. Bir şey kalırsa onu hizmetçiye içirir yahut ta dökülmesini emir buyururdu.
[Müslim, Ebü Dâvud ve Nesâî.]
5643- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kuru üzümle hurmanın; koruk hurma ile olgun hurmanın; yeni benlenmiş hurma koruğu ile olgun yaş hurmanın karıştırılmasını (ve birlikte şıra kurulmasını) yasakladı." | Mâlik hariç, ultı hadis imamı]
5644- Ebû Katâde'den radiyallahu anh: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem, kuru üzümle hurmanın karışımından, kuru hurma ile yaş hurmanın karışımından, yeni benlenmiş hurma koruğu ile olgun yaş
hurmanın karıştırılmasından nehyetti ve: 'Bunlardan herbirini tek başına şıra kurun!' buyurdu."
| Mâlik, Müslim, Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
5645- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çekirdekleri parçalayacak kadar hurmayı pişirmemizi ya da kuru üzümle hurmayı karıştırıp (şerbet) yapmamızı yasaklardı."
| Ebû Dâvud]
5646- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, çabuk ekşiyip keskinleşen iki şeyi karıştırarak şerbet yapmamızı yasakladı. Hurma çağlasından yapılan şerbeti (fadîh) sordum. Onu da yasakladı. Hurma çağlasının ucu ol-gunlaşınca iki cins olmasından korkarak ondan meşrubat yapmamızı hoş karşılamazdı; biz de bu nedenle olgunlaşan ucunu koparırdık." [Müslim ve aynı lafızla Nesâî.]
5647- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kuru üzümden şıra yapılırdı da onun içine hurma atılırdı; yahut hurmadan şıra kurulurdu da onun içine kuru üzüm konurdu."
5648- Diğer rivayet:
"Ben bir avuç hurma, bir avuç da kuru üzüm alır, bir kaba koyardım, sonra her ikisini de bir çanağa koyar, parmakla ezer, sonra ona sunardım. Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem de içerdi."
[Ebû Dâvud]
5649- Mahmûd bin Lebîd radiyallahu anh'dan:
Ömer, Şam'a geldiği zaman, halkı ona, o yerin vebasından şikayet etti.
Dediler ki: "Bize ancak bu şerbet iyi gelir." "Siz bal için!" dedi.
"O bize iyi gelmiyor?" dediler. Bir adam da:
"Biz sana sarhoş yapmayan bir içecek yapalım mı?" teklifinde bulundu.
"Evet" dedi. Bunun Üzerine onun üçte ikisi gidinceye ve üçte biri kalıncaya dek pişirip Ömer'e getirdiler. İçine parmağım sokup

çıkardı. Tekrar soktu ve çıkardı. Şöyle dedi: "Bu koyulaşmış bir usaredir. Develerin yaralarına sürülen katran gibi. Haydi siz için!"
Bunun üzerine Ubâde bin es-Samit dedi ki: "Onu sen vallahi helâl yaptın!" Cevap verdi: "Hayır vallahi, ben haram ettiğim şeyi bir daha helâl kılmam, helâl kıldığımı da bir daha haram etmem." [Mâlik.]
5650- Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Ebû Musa'ya şöyle yazdı: "İmdi, yanıma Şam'dan bir kafile geldi. Yanlarında deveye sürülen katran gibi siyah ve katı bir şerbet vardır. Onlara ne kadar pişirdiklerini sordum. Onu üçte ikisi gidinceye ve üçte biri kalıncaya dek kaynattıklarını söylediler. İki kötü şeyden, üçte birinde müskiratı, kalan üçte birinde ise kokusu gidiyormuş. Bulunduğun yerdeki insanlara söyle, böyle üçte biri kalıncaya kadar kaynatılan şerbetleri içsinler." |Nesâî.]
5651- eş-Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Hz. AH, İnsanlara katılaşıncaya kadar
kaynatılan şırayı yedirirdi, içine sinek düşerdi de (pekmezin katılığından) çıkamazdı."
[Nesâî. |
5652- Enes radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Nuh ile şeytan, üzüm hakkında münakaşa ettiler. Biri 'Bu benimdir' derken ötekisi: 'Bu benimdir' dedi. Nihayet üçte biri Nuh'un, üçte ikisi şeytanın olmak üzere anlaştılar."
[Nesâî.]
5653- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona meyve sularının hükmünü sordu. Şöyle dedi:
'Taze olduğu sürece iç!'
'Ben onu (şerbeti) kaynatıyorum, içimde bir şüphe vardır!' deyince, şöyle dedi: "Onu kaynatmadan önce içer miydin?'
'Hayır.'
'Ateş haram olan bir şeyi helâl etmez!' dedi." |Nesâî.l
5654- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e 'Şaraptan sirke yapılır mı?' diye sordular; 'Hayır1 diye cevapladı. [Müslim ve Tirmizî.]
5655- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona çarşıları dolaşıp oradaki şarap fıçılarını (ki onlar Şam'dan getirilmişti) tespit edip, onları delmesi için bir bıçak verdi. Gitti ve bulduğu tüm şarap fıçılarını delip yardı."
[Ahmed, leyyhı bir senedle.]
5656- Sahabeden bir adamdan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden birtakım insanlar, şarap içecekler ve ona başka başka isimler verecekler." [Nesâî.]
5657- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimse cennete giremez: Devamlı şarap içen (alkolik), akrabayla ilgisini kesen, sihri tasdik eden. Kim şarap içmeye devam ederken ölürse, Allah ona Guta nehrinden içirir." "Ğûta nehri nedir?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi:
"Fahişelerin fertlerinden akan nehirdir İd, ferelerinin kokusu Cehennem ehlini fevkalâde rahatsız eder."
lAhmed, Ebû Ya'Iâ ve Taberânî, Mu'cem'u'l-Ke-fafr'de.j
5658- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, içebileceği halde, şarap içmeyi ter-kederse ben ondan HazİretU' l-Kuds'te içirece-ğim. Giymeye gücü yettiği halde kim ipek giymeyi terk ederse, ona ben onu Hazîretu'l-Kuds'te mutlaka giydireceğim." [Bezzar leyyin bir senedle]
5659- Âîşe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
en çok sevdiği içecek, tatlı ve soğuk içecek idi." |Tirmizî|

KAPLARDA ŞIRA KURMAK, BUNLARDAN HELÂL OLANLA HARAM OLANI VE KAPLARIN HÜKMÜ

5660- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Abdu'l-Kays'tan birtakım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Nebîsi! Bizler Ra-bîa kavmindeniz. Bizimle senin aranda Mu-dar kâfirleri vardır. Biz sana ancak şu haram aylarında gelebiliyoruz.
Bize geride bıraktıklarımıza emredeceğimiz ve işlediğimizde cennete gireceğimiz bir şey emret.' Şöyle buyurdu:
'Size dört şey emrediyorum; dört şeyi de yasaklıyorum:
Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Namaz kılın. Zekât verin. Ramazan orucunu tutun ve ganimetlerin beşte birini verin!" Size dört şeyi yasaklıyorum: Dubhâ (kabaktan yapılan şarap kabı), han-tem (topraktan mamul şarap testisi), ziftlenmiş ağaçtan yapılan şarap kabı, ve nakîr (hurma ağacı kökünden mamul şarap kabı)."
Dediler ki: 'Sen nakîri ne biliyorsun?' Şöyle buyurdu:
'Evet, bir hurma kütüğüdür ki, oyarsınız da içine küçük hurmalardan ya da hurmadan atarsınız. Sonra içine su dökersiniz, nihayet köpürmesi durduğu zaman onu içersiniz. Hatta biriniz yahut onlardan birisi (sarhoş olduğu için) amcası oğluna kılıçla vurur.' (Ebû Saîd dedi ki:)
Kavmin arasında böyle yaralanan biri vardı. Adam: 'Onu (yarayı) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den utandığımdan gizliyordum' dedi.
Dedim ki: 'Peki ne içinde içelim?'
'Ağızları bağlanan deri kaplarından için.' Dediler ki:
'Ey Allah'ın Nebîsi! Bizim topraklarımızda çok fare vardır. Deri kapları bırakmazlar ki? Buna karşılık üç kere: 'Fareler onları ye-seler de' buyurdu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sonra (Eşacc adlı şahsa) şöyle buyurdu: 'Sende Allah Azze ve Cetle'nin sevdiği iki güzel haslet vardır: Hilm (yumuşaklık) ve ağırbaşlılık'." [MüslİM ve Nesâî]
5661- Zâzân radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer'e: "Bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yasakladığı içecekleri, önce kendi dilinde anlat, sonra bizim dilimizle de (yani Farsça) onun açıklamasını yap! Zira sizin diliniz bizim dilimizden başkadır."
Dedi ki: "Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hantemi yasakladı. Hantem topraktan imal edilmiş büyük testidir. Dubbâ'yi da yasakladı. Dubbâ da (içinde şarap kurulan) kabaktır. Müzeffet'i de yasakladı. Müzeffet, mukayyer denilen kara sakız sürülmüş olan bir kaptır. Nakîr'İ de yasakladı. Nakîr ise önce soyulmak, sonra da içi oyulmak suretiyle elde edilerek şarap kurulmakta kullanılan hurma kütüğüdür. İşte Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ancak deriden yapılmış olan tulumlarda şıra kurulmasını emretti."
[Müslim |
5662- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deri kaplarından başka diğer kaplardaki içeceklerden sizi alıkoymuştum. Sarhoş eden şeyleri içmedikçe, her türlü kaplardan içebilirsiniz."
5663- Diğer rivayet:

"Ben sizlere kaplan yasaklamıştım. Oysa bir kap (bizâtihî), bir şeyi ne haram kılar, ne de helâl. Yalnız her sarhoş eden şey haramdır."
5664- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yürürken bir kavmin yanında konakladı; onların gürültüsünü duyunca sordu: 'Nedir bu gürültü?'
'Ey Allah'ın Nebisi! Onların bir çeşit şerbetleri vardır, onu içiyorlar/dediler.
Onlara bir adam gönderip çağırttı. Geldiler; onlara sordu: 'Bu içeceği neyin içinde yapıyorsunuz?' 'Hurma ağacının kökünden oyulup yapılmış kapta ve kabak kabında yapıyoruz. Çünkü bizim bunlardan başka kaplarımız yoktur." diye cevab verdiler.
'Ağzını bağladığınız şeylerden başka, kaplarda yapmayınız (içmeyiniz)!' buyurdu.
Epey kaldıktan sona, tekrar onların yanına döndü; bir de ne görsün vebaya yakalanmışlar, renkleri sapsarı kesilmiş. Buyurdu ki: 'Neden böyle hasta oldunuz?'
'Ey Allah'ın Resulü! Ülkemiz vebalıdır. Ancak ağızlarını bağladığımız kaplardan başkasından içmemizi bize yasak ettiniz.'
Bunun üzerine: '(Her kaptan) için, (ancak) her sarhoşluk veren şey haramdır' buyurdu. [Müslim ve sünen ashabı.]
5665- Müslim bin Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, içinde kâfur bulunan yeşil bir testi hediye ettim. Onu Muhacirler ile Ensâr arasında paylaştırdı ve şöyle dedi: 'Ey Ümmü Süleym! Bunun içinde bize hurma şerbeti yap!'"
[Taberânî; senedinde Muzâhim bin Abdilazî/. adlı birrâvi vardir.l
5666- Abdurrahman bin Ebî Leylâ radiyallahu anh'dan:
"Onlar Medâin şehrinde Huzeyfe ile beraber idiler. Su istedi. Bir Mecûsî ona gümüş bardakta su verdi. Onu hemen (sahibine) fırlatıp atarak şöyle dedi:
'Bana gümüş kap içinde su vermemesini ona kesin olarak emrettiğimi sizlere bildiriyorum. Çünkü ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: İpek ve atlas elbisesini giymeyin; altın ve gümüş kaplarda su içmeyin. Çünkü bunlar dünyada onlarındır, âhirette ise sizindir'."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı]
5667- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gümüş kapta yiyip içen, karnına cehennem ateşini yudumlamış olur."
(Malik, Buharı ve Müslim.!
5668- Câbir radİyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem ile savaşa çıkardık, müşriklerin bardaklarından ve su kaplarından bir çok şeyler elde edip yararlanırdık da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi ayıplamazdı (bir şey demezdi)." [Ebû Davudi
5669- Ebû Sa'lebe el-Huşenî radiyallahu anh'dan:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum: 'Biz Kitab ehline komşuyuz, onlar tencerelerinde domuz eti pişiriyorlar, kaplarında şarap içiyorlar. (Bu kaplarda onların helâl yemeklerinden yiyebilir miyiz) ne dersiniz?' Şöyle buyurdu:
'Bu kaplardan başkasını bulursanız, onlarda yiyin için; bulamazsanız, onları su ile yıkayınız sonra içinde yiyip içiniz!'"
5670- Diğer rivayet: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Mecusüerin kapları hakkında sordular; şöyle buyurdu: "Onu yıkayarak iyice temizleyin, sonra içinde yemek pişirin!'" (Ebü Dâvud ve Tirmizî]
5671- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer, Hamîm'de hristiyanlann evindeki testilerinden abdest aldı."
[Rezî'n. Aynısını Buhârî bir babın girişinde irâd etmiştir]
5672- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mukavkıs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e billurdan bir bardak hediye etti. Onunla su içerdi." [Bezzâr]
5673- Ebû Üsâme'den:
"Muâz bin Cebel'in bakırla gümüş işlemeli bir maşrapası vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem su istediği zaman, onunla su İkram ederdi. Abdest almak istediğinde de onunla abdest aldırırdı."
[Taberânî, Mu' cemu'l-Ke.bîr'de zayıf bir senedle.]

TAHRİC
==========
5568-Bu hadisi Ahmed (I, 78, 123, 139, 144, 153, 159), Buhârî (eşribe 16, VI, 248), Ebû Dâvud (no. 3718), Nesâî (tahâret 100, I, 84), Ebû Ya'lâ (no. 309, 368), İbn Hibbân (no. 5302) ve Beyhakî (VII, 282), Abdülmelik b. Meysere ani'n-Nezzâl b. Sebre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5569-Bu hadisi Tirmizî (no. 1883), Kuteybe an Muh. b. Ca'fer an Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5570-Bu hadisi Tirmizî (no. 1880) ve İbn Mâce (no. 3301), Selm b. Cunâde an Hafs b. Giyâs an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
5571-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 113, 1600) ve Tirmizî (no. 1879), Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5572-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 116, s. 1601), Abdülcebbâr b. el-Alâ an Mervân el-Fezârî an Ömer b. Hamza an Ebî Gatfân el-Mürriyy an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5573-Bu hadisi Dârimî (II, 121), Saîd b. er-Rebî' an Şu'be an Ebî Ziyâd et-Tahhân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5574-Bu hadisi Tirmizî (no. 1892) ve İbn Mâce (no. 3423), Süfyân b. Uyeyne an Yezîd b. Câbir an Abdirrahman b. e. Amre an ceddetihî Kebşe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5575-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3721), Nasr b. Ali an Abdila'lâ an Abdillah b. Ömer an ësâ b. Abdillah el-Ensârî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5576-Bu hadisi Buhârî (eşribe 23/1-2, VI, 250), Müslim (eşribe no. 111, s. 1600), Ebû Dâvud (no. 3720) ve Tirmizî (no. 1890), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5577-Bu hadisi Buhârî (eşribe 24/1-2, VI, 250) ve İbn Mâce (no. 3420), Eyyûb an İkrime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5578-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3419), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir an Zem'a b. Sâlih an Seleme b. Vehrâm an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5579-Bu hadisi Tirmizî (no. 1885), Ebû Kureyb an Vekî' an Yezîd b. Sinân el-Cezerî an İbn Atâ b. e. Rebâh an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında garâbet hükmü vermiştir.
5580-5581-Bu hadisi Buhârî (eşribe 26, VI, 251), Müslim (eşribe no. 122, s. 1602), Ebû Dâvud (no. 3727) ve Tirmizî (no. 1884), ayrı ayrı Ebû İsâm ve Sümâme an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5582-Heysemî, râvilerinden Atîk b. Ya'k?b'u tanımadığını, diğer râvilerinin ise Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma` V, 81).
5583-Râvilerinden Sübeyt b. Kesîr zayıf bir râvidir (Mecma` V, 80).
5584-Bu hadisi Buhârî (vud?' 18, I, 47; eşribe 25, VI, 250), Müslim (tahâret 63-5, s. 225), Tirmizî (no. 1889) ve Nesâî (tahâret 42, I, 43-

44), Yahyâ b. e. Kesîr an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5585-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 12, s. 925) ve Tirmizî (no. 1887), Mâlik an Eyyûb b. Habîb an Ebî'l-Müsennâ el-Cühenî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen sahîhtir.
5586-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3722), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Kurre b. Abdirrahman ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Saîd senediyle tahrîc etti.
5587-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 17, s. 926), Buhârî (eşribe 14, VI, 247), Müslim (eşribe 124-5, s. 1603), Ebû Dâvud (no. 3726) ve Tirmizî (no. 1893), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (hibe 4, III, 130) ve Müslim (eşribe no. 126, s. 1604), Sül. b. Bilâl an Ebî Tuvâle an Enes asl-ı senedi ile (lafız buraya aittir) tahrîc ettiler.
5588-Bu hadisi Buhârî (eşribe 19, VI, 248) ve Müslim (eşribe no. 127-8, s. 1604), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5589-Bu hadisi Tirmizî (no. 1894), Kuteybe an Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5590-5591-Bu hadisi Buhârî (eşribe 22, VI, 249; bedu'l-halk 11, IV, 93; istîzân 50, VII, 143), Müslim (eşribe no. 97, s. 1595) ve Ebû Dâvud (no. 3731), Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;
Müslim (eşribe no. 96, s. 1594) ve Ebû Dâvud (no. 3732), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Buhârî (istîzân 49, VII, 143) ve Ebû Dâvud (no. 3733), Hammâd b. Zeyd an Kesîr b. Şinzîr an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5592-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 95, s. 1593), Osmân b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'meş an Ebî Süfyân ve Ebî Sâlih an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5593-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3735), Abdülazîz b. Muh. an Hişâm an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5594-Bu hadisi Buhârî (eşribe 14/2, VI, 247; 20, VI, 249) ve Ebû Dâvud (no. 3724), Fuleyh b. Sül. an Saîd b. el-Hâris an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Buhârî'ye aittir.
5595-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3431), Muh. b. el-Musaffâ an Bakiyye an Müslim b. Abdillah an Ziyâd b. Abdillah an Âsım b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an ceddihî senediyle tahrîc etti.
Bakiyye müdellis bir râvidir. Demîrî, bu hadisin münker olduğunu söylemiştir.
5596-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3433), Vâsıl b. Abdila'lâ an İbn Fudayl an Leys an Saîd b. Âmir an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5597-Bu hadisi Nesâî (eşribe 58/1, VIII, 335), er-Rebî' b. Sül. an Esed b. Mûsâ an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
5598-Heysemî, isnâdında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` V, 83).
5599-5601-Bu hadisi Mâlik (eşribe 9, s. 845), Buhârî (vudû' 71, I, 66; eşribe 4/1-2, VI, 242), Müslim (eşribe no. 67-69, s. 1585-6), Ebû Dâvud (no. 3682), Tirmizî (no. 1864) ve Nesâî (eşribe 23/5-8, VIII, 297-8), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci lafzı Ebû Dâvud (no. 3686) ve Tirmizî (no. 1866), Ebû Osmân Amr b. Sâlim ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5602-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3681), Tirmizî (no. 1865) ve İbn Mâce (no. 3393), Dâvud b. Bekr b. ebî'l-Furât an İbni'l-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5603-Bu hadisi Buhârî (cihâd 164/1, IV, 26; mağâzî 60/2, V, 108; ahkâm 22/1, VIII, 114; edeb 80/1, VII, 101), Müslim (eşribe no. 70-1, s. 1586-7), Ebû Dâvud (no. 3684) ve Nesâî (eşribe 23-4, VIII, 298-9), Saîd b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e (no. 71) aittir.
5604-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3686), Saîd b. Mansûr an Ebî Şihâb Abdirabbih b. Nâfi ani'l-Hasan b. Amr el-Fukaymî ani'l-Hakem b. Uteybe an Şehr b. Havşeb an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
5605-Bu hadisi Buhârî (eşribe 10 VI, 244-5) ve Nesâî (eşribe 24/3, VIII, 300), Ebû'l-Cüveyriye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5606-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3683), Hennâd an Abde an Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb an Mersed b. Abdillah an Deylem el-Himyerî senedi ile tahrîc etti.
5607-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3685), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb ani'l-Velîd b. Abde an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
5608-5609-Bu hadisi Mâlik (eşribe no. 11, s. 846), Buhârî (eşribe 1, VI, 240), Müslim (eşribe no. 73-5, s. 1587-8), Ebû Dâvud (no. 3679), Tirmizî (no. 1861), Nesâî (eşribe 22/1-5, VIII, 296-7) ve İbn Mâce (no. 3378), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5610-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3680), Muh. b. Râfi' an İbr. b. Ömer es-San'ânî ani'n-Nu'mân an Tâvus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Bunu Müslim (eşribe no. 72) Câbir'in rivayetinden tahrîc etmiştir.
5611-Bu hadisi Tirmizî (no. 1862), Kuteybe an Cerîr b. Abdilhamîd an Atâ b. es-Saîb an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
5612-Bu hadisi Nesâî (eşribe 44/3, VIII, 316), Ebû Bekr b. Alî an Süreyc b. en-Nu'mân an Yahyâ b. Abdilmelik ani'l-Alâ b. el-Müseyyeb an Fudayl an Mücâhid an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Münzîrî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir (Tergîb III, 265).
5613-Bu hadisi Nesâî (eşribe 44/1-2, VIII, 315-6), ez-Zührî an Ebî Bekr an Abdirrahman b. el-Hâris an ebîhî an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5614-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3375), Muh. b. Sül. b. el-İsbehânî an Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Muh. b. Sül. ihtilaflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
5615-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3376), Hişâm b. Ammâr an Sül. b. Utbe an Yûnus b. Meysere b. Halbes an Ebî İdrîs an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Süleymân ihtilâflı bir râvidir. İsnâdı hasendir.
5616-Râvilerinden Abdülkerîm Ebû Ümeyye zayıf bir râvidir (Mecma` V, 67).
5617-Bu hadisi Ahmed (II, 134), Yahyâ b. e. Bekr an Züheyr b. Muh. an Mûsâ b. Cübeyr an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Mûsâ b. Cübeyr güvenilir bir râvidir. Diğerleri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 68).
5618-Bu hadisi Tirmizî (no. 1295) ve İbn Mâce (no. 3381), Ebû Âsım an Şebîb b. Bişr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, garîb hükmü verdi.
5619-Bu hadisi Nesâî (eşribe 42/5, VIII, 314), Vâsıl b. Abdila'lâ an İbn Fudayl an Vâil b. Bekr an Ebî Bürde b. ebî Mûsâ an ebîhî senediyle tahrîc etti.
5621-Bu hadisi Buhârî (eşribe 2/3, VI, 241; 5/1-2, VI, 242-3), Müslim (tefsîr no. 32-3, s. 2322), Ebû Dâvud (no. 3669), Tirmizî (no. 1874) ve Nesâî (eşribe 20, VIII, 295), eş-Şa'bî an İbn Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5622-5625-Bu hadisi Mâlik (eşribe 13, s. 846-7), Buhârî (eşribe 3/1, VI, 241) ve Müslim (eşribe 9, s. 1572), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (mazâlim 21, III, 102; tefsîr Mâide 11, V, 190), Müslim (eşribe no. 3, s. 1570-1) ve Ebû Dâvud (no. 3673), Sâbit el-Bünânî an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (tefsîr Mâide 10, V, 194) ve Müslim (eşribe 5, s. 1571), İbn Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile;
Mu'temir b. Süleymân an ebîhî an Enes asl-ı senedi ile ise Buhârî (eşribe 3/2, VI, 240), Müslim (eşribe no. 6, s. 1571) ve Nesâî (eşribe 2/1, VIII, 287) ile;
Müslim (eşribe no. 7, s. 1571-2) ve Nesâî (eşribe 2/2, VIII, 287), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5626-Bu hadisi Müslim (müsâkât no. 67, s. 1205), el-Kavârîrî an Abdila'lâ b. Abdila'lâ an Saîd el-Cüreycî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
5628-Bu hadisi Ahmed (II, 351), Süreyc b. en-Nu'mân an Ebî Ma'şer an Ebî Vehb mevlâ Ebî Hureyre an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
5629-Bu hadisi Buhârî (b?y?' 28/1, III, 12; şirb 13/3, III, 80; fardu'l-humus 1, IV, 41-2; libâs 7, VII, 36), Müslim (eşribe no. 2,s. 1569) ve Ebû Dâvud (no. 2986), ez-Zührî an Alî b. el-Hüseyn b. Alî an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5630-Bu hadisi Nesâî (eşribe 52, VIII, 328), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Süfyân b. Dînâr an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

5631-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3372), el-Abbâs b. Osmân ani'l-Velîd b. Müslim an Münîr b. ez-Zübeyr an Ubâde bin Nüseyy an Habbâb senedi ile tahrîc etti.
Münîr sebebiyle isnâdı sahîhtir.
5632-Bu hadisi Nesâî (eşribe 48/13, VIII, 322), Şu'be an Seleme b. Kuheyl an Ebî'l-Hakem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5633-Bu hadisi Nesâî (eşribe 48/15, VIII, 322), Ebû Bekr b. Alî ani'l-Kavârîrî an Hammâd an Eyyûb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5634-Bu hadisi Nesâî (eşribe 58/5, VIII, 336), İshâk b. İbr. an Cerîr an İbn Şebreme an Talha senedi ile tahrîc etti.
5635-Bu hadisi Nesâî (eşribe 58/2, VIII, 335), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Süfyân an Seleme b. Kuheyl an Zerr b. Abdillah an Sa'd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5636-Bu hadisi Nesâî (eşribe 48/18, VIII, 323), Ziyâd b. Eyyûb an Hüşeym ani'l-Avvâm an Abdilmelik b. Nafi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5637-Bu hadisi Müslim (hacc no. 347, s. 953), Muh. b. el-Minhâl an Yezîd b. Zürey' an Humeyd et-Tavîl an Bekr b. Abdillah senedi ile tahrîc etti.
5638-Bu hadisi Buhârî (hacc 75/2, II, 167), İshâk an Hâlid an Hâlid el-Hazzâ an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5639-Bu mevkûfu Nesâî (eşribe 48, VIII, 326), Zekeriyyâ b. Yahyâ an Abdila'lâ an Süfyân an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
5640-5641-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 85, s. 1590), Ebû Dâvud (no. 3711) ve Tirmizî (no. 1871), Abdülvehhâb es-Sekafî an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an ümmihî an Âişe asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3712), Müsedded ani'l-Mu'temir an Şebîb b. Abdilmelik an Mukâtil b. Hayyân an Amre an Âişe senedi ile (ilk lafız buraya aittir) tahrîc ettiler.
5642-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2714-5), Ahmed (I, 232, 240, 355), Müslim (eşribe no. 79-83, s. 1589), Ebû Dâvud (no. 3713), Nesâî (eşribe 56, VIII, 333), İbn Mâce (no. 3399), Taberânî (no. 12623-31), İbn Hibbân (no. 5360-2) ve Beyhakî (VIII, 300), Yahyâ b. Ubeyd el-Behrânî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5643-Bu hadisi Buhârî (eşribe 11/2, VI, 245), Müslim (eşribe no. 16-18, s. 1574), Ebû Dâvud (no. 3703), Tirmizî (no. 1876), Nesâî (eşribe 8, VIII, 290) ve İbn Mâce (no. 3395), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5644-Bu hadisi Mâlik (eşribe no. 8, s. 844), ani's-sika an Bükeyr b. Abdillah b. el-Eşacc an Abdirrahman b. el-Hubâb an Ebî Katâde senedi ile;
Buhârî (eşribe 11/3, VI, 245), Müslim (eşribe no. 26, s. 1576), Ebû Dâvud (no. 3704) ve Nesâî (eşribe 6/1, VIII, 289), Yahyâ b. e. Kesîr an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile;
Müslim (eşribe no. 25, s. 1575-6) ve Nesâî (eşribe 6/2, VIII, 289-90), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5645-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3706), Müsedded an Yahyâ an Sâbit b. Ammâre an Rayta an Kebşe binti e. Meryem an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
5646-Bu hadisi Nesâî (eşribe 13, VIII, 291-2), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Verkâ b. İyâs ani'l-Muhtâr b. Fülfül an Enes senedi ile tahrîc etti.
5647-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3707), Müsedded an Abdillah b. Dâvud an Mis'ar an Mûsâ b. Abdillah ani'mreetin min benî Esed an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5648-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3708), Ziyâd b. Yahyâ el-Hassânî an Bekr an Attâb b. Abdilazîz an Safiyye binti Atiyye an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5649-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (eşribe no. 14, s. 847), an Dâvud b. el-Husayn an Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Muâz an Mahmûd b. Lebîd senedi ile tahrîc etti.
5650-Bu hadisi Nesâî (eşribe 53/2, VIII, 329), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Süleymân et-Teymî an Ebî Miclez an Âmir b. Abdillah an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5651-Bu mevkûfu Nesâî (eşribe 53/4, VIII, 329), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Cerîr an Muğîre ani'ş-Şa'bî an Alî senedi ile tahrîc etti.
5652-Bu mevkûfu Nesâî (eşribe 53, VIII, 330), İshâk b. İbr. an Vekî' an Sa'd b. Evs an Enes b. Sîrîn an Enes senedi ile tahrîc etti.
5653-Bu mevkûf hadisi Nesâî (eşribe 54/1, VIII, 331), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Ebî Ya'f?r es-Sülemî an Ebî Sâbit es-Sa'lebî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
5654-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 11, s. 1573) ve Tirmizî (no. 1294), es-Sevrî ani's-Süddî an Yahyâ b. Abbâd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5655-Bu hadisi Ahmed (II, 132-3), el-Hakem b. Nâfi' an Ebî Bekr b. e. Meryem an Damre b. Habîb an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Ebû Bekr, âhir-i ömründe ihtilâta uğramıştır.
Heysemî'ye göre hadisin başka bir tariki daha vardır ki, isnâdında yer alan Ebû Tu'me, ihtilâflı bir râvidir (Mecma` V, 45).
5656-Bu hadisi Nesâî (eşribe 41/2, VIII, 312), Muh. b. Hafs an İbn Muhayrîz an raculin senedi ile tahrîc etti.
5657-Bu hadisi Ahmed (IV, 399), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 338b), İbn Hibbân (no. 5322, 6104) ve el-Hâkim (IV, 146), Ebû Harîz Abdullah b. el-Hüseyn an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5658-Râvilerinden Şuayb b. Beyân, Zehebî'ye göre "sadûktur", ancak onu Cûzecânî ve Ukaylî zayıf addetmişlerdir. Heysemî'ye göre diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 76).
5659-Bu hadisi Tirmizî (no. 1895), İbn e. Ömer an Süfyân b. Uyeyne an Ma'mer ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve sahîh olanın Zührî'nin mürseli olarak gelen rivayet olduğunu söyledi.
5660-Bu hadisi Müslim (îmân no. 26-7, s. 48-9), Katâde an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5661-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1939), Abdürrezzâk (no. 16963), Ahmed (II, 56), Müslim (eşribe no. 57, s. 1583), Tirmizî (no. 1868), Nesâî (eşribe 37, VIII, 308) ve Beyhakî (VIII, 309), Şu'be an Amr b. Murre an Zâdân an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5662-5664-İlk lafız Müslim'e (eşribe no. 65), ikinci lafız Müslim'e (no. 64), üçüncü lafız Nesâî'ye (eşribe 40/5,VIII, 311) aittir.
Bu hadisi Müslim (eşribe no. 64-5, s. 1585), Ebû Dâvud (no. 3698), Tirmizî (no. 1869) ve Nesâî (eşribe 40/1-5, VIII, 310-1), Abdullah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5665-Zehebî, Müzâhim adlı râviyi tanımadığını söylemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 65).
5666-Bu hadisi Buhârî (at'ime 29, VI, 207; eşribe 27, 28/1, VI, 251; libâs 25/4, VII, 44; 27, VII, 45), Müslim (libâs 4-5, s. 1637-8), Ebû Dâvud (no. 3723), Tirmizî (no. 1878), Nesâî (zînet 87, VII, 198-9) ve İbn Mâce (no. 3414), Abdurrahman b. e. Leylâ an Huzeyfe senedi ile tahrîc ettiler.
5667-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 11, s. 924-5), Buhârî (eşribe 28/2, VI, 251) ve Müslim (libâs no. 1, s. 1634), Mâlik an Nâfi' an Zeyd b. Abdillah b. Ömer an Abdillah b. Abdirrahman b. e. Bekr es-Sıddîk an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5668-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3838), Osmân b. e. Şeybe an Abdila'lâ ve İsmaîl an Bürd b. Sinân an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5669-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3839) ve Tirmizî (no. 1464), ayrı ayrı tariklerle Ebû Sa'lebe'den tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
5670-Bu hadisi Tirmizî (no. 1796), Zeyd b. Ahrem an Selm b. Kuteybe an Şu'be an Eyyûb an Ebî Kılâbe an Ebî Sa'lebe senediyle tahrîc etti.
5672-Râvilerinden Mendel ihtilâflı bir râvidir (Mecma` V, 77).
5673-Râvilerinden Alî b. Yezîd el-İlhânî sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma` V, 77).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇECEKLER KİTABI

1. Şarap Hakkında Gelen (Haber)
2. Şarabın Haram Kılınmasının Nasıl Olduğu Hakkında
3. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında
4. Üzerinde Şarap İkram Edilen Bir Sofraya Oturma Yasağı
5. Şarap Tutkunu Hakkında
6. Şarapta Hiçbir Şifa Yoktur
7. Şarap Nelerden Olur?
8. Sarhoş Ediciler Hakkında Söylenenler
9. Şarabın (Satılması) İle Satın Alınmasının Yasaklığı
10. Şarap İçmenin Cezası
11. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında
12. Hz. Peygamber'e Şıra Yapan Kimse Hakkında
13. Suya Konulup Bekletilen Hurma, Üzüm Vs. (Naki') Hakkında
14. Toprak Testilerin Şırasından Ve Onların İçinde Şıra Yapmaktan Men'
15. İki Karışığın Şıralarının Birlikte Çıkarılması) Yasağı Hakkında
16. Üzüme "Kerm" İsmi Verilmesi Yasağı Hakkında
17. Şarabın Sirke Yapılması Yasağı Hakkında
18. İçmenin Sünnete Uygun Şeklinin Nasıl Olduğu Hakkında
19. Kırbanın Ağzından İçme Yasağı Hakkında
20. Üç Nefeste İçme Hakkında
21. Tek Nefeste İçen Kimse
22. Nehirden Ağzıyla Su İçen Kimse Hakkında
23. Ayakta İçmek Hakkında
24. Ayakta İçmeyi Mekruh Gören Kimse
25. Gümüşle Kaplanmış Kapla İçmek
26. Kap-Kacağın Örtülmesi Hakkında
27. İçeceğin İçine Üfürme Yasağı
28. Topluluğa İçecek Dağıtanın, Onların Son İçeni Olacağı Hakkında

İÇECEKLER KİTABI

1. Şarap Hakkında Gelen (Haber)

2094. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnul-Müseyyeb haber verdi ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İliyâ'a yürütüldüğü gece[1] bir bardak şarapla bir bardak süt getirilmiş. O da onlara bakmış, sonra sütü almış. Bunun üzerine Cebrail şöyle demiş:
"Seni "fıtrat'a (yani yaradılışa, hak dine uygun olana) götüren Allah'a hamdolsun! Şayet şarabı alsaydın, ümmetin azardı."[2]

2. Şarabın Haram Kılınmasının Nasıl OlduğuHakkında

2095. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Ham-mad b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben (üvey babam) Ebu Talha'nın evinde (misafir) topluluğuna içki dağıtmaktaydım. (Enes) sözüne şöyle devam etti: O sırada şarabın haram kılındığı (hükmü) inmiş. (Enes) sözüne devamla dedi ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) bir tellala emretmiş, o da (bu hükmü) yüksek sesle duyuruyordu. O zaman Ebu Talha;
"Dışarı çık da bak, nedir bu?" demişti. Ben de çıkıp (bakmış ve gelip);
"Bu bir tellal şöyle bağırıyor: Haberiniz olsun ki, şarap haram kılınmıştır!" demiştim. Ebu Talha da hemen bana;
"Git, o (şarapları) dök!" demişti.
(Enes) sözünün devamında dedi ki, bunun üzerine Medine sokaklarında (şarap) akmıştı. O (ayrıca) dedi ki, o gün onların şarabı, "fadih" (denilen şaraptandı). Sonra topluluktan birisi;
"Bazı insanlar, bu (şarap) karınlarında olduğu halde öldürülmüşlerdi, (onların durumu nasıl olacak?)" demişti de, Aziz ve Celil olan Allah şu ayeti indirmişti:
"İman edip iyi işler yapanların üzerine, (bundan böyle) sakınır ve imanlarında sebat ederlerse.., (önceden) tattıklarından dolayı bir günah yoktur."[3]

3. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında

2096. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) îbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bu dünyada şarap içer, sonra ondan tevbe etmez (ve o halde ölürse), Ahirette ondan yoksun bırakılıp kendisine (ahiret şarabı) içirilmez."[4]
2097. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Rebia b. Yezid, Abdullah ibnu'd-Deylemi'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Taif'te kendisine ait, el-Veht isimli bir bahçede Abdullah b. Amr ibni'l-As'ın huzuruna girmiş ve bir de görmüştüm ki; O, Kureyş'li bir gençle el ele! Bu genç şarap içmekle itham edilirdi. Bunun üzerine ben (Abdullah'a) şöyle demiştim: Bana senden ulaştı ki, sen bazı kötü alışkanlıklar hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ediyormuşsun ki, O şöyle buyurmuş:
"Kim bir içim şarap içerse, onun kırk sabah hiçbir namazı kabul olunmaz!" O genç, şarabın anıldığını işitince elini Abdullah'ın elinden çekmiş, sonra da dönüp gitmişti. O zaman Abdullah şöyle demişti:
"Allah'ım, ben hiç kimseye, söylemediğim şeyi iftirayla bana nisbet etmesini helal etmiyorum. Çünkü ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim bir içim şarap içerse, onun kırk sabah hiçbir namazı kabul olunmaz. Sonra teube edip (içmeyi bırakırsa), Allah tevbesini kabul eder."
(Ravi demiş ki), artık (içki içenin tevbesinden) üçüncü (dönüşü) hakkında mı (buyurmuştu), dördüncü (dönüşü) hakkında mı, bilmiyorum; (Hz. Peygamber, ondan sonra artık onun tevbesinin kabul edilmeyeceğini açıklamış ve şöyle buyurmuştu):
"Ona Kıyamet günü,Cehennemliklerin vücutlarından çıkan irin ve benzen sıvılardan içirmesi Allah'a hak olur!"[5]

Açıklama

Bu Hadisteki, şarap (sarhoş edici içki) içenlerin kırk sabah hiçbir namazlarının kabul edilmeyeceği hususu, şarap içenlerin kırk sabah kılacakları namazlara, namaz kılma emrini yerine getirmiş sa-yılsalar da, sevap verilmeyeceği şeklinde anlaşılmıştır. Nevevi'nin (Rahmetullahi Aleyh) açıklamasına göre her ibadetin iki yönü vardır: İbadet emrinin yerine getirilmesi, ibadetin yapılmasına sevap verilmesi. İşte bu Hadiste, şarap içenlerin kırk sabah kılacakları namazlara sevap verilmeyişi, "namazın kabul edilmeyişi" şeklinde açıklanmıştır. Şarap içmekten dolayı, kılınan bir namaza sevap verilmeyişinin sebebi ise şu olabilir: Kur'an-ı Kerim'de; "Şüphesiz namaz edepsizlik ve kötü şeylerden alıkor"[6] buyrulmaktadır. Şu halde namaz kılındığı halde, şarap içme kötülüğünün işlenmesi namazın hakkıyla kılınmadığım gösterir. Dolayısıyla böyle bir namaza sevap verilmemektedir. Hadiste özellikle sabah namazının zikredilmesi, bu namazın, günün en faziletli namazı olmasından dolayı olabileceği gibi, "kırk sabah" ifadesi ile "kırk gün"ün kastedilmiş olması da muhtemeldir.
Hadisin verilen kaynaklarından Nesai'de, Hz. Peygamber'in (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem), içkiye 3. dönüşte, İbn Mace (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayetinde ise 4. dönüşte artık tevbenin kabul edilmeyeceğini açıkladığı görülmektedir. Ahmed'in (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayeti ise, Dârimî'ninki gibi, kesin değildir. Diğer taraftan, içkiye 3. veya 4. dönüşten sonra yapılacak tevbenin kabul edilmeyişi hususu, içki içmekten şiddetle sakındırma ve ondan dolayı ziyadesiyle korkutmanın bir ifadesi olmalıdır. Zira can boğaza gelinceye kadar tevbe kapısı açıktır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştur: "(Yaptığı günahın) bağışlanmasını isteyen kimse, günde yetmiş kere (tevbesinden) dönse de, (günahta) ısrar etmiş olmaz!"[7]

4. Üzerinde Şarap İkram Edilen Bir SofrayaOturma Yasağı

2098. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ebi Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'z-Zübeyr, Cabir'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, üzerinde şarap içilen bir sofraya oturmasın!"[8]

5. Şarap Tutkunu Hakkında

2099. "Bize Muhammed b. Kesir el-Basri haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Câbân'dan, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki O şöyle buyurdu:
"Ne zina çocuğu, ne yaptığı iyiliği başa kakan (veya akraba ile alakayı kesen) kimse, ne anne-babaya itaatsizlik eden kimse, ne de şarap tutkunu olan kimse Cennet'e girmeyecektir."[9]

Açıklama

İnsanı ebedi mutluluktan, yani Cennet'e girmekten sadece "imansız" olarak ölmek mahrum eder. Bu sebeple, yukarıdaki Hadiste olduğu gibi, bazı günahları işleyenlerin Cennet'e girmeyeceğini belirten Hadisler, onların cezalarını çekmek veya bağışlanmak suretiyle günahlarından temizlenmedikçe, Cennet'e giremeyecekleri manasınadır.[10] Çünkü Cennet, tabir caizse, sadece günahsızları alacak şekilde programlanmıştır. "Zina çocuğu'nun Cennet'e giremeyeceği hususuna gelince, âlimler, bu mealdeki Hadislerin sahih olmaları halinde, onların zahiri manalarında olmayacaklarında ittifak etmişlerdir. Onların bazısına göre bu Hadislerin manası, "zina çocuğu", ana-babası gibi zina ederse, o günahtan temizlenmedikçe Cennete giremeyeceği şeklindedir. Buradaki "zina çocuğu" ifadesiyle, devamlı zina eden, zina düşkünü kimse de kastedilmiş olabilir. Nitekim Arapçada cesur kimseye, "aslanın oğlu"; hırsıza, "dehlizlerin oğlu" dendiği gibi, dilimizde de dürüst, faziletli kimseye, "insan evladı" denir.[11]

2100. "Bize Ahmed ibnu'l-Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Nubeyt b. Şeriften, (O) Câbân'dan, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Selhm) (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle buyurdu:
"Ne ana-babaya itaatsizlik eden kimse, ne yaptığı iyiliği başa kakan (veya, akraba ile alâkayı kesen) kimse, ne de şarap tutkunu olan kimse Cennet'e girmeyecektir!"[12]

6. Şarapta Hiçbir Şifa Yoktur

2101. "Bize Sehl b. Hammad haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Simâk rivayet edip dedi ki, Alkame b. Vail'i, babası Vail'den (naklen) anlatırken işittim ki,"
Suveyd b. Tank, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şarap (yapmanın hükmünü) sormuş, (Rasulullah) da onu (şarabı) yapmaktan men etmiş. O; "(şarap) gerçekten ilaçtır" demiş. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"O, kesinlikle ilaç değildir. Aksine o, hastalık (sebebidir)."[13]

7. Şarap Nelerden Olur?

2102. "Bize Ebu'l-Muğîre, El-Evzai'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Kesir'i, şöyle derken işittim: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:" Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim: *"Şarap şu iki ağacın, yani hurma ve üzüm ağaçlarının (meyvelerinden olur)."*[14]

Açıklama

Şarap (hamr); üzüm, hurma, buğday, arpa ve bal gibi birçok üründen yapılabilmektedir. Yukarıdaki Hadiste sadece hurma ve üzümün zikredilmesi, şarabın daha ziyade bunlardan yapılmış olmasındandır. Nitekim benzer bir kullanışla, "insanı doyuran ekmektir" denilir. Halbuki, insan başka şeylerden de doyar.
Burada kaydedelim ki; şarap (hamr) kelimesinin, üzümden yapılan sarhoş edici içki için hakiki manada, diğerlerinden yapılanlar için mecazi manada kullanılmış olup olmadığına dair farklı görüşler ve bunlardan doğan bazı farklı hükümler vardır.[15]

8. Sarhoş Ediciler Hakkında Söylenenler

2103. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bal şarabının (hükmü) sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:
"Sarhoş eden her içki haramdır."[16]
2104. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde b. Ebi Musa'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni ve Muaz b. Cebel'i Yemen'e görevli olarak göndermişti de şöyle buyurmuştu:"
"(Oranın içeceklerini) için, fakat hiçbir sarhoş edici içkiyi içmeyin. Çünkü her sarhoş edici içki haramdır."[17]
2105. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Usame haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Kesir b. Sinan rivayet edip (dedi ki), bana ed-Dahhak b. Osman, Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Amir b. Sa'd'dan, (O) Sa'd'dan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O şöyle buyurdu:
"Sizi, çoğu sarhoş eden şeyin azından da menediyorum."[18]

2106. "Bize Zeyd b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Raşid, Ebu Vehb el-Kelai'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işittim:
"Muhakkak ki (onun) -Zeyd dedi ki, yani İslam'ın (hükümlerinin)- *ilk tersine çevrilmesi, kabın* -yani şarabın (hükmünün)-*tersine çevrilmesi şeklinde (olacaktır)."* Bunun üzerine;
"Ya Rasulullah, Allah onun hakkında açıklamış olduğu şeyleri açıklamış iken (bu), nasıl olur?" denilmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"*Onu başka bir isimle adlandıracak, sonra da onu helâl sayacaklardır."*[19]
2107. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bana İbn Vehb, Mekhul'den, (O) Ebu Salebe el-Huşeni'den, (O da) Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Dininizin öncesi Peygamberlik ve rahmettir. Sonra hükümdarlık ve rahmet, sonra toprak renkli (a'fer) hükümdarlık, daha sonra ise, zamanında şarap ve ipeğin helâl sayılacağı hükümdarlık ve zorbalık (olacaktır)."[20]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Mervan'a), "a'fer = toprak renkli" kelimesi sorulmuş, O da;
"O (bununla) onu, kendisinde hiçbir hayır olmayan bir toprağa benzetiyor" cevabını vermişti."[21]

9. Şarabın (Satılması) İle Satın AlınmasınınYasaklığı

2108. "Bize Sehl b. Hamâd haber verip (dedi ki), bize Tu'me rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Beyan et-Teğlibi, Urve ibnu'l-Muğire b. Şu'be'den, (O) babasından, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim şarap satarsa, domuzları da parça parça edip (satsın!)"[22]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Seneddeki Amr b. Beyan), ancak Ömer b. Beyan'dır."[23]
2109. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas'a şarap satmanın (hükmünü) sordum da O şöyle dedi: Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sakif -veya Devs- (kabilesinden) bir arkadaşı vardı. (Bu arkadaşı) Mekke'de, fetih yılında, kendisine hediye edeceği bir kırba şarap ile (Hz. Pey-gamber'e) rastladı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Ey falan! Yüce Allah'ın onu haram kıldığını bilmiyor musun?" buyurdu. (İbn Abbas) dedi ki, bunun üzerine adam hizmetçisine dönüp;
"Git de onu sat" dedi. Bu sefer Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),
"Ona ne emrettin, ey falan?" buyurdu. O da;
"Ona onu satmasını emrettim" cevabını Verdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de,
"Şüphe yok ki, içilmesi haram kılınan şeyin satımı da haram kılınmıştır!" buyurdu ve emretti de, (şarap kırbası) vadiye boşaltıldı.[24]
2110. "Bize Muhamed b. Ahmed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan -yani İbn Dinar'dan-, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) Hz. Ömer'e, Semure'nin şarap sattığı haberi ulaşmıştı da, O şöyle demişti: Allah Semure'nin canını alsın! O bilmiyor mu ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Allah yahudilere lanet etsin! Onlara (hayvanların) içyağları haram kılınmıştı da onlar, onları "cemi" edip satmışlardı!"
Süfyan şöyle demiş:
"Onlar onları cemi etti" demek, "onlar onları eritti" demektir.[25]

Açıklama

Müslümanlar arasında şarap alım-satımı haramdır. Bazı âlimler Semure'nin, ganimet gibi bir yolla eline geçen şarabı, bu haramlık hükmünü bilmediğinden dolayı sattığını söylemişlerdir. İbnu'l-Cevzi (Rahmetullahi Aleyh) ve Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh) gibi diğer bazı âlimler ise, Semure'nin bu şarap satışında şu üç ihtimalden birinin söz konusu olabileceğini söylemişlerdir: Birincisi, Semure bu şarabı ehl-i kitab'dan cizyelerinin karşılığı olarak almış ve onu şarabın müslüman olmayanlara satışının caiz olduğu kanaatiyle, müslüman olmayanlara satmıştı. İkincisi, O, hakiki şarabı değil, kendisinden şarap yapılacak olan üzüm suyunu satmıştı. Nitekim üzüm suyuna da şarap denilir. Üçüncüsü ise, O, şarabı sirkeye çevirmiş ve sirkeyi satmıştı. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), âlimlerin çoğu gibi, şarabın sirkeye çevrilmesinin helâl olmadığı kanaatinde idi. Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh), İbnu'l-Cevzi'ye (Rahmetullahi Aleyh) uyarak, birinci ihtimalin daha makul olduğunu söylemiştir.[26]

10. Şarap İçmenin Cezası

2111. "Bize Asım b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, el-Haris b. Abdirrahman'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(İçki içen) sarhoş olduğu zaman onu kamçı ile dövün, sonra (ikinci defa) sarhoş olduğu zaman (yine) onu kamçı ile dövün; sonra (üçüncü defa) sarhoş olduğu zaman (yine) onu kamçı ile dövün; sonra (tekrar) sarhoş olduğu zaman, -yani dördüncüde- onun boynunu vurun!"[27]

Açıklama

Bu Hadis, dördüncü defa şarap içenin öldürüleceğini göstermektedir. Ancak Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), dördüncü defa şarap içen biri kendisine getirildiğinde onu öldürmediği de nakledilmektedir.[28] Bundan dolayı, yukarıdaki Hadisin hükmünün müslümanlığın başlangıcında yürürlükte olduğu, sonradan bu hükmün kaldırıldığı ve ne kadar tekrar ederse etsin, şarap içenin öldürülmeyeceği hükmünün getirildiği söylenmiştir. Alimlerin cumhuru da, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mezkur uygulamasına uygun görüş beyan etmişlerdir ki, bu da, yukarıdaki Hadisin hükmünün mensuh olduğunun bir işareti sayılmıştır.[29]

11. Şarap İçene Sert Davranılması Hakkında

2112. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zina eden kimse, zina ettiğinde mü'min olarak zina etmez! Hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yaptığında mü'min olarak hırsızlık yapmaz! Şarap (içen kimse de), onu içtiğinde mü'min olarak içmez!"[30]

Açıklama

Allah Azze ve Celle'nin, birbirleriyle çarpışan iki topluluğu mü'min olarak nitelemesi,[31] Hz. Peygamber'in; *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, diyen, sonra da bu (iman) üzerine ölen herkes, zina etse, hırsızlık yapsa da Cennet'e girecektir"*[32] buyurması ve benzeri Ayet ve Hadisler, büyük günah işleyenlerin iman vasıflarını kaybetmediklerini göstermektedir. Bu sebeple yukarıdaki Hadis ile benzerleri, şu şekillerde anlaşılmışlardır: Büyük günah işleyenler, onları, olgun bir imana sahipken yapamazlar; büyük günah işleyenler, onları, kendilerine mani olacak imandan adetâ yoksun iken yaparlar; büyük günahlar, imansızlara yaraşır işlerdir...[33]

12. Hz. Peygamber'e Şıra Yapan Kimse Hakkında

2113. "Bize Yezid b. Harun, Abdulmelik b. Ebi Süleyman'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: "Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tulumlarda şıra (nebiz) yapılırdı. Eğer bir tulum bulunamazsa O'na, taş çömleklerden bir kapta şıra yapılırdı."[34]

13. Suya Konulup Bekletilen Hurma, Üzüm Vs. (Naki')Hakkında

2114. "Bize Muhammet! b. Kesir, el-Evzai'den, (O) Yahya b. Ebi Amr eş-Şeybani'den, (O) Abdullah ibnu'd-Deylemi'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,"
Babası veya kendilerinden bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, doğrusu biz, bildiğin yerden çıkıp geldik ve bildiğin kimselerin arasına indik. Şimdi bizim yardımcımız, dostumuz kimdir?" (Hz. Peygamber);
"Allah ve Resulü!" buyurdu. (Ed-Deylemi ve arkadaşları, daha sonra) dediler ki;
"Ya Rasulullah, gerçekten bizler üzüm ve şarap sahipleriyiz. Şüphe yok ki, Allah da şarabı haram kılmıştır. O halde üzümleri ne yapalım?" (Hz. Peygamber);
"Onları kuru üzüm yapın!" buyurdu. Onlar;
"Peki kuru üzümü ne yapalım?" dediler. (Hz. Peygamber);
"Eski kırbalarda suya koyun. Onu sabah yemeğinizde suya koyun, akşam yemeğinizde (şerbetini) için. Akşam yemeğinizde suya koyun, sabah yemeğinizde (şerbetini) için. (Ancak onu eski kırbalarda suya koyun, küplerde suya koymayın). Çünkü onun (yani eski kırbalarda suya konulan kuru üzümün) üzerinden bir gün bir gece (veya "iki ikindi," dolayısıyla iki tam gün) geçince, o şarap olmasından önce sirke olur (ve yine de kullanılabilir!)"[35]

Açıklama

Bu Hadisin ilk ravisi Sahabi ed-Deylemi'ye (Radıyallahu Anh), Feyruz ibnu'd-Deylemi de denmektedir. Feyruz, Yemen'i işgal eden Habeşlileri oradan çıkarmak için Kisranın gönderdiği İran askerleri arasında Yemen'e gelip oraya yerleşmişti. Daha sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberliğini duyup bir heyetle Medine'ye gelmiş ve müslüman olmuştu.[36]

14. Toprak Testilerin Şırasından Ve Onların İçinde Şıra Yapmaktan Men'

2115. "Bize Saîd b. Amir, Saîd b. Ebi Arûbe'den, (O) Katâde'den, (O) Azra'dan, (O da) Saîd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
İbn Ömer'e, toprak testilerin (içinde yapılan) şırayı sordum da, O;
"Bunu Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haram kılmıştır" cevabını verdi. Daha sonra İbn Abbas'a rastladım ve O'na İbn Ömer'in sözünü haber verdim, O da;
"Ebu Abdirrahman (yani İbn Ömer) doğru söylemiş" dedi.[37]
2116. "Bize el-Hakem b. Nafi' Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Bana Enes b. Malik rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kuru kabak ve ziftlenmiş testi içinde şıra yapmayın!"[38]
2117. "Bize Ebu Zeyd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Selem b. Küheyl'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ebu'l-Hakem'i şöyle derken işittim: İbn Abbas'a toprak testilerin (içinde yapılan) şırayı sordum -veya (bu), O'na sorulurken işittim- de O;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru kabak içinde şıra yapmaktan men etti" cevabını verdi. (Bunu) İbnu'z-Zübeyr'e de sordum, O da;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru kabak (içinde şıra yapmayı) yasakladı" cevabını verdi. (Bunu) İbn Übeyy'e de sordum, O da İbn Abbas'ın dediği gibi söyledi.
(Ebu'l-Hakem) sözüne şöyle devam etti: İbn Abbas şöyle de dedi:
"Kimi Allah ve Rasul'ünün haram kıldığı şeyi haram kılmak sevindirirse -veya kim Allah ve Rasul'ünün haram kıldığını haram kılacaksa-, şırayı haram kılsın!"
(Ebu'l-Hakem) sözünün devamında şöyle dedi:
"Bana kardeşim de, Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) toprak testilerle kuru kabak ve ziftlenmiş testi (içinde şıra yapmaktan), hurma koruğu ile kuru hurmayı (karıştırıp şıralarını birlikte yapmaktan) men etti."[39]
2118. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Fudayl b. Zeyd er-Rekaşi'den (naklen) rivayet etti ki;" O, Abdullah b. Muğaffel'e gelip;
"Bana, bize haram olan içecekleri söyle" demiş, O da;
"Şarap..." cevabını vermiş. O;
"Bu Kur'an'da var" demiş. (O zaman Abdullah) şöyle demiş:
"Sana sadece Muhammed (Rasulullah'ın) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (ravi Abdullah, önce ya Hz. Peygamber'in ismini, veya "Rasulullah Muhammed'den..." diyerek Rasullük unvanını zikretmişti), buyurduğunu işittiğim şeyleri anlatıyorum: O, kuru kabak, yeşil toprak testi ve ağaçtan oyulmuş kap (içinde şıra yapılmasını) yasaklamıştı."[40]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen kaplarda şıra yapılmasının yasaklanması hükmü, daha ziyade, onların şırayı kısa zamanda sarhoş edici içkiye çevirme özelliklerinden dolayıdır. Çünkü bu kaplarda şıra yapılması halinde şıra, farkına varılmadan sarhoş edici içkiye dönüşebilir, böylece şıra zayi edilmiş olur. Hatta bu durumda, şıra zannedilerek içki de içilmiş olabilir. Bunun yanında bu yasağın bir hikmeti de şu olmalıdır: Bu kaplar cahiliye döneminin içki kaplan idiler. Şarap yasaklanınca, onu hatırlatacak, bu kötü alışkanlığın haramlığına inanılsa da, devamında vesile yapılacak şeylerin, benzeri bir şekilde kullanılması uygun olmazdı. Bunun için onların şıra yapımında kullanılmaları yasaklanmıştı. Bu yasak daha sonra kaldırılmıştır. Alimlerin cumhurunun görüşü de bu yöndedir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu yasağın devam ettiğini ve bu kaplarda şıra yapmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[41]

15. İki Karışığın Şıralarının Birlikte Çıkarılması) Yasağı Hakkında

2119. "Bize Yezid b. Harun ve Saîd b. Amir -ki, (zikredilecek metnin) sözleri Yezid'in (rivayetine) aittir-, haber verip dediler ki, bize Hişam, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebi Katade'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Renklenen koruk hurma ile olmuş taze kurmanın şıralarını birlikte yapmayın. Kuru üzüm ile kuru hurmanın şıralarını da birlikte yapmayın. Bunların her birinin şırasını tek başına, ayrı ayrı yapın!"[42]

16. Üzüme "Kerm" İsmi Verilmesi Yasağı Hakkında

2120. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Simak'tan, (O) Alkame b. Vail'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Üzüme) "kerm" demeyin, "ıneb" ve "hable" deyin!"[43]

Açıklama

"Kerm" ve "hable" aslında üzüm çubuğu, asma demektir. Cahiliye döneminde üzümün kendisine ve üzümden yapılan şaraba da "kerm" denilmekteydi. Zira onların kanaatine göre şarap, içeni "kerm" sahibi, yani iyi, kıymetli ve cömert yapmaktaydı, bu iyi vasıfların kaynağı şaraptı. Şarap haram kılınınca üzüme ve üzüm çubuğuna "kerm" denilmesi de yasaklanmıştı. Çünkü bunlara bu ismi vermek, şarap hakkındaki eski yanlış kanaati hatırlatıp şarap alışkanlığının devam etmesine yol açabilirdi. Bunun için üzüme "meb", üzüm çubuğuna "hable" denilmesi emredilmişti.[44]

17. Şarabın Sirke Yapılması Yasağı Hakkında

2121. "Bize Abdullah b. Musa, İsrail'den, (O) es-Süddi'den, (O) Yahya b. Abbad'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ebu Talha'nın himayesinde bazı yetimler vardı. O da onlar için şarap satın almıştı. Derken şarabın haram kılındığı (hükmü) inince O, Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiş ve
"Onu sirke yapayım mı?" demişti. (Hz. peygamber);
"Hayır!" buyurmuştu. Bunun üzerine O da onu dökmüştü.[45]

Açıklama

Bu Hadis şarabı sirkeye çevirmenin caiz olmadığını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve şarabın içine bir şey katarak sirkeye çevrilmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Şafiiler, şarabın içine bir şey katmaksızın kendi kendine sirkeye dönüşmesi halinde helâl olacağı görüşündedirler. Hanefi'ler ise, şarabın sirkeye çevrilmesinin, içine bir şey katmakla da caiz olduğunu ve böylece onun temiz olacağını söylemişlerdir. Onlar bu konuda, şarabın sirkeye çevrilebileceğini gösteren, ancak zayıf oldukları belirtilen bazı Hadislere dayanmakta, yukarıdaki Hadisi de şöyle yorumlamaktadırlar: Şarap haranı kılındığında halkın ona karşı bir meyli, bir şarap alışkanlığı vardı. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şarabın sirkeye çevrilmesi vesile edinilerek bu kötü alışkanlığın sürdürülmesinden endişe etmiş ve bu işlemi, şaraba olan meyil tamamen yok oluncaya kadar yasaklamıştı.[46]

18. İçmenin Sünnete Uygun Şeklinin Nasıl OlduğuHakkında

2122. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki,"
O, (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), solunda Ebu Bekir, sağında köylü bir adam var iken süt içtiğini görmüştü. O zaman (Hz. Pegamber sütün) artanını köylüye verip,
"(İç), sonra (artanı) sırasıyla sağdakine (ver!)" buyurmuştu.[47]

19. Kırbanın Ağzından İçme Yasağı Hakkında

2123. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbanın ağzından içilmesini yasakladı.[48]
2124. "Bize Müslim b. ibrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Halid el-Hazza'dan, (O) Ikrime'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbanın ağzından içilmesini yasakladı.[49]
2125. "Bize Yezid b. Harun, İbn Ebi Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kırbaların ağızlarını aşağı eğip onlardan içilmesini yasakladı.[50]

20. Üç Nefeste İçme Hakkında

2126. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Azra b. Sabit, Sümâme'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Enes kabdan (bir şey içtiğinde) iki veya üç defa nefes alırdı. O demiş idi ki,
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de kabdan (birşey içtiğinde) iki veya üç defa nefes alırdı."[51]

21. Tek Nefeste İçen Kimse

2127. Bize İshak b. İsa, Malik'ten, (O) Eyyub b. Habib'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ebu'l Musenna'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Mervan'ın yanındaydım. Derken Ebu Saîd geldi ve (Mervan'ın sorusu üzerine) şöyle dedi: (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içeceğin içine üfürmeyi yasaklamıştı). Bunun üzerine bir adam; "ya Rasulullah, doğrusu ben tek nefesten suya kanmam. (Bunun için arada içine üfürerek nefes almam lazım)" demişti de (Hz. Peygamber); "Öyleyse kabı ağzından uzaklaştır, sonra nefes al/" buyurmuştu. (Adam bu sefer); "gerçekten ben (bazan içeceğin içinde) çer-çöp görüyorum. (Bunları uzaklaştırmak için yine suya üfürmem lazım?)" demiş, (Hz. Peygamber de); "O (içeceği, çer-çöp gidinceye kadar) dök!" buyurmuştu.[52]
2128. Bize Ebu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzai, Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Katâde'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana babam rivayet etti ki, O, Hz. Peygamber'i (Sallaüaku Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:
"Biriniz işediğinde erkeklik organını sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istinca da etmesin ve (birşey içerken) kabın içine (üfürerek) nefes almasın/"[53]

22. Nehirden Ağzıyla Su İçen Kimse Hakkında

2129. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Fuleyh b. Süleyman, Saîd ibnu'l-Haris el-Ensari'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ensar'dan bir adama hasta ziyaretine gelmişti. (Adamın evinin yanından) da bir su kanalı akıyordu. Derken (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Eğer yanınızda, eski kırba içinde gecelemiş su varsa (ondan içelim). Yoksa (su kanalına) eğilip ağzımızla içeriz!"[54]

23. Ayakta İçmek Hakkında

2130. "Bize Mansur b. Seleme el-Huzai rivayet edip (dedi ki), bize Şerik, Abdulkerim'den, (O) el-Bera' b. İbneti Enes'ten, (O) Enes'ten, (O da) Ümmü Süleym'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) ayakta, kırbanın ağzından su içti.[55]
2131. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize İmran b. Hudeyr, Ebu'l-Bezri Yezid b. Utarid'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Bizler, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında ayakta iken içer, yürürken yerdik."[56]
2132. "Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[57]

24. Ayakta İçmeyi Mekruh Gören Kimse

2133. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi kî), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayakta içmekten men etmişti.
(Katâde) demiş ki,
"Ben O'na (yani Enes'e, ayakta) yemeyi de sordum," O da;
"Bu daha çirkin!" cevabını verdi.[58]
2134. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Ziyad et-Tahhan'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (şöyle naklederken) işittim:"
(Hz. Peygamber) ayakta içtiğini gördüğü bir adama,
"Kus!" buyurdu. (Adam);
"Niçin?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Kedi ile birlikte içmeyi arzu eder misin?" buyurdu. (Adam);
"Hayır!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);
"Öyleyse seninle birlikte ondan daha kötü olan, yani şeytan içmiştir!" buyurdu.[59]

Açıklama

Son iki bölümdeki Hadisler zahiren birbirine zıt görünmektedirler. Buna "ihtilafu'l-Hadis" denir. Bu zıtlık, bunların bir kısmını tercih etmek veya bir kısmım nâsih, diğerlerini mensuh saymak yahut hepsini muhtelif şekillerde te'vil etmek suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. Bunlardan en uygunu, bu Hadislerin şu şekilde yorumlanmalarıdır: Ayakta su içmek, mekruhtur. Bunun hikmeti, âdâb-ı muaşerete aykırılığı veya sağlık için zararlılığı olabilir. Bununla beraber, bilhassa, oturma imkanı olmama, su kabının yukarıya asılı olması gibi hallerde ayakta içmek de caizdir. Bunun için Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), daha ziyade oturarak içmiş ve öyle yapılmasını emretmiş, ancak ayakta içmenin caizliğini göstermek için az da olsa, ayakta içtiği olmuştur. Yukarıdaki Hadisleri bu şekilde anladığımızda, aralarında zıtlık kalmaz. Son Hadisten ise, muhtemelen bir zaruret olmaksızın ayakta içilmesi halinde, içilen şeyin kusulmasının müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır.[60]

25. Gümüşle Kaplanmış Kapla İçmek

2135. "Bize Ahmed b. Yunus haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Nafi'den, (O) Zeyd b. Abdillah b. Ömer'den, (O) Abdullah b. Abdirrahman b. Ebi Bekr'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O kendisine (yani Abdullah'a) haber vermiş ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Gümüş bir kap ile içen kimse, karnına ancak gurul gurul Cehennem ateşi dökmüş olur!"[61]
2136. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize İbn Avn, Mücahid'den, (O da) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Huzeyfe ile beraber Medain'e çıkıp (gitmiştik). Derken (Huzeyfe) su istemiş ve bir ağa O'na gümüş bir kap ile (su) getirmişti. (Huzeyfe) de onu (ağanın) yüzüne atmıştı. O zaman biz (kendi aramızda);
"Bir şey söylemeyin! Çünkü biz O'na (bunun sebebini şimdi) sorarsak, (bunu) bize anlatmaz!" demiştik. Bir müddet geçince O,
"Biliyor musunuz, onu niye attım?" demişti. Biz de;
"Hayır!" demiştik. Bunun üzerine O;
"Ben gerçekten onu (bundan) men etmiştim. (Ama o yine vazgeçmemiş!)" demişti. (Huzeyfe sonra) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) altın ve gümüş kaplarla içmeyi, ipek ve (ipek karışımı bir kumaş olan) dibayı giymeyi yasaklamış ve
"Bunlar şu dünyada o (kâfirler) için, Ahirette ise sizin içindir" buyurmuş olduğunu zikretti.[62]

Açıklama

Bu Hadisin Buhari'deki bir rivayetinde[63] ve diğer Hadislerde altın ve gümüş kaplarda yemek yemenin de yasaklanmış olduğu bildirilmiştir. Alimlerin cumhuru da bu Hadislere dayanarak altın ve gümüş kaplarda yeme-içmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre altın ve gümüş kapların; sürme kutusu, güzel koku kutusu gibi, yeme-içme dışındaki işlerde kullanılmaları da haramdır. Emir Yemâni (Rahmetullahi Aleyh) ile Kadı Şevkani (Rahmetullahi Aleyh) ise, altın ve gümüş kapların yeme-içme dışındaki işlerde kullanılmalarının caiz olduğunu söylemişlerdir.[64]

26. Kap-Kacağın Örtülmesi Hakkında

2137. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreye'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bana Ebu Humeyd rivayet edip dedi ki; Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) süt getirmiştim de O;
"Bunu, üzerine enlemesine bir ağaç parçası koyarak da olsa, örtseydin ya!" buyurmuştu.[65]
2138. "Bize Amr b. Avn, Halid'den, (O) Sehl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, abdest suyunu örtmeyi, tulumun ağzını bağlamayı ve kap-kacağı tersine çevirmeyi emretti."[66]

27. İçeceğin İçine Üfürme Yasağı

2139. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Eyyub b. Habib'den, (O da) Ebu'l-Musenna el-Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Mervan, Ebu Saîd el-Hudri'ye, "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içeceğin içine üfürmekten menederken işittin mi?" dedi, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[67]
2140. "Bize Amr b. Avn, İbn Uyeyne'den, (O) Abdulkerim el-Cezeri'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içeceğin içine üfürmekten men etti.[68]

Açıklama

Bu Hadislerdeki içeceğin içine üfürme yasağı, başkalarıyla birlikte aynı kapta içilen veya artanı başkalarına verilecek olan içecekler hakkındadır. Çünkü bu, sağlık açısından zararlı olabileceği gibi, birlikte içenlerin tiksinmesine de sebep olabilir.[69]

28. Topluluğa İçecek Dağıtanın, Onların Son İçeni Olacağı Hakkında

2141. "Bize Affân b. Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme ve Süleyman ibnu'l-Muğire, Sabit'ten, (O) Abdullah b. Rebah'tan, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Topluluğa içecek dağıtan, onların son içenidir!"[70]

---

[1] Bununla, Hicretten 20 ay kadar önce, bi'setin 11. yılı Receb ayında vuku bulan "İsra" gecesi kastedilmektedir, İliya ise Kudüs'ün bir ismidir.
[2] Buhari, Eşribe, 1(6/240); Müslim, İman, 272(1/154); Nesai, Eşribe, 42(8/280); Tirmizi, Tefsir, 18(5/300); Müsned, 2/282, 512. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/374

[3] Buhari, Tefsir, 5/11(5/190); Müslim, Eşribe, 3(3/1570); Ebu Davud, Eşribe, 1(3/325); Nesai, Eşribe 2(8/254); Muvatta, Eşribe, 13(2/846-847); Müsned, 3/189-190. 227. Sonda zikredilen ayet, Maide: 5/93. Ayetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/375-376
[4] Buhari, Eşribe, 1(6/240); Müslim, Eşribe, 76-77(3/1588); Tirmizi, Eşribe, 1(4/290); Nesai, Eşribe, 46(8/284); İbn Mace, Eşribe, 2(2/1119); Muvatta, Eşribe, 11(2/846); Müsned, 2/19, 22, 28; Musannaf, 9/235; Tayâlisî, s. 254; Ebu Davud, Eşribe, 5(3/327). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/376
[5] Nesai, Eşribe, 46(8/284); İbn Mace, Eşribe, 4(2/1120); Müsned, 2/176, 189, 197; Müstedrek, 1/30,4/146., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/376/378-379
[6] Ankebut: 29/45.
[7] Ebu Davud, Vitr, 26(2/84); Tirmizi, Deavât, 107(5/558).
[8] Tirmizi, Edeb, 43(5/113); Müsned, 3/339; Müstedrek, 4/288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/379
[9] Müsned, 2/203; Musannaf, 7/454., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380
[10] Bkz. Feyz, 6/448., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380-381
[11] Bkz. Keşfu'1-Hafa, 2/372, el-Esraru'1-Merfua, s. 488.
[12] Nesai, Eşribe 47(8/284); Müsned, 2/164,201; Tayâlisî, s. 303. İbn Hacer, Câbân'dan hadis rivayet eden Nubeyt'in babasının isminin bilinmediğini (ğayru mensûb), Nubeyt b. Şerifin ise Sahabi olduğunu kaydetmektedir. (Takrib, 2/296). Nesai'nin senedinde de Nubeyt'in babasının ismi verilmemektedir. Bu ravinin ismi Tayalisi'de Şumeyt b. Nubeyt, Musned'de ise Nubeyt b. Sumeyt veya Nubeyt b. Şerit olarak geçmekte, ancak Ahmed b. Hanbel'in "Nubeyt b. Şerit" şeklini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu senede göre bir önceki sened munkatı'dır. Salim b. Ebi'1-Ca'd çok "irsal" yapan bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/380-381
[13] Müslim, Eşribe, 12(3/1573); Ebu Davud, Tıb, 10(4/7); Tirmizi, Tıb, 8(4/388-389); îbn Mace, Tıb, 27(2/1107). Müsned, 4/311,317,5/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/382
[14] Müslim, Eşribe, 13-14(3/1573); Ebu Davud, Eşribe, 4(3/327); Nesai, Eşribe, 20(8/261); Tirmizi, Eşribe, 8(4/298); İbn Mace, Eşribe, 5(2/1121); Müsned, 2/279, 408, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/383
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/382-383
[16] Buhari, Eşribe, 4(6/242); Müslim, Eşribe, 67(3/1585); Ebu Davud, Eşribe, 5(3/328); Nesai, Eşribe, 24(8/264) Tirmizi, Eşribe, 2(4/291); İbn-i Mace, Eşribe, 9(2/1123), Muvatta, Eşribe, 9(2/845); Müsned, 6/36,190, 226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/384
[17] Buhari, Meğazi, 60(5/108); Müslim, Eşribe, 70(3/1586); Ebu Davud, Eşribe, 5(3/328); Nesai, Eşribe, 24(8/266); İbn Mace, Eşribe, 9(2/1124); Müsned, 4/410, 417., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/384
[18] Nesai, Eşribe, 26(8/268); Dârekutnî, 4/251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/385
[19] Mecmâu'z-Zevâid, 5/56 (Ebu Ya'la'dan), Metalib, 2/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/385
[20] Mecmâu'z-Zevâid, 5/189 (Ebu Yala, Bezzar ve Taberani'den).
[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/383-386
[22] Ebu Davud, Buyu, 63(3/280); Müsned, 4/253.
[23] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/387
[24] Müslim, Musâkat, 68(3/1206); Nesai, Buyu', 90(7/271); Muvatta, Eşribe, 12(2/846); Müsned, 1/230, 2444, 323. Bkz. 2574. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/387-388
[25] Buhari, Buyu, 103(5/40); Müslim, Musakat, 72(3/1207); Nesai, Fer', 9(7/157); İbn Mace, Eşribe, 7(2/1122); Müsned, 1/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/388
[26] Fethu'1-Bâri, 9/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/386/388-389
[27] Ebu Davud, Hudud, 38(4/164); Nesai, Eşribe, 43(8/281); İbn Mace, Hudud, 17(2/859; Müsned, 2/291, 504; Müstedrek, 4/371-372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/388-390
[28] Tirmizi, Hudud, 15(4/49).
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/389-390
[30] Buhari, Eşribe, 1(6/241); Müslim, îman, 100(1/76); Ebu Davud, Sünnet, 15(4/221); Tirmizi, İman, 11(5/15); Nesai, Eşribe, 43(8/280); İbn Mace, Fiten, 3(2/1299); Müsned, 2/243, 376, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/391
[31] Bkz. Hucurat: 49/9.
[32] Müslim, îman, 154(1/95).
[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/390-391
[34] Müslim, Eşribe, 61-62(3/1584); Ebu Davud, Eşribe, 7(3/332); Nesai, Eşribe, 39(8/277); İbn Mace, Eşribe, 12(2/1126); Müsned, 3/304, 307, 326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/391-392
[35] Ebu Davud, Eşribe, 10(3/334); Nesai, Eşribe, 57(8/298); Müsned, 4/232., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/393
[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/392-393
[37] Müslim, Eşribe, 47(3/1581); Ebu Davud, Eşribe, 7(3/330); Nesai, Eşribe, 29(8/271); Müsned, 2/48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/394
[38] Buhari, Eşribe, 4(6/242, muallak olarak); Müslim, Eşribe, 30-31(3/1577); Nesai, Eşribe, 32(8/273); Müsned, 3/110,165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/395
[39] Müsned, 1/27, 38, 229, 340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/395-396
[40] Müsned, 4/86,87, 5/57; Mecmâu'z-Zevâid, 5/58(Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/396
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/394/396-397
[42] Buhari, Eşribe, 11(6/245); Müslim, Eşribe, 24(3/1575); Ebu Davud, Eşribe, 8(3/333); Nesai, Eşribe, 15(8/259); îbn Mace, Eşribe, 11(2/1125); Muvatta, Eşribe, 8(2/844); Müsned, 5/ 307, 309, 310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/397-398
[43] Müslim, Elfaz, 11(4/1764). Bkz. 2703. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/398
[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/398-399
[45] Müslim, Eşribe, 11(3/1573); Ebu Davud, Eşribe, 3(3/326); Tirmizi, Buyu', 59(3/589); Müsned, 3/119,180, 260, Dârekutnî, 4/265., [45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/399
[46] [46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/399-400
[47] Buhari, Eşribe, 18(6/248); Müslim, Eşribe, 124-125(3/1603); Ebu Davud, Eşribe,19(3/ 338); Tirmizi, Eşribe, 19(4/306); İbn Mace, Eşribe, 22(2/1133); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 17(2/ 926); Müsned, 3/110,113,197, Musannaf, 10/425., [47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/400-401
[48] Buhari, Eşribe, 24(6/250); Ebu Davud, Eşribe, 14(3/336); İbn Mace, Eşribe, 20(2/1132); Müsned, 1/241, 339, Bkz. 2007. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401
[49] Buharı, Eşribe, 24(6/250); İbn Mace, Eşribe, 20(2/1132); Müsned, 2/230,247,353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401-402
[50] Buhari, Eşribe, 23(6/250); Müslim, Eşribe, 110-111(3/1600); Ebu Davud, Eşribe, 15(3/ 336-337); Tirmizi, Eşribe, 17(4)305); İbn Mace, Eşribe, 19(2/1131); Müsned, 3/6,67, 69., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/401-402
[51] Buhari, Eşribe, 26(250-251); Müslim, Eşribe, 122(3/1602); Ebu Davud, Eşribe, 19(3/ 338); Tirmizi, Eşribe, 13(4/302); İbn Mace, Eşribe, 18(2/1131); Müsned, 3/114,185,211., 2-403
[52] Tirmizi, Eşribe, 15(4/304); Muvatta, Srfatu'n-Nebi, 12(2/925); Müsned, 3/26, 32, 57, 69
[53] Buharı, Eşribe, 25(6/250); Nesai, Taharet, 41(1/39); Tirmizi, Eşribe, 16(4/304). Ayrıca ıkz. 679. hadis.
[54] Buhari, Eşribe 20(6/249); Ebu Davud, Eşribe, 18(3/337); Müsned, 3/328, 343, 344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/404-405
[55] Müsned, 6/376, 431; Mecmâu'z-Zevâid, 5/79 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/405
[56] Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); Müsned, 12, 24, 29. Bkz. 2132. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/406
[57] Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); ibn Mace, Et'ıme, 25(2/1098); Müsned, 2/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/405-406
[58] Müslim, Eşribe, 113(3/1600); Ebu Davud, Eşribe, 13(3/336); Tirmizi, Eşribe, 11(4/300); İbn Mace, Eşribe, 21(2/1132); Müsned, 3/118,131, 147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/407
[59] Müsned, 2/301; Mecmâu'z-Zevâid, 5/79 (Bezzar'dan). Bkz. Müslim, Eşribe, 116(3/1601); Müsned, 2/283., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/407
[60] Tuhfe, 6/4-7., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/406-408
[61] Buhari, Eşribe, 28(6/251); Müslim, Libas, 1(3/1634); İbn Mace, Eşribe, 17(2/1130); Mu-vatta, Sıfatu'n-Nebi, 11(2/925); Müsned, 6/301, 302, 304; Tayâlisî, s. 223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/409
[62] Buhari, Eşribe, 27(6/251); Müslim, Libas, 4(3/1637); Ebu Davud, Eşribe, 17(3/337); Nesai, Zinet, 88(8/175); Tirmizi, Eşribe, 10(4/299); Ibn Mace, Eşribe, 17(2/1130); Müsned, 5/ 396-398, 400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/409-410
[63] Buhari, Libas, 27(7/45).
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/408-410
[65] Buharı, Eşribe, 12(6/246); Müslim, Eşribe, 93(3/1593); Ebu Davud, Eşribe, 22(3/340, Cabir'in "Müsned"i olarak); Müsned, 5/425. Ahmed b. Hanbel bu Hadisi Cabir'in "Müsnedi olarak da rivayet etmiştir. Bkz. Müsned; 3/294,314, 370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/411
[66] İbn Mace, Eşribe, 16(2/1129); Müsned, 2/367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/410-411
[67] Bkz. 2121. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/412
[68] Ebu Davud, Eşribe 20(3/338); Tirmizi, Eşribe, 15(4/304); İbn Mace, Eşribe, 24(2/1134); Müsned, 1/220, 357., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/412
[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/411-412
[70] Müslim, Mesacid, 311(1/474); Ebu Davud, Eşribe, 19(3/338); Tirmizi, Eşribe 20(4/307); İbn Mace, Eşribe, 26(2/1135); Müsned, 5/298, 303, 305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Mave Ofset, İstanbul, 1996: 4/413

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25. İÇECEKLER BÖLÜMÜ
1. Şarabın Haram Kılınması
2. Şarap Yapılması İçin Üzümün Şırasını Çıkarmanın Hükmü
3. Şarabın Sirke Olması Mümkün Müdür?
4. Hangi Maddeden Yapılan İçkiler Şarap Sayılır?
5. Sarhoşluk Veren Maddelerin Kullanılması Yasaklanmıştır
6. (Şıra İçerisine Atılıp Şıranın Kabarmasını Sağlayan) Ed-Dâzî (Denilen Tane) Hakkında (Gelen Hadisler)
7. Kaplar
8. (Kuru Üzümle Kuru Hurma Şırasının Ve Hurma Koruğu İle Yaş Hurma Şırasının) Karışım(I Ve Hükmü)
9. Hurma Koruğu Şırasının Hükmü
10. (kuru üzümden elde edilen) şıranın (içilebilmesi için) özelliği (nasıl olmalıdır)?
11. Bal Şerbeti(Ni İçmenin Hükmü)
12. Kükreyen Şıra Hakkında (Gelen Hadîsler)
13. Ayakta Su İçmenin Hükmü
14. (İçi Görünmeyen Bir) Kabın Ağzından (Su) İçme(Nin Hükmü)
15. Tulumların Ağzını Dışına Kıvırmak Suretiyle Ağızlarından Bir Şey İçme(Nin Hükmü)
16. Bardağın Kırık Yerinden Su İçmek
17. Altın Ve Gümüş Bardaktan Meşrubat İçmenin Hükmü
18. Tulumda Veya Kovadaki Suyu Bardağa Veya Avuca Dökmeksizin Doğrudan Doğruya Tulumdan Ya Da Kovadan İçmenin Hükmü
19. Bir Topluluğa Su Dağıtan Kimse Suyu Ne Zaman İçer?
20. İçilecek Olan Şeyin İçine Üfleme Ve Nefes Vermenin Hükmü
21. Süt İçilince Hangi Dua Okunur?
22. (İçlerinde Yiyecek Ya Da İçecek Bulunan) Kapların Ağzını Kapama(Nın Lüzumu) Hakkında (Gelen Hadisler)

25. İÇECEKLER BÖLÜMÜ

1. Şarabın Haram Kılınması

3669... Ömer (b. el-Hattâb) (r.a)'dan rivayet olunmuştur, dedi ki: Şarabın haram kılınması (ile ilgili âyet) indiği gün şarap beş şeyden (olurdu): Üzümden, kuru hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. (Oysa) hamr, aklı örten şeydir. Üç şey vardır ki, Rasûlullah (s.a)'m bu üç şey hakkında üzerinde karar kılacağımız bir açıklama yapmadan bizden ayrılıp (öbür âleme) gitmemesini ne kadar isterdim: Dede, kelâle, ribâ bölümünden bazısı.[1]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; el-Hamîs isimli eserde şarabın hicretin altıncı yılında haram kılındığı belir-tilirken, et-Telkîh isimli eserde hicretin üçüncü yılında Uhud savaşından sonra haram kılındığı ifade edimektedir.
Hanefî mezhebine göre içkilerin hükmü üç kısımda özetlenebilir:
1- Hamr (şarap): Bu kelime anılınca sarhoşluk veren üzüm şırası anlaşılır. Lisan âlimlerinin ittifakıyle hamr yani şarap ismi yalnız bu içkiye verilir.
Diğer içkilerin isimleri başka olduğu gibi hükümleri de şaraptan başkadır. Meselâ, şarabın haramlığı kat'i delille, diğerlerininki ise zannî delille sabittir. Hanefi ulemasına göre şarabın on hükmü vardır:
a) Şarabın haramlığı kat'i delille sabittir.
b) Şarab ismi verebilmek için, kabaran şıranın köpüğünü atmış olması İmam A'zam'a göre şart imameyne göre ise şart değildir.
c) Şarabın kendisi haramdır. O sarhoşluk vermekle illetlendirilemez. Gerçi bazı kimseler, "Şarabın kendisi değil sarhoş eden miktarı haramdır" demiş-lerse de bu söz doğrudan doğruya âyeti inkâr manasına geldiğinden Hanefî imamları buna kail olanların küfrüne hükmetmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri şarap için "rics" demiştir.
d) Şarap, bevl gibi necaset-i galîzadır. Zira hükmü kat'i delillerle sabit olmuştur.
e) Şarabın helâl olduğuna itikad eden kat'i delili inkâr ettiği için dinden çıkar.
f) Müslüman için şarabın hiçbir malî kıymeti yoktur.
g) Şaraptan faydalanmak hiçbir suretle helâl değildir, **h)** Şarabın bir damlasını içene bile.hadd vurulur.
i) Şarabı kaynatmak dahi tesir etmez, o yine haramdır, **j)** Hanefîlere göre şaraptan sirke yapılabilir.
Sair sarhoşluk veren içkilere gelince, onlar da haramdır. Ancak bazı hükümlerle şaraptan ayrılırlar. Yani onların haramlık derecesi şaraptan azdır.[2]
2- Meyvelerin ve bitkilerin suyundan yapılan içkiler. Bunlar da ikiye ayrılır:
a) Tıla: Üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır. Yani kaynaya kaynaya üçte ikisine yakın kısmı buhar olmuştur. "Bazak" bunun Farsçasıdır. Kelimenin aslı "bâde"dir. Doğrudan doğruya şaraba dahi "bade" diyenler vardır.[3]

b) Pişirilmeden kendi kendine kabaran taze hurma suyu (nakîü't-temr) ile, kendi kendine kabarıp^ kuvvetlenen, kaynatılmış kuru üzüm sırasıdır.
"Nakîü't-temf" denilen bu hurma suyuna "seker" ismi de verilir.[4]
Bu ikinci kısma girenlerin azı da çoğu da haramdır. Fakat haram oluşları zannî delillerle sabit olmuştur.
3- Bunların dışında kalan içkilerdir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, bu kısma giren uyuşturucu İçkilerin sarhoş etmeyecek kadarını içmek helâldir. Sarhoş edecek kadarını içmekse haramdır. İmam Muham-med ile İmam Şafîî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre ise; bunların azını da çoğunu da içmek haramdır.
Sahih olan kavle göre bu içkilerden herhangi birini içerek sarhoş olan bir kimseye hadd cezası uygulanır. Şarabın ise bir damlasını içene bile hadd vurulur. el-Kevkebü'd-Dürrî, isimli eserde böyle denilmektedir.
Hanefi ulemasının bu babdaki görüşlerini özetlerken İbn Âbidin de şöyle diyor:
"İmam Ebû Hanife (r.a) diyor ki: "Bana dünyayı bağışlasalar yine "nebiz" denilen içkinin haram olduğunu söyleyemem. Çünkü bunun haram olduğunu söylemek zımnen bazı sahâbîlerin fasık olduğunu söylemektir. Bana dünyayı bağışlasalar yine de nebizi içmem. Çünkü benim ona ihtiyacım yoktur." Bu fetvasından ve takvasından dolayı Hz. İmama aşk olsun doğrusu."
Metinde geçen "dede" kelimesinden maksad, ölen ile arasında kadın bulunmayan dededir. Babanın babası, babanın babasının... babası gibi.
Feraiz bölümünde açıkladığımız gibi, dede mirasta dört halde bulunur. Bu hallerden biri de dedenin, mirasta ölen kimsenin ana-baba bir erkek kardeşleriyle bulunmasıdır. Hadis-i şerifte kastedilen de, bu halde onun mirastan hissesine düşecek olan pay olması gerekir. Çünkü ashab-ı kiramın arasındaki ihtilâf bu halle ilgilidir.
Kelâle ise, anne ve baba cihetlerinin dışında olan, yani usûl ve fürû silşilesini teşkil eden dikey nesebin dışında kalan karabet (yakınlık) demektir.[5] Ancak bu mevzuda inen Nisa sûresinin 12. ve 176. âyetleri kapalı olduğundan ashab-ı kiram kelâle'nin tarifinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Hz. Ömer'in, "Keşke Hz. Peygamber vefatından önce bu meseleyi açıklasaydı" diye temennide bulunması bu yüzdendir.
Bu hadis-i şerifte, "ribâ bablanndan bir bab" sözüyle kastedilen "Ribâ el-fadl"dır.
Bilindiği gibi ribâ el-fadl, eşitsizliğe dayanan mübadele (değişim) demektir. Bu husus şu hadis-i şerifte ifadesini bulmaktadır:
"Altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz, aynı evsafta, aynı miktarda ve peşinen mübadele edilmelidir. Fazlalaştıran veya veresiye isteyen ribâya sebep olmuş olur. Mübadele edilecek meta'lar farklı ise istediğiniz gibi mübadele edebilirsiniz."[6]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ribânın diğer bir nevi olan ribâ en-nesîenin gerek tarifinde gerek hükmünde ashab-ı kiramın ittifak edip ribâ el-fadl hakkında ihtilâfa düştüklerine bakılırsa, mevzumuzu teşkil eden bu hadiste Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber tarafından açıklığa kavuşturulmasını temenni ettiği ribâ çeşidinin ribâ el-fadl olması gerekir.[7]

3670... Ömer b. Hattâb (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
(Hz. Ömer), şarabın yasaklanması (ile ilgili âyet) inince, "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş ve Bakara süresindeki, "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda (insanlar için) büyük günah vardır."[8] âyeti nazil olmuş. Bunun üzerine Hz. Ömer çağrılarak kendisine (bu âyet-i kerime) okunmuş. (Hz. Ömer bu âyeti dinleyince tekrar), "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize (sadra) şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş, bunun üzerine Nisa süresindeki, "Ey iman edenler, sarhoş iken namaza yaklaşmayın."[9] âyeti nazil olmuş. (Bu âyet indikten sonra) RasûlulIah (s.a)'m bir tellâlı namaz kılma-vakti gelince, "Sarhoşlar namaza yaklaşmasın" diye yüksek sesle bağırırmış. (Hz. Ömer tekrar çağrılarak) kendisine bu âyet de okunmuş. O yine, "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize (sadra) şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş. Arkasından Mâide süresindeki şu, "Artık vazgeçenlerden misiniz?"[10] âyeti nazil olmuştur. (Hz. Ömer sözlerine devam ederek), "Biz de (şaraba ve kumara) son verdik" demiştir.[11]

Açıklama

Tıybî'nin açıklamasına göre, Allah (c.c) içki hakkında tedrici olarak dört ayet inzal buyurmuştur: "Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki ve güzel bir rızk edinirsiniz"[12] âyeti Mekke'de nazil oldu. İslâmın ilk devrelerinde zaten müşlümanlar içki içiyorlardı ve helâl idi. Sonra Medine'de, "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için faideier vardır." âyeti nazil olunca sahâbîlerden bir kısmı, âyetteki "onlarda büyük günah vardır" emrine uyarak içki ve kumarı terkettiler. Diğer bir kısmı ise âyette "onlarda insanlar için faîdeler vardır" emrine ittiba ederek içkiye devam ettiler.
Daha sonra bir gün Abdurrahman b. Avf (r.a) sahâbîleri davet ederek bir ziyafet verdi. Ziyafette çokça yemek yendi ve içki içildi. Akşam namazı vakti olunca, içlerinden birini imam seçerek namaz kılmaya başladılar. İmam olan kimse, namazda zammı sûre olarak okuduğu, "(Habibim) de ki: Ey kâfirler! Ben sizin taptığınıza tapmam'[13] âyetini, "Ben sizin taptıklarınıza taparım" şeklinde okudu. Bunun üzerine, "Ey iman edenler, siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye ve eünüp iken de - yolcu olmanız müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın"[14] âyeti nazil oldu. böylece namaz vakitleri içki içmek yasaklandı. Bir kısım müşlümanlar ise, yatsı namazından sonra içki içmeye devam ettiler.
Bundan sonra sahâbî Itbân b. Mâlik (r.a) bir deve başını kızartarak, içlerinde Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'ın da bulunduğu bir cemaati davet etti. Davette yemek yemeye ve içki içilmeye başlandı. İçkinin tesiriyle karşılıklı şiirler söylemeye başladılar. Şiir söyleyenlerden biri, kabilesini öven, onları hicveden bir kaside söylemeye başlayınca Ensar'dan biri devenin çene kemiğini alarak Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın başına vurdu ve kan akıttı. O da başının kanı ile Rasûlullah (s.a)'a giderek şikâyette

bulundu. Bunun üzerine: "Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır..."[15] âyeti nazil oldu.
İkinci incelik: İçkinin tedricî emirlerle haram kılınmasında çok ince ve derin hikmetler vardır. Cahiliyet devrinde Araplar, içkiye alışkandılar. İçki hayatlarının bir parçası gibiydi. Eğer bir emirle yasaklansaydı, onlara çok zor gelirdi. Hatta yasaklama emrine uymazlardı. Hz. Âişe (r.ahha)'nin; "Önce Kur'an'ın uzun bir sûresinde cennet ve cehennemi bildiren âyetler geldi. İs-lâmı kabul edenler, islâmî esaslara iyice alıştıktan sonra helâl ve haramı bildiren âyetler gelmeye başladı. Eğer içki hususunda başlangıçta, "içkiyi içmeyin" emri nazil olsaydı, onlar "içkiyi kat'iyyen bırakmayız" diyeceklerdi." sözünden, İslâmın sosyal hastalıkları tedavide takib ettiği tedricilik metodunu açıkça ve kolayca anlamak mümkündür.
Görüldüğü gibi içki hususunda nazil olan birinci âyette halkı ondan nefret ettirme, ikinci âyette mala ve bedene verdiği büyük zararlarla içkinin sağladığı az menfaati mukayese etme ve nefret ettirme, üçüncü âyette namaz vakitlerinde içki içme yasağı ve namaza yaklaştırmama, dördüncü âyette de kesin olarak haram kılma yoluna gidildi.[16]
Bilindiği gibi Allah'ın bir şeyi yasaklamasında insanlar için pekçok hikmetler ve maslahatlar vardır.
Gerçekten bugün tıp dünyası içkinin insan sağlığına verdiği zararlar üzerinde ittifak halindedir. Bu mevzuda hazırlanmış olan istatistikler ile bazı devletlerin zaman zaman teşebbüs ettiği içki yasağı bunun iktisadî, sosyal ve ahlâkî zararlarının apaçık delillerindendir.[17]
İçkinin insan vücuduna verdiği zararları şu şekilde özetlemek mümkündür:
"... Vücudun kilosu başına 1/2 mg. alkol dahi beynin çalışmasını etkilemektedir. Kanda % 0,3-0,4 arasında alkol bulunması dahi dengenin bozulmasına sebep olmaktadır. Endüstri kazaları ise kanda % 0,1 kadar düşük bir alkol miktarında bile meydana gelebilmektedir."
"Alkoliklerde hastalanma oram normalden 2,3 kat fazladır. Alkoliklerde günlük hayatta kazaya uğrama ihtimâli sekiz kat, endüstride kazaya uğrama ihtimali iki kat daha artmaktadır."
Alkolün, vücudta yaptığı pek çok tahribattan başka, nesle de zararı vardır. "Her türlü kimya-fizik tesirlerinden korunmuş olan yumurta hücreleri alkolün eritici cebri hassasından dolayı bu mel'un zehire kalelerini açar. Gelecek neslin en mahrem yerlerine kadar alkolün tahribkâr tesiri müşahede olunur. Mutlak istatistikler göstermiştir ki, alkoliklerin neslinde madde ve ruh hastalıkları boldur."
İçki bütün bunlar ve bunların dışında kalbe, böbreğe, damarlara ve hormonlara olan menfi tesirleri yüzünden Kur'an tarafından yasaklanmış ve haram kılınmıştır. Bunda birçok faydaların yanında, insan ve neslini koruma gayesi de mevcuttur.
Genel sağlığı koruma profesörü Hirş'in dediği gibi, "Amerika'nın on sene bile yapmaya muvaffak olamadığı büyük cemiyet hizmetini İslâmiyet, asırlarca önce yapmış ve bu büyük belâdan nesilleri muhafaza etmiştir."[18]
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, "Ey iman edenler; içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır..."[19] âyet-i kerimesinde içkinin haram olduğuna delâlet eden yedi tane delil vardır:
1. "Rics-pis" kelimesidir. Çünkü pis olan herşey haramdır.
2. "Şeytanın amelinden" kelimesidir. Çünkü şeytanın her ameli haramdır.
3. "Ondan kaçınınız" kelimesidir. Çünkü Allah'ın kaçınılmasını emrettiği işlerden herhangi birisini yapmak haramdır.
4. "Umulur ki felaha erersiniz" kelimesidir. Çünkü felahtan uzaklaştıran işler yapmak haramdır.
5. "Şeytan şarap ve kumar yolu ile aranıza düşmanlık ve kin sokmak ister..."[20] sözüdür. Çünkü müslümanlar arasında düşmanlığa sebeb olan her iş haramdır.
6. "Sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak istiyor..." sözüdür. Çünkü Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyan işleri yapmak haramdır.
7. "...Artık vazgeçtiniz değil mi?" sözüdür. Çünkü Allah'ın kullarına son vermelerini emrettiği bir işi yapmak haramdır,
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen ikinci bir mesele de kumar yasağıdır. Kumar da içki gibi fertlerin ve cemiyetlerin çökmesini hazırlayan felaketlerden biri olduğu için yüce Allah, kullarına olan rahmetinden dolayı onu da yasaklamıştır.
Kumarın zararlarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:
1. Kumar esnasında kumarbazın sinirlen bozulur. Bu durum zamanla onun şahsiyetinin bozulmasına ve hayatının mahvına sebep olur.
2. Kumarbaz devamlı olarak korku psikolojisi içindedir.
3. Kumarbaz, ya kazanır ya kaybeder. Her iki durum da onun aleyhindedir.
4 . Kumarda kaybedenin zararı bellidir. Kazanan ise kazandığı parayı nasıl harcayacağına aldırış etmez. Çünkü onu kazanırken ter dökmemiştir.[21]

3671... Ali b. Ebî Talib (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Ensar'dan bir adam şarabın haram kılınmasından önce (ki günlerde) Hz. Ali ile Abdurrahman b. Avf'ı çağırıp onlara (sarhoş edecek şekilde şarap) içirmiş. (O sırada akşam namazı vakti girmiş ve Hz. Ali) akşam namazında cemaate imam olmuş. (Namazda) "Kul ya eyyühel-kâfirûn" (sûresin)i okumuş ve sûrede yanılmış. Bunun üzerine "...Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"[22] (âyeti) nazil olmuş.[23]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Ali namazda "Kâfirûn" sûresini sarhoşluğun tesiriyle, "Kulyâ eyyühel Kâfirûne lâ a'budu ma ta'büdün ve nahnü na'büdü ma ta'büdün" şeklinde okunmuştur. Her ne kadar musannif Ebû Davud'un bu rivayetiyle

Tirmizî'nin rivayetinde, akşam namazını sarhoş iken kıldıran ve sarhoşluğun tesiriyle sûreyi yanlış okuyan kimsenin Hz. Ali olduğu ifade edilmekte ise de; Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Hâkim'in sahih olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerifte sarhoş iken namaz kıldıran zatın Hz. Ali olmayıp başka bir adam olduğu ifade edilmektedir. Hâkim'in bu rivayeti, söz konusu hâdisede sarhoşluğu ve Kâfirûn sûresini mananın fahiş şekilde bozulmasına sebep olacak şekilde yanlış okuma olayını Hz. Ali'ye isnad etmek isteyen Haricîler aleyhine büyük bir delildir. Esasen bu hadisin ravisinin bizzat Hz. Ali'nin kendisi olduğu düşünülürse, sarhoş olan ve yanılan kimsenin başka birisi olduğu kolayca anlaşılır. Çünkü ne söylediğini bilmeyen bir sarhoşun, kendisine geldikten sonra sarhoşluk halindeki sayıklamalarını tam tamına hatırlayıp naklettiği düşünülemez.
Ayrıca bu hadisin senedinde Atâ b. Sâib vardır. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, "Yahya b. Maîn ile İmam Ahmed (r.a) onun her rivayetine güvenilemeyeceğini söylemişlerdir." Bu durum, bu mevzuda doğru olan rivayetin Hâkim'in rivayeti olduğunu gösterir.
Yine Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis değişik şekillerde rivayet edilmektedir. Meselâ musannif Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivayetlerinde bu hadis Atâ b. es-Sâib yoluyla Hz. Ali'ye muttasıl bir senetle ulaştırılırken; Süfyân-i Sevrî ile Ebû Ca'fer'in rivayetlerinde, Hz. Ali ile Atâ b. es-Sâib arasındaki Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den bahsedilmemektedir. Hadisin senedinde böyle bir ihtilâf bulunduğu gibi metninde de ihtilâf vardır.
Meselâ Tirmizî ve Ebû Davud'un rivayetlerinde sarhoş iken namaz kıldıran zatın Hz. Ali olduğu ifade edildiği halde, Nesâî'nin rivayetinde bu zatın Hz. Abdurrahman b. Avf olduğu açıklanmakta, Ebû Bekir Bezzâr'ın rivayetinde ise bu zatın isminden bahsedilmemektedir. Bunların dışındaki rivayetlerde ise sadece cemaatin içinden birisinin öne geçip namaz kıldırdığından bahsedilmekle yetinilmektedir.
Bütün bu ihtilâflar bu mevzudaki rivayetlerin en sahihinin Hâkim'in rivayeti olduğunu göstermektedir.[24]

3672... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur, dedi ki:
"Ey insanlar; şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) ve (üzerine yazılar yazılmış) şans okları..."[25] âyet-i kerimesi; "Ey inananlar; sarhoşken namaza yaklaşmayın..."[26] âyeti ile "Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar. De ki: O ikisinde büyük günah vardır; (bir takım) faydalar da vardır"[27] âyetini neshetmiştir.[28]

Açıklama

Mâide sûresinin 90. âyetinin neshettiği iki âyetten birincisinin tamamı şu mealdedir: "Ey iman edenler; siz sarhoş iken ne söyleyeceğinizi bilînceye kadar namaza yaklaşmayın."[29]
Mâide sûresinin neshettiği diğer âyet-i kerimenin tamamı ise şu mealdedir: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar, de ki: Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için faydalar vardır. Günahları ise faydalarından daha büyüktür..."[30]
Bu iki âyeti nesheden, Mâide sûresinin 90. âyetinin tamamının meali de şöyledir: "Ey inananlar; şarap, kumar, dikili taşlar, (putlar), (üzerine yazılar yazılmış) şans okları (çekmek ve bunlara göre hareket etmek) şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz!"
Biz bu mevzuyu 3670 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[31]

3673... Enes (b. Mâlik)'den (r.a) rivayet olunmuştur, dedi ki:
Şarabın (yeni) haram kılındığı sıralarda ben Ebû Talha'nm evinde bir topluluğa içki dağıtıyordum. O gün(lerde) fadîh (denilen içki) den başka bir içkimiz yoktu. Yanımıza bir adam geliverip; "Muhakkak ki şarap haram kılınmıştır! Rasûlullah (s.a)'ın tellalı (da bunu) yüksek sesle ilan etti" dedi. Biz de, (bu adam) Rasûlullah'ın tellâlıdır dedik (ve içki âlemimize son vererek oradan uzaklaştık).[32]

Açıklama

Fadîh: Hurma koruğundan yapılan içki demektir. Hadis-i sent; Hz. Peygamberin sağlığında, uzum suyundan yapılan şarabın dışında, hurmadan ve diğer ürünlerden yapılan sarhoşluk verici içkilerin de şarap (hamr) gibi haram sayıldıklarını ifade etmektedir. Esasen içkiler hakkında Rasûlullah (s.a) ile ashab-ı kiramdan muhtelif hadisler gelmiştir. Bu hadislerde isimleri geçen içkiler; tilâ, bâzak, bit', ci'a, mir, seker, fadîh ve sükrüke gibi şeylerdir.
Tilâ: Üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır. Bâzak da bunun farsçasıdır.
Bit': Bal şerbetinden yapılan içkidir.
Ci'a: Arpa suyundan yapılan içkidir.
Mizr: Darıdan yapılan içkidir.
Seker: Ateşte kaynatılmadan suda ıslatılarak kuru hurmadan yapılan içkidir. Aynı şekilde hurma koruğundan yapılana "fadîh" derler.
Sükrüke: Mısır ve darıdan yapılan içkidir.
Halîtayn: Kuru hurma ile koruk hurmayı suda ıslatarak yapılan içkidir.
İbn Hibbân ile Tahavî'nin tahric ettikleri, Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan rivayet edilen, "Sizi, çoğu sarhoşluk veren şeyin azından da nehyediyorum." mealindeki hadis-i şerif, sözü geçen bu içkilerin tümünün haram kılındığım ve bunların-azını içmenin, çoğunu içmek gibi haram olduğunu ifade etmektedir.[33]

2. Şarap Yapılması İçin Üzümün Şırasını Çıkarmanın Hükmü

3674... (Abdullah) İbn Ömer, Rasûlullah (s.a)'ın (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:
"Şaraba, onu içene, sunana, satana (ve alana), onu (üzümden) sıkıp çıkarana, onun sıkılıp çıkarılması için emir verene, taşıyıcısına, kendisine getirilen kimseye Allah lanet etsin."[34]

Açıklama

Hadis-i şerifte şu dokuz şeye lanet edilmektedir: **1)** Şaraba. **2)** Âsıra: Yani şarap yapılması için üzüme sıkıp şırasını çıkarana. Bu işi kendisi için yapması ile başkası için yapmış olması arasında fark yoktur. Lanete müstehak olan, üzümün şarap yapılması niyetiyle Çıkılmasıdır. **3)** Şarabı içene. **4)** Şarabı başkalarına sunana. **5)** Onu satana. **6)** Satın alana. **7)** Şarap yapılması için üzümü başkalarına sıktırana. **8)** Şarabı bir yerden diğer bir yere taşıyana. **9)** Kendi isteği üzerine kendisine şarap taşınan kimseye.
Bunlara ilâveten Hz. Peygamber'in lanetlediği kimseler arasında Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinde; şarabın parasını yiyen, kendisine şarap sunulan ve kendisine şarap satın alınan kimseler de sayılmaktadır.
Bilindiği gibi herşeyin lanete hedef olması ve lanetten etkilenmesi kendi durumu ve özelliklerine göre olur. Meselâ, şarabın lanetten etkilenmesi, onun içilmesinin haram hale gelmesi ve pis hale gelmesi şeklinde olur. Bu lanete hedef olan insanların ondan etkilenmeleri ise; günahkâr olmaları, Allah'ın rahmetinden uzak ve mahrum olmaları şeklinde tecelli eder.
Mezlü'l-Meclıûd yazarının açıklamasına göre, "Şarabı kendisi içmek için taşıyan kimse bu lanete hedef olursa da kendisi içmek için değil de ücret karşılığında başkalarına taşıyıveren kimse bu lanete^ hedef olmaz. İbn Âbidin de bu görüştedir. Hidâye müellifi bu mevzuda İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed arasında ihtilâf bulunduğunu zikrettikten sonra, İmam Ebû Hanîfe'ye göre; başkasına ücretle şarap taşıyan kimsenin de bu hükme girmediğini söylemiştir."[35]
TuhfetüM-Ahvezî yazarına göre, "Şarap satan ve satın alan, hangi maksatla satarsa satsın veya satın alırsa alsın hadis-i şerifteki lanete müstehaktır."[36]
Şarap yapılması için üzümü sıkıp şırasını çıkaran ya da başkasına sıktıran kimsenin durumu da böyledir.[37]

3. Şarabın Sirke Olması Mümkün Müdür?

3675... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Ebû Talha Peygamber (s.a)'e (bir miktar) şaraba vâris olan yetimlerin elinde bulunan bu şarabı) sormuş, (Hz. Peygamber) "Onu dök!" cevabını vermiş. (Ebû Talha):
Onu sirke de yapmayayım mı? diye sorunca (Hz. Peygamber): "Hayır!" cevabını vermiş.[38]

Açıklama

Bu hadis, şaraptan sirke yapmayı caiz görmeyen İmam Şafiî, İmam Ahmed ve çoğunluk ulemanın delilidir. Onlara göre; şarabın içine ekmek, soğan, maya veya başka bir şey atmak suretiyle sirke yapılan şarap temiz olmaz. Necaseti bakidir. İçine atılan şey de pis olur. Artık bu sirke ebediyen temiz olmaz. Fakat, şarap güneşten gölgeye yahut gölgeden güneşe nakletmek suretiyle sirke olursa temiz sayılıp sayılmayacağı hususunda Şâfiîlerden iki görüş rivayet olmuştur. Esah kavle göre temiz olur.
İmam A'zam ile Evzaî ve Leys; sirke yapmakla şarabın temiz olacağına kaildirler. İmam Mâlik'ten üç rivayet vardır. Bunların esah olanına göre şaraptan sirke yapmak haramdır. Sirkeyi yapan Allah'a âsi olur. Fakat yapılan sirke temizdir. İkinci kavle göre haramdır, sirke yapmakla temiz olmaz. Üçüncüye göre helâldir, temiz olur.
Âlimler, kendi kendine sirke olan şarabın temiz sayılacağına icma etmişlerdir. Mâlikîlerden Sahnûn'un; "Temizlenmez" dediği rivayet olunmuştur. Nevevî: "Eğer bu doğru ise, kendinden evvel gerçekleşmiş olan icma ile merdudtur" diyor.[39]

4. Hangi Maddeden Yapılan İçkiler Şarap Sayılır?

3676... Numân b. Beşîr (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Üzümden de şarap olur, hurmadan da şarap olur, baldan da şarap olur, buğdaydan da şarab olur, arpadan da şarap olur."[40]

Açıklama

Hattâbî'nin dediği gibi, bu hadis-i şerif; Hz Ömer'in 3669 numaralı hadis-i şerifteki üzüm, kuru hurma, bal, buğday ve arpa gibi bitkilerden yapılan içkilerin hepsinin de hamr (şarap) hükmünde olduklarına dair ifadesini te'yid eden açık bir delildir. Nitekim Hz. Ömer, sözü geçen hadis-i şerifteki bu ifadesinin hemen arkasında, akla sarhoşluk veren herşeyin şarap hükmünde olduğunu söylemiştir ki, bu onun kıyas neticesinde varmış olduğu bir hükümdür ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin ruhuna tam tamına uygundur. Hz. Ömer'in bu davranışı, kıyasın meşruluğuna ve henüz vukua gelmeyen bir şeyi, aynı hükmü taşıyan bir şeyin isminden türeyen bir isimle isimlendirmenin caiz olduğuna delâlet eder. Binaenaleyh mevzumuzu

teşkil eden hadis-i şerifin manası, "şarap sadece beş maddeden yapılır" demek değildir. Ancak bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber zamanında kendilerinden şarap yapılan beş madde bulunduğu, bu maddelerden elde edilen şarabın özelliğini taşıyan bir içkinin şarap hükmünde olduğu, bunun şu veya bu maddeden yapılmasının önemli olmadığı ve bir içkinin şarap hükmünde olduğunu söyleyebilmek için önemli olan hususun onun sarhoş edici bir özellik taşıması gerektiğidir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; hamr (şarap) ile, üzümün dışındaki maddelerden elde edilen sarhoşluk verici diğer içkiler arasında hüküm bakımından şu ayrılıklar vardır:
1- Şarabın azını da çoğunu da içmek haramdır. Çünkü şarabın bizzat maddesi haramdır. Diğer içkilerin ise, İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, sarhoşluk verecek miktarını içmek haramdır. Daha azım içmekse haram değildir.
2- Şarabın içilmesinin helâl olduğunu söyleyen bir kimsenin kâfir olduğuna hükmedilir. Çünkü onun haramhğı kat'i delille sabittir. Diğer içkilerse böyle değil.
3- Şarabın azını içene de çoğunu içene de hadd vurulacağında icrha vardır. Eğer suyla karıştırılıp içilirse hüküm fazla olana göredir. Eğer bu karışımda suyun Özellikleri üstünse had vurulmaz. Fakat bu kimse şarap pis olduğu için içine pislik karışmış bir suyu içmiş sayılır. Şarabın rengi, tadı ve kokusundan ikisi galebe etmişse ona hadd vurulur.
4- Şarap içene seksen değnek vurulur.
5- Müslümanın şaraba sahiplenmesi veya onu mal olarak birisine vermesi haramdır.
6- Bir müslümanın elinde bulunan şarabı telef eden bir kimse onu ödemekle mükellef değildir.
7- Şarap necâset-i galîzadandır. Bu bakımdan elbisesinde dirhem miktarından fazla şarap bulunan bir kimsenin namazı caiz olmaz.
Sarhoşluk verici diğer maddelere gelince;-onlardan sarhoşuk verecek kadarını içmek aynen şarap içmek gibi ise de bu miktardan azını içmek haram değildir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkileri satmak kerahetle caiz ise de İmam Muhammed'e göre asla caiz değildir.
Şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkilerin pisliği meselesinde İmam Ebû Hanîfe'den iki görüş rivayet edilmiştir:
a) Eğer dirhem miktarından fazlası bir elbiseye dökülürse o elbiseyle namaz olmaz.
b) Hiçbir zaman namaza mani değildir.
Hanefî âlimlerine göre, her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiri Hanefî mezhebinin şarapla diğer alkollü içkiler arasında yaptığı bu ayrıma aykırı ise de, aslında Hz. Peygamber'in şarabın haramlığını söylemekle yetinmeyip diğer alkollü içkileri içmenin de haram olduğunu özel olarak açıklamaya ihtiyaç duyması, aslında şarapla diğer alkollü içkiler arasında bir fark olduğunu belirtmek için yeterli bir delildir
Kurtubî, Hanefî âlimlerinin bu görüşünü reddederken şöyle diyor: "Enes ve başkalarından rivayet edilen çeşitli sahih hadisler, hamrın yalnız üzümden elde edilen şarabın adı olup diğer meşrubata şumülü olmadığına kail olan Kûfelilerin (Ebû Hanîfe ve taraftarları) bu konudaki görüşünün bâtıl olduğunu ortaya koymuştur. Kûfelilerin bu görüşü Arap lisanına, sahih hadislere ve sahabenin tutumuna muhaliftir. Sahabe, hamr âyetinde va-rid olan emirden sarhoşluk veren her çeşit içkiden kaçınılması manasını anlamışlar, üzümden elde edilen şarap ile diğer maddelerden elde edilen meşrubat arasında ayrım yapmamışlardır. Sahabe, sarhoşluk veren her içkiyi haram kabul etmiştir. Tahrim âyeti nazil olunca, bu mesele hakkında şüpheye düşüp tevakkuf ettikleri veya açıklama istedikleri rivayet edilmemektedir. Aksine, her çeşit maddeden mamul içkilerini, tahrim âyetinin nazil olması üzerine hemen döktükleri rivayet ediliyor. Kur'an, onların kendi lisanı ile nazil olmuştur ve her halde onlar, hamr kelimesinin delâlet ettiği manaya herkesten daha çok vâkıftırlar..."[41]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde ibrahim b. Muhacir el-Becelî el-Küfî bulunmaktadır. Bu ravi hadis âlimlerinin birçoğu tarafından tenkid edilmiştir.[42]

3677... Numan b. Beşîr (r.a) dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Şarap, şıradan (olduğu gibi) kuru üzümden, kuru hurmadan, buğdaydan, arpadan ve darıdan (da olur.) Ben sizi (bunlar gibi) sarhoşluk veren herşeyden nehyediyorum."[43]

3678... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şarap şu iki ağaçtan, yani hurma ve üzüm ağacından (yapılan içki)dir."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravisi) Ebû Kesîr el-Guberî'nin ismi, Yezid b. Abdurrahman b. Gufeyle es-Sahmî'dir. Bazıları (onun isminin) Üzeyne (olduğunu) söylemiş/erse de doğrusu Gufeyle'dir.[44]

Açıklama

Şarabın hurma ve üzümden yapıldığını ifade eden bu hadisle; üzüm ve hurmadan yapıldığı gibi baldan, buğdaydan ve arpadan da yapılabildiğini ifade eden 3676 ve 3677 numaralı hadisler arasında bir çelişki olduğu söylenemez. Çünkü bu hadiste ifade edilmek istenen; şarabın çoğunlukla üzümle hurmadan elde edildiğidir, bu ikisinin dışında başka bir maddeden şarap elde edilemeyeceği değildir.
Bu hadis, şarabın haram kılındığını te'kid etmek için söylenmiş bir hadistir. O zamanlar şarap yapmakta en çok kullanılan üzümle hurma olduğu için bu iki maddeye işaret edilmekle yetinilmiştir. Bunu, karnın genellikle etli yemeklerle doyduğuna ve giyimin yünlü kumaşlarla gerçekleştiğine işaret etmek isteyen bir kimsenin, "Karın etten doyar, ısınma yünle olur" demesine benzetebiliriz. Kişinin bu sözüyle diğer yiyecek maddelerinin karın doyurmadığını ve diğer maddelerden dokunan kumaşlardan elbise olamayacağını kasdettiği söylenemez. Ancak bu kimsenin böyle söylemekle; yiyecekler içinde etin, giyecekler içinde de yünlü kumaşların büyük bir yeri olduğunu söylemek istediğine hükmedilir. Doğrusu da budur.[45]

5. Sarhoşluk Veren Maddelerin Kullanılması Yasaklanmıştır

3679... İbn Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Her sarhoşluk veren şaraptır ve her sarhoşluk veren haramdır. Şarap içmeye devam ederken ölen kimse âhirette onu içemeyecektir."[46]

Açıklama

Bu Hadis-i şerifte sarhoşluk veren her içkinin şarap gibi haram olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadeden, sarhoşluk veren içkinin haram sayılması hususunda onun şu veya bu şekilde olması gerekmediği, hangi halde olursa olsun ve hangi şekilde alınırsa alınsın haram sayılması gerektiği anlaşılır.
Ancak, 3676 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hanefî imamlarından Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki içkilerin haram sayılabilmeleri için harhoşluk verecek kadar içilmeleri gerekir. Sarhoş etmeyecek kadar az bir miktarının içilmesi haram değildir. Fakat İmam Mu-hammed'e göre, sarhoşluk veren içkilerin azını içmek de çoğunu içmek gibi haramdır. İmam Muhammed'in bu görüşü, "Çoğu sarhoşluk veren bir şeyin azı da haramdır" mealindeki 3681 numaralı hadisin ruhuna uygun düştüğünden, Hanefîlerin müteahhirin uleması İmam Muhammed'in görüşünü tercih etmişlerdir. Hanefî mezhebinde fetva da İmam Muhammed'in bu görüşüne göredir. Diğer mezhep imamları da bu hususta İmam Muhammed gibi düşünmektedirler.
Bu mevzuda Hattâbî (r.a) şöyle diyor:
"Her sarhoşluk veren şaraptır" sözü iki şekilde te'vil edilebilir:
1- Sarhoşluk veren her içkiye "şarap" ismi verilebilir. Bu sözün bu manada kullanıldığını iddia edenlere göre, din daha vukua gelmemiş olan hâdiselerin hükmünü verdiği gibi ismini de vermiştir.
2- Sarhoşluk veren içkiler, maddeleri şarap gibi pis olmasalar bile şarap gibi içilmeleri haramdır ve içenlere hadd cezası uygulanır.
Bir başka ifadeyle hamr (şarap) sözü hafi (manası gizli) bir sözdür. Dolayısıyla diğer içkilerin bu kelimenin kapsamına girip girmediği açık değil dir. Ancak her sarhoşluk veren şaraptır sözü yardımıyla sarhoşluk veren diğer içkilerin de hükmen şarap gibi olduklarına hükmedilmiştir. Yankesiciliğin hırsızlık hükmünde, livâtının da zina hükmünde olduğuna hükmedildiği gibi.
Metine geçen "Şarap içmeye devam ederken ölen bîr kimse onu âhirette içemeyecektir" anlamındaki cümle hakkında da Hattâbî şöyle diyor: "Bu söz dünyada şarap içmeye devam ederken ölen bir kimse cennete girmeyecektir anlamında kullanılmıştır. Çünkü cennet ehlinin içkisi sarhoşluk vermeyen bir şaraptır. Bu şarabı içemeyecek olanların da cennete giremeyecek olanlar olduğunda şüphe yoktur."
İmam Nevevî'ye göre ise bu söz, "Dünyada içkiye tevbe etmeden ve ona devam ederek ölen kimse cennete girse de cennet şarabından içmeyecektir" anlamında kullanılmıştır.[47]

3680... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Her sarhoşluk veren şey şaraptır ve (dolayisıyle) her sarhoşluk veren şey haramdır. Her kim sarhoşluk veren bir şeyi içerse kırk sabah (onun) namazı (nın sevabı) azalır. Eğer tevbe ederse Allah tevbe-sini kabul eder. Eğer dördüncüde (tekrar içkiye) dönerse Allah'ın ona tînetü'l-hıbâl (denilen irinler) den içirmesini Allah katında haketmiş olur."
(Orada bulunanlardan biri tarafından):
Ey Allah'ın Rasûlü; "tînetü'l-hıbâl"nedir? diye soruldu.
(Hz. Peygamber de) şöyle cevapladı:
"Cehennem ehlinin irin(ler)idir. Sarhoşluk veren bir şeyi, haramını helâlini bilmeyen küçük bir çocuğa içiren kimse de (yine) Allah katında Allah'ın ona cehennem ehlinin irinlerinden içirmesini haketmiş olur."[48]

Açıklama

Bilindiği gibi bir ibadetin iki yönü vardır:
a) O ibadeti yerine getiren kimse onun sorumluluğundan kurtulur.
b) İşlediği bu ibadetten dolayı sevaba nail olur.
Hadis-i şerifte, içki içen bir kimsenin kırk gün sabah namazlarının ya da bu kırk gün içinde kılmış olduğu tüm namazlarının sevabından mahrum kalacağı ifade edilmektedir. Ancak bu ifadede onun bu ibadetlerden sorumlu olacağına dair bir mana bulunmadığından ulema, bu kimsenin bu süre içerisinde kıldığı namazların sevabından mahrum kalmakla birlikte onların sorumluluğundan kurtulmuş olacağını söylemişlerdir.
Metinde geçen "kırk sabah" sözü, mecazen kırk gün anlamında kullanılmış olabileceği gibi hakiki manasında da kullanılmış olabilir. Çünkü sabah namazı namazların en faziletlisi olduğundan kırk gün sabah namazının sevabından mahrum kalan bir kimse onun sorumluluğundan kurtulmuş da olsa çok büyük bir mahrumiyete düçâr olmuş demektir.
Burada içki içen bir kimsenin uğradığı zararı ifade için özellikle onun namazından misâl verilmesinin sebebi üzerinde bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan birkaçı şunlardır:
a) Çünkü içkinin haram kılınmasının en önemli sebeplerinden birisi insanı namazdan alıkoymasıdır.
b) İçki bütün kötülüklerin anası[49] olmasına karşılık, namazın da bütün ibadetlerin anası olması ve insanı bütün

kötülüklerden alıkoyması[50] sebebiyle içkinin zararı anlatılırken namazdan misâl verilmiştir.
c) Namaz bedenî ibadetlerin en faziletlisi olduğu için namazdan misâl verilmiş ve içkinin namaz gibi en önemli bir ibadetin sevabını bile götürdüğü haber verilmek suretiyle diğer ibadetlerin sevabından hiçbir şeyi bırakmayacağı kolaylıkla anlatılmak istenmiştir.[51]
Münavî'ye göre; içki sebebiyle yapılan ibadetlerin sevabının kaybolmasının kırk gün devam etmesindeki hikmet, içilen bir içkinin tesirinin vücutta kırk gün kalmasıyla ilgilidir.
Bezlü'l-Machûd yazarının açıklamasına göre, hadiste geçen "Sarhoşluk veren bir şeyi küçük bir çocuğa içiren" anlamındaki cümle; küçük bir çocuğa ipek giydirmenin haram olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe'nin lehine, çocuğa ipekli elbise giydirmenin caiz olduğunu söyleyen İmam Şafiî'nin de aleyhine delildir.[52]

Bazı Hükümler

1. Uyuşturucu kullananlar kırk gün ibadetlerinin sevaplarından mahrum kalırlar.
2. Tevbe ile büyük günahlar da affedilir.[53]
3. İçkiye dört defa tevbe ettikten sonra tevbesini bozan kişi cehennemlik olur. Çünkü bu kimse artık samimi bir şekilde tevbe etmeyecek demektir. Dört defa tevbesini bozan kimseler, genellikle tevbesinde durabilecek iradeden mahrum kimselerdir. Bununla beraber, Allah'ın, yetmiş defa tevbesini bozup da yine tevbekâr olmayı başaran bir kimsenin tevbesini kabul etmesi umulur.[54]
4. Büyükler için caiz olmayan şeyler, küçükler için de caiz değildir.[55]

3681... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır."[56]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Bezlü'l-Mechûd yazan şöyle diyor: Eğer sarhoşluk veren şey şarap ise, maddesi de pis olduğu ve haramlığına dair nass bulunduğu için onun azı da çoğu gibi haramdır.
Fakat eğer sarhoşluk veren şey, şarabın dışındaki uyuşturuculardan birisi ise onun azının da çoğu gibi haram oluşuna sebep; onun az miktarda kullanılmasının ileride tiryakiliğe yol açmasıdır. Yahutta vakit geçirmek için içilmiş olmasıdır."
Bu mevzuda Hidâye yazarı Burhaneddin el-Merginanî de şöyle diyor:
"Eğer yaş üzüm şırası üçte ikisi buharlaşarak uçup gidinceye kadar kaynatılırsa, geriye kalan üçte biri hava ile teması neticesinde kendi kendine kabarmış olsa bile helâldir. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ebû Yusuf'a göre böyledir. İmam Muhammed ile İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre ise, kalan bu üçte bir kısım haramdır. Fakat imamlar arasındaki bu ihtilâf, kaynatılmış olan bu şıranın bedene kuvvet vermesi niyetiyle içilmesi üzerindedir. Hoş vakit geçirme niyetiyle içilmesi halinde haram olduğunda ittifak vardır.
İmam Muhammed'in bu şırayı içmenin helâl olduğunu söylediğine dair bir rivayet bulunduğu gibi, mekruh gördüğüne ve bu mevzudaki farklı hadislere bakarak hüküm vermekten kaçındığına dair de rivayetler vardır."[57]
Bedâyiu's-SanâyF yazarı Kâsanî'nin açıklamasına göre, "Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'un bu mevzudaki delilleri; Tahavî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği Hz. Peygamber'in nebiz içtiğine dair hadisle, Hz. Ömer'in nebiz içtiğine ve nebizin helâl olduğuna dair Ammar b. Yâsir'e mektup yazdığına dair hadisler ve Hz. Ali'nin misafirlerine nebiz ikram ettiğine dair haberlerdir.
İbn Abbas ile Abdullah b. Ömer'in de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.
İşte ashab-ı kiramdan bu gibi kimselerin nebizi helâl saydıkları sabit olduğu için İmam Ebû Hanîfe de onu helâl saymıştır. Çünkü onun haram olduğunu iddia etmek sahabelerden onu mubah sayanlartn fasık olduğunu söylemek anlamına gelir ki bu da bid'attir.
Bu nedenle İmam Ebû Hanîfe, nebizi helâl görmeyi ehl-i sünnet ve'l cemaatten olmanın şartlarından saymıştır. Nebizin haram olduğuna dair rivayet edilen haberlere gelince; bu hadislerin hepsi de illetlidir. Sahih oldukları kabul edilse bile bedene kuvvet vermesi için değil de eğlence gayesiyle içilen nebizler hakkında gelmiş oldukları düşünülebilir."[58]
İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki, "azı da haramdır" sözünden maksat; şarabın dışındaki uyuşturucuların az bir kısmı değil, sarhoşluk verecek kadar çokça içilen bu içkilerin son yudumudur. Ancak Hattâbî bu te'vili reddetmiştir.[59]

3682... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a)'tan bal şerbeti(nin hükmü) sorulmuş da:
"Sarhoşluk veren her içki haramdır" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben bu hadisi; Muhammed b. Harb, bu hadisin benzerini Zührî'den ez-Zübeydî aracılığıyla size haber vermiş diyerek, senediyle birlikte Yezid b. Abdi Rabbih el-Cürcûsî'ye okudum. (Okuduklarıma şu sözleri) ilâve etti: "(Metinde geçen) el-bit* (sözü) bal şerbeti (demek) tir. Onu Yemen halkı içerdi."
Ebû Dâvûd (sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben Ahmed b. Han-bel'i şöyle derken işittim: "Allah 'a yemin olsun ki, o ne güvenilir insan! Humus halkı içerisinde onun gibi güvenilir bir kimse yoktur. "[60]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, haramlıkta şarap ile şarabın dışındaki uyuşturucu içkiler arasında bir fark görmeyen İmam Muhammed ile İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'in delilidir.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf ise, şarap ile şarabın dışındaki uyuşturucular arasında bir fark görürler. Biz bu meseleyi bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[61]

3683... Deylem el-Hımyerî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'a:
Ey Allah'ın Rasûlü, ben soğuk bir memlekette bulunuyorum. Biz orada ağır iş(ler)le uğraşıyoruz ve şu buğdaydan bir içki imal ederek onunla işlerimize ve memleketimizdeki soğuğa karşı direnç kazanıyoruz. (Bu hususta ne buyurursun)? diye sordum. (O da bana):
"(Bu içki) sarhoşluk veriyor mu?" diye sordu. (Ben) "Evet" dedim. Bunun üzerine;
“(Öyleyse) ondan kaçınınız" buyurdu.
(Ben): Halk onu bırakmıyor, dediğimde;
"Eğer bırakmıyorlarsa onlarla savaşınız!" buyurdu.[62]

Açıklama

Bu hadis, şarabın dışındaki uyuşturucu içkilerin de şarap hükmünde olduğunu söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Şarabın dışındaki içkilerin şaraptan farklı ve onların haramlık derecesinin şaraptan aşağı olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre mevzu-muzu teşkil eden hadisteki "Onlarla savaşınız" sözüyle kastedilenler; şarabın dışındaki uyuşturucu içkileri sarhoşluk verecek derecede içenlerdir.
Bilindiği gbi şarabın dışındaki içkilerin sarhoşluk verecek kadar içilmesinin haram olduğunda ve bu içkileri içerek sarhoş olanlara had vurulması gerektiğinde İslâm uleması arasında ittifak vardır.
Biz İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'un şarap ve diğer içkiler hakkındaki görüşlerini 3680 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[63]

3684... Ebû Musa (el Eş'arî)den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a)'e baldan (yapılan) içkiyi sordum. "- O bit'dir" buyurdu.
Arpa ve darıdan bir içki elde ediliyor, dedim. "O da mizr'dir" cevabını verdi. Sonra; "- Kavmine söyle, sarhoşluk veren herşey haramdır" buyurdu.[64]

Açıklama

"Sarhoşluk veren her içki haramdır" hadisi hakkında Hattabı şöyle bir mütalaa ortaya koymuştur: Bu hadiste sarhoşluk veren şeyin azının da çoğunun da haram olduğuna delil vardır. Hangi neviden olursa olsun. Çünkü umum sîgasıyla sarhoşluğu doğuran içkinin cinsine işaret edilmiştir, bu söz, "karın doyuran her yemek helâldir" demeye benzer. Çünkü manası fiilen doyurmasa bile doyurmak sânından olan her yemek helâldir demektir."
Hattâbî'nin bu mütalaasına karşı Allâme Aynî şunları söylüyor: "Hangi neviden olursa olsun sarhoşluk veren içkinin azı da çoğu da haramdır sözü, her içki hakkında geçerli değildir. Bu söz yalnız şaraba mahsustur. Çünkü İbn Abbas'tan mevkuf ve merfu olarak rivayet edilen bir hadiste; muayyen olarak haram kılınan şaraptır: "Her içkinin sarhoş edeni de haram kılınmıştır" denilmektedir ki bu hadis; şarabın, sarhoş etsin etmesin, azı da çoğu da haram olduğunu, başka içkilerin ise ancak sarhoş ettiği zaman haram kılındığını gösterir. Bu meydandadır.
Ama Peygamber (s.a)'in, "Her sarhoşluk veren içki şarabtır ve her sarhoş eden içki haramdır..." buyurduğu rivayet edilmiştir dersen ben de derim ki:
Bu hadis için Yahya b. Maîn'in ta'nı vardır. Sahih olduğunu kabul etsek bile esah kavle göre İbn Ömer'e mevkuftur. Bundan dolayıdır ki Müslim onu zanla rivayet etmiş, "Ben onu ancak merfu olarak biliyorum" demiştir. Merfu olduğunu da kabul etsek hadisin manası şudur: Çok içildiği zaman sarhoş eden içkinin hükmü şarabın hükmü gibidir."[65]

3685... Abdullah b. Amr'dan rivayet olunduğuna göre;
Allah'ın Peygamberi (s.a), şarap (içmek)le kumar ve tavla oynamayı, bir de darıdan yapılmış içki (içme)yi yasaklamış ve;
"Her sarhoşluk veren şey haramdır" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: İbnü's-Sellâm Ebû Ubeyd, "el-Gubeyrâ; Ha-beşlilerin darıdan yaptığı "Sükreke" denilen bir şarap çeşididir" dedi.[66]

Açıklama

Kûbe: Davul, uda benzeyen bir çalgı âleti (gitar), tavla ve satranç anlamlarına gelir. İbn Esîr Nihâye'de; tavla manasına geldiğini söylediği için biz de tercümemizde bu manayı tercih ettik.
Sükreke; ise, musannif Ebû Davud'un da açıkladığı gibi, Habeşlilerin darıdan yaptıkları uyuşturucu bir içkidir.
Hattâbî bu hadisle ilgili olarak şöyle diyor: "Metinde geçen "meyser" kelimesi kumar demektir. "Kûbe" kelimesi ise, davul diye tefsir edilmiştir. Tavla olduğu da söylenmiştir.
Benim kanaatime göre; her türlü telli çalgı âletleri ve zarla oynanan oyunlar bu hadisin kapsamı içine girer."

Sarhoşluk veren içkilerin hükmü ise bu babın daha önceki hadislerinde açıklandığında burada tekrara lüzum görmüyoruz.[67]

3686... Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), sar-hoş eden ve uyuşukluk veren herşeyi yasakladı.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a)'ın sarhoş eden herşeyi yasakladığı bildirildiği gibi, sarhoşluktan önce vücuda gelen gevşekliğe ve uyuşukluğa sebep olan şeyleri de yasakladığı bildiriliyor.
Hattâbî şöyle diyor: Metinde geçen kelimesi, vücuda gevşeklik veren her içkidir ki alındığı zaman vücuda gevşeklik, organlara uyuşukluk verir. Bu durum sarhoşluğun başlangıcıdır. Vücutta bu gibi olumsuz tesirleri olan içkileri Fahr-i Kâinat Efendimiz yasaklamıştır. Çünkü bu gibi içkiler zamanla tiryakilerinde bir tatminsizlik doğurup onu sarhoş eden içkileri içmeye zorlayabilir."
Hattâbî'nin bu açıklamasından da kolayca anlaşılıyor ki, hangi yolla olursa olsun vücuda sarhoşluk ya da gevşeklik veren herşey haramdır. Binaenaleyh eroin ve kokain gibi uyuşturucu maddeler için, "sarhoş etmez, yalnız vücuda bir gevşeklik ve uyuşukluk verir" iddiası sırf kuru bir inaddan başka bir şey değildir. Çünkü bütün uyuşturucu maddeler şarabın verdiği gevşeklik ve şımarıklığı verirler. Sarhoşluk vermeyip vücuda sadece bir gevşeklik ve rahatlık verdiğini kabul etsek bile zamanla bunlar vücutta bir tatminsizliğe yol açarak sahibini tam sarhoş edecek uyuşturucular almaya zorlayacaktır.
îbn Teymiye ve başkaları, esrarın haram olduğunda icma bulunduğunu söylemişlerdir. İbn Teymiye, "Esrar hicri 6. yüzyılın sonlarında Tatar devleti zuhur ettiği zaman meydana çıkmış bir şeydir ve münkerâtin en büyük-lerindendir. Onu kullanmak bazı hususlarda şaraptan da zararlıdır" dedikten sonra esrar kullanana hadd-i şer'î vurmanın vâcib olduğunu söyler. Eroinin dinî ve dünyevî zararlarını bazıları yüzyirmiye çıkarmışlardır. Aynı zararlar kokainde de ziyadesiyle mevcuttur, deniliyor.[69]

3687... Âişe (r.anha)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben, Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim: "Her sarhoş eden şey haramdır. Bir farak içildiği zaman sarhoş eden içkiden avuç dolusu içmek de haramdır."[70]

Açıklama

Metinde geçen "farak" kelimesi "fark" şeklinde de okunabilirse de lügat âlimlerine göre "farak" şeklindeki okunuşu daha fasihtir,
Hattâbi ile en-Nihâye yazarı İbn Esîr'in açıklamasına göre; bir hacim ölçüsü olan "farak", Hicazhlara göre onaltı ritla, on iki müdde eşittir. Bazıları da onun iki buçuk sa'a eşit olduğunu, "fark" şeklinde okunduğu zaman ise 120 rıtıllık bir hacim ölçüsü anlamına geldiğini söylemişlerdir.
Her ne kadar hadisin zahirinden, bir farak içildiği zaman sarhoş eden bir içkiden bir avuç dolusu kadar içmenin haram, daha azını içmeninse helâl olduğu gibi bir mana çıkıyorsa da aslında burada avuç kelimesi bir ölçü olarak verilmemiştir. Bu kelime burada "çok az bir miktar" anlamında kullanılmıştır. Binaenaleyh hadis-i şerifte, "çoğu sarhoşluk veren bir maddenin azını almak da haramdır" denilmek istenmektedir. Cumhur ulemanın görüşü de budur. Ancak Hanefi imamlarından bazılarının bu mevzudaki farklı düşünceleri 3681 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden tekrara lüzum görmüyoruz.[71]

6. (Şıra İçerisine Atılıp Şıranın Kabarmasını Sağlayan) Ed-Dâzî (Denilen Tane) Hakkında (Gelen Hadisler)

3688... Mâlik b. Ebî Meryem'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Bir gün) Abdurrahman b. Ganem yanımıza geldi. (Kendisiyle) tıla' (denilen içki) hakkında konuştuk. (Bu husustaki görüşlerini açıklarken şöyle) dedi: "Ebû Mâlik el-Eş'arî bana, Rasûlullah (s.a)'ı (bu hususta şöyle) buyururken işittiğini söyledi:
"Ümmetimden bir takım insanlar şarabı mutlaka içecekler, ona isminden başka bir ad takacaklar."[72]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki devamı şu mealdedir: "Onların ba-şuçlannda çalgılar çalınacak ve şarkıcı kadınlar şarkı söyleyecek. Allah onları yere batıracak ve onlardan bir takım maymunlar ve domuzlar yaratacaktır."
Bilindiği gibi tıla' kaynatılıp da buharlaşma sebebiyle üçte ikisinden azı kaybolan yaş üzüm sırasıdır.
Hadis-i şerifte tıla' hakkındaki hükmü açıkça belirten bir ifade yoktur. Biz fıkıh ulemasının şarabın dışındaki içkiler hakkındaki görüşünü 3681 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre çoğu sarhoş eden maddelerin azını almak da haramdır.
Hanefî mezhebine göre tıla' da haramdır. "Ancak onun haramhğı şarabın haramlığından daha aşağıdır. Bu bakımdan onun satışı caizdir ve telef edildiğinde sahibine kıymetinin ödenmesi gerekir."[73]
Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer vermektedir: "Metinde geçen, "Ona isminden başka bir ad takarlar" cümlesiyle, ileride zuhur edecek bir takım insanların, içmek istedikleri sarhoşluk verici içkilerin aslında şarap olmadığına önce kendilerini sonra da başkalarını da ikna etmek için onlara "bal suyu" "darı suyu" gibi içilmesi mubah olan içki isimleri takacakları belirtilmektedir. Onların bu sözlerinde yalancı oldukları kastedilmektedir. Turbiştî ile İbn Melek böyle demişlerdir."

Hanefî âlimlerinden AIiyyü'1-Kârî de bu cümleyi açıklarken şöyle diyor:
"Bu cümlede önemli olanın, içilen şeyin sarhoşluk verip vermemesidir, ismi değildir. Meselâ kahve ne kadar içilirse içilsin sarhoşluk vermediğinden asla haram değildir. Onun isminin şu veya bu olmasının da zerre kadar önemi yoktur.
Fakat, içilmesi mubah olan bir içkiyi şarap içer gibi içmek yani şarap içmeye benzeterek içmek yasaklanmıştır. Binaenaleyh süt ve su gibi içilmesi mubah olan içkilerin şarap içer gibi bir tavırla veya şarap içilen kadehlerle içilmesi eaiz değildir.
Hadis-i şerif, sarhoşluk veren tüm içkilerin ve dolayısıyla şıraların içine atılınca onların kükremesine sebep olan dâzi denilen tanenin haram olduğunu söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Hadisin bab başlığı ile ilgili kısmı da bu yönüdür."[74]

3689... Ebû Dâvûd der ki: Vâsıt halkından bir (hadis) şeyh(i) bize dedi ki: Ebû Mansur el-Hâris b. Mansûr (şöyle) dedi: Ben (kendisine) dâzî hakkında sorulan Süfyân es-Sevrî'yi (şöyle) derken işittim: Rasûlullah (s.a):
"Ümmetinden bir takım insanlar şarabı mutlaka içecekler, ona isminden başka bir ad takacaklar" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyân es-Sevrî; "Dâzi (denilen ve şıraların içine atılınca onların ekşiyip kükremesine sebep olan tane) /asıkların içkisidir" dedi.[75]

Açıklama

Dazi: Şıranın içme atıldığı zaman onu ekşitip kükreten yani maya görevi yapan bir bitki tanesidir.
Süfyân-ı Sevrî'nin, dâzî denilen taneden yapılan içkinin hükmü sorulunca bu taneden yapılan içki ile Hz. Peygamber'in "Ümmetim'den bazı kimseler şarabı helâl görerek, ona başka isimler takarak içeceklerdir" meâlindeki hadis-i şerif arasında ilgi kurması şübhesiz ki onun kendi içtihadıdır.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi, bu mevzuda cumhur ulema da Süfyân-ı Servî gibi düşünmektedirler. Ancak Hanefî imamlarından İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki içkilerin hükmü şarabın hükmünden farklıdır. Nitekim 3681 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[76]

7. Kaplar

3690... Ibn Ömer ile Ibn Abbas'tan rivayet olunmuştur; dediler ki:
Rasûlullah (s.a)'m; kabağı, yeşil küpü, ziftli kabı, iyice kabuğu soyulup içi oyulan hurma kütüğünü (şıra kabı olarak kullanmayı) yasakladığına şahitlik ederiz.[77]

Açıklama

Hattâbî, metinde sözü geçen kaplarda şıra yapmanın ya da bu kapları şıra kabı olarak kullanmanın yasaklanması hakkında şöyle diyor:
"Bu kaplar, içlerinde bulunan sıvıyı sıcak tuttuklarından, içinde bulunan sıvı maddeyi kısa zamanda ekşitip onu sarhoşluk verecek hale getirebilirler. Sahibi de o sıvının bu hale geldiğini bilmeden ondan içip sarhoş olur. İşte bu sebeple sözü geçen kapların nebiz'kabı olarak kullanılması yasaklanmış olabilir.
Bu kapların bu maksatla kullanılmasının yasaklanması konusunda pek çok görüşler ileri sürülmüşse de bu mevzuda söylenenlerin en doğrusu şudur:
Bu yasak İslâmiyetin ilk yıllarına aittir. Sonra bu yasak, "Ben sizi deri kaplardan meşrubat içmekten nehyetmiştim. Artık her kaptan için; yeter ki sarhoşluk veren bir şeyi içmeyin"[78] hadisiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Bazıları ise bu kaplan şıra kabı olarak kullanmakla ilgili yasağın yürürlükten kaldırılmadığını ve hâlâ geçerliliğini koruduğunu, binaenaleyh bu kaplan şıra kabı olarak kullanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Mâlik b. Enes ile Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh bu görüştedirler. Bu görüş, İbn Ömer ile İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir."[79]

3691... Saîd b. Cübeyr'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Abdullah b. Ömer'i, "Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı" derken işittim. "Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı" sözünden korkarak, (onun yanından) çıktım. İbn Abbas'ın yanına girdim ve;
İbn Ömer'in ne dediğini işitmiyor musun? dedim.
Nedir o? dedi.
Rasûlullah (s.a)'ın küp şırasını haram kıldığını söyledi, dedim.
Doğru söylemiş. Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı, dedi.
Küp nedir? diye sordum.
Çamurdan yapılan herşeydir, cevabını verdi.[80]

3692... Süleyman b. Harb'in bize verdiği habere göre İbn Abbas'-dan (şöyle) dediği rivayet olunmuştur:
Abdülkays heyeti Rasûlullah (s.a)'m yanına geldi. (Heyette bulunan kişiler) şöyle dediler:
Ey Allah'ın Rasûlu! Biz Rabîa (oğulların)dan bir kabileyiz. Bizimle senin aranda Mudar kâfirleri vardır. (Bu bakımdan) biz Ramazan ayının dışında sana gelmeye imkân bulamıyoruz. Bize bir şey(ler) emret de emrine sarılalım ve arkamızda kalan kimseleri de bu emre çağıralım.
(Hz. Peygamber de şöyle) buyurdu:

“Size dört şey emrediyorum, dört şeyi de yasaklıyorum. (Emrettiğim dört şey şunlardır:)
1) Allah'a iman ve Allah'dan başka bir ilâh olmadığına şehâdet etmektir." (Ravi, Ebû Cemre, bu iki cümlenin aslında) bir (cümle) olduğunu elini yum(arak işaret et)ti.
Müsedded (ise bu iki cümleyi birleştirerek şöyle) rivayet etti:
"Allah'a imandır" (buyurdu) sonra bu sözü onlara (şu şekilde) açıkladı:
“Allah'dan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şahitlik etmektir. **2)** Namaz kılmak, **3)** Zekât vermek, **4)** Ganimet olarak ele geçirdiğiniz malların beşte birini yerine vermenizdir. Ve size:
1) Kabağı, **2)** Yeşil küpü, **3)** Ziftle kaplı olan kabı ve ziftli kabı (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklıyorum."
(Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bana Hammâd'dan nakleden Mu-hammed) İbn Ubeyd, (metinde geçen) ei-mukayyer (ziftli, kelimesi) yerine en-nakîr (hurma kütüğünden oyularak yapılmış kap kelimesini) rivayet etmiştir.
Müsedded de en-nakîr ve el-mukayyer kelimelerini rivayet etti, "el-müzeffet" kelimesini rivayet etmedi. (Senedde zikri geçen) Ebû Cemre, Nasr ö. İmrân ez-Zubaî'dir.[81]

Açıklama

Fahr-ı Kâinat Efendimizin kabaktan ve hurma kütüğünden yapılmış kaplarla yeşil küpleri ve ziftle kaplı kaplan şıra yapmak için kullanmayı yasak edişinin hikmetini 3690 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
3692 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'i ziyaretegelen Abdülkays oğullarının, kendilerinin Ramazan ayı dışında Hz. Peygamber'e gelemediklerinden yakındıkları ifade edilmektedir. Onların Hz. Peygamber'i ziyarete gelmelerine en büyük engel, hadis-i şerifte de açıkladığı üzere kendileriyle müslümanlar arasında Mudar kâfirlerinin bulunmasıydı. Kâfirler haram ayların dışında çöllerde ve yollarda yakaladıkları kişilerin mallarını zorla ellerinden alırlardı. Gerekirse onları öldürmekten de çekinmezlerdi. Ancak dört aylık bir süre olan haram aylarda bunu yapmazlardı. Bu bakımdan hadis sarihleri metinde geçen Ramazan ayı kelimesiyle mecazen haram ayların kastedilmiş olduğunu söylemektedirler.
Metinde geçen "el-imanü billahi = Allah'a inanmak" cümlesi ile "Allah'tan başka bir ilâh olmadığına şahitlik etmek" cümlesi netice itibariyle bir cümledir. Ravi Ebû Cemre, bu iki cümlenin bir cümle olduğuna eliyle yaptığı bir hareketle işaret etmiş; Müsedded ise bunların bir cümle durumunda olduklarını, yani ikinci cümlenin birinci cümlenin tefsirinden ibaret olduğunu sözle açıklamıştır.
Yine 3692 numaralı hadiste İslâmın şartlarının üçü sayıldığı halde oruçla hac sayılmıştır. Fakat bazı rivayetlerde Ramazan orucunun da sayıldığı ifade edilmiştir.[82] Haccın zikredilmemesine gelince, sarihlerin açıklamasına göre o günlerde henüz hac farz olmadığı için zikredilmemiştir. Yahutta Hz. Peygamber hacdan da bahsettiği halde râvi gafletinden dolayı onu zikretmemiştir.[83]
Humus (beşte bir) vergisinden maksat düşmandan cihad yoluyla elde edilen malların, "Biliniz ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir."[84] emrine uyarak âyette belirtilen yerlere vermektir.[85]

3693... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın Abdülkays heyetine (şöyle) buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Ben size hurma kütüğünden yapılmış kabı, ziftli kabı, kabaktan yapılmış kabı, ağzı kesik küpü (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklıyorum. Fakat sen deri su kabından iç ve (içtikten sonra) ağzım bağla."[86]

Açıklama

"el-Mezâdetü'1-mecbûbe" ağzı kesilmiş ve küp büyüklüğünde, kalın deriden yapılmış su tulumu demektir. Büyüklüğü normal bir deriden daha ziyade olduğu için "el-mezâde" ismini almış; ağzı kesik olduğu için bu ismin sonuna bir de kesik anlamına gelen "el-mecbûbe" kelimesi ilâve edilmiştir. Bu tulumun ağzı geniş olduğundan bağlanamazdı. Bu sebeple hava ile teması çok olurdu ve içindekini çabuk ekşitirdi.
Bilindiği gibi bu kaplar, içlerindeki sıvıları sıcak tuttukları ve kısa zamanda ekşitip sarhoş edecek bir duruma getirdiklerinden ve bir de eskiden beri onların içinde şarap saklandığından bu kaplarda şıra yapılması ve bu kapların şıra kabı olarak kullanılması yasaklanmış. Fakat daha sonra hangi içkilerin yasak, hangi içeceklerin helâl olduğu müslümanlar tarafından iyice anlaşılınca bu kaplarla ilgili yasak 3698 numaralı hadisle yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yasak yürürlükten kaldırılıncaya kadar bu kapların yerine, ağzından bağlanan istenildiği zaman bağları çözülen tulumların kullanılması ve içinden şıra alındıktan sonra da ağızlarının mutlaka bağlanması emredilmiştir.
Hz. Peygamber'in, tulumlarından suyu içtikten sonra ağzının bağlanmasını emretmesinin sebebi, bazılarına göre içine pisliklerin girmesini önlemektir. Bazılarına göre de, tulum içinde bulunan şıra cinsinden bir sıvı orada alkolleştiği zaman ağzı bağlı olursa o tulumu patlatarak alkolleştiğinin anlaşılmasına yarayacağı için onların ağızlarının bağlanmasını emretmiştir. Nevevî ile Hattâbî bu görüştedirler.[87]

3694... İbn Abbas'ın (Hz. Peygamberi ziyarete gelen) Abdülkays heyeti hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur:
(Bu heyet içinde bulunan kimseler):
Ey Allah'ın Peygamberi, (şıralarımızı) hangi kaplardan içelim? diye sordular. Allah'ın elçisi:
“Size ağızlan bağlanan deri su kaplan lâzım" buyurdu.[88]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde, heyet içerisinden bu soruyu Hz. Peygamber'e yönelten kişinin, vaktiyle sarhoşluk esnasında aralarında çıkan bir kavgada amcası oğlunun savurduğu bir kılıçla yaralanmış bir kişi olduğu açıklanmaktadır. Fakat herhalde o kimse bu soruyu heyet adına sorduğu için mevzumuzu teşkil eden hadiste bu soru heyetin tümü tarafından sorulmuş gibi çoğul sigasiyle ifade edilmiştir.
Yine Müslim'in rivayetinde ifade edildiğine göre, bu soruyu yönelten kimse sarhoşluk esnasında almış olduğu bu yarayı utancından dolayı Hz. Peygamber'den gizlemekteymiş.
Fakat Hz. Peygamber bu kaplarda şıra yapılmasını niçin yasakladığını açıklarken söylediği, "Hurma kütüğünü oyarsınız, sonra içine ufak hurmalar atarsınız, sonra içine su dökersiniz. İçine attıklarınız ekşiyip kükredi mi içersiniz. Hatta sizden biriniz amcasının oğlunu pekâla kılıçla vurabilir." anlamına gelen sözlerle onun almış olduğu bu yarayı açıklayarak onlara bir de mucize göstermiştir.
Hz. Peygamber'in, bu kaplarda şıra yapıp saklamayı yasaklarken o kapların yerine, ağzından bağlanan ince deriden yapılmış su tulumlarının kullanılmasını tavsiye etmesinin sebebini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[89]

3695... bdülkays (heyetin)den olup da Avf'ın, isminin Kays b. Nu'man olduğunu zannettiği bir adamın rivayetine göre Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hurma kütüğünden yapılmış olan kapta, ziftli kapta, kabaktan yapılmış kapta ve kalın derilerden yapılmış küp büyüklüğündeki kapta (şıraları saklayarak) içmeyiniz. (Ancak) şıralarınızı, üzerinden bağlanarak ağızları kapatıl)an, ince deriden yapılmış su kaplarında (saklayarak) içiniz. Eğer (şıranız bu kaplar içerisinde de) kükre(yip sarhoşluk verecek bir hale geli)rse onu(n bu şiddetini içerisine dökeceğiniz) su ile kırınız. Eğer (onun şiddeti su ile kırmaktan) sizi âciz bırakırsa onu dökünüz."[90]

Açıklama

İslâmm ilk yıllarında, şıraların gözenekleri bulunan ince deriden yapılmış ağzından bağlanan derilerde muhafazasının tavsiye edilmesindeki hikmeti 3693 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Burada bii önceki hadisten farklı olarak bir de İslâmın ilk yıllarında, bazı kaplarda saklanmasına karşılık ince deriden yapılmış ağzından bağlı su kaplarında saklanan şıraların kap İçerisinde kükreyerek sarhoşluk verecek duruma gelmeleri halinde içlerine su karıştırılmak suretiyle tesirlerinin kırılabileceği ifade edilmektedir. Fakat içerisine su dökülmesiyle bile şiddetini kırmak mümkün olmayacak şekilde çok kükreyip şiddetlenmesi halinde ise onun dökülmesi emredilmektedir.
Çünkü bu durumda onun sarhoş edici özelliğini giderme imkânı kalmamıştır.
Burada su karıştırılmak suretiyle şiddetinin kırılıp içilebileceğinden bahsedilen henüz iyice alkolleşmemiş fakat alkolleşmeye yüz tutmuş olan şıralardır. İyice şaraplaşmış olan şıralar değildir. Görüldüğü gibi hadis-i şerifte onları dökmekten başka bir yol olmadığı ifade buyurulmaktadır.[91]

3696... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Abdülkays heyeti (Hz. Peygamber'in huzuruna gelip):
Ey Allah'ın Rasûlü; biz (elimizde bulunan şıraları) hangi kaplarda içelim? diye sormuşlar. (Hz. Peygamber):
"(Sakın onları) kabaktan yapılmış kaplarla ziftli kaplarda ve hurma kütüğünden yapılmış kaplarda içmeyiniz. Şıralarınızı (ince deriden yapılmış) su tulumlarında yapınız" buyurmuştur. (Onlar ikinci defa olarak):
Ey Allah'ın Rasûlü; eğer (şıralarımız) su tulumlarında kükreyecek olursa (ne yapalım)? demişler. (Hz. Peygamber):
"(Şıranın) üzerine su dökün" buyurmuş (Onlar): Ey Allah'ın Rasûlü, (şıranın kükremesi iyice artacak olursa ne yapalım? diyerek soruyu (birkaç defa daha) tekrarlamışlar. (Hz. Peygamber de) üçüncü ya da dördüncü de oniara:
"(Öyleyse) onu döküverin" cevabını vermiş, sonra: "Şüphesiz Allah bana (şarabı, kumarı ve kûbeyi) haram kıldı" (buyurmuş); ya-hutta, "(Şüphesiz Allah) şarabı, kumarı ve kûbeyi haram kıldı ve her sarhoşluk veren haramdır" buyurmuştur.
Sufyân (es-Sevrî) dedi ki: "Ben bu hadisin ravilerinden olan) Ali b. Bezîme'ye, kûbe'yi sordum da; "Kûbe) davuldur" cevabını verdi."[92]

Açıklama

Kûbe: Davul, gitar, tavla ve satranç gibi anlamlara gelir. 3685 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hattâbî'ye göre bu kelimeyle burada telli çalgı aletlerinin tümüyle, zarla oynanan tüm oyunlar kastedilmiş ve bunların haram oldukları ifade edilmek istenmiştir. Metinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in huzuruna gelen Kays heyeti adına söz alan kişiler, Hz. Peygamber'e önce üzümlerinin şıralarını hangi kaplarda sıkıp, hangi kaplarda saklayacaklarını sormuşlar. Hz. Peygamber de onlara ince deriden yapılmış ağzından bağlamalı su tulumlarını tavsiye etiş. Onlar; "Bu kaplar içerisinde sakladığımız şıra kükreyecek olursa o zaman ne yapalım?" diyerek ikinci bir soru daha yöneltmişler. Hz. Peygamber de: "Şıranın üzerine su dökerek onun şiddetini kırmalarını" tavsiye etmiş. Bunun üzerine onlar: "Ya şiddetini çok artırmışsa o zaman ne yapalım?" diyerek üçüncü bir soru daha yöneltmişler. Bu sefer Hz. Peygamber onlara; ya üzerine suyu daha da çok dökmelerini tavsiye etmiş ya da şırayı yere dökmelerini emretmiş. Veyahutta onlar dördüncü defa olarak: "Şıra şiddetini daha da artırırsa o

zaman ne yapalım." diye bir soru daha sormuşlar da Hz. Peygamber dördüncüsünde: "O zaman onu döküverin" cevabını vermiş. Hz. Peygamber'in, metinde geçen kapları şıra kabı olarak kullanmayı yasaklayıp onların yerine ince deriden yapılmış su tulumlarını tavsiye etmesinin hikmetini 3593 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Hanefî ulemasından Ebû Cafer et-Tahavî'ye göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkilerin sarhoş etmeyecek kadar az mikdarım içmenin haram olmadığını söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'un bu görüşlerini doğrulamaktadır. Şöyle ki:
1- Şıra kükreyip şiddetlenerek bir miktar içilince sarhoşluk verecek hale gelmesine rağmen Hz. Peygamber'in, onun şiddetinin su ile kırılarak sarhoşluk vermeyecek hale getirilerek içilebileceğini ifade buyurması, Hanefi imamlarının bu görüşünü te'yid etmektedir.
2- Hz. Peygamber'in sarhoşluk verecek hale gelen şıranın üzerine su dökülerek şiddetinin kırılıp içilebileceğini, fakat şiddetinin son dereceye ulaşması halinde dökülmesi gerektiğini ifade buyurması, şarap ile şarabın dışındaki içkiler arasında bir fark bulunduğu anlamına gelir ki, bu Hanefî imamlarının bu mevzudaki görüşlerinin te'yidinden başka bir şey değildir.[93]

3697... Hz. Ali (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) bize; kabaktan yapılmış kabı, yeşil küpü, hurma kütüğünden yapılmış kabı (şıra kabı olarak kullanmayı) ve arpadan elde edilmiş şırayı yasakladı.[94]

Açıklama

Hz" Peysamber'm metinde geçen kapları şıra kabı olarak kullanmayı niçin yasakladığını 3690 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, arpa şırasından yapılan içki gibi şarabın dışındaki alkollü içkiler hakkındaki yasağın hükmünü ve mezheb imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 3681-3682 numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[95]

3698... (İbn Büreyde'nin) babasından Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Ben size üç şeyi yasaklamıştım. Şimdi size onları (yapmanızı) emrediyorum:
1. Size kabir ziyaretini yasaklamıştım. Artık (bundan sonra) onları ziyaret ediniz. Çünkü onları ziyarette (ölümü ve kıyameti) hatırlatma vardır.
2. Size şıraları (nızı) deriden yapılmış kapların dışındaki kaplardan içmenizi yasaklamıştım. Artık her kaptan içiniz. Fakat sarhoşluk veren (içkiler) i içmeyiniz.
3. Size üç günden sonra kurban etlerini yasaklamıştım/Artık (onları istediğiniz zaman) yiyiniz ve yolculuklarınızda da onlardan yararlanınız."[96]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte şu üç şeyin İslâmın ilk zamanlarında yasaklanıp sonradan yasağı gerektiren sebep ve sakıncalar ortadan kalkınca bu yasakların da neshedilerek yürürlükten kaldırıldığı ifade buyurulmaktadır:
1- İnce deriden yapılmış kapların dışındaki kapların şıra kabı olarak kullanılması.
2- Kabir ziyaretr.
3- Kurban etlerinin üç günden fazla elde tutulması.
Bu yasaklardan birinci yasakla ilgili açıklama bu babın daha önceki hadislerinin şerhlerinde, ikinci yasakla ilgili açıklama Cenaze Bölümünde 3235 numaralı hadis-i şerifin şerhinde; üçüncüsü de Kurban Bölümünde 2812 numaralı hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[97]

3699... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki;
Rasûlullah (s.a) (müslümanlara ince deriden yapılmış kapların dışındaki) kapları (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklayınca Ensar, (şıra kabı olarak) ince deriden yapılmış kaplar kullanmalarının kendileri için imkânsız derecede zor olduğunu beyan ederek; (şıra kabı olarak kullanmak üzere) "bizim için (diğer kaplara) kesinlikle ihtiyaç vardır" dediler. Bunun üzerine (Peygamber Efendimiz):
"Öyleyse bu hususta (bir sakınca) yoktur" buyurdu.[98]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in ince deriden yapılmış derinin dışındaki kaplarda şıra yapmayı ve onlarda şıra saklamayı yasaklamasının sebebi, bu kapların içindeki şırayı kükreterek şarap haline çevirmesi ve eskiden beri bu kaplarda saklanmakta olan kükremiş sıraları müslümanların farkına varmadan içmeleri tehlikesini önlemek idi. Fakat ince deriden yapılmış tulumlarda şıra yapmanın müslümanlar için imkânsız derecede zor olduğu Ensar topluluğu tarafından belirtilince Hz. Peygamber bu yasağı kaldırarak, kükremiş şıralara karşı dikkatli olmak kaydıyla deriden yapılmış tulumların dışındaki kaplarda da şıra yapılıp saklanmasına izin verdi.[99]

3700... Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a); kabaktan yapılmış olan kap, yeşil küp, ziftli kap, hurma kütüğünden oyularak yapılan kap (gibi bazı) kapları zikretti (ve bu kaplarda şıra yapmayı ve saklamayı yasakladı). Bir bedevi: "Bizim (bu sözü geçen kaplardan başka) kaplarımız yoktur" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Helâl olan (şıralar) ı (bu kaplardan da) içiniz" buyurdu.[100]

3701... (Yine bir önceki hadisin) senediyle (İbn Amr'den Hz. Peygamber'in şöyle) buyurduğu rivayet olunmuştur:
"(Sözü geçen kaplardan hangisi olursa olsun, her kapta şıra yapıp içebilirsiniz fakat) sarhoş eden içkilerden sakınınız."[101]

Açıklama

Daha önceki hadisler gibi bu hadisler de Hz. Peygamber'in bir takım sakıncalar dolayısıyla içlerinde şıra yapılmasını yasaklamış olduğu kabaktan ve hurma kütüğünden yapılmış olan kaplarla yeşil küpte ve ziftli kapta şıra yapılmasına sonradan izin verdiğine delâlet etmektedir. Bu izin, sözü geçen kapların şıra kabı olarak kullanılması ile ilgili yasağın sonradan neshedildiği anlamına gelir.[102]

3702... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a (ince deriden yapılmış) bir su tulumunda şıra yapılırdı. (Böyle bir) su tulumu bulamadıkları zaman kendisine taştan yapılmış bir çanak içinde şıra yapılırdı.[103]

Açıklama

Hz. Peygamber, İslâmiyetin ilk yıllarında içindeki sırayı kükreten kaplarda sıra yapmayı yasaklamış, kendisi de bu yasağa herkesten fazla riayet etmiştir.
Ümmetine şıralarını ince deriden yapılan gözenekli su tulumlarında yapmalarını tavsiye etmiş, fakat müslümanlar bu tulumları bulmakta güçlük çektikleri için sonradan bu yasağı kaldırmıştır.
Kendisi ise su tulumu bulduğu zaman şırasını bu tulum içinde yaptırmış, bulamadığı zaman ise şırasını şırayı kısa zamanda ekşitmeyen taş çanaklarda yaptırmıştır.[104]

8. (Kuru Üzümle Kuru Hurma Şırasının Ve Hurma Koruğu İle Yaş Hurma Şırasının) Karışım(I Ve Hükmü)

3703... Câbir b. Abdillah (r.a)'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a), kuru üzümle kuru hurmanın (ikisini bir araya getirip) birlikte şıralarım çıkarmayı yasakladığı gibi hurma koruğu ile yaş hurmanın birlikte şıralarını çıkarmayı da yasaklamıştır.[105]

3704... Abdullah b. Ebî Katâde'den (rivayet olunduğuna göre) babası Ebû Katâde, kuru üzümle kuru hurma (dan elde edilen şıraların) karışımını ve (bir de) hurma koruğu ile yaş hurma (dan elde edilen şıraların) karışımım yasaklamış ve;
(Bunlardan) her birinin şırasını tek başına sıkınız, demiştir.
(Bu hadisi Abdullah b. Ebî Katâde'den rivayet eden) Yahya dedi ki: Bu hadisi bana Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Katâde'den (naklen) haber verdi, (Ebû Katâde de) Peygamber (s.a)'den.[106] (nakletti)[107]

3705... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden Hafs (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a), yeni olgunlaşmış yaş hurma ile kuru hurma (yi bir araya koyup da ikisinin birden şıralarını çıkarma)yı ve (aynı şekilde) kuru üzümle kuru hurrna (yi bir yere koyarak ikisinin birden şıralarını çıkarma)yı yasaklamıştır.[108]

3706... Kebşe binti EbîMeryem'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben (Hz. Peygamber'in hanımı) Ümmü Seleme'ye: "Peygamber (s.a)'in yasakladığı (içki) ne idi?" diye sordum.
(Hurmayı) çekirdeğine zarar verecek kadar fazla pişirmeyi -yahut da- kuru hurma ile kuru üzümü karıştır (ip da birlikte şıralarını çıkarmayı bize yasakladı, cevabını verdi.[109]

3707... Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) için kuru üzümün şırası çıkarılıp içine kuru hurma atılırmış veya (bazan da) kuru hurmanın şırası çıkarılıp içine kuru üzüm atılırmış. (Bunu kendisi içer ve dolayısıyla başkalarının içeme-sine de izin verirmiş).[110]

3708... Safiyye binti Atiyye dedi ki:
Abdülkays (oğulların)ın kadınlarından bazıları) ile Hz. Âişe'nin yanına girmiştim. Ona, kuru hurma ile kuru üzümü (karıştırarak birlikte şıralarını çıkarmanın hükmünü) sorduk. Şöyle cevapladı:
Ben bir tutam kuru hurmadan, bir tutam da kuru üzümden alıp onu (içinde su olan) bir kaba koyardım ve onu (parmaklarımla iyice) ezdikten sonra Peygamber (s.a)'e içirirdim.[111]

Açıklama

Halît: Karışım demektir. Üzümle hurmanın ya da hurma ile hurma koruğunun bir kaba konularak sıkılmak şartıyle elde edilen şıraya "halîta" denildiği gibi, kuru hurma ile yaş hurmanın veya bunlardan herhangi birisiyle kuru üzümün birlikte sulandırılıp sıkılmasıyla elde edilen şıraya da "halîta = karışım" denir.
Hattâbî, sözü geçen karışımların yasaklandığını ifade eden 3703 numaralı hadis hakkında şöyle diyor:
"Ulemadan birçoğu mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin zahirine sarılarak sözü geçen karışımların sarhoşluk verici olmasalar bile yine de içilmelerinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Bu karışımları içmenin haram sayılması için sarhoşluk verici hale gelmelerini şart koşmamışlardır.
Atâ ile Tâvûs, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İshak ve hadis âlimlerinin tümü bu görüştedirler. Şafîî ulemasının ekserisi de bu görüştedir.
Bu görüşte olan âlimlere göre, henüz sarhoşluk verecek derecede kük-rememmiş olan böyle bir karışımı içen kimse bu hadis-i şerifteki yasağı çiğnediği için bir günah işlemiş sayılırken, sarhoşluk verecek hale gelmiş olan bir karışımı içen bir kimse de birisi bu hadisteki yasağı çiğnediği diğeri de sarhoşluk veren bir içkiyi içtiği için iki yönden günah işlemiş sayılır.
Süfyân-ı Sevrî ile Ebû Hanîfe ise bu karışımların (sarhoşluk verici hale gelmeden) içilmelerinde bir sakınca görmemişlerdir.
Leys b. Sa'd'a göre, bu hadis-i şerifte yasaklanmak istenen şey sözü geçen meyvelerin şıralarını karıştırmaktır. Çünkü bunların şıraları karıştırılınca, karıştırılan bu şıralardan her biri diğerinin kükreyip sarhoşluk verecek hale gelmesini çabuklaştırır. Bu yüzden onların şıralarını karıştırmak ya da birlikte şıralarını çıkarmak yasaklanmıştır."
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, "Bu babda geçen karışımların içil-mesiyle ilgili yasaklar kerahet-ı tenzîhiyye ifade ederler. Binaenaleyh söz konusu karışımları içmek tenzihen mekruhtur. Sarhoşluk vermedikçe haram sayılmaz. Cumhuru ulemanın görüşü de budur."[112]
Yine İmam Nevevî bu karışımları içmenin kerahetini şöyle açıklıyor:
"Bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler demişler ki, bunun mekruh kılınmasının sebebi; iki maddenin karışımı olması yüzünden çabuk tahhammur etmesidir. Yani sarhoşluk verecek duruma çabuk dönüşmesidir. Böyle bir şıra henüz tadı değişmemiş iken sarhoşluk verebilir. Böyle bir şırayı içen kimse bunun sarhoşluk vermediğini zanneder. Oysa sarhoşluk verecek duruma gelebilir."[113]
Bu karışımların içilmesinde bir sakınca görmeyen Hanefî ulemasına göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerdeki söz konusu karışımların içilme-siyle ilgili yasaklar, insanların yiyecek ve içecek bulmada zahmet çektikleri İslâmın ilk yıllarına aittir. Müslümanların fakrü zaruret içerisin yaşadıkları o dönemde müslümanların et ve yağ yemeleri bile yasaklanmıştı. Komşusu aç yatıp kalkmakta iken bir kimsenin iki şırayı karıştırıp birden içmesi de bu yasaklardandır. Daha sonra yüce Allah, müslümanları bu darlıktan kurtardıktan sonra et ve yağ yemelerinde bir sakınca kalmadığı gibi söz konusu karışımları içmelerinde de bir sakınca kalmamıştır.[114]
Gerçekten bu babın sonunda geçen 3707-3708 numaralı hadisler Hane-fîlerin bu görüşünü kuvvetlendirmekte ise de, 3704 numaralı hadis-i şerifte tavsiye edildiği şekilde bu şıraları karıştırmadan içmek takvaya daha uygundur.
3706 numaralı hadis-i şerifte, hurmayı pişirirken çekirdeğine zarar gelecek şekilde fazlaca pişirmenin yasaklanma sebebi hakkında ulema şöyle diyor: Hurmayı çekirdeğine zarar gelecek kadar fazlaca pişirmek onun tadını bozduğu gibi çekirdeğinin de kuvvetini giderir. Tadını bozmasındaki zarar malumdur. Çekirdeğindeki kuvvetin gitmesindeki zarar ise onun bu halde hayvan yemi olarak kullanılamaması ile ilgilidir. Eğer çekirdeği bozulma-saydı hayvan yemi olarak kullanılabilirdi.[115]

9. Hurma Koruğu Şırasının Hükmü

3709... Katâde'den rivayet olunduğuna göre;
Câbir b. Zeyd ile İkrime hurma koruğu (ndan elde edilen şıranın içilmesi)ni kerih görürlerdi. Bu hükmü de İbn Abbas'dan alırlardı. İbn Abbas (r.a)'ın da: "Ben Abdülkays (oğulların)ın menedildikleri "el-müzzâ" denilen içkinin (hurma koruğundan elde edilen şıra) olmasından korkuyorum" dedi (ğini söylerlerdi).
(Bu hadisi Katâde'den rivayet eden Muaz b. Hişâm dedi ki:) Ben Katâde'ye, "el-müzzâ" nedir? diye sordum da, "Yeşil sırlı ve ziftle sıvalı küplerde (bulunan) şıra(lar)dır" cevabını verdi.[116]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, İbn Abbas ile Câbir b. Zeyd ve İkrime'nin uzum koruğundan elde edilen şıranın içilmesini caiz görmeyip kerih gördüğünü, zira bu şıranın Hz. Peygamber'in Abdülkays oğullarına yasaklamış olduğu "elmüzza" isimli içki olabileceğine ihtimal verdiklerini ifade etmektedir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Ebû Ubeyd de bu görüştedir.
İbn Esîr, en-Nihâye isimli eserinde şöyle diyor: "el-Müzza, içinde ekşilik bulunan şaraptır. Hurma koruğu ile kuru hurma üzerine su ilave edilerek elde edilen şıra olduğu da söylenmiştir."
Katâde ile Ebu Ubeyd'in ve İbn Esîr'in açıklamalarından anlaşılıyor ki, el-müzza denilen içki ile hurma koruğundan elde edilen şıra ayrı ayrı şeylerdir. Binaenaleyh Hz. Peygamber'in Abdülkays heyetine yasaklamış olduğu içki hurma koruğundan elde edilen şıra değildir.[117]

10. (kuru üzümden elde edilen) şıranın (içilebilmesi için) özelliği (nasıl olmalıdır)?

3710... Abdullah b. ed-Deylemî'nin babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Peygamber (s.a)'e varıp:
Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizim kim olduğumuzu, nereden ve kime geldiğimizi bilmektesin, dedik. (Hz. Peygamber de):
"Allah'a ve Rasûliine (geldiniz)" buyurdu, (Biz de):
Ey Allah'ın Rasûlü, bizim üzümlerimiz var, onları ne yapalım? diye sorduk.
“Onları kurutunuz" buyurdu. (Biz):
Kuru üzümü ne yapacağız? dedik.
"Sabah kahvaltınızda şırasını çıkarınız, akşam yemeğinizde içiniz. (Yahutta) akşam yemeğinde şırasını çıkarınız, sabah kahvaltınızda içiniz. O şırayı (ince deriden veya başka bir şeyden yapılmış) su tulumlarına koyunuz, büyük küplere koymayınız. Çünkü vakti (biraz) geçince (büyük küplerde şarap olur, küçük küplerde ise) sirke olur" buyurdu.[118]

3711... Âişe (r. anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a, yukarısı bağlanan bir tulumda şıra yapılırdı. Tulumun (aşağısında içerisindekini içmeye yarayan bir de) ağzı olurdu. Sabahleyin yapılan şırayı akşamleyin içerdi. Akşamleyin yapılan şırayı da sabahleyin içerdi.[119]

3712... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Peygamber (s.a) için sabahleyin (kuru hurmayı ya da ku ru üzümü ıslatarak) şıra yaparmış, akşam olunca (Hz. Peygamber) ak şam yemeğini yeyip üzerine de (bu şırayı) içermiş. Eğer (şıradan) bira zı artacak olursa onu (yere) dökermiş. Yahutta (başka birinin içmes için) onu (bir başka kaba) boşaltırmış.
Sonra geceleyin Hz. Peygamber için (yeni bir) şıra hazırlarmış Sabah olunca (Hz. Peygamber) sabah kahvaltısını yapar, kahvaltım üzerine de bu şırayı içermiş. Tulum, hem sabah hem akşam yıkanırmı;
(Bu hadisin ravilerinden Mukâtil) dedi ki: Babam (Hayyân) Hz. Âişe'ye;
(Yani bu tulum) bir günde iki defa mı (yıkanırdı)? diye sordu da (Hz. Âişe), "Evet" cevabım verdi.[120]

3713... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) için kuru üzüm (ıslatılarak) şıra yapılırdı. (Peygamber Efendimiz) bu şırayı o gün, ertesi gün ve daha ertesi gün üçüncü (gün)ün akşamına kadar içerdi. (Üç gün geçtikten) sonra onu(n getirilmesini) emrederdi. (Getirilince bakardı, eğer bozulmamışsa) hizmetçilere içirirdi. Yahutta (bozulmuş olduğu için yere) dökerdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: “Hizmetçilere içirirdi" sözünün manasıfna gelince), bu hususta ilk akla gelen şey (şırada meydana gelen) bozulmadır. (Yani bozulmamışsa onlara içirirdi, bozulmuşsa içirmezdi dökerdi.)
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) Ebû Ömer, Yahya b. Ubeyd el-Behrânî'dir.[121]

Açıklama

Azlâ: Tulumun alt tarafında bulunan ve tulumun içindekini içmeye yarayan deliktir. Bir başka ifadeyle tulumun alt tarafında bulunan ağzıdır.
Gudve: Sabah namazından sona güneş doğuncaya kadar olan vakittir.
Aşiyye: Zevalden sonra güneş batıncaya kadar devam eden süredir.
Gadâ: Sabah kahvaltısı, aşâ ise akşam yemeği demektir.
3710 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizim kim olduğumuzu... bilmektesin" diye söze başlayıp da Hz. Peygamber'e ellerinde bulunan üzümleri ne yapmalarını tavsiye etmesini soran kimse Yemenli olan ve sonradan Hımyer'e yerleştiği için Hımyerî (Hım-yerli) diye anılan Fîruz ed-Deylemî'dir. Fîruz, kendi kabilesiyle birlikte müslüman olunca kabilesi bazı dinî müşkillerini Hz. Peygamber'e sormak için bir heyet göndermişti. Bu heyetin içinde Fîruz da bulunmuştur.[122] Hz. Peygamber onlara ellerinde bulunan üzümleri kuruttuktan sonra onları sabahları ince deriden yapılmış tulumlarda ıslatarak şıra yapıp akşamlan içmelerini, ya da akşamları ıslatarak şıra yapıp sabahları içmelerini fakat bu şıraları asla büyük küplere koymamalarını tavsiye etmiştir. Çünkü deriden yapılmış tulumlarda bulunan şıralar zamanla bozuldukları takdirde sirkeye dönüştüğü halde büyük küplerde bulunan şıralar bozulunca doğrudan doğruya şarap olurlar. Şarap ise müslümanların hiçbir işine yaramaz.
3711 ve 3712 numaralı hadis-i şeriflerde ise Hz. Peygamber'in sabahleyin kurulmuş olan bir şırayı akşamleyin, akşam yemeğinde içtiğini, akşamleyin kurulmuş olan bir şırayı da sabahleyin içtiğini, artanı ya başka birisinin içmesi için başka bir kaba boşalttığım, ya da yere döktüğünü ifade\et-mektedirler.
Sabah kurulan bir şıranın akşama kadar, akşam kurulan bir şıranın da sabaha kadar bekletilmesinin sebebi, tabiidir ki ıslatılmış olan kuru hurmanın veya kuru üzümün şırasının iyice çıkması içindir.
Fahr-i Kâinat Efendimiz'in sabah kurulan bir şırayı akşam içtikten sonra veya akşamleyin kurulan bir şırayı sabah içtikten sonra kalanını içecek birisini bulamayınca onu yere dökmesi, daha fazla kalması halinde bozulacağını bildiğindedir. Çünkü sıcak yaz günlerinde bir günden fazla kalan bir şıra bozulup şarap haline gelebilir.
Fakat serin kış günlerinde şıra daha fazla kalabileceğinden Hz. Peygamber onu kış günlerinde üç gün içmiştir.
3713 numaralı hadis-i şerifte anlatılan da budur. Böyle serin gecelerde Hz. Peygamber bir şırayı üç gün içmeye devam ederdi. Üç gün sonra bakardı, eğer bozulmuşsa kimseye içirmez, dökerdi; bozulmamışsa hizmetçilerine içirirdi. Üç gün geçtiği halde bozulmamış bir şıranın içilmesini caiz görmekle beraber kendi tabiatı bundan hoşlanmadığı için kendisi içemezdi. Fakat içebilen kimselerin içmelerinde bir sakınca görmezdi.[123]

11. Bal Şerbeti(Ni İçmenin Hükmü)

3714... Ubeyd b. Umeyr dedi ki:
Ben Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe (r.anha)'yı şöyle derken işittim:
Peygamber (s.a), (bazan hanımı) Zeyneb binti Cahş'ın yanında kalır, orada bal (şerbeti) içerdi. Ben, Hz. Peygamber (hanımlarından) hangisinin yanına gelirse o Peygamberce "Senin ağzında megâfir kokusu buluyorum" desin diye Hafsa ile anlaştım. (Gerçekten de Hz. Peygamber) hanımlarından birinin yanına girmiş o da (Hz.) Peygamber'e bu sözü söylemiş, (Hz. Peygamber de):
"Hayır! Ben Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal (şerbeti) içtim ve bir daha bunu asla içmeyeceğim" dedi.
Bunun üzerine, "(Ey Peygamber!) Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"[124] (âyet-i kerimesi); Hz. Âişe ve Hafsa (r. anhüma)'ya (hitab eden); "... Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz..."[125] âyetine kadar (indi). "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti"[126] âyet-i kerimesi de "Hayır, bal şerbeti içtim" sözü için indi.[127]

3715... Hz. Âişe'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûiullah (s.a) helvayı ve balı severdi... (Ravi Hişâm burada) şu (bir önceki) hadisin bir kısmım rivayet etti. (Bu rivayetinde bir önceki hadisin metninden fazla olarak şu cümle de yer almaktadır): "Rasûiullah (s.a) üzerinde (çirkin) koku bulunmasını sevmezdi." (Urve'nin rivayet ettiği bu hadiste (ayrıca şu cümleler de bulunmaktadır:) Hz. Şevde: "Hayır, sen megâfir yemişsin" dedi. (Hz. Peygamber de): "Hayır! Ben bal (şerbeti) içtim. (Onu da) bana Hafsa içirdi" cevabını verdi.
(Hz. Âişe rivayetine devamla) dedi ki: (Ben de Hz. Peygamber'e: Herhalde senin yediğin bu balın) arısı Urfut (denilen bitkiden) yemiş (de senin ağzın ondan böyle kokuyor)" dedim.
Ebû Dâvûd dedi ki: Megâfîr, (Amman taraflarında çokça biten bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu) bir zamktır. "Cereset" (kelimesi) yedi anlamına gelir. "el-Urfut" kelimesi de hurmagillerden bir ağaçtır.[128]

Açıklama

Megâfir: Mugfur'un çoğuludur.
Mugfur ise, urfut denilen geniş yapraklı bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu, yapışkan ve tatlı bir maddedir.
Kirmânî, mugfurun su ile karıştırılarak içilen çirkin kokulu bir zamk olduğunu söylemiştir.
Kastalânî'nin açıklamasına göre, 3715 numaralı hadis-i şerifte geçen "halva" kelimesiyle, sütle kuru hurmanın karışımı ile elde edilen bir tatlı kastedilmiş olabilir. Fakat bu kelimeyle tüm tatlıların kastedilmiş olması da mümkündür. İmam Nevevî'ye göre, burada bu kelimeyle kastedilen tatlılarırı tümüdür. Bu ifadeden Hz. Peygamber'in belli bir tatlıyı değil, tatlıların tümünü sevdiği anlaşılmaktadır.
Görüldüğü gibi 3714 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in bal şerbetini Hz. Zeyneb binti Cahş'ın evinde içtiği ifade edilirken, 3715 numaralı hadiste Hz. Hafsa'mn evinde içtiği ifade edilmektedir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, doğru olan 3714 numaralı hadis-i şerifteki ifadedir. 3715 numaralı hadisteki farklı ifade ravinin yanılmasından kaynaklanmaktadır.
Ulemadan bazılarının açıklamasına göre ise, aslında bu ifadelerin ikisi de doğrudur. Çünkü hâdise birkaç defa tekerrür etmiştir. İfadeler arasındaki farklılıklar hâdiselerin değişik şekillerde vuku bulmasından kaynaklanmaktadır.
Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in hergün hanımlarını ziyaret edip hepsinin ihtiyaçlarını sorarak onları memnun etmek âdet-i seniyyeleri idi. Fakat bu ziyaret bazı hanımlarının kıskançlık duygularının kabarmasına ve onu üzecek davranışlar içerisine girmelerine sebep olmuştur.
Bu hadis-i şeriflerin bab başlığı ile ilgisi, bal şerbeti içmenin helâl olduğunu, Hz. Peygamber'in de bunu sevdiğini ifade etmeleridir.[129]

Bazı Hükümler

1. Kadınlarda kıskançlık fıtrîdir. Ortağının zararını önlemek şartıyla kadının kıskançlığı ozur sayılır.
2. Hadis-i şerif, Hz. Âişe'nin Peygamberimiz (s.a) nezdindeki yüksek itibar ve derecesine delildir. Bu itibar o derece büyük idi ki ortağı bile her emrinde ona itibar ederdi.
3. Nöbet sahibinin hakkı mahfuz (saklı) tutulmak ve cima' vaki olmamak şartıyla bir kimse gündüzün bütün kadınlarının yanına girebilir.
4. Açık konuşulduğu takdirde utanmak icabeden yerlerde edeb ve terbiyeye riâyeten kinayeli sözler kullanmalıdır. Nitekim Peygamber (s.a) zevcelerine sırf yaklaşmakla kalmadığı halde, onlarla geçirdiği muhabbet ve ünsiyet anı, yaklaşmakla ifade olunmuştur.
5. Hadis-i şerif bal ve tatlının faziletine, Rasûlullah (s.a)'ın sonsuz sabır ve tahammülüne, hududsuz cömertlik ve keremine delildir.[130]

12. Kükreyen Şıra Hakkında (Gelen Hadîsler)

3716... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur: .

Ben Rasûlullah (s.a)'ın oruç tutmakta olduğunu biliyordum. Kabaktan yapılmış bir kap içerisinde hazırlamış olduğum şira(yı ona içirmek kasdı) ile oruçlu olmadığı günü kollamaya başladım. Sonra (onun oruçlu olmadığını öğrendiğim gün) bu şırayı kendisine getirdim. Bir de ne görelim, şıra kükreyip çıkmış. (Bunu gören Hz. Peygamber):
"Bunu bahçeye dök. Çünkü bu Allah'a ve âhiret gününe inanmayan (lar) in içkisidir" buyurdu.[131]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif, kükreyip sarhoşluk verecek duruma gelen bir şırayı içmenin haram olduğunu ifade etmektedir. Biz 3679 numaralı hadisin şerhinde sarhoşluk veren içkilerin hükmünü açıkladığımız burada tekrara lüzum görmüyoruz.[132]

13. Ayakta Su İçmenin Hükmü

3717... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) kişinin ayakta su içmesini yasaklamıştır.[133]

3718... Nezzâl b. Sebre'den şöyle rivayet olunmuştur:
Ali b. Ebî Tâlib (r.a) bir su isteyip ayakta içmiş ve:
Bir takım insanlar, kendilerinden birinin bunu yapmasını çirkin
görüyorlar. Oysa ben Rasûlullah (s.a)'ı beni yaparken gördüğünüz (şu) işin aynısını yaparken gördüm, demiş.[134]

Açıklama

Bezl yazarının İbn Kayyim'den naklen yaptığı açıklamaya göre; gerçekten Rasul-ı Zişan Efendimiz in ayakta su içmeyi yasakladığı gibi kendisinin bizzat ayakta su içtiği de bir gerçektir. Bu durumu gören âlimlerden bazıları, ayakta su ile ilgili yasağın haramhk için olmadığını söylerken bir kısmı da bu yasağın bizzat Hz. Peygamber'in uygulamasıyla sonradan neshedildiğini söylemişlerdir. Âlimlerden bir kısmı da Hz. Peygamber'in ayakta su içmeyi yasaklayan hadisleriyle bazan bizzat kendisinin ayakta su içtiğini ifade eden hadisler arasında bir çelişki bulunmadığını, çünkü aslında Hz. Peygamber'in ayakta su içmeyi yasakladığını ve kendisinin de mecbur kalmadıkça suyu oturarak içtiğini fakat bazen mecburiyet karşısında ayakta su içmişse de mecburiyet karşısında yapılan uygulamaların aslî olmayıp geçici olduğunu aslî olan uygulamanmsa devamlı olan uygulama olduğunu söylemişlerdir.
Hattâbî ise; buradaki nehy hadislerinin ayakta su içmenin kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğini, Hz. Peygamber'in ayakta su içtiğini ifade eden hadislerin ise ayakta su içmenin kerahetle birlikte caiz olduğunu belirttiğini söylemiştir.
Hafız İbn Hacer, bu babda söylenen sözlerin en güzelinin bu olduğunu söylüyor.
Ayakta su içmenin sakıncası tamamen tıbbîdir. Çünkü ayakta su içme vücuda çok zararlıdır. Meselâ, ayakta su içen kimse susuzluğunu gideremez. Ayrıca bu şekilde içilen bir su mideye birdenbire ineceği ve oraya iyice yerleşmeyeceği açıdan vücut için çeşitli zararların doğmasına da yol açabilir.
Tuhfe yazarı Mübârekfûrî'nin açıklamasına göre, bu mesele ile ilgili çözüm yolları şöyledir:
1- Bu meselenin çözümünde, başta Ebû Bekir el-Esrem olmak üzere, bazı âlimler ayakta su içmenin yasağını bildiren hadislerle caizliğini bildiren hadisleri sıhhat yönünden karşılaştırmışlar ve daha sahih olanları tercih yoluna gitmişler; neticede ayakta su içmeye cevaz veren hadislerin ayakta su içmeyi yasaklayan hadislerden daha sahih olduğu hükmüne varmışlardır.
2- Bu meselenin çözümünde tutulan ikinci yol nesih yoludur. el-Esrem'in bu yola da meyli vardır. İbn Şahin de buna meyletmiştir. Meselenin çözümüne bu yoldan yaklaşan bu âlimlere ve taraftarlarına göre, bu meseledeki nehy hadisleri cevaz hadisleriyle neshedilmiştir. Nitekim hulefa-i râşidin ile sahabe ve tâbiûnun büyük çoğunluğunun uygulamaları da bunun delilidir.
3- Bu meselenin çözümünde tutulan üçüncü yol ise nehy hadisleriyle cevaz hadislerinin arasını uzlaştırma yoludur. Bu yolu tutan âlimlerden bazılarına göre, burada ayakta içmekten maksat yürürken içmektir. Binaenaleyh buradaki yasak, yürürken su içmekle ilgili, cevaz da bir yerde sabit iken içmekle ilgili olduğundan nehy hadisleriyle cevaz hadisleri arasında bir çelişki yoktur.
Diğer bir takım âlimlere göre de nehy hükmü tenzihen mekruh ifade etmektedir. Bu bakımdan bu babdaki nehy ve cevaz hadisleri arasında köklü bir ayrılık yoktur. Hafız İbn Hacer, bu mevzudaki görüşlerin en isabetlisinin bu olduğu kanaatindedir.[135]

14. (İçi Görünmeyen Bir) Kabın Ağzından (Su) İçme(Nin Hükmü)

3719... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), (içi görünmeyen bir su) kabın(ın) ağzından su içmeyi, bir de pislik yiyen hayvana binmeyi ve (nişan alınarak vurulması için) bir yere bağlanan hayvanı (n etini yemeyi) yasaklamıştır. Ebû Dâvûd dedi ki: "Cellâle" dışkı yiyen hayvandır.[136]

Açıklama

Cellâle: Dışkı yiyen hayvandır.
el-Mücesseme: Nişan alarak vurmak maksadıyla bir yere bağlanıp hedef yapılan eti yenir ehli hayvandır.

İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye isimli meşhur eserindeki açıklamasına göre; "Cellâlenin yediği pisliğin kokusu eğer etine sinmemişse onun etini yemekte bir sakınca yoktur. Fakat yediği pisliklerin kokusu hayvanın etine sinmişse o zaman onun etini yemek helâl olmaz.
Pislik yiyen ve yediği pisliklerin kokusu etine sinmiş olan hayvanlara binmek de caiz değildir. Çünkü hayvan ağzıyla, üzerine binen kişiyi yalamak suretiyle pisleyeceği gibi, teri ile o kişinin hayvana temas eden kısımlarını pislemiş olur."
Bu mevzuda merhum Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan hali olmaz. Hapis müddeti tavuklar İçin üç, koyunlar için dört, sığırlar ile develer için de on gündür. Böyle pislikle taayyüş eden bir hayvana "cellâle" denir.
Bu hayvanlar, temiz olmayan şeylerden etleri kokmayacak miktar yemiş oldukları takdirde hapisleri lâzım gelmez, etleri kerahetsiz olarak yeyilebilir."[137]
Hattâbî'nin açıklamasına göre, metinde geçen "mücessem" kelimesiyle kastedilen; kişinin hâkimiyeti altında olup da istediği zaman istediği şekilde boğazlayabildiği halde bir yere bağlayıp nişan hedefi yaparak avlamak suretiyle boğazladığı hayvandır.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, boğazlanması mümkün olan bir hayvanı bu şekilde öldürüp etini yemenin Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı da haber verilmektedir. Bu bakımdan normal olarak boğazlanması mümkün olan bir hayvanı avlayarak öldürüp etini yemek helâl değildir. Merhum Ö. Nasuhi Bilmen, bu mevzuda şöyle diyor: "Ünsiyet peyda etmiş olan av hayvanlarını da boğazlamak lâzımdır. Evde beslenen geyik gibi."[138]
Tabanı görülmeyen bir kaptaki suyu kabın ağzından yudumlayarak içmenin yasaklığı, kabın içerisinde zararlı maddelerin ve haşeratın bulunması tehlikesinden doğmaktadır. Binaenaleyh içerisindeki suyu veya başka bir içeceği göstermeyen kabın ağzından içerisindeki sıvıyı içmek için onu bir bardağa döküp bardaktan içmelidir. Bu şekilde hareket etmek müstehaptır.[139]

15. Tulumların Ağzını Dışına Kıvırmak Suretiyle Ağızlarından Bir Şey İçme(Nin Hükmü)

3720... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) tulumların ağızlarım dışarısına kıvırıp da (içlerinde bulunan içeceklerin, tulumların) ağızlarından içilmesini yasaklamıştır.[140]

3721... Ensar'danbir kişi olan İsab. Adillah (r.a)'ın babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) Uhut (savaşı) günü bir su tulumu istemiş, (tulum gelince onu getiren kişiye):
"(Bu) tulumun, ağzını dışarıya kıvır" demiş, (bu isteği yerine getirildikten) sonra kabın ağzından su içmiştir.[141]

Açıklama

Görülüyor ki, bu babda gelen hadislerin bir kısmı su tulumlarının ağızlarım dışarıya kıvırarak içmenin yasak olduğunu bildirirken, bir kısmı da caiz olduğunu bildirmektedir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, tulumlarda bulunan içecekleri bu şekilde ağızlarını kıvırıverip de içmenin yasaklanmasının iki sebebi vardır:
1- Tulumların ağzı geniş olduğundan mutlaka oradan içilen şey içen kimsenin üzerine dökülerek o kimsenin üzerini ıslatır.
2- Tulumların ağzını temizlemek kolay olmadığından içindekilerin bu şekilde içilmesi halinde, zamanla orada oluşan pislikler içen kimsenin ağzına gider. Bu bakımdan tulumlardan bu ş kilde su içmeyi âdet haline getirmek son derece tehlikelidir.
2719 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, bu yasak kapların içerisinde zararlı maddelerin ya da haşeratın bulunması ihtimaliyle de ilgili olabilir.
Nitekim bir hadis-i şerifte açıklandığına göre; "Hz. Peygamber, kaplardan bu şekilde su içmeyi yasakladıktan sonra bir adam geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırarak su içmiş de tulumun ağzından bir yılan çıkıp adamın üstüne düşmüş."[142]
Hattâbî, 3721 numaralı hadisi açıklarken, bu hadisle 3720 numaralı hadisin arasını şöyle te'lif etmiştir:
1- Bu mevzuda gelen hadislerden, su tulumlarından bu şekilde su içmeyi yasaklayan hadisler büyük tulumlardan su içmekle; ruhsat veren hadislerse küçük tulumlardan su içmekle ilgili olabilir.
2- Yasaklayıcı hadisler, insanların tulumlardaki suyu bu şekilde içmeye mecbur olmadıkları hallere ait; ruhsat verici hadisler ise buna mecbur kaldıkları hallere ait olabilir.
3- Yasaklayıcı hadisler, tulumlardan bu şekilde su içmeyi âdet haline getirmekle; ruhsat verdiği hadislerde suyu bu şekilde içmeyi âdet haline getirmeksizin arasıra içmekle ilgili olabilir.[143]

16. Bardağın Kırık Yerinden Su İçmek

3722... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) bardağın kırık yerinden su içmeyi ve içilecek şeyin içerisine üflemeyi yasakladı.[144]

Açıklama

Bardağın kırık yerinden içmenin bazı sakıncaları vardır.
Önce, su içerken insanın ağzı bardağın kırık yerini istenildiği şekilde iyice kapatamadığından boşlukta kalan kısımlardan sular dökülüp içenin üzerini ıslatır. İçilen şey su değil de başka bir şeyse içenin elbiseleri kirlenmiş olur. Bir müslüman için böyle kirli elbiselerle gezmenin sakıncası ise herkesin malumudur.
İkinci sakıncası ise bardağın kırık yerinin pis ve mikroplu olması ihtimalinden doğmaktadır. Çünkü bilindiği gibi bardağın kırık yerini temizlemek imkânsız denilecek derecede zor olduğundan buralar pisliklerin ve mikropların gizlendiği yerlerdir. Bu sebeple mecbur olmadıkçca kırık bardak kullanmamalıdır. Şayet kullanmak mecburiyetinde kalınırsa kırık yerlerinden su içmekten kaçınmalıdır.
Bardakta bulunan içeceğe üflemenin sakıncası ise, üfleme esnasında üfleyen kişinin ağzından tükrük damlacıklarının dışarı fırlayarak bardağın içine gitmesi ile ilgili olduğu gibi, üfleyen kimsenin nefesinin bardaktaki içeceği kirletmesi ile de ilgili olabilir.
Kişinin bardağa üfürmesi neticesinde ağzından tükrük damlacıklarının saçılması gören kimseleri rahatsız ettiği gibi sahibini de mahcub eder ve suyu da kirletir.
Ayrıca insanın ağzından çıkan nefes insan sağlığı yönünden çok zararlı olan karbondioksit gazı ihtiva ettiğinden içine karıştığı suyu ya da başka bir içeceği kirleterek onu zararlı bir hale getirir.
Bu bakımdan Fahr-i Kâinat Efendimiz, bardakların kırık yerlerinden su içmeyi ve bardağın içerisine üfürmeyi yasaklamış. Müslümanların bu emirlere uymaları müstehabdır.
Münzirî'nin açıklamasına göre; bu hadisin senedinde bulunan Kurre b. Abdirrahman, Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn ve daha başkaları tarafından cerh edilmiştir.[145]

17. Altın Ve Gümüş Bardaktan Meşrubat İçmenin Hükmü

3723... İbn Ebî Leylâ'dan rivayet edilmiştir; dedi ki:
Huzeyfe, Medâin (şehrin) de idi. Su istedi. Şehrin ileri gelen kişisi ona (içinde su bulunan) gümüş bir bardak getirince bardağı hemen ona fırlattı ve dedi ki:
Ben bunu ona sadece daha önce kendisini (gümüş bardak kullanmaktan) nehyettiğim halde bundan vazgeçmediği için attım.
Oysa Rasûlullah (s.a), ipek ve atlas (tan yapılmış elbise giyme)yi, altın ve gümüş kaptan içmeyi yasakladı ve:
"Bunlar(ı kullanmak) dünyada onlar (kâfirler) içindir; âhirette de sizler içindir" buyurdu.[146]

Açıklama

Bu hadiste altın ve gümüş kapların dünyada kâfirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad, anılan kapların kafirler için kullanılmasının helâl olması değil, kâfirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat müslümanlarm bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle âhirette müslümanlarm bu kabları kullanacakları, kâfirlerin ise âhirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektir. Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kaplan kullanmaktan sakındıkları için buna mükâfat olarak âhirette kullanacaklardır. Kâfirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kapları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı âhirette bu nimetten de mahrum bırakılacaklardır. Tuhfe yazarının beyanına göre el-İsmailî böyle yorum yapmıştır. Hafız da, "Bu hadiste, dünyada bu nevi kaplan kullanan müslümanlarm âhirette bu kapları kullanma nimetinden mahrum bırakılacağına işaretin bulunması mümkündür. Nasıl ki dünyada içki içen bir müslüman âhirette cennet şarabından mahrum bırakılır" demiştir.[147]

Bazı Hükümler

1. Altın ve gümüş kaplardan yiyip içmek haramdır.Bunu ırtıkab edenler tazır olunurlar. (Tazır, miktarı şer'an belli olmayıp hâkimin takdirine bırakılan cezadır. Fena bir bakış ve azarlamadan başlayarak derece dedece tâ ölüme kadar çıkabilir).
2. Hükümet reisi bazen bizzat kendisi tâzir yapabilir.
3. Kumandan veya herhangi bir büyük, hikmeti anlaşılmayan iyi bir iş yaparsa, onun delil ve sebebine tenbihde bulunması gerekir.
4. Küffâr yalnız dünyadaki altın, gümüş ve ipek gibi şeylerden istifade ederler, âhirette bunlardan nasipleri yoktur. Müslümanlara gelince onlar için cennette ipekler, altınlar ve gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanın hatır ve hayâline sığmayan nice ikram ve ihsanlar vardır.[148]

18. Tulumda Veya Kovadaki Suyu Bardağa Veya Avuca Dökmeksizin Doğrudan Doğruya Tulumdan Ya Da Kovadan İçmenin Hükmü

3724... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a) sahâbîlerden biriyle birlikte, bahçesini sulamakta olan bir Ensarî'nin yanına girip:
“Eğer yanında bu gece eski bir tulumda gecelemiş (yani soğumuş) su varsa (getir bize içir). Yoksa biz (şu tulumdaki suyu) bardak-sız ve avucumuza almaksızın ağzımızla içeriz" buyurdu.
(Ensar'dan olan o zat. da):
Evet, yanımda eski bir tulumda gecele(yerek iyice serinle) miş bir su vardır, dedi (ve gidip su getirerek Hz. Peygamber ile

arkadaşına içirdi).[149]

Açıklama

Hadis-i şerifte, testi ve güğüm gibi kaplardaki suyu bir bardağa veya avuca boşaltmadan doğrudan doğruya bu kapların ağzından içmenin caiz olduğuna işaret edilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in Ensarî'nin bahçesine girerken yanında bulunan arkadaşı, Hz. Ebû Bekir'dir.[150]

Bazı Hükümler

1. Testi Sibi bîr kaba aSzı yaklaştırarak içindekini ağızla alıp içmek caizdir. Zayıf bir hadiste[151] ise, suyu bu şekilde içmek yasaklandığından, âlimler, mevzumuzu teşkil eden hadisteki cevazı mecburiyet hallerine; sözü geçen yasağı da kerahet-i tenzihiyyeye hamletmişlerdir. Ayrıca bu cevazın daha önceki dönemlere ait olması fakat sonradan bu yasakla neshedilmesi de mümkündür.
2. İnsanın artığı temizdir.. Ancak her temiz şey yenilip içilmez. Mikrobik bir hastalığa yakalanmış olan kimsenin artığı da temizdir, ama mikroplanmış olduğu için içmek caiz değildir.[152]

19. Bir Topluluğa Su Dağıtan Kimse Suyu Ne Zaman İçer?

3725... Abdullah b. Ebî Evfâ (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir topluluğa su (veya benzen bir içecek) dağıtan kimse (bu suyu) içme yönünden onların en sonuncusudur."[153]

Açıklama

Bir topluluğa su gibi içilmesi helâl ve aralarında müşterek olan bir meşrubat sunan kimsenin bu hadis-i şerife uyarak, dağıttığı meşrubattan içmeyi, sunma işini bitirdikten sonraya bırakması müstehaptır.[154]

3726... Enes b. Mâlik (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e suyla karışık bir süt getirilmiş; sağında bir be-devî, solunda da Ebû Bekir bulunuyormuş. (Sütü) içip sonra (kalanını) bedeviye vermiş ve;
"Önce sağa verilir ve sağ takib edilir" buyurmuş.[155]

Açıklama

Bazıları, İbn Abbas'ın rivayetine dayanarak, metinde sözü geçen bedevinin Halid b. Velid olduğunu söylemişlerse de bu doğru değildir. Çünkü Tirmizî'nin rivayet ettiği bu İbn Abbas hadisinde söz konusu edilen hâdise Hz. Meymûne'nin evinde cereyan etmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte söz konusu edilen olay ise Hz. Enes'in evinde cereyan etmiştir. Yani olaylar birbirinden tamamen farklıdır.
Bu hadis-i şerifin bab başlığıyla ilgisi şöyledir. Bu hadis-i şerifte topluma meşrubat sunduğundan bahsedilen kimse Rasûlullah (s.a)'dır. Bab başlığına göre, dağıttığı meşrubatı en son kendisi içmesi gerekirdi. Nitekim bir önceki hadis-i şeriften de anlaşılan budur. Fakat bab başlığında ve bir önceki hadiste ifade edilen bu hüküm meşrubatın kendilerine sunulduğu toplumun müşterek malı olmasıyla ilgilidir. Eğer bu meşrubat o toplumun ortak malı olmaz da dağıtan kimse onu sırf hibe için dağıtacaksa o zaman o kimse bu meşrubatı herkesten önce içebilir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis burada bu iki olay arasındaki hükmün farkını açıklamak için zikredilmiştir. Bu ayrıntıyı açıklamak için bu hadisin burada zikredilmesi gerekmiştir.[156]

3727... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), suyu üç nefeste içer ve:
“Bu daha yarayışlı, daha âfiyetli ve daha salimdir" buyururmuş.[157]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, suyu üç nefeste içmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. İbn Abbas (r.a)'m, suyu iki nefeste içtiğine dair bir rivayeti varsa da, bu suyun iki nefeste içilebileceğine dair bir delil teşkil edemez.
Bu mevzudaki rivayetlerin farklılığına bakarak ulema, bir nefeste su içmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Saîd b. el-Müseyyeb ile Ata b. Ebî Rebâh'ın bir nefeste su içmeye cevaz verdikleri rivayet olunur. İbn Abbas ile Tâvûs ve İkrime, bir nefeste su içmenin mekruh olduğuna kaildirler. İbn Abbas, "Bu şeytan içişidir" demiştir.
Esrem, bu babda şunları söylemiştir: "Bu hadisler zahirlerine göre muhteliftirler. Bizce bu hususta çözüm yolu; bir, iki, üç ve daha fazla nefes alarak içmenin caiz olmasıdır. Zira bu hususta rivayetlerin muhtelif olması kolaylığa delâlet etmektedir. Ama üç nefesi ihtiyar ederse iyi olur."[158]

20. İçilecek Olan Şeyin İçine Üfleme Ve Nefes Vermenin Hükmü

3728... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), kabın içerisine solumayı ve üfürmeyi yasakladı.[159]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor:
"Kabın içerisine üfürmenin yasaklanış sebebi, üfüren kimsenin o anda ağzından tükrük damlacıklarının fırlayıp kabın içine gitme tehlikesi olabileceği gibi, bu kimsenin ağız kokusunun nefes vasıtasıyla suya karışıp onu kirletmesi ve tadını bozması tehlikesi de olabilir. Binaenaleyh, insan hiçbir zaman kabın içerisine üfürmemeli ve solumamahdır."
Hattâbî'nin bu açıklamasına ilaveten şunu da ifade etmek isteriz ki; bardağın içerisine üfürmek, insanın ağzından çıkan ve insan sağlığı için zararlı olan karbondioksitli havanın kabın içerisinde bulunan içeceği kirleteceği ve tadını bozacağı için de bu yasak konmuş olabilir.[160]

3729... Süleym oğullarından Abdullah b. Büsr (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) gelip babama misafir oldu. (Babam) ona bir yemek ikram etti. -(Abdullah b. Büsr burada) babasının Hz. Peygam-ber'e (bir de) hays (denilen bir yemek) getirdiğinden bahsetti- (ve sözlerine şöyle devam etti): Sonra ona bir de şerbet getirdi. (H. Peygamber de) onu içti. (Şerbetten bardakta kalanı ise) sağındakine verdi. Arkasından da kuru hurma yedi. Hurma(lar)ın çekirdeğini şehadet parmağı ile orta parmağının arasına bıraktı. (Hz. Peygamber sofradan) kalkınca babam da kalktı. (Hz. Peygamber'in) hayvanının geminden tutup:
Benim için Allah'a dua et, dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Allah'ım, bunlara verdiğin nzıklara bereket ihsan eyle, kendilerine mağfiret ve rahmet eyle" diye dua etti.[161]

Açıklama

Hays: Kuru hurma, keş, yağ ve undan yapılan bir yemektir. Hz. Peygamber, kendisine ikram edilen hurma az olduğu için onların çekirdeklerini elinde tutmuş, ayrı bir kaba koyma ihtiyacı duymamıştır.
Bu çekirdekleri ayrı bir kaba koymadığı gibi önünde bulunan kaba koymaktan da kaçınmasının sebebine gerince, elindeki hurmaların ağzının ıslaklığı ile ıslanmış ve nefesinin temas etmiş olmasından başka bir şey değildir. Hz. Peygamber'in ağzının yaşlığına ve nefesine temas etmiş olan hurma çekirdeklerini bile başkalarının yiyeceği hurmalara temas etmesinden korkarak onların bulunduğu kaba koymaktan kaçınması, onun kap içerisine üfürmekten kaçınmakta ne kadar hassasiyet göstereceğini ifadeye yeteceğinde şüphe yoktur. Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır.
Muhakkak ki bu çekirdekleri yemekten sonra götürüp uygun bir yere koymuştur.[162]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin yediği meyvenin çekirdeklerini içerisinde meyve bulunan kaba atmaktan kaçınması mus-tehaptır,
2. Kapların içerisine üfürmek yasaklanmıştır.
3. İçilecek şeyleri sunarken sağdan başlamak müstehabtır.
4. Fazilet sahibi birinden dua istemek müstehabtır.
5. Misafirin hane sahibi için rızık, mağfiret ve rahmet duasında bulunması müstehabtır.[163]

21. Süt İçilince Hangi Dua Okunur?

3730... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; dedi ki: Ben (teyzem) Meymûne (r.anha)'nm evinde idim. Halid b. Ve-lid'le birlikte Rasûlullah (s.a) de (oraya) geldi. Hemen arkasından (bazı kimseler içeri girip Hz. Peygamberce) iki ince çöp üzerinde pişirilmiş iki keler getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) tükürmeye başladı. (Hz. Peygamber'in bu halini gören) Halid:
Ey Allah'ın Rasûlü, herhalde kelerden tiksinmiş olmalısın? dedi.
(Hz. Peygamber de):
"Evet" cevabım verdi. Sonra Rasûlullah (s.a)'a bir süt getirildi de (onu) içti ve:
"Biriniz bir yemek yediği zaman;
'Ey Allahım! Bu yemeği bize bereketli kıl ve bize ondan daha hayırlısını yedir' diye dua etsin. Kendisine bîr süt içirildiği zaman da:
'Ey Allah'ım! Bunu bize bereketli kıl ve bize bundan daha fazlasını ver' diye dua etsin. Çünkü sütten başka (tek başına hem açlığı hem de susuzluğu gidermeğe) yeter bir yiyecek ve içecek yoktur" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (sözler, rivayeti) Müsedded'e ait olan sözlerdir.[164]

Açıklama

betinde geçen kelimesi, "zannetmek" anlamına gelen kökünden gelmektedir. Bu kelimenin muzarismin birinci tekil şahsı, kaideye aykırı olarak şeklinde okunur. Kaideye göre okunsaydı şeklinde okunması gerekirdi.[165]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; Hz. Peygamber'in kızartılmış keler etini görünce tükürmesi, bu etin haramlığını ifade etmek ya da o yemeği beğenmediğini ifade etmek için değildir. Bu insanın tabiatına hoş gelmeyen ekşi, turşu gibi bir yemeği görünce o anda ağzında kendiliğinden bir suyun beliriverip de onu tükürmek mecburiyetinde kalması kabilinden bir olaydır.
Aslında Hz. Peygamber'in herhangi bir yemeği kötülediği görülmemiştir. Bilâkis o hiçbir yemeği kötülemediği gibi kötülenmesine de izin vermemiştir.
Keler etini yemenin caiz olup olmaması meselesi ise 3793 numaralı hadisin şerhinde açıklanacaktır.
Metinde geçen "süt içirilidiği zaman" cümlesi, "kendisine Allah süt içmeyi nasib ettiği zaman" anlamına gelir. Bir başka ifadeyle fiilinin faili Allah (c.c)'dır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, herhangi bir yemek yiyen kimsenin diyerek; süt içen bir kimsenin de, diyerek dua etmesinin mendup olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, her yemeğin sonunda Allah'dan bu yemekten daha hayırlısını vermesini istediği halde, süt içince daha hayırlı br yemekten söz etmeyip sütün daha çoğunu istemesi de sütün yemeklerin en hayırlılarından olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadis musannif Ebû Davud'a, birisi Müsedded diğeri de Musa b. İsmail olmak üzere iki ravi tarafından ve değişik lafızlarla rivayet edilmiştir. Musannif Ebû Dâvûd (r.a)'un da ifade ettiği gibi, bizim tercümesini sunduğumuz lafızlar Müsedded'in rivayet ettiği lafızlardır.
Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[166]

22. (İçlerinde Yiyecek Ya Da İçecek Bulunan) Kapların Ağzını Kapama(Nın Lüzumu) Hakkında (Gelen Hadisler)

3731... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"(Evine girdiğin zaman) Besmele çekerek kapım kapa. Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanan bir kapıyı açamaz. Besmele çekerek lambanı da söndür. (Yine) Besmele çekerek, enine koyacağın bir ağaç parçası ile de olsa kab(lar)ını(n ağzını) ört. Bir Besmele daha çekerek su kabını(n ağzını da) Ört."[167]

3732... Peygamber (s.a)'den Câbir b. Abdillah tarafından (rivayet edilen) şu (bir önceki hadis) tamamıyla olmamakla beraber (bir de ez-Zübeyr vasıtasıyla yine Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur. Bu rivayete göre Hz. Peygamber):
"Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanmış olan kapıyı açamaz, (kabın ağzını örten) bağı çözemez, (ağzı örtülü olan) kabı açamaz. (Bunları yaparken Besmele çekmeyi unutmayın). Çünkü (Besmele çekmezseniz) küçük fare, insanların evlerini ateşe verebilir" buyurmuştur.[168]

3733... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Gecenin karanlığı çökmeye başladığı zaman çocuklarınızı (etrafınıza) toplayınız, (dışarıda bırakmayınız).
-Müsedded (bu cümleyi) "akşam olunca" şeklinde rivayet etti-. Çünkü cinnîler için bir yayılma ve (önüne gelen başıboş çocukları hızlıca) kapıp götürme (saatleri) vardır ki (bu vakitlerde başlamış olur)."[169]

3734... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) ile birlikte bulunuyorduk. (İçmek için) bir su istedi. (Orada bulunan) cemaatten biri:
(Ey Allah'ın Rasülu), sana bir şerbet içirsem olmaz mı? dedi. (Hz. Peygamber de):
"Hay hay, tabii olur" cevabını verdi.
Bunun üzerine adam koşarak dışarı çıktı ve içinde şıra bulunan bir bardak getirdi. (Bardağın ağzı açık olarak getirildiğini gören) Rasûlullah (s.a) (ona):
"Enine olarak üzerine koyacağın bir tahta parçasıyla olsun bu bardağın üzerini örtseydin ya!" buyurdu.
EbûDâvûd dedi ki: el-Esma'î' (cümlesini) şeklinde telaffuz etmiştir.[170]

3735... Aişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e "Buyûtü's-Sükyâ" denilen pınardan tatlı su getirilmiş.
Kuteybe dedi ki: "Buyûtü's-Sukyâ bir pınardır,Medine ile arasında iki gün(lük mesafe) vardır."[171]

Açıklama

Füveysika: Fare demektir. Bu kelime fâsika kelimesinin ism-i tasgiridir. Fasıka ise yoldan çıkan anlamına gelir. Fare, geceleri deliğinden çıkıp yanan lambaları devirerek yangın çıkarmak gibi insanlara pek çok zarar verdiğinden kendisine bu ismi vermişlerdir.
Bu babda geçen hadis-i şeriflerde, fareler ile şeytan ve cinlerin şerlerinden, kapların ağzını açık bırakmanın zararlarından bahsedilmekte ve bu serlerden ve zararlardan kurtulma yolları öğretilmektedir.
Cinlerin ve şeytanların serleri arasında, Besmelesiz olarak girilen evlere şeytanların da girdikleri ayrıca cinlerin akşam

karanlığı çökerken dışarıda bırakılmış olan çocuklara musallat oldukları haber verilmekte, bu tehlikelerden kurtulmak için de eve girince kapısını Besmeleyle kapamak ve hava kararmaya başladıktan sonra çocukları yalnız başına dışarı salmamak tavsiye edilmekte, kapısı Besmeleyle kapanan bir eve şeytanların giremeyeceği haber verilmektedir.
Gerçekten geceleri yalnız bırakılan çocuklara insan ya da cin şeytanlarının musallat oldukları sık sık görülen hadiselerdendir. Daha önce de açıkladığımız gibi, cinler kendi âlemlerinde yaşayan ve insanlarda olduğu gibi aralarında kâfirleri de mü'minleri de bulunan varlıklardır. İnsanlar Hz. pey-gamber'in tavsiyelerine sarılmak suretiyle onların şerlerinden kurtulabilirler.
Esasen "cinn" kelimesi gözle görülemeyen şey anlamına gelen bir kelime olduğu için hakiki cinlerle birlikte insanlar tarafından kurulmuş pekçok gizli kuruluşların da bu kelimenin kapsamına girdiğinde şüphe yoktur. Geceleyin yalnız başına sokakta bırakılan çocukların bu gizli teşekküllerin tehlikesinden kurtulma şansı hemen hemen yok gibidir.
Hadis-i şeriflerde bir de yiyecek ve içecek kaplarının ağzını örtmek tavsiye edilmektedir. Çünkü ağızları açık olarak bırakılan kapların her an görülmeyen toz ve mikropların istilasına maruz kalacağında zerre kadar şüphe yoktur.
Babın son hadisinde Hz. Peygamber'e buyûtu's-sukyâ denilen, ev şeklinde üstü kapalı olarak muhafaza edilen pınardan özel kaplarla tatlı su getirildiğinden bahsedilmektedir ki bu da Hz. Peygamberim pınarların pisliklerden korunmasına ve içme sularına, gerek temizlik ve gerekse keyfiyet yönünden ne kadar çok itina gösterdiğini ifade etmeye yeterlidir.[172]

---

[1] Buharı, tefsir sure (5) 10, eşribe 2, 5; Müslim, tefsir 32, 33; Nesâî', eşribe 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/283.
[2] Bk. Davudoğlu A, Selâmet Yolları, IV, 72-73.
[3] Bk. A.g.e.
[4] Bk. Yeniçeri Celal, el-İhtiyar Tercemesi, 279.
[5] Bk. Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1310.
[6] Bk. Müslim, müsâkât 80; Ebû Dâvûd, büyü 20.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/284-286.
[8] Bakara, (2) 219.
[9] Nisa, (4) 43.
[10] Mâide, (5) 91.
[11] Tirmizî, tefsir sûre (5) 8, 9; Nesâî, eşribe 1; Ahmed b. Hanbel, I, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/286-287.
[12] Nahl, (16) 67.
[13] Kâfirûn, (109) 1, 2.
[14] Nisa, (4) 43.
[15] Mâide, (5) 90.
[16] Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, Çev: M. Taşkesenlioğlu, I, 223-224.
[17] Hayreddin Karaman, Günlük Hayatımızda Haramlar ve Helaller, 41.
[18] Kırca, Celal, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, 184.
[19] Mâide, (5) 90.
[20] Mâide, (5) 91.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/287-290.
[22] Nisa (4) 43.
[23] Tirmizi, tefsir sûre (4) 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/290.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/290-291.
[25] Mâide, (5) 90.
[26] Nisâ, (4) 43.
[27] Bakara, (2) 219.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/291-292.
[29] Nisâ, (4) 43.
[30] Bakara, (2) 219.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/292.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/292-293.
[33] Davudoğlu A, Selâmet Yolları, IV, 73-74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/293.
[34] İbn Mâce, eşribe 6; Tirmizî, büyü 58; Ahmed b. Hanbel I, 316, II, 25, 71, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/293-294.
[35] Bezlü'l-Mechûd, XVI, 10.
[36] Tuhfetü'l-Ahvezî, IV, 517.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/294.
[38] Müslim, eşribe II; Tirmizî, büyü 58; Dârimî, eşribe 17; Ahmed b. Hanbel, III, 119, 180, 260.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/295.
[39] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, IX, 259.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/295.
[40] Buharî, eşribe2, 3, 5, 21, mezâlim 21, tefsir sûre (5) 11; Müslim, eşribe 5; Tirmizî, eşri-be 8; İbn Mâce, eşribe 5; Dârimî, eşribe 7; Ahmed b. Hanbel, II, 279, 408, 409, 474, 496, 526, 577, 578, III, 112, 181, 183, 189, 190, 217, IV, 267, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/296.
[41] Mollamelimetoğlu, Osman Zeki, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, III, 336.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/296-298.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/298.
[44] Müslim, eşribe 13, 14; Tirmizî, eşribe 8; İbn Mâce, eşribe 5; Ahmed b. Hanbel, II, 279, 408, 409, 474, 496, 518, 526.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/298-299.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/299.
[46] Müslim, eşribe73; Tirmizî, eşribe I; İbn Mâce, esri be 9; Ahmed b. Hanbel, il, 16, 29, 31, 105, 134, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/299-300.
[47] Avnü'l-Ma'bûd, X, 118-119.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/300-301.
[48] Müslim, eşribe 74, 75; Tirmizî.eşribe 1; İbn Mâce, eşribe 9; Nesâî, eşribe 45, 49; Ah-med.b. Hanbel, II, 178, 179, III, 361, V, 171, VI, 460.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/301-302.
[49] Nesâî, eşribe 44.
[50] Ankebût, (29) 45.
[51] Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V, 601.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/302-303.
[53] A.g.e, 599.
[54] A.g.e, 599.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303.
[56] Tirmizî, eşribe 3; Nesaî, eşribe 25; îbn Mâce, eşribe 10; Darimî, eşribe 8; Ahmed b. Hanbel, II, 91, 167, 179, III, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303.
[57] Aynî, el-Binâye, IX, 540-541.
[58] el-Kâsânî, Bedâyiu's-Sanâyi, V, 116-117.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303-304.
[60] Buharî, vudû 71; eşribe4, 10; Müslim, eşribe 67, 68; Tirmizî, eşribe 2; İbn Mâce, eşribe 10; Muvatta, eşribe 9; Dârimî, eşribe 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 36, 97, 190, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/304-305.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/305.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/305-306.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/306.
[64] Buharı, ahkâm 22; Müslim, eşribe 70; Nesâî, eşribe 40, 49, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/307.
[65] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 292-293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/307-308.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308-309.
[69] Davudoğlu, A, Selâmet Yolları, IV, 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/309.
[70] Tirmizî, eşribe 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 71, 72, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310.
[72] İbn Mâce, fiten 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310-311.
[73] Yeniçeri, Celal, el~İhtiyar Metni Muhtar Tercemesi, 279.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/311-312.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/312.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/312-313.
[77] Buharı, iman 40, ilim 25, mevâkit 2, zekât 1, humus 2, menâkib 1, 5, meğâzî69, eşribe 4, 8, edeb 98, ahâd 5, levhid 56; Müslim, iman 23, 25, 26, 28, eşribe, 33, 45, 56, 57; Tirmizî, eşribe 5; Nesâî, cenâiz 100, iman 25, zinet 43, eşribe 5, 9, 23, 26, 28, 32-34, 36, 37,48; İbn Mâce, eşribe 13; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 138, 228, 274, 276, 291, 304, 334, 340, 352, 361, II, 14, 27, 41-43, 56, 58, 78, 211, 241, 279, 355, 414, 491, 501, III, 23, 57, 90, 237, 379, 432, IV, 86, 87, 206, 207, 213, 228, 429, 443, V., 57, 64, 65, 359, 446, VI, 31, 47, 80, 97, 98, 112, 123, 131, 172, 203, 242, 244, 314, 332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/313.
[78] Bk. 3698 nolu hadis.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/313-314.
[80] Buharı, eşribe 8; Müslim, iman 24, eşribe 35, 43, 47, 49, 52, 54, 60; Tirmizî, eşribe 4; Nesâî, eşribe 28, 29, 48, 56; İbn Mâce, eşribe 15; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 27, 38, 50, 228, 229, 274, 304, 340, 348, 371, II, 29, 35, 44, 47, 48, 56, 73, 74, 78, 414, 450, III, 3, 9, 66, 78, 277, 279, 304, 384, 447, IV, 3, 5, 6, 57, 87, VI, 96, 97, 99, 203, 235, 244, 252, 333, 337.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/314-315.
[81] Buharı, İman 40, ilim 25, mevâkit 2, zekât I, humus 2, menâkıb t, 5, meğâzî 69, eşribe 4, 8, edeb 98, ahâd 5, tevhid 56; Müslim, iman 23, 25, 26, 28, eşribe, 33, 45, 56, 57; Tirmizî, eşribe 5; Nesâî, cenâiz 100, iman 25, zinet 43, eşribe 5, 9, 23, 26, 28, 32-34, 36, 37, 48; İbn Mâce, eşribe 13; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 138,228, 274,276,291,304,334,340,352,361,11, 14,27,41-43,56,58,78,211,241,279,355, 414, 491, 501, III, 23, 57, 90, 237, 379, 432, IV, 86, 87, 206, 207, 213, 228, 429, 443, V, 57, 64, 65, 359, 446, VI, 31, 47, 80, 97, 98, 112, 123, 131, 172, 203, 242, 244, 314, 332.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/315-316.
[82] A.Z. Gümüşhanevî, Levâmiu'I-Ukûl, I, 51.
[83] A.g.e, 51.
[84] Enfâl (8)41.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/316-317.
[86] Müslim, eşribe 33; Nesâî, eşribe 38; Ahmed b. Hanbel, II, 491, III, 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/317-318.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/318.
[88] Müslim, iman 26; Nesâî, eşribe 15; Ahmed b. Hanbel, I, 361, III, 23, 432, IV, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/318-319.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/319.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/319-320.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/320.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/320-321.
[93] es-Sehârnefurî eş-Şeyh Halil Ahmed, Bezlü'l-Mechüd, XVI, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/321-322.
[94] Nesâî, eşribe 29-37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/322-323.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/323.
[96] Müslim, cenâiz 106, edâhi 37, eşribe 64, 65; Tirmizî, edâhi 14; Nesâî, cenâiz 100, dahâyâ 36, fer' 2, eşribe 4; İbn Mâce, edâhi 16; Dârimî, edâhi 6; Muvatta, dahâyâ 6-8; Ahmed b. Hanbel, III, 23, 57, 63, 66, 75, 237, 250, 388, V, 76, 350, 355-357, 359, VI, 187, 209, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/323-324.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/324.
[98] Buharı, eşribe 8; Tirmizî, eşribe 6; îbn Mâce, eşribe 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/324.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.
[100] Buharı, eşribe 8; Müslim, eşribe 63-65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.
[101] Müslim, eşribe 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.
[103] Buharı, eşribe 6; Müslim, eşribe 61, 62; Nesâî, eşribe 27, 38; İbn Mâce, eşribe 12; Dâri-mî, eşribe 12; Ahmed b. Hanbel, II, 35, III, 304, 307, 326, 379, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.
[105] Buharı, eşribe 11; Müslim, eşribe 17, 19,28, 29; Tirmizî, eşribe 9; Nesâî, eşribe 18; İbr Mâce, eşribe 11; Dârimî, eşribe 14; Muvatta, eşribe 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326-327.
[106] Müslim, eşribe 24, 41; Nesâî, eşribe 4, 5, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 276, 304, IV, 314.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/327.
[108] Nesâî, eşribe 4, 5, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/327-328.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/328.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/328.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/329.
[112] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 270.
[113] Hatipoğlu H,Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 151-152.
[114] Aynî, el-Binâye fî Şerhi'1-Hidâye, IX, 537.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/329-330.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/331.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/331.
[118] Nesâî, eşribe 56; Ahmed b. Hanbel, IV, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/332.
[119] Müslim, eşribe 85; Tirmizî, eşribe 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/333.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/333-334.
[121] Müslim, eşribe 82; Nesâî, eşribe 56; İbn Mâce, eşribe 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/334.
[122] Ahmed b. Hanbel, IV, 232.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/334-335.
[124] Tahrîm, (66), 1.
[125] Tahrîm, (66), 4.
[126] Tahrîm, (66), 3.
[127] Buharî, talâk 8, eymân 25, tefsir sûre (66) 1; Müslim, talâk 20, 21; Nesâî, talâk 17, ey-mân 20, nisa 4; Ahmed b. Hanbel, VI, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/336-337.
[128] Buharı, talâk 8; eymân 25, tefsir (66) 1, et'ime 32, eşribe 10, 15, tıb 4, hayl 12; Müslim, talâk 20-21; Tirmizî, et'ime 29; İbn Mace, et'ime 36; Dârimî, et'ime 34; Ahmed b. Hanbel, VI, 59, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/337-338.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/338.
[130] Davudoğlu, A. Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 452.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/338-339.
[131] İbn Mâce, eşribe 15; Nesâî, eşribe 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/339.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/339.
[133] Müslim, eşribe 112, 113, 115; Tirmizî, eşribe II; İbn Mâce, eşribe 21; Dârimî, eşribe 24; Ahmed b. Hanbel, III, 32, 45, 54, 118, 131, 147, 182, 199, 214, 250, 291.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340.
[134] Buharî, eşribe 16; Müslim, eşribe 118, 119; Tirmizî, eşribe 12; Nesâî, menâsik 165, 166, tahâre 77, 90, 102; İbn Mâce, eşribe 21; Ahmed b. Hanbel, I, 102, 144, 159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340.
[135] Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI, 5-6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340-341.
[136] Buharı, eşribe 24; Tirmizî, eşribe 24, sayd 9; Nesâî, dahâyâ 44; İbn Mâce, eşribe 20; Dârimî, eşribe 19, 28; Ahmed b. Hanbel, I, 226, 241, 293, 321, 339, II, 230, 247, 327, 353. 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/342.
[137] Ö.N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 417.
[138] A.g.e. 424.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/342-343.
[140] Buharî, eşribe 23; Müslim, eşribe 110, 111; Tirmizî, eşribe 17; İbn Mâce, eşribe 19; Dârimî, eşribe 19; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 67, 69, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/343-344.
[141] Tirmizî, eşribe 18; Ahmed b. Hanbel, VI, 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/344.
[142] İbn Mâce, eşribe 19.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/344-345.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/345.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/345-346.
[146] Buharı, eşribe 67, 68; Müslim, libâs 2, 4, 5, 12, 14, 15; Ebû Dâvûd, libâs 7, 9, 40; Tirmizî, eşribe 10; Nesâî, zînet 40, 43, 45, 50, 76, 79, 84, 87, 90-96; Dârimî, eşribe 25; İbn Mâce, libâs 16, 18, eşribe 17, cihad 21; Ahmed b. Hanbel, I, 16, 43, 46, 50, 51, H, 99, 127, 146, IV, 92, 96, 99-101, 132, 134, 135, 284, 299, 428, 429, 435, V, 261, 385, 390, 392-398, 400, 404, 408, VI, 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/346-347.
[147] Hatipoğlu, H. Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/347.
[148] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 414-415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/347.
[149] Buharı, eşribe 14, 20; Dârimî, eşribe 22; İbn Mâce, eşribe 25; Ahmed b. Hanbel, III, 328, 343, 344, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/348.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/348.
[151] İbn Mâce, eşribe 25.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.
[153] Müslim, mesâcid 311; Tirmizî, eşribe 20; İbn Mâce, eşribe 26; Dârimî, eşribe 28; Ahmed b. Hanbel, IV, 354, 382, V, 298, 303, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.
[155] Buharı, eşribe 18; Müslim, eşribe 124, 125; Tirmizî, eşribe 19; İbn Mâce, eşribe 2; Dârimî, eşribe 18; Muvatta, sıfatü'n-nebî 18; Ahmed b. Hanbel, III, 110, 113,197, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349-350.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/350.
[157] Müslim, eşribe 123; Ebû Dâvûd, et'ime 20; Tirmizî, et'ime 32; Ahmed b. Hanbel, III, 119, 185, 211, 251, 400, 401, VI, 465, 466.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/350-351.
[158] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351.
[159] Müslim, eşribe 121; Tirmizî, eşribe 15; İbn Mâce, eşribe 23; Dârimî, eşribe 27; Muvatta, eşribe 12; Ahmed b. Hanbel, I, 220, 309, 358, III, 26, 32, 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351-352.
[161] Müslim, eşribe 146; Tirmizî, da'avât 117; Ahmed b. Hanbel, IV, 188-190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/352.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353.

[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353.
[164] Tirmizî, da'avât 54; İbn Mâce, et'ime 35; Ahmed b. Hanbel, IV, 272, 285, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353-354.
[165] Îbnü'1-Esîr, en-Nihâye, II, 93.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/355.
[167] Buharî, bedü'1-halk 11; Müslim, eşribe 96; Tirmizî, et'ime 15; Nesâî, eşribe 38; Mu-vatta, sıfatünnebî 21; Ahmed b. Hanbel, III, 319, 351, 386, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/355-356.
[168] Müslim, eşribe-96; Tirmizî, et'ime 15; İbn Mâce, eşribe 16; Muvatta, sıfatünnebî 21; Ahmed b. Hanbel, III, 301, 386, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/356.
[169] Buharî, bedü'1-halk 16; Müslim, eşribe 99; Ahmed b. Hanbel, III, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/357.
[170] Buharı, eşribe 12; Müslim, eşribe 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/357-358.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/358.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/358-359.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İÇECEKLER BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ BÂB
İÇME ÂDÂBI
BİRİNCİ FASIL
AYAKTA İÇMENİN HÜKMÜ
A) CEVAZ İFÂDE EDEN HADİSLER:
B) AYAKTA YEYİP İÇMEKTEN MEN EDEN HADİSLER:
İKİNCİ FASIL
KAPLARIN AĞZINDAN İÇMENİN HÜKMÜ
A) CEVAZ İFADE EDEN HADİSLER:
B) SU KABININ AĞZINDAN İÇMEYİ YASAKLAYAN HADİSLER:
ÜÇÜNCÜ FASIL
İÇERKEN NEFES ALIP-VERMEK
DÖRDÜNCÜ FASIL
İÇENLERİN ÖNCELİK SIRASI
Büyüğün Takdimi Meselesi:
BEŞİNCİ FASIL
KAPLARIN AĞIZLARININ ÖRTÜLMESİ
ALTINCI FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER
İKİNCİ BÂB
ALKOLLÜ İÇKİLER VE ŞIRALAR
ALTINCI FASIL
BAZI İLAVELER
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR
İKİNCİ FASIL
ALKOLLÜ İÇKİLERİN TAHRİMİ, İÇENLERİN ZEMMİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
HAMRIN TAHRİMİ VE YAPILDIĞI MADDELER
DÖRDÜNCÜ FASIL
HARAM VE HELAL OLAN ŞEYLER
BEŞİNCİ FASIL
HARAM VE HELAL OLAN KAPLAR
ALTINCI FASIL
BAZI İLAVELER
İslâm'ın Hamr'a (İçki Ve Uyuşturuculara) Bakışı Ve Onlarla Mücadele Metodu
Yasağın Ağırlığı:
Hamr'ın Durumu:
Hamr Nedir?
İçki Dışındaki Uyuşturucular Meselesi:
Yasakta Şiddet:
İslâm'ın Mücadele Metodu:
Metodun Mahiyeti:
1) Yasak Tedricî Olarak Gelmiştir:
Kur'ân-ı Kerîm'de Görülen İlâhî Emirler:
Tersine Tedrîc:
2) Yasağın Dînî, Îmanî Bir Mesele Olarak Ele Alınması:
Hissî İkrah:
3) Müessir Mücadeleye Giden Yol; Yasağın Maddî Müeyyide İle Korunması:
Hülasa:
Rusya'da İdeolojinin Birinci Aleti
Alkol Niye Yaygın?
Alkolperestlik:

İÇECEKLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki bâb vardır)

*

BİRİNCİ BÂB

İÇME ÂDÂBI

(Bu bâb altı fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

AYAKTA İÇMENİN HÜKMÜ VE BUNUN CEVAZI

*

İKİNCİ FASIL

KAPLARIN AGZINDAN İÇMENİN HÜKMÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İÇERKEN NEFES ALIP VERMEK

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İÇENLERİN ÖNCELİK SIRASI

*

BEŞİNCİ FASIL

KAPLARIN AGIZLARININ ÖRTÜLMESİ

*

ALTINCI FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

*

İKİNCİ BÂB

ALKOLLÜ İÇKİLER VE ŞIRALAR

(Bu bâb altı fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR

*

İKİNCİ FASIL

ALKOLLÜ İÇKİNİN TAHRİMİ, İÇENİN ZEMMİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İÇKİNİN TAHRİMİ VE YAPILDIGI MADDELER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

HARAM VE HELÂL OLAN ŞIRALAR

*

BEŞİNCİ FASIL

HARAM VE HELÂL OLAN KAPLAR

*

ALTINCI FASIL

BAZI İLAVELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İnsan olarak, hayatımızı yakından ilgilendiren şeylerden biri içeceklerimizdir. İçecek deyince sadece meşrubât kelimesiyle ifade edilen gayr-i zarurî şeyleri kasdetmiyoruz. Buna su gibi zarurî içeceğimiz dahil olduğu gibi serinletici, ferahlatıcı, iştah açıcı, hazmettirici, şifa verici vs. nev'inden çeşitli meyve suları, şıralar, şerbetler, maden suları, ayran, çay, kahve, şurup... hepsi dahildir. Hatta dînen haram edilmiş olan sarhoş edici alkollü içkiler de buraya dahildir.
Cennet nimetleriyle ilgili birçok Kur'ânî tasvirlerin, cennetteki içeceklerimize yer vererek onların isimleri, vasıfları, kapları ve onlardan istifade şekilleri üzerinde mükerrer teferruatlara inmiş olması da içecek meselesinin insan hayatındaki ehemmiyetini görteren bir delil teşkil etmektedir.[1]
Hayatımızın en tâlî meselelerine bile yer verip açıklık getiren, o husustaki en doğruyu, en sağlıklı tarzı ve rüşdü beyan eden dînimizin içecek gibi son derece ehemmiyetli, her günümüzü ilgilendiren bir meselede daha çok rehberlik edeceği açıktır. Gerçekten de İslâm dîni içeceklerimiz hususunda pek çok teferruâta şâmil hükümler getirmiş, âdâblar beyan etmiştir. Sözgelimi, neler içilir, neler içilmez? İçilenler nasıl ve ne miktarda içilmelidir? İçeceklerimizin vasıfları neler olmalıdır? Ayakta mı, oturarak mı içmeliyiz, kaç yudumda içmeliyiz? Bir solukta içmenin faydası mı var, zararı mı? Aç karna mı, tok karna mı içmeli?... Soruları daha da artırabiliriz. Bunların cevabı "İslâm'a has içme" ve "müslüman içecekler"in mahiyetini ortaya koyar.
İçeceklerimizle ilgili meselelere hem iki cihanımızın da rehberi olan Kur'ân-ı Kerîm'de, hem de sevgili Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerin de yer verilmiştir. Kütüb-i Sitte mecmuâlarının her birinde istisnasız Kitâbu'l-Eşribe bölümleri vardır. Diğer tanınmış hadis kitaplarımızda da aynı şekilde içeceklerle ilgili bölümler yer alır, zîra bu mevzuda pek çok hadis vârid olmuştur.

Şu halde İslâm'ımızın kemâli, içeceklerle ilgili ahkâm ve âdâbı bilip onlara riâyet etmemize bağlıdır.

BİRİNCİ BÂB

İÇME ÂDÂBI

(Bu bâb altı fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

AYAKTA İÇMENİN HÜKMÜ VE BUNUN CEVAZI

*

İKİNCİ FASIL

KAPLARIN AGZINDAN İÇMENİN HÜKMÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İÇERKEN NEFES ALIP VERMEK

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İÇENLERİN ÖNCELİK SIRASI

*

BEŞİNCİ FASIL

KAPLARIN AGIZLARININ ÖRTÜLMESİ

*

ALTINCI FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

AYAKTA İÇMENİN HÜKMÜ

A) CEVAZ İFÂDE EDEN HADİSLER:

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ????????? # ???? ????? ???????? ???????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??? ????.??? ?????: »??????????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ????????«.????? ?? ?????: »???????? ?????????? ??? ????? ?????????? ??? ???? ???????« .

1. (2241)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zemzemden sundum, ayakta olduğu halde içti."[2]
Bir rivâyette: "Resûlullah Beytullah'ın yanında iken su istedi, ben ona bir kova getirdim" denmiştir.
Bir diğer rivâyette şu ziyade gelmiştir: "İkrime o gün (Resûlullah'ın) deve üzerinde olduğu hususunda yemin etti."[3]

?2? ??? ????? ??????? ????????]?????? ????? ?????? # ???? ???????? ?????? ???????[.

2. (2242)- Tirmizî ve Nesâî'nin bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zemzemi ayakta içti."[4]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? #. ???????? ??????? ?????????? ???????? ???????[. ????? ??????? ????? .

3. (2243)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde yürürken yer,ayakta iken içerdik."[5]

AÇIKLAMA:

Müteâkiben (2245-2246. nci hadisler) görüleceği üzere, bir kısım hadisler yürürken yemeyi ve ayakta su içmeyi yasaklarken, bazı hadisler bunların cevazını ifade etmektedir. Âlimler rivâyetlerde ortaya çıkan bu farklı durum üzerine değişik fikirler ileri sürmüşler, münakaşalar etmişlerdir. Sadedinde olduğumuz İbnu Abbâs hadisini Buhârî'nin Kitâbu'l-Eşribe'de "Ayakta içmek" şeklinde isimlendirdiği bir bâbta kaydetmiş olmasını İbnu Battal şöyle yorumlar: "Buhârî, bu başlıkta işaret eder ki, ayakta içmenin mekruh olduğunu ifade eden rivâyetler, nezdinde sahih değildir." "Buhârî'ye göre ihtilaf halinde hüküm sabit olmaz" diyerek İbnu Battal'a katılmayanlar olsa da ayakta su içmeye veya yürürken yemeye âlimler haram dememişler, bu bâbta gelen nehyi kerahet-i tenzihiyeye hamletmişlerdir. Ayakta su içmenin cevâzıyla ilgili olarak Hz. Ali'den, İbnu Ömer'den, Sa'd İbnu Ebî Vakkas ve diğer bir kısım başka sahabilerden (radıyallâhu anhüm ecmaîn) rivâyetler gelmiştir. Hz. Enes' in bir rivâyetine dayanan Hasan Basrî, İbrahim Nehaî ve Katâde gibi bazı selef büyüklerinden de ayakta su içmenin mekruh olduğu hükmü rivâyet edilmiştir.
Şu halde esas olan cevaz maal kerâhedir.[6]

?4? ??? ????:]?????? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????

??????????? ????????[.

4. (2244)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallâhu anhüm) ayakta oldukları halde (su) içiyorlardı."[7]

AÇIKLAMA:

Burada büyük Sahabinin ayakta içtiği görülmektedir. Bu rivâyet, her ne kadar İmam Mâlik'in belâgâtından (yani muallak olarak zikrettiği) hadislerinden biri ise de hadis sahihtir, çünkü onun belağlarının sahih olduğunda ulema tahkike dayanarak ittifak etmiştir. Üstelik, başka sahabelerin de ayakta içtiklerine dair rivâyet gelmiştir. Sözgelimi, Muvatta'nın aynı bâbta kaydettiği örnekler arasında Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbnu Zübeyr'in de ismi geçer, bunlar da ayakta içmişlerdir. Ayrıca Hz. Âişe ve Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anhümâ)'ın da bunda bir beis görmediklerine dair rivayet mevcuttur.
Zürkânî, Hz. Ebû Bekr'in de ayakta su içtiğine dair Cübeyr İbnu Mut'im rivâyetini zikrettikten sonra şöyle der: "Bu rivâyette ayakta su içmenin kerâhetsiz cevazına dair delil vardır. Nitekim şu da sahih rivâyetlerden biridir:
"Benden sonra Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine uymanız gerekir. Onların sünnetine dört elle sarılın. Benden sonra bilhassa ikisine uyun: Ebû Bekir ve Ömer."
Ayakta içmeyi men eden hadisler de var, onlar ve gerekli açıklamalar müteâkiben zikredilecek.[8]

B) AYAKTA YEYİP İÇMEKTEN MEN EDEN HADİSLER:

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ????????? ????????? ????? '????: ???'????? ???? ????? ??????? ??? ????: ?????? ?????????[. ????? ???? ????????? ?????? ??? ???? ???? ??? ?'?? .

1. (2245)- Hz. Enes (radıyallâhu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta içmeyi yasakladı" demişti. Kendisine:
"Ya yemek? (Bu husustaki hüküm nedir)" diye soruldu.
"Bu daha şiddetle yasaktır!" dedi veya şöyle dedi.
"Bu daha şerli, daha kötü!"[9]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ??????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????????????[. ????? ???? .

2. (2246)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Sizden kimse sakın ayakta içmesin. Kim unutarak içerse hemen kussun."[10]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, öncekilerin zıddına, ayakta yeyip içmeyi yasaklamaktadır. Bu mevzuda başka rivâyetler de mevcuttur. Şu halde yasak tenzihî bir kerâhet ifade etmektedir. [11]

İKİNCİ FASIL

KAPLARIN AĞZINDAN İÇMENİN HÜKMÜ

A) CEVAZ İFADE EDEN HADİSLER:

?1? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???? ????????? # ???????? ???? ?? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ??????? ????????????[. ????? ???????.???? ????:]????????????? ???????? ??????? ??????[. »???????????«: ??? ???? ???? ??? .

1. (2247)- Kebşetu'l-Ensârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma girmişti. (Duvarda) asılı olan bir kırbanın ağzından ayakta su içti. Ben hemen kırbaya gidip ağzını kestim."[12]
Rezîn şu ziyadeyi ilave etmiştir: "... (Kestiğim bu kısmı) su içerken kullanmak üzere hususî bir maşraba yaptım."[13]

?2? ??? ???? ?? ???????? ???? ?? ?'????? ?? ????:]???? ??????? ?????? # ????? ?????? ?????? ??????????? ??????. ???????? ???? ?"???????? ??????????? ???????? ???? ???????[. ????? ??? ????.»?"???????«? ????????. ????: ?? ??????? .

2. (2248)- Ensardan bir zât olan Îsa İbnu Abdillah, babasından naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud günü bir su kabı istedi. (Kap gelince):
"Kabın ağzını dışa kıvır!" dedi, ben de kıvırdım. Sonra kabın ağzından su içti."[14]

AÇIKLAMA:

1- Vak'a Uhud savaşının yapıldığı gün cereyan etmiştir. Resûlullah'a getirilen su kabının deriden mamul (kırba) nev'inden bir şey olduğu anlaşılıyor. Zira toprak veya madeni kabın ağzını kavırmak mevzubahis olamaz. Zaten o devirde kullanılıştaki pratiklik sebebiyle su kabı olarak deriden mamul kırbalar kullanılmaktadır. Bunlar hayvan derisinden yapılan günümüzdeki küçük boy tulukları andırmalıdır. İçerisinde akıcı olmayan şeyleryani kurular- korunduğu takdirde dağarcık deriz. Şu halde bu kırbalar bir nevi dağarcıktır. İbnu Hacer'in açıklamasına göre deriden mamul su kapları (eskıya) tuluk gibi büyük veya - Toroslarda söylendiği üzere- yannık gibi küçük de olsa aynı isimle anılmaktadır.
2- Şârihlerden bazıları zikri geçen su kabının ağız kısmının dışırıya doğru kıvrılmasını, bu kısmın kokmuş olabileceği ihtimaline dayandırır. Bazısı da "suyun, içen üzerine sıçramasını önlemek için" kıvırmaya yer verildiğini, kırbanın ağız kısmı bükülerek, bir nevi su bardağı şekli verilerek, suyun hasıl edilen çukurdan içildiği de belirtilmiştir. Zira ihtinas bükmek, kıvırmak, kırmak gibi muhtelif mânalara gelmektedir.[15]

B) SU KABININ AĞZINDAN İÇMEYİ YASAKLAYAN HADİSLER:

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????????? ?'???????? ??? ???????? ???? ???????????[.»????????????????«: ?? ???? ????? ????? ???. ????? ?????? ? ??????? .

1. (2249)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) su kaplarının ağzından içmek için ağızlarının dışa kıvrılmalarını yasakladı."[16]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ihtinas bazı farklı tefsirlere mazhar olmuştur. Eğmek, bükmek, kıvırmak, kırmak mânaları verilirken "kabın baş kısmının ters çevrilmesi" diye de yorum yapılmıştır. Bu hadis, suyu, kabın ağzından doğrudan içmeyi yasaklamaktadır. Dolayısıyla avuç, maşraba, bardak gibi büyük kapla araya girecek bir vasıta ile içilmesi tavsiye edilmiş olmaktadır. Bu yasağın konmasına sebep olan bir durum Ebû Bekir İbnu Ebî Şeybe'nin Müsned'inde rivâyet edilmiştir. Rivâyete göre, bir adam su kabının ağzından su içer. Bu esnada ince bir yılan midesine kayar. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) suyun, kabın ağzından içilmesini yasaklar. [17]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İÇERKEN NEFES ALIP-VERMEK

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ?????????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ??????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (2250)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Suyu deve gibi bir solukta içmeyin. İki-üç solukta (dinlene dinlene) için. Su içerken besmele çekin. Bitirince de Allah'a hamdedin."[18]

?2? ???? ?????? ? ??????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? # ??????????? ??????[.???? ???? ???????? ?????: »?????? ?????? ????????? ?????????« .

2. (2251)- Hz. Enes'ten Nesâî dışındaki imamların rivâyetine göre: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), suyu üç solukta içerdi."
Müslim ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde şu ziyade var: "Resûlullah (üç solukta içer, böyle içmenin) daha doyurucu, (hastalıklara karşı) daha koruyucu ve daha afiyetli olduğunu söylerdi."[19]

AÇIKLAMA:

Bu hadislerde su içmenin mühim bir âdabı beyan edilmektedir. Suyu bir solukta içmemek. Yani, su kabını ağzımıza dayayıp doyuncaya kadar lıkır lıkır içmemek. En az iki seferde içmelidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vessalâm)'ın üç solukta içtiği belirtilmektedir. Soluktan burada maksad şudur: Suyu içerken bir-iki yudum içtikten sonra kabı ağzımızdan uzaklaştırıp bir nefes almak, sonra tekrar kabı ağzımıza götürüp bir-iki yudum daha içip tekrar fasıla verip nefes almak, sonra üçüncü sefer kabı ağzımıza götürüp doyuncaya kadar içmektir.
Resûlullah, bu tarz içişin daha sağlıklı ve daha doyurucu olduğunu ifade buyuruyor. Bu şekilde içildiği takdirde ciğerlerimiz temiz havaya daralmadan normal şekilde teneffüsüne devam eder. Ayrıca ağır içilen su ağızdaki tükrükle daha iyi karışma fırsatı bulur ve mide için daha sağlıklı bir mahiyet kazanarak boğazı geçer. Hadis, şüphesiz daha pek çok faideleri haber vermektedir.[20]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??? ??????????? ?? ?“?????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

3. (2252)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz su içerken su kabına nefes etmesin."[21]

AÇIKLAMA:

Bu bâbın hadislerinde geçen teneffüs kelimesi iki mânada kullanılmıştır: Bir mâna, az önceki hadiste geçtiği üzere nefes alıp vermektir. Bir ikinci mâna bu hadiste olduğu üzere suyun içtiğimiz kabın içerisine ciğerlerimizden çıkan havayı göndermek, soluğumuzun kaba girmesine meydan vermektir. İşte, hadiste bu yasaklanmaktadır. Bu yasaklamanın nasıl bir edeb kaidesi olduğu açıktır. Zîra su kabı müşterektir, başkaları da ondan istifade edecektir. Soluğumuzla birlikte ağız veya burnumuzdan kabın içerisine yanımızdakileri iğrendirecek bazı şeyler sıçrayabilir. Resûlullah'ın diğer tavsiyelerinde mü'min kişinin üç ayrı solukta dinlenerek içmesi tavsiye edildiğine göre, hem su içip hem solunması, bu nebevî edebe uymamaktadır. Öyle ise, suyu içerken tek başımıza bile olsak, su kabı tamamen kendimize ait bile olsa, su kabına soluğumuzu salarak içmemiz edep dışı davranıştır. Kimse görmese bile melekler görmekte, kayda geçirmektedir.
Bazı şârihler, suya nefes vererek, ağzın sudan hiç ayrılmadan suyun içilmesini," insan içişi değil, hayvan içişidir, çünkü develer o şekilde içer" diye illete bağlamışlardır, nitekim hadiste de benzer teşbih geçti.[22]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ????: ????????? ????????? # ?????? ???? ????????? ?? ?“?????? ????: ??????? ??????? ?????? ?????? ????? # ??????: ????? ? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? #? ??????? ????????? ???? ????? ????? ????????? ????: ?????? ???? ?????????? ?????. ????: ????????????[. ????? ?‘???? ? ???????.????? ??????: ?? ????? ????????

4. (2253)- Ebû'l-Müsennâ el-Cühenî anlatıyor: "Ebû Saîd (radıyallâhu anh) Mervan'ın yanına girmiştir. Mervan ona:"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kaplara solumayı yasakladığını işittin mi?" diye sordu. Ebû Saîd (radıyallâhu anh):
"Evet!" dedi ve anlattı: "Adamın birisi: "ben bir nefeste su içince bir türlü suya kanamıyorum (ne tavsiye edersiniz)?" diye sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz:
"Kabı ağzından ayır, nefes al (sonra içmeye devam et)!" buyurdu. Adam:
"Kapta çerçöp görürsem?" diye sordu. Efendimiz:
"O takdirde suyu dök!" diye emretti."[23]

AÇIKLAMA:

1 - Hadisin Tirmizî'deki vechi daha sarih. Buna göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içilen şeye solumayı, (yani su içme sırasında nefes alıp vermeyi) yasaklayınca, cemaatte bulunan bir zat tek solukta, yani içerken nefes alıp vermeden, içtiği su miktarıyla suya kanmadığını, daha içme ihtiyacı duyduğunu söyleyerek bir nevî itiraz eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Nefes alma ihtiyacını duyunca, su kabını ağzından çek, nefesini al ver, sonra içmene devam et!" der. İkinci içişte, yine nefes alıp verme ihtiyacı duyulunca aynı şekilde kap ağızdan uzaklaştırılıp, nefes alıp verdikten sonra içmeye devam edilecektir. Şunu da belirtelim ki, bu hadisten, suyu tek solukta içmenin mübah olduğu hükmü de çıkarılmıştır. Çünkü, Efendimiz, adamı tek solukta içmekten nehyetmiyor, bilakis, "bir solukta suya doyamıyorsan bardağı ağzından uzaklaştır, (solu, sonra devam et) mânasında tavsiyede bulunuyor. Diğer hadiste sarih nehiy geldiğine göre, buradan çıkarılan cevaz tek solukta içmedeki kerâheti izale etmez.
2 - Zürkânî, suyu nefes alarak içme emrinin hikmetlerini şöyle açıklar: "(Bardağı ağızdan ayırıp, nefes almak) kişiye olan hürmeti korur, töhmeti defeder, suyun bozulmasını (tegayyüre uğramasını) önler, suya tükrük sıçramasına mani olur, sömürerek içmedeki hayvana benzemeyi bertaraf eder. Hayvana benzemek, tabiatımızca da, şeriatimizce de mekruhtur."
3- Zürkânî bu hadisi şerhederken İmam Mâlik'in yukarıda kaydettiğimiz üzere, hadisten tek solukta içmenin mübah olduğu hükmünü kaydettikten sonra, şahsen katılmasa da 'Kîle' ile sunduğu bazı farklı görüşlere de yer verir:
"Tek solukta içmek, mutlak olarak mekruhtur. Çünkü bu, şeytan işidir, çünkü bu hayvanların tarzıdır." Tirmizî, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan merfu olarak şunu rivâyet etmiştir: "Develer gibi tek nefeste su içmeyin, fakat iki-üç solukta için. İçerken besmele çekin, bitirince de Allah'a hamdedin" (2250. hadis).
4 - Hadiste aynı zatın bir başka sorusu mevzubahis: "Suyun üzerine çerçöp (veya batal dahi) denen yabancı bir madde görülecek olursa ne yapmalı?" Resûlullah'ın bu durumdaki tavsiyesi, "suyun içilmeyip dökülmesidir." [24]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İÇENLERİN ÖNCELİK SIRASI

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ???????? ?????? ???? ????? ??????? ????????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ?‘????????? ????????? ??????? ?‘?????? ???‘??????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (2254)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bardak süt getirilmişti. İçerisine su katıldı. Önce kendisi içti. Solunda Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) vardı, sağında da bir bedevi. Sütten artan kısmı bedeviye verdi ve:"
(Öncelik hakkı) sağındır, sonra da onun sağı(ndan devam etsin)!" buyurdu."[25]

?2? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ?‘???????? ?????? ?????????: ???????? ??? ??? ????????? ??????? ?????? ????????: ???????? ??? ?????? ?????? ? ??????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? # ?? ??????[. ????? ???????.???? ????: »???? ????? ???????? ????????? ???? ??????????« .

2. (2255)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir içecek getirilmişti. Ondan, önce kendisi içti. Sağında bir oğlan, solunda da yaşlılar vardı. Oğlana:
"Bardağı şu yaşlılara vermem için bana izin verir misin?" dedi. Oğlan da:
"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'a yemin olsun bana sizden gelecek nasibime başkasını asla tercih edemem!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bardağı onun eline koydu."[26]
Rezîn şunu ilave etti: "Zikri geçen oğlan el-Fadl İbnu Abbâs idi."[27]

?3? ??? ??? ??? ???? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ????? # ?????? ????????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ?? ?‘??? ???????? ?? ?????? .

3. (2256)- İbnu Ebî Evfâ ve Ebû Katâde (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir cemaate içecek dağıtan, en son içer."[28]
Hadisi Ebû Dâvud İbnu Ebî Evfâ'dan Tirmizî de Ebû Katâde 'den rivâyet etmiştir.[29]

AÇIKLAMA:

Bu bâbın son üç hadisi, cemaat halinde iken suyu veya meşrubat gibi herhangi bir içecek maddesi geldiği zaman, dağıtımın nasıl bir sıra takib edeceği hususunda prensip vaz etmektedir:
1- Öncelikle cemaatin büyüğünden başlanacaktır.
2- Büyüğün sağındaki ve onun sağındaki şeklinde devam edecektir, el-eymen fe'l-eymen bu demektir.
3- İçecek maddesini dağıtan da en sonunda içecektir. Nevevî, bu sonuncu madde için: "Bu edeb sadece içecekle ilgili maddelere has değildir. Buna kıyasen, aynı mânayı taşıyan başka taksimlerde de buna riâyet edilmelidir: Et, meyve, koku, vs. her ne olursa olsun, taksimi yapan, kendisi en sonda almalıdır" der.
Müslim'in bir rivâyetinde, cemaatte bulunan Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr'i ismen zikrederek, bardağın ona verilmesini taleb ederse de Hz. Peygamber sağdaki bedeviye verir ve üç kere tekrar eder:
"Sağdakiler, sağdakiler, sağdakiler!"
Bu vak'ayı rivâyet eden Hz. Enes de üç kere tekrar eder:
"Sünnet budur, sünnet budur, sünnet budur!"[30]

Büyüğün Takdimi Meselesi:

Ebû Ya'lâ'nın bir rivâyetinde İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah'ın su dağıtımında; "Büyükten başlayın!" dediğini belirtir. Ayrıca büyükle başlamayı emreden başka rivâyetler de var.
Arada bir teâruz gözükmektedir.
Âlimler bunu, cemaatteki ferdlerin sağsol diye ayırmaya imkan vermeyecek şekilde eşit oturma haline hamlederler. Bu hal, büyüğün önünde veya arkasında veya sol tarafında oturmuş olmaları durumunda veya bir başka vaziyette ortaya çıkabilir. Öyle ise böyle bir durumda büyükten başlanmalıdır.
İbnu Hacer soldakini takdimi emreden hadisle ilgili olarak şu yorumu kaydeder: "Hadisten çıkarılan bir hüküm şu olmalıdır: Şayet fâilin fazileti ile vazifenin fazileti teâruz ederse "vazifenin fazileti" esas alınır, tıpkı erkek ve kadına âit iki cenaze gelmesi halinde, kadının velisi erkeğin velisinden efdal bile olsa erkeğin velisi -mefdul olmasına rağmen- takdim edilir. Çünkü cenaze vazifedir, onun efdaliyetine itibar olunur, ona namaz kılacak olanın efdaliyetine değil. Buradaki sır şudur: Erkeklik ve sağlık herkesin kesinlikle hükmedebileceği unsurlardandır. Fâilin efdaliyeti öyle değil. Zîra bunda asıl olan zandır, hatta efdaliyeti nefsü'l-emirde kesin olsa bile aslolan yine zandır." [31]

BEŞİNCİ FASIL

KAPLARIN AĞIZLARININ ÖRTÜLMESİ

?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ??????? ?“????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ???? ????.???? ????: »?????? ?? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????? ? ??????? ???????? ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ???? ???? ????? ??????????«.???? ?????????: »???‘??????? ????????? ????????? ????? ?? ???????? ?‘?????« .

1. (2257)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kapların ağızlarını örtün, dağarcık (ve tulukların) ağzını bağlayın."[32]
Müslim'in bir rivâyetinde şu ziyade var: "Zîra yılda bir gece vardır ki onda veba yağar. Şayet ağzı açık kaba veya bağsız dağarcığa rastlarsa bu vebadan ona mutlaka iner."
el-Leys dedi ki: "Bizim yanımızdaki acemler bundan kânun-u evvel ayında sakınırlar."[33]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet muhtelif vecihlerde bir kısım ziyadelerle gelmiştir. Mesela Müslim'in bir rivâyeti şöyledir: "Kapların ağızlarını örtün, dağarcıkkların ağzını bağlayın, kapıyı kapayın, lambayı söndürün. Zîra şeytan dağarcığı çözemez, kapıyı açamaz, kabın kapağını kaldıramaz. Eğer kabın üzerine örtecek bir şey bulamazsanız bir çöp olsun gerin ve üzerine Allah'ın ismini zikredin. Çünkü küçük fasık (fare) ev sahiplerinin üzerine evlerini yakar."
2- Rivayetin Buhârî'deki bir vechinde, rivâyet, "Geceleyin yatınca lambaları söndürün..." diye başlar.
İbnu Dakîku'lîd der ki: "Kapıların kapatılma emrinde hem dînî, hem dünyevî maslahatlar var. Nefisler ve mallar böylece aylakların, fesadcıların, bilhassa şeytanların şerrinden

korunmuş olur.
"Şeytan, kapalı kapıyı açamaz" sözü, bu emrin şeytanların insanlara karışmasını önlemek maslahatına râci olduğuna işaret eder. Şeytanın durumunu belirterek emrin sebebini de açıklaması ancak peygamberlerin bilebileceği mahfi bir meseleye dikkat çekmek, uyarmak içindir."
3- Senenin bir gecesinde veba indiğinin beyan edilmesi ve bu gecenin hangi gün olduğunun belirtilmemesi kapların her gece örtülmesi hususunda dikkate, uyanıklığa ve teyakkuza sevkeden bir durumdur.
4- İbnu Hacer icabı halinde, örtme yerine çöp germekle iktifa etmedeki sırrı şöyle açıklar: "Zannımca bu sır, çöpü gererken çekilen besmeleyle ilgilidir. Böylece çöpün gerilmiş olması, o esnada besmele çekildiğine bir alamet olur. Gerilmiş çöp sebebiyle bunu anlayan şeytanlar kaba yalaşmaktan imtina ederler." Meselenin örtme emrini te'kîde râci yönü de vardır.[34]

?2? ??? ????? ????:]?????????? #? ?????? ?????? ??? ?????? ??????: ?? ????????? ????????? ????: ????. ???? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ????? ???????? ?????? #: ?? ??????????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????? ????????[.?????? ?? ??? ????: ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ?????‘??????? ??? ???????? ?????[.

2. (2258)-Yine Buhârî ve Müslim'de gelen bir rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) su istedi. Bir adam:
"Ya Resûlullah sana nebiz (şıra) sunmayalım mı?" diye sordu. Efendimiz.
"Evet, sun!" buyurdu."
Râvi der ki: "Adam hızla çıktı ve içinde nebiz (şıra) olan bir bardakla geri döndü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ağzını kapamadın mı, hatta üzerine gereceğin bir çöple bile olsa?" dedi ve nebizi içti."
Müslim'de Ebû Humeyd'den gelen bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: "Biz, geceleyin dağarcıkları bağlamakla emrolunduk. Kapıların da geceleyin örtülmesiyle emrolunduk."[35]

AÇIKLAMA için de önceki hadisin açıklamasına bakılsın.

ALTINCI FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????????? # ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ??????????[.??? ?????: »???? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (2259)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a es-Sükyâ kuyularından tatlı su getirilirdi."
Kuteybe der ki: "O (es-Sükyâ) Medîne ile Mekke arasında iki günlük mesafe bulunan bir göze idi."[36]

AÇIKLAMA:

1- İsti'zâb tatlı su temin etmek demektir. Hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için es-Sükyâ denen ve Medîne'ye iki günlük uzaklıkta bulunan bir yerden su getirildiğini ifade etmektedir. Suyutî, es-Sükyâ'nın Mekke-Medîne arasında yer alan bir köy olduğunu belirtir. Suyun es-Sükyâ'dan getirilmesi, oradaki suların tatlı ve daha kaliteli olmasındandır. Zîra Medîne'nin suları tuzludur.
Ancak şunu da belirtelim ki, bu hadis, Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in içtiği bütün suların oradan getirildiğini ifade etmez. Çünkü Medîne'nin suları da içilemeyecek kadar tuzlu olmadığı gibi, Resûlullah'ın Medîne kuyularından su içtiğine dair pek çok rivâyet gelmiştir. Hatta bazı siyer kitaplarında Efendimizin (aleyhissalâtu vesselâm) suyundan içtiği kuyuların isimleri zikredilir. İbnu Sa'd Tabakât'ında Resûlullah'ın su içtiği kuyular üzerine açtığı bâba tam dört sayfa tahsis eder ve rivâyetler kaydeder. Sözgelimi Ebû Talha'nın Allah yolunda tasadduk ettiği Beyruha adlı bahçede gölgenin daha serin, suyun daha tatlı olduğu, bu sebeple Hz. Peygamber'in sıkça oraya teşrif buyurdukları belirtilir. Bir diğer kuyu Medîne'ye dörtbeş kilometre mesafedeki Kuba köyündeki Gars kuyusudur, devesini orada ıhdırmış, sudan içmiş ve: "Bu, cennet gözelerinden bir gözedir" buyurmuştur.
Ebû Eyyûb el-Ensârî (radıyallâhu anh)'nin evinde misafir iken Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in peder-i muhteremleri Mâlik İbnu'n-Nadr'ın kuyusundan tatlı su getirilmiştir. Kendi evine yerleşince hizmetçisi Enes, Sükyâ'dan getirir olmuş diğer bir hizmetçisi Rabâh, bazan Gars, bazan da Sükyâ'dan su taşımıştır.
Resûlullah'ın suyundan içtiği bir diğer kuyu, suyu pek tatlı olan Câsim kuyusudur ve Ebû'l-Heysem İbnu't-Teyyehân'a aittir.
Bir diğer kuyu Büdâ'a kuyusudur. Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh): "Resûlullah'a Büdâ'a kuyusundan elimle su verdim" der. Efendimiz, bir çok kereler buradan hem içmiş, hem abdest almıştır.
Medîne'nin meşhur bir diğer gözesi Rûme kuyusudur. Sahibi suyunu parayla satmaktadır. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Bunu (Müzenî) sahibinden satın alıp tasadduk edecek olan müslümanın sadakası ne makbul sadakadır!" irşadı üzerine Hz. Osman (radıyallâhu anh) sahibinin istediği parayı -ki dörtyüz dinar'dır- vererek satın alır ve Allah yolunda tasadduk eder ve bundan böyle herkes o sudan parasız istifade eder. Resûlullah durumu öğrenince: "Allah'ım! Osman'a cenneti vacib kıl!" duasında bulunur.
"Sebil" adıyla Allah yolunda çeşme tesîs etmenin ilk örneğini, habîb-i rabbülâlemîn, Fahr-i kâinat Resûl-i Ekrem'in duasına mazhar Osman-ı Zinnûreyn efendimiz bu te'sisi teşkil etmiş olmalıdır.
Şüphesiz Resûlullah'ın suyundan içmiş bulunduğu kuyular bunlardan ibaret değildir.
2- İbnu Hacer, Resûllullah'ın tatlı sudan içmesiyle alakalı Buhârî rivâyetini açıklarken şu notu düşer: "İbnu Battâl demiştir ki: "Tatlı su te'min etmek "zühd"e mâni değildir; bu mezmûm olan tereffüh sayılmaz. Ancak suya misk ve benzeri bir şey atarak kokulamak tereffühdür. İmam Mâlik, bunda israf olduğu için mekruh addetti. Fakat tatlı su içmek, bunu aramak mübahtır. Sâlih kişiler bunu yapmıştır. Acı suyu içmede bir fazilet (ve sevap) yoktur." İbnu Battâl devamla der ki: "Bunda (hadiste), yemeğin iyisini aramanın câiz olduğuna delâlet vardır, bu da hayır ehlinin amelindendir. Nitekim âyet-i kerîmede "Ey iman edenler, Allah'ın size helâl kıldığı temiz şeyleri haram kılmayın" (Mâide 87) buyurulmuştur. Bu âyet, leziz yemeklerden imtina etmek isteyenler hakkında inmiştir. Eğer leziz yemekler, alınması istenmeyen şeyler arasında olsaydı bunları kullarına vermezdi. Üstelik, kulların kendi kendilerine bunları haram kılmalarını yasaklamış olması da gösterir ki, Cenâb-ı Hak, onların alınmasını, yenilmesini murad etmekte, bunları vermesine mukabil kulların şükretmesini dilemektedir, her ne kadar insanların şükrü, nimetin hakkını ödemeye yetmese de." İbnu'l-Münir, İbnu Battâl'ın bu mütalaasına biraz karşı çıkmış:
"Evet, tatlı su içmek zühde, verâya aykırı değildir, bu açık bir husus, ama bu hadisten leziz yemeklerin de mübah olduğunu istidlâl etmek pek uzak bir ihtimaldir (o mesele ile bunun arasında ciddi bir ilgi yok)" demiştir.[37]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ??????? ?????? ???? ?‘??????? ?????? ????????? ??????? ?? ?????????? ?????? #: ??? ????? ???????? ????? ????? ????? ?????????? ?? ???????? ????? ?????????? ??????: ??????? ????? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ?? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ????????[. ????? ??????? ???? ????.»?????????«: ????? ????? ?? ????? ?? ???????.»????????????«: ????? .

2. (2260)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'dan bir zâtın bahçesine girdi. Bu sırada adam, bahçeye su çevirmekte idi. Resûllulah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yanınızda şenne (eskimiş tuluk) içerisinde akşamdan kalma suyunuz varsa (ver de içelim), yoksa, akan sudan "ağzımızla içeriz" buyurdu. Adam:
"Evet yanımda soğuk su var!" deyip, kulübeye giderek bir bardağa su koydu, sonra da üzerine bir keçiden süt sağdı. Efendimiz ondan içti."[38]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin rivâyetinde Resûlullah'la birlikte bir arkadaşı daha vardır. İbnu Hacer bunun Hz. Ebû Bekir olduğunu açıklar.
2- Hadiste geçen şenne eski (kadîm) tuluk demektir, tüyü dökülmüş mânasına geldiği de belirtilir. Resûlullah'ın gecelemiş suyu sorması, soğuk olmasını taleptir. Çünkü geceleyen su soğuk olur.

3- Hadiste geçen 'kera'na' tabirini "ağzımızla içeriz" diye tercüme ettik. Bu tabir aslında bardak veya avuç kullanılmaksızın suyu gözeden veya dereden (yüzü koyun uzanarak) içmektir, dilimizde bu tarz içiş için ayrı bir kelime kullanılmamıştır.
Âlimler hadisten, bu tarzda su içmenin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Ancak İbnu Mâce'de gelen bir rivâyette İbnu Ömer şu vak'ayı anlatır.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yürüyorduk, bir göle rastladık. Biz yüzükoyun uzanarak ağzımızla su içmeye başladık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdahale ederek: "Ağzınızla içmeyin, önce ellerinizi yıkayın, sonra avuçlayarak için!" dedi."
Bu rivâyet, doğrudan ağızla içmeyi yasaklar. İbnu Hacer der ki: "Bu ikinci rivâyet senedçe zayıftır. Şayet bu rivâyet (nefsülemirde) sabitse kerahet tenzihî olur; fiil, buna cevazı beyan içindir. Yahut da, Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'in kıssası, mezkur yasaklamadan önceye aittir. Yahut da yasaklama, zaruretin bulunmadığı durumlarla ilgilidir. Bu fiil ise, soğuk olmayan suyu içme zaruretiyle ilgilidir. Böyle bir durumda susuzluk zarureti sebebiyle, ağızla içilir. Ta ki nefs, yudumlamaların tekerrürü ile, nefret hissetmesin, zîra kişinin avulayarak içmesi halinde suya kanma husul bulmaz." Bu açıklamayı yeterince muknî bulmadığı anlaşılan İbnu Hacer, yine İbnu Mâce'de İbnu Ömer'den bir başka vecihle gelen diğer bir rivâyete dayanarak bir başka yorum sunar. Hadis şöyle: "Resûlullah bize, karınlarımızın üzerinde su içmeyi yasakladı ki bu tarz bu rivâyet (nefsülemirde) sabitse, bu durumda nehiy, bu tarza, yani kişinin yüzükoyun uzanarak içmesine mahsustur, sadedinde olduğumuz Hz. Câbir rivâyeti de yüzükoyun uzanmayı gerektirmeyen yüksek bir yerden ağızla içmeye hamledilir."
4- Hadis, sıcak günde soğuk su içilebileceğini ifade eder.
5- Suyun üzerine süt sağması Resûlullah'a saf su içirmeme, ikramda bulunma arzusunun ifadesidir. Suya süt ilavesi Arap örfünün icabı olduğu belirtilmiştir.[39]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? '??? ???????? ??????? ???????? ???????? ????? ??????? ?????? # ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (2261)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ümmü Süleym'in bir bardağı vardı. (Bu bardakla ilgili olarak) derdi ki: "Ben bu bardakla Resûlullah'a her çeşit meşrubatı sunmuşum: "Su, bal (şerbeti), süt, şıra."[40]

İKİNCİ BÂB

ALKOLLÜ İÇKİLER VE ŞIRALAR

(Bu bâb altı fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR

*

İKİNCİ FASIL

ALKOLLÜ İÇKİNİN TAHRİMİ, İÇENİN ZEMMİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İÇKİNİN TAHRİMİ VE YAPILDIGI MADDELER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

HARAM VE HELÂL OLAN ŞIRALAR

*

BEŞİNCİ FASIL

HARAM VE HELÂL OLAN KAPLAR

*

ALTINCI FASIL

BAZI İLAVELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

Hamr kelimesiyle ifade edilen alkollü içkiler, azıyla çoğuyla kesinlikle haram edildiği için, İslâm âlimleri, bunu diğer içecekler meyanında mevzubahis etmezler, bunlarla ilgili bahisleri müstakillen ele alırlar. Burada da aynı şekilde hareket edildiğini görmekteyiz. Müteakiben yer verilecek altı faslın her birisi alkollü içkilerle ilgili olarak hadislerde gelmiş olan meselelerle ilgilidir.
Hemen şunu da belirtelim, şıra diye tercüme ettiğimiz "nebiz"lere terettüp edecek "helâl" veya "haram" hükmü bazı şartlarla kayıtlı olduğu için bu bâbta incelenmiştir. Dördüncü fasılda gerekli açıklamalar yapılacaktır.[41]

BİRİNCİ FASIL

HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? #: ????? ?????? ??????? ?????? ???????[. ????? ????? .

1. (2262)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sarhoşluk veren her içki haramdır."[42]

?2? ??? ?????]?????? ???? ?????????? ??????: ????? ??????? ???????? ?????? ???????[.»?????????«: ???? ????? .

2. (2263)- Bir diğer rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bal şerbetinden sunulmuştu:
"Sarhoşluk veren her içki haramdır!" diye cevap verdi."[43]

?3? ??? ???? '?? ????:]????? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????[.??? ???? ???????:]????????????? ?????? ???????[.»?????????« ???? ????? ???????: ???? ??? ??? ??? ??.»????????????« ?????? ?? ????? .

3. (2264)- Ebû Dâvud'da gelen diğer bir rivâyette (Resûlullah'a açıklaması şöyledir): "Her sarhoş edici şey haramdır. Bir farak (küp) içildiği takdirde sarhoşluk veren bir şeyin tek avucu da haramdır."
Tirmizî'de gelen bir diğer rivâyette "tek yudumu haramdır" diye gelmiştir.[44]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buradaki hadislerinde, haram olan içecek maddesinin ismi üzerinde durmaktan ziyade "sarhoş edici" vasfı üzerinde durmuştur. Birinci hadise göre hangi madde olursa olsun, sarhoş edici bir tabiata sahipse haramdır. Ancak bu açıklama meseleyi tam olarak beyanda nâkıstır... Sözgelimi, bu tabiatta bir içkinin az miktarı sarhoş etmiyorsa, bu da haram mıdır? diye bir soru hatıra gelebilir.
Bunun cevabı üçüncü rivâyette verilmiştir: Bir küpü içilince ancak sarhoşluk veren, yani alkol miktarı son derece az olan bir maddenin bir avuş miktarı dahi haramdır. Yani "haramlık" içecek maddesinin insanda fiilen hasıl edeceği tesirden gelmiyor, maddenin tabiatından geliyor. Tıpkı pis bir maddenin azı da çoğu da pis olması gibi.
Şu halde bu meselede, illetle maslahatı karıştırmamak gerekir. Cenâb-ı Hakk, sarhoşluk verici maddeleri haram kılmıştır. O maddelerin haram edilişinin illeti yani asıl sebebi, Resûlullah'ın hadisleriyle tebliğ edilmiş olan ilâhî yasaklama'dır. Elbette Rabbülâlemîn bu yasağı insanların aklını, sıhhatini koruma maslahatına binaen koymuştur. Fakat biz, bize tanınmayan bir ruhsatı kendimize tanıyarak illetin yerine maslahatı koyup: "İçki sarhoş ettiği için haramdır, sarhoş etmeyen miktarı haram olmaz" diyecek olursak büyük hata ederiz. Hiçbir din âlimi bunu söylememiştir. Esasen âyet-i kerîme, Allah veya Resûlünün konuştuğu yerde mü'minlere fikir beyan etme yetkisi tanımamıştır, böyle bir davranış isyan olarak tavsif edilmiştir: "Allah ve Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allah ve Resûlüne isyan ederse, muhakkak ki o apacık bir sapıklıkla yolunu saptırmıştır" (Ahzab 36).
Öyle ise, Resûlullah "Çoğu sarhoş eden bir şeyin azı da haramdır" demiş iken bunun aksine söz söylemek bir isyandır, kesinlikle mü'minin edebine yakışmaz, imanına uymaz.
2- Fakat: Resûlullah'ın çokluğu ifade için kullandığı bu kelimeyi, anlamada kolaylık olsun diye küp olarak tercüme ettik. Aslında bu, 16 rıtl hacminde bir ölçektir.[45]
3- Bal şerbeti veya meyve şırasının durumu da biraz mübhemlik arzetmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta sorulunca, ikinci hadiste görüldüğü üzere, çok kesin bir ifade ile "helâldir" veya "haramdır" diye kesip atmıyor, bilakis bir prensip vaz'ediyor: "Sarhoşluk veren her içki haramdır." Demek oluyor ki, şerbet ve şıra gibi içeceklerin değişmez sabit bir tabiatları yoktur, zaman içerisinde tahammür edip sarhoşluk verici mahiyet kazanabilir. Ayrıca, "haramlık" içkinin şu veya bu maddeden yapılmasına bağlı değildir, sarhoş edicilik tabiatına bağlıdır.
4- Burada hamr'dan ne kastedildiğini açıklayalım. Hamr, örtme mânasına gelen bir kökten gelir, aklı örten yani sarhoşluk veren şey demektir.
Şer'î olarak açıklanmasında, İmam Âzam'ın hamr'dan anladığı ile, diğer imamların anladığı şey arasında bir fark var. Konumuzun bütünlüğü için belirtmede gerek duyuyoruz:
Ulema hamr denince bütün sarhoşluk veren içkileri anlarken, İmâm-ı Âzam bu kelimeyle üzüm suyunun kaynayan ve kaynaması şiddetlenerek üzerindeki köpüğünü atan şeklini anlamıştır. Hamr'ı böyle tarif edince şu netice çıkar: Üzümden başka meyve ve hububattan yapılan içkilere hakiki olarak hamr denemez, onlara hamr denmesi mecâzîdir, bir teşbihtir. İmâm-ı Âzam bu kanaattedir.
Diğer imamlar, sarhoşluk veren herşeye hamr derler. Mesela bir Buhârî hadisinde Ebû Hüreyre: "Hamr hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden elde edilir" diyerek sadece "üzüm"den değil "hurma"dan da elde edildiğini belirtmiştir. Yine Buhârî'nin bir rivâyetinde Hz. Ömer, bir hutbe sırasında hamr'ın haram kılındığını belirttikten sonra bu nesnenin (kendi devrinde) beş şeyden yapıldığını söylemiştir: Üzüm, hurma, buğday, arpa, bal.
Öyle ise Hanefilerin bu hadisleri te'vil etmeleri gerekmektedir. İki sûrette te'vil ederler:
a) Hadiste zikri geçen üzüm ve hurmadan biri matlubdur, o da üzümdür. Nitekim, âyet-i kerîmede: "Ey cin ve ins cemaati, size içinizden Peygamber gelmedi mi?" (En'âm 130) buyurulmaktadır. Burada asıl muhatap insandır, çünkü peygamberler insan nev'inden gönderilmiştir.
b) Veya hamr, üzümle hurmadan yapılan içkidir. Bunlardan üzümden yapılana hamr denmesi hakikat, öbürüne mecaz olur. Şu halde üzümden yapılan şarabın azına da çoğuna da, sarhoş edene de etmeyene de hamr denir. Öbürleri ise, sekir verme halinde hamr sayılır.
Yine bir Buhârî rivâyetinde, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) "Hamr haram edildiği zaman Medîne'de ondan pek az bir şey vardı" demiştir. Bu ifade, hamr ile üzümden elde edilen içkinin kastedildiğine delildir. Çünkü Medîne'de, o zaman üzüm dışındaki maddelerden elde edilen içkiler çoktu. Nitekim Hz. Enes'ten gelen bir rivâyette, içki haram edilince herkes içkisini dökmüş ve Medîne sokaklarında şarap "sel gibi" akmıştır. Öyle ise, İbnu Ömer'in, "Medîne'de hamr yoktu" sözü, "üzümden elde olunan şarap yoktu" demektir. Durum böyle olunca hamr, -içkiyi yasaklayan âyet-i kerîmede olduğu gibi (Mâide 90)- mutlak gelince kemaline sarfolunur ve üzümden yapılan anlaşılır. Diğerlerini ifade için kayıtlamak gerekir: "Hurmadan yapılan hamr", "arpadan yapılan hamr" gibi.
Burada hemen kaydedelim ki, günümüzde İmâm-ı Âzam'ın bu görüşünü istismar ederek: "Arpa suyu haram değildir, rakı haram değildir, şarabın haramlığı daha ileridir..." gibi çok bilmiş edasıyla cahilleri iğfal için söylenen sözün hiçbir muteber tarafı yoktur. Zîra İmâm-ı Âzam'ın görüşü sarhoş edici içkilerin hepsini içine almaktadır. Ve bugün pazarlanan bütün alkollü içkilerin sarhoş edicilik vasfı herkesçe bilinen bir hususdur. Kur'ân'ın açık ayetine karşı gelenlerin ümmeti teşvişe atıp, iğfal edecek meselelerde dindar kesilip böylesi münferid ve istismar edilebilecek fetvalardan delil getirmeye çalışmaları, ibret alınması gereken bir tezad olmakta; bu halleri, işine gelince kuş, işine gelince deve olduğunu söyleyen deve kuşlarını andırmaktadır.[46]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ?????? ??????: ???????? ?? ?????????? ?????? ?????????????? ??????????: ?????????: ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ??????????: ?????? ???? ???????? ??????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? # ?????? ???? ????? ???????? ??????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (2265)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, Yemen'de yapmakta olduğumuz şu iki şarap hakkında bize fetva ver: Bit'; bu baldandır, şiddetleninceye kadar nebiz yapılır. İkincisi mizr'dir, bu mısırdan ve arpadan yapılır, bu da şiddetleninceye kadar nebiz yapılır." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben her sarhoşluk veren şeyi yasaklıyorum" buyurdular."[47]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, bal ve mısırdan yapılan şarapların haram olduğunu beyan etmektedir. Anlaşıldığı üzere, bunlardan önce şıra mahiyetinde olmak üzere nebiz yapılmaktadır. Nebiz, bir müddet sonra tahammür ederek sarhoşluk verici bir hususiyet kazanmakta ve şaraplaşmaktadır. Hadiste bu durum şiddet kazanmak diye ifade edilmiştir.
Bu "şiddet"ten murad nedir, müddeti nedir? gibi hatıra gelecek suallerin cevabını âlimler bazı ihtilaflara düşerek vermişlerdir:
***** Önce şunu belirtelim: Nebîz veya nakî hurma veya üzümü suya ıslatmak suretiyle elde edilen şıranın adıdır. Bu suretle elde edilen meşrubat, tahammür etmedikçe içilmesi helâldir. Bu helâl olan şıra, hadislerde bazan nebîz bazan da nakî kelimesiyle isimlendirilmiştir. Şârihler bu iki kelimenin müteradif olup aynı mânada kullanıldığını belirtirler.
***** Eğer nebîz kürkreyip şiddetlenmişse, yani kaynayıp kabarmışsa artık içilmez, çünkü tahammür etmiştir, alkolleşmiştir, içildiği takdirde sarhoş eder.
İmâm-ı Âzam, nebîz'in kükreyip şiddet kazanma halini tarif ederken, bir de "köpüğünü atma" şartını ilave eder. Yani ona göre kaynayıp, şiddetlenen ve köpüğünü de üzerinden

atan nebiz, artık tahammür etmiş, içilmesi haram hale gelmiştir.
Her ne kadar, bu söylenen husus, nebiz'in kıvam ve kimyevi yapısında müşahade edilecek bir vak'a ise de hadislerde müddeti hususunda bazı farklı ölçüler gelmiştir:
1) Müslim'in Hz. Âişe'den yaptığı bir rivâyete göre: "Hz. Âişe "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)a ağzını bağladığı tuluk içinde nebîz (şıra) yapar, Resûlullah da onu akşamleyin içerdi; akşamleyin şıra yapar (akşamdan suya ıslatır), Resûlullah da sabahleyin içerdi" der. Ebû Dâvud'un rivâyetinde, "Sabahtan ıslatırdım akşam olunca Resûlullah yemeğini yer, üzerine de bu şıradan içerdi, artan olursa onu dökerdim. Sonra geceleyin yeniden Resûlullah'a hurma (veya kuru üzüm) ıslatırdık, sabahleyin yemeğini yeyince üzerine bu şıradan içerdi" der. Hz. Âişe sabahtan yapılan şıranın akşama, akşamdan yapılan şıranın da ertesi sabaha istihlak edilip, daha fazla geciktirilmediğini belirtme sadedinde şunu ilave eder: "Şıra kabını sabahleyin ve akşamleyin (günde iki kere) yıkardık."
Hz. Âişe'nin bu açıklamasına göre nebîz'in sabah yapılmışsa akşama, akşam yapılmışsa sabaha istihlaki gerekmektedir. Daha fazla beklemesi onun nebizlikten çıkarak şaraplaşmasına müncer olacaktır.
2) Nebîz'in bekletilmesi meselesinde -yine Müslim'de- İbnu Abbâs' tan gelen rivâyet, daha uzun bir müddet tanımaktadır. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için, kuru üzüm geceden suya ıslatılmak suretiyle nebîz yapılırdı. Efendimiz onu ertesi gün sabah-akşam ve müteakip sabah da içerdi, akşam olunca da, ya kendisi içer ya da hizmetçisine verirdi. Bundan sonra yine de bir şey artarsa dökerdi."
Bu rivâyete göre, nebîz iki gün içilebilmektedir. Öyle ise bu müddet içerisinde nebîzin tahammür etmemesi, bir başka ifade ile alkolleşmemesi gerekmektedir. İbnu'l-Münzir der ki: "Şıra, Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin zikrettiği müddet içerisinde tatlı olarak içilir. Bundan sonra da dönmeye başlar ve İbnu Abbâs'ın zikrettiği sıfata ulaşınca şiddet kazanır ve kaynar. Hizmetçiye verilmesini emretme hususu, şıranın henüz kaynama noktasına gelmemiş ve fakat yaklaşmış
olduğuna hamledilir. Zîra kaynama noktasına gelse sarhoş eder ve içilmesi mutlak şekilde haram olur."
Bu rivâyete dayanarak münferiden "çoğu sarhoş eden bir şeyden azıcık içmek haram değildir" diyen olmuşsa da ulemâ bu görüşe hadiste delil göremez ve reddeder. "Çünkü der, hizmetçinin içmesini emrettiği zaman, ekşimeye başladığı ve fakat diğer hadislerde belirtilen "kaynama" veya "şiddet kazanma" noktasına henüz gelmediği andır, (şıranın tadındaki bu hafif dönme, sarhoş edici vasfı kazanması demek değildir)." Ebû Dâvud bu hususa, "... hizmetçisine verirdi" dedikten sonra, "şıranın artık hızla bozulacağını kasteder" açıklamasını ilave eder.
İbnu Hacer, İbnu Abbas'ın rivâyetinin son kısmını şöyle yorumlar: "Eğer şıranın tadında bir değişiklik ortaya çıkmış, ancak henüz kabarmamışsa hizmetçiye içirirdi, kabarmışsa dökülmesini emrederdi." Nevevî de bu mânada olmak üzere: "Bu ihtilaf şırada görülecek iki farklı hale bağlıdır. Şiddet (kabarma, kaynama) başlamış ise dökerdi, şiddet görülmezse, malın zayi olmaması için hizmetçiye içirilmesini emrederdi, onu kendisinin terketmesi tenzihen kerâheti ifade eder" der. Müttakîler için bunda ihtiyat gözükmektedir.
Hz. Âişe ve İbnu Abbâs (radıyallâhu anhüm)'ın hadislerini te'lif sadedinde İbnu Hacer şunu kaydeder: "Şıranın aynı gün içerisinde istihlaki, bir günden sonra da içilmesine mâni değildir. Hal veya zamandaki ihtilafın, içilenin miktarına hamledilmesi ile îzahı mümkündür. Yani aynı gün içerisinde içilen azdır, öbürü ise çoktur. Çok olandan artan, müteakip gün içilmiştir.
Keza rivâyetlerdeki ihtilaf, havanın sıcaklığından da ileri gelmiş olabilir. Çok sıcak şıra daha çabuk bozulur. Buna göre, ikinci rivâyet soğuğun fazla olduğu zamanla ilgilidir, zîra o durumda bozulması gecikir."
Burada, Ebû Hanîfe (rahimehullah)'nin tavsifini esas alırsak ihtilaf daha kolay te'lif edilir. Yüce imamımız, (rahimehullah) şıranın şaraplaşmasını tesbitte, aradan geçen müddetten ziyade, değişmenin şiddetlenmesini (yani kaynayıp, kabarmasını) ve "üzerinden köpüğünü atmasını" esas almıştır. Öyle ise bu hal, bazan (mesela sıcak günlerde) bir günde vukua gelebilmektedir, bazan da (mesela soğuk günlerde) iki günde vukua gelmektedir. Bu hal (kabarıp köpüğünü üzerinden atma hali) tahakkuk etmeden şıranın tadı biraz ekşimiş olsa bile, atılıp zayi edilmemesi uygundur, zîra sarhoşluk verecek tahammür hali henüz meydana gelmemiştir.[48]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? # ???? ?‘????????? ??????: ????????? ????? ???????? ??????: ????????? ??????????[. ????? ???????.»???????«: ?? ???? .

5. (2266)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a içeceklerden sormuştu. Efendimiz:
"Kaynayan sarhoş edicilerin hepsinden az da olsa çok da olsa kaçın" cevabını verdi."[49]

AÇIKLAMA:

Sindî şu açıklamayı sunar: "Çok"tan murad sarhoş edecek miktardır, "az"dan murad da sarhoş etmeyecek miktardır. Şu halde, sarhoş etmeyecek az miktardaki müskir dahi haramdır. Cumhur bu görüşü esas almıştır.
Bu muhakkiklerden biri, hadisi tahric eden İmam Nesâî hazretleridir. Çünkü merhum "Çoğu sarhoş eden bütün içkilerin tahrimi" adıyla açtığı bâbta, meseleyi çeşitli hadislerle takviye edip tahkikli olarak sunar ve ehl-i ilim arasında hususta ihtilaf olmadığını belirterek noktalar.[50]

?6? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ???????? ??????????? ??????????? ????????????????? ??????: ????? ???????? ???????[.??? »????????????«: ??????? ???? ?? ?????: ???? ????? ??????. ????? ??? ????.»??????????«: ??? ???? ???? ?? ????? .

6. (2267)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hamr'dan, kumardan, davuldan, mısır şarabından yasakladı ve dedi ki: "Her sarhoş edici haramdır."[51]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kelimelerden hamr, sarhoşluk veren içkilerin hepsinin müşterek adıdır... İmâm-ı Âzam bununla hassaten üzümden yapılanı anlamıştır, (önceki hadiste genişçe açıklandı).
Meysir, kumar demektir.
Gubeyrâ: Habeşlilerin mısırdan yaptıkları bir şarap çeşididir. Hadis, bu mısır şarabının da herkesçe bilinen hamr (üzüm şarabı) gibi haram olduğunu, bu hususta aralarında bir fark olmadığını belirtmektedir.
Sükürke: Bu da Habeşlilerin hamr'ıdır ve mısırdan yapılmaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hicaz Araplarınca fazla tanınmayan içki çeşitleriyle de ilgili bilgi sunmuştur. Bu bilgi verme işi, bazı kereler sual üzerine yapılmıştır. Yani Resûlullah'a diğer diyarlarda rastlanan ismi, hammaddesi farklı içkiler hakkında zaman zaman sorulmuş, Resûlullah her seferinde onlara cevap verip; "sarhoş edici olan" her içkinin haram olduğunu belirtmiştir.
Durumu beyan edilen içkiler meyanında seker, ci'a gibi başkaları da geçer.
Davul diye tercüme ettiğimiz kûbe'nin iki başlı, küçük, ortası ince davul olduğu belirtilir. Şimdilerde buna darbuka denmektedir. Ancak bazı şârihler, kûbe ile tavla oyununun ve hatta ud denen çalgının kastedildiğini söylemişlerdir. Şu halde yasaklama bunların hepsine şâmil olur. [52]

İKİNCİ FASIL

ALKOLLÜ İÇKİLERİN TAHRİMİ, İÇENLERİN ZEMMİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ?? ?Œ??????[. ????? ?????.??? ???????: ???? »???? ??????????? ?? ?Œ??????«: ?? ???? ????? .

1. (2268)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her sarhoş edici hamrdır. Ve her sarhoş edici haramdır. Kim dünyada hamr içer ve tevbe etmeden, onun tiryakisi olduğu halde, ölürse, ahirette şarab içemez."[53]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde âyet-i kerîme'de (Mâide 90) gelen hamr'ı açıklamakta ve hükmünü beyan etmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere hamr, lügat olarak "örtmek" mânasına gelen bir kökten gelir, aklı örten ve karıştıran şey demektir. Sadedinde olduğumuz hadis, sarhoş eden herşeyin Kur'ân'da haram edilmiş olan hamr olduğunu belirtmektedir. Bu çeşit nebevî açıklamalar olmasaydı, değişik isim taşıyan sarhoş ediciler -sözgelimi bira, rakı, kanyak, likör vs.- haram mı değil mi diye tereddüt hasıl olabilirdi. Nitekim söylediğimiz çeşitten mugâlataları yaparak cahilleri aldatmaya çalışan şartlatan yobazlar her devirde görülegelmiştir.
Bu nevi tavzihler ikinci bir tereddüdü daha bertaraf etmektedir. Şöyle ki: Kur'ân'da geçen hamr kelimesi ile üzümden yapılan şarabın kastedildiği, dolayısıyla, hammaddesi üzüm olmayıp, arpa, buğday, bal gibi başka hububat veya meyve olan içkilerin kastedilmediği kanaatine zâhip olacak -mânadan ziyade lügata bağlı- bir kısım espiriler cevaplandırılmış olmaktadır. Nitekim müteakip hadis hammadde meselesini de ayrıca ele alacak. O da: Bir içkide haramlık vasfının varlığı veya yokluğu aranırken ona takılmış olan ismi veya yapılmış olduğu hammaddeyi gözönüne almayıp insan üzerinde bırakacağı sarhoş edicilik hassasına sahip olup olmadığına dikkat etmek gerektiğini ifade edecektir.
2- Ebû Bekr er-Râzi, Ahkâmu'l-Kur'ân'da hamr'ı haram ilan eden âyeti tefsir sadedinde şu açıklamayı yapar: "Hamrın haram olduğu bu âyetten birkaç vecihten anlaşılmaktadır:

* Hamr'ın rics (Ricsun min ameli'ş-şeytan) olarak isimlendirilmiş olmasından. Zîra, haram olduğunda ulemânın icma ettiği başka yasak da rics olarak isimlendirilmiştir: Domuz eti gibi.
* Şeytan işi tabirinden. Zîra her ne şey şeytan işi ise onun alınması, yapılması haramdır.
* Kaçınmak emrinden. Buradaki emir vücub ifade eder. Her ne şeyden kaçınmak vacib ise o şeyin alınması, yapılması haramdır.
* Kaçınmaya terettüp eden kurtuluş (felah)dan.
* İçmenin, mü'minler arasında düşmanlık ve kine sebep olmasından. Zîra bunu vaki kılacak şeyin yapılması haramdır.
* Allah'ı zikir ve namaza mâni olmasından.
* Âyet-i kerîmenin, "Sizler artık vazgeçtiniz değil mi?" diye bitmesinden. Zîra buradaki istifham (soru): "Gerçek mânada soru değil, ondan zecr ve yasaklamadır."

Ebû Bekr er-Râzi'den önce Taberî de âyetten bu mânayı istinbat etmiştir. Nitekim, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın rivâyet ettiğine göre, hamr'ı yasaklayan âyet nâzil olduğu zaman Ashab birbirine giderek: "Hamr yasak edildi ve şirke eş tutuldu" demişlerdir. Zîra âyette zikri geçen tapılmaya mahsus dikilmiş putlar, fal okları, şeytanın güzel gösterdiği müşriklerin amellerindendi.
3- Hadiste gelen: "Kim dünyada hamr içer ve tevbe etmeden... ölürse âhirette şarap içemez" fikrası, Bagavî'ye göre o kimsenin cennete gidemeyeceğini ifade eder. Çünkü, hamr ehl-i cennetin içeceğidir (Muhammed 15). Âhirette onu içmemek, cennete gidememeyi ifade eder. Bazı müteahhir ulema bunu, "Hamr'ın haram olduğunu inkar edip helâldir" diyerek içenlere hamletmiştir. Böyleleri küfre düştükleri için ebediyyen cennete giremezler. Dolayısıyle cennete girememeleri oranın içeceği olan hamr'dan mahrum kalmalarını ifade eder.
Haram olduğunu kabul ederek içenlerin durumu ihtilaflıdır. Bazı âlimler, bunların âhirette ebediyyen değil, azabları varsa cezalarını çektikleri müddetçe hamr içemeyeceğini söylerken, bazıları hadisin ıtlakından hareketle, ceza olarak ebediyyen hamr içmek lezzetinden mahrum kalacaklarına hükmetmiştir.
4- Hadis, tevbenin büyük günahlara keffaret olduğunu ifade etmektedir. Esasen bu, en büyük günah olan küfr'de kesindir. Yani, küfürden imâna gelen kesinlikle mü'min addedilir. Küfür dışındaki günahlar hakkında tevbenin hükmü hususunda ehl-i sünnet uleması ihtilaf eder: Günahın affi kesin mi, zannî mi? diye.
Nevevî: "Kuvvetli görüşe göre zannî" der.
Kurtubî: "Kim şeriatı tedkik ederse görür ki, sıdk ile tevbe edenlerin tevbesini Allah kesinlikle kabul etmektedir. Ancak bir tevbenin sıdk ile olmasının bazı şartları vardır. Sadedinde olduğumuz hadis, en az bir kısım günahlardan yapılan tevbenin sıhhatine delil olmaktadır..." der.
5- İbnu Hacer şunu da keydeder: "Bu hadiste şu hüküm de gözükmektedir: "Vâid, -sarhoşluk olmasa bile- hamr içmeye şâmildir. Zîra hadiste vaîd herhangi bir kayda yer vermeden sadece "içme" hakkında gelmiştir. Bu hüküm, üzüm suyundan elde edilen hamr hakkında icma ile sabittir, keza hammaddesi üzüm olmayan içkilerin sarhoş eden miktarı hakkında da bu hükümde icma edilmiştir. Üzüm menşeli olmayan içkilerin sarhoş etmeyen miktarda içilmesinin bu hükme girip girmeyeceği ihtilaf edilmişse de cumhurun görüşü, bu hükme girdiğidir."[54]

?2? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???? ???????? ????????? #: ????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ????????: ???? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ???????????? ?????????? ??? ??????? ?????????[. ????? ?????? .

2. (2269)- Yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Ömer (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın minberinde şu açıklamayı yaptı: "Emmâ ba'd, Ey insanlar! Hamr'ın haram olduğu hükmü inmiştir. Bilesiniz ki hamr (günümüzde ve çevremizde) beş şeyden yapılmaktadır: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan, arpadan. Hamr, aklı örten (her) şeydir."[55]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hamr'ın hammedelerini belirleyen kısmı ile Tirmizî'de merfu olarak Numan İbnu Beşir tarikinden gelmiştir.
2- Bu rivâyet de gösteriyor ki, içkinin hamr sayılması için hammadesine bakılmıyor. Bu sayılanlar, o devirdeki hamr'ın belli başlı hammaddesidir. Başka rivâyetlerde bunlara ilaveten mısır ve pirinç de sayılır. Öyle ise değişen zemin, zaman ve tekniğe paralel olarak başka hammaddelerden "aklı örtücü" içkiler (yiyecekler, haplar, şırıngalar...) yapılacak olsa hepsi haramdır. [56]

?3? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????????? ???? ??????? ?????????. ?????: ????? ??????? ?????????? ?????: ?????? ????? ????????[. ????? ???? ???????? .

3. (2270)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) buyurdular ki: "Allah, sarhoş ediciyi içen kimseye tînetu'lhabâl içirmeye ahdetmiştir."
"Tînetu'l-Habâl nedir?" diye sorulunca:
"Cehennemliklerin (vücudlarından, çıkan) terleridir!" diye cevap verdi.[57]

AÇIKLAMA:

1- Hadis burada mevkuf (yani Hz. Câbir'in sözü) gibi gözükmektedir. Aslında ise öyle değil. Teysîr müellifi özetleyerek hadisi aktardığı için mevkuf hadis şeklini almıştır. Aslı şöyledir: "Yemen'in Ceyşân kabilesinden gelen bir adam, kendi beldelerinde içmekte oldukları mısırdan mamul ve adı mizr olan bir şarap hakkında sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bu içkinin sarhoş edip etmediğini sorar. Adam: "Evet!" deyince:
"Her sarhoş edici haramdır. Allah, sarhoş ediciyi içen kimseye tînetu'lhabâl içirmeye ahdetmiştir..." açıklamasında bulunur. Hadisin aslında, ayrıca tînetu'lhabâl'in tarifinde ".... cehennemliklerin vücutlarından çıkan irindir" ilavesi de yer alır.[58]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ?? ??????? ????????? ?????????? ?????????????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????????????? ???????? ??????????? ??????????????? ???????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

4. (2271)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hamrla ilgili olarak on kişiye lanet etti: "(Hammaddesinden şarap yapmak maksadıyla) sıkana ve sıktırana, içene ve sâkilik yapana, (imalathâneden veya depodan, toptancıdan perakendeciye veya müstehlike kadar) taşıyana ve taştıtana, satana ve satın alana, bağışlayana, bunun parasını yiyene."[59]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle, şarabın îmâlinden istihlakine kadar araya giren her safhadaki "amel"i, bu amellerden herhangi biriylemeşguliyeti de yasaklamaktadır. Hamr sanayii'ne girmekle beraber, hadiste lanete hedef kılınmayan tek halka hammadde imâlatçısıdır. Bu, lanet dışı tutulmuştur. Zîra hammadde, başka maksadlarla da kullanılabilir. Sözgelimi üzümün yetiştirilmesi lanetlenemez, zîra taze olarak yendiği gibi, kurusu, pekmezi, yaprağı değişik şekillerde insanlığın hizmetine sunulmuş, Cenâb-ı Hakk'ın mühim nimetlerinden biridir. Ancak, sırf hamr sanayiini beslemek, hamr imâlatında kullanılmak üzere hammadde istihsal etmek, bunları bile bile hamr imalatlarına satmak meselesinde Aliyyu'l-Kârî Mirkat'de bunun da haram olduğunu belirtir. Tîbî'den şunu kaydeder: "...Kim, üzümü (hammaddeyi), sıkan kimseye satar ve ücret alırsa o da lanete hak kazanır. Zîra bunlar kendilerine haram edilmiş olan hamr'ın imalinde asıl teşkil eden hammaddeyi, hamr imal edeceklerini bildikleri kimselere satmıştır. Bunlar, haklarında: "Allah yahudilerin canını alsın. Kendilerine içyağı haram edildiği halde onu taşıdılar ve sattılar" denmiş olanlardan uzak, farklı değillerdir.[60]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ??? ??? ????:]??? ???????? ???????? ???????? ??? ???????? ????? ???????????? ????? ??????[. ????? ??????? .

5. (2272)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Bana göre, ha hamr içmişim, ha Allah'ı bırakarak şu sütuna tapmışım, ikisi de birdir."[61]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, hamr aleyhinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın takındığı tavrın Ashab üzerinde hasıl ettiği te'siri gösterir: Şarap onların nazarında puta tapmak gibidir. Şarabın, polisiye, ciddi tedbirlere başvurulmadan bu ilk İslam cemiyetinde birden bire bırakılıvermesinde bu telakkinin rolü büyük olmuş olmalıdır. [62]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAMRIN TAHRİMİ VE YAPILDIĞI MADDELER

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???????? ???????????? ?????????? ???????????? ????? ??????? ???? ????? ??????[. ????? ??????? .

1. (2273)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hamr aynı ile haram edilmiştir, (bu sebeple) azı da haramdır, çoğu da; keza her içkiden hâsıl olan sarhoşluk da (haramdır)."[63]

AÇIKLAMA:

Cumhur'a muhalefetle şazz görüşe zâhib olan âlimler "sarhoşluk verecek miktarda içilen şarap haramdır" diyen bu hadisle istidlâl etmiştir.[64]

?2? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ????????? ???????? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ???? ?????????? ???????? ??????????? ???? ???? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2274)- en-Nûman İbnu Beşîr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üzümden hamr yapılır, hurmadan hamr yapılır, baldan hamr yapılır, uğdaydan hamr yapılır, arpadan hamr yapılır. Ben sizi bütün sarhoş edicilerden yasaklıyorum."[65]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? #: ???????? ???? ????????? ??????????????: ??????????? ?????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (2275)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hamr şu iki ağaçtandır: Hurma ve asma."[66]

?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????????? ????????? ?????? ?????????????? ????????? ?????????? ????????? ??? ?????? ??????? ?????????[. ????? ???????.

4. (2276)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "Hamr haram edildiği zaman Medîne'de mevcut beş çeşit içki arasında üzümden yapılan şarap yoktu."[67]

AÇIKLAMA

Açıklama için 2264 numaralı hadise bakılmalıdır. Orada, Hanefilerin Kur'ân'da geçen "hamr" kelimesiyle, öncelikle üzümden ve (ikinci olarak da) hurmadan elde edilen şarabın kastedildiğini söylediklerini belirttik. Ama cumhur hamr deyince bütün sarhoş edicileri anlamıştır.[68]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ????? #: ???? ?????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ???????????? ??????????? ?????? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ???? #: ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?Œ??? ?????????? ??????? ?????? ??? ??????????? ??? ????????? ??? ?????????? ?????? ???????????? ???????? ????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ???????????[. ????? ???? .

5. (2277)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ Hazretleri, hamrı mevzubahis etmektedir. Muhtemelen onun hakkında bir emir indirecektir. Şu halde, kimin yanında hamr varsa, onu satsın ve ondan istifade etsin."
Aradan çok geçmedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu söyledi:
"Allah Teâlâ Hazretleri hamr'ı haram kılmıştır. Öyle ise, bu âyet kendisine ulaşan herkes, yanında hamr olduğu takdirde, onu ne satın alsın, ne satsın, ne de ondan istifade etsin."
Bu emirden sonra halk, hamr olarak evinde ne varsa Medîne sokaklarına götürüp döktüler."[69]

?6? ??? ????? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? # ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ??????????? ??? ???????? ?????? ???? ?'??????? ????????? ????? ?????????? ???? ??????? ???????????????

?????????? ??????????????? ???????? ???? ?????????????? ?????? ??????? ??????? ????? ??????? ????? ??????????? ????????: ???? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?? ??? ????????? ?? ?????? ???? ?‘??????? ????????? ????????? ???????? ?? ??????????:?? ??? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????????? ??????????????? ??????????? ?? ?????????? ??????? ????????? ???? ??????? ??? ??????????????? ???????? ??? ????????? ???????? ??????????????? ???????? ????????????? ??????? ???? ??????????? ????: ????????????? ?????????? ???? ????? ?????? #? ?????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ?? ??????? ??????? ???????? ??????: ??????? ???????? ??? ????? ?????: ??? ???????: ??????????: ????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ??????????????? ???????? ??????????????? ????? ???? ??? ?? ????????? ?????? ??????? ??????? # ?????????? ????????????? ????? ????????? ??????? ??????????????? ?????? ????? ????????? ??????? ????? ????????? ??????????? ??????? ????? ????? ???? ??????? ??????? # ?????? ???????? ?? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ??? ????? ?????? #? ????? ?????? ????????? ??? ????????????? ????? ??????? ????????? ???????? ??? ?????????? ????? ??????? ????????? ???????? ??? ????????? ????? ?????: ?????? ??????? ??? ??????? ‘???? ??????? # ????? ???? ?????? ???????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???? ????. ???? ????? ?? ????? ? ??? ????? ?‘??? ?????? ????.»?????????« ?????? ?????? ???????. »????????????« ??????. »?????????« ?????. »??????????« ?? ?????. »»??????????« ???? ????? ????? ?????: ??????? ????? ?????? ?????.»???????? ?????????« ??? ???? ??? ????? ?????. »???????? ???? ??????????« ??? ??? ????? ????? .

6. (2278)- Hasan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ) babasından naklen anlatıyor: "Bedir savaşı ganimetinden hisseme düşen yaşlı bir devem vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da humus'dan (o gün) bana yaşlı bir deve daha verdi. Develerim, Ensar'dan bir zatın hücresinde ıhmış dururken (yanlarına) geldim. Bir de ne göreyim, develerimin hörgüçleri kesilmiş, böğürleri oyulmuş, ciğerleri de sökülmüştü. Bu manzarayı görünce kendimi tutamayıp, ağladım.
"Bunu kim yaptı?" diye sordum.
"Hamza yaptı. Şu anda, falanca evde, Ensardan birinin içki meclisindedir. Şarkıcı câriye ona şarkı okumuş, şarkısında şunları söylemişti" dediler:
"Ey Hamza! şişman yaşlı develere dikkat et,
Onlar avluda bağlıdırlar,
Bıçağı onların sinesine vur,
Pirzola veya benzerini çabuk yap!"[70]
Bu şarkı üzerinde Hamza (radıyallâhu anh) fırlayıp, kılıcı kapıp develerin hörgüçlerini kesmiş, karınlarını yarmış, ciğerlerini sökmüş."
Hz. Ali (radıyallâhu anh) devamla şunları söyledi: "Ben hemen gidip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna çıktım. Yanında Zeyd İbnu Hârise vardı. Beni görünce, başımdan geçenleri yüzümden okudu.
"Neyin var?" diye sordu. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bugünkü gibi (dehşetli bir manzara) görmedim. Hamza iki deveme saldırıp hörgüçlerini kesmiş, böğürlerini yarmış. Hemencecik şurada, bir içki meclisinde!" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ridâsını istedi, getirdiler, giyip yayan gitti. Biz de arkasına düştük. Hamza'nın bulunduğu eve kadar geldi.
İzin istedi, buyur ettiler. Girince bir içki meclisiyle karşılaştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fiilinden dolayı Hamza'yı ayıplamaya başladı.
Hamza sarhoştu, gözleri kızarmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a baktı, sonra nazar edip aşağıdan dizlerine kadar süzdü, tekrar ayağından başlayıp beline kadar süzdü, sonra tekrar bakışlarıyla süzerek yüzüne kadar geldi ve:
"Siz benim babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun sarhoş olduğunu anladı. Hemen izinin üstüne geri döndü, çıkıp gitti. Peşinden biz de çıktık.
Bu vak'a hamr'ın haram edilmesinden önce idi."[71]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, içki yasağıyla alakalı olarak burada kaydedilmiş olmakla beraber başka meselelere de temas etmektedir. Mesela en başta Bedir savaşında Hz. Ali'ye humustan pay ayrılması meselesi var. Humus nedir, ne değildir, humus nasıl taksim edilir, kimlere bundan pay ayrılır, Bedir savaşı sırasında İslam'ın ganimeti taksim ahkamı teşri edilmiş mi idi? gibi birçok mesele var ve bunların bir kısmı da ihtilaflıdır. Bu meselelere daha önce temas ettiğimiz için burada girmeyeceğiz. (1101-1148. hadislere bakılabilir.)
2- Sadedinde olduğumuz hadiste cereyan eden boğazından kesilmeyen develerin karınlarının deşilmesi hadisesi, içkiyi kesinlikle haram kılan âyetin (Mâide 90) nüzûlünden öncedir. Bu sebeple Hz. Hamza'yı bu hali sebebiyle itham etmediğini belirtirler. Bazıları bundan hareketle "Sarhoşun talakı muteber değildir" demiş ise de, görüş benimsenmemiştir, çünkü sarhoş olmak haram olduğu niçin mazeret olamaz. Hz. Hamza'nın muahezeden kurtulması, henüz hamr haram edilmemiş olmasındandır, sarhoşluğun mazeret olacağından değil. Ayrıca Hz. Hamza bu sözü ile iftihar etmeyi kastetmiştir. Çünkü Abdulmuttalib babası idi ve Hz. Peygamber'le Hz. Ali'nin de dedeleri. Yani Abdulmuttalib kendisine daha yakındı. Araplar dedeye Seyyid (efendi) dedikleri için torunların köle diye tesmiyetleri de olabilirdi.
3- Hadisin başka rivayetlerde gelen teferruatına göre vak'a Hz. Ali'nin, Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhümâ) ile evleneceği sıralarda cereyan eder. Hz. Ali develerle izhir getirip satarak düğün ziyafeti sırasında harcamak düşüncesindedir. Develerini Ensar'dan birinin avlusuna ıhdırarak ayrılır. İşte Hz. Hamza bu evde bir grup arkadaşlarıyla içki içmektedir...
4- Hz. Hamza'nın sarhoş halini görünce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onun bu halde sarfettiği sözleri ciddiye almayıp gerisin geri geldiği gibi dönmesi, onun tutarsızlıklarını artırmamak içindi. Bu sünnet, sarhoşla karşılaşanlara takınılacak tavır hususunda örnektir.
5- Hadisten çıkarılan bazı hükümler: İbnu Hacer, bu rivayetten çıkarılan -ve bazılarına tamamen katılmadığına dikkat çektiği- bazı hükümler kaydeder:
* Deve sahibi, devesine yük vurmak suretiyle de ondan istifade edebilir.
* Deve başkasının kapısına da ıhdırılabilir, yeter ki bunda ev sahibine zarar bulunmasın ve razı olacağını deve sahibi bilsin.
* Üzüntü sebebiyle ağlamak mezmum değildir. Kişi bazan öfkenin galebe çalmasıyla ağlayabilir.
* Kişinin istifade etmekte olduğu ve muhtaç olduğu şeyin elden çıkmasıyla üzülmesi normaldir.
* Mazlumun, zâlimi şikayet etmesi gıybet değildir.
* Haber-i vâhid makbûldür.
* Mübah olan meşrubat meclisleri akdedilebilir, meşrudur.
* İnsanların önüne konulan müşterek şeyden alınabilir, yenilebilir.
* Mübah sözlerle şarkı söylenebilir, şiir inşad edilebilir, bunlar cariyeden dinlenebilir.
* Hadis, "Sarhoşluk İslam'da hiç mübah olmadı" diyenlerin aleyhine, bidayette mübah olduğuna delildir.
* Bazıları bu rivayetten hareketle "yakınların cinayeti cezasız kalabilir, affedilir" demiş ise de İbnu Ebî Şeybe'de gelen bir rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Hamza'ya, telef ettiği develerin bedelini Hz. Ali'ye ödemesini emrettiğini belirtir. Zarara uğrayan kendisi affederse o başka.
* Bu hadis, hamr'ın haram kılınışının bir sebebini göstermektedir.
* İmam, başkasına zarar verildiğine dair kendisine haber ulaşan kimsenin evine gidebilir.
* Bir malı gasbeden kimse, muteber bir tezkiye ile hayvanı kesmişse, kestiği helaldir.
* Bir eve girerken izin istemek sünnettir.
* Hey'et halinde gelenlerden reise verilen izin diğerleri için de mûteberdir, onlar için ayrı ayrı izin istemek gerekmez.

* Sarhoş, kınamayı anlayacak durumda ise kınanır.
* Büyük, evinde hafiflemek için ridâsını atabilir, ancak etba'ı ile karşılaşacağı zaman normal kıyafetine bürünmelidir. Nitekim Resûlullah, giderken ridâsını istemiş ve giyinmiştir.
* Ayık kimsenin, sarhoşla muhatab olmaması gerekir.
* Aklını kaybeden kimsenin yanından geçen kimse ona arkasını dönmemelidir. Nitekim Efendimiz geri geri Hamza'nın yanından uzaklaşmıştır.
* Abdülmuttalib'in kadrinin yüceliğine ve onu medihte mübalağa etmenin câiz olduğuna işaret vardır. Zîra Hz. Hamza; "Sizler babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?" demiştir. Yani "Köleleri gibisiniz" demek istemiş ve bununla onların Abdulmuttalib karşısındaki aşırı saygılarını ve Abdulmuttalib'in onların mallarındaki, köle malındaki gibi tasarruf yetkisini kastetmiş olmalıdır.
* Kelama terettüp edecek hüküm, onu söyleyene göre değişir. [72]

DÖRDÜNCÜ FASIL

HARAM VE HELAL OLAN ŞEYLER

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ??? ?????????? ??? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ????????????? ??????????[.??? ????? ??? ?? ??? ?? ???:]???? ??? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??? ????? ???????? ?????????? ?????: ???????? ???? ?????????? ???? ???? ????????? ?????? ????: ??????? ????????? ????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (2279)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ): "Kim Allah'ın haram kıldığını haram kılmaktan hoşlanırsa nebîz'i haram kılsın" dedi."
Bir rivayette, Kays İbnu Vehb ona: "Benim bir küpcüğüm var, içerisine şıra koyuyor, şıra kaynayıp durulunca içiyorum" dedi. (İbnu Abbâs) cevaben: "Bu söylediğin şey ne zamandan beri içeceğini teşkil etmekte?" diye sordu. Kays: "Yirmi yıldan beri" deyince, İbnu Abbas: "Öyleyse uzun zamandır, damarların su ihtiyacını pislikten gördü" dedi."[73]

AÇIKLAMA:

1- Nebiz'i dilimizde umumiyetle şıra kelimesi karşılar. en-Nihâye'de şu açıklamalar yapılır: "Nebiz, hurma, kuru üzüm, bal, buğday, arpa vs'den yapılan içecektir. Bunlardan nebiz elde etmek için suya ıslatılırlar. Elde edilen içecek, sarhoş etse de etmese de nebiz denir. Nebiz'e hamr dendiği gibi, üzümden sıkılan hamr'a da nebiz denir." Şu halde bu açıklamaya göre, nebiz kelimesini her seferinde şıra ile karşılamamız mümkün değildir.
2- Hadiste, İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) kaynayıp kabararak sükunete eren şıranın artık alkolleşerek sarhoş edici mahiyet kazandığını, dolayısıyle içilmesinin haram olduğunu belirtmektedir.
Nebiz'in kaç gün içinde hangi hallerde alkolleşeceği vs. hakkında 2265 numaralı hadiste gereken açıklama yapılmıştır, oraya bakılsın. [74]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ??????? ??????????? ???????? ????????? ?????????? ?? ????????? ????? ????????? ????? ????? ???? ??????? ?????????? ??????: ??????? ??????? ?????????? ????? ???? ??????? ???? ? ???????? ???????? ??? ?????????? ?Œ????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2280)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oruç tutuyordu. Orucunu açacağı vakti kolladım. Kabaktan mamul bir kap içerisinde yaptığım nebizi getirdim. Nebiz kaynayıp kabarıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bunu şu duvara çal. Zîra artık bu, Allah'a ve ahirete inanmayanların içkisidir" buyurdu."[75]

AÇIKLAMA:

Şırada kaynama halinin onu alkolleşmeye geçtiğinin alameti olduğunu ve bundan böyle içilmesinin haram olduğunu 2265 numaralı hadiste yeterince açıkladık.[76]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ??? ????????? # ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ??? ????? ?????????? ???????? ????????? ???? ?????????? ?????? ???? ???????: ???????? ???? ??? ?????? ??????? ??????: ?????? ??????????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????? ????? ??????? ????????? ?????? ????? ???????? ??? ????? ????????? ????? ????? ??????? ?????? ????????? ?????? ????? ????: ???? ??????????? ?????????? ????? ?‘???????? ??????????? ?????????? ??????????[. ????? ???????? ???? ??? ?????? ??? ????????? ? ????? ??.»?????? ????????« ??? ??? ???? ????? ?? ?? ????.»?????????????« ????? ??????? ??? ??????? .

3. (2281)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a içerisinde nebiz bulunan bir kadeh getirdi. Efendimiz bu sırada (Haceru'l-Esved) rüknünün yanında idi. Bardağı ona sundu.
Efendimiz, ağzına kadar götürdü. Ancak nebizin (keskinleşip ekşiliğinin) şiddetlendiğini gördü ve bardağı sahibine geri çevirdi. (Cemaatten) bir adam:
"Bu haram mıdır ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Hz. Peygamber:
"Bana adamı çağırın!" dedi. Ondan bardağı tekrar aldı. Sonra su istedi sudan bardağa döküp, tekrar ağzına götürdü (yine keskin bularak alnını buruşturup) kaşların çattı. Tekrar yine su istedi ve nebize döktü. Sonra da:
"Bu kaplar, size keskinleşir ve kaynamaya başlayacak olursa, içindekinin sertliğini su ile kırın!" buyurdu."[77]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetin zaafına hadisi kaydeden Nesâî de dikkat çekmektedir. Önceki rivayetlerde keskinleşip, kaynamaya başlayan nebizin haram olduğu beyan edilmiş iken bu rivayette keskinliğin su dökülerek hafifletilmesini, sonra da içilmesini tavsiye etmektedir. Aradaki fark ve pekçok sahih rivayetlerden gelen hükme muhalefet açık şekilde gözükmektedir.[78]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ????????? ?????? # ???????? ?? ??????? ??????????? ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ??????: ???????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ?? ?????[. ????? ????? ????? .

4. (2282)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için sabahleyin tuluk içerisine nebiz kurardık, efendimiz onu akşamleyin içerdi, akşamdan kurardık sabahleyin içerdi."
Hz. Âişe devamla der ki: "Biz su kabını, biri sabah, biri akşam olmak üzere günde iki kere yıkardık."[79]

AÇIKLAMA için 2265 numaralı hadisin açıklamasına bakılmalıdır.

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ???????? ????????? ?????? # ????????? ???????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ??? ??????? ????????????? ????? ??????? ???? ????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.

5. (2283)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için kuru üzümden şıra kurulunca, o gün, ertesi gün ve daha sonraki gün yani üçüncü günün akşamına kadar onu içerdi. Sonra, kalanının hizmetçilere içirilmesini veya dökülmesini emrederdi."[80]

AÇIKLAMA 2265'de geçti.

?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ?: ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ??? ????????? ?????????? ?????????[. ????? ?????? .

6. (2284)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuru üzümle hurmanın, taze hurma ile hurmanın karıştırılmalarını yasakladı ve dedi ki: "Kuru üzümle hurmayı, koruk hurma ile olgun hurmayı karıştırarak birlikte nebiz kurmayın."[81]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere bu rivayet farklı maddelerin karışımından nebiz kurmayı yasaklamaktadır. Bu, kuru üzüm nebizi ile hurma nebizinin karıştırılıp hafifçe pişirilmesiyle elde edilir. Bu pişmeden sonra bırakılınca kabarır ve keskinliği artar.
Hattâbî der ki: "Âlimlerden birçoğu bu iki karışımın, -elde edilen şarap sarhoş edici olmasa bile- haram olduğuna hükmettiler. Çünkü hadisin zâhiri mutlaktır, sarhoş edici olursa diye bir kayıt yoktur. Atâ, Tâvus, Mâlik, Ahmed, İshâk, ehl-i hadisin büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Derler ki: "Bu, iki karışımı, henüz sarhoş edici vasfı zuhur etmezden önce içen kimse bir cihetten günahkar olur, yani "karışımı içmiş olma günahı" işler. Ama, keskinleştikten sonra içerse iki cihetten günah işlemiş olur. Biri, iki karışımı içmiş olmanın günahı, diğeri de sarhoş ediciyi içmiş olmanın günahı."
Ancak, Süfyan-ı Sevrî ve ehl-i rey bunu câiz görür. Leys İbnu Sa'd: "Kerâhet, bunların birlikte nebiz olmaya bırakılmaları hususunda gelmiştir, zîra bunlar birbirlerinin şiddetini artırırlar" demiştir.
Yasağı Kadı İyâz da şöyle açıklar: "Karıştırılması nehyedilip her birinin ayrı ayrı nebiz yapılması tecviz edildi. Bu muhtemelen, iki cinsten birine tegayyür daha çabuk gelerek diğerini bozacağı ve bozulma da gözükmeyeceğinden haram olduğu halde istihlak edileceği içindir." Nevevî de aynı mealde ve fakat daha açık bir îzah sunar: "Bu karıştırmadaki kerâhetin sebebi şudur: Sarhoş edici vasıf, karıştırma sebebiyle, tadı değişmezden önce çabucak gelir. Kişi, henüz şaraplaşmadığı zannıyla içer, halbuki o şaraplaşmıştır, sarhoş edici olmuştur."
Son olarak şunu da belirtelim ki, bazı âlimler, karıştırmadaki yasağın sebebini israfla îzah etmişler, hiçbir gerek yokken iki ayrı şeyin karıştırılmasını tereffüh alameti ve israf olarak değerlendirmişlerdir. Hadisteki yasak da bu sebeple gelmiş olmalıdır.[82]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ??? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ????? ??????? ???? ????????[. ????? ???? ?????? ???? ???? ???????? .

7. (2285)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çağala hurma ile olgun hurmadan beraber nebiz yapmayın. Olgun hurma ile kuru üzümden de beraber nebiz yapmayın. Herbirinden ayrı ayrı nebiz yapın."[83]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ???????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????????? ????????[. ????? ???? ???????? .

8. (2286)- Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çağala hurma ile olmuş hurmanın karıştırılıp (nebiz yapılmasını) sonra da bunun içilmesini yasakladı. Şarap haram edildiği zaman (Arapların) içeceklerinin tamamını nerdeyse bu teşkil ediyordu."[84]

?9? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????????? ????? ?????????? ????????? ???????? ???????????? ????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

9. (2287)- Câbir İbnu Zeyd ve İkrime (radıyallâhu anhümâ)'den rivayete göre, her ikisi de olgun hurmadan tek başına (da olsa yapılan nebizi) mekruh addediyorlardı ve bu hükmü İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan alıyorlardı.
[İbnu Abbâs: "Nebizin, Abdülkays'a yasaklanan müzza olmasından korkuyorum" derdi. Ben, Katâde'ye: "Müzza nedir?" diye sordum da bana "Hantem (sırlı seramik) ve müzeffet (ziftlenmiş) denen kaplarda kurulmuş nebiz" diye cevap verdi."][85]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr, hadisi Ebû Dâvud'dan özetleyerek almış. Biz sondaki köşeli parantez içerisindeki kısmı Ebû Dâvud'daki aslından aynen aktardık. Ayrıca kavisli parantez arasına mutad üzere bazı açıklayıcı kelimeler koyduk, bunlar ilk nazarda bellidir.
2- Ziftle kaplanmış veya sırlanmış kaplarda kurulan nebizin içilmesi hususundaki yasaklama ve tahdid, en-Nihâye'de belirtildiği üzere, bu kaplarda şaraplaşma hadisesinin sür'at kazanmasından ileri gelmektedir.[86]

?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ????????? ?????? # ???????? ????????? ????? ???????[.

10. (2288)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için kuru üzümden nebiz kurardık, içerisine de hurma atardık."[87]

?11? ??? ????:]?????? ???? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ?? ?????? ?????????? ????? ???????? ??????? ?????? #[. ????? ??? ???? .

11. (2289)- Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Ben bir avuç kuru üzüm, bir avuç da hurma alıyor, bunları bir kaba koyuyor, parmaklarımla ovup sonra da (elde edilen şırayı) Resûlullah'a içiriyordum."[88]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet, nebiz yaparken hurma ile üzümün karıştırılabileceğini ifade etmektedir. Bu, farklı şeylerin karıştırılarak nebiz yapılabileceğini söyleyenlere delil olmaktadır.
Hadis, nebizin yapılış tarzı hususunda da bilgi vermektedir: "Suyun içine ıslatılan hurma, kuru üzüm gibi meyveler sudan çıkarılmadan parmaklarla ovularak yumuşatılmakta, tadı ve rayihasının daha çabuk suya geçmesine gayret gösterilmektedir."[89]

?12? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? ??? ??? ????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?"????? ??????? ??????????? ???? ???? ?????????????? ???????????? ???????? ???????????? ???? ?????????????? ?????? ????????? ?'????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

12. (2290)- Süveyd İbnu Gafle (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer'in Ebû Mûsa (radıyallâhu anhümâ)'ya yazdığı mektubu okudum, diyordu ki: "Emmâ ba'd! Bilesin bana deve katranı gibi siyah, sert bir şarap taşıyan bir kervan Şam'dan geldi. Ben onlara bunun kaynatılarak ne kadarının buharlaştırılacağını sordum. Bana üçte ikisi uçuncaya kadar kaynatacaklarını söylediler, yani pis olan üçte ikisi gidiyor. Şöyle ki üçte biri pis kokulu kısım, üçte biri bozuk kısım (geriye kalan üçte bir temiz kısım kalıyor). Sen yanındakilere, emret, bu kalan üçte biri içsinler."[90]

AÇIKLAMA:

Anlaşıldığı üzere, tüccarların ham halde Suriye cihetinden Hicaz'a taşıdıkları, şıra, develeri -uyuz gibi bir kısım hastalıklara karşı korumada kullandıkları- yağlama maddesi (katran) kadar renkçe siyah ve tadca son derece keskin, pis kokulu yarı bozulmuş halde bir mayidir.
Hz. Ömer tüccarlardan bunun işlenmesi hakkında bilgi ediniyor. Buna göre, tıla da denen katrana benzeyen bu ham mayi, kaynatılarak işlenmelidir. Kaynama müddeti, hacmi üçte bire düşünceye kadar devam etmelidir. buharlaştırılan üçte bir, pis kokulu kısımdır, üçte bir de bozulmuş olan kısımdır. Bu ameliyeden sonra geriye kalan üçte bir de o mayinin içmeye elverişli kısmıdır.
İbnu Hacer'in açıklamasından çıkan mânaya göre, kaynama sonunda elde edilen, renk itibariyle katrana benzetilen madde pekmezdir.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh), müslüman tebaanın gıda meselesiyle de ilgilenerek, edindiği malumatı valilerine tamim etmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet Ebû Mûsa el-Eş'arî'ye yazılan mektuptan bahsetmektedir. Nesâî, Ömer İbnu Abdilaziz'in de bu mesele üzerine bazı valierine gönderdiği mektuptan bahseder.
Yine Nesâî'nin Hz. Enes'ten kaydettiği bir rivayette şöyle denmektedir: "Şeytan, asma çubuğu üzerine Hz. Nuh'la nizaya düştü ve: "Bu benimdir" dedi. Hz. Nuh (aleyhisselâm) da: "Bu bana aittir!" dedi. Bunlar sonunda antlaşma yaptılar: Üçte biri Nuh'un, üçte ikisi de Şeytan'ın olacaktı."
Şunu da belirtelim ki, üzüm şırasının helâl olması için kaynatılarak buharlaştırılması gereken miktarı hususunda seleften farklı rakamlar gelmiştir. Yarısı buharlaştırılsa helâl olur diyen de olmuştur. İbnu Hacer ihtilafı şöyle te'lif eder: "Anlaşılan o ki, bu durum, çeşitli beldelerin üzümlerine göre değişmektedir." İbnu Hazm'dan kaydettiği yoruma göre, bazı asmaların suyu üçte bire kadar, bazıları yarıya kadar, bazıları da dörtte bire kadar kaynatılınca sarhoş edici vasfını kaybetmektedir. Müteakiben kaydedileceği üzere (2292. hadis), İbnu Abbâs'tan bunun aksine bir fetva mevcuttur: "Ateş hiçbir şeyi ne helâl ne de haram kılar."[91]

?13? ??? ????? ??:]???? ?????? ?????? ??? ?????? ????????: ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ??????: ??????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????????? ?????? ???? ????????? ???????? ????????[.??????? »??????????«: ???? ?????? .

13. (2291)- Yine Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Abdullah İbnu Yezîd el-Hutamî demiştir ki: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bize şunu yazdı: "Emmâ ba'd: Şarabınızı ondaki şeytanın hissesi gidinceye kadar kaynatın. Zîra onda şeytanın iki, sizin de bir hisseniz vardır."[92]

AÇIKLAMA için önceki hadisin (2290) açıklamasına bakılmalıdır.

?14? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ??????? ?????? ???? ??????????? ??????: ????????? ??? ????? ???????. ?????: ????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????? ??????: ??????? ????????? ?????? ??? ??????????? ??? ? ????: ?????? ???????? ? ??????? ??????? ???? ???????[. ????? ??????? .

14. (2292)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine şıradan sual etti. İbnu Abbâs: "Taze oldukça iç" dedi. Adam: "Ben onu kaynatıyorum, ancak yine de içimde bir şüphe var" deyince, İbnu Abbâs: "Yani sen onu kaynatmadan önce içiyor muydun?" diye sordu. Adam: "Hayır!" dedi. İbnu Abbâs: "Ateş, haram olan hiçbirşeyi helâl kılmaz!" dedi."[93]

AÇIKLAMA:

Atâ'dan gelen bir rivayet, İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'ın "Ateş, haram olan hiçbir şeyi helâl kılmaz" demekle, 2290 numaralı hadiste geçen şıra'nın kaynatılarak üçte ikisinin buharlaştırılmasıyla içilebilecek hale geleceğine dair fetvayı reddetmek istediğini belirtir.
İbnu Hacer der ki: "Bu rivayet, daha önceki âsâr'da ifade edilmiş olan, mutlak hükmü kayda bağlamaktadır. Yani önceki rivayetler, henüz sarhoş edici hale gelmeyen taze şıraların kaynatılmasına râcidir. (İbnu Abbâs'ın görüşüne göre), eğer şıra tahammür ederek şaraplaşmış, sarhoş edici bir mahiyet kesbetmiş ise, bu şıra kaynatılsa da artık helâl olmaz, zîra kaynatma artık onu temizlemez, helâl de kılmaz. Bu durumda, şarabın sirkeleşmesiyle helâl olacağı görüşünde olan âlimlere göre bir fetva vardır. Cumhur ise bu görüşe muhaliftir. Cumhurun delili Müslim'de (ve başka kaynaklarda da) rivayet edilmiş olan Hz. Enes ve Ebû Talha hadisidir: "Şırayı kaynayıp kabarmazdan önce iç." Bazı rivayetlerde "değişmezden önce" şeklinde gelmiştir. Bu, seleften pek çoğunun müşterek görüşüdür: Şırada değişme başladımı artık içilmez, bunun da alameti kaynamaya başlamasıdır. Bu aynı zamanda Ebû Yûsuf'un görüşüdür. Ebû Hanîfe: "Çiğ üzüm şırası kaynayıp köpüğünü atmadıkça haram olmaz, kaynar, köpüğünü atarsa o zaman haram olur" demiştir, üçte ikisi buharlaşarak üçte biri kalacak şekilde pişirilen mutlak şekilde men edilemez, piştikten sonra kaynayıp köpük atsa bile. İmam Mâlik, Şâfiî ve Cumhur: "Eğer sarhoş edici ise, azı da çoğu da içilmez, kabarmış olmasıyla, kabarmamış olması da farketmez, zîra kaynayıp kabarması sonra da kaynamasının durması ile sarhoş edici hududa girmesi mümkündür" demiştir."[94]

BEŞİNCİ FASIL

HARAM VE HELAL OLAN KAPLAR

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ??????? ???????? ????????????? ?????????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (2293)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çömlekte, kabak ve ziftli kaplarda yapılan nebizi(n içilmesini) yasakladı."[95]

AÇIKLAMA:

1- Burada bazı kaplarda kurulan şıranın içilmesi yasaklanmaktadır. Şârihler bu yasağı, zikri geçen kaplarda şıranın çok çabuk şaraplaşacağı sebebiyle îzah ederler. Hattâbî: "Bu kaplar (şıra kurulmasında) yasaklanmıştır, çünkü bunlarda (tahammür) alışkanlığı vardır, içlerinde şıra çabuk keskinleşir, öyleki sahibi bunun farkına bile varamaz, aldanarak (sarhoş edici olduğu halde) içer."

2- Müteakip rivayette görüleceği üzere, Resûlullah başka kapları da nebiz yapmada kullanmayı yasaklamıştır. Sebep hepsinde aynıdır.[96]

?2? ??? ????? ?????:]???? ???? ?????????? ??????: ?????????? ?????? ??????????
??????: ??????????? ?????? ?????????? ??????: ???????????? ?????? ??????????? ??????: ??????????
???????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ??? ??????? ?? ?'????????[.

2. (2294)- Müslim'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "(Resûlullah) hantemi yasakladı, bu (topraktan mamul her çeşit) küptür. Dübbâ'yı yasakladı. Bu su kabağıdır. müzeffet'i yasakladı, bu ziftlenmiş kaptır. Nakir'i yasakladı, bu kabuğu soyulup, içi oyulmuş hurma ağacıdır. Efendimiz, şırayı tuluklarda kurmamızı emretti."[97]

AÇIKLAMA:

Bu yasak hususunda ulema ihtilaf etmiştir. Bazıları: "Bu İslâm'ın bidayetinde yani, içkinin ilk yasaklandığı zamanlarda idi. Sonradan Büreyde el-Eslemî hadisiyle (ki müteakiben kaydedilen hadistir) neshedilmiştir" der. Bazıları da: "Bu kaplar hakkında gelen yasak devam etmektedir" deyip, onların kullanılmalarını mekruh addetmeye devam etmişlerdir. İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, İshak, İbnu Ömer ve İbnu Abbâs bu görüştedir. Ancak önceki görüşe esahh denmiştir.
İçki yasağı benimsendikten, herkes bu yasağa riayet etmeye başladıktan sonra yasak kaldırılmıştır. Tuluğun serbest bırakılmasındaki sebep bunun içinde tahammürün yavaş seyretmesindendir. Ve ayrıca tahammür başlayınca tuluk şişer ve patlar... Böylece, şıranın artık tahammür ettiği kolayca anlaşılır ve sahibi tarafından içilmez.[98]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????? ??????????? ??? ?'???????? ???
?????????? ?? ?? ??????? ?'????? ?? ??????????? ?? ????? ??????? ?????? ??? ? ?????????? ?????????[.
????? ?????? ? ??????? .

3. (2295)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben size kapları yasaklamış, sadece deri kaplardan (nebiz) içmenizi söylemiştim. Artık her kaptan içebilirsiniz, yeter ki, sarhoş edici içmeyin."[99]

AÇIKLAMA:

Rivayet, kaplarla ilgili yasağın sonradan kaldırıldığını sarih olarak göstermektedir. Hatta bazı rivayetlerde şu ziyade vardır: "...Şurası muhakkak ki, kap herhangi bir şeyi ne helâl ne de haram kılar." Nevevî, bu yasakla ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Sayılan kaplarda şıra kurmak İslam'ın bidayetinde yasaklanmıştır. O sıralarda, içlerinde sarhoş edici bulunabileceğinden ve bunların kesafetleri sebebiyle içlerindeki mâyiin ne olduğunun bilinemeyeceği için bazan kişinin sarhoş edici değil zannederek sarhoş ediciyi içebileceği korkusunun galib olması, zira içkinin serbest olduğu devrenin henüz yakın bulunması sebebiyle bu çeşit karışıklıkların sıkça vukua gelmesi sebebiyle bu yasak konmuştur. Fakat aradan epey bir zaman geçip, içkinin haramlığı şöhret bulup herkesin içinde yer edince bu yasak neshedilip, sarhoş ediciyi içmemek şartıyla- her kapta nebiz kurmak serbest kılındı." [100]

ALTINCI FASIL

BAZI İLAVELER

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ??????? ??? ????????? ????[. ????? ????
???????? .

1. (2296)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hamr'dan sirke yapmayı yasakladı."[101]

AÇIKLAMA:

Şaraptan sirke yapmak câiz midir, bu yolla elde edilen sirke temiz midir? Ulema ihtilaf eder. Nevevî'nin açıklamasına göre Şafiî ve cumhur bu hadise dayanarak şaraptan sirke yapmaya cevaz vermemiştir. Derler ki: "Şarap, içerisine hamur, ekmek, soğan vs. herhangi birşey atılarak sirkeleştirilecek olsa yine de necaset ve pisliği devam eder. İçerisine giren her şey pis olur ve bu sirke ebedî olarak pis kalır." Ancak Evzaî, Leys ve Ebû Hanîfe câiz görürler ve bu sirkenin temiz olduğuna hükmederler. İmam Mâlik'ten üç farklı görüş gelmiştir:
1- Şarabı sirke yapmak haramdır, sirke yapacak olursa isyan etmiş, olur, fakat sirke temizdir.
2- Bu iş haramdır, sirke de temiz değildir.
3- Bu iş helâldir, sirke temizdir. Birinci görüş en sahih olanıdır.Ulema şu hususta icma eder: "Şarap kendi kendine sirkeleşirse temizdir."[102]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? #: ???????? ????????? ??????? ???
??????????? ???? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ???????: ????????????? ??????
??????? ???????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (2297)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Miraca çıkarıldığım gece bana iki kadeh getirildi, birinde şarap diğerinde de süt vardı. Ben sütü aldım. Melek: "Seni fıtrata irşad eden Allah'a hamd olsun. Eğer şarabı alsaydın ümmetin azmıştı" dedi."[103]

AÇIKLAMA:

Bu vak'a hamr'ın yani şarabın henüz haram edilmemiş olduğu zamâna rastlar, çünkü Mirac Mekke devrinde cereyan etmiştir. İçkinin tahrimi ise hicretten sonraya ait bir hadisedir.
Resûlullah'ın şarabı almayışı, onu içmeye alışmamış olmasından ileri gelir. Böylece Efendimiz, Allah'ın kendisini bir koruması ve yönlendirmesi olarak bilahare vaki olacak tahrim, tabiatına muvafik düşüyor. Efendimiz, me'lufu olduğu, önceden alışmış bulunduğu sütü tercih etmiştir. Süt kolay, hoş, temiz içimli, sıhhate uygun bir içecektir. Hamr ise, zikredilen bu hususların hepsinde tam aksine bir mahiyet taşır.
Bu hadiste geçen fıtrat'tan maksad hak dine uygun doğru yoldur, istikamettir.
Hadiste, hoş olan bir şey hasıl olunca hamdetmenin meşruluğu, yasaklanan şeyin de terki gözükmektedir.[104]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ???? ??????? ??????????? ??????:
???????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (2298)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah'a içeceklerin en iyisi hangisi?" diye sorulmuştur.
"Soğuk olan tatlı!" diye cevap verdi."[105]

AÇIKLAMA:

1- Burada "Etyebu: en iyi" olarak gelen ifade Tirmizî'de "Ehabbe: en sevgili" diye gelmiştir. Aliyyü'l-Kârî'ye göre her hâl u kârda mâna efdal demek değildir, belki "en leziz"

demektir. Faziletçe zemzemin akdem ve üstün olduğu daha esahh rivayetlerle sabittir. Öyle ise hadis şöyle olmalıdır: "Resûlullah'ın nazarında en leziz içecek hangisidir" diye bir adam sordu." Nitekim bazı hadisler, Resûlullah nezdinde en sevgili içeceğin süt olduğunu tesbit eder. Öyle ise, hadiste bu vasıfla daha umumî bir mâna kastedilmiş olmakta ve tabii su, süt, sütle veya bal gibi bir başka şeyle karıştırılarak şerbet yapılmış su veya içerisine hurma, kuru üzüm gibi bir şeyler ıslatılmış su da bunun şumülüne girmektedir. Hadisi bu genişlikte anlayınca bu bâbta gelen ve zahiri zıdlık arzeden diğer bazı rivayetlerle arasını te'lif etmek kolaylaşmaktadır. Sözgelimi Ebû Nuaym'ın, et-Tıb'da İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan kaydettiği bir hadise göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en çok sevdiği içecek maddesi süttür." İbnu's-Sünnî'nin ve yine et-Tıb'da Ebû Nuaym'ın Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)' den kaydettiği rivayete göre Efendimizin en ziyade sevdiği içecek baldır.
2- Şunu da kaydedelim ki, bu hadislerde geçen "en sevgili içecek" tabiriyle kastedilen mânanın "Resûlullah'ın en çok sevdiği içeceklerden" demek olduğunu söyleyen âlim de olmuştur. Yani bu yoruma göre, yukarıda kaydettiğimiz Hz. Âişe hadisini şöyle tercüme etmeliyiz: "Efendimiz'in en ziyade sevdiği içeceklerden biri de baldır." İbnu Abbâs'ın rivayeti de şöyle tercüme edilmelidir: "Resûlullah'ın en çok sevdiği içeceklerden biri de süttür." Bu te'ville, içecekler muhtelif açılardan "en çok sevilen" olabilecektir.[106]

Bir İstidrad:

İslam'ın içkiye bakış açısını tesbit etmek ve Hz. Peygamber'in içki ile mücadelede nasıl bir yol takip ettiğini bilmek, bilhassa zamanımızda, hem faydalı ve hem de gereklidir. Zamanımızda diyoruz çünkü başta Rusya, bütün dünyada içki ve uyuşturuculara karşı son yıllarda ciddi şekilde yasaklamalar, kısıtlamalar getirilmiştir. Bu maksadla, saded dışına çıkarak, mevzu üzerine iki ayrı yazı koyacağız. Bu iki yazıdan biri hamr'ın nasıl ideolojik bir araç olduğunu belirtecek, diğeri de -ki bir tercümedir- Rusya'da nasıl bu maksadla kullanıldığını gösterecektir.[107]

İslâm'ın Hamr'a (İçki Ve Uyuşturuculara) Bakışı Ve Onlarla Mücadele Metodu[108]

"Ey iman edenler! İçki, kumar, (tapınmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki muradınıza eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi? Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin, (isyandan) sakının. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Peygamberinizin üstüne düşen, yalnız apacık tebliğden ibarettir" (Mâide 90-93).
İlâhî menşei belli olan bütün semavî dinlerde[109] olduğu gibi, İslam dininde de sarhoşluk ve buna sebep olan maddelerin hepsi kesinlikle yasaklanmıştır.
İçkiden afyon ve eroine varıncaya kadar her çeşidiyle bütün uyuşturuculara karşı İslam'ın tavrı, diğer dinlerin tavrına göre daha açıktır. Öbürlerinde -ki teferruata inmek bizi mevzumuzun dışına çıkarır- yasaklık esas olmakla beraber belli bir mübhemiyet bulunmasına rağmen, İslam dini, meseleyi herkesin anlayacağı ve hiçbir devirde hiçbir kimsenin hiçbir surette inkar veya başkaca te'vil edemeyceği bir kesinlik ve açıklık içerisinde ortaya koymuştur.
İslam dininde uyuşturucu yasağı bizzat Kur'an tarafından tesbit ve vaz'edilen bir yasaktır. Kur'ân-ı Kerîm, İslâm dininin temel kaynağıdır. Bu kaynak vahyedildiği ilk günden zamanımıza kadar tek harfinde bile bir değişikliğe uğramadığı gibi, Kıyamete kadar da değiştirilmesi, hükümden kaldırılması mümkün değildir. Kur'an'da içkiyi yasaklayan ayetler muhkemât denilen kısımdandır. Yani bu ayetlerin Îzahı insanlara bırakılmamıştır. Bilindiği gibi, müteşâbihât denen bir kısım ayetler, gelişip, tekamül eden içtimâî şartlara, kevnî ilimlerde ulaşılan seviyeye tâbi olarak âlimler tarafından yeni açıklamalara müsaittir. Şu halde "uyuşturucu ve alkollü içkiler" yani hamr yasağı bunlardan değildir. Bu yasak Kıyamete kadar bâkidir. Günümüz Batı dünyasında ve 12 Eylül 1980'den bu yana Türkiye'de olduğu gibi, kemik bıçağa dayandığı, alevler çatıyı sardığı zaman benimsenip ciddiyetle ele alınan bir mesele, ta bidayetten beri İslâm'ın temel meselesi yapılmıştır.[110]

Yasağın Ağırlığı:

İçki yasağını İslâm açısından değerlendirirken, içki içene takdir edilen cezanın kategorisini bilmemiz faydalıdır. İçkinin cezası hudud denen ağır suçlar arasında yer alır. Bu kategoriye giren suçların cezası ehemmiyetine binaen bizzat Kur'ân-ı Kerîm tarafından tesbit edilmiştir. Hakkullah da denen bu cezalar artırılamaz, eksiltilemez. Başta devlet başkanı olmak üzere hiç kimsenin bu uçlardan birini işleyeni affetme selahiyeti de yoktur. Bunlar, İslâm'ın kendisine gaye olarak tesbit ettiği temel hak ve hürriyetleri korumaya matuftur. Uyuşturucu ve içki meselesinde İslâm'ın tavrını kavramamız açısından hudud denen grubu teşkil eden bu temel suçları sayalım. Onlar şunlardır:
* Adam öldürmek,
* Zina etmek,
* Hırsızlık etmek,
* Namuslu kimselere zinâ iftirasında bulunmak,
* Hamr yani içki, uyuşturucu kullanmak.
Bunlara bazı âlimlere uyarak irtidadı da ilave edebiliriz. Bu fiillerin herbirinin cezası ayrı ise de hepsi Kur'ân tarafından tesbit edilir ve insanların değiştirmesine imkan verilmez. Malumdur ki, yankesicilikten trafik kazalarına sebebiyet vermeye, rüşvete, ihtikara varıncaya kadar pek çok suçlar vardır. Bunlara karşı tatbik edilecek cezalara ta'zîr denir. Ta'zîr grubuna girenlerin miktar ve nev'ini takdir işi, belli bir ölçüde şartlara ve zamâna bağlı olarak devlete bırakılmıştır.
Burada karşımıza "Acaba İslam dini, hamr kullanma suçunu, zinâ, katl, hırsızlık gibi gerçekten büyük cürümler arasında, yani hudud meyanında mutalaa etmekle mübalağaya kaçmış, meseleyi fazla büyütmüş olmuyor mu?" diye bir sual çıkabilir. Biz bu sualin yersizliğini, hududa giren suçların mahiyetini, dinin kendisine tesbit ettiği gayeler açısından değerlendirerek cevaplamak isteriz.
İslâm âlimleri, dinin gayesini anlatırken, bizzat ayet ve hadislerden bilistifade şu ana maddeleri tesbit ederler:
1- Dini muhafaza,
2- Nefsi muhafaza,
3- Aklı muhafaza,
4- Nesli muhafaza,
5- Malı muhfaza.
Hudud dediğimiz cezalara tekabül eden suçlar, dinin bu beş temel gayesi açısından değerlendirilirse görülür ki, hamr yasağı, onlar meyanında zikredilmeye fazlasıyla layıktır, ayrı mutalaa edilseydi belki noksan bir davranış olurdu. Zîra hududa giren her bir suç hemen hemen dinin beş ana gayesinden birini ihlal etmekte, konulan cezalar da bunları korumayı gaye edinmektedir. Kabaca şöyle bir şema sunabiliriz:
Dinin Gayesi Mukaabil Suç
Dini Muhfaza.....İrtidad
Nefsi Muhafaza.....Katl ve kazf
Aklı Muhafaza.....Hamr kullanımı
Nesli Muhafaza .....Zina
Malı Muhafaza.....Hırsızlık[111]

Hamr'ın Durumu:

Şimdi dininin gayeleri nokta-i nazarından hamr'a bakacak olursak bunun gerçekten diğer cürümlerin hepsini içine alan bir mahiyette olduğunu görürüz:
1) Uyuşturucu ve alkollü içkilerle öncelikle akıl gider.
2) Akılla beraber din de gider. Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"İnsanı insan yapan aklıdır, aklı olmayanın dini de yoktur" buyurmaktadır.
Bunun îzahı da kolaydır: İçki veya uyuşturucu alarak aklını devre dışı bırakan bir kimsede, dinin akıl ve muhakeme esasına dayanan disiplin ve otoritesini artık arayamayız. Onda sevapgünah mefhumu, cezamükafaat müeyyidesi kalmamıştır.
3) Uyuşturucu kullanmaktan, arkadan gelecek yeni nesillere veraset ve kalıtım yoluyla geçecek tereddî ve fenalıklar günümüzde ilmen tesbit ve tahkik edilmiştir. Bu noktanın anlaşılması için tıp kitapları görülebilir.
4-5) Uyuşturucuların sevkiyle işlenen cinayetler, bu maddeler uğruna heder edilen mallar herçeşit îzahtan vareste şekilde açıktır, hergün örneklerini görmekte, duymakta ve okumaktayız. Şu kadarını söyleyebiliriz ki, resmî makamlarca yapılan bir kısım açıklamalardan anlaşıldığına göre, memleketimizi iç harp eşiğine getirmiş ve binlerce masumun kanını dökmüş olan son geçirdiğimiz anarşik hadiselerde gençlerimizi cinayetlere itmede en ziyade kullanılan silah uyuşturucular olmuştur. Ayrıca içki mübtelalarının zevkinden başka bir şey düşünmediği, ailevî sorumluluklarını yerine getirmediği, neticede ailelerin dağıldığı, herkesçe bilinen husustur.
İşte Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hamr'ın bu çok yönlü zararlarına dikkat çekmek için onu fevkalade veciz iki kelime ile tavsif etmiştir: Ümmü'l-Habâis. Yani bütün kötülüklerin anası, veya "Miftâhu Külli Şer" yani bütün şerlerin anahtarı.Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hamr'ın bu vasfını yani bütün fenalıkların annesi olma durumunu zihinlerde canlı tutmak için bir de temsil anlatır. İslam ediblerine mühim bir ilham kaynağı olan ve hadislerde değişik şekillerde gelmiş bulunan temsilî hikayenin bir şekli şöyle: "Hz. Peygamber buyurur ki: "Kötülüklerin anasından sakının. Zîra sizden önce yaşayanlar arasında çok dindar bir zat vardı, hep ibadet eder, bu maksadla insanları da terkederdi. Bir kadın ona musallat oldu. Bir hizmetçisini yollayarak: "Bir hususta şahitlik yapmak üzere bana bir uğrayıver" diye kendisine haber yolladı. Adam kabul ederek

kadının evine girdi. O eve girince kadın bütün kapıları kapattırarak odasına aldı. Adam bir de ne görsün, karşısında kendisini beklemekte olan çok güzel bir kadın var. Kadının yanında bir çocuk ve içerisinde içki bulunan bir de kap vardı. Adama: "Seni buraya şahitlik falan için çağırmadım, (Allah'ı inkar etmen veya) bu çocuğu öldürmen veya bu şaraptan içmen veya benimle yatman için çağırdım. İtiraz edecek olursan imdat diye çığlık atıp seni rezil edeceğim" der. Adamcağız meselenin ciddiyetini anlayarak bunlardan birini yapmaktan başka çıkar yol olmadığı kanaatine varır. Belayı en ucuz atlatma yolu olarak şaraptan içmeyi tercih ederek: "Bir kadeh şarap ver" der. Kadın verir. Adam "Bir kadeh daha" der. Derken sarhoş olarak kadınla temasta bulunur (kendisini küfre atan sözler sarfeder) ve çocuğu da öldürür. (Sonra kadın ona: "Kasem olsun sarhoş olunca önceden yapmam diye reddettiğin bütün tekliflerimi eksiksiz yaptın" der.)
Şu halde hamr'dan kaçının. Allah'a yemin olsun, imanla hamr ibtilası, bir adamın göğsünde ebediyen bir araya gelmez. Bunlardan biri diğerini göğsünden mutlaka çıkaracaktır."
Bir başka hadiste de: "Hamr bütün ahlaksızlıkların (fevâhiş) anasıdır ve büyük günahların en büyüğüdür. Onu içen, annesine, teyzesine ve halasına saldırabilir" der.[112]

Hamr Nedir?

Kur'an ve hadiste içki ve uyuşturucularla alakalı yasak dile getirilirken, münhasıran belli bir maddeye has olan bir kelime değil, daha ziyade belli bir duruma sebebiyet veren bir madde kullanılmıştır. Yani yasak münhasıran muayyen bir madde için gelmiş olmamakta, muayyen bir durumu hasıl eden bütün maddeler için gelmiş olmaktadır. Böylece nazar-ı dikkate arzedilen bu durum "Aklın örtülmesi"dir. Yasak da "Aklın örtülmesi"ne sebep olan her bir madde içindir. Bu, alkollü maddeler olmuş, afyon veya eroin gibi maddeler olmuş, bugün ilaç şeklinde alınan, yarın bir başka şekilde alınacak olan maddeler olmuş farketmez.
İşte bu maksadla Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerin kullandığı kelime hamr kelimesidir. Kelime lügat açısından "Birşeyi örtmek" mânasına gelen bir kökten gelir. Öyle ki, Arapçada, şâhitlikten kaçarak gördüğünü gizlemek, utanmak, örtmek, örtünmek, örtü, kapak gibi pekçok kelime bu kökten türetilir.
Bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'an'da gelen hamr kelimesinin, zamanla yanlış istikametlere çekilmemesi için şahsen açıklamada bulunma ihtiyacını duymuş ve "Külli müskirun hamrun" yani her sarhoşluk veren şey "hamr"dır demiştir.
Bu noktayı bilhassa şunun için vurgulamak isteriz: Cemiyetimizde zaman zaman dini açıdan hiçbir tutar tarafı olmayan bazı laflara rastlarız. Sıkca duyduğumuz bu laflardan birine göre: "Kur'an şarabı haram etmiştir; rakıyı, birayı haram etmemiştir." Bir diğer lafa göre, "şarap içmek rakı içmekten daha büyük bir suç, bir günahtır. Çünkü Kur'an'da şarap ismen gelmiştir, rakı zikredilmemiştir" vs.
Bektâşivâri söylenen bu sözlerin ne kadar saçma olduğu îzah gerektirmeyecek kadar açıktır. Kur'an'da kullanılmış olan hamr kelimesi ve bu kelime ile alakalı olarak bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından ifade edilen mükerrer açıklamalar bu hususta ufak bir tereddüd bırakmamaktadır. Âlimler de meseleyi böyle tesbit etmişlerdir.[113]

İçki Dışındaki Uyuşturucular Meselesi:

Yukarıda temas edildiği üzere, Kur'an içkiyi yasaklarken sadece "hamr" kelimesini kullanır. Bu, aklı örten her şeyi içine almakla beraber, öncelikle alkolü ve hususan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devri Araplarında isti'mâli çok yaygın olan şarabı kasteder. Bu durumdan hareketle diğer içki ve uyuşturucuların bu yasağa girmediğini söylemek mümkün değildir. Zîra hamr kelimesinin "aklı örten" yani "sarhoşluk veren" herşey mânasına gelme gerçeği bir yana, şöyle bir mukayese de bu düşüncenin tutarsızlığını ifadeye kâfidir. İslâm'ın, aklî ve ilmî açıdan bakıldığı zaman afyon, eroin gibi pek çok uyuşturcu maddeler arasında zararlı olma yönünden daha az zararlı olduğu kabul edilebilecek alkollü içkileri böylesine ciddiyetle ve şiddetle yasaklarken, bundan çok daha zararlı olanlarına müsamaha etmesi beklenemez. Kur'an ve hadiste uyuşturculara sarahaten yer verilmemesi, Hz. Peygamber devrinde Araplar arasında uyuşturcu madde isti'mâlinin yaygın olmayışındandır. Esasen metod olarak da bir sınıfa giren zararlılardan en hafifinin medarı bahs edilmesi, daha beterlerinin zikrini gerektirmez. Kur'ân'da şayet sadece uyuşturucular yasaklanmış olsaydı alkollüler de buraya dahil mi diye düşünülebilir, tereddüd edilebilir ve bu husus normal karşılanırdı.
Nitekim, bu metoda uygun olarak Kur'ân-ı Kerîm zinâyı yasaklayan âyetinde "velâ takrabu'z -zinâ" yani "zinâya yaklaşmayın" der. Buradaki yaklaşma yasağını, âlimler esas çirkin fiile müncer olacak, ona götürecek sebeplere yer vermeme, onları da yasaklama mânasında anlarlar. Şu halde zinâya düşmemek için öncelikle zinâya götüren, ona gidişi kolaylaştırıp teşvik eden sebeplerden kaçınmak gerekmektedir. İffetin korunması, gözün, elin ve dilin zinâya götürecek kullanışlardan korunması gibi.
Uyuşturucular mevzuunda da durum böyledir. Dinimiz aklen en hafifi görülen ve aslında hepsine gidişin ilk basamağı olan alkollü içkiler konusunda büyük bir tahşidatta bulunarak zararı daha beter olan diğerlerini de toptan yasaklamış, haram kılmıştır.
Nitekim Kitâbu'l-Fıkh alâ Mezâhibu'l-Erba'a'da kaydedildiği üzere İslâm âlimleri, afyon, eroin gibi uyuşturucuların bedene, akla, dine, ahlaka ve mizaca verdiği zararları açısından "içkiden çok daha beter" olduğunu ittifakla belirtmiş, bazıları bunlardan hasıl olan zararların 120'yi bulduğunu göstermiştir. Mısır müftülüğü, bütün bunlara dayanarak yakın zamanda verdiği bir fetvada meseleyi açık şekilde ortaya koyarak afyon gibi uyuşturucuların aynen hamr gibi haram olduğunu belirtmiştir.[114]
Azı da Çoğu da Bir: Uyuşturucular mevzuunda İslâm'ın orijinal bir yönü, yasak emrinde, müessiriyeti temin için koyduğu "çoğu haram olan şeyin azı da haramdır" prensibidir. Başta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) olmak üzere, Ashab, Tâbiîn ve bütün diğer İslâm âlimleri ittifakla, çok miktarda alınınca sarhoş edici bir şeyin, sarhoş etmesi asla söz konusu olmayacak çok az miktarının da kesinlikle haram olduğunu belirtmişlerdir. Sözgelimi bir hadiste: "Bir fark'ı (ki 7,5 kiloya yakın bir ölçektir) içildiği takdirde sarhoş eden bir içkinin bir avucu dahi haramdır" denmektedir.
Dinimize göre, haramdır diye alkollü içkilerden kaçacaksak bunun tek bir damlasından dahi kaçacağız. Bir damlalık bir miktar bile yiyecek ve içeceklerimize karıştığı takdirde onu pisletmektedir, yiyilip içilmesine mani olmaktadır. Hz. Peygamber'e "Sarhoş eden şeyin haram olduğunda şüphemiz yok, ancak yemeklerin üzerine bir iki yudum olsun alabilelim" diyerek müsaade isteyenler olmuştur. Fakat Hz. Peygamber'in tavrı kesindir: "Sarhoş eden bir şeyin azı da çoğu da haramdır."
Şu halde, "İslam akıl mantık dinidir, sarhoş etmeyecek miktarda içtiğimiz az bir miktar haram değildir, dinimiz yasağı, başkasına zarar verildiği için koymuştur, azında ise ne sarhoşluk ne de başkasına zarar var" gibi kulağımıza gelen sözler tamamen batıldır. Hatta alkol yüzdesi azdır diye içkiden sayılmaması gerektiğine dair bira hakkında yapılan propaganda da tamamen boştur. İslam açısından da haramdır. Kaldı ki o da, aynen diğerleri gibi sarhoş edicidir. Nitekim bir gazetede okduğumuz son bir haberin başlığı "iki şişe bira içti, en yakın arkadaşını delik deşik etti" şeklinde idi.
Dinimiz, çoğu sarhoş eden şeyin damlasını dahi kullanmama yasağını koyarken, bütün kötülüklerin küçükten, azdan, mühimsenmeyen miktarlardan başlamasındaki beşerî zaafı gözönüne almış olmalıdır.[115]
İçkinin Hammaddesi Meselesi: Cemiyetimizde kulağımıza gelen bektâşivâri laflardan biri de sadece üzümden yapılan içkinin haram olduğuna dairdir. Buna göre, Kur'an üzümden yapılan şarabı haram ediyormuş, sözgelimi, bira arpa suyu imiş, binaenaleyh onun haram olmaması lazımmış. Hem dindarlığı hem de çok bilmişliği elden bırakmak istemeyen bir laf ebeliği ve bir demagoji.
Hamr kelimesiyle alakalı olarak yukarda kaydettiğimiz açıklama bu sözün hiçbir gerçeği ifade etmediğini göstermeye yeterli olmakla birlikte, bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den kaydedeceğimiz bir hadis bu iddianın batıllığını daha da açık hale getirecektir: "Bilesiniz, üzümden hamr yapılır, hurmadan hamr yapılır, baldan hamr yapılır, buğdaydan hamr yapılır, arpadan hamr yapılır; ben sizi sarhoş eden herşeyden yasaklıyorum." Başka rivayetlerde mısır ve pirinçten de hamr yapıldığı ve hepsinin haram olduğu belirtilir.
Burada Hz. Peygamber, kendi devrinde Arapların ve komşu kavimlerin şarap yapmada kullandıkları hammaddeleri saymaktadır. Bunlar dışındaki maddelerden yapılacak hamr'ın haram olmayacağını söylememektedir. Öyle ise günün birinde petrolden sarhoş edici içki yapılacak olsa bunun da haram sayılacağı açıktır.
Bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir sözü, zamanımızda sıkça kulağımıza gelen bir başka mugalatayı cevaplandırmaktadır: "Ümmetim, hamr'a başka bir ad takarak onu içecektir." Bu hadis: "Kur' an'da şarap haram edilmiştir, bira değil" diyenlere cevaptır.[116]

Yasakta Şiddet:

Dinimizin uyuşturucularla mücadele mevzuundaki orijinalitesinden biri de bu konuda gösterdiği şiddet ve ciddiyettir. Yani uyuşturucular ve içki yasaklanmakla kalmamış, bunları kullanmaya götüren ve kolaylaştıran sebepleri de yasaklanmıştır. Hadislerde gelen hamr ile alakalı on yasak, söylediğimiz bu noktanın ifadesidir. Enes (radıyallâhu anh) der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hamr konusunda on kişiyi lanetledi:
1- Şarap yapmak üzere üzümün suyunu sıkan,
2- Şarap yapmak üzere üzümün suyunu sıktıran,
3- Kendisine sıkılan,
4- Şarabı taşıyan,
5- Kendisine şarap taşınan,
6- Şarabı satan (bizzat veya vekaleten),
7- Kendisi için satın alınan,
8- Şarap ikram eden (sâki),
9- Kendisine ikram olunan,
10- Şarabın bedelini yiyen."
Bu hadis dikkatlice tahlil edilecek olursa, sadece hamr kullananların değil, bunun üretim ve dağıtımı ile alakalı bütün bir sanayi kolu ve pazarlama teşkilatının toptan tel'in edilip

yasaklandığı, bu maddelerin dağıtımı ve istihlakini kolaylaştıran her şeyin en küçük teferruâtına kadar dile getirilerek kanun dışı yapıldığı görülür.[117]

İslâm'ın Mücadele Metodu:

İslam'ın uyuşturucularla mücadeledeki başarısı, bugünün insanlarınca "mûcize" kelimesiyle ifade edilecek kadar fevkalâde olmuştur. Hele Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde konan içki yasağının 4-5 yıllık tatbikattan sonra fiyasko ile neticelenmesi İslam'ın bu meseledeki başarısını daha da büyütür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde devlet bu işte fazla müşkilat çekmeden kısa zamanda tam hedefe ulaştığı halde, zamanımız Amerikası her çeşit modern vasıtalara rağmen muvaffak olamıyor ve neticede yasak kanununu kaldırmak zorunda kalıyor.
İslam'ın başarısı için "mûcize" tabirini kullanmış isek de, bununla sedece peygamberlere has bir başarı olduğunu kastetmiyoruz. Yani İslam'ın içki kullanımına karşı verdiği mücadeledeki başarı onun bu yolda tatbik ettiği metoda bağlıdır. Aynı medotla hareket edildiği takdirde aynı kesin neticenin her devirde alınacağı muhakkaktır.[118]

Metodun Mahiyeti:

İslam'ı bu meselede başarıya götüren metodun mahiyeti nedir? Bizce bu konuda üç mühim prensip vardır:
1- Yasağın tedrici bir şekilde ifade edilmesi,
2- Yasağın dînî, îmânî bir mesele olarak ele alınması,
3- Yasağın maddî müeyyide ile de korunması.
Şimdi bunları kasaca açıklayalım:

1) Yasak Tedricî Olarak Gelmiştir:

İslam'ın ilk zuhur ettiği çevre içkinin çokça istihlâk edildiği bir yerdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) risalet emrini yerine getirmeye başladığı ilk yıllarda içkiyi yasaklamadı. Hatta önüç yıllık Mekke devrinde açık bir ifade ile içki yasağı medar-ı bahs bile edilmedi. Medîne devrinde de Kur'ân-ı Kerîm'in peyder pey gelen vahiyleri ile tahdid edilmeye başlanmış, ancak kesin yasak Hicret'in altıncı yılında gelmiştir. Mevzumuzun can damarını teşkil eden bu noktanın iyice anlaşılması için, sözü biraz uzatma pahasına da olsa, bu tarihî gelişmeyi belirtmeye çalışacak ve bu maksadla Prof. Muhammed Hamidullah'tan bu tarihî safahatı özetleyen bir pasajı aynen kaydedeceğiz:
İslâm'ın bidayetinde şarap içmenin müslümanların ferdî tercih ve takdirlerine bırakıldığını belirten müellif, tahliline şöyle devam eder: "...Fakat hicret öncesi Mekke devrinde inen ayetlerde bile, daha sonraki yıllarda alkollü içkiler konusunda ortaya çıkacak olan nihâî İslâm siyaset ve tutumunun Kur'ân ayetlerinde tebellür etmeye başladığını görüyoruz. Şöyle ki:
Bunlardan ilki, vahyediliş itibariyle 70. sırada bulunan Kur'ân'ın Nahl suresinin 67. âyetinde görülür; bu âyette bize şöyle hitab ediliyor:
"Hurma ağacı ve asma meyvelerinden sizler sekr veren (sarhoş edici) bir içki ve pek güzel yiyecekler îmal edersiniz. Gerçekten de bunda düşünen ve anlayışlı bir millet için muhakkak bir işaret vardır."
Alkollü içkilerin iyi gıdalar olmadığını anlatabilmek için bu ayette ne kadar ince ve ne kadar zarif bir yol takip edilmiştir. Böylece ayette, sırf insanın kendi menfaati için bu çeşit içeceklerden kaçınmasının daha iyi olacağı belirtilmiş olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in bu ayetinde ayrıca:
"Ve sizler bunlardan pek güzel yiyecekler îmal edersiniz" denmekte ve daha ileri gidilmemektedir. Bundan anlaşılan, meyvalar ve bunlardan îmal edilen meyve özleri ile şıra halindeki (henüz alkolleşmemiş nebiz haldeki) meyve sularıdır. Ayetin ikinci kısmını birinciden ayıran "ve" edatı, "sekr (sarhoşluk) veren mamulat" ile "güzel yiyecekleri" birbirinden ayırmak ve ikinci grubu birincinin dışında tutmak için kullanılmıştır. Böylece düşünce ve muhakemesi yerinde müslümanlar, işaret edilen tenbih ve talimata önem verip onu dinlemişler ve daha açık ve kesin bir yasağın gelmesini beklemişlerdir.
Hicreti müteakip Resûlullah Medine'ye geldiğinde refah içindeki bu vaha, başlıca mahsülü olan hurmadan îmal edilen alkollü içkilere kendini vermiş durumdaydı. Tâif'ten farklı olarak burada üzüm bağları yok denecek derecede azdı. Bu durum karşısında Kur'ân-ı Kerîm Hicret'ten hemen sonra inen ayetlerinde bu konuda sahip olduğu tutum ve siyasetin ne olduğunu insanlara hatırlatıp belirtmek istemiştir. Vahyediliş zamanı itibariyle 87. sırada bulunan Bakara suresinin 219. ayetinde:
"Ey Resûl! Onlar sana hamr (alkollü içkiler) ve talih oyunları (kumar) hakkında sual sorarlar. (Onlara şunu) şöyle: "Her ikisinde de insanlar için büyük bir günah ve az bir miktarda fayda vardır. Her ikisindeki günah, faydasından daha büyüktür."
(Mukaddes kitaplardaki eski) kanun değiştirilmemiş ve fakat bu ayetle pek önemli ve uzak görüşlü bir prensip zihinlere yerleştirilmiş bulunuyordu. Yani artık bundan böyle bir şeyi yapmak veya yapmayıp terketmek konusunda Allah'ın arzu ve isteği bir kriter, bir ölçü olacaktır. Yoksa o fiil ve hareketlerimizin, şahıstan şahsa değişebilecek olan akıl ve muhakememizin bulup çıkardığı, faydalılığı yahut zararlılığı değil. Günaha gelince, bu Allah'ın emir ve nizamlarına tecavüz demektir ve insanın bundan sakınıp kaçınması gerekir. İşte bu ölçüler dahilinde şarap içmek bir günahtır."[119]

Kur'ân-ı Kerîm'de Görülen İlâhî Emirler:

Yukarıya aldığımız ayet yeterli bir açıklık taşımaktadır; bununla beraber Resûlullah, bu konuda zorlama getiren herhangi bir ilâhî tebliğde bulunmamış ve durumun değerlendirilmesi ferdin akıl ve muhakemesine bırakılmıştır. Ancak, cemiyet hayatında karşılaşılan olaylar göstermiştir ki, bu yumuşak tutum, zararlı sonuçları önlememiştir. Gerçekten de zaman zaman ortaya çıkan sarhoşluk olayları, mesela cemaat halinde kılınan namazda Kur'ân okunurken okuyanın dilinin dolaşıp ayeti yanlış telaffuz etmesi gibi birtakım skandallara sebep olmuştur. Bunun bir sonucu olarak daha açık seçik ve zorlayıcı bir kâide, vahyediliş zamanı itibariyle 92. sırada bulunan 4. sûrenin 43. ayeti ile kendini göstermiştir:
"Ey îman edenler! Sarhoş bir vaziyetteyseniz, ne söylediğinizi bilebilecek hale gelinceye kadar namaza yaklaşmayınız" (Nisa, 43).
Bir anda alkollü içki tüketimi büyük çapta azaldı; çünkü günde bir değil, beş vakit namaz vardı ve bunlardan herhangi biri ile bir sonraki arasında, sarhoş hale gelen bir insanın yeniden aklını başına alabilmesine yetecek pek kısa bir zaman bulunuyordu. Bununla beraber, bilhassa düğünler ve bayramlar münasebetiyle ortaya çıkan öyle sarhoşluk durumları vardı ki, bu konuda şer'î ahkâmı tamamlamak için bunların da Allah tarafından hükmü tayin olunmalıydı.
Vahyediliş zamanı itibariyle 112. sırayı işgal eden Mâide Sûresinin 90-91. ayetleri Resûlullah'ın hayatının son günlerinde nazil olmuştur ve bunlar konuyu teferruâtlı bir biçimde gözler önüne sermektedir.
"Ey iman edenler! Hamr (yani alkollü içkiler), talih oyunları (yani kumar), (tapınmak üzere) dikili taşlar ve fala bakıp kehânette bulunmak üzere kullanılan oklar, muhakkak ki şeytan işi birer pislik ve murdardır; o halde bunları terkedin! (Umulur ki) felah ve başarıya erersiniz."[120]

Tersine Tedrîc:

Yasağın gelmesindeki tedricîlik sadece âyet-i kerîmelerde görülen safahatta ifadesini bulmaz. Kur'ân'da kesin yasak emri geldikten sonra tatbikatta da bir tedric görülür. Ancak bu sahada tedric zıt yönden ele alınarak hamr'a ve hamr'la alakalı bazı eşyaya karşı şiddetli ve kesafetli bir tavır alınır. Bu safhada, hamr'la birlikte onun hatırasını devam ettirecek şeyler de yasaklanır.
Nitekim Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hamr îmalinde kullanılan tahtadan, topraktan ve su kabağından yapılmakta olan muhtelif cins kapların kallanılmasını da yasaklamış ve onların kırılıp atılmasını emretmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, üzerinde içki içilen sandalyeye oturmayı bile yasaklaması, yasak geldiği zaman elde mevcut şarapların sirke yapılmak üzere bekletilmeden dökülmesini emretmiş olması gibi durumlar, bu safhadaki sert tavrı ifade eden rivayetlerdendir. Esas itibariyle içilmesine müsaade edilmiş olan nebizin (şıra) yasaklandığına dair kitaplarda gelen birkısım rivayetleri de yine safhada tevessül edilen tedbirlerden biri olarak değerlendirebiliriz.
Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in içki benimsendikten sonra bu mevzudaki sert yasaklardan bazılarını kaldırdığı anlaşılmaktadır. Bir rivayette şöyle buyurur: "Ben size içki kaplarını yasaklamıştım, fakat bizatihi kaplar herhangi bir şeyi ne haram ne de helâl yapabilirler, yasaklanan şey, sarhoşluk veren içkilerdir."
Şu halde, başta nebiz olmak üzere, "sarhoşluk hasıl etmeyen, sâlim düşünceyi ifsad etmeyen ve malı alıp götürmeyen her çeşit içeceğe" müsaade eden rivayetlerin bu safhaya ait olduğu söylenebilir.
Bu safhayı aydınlatan bir vesika da ne Hz. Peygamber devrinde ne de daha sonraki devirlere tatbik edilmeyen bir hadistir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Bir kimse içki içme suçundan dolayı üç kere cezalandırıldığı halde dördüncü sefer yine içer de aynı suçtan gelirse, dördüncüde ölüm cezası verilir" demiştir. Bu emir, tatbik edilmediği gibi, hukukî bir hükme esas da olmamıştır. Şu halde bu hadis de "içkiyi terketmeyenin boynunu vurun" hadisinde olduğu gibi içki yasağının konduğu ilk devrede Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hissiyatta şok tesiri yapmaya matuf mücadele metodunu aksettiren bir rivayet olmaktadır.[121]

2) Yasağın Dînî, Îmanî Bir Mesele Olarak Ele Alınması:

İslâm dîni, mü'min nazarında ehemmiyetini benimseterek, müessir kılmak istediği her meseleyi onun imanına hitap ederek, o meselenin îmanıyla olan alaka ve bağını beyan

ederek tebliğ etmiştir. Zîra gerçek bir mü'min için, en kıymetli metaı onun îmanıdır. Çünkü, îman onun ebedi hayatının garantisi, teminatıdır. Varlığı onun sayesinde bir mâna taşımakta, gerçek şahsiyetini îmanında bulmaktadır. Mü'minin uğrunda varını yoğunu ve hatta hayatını feda edeceği tek şey îmanıdır. Mukaddes bildiği diğer şeylerin herbirisi îmanla olan irtibat ve alakası sebebiyle mü'min nazarında kıymet, değer ve kudsiyet kazanmaktadır. Bu sebeple îman, dînî emirlerin müessir olabilmesi için varlığından vazgeçilmesi mümkün olmayan, ilk ve zarurî şarttır.
Az önce İslâm'ın ilk yıllarında içki yasağının konmadığını belirtmiştik. Aslında sadece içki değil, namaz, oruç, zekât, cihad gibi diğer mühim emirlerin hiçbirine bidayetlerde yer verilmemiştir. Hepsi tedricen peyderpey sonradan gelmiştir. Bütün bu tedricde sebep aynıdır: Atılacak emir ve yasak tohumlarının çimlenip filizlenebilmesi için önce onun atılacağı zemin hazırlanmalı, müsait hale getirilmeli idi. Aksi takdirde tohumlar kurur, çürür, zayi olup giderdi. Öyle ise, emir ve yasakların çimlenip kök atacağı vicdan zemininin îmanla münbit hale getirilmesi şarttı.
İslâm, amele giren emir ve yasakları sona bırakmakla ve bunları da tedricen kademe kademe, safha safha yapmakla zeminin hazırlık durumunu nazara almıştır.
Îmanın kuvvetlice yerleştiği, bir bakıma îmanın ehemmiyetini kavramış olmanın ifadesi olan zekât, namaz, oruç, hacc, cihad gibi amellerin sıkı sıkıya tatbik edildiği ve böylesine disiplinli bir hayatla îmanın muhafaza altına alındığı bir safhada îmanla bağlantısı ifade edilen hangi mesele kolayca benimsetilmezdi ki?
İşte içki yasağı da bu şartlar gözönüne alınarak, zemin tamamen müsait hale getirilerek konmuştur.
Şarap ve kumarı yasaklayan âyet-i kerîme, bu iki nesneyi, küfrün en iğrenç şekli olan putperestlikle alakasını kurmak, -yani îmanın zıddı olan müşrikliğe sembollük eden tapınmaya mahsus "dikili putlar"la beraber zikretmek- suretiyle, bu yasaklar mevzuunda bir mü'mini ikna için onu en hassas noktasından yakalamış olmaktadır. Âyet şöyle başlar: "Ey îman edenler! Hamr, talih oyunları (kumar), (tapınmak üzere) dikili taşlar... şeytan işi birer pislik ve murdardırlar..."
Bu noktayı, yani hamr'ı bir îman meselesi olarak sunmak işini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mükerrer seferler ele alarak yasağın ehemmiyetini zihinlerde daima canlı tutmuştur:
"Allah'a ve ahirete inanan, hamr içmesin. Allah'a ve ahirete inanan, içki içilen sofraya oturmasın."
"Hamr içen, puta tapan gibidir."
"Hamr içen, Lât ve Uzzâ'ya tapan gibidir."
"Hamr mübtelası, puta tapan olarak Allah'a kavuşur."
"Hamr içenin kalbinden îman nuru çıkar."
"Hamr içen (tam bir) îmana sahip olarak içmez."
"Şarap içenin kırk gün namazı kabul olmaz, tevbe etmeden ölürse kâfir olarak ölür."
"Hamr içip tevbe etmeden ölen, ebediyyen cennete giremez."
"Üç kişi ebediyen cennete giremez: Deyyûs, erkekleşen kadın ve içki mübtelası."
"Sarhoşluk sebebiyle bir kere namazını kaçıran, sanki dünya ve dünyada mevcut olan şeyler kadar malını kaybetmiş gibi zarara uğrar."
"Eline içki kadehini koyan kimsenin ebediyyen duası kabul olmaz."
İçkinin gerek Allah nazarında ne kadar kötü olduğunu ve gerekse cemiyette hasıl edeceği şerlerin, fenalıkların büyüklüğünün zihinlerde iyice tesbit etmek için içki hakkında belirtilen bir diğer vasıf da onun "Kıyamet alametleri" arasında zikredilmiş olmasıdır. Kıyamet alametleri muhtelif hadislerde sayılırken, zina, katl, kumar gibi her biri içtimâî bir afet olan fenalıkların yanında içki istihlâkinin artması da zikredilir.
İçkinin gerek ferdî ve gerekse içtimâî bir yıkıma sebep olacağını bildiren bu çeşit hadislerden bir tanesinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Ümmetim beş şeyi helâl addederek benimserse tarumar olur: "Birbirlerine lânet oku(yarak karşılıklı sevgi ve saygıyı kaldırı)rlarsa, içkilere dalarlarsa, ipek giyerlerse, çalgıcı dansözler ittihaz ederlerse, erkekler erkeklerle, kadınlar da kadınlarla iktifa ederlerse."[122]
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Göre Mübtela Kim? İçki mübtelası diye tercüme ettiğimiz ve hadislerde pek çok gelmiş bulunan tabirin aslı "müdminü'lhamr"dır. Bir defasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Müdminü'lhamr cennete gitmez" sözü üzerine, cemaatten birisi "Müdmin kimdir?" diye sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu dikkat çekici açıklamayı yapar: "Senede bir defa (bile olsa) üç yıl içki alan kimsedir."
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde kısa zamanda içkinin kökünün kurutulması gibi, elde edilen fevkalade başarıda bu îmanî iknanın rolünü bilhassa görmek gerek. Îman kuvvetinde zirveyi tutan Ashâb-ı Kirâm hazerâtının hamr konusunda gerçekten nasıl bir kanaat ve halet-i rûhiye sahibi olduğunu Ebû Mûsa el-Eş'arî (radıyallâhu anh) tarafından söylenen şu sözden anlayabiliriz." Başka rivayetler, Ashab'ın içki yasağını birbirine haber verirken: "İçki yasaklandı ve şirke eşit tutuldu" dediklerini haber verir. Şu halde, içkinin kaldırılmasındaki muvaffakiyette içki ve şirki bir tutmak telakkisinin rolü çok kere büyük olmuştur.[123]

Hissî İkrah:

İçkinin mü'min nazarında hissen de istikrah edilmesini yani iğrenç kılınmasını sağlamak için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gayret göstermiş ve bu meyanda şöyle buyurmuştur: "Allah ahdetmiştir ki, sarhoş edici içki içmede ısrar eden kimseye mutlaka tîynetu'lhabâl içirecektir." Kendisine tiynetü'lhabâl nedir? diye sorulunca "Cehennem ehlinin vücudlarından çıkan ter ve irindir" cevabını verir. Tiynetü'l-Habal'ın cehennemde akan irinden bir nehir, bir çeşme vs. olduğunu belirten çok sayıda hadis gelmiştir.
İçki meselesi üzerinde dinimizin bu kadar ısrarlı ve kararlı olması belki birçoklarımıza fazla mübalağalı gelebilir. Şahsen diyeceğim ki, insanlığın 20. asırda idrak edip elbirliği ile kabul edebildikleri bir afettir. Büyüklüğünü dinimiz 14 asır önce bize haber vermiş olmaktadır. Bu durum gerek Kur'ân ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mucizelerinden biridir.
Pekçok Avrupalı mütefekkir insanlığı tehdidi eden bu afete karşı çoktan vaziyet almış durumdadır. Bu felaketle mücadele hususunda beynelmilel işbirliği teklif eden Toynbee, İslâm hakkında konuşurken lehinde birşey söylememe hususundaki bütün dikkatine rağmen, bu meselede gerçeği itiraftan kendisini alamayarak, yarının cihanşümul beşer cemiyetinin İslâm'dan bazı temel esaslar almak zorunda olduğunu söyler. Ona göre bu temel esaslardan biri İslâm'ın ırklar arası eşitlik fikri, biri de içki aleyhtarlığı'dır.[124]

3) Müessir Mücadeleye Giden Yol; Yasağın Maddî Müeyyide İle Korunması:

Görüldüğü üzere, İslam alkollü içkileri yasaklarken, bunu tamamen vicdanî bir yasak, kuru bir "içmeyin, içerseniz zarar görürsünüz" tavsiyesi olarak ele almamıştır. Dînin, îmanla alakalı mühim bir yasağı olarak bildirmiş, kullanılması kadar îmâlini, taşınmasını, alınmasını, satılmasını, vs. hep yasaklamış, yasağa uymayana da dünyevî ceza takdir etmiştir. Devlet polisiyle, jandarmasıyla, kanunuyla, mahkemesiyle, bütün mücadele vasıta ve imkanlarıyla bu yasağı uygulamakla mükellef tutulmuştur.
Bu durumda mü'min ferdler alkol kullanmanın bir yandan vicdanî ızdırabını yaşarken, vicdanında: "Bu îmanını tehlikeye atan pis bir iştir, şirktir, küfürdür. Ondan sakın" sesini duyarken, öbür taraftan da ensesinde polisin şamarını hissetmektedir.
Böylece hem maddî, hem manevî müeyyidelerle te'yid edilen yasak müessir olmakta, İslâm cemiyetinde içki istihlâki -son derece gizli olmak kaydıyla- asgari seviyede kalmaktadır.
Halbuki, günümüz Türkiyesinde, hâl-i hazırda olduğu gibi, Batı tipi cemiyetlerde içki yasağı tamamen gayr-i ciddi şekilde ele alınmakta ve neticede müessir olmamaktadır. Devlet bir taraftan içki îmâl edip, kendi eliyle pazarlamasını ve ticaretini ve televizyon, radyo başta her çeşit yayın vasıtalarıyla reklamını yaparken, diğer taraftan da "aman gençlik elden gidiyor, içki zararlıdır, felakettir" diye feryat koparıyor. Şüphesiz bu iki farklı davranış tam bir tezad ifade eder. İçki ve diğer uyuşturucuların zararlılığı hususunda gerçekten samimî inanç sahibi isek bunu, bazı ilim adamlarının senenin belli günlerinde belli fırsatlarda yapacağı konuşmalarla değil, ciddiyetle devletçe ele almak zorundayız.
İmâm-ı Âzam'a nisbet edilen meşhur bir hikaye var: "Bir kadın yanında çocuğu olduğu halde imama başvurarak "bu çocuğum bal yiyor, halbuki bal ona yaramıyor, çocuğu bu işten önlemek için bana bir yol gösterin" der. İmam, kadına üç gün sonra gelmesini söyler.
Üç gün sonra, huzuruna çıkan kadının çocuğunu okşayarak: "Yavrum bal sana zararlıdır, bundan böyle yemeyeceksin" der. Kadın bu davranışa şaşırarak:
"Bu tek cümleyi söyleyecektin de üç gün niye beklettin, ilk geldiğimde söyleseydin ya!" deyince, imam şu hikmetli ve tatminkâr açıklamayı yapar: "Doğru söyledin, ancak aynı cümleyi üç gün önce söyleseydim çocuğa tesir etmezdi, çünkü o gün ben de bal yemiştim, ağzımda tadı, nefesimde kokusu varken "bal yeme" diyemezdim. Şimdi ise o balın bende eseri kalmadı, bu sebeple sözüm tesir edecektir."
Bu temsil gerçekten hakîmanedir ve fazla söze hâcet bırakmamaktadır.[125]

Hülasa:

Yukarıda anlattıklarımızın ışığı altında şu neticeye varabiliriz: İslâm açısından içki, uyuşturucu, zina, kumar, gibi atbaşı giden içtimâî âfetlerden cemiyetimizi koruyabilmek için öncelikle gençliğin kalbini îmanla, Allah ve âhiret inancıyla doldurmak gerekecektir.
Bu içtimâî afetlerle mücadelede başarılı olmanın ikinci şartı da tedrici bir şekilde içki yasağının konmasıdır. Bu yasak sadece içki tüketimini değil, imalinden taşınmasına, satılmasına, reklamına, dağıtımına, ithal ve ihracatına varıncaya kadar tüketime teşvik edici, tahrik edici, kolaylaştırıcı her bir hususu içine almalıdır. İçki yasağı olmadığı için uyuşturucularla ilgili yasak müessir olmaktadır. Bunların beraber ele alınması şarttır.[126]

Rusya'da İdeolojinin Birinci Aleti [127]

Aşağıda sunacağımız tercüme, 1969'larda Rusya'dan kaçıp Fransa'ya iltica eden Michel Heller'in, Rusya'da insan yetiştirme düzeni üzerine yazdığı bir kitaptan alınmıştır. Bu yazı, Rusya'nın içkiyi toptan yasaklama vetiresine girdiğine dair haberlerin gazetelerde görülmeye başladığı şu günlerde ibretle, dikkatle okunmalıdır. İçkinin, hem insanları dejenere edip robotlaştırmak, hem de, rejimin sıkıntılarını hafifletmek gibi son derece stratejik maksadlarla kullanıldığı bir cemiyette yasaklanması, yani mühim bir silahın kınına konması, ne derece samimî bir jest olacaktır, şüphe ile karşılansa yeridir. Acaba bunu Slav asıllı halklara uyguladığı gibi müslüman ve Türk asıllı halkara da uygulayacak mıdır? Yasak kısmî de olsa umumî de olsa, bizce Rus rejimi için fevkalade mühim bir hadisedir. Bu, büyük kitlelerin uyanmasına, olup bitenleri anlayacak, kendi kendini, vicdanının sesini dinleyebilecek fırsatı bulmasına vesile olacaktır. Yalana, zulme ve insanların beşerî şahsiyetlerinden uzaklaştırılmalarına dayanan bir rejime bu tatbikat çok şeyler getirecektir, hatta mukadder sonunu bile:
Sovyet Sosyologları, "zamanımızda ailenin en korkunç düşmanı olarak alkolü" görürler. Sovyet Rusya'da bu mesele üzerinde kimsenin şüphesi yoktur. Komünist terbiyenin problemlerini dile getirmek maksadıyla toplanan bir kofneransta, "komünist terbiye"nin şu mühim vak'asının tebarüz ettirilmesi zarurî görülmüştür:
S.S.C Birliği'nde, bir aile, on rublede birini alkollü içkilere harcamaktadır. Köylerde ise ailevi gelirin yüzde otuz kadarını alkol yutmaktadır. Her yıl, nüfusun ergin kesiminin % 12-15 kadarı herhangi bir vakitte alkolden zehirlenerek bir sağlık merkezine uğramaktadır. Bu rakamların resmi rakamlar olduğunu belirtmek gereksiz. Devlet İstatistik Enstitüsü dışında yapılan araştırmalar, durumun daha da feci olduğunu göstermektedir.[128]

Alkol Niye Yaygın?

Sovyet sosyologları "Alkolizmin sebebinin henüz tam olarak aydınlanmadığını" söylerler. Her hâl u kârda sebepler birçoktur. Fakat merakengiz bir hadise dikkat çekmektedir: S.S.C Birliği'nde köy ve şehirlerde rastlanan mevcut aşırı yokluk ve kıtlık şartlarında, hatta mağazalarda hiçbir madenin bulunmadığı hallerde bile, daima alkollü içkiler bulunur. Planı tamamlama zarureti, diğer gıda maddelerinin bulunmadığı zamanlarda, daima mevcut olan alkolden imkan nisbetinde çok satmayı gerektirmektedir. Bir samizdat (gizlice çıkarılıp dağıtılan broşürler) yazarının ifadesiyle, alkol bu memleketin bir numaralı ticaret malıdır. 1979'da alkol ticareti 19 milyar ruble gelir sağlamıştır. Bir başka ifadeyle, sağlık ve sosyal sigorta için ayrılandan daha fazla.
Rusya'da kadın dergisinin yazı heyetinden olan Sovyet feministi Tatiana Manonova'nın -ki iki meslektaşı ile birlikte Sovyetler Birliği'nden hudud dışı edilmiştir- açıklamasına göre, Sovyet erkekleri, sistem içinde maruz kaldıkları hayat tarzına tahammül edebilmek için içmektedirler. Tatiana ilaveten kadınların çok daha feci hayat şartlarına maruz kalmalarına rağmen daha az içtiklerini söyler.[129]

Alkolperestlik:

Votka olmadığı takdirde, memlekette hasıl olacak gerginlikle kıyaslanınca, Sovyet idarecilerinin alkolizmi ehven-i şer telakki ettiklerini söylemek mecburiyeti ortaya çıkar. Sovyetler Birliği'nde alkolizm, en mühim prestişlerden biri, gruba mensubiyetin bir alameti haline gelmiştir. 1980'de bir gazeteci ile yaptığı bir mülakat sırasında sağlık bakanı şu beyanatta bulunur: "Alkoliklerin sayısında artma olduğunu istatistiklerin göstermesi bizi sevindirir." Bakan "sevinç"ini, "hastaların daha da artmış olmasının anlaşılması" ile te'yid eder.
Şurası da açık ki, sağlık bakanı, devlet sırrı olduğu için, hiçbir istatistikî rakam vermez. Fakat bir Amerikalı ilim adamının yaptığı hesaplamalar, 1976 yılında Sovyetler Birliği'nde alkolizmden ölenlerin sayısı sayıca Amerika'da ölenlerden bin misli fazla olduğunu ortaya koymuştur. Bunların çoğu da nüfusun çalışan kısmındandır. 1982'de Literaturnaya Gazete, Perm şehrindeki okullarda, ilk üç sınıf öğrencileri üzerinde (7-9 yaş arası) yapılan bir araştırma sonuçlarını neşretti. Bunların % 31.2'si yani her üç öğrencinin biri alkollü içki kullanmaktadır. Anket, ayrıca belirtir ki, çocukları alkole ebeveynleri teşvik etmektedir. Sovyet kollektif hayatına intibak ettirici diğer vasıtalardan bir vasıta olarak."[130]

---

[1] Şu ayetlere bakılabilir: Saffat 46, Vakı'a 18; Tûr 19-23; İnsân 5, 6, 17; Nebe 34; Mutaffifîn 28, Hâkka 24; Mürselât 41, 43; Muhammed 15; Hicr 45; Duhân 52; Zâriyât 15 vs.
[2] Buhârî, Eşribe: 16, Hacc: 76; Müslim, Eşribe: 120, (2027); Tirmizî, Eşribe: 12, (1883); Nesâî, Hacc: 165, (5, 237).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/105.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/104.
[5] Tirmizî, Eşribe: 11, (1881); İbnu Mâce, Et'ime: 25, (3301); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/104.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/105.
[7] Muvatta, Sıfâtu'n-Nebî: 13, (2, 925); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/105.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/105-106.
[9] Müslim, Eşribe: 113. (2024); Tirmizî, Eşribe: 11, (1880); Ebû Dâvud, Eşribe: 13,)3717; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/106.
[10] Müslim, Eşribe: 116, (2026); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/106.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/106.
[12] Tirmizî, Eşribe: 18, (1893); İbnu Mâce, Eşribe: 21, (3423).
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/107.
[14] Ebû Dâvud, Eşribe: 15, (3721); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/107.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/107-108.
[16] Buhârî, Eşribe 23, Müslim, Eşribe 111, (2023); Ebû Dâvud, Eşribe 15, (3720); Tirmizî, Eşribe 17, (1891); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/108.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/108.
[18] Tirmizî, Eşribe: 13, (1886); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/109.
[19] Buhârî, Eşribe: 26; Müslim, Eşribe: 121, (2028); Tirmizî, Eşribe: 13, (1885); Ebû Dâvud, Eşribe: 19, (3727); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/109.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/109-110.
[21] Buhârî, Eşribe 25, Vudû 18, 19; Müslim, Tahâret 64, (267); Eşribe 121, (267); Tirmizî, Eşribe 16, (1890); Nesâî, Tahâret 42, (1, 43, 44); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/110.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/110.
[23] Muvatta, Sıfatu'n-Nebî: 12, (2, 925); Tirmizî, Eşribe: 15, (1888); Ebû Dâvud, Eşribe: 16, (3722); İbnu Mâce, Eşribe: 23, (3427); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/111.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/111-112.
[25] Buhârî, Hibe: 4, Eşribe: 14, 18; Müslim, Eşribe: 124, (2029); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi: 17, (2, 926); Tirmizî, Eşribe: 19, (1894); Ebû Dâvud, Eşribe: 19, (3726); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/113.
[26] Buhârî, Eşribe: 19; Müslim, Eşribe: 127, (2030).
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/113-114.
[28] Ebû Dâvud, Eşribe: 19, (3725); Tirmizî, Eşribe: 20, (1859).
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/114.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/114.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/114-115.
[32] Buhârî, Eşribe: 22, Bed'ü'l-Halk: 11, 14, İsti'zân: 49, 50; Müslim, Eşribe: 96-99, (2012-2014); Ebû Dâvud, Eşribe: 22, (3731-3734).
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/116.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/116-117.
[35] Hadisin kaynağı önceki hadisin bâblarıdır. Rivayet Ebû Dâvud'da da gelmiştir (Eşribe 22, (3734); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/117.
[36] Ebû Dâvud, Eşribe: 22, (3735); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/118.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/118-119.
[38] Buhârî, Eşribe: 14, 20; Ebû Dâvud, Eşribe: 18, (3724); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/120.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/120-121.
[40] Nesâî, Eşribe: 58, (8, 335); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/121.
[41] Hamr'ın mahiyeti, Resûlullah'ın bunu yasaklamakla takib ettiği vetire ve vaz'ettiği müessir mücadele metodu üzerine uzunca bir tahlile bahsin sonunda ayrıca yer vereceğimiz için, hadisleri açıklarken bazı meselelerin îzahını kısa tutacağız, binaenaleyh sondaki tahlil görülmelidir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/123.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/124.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/124.
[44] Bu üç rivâyetin de kaynağı: Buhârî, Eşribe: 4, Vudû: 71; Müslim, Eşribe: 67-68, (2001); Muvatta, Eşribe: 9, (2, 845); Ebû Dâvud, Eşribe: 5, (3682, 3687); Tirmizî, Eşribe: 2, 3, (1864, 1867); Nesâî, Eşribe: 23, (8, (298); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/124.

[45] Müncid'de bir rıtl'ın 2564 grama tekabül ettiği yani yuvarlak hesap 2,5 litreye denk olduğu belirtilir.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/124-127.
[47] Buhârî, Megazî: 60, Cihâd: 164, Edeb: 80, Ahkâm: 22, Müslim, Cihâd: 7, (1733), Eşribe: 70; Ebû Dâvud, Eşribe: 5, (3684); Nesâî, Eşribe: 23, 24, (8, 298, 299); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/127.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/127-129.
[49] Nesâî, Eşribe: 24, (8, 300), 48, (8, 324); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/130.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/130.
[51] Ebû Dâvud, Eşribe: 5, (3685); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/130.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/130-131.
[53] Buhârî, Eşribe: 1; Müslim, Eşribe: 73, (2003); Muvatta, Eşribe: 11, (2, 846); Ebû Dâvud, Eşribe: 5, (3679); Tirmizî, Eşribe: 1, (1862); Nesâî, Eşribe: 22, 46, (8, 296, 297, 318); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/132.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/132-134.
[55] Buhârî, Eşribe: 2, 5; Tefsîr, Mâide: 10; Müslim, Tefsir: 32, (3032); Nesâî, Eşribe: 20, (8, 295); Ebû Dâvud, Eşribe: 1, (3669); Tirmizî, Eşribe: 8, (1873); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/134.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/134.
[57] Müslim, Eşribe: 72, (2002); Nesâî, Eşribe: 49, (8, 327); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/135.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/135.
[59] Tirmizî, Büyû 59, (1295); İbnu Mâce, Eşribe 6, (3381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/135.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/135-136.
[61] Nesâî, Eşribe 42, (8, 314); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları 8/136.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/136.
[63] Nesâî, Eşribe: 48, (8, 320, 321); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/137.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/137.
[65] Ebû Dâvud, Eşribe 4, (3676); Tirmizî, Eşribe 8, (1873); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/137.
[66] Müslim, Eşribe: 13, (1985); Tirmizî, Eşribe: 8, (1876); Ebû Dâvud, Eşribe: 4, (3678); Nesâî, Eşribe: 19, (8, 294); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/137.
[67] Buhârî, Eşribe: 2, Teysîr, Mâide: 10; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/138.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/138.
[69] Müslim, Musâkât: 67, (1578); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/138.
[70] İbnu Hacerin belirttiği üzere, bu şiir Abdullah İbnu's Sâib İbni Ebi's-Sâib'e aittir. Şiirdeki bazı kelimelerin imla ve harekelerinin rivayetlerdeki farklılıklarına dikkat çekilmiştir. Şiire Teysîr'in kaydettiği bütünlük ve şekle de bunlarda rastlanmaz. Teferruat mevzumuzu ilgilendirmez, orta bir mânâ verdik.
[71] Buhârî, Hums: 1, Büyû: 28, Şirb: 13, Meğâzî: 11, Libâs: 7; Müslim, Eşribe: 2, (1979); Ebû Dâvud, Harac: 20, (2986). (Bu kaynakların hiçbirinde şiir tam olarak mevcut değildir, birinci beytin sadece yarısı mevcuttur.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/140-141.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/141-143.
[73] Nesâî, Eşribe: 48, (8, 322-323); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/144.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/144.
[75] Ebû Dâvud, Eşribe 12, (3716); Nesâî, Eşribe 25, (8, 301); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/145.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/145.
[77] Nesâî, Eşribe: 82, (8, 323, 324). İmam Nesâî, hadisi tahric ettikten sonra: "Bu hadis meşhur değildir (fukahaca pek bilinmiyor), biz bununla ihticâc (edip amel) etmeyiz" demiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/145-146.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/146.
[79] Ebû Dâvud, Eşribe: 10, (3711, 3712); Tirmizî, Eşribe: 7, (1872); Nesâî, Eşribe: 48, (8, 320); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/146.
[80] Müslim, Eşribe: 79, (2004); Ebû Dâvud, Eşribe: 10, (3713); Nesâî, Eşribe: 56, (8, 333); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/147.
[81] Buhârî, Eşribe 11, Müslim, Eşribe 16, (1286); Ebû Dâvud, Eşribe 8, (3703); Tirmizî, Eşribe 9, (1877); Nesâî, Eşribe 8, (8, 290); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/147.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/147-148.
[83] Müslim, Eşribe: 25, (1988); Muvatta, Eşribe: 7, (2, 844); Ebû Dâvud, Eşribe: 8, (3704); Nesâî, Eşribe: 6, (8, 289); Buhârî, Eşribe: 11; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/148.
[84] Müslim, Eşribe 8, (1981); Nesâî, Eşribe 13, (8, 291, 292); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/148.
[85] Ebû Dâvud, Eşribe: 9, (3709); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/148-149.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/149.
[87] Ebû Dâvud, Eşribe: 8, (3707); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/149.
[88] Ebû Dâvud, Eşribe 8, (3708); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/149.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/149.
[90] Nesâî, Eşribe: 53, (8, 328-330); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/150.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/150-151.
[92] Nesâî, Eşribe: 53, (8, 329); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/151.
[93] Nesâî, Eşribe: 54, (8, 331); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/151.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/152.
[95]Müslim, Eşribe: 48, (1997); Muvatta, Eşribe: 5, (2, 843); Ebû Dâvud, Eşribe: 7, (3690, 3691); Tirmizî, Eşribe: 4, (1868, 1869); Nesâî, Eşribe: 28, 33, 36, (8, 303, 306, 308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/153.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/153.
[97] Müslim, Eşribe: 57, (1997); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/153.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/153-154.
[99] Müslim, Eşribe: 64, 65, 66; Ebû Dâvud, Eşribe: 7, (3698); Tirmizî, Eşribe: 6, (1870); Nesâî, Eşribe: 40, 48; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/154.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/154.
[101] Müslim, Eşribe:11, (1983); Tirmizî, Büyû: 59, (1294); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/155.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/155.
[103] Nesâî, Eşribe: 41, (8, 312); Buhârî, Eşribe: 1; Müslim, İman: 272, (168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/155-156.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/156.
[105] Tirmizî, Eşribe 21, (1897); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/156.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/156-157.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/157.
[108] 1983 yılında Erzurum'da (Üniversite'de) hazırlanmış bir konferanstır.
[109] Hıristiyan ve yahudilerin müşterek din kitaplarını teşkil eden Kitab-ı Mukaddes'in bir âyetinde şöyle denir: "(Ezelî ve ebedî olan) Rab, Harun ile konuştu ve o'na: "... sen ve seninle beraber oğulların ne şarap ve nede sarhoş edici içki içmeyeceksiniz...." (Levililer, X (8-9). [Keza Tevrat'ın Hakimler kitabında (XIII/4-14) daha teferruatlı bir âyet mevcuttur.]
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/157-158.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/158-159.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/159-161.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/161.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/162.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/162-163.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/163-164.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/164.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/164-165.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/165-166.

[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/166-167.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/167-168.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/168-170.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/170.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/170-171.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/171-172.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/172.
[127] Bu yazı da Sur'da önceki ile birlikte neşredildi.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/172-173.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/173.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/173.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42 İÇECEKLER VE İÇKİLER KİTABI
1. Şarap İçmenin Cezası
2. İçerisinde Şıra Yapılması Yasaklanan Kaplar
3. Çeşitli Meyve Sularının Karıştırılarak Şerbet Yapılışının Mekruh Oluşu Ve Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler
4. Şarabın Haram Kılınması
5. Şarabın Haram Kılınmasıyla İlgili Diğer Hadisler

42 İÇECEKLER VE İÇKİLER KİTABI

1. Şarap İçmenin Cezası[1]

1. Yezid oğlu Saib şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab (r.a.) yanımıza gelerek: «Falan kimsede içki kokusu buldum. Bunun kaynatılmış üzüm şırası olduğunu iddia ediyor. İçtiği şeyi sorup araştıracağım. Şayet sarhoş ediyorsa onu kırbaçhyacağım» dedi. Bunu araştırdı, içki olduğunu öğrenince ona seksen kırbaç vurdu.[2](Şey
banî, 709).

2. Sevr oğlu Zeyd ed-Dîlî'den: Ömer b. Hattab kişinin içtiği şarap konusunda insanların fikrini sorunca Hz. Ali (r.a.): «Ona seksen kırbaç vurma görüşündeyiz. Çünkü bu adam içince sarhoş olur; sarhoş olunca da saçmalamaya başlar; saçmalayınca ise iftira eder.» Bunun üzerine Ömer (r.a.)'de şarap içenlere seksen kırbaç vurmaya başladı.[3]

3. îbn Şihab'dan: Benden şarap içen köleye verilecek ceza sorulunca: «Bana rivayet edildiğine göre, hür kimsenin cezasının yarısı verilir. Ömer b. Hattab, Osman b. Affan ve Abdullah b. Ömer, şarap içen kölelerine, şarap içen hür kimselerin cezasının yarısı kadar kırbaç vururlardı» dedi.[4]

4. Said oğlu Yahya'dan: Said b. Müseyyeb'in: «Haddin dışında her türlü suçun affedilmesini Allah sever», dediğini işittim.
îmam Malik der ki: Bize göre, sarhoş edici şarabı içene sarhoş olsa da, olmasa da had vacib olur.

2. İçerisinde Şıra Yapılması Yasaklanan Kaplar

5. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah fs.a.v.), gazvelerinin birinde insanlara hitabede bulundu. Ben de süratle kendisine doğru gittim. Fakat ben yanına varmadan hutbesini bitirdi. Oradakilere peygamber ne söyledi diye sorduğumda: Kabak ve zifflli kab içerisinde sıra bırakılmasını yasakladı, denildi.[5]

6. Kbû Hureyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.) kabak ve ziftli kab içerisinde şıra bırakılmasını yasakladı»[6]

7. Ata b. Yesar'dan: «Resûlullah (s.a.v.) koruk hurma ile olgunlaşmış taze hurmanın ve kuru hurma ile kuru üzümün aynı kabda şıra yapılmasını yasakladı.»[7]

3. Çeşitli Meyve Sularının Karıştırılarak Şerbet Yapılışının Mekruh Oluşu[8] Ve Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler

8. Ebû Katade el-Ensârî'den: «Resûlullah (s.a.v.) kuru hurma şırası ile kuru üzüm şırasının ve taze hurma şırası ile alacalı koruk hurma şırasının kanştırılarakiçilmesini yasakladı.»[9]
imam Malik der ki: Memleketimizdeki alimler de Resûlullah (s.a.v.) yasakladığı için bunu kerih görmüşlerdir.[10]

4. Şarabın Haram Kılınması

9. Peygamberimizin zevcesi Hz. Aişe'den: Resulullah (s.a.v.)'e bal şerbetinin hükmü sorulunca: «Sarhoş edici her içki haramdır» buyurdu.[11]

10. Ata b. Yesar'dan: Resûlullah(s.a.v.)'a dan şırasının hükmü sorulunca: «Onda hayır yoktur» dedi ve içilmesini yasakladı.[12]
İmam Malik der ki: Zeyd b. Eslem'e: «— Gubeyrâ' nedir?» diye sordum da:
«— Uskerke (Habeşlilerin darıdan yaptıkları bir çeşit şarap)» dedi.[13]

11. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Kim bu dünyada şarap içer de tevbe etmezse, abirette cennet şarabından mahrum olur» buyurdu[14]

5. Şarabın Haram Kılınmasıyla İlgili Diğer Hadisler

12. îbni Vale el-Mısrî'den: Abdullah b. Abbas (r.a.) üzümden sıkılan şıranın hükmünü sorduğumda şunları anlattı.
«Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'e içi şarap dolu bir kırba hediye edince, Resûlullah (s.a.v.):
«—Bunu Allah'ın haram kıldığını bilmiyor musun?» buyurdu. Adam:
«— Hayır» deyince, yanında bulunan biri ona gizlice bir şey söyledi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Onunla gizlice ne konuştun?» buyurdu. Adam:
«— Şarabı satmasını söyledim» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— İçilmesini haram kılan Allah, satılmasını da haram kıldı» buyurunca, adam şarap dolu iki kırbanın ağzını açtı, içlerindeki şarabın hepsi aktı gitti.[15]

13. Enes b. Malik (r.a.)'den: Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'a, Ebû Talha el-Ensarî'ye ve Übey b. KaT>e (r.a.)'e hurma koruğu ile kuru hurmadan yapılmış içki dağıtıyordum. O sırada biri gelip:
«— Şarap haram kılındı» deyince, Ebû Talha:
«— Ey Enes! Kalk şu şarap testisini kır» dedi. Hemen kalktım, havanı aldım, şarap testisine vurdum. Testi param parça oldu.[16]

14. Lebid oğlu Mahmud el-Ensârî'den: Ömer b. Hattab, Şam'a gelince, Şam halkı oranın havasının ağırlığından ve veba hastalığından şikâyet ederek: «Bizi ancak şu içki iyileştiriyor» dediler. Ömer (r.a.):
«— Şu bal şerbetini için» deyince, onlar:
«— Bal bizi iyileştirmiyor» dediler, içlerinden biri de Hz. Ömer (r.a.)'e:
«— Sen bu baldan sarhoş etmeyen bir şarap mı yapmamızı istiyorsun?» deyince, Hz. Ömer:
«-— Evet» dedi. Onlar da üçte ikisi gidip biri kalıncaya kadar bal kaynatıp Hz. Ömer (r.a.)'e getirdiler Ömer (r.a.) parmağını şerbete batınp çıkarınca şerbet sünmeye başladı. Bunun üzerine Ömer (r.a.):
«— Bu kaynatılmış üzüm şırası gibidir. Develere sürülen katran gibi katılaşmış» dedi ve bunu içmelerine müsaade etti. Ubade b. Sâmit, Ömer (r.a.)'e:»
«— Vallahu bunu sen helal kıldın» deyince, Hz. Ömer (r.a.):
«— Hayır! Vallahi» dedi. (ve şöyle dua etti): «Ey Allah'ım senin bunlara haram kıldığın hiçbir şeyi ben helal kılmıyorum. Senin helal kıldığın hiçbir şeyi de bunlara haram kılmıyorum.»[17]

15. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Irak halkından bir grup insan bana:
«— Ya Ebâ Abdurrahman, biz üzüm ve hurma alıp bunu şarap yaparak satıyoruz» dediler. Ben de:
«— Size Aîtah'i, meleklerini, insanları ve cinleri şahit tutuyorum ki bunu alıp satnrınızı. şarap yapmanızı, içmenizi, sakalık .yapmanızı size emretmiyorum. Çünkü bu şeytan işi, iğrenç bir şeye1 ir.»

---

[1] Bilindiği gibi yüce dinimiz İslâmiyet ilmi gerçeklerle çatışmayan yagane hak dindir, ilmen ve tıbben faydalı kabul edilen şeyleri, İslamiyet mubah saymış, zararlı kabul edilenleri de ondört asır Önce yasaklamıştır. Her türlü alkollü içki ve uyuşturucu maddeleri de akla, sağlığa, mala, aileye ve hatta cemiyete zararlı olduğu için haram kılmıştır. Maide sûresinin 90 ve 91. ayetinde şöyle buyurulur: «Ey iman edenler, içki kumar, dikili taşlar (putlar), fal oldan ancak şeytan işi olan iğrenç şeylerdir. Onun için bunlardan kaçınınız ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister." Konuyla ilgili hadisler ve içki içene verilecek ceza bu bahisde görülecektir.

[2] Buharı, Eşribe,74/10; Şeybanî, 709.Hanefi ve Şafii mezheblerine göre, kendisinde şarap kokusu bulunan kimseye içki içtiği, ya kendisinin ikrarı, ya da iki şahidin şehadetiyle sabit olmadıkça had uygulanmaz. Maliki ve Hanbeli mezheblerine göre ise had uygulanır.

[3] Şeybanî, 710. Fakihler ve İslam bilginlerinin çoğunluğuna göre içki içmenin haddi, yani verilecek cezanın miktarı, dinimizce tayin edilmiş olup hakimin takdirine bırakılmamıştır. Fakat bu cezanın miktarında ihtilaf edilmiştir. Maliki, Hanefî ve Hanbeliler'e göre, içki içene seksen kırbaç vurulur. Konumuz olan Hz. Ömer'in tatbikatı ve ashab-ı kiramın buna itiraz etmeyip muvafakati bunların delilidir.
îmam Şafii'ye göre ise, kırk kırbaç vurulur. Ona göre Hz. Ömer (r.a.)'ın bunu seksene çıkarması devlet başkanı olması hasebiyle tazir kabilin dendir. Bazı bölgelerde içki içen çoğalınca Hz. Ömer cezayı ağırlaştırmak istemiştir.

[4] Şeybanî, 706. ,

[5] Mslim, Kşrihü, :i<>/6, no: 48

[6] Müslim, Kerihe, :iÜ/fi, no:31,32.Hu kaplar İçerisindeki sıra çabucak sarhoş edici hale dönüşür. ()ıun için yasaklanmıştır. Bu, içkinin ilk yasaklandığı zamanlarda idi.İçki 'Vin kullandıkları bu kaplara şarap kokusu sinmişti. İçi no konulan şıralar çabucak şa-raplaşıyordu. İleni de kaplarını kullandırmamak!;) içkiyi unutturmak işlemiştir. Bılahere. içki tamamen bırakılıp kaplardan lin içki espri gidince, kullanılmasına müsaade etmiştir. Kunun bir benzeri do mezar ziyaretidir. Resûlullah (s.a.v.) putlara tapmaya alışkın bütün erkek ve kadınlara dikili taşlan, putları andıran mezar ziyaretini ünce yasakladı. Putlar tamamen unutulduktan sonra mezar ziyaretini erkeklere serbest etti.

[7] İbn Abdilber der ki: Malik'ten bildiğim karadıyla ihtilafsız olarak mürseldir. Buharı ve Müslim'de Ibn Cureyc -Zeyd-Atâ-Câbir senediyledir: Buharı, Eşribe, 74/11; Müslim, Eşribe, 36/5; no:16-19.

[8] Birden fazla çeşitli meyve suları, yahut aynı türden ham ve olgunlaşmış meyve suları —bilhassa Hicaz gibi sıcak
ülkelerde— tehammür eder yani şaraplaşır ve ekşir. Hem de —aşağıki notda belirtildiği gibi— aynı zamanda israf babına girer. Bu yüzden Resulü Ekrem bunları yasaklamıştır.

[9] Buharî,Eşribe, 74/11; Müslim, Eşribe, 36/5, no:24,25.

[10] Ahmed b. Hanbel ve Şafii'lerce de çoğunluğun görüşüne göre haramdır. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf a göre bunu içmede bir mahzur yoktur. Bunu birleştirerek içilmesinin yasaklanması, İslamın ilk yıllarında idi, ki daha ziyade bunun sebebi geçim darlığı ve bir çeşit şıra ile yeünilİp diğerlerine de yardım edilmesini teşvik idi. (Sehârenfûrî, Bezlü'l-Mechud, c. 16, s. 37).

[11] Buharı, Eşribe, 74/4; Müslim, Eşribe, 36/7, no:67, 68; Şeybanî, 711.
Bal şerbeti kabarıp sertleşerek köpüğünü atar ve sarhoş edici bir hale gelirse içilmesi haramdır. Aksi takdirde, bal şerbetinin içilmesi helal ve şifadır. Hatta bal şerbeti, soğuk içilirse ishale, ılık içilirse kabıza yararlıdır.

[12] Mürseldir. İbn Abdilber derki: ibn Vehb, Malik -Zeyd-Atâ- İbn Abbas yoluyla müsned olarak rivayet eder. Malİk'ten müsned olarak yalnızca ibn Vehb'in rivayet ettiğini biliyorum.

[13] Şeybanî, 712.

Darı şurubunun hükmü de, bal şurubu gibidir. Kabarıp sertleşerek köpüğünü atar ve sarhoş edici bir hale gelirse içilmesi haramdır. Aksi takdirde, içilmesi helal ve caizdir.

[14] Müslim, Eşribe, 36/8, no:76; Şeybanî, 715.Şarabın haram olduğunu inkâr edip helal kabul ederek içen dinden çıkar. Fakat helal saymayarak içen dinden çıkmaz. Haram fiillerden birini yapmış olduğu için büyük günah işlemiş olur. Bu büyük günahtan kurtulabilmesi için tevbe etmesi lâzımdır. Hadîs-i şeriften tevbe etmeden ölenin cennet şarabından mahrum kalacağını öğreniyoruz.

[15] Müslim, Musâkat, 22/12, no:68; Şeybanî, 713.

Türkçemizde şarap dediğimiz Kur'an ve hadislerde hamr olarak geçen madde; kabarıp yükselerek kesinleşip köpüğünü atan çiğ üzüm suyudur. Bunun bir takım hükümleri vardır:

1. Zatı itibariyle haramdır, yoksa sarhoşluk verdiği için değil. Çünkü Kur'an-ı Kerim de «rics= pis» olarak vasıflandırılmıştır.

2. Haram olduğunu inkâr eden dinden çıkar.

3. Galiz pislik hükmündedir. Avuç içi kadarının elbise, vücudumuz ve namaz kılacağımız yere bulaşması namaza mani olur,

4. Müslüman hakkında kıymet ifade eden mal değildir. Bu sebeple alım-sa-tımı caiz değildir. Bu hadis-i şerif de bunun delillerindendir.

5. Sarhoş olmasa bile şarabı içen kırbaçlanır.(Bk. Mavsıîî, el-lhtiyar, c.4, s.99).

[16] Buharı, Eşribe, 74/3; Müslim, Eşrdibe, 36/1, no:9; Şeybanî, 716.Hadis-i şeriften sahabe-i kiramın îslamiyete; Kur'an ve sünnete ne derece bağlı olduklarını apaçık olarak öğreniyoruz. Yine Enes b. Malik'in başka rivayetlerinden öğrendiğimize göre, İçkinin kesin olarak haram'kılındığını bildiren Maide sûresinin 90. âyeti inince, Resûlullah (s.a.v.) Medine'de tellallar bağırttırarak durumu ilân etmiştir. Bunu işiten Sahabe-i Kiram, içki ne zaman ve niçin haram kılındı diye araştırmaya hiç lüzum hissetmeksi-zin, evlerinde bulunan içkileri hemen sokağa dökmüşlerdir. Hatta o kadar içki dökülmüştür ki Medine sokaklarından sel gibi şarap akmıştır. Bu, As-hab-ı Kiram'ın imanlarının kuvvetini; Allah ve Resulüne bağlılıklarının derecesini göstermektedir. Bu hal, bir de şuna dikkatimizi çekiyor: Bu kadar çok içki olan yerde, içki içen çok olduğu gibi içenlerin de müzmin tiryaki olduğu anlaşılır, tşte içkinin haram olduğunu duyar duymaz hepsi birden hemen içkiyi bırakmaları İslama sımsıkı bağlılıklarını, Resûlullah (s.a.v.)'e itirazsız itaatlarını ve îmanlarının kuvvetini gösterir.

[17] Şeybanî,721.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c)- İDRAR, MEZİ VE MENİ GİBİ MADDELERİN HÜKMÜ
* İnsan İdrarının Hükmü
* Çocuk İdrarının Hükmü
* Deve İdrarı Ve Hükmü
* Mezinin Hükmü
* Meninin Hükmü
* Müslümanın Cesedi (Hayatında Ve Ölümünde) Temizdir
* Akıcı Kam Bulunmayan Hayvan (Ölü Ya Da Diri Olsun) Temizdir

c)- İDRAR, MEZİ VE MENİ GİBİ MADDELERİN HÜKMÜ

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsan neden yaratıldı, bir baksın! (İnsan) bel ile kaburgalar arasından çıkan o atılan/tazyikli sudan yaratıldı." (Tank 86/5-7).[1]

* İnsan İdrarının Hükmü

69/377- Enes b. MâlİK'ten (Radıyallahü anh):[2]
Bir bedevi mescide geldi ve idrarını yaptı. Bunun üzerine Peygamberimiz (Sailatlahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Üzerine bir kova su dökün! "[3]

70/378- (Tâbiûndan) Hammad dedi ki:[4]
İdrar bize göre kan hükmündedir, (necistir,) ancak bir dirhem miktarına ulaşmadığı sürece (ibâdete) zarar vermez.[5]

Açıklama

Burada dirhemden; eğer sıvı ise onun yayıldığı saha, katı ise ağırlığı (yaklaşık 2,8 gr.)[6] kastedilmektedir. Ağır necasetten sayılan kan, idrar gibi şeyler elbise üzerinde bulunur ve söz konusu ölçülere ulaşır ya da geçerse namaza mani olur. Hanefî mezhebinde dirhemin ölçü olması:
a- İstincâ mahalli yaklaşık bir dirhem kadardır, görüşünden ya da,
b- Avuç içi yaklaşık bir dirhem kadardır, görüşünden alınmıştır.[7]
Sonuç olarak, bu konuda her insanın kendi el ayası Ölçü olarak alınabilir. Kan ya da İdrar el ayası mesafesine varmışsa namaza manidir. İmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre az ya da çok necaset namaza manidir, ancak İmam Mâlik kanı istisna etmiş ve dirhem sınırını almıştır. Ayrıca İmamlar meşakkat kuralını işletmiş ve korunması zor olan durumlarda az necaset zarar vermez demişlerdir.[8]

71/379- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[9]
Hz. Peygamber (SaUallahu aleyhi w selimi dedi ki:
"Kabir azabının çoğu, (üzerine) idrar sıçramasına (dikkat etmemekten) kaynaklanır."[10]

* Çocuk İdrarının Hükmü

72/380- Ümmü'l-Fadl'dan (RadıyallakUanhâ):[11]
Hz. Peygamber'in (Sallallaku aleyhi ve sellem) yanına geldim ve dedim ki:
Ben rüyamda, senden bir parçayı evimde ya da odamda gördüm. (Bir rivayette: "ve bundan endişelendim.") Hz. Peygamber şöyle dedi:
"İnşallah Fatıma'nın bir oğlu olacak ve sen ona güzelce bakacaksın/büyüteceksin. "[12]
(Bir müddet sonra) Hz. Fâtıma Hasan'ı doğurdu ve çocuğu Kuşem (yani İbn Abbas) ile beraber emzirmesi için onu Ümmü'l-Fadl'a verdi.
(Ümmü'1-Fadl anlatmaya devam etti;)
Peygamberimizi ziyaret ettiğim gün, yanma bebeği (Hasan'ı) götürdüm. Hz. Peygamber onu aldı ve göğsüne oturttu, (ancak) bebek idrarını yaptı, idrar da Peygamberimizin izarına (elbisesine) bulaştı. (Bunun üzerine) elimle bebeğin omzuna vurdum. Peygamberimiz:
"Allah seni ıslah etsin, (ya da Allah sana rahmet etsin,) oğlumun canını acıttın" dedi.Ben:
'İzarını (elbisesini) ver de yıkayayım' dedim.O da şöyle buyurdu:
"Kız çocuğunun idrar bulaşığı yıkanır, oğlanın idrar bulaşığı üzerine ise su dökmek yeterlidir."
§ Ümmü'l-Fadl'dan (Radıyoilahaanhâ) gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi:
Fatıma Hasan' ı doğurunca bana verdi, ben de onu yürüyünceye ya da sütten kesinceye kadar emzirdim. Sonra Rasûlullah'm (SaiMiahu aleyhi ve seüern) yanına getirdim ve kucağına oturttum. (Ancak) bebek Onun kucağına bevletti, ben de bebeğin omuzuna vurdum. (Bunu üzerine) Peygamberimiz dedi kİ:
"Allah sana rahmet etsin, oğluma yumuşak davran!"
Ayrıca buyurdu ki:
"Kız çocuğunun idrar bulaşığı yıkanır, oğlanın idrar bulaşığı üzerine ise su dökmek yeterlidir."
§ Ümmü'-Fadl'dan (Radıyaiiahuanhâ) gelen üçüncü rivayette: Kendisi Hz. Hasan veya Hüseyin'i emzirmişti. (Şöyle anlatır;) (Bir gün) Rasûlullah (Saliaiiahu aleyhi ve settem) geldi ve nemli bir yere u-zandı. Ben de bebeği onun üstüne koydum. Ancak bebek bevletti ve idrar üstünden aşağı aktı. Ben Rasûlullah'm üstünü yıkamak için hemen su kırbasını almaya yöneldim. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ey Ümmü'l-Fadl! Oğlan çocuğunun idrar bulaşığı üzerine su dökülür, kız çocuğunun idrarını ise yıkamak gerekir."
Behz bir rivayette, 'iyice yıkanır' diye nakletti.[13]

73/381- Ebû Leylâ'dan:[14]

Hz. Peygamber in (Saitaiiahu aleyhi veseiiem) yalımdaydık, Hz. Ali'nin oğlu Hasan (Radıyaiiahu anhümâ) emekleyerek geldi ve Rasûlullah'ın göğsünün üstüne çıktı, ancak oraya bevletti, (bir rivayette, ve onun bevlini Rasûlullah'ın karnı üstünde gördüm.) Onu almak için hemen yanına koştuk. Hz. Peygamber şöyle dedi:
"(Aman) oğluma, oğluma (dikkat edin!),
{Bir rivayette) Oğlumu bırakın, korkutmayın ki bevlini tamamlasın.)"
Sonra su istedi ve izarımn üzerine döktü.[15]

74/382- Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anhâ):[16]
Rasûlullah'a çocuklar getirilir ve o da çocuklara dua ederdi. Bir keresinde kendisine yine çocuk getirildi ve o da Rasûlullah'm üstüne bevletti. Rasûlullah şöyle dedi:
"İdrarın üzerine fazlaca su dökün, (yeterlidir.)"
§(Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahüanhâ) gelen başka rivayet:
Hz. Peygamber' e (SaiMiaha aleyhi ve seiiem), damağına tatlı sürülmesi için[17] bir çocuk getirildi. Rasûlullah onu kucağına oturttu ve çocuk bevletti. Bunun üzerine Peygamberimiz su istedi ve onu idrarın üzerine döktü, serpti.)
Vekî' dedi ki: Üzerine su döktü, (ancak) yıkamadı.[18]

75/383- Ükkâşe'nin kız kardeşi Ümmü Kays bt. Mihsan el-Esediyye (Radıyallahü anhüm):[19]
Daha yemeğe başlamayan çocuğumla beraber Hz. Peygamber'in (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) yanına girdim, (çocuğu verdim.) Bebek (kucağına) bevl edince, Peygamberimiz su istedi ve onu idrarın üstüne döktü.
§ Hz. Âişe'den.(Radıyaltahü anhâ) gelen başka rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiioiiahü aleyhi ve seiiem) çocuğu kucağına oturttu. (Bebek kucağına) bevl edince su istedi ve idrarın üstüne döktü, çocuk daha yeme-içme çağına ulaşmamıştı.
Zührî dedi ki: Oğlan çocuğunun idrarına su dökmek ve kız çocuğunun idrarını yıkamak sünnetin getirdiği bir hükümdür.[20]

76/384- Hz. Ali'den (Radıyaliahü anh):[21]
RaSÛlUİlah (Saltallahü aleyhi ve sellem) buyurdu kî:
"Oğlan çocuğunun İdrar bulaşığına su dökülür, kızın idrarını ise yıkamak gerekir."
Katâde: 'Her iki çocuk için zikredilen şeyler, yemeğe başlamadan önceki dönem için geçerlidir. Ama yemeğe başladıktan sonra ikisinin de idrar bulaşığını yıkamak gerekir' dedi.[22]

77/385- Ümmü Kürz el-Huzâiyye"den (Radıyaitahü anhû):[23]
Peygamberimize (Sattaüahu aleyhi ve seiiem) bir oğlan çocuğu getirildi, (bebek) Onun kucağına bevl edince su getirilmesini istedi ve üzerine döküldü.
Bir keresinde de kendisine kız çocuğu getirilmişti ve kucağına bevlet-ti, Peygamberimiz de bunun yıkanmasını emretti.[24]

78/386- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ):[25]
Hâris'in kızı Ümmü'1-Fadl {Radtyattahü ar&â), (çocuğu) Ümmü Habibe bt. Abbas'ı, Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına getirdi ve kucağına oturttu. (Bebek) Rasûlullah'ın üstüne bevl edince onu hemen aldı ve sırtına vurdu, sonra sarstı. Peygamberimiz:
"Bana bir bardak su getirin!" dedi ve onu idrar yapılan yere döktü. Sonra dedi ki:
"Suyu, idrarın aktığı yere dökün!"[26]
NOT: Süt emen erkek ve kız çocuğun idrarları hakkındaki hüküm farklılığı onların biyolojik yapılarından kaynaklanmaktadır. Suyun az olduğu yerlerde belki böyle bir ruhsat verilmiştir. (Bunlarla ilgili fıkhî hükümler için bk. 95/403. hadisin açıklaması rnd. 12).[27]

* Deve İdrarı Ve Hükmü

79/387- Enes b. Mâlik'ten (Radıyatiahu anh):[28]
Ukl\den[29] bazı kişiler Peygamberimizin (Saiiallaha aleyhi ve seiiem) yanına geldiler. (Ancak hastalıklardan dolayı) Medine'de kalmayı istemediler. Rasûlullah da bunlar için süt sağılan develerin hazırlanmasını emretti ve onlara develerin sütlerini, idrarlarını içmelerini tavsiye etti.
NOT: İdrardan sakınılması ile develerin idrarının bazı hastalıklara tavsiye edilmesi hükümleri ilk anda çelişiyor gibi görünmektedir. Ancak idrar ile ilgili ha-ramlılık hükmü geneldir ve kuvvetlidir, deve idrarı ise zaruret anında tıbbî tedavi için kullanılabilir; burada genel bir hükmün tahsis edilmesi ya da zaruret anında bazı şeyler helâl olabilir kaidesi, işletilebilir.[30] Deve idrarı ile bazı hastalıkların tedavisi önceden beri yaygındı. Bu olayda da hasta kişiler iyi oldular, hastalıktan kurtuldular.[31] (Bu konudaki tıbbî hükümler için bk. 95/403. hadisin açıklaması md. 6).[32]

* Mezinin Hükmü

80/388- Sehl b. Huneyf ten (Radıyaiiahu anh):[33]
Ben çoğu zaman mezi[34] akıntısıyla karşılaşırdım ve çok gusl ederdim. Durumu Rasûlullah' a (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) sordum. O da buyurdu ki:
"Senin abdest alman yeterlidir."
'Elbiseme bulaşan yeri ne yapayım?'
"Sudan bir avuç alıp mezinin bulaştığı yeri mesh etmen/serpmen[35] kâfidir."[36]

81/389- HZ. Ali'den (Radıyallahüanh):[37]
Ben mezi akıntısı çok olan bir erkektim ve kızının yanımdaki konumu (yani eşirn olması) nedeniyle bunu Rasûlullah'a (SaüaUahu aleyhi ve settem) sormaktan utanıyordum.
Mikdad'dan sormasını istedim. Peygamberimiz şöyle dedi:
"O kişi cinsel organı ve hayalanndaki (bulaşığı) yıkar, sonra abdest alır."

§ (z.) Hz. Ali'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saüallahüaleyhi vesdtem) şöyle dedi: "Abdest al ve cinsel organına su serp, dök! "
§ Hz. Ali'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi: "Bu durumda abdest almalıdır."
§ Hz. Ali'den gelen dördüncü rivayette benzeri zikredildi: Ben birinden bu durumu sormasını istedim.
Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Abdest al, orayı yıka!"[38]

82/390- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh):[39]
Ben mezi akıntısı çok olan bir erkektim ve bu durumu Rasûlullah'a (Saüaüahü aleyhi ve sellem) Sordum, buyurdu ki;
"Tazyikle meni geldiğinde cünüplükten dolayı gusül al, (mezi gibi) tazyiksiz gelende ise gusül almana gerek yok (abdest yeterlidir)/'
§ Hz. Ali'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Mezi geldiğinde cinsel organını yıkaman (yeterlidir), (ama) meni attığında gusül al! "
§ (z.) Hz. Ali'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Peygamberimiz (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Mezi İçin abdest, meni için gusül gerekir."[40]

83/391- Mikdad b. el-Esved'den (Radıyaiiahu anh):[41]
Hz. Ali bana:
'Eşiyle oynaştığı için meni[42] değil de mezi gelen kişinin durumunu Rasûlullah'a (SaiiaUâhu aleyhi ve seikm) bir sorsan, eğer kızı benim eşim olmasaydı kendim sorardım,' dedi.
Ben de Rasûlullah'a gittim ve sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Adam eşiyle oynaşırken meni değil de mezi gelse, (ne olur?)* Dedi ki:
"Cinsel organını yıkar ve namaz (için gerekli olan) abdesti alır."
§ Mikdad b. el-Esved'den gelen ikinci rivayette benzeri zikredildi: Hz. Peygamber (Sailallahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Sizden biri bunu (yani mezi) görürse, cinsel organına su serpsin/. döksün ve namaz (İçin gerekli olan) abdesti alsın! "
§ Mikdad b. el-Esved'den gelen üçüncü rivayette benzeri zikredildi: Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizctşn biri bunu (yani mezi) görürse, cinsel organına su serpsin (yani onu yıkasın) ve namaz (için gerekli olan) abdesti alsın!"[43]

84/392- Âiş b. Enes el-Bekrî'den (Radıyaliahu anh):[44]
Hz. Ali, Ammar ve Mikdad (Radıyaiiaha ahhüm) mezi hakkında konuşuyorlardı. Hz. Ali:
'Ben mezi akıntısı çok olan bir kişiyim ve lazmın nikahımda bulunması (eşim olması) sebebiyle bunu Rasûlullah'a (Saiiaiiaku aleyhi ve seiiem) sormaktan utanıyorum' dedi ve onlardan birine dedi ki (Ammar ya da Mikdad'a, Râvi Atâ; Bu kişinin ismini Âiş bana söylemişti, ama unuttum, dedi):
'Bunu Rasûlullah'a sor!' Ben de bunu sorunca Rasûlullah dedi ki:
"Bu mezidir, onu yıkasın! "
'Neresini yıkasın?'
"(Bulaşan) cinsel organını, (sonra) güzelce abdest alır."
{Râvi dedi ki: ya da namaz için aldığı abdest gibi abdest alır ve cinsel organına su serper.)"
NOT: Mezi akıntısı sadece abdesti bozar, gusül gerektirmez. Mezinin de idrar gibi yıkanması gerekir, zira o da necistir. Bazı rivayetlerde geçen su serpilmesinden kasıt diğer rivayetlerden anlaşıldığı gibi yıkamaktır.[45]

* Meninin Hükmü

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsan neden yaratıldı, bir baksın! (İnsan) bel ile kaburgalar arasından çıkan o atılan/tazyikli sudan yaratıldı.' (Târik sûresi 86/5-7).[46]

85/393- Hz. Âişe annemizden {RadıyaîiaM ankâ):[47]
Ben Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve seitem) elbisesindeki (kuruyan) meniyi çitiyerek (çıkartır, temizlerdim), sonra Rasûlullah bu elbiseyle gider ve namaz kılardı.
§Hz. Âişe'den (Radıyallahâanhâ) diğer rivayet:
"Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elbisesinden (kurumuş) meniyi kazıma/çitileme halimi hâlâ görür gibiyim. "[48]

86/394- Hz. Âişe annemizden (Radtyailahü ântiâ):[49]
Rasûlullah (Saüaüahû aleyhi ve seiiem) elbisesindeki meniyi, izhir (denilen kokulu bitkinin) köküyle/çubuğuyla sürterek çıkartır, temizler ve o elbiseyle namaz kılardı. Meni kuru olduğunda bunu çitileyerek çıkartır, temizler ve onunla namaz kılardı.[50]

87/395- Esved b. Yezid'den:[51]
Elbiseme bulaşan cenabet eserini (yani meniyi) yıkarken, beni mü'min-lerin annesi Hz. Âişe (Radıyaiiaha anhâ) gördü ve dedi ki:
Bu nne?
'Cenabet eseri.'
'Rasûlullah 'in (Saüallahü aleyhi ve seücm) elbisesine bulaştığında... (yukarıdaki sözü zikretti ve Mehdi, bir eliyle diğerine sürterek, çitileyerek nasıl olduğunu anlattı.)'
§(Esved'den gelen diğer rivayette), Hz. Âişe annemiz dedi ki: 'Ben Rasûlullah'ın (SaUaliuhâ aleyhi, ve seiiem) elbisesini sürter, çitilerdim. Onu görürsen yıka, değilse üzerine su serp!'
(Bir başka rivayette; "...Görülmezse üzerine su serp!').[52]

88/396- Hemmam'dan:[53]
Hz. Âişe'ye (Radıyaiiahu mhâ) bir misafir gelmişti. Ona, içinde uyuyacağı san bir yorgan/battaniye verilmesini söyledi. Bu kişi uyurken ihtilâm olmuştu, yorganda/battaniyede ihtilâm eseri olduğu halde göndermekten utandı ve suya batırarak yıkadı, sonra gönderdi. Hz. Âişe

dedi ki:
'Kumaşımızı niye bozdu, değiştirdi. Parmaklarla kazıma yeterliydi. Ben Rasûlullah'ın elbisesini parmaklarımla kazıyarak temizlemiştim.'[54]

89/397- Kays b. Vehb,[55] Sevâe (b. Âmir)[56] kabilesinden bir kişi aracılığıyla nakleder:
Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiaha anhâ) kadm-erkek ilişkisinden gelen su (meni) hakkında şöyle dedi:
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), o su (meni) üzerine su dökerek yıkar, temizlerdi.'[57]

90/398- Süleyman b. Yesar'dan:[58]
Hz. Aİşe annemiz (Radıyallahü anhâ) Rasûlullah'in (Sailallahü aleyhi ve sellem) elbisesindeki meniyi yıkardı.[59]

Açıklama

Bu rivayetlerde, meninin temizlenmesi için iki farklı işlemin yapıldığı görülmektedir.
1- Meni kurumuş ise; katı kısım yaş kısmı içine çekerek kumaşta bırakmadığı için katılaşan kısmı kazıyarak çıkartmak yeterlidir. Ancak yıkamak daha güzeldir. Suyun az olduğu yerlerde yıkamadan, çitİleyerek çıkartmak yeterlidir.
2- Meni yaş ise yıkamak dışında temizlenmez.
Meninin necis olup olmadığı konusunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ebû Hanife ve Mâlik; meninin necis olduğunu ve temizlenmesi gerektiğini, belirtirler.
b- İmam Şafii ve Ahmed; meninin temiz olduğunu ve çıkarılmasının vacip değil, müstehap olduğunu belirttiler.
İhtiyatlı olan temizlemenin vacip olmasıdır. Doğrusunu Allah bilir.[60]

* Müslümanın Cesedi (Hayatında Ve Ölümünde) Temizdir

91/399- Ebû Hüreyre'den (Radtyaliahu anh);[61]
Cünüp olduğum bir sırada Hz. Peygamber'le (Saliaiidha aleyhi ve karşılaştım, Onunla biraz yürüdüm, sonra gizlice kaçtım/kayboldum ve konakladığım yere gelip gusül aldım ve geri geldim, (baktım ki) Hz. Peygamber oturuyor. Bana dedi ki:
"Neredeydin?" Ben:
'Seninle karşılaştığımda cünüptüm ve bu halimle yanında oturmayı çirkin gördüm, gittim, gusül alıp (geldim)' deyince buyurdu ki:
"Sübhanaliah, mü'min necis olmaz ki."
§ Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhj gelen başka rivayet:
Medine yollarının birinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) benimle karşılaştı, ben hemen gözden kayboldum, gittim ve gusül alıp geldim...[62] (sonra hadisin kalan kısmını zikretti.)[63]

92/400- Huzeyfe b. el-Yeman'dan (Radtyaliahu anh):[64]
(Medine yollarının birinde Hz. Peygamber (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) Huzeyfe ile karşılaştı.
(Huzeyfe) Rasûlullah'a:
'Ben cünübüm1 deyince, o buyurdu ki:
"Mü'min necis olmaz."
§ İkinci rivâyet,İbn Sîrîn'den (Radıyaiiahii anh):
Peygamberimiz (Sallalldha aleyhi ve seiiem) dışarı çıktı ve Huzeyfe b. el-Yemân (Radıyaiiahu anh) ile karşılaştı. Huzeyfe hemen uzaklaştı, gusül aldı ve döndü. Peygamberimiz dedi ki:
"Sana ne oldu?"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cünüptüm.'
"Mü'min necis olmaz ki."[65]

* Akıcı Kam Bulunmayan Hayvan (Ölü Ya Da Diri Olsun) Temizdir

93/401- Ebû Hüreyre.'den (Radıyaiiahüanh):[66]
Rasûlullah {Sailailahü-aieyfrive seüem) buyurdu ki:
"Birinizin kabına sinek düşerse, bilin ki onun kanadının birinde zehir, Öbüründe panzehir vardır. O, zehirli kanadıyla kendisini korur, onu bütünüyle tekrar suya daldırsın! "
§ Ebû Hiireyre'den (Radıyallahu anh) gelen ikinci rivayet: Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) dedj ki:
"Birinizin içeceğine sinek düşerse, onu bütünüyle o içeceğe daldırsın ve atsın. (Bilin ki onun) kanadının birinde zehir, öbüründe panzehir vardır."[67]

94/402- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaiiahü mıh):[68]
Hz. Peygamber (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Birinizin yemeğine sinek düşerse, onu bütünüyle o yemeğe daldırsın (ve atsın.)"[69]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçen tavsiye, içine sinek düşen yemeğini veya suyunu atmak istemeyenler için geçerlidir. Ayrıca bir mucizeye de şahit olunmaktadır. Zira asırlar sonra yapılan ilmî araştırmalar ve lâboratuvar deneyleri sonucunda anlaşılmıştır ki sineğin bir kanadında zehir öbür kanadında da panzehir bulunmaktadır.[70]
Akıcı kanı olmayan sinek, sivrisinek ve tahtakurusu gibi küçük hayvanlar/böcekler az bir suya da düşse, suyu necis kılmazlar. O su, ibadet için temizlikte (abdest ve gusüi almada) kullanılır, bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır.[71]

95/403- AbdulIah b. Ömer'den (Radıyaiiahü nanhüma):[72]
(Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bize İki ölü ve iki kan helâl kılındı. İki ölü; balık ve çekirgedir. İki kan ise; ciğer ve dalaktır."[73]

Açıklama

Bazı maddelerin necis olmasında ihtilâf edildi:
1- Suda yaşayan hayvanların ölüsü/leşi Hanefî, Mâliki ve Hanbelî mezhebine göre suyu necis kılmaz. İmam Şafiî'ye göre ise balık ve çekirge dışındaki Ölüler suyu necis kılar.[74]
2- Akıcı kanı olmayan sinek, sivrisinek ve tahtakurusu gibi küçük hayvanlar/böcekler az bir suya da düşse, suyu necis kılmazlar. O su, ibadet için temizlikte (abdest ve gusül almada) kullanılır, bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır.[75]
3- LeşÎn yün, kıl, boynuz ve tırnak gibi kam olmayan sert parçalarının düştüğü su Hanefîlere göre temiz, Şafiî ve Hanbelîlere göre necis, Mâlikîlere göre ise kemik düşen su temiz, kıl/tüy düşen su ise necistir.[76]
4- Katir ve eşeğin artığı cumhura göre temizdir,[77] ancak İmam Ebû Hanife'ye göre bunlar şüpheli sulardır, çünkü sahabe meşruluğunda ihtilâf etmişlerdir. Başka su yoksa, onunla abdest alınır, ayrıca teyemmüm yapılır.[78]
5- Eti yenen hayvanların artıkları ittifakla temizdir,[79] ancak gezinen ya da pislik yeme ihtimâli olan tavukların, ayrıca yırtıcı kuşların, evde bulunan fare ve yılan gibi haşerelerin hayvanların artığını kullanmak İmam Ebû Hanîfe'ye göre mekmhtur.[80]
6- Eti yenen hayvanların bevli ve dışkısı İmam Mâlik ve Ahmed'e göre temizdir. İmam Ebû Hanife'ye göre güvercin ve serçe dışındakilerin bevli ve dışkısı necistir, Şafiî'ye göre hepsi necistir.[81]
7- Yırtıcı hayvanların artığı konusunda müctehidler ihtilâf ettiler; İmam Ebû Hanife ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre necistir. îmam Mâlik, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise temizdir.[82]
8- Köpek ve domuzun artığı İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre necistir[83] İmam Mâlik'e göre köpeğin artığı temizdir, zira avda kullanılmaktadır. Köpeğin artığı/yaladığı kabı ise yedi kere yıkamak necis olduğu için değil de taabbüden emredilmiştir. Domuzun kendisi necistir, ama artığı konusunda ondan iki rivayet vardır.'[84]
9- Köpeğin kılı ve tüyü İmam Ebû Hanife ve Mâlik'e göre temiz, diğer İmamlara göre necistir.[85]
10- Ölü insan, İbn Abbas ve İbn Zübeyr gibi bazı sahabilerin fetvalarından dolayı Hanefîlere göre necis, ancak kuyuya düşen bir zenciden dolayı suyun boşaltılmamasma ilişkin sahabe fetvası nedeniyle cumhura göre temizdir.[86]
11- İnsanın menisi, İmam Ebû Hanife ve Mâlik'e göre necistir ve temizlenmesi vaciptir. îmam Şafiî ve Ahmed'e göre ise; meni temizdir ve çıkarılması vacip değil, müstehaptır.[87]
12- Süt emen erkek çocuğun bevli; Şafiî ve Hanbelîlere göre necaset-i hafifedir, üzerine sadece su dökülür/serpilir. Hanefî ve Mâlikîlere göre necistir, çünkü bevlin kabir azabına sebep olması ile ilgili hadis umûmî hüküm ifade eder.[88]
13- Hanefi mezhebine göre; insan ve domuz derisi dışında kalan bütün deriler, hayvanın kesilmesiyle ya da leş ise tabaklanmasıyla temizlenir. Bu deri üzerinde veya içinde namaz (alınabilir, satışı da caizdir. Ancak bunun yenmesi haram kılınmıştır.[89] Cumhur ise kesilsin ya da leş olsun bu derilerin ancak tabaklanma ile temiz hale geleceğini belirtmişlerdir.[90]
14- Müstamel su, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre sadece temizdir. İmam Malik ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre ise hem temiz, hem de temizleyicidir.[91]
15- Yırtıct kuşların artığı İmam Ebû Hanîfe, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre temizdir. Ancak Ebû Hanîfe kullanılmasını mekruh görmüştür.[92]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, III/110-111, H.no: 12021 (Hadis, sülâsiyyâltan biridir). Benzer rivayet için bk. in/167, H.no: 12645 (sülâsiyyâttan biridir); III/114, H.no: 12071; Mâlik, Taharet, 111 (miirsel olarak); Buhârî, Vudû', 57-58; Edeb, 80; Müslim, Taharet, 98-100; Tirmizî, Taharet, 112, H.no: 148 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 45, H.no: 53-55; İbn Mâce, Taharet, 78, H.no: 528 (İbn Mâce, Vasile b. el-Eska'dan (Radıyallahü anlı) şâhid getirmiştir. Fakat senedinde bulunan Ubeydullah el-Hüzelî zayıf bir râvidir. Bk. Taharet, 78, H.no: 530); Bu rivayet daha önce 48/356.hadiste geçti.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, IV/391, H.no: 19376; Bennâ, bu eserin senedinin ceyyid, râvilerinin de Buhârî ve Müslim'in ricali olduğunu İfade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/241. Tâbiûndan olan Hammâd'm bu görüşü fukahâ arasında deül getirilen bir kaynak olmuştur. Bu rivayet bize, Müsned'de maktu rivayetlerin (tâbiûn sözlerinin) bulunduğunu gösterir.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/130.
[6] Muhamed Necmüddin. el-Mekâdirü'ş-şer'ıyye, 135.
[7] İbnii '1-Hümam, Fethu 'l-Kadir, 1/202-203.
[8] İbn Rüşd, Bidâyeiü 'l-müctehid, 1/59; Ibn Kudâme, Muğnî, 1/30,11/78-83; Nevevî, Mecmu', 1/260; Muhamed Necmüddin, el-Mekâdirü'ş-şer'ıyye, 139.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/131.
[9] Sened:
Sahih: Müsned, 11/326,33.no: 8313; Benzer rivayet için bk. 11/388, H.no: 90] 0; ü/389, H.no: 9036; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 348 (Bûsirî, isnadının salıÎh olduğunu ve sahicilerinin de bulunduğunu ifade etti. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/51); Dârekutnî, 1/128 (sahihtir, der.
lafzıyla rivayet edilen için İse: "'doğrusu mürseldir" der); İbn EM Şeybe, 1/115, H.no: 1306; Hâkim, 1/293, H.no: 653. Ayrıca: "Bu hadis Buharı ve Müslim'in şamna/râvilerine göre sahihtir, Hadisin hiçbir illetini bilmiyorum ama her ikisi de bunu sahihlerine almamıştır" diyerek buna bir de şâhid getirir (ki Zehebî de bu görüşü onaylar):
a-İbn Abbas'ın (Radıyallahü anhümâ) bu şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cetnü'l-kebîr, XI/84, H.no: 11120; Deylemî, 11/54, H.no: 2305; Dârekutnî, 1/128
b-Muâz b. Cebel'den (Radtyallahu anh) (mevkuf olarak) şahidi için bk. Taberânî, el-Mucemul-kebîr, XX/124, H.no: 248 (Heysemî, senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bu zaiı çoğu kimse zayıf saymıştır. Alımed ise hadisleri rikak hadislerine yorumlar. Ayrıca senedinde Abdullah b. Cüzeym var, hakkında olumlu veya olumsuz görüş beyan eden olmamıştır. Bk. Mecma', 1/209);
c-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Heysemî, Taberânî'nin hadisi Kebîr'İnde naklettiğini ve râvilerinin de sika sayıldıklarını söyler. Bk.Mecma', 1/209);
d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 11121 (mahfuz olan mürsel oluşudur):
Aynca 152/460. ve 312/2931 hadislerde tekrar edilecektir.
[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/131-132.
[11] Sened:
Sahih: Müsned, Vİ/340, H.no: 26757, İkinci rivayet: VI/339, H.no: 26753 (Bu rivayet Kâbus b. el-Muhârik sebebiyle hasendir. Hadis âlimleri bu râviyî kabul etmişler ancak Ümmü'l-Fadl'dan semâmda tenkid bulunmaktadır. Doğrusu şudur: O, babasından, babası da Ümmti'l-Fadl'dan hadis işitmiştir.), Üçüncü rivayet: VI/339, H.no: 26755; Mâlik, Taharet, 109-110; Buharı, Vudû', 59; Tib, 10; Deavât, 30; Edeb, 21; Müslim, Taharet, 101, 104; Selâm, 86-87; Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 375; Tirmizî, Taharet, 154; Cum'â, 78; Nesâî, Taharet, 188; İbn Mâce, Taharet, 76-77; İbn Huzeyme, 1/143, H.no: 282
Ümmü'1-Fadl bt. el-Hâris: Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın eşi ve Meymûne validemizin kızkardeşi olan Lübâbe bt. el-Hâris'tir (Radtyallahü anhüm). Lübâbetü'l-kübrâ diye de bilinir. Hz, Hatice annemizden sonra ilk müslüman olan hanımlardan biridir. Çocukları; Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Kuşem, Ma'bed, Abdurrahman ve Temmâm'dır. Temmâm tamam olsun niyeti ile isimlendirilen en son

dünyaya gelen küçük çocuklarıdır. Terceme-mizdeki I65/473.hadiste bu sahâbînin hadisini görebilirsiniz. Kuşem b. Abbas ise Allah Rasûlü'nün çok sevdiği ve terkisine bindirdiği kendisine çok benzeyen amcaoğullanndan biridir. Mekke'de valilik yapmış ve Muâviye zamanında da şehid olmuştur. (Müsnedde yer alan rivayetlerden biri için bk.I/101, H.no: 787.) Ümmü'1-Fadl künyesi ile tanınanlardan biri de Abbas'm kızıdır. Anne ile kızın karıştırılmaması gerekir. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII/246-247, Trc. no: 7252-7253; VII/366-367, Trc. no: 7566, 7568.

[12] Ümmü'-I-Fadrm bebeği emzirme ve terbiyesi kastedilmektedir.

[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/132-134.

[14] Sened:

Sahih: Müsned, IV/347-348, H.no: 18957. Diğer rivayet için bk. fv/348, H.no: 18958 Lafzı şöyledir: "öyleki bevünin Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve selle/n} kanımda yol yol aktığını gördüm." Ahmed eş-Şeybânî, Ahâd, IV/170, H.no: 2151.

Şâlıidleri için bk. Müslim, Taharet, 101-102 (Hz.îşe'den nakledilir); 103-104 (Ümrnü Kays bt. Mıhsan'dan nakledilir); Senedinde bulunan İbn EM Leylâ'nın hafızasının zayıf olduğu ifâde edilmiştir. Diğer rivayetler ise sahihtir. Heysemî de Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nİn rivayet ettiği hadisin râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma \ 1/284.

Dârimî'nin rivayetinde İse Hz. Peygamberce ve Ehl~i beyte zekat mallarının helâl olmadığına dair rivayet var ki aynı senedle zikredilen bu hadisin aynı yerde gerçekleşmesi mümkün bir hâdise olduğunu hatırımıza getirmektedir.

Bk. Dârimî, Zekât, J6, H.no: 1650; Ahmed b. Hanbel bu iki rivayeti birleştirerek de nakleder:

BkMüsned, IV/348, H.no; 18958.

Ebû Leylâ ve İbn Ebî Leylâ'lar hakkında bilgi için bk.61/369.hadis.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/134-135.

[16] Sened:

Sahih: Müsned, VI/46, H.no: 24074. Diğer rivayet için bk. VI/52, H.no: 24137; Benzer rivayet için bk. VÎ/210, H.no: 25644; Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Rasûlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem) (yeni doğan) çocuklar getirilir, onların damağına tatlı şeyler sürer ve bereket duası yapardı. Bîr çocuk kucağındayken bevletmişti de su getirilmesini ve bu suyun idrarın üzerine dökülmesini emretmişti." Bk. VI/2I2, H.no: 25647; Mâlik, Taharet, 142; Buhârî, Vudû', 222; Müslim, Taharet, 101402; Ebû Dâvûd, Taharet, 37, H.no: 74; TirmizİTaharet, 54, H.no: 71; Nesâî, Taharet, 189, H.no: 302; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 523.

[17] (Bir rivayetle tahnikin bereket için yapıldığını gösteren bir ziyade bulunmaktadır:

Tahntk; bebeğin damağına doğduğu zaman hurma gibi bir tatlı sürmektir ki bu uygulama sünnettir. (Bk. Müslim, Âdâb, 25; Ahmed b, Hanbel, Müsned, VI/52).

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/135-136.

[19] Sened:

Sahih: Müsned, VI/355, H.no: 26875; İkinci rivayet için bk. VI/356, H.no: 26879. Bu hadisin bazı rivayetleri iki ayrı hadisi içermektedir. Bu rivayetler için bk. VI/355, H.no: 26876; VI/356, H.no: 26882-26883. Mâlik, Taharet, 110; Buhârî, Vudû', 59; Tıb, 10; Müslim, Taharet, 103-104; Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 374; Tirmizî, Taharet, 54, H.no: 71; Nesâî, Taharet, 188, H.no: 302; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 524; Dârimi, Vudû', 63, H.no: 747; İbn Huzeyme, 1/144, H.no: 285;

Ümmü Kays bt. Mihsân (Radıyallahü anhâ) hesapsız Cennet'e girenlerden olmasını Hz. Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) isteyen Ükkâşe b. Mihsân'ın (Radıyallahü anh) kızkardeşidir. İik müslümanlardan biri olup Medine'ye hicret etmiş ve uzun bir ömür sürmüş en son vefat eden hanım sahâbilerden biridir. İsmi Amine veya Cüzâme'dir. İsminin zikre-dildiği rivayetlerde hakkında şu ifadeler kullanılır:

"Ümmü Kays bt. Mihsan, Esed b. Huzeyme oğullarından biridir, Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve seilem) biat eden ilk hanım muhacirlerden biriydi." Bk. Müsned, VI/356, H.no: 26882;

"Onun gibi uzun ömür bahşedilen hiçbir kadın bilmiyorum" Bk. Müsned, VI/355-356, H.no:26878.

[20] Bu ikinci rivayet tıb bahsinde asıl metni ile tekrar edilecektir. Hadisin metni:

Bu rivayet için bk. Sayd konusu 102/6 8 26. hadis.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/136-137.

[21] sened:

Sahih: Müsned, 1/76, H.no: 563; Benzer rivayetler için bk. 1/137, H.no: 1149; 1/97, H.no: 757; 1/137, H.no: 1148 (Bu son rivayette iki sened bulunmaktadır. Senedlerden biri muttasıl, diğeri de munkatıdır. Munkatı olan rivayetin senedinde Katâde senedden düşmüştür. Çünkü Hişâm ed-Destuvâî, Ebû Harb'e yetişmemiştir); Ebû Dâvûd, Taharet, 135, H.no: 377; Tirmizî, Cum'a, 77, H.no: 610 ("hasen-sahih" Ahmed Muhammed Şâkir, İbn Teymiye'nin Müntekâ'da Münzirî'nin Muhtasaru Ebi "Dâv&f da sadece "hasen" kaydını koyduklarını, Neylü'l-evtâr (1/55) ve Avnu'l-Ma'bûd'da (1/145) da böyle kayıtlı olduğunu belirterek "sahih" lafzının diğer mahtûta nüshalarda buluduğunu söyler, Bennâ da sadece "hasen" olduğunu söyleyenlerdendir. Bk.Bülûğu'l-emânt 1/244.); İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525.

Ümmi Kays bt. Mihsan'dan (Radıyallahü anhâj şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 54, H.no: 71; Katâde'nin sözünün Ümmü Seleme'den (Radıyallahü arihâ) merfû olarak gelen rivayet şöyledir:

Heysemî, bu rivayetin Taberânî'nin el-Mucemü'l-evsa? mda nakledildiğini ancak senedinde zayıf olan İsmail b. Müslim el-Mekkî'nin bulunduğunu; Ebû Dâvûd tarafından da yine Ümmü Seleme'den (Radıyallahü aıihâ) fakat mevkuf olarak rivayet edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/285. Taberânî, merfû olarak benzer bir lafızla diğer eserinde de nakleder. Bk. el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/366, H.no: 866. İbn Hacer, isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk.Teîhîs, 14; Bennâ, hadisi İbn Huzeymel İbn Hıbbân ve Bâkim'e de nisbet ederek isnadının sahih olduğunu, Hâkim'in: "sahihtir, fakat Buharı ve Müslim Safci/t'lerine almadı" dediğini naklederek, Zehebî'nin bunu onayladığını ifade eder. RkMülûğu 'l-ernânî, 1/244.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/137-138.

[23] sened;

Hasen: Müsned, VI/422, H.no: 27243; Benzer rivayet için bk. VI/440, H.no: 27350; VI/464, H.no: 27504; İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 527; Dârekutnî, 1/129.

a-Hz.AIi'den (Raüıyallahü anh) şahidi için bk.Tirmizf, Cum'a, 77, H.no: 610 (Hasen-sabılı); İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525;

b-Ebu's-Semh'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 526;

c-Uîbâbe bt. el-Hâris'ten (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet 77 H.no: 522;

d-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 523;

e-Ümmü Kays bl. Mihsan'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 524; Tirmizî, Taharet, 54, H.no; 71 (Tirmizî, Ümmü Kays'ın hadisini verdikten sonra bu konuda hadis nakleden sahabenin isimlerini vermekle yetinir: Hz.Ali, Âişe, Zeyneb, Lübâbe bt. el-HârÎs (Fadl b. Abbas b. Abdulmuttalib'in annesidir.) EbuVSemh, Abdullah b. Amr, Ebû Leylâ, İbn Abbas -Radıyallahü anhünı-);

İbn Hacer, Taberânî'nin el-Mucemü'1-evsat'ında da nakledildiğini, Amr b Şuayb hakkında ihtilâfın bulunduğunu, Amr b. Şuayb'in Ümmü Kürz'e yetişmediği için senedinde ınkıtaın bulunduğunu ve onun daima babası kanalıyla hadis naklettiğini belirtmiştir. Bk. Telhîsu 'l-habir, 1/38. Hadis munkatı olduğu için zayıftır. Ancak şâhidleriyle kuvvetlenir.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/138-139.

[25] Sened:

Hasen; Müsned, 1/302, H.no: 2750; Heysemî: "Senedindeki Hüseyin b. Abdullah zayıf olduğu için hadis zayıftır. Ahraed b. Han bel, Ebû Zür'a, Ebü Hâlim, Nesâî ve İbn Maîn zayıf-bir rivayete göre İbn Maîn sika- saymıştır" der. Bk, Meana', 1/284. Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas el-Kuraşî el-Hâşimî (v.141/755): Zehebî, hadis âlimlerinin zayıf saydığını söyler. Bk. Kâşif, Trc. no: 1091; Bûsirî, senedinde Hüseyin b. Abdullah'ın da bulunduğu İbn Mâce'nin bir hadisinde: "Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Nesâî hadisini metruk saydı. Buhârî: "Zındıklıkla itham ediidi" dedi, İbn Adiy ise bu zâtı/dolayısıyla hadisini kuvvetlendirdi" der. Bk. İbn Mâce, CenâÎz, 65, H.no: 1628. Bir başka hadiste: "Ebû Hatim hadisini zayıf saydı" der. Bk. İbn Mâce, Itk, 2, H.no: 2515-2516. Hüseyin b. Abdullah'ın Ebû Dâvûd bir, Dârimî iki, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel ise 27 rivayetini nakleder.

Hz.Hasan, Hüseyin ve diğer kız ve erkek çocukların Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) getirilmesi ve kucağına bevletmesİ ile ilgili benzer rivayetler: Enes b. Mâlik, Ebû Ümânıe, Zeynep bt. Cahş, Abdullah b. Amr ve Ümmü Seleme'den (Ra&yallaM anhUm) nakledilir. İlgili rivayetler için bk, Mecma', 1/284-285. Dolayısıyla hadis şâhidleriyle kuvvet kazanır,

Konu ile İlgili bir rivayet:

Hz.AIi'den: "Hz. Peygamber süt emen bebeğin bevli hakkında şöyle buyurdu: "Erkek çocuğununu bevline su serpilir, kız çocuğunun bevli ise yıkanır."

Ebu'l-Yemân el-Mısrî: Her iki su da bir olduğu halde Hz.Peygamber'in bu hadisinin ne anlama geldiğini İmam Şafiî'ye sordum. O da: "Erkek çocuğunun bevli su ve çamurdandır. Kız çocuğunun bevli et ve kandandır. Anladın mı, ikna oldun mu?" dedi. Ben "hayır" deyince: "Allah Teâlâ Adem'i yarattığı zaman Havva'yı da kısa eğe kemiğinden yarallı. Buna göre erkek çocuğunun bevli su ve çamurdan, kız çocuğunun bevli ise et ve kandan olmuş olur. Şimdi anladın mı?" diye sorunca ben "evet" dedim, Bunun üzerine "Allah bu bilgi ile seni faydalandırsın" dedi. Bk.İbn Mâce, Taharet, 77, H.no: 525.

[26] Bennâ, age., 1/245.

[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/139-140.

[28] Sened:

Sahih: Müsned, 111/161, H.no: 12576; Hadisin benzer rivayetleri: "TJkl" kabilesi oiduğunu belirten rivayetler: m/186, H.no: 12871; m/198, H.no: 12979; "Ureyne" kabilesi olduğunu belirten rivayetler: III/107, H.no: 11981; m/205, H.no: 13061-13062; 111/287, H.no: 13994-13995; "Ukl ve Ureyne" kabilesi olduğunu belirten rivayetler: 01/163, H.no: 12605; III/170, H.no: 12673; m/233, H.no: 13377; "Bazı insanlar" diye zikredilen rivayet: m/177, H.no: 12755; "Ureyne" kabilesinden bir grup olduğunu belirten rivayet III/290, H.no: 14019.

Buhârî, Vudû', 66; Zekât, 8, 9, 68; Meğâzî, 36; Cihâd, 152; Diyât, 22; Tıb, 6, 29; Tef-sîr, 5/5; Hudûd, 15; Müslim, Kasâme, 9-14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 3, H.no: 4364; Tirmizî, Taharet, 55, H.no: 72 (hasen-sahih); Et'ıme, 38, H.no: 1845 (hasen-sahih-garib); Tıb, 6, H.no: 2042; Nesâî, Taharet, 190, H.no: 305-306; Tahrîmü'd-dem, 7-9» H.no: 4024-4035; İbn Mâce, Hudûd, 20, H.no: 2578; Tıb, 30, H.no: 3503

[29] Ukl, Teym'in bîr kabilesidir/koludur. Bk. Bennâ, age., 1/246. Bazı rivayetlerde "ya da Ureyne 'den" şeklinde ziyâde vardır. Bk. Buhâri, Tıb 66; İbn Hacer el-Askalânî, Felhu 'l-Bâui 1/336.

[30] Serahsî, Usûl, 1/151; Kâkî, Camiü'l-esrâr, 1/269.

[31] Bk. Muvaffıkuddin Abdüllatif el-Bağdâdî, et-Tıbbun'-Nebevi 46; Tıbb-ı Nebevî ile ilgili bazı kitaplar: Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed ez-Zebebî, et-Tıbbun'-Nebevî; Abdülmelik b. Habib el-

EndülİsÎ, et-Tıbbun'-Nebevi; Suyûtî, et-Tıbbun'-Nebevî...
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/140-141.
[33] sened:
Sahih: Müsned, İli/485, H.no: 15915; Ebû Dâvûd, Taiıâret, 82, H.no: 210; Tirmizî, Taharet, 84, H.no: 115 (hasen-sahih); İbn Mâce, Talıâret, 70, H.no: 506; Dârimi, Vudû', 49, H.no: 729.
[34] Mezi, kişinin eşiyle oynaşması anında çıkan beyaz ve ince sudur, Vedi, idrardan sonra ya da ağır bir şey taşırken gelen beyaz bir sudur. Mezi veya vedi abdesv alınmasını gerektirir. (Râzî, Muhîâru's-Sihâh, 715; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/61).
[35] Bir rivayette, 'Bir avuç su al ve onu mezi bulaşan yerin üzerine değdiğini görene dek serp!' şeklinde geçmektedir. Bk. Dârimi, Vudû', 49, H.no: 729.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/141.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, 1/124, H.no: 1009; (İkinci rivayet (z.)): 1/104, H.no: 823; (Üçüncü rivayet): 1/82, H.no: 618; (Dördüncü rivayet): 1/125, H.no: 1026; Benzer rivayet için bk. 1/140, H.no: 1182; 1/145, H.no: 1237; 1/129, H.no: 1071; 1/126, H.no: 1035 (z.); UlU, H.no: 890 (z.); 1/80, H.no: 606 (z.); 1/124, H.no: 1010; 1/110, H.no: 870; Buhân, İlim, 51; Vudû', 34; Gusl, 13; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 207; Nesâî, Taharet, 111, 129; Gusl, 28. Âmir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde zikretmez. Hadisin şâhidleri için 155/463.hadise bk.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/141-143.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, r/107, H.no: 847; (İkinci rivayet): 1/125, H.no: 1028; (Üçüncü rivayet (z.)): 1/111, H.no: 891; Benzer rivayet için bk. 1/125, H.no: 1029; 1/121, H.no: 977; 1/111-112, H.no: 893 (z.); 1/109, H.no: 868 ziyadesiyle; 1/87, H.no: 662; 1/108, H.no: 856; î/103, H.no: 811 (z.) O-U,ıî jjj ^ \\^!\) ziyadesiyle; 1/109-110, H.no: 869; Mâlik, Taharet, 86; Buhârî, İlim, 132; Gusl, 269; Vudû', 178; Müslim, Hayz, 303; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 206-207; Tirmizî, Taharet, 83, H.no: 114 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 70, H.no: 504; Ayrıca 3 54/662.hadi sin tahricine bk.
[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/143.
[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/2, H.no: 23698; (İkinci rivayet): VI/5, H.no: 23719; (Üçüncü rivayet): VI/4, H.no: 23709; Benzer rivayet için bk. IV/79, H.no: 16671; 1/109-110, H.no: 869; Mâlik, Taharet, 53; Buharı, İlim, 51; Müslim, Hayz, 17-19; Ebû Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 207; Tirmizî, Taharet, 83, H.no: 114 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 70, H.no: 505; Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l~emânî, 1/249.
[42] Metindeki "hayat suyu" lafzından kastedilen menidir. Çünkü ondan bir hayat meydana gelmektedir. Anlaşılması için meni olarak terceme edildi.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/144-145.
[44] Sened:
Sahih: Müsned, VI/5, H.no: 23715; Benîer rivayet için bk. IV/320-32L, H.no: 38794; İbn Mâce, Tgih%el:, 70, H.no: 505; Bennâ hadisi İbn Hıbbân ve Nesâî'ye nisbet ederek senedinin ceyyid olduğunu jfade eder. Bk-Bülûğu"l-etnânî, 1/249.
KadÎsiyye ve Yermûk sayaşl^ına katılan Abdullah b. Sa'd el-Ensârî"den (Radıyaliahu. anh) şahidi:
Abdullah b. Sa'd (Radiyaua.hu anlı), Rasûlullah'a (SallaÜahU aleyhi ve sellem), gusül gerektiren hal ve sudan sonraki suyun durumu, evde namaz kılmanın ve mescidde namaz kılmanın, ayrıca hayız gören kadınla yemek yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah doğruyu ifade etmekten çekinmez. Bana gelince, eğer şöyle şöyle yaparsam..." yani gusül gerektiren hali zikretti ve dedi kî:
"Namaz için gereken abdestten alırım, fercimi yıkarım" dedi ve guslün (nasıl alınacağım)
anlattı.
"Sudan sonra suya gelince, o mezidir ve her erkekten mezi gelir. Ben bundan dolayı fercimi yıkar ve abdest alırım.
Mescidde ve evimde namaz kılma durumu ise gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescidde kılmamdan daha iyidir.
Hayızlı kadınla yemek yemeye gelince, ben yemek yiyorum."
(Bk. Müsned, IV/342, H.no: 18908; EbÛ Dâvûd, Taharet, 82, H.no: 211-212; Tirmizî, Taharet, 100, H.no; 133 (Tirmizî, "hasen-garib" olduğunu belirtir. Ahmed Muhammed Şâkir haşiyesinde Haram b. Hakîm hakkında şunları ifâde eder: "Haram b. Muâviye bazı senedlerde Haram b. Hakîm olarak zikredilir. Bu zat aynı şahıstır. Adı: Harara b. Hakîm b. Hâüd b. Sa'd b. el-Hakîm el-Ensârî'dir. Buhârî - Hatîb el-Bağdâdî'nİn de söylediği gibi- bu şahsı farklı iki kişi oiarak değerlendirdiği İçin hata etmiştir. Iclî ve Dârekutnî bu zatı sika; bazıları da -İbn Hazm Muhallâ'sinda 260.meselede- mesnedsiz olarak zayıf saymıştır. İbn Hıbbân Sikât'ında zikreder. İbn Asâkir'in Târihu'd-Dımaşk isimli eserinde -IV/104- bu râvi hakkında bilgi bulunmaktadır. Hadisin derecesi hasen değil sahihtir. Ayrıca Bk. Tirmizî, Taharet, 83, H.no; 114.hadisin haşiyesi); İbn Mâce, Taharet, 130, H.no: 651; İkâme, 186, H.no: 1378 (Bûsırî Zevâid'inde isnadının sahih, râvİlerinin sika olduklarını söyler); Dârimî, Vudû\ 108, H.no: 1078, 1080; İbn Sa'd, Tabakât, VII/193;
Haram b. Hakîm'in, Tirmizî ve Nesâî birer, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî ikişer, Ahmed b. Hanbel ise üç rivayetini nakleder. Haram b. Hakîm'in ismi Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce'nin bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel ise İki rivayetinde Haram b. Muâviye olarak zikredilir.
Bu hadis için bk.427/735.hadis. Hadisin hayızla ilgili kısmı için bk. 23/827.hadis
Übey b. Ka'b'dan (Radıyaltahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/117, H.no: 21009.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/145-147.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147.
[47] Sened:
Sahih; Müsned, VI/132, H.no: 24889; VI/125, H.no: 24817; Benzer rivayet için bk. VI/2I3, H.no: 25654; VI/239, H.no: 25902; Buhârî, Vudû', 64; Müslim, Taharet, 107-108; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no: 372-373; Tirmizî, Taharet, 86, H.no: 116 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 82, H.no: 539.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, VI/243, H.no: 25937; İbn Huzeyme, 1/149, H.no: 294; İshâk b. Râhûye, Müsned, m/612, H.no: 1185; Beyhakî, 11/418; Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk. el-Çâmiu's-sağîr, H.no: 7050. İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) (mevkûfen) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, H/SI, H.no: 11013:
Heysemî, râvileriniu sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/280.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/147-148.
[51] Sened:
Sahih: Müsned^ VI/101, H.no: 24583; (İkinci rivayet): VI/35, H.no: 23946; (Üçüncü rivayet): VI/98, H.no: 24541; Müslim, Taharet, 105-108.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/148-149.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no: 24040; Hadiste zikredilen misafirin, bir başka rivayetten, Nehâlı biri veya Hemmâm b. Haris olduğunu öğreniyoruz. Bk. Müsned, VI/125, H.no; 24820-24821; Benzer rivayetler için bk. Müsned, VI/235, H.no: 25861; VI/142, H.no; 24978; VI/135, H.no: 24915-14916; VI/125, H.no: 24820-24821; VI/193, H.no: 25488; VI/I93, H.no: 25490; Müslim, Taharet, 45, 105-106; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no; 371; Tirmizu Taharet, 85, H.no: 116 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 187; îbn Mâce, Taharet, 82, H.no: 538.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/149.
[55] sened:
Zayıf: Müsned, VI/153, H.no: 25079; Senedde müphem (bilinmeyen) bir râvi bulunduğu için zayıftır. Benzer rivayet için bk. VI/70, H.no: 24292;
(Bu rivayetin senedinde ise Ahmed b. Hanbel'in hocası Hüseyin b. Hasan el-Fezârî (v.208/823) bulunmaktadır. Bu zât hakkında Zehebî, Buhârî'nin "fîhi nazar" görüşünü nakle derek "vâhî" hükmünü verir. Bk.Kâşif, Trc. no: 1085; İbn Hacer ise "sadûktur, hata yapar, Şiilikte aşın gitmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1318. Ahmed b. Hanbel bu hocasından sadece yedi rivayet nakleder. Kütüb-ü sitte musannifleri rivayette bulunmamıştır); Ebû Dâvûd, Taharet, 101,H.no:257.
[56] Ebû Dâvûd, Taharet, 101, H.no: 257.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/149-150.
[58] Sened:
Sahih: Müsned, VI/162, H.no: 25169; Benzer rivayet için bk. VI/47, H.no: 14089; Buharı, Vudû', 65; Müslim, Taharet, 108; Ebû Dâvûd, Taharet, 134, H.no: 373; Tirmizî, Taharet, 85, H.no: 117 (hasen-sahİh); İbn Mâce, Taharet, 81, H.no: 536.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150.
[60] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr, s.80-81; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/59.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150.
[61] Sened:
Sahih: Müsned, 11/235, H.no: 7210; (Benzer rivayet: 11/382, H.no: 8947;) (İkinci rivayet): H/47J, H.no: 1041; Buharı, Gusl, 23-24; Cenâiz, 8; Müslim, Hayz, 115-116; Ebû Dâvûd, Taharet, 91, H.no: 65-67, 230-231; Tirmizî, Taharet, 89, H.no: 121 (hasen-sahih); MesM, Taharet, 171, H.no: 267-269; İbn Mâce, Taharet, 80, H.no: 534-535.
[62] Bu rivayetteki farlılık; 'Müslüman necis olmaz' şeklindedir.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/150-151.

[64] Sened:
Sahih: Müsned, V/384, H.nö: 23157; (İkinci rivayet): V/402, H.no: 23309; Benzer rivayet için bk.V/402, H.no: 23310; Buharı, Gusl, 23-24; Müslim, Hayz, 115-116; Ebû Dâvûd, Taharet, 91, H.no: 65-67, 230-231; Tirmizî, Taharet, 89, H.no: 121 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 171, H.no: 267-269; İbn Mâce, Taharet, 80, H.no: 534-535.
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/151-152.
[66] Sened;
Sahih: Müsned, H/229, H.no: 7141; (ikinci rivayet); 11/398, H.no: 9141; Benzer rivayetleri için bk.II/246, H.no: 7353; 11/263, H.no: 7562 (Bu rivayetin senedinde Süinâme b. Abdullah b. Enes b, Mâlik bulunmaktadır. Basra kadısı olan bu râvî, tabiînden sika biridir. Dedesi Enes'ten (Radıyallahu anh) duyduğu kesindir. Ancak Ebû Hiireyre'den (Radıyallahu anh) nakilleri mürsel sayılmıştır. Dolayısıyla, senedi zayıf bir rivayettir); 11/340, H.no: 8466; 11/355, H.no: 8642; 11/388, H.no: 9013; 11/443, H.no: 9682; Buhârî, BeďüTl-halk, 17; Tıb, 58; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no; 3844; Nesâî, Fer', 11, H.no: 4262; îbn Mâce, Tıb, 31, H.no: 3505; Dârimi, Et'ime, 12, H.no: 2038-2039; îbn Huzeyme, 1/56, H.no: 105; Beyhakt, 1/252
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/152-153.
[68] sened:
Sahih: Afttoıa/, IH/24, H.no: 11232; Bir diğer rivayet: IH/67, H.no: 11586; İbn Mâce, Tıb, 31, H.no: 3504; Beyhakt, 1/252; Heysemî, hadisin Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi bulunduğunu, Bezzâr ve Taberânî tarafından sahih hadis ricâliyle nakledildiğini belirtir. Bk.Mecma\ V/38.
[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/153.
[70] Bu konuda yapılan Ümî araştırmalar ve raporlar için bk. Halil İbrahim Molla Hatır, el-İsabe fi sıhhati hadisi'z-zübâbe, 149-186.
[71] İmam Şâfit Ümm, 1/18; Nevevî, Mecmu', 1/128-129; Mevsılî, İhtiyar, 1/15; Sadi Ebû Ceyb, Mevsûatü'l-icmâ', ü/719.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/154.
[72] Sened:
Merfû olarak zayıf/Mevkûf olarak sahih: Müsned, ü/97, H.no: 5723; İbn Mâce, Et'ıme, 31, H.no: 3314; Say'd, 9, H.no: 3218; Şafiî, Müsned, s.340; Ümm, ü/197; Abd b. Humeyd, Müsned, s.260, H.no: 820; Beyhakî, 1/254 (Mevkuf olarak sahihtir. Bu rivayet ise hükmen merfûdur. Çünkü sahabenin: "Bize helâl kılındı" demesi, hadisi hükmen merfû yapar. Zira sahabenin helâl ve haramlarla ilgili hükümleri sadece Allah Rasûlü'nden (Sallallahii aleyhi ve sellem) alması mümkündür. Hükmen merfû bir rivayet ile delil getirilebilir); Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmııt's-sağîr, H.no: 273. Münâvî de Beyhakî, Irâkî ve Nevevî'nin kanaatlerini vererek hadisin merfû hükmünde mevkuf bir sahih rivayet olduğu görüşünü benimser. Bk.Feyzu'1-Kadîr, 1/258-259. San'ânî de "Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim'in dediği gibi hadis mevkûf/sahabi sözü olarak sahihtir. Bk.Sübülü's-selâm, 1/58. Beyhakî de "Süleyman b. Büal'in Zeyd b. Eşlem kanalı ile İbn Ömer'in sözü olarak nakli sahihtir" der, BeyhaU, DC/257; X/7;
Hadis hakkındaki diğer değerlendirmeler için bk.İbn Ebî Hâiim er-Râzİ, Ilel, ü/17, Mesele no: 1524; İbn Hacer, ed-Dirâye, 11/212; Telhis, 1/25-26; İbnü'I-Mülakkin, Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, I/İl; İbnü'l-Cevzî, et-Tahkik fi ehâdisi'l-hılâf, ü/361-362; Zeylaî, Nasbu'r-râye,IV/2Ql.
Ahmed b. Hanbel'in hocası Süreye b. Numân ei-Cevherî el-Lü'lüü sika biridir. Ancak Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem zayıftır. 56/253 ve 66/263, hadi si erde de geçtiği üzere: Heysemî, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', I/138;150-151. Zehebî, "zayıf saydılar" derken (bk.Kâşif, Trc. no: 3196); îbn Hacer İse "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc. no: 3865) Tirmizî ise Ahmed b. Hanbel (bk.el-lle! ve ma'rifetü'r-ricâl, 11/136; ÜI/271) ve Ali b. el-Medînî'nin bu râviyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben ondan hiç hadis almadım" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'ta bir beis yoktur" diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bü tün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizt, Vitir, 11, H.no: 465-466; Zekât, 10, H.no: 632; Hac, 29, H.no: 852; Savm, 24, H.no: 719). İbn Mâce'deki rivayetlerini de Bûsirî zayıf sayar: Bkibn Mâce, Mukaddime, 19, H.no: 238; Ruhun, 4, H.no: 2443; Sayd, 9, H.no: 3218; Fiten, 29, H.no: 4060; Taharet, 76, H.no: 519 (HâkİM'in: "Babasından mevzu rivayetler nakleder" sözü İle, İbnü'l-Cevzî'nin zayıflığı hakkında hadis âlimleri icma ettiîer" sözünü nakleder. SkMisbâhu'z-zUcÛce, İV/21); Cihâd, 7, H.no: 2766 (Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyler); Busırî'nin sükût ettiği hadisler de vardır: Bk.Jbn Mâce, İkâme, 122, H.no: 1188; Et'ıme, 31, H.no: 3314; Abdurrahman b. Zeyd b. Esîem'in rivayetlerinden dördünü Tirmizî, sekizer tanesini de Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâce nakletmiştir.
Ebû Saîd'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Hatîb el-Bağdâdî, Târihu Bağdâd, XIII/245 (Fakat bu da Misver sebebiyle zayıftır. Bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, EV/201).
îbn Abbas'tan şahidi;
Ezdî, Müsnedü'r-RabV, s.243, H.no: 618.
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/154-155.
[74] İmam Şâfiî' a?e-ı I/i8; 5îrâ2Î' a£e-> y47; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/62; İbn Rüşd, age., T/55.
[75] İmam Şâfiî, Ümm, r/18; Nevevî, Mecmu', 1/129; Mevsılî, ihtiyar, 1/15; Sadi Ebû Ceyb, Mevsûatü 'l-icmâ', U/719.
[76] Kâsânî, age- yfö'ıîbn RüŞd- age., 1/56; İbn Kudâme, age., 1/61; Şirbînî, Muğni 'l-muhtâc, 1/78.
[77] Sehnûn, age., 1/5; İbn Kudâme, age., 1/43; Nevevî, age., 1/173.
[78] Merğmânî, age,, 1/25.
[79] îbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/20.
[80] Merğmânî, age., 1/23-24.
[81] İmam Sâfiî, Ümm. 1/18: İbn Kudâme. aee.. L732; Kâsânî, aee.. T/67.Nevevi, age, II/548,550.
[82] Sehnûn, Müdevvene, 1/5; İbn Kudâme, age., 1/43; Nevevî, Mecmu', 1/172,11/589.
[83] Merğmânî, age., 1/24; İbn Kudâme, age., 1/41; Nevevî, age., 1/172-173.
[84] Sehnûn, age., 1/5; Desûkî, Haşiye, T/83.
[85] Merğmânî, age., 1/21-22; Kâsânî, age., 1/63.
[86] İbnü'l-Hümâm, age., 1/72; Şirâzî, Mühezzeb, 1/47.
[87] İmam Muhammed, el-Camiu 's-sağîr, s.80-81; îbn Rüşd, age., 1/59.
[88] İbnü'l-Hümâm, age., 1/140; İbn Rüşd, age., 1/58; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/84.
[89] Kâsânî, age., 1/86.
[90] Şirâzî, age., 1/245; İbn Kudâme, age., 1/59.
[91] Merğmânî, age., 1/20; İbn Rüşd, age., 1/20; İbn Kudâme, age., 1/18; Nevevî, age., 1/153.
[92] Kâsânî, age., T/64; İbn Kudâme, age., 1/42; Nevevî age., 1/172.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/155-156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İHYÂ'U'L-MEVAT BÖLÜMÜ

?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ????: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ????? ??????? '??? ?????? ?????? ?????[???: ???? ?? ??????: ??? ???? ???? ?? ????? ???? ?????? ????. ????? ??????? .

1. (105)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sahibi olmayan bir araziyi kim ihya ederse, bu araziyi herkesten ziyade o hak kazanır."
Urvetu'bnu Zübeyr "Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife iken bu hadisin hükmünü tatbik etti" dedi.[1]

AÇIKLAMA:

Mevat arazi kimsenin mülkü olmayan, meskun bölgenin (belde) bitişiğinde bulunmayan dışta kalan arazidir. Meskun bölgeye yakın veya uzak olmuş farketmez. Ebû Yusuf, bu araziyi şöyle tarif etmiştir: "Mevat öyle bir parçadır ki, bunun mamur araziye en yakın noktasına duran birisi, bütün gücüyle bağırdığı zaman mamur bölgenin ona en yakın yerinden sesi işitilmez."
Bir yerin ihyası: Oranın sulanması, ekilmesi, ağaç dikilmesi veya bina yapılmasıyla gerçekleşir. İhya etmek, lügat olarak hayatlandırmak, canlandırmak demektir. Cumhûr'a göre, bir kimse, yukarıdaki evsafta bir mevâtı, ihyâ edecek olsa, ona sâhib olur, bu arazi, ümrana yakın olmuş, uzak olmuş devlet reisi izin vermiş vermemiş fark etmez. İmâm-ı Âzam (rahimehullah)'a göre, devletin mutlaka izni gerekir. Ancak, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed de diğer ulemaya uyarak bu meselede Ebu Hanife'ye muhalefet ederler.[2]

?2? ??? ???? ??? ?????? ???: ??? ?????? ?????? #]???? ???? ????? ????? ??? ??? ???? ??????? ?????? ???[. ????? ?'???? ?? ???????.???? ??? ????: ??? ????: ???? ??? ??????? ?????? # ???? ??? ?'??? ???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ?? ?????? # ?????? ?????? ????????? ???? .

2. (106)- Urvetu'bnu Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim ölü bir arâziyi ihya ederse, burası onun olur. Başkasının arazisine izinsiz ağaç dikene hiçbir hak tanınmaz."[3]
Ebu Dâvud'da şu ziyade var: Urve (radıyallahu anh) dedi ki: "Şehâdet ederim ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şuna hükmetti:*"Arz, Allah'ın arzıdır, insanlar da Allah'ın kullarıdır. Kim bir ölü araziyi (mevat) ihya ederse, bu yere, o, herkesten ziyade hak sâhibi olur."* Bu hükmü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bize, ondan namazı getirenler getirdi."[4]

?3? ??? ?????: ???? ??????? ??????? ?????? ???? ??????]??? ?????????? ???????? ??? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??? ?? ???? ?Œ???? ?????? ?????? ?'??? ??????? ????? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????? ????? ???? ????????? ????[.??? ???? ???? ?????: »??????????? ???????« ???? ?? ?????? ???????? ??????? ???? ?? »???????« ??? ????? ??? ?Œ?? ????????? ?? ??????? »????????« ??? ???????? ??? ?????? ?? ????? ??????? .

3. (107)- Urve (radıyallahu anh) dedi ki: "Bana bu hadisi rivayet eden kimse şunu da anlattı: İki kişi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederek aralarındaki ihtilâfi arzettiler: Bunlardan biri, diğerinin arazisine hurma ağacı dikmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):*"Tarla, eski sâhibine aittir, ağaç diken de diktiklerini tarlada söksün"* diye hükmetti. Ben ağaçların köklerine baltalarla vurulduğunu gördüm. Ağaçlar boylu boslu tam haldeydiler, hepsi de tarladan söküldüler."[5]
?4? ??? ?????? ?? ???? ???: ??? ??????? ?????? #:]???? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ????[. ????? ??? ????.???? ???? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ????? ???? ???? ??????? ????? ?????? ?????????? ??? ??[.

4. (108)- Semuratu'bnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Mevât (ölü) bir araziyi kim bir duvarla çevrelerse, burası onun olur."[6]
Rezîn, Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'den şu ziyadeyi kaydetti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:*"Sahibi bir arazinin bakımından âciz kalarak helâk olmaya terkedince biri gelip bu araziyi ihya ederse, arazi kendinin olur."*[7]

AÇIKLAMA:

Duvar çekme ile temellük hasıl olup olmayacağı münâkaşa edilmiştir. Taş dikmek, duvar çekmekle temliki câiz görenler yukarıdaki hadisle istidlâl etmişlerdir. Bazı âlimler ise taş dikme (tahcir) ve duvar çekmenin ihya sayılmayacağını söylemiştir. Bu görüşte olan Türbüştî "arazi" tabirinin de açıklamaya muhtaç olduğunu, zira her araziye duvar çekmekle temellük edilemiyeceğini" söyler. Tibî ise, "duvar çekme" tabirin yeterli açıklık getirdiğini, çünkü bu ifadenin tarlayı çevreleyici iç kısmındaki eşyayı koruyucu bir duvar inşa edildiğine delalet ettiğini, Sözgelimi duvarların korunması için eğrik, sığırların korunması için ağıl yapmak maksadıyla bu duvarların çekildiğine delalet eder" der. Nevevî hayvan için ağıl yapmak veya içerisinde sebze meyve kurutmaya, odun, saman depolamaya mahsus kuytu yer elde etmek istenirse, bunun temlik sayılması için duvar çekilmiş olması şarttır, ağaç dalı veya taş dikilmesi yeterli değildir" der.[8]

---

[1] Buhârî, Hars: 15; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/411.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/411.
[3] Muvatta, Akdiye: 26, (2, 743); Tirmizî, Ahkâm: 38, (1379); Ebu Dâvud, Harâc: 37, (3073).
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/412.
[5] Ebu Dâvud, Harac: 37, (3074); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/412-413.
[6] Ebu Dâvud, Harac: 37, (3077).

[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/413.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/413.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

90- KİTÂBU'L-İKRÂH
1- Kâfir Olmak Üzere Zorlanmakta Horlanmayı, Dövülmeyi Ve Öldürülmeyi Tercih Eden Kimse Babı
2- Bâb: Mükreh'in, Yânî Zorlanan Kimsenin Satış Yapması; Benzeri Olan Muztarr Kimsenin Mâlî Hakk Hususundaki Tasarrufu Ve Maldan Başka Husustaki Tasarrufumun Beyânı) Hakkındadır
3- Bâb: Mükreh'in, Yânı Zorlanan Kimsenin Nikâhı Caiz Olmaz
4- Bâb: Bir Kimse Zorlansa Da Bir Köleyi Hibe Etse Yâhud Satsa, Bu Caiz Olmaz (Hibe De, Satış Da Sahîh Olmaz, Köle Onun Mülkünde Bakîdir)
5- Bâb: "İkrâh"In Kökünden "Kerh" Ve "Kurh" Bir Ma'nâyadır
6- Bâb: Kadın Zina Üzerine Zorlandığı Zaman Kendisine Hadd, Yânı Zina Etme Cezası Yoktur
7- Bir Kimsenin, Öldürülmekten Yâhud Bunun Benzeri Bir Zarar Geleceğinden Korktuğu Zaman Arkadaşı İçin, Onun Kendisinin Kardeşi Olduğuna Yemîn Etmesi Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

90- KİTÂBU'L-İKRÂH

(İnsanın İstemediği Şeye Zorlanması Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde ikraha uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim îmânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin basınadır. Onların hakkı, en büyük bir azâbdır" (en-Nahl: 106) [2].
Ve yine Allah şöyle buyurdu:
"Mü'minler müzminleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin. Kim bunu yaparsa (ona) Allah'tan hiçbir şey yoktur. Meğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız..-" (Âlu İmrân: 28).
Buhârî:
İşte bu korkmanız, bir takıyyedir [3].
Ve Yüce Allah buyurdu:
"Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz
Yeryüzünde (dînin emirlerini uygulamaktan) âciz kimselerdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın Arz*ı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya!' derler. İşte onlar (böyle)! Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir! Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za f ve acz içinde bırakılıp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna. İşte onlar (böyle); Allah'ın onları affedeceğin umabilirler. Allah çok affedici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 97-99).
"Size ne oluyor ki, Allah yolunda -ve acz ve ıztırab içinde bırakılıp: 'Ey Rabb 'imiz, bizi ahâlîsi zâlim olan şu memleketten kurtarıp çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder, bize katından bir yardımcı yolla!' diyen erkekler, kadınlar ve gocuklar uğrunda- düşmanla çarpışmıyorsunuz? imân edenler Allah yolunda harbederler. Küfredenler de şeytân yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytânın dostlanyle döğüşün! Şübhesiz ki, şeytânın hilekârlığı zayıftır" (en-Nisâ: 75-76) [4].
Allah, kendi emrettiği vazifeleri ancak mağlûb olduklarından dolayı terkeden zayıfları ma'ziretli kılmıştır.
"Mukreh", yânî zorlanan, ancak zayıf kılınan ve emredileni işlemekten çekinemeyen kimse olur.
el-Hasen el-Basrî:
"Takıyye" (zarar korkusuyla i'tikaad etmekte olduğu şeyin zıddını açıklama) kıyamet gününe kadar sabittir, demiştir.
İbn Abbâs, hırsızların zorlamalanyle karısını boşayan kimse hakkında: Bu birşey olmaz, yânî bu zorlanan kimse üzerine boşama hükmü vâki* olmaz, demiştir.
Bu konuda talâkın vâki* olmaması görüşüne İbn Umer, İbnu'z-Zubeyr, eş-Şa'bî ve el-Hasen de kaail olmuşlardır. Çünkü Peygamber(S): "Ameller niyetle otur" buyurmuştur. (Zorlanan kişi ise, zorlandığı işe niyefi yoktur, bil'akis onun niyeti işlememektir.) [5]

1-.....Bizeel-Leys, Hâlidibn Yezîd'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Hilâl ibn Usâme'den haber verdi ki, ona da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) namaz içinde şöyle duâ eder idi:
"Yâ Allah!Ayyaş ibn EbîRabîa'yı, Seleme ibn Hişâm'i, el-Veltd ibnu'l-Velîd'i kurtar!
Yâ Allah! (Kâfirler elinde bunalıp) zayıf ve âciz görülen (diğer) mü'minleri de kurtar!
Yâ Allah! Mudar üzerine daha şiddetli bas! Ve onlar üzerine Yûsuf'un yılları gibi kıtlık yılları gönder!" [6].
Bu çok yerde geçti: Namâz'da kunûtta, İstiskaa'da, Tefsîr'de en-Nisâ'da ve Edeb'de...

1- Kâfir Olmak Üzere Zorlanmakta Horlanmayı, Dövülmeyi Ve Öldürülmeyi Tercih Eden Kimse Babı

2-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kimde üç şey bulunursa, îmânın tatlılığını tatmış olur: Allah ile Rasûlü kendisine başkalarından daha sevgili olmak; bir kimseyi sevmek fakat yalnız Allah için sevmek; (Allah onu küfürden kurtardıktan sonra) yine küfre dönmekten ateşe atılacakmışçasma hoşlanmamak" [7].

3-.....Ben Saîd ibn Zeyd(R)'den işittim, şöyle diyordu: Yemîn olsun ben kendimi şöyle gördüm ki, Umer ibnu'I-Hattâb beni islâm'a girmem üzerine tazyik edip esîr gibi horlayarak bir iple beni bağlayıcı olduğu hâlde ve yine mü'minlerin emîri iken

sizin Usmân ibn Af-fân'a yaptığınız (isyan ve sonunda zulümle öldürmeniz) sebebiyle Uhud Dağı çatlasaydı, çatlaması vâcib ve lâyık olurdu [8].

4-.....Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ka'be'nin gölgesinde kaftanını yastık ederek dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet etmiştik:
— Yâ Rasûlallah! Bizim için Allah'tan nusrat dileyemez misin? (Bunların zulmünden) kurtulmamız için Allah'a duâ edemez misin? demiştik.
Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Sizden önceki ümmetler içinde öyle (mazlum) kişi bulunmuştur ki, müşrikler tarafından yakalanır, onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi o çukurun içine gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, onun başı üzerine konulurdu da başı iki kısma ayrılırdı. (Bir başkasına da) demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve sinirleri taranırdı da, bu işkenceler o mü'mini dîninden çevirmezdi. (Sahâbîlerim!) Allah'a yemîn ederim ki, şu İslâm Dîni, herhalde ve muhakkak surette kemâle erecektir. Hattâ o derecede ki, bir süvârî (tek başına) San'â'dan Hadramevt'e kadar (selâmetle) gidecek de Allah'tan başka hiçbirşeyden korkmayacaktır ve bir de yolcu (koyun sahibi ise) koyunu üzerine kurt saldırmasından korkacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz!" [9]

2- Bâb: Mükreh'in, Yânî Zorlanan Kimsenin Satış Yapması; Benzeri Olan Muztarr Kimsenin Mâlî Hakk Hususundaki Tasarrufu Ve Maldan Başka Husustaki Tasarrufumun Beyânı) Hakkındadır

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler mescidde bulunduğumuz bir sırada Rasûlullah (S) yanımıza çıkageldi ve:
— "Yahûdîler'in yurduna yürüyünüz!" diye buyurdu.
Biz de O'nun beraberinde olarak yola çıktık, nihayet Yahûdîler'in içinde Tevrat okudukları Beytu'l-Mıdrâs denilen yerlerine vardık. Peygamber onlara doğru ayağa kalktı ve onlara nida ederek:
— "Ey Yahûdî topluluğu! Müslüman olunuz da selâmette kalınız!" dedi.
Onlar cevaben:
— Yâ Ebâ'l-Kaasim! Sen tebliğ ettin (bizim daha ziyâde Sana ihtiyâcımız yok)! dediler.
Rasûlullah onlara:
— "Ben ancak bunu (yânî benim tebliğ etmiş olduğumu i'tirâf etmenizi) istiyorum", dedi. Sonra "Müslüman olun ki, selâmette kalasınız!" sözünü ikinci defa söyledi.
Yahûdîler yine:
— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Sen bunu tebliğ ettin! dediler. Rasûlullah onlara:
— "Ben ancak bunu (yânî benim teblîğ etmiş olduğumu i'tirâf etmenizi) istiyorum" dedi.
Sonra Rasûlullah bu tebliğini üçüncü defa olarak tekrar etti de:
— "KaVî biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arazîden çıkarmak istiyorum. Binâenaleyh sizden her kim
kendi malından taşıyamıyacağı birşeyi olursa onu satsın. Haberiniz olsun, iyi bilin iz ki, A rz ancak A ilah 'a ve
Rasûlü 'ne âiddir!" buyurdu [10].

3- Bâb: Mükreh'in, Yânı Zorlanan Kimsenin Nikâhı Caiz Olmaz

"Dünyâ hayâtının geçici metâını kazanacaksınız diye cariyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse,
siz fuhuşa mecbur etmeyin. Kim onları buna mecbur ederse, şübhesiz ki, Allah onlara kendilerinin ikrahlarından sonra da çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-NÛr: 33) [11].

6-..... Bize Mâlik, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babası (el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr)'ndan; o da Yezîd ibn Câriye el-Ensârî'nin iki oğlu olan Abdurrahmân ile Mucemmi'den; o da Hansa bintu Hizam el-Ensâriyye(R)'den tahdîs etti ki, Hansâ'yı babası Hızâm, iznini, rızâsını almaksızın evlendirmişti. Hâlbuki Hansa dul bir kadındı (izni alınmak gerekirdi). Kadın bu evlenmeyi hoş görmedi ve Peygamber'e gidîp şikâyet etti. Peygamber (S) de bu nikâhı redd ve ibtâl etti [12].

7-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Kadınlar nikâh akidleri hususunda istişare edilirler mi? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Evet (kadınlar nikâh akidleri hususunda istişare edilirler)" buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Er görmedik bakire, evleneceği kimse hakkında istişare edilirse utanır, susar (rızâsını bildirmez)! dedim.
Rasûlullah:
— "Onun sükûtu, onun iznidir" buyurdu [13].

4- Bâb: Bir Kimse Zorlansa Da Bir Köleyi Hibe Etse Yâhud Satsa, Bu Caiz Olmaz (Hibe De, Satış Da Sahîh Olmaz, Köle Onun Mülkünde Bakîdir)

İnsanların bâzısı da: Eğer müşteri, zorlanmadan dolayı satın aldığı şey hakkında onu satmayı nezr etse, zorlanmakla beraber, bu satış caizdir, dedi. Onun yanında hibe de böyledir. Satın aldığı köleyi, zorlamakla 'Vefatımdan sonra sen hürsün' dese de, yine böyledir [14].

8-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o da Câbir(R)'den şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan (Ebû Mezkûr isminde) bir adam (Ya'kûb adındaki bir kölesini): "Ben öldükten sonra sen hürsün!" diye müdebber olarak azâd etmişti. Hâlbuki bu zâtın bu köleden başka hiçbir malı yoktu. Onun bu kölesini böyle azâd ettiği haberi Rasûlui-lah'a ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bu köleyi tuttu da:
— "Bunu benden kim satın almak ister?" dedi (yânı onu müzayedeye arzetti).
O köleyi, Nuaym ibnu'n-Nahhâm adındaki sahâbî sekizyüz dirhem mukaabilinde satın aldı. (Peygamber de kölenin bedelini Ebû Mezkûr'a verip: "Allah bundan müstağnidir" buyurdu.)
Amr ibn Dînâr dedi ki: Ben Câbir'den işittim: Bu Ya'kûb ismindeki köle, Mısırlı bir köle idi, evvelki yıl öldü, diyordu [15].

5- Bâb: "İkrâh"In Kökünden "Kerh" Ve "Kurh" Bir Ma'nâyadır

9-.....Bize eş-Şeybânî Süleyman ibnu Feyrûz, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. eş-Şeybânî şöyle dedi: Ve bana Atâ Ebû'l-Hasen es-Suvâî tahdîs etti, ben onun bu hadîsi ancak İbn Abbâs(R)'tan zikrettiğini zannediyorum. '
"Ey îmân edenler, kadınlara zorla mirasçı olmanız ve onları, -kendilerine verdiğiniz mehrden birazını giderebilmeniz için- tazyik etmeniz size halâl olmaz. Meğer ki, arayı açarak bir fuhuş işlemiş olsunlar. Onlarla iyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki birşey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır tak-dır etmiş bulunur" (en-Nisâ: 19).
Dedi ki: Bir adam öldüğü zaman onun velîleri, onun karısına haklı olup sâhib çıkarlardı. İsterlerse o kadınla onlardan biri evlenir, isterlerse o kadını başkasiyle evlendirirler, isterlerse o kadını kimse ile evlendirmezlerdi. Onlar bu kadına, kadının ailesinden daha haklı idiler. İşte bu âyet, bu hususta indi (yânî o âdeti kaldırdı) [16].

6- Bâb: Kadın Zina Üzerine Zorlandığı Zaman Kendisine Hadd, Yânı Zina Etme Cezası Yoktur

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Kim onları zinaya mecbur ederse, şübhesiz ki Allah onlara kendilerinin ikrahlarından sonra da çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 33) [17].
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana (İbn Umer'in kölesi) Nâfi' tahdîs etti ki, ona da Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye şöyle haber vermiştir: Tasarrufu Halîfe Umer'e âid olan beşte bir ganimet kölelerinden bir erkek köle, yine beşte bir ganimet payından olan bir dişi köle ile cinsî münâsebet yapmış ve o cariyenin bekâret zarını giderinceye kadar onu zorlamıştır. Bunun üzerine Umer o erkek köleye, zina etme cezası olan deynekleme uyguladı ve onu altı ay o yerden sürgün etti. Fakat erkek kendisini zorlamış olduğu için, o cariyeye deynekleme cezası uygulamadı [18].
ez-Zuhrî, hürr bir erkeğin bekâretini giderdiği bakire câriye hakkında şöyle dedi:
Hakem (yânî hâkim) bu bakire cariyeden bekâretin değeri ile cariyenin kendi kıymetini ta'yîn ve nisbet eder de o erkekten bekâretin bedelini alır (yânî o erkeğe, kadının bakire ve dul oluşu arasındaki değer farkını ödemesini hükmeder), ve bir de o erkeğe deynekleme cezası uygulanır. Dul câriye hakkında imamların hükümlerinde bir para ödeme yoktur, lâkin erkek üzerine hadd cezası vardır [19].

10-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İbrahim Peygamber, zevcesi Sâre ile hicret yolculuğuna çıkıp, onunla bir memlekete girdi. Orada meliklerden bir melik yâ-hud cebbarlardan bir cebbar hükümdar var idi... Neticede o hükümdar, İbrahim'e:
— Yanındaki kadını bana gönder! diye haberci yolladı. Bunun üzerine İbrahim, Sâre'yi o hükümdara yolladı. Sâre onun yanına varınca, hükümdar Sâre3den nasîb almak için harekete geçti. Sâre kalkıp abdest aldı ve namaza durdu. Namazın ardından:
— Allah 'im! Eğer ben Sana ve Rasûlü 'ne îmân ettim ise, benim üzerime şu kâfiri musallat etme! diye dua etti.
Bu duâ ile o zâlimin hemen nefesi boğulup yere düştü ve ayağı ile yere vurup debrenmeğe başladı..." [20].

7- Bir Kimsenin, Öldürülmekten Yâhud Bunun Benzeri Bir Zarar Geleceğinden Korktuğu Zaman Arkadaşı İçin, Onun Kendisinin Kardeşi Olduğuna Yemîn Etmesi Babı

Korkmakta olan her zorlanmış kişi de böyledir. Çünkü müslümân kişi yemini ile o kimseden zâlimi ve zulmü def eder, onu korumak için savaşır ve ona yardım etmeyi terketmez. Eğer insan bir mazlumu savunmakta iken, öldürmeyi kasdetmeksizin zâlimi öldürürse, ona diyet ve kısas yoktur. Bir kimseye, kendisini zorlamakta olan bir zâlim tarafından: Şarâb içeceksin veya leş yiyeceksin veya köleni satacaksın veya üzerinde hiçbir borç yokken fulân kimseye borcun olduğunu i'tirâf edeceksin veya gönül rızân olmadan bir hibe yapacaksın veya talâk, ıtâk gibi bir akdi çözüp feshedeceksin yâhud da "Biz senin babanı yâhud dîn kardeşini muhakkak öldürürüz!" denilse, o kimsenin, babasını ve müslim kardeşini kurtarmak için bu söylenen şeylerin hepsini yapması caizdir. Çünkü Peygamber(S)'in: "Müslümân, müslümânın kardeşidir" sözü vardır. İnsanların bâzısı da: Eğer zorlama yapan zâlim tarafından, bir kimseye: "Muhakkak şarâb içeceksin" veya "Muhakkak mevte

yiyeceksin" yâhud "Biz senin oğlunu yâhud babanı yâhud mahrem bir hısımını öldürürüz" denilse, o kişiye kendisine emredilen bu şeyleri yapması caiz olmaz. Çünkü o kimse, bu şeylerde muztarr değildir, dedi [21].
Sonra bu bâzı insan tenakuz etti de: Eğer bir kimseye zâlim tarafından "Biz senin babam yâhud oğlunu öldürürüz" yâhud da "Sen şu köleyi satacaksın" veya "Bir borç İkrar edeceksin" veya "Bir hibe yapacaksın" denilse, kıyâsta kendisine bunları yapması lâzım gelir, dedi.
(Sonra bu zât şu kavliyle bu ma'nâda tenakuz etti:) Velâkin biz, istihsâna gideriz de, "Satış, hibe ve bu konudaki her akid bâtıldır" deriz, dedi [22].
Buhârî şöyle dedi: Hanefîler Kitâb ve Sünnet delili olmaksızın her mahrem hısım ile mahrem olmayan yabancı kişi arasında ayırma yaptılar [23].
(Sonra Buhârî buna Peygamber'in şu kavliyle delîl getirdi:) Peygamber (S) şöyle buyurdu: "îbrâhîm Peygamber (o cebbar hükümdar, karısı Sâre'yi istediği zaman) karısı için: fBu benim kızkardeşimdir' dedi". Buhârî: Onun bu kızkardeşliği, Allah hakkında idi (yânî Allah'ın dinindeki kızkardeşlik idi, neseb kardeşliği değildi. Çünkü kizkardeşin nikâhı îbrâhîm dîninde de haram idi) [24]
Ve İbrâhîm en-Nahaî: Eğer yemîn ettiren zâlim ise, mu'teber olan yemîn edenin niyetidir; eğer yemîn ettiren mazlum ise, mu'teber olan yemîn ettirenin niyetidir, demiştir [25].

11-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S): "Her müslümân, müslümânın (dîn) kardeşidir. Müslüman müsiümâna zulmetmez. Müslüman müslümânı (başına gelen musibette) terketmez. Her kim müslümân kardeşinin bir hacetinde bulunursa, Allah da onun hacetinde bulunur" buyurmuştur [26].

12-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Sen müslümân kardeşine, ister zâlim olsun, ister mazlum olsun, yardım et!" buyurdu.
Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Müslümân kardeş mazlum olduğu zaman ona yardım ederim, fakat o zâlim olduğu zaman ben ona nasıl yardım ederim, bana haber ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Onu zulümden ayırırsın -yâhud: Onu zulümden men' edersin-. İşte bu men'-etmek, ona yardımdır" buyurdu[27].

---

[1] el-İkrâh, "İnsanın tab'an veya şer'an istemediği şeye sevk ve cebredilmesİ" diye ta'rîf edilmiştir.
İkrah ile îmân ve diğer ibâdetler ve tâatler Allah katında kabul olunmaz. İkrah İslâm Dîni'nde men' olunmuştur: el-Bakara: 256, Yûnus: 99. âyetleri tefsın.
[2] Her kim îmânından sonra Allah'a küfrederse -yânı küfr olan sözü söylerse, kalbi îmân ile mutmain olduğu hâlde ikrah olunan değil -yânî canını veya azasından bir uzvunu telef edilmekten korkulur bir emir ile ikrah edilmek suretiyle değil-velâkin küfre smesini açan, küfür hoşuna giden, yânî ikrah olunmadığı hâlde nzâsıyle küfür kelimesini söyleyen veya ikrah olunduğu zaman kalbini bozup da küfre i'tikaad ediveren kimseler; bunlar üzerine Allah'tan bir gazab ve bir de bunlara azim b^r azâb vardır. Çünkü cürümleri, en büyük cürümdür... Demek ki, böyle mülcı' ikrah hâlinde yalan diliyle küfür kelimesini telâffuz etmek caizdir, fakat bu, ruhsattır ve âyetten anlaşıldığı üzere kalbi îmân ile mutmain olmak şartjyle bir ruhsattır. Fakat hakkı izhâr ve dîni azîz kılmak için helaki göze alıp da ictinâb etmek, azîmettir. Ve bu hususta azîmet ile amel etmek ef-daldir (Hakk Dîni, IV, 3031-3032).
[3] Onların hâkim olduğu yerde bulunmak gibi sebeblerle. O takdirde kalbdeki İmâna bozulma gelmemek şartıyle, onlarla zahiren ve muvakkaten dostluk yapılabilir. Hedef, esaretten kurtulmak, İslâm'ın emrettiği izzet ve istiklâle kavuşmaktır. "Evliyâ"mn müfredi olan "Velî" kelimesinde: Hâkim, mutasarrıf, kumandan, hükümdar, şef gibi ma'nâlar vardır.
[4] Burada arka arkaya takdîm-te'hîrli olarak getirilen bu iki çift en-Nisâ âyetleri, Ebû Zerr rivayetinde tercümelerini verdiğimiz şekilde gelmiştir. Bu rivayeti Kas-tallânî de en doğru kabul ettiği İçin biz de âyetlerin tercümelerini böyle verdik. el-Kerîme, el-Asîlî ve el-Kaabisî rivayetlerinde ise bu âyetlerin metinlerinde bir karışıklık görülmektedir. Sarihler bunun hakkında bâzı îzâhlar vermektedirler... Metîn, tercümeye göre düzeltilip yazılmalıdır.
İşbu "Ahâlîsi zâlim olan memleket" Ümmü'1-Kura' olan Mekke'ye işarettir ki, müşrik olan Mekke ehli zayıflara ve bilhassa içlerinde bulunan mü'min-lere son derece zulm ve ezâ ediyorlardı. Ve zâten "Şübhesiz şirk, en büyük zulümdür" (Lukmân: 13) gereğince, şirk bütün zulümlerin başı olan büyük bir zulümdür. Allah mazlumların dualarını kabul ve Peygamber'i eliyle Mekke'nin fethini nasîb edip, Muhammedî velayet ve nusrat ile bekam etmiş ve muazzez kılmıştır.Demek ki, tecâvüzî harb, ancak böyle Allah rızâsı için mazlumları zâlimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde Allah Taâlâ'nım âdil hükümlerini ve rahmetini tatbîk etmek için meşru' olabilir, yoksa zulüm ve İstibdadı umûmîleştirmek ve memleketler isti'lâ eylemek gibi sırf tecâvüz ve taaddî İçin harb etmek asla meşru' değildir... (Hakk Dîni, II, 1393).
[5] Buradaki âlimlerin görüşlerini sırasıyle İbn Ebî Şeybe, el-Humeydî, Abdurraz-zâk ve Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmişlerdir.
"Ameller niyetle olur" hadîsinin bir rivayeti, kitabın İlk hadîsi olarak geçmiştir, Buhârî'nin bunu burada getirmesi, kavi ve fiil arasındaki ikrahta ayırma yapanları reddetmeye işarettir...
[6] Hadîs ile başlık arasındaki uygunluk, burada isimleri sayılan kimselerin müşriklerin beraberinde ikaamete zorlanmış olmalarıdır. Çünkü "Mus'adâf" ancak zorlanmış olur. Bunun mefhûmu, küfür üzerine ikrah eğer küfür olsaydı, Peygamber onlar İçin duâ etmez ve onlan mü'minler olarak isimlendirmezdi (Kas-tallânî).
[7] Başlıktan kasdedilen, hadîsin sonudur. Çünkü kâfirlikten hoşlanmamakla ateşe girmekten hoşlanmamak arasında müsâvîlik olunca, öldürülmek, döğülmek, horlanmak mü'min yanında ateşe girmekten daha kolay olur, ateşe girmek de kâfirlikten kolay olur da şiddeti almayı tercîh eder. Bunu îbnu Battal söyledi. Hadîsin bir rivayeti îmân'da başka bir şeyhten geçmişti (Aynî, Kastallânî).
[8] Yânî Usmân'ın intikaamını almak için kabileler harekete geçmiş olsalardı, elbette bunu vâcib olarak yaparlardı... Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Saîd ibn Zeyd ve Umer'in kızkardeşi olan zevcesi, küfre karşı horlanmayı tercîh etmişlerdi, Usmân ibn Affân da kaatillerin razı olacağı şeyi getirmeye karşılık öldürülmeyi tercîh etmişti (Aynî, Kastallânî).
Saîd ibn Zeyd el-Adevî, cennetle müjdelenen on kişiden biridir. İlk Muhâ cirler ile hicret etmiştir. Bedir'den başka bütün gazalarda hazır bulunmuştur. 51 yılında vefat etmiştir.
[9] Hadîsin bu başlığa girmesi vechi, Habbâb'ın Peygamberden kâfirler aleyhine duâ istemesi, kâfirlerin müslümânlara tecâvüz etmekte ve onlara eziyette zulüm ve düşmanlık yapmakta olduklarına delâlet etmesi yönündendir. Müslümanlar kâfirlerin kahrı altındadırlar. Böyle olunca müslümânlar istemedikleri şeylere zorlananlar gibidirler... Bunun birer rivayeti Nübüvvet Alâmetleri ile Peygamber gönderilmesi bâbi'nda da geçmişti... (Kastallânî, Aynî).
[10] Yânî Rasûlü de Arz'da Allah'ıh emrettiği gibi hükmedicidir. Çünkü O'nun tarafından tebliğ edici ve O'nun emirlerinin yerine getiricisidir.
Hattâbî şöyle dedi: Buhârî bununla mükrehin satışının cevazına delîl getirdi, hâlbuki bu muztamn satışına daha çok benzemektedir. Satışa zorlanan ise, istesin istemesin, satışa sevkedilen kimsedir. Yahudiler arazîlerini satmışlardı, buna zorlanmayacaklardı. Ancak Yahudiler mallarına çok düşkün olduklarından, onları satmayı tercîh ettiler ve böylece mallarını satmaya muztarr olanlara benzediler.. (Kastallânî).
Buhârî hadîsin bir rivayetini Cizye'de, Müslim de Mağâzî'de getirmiştir: Müslim Ter., V, 398 "1765".
[11] Yânî yapılan fiilin ikrah eden için de, edilen için de günâh olduğunda şübhe yok. Fakat ikrah olunan bîçâreler, bu günâha razı olmayıp, kerhen sürüklendiklerinden dolayı ma'zûrdurlar. Ve Gafur, Rahîm olduğundan şübhe olmayan Allah indinde mağfirete ve rahmete şayandırlar. Binâenaleyh bu bîçârelere acımalı, kurtulmaları için yardım etmelidir. Lâkin ikrahı isteyerek yapanlar acınmağa lâyık olmayıp, razı olduğu azabın günâhına müstehakk oldukları gibi, ikrah edenin de bütün vebalini yüklenerek azîm azâb ve nefrîne müstehakk olduğunu hatırlatmaya hacet yoktur (Hakk Dîni, IV, 3512-3513).
[12] Bunda nikâhın sahîhliği için dulun iznini almak zarurî olduğu ve zorlananın nikâhının caiz olmadığı hükmü vardır.
[13] Bundan da bakirenin nikâhının ancak rızâsı ile caiz olacağı, rızâsı olmazsa onun hükmü de mükrehin hükmü gibi sayılmaz olacağı anlaşılmıştır.
Bu hadîslerin birer rivayeti Nikâh'ta da geçmişti.
[14] el-Kirmânî şöyle dedi: Buhârî'nin maksadı, Hanefîler'in tenakuz ettikleridir. Çünkü ikrahla satış, eğer bir mülkü müşteriye nakledici ise, bundan bütün tasarruflar sahîh olur; bu, nezre ve müdebber köleye hass olmaz. Eğer satış nakledici değildir derlerse, bu takdirde nezr de, tedbîr de sahîh olmaz. Bunun özeti şudur: Onlar müdebberliği ve nezri, mülk olmaksızın sahîh gördüler, hâlbuki bunda tahakküm ve tahdîs edici yokken tahsis vardır (Kastallânî).
[15] Hadîsin burada getirilmesi sebebi şudur: Başka hiçbir malı yokken, tek kölesini vefatından sonra hürr yapan kimsenin, bu fiili bir beyinsizliktir. Peygamber onun bu fiilini, köleyi satmak suretiyle reddetmiştir... (Kastallânî).
Bunun bir rivayeti Itk'ta geçmişti. Müslim'in rivayetinde bu sahâbînin Az re oğullan'ndan Ebû Mezkûr olduğu bildirilmiştir. Azâd edilen kölenin ismi Ya'kûb olduğu, Nesâî'nin rivayetinde; Mısırlı bir köle

olduğu, Abdullah ibnu'z-Zu-beyr'in emareti zamanında Öldüğü de Müslim'in rivayetinde de vardır.
[16] Bu metnin başlığa uygunluğu, âyetteki "Kurhen" kavlindendir.
el-Muhelleb şöyle dedi: Allah en bilir ki, bu babın fâidesi, şunu ta'rîf edip bildirmektir: Her kim bir kadını, ondan mîrâs almaya tama' ederek kadın ölün ceye kadar alıkorsa, o kimseye bu mîrâs, Kur'ân'm nassı ile halâl olmaz (Aynî).
[17] Âyetin başlığa münâsebeti, içinde zinaya zorlanan kadının günâhı olmadığı ve bundan dolayı kadına zina cezası lâzım gelmeyeceğine delâlet buiunmasmdandır.
[18] el-Leys ibn Sa'd'm bu haberini Ebû'l-Kaasım el-Bağâvî, el-Alâ ibn Musa'dan; o da el-Leys'ten olmak üzere rivayet etti.
[19] imâm Mâlik'in görüşü de ez-Zuhrî'nin görüşü gibidir.
[20] Bu hadisin birer rivayeti Buyu' Kitâbı'nın sonları ile Peygamberler Kitâbı'nda daha geniş olarak geçmişti.
el-Kir manî şöyle dedi: Bu hadisin buraya girme sebebi şudur: Sâre aleyha's-selâm her bir kötülükten ma'sûme bulunmakla beraber, ona, zorlanmış olarak o zâlim hükümdarla yalnız kalmasında da hiçbir kınama olmamasıdır. İşte zina üzerine zorlanan kadın da bunun gibidir, onun üzerine de zina etme cezası yoktur (Aynî, Kastallânî)
Sâre, râ'nin hafifletilmişi ile de, şeddelendirmesi ile de zabtedümiştir. Hafifletilmesi daha meşhurdur... îbn Hişâm Kitâbu't-Tîcân'da İbrâhîm'in bu seferinin Ürdün'den Mısır'a vuku' bulduğunu ve Sâre'nin Mısır Meliki Amr ibn İmrîi'1-Kays ibn Nabilyûn ibn Sebâ olduğunu bildirmiştir. Bu konuda başka rivayetler de vardır...
[21] Çünkü ikrah, ancak insanın bilhassa kendi nefsine yönelen şeylerde olur, başka şeylerde değil... İnsanın başka şeyleri korumak için Allah'a âsî olması olamaz.
[22] Buhârî bu "Ba'zum-nâsi = İnsanların bâzısı" ta'biriyle, Ebû Hanîfe ve Hanefî-ler'i kasdetmektedir... Aynî: Tenakuz men' edilmiştir. Çünkü müctehide, istihsâna kaail olmakla kıyâsa muhalefet etmesi caiz olur. İstihsân da Hanefîler indinde bir hüccettir, diye cevâb verdi... (Kastallânî).
[23] Bunun özeti şudur: Ebû Hanîfe'nin aslı kıyâsen hepsinde luzûm olmaktır. Lâkin o, istihsân deliliyle, hısımlığı olan kimseyi istisna etmektedir. Buhârî ise "Müslümân müslümânın kardeşidir" hadîsinden dolayı, bu hususta yakın olan kimse ile yabancı arasında bir ayırma olmayacağını düşünmüştür. Çünkü hadîsteki kardeşlikten murâd, İslâm kardeşliğidir, neseb kardeşliği değildir. Sonra Buhârî bunu şu kavliyle getirdi:...
[24] İşte bu İslâm kardeşliği, müslümân kardeşini himaye etmeyi ve onu savunmayı gerektirir. Amma satış ve benzeri akid yapma ona lâzım gelmez. Şarâb içme, meyte yeme ona caiz olur, bu konularda ona günâh olmaz...
Aynî buna şöyle cevâb verdi: İstihsân, Kitâb ve Sünnet'ten hâriç değildir. Kitâb'da Yüce Allah: "Onun en güzeline tâbi' olurlar" (ez-Zumer: 18) buyurdu. Sünnet'te de Peygamber (S): "Mü'minlerin güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir" buyurdu...
[25] İbrâhîm en-Nahaî'nin bu sözünü Muhammed ibnu'l-Hasen, Kitâbu'l-Âsâr'da Ebû Hanîfe'den; o da Hammâd'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den olarak rivayet etmiştir.
el-Kirmânî, el-Kevâkib'de şöyle dedi: Eğer yemîn ettiren nasıl mazlum olur? dersen, şöyle derim: Haklı olan müddeî, kendine âid bir delîl bulunmadığı zaman müddeâ aleyh ona yemîn ettirmek ister, işte o zaman kendisi bir mazlum olur... (Kastallânî).
[26] Başlığa uygunluğu, müslim üzerine müslim kardeşini himaye etmesinin vâcib olması yönündendir. Bu hadîsin bir.rivâyeti bu isnadın ayniyle daha bütün olarak Mezâlim Kİtâbı'nda da geçti.
İçtimaî yardımın en mühim düstûrunu öğreten bu hadîsi Müslim ve diğerleri de rivayet emişlerdir. Hadîsin devamı şöyledir: "Müslümân bir kul, din kardeşinin yardımında bulundukça, Allah da ona yardımda bulunur. Hangi müslümân bir müslümândan dünyâ darlığım giderip şad ederse, Allah da kıyamet gününde onun tasasını giderip sevindirir. Kim müslümân kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter".
"Lâyuslimuhû", "Esleme"d&r\ muzârî sîgasıdır, onun silmini gidermez, yânî onu zâlimin zulmünde terketmez, demektir...
[27] Bunun da bir rivayeti Mezâlim'de geçmişti.
İbn Battal: Peygamber'in "Zâlime nusrat ve muavenet, onu zulümden men etmektir" suretindeki tefsîri, fesahatin acîb, belâgatin vecîz bir edebî nümûne-sidir... demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- KİTÂBU'L-İLM (İLİM KİTABI)
1- İlmin Fazîleti Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
"... Allah içinizde îmân etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini yükseltir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (el-Mucâdîle: 58/12); "Rabb'ım benim ilmimi artır!" (Tâhâ: 20/114)
2- Konuşmasıyle Meşgul Bulunurken Kendisinden Bir İlim Sorulduğunda, KonuşmasınıTamamladıktan Sonra Suâl Sorana Cevâb Veren Kimse Babı
3- İlme Delâlet Eden Bir Konuşmada Sesini Yükselten Kimse Babı
4- Muhaddisin Haddesenâ Yâhud Ahbaranâ Ve Enbeenâ Sözleri Babı
5- İmâmın, Kendi Maiyyetindekilere Karşı, Onlardaki Bilgiyi İmtihan Etmek İçin Ortaya Suâl Atması Babı
6- İlim Hakkında Gelen Sözler Ve Yüce Allah'ın: "Rabb'ım! Ilmimi artır! de" (Tâhâ: 20/114) Kavli Babı
7- Muhaddisin Huzurunda Okumak Ve Ona Arz Etmenin Hükmünü Beyân Babı
8- Munâvele Hakkında Zikrolunan Sözler İle İlim Ehlinin, İlmi Diğer Beldelere Yazıp Göndermeleri Babı
9- Meclis Hududunun Nihayete Ereceği Bir Yerde Oturan Kimse İle İlim Halkasında Bir Yarık Görüp Hemen Orada Oturuveren Kimse Babı
10- Peygamber(S)'in: "Benden kendisine tebliğ ulaştırılanların bâzısı bizzat işitenden daha iyi belleyicidir" Kavli Babı
11- İlim Öğrenmek, Söz Söylemekten Ve Amel Etmekten Öncedir Bâbı
12- Peygamber(S)'in Kendi Sahâbîlerine Va'z Ve Nasihat Etmek Ve İlim Öğretmek Hususunda Bıkkınlık Getirip Uzaklaşmasınlar Diye Hâllerini Gözetir Olduğu Babı
13- İlim Ehli İçin Belli Günler Ayıran Kimse Babı
14- Bâb: "Allah her kimin hayrını isterse ona dîn hususunda büyük bir anlayış verir".
15- İlimde İnce Anlayış (ın Fazileti) Babı
16- İlimde Ve Hikmette Gıbta Etmek Babı
17- Mûsâ Aleyhi's-Selâmın Deniz (Sâhilin)de Hızır'a Gitmesi İle Yüce Allah'ın: "Musa ona: Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi' olayım mı? dedi" (el-Kehf: 18/66) Kavli Babı
18- Peygamber(S)'in "Yâ Allah, ona Kitâb'ı öğret" Kavli Babı
19- Küçüğün Hadîs İşitip Yüklenmesi Ne Zaman Sahîh Olur?
20- İlim Aramak İçin Sefere Çıkmak Babı
21- İlim Öğrenen Ve Başkalarına Öğreten Kimsenin Fazileti Babı
22- İlmin Kaldırılması Ve Cehaletin Meydan Alıp Yayılması Babı
23- İlmin Fazileti Babı
24- Kendisi Bir Hayvan Veya Diğer Bir Binek Üzerinde Dururken Suâl Soranlara Fetva Ve Cevâb Vermek Babı
25- Fetvâ (Talebine) El Ve Baş İşaretleriyle Cevâb Veren Kimse Babı
26- Peygamber(S)'in Abdu'l-Kays Hey'etini, Îmâni Ve İlmi Belleyip Ezberlemeleri Ve Bunu Arkalarındaki Kimselere Haber Vermeleri Üzerine Teşvik Eylemesi Babı
27- (Bir Şahsa) Vâki' Olan Bir Mes'eleyi Sormak İçin Sefer Etmek Ve Ehline De Öğretmek Babı
28- İlim (Edinmek) Hususunda Nevbetleşmek Babı
29- Öğüt Verme Ve Öğretme Sırasında Hoşlanmadığı Bir Şey Gördüğü Zaman Öfkelenmek Babı
30- İmâmın Yâhud Muhaddisin Huzurunda Önünde İki Dizi Üzerine Çöken Kimse Babı
31- Anlaşılması İçin Sözü Üç Defa Tekrar Eden Kimse Babı
32- Kişinin Kendi Tasarrufunda Bulunan Dişi Hizmetçisine Ve Ehline İlim Öğretmesi Babı
33- İmâmın Kadınlara Va'z Vermesi Ve Onlara İlim Öğretmesi Babı
34- Hadîs Öğrenmeyi Şiddetle Arzu Etmek Babı
35- İlim Nasıl Kabz Olunacak Bâbı
36- Bâb: İlim (Öğretmek)de Sırf Kadınlar İçin Gün Tâ'yîn Edilir Mi?
37- Birşey İşitip De Anlayamayan Kimsenin, O Şeyi Öğrenmek İçin İşittiği Zâta Tekrar Müracaat Etmesi Babı
38- Bâb: "Hâzır bulunup şâhid olanlar gaaib olanlara ilmi tebliğ etsin". Bunu İbn Abbâs, Peygamber(S)'den söyledi .
39- Peygamber (S) Üzerine Yalan Söyleyen Kimsenin Günâhı Babı
40- İlmin Yazılması Babı
41- Geceleyin İlim Öğretmek Ve Va'z Etmek Babı
42- İlim Uğrunda Gece Uyanık Kalıp Sohbet Ve Lâkırdı Eylemek Babı
43- İlmi Hıfz Edip Bellemek Babı
44- Alimler(in Söyleyecekleri Şeyler) İçin Susup Dinlemek Babı
45- İnsanların En Âlimi Hangisidir? Diye Sorulduğu Zaman Âlim Kişiye Müstehâb Olan Şey, İlmi Allah'a Dayandırmasıdır Babı
46- Kendisi Ayakta İken Oturmakta Olan Bir Âlime Suâl Soran Kimse Babı
47- Haccda Küçük Taşları (Cemreleri) Atma Sırasında Suâl Ve Cevâb Babı
48- Yüce Allah'ın: "Sana ruhu sorarlar. De ki: Ruh Rabb'ımm emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir" (el-İsrâ: 17/85) Kavli Babı
49- Bâzı İnsanların Anlayışlarının Kısa Olması Ve Terkten Daha Şiddetli Bir Hâle Düşmeleri Endîşesinden Dolayı Üstün Kılınmış Bâzı Şeyleri Yapmayı Yâhud İlân Etmeyi Terkeden Kimse Babı
50- Anlayamamalarından (Hoşlanmadığı Ve Bu Yüzden Aktarılmasını Hoşgörmediği İçin) İlmi, Bir Topluluktan Başka Bir Topluluğa Tahsis Eden Kimse Babı
51- İlim (Öğrenip Öğretmek)de Haya Babı
52- Âlime Bizzat Kendisi Bir Şey Sormaktan Utanıp da Sorma İşini Başkasına Emreden Kimse Babı
53- Mescid İçinde İlim Takrir Etmek Ve Herhangi Bir Suâlin Cevâbını Zikretmek Babı
54- Suâl Soran Şahsa, Sorduğu Şeyden Fazlasıyla Cevâb Veren Kimse Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

2- KİTÂBU'L-İLM (İLİM KİTABI)[1]

1- İlmin Fazîleti Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

***"... Allah içinizde îmân etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini yükseltir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır"* (el-Mucâdîle: 58/12); *"Rabb'ım benim ilmimi artır!"* (Tâhâ: 20/114)**[2]

2- Konuşmasıyle Meşgul Bulunurken Kendisinden Bir İlim Sorulduğunda, KonuşmasınıTamamladıktan Sonra Suâl Soran Cevâb Veren Kimse Babı

1- Bize Muhammed ibn Sinan (223) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Fuleyh (168) tahdîs etti. H ve keza bana İbrahim ibnu'l-Munzir (226) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Fuleyh (197) tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam tahdîs edip şöyle dedi: Bana Hilâl ibn

Aliyy, Ata ibn Yesâr (94)'dan, o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
Meclisin birinde Peygamber (S) huzûrundakilere söz söylerken ansızın bir bedevi gelip: Kıyamet ne zamandır? diye sordu. Rasûlullah konuşmasına devam etti. Oradakilerin kimi: Bedevî'nin ne dediğini işitti, amma suâlinden hoşlanmadı dedi; kimi de: Belki işitmedi diye hükmetti. Nihayet Rasûlullah sözünü bitirince: *"O kıyameti soran nerede?"* diye, yânî bunun gibi bir lâfızla suâl etti. Bedevî:
- İşte ben yâ Rasûlallah, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:
- *Emânet zayi' edildiği vakit kıyameti bekle,* buyurdu. Yine bedevî:
- Emâneti zayi' etmek nasıl olur? diye tekrar sorunca, Rasûlullah:
- *İş, ehli olmayana yöneltilip dayandırıldığı zaman kıyameti bekle,* buyurdu[3].

3- İlme Delâlet Eden Bir Konuşmada Sesini Yükselten Kimse Babı

2-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr (123-5)'den; o da Yûsuf ibn Mâhek (63-7)'den; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Gittiğimiz yolculukların birinde Peygamber (S) geride kalmıştı da sonra bize yetişmiş idi. O sırada namaz vakti girmişti. Biz de abdest alıyorduk. Ayaklarımızı, mesh eder gibi, az su ile yıkamağa başladık. Peygamber bu hâli görünce en yüksek sesiyle iki yâhud üç kerre: *"Cehennem'de yanacak ökçelere yazık!"* diye nida etti[4].

4- Muhaddisin Haddesenâ Yâhud Ahbaranâ Ve Enbeenâ Sözleri Babı[5]

Bize Humeydî (219): Sufyân ibn Uyeyne(198)'nin nazarında Haddesenâ, Ahbaranâ, Enbeenâ ve Semi'tu bir ma'nâya idi, dedi. Abdullah ibn Mes'ûd da: Rasûlullah (S) sâdık ve masdûk olduğu hâlde Haddesenâ(= Bize tahdîs etti) demiştir. Şakîk da Abdullah ibn Mes'ûd'dan söyledi ki, kendisi: Ben Peygamber'den bir söz işittim, demiştir. Huzeyfe ibn Yemân (36) da: Rasûlullah (S) bize iki hadîs tahdîs etti, demiştir.[6] Ve Ebu'l-Âliye (190) dedi ki: İbn Abbâs'tan: o da Peygamber'den; O da Rabb'ından rivayet etmekte olduğu hadîsde... Enes ibn Mâlik de: Peyamber(S)'den; O da azîz ve celîl olan Rabb'ından rivayet ederek... dedi. Ebû Hureyre de: Peygamber'den; o da azîz ve celîl olan Rabb'mızdan rivayet ederek... buyurdu, dedi.[7]

3- Bize Kuteybe (240) tahdîs etti. Bize İsmâîl ibn Ca'fer (180) Abdullah ibn Dînâr (127)'dan; o da İbn Umer (R-73)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Ağaçların içinden bir nevi' vardır ki, yaprağı düşmez. O ağaç (kâmil) müslümânın benzeridir. Onun ne olduğunu bana tahdîs edin (-söyleyin)"* buyurdu. Orada bulunanlar vâdîlerdeki ağaçlan saymağa daldılar. Abdullah ibn Umer dedi ki: Bunun hurma ağacı olduğu hatırıma geldi, fakat (söylemeğe) utandım. Ondan sonra: Yâ Rasûlallah, onun ne ağacı olduğunu bize tahdîs et (=söyle), dediler. Rasûlullah: *"Hurma ağacıdır"* cevâbını verdi[8].

5- İmâmın, Kendi Maiyyetindekilere Karşı, Onlardaki Bilgiyi İmtihan Etmek İçin Ortaya Suâl Atması Babı

4-.....Bize Abdullah ibn Dînâr, Abdullah ibn Umer (R)'den tahdîs etti. Peygamber (S):*"Ağaçların içinden bir nevi' vardır ki yaprağı düşmez. O ağaç müslümânın benzeridir. Onun ne olduğunu bana söyleyin"* buyurdu. Orada bulunan insanlar vâdîlerdeki ağaçları saymağa daldılar. Abdullah ibn Umer dedi ki: Bunun hurma ağacı olduğu hatırıma geldi, fakat ben söylemeğe utandım. Ondan sonra sahâbîler: Yâ Rasûlallah, onun ne ağacı olduğunu bize söyle! dediler. Rasûlullah: *"Hurma ağacıdır!"* buyurdu[9].

6- İlim Hakkında Gelen Sözler Ve Yüce Allah'ın: *"Rabb'ım! Ilmimi artır! de"* (Tâhâ: 20/114) Kavli Babı

7- Muhaddisin Huzurunda Okumak Ve Ona Arz Etmenin Hükmünü Beyân Babı[10]

Ve Hasen Basrî, Sufyân es-Sevrî, İmâm Mâlik muhaddisin huzurunda okumayı (ondan nakletmenin sahîhliği hususunda) caiz gördüler. Ve bâzıları âlimin huzurunda (kendisinden nakledebilmek için) ona karşı okumanın caiz olduğuna, Dımâm ibn Salebe hadîsini delîl olarak ileri sürdü: Dımâm, Peygamber(S)'e: "Namazları kılmamızı sana Allah mı emretti?" diye sormuştu da, Peygamber de ona:*"Evet"* diye ikrar etmişti. Bu hadîsi delîl getirenler: İşte bu. Peygamberdin huzurunda ona karşı okumaktır. Müteakiben Dımâm, Peygamber'den sorup öğrendiklerini kendi kavmine haber verdi, onlar da bunu caiz görüp, verdiği haberi kabul ettiler.
İmâm Mâlik de bir hakkı i'tirâf edenin ikrarı, yazılmış bulunan mektûbla ihticâc etti ki, o mektûb, hakkı ikrar edenlere karşı okunur; onlar da, bu, sâdece karşılarında kıraat suretiyle okunduğu hâlde "Fûlan bizleri işhâd etti" derler[11]. Keza Kur'ân okutucu muallimin huzurunda okunur da, okuyan kimse "Beni fulân okuttu" der. Bize Muhammed ibn Selâm tahdîs etti. Bize Vâsıtlı Muhammed ibn Hasen, Avf el-A'râbi den; o da Hasen Basrî'den tahdîs etti ki, o: "Âlim huzurunda okumakta bir be's yoktur" demiştir. Ve bize Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî haber verdi. Ve bize Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ubeydullah ibnu Musa, Sufyân es-Sevri'den tahdîs etti ki, Sufyân: "Okuyanın (onu rivayet ederken): Bana fulân tahdîs etti demesinde be's yoktur" demiştir. Müellif Buhârî: Ve ben Ebû Âsım(212)'dan işittim ki, o İmâm Mâlik'ten ve Sufyân es-Sevri'den olmak üzere: Alimin huzurunda okumak ile âlimin okuması müsavidir diyordu, dedi[12]

5- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Leys ibn Sa'd, Saîd el-Makburî'den; o da Şerik ibn Abdillah ibn Ebî Nemîr'den tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik (R)'ten şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) ile birlikte oturduğumuz sırada deve üstünde bir kimse gelip, devesini mescide çökerttikten sonra bağladı. Ondan sonra:
- Hanginiz Muhammed'dir? diye sordu. Peygamber sahâbîleri arasında dayanmış oturuyordu:
- İşte, dayanmış olan şu beyaz kimsedir, dedik. O zât:
- Ey Abdu'l-Muttalib'in oğlu! diye hitâb etti. Peygamber:
- *Seni dinliyorum,* buyurdu. O zât:
- Ben sana bâzı şeyler soracağım, amma soracaklarım pek ağırdır; gönlün benden incinmesin, dedi.
Peygamber:
- *Aklına geleni sor,* buyurdu. O zât:
- Senin ve senden evvelkilerin Rabb'ı aşkına (söyle), bütün insanlara seni Allah mı gönderdi? dedi.
Peygamber:

- *Yâ Allah, evet,* buyurdu. O zât:
- Allah aşkına (söyle), bir gün bir gece içinde beş vakit namaz kılmamızı sana Allah mı emretti? dedi.
- *Yâ Allah, evet,* buyurdu.
- Allah aşkına (söyle), senenin şu ma'lûm ayında oruç tutmamızı sana Allah mı emretti? dedi.
- *Yâ Allah, evet,* buyurdu.
- Allah aşkına şu sadakayı zenginlerimizden alıp da fakirlerimize dağıtmayı sana Allah mı emretti? dedi.
Peygamber:
- *Yâ Allah, evet,* buyurunca, o zât:
- Sen ne getirdin ise ben ona îmân ettim. Kavmimin geride kalanlarına da elçi benim. Ben, Sa'd ibn Bekr oğulları'nın kardeşi Dımâm ibn Sa'lebe'yim, dedi.[13]
Bu hadîsi Musa ile Alî ibnu Abdilhamîd de Süleyman'dan; o da Sâbit'ten; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere böyle rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Musa ibn İsmâîl ile Alî ibn Abdilhamîd (222) Süleyman ibnu'l-Mugîre (150)'den; o da Sabit el-Bunânî (123)'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere bu şekilde rivayet ettiler.

8- Munâvele Hakkında Zikrolunan Sözler İle İlim Ehlinin, İlmi Diğer Beldelere Yazıp Göndermeleri Babı

Enes: Usmân Mushafları yazdırdı da müteakiben bunları diğer şehirlere gönderdi, dedi. Abdullah ibn Umer ibn Âsim (171), Yahya ibn Saîd ve İmâm Mâlik, bu yazıp gönderme işini caiz gördüler. Hicâzlılar'ın bâzısı da munâvelenin câizliği hususuna Peygamber'in şu hadîsini delîl getirdiler: Peygamber, bir müfrezenin kumandanı için bir emirname yazıp eline verdi ve: *"Bu mektubu ancak şu, şu yere ulaştığın vakit oku!"* diye emretti. Kumandan o yere ulaşınca mektubu açıp maiyyetindekilere karşı okudu da, böylece Peygamber'in yazılı emrini onlara haber verdi.[14]

6-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir adama bir mektûb verip Bahreyn büyüğüne teslîm etmesini emretti. Bahreyn'in büyüğü mektubu Kisrâ'ya ulaştırdı. Kisrâ onu okuyunca yırttı. (Arada râvî olan Muhammed ibn Şihâb) dedi ki: Zannederim ki Saîd ibn Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah, Kisrâ ile kavmine *"Parça parça olsunlar"* diye beddua etti.[15]

7-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'den haber verdi, o şöyle demiştir:Peygamber (S) bir mektûb yazdırdı yâhud yazdırmak istedi. Kendisine: Onlar (yânî Rûm'dan, Acem'den muhâtab olanlar) bir mektubu mühürlü olmadıkça okumazlar, denildi. Bunun üzerine gümüşten bir mühür edindi ki, nakşı "Muhammed Rasûlullah" idi. Bu mührün Peygamber'in elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir.
Şu'be dedi ki: Ben Katâde'ye, onun nakşı "Muhammed Rasûlullah" diyen kimdir? diye sordum. Katâde: Enes'tir, dedi[16].

9- Meclis Hududunun Nihayete Ereceği Bir Yerde Oturan Kimse İle İlim Halkasında Bir Yarık Görüp Hemen Orada Oturuveren Kimse Babı

8-..... Ebû Vâkıd el-Leysî (R-68) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), huzurunda sahâbîleri olduğu hâlde mescidde otururken, karşıdan üç kişi geldi. İkisi Rasûlullah'a doğru yöneldi; birisi de gitti. Râvî dedi ki: Bu iki kimse Rasûlullah'ın huzurunda durdu. Bilâhare bu ikiden biri halkada bir aralık bularak, oracıkta oturdu. Diğeri ise, oradaki cemâatin arkasında bir yere oturdu. Üçüncüye gelince, arkasını dönüp gitti. Rasûlullah meşgul olduğu konuşmayı bitirince, şöyle buyurdu:
"Bu üç kişinin hâlini size haber vereyim mi? İçlerinden biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. Diğeri (sıkıntı vermekten) utandı, Allah da ondan haya etti. Öteki ise (bu meclisten) yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi"[17].

10- Peygamber(S)'in: *"Benden kendisine tebliğ ulaştırılanların bâzısı bizzat işitenden daha iyi belleyicidir"* Kavli Babı[18]

9-.....Ebû Bekre (R) Peygamber'! zikrederken şöyle demiştir:
Rasûlullah (veda haccında) devesi üzerinde oturdu. Devenin dizginini bir adam tutuyordu.
- *Bu gün hangi gündür?* dedi.
Biz sükût ettik; o derecede ki, başka bir isim ile isimlendirecek zannettik;
- *Kurbân günü değil mi?* buyurdu.
- Evet, dedik.
Sonra:
- *Bu ay hangi aydır?* diye sordu.
Yine sükût ettik; o derecede ki isminden başka bir isim ile isimlendirecek zannettik.
- *Zu'l-hicce değil mi?* buyurdu.
- Evet, dedik.
Bunun üzerine şöyle buyurdu:
- *"Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız bu belde içinde, bu ayda, bu günün harâmlığı kadar birbirinize haramdır. Burada hâzır bulunanlarınız, burada bulunmayanlara (yânî müstakbel nesillere) bunu tebliğ etsin. Olabilir ki, hâzır olan kimse, bunu daha iyi anlar bir kimseye tebliğ etmiş olur"*[19]

11- İlim Öğrenmek, Söz Söylemekten Ve Amel Etmekten Öncedir Bâbı

Çünkü Yüce Allah: *"Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur hakikatini bil..."* (Muhammed: 47/19) buyurup, bunda evvelâ bilmek .emriyle başladı[20]. *"Âlimler, ancak ilim mîrâsı bırakan peygamberlere vâris olanlardır. Bu ilim mirasını alan, bol ve kâmil bir nasîb almıştır"*[21]. Ve *"Her kim ilim arayarak bir yola girerse Allah da ona, cennette ulaştıracak yolu kolaylaştırır"*[22]. Ve zikri ulu olan Allah şöyle buyurdu: *"... Allah'tan, kulları içinde, ancak âlimler korkar"* (Fâtır, 35/28). Ve keza: *"İşte misâller; biz onları insanlar için getiriyoruz. Âlim olanlardan başkası onları anlamaz"* (el-Ankebût: 29/43): *"Eğer biz işitir yâhud düşünür insanlar olsaydık,*

şu çılgın cehennem yaranı içinde bulunmazdık, dediler" (el-Mülk: 67/10) buyurdu. Ve keza: *"De ki: Bilenlerle bilmeyenler musâvî olur mu?..."* (ez-Zümer: 39/9) buyurdu[23]. Peygamber (S) de: *"Allah her kimin hayrını isterse ona dîn hususunda büyük anlayış verir"*; *"ilim, ancak öğrenmekledir"* buyurdu[24]. Ebû Zerr de ensesini göstererek şöyle demiştir: "(Beni öldürmek için) kılıcı şuraya koysanız, ben de Rasûlullah'tan işitmiş olacağım bir sözü siz işinizi tamamlayıncaya kadar infaz edebileceğimi, yânî i'lân edebileceğimi bilsem yine infaz ederim"[25]. İbn Abbâs da: *"Rabbaniler olunuz"* (Âli imrân: 3/79) demek, halimler ve fakîhler olunuz demektir, dedi. Ve: Rabbani, insanlar üzerinde ilim ile siyâset icra eden ve büyük ilimden evvel küçük bilgilerle terbiye eyleyen kimseye denilir[26].

12- Peygamber(S)'in Kendi Sahâbîlerine Va'z Ve Nasihat Etmek Ve İlim Öğretmek Hususunda Bıkkınlık Getirip Uzaklaşmasınlar Diye Hâllerini Gözetir Olduğu Babı

10-..... İbn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), va'z ve nasihat hususunda bize bıkkınlık gelmesin diye hâlimize bakıp günler içinde vakitler kollardı.

11-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebu't-Teyyâh (128), Enes'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):*"Kolaylaştırın, zorlaştırmaym; müjdeleyin nefret ettirmeyin"* buyurmuştur[27].

13- İlim Ehli İçin Belli Günler Ayıran Kimse Babı

12-..... Ebû Vâil şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd (R) her perşembe günü insanlara va'z nasîhat edip ders yapardı. Bir kimse kendisine: Yâ Ebâ Abdirrahmân! Vallahi senin bizlere her gün ders yapmanı çok arzu ettim, dedi. Ibn Mes'ûd: Beni sizlere her gün ders vermekten men' eden şey, sizleri usandırmak istemememdir. Ben sizlere va'z vermekte sizin hâlinize uygun vakitler gözetiyorum. Nitekim Peygamber (S) de bizlere usanç gelmesinden endîşe ettiği için, bizim durumumuza uygun zamanlar gözetirdi, dedi.[28]

14- Bâb: "Allah her kimin hayrını isterse ona dîn hususunda büyük bir anlayış verir".

13-.....Ibn Şihâb dedi ki: Humeyd ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Muâviye ibn Ebî Sufyân'dan hutbe yaparken işittim; şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
"Allah her kimin hayrını isterse ona dîn hususunda büyük bir anlayış verir. Ben (verici değil) yalnız taksim ediciyim. Veren ise Allah'tır[29]. Bu ümmet Allah'ın (kıyamet) emri zuhur edinceye kadar Allah'ın dîni üzerinde hep sebat edip duracak ve kendilerine muhalefet edenler onlara zarar veremiyecektir"[30].

15- İlimde İnce Anlayış (ın Fazileti) Babı

14-.....Mücâhid (100) şöyle demiştir: Medîne'ye doğru yaptığımız bir yolculukta Abdullah ibn Umer'e yoldaşlık ettim. Kendisinden bu yolculuğumuzda Rasûlullah'tan tahdîs ederken bir tek hadîsten başka hadîs işitmedim. Kendisi şöyle dedi: Biz Peygamber (S)'in yanında idik. Bir hurma göbeği getirildi. Bunun üzerine: *"Ağaçlardan bir ağaç nevi' vardır ki, onun meseli müslümânın meseli gibidir"* buyurdu. Ben, o hurma ağacıdır deyivermeyi istedim. Fakat bir de baktım ki, oradakilerin en küçüğü benim; onun için sustum. Peygamber, *"O hurma ağacıdır"* buyurdu[31].

16- İlimde Ve Hikmette Gıbta Etmek Babı

Ve Umer ibn Hattâb: "Seyyidler olmanızdan önce fakîhler olunuz" dedi[32].

15-.....Ben Abdullah ibn Mes'ûd (R)'dan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İki kişiden başkasına gıbta olmaz: Allah tarafından kendisine mal verilip de hakk yolunda o malı helak etmeğe musallat kılınan kimse, Allah tarafından kendisine hikmet verilip de onunla hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse".

17- **Mûsâ Aleyhi's-Selâmın Deniz (Sâhilin)de Hızır'a Gitmesi İle Yüce Allah'ın:*"Musa ona: Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi' olayım mı? dedi"* (el-Kehf: 18/66) Kavli Babı**[33]

16-.....Ibn Şihâb da kendisine bu hadîsi Ubeydullah ibn Abdillah'ın haber verdiğini tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) bir defa Hurr ibn Kays ibn Hısn el-Fezârî ile, Musa'nın arkadaşı hakkında münazaa etmiştir. Bu münazaada İbn Abbâs: Musa'nın arkadaşı Hızır'dır, dedi. Derken onların yanına Ubeyy ibn Kâ'b uğradı. İbn Abbâs onu çağırıp: Ben şu arkadaşımla, Musa'nın buluşmak için yol aramış olduğu arkadaşı hakkında çekiştim. Sen Peygamber (S)'den onun hâlini zikrederken işittin mi? dedi. Ubeyy şöyle dedi: Evet, ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
"Musa, îsrâîl oğulları'ndan seçkin bir topluluk içinde bulunduğu sırada ona bir kimse geldi ve: Senden daha âlim bir kimse biliyor musun? diye sordu. Musa: Hayır, bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Allah Musa'ya: Hayır, kulumuz Hızır vardır, diye vahyetti. Musa da onunla buluşmak yolunu taleb etti. Allah da onun için balığı bir alâmet yaptı. (Allah tarafından) kendisine: Balığı kaybettiğin zaman hemen dön. Muhakkak sen ona kavuşacaksın, denildi. Musa deniz içinde balığın izini ta'kîb eder oldu. Musa'nın genç adamı (kendisinden kuşluk yemeğini istediği zaman) Musa'ya: Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı(n hâlini söylemeyi) unutmuşum; onu söylememi bana şeytândan başkası unutturmadı, dedi. Buna karşılık Musa genç adamına: İşte bizim arayacağımız bu idi, dedi ve izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hızır'ı buldular. İşte Allah'ın kendi Kitâb'ında kıssa yaptığı şey, onların (Musa ile Hızır'ın) hâlindendir"[34].

18- Peygamber(S)'in *"Yâ Allah, ona Kitâb'ı öğret"* Kavli Babı

17-.....Bize Hâlid el-Hazzâ'(141) İkrime(104,7)'den; o da ibn Abbâs(68)'tan tahdîs etti. İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) beni kucakladı da:

"Yâ Allah, ona Kitâb'ı öğret!" diye dua etti, dedi[35].

19- Küçüğün Hadîs İşitip Yüklenmesi Ne Zaman Sahîh Olur?[36]

18-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Minâ'da sütresiz olarak namaz kıldırdığı sırada, dişi bir merkebe binerek karşıdan geldim. O zaman bulûğ yaşına yaklaşmıştım. Safflardan birinin önünden geçtim. Merkebi otlasın diye salıverdim: Ondan sonra saffa girdim. Bu yaptığım işe kimse ses çıkarmadı.

19-.....Bana Zubeydî(147), Zuhrî'den; o da Mahmûd ibnu'r-Rabî' (R)'den tahdîs etti. şöyle demiştir: Beş yaşımda iken Peygamber (S)'ir bir kerre bir kovadan (ağzına su alıp) yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum.

20- İlim Aramak İçin Sefere Çıkmak Babı

Ve Câbir ibn Abdillah, Abdullah ibn Uneys(54)'ten bir tek hadîsi işitebilmek için bir aylık yola gitti [37].

20-..... Evzâî (88-157) dedi ki: Bize Zuhrî, Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan; o da İbn Abbâs'tan haber verdi ki, ibn Abbâs (R) bir defa Hurr ibn Kays ibn Hısn el-Fezârî ile Musa'nın arkadaşı hakkında çekişmiştir. Derken onların yanına Ubeyy ibn Kâ'b uğradı, ibn Abbâs onu çağırıp: Ben şu arkadaşımla, Mûsâ'nın buluşmak için yol aramış olduğu arkadaşı hakkında çekiştim. Sen Rasûlullah'tan onun hâlini zikrederken işittin mi? dedi. Ubeyy şöyle dedi: Evet, ben Peygamber'den işittim; şöyle buyuruyordu:
"Musa, Isrâîl oğulları'ndan seçkin bir topluluk içinde bulunduğu sırada ona bir kimse geldi ve: Senden daha âlim bir kimse biliyor musun? diye sordu. Musa: Hayır, bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Allah Musa'ya: Hayır, kulumuz Hızır vardır, diye vahyetti. Musa da onunla buluşmak yolunu taleb etti. Allah da onun için balığı alâmet yaptı. (Allah tarafından) kendisine: Balığı kaybettiğin zaman dön, muhakkak sen ona kavuşacaksın, denildi. Bundan sonra Musa deniz içinde balığın izini ta'kîb eder oldu. Musa'nın genç adamı (kendisinden kuşluk yemeğini istediği zaman) Musa'ya: Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığın hâlini söylemeyi) unutmuşum, onu söylememi bana şeytândan başkası unutturmadı, dedi. Buna karşılık Musa genç adamına: İşte bizim arayacağımız bu idi, dedi ve izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hızır'ı buldular. İşte Allah'ın kendi Kitâb'ında kıssa yaptığı şey, Musa ile Hızır'ın hâlindendir."

21- İlim Öğrenen Ve Başkalarına Öğreten Kimsenin Fazileti Babı

21-..... Bize Hammâd ibn Usâme (201), Bureyd ibn Abdillah'tan; o da Ebû Musa (R)'dan tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın benim vâsıtamla gönderdiği hidâyet ve ilim, bol yağmura benzer. Bu yağmur kâh öyle bir toprağa düşer ki, onun bir kısmı suyu kabul eder ve çayır ile bol ot yetiştirir. Bir kısmı da kurak olur, suyu (üstünde) tutar da Allah onunla insanları fâidelendirir: Ondan hem kendileri içerler, hem de hayvanlarını suvarırlar, ekin ekerler. Bu yağmur diğer bir nevi' toprağa daha isabet eder ki, düz ve kaypaktır; ne suyu üstünde tutar, ne çayır bitirir. Allah 'in dînini anlayıp da Allah 'm benim vâsıtamla gönderdiği hidâyet ve ilimden faydalanan ve bunu bilip de başkasına bildiren kimse ile, bunu duyduğu vakit kibrinden başını bile kaldırmayan ve Allah'ın benimle gönderilen hidâyetini kabul etmeyen kimse böyledir"[38].
Ebû Abdillah Buhârî der ki: Ishâk ibn Ibrâhîm (238): "Ve kâne minhâ tâifetun kayyeleti'l-mâe (O topraktan kimi suyu içen bir taifedir)" şeklinde söyledi. "Kaaa" üzerinde su durur olan arazî parçasıdır. "Safsaf" da dümdüz arazîdir[39].

22- İlmin Kaldırılması Ve Cehaletin Meydan Alıp Yayılması Babı

Ve Rabîatu'r-Re'y(136): "Kendisinde herhangi bir ilim bulunan kimsenin kendisini zayi' etmesi (yânî ilmini gizlemesi) lâyık değildir" dedi[40].

22-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"İlmin kaldırılması, cehlin kökleşmesi, şarâbın içilmesi, zinanın çoğalması kıyamet alâmetlerindendir".

23-.....Enes (R) şöyle demiştir: Size öyle bir hadîs söyleyeceğim ki, benden sonra hiç kimse onu size tahdîs edip söyleyemiyecektir: Rasûlullah (S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
"İlmin azalması, cehaletin meydan alıp yayılması, zinanın meydana çıkıp şayi' olması, elli kadının yalnız bir bakanı olacak derecede kadınların çoğalıp erkeklerin azalması kıyamet alâmetlerindendir"[41]

23- İlmin Fazileti Babı

24-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Uykuda iken bana bir kadeh süt getirdiler. O kadar içtim ki, kanıklık te'sîrinin tâ tırnaklarımdan sızdığını hâlâ duyuyorum. İçtikten sonra artığımı Umer ibn Hattâb'a verdim"* buyuruyordu. Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile yorumladın? diye sordular. *"İlim ile"* cevâbını verdi.[42]

24- Kendisi Bir Hayvan Veya Diğer Bir Binek Üzerinde Dururken Suâl Soranlara Fetva Ve Cevâb Vermek Babı[43]

25-.....Abdullah ibn Amr ibn As (R)'tan (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Veda haccında, insanlar sorup öğrensinler diye, Minâ'da durdu. Yanına biri gelip:
- Bilemedim de kurbân kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Rasûlullah:
- *Kurbânını kes, günâhı yok,* buyurdu. Diğeri gelip:
- Bilemedim de taş atmadan evvel kurbân kestim, dedi.
- *Taşı at, günâhı yok,* buyurdu.
Peygamber'e (o gün taş atmak, kurbân kesmek, tıraş olmak, tavaf etmek gibi hacc işlerinden) öne geçirilmiş veya geriye bırakılmış hiçbir

şey sorulmadı ki, cevâbında: *"Yap, günâhı yok"* buyurmasın[44].

25- Fetvâ (Talebine) El Ve Baş İşaretleriyle Cevâb Veren Kimse Babı[45]

26-.....Bize Eyyûb Sahtiyânî, İkrime'den; o da ibn Abbâs'tan tahdîs etti (ki o şöyle demiştir): Peygamber'e Veda haccında suâl soruldu. Soran kimse: Ben taş atmadan önce kurbân kestim, dedi. Peygamber (S) bu suâle:*"Günâhı yoktur"* diyerek eliyle işaret etti. Soran kimse: Kurbân kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Rasûlullah: *"Günâhı yoktur"* diyerek eliyle işaret etti.

27-.....Salim ibn Abdillah şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre (R)'den işittim ki, Peygamber (S):*"îlim kabz olunacak (yânî kaldırılacak) cehalet ve fitneler zuhur edecek, herc çoğalacaktır"* buyurdu. Yâ Rasûlallah, herc nedir? diye soruldu. Rasûlullah, katli kasdeder gibi elini eğip indirerek: *"İşte böyle!"* buyurdu[46].

28-..... Bize Hişâm ibn Urve, Fâtıma bintu'l-Munzir'den; o da Esma bintu Ebî Bekr'den tahdîs etti. Esma (R) şöyle demiştir: (Güneş tutulması zamanında) Âişe'nin yanına gittim, o namaz kılıyordu. Bu insanlara ne oluyor? dedim. (Güneş tutulduğunu anlatmak için) gökyüzüne doğru (başıyle) işaret etti. Meğer insanlar hep namaza durmuşlar. Âişe': "Subhânallâh" dedi. Bu bir âyet mi? diye sordum. Başıyle evet diye işaret etti. Bunun üzerine ben de namaza durdum. Nihayet üzerime baygınlık geldi. (Yanımdaki kırbadan) başıma su dökmeğe başladım. Namazdan sonra Peygamber, Allah'a hamd ve sena edip şöyle buyurdu[47]: "Cennet ve cehenneme kadar evvelce bana gösterilmemiş hiçbir şey kalmadı ki bu makaamımda görmüş olmayayım [48]. Bana vahy olundu ki, sizler kabirlerinizde Mesîh Deccâl'ın imtihanlarına benzer yâhud ona yakın -Esmâ'nm bu iki sözden hangisini söylediğini bilmiyorum-[49] bir imtihan geçireceksiniz. (Kabre girmiş kimseye:) Bu adam (yânî Muhammed) hakkındaki ilmin nedir? diye sorulacak[50]. Mü'min yâhud yakîn sahibi olan kimse -Esmâ'nın bu ikiden hangi lâfzı söylediğini bilmiyorum- : O zât Muhammed'dir. O Allah 'in Rasûlü'dür. Bize beyyineler ile hidâyet getirdi. Biz de da'vetine icabet ettik ve O'na uyduk. O zât Muhammed'dir diyecek. Bu söz üç kerre tekrarlanacak. Ondan sonra o kimseye: Yat da rahatça uyu, o zâtın peygamberliğine kesin surette inanmakta olduğunu bildik, denilecek. Münafık yâhud kalbinde şübhesi olan kimseye -Esmâ'nın bunlardan hangisini söylediğini bilmiyorum- gelince, o (suâle karşı): Ben bilmiyorum, işittim, insanlar birşeyler söylüyorlardı, ben de onu söyledim, cevâbını verecek"[51].

26- Peygamber(S)'in Abdu'l-Kays Hey'etini, Îmâni Ve İlmi Belleyip Ezberlemeleri Ve Bunu Arkalarındaki Kimselere Haber Vermeleri Üzerine Teşvik Eylemesi Babı

Mâlik ibn Huveyris(R-94): Peygamber (S) bizlere:*"Ailelerinizin yanına dönünüz ve öğrendiklerinizi onlara öğretiniz!"* buyurdu, dedi[52].

29-..... Bize Şu'be, Ebû Cemre'den tahdîs etti. Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs ile insanlar arasında tercemânlık yapıyordum. İbni Abbâs (R) şöyle dedi: Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber'e geldi. Peygamber:
- *Hey'et kimlerdir, yâhud cemâat kimlerdir?* diye sordu.
- Biz Rabîa kabîlelerindeniz, dediler.
- *Hoş geldiniz. Allah sizi utandırmasın, pişman etmesin,* buyurdu. Onlar:
- Bizler sana uzak bir yerden geliyoruz. Seninle bizim aramızda Mudarr kâfirlerinden şu cemâat vardır. Biz sana yalnız haram ayda gelebiliriz. O hâlde bize bir şey emret de geride kalanlarımıza haber verelim; o sebeble de cennete girelim, dediler.
Rasûlullah onlara dört şey emretti, dört şeyden de nehyetti. Rasûlullah onlara yalnız azîz ve celîl olan Allah'a îmân etmeyi emrettikten sonra:
- *Yalnız Allah'a îmân etmek ne demektir bilir misiniz?* diye sordu.
- Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dediler. Rasûlullah:
- *Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şehâdet etmek, namazı ikaame, zekâtı eda etmek, ramazân orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermenizdir,* buyurdu. Kezâlik onları dubbâ, hantem ve muzeffet denilen kaplardan nehyetti. Şu'be dedi ki; İbn Abbâs belki nakîr, belki de mukayyer dedi. Sonra Rasûlullah:
- *Bu emrimi ezberleyin ve onu arkanızda kalanlara haber veriniz,* buyurdu [53].

27- (Bir Şahsa) Vâki' Olan Bir Mes'eleyi Sormak İçin Sefer Etmek Ve Ehline De Öğretmek Babı

30-.....Bize Abdullah ibn Mübarek haber verip şöyle dedi: Bize Umer ibnu Saîd ibn Ebi'l-Hasen haber verip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke, Ukbe ibnu'l-Hâris'ten tahdîs etti ki, bu Ukbe ibnu'l-Hâris (R), Ebû İhâb ibn Azîz'in kızı ile evlenmişti. Derken yanına bir kadın geldi ve: Ukbe'yi de, evlendiği kadını da ben emzirdim, dedi. Ukbe o kadına: Ne senin beni emzirdiğinden haberim var, ne de evvelce bunu bana söylediğinden, cevâbını verdi. Müteakiben hayvanına binip Medîne'ye Rasûlullah'a gitti ve mes'elenin hükmünü ondan sordu. Rasûlullah (R): *"Bir kerre (senin onun kardeşi olduğun) söylenmiş bulunduğu hâlde (o kadınla evlilik) nasıl olur?"* buyurdu. Bunun üzerine Ukbe o kadından ayrıldı, o da başka bir kocaya vardı[54].

28- İlim (Edinmek) Hususunda Nevbetleşmek Babı

31- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, Zuhrî'den haber verdi. H Ebû Abdillah Buhari der ki, İbnu Vehb şöyle dedi: Bize Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Ebî Sevr'den; o da Abdullah ibn Abbâs'tan; o da Umer ibn Hattâb'dan haber verdi: Umer (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan bir komşum ile beraber Benû Umeyye ibn Zeyd yurdunda oturuyor idim. Bu yurd Medine'nin Avâlî denilen yüksek semtindedir. (Bir şey öğrenmek ümidiyle) Rasûlullah'ın yanına nevbetleşe inerdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Ben indiğim zaman o gün vahy ve sâireye dâir ne duyarsam, haberini komşuma getirirdim. O da indiği zaman böyle yapardı. Ensârî arkadaşım bir defa nevbetinin gününde idi. Dönüşünde kapımı pek şiddetli çalarak: O burada mı? diye sordu. Ben ürktün[55]. Yanına çıktım. Büyük bir iş meydana geldi, dedi. (Umer der ki: Ben zâten böyle birşey olacağını zannedip duruyordum. Sabah namazını kılınca giyinip kuşandım. Sonra Medîne'ye inip) Hafsa'nın yanına girdim. Baktım ki ağlıyor. Rasûlullah (S) sizleri boşadı mı? diye sordum. Bilmiyorum, dedi. Ondan sonra Rasûlullah'm yanına girdim. Ayak üstü durduğum yerden: Zevcelerini boşadın mı? dedim.

"Hayır" dedi. Bunun üzerine ben de Allâhu ekber dedim.[56]

29- Öğüt Verme Ve Öğretme Sırasında Hoşlanmadığı Bir Şey Gördüğü Zaman Öfkelenmek Babı

32-.....Ebû Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir kimse geldi ve:
- Yâ Rasûlallah! Fulânca bize (namaz kıldırırken) o kadar uzatıyor ki, adetâ namazı terkedecek gibi oluyorum, dedi. Peygamber(S)'i hiçbir mev'ıza da o günkü kadar gadablı görmedim. Bu şikâyet üzerine Rasûlullah: *"Ey insanlar! Sizler nefret ettiricilersiniz. Her kim insanlara namaz kıldırırsa namazı hafifletsin. Çünkü cemâatin içinde hasta olanı, zayıf olanı ve iş güç sahibi olanı vardır"* buyurdu.

33-.....Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R-72,78)'den (o şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'den lukatayı (yânî yitik malı) sordu. Peygamber (S):
- *Bağını yâhud kabını, kılıfını belle, sonra onu ötekine berikine bir sene bildir, tanıt. Ondan sonra onu kullan. Ondan sonra da sahibi çıkarsa yine ona ver,* buyurdu.
O zât:
- Yitik deve de (böyle mi)? diye sordu.
Rasûlullah o kadar öfkelendi ki, yanakları yâhud yüzü kızardı ve:
- *Ondan sana ne? Su tulumunu, ayakkabısını beraberinde taşır. (Muhtaç oldukça) su başına gelir, ağaçlardan otlar. Onu sahibi buluncuya kadar kendi hâline bırak,* buyurdu.
O zât:
- Yâ yitik davara ne buyurursun? dedi.
- *O yâ senindir, yâ kardeşinindir, yâ kurdundur* [57], buyurdu.

34-.....Ebû Musa (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber(S)'den hoşlanmadığı bâzı şeyler soruldu. Bu gibi suâller çoğaltılınca öfkelendi. Ondan sonra insanlara hitaben:
- *Bana istediğinizi sorun!* buyurdu.
Birisi kalkıp:
- Benim babam kimdir? dedi [58].
- *Baban Huzâfe'dir,* buyurdu. Bir diğeri kalkıp:
- Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi.
- *Şeybe'nin azadlısı Salim'dir,* buyurdu.
Umer ibn Hattâb Peygamber'in yüzündeki öfkeyi görünce:
- *Yâ Rasûlallah! Biz azîz ve celîl olan Allah'a tevbe ediyoruz,* dedi [59].

30- İmâmın Yâhud Muhaddisin Huzurunda Önünde İki Dizi Üzerine Çöken Kimse Babı

35-.....Bize Şuayb, Zuhrî'den haber verip şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik(R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) çıktı. (Kendisine hoşlanmadığı bâzı şeyler soruldu; bu suâlleri çoğalttılar; bundan dolayı öfkelendi de, *benden sorunuz* dedi). Abdullah ibn Huzâfe ayağa kalkıp:
- Benim babam kimdir? dedi. Rasûlullah:
- *Baban Huzâfe'dir,* buyurdu.
Ondan sonra Rasûlullah *"Bana sorunuz"* demeyi çoğaltınca, Umer, iki dizi üstüne çökerek:
- *Biz Allah'ı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i Peygamber olarak kabul ve tasdîk ettik,* dedi.
Bunun üzerine sükût buyurdu[60].

31- Anlaşılması İçin Sözü Üç Defa Tekrar Eden Kimse Babı

Rasûlullah: *"İyi dinleyin! Bir de yalan söylemektir"* dedi ve bu sözü durmadan tekrar ediyordu. Ve İbn Umer: "Peygamber üç defa *"Tebliğ ettim mi?"* diye söyledi, dedi[61].

36-.....Bize Sumâme ibn Abdillah, dedesi Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir söz söylediği zaman, iyice anlaşılsın diye üç kerre tekrar ederdi. Keza bir kavmin yanına gelip selâm verdiği zaman da üç kerre selâm verirdi[62].

37-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Yûsuf ibn Mâhek'den; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Yaptığımız yolculukların birinde Rasûlullah (S) geride kalmıştı da sonradan bize yetişmişti. O sırada ikindi namazı vakti girmişti. Biz de abdest alıyorduk. Ayaklarımızı (mesh eder gibi az su ile yıkamaya) başladık. Bu hâli görünce en yüksek sesiyle iki yâhud üç kerre: *"Cehennemde yanacak ökçelere yazık!"*[63] diye nida etti.

32- Kişinin Kendi Tasarrufunda Bulunan Dişi Hizmetçisine Ve Ehline İlim Öğretmesi Babı

38-.....Âmir eş-Şa'bî dedi ki: Bana Ebû Burde, babası Ebû Musa'dan tahdîs etti. Ebû Musa (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu:
"Üç kişinin ikişer ecri vardır: Bunlardan biri Kitâb ehlinden olup da hem kendi peygamberine, hem de Muhammed'e îmân eden kimsedir. Diğeri köle edilmiş bir kuldur ki, hem Allah'ın hakkını, hem de efendilerinin hakkını eda ettiğinde (o da iki ecre nail olur). Üçüncüsü öyle bir kimsedir ki, yanında tasarruf edeceği bir câriye bulunur da onu edeblendirir, amma (şiddetten uzak olarak) güzel güzel edeblendirir, ve onu iyice öğretir, lâkin (yine rıfk ile) güzel güzel öğretimini tamamlar, bundan sonra da onu hürriyete kavuşturup onunla evlenir. İşte boylesinin de iki ecri vardır".
Bu hadîsi söyledikten sonra Âmir eş-Şa'bî, kendi muhatabına: İşte bu bilgiyi biz sana hiçbir bedel istemeksizin veriyoruz. Hâlbuki

vaktiyle Peygamber zamanında bundan küçük bir mes'ele için tâ Medîne'ye kadar bineğe binilip yolculuk edilirdi, dedi[64].

33- İmâmın Kadınlara Va'z Vermesi Ve Onlara İlim Öğretmesi Babı

39-.....Bize Şu'be, Eyyûb'dan tahdîs etti. Eyyûb: Ben Atâ'dan işittim, dedi. Ata: Ben îbn Abbâs'tan işittim, dedi. ibn Abbâs (R): Ber Peygamber (S) üzerine şehâdet ediyorum, dedi. Yâhud Ata da: Ben ibn Abbâs üzerine şehâdet ediyorum, demiştir: Rasûlullah (mescidde va'z ettikten sonra) kadınlara duyuramadım zannıyle yanında Bilâl olduğu hâlde (erkek saflarından) çıktı. Kadınlara va'z ederek onlara sadaka vermeyi emretti. (Sözleri o kadar te'sîr etti ki) kadınların kimi (kulaklarmdaki) küpeyi, kimi (parmağındaki) yüzüğü çıkanp atmağa başladılar. Bilâl de onları eteği içine topluyordu.
Ve Ismâîl (194), Eyyûb'dan; o da Atâ'dan diye söyledi. Ata da: îbn Abbâs'tan söyledi, îbn Abbâs: Ben Peygamber üzerine şehâdet ediyorum ki... demiştir[65].

34- Hadîs Öğrenmeyi Şiddetle Arzu Etmek Babı

40-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir kerre: Yâ Rasûlallah! Kıyamet gününde senin şefaatinle en ziyâde mes'ûd olacak insan kimdir? denildi [66]. Rasûlullah (S): *"Yâ Ebâ Hureyre! Hadîs bellemek için sende gördüğüm şiddetli arzuya göre, bu hadîsi senden evvel kimsenin bana sormayacağını zâten tahmin ediyordum. Kıyamet gününde halk içinde şefaatimle en ziyâde mes'ûd olacak kimse kalbinden -yâhud içinden-hâlis olarak La ilahe ille'llah.. diyendir"* buyurdu [67].

35- İlim Nasıl Kabz Olunacak Bâbı

Ve Umer ibn Abdilazîz (101), Ebû Bekr ibn Hazm(102)'a şöyle yazdı: "Bak Rasûlullah'ın hadîsinden ne bulursan yaz. Zîrâ ben ilmin yok olmasından ve âlimlerin göçüp gitmesinden korkar oldum. Zabt esnasında Peygamber'in sözünden başkası kabul edilmesin. Bir de (âlimlere söyleyin) ilmi ifşa etsinler (yânı meydana koysunlar; gizlemesinler, herkese söylesinler). Kezâlik âlimler (muayyen yerlere) oturarak ders versinler ki bilmeyenlere öğretilmiş olsun. Zîrâ ilim gizli bir şey hâline getirilmedikçe yok olmaz".
Bize bu Umer ibn Abdilazîz hadîsini "Âlimlerin göçüp gitmesi" sözüne kadar Âlâ ibn Abdi'l-Cebbâr (214) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulazîz ibnu Müslim (167), Abdullah ibnu Dinar'dan böylece tahdîs etti [68]..

41-.....Bana Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'tan tahdîs etti. Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: (Veda haccında) Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
"Allah, ilmi kullarından çekip çıkarmak (yânî silmek) suretiyle değil, âlimleri kabz etmek suretiyle kabz edecektir. Nihayet hiç bir âlim kalmayınca, halk bir takım câhil kimseleri kendilerine başkanlar edinirler. Bunlara bir takım suâller sorulur, onlar da ilimleri olmadığı hâlde fetva verirler de hem kendileri dalâlete düşerler, hem halkı dalâlete düşürürler"[69]
Firabrî (320) şöyle der: Bize Abbâs ibn Fadl el-Herevî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Cerîı ibn Abdilhamîd, Hişâm ibn Urve'den yukarki Mâlik hadîsi tarzında tahdîs etti [70]

36- Bâb: İlim (Öğretmek)de Sırf Kadınlar İçin Gün Tâ'yîn Edilir Mi?

42-.....Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle demiştir: Bir defa kadınlar Peygamber'e:
- Senin sözünü dinlemekte erkekler bize galebe ediyorlar, binâenaleyh kendiliğinden bize bir gün tahsîs et, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah, kadınlara kendileriyle buluşacağı bir gün va'd ve ta'yîn etti. Kadınlar o ta'yîn edilen günde Peygamber'in yanına geldiler. O da kendilerine va'z etti ve onlara bâzı şeyler emretti. Kadınlara söylediği sözler arasında: *"İçinizden hiçbir kadın yoktur ki, çocuklarından üçünü (âhirete kendinden) evvel yollasın da cehenneme karşı onun için bir siper peyda olmasın "* sözü vardı. Kadınlardan biri:
- İki çocuk da (öyle değil mi)? dedi. Rasûlullah (S):
- *İki dânesi de (öyledir),* buyurdu.

43-.....Bize Şu'be, Abdurrahmân ibni'l-Esbahânî'den; o da Zekvân'dan; o da Ebû Saîd Hudrî(R)'den; o da Peygamber(S)'den yukarık hadîsi tahdîs etti.
Ve yine Şu'be, Abdurrahmân ibni'l-Esbahânî'den rivayet etti. Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben Ebû Hâzım'dan işittim, o da Ebû Hureyre'den: Rasûlullah (mukayyed olarak): *"Bulûğ çağına ulaşmamış üç çocuk"* buyurmuştur[71].

37- Birşey İşitip De Anlayamayan Kimsenin, O Şeyi Öğrenmek İçin İşittiği Zâta Tekrar Müracaat Etmesi Babı

44-.....Bize Nâfi' ibn Umer (124) haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Ebî Muleyke tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber'in zevcesi Âişe bilmediği herhangi birşeyi işitse, öğrenmek için muhakkak Peygamber'e müracaat ederdi. Bu cümleden olarak Peygamber (S): *"Kim hesaba çekilirse azâb edilmiş olur"* buyurdu. Âişe dedi ki: Bunun üzerine ben: Allah Taâlâ *"îşte böylesi kolay bir hesaba çekilir"* (el lnşikaak: 84/8) buyurmuyor mu? dedim. Âişe dedi ki: Bunun üzerine Peygamber: *"Bu senin dediğin ancak arzdır, yoksa her kim ince hesaba çekilirse helak olur"* buyurdu [72].

38- Bâb: *"Hâzır bulunup şâhid olanlar gaaib olanlara ilmi tebliğ etsin".* Bunu İbn Abbâs, Peygamber(S)'den söyledi [73].

45-..... Bana Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Saîd el-Makburî, Ebû Şurayh(R-68)'den tahdîs etti. Ebû Şurayh Huzâî, Amr ibn Saî ibni'1-Âs'a Mekke'ye Abdullah ibn Zubeyr'e karşı ordular sevkettiği sırada şöyle dedi: Ey Emîr, Mekke fethinin ertesi günü Rasûlullah(S)'ın ayağa kalkıp îrâd eylediği bir sözü (yânî hutbeyi) sana haber vermekliğime bana izin ver. O hutbeyi şu iki kulağım işitti, kalbim belledi, söyleyeni de söylerken gözlerim gördü: Yüce Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şöyle buyurdu:
"Mekke'yi (tâ evvelden beri) haram eden Allah'tır. Onu haram kılan, insanlar değildir. Bundan dolayı Allah'a ve âhiret gününe îmân eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek, ne de bir ağaca balta vurmak halâl olmaz. Şayet Rasûlullah burada harb etti diye

ruhsat tarafına kaçan biri bulunursa, ona: Allah yalnız Rasûl'üne izin vermiştir, size izin vermemiştir, deyiniz. Bana da yalnız bir günün bir saati içinde izin verdi. Ondan sonra bugünkü harâmlığı dünkü harâmhğı derecesine döndü. Bu dediklerimi burada hâzır bulunup şâhid olanlar burada bulunmayanlara (ve müstakbel nesillere) tebliğ etsin".
Ebû Şurayh'a: Amr ne dedi? diye soruldu. Amr da cevaben: Yâ Ebâ Şurayh, ben senden daha âlimim; Mekke hiçbir âsîyi, zimmetinde kan olan bir kaçağı, firar eden hiçbir hırsızı kurtaramaz, dedi [74].

46-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibnu Sîrîn'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Bekre'den; oda babası Ebû Bekre'den tahdîs etti. Peygamber zikrolundu (yânî Ebû Bekre, Peygamber'i zikretti de şöyle dedi): Peygamber(S) şöyle buyurdu :
"Şübhesiz kanlarınız, mallarınız -Muhammed ibn Sîrîn: Ebû Bekre oğlunun şunu da söylediğini zannediyorum dedi-*ve ırzlarınız, bu ayınızın içinde bu gününüzün harâmlığı kadar birbirinize haramdır. Dikkat edin, hâzır olanlarınız gaaib olanlarınıza (ve müstakbel nesillere) bunu tebliğ etsin*. -Muhammed ibn Sîrîn: Rasûlullah (S) doğru söylemiştir, yânî O'nun emrettiği aynen vâki' olmuş, bu tebliğ işi devam edip durmuştur, der idi.- Rasûlullah iki kerre: *"Dikkat edin, tebliğ ettim mi?"* buyurdu [75].

39- Peygamber (S) Üzerine Yalan Söyleyen Kimsenin Günâhı Babı

47-.....Ben Rıb'î ibn Hırâş(101-4)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Alî (R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):*"Benim ağzımdan yalan söylemeyiniz. Her kim benim ağzımdan yalan söylerse cehenneme girsin"* buyurdu.

48-.....Bize Şu'be, Cami' ibn Şeddâd (118)'dan; o da Âmir ibn Abdillah ibn Zubeyr(124)'den; o da babası Abdullah ibn Zubeyr(72)'den tahdîs etti. Abdullah (R) dedi ki: Ben Zubeyr ibn Avvâm(36)'a: Ben senden, fulân ve fulân kimselerin tahdîs eder olduğu gibi, Rasûlullah(S)'tan hadîs söylerken işitmiyorum, dedim. Zubeyr: Bana gelince, ben Rasûlullah'tan hiç ayrılmadım. Lâkin ben Rasûlullah'tan işittim ki, O: *"Her kim benim ağzımdan yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın"* buyuruyordu, dedi [76].

49-.....Bize Abdu'l-Vâris, Abdu'l-Azîz'den tahdîs etti. Şöyle demiştir: Enes (R) şöyle dedi: Yemîn olsun beni sizlere çok hadîs rivayet etmekten, Peygamber(S)'in *"Her kim benim üzerime bilerek yalan söylerse, cehennemdeki oturacağı yerine hazırlansın"* buyurmuş olması men' etmektedir.

50- ..... Bize Yezîd ibn Ebî Ubeyd (146), Seleme ibnu'l- Ekva'(R-74)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:
"Benim söylemediklerimi her kim bana isnâd ederse cehennemdeki yerine hazırlansın."

51-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Benim adımı (kendinize yâhud birbirinize) isim takınınız, fakat künyemi (yânî "Ebu'l-Kaasım" künyesini) takınmayınız[77]. (Şu da bilinsin ki) her kim beni ru'yâda görürse, hakikatte beni görmüş olur. Zîrâ şeytân benim suretime temessül edemez. Bir de her kim benim ağzımdan bilerek yalan uydurursa, cehennemdeki yerine hazırlansın"[78]

40- İlmin Yazılması Babı [79]

52-.....Bize Vekî'(197), Sufyân'dan; o da Mutarrıf(133)'dan; o da Şa'bî'den; o da Ebû Cuhayfe(R-72)'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Alî'ye: Sizin yanınızda (Rasûlullah'tan kalan) bir kitâb, yazılmış bir şey var mıdır? diye sordum. Alî (R): Hayır, bizde Allah'ın Kitâbı'ndan, bir de müslümân olana verilen anlayıştan başka birşey yoktur. Bir de şu sahîfenin içindeki vardır, cevâbını verdi. Ebû Cuhayfe dedi ki: Ben: Peki, bu sahîfenin içinde ne var? diye sorunca: Onun içinde diyetin, esîri kurtarmanın ve bir kâfire bedel müslümânı katil olunmayacağının hükmü vardır, dedi [80].

53-.....Bize Şeybân (164), Yahya ibn Ebî Kesîr(129)'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir): Huzâalılar Câhiliyyet günlerinde öldürülmüş bir müşrik Huzâalı'ya mukaabil Leys oğulları'ndan birini Mekke'nin fethi senesinde diğer bâzı rivayetlerin sevkine göre, fethin ertesi günü-öldürmüşlerdi. Bu hâdise Peygamber'e haber verildi. Peygamber hemen devesine binip hitâb ederek şöyle buyurdu: *"Şübhesiz Allah katli yâhud fîli Mekke'den habs (yânî men') etmiştir.* -Katil ve fîl kelimelerinden hangisinin söylendiğinde Ebû Abdillah Buhârî şübhe etti-[81] *Ve Allah, Mekke ahâlîsine (bir kerre) Rasûlullah ile mü'minleri musallat kıldı* [82]. *Haberiniz olsun, Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır. Biliniz ki o yalnız bir günün bir saatinde yalnız benim için halâl olmuştur. Malûmunuz olsun ki, işte bu saatimde o benim için bile haramdır. Mekke'nin dikeni kesilmez, ağacına balta değdirilmez, yitiği kimse tarafından el uzatılıp alınamaz, meğer ki sahibini arayacak için olur. O hâlde her kimin bir kimsesi katl olunursa iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir): Ya kendisine diyet verilir, ya maktulün ehli kaatili kısas ettirir".*
Bunun üzerine Yemen ahâlîsinden bir kimse geldi de: Yâ Rasûlallah, (bu söylediklerini) benim için yaz! dedi. Rasûlullah da: *"Ebû Fulân (yânî Ebû Şah) için yazınız"* buyurdu. Derken Kureyş'ten bir zât: Yâ Rasûlallah! Izhır (yânî Mekke ayrığı) müstesna olsun. Zîrâ biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz, dedi. Bunun üzerine Peygamber(S): *"Izhır otu müstesna, ızhır otu müstesna"* buyurdu [83].
Ebû Abdillah Buhârî der ki: Kısas edilir ma'nâsma "Kaved" masdarından kaaf harfi ile "Yukaadu" denilir. Ebû Abdillah Buhârî'ye: Peygamber'in o şahıs için yazdığı hangi şeydir? diye soruldu da, Buhârî: Peygamber o zât için bu hutbeyi yazdırmıştır, dedi.

54-.....Bize Amr ibn Dînâr (126) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Vehb ibn Mürıebbih (114), kardeşi Hemmâm ibn Münebbih(131)'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim şöyle diyordu: "Peygamber'in sahâbîlerinden Peygamber'in hadîsini benim kadar toplayan bir kimse yoktur. Yalnız Abdullah ibn Amr müstesnadır. Çünkü o yazardı, ben yazmam".
Hemmâm ibn Münebbih'ten gelen bu hadîsi rivayet etmekte Vehb ibn Münebbih'e Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre'den tarikiyle mutâbaat etmiştir.

55-.....Bana ibnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da ibn Abbâs'tan haber verdi. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (son hastalığında) ağrısı şiddetlenince: *"Yazı yazacak şey getiriniz, size öyle bir*

kitâb (vasıyyetnâme) yazayım ki, ondan sonra hiç dalâlette kalmayasmız" buyurdu. Umer (R): Peygamber'in hastalığı ağırlaştı. Bizim elimizde de Allah'ın Kitabı vardır. O bize yeter, dedi. Bunun üzerine oradaki sahâbîler ihtilâfa düştüler. Sözleri birbirine karıştı. Rasûlullah (S): *"Yanımdan savulun; benim yanımda nizâlaşmak olmaz"* buyurdu. İbn Abbâs, bu sözleri râvî Ubeydullah ibn Abdillah'a nakl ettikten sonra odadan çıkmaya davranıp: "Âh ne büyük musibettir o musibet ki, Rasûlullah ile yazmak istediği kitâb arasına perde oldu" diyerek dışarı çıktı [84].

41- Geceleyin İlim Öğretmek Ve Va'z Etmek Babı

56-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Zuhrî'den; o da Hind bintu'l-Hâris el-Firâsıyye'den; o da mü'minlerin annesi Ümmü Seleme(59)'den haber verdi.(Keza İbn Uyeyne dedi ki:) Amr ibn Dinar'dan ve Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den; onlar da Zuhrî'den; o da Hind'den; o da Ümmü Seleme'den. Şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (S) uyandı da:*"Subhânallâh, bu gece ne fitneler indi, ne hazîneler de açıldı! Hücrelerin sahibelerini (yânî mü'minlerin annelerini) uyandırınız. Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplakdırlar"* buyurdu [85]

42- İlim Uğrunda Gece Uyanık Kalıp Sohbet Ve Lâkırdı Eylemek Babı

57- .....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) hayâtının sonunda bir kerre bize yatsı namazını kıldırdı. Selâm verince ayağa kalktı ve: *"Bu gecenizi görüyorsunuz ya, işte bu gecenizden i'tibâren yüz sene başında (bu gün) yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmıyacaktır"* buyurdu [86].

58-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber'in zevcesi teyzem Meymûne bintu'l-Hâris'in evinde geceledim. Peygamber o gece nevbeti dolayısiyle onun yanında idi. Peygamber (mescidde) yatsı namazını kıldırdıktan sonra evine geldi. Dört rek'at namaz kıldıktan sonra uyudu. Sonra kalktı. *"Çocuk uyudu mu?"* dedi, yâhud buna benzer bir söz söyledi. Sonra namaza durdu; ben de sol tarafına durdum. Beni sağ tarafına geçirip beş rek'at kıldı. Ondan sonra da iki rek'at kıldı, ondan sonra uyudu. O kadar ki, horultusunu, duydum. Ondan sonra namaz kıldırmak üzere (mescide) çıktı [87].

43- İlmi Hıfz Edip Bellemek Babı

59-......Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: İnsanlar "Ebû Hureyre çok hadîs rivayet ediyor" deyip duruyorlar. Hâlbuki Allah'ın Kitâbı'nda şu iki âyet olmasaydı hiçbir hadîs nakletmezdim. Ebû Hureyre bu sözden sonra: *"Hakikat, indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu biz Kitâb'da insanlara onu pek aşikâr bir surette bildirdikten sonra gizleyenler, işte onlara hem Allah lâ'net eder ve hem la 'net etmek şânından olanlar la 'net eder. Ancak tevbe edenler, düzeltenler ve (hakikati gizlemeyip) iyice açıklayanlar başka. Ben artık onların günâhlarından geçerim. Ben en çok tevbeyi kabul edenim, en çok merhamet eyleyenim"* (el-Bakara: 2/159-160) âyetlerini okuyup, şöyle derdi: Muhacir kardeşlerimizi çarşılarda alış veriş etmek işi meşgul ederdi. Ensâr kardeşlerimizi de mallarında çalışmak meşgul ederdi. Ebû Hureyre ise karın tokluğuna Rasûlullah'tan ayrılmazdı da, onların hâzır bulunmadıkları meclislerde hâzır bulunur ve onların belleyemedikleri sözleri bellerdi[88].

60- Bize Muhammed ibn Ibrâhîm ibn Dînâr (182), İbn Ebî Zi'b(159)'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti O şöyle demiştir: Yâ Rasûlallah, ben senden birçok hadîs işitiyorum da unutuyorum, dedim. *"Ridânı yay!"* buyurdu. Yaydım, iki eliyle bir şey avuçlayıp attı. Sonra: *"Topla!"* diye emretti. Ridâmı topladım. İşte ondan sonra artık hiçbirşey unutmadım.
Bize Ibrâhîm ibnu'l-Munzir tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ibnu Ebî Fudeyk tahdîs edip bu hadîsi rivayet etti. Bu rivayete Ebû Hureyre Rasûlullah eliyle bir şey avuçladı da ridânın içine attı, demiştir.

61-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan iki kab ilim belledim. Bunlardan birini neşrettim. Diğerine gelince, onu neşretseydim, benim şu boğazım kesilirdi [89].

44- Alimler(in Söyleyecekleri Şeyler) İçin Susup Dinlemek Babı

62-.....Bana Aliyyu'bnu Müdrik (120), Ebû Zur'a'dan; o da Cerîr(R)'den haber verdi ki, Veda haccmda Peygamber (S) Cerîr'e: "insanları sustur da dinlesinler" diye emretti. (Halk sükût ettikten sonra da): *"Benden sonra birbirinin boynunu vuran kâfirlere dönmeyiniz"* buyurdu [90].

45- İnsanların En Âlimi Hangisidir? Diye Sorulduğu Zaman Âlim Kişiye Müstehâb Olan Şey, İlmi Allah'a Dayandırmasıdı Babı

63-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben Ibn Abbâs'a: Nevf el-Bikâlî, Hızır'ın sahibi olan Musa, Isrâîl oğulları'nın Musa'sı değildir; c ancak başka bir Musa'dır iddiasında bulunuyor, dedim. Bunun üzerine îbn Abbâs şöyle dedi: Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir. Bize Ubeyy ibn Ka'b, Peygamber(S)'den tahdîs etti ki, şöyle buyurmuştur:
"Musa Peygamber bir kerre israil oğulları içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine: İnsanların hangisi en âlimdir? diye soruldu. En âlim benim, diye cevâb verdi. Bu hususta (Allah en iyi bilendir diyerek) ilmi Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah ona tevbîh etti. Allah ona: 'iki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir' diye vahyetti. Musa: Yâ Rabb, ona nasıl yol bulayım? dedi. Ona: 'Bir zenbîl içinde bir balık taşı, onu nerede kaybedersen, o kulum oradadır' denildi. Musa gitti. Hizmetçisi Yûşâ ibn Nün (aleyhi's-selâm)'ı da beraberinde götürdü. Bir zenbîl içine bir balık koyup yüklendiler, (îki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını yere koyup uyudular. Derken balık zenbîlden sıyrıldı ve deniz içinde kendine su künkü gibi (bir boşluk bırakarak) yol aldı. Deniz içinde böyle bir yolun açılması Musa ile hizmetçisine hayret edilmeğe değer acîb bir şey olmuştu [91]. *Uyandıktan sonra o gecenin bakıyyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Musa hizmetçisine: Kuşluk yemeğimizi getir, andolsun bu seferimizden bir yorgunluğa kavuştuk, dedi. Hâlbuki Musa, emrolunduğu o yerin ötesine geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı. Hizmetçisi: Ne dersin, taşın dibinde barındığımız zaman balığı (n gittiğini haber vermeyi) unuttum, dedi. Musa: Zâten*

istediğimiz bu idi, dedi[92]. *Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına vardıklarında bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş -yâhud elbisesine bürünen- bir zât duruyor. Musa selâm verdi. Hızır:*
'Acâib! Bu senin bulunduğun yerde selâm nereden?'dedi.
'Ben Musa'yım' dedi. O:
'Isrâîloğullan'nın Musa'sı mı?' diye sordu.
'Evet' dedi. Musa ona:
'Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi' olayım mı?' dedi. Hızır:
'Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin yâ Musa. Bende Allah 'in bana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın sana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, onu da ben bilemem' cevâbını verdi. Musa:
'Allah isterse beni sabredici bulacaksın, sana hiçbir işte karşı gelmiyeceğim' dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yakınlarına bir gemi uğradı. Kedilerini de yüklemeleri için gemicilerle konuştular. Hızır gemiciler tarafından tanındı. O ikisini ücretsiz olarak gemiye aldılar. O sırada bir serçe geminin kenarına konup, denizden bir iki yudum su aldı. Hızır:
"Yâ Musa, benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın ilmini bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez' dedi. Ondan sonra geminin tahtalarından birini el uzatıp söktü. Musa:
'Bizi gemilerine ücretsiz almış olan bir topluluğun gemilerine kasdedip, içindekileri batırmak için mi deliyorsun?'dedi. Hızır:
'Ben sana sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi?' dedi. Musa:
'Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme' dedi. Vakıada Musa'nın bu ilk muhalefeti unutma eseri idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk, diğer çocuklarla oynuyor. Hızır, çocuğun başını yukarısından tuttu ve başını eliyle kopardı. Musa:
'Tertemiz bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha?' dedi. Hızır:
'Ben sana, sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi?'dedi. -Ibn Uyeyne: Bu ikincisi daha te'kîdlidir, dedi.- *Yine gittiler, nihayet bir köye gelince, ahâlîsinden yemek istediler. Ahâlî onları müsâfir etmekten çekindiler. Hızır ile Musa orada yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır o duvarı doğrulttu: Hızır eliyle işaret ederek onu doğrultuverdi. Musa Hızır'a:*
'Eğer isteseydin bunun için bir ücret alabilirdin'dedi. Hızır:
işte bu benimle senin aynlışımızdır' dedi".
Peygamber (S) (kıssayı buraya kadar naklettikten sonra):
"Allah Musa'ya rahmet eylesin. Çok arzu ederdik ki, keşki sabredeydi de aralarında geçecek maceralar (Allah tarafından Kur'ân'da) bize hikâye olunaydı" buyurdu [93].

46- Kendisi Ayakta İken Oturmakta Olan Bir Âlime Suâl Soran Kimse Babı

64-.....Ebû Musa (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir kimse geldi ve: Yâ Rasûlallah! Allah yolunda kıtal ne demektir? Kimimiz öfkesine kapılarak, kimimiz arından dolayı kıtal yapıyor? diye sordu. Rasûlullah (S) soran kimseye doğru başını kaldırdı. -Râvî der ki [94]: Başını ona doğru kaldırması sırf soran kimsenin ayakta bulunduğundan dolayı idi.- Ve: *"Her kim Allah 'm kelimesi en yüksek olsun diye kıtal yaparsa, onunkisi aziz ve celîl olan Allah yolundadır"* buyurdu [95].

47- Haccda Küçük Taşları (Cemreleri) Atma Sırasında Suâl Ve Cevâb Babı

65-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Ben Peygam ber(S)'i Minâ'da cemrenin yanında gördüm, kendisine suâller soruluyordu: Bir kimse: Yâ Rasûlallah, cemreyi atmadan önce kurbân kestim, dedi. Rasûlullah: *"Cemreyi at, günâhı yok"* buyurdu. Diğer biri: Kurbân kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Rasûlullah: *"Kurbânı kes, günâhı yok"* buyurdu. Peygamber'e o gün öne geçirilmiş yâhud geriye bırakılmış hiçbir şey sorulmadı ki (cevâbında) *"Yap, günâhı yok"* buyurmasın [96].

48- Yüce Allah'ın: *"Sana ruhu sorarlar. De ki: Ruh Rabb'ımm emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir"*(el-İsrâ: 17/85) Kavli Babı

66-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'in maiyyetinde Medîne harabelerinde yürüyordum. Peygamberı beraberinde bulunan hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. Derken bir kaç Yuhûdî'ye rastladı. Bir takımı diğer takımına: O'na ruhu sorun, dedi. Bir takımı da: O'na birşey sormayın, bunun hakkında hoşlanmayacağınız birşey söyler, dedi. Bunun üzerine biri kalkıp: Yâ Ebâ'l-Kaasım, ruh nedir? diye sordu. Peygamber sükût etti. Kendi kendime: O'na şübhesiz vahy. olunuyor, dedim. Ve yanından kalktım. Vahiy hâli sıyrılınca: *"Sana ruhu sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Onlara az bir ilimden başkası verilmemiştir"* (el-lsrâ: 17/85) âyetini söyledi. Râvî A'meş: Bizim okuyuşumuzda işte böyle "Ve mâ ûtû (= Onlara verilmedi...)" şeklindedir, dedi [97].

49- Bâzı İnsanların Anlayışlarının Kısa Olması Ve Terkten Daha Şiddetli Bir Hâle Düşmeleri Endîşesinden Dolayı Üstü Kılınmış Bâzı Şeyleri Yapmayı Yâhud İlân Etmeyi Terkeden Kimse Babı

67-.....el-Esved (75) şöyle demiştir: ibn Zubeyr bana: Âişe sana çok sırr söyler idi. Binâenaleyh o sana Ka'be hakkında ne tahdîs etti? dedi. Ben de ona şunu söyledim: Âişe bana dedi ki: Peygamber (S): *"Yâ Âişe, şayet kavminin zamanları yakın olmasaydı -îbn Zubeyr; küfre yakın olmasaydı dedi- muhakkak Ka'be'yi bozar ve ona biri insanların gireceği, diğeri de çıkacakları iki kapı yapardım"* buyurdu, işte Ibnu Zubeyr Peygamber'in bu arzusunu yerine getirmiştir [98].

50- Anlayamamalarından (Hoşlanmadığı Ve Bu Yüzden Aktarılmasını Hoşgörmediği İçin) İlmi, Bir Topluluktan Başka Bir Topluluğa Tahsis Eden Kimse Babı

Ve Alî (İbn Ebî Tâlib-R): "İnsanlara anlayabilecekleri şeyler söyleyiniz. Siz Allah ve Rasûlü'nün tekzîb olunmasını arzu eder misiniz?" demiştir.
Bize Ubeydullah ibnu Musa, Ma'rûf ibn Harrabûz'dan; o da Ebu't-Tufeyl(110-R)'den; o da Alî (İbn Ebî Tâlib R)'den bu sözü tahdîs etti [99].

68-.....Katâde şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti:

Muâz ibn Cebel, deve üstünde Peygamber'in terkisinde iken, Peygamber (S):
- *Yâ Mûaz ibne Cebel!* diye nida etti. Muâz:
- Lebbeyk yâ Rasûlallah, ve sa'deyk, dedi. Peygamber yine:
- *Yâ Muâz!* diye çağırdı. Muâz:
- Lebbeyk yâ Rasûlallah ve sa'deyk, dedi. Bu üç kerre vâki' oldu. Üçüncüde Rasûlullah.
- *Hiçbir kimse yoktur ki, kalbinden tasdik ederek Allah 'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şehâdet etsin de Allah onu ateşe haram etmesin,* buyurdu.
Muâz:
- Yâ Rasûlallah, bunu insanlara haber vereyim de sevinsinler mi? dedi.
- *Haber verdiğin takdirde buna güvenirler,* buyurdu. Muâz ibn Cebel, bunu ölümüne yakın günâhtan sıyrılmak için haber verdi.

69-.....Ben Enes (R)'ten işittim, şöyle dedi: Bana zikrolundu ki, Peygamber (S), Muâz'a:
- *Allah'a hiçbir şey ortak kılmıyarak Allah'a kavuşan kimse, cennete girdi,* buyurmuştur.
Muâz:
- Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedi. Rasûlullah:
- *Hayır, çünkü ben onların buna güvenmelerinden endîşe ederim,* buyurdu [100]

51- İlim (Öğrenip Öğretmek)de Haya Babı

Ve Mucâhid ibn Cebr: "Haya eden de, büyüklük taslayan da ilim öğrenemez" demiştir. Âişe (R) de: "Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır! Hayaları kendilerini dînde fakîhler (derin âlimler) olmalarından men' etmedi" demiştir[101]

70-.....Bize Hişâm, babası Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti. Şöyle demiştir: Ümmü Suleym (R Rasûlullah'ın yanına geldi de: Yâ Rasûlallah! *"Allah hakktan haya etmez"* (el-Ahzâb: 33/53). Bir kadın ihtilâm olursa yıkanması îcâb eder mi? diye sordu. Peygamber (S): *"Suyu gördüğünde (evet)"* cevâbını verdi. Ümmü Seleme utancından yüzünü örterek: Yâ Rasûlallah! Kadın da ihtilâm olur mu? dedi. Rasûlullah: *"Evet. Sağ elin toprağa gelsin! Bu olmasa çocuğu kendisine nasıl benzeyebilir?"* buyurdu.

71-.....Abdullah ibn Umer (R)'den (ki o şöyle demiştir): Rasûlullah (S): *"Ağaçlardan bir nevi' vardır ki yaprağı düşmez, o ağaç müslümânın benzeridir. Nedir o, bana söyleyin"* buyurdu, insanlar çöldeki ağaçlan saymağa daldılar. Benim kalbime onun hurma ağacı olduğu düştü. Abdullah dedi ki: Fakat ben söylemeğe utandım. Yâ Rasûlallah, onu bize haber ver, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"O, hurma ağacıdır"* buyurdu. Abdullah dedi ki: Müteakiben babama gönlüme düşen şeyi söyledim. Babam: Vallahi onu söylemiş olmaklığın bana, benim şu, şu şeylerim olmasından daha sevimli olurdu, dedi[102].

52- Âlime Bizzat Kendisi Bir Şey Sormaktan Utanıp da Sorma İşini Başkasına Emreden Kimse Babı

72-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ben çok mezîsi olan bir adam idim. Peygamber'e sormasını Mıkdâd ibnu'l-Esved'e emrettim. O da sordu. Peygamber (S*): "Abdest alması îcab eder"* buyurmuştur[103].

53- Mescid İçinde İlim Takrir Etmek Ve Herhangi Bir Suâlin Cevâbını Zikretmek Babı

73-.....Bize Abdullah ibn Umer ibn Hattâb'ın azâdlısı Nâfi', Abdullah ibn Umer (R)'den tahdîs etti (ki şöyle demiştir): Bir kimse mescidde ayağa kalktı ve: Yâ Rasûlallah, nereden ihrama girip telbiye etmemizi emrediyorsun? diye sordu. Rasûlullah (S): *"Medine ahâlîsi Zu'l-Huleyfe'den, Şam ahâlîsi Cuhfe'den, Necd ahâlîsi Karn'dan itibâren telbiye etsinler"* buyurdu. Abdullah ibn Umer der ki: Rasûlullah'm: *"Yemen ahâlîsi Yelemlem'den i'tibâren telbiye etsinler"* buyurduğunu da söylüyorlar. İbn Umer: Ben bu son sözü Rasûlullah'tan anlamadım, der idi.

54- Suâl Soran Şahsa, Sorduğu Şeyden Fazlasıyla Cevâb Veren Kimse Babı[104]

74- Bize Âdem (ibn Ebî İyâs) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Zi'b, Nâfi'den; o da İbn Umer (R)'den; o da Peygamber (S)'den tahdî etti. Ve keza (Âdem, o da ibn Ebî Zi'b'den), o da Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbn Umer'den (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'den: İhrama giren (insan) ne giyer? diye sordu. Peygamber (S): *"Ne gömlek, ne sarık, ne don, ne bornus, ne çehrî veya zağferân ile boyanmış bir kumaş giyer. Na'leyn bulamadığı takdirde mest giysin ve onları topukların altına varıncaya kadar kessin"* buyurdu.

---

[1] el-Câmi'u's-Sahîh'dekı kitâbların hepsinin medarı (dönüp dolaşması) ilim üzerine olduğu içindir ki, Buhâri bu ilim Kitâbı'nı, bundan sonraki kitâbların önüne geçirmiştir. Bunu niçin İmân Kitâbı'nın da önüne geçirmedi? dersen, îmân mükellef üzerine ilk vâcib olan şey olduğu için, yâhud mutlak olarak işlerin en faziletlisi, en şereflisi olduğu içindir derim. Nasıl böyle olmaz ki, îmân, ilimce de amelce de her hayrın başlangıcı, küçük büyük her kemâlin menşeidir. Vahiy Kitâbı'nın en öne geçirilmesine gelince, îmânı ve dîn ile ilgili her şeyi tanıma, ancak vahye dayandığı için, yâhud semâ'dan bu ümmete inen ilk hayr, vahy olduğu içindir (Kirmani, Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/213.
[2] Buhârî, ilmin faziletini beyân hususunda iki âyeti zikretmekle yetindi. Çünkü Kur'ân, kat'î olan hüccetlerin en kuvvetlisidir. Nefyetmede de, isbât etmede de Kur'ân'la istidlal etme, başkalarıyla istidlalden daha kuvvetlidir (Kirmânî, Aynî).
İlk âyetin baş tarafı şöyledir:
"Ey îmân edenler, size meclislerde 'yer açın' denildiği zaman genişleyin ki, Allah da size genişlik versin. 'Kalkın' denilince de kalkıverin..."
Bu âyetin tefsîri sırasında Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, ilmin faziletiyle ilgili birçok hadîsler sıralamıştır: VI, 4790-4797.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/213-214.
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsten birçok hükümler alınmıştır: Sorana öğretmenin vücûbu, âlim meşgul bulunduğu müddetçe ona herhangi bir-şey sormaması öğrencinin âdabından olduğu; çünkü konuşmakta olduğu konuyu tamamlayıncaya kadar sözünü kesmemesi dinleyenlerin hakkı olduğu, öğrenci sormasında katı ve sert bile olsa öğretmenin ona yumuşak ve rıfk ile muamele etmesi, âlimin cevâbda genişletme yapabileceği, cevâb vermekte kaadî, müftî ve müderrisin soru soranların öncelik sıralarını gözetmeleri gerekeceği...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/215.

[4] Müslim'deki rivayetlerin birinde gösterildiği üzere, bu sefer, Mekke'den Medine'ye dönüş idi. Vakti giren namaz da ikindi namazıydı. Bâzıları konak yerine varır varmaz hemen acele ile abdest almağa başlamışlar, ökçeleri ıslanmamış olanları bile varmış. Müslim'in rivayetinde bu inzardan sonra sarahaten Abdesti eksiksiz alın.'"tenbüi de vardır: Müslim Ter., 1,323-324; "Tahâre, iki ayağı kemâliyle yıkamanın vücûbu babı", 26(241).
Bu hadisten: Abdestte iki ayağı tam yıkamanın vücûbu, temizliği her organa tam yaygınlaştırmanın vücûbu, cesedin azâb olunacağı, ilim münazarasında gerektiğinde ses yükseltmenin cevazı, âlimin farzlar ve sünnetlerin zayi' edilmesini gördüğünde bunu yüksek sesle reddedebileceği, te'kîd ve vücûbunda mübalağa olmak üzere mes'elenin tekrar tekrar söylenebileceği gibi hükümler alınmıştır. (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/215.
[5] Bu, muhaddisin haddesenâ, ahbaranâ ve enbeenâ sözleri arasında fark var mıdır, yoksa hepsi bir midir hususunu beyân babıdır.
Bu babı Kitâbu'l-İlm'de mutlak olarak zikretmesi, kitabını Peygamber'den rivayet edilmiş müsned hadisler üzerine bina ettiğine tenbîh içindir. Bunun İlim Kitabı ile münâsebeti açıktır. Çünkü bu, muhaddisin lügat ve ıstılah yönünden mezkûr lâfızlar arasındaki farkı bilme hususunda muhtaç olacağı şeyler cümlesindendir. Buhârî "Bu ta'bîrlerin hepsi birdir, aralarında fark yoktur" görüşünü tercîh etmiştir. Buhârî bu görüşü, üstadı Humeydî'den; o da kendi üstadı Sufyân ibn Uyeyne'den nakletti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/216.
[6] Bunlar arka arkaya üç ta'lîktir. Buhârî bunları sahâbînin bazen haddesenâ, bazen de semi'tı demekte olduğuna, binâenaleyh bunun da sahâbîlerin bu sîgalar arasında fark gözetmediklerine delâlet ettiğine tenbîh olmak üzere getirdi. Birinci ta'lîki, Kader Kitâbı'nda, ikinciyi Cenâiz Kitâbı'nda, üçüncüyü de Rikaak Kitâbı'nda vasletti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/216.
[7] Bunlar da diğer üç ta'lîktir ki, bunları da an'anenin, yânî "an fulanin, an fulanın" ta'bîrlerinin, -bu fulânların buluşmaları sabit olduğu zaman- vasl ifâde ettiğine tenbîh için getirmiştir. Buhârî bu üç ta'lîki de Tevhîd Kitâbı'nda vasletmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/217.
[8] Bu hadiste, üstadın talebeden, talebenin de üstâddan işitmesini tahdîs ta'bîriyle ifâde etmesi vardır. Çünkü Peygamber, sahâbîlere hitaben: *"Bana tahdîs edin"* buyurdu; onlar da Peygamber'e: "Bize tahdîs et" dediler.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/217.
[9] Başlığa uygunluğu "Onun ne olduğunu bana tahdîs ediniz" ve "Yâ Rasûlallah! Onun ne olduğunu bize tahdîs et" sözlerindedir. Başlık tahdîs, ihbar ve in-bâ diye üç lâfızladır; hâlbuki hadiste tahdîs'ten başka lâfız yoktur dersen, ben: Hadisin lâfızları muhteliftir, bütün yolları toplanırsa bu ta'bîrlerin hepsi de bulunur derim.
Bu hadisten:Âlimin, anlayışlarını denemek için ve onları düşünmeye rağbetlendirmek için talebelerine soru sormasının müstehâblığı, büyüklere ta'zîm gösterip yanlarında gereksiz konuşmamak, bir maslahatı kaçırmaya götürmediği müddetçe, hayanın müstehâblığı, cevâbını beyân etmekle beraber bilmecenin cevazı, daha iyi anlatmak ve zihinlerde ma'nâları sü'retlendirmek için misâller getirip beyân etmenin cevazı, kendinden aşağıdaki kişilerin idrâk etmekte oldukları bâzı şeylerin büyük âlime bazen gizli olabileceği; çünki ilmin ilâhî bir hibe ve Rahmani bir mevhibe olduğu: *"Lütuf ve inayet muhakkak Allah'ın elindedir; onu kime dilerse ona verir"* (Âli İmrân: 3/73; el-Hadîd:57/29) gibi hükümler alınmıştır (Aynî)
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/218.
[10] Selefin bâzısı ancak üstâdların lâfızlarından işittikleri söze i'tibâr etmişlerdir de üstâdların huzurunda okunanlara i'tibâr etmemişlerdir, işte bu sebebledir ki Buhârî, Üstâdların huzurunda okunanların da cevazına dâir bu babı açtı ve bundan Hasen Basrî'nin "Âlimin huzurunda okumakta be's yoktur" sözünü getirdi. Bu sözü ta'lîk yaptıktan sonra, müsned olarak da sevk eyledi. Keza Sufyân es-Sevrî'den ve İmâm Mâlik'ten de mevsûlen zikretti ki, bu iki imâm, âlimden işitmek ile âlimin huzurunda okumayı müsâvî kılmışlardır... (İbni Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/219.
[11] Burada "sakk"dan (belki de bugün "çek" dediğimiz şeyden) murâd, içinde bir hakkı i'tirâf ve ikrar eden kimsenin ikrarı yazılı bulunan mektûbdur. O ikrar ediciye, içindeki kendi ikrarı yazılmış olan mektûb okunduğu zaman, kendisi yazılan bu sözleri bizzat telâffuz etmemiş olsa da "Evet buna şehâdet caiz oldu" der. İşte bunun gibi, âlimin huzurunda okunduğu ve onun da bu okunan sözleri ikrar ettiği zaman artık o sözleri kendinden rivayet etmesi sahîh olmuştur (İbn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/220.
[12] Buhârî, bâzılarının Dımâm ibn Sa'lebe hadisiyle âlim huzurunda okumaya hüccet getirmelerini zikredince, hadisin tamâmını burada getirdi.
Buhârî bu babın başında ilmi elde etme yollarından semâ', kıraat veya arz yollarını zikretmişti. Bundan sonra munâvele ve mükâtebe yollarını zikredecektir. Hadîsi elde etme yolları, sırasıyla şu sekiz çeşitte toplanır:
a- Semâ': Hadîsi bizzat üstadın ağzından işitme.
b- Huzurda okuma: Şeyhinden rivayet edebilmek için yazdığı hadîsleri üstadın huzurunda okuyup tasdîkından geçirmek; buna arz etmek de denir.
c- İcazet: Üstadın semâ' ve kıraat olmaksızın -özel kaaideleri dâhilinde- bütün veya bâzı rivayetlerini öğrencinin rivayet etmesine izin vermesi.
ç- Munâvele: Üstadın rivayetine izin vereceği bir kitabı öğrencisine kendi eliyle vermesidir.
d- Kitabet yâhud mükâtebe: Üstadın kendi işittiği hadislerinin tamâmını veya bir kısmını hâzır veya gaaib bir kimse için yazması veya yazdırmasıdır.
e- İ'lâm yâhud İ'lâmu's-Şeyh: Üstâd kendisinden rivayete izin vermeksizin, fulân hadîsi veya hadîsleri veya hadîs kitabını fulân üstadından işitmiş olduğunu bildirmesidir.
f- Vasıyyet: Üstadın rivayet ettiği bir kitabı veya cüz'ü, sefere çıkarken veya vefat ederken bir şahsa vasıyyet yoluyla bırakmasıdır.
g- Vicâdet: Bir üstadın bir râvînin kendi el yazısıyle yazılmış bir kitabının veya bâzı hadîslerinin, başka bir kimse tarafından bulunması ve elde edilmesidir. Bu yollarla elde edilen hadîsleri rivayette ayrı ayrı ta'bîrler ve elde ediliş yollarını işaret eden eda ta'bîrleri vardır. Bu eda ta'bîrlerinin hadîsin sağlamlık, değer ve güvenilirliğinde çok ehemmiyetleri vardır. Bunlar Hadîs Usûlü ilminde etraflıca öğretilir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/220-221.
[13] Sa'd ibn Bekr oğulları Peygamber'imizin süt dayılarının kabîlesidir. Süt annesi Halîme es-Sa'diyye onlardandır. Sa'd oğullarının îmânı, ibn İshâk'ın beyânına göre, hicretin dokuzuncu senesinde Huneyn gazasından sonra vâki' olmuştur. Dımâm'ın "îmân ettim" demesi ihbar mıdır, inşâ mıdır? Buhârî'nin anladığı gibi ihbar ise, Sa'd oğullan nezdine Peygamber tarafından da'vet ve ta'lîm için gönderilen zât vâsıtasıyle îmân etmişler, Dımâm da İslâm'ın rükünlerini bir de vasıtasız olarak doğrudan doğruya Peygamber'in ağzından işitmeğe kavmi tarafından gönderilmiş demek olup, bu sözüyle îmân etmiş olduğunu haber vermiş oluyor. Eğer diğer bâzı muhaddislerin anladığı gibi inşâî ise, îmânı -suâllerinin cevâblarını aldıktan sonra- Peygamber'in huzurunda vâki' olmuş; kendisini gönderen kavmi de ondan sonra îmâna gelmiş demektir. İbn İshâk'ın İbn Abbâs'tan yaptığı rivayet de bunu te'yîd eder. Bu tarîkten gelen hadîsin sonunda
"Suâllerini sorup cevâblarını aldıktan sonra "Eşhedu en-lâ-ilâhe ille'llâh ve eş-hedu enne Muhammeden abduhu ve Rasûluhu" dediği zikrediliyor. Keza Müslim'in başka tarîk ile yine Enes'ten rivayetinde = Senin gönderdiğin kimse iddia ediyor ki." demiş oluyor ki, bu zeame(= iddia ediyor) lâfzı kendisinin de, kavminin de Peygamber'in elçisine henüz inanmayıp, işi anlamak için Dımâm'ın Peygamber huzuruna kavmi tarafından gönderildiğini sezdiriyor. Her ne'hâl ise, bu Dımâm ibn Sa'lebe muamelesi, hitâb ve suâldeki kabalığıyle beraber, hakkında İbn Abbâs: = Dımâm ibn Sa'lebe'den efdal hiçbir vâfidin geldiğini işitmedik" diyor. Onun bu fazileti bütün kavminin îmânına sebeb olmasıdır (Ahmed Naîm, Tecrid Ter., 1,60-61).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/222-223.
[14] Buhârî, babın isminden sonra zikrettiği ta'lîkleri Sahih"inin başka yerlerinde vasletmiştir. Burada müfreze kumandanına verilen yazılı mektûb hadîsini de Sahihinde mevsûlen getirmedi. Bu sahîh hadîsi Beyhakî ile Taberânî vasletmişlerdir.
Peygamber Bedr'den evvel bir müfrezeyi Nahle Vâdîsi'ne gönderdi. Müfreze kumandanı Abdullah ibn Cahş'a, Medine'den iki gün ayrıldıktan sonra mektubu açıp, içindeki emre göre hareket etmesini emretmişti. O da Medine'den iki konak ayrıldıktan sonra mektubu açmış ve sekiz sahâbîden ibaret olan müfrezesine okuyup Peygamber'in emirlerini haber vermiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/223-224.
[15] Bu hadisten "munâvele"ye delâlet ciheti şudur: Peygamber mektubu elçisine karşı okumadı, lâkin mektubu elçiye uzatıp verdi ve ona mektubun içindekileri kendisine isnâd etmesine ve "Bu, Rasûlullah'ın mektubudur" demesine icazet verdi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/224.
[16] Hadîs, başlığın son cüz'üne uymaktadır. Bu hadisten: İlmi yazıp memleketlere göndermenin cevazı, kâfirlere mektûb yazmanın cevazı, devlet başkanının kaadîlelerin, hâkimlerin kendi yazılarına mühür basmalarının cevazı, erkeklerin mühürleme sırasında gümüşten mühür yüzük kullanmalarının cevazı gibi hükümler alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/224-225.
[17] Bu hadisten de: Bir ilim halkasına oturan kimsenin Allah'ın yakınında ve himayesinde olduğu, ve onun meleklerin üzerine kanatlarını açacakları kimselerden olduğu, âlimin de öğrenciyi böyle barındırıp korumasının vâcib olduğu; bir âlimin meclisine oturmak istenip de bundan utanan kimseye, bu yüksek hayasından dolayı Allah'ın da ona azabdan haya edeceği; âlimin ilim meclisinde oturmaktan yüz çevirenden Allah'ın da yüz çevireceği; ilim halkasında daha iyi işitmek için büyüğe yakın oturmanın müstehâblığı; ilim meclisinin kenarına oturmak ve kimseyi yerinden kaldırmamanın güzel edeblerden olduğu; ilim halkasında boş yer bırakmayanlara ve hayır talebinde sıkışanlara övgünün cevazı; âlimin, meclistekilerin soru sormasından evvel ilmi anlatmaya başlaması... gibi hükümler alınmıştır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/225-226.
[18] Kirmânî şöyle dedi: Buhârî başlıktaki hadîsi muallak olarak getirdi. Bu, ya daha sonra isnâdıyle zikrettiği hadîsi ma'nâ ile nakletmek bâbındandır, yâhud da yanında başka bir tarîkden sabit olmuş bir hadîstir. Bunun bir rivayeti Tirmizî'de, Abdullah ibn Mes'ûd'dan gelmiştir. Bu hadîs, Buhârî'nin "Hacc Kitâbı"nda Minâ Hutbesi babında, Ebû Bekre (R)' den gelmiş mevsûl bir hadîstir (Aynî, Umdetu'l-Kaarî, I, 417-418).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/226.
[19] Bu hadîste tahdîs ve an'ane yolları vardır. Buhârî bunu Hacc, Tefsir, Fiten ve Bed'u'l-Halk kitâblarından da tahrîc etmiştir. Rivayetlerin bazısı mufassal, bâzısı da kısadır.
Bundan da: Âlime, doğrudan doğruya ilim ulaşmayan müstakbel nesillere de ilmi tebliğ etmesi ve ilmi anlamayanlara onu açıklamasının vâcib olacağı; çünkü bunun, Yüce Allah'ın âlimlerden *"Onu muhakkak açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz"* (Âlu lmrân: 3/187) diye te'mînât aldığı bir husus olduğu, daha sonraki zamanlarda ilmi, geçenlerden daha iyi anlayacak kimselerin geleceği, hadîsi taşıyanın ma'nâsını bilmese de ondan hadîs alınmasının caiz olacağı, haram olan şeyin harâmlığını te'kîd edip, Peygamber'in yaptığı gibi en beliğ şekilde bildirmenin âlime vâcib olduğu; mal, can, ırzın harâmlıkta musâvî oldukları gibi hükümler alınmıştır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/227.

[20] Bir şey evvelâ öğrenilip bilinir, ondan sonra söylenir ve onunla amel edilir. Binâenaleyh ilim, konuşmaktan ve amel etmekten evveldir. Keza ilim, şerefçe de sözden ve amelden öndedir; zîrâ o, vücûd organlarının en şereflisi olan kalbin amelidir. İlim, sözün de, amelin de sahîh olmasında şarttır. Bunlar ilimsiz mu'teber olmazlar...
Yüce Allah Peygamber'inin şahsında: *"Binâenaleyh şu 'Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur' hakikatini bil, hem kendinin, hem erkek mü 'mirilerle kadın mü 'mirilerin günâhının mağfiretini iste. Allah dolaştığınız yeri de bilir, barındığınız yeri de"* (Muhammed: 47/19) âyetinde, evvelâ bilgi ile başladı; ondan sonra söz ve amele işaret olan istiğfar ile emreyledi. Buharı bu âyetle bâb ismindeki sözün Kur'ân'daki şahidini göstermiş oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/228.
[21] Bu kelâm, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hıbbân ve Hâkim'de sahîh denilerek rivayet edilen Ebu'd-Derdâ hadîsinden bir parçadır. Başkaları bunu senedindeki bir ıttırab sebebiyle zaîf bilmişlerse de, kendisini takviye eden birçok şâhidleri vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/228.
[22] Bunu Müslim, A'meş hadîsinden; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere tahrîc etti. Bu *"Kim bir mü'mini bir kederden nefes aldırırsa... "* diye başlayan uzun hadîsin bir parçasıdır. Bunu, Tirmizî de tahrîc etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/228.
[23] Buhârî arka arkaya sıraladığı bu âyetleri, ilmin ve âlimlerin rütbe ve makaam yüksekliğini isbât için delîl olarak getirmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/228.
[24] Bu iki ta'lîkten birincisini Buhârî, iki bâb sonra mevsûlen rivayet etti. İkincisi, yânî *"İlim ancak öğrenmekledir"* sözü, İbn Ebî Âsim ve Taberânî'nin merfû' olarak Muâviye hadîsinden; Ebû Nuaym el-Isfahânî'nin de Riyâzu'l-Muteallimîn'de Ebu'd-Derdâ'dan merfû' olarak rivayet ettikleri hadîstendir. Tamâmı: *"Ey insanlar, öğreniniz, İlim ancak öğrenmek ile (bâzı rivayetlerde öğretmek ile), hilm ancak tahallum ile, fıkıh ancak tefakkuh iledir. Kim hayrı biriktirirse (yâhud ihtiyar ederse) o kendisine verilir"* tarzındadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/228-229.
[25] Ebû Zerr'in bu sözünü Dârimî, Müsned'inde, Evzâî tarîkinden mevsûl olarak şöyle rivayet etmiştir: Bana Mersed ibn Ebî Mersed, babasından tahdîs etti. şöyle demiştir: Ebû Zerr'e geldim, o Minâ'da orta cemrenin yanında oturmuştu, halk etrafında toplanmış, ondan fetva soruyorlardı. Derken ona bir adam gelip yanıbaşmda durdu, sonra: Sen fetva vermekten vazgeçmedin mi? dedi. Ebû Zerr başını ona doğru kaldırıp: Sen benim üzerime murâkıb mısın? Eğer kılıcı şunun üzerine koysanız... dedi.
Onu fetvadan men' eden Osman'dı. Şam'da Muâviye ile Ebû Zerr arasında Kenz âyeti (et-Tevbe: 9/35)'nin tefsirinde ihtilâf çıkmıştı. Muâviye: Bu âyet hâsseten ehli kitâb hakkında nazil oldu, dedi. Bu ihtilâf Ebû Zerr'in Şam'dan Medine'ye, oradan Rebeze'ye geçmesine sebeb olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/229.
[26] Buradaki birinci ta'lîki, Hatîb Fıkıh ve Mutefakkıh kitabında sahîh bir senedle Ebû Bekr ibn Harbî tarikiyle rivâyet'etti. İbn Ebî Âsim da îlim Kitâbı'nda Mukaddemî'den rivayet etti. ikinci ta'lîk ise Buhârî'nin, bâzılarının görüşü olarak yaptığı nakildir. "Rabbânî" ve "Rıbbiyy" tâbirleri Kur'ân'da birkaç defa geçer (Âli-İmrân: 3/79, 146; el-Mâide: 5/44, 63). Bunların ikisi de Rabb'e nisbettir. Rabb'e kulluk eden demektir. Râ'nın kesresi ile "Rıbbiyy"; Basra, Bısrıyyun gibi ismi mensûb tagayyurâtındandır. Rabbânî, mürebbî demek olan Rabbân'a nisbet olarak düşünülebileceği gibi, Rıbbiyy de cemâat demek olan Rıbbe'ye nisbet olarak da tahlil edilmiştir. Bâzıları Rabbânî ile Rıbbiyy arasındadır ma'nâ farkı bulunduğunu söylemişlerdir: Ezcümle Ibn Zeyd demiştir ki: Rabbânî vâlî olan imamlar, Rıbbiyy de raiyye'dir ki, rabbe müntesibdirler. Binâenaleyh Rabbânî ve Rıbbiyy ikisi de Rabb'e intisâb ma'nâsını mutazammın olmakla beraber, rıbbe intisâb ile terbiye ve ta'lîm görmüş cemâat; Rabb'e intisâb ile diğerlerini ta'lîm ve terbiye edebilecek yüksek seviyede bulunanlar diye tefrîk edilmek en muvafık ma'nâ olacaktır. Maamâfîh bunların müteradif veya rıbbıyyûn, rabbâniyyûn'dan eam olarak da kullanılması caiz olur (Hakk Dîni, II, 1197).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/229-230.
[27] Bu bütün vâliler, âmirler, idareciler, öğreticiler... topluluklarına yumuşaklık ve mülâyemetle muamele etmeyi emirdir. Bu hadîs cevâmi'u'l-kelim, yânî çok değerli ma'nâlar toplayan câmialı sözlerdendir. Çünkü dünyâ ve âhiretin hayırlarına şâmil bulunmaktadır. Zîrâ dünyâ ameller yurdu, âhiret karşılık görme yurdudur. Rasûlullah (S) iki darda da âlemlere rahmet olduğunu gerçekleştirmek üzere, dünyâ ile ilgili işlerde kolaylaştırmayı, âhiretle ilgili işlerde hayır va'di ve sürür haberi vermekle emretmiştir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/230.
[28] Peygamber (S) sahâbîlere bilinen vakitlerde va'z eder, üzerlerine bıkkınlık ve sıkıntı vermekten korktuğu için bütün vakitleri kaplamazdı. Nitekim "Kimse iki uyluğunu toplayıp birbirine yanaştırarak (eziyet verici şekilde) namaz kılmasın " ve "Evvelâ akşam yemeğiyle başlayın, sonra namaz kılın" sözleriyle onları nehyederdi ki, bunlardan maksadı Allah'a tam yöneii.ıekten, namazdan ve niyetten, başka şeylerle meşgul olmamaları idi. Yüce Allah da onu ümmetine çok şefkatli olmakla vasıflayıp, şöyle buyurmuştur:
"Andolsun size kendinizden öyle bir Rasûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minlere çok şefekatli, çok merhametlidir" (et-Tevbe: 9/128)(Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/231.
[29] Bu sözün ma'nâsı şudur: Bana vahy olunan dîn ilmini teblîğ ederken, bâzılarına tahsîs edip de diğerlerinden gizlediğim yoktur. Allah tarafından bana her ne bildirilmiş ise herkese musâvî surette tebliğ ediyorum. Ben ancak bir taksîm ediciyim. Tebliğlerim herkese göre farksız olmakla beraber, bu tebliğler insanlar tarafından farklı derecelerde anlaşılıyor. Çünkü anlayışı veren Allah'tır. Allah'ın verdiği şey, kullarına farklı derecelerde oluyor. Bunun izleri de benim tebliğimden sonra görülüyor. Herkes kısmetini benden alırsa da, veren Allah'tır, ben değilim.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/231-232.
[30] Bu hadîs üç hükmü şâmildir: Biri, dînde fakîh olmanın üstünlüğü; ikincisi, hakîkatte vericinin Allah'tan ibaret olduğu; üçüncüsü de, bu ümmetten bir kısmının ebediyyen hakk dîn üzerinde bakî olacağıdır. Hadîsin son fıkrası: *"Ümmetimden dâima hakk üzere gâlib ve zahir, muhaliflerinin zarar veremiyeceği bir taife hiç eksik olmayacaktır"* (Alâmetu'n-Nübüvve, Müslim, 53. bâb) hadîsinin ma'nâsına da uygundur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/232.
[31] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in *"Ağaçlardan bir ağaç nevi' vardır ki..."* sözünü, onun sahâbîlerce bilinmesi yoluyla söylemiş olması yönündendir. İbn Umer bu bilgiyi anlamış, fakat bunu açıklamaktan onu hayası ve küçüklüğü men' etmişti. Bunun bir rivayeti daha önce "ilim Kitâbı"nın başlarında geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/232.
[32] Bu bâb ismindeki hasedden maksad gıbtadır. Çünkü hased islâm'da haram kılınmış çirkin bir huydur. Hased, bir kimsedeki ni'metin kendisinde olmasını istemekle beraber, ondakinin yok olmasını arzu etmektir. Gıbta ise, bir kimsedeki ni'metin devamını istemekle beraber, kendisinde de olmasını arzu etmektir. Buradaki hased'in gıbta ma'nâsına olduğunu "Fadâilu'l-Kur'ân"da Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadîs te'yîd etmektedir: "Kur'ân sahibinin gıbta edilmesi babı"; 20. bâb, 46. hadîs. Hz. Umer'in sözü olan ta'lîke gelince, onu ibn Abdi'1-Berr, İbn Sîrîn hadîsinden; o da Ahnef'ten olmak üzere sahîh bir senedle rivayet etmiştir. "Efendiler olmanızdan evvel fakîhler olunuz" demek, efendilik ve başkanlıktan önce, daha küçük yaşlarda iken öğrenip âlimler olunuz; yâhud evlenmeden evvel âlimler olunuz, sonra büyüklük, idarecilik veya kocalık sıfatı, sizlerin üstâd önüne oturup ilim öğrenmenize mâni' olur, demektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/233.
[33] Bu bâbdan maksad, ilim tahsili için sefer etmeyi isbâttır. Çünkü ilim için sefer, sahâbîler, tabiîler ve tabiîlerin tâbi'leri zamanında (çok) alışılmış değildi. Onlar ilmi kendi beldelerinin âlimlerinden alıyorlardı. Kitâblar tedvîn edilip de bunlar memleketlere yayılınca, ilim talihleri bir beldeden diğerine sefer ettiler. Artık ilim için sefer etmek onlar arasında âdet oldu. Binâenaleyh musannif Buhârî, sahîh, kavî bir aslı isbât etmiştir iyi anla. (Şah Veliyyullah, Şerhu Terâcimi Ebvâbı Sahîhi'l-Buhârî, s. 13-14).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/234.
[34] Mûsâ-Hızır kıssası, Kur'ân-ı Kerîm'in el-Kehf sûresi 60-82. âyetlerinde genişçe anlatılmıştır. Buradaki hadîste vak'aya kısaca temas edilmiş, sonunda Kur'ân'daki tafsilâtına işaret buyurulmuştur. Bunun için hadîs ile âyetler birlikte okununca, Mûsâ-Hızır kıssası daha açık olarak anlaşılır. Bununla ilgili hadîsler Sahîh-I Müslim ve Tercemesi, "Kitâbu'l-Fadâil; Hızır'ın faziletlerinden bir bâb' (c. VII, s. 265-276) da toplanmıştır.
Bu hadîsten, ilim tahsîli için uzak mesafelere kadar sefer etmenin fazileti ve ilimle ilgili daha birçok hükümler istidlal edilir. Musa'nın bu sünnetine uyarak sahabe, tâbiûn ve tabiîlerin tâbi'leri ile, onlardan sonra gelen âlimlerin birçokları dîn ilimlerini cem' edip diyar diyar dolaşmışlardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/235.
[35] Peygamber'in bu duasının kabul edildiği gün gibi zahirdir. Çünkü "Reîsu'l-Müfessirîn", "Habru'1-Umme", "Tercemânu'l-Kur'ân", "Sultânu'l-Müfessirîn" gibi yüce lakablarla sahâbîler ve tabiîler arasında şöhret bulmuştur. Bunlar Abdullah ibn Abbâs'ın Kur'ân ile ilgili ilminin çokluğunu gösterdiği gibi, Peygamber'in açık bir mûcizesidir de.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/235.
[36] Hadîsin âkil ve baliğ tarafından eda ve teblîğ edilmesi hususunda hiçbir ihtilâf yoktur. Ancak hadîsi yüklenmeye, yânî işitip öğrenmeye gelince, ihtilâma yaklaşmasından sonra, akl edip hayır ve şerri ayırdığı zaman, çocuktan da caiz olur. İşte müellif Buhârî, bunu isbât etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/236.
[37] Musannif Buhârî bu ta'lîki, ilim aramak için karada ve deryada sefere çıkmanın fazîletine tenbîh olmak üzere zikretti.
Bu tek hadîsi Buhârî "el-Edebu'l-Müfred"de, Ahmed ile Ebû Ya'la da Müsnedlerinde Abdullah ibn Muhammed ibn Ukayl tarîkinden tahrîc etmişlerdir. Bu Abdullah, Câbir ibn Abdillah'tan şöyle derken işitmiştir: Bana bir kimseden, Rasûlullah'tan işitmiş olduğu bir hadîs ulaştı. Bunun üzerine bir deve satın aldım, sonra yolculuk eşyamı deveme yükleyip, ona doğru bir ay yolculuk ettim. Nihayet Şam'a geldim. O zât Abdullah ibn Uneys'miş. Kapıcısına: Ona
"Kapının önünde Câbir bekliyor" de! dedim.
"Abdullah oğlu Câbir mi?" diye sordu.
"Evet" dedim. Bunun üzerine dışarı çıktı ve benimle sarmaştı. Ben:
"Senden bana, senin Rasûlullah'tan işitmiş olduğun bir hadîs ulaştı. Ben de bunu bizzat işitmeden evvel ölmekliğimden endişe ettim" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
"Allah kıyamet günü insanları çıplaklar olarak toplar..."

Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî'nin de bir hadîs için Mısır'a kadar gittiği ve hadîsi dinler dinlemez, ikaamet etmeksizin hemen geriye döndüğü rivayet edilmiştir. Bunun da rivayet zinciri ve tafsilâtı tamâmiyle zabtedilmiştir (Umdetu'l-Kaarî, I, 462-463).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/236-237.
[38] Bu taksîme göre, topraklar da, insanlar da üç kısma ayrılmış oluyorlar:
1. Faydalanan, fayda veren;
2. Fayda veren, faydalanmayan;
3. Ne fayda veren, ne de faydalanan.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/239.
[39] Hadîste zikredilen "kîân", "kaaa' " lâfzının cem'idir. O da içinde su durmayıp üzerine yükseldiği arazîdir. "Safsaf" da dümdüz arazîdir. Bu son kelime hadîste yoktur. Ancak bunu istidrâd yoluyla zikretmiştir. Çünkü hadîste gelen lâfızları Kur'ân'dakilerden tefsir etmek Buhârî'nin âdetidir. Kur'ân'da "kaaen safsafen" (Tâhâ: 20/106) vâki' olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/239.
[40] İlmin kaldırılıp cehaletin kökleşmesi kıyamet alâmetlerinden olunca, herhangi ilmî bir mes'eleyi bilenlerin onu meydana çıkarması gerekir, ilmin kaldırılıp cehaletin ortalığı kaplaması, musibetlerden bir musibettir. Buhârî, Rabîatu'r-Re'y'in sözüyle, insanlardan ayrılmak ve benzeri suretlerle hadîs rivayetini terk etmenin ve ilmi tedris etmemenin, ilmin kaldırılması ve cehlin yayılması olduğunu ve bunun da içtimaî ve ferdî bir musibet olduğunu isbât etmiştir. Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân(136)'ın bu sözünü Hatîb, el-Câmi"mde, Beyhakî ise el Medhal'inde Abdu'1-Azîz el-Uveysi'den; o da Mâlik'ten; da Rabîatu'r-Re'y'den olmak üzere mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/239-240
[41] Her iki hadîsin "İlmin kaldırılması ve cehlin yayılması" başlığına delâletleri meydandadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/240
[42] Sütün ilim ile tefsîr edilmesinin vechi, her ikisinin çok fayda vermekte iştirakleri, birinin cesedlere, diğerinin ruhlara salâha sebeb teşkil etmeleridir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/240.
[43] Yânî bu caizdir; aslı sabittir. Bununla beraber bu zamanda ihtiyatlı olan, müftînin fetva vermek için bir mekânda itmi'nânla ve arkadaşlarıyle müşavere hâlinde olmasıdır.
Bu babın hadîsiyle hayvan üzerinde durma sabit olmamıştır. Lâkin Buhârî, bu hususta başka bir tarîkle Peygamber'in Veda haccında, Minâ'da hayvan üzerinde duruşunun sabit olmasına i'timâd etmiştir. Binâenaleyh, sen bu takriri iyi belle, çünkü bu sana bu kitabın çok yerlerinde fayda verecektir (Şah Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/241.
[44] Hacc menseklerinin -ki taş atmak, kurbân kesmek, tıraş olmak ve ifâza tavafı yapmaktır- tertîb üzere edası sünnet midir, yoksa vâcib midir?
İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed ibn Hanbel ve daha evvelki imamlardan Ata', Tavus, Mucâhid tertibin sünnetliğine kaail olup, menseklerin hangisi evvel yapılsa, te'hîr edildiğinden dolayı keffâret olan kan akıtmak lâzım gelmez, demişlerdir. Dayanakları da bu hadîs ile benzeri diğer hadîslerdir. İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik ve kendilerinden evvel gelen imamlardan Saîd ibn Cubeyr, Hasen Basrî, İbrâhîm Nahaî, Katâde tertibin vücûbuna, ve tertibi bozanlara kan akıtma keffâretf lâzım geleceğine kaail olmuşlardır. Her iki taraf delillerinin tafsîli, fıkıh kitâblarındadır (Ahmed Naîm).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/241-242.
[45] Bu zamanda en ihtiyatlı olan bunun aksi ise de, böyle el ve baş işaretleriyle cevâb vermenin de caiz olduğu sabit oluyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/242.
[46] "Herc", ha'nın fethi ve râ'nın sükûnuyla insanlar fitne, ihtilâl, harb ve kıtal hengâmesine düşmek ma'nâsınadır. Lisânımızda "insanlar birbirine düşüp herc ve merc oldu" ta'bîri vardır... Herc'in lügat ma'nâsı ihtilâl ve karışıklıktır. Kati ma'nâsında kullanılması mecâzendir.
Bunda kişinin eliyle yâhud başıyle yâhud irâdesi anlaşılacak bir şeyle işaret ettiği zaman, bunun caiz olacağına delîl vardır. Inşâallah Kitâbu't-Talâk'ta işaretle boşamanın hükmü ve bu konuda fakîhlerin ihtilâfları gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/242.
[47] Güneş tutulması namazından sonra hutbenin müstehâb olduğu bundan anlaşılıyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/243.
[48] Buhârî'nin Enes rivayetinde olan küsûf'taki diğer hadîs ile Sahîh-i Müslim'de tasrîh edildiği üzere, o namaz esnasında cennet ile cehennem kıble cihetindeki duvarda Peygamber'in gözlerine temessül etmişti. Yânî o duvar, Peygamber'in gözleri için bir nevi' televizyon ekranı vazifesi görmüştü.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/243.
[49] Bu şekk, Esmâ'nım lâfzı hakkında ara yerdeki râvînin şekkidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/243.
[50] Bu suâl ve imtihanı edenler Münker ve Nekîr adlarındaki iki melektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/244.
[51] Başlığa uygunluğu, içinde baş ile işaret etme bulunması yönündendir. Lâkin bu Âişe'nin fiilindendir. Bâzıları, bu fiil Âişe üzerinde mevkuf (yânî durdurulmuş) olur demişlerse de, merfû' hadîs hükmündedir. Çünkü Âişe, Peygamber'in arkasında namaz kılmakta idi. Peygamber de namaz içinde olsa bile arkasını görür idi...
Güneş ve ay tutulması zamanları dakîkası dakikasına, hattâ saniyesi saniyesine erbabı tarafından evvelce hesâb ile haber verilebilir tabiî hâdiselerden oldukları için, vukua gelmelerinden korkuya ne mahal vardır? demek de olmaz. Çünkü bu kâinat nizâmının bozulma günü demek olan kıyametin kıyamı vaktinin, evvelden hesâb ve ta'yîn edilmiş bu gibi hâdiselerle birlikte vuku' bulmayacağına hiçbir aklî delîl yoktur. Fakat O en büyük hâdisenin halleri hakkında: *"... Ay tutulduğu, güneşle ay araya getirildiği zaman"* (el-Kıyâme: 75/9) âyetinden anlaşılacağı üzere, kıyamet alâmetlerinden olarak bu kabil bâzı felekî görünüşlerin meydana geleceği sâdık haberci tarafından da haber verilmiştir. Buna mukaabil *"Kıyametin subûtunun ne zaman olduğunu sana sorarlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabb'imin yanındadır. Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de, yere de ağır basmıştır. O sizlere ancak apansızın gelir..."* (el-A'râf: 7/187) âyetindeki sarahatten dolayı apansızın kopacak olan kıyametin de vakti ta'yîn üzere bilinmediği için güneş ve ay tutulmalarını yalvarma, dua, niyaz ve ibâdet vesilesi sayarak namaza koyulmak, îmân ehline göre pek tabiî bir keyfiyettir.. (Tecrîd Ter., I, 74).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/244.
[52] Mâlik ibn Huveyris'in bu sözü, Buhârî'nin "Namaz, Edeb ve Vahidin Haberi" kitâblarında getirdiği meşhur hadîsin bir parçasıdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/245.
[53] Bu hadîsin bir rivayeti "Imân Kitabı" 40. babında geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/246.
[54] Başlığa uygunluğu "Bineğine binip Medîne'ye Rasûlullah'a gitti ve mes'elenin hükmünü ondan sordu" sözünde olduğu açıktır. Bunun birer rivayeti "Şahâdetler" ve "Nikâh"ta da gelecektir. Bundan, temiz insanın töhmetli durumlardan çekinmesi vâcib olduğu, ilme hırslı olmak ve Allah'a yaklaştırıcı olan nev'inin tercîh edilmesi, emzirici kadının köle de olsa tek başına şahadetinin bâzı hâllerde caiz olabileceği gibi hükümler alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/246-247.
[55] Umer'in ürkmesi -diğer rivayetlerde beyân edildiği üzere-, o sıralarda Gassânîler'in Medîne'ye hücuma hazırlandıkları insanların ağızlarında yaygın bulunduğundan dolayı idi. Ensârî arkadaşı telâş ile kapıya gelince, birdenbire Gassânîler'in ansızın hücumlarına uğramış olduklarını sanmıştı.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/247.
[56] Meydana gelen ve Umer'i bu kadar alâkadar eden mühim iş, Peygamber'in zevceleri hakkında bir ay müddetle îlâ (yânî bir ay müddetle görüşmemeye yemîn) etmesi ve bu îlâ'nın sahâbîler arasında boşama zannedilmiş olması idi. Hz. Umer, kızı Hafsa dolayısıyle bu işin evveliyyâtına vâkıf olduğu için, buradaki metinden hâriç olarak kavs içine alınan "Ben zâten..." sözünü söylemişti, îlâ müddetinin sonunda el-Ahzâb: 28-29. âyetleri nazil olarak, zevcelerin hepsi Allah, Rasûl, âhiret yurdu ile dünyâ hayât ve zîneti ve Rasûl'den ayrılma arasında muhayyer kılınmışlar, ve hepsi birinci şıkkı ihtiyar etmişlerdir.
Bu hadîsten: ilim aramaya hırs göstermek, ilim talibinin kendi maişeti ve ilim aramaya yardım görebileceği hususlara bakıp düşünmesi, vâhid haberinin kabulü, ve sahâbîlerin mürselleriyle amel etmenin cevazı, sahâbîlerin Peygamber'den işittiklerini birbirlerine haber verir ve "Rasûlullah şöyle buyurdu" diyerek, bunu müsned gibi yapar oldukları, çünkü içlerinde yalancı ve güvenilir olmayan bir kimse bulunmadığı; izin istemek için kapıya vurup tıklatmanın cevazı; babaların kızları yanına kocalarından izin istemeden girmeleri ve kocalarıyle zevciyyet işleri hakkında teftîş ve araştırma yapmalarının cevazı; ve ilim elde etmek için arkadaşlarıyle nevbetleşmenin ve bununla meşgul olmanın cevazı gibi hükümler alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/248.
[57] Yânî onu sen ve başkası tutup almazsa, onu kurt yer demektir. Bu ifâde, deve hâriç, davar kısmını tutup muhafaza etmeye bir izindir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/249.
[58] Bu zât, Kisrâ'ya sefîr olarak gönderilen Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî el-Muhâcirî'dir. Müslim'in rivayetine göre bu Abdullah, babasından başka bir babaya nisbet edilir ve biriyle kavga ettikçe "fulânın oğlu" diye ayıblanırdı. Annesi böyle bir suâl sorulduğunu işitince: Senden daha fena evlâd görmedim. Ananın câhiliyyet günlerinde kadınların irtikâb ettiği şeylerden birini irtikâb etmediğini nereden biliyordun? Ya ananı, âlem nazarında rüsvây edeydin iyi mi olurdu? diye azarlamış. O da cevaben: Vallahi eğer beni bir zencî köleye ilhak etmiş olaydı, onu baba kabul eder, Kureyşli olmak da'vâsından vazgeçerdim, demiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/250.
[59] Buradaki her üç hadîsin başlığa delâletleri gizli değildir.
[60] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Müslim'deki rivayette Rasûlullah bu hitabesinde: "Her kim bana bir şey sorarsa muhakkak haber vereceğim, babasının kim olduğunu sorsa bile" buyurmuş. Abdullah ibn Huzâfe ile Sa'd ibn Salim bunun üzerine ayağa kalkıp, babalarının kim olduğunu sormuşlardır... Bu sırada Rasûlullah'tan daha başkaları da bir takım sorular sorup cevâblarını almışlardır. Taberî

rivayetinde: Umer kalkıp Rasûlullah'a doğru gitti. Mübarek ayağını öptü ve: "Biz câhiliyyetten kurtulalı çok olmadı, bizi afvet, Allah seni afvetsin" dedi, denilip Umer'in Peygamber'in öfkesini yatıştırıncaya kadar çalıştığı haber verilmiştir.
Umer'in bu sözleri son derece câmialı, vecîz ve kesin bir düstûr şeklinde İslâm îmânının ikrarıdır.
Bu hadîsi Ahmed Naîm şöyle de terceme etmiştir: "Allah'ın Rabb'ımız olduğuna, İslâm'ın dînimiz olduğuna, Muhammed'in Peygamber olduğuna râzî olduk, dedi. Bunun üzerine öfkesi geçip sükût buyurdu" (Tecrîd Ter., I, 80. haşiye).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/251.
[61] Bâb ismindeki birinci ta'lîk, "Kitâbu'ş-Şehâdât"ta tamâmını vaslettiği hadîsin bir parçasıdır. Yalan sözden sakınma el-Hacc: 22/30. âyette, İbn Umer'den yapılan ta'lîk ise Veda haccı hutbesi hadîsinin'son parçasıdır.
Bâb isminin birinci kısmı, öğretme ve ta'lîm sırasında bâzı sözlerin iyice anlaşılması için tekrar tekrar söylenmesini ifâde ediyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/251.
[62] "Bir kavmin yanına geldiği zaman" ifâdesinde "zaman" sözünün zahiri umûm için demektir. Lâkin burada bâzı vakitler ma'nâsındadır. Yânî topluluk kalabalık olduğu zaman, Peygamber yanlarına geldiğinde, topluluğun üç tarafına ayrı ayrı selâm verirdi, demek olabilir; yâhud da isti'zân selâmı olabilir. Sarihler başka tevcihlerde de bulunmuşlardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/252.
[63] Hadîsin bir rivayeti ayniyle bu isnâdla "ilim Kitabı", "ilimde ses yükseltme bâbı"nda geçmişti. Ancak orada Ebu'n-Nu'mân'dan; o da Ebû Avâne'den.. senediyle sevk etmişti. Burada ise; Müsedded'den; o da Ebû Avâne'den şeklindedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/252.
[64] Sondaki bu sözler, hadîsin râvîsi, tabiî büyüklerinden Âmir eş-Şa'bî'nin sözüdür. Bunu kendisine böyle bir mes'eleye dâir suâl soran bir Horâsânlı'ya söylemiştir. Bununla öğretme ücreti istemeyip, sâdece öğretme ve teblîğ etme sevabını ifâde etmiş oluyor.
Hadîsin bâb ismine mutabakatı, köleler hakkında hadîsin nassı ile, hürr olan aile ferdleri hakkında kıyâs iledir. Çünkü hürr olan aile ferdlerine Allah'ın farzlarını ve Rasûl'ünün sünnetlerini öğretmeğe olan i'tinâ, kölelere öğretmekteki i'tinâdan daha kuvvetlidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/253.
[65] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bununla kadınlara va'z vermenin, onlara âhireti ve islâm hükümlerini hatırlatmanın, sadaka vermeye teşvîk etmenin müstehâblığı sabit oluyor. Peygamber'e ve ailesine sadakanın haram olduğu ma'lûmdur. Bu sadakalar, münâsib yerlere sarfedilmek üzere toplanırdı.
Hadîsin sonundaki ifâde Buhârî'nin ta'lîkidir. Çünkü İsmâîl ibn Uleyye, Buhârî'nin doğum yılı olan 194 yılında vefat etmiştir. Buhârî bu ta'lîkle İsmail'in Eyyûb'dan: onun da Atâ'dan; onun da îbn Abbâs'tan rivayet ettiğini göstermek istedi. Bir de burada kesin olarak İbn Abbâs, Peygamber üzerine şehâdet etmiştir. Binâenaleyh şehâdet lâfzı, yalnız İbn Abbâs'ın kelâmından olduğu da gösterilmiştir. Sonra Buhârî, bu ta'lîkı, "Kitâbu'z-Zekât"ta da Mümil ibn Hişâm'dan; o da İsmail'den olmak üzere mevsûlen tahrîc etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/254-255.
[66] Bir rivayette "Kultu = Dedim", bir yerinde "Kaale = Dedi"; burada da "Kîle = Denildi" tarzında gelmiştir. Bu suâli soranın Ebû Hureyre olduğu hadîsin devamından açık olarak anlaşılmaktadır. "Kile" ve "Kaale" rivayetleri tashîf gibi görünüyor. Sîn ve noktalı ha ile Musahhaf Hadîs, kelimelerindeki bâzı harflerin noktalarını değiştirmek suretiyle yanlış rivayet edilen hadîsdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/255.
[67] La ilahe ille'llâh tan sonra Muhammed Rasûlullah sözü vardır. Bunlar birbirini tamâmlar ve ikisi asla ayrılmazlar.
Peygamber'in şefâatından faydalanmayacak ferd yoktur. Peygamberimiz bütün insanlığın dehşet yerinden rahat bulması için umûmî bir şefaatçi olduğu gibi, bâzı kâfirlerin azablarının hafifletilmesi, cezaya hakk kazanan bâzı mü'minlerin cehennemden kurtulması, cehenneme girmiş mü'minlerin kurtulması, bâzı mü'minlerin hesâbsız, azâbsız cennete girmesi, keza cennete giren mü'minlerin derecelerinin yükselmesi için çeşit çeşit şefaatleri vardır. Bu şefaatler içinden en ziyâde faydalanacakların muhlis mü'minler olduğunda şübhe yoktur.
Hadîsten: İlim ve hayra hırslı olmak, çünkü hırslı kişiyi bu hırsı, gizli mes'eleleri ve ince ma'nâlan araştırmaya ulaştırır; âlimin öğrencisini iyi düşünüp, onun ilim içtihadında daha araştırıcı olması için, onu buna tenbîh etmesi; âlimin kendisine soruluncaya kadar ilimden sükût etmesi ilmi gizlemek gibi olmayacağı; Ebû Hureyre'nin hadîs ve ilim öğrenmekteki hırsı ve fazîleti; hitâb sırasında künyenin cevazı gibi hükümler alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/255-256.
[68] Buharı bu isnâdla Umer ibn Abdilazîz'in bu eserini "Âlimlerin göçüp gitmesi" sözüne kadar mevsûl olarak rivayet ettiğine işaret etmiştir. "Zehâbe'l-ulemâ" sözünden sonrasının Umer ibn Abdilazîz'in kelâmından olması, velâkin bu rivayete girmemiş bulunması da muhtemildir; onun kelâmından olmaması da muhtemildir. Bu ikinci ihtimâl daha zahir olandır. Ebû Nuaym da el-Mustahrac'da bunu tasrîh etmiştir. Böyle olduğu takdirde bu söz Buhârî'nin kelâmından olur ki, onu Umer ibn Abdilazîz'in sözü bittikten sonra, onun arkasından getirmiş-tir(Aynî).
Ebû Nuaym Târîhu Isbahân'da bu kıssayı şu lâfızla rivayet etmiştir "Umer ibn Abdilazîz -Allah ondan râzî olsun- bütün memleketlere 'Rasûllullah(S)'ın hadîsine bakınız ve onu toplayınız!' diye yazdı".
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/256.
[69] "Bunun ma'nâsı şudur: Allah, ilmi kendilerine ihsan ettikten sonra kullarından çekip çıkarmaz. Onlara kendisini bilmeğe ve şeriatını yaymağa götürücü olan ilim hususunda hibe ettiği şeyleri geriye almaz. Lâkin Allah'ın ilmi çekip alması, âlimlerin öğretim yapmayarak kendi ilimlerini zayi' etmeleri suretiyle olur, nihayet geçen âlimlere halef olacak hiçbir âlim bulunmaz, işte Peygamber böylece bütün hayırların kabz olunacağını haber vermiştir"(İbn Battal).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/257.
[70] Bu kısım, râvînin Buhari üzerine yaptığı ziyâdelerdendir. Bu kabîl ziyâdeler çok azdır. Kuteybe rivayeti olan bu ziyâdeyi İmâm Müslim, Sahihinde tahrîc etmiştir (ibn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/257.
[71] Yânî Şu'be bu hadîsi Abdurrahmân'dan, biri Ebû Saîd'e, diğeri de Ebû Hureyre'ye ulaşan iki senedle rivayet etmiş oluyor. Ebû Hureyre hadîsinde "Bulûğ yaşına varmış üç çocuk" diye mukayyed olarak gelmiş bir ziyâde vardır.
Hadîsler, başlıktaki sorunun müsbet cevâbını teşkîl etmişlerdir. Bundan kadınların dîn işlerini sormaları ve bu hususta ve ihtiyâçları olan diğer hususlarda erkeklerle konuşmaları cevazı alınmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/258.
[72] "Arz"dan maksad, amelleri tartılmak üzere insanların mîzâna, yâhud amellerin sahihlerine arz olunmasıdır ki, arz günündeki hesâb, ashâbu'l-yemîn (yânî sağcılar) denilen mes'ûdlar hakkında pek kolay geçeceği, Kur'ân'ın nassı ile bilinmiştir. Bu sağcılar muhasebeye ma'rûz kaldıkları gün, gufran ile müjdelenmiş ve amellerinin kendilerine arzında taksîrâtlarıyle beraber nail oldukları büyük ni'metlere muttali' olacaklardır. Mağfiret müjdesine bitişik olmayan muhasebe ise ağırdır. Hasenattan zannolunan nice amellerin kabul edilmediği, hesâb münâkaşası esnasında tebeyyün edeceğinden, bu münâkaşa azaba götürücü yâhud başa baş selâmete erişilse de, münâkaşanın kendisi azâb olmuş olur (Tecrîd Ter., I, 85).
"İyi bil ki Peygamber(S) burada muhasebenin iki nevi' olduğuna işaret etti. Biri lugavî muhasebe ki, bu Kur'ân'da hisâben yesîren (= kolay muhasebe) diye vasıflandırılandır, ikincisi örfî olandır. O da münâkaşadan ibarettir. Peygamber'in bu kelâmında murâd edilen, işte bu münâkaşa ma'nâsma olan muhasebedir.
Sonra şunu da bil ki, Peygamber (S) bu hadîste bizleri fıkıh usûlü bahislerinden büyük bir bahse irşâd etmiştir. O da Kitâb ve sünnetten muhtelif görünen iki şey arasını birleştirme yoludur" (Şah Veliyullah Dihlevî, Şerhu Tercâmi Ebvâbı Sahîhi'l-Buhârî, s. 15).
Bu hadîsten: Âişe'nin fazileti, öğrenmeğe ve tahkîka olan hırsı, Rasûlullah'ın kendisine tekrar tekrar müracaat edilmesinden sıkılmaz olduğu; hesaba çekilmenin ve günâhların arz edilip gösterilmesinin isbâtı; kıyamet günü azabın isbâtı; münazara etmenin, sünnet ile Kitâb'ı mukaabele etmenin cevazı; hesaba çekilmede insanların farklı oluşları gibi hükümler alınmıştır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/259.
[73] Bu ta'lîki müellif Buhârî, "Kitâbu'l-Hacc'ın "Minâ günlerinde hutbe bâbı"nda İbn Abbâs'tan olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/259.
[74] Bu Amr ibn Saîd ibni'1-Âs, Umeyye oğulları hanedanından ve vâlîlerindendir. Yezîd ile Mervân ve Abdülmelik'in günlerinde Abdullah ibn Zubeyr (R) hazretlerine karşı ordular techîz ve sevk etmiş, nihayet halîfelik sevdasına düştüğü için Abdülmelik ile harb de yapmış ve onun tarafından sulh ve emândan sonra aldatılarak öldürülmüştür. Mekke haremine karşı ordu sevk edilmemesi hakkında Ebû Şurayh(R)'ın nasihatine mukaabil, ona ilim taslayarak verdiği cevâb da mugalatadır. İbn Zubeyr hazretleri, Amr'ın hizmet ettiği kimselerden evvel Şam'dan mâada bütün İslâm beldelerinden bey'at almış olup, sahâbî oğlu sahâbî olmak dolayısıyle halîfeliğe de onlardan daha haklı idi. Böyle iken onu âsî, kaatil ve hırsız menzilesinde tutup Harem'in hürmetini parçalamağa kalkışması; cinsiyyet ve kavmiyyet asabiyyetine tâbi' olmaktan başka şeye hami olunamaz (Ahmed Naîm, I, 86-87).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/260-261.
[75] Bu babın İlim Kitâbı'yla ilgisi, Şâri'in, ilmin ifâde edilmesi ve yayılmasını istemiş olması yönündendir.
"Rasûlullah doğru söyledi" sözü, emrettiği şey aynen vâki' oldu ma'nâsınadır. Bu tarz ifâde onların kullanışlarından gelmiştir. Buna göre zahir olan, bu ifâde hadîsin tetimmesine işarettir ki, o da *"Benden kendisine tebliğ ulaştırılanların bâzısı bizzat işitenden daha iyi belleyicidir"* sözüdür (Dihlevî, Şerhu Terâcim, s. 15).
Bu hadîslerden şu hükümler alınmıştır: Ebû Şurayh'ın: "Ey Emîr, bana izin ver" kavlinde, inkâr hususunda güzel bir incelik vardır; bilhassa meliklerin maksadlarına muhalif hususları redd hususunda. Çünkü onlara nâzik davranmak kalblerini daha iyi da'vet edici olur. Ebû Şurayh'ın, dînini tebliğ ve neşir hususunda Allah'ın âlimlerden aldığı taahhüde vefakârlığı ve yerine getirmesi..., *"Bu hutbede şâhid olan burada hâzır bulunmayanlara tebliğ etsin"* kavlinde ilmin nakli, sünnetlerin ve hükümlerin yayılması hususlarına apaçık delâlet vardır. Hadîs Allah'ın Mekke'yi haram kılmasına apaçık delâlet etmektedir. Valilere, me'mûriyet sahiblerine nasihat etmek, onları aldatmamak, onlara karşı kaba söz söylememek, sözde te'kîd yapmak, konuşmada maksaddan önce hamd etmek, haram ve halâl kılmanın Allah katından olduğu, bunda beşer için hiçbir giriş bulunmadığı gibi... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/261.
[76] Şunu bil ki Peygamber üzerine her ne kadar sahâbîler tarafından yalan söylenmemiş ise de, çok rivayet etmekte bu kabilden bir şeyin vâki' olması zannı vardır. Hâlbuki bir şeyin kendinden sakınmak vâcib olunca, onun zannından da sakınmak lâzımdır. Sahâbîlerin çok hadîs rivayet edenleri ezberlemeyi ve zabtı iyi bağlayan, yalana düşmekten emîn kılınan kimselerdi. Bu sıfatlarıyle onlar ilmi neşretmeyi ve şayi' kılmayı kasdettiler. Böylece onlar bu güzel niyetlerine mukaabil en güzel mükâfat ile mükâfatlandırılmışlardır. Az hadîs rivayet edenleri de yine güzel niyetlerine mukaabil en güzel mükâfat ile mükâfatlandırılmışlardır. *"Herkesin yüzünü kendine döndürücü olduğu bir yönetici vardır"* (el-Bakara: 2/148-Şâh Veliyyullah, s. 16).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/262.
[77] Dînen nehyedilen, "Ebu'l-Kaasım Muhammed" suretiyle isim ve künyenin bir şahısta toplanmasıdır. Nitekim bunu tasrîh eden rivayet de vardır. Bu nehyin neshine kaail olanlar olduğu gibi, Peygamber'in hayâtına maksûr olduğuna kaail olanlar da vardır. Nitekim İmâm Alî, oğlu Muhammed ibnu'l-Hanefiyye ile Muhammed ibn Ebî Bekr ve Muhammed ibn Talha ibn Ubeydillah'ın künyeleri Ebu'l-Kaasım idi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/263.
[78] Bu hadîs daha bir kaç lâfızla da gelmiştir ki, hepsi de sahihtir:"= Her kim beni ru'yâda görürse hakkı görmüş olur"; yânî gördüğü hulûm demetleri kabilinden değildir; beni görmüştür. " = Uyanıklıkta da beni görecektir"; " = Beni uyanık hâlde görmüş gibidir". Bu şekil lâfızların hepsi bir ma'nâyadır. Hepsinden anlaşılan ma'nâ, Peygamber'imizi ru'yâda görmenin hakk ve sâdık ru'yâ olmasıdır. Bunun ta'lîki de, metindeki lâfız ile geldiği gibi "= Zirâ şeytânın kendisini bana benzetmesi olamaz" lâfzı ile de gelmiştir ki, yine aynı ma'nâdır.
Son hükmün ru'yâ ile münâsebet ciheti, Peygamber'imizi ru'yâda görmemiş kimsenin gördüm demesi, kendisini bu vaîdin hükmüne girdireceğini anlatır.
Bu hadîslerden özetle şu hükümler alınmıştır: Peygamber üzerine yalan söyleme harâmlığının azameti; bunun başkaları üzerine söylenen yalandan çok daha büyük bir günâh olduğu; bunun failinin Peygamber'den halâllık istemekten başka keffâret yapamayacağı; Peygamber üzerine yalan söyleme ile hükümlerden, tergîb ve terhîb gibi şeylerden olanlar arasında fark bulunmadığı, bunların hepsinin müslümânların icmâı ile büyük günâhların en büyükleri nev'inden haram oldukları; bir hadîsin uydurma olduğunu bildiği veya zannettiği hâlde râvîlerinin hâllerini ve za'fını beyân etmeksizin rivayet eden kimselerin de bu tehdide gireceği, istikbâlde bir takım hadîs uydurucularının meydana çıkacakları... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/263-264.
[79] Hakkında ihtilâf edilen hükümlerde Buhârî'nin yolu, o hususlarda kesin bir hüküm söylemeyip, sâdece ihtimâl üzere îrâd eylemektir, işte bu bâb ismi de bu nevi'dendir. Çünkü selef bu hususta amel ve terk yönünden ihtilâf etmişlerdir. Her ne kadar sonradan iş istikrar bulup yazmanın cevazına, hattâ müstehâblığına icmâ' hâsıl olmuşsa da. Hattâ ilmi tebliğ etmek kendisine vâcib olanlardan unutma endîşesi bulunanlara yazmanın vücûbu bile uzak olmaz (Askalânî).
"Müellifin maksadı şudur: Hadîs yazmak her ne kadar Peygamber zamanında, hadîslerin Kur'ân'la karışmaması için yâhud insanların ezberlemekleri ziyâde yazıya dayanmamaları için men' edilmiş ise de, sonradan hadîsleri tedvîn ve te'lîf etmek şayi' olmuştur. Hadîste buna âid bir asi vardır. Abdullah ibn Amr ibn As gibi bâzı sahâbîlerin yazma kıssaları ise, bu hadîs yazma lehine bir takım deliller ve şâhidlerdir" (Şah Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/264-265.
[80] Alî'nin bu hadîsinden bir takım hükümler alınmıştır: ibn Battal şöyle dedi: Bunda Şia'nın bid'atini, Alî'nin Peygamber'in vasîsi olduğu ve Rasûlullah tarafından ona tahsîs edilmiş ondan başkasının bilmediği ilim bulunduğunu iddia edenlerin iddialarını kesip atan delil vardır. Çünkü Alî kendi yanında, insanların yanında yazılı bulunan Allah Kitâbı'ndan başka bir yazı bulunmadığını bildirmiş ve kendi nefsine, başkalarına mümkün olanın gayrı bir şey tahsîs etmemiştir.
Bunda âlimin Kur'ân'dan kendi anlayışıyle şeriat asıllarına uygun olmak şartıyle, müfessirlerden nakledilmiş olmayan anlayış çıkarabileceğine irşâd vardır. Mâlik, Şafîî ve Ahmed bununla müslimin kâfir mukaabilinde kısas olarak öldürülmeyeceğine hüccet getirmişlerdir, imâmdan kendisine has olan işlerden sormanın cevazı... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/265.
[81] Buhârî, aradaki râvîler hep böyle "katli yâhud fîli" tarzında şekk üzere rivayet etmiş olduklarım söylüyor. Bâzıları yine şekk üzere "fîl yâhud katil" diye rivayet etmişlerdir. Bir rivayette de cezm üzere yalnız "fîl" denilmiştir ki, zevke en mülayim geleni de budur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/266.
[82] Fetih gününde Hâlid ibn Velîd'in Handeme'de müşriklerle zarurî olarak vâki" olan müsademesi ile kanı heder edilmiş birkaç müşrikin, Peygamber'in emriyle öldürülmüş olduğuna îmâ ediliyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/266.
[83] Talebden sonraki istisna, ya o ânda buna dâir vahy geldiğine, ya geçen bir vahyde istisnanın beyân ve tebliği talebe ta'lîk buyurulduğuna, yâhud da böyle bir vahy yoksa, Peygamber'in Allah tarafından me'mûr buyurulduğu hususların tafsillerinde içtihada me'zûn olduğuna delildir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/266.
[84] Şarihler bu hadîs hakkında genişçe tevcihler, açıklamalar yapmışlar, Şîîler'in bu hadîse tutunarak Umer aleyhine ileri sürdükleri iddialara mufassal cevâblar vermişlerdir. Ahmed Naîm de Tecrîd Tercemesi'nde (I, 91-94) bu mes'ele üzerinde tatmin edici bir şekilde durmuştur. Ahmed Naîm merhumun bu güzel îzâh ve cevâblarım işaret ettiğimiz yerden okumalarını okuyucularımıza salık verip, Şah Veliyyullah Dihlevî'nin bu hususta kısa açıklamasını terceme ederek buraya alıyorum:
"İyi bil ki, ibn Abbâs'ın bu "Âh ne büyük musibet!..." sözleri ayakların kayacağı bir yerdir. Nice büyük zâtlar burada sürçmüşler, nice anlayışlar burada haktan sapmışlardır. Ben bu hadîsin, yânî Peygamber'in yazma emrinin bütün tarîklerini teker teker araştırdıktan sonra şu hakikate ulaştım:
"ibn Abbâs'ın "Âh ne büyük musibet..." sözü ancak, onun diğer şübheleri gibi bir şübhe yoluyla meydana gelmiştir. Sahîh rivayetlerde sabit olmuştur ki Ebû Bekr, Alî ve diğerleri gibi büyük sahâbîler, Rasûlullah'ın bunu söylediği sırada hâzır bulunuyorlardı; onlar Peygamber'in bu yazma emrinden maksadının ancak Kur'ân'da gelenleri te'kîd ve tevsikten başka bir şey olmadığını anlamışlardı. Şayet maksadı diğer bir şey olmuş olsaydı, bunu onlara ikinci ve üçüncü defa emrederdi. Çünkü Peygamber, bundan sonra daha günlerce ayık olarak yaşadı.
"Bununla beraber Peygamber'in Alî'ye kâğıd ve yazı âleti getirmekle emrettiği, Alî'nin de yanından gitmesini müteâkıb, Peygamber'in geçmesinden endîşe edip: "Yâ Rasûlallah, ben işitirim ve bellerim, dediği; bunun üzerine Peygamber'in ona sadaka hükümlerini, kâfirlerin Arab Yarımadasından çıkarılması, elçi hey'etlerine kendisinin muamelesi gibi iyi muamele edilmesi; Ensâr'a hayırla vasıyyet ve bundan evvel çoğunu beyân ettiği diğer şeyleri beyân eylemiş olduğu da rivayet edilmiştir.
"Artık bunlardan sonra İbn Abbâs (R)'ın şübhesine tutunmaya ve sahâbîlerin en hayırlıları hakkında söylenegelenleri söylemeğe hiçbir mecal kalmamıştır. Çünkü ibn Abbâs o zaman bulûğa yaklaşmış, taze bir oğlandı. İ'tibâr ise böyle bir çocuğun anlayışına değil, büyük sahâbîlerin anladığı şeyedir. Allah hepsinden râzî olsun (Şerhu Terâcimi Sahîhi'l-Buhâri, s.17)
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/267-268.
[85] Peygamber'imizin ru'yâda görüp de haber verdiği fitnelerle ni'metler, Allah'ın bildirmesi, yânî vahy yoluyla kendisine bildirilen şeylerdendir. Peygamberin ru'yâları da vahydir. Hz. Âişe'nin haber verdiği üzere, vahyin başlangıcı ru'yâ olmuştur.
Bu hadîsde Peygamber'in nice mu'cizeleri apaçıktır. Peygamber'imiz ümmetinin kendinden sonra hem yakalanacakları fitneler ve musîbetleri, hem de nail olacakları hudûdsuz ni'met ve rahmet hazînelerini haber verdiği gibi, "Kâsiyât, Âriyât" zümresinden, yâhud müstetire olmakla beraber libâsta israf ve tebzîr edecek nice kadınların zuhur edeceğini de haber veriyor. Mü'minlerin annelerini uyandırmayı emretmesi de, kendilerine va'z etmek, sadakaları çoğaltmak ile israfı terketmeyi teşvîk eylemek, Peygamber'in zevceleri olduklarına aldanarak ibâdet ve tâatten gaflet caiz olamayacağını bildirmek içindir. Dünyâdaki israfçı kâsiyât = giyiniklerin âhırette âriyât = çıplaklar olmaları, hasenattan çıplak oldukları içindir de denilmiştir. Bunun daha başka tefsirleri de yapılmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/269.
[86] Câbir'in rivayetinde tasrîh edildiğine göre, Rasûlullah bunu söyledikten sonra bir ay daha yaşamıştır.
Hızır'ın vefat etmiş olduğuna kaail olanlar bu hadîs ile istidlal ederler. Muhalif görüş sahiblerine göre ise bu hadîsin, Îsâ, Hızır, melekler ve Iblîs'e şümulü yoktur. "Yeryüzünde olanlar"dan maksad Muhammed ümmetidir ki, bunlardan kimi icabet ümmeti, kimi da'vet ümmeti olduğundan, o zamanki müslümânlar ile kâfirler bunda dâhildirler. Demin saydıklarımız ise ümmetten sayılmış değillerdir. Tâ altıncı, yedinci hicret asırlarında bile Peygamber'in sahâbîliği iddiasında bulunan Reten Hindî, Ma'mer ibnu Burayk, Ma'mer Mağribî ve benzerleri uzun ömürlülerin yalancılıklarına bu hadîs ile ihticâc edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/269-270.
[87] Uzanıp uyuduktan sonra abdest almadan namaz kılabilmek Peygamberlik husûsiyetlerindendir. Peygamberlerin gözleri uyusa da kalbleri uyumaz. Gece namazı bu rivayete göre, son iki rek'at sabah namazının sünnetine ayrıldıktan sonra vitir namâzıyle beraber dokuz rek'attan ibaret olmuş oluyor. Toplamı onbir rek'attır.'..
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/270.
[88] Ebû Hureyre'nin delîl getirdiği iki âyet, metindeki iki âyet olabileceği gibi, bunlar bir sûredeki âyettir, ikincisi ile de şu âyet kasdedilmiştir, denilmiştir: *"Allah bir zaman kendilerine Kitâb verilenlerden onu behemahal insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz diye te'mînât almıştı. Onlar işte o sözü sırtlarının arkasına attılar. Onun mukaabilinde az bir menfaati satın aldılar. Müşteri oldukları o şey ne kötüdür"* (Âli İmrân: 3/187).
Ebû Hureyre bu âyetlere bakarak ilmi ketm edip gizlemeyi haram bildiği için, mümkün olduğu kadar bildiklerini neşre çalışmış ve bu yüzden mesmûâtı çok olduğu gibi, merviyyâtı da herkesten ziyâde olmuştur.
Buhârî'nin Târîh'deki rivayetine göre, Ebû Hureyre bir kerre on dâneden çok, büyük sahâbînin toplu olduğu bir mecliste bulunmuş da, onların bilmedikleri bâzı hadîsler rivâyat etmiş. Onlar birbirlerinden tahkik edip, bunların sahîhliğine kaani' olmuşlar. O mecliste bu hâl birkaç kerre tekerrür edince bâzı kimseler: Muhacirler ile.Ensâr, Ebû Hureyre gibi hadîs rivâyet edemesinler, bu nasıl olur? demişler. Bunlara cevaben Ebû Hureyre metindeki bu sözleri söylemiş oluyor (Ibn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/271.
[89] Ebû Hureyre'nin neşrettiği ilim, rivayet ettiği hadîslerdeki ilimdir. Neşretmediği ilim için bâzıları ileride ümmetin başına gelecek fitnelere, musibetlere, kıyametten evvel Ümmetin başına gelecek hâllere âid ilim idi demişlerdir. Peygamber'in vefatından sonra yakın istikbâlde Usmân'ın, Hüseyn'in şehâdetleri ve diğerleri gibi meydana gelecek elemli vak'alar ve şahısları siyâset kaynaşmaları içinde ferman dinleyecek ve hakka samimiyetle kulak verecek hâlde olmayanlara karşı bildiğini söylemek, tarafsız ve fitneden uzak bir zât için hakîkaten tehlikeli idi.
Bâzıları da şuhûd ve irfan sahiblerine hass olup, şerîat ilminin neticesi ve Rasûlullah'a mahabbet ve güzel mutâbaatın büyük meyvesi olan ve diğerlerinin idrâkinden masun kalan esrar ilmidir, derler. Allah murâdını en iyi bilendir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/272.
[90] *"Benden sonra kâfirlere dönmeyiniz..."* sözünün ma'nâsı "Kâfirlerin hasletleri üzere olmayınız" demek olabilir. Bu takdirde *"Birbirinin boynunu vuran...."* ibaresi ona bir tefsîr ve beyân olur. Bu sözden murâd "Irtidâd etmeyiniz" demek de olabilir. Bu takdirde ise, "Birbirinin boynunu vuran" sözünün ma'nâsı, "Irtidâdınız ve bu sıfatınızla Câhiliyyet ve küfür günlerindeki gibi olursunuz" demek olur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/273.
[91] Kıssanın buraya âid kısmı Kur'ân-ı Kerim'de tafsil edilmektedir:(el-Kehf: 18/60-82.)

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/275.
[92] İstedikleri bu idi. Çünkü Hızır ile balığın dirilip kaçtığı yerde buluşacaklardı.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/275.
[93] Hızır aleyhi's-selâm bundan sonra Musa'nın sabredemeyip muhalefet ettiği üç hâdisenin iç yüzünü ona açıkladı ve Musa'dan ayrıldı. Buna âid en kesin bilgileri el-Kehf: 18/60-82. âyetlerden okumalıdır. Peygamber'in izhâr eylediği temennî, hakîkaten her mü'minin derin bir iştiyakla iştirak edeceği bir ilim ve hikmet temennîsidir.
Bu hadîs ile âyetlerden ilim tahsîli için uzak mesafelere kadar sefer etmenin faziletine istidlal edilmiştir. Musa'nın bu sünnetine uyarak sahabe, tâbiûn ve tâbiûnun tâbi'leri ile onlardan sonra gelen âlimlerden birçokları dîn ilimlerini toplayıp diyar diyar dolaşmışlardır. Musa'nın bu sefere çıkış sebebini, ilim araştırıcılığının faziletini ve gerçek âlimin ta'rîfini anlatan bir rivayet şudur:
"Musa Peygamber Rabb'ına suâl edip:
- Yâ Rabb! Kullarının sana en sevgilisi hangisidir? demiş.
- Beni zikreden ve unutmayandır, buyurulmuş.
- En hâkim kulun hangisidir? demiş.
- Hakk ile hükmeden ve hevâsına uymayandır, buyurulmuş.
- En âlim kulun kim? demiş.
- Belki bir kelimeye rastgelirim de hidâyete delâlet eder veya bir felâketten kurtarır diye insanların ilmini tetebbu' ile araştırıp kendi ilmine ekleyendir, buyurulmuş.
Bunun üzerine Musa:
- Yâ Rabb, kullarından benden daha âlimi varsa bana göster, demiş.
- Var, buyurulmuş.
- O hâlde onu nerede arayayım? demiş.
- İki denizin birleştiği yerde, kayanın yanında balığı kaybedeceğin yerde..." diye ta'rîf buyurulmuş (Hakk Dîni, IV, 3256-3257).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/276.
[94] Sözün zahirine göre bu "kaale(= râvî der ki)"den sonrasını söyleyen, Ebû Musa (R)'dır. Ondan rivayet edenlerin biri olması da muhtemildir. Bunu söyleyen Ebû Musa'dan başkası ise, bu söz haberin arasına katılmış bir söz olur ki, buna "mudrec kelâm" denir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/277.
[95] Bu hadîsten: Amellerin ancak iyi niyetlerle hesâb edileceği, ibâdette İhlasın şart olduğu; mücâhidler hakkında gelmiş olan fazîletin ancak "Allahın Kelimesini en yüksek kılmak için" mukaatele edenlere hass olacağı; Peygamber'e fasâhat ve câmialı sözler söyleme kaabiliyeti verildiği, çünkü soran kimseyi onun lâfzıyle değil de, sorusunun ma'nâsını toplayıcı bir cevâb ile cevâblayıp: *"Kim Allah'ın Kelimesi en yüksek olsun diye kıtal yaparsa, işte onunki Allah yolundadır"* buyurduğu gibi hükümler alınmıştır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/277.
[96] Bu hadîs aynı sahâbîden, küçük lâfız farkıyle Kitâbu'l-İlm, 23. bâb'da geçmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/278.
[97] "Ve mâ ûtû" hadîsin râvîlerinden A'meş'in kıraatidir. Mütevâtir ve meşhur kıraat ise: "Yemâûtîtum(= Size az bir ilimden başkası verilmemiştir)" okunur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/279.
[98] Bu hadîs bâzı küçük farklarla, Hacc ve Temenni kitâblarında da gelecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/279.
[99] Bu hadîs, müellif Buhârî'nin âlî isnâdlarındandır. Zîrâ buna üç râvî ile ulaşmıştır. Üçüncü râvî sahâbî olan ibn Tufeyl'dir. Müellif burada hadîsin senedini metinden sonraya bırakmıştır. Bunu ya hadîsin isnâd yoluyla eserin isnâd yolu arasını ayırmak için, yâhud ibnu Harrabûz sebebiyle isnadın za'fını göstermek için, yâhud tefennün yâni' çeşit çeşit söylemek için, yâhud da bunun da cevazını beyân etmek için böyle yapmıştır, ibnu Harrabûz'u ibn Maîn zaîf addetmiştir. Müellif Buhârî'de de onun bu hadîsten başka hadîsi yoktur.
Hz. Alî'nin bu sözünün benzerini ibn Mes'ûd (R) da söylemiştir ki, bunu imâm Müslim, sahîh bir senedle Sahîh'inin mukaddimesinde şöyle tahrîc etmiştir: Ve bana Ebu't-Tâhir ile Harmele ibn Yahya tahdîs edip şöyle dediler: Bize ibnu Vehb haber verip şöyle dedi: Bana Yûnus, ibn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den haber verdi ki, Abdullah ibn Mes'ûd şöyle demiştir: "Sen akıllarının ermeyeceği bir sözü herhangi bir zümreye (hakîkatte) söyleyici değilsin (yânî söylemiş, ma'rifet ve hizmet yapmış değilsin... Çünkü) o söz onlardan kimi üzerinde ancak bir fitne olmuştur" (Müslim, el-Câmi'u's-Sahîh, Mukaddime, Bâb: 3.)
Akıllar, takatleri derecesinden fazlasını taşıyamazlar. O takatlerin üstüne çıkılırsa, hâlde mevcûd olan salâh bile yerini fesada bırakır.
Âlimlerin birçoğu, anlaşılması güç ve te'vîli müşkil olan sözlerin ve müteşâbihlerin âmmeye söylenmesini hoş görmemişlerdir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/280.
[100] Bu hadîslerde muvahhidlere büyük bir müjde vardır. Doğrulukla can ve gönülden şehâdet kelimelerini telâffuz edip söyleyen ve itaat eden kimsenin cehennem ateşine haram olacağı müjdesi. Böyle müjdeler Enes'ten ve Ebû Saîd Hudrî'den de rivayet edilmiştir. Günâhları afvolunmamış ma'siyet ehlinin, cehenneme uğradıktan sonra cennete gireceğine dâir daha birçok haberler vardır. Haberlerde nesh carî olmayacağından bu hadîslerin arasını te'lîf etmek gerekir. İşte bunun için buradaki "haram kılma"dan maksad ebedî kılmaktır demişlerdir. Bu takdirde şehâdet kelimelerini Allah rızası için gönülden söyleyenler ateşte ebedî olmazlar demek olur. Daha güzel bir tevcihe göre, kâfirlerin karargâhı olan ateşten masun olurlar, demektir. Bu takdire göre âsî mü'minler azab yurduna girseler bile kâfirler gibi orada çok uzun zaman kalmayacaklar demek olur... (Tecrîd Ter., II, 303. 268. hadîs).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/281-282.
[101] Büyüklere iclâl ve ihtiram ciheti üzere vâki' olacak haya makbuldür. Amma dînî bir işi terke sebeb olacak hayaya, yânî utangaçlığa gelince, o kötülenmiştir. Ve böylesi dînin tavsiye ettiği haya değildir. O ancak zaîflik, gevşeklik ve aczdir.
Mucâhid ibn Cebr'in sözü olan ta'lîkı, Ebû Nuaym, el-Hılye'de Alî ibn Medînî'den; o da İbn Uyeyne'den; o da Mansûr'dan; o da Mucâhid'den tarikiyle Buhârî'nin şartına göre sahîh bir senedle vasl etmiştir. Âişe'nin sözü olan ta'lîkı da, Ebû Dâvûd, Ubeydullah ibn Muâz'dan, bize babam tahdîs etti, bize Şu'be, İbrahim ibn Muhâcir'den; o da Safiyye bintu Şeybe'den; o da Âişe'den; şöyle dedi... senediyle rivayet etmiştir (ibn Hacer, Aynî, Kastallânî).
Bu bâbdaki hadîs ile ilim öğrenmekte ve öğretmekte utanmak olmayacağı sabit olmuştur. Keza bu hususta utanıp sıkılmamanın güzelliği, hadîsin tarîklerinin birinde takarrür eden hükümle sabittir: Mü'minlerin anneleri bu suâlinden dolayı Ümmü Suleym'i ayıpladılar da Rasûlullah (S) onları bundan men' etmiştir.
Şu hâlde, dînî ve ilmî mes'elelerde utanmanın suâle mâni teşkîl etmemesi lâzım geleceğini öğrenmiş oluyoruz.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/282.
[102] Bu hadîs küçük lâfız farklarıyle şimdiye kadar Kitâbu'l-İlm'in 3., 5., 14., 50. bâblarında geçmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/283.
[103] Mezî ince bir sudur ki, oynaşma ve öpme esnasında önden çıkar. Âlime kendisi bir şey sormaktan utanan kimsenin, suâlden doğacak maksadın husulü için, bunu başkasına sordurmasının caiz olduğu bu hadîsten anlaşılmakdır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/284.
[104] Suâl husûsî, cevâb umûmî olursa, .sorulandan fazlasıyla cevâb vermek caizdir Usûlcülerin: "Cevâbın suâle mutabık olması îcâb eder" sözündeki mutâbakaat tan maksad, cevâbda ziyâde olmaması değildir; ondan murâd, cevâbın sorulan hükmü ifâde edici olmasıdır (Kastallânî). Bu son iki babın hadîsleri "Hacc Kitâbı"nda da gelecek ve açıklamalar orada verilecektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/285.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM BAHSİ

İlmin Fazileti ve Teşviki.....52
İlim, Soru Sorma, Kıyas, Fetva ve Yazı Yazmanın Âdabı.....57
Hadis Rivayeti, Râvîlerİ, Yazımı ve İlmin Kalkması.....65
Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Yalan Nisbet Etmek, Bundan Kaçınmak ve O'ndan Sahih Olarak Gelenleri Yalanlamak.....71
TAHRİC

İLMİN FAZİLETİ VE TEŞVİKİ

190-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha çoktur. Dininizin en hayırlı yönü ise verâdır."
[Taberânî, eİ-Mu'cemu'l-Evsaftu. ve Bezzâr.]

191-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biri âhm, diğeri âbid olmak Üzere iki adam dan söz edildi. Şöyle buyurdu; "Alimin âbide üstünlüğü, benim sıradan birinize olan üstün lüğüm gibidir. Şüphe yok kİ; Allah, melekleri, gökler ve yer ehlİ, hattâ yuvasındaki karınca ve denizdeki balıklar bile insanlara hayrı öğ retene salât ederler." [Tirmizî]

192-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tek bir fakîh, şeytana bin âbidden daha zor gelir." [Tirmizî]

193-İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan;
Mescide girdim; baktım ki Semîr b. Abdir-rahman kıssa anlatıyor; Humeyd b. Abdİrrah-man ise ilim anlatıyordu. Bunlann hangisinin halkasına oturayım diye düşünürken benİ bir uyuklama aldı; derken (rüyamda) biri gelip bana şöyle dedi:
"Hangisinin halkasına oturayım diye düşünüp duruyorsun, istersen sana Humeyd b. Abdirrahman'ın yanında oturan Cibrîl aleyhis-selam'ın yerini göstereyim." [Dârimî]

194-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında iki kardeş vardı. Biri sanatla uğra şıyordu, diğeri ise Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından hiç ayrılmayıp ondan ilim öğreniyordu. Sanatla uğraşan, kar deşini Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e şikayet etti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in cevabı şöyle oldu:
"Belki de sen onun sayesinde Allah tara fından rızıklandırılıyorsundur." [Tirmizî]

195-Ali radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fakîh olan kişi ne güzel kişidir; kendisi ne muhtaç olunduğunda faydalı olur. Muhtaç olunmadığında kendi İlmini artırır."
[Rezîn.]

196-Bbu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim ilim îaleb etmek içİn bir yola gi rerse, cennet yollarından birine girmiş olur. Melekler kanatlarını ilim talibine, ondan hoş landıkları için gererler, ilim talep edene, gök-lerdekİler, yerdekiler ve su içindeki balıklar bi le günahlarının affı için Allah'tan mağfiret di lerler. Alimin âbide üstünlüğü, dolunayda Ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler hiç şüphesiz, peygamberlerin vârisleridir Pey gamberler, ne dinarı, ne de dirhemi mİras bı rakmışlardır. Onlar miras olarak ilim bırakmış lardır. Kim o ilmi alırsa, çok büyük bir nasip al mış olur." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]

197-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ilim talep etmek için bir yola girer se, Allah ona cennet yolunu kolaylaştırır."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud]

198-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Kendisi çarşıya uğradı ve şöyle seslendi:
"Ey çarşı ahalisi! Neden burada oturup duru yorsunuz?" "Bir şey mi var?" dediler. "Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in mirası taksim ediliyor, siz hâlâ burada oturuyorsunuz" dedi, "Nerede?" dediler. "Mescidde" dedi. Hemen git tiler. Sonra dönüp şöyle dediler: "Biz bir şey gö remedik; sadece kimilerini namaz kılarken, kimi lerini Kur'ân okurken, kimilerini de helal ve ha ram meselelerini tartışırlarken gördük." Bunun üzerine: "Yazık size! Bunlar Peygamberinizin mi rası değil midir?" dedi.
[Taberârî, el-Mu'cemu'l-Evsal.]

199-Abdurrahman b. Avf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Az fıkıh, çok ibadetten daha iyidir Amelleri nizin en hayırlısı kolay ve devamlı yapılanıdır." [Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'inde zayıf bir İsnâdla.]

200-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Sabahleyin çıkarken, ya âlim, ya ilİm tâhbi, ya dinleyici, ya da onlara karşı sevgi besleyerek çık! Sakın beşincisi olma, helak olursun."
(Râvi) Atâ der ki: Bana Mis'ar (b. Kidâm): "Sen bizde (yani rivayetlerimizde) olmayan be şincisini zikrettin, o ne ola ki?" deyince; "Beşin cisi; ilme ve ehline nefret duyulmasıdır" diye cevap verdi. [Taberânî üç el-Mu'cem'ınds ve Bezzâr.]

201-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimse vardır ki, münafıktan başkası on ları hafife almaz: İslam'da saçını ağartmış olan kişi, ilim sahibi ve adaletli bir önder."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'üe zo>';/isnâdla.]

202-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir kula Allah'ın Kitâb'ından bir âyet öğretirse, o artık onun efendisidir Onu (yardım sız) tek başına bırakamaz ve kendini (hiçbir şey de ve yerde) ona tercih edemez." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîi'df. isnadında Ubeyd b. Rezîn el-Lazekî adlı râvi bulunmaktadır.]

203-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzündeki âlim(ler), gökteki yıldızlara benzer. Kara ve denizin karanlıklarında o yıldız ların ışığında yürünür. Yıldızların ışığı söndüğü zaman, yoldakiler şaşırıp kalırlar."
[Ahmed, zayıf hîî senedle.]

204-Muâ2 b. Enes radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)

"Kim birine bİr ilim öğretirse, onunla amel edenin ecrini, öbürünün ecrinden hiçbir şey eksil-meksizin alır." [İbn Mâce.J
205-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Kim mescide bir şey öğrenmeye veya öğret meye giderse haccı kabul edilmiş bir hacmin aldı ğı sevap kadar sevabı olur."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehir'dç]
206-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Kim bu mescidime bir hayır öğrenmek veya öğ retmek için girerse Allah yolundaki mücahid gibi olur. Kim de sırf insanları dinlemek için girerse, baş kasına ait olan bir şeyle gönül eğlendiren kimse gibi olur." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr'de]
207-Kabîsa b. el-Muhânk radiyallahu anh' dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e var dım. "Neden geldin?" diye sorunca, şöyle dedim: "Yaşlandım, kemiklerim inceldi. Allah'ın beni ya rarlandıracağı bir şeyi öğretmen için sana gel dim."
Şöyle buyurdu:
"Ey Kalma! Yanından geçtiğin her taş, her ağaç ve her demir senin için Allah'tan mağfiret di ler. Ey Kabîsa! Sabah namazını kıldığın zaman. üç kere: «Sübhanallahi' l-Aztm ve bi-hamdihİ» de! Eğer bunu dersen, körlük, cüzzam ve felç hastalık larından kurtulursun. Ey Kabîsa! Şunu da de: «Allahümme innî es'elüke mimmâ indeke, va'kdİ aleyye minfadlike ve'nşur aleyye min rahmetike ve'nzul aleyye min bereketike (-Allah' im, ben se nin kuttndakllerden dilerim! Fazl ü ihsanını bana akıt, rahmetini üzerime yay, bana bereketinden in dir)!»" [Ahmed, içinde adı zikredilmemiş bir râ-vinin bulunduğu bir isnâdla nakletmiştir.]
208-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Evinden çıkan herkesin kapısında iki sancak bulunur: biri meleğin elinde, diğeri de şeytanın elindedir. Eğer Allah'ın sevgi ve rızasına uygun olan bir şey için çıkarsa, melek elindeki sancak ile peşine düşer. Evine dönünceye dek öylece izler. Eğer Allah'ın gazabını gerektiren bir iş için çıkar-.sa şeytan elindeki sancak ile onu izler. Evine dö nünceye dek şeytanın sancağı altında olur." [Ah med ve Taberânî, el-Mu'cemıı'l~Ev.<!at'la.]
209-Vasile radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Kim ilim tahsil ederse, Allah ona ikİ kat ecir verir. Kim ilim taleb edip de elde edemezse Allah ona ecirden bir hisse verir."
[Taberânî, el-Mu' cemu l-Kebîr'Aei.]
210-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Allah, kimin iyiliğini dilerse onu dinde fakîh kılar." [Tirmizî.]
2n-Buhârî ve Müslim bu hadisi Muâvi-ye'den daha uzun bir metinle rivayet etmişler dir.
212-Enes radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ilim tahsili içİn yola çıkarsa, dönün-ceye dek Allah yolundadır." [Timıizî.]
213-Sencere radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ilim tahsil ederse, bu onun geçmiş (günahları için bir) keffâret olur."
[Tİrmizî; isnadı hakkında zayi/hükmü vermiştir]
214-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min, son gideceği yer cennet olunca ya dek dinlediği hayra doymaz." [Timıizî]
215-EbiJ Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hikmetli söz. mü'minin yitiğidir, bulduğu yerde onu almaya herkesten daha lâyıktır."
[Tİrmizî.]
216-İbnAmrb. el-As radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Asıl) ilim üçtür; bunların dışında kalan ilimlerin (bilinmesi) fazla (zaruri değil)dir. Bu üç ilim ise muhkem ayetler, sabit sünnet ve âdil fariza (miras payı) ile ilgili İlimler dir."
[Ebû Dâvud.]
217-Ebû Vâkıd el-Leysî radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mescidde otururlarken üç kişİ geldi. İkisi Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ya-nmda durdu; sonra biri halkada bir açıklık bu lup oturdu. Diğeri de onun arkasına oturdu. Üçüncüsü ise arkasını dönüp gitti. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem (işini) bitirin ce, şöyle buyurdu:
"Size bu üç kişinin durumunu bildireyim mi? Biri Allah'a iltica etti ve Allah onu barın dırdı. Diğeri utandı, Allah da ondan haya et ti. Ötekisi ise Allah'tan yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi."
[Bühârî. Müslim, Muvattâ ve Tırmîzî.]
218-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"ilim taleb etmek, her müslümana farz dır."
LTaberânî, el~Mu'cenıu'l-Kehîr ve el-Mu'cemu'l-Evsül'ında.]
219-Aynca aynı hadisi Taberânî, Ebû Saîd ve İbn Abbâs rivayetinden de tahrîc etmiştir.
220-Aynı hadis el-Mu cernu's-sağır'dc el-Hüseyn b. Ali radiyallahu anh'ın rivayetiyle de geçmektedir. Bu üç hadisin hepsinin isnâd-ları tenkide maruz kalmıştır.
221-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lokman, oğluna dedi ki: «Âlimlerin mec lislerinde bulun! Hikmet ehlinin sözlerini din le! Çünkü Allah, ölü toprağı yağdırdığı bol yağmurla dirilttiği gibi ölü kalbi de hikmet nuru ile diriltir»."
[Taberânî. el-Mu' cemu' l-Kebîr'dc zayıf bit isnâdla.]
222-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet bahçelerine uğradığınız zaman faydalanın!" Dediler ki:
"Ey Allah Resulü! Cennet bahçeleri ne dir?" Şöyle buyurdu:
"Âlimlerin meclisleri."
[Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'de. İsnadında adı belirtilmemiş bir adam (râvi) bulunmakladır.]
223-Sa'lebe b. el-Hakem radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ, Kıyamet günü kullan arasın da hükmetmek içİn kürsüsüne oturduğunda âlimlere şöyle hitab edecektir:
"ilmimi ve hilmimi size, sırf sizdeki (gü nahları) bağışlamak için vermişimdir; aldır mam, bağışlarım!"
[Jab&T^nî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'dç.]
224-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim bildiği bir ilmi, kendisine soruldu ğunda gizlerse. Allah da onu ateşten bir gem le gemler."
İTirmizî ve Ebû Dâvud.J
225-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vallahi hidâyet gayretinle birinin doğru yolu bulması, senin İçin kırmızı deve sürüle rinden daha hayırlıdır."
[Ebû Dâvud]
226-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ferâizi ve Kur'ân'ı öğrenin ve İnsanlara da öğretin! Ben ölüp aranızdan ayrılıp gide ceğim." [Tırmizî]
227-Rezîn'in rivayetinde şu ilave yer al mıştır: "Ferâizi bilmeyen âlim, kukuletosu ol mayan cübbe gibidir"
228-İbn Mâce, zayıf \yiv isnâdla (Ebû Hu-reyre'den): "Ferâizi öğrenin ve öğretin! Çün kü o. ilmin yarısıdır, unutulur. Ümmetimden çekilip kaldırılacak olan ilk ilim de odur."
229-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zanda bulunanlardan (yani zanla konu şanlardan) önce ferâizi öğrenin!" [Rezîn]

İLİM, SORU SORMA, KIYAS, FETVA VE YAZI YAZMANIN ÂDABI
230-Ebû Hârûn el-Abderî radiyallahu anh'dan:
Ebû Saîd'e giderdik. Bize derdi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vasiyye-tine (hoş geldiniz) merhaba! O (Allah'ın Re sulü) şöyle buyururdu:
"İnsanlar (dinde) size uyarlar. Dünyanın dört bir yanından birtakım adamlar size gelip dinde fıkıh öğreneceklerdir. Size geldikleri za man, onlarla iyi geçinin, hayrı (ve ilmi) öğre tin!" (Tirmizî]
231-İbn Mâce zayi/bir isnâdla: "Birtakım insanlar, size ilim tahsil etmek için gelecek lerdir. Onları gördüğünüzde: «Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vasiyyetine (hoş geldiniz) merhaba, merhaba!» deyin ve onları ikna edin." el-Hakem'e dedim ki: "İk na edin ne demektir?"
"Onlara ilim öğretin! demektir" dedi.
232-Yezîd b. Seleme radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sizden birçok hadis duydum; sonraki duyduklarımın bana öncekileri unutturmasından korkuyo rum; bana Öyle bir şey söyle ki (hepsini) top layıcı olsun!" Şöyle buyurdu:
"Bildiklerin hususunda, Allah'a karşı gel mekten kork!" [Tirmizî.]
Rezîn şu ilaveyi yaptı: "Onunla (yani bil diklerinle) amel et (uygula)!"
233-Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "İlimden yanında bir şey bulunanın bagka-lanna (yaymamak suretiyle) kendini zayi etme si yakışık almaz." [Rezîn]
234-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Alimin susup ilmini yaymaması yakışık almaz. Câhilin de sormayıp susması doğru değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (âlimlere) sorun!»" (Nahl 16/43)
(TaberânÎp/-(W«'cf»JM7-£v5ı3?'ında2tfv//bir isnâdla.]
235-Şakîk (bin Seleme'den):
Abdullah (b. Mes'ûd) radiyallahu anh. her perşembe günü İnsanlara öğüt verirdi. Bir adam dedi ki: "İsterim ki her gün bize öğüt veresin." Şu cevabı verdi; "Sizi usandırmak ve bıktırmaktan korkuyorum. Sizi bezdirme mek için arasıra öğüt veriyorum. Tıpkı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi." [Buhâri, Müslim ve Tirmizî.]
236-İkrime'den: İbn Abbâs radiyallahu anh dedi ki: "Cemaate haftada bir kere Cuma günü vaaz et! Daha fazla etmek istersen, iki kere, daha fazla istersen üç kere vaaz et! İn sanları Kur'ân'dan bezdirme! İnsanlar kendi aralarında konuşurlarken konuşmalarını kesip onlara kıssa anlattığım (vaaz ettiğini) sakın görmiyeyim. Çünkü onları bezdirmiş ve usan dırmış olursun. Onlar konuşurken hiç ses çı karmadan orada otur! Senden anlatmam ister lerse o zaman anlat! Dua ederken de edebiya ta kaçma! Zira Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabının duada edebiyat yaptık larını görmedim."
[Buhârî]
237-AÏi radiyaİlahu anh'dan:
"Gerçek fakih; insanlara Allah'ın rahme tinden umut kestirmeyen, azabından güvende kılmayan, Allah'ın masiyetlerİne ruhsat ver meyen kişidir. İlim bulunmayan ibadette ha yır yoktur; içinde anlayış bulunmayan ilimde de hayır yoktur; sonunda düşünme ve tefek kür bulunmayan okumada da hayır yoktur." [Dârimî]
239-Kesîr b. Murre radiyaİlahu anh'dan, dedi ki:
"Hikmet sahiplerine boş şey anlatma ki, sana kızmasınlar. Beyinsizlere hikmeti anlat ma ki seni yalanlamasınlar; ehlinden ilmi men etme ki, günaha girmeyesin; layık olmayana ilim öğretme ki, sana kötü davranılmasm. Çünkü ilminin senin üzerinde bir hakkı var dır; tıpkı malının senin üzerinde hakkı bulun duğu gibi." [Dârimî]
240-İbn Mes'ûd radiyaİlahu anh'dan, de di ki: "Bir kavme akıllarının almadığı bir şey anlatma ki bu, bazıları için fitneye sebep ol masın." [Müsliml
241-Ebû Umâme radiyaİlahu anh'dan: Kureyş'ten bir delikanlı dedi ki: "Ey Allah Resulü! Bana zina etmem için izin verir misin?" Cemaat hemen başına üşü şüp azarladılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onu bana yaklaştırın!" Hemen yaklaştırdı lar; şöyle buyurdu: "Bunu annen için ister mi sin?"
"Hayır vallahi, Allah beni sana feda et sin!" dedi.
"Senin gibi diğer insanlar da bunu annele ri için istemezler" buyurdu; Sonra kızı, kız kardeşi, halası ve teyzesi hakkında da aynısını söyledi. Her seferinde "Sen onlar için bunu is ter misin?" diye sordu. O da her seferinde: "Hayır vallahi, Allah beni sana feda eylesin!" diye cevap verdi. Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem de her defasında: "Iğte insanlar da bunu istemez" buyurdu. Sonra mübarek elini omzuna koyup şöyle dua etti:
"Allahım, onun günahını bağışla, kalbini temizle, namusunu koru!" O genç bir daha böyle (çirkin) şeylere iltifat etmedi.
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
242-tbn Ömer radiyaİlahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydık. Buyurdu ki: "Bana müslüman adam gibi yaprakları dökülmeyen susu busu olmayan, her zaman meyvesini vermeyen bir ağaç söyleyin."
İçimden o ağacın huıma ağacı olduğu geç ti. Ancak Ebû Bekr ile Ömer'in susup konuş madığını görünce ben de konuşmak isteme dim. Onlar da bir şey söylemeyince Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyur du: "O, hurma ağacıdır."
Kalkıp giderken babama: "Babacığım, vallahi onun hurma ağacı olduğu kalbimden geçmişti" dedim. Şöyle dedi: "Öyleyse neden söylemedin?"
"Siz bir şey söylemediğiniz için ben de ko nuşmak istemedim." Bunun üzerine Ömer şöy le dedi: "Eğer söyleseydin benim için

şundan şundan daha sevimli olurdu."
243-Bir rivayetinde şöyle geçmiştir: "İnsan lar çölün ağaçlarını saymaya başladılar; benim içimden ise hurma ağacı olduğu geçti."
244-Rivayetlerinin diğeri: Allah Resulü salİallahu aleyhi ve sellem'in yanındayken, kendisine hurma ağacının göbeği getirildi. Şöyle buyurdu: "Ağaçlar arasında öyle bir ağaç vardır ki. tıpkı insan gibi bereketlidir." Kasdettiğinin hurma ağacı olduğunu anladım ve "O hurma ağacıdır" demek istedim; baktım ki ben topluluğun onuncusu ve en gençleriyim, susmayı tercih ettim. Sonunda: "O, hurma ağacıdır" buyurdu. [Buhârî, Müslim ve Tİrmİzî]
245-Enes'in çocuklu cariyesi Cemîle radi yallahu anhâ'dan:
Sabit, Enes'e geldiği zaman; (Enes) şöyle derdi: "Ey câriye (Cemîle)! Kokuyu getir de elime süreyim. Çünkü Sâbit'in annesinin oğlu (yani Sabit), elimi öpmedikçe içi rahat et mez." [Ebû Ya'iâ]
246-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İnsanlar, ilim kendilerine Peygamber salİallahu aleyhi ve sellem'in ashabı ve onla rın büyüklerinden geldiği sürece gayet iyi ve tutkun idiler. Onların (ashabın) küçüklerin den gelmeye başlayınca helâk oldular." [Ta berânî, el-Mu'cenıu'l-Kehîr ve et-Mıı'cemu'l-Ev-
247-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salİallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Doymak bilmeyen iki (aç) vardır: Biri
ilim talebesi, öbürü dünyayı isteyen."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.]
248-Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedie Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Dört şey dört §eye doymaz: Göz bak maya, yer yağmura, dişi erkeğe ve âlim ilme."
249-Câbir radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki:
"Ey Allah Resulü! İnsanların en bilgilisi kimdir?" Cevap verdi:
"İnsanların ilmini kendi ilmine katan kişi dir Her ilim sahibi açtır." [Ebû Ya'lâ, zayıf bir isnadla]
250-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü salİallahu aleyhi ve sellem buyurdu:}
"İlimde ciddî ve samimi olun! Çünkü bîri nizin ilminde hâin olması, malında hâin olma sından kötüdür. Şüphesiz Allah kıyamette size bunun hesabını soracaktır."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'de zayıf bir isnâdla]
251-Fudâle b. Ubeyd radiyallahu anh' dan:
Arkadaşı kendisine geldiğinde şöyle der di: "BirbirinİzIe ders yapıp ilmi yayın, ço ğaltın! Allah da sizin iyiliğinizi çoğaltsın ve sizi sevsin. Sİzİ seveni de sevsin. Sorunları nızı bize gönderin! Çünkü son anda yapıla nın ecri. ilk ecri gibidir. Konuşmalannıza is tiğfarı da ekleyin" [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Ke bîr'de]
252-Ebû Nadre radiyallahu anh'dan;
Ebû Saîd şöyle derdi: "Hadis anlatın! Çünkü hadisin bir kısmı, diğer kısmım hatır latır."
[Taberânî, el-Mu'cenıu'l-Evsat'ta]
253-Ebû Abdirrahman es-SüIemî radiyal lahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn ashabından bize öğretenler, şunu anlattılar:
Onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den on âyet alıp ezberlerlermiş. Onu iyi ce öğrenip içindeki bilgileri ve hükümleri ha yatlarına tatbik etmedikçe diğer on âyete geç-mezlermiş. Dedi ki: "İşte ilim ve ameli onlar dan böyle öğrendik." [Ahmedl
254-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Hayatımda öyle bir dönem yaşadım ki, Kur'ân'dan Önce iman verilirdi. Bir sûre, Mu-hammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iner, sonra biz onun helal ve haramını Öğrenirdik. Öğrendiğimiz noktada durmamız gerekmez di, sizin Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi. Görüyo rum ki (sizden) birine imandan önce Kur'ân veriliyor; Fatiha sûresini sonuna kadar oku yor ve içindekileri anlamıyor. Neyi emrettiği nin ve neyi yasakladığının farkında değil. Du rup, hurmaları saçıp dağıttığı gibi saçıp dağıtması kişiye yakışmaz."
[Taberânî. el-Mu'cemu'l-Evsat'ia.]
255-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Küçük yaşta îîim öğrenmek taşı işlemek gibidir. Büyük yaşta ilim Öğrenmek ise suya yazı yazmak gibidir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Keb(r'de zayıf hır isnâdla.]
256-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hikmeti dinleyip de daha sonra onu en kötü biçimde anlatan kişi, bir çobana gelİp, 'Bana bir koyun ver!' diyen ve çobanın ona 'Haydi git en iyisinin iznİ ile bir koyun al!' de dikten sonra gidip koyun köpeğinden izin al maya kalkışan kimseye benzer."
[Ebû Ya'lâ, za yıf hır isnâdla.]
257-Kâ'b b. Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, ilmi, sırf âlimlerle tartışmak, alçak larla münâkaşa etmek ve onları mağlup edip insanların teveccühünü kazanmak içİn öğre nirse, Allah onu cehenneme koyar." [Tirmizî]
258-İbn-i Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim İlmi, Allah'tan başkası İçin öğrenip onunla Allah'tan başkasının rızasını amaçlar sa ateşteki yerine hazırlansın." [Tirmizî]
259-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahir zamanda din vasıtasıyla dünyalık elde etmek isteyen bazı kimseler zuhur ede cektir. İnsanlara yumuşak görünmek için ko yun postuna bürünecekler. Dilleri baldan tatlı, ama kalpleri kurt kalbi olacaktır Allah bu yuracaktır ki: «Bana mı güveniyorsunuz, yok sa bana karşı cür'et mi gösteriyorsunuz? Zâ tıma yemin ederim ki, onlara öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerinde halım olan kişi bi le şaşırıp kalacaktır»." [Tirmizt]
260-Mücâhid radiyallahu anh'dan: "Bu ilmi, başlangıçta içimizde çok güçlü bir niyet olmadan Öğrendik. Sonra Allah bizİ güçlü bir niyetle nzıklandırdı." [Dârimî]
261-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Duymak görmek gibi değildir Allah, Musa'ya buzağı meselesinde kavminin ne yaptığını bildirdi; ama o elindeki levhaları bı rakmadı. Ne zaman ki, gelip durumu bizzat gözleri ile gördü, elindeki levhaları bıraktı ve levhalar bu şekilde kırıldı." [Ahmcd, Bezzâr, Ta-berânî, el-Mu'cemu't-Kehîr ve el-Mu'-cemu'l-Ev.'iat'liL.]
262-Cendel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlara iyiliği öğretip de kendini unu tan kişi, insanları aydınlatıp kendini yakan mum gibidir." [Taberânî. et-Mu'ceiiu'l-Kehtr'inde daha uzun bir metinle nakletmiştir.]
263-Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "İslâm o kadar güçlenecek ki, tacir ler

gemilerle deniz aşırı (ülkelere) gidecek; at lar Allah yolunda şahlanıp kişneyecekler. Son ra Kur'ân okuyan bazı insanlar zuhur edip şöyle diyecekler: «Var mı bizim gibi okuyan? Var mı bizim kadar bilen? Var mı bizim kadar anlayan?»" Sonra ashabına şöyle buyurdu; "Bunlarda hayır var mıdır?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Şöyle buyurdu: "Onlar sizden; bu ümmettendir Onlar ateşin yakıtlarıdır." [Taberânî. el-Mu'ccmu'i-
Evsat'fd ve Bezzâr.)
264-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: Eğer İlim ehli gerçekten ilimlerini koruyup da hakkıyla yerli yerine koysalardı ken di zamanlarının efendileri olurlardı. Ne var ki. onlar ilimlerini dünya ehline dünyalıklarından bir şeyler elde etmek için yaydılar ve onlara karşı küçük düştüler. Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu duydum; "Kim bütün maksad ve gayelerini, dert ve gamlarmı tek şeyde (âhirette) toplarsa, Allah ona dünya derdi ni göstermez. Kim de dert ve gayelerini dünyanın çeşİlli hallerinde dallandır ir sa. Allah onun ken disini hangi vadiye sürükleyip helak edeceğine
hiç aldırmaz." [İbn Mâce, zayıf bir isnâdla.]
265-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden bazı İnsanlar din tahsili ya pacak ve Kur'ân okuyacaklar «Gidip emirler den dünyalık edinelim, dinimiz hususunda on lardan uzak kalıyoruz» diyecekler. Ama hiçbir şey elde edemiyeceklerdir. Tıpkı dikenli ottan sa dece dikenden başka bİr şey elde edilmediği gi bi." Muhammed b. es-Sabbah bunu "Onlara yaklaşmaktan sadece yanlışlık elde edilir" şek linde açıkladı. [İbn Mâce]
266-Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bazı insanlar gelecek ve Kur'ân'ın müleşâbih âyetleri hususunda sizinle tartışacaklar. Onları ahp sünnetlere götürün. Çünkü sünnet sahipleri Allah'ın Kitâb'mı (herkesten) daha iyi bilirler." [Dârimî]
267-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Ona bir şey sordular. Huzeyfe'ye dönüp "Acaba bu adam bana bunu niye soruyor?" de yince, Huzeyfe şöyle dedi: "Öğreniyorlar, sonra bırakıyorlar." Bunun üzerine İbn Mes'ûd radi yallahu anh soruyu sorana şöyle dedi: "Allah'ın Kilâb'ından, Peygamberin sünnetinden bize sor-duklarmıza cevap verip sizi bilgilendirdik; kendi icat ettiğiniz meseleler hakkmda ise cevap vere meyiz." [Dârimî]
26S-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona bir soru sordular; şöyle dedİ: "Henüz olmayan şey hakkında soru sorma! Çünkü (babam) Ömer'in, olmayan bir şey hakkında soru soran kimseye lanet ettiğini duydum." [Dârimî]
269-îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ortadan kalkmadan ilme sarılmahsmız. Onun ortadan kalkması, ilim sahihlerinin yok olup gitmesidir. İlme sarılın; çünkü hiçbiriniz ona ne zaman muhtaç olacağını bilemez. Öyle insanlarla karşılaşacaksınız ki, Kur'ân'ı arka larına attıkları halde, sizi Allah'ın Kitâb'ına çağırdıklarını iddia edeceklerdir. İlme sarılın! Bid'atlar uydurmaktan uzak durun, çokça araş tırmaktan, derinlere dalmaktan da uzak durun! Eskiye sarılın!" [Dârimî]
270-Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Müslümanlar içinde en büyük günahkâr; in sanlara yasak edilmemiş olan bir şeyi sorarak onun yasaklanmasına sebep olan kimsedir." [Bu-hârî. Müslim ve Ebû Dâvud.]
271-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Size açıklamadığım şeyler hakkında bana soru sormayın! Çünkü sizden Öncekiler, çok so ru sordukları ve peygamberleriyle ihtilafa düş-
tükleri için helak olmuşlardır. Size bir şey ya-saklamışsam ondan uzak durun; size bir şey emretmişsem, elinizden geldiğince onu yapın.'"
[Buhârî, Müslim ve Timıizî.]
272-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:) "İnsanlar devamlı olarak size ilmi soracak, hatta şöyle diyeceklerdir: «Allah, her şeyin yaratıcısıdır. Peki Allah'ı kim yarat tı?»" Ebû Hureyre radiyallahu anh, bir ada mın elini tutarak şöyle dedi: "Allah ve Resu lü (ne kadar da) doğru söylemiş; (bunu bana) İki kişi sordu, işte bu da üçüncüsü."
273-Bir rivayette: "Şeytan birinize gelip; «Bunu. şunu kim yarattı?» der. En sonunda şöyle der: «Rabbini kim yarattı?» İş bu nok taya gelince, o kimse Allah'a sığınıp -bu dü şünceden— hemen vazgeçsin."
274-Diğer bir rivayette: "İnsanlar birbir lerine devamlı sorarlar; sonunda şöyle derler: «Kâinatı Allah yarattı; peki Allah'ı kim yarattı?» Kim içinde böyle bir şey hissederse «Allah'a ve O'nun peygamberlerine İman et tim!» desin." [Buhârî ve Müslim.]
275-Ebû Dâvud da benzerini rivayet etmiş olup, ibaresi şöyledir: "Böyle söyledikleri za man şöyle deyin: «Allahu ehad, Allahu's-sa-med, lem yelİd ve lem yûled. ve lem yekun le-hu kufuven ehad (=Allah birdir. Allah Sa-med'dir [herkes ve her şey O'na muhtaçtır, O hiçbir kimse ve şeye muhtaç değildir]. Doğur mamış ve doğrulmamışım HİÇ kimse O'nun dengi olamaz).» Sonra üç kez solunuza iükü-rerek şeytandan (Allah'a) sığının."
276-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların en kötüleri, âlimleri yanılt mak için kötü meseleler soranlardır." İRezîn]
277-Sa'lebe el-Huşenî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah birçok şeyi farz kılmıştır. Sakın onları ihmal etmeyin! Birçok da sınır çizmiştir; sakın onları aşmayın! Birçok şeyi de haram kılmıştır, sakın onlara yaklaşmayın! Birçok şeyi de unutmaksızın gÖzardı etmiştir, sakın onları araştırmayın!"
[Rezîn]
278-Câbir radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Lânetleşme âyetleri sadece, çok sorulduğu için nazil olmuştur." [Bezzâr]
279-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazmı kıldırdıktan sonra, başına üşüşürdük. Kimimiz Kur'an hakkında, kimi miz ferâiz hakkmda, kimimiz de rüya hakkın da (sorular) sorardık." [Taberânî, el-Mu'cemu't-Kehîr.]
280-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Harcamada iktisâd. geçimin yarısıdır; insanları sevmek aklın yarısıdır; güzel soru da ilmin yarısıdır."
(Taberânî, el-Mu'cemu'I-Evsaî. İsnadında Muhsin b. Temîm'in Hafs b. Amr'dan rivayeti vardır ki, bu ikisi hâlleri bilinmeyen râvilerdir.]
281-el-Mikdâd b. el-Esved radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedim ki: "Sizden bir şey duydum, ama şüp he ettim." Şöyle buyurdu:
"Bir şeyde şüphe ederseniz hana sorun!"
"Hanımların hakkında, «Benden sonra onların sıddîklar olmalarını umarım» buyurdunuz" deyin ce: "Kimleri sıddık kabul ediyorsunuz?" diye sor du. Şöyle cevapladık: "Küçük yaşta ölen çocukla rımızı." Bunun üzerine üç kere şöyle buyurdu: "Hayır öyle değil, sıddîklar sadaka veren kimse lerdir." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kehîı:}
282-İbrâhim en-Nehaî radiyallahu anh'dan: İbn Mes'ûd radiyallahu anh dedi ki: "Sizden biri (bir meselede) şüpheye düştüğü zaman «Bu hususta ne dersin?» demesin, aksi takdirde karıştırır. Sadece bir öncekini oku sun, sonra onunla kendi ihtiyacı arasında ser best kalsın." İTaberânî. el-Mu'cemu' 1-Kehîr'inde içinde kopukluk bulunan (munkatı') bir isnâdla.]

283-Süleymân b. Yesâr radiyallahu anh'dan: Bir adam Medine'ye geldi. Kur'ân'm mü-teşâbih âyetleri hakkında soru sormaya başla dı. Ömer, bir hurma çubuğu hazırlayarak onu çağırttı. Sonra sordu: "Sen kimsin?" "Ben Ab dullah Subeyğ'im" dİye cevap verdi. Ömer de "Ben de Allah'ın kulu Ömer'im" dedi ve hur ma çubuğu ile adamın başına vurdu; hem de başı iyice kanayıncaya kadar vurdu. Adam şöyle demekten kendini alamadı: "Yeter ey Mü'minlerin emîri! Akhma gelenler artık git ti." [Dârimî]
284-Avf b. Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrıla caktır. Fitne bakımından en aşmları; kendi gö rüşleri ile meseleleri kıyaslayıp, haramı helal, helali de haram kılanlar olacaktır."
[Taberânî, el-Mu'cenıu'l-Kebîr'de: ve Bezzâr.]
285-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"jsrâiloğullannın i§i gayet düzgün gidi yordu. Değişik milletierden aldıkları esir ka dınlardan doğan çocuklar çıkıp, re'yle sorun ları çözmeye hakladılar, saptılar ve saptırdı lar." [İbnMâce]
286-İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "İlk kıyas yapan, İblis'tir. Güneş ve Ay'a da ancak kıyas yapılmak suretiyle ta-pılmıştır." [Dârimî]
İblîs "Beni ateşten, onu (Adem'i) çamur dan yarattm" diyerek ilk kıyası yapmıştır.
287-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Fetva soran herkese felva veren kişi mecnûndur." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr.]
288-Ubeydunah b. Ebî Ca'fer radiyallahu anh'dan: "Fetva vermeye en cür'etliniz, ateşe en cür'etli olandır." [Dârimî]
289-el-Hakem b. Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Hz. Ömer'e gelip müşerrikenin (eş, anne ve annebir kardeşle birlikte olan anne-bababir iki kardeşin mirastaki payı) durumunu sormuştuk. O da (mirastan) onlara pay vermemişti. Ertesi yıl ona gidip bu hükmü (tekrar) sorduk. Bu se fer onlara (anne-bababir kardeşlere mirastan) pay verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer'e ("Niçin böyle yaptın?") dedik. Şöyle cevap verdi: "O (zaman), verdiğimiz hükme göre idi. Bu da (şimdi) verdiğimiz hükme göredir." [içtihadı de ğiştirme hakkındaki (bâbla) Dârimî.]
290-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdim; önünde bir kâtip vardı. Ona şöyle derken duydum: "(Yazmaya ara verdi ğinde) kalemi kulağının üstüne koy; çünkü bu, yazana daha iyi hatırlatır."
[Timıizî]
291-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Sizden biri bir mektup yazdığında onu (mürekkebin kuruması için) kumlasın, bu, i§in görülmesini çabuklaştırır."
[Tirmizî isnadı hakkında münker hükmü verdi.]
292-SeImân el-Fârisî radiyallahu anh' dan:
Hiç kimse Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kadar saygıdeğer değildi. Ashabı O'na mektup yazdıklarında şöyle başlarlardı: "Falan'dan, Muhammed (sallallahu aley hi vesellem)'e..."
(Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde gayet uzun bir metin ve leyyin bir isnâdia rivayet etti.]
293-İbnu'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Erkam, Ömer, Osman, Ali, el-Muğîre b. Şu'be, Muâviye, Hâlid b. Saîd b. el-Âs (radiyallahu anhum) ve diğerleri. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kâtiplik yaptılar." (Taberânî. el-Mu' cemu'l-Kebir'de leyyin bir isnâdla.]

HADİS RİVAYETİ, RÂVÎLERİ, YAZIMI VE İLMİN KALKMASI
294-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizden duyup da aynen duyduğu gibi (bankasına) tebliğ eden kişinin yüzünü Allah aydınlatsın! Kendisine tebliğ edilen niceleri vardır ki. duyandan daha kavrayıcıdır."
(Tirmizî.]
295-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden bir âyet dahi olsun (başkasına) ulaştırın! İsrâiloğulları hakkında (anlatılan hâdiseleri) de anlatın, bunda bir sakınca yok tur. Kim bana karşı -demediğimi dedi diye-iftirada bulunup yalan söylerse, ateşteki yeri ne hazırlansın." [Buhârî ve Tirmizî.]
296-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Sizler diyorsunuz ki: Ebû Hureyre çok hadis rivayet ediyor; neden Muhacirler ve En-sâr onun gibi (çok) hadis rivayet etmiyorlar? Muhacir kardeşlerimi çarşı pazardaki alışve rişleri meşgul ediyordu; ben ise boğaz toklu ğuna Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in yanından hiç ayrılmıyordum. Onların olmadığı yerde ben bulunuyor, unuttuklarında ben ezberliyordum. Ensar kardeşlerimi de mallan ile meşguliyet alıkoyuyordu. Ben Suf-fe ashabından miskin biriydim.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, söylediği sözlerden birinde şöyle buyurmuş tur: "Kim ben konuşurken elbisesini serip de konuşmamı bitirdiğimde katlarsa mutlaka söylediklerimi ezberler." İşte ben bu hadisi gözönünde bulundurup, O konuşurken üze rimdeki elbiseyi serdim, bitirince elbisemi göğsüme katladım. O günden sonra söyledik lerini bir daha unutmamasıya kavradım."
297-Rivayetlerinden birinde Ebû Hureyre şöyle anlatmaktadır: "İnsanlar diyorlar ki:
'Ebû Hureyre amma da çok hadis rivayet edi yor'. Allah şahit ki ben Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'e yalan bir söz isnâd ede rek sizi şaşırtmam. Eğer şu âyet olmasaydı si ze hiçbir hadis rivayet etmezdim: «Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kİtâb'da insanlara açıkladıktan sonra gizleyen kimse ler var ya, onlara hem Allah lanet eder, hem lânetçiler lanet eder. Ancak tevbe edenler, ıs lah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar müs tesna; işte onların tevbesini kabul ederim. Ben levbeleri daima kabul eden ve merhamet edenim»." (Bakara 2/**159-160**)
298-Bir başka rivayetinde: "İnsanlar der ler ki: «Ebû Hureyre çok hadis rivayet edi yor». Derken bir adama rastladım ve sordum: «Dün gece yatsı namazında Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem ne okudu?» «Bilmi yorum» deyince, «Demek ki orada yoktun» dedim. Israrla şöyle dedi: «Hayır vardım.» Ben de dedim ki: «Ben vardım, falan falan sû releri okudu»."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
299-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den iki kap (dolusu ilim) öğrenip ezberle dim; bir tanesini size yaydım. Diğerini söyler sem bu boğazım kesilir." [Buhârî]
300-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den duyduğum bir şeyi söylememe engel olmak için keskin kılıcı —ensesini göster erek— buraya koysanız da, beni daha öldür meden onu söy ley iv eririm." [Buhârî, muallak olarak)
301-Ebû Humeyd ve Ebû Üseyd radiyalla hu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)

"Eğer berulen, kalplerinizin tanıyabilece ği, tüylerinizi ürpertmeyen bİr hadis duyar sanız ve onun size yakın olduğunu görürse niz, ben o sözü söylemeye sizden daha yakı nım. Eğer kalblerinİzin tanımadığı, tüy lerinizi diken diken eden bir söz duyarsanız ve onun sizden uzak olduğunu görürseniz bi-
Un ki, ben ona sizden daha uzağım." [Ahmed ve Bezzâr]
302-Muâz radiyallahu anh'dan, dedi ki;
"Kur'ân insanlara açılacak. Öyle ki, ka dın, çoluk çocuk (herkes rahatlıkla) Kur'ân okuyacak. Sonra kişi kalkıp: «Ben Kur'ân okudum. Yine de bana uyulmadı» diyecek. Sonra namaz kıldıracak, ama gene uyulmaya cak. Sonra evinde bir mescid edinecek, ama gene uyulmayacak. Diyecek ki; «Kur'ân oku dum, bana uyulmadı; onunla namaz kıldırdım, yine bana uyulmadı, evimde mescid edindim, yine uyulmadı. Vallahi onlara Allah'ın Ki-tâb'ında bulamadıkları ve Resulünden duy-madıklan bir hadis getireceğim, belki uyar lar»." Muâz şöyle dedi:
"Sakın onun getirdiğine inanmayın, çünkü onun getireceği ancak sapıklık olacaktır."
[Dârimî, bunu biraz daha uzun bir metinle rivayet etti. İnşaallah fitneler kısmında Ebû Davud'un benz;eri bir rivayeti gelecektir]
303-Usâme el-Huzelî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Milletlerden kırk kiği veya daha çok kişi şahitlik ederse Allah onların şehâdetlerİni ka bul eder. —Ya da şöyle dedi— Allah onların şehâdetlerİni doğrular." [Tabcrânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr ve el-Mu' cenıu' l-Evsat. İsnadında Salih b. Hilâl adlı bir râvi vardır,]
304-Enes radiyallahu anh'dan: "Vallahi size tüm anlattıklarımızı, (doğru dan) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'den duymuş değiliz; ama biz birbirimize hiç yalan söylemezdik." [Taberânî, el-Mu'cemu'î-Kebîr.]
305-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Bütün hadisleri AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duymuş değiliz. Devele ri gütmemiz bizi bundan alıkordu; ancak ar kadaşlarımız O'ndan duyduklarım bize anla tırlardı." [Ahmed]
306-Ya'kûb b. AbdiUah b. Süleyman b. Ükeyme radiyallahu anh'dan; O da babasından, o da dedesinden, dedi ki:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim. O'na dedik ki: "Babalarımız, analarımız sana feda olsun, ey Allah Resulü! Biz senden hadis duyuyoruz, ama aynı senden duyduğu muz gibi başkalarına anlatamıyoruz. Ne yap mamız gerekir?" Şöyle buyurdu:
"Haramını helâl, helâlini haram yapma dan mânâya isabet ederseniz, hiçbir sakınca sı yoktur." [Taberânî. d-Mu'cemu'l-Kehtr'âc. İsna dında Ya'kub ile babası mevcuttur.]
307-ed-Dahhâk b. Müzâhim'den:
İbn Abbâs radiyallahu anh, bir kıssacı gördü ve sordu:
"Sen nâsih, mensûh nedir bilir misin?"
"Nâsih, mensûh da nedir?"
*'Nâsih ile mensubun ne olduğunu bilmi yor musun?"
"Hayır."
"Öyleyse hem helak oldun; hem de başka larını helak ettin" dedi. [Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebir'de. İsnadında Amiroğullannın azatlısı Ebû Râşid mev-13 Benî Âmir mevcuttur.]
308-Câbir ve Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fâsık ve açıkça günah işleyenin aleyhin de konuşmak gıybet sayılmaz. Ümmetimin her ferdi, açıkça (pervasızca) günah işleyen dışında affedilecektir." [Rezîn]
309-Muâviye b. Hayde radiyallahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara hitaben şöyle buyurmuş: "Fâciri anlatmaktan ne zamana kadar kaçınacaksınız? İnsanlar (tanıyıp) sakınana kadar, onu rezil edin!" [Taberânî]
310-Abdurrahman b. Ebzâ radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün hitâb ederek müslümanlardan bir taifeyi övdü. Sonra şöyle buyurdu: "Bazı kimselere ne oluyor da komşularına fıkıh Öğretmiyor, ilim öğretmiyor, vaaz etmiyor, iyiyi emretmiyor ve onları kötülükten alıkoymuyorlar?
Diğer bazı kimselere de ne oluyor ki, kom şularından ne fıkıh, ne de ilim öğreniyorlar. Onlardan öğüt de almıyorlar. Vallahi insan lar, ya komşularına öğretecekler, onlara öğüt verip iyiyi emredecekler, kötüden de alıkoya caklar, diğer insanlar da komşularından fıkıh öğrenecek ve öğüt alacaklar, ya da ben onla rı hemen cezalandıracağım!" Sonra hutbeden indi. Bir grup: "Bu sözleri ile acaba kimi kas-detti?" dediler. Bunun üzerine:
"Eş'arîlerdİr. Çünkü onlar fakıhtir. Onların câhil sucuları vardır, aynca yanlarmda be deviler de yaşamaktadır. Ama onlara bir şey öğretmiyorlar" dedi. Eş'arîler bunu duyunca hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanma geldiler ve şöyle dediler:
"Ey Allah Resulü! Bir kavmi övdün, ama bizi kötüledin, suçumuz nedir?"
"Bir kavim, komşularına, ilim Öğretecek tir, fıkıh öğretecektir, onlara öğüt verecektir. Onlara İyiyi emredecek, kötüden de alıkoya caktır. Diğer kavim de onlardan Öğrenecektir Öğüt alacaklar, fıkıh öğreneceklerdir Aksi halde onların cezasını hemen vereceğim" bu yurdu.
Onlar da: "Ey Allah Resulü! Onlara biz den başkası vaaz veriyor mu?" dediler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem on lara sözünü tekrarladı; onlar da karşı sözlerini tekrarladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aynı şeyi tekrar edince, şöyle dediler: "Bize bir yıl mühlet ver." Onlara, komşuları nı eğitmek ve fıkıh öğretmek. Öğütte bulun mak için bir yıl mühlet verdi. Sonra Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:
"İsrâiloğullarından inkâr edenler, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmiş lerdi. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmele-rindendi." (Mâide 5/78) [Taberânî, c/-MH'cemM7-Kebtr'de leyyin bir isnâdla rivayet etti.]
311-Kerdûs b. Amr radiyallahu anh'dan:
Bedir ehlinden bir adam duydum (Şu'be dedi ki: sanınm o Alî'dir). Dedi ki: Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ayrıntılı anlatılması, bana göre şu şu... konulardan bahsedilmesinden daha İyidir." Şu'be dedi ki (Abdülmelik'e):
"Aynntıhdan ne kastedildi?" dedim; "Kıs salar" diye cevap verdi. [Bezzâr]
312-Şu'be radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Bu hadis sizi, Allah'ı zikretmek ten, namaz kılmaktan ve sıla-ı rahimden alı-kor. Vazgeçiyorsunuz değil mİ?" [Ebû Ya'iâ]
313-Râfı' b. Hudeyc radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in elinde bir iğne gördüm. "Bu nedir?" diye sordum, şöyle buyurdu: "Bununla zikredip Öğüt alıyo rum." [Taberânî, et-Mu' cemu' l-Kebtr'dt zayıf bir isnâdla.]
314-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
Bir kavim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kapısının önünde Kur'ân hakkın da tartışıyorlardı. Allah Resulü sallallahu

aleyhi ve sellem, yüzünün rengi değişmiş bir halde çıkıp şöyle buyurdu: "Ey kavmim! İşte bu yüzden milletler helak olmuştur. Kur'ân (âyetleri) birbirini tasdik eder, siz onun bazı (âyetlerini) bazı âyetleri ile yalanlamayın!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr]
315~Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Benden bir §ey yazmayın/ Kim benden Kur'ân in dı§ında bir §ey yazmışsa onu he men Sİlsİn!" [Müslim, daha uzun bir metinle.]
316'Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy yazardım. O'na vahiy geldiği zaman, şiddetli bir hal alır, çok terlerdi; üzerinden inci taneleri gibi ter boşanırdı. Vahiy bitince o hal geçerdi. Yanına bir parça koyun kürek kemiği ve parçasıyla girerdim, O söyler ben de yazar dım. Bitirinceye kadar Kur'ân'ın ağırlığından ayaklarım nerdeyse kınlacak gibi olurdu, yürü-yemeyeceğimi sanırdım. Yazma işini bitirdi ğimde bana "Oku bakalım!" derdi, ben de okurdum, bir eksiklik varsa düzelttirirdi. Sonra onunla (yazdıklarımla) insanlara çıkardım. [Ta-berânî, el-Mu'cemu' l-Evsat]
317-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, duyduğum her şeyi yazardım. Ancak Kureyş beni bundan alıkoydu. Dediler kİ: "Sen her söylediğini yazıyorsun, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir insandır, kızgınlık halinde de, hoşnutluk halinde de konuşabilir."
Sonra yazmaktan vazgeçtim. Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, mübarek parmağıyla ağzını gösterdi ve şöyle buyurdu: "Yaz! Nefsim elinde olan Allah'a ye min ederim ki, bundan haktan başka hiçbir §ey çıkmaz." [EbûDâvud]
318-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Ensar'dan bir adam dedi ki: "Ey Allah Resu lü! Ben senden hadis dinliyorum, ama bir türlü ezberleyemiyorum." Bunun üzerine eliyle yazıyı kastederek: "Sağ elinden yardım iste!" buyurdu. [Timıizî. Aynca bu hadis için "münker'dıı" dedi.]
319-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan, dedi ki; "Peygamberin ashabı içinde, benim kadar hadis bilen kimse yoktur. İbn Amr hariç; çünkü o yazardı, ben yazmazdım." [Buhârî ve Tirmizî.]
320-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yahudilerin yazısını (İbranice) Öğrenmemi em retti. "Vallahi, mektuplarım konusunda yahudi-lere güvenmiyorum" buyurdu. Bu nedenle on ların yazısını yarım ay geçmeden tam anlamıy la öğrendim. Bu dili öğrenince Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yahudilere yaza cağı mektubu ben yazardım. Yahudiler de O'na bir mektup gönderdikleri zaman mektubunu ben okurdum. [Buhârî. Ebû Dâvud ve Timıizî.]
321-İbn Ebî Müleyke radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs'a bana bir mektup yazmasını ve bazı şeyleri de benden gizli tutmasını rica eden bir mektup yazıp gönderdim. Bunun üzerine hakkımda şöyle demiş: "Çok samimî bir ço cuk; ben ona bazı şeyleri seçiyorum ve ondan bazı gizlediklerim de oluyor." (Râvi dedi ki: İbn Abbâs) bir ara Alî radiyallahu anh'ın hü kümlerini içeren mahkeme kararlannı getirtti ve bana ondan bir şeyler yazmaya başladı. (Hoşlanmadığı veya kabul etmediği) bir şey görünce de: "Vallahi eğer Alî bu hükmü ver-mişse mutlaka şaşırmıştır" diyordu. [Müslim]
322-Ömer b. Abdilazîz radİyaJlahu anh'-dan:
O, Ebû Bekr b. Hazm'a bir mektub yazıp dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini araştır ve bir kitapta top la. Çünkü âlimlerin ölmesiyle ilmin yok olup gitmesinden korkuyorum. Kitabına Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisinden başka hiçbir şey koyma. Böylece onu okuyan lar ilmi yaysınlar ki bilmeyenler de öğrensin ler. Zira ilim sır olmadığı sürece asla yok ol maz." [Buhârî]
323-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Şüphesiz Allah, ilmi insanların ellerinden çekerek almaz. Ama âlimleri alarak ilmi alır. Âlimlerden kimse kalmayınca, insanlar câhil önderler edinirler, onlara sorarlar, onlar da fet va verirler; hem kendileri sapar, hem de onla rı saptırırlar." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
324-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik, gözüyle semâya baktı ve şöyle de di: "Şu an, ilmin insanlardan çalınma zama nıdır; halta ilim adına hiçbir §eye sahip ola mayacaklardır." Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî de di ki:
"İlim nasıl çalınacak, devamlı Kur'ân okuyoruz. Kur'ân'ı okuyup öğretiyoruz, ço-cuklanmıza, hanımlarımıza da öğretip okutu yoruz."
Şöyle buyurdu:
"Ey Ziyâd! Annen seni yetim bıraksın! Se ni Medine ahalisinin fakihlerinden sayacak olursam, (şuna dikkatini çekmek isterim) söy le bakalım i§te Tevrat yahudilerin elinde ve i§-te incil hıristiyanlann elinde, bu kitabların onlara faydası var mıdır?"
Cübeyr dedi ki: "Ubâde b. es-Sâmit radi yallahu anh'a rastladım, dedim ki: «Karde şin Ebu'd-Derdâ ne anlatıyor duyuyor mu sun?» Söylediklerini ona anlatınca, şöyle de di: «Doğru söylemiştir. İstersen yeryüzün den kalkacak olan ilk ilmi sana bildireyim. Yeryüzünden ilk kalkacak olan ilim, hu-şû'dur. Camiye girip de huşu içinde tek bir adam göremiyeceğin günler, pek yakındır»." [Tirmizî]
325-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;) "Alimin ölümü islam'da öyle bir ge dik açar ki, gece ile gündüz birbirlerini kova ladıkça, (hu gedik) kapanmaz." [Bezzâr. tahrtcei-miş ve isnadının garîb olduğunu söylemiştir.]
326-Muâz b. Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu ümmet üç şey zuhur etmedikçe şeriat üzere olacaktır: Onlardan ilim alınmadıkça, çok yemin eden türediler çıkmadıkça, Saffâ-rûn çıkmadıkça." "Saffârûn veya Sakkârûn nedir ey Allah'ın Resulü?" diye sorulunca şöyle buyurdu; "Ahir zamanda selamları, lâ-netleşmeklen ibaret olacak olan türemeler."
(Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de, leyyin bir isnâdla.]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'E YALAN NİSBET ETMEK, BUNDAN KAÇINMAK VE O'NDAN SAHİH OLARAK GELENLERİ YALANLAMAK
327-Alî radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Benim adıma yalan söylemeyin! Kim be nim adıma yalan söylerse, ateşe girer."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.)
328-el-Mugîre (bin Şu'be) radiyailahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana karşı (demediğimi dedi diye) yalan uydurmak, herhangi biri adına yalan söyle mek gibi değildir. Kim benim adıma yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın!"
[Buhârî. Müslim ve Tirmizî.]
329-Bezzâr'm İbn Mes'ûd radiyailahu anh'dan rivayetinin lafzı: "İnsanları saptır mak için kasıtlı olarak kim benim adıma yalan söylerse..."
330-İbn Amr b. el-Âs radiyailahu anh'dan:

Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in elbisesi gibi bir elbise giydi. Medi ne'deki haneye geldi ve dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana istediğin eve girebilirsin" dedi. Şöyle cevap verdiler:
"Hayatımız boyunca Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'in çirkin bir şeyi ve ah laksızlığı emrettiğini görmedik.." Adama bir oda hazırladılar, sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir haber gönderip durumu bildirdiler. Bunun üzerine o, Ebû Bekr ile Ömer'e şöyle buyurdu; "Haydi oraya gidin, eğer adamı diri bulursanız önce öldürün, son ra ateşe atıp yakın! Gittiğinizde ona yapacak bir şeyin kalmamış olarak görürseniz, yine de onu ateşte yakın!" Geldiler; gece küçük su dökmeğe çıktığında yılan tarafmdan sokulup öldüğünü gördüler. Hemen naşını ateşe atıp yaktılar. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp durumu anlattılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Kim bana karşı (demediğimi dedi diye) yalan (uydurup) söylerse, ateşteki yerini ha zırlasın!"
[Taberânî el-Mu'cenm'l-Evsal'm&d leyyin bir isnâd-la.]
331-Enes radiyailahu anh'dan:
Size çok hadis rivayet etmemden beni alı koyan, Allah'ın Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözüdür: "Kim kasden (benim demediğimi dedi, diye) bana karşı yalan söy lerse, ateşteki yerini hazırlasın!" [Müslim.]
332-İbnu'z-Zübeyr radiyailahu anh'dan: Babama dedim ki; "Falan, falanın Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'den hadis naklettikleri gibi neden sen de (çok) nakletmi yorsun?" Şu cevabı verdi:
"Ben müslüman olduğum günden beri O'nun yanından hiç ayrılmadım; ancak şöyle buyurduğunu duydum: «Kim benim adıma ya lan uydurup söylerse, cehennemdeki oturağı nı hazırlasın!»" [Buhârî ve Ebû Dâvud.]
333-Evs b. Evs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim peygamberine, yahut gözlerine, ya da anne babasına karşı (demediklerini dedi, görmediğini gördü, diye) yalan uydurursa cennet kokusunu asla koklayamaz"
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr]
334-Mücâhid radiyallahu anh'dan:
Büşeyr el-Adevî, İbn Abbâs radiyallahu anh'a gehp "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki.." diyerek hadis nakletmeye başladı. İbn Abbâs ona hiç aldırmadı, yüzüne de bakmadı, derken Büşeyr şöyle dedi:
"Sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den hadis naklediyorum, sen hİç aldır mıyorsun, üstelik beni dinlemiyorsun da?"
İbn Abbâs radiyallahu anh şu cevabı verdi:
"Biz bir zamanlar herhangi biri «Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki..» diye başlayarak hadis rivayet ettiğinde kulak kesilir dinlerdik; baktık ki insanlar yalan yan lış herşeyi nakletmeye başladılar; işte o za man, insanlardan bildiklerimizden başka (ri vayetleri) almamaya karar verdik." [Müslim]
335-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin helaki şu üçünde olacaktır: Kaderiyye (kaderi inkarcılık), asabiyye (soy sopla övünme, ırkçılık) ve iyice tedkİk ve tes-bİt etmeden rivayet."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnâd-la.]
336-Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim benden, yalan olduğunu bildiği hal de bir hadis naklederse kendisi de yalancılar dan birisidir." [Müslim ve Tirmizî.]
337-Abdurrahman b. Ebî Leylâ radiyalla hu anh'dan:
Zeyd b. Erkam'a dedim ki:
"Ne olur bize biraz Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in hadislerinden naklet."
"Yaşlandık, unuttuk; O'ndan hadis naklet mek zordur" dİye cevap verdi. [İbn Mâce]
338-İmrân b. Husayn radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den birçok hadis duydum ve ezberledim; onları anlatmama mâni olan, arkadaşlarımın bana muhalif düşmelerini istemeyisimdir." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr.]
339-Alî radiyallahu anh'dan:
Size Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den bir hadis anlattığım zaman, bilin ki o, en ilgi çekici, en güzel yol gösterici, kişiyi en mükemmel takvaya ulaştırıcıdır." [Dârimî]
340~Amr b. Meymûn radiyallahu anh' dan;
Her perşembe akşamı İbn Mes'ûd radiyal lahu anh ile görüşürdüm. Herhangi bİr şey hakkında hiç kimseye: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" gibi bir şey dediğini duymazdım. Bir akşam: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki.." dedi. Başmı eğdi; baktım kİ gömleği çö zülmüş, rengi solmuş, gözleri incelmiş, da marları şişmiş (perişan bir vaziyette). Biraz sonra, "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem (Öyle) veya aşağı yukarı, ya da ona yakın yahut da ona benzer buyurdu" dedi. [İbn Mâce]
341-(Ensâr'dan olan) Karaza b. Kâ'b ra diyallahu anh'dan:
Ömer bizi Kûfe'ye gönderirken yolcu etmek istedi ve bizimle beraber "Sırâr" denilen yere kadai" yürüdü ve "Sizinle buraya kadar nçden yürüdüm, biliyor musunuz?" diye sor du. "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sohbetinin hakkı, ya da Ensâr'ın hakkı için yürüdün" dedik. Şöyle dedi: "Sizinle, si ze anlatmak istediğim bir husus için yürüdüm ki sizinle yürüdüğümü hatırlar da onu aklınız dan çıkarmazsınız; öyle bir kavme (Küfe aha lisine) gidiyorsunuz ki, onların göğüslerinde, kazanın kaynarken çıkardığı ses gibi bir Kur'ân sesi vardır. Sizi gördükleri zaman bo yunlarını uzatırlar ve "İşte Muhammed sallal lahu aleyhi ve sellem'in ashabı" derler.
Sizler Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den az hadis rivayet edin. Ben de sizin (sevapta) ortağmızım."
[Dârimî ve aynı lafızla ibn Mâce.]
342-Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hakkımda (demediğimi dedi) dİye yalan söyleyip iftirada bulunursa, ateşteki evine hazırlansın! Kim de benden kendisine ulaşan hadisimi reddederse. Kıyamet günün de onun hasmı olurum. Benden size bİr hadis ulaşıp da onu bilemezseniz, «Allah en iyi bi lendir» deyiniz!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de]
343-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim benden kendisine ulaşan hadisi ya lanlarsa, üç şeyi yalanlamış olur: Allah'ı, Re sulünü ve o hadisi rivayet edeni"
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ta.]

TAHRİC

190-İsnâdında yer alan Abdullah bin Abdilkuddûs'u Buhârî ve İbn Hibbân tevsîk etmiş, Yahya bin Maîn ise zayıf addetmiştir (Mecma' I, 120).
191-Asl-ı senedi şöyledir: el-Velîd b. Cümeyl ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme.
Tirmizî, tahrîc ettikten sonra (no. 2685) isnâdı hakkında garîbtir demektedir. Ebû Zur'a, İbn Cümeyl'i zayıf bir râvi olarak addetmektedir.
Bezzâr, bunu daha kısa bir metinle Âişe'den tahrîc etmiştir: "Hayrı öğretene herşey istiğfar eder, denizdeki balıklar bile." (Tergîb I, 101).
192-Asl-ı senedi: el-Velîd bin Müslim an Revh b. Cenâh an Mücâhid an İbn Abbâs.
Sünen'inde (no. 2681) bu hadisi tahrîc eden Tirmizî, "Garîb bir hadistir, bunu ancak el-Velîd'in rivayetinden bilmekteyiz" demektedir. İbnü'l-Cevzî ise râvi Revh'i hadis uydurmakla ithâm etmektedir. İrâkî: "Oldukça zayıf bir hadis" demektedir (bkz. Tergîb I, 102; Feyd IV, 443).
Bu hadisi İbn Mâce de (no. 222) tahrîc etmiştir.
193-Bu haberin isnâdı şöyledir: el-Hasan b. er-Rebî' an Abdillah b. Ubeydillah ani'l-Hasan b. Zekvân an İbn Sîrîn.
Dârimi rivayet etmiştir (I, 98).
194-Bu hadisin asl-ı senedi "Ebû Dâvud et-Tayâlisî an Hammâd bin Seleme an Sâbit an Enes" şeklinde olup Tirmizî'de yer almıştır (no. 2345). el-Hâkim'in de Müstedrek'inde (I, 94) tahrîc etmiş olduğu bu hadis hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.
195-Bu hadisi İbn Asâkir'inde tahrîc etmiş olduğunu Suyûtî'nin Cem'ul-Cevâmi'inden öğrenmekteyiz.
196-Bu hadisin başında bir kıssa yer almıştır. Tirmizî'den meâli şöyledir:
Bir adam, Medine'den Şam'a Ebû'd-Derdâ'nın yanına geldi: Ebû'd-Derdâ, "Kardeşim! Seni buraya getiren sebep nedir?" diye sorunca adam: "Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiğini haber aldığım bir hadis" diye cevap verdi. Bunu üzerine Ebû'd-Derdâ: "Sen hakikaten başka bir iş için gelmedin mi?" deyince adam: "Hayır" dedi. Ebû'd-Derdâ yine: "Ticaret için de mi gelmedin?" deyince adam: "Hayır, yalnız bu hadis için geldim" dedi. Daha sonra Ebû'd-Derdâ bu hadisi sevketti.
Bu hadisin asl-ı senedi: Âsım bin Recâ bin Hayve (an Dâvud b. Cümeyl) an Kays b. Kesîr an Ebî'd-Derdâ.
Ebû Dâvud (no. 3641) ve Tirmizî (no. 2681) tarafından tahrîc olunmuştur.
Bu hadisin isnâdında ihtilâf vardır. Sebebi kopukluk şüphesidir. Ancak aynı metni Ebû Dâvud (no. 3642) Osmân b. ebî Sevde tarikiyle Ebû'd-Derdâ'dan tahrîc etmiştir.
197-Asl-ı senedi şöyledir: A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre.
Tirmizî'nin (no. 2646) isnâdı hakkında "hasen" hükmünü verdiği bu hadisi Ebû Dâvud da (no. 3643) tahrîc etmiştir.
198-Münzîrî'ye göre isnâdı hasendir (Tergîb I, 103).
199-İsnâdında yer alan Hârice bin Mus'ab oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' I, 121).
200-Heysemî, "Ricâli güvenilir râvilerden oluşmuştur "demektedir (Mecma' I, 122). Ebû Zür'a ise, "Bu hadisin isnâdında zaaf vardır" demektedir. Râvilerinden Atâ bin Müslim el-Haffâf ise, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
201-Zayıf olmasının sebebi Ubeydullah bin Zahar'ın Alî bin Zeyd bin Cüd'ân'dan rivayetidir. Her ikisi de zayıf râvilerdir. Münzîrî ise Tergîb'inde (I, 115) diyor ki: "Bu hadisi Taberânî, M. el-Kebîr'de tahrîc etti. Tirmizî bu tarikten rivayet gelen başka bir hadisin isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
202-Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (II, 128) diyor ki: "İsnâdında kimsenin adından sözetmediği Ubeyd bin Rezîn adlı bir râvisi vardır."
203-Hadisin zaafına sebep iki husus vardır: Rişdîn bin Sa'd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Ayrıca Enes'in sohbetdaşı Ebû Hafs'ın hâli mechûldür (Mecma' I, 121).
Ahmed'in (III, 157) tahrîc ettiği hadisin asl-ı senedi: Heysem bin Hârice an Rişdîn bin Sa'd an Abdillah bin el-Velîd an Ebî Hafs an Enes.
204-Asl-ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Yahyâ bin Eyyûb an Sehl bin Muâz bin Enes an ebîhî.
İbn Mâce'nin (no. 240) rivayetini yaptığı hadisin isnâdında yer alan Sehl bin Muâz'ın hakkında ihtilaf vardır. İbn Maîn'in onun zayıf addetmesine karşılık, el-İclî ile İbn Hibbân onu tevsîk etmişlerdir. Ancak Tirmizî onun babasından rivayet ettiği hadisleri "tahsîn" ve "tashîh" etmiştir. (Tergîb IV, 57; Feyd VI, 182). Kimilerine göre Yahya bin Eyyûb, Sehl'i idrak etmemiştir. Buna göre bir inkitâ sözkonusudur.
205-Münzirî: "Bu hadisin isnâdında bir beis yoktur" (Tergîb I, 104); Heysemî ise: "Ricâlinin tamamı güvenilir kimselerdir" (Mecma' I, 123) demektedirler.
206-Heysemî, şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdındaki Ya'kub bin Humeyd bin Kâsib'i Buhârî ve İbn Hibbân tevsîk; Nesâî ve bir başkası zayıf addetmektedir. Zaafın sebebi rivayetlerinin sınırlı sayıda olduğu hususuna istinâd etmektedir.
207-İsnâdı şöyledir: Yezîd bin Hârûn ani'l-Hasan an Ebî Kerîme an raculin min ehli'l-Basra an Kabîsa.
Ahmed'in (V, 60) rivayet ettiği bu hadiste görüldüğü gibi ismi belirtilmeyen bir râvi vardır.
208-Asl-ı senedi şöyledir: Abdullah bin Ca'fer an Osman bin Muh. ani'l-Makburî an Ebî Hureyre.
Ahmed'in Müsned'inde (III, 323) tahrîc ettiği hadisin râvileri güvenilir râvilerden oluşmuştur.
209-Heysemî (Mecma' I, 123) ve Münzirî'ye (Tergîb I, 96) göre isnâdı güvenilir râvilerden oluşmuştur.
210-Asl-ı senedi: İsmâil b. Ca'fer an Abdillah bin Saîd bin ebî Hind an ebîhî an İbn Abbâs.
Tirmizî (no. 2645), bu hadisin isnâdı hakkında "hasen sahih" hükmünü vermiştir.
211-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 7/3, IV, 49; i'tisâm 10/2, VIII, 149) ve Müslim (zekât no. 98, 100, s. 718, 719; emâre no. 175, s. 1524) tahric etmiş olup, Muâviye'den bunu Humeyd bin Abdirrahman Abdullah bin Âmir ve Yezîd bin el-Asamm tahrîc ettiler.
212-Tirmizî (no. 2647), bu hadisi tahrîc ettikten sonra isnâdı hakkında: "Hasen garîbtir, kimisi bu hadisi Enes'in sözü olarak rivayet etmiştir" demektir.
Asl-ı senedi şöyledir: Hâlid bin ebî Yezîd el-Utekî an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' bin Enes an Enes.
Diyâu'l-Makdisî'nin el-Muhtâre'sinde de tahrîc etmiş olduğu hadisin isnâdındaki Hâlid, el-Ukaylî'ye göre münker hadisler rivayet edermiş.
213-Asl-ı senedi şöyledir: Ziyâd bin Hayseme an ebî Dâvud an Abdillah b. Sihbere an Sihbere.
Tirmizî (no. 2647), bu hadisi tahrîc ettikten sonra şunları söylemektedir: "Bu hadisin isnâdı zayıftır. (Nufey') Ebû Dâvud (el-A'mâ) zayıftır. Onun hakkında Katâde ve ehl-i ilimden bazıları menfi sözler sarfettiler." Zehebî'ye göre metrûk, hattâ hadis uyduran bir kişidir.
214-Asl-ı senedi: İbn Vehb an Amr bin el-Hâris an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd.
Tirmizî (no. 2686), bu hadisin isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü vermiştir.
215-Metni sûfiler mâbeyninde meşhur olan bu hadisin asl-ı senedi: İbn Numeyr an İbrâhim b. el-Fadl an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Tirmizî (no. 2687) ve İbn Mâce (no. 4169) tahrîc ettiler. Tirmizî daha sonra: "Hadis bu vecihten garîbtir. Râvilerinden İbrâhim b. el-Fadl el-Medenî el-Mahzûmî, hıfzının kötülüğü nedeniyle zayıf addedilmiştir" demektedir.
216-Asl-ı senedi: Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an Abdirrahman b. Râfi' an İbn Amr.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2885), İbn Mâce (no. 54), Dârekutnî (II, 67) ve el-Hâkim (Müstedrek IV, 332) tahrîc ettiler.
el-İfrîkî sebebiyle isnâdı zayıftır.
217-Asl-ı senedi: İshâk bin Abdillah b. ebî Talha an Ebî Murre Mevlâ Akîl bien ebî Tâlib an Ebî Vâkıd.
Bu hadisi Mâlik (selâm no. 4, s. 960), Buhârî (ilm 8, I, 24; salât 84/3, I, 121), Müslim (selâm no. 26, s. 1713) ve Tirmizî (no. 2724) tahrîc ettiler.
218-Bu hadisin râvilerinden Osmân b. Abdirrahman el-Kureşî hakkında Buhârî: "Mechûldür, bu hadiste olduğu gibi onun Hammâd bin ebî Süleymân'dan

yaptığı rivayetler ondan Şu'be, Sevrî ve Destevâî gibi imamların rivayetleri dışında makbul değildir. Zira bu imamlar, ondan o, ihtilâta uğramadan önce hadis dinlemişlerdir" demektedir (Mecma' I, 119-120).
219-Ebû Saîd hadisini Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Yahyâ bin Hâşim es-Simsâr, hadis uyduran bir râvidir.
İbn Abbâs'ın hadisini yine Taberânî Mu'cemu'l-Evsat'ta tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Abdullah bin Abdilazîz bin ebî Revâd, oldukça zayıf bir râvidir.
220-Taberânî, bu hadisi Mu'cemu's-Sağîr'de tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Abdulazîz bin ebî Sâbit, oldukça zayıftır.
221-İsnâdında Ubeydullah bin Zahr an Alî bin Yezîd şeklinde iki râvi yer almıştır ki, ikisi de ihticâca lâyık olmayan zayıf kimselerdir (Mecma' I, 125).
222-Heysemî'ye göre isnâdında ismi belirtilmemiş yani kimliği belirsiz bir râvi mevcuttur (Mecma' I, 126).
223-Heysemî (I, 126) ve Münzirî'ye (I, 101) göre isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir.
224-Asl-ı senedi: Alî bin el-Hakem an Atâ an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Ahmed (II, 305, 353, 495), Ebû Dâvud (no. 3658), İbn Mâce (no. 261), Tirmizî (no. 2649), İbn Hibbân (no. 95) ve el-Hâkim (I, 101) tahrî ettiler.
Bu hadisin isnâdı hakkında Tirmizî, "hasen"; Münzirî, "Bu hadisin bütün tarikleri hakkında tenkitler yapılmıştır. Ancak bu tarik hasendir. Ancak İbnu'l-Kattân, Atâ'nın Ebû Hureyre'den hadis dinlemediğini ileri sürerek kopukluk iddiasında bulunmuştur. Zehebî de Kitâbu'l-Kebâir'inde ricalinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Feyd VI, 146; Tergîb I, 121).
225-Asl-ı senedi: Abdülazîz bin ebî Hâzım an ebîhî an Sehl.
Ebû Dâvud'un (no. 3661) tahrîc ettiği bu hadisi Buhârî, Müslim ve Nesâî daha uzun bir metinle Hayber gazvesi içinde tahrîc etmişlerdir. Şöyle ki bu ibâreyi Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Hz. Ali'ye hitâb buyurmuştur.
226-Asl-ı senedi: Avf el-A'râbî an Şehr bin Havşeb an Ebî Hureyre.
Bunu tahrîc eden Tirmizî (no. 2091), akabinde "bu hadiste ıztırab vardır. Bir başka rivayette Avf bunu Süleymân bin Câbir kanaliyle İbn Mes'ûd'dan tahrîc etmiştir" demektedir.
228-Asl-ı senedi söyledir: Hafs bin Ömer bin ebî'l-İtâf an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre.
Bu hadisi İbn Mâce (no. 2719) tahrîc etmiştir. İsnâdının zayıf olmasının nedeni râvilerinden Hafs b. Ömer'in İbn Maîn, Buhârî, Nesâî, Ebû Hâtim, İb Hibbân ve İbn Adî'ye göre oldukça zayıf bir râvi olmasıdır.
230-Asl-ı senedi: Ebû Hârun İmâre b. Cüveyn el-Abdî an Ebî Saîd.
Bu hadisi Tirmizî (no. 2650-1) ve İbn Mâce (no. 247, 249) tahrîc ettiler.
İsnâdı Ebû Hârun sebebiyle zayıftır. İbnü'l-Kattân: "Ebû Hârûn yalancıdır."; Zehebî: "Zayıf bir tâbiîdir" demiştir. Ancak Moğaltây: "Bu hadis bu tarik dışında hasen, hatta sâlih bir tarikle de vârid olmuştur" demektedir (Feyd II, 400).
231-İsnâdı şöyledir: Muh. b. el-Hâris b. Râşid el-Mısrî ani'l-Hakem b. Abde an Ebî Hârûn an Ebî Saîd.
İbn Mâce'nin (no. 247) tahrîc ettiği hadisin isnâdı Ebû Hârun sebebiyle zayıftır.
232-Asl-ı senedi: Ebû'l-Ahvas an Saîd b. Mesr?k an İbn Eşva' an Yezîd b. Seleme.
Bu hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2683), daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı muttasıl değildir. Bence mürseldir. Şöyle ki kanaatimce İbn Eşva', Yezîd'i idrak edememiştir."
234-İsnâdında yer alan Muh. b. ebî Humeyd sebebiyle zayıf bir hadistir (Mecma' I, 165).
235-Asl-ı senedi: el-A'meş+Mansûr an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd.
Bu hadisi Ahmed (I, 377, 378, 425, 427, 440, 443, 462), Buhârî (ilm 11, 12, I, 25), Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 82, 83, s. 2172-3) ve Tirmizî (no. 2855) tahrîc ettiler.
236-Buhârî, Sahîh'inde (da'vât 20, VII, 153) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi: Hârûn el-Mukrî ani'z-Zübeyr bin el-Hirrît an İkrime an İbn Abbâs.
237-Asl-ı senedi: Ma'rûf bin Harrebûz an Ebî't-Tufeyl an Ali.
Buhârî, Sahih'inde (ilm 49, I, 41) tahrîc etmiştir.
238-Bu mevkûf hadisi Dârimî (I, 89) iki ayrı senedle tahrîc etmiştir.
Asl-ı senedi şöyledir: Leys bin ebî Süleym an Yahyâ b. Abbâd an Ali.
239-Asl-ı senedi: Cerîr an Süleyman bin Sümeyr an Kesîr bin Murre olan bu hadisi Dârimî (I, 105) tahrîc etmiştir.
240-Asl-ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah bin Abdillah bin Utbe an İbn Mes'ûd.
Bunu Müslim (mukaddime 5/8, s.11) tahrîc etmiştir.
241-Asl-ı senedi: Cerîr an Süleym bin Âmir an Ebî Umâme.
Ahmed (V, 256) ve Taberânî'nin rivayet ettikleri bu hadisin râvileri Sahîh râvileridir (Mecma' I, 129).
242-Bu hadis metni Buhârî'nin lafzı (tefsir İbrahim s. V, 220) olup Ubeydullah an Nâfi' an İbn Ömer tarikiyledir.
Bu hadisi ayrıca Sahîh'in başka yerlerinde (at'ime 42, VI, 211; edeb 79, VII, 101; edeb 89, VII, 106) Buhârî, Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 63-4, s 2164-6) ve Tirmizî (no. 2867) tahrîc ettiler.
243-Sözkonusu rivayetin asl-ı senedi: İsmaîl bin Ca'fer an Abdillah bin Dînâr an İbn Ömer olup, Müslim tarafından (no. 63) tahrîc olunmuştur.
244-Bu rivayet Mücâhid'in İbn Ömer'den tahrîci ile gelmiştir.
Buhârî (at'ime 42, VI, 211) ve Müslim (no. 64/2, s. 2165) tarafından tahrîc edilmiştir.
246-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 135).
247-İsnâdında geçen Ebû Bekr ed-Dâhirî, zayıf bir râvidir (Mecma' I, 135).
248-Râvilerinden Abdüsselâm bin Abdilkuddûs, ihticâca layık olamayacak kadar zayıftır (Mecma' I, 136).
249-Zaafın nedeni râvilerinden Mis'ade bin el-Yesa', oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' I, 162).
250-Ebû Saîd el-Bakkâl'dan mâdâ diğer râvileri güvenilir kimselerdir. Ebû Sâid, ismi Saîd bin el-Merzubân olup üzerinde ihtilaf vardır. Şöyle ki el-Fellâs, "hadisi tekolunmuştur"; Buhârî, "hadisi münkerdir"; Ebû Zür'a, "sadûktur, ancak tedlîs yapar" demektedirler (bkz. Tergîb I, 123).
251-Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 161).
252-Râvileri Sahîh râvileridir (Mecma' I, 161).
253-Râvisi Atâ bin es-Sâib'in, ömrünün sonlarına doğru hıfzı bozulmuştur (Mecma' I, 165).
254-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' I, 165).
255-Râvilerinden Mervân bin Sâlim eş-Şâmî'yi Buhârî, Müslim ve Ebû Hâtim zayıf addetmişlerdir (Mecma' I, 125).
256-Asl-ı senedi: Hammâd bin Seleme an Ali bin Zeyd an Evs bin Hâlid an Ebî Hureyre.
Bunu Ahmed (II, 405, 508) ve İbn?Mâce (no. 4172) de tahrîc etmiştir.
İsnâdı râvisi Ali bin Zeyd sebebi ile zayıftır.
257-Asl-ı senedi: Ümeyye bin Hâlid an İshâk bin Yahyâ bin Talha an İbn Ka'b bin Mâlik an ebîhî.
Tirmizî (no. 2654), bu hadis tahrîc ettikten sonra: "Bu hadisi ancak bu vecihten bilmekteyiz. İshâk, hakkında hıfzı sebebiyle söz söylenmiş kuvvetsiz bir

râvidir" demektedir.
258-Asl-ı senedi: Alî bin el-Mübârek an Eyyûb es-Sahtiyânî an Hâlid bin Düreyk an İbn Ömer.
Tirmizî'nin (no. 2655) "hasen garîb" hükmünü verdiği bu hadis, aynı zamanda İbn Mâce (no. 258) tarafından da tahrîc olunmuştur.
Râvileri güvenilir râvilerdir. Ancak Hâlid, İbn Ömer'i işitmemiştir (Feyd VI, 108).
259-Asl-ı senedi: İbnu'l-Mübârek an Yahyâ bin Ubeydillah bin Abdillah bin Mevheb an ebîhî an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Tirmizî (no. 2404) tahrîc etmiştir.
260-Dârimî'nin Sünen'inde (I, 101) yer alan hadisin senedi: Abdullah bin Saîd an Abdillah bin Eclah an ebîhî an Mücâhid.
261-Asl-ı senedi: Ebû Bişr an Saîd bin Cübeyr an İbn Abbâs. Bu hadisi Ahmed (I, 215, 271) ve el-Hâkim (II, 321) tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvile
Sahîh ricâlindendir.
262-Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 185).
263-Münzirî'ye göre isnâdında bir beis yoktur. Ayrıca bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî el-Abbâs'ın hadisinden de tahrîc etmişlerdir (Tergîb I, 130).
264-Asl-ı senedi: Muâviyetu'n-Nasrî an Nehşel ani'd-Dahhâk ani'l-Esved bin Yezîd an Abdillah.
İbn Mâce'nin (no. 257, 4106) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdında yer alan Nehşel b. Saîd, münker hatta uydurma hadisler rivayet eden bir şahıstır. Her ne
kadar bu nedenle hadis zayıf olmakta ise de İbn Ömer'in rivayetinden sahih bir senedle gelen bir şahidi vardır ki bunu el-Hâkim Müstedrek'inde (II, 443;
IV, 329) tahrîc etmiştir.
265-Senedi şöyledir: Muh. b. es-Sabbâh ani'l-Velîd b. Müslim an Yahyâ b. Abdirrahman el-Kindî an Ubeydillah b. ebî Bürde an İbn Abbâs.
İbn Mâce'nin (no. 255) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı hakkında bu kitabın Zevâid'ini hazırlamış olan Bûsirî: "İsnâdı zayıftır, Ubeydullah'ın ise hâli
bilinmemektedir"; Münzirî ise: "Râvileri güvenilir kimselerdir" (Tergîb I, 117) demektedir.
266-Dârimî'nin (I, 49) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Abdullah b. Sâlih ani'l-Leys an Yezîd b. ebî Habîb an Amr b. el-Eşca' an Ömer.
267-Dârimî'nin (I, 46) tahrîc ettiği bu mevkûfun isnâdı: Amr b. Avn an Hâlid b. Abdillah an Atâ ani'ş-Şa'bî an İbn Mes'ûd.
268-Senedi: Müslim b. İbrâhîm an Hammâd b. Zeyd el-Minkârî an ebîhî an İbn Ömer.
Bunu Dârimi, Sünen'inde (I, 50) tahrîc etmiştir.
269-Ricâli güvenilir kimselerden oluşan hadisin asl-ı senedi: Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Ebî Kılâbe an İbn Mes'ûd.
Dârimî (I, 54) tahrîc etmiştir.
270-Asl-ı senedi: ez-Zührî an Amîr b. Sa'd an ebîhî. Bu hadisi Ahmed (I, 176, 179), Buhârî (i'tisâm 3/1, VIII, 142), Müslim (fadâil no. 132-3, s. 1831-2
ve Ebû Dâvud (no. 4610) tahrîc ettiler.
271-Sahih olan bu hadisin tarikleri çoktur. Bunu Ebû Hureyre'den Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, Ebû Sâlih, el-A'rec, Hammâm b. Münebbih gibile
rivayet etmişlerdir.
Buhârî (i'tisâm 2, VIII, 142) ve Müslim (fadâil no. 130, s. 1830-1) tarafından tahrîc edilmiştir.
272-Bu hadis, Ebû Hureyre'den muhtelif tariklerle tahrîc olunmuştur. Bu metnin asl-ı senedi: Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre'dir.
Müslim (îmân no. 212-3, s. 119) tahrîc etmiştir.
274-Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Hureyre.
Bu tarikten Buhârî (bed'ul-halk 11/7, VI, 92), Müslim (îmân no. 212, s. 119) ve Ebû Dâvud (no. 4721) tahrîc etmiştir. Bu hadisi Yezîd bin el-Esamm
tarikiyle Müslim de (îmân no. 216, s. 121) tahrîc etmiştir.
275-Asl-ı senedi şöyledir: Utbe bin Müslim mevlâ benî Teym an Ebî Seleme an Ebî Hureyre.
Ebû Dâvud (no. 4722) tahrîc etmiştir.
278-Ricâli güvenilir kimselerdir (Mecmâ' I, 158).
279-Râvilerden Muh. b. Ömer er-Revî'yi Ebû Dâvud ve Ebû Zür'a zayıf addetmiş, İbn Hibbân ise onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (Mecma' I
159).
280-İsnâdı hakkındaki bu bilgiyi Heysemî vermektedir (Mecma' I, 160).
281-İsnâdı hakkında Heysemî şunları söylemektedir: "Karîne dışında tüm râvileri güvenilir kimselerdir. Zehebî: "Ondan rivayet hususunda kardeşinin oğlu
Mûsâ b. Ya'kub teferrüd etmiştir" demektedir (Mecma' I, 156).
282-Râvilerinin tümü güvenilir kimselerdir. Ancak, İbrâhîm, İbn Mes'ûd'a yetişememiş olduğu için isnâdında kopukluk vardır (Mecma‘ I, 156).
283-Hadisin senedi şöyledir: Ebû'n-Nu'mân an Hammâd b. Zeyd an Yezîd b. Hâzım an Süleymân.
Dârimî (I, 54) rivayet etmiştir.
284-Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 179).
285-İsnâdı şöyledir: Saîd b. Süveyd an İbn ebî'r-Ricâl ani'l-Evza'î an Abde bin ebî Lubâbe an İbn Amr.
Bûsirî'ye göre İbn Mâce'nin (no. 56) şeyhi Saîd sebebiyle isnâdı zayıftır. Ancak bu hadisi Bezzâr da tahrîc etmiş, Heysemî'ye göre ihtilâflı râvisi Kays bin
er-Rebî‘ sebebiyle isnâdı, İbnu'l-Kattân'ın kavlince hasendir (Mecma‘ I, 180).
286-İsnâdı şöyledir: Muh. b. Ahmed b. ebî Halef an Yahyâ bin Süleym an Dâvud b. ebî Hind an İbn Sîrîn.
Dârimi (I, 65) tahrîc etmiştir.
287-Ricâli, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma‘ I, 183).
288-Dârimî'nin (I, 57) tahrîc ettiği bu mürsel hadisin isnâdı şöyledir: İbrâhîm b. Mûsâ an İbni'l-Mübârek an Saîd b. ebî Eyyûb an Ubeydillah bin ebî Cafer.
289-Dârimî'nin (I, 154) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Ahmed b. Humeyd an İbni'l-Mübârek an Ma'mer an Simâk b. el-Fadl an Vehb b.
Münebbih ani'l-Hakem.
290-Tirmizî'nin (no. 2714) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı: Kuteybe an Ubeydillah b. el-Hâris an Anbese an Muh. b. Zâdân an Ümmü Sa'd an Zeyd şeklinde
olup isnâdı hakkında şu hükmü vermiştir: "Hadis, bu vecihten garîbtir; zayıf bir isnâdı vardır; Anbese ile Muh. b. Zâdân iki zayıf râvidirler."
İbnü'l-Cevzî, daha da aşırı giderek, bu hadis hakkında "uydurmadır" hükmünü vermiştir. İbn Hacer ise onun bu iddiasını iki ayrı tarikten olmak üzere İbn
Asâkir'in tahrîci olduğunu ileri sürerek reddetmiştir (Feyd IV, 255).
291-Hadisin asl-ı senedi: Şebbâbe an Hamza an Ebî'z-Zübeyr an Câbir.
Tirmizî (no. 2713), bu hadisin isnâdı hakkında münker hükmünü vermiştir. Buna sebep, Hamza bin Amr an-Nasîbî'nin zayıf bir râvi oluşudur.
292-Râvileri, Kays b. er-Rebî‘ dışında güvenilir kimselerdir. Kays ise, Sevrî, Şu'be ve diğerleri tarafından güvenilir addedilmiş, başkaları tarafından ise
zayıf görülmüştür (Mecma' VIII, 98).
293-İsnâdında hakkında ihtilâf vâki olan Seleme bin el-Ebreş adında bir râvi vardır. Onu Buhârî, İbnü'l-Medînî ve Ebû Zür'a'nın zayıf saymasına karşılık,
İbn Maîn ve Ebû Hâtim tarafından güvenilir addedilmiştir (Mecma' I, 153)
294-Asl-ı senedi: Süfyân b. Uyeyne an Abdilmelik b. Umeyr an Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî (no. 2658) ve Şu'be an Simâk ar
Abdirrahman an ebîhî (no. 2657) şeklinde Tirmizî'de yer alan hadis hakkında müellif "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.
295-Asl-ı senedi şöyledir: Hassân b. Atiyye an Ebî Kebşe an İbn Amr.

Bu hadisi Ahmed (II, 159, 202, 214), Dârimî (I, 136), Buhârî (enbiyâ 51/9, IV, 145), Tirmizî (no. 2669) ve Taberânî Mu'cemu's-sağîr'de (I, 166) tahrîc ettiler.
296-Bu lafız Buhârî'ye ait (buyû' 1/1, III, 2) olup aslı senedi şöyledir: Şuayb ani'z-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre.
Bu tarikten ayrıca Ahmed (II, 240, 374) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 2492, s. 1940) tahrîc ettiler.
297-Bu rivayetin asl-ı senedi: ez-Zührî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre.
Bu tarikten tahrîc edenler: Buhârî (ilm 42/1, I, 37; hars ve'l-müzârâ 21/2, III, 74; i'tisâm 22/2 VIII, 158), Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 159, s. 1939) ve İbn Mâce (çok kısa olarak, No. 262) tahrîc ettiler.
298-Bu rivayetin asl-ı senedi: İbn ebî Zi'b an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre.
Bunu Buhârî (amel fi's-salât 18/3, II, 65) tahrîc etmiştir.
299-Buhârî'nin tahrîc ettiği (ilm 42/4, I, 38) bu hadisin asl-ı senedi: İbn ebî Zi'b ani'l-Makburî an Ebî Hureyre'dir.
300-Bu hadis, Buhârî tarafından "muallak" olarak yani isnâdsız irâd edilmiştir (Sahîh ilm 10, I, 25). Ancak Dârimî, bu sözü, daha büyük bir metinle (I, 136-7) ve şu isnâdla tahric etmiştir: Abdülvehhab bin Saîd an Şuayb bin İshâk ani'l-Evzaî an Ebî Kesîr an ebîhî an Ebî Zerr.
301-Asl-ı senedi şöyledir: Süleyman b. Bilâl an Rebîa b. ebî Adirrahman an Abdilmelik b. Saîd b. ebî Süveyd an Ebî Humeyd ve Ebî Useyd.
Ahmed (III, 497; V, 425) tarafından tahrîc olunmuştur. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 150).
302-Dârimî'nin Sünen'inde (I, 67) tahrîc ettiği hadisin senedi: Mervân b. Muh. an Saîd an Rabîa bin Yezîd an Muâz.
303-Bu hadisi Diyâü'l-Makdisî de el-Muhtâre'sinde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdında Sâlih bin Hilâl adlı hâli Ebû Hâtim'e göre mechûl olan bir râvi vardır. Ancak onun techîlinde ihtilâf vardır. Buna göre hasen mertebesine yükselmektedir (Feyd I, 388).
304-Ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecmâ' I, 154).
305-Kezâ bunun da ricâli Sahîh ricâlinden olup İmam Ahmed (IV, 283) tarafından Muâviye b. Hişâm an Süfyân an Ebî İshâk ani'l-Berâ isnâdı ile tahrîc olunmuştur.
306-Heysemî: "Ne Ya'kub ne de babasını zikreden birisini görmedim" demekle râviler hakkanda bilgi edinemediğini zikretmektedir (Mecma' I, 154).
307-Adı geçen Ebû Râşid Mevlâ benî Âmir'i zikreden birisini görmediğini Heysemî söylemektedir (Mecma' I, 154).
309-Taberânî, bu hadisi üç Mu'cem'inde tahrîc etmiştir. M. el-Evsat ve M. es-Sağîr'in isnâdı hasen olup, râvileri güvenilir kimselerdir. Her ne kadar bazıları hakkında cerh ve tadîl yönünden ihtilaflar vâki olduysa da bunlara pek zararlı değildir (Mecma' I, 149).
310-Râvilerinden birisi olan Bukeyr b. Ma'rûf hakkında ihtilaf vardır. Onun hakkında Buhârî "atın onu!"; Ahmed bir rivayette "zayıf" diğerinde "güvenilir"; İbn Adî ise "Umarım ki bir beis yoktur" demektedir (Mecma' I, 164).
311-Kerd?s dışındaki râvileri Heysemî'nin verdiği bilgiye göre güvenilir kimselerdir. Kerd?s'u İbn Hibbân güvenilir râviler arasında zikretmekte, Ebû Hâtim ise "ona dikkat edilmesi gerekir" demektedir (Mecma' I, 191).
312-Râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' I, 165).
313-İsnâdı içinde geçen Gıyâs b. İbrâhim adlı râvi, oldukça zayıftır (Mecma' I, 166).
314-Râvilerinden Sâlih bin ebî'l-Ahdar, zayıf olmasının yanısıra, hadisi yazılıp rivayet olunan râvilerden biridir (Mecma' I, 171).
315-Asl-ı senedi: Hemmâm an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Saîd olan hadisin metni şöyle devam etmektedir: "Benden hadis naklediniz! Bir mahzur yoktur. Benim aleyhime yalan uyduran, cehennemdeki yerine hazırlansın."
Bu hadisi Müslim (Zühd no. 72, s. 2298-9) tahrîc etmiştir.
316-Ricâli güvenilir râvilerden oluşmuştur. Ancak isnâdında bir yerinde "vicâde" yolu ile rivayet gerçekleşmiştir (Mecma' I, 152).
317-Asl-ı senedi: Ubeydullah bin el-Ahnes ani'l-Velîd bin Abdillah bin ebî Muğîs an Yûsuf bin Mâlik an İbn Amr şeklinde olan hadisi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir (no. 3646).
318-Asl-ı senedi: Halîl bin Murre an Yahyâ bin ebî Sâlih an Ebî Hureyre.
Bunu tahrîc eden Tirmizî (no. 3666), daha sonra isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı "düzgün" değildir. Muh. b. İsmaîl el-Buhârî'yi 'Halîl bin Murre hadiste münkerdir' dediğini işittim"
319-Asl-ı senedi: Amr b. Dînâr an Vehb b. Münebbih an ahîhî (Hemmâm b. Münebbih) an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Buhârî (ilm 39/4, I, 36) ve Tirmizî (no. 2668) tahrîc ettiler.
320-Asl-ı senedi: İbn ebî'z-Zinâd an ebîhî an Hârice b. Zeyd b. Sâbit an ebîhî.
Bunu muallak olarak Buhârî (ahkâm 40, VIII, 120), Ebû Dâvud (no. 3645) ve Tirmizî (no. 2715) tahrîc ettiler.
321-Müslim'in (mukaddime no. 7/7, s. 13) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Dâvud b. Amr ed-Dabbî an Nâfi b. Ömer an İbn ebî Müleyke an İbn Abbâs.
322-Bu haber Buhârî'nin Sahîh'inde muallak yani isnâdsız olarak yer almıştır (ilm 34, I, 33).
323-Bu hadisin metni "ilim hadisi" diye meşhur olmuştur. Asl-ı senedi: Urve b. ez-Zübeyr an İbn Amr'dır. Bazı tariklerinde Âişe ile birlikte bir kıssa da anlatılmaktadır.
Bu hadisi Ahmed (II, 162, 190, 203), Dârimî (I, 77), Buhârî (ilm 34/2, I, 33; i'tisâm 8/1, VIII, 148), Müslim (ilm no. 13, s. 2058), Tirmizî (no. 2652) ve İbn Mâce (no. 52) tahrîc ettiler.
324-Asl-ı senedi: Muâviye b. Sâlih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Ebî'd-Derdâ olan hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2653) isnâdı hakkında şunları söylemektedir: "Bu hadis hasen garîbtir. Muâviye b. Sâlih de ilim ehli katında güvenilir bir râvi olup, hakkında Yahya b. Saîd el-Kattân'dan başka menfî söz söyleyen birisini tanımıyoruz. Kimileri bu hadisi Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Avf tarikiyle rivayet etmişlerdir."
325-Heysemî isnâdında Zührî'den rivayette bulunan Muh. b. Abdilmelik hakkında Bezzâr'ın "mütabaât olunmayan hadisler rivayet eder" suçlamasını nakletmiştir (Mecma' I, 201).
326-Hadisin asl-ı senedi: İbn Lehî'a an Zebbân an Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî.
Ahmed'in Müsned'inde (III, 439) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdında yer alan İbn Lehîa ve Zebbân, hakkında ihtilaf olan râvilerdir.
327-Asl-ı senedi: Rib'î an Alî.
Bu hadisi Ahmed (I, 83, 123, 150), Buhârî (ilm 38, I, 35), Müslim (mukaddime No. 1, s. 10), Tirmizî (no. 2660) ve İbn Mâce (no. 31) tahrîc ettiler.
328-Bu hadisin asl-ı senedi: Alî b. Rebîa ani'l-Muğîre. Bu hadisi Buhârî (cenâiz 34, s. 643-4) ve Tirmizî (no. 1000) tahrîc ettiler. Hadisin metni aslında ölüye ağıt yakmanın zemmi hususundadır. Sadece Buhârî ve Müslim'in ilk rivayetinde yukarıdaki sözkonusu bölüm ziyâde olarak geçmektedir.
329-Bezzâr'ın ricâli Sahîh ricâlidir. Hadisin asl-ı senedi Âsım an Zir an İbn Mes'ûd olup "li-yudille bihi'n-nâs" ibâresi olmaksızın Tirmizî (no. 2659) tarafından tahrîc olunmuştur (Mecma' I, 144).
330-İsnâdında geçen Atâ b. es-Sâib hakkında ihtilaf vâki olmuştur. Ahir-i ömründe hıfzı bozulduğu için hakkında menfî sözler sarfedilmiştir. Buhârî ve Tirmizî, metnin sonunda geçen merfû? hadis kısmını Ebû Kebşe'nin İbn Amr'dan rivayeti ile tahrîc etmişlerdir (Mecma' I, 146).
331-Müslim'in (mukaddime no. 3, s. 10) tahrîc ettiği bu hadisin senedi şöyledir: Züheyr b. Harb an İbn Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes. Bu hadis

Buhârî (ilm 38/3, I, 35) Abdülvâris kanalıyla Abdülazîz'den rivayet etmiştir.
332-Asl-ı senedi: Şu'be an Câmi' b. Şeddâd an Âmir bin Abdillah bin ez-Zübeyr an ebîhî an ceddîhî.
Bu hadisi Buhârî (ilm 38/2, I, 35) ve Ebû Dâvud (no. 3651) tahrîc ettiler.
333-Bu hadisin isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' I, 148).
334-Müslim'in (mukaddime no. 7/7, s. 13) tahrîc ettiği bu hadis-i mevkûfun asl-ı senedi şöyledir: Ebû Âmir el-Akadî an Rebâh an Kays b. Sa'd ar Mücâhid.
335-Râvisi Süveyd bin Abdilazîz sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma' I, 141).
336-Bu hadisi Müslim (mukaddime s. 9) ve İbn Mâce (no. 39) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Şu'be ani'l-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Semure.
Kimileri de bu hadisi Abdurrahman bin ebî Leylâ an Alî tarikiyle (İbn Mâce No. 38, 40) tahrîc etmişlerdir.
337-Asl-ı senedi Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Zeyd olan hadisi İbn Mâce (no. 25) tahrîc etmiştir.
338-Heysemî'ye göre isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 141).
339-Dârimî'nin tahric ettiği bu mevkûf hadisin senedi (I, 145-6) şöyledir: Ebû Nu'aym an Mis'ar an Amr b. Murre an Ebî'l-Bahterî an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî.
340-Asl-ı senedi: İbrâhim b. Yezîd et-Teymî an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd.
Bu hadisi Ahmed (I, 452), Dârimî (I, 83), İbn Mâce (no. 23), Taberâni (Mu'cemu'l-Kebîr No. 86/7) ve el-Hâkim (I, 111) tahrîc ettiler. İsnâdı Bûsirî'ye göre sahihtir.
341-Lafiz İbn Mâce'ye aittir. Asl-ı senedi ise şöyledir: eş-Şa'bî an Karaze b. Ka'b an Ömer.
Bunu iki ayrı tarikle Dârimî (I, 85) ve İbn Mâce (no. 28) tahrîc ettiler.
342-Heysemî, isnâdında geçen Hilâl el-Vezzân hakkında malumat edinemediğini söylemektedir (Mecma' I, 147).
343-İsnâdında adı geçen Mahfûz b. Meys?r'u irâd eden İbn ebî Hâtim, hakkında cerh ve ta'dil açısından bir şey zikretmemiştir (Mecma' I, 149).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

24. İLİM BÖLÜMÜ
1. İlim Öğrenmenin Önemi
2. Kitap Ehlinin Sözlerini Rivayet Etmenin Hükmü
3. İlmi Yazı İle Kaydetmek
4. Rasûlullah Adına Yalan Söylemenin Sorumluluğu
5. Bilgisi Olmadığı Halde Allah'ın Kitabı Hakkında Söz Söylemenin Hükmü
6. (Hz. Peygamberin Söylediği) Bir Sözü (Üç Defa) Tekrarlama (Sının Hikmeti)
7. Sözleri Ara Vermeden Peşi Peşine Ve Acele Olarak Söylemenin Hükmü
8. (Fitneye Yol Açabilecek Hususlarda) Fetva Vermekten Kaçınmalıdır
9. İlme Engel Olmanın Kötülüğü
10. İlmi Yaymanın Fazileti
11. İsrail Oğullarından Hikâyeler Rivayet Etmenin Hükmü
12. Allah Rızası Gözetilmeden İlim Tahsil Etmenin Hükmü
13. Vaaz Ve Nasihat Etmenin Hükmü

24. İLİM BÖLÜMÜ

1. İlim Öğrenmenin Önemi

3641... Kesîr b. Kays'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben Dımaşk mescidinde Ebu'd-Derdâ ile birlikte bulunuyordum. Ona bir adam gelip:
Ey Ebû Derdâ, ben sana Peygamber (s.a)'in şehrinden bir hadis için geldim. İşittiğime göre bu hadisi Rasûlullah (s.a)'tan sen rivayet etmişsin. (Buraya) başka bir ihtiyaçtan dolayı gelmedim, dedi. Ebu'd-Derdâ da şöyle cevap verdi:
Gerçekten ben Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittim: "Her kim ilim tahsil etmek amacıyla bir yola gidecek olursa Allah onu cennet yollarından bir yola sokmuş olur. Kuşkusuz ki melekler ilim yolunda olan bir kimseden hoşnutluklarından dolayı (ona) kanatlarını sererler ve göklerde ve yerde bulunan (yaratık)larla suda bulunan balıklar (tümüyle Allah'tan) âlimin bağışlanmasını dilerler. Muhakkak ki âlimin âbide (olan) üstünlüğü ayın ondördüncü gecesinde-ki dolunayın diğer yıldızlara (olan) üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak dinar ve dirhem bırakmazlar, ilim bırakırlar. Kim o ilmi elde ederse çok büyük bir nasip elde etmiş olur."[1]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, arayıcısını cennete götüreceğinden bahsedilen ilimden maksadın; öğrenilmesi farz-i ayın, farz-ı kifâye veya mendup olan ve dince övülen ilimler olduğunda şüphe yoktur.
Bu bakımdan hadis-i şerifte, Kur'an ve sünnet ilimlerinden bir ilim öğrenmek için bir yola giren ya da uzak veya yakın bir yolculuğa çıkan bir kimseyi tuttuğu bu yol sebebiyle Allah'ın cennete ulaştıracağına dair bir müjde bulunduğunu söyleyebiliriz.
Meleklerin ilim talibinden razı ve memnun olmaları sebebiyle onların yoluna kanat sermeleri hususunda Hattâbî şöyle diyor:
"Meleklerin ilim talibine kanatlarını sermesi çeşitli şekillerde yorumlanabilir:
1- Meleklerin kanatlarını sermelerinden maksat ilim talibine tavazu göstermeleri, onlara saygıya lâyık olmalarından dolayı boyun eğmeleri ve ilimlerine saygı göstermeleridir denebilir. Nitekim bu kelime,"Onlara acımadan dolayı tevazu kanatlarını indir"[2] âyet-i kerimesinde de bu manaya gelmektedir.
2- Meleklerin uçmayı bırakıp yere inmeleridir de denebilir. Nitekim bu kelime, "Allah'ı zikreden bir cemaat yoktur ki melekler onları kuşatmasın ve yerlerini rahmet kaplamasın"[3] hadis-i şerifinde de bu manaya gelmektedir.
3- "Gerçekten meleklerin ilim talibini kanatlarının üzerine alıp onu gideceği yere götürebilmek için kanatlarım onların yoluna sermesidir." şeklinde yorumlayanlar da olmuştur. Bu sözleriyle meleklerin onlara yardım etmeyi arzu ettiklerine ifade etmek istemişlerdir.
Metinde geçen, "Göklerde ve yerde bulunan bütün yaratıklar ve balıklar Allah'tan âlimin bağışlanmasını isterler" cümlesi hakkında Hattâbî şöyle der:
"Allah, ulemanın ilmi vasıtasıyla hayvanlarda insanlar için pek çok faydalar ve maslahatlar bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Âlimler insanlara bu gerçekleri ve hayvanların hakkına riayet edilmemesi halinde doğacak zararları, hayvanlara mutlaka iyi davranmaları gerektiğini anlatırlar. Allah da onların bu emeğine karşılık hayvanlara onlar için dua etmeyi ilham eder. Onların hayvanlara olan iyiliklerini bu şekilde mükâfatlandırır. Nitekim, "el-cezâü min cinsil amel" buyurulmuştur.
Alimler, parlaklıkta ayın ondördüncü gecesindeki bir dolunaya benzetilirken, âbidin yıldızlara benzetilmesindeki hikmete gelince; âbidin ışığı yıldızlarınki gibi sadece kendine yetecek kadarken âlimin ışığı ise başkalarının yolunu da aydınlatması ve ayın ışığını güneşten aldığı gibi âlimin de bu ışığını Hz. Peygamberden almış olmasıdır."
Peygamberler vefat ederken gerçekten yakınlarına bir miras bırakmamışlardır. Çünkü eğer peygamberler maddî bir miras bırakıp gitselerdi insanlar onların hayatları boyunca yakınlarını zengin etmek için çırpındıklarını zannedebilirlerdi.

Bu sebeple onlar geride mal bırakmamışlar, ellerinde bulunan mallarını ümmetlerinin maslahatlarına tahsis edip gitmişlerdir. Onların bıraktıkları en büyük miras ilim mirasıdır. Onu elde eden en büyük payı almıştır. Nitekim İbn Âbidin merhum, bir saat ilim müzâkere etmenin bir Kadir Gecesini ihya etmekten daha hayırlı olduğunu, sakalı çıkmış bir kimsenin anne ve babasının izni olmadan bile ilim tahsili için gurbete çıkabileceğini söylemiştir.[4]

3642... Eb'd-Derdâ (bir de) Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiştir.[5]

3643... Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet olunmuştur, dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İlim tahsil etmek için yola çıkan kimseye bu sebeple Allah cennetin yolunu kolaylaştırır. Ameli, kendisinin (cennete erişmesini) geciktiren bir kimseyi nesebi (cennete girmekte) çabuklaştıramaz."[6]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ilim yolunu tutan müsIüm anların cennete girmelerinin kolaylaşacağı ve cennetle arasına girecek engel lerin kalkacağı müjdelenmektedir.
Çünkü hangi maksatla olursa olsun ilim yolunu tutan bir kimseyi ilmin, sonunda bu maksadından çevirip Allah yoluna yönelteceği bu yolun öncüleri tarafından haber verilmiştir.
Fakat ilim ve taat gibi insanı cennete götüren sebeplere sarılmadığı için cennete girmeye hak kazanamayan bir kimseye şerefli bir aileye mensup olması bir fayda vermez.
Nitekim, "Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, amellerinize
Bakar."[7] buyurulmuştur.[8]

2. Kitap Ehlinin Sözlerini Rivayet Etmenin Hükmü

3644... İbn Ebî Nemle el-Ensârî'nin babasından rivayet olundu ğuna göre;
Kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a)'ın yanında oturuyormuş. (Hz Peygamber'in) yanında bir yahudi varmış. Derken oradan bir cenaz< geçmiş. Bunun üzerine (yahudi):
Ey Muhammed, cenaze kabirde konuşur mu? diye sormuş.Rasûlullah (s.a):
"Allah daha iyi bilir" cevabını vermiş. Yahudi ise;
Kesinlikle cenaze konuşur, demiş.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuş:
"Kitap ehlinin sözlerini ne tasdik ediniz, ne de yalanlayınız. (An cak) biz Allah'a ve peygamberlerine inandık deyiniz,(Eğer onların sözü)asılsız ise tasdik etmemiş olursunuz. Eğer doğru ise o sözü yalanla mamış olursunuz."[9]

Açıklama

Yahudi, Peygamber Efendimize; "Cenaze, (kabirde) konuşur mu?" derken, cenaze kabirde münker ve nekir tarafı
dan sorguya çekilip, onların sorularına cevap verir mi demek istemiş olsa gerektir. Çünkü onların kitabı olan Tevrat'ta, ölen bir kimsenin kabirde münker nekir tarafından sorguya çekileceği yazılıdır.
Ancak yahudi bu soruyu sorduğu zamanda henüz Rasûl-i Zîşan Efendimize bu hususta bir vahiy gelmediğinden, soruyu cevapsız bırakmış ve ümmetine yahudilerin Kur'ân'da açıklanmamış olan bu gibi sözlerini yalanlamamalarını ve tastık etmemelerini, çünkü onların bu gibi sözlerinin muharref Tevrat'tan alınmış olması itibarıyla yalana da doğruya da ihtimali bulunduğunu ifade buyurmuştur. Bu durum yahudilerin sözlerini rivayet etmenin caiz olmadığını gösterir ki bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır. Binaenaleyh bu hadis, kitap ehlinin sözlerini nakletmenin caiz olmadığına delâlet etmektedir.
Ancak, ulemanın açıklamasına göre bu hüküm henüz islâmî hükümlerin tamamlanıp İslâm kalplere iyice yerleştikten sonra bu hususta genişlik hasıl olmuş, onların çeşitli meselelerdeki görüşlerini öğrenmeye ve sözlerini nakletmeye izin verilmiştir. Çünkü İslâmiyetin her konudaki hükümleri iyice belli olduktan sonra onların sözlerini duyup öğrenmekte bir sakınca kalmamıştır. Zira İslâmiyetin bir meseledeki görüşü iyice bilindikten sonra,"ehli kitabın görüşlerinin doğruluk veya yanlışlığını anlamak mümkün hale gelmiştir.
Şu halde kitap ehlinin kitaplarını okumak ya da sözlerini r akletmekle ilgili yasaklamalar İslâmın ilk yıllarıyla ilgilidir. Daha sonra bu yasak kaldırılmıştır. Nitekim Hudûd bölümün 26. babındaki hadis-i şerifler de bunu is-bat etmektedir.
Bu mevzuda Hafız İbn Kesîr de şöyle diyor:
"Ne var ki bu İsrâiliyyata dair hadisler ve sözler te'yid için değil delil getirmek için zikredilir. Çünkü îsrâiliyât üç türlüdür.
1) Elimizde doğruluğuna dair delil bulunan ve sahih olduğunu bildiğimiz kısım.
2) Elimizde bulunan (kaynağa) aykırı olduğu için yalan olduğunu bildiğimiz kısım.
3) Ne o kabilden ne de bu kabilden olmayıp hakkında söz söylenmemiş Dİan kısımdır. Biz bu kışıma inanmayız fakat yalanlamayız da.
Yukarıda görüldüğü gibi bunların anlatılması caizdir. Fakat çoğunlukla dinî bir konuda faydası olmayacak şeylerdir. Bunun içindir ki ehl-i kitap bilginlerinin bir çoğu da farklı görüşlere sahiptirler. Keza bu nedenle müfes-îirler arasında (onların nakli hususunda) ayrılık göze çarpmaktadır. (Örnek alarak) Ashab-ı Kehf'in adını zikretmekte, köpeklerinin rengini ve onların sayılarını nakletmektedirler. Hz. Musa'nın asasının hangi ağaçtan olduğunu ve Allah Teâlâ'nın İbrahim Peygamber için

dirilttiği kuşların adını ZÎk-'etmektedirler. Bakara hâdisesinde ölüye vurulan kısmın neresi olduğunu ve Allah Teâlâ'nın Musa ile konuştuğu ağacın türü zikredilmektedir. Daha sonra buna benzer, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da müphem bıraktığı birçok konular vardır ki bunların belirlenmesinde mükelleflerin ne dinî ve ne de dünyevî faydaları söz konusudur. Lâkin onların değişik görüşlerini nakletmek caizdir. Nitekim Cenab-ı Allah (buna örnek olarak) şöyle buyurur: "Karanlığa taş atar gibi 'mağara ehli üçtür, dördüncüsü köpekleridir' derler. Veya 'beştir, altıncıları kopekleridir derler. Yahut 'yedidir, sekizincileri köpekleridir" derler. De ki: Onların sayısını en iyi bilen Kabbimdir. Onları pek az kimseden başkası bilmez. Bu yüzden onlar hakkında bu kısa anlatılanların dışında kimseyle tartışma ve onlar hakkında kimseden bir şey sorma." (Kehf, 22)"[10]

3645... Zeyd b. Sâbit'in (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) bana emretti de ben kendisi (ne hizmet etmek) için yahudilerin yazısını öğrendim. (Hz. Peygamber bu hususta bana)"Vallahi yazışmalarım hususunda yahudilere güvenemiyorum" dedi. Ben de yarım ay geçmeden yahudilerin yazısını iyice öğrendim. (Rasûlullah (s.a) bir mektup) yaz (mak iste)diği zaman kendisine ben yazıveriyordum. Kendisine bir mektup yazıldığı zaman da ben okuyuveriyordum.[11]

Açıklama

Hz.Peygamber'in, yazışmalarında yahudilerin kâtipliğine ve tercümanlığına güvenemedıgı için bazı müslümanlara yahudilerin yazılarını ve dillerim öğrenmelerini emrettiğini ifade eden bu hadis, yahudilerin bir olayla veya bir haberle ilgili rivayetlerine asla güvenilmeyeceğine, onların rivayet ettikleri haberlerin muteber olmayacağına delâlet etmektedir. Hadisin bab başlığıyla ilgisi de bu açıdandır.[12]

Bazı Hükümler

1. Ehli kitabın verdikleri haberlere, tercümanlıklarına güvenilemez.
2. Ehli kitap, müslümanların istihbarat işlerinde görev alamaz.
3. Müslümanlardan yeterli sayıda kimselerin yabancı dil öğrenmeleri icabeder. Bu lüzum meselenin önemi nisbetinde kendisini gösterir.[13]

3. İlmi Yazı İle Kaydetmek

3546... Abdullah b. Ömer'den (r.anhüma) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Ben, muhafaza etme düşüncesiyle Rasülullah (r.a)'dan işittiklerimin hepsini yazıyordum. Kureyş (kabilesinden bazı müslümanlar) "Rasülullah (s.a) öfkeli halinde de sakin halinde de konuşan bir insan iken sen ondan duyduğunu yazıyor musun?" diyerek beni bundan menettiler.
Ben de yazmaktan vazgeçtim ve bu durumu Rasülullah (s.a)'a anlattım. Parmağıyla ağzına işaret ederek;
"Sen yaz(maya devam et), varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki bundan haktan başkası çıkmaz" buyurdu.[14]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Rasûl-i Zîşan Efendimizin, öfkeli hallerinde de sevinçli ve sakin hallerinde de hakkı söylediğini ifade etmektedir.
Binaenaleyh onun her sözü dinî hükümler İçin bir dayanak ve bir delildir. Öfke ve sevinç halleri onun her an Hakka bağlı ve vahyi ilahî mahalli olan kalbine tesir-edip dilinden akan hikmet pınarlarını bulandıramaz.[15]

3647... Muttalib b. Abdullah b. Hantab'tan rivayet olunmuştur; dedi ki:
(Bir gün) Zeyd b. Sabit, Muâviye'nin yanına girmişti. (Muâviyç ona, Hz. Peygamber'den rivayet ettiği) bir hadisi sordu. (Zeyd ona bu hadisi rivayet edince Mûaviye orada bulunan) bir adama bu hadisi yazmasını emretti. Bunun üzerine Zeyd ona: Rasülullah (s.a) bize kendi sözlerinden hiçbirini yazmamamızı emretti, dedi. (O adam da yazmış olduğu) bu hadisi sildi.[16]

Açıklama

Hattâbî, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile bir önceki hadis-ı şerif hakkında şu açıklamayı yapıyor:
"Hadislerin yazı ile tesbiti ile ilgili bu yasağın İslâmiyetin ilk yıllarım ait olup sonradan kaldırılmış olması icab eder.
Çünkü o yıllarda Hz. Peygambere Kur'an âyetleri inmeye devam ediyordu. İnen âyetler vahiy kâtipleri tarafından kaydediliyordu. Kur'an âyet lerinin yazı ile tesbit edildiği o günlerde bir taraftan da hadislerin yazı ili tesbit edilmesine izin verilmesi halinde Kur'an âyetleri ile hadislerin karışarak bir sayfaya yazılması ihtimali vardı.
Böyle bir sakıncanın bulunmaması halinde ilmin yazı ile tesbitinin ya saklanması düşünülemez.
Nitekim Hz. Peygamber Efendimizin daha sonraki yıllarda ümmetine "Sizden benim bu sözümü dinleyenler, burada bulunmayanlara iletsin."[17] buyurması, bu yasağın daha sonraki yıllarda kalktığını gösterir. Çünkü bir iözü en doğru şekilde ve eksiksiz olarak başkalarına eriştirmek o sözün yazı ile tesbiti sayesinde olabilir. İnsan hafızası nisyan ile malul olduğundan, hadislerin tebliği için sadece hafızaya güvenilemez. Ayrıca, Rasûl-i Ekrem Efendimizin, kendisine hafızasının

zayıflığından bahseden bir kimseye, "- Sağ îlinden de faydalan" buyurması da sonraki yıllarda bu yasağın kalktığını gösterir. Hz. Peygamber'in irad etmiş olduğu bir hutbe için, "Bu hutbeyi Ebû Şâh için yazıverin'[18] buyurması da bu cümledendir.
Rasûl-i Ekremin; sadakalar, meâkıl ve diyetler konusunda yazılar yazması yahutta ümmetinin bu kitapları sağlığında ondan dinledikleri hadisleri yazarak vücuda getirmeleri ve hem kendileri onlarla amel edip hem de kendilerinden sonraki nesillere nakletmeleri halef ve selef ulemasından hiçbirinin bu yazılanlara ve rivayetlere karşı çıkmaması da yine bu yasağın bir süre sonra yürürlükten kaldırıldığını isbat eder."[19]

3648... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Biz (Hz. Peygamber zamanında) Kur'an ve şahadet kelimesinden başka bir şey yazmadık.[20]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûl-i Zişan Efendimiz zamanında "Eşhedü enlailâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdu-hu ve rasûluhu" sözü ile Kur'an-ı Kerim dışında hiçbir sözün yazı ile tesbit edilmediği ifade edilmektedir.
Ancak bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu uygulama İslâmın ilk yıllarında olmuş, bir süre sonra yürürlükten kaldırılmımş ve hadislerin de yazı ile tesbitine izin verilmiştir.
Bu mevzuda Kadı Iyaz şöyle diyor:
"Bu hususta sahabe ile tabiîn arasında bir hayli ihtilâflar vaki olmuştur. Birçokları hadis yazmayı kerih görmüş, ekseriyet ise yazılmasına cevaz vermişlerdir. Sonraları bütün müslümanlar hadis yazmanın caiz olduğuna ittifak etmiş ve hilaf ortadan kalkmıştır. Ancak hadis yazmayı nehyeden bu rivayetten murad ne olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre bu hadis ravinin ezberleyeceğine itimad edilen ve yazarsa yazıya dayanarak ezberlememesinden korkulan hadisler hakkındadır. Yazmayı mubah kılan hadisler ise belleyişi-ne itimad edilmeyen kimselere hamlolunur. Hz. Ali'nin sahifesi, Amr b. Hazm'ın kitabı, Hz. Ebû Bekir'in Enes'e gönderdiği zekât mektubu vs. bu kabildendir.
Ulemadan bazıları nehy hadislerinin bu hadislerle neshedildiklerini söylemişlerdir. Onlara göre hadisin yazılması Kur'an'la karışır endişesindendi. Bu endişe ortadan kalkınca hadisin yazılmasına izin verilmiştir. Bazıları, "Hadis yazılmasının nehyinden murad; hadisle âyeti bir sahifeye yazmaktır. İkisi bir sahifede olunca, okuyan hangisinin âyet hangisinin hadis olduğunu karıştırabilir" demişlerdir."[21]

3649... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Mekke feth edilince Peygamber (s.a) ayağa kalktı... (Ebû Hureyre sözlerine devam ederek) Hz. Peygamber'in (orada) okuduğu bir hutbesini anlattı (ve şöyle) dedi:
Bunun üzerine Yemen halkından Ebû Şâh denilen birisi ayağa kalkıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, (bu hutbeyi) bana yazıverin, dedi. (Hz. Peygamber de orada bulunan kâtiplerine); "- (Bunu) Ebû Şâh'a yazıverin" buyurdu.[22]

Açıklama

3647 ve 3648 numaralı hadis-i şerifler Hz. Peygamber'in hadislerin yazılmasını yasakladığını ifade etmelerine karşılık bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in yazılmasına izin verdiğini ifade etmektedir. Bu hadis hakkında İbn Hacer şöyle diyor:
"Bu hadisi şerif zahiren, "Benden bir şey yazmayın. Her kim Kur'an'-dan başka benden bir şey yazarsa onu hemen silsin'[23] hadis-i şerifine aykırı gibi görünmekte ise de bu iki hadisin arasını şu şekilde telif etmek mümkündür:
1- Hadisleri yazmanın nehyedilmesiyle ilgili yasaklar vahyin inmekte olduğu ve Kur'an âyetleriyle hadislerin karışması ihtimali bulunduğu dönemlere aittir. Hadislerin yazılmasına izin verildiğini ifade eden hadisler ise bu endişenin ortadan kalktığı dönemlere aittir.
2 - Yahutta hadislerin yazılmasının yasaklandığını bildiren hadisler, hadislerin Kur'an'Ia aynı yere yazılmasıyla ilgilidir. Hadislerin yazılmasına izin verildiğini bildiren hadisler ise hadislerin Kur'an-ı Kerim âyetlerinin yazılı olmadığı yerlere yazılmasıyla İlgilidir.
3- Hadis-i şeriflerin yazılmasına izin verildiğini bildiren hadisler, yazılmasını yasaklayan hadislerin hükmünü neshetmişlerdir. Bu mevzudaki görüşlerin en sahihi budur.
4- Bazıları da bu'mevzudaki yasağın yazıya güvenip hadisleri ezberlemeye lüzum görmeyen kimselere, iznin ise böyle bir hataya düşmeyenlere ait olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olanlara göre, hadis yazmanın yasaklandığını bildiren Müslim hadisi merfu değildir; Ebû Saîd el-Hudri'nin sözüdür.[24]

3650... Velîd'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben Ebû Amr'a;
Onların yazdığı nedir? diye sordum.
O gün Ebû Hureyre'nin, kendisinden (Peygamberden) duyduğu hutbedir, cevabını verdi.[25]

4. Rasûlullah Adına Yalan Söylemenin Sorumluluğu

3651... Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'in, babasından şöyle naklettiği rivayet olunmuştur: (Babam) Zübeyr'e:
Diğer sahâbîlerinin kendisinden rivayet ettikleri gibi seni hadis rivayet etmenden alıkoyan nedir? diye sordum, şöyle cevap

verdi:
Allah'a yemin olsun ki, (aslında) Rasûlullah(s.a)'m yanında benim özel bir itibarım ve yerim vardır. Fakat ben onu,"Kim benim adıma bile bile bir yalan söylerse cehennemden yerini hazırlasın" buyururken işittim. (Bu yüzden hadisleri yanlış rivayet etme korkusundan buna yanaşamadım.)[26]

Açıklama

Hz. Zübeyr'in, Rasûlullah (s.a)'m sohbetlerinde pek çok defalar bulunduğu ve ondan pek çok hadis dinlediği halde, yanlış rivayet etme korkusuyla bu dinlediklerini rivayet etmekten kaçınması, onun bir hadisi hata eseri olarak yanlış rivayet etmenin de bile bile yanlış rivayet, etmek gibi veballi olduğuna inandığını gösterir. Gerçekten de bazı kimseler için çok hadis rivayet etmekte hataya düşme ihtimali daha fazla olduğundan, Zübeyr (r.a) çok hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Çünkü her ne kadar Cumhuru ulemanın dediği gibi, kasıtsız ve hata eseri olarak yanlışlık yapan bir kimse bu hatadan dolayı günahkâr olmazsa da, çok hadis rivayet etmede hataya düşme ihtimali bulunan kimselerin bundan kaçınmaları ihtiyata daha uygundur. Dolayısıyla bu gibi hataya düşme ihtimalinin kuvvetle belirdiği yerlerde ısrarla dolaşmak veballi bir iştir.
Hadis rivayetinde güvenilir kimseler bu gibi hatalara düşmeleri halinde halkın gerçekle ilgisi olmayan rivayetlerle amel etmesine sebep olurlar. Binaenaleyh çok hadis rivayet edince hataya düşme korkusundan emin olmayan kimselerin, bile bile kendilerini bü tehlikeye atmaları günahtır. Bu durumda olan kimselerin Zübeyr (r.a) gibi, çok rivayet etmekten kaçınmaları gerekir. Nitekim sahabeden pek çoğu çok hadis rivayet etmekten kaçınmışlardır.
Çok hadis rivayet eden sahâbîler ise, hafızasına ve yazmasına güvenerek hataya düşme tehlikesinden uzak olanlardır.
Yahutta bunlar uzun süre yaşadıkları için halk onların hafızasında bulunan hadisleri öğrenmeye ihtiyaç duyup kendilerine müracaat etmişler, onlar da ilmi saklamanın mesuliyetinden korktukları için bildiklerini söylemek zorunda kalmışlardır.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre; metinde geçen "müteammiden = bile bile" kelimesi, Buharı ile Nesâî'nin rivayetlerinde yoktur ve Nesâî ile Buharî'nin bu rivayetleri diğer rivayetlerden daha sağlamdır.[27]

5. Bilgisi Olmadığı Halde Allah'ın Kitabı Hakkında Söz Söylemenin Hükmü

3652... Cündüb (b. Abdillah el-Becelî)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı üzerinde (sırf kendi) görüşüne dayanarak fikir beyan eden kimse, (konuşmasında) isabet bile etse yine de hata etmiş olur."[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerif; Tefsir için lüzumlu olan ilimleri öğrenmeden ve Tefsir ulemasının görüşlerine bakmadan, sırf kendi aklına geldiği şekilde Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin lafızları ya da manaları hakkında açıklamalar yapan kimselerin bu açıklamalarında tesadüfen isabet etmiş olsalar yine de hata etmiş olduklarını haber vermektedir.
Sırf kendi akıllarıyla Kur'an-ı Kerim âyetlerini tefsire kalkan kimselerin, bu hususta yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, yaptıkları açıklamalarda hataya düşmeleri kaçınılmazdır. Böyle iken Kur'an-ı Kerim'i tefsire kalkışmaları demek, Kur'an-ı Kerim'i keyiflerine göre tefsire yeltenmeleri demektir ki bu, Allah'a karşı bir cürettir. Böylesi bir kimse yapmış olduğu açılamalarda isabet etmiş bile olsa, Allah'a karşı cürette bulunmayı göze aldığı için, dağların ve taşların bile altından kalkamayacağı büyük bir günah işlemiş demektir.
Hafız Süyûtî'nin açıklamasına göre, hadis-i şerifteki bu tehdit herhangi bir delile dayanmadan sırf kendi aklına dayarak Kur'an-i Kerim'i tefsir eden kimseler hakkındadır. Fakat bir kimsenin kuvvetli bir delile dayanarak Kur'an-ı Kerim âyetleri hakkında fikir beyan etmesinde bir sakınca yoktur.
Bu mevzuda Aliyyü'l-Kârî şu görüşlere yer veriyor:
"Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Kur'an-ı Kerim'i sırf kendi aklına dayanarak tefsir eden kimsenin isabet etmesi halinde bile hata etmiş sayılmasının sebebi, onun isabet etmek için gerekli hazırlığı yapmamış olması ve bu iş için şuurlu hareket etmemiş olmasıdır.
Fakat Kur'an-ı Kerim'in manasını ortaya çıkarmak gayesiyle şuurlu bir şekilde gerekli hazırlığı yaptıktan sonra âyetlerinin tefsirine girenler ise bunun tersinedir. Bunlar hata bile etmiş olsalar ecir alırlar. Çünkü bunlar hadlerini aşmamışlardır. Bir rivayete göre bu ikinci kısma girenler hata ettikleri halde bile iki ecir alırlar. Diğer bir rivayete göre, eğer isabet ederlerse on, edemezlerse iki ecir alılar. Çünkü müctehid gibi doğruyu ortaya çıkarmak için olanca gücünü sarf etmişlerdir.
Binaenaleyh Kur'an-ı Kerim'i tefsir etmek isteyen bir kimsenin şu ilimleri bilmeden Kur'an-ı Kerim tefsirine girişmemeleri gerekir: **1)** Lügat, **2)** Nahiv, **3)** Sarf, **4)** İştikak, **5)** Meâni, **6)** Beyân, **7)** Bedi', **8)** Kıraat, **9)** Kitap ve Sünnet, **10)** Esbâbü'n-Nüzûl, **11)** Kıssalar, **12)** Nâsih, **13)** Mensüh, **14)** Fıkıh ve Kur'an-ı Kerim âyetlerinin mücmelini açıklayan hadisler, **15)** İlm-i Mevhibe."[29]
Bu hususta İmam Mâverdî de şöyle diyor:
"Şüpheli işlerden kaçınmayı kendilerine usul ittihaz etmiş olan müslü-manlardan bazıları, bu hadisin zahirine sarılarak, ellerinde sarih naslara uygun deliller olsa bile Kur'an-ı Kerim'den hüküm çıkarmaktan kaçınmayı prensip haline getirmişlerdir.
Onların bu tutumu, kulluğumuzu yerine getirmemizin ancak kendisiyle mümkün olacağı Kur'an ilimlerinden ve Kur'an'dan hüküm çıkarma mükellefiyetinden kaçmak anlamına gelir. Nitekim bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "...İçlerinden, işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu (haberin neye delâlet ettiğini) bilirlerdi..."[30]

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde onun hükümlerini çıkarabilecek kişilerin bulunduğunu haber verdiğine göre, bu kimselerin görüşleri ve tutumları doğru değildir.
Bir başka ifadeyle onların bu görüşleri doğru olsaydı Kur'an-ı Kerim'den hiçbir kimsenin bir hüküm çıkarmaması ve insanların pekçoğunun Kur'an-ı Kerim'den hiçbir şey anlayamaması icabederdi.
Binaenaleyh, eğer bu hadisin sahih olduğunu kabul edersek onu şöyle tefsir etmemiz gerekir:
Kur^an'ın lafızlarının ifade ettiği derin manalara nüfuz etmekten aciz olan kimse, sırf kendi aklına göre onu tefsire kalkar ve bu tefsirinde hakka isabet edecek olursa o kimse yine hata etmiş sayılır. Çünkü o tesadüfen doğruyu söylemiştir. Maksadı ise sırf kendi görüşünü ortaya koymaktır ve hakkı söylediğine dair bir delili de yoktur."[31]

6. (Hz. Peygamberin Söylediği) Bir Sözü (Üç Defa) Tekrarlama (Sının Hikmeti)

3653... Peygamber (s.a)'in hizmetçilerinin birinden rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) bir söz söylediği zaman onu üç defa tekrarlarmış.[32]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimizin, bazen yahutta ekseriyetle söylediği sözleri üç defa tekrarlamasının sebebi hususunda hadis sarihleri şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:
1- Hz. Peygamber her söylediği sözü değil, ancak anlaşılması güç olan cümleleri tekrarlardı ki bundan maksadı, dinleyenlerin bu sözleri kolayca anlamalarım sağlamaktı. Hanefî ulemasından Sindî bu görüştedir.
2- Rasûl-i Zişan Efendimizin sözlerini bu şekilde tekrarlaması, dinleyen kimseler içerisinde anlayışı kıt kimselerin bulunması ile ilgili olabileceği gibi, söylediği sözler arasında anlaşılması zor ince manalı sözlerin bulunmasıyla da ilgili olabilir.
Hz. Peygamber bu tekrarlar ile, anlayışı kıt kimselerin de o sözleri anlamasını sağlamak ve derin manalı sözlerin tekrar işitilip anlaşılmasına imkân vermek istemiş olabilir. Hattâbı (r.a) bu görüştedir.
3- Zihinlere daha iyi yerleşmesi ve tesirinin daha fazla olması için sözlerini tekrarlamış olabilir. İmamlardan bazıları da bu görüştedir.
4- Bezlü'l-Mechûd yazarına göre Hz. Peygamber'in sözlerini tekrarlamaktan maksadı, onların daha kolay bellenmesi içindir.[33]

7. Sözleri Ara Vermeden Peşi Peşine Ve Acele Olarak Söylemenin Hükmü

3654... Urve (r.a)'den rivayet olunmuştur, dedi ki: (Bir gün) Ebû Hureyre namaz kılmakta olan Âişe (r.anha)'nin odasının yanına oturup iki defa: "Ey odanın sahibi, (beni iyi) dinle" diyerek söze başladı (ve Hz. Peygamber'den bir hadis nakledip gitti). (Hz. Âişe,) namazım bitirince;
(Ey Urve), sen (Ebû Hureyre'nin) şu (davranışı)nı ve sözünü (söyleyiş tarzım) beğendin mi? (Şunu iyi bil ki) Rasûlulah (s.a) bir söz söylediği zaman onu saymak isteyen bir kimse sayabilirdi, dedi.[34]

Açıklama

Bu hadis, Rasûlullah (s.a)'in, dinleyicilerin rahatça takip edebileceği derecede ağır ve yavaş konuştuğunu ifade etmektedir. Rasûl-i Zîşan Efendimizin bu üslubu, İslâm davetçileri için gözönünde bulundurulması gereken çok önemli bir husustur.
İyi bir hatipten beklenen, anlatacağı konuyu rahat, mutedil bir konuşma şekliyle anlatmasıdır. Konuşurken takip edilemeyecek derecede hızlı ve acele konuşan hatipler dinleyiciye fazla bir şey veremezler. Sözlerinin doğru ve haklı, kendilerinin samimi ve bilgili olması neticeyi fazla değiştirmez. Acele ile yapılan bir konuşmada fikirler arasındaki bağ kopar.
Hızlı konuşan bir hatibi dinleme mecburiyetinde kalanlar, hitabetin bitmesiyle derin bir nefes alırlar. Ruhen sıkıntı basmış ve yorulmuşlardır. Böyle bir konuşmanın faydasından söz edilemez.[35]
Hz. Peygamber'in bu konuşma üslubu İslâm davetçileri için olduğu kadar, günlük hayattaki her türlü konuşmalarda tüm müslümanlar için de önemli bir husustur.[36]

3655... Urve b. Zübeyr'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe dedi ki:
(Ey Urve, şu davranışıyla) Ebû Hureyre (senin) hoşuna gitti mi? (Bak) ben teşbih çekerken odamın yanına oturmuş, Peygam-ber(s.a)'den hadis rivayet ediyor ve bunu işittirmeye çalışıyor. Ben teşbihimi bitirmeden de kalkıp gitti. Eğer ona yetişebilseydim kendisine; kuşkusuz Rasûlullah (s.a) hadisi sizin serdettiğiniz gibi serdetmezdi diye cevap verecektim.[37]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de Hz. Peygamber'in, sözlerini tane tane, muhatabın rahatça takip edebileceği derecede yavaş konuştuğunu; kelimeleri alelacele, arka arkaya sıralamaktan kaçındığını ifade etmektedir.
Gerçekten Rasûlullah (s,a), dinleyiciden gelecek bütün şikâyetleri bertaraf edecek bir tempo ile, hiç acele etmeden ağır ağır, tane tane konuşmuştur.
Bu sebepledir ki, onun konuşmasını takip edemediği için sözünü tekrarlamasını isteyen bir tek ferdin varlığını bilmiyoruz.

Ancak, sözlerindeki derin manayı kavrama ve sözlerindeki güzelliği bir defa daha duymak maksadıyla sözlerini tekrar etmesini isteyenler olmuştur.[38]

8. (Fitneye Yol Açabilecek Hususlarda) Fetva Vermekten Kaçınmalıdır

3656... Muâviye (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) (ümmetine), yanıltıcı sözler söylemeyi yasaklamıştır.[39]

Açıklama

kelimesinin tekili dır. Bu kelime yanlışlık anlamına gelen "galat" kökünden gelir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; hadis-i şerifte, ulemayı halkın gözünden düşürmek gibi maksatlarla onlara anlaşılması ve anlatılması güç sorular yöneltmenin bizzat Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı ifade edilmektedir. Hadis-i şerif, halkın ilim adamlarına kasıtlı olarak bu gibi sorular yöneltmesinin caiz olmadığını ifade ettiği gibi, ilim adamlarının, insanların ihtiyaç duymadığı lüzumsuz meselelere dalmalarının ve vakitlerini bu gibi fay-dasiz meşguliyetlerde zayi etmelerinin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu bakımdan ilim adamı, kendisine sorulan bilmediği bir meseleye hemen cevap vermekten kaçınmalı ve meseleyi iyice bildiğinden emin olmadıkça o hususta fetva vermemelidir.
Nitekim Übey b. Kâ'b'a bir kimse son derece kapalı bir mesele sorduğu zaman, "Bu meselenin cevabı sana hemen şimdi lâzım mıydı?" diye sormuş, hayır cevabını alınca, "Öyleyse bu mesele sana lâzım oluncaya kadar bana mühlet ver de o zaman sana cevap vereyim" demiştir.
Yine bir kimse Mâlik b. Enes'e, namazda unutarak bir şey içen kimsenin namazının bozulup bozulmadığını sormuş. İmam Mâlik ona, (sorusunun lüzumsuz olduğunu anlatmak için) "Niçin (bir şeyler) yememiş de (içmiş)?" şeklinde cevap vermiştir.
Esasen, insanların birinci derecede ihtiyaç duydukları meseleler çözüm beklerken henüz ihtiyaç duyulmayan meselelerle uğraşmak doğru değildir. Nitekim Peygamber Efendimiz, "Kişinin kendisini alâkadar etmeyen şeyleri terketmesi mü si uman lığının güzelliğîndendir."[40] buyurmuştur.
Daha sonraki asırlarda İmam Ebû Hanîfe gibi bazı fıkıh imamlarının, henüz İnsanların başına gelmemiş olan meseleleri çözmek için çaba sarfettikleri ve bu meseleleri çözdükleri görülmüşse de onlar, kendi devirlerindeki İhtiyaçları çözdükten ve gelecek nesillerin bu meselelere gerçekten ihtiyaç duyacaklarını çok iyi anladıktan ayrıca bu meseleleri çözmenin kendileri için bir görev olduğuna inandıktan sonra bu işlere girişmişlerdir. Gerçekten de bu sayede kendilerinden sonra gelen kadirşinas nesiler tarafından takdirle ve rahmetle anılmışlardır.
İnsanlığın birinci derecede çözüm bekleyen meseleleri varken hiç karşılaşmadıkları veya karşılaşmaları ihtimal dahilinde olmayan meselelerle uğraşmak, yahutta insanları yanıltmak gayesiyle çeşitli bilmeceler, karışık meseleler düzenlemek bunun dışındadır. İşte hadis-i şerifte yasaklandığı belirtilen husus, bu ikinci kısım meselelerle uğraşmaktır. Talebelerin meseleleri daha iyi kavrayabilmeleri için onlara fıkhı bilmeceler ve benzeri muğlak meseleler sormakta bir sakınca yoktur.
Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Ebû Hatim er-Râzî'nin; kimliği meçhul diye nitelendirdiği Abdullah b. Sa'd vardır.[41]

3657... Ebû Hureyre (r.a)'den, rivayet olduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimseye, ilimsiz olarak fetva verilirse, bu fetva (ile amel etme) nin günahı onu veren kimsenin üzerine olur."
Süleyman el-Mehrî (yukarıdaki hadise) ilâve olarak şunları da rivayet etti: "Herkim (kendisine danışan din)kardeşine bir işte gerçek olmadığını bildiği halde bîr şeyi tavsiye ederse (tavsiyede bulunduğu) kardeşine ihanet etmiş olur."
Süleyman'ın (rivayet ettiği) hadisin metni budur.[42]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, fetva verme ehliyetine sahip olmayan bir kimsenin verdiği yanlış fetvalarla yapılan amellerin günahının, bu fetva ile amel eden cahil kimselere değil, bizzat bu fetvayı veren ehliyetsiz kimseye ait olduğunu ifade etmektedir.
Bu bakımdan hadis-i şerif, ehliyetsiz oldukları halde fetva vermeye cüret eden kimseler hakkında çok büyük bir tehdidi ihtiva etmektedir. Fahr-i Kâinat Efendimiz başka bir hadisinde de, "Sizin fetvaya en cüretliniz ateşe atılmaya en cüretkâr olanınızdır"[43] buyurmuştur.
Binaenaleyh dinî bir mesele hakkında kendisinden fetva istenen bir kimse, o meselenin cevabı hakkında şer'î bir esasa dayanmadan, bu husustaki dinî hükümlere lâyıkıyla muttali olmadan asla cevap vermemelidir.
Bazıları bu hadise, "Vebali bu fetva ile amel eden kimseye olur" diye mana vermişlerse de birinci mana daha doğrudur.[44]
Ehliyetsiz olduğu halde dinî meselelerde fetva veren bir kimse; din adına büyük iftirada bulunmuş, şer'î hükümlere karşı laubali davranmış, müslümanların mukaddesatına karşı tecavüzkâr bir tavır takınmıştır.
Bu fetvayı alan kimse ise, aldığı fetvanın yanlışlığını bildiği halde yine de bu fetva ile amel edecek olursa, amelinden doğacak olan vebalin bir misli de kendi defterine yazılır.
İctihad ehliyetini haiz olan kimselerin ictihadlanndan doğan hatalar ve onların hatalı fetvaları ile amel etmek ise bu hükme girmez. Çünkü onların davranışlarında en küçük bir laubalilik olmadığı gibi doğruyu bulmak için gerekli ilimleri tahsil etmiş ve olanca güçlerini sarfetmiş olmaları açısından, onlardan daha fazlasını beklemek, güçlerinin yetmediği şeyi istemek gibi bir haksızlık olur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, din kardeşine bile bile yanlış bir tavsiyede bulunan kimsenin, emanet vasfını

kaybedip hainlik vasfını kazanmış olduğu açıklanmaktadır. Bir hadis-i şerifte, "Kendisine danışılan zat emindir"[45] buyurulduğundan, bir meselede kendisiyle istişare edilen kimse, kendisi hakkında ne kadar iyilik düşünüyorsa kendisine danışan kimse hakkında da o kadar iyilik düşünmelidir. Aksi takdirde hainler sınıfına girmiş olur.
Başkalarıyla istişare ihtiyacı duyan bir kimse de istişare için, fikirlerine ve doğruluklarına güvenilen dürüst, mütefekkir ve emin kimseleri seçmelidir.[46]

9. İlme Engel Olmanın Kötülüğü

3658... Ebû Hureyre(r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse kendisinden sorulan bir meseleyi gizler de cevap vermezse, Allah, kıyamet gününde ona ateşten bir gem vurur."[47]

Açıklama

Müslümanlar, kesin olarak bildikleri bir meseleyi bir ihtiyaca dayanarak soran kimselere açıklamakla mükelleftirler. Bu hususta bildiklerini açıklamayanlar manevî cezaya müstehak olurlar. Şu kadar var ki, kendisinden sual edilen zat bu meseleyi güzelce bilmelidir. Soran kimse de güzel bir maksatla sormuş olmalıdır. Aksi takdirde cevap vermek gerekmez.[48]
Bu mevzuda Hattâbî (r.a) şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerifte, saklanılması ahirette ateşten gem vurulma ce zasını gerektirdiğinden bahsedilen ilimden maksat, öğretilmesi ve öğ renilmesi farz-ı ayın olan ilimlerdir. Müslüman olmak istediği için "Din nedir? İslâm nedir? Bana öğretiniz" diyen bir kâfiri gören kimse nin ona dininin ve İslâmm ne olduğunu öğretmesi, yahutta yeni müslüman olup namaz kılmasını İyice bilmeyen ve namaz vakti yaklaştığı için, "Bana namazın nasıl kılınacağını öğretiniz" diyen kimseyi gören bir müslümanın namazı öğretmesi; haramlar ve helâller hakkında fetva isteyen bir kimseye bunları öğretmek gibi hususlar da bu hadisin kapsamına girer. Çünkü bu gibi meselelerde sorulan bir soruya cevap vermekten kaçınan kimseler günahkâr ve bu hadis-i şerifin bahsettiği tehdide hedef olurlar. Öğrenilmesi nafile olan ve insanların öğrenmeye ihtiyaçları olmayan bilgileri öğretmenin hükmü ise böyle değildir.
Nitekim Kadı İyaz'a,"İHm tahsil etmek her müslümana farzdır"[49] hadisinin hükmü sorulunca; "Burada kastedilen ilimden maksat, kendisiyle amel edilmesi farz olan şeylerdir. Kendisiyle amel etmen sana farz olmayan şeyleri öğrenmen de sana farz değildir" cevabını vermiştir."
Görülüyor ki Hattâbî, burada bir meseleyle ilgili ilmi saklamaktan doğacak sorumluluğun derecesini, o ilmi öğrenmenin derecesiyle ölçmektedir. Bir başka ifadeyle, Öğrenilmesi farz olan bir ilmi saklamanın haram, vacip olan bir ilmi saklamanın mekruh olduğunu açıklamaktadır.[50]

10. İlmi Yaymanın Fazileti

3659... Abdullah b. Abbas (r.anhüma)'tan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Siz (bir hadisi) benden işitirsiniz, (sonra siz onu bir yerde rivayet edince) sizden işitilir. (Sonra sizden işiten kimse onu nakleder de) sizden işitenden işitilir."[51]

3660... Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Allah, benden bir hadisi işitip de onu (güzelce) ezberleyip başkasına (eksiksizce) aktaran kimsenin yüzünü ak etsin. Nice fıkıh ilmine (esas teşkil eden hadislere) sahip olup da onu kendisinden daha anlayışlı bir kişiye aktaran kimseler vardır. (Bu bilgiyi aktardığı kimseler de onun inceliklerini kavrayıp halka açıklar.) Nice fıkıh ilimine (esas teşkil eden hadislere) sahip olup da (o hadislerin inciliklerine nüfuz edecek şekilde) anlayışlı olmayan kişiler de vardır."[52]

3661... Sehl b. Sa'd(r.a)'dan rivayet olduğuna göre Peygamber (s.a) şöyl'e buyurmuştur:
"Allah'a yemin olsun ki senin hidayete vesile olman sayesinde Allah'ın bir adama hidayet vermesi, senin için kırmızı develer (i elde etmenden daha hayırlıdır."[53]

Açıklama

Bu babda gelmiş olan hadisler Kitap ve sünneti ve bunlardan çıkartılan dinî ilimleri yaymanın faziletine delâlet etmektedir.
Bunlardan, 3659 numaralı hadis-i şerifte ilmin müslümanlar arasında ve nesilden nesile aktarılması emredilirken, 3660 numaralı hadis-i şerifte "el-cezaü min cinsil amel" kaidesince, dinî ilimleri nesiller arasında yayarak ilmin parlamasına vesile olan kimselerin yüzlerinin mırlamp parlaması,dünya ve ahirette ak çıkması için Hz. Peygamber tarafından dua edilmektedir. Fıkıh ilmine vâkıf olmadığı için hafızasındaki hadislerden hüküm çıkarmaya gücü yetmeyen hadis hafızlarının bildikleri hadisleri onlardaki hükümleri kavrayan ve bu hükümlerle müslümanların müşkillerini çözebilen fıkıh âlimlerine aktarmalarının önemine işaret edilmekte ve bildiği hadisleri rivayet eden kişilerin nasıl bir hayra vesile olacaklarına dikkat çekilmektedir. 3660 numaralı hadis-i şerif hakkında Hattâbî şöyle diyor: "Bu hadiste geçen, "Fıkıh ilmine malzeme teşkil edecek hadisleri bilen nice kimseler vardır ki" cümlesi, fıkıh ilmini en son derecesine kadar bilemeyen bir kimsenin, hadisi kendi anlayışına göre

kısaltarak rivayet etmesinin caiz olmadığına delâlet eder. Çünkü fıkhın inceliklerine lâyıkıyla vâkıf olmayan kimse onu kısaltırken hadis-i şeriften hüküm çıkarmaya vesile olacak incelikleri bilmeden hazfeder. Dolayısıyla hadisten beklenen gaye kaybolup gider.
Bu husus aynı zamanda fıkıh ilmini öğrenmenin farz olduğuna delâlet etmekte ve hadislerdeki manaları ve incelikleri iyi kavrayıp meydana çıkarmaya teşvik etmektedir."
3661 numaralı hadis-i şerifte ise hadislerin tüm insanlar arasında yayılmasına hizmet ederek, bir kimsenin İslâm hidayetine erişmesine vesile olmanın insanlar tarafından en çok rağbet edilen ve beğenilen dünya mallarına erişmekten daha hayırlı olduğu vurgulanmaktadır.[54]

11. İsrail Oğullarından Hikâyeler Rivayet Etmenin Hükmü

3662... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre Rasûiul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“İsrail oğullarından (geçmiş devirlere ait haberler) rivayet etmenizde bir sakınca yoktur."[55]

Açıklama

Hz. Peygamber, İslâmî esasların iyice kavranamayıp gönüllere lâyıkıyle yerleşemediği İslâmın ilk yıllarında, karışıklıklara sebep olacağı endişesiyle İsrail oğullarından bir takım kıssaların dinlenmesini yasaklamıştı.
Fakat İslâmiyetin yavaş yavaş tamamlanıp kemale ermesi ve gönüllere iyice yerleşmesi ile bu gibi tehlikeler ortadan kalkınca bu yasağı kaldırdı. Onlardan rivayet yoluyla o devre gelebilen olaylardan senetleri itibarıyla doğru olmadıkları anlaşılan haberleri, yanlışlıklarını bilerek ve doğru olduklarına inanmayarak rivayet etmekte ve dinlemekte bir sakınca olmadığını bildirdi. Çünkü artık sahabe-i kiram (r.a) hazretleri İsrail oğullarının kendi kitaplarını tahrif ettiklerini iyice öğrenmişler, kendilerine erişen bir İsrail kıssasının aslı olup olmadığını rahatça kavrayacak bir seviyeye gelmişlerdi. Bu haberlerden İslâm'a uygun olanlarını kabul ediyorlar, uygun olmayanlarını da reddedebiliyorlardı. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in, İsrail oğullarından kıssa rivayet edilmesine izin vermekle, onların asılsız hikâyelerinin kabul edilmesine izin verdiği söylenemez.
Nitekim bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:
"Hz. Peygamber'in buna izin vermesi, onların asılsız haberlerinin doğru gibi anlatılmasını mubah kılma anlamına gelmez. Ancak bu ruhsatın manası, tarihin aydınlatamadığı İsrail oğullarının tarihiyle ilgili hâdiseleri imkânların elverdiği nisbette nakledilebileceğini gösterir. Çünkü bunların aslını rivayet etmenin her zaman mümkün olmadığı, dolayısıyla onların bu anlayışla nakledilmesinde bir sakınca bulunmadığı anlamına gelir.
Ayrıca bu hadis sened zincirine riayet etmeden Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmenin caiz olmadığına da delâlet etmektedir.
Metinde geçen, "sıkıntı ve sakınca yoktur" sözünün buradaki manası hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları şöyledir:
1- Onlardan duyacağınız bazı garip şeyler sizin gönlünüze ve kalbinize
bir sıkıntı vermez.
2- Onlardan duyacağınız haberleri nakletmemenizde bir sakınca yok tur. Bu görüş, "rivayet ediniz" emrinin farziyyet ifade etmediğini göster mek için söylenmiştir.
3- Onlardan doğru haberler nakletmenizde bir sakınca yoktur. Faka
asılsız haberler nakletmeyiniz.
İmam Mâlik'e ait olan bu görüşü İbn Hacer el-Feth isimli eserinde nakletmiştir.
Hanefî ulemasından İbn Âbidin de bu görüştedir. Bu mevzuya daha önce 3644 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.[56]

3663... Abdullah b. Arar' 'an şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Allah'ın Peygamberize sabaha kadar İsrail oğulları (nın kıssaları)nı anlatırdı. Namazın büyüğü (olan sabah namazının yahutta teheccüd namazının vakti gire)ne kadar (bu sohbetten) kalkmazdı.[57]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi tarihin aydınlatamadığı karanlık dönemlere ait İsrail oğullarıyla ilgili kısasların hepsinin aslım tesbit etmek mümkün değildir.
Bu kıssaların pek çoğu asılsız olduğu gibi içlerinde doğru olan ibretli kıssalar da vardır. Binaenaleyh prensip olarak bunların İslâmiyete uygun olanları, doğru olduğu için alınır, İslâmiyete uygun olmayanları da atılır.
Kuşkusuz Hz. Peygamber bunların doğru ve hikmetli olanlarını ümmetine anlatmış, onların bu kıssalardan ibret almalarına ve bu sayede kalplerinin incelemesine yardımcı olmuştur.
Ancak Rasûl-i Zîşan Efendimizin, yatsıdan sonra hemen yatmak sünnet-i saniyyelerinden idi. Ümmetine de yatsıdan sonra hemen yatmalarını tavsiye ederdi.
Bu bakımdan Hz. Peygamber'in sabah namazına kadar bütün bir geceyi sohbe ederek geçirdiği düşünülemeyeceğinden, Bezlü'l-Mechûd sahibi, bu hadîsi şöyle açıklamıştır:
"Eğer sohbete teheccüd namazından önce başladıysa teheccüd namazını kihneaya kadar bu sohbete devam ederdi. Bize o

zamana kadar İsrail oğullarından ibretli ve hikmetli kıssalar anlatırdı.
Eğer sohbete teheccüd namazından sonra başlayacak olursa bu sohbet sabah namazına kadar devam ederdi ve bize o zamana kadar İsrail oğullarına ait hikmetli kıssalar anlatırdı."[58]

12. Allah Rızası Gözetilmeden İlim Tahsil Etmenin Hükmü

3664... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kendisi ile Allah'ın rızası kazanılan bir ilmi, sırf dünya menfaati elde etmek için öğrenen bir kimse kıyamet günü cennet kokusu bulamayacaktır."[59]

Açıklama

Metinde geçen "kendisi ile Allah'ın rızası kazanılan" anlamındaki cümleyle kastedilen dinî ilimlerdir. Bu bakımdan hadisteki tehdide hedef teşkil edenler, dinî ilimleri sırf dünya menfaati düşüncesiyle tahsil edenlerdir. Binaenaleyh bu ilimlerin dışında kalan herhangi bir ilmi Allah'ın rızasını gözetmeyerek sırf dünya menfaati temini maksadıyla öğrenen bir kimse bu hadisteki tehdide hedef teşkil etmediği gibi, dinî ilimleri sırf dünya menfaati için tahsil etmeyip hem dünya menfaati hem de Allah rızası için tahsil edenler de bu tehdide hedef teşkil etmemektedirler. Ayrıca bu hadis-i şerifte Allah rızası için tahsil edilmesi gereken ilimleri sırf dünya menfaati için tahsil edenlerin kıyamet gününde cennet kokusu bulamayacakları
da ifade edilmektedir.
Her ne kadar zahiren bu söz onların asla cennete giremeyecekleri anlamına gelirse de şirkten gayri günahların affedilmesi ümit edildiğinden hadis sarihleri söz konusu cümleyi, "Bu gibi kimseler cennete ilk girenlerden olmaya hak kazanamayacaklardır. İman ile öldükleri takdirde bunların işler diğer günahkârların işleri gibi Allah'a kalmıştır. Yüce Allah dilerse onları affeder, dilerse bir süre azap ettikten sonra cennetine koyar" şeklinde tefsir etmişlerdir.[60]

13. Vaaz Ve Nasihat Etmenin Hükmü

3665... Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den, ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim dediği rivayet olunmuştur:
"Devlet başkanı, memur ve büyüklük taslayandan başka vaaz eden olmaz."[61]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hakkında Hattâbî şu açıklamayı yapmıştır: Bana erişen haberlere göre bu mevzuda Şureyh: Bu hadis-i şerifte vaaz ve nasihat kelimesiyle kastedilen hutbedir, demiştir. Çünkü hutbeyi devlet başkanları okur ve hutbelerinde halka vaaz ve nasihatta bulunurlar. Kendilerinin bulunamadıkları yerlerde de bu hutbeyi onların görevlendirdiği hatipler okurlar, halka vaaz ve nasihatta bulunurlar.
Bunların dışında bir de hutbe okumak için kendi kendilerini görevlendirmiş kişiler vardır ki, bunların maksatları sırf halkın gönlünü kazanarak onlara başkan olmaktır. Devlet başkanı tarafından hutbe okumaları için hiçbir izin ve ruhsat verilmemiş olan bu kimselere muhtâl (büyüklük taslayan) denir. Bazılarına göre halka vaaz ve nasihatta bulunan kimseler üç kısımdır:
1- Müzekkir (hatırlatıcı): Bunlar halka Allah'ın dünya ve ahiretteki nimetlerini hatırlatarak onları bu nimetlerden dolayı Allah'a şükretmeye teşvik ederler.
2- Vaiz: Bunlar da halka, Allah'ın kendisine isyan edenler için hazırlamış olduğu azabı ve bu husustaki tehditlerini hatırlatarak onları günahlardan alıkoymaya çalışan kimselerdir.
3- el-Kâss: Bunlar halka geçmiş ümmetlerin başlarından geçen, onların saadetlerine ya da helak olmalarına sebep olan ibretli haberleri nakleden kimselerdir. Bunlar, anlattıkları haberlerin gerçeğe tam manasıyla uygun olup olmadığından emin olamazlar. Fakat birinci ve ikinci guruba girenler bu hadise göre emniyettedirler.
Hanefî ulemasından Aliyyü'l-Kârî ile Sindî'ye göre bu hadiste geçen kıssa kelimesiyle kastedilen hutbedir.
Bu bakımdan hadis-i şerif hutbe okumanın ancak devlet reisinin yetkisi olduğuna delâlet etmektedir. Ancak devlet reisi dilerse bu hutbeyi kendi okuyabileceği gibi başka birine de okutturabilir. Fakat devlet başkanı olmayan ya da devlet başkanı tarafından hutbe okumakla görevlendirilmeyen bir kimsenin hutbe okumaya selahiyeti yoktur. Okuduğu takdirde yaptığı tekebbürden ve riyadan başka bir şey değildir.
Hanefî âlimleri, hutbe okumak için izin verilmiş olması hükmünün, namaz kıldırmak için izin verilmiş olması hükmü gibi olduğunu söylemişlerdir.[62]

3666... Ebû Saîd el-Hudrî(r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Muhacirlerin fakirlerinden oluşan bir cemaatle birlikte oturuyordum. Onlardan bazıları (avret mahallerine yakın olan) bazı çıplak yerlerini (üzerleri iyi örtülü olan) bazı (arkadaşlarının arkalarına gizlenmek suretiyle) örtüyorlardı. (Orada bulunan bir Kur'an) okuyucu (su) bize (Kur'an) okuyordu. O sırada Rasûlullah (s.a) çıkageldi ve yanımıza gelip durdu. Rasûlullah (s.a) gelince (Kur'an) okuyan (kimse okumayı bırakıp) sustu. Bunun üzerine (Hz. Peygamber bize) selâm verdi ve,"Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. (Biz de) "Ey Allah'ın Rasıılu, bu bizim okuyucumuzdur. Bize Kur'an okuyordu, biz de yüce Allah'ın kitabını dinliyorduk" cevabını verdik.
Bunun üzerine Allah'ın Rasûlu (s.a), "Ümmetimden, kendileri ile birlikte sabretmekle emrolunduğum kimseler yaratan Allah'a

hamd olsun" diye hamdü senada bulundu. Aramızda kendisini (yakınlık bakımından hepimize) eşit (derecede) tutabilmek için (tam) ortamıza oturdu. (Ravi Hz. Peygamber'in aralarına oturuş şeklini anlatabilmek için) eliyle, "İşte şöyle" d.iyeişaret etti, (sonra sözlerine devamla şöyle dedi: Orada bulunan halk) hemen (onun etrafında) halka oldular, (hepsinin yüzleri) onun karşısına geldi. (Fakat) Rasûlullah (s.a)'ın karanlıkta onlardan, benden başka birini tanıyabildiğini zannetmiyordum.
Rasûlullah (s.a) (bizi karşısında bu şekilde görünce);
"Ey muhacirlerin fakirleri, sizi kıyamet gününde (kavuşacağınız) tam bir nurla müjdeliyorum. Siz cennete zenginlerden yarım gün önce gireceksiniz. Bir (tam) gün (dünya senesiyle) beşyüz senedir" buyurdu.[63]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz, "Ümmetinden kendileriyle birlikte sabretmekle emrolunduğum kimseler yaratan Allana hamdolsun" mealindeki sözleriyle, "Nefsini sabah akşam, rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut..."[64] mealindeki âyet-i kerimeye işaret etmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığı ile ilgisi, Hz. Peygamber'in, fakir muhacirlere, fakirliğe sabretmenin mükâfatıyla ilgili vaaz ve na-sihatta bulunup, bu sabrın mükâfatının büyüklüğü ile ilgili müjde vermesidir.
Bu hadis-i şerif, Allah yolunda yurtlarını terkeden ashab-ı kiramın nasıl bir fakrü zaruretle karşılaştıklarım, vücutlarım iyice örtecek bir elbise bile bulamayacak duruma düştüklerini ifade etmesi yönüyle de son derece ilgi çekicidir.[65]

3667... Enes b. Mâlik(r.a)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sabah namazından sonra güneş doğ(up ta bir mızrak boyu çıkıncaya kadar Allah'ı zikreden bir toplulukla beraber oturmam bana İsmail (a.s)'in çocuklarından dördünü kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir.
İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikreden bir cemaatle beraber oturmam ise bana dört insanı kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir."[66]

Açıklama

Metinde geçen "gün doğuncaya kadar" sözünden maksat,tercümede de işaret ettiğimiz gibi güneşin doğmasından bir mızrak boyu yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir.[67]
Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi Hz. Peygamber'in ümmetine vaaz ve nasihatte bulunduğunu ve dolayısıyle vaaz ve nasihat etmenin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Hz. İsmail evladından dört kişiyi kölelikten kurtarmaktan daha faziletli bir amelin sevabına erişebilmek için sabah namazından sonra güneş bir mızrak yükselinceye kadar Allah'ı zikreden kimselerin yanında sadece oturuvermek yeterlidir. Yani onlar gibi zikretmek şart değildir.
İkindiden sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikredenlerle beraber oturmak da insanlardan dört kişiyi azad etmekten daha faziletlidir. Bu, Allah'ı zikretmenin köle azad etmekten de, sadaka vermekten de faziletli olduğunu gösterir. Zikirden maksat Sübhanallah, Lâilâhe illallah, Elhamdülillah gibi sözlerle Allah'ı anmaktır. Tefsir, hadis ve fıkıh gibi dinî ilimleri öğrenmek ve mütalaa etmek de zikir hükmündendir.
Zikir kelimesi ilim, namaz, Kur'an ve Allah'ı anmak gibi manalara gelen müşterek bir lafız olduğundan, bu kelimenin hangi manaya geldiğini örfteki kullanışı tayin eder. Binaenaleyh bu kelime mutlak olarak kullanılması halinde örfte en çok kullanıldığı mana anlaşılır. Diğer manalardan birinde kullanıldığını kabul edebilmek için o manada kullanıldığına dair bir karinenin bulunması icabeder.
Bu kelimenin örfte ençok kullanıldığı mana teşbih, tehlîl, tekbir ve Hz. Peygamber'e salavat getirmektir.[68]
Sabah namazından sonra Allah'ı zikretmenin fazileti konusunda M.Zihni Efendi de şu hadisleri zikrediyor:
"Her kim sabah namazını cemaat ile kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederek oturur ve sonra iki rekât namaz kılarsa ona tam bir hac ve tam bir umre sevabı gibi sevap verilir."
"Sabah namazı kılıp ayaklan bükük olduğu yani bağdaş kurmadığı halde konuşmayarak on defa: "Lailâhe illallahu vahdehû lâ şerike leh, lehiil-mülkü velehül-hamdü yuhyî ve yümîtü vehüve alâ külli şey'in kadîr" diyen kimse için on iyilik yazılır ve on kötülüğü silinir. Cennetteki makamı (bunu söylemiyenlere hisbetle) on derece yükselir. O gün o kimse her türlü kötülüklerden korunur ve şeytanın hilesinden emin olur. Allah'a eş koşmaktan başka bir günah kendisine erişmek üzere o gün onu takip etmez."
Yine sevgili Peygamberimiz (s.a) buyurdular ki: "Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar namazgahında oturan kimse, Hz. İsmail'in soyundan dört köle azad eden kimse gibi olur."
Yani Arap soyundan. Çünkü arabı azad etmek acemi azad etmekten ef-daldir. Hadis-i şerifin zahiri, o kimse zikretmese bile orada kendini bulundurmakla belirtilen sevaba nail olacağına delâlet etmektedir. Zikrettiği takdirde ayrıca yukarda geçen sevab da kendisine hasıl olur. Arabm azad edilmesi İmam Şafiî'nin görüşüdür. Bizce onlar köle olamazlar ki azad olsunlar. Bu gibi hadisler varsayıma hamledilir.
İkindi namazı hakkında, "Her kim ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz kıldığı yerde otururs a, İsmail soyundan sekiz köle azad eden kimse gibi olur" buyurmuştur. Sabah namazlarından sonra nafile namazlar, ikindi namzından sonra farz namazlar beklendiği için sevaplar farklıdır.[69]

3668... Abdullah (b. Mes'ud) (r.anhüma)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a) bana (bir gün); "Bana Nisa sûresini oku" buyurdu. Ben de, Kur'an sana indirildiği halde (onu) sana ben mi okuyayım? dedim. (Hz. Peygamber);
“Gerçekten onu ben başkasından dinlemeyi (çok) seviyorum" buyurdu.
Bunun üzerine kendisine (bu sûreyi) "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz zaman (halleri) nice olur?"[70] âyetine kadar okudum. Sonra başımı kaldırınca bir de baktım ki (Rasûlullah'm) gözlerinden yaş akıyordu.[71]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde buradaki rivayetten fazla olarak, Ben, "Her ümmetten bir şahid..." âyetine gelince Rasûllıllah {s.a) bana "Dur" yahut "Kes" buyurdu. (Ozaman) gözlerinin yaşardığını gördüm." mealinde cümleler bulunmaktadır.
Bu hadisi İbn Ebî Hatim ile Taberanî ve daha başkaları da rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde İbn Mes'ud'un; "Ben, "Her ümmetten birer şahid..." âyetine vardığım zaman Rasûlullah (s.a) ağladı, hatta sakalına ve yanaklarına vurarak; "Ya Rab! Aralarında bulunduklarıma şahid olacağım için sözüm yok, fakat görmediklerime nasıl şahid olurum?" buyurdu." dediği de ifade edilmektedir.
Rasûlullah (s.a)'in göremediği kimselere şahitlik etmesi meselesi hakikaten müşkül ise de İbnü'l-Mübarek'in Saîd ibnü'l-Müseyyeb'den rivayet ettiği mürsel bir hadis bu problemi gidermektedir. Çünkü o hadiste Saîd İbnü'l-Müseyyeb, "Hiçbir gün yoktur ki, Peygamber (s.a)'e ümmeti sabah ve akşam arzolunup da onları simalarından ve amellerinden tanımasın. Bu sebepledir ki bunların hakkında şehadette bulunacaktır" demiştir.
Buharî'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a)'in İbn Mes'ud'a, "Yeter" demesi, bu âyetteki ibret ve nasihatlara tenbih içindir. Rasûlullah (s.a)'ın gözyaşı akıtarak ağlaması da bundandır. Çünkü İbn Mes'ud (r.a) mezkûr âyeti okuyunca Rasûlullah (s.a) kıyametin şiddet ve dehşetini tasavvur etmiş; o gün ümmetinin kendisine iman ettiğini tasdik için şehadete davet edileceğini, ümmeti için şefaatte bulunarak kendilerini o günün şiddet ve dehşetinden kurtarmaya çalışacağım düşünmüştür. Bunlar insana kanlı gözyaşları döktürecek kadar hazin ve tasavvuru bile tüyler ürperteren hakikatlerdir.
Zemahşerî (467-538) diyor ki: "Her ümmetten birer şahit getirerek, onların üzerine de seni şahit kıldığımız zaman hal nice olur!" âyet-i kerimesinden murad; acaba yahudilerle sair küffar, her ümmete aleyhlerine şehadet edecek bir şahit yani peygamber getirdiğimiz zaman ne yapacaklar? demektir.
Alimler, "Seni de bu yalancılar üzerine şahit getirdiğimiz zaman" âyet-i kerimesindeki yalancılardan muradın kimler olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
Zemahşerî'ye göre; her peygamberi yalanlayanlardır. Mukatil, "bunlar ümmeti Muhammed (s.a)'in kâfirleridir" demiştir. İbn Nakîb'in Tefsir'-inde ise bunlardan murad; "Peygamber (s.a)'in müslüman olan ümmetidir" deniliyor. Bu takdirde âyet-i kerimedeki şehadet iki türlü tefsir edilebilir:
a) Rasûlullah (s.a), ümmetinin aleyhine şahadet eder;
b) Ümmetinin lehine şehadet eder.
Bazıları "Buradaki işaret, yahudilerle hırıstiyanlaradır" demiş; bir takımları da bununla yalnız Kureyş kâfirlerine işaret edildiğini söylemişlerdir.
Rasûlullah (s.a)'m ne hususta şahitlik edeceği hakkında âlimlerden dört görüş rivayet olunmuştur:
1) İbn Mes'ud (r.a) ile İbn Cüreyc, Süddî ve Mukatil'e göre, Peygamber (s.a) ümmetine Allah'ın emir ve nehiylerini tebliğ ettiğine şahitlik edecektir.
2) Ebu'l-Âliyye'ye göre, ümmetinin iman ettiğine şahitlik edecektir.
3) Mücâhid ile Katâde'ye göre, ümmetinin amellerine şahitlik edecektir.
4) Zeccâc'a göre, ümmetinin hem lehinde, hem de aleyhinde şahadette bulunacaktır.[72]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-i Kerim okunurken can kulağı ile dinlemek âyetlerin manalarını düşünerek ağlamak müstehabtır.
2. Kur'an-ı Kerim'i güzelce dinlemek için başkasına okutmak müstehaptır. Bu suretle hasıl olan tefekkür ve tedebbür kendi kendine okumadan daha fazla olur.
3. İlim ve fazilet sahibi olanların tâbilerine karşı bile tevazu göstermeleri müstehabtır.[73]

---

[1] Buharı, ilim 10; Tirmizî, Kur'an 10, ilim 19; İbn Mâce, mukaddime 17; Ahmed b. Han-bel, İl, 252, 325, 407.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/243-244.
[2] İsrâ, (17) 27.
[3] Müslim, tevbe 39.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/244-245.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/245-246.
[6] Müslim, zikir 38; Tirmizî, Kur'an 10; îbn Mâce, mukaddime 17; Dârimî, mukaddime 32; Ahmed b. Hanbel, II, 252, 407.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/246.
[7] Ahmed b. Hanbel, II, 285, 539.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/246.
[9] Buharı, şehadât 29; tefsir sûre (2) 11, i'tisâm 25, tevhid 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/247.
[10] İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, I, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/247-249.
[11] Buharı, ahkâm 40; Tirmizî, isti'zan 23; Ahmed b. Hanbel V, 186.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/249.

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/249.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/250.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/250.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251.
[17] Buhari, ilim 9, 10; Ebu Davud, tatavvu 10.
[18] Bk. 3649 numaralı hadis.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251-252.
[20] Müslim, zühd 72; Dârimî, mukaddime 42; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 21, 39, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/252.
[21] Bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, II, 447.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/252-253.
[22] Buharı, ilim 39, lukata 7; Ebû Dâvûd, menâsik 89, diyât 4; Tirmizî, ilim 12; Ahmed b. Hanbel, II, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/253.
[23] Müslim, zühd 72.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/254.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/254.
[26] Buharı, ilim 38, cenâîz 33, menâkıb 5, enbiya 50, edeb 109; Müslim, iman 112, zühd 72; Ebû Dâvûd, eymân 1, ilim 4, edeb 152; Tirmizî, fiten 70, edeb 13, ilim 6, 8, 13, tefsir 1, menâkıb 19; İbn Mâce. mukaddime 4, 23, ahkâm 9; Dârimî, mukaddime 25, 46, 50; Ahmed b. Hanbel, I, 65, 70, 78, 130, 131, 223, 269, 293, 323, 367, 389, 401, 402, 405, 436, 454, II, 158, 159, 171, 202, 214, 321, 365, 410, 413, 469, 501, 509, 519, III, 12, 39, 422, IV, 47, 50, 91, 93, 100, 156, 159, 201, 245, 252, 334, 367, 436, 441, V, 166, 292, 297, 310, 412.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/255.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/256.
[28] Müslim, münafikîn 40; Tirmizî, tefsir 1; Dârimî, mukaddime 20; Ahmed, b. Hanbel, V, 115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/256-257.
[29] Aliyyü'l-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâlîh, I, 239.
[30] Nisa, (4) 83.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/257-258.
[32] Buharı, ilim 30; Tirmizî, menâkıb 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/259.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/259.
[34] Buharı, menâkıb 23; Müslim, zühd 71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/260.
[35] Bk. Kazancı. A. Lütfi, Peygamber Efendimizin Hitabeti, 114.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/260-261.
[37] Buharı, menâkıb 23; Müslim, fedâilüssahâbe 160; Tirmizî, menâkıb 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/261.
[38] Bk. Kazancı, A. Lütfi, Peygamber Efendimizin Hitabeti, 114.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/261.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/262.
[40] Tirmizî, zühd II; İbn Mâce, fiten 12; Muvalta, husnü'1-hulk 3; Ahmed b. Hanbel, 1,201.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/262-263.
[42] İbn Mâce, mukaddime 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/263-264.
[43] Dârimî 20.
[44] Bk. Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, XV, 235-236.
[45] Bk. Ebû Dâvûd, edeb 114.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/264-265.
[47] Tirmizî, ilim 3; İbn Mâce, mukaddime 24; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 305, 344, 353, 495.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/265.
[48] Bilmen, Ö.Nasuhi, Hikmet Gonceleri, 263.
[49] Bk. İbn Mâce, mukaddime 17; Münzirî, et-Tergîb ve'l-Terhîb, İlim, hadis no: 10.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/265-266.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/266.
[52] Tirmizî, ilim 7; İbn Mâce, mukaddime 18, menâsik 76; Dârimî, mukaddime 24; Ahme b. Hanbel, I, 437, III, 225, IV, 80, 82, V, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267.
[53] Buharı, cihad 102, 143, fedâilüssahâbe 62, meğazi 38; Müslim, fedâiiüssatıâbe 35; Tirmizî, vitr 1; İbn Mâce, ikame 114; Dârimî, salât, 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267-268.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/268-269.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/269-270.
[57] Buharî, enbiya 50; Tirmizî, ilim 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/270.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/270.
[59] İbn Mâce, mukaddime 23; Ahmed b. Hanbel, II, 338.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/271.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/271-272.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/272.
[62] Aynî, el-Binâye, II, 805.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/272-273.
[63] Müslim, zühd 37; Tirmizî, zühd 27; İbn Mâce, zühd 6; Ahmed b. Hanbel, II, 169, III, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/273-274.
[64] Kehf, (18) 28.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/274-275.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/275.
[67] Bk. Bilmen Ö.N,Büyük İslâm İlmihali, 213.
[68] Bk. Abdülkadir İsa, Hakâik Ani'l-Tasavvuf, 132-133.
[69] Bk. Mehmed Zihni, Nimet-i İslâm, 142-144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/275-277.
[70] Nisa, (4) 41.
[71] Buharî, fedâilül-Kur'an 32; Müslim, salâtül-müsafirîn 248; Tirmizî, tefsir sûre (4) 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/277-278.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/278-279.
[73] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 365-366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/279.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM BÖLÜMÜ

30/1 -Abdullah (İ'bn MesudJ'un şöyle dediği rivayet edildi. Ailah'm Elçisi (s.a.) buyurdu ki:
«— Bilgi öğrenmek her müslümana farzdır.»

31/2 -Ebû Hureyre'mn şöyle dediği rivayet edildi. Peygamber Cs.a. buyurdu ki:
«— Bilgi öğrenmek her müslümana farzdır,»

32/3 Hadis :Ebû Hanife Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:
* (Hicretin) Sekseninci yılında doğdum. Doksan altı [96] senesinde on altı yaşımdayken babamla hacca gittim. Mescid-i Haram'a girdiğimde kalabalık bir ders halkası gördüm. Babama, bu halkanın öğretmeni kim?' diye sordum. Babam, Peygamberimizin —saiât ve selâm üzerine oisun— arkadaşı Abdullah bir.1 el-Hârıs bin Gez* bin el-Zebîdî'dir, dedi. İlerledim, iyice yaklaştım, şöyle dediğini işittim:,
«— Allah'ın elçisinden —salât ve selâm üzerine oisun— duydum. Buyurdu ki:
• — Allah'ın Dinini anlamada üstün başarı gösteren kimsenin dünya ve â'hiret ile ilgili neyi varsa Allah TeÂİâ karşılar ve ona ummadığı yef-lerden rızı'k verir.

33/4 -Ümühani'nin şöyle dediği rivayet edildi.
Peygamber —salât ve selâm üzerine olsun— şöyle buyurdu:
Ayşe. Kendini ilim ve Kur'ânı öğrenmekle göster.» ,

34/5 -Alî bin el-Akmer, Peygamber (s.a.)'den şöyle rivayet etti:
Allah'ın Elçisi —salat ve selam üzerine olsun— Allah T-eâlâyı anmakta olan bir topluluğa rastladı:
«— Sizler o kimselerdensiniz ki, onlarİa beraber sabr etmekle emr olundum. Sayınız kadar olarr her topluluk oturup Allah Teâlâyı anacak olsa hiç şüphesiz, melekler onları kanatlarıyla çepeçevre sarar. İlâhî rahmet onları boğar, ve Allah da yanında bulunanların, (meleklerin) huzurunda onları anar.»

35/6 - Abdullah İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber —«alât ve selam üzerine olsun— buyurdu ki: «— Allaih Teâlâ kıyamet günü bilginleri toplar onlara: Kalplerinize HİKMETİMİ yerleştirirken, ben yalnız sizlerin yararına olanı istedim. Şimdi cennette yerlerinizi ahn. Geri kalan kusurlarınızı da 'bağışladım,» der.

35/7 -E!-Kasım'm dedesinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Allah'ın Eiçisi-saiât ve selam üzerine olsun-buyurdu ki: Bana bilerek yaian söz isnat eden, yahut bana söylemediğimi isnat eâen kimse cehennemden yerini hazırlasın. E1)

37/8 -Ebû Said'in şöyle dediği rivayet edildi: .
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
«— Bana bilerek yalan isnat eden kimse cehennemde yerini hazırlasın.»

38/9 -Ebû Sairi El-Hudri'nir? şöyle dediği rivayet âdildi:
Peygamber (s.a.) buyurdu ki:
— «Bana bilerek yalan isnat eden kimse cehennemde yerini hazırlasın.»
fi) Cehennemdeki yerine hazırlansın, diye de terc:eme yapılır. 42
(Râvî) Atiyye dedi ki: «şahadet ederim ki, ne ben bu sözü Ebü Said adına kendimden uydurdum, ne de O, Hz. Peygamber adına kendinden uydurdu.

39/10-Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber-ssiat ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: « Bana bilerek yalan isnat eden kimse cehennemde yerini hazırlasın.»

40/11 -Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
Allah'ın- Elçisi-sanat ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: «Bana bilerek yalan isnat eden kimse cehennemde yerini hazırlasın-.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
ÂLİMLERİN FAZİLETİ
İKİNCİ FASIL
İLME TEŞVİK
ÜÇÜNCÜ FASIL
İLİM ÂDABI
DÖRDÜNCÜ FASIL
İLİM VE ÖĞRENME ÂDABI
BEŞİNCİ FASIL
HADİS RİVAYETİ VE NAKLİ
ALTINCI FASIL
HADİSIN YAZILMASI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
YEDİNCİ FASIL
İLMİN KALDIRILMASI

İLİM BÖLÜMÜ

(Bu bölümde yedi fasıl vardır)

BİRİNCİ FASIL

ÂLİMLERİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL

İLME TEŞVİK

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İLİM ÂDÂBI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İLİM ÖGRETME ÂDÂBI

*

BEŞİNCİ FASIL

HADİS RİVAYETİ VE NAKLİ

*

ALTINCI FASIL

HADİSİN YAZILMASI

*

YEDİNCİ FASIL

İLMİN KALDIRILMASI

UMUMÎ AÇIKLAMA

Son zamanlarda ilim çağı, ilim cemiyeti gibi tabirler yaygınlık kazandı. İnsanlığın ortak otomasyon devrini de bırakıp ilim çağına geçtiği, geleceğin insanlığının ilim cemiyeti meydana getireceği söylenmektedir.
Bütün bu ifadeler ilmin ehemmiyetini vurgulamaya yöneliktir. İlim her devirde insanlık için gerekli olmuş, ilimle mücehhez insanlar ve cemiyetler, ilmen geri olanlara dâima üstünlüklerini korumuşlardır. Eğer, insanlık tarihi, ilim mikyasıyla bir taksime tabi tutulacak ve illa da bir ilim devrinden bahsedilecekse, kanaatimizce bunu Kur'an vahyi ile başlatmak gerekir. Beşeriyete "Oku!" diye başlayan risalet-i Muhammediye böyle bir devreyi başlatmış, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer 9); "Allah içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin..." (Mücadele 11) gibi pek çok âyetlerle ilmin yüceliğine dikkat çekmiş, dünyayı isteyene de, âhireti isteyene de, hem dünya hem âhiret her ikisini de isteyene hep ilmin kesbedilmesini tavsiye etmiştir.
İslam dışı dünya, ilme olan ciddî ve alarmant çağrısını son yıllarda ele alarak geleceğin bir ilim çağı olacağını söylemiştir.
Bu Umumi Açıklama kısmında, ilim mevzuunda söylenmesi gereken hususları, kitabımızın birinci cildinde 402-469. sayfaları arasında genişce işlediğimiz için oraya atıf yapmakla yetiniyoruz.[1]

BİRİNCİ FASIL

ÂLİMLERİN FAZİLETİ

?4102 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ????? # ??????? ??????? ?????????. ??????: ?????? ????????? ???? ????????? ????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ????? .

1. (4102)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biri âbid diğeri âlim iki kişiden bahsedilmişti.
"Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir" buyurdu." [Tirmizî, İlm 19, (2686).][2]

?4103 ?2? ??? ????? ??:]????? ?????: ???? ?????? ?????? ???????????? ??????? ?????????? ??????? ?'???? ????? ?????????? ??? ???????? ????????????? ??? ????????? ?????????? ???? ???????? ???????? ????????[.

2. (4103)- Yine Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "...Aleyhissalâtu vesselâm sonra buyurdular ki: "Allah Teâlâ Hazretleri, melekleri, semâvat ehli, deliğindeki karıncaya, denizindeki balıklara varıncaya kadar arz ehli, halka hayrı öğretene mağfiret duasında bulunur." (Hadis Tirmizî'nin aynı babındadır.)[3]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Aliyyu'l-Kârî'nin açıklamasına göre, âbid'le farz ibadetlerini yapabilecek kadar ilmi olup, kâmil şekilde ibâdetini yapan kimseyi; âlimle de, ibadetlerini eksiksiz yapmakla birlikte ulûm-ı şer'iyyeyi iyi bilen kimseyi kastettiğini belirtir.
2- Âlimin şerefce âbide üstünlüğü, Resulullah'ın şerefce en âmi bir sahâbîye üstünlüğüne teşbih edilmiştir. Aliyyu'l-Kârî der ki: "Burada Aleyhissalâtu vesselâm ilmin faziletini beyanda, mübâlağa üslübuna yer vermiştir. Zira, "...benim, en âlanıza üstünlüğüm gibidir" demiş olsaydı, bu ifade de ilmin fazilet ve şerefini belirtmede kâfi idi..."
3- Aliyyu'l-Kârî hadiste geçen meleklerle Arş'ın hamelesi olan meleklerin kastedildiğini, arz ehli tabiriyle insanlar, cinler, hayvanlar, bütün canlıların kastedildiğini söyler.
4- Hadiste geçen ?????????? 'yi "mağfiret duasında bulunur" diye tercüme ettik. Ancak "her çeşit hayır ve bereket talebinde bulunurlar" diye de anlamak muvafiktır.
5- "Hayır öğreten" ibaresindeki hayırdan öncelikle kastedilen şeyin din ilmi olduğu belirtilmiştir. Çünkü hem dünyada istikamete, hem de âhirette kurtuluşa vesiledir. Dolayısıyla her iki dünyanın da saadeti herşeyden önce dinin öğretilmesine ve öğrenilmesine bağlıdır. Günümüzde "çalışmak da ibadettir" diye ibadeti istiskal edici sözleri müslümanlar söylemezler. "Farz ibadetlerini yapanların meşru çalışmaları da ibadettir" dendiği takdirde dinimize uygun bir söz olur. Farzlarını yapmadan yapılan çalışmalar meşru bile olsa nursuzdur veya nuru güdüktür. Âhirete intikal eder mi bilemeyiz. Zira Cenâb-ı Hakk ".Âhireti bildikleri halde dünyayı ona tercih ederler" (İbrahim 3) mealindeki âyette âhirete inandığı halde âhiret için çalışmayı ihmal eden, yani "ailemin nafakası için çalışmam da ibadettir" fetvayı fasidesi ile kendini aldatıp farzları terkeden kimseleri kasdetmiş olmalıdır. Nitekim bir başka âyette "ailenizin rızkını kazanmak ibadetinizin terkini meşru kılmaz" irşadında olmak üzere Hakîm ve Kerîm olan Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "(Herkesin rızkını veren benim, benim yarattıklarım için herhangi bir) rızık vermelerini taleb etmiyorum, (başkalarını) doyurmalarını da istemiyorum (ben onları bana ibâdet etmeleri için yarattım), rızkı veren, o pek çetin kuvvet sâhibi Allah'ın kendisidir" (Zâriyât 57-58).
6- Şârihlerimiz şu hususa da dikkatlerimizi çekerler: Hadîste dikkat çekilen mağfiret duası'na liyakat kasbedebilmek için öğretme işi "hayır" la kayıtlanmıştır. Yani her öğretici, hadîste vaadedilen hayra, berekete mazhar değildir, arz ve semâ ehlinin duasına layık değildir. "Hayır" öğreten buna layıktır. Hayır ise, kişiyi kurtuluşa götüren şeydir, Allah rızası için yapılan iştir.
7- Bu rivayet, efdaliyet sebebine de işâret etmektedir: İlmin hayrı yaygındır, sonsuzca sirâyet eder, ibâdetin hayrı kısadır, onu yapanla sınırlıdır, çünkü ilm nuru başkasına da geçen peygambere benzetilmiştir.[4]

?4104 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ?????? ???? ??????????? ???? ????? ???????[. ????? ??????? .

3. (4104)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Tek bir fakih, şeytana bin âbidden daha yamandır." [Tirmizî, İlim 19, (2083).][5]

AÇIKLAMA:

Burada fakîhin şeytan tarafından çok zor aldatılacağı ifâde edilmektedir. Çünkü fakih ilmiyle şeytanın aldatmalarına, iğvalarına kapılmaz, üstelik halka hayrı emreder, şeytanın hileleri hususunda halkı aydınlatır.
Bin rakamından murad, kesret yani çokluktur. "Ne kadar çok olursa olsun âbidlerin aldatılmasında şeytan zorluk çekmez' ma'nâsındadır. Âlimler bunun sebebini şöyle açıklar: "Çünkü şeytan, insanlara ne zaman bir heva kapısı açar ve kalplerinde bir kısım şehvetleri uyandırır ve câzip hale getirirse onun hîlelerini bilen fakîh, doğru yolda gitmek isteyen, hayrı taleb eden sâlihlere şeytanın açtığı bu kapıyı kapatmanın yollarını öğretir ve böylece şeytanı hüsrana uğratır, gayesini boşa çıkarır. Âbid ise, ibadetle meşguliyeti sebebiyle, şeytanın hîlelerinden gâfil olabilir." Şevkânî bazılarınca zayıf sayılan şu hadîsi kaydeder: "Allah indinde din ilmi kadar faziletli bir şey yoktur. Tek bir fakih, şeytana bin âbidden daha yamandır. Her şeyin bir direği vardır. Bu dinin direği fıkıhtır." Sehavî, farklı tariklerden geldiği için, el-Makâsıd'da, "hadîsin güçlendiğini" söylemiştir.[6]

?4105 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? #: ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ????: ??????????? ?????? ?????? ?????????? ???????: ?????? ???? ???? ???????? ????: ?????????? ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ????? ??????? ??????. ???????: ?????? ???? ???? ????????? ?????: ?????? ????????? ????????? ??????????? ???????: ??????. ?????: ????????????? ??? ?????????????? ??????????? ??? ?'???? ???? ????????[. ????? ??????? .

4. (4105)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Allah indinde en efdal insanın kim olduğu sorulmuştu: "Allah indinde en kıymetlileri en muttaki olanlardır!" buyurdular. "Biz bunu sormadık!" demeleri üzerine: "Öyleyse o, Halîlullah'ın oğlu, Nebiyyullah'ın oğlu Nebiyyullah'ın oğlu Yusuf'tur" buyurmuştu. Yine itirazla: "Hayır, bunu da sormadık" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Siz bana Arap hanedanlarından mı soruyorsunuz?" dedi. "Evet (Ey Allah'ın Resûlü!)" dediler. "Onların cahiliye dönemindeki hayırlıları, fıkıh öğrendikleri takdirde, İslâm'da da en hayırlılarıdır!" cevabını verdi." [Buhârî, Enbiya 8, 14, 19, Menâkıb 1, 25, Tefsir, Yusuf 1; Müslim, Fezâil 168, (2378).][7]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, "Allah indinde en kıymetli (ekrem) kimse" sorulunca, Hucurat suresinin 13. âyetinde geçen ????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? âyetine muvafik olarak: "İnsanların Allah indinde en kıymetlisi, en muttakî olanıdır" diye cevap veriyor.
2- Hadîste Hz. Yusuf'un fazîleti de dile getirildikten sonra mesele hânedanlara geliyor. Gerçi hadîste madenler tabiriyle meseleye temas ediliyor. İbnu Hacer, burada mâdenler kelimesiyle "kendilerine intisab ve iftihar edilen kökler (ecdâd)ın kastedildiğini" belirtir. "Bunu der, madenler olarak ifade etti, zira onlarda muhtelif istidatlar mevcuttur. Mamafih, onları madenlere benzetmesi, onların şeref kapları olmalarındandır, tıpkı mâdenlerin cevher kabı oldukları gibi."
İbnu Hacer, hadîste şerefin dört kısımda beyan edildiğine dikkat çeker.
1) En efdal kimse, hem cahiliyede hem de İslâm'da şeref sahibi olandır. Bunların cahiliye devrindeki şerefleri hem kendilerinde, hem de ecdadlarında beğenilen vasıfların bulunmasından ileri gelen güzel hasletleri taşımalarındandır. İslâm'daki şeref ise, şer'an güzel olan hasletleri taşımalarından ileri gelir.
2) İkinci derecede yüce olan, öncekine din ilminde derinlik (tefakkuh) ilave etmesini bilendir. Bunun mukabili, cahiliyede şerefli olup, İslâm'da (yeni bir haslet ilave etmeden) eski şerefini devam ettirendir. Bu ise şerefte en düşük mertebedir.
3) Üçüncü kısım: Cahiliyede şerefli olmadığı halde İslâm'da şerefli olan ve fıkıh (ilim) elde edendir. Bundan düşüğü, İslâm'la şereflenmekle kalıp ilim elde etme şerefini ilave etmeyendir.
4) Dördüncü kısım: Cahiliyede şerefli olup İslâm'la şereflenendir. Bu, bir öncekinin altındadır. Eğer fıkıh öğrenirse onun mertebesi cahil şerefliden üstün olur.
3- Hadis, cahiliyeden çıkıp, İslâm'a giren cemiyetlerde şeref statüsünün değişeceğini, eski şerefin korunmasının ve hatta daha da yüceltilmesinin mümkün olduğunu, bunun öncelikle ilme bağlı olduğunu ifade etmekle, ilim iktisabına teşvik etmektedir.[8]

?4106 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ????????? ??? ???????? ??? ???????? ??????? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???? .

5. (4106)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dinde fakîh (bilgili) olan kimse ne iyi kimsedir! Kendisine muhtaç olununca faydalı olur. Kendisine ihtiyaç olmayınca ilmini artırır." [Rezîn tahric etmiştir.][9]

?4107 ?6? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ?????[. ????? ???? .

6. (4107)- Yine Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, benden sonra öldürülmüş olan bir sünnetimi ihya ederse beni seviyor demektir. Beni seven de benimle beraberdir." [Rezîn tahric etmiştir] [10]

?4108 ?7? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????. ?????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????????? ???? ???? ??? ??????????? ?????? ?? ?‘???? ???????????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????? ???????????? ?????? ??????????? ???????? ?‘?????????? ?????? ?‘????????? ???? ?????????? ????????? ??? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??? ????? ???? ????? ???????? .

7. (4108)- Ebu'd-Derda radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini işittim: "Kim bir ilim öğrenmek için bir yola sülûk ederse Allah onu cennete giden yollardan birine dahil etmiş demektir. Melekler, ilim talibinden memnun olarak kanatlarını (üzerlerine) koyarlar. Semâvat ve yerde olanlar ve hatta denizdeki balıklar âlim için istiğfar ederler. Âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, ne dinar ne dirhem miras bırakırlar, ama ilim miras bırakırlar. Kim de ilim elde ederse, bol bir nasib elde etmiştir." [Ebu Dâvud, İlm 1, (3641); Tirmizî, İlm 19, (2683); İbnu Mâce, Mukaddime 17, (223).][11]

AÇIKLAMA:

1- Bu Resûlullah'ın ilmi tafdîl sadedinde beyan buyurduğu mühim hadîslerden biridir. İçerisinde ilmi ve âlimi tafdil edici değişik hususlara yer verilmektedir.
* İlm için yola çıkana Allah cenneti kolaylaştırmaktadır.
* Melekler, ilim tâlibine tâzim göstermektedir.
* Arz ve semada mevcut bütün hayat sahipleri tâlib-i ilme rahmet duası okumaktadırlar.
* İlim ibadetten fevkalâde üstündür, kamerin yıldızlara üstünlüğü gibi...
* Âlimler peygamberlerin vârisleridir.
* İlim elde eden, dünyada elde edilebilecek nasiblerin en ziyadesini elde etmiştir.
2- Meleklerin kanatlarını koyması ne demektir? Bu hususta âlimlerimiz birkaç yorum getirmişlerdir:
* Bir açıklamaya göre, bundan maksad hakkını tâzim, ilmini tevkîrdir (büyükleme). Zira başka âyette aynı tâbir bu ma'nâda kullanılmıştır. "Anne ve babana acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger" (İsra 24).
* Bazı âlimler: "Kanat koymadan maksad yanına inmek için uçmayı terketmektir" demişlerdir. Nitekim hadîste "Allah'ı zikreden bir grup varsa mutlaka melekler sarar ve onları rahmet bürür" buyurulmuştur.
* Bazı âlimler: "Bunun ma'nâsı, ilim tâlibini, üzerinde, dilediği memlekete, istediği hedefe götürüp ulaştırmak için kanatları açıp yaymaktır" demişlerdir.
* Keza: "Bunun ma'nâsı, ilim talebinde tâlibe yardım ve çalışmasını kolaylaştırmaktır" dahi denmiştir.
3- Denizlerde balıklar(a varıncaya kadar bütün canlılar)ın âlime istiğfar etmesi mevzuunda Hattâbî der ki: "Allah Teâlâ hazretleri, balık ve sâir bütün hayvanlar hakkında onların faydaları, maslahatları rızıklarıyla ilgili bir ilmi âlimlerin dillerine koydu. Böylece hayvanlar hakkındaki haramlar, helaller nelerdir, onlar açıklamaktadır, hangi şeyler lehlerine ve faydalarınadır, hangi şeyler aleyhlerine ve zararlarınadır, insanlara âlimler bildirmekte, onlara iyilik yapılmasını, zarar vermekten kaçınılmasını vs. hep âlimler tavsiye etmekte, öğretmektedir. Buna binâen Allah, -kendilerine ülemânın bu şefkatle hizmetlerine bir karşılık olarak- istiğfar etmelerini hayvanlara ilham etmiş olmaktadır."
4- Âlimlerimiz, bu hadîste beyan edilen fazîlete, farzları ve müekked sünnetleri yerine getiren ilim tâlibi ve âlimlerin mazhar olacağını, dünyevî maksadlarla ilim yapanların mazhar olamayacağını belirtmede ittifak ederler. Keza âbid'den de murad, ibadetinin sahih olmasını sağlayacak gerekli ilme sahip olan, boş vakitlerini nâfile ibadetle geçirmek suretiyle kendisinde âbidlik galebe çalan kimsedir.
5- el-Kâdı der ki: "Resûlullah'ın âlimi kamere, âbidi de yıldıza benzetmesinde şu incelik var: İbadetin kemal ve nuru âbidden başkasına geçmez, hep kendinde kalır, halbuki âlimin nuru başkasına geçer."
6- Hadîste peygamberlerin dirhem ve dinar bırakmayacakları belirtilmiştir. Bunlarla dünyanın fâni olan her şeyi ifâde edilmiştir. Zira dirhem, "gümüş"; dinâr da "altın" para demektir. Bu iki şey bir değer birimi olmaları haysiyetiyle bütün dünyalıkları temsîl ederler. Bunların zikri diğerlerini sayıp dökmeye müstağni kılar. Resûller bu fâni dünyalıklardan ancak zaruret miktarında almışlar ve ölümlerinde de paylaşılacak herhangi bir maddi miras bırakmamışlardır, tâ ki insanlar, onların tevarüs edilebilecek dünyalık peşinde oldukları vehmine kapılmasınlar.
7- Son olarak, Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm), ilmî bir nasîbin fevkalâde bir bereket, dünyalıkla ölçülemeyecek kadar ziyade bir hayır olduğunu belirtmekte ve bu bolluğa ermek isteyenleri teşvîk etmiş bulunmaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilme olan bu övgülerini dünyaya ve tekniğe bakan ilim açısından ele alsak dahi doğruluğunu te'yidden kendimizi alamayız: Yeni bir teknik, yeni bir ilaç, yeni bir formül gibi, ma'lûma ilave edilen yeni bir ilmî tefevvuk sahiplerine, hem ferd ve hem de millet olarak şerefler ve üstünlükler kazandırmaktadır. Bugün "Nobel kazananlar"; "süperler"; "zengin ve ileri memleketler" hep ilimde öncülüğü elinde tutan fertler ve milletlerdir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ondört asır önce söylenmiş bu sözleri bile tek başına bir mucize ve nübüvvetinin hak olduğuna bir delil olmaktadır.[12]

İKİNCİ FASIL

İLME TEŞVİK

?4109 ?1? ?? ???? ?? ????????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ????: ???? ???? ????? # ????: ???? ?????? ????? ??? ??????? ??????????? ??? ????????[. ????? ??????? ?????? ??????? ?? ??? ???? .

1. (4109)- Humeyd İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ı işittim demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah kimin için hayır murad ederse onu dinde fakih kılar." [Buhârî, Farzu'l-Humus 7, İlm 13, İ'tîsâm 10; Müslim, İmâret 98, (1038), Zekât 98, 100, (1038); Tirmizî, İlm 1, (2647).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'deki vechi bazı ziyadeler ihtiva eder. Şöyle ki: "Allah kimin için hayır murad ederse onu dinde fakih kılar. Ben taksim ediciyim, esas veren Allah'tır. Bu ümmet Allah'ın emrini yerine getirmeye (Kıyamete kadar) devam edecektir. Allah'ın emri (Kıyamet) gelinceye kadar muhalifleri, ümmetime zarar veremiyecekler."
2- İbnu Hacer bu hadisin üç hüküm ihtiva ettiğini belirtir.
* Dinde tefakkuh (ilim sahibi olma)nın fazileti.
* İlmi veren gerçekte Allah'tır.
* Bu ümmetten bazıları kıyamete kadar daima hak üzere olacaktır.
Devamla der ki: "Birincisi ilimle ilgili bölüme muvafiktır, ikincisi, sadakalarla ilgili kısma muvafiktır. Bu sebeple de Müslim, hadisi Zekât bölümünde tahric etmiştir. Buhârî de Humus bölümünde tahric etmiştir. Üçüncüsü, Eşrâtu's-Sa'at (Kıyametin Alametleri) ile ilgili bölümde zikredilmeye muvafiktır, nitekim Buhârî, hadisi İ'tîsâm bölümünde de tahric

etmiştir, zira hadiste müçtehidin hiçbir vakit eksik olmayacağı hükmü mevcuttur."
3- Kıyamete yakın geleceği belirtilen Allah'ın emrinden murad, kalbinde az da olsa iman bulunan herkesin ruhunu kabzedecek olan bir rüzgardır. Kıyamete yakın böyle bir rüzgarla mü'minler teslim-i ruh ettikten sonra geriye şerirler hayatta kalacak ve Kıyamet onların tepesine yıkılacak, Kıyametin korkunç hadisâtını ceza olarak onlar yaşayacaklardır.
4- Hadis, fıkıh ilminin sadece iktisabla olmayacağını, ilaveten Allah'ın lütfunun tecellisiyle olacağını ifade etmektedir. Bu da, her halde ilmin Allah rızası için talebi şartına bağlıdır. Selefi tekzib etmek, dil uzatmak gayesiyle fıkıh öğrenmeye çalışanlara ilâhî rahmetin hiç bir zaman açılmayacağı söylenebilir, çünkü niyette ihlas mevcut değil.
Âlimlerimizin anladığına göre hadis, ihlasla tefakkuh edip Allah'ın rahmetine mazhar olacakların, bu ümmet-i merhume'den Kıyamete kadar eksik olmayacağını ifade etmektedir.
5- Buhârî, bu grubu, sünneti bilenlerin teşkil ettiğinde cezmetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Bunlar ehl-i hadis değilse, başka kim olur bilemem!" demiştir. Kadi İyaz: "Ahmed İbnu Hanbel, bu sözüyle ehl-i sünneti ve ehl-i hadis mezhebine itikad edenleri kastetmiştir" der.
Nevevî de şu kanaattedir: "Bu taifenin Allah'ın emrini yerine getiren çeşitli mü'min fırkalar olması muhtemeldir: Mesela mücahid, fakih, muhaddis, zâhid, emr-i bi'lmaruf, nehy-i ani'lmünker yapanlar gibi her çeşit hayra koşanlardan her biri bu taife olabilir. Ayrıca, bunların bir mekanda olmaları da şart değil. Bir arada olmaları da, her tarafta dağınık bulunmaları da caizdir. Keza bu taifelerden bir kısmının olup bir kısmının olmaması da caizdir, bu hayır fırkalarının yeryüzünden birer birer tükenerek en sona tek bir fırkanın kalması da caizdir. İşte, bunların hepsi inkıraz buldu mu Alah'ın emri (rüzgar) gelecektir."
6- İbnu Hacer der ki: "Bu hadisin ifade ettiği mefhum şudur: Kim dinde tefakkuh etmezse yani İslam'ın esaslarını ve bu esasların gerektirdiği teferruatı (furû'u) öğrenmezse hayırdan mahrum kalır." Bu ma'nâya delil olarak hadisin Ebu Ya'la'da gelen bir vechindeki ziyadeyi kaydeder: "Kim dinde tefakkuh etmezse Allah ona kıymet vermez." İbnu Hacer, hadisin sened yönüyle zayıf olduğunu, ancak ma'nânın sahih bulunduğunu belirtir ve: Zira der, kim dinin meselelerini bilmezse ne fakih (bilgili) olur, ne de fıkıh tâlibi. Böylece "Onun için hayır murad edilmemiştir" diye tavsif etmek muvafik olur. Bu durumda, ülemânın diğer insanlara karşı üstünlüğünün açık bir şekilde ifade edilmiş olduğu görülmektedir.[13]

?4110 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??? ?????? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4110)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır." [Tirmizî, İlm 2, (2649); İbnu Mâce, Mukaddime 17, (227).][14]

AÇIKLAMA:

Resulullah bu hadislerinde ilim talebi için mü'minleri seyahate çıkmaya teşvik buyurmaktadır. Bilhassa Resulullah devrinin şartlarında seyahat hem meşakkatli ve hem de hayati muhâtaraları (riskleri) olan bir iştir. Bu zahmet ve muhâtarayı göze aldıracak pek mergub sebeplere, muknî teşviklere ihtiyaç vardı. Hadis, tefsir, siyer, tarih gibi rivayete dayanan ilimlerin gelişmesinde seyahatler zaruri idi. İslam medeniyetinin planlayıcısı ve mimarı mesabesinde olan Aleyhissalâtu vesselâm bu çeşit teşvikleri çokça yapmış ve böylece Sahâbe, Tâbiîn ve Etbâuttâbiîn ve müteakip İslam nesilleri seyahate gereken ehemmiyeti vererek İslamî ilimlerin tedvinini ve İslam medeniyetinin teşekkül ve terakkisini gerçekleştirmişlerdir.
Seyahatin ehemmiyetini müslümanların nazarında tesbit eden bir de Kur'ânî âmili yeri gelmişken hatırlatabiliriz: Kehf suresi 65-82 âyetleri arasında Hz. Musa'nın Hz. Hızır ile seyahat macerası hikaye edilir. Özetle Hz. Musa, "Sana öğretileni bana, hayra götüren bir ilim olarak öğretmen için, peşinden gelebilir miyim?" diyerek izin alır; deniz aşırı bir seyahata çıkarlar, gemiye binerler, köylere uğrarlar vs...
Aleyhissalâtuu vesselâm'ın seyahate teşvikleri, ülemânın seyahatleri, seyehatlerle elde edilen neticeler gibi, mevzumuzu ilgilendiren bir kısım tefferruatı birinci cilt 133-144 sayfaları arasında incelediğimiz için burada kısa kesiyoruz. .[15]

?4111 ?3? ??? ???? ?? ?? ????? ???????:]???? ?????? ???????? ????? ?????????? ????? ????[.

3. (4111)- Yine Tirmizî'nin Sahbere (radıyallahu anh)'tan kaydına göre, Aleyhissalâtu vesselâm: "Kim ilim taleb ederse, bu işi, geçmişteki günahlarına kefaret olur" buyurmuştur." [Tirmizî, İlm 2, (2650).][16]

AÇIKLAMA:

1- Bazı âlimler, buradaki ilimden maksadın amel edilecek şer'î ilim olduğunu söylemiştir. Hadiste "ilim" mutlak geldiği gibi, "Allah rızası için", "ümmet-i merhumenin maslahatları için" gibi başka kayıtlar da muvafiktır. Sû-i niyetle veya sırf dünyevî niyetle öğrenilen ilim şerî ilim de olsa kişiye fayda getirmez. Esas olan niyettir.
2- Aliyyü'l-Kârî'ye göre, hadiste dikkat çeken bir husus, hadisin, kefaret veya hudud gerektiren bir kısım günahlara da şâmil olacak bir üslubla mağfireti zikretmiş olmasıdır. Halbuki Kur'an ve bir kısım meşhur sünnetle sabittir ki bazı günahları temizlemenin yolu had cezası veya kısas veya maddî kefarettir. Öyle ise, ilim talebini, "küçük günahlara karşı kefarettir" diye kayıtlı olarak anlamak daha muvafiktır. Nitekim ülemâ: "Zâhire göre, kefâret:
* Ya küçük günahlara,
* Veya tedariki bulunmayan hukukullah'a.
* Veya tedariki mümkün olmayan hukuku'l-ibad'a hastır" demiştir. Bu durumda ma'nânın şöyle olması muvafiktır: "İlim talebi, kişinin günahlarına kefaret olacak, tevbe, işlenen zulmün telafisi vs. gibi şeylerin hepsine vesiledir.[17]

?4112 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????????? ?????? ?????????????? ??????? ?????? ????????? ?????????????? ??????????[. ????? ???? ????? ??????? .

4. (4112)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zancılardan önce, ilim öğrenin yani zanlarıyla konuşanlardan önce." [Rezin tahric etmiştir. Buharî de bunu bir bab başlığında muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir. (Ferâiz 2).][18]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'deki aslında, bu söz merfu değil, Ukbe İbnu Âmir'inşahsî sözü olarak)???? ???????? ???? ??????(kaydedilmiştir.
2- İbnu Hacer, bu rivayeti açıklama sadedinde der ki: "Bu rivayette şu hususa işaret vardır: O asrın insanları, nass karşısında duruyorlar, onu tecâvüz etmiyorlardı. Bazılarından re'ye dayanan fetva nakledilse de bu, nisbeten azdı. Hadiste, re'ye göre konuşanların çoğalmasından hâsıl olacak fenalıklara karşı bir ihbar, bir inzar (korkutma) mevcuttur." Şu da söylenmiştir. "Bu hadisin muradı, "Daha ilim indirâs etmemiş ve bir ilme dayanmadan zannına göre konuşanlar çıkmamış iken..." demektir.[19]

?4113 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ?????????? ??????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ???????? ??? ??? ????? ??????.???? ????: »????? ?????? ?????????? ??????? ? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ? ????? ????« .

5. (4113)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ferâizi ve Kur'an'ı öğrenin ve halka da öğretin, zira benim ruhum kabzedilecek (ve ben aranızdan gideceğim)." [Tirmizî, Ferâiz 2, (2092).] İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'tan aynı ma'nâda bir rivayet yapılmıştır.Rezin şu ziyadede bulunmuştur: "Ferâizi bilmeyen âlimin misâli, baş kısmı olmayan bürnus gibidir."[20]

AÇIKLAMA:

1- Ferâiz, "farîza"nın cem'idir. Kesmek ma'nâsına olan farz kelimesinden alınmadır. Âyet-i kerimede geçen ??????? ?????????? ibaresinden alınarak, mirastaki pay ma'nâsına kullanılmıştır. Şu halde Ferâiz miras taksiminde vârislere düşen paylar demek olur. Böylece Ferâiz ilmi deyince, bu payların miktarlarını belirleyen, tesbit eden, bu meselelerle meşgul olan ilmi anlamak gerekecek.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadiste ferâiz ilmini öğrenmeye teşvik buyurmaktadır. Buna teşvik eden başka hadisler de var. İbnu Mes'ud'un bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle devam eder:

"Ben gidici bir kimseyim. Bu ilim kaldırılacak. Öyle ki iki kişi ferâiz hususunda ihtilafa düşecek. Ancak, aralarında ihtilafı halledecek bir kimse bulamayacaklar." Bir başka hadiste: "Ferâizi öğrenin. Zira o, ilmin yarısıdır. Bilesiniz ümmetimden ilk çekip alınacak ilim de odur."
Ferâizle ilgili bölümde fazla açıklama gelecek (4706-4757. hadisler).[21]

?4114 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ????????? ????? ??????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? .
6. (4114)- Ebu Sâid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, sonu cennet oluncaya kadar hayır işitmekten asla doymayacak." [Tirmizî, İlm 19, (2687).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kâmil mü'minin bir vasfını beyan ediyor: Öğrenmeye doyamamak... ???? Arapçada devam üzere nefy ifade eder. Müntehası cennet olmak, "ölmek" demektir. Yani, "mü'min-i kâmil, ölüp cennete girinceye kadar hayır işitmekten asla doymayacak, hayatta kaldığı müddetçe, son ânına kadar hayır işitmekten zevk almaya devam edecek" demektir.[23]

?4115 ??? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? #: ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

7. (4115)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hikmetli söz mü'minin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır." [Tirmizî, İlm 19, (2688).][24]

AÇIKLAMA:

1- Hikmet, birçok ma'nâya gelen câmi bir sözdür. Burada da farklı anlamalar mümkündür. Mesela İmam Mâlik ????????? ??? ???????? "din ilmi" olarak anlar. Âyet-i kerime'de Cenâb-ı Hakk: "Allah hikmeti dilediğine verir" (Bakara 269) buyurur. Hikmeti: "Temelleri nakil ve akılla sağlam kılınmış, içerisinde dakik hakikatlar bulunan ve ma'nâları kargaşa, hata ve fesaddan korunmuş söz" diye de tarif etmişlerdir.
2- Hikmetli söz diye tercüme ettiğimiz tabir, aynı ma'nâda olmak üzere ???????? ??????????? veya ???????????? ??????????? gibi farklı şekillerde rivayet edilmiştir.
Bu hadisten şu ma'nâlar çıkarılmıştır:
* Hakîm, hikmeti arar, bulursa, hikmete ehaktır, başka bir deyişle onunla amel edip, ona uymaya ehaktır.
* Hikmetli sözü, bazan ona ehil olmayan bir kimse de söyleyebilir. Sonra bu kelime ehil olana rastlar, işte bu kimse, o kelimeye -yanında bulmuş olduğu kimsenin hasisliğine iltifat etmeksizin- söyleyenden ehaktır.
* İnsanlar, ma'nâları anlamada, gizli hakikatları ortaya çıkarmada, rümuzlarla ifade edilen esrarı açmada farklılıklar arzederler. Öyleyse, âyetlerin hakikatlarını ve hadislerin inceliklerini anlamakta nâkıs kalanların, Allah'ın anlayış fehmettiği ve tahkik ilham ettiği kimseleri inkara kalkışmamaları gerekir. Tıpkı, kaybolan bir mal bulunacak olsa, kayıp sahibi ile o mal hususunda ihtilaf edilmediği gibi. Zira malı, sahibi alır, itiraz edilmez.
Veya bir kayıp mal bulunsa, bu terkedilmez, alınır, ancak sahibi araştırılır ve kendisine iade edilir. İşte dinleyici de böyledir. Ma'nâsını anlamadığı, künhüne vâkıf olamadığı bir söz işitse, o kimseye buna zayi etmemesi, bilakis kendinden daha anlayışlı olana ulaştırması gerekir, ola ki o bunu anlar, veya onun anlamadığı ma'nâlar istinbat eder.
Veya nasıl ki, yitik sahibini yitiğini almaktan alıkoymak helal olmaz, zira o buna ehaktır. Aynı şekilde âlime bir şeyin ma'nâsı sorulduğu zaman gizlemesi buna helal olmaz, yeter ki soranda bunu anlama kapasitesi görmüş olsun.[25]

?4116 ?8? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???????? ????? ????? ????? ?????? ??????: ????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .
»?Œ?? ????????« ?? ???? ?????? ???? ? ???? ??? ??? ??????.»???????????? ????????????« ?? ??????? ???????? ???? ????? ??? ???? ????.»???????????? ???????????« ?? ???? ??? ???? ? ??? ?? ?????? .

8. (4116)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İlim üçtür. Bunlardan fazlası fazilettir. Muhkem âyet, kâim sünnet, âdil taksim." [Ebu Dâvud, Ferâiz 1, (2285); İbnu Mâce, Mukaddime 8, (54).][26]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sağlam ve gerçek ilmin üç olduğunu ifade buyuruyor:
* Muhkem âyet: Kur'an-ı Kerim'in müteşâbih olmayan, ma'nâsı zâhir olan âyeti. Bu âyette herhangi bir iştibah, ihtilaf olmadığı gibi mensuh da değildir. Bu çeşit âyetler kesin ilim ifade eder.
* Kâim sünnet: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan beri fâsılasız amel edilegelmekte olan, herkesçe fiilen tatbik edilmekte, yaşanmakta olan sünnet, "Resulullah'tan sıhhatli bir senetle sahih ve sâbit olan sünnet" diye de tarif edilmiştir.
* Adil farîza'dan maksad, Kur'an-ı Kerim'de belirtilen nisbetlere uygun olarak taksim edilen miras payıdır. Burada ilâhî ölçüye uyulduğu için haksızlık mevzubahis olamaz. Herkese layık olduğu hakkı Allah vermiştir. Bazı âlimler şöyle der: "Hadiste geçen farîza'dan murad kendisiyle amel vacib olan her şeydir, âdile'den murad daKur'an ve sünnetten alınan şeylere vücub-i amel hususunda müsâvî olan şeylerdir. Bununla, icma ve kıyas'a işaret edilmiş olmaktadır."
2- "Fazlası fazilettir" ibaresi, geri kalan ilimlerin öğrenilmesi zaruret değil, öğrenilmese de olur, öğrenilirse fazilet sağlar demektir.
3- Hattâbî der ki: "Bu hadiste ferâiz öğrenmeye teşvik var ve onun öğrenilmesinin öncelikle ele alınması istenmektedir. Muhkem âyet, Kitabullah'tır. Bu hususta ihkam (sağlamlık) şart koşmuştur. Zira âyetlerden bir kısmı mensuhtur, onlarla amel edilmez, nâsih olanlarla amel edilir. Kâim sünnet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan rivayet edilenlerden sâbit olanlardır." el-Farîzatu'l-âdile hakkında az önce kaydettiğimize yakın bir açıklama kaydetmiştir.[27]

?4117 ?9? ??? ??? ???? ?????? ???:]??????? ????? ?????? # ?????? ?? ?????????? ??? ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??? ????? ?????? # ????????? ???? ?????? ?????? #? ?????? ?????????? ???????? ??? ??????????? ????????? ???????? ?Œ???? ??????????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????? ?????? # ?????: ?? ??????????? ???? ????????? ??????????? ????? ????????? ?????? ??? ?????? ???????? ??????? ?????? ?Œ???? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?Œ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????[. ????? ????? ????????.????? ??????: ?? ???? ?????

9. (4117)- Ebu Vâkid el-Leysî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde otururken üç kişi çıktı geldi. İkisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yönelerek önünde durdular. Bunlardan biri, bir aralık bularak hemen oraya oturdu. Diğeri de onun gerisine oturdu. Üçüncü kimse ise, geri dönüp gitti.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (dersinden) boşalınca buyurdular:
"Size üç kişiden haber vereyim mi? Bunlardan biri Allah'a iltica etti, Allah da onu himayesine aldı. Diğeri istihyada bulundu, Allah da onun istihyasını kabul etti. Üçüncüsü ise geri döndü, Allah da ondan yüz çevirdi." [Buhârî, İlm 8, Salât 84; Müslim, Selam 26, (2176); Muvatta, Selam 4, (2, 960, 961); Tirmizî, İsti'zan 29, (2725).][28]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde Resulullah'ın önünde bir halka olduğu tasrih edilir. Ve buna dayanılarak ilim ve zikir meclislerinin halka şeklinde olmasının müstehab olduğuna hükmedilmiştir.
2- Hadisten, önde olanın, boş yere oturmaya ehak olduğu, halkadaki boşlukları kapamanın müstehab olduğu istinbat edilmiştir. Nitekim namazda da saflardaki açıklıkların

kapatılması emredilmiştir. Öndeki boşlukların kapatılması için arkadakilerin cemaati yararak ilerlemesi caiz görülmüştür, yeter ki oturanlar rahatsız edilmesin. Nitekim ikinci zat, cemaat edebine uyarak, yer aramamış, arka kısma oturuvermiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da onu: "O, Allah'tan istihya etti (utanarak edeb tavrı takındı). Allah da onun bu utanma halini rızasına muvafik bularak kabul etti." ma'nâsında beyanıyla takdir etmiştir.
İbnu Hacer, birinci zâtın davranışı ile ilgili olarak: "Hayır arama yolunda müzâheme (sıkıştırma) yapana övgü vardır" der. Ancak müzâheme yapmayıp arkadaşının gerisindeki müsait yere oturan da takdir edilmiştir.
Hadiste takbîh edilen davranış üçüncü şahsın davranışıdır: İlim (veya zikir) meclisini terketmek. O meclisten, Allah da ondan yüz çevirmiştir. Allah'ın ondan yüz çevirmesi, ona gadab etmesi, rahmetini esirgemesidir.
Âlimler: "Bu ayrılış özürsüz ise, ayrılan müslüman ise..." diye kayıtlar. Ancak o kimsenin münafiklardan biri olabileceği belirtilmiştir.
3- Âlimler, hadisten: "Günahkarın halini, ondan zecretmek maksadıyla, haber vermenin caiz olduğu" hükmünü de çıkarırlar ve bunun gıybet sayılması gerektiğini belirtirler.
4- Hadis, âlimlerin mescidde zikir ve ilim halkaları kurmalarının, halkın da bu halkalara devam etmesinin faziletli bir amel olduğunu ifade edip teşvikte bulunmaktadır.[29]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İLİM ÂDABI

?4118 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ????????? ???? ?????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ????.??????? ???? ????? ???? ???? ?????? ?????? ???? ????? ???? ?? ?“?? ??????? ?????? ??? ??“?? ???? ?? ????? ???? ??? ???????? ?? ?? ????? ?????? ?????? ??????. ??? ???? ????? ??????? ???? ?‘?? ???? ?? ????? ????? ???? ???? ??????? .

1. (4118)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, bir ilimden sorulur, o da bunu ketmedip söylemezse (kıyamet günü) ateşten bir gem ile gemlenir." [Ebu Dâvud, İlm 9, (3658); Tirmizî, İlm 3, (2651).][30]

AÇIKLAMA:

Bu ilimden maksad öğretilmesi gereken, farz olduğu açıkça bilinen ilimlerdir. Sözgelimi kâfir, İslam ve din hakkında bir şeyler sorsa bunun ketmedilmemesi gerekir. Keza yeni müslüman olmuş bir kimse namaz hakkında soracak olsa veya bir kimse gelip, haramhelal hakkında soracak olsa bütün bunların cecvaplanması, öğretilmesi gerekir. Bildiği halde bunları cevaplamayan hadisteki tehdide müstehak olur. Ancak hüküm, öğretilmesi gerekmeyen nafile şeyler hakkında böyle değildir.[31]

?4119 ?2? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ‘?? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (4119)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vallahi, senin hidayetinle bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden müteşekkil sürülerden daha hayırlıdır." [Ebu Dâvud, İlm 10, (3661); Buhârî, Ashabu'n-Nebi 9; Müslim, Fedâilu'l-Ashâb 34, (2046).][32]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Buhârî'de daha uzun olarak kaydedilmiştir. Mezkur rivayetteki ziyadeye göre, hadis, Hz. Ali (radıyallahu anh)'a Hayber'in fethi sırasında söylenmiştir. Fedâil bölümünde (4407) geleceği için burada yer vermiyoruz.
2- Na'am, "en'âm"ın müfredidir, sığır, davar, gibi otlatılan hayvanların müşterek ismi ise de daha ziyade deve kastedilmiştir. Humru'nna'am devenin güçlüsü kıymetlisi demektir, el-ibilü'lhumru tabiriyle arap, en enfes malını ifade etmiştir. Şu halde hadiste, bir kişinin hidayetine sebep olmanın ehemmiyeti, getireceği sevap böyle bir teşbihle ifade buyrulmuştur. Ma'nâ: "Bir kişinin hidayetine vesile olmakla elde edeceğin sevap, en kıymetli malı tasadduk ederek elde edeceğin sevaptan daha üstün" demek olur.[33]

?4120 ?3? ??? ??? ????? ?????? ???:]?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ?????? #? ???? ??????? ?????? # ????? ?????: ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ???????? ?‘???? ????????????? ??? ????????. ?????? ????????? ????????????? ?????? ???????[. ????? ??????? ????? .

3. (4120)- Ebu Hârun el-Abdî anlatıyor: "Biz Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh)'a uğradık. O bize: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (bize) vasiyetine merhaba" (derdi ve ilave ederdi): Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) demişti ki: "İnsanlar (dinde) size tabidirler. Size (aktar-ı âlemden yani) dünyanın her tarafından bir kısım erkekler gelip İslam dinini öğrenecekler. Onlar geldikleri vakit, onlara hep hayrı tavsiye edin." [Tirmizî, İlm 10, (3661).][34]

AÇIKLAMA:

Burada, Ebu Sa'îdi'l-Hudrî'nin hadis vs. öğrenmek üzere, kendisine uğrayan tâliblere Resulullah'ın vasiyeti diye hitab ettiğini görmekteyiz: "Ey Resulullah'ın vasiyetleri! Hoş geldiniz, merhaba, buralarda rahat olasınız!" ma'nâsında bir hoşâmedî hitabı.
Niye böyle hitab ettiğini de açıklıyor. Çünkü Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından sonra İslam'a giren nice diyarlardan insanların, dinlerini öğrenmek üzere Daru'ssünne olan Medine'ye veya sünnetin hameleleri durumunda olan Ashab-ı kirâm'a fevç fevç geleceklerini haber vermiş, bu taliblere iyi davranmalarını vasiyet etmiş, "Sizler sünneti benden gördünüz, sözlerimi işittiniz, öğreniniz, o hususlarda bana uydunuz. İnsanlar bunları öğrenmek üzere size gelince, siz de onlara iyi davranın, hayrı tavsiye edin, hayra uymayanlarını emredin, onlara nasihat edin, dini eksiksiz öğretin" ma'nâsında vasiyette bulunmuştur. Gerçekten de Resulullah'ın bu ihbarı aynen çıkmıştır. Hatta el-Alâî: "Bu, Efendimizin mucizelerinden biridir, aynen olmuş, bu sayede Allah dinini korumuştur" der.
Bu hadiste, hariçte olanlara, dini öğrenmek üzere Medine'ye, Ashab'a koşmak emredildiği gibi, Ashab'a da bu gelenlere karşı iyi davranmaları, anlayışlı olup hüsn-ü kabul göstermeleri, iyi ağırlamaları tavsiye edilmiş olmaktadır.
Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu vasiyeti, sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere gerçekten müessir olmuştur. Münâvî der ki: "Bazı sahâbeler, kendisine bir tâlib gelince, ona: "Hoş geldin Resulullah'ın vasiyeti!" diye hitab ederdi. Hadisten bilistifade, tâlib'in kendi katında insanların en azizi olduğunu, kendine ehlinden daha yakın bulunduğunu kabul ederdi. Bu sebeple, selef ülemâsı hayatlarında ve ölümlerinden sonra halka faydalı olacak bir talebe avlayabilmek için içtihad ağları atarlardı. Ayrıca, talebelerine karşı fevkalâde mütevâzi davranırlar. Onlar yanlarına geldikleri zaman hoşâmedî ederler, ikramlarda bulunurlar, hal ve hatırlarını sorarak gönüllerini alırlar, güler yüzle muamelede bulunurlardı.
Görüldüğü üzere, Resulullah'ın bu tavsiyesi, İslam memleketlerinde talebelerin himayesine, onların hocalarıyla olan münasebetlerinin iyileşmesine müessir olmuş, ilmin artmasına, medeniyetimizin gelişmesine fevkalâde katkıda bulunmuştur. Evet tekrar ediyoruz, insanlık tarihinin iftihar edeceği İslam medeniyetinin birinci mühendis ve mimarı Resulü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'dır. Onun fiil ve sözleri, bu medeniyetin pek detaylı bir planını ve sonra da yapı taşlarını teşkil etmiştir[35]. ???????? ??????? ?????? ?????????????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????????????????

?4121 ?4? ?? ???? ?? ???? ?????? ???:]?????? ??? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ????????. ???????: ??????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????. ???? ????:]????????? ????[»??????? ???????? ???????« ???? ???? ????? .

4. (4121)- Yezîd İbnu Seleme el-Cûfî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü! dedim, ben senden pek çok hadis işittim. Ancak bunlardan, sonradan işittiklerimin, önceden işittiklerimi unutturacağından korkuyorum. Bana (hepsinin yerini tutacak) câmî bir kelime söyle!"
"Bildiklerinde Allah'a karşı müttakî ol (bu sana yeter)!" buyurdular." [Tirmizî, İlm 19, (2684).]
Rezîn şu ziyadeyi yaptı: "...ve onunla amel et!"[36]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah, istikamet üzere olmak için çok ilim gerekmediğini, az ilimle de insanın istikametini koruyabileceğini talim buyurmaktadır. Zira, hadise göre, istikametin temelini, ilim değil Allah korkusu teşkil etmektedir. Gerçek bu değil mi? Dinimizin haramlarını, farzlarını bilmeyen çıkar mı? Ya bunları yerine getirenler? İşte bunlar az. Elbette ilmin getireceği kemal inkâr edilemez. Ama o da âmil olanadır. Bildikleriyle amel eden kişi ilimle kemâle ulaşır, her amelini mükemmel yapar ama, ameli olmayan kimseye ilim, ikinci bir vebal getirir. Şu halde öncelikle esas olan Allah'tan korkup amele koşmaktır.[37]

?4122 ?5? ??? ????? ?? ??? ????????? ???:]? ????????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????? ??? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????.

5. (4122)- Rebî'a İbnu Ebî Abdirrahmân der ki: "Yanında bir miktar ilim olan kimseye, nefsini zayi etmesi münasib düşmez." [Buhârî bab başlığında kaydetmiştir. (İlim 21).][38]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi "İlmin kalkması, cehaletin zuhur etmesi" diye başlıklanmış bir babta muallak olarak kaydeder. Bu bab, esas itibariyle ilme teşvik için tanzim edilmiştir. Çünkü ilmin kalkması demek, Ulemanın yok olması, yerine âlimin yetişmemesi demektir. Değilse ilim, insanlara unutturulmak veya kalplerinden sökülüp alınmak suretiyle cemiyetten çıkacak değildir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhtelif hadislerinde, ilme himmet gösterilmesi, Ulemanın yetiştirilmesi hususunda dikkat çekmek, bunun ehemmiyetini duyurmak için "ilmin kaldırılacağı" "çekip alınacağı" tehlikelerinden bahsetmiştir. Nitekim müteakiben yedinci fasılda ilmin kaldırılmasıyla ilgili bazı hadisler göreceğiz.
2- Sadedinde olduğumuz hadis maktu bir hadistir. Çünkü, kâili (söyleyeni) Medine'nin meşhur fakihlerinden Rebi'atu'r-Re'y'dir. Tâbiin' dendir. Hz. Enes (radıyallahu anh) ve başka sahabîlerden hadis almıştır. İçtihadla fazla meşgul olduğu için Rebîatu'r-Re'y diye meşhur olduğu söylenir. 133-142 yılları arasında vefat etmiştir. Sünneti iyi bilen re'yde dirayetli bir kimse idi. İmam Mâlik: "Rebî'a'nın vefat ettiği günden beri fikhın tadı kalmadı" demiştir.
3- İbnu Hacer, Rebî'a'nın bu sözden kasdettiği şey hususunda birkaç vecih kaydeder:
* Kimde ilim için bir anlayış ve kabiliyet varsa, ona, nefsini ihmal etmesi ve ilimle meşguliyeti terketmesi yakışmaz, tâ ki, bu hal ilmin kalkmasına müeddi olmasın.
* Veya maksadı, ehli yani liyakatliler arasında ilmin neşrine teşviktir, tâ ki âlim, ilmi başkasına aktarmadan önce ölmesin, zira bu suretle de ilim ortadan kalkmış olur.
* Veya muradı, âlimin kendini ortaya çıkarması, herkese arzetmesi ve başkalarının kendinden ilim almasını sağlamasıdır, tâ ki, ilmi (kendi ölümüyle) zayi olup gitmesin.
* Şöyle diyen de olmuştur: "Bundan muradı ilmi tazim ve ona saygıdır. Öyleyse nefsini dünyalığa arzederek alçaltmamalıdır."[39]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İLİM VE ÖĞRENME ÂDABI

?4123 ?1? ?? ????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??????? ???????? ?????? ?? ??????????? ????? ??????? ????????????? ????? ????????? ???????? ??? ??????? ???????? ???? ????????. ??? ????????????? ?????? ????????? ?????? ??? ????????? ???? ??????????? ????????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ??????? ???????. ????? ???????? ????????????? ?????? ????????????. ????????? ????????? ???? ????????? ?????????????? ??????? ???????? ?????? ?????? # ??????????? ? ??????????? ?????[. ????? ??????? .

1. (4123)- İkrime rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "İnsanlara haftada bir kere hadis konuş. Buna uymazsan iki kere olsun. Daha çok yapmak istersen üç olsun. Sakın halkı şu Kur'an'dan usandırma! Halk kendi meselelerini konuşurken, senin onlara gelip, sözlerini keserek, bir şeyler anlatıp onları bıktırdığını görmeyeceğim. Onlar konuşurken sus ve dinle. Onlar sana gelip "Konuş!" diye talebte bulununca, istiyorlar demektir, o zaman konuşursun. Dua'da seci meselesine dikkat et ve ondan kaçın. Zira ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab-ı Kirâm'ın devrinde yaşadım, bunu yapmıyorlardı." [Buharî, Da'avât 20).][40]

AÇIKLAMA:

1- Burada halkı irşad ve talimde mühim bir edeb beyan edilmektedir: Haftada bir çok kere değil, en ziyade üç kere irşad etmek. Normali bir defadır. Sebebi de açıklanmaktadır: Usandırmamak..
2- İkinci bir husus, tâlib olmayan, istek izhâr etmeyene de tahdiste bulunmamak, İbnu Hacer buna mekruh der.
3- Hadis, ayrıca insanların konuşmalarını keserek talimde bulunmayı da yasaklıyor. Âlimler buradan hareketle "ilim, isteyene, hırs gösterene öğretilmelidir" demiştir. Öyleyse, ilmi neşredenler, önce öğrenmeye arzu uyandırıcı tedbirler almalı, arzuların uyanacağı fırsatları kollamalı, ondan sonra anlatmaya geçmelidir. Bu durumlar göz önüne alınmadan yapılacak neşr-i ilim faaliyeti nefret uyandırır, akim kalır.
4- Hadis, bir de duada secî denen nesirde kafiyemsi ses benzerlikleri kullanmayı yasaklamaktadır. Zira bunda bir gayr-ı tabiîlik (tekellüf) vardır. Ayrıca secî yapacak kelimeler ma'nâ yönünden kısırlık, ztlık getirebilir.Bu sebeplerle ne Resulullah, ne ashab, secîye özenmemişlerdir. Ancak tabiî şekliyle, kendiliğinden vâki olan secînin mekruh olmayacağı, burada belirtilen yasağa girmeyeceği de kabul edilmiştir. Nitekim hadiste bunun örnekleri var. Biri şöyle: "Allahümme münzilü'l-Kitab,serî'u'lhisâb, hâzimu'l-ahzâb. "Ey kitabı indiren, hesabı çabuk yapan, hizibleri dağıtan Allahım!..."
Ezherî der ki: "Secîli sözü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mekruh kılışının sebebi, onun kâhinlerin sözlerine benzemesidir."[41]

?4124 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???????? ????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

2. (4124)- Hz. Ali (radıyallahu anh) demiştir ki: "İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın. Allah ve Resulünün tekzib edilmelerini ister misiniz?" [Buhârî, İlm 49.][42]

?4125 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ??????????? ??????? ???????? ? ????????? ??????????? ??? ????? ??????????? ????????[. ????? ???? .

3. (4125)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Sen bir cemaate akıllarının almayacağı bir şey söylersen mutlaka bu, bir kısmına fitne olur." [Müslim, Mukaddime 5.][43]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali burada, muhatabın anlayacağı şeylerle irşad yapmayı, anlayamayacakları şeylerden bahsetmemeyi emretmektedir. Hadisin bir başka vechinde " ???????? ??????????????.. . "Anlaşılması zor olacak şeyleri de terkedin" denmiştir.
2- Âlimler bu hadisten hareketle "müteşâbih" meselelerin ulu orta halka açıklanmasını mekruh addetmişlerdir.
İbnu Hacer, bir kısım hadislerin tahdis edilmesini (anlatılmasını) mekruh addeden Selef'ten örnekler verir:
* Ahmed İbnu Hanbel, zâhiri sultana isyan etmeyi ifade eden hadisleri;
* İmam Mâlik, Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarıyla ilgili hadisleri;
* Ebu Yusuf, garâibe giren hadisleri;
* Hz. Ebu Hüreyre de halkın anlayamayacağı endişesiyle bir kısım hadisleri rivayet etmediğini söylemiştir ki bunların Huzeyfe (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilen fitne ile ilgili rivayetler olduğu kabul edilmiştir.[44]
* Hasan Basrî hazretleri, Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın Resulullah'ın Ureynelilere verdiği cezaya müteallik haberi Haccâc'a anlatmasını hoş karşılamamıştır. Zira Haccâc, müslümanların kanını ölçüsüzce dökmede onu esas almış, hiç bir fikhî usule uymayan hükümler çıkarmıştır.
Rivayet edilip edilmeyecek meseleyi tesbitte ölçü, hadisin zâhirinin bid'ayı takviye etmesidir. Aslında, bu çeşit hadislerde zâhir murad değildir. Bu çeşit hadislerin zâhirini almaya kalkılacağından korkulduğu durumlarda, o hadisleri (veya meseleleri) rivayet etmemek daha iyidir.[45]

BEŞİNCİ FASIL

HADÎS RİVAYETİ VE NAKLİ

?4126 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ???? ???????[. ????? ??????? ?????.»?????? ?????? ??????« ?????? ????? ???????? ?????: ???? ????? .

1. (4126)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benden bir şey işitip onu (artırıp eksiltmeden) işittiği şekilde başkasına ulaştıran kimsenin (Kıyamet günü) Allah yüzünü taze kılsın. Zira, kendisine ulaştırılan öyleleri var ki, bizzat işitenden daha iyi kavrar." [Tirmizî, İlm 7, (2658).][46]

?4127 ?2? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????????????? ?????????? ???? ????????[. ????? ??????? ????????.???? »????????? ???? ????? ??????????? ??? ??????« ??? ??? ?????? ????? ?? ????? ???? ???? ?“?? ??? ??? ???? ????? ???? ????? ?????? ?? ?????? ???? ??? ???? ???? ??? ?? ????? ??? ???? ?“???? ‘?? ??? ???? ???? ??????? ???? ?????.

2. (4127)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir âyet bile olsa benden başkasına götürün. Benî İsrail (hikayelerin)den de rivayet edin, bunda bir mahzur yok. Ancak kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın." [Buharî, Enbiya 50; Tirmizî, İlm 13, (2671).][47]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Ashabını hadis rivayetine yapmış olduğu teşviklere örnek teşkil etmiştir. Şeriat-ı garramızın ikinci kaynağı olarak hadisin ehemmiyetine mütenasib bir ciddiyet ve ısrarla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadislerin öğrenilmesine ve rivayet edilmesine gereken ihtimamı göstermiştir.
2- Birinci hadis, yapılacak rivayetlerin aslına uygun olması gereğini vurgulamaktadır. Anlamasa bile, nasıl işitti ise öyle rivayet etmesi istenmekte, doğrudan dinleyen, yeterince anlamamış olsa bile kendisine ulaştırılanın ondan daha iyi anlayabileceğine dikkat çekilmektedir. Bu sonuncu ifade dahi, asla uygunluğa riayeti sağlamaya yöneliktir.
Resulullah'ın hadislerini rivayette, en mühim hususlardan biri asla uygunluktur. Âlimler lafzî rivayeti, manevi rivayete üstün kabul etmiştir. Ancak, manen rivayete de cevaz verilmiştir, çünkü hadisler, Kur'an vahiyleri gibi Resulullah'ın sıkı kontrolü altında yazdırılmadı.
3- İkinci hadiste farklı bir husus, İsrailiyat'ın rivayetine cevazdır. Zira İsraili hikayelerde bir kısım ibretler var. Bu hikayelerin asla uygunluğu oldukça meşkuk bir durum arzeder. Bunlar zaman içinde uydurulmuş da olabilir. Bu, uydurma olma ihtimaline rağmen, Resulullah'ın onları rivayet etmeye müsaade etmesi yalan rivayetlere ruhsat verme değildir. Uydurma hadis rivayet etmenin hükmü de hadiste belirtilmiştir.
Şu halde, İsrailî olduğu belirtilerek yapılan rivayetler "yalanı rivayet etme"nin şümulüne girmeyecektir.
4- Resulullah'a yalan nisbeti yasaklayan rivayet çoktur ve mütevatirdir. Belki de en çok sahabe tarafından rivayet edilme şerefine bu hadis ermiştir. Resulullah'ın "işittiğiniz şekliyle rivayet edin" emriyle, "Bana yalan nisbet eden cehennemdeki yerini hazırlasın" tehdidini birleştiren, pek çok sahabeyi, Resulullah'tan duyduklarımı rivayet ederken aynıyla rivayet edemez miyim, kendimden bir kelime mi katarım veya bir kelime eksik mi bırakırım, böyle olunca Resulullah'a yalan nisbet etmiş duruma mı düşerim? diye fevkalâde ciddi endişeye sevketmiş rivayet hususunda kendi kendini frenlemeye, az rivayet etmeye -ve hatta Saîd İbnu Zeyd örneğinde olduğu üzere- hiç rivayette bulunmamaya sevketmiştir.
Bu çeşit durumlar, bizim hadise karşı olan güvenimizi artırmaktadır. Zira bunlar bir taraftan Resulullah'ın tedbirini, diğer taraftan Ashab'ın bu tedbirlere riayetini göstermektedir.
5- İbnu Hacer, İsrâilî hikayelerden rivayet izninin muahhar ve hatta, ahkamın ve dînî kaidelerin istikrar bulmasından sonraya rastladığını, daha önce fitne endişesiyle onlardan rivayet ve hatta kitaplarını okumasının dahi yasaklandığını belirtir.
6- "Mahzur yoktur" ibaresi ile şu manaların kastedildiği belirtilmiştir.
* Onlardan işittiğiniz acib şeylere kalbiniz daralmasın, bu onların başına sıkça vâki olmuştur.
* Onlardan anlatmanızda da bir mahzur yok. Zira önceki ????????? ifadesi emir sîgasıdır ve vücub ifade eder. Şu hade bu sîga ile vücub kastedilmediğine "...mahzur yoktur" ibaresiyle işaret edilmiştir.
* Bundan murad, onların hikayelerini anlatan kimsenin kullanacağı kötü kelimeler sebebiyle hatıra gelecek mahzurun ondan kaldırıldığını ifade eder. Mesela ayette, onların Hz. Musa'ya söyledikleri "Sen ve Rabbin, ikiniz gidin ve savaşın biz burada kalacağız" (Mâide 24) sözlerini nakil böyledir, benzeri edebsizliklerini naklide mahzur yok demektir.
* Benî İsrâil'den murad, bizzat İsrâil'in çocuklarıdır. Bunlar da Hz. Yakub'un evlatlarıdır. Böyle olunca murad, "Onların babaları Yusuf (aleyhisselâm)'la olan kıssalarını anlatın" olur. Ancak bu tevilin en uzak tevil olduğu belirtilir.
* İmam Mâlik der ki: "Bundan murad onların güzel hallerinin anlatılmasının cevazıdır. Yalan olduğu bilinenlerin rivayeti caiz değildir."
* "Onlardan, Kur'an ve sahih hadiste gelmiş olan meselelerini tahdis edin" demektir.
* Onların hikayesi, inkıtâ, belâğ her ne suretle vâki olduysa öyle rivayete cevazdır, çünkü onları rivayette ittisal kurmak mümkün değildir. Ancak İslamî ahkâmı tesbit eden rivayetler böyle değil. Zira bunları rivayette asıl olan, ittisaldir. Öbürü, zamanca uzaklık sebebiyle ittisal mümkün değil ise, beriki zamanın yakınlığı sebebiyle ittisal mümkündür.
* İmam Şâfîî der ki: "Malum olduğu üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yalan haberin rivayetini tecviz etmez. Öyleyse ma'nâ: "Benî İsrail'den yalan olduğunu bilmediklerinizi rivayet edin. Size tecviz edilenlerin onlardan rivayet edilmesinde sizin için bir mahzur yoktur. Bu Resulullah'ın şu sözüne benzer: "Ehl-i kitap size bir rivayette bulunursa onları ne tasdik edin ne de tekzib." Sıdkı kesin olan şeylerin söylenmesi hususunda ne yasaklama, ne de izin vârid olmadı."
7- Ehl-i sünnet ülemâsı, Resulullah'a yalan nisbet etme karşısında tavizsiz olmada ittifak eder ve büyük günahlardan addeder. Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî daha da ileri gidip, Resulullah'a yalan nisbet etmeye küfür hükmünü vermiştir. Ebu Bekr İbnu'l-Arabî de buna meyletmiştir. Başta Kerramiye olmak üzere sapık fırkalara mensup bazıları, dinî umura hizmet, sünnet ehlininin yolunu güçlendirmek, tergib ve terhibe yardımcı olmak gibi gayelerle Resulullah'a yalan nisbet etmenin caiz olduğunu söylemiş ve şöyle bir gerekçe ileri sürmüşlerdir: "Bu hususta vaîd, Resulullah'ın aleyhindeki yalan hakkında vârid oldu, lehindeki yalan için değil. İbnu Hacer der ki: "Bu bâtıl bir gerekçedir, zira vaîd Aleyhissalâtu vesselâm'dan yalan nakil hakkında gelmiştir, lehinde veya aleyhinde diye bir ayırım yoktur. Dinimiz ise, Allah'a hamdolsun kâmildir, yalanla tamamlanacak bir eksik yönü yoktur. Takviye görmek için yalana, bâtıla muhtaç değildir.[48]

?4128 ?3? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ??????? ???????? ??? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

3. (4128)- Mahmud İbnu'r-Rebî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ben beş yaşlarımda iken, evimizin kuyusunun kovasından ağzına aldığı suyu yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum." [Buhârî, İlm 18; Müslim, Mecâcid 54 (33).][49]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Buhârî "Çocuğun hadis dinlemesi ne zaman sahih olur" adını taşıyan bir babta kaydeder. Öyleyse hadis, çocuğun daha büluğa ermezden önce hadis dinleyebileceğini ve dinlediği hadisin muteber addedilmesi için bülûğun şart olmadığını ifade etmektedir. Aksi takdirde beş yaşında görülen bir hadisenin bilahare rivayeti makbul olmamalı idi.
Ancak şunu belirtelim ki bu husus biraz ihtilaflıdır. Yahya İbnu Maîn, hadis dinleme yaşını en az onbeş kabul eder, delil olarak henüz büluğa ermemiş olan İbnu Ömer'in Uhud savaşına alınmayışını gösterir. Bu görüş Ahmed İbnu Hanbel'e ulaşınca: "Hayır, işittiğini aklında tuttu mu hadis dinler; İbnu Ömer hadisesi savaşla ilgilidir" der.
Hatibu'l-Bağdâdî el-Kifâye'de küçük yaşta öğrendiklerini sonradan rivayet eden ve muhaddislerce makbul addedilen zevattan örnekler verir.
Muhaddisler arasında esas olan görüş de budur: Temyiz halinde dinlediğini bilahare büluğdan sonra rivayet etti mi makbuldür.
Buhârî, bu rivayeti kitabına aldığına göre, o da küçük yaşta dinlemenin caiz olduğu görüşündedir.
2- Hadiste başka faideler de var:
* İmam, arkadaşlarının evini ziyaret eder.
* Ziyaret sırasında çocuklara şaka yapar.
* Beş ve hatta daha küçük yaştaki çocuklar ilim halkalarına götürebilir.
* İlim meselesinde yaşa itibar edilmez, hitab edileni tam olarak anlama durumuna bakılır.

* Fukaha temyiz yaşını 6-7 olarak tesbit eder.[50]

?4129 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ?????????? ??????? ????????? ??????????? ???????. ??????? ?Œ???? ?????? ????????????? ???? ??????????? ???? ???????????[. ????? ???????.
???? »???????« ???? ?????? .

4. (4129)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan iki kap ilim hıfzıma aldım. Bunlardan birini aranızda neşrettim. Ama diğerini söyleyecek olsam şu gırtlağımı kesersiniz." [Buhârî, İlm 42.][51]

AÇIKLAMA:

Ebu Hüreyre hazretleri, burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' dan öğrendiği hadislerden bir kısmını rivayet etmekten çekinerek ketmettiğini belirtmektedir. Ülemâ, neşredilmeyen ilmin, kötü emirlerin isim ve ahvalini ve çıkacakları zamanı beyaneden hadisler olduğunu söylerler. Ebu Hüreyre'nin bunların bazılarına kinâye yoluyla işaret ettiği, ama tasrih etmekten korktuğu söylenmiştir. Mesela şu sözü onlardan biridir: "Altmışın başından ve çocuğun başkanlığından Allah'a sığınırım." Bununla Yezîd İbnu Muâviye'nin hilafetine işaret ettiği belirtilir. Çünkü, onun hilafeti hicretin 60. yılında idi. Allah Ebu Hüreyre'nin duasını kabul etmiş ve ruhunu bir yıl önce kabzetmiştir.
Ebu Hüreyre, "Gırtlağımı keserdiniz" sözüyle, zalim idarecileri kastetmiştir. Ayıplarını işitmekten rahatsız olarak, hayatına kıyacaklarından korktuğunu belirtmiştir.
Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ın rivayetten çekindiği fitne ile ilgili hadisleri, "Herkes hayırdan sorarken, gelip bana bulaşır mı korkusuyla ben şerden sorardım" diyen Huzeyfe (radıyallahu anh), kısmen rivayet etmiştir. Ebu Hüreyre'nin haklılığını, yani Resulullah'ın fitne ilgili olarak çok sayıda ve pek teferuatlı açık beyanlarının bulunduğunu anlamak için, Ebu Dâvud'da yer alan bir Huzeyfe hadisini kaydediyoruz. Der ki: "Vallahi bilemiyorum, arkadaşlarım gerçekten unuttular mı, yoksa unutmuş mu görünüyorlar. Vallahi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kıyamete kadar gelecek ve adamlarının sayısı üçyüz ve daha fazla olacak bütün fitne başlarını bize adıyla, babasının ve kabilesinin adıyla zikretti."[52]

?4130 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??? ???:]???? ??????????? ?????????????? ???? ?????? ???????? ??? ???????? ????? ???????? ????? ???????? ????????
??????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ??? ????????? ????? '???????????[. ????? ??????? ??????.»???????????« ????????: ????? .

5. (4130)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) demiştir ki: "Eğer kılıncı şuraya koysanız -eliyle ensesini göstermiştir- ben bu esnada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işitmiş bulunduğum bir hadisi, sizin işimi bitirmezden önce söyleyebileceğime kanaatim gelse onu mutlaka söylerim." [Buhârî, İlm 10.][53]

AÇIKLAMA:

Ebu Zerr (radıyallahu anh)'ın bu sözü, Ashabtan bir kısmının, Resulullah'ın sözlerinden bildiklerini rivayette pervasız olduklarını söylemek, rivayet etmek hususunda ölüm dahil hiçbir şeyden korkmadıklarını göstermektedir. İşte Hz. Ebu Zerr bu gruba girenlerden biridir.
Hz. Ebu Zerr, daha önce de temas ettiğimiz üzere ihtilalci hak bildiğini dobra dobra söylemekten çekinmeyen bir mizaca sahiptir. Günlük hayatta sadelik ve tevazuyu esas alan zâhid bir meşrebe mensup. Bu meşrub Resulullah'ın şahsî hayatında da mevcut, Ebu Zerr ister ki, herkes bu meşreb üzere olsun, zira ona göre kâmil İslam budur. Bunu açıkça tebliğ eder. Sadeliği esas almayan debdebe ve israfa da yer veren idarecilere müdahale eder. Sert tepkiler gösterir. Sebep olduğu rahatsızlık Halife-i zişân Hz. Osman-ı Zinnureyn (radıyallahu anh) efendimize şikayet edilir. Medine'ye çağrılan Ebu Zerr'e orada bazı kısıtlamalar tatbik edilir. O yine pervasız davranmaya devam eder. Sorulan soruları cevaplar, açıklamalar yapar. Fetva verme hussundaki yasaklamayı hatırlatan bir kimseye, cevab olarak sadedinde olduğumuz sözleri sarfeder: "Allah'a yemin olsun, Resulullah'tan duyduğum bir kelimeyi terketmem için kılıcı boğazıma dayasanız, siz kesme işini tamamlayıncaya kadar ben onu yine de söylerim."[54]
Dârimî'nin Müsned'inde, Ebu Zerr (radıyallahu anh)'ın, bu sözü, Mina'da el-Cemretu'l-Vusta'nın yanında, kendinden fetva sormak maksadıyla halkın etrafını sardığı bir hengâmda bir adamın gelerek: "Sen fetvadan men edilmedin mi?" demesi üzerine, başını kaldırıp adama yönelerek: "Yoksa sen benim müfettişim misin?" diye çıkıştıktan sonra sarfettiğini kaydeder. Rivayetler arasındaki ihtilafa burada girmeyeceğiz. [55]

ALTINCI FASIL

HADÎSIN YAZILMASI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Hadislerin yazılması bahsinde, burada nazariyetle igili teferruata girmeyip, sadece hadislerin kısa meallarini ve zaruri durumlarda müphem noktalarını kısaca tavzihini yapıp geçeceğiz.[56]

?4131 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????????? ???????. ?????????: ???? ????? ?????? ????????? ?????? # ?????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ???? ????????? ????? ???????? ????? ????????? ?????? #. ???????? ?????????? ??? ????? ???????: ??????? ?????????? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (4131)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim her şeyi yazıyordum. Kureyş bu işten beni men etti. Dediler ki: "Sen her (işittiğin) şeyi yazıyorsun, halbuki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir insandır, memnun ve öfkeli halde de konuşur."
Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattım. Parmağı ile ağzına işaret ederek:
"Yaz, nefsimi elinde tutan zata yemin olsun, ondan haktan başka bir şey çıkmaz!" buyurdu." [Ebu Dâvud, İlm 3, (3646).][57]

?4132 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ???? ?'??????? ??? ????? ?????? # ??????: ???????? ?????? ????? '?????? ?????? ????????? ????????????? ??? ?????????. ??????? #: ????????? ?????????? ????????? ???????? ??? ????????[. ????? ??????? .

2. (4132)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensârdan bir zat Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (hafizasını) şikayet ederek dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! ben senden hadis işitiyorum, çok hoşuma gidiyor, ancak hafizamda tutamıyorum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu cevabı verdi:
"Sağ elini yardıma çağır!" ve eliyle yazma işareti yaptı." [Tirmizî, İlm 12, (2668).][58]

?4133 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ??? ?????????. ?????? ???? ?????: ????????? ??? ??? ??? ??????? ??????? ??????: ????????? '??? ?????[. ????? ??????? ????? .

3. (4133)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün, halka) hitabetti, (Ebu Hüreyre, hadisin vürûdu ile ilgili) bir kıssa anlattı (hadiste şu ibare de vardı): "Ebu Şah dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! (bu hutbeyi) bana yazıverin!" Bu taleb üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet Ebu Şâh'a yazıverin!" emir buyurdular." [Tirmizî, İlm 12, (2669); Buhârî, İlm 39, Lukata 7, Diyât 8; Ebu Dâvud, İlm 3, (3649).][59]

AÇIKLAMA:

Hadiste işaret edilen kıssa, hadisin vürûdu ile ilgili. Rivayetin Buhârî'deki bir vechinde kıssa mevcuttur. Şöyle der: "Huzâ'alılar, Mekke' nin fethedildiği senede, Benî Leys'ten birini, onların kendilerinden bir kimseyi katletmelerine mukabil olarak öldürdüler. Bu durum, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verildi. Bunun üzerine bineğine

atlayarak bir hitapta bulundu. Dedi ki: "Allah Mekke'den katli veya fiili engelledi."
-Buharî fiil veya katl şekkinin hocadan geldiğini belirtir.- Ancak Resulullah'ı ve mü'minleri onlara musallat etti. Bilesiniz, Mekke'de kan dökmek benden önce kimseye helal değildir. Benden sonra da kimseye helal olmayacak. Bilesiniz, bana da, bir gündüzün belli bir anında helal kılındı. Haberiniz olsun, o da şu ândır. (Mekke herkese) haramdır. Dikenine varıncaya kadar hiç bir otu yolunamaz, ağacı sökülemez, yerde görülen yitik mallar alınamaz, ilan etmek, sahibini aramak için alınabilir. Kim öldürülürse iki şıktan biriyle muhayyerdir: "Katil öldürülür veya öldürülen tarafın ailesine diyet ödenir."
(Resulullah'ın bu hutbesi üzerine), Yemenlilerden biri gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bu hutbeyi bana yazıverin!" dedi. Resulullah: "Ebu Fülâna yazıverin!" emir buyurdu. Kureyş'ten biri: "Ey Allah'ın Resûlü! İzhir'i yasaktan hariç tutun, çünkü biz, onu evlerde ve kabirlerde kullanıyoruz!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "İzhir hâriç, izhir hâriç!" dediler.
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadiste işaret edilen kıssa budur. Böylece Ebu Şâh'ın, Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah tarafından irad edilen hutbenin metnini istediği anlaşılmış olmaktadır. Resulullah bu metnin yazılıp Ebu Şâh'a verilmesini emir buyuruyor. Buhârî, bu rivayeti Aleyhissalâtu vesselâm'ın, hadislerin yazılmasına karşı olmadığını göstermek için kaydetmiş bulunmaktadır.[60]

?4134 ?4? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ??? ???????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ?????? ??? ??? ????? ???? ????? ???????. ?????? ????? ???????? ??? ???????[. ????? ??????? ???????? .

4. (4134)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı arasında İbnu Amr hâriç, benden daha çok hadis bilen yoktu. (Onun beni geçmesi şuradan ileri geliyordu:) O hadisleri yazıyordu, ben ise yazmıyordum." [Buhârî, İlm 39; Tirmizî, İlm, (2670).][61]

?4135 ?5? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]???????? ????? ?????? # ???????????? ???? ??????? ??????? ?????????????????? ??????: ????? ???????? ??? ????? ??????? ???? ????????. ?????: ?????????? ??? ????? ??? ?????? ?????? ????? ???????????? ??????????? ???????? ??????? ???? ????????? ????????? ???? ?????????? ???????[. ????? ???????
???? ???? ???????? .

5. (4135)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana emretti, ben de onun için, Süryanice (yahudi) yazısını öğrendim. Şöyle demişti: "Allah'a yemin olsun , ben yazı işimde yahudiye emniyet edemiyorum!"
(Zeyd) der ki: "Allah'a yemin olsun bir ayın yarısı geçmeden, o yazıyı öğrendim ve hazâkat kazandım. Resululah'ın onlara olan mektuplarını yazıyor, onların gönderdiklerini de ona okuyordum."[62] [Buhârî, Ahkâm 40; Ebu Dâvud, İlm 2, (3645); Tirmizî, İstizân 22, (2716).][63]

?4136 ?6? ??? ?????? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ??? ??????? ??? ??????????? ?????? ?????? ????????. ????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???? ??????? ????????? ????????? ????????????. ??????? ??????: ???????? ????? ?????? # ??? ? ???????? ??????? ???? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

6. (4136)- el-Muttalib İbnu Abdillah İbni Hantab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyd İbnu Sâbit Hz. Muâviye (radıyallahu anhümâ)'nın yanına girmişti. Hz. Mu'âviye ona bir hadisten sual etti. Zeyd de hadisi ona söyledi. Hz. Muâviye (orada hazır bulunan bir adama) hadisi yazmasını emretti. Zeyd müdahalede bulunarak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hadislerinden hiçbir şey yazmamamızı emretmişti" dedi. Bunun üzerine Hz. Muâviye yazılanı derhal imha etti." [Ebu Dâvud, İlm 3, (3647).][64]

?4137 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????????[. ????? ????.??“?? ??
??????? ???? ????? ??? ?????? ?‘?? ??? ????? ? ??????? ? ??? ??? ????? ??? ??? ???? ??? ?? ???? ?????? ?? ?????? ?? ???? ????? ?????? ?? ?????? .

7. (4137)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emrettiler: "Benden Kur'an dışında bir şey yazmayın. Kim, Kur'an'dan başka bir şey yazmış ise, onu imha etsin." [Müslim, Zühd 72, (3004).][65]

AÇIKLAMA:

Genişçe açıklandığı üzere (1.cilt, 26-27, 33-35) bazı rivayetler hadis yazmayı yasaklarken, diğer bazıları teşvik eder, ruhsat tanır.
Ülemâ yasağın kayıtlı olduğunu, -İslam'ın başında yazı bilenin az olduğu sırada, hafızası kuvvetli olanlara mahsus olarak- ruhsat ifade eden hadislerin, öbürlerini neshettiğini belirtirler. Nitekim sadedinde olduğumuz hadise şu açıklama eklenmiştir.
"Yazı izni, yazı yasağını, yazının cevazı hususundaki icma-ı ümmet ile neshetmiştir. Ümmet, hiçbir zaman sahih olmayan bir meselede icma etmez. "Resulullah, hadisi, Kur'an'la birlikte aynı safyaya yazmayı yasaklamıştı. Çünkü bu durumda Kur'an'la hadis birbirine karışır, müşkilata sebep olurdu" dahi denmiştir."[66]

YEDİNCİ FASIL

İLMİN KALDIRILMASI

?4138 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ? ???????? ????????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ??????? ???????? ????????? ???????? ????????????. ????? ???? ???? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4138)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ilmi [verdikten sonra], insanların [kalbinden] zorla söküp almaz. Fakat ilmi, ülemâyı kabzetmek suretiyle alır. Ülemâ kabzedilir, öyle ki, tek bir âlim kalmaz. Halk da cahilleri kendine reis yapar. Bunlara meseleler sorulur, onlar da ilme dayanmaksızın [kendi reyleriyle] fetva verirler, böylece hem kendilerini hem de başkalarını dalâlete atarlar." [Buhârî, İlm 34, İ'tisam 7; Müslim, İlm 13, (2573); Tirmizî, İlm 5, (2654).][67]

AÇIKLAMA:

1- Köşeli parantez içerisindeki ziyadeler hadisin başka vecihlerinden alınmıştır.
2- Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), farklı bir üslubla ilme teşvik etmektedir: İlim müslümanlar arasından kaldırılacaktır. Ancak bu kaldırma işi, bilenlerin göğsünden mucizevi bir tarzda ilim çıkarılarak değil, âlimlerin birer birer ölmeleriyle olacaktır. Öyleyse İslam ümmeti böyle bir tehlikeyi gözönünde canlı tutarak, tedbirde kusur etmemelidir. Bunun tedbiri de yeni âlimlerin yetişmesi için gayret göstermektir: Mektep ve medreseler açmak, talebelere barınak temin etmek, burs vermek, onların ilmî gayretlerini artırmak için, derece alanlara mükâfatlar vermek, eser verenleri madden ve ma'nen taltif ve tatmin etmek gibi... Zamanımızda sportif faaliyetlerin gelişmesi için memleketimizde yapılan teşvikleri görmekteyiz. Başarılı sporculara araba, villa, büyük meblağları bulan nakit para, alkış, şöhret... Bütün bunlar o sahaya teşvik etmek, himmetleri o istikamete yönlendirip kabiliyetleri o sahada tenmiye etmek, geliştirmek için yapılmaktadır. Resulullah sadedinde olduğumuz hadisle bu teşvik seferberliğinin ilme yapılmasını irşad buyurmaktadır.
İbnu Hacer der ki: "İlim taleb edenler varolduğu müddetçe ilim kaldırılmaz." Hz. Enes'in yaptığı bir rivayette, ilmin kaldırılmasının Kıyamet alâmetlerinden biri olduğu ifade edilmektedir.
3- Hadisin, Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir vechinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu meseleyi Veda Haccı sırasında beyan buyurduğu görülmektedir. Ebu Ümâme'nin rivayet ettiği bu hadis şöyle: "Veda Haccı'nda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuşlardı: "İlim kabzedilmezden -veya refedilmezden (kaldırılmazdan)- önce onu alın!" Bir bedevî: "İlim nasıl kaldırılır?" diye sordu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Bilesiniz, ilmin gitmesi onun hamelesi olan ülemânın gitmesi demektir" dedi ve bunu üç kere tekrar etti."İbnu'l-Münir der ki: "İlmin göğüslerden çıkarılması da Allah'ın kudreti dahilindedir. Ancak bu hadis, böyle bir hadisenin olmayacağına delildir."

4- Görüldüğü üzere hadis, sadece ilmin muhâfazasına teşvik etmekle kalmıyor, aynı zamanda cahillerin iş başına getirilmemesini de ders veriyor.
***** Hadis, fetvanın gerçek riyaset olduğuna delildir.
***** İlimsiz fetvaya cür'et edenler zemmedilmektedir.
***** Cumhur, her zaman müçtehidin bulunacağına hükmetmiş, "müçtehidin yetişmeyeceği devir gelecek" diyenlerin aleyhine hadisten delil çıkarmıştır.
5- Ülemânın gitmesiyle ilmin de gideceği endişesine düşen Ömer İbnu Abdilaziz, âlimle birlikte onun kesbettiği ilmin kaybolmama çâresini ilmin yazı ile tesbitinde bularak hadislerin tedvini için devlet emri çıkarmıştır. Bunun teferruatını Tedvîn bahsinde görmüştük (Birinci cilt, 113-116).[68]

?4139 ?2? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ??? ??????????. ????? ?????: ???? ?????? ?????????? ????????? ???? ???????? ????? ? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????: ??????? ???? ??????? ?‘??????????: ?????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????????????????? ????????? ???????????. ??????: ?????????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ‘??????? ???? ????????? ????????????? ????? ??????????? ???“??????? ?????? ?????????? ?????????????? ???????? ??????? ????????? ????? ????????: ???????? ????????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????: ?? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????????????? ??????? ?????? ??????: ??????? ???? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????????? ??????? ??? ???????? ??????????? ????????? ??? ????? ????? ????? ????????[. ????? ???????.»?????? ?????« ???? ??? ??? ?? ?????? ??? ???? ??? ???? ???? ??????? ??????? ????.?»????????« ????? ???? ???? ?????.?»?????????« ??? ?‘?? ????? .

2. (4139)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Gözünü semaya dikti. Sonra: "Şu anlar, ilmin insanlardan kapıp kaçırıldığı anlardır. Öyle ki, bu hususta insanlar hiçbir şeye muktedir olamazlar!" buyurdular.
Ziyad İbnu Lebîd el-Ensârî araya girip: "Bizler Kur'an'ı okuyup dururken ilim bizlerden nasıl kapıp kaçırılır? Vallahi biz onun hem okuyacağız, hem de çocuklarımıza, kadınlarımıza okutacağız!" dedi. Resulullah da: "Anasız kalasın, ey Ziyad, ben seni Medine fakihlerinden sayıyordum. (Bak) işte Tevrat ve İncil, yahudilerin ve nasranilerin elinde, onların ne işine yarıyor (sanki onunla amel mi ediyorlar)?" buyurdu. Cübeyr der ki: "Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallahu anh)'a rastladım. Kardeşin Ebu'd-Derda ne söyledi, işittin mi? dedim. Ve ona Ebu'd-Derda'nın söylediğini haber verdim. Bana: "Ebu'd-Derda doğru söylemiş, dilersen kaldırılacak olan ilk ilmin ne olduğunu sana haber vereyim: İnsanlardan kaldırılacak olan ilk ilim huşudur. Büyük bir camiye girip huşu üzere olan tek şahsı göremeyeceğin vakit yakındır!" dedi." [Tirmizî, İlm 5, (2655).][69]

AÇIKLAMA:

1- Ziyad İbnu Lebîd, aslen Medinelidir. Ensarî'dir. Ancak, hicretten önce Mekke'ye Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelmiş, Efendimizle hicrete kadar orada ikâmet etmiştir. Bu sebeple "Muhacirî Ensarî" lakabını almıştı. Akabe, Bedir, Uhud, Hendek vs. bütün gazvelere Resulullah'la beraber katılmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm Hadramevt'e âmil olarak göndermiştir. Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'ın hilafetinin başlarında vefat etmiştir, (radıyallahu anh).
2- Ziyad İbnu Lebîd, hadiste Resulullah'ın ilmin kaldırılacağına dair ihbarını hayretle karşılamakta: "Biz ve çocuklarımız hep Kur'an okuyoruz, bu hal Kıyamete kadar da böyle devam edecek, nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Kur'an'ı biz indirdik, onu biz koruyacağız" (Hicr 9) buyrularak, "Kur'an'ın Kıyamete kadar korunacağı ilâhî garanti altına alınmıştır, bu halde nasıl ilim kalkar?" ma'nâsında hayrete düşer. Ancak Resulullah, İncil ve Tevrat'ın, Ehl-i Kitap arasında mevcudiyetine, onlar tarafından okunmakta olmasına rağmen, onların ahkâmıyla amel etmediklerini, dolayısıyla, sanki yokmuş gibi onlara hiçbir fayda sağlamadığını misal verir ve bu durumun Kur'an'ın da başına gelebileceğini hatırlatır. Bu hatırlatma ile Resulullah, ilmiyle amel etmeyen âlimi cahil derecesine indirmiş olmaktadır. Dahası, böyleleri hımar durumundadır. Çünkü, Cuma suresinde, kitabı okuduğu halde amel etmeyenler, kitap yüklü hımara teşbih buyurulmuştur: "Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına kitap yüklenmiş merkebin durumu gibidir" (Cuma 5).
Aliyyu'l-Kârî der ki: "Yani onların İncil ve Tevrat'ı amel etmeden okumaları sebebiyle istifade etmedikleri gibi, ey müslümanlar siz de böylesiniz, Kur'an'ın içindekilerini anlayıp amel sahasına intikal ettirmedikçe, Kur'an'dan istifade edemezsiniz demektir."
3- Huşû "ses" ve "göz" de namazın edebine tam uyma halidir. Hudû da bedenin edebi olduğu gibi... [70]

?4140 ?3? ??? ??? ?? ????????? ???? ?????]?????? ????? ??? ??? ?????? ???? ??????: ??????? ?? ????? ???? ??????? ??????? ?????? # ??????????. ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ???????????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ?????? # ??????????? ????????? ????????????? ????. ????? ???????? ???? ? ????????. ????? ????????? ? ???????? ????? ??????? ??????[. ????? ??????? ?????.»????????« ?????? .

3. (4140)- Ömer İbnu Abdilaziz rahimehullah'dan nakledildiğine göre, (Medine valisi) Ebu Bekr İbnu Hazm'a şöyle yazmıştır: "Bak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadisinden ne varsa yaz. Zira ben, ilmin kaybolmasından ve ülemânın gitmesinden korkuyorum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadisinden başka bir şey kabul etme. Âlimler ilmi yaysınlar, ilim için (herkese açık yerlerde) halkalar teşkil etsinler, tâ ki bilmeyenler de böylece öğrensin. Zira ilim, gizli kalmazsa helak olmaz." [Buhârî, İlm 34.][71]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sünnetin tamamının, devlet eliyle resmen yazdırılması demek olan tedvin'in başlamasını noktalar. Ömer İbnu Abdilaziz'in bu mektubu, bütün taşra vilayetlerine gönderdiği bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet, mektubun sâdece Medine Valisi Ebu Bekr İbnu Hazm'a yazıldığını ifade etmektedir.
Bu hadis Tedvîn bahsinde açıklanmıştır. Fazla bilgi için oraya bakılmaldır. (1. cilt, 113-118).[72]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/482.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/483.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/483.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/483-485.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/485.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/485.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/486.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/486-487.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/487.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/487.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/488.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/488-490.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/491-493.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/493.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/493.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/494.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/494.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/494.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/494-495.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/495.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/495-496.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/496.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/496.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/496.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/496-497.

[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/498.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/498-499.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/499.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/499-500.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/501.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/501.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/502.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/502.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/502-503.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/503-504.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/504.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/504.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/505.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/505.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/506.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/506-507.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/507.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/507.
[44] Ebu Hüreyre der ki: "Ben Resulullah aleyhissalatu vesselam'dan iki kap dolusu hadîs belledim. Bunlardan birini halka yaydım. Ötekine gelince, şayet onu yaymış olsam şu gırtlak kesilirdi.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/507-508.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/509.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/510.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/510-512.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/512-513.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/513.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/514.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/514.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/515.
[54] Bu rivayeti da önce de kaydettik (Birinci cilt 57. Sayfa). Ebu Zerr!in ihti,lafı diğer bir sahabî Hz. Muâviye ile idi. Tevbe suresinin 34. ayetinin te'vili hakkında idi.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/515-516.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/517.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/517.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/518.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/518.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/518-519.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/519.
[62] Zeyd İbnu Sâbit radıyallahu anh'ın yazı öğrenme hâdisesi daha etraflı olarak açıklanmış idi (1. Cilt, s. 417-418).
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/520.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/520.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/521.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/521.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/522.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/522-523.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/524-525.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/525.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/526.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/526.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

59 İLİM KİTABI

1. İlim Talebi

1. îmam Malik'den rivayet edildiğine göre Lokman Hekim oğluna vasiyet edip şöyle demiştir:
«Yavrum! Alimlerle otur, onların dizlerinin dibinden ayrılma. Çünkü Allah yeri, göğün yağmuru ile dirilttiği gibi, kalpleri de hikmet nuru ile diriltir.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47- İLİM BAHSİ
1- Kur'an'ın Müteşabihine Tabi Olmaktan Nehiy, Ona Tabi Olanlardan Sakındırma ve Kur'an Hakkında İhtilafa Düşmeyi Yasaklama Babı
2- Mahir Hasmın Şiddetli Husümeti Hakkında Bir Bab
5- Âhir Zamanda İlmin Kaldırılıp Alınması; Cehalet ve Fitnelerin Zuhuru Babı
6- İyi veya Kötü Çığır Açan, Hidayet veya Dalalete Da'vet Eden Kimse Babı

47- İLİM BAHSİ

1- Kur'an'ın Müteşabihine Tabi Olmaktan Nehiy, Ona Tabi Olanlardan Sakındırma ve Kur'an Hakkında İhtilafa Düşmeyi Yasaklama Babı

1- (2665) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. İbrahim Et-Tüsterî, Abdullah b. EM Müleyke'den, o da Kasım b. Muhammed'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Sana Kitabı indiren O'dur. O Kitabın bazı ayetleri muhkemattır ki, bunlar Kitabın esasıdır. Diğer bir takımları da müteşâbihdirler. Kaiblerinde bozukluk olanlar, fitne çıkarmak ve te'vîlİne gitmek arzusuyla onun müteşabihlerintmei. ilimde râsih olanlar : Biz onadir, derler. Ama akıl sahiplerinden başkaları ibret almazlar.» [1] okudu. Âişe demiş ki: Resüllülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kur'ân'ın müteşabihlerine tâbi olanları gördüğünüz vakit, onlardan sakının. Onlar Allah'ın ad verdiği kimselerdir.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Âli Sûresinin tefsiri»nde; Ebû Dâvud «Sünnet» bahsinde; Tirmizî «KitâWt-Tefsir»'de tahric etmişlerdir. Âyet-i kerîmenin ne sebeple indiği ihtilaflıdır. Bâzıları îsa (Aleyhisselâm) hakkında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile mücâdele edenler için nazil olduğunu; bir takımları da bu ümmet için indiğini söylemişlerdir. îkinci kâvü daha makbul görülmüştür.
Muhkemle mütesâbihin tarifi hususunda müfessirlerle Usûl-ü fıkıh ulemâsı arasında ihtilâf vardır. İmam Gazali «El-Müstesfa» adlı eserinde şunları söyler : «Tesiri hakkında sâri tarafından bir izah vârid olmadığı zaman muhkemi lügat ulemâsının bildiği yolla ve lâfzın vaz'ı yönünden tenasübüne bakarak tefsir etmek gerekir. Mütesâbih, sûrelerin başlarındaki mukatta'- harflerdir. Muhkem ise bundan geri kalanlardır, demek buna münasb düşmediği gibi, muhkem : îlimde rusûhu olanların bildiğidir. Mütesâbih İse yalnız Allah Teâlâ'nın bildiği sözdür ve keza muhkem : Va'd, tehdîd. helâl ve haramdır. Müte^abih ise, kıssalarla emsâl-. dir sözü de buna münâsib değildir. Bu sonuncusu kavillerin ihtimalden en uzağıdır. Sahih olan sudur ki. muhkem iki mânâva gelir. Birinci mânâsı acık. kendisine işkâl ve ihtimal ân/ olmavan söndür. Mütesâbih ise. kendisine ihtimal arız olan demektir. İkincisi muhkem ; Tertibi mun+azam olup. va zahiren vahut te'vil suretiyle mânâ ifâde edendir. Mütesâbih ise kur', nikâh akdi elînrie olan ve lems gibi müşterek isimlerdir. Kur' hayız!a temizlik arasında müşterektir. Nikâh akdi elinde olan tâbiri veli ile zevç; arasında, lems de cinsi münâsebet ve elle dokunmak arasmda müşterektir.» Usûl-ü fıkıh ilmine gcire muhkem nesh ihtimâlinden hâli olduğu için kuvvetçe müfe^erden ziyâde olan közdür. Mütesâbih ise ümmet irin muradın ne olHueunu bilme ümidi kalmayan sözdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). Allah'ın bildirmesi ile mânâsına muttali olabilir.
Ulemâ râsih vâni derin âlimlerin mütesâbihi bilin bilemiyeceğinde de ihtilâf etmislerdİV. Bâzıları derin âlimlerin mütesâbihleri bildiğine kail olmuşlardır. Onlarca âvetteki ilim kelimesi üzerinde vakfedilir. Ve mânâ şöyle olur:'Halbuki onun teVîlini ancak Allah ve bir de ilimde rusûhu olanlar bilir. Diğer bir takım ulemâya göre müteşâbihlerin mânâsını Allah'dan başka kimse bilmez. Derin âlimler bunların karşısında sâdece iman ettik, hepsi Rabbimiz nezdindendir, deyip geçerler. Onlara göre âyette vakıf «İllallah» kelimesindedir. Nevevi birinci kavlin esah olduğunu söylemiş : «Derin âlimler müteşâbihîerin mânâlarını bilir. Çünkü mahlûkâtmdan hiç birinin anlamasına imkân olmayan bir söze Allah'ın kullarını muhatab tutması ihtimalden uzaktır. Bizim ulemâmızla diğer bir takım muhakkiklar Allah Teâlâ'nın faydasız söz söylemesi imkânsız olduğuna ittifak etmişlerdir.» demişsede Nevevî'nin bu sözü söz götürür. Çünkü müteşâbihlerin mânâsını bu ümmet anlayamaz diyenler onların hâşâ nahak yere indirildiğine, faydasız olduklarına kail değildirler. Müteşabih âyetlerin ulemâyı imtihan etmek, namazda okunmak, ibâdet ve sevap niyetiyle okumak gibi, birçok faydaları vardır. Bunları kulların anlaması şart değildir. Çünkü hiç biri ahkam âyeti değildir. Ulemânın ekserisine göre müteşâbihlerin mânâları anlaşılmaz. Ashab-ı kirâm'dan Sul-tanu'l-Müfessirin Hz. İbnü Abbâs ile Abdullah b. Ömer, Übey b. Ka'b, Hz. Âişe, İbni Mes'ud, Urve b. Zübeyı Ebu'ş-Şa'sâ', Ebû Nehîk ve diğer birçok-larıyla Halife Ömer b. Abdi'l-Aziz'in mezhebleri budur. Bu kavli İbni Cerîr taberi İmam Mâlil 'den de rivayet etmiştir. Hanefî1er'in mezhebi dahi budur.
Zeyğ: Şüphe ve sapıklık demektir. Kalblerinde şüphe ve sapaklık olanlardan murad; bid'at fırkalarıdır. İslâm'da ilk bid'at fırkasının Haricîler olduğu söylenir. Bunlar Hz. A1i zamanında meydana çıkmış, sonra birçok dallara ayrılmışlardır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ümmetim yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bunların bir tanesi müstesna olmak üzere hepsi cehennemi boylayacaktır.» buyurmuş.
— Bu bir fırka kimdir yâ Resulaîlah? diye sorulunca :
«Benim ve ashabımın yolunda bulunanlar!» cevâbım vermiştir. Ha-dîs-i Hâkim «Müstedrek»'inde tahric etmiştir. Bu dalâlet fırkaları hakikaten fasit fikirlerini terviç için mütesâbih âyetlere tâbi olmuşlardır. Çünkü bu âyetleri tahrif imkânını bulmuşlardır. Hadîs-i şerif fitne çıkarmak için müşkil ve mütesâbih âyetlere tâbi olan sapık bid'atçılarla düşüp kalkmayı men etmektedir. (Dedi ki) El-Cevnî dullah b.

2- (2666) Bize Ebû Kâmil t'udayl b. Ilüseyn El-Cahderî rivayet etti. Bize Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize E hû İmrân ivâye etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Revah El-Ensârî, Ab-Amr'm şiiylı- dediğini yazdı: Bir gün erken erken ResulüIlah(Sallallahü Aleyhi ve S*'Hem) 'e fittim. Derken bîr âyet-i kerîme hususunda ihtilâf eden iki ad;ımm seslerim işitti de, Kesûiiillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıktı. Yü/ümle üadab belli oluyordu. Ve :
«Sizden öncekiler ancak ve ancak Kitab hakkında ihtilâfları sebebiyle helak oldular.» buyurdu.

3- (2667) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Eî.û Kudâme Haris b. Ubeyd Kbıi İnırân'dau, o da Cündeb b. Abdillah EI-Becelî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kur'ân'ı kalbleriniz onun üzerinde birleştiği müddetçe okuyun! Onun hakkindi ihtilâfa düştünüz mü, hemen kalkın.» buyurdular.

4- (...) Bana îshâk b. Mausûr rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ahdü's-Samed haber verdi, (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû İnırân El-Cevni, Cüıuleb'den, yâni İhıı Abdillah'dan rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem):
«Kur'ân'ı kalbleriniz onun üzerinde birleştiği müddetçe okuyun. İhtilâfa düştünüz mü, hemen kalkın!» buyurdular.

(...) Bana Ahmed b. Said b. Sahr Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Habban rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ebân rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû İmrân rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Kûfe'de çocukken Cündeb bize şunu söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'ân'ı okuyun...» buyurdular.
Itâvi yukardakilerin hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Cündeb rivayetini Buhârî «Kitâ-u Fedâilü'l-Kur'ân»'da tahric etmiştir.
Bu rivayetlerde öncekilerin helakinden murad; dinde küfredip bid'at çıkarmalarıdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kur'ân okurken ihtilâfa düşerek aynı akıbete duçar olmamaları için ashabını ve ümmetini sakmdırmıştır.
Kur'ân hakkındaki ihtilâfdan murad; ihtilâf caiz olmayacak hu-susatta lüzumsuz yere ihtilâf etmek yahut şüpheye ve fitneye, kavgaya sebep olacak şekilde ihtilâf etmektir. Âyetlerden mânâ istinbat hususundaki ihtilâl ve münazaralar bu hükümde dahil değildir. Bunlar hakikati meydana çıkarmak ve ümmete fayda sağlamak niyetiyle, yapıldığı için yasak değil, bilâkis sâri' tarafından emrolunmuştur. Ki fazileti meydandadır. Bu hususta sahabe devrinden bugüne kadar bütün müslümanlar müttefiktir.

2- Mahir Hasmın Şiddetli Husümeti Hakkında Bir Bab

5- (2668) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', İbnü Cüreyc'den, o da İbnü Ebî Müleyke'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, erkeklerin Allah'a en sevimsiz olanı, şiddetle düşmanlık yapan kâmil hasımdır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l~Mezâlim»'de, Tirmizî ile Nesâî «Tefsir» bahsinde tahric etmişlerdir.
Eled : Husûmeti şiddetli manasınadır. Hasım da husûmette kâmil demektir. Çirkin olan husûmet, haksız yere bir bâtılı isbat veya hakkı yok etmek hususundaki davadır. defa yaptıklarının cezası olarak hapislerde çürüdükleri gibi, âhirellerinin do harab olacağına bu Hadis-i şerif delâlet etmektedir.

5- Âhir Zamanda İlmin Kaldırılıp Alınması; Cehalet ve Fitnelerin Zuhuru Babı

8- (2671) Bize Şeyban b. Fcrrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebu't-Teyyah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem);
«Kıyamet alâmetlerinden bâzdan İlmin kaldmlması, cehlin subûfr bulması, şarabın içilmesi ve zinanın açığa çıkması d ıs1.» '»uyurdular.

9- (...) Bize Muhammud b. Müscımâ ile İhnü Beşjşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Enes b. MâHk'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes şöyle demiş : Size Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın) den dinlediğim bir hadîsi rivayet edeyim mi? Onu kendisinden işitmiş olarak benden sonra size hiç bir kimse rivayet etmez :
«Şüphesiz ki, ktyâmei alâmetlerinden bâzıları ilmin kaldırılması, cehlin zuhur etmesi, zinanın alıp yürümesi, şarabın içilmesi ve erkekler giderek kadınların kalmasıdır. Hattâ elli kadına bakacak bir kayyım olacaktır.» buyurdular.
(...) Bize Ehû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize hammed b. Bişr rivayet etti. H.
Bize Ebû Kür ey b de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde ile Üsâme rivayet ettiler. Bu râvilerin hepsi Saîd b. Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etmişlerdir. İbnü Bişr ile Abde'nin hadîslerinde : «Onu size benden sonra kimse rivayet etmez. Ben Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Scllrmi'ı şöyle buyururken işittim...» ibaresi vardır. Ve râvi hadîsi yukarki gibi anlatmıştır.

10- (2672) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' ile babam rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize A'meş rivayet etti. H.
Bana Ebû Saîd El-Eşec de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Vâil'den rivayet etti (Demiş ki) : Abdullah ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Şunu söylediler : Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kıyametin önünde Öyle günler vardır kİ, o günlerde ilim kaldırılacak, cehil inecek, o günlerde here çoğalacaktır. Here katildir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Nadr 1>. Ebî'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah El-Eşca Süf-yân'dan, o da A'meş'den, o da Ebû Vfıü'den, o da Abdullah ile Ebû Musa'I-Eş'arî'den naklen rivayet etti. Şöyle demişler: liesûlüllah (Stıllallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki... H.
Bana Kasım b. Zekeriyya da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize HUseyn EI-Cu'O, Zâide'den, o da Süleyman'dan, o da Şakîk'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Abdullah ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Onlar konuşuyorlardı. Ve: RcsûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediler.
Râvi, Veki1 ile İbnü Nümeyr'm hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb, ibnü Nümeyr ve İshâk El-Hanzalî toptan Ebû Muâviye'den, o da A'meş'den, o da Şakîk dan, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'"den naklen bu hadîsin mislini rivayet ettiler.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerir A'meş'den, o da Ebû VâH'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Ben Abdullah ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Onlar konuşuyorlardı. Ebû Musa şöyle dedi: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki...
Râvi yukarkİ hadîsin mislini anlatmıştır.

11- (157) Bana Harmele b, Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnü Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki)': Bana Humeyd b. AbdİrrahmanB. Avf rivayet etti ki: Ebû Hikeyre şunu söylemiş: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selleri):
«Zaman yaklaşacak, ilim alınacak, fitneler zuhur edecek, cimrilik yerleşecek ve here çoğalacaktır.» buyurdu. Ashâb :
— iler nedir? diye sordular. «Katildir...» buyurdu.

(...) Bize Abdullah b. Abdirraîıman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'dcı naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Humeyd b. AbdİrrahmanB, ZührP-den rivayet etti ki: Ebû Hüreyre şöyle demiş : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selle m);
«Zaman yaklaşacak ve il'ım alınacaktır...» buyurdular. Sonra râvi hadîsin mislini ıakletmiştir.

12- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-A'lâ Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hürey re'den, o da Peygamber (Sallailahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Zaman yaklaşacak ve ilim noUsanlaşacakîir...» Sonra râvi yukarki İki râvinin hadîsleri gibi nakletmiştir.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve îbni Hucur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Cafer) Alâ'dan, o da babasuıdan, o da Ebû HüreyreMen naklen rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr ile Ebû Kürcyh ve Anmı'n-Nâkid da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İshâk b. Süleyman, Hanzelc'dcn, o da Sâlim'den o da Ebû Hüreyre'dcn naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hcmmara b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. II.
Bana Ebu't-Tahir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Vehb Amr b. Hâris'den, o da Ebû Yûnus'tan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Bu râvilerin hepsi Zührî'nin Humeyd'den, onun da Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadîs gibi: «Peygamber (Scllaliahü A leyhi ve Sellenı) 'den» dediler. Yalnız onlar: «Cimrilik yerleştirilir...» cümlesini anmadılar.

13- (2673) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Hişam b. Urve'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Amr b. Âs'ı şöyle derken işittim. Rcsûiüllah (SaUallahü Aleyhi ve Settemyi:
«Şüphesiz Allah ilmi insanlardan çekip alıvermez. Lâkin ilmi, ulemâyı almakla kaldırır. Nihayet hiç bir âlim bırakmadığı vakit, İnsanlar bir takım cahilleri baş edinirler. Onlara sual sorulur, ilİmsiz fetva verirler; bu suretle hem saparlar, hem saptırırlar.» buyururken İşittim.

(...). Bize Efcu'r-Ilabi' El-Alekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abtad b. Ab-bâd ile Ebû Muâviye haber verdiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. Ii.
Bize Ebû KÜreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü İdris ile Ebû İlsâmc, İbnü Nümeyr ve Ahde rivayet ettiler. II.
Bize İbnü Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. II.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd de rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekr b. Nâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. AU rivayet etti. H.
Bize Abd b- Humeyd dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Yezid b, Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be b. Haccâc haber verdi. Bu râvİ·lerin hepsi Ilişâm h. Urve'den, o da babasından, o da Abdullah h. Amr'dan, o da Peygamber (SallaHahü.A leyhi ve Seltem) 'den naklen Cerîr'in hadîsi gibi rivayet ettiler. Ömer b. Ali'nin hadîsinde şu ziyade de vardır : «Sonra Abdullah b. Amr'a sene. başında rastlayarak kendisine sordum da, bize hadîsi eskiden rivayet ettiği gibi iade etti. Ben Resûlüllah (SaUailahü Aleyhi ve Sellemyi buyururken işittim, dedi.»

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Humran, Abdu'l-Hamid b. Ca'fer'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam Ca'fer, Ömer b. Hakem'den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'-dan, o da Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem)1'den nakler haber verdi. Kavi Hişâm b. Urve'nin hadîsi gibi rivayet etmiştir.

14- (...) Bize Harmele b. Yahya Et-Tü'cîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Şüreyh rivayet etti. Ona da Ebu'l-Esved, Urve b. Ziibeyr'den naklen rivayet etmiş. Urvc (Demiş ki) : Bana Âişe şunu söyledi:
— Ey kız kardeşimoğlu! Duydum ki, Abdullah b. Amr hacca giderken bize uğrayacakmış. Onunla görüş de kendisine (bir şeyler) sor! Çünkü-o Peygamber (Salîallahü A leyhi ve Seliem) 'den çok ilim nakJetmiştir. Urve demiş ki : Bunun üzerine ben kendisiyle görüşerek ona birçok şeyler sordum. Onları Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen söylüyordu.
Urve şöyle demiş : Anlattıkları meyanında şu da vardı. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Allah ilmi İnsanlardan çekip ahvermez. Lâkin ulemâyı kabze-der, onlarla birlikte İlmi de kaldırır. Ve insanlar arasında bîr takım câhil başlar bırakır. Bunlar insanlara ilimsiz fetva verirler; bu suretle hem saparlar, hem saptırırlar.» buyurdular.
Urve şöyle demiş : Ben bu hadîsi Âişe'ye rivayet ettiğim vakit onu pek büyük gördü ve yadırgadı.
— Sana kendisinin Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) founu söylerken işittiğini anlattı mı? dedi,
Urve demiş ki : Ertesi sene olunca Âişe bana :
— İbnü Amr gelmiş onunla görüş, sonra ona söz aç, tâ ki ilim hakkında sana anlattığı hadîsi kendisine sor! dedi. Ben de kendisiyle görüşerek ona bir şeyler sordum. Ve bu hadîsi bana ilk defada anlattığı gibi anlattı.
Urve şöyle demiş : Âişe'ye bunu haber verdiğim vakit:
— Onun doğru söylemekten başka bir şey yapmadığını zannederim. Sanırım ki, bu hadîse hiç bir şey ziyâde ve noksan etmemiştir.» dedi.
Bu hadîslerden Hz. Enes rivayetini Buharı ile Nesâî «Kitâbu'l-İlim»'de; Ebû Musa ile Ebû Hüreyre rivayetlerini Buhârî «Kitâbu'l Fiten»'de tahric etmişlerdir.
Bu hadîslerde Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kıyametin küçük alâmetlerinden bazılarını beyan etmiştir. Ki onlar ilmin kaldırılması, cehlin yerleşmesi; şarabın içilmesi, zinanın meydana vurması; erkeklerin azalması, hercümercin çoğalması; cimriliğin

kalblere yer etmesi, câhillerin baş olmasıdır.
îlmin kaldırılmasından murad; kalblerden silinmesi değil, ulemânın azalmasıdır. Nitekim bu cihet rivayetlerin bazısında tasrih edilmiştir.
İlmin yerini cehil alacak ve bir takım câhiller dinî hususatta başa geçerek kendi reyleriyle fetva vereceklerdir. Kaadî Iyâz: «Bu hâl zamanımızda Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haber verdiği gibi zuhur etmiştir.» diyor. Şeyh Kutbud-Din: «Ben derim ki, Kaadî 'nin zamanında bunca ulemâ bulunmasına rağmen, bu sözü söylemişse, bizim zamanımıza ne buyrulur.» demiş; Allâme Aynî de şunları söylemiştir: Şeyh Kutbu'd-Din zamanında bunca futana, dört mezbebden ulemâ ve büyük muhaddisler bulunduğu halde bunu söylemişse; bizim zamanımıza ne denir? Beldeler ulemâdan hâli kalmış. Cahiler ta'ym suretiyle fetva ve tedris mevkilerinin başına geçirilmiştir. Artık biz selâmet ve afiyet dileriz.>
Biz de deriz ki: Gelin bir de bizim zamanımızı görün. Artık bunlar moda oldu. Kendi fikrine göre fetva verenlere bugün aydın din adamı deniliyor. La havle velâ kuvvete illâ billab...
tcMnin resmen alıp yürümesi, zinanın açığa vurması vesaire kıyamet klarnetleri hiç bir devirde bugünkü kadar açık ve pervasız görülmemiş ve işitilrnemistir. Allah müslümanlara intibahlar nasîb etsin.
Erkeklerin azalması harblerde öldürülmeleri sebebiyle olacaktır. Nitekim İkinci Dünya Harbi'nden sonra bilhassa Almanya'da bu hal kendini göstermiş, kadınlar çoğalınca ahlâk kökünden yıkılıp gitmiştir.
Zamanın yaklaşmasından murâd ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları bundan kıyametin yakınlığı kastedildiğini söylemiş; bir takımları zevk-ü safadan senenin ay, ayın hafta, haftanın gün gibi kısa geleceğini; daha başkaları günlerin, gecelerin hakikaten kısalacağını söylemişlerdir. ?
Hz. Âişe'nin Abdullah b. Amr hakkındaki sözleri onu itham için değil, hadisi karıştırmış olmasından yahut hikmet kitabların-dan okuyup da, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellein) 'den duydum sanarak söylemesinden endişe ettiği içindir. Hz. Abdullah ikinci sene aynı hadîsi tekrar edince Âişe (Rndiyallahü anha) 'nın kalbi mutmain olmuş, onu hakikaten Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem) 'den işittiğine kanaat getirmiştir, Onun hadîsinde ilme teşvik ve âlimin faziletini itiraf vardır.

6- İyi veya Kötü Çığır Açan, Hidayet veya Dalalete Da'vet Eden Kimse Babı

15- (1017) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr %. Abdi'l-Hamid A'meş'den, o da Musa b. Abdillah b. Yezid ile Ebu'd-Duha'dan, onlar da Abdurrahman b. Hilâl El-Absî'den, o da Cerîr b. Ab-dillah'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Bedevilerder bir "fakım insanlar Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem)'e geldiler. Üzerlerinde yünelbiseler vardı. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem) hallerinin kötülüğünü, muhtaç kaldıklarını gördü de halkı onlara sadaka vermeye teşvik etti. Fakat halk ona gelmekte geciktiler. Hattâ hu hâl yüzünden belli oldu. Sonra ensardan bir zat bir kese gümüş getirdi. Sonra bir başkası geldi. Sonra ashab birbirinin peşinden geldiler. Nihayet yüzünden sevindiği anlaşıldı. Ve Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem) :
«Bir kimse İslâm'da güzel bir çığır açar da, kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye bu çığırla amel edenlerin ecri kadar sevab yazılır. Amel edenlerin ecirlerinde de bir şey eksilmez. Ve her kim islâm'da kötü bir çrğir açar da kendinden sonra onunla amel olunursa, o kimsenin aleyhine bu çığırla amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahlarından da bîr şey eksilmez.» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb toptan Ebî Muâviye'den, o da A'meş'den, o da Müslim'den, o da Abdurrahman b. Hilâl'den, o da Cerîr'den naklen rivayet ettiler. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selîem) hutbe okuyarak sadakaya teşvik etti...
Râvi Cerîrin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : JBize Yahya (îbni Saîd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ebî İsmai rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Hilâl El-Absî rivayet etti. (Dedi ki) : Cerîr b. Abdillah şunu söyledi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve
Selîem):
«Bir kul elverişli bîr çtğ-.r açar da, kendinden sonra onunla amel olunursa...» buyurdular. Sonra râvi hadîsin tamamını zikretmiştir,
Bana Ubeydullah o, Ömer EI-Kavârîrî ile Ebû Kâmil ve Mu-hammed b. Abdi'l-Melik El-Ümevî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Eb Avâne, Afcdü'l-Melik b, Umeyr'den, o da Münzir b. Cerîr'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUetn) 'den naklen rivayet etti. H,
Bize Muhammcd b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râviler (Dediler ki) : Bize Şu'be Avn b. EM Cuhayfe'den o da Münzir b. Cerîr'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'den naklen hu hadîsi rivayet etti.

16- (2674) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kııteyl.e b. Saîd ve İbnü Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni İbni Ca'fer Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hürcyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse doğru bîr yola daver ederse, ona tâbi olanların ecirleri kadar kendisi için ecir olur. Bu, tâbi olanların ecrinden bir şey eksiltmez. Ve Eıer kim bir dalâleîe davel ederse, ona tâbi olanların günahları kadar kendine günah olur. Bu, tâbi olanların günahlarından hiç bir şey eksiltmez.» buyurdular.
Bu -iki hadis hayırlı işler yapmaya teşvik, kötü çığır açmanın haram olduğunu ifade hususunda açık delillerdir. Hayırlı bir çığır açıp, sair insanların o çığırdan gitmelerine sebep olan kimse, kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin sevabına nail olacağı gibi, kötü çığır açan da kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin kazandığı günahlar kadar günah kazanmakta devam edecektir,
Hayırlı veya hayırsız çığrı açmakta, öncelik etmekle başka birinden sonra açmak arasında bir fark olmadığı gibi, hayırlı işin ilim öğretmekle, ibâdet veya başka bir hayır olması arasında da fark yoktur.

---

[1] Al-İ İmran Sûresi, Ayet: 7.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İLİM
* İlim Ve Âlimin Önemi
* İlim İçin Yolculuğa Çıkmanın Önemi
* İlim Öğrenmeye Teşvik Ve Öğreticinin Hareketleri
* İlim Meclislerine Katılma Âdabı
* İhtiyacı Olmadığı Hâlde Çok Soru Soranın Hâli
* Bilinmeyen/Zarûrî Konularda Soru Sormanın Önemi
* İlmi Gizleme, Onunla Amel Etmeme Ve Allah'ın Rızası Dışında Gayeler İçin Öğrenmenin Doğurduğu Felâketler
* Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Hadislerini Tebliğ Ve Doğru Olarak Aktarmanın Önemi
* Ağır Sorumluluğundan Dolayı Hadis Rivayetinde Çekingen/Geri Duranlar
* Hadis Alimlerinin Görevi: Sahih Ve Zayıflan Ayırmak, Farklılıkları Doğru Te'vil Etmektir
* İlk Dönemlerde Hadislerin Yazılması Yasaktı
* Sonraki Dönemlerde Hadis Yazma Yasağı Kaldırıldı
* Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Yasaklanması
* Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Serbest Bırakılması
* Hadis Uydurmanın Ağır Sorumluluğu
* İlmin Bir Toplumdan Alınması Felâkettir

İLİM

* İlim Ve Âlimin Önemi

Allah Teâlâ buyurdu:
*... Deki : Rabbim, ilmimi artır !' (Taha20/U4)
Allah Teâlâ buyurdu:
'....Allah'tan kulları içinde en çok çekinenler âlimlerdir. Şüphesiz Allah izzet ve bağış sahibidir.' (Fâtır 35/28).[1]

1/198- İbn Mes'Ûd'dan (Radıyallahü anh):[2]
Rasûlullah (Sailaiiahn aleyhi ve seliem) şöyle buyurdu: "Sadece İki kişiye gıpta edilir:
Biri, Allah'ın mal bahşettiği ve onu hak yolda harcama gücü/imkânı verdiği kişidir, Diğeri ise, Allah'ın faydalı ilim verdiği kişidir ki onu yaşar ve insanlara öğretir."[3]

2/199- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaUahu cmh):[4]
Hz. Peygamber (Sallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Yeryüzündeki alimler, gükyüzünde (parlayan) yıldızlara benzer ki karada ve denzt kaybolduğunda ise yildlZlar rehberler/kılavuzlar bile yollarını kaybeder."[5]

3/200- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyaiiahü anh):[6]
Rasûlullah (SaUaUahu aleyhi ve sellem) ashabından birisini göndereceğinde derdi ki:
"İnsanlara müjdeler verin/sevdirin, nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın, zorlaştırmayın!"
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle devam etti:
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın beni gönderdiği hidâyet ve ilim, bir yağmura benzer ki bir kısım toprak onu içine çeker ve orada birçok otlar, çayırlar çıkar.
O toprakların bir kısmı da çoraktır/çukurdur, suyu üstünde tutar, izzet ve celâl sahibi olan Allah, onu insanlara faydalı kılar; biriken sudan içerler, hayvanlarını otlatırlar, hem başkalarına su verir, hem de ziraatla uğraşır ve topraklarını sularlar.
Bir kısmı da düz arazidir, toprağın üstü su tutmaz ve orada ot bitmez.
İşte bu örnekler, izzet ve celâl sahibi oian Allah'ın dinde anlayış/kavrayış sahibi kıldığı, ayrıca Allah'ın benimle gönderdiği vahiyden başkalarına öğretmek ve öğrenmek şeklinde faydalandırdığı kişinin misali ile bunlara itaat etmeyen, izzet ve celâl sahibi oian Allah'ın bana gönderdiğini de reddeden kişinin durumuna benzemektedir."[7]

4/201- Nâfî' b. Abdır I-Hâris'ten (Radıyaiiahü anh):[8]
Hz. Ömer (Radıyaiiahüanh) ile Usfan denilen yerde, Mekke yönetiminde görevlendirdiği (Nafî ile) karşılaştı ve ona sordu: 'Bu vadide yaşayanların başına kimi bıraktın?' 'Onların yönetimini İbn Ebzâ'ya bıraktım.' "Ibn Ebzâ ne (iş) yapar?' 'O, azad ettiğimiz kişilerdendir.'
'Kölelikten yeni kurtulmuş birini mi tayin ettin.'
'(Fakat) o, Allah'ın Kitabını okuyan, ferâiz ilmini bilen[9] ve onlarla hükmeden bir kişidir.'
'(Güzel,) ben Peygamberimiz'in şöyle dediğini işittim;
"Şüphesiz Allah, Kitabı(nın bilgisi) ile bazı toplulukları yüceltir, diğerlerini de (cehaletlerinden/amellerinden dolayı) alçaltır."[10]

5/202- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahûcmh):[11]
Yemenli bir grup Rasûlullah'ın (Satlaiiahü aleyhi ve seikm) yanma geldiler ve;
'Bize dini öğretecek birini gönder,' dediler.
Peygamberimiz (Saltaiiahu aleyhi ve seltem), Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'ın (Radıyaiiahü anh) elinden tuttu ve onlara tayin etti, onlara şunu hatırlattı:
"Bu kişi ümmetin eminidir, (en güvenilir kimselerindendir.)"
NOT: Ayrıca Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'm (Radıyallahü anh) "ümmetin emlnf olduğunu ifade eden müstakil hadisler de vardır.[12]

6/203- Ubâde b. eS-Sâmİt'ten (Radıyaltahü anh):[13]

Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seltem) şöyle buyurdu: "Büyüklerimize hürmet, küçüklerimize merhamet etmeyen ve âlimlerimizin konumunu kabul etmeyen kişi, benim ümmetimden değildir."[14]

7/204- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[15]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah kimin hayrını isterse, onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."[16]

8/205- Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahü anh):[17]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah bir kişinin hayrını isterse, onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."[18]

9/206- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[19]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Ben ancak taksim edenim, asıl ihsan sahibi Allah'tır."[20]

10/207- Muâvİye b. EbÛ SÜfyân'dan (Radıyallahü anhümâ):[21]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İzzet ve celâl sahibi Allah, bir kişinin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."
(Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dedi ki: Şu gelen kısmı da babamın kitabında kendisine yazdırılmış metni, onun el yazısıyla bir önceki cümleye bitişik olarak buldum. Ancak babam bu kısmı bana okudu mu, yoksa okumadı mı, tam bilemiyorum:)[22]
"Kim (vahyi) dinler ve itaat ederse, artık aleyhine bir delil bulunmaz. Kim de vahyi dinler ve itaat etmezse, onun lehine (tezkiye eden) bir delil bulunmaz."
§Muâviye b. Ebû Süfyân 'dan (Radıyallahü anhümâ) rivayet edilen benzer mükerrerler:
a- Ma'bed el-Cühenf den:[23]
MuaVİye (Radıyallahü anh) RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) nadir olarak nakilde bulunurdu. İşte şunlar, onun bir topluluktı Rasûlu İlah'tan naklettiği rivayettir:
"Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Dünya malı taze bir yemiştir, kim onu hakkıyla alırsa kendisine bereketli olur. Birbirinizi (gereksiz yere ya da yanında) övmekten kaçının, çünkü bu iş boğazlamaktır/helâk etmektir."
b- Yezidb.el-Esam'dan:[24]
MuaVİye b. EbÛ Süfyan'in (Radıyallahü anhümâ), RaSÛlullah'tan (Sallallahü
aleyhi ve sellem) bir hadis naklettiğini işittim. İşte şu hadisi dışında, kendisinden başka bir rivayet de duymadım:
"Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Kıyamet gününe kadar (her dönemde) Müslümanlardan, hak (doğruluk için) mücadele eden ve saldırganları mağlûp eden bir topluluk mutlaka bulunacaktır."
c- Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî'den:[25]
Muaviye (Radıyaiiahü anh) minberde: en elleek ve engellediğine de verecek katmda çocuklan ve mevkM ile "9") nasîbi/şansı katında fayda vermez.[26] Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih Kla:T dGdİ Ve bU CÜmleleH RasûIuIlah'tan " minberde duydum, diye ekledi.
d- Muaviye (Radıyaiiahü ani?) dedi ki:[27]
Hz. Ömer (Radıyaliahn anh) dönemi dışında size gelen hadislerde titiz davranın, (iyi inceleyin!) Çünkü Ömer bu konuda, izzet ve celâl sahibi olan Allah'tan en çok korkan kişiydi. Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Allah kimin hayrını isterse, onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar."
Şunu da işittim:
"Ben hazine sorumlusu (gibiyim). Veren ise sadece izzet ve celâl sahibi olan Allah'tır, Kime gönül hoşluğu ile bir şey verdiysem, bu ona bereketli olur. Kime de aç gözlü olması ve böyle istemesinden dolayı verirsem, 'bu yiyen ama doymayan bir kişiye benzer, (ona bereketli olmaz.)" ayrıca şunu işittim:
"Ümmetimden, hakkı savunan bir topluluk her zaman bulunacaktır. Onlar diğer insanlara boyun eğdirdikleri hâlde hiç kimse onlara karşı gelemeyecek ve bu (hakimiyet) Allah'ın takdir ettiği süre bitinceye kadar devam edecektir."
e- Muaviye b. Ebu Süfyan'dan (Radiyalahu anhuma):[28]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"Allahım! Senin verdiğini engelleyecek ve engellediğine de verecek biri yoktur. Kişiye (dünya malı, çocukları ve mevkii ile ilgili) nasîbi/şansı senin katında fayda vermez. Allah kimin hayrını isterse , onu dinde fakih (doğru anlayış sahibi) kılar. Kadınların en hayırlısı deveye binendir. Kureyş kadınlarının salih olanı ise eşine ait malı gözetip koruyan ve çocuğuna da küçüklüğünde şefkatli davranandır."[29]

11/208- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaıiahüanh):[30]
Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seîîem) şöyle buyurdu: "İnsanlar çeşitli madenler gibidir. Cahiliyede (toplum için) kıymetli/üstün olan kişiler, eğer İslâm döneminde dinde fakih (doğru anlayış sahibi) olurlarsa, bu dönemde de kıymetli/üstün olurlar."[31]

12/209- Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahüanh):[32]
Rasûlullah'ın (Sdiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Âlimin üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar bıraktılar ve ne de dirhem. Geride bıraktıkları sadece ilimdir. Kim de bu ilimden istifade ederse, çok şanslı demektir."[33]

*** İlim İçin Yolculuğa Çıkmanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurdu-
'...Rabbim ilmiyle her şeye hâkrm oldu' bunu düşünmezmisiniz?' (En'am 6/80).[34]

13/210- Kesîrb. Kays'tan:[35]

Bir kişi Medine'den yola çıktı ve Dımeşk'te bulunan Ebu'd-Derdâ'nın (Radıyallahü anh) yanına geldi, aralarında şu konuşma geçti:
'Ey kardeşim, seni buralara getiren nedir?
'Bana ulaşan senin Rasûlullah'tan (Satiallahü aleyhi ve seiiem) rivayet ettiğin bir hadis (beni buralara getirdi).'
"Sen şimdi buraya ticaret için gelmedin mi?
'Hayır.'
'Ya da herhangi bir ihtiyacın için gelmedin miT
'Hayır.'
'(Buraya), sadece o hadisi almak için mi geldin?"
'Evet.'
'{O hâlde dinle,) ben Rasûlullah 'in (Saiiatlahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, Allah onu cennete giden yola çıkartır. Melekler ilim talibini sevdikleri için kanatlarını (onun ayakları altına) sererler. Sudaki balıklar da dahil göklerde ve yerde bulunan her şey onun için istiğfar eder. Âlimin âbide üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğüne benzer. Âlimler Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar bıraktılar ve ne de dirhem. Geride bıraktıkları sadece ilimdir. Kim de bu ilimden istifade ederse çok şanslı demektir.'[36]

14/211- Zirb. Hubeyş'den:[37]
Safvan b. Assai el-Murâdî'ye (Radıyallahü anh) gittim ve mestler üzerine mesh etmeyi sordum. Bana dedi ki: "Seni buraya ne getirdi?' 'İlim talebi' dedim. 'Sana bir müjde vereyim mi?' dedi ve şu hadisi Rasûlullah'tan
(Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet ettİ:
"Melekler, ilim talibinin çalışmalarını sevdikleri için kanatlarını (onun ayakları altına) sererler..."
(...önceki hadiste geçen lâfızları da nakletti.)[38]

15/212- Abdullah b. Büreyde'den:[39]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) ashabından biri Mısır'da bulunan Fadâle b. Ubeyd'in (Radıyaliahuonayanına gitti, o devesini yemliyordu. Ona:
'Seni ziyaret etmek için gelmedim. (Bilâkis) Rasûlullah'ın bana ulaşan bir hadisi için geldim, umarım ki bu konuda sende bir bilgi vardır' dedi ve Fadâleyi biraz saçları dağınık olarak görünce sordu:
'Bu bölgenin yöneticisi olduğun hâlde, neden seni saçları dağınık görüyorum?'
'Rasûlullah 'bizi fazla süslenmekten nehyetti' dedi ve onun yalın ayak olduğunu görünce sordu:
'Sen neden yalın ayak dolaşıyorsun?'
'Rasûlullah bize bazen yalın ayak yürümemizi emretmişti...'[40]

16/213- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):[41]
"Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. "
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) başka tarikle gelen hadis şöyledir:[42]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kim bir mü'mini dünya sıkıntılarından kurtarırsa Allah onu kıyamet günü sıkıntılardan kurtarır.
Kim bir Müslümanın hatasını örterse Allah da onun dünyada ve âhirette hatasını örter.
Kim bir fakire/borçluya kolaylık sağlarsa Allah da ona dünyada ve âhirette kolaylık sağlar.
Kul kardeşine yardımcı olduğu sürece Allah da onun yardımcısı olur.
Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır.
Bir topluluk Allah'ın evlerinden birinde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve anlamaya çalışırlarsa, mutlaka üzerlerine huzur iner, kendilerini rahmet kuşatır, etraflarını melekler sarar ve Allah onları katında (hayırla)
anar.
Kimin ameli kendisini geri bırakırsa, nesebi onu hızlandırmaz/öne geçirmez.'[43]

*** İlim Öğrenmeye Teşvik Ve Öğreticinin Hareketleri**

Allah Teâlâ buyurdu:
'... Allah, sizden iman edenleri ve Mim sahiplerini (yüksek) derecelere yükseltir. (Untmayın,) Allah her yaptığınızdan haberdardır.' (Mücadile 58/11).[44]

17/214- Iyâz b. Hımâr el-MÜcâşİî'den (Radıyaiiaha anh):[45]
Rasûlullah (Saiiaiiahu akyhive sellem) bir hutbesinde şrtyie konuştu: "İzzet ve celâl sahibi Allah, bana bugün öğrettiği sizin bilmediğiniz bir (bilgiyi) size de öğretmemi emretti ve şöyle buyurdu:
'Kullarıma bağışladığım her nimeti, kendilerine helâl kıldım.'"
NOT: Haram kılman şeyler bağışlanan nimetler emsinden değildir. Zira Allah onların kullanılmasına ve yenmesine izin vermemiştir.
§Bu hadis, yine Iyâz b. Hımâr el-MücâşiVden (Radıyaüahn anh) şöyle rivayet edilir.[46]
Hz. Peygamber (Sallalfohü aleyhi ve seitem)[47] bir gün hutbede şöyle konuştu: "İzzet ve celâl sahibi olan Rabbim, bana bugün öğrettiğini size de öğretmemi emretti ve şöyle buyurdu:
'Kullarıma bağışladığım her nimeti kendilerine helâl kıldım. Ben bütün kullarımı Hanîf (tevhidi kabul edecek şekilde) yarattım. Ancak şeytanlar, onların yanlarına gelir ve (doğru olan) dinlerinden uzaklaştırır, benim helâl kıldığımı haram, haram kıldığımı da helâl kılarlar ve ben yetki vermediğim hâlde şirk koşmayı emrederler'
İzzet ve celâl sahibi olan Allah yeryüzü ehline bakar, Arap olan ve olmayanları bırakır, ancak Ehl-i kitap'tan bazı kişilere şöyle hitab eder:
'Seni ve senin sebebinle başkalarını, imtihan etmek için vahiy ve peygamber gönderdim ve suyun silemeyeceği bir Kitap indirdim, onu uyuyacağında ve uyanıklık durumlarında okursunuz .'
Allah bana Kureyş'i yakmamı/yok etmemi emredince dedim ki:

(Ya Rabbi, o zaman başımı kırarlar/yerler ve ekmek hâline getirirler.'
Allah şöyle dedi:
'Onların seni sürdükleri gibi sen de onları yurtlarından çıkar, biz de onlarla savaşta sana yardım edelim, onlar için bu harcamalara gir de biz de sana ihsanda bulunalım, onların üzerine bir ordu gönderirsen, biz de seni beş misliyle destekleriz. Sana itaat edenleri yanına alarak isyan edenlere karşı savaş yap!
Cennetlikler üç kısımdır:
Bir kısmı;[48] yetki sahibi, güçlü, infak eden ve başarılı kılınanlardır.
Bazıları; akrabalarına ve Müslümanlara karşı merhametli ve ince kalplidir.
Diğerleri de; fakir, namuslu ve infak etmeye çalışanlardır/
Cehennemlikler ise, beş kısımdır:
Zaafı olan kişi(ler) ki onlar aklım kullanmaz ve içinizde size tâbi olarak bulunur,[49] aile ve mal da istemezler,
Hain kişi ki tamahı/aşırı arzusu gizli değil, biri kapısını çalsa ona hainlik eder,
Gece gündüz seni ailen ve malınla kandıran, tuzaklar kuran kişi.
Cimri,
Yalancı ve
Çok ahlâksız kişi.' "[50]

18/215- îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhürnâ):[51]
Hz. Peygamber (SallaUahü aleyhi ve aeiiem) buyurdu ki : "İlim öğretin, kolaylaştırın ve zorlaştırmayın ! Biriniz kızdığında susmayı denesin ! "
§îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) bir başka rivayette; Peygamberimiz (SaUallahii aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu :
Lİlim öğretin, kolaylaştırın ve zorlaştırmayın!
Kızdığında susmayı dene ![52]
Kızdığında susmayı dene !
Kızdığında susmayı dene ! "[53]

Açıklama

Bu kıymetli tavsiyeler eğitimcileri olduğu kadar anne ve babalan da ilgilendirmektedir. Eğitimde sabır, güven verme, doğru karakter kazanımı ve meseleleri herkesin anlayacağı şekilde aktarmak çok önemlidir. Ancak günümüz insanları, bunu gözden uzak tutmaktadırlar.[54]

19/216- Enes b. Mâlik'ten (Radıyal/ahu anh):[55]
RasÛlUİlall (SallaUahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın ve sakinleştirin[56], nefret ettirmeyin !"[57]

20/217- EbÛ Zer (Radıyallahü anh):[58]
"Hz. Muhammed (Satiaiiahn aleyhi ve sellem) bize öyle değerli şey bıraktı ki gökte kanat çırpan kuş hakkında bile bilgi vermektedir."
NOT: İslâm her konu hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgi tafsili ya da icmâlî olduğu gibi direk ya da endirek (yerini göstermek ve rehberlik etmek şeklinde) de olabilir.[59]

21/218- Ebû Zeyd el-Ensârî'den (Radıyathhn anh):[60]
Rasûlutlah (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize sabah namazını kıldırdı ve minbere çıktı. Öğle vaktine kadar konuşma yaptı. Sonra indi ve öğle namazını kıldırdı. Tekrar minbere çıktı ve ikindi vaktine kadar konuşma yaptı. Tekrar indi, ikindi namazını kıldırdı ve minbere çıktı, güneş batıncaya kadar konuşmasına devam etti. Bize olmuş ve olacak her şeyden bahsetti. Bizim en bilgili olanımız, (bunları) en iyi öğrenen/ezberleyendir.
NOT: Bu rivayetten, Rasûluüah'ın (Satioiiâhu aicyia w selem) bazen gün boyu insanları eğitmeye devam ettiğini anlıyoruz.[61]

22/219- Kâtib Hanzale (Radıyaliahü anh):[62]
Rasûlullah (Salhlhhu aleyhi ve seitem) ile beraberdik ve bize cenneti, cehennemi öyle anlattı ki sanki onları gözlerimizle gördük. Sonra ayrıldım ve ailemin yanma geldim, onlarla beraber güldüm, eğlendim. Ancak bir an Rasûlullah'ın anlattıklarım hatırlayınca hemen dışarı çıktım ve yolda Hz. Ebû Bekir (Radıyaliahü anh) ile karşılaştım. Ona :
'Hanzale münafık oldu' deyince bana:
'Bu ne demek ?'dedi.
'Rasûlullah ile beraberdik ve bize cenneti, cehennemi öyle anlattı ki sanki onları gözlerimizle gördük. Sonra ayrıldım ve ailemin yanına geldim, onlarla beraber güldüm, eğlendim, (sanki her şeyi unuttum.)'
'Biz de böyle yapıyoruz.'
Ben ondan ayrıldım ve Peygamberin yanına geldim, olanları anlattım. Bana dedi ki:
"Eğer evinizde de benim huzurumda olduğunuz gibi (huşu) hâliniz devam etse, yataklarınızda ve yollarda bile melekler (size görünür, onlarla) müsâfaha ederdiniz, (ve bir rivayette; kanatlarıyla sizi gölgelendirirdi). Fakat Ey Hanzale, (insanın hâli) bazen öyle, bazen böyle (olur) ."[63]

23/220- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahüanh):[64]
Hz. Peygamberin (SaiMiahüaleyhi ve sellem) ashabı ona dedi ki:
'Biz senin yanmdayken ve konuştuğunda kalplerimiz yumuşamaktadır. Yanından ayrılınca eşlerimiz ve çocuklarımızla eğlenceye dalıyoruz, şunları ve şunları yapıyoruz.'
Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Benim yanımdaki ânınız[65] (her zaman) devam etse melekler sizinle müsâfaha ederdi."[66]

*** İlim Meclislerine Katılma Âdabı**

Allah Teâlâ buyurdu:
'... De ki : Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünür/öğüt alır. ' (Zümer39/9).[67]

24/221- Ebû Vâkid el-Leysî'den (Rad,yaUahü anhu):[68]
Rasûlullah'm (Saiialiahu aleyhi ve sellem) yanında (Bir şeyler öğrenmek için) otururken üç kişi geldi. Birisi sohbet halkasında boşluk buldu ve oraya oturdu. Diğeri arkada bir yere oturdu. Üçüncüsü de ayrıldı gitti. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi :
"Bu kişilerin durumunu haber vereyim mi?"
"Evet, ey Allah'ın Rasûlü !" dediler.
Peygamberimiz buyurdu ki :
"Boşluk bulup oturan kişi; bu (ilim meclisine) sığındı, Allah onu kabul etti. Arkalara oturan; haya ile hareket etti ve Allah da ona merhamet etti. Ayrılıp giden ise burayı terk ettiği için Allah da onu terk etti."[69]

25/222- Ebû Miclez'den:[70]
Huzeyfe b. el-Yemânî (RadıyaUahü anh), (başkalarını rahatsız ederek) sohbet halkasının tam ortasına oturmaya çalışan hakkında :
'O, Peygamber ya da Muhammed (Sallaliahu aleyhi ve selhm) lisanı ile lanetlenmiştir dedi.[71]

26/223- Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Hüseyin'den (RadıyaUahü anh):[72]
Bana ulaşan habere göre Lokman (Akyimseiâm), oğluna şöyle nasihat etti:
"Ey Yavrum, ilmi (Allah rızası dışında) âlimlere öğünmek, cahillerle tartışmak ve meclislerde şöhret elde etmek için öğrenme ! "[73]

27/224- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh):[74]
RasÛiuîlah (Sallatlahü aleyhi ve selle m) dedi ki :
İIim meclisinde oturup hikmetli şeyler öğrenen, sonra arkadaşına öğrendiklerinin kötülerini/zararlılarını aktaranın hâli şu (yolcuya) benzer:
(Yolcu) bir çobana gelip der ki:
'Ey Çoban, bu sürüden bana bir koyun kes !' Çoban da:
'Git, en iyisinin kulağından tut ve getir' der.
Adam koyunların içine girer ve (maalesef) sürünün köpeğini kulağından tutup, getirir."[75]

28/225- Zeyd b. Sâbit'ten (Ra&yaiiahü anh):[76]
Rasûluilah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bana dedi ki:
"Süryaniceyi iyi bilir misin? Bazen bana mektuplar geliyor da..." Ben:
'Hayır' deyince:
"O hâlde öğren!" diye emretti. Ben de Süryaniceyi on yedi günde öğrendim.[77]

*** İhtiyacı Olmadığı Hâlde Çok Soru Soranın Hâli**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Ey îman edenler, açıklandığında zararınız olacak şeyleri sormayın. Kur'an indirilirken sorsanız, o size açıklanır. Allah birçok şeylerden sizi muaf tuttu. Şüphesiz Allah bağışlayan ve yumuşak davranandır." (Maide 5/101).[78]

29/226- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):[79]
RaSUİUİIah (Sallallahii aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Size verdiğim bilgi ile yetinin, (beni serbest bırakın!) Unutmayın ki sizden önceki toplumlar çok soru sormaları ve çoğu kez peygamberlerine zıt düşmeleri sebebiyle helak olmuşlardır. Size neyi yasakladıysam gücünüz yettiği kadar ondan kaçının ve neyi emrettiysem onu da yapın !"[80]

30/227- Sa'd b. Ebî Vakkas' tan (Radıyallahü anh):[81]
Rasülullah (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu
"Bir kişi (devamlı) soru sorup bir meseleyi kurcalar ve onun yüzünden bir haram hükmü nazil olursa bu kişi Müslümanlar içinde günahı en ağır olan kişilerden biri olur."
§Yine Sa'd'dan gelen diğer rivayette benzeri zikredildi.[82]

31/228- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[83]
RaSUİUİIah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"insanlar o kadar çok soru soracaklar ki hatta ; 'Allah bizi yarattı, ^i Allah'ı kim yarattı?'diyecekler."
Ebû Hüreyre (şöyle bir olay) anlattı :
'Ben bir gün otururken baktım, Iraklı biri geldi ve bana ; 'Allah bizi yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?' demesin mi, hemen parmaklarımla kulağımı tıkadım ve çığlık attım, sonra da:
'Allah ve Rasûlü doğru söyledi. Allah tekdir ve Samet (varlık sebebijdir. O doğurmadı ve doğmadı. Hiçbir şey O 'na denk değildir' dedim.'[84]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sattallahu aleyhi ve sellem) haber verdiği olay gerçekleşince, Ebû Hüreyre (Radıyalîahü anh) heyecanlanıyor ve

mükemmel bir cevap veriyor. Cevap Kur'andan olup tevhîd inancını özetleyen İhlas süresidir. Normal olarak düşünüldüğünde ortaya çıkan gerçek şudur; birisi tarafından yaratılmış olan ilâh ve rab olamaz...
Evet, Allah'tan başka ilâh yoktur, O yaratılmamış, ama her şeyi yaratmıştır. Çünkü O, benzersiz olup, bütün varlığın sebebidir. Dolayısıyla O'na hiçbir şey denk değildir.[85]

32/229- Muhammed b. Şîrîn anlatıyor:[86]
Ebû Hüreyre'nin (Radıyatiahü anlı) yanındayken biri soru sordu, ancak soru neydi, bilemiyorum. Ebû Hüreyre ona dedi ki :
'Allahü ekber! Bunu iki kişi daha sormuştu, bu üçüncüsü... Ben Rasûlullah 'in (Saiiallaim aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bazı kişilerden dolayı o kadar çok mesele ortaya çıkacak ki hatta "Allah yaratıkları yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?' bile diyecekler.'"
NOT: Ebû Dâvûd'dan gelen bir rivayette: Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) böyle soranlara, îhlâs sûresinin anlatılmasını emretmektedir.[87]

33/230- Ebû Hüreyre'den (Radıyalîahü anh):[88]
Rasûlullah (Saihtiohaahyinvesellem) dedi ki:
"Sizden önceki toplumlar çok soru sormak ve peygamberlerine muhalefet etmekle helak oldular. Size bildirdiklerim dışında (fazla) soru sormayın!"
Abdullah b. Huzâfe :
'Ey Allah'ın Rasûlü!Benim babam kimV deyince Peygamberimiz : "Huzâfe b. Kays"dedi.
Abdullah annesinin yanma gelince annesi ona kızdı:
'Yazıklar olsun sana, bu yaptığına seni sürükleyen nedir? Biz
(sadece) cahiliye halkından olup olumsuz şeyler yapanlardandık.[89]
'Ben şu insanlardan hangisinin babam olduğunu (kesin olarak) öğrenmek istiyordum, {onun için sordum.)'"[90]

34/231- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):[91]
Rasûlullah (Saliaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Size anlattıklarım dışında artık kıyamet gününe kadar bana soru sormayın!"
Abdullah b. Huzâfe:
(Ey Allah'ın Rasûlü benim babam kimV deyince Peygamberimiz: "Senin baban, Huzâfe'dir" dedi. (Abdullah annesinin yanına gelince) annesi ona (kızdı):
'Yazıklar olsun sana, bu yaptığına seni sürükleyen nedir?' Abdullah:
'(Kalbimin) rahat etmesini istedim' dedi.
(Râvi: Bu konuda bazı dedikodular vardı, diye ekledi.)
ŞHumeyd şöyle dedi: Zannediyorum ki şu rivayeti de Enes (Radıyaitahu anh) bildirmişti:
Rasûlullah (Saiialiaha aleyhi ve sellem) (çok soru sorulmasına) kızdı. Hz. Ömer (Radıyaiiahn anh) şöyle dedi:
'Biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'i (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) peygamber olarak kabul ettik Allah'ın ve O'nun Peygamber'inin gazabından da A ilah 'a sığıniyoruz.'[92]

35/232- Hz.Peygamber'in ashabının birinden (Muâviye'den) anhu):[93]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), mugalatayı (demagojiyi/faydasız konuşmaları) yasakladı.
§Râviierden îmam Evzâî: 'Burada mugalata, sıkıntı ve zorluk veren sorular anlamındadır' dedi.[94]

*** Bilinmeyen/Zarûrî Konularda Soru Sormanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"...Eğer bilmiyorsanız, uzmanına sorun!" (Enbiyâ21/7).[95]

36/233- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahû anhamâ):[96]
Rasûlullah (Saifaiiaha aleyhi ve seltem) döneminde biri yaralanmıştı, sonra ihtilam oldu ve kendisine yıkanması tavsiye edildi. Ancak adam yıkanınca öldü. Bu haber Peygamber İm iz'e ulaşınca dedi ki:
"Allah onları kahretsin, adamı öldürdüler. Cehaletin ilâcı sormak değil midir?.."
NOT: Bilinmeyen konular mutlaka uzmanına sorulmalıdır. Özellikle din ve tıp gibi hayati konularda cahilce konuşmalar toplumları helak eder, yanlış bilginin yayılması toplumda bilgi kirlenmesine yol açar. Bu sebeple hakkında kesin bilgi sahibi olmadığımız konularda konuşulmaması tavsiye edilir.[97]

*** İlmi Gizleme, Onunla Amel Etmeme Ve Allah'ın Rızası Dışında Gayeler İçin Öğrenmenin Doğurduğu Felâketler**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Yanındaki Allah'a ait şehâdet (bilgisini) gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.' (Bakara 2/1401
Allah Teâlâ buyurdu:
'İnsanlar için Kutsal Kitapta açıkladıktan sonra, kim indirdiğimiz (hakkı) açıklayan ve yol gösteren bilgileri gizlerse artık Allah'ın laneti onlara ulaşır, bütün lânetçilerin laneti de onlara ulaşır.
Ancak tövbe edip kendilerini düzelten ve gizlediğini açıklayanlar bundan (kurtulmuştur) ve onların tövbelerini kabul ederim. Şüphesiz ben tövbeleri kabul eden ve bağışlayanım.' (Bakara 2/159-160).[98]

37/234- Ebû Hiireyre'den (Radıyallahüanh):[99]
RasÛIullah (Satlatlahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kime ilimden bir mesele sorulur da gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten gem vurulur/Allah gem vurur."[100]

38/235- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahü anh):[101]

RasÛIullah (Saltallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Başkasına faydalı olmayan ilim, izzet ve celâl sahibi olan Allah yolunda dağıtılmayan, (sadece biriktirilen) bir hazineye benzer."[102]

39/236- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh):[103]
RasÛIullah (SaiMiaha aleyhi ve sellem) şöyle anlattı:
İsrâ gecesi, dudakları ateşten makaslarla kesilen bazı kişilere uğradım ve dedim ki:
"Bunlar kimdir, ey Cibril ?"
'Bunlar senin ümmetinden bazı hatipler/tebliğcilerdtr ki insanlara iyiliği emreder, kendilerini unuturlar, hâlbuki Kutsal Kitap (Kur'ân'ı) da okurlar, (insanlar hâlâ) durumlarını düşünmeyecekler mi?'[104]

40/237- Ebû Zer'den (RadıyaUahü anh):[105]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seikm) bize şöyle dedi : "Siz âlimlerin çok, hatiplerin az olduğu bir dönemde yaşıyorsunuz. Sizden kim, bildiğinin onda birini terk ederse (ayağı) kayar, helak olur. Öyle bir zaman gelecek ki âlimler azalacak, hatipler çoğalacak. O dönemde kim, bildiğinin onda biriyle amel ederse kurtulur."[106]

Açıklama

Bu rivayette geçen hatipler, dînî bilgisi az olan ancak iyi konuşan kişilerdir. İslâm eğitiminde hatiplerin yerleri önemlidir, insanlara bazı konuları anlatırlar. Fakat konuyu, sürekli hikâye ve lâf kalabalığına boğup Kur'ân'dan sûreleri ve Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve seikm) hadislerinden ortaya çıkan Sünnet'i aktarmazlar, sadece; 'Kur'an ve Sünnet'e uyalım...' derler. İşte bu durum, yani (Kur'an ve Sünnet'i anlatan) âlimlerin azalıp (kıssacı) hatiplerin çoğalması, İslâm toplumunun ne kadar zayıfladığını ve insanların İslâm'dan ne kadar uzaklaştığını gösterir. Bu hadis, bize iki ayrı toplumun anatomisini çizmektedir.[107]

41/238- Üsâme b. Zeyd'den (RadıyaUahü anh):[108]
Kendisine:
'Şu kişinin yanına girip onunla konuşmaz mısın?' (Bir rivayette:
Hz.Osman (RadıyaUahü anh) İle konuşmaz mısın?) denildiğinde şöyle cevap verdi:
'Sizin duyduğunuz kadar mı konuştuğumu zannediyorsunuz, vallahi ben kendimle onun arasında olan bir konuyu, ilk başlatanın kendim olmasını istemediğim bir konumda (yani edeble) konuştum. Ben Rasûluüah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seihm) bazı sözlerini işittikten sonra yöneticim olan bir kişi için de insanların en hayırlısıdır, (Birrivâyette; sen yöneticim olsan da insanların en hayırlısısın) diyemiyorum.
Rasûluüah buyurdu ki
"Kıyamet günü bir kişi getirilir ve cehenneme atılır, (sıcaktan) karnındaki bağırsaklar dışarı çıkar (patlar) ve ateşte tıpkı bir merkebin değirmen taşının etrafında döndüğü gibi döner. Cehennemlikler o kişinin etrafında toplanır ve sorarlar:
'Ey Filân, sen bizi iyiliğe teşvik eder ve kötülükten men ederdin, (bu ne hâl?)' O kişi derki:
"Evet, ben size iyiliği emrederdim ama kendim yapmazdım, kötülükten men ederdim ama kendim yapardım."[109]

Açıklama

Üsâme'nin (RadıyaUahü anh) sözü ile hadisin irtibatı; insanların yanında bir kişiyi (yönetici olsun ya da olmasın) kötü gösterip onun yanına girdiğinde de medh etmenin zararı anlatılmakta ve bu konuda âlimlerin çok dikkatli olmaları gerektiği belirtilmektedir. Âlimler, yöneticiler karşısında şahsiyetli hareket etmeli ve onları ıslah edip doğru yola çağırmalıdır. Bu konudaki en güzel örnekleri, sahabe ve daha sonraki dönemlerde yaşayan ilim Önderlerinin hayatlarında görüyoruz. İşte imam Ebû Yûsuf, kendisi halife Harun Reşid döneminde baş kadıydı. Tavizsiz yaşamış ve halifeyi sürekli ıslah edip doğru yola çağırmıştı. Bu konuda en güzel Örnek, tabakât kitapları ve el-Harâc (Vergi Hukuku) gibi kendi yazdığı eserlerdir.[110]

42/239- Ebû Hüreyre'den (Radıyaîiahü anh):[111]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seilem) dedi kİ:
"Allah rızası için istenen ilmi, kim dünyalık menfaatler elde etmek için öğrenirse kıyamet günü cennetin kokusunu alamaz."[112]

*** Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Hadislerini Tebliğ Ve Doğru Olarak Aktarmanın Önemi**

Allah Teâlâ buyurdu :
'Allah Rasûlü size ne verirse onu kabul edin ve neden sakındırırsa ondan da kaçının, Allah'a karşı takva sahibi olun. Şüphesiz Allah azabı şiddetli olandır.' (Haşr59/7).[113]

43/240- Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan (Radıyaiiahuanh):[114]
Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anh) gün ortasına doğru Mervan'ın yanından çıktı. Biz de:
'Bu saatte, kendisine bazı sorular sorulmasaydi Mervan'ın yanında bulunmazdı' diye konuştuk. Ben kalktım ve konuşulan şeyi sordum, dedi ki:
'Evet, Rasûlullah'tan (Saiiaiiahüaleyhi ve seüem) duyduğum bazı hadisleri sordu, ben Rasûlullah'm şöyle dediğini İşittim:
"Benden bir hadis duyup başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dînî bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara naklederler.
Üç şey var ki dünyanın sonuna kadar Müslüman kalbi (onların doğru olduğunda) yamlmaz:
Allah için samimiyetle amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenlere de faydalı olur. Kimin hedefi âhiret kazancı olursa Allah onun kazancını toplar (bereketlendirir), kalbinde kanâat yaratır ve istemediği[115] hâlde kendisine dünyalık ulaşır. Kimin niyeti de dünyalık kazançsa Allah onun kayıplarını artırır, gözünde fakir kalma duygusu yaratır ve (ne kadar hırslı olursa olsun) ancak takdir edilen kadar kendisine dünyalık

ulaşır."
Bize Mervan; 'es-Salâtü'l-Vüsta'yı (orta namazı)' sordu, "
'O, öğle namazıdır' dedik.[116]

44/241- Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyaliahüanh):[117]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve seiiem) Minâ'daki Hayf mescidinde[118] ayağa kalktı ve şöyle konuştu:
"Benden bir hadis duyup sonra onu hafızasında tutan/iyice anlayan ve duymayana aktaranın yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara nakleder. Üç şey var ki Müslüman kalbi onların doğru olduğunda yanılmaz:
Samimi amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenlere de faydalı olur."[119]

45/242- îbn Mes'ûd'dan (Radtyatfoim anh):[120]
Rasûlullalı'ın (Sallallahualeyhi veselkm) şöyle dediğini işittim[121]:
"Benden bir hadis duyup, başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü, Allah ağartsın/aydınlatsın. Nice aktarılan kişi var ki duyandan daha iyi ezberler/anlar. "[122]

46/243- İbn Abbas'tan (Radıyaiiahu anhumâ):[123]
Rasûlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Siz (bu sözleri) benden dinliyorsunuz, başkaları sizden dinleyecek ve sonra gelenler de onlardan dinleyecek."[124]

Açıklama

Rasûİullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) bu kısımda, hadis eğitiminin önemini vurgulamakta ve hadisleri doğru olarak öğrenip yaygınlaştırmaya çalışanlara hayır ve bereketle dua etmektedir. Son din İslâm, Rasûlullah dönemindeki orijinalitesi ile nesilden nesle aktarılacak ve asırlar geçse de hadisler unutulmayacaktır.
Bu ümmetin en önemli özelliklerinden birisi de Peygamberlerinin hadislerine ve Sünnet'ine sahip çıkmalarıdır. Her hadis, senediyle aktarılmış hadisin doğruluk/sahihlik derecesini öiçmede objektif ölçüler konmuştur. Dinimiz, Kur'an yanında Sünnet (Kur'ân'm Rasûlullah tarafından açıklanması ve yaşanması) boyutu ile de sağlam olarak aktarılmıştır.[125]

*** Ağır Sorumluluğundan Dolayı Hadis Rivayetinde Çekingen/Geri Duranlar**

Sahabe-i Kiramdan bazıları hadis rivâyetindeki büyük sorumluluktan çekinirlerdi. Bu duygular onları daha dikkatli hadis rivayetine, başka şahid aramaya, yavaş yavaş ve açıklayarak nakletmeye yöneltmişti. Bir kısmı ise bazen rivayeti terkediyor, bazen de ihtiyaç olduğu için rivayet ediyordu. îslâmî naslar (metinler) onların titiz çalışmalarıyla, sağlam olarak toplanmıştır.[126]
47/244- Amr b. Mürra'dan:[127]
Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şöyle bahsetti:
'Onun yanma girdiğimizde, bize Rasûlullah'ın (Sallailahü aleyhi hadislerinden aktar' derdik de şöyle cevap verirdi:
' Biz yaşlandık ve unutuyoruz. Rasûlullah 'in hadislerin i nakletmek de zor/mes 'ûliyetli bir iştir.'[128]

48/245- Mutarrıf b. Abdullah'tan:[129]
İmran b. Husayn (Radıyallahü anh) bana dedi ki:
'Ey Mutarrıf, vallahi doğru olduğunu bilsem, ben Rasûlullah 'tan fSallallaha aleyhi ve sellem) işittiğim hadisleri -dilersem- hiç tekrarlamadan iki gün peş peşe nakledebilirim. Ama bende bu konuda bir ağırlık ve (hadisleri hızlıca rivayeti) hoş görmeme duygusu arttı. Şöyle ki Hz. Muhammed'in (Saliallalm aleyhi ve sellem) bazı ashabının yaşadıklarını ben de yaşadım, duyduklarım ben de duydum. Ancak onlar söylediklerine tam uymayan[130] hadisler naklediyor, bildiğim şey onlar bunu hayırdan geri durmamak için yapıyorlar. Onların hadisleri (bazen) karıştırdığı gibi ben de hadisleri karıştırmaktan (yani onların durumuna düşmekten) korkuyorum.'
Bazen (İmran) şöyle derdi:
'Ben size Allah'ın Peygamberinden şunları, şunları işittim diye nakletsem, bunun doğru olduğunu bilirim.*
Bazen o, rivayet etmeye kesin karar verir ve;
'Ben Allah'ın Peygamber'inden şunları, şunları işittim' diye naklederdi.
§(z.) Abdullah babası dışındaki tarikten:
imran b. Husayn (Radyaifohü anh) hadisinin benzerini nakletti ve dedi ki :
'Babam Ahmed b. Hanbel'e bu rivayetin benzerini arz ettim, iyi buldu, ancak senette eksik olduğunu belirterek, bir kişi ekledi, (o'da-Hâniü'l-A 'ver'dir.)'[131]

49/246- Muhmmed b. Sîrîn'den:[132]
EneS b. Malik (Radıyallahü anh), RaSÛIullah'tail (Sallallahüaleyhi ve sellem) bir
hadis rivayet ettiğinde: 'Rasûlullah böyle dedi ya da benzerini söyledi' diye bitirirdi.[133]

Açıklama

Bu Rasûlullah (Satlallahü aleyhi ve sellem) böyle dedi ya da benzerini söyledi") lafzıyla birçok sahâbînin rivayette bulunduğu bilinmektedir. Bunda iki ihtimal olabilir:
1- Şek lafzı; Râvi bazı lafızlarda şüphe ettiği için bu şekilde nakledebilir.
2- İhtiyat lafzı; Bazı râviler, kesin bildiği rivayetlerde de bu lafzı kullanmaktadır, çünkü onlar bu işin önemini idrak edip son derce titiz davranmışlardır. Bunun örnekleri, önceki rivayetlerde geçmişti.[134] Bu lafzı kullanan diğer sahâbîler:
a- Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahü anh): Müsned, 1/452, H.no.4321(sahih)[135]; 1/423, H. no.4015 (sahih)[136]; 1/387, H. no.3670

(sahih)[137]; 1/453, H. no.4332 (sahih)[138]; Hâkim, 111/355, H.no.5374 (sahih)[139]; Dûrimî, Mukaddime, 28, H.no.276-277.[140]
b- Ebu'd-Derdâ (Radıyallahu anh): Dârimî, mukaddime, 28, H.no.274-275.[141]
c- Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyallahu anh): Müsned, IV/398, H.no. 19456, IV/402, H.no. 19492; IV/408, H.no. 19546; IV/414, H.no 19600; IV/415,' H.no.19615. (55/97.hadisİn tahricîne bk.)[142]
d- İbn Ömer'den (Radıyallahu anhumâ)'. 151/1021 .hadise bk.[143]

50/247- Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallahu anh):[144]
Vehm kelimesi hakkında, 'araştırılan şeydir' dedi. Bir kişi; 'bunun Hz. Peygamber'den (SaliaiiaM aleyhi ve seiiem) hadis olma durumunu sorunca ; 'bildiğim kadarıyla' diye cevap verdi.[145]

51/248- Urve'den:
Hz. Aişe annemiz (Radıyaiiahu anhâ) dedi ki:[146]
'Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh) seni şaşırtmadı mı? Geldi, odamın yakınına oturdu, hadis rivayetine başladı ve bana da duyurmak istiyordu. Ben ise nafile namaz kılıyordum. Namazım bitmeden kalktı ve gitti. Eğer yetişseydim; Rasûlullah (Sallaiiahn aleyhi ve sellem) hadisi sizin aktardığınız gibi (hızlıca) aktarmazdı' diye reddedecektim.[147]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Aişe annemizin (Radıyallahu anhâ) Ebû Hüreyre'yi (Radıyallahuanh) hızlı hareket ettiği için tenkit ettiği görülmektedir. Çünkü Enes (Radıyallahu anh); ' Peygamberimiz (SalMlahü aleyhi ve sellem) konuştuğunda, bunu üç kere tekrar ederdi'[148] diye rivayet etmektedir. Öğreticinin teennî ile hareket etmesi tavsiye edilmektedir.[149]

52/249- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):[150]
'Bütün bu hadisleri, bİZ RasÛlullah'tan (Satlallahü aleyhi ve sellem) duymadık, arkadaşlarımızdan bazıları da duyduklarını bize naklederdi. Çünkü develeri gütmek bizi meşgul ederdi (ve Rasûlullah'ı sürekli izleyemezdik).[151]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallallahn aleyhi ve sellem) yanında, sahabe-i kiramın hepsinin sürekli durması mümkün değildir. Çünkü insanlar çeşitli işlerde çalışmakta ve farklı mekânlarda bulunmaktadır. Ancak bu fedakâr insanlar, nöbetleşe Rasûlullah'ın sohbetine katılmakta ve duyduklarını diğer kişilere anlatmaktadırlar. Bu şekilde bir şuur top/umu oluşmakta ve İslâmî bilgiler hızla Müslümanlar arasında yayılmaktadır. Nöbetleşe çobanlık yapmak suretiyle Allah Rasûlü'nün sohbet halkasına katıldıklarından bahseden sahâbîlerden biri de Ukbe b- Âmir'dir.[152]

*** Hadis Alimlerinin Görevi: Sahih Ve Zayıflan Ayırmak, Farklılıkları Doğru Te'vil Etmektir**

53/250- Ebû Hıımeyd ve Ebû Üseyd (Radıyallahüanhnmâ):[153]
Hz. Peygamber (Saliaiiahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Benden bir hadis nakledildiğini duyduğunuzda, kalbiniz onu benimser, tüyleriniz ve tenleriniz ondan etkilenir ve onu kendinize yakın görürseniz, ben ona sizden daha yakınım. Ama benden nakledilen hadisi kalbiniz kabul etmez, tüyleriniz ve tenleriniz ondan sıkılır ve onu kendinize uzak görürseniz, ben ona sizden daha uzağım."[154]

54/251- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[155]
'Size Hz. Peygamber'den (SaiMiahü aleyhi ve sellem) (birden fazla mânâya ihtimali olan) hadis nakledilirse bu hadisi hidâyete, inanca ve takvaya en uygun olan mânâya hamledin, öyle yorumlayın ! '
§Başka tarikten aynı sahabîden benzeri nakledildi, farklılık; '...bu hadisi inanca, takvaya ve hidâyete en uygun olan mânâya hamledin, öyle yorumlayın ! ' şeklindedir.[156]

Açıklama

Bu rivayetlerde, Hz, Peygamber (Salialhhü aleyhi ve sellem) ve sahabeden bazıları, metin tenkidi üzerinde durmuşlardır. Ancak şunu unutmamak gerekir: Metin tenkidi sübjektif olur ve kötü kişilerin eline de fırsat geçerse hevâ ve heveslerine ya da tağutlarm emirlerine uymadığı için hadisleri reddederler. Bu felâketi Önlemek için hadis ve fıkıh âlimleri metin tenkidinde mükemmel ölçüler/metodlar bulmuşlardır. Daha geniş bilgi için usûl kitaplarına bakılabilir.[157]

*** İlk Dönemlerde Hadislerin Yazlması Yasaktı**

55/252- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahu anh):[158]
Rasûluliah (Saiiatiahn aleyhi ve setlem) şöyie buyurdu: "(Bu ilk dönemde,) benden Kur'an dışında bir şey yazmayın, kim Kur'an'dan başka bir şey yazdıysa onu yok etsin!"[159]

56/253- Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahu anh);[160]
(İlk dönemlerde) bazen arkadaşlarla oturur ve Hz. Peygamber'den (Saiiaiiahn aleyhi ve seüem) duyduklarımızı yazardık. Bir keresinde Rasûluliah yanımıza geldi ve ;
"Ne yazıyorsunuz ?" diye sordu. Bizde:
"Senden duyduğumuz şeyleri (yazıyoruz/ dedik.Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu : "Allah'ın Kitabı ile birlikte başka bir kitap mı yazıyorsunuz?'
'Biz sadece senden duyduğumuzu yazıyoruz.'

"Allah'ın Kitabını yazini Allah'ın Kitabı ile birlikte başka bir kitap mı yazıyorsunuz, sadece Allah'ın Kitabını yazın! Sadece onu yazın!"
Bunun üzerine biz de onları bir tepede topladık ve hepsini yaktık. Sonra Rasûlullah'a dedik ki:
1 Ey Allah 'm Rasûlü! Sözlerini senden nakledelim miT
"Evet, sözlerimi nakledebilirsiniz, bu konuda sakınca yok. (Ancak dikkat edin,) Kim benim adıma bir söz uydurursa, cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın!"
'Ey Allah 'in Rasûlü! İsrail oğullarından da nakledelim miT
"Evet, İsrail oğullarından da nakledebilirsiniz, bu konuda sakınca yok. Onlardan naklettiğiniz şeylerden daha ilginç olanı da yanlarında bulunmaktadır."[161]

Açıklama

Bu rivayetlerde geçtiği gbi, İslâm'ın İlk döneminde hadislerin yazılması yasaklanmış olabilir. Bunun sebebi,
1- K.ur'ân'la beraber hadislerin de yazılması durumunda iki metnin karışması endişesi,
2- İslâmî bilgilerin olgunlaşmadığı ilk dönemde yazılan bazı rivayetler, daha sonra nesh, tahsis ya da kayıtlama olguları karşısında zorluk çıkartabilir ve metinler karışabilir kaygısı ile sadece sözlü rivayet ve nakil serbest bırakılmış olabilir. Ancak daha sonra hadislerin bazı sahâbîlerce yazıldığı kesindir.[162]

57/254- Muttalip b. Abdullah[163] anlatıyor :[164]
Zeyd b. Sabit (Radıyallahü anh) bîr gün, Muâvİye'nİn (Radıyallahü anhümâ)
yanına girer ve ona Rasûluliah'ın bazı hadislerini nakleder. Muâviye de bir kişiye bunu yazmasını emredince, Zeyd :
'Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve seliem) bize, hadisin yazılmasını yasaklamıştı' der ve o kişi de yazdıklarını siler.
NOT: İik dönemlerde hadislerin yazılması yasağı görüşüne karşı çıkanlar der ki: yasakla ilgili nakillerden sadece Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen 55/252 no.lv rivayet sahihtir. Ancak bu hadis de o sahâbînin sözü olması ihtimali ile Bııhârî gibi mııhaddislerin tenkidine mâruz kalmıştır.' Mustafa el-Âzamî ilk dönemde de böyle bir yasağın olmaması düşüncesini ısrarla vurgular.[165] Doğrusunu Allah bilir.[166]

*** Sonraki Dönemlerde Hadis Yazma Yasağı Kaldırıldı**

58/255- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahüanhümâ):[167]
Ben Rasûlullah'tan (Saiiatlahü aleyhi ve set/em) her duyduğumu, kaybolmaması için yazıyordum. Kureyşliler buna mâni olmak istedi ve dediler ki:
'Rasûlullah'tan her duyduğunu yazıyorsun, hâlbuki o da bir insan, kızgın ve sakin olduğunda (farklı) konuşabilir.'
Bunun üzerine bir müddet yazmayı bıraktım ve durumu Rasülullalva bildirdim. O şöyle buyurdu ;
"Sen yaz! Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki benden hak sözden başkası sadır olmaz."[168]

59/256- Mücâhid ve Muğîre b. Hakîm anlatıyor:[169]
Biz Ebû Hüreyre'nin (Radıya/iahüanh) şöyle dediğini duyduk: 'Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) hadislerini benden iyi bilen yoktur. Ancak Abdullah b. Amr b. Âs bundan istisna edilebilir, çünkü o eliyle yazar ve kalbiyle korurdu. Ben ise sadece kalbimle koruyorum, (ama) elimle yazmıyordum. O, (yazmak için) izin istedi ve Rasûlullah da ona izin verdi.'
§(Bir başka rivayette: 'RaSUİUİlah'in (SaUallahü aleyhi ve sellem) hadislerini benden fazla bilen yoktur. Ancak Abdullah b. Amı b. Âs bundan istisna edilebilir, çünkü o yazardı, ben yazmazdım.)[170]

60/257- (z.) Abdullah, Yahya b. Maîn'in şu sözünü nakleder:[171]
Abdurrezzak bana :
'Yanımda yazılı metin olmadan da, benden bir hadis bile olsa yaz,' deyince şöyle cevap verdim :
'Hayır, bir harf de olsa, (yazılı metinden nakletmedikçe yazmayacağım.)'[172]

Açıklama

*Yahya b. Maîn, büyük muhaddislerdendir. Ahmed b. Hanbel cnun hakkında : 'Yahya'nın bilmediği hadis sağlıklı olamaz, araştırılmalıdır,' dedi. Medine'de h.233 yılında vefat etti.
*Abdurrezzak b. Hemmam, büyük muhaddislerden olup el~Musannef sahibidir. H.211 yılında 85 yaşındayken vefat etti.
Bu rivayet, ilk dönem âlimlerinin hadis naklindeki araştırma ve titizliğini göstermektedir. Yahya b. Maîn, Abdürrezzak'ın ilmî açıdan büyüklüğüne rağmen sırf karıştırma ve unutma endişesiyle yazılı metin olmadan ondan hadis yazmamaıştır.[173]
§İlk dönemlerde yapılan hadis çalışması için bk.
a- Mustafa Sıbâî, es-Stinne ve mekânetüha fı't-teşrîi'l-lslâmi (Trc. İslâm Hukukunda Sünnet)
b- Mustafa el-Âzamî, Studies in Early Hadith Literatuare (Trc. İlk Devir Hadis Edebiyatı)
c- Mustafa el-Âzamî, Dirâsâtünfı 'l-Hadîsi 'n-Nebevi ve târihi tedvînih,
d- Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sunne kable't-tedvîn
e- Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn
f- Mustafa el-Âzamî, Menhecü'n-nakdınde'l-muhaddisîn
h- Dr. Ekrem Ziya el-Umerî, Buhûsiin fi târihi's-simneti'l-mıtşrika
ı- Salim el-Behensâvî, es-Sünnetii 'l-miifterâ aleyhâ
i- Rifat Fevzi, Tevsîku's-sünnefi'l-kami's-sânî.[174]

*** Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Yasaklanması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Ey İnsanlar! Ben hepinize gönderilmiş Allah Rasûlüyüm ki göklerin ve yeryüzünün otoritesi O (Allah'a) aittir. Dirilten ve öldüren

O Allah'tan başka ilâh yoktur. Haydi siz de Allah'a ve ümmî peygamber olan Rasûle iman edin, O (Peygamber de) Allahâ ve O'nun sözlerine iman etmektedir. Ona itaat edin ki hidâyete eresiniz.' (Araf 7/158).[175]

61/258- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyallahüanh):[176]
RaSÛlUİIah (Sallallahü aleyhi ve sellemj buyurdu :
"Ehl-i kitaptan bir şey sormayın! Onlar, kendileri sapıttığı hâlde sizi hidayete/doğruya getiremez. Siz de bu durumda ya batılı tasdik etmiş yada bir hakkı tekzib etmiş olursunuz. Eğer Mûsâ (Akyhisselûm) aranızda olsaydı, benden başkasına tâbi olması (ona da) helâl olmazdı."[177]

62/259- Cabir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahü anh):[178]
Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) Ehl-i kitaptan elde ettiği yazılı bir metinle Rasûlullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) yanma geldi ve onu okudu. Peygamberimiz bu hareketine kızdı ve şöyle dedi :
"Ey Hattab'ın oğlu! O kitaptaki bilgiler hoşuna mı[179] gitti? Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki ben size tamamen hâlis (karışık ve şüpheli olmayan) bir din getirdim.
Ehl-i kitaptan bir şey sormayın! Olabilir ki size bir doğruyu anlatırlar, onu tekzip edersiniz ya da bâtılı anlatırlar, onu da tasdik edersiniz. Eğer Mûsâ (Aieyhisselâm) bugün yaşasaydı benden başkasına tâbi olma hakkı ona da verilmezdi."[180]

63/260- Abdullah b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh):[181]
Ömer b. Hattab (Radıyallahü anh) RasÛİLlIlah'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanma geldi ve dedi ki :
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyza oğullarından bir tanıdığıma uğradım ve bana Tevrat'tan özlü sözler yazdı, sana onları nakledeyim mi?'
Rasûlullah'm yüzü değişti.
Abdullah b. Sabit ona dedi ki:
'Rasûlullah'm yüzündeki değişikliği görmüyor musun?'
Hz. Ömer :
'Biz Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammed'i (SaiMiahn aleyhi ve sellem) Rasûl olarak kabul ettik' deyince, Rasûlullah'm yüzündeki (sıkıntı) açıldı ve şöyle buyurdu :
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki eğer Mûsâ (Aleyhissetâm) bugün yaşasa ve siz de ona tâbi olsanız, beni terk etseniz kesinlikle dalâlette (sapıtmış) olursunuz. Ümmetlerden benim hisseme sizin döneminiz düştü ve peygamberlerden sizin nasibiniz de benim."[182]

64/261- Ibn Ebî Nemle (babası) Ebû Nemle el- Ensârî'den (Radıyaliahü anh):[183]
Rasûlullah'ın (Sallailaha aleyhi ve seîiem) yanında otururken, Yahudilerden biri geldi ve dedi ki :
Ey Muhammedi Bu cenaze konuşur mu, ne dersin?' Rasûlullah : "Allah daha iyi bilir" dedi. Yahudi :
'Ben şehadet ederim ki o konuşur' deyince de Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Ehl-i kitap size bir şeyler anlattığında onları ne tasdik edin ne de tekzip edin! Sadece biz Allah'a, Kitaplarına ve Peygamberlerine iman ettik, deyin, Bu durumda eğer dedikleri doğruysa tekzip etmemiş, batılsa da tasdik etmemiş olursunuz."
NOT: Bu bölümde Peygamberimiz (Saiiatlahn aleyhi ve seiiem), Ehl-i kitaptan gelen bilgiler konusunda dikkatli olmamız gerektiğini ve yorum yapılmamasının daha doğru olacağını vurgulamaktadır.[184]

*** Ehl-i Kitaptan Nakil Yapmanın Serbest Bırakılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Biz senden önce de kendisine vahyettiğimiz kişiler gönderdik. Eğer bilmiyorsanız uzmanlarına sorun ! ' (Enbiya 21/7).[185]

65/262- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):[186]
Rasûlullah'ın (SaUatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum : "Benden bir âyet de olsa başkalarına ulaştırın. İsrail oğullarından da nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur.
Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."[187]

66/263- Ebû Said el- Hudrî'den (Radıyaliahü anh):[188]
(Bu rivayet 56/253 nolu hadiste geçti ve son bölümü konuyla İlgili olduğu için yeniden zikredildi. Bu rivayetteki ziyâde;)
Peygamberim İz'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
Ey Allah'ın Rasûlü! İsrail oğullarından nakiller yapabilir miyiz ?' dedik. Şöyle buyurdu :
"Evet, İsrail oğullarından da nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur. Onlardan bir şey aktarırsanız bilin ki yanlarında daha acaib bilgiler de vardır. "[189]

Açıklama

İsrâiliyyat, önceki ümmetlerden bize ulaşan bilgiler, demektir, îsrâiîiyyat konusundaki değişik rivayetlerden anlaşılan:
1- Kur'an ve Sünnet'e aykırı bilgiler nakledilmemeli,
2- Kur'an ve Sünnet'e uygun bilgiler de te'kid ya da beyan için nakledilebilir. Ancak bunun îsrailî bilgi olduğu mutlaka belirtilmeli ve kaynağı verilmelidir. Kaynaksız ve yerini belirtmeden yapılan nakiller Müslümanların kendi düşünceleri olarak anlaşılır ve büyük problemlere yol açar.[190]

*** Hadis Uydurmanın Ağır Sorumluluğu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Kendisi İslâm'a davet edildiği hâlde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir !' (Saf61/7).[191]

67/264- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):[192]
RasÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Ümmetimden yalancı deccallar olacak, sizin ve atalarınızın duymadığı hadisler söyleyecek (uyduracak). Onların sizi saptırmasından sakının ! "[193]

68/265- Semürab. Cündüb (Radıyallahü anh):[194]
Hz. Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve sellem) nakletti:
"Kim yalan olduğunu bile bile, (uydurulmuş) sözü hadis diye rivayet ederse o kişi büyük yalancılardandır."[195]

69/266- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):[196]
Hz. Peygamber (SaUaifohü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim yalan/uydurma olduğundan şüphelendiği bir hadisi benden naklederse o kişi yalancılardan biri olur."[197]

70/267- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[198]
Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bildikleriniz dışındaki hadis rivayetinde dikkatli olun ! Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (Şimdiden).[199]

71/268- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):[200]
Rasûlullah'ın (Saiiaitaha aleyhi ve sellem) bu minberde şöyle konuştuğunu duydum:
"Ey İnsanlar! Benden çokça hadis rivayetinde dikkatli olun! Benim adıma konuşan ancak doğruyu nakletsin! Kim de benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."[201]

72/269- EbÛ Saİd el- Hudrî'den (Radıyallahü anh):[202]
Rasûlullah (Saifoiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Benden hadisleri nakledin (ancak) yalan uydurmayın ! Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın. İsrail oğullarından nakil yapabilirsiniz, sakınca yoktur."
NOT: îsrâil oğullarından nakil yapma konusunda bk. hadis no. 66/263 ve ilgili açıklama...[203]

73/270- Yahya b. Meymûn el- Hadramî'den:[204]
(Sahabeden) Ebû Mûsâ el-Gâfikî (Radıyallaha anh), (Sahabeden) Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin (Radıyallaha anhj minberdeykeı Rasûlullah'tan (Saltalfahü aleyhi ve seiiem) hadisler naklettiğini gördü ve dedi ki:
'Arkadaşınız (dinin) ya koruyucusu ya da bozguncusudur. Rasûlullah'ın bize en son söylediği sözlerden biri şuydu:
Allah'ın Kitabına yapışın! (Meşhur olmak için) benden çokça hadis rivayet eden bir toplulukla karşılaşacaksınız.
Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın. Kim de benden bir şey ezberlemişse onu başkalarına nakletsin !"[205]

74/271- Muhammed b. Kâ'b b. Mâlik'ten:[206]
Biz; 'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi, Rasûlullah böyle dedV diye nakiller yaparken yanımıza Ebû Katade (Radıyallahü anh) geldi ve dedi ki:
'Sımalar değişmiş, siz ne dediğinizi biliyor musunuz? Ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Kim benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemdeki yerine (şimdiden) hazırlansın."[207]

75/272- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhamâ):[208]
RaSÛllllIah (SallaÜahü aleyhi ve sel/em) ŞÖyİe buyurdu:
"Kim benim söylemediğim sözleri (hadis olarak) uydurursa cehennemde kendisine bir bina yapılır."[209]

*** İlmin Bir Toplumdan Alınması Felâkettir**

Allah Teâlâ buyurdu:
'...Çok kişi arzularına göre bilgisizce (toplumu) saptırır. Rabbin, o haddi aşanları çok iyi bilmektedir' (En'âm 6/119).[210]

76/273- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anhümâ):[211]
Rasûlullah'ın (Sallaliahüaleyhivese/lem) şöyle dediğini işittim: "Allah toplumdan ilmi bir anda söküp almaz. Fakat âlimlerin (sayısını) azaltır, hatta hiçbir âlim kalmaz ve insanlar cahilleri rehber edinir. Onlar da sorulduğu zaman bilgisizce cevap verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar."
§Bir diğer rivayette ise Rasûlullah (Sallaliahü aleyhi ve seiiem) şöyle
buyurdu:
"Allah bir topluma ilmi verdikten sonra hemen söküp almaz. Fakat âlimlerin (sayısını) azaltır. Her âlim vefat ettikçe onunla birlikte olan ilmin bir parçası kaybolur, sonunda hiçbir âlim kalmaz ve insanlar cahilleri rehber edinir. Onlara sorulduğunda da bilgisizce cevap verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar."[212]

77/274- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):[213]
Rasûlullah (Sallaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İlmin (kaldırılıp) yerine cehaletin gelmesi, içki ve zinanın da yaygınlaşması kıyamet alâmetlerindendir."[214]

78/275- İbn Abbas (Radıyaliahüanhümâ) dedi ki:[215]

'Mü'minin karşılaşacağı en son sıkıntı, ölümdür.
"O gün gökyüzü erimiş bir maddeye benzer,"[216] ayetinin tefsirinde (İbn Abbas): "(Gökyüzü) yağ tortusuna benzetilmektedir" dedi ve ekledi:
"Gece boyunca secde ederek..."[217] ayetindeki mânâ; "gece içinde" demektir.
İlmin kayboluşu nedir, bilir misiniz?
O, âlimlerin yeryüzünden gidişidir/kaybolmasıdır.'[218]

79/276- Ziyâd b. Lebîd'den (Radıyaliahü anh):[219]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve sellem) bîr şey anlattı ve ; "Bu şey, ilmin kaybolduğunda gerçekleşecektir" dedi.
kadar buyurdu:
kuturken Ve °n'ar da k en ,I,m nasıl kaybolur?' dedik. O şöyle buyurdu:
“Annen seni kaybetsin ey Ümmü Lebid’in oğlu![220]
Yahudi ve Hıristiyan Tevrat’ı kişiler haline geldiler, öyle değil mi?...[221]

80/277- Avf b. MâlİK'ten (RadıyaUahü anh):[222]
Bir gün Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve seilem) ile birlikte otururken gökyüzüne baktı, sonra şöyle dedi:
"Bu ilmin kaldırılma vaktidir."
Ensardan Ziyâd b. Lebîd isimli biri dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kur'ân yanımizdayken onu çocuklarımıza ve kadınlarımıza Öğretirken, ilim nasıl kaldırılır?' Peygamberimiz:
"Medine'de seni en anlayışlı kişi olarak kabul edersem (cevap ver,)" dedi, sonra da Ehl-i kitap'ın, yanlarında Allah'ın Kitaplarından ikisi olduğu hâlde sapıttıklarından bahsetti.
§Cübeyr b. Nüfeyr, musallada Şeddad b. Evs ile karşılaştı ve bu hadisi Avf dan aldığını nakletti. Şeddad b. Evs dedi ki:
"Avf doğru söylemiş. İlmin kaldırılması nedir, sen bilir mısinT
'Hayır, bilmiyorum.'
'O, ilim kaplarının/sahiplerinin kaybolmasıdır. Hangi ilim önce kaldırılacak, bilir misİnT
'Hayır, bilmiyorum.'
"Huşu ilmi (önce kaldırılacak), hâttâ (öyle olacak ki) huşu sahibi birini neredeyse bulamayacaksın?[223]

81/278- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (RadıyaUahünanh):[224]
Peygamberimiz (Saiiai/ahu aleyhi ve seilem), Veda Haccı günü bembeyaz bir deve üzerinde terkisinde Fazl b. Abbas (Radıyaliahü anh) olduğu hâlde ortaya çıktı ve şöyle buyurdu:
"İlim sizden çekilip alınmadan ve kaldırılmadan önce ilim öğrenin! İzzet ve celâl sahibi Allah şu âyeti indirdi:
"Ey iman edenler, açıklandığında ağır gelecek konularda (fazla) soru sormayın. Kur'an indirilirken sorsaydınız, size açıklanırdı. (Demek ki) Allah o konuda sizi serbest bıraktı. Şüphesiz O affeden ve yumuşak davranandır."
Râvi dedi ki:
'Biz fazla soru sormayı iyi karşıİamazdık, Allah Peygamber'ine ilgili âyetleri indirirken de (soru sormaktan) çekinirdik.
Bir bedevinin yanma geldik ve ona elbise (hırka) vererek kendisini aracı kıldık. Bedevi hırkaya (tümüyle) sarıldı, hatta hırkanın kenarının sağ kaşı tarafından çıktığını (her tarafı kapattığını) gördüm.
Sonra bedeviye dedik ki:
'Hz. Peygamber'e soru sor!' O da:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Kur'ân yanımızdayken, onun içindekileri öğrenmişken ve kadınlarımıza, çocuklarımıza, yanımızda çalışanlara öğretirken ilim nasıl kaldırılır?' deyince Peygamberimiz başını kaldırdı, gazabından dolayı yüzüne kıpkırmızı bir renk yayılmıştı ve buyurdu ki:
"Annen seni kaybetsin e mi, (şimdi cevap ver;) şu Yahudi ve Hristlyanlar yanlarında Kutsal Kitaplar olduğu hâlde, Peygamberlerinin getirdiklerinin bir harfiyle bile irtibatı olmayan kişiler hâline geldiler, (öyle değil mi?..)
Dikkat et! İlmin kaldırılması ilmi taşıyan (âlimlerin) yok olmasıyla gerçekleşecektir."
Bu son sözünü Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seitemj üç kere tekrarladı.[225]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/247.
[2] sened:
Sahih: Müsned, 1/385, H.no:3651, 1/432, H.no:4|09; Buhârî, İlim, 15; Zekât, 5; Ahkâm, 3; î'tisâm, 13; Müslim, Salâtu'i-müsâfirîn, 268; İbn Mâce, Zühd, 22, H.no:4208; İbnti'İ-Mübârek, Zühd, s.353, H.no:994; Hennâd, Zühd, 11/640, H.no:1389; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/410-411, H.no: 1847-1848; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/88; Şuabü'l-îmân, VI/73, H.no:7528; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/426, H.no:5840; Şâşî, 11/182-183, H.no:749-750; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/200, H.no:1712; Humeydî, 1/55, H.no:99; Ebû Ya'lâ, IX/11, H.no:5078; IX/115, H.no:5186; IX/147, H.no:5227;
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâj benzer bir rivayet İçin bk. Müsned, II/8-9, H.no: 4550,11/36, H.no: 4924,11/88, H.no: 5618, Buhârî, Fezâilü'i-Kur'ân, 20; Halku efâli't-[bâd, s. 119; Müslim, Salâtu'i-müsâfirîn, 266-267; Ebû Nuaym, Müstahrec, 11/410, H.no: 1845-'846; Tirmizl, Birr, 24, H.no:1936; İbn Mâce, Zühd, 22, H.no:4209; İbn Ebî Şeybe, VI/153, H.no:30281; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/188, H.no:7615; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/27, H.no:8072; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XII/296, H.no:13162; el-Mu'cemü'l-evsat, IIf/126. H.no:2688; Rûyâm, 11/397, H.no:1389; Ebû Ya'lâ, IX /291, H.no:5417; IX /365, H.no:5478: IX /401. H.no:5543; Abd b. Humeyd, s.239, H.no:729; Deyfemî. Firdevs, V/189-190, H.no:7918
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) benzer rivayet için bk. Mümed, U/479, H.no; 10166, Buhârî, Fczâilü'l-Kur'ân, 20; Haîku efâli'l-ıbâd, s. 119; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ. İV/Î89, H.no:7616; Lâlkâl 11/347, H.no:578
c-Abduliah b. Amr b. eİ-Âs'tan (RadıyaUahu anh) benzer rivayet için bk. Heysemî, Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde bu rivayetin varlığını ifade ettikten sonra hadisin senedinde Ravh b. Salah'ın bulunduğunu, bu zatın ise İbn Adiy tarafından zayıf, İbn Hıbban tarafından da sika sayıldığını belirtir. Hakim'in de "sikadır, me'mûndur" dediğini nakleder. Bk. Mecma1, 11/256; III/IÛ8
d-Semure b. Ciindüb'den (Radıyallahü anh) benzer rivayet için bk. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde nakledildiğini belirttikten sonra hadisin senedinde zayıf sayılan bazı râvîlen'n bulunduğunu, Bezzâr'in zayıf bir senedle rivayet ettiğini ifade etti. Bk. Mecma\ H/256
e-Yezid b. el-Ahnes'den (RadıyaUahu anh) benzer rivayet için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, III/375, H.no:2271; el-Mu 'cemü 's-sağir, 1/93. H.no: 125: Müsnedü 'ş-Şâmiyyîn, U/214, H.no:1212; Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü't-kebîr ve el-Mu 'cemü 'l-evsat isimli eserinde nakledildiğini ve râvîlerinin de sika olduklarını ifade etti. Bk. Mecma',11/256:111/108
f-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) benzer rivayet için bk. Ebû Ya 'lâ, (1/340, H.no: 1085; Heysemî, hadisin Ebû Ya'la tarafından sahih ricaliyle nakledildiğini, bir benzerinin de Bezzâr tarafından rivayet edildiğini belirtir. Bk. Mecma\ 11/256-257; 111/108.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu’r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/247-248.
[4] Sened:
Hasen: Müsned, III/I57, H.no: 12537: Deylemî, Firdevs, IV/134, H.no:6418; Râmehurmuzî, Emsâlü'l-hadis, s.87, H.no:51; Heysemî, "Hadisin senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bunun hakkında delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilaf bulunmaktadır. (Rişdîn b. Sa'd için bk.31/73.hadis) Enes'in (Radıyallahü anh) talebesi Ebû Hafs (Ömer b. Abdullah) ise meçhuldür," der. Bk.Mecma\ 1/121, 1/201; Münzirî de aynı kanaati taşıdığını belirtir. Bk.Terğlb, 1/56, H.no:128.

Heysemî'nin Rişdin için "zayıftır' dediği yerler için bk. Mecma', 1/60, 89, 214, 265; V/294, 295, 328; VI/13; VI/319; VÎI/52, 78; VIII/46, 81; IX/79; Heysemî, eserinin bazı yerlerinde ise "seyyİü'I-hıfz (hafızası kötü)" (1/266); "kendisiyle delil getirilip getirilmemesi hususunda ihtilaf vardır" (IX/70); "ekseriyet zayıflığına hükmetti" (1/58, 209; VIII/223); "münkeru'i-hadis" (I/İ19); "cumhur, zayıflığı Üzerinde görüş beyan etti; ancak sika sayan da olmuştur" (1/160); "Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel sika; diğerleri zayıf saymıştır' (f/242: V/274): "Heysem b. Hârice sika saydı; Ahmed b. Hanbel ise "Rikâk/zühd hadislerinde herhangi bir beis yoktur" dedi; fakat cumhur zayıf saydı" (U/74; V71I8); "Rikâk/zühd hadislerindeki rivayetleri hasendir"(X/31) "zayıftır, ancak amellerin faziletleri (Rikâk/zühd hadisleri) İle ügili rivayetleri kabul edilir" (X/I23, 156); "hakkında tenkit var; ancak bazıları sika saymışlardır" (11/24; 111/172, 239); "hakkında tenkit var" (11/301; 111/20); "baskın olan görüşe göre zayıftır" (VU/203); "sika sayıldığı hâlde zayıftır' (IV/166. 300; V/25, 58, 101, 162; VII/I45); "zayıftır, mütâbaatlarla kuvvet kazanır" (V/290); "sika sayılmıştır" (IX/I36)gibİ ifâdelerle Rişdin'i tanıtır.

Bûsirı de Rişdin'in zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Afisbâhu'z-zücâce, İ/60, 67, 76; Bûsirî, Rişdin'i zayıf sayan âlimlerin isimlerini de verinibn Maîn, Ebû Hatim er-Râzî, Ebû Zür'a, Nesâî, îbn Hibbân. Cüzcânî, İbn Yûnus, Jbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve diğerleri. İbnü'l-Cevzî ise Rişdin'in neslinin de zayıflıkla temayüz ettiğini söyler: Oğlu Haccâc, torunu Muhammed b. Haccâc, torunun oğlu Ahmed b. Muhammed...Bk. Bûsirî Misbâhu'z-zücâce, IH/124; İbnü'l-Cevzî, el-Ilelü'l-mütenâhiye, I/1I5, 354; U/653, 939; İbn Ebî Hatim er-Râzî, Ifel, 1/44; İbnü'l-Cevzî, Ahmed b. Hanbel ve Fellâs'ın da bu zâtı zayıf saydığını ekler. Bk. el-Ilelü' 1-mutenahiye, 1/53-354; Fakat, Ahmed b. Hanbel kendi eserinde sika olduğunu vurgular. Bk. el-Ilel ve Ma 'rifetü 'r-ricâl, U/479, Trc.no:3145;

İbn Hacer, Rişdin'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lchîa'yı Rişdin'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnus'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini naklederek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no:I575. Tİrmizî, âlimlerin bu zatı, hafızasından dolayı zayıf saydığını söyler. Ek.Tinnizî. Cum'a, 17, H.no:513; Taharet, 40, H.no:54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde, zayıflığının tartışılabileceğini ifade etti.) Tirmizî'nin Sünenincie bu zâtı zayıf saydığı hadisler için bk.Sifatü cehennem, 4, H.no:258I, 2584; 10, H.no:2599; Kıraat, I, H.no:2930; Tirmizî, Rişdîn b. Sa'd'ın yer aldığı bir hadis için de "hasen-garib" hükmünü verir. Bk.Birr, 31, H.no: 1949; Tefsir. 9/9. H.no:3093. Bir hadiste ise sadece "hasen" hükmünü verir: Deavât, 64, H.no:3476. Senedde yer aldığı hâlde herhangi bir hüküm vermediği de olur. Bk.Kader, 16, H.no:2153. Yahut "garib'" demekle yetinir. B^Fiten, 79, H.no:2269; Sifatü'l-cenne, 8, H.no:2540; 23, H.no;2562; Tefsir, 56/3, H.no:3294; 70/1, H.no:3322 (Fakat bu r"vâyet: Sifatü cehennem, 4, H.no:258I ile aynı olduğu hâlde orada zayıf olduğunu söylemişti)

Suyûtî, hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.el~Câmiu 's-sağîr, H.no:2441. Bennâ da bu kanaatte olduğunu, Suyûtî'nin hükmünü vererek yansıtmaya çalışır. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/145.

[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/248-249.

[6] Sened:

Sahih: Müsmd, IV/399, H.no; 19464; Hadisin ilk bölümü için bk. Müsned, IV/4I2, 19587 IV/417, H.no: 19630 (Bu rivayetler 19/216.hadiste zikredilecektir); IH/13i, H.no: 12273 ("ve eskinû" lafzıyla); III/209, H.no: 13109 (Bu iki rivayet ise Enes'ten -Radıyaiiahü anlı- sahicidir. Bunlar 19/216.hadiste zikredilecektir); Müslim, Cihâd, 6-8; Ebu Avâne, IV/2I5, H.no:6558; Ebû Dâvûd, Edeb, 17, H.no:4835; Ebû Ya'lâ, XIU/306, H.no:7319: Hadisin ikinci bölümü için bk. Buhârî, İlim, 20; Müslim, Fezâil, 15; Ebû Yala, XIII/296, H.no:7311; Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 111/427, H.no:5843; Râmehurmuzî, Emsâlü 7-hadis, s.28, H.no:12; Ibn Ebî Âsim, 11/437, H.no:903; Lâikûî, 1/78, H.no:87.

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/249-251.

[8] Sened:

Sahih: Müsned, 1/35. H.no: 232; Ma'mer b. Râşid, Xl/439; Müslim, SalâtÛ'l-mÜsâfirîn, 269; Ibn Mâce, Mukaddime, 16, H.no: 218; Dâriml Fezâilü'l-Kur'ân, 9, H.no: 2368; Ebû Nuaym, Müstahrec, II/412, H.no: 1850; Beyhakî, es-Sünenü l-kübrâ, 111/89, H.ıio:4904; Şuabü '/-îmân, H/549, H.no:2682; Ebû Ya'lâ, 1/186, H.no:211.

[9] Ferâiz, miras ya da farzlar ilmidir.

[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/251-252.

[11] Sened:

Sahih: Müsned, III/146, H.no:12420. Benzer rivayet için bk. 111/175, H.no:12725; 111/286, H.no:13981; III/212, H.no:13150; III/125, H.no:12201; Buhârî, Âhâd, İ: Müslim, Fezâilii's-sahâbe, 53-55; Tirmizî, Menâkıb, 32, H.no:3796, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 11, H.no:135; Tayâlisî, s.272, H.no:2038; Abd b. Humeyd, s.399, H.no:1345; Hâkim, Müstedrek, 111/299, Hn.o:5163; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/17, H.no:2I01; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/414, H.no:3930; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/57, H.no:8196; Şâşî, 11/232-233, H.no:804.

[12] İlgili rivayetler için bk. Müsned, III/133, H.no:12298; IH/189, H.no:12901; III/245, H.no: 13497; Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'm (Radıyallahü anh) "ümmetin emini"" olduğunu ve diğer bazı sahabenin özelliklerini kısaca ifade eden hadisler için bk. Müsned, 111/184, H.no:12839; 111/281, H.no:13925; Tirmizî, Menâkıb, 32, H.no:3790-3791, (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, U, H.no:154; Abdürrezzâk, XI/225, H.no:20387. Hz.Ömer'in (Radıyallahü anh) bir vesîle ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın (Radıyallahü anh) "ümmetin emmi" olduğunu vurguladığını ifade eden rivayet için bk. Müsned, 1/18, H.no: 108.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/252.

[13] Sened:

Hasen; Müsned, V/323, H.no: 22654; Hâkim,"Müstedrek, 1/211, Hn.o:421: Humeydî, 11/268, H.no:286, Makdisî, Muhtara, VIII/362, H.no:445; Heysemî isnadının hasen olduğunu söyler. Rk.Mecma', 1/127, VIII/14; Münzirî de bu görüştedir. Bk.Terğîb, 1/64, H.no:169. Çünkü senedinde Mâlik b. el-Hayr bulunmaktadır. İbn Hıbbân ve Hâkim "sika" kabul etmiş, Zehebî de Hâkim'in bu görüşünü onaylamış; İbnü'i-Kattân ise adaletinin sabit olmadığını söylemiş ancak herhangi bir cerh sebebini belirtmemiştir.

a-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Birr, 15, H.no:1919, (Tirmizî, rivayetin garİb olduğunu belirttikten sonra, bu konuda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, İbn Abbas ve Ebû Ümâme'den -Radıyallahü anhüm- nakillerin bulunduğunu söyler);

b-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 58, H.no:4943; Tirmizî, Birr, 15, H.no:1920;

c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî, Birr, 15, H.no: 1921;

d-Ebû Ümâme'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/167, 236, H.no:7703, 7922.

[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253.

[15] Sened:

Sahih: Müsned, 1/306, H.no: 2791; Tirmizî, İtim, 1, H.no:2645, (Hasen-sahîhtir. Bu konuda Hz. Ömer, Ebû Hüreyre ve Muâviye'den -Radıyallahü anhüm- nakiller bulunmaktadır); Ûârimî, Mukaddime, 24, H.no:23I; RÎkâk, 1, H.no:2709; Makdisî, Muhtara, X/408-409, H.no:430-431; Taberâni, et-Mu'cemü'f-kebîr, X/323, H.no:10787.

a-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/322, H.no:3288. Heysemî, Taberânî'nin bu rivayetinde zayıf olan İbn Lehîa'nın varlığına işaret etti. Bk. Mecma\ I/I21.

b-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Ebî Şeybe, VI/240, H.no:31047 (mevkuf olarak); Bezzâr, V/İ17, H.no:I700; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/I5İ, H.no:8756; X/197, H.no:10445; Heysemî, Taberânî'nin ve Bezzâr'ın bu rivayetinin sika râvîlerle nakledildiğini ifade etti. Bk. Mecma', 1/121. Münzirî de isnadında bir bcisin olmadığını belirtir. Bk. Terğîb, 1/50, Rno:10I.

c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Rebî' b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.31, H.no:25.

d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 9/206.hadisin tahrici.

e-Muâviye b. Ebû Süfyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 8/205 ve 10/207.hadislerin tahrici.

[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253-254.

[17] Sened:

Sahih: MiİsnedV IV/92, H.no:16777. Benzer rivayet için bk. İV/93, H.no:16785; TV/96, H.no: 16821: IV/97, H.no: 16823; İV/98, H.no:16836 İV/99. H.no:i6852; İV/!01, H.norl6868; IV/92-93, H.no: 16782; IV/93. H.no:16793; IV/95. H.no:16803; IV/96, H.no:16817; IV/92, H.no: 16780; IV/93, H.no: 16792; IV/93, H.no:16789; IV/99, H.no:16852 ("innemaene hazin"' ilaveli rivayet); Mâlik, Mıvatta', Kader, 8; Buhârî, İlim, 13; İ'tisâm, 10; Farzu'l-humus, 7; el-Edebü'l-müfred, s.232, H.no:666; Müslim, Zekât, 98-100; Rebî' b. Habib el-Ezdî, Müsned, s.31, H.no:26; İbn Ebî Şeybe, VI/240, H.no:31045~31046; İbn Mâce, İlim, 17, H.no:22l; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:230, 232; Heysemî, Mevârid, 1/49, H.no:82; Ebû Nuaym, Müstahrec, III/106-107. H.no:2313, 2316: Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/158, H.no:257; 1/240. H.no:428; 1/431, H.no:758; 11/154, H.no:1095; 11/159. H.no:! 106; el-Mu 'cemü'l-evsat, 11/117, H.no:1436; VI I/42, H.no:6794; VIII/58, H.no:7957: IX/273, H.no:8614: DC/328, H.no:8766; el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/321, 329, 330. 338. 342, 344, 348, 367. 369, 371. 385. 386, 389, 391, 395, H.no:729, 755-756, 782-786, 792, 797, 810. 860, 864, 867, 871, 904. 906, 911, 912, 918, 929; Ebû Ya'lâ, XIII/371, H.no:7381; (Heysemî, Taberânî'nin rivayetinde müphem râvınin ve Ebû Ya'la'nın rivayetinde ise zayıf sayılan Velid b. Muhammed'ın bulunduğunu ifade etti. Bk. Mecma\ 1/183) Abd b. Humeyd. s.156, H.no:412; Kudâl Müsnedü'ş-şihâb, 1/225, H.no:346; 11/95, H.no:954; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, U/264. H.no:1702;IV/226,H.no:4870

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/254.

[19] Sened:

Sahih: Müsned, 11/234, H.no: 7193 (uzun bir hadisin son bölümü): Ma'merb. Râşid, XI/403; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:220; Ebû Ya'lâ, X/238, H.no:5855; Mu'cem, s.38. H.no:2; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/425, H.no:5839; İshâk b. Râhûye, 1/400, H.no:439; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/224, H.no:345; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/319, H.no:5424; el-Mıt'cemü's-sağîr, 11/76, H.no:810. Heysemî, Taberânî'nin bu rivayetinin sahih ricaliyie nakledildiğini ifade etti. Bk. Mecma', i/121.

[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/255.

[21] Sened:

Sahih: Müsned, IV/96, H.no: 16817-16818; İbn Ebî Âsim, 11/503. H.no:!056; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/339, 366, H.no: 785, 861. Heysemî, Cebele b. Atıyye hariç, hadisin sahih ricaliyie nakledildiğini, bu zâtın ise sika olduğunu ifade etti. Bk. Mecma', V/217. Ayrıca 8/205.hadisin tahricine bk.

[22] Bu şekildeki hadisler, vicâde şeklindeki rivayetler olarak değerlendirilir.

[23] Müsned, IV/92, H.no:16780; IV/93, H.no:I6789; IV/98-99, H.no: 16845; Taberânl, el Mu 'cemü 'l-kebîr, XIX/350, H.no: 815; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, VII/280, H.no:10307.

[24] Müsned, IV/93, H.no:16792; IV/101, H.no:16870; Ebu Avane, IV/507, H.no:7505.

[25] Muhammed b. Ka'b: Hno:16803;IV/98;abd b. Humeyd, s.:157, H.no:146; Tebarani, el- Mu'cemu'l-kebir, XIX/340, H.no: 787.

[26] Ona salih ameli yanında Allah'ın fazlı ve rahmeti fayda verir.

[27] Müsned, IV/99, H.no: 16921; Müslim, Zekât, 98; Ebû Avâne, IV/506, H.no:7504; Taberânı, el-Mu 'cernü 1-kebîr, XIX/370, H.no: 869.

[28] Müsned, IV/101, Ma'mer b. Raşid, XI/303, Nesai Ahmed eş-Şeybani, V/459, Deylemi, Firdevs, II/183, H.no :2923.

Bu rivayetin ikinci bölümünün Ümmü Hani bt. Ebi Talib'den XXIV/436, Hno:1067.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/255-259.
[30] Sened:
Sahih:Müsned, III/367, H.no:14886.BenzerHeysemi sahih ricaliyle naklettiği belirtir.
a-Ümmü Seleme2den şahidi için bk.Hakim, Müstedrek, III7/271,H.no:5061.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.II/257, H.no:7487; H/260, H.no:7534; 11/391, H.no:9056; 11/431, H.no:9533; 11/438, H.no:9618; 11/485, H.no:10244-10246: H/498, H.no:10418; 11/524-525, H.no:10737; 11/539, H.no: 10898; Buhârî, Menâkıb, 1; Müslim, Bur, 160; Fezâilü's-sahâbe, l99;Fezâil, 168; Şafiî, Swue«, s.351, H.no:445; Tayâlisî, s.324, H.no:2476; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:229; Şâşî, 1/279; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/367. H.no:ll249; Beyhaki, ŞuabüUmân, 11/264, H.no:1701; Ebû Ya'tâ, X/457-458, H.no:6070; XI/438, H.no:6562; Humeydî, 11/451, H.no:1045; îshâk b, RâhÜye. 1/169, H.no: 116; 1/226, H.no:183; 1/436, H.no:505; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/145, H.no: 196; 1/354, H.no:606; Taberânî, el-Mu'cemü't-evsat, 1/217, H.no:704; Deylemî, Firdevs, IV/300, H.no:6880.
c-Zeyd b. Ebî Attâb'ın nakline göre Muâviye'nin (Radıyaliahü anh) hutbeden naklettiği ilgili bölüm için bk. Müsned, IV/101. H.no: 16868; İbn Ebî Şeybe, VI/402. FI.no: 32387; Ebû Amr Osmfin ed-Dânî, es-Sünenü'l-vâridefi'l-fıten, 11/486, H.no: 195.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/259-260.
[32] Sened:
Hasen: Müsned, V/196, H,no: 21612; Tirmizî, İlim, 19, H.no:2682; Ebû Dâvûd, İlim, 1, H.no:3641-3642; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:223; Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:349; Ebû Hanîfe, Müsned, s.57; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 11/362-363, H.no:1696-1697; MuhâmiH. Emâlî, s.330, H.no:354; Taberânî, Müsnedü 's-Şâmiyyîn, 11/224, H.no:1231; Beğavî, Şerhu's-sütrne, 1/275, H.no:129 (garib); Deylemî, Firdevs, 111/74, H.no:4207. Hadisin hasen olmasının sebebi; İbn Hibbân'ın "Sikât" isimli eserinde yer almasına rağmen Kesir b. Kays hakkında birtakım olumsuz ifadelerin bulunuşu ve Asım b. Raca' b. Hayve hakkında da ihtilafın varlığı... Bazı rivayetlerde Kays b. Kesir, bazılarında ise Kesir b. Kays olarak râvînin is"1' zikredilmektedir. Cerh ve ta'dîl kitaplarında da her ikisinin de kullanıldığı ifade edilmektedir. Bir sonraki hadisin tahririne bk-13/210.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/260.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/261.
[35] Sened:
Hasen: Müsned, V/196, H.no: 21612; Tirmizî, İlim, 19, H.no:2682; Ebû Dâvftd, İlim, I, H.no:3641-3642; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:223; Dârimî, Mukaddime. 32, H.no:349; Ebû Hanîfe, Mûsned, s.57; Beyhakî, Şuabü'1-îmân, 11/362-363, H.no:I696-1697; Muhâmiiî, Emâlî, s.330. H.no:354; Heysemî, Mevârid, 1/176-177. H.no:80; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/224, H.no:l231; Beğavî, Şerhu's-sünne, 1/275, H.no:129 (garib); Deylemî, Firdevs, 111/74, H.no:42Û7. Hadisin hasen olmasının sebebi bir önceki (12/209) hadisin lahricinde zikredildi.
Ayrıca Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Tirtnizî, İlim, 2. H.no:2646, (hasen): 16/213.hadisin tahricine bk. İbn Hibbân'ın senedinde Âsım'ın hocası Dâvûd b. Cemil. O'nun da hocası Kesir b. Kays olarak geçer. İbn Ebî Hatim, Dâvûd b. Cemil hakkında herhangi bir cerh ve ta'dîlde bulunmamıştır. Bu râvîyİ İbn Hacer zayıf (bk.Takrîb, Trc.no: 1778); Zehebî de sika kabul eder (bk,Kâşif, Trc.no: 1433). Kesir b. Kays hakkında da aynı hükmün verildiğini görüyoruz. Ayrıca İbn Hacer, "Kesjr" İsminin daha çok kullanıldığım ifade eder: (bk. Takrîb, Trc.no:5624; Kâşif. Trc.no:4644). Âsim b. Recâ hakkında ise, Zehebî "suveylih" (salih sayılabilir) hükmünü tercih ederken (bk. Kâşif, Trc.no:2499); îbn Hacer. "sadûktur, ama hata yapabilir," der. Bk. Takrîb, Trc.no:3058.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/261-262.
[37] sened:
Sahih: Müsned, IV/239, H.no: 18007, Benzer rivayet için bk.IV/239-240, H.no:18011-18013; IV/240, H.no: 18016, IV/241, H.no: 18018. Abdürrezzâk, Musanmf, 1/205, H.no:795; Şafiî, s. 17; Ümm, 1/34-35; Tayâlisî, s. 160, H.no:1165; İbn Ebî Şeybe, 1/162. H.no: 1867; V/2S4, H.no: 26112; Ebû Dâvûd, ilim, 1, H.no:3641; Tirmizî, Deavât, 98, H.no: 3536. (hasen-sahih); NesâJ, Taharet, 113, H.no:I58; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (Bûsirî, son döneminde ihtilât eden Âsim b. Ebi'n-Necûd - Âsim b. Behdele- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:369; Îbnü'l-Mübârek, s.387, H.no:1096; Heysemî, Mevârid, 1/174-175, H.no:79; Humeydî, 0/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119, H.no:940; Dârekutnl 1/197, H.no: 15; Hâkim, I/180.H.no:341; Makdisî, Muhtara, VII1/32-34. H.no: 23-26; VIII/36, H.no: 29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Heysemî, Taberâni'nin rivayetinde zayıf sayılan Abdulkerim b. Ebü'l-Mehârik'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/123. Âsim b. Behdele -îbn Ebi'n-Necûd- hakkında İbn Hacer: "Sadûktur, ancak bazen hata yapar. Kırâatta delildir. Buhârî ve Müslim'in râvîleri arasında bir başka râvî ile destekli olarak yerini alır." (Bk. Takrîb, Trc.no:3054) Zehebî ise, "Sıka sayılır. Ancak Dârekutnî hafızasında biraz problemin bulunduğunu söyler" demiştir (bk. Kâşif, Trc.no:2496).
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/262-263.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, VI/22, H.no: 23851; Ebû Dâvûd, Teracciil, 1, H.no:4I60; Nesâi, Zînet, 7 H.no:5055; Ahmed eş-Şeybâm, V/350, H.no:2929; Beyhakî, Şuabü 1-îmân, V/227, H.no:6468 Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 't-emânî, 1/151.
[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/263-264.
[41] Sened:
Sahih: Müsned, 11/325, H.no: 8299; Tirmizî, İlim, 2, H.no:2646 (hasen); Ebû Dâvûd, İİim, 1, H.no:3643); Hâkim, 1/165, H.no:299-300; ibn EbiŞeybe, V/284, H.no:26117. Suyûtî, hadisin "hasen" olduğuna hükmeder (bk.el-Câmiu 'ssağîr, H.no:8756); Münâvî ise, hadisin Müslim'de geçtiğine dikkat çekerek (Müslim, Zikir, 38) bu hükmü Suyûtî'nin bir zuhûlü olarak değerlendirir {bk.Feyzu'l-kadîr, VI/200). Ayrıca İbn Abbas'tan (Radıyaliahu anhümâ) şahidi için bk.İbn EbîŞeybe, V/284, H.no:26114. Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahu anh) şahidi içinde 12-13/209-210. hadislerin tahricine bk.
[42] Müsned, U/252, H.no: 7421; Benzer rivayet için bk. 11/274, H.no: 7687; 11/296, H.no: 7929; 11/404, H.no: 9220; 11/500, H.no: 10444; Müslim, Zikir, 38; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/27, İbn Hıbbân, 11/119-120, H.no:84, (Heysemî, Mevârid, 1/173. H.no:78); İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:225; Ebû Nuaym, Hılye, VIII/119.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/264-266.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/266.
[45] Sened:
Sahih: Müsned. IV7266, H.no: 18255; Benzer rivayet için bk. IV/266, H.no: 18254; IV/266, H.no: 18256; IV/I62-163, H.no:17420; IV/162, Rno:17414-17415; Müslim, Cennet, 63-64; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/26, H.no:8070-807I; Bezzâr, VIII/419, H.no:3491; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XVII/358, H.no:987; XVII/360, H.no:992; XVII/362, H.no:996; el-Mu 'cemü 'l-evsat, III/206, H.no:2933.
Hakîm el-Esrem, Tİrmizî'nin Süneninde bir yerde (âdet kam gören kadına yaklaşan kimse ile ilgili hadiste) zikredilir. Tirmizî o hadis için: "Muhammed (Buhâri) bu hadisi senedi sebebiyle zayıf saydı" der. Bk.Tahâret, 102, H.no:l35. Tirmizî, isim zikretmeksizin böyle bir değerlendirme vermektedir. (Buradaki zayıflık:Ebû Temîme'nin, Ebû Hüreyre'den hadis işilmemesidir. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, 111/16, Trc.no:67; Ibn Adiy, Kâmil, H/219. Trc.no:403; Ukaylî. Duafâ, 1/317, Trc.no:391) Ahmed Muhammed Şâkir o hadisin haşiyesinde, İbn Ebî Şeybe'nin İbnü'l-Medînî'ye Hakîm ei-Esrem'in nasıl biri olduğu sorulduğunda "bize göre sikadır1 cevâbının verildiğini nakleder, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân'ın (bk.Sikât, VI/215, Trc.no:7432) bu zâtı sika saydıklarını belirtilerek hadisin sahih oluşunu isbât eder. Nesâî, bu râvî için: "bir beis yoktur" derken, îbnü'I-Mcdînî: "Bu şahıs bizi âciz bırakmıştır" der. Bk.İbn Ebi Hatim er-Râzî, et-Cerhu ve 't-ta 'dil, UT/208, Trc.no:909; Mizzî, Tehzîbü l-kemâl, VII/207. Trc.no:1465; Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, 11/355, Trc.no:2231; İbn Hacer, Tehzîb, 11/388, Trc.no:7864; İbn Hacer, "fîhi lîn" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no:1481; Zehebî ise, "sadûkur" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 1208; Görüldüğü gibi, Hakîm el-Esrem hakkında birtakım olumlu olumsuz tenkitler yapılmıştır. Fakat hadis, mütâbîleri ile sahih mertebesine yükselir.
[46] Müsned, IV/162, H.no:17414-17415.
[47] Ayrıca Yahya b. Said, Şu'be yoluyla Katade'den rivayet etmekte ve hadisin bir bölümünü işittiğini bildirmektedir. Affan, Hemmam'ın rivayetinde; 'çok ahlâksız kişi1 cümlesinin bulunduğunu nakleder, ayrıca 'yalancı ve cimriyi' de ekler.
[48] Lafız olarak ...bir kişi, anlamındadır.
[49] Râvî Yahya burada şüpheli konuştu.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/266-269.
[51] Sened:
Sahih: Müsned, 1/239. H.no: 2136: Benzer rivayet için bk.I/283, H.no: 2556; 1/365, H.no: 3448; Buhâıl el-Edebü'l-müfred, s.95, H.no:245; s.447, H.no:1320; Tayâlisî, s.340, H.no:2608; İbn Ebî Şeybe. V/216, H.no:25379; Taberânî, el-Mucemii'l-kebîr, XI/33. H.no:10951: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/309, H.no:8286; Deylemî, Firdevs, 1II/9, H.no:4003. Heysemî, hadisi Taberâni'nin de rivayet ettiğini, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduklarını, Leys'İn Tavûs'tan semâmı açıkladığını beyan etti. Bk.Mecma', VIII/70. Eserinin bir başka yerinde İse Bczzâr'ın da rivayet ettiğini, senedinde zayıf sayılan Leys b. Ebi Stileym'in bulunduğunu belirtir Bk.Mecma', 1/131. Ahmed Muhammed Şâkir, Heyscmî'nin Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyerek, sika olduğunu isbat eder (2136. hadisin tahrİcinde). Bu râvîyi 2136. hadisin tahricinde ele alarak "sika" olduğunu belirtir, hafızasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hatta bir kısmının bu tenkitlerinde ileri gittiklerini ifade ederek, Vekî'yi buna örnek gösterir. Vekî': "Süfyân, Leys'in adını bile anmaz'1 der, ancak (1199 ve 2l36.hadislerde) ismini bizzat söyler, der. Sâcî de: "Ebû Dâvûd bu zatın hadislerini Sünen'ine aimadı" der, ancak îbn Hacer'in Tehzîb İsimli eserindeki "az da oisa Sünen'de hadisleri vardır' görüşünü naklederek, buna da cevâbını verir. {Müsned, I/l 00 tahkiki) Buhâri bu zatı cerbetmemiştir. Bk. et-Târîhu 'l-kebîr, IV/I/246.
[52] Lafız olarak "sus!" mânâsındadır, ancak anlam olarak "susmayı dene!" şeklinde terceme edildi.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/269-270.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/270.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, III/131, H.no: 12273; Benzer rivayet için bk.HI/209, H.no: 13109 ("sekkinû" yerine "eskinû" lafzı geçmektedir); Buhârî, Edeb, 80; el-Edebü'l-müfred, s. 167, H.no:473; Müslim, Cihâd, 4-5; Eşribe, 71; Tayâlisî, s.280, H.no:2086; Ebû Dâvûd, Edeb, 17, H.no:4835: Dârimî. Mukaddime, 24, H.no:228; Ebû Avöne, IV/214, H.no:6554; Ebû Ya'iâ, VII/187. H.no:4172; Îbnü'l-Ca'd, s.212, H.no:1404; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/365. H.no:624: Heysemî. hadisi Bezzâr'ın da rivayet ettiğini, ricalinin sıka olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/61. "Sekkinû" yerine "beşşirû" lafzının geçtiği

kaynaklar: Buhârî. İlim, 11; Meğâzî, 60; Cihâd, 164; Ahkâm, 22; Nesâî, es-Sümnü'l-kübrâ, III/449, H.no:5890; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/365, H.no:625. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) gelen rivayet için bk. Müsned, IV/399, H.no: 19464. Ayrıca 3/200.hadise bk. Hz.Peygamber'in (SallaUahü aleyhi ve sellem) Ebû Mûsâ ve Muâz b. Cebel'i (Radtyallahii anhüm) Yemen'e gönderirken yaptığı tavsiyelerden biri de, bu rivayette zikredilen lafız gibidir. Bu rivayetler için bk. Müsned, IV/412, H.no: 19587; IV/4İ7, H.no: 19630; Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:228.

[56] Yani "müjdeleyin, tatmin edin !" Bk. Bennâ, Bulûğu'l-emânî 1/152.

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/270-271.

[58] Sened:

Zayıf: Müsned, V/153, H.no: 21258; V/İ62, H.no: 21331-21332: Taberânî, el-Mu'cemiVl-kebîr, 11/155, H.no:1647; Bezzâr, IX/341, I-I.no:3897; Tayâlisî, s.65, H.no:479; İbn Hıbbân, 1/267, H.no:65 (Heysemî, Mevârid, 1/168, H.no:71). Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde isimlendirilmeyen râvîlerin varlığına dikkat çeker. Bk.Mecma', VHI/263-264. Müsnedin tahririni Ahmed Muhammed Şâkir'den sonra devam ettiren Hamza Ahmed ez-Zeyn, 21258.hadis için "zayıf, fakat sahihe hamledilir. Çünkü sika biri mechûl olan birçok kimseden naklederse bu ittisale hamledilir," derken 21331-21332.hadislerde doğrudan sahih hükmünü verir.

[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/271-272.

[60] Sened:

Sahih' Müsned V/341, H.no: 22786; Müslim, üten, 25 (bu rivayette sahabinin ismi de aç.klanm.şt.rAmr b. Ahtab Rifâael-Ensâri), Hâkim, IV/533 H.no.8494; Ebû Ya'lâ, XII/237, H.no:6844; Taberânî, ei-Mucemü'l-kebîr, XVII/28, H.no:46; Ahmed eş-Şeyban,. TV/199, H.no:2183.

[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/272.

[62] sened:

Sahih: Müsned, IV/346. H.no:18946-18947; Benzer rivayet için bk.IV/178, H.no:17541; Müslim, Tevbe, 12-13; Tirmizî, Sıfatü'l-kiyâme, 59, H.no: 2514, (hasen-sahih); İbn Mâce, Zühd, 28, H.no:4239; İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.380, H.no:1075; Taberânî, el-Mu'cemü'l-tebîr, IV/11, H.no:3490; Ahmedeş-Şeybânî, 11/406, H.no:1201; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, 11/23, H.no:1059; Deylemî, Firdevs, V/397, H.no:8540. Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) Şahidi: Müsned, 11/304-305. H.no:8030; Tirmizî, Sıfatü'l-cenne, 2, H.no:2526; Humeydî, H/486, H.no:1150; Tayâlisî, s.337, H.no:2583; Abd b. Humeyd, s.415, H.no:1420; Ishâk b. Râhîye, 1/318, H.no:301. Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bir sonraki hadisin tahricine bk.(23/220).

[63] Buradaki "sâaten ve sâaten" cümlesinden "Ey Hanzala vaktinin bir kısmını Allah için, bir kısmını eşin ve çocukların (ailen) için, bir kısmını da diğer dünyalık işler için kullanırsın/harcarsın" anlamı da anlaşılır.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/272-273.

[64] Sened:

Sahih: Müsned, III/I75, H.no: 12732; Makdisî, Muhtara, V/13-14, H.no:l615; V/138-139, H.no:I762; VII/63-64, H.no:2469; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, HI/129, H.no:2696; îsmâilî, Mucemü şüyûhı Ebî Bekr, 1/418-419, H.no:80; Ebû Ya'lâ, V/378, H.no:3035; VI/58, H.no:3304; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra râvîlerin sika olduklarını söyier. Bk.Mecma', X/308, 310. Bennâ, senedinin ^ceyyid" olduğunu belirtir. Bk.Büüğu'l-emâm, 1/154. Kâtib Hanzala (et-Temîmî el-Üscyyidî) ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bir önceki hadise bk. (22/219).

[65] Yani vaktiniz...

[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/274.

[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/274.

[68] Sened:

Sahih: Müsned, V/219, H.no: 21804; Mâlik, Muvaita', Selâm, 4; Buharı, İlim, 8; Salât, 84; Müslim, Selâm, 26; Tirmizi, îsti'zfin, 29, H.no: 2724, "hasen-sahih" (Burada sahâbinin ismi de belirtilmiştir: Haris b. Avf); Nesâî' es-Sünenü'l-kübrâ, III/453, H.no:5900; Beyhakî, es-SünenüI-kübrâ, III/231, 234, H.no:5683, 5698; Ebû Ya'lâ, 111/33, H.no:I445; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IH/249, H.no:3308; Rebî' b. Habîb el-Ezdî, Müsned, s.33, H.no:31.

[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/275.

[70] Sened:

Sahih: Müsned, V/384. H.no: 23156. Benzer rivayet için bk.V/401, H.no:23299; Tirmizl Edeb, 12, H.no: 2753, "hasen-sahih" (Burada sahâbînin ismi de belirtilmiştir: Lâhık b. Humeyd); Hâkim, 1/314, H.no:7754; Bezzâr, VII/359, H.no:2957; Deylemî, Firdevs, 11/121, H.no:2635. Lanetin bizzat Rasûlullah (Sallaliahu aleyhi ve sel/em) tarafından yapıldığını ifade eden rivayet için bk.

Müsned, V7398, H.no: 23269 (Bu rivayette Haccâc, Şu'be'den Ebû Miclez'in Huzeyfe'ye yetişmediğini nakleder); V/40I. H.no: 23299; Tayâlisî, s.58. H.no:435; Ebû Dâvitd. Edeb, 14, H.no:4826; Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/234-235, M.no:5699, 5701.

[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/275-276.

[72] Sened:

Sahih: Eser, iki bölümden ibaretttir. Birinci bölüm: Müsned, 1/190, H.no: 1651 (Senedinin kopukluğu sebebiyle zayıftır. Ancak, hadisin pek çok şâhid ve mütâbii vardir); îbnü'f-Mübârek, Zühd, s.338, H.no:952; Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:383-387 (Bu iki kaynakta zikredilen hadisin senedinde Şchr b. Havşeb bulunmaktadır. Şelır b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk.4/4.hadîs). Ahmed b.Haıbel Müsned'de "zekerahû -hadisin devamını zikretti-" ifadesi i!e kisallmada bulunmuştur. Bu sebeple hadisin geri kalan kısmı Dârimî'nin Sünen'inde zikredilmektedir:

Eser, şu sahâbîlerden merfû olarak da rivayet edilir:

a-Huzeyfe'den (RadıyaUahü anh): Bk.İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:259, (Bûsıri. isnadının zayıf olduğunu söyler);

b-Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh): Bk.İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:260, (Bûsırî, bunun da isnadının zayıf olduğunu söyler);

c-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ): YSk.îbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:253, (Bûsıri, bunun da Hammâd ve Ebû Kerib el-Ezdî sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler).

d-Câbir'den (RadıyaUahü anh) sahih olarak rivayet edilen hadis:

"İlmi, âlimler arasında Övünç, câhiller arasında gurur ve gösteriş, oturumlarda da seçkinlik sahibi olabilmek için öğrenmeyiniz. Kim bu niyetlerle ilim öğrenirse cehennem ateşi onun için tam bir cehennem olacaktır." Bk. İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no:254. Heysemî, Mevârid, 1/187-188, H.no:90; (Bûsiri Zevâid'de râvîlerinin sika olduklarını, İbn Hıbbân ve Hâkim'in sahihlerinde bu hadisi naklettiklerini ifade etti).

e-Ka'b b. Mâlik'ten (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.Tirmizî, İlim, 6, H.no:2654 (garib, aynı zamanda İshak b. Yahya pek kuvvetli değildir, hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır);

f-îbn Mes'ûd'un (RadıyaUahü anh) sözü olarak da nakledildi: Bk.Dârimî, Mukaddime, 27, H.no:261; 34, H.no:373;

h-Mekhûl'ün sözü olarak gelen rivayet için bk. Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:379; MekhûFün, Hz.Peygamber'den (Sallaliahu aleyhi ve sellem) mürse! olarak bir rivayeti de bulunmaktadır: Bk. Dârimî, Mukaddime, 34, H.no:380.

Bennâ, bu eserin yukarıda ismini zikrettiğimiz sahâbilere ek olarak, Saîd b. Mansûr'un Sünen'inde Enes'ten (RadıyaUahü anh) de bîr rivayetin bulunduğunu, her biri için ayrı ayrı tenkitlerin varlığını belirttikten sonra "Tariklerin çokluğu birbirlerini destekler" ifadesini kullanır. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/156.

İkinci bölüm: Müsned, 1/190, H.no: 1651; Ebû Dâvûd, Edeb, 35, H.no:4876; Şâşî, 1/246, H.no:208; Beyhakî, es-SünenüH-kübrâ, X/241; ŞuabüUmân, W1291, H.no:6710. Heysemî, ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VIII/150; Münzirî de hadisin Bezzâr tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. HanbePin râvîlerinin sika olduğunu ifade etti. Bk. Terğîb, 11/230, H.no:38I0. İkinci bölümdeki rivayet diğer konularda tekrar zikredilecektir.

[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/276-277.

[74] Sened:

Hasen: Müsned, 11/353, H.no: S624; Benzer rivayet için bk.II/405, H.no: 9232, 11/508, H.no: 10555; İbn Mâce, Zühd, 15, H.no:4172; Ebû Ya'lâ, XI/275, H.no:6388; Râmehurmuzî, Emsal, s.92, H.no:57; Beyhakî, Şuabü"l-îmân, 11/269, H.no:I722; 11/287, H.no:1788; Deylemî, Firdevs, IV/135-136, H.no:6422.

Hcysemî, hadisin senedinde A1İ b. Zeyd* in bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade etti. Bk.Mecma \ 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu 'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu 'l-kebîr, Vl/275, Trc.no:2389: İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken {Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebi: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hâfızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit cl-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih. Cihâd, 100; Tirmizt ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âiimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirnizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahİh" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.

Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.e\-Câmiu 's-sağîr. H.no:8I39. Münâvî İse Irâkî'nin hadisin senedinin zayıf olduğunu söylediğini, talebesi Heysemî'nin zayıflık sebebinin Ali b. Zeyd b. Cüd'ân olduğunu belirttiğini zikretti. Bk.Feyzu 'l-kadîr, V/651.

Ayrıca: senedinde bulunan Evs b. Hâlid hakkında da tenkit yapılmıştır. Buhârî ve İbn Ebî Hatim er-Râzî, Evs b. Hâlid İçin herhangi bir cerh veya ta'dilde bulunmadılar. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, 11/18, Trc.no: 1547; el-Cerhu ve't-ta'ctil, 11/305, Trc.no:! 136. İbn Hıbbân ise sika râvîler arasında nakleder. Bk.Sikât, IV/44, Trc.no: 1758.

[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/277-278.

[76] Sened:

Sahih: Müsned, V/182,H.no: 21479; Benzer rivayet için bk.V/186, H.no: 21510-21511; aIIak °larak): EM Dâvûd. Îlim, H.no:3645; Tirmizt, İsti'zân, 22, sahih, (Hance'mn Zeyd b" Sâbit'ten (Radıyallahü anh) naklini vererek hadisin "hasen-ljgUnU^İlrt:î III/477. H-n°*™ ("Sabit b. Ubeyd, Zeyd b. Sâbit'ten Atdbd-me^ Sm H-n°:243' Taberih* el-Mu'cemü'i-kebîr, eS-SmenÜ'M^ VM1I. H,o:,1974; Akmed eŞ-Şeybani, IV/86, H.no: 2045.

[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/278-279.

[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/279.

[79] Sened:
Sahjh: H.n/247, H.no: 7361; Benzer rivayet için bk. 11/258, H.no- 7492' 11/313-314 Hno: 8129; 11/428, H.no: 9491; 11/447-448, H.no: 9742; .1/456, H.no: 9849" 11/467, H.no: 9985; 11/482, H.no: 10204; 11/495, H.no: 10378; 11/508, H.no: 10556; 11/517, H.no: 10653; Hemmâm, Sahîfe, M.no:31; Buhârî, İ'tisâm, 2 ("zerûnî:' yerine "deûnî" lafzı ile); Müslim, Hac, 411-412; Fezâil, 131; Tirmizî, İlim, 17, H.no:2679 (Hasen-sahihîir. "zerûnî" yerine "ütrukûnî" lafzı ile zikredilmektedir); Nesâî, menâsik, 1. H.no:2617; es-Sünenii't-kübrâ, Îİ/3I9, H.no:3598; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no:2; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/388, H.no: 1693; IV/253, H.no: 8003; IV/325, H.no: 8398; VII/103, H.no:13368; İbn Huzeyme, IV/129, H.no: 2508; Ebû Nuaym, Müstahrec, İV/111, H.no: 3108; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsal, III/345-346, H.no:2736; Şâfiî, Müsned, s.272; Humeydî, 11/477, H.no: 1125; Ishâk b. Râhûye, 1/134, H.no:60; 1/151, H.no:90; Ebû Yala, XI/195, H.no:6305; XII/28, H,no:6676; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s. 176, H.no:l 136; Lâlkâî, 1/114, H.no:176; Mervezî, es-Süruue, s.39-40, H.no:124; Deylemî, Firdevs, 11/241, H.no:3137; Muğire'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/İİ-I2, H.no:6014. Heysemî, Taberânî'n in bu rivayetinde isimlendirilmeyen bir râvîye dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/158.
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/279-280.
[81] Sened:
Sahih: Müsned, I/I76, H.no: 1520; Benzer rivayet için bk.1/179, H.no: 3 545; Şafiî, Müsned, s.270; Buhârî, İ'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 133; Ebû Dâvûd, Sünnet. 6, H.no:4610; Humeydî, 1/37, H.no:67: İbnü'l-Câr'ud, Müntekâ, s.223, H.no:882; Şâşî, I/158-I59, H.no:96-97; Bezzâr, 111/392, H.no:I084; Ebû Ya'lâ, 11/104-105, H.no:761-762. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in babası ve dedesi (Radıyallahü anh) kanalıyla benzer bir rivayeti vardır. Bk.Hâkim, 111/725, H.no:6628.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/280-281.
[83] sened:
Sahih: Müsned, U/387, H.no: 9004; Benzer rivayet için bk.II/431, H.no: 9531; Müslim, îmân, 215-216; Ebû Dâvûd, Sünnet, H.no:4721; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/169, H.no: 10497; İbn Mende, 1/478-482, H.no:352-365; İbn Ebî Âsim, 1/292, H.no:464-466; Ebû Ya 'lâ. X/446, H.no:6056; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/202, H.no:347-350: Ebû Avâne, 1/79-80, H.no:233-234, 236-238; Humeydî, 11/488, H.no:1153; Lâlkâî, 1/120-121, H.no:İ92-195; Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/102, H.no: 11934; Buhârî, İ'tisâm, 3; el-Edebü'l-müfred, s.437, H.no:I286; Müslim, îmân, 217; İbn Mende, 1/483, H.no:366-367; İbn Ebî Âsim, 1/293, H.no:467; Ebû Yala, VII/47, H.no:3961; VII/5I, H.no:3969; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/203, H.no:351-352; Ebû Avâne, 1119, H.no:235; Deylemî, Firdevs, III/I71. H.no:4457; Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayeti daha sonra tekrar edilecektir. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deylemî, Firdevs, V/98, H.no:7586.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/281-282.
[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/282.
[86] Sened:
Sahih: Müsned._ 11/282, H.no: 7777; Benzer rivayetler için bk.II/317. H.no: 8192; 11/331, H nrv 8^8- ITA87 H ruv 90M- R<-wer hadi*: irin hWT/^Q Hnn: 10809: Hemmâm, Sahîfe. H.no:98; Ma'mer b, Râşid, XI/244, Buharı, itisâm, 3; bed'ü'1-halk, 11; Müslim, imân, 212, 214-217; Ebû Dâvûd, Sünnet, 18, H.no:4721-4722; İbn Mende, 1/481, H.no:362; Hz.Âişe'den {Allah ondan razı olsun) şahidi için bk. Miisned, VI/257, H.no:26081;
Ayrıca 19/19. hadise bk.
[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/282-283.
[88] sened:
Sahih: Müsned, 11/503, H.no: 10538; Benzer rivayet için bk. 11/428, H.no:9491; Hadis iki bölümden ibarettir. İlk bölümün tahrici 29/226.hadiste zikredildi. İkinci kısmın lahrici: Encs'ten (Radıyalîahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/107, H.no:l 1983; 111/254, H.no:13600; Ma'mer b. Râşid, XI/379-380; Buharı, î'tisâm, 3; Müslim, Fezâii, 134; Ebû Yala, VI/286-287, H.no:3601: VI/360, H.no:3689: Ebû Musa'dan (Radıyalîahü anh) şahidi için bk Buhârl n'm, 28; Bezzâr, VIII/146, H.no:3165; Ebû Ya'tâ, XIIl/288, H.no:7303.
[89] Ama ahlâksızlık yapmazdık...
[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/283-284.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, IH/107, H.no:11983; Benzer rivayet için bk. 111/162, H.no:12596; III/254, H.no:13600; IH/177, H.no:12756; Ma'mer b. Râşid, XI/379-380; Buhâri, İ'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 134; Ebû Ya'lâ, VI/286-287, H.no:3601; VI/360, H.no:3689; Ahmed eş-Şeybânî, H/115, H.no:818; Hâkim, III/731, H.no:6651.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/284-285.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, V/435, H.no: 23577, Senedde yer alan müphem sahâbî diğer rivayette beyan edildi: "Muâviye" Diğer rivayet için bk.V/435, H.no: 23578: Ebû Dâvûd, İlim, 8, H.no:3656; Taberâni, el-Mu'cemü'1-kebîr, XIX/380, H.no:892; el-Mı'cemü'l-evsat, IX/137, H.no:8204; Müsnedü'l-Hâris, 1/202, H.no:62. Bennâ, Ahmed b. Hanbel'in isnadını "ceyyid" olarak kabul eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/160.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/285.
[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/286.
[96] Sened:
Sahih: Müsned, 1/330, H.no: 3057; Abdürrezzâk, 1/223, H.no:867; Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:337; İbn Mâce, Taharet, 93, H.no:572 (Bûsirî, İbn Mâce'nin isnadının munkati olduğunu belirtir); Dârimî, vudû\ 70, M.no:758; Hâkim, 1/285-286, H.no:630-63I; Dârekutnî, Sünen, 1/190-191, H.no:4, 7; Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebir, XI/194, H.no:11472; Ebû Ya'lâ, IV/309, H.no:2420; Câbir'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:336; Dârekutnî, Sünen, 1/189, H.no: 3; Beyhakî, es-SünenüI-kübrâ. 1/227-228, H.no:10I6. 1018; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/191. H.no:1163; Deyiemî, Firdevs, 11/357, H.no:3595; Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ahınedes-Şeybânî, V/449, H.no:3f 30; Kudâî, age., 11/190, H.no:I161; Deyiemî, Firdevs, i/343, H.no:1371; Zeyd b. Enis'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/225, H.no:873.
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/286.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/287.
[99] Sened:
Sahih: Müsned, İl/263, H.no: 7561, Benzer rivayet için bk. IT/305, H.no: 8035, 11/296, H.no: 7930, 11/344, H.no: 8514, 11/353, H.no: 8623; 11/495, H.no: 10370; Ebû Dâvûd, İlim, 9, H.no:3658; Tirmizî, İlim, 3, H.no: 2649 (hasen); İbn Mâce, Mukaddime. 24, H.no:26L 266; Hâkim, 1/181-182, H.no:344-345; İbn Hıbbân, 1/154, H.no:95 (Heysemî, Mevârid, 1/198, H.no:95); Taberânî, el-Mu cemü'l-evsat, IV/29, H.no:3529; IV/335, H.no:3322; el-Mu'cemüS-sağir, 1/112, H.no:160; 1/198, H.no:315; 1/275, H.no:452; Beyhakî. Şuabü'l-îmân, 11/275-176, H.no:1743-1745; Suyûtî, sahih olduğunu remzetti. Bk.el-Câmiu's-sağir, H.no:8732.
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cenrii '1-kebîr, XI/145, H.no:11310; Ebû Yala, IV/458, H.no:2585; Heysemî, Ebû Ya'lâ'nım râvîlcrin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/163.
b-Abduüah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. İbniVI-Mübarek, s. 119, H.no:399: Hâkim. 1/182, H.no:346; İbn Hıbbân, 1/154. H.no:96 (Heysemî, Mevârid, 1/198, H.no:96); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/187, H.no:5027; Heysemî, el-Mu 'cemii'l-kebîr'de de nakledildiğini ve râvîlerin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 1/163.
c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, X/102, H.no:10089. Heysemî, el-Mu'cemü'l-evsat'fa da nakledildiğini ancak scnedierinde zayıf râvîlerin bulunduğunu .söyler. Bk.Mecma', 1/163.
d-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İV/183. H.no:3921. Heysemî. senedinde zayıf bir râvînin bulunduğunu ifâde eder. Bk.Mecma\ 1/163.
e-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce. Mukaddime, 24, H.no:264 (Bûsiri, bu rivayetin zayıf olduğunu söyler.)
f-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Mukaddime, 24, H.no:265 (Bûsiri, bu rivayette hadis uyduran bir râvînin bulunduğunu söyler.)
g-Talk b.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/191, H.no:l 163; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, VIII/334, H.no:8251
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/287-288.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, 11/499, H.no: 10424; Dârimî, Mukaddime. 46, H.no:562; Heysemî, hadisi Bezzâr ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet etliğini râvîlerinin ise sika olduklarını ifade etti. Bk.Mecma', 1/164, 184. Selmân-ı Fârisî'nin Ebu'd-Derda'ya (Radıyallahü anh) yazdığı bir mektupta "Arşın gölgesinde gölgelenecek sınıflar" dile getirildikten sonra bu hadis mevkuf olarak yer almaktadır. Bk.İbn EbîŞeybe, VII/121, H.no:24666.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/288.
[103] Sened:
Sahih: Müsned. III/231, H.no: 13354; Benzer rivayetler için bk.HI/120, H.no: 12150; 111/180, H.no: 12792; 111/239, H.no: 13449; Heysemî, Mevârid, 1/141-142, H.no:35; İbn EbiŞeybe, VII/335, H.no:36576; Müsnedü'UHâris, 1/170, H.no:26; Ebû Ya'lâ, VII/69, H.no:3992; VII/72. H.no:3996; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, U/283, H.no:1773; IV/249, H.no:4965; IV/250, H.no:4967; İbn Ebi Âsim, Zühd, s.65; Heysemî, bu hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini Ebû Ya'lâ'nın senedİlerinden birinin sahih ricali olduğunu söyler. Mecma', VII/276; Hcysemî burada Ahmed b. Hanbel'in rivayetine değinmemiştir. Bezzâr'ın Müsnedinde Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) de şahidi olduğu ifâde edilmektedir. Bk. MünzirL 1/67-68; IV/246-247, H.no:5534;
Burada zikredilen hadisin senedinde Ali b. Zeyd (b. Cüd'ân et-Teymî el-Basrî el-Kuraşî) vardır. Heysemî, bir başka hadisi değerlendirirken, senedinde Ali b. Zeyd'İn bulunduğunu, bu râvînin ise zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilmesinde İhtilafın varlığım ifade eder. Bk.Mecma'. l/l 28; Bûsiri de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu 'z-zücâce, IV/228. Buhâri bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu 'l-kebîr, Vl/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, bu râvî hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebi: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râvîyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.SahiK Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkit etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkitte bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk. Hadisin diğer senedleri ve şahidi dikkate

alınırsa sahih olduğu ifade edilebilir.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/289.
[105] Sened:
Zayıf: Müsned, V/155. H.no: 21268; Heysemî, isimlendirilmeyen bir râvînin bulunduğunu söyler. Bk.Mecma ', 1/127; Ebû Hilreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Fiten, 79, H.no:2267 (garib):Suyûtî, T'İrmizî'nin bu rivayeti için "zayıf işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:2542; Münâvî ise, İbnü'l-Cevzî'nin bu rivayete vâhî hadisler içinde yer verdiğini, Nesâî'nin de münker olarak addettiğini belirtir. Bk.Feyzu 'l-kadîr, 11/705; Hakîm b. Hızâm'dan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, M/197, H.no:3111; İbn Mes'ûd'dan (RadıyaUahü anh) mevkuf olarak da nakledilir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, IX/108, H.no:8566; Hennâd, Zühd, U/355, H.no:670; Heysemî, Mecma', X/249.
[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290.
[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290.
[108] Sened:
Sahih: Müsned, V/207, H.no: 21697; Benzer rivayet için bk.V/205, H.no: 21681; V/206, H.no: 21691; V/209, H.no: 21716; Buharı, Bed'ül-hatk, 10; Müslim, Ztihd, 51; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/94; Şuabü'l-îmân, VI/88, H.no:7568; İbnü'l-Merzübân, Müsnedü Üsâme, s.13 1-133, H.no:52; s. 135, H.no:54; Humeydî, 1/250, H.no:547. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Deylemî, Firdevs, V/460, H.no:8753.
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/290-292.
[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/292.
[111] Sened:
Sahih: Müsmd, 11/338, H.no: 8438; Ebû Dâvûd, İlim, 12, H.no:3664; İbn Mâce, Mukaddime, 23, H.no: 252 (Bûsırî, Dârekunî'nin Ilel'inden nakil yaparak "Ebû Talha Abdullah b. Abdurrahman birinden, o da Salim oğullarından mürsel olarak Hz. Peygamber'den (SaÜallahü aleyhi ve seilem) rivayet eder. Mürsel olan bu rivayet doğruya daha yakındır" der. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/39) Dârimî, Mukaddime, 27, H.no:263 (Ebû Talha Abdullah b. Abdurrahman'dan mürsel olarak Hz. Peygamber'den (SallallaM aleyhi ve seilem) rivayet eder.) İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.15, H.no:44; İbn EbîŞeybe, V/2S5, H.no:262I7; Heysemî, Mevârid, 1/186-187, H.no:89; Hâkim, 1/160, H.no:288 ("Sika râvîleri olup, sahih bir hadistir" der); Ebû Yala, Xî/260, H.no:6373; Beyhakî, Şuabü'i-îmân, 11/282, H.no:1770.
[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/292.
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/293.
[114] Sened:
Sahili: Müsned, V/183, H.no: 21482; 77/-/mz;, İlim, 7. H.no:2656 {Hascndir. Hadisin sadece ilk bölümü nakledilmiştir); Ebû Dâvûd, İlim, 10. H.no:3660; İbn Mâce, Mukaddime. 18. H.no:230; Zühd, 2, H.no:4I05; Dâriml Mukaddime, 24, H.no:235; Heyscmî, Mevârid. 1/169, H.no:72; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/40-41, H.no:I0-12; Makcîisî, Muhtara, Vl/307-308, H.no:2329; (Dârekutnî, hadisin son bölümünde ızdırab bulunduğunu ifade eder.) Beyhakî, İ'tikâd, s.245: Taberânî, el-Mu 'cemü '/-kebîr, V/I43, H.no:4890; V/I54, H.no:4924-4925; ibn EbiÂsım, 1/45, H.no:94;
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mcs'ud'dan (Radıyallahü anlı): Müsned, \İA1>1, H.no: 4157; Şafîî, Müsned, s.240; Humeydî, 1/47. H.no:S8; Tirmizî, İlim, 7, H.no:2657 (Hasen-sahih); 2658; İbn Mâce, Mukaddime. 18, H.no:232; İbn Hıbbân, 1/143-144, H.no:66. 69, H.no:6S "rahımallâhü" lafzıyla (Heyscmî. Mevârid, 1/171, H.no:74); Bezzâr, V/382, H.no:2014; V/385. H.no:20I8-2019: Şaşı. 1/314-315, H.no:275-27S; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, H/179-180, H.no:1326; Vr/84. H.no: 5175; Saydâvî. Mu'cemü's-şüyûh, s.83, 315; Ebû Yala, IX/62, H.no:5126; IX/I98, H.no:5296.
b-Cübeyrb. Mut'ım'den (Radıyallahü anlı): (Bir sonraki hadis: 44/241) c-Nu'mân b. Beşîr'den (Radıyallahü anhy. Hâkim, 1/164. H.no:297; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde İsâ el-Habbât'in bulunduğunu bu zatın ise münkenrl-hadis olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/138;
d-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Darımı, Mukaddime, 24, H.no:236; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Buhârî'nin "hadisi münkerdir" dediği Abdurrahman b. Zeyd'in bulunduğunu söyler. Bk, Mecma'. 1/137:
e-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahü anh): Taberânî. Müsnedü's-Şâmiyyîn, 11/260. H.no:l302: Deylemî, Ffrdevs, IV/279, H.no:6825; Heysemî, "Bezzâr tarfindan rivayet olunduğunu, ricalinin sika olduğunu" belirtir. Bk. Mecma7,1/137;
f-Câbir'den (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mı'ceınü'l-evsat, Vl/14I, H.no:528S; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Evsat'inda rivayet ettiğini fakat senedinde Muhammed b. Mûsâ el-Berberî'nin bulunduğunu, bu zatın ise Dârekutnî tarafından kuvvetli bulunmadığını belirtir. Bk. Mecma', I/!38;
g-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh): Taberânî, el~Mu'cemü'!-kebîr, XX/82, H.no:155: el-Mu'cemü'1-evsai, VII/400, H.no:6777; Viir/458. H.no:7949; Kudâî, Müsnedü's-sihâb, Ü/307. H.no:1422; Ebû Nuaym, Müsiahrec, 1/41. H.no:I3; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Amr b. Vâkid'in bulunduğunu bu zatın ise yalancı ve münkeru'l-hadis olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/138;
h-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) (Mina'da Mescid-i Hayf hutbesi): Müsned, 111/225. H.no: 13283; Ebû Hanîfe, Müsned, s.253; İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:236; Taberânî, el-Mu'cemü'/-evsat, X/202, H.no:9440; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini fakat senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in bulunduğunu söyler. Bk, Mecma', 1/138;
ı-Nu'mân b. Beşîr'in (Radıyallahü anh) babasından rivayeti: Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/40. H.no:9; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini fakat senedinde Muhammed b. Kesîr el-Kûfî'nin bulunduğunu bu zatın Buharı vd. tarafından zayıf sayıldığını, İbn Maîn'in de bu kanaatta olduğunu ifade etti- Bk. Mecma', 1/138;
İ-Ebû Kırsâfc Haydara b. Hayseme'den (Cendere b. Hayşene el-Leysî'den) (Radıyallahü anh): Taberânî. el-Mu 'cemü '/-evsat, IV/74, H.no:3096; Mu'cemü's-sağîr, 1/189, H.no:300; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsal ve Sağîr'inde rivayet ettiğini fakat senedinde cerh ve la'dîlin yapıldığı bir râvînin bulunmadığını belirtir. Bk. Mecma ', I/I38;
k-Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü '/-evsat, VIII/13, H.no:7DI6; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında rivayet ettiğini fakat senedinde Saîd b. Abdullah'ın bulunduğunu ve bu zat hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirmeye rastlamadığını söyler. Bk. Mecma', 1/138-139;
1-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) mânâ rivayeti için bk. İbn Mâce, Mukaddime. 18, H.no:233;
m-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): Taberânî, Müsnedil 'ş-Şâmiyyin, 1/291, H.no:508;
n-Ubeyd b. Umeyr (Ömer) babası Umeyr (Ömer) kanalıyla yaptığı rivayet: Taberânî, el-Mu 'cemü 1-kebîı; XVII/49, H.no:106; Mu'cemü'Z-evsal, VII/505. H.no:7000; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'İnde rivayet ettiğini ricalinin sika olduğunu fakat senedinde Taberânî'nin şeyhi Muhammed b. Nasr'ın bulunduğunu ve bu zat hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirmeye rastlamadığını söyler. Bk. Mecma \ 1/137-138.
[115] Dünyalık kendisine düşük ve alçalarak gelir. Bk. Bennâ, Bulûğu 'l-emânî, 1/165.
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/293-295.
[117] Sened:
Sahih: Müsned, IV/80, H.no: 16683; Benzer rivayet için bk.IV/82, H.no: 16699 (Bu rivayet munkatıdır. Çünkü İbn İshâk bu hadisi Zühri'den işitmemiştİr. Fakat aynı hadis için verilen ikinci bir sened muttasıldır); Hâkim, 1/162, H.no:294-295; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, [I/126-I27, H.no:!54I-I544; Ebû Ya'lâ, XIII/408. H.no:7413; Bezzâr, VIII/342-343, H.no:3416-34I7; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/307, H.no:1422; Heysemî, ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/138; İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:23I (Bûsırî, Abdüsselâm sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyler. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/33); MenâsİK. 76. I-I.no:3056 (İbn Mâce'nin Nahr (Kurban Bayramının ilk) günü hutbesi başlığı altında tekrar yer verdiği hadis için Bûsırı, şunları söyler: İbn İshâk'ın tedlisi sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ancak hadisin şâhidleri ile kuvvet kazanarak sahihe yükseldiğini söyler. Bk.Misbâhu'z-zücâce, III/206). Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:233-234. Dârimî'nin metni şöyledir:
Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anlı) şahidi için bir önceki hadisin tahricine bk. 43/240.
[118] Hamevî, Mûcemu'l-büldân, V/133.
[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/296.
[120] Sened:
Sahih: Müsned. 1/437, H.no: 4157; Tirmizî, İlim, 7, H.no:2657 (Hascn-sahih); 2658; Şafîî, Müsned, s.240; Humeydl. 1/47. H.no:88; Ah Mîce, Mukaddime, 18. H.no:232; An ///Aiân, 1/143-144. H.no:66, 69, H.no:68 "rahtmallahü" lafzıyla (Heysemî, Mevârid, T/171, H.no:74); Bezrâr, V/382, H.no:20I4; V/385, H.no:2018-2019; ŞâşL 1/3 14-3 15, H.no:275-278; Taberânî, el-Mn'cemü'l-evsat, 11/179-180, H.no:3326: VI/84. H.no: 5175: Saydâvî, Mu'cemû'ş-şiivûh, s.83, 315; Ebû Ya'lâ, 1X162, H.no:5126; IX/!98, H.no:5296. Önceki iki hadisin tahricine bk. 43-44/240-241.
Son üç rivayetin (43-45/240-242.hadislerin) genelinden ortaya çıkan netice: Hadis. Veda Haccında arefe günü îrâd buyurulmuş, ve birçok sahabe-i kiram tarafından nekiedilmiştİr. Rivayetlerin bir kısmında İse Mina'daki Mcscid-i Hayf ta Hac hutbesi olarak sunulmuştur. Hac ibadeti sırasında haccın ve diğer dîni konuların önemi ve faziletleri konusunda üç ayrı yerde hutbe (veya va'z u nasihat) verilmesi miistehaptır. Bu nakillerde zikri geçen lafızların, hem Arafat, hem de Mina'da ifade edilmiş olduğu anlaşılıyor. Yahut, terviye günü Mina'da konaklayan Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellemj arefe günü Arafat meydanına çıkmadan önce Mina'daki Mescid-i Hayfta gerçekleştirilmiş olabilir. Yukarıda zayıf rivayetler de zikredildi. Ancak bu rivayetler sahih olanlara gölge düşürmez. Aksine, zayıf olanlar sahih hadisler sebebiyle kuvvet kazanırlar.
[121] TerccmemİzdeAbdürrezzâk kanalıyla gelen rivayeti tercih ettik. Çünkü, semâyı (hadisin duyarak alınmasını) isbat etmektedir. "İsbat eden isbat etmeyene tercih edilir," Bu da senedi kuvvetlendirmektedir.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/297.
[123] Sened:
Sahih: Müsned, 1/321, H.no: 2947; Ebû Dâvûd, İlim,' 10, H.no:3659; İbn Hıbbân, 1/140. H.no:62, (Heysemî, 1/172, Mevârid, H.no:77); Hâkim, 1/174, H.no:327; Makdisî, X/196. H.no:!98; Bcyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, X/250; Müstıedül-Hâris, 1/194, H.no:52; Heysemî, Sâbİt b. Kays b. Şemmâs'tan (Radıyallahü anh) şahidinin Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde rivayet olunduğunu Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Sâbit'ten (Radıyallahü anh) hadis işitmediğini söyler. Bk.A/ecma', T/137; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, 11/71, H.no:1321; et-Mu 'cemü 'l-evsat, VI/312, H.no: 5664; Deylemî, Firdevs, 11/61, H.no:2342.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/297-298.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298.
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298.

[127] sened:
Sahih: Müsned, İV/370, H.no: 19200; Benzer rivayet için bk. IV/370, H no: 19201- IV/372, H.no: 19220; Ibnü'l-Ca'd, s.26, H.no:68; Tayâlisî, 11/60, H.no:7H;)bn Ebî Şeyb'e, V/293İ H.no:26225; İbn Mâce, Mukaddime, 3, H.no:25 (Bûsırî, isnadının sahih, râvîlerinin sika olduklarını ve hepsinin de el-Kütübii's-sitte'de deüi olarak kabul edildiklerini ifade elti. Rk.el-Misbâhu'z-zücâce, 1/8); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. V/169 H no-4978" ibn Asâkir XIX/273.
[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/298-299.
[129] Sened:
Sahili: Müsned. IV/433, H.no: 19779; Bu rivayet bir hadis değildir. Sadece İmran'in ilimdeki gayretine ve hadis rivâyetİndeki titizliğine işaret eden bir nakildir. Heysemî, senedinde Ebû Mârûn el-Ğanevî'nin bulunduğunu, bu zat hakkında cerh ve ta'dîl kitaplarında herhangi bir başlığa rastlamadığını ifade etti. Ek.Mecma\ 1/141. Fakat Iclî bu râvî hakkında "sikadır" demiştir. Bk.Ma 'rifetü 's-sikâl, 1/203, Trc.no:32; Buharı, bu zata eserinde yer vermiş, cerh ve ta'dîlde bulunmamıştır. Bk. et-Târîhu'l-kebîr, 1/307, Trc.no::973; İbn Ebî Hatim, Ebû Zür'ü ve Yahya b. Main'in bu zat hakkında "sikadır" dediğini nakletti. Bk.el-Cerhu ve'l-ta'dîU H/120, Trc.no:367: İbn Hıbbân sikaları derlediği eserinde bu zâta yer vermiştir. Bk. Sikât, VI/12, Trc.no:6513. İbnü'l-Cevzî ise bu görüşlerin tam aksine Şu'be'nin şöyle dediğini nakletti: "Öne atılıp boynumun vurulması, "Ebû Hârûn bana hadis nakletti" dememden daha iyidir." Bk.Kitâbüd-duqfâ vel-metrûkîn, 1/42, Trc.no:90; Zehebî ise bu sözün doğru olmadığını bilakis Şu'be'nin bizzat bu şeyhten hadis rivayet ettiğini söyicr. BkMîzânü'I-i'tidâl, 1/172, Trc.no:152. Ahmed b. Hanbel bir başka eserinde Ebû Hârûn el-Ganevî'nin ismini vemiştir. 'ibrahim b. el-Alâ'" Bk.el-Esâmî ve 'l-künâ, s.85, no.243; İbn Ebî Şeybe de, künyeler başlığı altında ismini vermiştir. Bk.Muşannef, VII/24, no.33935.
[130] Ya da söylediklerine zıt düşen...
[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/299-301.
[132] sened:
Sahih: Müsned U\m5, H.no: 13398; Benzer rivayetler için bk. 111/205, H.no: 13057" 111/250 H-no: 13548; ibn Ebî Şeybe, V/293, H.no:26223; Hakim, m/665. H.no:6456- İhnMüce Mukaddime. 3, H.no:24 (Bûsırî, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına uygun olduğunu heHkİ alımın de eserlerinde bu râvîieri delil olarak aldıkların, ifade etmiş vf: "Ene" \J Malık'in madıyallahü anh) bu endişe, ihtiyat ve titizliğini daha birçok sahabe de göstermiş meselâ bunlardan biri de ibn Mes'ûd'dur. (RadyaUaha anh)" demiştir. Bk.eU4hbâhu'^ücâcTml Darimî, Mukaddime, 28, H.no:282-283; Ebû Ya'lâ, V/227, H.no:2839 (Bu iki eserde sövle h r piyade de bulunmaktadır: "Enes (Radıyallahü anh) az hadis naklederdi. Hadis nakledeceği zaman da...").
[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/301.
[134] Meselâ bk. Müsned trc. H.No. 39/39.
[135] Kullandığı lafız şöyledir:
[136] Kullandığı lafız:
[137] Kullandığı lafız:
[138] Kullandığı lafız:
[139] Kullandığı lafız:
[140] Kullandığı lafız:
[141] Kullandığı lafız:
[142] Kullandığı lafız:
[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/301-302.
[144] Sened:
Sahih: Müsned, IH/39, H.no: 11288; Benzer rivayet için bk. 111/46, Hno" 11358- Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bü/Ûğu 'l-emânî 1/168.
[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/302.
[146] Sened:
Sahih: Müsned, VI/1I8. H.no: 24746; Benzer rivayet için bk. VI/138, H.no: 24958; VI/157, H.no: 25116; VI/257, H.no: 26087; Bu son rivayetin metni şöyledir:Buhârî, Menâkıb, 23; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 160; Tirmizî, Menâkıb, 9, H.no:3639 (hasen); Ebû Dâvûd, İlim, 7, H.no:3655; Ebû Ya'lâ'da Urve hadiseyi kendisi anlatmıştır ve rivayetin sonunda şöyle bir ziyade de bulunmaktadır:Ebû Ya'lâ, Müsned, VII/357, H.no:3493.
[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/302-303.
[148] Mâlik, Muvatta', Cihâd, 33; Akdıye, II; Ahmed b. HanbeL Müsned, V/26, 42, 123; Buhârî, İlim, 30; Vudû', 27, 30, 69; Ezan, 6, 60; İsti'zân, 13; Daavât, 53; Müslim, Zikir, 79; Ebû Dâvûd, îlim, 6; Nikah, 49; Talak, 27; Cihâd, 74; Fiten, 1; Tirmizî, Salât, 79, 108; Nesâî, İftitâh, 7; Hac, 163, 170, 172, 180; İmamet, 23; Kasâme, 24; İbn Mâce, Suyâm, 8; Edeb, 56.
[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/303.
[150] Sened:
Sahih: Müsned, IV/283, H.no: 18404; Benzer rivayet için bk. IV/283, H.no: 18409; Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/154.
[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/303.
[152] Müsned, İV/145; EbûAvâne.. J/191, H.no:607: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IH/20, H.no:2753.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304.
[153] Sened :
Sahih: Müsned. IH/497, H,no: 16003; Benzer rivayet için bk.V/425, H.no:23497: Bezzâr, IX/168, H.no:3718; İbn Hıbbân. 1/140-141. H.no:63 (Heysemî, Mevârid, 1/189, H.no:92); Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/150. Suyıtî, hadis için "sahih" işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:699.
[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304.
[155] Sened:
Sahih: Müsned, 1/122, H.no: 985, İkinci rivayet: 1/122. H.no: 987; Benzer rivayet için bk. Müsned, 1/122, H.no:986; 1/126. H.no:!039; 1/130. H.no:1080-1082; 1/131, H.no:l092; (Birinci rivayetin (985.hadisin) ve lOSO.hadisin senedinde inkıta vardır. Sebebi ise Ebü'l-Bahterî et-Tâî'nin Hz.Ali'ye (Radıyallahü anh) yetişmemiş olmasıdır. Fakat diğer rivayetler mevsûl ve sahihtir. Yani Ebü'l-Bahterî, Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den, o da Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) nakletmiştir). Ebü'l-Bahterî Saîd b. Feyrûz et-Tâî. Hz.Ali ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhümâ) mürse] olarak rivayette bulunmuştur. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1946; Ebû Dâvûd, bu zâtın Ebû Saîd el-Hudrfden de hadis İşitmediğini ifade eder. Bk.Sünen, Zekât, 2, H.no:I559. Miibârekfûrî, Ebü'l-Bahterî et-Tâî'nin "sika, sebt" olduğunu; fakat birçok mürsel rivayette bulunduğunu belirtir. Bk. Tuhfetil 'l-akvezî, IH/458. Dârimî, Mukaddime, 50, H.no:598; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no:20; Makdisî, Muhtara, 11/192, H.no:573 {isnadı sahih). İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/385, H.no:3645 (Bu rivayet senedinde inkıta bulunması sebebiyle zayıftır. Zîra, Avn babası İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemiştir); 1/415, H.no:3940; Dârimî, Mukaddime, 50, H.no:597; İbn Mâce. Mukaddime, 2, H.no:19; Ebû Yala, IX/170, H.no:5259.
[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/304-305.
[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/305.
[158] Sened:
Sahih: Müsned, 111/12, H.no: 11027; Benzer rivayetler için bk. 111/12, H.no: 11029; III/2I. H.no: i 1101; 111/39, H.no: 11283; 111/56, H.no: 11474; Müslim, Zühd, 72; Dârimî, Mukaddime, 42, H.no:456; Hâkim, 1/216, H.no:437; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/10, H.no:8008; Ebû Yala, 11/466, H.no:1288; Deytemî, Firdevs, V/34, H.no:7375. İbn Hacer, bu hadisin merfû olmadığını, Ebû Saîd el-Hudrî'nin (Radıyallahü anh) sözü olduğunu söyleyenlerin bulunduğunu belirterek, bu görüşün Buhâri'ye âit olduğunu ifâde eder. Bk.Fethı 'l-Bârî, 1/277. Fakat biz, ne Buhârî'nin eserlerinde, ne de bir başka yerde hadisin mevkuf olarak rivayet edildiğini bulamadık. Şayet mevkuf olarak rivayet edilseydi, usûl kuralları gereğince isbat eden rivayet, İsbât edemeyen rivayete mukaddem olacak ve o tercih ediimesi gerekecekti. (Yani Müslim'in rivayeti hadisin merfû olduğunu isbat etmektedir.) Heysemî, Bezzâr'ın bu konudaki Bezzâr'dan gelen Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) rivayetine yer vermiş, senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'İn varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/151. Ayrıca 72/269. ve bir sonraki hadise bk.
[159] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/305-306.
[160] Sened:
Zayif: Müsned, 111/12, H.no: 11034; (Benna, konu tasnifi sebebiyle hadisi iki bölüme ayırmıştır. Buradaki iîk bölümüdür. İkinci bölüm için 66/263.hadise bk.) Heysemî. "senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem var," der. Bk.Mecma', 1/150-151. Zchebi, "zayıf saydılar" derken (bk.Kâşif, Trc.no:3196); İbn Hacer ise, "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc.no:3865) Tirmizî ise, Ahmed b. Hanbel ve Ali b. eî-Mcdînî'nin bu râvîyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben O'ndan hiç hadis almadım" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'da bir beis yoktur' diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bütün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizî, Vitir, 11. H.no:465-466; Zekât 10, H.no:632; Hac, 29, H.no:852: savm, 24, H.no:719). Hadisin son bölümünün Benzer rivayetler için: Câbir'den (RadıyaUahu anh) rivayet: Bk./6tt Ebî Şeybe, V/318, H.no:26486. Zeyd b. Eslem'den (RadıyaUahu anh) rivayet: Bk.Abdürrezzâk, X/311. Ayrıca 66/263 ve 72/269. hadislere bk.
[161] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/306-308.
[162] Geniş bilgi için bk.Müsned trc.66/263. Hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/308.
[163] Asıl metinde Abdulmuttalib b. Abdullah olarak zikredilmiş. Ancak, Kesir b. Zeyd'in hocaları arasında böyle bir isme rastlayamadık. Doğrusunun "Muttalib b. Abdullah b. Hantal olacağı kanaatindeyiz. Bk.MİzzÎ, Tehzîbü 'Î-Kemâl, XXIV/114.
[164] Sened:
Hasen: Müsned, V/182, H.no: 21471; Ebû Dâvûd, İlim. 3, H.no:3647. Kesîr b. Zeyd el-Eslemî Ebû Muhammed e!-Medenî, sadûk biridir. Ahmed b. Hanbel bu zat hakkında "Bir beis görmüyorum" der. Bk. Mizzî, Tehzîbü 'l-Kemâl, XXIV/114; İbn Hacer, Ebû Zür'a'nın "sadûk, fîhi lîn" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:463I. İbn Hacer ise, "sadûktur, bazen hata eder" demiştir. Bk.Takrîb, Trc.no:3865. "Ebü'l-Hakem Muttalib b. Abdullah b. Hantab'ın hiçbir sahâbîden hadis işitmem iştir" iddiası bir yana, Hz.Âişe, Ömer, Ebû Mûsâ, Ümmü Seleme, Ebû Hüreyre, tbn Abbas, Câbir, İbn Ömer, Sehl b. Sa'd,

Sa'd b. Ebî Vakkâs, Seleme b. el-Ekva' ve Enes (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis naklettiği de bir gerçektir. Zeyd b. Sâbit'ten hadis işittiğine dâir Ebû Davûd'daki rivayetine bakılabilir. Buna göre senedde inkıta iddiası da yersizdir. Bk.Müslim, el-Künâ ve'l-esmâ, 1/239, Trc.no:806; İbn Hıbbân. Sikât, V/450, Trc.no:5667; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, XXVIII/81-82; Zehebî, Kâşif, Trc.no:5483; el-Muktenâfî serdi'l-künâ, 1/196, Trc.no: 1721.

[165] İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 1/277; Mustafa el-Azâmî, Studies in Early Hadith Literatuare (Trc. İlk Devir Hadis Edebiyatı), 23-25.

[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/308-309.

[167] Sened:

Sahih: Müsned, 11/162. H.no: 6510; Benzer rivayet için bk.II/192. H.no: 6802; 11/215, H.no: 7020; 11/207, H.no: 6930; 11/215, H.no: 7018 (Bu sonuncu rivayet Düveyd Horasânî'nin meçhul olması sebebiyle zayıftır. Lafzı:Ebû Dâvûd, İlim, 3, H.no: 3646; Dârimî, Mukaddime, 43, H.no: 490.

[168] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/309-310.

[169] sened:

Sahih: Müsned, ir/403, H.no: 9203. Heysemi, senedde bulunan İbn İshâk'm müdellis olduğunu, Amr b. Şuayb hakkında da tenkitlerin varlığını ifade etti. BkMecma', 1/151. Fakat hadis, mütâbileri ile kuvvetlenir. İkinci rivayet sahihtir: Müsned, 11/248-249, H.no: 7383; Buhârî, İlim, 39; Tirmizî, İlim, 12, H.no:2668 (zayıf); Menâkıb, 47, H.no:384! (hasen-sahih); Tahâvî, Şerhu meâni 'l-âsâr, IV/320; Nesâî, es-Sünenü'I-kübrâ, 111/434, H.no:5853; Dârimî, Mukaddime, 43, H.no:489; Hâkim, 1/186, H.no:357.

[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/310.

[171] Sened:

Sahih: Müsnedî ITT/297, H.no: 14102; Âmir Hasan Sabri, Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. HanbelJi'l-Müsned, H.no:9; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in, Yahya b. Maîn'in sözünü buraya alması, Abdurrezzak'm eseri Musannef in sağlam oluşunu zımnen ifade eder. Ayrıca daha o devirde hadis yazımının varlığı ve muhaddislerin de bu eserlere dayanarak hadislerini naklettikleri de anlaşılmakladır. Hadisin tam metni:

[172] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/310-311.

[173] Âmir Hasan Sabri, Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi 'l~Müsned, H.no:9.

[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/311-312.

[175] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/312.

[176] Sened:

Hasen: Mûsned, III/338, H.no: 14565; Bıuhârî, İ'tisâm, 25 (muallak olarak). İbn Hacer bu muallak rivayetin îbn Ebî Şeybe ve Bezzâr tarafından da nakledildiğini söyler. Kârilerinin ise. zayıf olan Mücâlid'in dışında sika olduklarını; Bezzâr'ın da Abdullah b. Sabit el-Ensârî'den naklettiğini, senedinde zayıf olan Ca'fer el-Cu'fi'ıın varlığını dile getirir. Bk.Fet.hu 'İ-BârU XIII/4I2; Ebû Yala, IV/102, H.no:2135: Deylemî, Firdevs, V/64. H.no: 7469: HeysemÎ. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) benzer bir rivayeti verdikten sonra Taberânî'nin Kebîr* inde geçtiğini ve ricalinin de sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/192; Rebî' b, Habîb, Müsnedü >-Rebî\ s.337. Mücâlid b. Saîd ei-Hemdânî hakkında Zehebî. İbn Maîn'nin "zayıf; Nesâî'nin de bir keresinde "kuvvetli değildir", diğer bir seferde ise "sikadır" dediklerini belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:52S6. Müslim ise, mütâbaat yolu ile bu râvîye eserinde yer verir. (Bk.Müslîm, Talâk, 42: Bu rivayetle Hüseyin, hocaları Seyyar. Husayn, Muğire, Eş'as. Mücâlid. İsmail b. Ebî Ilâlid ve Dâvûd'dan nakleder. Bütün bu hocaları ise Şa'bî'den hadis almışlardır.) Tirmizî. bu râvînin galatının çok olduğunu, Ahtned b. Hanbel'in de onu zayıf saydığını ifade eder. Bk.Tirmizî, Zekât, 20. H.no:647; Nikah, 28, H.no:lll9. İbn Hacer ise. "kuvvetli değildir, ömrünün son döneminde değişti" der. Bk.Takrib, Trc.no:6478. Hadis, şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Buhön. Tefsîr, 2/I2;Tevhîd,5I.

[177] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/312-313.

[178] Sened:

Hasen: Müsned, 111/387, H.no: 15094; İbn Ebî Şeybe, V/3 12, H.no: 26421; Beyhakî, Şuabü 7-imân, 1/200, H.no:177-179; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, senedindeki Mücâlid b. Saîd'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Saîd tarafından zayıf sayıldığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/173-174: VIII/262. Mücâlid hakkında diğerbilgiler için bir önceki (62/259) hadise bk.şahidi için de bir sonraki (63/260) hadise bk.

[179] Hasan Basri; hayran ofmak ve hoşa gitmek şeklinde açıkladı. Bk. Beyhakî, Şuabu Uman, I/200.

[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/313-314.

[181] Benzer rivâ*et W hk- IV/265-266, H.no:18251; 10I64; X/3I4= He^ hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberâni ^* oIunduŞ'™. zayf olan Câbir b. Yezid el-Cu'fi haricindeki râvîlerinin sahih °ldUgUnUrf'klar-.Bk- Me™< I/J73. Câbir'den şahidi için bk.61-62/258- n?K ^™' Ebu'd-Derdâ'da" (^yallahü anh) da benzer bir rivayeti sonra, Taberanı'nın Kebîr'inde geçtiğini, senedinde Ebû Âmir el-Kâs.m b. Muhammed el-Esedî'nin bulunduğunu, bu râvî hakkında herhangi bir biyografiye rastlamadığını ve diğer ricalinin de sika olduklarını söyler. Bk.Mecma \ 1/174. Abdullah b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/307, H.no: 5201. Hadisin en son cümlesi ise Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) rivâyel olunmuştur. Heysemî, bu rivayetin senedinde bulunan Ebû Habîbe et-Tâî'nin, İbn Hıbbân'ın "Sika?"mda. yer aldığını, Tirmizî'nin de "hadisini sahih saydığı bir kimsedir" diye nitelendirdiğini nakletti. BkM; X/68.

[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/314-315.

[183] Sened:

Sahih: Müsned, IV/137, H.no: 17163; Ebû Dâvûd, İlim, 2, H.no- 3644- Taberânî el Mu'cemtl'i-kebîr, XXII/35İ, H.no: 879; tbn Hıbbân, VIII/51-52, H no-6224 CHev^mî Mevârid, 1/215, H.no:110); Ahmedeş-Şeybânî, İV/1 A0-\Al, ti no-2\2l.

[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/315-316.

[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/316.

[186] Sened:

Sahih: Müsned, 11/159, H.no: 6486; Benzer rivayetler için bk. H/202, H.no:6888; 11/214, H.no:7006; Abdürrezzâk, VI/109, H.no:10157; X/312, Buhârî, Enbiyâ, 50; Tirmizî, İlim, 13, H.no:2669: DârimL Mukaddime, 46, H.no:548; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/39, H.no:7-8; İbn Hıbbân, VIII/51-52, H.no:6223; Taberânî, eî-Mu'cemü's-sağîr, 1/281, H.no: 462; Kudâî, Müsnedü'ş-sihâb., 1/387, H.no: 662; Deylemî, Firdevs, IE/9, H.no: 2081.

[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/316-317.

[188] Sened:

Zayıf: Müsned, 111/12, H.no: 11034; (Benna konu tasnifi sebebiyle hadisi iki bölüme ayırmıştır. Buradaki ikinci bölümüdür. İlk bölüm için 56/253.hadise bk.) Benzer rivayet için bk.III/46, H.no:11362; Heysemî, "senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem var," demiştir. Bk.Mecma', T/150-151. Zehebî, "zayıf saydılar' derken (bk.Kâşif, Trc.no:3196); İbn Hacer, "zayıftır" der. (Bk.Takrîb, Trc.no:3865) Tirmizî ise, Ahmed b. Hanbel ve Ali b. el-Medînî'nin bu râvîyi zayıf saydıklarını, hatasının çok olduğunu söylediklerini; Buhârî'nin de "Ben O'ndan hiç hadis almadım'" dediğini nakletti. Tirmizî, Ebû Dâvûd'dan şöyle bir nakilde bulunur: "(Hocam) Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'i sordum: "Kardeşi Abdullah'da bir beis yoktur" diye karşılık verdi." (Tirmizî'nin bütün bu değerlendirmeleri için bk.Tirmizî, vitir, 11. H.no:465-466; Zekât, 10, H.no:632; Hac, 29, H.no:852; Savm, 24, H.no:719) Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/474, H.no: 10086; 11/502, H.no: 10477; Ebû Dâvûd, İlim, 11, H.no:3662; İbn Hıbbân, VIII/50, H.no:6221 (Heysemî, Mevârid, 1/213, H.no:109); Câbir'den (Radıyaliahü anh) benzer rivayet için bk. İbn Ebî Şeybe, V/318, H.no:26486. Zeyd b. Eslem'den (Radıyaliahü anh) benzer rivayet için bk.Abdürrezzâk, X/311. Ayrıca 56/253.hadise bk.

[189] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/317-318.

[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318.

[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318.

[192] Sened:

Sahih: Müsned. 11/349, H.no: 8580; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Müslim, Mukaddimede zikretti. Benzer rivayet İçin bk. Müsned, 11/236-237, H.no: 7227; 11/313, H.no: 8122; 11/321, H.no: 8250; H/450, H.no: 9780; 11/530, H.no: 10809; Hemmâm. Sahîfe, H.no:24; Müslim, Fİten, 84; Bu rivayetin metni ise şöyledir:

Dânî, IV/861, H.no: 441; Tirmizî, Fitcn, 43, H.no:2218 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Melâhım, 16, H.no:4334; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H/182, H.no: 993. Câbir b. Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Fiten, 83; Müslim'in lafzını verdiğimiz hadisin bir benzeri de îbn Ömer'den nakledilir: Müsned, 11/217-218, H.no: 5985; 11/95, H.no: 5694-5695; 11/103-104, H.no: 5808.

[193] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/318-319.

[194] Sened:

Sahih: Müsned, V/20, H.no: 20101; Benzer rivayetler için bk. V/20, H.no: 20098; V/14, H.no: 20039; İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:39; Tayâlisî, s.121, H.no:895; Rûyânî, 11/75, H.no:848. İbn Ebî Şeybe, V/237, H.no:25615-25616; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/46, H.no:28; 1/93, H.no:62; Taberâni, el-Mu'cemü'1-kebîr, VlI/I80, H.no: 6757; İbnül-Ca'd, s.41, H.no: 140.

Hz.ALi'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/112-113, H.no: 903; 1/78, H.no: 584; 1/83, H.no: 629-630; 1/123, H.no: 1000-1001; İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:38, 40; Hennâd, Zühd, 11/636, H.no:1381; Makdisî, 11/268, H.no: 647; Bezzâr, 11/225, H.no: 621; Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk. 69/266.hadis.

[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/319.

[196] Sened:

Sahih: Aföinerf, IV/250, H.no: 18101; Benzer rivâyeüer için bk. IV/252,'h.iid: 18118, 18127; IV/255, H.no:18!57; Tayâlisî, s.94. H.no:690; İbn EbîŞeyhe, V/237, H.no:25614; Taberânî, el-Mu'cemül-kehîr, XX/422. H.no: 1020: VII/180, H.no:6757; Hennâd. Zühd. 11/637, H.no:1382. Tirmizî, İlim, 9, H.no:2662 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 5, H.no:4I; İbnü'l-Ca'd, s.93, H.no:541; s.306, H.no:2067. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 30/8889.hadis olarak tekrar edilecektir. Semura b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bir önceki hadise bk. 68/265.hadis.

[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/319-320.

[198] Sened:

Sahih: A/apnerf, 1/293, H.no: 2675; Benzer rivayetler için bk. 1/327, H.no: 3025; 1/269, H.no: 2429; 1/233, H.no: 2069; 1/323, H.no: 2976; Bu son rivayetin metni ise şöyledir:

Heysemî, "Bu hadis Abdüfâlâ b. Âmir es-Sa'lebf'nin zayıf olması sebebiyle zayıftır," der. Bk.Mecma', 1/146-147. Fakat Heysemî bu hadisi sadece Taberânî'ye nisbet etti. TirmizU Tefsir. 1, H.no:2950

(hasen-sahih); Tefsir, I, H.no:295I (hasen); Dârimî. Mukaddime. 25, H.no:238; Ebû Ya'lâ, IV/228, H.no:2338; V/109, H.no:2721; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/228, H.no:2338; Ziibeyr b. Avvam'ın (Radıyallahü anh) az hadis rivayet sebebi şu rivayetlerde dile getirilir:
Müsned, 1/166-167, H.no:1428;
Müsned, 1/162, H.no:I4l3; Buhârî, İlim, 38: EbÛ Dâvûd. İlim, 4, H.no:3651; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:36; Dârimî, Mukaddime, 25, H.no:239.
[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/320-321.
[200] Sened:
Sahih: Müsned, VY297, H.no: 22437; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:35 (Bûsırî, İbn İshâk'ın tedlisi sebebiyle hadisin zayıf olduğu görüşündedir. Bk.el-Misbâhu 'z-zücâce, 1/9); Dârimî, Mukaddime, 25, H.no:243; îbn Ebî Şeybe, V/295, H.no:26244; Hennâd, Zühd, 11/639, H.no:1388; Hâkim, 1/194-195, H.no:379-380; Deylemî, Firdevs, 1/381, H.no:1531; Muhâmilî, s.375, H.no:424. Bu hadisin şâhidleri için 75/272.hadisin tahricine bk. 495.
[201] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/321.
[202] Sened:
Sahih: Müsned, 111/46, H.no: 11362; Benzer rivayetler için bk. 10/39, H.no: 11289 (Atıyye el-Ûfî sebebiyle hasendir.), HI/56, H.no: 11474; 111/39, H.no: 11283; III/I2, H.no: 11034 (Bu rivayette de sikalığında ihtilaf olan Abdurrahman b. Zeyd ve İshâk b. İsâ bulunduğu için basendir); Müslim, Mukaddime, Zühd, Tirmizî, İlim, İbn Mâce, Mukaddime, 4. H.no:37; Ebû Ya'lâ, 11/416, H.no: 1209. Ebû Hüreyre'den (Radiyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/502, H.no: 10477; Buhârî, İlim, 38; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:34; Humeydî, 11/491, H.no: 1165. Ayrıca 55/252, 56/253 ve 66/263. hadislere bk. Enes'ten (Radıyallaha anh) şahidi için bk. Müsned, 111/46, H.no: 11442.
[203] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/321-322.
[204] Sened:
Sahih: Müsned, IW334,'H.no: 18848; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/43, H.no:18; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/295, H.no:657; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını ifade etti. Bk.Mecma', 1/143-144. Ebû Mûsâ el-Gâfikî Mâlik b. Ubâde'nin (Radıyallahü anh) sahâbiliği hakkında ihtilaf vardır. Ancak sahâbî oluşu tercih edilmektedir.
[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/322-323.
[206] Sened:
Sahih: Müsned, V/310, H.no: 22538-22539; Buradaki hadisin isnadı zayıftır. Çünkü Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde meçhuldür. Fakat hadis mütevâtirdir. Şahitleri için bir sonraki hadisi thii bk. sonraki hadisin tahricine bk.
[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/323.
[208] Sened:
Sahih: Müsned. U/22. H.no: 4742; Benzer rivayeti İçin bk. 11/103, H.no: 5798; 11/144 H no" 6309 (Bu rivayette inkıta var. Diğer rivayetleri dikkate aldığımızda, bunun müstensih hatası olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir); Şafiî, Müsned, s.239; Abd b Humeyd s 241 H.no:738: Hennâd, 11/638, H.no: 1386; Heysemî, hadisin Bezzar ve TaberânÎ tarafından da nakledildiğini, Ahmed b. Hanbci'in râvîierinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma ', j/143. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 43/8902.hadis olarak tekrar edilecektir.
a-Ebû Hüreyre'dcn (Radıyalhhü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/365. H.no: 8761; Hâkim, 1/183-184, H.no:349; Beyhakî, es-Stinenü'l-kiibrâ, X/l 12. 116; Şafiî, Müsned. s.239; İshâk b. Râhüye, 1/341, H.no;334. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 44/8903.hadis olarak tekrar edilecektir.
b-Abdullah b. Zübeyr'den şahidi Dilin âfetleri bölümünde 42/8901.hadis olarak zikredilecektir. Babası Zübeyr b. Avvâm'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, IIT/407, H.no:5557; Tayâiisî, s.27. H.no: 191;
c-Osman b. Affân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 1/65, H.no: 469; Tavâlisî. s. 14. H.no;80: Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/44. H.no:2I; Makdisî. 1/478-479, H.no:351-353; Bezzâr. 11/37-38. H.no: 383; Heysemî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından nakledilen bu hadisin râvîierinin sika olduklarını ifade elti. Bk.Mecma', 1/143. Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 40/8899.hadis olarak tekrar edilecektir.
d-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned. 11/158, H.no: 6478; 11/171, H.no: 6591; 11/159, H.no: 6486;
e-Ukbe b. Âmirden (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/159, H.no:17388; Tfüatâati, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIl/301, H.no:832: XVII/305, H.no:843;
f-Suhcyb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr. Vl/3 I, H.no: 2100;
g-Mâlik b. Atâhiyye'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Ahmed es-Şeybânî. IV/405. H.no:2454
Iı-Üsâme b. Zeyd'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr.V\7\, H.no:426;
ı-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/1 12-113, H.no: 903; 1/78, H.no: 584; 1/83, H.no: 629-630; 1/123. H.no; 1000-1001; Buharı, İlim, 38; İbn Mâce. Mukaddime, 4, 5, H.no:31. 38, 40; Tirmizî, İlim, 8, H.no:2660 (hascn-sahilı); Tahâvî, Şer hu meâni'l-âsâr. 1/175; Hennâd, Zühd, U/636, H.no:]38l; Makdisî, 11/268, H.no: 647; Bezzâr, U/225, H.no: 621; Ebû Nuaym. Htfye, IV/356; Âmir Hasan Sabri hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:8; Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 41/8900.hadis olarak tekrar edilecektir.
i-Selenıe b. e!-Ekva"dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/47, H.no; 16458; Buhârî. İlim, 38; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, VÎI/29. H.no:6280;
j-Muğîre b. Şu'be'dcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-teWr,XX/444, H.no: 1084;
k-Muâvİye b. Ebû Stifyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/100, H.no: 16856
I-Hâlid b. UrRita'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/292, H.no: 22400; (Bu hadisin senedinde Hâlid'in azadlığı Müslim'in meçhul olması sebebiyle sened zayıftır, ancak hadis mütevâtirdir). Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 45/8904.hadis olarak tekrar edilecektir.
m-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/300, H.no: 14189 (sülâsiyyattan); İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:33;
n-Enes'ten (Radıyalhhü anh) şahidi için bk. Müsned, IH/279. H.no: 13935 (z.); IH/278, H.no: 13896; III/203. H.no: 13034; IH/176, H.no: 12736; III/172, H.no: 12700; III/I66-167, H.no: 12638; III/116, H.no: 12093; HI/98, H.no: 11881; Buhârî, İlim, 38; Tirmizî, İlim, 8, H.no:266I; İbn Mâce. Mukaddime, 4, H.no:32, 40; Dârimi, Mukaddime, 24, H.no:241-242, 244;
o-İbn Mcs'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, İlim, 8, H.no:2659; İbn Mâce, Mukaddime, 4, H.no:30.
ö-Ya'Ia b. Mürre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârimi. Mukaddime, 25, H.no:240 (Senedinde Ya'lâ'nın torunu "metrûkü'l-hadis" olan Ömer b. Abdullah var. Bk.Heysemî, Mecma', 1/147)
p-Hz.Ömer'den: (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/46-47, H.no; 326 (isnadı zayıftır. Çünkü Düceyn b. Sabit el-Yarbûî cl-Basrî Ebii'l-Ğusn zayıf bir râvîdir. Heysem! hadisi Ebû Ya'lâ'ya da nisbet eder. Bk.Mecma', 1/142-143); Bu hadis Dilin âfetleri bölümünde 39/8898.hadis olarak tekrar edilecektir.
r-Kays b. Sa'd b. Ubâde'den şahidi 'Dilin âfetleri bölümünde' 47/8906.hadİs olarak zikredilecektir.
Tirmizî, İlim, 8, H.no:2660'da bu hadisi rivayet eden sahabeyi şöyle sayar: Hz.Ebûbekir, Ömer, Osman, Zübeyr, Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Amr, Enes, Câbir, İbn Abbas, Ebû Saîd. Amr b. Abese, Ukbe b. Âmir, Muâviye, Büreyde, Ebû Mûsâ el-Gâfıkî, Ebû Ümâme, İbn Amr el-Mukanna', Evs es-Sakafî'dir. (Radıyallahü anhüm). Başta aşere-i mübeşşere olmak üzere yüze yakın sahabe tarafından rivayet edilen ve lafzi mütavâtir olan bir hadistir.
[209] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/323-325.
[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/325.
[211] Sened:
Sahih: Müsned, 11/162, H.no: 6511. İkinci rivayet: 11/203, H.no:6896; Benzer rivayeti için bk. 11/190, H.no: 6787-6788; Ma'mer b. Râşid, XI/256-257; İbn EbîŞeybe, VII/505, H.no:37590; Tayâlisî, s.302, H.no:2292; Buhârî, İlim, 34; İ'tisâm, 7; Halku efâli'l-ıbâd, s.86; Müslim, İlim, 13-14; İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.281; Tirmizî, İlim, 5, H.no:2652 (Hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 8, H.no:52; Dârimî, Mukaddime, 26, H.no:245; Kudâi, Müsnedü 'ş-sihâb, 11/163, H.no:l 107; Muhâmîlî, 1/337, H.no:369; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 11/253, H.no:1660.
[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/325-326.
[213] Sened:
Sahih: Müsned, III/151, H.no: 12466:'Benzer rivayeti için bk. 111/98, H.no: 11883; IH/176, H.no: 12742: III/202, H.no: 13029; IH/213-214, H.no: 13163; III/273, H.no: 13816-13817; 111/289, H.no: 14011; Buhârî, İlim, 21; Nikah, 110; Fiten, 5; Hudûd, 20; Halku efâli'l-ıbâd, s.80; Müslim, İlim, 8-10, 14; Tirmizî, Fiten, 31, H.no:2200; Fiten, 34, H.no:2205 (hasen-sahih); îbn Mâce, Fiten, 25, H.no:4045; İbn Ebî Şeybe, VII/466, H.no:37280; Nesâî, es-Stinenü'l-kübrâ, IH/455, H.no: 5905; Ebû Yala, V/273-274, H.no:2892; V/307, H.no:2931; V/335. H.no:2961; V/395, H.no:3062; V/400, H.no:3070; V/409, H.no:3085; V/456, H.no:317S; VII/I93, H.no:4179; Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 11/530, H.no: 10807; 11/524, H.no: 10734; 11/481, H.no: 10182; 11/313, H.no: 8120; 11/257, H.no: 7480; 11/428, H.no: 9495; 11/539, H.no: 10897; Hemmâm, Sahîfe, H.no:22; İbn Mâce, Fiten, 26. H.no:4052; İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, FÎten. 26, H.no:4050; Ebû Musa'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 26, H.no:4051.
[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/326-327.
[215] Sened:
Sahih: Müsned, 1/223, H.no: 1946 (Mevkuf bir eserdir); Dârimî, mukaddime, H.no::243; Makdisî, X/20, H.no: 10; Heysemî, senedinde Kâbûs'un bulunduğunu, bu zâtın da kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceği huşunda ihtilafın bulunduğunu İfade etmiştir. Bk.Mecma7, 1/202.
Aynı tefsiri Ebû Said el-Hudrî (Radıyaliahü anh) de yapmıştır. Bu rivayet için bk. Müsned, III/70-71. H.no: 11612 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Bu sebeple hadis hasendir); Tirmizî, Stfatü cehennem, 4, H.no:2584 (Tirmizî hafızası ile tenkide maruz kalan Rişdin'e işaret etmiş, aynı senedde yer alan Derrâc hakkında herhangi bir tenkidi yorum getirmemiştir). Hadisin senedindeki Kâbus (b. Ebû Zibyârı el-Cenbt): İbn Hacer "fîhi lîn" ifadesini dile getirirken (Bk.Takrîb, Trc. no:5445); Zehebî de Ebû Hâtim'in "Bu Râvî ile delil getirilemez" görüşünü nakletmekle yetinir (Bk.Kâşif, Trc.no:4498). Ahmed Muhammed Şâkir de bu râvînin zayıf olduğunu belirtir. İbn Hıbbân'nın "Bu zatın hafızası kötü İdi, aslı olmayan rivayetlerde babasından nakleden sadece o idi," dediğini nakleder. Ayrıca Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Sa'd ve Dârekutni'nin zayıf, İbn Main'in ise sika saydığını belirtir. Buradaki rivayette ise Yakub b. Stifyân'ın, Tirmizî ve Hâkim'in de bu râvîyi sika saydığını belirterek önceki "zayıftır" iddiasından döndüğünü dile getirir. (Tirmizî'nin hadislerini hasen saydığını gösteren bir misal için bk.Cenâiz, 59,

H.no: 1053) Kâbûs'un babası Ebû Zıbyân Hüseyin b. Cündüb ise tabiînden sika bir râvîdir.
[216] Meâric, 70/8.
[217] Zümer, 39/9.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/327-328.
[219] Sened:
Sahih: Müsned, IV/160, H.no: 17403; Benzer rivayeti için bk.IV/218-219, H.no: 17843; IV/219, H.no: 17844; Tayâlisî, s.165, H.no:1196; İbn Mâce. Fiten, 26, H.no:4048 (Bûsırî, râvîlerînin sika olduklarını ancak senedinin kopuk olduğunu zikretti. Bk. el-Misbâhu'z-zücâce. IV/193-194); Zira Buhârî, et-Târîhu's-sağîr isimli eserinde Sâlim'in Ziyâd'dan hadis işitmediğini söyler. Zchebî, Kâşif, Trc.no: 1706 (Ziyâd b. Lebîd'in -Radıyaliahü anh-tercemesinde); İbn Ebî Şeybe, VI/145, H.no:30l99; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/265. H.no:529l; Ahmed eş-Şeybânl IV/54-55, H.no: 1999; Hâkim. 1/180, H.no:339 (Hâkim hocası Ahmed b. Cafer ct-Katîî ve Abdullah b. Ahmed kanalıyla Ahmed b. Hanbel'e ulaşır. Hadis hakkında sahih hükmünü vermiştir. Zehebî de bunu onaylamıştır); Salim b. Ebi'l-Câd hakkında Zehebî, "sika'dir Hz. ÂÎşc'dcn (Radıyaliahü anhâ) duydukları mürseidir" derken (bk-Kâfif, Trc.no:1767); İbn Hacer "sikadır ancak irsali çoktur," der (Takrîb, Trc.no:2169). Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, İlim, 5, H.no:2653; Avf b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk.80/277.
[220] Bu çumle Arap dilinde, dua mânâsında olup burada aslî mânâs. kullanılmıştır. Allah hayrın, versin gibi...
[221] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/328-329.
[222] Sened:
Sahih: Müsned, Vl/26-27, H.no: 23872; Buhârî. Haîku efâli'l-ıbâd, s.79; Tabcrânî. el-Mu'cemü'l-kebu; XVIII/43, H.no:75; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/55, Hn.o:55; İbn Hıbbân, VII/48-49, H.no:4553 (Heysemi, Mevârid, 1/218-219, H.no:l 15); Hâkim, 1/178. H.no:337; Nesâî, es-Sünenül-kübrâ, III/456, H.no:5909; Bezzâr, VII/175, H.no:274I; Heysemî, Bezzâr'ın rivayetine yer vererek senedinde Leys'in katibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu zatı da sadece Abdülmelik b. Şuayb'ın sika kabul ettiğini, diğerleri tarafından zayıf sayıldığını belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/200; Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/179, H.no:338; Tirmizî, İlim, 5, H.no:2653; Hadisin Müsned'deki metninde Cübeyr b. Nüfeyr (Radıyaliahü anh), Şeddad b. Evs'e (Radıyaliahü anh) Avf b. Mâlik'in (Radıyaliahü anh) anlattıklarını doğrulattırıyor. Tirmizîdeki metinde ise, Ubâde b. Sâmit'e (RadıyaUahü anh) Ebu'd-Derdâ'nın (Radıyaliahü anh) söylediklerinin sağlaması yaptırılıyor. Tirmizî hadis hakkında "hasen-garib" der ve Avf b. Mâlik'ten (RadıyaUahü anh) de nakledildiğine temas eder. Ziyâd b. LebîdMen (RadıyaUahü anh) şahidi için bir önceki hadise bk.
[223] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/329-330.
[224] Sened:
Hasen: Müsned, V/266, H.no: 21191; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:228 (Bûsirî, cumhurun Ali b. YezİdMn zayıflığını belirttiğini ifade eder); İbn Hacer ve Zehebî de bu zayıf sayanlardandır. Bk.Takrtb, Trc.no:4817; Kâşif, Trc.no:3983. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/2I5, H.no:7867; Heysemî, Taberânî'nin isnadını daha sahih bulur. Çünkü "Ahmed b' Hanbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. Yezid var" der. Bk.Mecma', 1/199-200. Fakat hadisi Veda Hutbesi ve ilmin zayi olması ile ilgili rivayetler kuvvetlendirir.
[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/330-332.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1- KİTÂBU'L-ÎMÂN. (Îmân Kitabı)
1- Îmân Babı Ve Peygamberin: İslâm Beş Şey Üzerine Bina Edilmiştir... Kavli
2- Îmâna Âid İşler Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâbı: "Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne döndürmeniz hâlis iyilik değildir. Fakat hâlis iyilik, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitâb 'a ve peygamberlere îmân eden, malı sevgisine rağmen akrabaya, yetimlere, yoksullara, yol oğluna, dilenenlere, köle ve esirleri kurtarmaya veren, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahidleştikleri zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntıda ve hastalıkta ve muharebenin kızıştığı zamanlarda sabr ve metanet gösterenlerin bu hayırlı işleridir. İşte böyleleri, sâdık olanlardır ve onlar takvâya erenlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 2/177) ; "Mü'minler muhakkak felah bulmuştur ki, onlar namazlarında huşû 'u gözetenlerdir, onlar boş ve fâidesiz şeylerden yüz çeviricidirler, onlar zekâtlarını verenlerdir, onlar ırzlarını koruyanlardır, şu var ki, zevcelerine yâhud sağ ellerinin mâlik olduklarına karşı müstesnadır, çünkü onlar kınanmış değildirler. O hâlde kim bunların ötesini isterse şübhe yok ki, onlar haddi aşanlardır. Ve öyle mü'minler ki, onlar emânetlerine ve ahidlerine riayetkardırlar, onlar namazlarına devam ederler" (el-Mu'minûn: 23/1-9).
3- Müslümân. Dilinden Ve Elinden Müslümânların Selâmette Kaldığı Kimsedir Bâbı
4- Müslümânların Hangisi Efdaldir Bâbı
5- Yiyecek Yedirmek İslâm'dandır Bâbı
6- Kişinin Kendi Nefsi İçin Arzû Ettiğini Kardeşi İçin De Arzû Etmesi Îmândandır Bâbı
7- Rasûlullah(S)'ı Sevmek Îmândandır Bâbı
8- Îmânın Tatlılığı Babı
9- Bâb: (Kâmil) Îmânın Alâmeti Ensâr'ı Sevmektir
10- Bâb
11- Bâb: Fitnelerden Kaçmak Dîndendir
12- Peygamber(S)'in "Allah'ı en çok bileniniz benim" Sözü Ve Yüce Allah'ın: "Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz, fakat sizi kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder..." (el-Bakara: 2/225) Kavli Sebebiyle Ma'rifetin, Kalbin Fiili Olduğu Babı
13- Kişinin, Kâfirliğe Dönmekten, Ateşe Atılacakmışcasına Hoşlanmaması Îmândandır Babı
14- Îmân Ehlinin Ameller Sebebiyle Birbirlerinden (Faziletçe) Üstün Oluşları Babı
15- Haya İmândandır Bâbı
16- Bâb: "... Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar, zekât verirlerse yollarım serbest bırakın... " (et-Tevbe: 9/5) .
17- Yüce Allah'ın: "İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amelleriniz sayesinde mîrasçı kılındığınız Cennettir" (ez-Zuhrûf: 43/72; küçük fark ile el-A'râf: 7/43) Kavlinden Dolayı "Îmân Ancak Ameldir" Diyen Kimse Babı
18- Bâb: İslâm Hakikat Üzere Olmadığı Zaman, Sırf İnkiyâd İçin Yâhud Öldürülmekten Korkmaktan Dolayı Olduğu Zaman (Muteber Olmaz)
19- Bâb: Selâm (Vermek) İslâm'dandır
20- Hayât Yoldaşına Nankörlük Etmek (Bir Nevi' Küfürdür) Ve Kâfirliğin Berisinde Kâfirlik Vardır Babı
21- Ma'siyetler, Câhiliyyet İşi Nevindendir Babı
22- Bâb: "Eğer mü'minlerden iki zümre birbirleriyle döğüşürlerse aralarım barıştırın..." (el-Hucurât: 49/9). Yüce Allah bu döğüşen kimselere mü'minler ismini verdi .
23- Bâb: Zulmün Bâzısı Daha Hafiftir
24- Münâfıkın Alâmeti Babı
25- Bâb: Kadr Gecesini Tâatle Geçirmek Îmândandır
26- Bab: Cihâd Îmândandır
27- Bâb: Ramazân Gecelerini Nafile İbâdetle Geçirmek Îmândandır
28- Bâb: Mükâfatını Yalnız Allah'tan Umarak Ramazân Orucunu Tutmak Îmândandır
29- "İslâm Dîni kolaylıktır" ve Peygamber(s)'in: "Allah'a en sevgili olan dîn müsâadekârlık (semahat) ve kolaylık üzerine kurulmuş olan, hanîf İslâm Dîni'dir" Sözü Babı
30- Bâb: Namaz Îmândandır
31- Kişinin Müslümanlığının Güzelliği Babı
32- Bâb: Allah'a En Sevgili Olan Dîn (Ameli), En Devamlı Yapılanıdır
33- Îmânın Artıp Eksilmesi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı: "Biz de onların hidâyetini artırmıştık" (el-Kehf: 18/13), "...îmân edenlerin de inançları artsın..." (el-Müddessîr: 74/31)
34- Bâb: Zekât İslâmdandır
35- Bâb: Cenazenin Arkasından Gitmek Îmândandır
36- Mü'minin, Farkında Olmaksızın Amelinin Bâtıl Olup Boşa Gitmesinden Korkması Babı
37- Cibrîl'in Peygamber'e Îmândan, İslâm'dan, İhsandan, Kiyamet Vaktinin Bilgisinden Sorması Ve Peygamberin Ona Bunları Beyân Etmesi Babı
38- Bâb
39- Dînini Tertemiz Yapmak İsteyen Kimsenin Fazileti Babı
40- Bâb: Ganimetten Beşte Birini (Devlete) Vermek Îmândandır .
41- Amellerin Ancak Niyet Ve İhlâs İle Muteber Olacağına Ve Herkesin Eline Ancak Niyet Ettiği Şeyin Geçeceğine Delîl Olarak Gelen Hadîs Babı
42- Peygamber(S)'in: "Dîn ancak Allah için, Rasûlü için, Müslümânların imamları için ve bütün halk için nasihattir" Kavli İle, Yüce Allah'ın: "Allah için ve Rasûlü için nasihat ettikleri takdirde..." (et-Tevbe: 9/91) Kavli Babı

Rahmân ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

1- KİTÂBU'L-ÎMÂN[1]. (Îmân Kitabı)

1- Îmân Babı Ve Peygamberin: İslâm Beş Şey Üzerine Bina Edilmiştir... Kavli

Îmân, dil ile söylemek ve organlarla işlemektir. Îmân, artar ve eksilir. Yüce Allah şöyle buyurdu:
"O, mü'minlerin yüreklerine, îmânlarını kat kat artırmaları için sekîneti indirendir" (el-Feth: 48/4);
"Biz de onların hidâyetini artırmıştık" (el-Kehf: 18/13);
"Allah hidâyeti kabul edenlerin hidâyetini artırır" (Meryem: 19/76);
"Hidâyeti kabul edenler (e gelince), onların muvaffakıyyetini artırmış, onlara takvalarını ilhâm etmiştir" (Muhammed: 47/17);
"Îmân edenlerin de îmânları artsın " (el-Muddessir: 74/31);
Ve Allah'ın şu kavli:
"Bir sûre indirildiği zaman içlerinden kimi: Bu sûre hanginizin îmânını artırdı, der. Îmân etmiş olanlara gelince (her inen sûre) dâima onların îmânını artırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler" *(et-Tevbe: 9/124)*;
Ve zikri celîl olan Allah'ın şu kavli:
"Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: (Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu hazırladılar, o hâlde onlardan korkun,

dedi de, bu (söz) onların îmânını artırdı ve: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, dediler" (Âli İmrân: 9/173).
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Mü'minler düşman ordularını görünce: işte bu Allah'ın ve Rasûlü'nün bize va'd ettiği şeydir. Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir, dediler. (Bu) onların îmânlarını ve teslimiyetlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı" (el-Ahzâb: 33/22)[2].
Allah için (yânî Allah'a tâat sebebiyle) sevmek ve Allah için sevmemek îmândandır [3].
Umer ibn Abdilazîz (101), Adiyy ibn Adiyy (123)'e şöyle yazdı: Muhakkak ki îmânın bir takım farizaları, akideleri, men' edilmiş şeyleri ve mendûbları vardır. Kim bunları tam yaparsa îmânı tamamlamış olur, kim de bu işleri tam yapmazsa îmânı kemâle erdirmemiş olur. Eğer ben yaşarsam, bu işleri bilmeniz için ben onları size iyice beyân edip açıklayacağım. Ve şayet ölürsem, ben sizlere hemdem ve yâr olmaya hırslı değilim [4].
İbrâhîm aleyhi's-selâm da: *"Ey Rabb'ım, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, dedi; Allah: inanmadın mı yoksa, dedi; O da: İnandım, fakat (gözümle de görerek) kalbimin yatışması için."* (el-Bakara: 2/260) demişti.
Muâz ibn Cebel (18), bir zâta: Bizimle otur da (dîn işlerini müzâkere ederek) bir sâat îmânı artıralım, dedi[5].
İbn Mes'ûd (32): Yakîn, îmânın tamâmıdır, dedi [6].
İbn Umer (73): Kul, gönlündeki şübhe veren şeyleri tamâmiyle terk etmedikçe takvanın hakîkatine ulaşmaz, dedi[7]. Mucâhid ibn Cebr (101), *"Dînden Nuh'a tavsiye ettiğini sizin için de bir şeriat yaptı"* (eş-Şûrâ: 42/13) âyetini: Ey Muhammed, sana da Nuh'a da bir tek dîn tavsiye ettik, demektir diye tefsîr etti.
İbn Abbas, *"Sizden herbîriniz için bir şeriat, bir yol ta'yîn ettik"* (el-Mâide: 5/48) âyetindeki "şır'a ve minhâc"ı, geniş yol ve sünnet diye tefsîr etti. Yine İbn Abbâs, *"Duanız olmasaydı Rabb'ım size değer verir miydi de"* (ei-Furkan: 25/77) kelâmı sebebiyle, duânız îmânınız demektir, diye tefsîr etti. Duânın lugattaki ma'nâsı îmândır [8].

1- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ (213-214) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hanzalatu'bnu Ebî Sufyân (151), İkrime ibn Hâlid(115)'den, o da İbn Umer'den haber verdi: İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûl'ü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacc etmek, ramazân orucunu tutmak"[9].

2- Îmâna Âid İşler Ve Yüce Allah'in Şu Kavli Bâbı: "Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne döndürmeniz hâlis iyilik değildir. Fakat hâlis iyilik, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitâb 'a ve peygamberlere îmân eden, malı sevgisine rağmen akrabaya, yetimlere, yoksullara, yol oğluna, dilenenlere, köle ve esirleri kurtarmaya veren, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahidleştikleri zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntıda ve hastalıkta ve muharebenin kızıştığı zamanlarda sabr ve metanet gösterenlerin bu hayırlı işleridir. İşte böyleleri, sâdık olanlardır ve onlar takvâya erenlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 2/177) [10]**;**
"Mü'minler muhakkak felah bulmuştur ki, onlar namazlarında huşû 'u gözetenlerdir, onlar boş ve fâidesiz şeylerden yüz çeviricidirler, onlar zekâtlarını verenlerdir, onlar ırzlarını koruyanlardır, şu var ki, zevcelerine yâhud sağ ellerinin mâlik olduklarına karşı müstesnadır, çünkü onlar kınanmış değildirler. O hâlde kim bunların ötesini isterse şübhe yok ki, onlar haddi aşanlardır. Ve öyle mü'minler ki, onlar emânetlerine ve ahidlerine riayetkardırlar, onlar namazlarına devam ederler" (el-Mu'minûn: 23/1-9)[11]**.**

2- Bize Süleyman ibn Bilâl (172), Abdullah ibn Dînâr(127)'dan o da Ebû Sâlih(101)'ten, o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): *"îmân altmıştan fazla şu'bedir. Hayâ da îmândan bir şu'bedir"* buyurmuştur [12].

3- Müslümân. Dilinden Ve Elinden Müslümânların Selâmette Kaldığı Kimsedir Bâbı

3- ..... Bize Şu'be (160), Abdullah ibn Ebî's-Sefer'den ve İsmâîl ibn Ebî Hâlid(145)'den, onlar da Şa'bî'den, o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Müslüman dilinden, elinden müslümânların selâmette kaldığı kimsedir. Muhacir de Allah'ın nehy ettiğini terk edendir".*
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve Ebû Muâviye (194) dedi ki: Bize Dâvûd ibn Ebî Hind (139) Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti. Şa'bî Ben Abdullah ibn Amr'dan işittim; o da Peygamber'den dedi.
Ve keza Abdu'1-A'lâ (189) Dâvûd'dan; o da Âmir'den, o da Abdullah ibn Amr'dan, o da Peygamber'den söyledi[13].

4- Müslümânların Hangisi Efdaldir Bâbı

4- ..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir:
- Yâ Rasûlallah! Müslümanların hangisi efdaldır? diye sordular. Rasûlullah (S):
- *"Müslümanlar, dilinden ve elinden selâmette kalandır"* buyurdu [14].

5- Yiyecek Yedirmek İslâm'dandır Bâbı

5- ..... Bize Leys ibn Sa'd (175) Yezîd(128)'den, o da Ebu'l-Hayr(90)'dan, o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti (O şöyle demiştir): Bir kimse Rasûlullah'a:
- İslâm'ın en hayırlısı hangisidir? diye sordu.
Rasûlullah (S):
- *"Yiyecek yedirmen, tanıdığına tanımadığına selâm vermendir"* cevâbını verdi [15].

6- Kişinin Kendi Nefsi İçin Arzû Ettiğini Kardeşi İçin De Arzû Etmesi Îmândandır Bâbı

6- ..... Bize Müsedded ibn Muserhed (228) tahdîs edip şöyle dedi:
Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân (198) Şu'be ibn Haccâc'dan, o da Katâde ibn Diâme es-Sedîsî(117)'den, o da Enes ibn Mâlik(93)'ten, o da Peygamber(S)'den tahdîs etti.

Ve kezâ Hüseyin el-Muallim'den; dedi ki: Bize Katâde, Enes(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S):*"Hiçbiriniz, kendiniz için arzû ettiğinizi kardeşiniz için arzû etmedikçe, (kemâliyle) îmân etmiş olmaz"* buyurdu [16].

7- Rasûlullah(S)'ı Sevmek Îmândandır Bâbı

7-.....Bize Ebû'z-Zinâd (130) el-A'rac(l 17)'dan, o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Nefsim elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki hiçbiriniz, ben kendisine babasından da, evlâdından da daha sevgili olmadıkça (kemâliyle) îmân etmiş olmaz" [17].

8- Bize Ya'kûb ibn İbrâhîm (252) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbn Uleyye (194) Abdulazîz ibn Suheyb'den, o da Enes'ten, o da Peygamber'den tahdîs etti. H ve keza bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti Enes şöyle demiştir:
Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz ben ona babasından da, evlâdından da, bütün insanlardan da sevgili olmadıkça (kemâliyle) îmân etmiş olmaz".

8- Îmânın Tatlılığı Babı

9-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî (131) Ebû Kılâbe(104)'den, o da Enes(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Kimde üç şey bulunursa îmânın tatlılığını tatmış olur: Allah ile Rasûl'ü kendisine başkalarından daha sevgili olmak; bir kimseyi sevmek, fakat yalnız Allah için sevmek; (Allah onu küfürden kurtardıktan sonra) yine küfre dönmekten, ateşe atılacakmışçasına hoşlanmamak" [18]

9- Bâb: (Kâmil) Îmânın Alâmeti Ensâr'ı Sevmektir

10- ..... Bana Abdullah ibnu Abdillah ibn Cebr haber verip şöyle dedi: Ben Enes(R)'den işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Kâmil îmânın alâmeti Ensâr'ı sevmek, münafıklığın alâmeti de Ensâr'a buğz etmektir"[19]

10- Bâb [20]

11-.....Zuhrî şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs Âizu'llah ibnu Abdillah (80) haber verdi ki, Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) ki, birinci Akabe gecesinde bey'at eden on iki nakîbin biri olmuş ve Bedir harbinde de hazır bulunmuş idi; şöyle demiştir: Rasûlullah (S) etrafında sahâbîlerinden bir cemâat mevcûd olduğu hâlde buyurdu ki: *"Allah'a (ibâdette) hiçbir şeyi ortak kılmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız bir yalanla (kimseye) iftira etmemek, hiçbir ma'rûfta (iyi işte) isyan etmemek üzere bana bey'at (yânî benimle ahd) ediniz, içinizden sözünde duran olursa mükâfatı Allah 'in üzerindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda cezalandırılırsa, bu ceza ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, işi Allah'a kalır: İsterse onu afveder, isterse ona ceza verir"*. Biz de bu şart üzere Peygamber'le bey'at ettik [21].

11- Bâb: Fitnelerden Kaçmak Dîndendir

12-.....Ebû Sâîd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Yakında (öyle fanâlıklar meydana gelecek ki) bir müslümânın, kendi dînini fitnelerden selâmete kaçırmak için, dağ başlarında gezdirip, yağmur sularının düştüğü yerlerde (yânî vâdîler ve sahralarda) güdeceği davarları, en hayırlı malı olacaktır" [22].

12- Peygamber(S)'in *"Allah'ı en çok bileniniz benim"* Sözü Ve Yüce Allah'ın: *"Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz, fakat sizi kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder..."* (el-Bakara: 2/225) Kavli Sebebiyle Ma'rifetin, Kalbin Fiili Olduğu Babı [23]

13-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine emrettiği zaman dâima takat getirebilecekleri işleri emreder idi. (O zamân) sahâbîleri: Yâ Rasûlallah, biz senin gibi değiliz. Allah senin olmuş olacak günâhlarına mağfiret etmiştir, derlerdi de, öfke alâmeti yüzünde bilinecek kadar kızar ve ondan sonra da: *"En ziyâde takvalınız ve Allah'ı en çok bileniniz, şübhesiz ki benim"* buyururdu[24].

13- Kişinin, Kâfirliğe Dönmekten, Ateşe Atılacakmışcasına Hoşlanmaması Îmândandır Babı

14-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) buyurdu ki:
"Kimde üç şey bulunursa imânın lezzetini tatmış olur: Allah ile Rasûl'ü kendisine başkalarından daha sevgili olan kimse; bir kulu seven, fakat yalnız Allah için seven kimse; Allah kendisini kâfirlikten kurtardıktan sonra yine kâfirliğe dönmekten ateşe atılacakmışçasına hoşlanmayan kimse"[25].

14- Îmân Ehlinin Ameller Sebebiyle Birbirlerinden (Faziletçe) Üstün Oluşları Babı

15-.....Bana Mâlik, Amr ibn Yahya el-Mâzinnî'den, o da babasından, o da Ebû Saîd Hudrî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Cennet ahâlîsi cennete, ateş ahâlîsi de ateşe girdikten sonra Yüce Allah: Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca îmân varsa ateşten çıkarınız, diye emreder. Bunun üzerine bu kimseler simsiyah kesilmiş oldukları hâlde çıkarılıp Hayât (yâhud Haya) nehri içine atılırlar ve orada sel uğrağında kalan yabanî reyhan tohumları nasıl sür'atle yetişirse öylece yetişirler. Görmez misin, bunlar sapsarı olarak ve iki tarafa salınarak (ne güzel) sürerler" [26].
Ve keza Vuheyb ibn Aclânî (105) dedi ki: Bize Amr ibn Yahya babasından, o da Ebû Saîd'den bu hadîsi tahdîs etti ve bu rivayetinde "Hayât Nehri" ve "Hayırdan bir hardal tanesi" ta'bîrlerini söyledi [27].

16-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd (l 10-183), Salih ibn Keysân'dan; o da İbn Şihâb'dan, o da Ebû Umâme ibn Sehl'den tahdîs etti ki, o da Ebı Saîd Hudrî (R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
- *"Uyuduğum esnada gördüm ki insanlar bana arz olunuyorlardı. Üstlerinde gömlekler vardı, bu gömleklerin bâzısı memelere ulaşıyor, bâzısı daha kısa idi. Umer ibn Hattâb da bana arz olundu. Üstünde (eteklerini yerde) sürüdüğü bir gömlek vardı."*
- Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.
- *"Dîn ile"* dedi[28].

15- Haya İmândandır Bâbı

17..... Bize Mâlik ibn Enes, İbn Şihâb'dan; o da Salim ibn Abdillah(106, 108)'den, o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki (şöyle demiştir): Rasûlullah bir gün Ensâr'dan bir kimsenin yanından geçiyordu. Ensârî, kardeşini hayadan men'ediyordu. Rasûlullah (S): *"Ona ilişme, çünkü haya îmândandır"* buyurdu [29].

16- Bâb: *"... Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar, zekât verirlerse yollarım serbest bırakın... "* (et-Tevbe: 9/5) [30]**.**

18-.....Bize Şu'be, Vâkıd ibn Muhammed'den tahdîs etti: şöyle demiştir: Ben babamdan işittim; İbn Umer'den tahdîs ediyordu (O şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka hakk ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna (zahirde) şehâdet, namazı ikaame, zekâtı eda edinceye kadar insanlarla muharebe etmekliğim bana emrolundu. Onlar bu işleri yapınca -Müslümanlık hakkının gereği (olan haddler) müstesna- İslâm hakkı olmak üzere canlarını ve mallarını benim elimden kurtarırlar. (Bâtınlarından dolayı olan) hesâblarına gelince, o (hesabı görmek) Allah'a âiddir"[31]

17- Yüce Allah'ın: *"İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amelleriniz sayesinde mîrasçı kılındığınız Cennettir"* (ez-Zuhrûf: 43/72; küçük fark ile el-A'râf: 7/43) Kavlinden Dolayı "Îmân Ancak Ameldir" [32] **Diyen Kimse Babı**

Ve ilim ehlinden bir cemâat, Yüce Allah'ın şu: *"İşte Rabb'ına and olsun ki onlara, topuna yapmakta oldukları şeylerden elbette soracağız"* (el-Hıcr: 13/92-93) kavli hakkında (sorulacak şey) "La ilahe illa'llâh"tır dediler. Ve bir de *"Artık çalışanlar da bunun gibi (bir murâd için) çalışmalıdır"* (es-Sâffât: 37/61) [33] buyurduğu için (îmân kalbin, lisanın ve a'zâların amelidir).

19-.....Bize İbn Şihâb, Saîd ibn Museyyeb (93 ? 95)'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti (şöyle demiştir): Rasûlullah'a:
- Amelin hangisi efdaldir? diye soruldu. Rasûlullah (S):
- *Allah'a ve Rasûl'üne îmân etmektir,* buyurdu.
- Ondan sonra hangisi? diye soruldu.
- *Allah yolunda cihâddır,* buyurdu.
- Ondan sonra hangisi? denildi.
- *Makbul olmuş haccdır,* cevâbını verdi [34]

18- Bâb: İslâm Hakikat Üzere Olmadığı Zaman, Sırf İnkiyâd İçin Yâhud Öldürülmekten Korkmaktan Dolayı Olduğu Zama (Muteber Olmaz)

Çünkü Yüce Allah: *"Bedeviler îmân ettik dediler. De ki: Siz henüz îmân etmediniz, velâkin henüz îmân kalblerinizin içine girmemiş olduğu hâlde İslâm 'a girdik deyin..."* (el-Hucurât: 49/14) buyurdu. İslâm hakîkat üzere olursa böylesi de zikri celîl olan Allah'ın şu: *"Hakk dîn, Allah indinde İslâm'dır"* (Âli İmrân: 3/19) kavlinin gereği üzere olmuştur.[35]

20-.....Zuhrî şöyle dedi: Bana Âmir ibn Sa'd(103,104),babası Sa'd ibn Ebî Vakkas(R-55, 58)'dan haber verdi ki, şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir takım insanlara dünyalık veriyordu; bu Sa'd da orada oturuyordu. Derken Rasûlullah içlerinden en ziyâde beğendiğim birini bıraktı. Bunun üzerine:
- Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallahi onu bir mü'min biliyorum, dedim.
- *Öyle deme, müslim (de),* buyurdu [36].
Bir müddet sustum. Nihayet o adam hakkındaki bilgim bana galebe etti de dayanamadım, yine sözümü tekrar ederek:
- Fulânı niçin mahrum bıraktın? Vallahi ben onu mü'min biliyorum, dedim.
Yine:
- *Öyle deme, müslim (de),* buyurdu.
Ben yine sustum. Lâkin o zât hakkındaki bilgim bana galebe etti, sözümü tekrar ettim. Rasûlullah yine o sözü tekrar ettikten sonra:
- *Ey Sa 'd, bir adama, Allah onu yüzü koyun ateşe atmasın diye başkasını daha ziyâde sevdiğim hâlde ihsanda bulunduğum olur,* buyurdu [37].
Bu hadîsi Zuhrî'den Yûnus, Salih ibn Keysân, Ma'mer ibn Râşid ve Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlu Muhammed ibn Abdillah da rivayet etti[38].

19- Bâb: Selâm (Vermek) İslâm'dandır

Ammâr ibn Yâsir (37) şöyle dedi: Üç şeyi her kim biraraya getirebilirse îmânı tam toplamış olur: Nefsine karşı olsa da insafı elden bırakmamak, herkese selâm vermek, fakîr iken de infâk eylemek [39].

21-.....Abdullah ibn Amr(R)'dan (şöyle demiştir): Bir kimse Rasûlullah'a:
- İslâm'ın en hayırlısı hangisidir? diye sordu.

Rasûlullah (S):
"Yiyecek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermendir" buyurdu [40].

20- Hayât Yoldaşına Nankörlük Etmek (Bir Nevi' Küfürdür) Ve Kâfirliğin Berisinde Kâfirlik Vardır Babı[41]

Bu konuda Ebû Saîd Hudrî'den ve Peygamber(S)'den rivayet edilmiş hadîs vardır [42].

22-..... Ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
- *Bana cehennem gösterildi, bir de gördüm ki cehennem ahâlîsinin çoğu kadınlardır. Onlar küfr ederler,* buyurdu.
Bunun üzerine:
- Allah'a mı küfr ederler? diye soruldu. Peygamber:
- *Onlar kocalarına karış küfrün ederler, iyiliğe karşı küfrân ederler. Birisine bütün zaman ihsan etsen de sonra senden (hoşuna gitmeyen) bir şey görse, "Ben senden hiçbir hayır görmedim" der* [43].

21- Ma'siyetler, Câhiliyyet İşi Nev'indendir Babı

Allah'a ortak koşma müstesna, bu Câhiliyyet işlerinin sahihleri, bunları işlemeleri sebebiyle kâfir sayılmazlar. Çünkü Peygamber (S), Ebû Zerr'e: *"Demek ki sen, içinde henüz Câhiliyyet ahlâkı bulunan bir kimsesin"* buyurdu; Yüce Allah da: *"Şübhesiz ki Allah, kendisine ortak tanınmasını mağfiret etmez, ondan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eyler..."* (en-Nisâ: 4/48,116) buyurdu [44].

23-..... Bize Şu'be, Vâsıl el-Ahdeb(120)'den, o da el-Ma'rûr ibn Suveyd'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Rebeze köyünde Ebû Zerr'e kavuştum. Toplamı bir hullelik, yânî bir ridâ ile bir izâr-dan ibaret bir takımlık kumaşın yarısı kendisinin, yarısı kölesinin sırtında bulunuyordu. Ben kendisine böyle birer yarı parçanın her ikisinin sırtında ayrı ayrı bulunmasının sebebini sordum. Bunun üzerine Ebû Zerr (R) şöyle şöyle anlattı: Ben bir kerre bir adamla söğüştüm de onu anasından dolayı ayıbladımdı. Peygamber (S) bana:
"Yâ Ebâ Zerr! Onu sen anasından dolayı mı ayıblıyorsun? Demek ki sen, içinde henüz Câhiliyyet (ahlâkı) bulunan bir kimsesin. Hizmetçileriniz sizin öyle kardeşlerinizdir ki, Allah onları sizin ellerinizin altına emânet etmiştir. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara güçleri yetmeyecek zahmetli bir iş yüklemeyiniz. Şayet yüklerseniz, onlara yardım ediniz" buyurdu [45].

22- Bâb: *"Eğer mü'minlerden iki zümre birbirleriyle döğüşürlerse aralarım barıştırın..."* (el-Hucurât: 49/9). Yüce Allah bu döğüşen kimselere mü'minler ismini verdi [46] **.**

24-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî ile Yûnus ibn Abîd (139), Hasen el-Basrî(110)'den, o da el-Ahnef ibn Kays(67)'tan tahdîs etti. Şöyle demiştir: Şu adama -Buhârî'nin Fiten'deki rivayetinde Peygamber'in amucaoğlu Alî'ye- yardıma gidiyordum. Ebû Bekre beni karşıladı ve:
- Nereye gidiyorsun? diye sordu.
- Şu adama yardım etmek istiyorum, dedim. Ebû Bekre bana:
- Geri dön; çünkü ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"İki müslümân kılıçlarıyle karşılaştıkları zaman, öldüren de ölen de cehennemdedir"* buyuruyordu [47].
- Yâ Rasûlallah! Öldüren böyle; ya ölene ne oluyor? diye sordum.
- *"Ölen de arkadaşını öldürmeğe hırslı idi de ondan"* buyurdu.

23- Bâb: Zulmün Bâzısı Daha Hafiftir [48]

25-.....Bize Ebu'l-Velîd (227) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti. H Buhârî dedi ki: Ve bana Bişr ibn Hâlid (253) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhammed ibn Ca'fer (192 ? 194) Şu'be'den, o da Süleyman ibn Mıhrân(148)'dan, o da İbrahim ibn Yezîd(96)'den tahdîs etti. Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: *"îmân edip de îmânlarına zulüm karıştırmayanlar, işte emin olmak ancak onların hakkıdır. Doğru yola giden de onlardır"* (el-En'am: 6/82) âyeti indiği zaman Rasûlulah(S)'ın sahâbîleri: Hangimiz nefsine zulm etmemiştir? dediler. Bunun üzerine: *"Allah'a ortak edinmek şübhesiz büyük bir zulümdür"* (Lukmân: 25/13) âyeti nazil oldu [49].

24- Münâfıkın Alâmeti Babı

26-.....Bize Nâfi' ibn Ebî Âmir Ebû Süheyl, babası Mâlik ibn Ebî Âmir(112)'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) *"Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler; va'd ettiği vakit sözünde durmaz; kendisine birşey emniyet edildiği zaman hıyanet eder"* buyurdu.

27-…..Bize Sufyân es-Sevrî (160), A'meş'ten; o da Abdullah ibn Murre(100)'den o da Mesrûk(63)'tan; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Dört şey her kimde bulunursa hâlis münafık olur; her kimde bunların bir parçası bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir huy kalmış olur. Bunlar şunlardır: Kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet etmek; söz söylerken yalan söylemek; ahd ettiğinde ahdini tutmamak; husûmet zamanında da haktan ayrılmaktır".
Şu'betu'bnu'l-Haccâc bu hadîsi Süleyman el-A'meş'ten rivayet etmekte Sufyân es-Sevrî'ye mutâbaat etti[50].

25- Bâb: Kadr Gecesini Tâatle Geçirmek Îmândandır [51]

28-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):*"Her kim îmânından dolayı ve ecrini yalnız Allah'tan umarak kadr gecesini tâatle geçirirse, onun lehine geçmiş günâhları mağfiret olunur"* buyurdu.

26- Bab: Cihâd Îmândandır

29-.....Bize Ebû Zur'a ibnu Amr ibn Cerîr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; Peygamber (S) buyurdu ki:*"Allah kendi yolunda cihâda çıkan kimseye: "Onu evinden çıkaran şey yalnız bana îmân ve elçilerimi tasdik ise, nail olduğu ecir ve ganimetle (salimen yurduna) geri getireyim, yâhud cennete girdireyim" diye tekeffül etmiştir. Ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, hiçbir cihâd müfrezesinin arkasından geri kalmazdım. Yemîn olsun ki Allah yolunda öldürülüp tiiriltilmemi, ondan sonra öldürülüp diriltilmemi, ondan sonra öldürülmemi ne kadar isterdim!"* [52]

27- Bâb: Ramazân Gecelerini Nafile İbâdetle Geçirmek Îmândandır

30-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân(95)'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Her kim ramazânda îmânı sebebiyle ve ecrini yalnız Allah'tan umarak nafile ibâdetlerle uğraşırsa, kendisi lehine, geçmiş günâhları mağfiret olunur"[53] .

28- Bâb: Mükâfatını Yalnız Allah'tan Umarak Ramazân Orucunu Tutmak Îmândandır

31-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Her kim ramazân orucunu, îmânı sebebiyle ve mükâfatını yalnız Allah'tan umarak tutarsa, kendi lehine, geçmiş günâhları mağfiret olunur"[54].

29- *"İslâm Dîni kolaylıktır"* ve Peygamber(s)'in: *"Allah'a en sevgili olan dîn müsâadekârlık (semahat) ve kolaylık üzerine kurulmuş olan, hanîf İslâm Dîni'dir"* Sözü Babı [55]

32-....Bize Umer ibn Aliyy (190), Ma'n ibn Muhammed el-Gıfârî'den; o da Saîd ibni Ebî Saîd el-Makburî(100)'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Şübhesiz ki bu dîn kolaylıktır. Hiçbir kimse yoktur ki, bu dîn hususunda (amellerim eksiksiz olsun diye) kendini zorlasın da dîn ona galebe etmesin (ve erinip büsbütün amelden kesilmesin). Öyle olunca ortalama gidin. (Eğer en kâmili yapamazsanız, ona) yaklaşın, (az olsa da devamlı amel ve ibâdetten dolayı) sevinin; sabah, akşam ve gecenin bir cüz'ünde (ibâdete tevfîk vermesi için Allah'tan) yardım isteyin"[56].

30- Bâb: Namaz Îmândandır

Ve Yüce Allah: *"Allah îmânınızı zayi' edecek değildir..."* (el-Bakara: 2/143) kavliyle, Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız namazlarınızı zayi' edecek değildir, ma'nâsını kasdeder [57].

33- Bize Amr ibn Hâlid (229) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Zü-heyr ibn Muâviye (173) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû İshâk es-Sâbîî(127) Berâ ibn Âzib(R)'den şöyle tahdîs etti:Peygamber (S) Medine'ye ilk geldiğinde Ensâr'dan olan dedeleri (yâhud diğer lâfza göre dayıları) yurduna musâfir oldu. Ve on altı yâhud on yedi ay Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldı. Hâlbuki kıblesinin BeytuM-Harâm'a doğru olmasını arzu ederdi. Ka'be'ye yönelerek ilk kıldığı namaz, ikindi namazı olmuştu. Bir cemâat de O'nunla birlikte kıldılar. Ondan sonra birlikte namaz kılanlardan biri namâzdan çıktı.Mescidin birinde bulunan bir cemâate namâzdalar iken yolu uğradı. Onlara: "Rasûlullah ile birlikte Mekke'ye doğru namaz kıldığıma Allah için şehâdet ederim" deyince (namazlarını bozmadan) oldukları gibi Beyt'e döndüler.
Rasûlullah Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldığı sırada Yahûdîler ve Hrıstiyanlar O'ndan hoşlanırlardı.Ka'be'ye doğru yüzünü döndürünce, bu fiilini beğenmediler.
Zuheyr dedi ki: Bize Ebû İshâk, Berâ'dan tahdîs etti. Berâ ibn Âzib bu hadîsinde şöyle demiştir: Kıble tahvîl edilmeden evvel, ilk kıbleye doğru namaz kılarak vefat etmiş, öldürülmüş kimseler de vardı. Bunlar hakkında nasıl bir hüküm vereceğimizi bilemedik. O zaman Yüce Allah: "Allah îmânınızı zayi' edecek değildir" (el-Bakara: 143) âyetini indirdi[58].

31- Kişinin Müslümanlığının Güzelliği Babı

34- İmâm Mâlik şöyle dedi: Bana Zeyd ibn Eslem haber verdi. Ona da Ata ibn Yesâr haber verdi. Ona da Ebû Saîd Hudrî haber verdi ki, kendisi Rasûlullah(S)'dan şöyle derken işitmiştir:
"Bir kul müslümân olur ve müslümânlığı da güzel olursa, Allah onun evvelce işlemiş olduğu her kötülüğünü örter. Ondan sonra sıra kısasa (yânî mükâfat ve mücâzâta) gelir. Bir hasene, ondan yedi yüz kat büyük hasene ile; bir seyyie (yânî kötülük) ise, yalnız kendi misli ile karşılanır: meğer ki Allah o seyyieyi afveder"[59].

35-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih(131)'den haber verdi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Biriniz İslâm'a girişini güzel yaparsa, yapacağı her bir hasene, kendisi lehine on mislinden yedi yüz katına kadar büyük derecelerle yazılır; yapacağı her bir seyyie ise, ancak kendi misli ile yazılır"[60].

32- Bâb: Allah'a En Sevgili Olan Dîn (Ameli), En Devamlı Yapılanıdır [61]

36-..... Hişâm dedi ki: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr,
Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S), Âişe'nin yanında bir kadın varken yanlarına girdi.
- "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Âişe:

- Fulânca kadındır, dedi ve o kadının kıldığı namazları anlatmağa başladı.
Rasûlullah ise:
- *"Bu sözü bırak. Dâima elinizden gelecek şeyleri yapınız. Yoksa Allah'a yemîn olsun ki, siz usanmadıkça Allah usanmaz"* buyurdu.
Rasûlullah'ın en ziyâde sevdiği dîn (yânî tâat), sahibinin devâmlı olarak yaptığı idi [62].

33- Îmânın Artıp Eksilmesi Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:*"Biz de onların hidâyetini artırmıştık"* (el-Kehf: 18/13), *"...îmân edenlerin de inançları artsın..."* (el-Müddessîr: 74/31)

Ve Allah: *"Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim..."* (el-Mâide: 5/3) buyurdu. Binâenaleyh kemâlden bir şey eksildiği zaman, o eksiktir [63].

37-..... Bize Katâde, Enes(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S) buyurdu ki:*"La ilahe ille'llâh deyip de kalbinde bir arpa ağırlığınca hayr (yânî îmân) bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. La ilahe ille'llâh deyip de kalbinde bir buğday ağırlığınca hayr bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. La ilahe ille'llâh deyip de kalbinde bir zerre ağırlığınca hayr bulunan kimse cehennemden çıkacaktır."*
Ebû Abdillah Buharı şöyle dedi: Ebân: Bize Katâde tahdîs etti; bize Enes Peygamber'den tahdîs etti, dedi. Bu isnâddaki hadîste "hayrdan" yerine "îmândan" ta'bîri geldi [64].

38-.....Bize Kays ibn Müslim (120), Tarık ibn Şihâb (83-R)'den haber verdi; şöyle demiştir: Yahûdîler'den bir kimse Umer ibn Hattâb(R)'a:
- Ey Mü'minlerin Emîri! Sizin Kitâb'ınızda okumakta olduğunuz bir âyet var ki, biz Yahûdî topluluğuna nazil olmuş olaydı, nazil olduğu günü bayram edinirdik, dedi.
Umer:
- Hangi âyettir o? diye sordu. Yahûdî:
- *"Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size dîn olarak müslümânlıktan hoşnûd oldum..."* (el-Mâide: 5/3) cevâbını verdi.
Bunun üzerine Umer:
- Biz bu âyetin indiği günü de, yeri de biliyoruz (kıymetini takdîr ediyoruz). Bu âyet Peygamber'e bir cumua günü Arafa'da kaaim iken nazil olmuştur, dedi [65].

34- Bâb: Zekât İslâmdandır

Ve Allah'ın şu kavli: *"Hâlbuki onlar Allah'a, O'nun dininde ihlâs erbabı muvahhidler olarak ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyle emrolunmamışlardı. En doğru dîn de bu idi"* (el-Beyyine: 98/5)

39-.....Bana Mâlik ibn Enes, amucası Ebû Süheyl ibn Mâlik'ten, o da babası Mâlik ibn Ebî Âmir'den tahdîs etti ki, o, Talha ibn Ubeydillah(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Necd ahâlîsinden saçı darmadığınık (fakîr) bir kimse Rasûlullah'a geldi. Uzaktan sesini karmakarışık duyuyor, fakat ne söylediğini anlayamıyorduk. Nihayet yaklaştı; meğer İslâm'ın ne olduğunu soruyormuş. Bu suâle karşı Rasûlullah(S):
- *Bir gün bir gece içinde beş namaz,* buyurdu. O zât:
- Üzerimde bu namazlardan başkası da olacak mı? diye sordu.
- *Hayır, meğer ki kendiliğinden kılasın,* buyurdu. Ondan sonra Rasûlullah:
- *Bir de ramazân orucu,* buyurdu. O zât:
- Üzerimde bundan başkası da olacak mı? diye sordu. O da:
- *Hayır, meğer ki kendiliğinden tutasın,* cevâbını verdi. Talha der ki: Rasûlullah, zekâtı da ona söyledi. O zât yine:
- Üzerimde bundan başkası da olacak mı? diye sordu. Yine Rasûlullah:
- *Hayır, meğer ki kendiliğinden veresin,* cevâbını verdi. Bunun üzerine (o Necdli fakîr zât):
- Vallahi bundan ne artık, ne eksik bir şey yapacak değilim, diyerek arkasını dönüp gitti. Bunu duyunca Rasûlullah:
- *Eğer doğru söylüyorsa felah buldu gitti,* buyurdu [66].

35- Bâb: Cenazenin Arkasından Gitmek Îmândandır

40- Bize Ahmed ibnu Abdillah ibn Alî el-Mencûfî (252) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ravh (205) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Avf ibn Ebî Cemile (146) Hasen Basrî'den ve Muhammed ibn Sîrîn(l 10)'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti (ki Ebû Hureyre şöyle demiştir); Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Her kim îmânı sebebiyle ve sevabını-yalnız Allah'tan umarak bir müslümân cenazesi arkasından gider ve üzerine namaz kılıp gömülmesini bitirinceye kadar beraber bulunursa, iki kîrât ecr ile döner ki, kıratların her biri Uhud dağı gibidir. Her kim o cenaze üzerine namaz kılar da defn olunmadan evvel dönerse, bir kîrât ecr ile dönmüş olur".
Usmân ibn Ebî Heysem el-Müezzin (220), bu hadîsi Avf el A'râbî(146)'den rivayet etmekte Ravh'a mutâbaat etti. Dedi ki: Bize Avf, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere geçen hadîs gibi tahdîs etti [67].

36- Mü'minin, Farkında Olmaksızın Amelinin Bâtıl Olup Boşa Gitmesinden Korkması Babı

İbrahim et-Teymî (192): "Sözümü amelimle ne zaman karşılaştırdım ise yalancı çıkmaktan korkmuşumdur" dedi. İbn Ebî Muleyke (117): "Peygamber'in sahâbîlerinden otuz zâta yetiştim; hepsi de münafık olmaktan korkuyorlardı, içlerinde, benim îmânım, Cibrîl ve Mîkâîl'in îmânı gibi sağlam ve nifak arız olmaktan masundur diyen de hiç yoktu" dedi. Hasen el-Basrî (110?)'nin de: "Allah'tan mü'minden başkası korkmaz, münafıktan başkası emîn olmaz" dediği zikrolunur. Ve Yüce Allah'ın: *"... Bir de onlar işledikleri (günâh) üzerinde, bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir"* (Ali-İmrân: 3/135) kavlinden dolayı, tevbe etmeksizin nifak ve ma'siyette ısrar etmekten korkulur

[68].

41-.....Zubeyd (122) dedi ki: Ben Ebû Vâil(100)'e Murcie fırkası hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Mes'ûd (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Müslüman'a sövmek fısk, onunla kıtal etmek küfürdür"* buyurmuştur [69].

42-..... Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Humeyd(143)'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti. Enes şöyle dedi: Bana Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) haber verip şöyle dedi: Rasûlullah (S), Kadr gecesini haber vermek üzere (hücresinden) çıktı. Derken müslümanlardan iki kişi kavga ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah:
"Ben size Kadr gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Fulân ile fulân kavga ettiler de o bilgi ref olundu. İhtimâl ki, hakkınızda bu daha hayırlıdır. Artık siz Kadr gecesini (yirmiden sonraki) yedinci veya dokuzuncu veya beşinci gecelerde arayınız" buyurdu [70].

37- Cibrîl'in Peygamber'e Îmândan, İslâm'dan, İhsandan, Kiyamet Vaktinin Bilgisinden Sorması Ve Peygamberin Ona Bunları Beyân Etmesi Babı

Ve sonra Peygamber: *"Cibril aleyhi's-selâm sizlere dîninizi öğretmek için geldi"* buyurdu da, Abdu'1-Kays hey'etine îmândan olarak beyân ettiği şeylerle ve Yüce Allah'ın: *"Kim İslâm'dan başka bir dîn ararsa ondan bu dîn asla kabul olunmaz..."* (Âli imrân: 3/85) kavli ile birlikte, buradaki hadîste zikrolunan şeylerin hepsini dîn yaptı [71].

43-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah(S) meydanda oturuyordu. Yanına bir adam geldi ve:
- îmân nedir? diye sordu. Rasûlullah:
- *îmân Allah 'a, meleklerine, Allah 'a kavuşmaya, peygamberlerine inanman; kezâlik (öldükten sonra) dirilmeye inanmandır,* cevâbını verdi.
O zât:
- İslâm nedir? dedi. Rasûlullah:
- *Allah'a ibâdet edip, O'na hiçbir şeyi ortak kılmaman, namazı dosdoğru kılman, farz edilmiş olan zekâtı vermen, ramazânda oruç tutmandır,* buyurdu.
Sonra o zât:
- İhsan nedir? diye sordu. Rasûlullah:
- *Allah'ı sanki görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir; eğersen Allah'ı görmüyorsan şübhesiz O seni görmektedir,* buyurdu.
O zât:
- Kıyamet ne zaman? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:
- *Bu mes'elede sorulan, sorandan daha âlim değildir. (Şu kadar var ki kıyametten evvel zuhur edecek) alâmetlerini sana haber vereceğim. Ne zaman satılmış câriye sahibini (yânî efendisini) doğurur*[72]*, kim idikleri belirsiz deve çobanları yüksek bina kurmakta biri-biriyle yarışa çıkarsa kıyametin alâmetleri görülmüş olur*[73]*. (Kıyametin vakti) Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeyden biridir,* buyurduktan sonra: *"O saatin ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru (mukadder olan vakitte ve yerde) O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağım bilmez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez- Şübhesiz Allah (herşeyi) bilendir. Herşeyden haberdârdır"* (Lukmân: 31/34) âyetini tilâvet eyledi. Sonra o zât arkasını dönüp gitti. Rasûlullah: *"Onu geri getirin"* diye emretti; fakat sahâbîler onun izini bulamadılar. Bunun üzerine Rasûlullah: *"İşte bu Cibril'dir. İnsanlara dînlerini öğretmek için geldi"* buyurdu.
Ebû Abdillah Buhârî der ki: Rasûlullah bu hadîste zikredilen şeylerin hepsini îmândan kıldı[74].

38- Bâb [75]

44-.....Abdullah ibn Abbâs haber verip, şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân haber verdi ki, Hırakl ona şöyle demiştir: "Ben sana; onlar (yânî müslümânlar) artıyor mu, yoksa eksiliyor mu diye sordum. Sen, onların artmakta olduklarını söyledin, îmân keyfıyyeti de tamâm oluncaya kadar hep böyle gider. Ben sana, içlerinde O'nun dînine girdikten sonra beğenmemezlikten dolayı dînden dönen var mıdır diye sordum. Hayır, dedin, îmân da, mûcib olduğu inşirah ve ferahlık kalblere karışıp kökleşince böyle olur; hiçkimse onu sevmemezlik ermez..." [76]

39- Dînini Tertemiz Yapmak İsteyen Kimsenin Fazileti Babı

45-.....Âmir dedi ki: Ben Nu'mân ibn Beşîr(64-R)'den şöyle derken işittim: Ben Rasûlullah(S)'dan şöyle buyururken işittim:*"Halâl belli, haram da bellidir. İkisi arasında (halâl mı, haram mı belli olmayan bir takım) şübheli şeyler vardır ki, çok kimseler bunları bilmezler. Her kim şübheli şeylerden sakınırsa, ırzını da, dînini de tertemiz tutmuş olur. Her kim şübheli şeylere dalarsa, (içine girmek yasak olan) koruluk etrafında davarlarını otlatan bir çoban gibi, çok sürmez içeriye dalabilir. Haberiniz olsun, her devlet başkanının kendine mahsûs bir koruluğu olur. Gözünüzü açın; Allah'ın yeryüzündeki koruluğu da haram ettiği şeylerdir. Haberiniz olsun ki, bedenin içinde bir lokmacık et parçası vardır ki iyi olursa bütün beden iyi olur; bozuk olursa bütün beden bozulur. İşte o(et parçası)kalbdir"*[77].

40- Bâb: Ganimetten Beşte Birini (Devlete) Vermek Îmândandır [78]**.**

46- Bize Aliyyu'bnu'1-Ca'd (230) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Ebû Cemre ed-Dab'î(128)'den haber verdi. Ebû Cemre şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'ın maiyyetinde oturuyordum; İbn Abbâs beni kendi seririnin üzerine oturtur idi. Bana: Benim yanımda ikaamet et, sana kendi malımdan bir hisse ayırayım, dedi. Bunun üzerine ben onun maiyyetinde iki ay ikaamet ettim. Sonra İbn Abbâs şöyle dedi: Abdu'l-Kays hey'eti[79] (Bahreyn taraflarından) Peygamber'in yanına geldikleri zaman, Peygamber (S):
- *Sizler kimlerdensiniz, yâhud: Nerenin hey'etisiniz?* diye sordu. Onlar:
- Biz Rabîa kabîlesindeniz, dediler.
- *Hoşgeldiniz, Allah sizleri utandırmasın, pişman etmesin,* buyurdu.

Bunun üzerine:
- Yâ Rasûlallah, biz sana yalnız haram ayda gelebiliriz. Seninle aramızda kâfir olan Mudar kabilelerinden şu topluluk vardır. O hâlde bize kestirme bir şey emret de geride kalanlarımıza haber verelim; o sebeble de cennete girelim, dediler. Peygamber'e içkileri de sordular.
Peygamber onlara dört şey emretti, dört şeyden de nehy etti. Onlara yalnız Allah'a îmân ile emrettikten sonra:
- *Yalnız Allah'a îmân etmek ne demektir, bilir misiniz?* diye sordu.
Onlar:
- Allah ve Rasûl'ü en iyi bilendir, dediler. Peygamber:
- *Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı eda etmek, ramazân orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermenizdir,* buyurdu.
Keza onları dört şeyden, yâni hantem, dubbâ', nakîr, müzeffet (denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymak)ten nehyetti. İbn Abbâs'ın müzeffet yerine mukayyar dediği de rivayet edilmiştir [80].
Bunun ardından Rasûlullah o hey'et ferdlerine:
- *Bu emrettiklerimi iyice belleyiniz ve bunları arkanızda bıraktığınız kimselere haber veriniz,* buyurdu [81].

41- Amellerin Ancak Niyet Ve İhlâs İle Muteber Olacağına Ve Herkesin Eline Ancak Niyet Ettiği Şeyin Geçeceğine Delîl Olarak Gelen Hadîs Babı

Binâenaleyh îmân, abdest, namaz, zekât, hacc, oruç ve bütün beşerî muameleler bu kelâma girmiştir. Çünkü Allah da: *"De ki: Herkes kendi şâkilesine göre amel eder... "* (el-İsrâ: 17/84) buyurdu. "Şâkilesine göre" demek "niyetine göre" demektir. *"Kişinin, sevabını yalnız Allah'tan umarak kendi ailesine yaptığı harcaması da kendisi lehine bir sadakadır"* ve keza Peygamber (S): *"(Fetihten sonra hicret yoktur) Lâkin cihâd ve niyet vardır"* buyurdu [82].

47-.....Bize Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Muhammed ibn İbrahim'den, o da Alkame ibn Vakkaas'tan;o da Umer(R)'den haber verdi ki, Umer şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Ameller niyete göredir. Her bir kimse için ancak niyet ettiği şey vardır. Binâenaleyh her kimin hicreti Allah'a ve Rasûl'üne yönelmişse, onun hicreti Allah'a ve Rasûl'ünedir. Artık nail olacağı bir dünyâ veya evleneceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimse varsa, onun hicreti, hicretine sebeb olan şeyedir"

48-...,... Bana Adiyyibn Sabit (l 66) haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Yezîd'den işittim, o da Ebû Mes'ûd(31)'dan; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse ecrini yalnız Allah'tan umarak ailesine infâk ettiği zaman, onun bu nafakası kendisi lehine bir sadaka olur".

49-.....Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) oğluna şöyle haber vermiştir:
Rasûlullah (S) bana hitaben şöyle buyurdu: *"Şübhesiz sen, Allah rızâsını arayarak yapacağın her bir harcamadan dolayı muhakkak ecre nail olacaksın, hattâ eşinin ağzına verdiğin lokmaya kadar"* [83]

42- Peygamber(S)'in: *"Dîn ancak Allah için, Rasûlü için, Müslümânların imamları için ve bütün halk için nasihattir"* Kavli İle, Yüce Allah'ın: *"Allah için ve Rasûlü için nasihat ettikleri takdirde..."* (et-Tevbe: 9/91) Kavli Babı [84]

50-.....Bana Kays ibn Ebî Hâzım'dan.o da Cerîr ibn Abdillah(74-8)'dan tahdîs etti; o şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'a namazı ikaame etmek, zekât vermek, her müslümâna nasihat edip hayırhah olmak üzere bey'at ettim.

51-.....Bize Ebû Avâne, Ziyâd ibn Ilâka(125)'dan tahdîs etti. Şöyle demiştir: Ben Cerîr ibn Abdillah(R)'dan şöyle derken işittim: Basra vâlîsi Mugîre ibn Şu'be'nin vefat ettiği gün (50) ayağa kalktı da, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra: Başınıza bir emîr gelinceye kadar tek ve ortaksız olan Allah'a ittikaa, vakaar ve sekinet üzere bulunmanızı tavsiye ediyorum. Zîrâ emîriniz şimdi buraya geliyor, diye nasihat etti. Müteakiben: (Vefat eden) Emîriniz için Allah'tan afv dileyiniz, çünkü o afvı severdi, dedikten sonra amma ba'du: Ben Peygamber(S)'e gelip:
- Müslüman olmak üzere sana bey'at edeceğim, dedim.
Şart ettiği şeyler arasında her müslümâna hayırhah olmayı da şart etti. Ben de bu şart üzerine bey'at ettim. Şu mescidin Rabb'ına yemîn ederim ki, ben sizin nasihat ediciniz, yânî hayırhâhınızım, dedi.
Cerîr ibn Abdillah bu hutbeden sonra istiğfar ederek (minberden) indi[85]

---

[1] Rasûlullah'a vahyin nasıl başladığı bâbı, el-Câmi'u's-Sahîh'in evvelinde kitaba bir mukaddime gibi olduğu için, onu "kitâb" sözüyle değil de "bâb" sözüyle zikretti. Bundan sonra da fıkıh bâbları yolu üzere diğer "kitâb"lan zikretmeye başladı, îmân Kitâbı'nı diğerlerinden öne geçirdi. Çünki o, hepsinin temeli ve dayanağıdır. Zîrâ geri kalanlar onun üzerine kurulmuş ve onunla şartlandırılmışlardır; iki darda kurtuluş ancak onunladır. Bundan sonra "İlim Kitâbı"nı getirdi. Çünkü ondan sonra gelecek olan kitâbların hepsinin medarı, dönüp dolaşacağı yer, ilimdir; hepsi onunla bilinecek, onunla ayrılıp tafsîl edilecektir. İlim Kitâbı'nı îmân'dan sonra getirmesi, îmânın mükellef üzerine ilk vâcib olan şey olmasından yâhud mutlak olarak işlerin en faziletlisi, en üstünü, en şereflisi olmasındandır. Nasıl olmasın ki, îmân, ilim ve amelce her hayrın başlangıcı, incelik ve büyüklükçe her kemâlin çıkış yeridir... (Umdetu'l-Kaarî, s.119)
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/160.
[2] Buhârî, burada îmânın artması husûsuna delîl olmak üzere sekiz âyet zikretti; artmayı kabûl eden her şey zarûrî olarak eksilmeyi de kabûl edecektir.
Eski hadiscilerin îmân mes'elesindeki maksadlarını beyânda şârihlerin sözleri muztarib oldu. Şöyle ki, onlar kalbiyle tasdik, diliyle ikrar edip de amel etmeyene o mü'mindir dediler. Ve ameller îmândandır diye de hükmettiler. Cüz' olmadan küllün mevcûd olmaması kendilerine müşkil oldu.
Bana göre bu mes'elede hakk şudur: îmân iki türlüdür: Biri sırf inkıyâd îmânı'dır; ona dünyâ hükümleri müteferri' olur. Buhârî buna "Bâb: İslâm hakîkat üzere olmadığı zaman" başlığında tenbîh etmiştir. İkincisi hakîkî îmân'dır. Bunların misâli şudur: Meselâ zaîf, nahîf bir erkeğe mecaz olmayarak "o erkektir" deniliyor. Bunun yanında, bütün insanî kuvvetleri toplayan kişiye de yine mecaz olmayarak "o erkektir" deniliyor. İşte bunun gibi kendisinde yalnız tasdik ve ikrar bulunan kimseye, mü'min deniliyor; bu iki sıfatla beraber sâlih ameli de cami' olan kimseye de mecaz olmayarak "o mü'mindir" deniliyor. Bu da îmânın bir yakînlik derecesinden ibaret olmasıdır (Şah Veliyyullah, Şerhu Terâcim...,s.7-8).
Bu konuda et-Tevbe: 9/124. âyetinin tefsir özeti:
"Bir îmân ziyâde etmek mefhûmu, mevcûd bir îmâna daha yüksek bir kuvvet ve revnak vererek heyecan ve kemâlini artırmak veyâhud yeni baştan bir hakîkat tasdik ettirmek ma'nâlarından daha umûmîdir ki, evvelki keyfiyyet, ikinci de kemmiyyet bakımından ziyâdedir. Bir hakikate nazaran îmân işi tek olduğundan, bunda kemmiyyet i'tibâriyle değil, ancak keyfiyyet i'tibâriyle bir ziyâde ve noksan düşünülebilir. Bu haysiyyetle peygamberler ve sıddîklar ile diğerlerinin îmân mertebeleri arasında farklar bulunur. Nitekim İbrahim Peygamber'in *"Lâkin kalbimin yatışması için"* (el-Bakara: 2/260) demesi, bu neş'enin kemâlinin en sonunu talebdir. Yine bu bakımdandır ki, "Haber almak, gözle görmek gibi değildir". Gayb ile şuhûd, duygu ile görgü, bedahet ile istidlâl arasında, hattâ hafızadaki

şuhûdun hâtırasıyle hâldeki şuhûd arasında ancak zevk ile erilebilen bir kuvvet ve vuzûh farkı vardır ki, bu vuzûh, yakînın aslına değil, kemâl ve keyfiyyet derecesine âiddir. Lâkin îmân, müteaddid işlere ilgisi bakımından düşünüldüğü zaman müteaddid tasdîkler arka arkaya geleceğinden, bunda îmân kemmiyet i'tibâriyle de artar. Meselâ hem namaza, hem zekâta inanmakta, yalnız namaza inanmaktan ziyâde bir îmân vardır. Kezâlik hem geçmiş kitâblara, hem de Kur'ân'a îmân eden müslimde, yalnız Tevrat ve İncil'e inananlardan ziyâde bir îmân vardır. Bu suretle nazil olan teklîfler ve hükümlerin artması nisbetinde, îmânın kemmiyyeti de artar. Ve bu haysiyyetle hükümlerin tafsîlâtına vâkıf olan âlimlerin îmânı, her hâlde avamdan ziyâde olur. Keyfiyyet cihetiyle ise bil'akis olmak mümkündür. Halktan birinin icmâlî îmânında, bir âlimin tafsîlî îmânından ziyâde bir kuvvet ve neş'e bulunabilir. Bir de îmân vücûdî, küfr ise ademî olduğundan, îmânın kendisinde küfre nazaran bir vücûd ziyâdesi vardır. Bir kâfir, îmâna geldiği zaman, geçmiş hâline nazaran vücûdunda ve kalbinde bir ziyâdelik kazanmış, bir nemâ hâsıl etmiş olur. Bu veçhile "Hanginize bu bir îmân ziyâde etti?" sözü, gerek keyfiyyet gerek kemmiyyet i'tibâriyle îmân artmasını nefy ve inkâr ma'nâlarına şâmil olduğu gibi, îmân aslının nefy ve inkârını da iş'âr eder..." (Hakk Dîni, III, 2649-2650).

... Sekînet bu sebeble mü'minlerin üzerine iner ve inmesiyle onları bulundukları îmân mertebesinden muayene makaamına nakleder. Ve böyle ıyân ile îmânlarını katlar ki, îmânları ile beraber îmân artırsınlar diye. Basît olan îmân, aslında ziyâde ve noksan olmasa bile, te'yîd edicileri arttıkça îmânın kemâlinin de artacağında şübhe yoktur. Bir de îmânın sebebleri ve ilgilendiği şeyler arttıkça, tevhîdin aslı olan îmân bir ağaç gibi dallarını ve budaklarını artıra artıra neşv-ü-nemâ bularak, nihayet istenen meyvelerini verir, îmânın aslına nazaran ise ziyâde ve noksan, şiddet ve za'f ile tefsîr olunur. Çünkü asıl tasdîk kemmiyyet kabîlinden değildir (el-Feth: 48/4. Âyetin tefsîrinden, Hakk Dîni, VI, 4410).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/162-163.

[3] Bu ma'nâda gelmiş müsned sahîh hadisler vardır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/163.

[4] Bu, Buhârî'nin sıhhatine hükmettiği tarîklerdendir. Bunu Umer ibn Abdilâziz'in: "îmânı kemâle erdirmiştir" sözü sebebiyle, îmânın artıp eksileceği hususuna delîl olarak zikretmiştir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/163.

[5] Bu eseri, Ahmed ibn Hanbel ve Ebû Bekr ibn Ebi Şeybe, Esved ibn Hilâl'e varan sahîh bir senedle vasl etmişlerdir. Delâlet vechi açıktır. Muâz, mü'min bulunduğu için îmânın aslına haml edilmesi ihtimâli yoktur, ancak Allah'ı zikr etmekle îmânın artması murâd edilmiş olmasına hamledilir.

Kaadî Ebû Bekr ibnu'l-Arabî şöyle dedi: Bu sözde artmaya bir taalluk yoktur. Zîrâ Muâz ancak îmân yenilemeyi kasdetmiştir. Çünkü kul faraza ilk defa mü'min olur, sonra da her düşünüp fikr ettikçe evvelâ nefy ettiği şeyi sonradan isbât etmek suretiyle, devamlı îmânı yenileyici olur. Çünkü îmân yenilemek îmândandır.

Bunlar Buhârî'nin ta'lîklerindendir. Bunlar iki nev' üzeredirler: Birisi cezm sîgasıyle zikretmekte olduklarıdır ki, bu, Buhârî tarafından sahîhlikle hükümdür. İkincisi cezm sîgasıyle olmayarak zikretmekte olduğu şeylerdir ki, bunlarda Buhârî'nin sıhhat hükmü yoktur. Buradaki ta'lîkler birincisi nev'indendirler. Bunları, Buhârî, îmânın artıp eksileceğine delîl olarak zikretmiştir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/163.

[6] Bu ta'lîk, Taberânî'nin sahîh bir senedle vasl ettiği bir eserin bir tarafıdır; tamâmı şöyledir: = Yakîn, îmânın tamâmıdır, sabr da îmânın yarısıdır". Bu haberi Ebû Nuaym ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Buhârî, işaretle delâlet eden kısmı kısaca almak ve sarahatle delâlet eden kısmı hazf etmek hususundaki âdeti üzere yürümüştür. Çünkü nısf lâfzı, îmânın cüz'lere ayrılmasında sarihtir.

Ahmed ibn Hanbel, Abdullah ibn Hakîm tarıkından İbn Mes'ûd'un: "Yâ Allah, bizim îmânımızı, yakînımızı ve fıkhımızı artır!" der idiğini rivayet etti. Bunun isnadı sahihtir. Fakat musannif Buhârî, zikrettiğim sebebden dolayı, bunu zikretmiyor (Ibn Hacer).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/164.

[7] İbn Umer'in bu sözünün ma'nâsı, Müslim'in Sahîh'inde Nevvâs (R)'dan merfû' olarak gelmiştir (el-Birr ve's-Sıla, 5. Bâb, "2553").

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/164.

[8] İbn Umer'in ta'lîkını, Abd ibn Humeyd Tefsîr'inde vasl etmiştir. İbn Abbâs'ınkini de Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmiştir. Bundan murâd, Kitâb ve sünnet delillerinin, îmânın artıp eksilmesi hususunda birbirlerini takviye edip durdukları şey, bütün peygamberlerin şerîatinden ibâret olduğudur. Nitekim Yüce Allah, Kitâb'ında şöyle buyurmuştur:

"O, dîni doğru tutun, onda tefrikaya düşmeyin diye (asl-ı) dînden hem Nuh 'a tavsiye ettiğini, hem sana vahyettiğimizi, hem İbrâhîm'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya tavsiye ettiğimizi sizin için de şeriat yaptı.," (eş-Şûrâ: 42/13). Yânî bütün ümmetler dînin asıllarında birleşmişler, feri'lerinde taaddüd etmişlerdir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/164.

[9] Bu, beş rüknü ile islâm'ın hâlini, beş direk üzerine dikilen çadırın hâline benzetmedir. İslâm binasının rükünlerinin, etrafında deverân etmekte olduğu mihveri "La ilahe illellâh... " şehâdetidir. îmânın kalan şu'beleri, yan direkleri gibidir.

Bu beş şey, bir zümrenin yerine getirmesiyle diğerlerinden sakıt olmayan, muhakkak her şahsın yerine getirmesi lâzım gelen aynî farzlardandır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/165.

[10] Bu bâb ve bundan sonraki bâbların hepsi, birinci bâbla alâkalıdır ve hepsi de îmânın kavl ile amelden ibâret olup, artar eksilir bulunduğunu beyân edicidirler (Aynî).

Bu âyet, görüleceği gibi, bütün insanî kemâlleri sarahaten yâhud zımnen delâlet ederek toplamaktadır. İnsanî kemâller bütün çoklukları ve şu'belenmeleriyle beraber, üç şeye inhisar eder: İ'tikaad sahîhliği, iyi geçinme ve nefis temizliği. Birincisine "Men antene billahi... ve'n-Nebiyyine" kavli ile; ikincisine "Ve âte'l-mâle... " kavli ile; üçüncüsüne de "Ve ekaame's-salâte... " kavli ile işaret edilmiştir. Bundan dolayı, îmân ve i'tikâadına nazaran bunları kendisinde toplayanı, sâdıklık vasfı ile vasıfladı. Halk ile muaşereti ve Hakk ile muamelesine i'tibâr ederek de takva ile vasıfladı. Rasûlullah da: "Kim bu âyetle amel ederse îmânını kemâle erdirmiştir" kavli ile buna işaret buyurdu. İşte bu, müellif Buhârî'nin, bu âyetle istidlal etmesinin vechi ve bunu bâb başına koymasının uygunluğu cihetidir. Sonra Buhârî bu maksad için diğer bir âyetle de istidlâl etti (Kastallânî).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/166.

[11] Bu âyetlerden de bilindi ki, kendisiyle felah ve necat hâsıl olacak olan îmân, içinde bu söylenen ameller mevcûd bulunan îmândır. İbn Battâl şöyle dedi: Tasdîk, îmân mertebelerinin birincisidir.İmânı tam ve kâmil kılmak ise, ancak zikr olunan bu işlerle olur. Buhârî, îmânı kemâle ulaştırmayı irâde etmiştir (Kirmânı).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/166.

[12] Hadîsteki Şu'be ile murâd haslettir; yânî îmân birçok hasletlere sâhibdir.

Hayâ; tevbe ve rucû' ma'nâsınadır. Hayâ ve istihyâ, utanmak ma'nâsınadır. Mütercim der ki, Zemahşerî ve Matarzî dediler ki, haya ve istihyâ maddesi hayâttan alınmıştır... Haya levm, ayıblama ve kötüleme olunacak vaziyetlerden sakınmak sebebiyle, insan hayâtına arız olan tagayyür ve inkisâr (yânî değişme ve kırılma)'dan ibârettir. "Hayiye" kelimesi de bu haletten nâşî hayâtın vaziyeti mütegayyir oldu demektir ki, ondan utanmak ile ta'bîr olunur. Ve Seyyid Şerîf dedi ki, hayâ iki nevi' olur: Birisi nefsânî ki, Hz. Hudâ onu nefislerde halk ve ibdâ' eylemiştir; yânî fıtrî olur; insanların yanında avret yeri açmaktan hayâ gibi. ikincisi, îmânî olur. Mü'min olan kimsenin Allah'tan korktuğu için ma'siyetlerden çekinmesinden ibârettir (Kaamûs Ter.).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/166-167.

[13] Buhârî burada bu iki ta'lîki getirdi. Buhârî birinci ta'lîk ile Şa'bî'nin Abdullah ibn Amr'dan işitmesini beyân etmek istedi... İkinci ta'lîk ile de Abdu'l-A'lâ'nın rivayetinde mübhem bırakılan Abdullah'ın, Ebû Muâviye rivayetinde beyân edilen, Abdullah ibn Amr'dan ibaret olduğuna tenbîh etmek istedi..

Bu, Buhârî'nin ta'lîklerindendir. Çünkü Buhârî, Ebû Muâviye'ye ve Abdu'l-A'lâ'ya kavuşamadı. Bunlardan kendisine birer vâsıta ile ulaşıp aslı i'tibâriyle müsned ve muttasıl olan bu iki isnadı ta'lîkan zikretti; bunların muallaklığını göstermek için de "Haddesenâ" yâhud "Ahbaranâ"yı kullanmayıp, yine cezm ve kat'iyyet ifâde eden "Kaale" ile şevketti. Bu ise caizdir. Çünkü bu, istişhâd ve mutâbaat içindir; müstakillen kendisiyle istidlal etmek değildir (Kirmânî, İbn Hacer ve Aynî).

Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü geçen bâbda îmânın birçok şu'beleri olduğu zikredilmişti; bu bâbda da bu şu'belerden ikisi zikredilmektedir ki, onlar da müslümânların müslümânın dilinden ve elinden selâmeti, muhacir de nehy edilenlerden ayrılandır. Bunda müslümânları, eza verecek her şeyi terke teşvîk vardır. Bundaki sırr da bütün insanlarla iyi huylu olmaktır. Nitekim Hasan Basrî ebrârın tefsîrinde: Onlar zerreye(yanî küçük karıncalara bile) eziyyet vermeyenler ve şerre râzî olmayanlardır, demiştir...(Aynî).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/167-168.

[14] Her iki bâb arasındaki münâsebet açıktır. Çünkü ikisi de müslümâna hass olan vasıflardan bir vasfın beyânı hakkındadır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/168.

[15] İnsanlara yiyecek yedirmek İslâm'ın yâhud îmânın şu'belerindendir. Bu, cömerdlik ve iyi ahlâkın emâresindendir. Bunda muhtaçlar için menfaat, Peygamber'in meded ve yardım istediği açlığın kapatılması ve giderilmesi vardır. Herkese selâm vermek ise müslümânlara kanat açmaya ve tevâzu'ya delâlet eder. Bunda da kalblerin yaklaşmasına, kelimelerin toplanmasına ve birbirlerine meveddet ve muhabbete teşvîk vardır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/169.

[16] el-Hubb, "hâ"nın dammı ve "bâ"nın teşdîdiyle dostluk ve sevgi ma'nâsına isimdir. Müellif Basâir'de bu resme tahkîk eylemiştir ki, ma'lûm ola ki işbu hubb maddesi lûgatta beş ma'nâ üzere devr edicidir: **a.** Safâ ve beyaz ma'nâsına... **b.** Uluvv ve zuhûr ma'nâsına... **c.** Lüzûm ve sübût ma'nâsınadır; deve çöktüğü ve kalkmadığı zaman habbe'l-baîru derler, **d.** Hulûs ve lubâb ma'nâsınadır: Kalbin özü ve dâhili demek olan habbetu'l-kalb sözü bundandır. Hubûbât'ın tekili olan habbe de bundandır, çünkü bir şeyin aslı ve kıvâmının maddesidir, **e.** Hıfz ve imsak ma'nâsınadır. İçinde suyu muhâfaza edip tutmakta olan kaba habbu'lmâ' denmesi de bundandır. Bunda aynı zamânda sübût ma'nâsı da vardır. Hâsılı zâhir bir iştir ki, işbu beş ma'nâ mahabbet ve vedâdın lâzımelerindendir. Zîrâ kalbin safâsı, irâdesi ve derûnun taalluku mahbûb tarafına kemâl üzere uluvv ve zuhûru ve sübûtunun luzûmu ve muhibbin kalbinin özü mahbûba ihale olunması ve derûnda alâkasının mahfuz olması ve mahabbet bâ'bında derkârdır. Bu vechile mahabbet husûsunda anılan beş ma'nâ topluca gerçekleşmiştir. Hulâsa bu ma'nâları câmi olan mefhûma delâlet edici olmak için hubb maddesini koydular ki, boğazın en ötesinden olan hâ harfiyle dudak harfi olan bâ'dan mürekkeb olduğu için, gûyâ ki muhibbin ibtidâ ve intihâ hâl ve sânı baştanbaşa mahbûbuna münhasır olup, araya şâir eşyânın girmesi olmadığını telmîh ve iş'âra mebnîdir. Asıl mahabbetin dahî şânı böylece olmak lâzımdır. Bundan noksan olursa, ona mahabbet denmesi sahih ve revâ değildir (Kaamûs Ter.).

Peygamber bu hadîsinde ahlâkın en büyük asıllarından birini bu kadar câmialı ve vecîz ifadesiyle kaanûnlaştırmıştır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/169-170.

[17] Peygamber sevgisini cibillî mertebesine çıkaramayan mü'min, hiç değilse Rasûlullâh'ın rızâsını diğer mahlûkların rızâsına ve kendi hevasına tercih ve takdîm ederek cibillî ve fıtrî derecesine yaklaştırmağa çalışmalıdır.

Şarih Aynî, Rasûlullah mahabbetinin ta'zîm ve iclâlden ibaret kalması kâfî olmayıp, bütün ma'nâsınca kalbin meyli ma'nâsına mahabbet olması lâzım geleceğini isbât ettikten sonra, şu iki rivayeti de naklediyor:

Amr ibnu'l-Âs (R): Hiç kimse bana Rasûlullah'tan daha sevgili olmadığı gibi, hiç kimse de benim nazarımda O'ndan daha celâletli değildi. O'na karşı olan ta'zîm ve iclâlimin kemâlinden dolayı gözlerimi

doyura doyura yüzüne bakamadım, demiştir.
Umer ibnu'l-Hattâb da, bu metindeki hadîsi işittikten sonra: Yâ Rasûlallah, sen bana nefsimden başka her şeyden daha sevgilisin, demiş. Buna karşı Rasûlullah: *"Yâ Umer, nefsinden de sevgili olmalıyım"* buyurmuş. Bunun üzerine Umer "Nefsimden de" deyince, *"Yâ Umer, işte şimdi oldu"* buyurmuş (Tecrîd Ter., I, 26-27).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/170.
[18] Bu büyük bir hadîs ve İslâm'ın asıllarından bir asıldır, îmânın tatlılığı tâatlerden lezzet almak, Allah ve Rasûl'ünün rızâsı uğrunda meşakkatlere tahammül etmek ve bunu dünyâ metâına üstün tutmak demektir.
Îmân tatlılığının bu üç şeyde olmasının hikmeti nedir, denilirse; buna şöyle cevâb verilir: Bu üç şey bu lezzeti meydana getirici olan kâmil îmânın unvanıdır (yânî sernâmesi ve önsözüdür). Çünkü nefsinde ni'met verenin ancak Yüce Allah olduğu, O'ndan başka ne verici, ne de mâni' olucu bulunmadığı, başkalarının sâdece arada vâsıtalardan ibaret olduğu inancı yerleşip kuvvetlenmedikçe, bir kimsenin îmânı tamamlanıp kemâle eremez...(Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/171.
[19] Münafık zahiren mü'min, bâtınen kâfir demek olunca Peygamberimizle muhacirleri evlerini ve gönüllerini açıp konuk etmek, onlara çocukları ve ıyâllerden daha ileri muamele etmek ve uğurlarında mallarını ve canlarını onlara tahsîs edip vermek, dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak suretiyle barındırmak, yardım etmek ve İslâm Dîni'ni azîz kılıp yükseltmek gibi bahâ biçilmez ulu menkabelerle sıfatlanmış olan Ensâr'a, bu sıfatlarından dolayı buğz edenler -mü'min görünseler de- kalben kâfir olduklarında şübhe yoktur. Bununla beraber bu ma'nâca sakındırma, yalnız Ensâr'ın değil bütün sahâbîlerin şânında da gelmiştir. Nitekim Alî ibn Ebî Tâlib'e Müslim'deki rivayette: *"Yâ Alî, sana mü'minden, başkası mahabbet etmez, münafıktan başkası da buğz etmez"* buyurulduğu gibi, umûmî olarak sahâbîlerin fazîleti babında da: *"Her kim onları severse bana muhabbetinden dolayı sever, her kim de onlara buğz ederse bana buğzundan dolayı buğz eder"* buyurulmuştur.
Bu hadîste bahse konu olan mahabbet ve buğz, işte bu cihetten olanıdır. Yoksa bir kimsede bu cihetten olmaksızın muhalefeti çekici ârizî bir işten dolayı bir sahâbî hakkında -Allah korusun- muvakkat mahabbetsizlik eseri görülse, bununla ne münafık, ne kâfir olur. Nitekim sahâbîler arasında muharebeler olmuşken, hiçbiri diğerine nifak isnâd etmiş değildir. Bunların çekişmeleri ictihâdî idi. İctihâdda ise hasımların kimi isabet edici, kimi hatâ edicidir. Bununla beraber sahabe devri geçtikten sonra kendilerine rızâ ve mahabbetsizliğe götürecek geçici dünyevî sebebler defteri kapanmış ve medihlerine dâir Kur'ân nassları bunları bürüyecek ve *"Allah onlardan râzî olmuştur, onlar da Allah'tan râzî olmuşlardır."* (el-Mâide: 5/119; Tevbe: 9/101; Mucâdile: 58/22; Teğâbun: 64/8) ilâhî berâetini muvakkaten olsun dürecek hiçbir vesile kalmamış olduğundan sahâbîlere buğz etmeyi mezheb edinen fırkaların sapıklık olduğunda şübhe kalmaz (Tecrîd Ter., I, 28-29).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/172.
[20] Bunda, kendisinden öncekiyle bir ilgi vardır. "Bâb" kavliyle ikisi arasını ayırmıştır. Nitekim musannıfların tasniflerinde, unvandan soyulmuş olarak "şu fasl" kavilleriyle bunun benzeri yapılagelmektedir... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/172.
[21] Bu, ilk Akabe gecesinde olan bey'attır. el-Mümtehine Sûresi'nin on ikinci âyetinde emredilen şartlar o bey'atta aynen vâki' olduğundan, bu bey'ata bey'atu'n-Nisâ' denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkek ve kadın müsâvîdir. İkinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve ıyâllerini nasıl müdâfaa ve himaye ederlerse Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himaye eylemek üzere bey'at etmişler, ve ahdlerini hakkıyle îfâ ederek, kendilerinden sonra tâ kıyamete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara velî-i ni'met olmuşlardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/173.
[22] Bu hadîste fitne günlerinde uzlete çekilmenin faziletli olduğu hükmü vardır. Ancak insan fitneyi izâle etmeğe kudreti bulunan kimselerden ise, fitneyi izâle etmek yolunda çalışması da ona vâcib olur. Bu vücûb da, hâl ve imkâna göre, ya farz-ı ayn yâhud farz-ı kifâye derecesinde olur...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/174.
[23] Bu âyetteki hüküm, el-Mâide: 5/89. âyette de tekrar edilmiştir. Bu âyetlerdeki "lağv" kelimesi muhtelif suretlerde tefsir edilmiştir, İmâm A'zâm'a göre: Bir kişinin bir şeyi doğru zannıyle yemîn ettikten sonra, onun hilafı zahir olmasıdır, İmâm Şafiî'ye göre: Yemîn kasdetmeksizin bu sözü te'kîd için "La vallahi, belâ vallahi" demesidir. Kaadî Beydâvî'ye göre ise: Dilin sürçmesiyle sehven edilen yemindir. Âyet bu ma'nâların hepsini şâmildir.
Buhârî'nin maksadı, sâdece kavi ile îmânın tam olmayacağı, muhakkak ona i'tikaadın eklenmesiyle tamamlanacağı; i'tikaad ise kalbin fiili olduğu hususuna, bu âyetle delîl getirmektir. Âyet her ne kadar yeminler hakkında gelmiş ise de, ma'nâda müşterek olmak dolayısıyla îmân hakkında da istidlal açıktır. Çünkü yeminde ve îmânda hakikatin dönüp durduğu yer, kalbin fiilidir. Böylece âyet, îmânın artıp eksileceğine de bir delîldir. Çünkü Peygamber'in "Ben sizin Allah'ı en bileninizim" sözü de, zahiren insanların Allah'ı tanımakta birbirlerinden farklı derecelerde olduklarına ve Peygamber'in Allah'ı en iyi bilen insan olduğuna delâlet eder. Böyle olunca da îmân, ziyâde ve noksanı kabul edici olur (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/174.
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü başlık hadîsten bir parçayı ihtiva etmektedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/174.
[25] Bu bâb da Allah'ı ve Rasûl'ünü başkalarından çok seven kişinin îmânın tatlılığına zafer bulacağı ma'nâsını içine alır.
Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîsin şâmil olduğu üç şeyden biri, başlığın kendisidir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/175.
[26] Hadîsin başlığa uygunluğu açık olup şöyledir: Bunda îmândan çok az bir şeyin sahibini ateşten çıkaracağı zikr edilmiştir. Kendisinde azlık ve çokluk bulunan bir şeyde farklılaşma ise açıktır. O da îmânda ve amellerinde insanların birbirlerinden fazlalıklı ve meziyyetli olmalarıdır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/176.
[27] Buhârî bunu burada ta'lîk yoluyla zikretti. Çünkü kendisi Vuheyb'e erişemedi. Kitâbu'r-Rikaak'da ise "Musa ibn İsmail'den o da Vuheyb'den..." isnâdıyle müsned olarak rivayet etmiştir.
Buhârî'nin Vuheyb hadîsinden bu ziyâdeyi getirmesinde birkaç fâide vardır:
a. Buhârî'nin maksadı bu hadîsi Amr'dan rivayet etmekte Mâlik'e muvafakat ettiğini göstermektedir.
b. Vuheyb'in, Mâlik'in hilâfına olarak tahdîs lâfzıyle getirerek: "Haddesenâ Amr" sözü. Çünkü Mâlik "an" lâfzıyle getirmişti. "An"da ise ittisal ve semâ'a delâlet eder mi, yoksa etmez mi tarzında meşhur bir ihtilâf vardır. İşte Buhârî bu ziyâde ile ihtilâf tevehhümünü izâle etti. Maamâfîh Mâlik müdellis değildir. Bu fennin âlimleri indinde meşhur olan "an" lâfzı, muan'ının müdellis olmadığı zaman ittisale hamledilmiştir.
c. Mâlik'in Amr'dan rivayet ettiği hadîsinde "Haya yâhud hayât" lâfzı hakkında gelen şübhenin izâlesi: Vuheyb, o lâfız şübhesiz olarak "Hayât Nehri" demiştir... (Kirmânî, İbn Hacer ve Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/176.
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu, gömleğin dîn ile te'vîli yönündendir. Hadîste insanların çeşitli uzunlukta gömlek giymekte birbirlerinden farklı oldukları zikr edilmiştir. Bu da insanların îmânda birbirlerinden farklı derecelerde bulunduklarına delâlet etmiştir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/177.
[29] îmân, Allah'a karşı ma'siyet işlemeğe mâni" olduğu gibi, haya da Allah'a ve insanlara karşı ma'siyet işlemeğe mâni'dir. Bu sebeble haya îmândan bir şu'be sayılmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/177.
[30] Bu hususta gelmiş olan "Allah'tan başka hakk ilâh olmadığına şehâdet etmelerine kadar" hadîsinin muvafık olması için "Müşriklikten tevbe ederlerse" şeklinde anlaşılmak gerekir. Âyetin baş tarafı şöyledir: *"Haram olan o aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları (esîr olarak) yakalayın, onları hapsedin, onların bütün geçit yerlerini tutun. Eğer tevbe ederlerse..."*
Bu âyete "Âyetu Seyf = Kılıç Âyeti" derler. Bu hüküm, yalnız müşriklere âiddir. Nitekim bundan sonraki âyetler de bunu göstermektedir. Kitâb ehli olanlarla, yalnız İslâm Devleti'nin tebaiyyetini kabul edinceye kadar harb edilir; onlar bu tebaiyyeti kabul ettikleri zaman kendi dîn, can ve mal hürriyetlerine sâhib olarak yaşarlar. Bu tebaiyyetin şartı da "cizye vergisi"ni vermeleridir. Kitâb ehline âid olan hüküm, et-Tevbe: 9/30. âyette ifâde edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/178.
[31] Hadîsin ma'nâsı, âyetin ma'nâsına mutabıktır; bundan dolayı aralarını bir yere getirdi. Kitâbu'l-îmân ile alâkalarına ve bunun bâblarından bir bâb yapılmalarına gelince, bundan, îmân edenin ma'sûm olduğunun bilinmesi, namazı kılmanın, zekâtı vermenin de, Buhârî'nin görüşüne göre, îmân cümlesinden olduğunun bilinmesidir.
Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Evsât'la Enes'den rivayet ettiğine göre, müstesna olan islâm hakkının ne olduğu Peygamber'den sorulmuş, ve: *"Evlilikten sonra zina, islâm'a girdikten sonra dînden dönmek, bir de nefis katletmek. İşte bunlara mukaabil öldürülebilirler"* diye cevâb verilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/178-179.
[32] Burada amel ile murâd; dilin, kalbin ve diğer organların amellerinin toplamıdır. Buna istidlal, âyetlerin ve hadîslerin hepsiyledir; yahûd hepsi delâlet eder olduğu için Kur'ân ve sünnetten her biri bu da'vânın bir kısmına delâlet eder. Hadîs'in bâb başlığına uygunluğu açıktır, o da amelin îmâna ıtlak edilmesidir, ibn Battal şöyle dedi: Âyet, âhıret derecelerine ancak amel ile nail olunacağına ve îmânın söz ve amel olduğuna hüccettir. Buna zikredilen hadîs de şehâdet eder. Bu, ehli sünnetten bir cemâatin mezhebidir. Buhârî'nin de bunu bâb yapmaktan muradı budur. Peygamber bu hadîste îmânı amelden kılmıştır. Diğer hadîslerde de îmân ile amel arasını ayırmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/179.
[33] Bu, kâfirler îmân etsin demektir. Binâenaleyh amel söylenip, îmân murâd edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/179.
[34] Başlığa uygunluğu açıktır; o da amelin îmân ma'nâsında kullanılmasıdır, ibn Battal: Âyet, âhıret derecelerinin amelle elde edilir olduğu ve îmânın kavi ve amelden ibaret olduğu hususlarında hüccettir. Zikredilen bu hadîs de buna şehâdet etmektedir, demiştir (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/180.
[35] Âyetlerin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Çünkü bâb başlığı, "İslâm hakîkati üzere olmazsa fayda vermez" hükmüdür. Âyetler de bu hükme delâlet etmektedir.
Râgıb el-Isfahânî el-Mufredât'ında şöyle der: İslâm, şeri'de iki kısımdır: Birisi îmânın dûnundadır ki, bu lisân ile i'tirâftır. Bununla kan siyânet olunur, beraberinde i'tikaad gerek olsun, gerek olmasın el-Hucurât: 49/14. âyetinde bu ma'nâ kasdolunmuştur. Birisi de îmânın fevkındedir ki, burada lisânen i'tirâf ile beraber hem kalben i'tikaad, hem, vefa, hem de Allah'a bütün kaza ve kaderinde teslimiyet vardır. Nitekim İbrâhîm aleyhi's selâm hakkında: *"Rabb'i ona: Kendini Hakk'a teslim et, dediği zaman o: Âlemlerin Rabb'ına teslim oldum, demiştir"* (el-Bakara: 2/131) buyurulması böyledir. Kezâlik

"Allah indinde din İslâm'dır" ve *"Benim canımı müslümân olarak al"* (Yûsuf: 101) kavli bu ma'nâyadır. Beni rızâna teslim olan kullarından kıl demektir. Şeytân'ın kaydından salim kıl ma'nâsına olmak da caizdir...
İmâm A'zam'a mensûb el-Fıkhu'l-Ekber'de de şöyle zikredilmiştir: îmân, ikrar ve tasdiktir; islâm Allah Taâlâ'nın emirlerine teslîm ve inkıyâddır. Binâenaleyh îmân ile İslâm arasında lügat tarikından fark vardır. Velâkin şeriat hükmünde islâm 'sız îmân, îmânsız islâm olmaz. Bu ikisi zahir ile bâtın, yüz ile astar gibidir. Dîn ile îmân, islâm ve şerîatin hepsine birden vâki' olan isimdir (Hakk Dîni, VI, 4482).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/180-181.
[36] Sa'dın "mü'minen" sözünü, Peygamber'in mükerreren "ev müslimen" suretinde tashîh etmesi, îmânın bâtınî işlerden ve yalnız Allah'ın bildiği gayb hâllerinden olması dolayısıyle zahirî itaate ve teslimiyete bakarak "müslimen" demenin evlâ olduğunu öğretmek içindir.
Vâkıdî'nin Megâzi'de tasrîh ettiğine göre, bu mahrum edilen zât, muhacirlerden Cuayl ibn Surâka ed-Damrî (R)'dir. Sa'dın hüsnü şehâdette bu kadar ısrar etmesi de bundan ileri geliyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/181.
[37] Başlığa uygunluğu açıktır; o da islâm hakîkat üzere olmazsa kabul olunmaz hükmüdür. Peygamber bunun için Sa'da *"Ev müslimen = Öyle deme müslim de"* demiştir. Çünkü Peygamber'in bu sözünde îmâna kesin hüküm vermekten nehy vardır. Zîrâ îmân bir bâtın işidir, onu Allah'tan başkası bilemez, islâm ise zahir ile bilinmiştir... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/182.
[38] Yânî bu hadîsi Zuhrî'den şu dört zât da rivayet ettiler ve bunlar, Zuhrî'den olan rivayetinde Şuayb'a mutâbaat eylediler. Böylece hadîsin rivayet tarîklerinin çokluğu ile kuvveti artıyor. Bu ifâdede ve Tirmizî'nin "Bu bâbda fulândan ve fulândan..." gibi sözlerinde birçok fâideler vardır. Birisi bu söylediğimizdir. İkincisi, mutâbaat yâhud istişhâdı tanımak için tarîkleri toplamağa rağbet eden kimsenin, hadîsin râvîlerini bilmesidir ki onların rivayetlerini ve müsnedlerini araştırması için bu bilgi kendisine lâzımdır. Üçüncüsü bu zikredilen râvîlerin de bu hadîsi rivayet ettiklerini tanıması. Bazen bilgisiz kimse isnâdda zikredilenden başka kimselerin bu hadîsi rivayet etmediğini vehmeder. Diğer bir kitâbda bu hadîsi başkasından rivayet edilmiş görür ve yanılarak vehmeder ve hadîs ancak fulân tarîkindendir diye iddiaya kalkışır. Bu bâbda fulândan ve fulândan da gelmiştir denildiği zaman zikredilen vehm zail olur. Dördüncüsü, Buhârî'nin sarîh olarak kendi şartına vefâsıdır. Çünkü denildiğine göre, onun şartı, her bir hadîs için iki ve daha fazla râvî olmaktır. Beşincisi, hadîsin müstefîz, yânî yaygın olmasıdır ki, böylece Kur'ân'ı tahsis etmekte, hadîsin meşhur olmasını şart koşan müctehidler indinde hüccet olur. Müstefîz yânî meşhur, nâkilleri üçten çok olan hadîstir (Aynî, 1,228).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/182.
[39] Ammâr ibn Yasîr (37)'den gelen bu eserin "selâm vermendir" fıkrası, muteâkıb muttasıl hadîsin aynı fıkrasıyle uyuşuyor. Böylece ta'lîkın muttasıl bir aslı mevcûd olmuş oluyor. Buhârî bu ta'lîk ile selâm vermenin, İslâm'ın yânî îmânın şu'belerinden bir şu'be olduğunu ifâde ettiği gibi, ta'lîkdaki diğer hasletlerin dahî îmânın şu'belerinden olduğunu ifâde etmiştir. Bu ta'lîk bâzı lâfız farklarıyle Ahmed, Bezzâr, Abdurrazzâk ve Taberânî tarafından mevsûlen rivayet edilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/182-183.
[40] Hadîs, başlığın iki fıkrasından birini içine almakta olduğundan aralarında uygunluk tamamdır. Hadîsle ilgili diğer açıklamaları, daha önce geçtiği yerde tam olarak zikretmiştik... (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/-183.
[41] Bu bâb ile bundan evvel geçen bâblar arasındaki münâsebet şudur: Geçen bâblarda zikredilen, îmân işleridir. Küfür ise, onun zıddıdır. îmânla küfür arasındaki münâsebet ise bunların birbirlerine zıd olmaları cihetidir. Çünkü iki şey arasını cem' eden şey, birkaç türlüdür...(Aynî).
Musannif Buhârî'nin maksadı, tâatlere îmân ismi verildiği gibi, ma'siyetlere de küfür isminin verildiğini, ancak ma'siyetlere dînden çıkarıcı olan küfür ma'nâsı kasdedilmeyerek küfür ismi verileceğini beyân etmektir (Ebû Bekr ibnu'l-Arabî).
Küfür, îmânın zıddıdır; küfür aynı zamanda ni'meti inkârdır, bu sonuncu ise şükrün zıddıdır. Küfrân da yukarıdaki şekildedir. Lâkin küfür dînde, küfrân ni'mette çok kullanılır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/183.
[42] Aşîr, muâşir yâni yoldaş demektir. Şu âyette geçer: *"O zararı fâidesinden daha yakın olana tapar, (taptığı nesne) ne kötü yardımcı ve ne fena yoldaştır"* (el-Hacc:22/13).
Buhârî, bununla, bu bâbda zikrettiği hadîsin burada sevk eylediği tarîkden başka bir tarîki daha olduğunu işaret etmiştir. İşaret ettiği o tarîki Kitâbu'l-Hayz'da tahrîc etti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/183.
[43] Başlığa uygunluğu açıktır. Başlık hayât arkadaşına nankörlük etmek ve küfür kelimesinin Allah'ı inkârın dışında kullanılmasıdır. Hadîsteki küfür de nankörlük ma'nâsına kullanılmıştır.
Bundan haklara ve ni'mete nankörlük etmenin haram kılınması hükmü alınmıştır. Çünkü ateşe ancak haramı işleyen girer. Nevevî, hayât yoldaşına karşı ve ihsana karşı nankörlüğü ateşle tehdîd etmesi, bunların büyük günâhlardan olduğuna delâlet eder, demiştir...(Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/184.
[44] Bâb başlığı ma'siyetlere, Allah'ı inkâr ma'nâsına değil, sâdece ni'meti inkâr ma'nâsına olarak mecazen küfür adı verileceğini ifâde ediyor.
Buharı, ma'siyet işlemenin, -günâhları sebebiyle insanları küfre nisbet eden Hâricîler'in hilâfına- insanı dînden çıkarmayan bir küfr olduğunu beyân etmek istedi. Kur'ân'ın nassı da Hâricîler'i reddediyor. Buhârî'nin âyeti delîl getirmesi açıktır.
Ebû Zerr kıssasına gelince, o da, kendisinde Allah'a şirk koşma dışında ister büyük, ister küçük günâh olsun, Câhiliyyet huylarından bir huy bakî kalan kimsenin, bu huy sebebiyle îmândan çıkmayacağı hususuna delîl getirilmek için zikredilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/185.
[45] Velîd ibn Müslim'in munkatı' olarak rivayetine göre, söğülen zât Bilâl Habeşî (R) imiş. Ve Ona: "Yâ'bne's-sevdâ= Ey kara kadının oğlu!" diye söğmüş. Bilâl'in şikâyeti üzerine Peygamber'in tevbîhi vâki' olunca, Ebû Zerr yanağını yere koyup: "Bilâl ayağı ile .basmadıkça yanağımı yerden kaldırmayacağım" diyerek, kusurunun afvını istemiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/185.
[46] İki bâb arasındaki münâsebet şudur: Bundan evvelki bâbda ma'siyet işleyen kimsenin, bu ma'siyet sebebiyle küfre nisbet edilmeyeceği zikredilmiş ve îmân sıfatı ondan selb olunmamıştı, işte keza bu bâbda da bunun benzeri beyân olunuyor. Çünkü burada zikredilen âyet, bâğîler hakkındadır ve Allah onları mü'minler diye isimlendirmiş ve kendilerinden îmân sıfatı selb olunmamıştır. Bundan da büyük günâh sahibinin îmândan çıkmayacağı bilindi. Bununla Haricîler ve Mu'tezile görüşü reddolunuyor...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/186.
[47] "Bu cezaya hak kazanır" demektir. Yoksa ilâhî afv yetişip kurtulmak da vardır. Ebedî cehennemlik ma'nâsı ise hiç anlaşılmamalıdır. Hadîste her iki tarafa da müslim nâmı verilmesinde de buna işaret vardır. Söz kıtali şer'an caiz kılacak bir te'vîl olmaksızın vâki' olan mukaatelededir. Kıtale karışan sahâbîlerin her iki tarafta olanlarının cennet ehli olması da buna delildir. Çünkü onlar ictihâddan ve kıtalde dînin ıslâhı var diye çarpışmışlardı. Başlıktaki el-Hucurât: 49/9 âyetinde de bâğî ehli olanlara -hakk üzere olan hasımları gibi- mü'min denilmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/186-187.
[48] "Dûne" lâfzı, ya gayr yâhud da ednâ ma'nâsınadır. Gayr ma'nâsına alınırsa, zulmün nevi'leri muhtelif ve başka başkadır demek olur; ednâ ma'nâsına alınırsa, zulmün bâzısı zulümlükte ve akıbetinin kötülüğünde daha şiddetlidir demek olur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/187.
[49] Hadîsin bâb başlığına mutabakatı şu cihettendir: Zulmün birçok nevi'leri olduğu ve bâzı zulüm nevi'lerinin küfür, bâzısının da küfür olmadığı bilinince, bundan zarurî olarak, zulmün bâzısının daha hafif olduğu bilinmiş oluyor.
Buhârî bu hadîsi iki tarîkten tahrîc etti. Biri: Ebu'l-Velîd'den, o da Şu'be'den, o da Süleyman'dan... Diğeri de Bişr ibn Hâlid'den, o da Muhammed ibn Ca'fer'den, o da Şu'be'den, o da Süleyman'dan...
İmâna şirk karıştırmak, ya nifak ya irtidâd sûretleriyle olur. Müşrik ve münafık olmayanların mazhar oldukları emîn ve emân, cehennemde devamlı kalmaktan emîn ve emândır. Yoksa âsîye azab olacağı birçok nasslarla sabittir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/186-187.
[50] Buhârî bu mutâbaatı Kitâbu'l-Mezâlim'de vasletti. Burada bu mutâbaattan maksadı, bu hadîsin A'meş'ten; diğer bir tarîkten de rivayet edilmiş olmasıdır. Bu mutâbaatın fâidesi de, takviyedir.
"Bu iki hadîste bahsedilen hasletler bazen müslümânda bulunuyor dersen, murâd amel nifakıdır; kâfirlik nifakı değildir; nitekim, îmân ta'bîri de amele ıtlak ediliyor, diye cevâb veririm" (Şah Veliyyullah).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/188.
[51] Bu ve bunu tâkîb eden üç babın her biri, îmân şu'belerinden birer şu'bedir, demektir.
Müellif Buhârî "Selâm vermek îmândandır" babının beyânını cami' olan îmân Kitâbını zikr edip de, içlerinde îmânla münâsebet bulunduğu için araya istitrâden beş bâb daha soktuktan sonra -ki bunlar "Yoldaşa küfrân.." babından, "Münâfıkın alâmeti" babına kadardır- burada tekrar îmânın alâmetlerini zikre döndü (Kastallânî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/189.
[52] Bu hadîsten Allah yolunda cihâdı, ve şehîdliğin fazileti, şahadet temennîsinin cevazı, şehîdlik ecrinin büyüklüğü, insanın takat getireceği şeylerin üstünde ve gücü yetse bile kendisine mümkin olmayacak hayırları temennî ve niyet etmesinin cevazı, cihâdın kifâye farzı olup, ayn farzı olmadığı; hadîsin zahiri kâfirlerle kıtal hakkında ise de, mekruh işleri ve müslümânlardan meşakkatleri gidermek uğrunda çalışmanın, bâğîlerle kıtale gitmenin, ma'rûfu emr ve münkeri nehy etmeyi yerine getirme hususunda cihâda çıkan kimsenin de "fî sebîli'llâh = Allah yolunda" kavline gireceği hükümleri alınmıştır...(Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/189.
[53] Başlığa uygunluğu, içinde, geçmiş günâhların gufranı bulunan amele girişmek îmân şu'belerinden bir şu'be olması yönündendir. Takdîr şöyledir: Ramazânda kalkıp nafile ibâdet yapmak, îmân şu'belerinden bir şu'bedir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/190.
[54] "Ramazân"ın lügat ma'nâsında temizlik, yanmak, keskinlik ma'nâları bulunduğu gibi dînî i'tibârında günâhların yanması ve Allah ayı diye Allah'a izafet ma'nâları âmil olmuştur. Bir hadîste "evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu ateşten azadlık" diye vasıflanan ramazân ayının en mübarek bir gecesi, yânî Kadr gecesi, Kur'ân'ın inmesine başlangıç olmuştur (el-Bakara: 2/185; el-Kadr: 97/l-5).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/190.
[55] Bâb başlığının birinci cümlesi, hadîsin ilk cümlesi olduğu için, Rasûlullah'ın sözü olduğu apaçıktır, ikinci cümlenin de Peygamber'in sözü olduğunu Buhârî haber veriyor. Buhârî bu ikinci kısmı burada ta'lîkan verdi ve bunu, bu Sahîh'inde müsned olarak tahrîc etmedi. Edebu'l-Müfred Kitâbı'nda ise mevsûlen tahrîc etmiştir. Diğer muhaddisler de bu sözü mevsûlen rivayet etmişlerdir.

İslâm'ın kolaylık dîni olduğunu nasslaştıran âyetler de vardır. Birini zikredelim: *"Dîn (işlerin)de üzerinize hiçbir güçlük de yüklemedi"* (el-Hacc: 22/78).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/191.
[56] Bu hadîs, amelde rıfka teşviki ve en iyisini yapacağım diye uğraşmaktan sakındırmayı tazammun ediyor. Allah yolunda yalnız elimizden kolaylıkla gelen amellerle mükellef olduğumuz gibi, birbirimize teklif edeceğimiz işlerde de takat getirilecek mıkdâr ile iktifa edeceğiz. Peygamber'in bu tenbîhten maksadı, nafile ibâdetleri îfâ için neşâtlı zamanları seçmenin daha faziletli olduğunu beyândır. Arasıra teheccüd namazı kılmağa da bir işâretciği hâvidir. Allah yolunun yolcusu olan tâat ehlinin diyar diyar seyr ü sefer edenlere benzetilmesi de çok beliğ düşmüştür. Bilindiği üzere sıcak beldelerde gündüz yolculuğu pek rahatsız edici, bazen de helak edici olduğu için sabahın, akşamın, gecenin serin zamanlarında yürünmesi tavsiye edilmiştir (Tecrid Ter., I, 40-41; Çantay, Kırk Hadîsler, II, 324'de güzel haşiyesi vardır).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/191.
[57] İbn Battal şöyle dedi: Bu âyet Cehmiyye ve Murcie fırkaları aleyhine kat'î bir hüccettir. Çünkü onlar, amellere ve farzlara îmân ismi verilmez demişlerdir. Bu görüşleri nassın hilâfınadır. Çünkü Yüce Allah; sahâbilerin Beytu'l-Makdis'e doğru kıldıkları namazlarına îmân ismini verdi. Müfessirler arasında da bu âyetin, onların Beytu'l-Makdis'e doğru kıldıkları namazları hakkında indiği hususunda bir ihtilâf yoktur...(Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/192.
[58] Âyetin biraz daha geniş meali ve tefsiri şöyledir: "Gerçi kıblenin bu suretle çevrilmesi elbette büyük bir şeydir. Ancak bu Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler hakkında.böyle değil. Allah îmânınızı zayi' edecek.değildir. Çünkü Allah insanlara çok şefkat edici, çok merhamet eyleyicidir".
...Bu imtihan büyük ve ağır bir şeydir, ancak Allah'ın hidâyet ettiği, îmânda sebat nasîb eylediği kimselere değil; onlara Allah'ın hiçbir emri ağır gelmez. Şunu da biliniz ki, Allah sizin sebatkâr îmânınızı veya îmânınızın eser ve alâmeti olan namazlarınızı hiç zayi' etmek istemez. Binâenaleyh, kıble değiştirilirse, bundan evvel kıldığınız namazlar, vefat eden kardeşlerinizin namazları Allah indinde zayi' olmaz... (Hakk Dîni, I, 526).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/193.
[59] Bu, kişinin İslâm'a zahiri ve hatmiyle beraber tam girip, Islâmî emirleri îfâ, nehiylerden çekinme ve mahlûkaata şefkat ile olur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/194.
[60] İslâmî amellere on mislinden başlayıp daha büyük katlara kadar mükâfat; kötülüklere de kendi misli ile ceza verileceği âyetlerle de sabittir. On misli hükmü şu âyettendir:
"Kim bir güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mıkdârdan başkasıyle cezalanmaz. Onlar haksızlığa uğratılmazlar" (el-En'âm: 6/160)
Yedi yüz misli hükmü de şu âyettendir:
"Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli yedi başak bitiren, her başakta yüz dâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah ihsanı bol olan, hakkıyle bilendir" (el-Bakara: 2/261).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/194.
[61] Bu bâbda istenen şey iyi amelere devamdır. Kul iyi amellere, ibâdetlere devam ettikçe Allah tarafından mahabbet artar. Çünkü Allah, kulun iyi amellere devam etmesini sever. "Allah'a en sevgili olan dîn" demek, en sevgili olan dînî âmel demektir. Çünkü dîn, tâattir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/194.
[62] Müslim'in rivayetinde bu kadının ismi Havla' bintu Tuveyt diye tasrîh edilmiştir. Çok ibâdet eden bir kadındı. Peygamber ile Âişe arasındaki konuşma, kadın Âişe'nin yanından çıktıktan sonra cereyan etmiştir.
Hadîste, amele devamın fazileti; devamlı olacak amele teşvîk vardır. Devamlı olan az amel, kesik kesik olan çok amelden hayırlıdır. Çünkü az'a devam etmekle tâat, zikr, murakabe, niyet, ihlâs ve Allah'a yönelme devam eder. Bir de bu hadîste, Peygamber'in ümmetine olan şefekatı ve re'fetinin beyânı vardır. Çünkü O ümmetini, kendilerine elverişli olacak şeye irşâd eylemiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/195.
[63] Bu bâbda îmânın artıp eksileceği zikredildi, îmânın, kulun dîn amellerine devam etmesiyle artacağı, amellere devamda kısaltma yapmasıyle de eksileceğinde şübhe yoktur. Bilhassa bu, Buhârî ile muhaddislerden bir cemâate göre böyledir, îmânın artıp eksilmesine kaail olmayanlara göre de, yine amellere devamla îmânda artma, amelleri kısaltma ile de eksilme bulunur; fakat bu artma ve eksilme îmânın zâtına değil de sıfatına râci' olur. Buhârî, üçüncü âyeti ilk iki âyetin üslûbunda söylemedi. Çünkü üçüncü âyetten maksad, artma ma'nâsının lâzımı olan eksilmeyi beyândır. Buna istidlal şöyledir: îmâna artma gireceği gibi, eksilme de girecektir. Çünkü bir şey iki zıddan birini kabul ettiğinde, diğer zıddı da kabul etmesi zarurîdir. Buhârî bunu: "Kemâlden bir şeyi terk ettiği zaman, artık o eksik olur" sözü ile beyân etti.
İlk iki âyetten murâd, artmayı lüzûmen değil de tasrîhen isbât etmektir. Çünkü bu iki âyette artma tasrîh edilmiştir. Üçüncü âyette ise sarîh olan şey, noksanın mukaabili bulunan kemâl'dir. Kemâlden de noksanlık, sarîh olarak değil de, iltizâmen anlaşılır.
Bâb başlığı îmânın artıp eksilmesi suretinde yapılınca, artmaya ilk iki âyetin sarîhliği ile, eksilmeye de iltizâm yoluyle üçüncü âyetle ihticâc etti (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/195-196.
[64] Bu, tarîklerdendir. Bu ta'lîki, Hâkim, Kitâbu'l-Erbâîn'inde, Ebû Seleme Musa ibn İsmâîl şöyle dedi: Bize Ebân tahdîs etti.... tarîkinden vasl etmiştir. Müellif Buhârî, bu ta'lîk ile Katâde'nin: "Bize Enes tahdîs etti" demesinde lâfzını sarahatle söylemesine tenbîh etti. Çünkü Katâde, an'anesiyle ihticâc edilmez bir müdellistir. Müdellis ise, ancak kendisinin an'ane yaptığı kimseden işitmesi sabit olursa ihticâc edilir, işte Buhârî bu ta'lîkle, bu işitmenin sübûtunu göstermiştir.
Bir de Buhârî, metnin "min hayrın" sözü yerine "min îmânın" ta'bîriyle tefsir edilişine tenbîh etmiştir.
Hadîste, sünnet ve cemâat ehli lehine, büyük günâh sahibinin bu fiili sebebiyle tekfir edilemiyeceği, âsî mü'minlerin de cehenneme girecekleri hususuna delîl vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/196.
[65] Suâli soran zât Ka'bu'l-Ahbâr'dır; o zaman daha îmân etmemişti. Emîrü'l-Mü'minîn Umer'in cevâbı, suâle mutabık düşmemiş tevehhüm edilebilirse de, mutabakatı üç veçhile söz ehli olanlara zahirdir. Evvelâ: Âyet Arafe günü ikindiden sonra indiği için bayram gecesi inmiş, yâhud inmesiyle hemen bayram tahakkuk etmiş demektir. Saniyen: Cumua günü nazil olmuştur ki, o gün müslümânların her hafta tekrar eden bir bayramıdır. Sâlisen: Arafe gününün kendisi de bayramdır. Nitekim bu hadîs, İshâk ibn Kubeysa rivayetinde: = Arafe olan cumua gününde nazil oldu. Cumua da Arafe de -Allah'a hamd olsun- bize bayramdır"; Taberânî'nin rivayetinde: = ikisi de bize bayramdır" denilmiştir.
Gerek son iki rivayetteki sarahate, gerek Buhârî'deki işarete nazaran suâle mutabık cevâb verilmiş demektir (Ahmed Naîm).
Umer'in sözünün ma'nâsı şudur: Biz bu günü ihmâl etmedik, onun inme zamanı ve inme yeri de bize gizli olmuş değildir. Aksine biz onunla ilgili her şeyi zabt etmişizdir. Hattâ onun inmesi zamanında Peygamber'in sıfatı ve durumunu bile ki, o zaman Peygamber ayakta idi. Bu ise, zabtın son derecesinde olmaktır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/197.
[66] Allah, başlıktaki âyette üç şey zikretti: Birincisi bütün ibâdetlerin başı olan dînî hâlis kılmak, ikincisi dînin direği olan namazı ayakta tutmak, üçüncüsü de dâima namazın ardından zikredilen zekâtı vermek. Sonra Yüce Allah bunların hepsine *"işte ayakta duracak olan dosdoğru dîn budur"* kavliyle işaret etti. Hadîsin başlıktaki "Zekât İslâm'dandır" fıkrasına uygunluğu açıktır. Çünkü bunda zekâtı vermek, İslâm esaslarından biri olarak sayılmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/199.
[67] Bu mutâbaatı Ebû Nuaym, el-Mustahrac'ında vasletmiştir. Eğer Buhârî, bu hadîsi Usmân el-Müezzin'den işitti ise, bu tarîk kendisi için bir derece daha yüksektir. Çünkü hadîs, Usmân'ın rivayetinden dört râvîli, Mercûfî'nin rivayetinden beş râvîlidir. Eğer sen, Buhârî, Mercûfî'nin rivayeti Usmân'ınkinden daha nazil iken niçin Mercûfî'ninkini evvelâ zikretti? dersen, Mercûfî'nin rivayeti vasledilmiş ve Usmân'ın rivayetinden ittifakça daha sağlam olduğu için, derim (Aynî).
Hadîs metninde zikredilen "kîrât", aza da çoğa da şâmil olabilen bir sevâb ölçüsüdür; mıkdârını Allah bilir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/200.
[68] Buhârî bu bâb başlığında birinci cümle ile sonuncu cümle arasına mu'tariza olarak üç tane ta'lîk soktu. Buhârî, İbrahim et-Teymî'nin sözünü, kendi târîhinde Ebû Nuaym'den vasl etmiştir. Bunu diğer bâzı muhaddisler de vaslettiler. İbn Ebî Müleyke'nin sözü olan ta'lîki, ibn Ebî Heysem, kendi târîhinde vasletti. Hasen Basrî'nin sözü olan ta'lîki de Ca'fer el-Firyâbî "Münâfıkın Sıfatı" kitabında müteaddid tarîklerden muhtelif lâfızlarla vasletti.
Buhârî, birinci ve ikinci ta'lîkleri cezm sîgasıyle, üçüncü ta'lîki de tamrîz sîgasıyle sevketti. Hasen'in sözünde tamrîz sîgasını kullanması, bu sözün kendince sahîh görülmemiş olmasından dolayı değil, onu ma'nâ ile ve muhtasarca naklettiği içindir (İbn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/201.
[69] Peygamber'in maksadı, müslümân ile süvüşmek, fısk ve fücur ehlinin müslümân ile kıtalinin de küfür ehlinin şânından olduğunu beyân olsa gerektir. Küfür ehlinin şânından olan ahlâk ve ef'âl vakıa insanı âsî mertebesinden düşürüp, hemen îmânını selbetmez. Fakat îmân kal'asını zedeleyip sahibini maazallah küfür ve nifak vadisine sürüklemelerinden korkulur. Bundan dolayı ümmetin büyüklerinden çok kimseler, îmânlarına nifak karışmış olmaktan ve farkına varmaksızın amellerinin heba olmuş olmasından son derece korkarlardı.
Bu hadîste "Küfürle beraber tâat menfâat vermediği gibi, îmânla beraber ma'siyet zarar vermez" görüşünde olan Murcie fırkasına redd vardır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/201.
[70] Buhârî, bundan evvelki Abdullah ibn Mes'ûd hadîsini, bâb başlığının sonuncu hükmünün delîli olarak zikretti. Bu Enes hadîsini de bâb başlığındaki birinci hükmün delîli olarak zikretmiştir. Bu son hadîste kavga ve muhasama etmenin kötülenmesi, bu kavganın, şahıslara âid günâh yüzünden umûma ukubete sebeb olduğu hükmü vardır. Çünkü ümmet, Peygamber'in huzurunda kavga yapılması yüzünden bu mübarek gecenin bildirilmesinden mahrum olmuştur.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/202.
[71] Buhârî, îmân ve İslâm'ı bir tek ma'nâdan ibaret görüyor. Cibrîl'in îmândan ve islâm'dan sormasının zahiri, ve Peygamber'in ona cevâbının zahiri, îmân ile İslâm'ın başka başka şeyler olmasını gerektirince, yânî îmân, tasdîk ve bir takım husûsî işler, İslâm da husûsî bir takım amelleri izhâr etmek olunca, Buhârî zahirî olan bu îmân-İslâm ayrılığını kendi yoluna te'vîl suretiyle reddetmek istedi. Bunu da i'tikâad ve amelin dîn oluşu, Peygamber'in Abdu'l-Kays hey'etine îmânı islâm ile beyân edişi -çünkü onların kıssasında îmânı, burada islâm'ın tefsir elliği şeylerle tefsir etmişti-, Âlu Imrân: 3/85. âyetinin İslâm'ın dînden ibaret olduğuna delâlet edişi, Ebû Sufyân hadîsinin de îmânın dîn olduğuna delâlet etmesi ile istidlal etti. Netice i'tibâriyle bütün bunlar islâm ve îmânın bir şey olduğunu gerektirdi

(İbn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/202-203.
[72] Memlûk cariyenin kendi sahibini doğurması, kendisinden doğan efendi-zâdesinin babası yerine geçip ona sâhib olması i'tibâriyledir. Bu emare câriye ve halayıkların kıyametten evvel çoğalacağından kinayedir.
Bir ihtimâle göre de, çocuk anası olan câriye satılacak ve elden ele geçip tedavül ede ede, nihayet maazallah kendi çocuklarının mülkiyetine bilinmeden geçip istifrâş olunacak derecede insanların ahlâkı bozulacak demektir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/204.
[73] Fakîr insan tabakalarının servete kavuşacaklarına işarettir ki, çöllerde oturan müslümânların bir çeyrek asır geçmeden Bizans ile Iran devletlerine gâlib gelerek, birdenbire hatır ve hayâle gelmez büyük servetlere vâris olmaları suretiyle, Peygamber'in bu ihbarı tahakkuk etmiştir. Kıyamet alâmetlerinin behemahal fena şeyler olduğuna kaail olanlara göre ise, servet ve saman zamanın geçmesiyle zatî kıymetleri olmayan sefîl insanların eline geçeceğine işarettir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/204.
[74] Bu hadîste îmân ve islâm esaslarının Peygamber diliyle takrîr ve tesbiti; îmân, İslâm ve ihsanın en güzel ta'rîfleri yapılmıştır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/204.
[75] Kerîme bintu Ahmed el-Merveziyye ile Ebu'l-Vakt'in rivayetlerinde de "bâb", böyle isimsiz gelmiştir. Ebû Zerr, Asîlî ve diğerlerinin rivayetlerinde ise "bâb" sözü düşmüştür. Nevevî de birinciyi, yânî isimsiz "bâb" şeklini tercîh etti de: "Bâb" isminin, yânî Cibril'in îmândan sormasının bu hadîsle ilgisi yoktur, binâenaleyh bu hadîsin bundan evvelki bâb'a katılması sahîh olmaz, dedi. Ben derim ki; burada ilgiyi nefyetmek iki halde de tamâm olmaz. Çünkü, eğer isimsiz olarak "bâb" lâfzı sabit olursa, bu bâb kendinden önceki babın faslı menzilesinde olur. Böyle olunca da bu babın evvelki bâb ile ilgisi zarurîdir. Eğer "bâb" sözü sabit olmazsa, hadîsin önceki bâb'a ilgisi zâten lâzımdır. Lâkin bu bâb, önceki babın ismindeki "Bunların hepsini dîn kıldı" kavliyle ilgilidir, ilgilenme vechi de, Hırakl hadîsinde onun dîne îmân ismi vermiş olmasıdır. Binâenaleyh dînin îmân olmasıyle, müellif Buhârî'nin muradı tamâm oluyor.
Eğer burada Buhârî lehine hüccet yoktur, çünkü o söz Hırakl'den nakledilmiştir, denilirse,'cevâb şudur: Hırakl o sözü kendi ictihâdıyle söylemedi; o bunu ancak peygamberlerin kitâblarından istikra' ederek haber vermiştir... Keza Hırakl o sözü kendi Rûm diliyle söyledi, Ebû Sufyân da o sözü Arabca olan kendi diliyle ta'bîr etti ve bunu dil âlimlerinden bulunan ibn Abbâs'a nakl eyledi, ibn Abbâs da bunu redd ve inkâr etmeyerek, Ebû Sufyân'dan rivayet etti. Bu da o sözün lâfzan ve ma'nen sahîh olduğuna delâlet etti (İbn Hacer).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/204-205.
[76] Müellif Buhârî, "Vâhyin başlangıcı" babında geçen Ebû Sufyân'ın uzun hadîsinden, burada maksadıyle ilgisinden dolayı, sâdece bu kısa parçayı almakla iktifa etti. Buhârî bunu, burada getirdiği isnâdla "Cihâd Kitâbı"nda sevketmiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/205.
[77] "Mudğa" sözünü, bedenin kalan kısmına nisbetle küçültmek iradesiyle "kalb" ma'nâsına kullandı. Kalb bu küçüklüğüyle beraber bedenin salâhı ve fesadı ona tâbi'dir. Kalb, bedenin sultânı olduğundan, o iyi olursa, onun raiyyesi gibi olan diğer organlar iyi olur. Tıbba göre kalb, nutfeden ilk oluşan noktadır. Ondan kuvvetler meydana çıkar, ondan ruhlar gönderilir, idrâk ondan neş'et eder ve akletmek ondan başlar... işte bu ma'nâlardan dolayı bilhassa kalbi zikretti (Aynî).
Ve kalb, yüreğe denir; fuâd ma'nâsınadır. Farsça'da "dil" denir. Bir kavle göre kullanmada fuâd daha husûsîdir ki, lisânımızda ona "gönül" ta'bîr olunur. Mütercim der ki, Nihâye'de işbu *"Size Yemen ehli geldi, onlar kalbleri ince, fuâdları yumuşak insanlardır"* hadîsinde şöyle dedi: Ma'rûf olan kalb ve fuâd birdir, ki "takallub" i'tibâriyle kalb, tefe'ud ve "tevakkud" (yânî yanıp tutuşmak) i'tibâriyle fuâd denilmiştir. Bâzılarına göre fuâd yüreğin ortasına denir; bir kavle göre yüreğin perdesine denir. Ve kalb, habbe ve süveydâsından ibarettir. Tahkik ehli indinde kalb, yürek ta'bîr olunan, çam kozalağı şekilli cismânî ete taalluk eden Rabbânî bir latîfeden ibarettir ki, bütün kuvvetlerin başlangıcıdır. Nitekim dimağ, bütün hislerin başlangıcıdır. Hakimler indinde bu insanî hakîkattir ki nutk edici nefis ve bâtın ruh ta'bîr ederler. Ve yürek, natıka olan nefsin saltanat tahtıdır. Ve işbu *"Âdem oğlunda bir çiğnem et vardır, o iyi olduğu zaman bütün beden iyi olur"* hadîsinde kalbden murâd, anılan ilâhî lâtîfedir ki, hayât feyzinin menbâıdır. Bâzı muhakkıklar dediler ki, kalb, yedi tabakayı müştemildir... Ve kalb denmesi "takallub"dan yâhud öz ve hâlis ma'nâsından alınmıştır. Ve mahal irâdesi 'itibariyle kalbden akıl ve anlayış ve şecaat gibi şeyler de irâde olunur. Kaldı ki lisânımızda yürek dediğimiz, sol cânibde asılmış olan ma'lûm etten uzuvdur. Lâkin bir gönlümüz dahi vardır ki, sükûn, harekelemeyi, istikrah gibi hâllerin medarıdır. Müellifin ikinci kavli buna mülayim olur ki, fuâd yüreğe ve kalb gönüle denir. Her kuvvetin başlangıcı olacaktır intehâ. Ve kalb, akıl ve heves ma'nâsına da kullanılır ve her şeyin özüne ve hâlisine denir (Kaamûs Ter.).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/206.
[78] Yânî ganimetin beşte birini Allah'ın emrettiği yerlere sarf edilmek üzere, devlete vermek de îmân şu'belerinden bir şu'bedir. Ganimet, harble düşmandan alınan mallardır. Ganimetle ilgili Kur'ân âyeti şudur:
"Eğer Allah'a ve hakk ile bâtılın ayrıldığı gün iki ordunun biribirine kavuştuğu gün kulumuz (Muhammed)a indirdiğimiz (âyetler)e inanmışsanız, bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Rasûl'ünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah her şeye hakkıyle kaadirdir." (el-Enfâl: 8/41).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/207.
[79] Vefd, vâfidin cem'idir. Vâfid, bulunduğu yerden husûsî bir maksad ile kendi kavmi nâmına diğer memlekete giden kimseye denir. Yerine göre, mümessil veyâ sefir gibi bir ma'nâ ifâde eder. O hâlde burada vefd, mümessil hey'et demek olur. Bu hey'et Rabîa kabilelerinden Abdu'l-Kays tarafından Hudeybiye'den sonra Mekke fethinden biraz evvel Peygamber'e Munzir ibn Âiz el-Asarî'nin başkanlığında bir nevi' sefaretle gönderilmişti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/207-208.
[80] Bunlar o diyarda içinde nebîz ve hamr, yânî şıra ile şarâb kurmak âdet olan dört nevi desti adıdır ki, içlerinde şıra kolayca mayalanıp alkollenirmiş. Bunlardan Hantem: Bir nevi' içi sırlı, ağzı yanından yapılmış, kırmızı veya yeşil topraktan îmâl edilmiş desti. Dubbâ: Desti yerinde kullanılan boş kuru kabak. Nakîr: Şıra kurmağa mahsûs içi oyulmuş ağaç parçası. Müzeffet: Zift yânî kara sakız ile sıvanmış desti adıdır. Mukayyar: Yine zift ma'nâsına olan kaar veya kıyr ile sıvanmış destidir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/208.
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ganimetin beşte birini (devlete) vermenizdir" fıkrasındadır.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/208.
[82] Buhârî, babın isminden sonra ileri sürdüğü "Binâenaleyh îmân, abdest, namaz, zekât, hacc, oruç ve bütün beşerî muameleler bu kelâma girmiştir" hükmünü takviye etmek için bir âyet ve iki hadîs daha zikretmiştir. Âyetteki "şâkile"nin niyet ile tefsiri, Hasen Basrî'den, Muâviyetu'bnu Kurre'den ve Katâde'den rivayet edilmiştir. Bu hususta birbirine yakın başka tefsirler de gelmiştir.
Takviye için sevk ettiği birinci hadîs, kişinin Allah rızâsını gözeterek yaptığı her işin, her amelin, hattâ kendi ailesine yaptığı harcamaların bile kendisi lehine sevâb olacak birer sadaka olduğunu takrir ediyor, ikinci hadîs ise, Mekke fethinden sonra hicret sebebiyle hayr talebinin kesildiğini ve fakat hayr talebinin cihâd ve niyet olduğunu beyân ediyor.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/209.
[83] Bu hadîsteki son ifâde, bundan evvelki hadîste anlatılan aile nafakasından sevaba nail olma hükmünü çok belîğ bir tarzda tavzîh etmektedir.
Babın altında Umer'den getirdiği niyet hadîsinin bir rivayeti, el-Câmi'u's-Sahîh'in birinci hadîsi olarak geçmişti: Ameller niyete göredir. Bir işten maksad ne ise, hüküm ona göredir. Allah için çalışan Allah'a erer...
Diğer iki hadîsin başlığa delâletleri açıktır
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/210.
[84] *"Dîn nasihatten ibarettir"* demek, dînin direği ve kıvamı nasihattir demektir. Buhârî bu hadîsi Sahîh'inde müsned olarak zikretmemiş, bâb ismi olarak ta'lîkan zikretmiştir. Müslim, el-Câmi'u's-Sahîh'inin Kitâbu'l-îmân bölümünde mevsûl olarak Temîm ed-Dârî'den rivayet etmiştir. Müslim'deki rivayet "Veli-kitâbihi" fıkrasını da ihtiva etmektedir:
Allah için nasihat, Allah'ın vahdaniyyetine sahîh olarak i'tikâad edip, ibâdet ve tâatında niyeti hâlis kılmaktır.
Rasûl'ü için nasîhat, Muhammed aleyhi-s-selâmın rasûlluk ve nebiliğini tasdîk, şerîatini kabul, emir ve nehyine inkıyâd eylemektir.
Kitâb'ı için nasîhat, Kur'ân-ı Kerîm'i tasdîk ve mantûk olduğu hükümlerle amel etmekten ibarettir.
imamlar için nasîhat, müslümânlarm önderleri olanlara, dîne uygun emir ve nehiylerine itaat edip, bâğîlık ve hurûcdan çekinmekten ibarettir.
Halk için nasîhat, herkesi maslahatlarına irşâd ve hayra delâletten ibarettir.
Buhârî burada zikrettiği âyetle de bâb ismindeki hadîsi te'kîd etmiştir. Âyetin tamâmı şöyledir:
"Allah 'a ve Rasûl'üne hayırhah oldukları takdirde ne zaîflere, ne hastalara, ne de harcayacaklarını bulamayanlara bir zorluk (ve mes'ûliyel) yoktur, iyilik edenlere karşı da (muâhazeye) bir yol yoktur. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (et-Tevbe: 9/92).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/211.
[85] Bu nush ve nasihat maddesi, iki ma'nâya konulmuştur. Birisi hâlislik ve sâfîlik ma'nâsıdır. Nitekim mumu alınmış hâlis bala "aselun nâsıhun" denilir. Birisi de söküğü dikmek, yırtığı yamamak suretiyle onarıp düzeltmek ma'nâsınadır. Bu iki ma'nânın mecmuundan alınarak da nush, hüsn-i niyet ve hulûsi kalb ile hayır-hâhlık ederek, eksiklikleri düzeltip ıslâh edecek öğüt vermek, va'z etmek, nasihat eylemek ma'nâsına gelir ki, nasîhat, o verilen öğüdün ismidir. Nasihat edilenin dünyevî ve uhrevî bi'l-cümle hayrını istemekten ibarettir.
Buhari, Kitâbu'l-îmân'ı bu hadîsle sona erdirdi. Çünkü bu büyük, celîl, hafîl (dopdolu) bir hadîstir, İslâm'ın medarı olan dört hadîsten biridir de denildi. Buna göre İslâm'ın dörtte biri olmuş olur. Bâzıları bundan bütün hükümlere delîl çıkarmak mümkin olur, demiştir.
Hadîsin bâb ismine uygunluğu açıktır. Buhâri'nin bâb isminden muradı, dîn'in amel'e vâki' olmasıdır; zîrâ Peygamber nasihate dîn ismini vermiştir, ibn Battal: Onun maksadı, islâm amelsiz sözden ibarettir diyenlere reddir. Çünkü Peygamber Onunla bey'atlaştığı zaman, kendisine her müslümâna nasîhat etmeyi de şart kılmıştır, dedi.
Buhâri bu "îmân Kitâbı"nı nasîhat hadîsiyle bitirmek suretiyle de güzel bir bitiriş yapmış ve islâm'dan olan nasîhat etme vazifesini de yerine getirmiş oluyor. Allah ona rahmet eylesin!
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/211-212.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İMAN BAHSİ

İmanın Fazileti.....17
İman ve İslâm'ın Tarifi.....25
İman'ın özellikleri ve Alâmetleri.....31
İman Hükümleri, Biat ve Diğer Bahisler.....35
TAHRİC

İMANIN FAZİLETİ

1- Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:
"Kim Allah'tan ba§ka hiçbir ilâh bulun madığına, O'nun bir olduğuna, ortağı olma dığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Re sulü olduğuna, İsa' nın da Allah'in kulu ve re sulü, Meryem'e ilkâ ettiği, kelimesi ve ruhu olduğuna, cennet ve cehennemin de hak oldu ğuna şehâdet ederse, ameli ne olursa olsun, Allah onu mutlaka cennete koyar." [Buhari ve Müslim]
2- Diğer rivayet: ''Allah onu cennetin se kiz kapısından hangisinden girmek isterse oradan koyar." (Buhârî ve Müslim.]
3- Tirmizî'nin lafzı: "Kim Allah'tan başka hiçbir İlâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun Resulü olduğuna şehâdet ederse, Allah ona ateşi haram kılar."
4- Süheyl b. el-Beydâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadı ğına şehâdet getirirse, Allah onu cehenneme haram kılar ve ona cenneti vâcib kılar."
[Ahmed ve Taberânî; el-Mu'cemu'l-kebîr'de]
5- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kalbinde zerre kadar imanı olan kimse cehennemden çıkar." Ebû Saîd der ki: "Kim bunda şüphe ederse şu âyeti okusun: «Şüphe siz Allah zerre kadar zulm etmez»." (Nisa 40)
[Tirmizî.]
6- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim, «Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak Muhammed'den hoşnut oldum» derse, cennet ona vâcİb olur." [Ebû Dâvud.]
7- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kul, islâm'ı kabul edip de onu güzel ya şarsa, Allah ona daha önce yaptığı her seva bı yazar, geçmişte İşlediği her bir günahı da silinir. Ondan sonra karşılık şöyle olur: her sevaba karşılık on ilâ yediyüz katına kadar sevap yazılır. Günah ise karşılığı ne ise öyle yazılır, ancak Allah bağışlayıp da o günahtan tamamıyla geçiverirse başka."
[Nesâî.]
8- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan;
Beraberimizde Ebû Bekr ve Ömer de bu lunduğu halde bir gmp halinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafmda oturu yorduk. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem aramızdan kalkıp gitti. Geri dönmekte bi raz gecikti; aramıza bir daha dönmeyeceğin den korktuk; derken ayağa kalktık. İlk korkup telaşa kapılan ben oldum. Hemen Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'i aramaya ko yuldum. Ensar'dan Neccâroğullanna ait bir bostana gittim.
Bostanın kapısını bulabilir miyim diye et rafını dolaştım ancak bulamadım. Birden dı şarıdaki bir kuyudan çıkan suyun aktığı bir kanalın bostana girdiği yeri gördüm. Hemen sıçrayıp, girdim ve ResûluUah sallallahu aley hi ve sellem'in yanma vardım.
(Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem:) "Ebû Hureyre (sen misin)?" dedi.
"Evet ey Allah'ın Resulü!" deyince, bana:
"Burada ne i§in var?" diye sordu.
"Aramızda idin, kalkıp gittin. Biraz geci kince sana kötülük yapılmasından korktuk. Telaşa kapıldık, ilk telaşa kapılan da ben ol dum. Bu bostana gelip tilki gibi atlayıp içeri ye girdim; diğerleri arkamdalar" dedim.
Bana pabuçlarını verip şöyle buyurdu:
"Bu iki pabucumla git, bu bostanın arka sında kimin, kalbiyle inanarak Allah'tan baş ka hiçbir ilahın bulunmadığına §ehâdet getir diğini görürsen, ona cenneti müjdele!"
Gittim, ilk karşılaştığım kişi Ömer oldu; bana sordu:
"Ey Ebû Hureyre, bu iki pabuç nedir?"
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in pabuçlarıdır. Beni bunlarla gönderip: «Kimin, can ü gönülden İnanarak Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına şehâdet eder ken bulursan, ona cenneti müjdele!» buyurdu. Bunun üzerine Ömer göğsüme öyle bir vurdu ki, kalçamm üstüne düştüm. Ve şöyle dedi: «Haydi ey Ebû Hureyre, geri dön!»"
Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına döndüm; hıçkıra hıçkıra ağ ladım. Ardımdan Ömer geldi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Ey Ehü Hureyre, neyin var?"
"Ömer'le karşılaştım ve gönderdiğin me sajı ona ilettim; göğsüme öyle bir vurdu ki kalçamın üstüne düştüm" deyince, bana:
"Haydi geri dön!" emrini verdi. Sonra Ömer'e sordu:
"Ey Ömer, neden böyle yaptın?" Ömer cevap verdi:
"Ey Allah'ın Resulü! Babam, annem sana feda olsun! Ebû Hureyre'yi, can ü gönülden Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığına şe-hâdet eden kimse ile karşılaştığı takdirde onu cennetle müjdelemesi içİn pabuçlarınla sen mi gönderdin?"
"Evet" buyurdu.
"Yapma, korkarım ki insanlar sadece buna güvenip amelleri terkederler. Bırak onları amel etsinler" dedi. O da şöyle buyurdu:
"öyleyse bırak onları!" [Müslim.]
9- Ebû Musa radiyallahu anh'dan:
Kavmimden birkaç kişi ile birlikte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldim. Şöyle buyurdu:

"Kendinizi ve -kavminizden- ardınızda olanları müjdeleyin! Müjdeleyin! Kim can ü gönülden tam bir sadâkat içinde Allah'tan baş ka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ederse, cen nete girer." Hemen insanlara bu müjdeyi ver mek için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in yanından ayrıldık.
Ömer radiyallahu anh'a rastladık. (Duru mu kendisine bildirince):
Bizi alıp tekrar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdü ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bu takdirde insanlar amel etmez, buna bel bağlarlar." (Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem sustu.
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
10- Bezzâr, zayıf bir senedle Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'dan:
Ömer dedi ki: "Ey Allah Resulü! Görüş bakımından sen hepimizden üstünsün! Ancak insanlar bunu duyarlarsa, buna bel bağlarlar (amel etmezler)."
11 - Yine o (Bezzâr) zayıf bir isnâdla Ömer radiyallahu anh'dan rivayet etmiştir:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ona halka bunu müjdelemesini emretmişti, Ömer radiyallahu anh ise şöyle dedi: "Bu takdirde insanlar buna bel bağlarlar." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de; ''Bırak bel bağlasınlar" buyur muştur.
12- Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'\nâ& zayıf hvr isnâdla Bilâl radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "İnsanlara bunu duyur!"
"Söylersem, buna bel bağlarlar" deyince şöyle buyurdu:
"Bel bağlasalar da!"
13- Muâz b. Cebel radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in Ufeyr adındaki merkebi üzerinde, ben de terkisinde idim. Şöyle buyurdu:
"Ey Muâz! Allah'ın Kulları üzerindeki hakkı nedir? Kulların da Allah üzerindeki hak(ları) nedir, bilir misin?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" deyince, şöyle buyurdu:
"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı: O'na ibadet edip O'na hiçbir §eyi ortak koşmamak; kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azap etme mektir." Bunun üzerine dedim kİ;
"Ey Allah Resulü! Bunu insanlara müjde leyeyim mi?"
"Hayır, müjdeleme sonra buna bel bağ larlar!" buyurdu.
Enes radiyallahu anh dedi ki: "Muâz, ölü müne yakın (ilmi gizleyip tebliğ etmeme) gü nahından kurtulmak için bunu insanlara bildir di." [Buhârî, Müslim ve müjde bölümü hariç Tirmizî.]
14- Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
Bir gece dışarı çıkmıştım, baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tek başına yürüyor. Yanında hiç kimse yoktu. İçimden dedim ki: Galiba beraberinde birinin yürüme sini istemiyor. Bu sebeble Ay'ın gölgesinde yürümeye koyuldum. Dönüp baktığında beni gördü ve şöyle buyurdu:
"Kim o?"
"Ebû Zer'dir; Allah beni sana feda etsin!" dedim.
"Ey Ebû Zer gel!" buyurdu ve tam bir sa at O'nunla yürüdüm. Sonra şöyle buyurdu:
"(Malı) çok olanlar, kıyamet gününde (se vabı) az olanlardır. Ancak Allah' in kendileri ne hayır verdikleri müstesna! Çünkü onlar, bu sayede sağını solunu, önünü ve arkasını (te miz tutup) hayır işlemişlerdir."
Sonra O'nunla bir saat (biraz daha) yürü düm. "Buraya olur!" dedi ve beni etrafında taşlar bulunan bir yere oturttu ve: "Ben gelin ceye dek buradan ayrılma!" buyurdu. Sonra taşlık bölgeye gitti, gözden kayboldu, O'nu gö remez oldum. Orada gayet uzun müddet dur duktan sonra: "Zina else de, hırsızlık yapsa da" diyerek çıkageldİ. Geldiğinde sabrım taştı ve şu soruyu sormaktan kendimi alamadım:
"Ey Allah'ın Nebîsİ! AUalı beni sana feda etsin, taşlıkta seninle konuşan kimdi? Sana karşılık veren kimse duymadım (kiminle ko nuşuyordun öyle?)"
"O Cihrîl idi. Taşlığın yanında bana gö ründü ve şöyle dedi:
«Ümmetine müjdele: Her kim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennete gi rer.» Dedim ki: «Ey Cibril! Zina etse de, hır sızlık yapsa da mı?»
«Evet» diye cevap verdi."
Ben de aynı soruyu sordum:
"Ey Allah Resulü, (gerçekten) zina etse de, hırsızUk yapsa da mı?"
"Evet" buyurdu. Sonra yine sordum:
"Hırsızlık yapsa da zina etse de mi?"
"Evet içki içse de!" buyurdu.
[Buhârî ve Müslim.]
15- Tirmizî'nin dİğer bir rivayetinde ben zerini zikredip dördüncüsünde şunu ilave etli: "Ebû Zer istemese de!"
16- Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"(Cennet ve cehennemi) gerektiren İki şey vardır." Bir adam sordu:
"Onları gerektiren iki şey nedir, ey Allah Resulü?" Cevap verdi:
"Kim Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölür se cehenneme girer; kim de Allah'a bir şeyi ortak koşmadan ölürse, cennete girer."
[Müslim.]
17- İbn Şihâb (ez-Zührî)'den:
Henüz bebek iken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in, evlerinde bulunan bir ku yunun suyundan onun yüzüne püskürtmüş ol duğunu Mahmûd b. er-Rebî' bana bildirdi. Söylediğine göre Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem ile Bedir savaşında bulunan İtbân b- Mâlik el-Ensarî radiyallahu anh ken disine şöyle dediğini duymuş:
Kavmim SâlimoğuUarma namaz, kıldırı yordum. Aramızda bir vadi vardı ve yağmur
yağdığı zaman, vadiyi geçip mescidlerine git mekte zorlanıyordum. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip de dim ki: "Gözlerimden zorum var. Yağmur ya ğınca vadide sel oluyor, karşı tarafa geçmekte güçlük çekiyorum. İsterim ki, gelip evimin bİr yerinde namaz kıldırsan da orasını namazgah edinsem." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem şöyle buyurdu:
"Olur, yaparım!" Güneş tepeye çıktıktan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sei lem Ebû Bekr ile birlikte bana geldi; izİn İs tedi ve kendisine içeri girmesi için izin ver dim. "Nerede namaz kıldırmamı istiyor sun?" diye sormadan oturmadı. Kendilerine namaz kıldırmasını arzuladığım yeri göster dim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem kalkıp tekbir aldı, biz de arkasında saf olduk. İki rekat namaz kıldırıp selam verdi, bİz de selam verdik. Kendisi İçin pişirilmekte olan et yemeği için O'nu alıkoydum. Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'in evimde ol duğunu duyanlar evime üşüştüler. Bu şekilde eve birçok kimse toplandı. Bİr adam şöyle dedi:

"Mâlik nerede, kendisini göremiyorum?" İçlerinden biri şu cevabı verdi: "O münafıktır; ne Allah'ı sever, ne de Resûlü'nü!"
Bunun üzerine Allah Resûiü sallallahu aleyhi ve sel lem şöyle buyurdu:
"Böyle deme! Görmüyor musun o sırf Al lah rızasını umarak Lâilâhe illallah dedi!?"
O şahıs "Allah ve Resulü daha iyİ bilir. Vallahi, biz onun sadece münafıklara ilgi duy duğunu ve onlara gidip geldiğini görüyor ve biliyoruz!" deyince, Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah, sırf kendi rızasını uma rak «Lâ İlahe illallah (=Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur)» diyen kimseye ateşi haram kılmıştır."
Mahmûd der ki: Bu hadisi, Rum ilinde (İs tanbul'u kastediyor) Yezîd b. Muâviye'nin ku mandası altında Ebû Eyyûb'un da bulunduğu askerlere naklettim; Ebû Eyyûb inkâr ederek şöyle dedi: "Vallahi, Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem'in böyle söylediğini hiç san mıyorum!"
Onun bu sözü ağınma gitti; Allah'a karşı şöyle and ettim: "Eğer bu harpten sonra sağ salim ülkeme dönüp de İtbân b, Mâlik'i kav minin mescidinde sağ bulursam ona bunu (tekrar) soracağım!"
Savaştan döndüm; hac veya umre için ihra ma hüründüm, Medine'ye gittim; Sâlimoğulla-rma vardım. İtbân b. Mâlik'in gözleri görmez olmuş, cemaate namaz kıldırıyordu. Selam ve rince, hemen yanına vanp selam verdim; kim olduğumu söyledim ve o hadisi kendisine sor dum. Aynı ilk seferinde anlattığı gibi anlattı.
[Buhârî ve Müslim.]
18- Mâlik ile Nesâî de aynı hadisi rivayet ettiler; ancak onlannkinde sadece "namazın evde kılındığı bölüm" geçmektedir.
19- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
sordum:
"Kıyamet günü insanlar içinde şefaatinle en fazla mutlu olacak kişi kimdir?"
"Hadîse karşı İlgini gördüğüm için sen den önce bunu kimsenin sormayacağını bili yordum. İnsanlar içinde şefaatimle en fazla mullu olacak kİşi tam bİr ihlâs içinde kalbin den Lâ ilahe illallah (^Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur!) diyendir" buyurdu.
[Buhârî.]
20- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Muhammed'İn nefsi elinde olana yemin ederim ki, yahudi olsun, hıristiyan olsun bu ümmetten beni duyup da getirdiğim Kitab'a iman etmeden ölen kimse mutlaka cehennem lik olur!." [Müslim.]
21- Suheyb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"!)4ü'minin işine hayret ederim; çünkü onun işleri bütünüyle hayırdır. Bu da ancak mü'mine mahsustur. Çünkü o, sevindirici bİr şeyle karşılaştığında şükreder hayır olur. Za rarlı ve üzücü bir işle karşılaştığında sabre der, bu da (kendisi için) hayır olur."
[Müslim.]
22- Vehb b. Münebbih radiyallahu anh'dan:
Ona şöyle denilmişti: "Lâ ilahe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur) keli mesi cennetin anahtarı değil midir?" Şöyle dedi: "Evet, fakat dişsiz anahtar olmaz. Ancak dişleri olan anahtarla gelirsen (kapı) sana açı lır, aksi halde açılmaz." [Buhârt]
23- Yahya b. Talha radiyallahu anh'dan: Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem öldükten ve Ebû Bekr halife olduktan sonra Talha'yı üzgün gördü ve sordu: "Neyin var? Galiba amcanın oğlu Ebû Bekr'in emîr olması gücüne gitti."
Onu övdükten sonra "Hayır!" dedi ve sö züne şöyle devam etti: "Onun emîr olmasına üzülmemek, içinizde en çok bana yakışır. Sa dece şuna üzülüyorum. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem: «Öyle bir kelime, biliyo rum ki, bir kul ölürken söylerse Allah onun üzüntü ve kederini mutlaka giderir, bedenine ve ruhuna rahatlık ihsan eder» buyurmuştu da, onun ne olduğunu sormaya gücüm yettiği halde sormamıştım."
Ömer dedi ki:
"Ben onu biliyorum!"
"Allah'a hamd olsun! Nedir o kelime?"
"Amcası (Ebû Tâlib) ölürken ona teklif et tiği kelimeden daha büyük bir kelime bİİİyor musun? Eğer ondan daha büyük bir kelimeyi (Kelime-i tevhidi) bilseydi ona onu teklif eder di."
Talha: "Vallahi işte o!" dedi. [Rezîn.]
24- Osman radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öl dükten sonra Allah Resûlü'nün ashabı arasın da onun ölümüne öyle üzülenler oldu ki, üzün tüden vesveseye kapılanlar bile oldu. Ben de onlardan biriydim. Bİr evin gölgesinde oturur ken Ömer geçmiş ve bana selam vermiş. Üzüntümden ne geçtiğinin, ne de selam verdi ğinin farkına vanntşım. Ömer Ebû Bekr'in ya nına giderek şöyle demiş: "Osman'a uğradım, selam verdim, selamımı almadı, bundan daha tuhaf birşey olur mu?" Bunun üzerine Ebû Bekr'in refakatinde yanıma gelerek selam verdiler.
Sonra Ebû Bekr dedi ki: "Kardeşin Ömer sana selam verdiğini, onun selamını almadığı nı söylüyor. Seni buna iten nedir?"
"Ben böyle birşey yapmadım!" deyince, hemen Ömer şöyle dedi:
"Vallahi yaptın! Ey Ümeyyeoğulları, za ten sizin âdetiniz hep böyledir!"
Cevap verdim: "Vallahi ne geçtİğİnİ, ne de selam verdiğini farkettim!"
Sözü Ebû Bekr alıp şöyle dedi: "Osman doğru söylüyor. Peki seni böyle meşgul eden neydi?"
"Bu İşin kurtuluşunu soramadan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti."
Ebû Bekr, "Ben bunu O'na sormuştum" deyince hemen ayağa kalkıp şöyle dedim:
"Babam, annem sana feda olsun! Elbette buna sen daha lâyıksın!"
Ebû Bekr dedi kİ: "Ben O'na: «Ey Allah Resulü, bu işin kurtuluşu nedir?» diye sordu ğumda şöyle cevap verdi: «Amcama teklif ettiğim kelimeyi kim kabul edip de bana aynı-smı söyleyerek tekrar ederse, bu kelime onun için bir kurtuluş vesilesi olur»."
[Ahmed, Mu'cemu'l-Evsat'ta Taberânî ve Bez-zâr.]
25- Cerır radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, Allah'a hiçbir şey ortak koşmadan ve haram kana bulaşmadan ölürse, cennetin hangi kapısından isterse ondan (cennete)
alınır." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kehh:]
26-Rifâatu'l-Cühenî radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yola koyulduk. Kedîd'e —ya da Kadîd de di — gelince, bazıları Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den evlerine dönmek için izin istemeye başladılar. Onlara izin verdi. Sonra ayağa kalkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Neden bazıları Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i takip eden ağacın yansı olu yorlar da, diğer yarısına karşı kin besliyor lar?" Oradakiler ağlamaya başladılar. Biri şöyle dedi: "Bundan sonra kim izin isterse al çaktır!" Allah Resulü Allah'a hamd edip hayır la Övgüde bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Herhangi bir kul Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına benim de O'nun Resulü oldu ğuma cân ü gönülden şehâdet eder de, sonra doğru yoldan ayrdmazsa, Allah katında ona şahitlik yapacağım ve o, mutlaka cennete gi recektir." Sonra şöyle buyurdu:
"Rabbim (Azze ve Celle) ümmetimden yet-mişbin kişiyi hesap ve azabsız cennete koya cağını bana va'd etmiştir. Dilerim ki, sizler, baba, eş ve soylarınızdan salih olanlar, cen net köşklerinde, iyice yerleşmeden onlar gir mesinler (yani önce siz girip yerleşin, sonra onlar girsinler)." [Ahmed.]
27-İmrân b. Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın Rabbi, benim de peygam beri olduğumu yakînen imân ederek bilirse (eliyle tenini göstererek) Allah onu ateşe ha ram kılar." [Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu't-Ke-hîr'inde zayıf bir isnâdla rivayet etmiştir.]
28-İyâd el-Ensârî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lâ ilahe ilallah, Allah katında çok de ğerli bir kelimedir. Allah katındaki yeri çok büyüktür. Kim tam bir ihlâs ve sadâkat içinde onu söylerse, Allah onu cennete koyar. Kim de onu inanmayarak söylerse, kanı korunur, ma lı da korunur Ama yarın Allah'a kavuştuğun da hesabı görülür." [Bezzâr.]
29-Muâz radiyallahu anh'dan:
Bir yolculukta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Bir gün yü rürken O'nun yakınında bulundum. Dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Beni cennete sokup ateşten uzaklaştıracak bir amel bildirir misin?" Şöyle bu yurdu:
"Çok zor bir şey sordun. Ama o, Allah'ın ken dilerine kolaylaştırdığı kimselere kolaydır: Al lah'a ibadet edersin, O'na hiçbir şeyi ortak koş mazsın, namazı dosdoğru kılarsın, zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın, (imkanın varsa) hac ca gidersin."
Sonra şöyle devam etti:
"Sana hayır kapılarını göstereyim mi?"
"Evet ey Allah Resulü!" deyince; şöyle bu yurdu:
"Oruç kalkandır. Sadaka suyun ate§i sön dürmesi gibi hatâ ve günahları söndürür. Kişi nin gece namazı, sâlihlerin şiarıdır."
Sonra Ce-nâb-ı Hakk'ın şu kavl-i celîİni okudu: "Vücut larını yataklardan uzak tutup korkarak ve uma rak Rablerine yalvaranlar." (Secde 16) De vamla şöyle buyurdu: "Sana i§in temel, direk ve doruğunu bildireyim mi?"
"Evet ey Allah Resulü!" dedim. Şöyle buyur du:
"işin temeli islâm, direği namaz, doruk nokta sı ise cihaddır." Sonra dedİ kİ: "Sana hepsinin başım bildireyim mi?"
"Evet ey Allah Resulü!" dedim. Mübarek dili ni göstererek; "Bunu tut!" buyurdu.
"Ey Allah'ın Elçisi! Konuştuklarımızdan so rumlu tutulacak mıyız?" diye sorunca, şöyle bu yurdu:
"Annen seni yelim bıraksın' İnsanların yüzleri veya boğazlan üstünde cehenneme sürüklenmeleri, dillerinin ettiklerinden değil midİr?" [Tırmizî,]
30-Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip şöyle dedi: "Bana; beni cennete soka cak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel bildir." Cemaat: "Bunun neyi var, ne oluyor?" dedi. Pey gamber sallallahu aleyhi ve seltem şöyle buyurdu: "Bir İhtiyacı olmalı." (Sonra soruyu sorana): "Al lah'a ibadet edersin, O'na hiçbir şeyi ortak koş mazsın, namaz kılarsın, zekât verirsin" buyurdu. [Buhârî, Müslim ve Nesâî,]
31-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Allah, şüphesiz kıyamet gününde ümmetim den bir adamı ortaya çıkartacak, sonra herkesin gözü önünde herbiri gözün görebildiği kadar bü yük olan tam doksandokuz sicil (dosya) açılacak ve sonra şöyle buyuracak: «Bunlardan bir şeyi inkâr edebilir misin? Yazıcı ve koruyucu meleklerim sa na haksızlık etliler mi?» «Hayır ya Rabbi!» diye cek. «Bir özrün var mı?» diye soracak. O da: «Ha yır ya Rabbi!» diyecek. Allah «Evet, katımızda se nin sevabın vardır Bugün sana hiçbir haksızlık ya pılmayacaktır» buyuracak ve ona içinde «Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh» yazdı bir kağıt çıkartılacak ve «Haydi tartıya hazırlan!» diyecek. «Ya Rabbi bu
^t/ır/ar sicillerin (dosyalann) yanında bu kağıt neye yarar ki?» der demez, kendisine şöyle denilecek: «Bugün haksızlığa uğratılmayacaksın.» Terazinin bir kefesine dosyalar, diğer kefesine de şehâdet ke limesini içeren kağıt konacaktır. Kağıt, dosyalara ağır basacaktır. Çünkü Allah'ın ismini hiçbir şey tartamaz." [Tırmizî.]

İMAN VE İSLAM'IN TARİFİ
32- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:) "islâm, beş esas üzerine kurulmuştur: Al lah'ın birliğine inanmak, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, hacca git mek."
Bunun üzerine bir adam (İbn Ömer'e) dedi ki: "Rivayetin sıralaması, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmak şeklinde değil midir?" deyince İbn Ömer: "Hayır; Ramazan'm tutulması ve hac ca gidilmesi şeklindedir. Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den böyle işittim." [Müslim]
33- Diğer bir rivayette: "Allah'a ibadet edip O'ndan başkasını inkâr etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt(~i §erif)'i ziyaret etmek. Ramazan orucunu tutmak" ut. [Müslim]
34- Diğer bir rivayette: "Be§ esas üzerine (kurulmuştur): Allah'tan başka hiçbir ilâh ol madığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Re sulü olduğuna şehâdet getirmek, namaz kıl mak, zekât vermek, Beyt(-i şerif)'i ziyaret et mek ve Ramazan orucunu tutmak." (Müslim, Timıizî]
35-Diğer bir rivayette: Bir adam ona (İbn Ömer'e) dedi ki: "Savaşa çıkmayacak mı yız?" Cevap verdi: "Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duy dum: "İslâm beş esas üzerine kurulmuştur..." İlgili hadisi zikretti.
[Müslim. Ona, üçüncü rivayette (No. 34) Timıizî, dör düncüsünde (No.35) i.se Butıâri ile Nesâî muvafakat etti.]
36-Yahya b. Ya'mer radiyallahu anh'dan: Kader hakkında ilk konuşan, Basra'da Ma'bed el-Cuhenî'dir.
Bunun üzerine ben ve Humeyd b. Abdirrah-man hac veya umre yapmak üzere yola koyulduk. 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in asha bından birine rastlarsak kader hakkında konuşan-lann durumunu sorarız" dedik. Allah bize Abdul lah b. Ömer'i camiye girerken gösterdi. Arkada şımla birimiz sağına, öbürümüz soluna girdik. Ar kadaşımın sözü bana havale edeceğini anladım.
Hemen dedim kİ: "Ey Ebû Abdurrahman! Bi zim oralarda birtakım insanlar türedi; Kur'an oku yorlar, ilmî çahşmalar yapıyorlar. Kaderin olma-dığmı, işlerin zorla (=cebr) olduğunu iddia edi yorlar." Şu cevabı verdi:
"Onlara rastlarsan, şunu söyle: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktır. Abdullah b. Ömer'in yemin etliği (Allah) hakkı için, eğer on lardan birinin Uhud kadar altını olup da infak et se, kadere iman etmedikçe Allah onu kabul et mez." Sonra konuşmaya devam etü: Babam Ömer b. el-Hattâb bana anlattı:
Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in yanında otururken, bembeyaz elbiseli, sim siyah saçlı, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen, içimizden hiç kimsenin tanımadığı bİr adam çıka-geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında, dizini dizlerine dayayarak oturup avuçla rını dizinin üzerine koydu ve sordu: "Ey Muham medi Bana İslâm hakkında bilgi ver!"
Şöyle bu yurdu:

"İslâm, Allah'tan ba^ka hiçbir ilâh bulunma dığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna §e-hâdet etmen, namaz kılman, zekat vermen, Rama zan orucunu tutman, gücün yettiği takdirde Beyt'i (şerifi) tavaf etmendir."
"Doğru söyledin!" dedi. Hayret ettik; adam hem soruyor, hem de tasdik ediyordu. Yine sordu: "İmânın ne olduğunu bana bildir!" Şöyle buyurdu:
"imân; Allah'a, meleklerine, kitablarına, pey gamberlerine, âhiret gününe İnanman, kadere iyi-siyle kötüsüyle iman etmendir."
"Doğru söyledin" dedi ve sordu:
"Bana ihsanın ne olduğunu bildirir misin?" Cevap verdi:
"İhsan; Allah'a sanki O'nu gürüyormuşsun gibi ibadet etmendir Zira sen O'nu görmesen de O seni muhakkak görür."
"Bana kıyametin ne zaman kopacağını bildirir misin?" diye sorunca, şöyle buyurdu:
"Sorulan kişi, (bu hususta) sorandan daha bilgili değildir ki!"
"Öyleyse alâmetlerinden bana haber ver!" de yince, şöyle buyurdu;
"Cariyenin kendi efendisini doğurması, yalı nayak ve çıplak koyun çobanlarının bina yapmak ta yarıştıklarını görmendir." Sonra (adam) çekip gitti. Biraz belcledim; sonra buyurdu ki:
"Ey Ömer, o soru soran zât kimdir, bilir misin?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim; şöyle buyurdu:
"ö Cibril'dir; dininizi Öğretmek için size gelmiştir." [Müslim. Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce.]
37-Ebû Davud'un rivayeti:
"Namaz kılmak, zekât vermek, Beyt'i (şerifi) ziyaret etmek. Ramazan orucunu tutmak ve cena betten dolayı yıkanmaktır."
38-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem bir gün İnsanların yanına çıktı. Bir adam O'na gehp şöyle dedi:
"Ey Allah Resulü! İmân nedir?" Cevap verdi:
"İmân; Allah'a, meleklerine, Kitab'ına, O'na kavuşmaya, peygamberlerine inanman, ayrıca öldükten sonra tekrar dirilmeye iman et mendir "
Yine sordu:
"İslâm nedir?" Cevap verdi:
"İslâm; Allah'a İbadet edip O'na hiçbir ^e-yi ortak koşmaman, farz namazım kılman, farz zekatı vermen ve Ramazan orucunu tutman-dır."
Adanı dedi ki:
"Peki ihsan nedİr?" Cevap verdi:
"İhsan, Allah'a sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir Çünkü sen O'nu görmesen de O, şüphesiz seni görüyordur."
"Peki, kıyamet ne zamandır?" diye sorunca, şöyle buyurdu:
"Onun hakkında sorulan, sorandan daha bilgili değildir. Ama sana onun alâmetlerim an latayım: Câriye efendisini doğurduğunda bu, onun alâmetindendİK Çıplak, yalın ayak o kimi ler insanların başına geçtiklerinde, bu da onun alâmetlerindendir Hayvan çobanlan büyük bü yük binalar yaptıklarında anla ki, bu da onun alâmetlerindendir. Beş şey vardır ki onları Al lah'tan başkası bilemez." Sonra şu âyeti okudu: "Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mah sustur. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Kimse yarın ne kazanacağım ve nerede öleceğini bilemez. Allah şüphesiz bilendir ve her şeyden haberdardır." (Lokman, âyet 34)
Dedi ki: Sonra adam geri gitti. Bunun üzerine Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onu bana getirin!" Hemen ardına düşüp onu getirmeye teşebbüs ettiler, fakat adamın izine rastlamadılar. Bunun üzerine Re-sûlullah sallailahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu:
"O Cibril aleyhisselam'dı; insanlara dinleri ni öğretmek İçin gelmişti."
39-Bir rivayette: "Bana sorun!" buyurdu. O'na sormaktan çekinip korktular. Derken, bir adam gelip dizinin dibinde oturdu ve şöyle dedi: "İslâm nedir?"; hadisin benzerini zikretti. Her so runun ardından: "Doğru söyledin!" dedi. İhsanda ise; "Allah'tan, O'nu görüyormuşsun gibi kork-mandır" diye geçer. Bu rivayette ayrıca şu geç mektedir: "Yalın ayak ve çıplak, sağır ve dilsizle rin yeryüzünün kralları olduklarını gördüğün za man..." Yine bu rivayette: "İşte bu Cibril'dir; sormadığınız için öğrenmenizi istedi.." diye ge çer. [Buhârî ve Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzer rivayetleri vardır.]
40-Ahmed ve Bezzâr'm da İbn Abbâs radi-yallatıu anh'dan şöyle bİr rivayetleri bulun maktadır: "İman; cennete, cehenneme, hesa ba, mizana ve iyisiyle kötüsüyle kadere iman etmendir."
41-Ahmed'in başka kanallardan gelen riva yeti ise şöyledir: "Bu Cibril'dir; insanlara din lerini öğretmek için geldi. Muhammed' in canı elinde olana yemin ederim ki, bu seferki dı§m-da, kendisini tanımadan bana hiç gelmemiştir."
42-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'İnde, İbn Ömer radiyailahu anh'dan:
"O (Cibril), bu defa bana daha öncekiler den farklı bir kılıkta geldi."
43- İbn Abbâs radiyailahu anh'dan:
(Hammâd b. Zeyd der ki: "Bunu (İbn Ab-bâs'ın) Peygamber'e nisbet etmiş olduğunu bili yorum.")
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"İslâm'ın kulpu ve temelleri üçtür; İslâm, o üç temel üzerine kurulmuştur; kim o üçünden bi-
rint terk ederse, onu inkâr etmiş olur kİ bu durum da kam helal olur: Allah'tan başka hiçbir ilâh ol madığına şehâdet getirmek, farz namaz ve Rama zan orucu."
Daha sonra İbn Abbâs radiyailahu anh dedi ki: "Kişiyi zengin görürsün, zekât vermez; bununla devamh kâfir olur ama bu sebeple kanı helal ol maz. Onu yine çok mala sahip olarak görürsün de hacca gitmez. Bununla devamh kâfİr olur ama ka nı yine helal olmaz."
[Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde. Ebû Ya'lâ'nin du benzer lafızla bir rivayeli bulunmaktadır.]
44-Enes radiyailahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Rab-binden naklen şöyle buyurdu:
"Dört haslet vardır ki, onlardan biri Benim, biri senin; biri Benimle senin aranda; diğeri ise seninle kullarım arasındadır. Benim için olan. Ba na ibadet edip Bana hiçbir şey ortak koşmaman-dır. Senin için olan, yaptığın herhangi bir İyiliği ne Benim ödülle kargılık vermemdir Benimle se nin aranda olana gelince; dua senden, kabul et mesi Bendendir. Seninle kullarım arasında olan ise, kendi nefsin için istediğini onlar için de iste-mendir." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr zayıf bir isnâdla.]
45-Enes radiyailahu anh'dan;
Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile mescidde bulunuyorken bir adam devesi üstün de gelip devesini mescidin yanına çökertti. Onu bir yere bağladıktan sonra "Muhammed hangi niz?" diye sordu.
"Şu yaslanmış oturan beyaz adam" dedik.
"Abdulmuttalib'in oğlu!" dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de "Seni dinliyorum" deyince, adam şöyle dedi:
"Sana ağır ve zor bir soru soracağım, sakın alınma!"
"istediğini sor!"

"Senin ve senden öncekilerin Rabbi hakkı için sana soruyorum; Allah mı seni tüm insanlara gön derdi?"
"Evet."
"Söyle Alah aşkına, Allah mı sana beş vakit namazı emretti?"
"Evet."
"Söyle Allah aşkma, Allah mı sana sadakayı (zekâtı) zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıt manı emretti?"
"Evet."
"Getirdiğin Kİtab'a iman ettim. Ben ülkemde geride bıraktığım kavmimin elçisiyim. Ben Sa'd b. Bekroğullannın kardeşi Dimâm b. Sa'le-be'yim!" dedi. tBuhârî.]
46-Müslim'in rivayeti:
Enes anlatıyor: Kur'ân'da Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'e bİr şey sormaktan ahkonmuş-tuk. Bu nedenle -yasaktan habersiz- çöl halkından akıllı bir adamın gelip Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'e soru sormasından hoşlanırdık. Niha yet çöl halkından bir adam gelip şöyle dedi: "Ey Muhammedi Senin elçin gelip Allah'ın senİ pey gamber olarak gönderdiğini iddia etti.."
"Doğru söylemiş" buyurdu.
"Göğü kim yarattı?"
"Allah!"
"Yeri kim yarattı?"
••Allah!"
"Bu dağlan diken ve içine yerleştirdiğini yer leştiren kimdir?"
"Allah!"
"Göğü ve yeri yaratan, dağları yerleştirenin hakkı için Allah mı seni peygamber olarak gön derdi?"
"Evet."
"Elçin bize gündüz ve gece beş vakit namaz kumamızı söyledi, doğru mu?"
''Evet, doğru söylemiş."
"Seni gönderenin hakkı için Allah mı bunu sa na emretti?"
"Evet" dedi. Zekât, Ramazan orucu ve hac hakkında da aynısını sordu ve cevabını aldıktan sonra arkasını dönüp şöyle diyerek gitti: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bunlardan ne fazla bir şey yaparım, ne de eksik.." Bunun üzeri ne Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bu adum. eğer doğru söylediyse mutlaka cennete girer."
47- Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de ben zeri rivayetleri vardır.
48-Ahmed ve Taberânî el-Mu'cemu'l-Ke-öfr'inde şunu ilave etmiştir;
Dimâm, (gür) saçlı, iki zülüfü bulunan bir adamdı. Bütün sorularında "SenİN ilâhın, senden öncekilerin ilâhı, senden sonra geleceklerin ilâhı olan Allah aşkına!" şeklinde ifâde kullandıktan sonra şöyle devam etti:
"Kendisine ibadet etmemizi ve kendisine hiç bir ortak koşmamamızı bize emretmeni sana Allah mı emretti? Bugüne dek atalarımızın taptıklan bu putları terk edip bırakmamızı sana O mu emretti?"
"Evet"
"Ben de ne bir fazla, ne de bir eksik (olmamak üzere) bu farzlan edâ edeceğim, yasakladığın şey lerden de uzak duracağım!" dedi ve oradan ayrıl dı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de o ayrılırken şöyle buyurdu:
"Bu iki zülüflü adam doğru söylediyse mutla ka cennete girer."
Adam çıkıp doğruca kavmine gitti. Tüm halkı yanına toplandı. Onlara hitaben ilk söylediği şu oldu; "Lât ve Uzzâ ne kadar kötüdür!" Dediler ki: "Yavaş ol ey Dimâm! Alaca ve cüzzam hastalığın dan kork, delirmekten kork (bu putlar sana bu has talıkları verebilirler)!" "Yazık sizlere! Vallahi bunlar ne zarar verebilirler, ne de fayda! Şüphesiz Allah bir peygamber gönderdi, bir de kitap indir di. Bunlar sayesinde sizi bulunduğunuz bu uğur suz halden kurtaracağım. Şüphesiz ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O birdir, ortağı da yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür. Size O'nun emirlerini ve yasaklarını getirdim" dedi.
Vallahi o gün sona ermeden müslüman olmadık ne bir adam kaldı ve ne de bir kadm. İbn Abbâs ra-diyallahu anh diyor ki: "Bir kavmin temsilcisi ola rak Dimâm'dan daha üstün bir temsilci ne gördük, ne de duyduk!"
49-Talha radiyallahu anh'dan : Necid ahalisinden saçı başı darmadağın olmuş bir adam, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e geldi. Sesinin uğultusu duyuluyor fakat ne dediği anlaşılmıyordu. Nihayet Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'e yaklaştı ve hemen İs lâm'ı sordu. Bunun üzerine Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Günde be§ vakit namaz.." Adam sordu:
"Bunlardan başka bir şey yapmam gerekir mi?" "Hayır, ancak nafile olarak (fazladan) kıla bilirsin" buyurdu. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ramazanda oruç tutmak" "Bunun dışında oruç farz mıdır?" "Hayır, ancak nafile olarak (fazladan) tutabi lirsin" buyurdu. Sonra ona zekâtı da anlattı. Adam yine; "Bunun dışında bir şey vermem ge-rekir mi?" deyince: "Hayır, nafile olarak (fazla dan) verebilirsin!" buyurdu. Sonra adam arkasını dönüp şöyle diyerek gitti: "Bunlardan ne bir faz la, ne de bir eksik bir şey yaparım!" Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem ardından şöyle bu yurdu: "Bu adam sözünde samimi ve doğru ise kuriulu§a ermiş olur." Yada: "Doğrusöylediy.se cennete girer" buyurdu. [Tirmizî'nin dışında, Alit ha dis imamı.]
50-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Bir kadın ona (İbn Abbâs'a) küpte bekletilmiş nebîz (şıra) hakkında sordu. Şöyle cevapladı:
Abdu'1-Kays temsilcileri Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem'e geldiler. Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem şöyle sordu: "Siz kimin heyetisiniz?" veya "Siz hangi ka vimsiniz?"
"Rebîa" dediler.
"Ey heyet veya (ey kavim) merhaba! Mahcup olmayacaksınız, pişman da olmayacaksınız.'" bu yurdu. Onlar da şöyle dediler: "Biz sana geliyoruz. Ancak yolumuzun üstünde Mudar kâfirleri var. O yüzden sana ancak şehr-i haram (yasak ayda) gelebiliyoruz. Bize bir şey emret de hem biz amel edelim, hem de geride bıraktıklarımıza bildirelim ve bu sayede cennete girelim." Bunun üzerine onlara dört şeyi emretti, dört şeyi de yasakladı.
Onlara bir olan Allah'a iman etmelerim em retti ve sonra şöyle buyurdu:
"imân nedir biliyor musunuz?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler.
"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Mu-hammed'in de O'nun Resulü olduğuna şehâdet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek. Ramazan orucunu tutmak ve elde ettiğiniz ganimetlerin beş te birini vermenizdir" buyurdu.
Onlara dübbâ (kabak kabı), hantem (topraktan yapılan testi), müzeffet (ziftlenmiş kap) ve nakîr (ağaçlan mamul) kaplan (yani bunlara hurma ve üzüm şırası kurmayı) yasaklamıştır.
Şu'be der ki: "Gahba (nakîr yerine) mukay-yer'i, ağaç küpü yasakladığını söylemiştir."

"Bunları iyi belleyin ve arkada bıraktıklarını za da bildirin!"
el-Eşecc'e, (Yani Abdu'1-Kays kabilesinden el-Eşec'e) hitaben şöyle buyurdu: "Sende Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sevdiği iki güzel haslet var: Hilm (yumuşaklık) ve teenni (acele etmemek)." [Buhârî ve Müslim.)
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzer rivayetleri bulunmaktadır. Tirmizî'de ise rivayetin sadece bir kısmı bulunmaktadır.
51-Ali radİyaiiahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu.)
"Kul. şu dört şeye iman etmedikçe iman etmiş sayılmaz: Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, ben Muhammed'in Allah'ın hak ile gönderdiği peygamber olduğuma şehâdet etmek. Ölüme inan mak, ölümden sonra dirilmeye inanmak ve kadere iman etmek." [Tirmizî.]
52-eş-Şerîd b. Süveyd radiyallalıu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Annem bana mümin bir köle azat etmemi vasiyyet etti. Yanım da Nubiyye'li, siyah bir cariye var, onu azat ede bilir miyim?"
"Onu çağır!" dedi. Çağırdım; geldi ve ona sordu:
"Rabbin kimdir?" "Allah!" "Ben kimim?" "Sen de Resulüsün!" deyince,
"Bu mümindir, haydi onu azat et!" buyurdu. [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
53-Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Rab olarak Allah'ı, dîn olarak İslâm'ı ve peygamber olarak da Muhammed'i kabul edip hoşnut olan, imanın lezzetini tatmıştır."
[Müslim ve Tİrmizî.]
54-Abdullah b. Muâviye el-Ğâdırî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu)
"Uç şey vardır ki bunları kim yaparsa ima nın lezzetini tatmış olur: Allah'a, birliğini ka bul ederek ibadet etmek. Allah'tan başka hiçbir tanrının olmadığını bilip kabul etmek. Her sene malının zekatmı gönül hoşluğuyla vermek, (ze kat için davarının) yaşlı, uyuz. hasta ve çelim sizini vermemek. Mallannızm ortalamasından (veriniz). Çünkü Allah sizden en iyisini istemi yor, kötüsünü vermenizi de emretmiyor." [Ebû Dâvud.]
55-Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde, ba basından, o da dedesinden:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Sana gelme-
meye, dinini kabul etmemeye elimin parmaklan sayısınca yemin etmeden sana gelmedim. Al lah'ın ve Resulünün bana öğrettikleri dışında hiçbir şeye aklı ermiyen bir kişiydim. Allah rıza sı için sana soruyorum; Allah seni bİze ne ile gönderdi?"
"İslâm ile" buyurdu.
"İslâm'm alâmetleri nedir?"
"Yüzümü sadece Allah'a yönelttim, demen, namaz kılman, zekât vermendir. Şunu da iyi bil ki müslümanların tümü müslümana haramdır. Onlar birbirlerine yardım eden birer kardeştir. Müşriklerden müslüman olan kişinin ameli el bette kabul olur Müşrikleri bırakıp müslüman-lara gelenlerin amelleri de makbuldür" buyur du. [Nesâî]
56-Süfyân b. Abdillah es-Sakafî radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü, bana İslâm hak kında Öyle bir söz söyle ki, senden sonra onu hiç kimseye sormayayım!" Şöyle buyurdu:
"Allah'a iman eltim de, sonra doğruluktan ayrılma!" [Müslim.)
57-Enes radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:}
"Namazımızı kılan, kıblemize yönelen ve kestiklerimizi yiyen ki§i müslümandır." [Nesâî.]
58-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: Bir adam sordu: "Ey Allah Resulü, iman nedir?" Şöyle buyurdu:
"Yaptığın iyilikten haz duyar, imlediğin kö tülüğe üzülürsen sen mü'minsin." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'Ğc]
59-Ebû's-Salt e!-Herevî radiyallahu anh' dan:
Bize Ah b. Musa er-Rıdâ nakletti, o da ba bası Ca'fer b. Muhammed'den, o da babası Ali b. el-Hüseyin'den, o da babası Ali b. Ebî Tâlib radiyallahu anhum'dan rivayet etti:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"İman kalb ile bilmek (tasdik), dİl ile söyle mek (ikrar), erkân (organlarla) amel etmektir."
Ebû's-Salt der ki: "Bu isnâd (Ehl-İ beyt'ten oluşan râvi zinciri), bir deliye okun-sa hemen iyileşir."
[îbn Mâce. EbuVSalt, bir Şîî mutaassıbı ve zayıf bir râvidir. Hatta rivayeUeri münkerdir.}

İMANIN ÖZELLİK VE ALÂMETLERİ
60-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İman yetmiş küsur şubedir."
61-Diğer bir rivayet: "Altmış şubedir Ha ya da imandan bir şubedir."
62-Diğer bİr rivayet: "(Şubelerin) en üs tünü Lâ ilahe illallah (=Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur) sözü; en aşağısı ise eziyet ve ren şeyi yoldan kaldırmaktır."
[Bu üç hadis Muvattâ hariç, altı ana hadis kitabında mevcuttun]
63-EneS radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın Arş'in altında yemyeşil zeberced-
den bir levhası vardır ki içinde: 'Ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Ben merhamet edenlerin en merhametlisiyim! Uçyüz on küsur ahlâk yarattım. 'Lâ ilahe İllallah (-Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur)' sehâdetiyle her kim onlardan birini yaparsa cennete girer' yazılı dır." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsai'ta, ieyyin senedle]
64-Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey vardır kİ, onların üzerine yemin edebilirim. Allah İslâm'dan payı olanla olma yanı bir tutmaz, islâm'ın payları ise üçtür: Namaz, oruç ve zekât. Allah dünyada bir ada mı sevmişse kıyamette de sever, ondan başka sını sevmez. Bir adam bir kavmi severse mut laka Allah onu onlarla (beraber) kılar.
Dördüncüsü ise, yemin etsem, günaha gir meyeceğimi umarım: Allah, dünyada kusurlarım örttüğü kimsenin kıyamette de ayıp ve ku surlarını örter.
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ.]
65-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Şu üç şeyi kendinde bulunduran imanın tadını alır:
Allah ve Resulünü, onlar dışında herşey-den fazla seven. Bir kulu, herhangi bir mak satla değil, yalnız Allah İçin seven. Allah kişi yi küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi, ateşe alılmak kadar tiksindirici gö ren." [Bühârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
66-Ebû Hureyre'nin başka bir rivayetinde:

"Sevdiğini Allah için sevmek, nefret ettiğinden Allah için nefret etmek" ibaresi yer almıştır.
67-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimde şu Üç husus bulunursa imanın ta dını alır: Hak Üzerinde tartışmayı terk etmek, sıkışık anlarında bile yalan söylememek, ba şına gelecek olanın hiç şaşmadan mutlaka ba şına geleceğini, başına gelmeyecek şeyin de kesinlikle başına gelmeyeceğini bilmek."
[Taberânî. Katâde, İbn Mesûd radiyailahu anh'dan bu hadisi duymamıştır.]
68-Ammâr b. Yâsir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey İmandandır: Darlıkta infâk et mek, selâmı yaymak, adaleti gözetmek." [Bezzâr]
69-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisinde §u üç şey bulunan ki§i, hem sevabı haketmiş, hem de imanım ikmâl etmiş tir: Dünyada yaşadığı güzel bir ahlâk, kendi sini Allah'ın yasaklarından uzaklaştıran ve-ra (Allah korkusu) ve câhilin cehaletinden
alıkoyan hilm." (Bu iki rivayet Bezzâr'a aittir.]
70-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah ResGlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biriniz, ben kendisine babasın dan, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça hakkıyla iman etmiş ola maz." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
71-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri, kendisi için İstediği bir şeyİ kardeşi içİn istemedikçe hakkıyla iman etmiş
sayılmaz." [Buhârî, Müslim. Tirmizî ve Nesâî.]
72-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah için seven, Allah için nefret eden, Allah için veren, Allah için tutumlu olan, imâ nını kemâle ulaştırmıştır." [Ebû Dâvud.]
73-Abdurrahman b. Ebî Leylâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kul, ben kendisine, kendisinden; ai lem, ailesinden; akrabam, akrabasından; zâ tım, kendi zâtından daha sevimli olmadıkça tam iman etmiş sayılamaz."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve el-Mu'cemu'l-Evsal'mdâ zayıf bir seıcdJe rivayet etti.]
74-Amr b. el-Cemûh radiyallahu anh' dan; (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul, sevdiğini Allah için sevmedikçe, yerdiğini Allah için yermedikçe, açık bir ima nı hak etmiş olamaz. Allah için sevdiğinde, Allah için nefret ettiğinde Allah tarafından sevgiyi hak eder (Allah buyurmuştur:) 'Kul larımdan dostlarım ve sevgililerim; beni zik retmeleri suretiyle ve benim de onları zikirle ri sebebiyle andığım kimselerdir."
[Alımed, zayıf bir isnâdla.]
75-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden selâmette olduğu kişidir Mü'min ise kanları ve malları konusunda diğer insan ları güvende kılan kişidir."
[Tirmizî ve Nesâî.]
76-Aynca onun (Nesâî'nin), Buhârî ve Ebû Davud'un İbn Amr b. el-Âs'tan "Mü'min ise.." ibaresinin sonuna kadar, yerine şu riva yet ilâvesi vardır: "Muhacir, Allah'ın kendisi ne yasakladığı şeylerden uzak durandır."
77-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: Bir adam, Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem'e sordu: "Hangi İslâm daha hayırlıdır?" Cevap buyurdu: "Yemek yediririsin, tanıdığına da tanımadığına da selam verirsin (Bu, is lâm'ın en iyi tarafıdır)."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.] Derim ki: Bunu Ebû Dâvud, Kitâbu's-soh-be'nin selam bahsinde tahrîc etli. Bundan da anlaşıldığına göre bu rivayet Dört hadîs ima mına aittir.
78-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescide gitmeyi âdet edinen birini gör düğünüzde onun mü'min olduğuna şahitlik edin.' Çünkü Allah şöyle buyuruyor:
"Allah'ın mescidlerini sadece Allah'a inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler imâr eder." (Tevbe 18) [Tirmizî.]
79-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey imanın aslındandır: "Lâ ilahe il lallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur)" diyene ilişmemek, onu herhangi bir günah se bebiyle tekfir etmemek ve onu herhangi bir ameli yüzünden islâm'dan çıkarmamak. —Ci-had ise, Allah beni gönderdiği günden, bu ümmetin son nesli, Deccâl'le savaşacağı gü ne kadar yürürlüktedir Onu ne zâlimin zulmü, ne de âdilin adaleti geçersiz kılamaz.— Ve ka derlere iman etmek." [EbûDavud.]
80-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e vesvese hakkında soruldu. Dediler ki; "Biri mizin kömür oluncaya kadar yanması, yahut gökten yere düşmesi, vesveseyi dile getirmek ten, kendisine daha sevimli geUrse."
Bunun Üzerine: "İ^te hâlis iman odur!" buyurdu. [Müslim.]
81-Onun (Müslim'in) ve Ebû Davud'un başka bir rivayetinde ise şöyle geçmektedir; "Onun (şeytanın) hilesini vesveseye çeviren Allah'a hamd olsun."
82-Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr radi yallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile otururken, bir adam gelip Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'in kulağına bir şey fı sıldadı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem açıklayana kadar gizU olarak ne söyledi ğini bilemedik. Meğerse, münafıklardan birİ-ni öldürmek için izin istiyormuş. Bunun üze rine şöyle buyurdu:
"O (münafık), Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed' in de Allah Resulü olduğuna şehâdet etmiyor mu?"
"Evet; (ama kalbiyle tasdik etmediği için) onun şehâdeti yoktur!"
"Peki namaz kılmıyor mu?"
"Evet; (ama inanmadığı için) namazı da makbul değildir."
"İ§te onlar, Allah Teâlâ'nın beni öldürmek ten menettiği kişilerdir" buyurdu. [Muvattâ.]
83-Târıku'l-Eşca'î radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim "Lâ ilahe illallah (=Allah'tan başka ilah yoktur)" deyip de Allah'tan başka tapı-lanları İnkâr ederse, Allah onun hem malını, hem de kanını haram kılar. Hesabı ise Allah'a aittir." [Müslim.]
84-Amr b. Abese radiyallahu anh'dan: Dedim ki:
"(Ey Allah Resulü!) bu davada seninle be raber kimler vardır?"
"Bîr hür, bir de köle.."
"İslâm nedir?"
"Güzel söz söylemek ve yemek yedirmek."
"İmân nedir?"
"Sabır ve hoşgörü."
"Hangi İslâm(î davranış) en üstündür?"
"Müslümanların, dilinden ve elinden selâ mette olduğu kişi.."

"Hangi iman üstündür?"
"Güzel ahlâk."
"Hangi namaz üstündür?"
"Kunutu uzun olan."
"Hangi hicret üstündür?"
"Rabbinin hoşlanmadıklarından uzak durman."
[Taberânî, el~Mu'cemu'l-Kebfr ve aynı lafızla Ah-med.]
85-Alkame radiyallahu anh'dan; Abdullah (bin Mes'ûd) der ki: "Sabır ima nın yarısı, yakın ise imanın tümüdür."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]

İMAN HÜKÜMLERİ, BİAT VE DİĞER BAHİSLER
86-İbn Ömer radiyalİahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"insanlarla, Allah'tan başka ilâh olmadı ğına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğu na şehâdet getirinceye, namazı kılmcaya ve zekâtı verinceye kadar savaşmakla emrolun-dum. Bunları yaptıkları zaman, hem kanları nı, hem de mallarını benden korumuş olurlar; ancak İslâm'ın haklarından bir hak karşılığı olursa müstesna! Hesapları Allah'a kalmış tır." [Buhârî ve MiisÜm.]
Ancak Müslim, rivayeti içinde "İslûmî haklardan bir hak karşılığı olursa müstesna!" kısmmı zikretmemiştir.
87-Ubâde b. es-Sâmit radiyalİahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, zina etmemek, haksız yere adam Öldürmemek —ki
Allah bunu yasaklamıştır— üzere bana biat edersiniz."
88-Diğer bİr rivayette: "Çocuklarınızı öl dürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız bir yalanla (kimseye) iftira etmemek, iyilikte ba na karşı çıkmamak üzere bana biat edersiniz. Kim bu görevleri yerine getirirse mükâfatı Al lah'a aittir. Kim de bu yasaklardan bir şey iş leyip de Allah onu meydana çıkarmayıp örter se, işi Allah'a kalmıştır. İster bağışlar, isterse azap eder."
Bunun üzerine biz de O'na biat
ettik. [Buhârî ve Müslim.I
Tirmizî ve Nesâî'nin buna benzer rivayet leri vardır ki, lafızları şöyledir:
"Bunlardan bir şey işleyip de dünyada ce zasını görürse, bu ceza onun günahlarına bir kejfâret ve arındırma olur. KimİÍn) de (günahı nı) Allah Örterse, işi Allah'a kalmıştır; dilerse azap eder, dilerse bağışlar."
89-Buhârî, Müslim ve Muvattâ'nın diğer rivayetleri:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e; güçlükte, kolaylıkta, kıvançta ve tasada dinle yip itaal edeceğime dair biat edip söz verdim. Yine bize karşı yaptığı tercihlerde, ehline karşı herhangi bir işte tartışmayacağımıza, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize, Allah uğrunda kmayıcının kınamasından korkmaya cağımıza dair biat edip söz verdik."
90-Diğer bİr rivayette; "Allah'tan bir burhan görüp kanaatımıza göre, apaçık bir küfür hali dışında, işi ehline havale edip asla tartışmayacağımıza dair de biat edip söz ver dik."
91-Avf b. Mâlik ei-Eşca'î radiyalİahu anh'dan:
Dokuz, sekiz ya da yedİ kişiden oluşan bir grup, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanmdaydık. Bize şöyle buyurdu; "Allah Resulüne biat etmeyecek misiniz?" Biz yeni bi at etmiştik, bu nedenle dedik ki: "Ey Allah Re sulü! Biz sana biat ettik." Ellerimizi uzatıp: "Ey Allah Resulü! Sana biat ettik, şimdi ne üzerine biat edeceğiz?" Şöyle buyurdu:
"Allah'a İbadet edip O'na hiçbir şey or tak koşmamaya, beş vakit namaz kılmaya, dinleyip itaat etmeye.." Sonra gizlice bir söz söyleyerek buyurdu ki: "Kimseden bir şey is temeyin!" Daha sonra bu biate katılmış birini gördüm. Kamçısı elinden düştü; kimseden is temeksizin atından inip kamçısını kendisi al dı. IMüslını. Ebû Dâvud ve Nesâî.]
92-Umeyme bn. Rukayka radiyallahu anha'dan: Ensar'dan bir grup kadınla Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem'e İslâm üzere biat etmek için geldik ve şöyle dedik; "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaya, hırsızlık yap mamaya, zina etmemeye, çocuklarımızı öl-dürmemeye, önümüzden arkamızdan uydurup iftirada bulunmamaya, hayırlı işlerde sana karşı çıkmamak üzere sana söz verip biat et tik." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Gücünüzün yettiği durumlarda." "Allah ve Resulü bize bizden daha merha metlidir. Ey Allah Resulü, gel de sana biat edelim!" deyince, şöyle buyurdu:
"Ben kadınlarla tokalaşmam; yüz kadına söylediğim söz, tek kadına (söylediğim söz) gibidir"
[Muvattâ, Nesâî ve Tirmizî.]
93-el-Hirmâs b. Zİyâd radiyallahu anh'dan: Biatimi kabul etmesi için elimi Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve seilem'e uzattım, ço cuk olduğum İçin kabul etmedi. [Nesâî.i
94-Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn radi yallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Abbâs ve Abdul lah b. Ca'fer'in, çocuk olup henüz ergenlik çağına ermeden biatlerini kabul etti. Bizden başka hiçbir küçük çocuğun biatini kabul etme miştir." [Taberânî, el-Mu'cemu l-KebU:\
95-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kadınları nasıl imtihan ettiği soruldu. Şu cevabı verdi: "Bir kadın müslüman olmak için O'na geldiğinde; kocasından nefret ettiği için, dünyalık kazanmak için ve bir yerden bir yere gitmek amacıyla değil, sadece Allah ve Resulünü sevdiği İçin çıkıp (geldiğine) dair yemin ettirirdi."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle]
96-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: İnsanlar Hudeybiye'de Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem ile beraber dağınık halde ağacın gölgesinde idiler. Orada toplan mışlardı. Ömer (bana) dedi ki:
"Ey Abdullah! Git bak, insanlar orada ne yapıyorlar?" Gittim baktım ki toplanmış, Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem'e biat ediyorlar. Ben de biat ettim, hemen (babam) Ömer'e döndüm, durumu kendisine bildir dim, o da gidip O'na biat etti. iBuhârî.]
97-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: O, Abdu'l-Melik b. Mervân'a bir mektup yazdı ve kendisine biat etmek istediğini söy ledi. Müminlerin Emîri Abdu'l-Melik b. Mer-vân da teklifini kabul edip Allah'ın kanunu ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti üzerine biatini kabul ettiğini ve ço cuklarının biatim da kabul ettiğini bildirdi. IMâlİk ve aynı lafızla Buhârî.j
98-Amr b. cl-Ahvas radiyallahu anh'dan Veda baççında Allah Resulü saliallahu aley hi ve sellem ile bulundum, Allah'a hamd ü se na etti, uyardı ve öğüt verdi, sonra şöyle buyur du:
"Eu çok kutsal gün hangi gündür?"
"Hacc-İ ekber günüdür!" dediler. Bunun üze rine şöyle buyurdu:
"Kanlarınız, mallarınız, ırz ve namuslarınız size tıpkı bu gününüz gibi haramdır Bu beldeniz gibi, bu ayınız gibi haramdır Dikkat edin! Suç imleyen kendi aleyhine suç i^-lemi§ olur Dikkat edin! Baba çocuğuna kar^ı suç imlemesin, çocuk da babasına kar^ı suç işlemesin. Dikkat edin! Müslüman müsiümamn kardeşidir Müslüman kardeşinin hiçbir şeyi kendiliğinden helâl etmedikçe diğer müslümana helâl olmaz.

Dikkat edin! Câhiliyetteki tüm ribâ (faiz)lar kaldırılmıştır. Verdiğiniz ana paralarınız sizindir, alabilirsiniz. Haksızlık yapmayın, haksızlığa da uğramaym! Abbas' in rihâsına gelince hepsi (ana para dahil) kaldırılmıştır.
Dikkat edin! Câhiliyette varolan her türlü kan davası kaldırılmıştır Câhiliyette varolan kan
davalarından ilk kaldırdığım kan (davası), Ab dil' l-Muttalib oğlu el-Hâris'in kan davasıdır Bili yorsunuz o, Leysoğulları yanında sütninede idi dt Hüzeyl onu öldürmüştü.
Dikkat edin! Kadınlara iyi davranın! Onlı sizin yanınızda birer emanettir Onlarda bundar başka bir hakkınız yoktur Ama açık bir kabaho. işlerlerse, yataklarını ayırın! Aşırı olmaksızın i: bırakmayan bİr darbe ile onlara vurun! Size itaaı ederlerse, onlar aleyhine (boşamak gibi) başka bir yol aramayın!
Dikkat edin! Kadınlarınız üzerinde haklarımı vardır: kadınlarınızın da sizin üzerinizde haklan vardır
Sizin, kadınlarınızın üzerinde bulunan hakkı nıza gelince; yataklarınızı hoşlanmadığınız kim selere çiğnetmemeleri ve evinize girmesinden hoş lanmadığınız kimselere izin vermemeleridir
Onların sizin üzerinizdeki haklarına gelince; giyimlerinde ve yemeklerinde onlara iyi davran-mamzdır."
99-Diger bîr rivayette: "Dikkat edin, bu beldenizde Şeytan kendisine tapılmaktan umu dunu kesti. Ne var ki küçümsediğiniz bazı dav ranışlarınızda, onun hoşnut olacağı yönler bu lunabilir."
[Tirmizî. Buhârî ve Müslim'in de İbn Ömer'den ben zeri rivayetleri bulunmakladır.]
100-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saliallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde olduğu şekline dönmüştür; yıl. oniki ay ola rak yaratılmıştır O aylardan dördü haram aylar dır Üçü birbiri ardına gelmektedir: Zilkade, Zil hicce ve Muharrem. Biri Cemâzi ile Şa'ban (ayla rı) arasında tek olarak gelen Receb ayıdır İçinde bulunduğumuz bu ay hangi aydır?"
Dedik ki: "Allah ve Resulü en iyi bilendir." Sükûtu o kadar uzun sürdü ki onu (ayı) kendi is minden başka bir isimle adlandıracağını sandık. Sonra buyurdu ki:
"Zilhicce değil midir?"
"Evet" dedik.
"Peki. bu belde hangi beldedir?" diye sordu. "Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedik.
O kadar sükût etti ki, onu başka bir isimle ad landıracağını sandık.
Sonra şöyle buyurdu: "Bu haram belde değil midir?"
"Evet" dedik. Sonra sordu:
"Bugün hangi gündür?"
"Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir" de dik. Sükût buyurdu; halta onu başka bir isimle anacağını sandık. Şöyle buyurdu:
"Bugün kurban günü değil midir?"
"Evet" dedik. Şöyle buyurdu:
"I§le, kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusla rınız size, hu beldeniz gibi, bu ayınız gibi, bu gü nünüz gibi haramdır. Rabbinize kavuşacaksınız, size amellerinizden soracak; sakın benden son ra birbirinin boynunu vuracak kâfirlere dönüş meyin!
Dikkat edin! Burada bulunanlar, bulun mayanlara tebliğ elsin; umulur ki kendilerine tebliğ edilenler, duyuranlardan daha kavrayı cı olur." Sonra şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Tebliğ ettim mi? Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?"
"Evet" dedik.
"Allahım sen şahit ol!" dedi.
[Buhârî; bir kısmını da Ebû Dâvud rivayet etti.]
Şu fazlalıkla Müslim de aynısını rivayet et miştir: "Sonra boynuzlu iki koça yaklaştı ve on ları kurban etti. Sonra birkaç davar kurban etti, etlerini aramızda taksim etti."
101-Rezîn rivayetin sonuna şunu ilave etti: "Üç şey vardır ki, müslüman kalbi ona kin duymaz: Ameli Allah'a halis kılmak, idareciler le iyi geçinmek, müslüman topluluklarından ay rılmamak. Çünkü duaları arkalarından kendile rini kuşatıp korumaktadır."
102-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar, (is terseniz) şunu okuyun: 'Ey Muhammedi Hak ka yönelerek kendini Allah' in insanlara yara tılışta verdiği dine ver. Zira Allah'ın yaratı şında değişme yoktur, işte dosdoğru din bu dur. Fakat İnsanların çoğu bilmezler' (Rûm, 88/30). Sonra onu ebeveyni (yahudi İse) ya-hudİleştirir, (hıristiyan ise) hıristiyanlaştırır ya da mecûsi ise mecûsileşlirir. Tıpkı hayva nın doğurduğu yavrusu gibi. Onda burnu ve ya kulağı kesik görebilir misiniz?"
103-Başka bir rivayette: "Develerin do ğurdukları yavrular gibi. Onlarda kulağı ke sik çıkar mı? Kulağını (sonra) kesersiniz."
Dediler ki: "Ey Allah Resulü! Çocukken (kü çük yaşta) ölen hakkında ne dersiniz?"
"A'e yapacaklarım ve ne olacaklarını (akıbetlerini) ancak Allah bilir."
[Buhârî ve Müslim. Nesâî hariç, diğerlerinin de benzeri rivayetleri vardır.]
104-Mâlik b. Ahmer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in geldiğini duyunca derhal yanına gidip İslâm'ı kabul etti ve O'ndan dtğer insanları İslâm'a davet edebilmesi için bir yazı yazma sını istedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem şu yazıyı yazdırdı:
"Rahman ve Rahîm olan Allah' in adıyla. Bu, Allah Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den Mâlik b. Ahmer ve müs-lümanlardan ona uyanlara yazılmış bir emân (güven) yazısıdır. Namaz kıldıkları, ze kât verdikleri, müşriklerden uzak durup müslümanlara uydukları, ganimetin beşte birini verdikleri, borçluların hissesini ve falan falan hisseyi verdikleri sürece Allah'ın emânı ile, Allah Resulü Muhammed' İn emû-nı ile güvence içinde olacaklar (kimse onla ra İlişemeyecektir)." [Taberânî, el-Mu'cemü'l-Ev-sat.]
105-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Amelsiz iman kabul olunmaz. İmansız amel de kabul olunmaz."
Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr''mdQ leyyin bir isnâdla nakletmiştir.
106-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zina eden, zina ederken, mümin olarak zina etmez: hırsızlık yapan, hırsızlık yaparken mümin olarak hırsızlık yapmaz: şarap içen şarap içerken mümin olarak §arap içmez." Ebû Hureyre radiyallahu anh buna şunu da ilave ediyordu:
"Şerefli bîr kimse yağmalarken, mümin olarak yağmalamaz!" [Mâlik hariç, Kütüb-i Sitte.]
107-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ki§i zina ettiği zaman İman ondan çıkar ve üstünde bir gölgelik gibi olur. Zinadan (levbe edip) tamamen vazgeçtiği zaman iman tekrar ona döner." [Ebû Dâvud.]
108-Tİrmizî'nin rivayeti: "imân ondan çı karak başının üstünde durur. Onu tamamen bıraktığı zaman, iman tekrar ona döner."
Muhammed el-Bâkır bunu şöyle yorum lar: "İmandan İslâm'a geçer."
109-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İslâm garİb başladı: başladığı gibi tek rar garip olacaktır. Gariblere ne mutlu!"

[Müslim.]
110-İbn Amr b. el-As radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birinde iman, elbisenin eskimesi gibi eskir Allah'tan kalblerinizdeki imanı yeni lemesini dileyin!" [Taberânî, el-Mu'cemu't-Kebtn]
111-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"imânınızı yenileyin!" Denildi ki: "Ey Allah Resulü! İmânımızı nasıl yenile yelim?" "Lâ ilahe İllallah'ı çok söyleyin!" buyurdu. [Ahmed.]
112-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah (Azze ve Celle) rmklanmzı taksim ettiği gibi ahlakınızı da taksim etmiştir. Allah, dünyayı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Ama dini ancak sevdiğine verir. Kime dini vermişse onu sevmiştir. Nefsim elinde olana yemin ederim ki, kalbi ve dİli müslüman ol madıkça, bir kul müslüman olamaz. Komşusu kötülüklerinden emin olmadıkça kişİ tam mümin olamaz." Dedim ki: "Ey Allah Resu lü, kötülükleri nedir?" Şöyle buyurdu; '7^-kencesi ve zulmüdür. Haramdan kazandığı parayı İnfak ettiğinde asla bereketi olmaz. Sa daka olarak verirse kesinlikle kabul olunmaz. Dünyada bıraktığı taktirde onu ateşe daha da yaklaştırır. Çünkü Allah kötüyü kötü İle sİl-mez. Kötüyü iyiyle siler. Zira pislik pisliği temizlemez." [Ahmed.]
113-el-Hâris b. Mâlik radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e uğramıştı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Ey Harise! Nasıl sabahladın?"
"Gerçek bir mü'min olarak sabaha çık tım" deyince, şöyle buyurdu:
"Dediğine dikkat et! Zira her sözün bir hakikati vardır. Peki imanının hakikati ne dir?" Cevap verdi:
"Nefsimi dünyadan arındırdım; gecemi uyanık geçirdim; gündüzün susuz kaldım. San ki Rabbimin Arşmı görür gibiyim. Sanki cen net ehlinin cennette birbirlerini ziyaret ettikle rini görür gibiyim. Sanki cehennem ehlinin ce hennemde boğuştuklarını görüyorum."
"Ey Harise, (hakikati) bildin, hu durumu nu koru!"
Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde biraz zaaf bulunan bir senedle rivayet etti. Bez-zâr'm da zayıf bir senedle Enes'ten bir rivaye ti vardır; şu ilave ile: "Sen, Allah'ın kalbini aydınlattığı bir mü'min(sin!)."
114-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah Resulü, dinlerden hangisi Allah'a daha sevimlidir?"
"el-Hanefiyyetü's-semha (=fıtrata uygun, kolaylığı öngören tevhid [hanifj dini)" buyur du.
[Ahmed, Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ile el-Mu'cemu'l-Evsat'ta ve Bezzâr]
115-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resulü! Ben Kur'ân okuyorum, ama kalbimin onu anladı ğım hissetmiyorum." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu: "Kalp, imanın yuvasıdır. İmân ise kişi ye Kur'ân dan önce verilir." [Ahmed, zayıf bir isnâdla.]
116-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kalpler dört (kısım)dır: Kandil gibi ışık saçan (tüm çirkin duygulardan) arınmış kalp; üzerinde örtüsü bulunan kapalı kalp, zaafa uğramış kalp; genişlemiş kalp. Arm-mış kalbe gelince o, mü'minin kalbidir. Za afa uğramış kalp ise, münafık kalbidir. Zira Önce bilmiş, sonra inkar etmiştir. Genişlemiş kalbe gelince; içinde hem iman ve hem de ni fak bulunan kalbdir. İçindeki iman, güzel su yun beslediği bakla gibidir, içindeki nifak ise, irin ve kanın beslediği yara gibidir. Han gisi daha güçlü beslerse mutlaka üstünlük
sağlar." [Ahmed, Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağîr'ında leyyin bir isnâdla.]
117-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min kimse dışında, hiçbir şey kendi türünün yüz katı daha hayırlı değildir." [Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
118- el-Mu'cemu's-Sağîr'inde ise zayıf is-nâdla "Kendisi gibi hin tanesinden" lafzıyla rivayet edilmiştir.
119-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min, buğdaya benzer; rüzgâr onu devamlı sağa sola sallar Devamh sıkıntılarla karşılaşır (onlarla imtihan olur). Münafık İse pirince benzer. Hasadı yapılıncaya kadar
dimdik durur." [Müslim ve Tirmizî,]
120-Nevvâs b. Sem'ân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah dosdoğru yola şöyle örnek vermiş tir: Yolun iki yakasında kapıları açık iki duvar
(düşünün). Kapılan perdelidir, perdeleri indi rilmiştir. Yolun başmda çağıran biri vardır; üstünde de çağıran biri vardır. «Allah, Dâru's-Selâm'a (cennete) çağırır, dilediğini doğru yola hidayet eder» diye nida ederler (Yolun) iki ya nında olan kapılara gelince onlar, Allah'ın hu dutları (yasaklaradır: perdeler açdmadıkça kimse Allah' in yasaklarına düşmez. (Birincinin) üstünde çağıran kişi ise Rabbi için insanları doğru yola çağıran vaizdir." [Tirmizî.]
121-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah, dosdoğru yolu şuna benzetti. O öy le bir yoldur ki, her iki tarafında açık kapıları bulunan iki sûru vardır. Kapıların üstünde ise örtüler bulunmaktadır. Yolun başında, "Yolda iyi durun, sağa sola kaymayın!" diye bağıran bir çağıncı vardır. Onun üstünde de bir çağı-rıcı vardır. Kul, ne zaman o kapılardan birini açmaya kalkışırsa, o çağıncı şöyle seslenir; "Ne yapıyorsun? Sakın açma! Açarsan oraya girersin!" [Rezîn.j
Sonra yolu şöyle yorumladı: "Yol, İs lâm'dır. Açılmış olan kapılar, Allah'ın yasakla rıdır. Sarkıtılmış perdeler ise Allah'ın hududu (sınırları)dır. Yolun başındaki çağıncı, Kur'ân'dır. Üstündeki çağıncı ise, her mü'mi nin kalbindeki Allah'ın vâizi(temiz fıtratı)dir."
122-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Biri ona "Doğru yol nedir?" diye sor muştu. Şu cevabı verdi;
"Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem bizi o doğru yolun aşağısında bıraktı. Onun bir tarafı cennette olup sağında bir küheylân, solunda da bir küheylân vardı. Orada kendile rine uğrayanları çağırmakta olan birtakım kimseler de vardır. Her kim o küheylânlara kendini kaptırırsa onu ateşe götürürler. Her kim de onlara kapılmayıp doğru yoldan gider se, cennete varır."
İbn Mes'ûd sonra şu âyeti okudu: "Bu, dosdoğru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolun dan ayrı düşürecek yollara uymayın." (En'âm 20/153) [Rezîn.]
123-Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Yahya b. Zekeriyyayı İsrâiloğul-larına be§ kelime ile göndemişli. Allah, isa'yı gönderdiğinde §Öyle buyurdu:
«Ey İsa! Zekeriyyâ oğlu Yahya'ya söyle, İsrâiloğullanna gönderildiği şeyleri ya tebliğ etsin ya da sen tebliğ e(!» Bunun üzerine Yah ya doğruca İsrâiloğullanna gidip şöyle dedi: «Allah size kendisine İbadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emrediyor. Bu şuna benzer: Bir adam birini azat etmiş bir şekilde iyilikte bulunmuştur. O da yapılan iyi liklere karşı nankörlük edip, onu bırakarak başkasını dost edinmiştir
Allah, size namaz kılmanızı emrediyor. Bu da şuna benzer: Düşman tarafından esir edi len kişi, düşmanları tarafından öldürülmek is tenmiştir de "Beni öldürmeyin, definelerim var, onları size vereyim" diyerek defineleri verip kendisini kurtarmıştır.
Allah size zekât vermenizi emreder Bu da şuna benzer: Düşmanına karşı kendine kal kan edinmiş bir adam, kalkanı

sayesinde, sal dırı nereden gelirse gelsin çekinmez.
Allah size Kitâb'ı okumanızı emrediyor. Bu da sağlam bîr kale içinde olan kimseye benzer Şöyle ki düşmanları her yönden saldı rıp içeriye girmek İsterler, ama kendilerini bundan alıkoyan bir engelle karşılaşırlar.» Bu, Kur'an okuyan gibidir. Çünkü Kur'ân okuyan, en güzel ve en sağlam kale içerisinde o/wr. "[Bezzar]
[Tirmizî'nin de el-Hâris el-Eş'arî'den ben zeri bir rivayeti vardır.
124-Ebû Musa radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp bize beş kelime (söz) söyledi. Buyurdu ki: "Allah uyumaz; zaten kendisine uyumak da yaraşmaz. Tartıyı indirir ve kaldırır. O'na ge ce ameli, gündüz amelinden önce yükseltilir Gündüz ameli de gece amelinden önce yüksel tilir. Perdesi nurdur (bir başka rivayette perde si ateştir). Onu bir açacak olursa cemâlinin nuru yaratıklarından gördüklerini yakıp kül eder." [Müslim.]

TAHRİC

==========

1-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Umeyr b. Hânî an Cünâde bin ebî Umeyye an Ubâde.
Bu hadisi Buhârî (IV, 139; enbiyâ 48) ve Müslim (imân 46) tahrîc ettiler.
2-Bu lafiz hem Buhârî, hem de Müslim'de el-Velîd bin Müslim'in, onun da İbn Câbir'den, onun da Umeyr'den rivayetinde yer almıştır.
3-Yine Ubâde'ye ait olan bu hadisi ondan es-Sunâbihî rivayet etmiştir. Asl-ı senedi şöyledir: Leys an Muh. bin Aclân an Muh. b Yahyâ b. Hibbân an Abdillah b. Muhayriz ani's-Sunâbihî.
Bu hadisi Müslim (imân no. 46) ve Tirmizî (no. 2638) tahrîc ettiler.
Bu hadisin bir kıssası vardır: Müslim'den meâlen bu kıssayı buraya dercediyoruz:
es-Sunâbihî diyor ki:
Ubâde bin es-Sâmit'in yanına girdim. Kendisi ölüm halinde idi. (Bu halini görünce) ağladım. Bunun üzerine: "Dur bakalım, niçin ağlıyorsun? Vallahi benden şahitlik istense senin için mutlaka şahitlik ederim. Bana şefaat hakkı verilse senin için mutlaka şefaatte bulunurum. Gücüm yeterse, sana mutlaka faydalı olurum" dedi. Sonra devamla şöyle dedi: "Vallahi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, içinde sizin için hayır bulunan hiçbir hadis işitmemişimdir ki, onu sizlere rivayet etmiş olmayayım. Yalnız tek bir hadis müstesnâ! Onu da sizlere bu gün, son demimi yaşarken söyleyeceğim. (Daha sonra Resûlullah'ın yukarda zikri geçen hadisini nakletti)
4-Bu hadisin aslı senedi şöyledir: İbnü'l-Hâd an Muh. b. İbr. an Saîd b. es-Salt an Süheyl bin el-Beydâ.
Bu hadis Müsned'inde (III, 451) iki ayrı tarikten Ahmed bin Hanbel ve Mu'cemu'l-Kebîr'inde (Mecma' I, 16) Taberânî tahrîc ettiler.
Bu hadisin de bir kıssası vardır. Meâli şöyledir:
Biz bir yolculuk sırasında Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberken ben, O'nun terkisinde idim. Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bana hitaben sesini yükselterek üç kere, "Ey Süheyl bin el-Beydâ!" buyurdu. Bunların hepsine Süheyl cevab verdi. Halk, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in sesini duyunca, kendilerini kasdettiğini zannederek önündekiler durdular, gerisindekiler ise hızlanarak O'nun etrafında toplandılar. Daha sonra Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem yukarıda zikri geçen kavlini buyurdu.
İbn ebî Hâtim, bu hadisin senedi hakkında mürsel hükmünü vermiştir. Bu hadis, İbn Abbâs'ın rivayetiyle de tahrîc olunmuştur (Mecma' I, 16)
5. Bu hadisin senedi şöyledir: Abdürrezzâk an Ma'mer an Zeyd bin Eslem an Atâ' bin Yesâr an Ebî Saîd.
Tirmizî (no. 2598) rivayet etmiş ve "hasen sahih" hükmünü vermiştir.
Bu hadis, aslında Buhârî (tevhid 36, 24) ve Müslim'in (imân 147, 149, 185, 302) tahrîc ettikleri sahih ve meşhûr Ebû Saîd rivayetli "şefaat" hadisinin bir parçasıdır.
6- Bu hadisin asl-ı senedi: Zeyd bin el-Hubâb an Abdirrahman b. Şureyh an Ebî Hânî an Ebî Alî et-Tüceybî an Ebî Saîd.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2368) ve Müstedrek'inde (I, 518, II, 93) el-Hâkim tahrîc ettiler.
Bu hadisi Müslim ve Nesâî, Ebû Abdirrahman el-Hubalî Abdullah b. Yezîd tarikiyle Ebû Saîd'den daha toplu bir metinle tahrîc ettiler (Tahrîcu's-Sünen II, 154).
7-Asl-ı senedi şöyledir: Mâlik an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd.
Bu hadisi asl-ı senedi kadarıyla "muallak" olarak Buhârî (I, 15, imân 31) ve Nesâî (VIII, 105) tahrîc ettiler. İbn Hacer, bu hadisi Buhârî'nin kitabının bir başka yerinde "vasletmediğini" söylemiştir. Semeveyh, Fevâid'inde bu hadisi Ebû Zerr rivayeti ile vasletmiştir (Feyd I, 281).
8-Sahih olan bu hadisin isnâdı: Züheyr b. Harb an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an Ebî Kesîr Yezîd b. Abdirrahman b. Uzeyne an Ebî Hureyre.
Müslim (imân 52, s. 59) tahrîc etmiştir.
9. İsnâdı sahih olan bu hadisin ricâli: Hammâd b. Seleme an Ebî İmrân el-Cûnî an Ebî Bekr b. ebî Mûsâ an ebîhî.
Bu hadisi Ahmed (IV, 402) ve Mu'cemu'l-Kebîr'inde Taberânî rivayet etmişlerdir. el-Heysemî, ricâlinin güvenilir ve tariklerinin de çok olduğunu söylemiştir.
10-İsnâdında yer alan Muh. b. ebî Leylâ sebebiyle zayıf bir hadistir (Mecma' I, 77).
11-Hadisin râvîlerinden birisi olan Abdullah b. Muh. b. Akîl sebebiyle isnâdında az bir zaaf sözkonusu olabilir. Bu râvî, ezberinin kötülüğü sebebiyle cerhedilmiştir. Buhârî'ye göre onun hadisi ile Ahmed, İshâk b. Râheveyh ve el-Humeydî gibi imamlar ihticâc etmişlerdir (Mecma' îI, 11).
12-İsnâdında yer alan el-Minhâl b. Halife el-İclî adlı bir râvî sebebiyle zayıf bir hadistir. Bu râvîyi Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf addetmiş, Buhârî "hadisi münkerdir" ve Nesâî, "hadiste güçlü değildir" demiştir (Mîzân no. 8805; Mecma' I, 18).
13-Sahih olan bu hadis birkaç tarikten olmak üzere Muâz'dan tahrîc olunmuştur:
a. Katâde an Enes an Muâz: Müslim (imân 48), Buhârî (libâs 101, rikâk 37, istizân 30).
b. Ebû'l-Ahvas an Ebî İshak an Amr b. Meymûn an Muâz: Buhârî (cihâd 46), Müslim (imân 49), Ebû Dâvud (no. 2559, sadece eşeğinin ismi bölümü) ve Tirmizî (no. 2643).
c. Ebû Husayn ani'l-Esved b. Hilâl an Muâz: Buhârî (tevhîd 1) ve Müslim (imân 50)
d. Abdurrahman b. ebî Leylâ an Muâz: İbn Mâce (no. 4296).
14-Metni burada irâd olunan rivayetin asl-ı senedi: Cerîr an Abdilazîz b. Rufey' an Zeyd b. Vehb an Ebî Zerr'dir. Bu lafiz Buhârî'ye aittir (VIII, 176, rikâk 13). Aynı tarikten olmak üzere bunu İmâm Ahmed (V, 166) ile Müslim de (zekât no. 33, s. 688) tahrîc ettiler.
Ayrıca bunu el-A'meş tarikiyle Zeyd b. Vehb'den: Ahmed (V, 152), Buhârî (III, 82, istikrâd 3; VII, 137, istîzân 30; VII, 177, rikâk 14), Müslim (zekât no. 32, s. 687) ve Tirmizî (no. 2644) tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud ise (no. 5226), sadece Ebû Zer'e hitâb bölümünü irâd etmiştir (Hammâd b. ebî Süleymân an Zeyd b. Vehb tarikiyle).
15-Sözkonusu ziyade Ebû'l-Esved tarikiyle Ebû Zer'den vârid olan bir başka hadis metni içinde geçmektedir. Ancak bu hadis Tirmizî'de değil Buhârî (VII, 43, libâs 24) ile Müslim'de (imân no. 154, s. 95) yer almıştır.
16-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir

Müslim (imân 151) tarafından rivayet olunmuştur.
17-Bu lafız Buhârî'ye (salât 46, I, 109; teheccüd 36, II, 55) ait olup senedi şöyledir: Leys an Ukayl ani'z-Zührî an Mahmûd b. er-Rebî' an İtbân b. Mâlik.
Bu hadisin diğer kaynakları, çoğunluğu kısa metinlerle olmak üzere irâd edilmiştir: Buhârî (ilm 18, I, 27; ezân 153, 154, I, 204; ezân 50, I, 168), Müslim (mesâcid No. 263, s. 455) ve Nesâî (imâmet 10, 46; sehv 73).
19-Bu hadisin senedi şöyledir: Kuteybe an İsmaîl b. Ca'fer an Amr an Saîd b. ebî Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre.
Buhârî (rikâk 51, VII, 204) tarafından rivayet edilmiştir.
20-Asl-ı senedi: İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Yûnus an Ebî Hureyre.
Müslim (imân, no. 240, s. 134) tarafından tahrîc olunmuştur.
21-Asl-ı senedi şöyledir: Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Suheyb.
Müslim (zühd, no. 64, s. 2295) rivayet etmiştir.
22-Vehb b. Münebbih'in bu sözü senedsiz olarak Sahîh-i Buhârî'nin cenâiz kitabının başında (II, 69) yer almıştır.
Bu mânâyı ifâde eden "merfû" bir haberi Muâz b. Cebel, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den nakletmiştir: "Cennetin anahtarları, Lâ ilâhe illallah şeklinde şehâdet getirmektir." Bu hadisi Şehr bin Havşeb, Muâz'dan rivayet etmiştir. Ahmed ve Bezzâr'ın Müsned'lerinde yer almıştır. Şehr'in Muâz'dan hadis dinlemediği dışında râvîlerinin güvenilir râvîlerden oluştuğunu el-Heysemî söylemektedir (Feyd V, 536).
23-Bu hadisi Nesâî, Amelu yevm ve'l-leyle'sinde (no. 1101) ve İbn Mâce (no. 3795) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi şöyledir: Mutarrif ani'ş-Şa'bî an Yahyâ b. Talha b. Ubeydillah an ümmihî Su'dâ el-Mürriyye an Talha.
24-Hadisin asl-ı senedi söyledir: Şuayb ani'z-Zührî an Raculin mine'l-Ensâr min ehli'l-fikh ennehu semia Osmân b. Affân yuhaddisu...
Hadis metni Müsned-i Ahmed'de (I, 6) yer almıştır. Ebû Ya'lâ ile Bezzâr, Müsned'lerinde hadisi aynı uzunlukta, Taberânî ise Mu'cemu'l-Evsat'ında sadece merfû? kısmını irâd etmişlerdir. Hadisin tek mahzurlu tarafı Zührî'nin kendisinden rivayet ettiği kişilerin bizce mübhem oluşudur. Yoksa tüm ricâli güvenilir kişilerdir.
25-el-Heysemî'ye göre isnâdının râvîleri güvenilir kişilerdir (Mecma' I, 19)
26-Asl-ı senedi şöyledir: Hilâl b. ebî Meymûne an Atâ b. Yesâr an Rifâ'a b. İrâbeti'l-Cühenî.
Bu hadisi Ahmed (IV, 16, dört ayrı tarikten) ve İbn Mâce (bir bölümünü, no. 4285) tahrîc etmiştir. İsnâdı güvenilir râvîlerden oluşmuştur (Mecma' I, 21).
27-Taberânî'nin isnâdında yer alan Ömer b. Muh. b. Ömer b. Safvân, oldukça zayıf bir râvîdir. Bezzâr'ın isnâdında ise haklarında cerh sâdır olmuş iki râvî mevcuttur: İmrân el-Kasîr ve Abdullah b. ebî'l-Kalûs (Mecma' I, 19).
28-Şayet râvîlerden tabiî olanı Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd "mevsûk" birisi ise, tüm râvîleri güvenilir kişilerden oluşmuştur (Mecma' I, 26)
29-Asl-ı senedi şöyledir: Ma'mer an Âsım b. ebî'n-Nücûd an Şakîk Ebî Vâil an Muâz.
Bu hadisi Tirmizî (no. 2616) ve İbn Mâce (3973) tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen sahih" hükmünü vermiştir.
30-Asl-ı senedi: (Amr) b. Osmân b. Abdillah b. Mevheb an Mûsâ b. Talha an Ebî Eyyûb.
Tahrîc edenler: Buhârî (zekât 1, II, 108-9; edeb 10, VII, 72), Müslim (imân 12-14, s. 42-43) ve Nesâî (salât 10).
31-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Âmir b. Yahyâ an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr.
Tahrîc edenler: Ahmed (II, 213, 221), Tirmizî (no. 2639), İbn Mâce (no. 4300), İbn Hibbân (Zevâid No. 2524) ve el-Hâkim (Müstedrek I, 6, 529).
Tirmizî, senedi hakkında "hasen garîb", el-Hâkim ise "Sahîhayn şartınca sahih" hükmünü vermiştir.
32-Bu lafız Müslim'e aittir (Sahîh, imân no. 19, s. 45). Asl-ı senedi şöyledir: Ebû Mâlik el-Eşca'î an Sa'd b. Ubeyde an İbn Ömer.
33-Bu rivayet Müslim'de (imân 20, s. 45) Sa'd b. Târık an Sa'd b. Ubeyde tarikiyle yer almıştır.
34-Bu lafız İbn Ömer'den şu rivayet yoluyla gelmiştir: Âsım b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî (Muh. b. Zeyd) an İbn Ömer.
Müslim (imân no. 21, s. 45) tahrîc etmiştir.
35-Bu lafzın asl-ı senedi: Hanzale b. ebî Süfyân an İkrime b. Hâlid an İbn Ömer.
Tahrîc edenler: Buhârî (îmân 2), Müslim (îmân no 5. 22), Tirmizî (no. 2609/1) ve Nesâî (îmân 13).
Ayrıca Tirmizî, aynı hadisi Habîb b. ebî Sâbit kanalıyla İbn Ömer'den tahrîc etmiştir (no. 2609).
36-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Abdullah b. Büreyde an Yahyâ b. Ya'mer an İbn Ömer an Ömer b. el-Hattâb.
Tahrîc edenler: Müslim (îmân 1, s. 36-8; lafız Müslim'indir), Ebû Dâvud (no. 4695-6), Tirmizî (no. 2610), Nesâî (îmân 5) ve İbn Mâce (no. 63).
37-Ebû Dâvud (Sünen, No. 4697) tarafından irâd olunan bu rivayet farklılığı Alkame b. Mersed an Süleyman b. Büreyde an İbn Ya'mer tarikiyle gelmiştir.
38-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Hayyân et-Teymî an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre.
Tahrîc edenler: Ahmed (II, 342, 426), Buhârî (îmân 37, I, 18; tefsîr Lukmân 2, VI, 20), Müslim (îmân no. 5, s. 39) ve İbn Mâce (no. 64, 4044).
Hadisin lafzı Müslim'e aittir.
39-Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Umâre bin el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Müslim (îmân no. 7, s. 40) ve Kitâbu'l-îmân'da (no. 159) İbn Mende tahrîc ettiler.
40-İmâm Ahmed'in Müsned'inde (I, 318-9; IV, 129) yer alan İbn Abbâs hadisinin senedi: Ebû'n-Nadr an Abdilhamîd an Şehr b. Havşeb an İbn Abbâs İsnâdında yer alan Şehr, zayıf bir râvidir.
Bezzâr'ın sözkonusu rivayetinin isnâdı şöyledir: Sellâm Ebû'l-Münzir an Âsım an Ebî Zibyân an İbn Abbâs (Keşfu'l-estâr, no. 24).
41-Söz konusu hadisin isnâdı şöyledir: Ebû'l-Yemân an Şuayb an Abdillah b. ebî Huseyn an Şehr b. Havşeb an Âmir ev Ebî Âmir ev Ebî Mâlik. (Müsned i Ahmed IV, 129)
Buradaki lafız, oldukça uzun bir metnin son parçasıdır.
42-Bu hadisin râvileri, el-Heysemî'ye göre güvenilir kişilerdir (Mecma' I, 41).
43- Zehebi, Kitâbu'l-Kebâir'inde "isnâdı sahihtir"; Suyûtî "isnâdı hasendir"; el-Münzirî ise "hasendir" hükmünü vermişlerdir (Feyd IV, 311; Mecma' I, 48; Tergîb I, 382).
44-Bu hadisin asl-ı senedi: Sâlih b. Bişr el-Mürrî ani'l-Hasan an Enes. Lafzı Bezzâr'a aittir.
Tahrîc edenler: Ebû Ya'lâ (Müsned No. 2757), el-Bezzâr (Keşf No. 19), İbn Adî (el-Kâmil fi'd-duafâ 1380), İbn Hibbân (el-Mecrûhîn I, 372) ve Ebu Nuaym (Hilye VI, 173).
Râvilerinden Sâlih, zayıftır.
45-Asl-ı senedi şu şekildedir: Saîd b. ebî Saîd el-Makburî an Şerîk b. Abdillah b. ebî Nemir an Enes.
Bu hadisi tahrîc edenler: eş-Şâfî (el-Ümm II, 61, 71), Ahmed (III, 168), Buhârî (îmân 6, I, 23), Ebû Dâvud (no. 486), Nesâî (IV, 122-3, savm 1) ve İbn Mâce (no. 1402).
46-47-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes.
Tahrîc edenler: Ahmed (III, 143, 193), Dârimî (I, 164), Müslim (îmân 10, s. 41), Tirmizî (no. 619) ve Nesâî (savm 1, IV, 121).
48-Uzun bir metnin bir parçasıdır. Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. İshak an Muh. b. el-Velîd b. Nuveyfa' an Küreyb an İbn Abbâs.
Bu hadisi Ahmed (I, 264-5), Ebû Dâvud (kısa bir metinle No. 487) ve Mu'cemu'l-Kebîr'inde Taberânî tahrîc etmiştir. el-Heysemî, hadis ricâlinin güvenilir

râvilerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma' I, 289).
49-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Süheyl b. Mâlik b. ebî Âmir el-Asbehî an ebîhî an Talha.
Bu hadisi tahrîc edenler: Buhârî (îmân 34, I, 16-7; savm 1, II, 225; şehâdet 26, III, 161-2; hiyel 3/2, VIII, 60), Müslim (îmân no. 8, s. 40-1), Ebû Dâvu (no. 391-2) ve Nesâî (îmân 23; savm 1; salât 4).
50-Sahih ve meşhur olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Cemre Nasr b. İmrân an İbn Abbâs.
Metni muhtelif bâblar ile ilgili olduğu için hadis kitaplarının değişik bölümlerinde yer almıştır. Tahrîc edenler: Buhârî (ilm 25, I, 30; îmân 40, I, 19; mevâkîtu's-salât 12, I, 133; zekât 1/5, II, 109, humus 2/1, IV, 44; menâkıb 5/3, IV, 157; meğâzî 69/2, V, 116; edeb 98, IVV, 114), Müslim (îmân no. 23-25, s. 46-8), Ebû Dâvud (no. 3692, 4677), Tirmizî (No. 1599, 2611) ve Nesâî (îmân 25, VIII, 120; eşribe 48/16, VIII, 322-3).
51-Bu hadisi Tirmizî, iki tarikten rivâyet etmiştir (no. 2145).
Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be an Mansûr an Rib'î b. Hirâş an Alî. Bilâhâre Tirmizî, Ebû Dâvud tarikinin Nadr'ın tarikinden daha sahih olduğunu söylemiştir.
52-Asl-ı senedi şöyledir: Hammâd b. Seleme an Muh. b. Amr an Ebî Seleme ani'ş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî.
Bunu Ebû Dâvud, daha sonra Hâlîd b. Abdillah adlı bir râvînin bu hadisi "irsâl" ederek Şerîd'i zikretmeden Ebû Seleme'nin mürseli olarak rivayet ettiğin söylemiştir.
53-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Âmir b. Sa'd ani'l-Abbâs b. Abdilmuttalib.
Bu hadisi Müslim (îmân no. 56, s. 62) ve Tirmizî (no. 2623) tahrîc ettiler.
54-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: ez-Zebîdî an Yahyâ b. Câbir an Cübeyr b. Nüfeyr an Abdillah b. Muâviye.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1582) tahrîc etmiştir.
55-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: el-Mu'temir an Behz b. Hakîm an ebîhi an ceddihi Muâviye b. Hayde.
Bu hadisi Ahmed (V, 5) ve Nesâî (zekât 1, V, 4-5; zekât 73, V, 82-3) tahrîc ettiler.
Behz b. Hakîm, hakkında ihtilaf olan birisidir. Yahyâ b. Maîn, İbnü'l-Medîni ve Nesâî, onu tevsîk etmişler, İbn Hibban ise "hatâları çoktu" demiştir. Bu nedenle bu tarikten gelen hadisler genellikle "hasen" kabul edilirler.
56-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Hişâm b. Urve an ebîhî an Süfyân b. Abdillah.
Bunu Müslim (îmân no. 62, s. 65) tahrîc etmiştir.
57-Bu hadisin senedi şöyledir: Mansûr b. Sa'd ve Humeydu't-Tavîl (ayrı ayrı) an Meymûn b. Siyâh an Enes.
Bu hadis sahihtir. Bunu Buhârî (salât 28, I, 102) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 1, VII, 76; îmân 8, VIII, 105) tahrîc ettiler.
58-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Hişâm ed-Destevâî an Yahyâ b. ebî Kesîr an Zeyd b. Sellâm an Memtûr an Ebî Umâme.
Bu hadisi İmâm Ahmed (Müsned V, 252, 256) dışında İbn Hibbân, el-Hâkim, Şuabu'l-îmân'da Beyhakî ve el-Muhtâre'de Diyâü'l-Makdisi tahrîc ettiler el-Hâkim'in "Sahîhayn'ın şartınca sahihtir" hükmünü Zehebî de onaylamış; el-Irâkî Emâlî'sinde "hadis sahihtir"; el-Heysemî ise "ricâli Sahîh ricâlidir" demişlerdir. Buna yakın bir lafızla gelen Ebû Mûsâ hadisini ise Ahmed (IV, 398) rivayet etmiştir. İsnâdının râvîleri güvenilir kişilerden oluşmuştur, ancak kopukluk vardır (Feyd I, 374; Mecma' I, 86).
59-Bu hadisi İbn Mâce, Sünen'inde (no. 65) tahrîc etmiştir.
Hadisin isnâdı oldukça zayıftır. Sebebi râvisi Abdüsselâm b. Sâlih Ebû's-Salt el-Herevî'dir. Rivayet sahasındaki za'fi hususunda münekkid imamların ittifakı vardır.
Ebû's-Salt'ın hadis sonunda söylediği sözün mânâsı şudur: İsnâdının ondan sonra gelen bölümü Ehl-i Beyt-i Resûl'den oluşmuş insanların en hayırlılarının bir hülâsası olduğu için isimleri bile bir şifa vesîlesidir.
60-62-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Abdullah b. Dînâr an Ebî Sâlih an ebî Hureyre.
Bunu tahrîc edenler: Buhârî (îmân 3, I, 8), Müslim (îmân 57-8, s. 63), Ebû Dâvud (no. 4676), Tirmizî (no. 2614), Nesâî (îmân 16, VIII, 110) ve İbn Mâce (no. 57).
63-Asl-ı senedi şöyledir: Ebû'd-Dehmâ el-Basrî an Ebî Zilâl el-Kasmelî (Hilâl b. Zeyd) an Enes.
Ebû Zilâl sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma' I, 36) .
Tahrîc edenler: Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta (I, 60a) ve İbn Adî (el-Kâmil fi'd-duafâ s. 2579).
64-Asl-ı senedi: Hemmâm b. Yahyâ an İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Şeybeti'l-Hadremî an Urve an Âişe.
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki (V, 145) lafzı buradakinden daha uzundur. el-Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' I, 37).
65-Sahih olan bu hadisi Kutub-u sitte imamları muhtelif tariklerden olmak üzere Enes'ten rivayet ettiler:
a. Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes: Müslim (îmân no. 68-a, s. 47).
b. İsmaîl b. Ca'fer an Humeyd an Enes: Nesâî (îmân 4, VIII, 97).
c. Cerîr an Mansûr an Talk b. Habîb: Nesâî (îmân 2, VIII, 94).
d. Eyyûb an Ebî Kilâbe an Enes: Buhârî (ikrâh 1, VIII, 56), Müslim (îmân no. 68, s. 66) ve Tirmizî (no. 2624).
e. Şu'be an Katâde an Enes: Buhârî (îmân 14, I, 10-11; edeb 42, VII, 83), Müslim (îmân no. 68) ve Nesâî (îmân 3, VIII, 96).
66-Bu farklı lafzın yer aldığı Enes rivayetini Heysemî'ye göre Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve Mu'cemu's-Sağîr'inde tahrîc etmiştir. Ancak isnâdındaki Ebû'l-Huveyris'i Mâlik ve Yahyâ b. Maîn zayıf addetmiş, İbn Hibbân ise tevsîk etmiştir (Mecma' I, 56).
67-Bu sözün Nebî Muhterem sallallahu aleyhi ve selem'e ref'edilmesi yanlıştır. Zira kaynaklarda İbn Mes'û?d'un sözü olarak gelmiştir. İsnâdı şöyledir: Ma'mer an Katâde an İbn Mes'ûd.
Tahrîc edenler: Abdurrezzâk (Musannef No. 20082), Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr No. 8790).
Katâde, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir. O halde senedde bir kopukluk sözkonusudur. Buna rağmen ricâli itibariyle Sahih tariklerine benzemektedir.
68-Bu hadisi Bezzâr ve Taberânî tahrîc ettiler. Bezzâr'ın senedinde yer alan tüm râvîler, el-Kâsım b. el-Hasan b. Abdillah el-Kûfî dışında Sahîh ricâlindendirler. Sözkonusu râvî, Bezzâr'ın şeyhi olup hakkında bir bilgi edinilememiştir. Taberânî'nin Mu'cemu'l-Kebîr'inde tahrîc olunan rivayeti içinde zayıf bir râvi olan el-Kâsım Ebû Abdirrahman yer almıştır (Feyd III, 296).
69-İsnâdında bulunan Abdullah b. Süleymân'ı el-Bezzâr, "mütâbaat olunmayan hadisler rivayet etmiştir" ibâresiyle tarîf etmektedir (Feyd III, 289).
70-Sahih olan bu hadis, bir kaç tarikten olmak üzere tahrîc olunmuştur:
a. Abdülazîz b. Suheyb an Enes: Buhârî (îmân 8/2, I, 9), Müslim (îmân no. 69, s. 67) ve Nesâî (îmân 19/2, VIII, 115).
b. Şu'be an Katâde an Enes: Buhârî (îmân 8/2, I, 9), Müslim (no. 70, s. 67), Nesâî (îmân 19/1, VIII, 114) ve İbn Mâce (no. 67).
71-Bu hadisin asl-ı senedi: Hüseyn b. Zekvân ve Şu'be (ayrı ayrı) an Katâde an Enes.
Tahrîc edenler: Buhârî (îmân 7, I, 9), Müslim (no. 71-2, s. 68-9), Tirmizî (no. 2515), Nesâî (îmân 19/4, VIII, 115) ve İbn Mâce (no. 66).
72- Bu hadisi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir (Sünen, sünne 6). Asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Şuayb b. Şâbûr an Yahyâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım Eb Abdirrahman an Ebî Umâme. Bu hadisi Ebû Dâvud dışında, Diyâü'l-Makdisî el-Muhtâre'de ve Behhakî Şuabu'l-îmân'da irâd ettiler. Ahmed ile Tirmizî is bunu, Muâz b. Enes hadisinden rivayet ettiler.
Ebû Umâme hadisinin isnâdı, el-Kâsım sebebiyle zayıftır.

73-Zayıf oluşunun nedeni, Abdurrahman b. ebî Leylâ'nın oğlu Muhammed'dir. İhticâca layık olmayacak derecede zayıf idi (Mecma' I, 88).
74-Asl-ı senedi: el-Heysem b. Hârice an Rişdîn b. Sa'd an Abdillah b. el-Velîd an Ebî Mansûr mevlâ'l-Ensâr an Amr b. el-Camûh.
Râvilerinden Rişdîn sebebiyle zayıftır. Bunu Ahmed (IV, 430) tahrîc etmiştir.
75-Asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Aclân ani'l-Kâ'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Tirmizî (no. 2627) ve Nesâî (îmân 8, VIII, 104-5) tahrîc ettiler. İsnâdı Tirmizî'ye göre "hasen sahih"tir.
76-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: eş-Şa'bî Âmir b. Şerâhîl an İbn Amr b. el-As.
Tahrîc edenler: Buhârî (îmân 4, I, 8-9; rikâk 26/3, VII, 186), Ebû Dâvud (no. 2481) ve Nesâî (îmân 9/1, VIII, 105).
77-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Leys b. Sa'd an Yezîd b. ebî Habîb an Ebî'l-Hayr Mersed b. Abdillah an İbn Amr.
Tahrîc edenler: Ahmed (II, 169), Buhârî (îmân 6, I, 9; îmân 20, I, 12; istîzân 9/1, VII, 128), Müslim (îmân no. 63, s. 65), Ebû Dâvud (no. 5194), Nesâ (îmân 12 VIII, 107) ve İbn Mâce (no. 3253).
78-Asl-ı senedi şöyledir: Amr b. el-Hâris an Derrâc Ebî's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd.
Tirmizî, bu hadisi üç tarikten tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdi (Câmi' no. 2617, 3093).
Bu hadisi daha başka musannifler de tahrîc etmişlerdir: Ahmed (III, 68, 76), Dârimî (I, 278), İbn Mâce (no. 802), İbn Huzeyme (no. 1502), İbn Hibbâ (no. 1718) ve el-Hâkim (Müstedrek II, 332).
79-Ebû Dâvud, tahrîc etmiştir (no. 2532). İsnâdı şöyledir: Saîd b. Mansûr an Ebî Muâviye an Ca'fer b. Burkân an Yezîd b. ebî Nuşbe an Enes.
80-İbn Mes'ûd hadisini bu lafzıyla Müslim'in Sahîh'inde bulamadım. Büyük ihtimalle bir yanlışlık sözkonusudur. Bu metin, daha çok Abdullah b. Şeddâd rivayetiyle gelen İbn Abbâs rivayetine benzemektedir.
Müslim'in tahrîc ettiği İbn Mes'ûd hadisinin asl-ı senedi ve metni şöyledir: Mugîre an İbrâhim an Alkame an İbn Mes'ûd. Diyor ki: Peygamber sallallahı aleyhi ve sellem'e vesvese hakkında soruldu. "O mahz-ı imândır" buyurdu. (Sahih, îmân no. 211, s. 119).
Ayrıca bu hadis yaklaşık bir lafızla Süheyl an ebîhi Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tariki ile de tahrîc olunmuştur:
Müslim (îmân no. 209) ve Ebû Dâvud (no. 5111). Bu rivayetin Ebû Hureyre'den başka tarikleri de vardır (meselâ: Müsned-i Ahmed II, 456).
81-Sözkonusu başka tarik şöyledir: Mansûr an Zerr an Abdillah b. Şeddâd an İbn Abbâs.
Tahrîc edenler: Ahmed (I, 340) ve Ebû Dâvud (no. 5112).
82-Bu mürsel rivayetin isnâdı şöyledir: Mâlik ani'z-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ubeydillah b. Adî b. el-Hiyâr.
Muvattâ'da yer almıştır (sefer no. 84, s. 171). İbn Adilberr: "Diğer Muvattâ rivayetlerinde de mürsel olarak gelmiştir" demektedir.
83-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Mâlik el-Eşcaî an ebîhi Târık.
Müslim rivayet etmiştir (îmân no. 37-8, s. 53).
84-Bu metin, aslında daha uzun bir metnin ilk yarısıdır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği (Müsned IV, 385) hadisin isnâdı şöyledir: İbn Numeyr an Haccâc b. Dînâr an Muh. b. Zekvân an Şehr b. Havşeb an Amr b. Abese.
İsnâdda adı geçen Şehr zayıf bir râvîdir (Mecma' I, 54).
85-Abdullah b. Mes'ûd'un bu sözünün isnâdını oluşturan râviler Sahîh ricalindedirler (Mecma' I, 57).
86-Bu hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Vâkıd bin Muhammed bin Zeyd bin Abdillah bin Ömer an ebîhi an Abdillah bin Ömer. Sahih olan bu hadisi Buhâr (îmân 17, I, 11) ve Müslim (îmân 36, s. 53) tahrîc ettiler.
87-88-Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: ez-Zührî an Ebî İdrîs el-Havlânî an Ubâde.
Tahrîc eden hadis imamları: Buhârî (îmân 11, I, 10; menâkıbu'l-ensâr 43/4, IV, 251; mağâzî 12, V, 15; hudûd 8, VIII, 15; hudûd 14, VIII, 18; ahkâm 49, VIII, 125; tevhîd 31/5, VIII, 191), Müslim (hudûd 41-2, s. 1333), Tirmizî (no. 1439), Nesâî (bîat 17/4, VIII, 148; bîat 38, VII, 161; îmân 14, VI 109).
Ayrıca bu hadis yaklaşık lafızla Ebû Kılâbe an Ebî'l-Eş'as es-San'ânî an Ubâde tarikiyle Müslim (hudûd 43, s. 1333) ve İbn Mâce (no. 2603) ile Yezîd bin ebî'l-Hayr ani's-Sunâbihî an Ubâde tarikiyle ise Buhârî (menâkibu'l-ensâr 44, IV, 251; diyât 2/7, VIII, 36-7) ve Müslim (hudûd 44, s. 1333-4) tarafindan da tahrîc olunmuştur.
89-Bu rivayetin asıl senedi şudur: el-Velîd bin Ubâde bin es-Sâmit an ebîhi.
Sahih olan bu hadisi tahrîc edenler: Mâlik (Muvattâ, cihâd 5), Ahmed (V, 314, 316, 318, 319), Buhârî (ahkâm 43/1, VIII, 122), Müslim (lafiz buna aittir mağazî no. 41, s. 1470), Nesâî (bîat 1, 2, VII, 137-8) ve İbn Mâce (no. 2866).
90-Bu bölüm, daha uzun bir metnin son parçasıdır. Bu rivayet Buhârî (fiten 2/4, VIII, 87-8) ve Müslim (imâret no. 42, s. 1470) tarafindan Amr bin el-Hâris an Bukeyr bin el-Eşacc an Busr bin Saîd an Cunâde bin ebî Umeyye an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.
91-Bu hadisin asl-ı senedi şu şekildedir: Saîd bin Abdilazîz an Rebîa bin Yezîd an Ebî İdrîs an Ebî Müslim el-Havlânî an Avf.
Sahih olan bu hadisi Müslim (zekât no. 108, s. 721), Ebû Dâvud (no. 1642), Nesâî (salât 5, I, 229) ve İbn Mâce (no. 2867) tahrîc etmiştir.
92-Lafiz Nesâî'ye aittir. Asl-ı senedi: Muhammed bin el-Münkedir an Umeyme.
Bu hadisi Mâlik (bîat no. 2, s. 982), Tirmizî (no. 1597), Nesâî (bîat 18/2, VII, 149) ve İbn Mâce (no. 2874) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "haser sahih" hükmünü vermiştir.
93-Asl-ı senedi: Amr bin Yûnus an İkrime bin Ammâr ani'l-Hirmâs.
Bunu Nesâî (bîat 20, VII, 150) rivayet etmiştir.
94-Mürsel olan bu hadisin isnâdını oluşturan râviler güvenilir râvilerden oluşmuştur (Mecma' VI, 40).
95-İsnâdındaki za'fin sebebi râvilerinden Kays bin er-Rebî'dir. Onu Şu'be ve Sevrî'nin tevsîk etmesine karşılık, başkaları zayıf addetmişlerdir (Mecma' VI, 40).
96-Muallak olan bu rivayetin tam senedi: Hişâm bin Ammâr ani'l-Velîd bin Müslim an Ömer bin Muh. an Nâfi' an İbn Ömer.
Buhârî (mağâzî 26/33, V, 69) tahrîc etti.
97-Bu mevkûf hadisin isnâdı: Mâlik an Abdillah bin Dînâr an İbn Ömer.
Bunu daha uzun bir metinle Mâlik (bîat no. 3, s. 983) ve Buhârî (i'tisâm 1/5, VIII, 138) tahrîc ettiler.
98-Lafiz Tirmizî'ye (no. 3087) aittir. Asl-ı senedi şöyledir: Şebîb bin Garkade an Süleyman bin Amr bin el-Ahvas an ebîhi.
Bunu Ebû Dâvud (no. 3334), Tirmizî (no. 1163, 2159 ve İbn Mâce (no. 1851, 3055) tahrîc ettiler. Tirmizî ayrı ayrı "hasen sahîh" ve "sahîh" hükümlerini vermiştir.
99-Söz konusu rivayet Ebû'l-Ahvas'ın Şebîb'ten tarikiyle gelmekte olup Tirmizî (no. 2159, lafiz ona ait) ve İbn Mâce (no. 3055) tarafindan tahrîc olunmuştur. Zikri geçen İbn Ömer rivayeti Muhammed bin Zeyd bin Abdillah bin Ömer an ceddihi İbn Ömer tarikiyle gelmiş olup Ahmed (II, 135), Buhâr (II, 192; V, 125; VII, 83; VIII, 15) ve Müslim (îmân 119-120, s. 82) tarafindan tahrîc olunmuştur.
100-Bu hadisin asl-ı senedi: Muhammed bin Sîrîn an Abdirrahman bin ebî Bekre an ebîhi.
Bu hadisi Buhârî (ilm 9, I, 35; hacc 133/3, II, 191-2; bed'ul-halk 2/3, IV, 74; mağâzî 78/11, V, 126-7; adâhî 5, VI, 235-6; tefsîr Tevbe bâb 8, V, 204; fiten 8/3, VIII, 91; tevhîd 24/13, VIII, 185-6), Müslim (kasâme no. 29-30, s. 1305-7) ve Ebû Dâvud (no. 1947-8) tahrîc ettiler.

101-Sözkonusu ziyade Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd'un babasından rivayeti ile gelen bir hadisin ikinci bölümüdür. Sahih olan bu rivayeti Tirmizî (no. 2658) tahrîc etmiştir.
102-Bu hadisin muhtelif tarikleri vardır. Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle Buhârî (cenâiz 80/5, II, 97-8; tefsîr 30, R?m/2, VI, 20 ve Müslim (kader no. 22/3, s. 2048); Zührî an Saîd bin el-Müseyyeb tarikiyle Müslim (kader no. 22/1, s. 2047) tahrîc ettiler.
103-Diğer rivayet dediği Hemmâm bin Münebbih'in Ebû Hureyre'den rivayetidir. Bunu Buhârî (kader 3/2, VII, 211) ve Müslim (kader no. 24, s. 2048) tahrîc ettiler.
104-Bu hadisin isnâdında yer alar Saîd bin Mansûr el-Cüzâmî hakkında Heysemî, hiçbir bilgi edinemediğini söylemektedir (Mecma' I, 29).
105-el-Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Sa'd bin Zekeriyâ hakkında tevsîk ve taz'îf hususunda ihtilâf vardır." (Mecma' I, 35). İmam Ahmed'e bu râvîden sorduklarında "...nceleri biz de ondan yazmıştık, ancak daha sonra onu bıraktık. Kanaatime göre kendi nefsinde bir zarar yoktur, ancak sâhib-i hadis te değildir." Bunun dışında Yahyâ bin Maîn, Buhârî ve Sâlih Cezere onu güvenilir addetmişlerdir.
106-Bu hadisi Ebû Hureyre'den Saîd bin el-Müseyyeb, Ebû Bekr bin Abdirrahman bin el-Hâris, Ebû Sâlih Zekvân, Humeyd bin Abdirrahman, Atâ bi Yesâr, Abdurrahman bin Yak'bûb gibi pek çokları rivayet etmişlerdir.
Bu muhtelif tariklerden hadisi Ahmed (II, 317, 376, 386, 479), Buhârî (cezâu's-sayd 10, II, 214; mazâlim 30, III, 107; eşribe 1, VI, 241; hudûd 1, VII 13; hudûd 6, VIII, 15; hudûd 20, VIII, 20), Müslim (îmân no. 100-103, s. 76-77), Ebû Dâvud (no. 4689), Tirmizî (no. 2625) ve İbn Mâce (no. 3936 tahrîc ettiler.
107-Asl-ı senedi şöyledir: Nâfi' bin Yezîd an İbni'l-Hâd an Saîd el-Makburî an ebî Hureyre.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4690) ve Müstedrek'inde (I, 22) el-Hâkim tahrîc ettiler. el-Hâkim'in sahih hükmünü Zehebî de onaylamış, el-İrâkî de Emâli'sinde sıhhatine kâil olmuştur (Feyd I 368)
108-Tirmizî, bu metni isnâdını zikretmeksizin 2625. numaralı hadisinin akabinde zikretmiştir.
109-Asl-ı senedi: Yezîd bin Keysân an ebî Hâzım an Ebî Hureyre.
Müslim (îmân no. 232, s. 130) tahrîc etmiştir.
110-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Abdirrahman bin Meysere an Ebî Hânî el-Havlânî Humeyd bin Hânî an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr.
Bu hadisi el-Hâkim (I, 4) tahrîc etmiş ve râvîlerinin güvenilir olduğunu söylemiş, Zehebî de bu hükmü onaylamıştır. Ayrıca bunu yine Taberânî, İbn Ömer bin el-Hattâb'ın hadisinden de tahrîc etmiştir. Heysemî (I, 52) "İsnâdı hasendir", el-İrâkî ise Emâli'sinde "hadis bu tarikten hasendir" hükümlerini vermişlerdir (Feyd II, 324).
111-Asl-ı senedi: Muhammed bin Vâsi' an Şüteyr bin Nehâr an Ebî Hureyre.
Ahmed'in Müsned'inde (II, 359) rivayet ettiği hadisin isnâdı "ceyyid"dir. Ebû Hureyre'den rivayette bulunan Şüteyr'i İbn Hibbân tevsîk etmektedir (Mecma I, 52).
112-Asl-ı senedi: Ebân bin İshâk ani's-Sabâh bin Muh. an Mürreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd.
Ahmed'in Müsned'inde (I, 387-8) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı hakkında Münzirî "kimisi hasen olduğunu söylemiştir" (Tergîb II, 550); Mecma'da (I, 53) Heysemî ise "İsnâdının ricâlinden kimisi hâli gizli râviler olup, çoğunluğu güvenilir kimselerdir" demektedir.
113-Taberânî'nin isnâdı içinde zayıf bir râvi olan İbn Lehîa vardır, ayrıca bir başka râvinin de hâlinin araştırılması gerekmektedir. Bezzâr'ın senedinde yer alan Yûsuf bin Atiyye, rivayetleri huccet olamayacak kadar zayıf bir râvidir (Mecma' I, 57).
114-Asl-ı senedi: Muhammed bin İshâk an Dâvûd b. el-Husayn an İkrime an İbn Abbâs.
İbn İshâk hakkında "an" lafzıyla yaptığı kimi rivayetlerinde "tedlîs" yaptığı iddia edilmiştir (Mecma' I, 60).
Ahmed, Müsned'inde (I, 236) tahrîc etmiştir.
115-Asl-ı senedi: İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr olan hadisi Ahmed (II, 172) tahrîc etmiştir. İbn Lehîa sebebiyle isnâdı zayıftır.
116-Şeybân bin Adirrahman an Leys bin ebî Süleym an Amr bin Murre an Ebî'l-Bahterî an Ebî Saîd şeklindeki asl-ı senedi olan hadisi Ahmed (III, 17) Mu'cemu's-Sağîr'de (II, 109) Taberânî ve Hilye'sinde (VI, 385) Ebû Nuaym tahrîc etmiştir. Ebû Nu'aym'ın "garîb" hükmünü verdiği hadisi el-A'meş, Ebu Saîd yerine Huzeyfe'den rivayet etmiştir.
İsnâdın zaafının sebebi râvisi olan Leys bin ebî Süleym'dir.
117-118-el-Heysemî diyor ki: "İsnâdında yer alan Usâme bin Zeyd b. Eslem, zayıf bir râvidir" (Mecma' I, 64).
119-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre şeklindedir.
Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 58, s. 2163) ve Tirmizî (no. 2866) tarafından tahrîc olunmuştur.
120-Asl-ı senedi şöyledir: Bakiyye bin el-Velîd an Büceyr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Cübeyr b. Nüfeyr an Nevvâs.
Câmi'inde (no. 2859) tahrîc eden Tirmizî, Bakiyye sebebiyle isnâdı hakkında "garîb" hükmünü vermiştir.
121-el-Münzirî, Tergîb'inde (III, 244) diyor ki: "Bunu Rezîn zikretti, ancak asılları içinde bu hadisi göremedim. Buna karşılık başka bir lafızla ve hasen bir senedle olmak üzere bu hadisi Ahmed ve Bezzâr kısa bir metinle rivayet ettiler."
Bu rivayet, Ahmed'in Müsned'i (IV, 118) ve el-Hâkim'in Müstedrek'i gibi hadis kitaplarında Nevvâs'ın hadisinde tahrîc olunmuştur. Üstelik el-Hâkim'in "Müslim'in şartınca sahih olup illeti de yoktur" hükmünü Zehebî de onaylamıştır.
123-Bezzâr'ın Ali'den rivayeti hakkında Heysemî şunları söylemektedir: "Bezzâr'ın şeyhi olan el-Hasan bin Muhammed bin Abbâd dışındaki râvileri güvenilir kişiler olup, bu zâtı da tanımıyorum." (Mecma' I, 44).
Sözkonusu el-Hâris bin el-Hâris el-Eş'arî'nin hadisi metin olarak daha uzun olup, Tirmizî (no. 2863), İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Müstedrek'inde (I, 421 el-Hâkim tarafından tahrîc edilmiştir. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb"; el-Hâkim ise "Sahihayn'ın şartlarına uygun" hükmünü vermişlerdir.
124-Asl-i senedi: Amr bin Murre an Ebî Ubeyde an Ebî Mûsa.
Müslim (îmân no. 293, s. 161-2) tahrîc etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRİNCİ KİTAP
İMAN VE İSLÂM HAKKINDA
BİRİNCİ BAB
İMAN VE İSLÂM'IN HAKİKAT VE MECAZ OLARAK TARİFLERİ
BİRİNCİ FASIL
İMÂN VE İSLÂM'IN FAZİLETİ
İKİNCİ FASIL
İMÂNIN HAKİKATİ
1- İSLÂM-İMAN TARTIŞMASI:
2- İHSAN:
3- KIYAMET ALÂMETLERİ:
ÜÇÜNCÜ FASIL
MECÂZ HAKKINDA
İMANIN ŞUBELERİ:
Birinci Kısım: Tasdikle İlgili İtikadiyat'tır
İkinci Kısım: Dille Alakalı Ameller
Üçüncü Kısım: Bedenî Ameller
1. Çeşit: Muayyen Şeylere Ait Olanlar
2. Çeşit: Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler
3. Çeşit: Âmmeye Müteallik Şeyler
İKİNCİ BAB
İMAN VE İSLAM'IN HÜKÜMLERİ
BİRİNCİ FASIL
KELİME-İ ŞEHÂDET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ
MÜSLÜMANI KÂFİRLİK, MÜNAFIKLIK VE BENZERİ TÂBİRLERLE İTHAM EDEMEYİZ
Düşülen Mühim Bir Hata:
İKİNCİ FASIL
BİAT AHKÂMI
Bir İstitrad:
İMAMET VE İTAAT MESELESİ
Dinimizde İtaate Verilen Ehemmiyet
İtaat Edilecek Üç makam:
Ululemr:
Ululemr Etrafında Birlik:
Biat Şartı İtaat:
Hoşa Gitmese de İtaat:
Allah İçin Beyat:
İmametle Alakalı Hükümler
İmametin Târifi:
Akidedeki Yeri:
İmamın Varlığı Dinen Zarurîdir:
İmamın Varlığı Hikmeten (Aklen) Zarurîdir:
İmam Tayini Farz-ı Kifâyedir:
İmamda Aranan Şartlar:
Kureyşî Olması Meselesi:
İmamete En Liyakatli Olan Kim?
Liyakatsızın İmamlığı:
Zorba İmam:
Fasık, Zalim İmam:
İyi İmam:
Selefin Hassasiyeti:
Fasık Emîre İtaatle Alakalı Bir Hâdise:
Fasık Ve Zalim İmama İtaati Emreden Hadisin Tam Metni:
Asi İmama İsyan Eden:
Facirin Dine Hizmeti:
Münkeri Takbih:
Hürmetsizlik Etmemek:
İmama İtaatin Hududu:
Körü Körüne İtaat Yok:
İmama Ne Zaman İsyan Edilir?
Makam Hususunda Nizâ:
Azli Gerektiren Tabiî Haller
Azledilen Tekrar Seçilemez:
Sebepsiz Azl Mümkün Mü?:
İstifa:
Neden İtaatte Israr Ediliyor?
İmamın Tayin Ve Tesbiti
Biat Akdi Alenî Olmalıdır:
İmam Tektir:
Asker De Sultana İtaat Etmelidir:
Ümerâya Karşı Dikkatli Olunmalı:
ÜÇÜNCÜ FASIL
MUHTELİF AHKÂMLAR
Kadının Dövülmesi Meselesi
1- Meşru Sebep:
2- Cezanın Usûl Ve Miktarı:
ÜÇÜNCÜ BAB
İMÂN VE İSLÂM'A GİREN MÜTEFERRİK HADÎSLER

BİRİNCİ KİTAP

İMAN VE İSLÂM HAKKINDA

*

BİRİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM'IN HAKİKAT VE MECAZ OLARAK TARİFLERİ

BİRİNCİ FASIL

İMAN VE İSLÂM'IN FAZİLETİ

İKİNCİ FASIL

İMANIN HAKİKATI

ÜÇÜNCÜ FASIL

MECAZ HAKKINDA

*

İKİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM'IN HÜKÜMLERİ

BİRİNCİ FASIL

KELİME-İ ŞEHÂDET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ

İKİNCİ FASIL

BİAT AHKAMI

ÜÇÜNCÜ FASIL

MUHTELİF AHKAMLAR

BİRİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM'IN HAKİKAT VE MECAZ OLARAK TARİFLERİ

BİRİNCİ FASIL

İMÂN VE İSLÂM'IN FAZİLETİ

?1? ?? ??????? ?? ??????? ?‘??????? ???? ????? ???? ???: ??? ????? ????? #]???? ?????? ??? ? ?????? ?? ?????? ???????? ? ??????? ????? ????? ????????? ???????? ??????????? ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ??? ??????? ?????? ????? ??????????? ????? ????????? ???: ????????? ?????? ????????? ????? ??? ???? ???????? ???? ????????[?????? ???????? ????????.????? ???? ?????]???? ?????? ?? ? ????? ?? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????[.

1. (1)- Ubade İbnu's-Sâmit el-Ensarî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına Allah'ın bir ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed'in onun kulu ve Resûlu (elçisi) olduğuna, keza Hz. İsâ'nın da Allah'ın kulu ve elçisi olup, Hz. Meryem'e attığı bir kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, keza cennet ve cehennemin hak olduğuna şehâdet ederse, her ne amel üzere olursa olsun Allah onu cennetine koyacaktır."[1]
Müslim'in bir başka rivayetinde şöyle buyrulmuştur:
"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederse Allah ona ateşi haram kılacaktır."[2]

AÇIKLAMA:

İmana müteallik en câmi hadislerden biri budur. Hadiste İslâm inancının temel prensipleri beyan edilmekten başka belli başlı batıl inançlar da reddedilmiş olmaktadır:
1- Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in risâleti: Bu İslâm inancının birinci akidesi sayılabilir. Zira tevhid'e yani Allah'ın birliği inancına İslâm dışında da rastlanabilir.
2- Tevhid inancı: Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğine inancın en zarûri gereği Tevhîd'dir. Yâni kâinatı yaratan, tedbir ve terbiye eden Bir'dir. Herçeşit yardımcıdan, ortaktan müstağnîdir. Tevhid inancına prensip olarak başka dinlerde ve hatta felsefi sistemlerde bile rastlanabilir. Ancak İslâm'daki mutlak ve saf tevhid inancı başka hiçbir sistemde yoktur. Mutlak tevhid inancı iddia eden Yahudiler bile, Müslümanlardan çok farklıdır: Öncelikle Yahudileri düşünen onları kayıran millî bir ilâh düşüncesi galebe çalar. İslâm ulûhiyete milliyet izâfe etmez. Allah âlemlerin Rabbi'dir: Her millet, her canlı, her cansız bu "âlemler"e dahildir ve onun bir parçasıdır. Hayrı ve şerri, güzeli ve çirkini, ateşi ve soğuğu, arzı ve semâyı büyüğü ve küçüğü yaratan O'dur, tanzîm eden, terbiye eden O'dur.
Sonra Yahudiler, *"Üzeyr Allah'ın oğludur"* diyerek (Tevbe: 9/30) kaba bir üslubla tevhîdden uzaklaşırlar, iddia ettikleri vahdaniyet inançlarını lekelerler.
3- Bu hadiste, İslâm inancının üçüncü ana rüknü olan âhiret inancı da ifade edilmekedir: "Cennet haktır, cehennem haktır."
4- Hz. İsa'nın şahsiyeti: O'nun babasız yaratılışı, Yahudilerin Hz. Meryem'e iftiralarına sebep olurken Hıristiyanların da, O'nun babasının Allah olduğunu iddia etmelerine sebep olmuştur. Bir tarafta tefrit bir tarafta ifrat.
İslâm, Hz. İsâ (aleyhisselam)'nın yaratılan bir kul olduğunu te'yid ederek, hem Yahudilerin zina iftirasını reddeder, hem de O'na "Allah'ın oğlu" diyerek ifrata giden Hıristiyanları.
Bu hadiste görüldüğü üzere, Hz. İsa (aleyhisselâm) Allah'ın bir kelimesidir, yani "ol!" demesiyle oluvermiştir. Yâ-Sin suresinin 82. ayetinde ifade edildiği üzere Allah birşeyin olmasını dileyince "ol!" der, o şey hemen olur. O şeyin olması için "ol" emrinden başka bir sebebe ihtiyacı yoktur. Normalde herşey yine irâde-i ilâhî ile cereyan etmekte ise de bir kısım sebeplere bağlanmıştır. Aslında müsebbeb dediğimiz neticenin hâsıl olması için sebep zarurî değildir. Allah, müsebbeb'i, sebep perdesi olmadan da yaratır. Fakat, bu imtihan âleminde vukuâta her seferinde bir sebep perdesi koymak âdetullah'tır, ilâhî kanundur. Cenâb-ı Hak bu kanuna bağlı olmadığını Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif âyetlerde ifade etmiştir.
İşte Hz. İsa (aleyhisselâm) bunun müşahhas bir örneğini teşkil eder. Hz. Meryem'de tecelli eden "ol!" emri ile Hz. İsa (aleyhisselâm) babasız olarak yaratılmıştır.
Hz. İsa (aleyhisselâm) için "Allah'tan bir ruh" denmesini de, *"Ruh Rabbim'in emrindendir"* (İsra: 17/85) âyeti ışığında anlamak gerekir. Çünkü ruh'un

yaratılışı "ol!" emrinin tecellisiyle olmaktadır, sebep perdesi yoktur. Hz. İsâ (aleyhisselâm)'nın yaratılışı için de diğer insanların tâbi kılındığı sebep çerçevesinin haricine çıkılarak "ol!" emrinin tecellisi haber verilmiş olunca "Allah'ın Meryem'e üfürdüğü bir ruh" tâbiri uygun düşer. Nevevî'nin kaydettiği üzere, İslâm âlimleri, Hz. İsâ (aleyhisselâm)'ın Ruhullah veya Kelimetullah diye Allah'a izafesi'nin sâdece teşrif yâni Hz. İsâ'nın şerefini belirtmek gayesi güttüğünü belirtmişlerdir. Nitekim başka ayetlerde Nâkatullah (Allah'ın devesi) ve Beytullah (Allah'ın evi) tâbirleriyle deve ve ev teşrîf için Allah'a izâfe edilmişlerdir. Binâenaleyh, bu tabirlerle Hz. İsâ (aleyhisselâm)'nın teşrîfi, O'nun ilahlaştırılmasına veya Allah'ın bir parçası sayılmasına Kur'ânî bir delîl teşkîl etmez. Aksi takdirde bu izafetten hareketle kâinatı da Allah'ın bir parçası görmek gerekir. Çünkü herşey Allah'ındır, O'na izâfe edilebilir.
5- Hadisin diğer bir hükmü, imanlı olarak kabre girildiği takdirde, büyük günah işlemiş bile olsa, kulun ebedî olarak cehennemde kalmayıp, az da olsa yaptığı hayır sebebiyle cennete gideceği inancıdır. Bu ifâdede büyük günah işleyenler hakkında ileri sürülen ifrat ve tefrit fikirler reddedilmiş olmakta, Ehl-i Sünnet inancına esaslı bir açıklık ve delil getirilmektedir.
"Her ne amel üzere olursa olsun Allah onu cennetine koyacaktır" ifadesini Nevevî "Netice olarak" diye tevil eder. Yâni, "yaptığı kötülüklerin cezasını çektikten sonra, neticede cennete girecektir" demek oluyor.[3]

?2? ??? ??? ?????? ??????? ?? ???? ??? ?????? ?????????? ??? ????? ????? ????? ?? ????? # ???:]???????? ??? ???????? ???? ???? ?? ??????? ???????? ??????? ??? ??????[??? ??? ????]?????? ???? ???????: ?? ?????? ????? ?????? ??????[????? ??????? ?????.

2. (2)- Ebu Sa'îd İbnu Mâlik İbni Sinân el-Hudrî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimse ateşten çıkacaktır."
Ebu Sa'îd der ki: "Kim (bu ihbarın ifâde ettiği hakikatten) şüpheye düşerse şu ayeti okusun: *"Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz..."* (Nisa: 4/40).[4]

AÇIKLAMA:

Önceki hadisle ilgili açıklamanın son kısmında temas edildiği üzere, Ehl-i Sünnet akidesine göre, bir kimse mü'min olarak son nefesini verebildiği takdirde ebedî olarak cehennemde kalmayacaktır. Her günahkâr mutlaka cehenneme gidecektir de denemez, çünkü Allah dilediğini affeder. Affa mazhar olamayanlar günahı miktarınca cezasını çeker. Ancak, mü'min idiyse, yeri ebedî cehennem değildir. Hadisi rivayet eden sahâbî, bu müjdeli haberde tereddüde düşeceklere bir ayeti delil olarak göstermektedir. [5]

?3? ???? ??? ?????? ????? ??? ???: ??? ????? ?????? #:]???? ?????: ??????? ???????? ??????? ??????? ?????"???? ?????? ???????????? # ????? ???????? ???? ?????????[????? ??? ?????.

3. (3)- Yine Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Kim: 'Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Resûl olarak Hz. Muhammed'i seçtim (ve onlardan memnun kaldım)' derse cennet ona vâcib olur".[6]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi de önceki hadislerdeki kayıt ve şartlar çerçevesinde anlamak gerekir:
1- Mü'min olarak kabre girmek.
2- Hususî mağfirete mazhar olmadığı takdirde, kötü fiillerinin cezasını çekmiş olmak.
Bu kayıtlara yer verilmediği takdirde başka naslarla tesbit edilen prensiplere ters düşülür. İslâm'ın emirlerini yerine getirenle getirmeyen arasında fark kalmaz.
Kimler imanlı olarak kabre girer, farzları yapmayanların, yasaklardan kaçmayanların, lafla müslüman olduğunu söylediği halde, İslâm'ın emirlerini yapmakta kibirlenenlerin, meselâ tesettür, miras hukuku gibi bir kısım dinî emirleri "vakti geçmiş" veya "Araplar'a has" telakkî edenlerin kabre imanlı olarak girme şansları ne kadardır? kesin bir şey söylenemez.
Hadis, beşerî muâmelatta, bir kişiyi mü'min kabul etmede asgari bir ölçü vermektedir. O yönden mühimdir. Ayrıca büyük günah işleyenlerin uhrevî durumlarını açıklama meselesinde de önemli bir prensip vazetmiş olmaktadır. [7]

?4? ???? ????? ??? ????? ??? ???: ??? ????? ????? #:]??? ??????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ????? ??????????? ????????? ?????? ???? ??????? ????? ??????????? ??????? ?????? ????? ???????: ???? ??????? ?????? ??????? ??? ????????? ??????? ??????????? ???????? ?? ?? ???????? ?????? ?????[????? ??????? ???????? ???????? ??????.????? »??????« ??????.

4. (4)- Yine Ebu Sa'îd (radıyallau anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Bir kul İslâm'a girer ve bunda samimi olursa, daha önce yaptığı bütün hayırları Allah, lehine yazar, işlemiş olduğu bütün şerleri de affeder. Müslüman olduktan sonra yaptıkları da şu şekilde muâmele görür: Yaptığı her hayır için en az on misli olmak üzere yediyüz misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir şer için de, -Allah affetmediği takdirde- bir günah yazılır."[8]

AÇIKLAMA:

Tercümede geçen *"bunda samimi olursa"* ifadesinin Arapça aslı "İslâm'ı güzel olursa"dır. Yani: "Kul Müslüman olur, İslâm'ı da güzel olursa..." şeklindedir.
Âlimler, samimi olmayı (veya İslâm'ın güzel olmasını) "itikad ve ihlâsıyla tam olması, zâhiren ve bâtınen İslâm'ın ferde girmesi, ibadet sırasında Rabbinin kendisine yakınlığını hatırlaması, idrak etmesi..." diye açıklamışlardır.
Buhârî'nın rivayetinde, geçmiş günahlarının affedileceği belirtildiği halde hayırlarının da yazılacağı kaydı mevcud değildir. Ancak hadisin Kütüb-i Sitte dışında gelen vecihlerinde de yukarıda kaydedilen şekilde eski günahlarının affedileceği, hayırların hesaba geçeceği tasrih edilir.
Buhârî'nin bu ziyadeyi kasden iskat ettiği çünkü, kâfirken işlenen hayırların Allah'a yakınlık vesilesi olacağı meselesini Buhârî'nin, başka kaideler açısından, müşkilatlı bulduğunu söylemişlerdir. Ancak Nevevî ve Kadı İyâz bu yoruma katılmazlar. Nevevî şunu söyler: "Gerçek olan, muhakkik ulemanın icma ettiği husustur: Kâfir, sadaka, sıla-i rahm gibi hayır ameller işlemiş ise Müslüman olduktan sonra bu onun hayırlar defterine yazılır, yeter ki Müslüman olarak da ölmüş olsun." Kaidelere aykırılığı iddiasını da reddeden Nevevî "Bu iddia müsellem (benimsenmiş) değildir. Çünkü, kâfirin dünyadaki amellerinin bir kısmı

muteber addedilmiştir. Mesela kefâretü'zzihâr bunlardan biridir.[9] Kafir, Müslüman olmazdan önce, bu kefâreti yerine getirmiş ise, Müslüman olunca iade etmez" der.
İbnu Hacer, Nevevi'yi haklı bulur ancak o, neticeye bir başka yorumla ulaşır: "Kişinin Müslüman olunca, önceki amellerinin sevab olarak yazılması bir lütfu ilâhidir, bu, onlardan önceden sâdır olan amellerin kâfirken makbul olmasından dolayı değildir. Hadis, işlenen amelin sevabının yazılacağını belirtiyor, o amelin makbul olduğuna temas etmiyor. Kâfirken yapılan iyi amelin makbûl olma keyfiyeti İslâm olma şartına bağlanmış olması da muhtemeldir: Müslüman olursa makbûldür, olmazsa değildir. Bu görüş daha kavî'dir."
İbnu'l-Münîr, "iyi amelden dolayı küfür hâlinde sevab yazılır" iddiasının kaidelere aykırı olduğunu belirtmiştir. Çünkü, Kur'ân ve hadiste gelen naslar, "Kâfir, eski inancı üzerine ölürse, sâlih amellerinden hiçbirisinin kendisine faydası olmaz, hepsi hebâen mensur (faidesiz olarak) gider" diye kesin bir hükme varmıştır.
Hz. Aişe, İbnu Cüd'ân hakkında önceden yaptığı hayırlı amellerin ona faydası olmayacak mı? diye sorunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):*"O, hiç bir zaman: "Rabbim, günahlarımı kıyamet günü mağfiret buyur!" dememiştir."* diye cevap vermiştir. Bu hadisten de, mü'min olduğu takdirde önceki hayırlı amellerinden istifâde edeceği istidlal edilir. İman olmadıkça, kâfirin hayırlı amellerinden istifâde edemeyeceği istidlal edilir. İman olmadıkça, kâfirin hayırlı ameli makbûl değildir.
Ancak şu söylenebilir: Nasıl ki cennetin mertebeleri var, cehennemin de var. İman derecelere şâmilse küfür de derecelere sahiptir. Kâfir'in zalim ve sefihleri ile mazlum ve hayır sâhipleri aynı derecede yer almayacaktır. Yerleri mekân ve mahal olarak cehennemdir, fakat oradaki dereceleri, mevkileri, azabtan duyacakları hisseleri, bir değildir, farklıdır. [10]

?5? ??? ??? ?????: ????????? ?? ???? ?????? ??? ?????? ??? ?? ???? ????? # ???:]??? ??????? ????????? ?????? ????? ????? ??????? ???????? ??? ????? ????????? ??? ??????? ?????? ????? ????? ?????? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ?????[????? ???????.

5. (5)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı herbir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sâdece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder."[11]

AÇIKLAMA:

Cenâb-ı Hakk'ın kullarına karşı rahmetinin, mağfiretinin genişliğini ifade eden mühim hadislerden biri budur. Maamafih aynı mâna ayet-i kerîmede de ifade edilmiştir: *"Kim bir hayır yaparsa ona on katı verilir, kötülük yapan da misliyle cezalandırılır."* (En'âm: 6/160). Hayırların yediyüz misli artırılacağı şu âyette ifade edilmiştir: *"Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tânenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfu geniştir"* (Bakara: 2/261).
İyi niyetle kulluğa yöneldiğimiz takdirde Cenâb-ı Hak bizlere adaletle değil, mağfiretle muamele etmektedir: Bir suça karşı bir günah, fakat bir hayra karşı en az on olmak üzere 700 misli ve daha fazla sevap! Şühesiz bu, adâlet değil, lütuftur. Halbuki, Cenâb-ı Hak dileseydi yapılan hayırlar için hiçbir şey yazmayabilirdi ve bu gerçek adâlet de olurdu. Çünkü yapılan hayır, Allah'ın vermiş bulunduğu nimetlerin karşılığı olamaz: Hayat, sıhhat, maddî imkânlar gibi nice nimetler vermiş, istifade ediyoruz. Hava, su, güneş, yiyecekler vs. hep O'nun mülküdür. O'nun mülkünü kullanıyoruz, onun mahlukâtında tasarrufta bulunuyoruz. Bunlara karşı minnet, şükür ve kulluk borcumuz var. Yapılan hayırlar hiçbir surette nimetlere bedel olamaz, borcumuzu ödeyemeyiz. Öyle ise, ibadetler, hayırlar temelde geçmiş nimetlerin karşılığıdır. Gelecek nimetlerin yatırımı değildir. Ancak Cenâb-ı Hak lütfuyla gelecekte ücret vâdetmiş, cennet vâdetmiştir. Şu halde gelecek nimetler mahz-ı lütuf ve rahmettir.
Bu lütuf ve rahmetin büyüklüğü hayır amellerin en az on misliyle yazılmasında kendini gösteriyor. İhlâsımız nisbetinde, şartların ağırlığı nisbetinde Rabbimiz hayırları yediyüz ve hadsiz şekilde katlıyacağını da belirtmiştir.[12]

?6? ??? ?????? ?? ??? ?'????? ??? ????? ??? ???: ??? ????? ?????? #:]???? ????? ????? ??????? ? ????? ?? ?????? ?????? ?????????[????? ??? ????.

6. (6)- Muâz İbnu Cebel el-Ensârî (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kimin (hayatta söylediği) en son sözü Lâ ilâhe illallah olursa cennete gider"[13]

AÇIKLAMA:

İslâm uleması, bu ve benzeri hadislerde zikredilen "Lâilâhe illallah" tâbirinden maksadın kelime-i şehâdet olduğunu belirtirler. Yani kişiyi kurtuluşa götürecek şey sâdece Allah'ın birliğini te'yid değildir. Buna Muhammedu'r-Resûlullah cümlesi de dâhil olmalıdır. Bunlar, birini diğerinden ayırmak mümkün olmayan bir bütün teşkil ederler.
Münâvî, ölüm anında, her çeşit dünyevî ve nefsânî arzuların sönmüş olması sebebiyle, kelime-i şehâdeti teluffuzun ihlâslı, içten gelerek olacağını, bu sebeple Allah tarafından kabul göreceğini belirtir.
Bu çeşit müjdeli hadisler, ibadeti, tevbeyi sona bırakmayı gerektirmez. Kulluk edebi her an samimi olarak Allah'a ilticayı âmirdir. Ayrıca nasıl bir son bizi beklemektedir? Normal yaşlanarak, şuuru yerinde olarak can verebilecek miyiz, yoksa beklenmedik bir yaşta, hiç umulmadık bir anda mı ölüm yakalayıverecek? Günümüzde inanan pekçok insan gençlik gafletiyle şeytanın bu iğvasına kapılır. İbadeti, tevbeyi ihtiyarlığa bırakır. Son nefeste ihlâsla yapılacak tevbenin, telaffuz edilecek kelime-i şehâdetin yetebileceği söylenir.
Bektaşivari sözlerle kendini oyalayan nicelerinin umulmadık kazalara kurban gittiğini görmekteyiz.
Şunu da unutmamak gerekir, bu çeşit hadisler, kişinin eksik bıraktığı ibadetler, kul hakkıyla ilgili günahlar sebebiyle mâruz kalınacak azabtan garanti vermiyor. "Cennete gitmek" garantisi veriyor. Ehl-i Sünnet akidesi, az da olsa, bir hayır yapan mü'minin, cezasını çektikten sonra cennete gideceğini kabul eder. Mü'min olarak kabre giren bir kimse ebedî olarak cehennemde kalmayacaktır.[14]

??? ??? ??? ??: ????? ?? ??????? ????????? ??? ????? ??? ?? ????? # ???:]????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???? ????? ???? ???????? ???????? ??????? ????? ???? ????????. ?????: ????? ????? ???? ????? ???: ??? ??? ??? ????. ?????: ??? ??? ??? ????? ???: ??? ??? ??? ????. ?? ??? ?? ????????: ??? ???? ??? ??? ???[????? ??????? ????????.»?????« ???? ???????.

7. (7)- Ebu Zerr (Cündeb ibnu Cünâde el-Gıfârî) (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bana Cebrâil aleyhisselam gelerek "Ümmetinden kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmadan (şirk koşmadan) ölürse cennete girer"

müjdesini verdi" dedi. Ben (hayretle)
"zina ve hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum.
"Hırsızlık da etse, zina da yapsa" cevabını verdi. Ben tekrar:
"Yani hırsızlık ve zina yapsa da ha!" dedim.
"Evet, dedi, hırsızlık da etse, zina da yapsa!"
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dördüncü keresinde ilâve etti:
"Ebu Zerr patlasa da cennete girecektir."[15]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Buhârî'nin Kitâbu'l-Libâs'ta gelen vechinde Ebu Zer Gıfarî (radıyallahu anh) hazretlerinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i ziyare sırasında uyumakta olduğu belirtilir. Binaenaleyh Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadiste ifade buyurduğu müjdeyi Cibrîl (aleyhisselâm)'den rüyasında almış olmalıdır.
Ebu Zer hazretlerinin ziyade hayreti ve tekrar tekrar bu hayretlerini ifadesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir başka hadislerinden ileri gelmektedir. Orada: *"Zâni, zina ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zina etmez, içki içen, içki esnasında mü'min olduğu hâlde içki içmez..."* buyurmuştur.
İslâm uleması, büyük günahları değerlendirirken Ebu Zerr (radıyallahu anh)'in hatırladığı bu ikinci hadisi te'vil etmiş, öncekini esas almıştır. Yani zina eden kimse iman-ı kâmil sâhibi olarak zina etmez demektir. Böyle te'vil edilmediği takdirde zâhirine göre anlayıp Hâricî görüşü benimsemek gerekir ki; "Büyük günah işleyen kâfir olur" demektir. Ulema büyük günah işleyene kâfir demez. "Günahkârdır, tevbe ederse, Allah affedebilir" der. İmam-ı Âzam bu meselede imanla ameli ayrı mütâlaa eder. İman, kalble tasdik, dil ile ikrardır. Bu oldu mu, amele bakılmadan Müslümanlığına hükmolunur. Büyük günah işlese bile mü'mindir, her an tevbe ile rücu edebilir. Önceki hadiste de ifade edildiği üzere son sözü Lâilâhe illallah olduğu takdirde, günahlarından aff-ı İlâhiye mazhar olmasa bile cezasını çektikten sonra yine de cennete gidecektir.
Hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kayıtlara yer vermeksizin nihâî durumu ifade etmiştir. Tebliğde bu tarz, âsi kula ümid vermek ve onu tevbeye teşvik etmek gayesini güder.
Bu hadisin, bazılarına, fazla ümid vererek, günaha sevkedeceği şeklindeki mütâlaayı yersiz buluruz. Çünkü kulluk edebini idrâk eden bir insan Allah'ın affina güvenip günah işlemez. O edebi takınamayan idraksize zaten söz te'sir etmez, hevâsının kurbanı demektir. Bu hadis Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği en muteber, en sahih hadislerdendir. Rabbülâlemin adına konuşan Resûlu Ekremimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hakikatten, hayırdan başka kelam etmez.[16]

?8? ??? ???? ?? ????????? ?'????????? ??? ????? ??? ???: ??? ???? ?????? #:]???????? ????????. ???? ??? ?? ?????? ?????: ?? ?????????? ???: ?? ????? ??????? ??????? ????? ??? ????????? ????? ????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????????[????? ????.

8. (8)- Câbir İbnu Abdillah el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İki şey vardır gerekli kılıcıdır!" Bir zat:
- Ey Allah'ın Rasûlü! gerekli kılan bu iki şeyden maksad nedir? diye sordu: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam):
"Kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmış olarak ölürse bu kimse ateşe girecektir. Kim de Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmadan ölürse o da cennete girecektir" cevabını verdi"[17]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tebliğ edeceği bir hakikatı beyan etmezden önce, bu hadiste olduğu gibi, dikkatleri çekecek, merak uyandıracak, soru sorduracak bir üslub kullanırdı. Zihinler böylece hazırlandıktan sonra esas hakikatın tebliğine geçerdi. Böylece öğrenilen mesail unutulmayacak şekilde zihinlerde yer ederdi.
Bu gayenin tahakkuku için, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) çok farklı metodlara, tarzlara başvurmuştur.[18]

?9? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]???? ?? ?????? ??????: ???? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ???: ??? ????? ?? ??????? ?? ??? ?????? ???? ??? ????? ?? ????? ???? ???????: ????? ????? ??????? ??? ????????: ??? ??? ? ????? ?? ?????? ???????? ?? ???????[????? ???????.

9. (9)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e
"Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü senin şefaatinle en ziyâde saadete erecek olan kimdir?" diye sormuştum. Bana:
"Hadis'e karşı sende olan aşkı görünce, bu hususta senden önce bana bir başkasının sualde bulunmayacağını tahmîn etmiştim" açıklamasını yaptıktan sonra şu cevabı verdi:
"Kıyamet günü benim şefaatimle en ziyade saadete erecek olan kimse, samimi olarak ve içinden gelerek 'Lâ ilâhe illallah' diyen kimsedir"[19]

?10? ??? ??????? ?? ???? ??? ????? ???. ??? ??????? ?????? # ???:]????? '???? ????????? ???? ??????? ?????? ?? ????? ????? ??? '??? ?? ???????: ?? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ?????[. ????? ????.

10. (10)- Süheyb İbnu Sinân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Mü'min kişinin durumu ne kadar şaşırtıcıdır! Zira her işi onun için bir hayırdır. Bu durum, sâdece mü'mine hastır, başkasına değil: Ona memnun olacağı birşey gelse şükreder, bu ise hayırdır; bir zarar gelse sabreder bu da hayırdır"[20]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mü'minde bulunması gereken iki mümtaz sıfatı bu şekilde beyan etmektedir: Şükür ve sabır. Sağlık, nimet, makam, evlad, başarı gibi hoşuna giden her neye mazhar olursa bunu Allah'tan bilerek şükretmek gerekmektedir. Böylece, ucb, fakr, istiğna gibi mazmum hallere düşmekten korunur. Hastalık, idbâr, musibet, kaza gibi hoşa gitmeyen hâllerle karşılaşınca da bunun bir imtihan olduğunu, bunlarla kendisini Rabbinin imtihan ettiğini düşünür, bağırıp çağırmaz, kendisini düzeltmesinin yollarını arar.[21]

?11? ???? ??? ????? ??? ????? ???: ??? ??????? ?????? # ???:]???????? ?????? ???????? ???????? ? ???????? ?? ????? ?? ??? ?'??? ??????? ??? ???????? ?? ????? ??? ????? ????? ??????? ?? ?? ???? ?? ???????? ????????[. ????? ????.

11. (11)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan zâta yemîn ederim ki, bu ümmetten her kim -Yahudî olsun, Hristiyan olsun- beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa mutlaka cehennem ehlinden olacaktır"[22]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gelmesinden sonra, daha önceki bütün dinlerin neshedilip, hükümden kaldırıldığını açık bir şekilde ifade eder.
2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e inanıp-inanmamaktan dolayı sorumluluk bunu işitmeye bağlıdır. Uzak ve ıssız yerlerde yaşayan ve bu sebeple Risâlet-i Muhammediye'yi işitmeyenler sorumlu tutulamazlar. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:*"Biz elçi göndermedikçe kimseye azab etmeyiz"* (İsra: 17/15) buyrulmaktadır.
Hadiste Yahudî ve Hıristiyanların be-tahsîs zikri -Nevevî'nin belirttiği üzere- İslâm dininin bütün insanlığa şümulünü tebârüz ettirmek içindir. Zira bunlar kitap sâhibi semâvî dinlerdir. "Öyle olmalarına rağmen bu iki din mensubu İslâm'a girmekle mükellef olursa, semâvî aslı tamamen kaybolmuş kitapsız din mensupları daha ziyâde dehâlete mecburdurlar" denmiş olmaktadır.[23]

?12? ??? ???? ?? ???????]??????? ??: ????? ???? ?? ?????? ???????? ?????????? ???: ???? ???? ???? ??????? ?? ??? ??????? ???? ???? ??????? ?? ?????? ?????? ??? ??? ?? ???????? ???[. ????? ??????? ??????.

12. (12)- Vehb İbnu Münebbih'in anlattığına göre kendisine:
"Lâilâhe illallah cennetin anahtarı değil mi? dendi de:
"Evet, öyledir ama dişsiz anahtar olur mu? Dişleri olan anahtarın varsa kapın açılır, yoksa kapalı kalır, açılmaz" cevabını verdi.[24]

AÇIKLAMA:

Vehb İbnu Münebbih "diş" teşbihiyle, ibadet ve dolayısıyla "zahmet"i kasdetmiştir. İbadet olmadan, zahmet çekmeden sâdece lâilâhe illallah demekle cennete gidilemeyeceğini ifâde etmek istemiştir. Ne var ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*"Lâilâhe illallah cennetin anahtarıdır"* buyurduğu gibi, yukarıda 7 numaralı Ebu Zerr hadisinde de görüldüğü üzere bu kelimeyi samimiyetle benimseyen kimsenin de kurtuluşu söz konusudur. Bazı şârihler, Buhârî'nin bu rivayeti koymakla "ölüm ânında ihlâsla söylenen Lâilâhe illallah sözünün önceden işlenen günahları affettireceğine işaret ettiğini" söylerler. Çünkü ihlâs, tevbe ve nedâmeti müstelzimdir. Lâilâhe illallah'ın söylenmesi bu duruma alem olur.
Kişinin, nerede, ne zaman ve nasıl son nefesini vereceği bilinmediği için, bu çeşit rivayetlerden hareketle, "yaşlılık hâlinde yapılacak tevbe'ye güvenmek, günah amellerde ısrar etmek doğru değildir. Kulluk edebine de yakışmaz.
En doğrusu, "dişi bulunmayan bir anahtarın, hiçbir kapıyı açamayan düz bir çubuktan başka birşey olmaması" gibi amelin refakat etmediği Lâilâhe illallah sözüyle de kurtuluşa erişilemeyeceği düşüncesiyle hareket etmek, ibadetsiz vakit geçirmemektir.
Ancak bu ve benzeri hadislerin kullanılma yer ve durumlarını da bilmek gerekir: Ömrünü gafletle geçirenlerin, bir lütf-u ilâhî olarak âniden intibaha ve tevbeye geldikleri zaman, eski günlerin hacâleti altında ezilerek ye'se düşmemeleri için bu çeşit tebşîrata ihtiyaçları vardır. İntibaha gelen gâfil ve günahkârların bu çeşit teselliye olan ihtiyaçlarının şiddetinden olacak ki pekçok hadis ve ayet bu meseleye yer verir ve gönüllerine serinletici su serper:
"Ey Muhammed, de ki: "Ey kendilerine kötülük yapıp aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü o bağışlayıcıdır, merhametlidir" (Zümer: 39/53).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sıdk ile tevbe eden kimsenin, annesinden doğduğu gün gibi günahlardan temizleneceğini ifâde etmekten başka, Cenâb-ı Hakk'ın, tevbe edenin tevbesi sebebiyle, her eşyası üzerinde bulunan bineğini çöl ortasında kaybeden kişinin çaresizlik içinde bîtap düşüp uyuduğu esnada yanına gelen bineğini uyandığı sırada başucunda bulunca sevincinden ağzından çıkanı bile tartamayıp: *"Ey Allah'ım sen benim kulumsun ben de senin Rabbinim!"* demesi anındaki kadar sevindiğini ifade eder.
Kur'ân-ı Kerîm, intibaha gelen günahkârları psikolojik şoktan kurtarmak için tesellide daha da ileri bir ufuk gösterir, önceden işlenen günahların sevaba çevrilebileceğini müjdeler:
"....Tevbe eden, inanıp sâlih amel işleyenlerin kötülüklerini, iyiliklere çevirir, Allah bağışlar ve merhamet eder" (Furkan: 25/70).
Evet burada günahların silinmesi, yok farzedilmesi mevzubahis değil, Rahmet-i ilâhiyenin bir başka mertebede tecellisi söz konusu: İşlenen günahların sevaba dönüşmesi.
Ulema ayet-i kerîme'ye başka açıklamalar da getirmiş ise de, Râzi'nin kaydettiği dört te'vilden biri de bizim yukarıda kaydettiğimiz mânadır. Bu mânayı esas alan Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve Mekhûl, görüşlerine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretlerinin rivayet ettiği şu hadisi de delil olarak zikrederler:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bir kısım kimseler günahlarının çok olmasını temennî edecekler!" buyurmuştu.
"Bunlar kimlerdir?" diye sordular. Şu cevabı verdi:
"Onlar Allah'ın seyyiatlarını sevaba tebdil ettiği kimselerdir."
Bir başka hadiste şöyle anlatılır:
"Adamın birine kıyamet günü küçük günahları gösterilir ve hesaba çekilir. Adamcağız
"büyük günahlarım da ortaya çıkacak mahvolacağım" diye düşünürken Gaffâru'z-Zünûb:
"Şu kulumun işlediği her kötülüğe karşı bir hasene yazın" diyecek. Beklenmeyen bir lütuf karşısında adam tamaha kapılacak ve
"Benim büyük günahlarım da vardı, onları göremiyorum, keşke onlar da ortaya çıksa da karşılığında haseneler verilse" diyecek."
Bu sözleri söylerken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o derece güler ki arka dişleri bile görülür."[25]

?13? ??? ????????? ?? ???????? ?????? ??? ????? ???? ????? ???? ????????? ??????????. ???: ??????? ???????? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ??? ????? ???????? ??? ????? ?????? ????? ????? ????????? ???? ???? ???? ???? ????? ?? ???? ???????? ??????? ???? ??? ???????? ????? ????? ???? ???????? ??????????? ??????? ??? ??? ????????? ???? ??? ???? ?????: »?????? ??? ??????? ??????????? ???????????? ?? ?????????? ????????? ??????????? ?????? ???? ????????. ?Œ??«. ????? ????»???????« ??? ????? ???: ??????.

13. (13)- Abdullah İbnu Mes'ud el-Hüzelî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, bir adam kendisine
"Sırat-ı müstakim (doğru yol) nedir?" diye sordu. Ona şu cevabı verdi:

"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), bizi sırat-ı müstakimin bir başında bıraktı. Bunun öbür ucu ise cennete ulaşmaktır. Bu ana yolun sağında ve solunda başka tali yollar da var. Bunlardan her birinin başında bir kısım insanlar durmuş oradan geçenleri kendilerine çağırıyorlar. Kim bu dış yollardan birine sülûk ederse yol onu ateşe götürecektir. Kim de sırat-ı müstakîme sülûk ederse o da cennet'e ulaşacaktır." İbnu Mes'ud bu açıklamayı yaptıktan sonra şu ayeti okudu: *"İşte bu benim sırat-ı müstakimimdir, buna uyun. Başka yollara sapmayın, sonra onlar sizi Allah'ın yolundan ayırırlar...."* (En'âm: 6/152)[26]

İKİNCİ FASIL

İMÂNIN HAKİKATİ

?1? ?? ???????? ?? ??? ?? ?????? ??? ????? ?????? ???? ?? ????: ?? ???????? ????: ??? ??????? ?????? ?????? # ???????]??? ?“??? ?????? ???? ????: ???????? ??? ? ????? ?? ??????? ????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

1. (14)- Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine:
"Gazveye çıkmıyor musun?" diye sorar. Abdullah şu cevabı verir:
"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i işittim, şöyle buyurmuştu:
"İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, Kâbe'ye haccetmek, Ramazan orucu tutmak" [27]

?2? ??? ???? ?? ???????? ???: ????? ????? ??? ??? ?? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ??? ???? ?????? ????????? ????????? ?? ??????????. ??????: ?? ??????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? # ??????? ??? ????? ???? ?? ??????? ????????? ??? ????????? ??? ??? ??? ????? ????? ???? ???????? ????????? ??? ?????????: ?????? ?? ?????? ??Œ??? ?? ??????: ?????? ??? ????? ??????? ?????? ????. ????? ?? ???? ?????????: ??? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ???????????????? ??????? ??????? ???? ????????? ????
? ??????? ??? ??????? ???? ?“???? ?????? ????: ??? ?????? ????? ??????????? ????? ???? ???? ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ?????: ?? ??? “????? ???? ????? ????? ???????? ?? ????? ?????? ??? ??? ??????? ?????????.???? ???: ????????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????? ??? ???: ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? # ??? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ????? ????? ???? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ??? ????? ??? ??????? # ?????? ????????? ??? ????????????? ??????? ???????? ???? ?????????. ??????: ???????? ????????? ??? ?????. ????: ?“???? ??? ???????? ?? ? ????? ?? ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ??? ??????????? ????? ??????. ???: ??????. ??????????? ??? ???????? ???????????. ???: ??????????? ??? ???????. ???: ??? ???????? ???????? ????????????? ????????? ????????? ????????? ?Œ????? ???????? ????????? ??????? ????????. ???: ?????. ???: ??????????? ???? ?“??????. ???: ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????. ???: ???????????? ??? ????????. ???: ?? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????. ???: ??????????? ??? ???????????? ???: ?? ?????? ?“???? ????????? ???? ????? ????????? ???????? ???????? »????? ???? ???? ?????????« ???? ??????? ??????????? ?? ????????. ???: ?? ?????? ????????? ???????. ??? ??? ?????? ??????: ????????? ???? ?? ???: ?? ?????? ???????? ???? ????????? ?????: ?????? ????????? ??????. ???: ???????? ???????? ????? ?????? ?????? ???????????? ????????? ????? ?????? ?? ???????. ???? ??? ?????? ?? ???? ??? ??? ?????: ???????? ?? ????????.???? ?? ????: ??????? ???? ?? ???????? ????????? ????: ??
?????? ?????? ???? ????????? ?? ?? ?? ???????? ?? ?? ?? ??????????? ?Œ?? ???: ?? ?? ??? ??????? ???? ??????? ?? ???? ??????: ????? ???????? ???: ??? ???? ????????? ??????????? ???????? ???? ????????? ???? ???? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????.?????? ??????? ???? ?????? ????? ??????? ?? ??? ?????? ??? ?????? ????? ?? ??????? ???? ????? ?????? ????: ?? ????? ?????? ???????? ???? ?????: ????? ?? ???????.????: ???? ????? ???????? ???????? ???? ??????.????? ?? ??? ??????? ?? ?????? ????? ????? ??? ?????? ???????? ?????? ????????? ?Œ??.??? ???? ??? ???????: ????? ???????? ????? ?“????.????? ??????? ???? ?????? ????? ???: ???????? ????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ???? ?? ???? ????????? ????? ??????? ???? ?????? ??? ?? ????? ?????? ????????.???????? »????????????« ???????? ????? »??????« ??? ?????? ??????: ?? ???????? ?? ???? ??? ????? ????? ??. ?????? ????? ????? ?????? ?? ???? ????? ????? ????? ????????? ??????.

2. (15) Yahya İbnu Ya'mer haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbnu Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, Ashab'tan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, ondan kader hakkında şu heriflerin ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî'nin içinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'la karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah (radıyallahu anh)'a sokuldu. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmîn ederek, konuşmaya başladım:
"Ey Ebu Abdirrahmân, bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyorlar. Ve çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar." Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: "Bunlar, "kader yoktur, herşey hâdistir ve Allah önceden bunları bilmez" iddiasındalar." Abdullah (radıyallahu anh):
"Onlarla tekrar karşılaşırsan, haber ver ki ben onlardan berîyim, onlar da benden berîdirler." Abdullah İbnu Ömer sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: "Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onun hayrını kabul etmez."
Sonra Abdullah dedi ki: Babam Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bana şunu anlattı:
"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı:
Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver! Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:
"İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir." Yabancı:
"- Doğru söyledin" diye tasdîk etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik. Sonra tekrar sordu:
"Bana iman hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:
"Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır."
Yabancı yine:
"Doğru söyledin!" diye tasdik etti? Sonra tekrar sordu:

"Bana ihsan hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:
"İhsan Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor." Adam tekrar sordu:
"Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer:
"Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla birşey bilmiyor!" karşılığını verdi. Yabancı:
"Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı:
"Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir -Müslim'in rivayetinde fakir kelimesi yoktur- *davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir."*
Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. -Bu ifade Müslim'deki rivayete uygundur. Diğer kitaplarda "Ben üç gece sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaştım" şeklindedir- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)
Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı:
"Bu, Cebrail aleyhisselâmdı. Size dininizi öğretmeye geldi."[28]
Ebu Dâvud, bir başka rivayette "Ramazan orucu"ndan sonra *"cünüblükten yıkanmak"* maddesini de ilâve eder.
Yine Ebu Dâvud'un bir başka rivayetinde şu ziyâde vardır: "Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adam sordu:
"Ey Allah'ın Resûlü, hangi işi yapıyoruz, olup bitmiş (levh-i mahfuza kaydı geçmiş) bir işi mi, yoksa (henüz levh-i mahfuza geçmemiş) şu anda yeni başlanacak olan bir işi mi?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Olup biten bir işi" dedi. Adamcağız -veya cemaatten biri- yine sordu:
Öyleyse niye çalışılsın ki? Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamada bulundu:
"Cennet ehli olanlara cenetliklerin ameli müyesser kılınır, ateş ehli olanlara da cehennemliklerin ameli müyesser kılınır."
Benzer bir hadisi, Buhârî (rahimehullah) Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydeder. Bu hadise Tirmizî hâriç diğerlerinde de rastlanır. Mevzubahis rivayette, "şehâdette bulunman" yerine *"Allah'a ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmaman"* ifadesi yer alır.
Bu hadiste ayrıca *"Yalın ayak, üstü çıplak kimseler halkın reisleri olduğu zaman"* ziyadesi de mevcuttur.
Şu ziyade de mevcuttur: *(Kıyametin ne zaman kopacağı), Allah'tan başka hiçkimse tarafından bilinmeyen beş gayıptan (mugayyebât-ı hamse) biridir* buyurdu ve şu ayeti okudu: *"Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir. Rahimlerde bulunanı O bilir. Kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Ve hiç kimse nerede öleceğini bilmez..."* (Lokman: 31/34)[29]
Bir başka rivayette "üstü çıplaklar" tâbirinden sonra *"sağır ve dilsizler arzın melikleri (kralları) oldukları zaman"* ziyadesi vardır.
Nesâî'nin Sünen'inde şu ziyade mevcuttur: "Dedi ki:*Hayır, Muhammed'i hakikatle birlikte irşad ve hidayet edici olarak gönderen zât'a yemin olsun, ben o hususta (kıyametin ne zaman kopacağı hususunda) sizden birinden daha bilgili değilim. O gelen de Cibril aleyhisselamdı. Dıhyetu'l-Kelbî suretinde inmiştir."* [30]

AÇIKLAMALAR:

Yukarda kaydedilen rivayet, kader mevzuu üzerine yapılan münâkaşaların, daha Ashâbın sağlığında başladığını göstermektedir. Nitekim ehl-i kitaptan aldığı kaderi inkâr fikrini ilk ileri süren kişi bilinen Ma'bedu'l-Cüheni'nin ölümü hicri 80'dir. Bu devrede henüz birçok sahâbe hayattadır. Öyle ise Ma'bed pekçok sahâbe ile karşılaştı ve görüştü.[31]

1- İSLÂM-İMAN TARTIŞMASI:

Mütekaddimînden olsun müteahhirînden olsun, İslâm âlimleri iman nedir, İslâm nedir, bunların ikisi bir mi, ayrı mı çokca münâkaşa ederler. Meseleye naslardan hareketle çözüm bulmaya çalışanlar da bu müşkilâtı kesinlikle halledememişlerdir. Zira Cibrîl hadisi olarak bilinen yukarıdaki hadiste Hz. peygamber (aleyhissalâtu veselâm) dinin kalbe ve inanmaya taalluk eden esaslarını "iman" olarak, amele taalluk eden esaslarını da "İslâm" olarak açıklamasına rağmen başka hadislerde (meselâ az ilerde gelecek 18 numaralı hadis görülmelidir) de iman açıklanırken amele giren meselelere yer verildiği görülür. Aynı durum âyetler için de söz konusudur.
Nitekim Zührî, "İslâm kelimedir, iman ameldir" diye hükmetmiş, delil olarak da:*"Bedevîler 'iman ettik' derler, sen ey Muhammed onlara de ki: 'Hayır siz inanmadınız' öyle ise 'boyun eğdik' deyin henüz iman kalplerinize girmedi"* (Hucurât: 49/14) âyetini göstermiştir.
Bazı âlimler İslâm ve imanın aynı şey olduğunu söylemişler, delil olarak da *"Bunun üzerine, suçlu milletin arasında bulunan mü'minleri çıkardık. Zâten orada Müslümanların kaldığı tek ev vardı"* (Zâriyât: 51/36) âyetini göstermişlerdir.
Mevzuya temas eden, ilk hadis şârihlerinden Hattabî şu açıklamayı yapar: "Doğru olanı, mutlak hükme gitmeyip kayıtlı ve sınırlı konuşmaktır. Müslüman kişi, bâzı ahvâlde mü'mindir, bazı ahvâlde gayr-i mü'mindir. Fakat mü'min kişi, her durumda Müslümandır. Öyle ise her mü'min mutlaka Müslümandır, ama her Müslüman mutlaka mü'min değildir. Meseleye bu zâviyeden bakınca ayetlerin te'vili düzelir, konunun münâkaşası mutedil bir hâl alır. Naslar arasında ihtilaf da ortadan kalkar.
İmanın aslı tasdîk, İslâm'ın aslı itaat etmek ve boyun eğmektir. Kişi zâhirde itaat eder de içinden boyun eğmez, bazan da içinden boyun eğdiği hâlde zâhirde mutî değildir.
"Keza Hattâbî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:*"İman yetmiş küsur şubedir"* hadisi ile alakalı olarak şunu söyler: "Bu hadise göre, şer'î iman, şubeleri ve yüksek-alçak cüzleri bulunan bir mânaya isimdir. Bu durumda iman ismi, bu cüzlerin hepsi için kullanıldığı gibi, bazıları için de kullanılmaktadır. Hakikat, bütün şubelerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsine şâmil olur, tıpkı şerî namaz gibi. Nitekim onun da şubeleri ve cüzleri vardır. Bu cüzlerden bir kısmı için de "namaz" ismi kullanıldığı halde hakikat bütün cüzlerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsini içine alır. Bu duruma Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözü delalet eder: *"Haya imandan bir şûbedir."* Bu hadis, iman noktasında mü'minlerin kimisi üstün, kimisi geri olmak üzere çok farklı mertebelerde bulunduklarını da ifâde etmektedir.
İmam Bağavî hazretleri de şunu söyler: "Cebrail'in İman ile İslâm'dan sorup Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevap verdiği hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "İslâm" kelimesini amelden görünenlere isim yapmıştır. İman kelimesini de itikada giren bâtınî şeylere isim yapmıştır. Böyle bir taksîm amellerin imandan bir kısım olmayışından, kalb ile tasdik'in de İslâm'dan olmayışından, ileri gelmez. Aksine bu, hepsi tek birşey olan bir bütün hakkında yapılmış bulunan bir tafsil, bir ayırımdır. Bunların toplamı dîni teşkil eder. Bu sebeptendir ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Size Cebrail gelerek dininizi öğretti."*
"İman" ve "İslâm" isimleri tasdik ve amel her ikisini de kuşatırlar. Bu hususa da şu ayet delîl olur:
"Allah nezdinde mûteber din islâm'dır" (Âl-i İmrân: 3/19).
"Size din olarak İslâm'ı uygun gördüm" (Maide: 5/3).
"Kim din olarak İslâm'dan başkasına yönelirse bu ondan kabul edilmeyecektir." (Âl-i İmrân: 3/85). [32]

2- İHSAN:

Hadiste *"Allah'ı görüyor gibi ibadet etmendir"* diye târifi yapılan ihsan, mâneviyatta yüce bir mertebeye alem olmaktadır. İslâm dini, müntesiblerini, bu hedefe ulaşmak için gayret göstermeye teşvik eder. Dinin kemali, sadece farzların ifası ile gerçekleşmiyor. Kul, daha ileri mânevî mertebelerin varlığını bilecek ve onları elde etmek için gayret gösterecektir. Bu hadis, iman ve İslâm'ın ötesinde, tefekkürî bir mertebeye dikkat çekmektedir; İhsan mertebesi...
Nefsi, manevî kirlerden tezkiye ve tathir ile ruhu yücelterek ilahî kurbiyeti elde etmeyi kendine gâye edinen İslâm tasavvufunda geniş tahlîl ve izahlara tabi tutulan ihsan için şu kadarını söyleyebiliriz: Kişi bilhassa ruhî ve fikrî idmanlarla, ilahî murâkabe ve müşâhede altında olduğunu idrak etmeyi zihninde her an canlı ve sâbit kalacak bir alışkanlık hâline getirebilir. Mükerrer âyet ve hadisler söz ve fiil olarak her ne yapmakta isek, an be an kayda geçtiğini, hatta zihnimizden geçip fiile dökülmeyen duygu, düşünce ve niyetlerimizin bile yazıldığını, âhirette ömrümüzün her ânından bu yazılanlara göre hesap vereceğimizi beyan ederler. Hiçbir mü'min bu gerçeği inkâr edemez. Ancak hareketlerini her an bu düşüncenin tesiriyle yönlendiren mü'min çok azdır.
Öyle ise ihsan mertebesi'ne ulaşmak bu ilâhî murâkabeyi her an hissedecek bir idman ve gayrete bağlıdır.
İhsan, kolay görünse de kazanılması oldukça zor bir mertebedir. Ancak zorluğu nisbetinde kıymetli ve yücedir.
Bunu elde etmek için gösterilecek her gayret, atılacak her adım kişiyi yüceltecek, dünyevî ve uhrevî kazancını artıracaktır. Mü'min kişi, herşeye ümitle bakmakla emrolunmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gösterdiği her hedef beşerî gücün hâricinde değildir. Binaenaleyh ihsan mentebesini kazanmak ümîd ve gayreti hepimizin hem hakkı hem de vazifesidir. Cılız ayaklarıyla hac yoluna düşen karıncaya "Senin bacakların küçük, ulaşamazsın" denilince "Belki varamam bu doğru, ama o yolda ölemez miyim?" demiştir. Bu temsil, gücümüzün dışında görsek bile ihsan mertebesine talib olmanın gereğini anlamada yeterlidir.
Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) yüz kişiyi öldürdükten sonra Allah'a tevbe etmek üzere yola çıkan kâtilin daha tevbe mahalline varmadan yarı yolda ölüş hikâyesini tasvir eden ve attığı her adımın boşa gitmeyip, işine yaradığını ifade eden bir üslubla hâdiseyi anlattıktan sonra, hikâyeyi, tevbe azimlisi azılı kâtilin kurtuluşu ve rahmet-i Rahmân'a mazhar oluşuyla noktalar (Bak. 958 numaralı hadis).[33]

3- KIYAMET ALÂMETLERİ:

Yukarıdaki hadisin anlaşılmasında bir kaç noktanın daha açıklanması gerekmekterdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Kıyametin ne zaman kopacağı?" gibi normalde herkesi meşgul eden ama pratikte hiçbir faydası olmayan meseleyi kesin bir dille Allah'tan başka hiç kimsenin bilemiyeceğini ifade ettikten sonra alâmetlerine geçiyor:
Köle kadınların efendilerini doğurması: Bundan çıkarılan muhtelif mânalardan, İbnu Hacer tarafından tercîh edilen birine göre kıyamete yakın, ukuk artacak yani evlatlar annelerine, efendinin kölesine yaptığı tarzda, kötü muamele yapacaktır. Bir diğer yoruma göre de köle kadınlardan doğan çocuklar en yüksek makamlara çıkarak, komutan, vâli, sultan... olacaklar. İslâm tarihi böylesi büyüklerin örnekleriyle doludur.
İbnu Hacer, kıyamete yakın ictimaî nizamın iyice bozularak ahvâlin tersine döneceğini, süfelanın (cemiyetteki ayak takımının) itibarlı makamları ele geçirerek hâkim mevkiye geçeceklerini anlar ve bu mânânın hadisten çıkarılabilecek mânâların en doğrusu olduğunu, zira hadisin devamında beyan edilen, çobanların zenginleşip bina yarışına girmesi vaziyetinin de ictimaî bozulmaya delil olarak bunu te'yîd ettiğini söyler.
Davar çobanlarının bina yarıştırması: Bu husus da bizzat hadislerle te'yid edilen istikballe ilgili bir ihbardır, bir mucizedir. Hadisin Kütüb-i Sitte dışında kalan diğer hadis mecmualarında rivayet edilen farklı şekillerinde yer alan başka açıklamaları da nazar-ı dikkate alan âlimler fakir köylülerin zenginleşip, zorla idareyi ele geçireceğini anlar. *"Nebat (köylü Araplar) ahalisinin kibarlaşıp şehirlerde köşkler edinmelerini dinin (yani İslâm'ın getirdiği değerler sisteminin) inkılabı (altüst olması) demektir"* hadis-i şerifini de nazar-ı dikkate alan Kurtubî, hadis üzerine şu açıklamayı yapar: "Burada ictimaî ahvâlin tebeddül edip değişeceği haber verilmektedir. Bu bilhassa bâdiyede yaşayanların (köylülerin, göçebelerin) devlet işlerini istila edip, zorla memlekete hâkim olmalarıyla gerçekleşir. Bunlar, kurdukları hâkimiyet sonucu zenginleşirler ve bütün himmetlerini binalar dikmeye ve bununla övünmeye sarfederler. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu zamanda şâhid olduk.
"Hz. Peygamber'in (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisinde Batı tipi demokrasi rejimlerinin ihbar edildiğini anlayanlar da mevcuttur.[34]

?3? ??? ???? ??? ????? ??? ????? ???? ???:]????? ?????? ????? ???? ??????? # ?? ????????? ??? ?????? ???? ??? ???? ??????? ?? ??????? ?? ????????. ?? ???: ???????? ?????? ????: ??? ?????? ?‘???? ???????.???????? ?? ????? ??? ?????: ??? ?‘?????? ???????????. ??? ????: »?‘??????: ???????? ????????? ??????????« ????: ???? ?????????? ???? ??????? #: ??? ?????????. ????: ??? ???????? ??????? ????? ?? ???????? ?? ????? ???? ?? ??????. ???: ??? ??? ???????? ????: ????????? ?????? ????? ???? ????: ?????? ????? ??? ?????? ??????? ???: ?????? ???. ???: ????????? ??????? ?????: ?????? ????? ?? ???????? ????????? ?????? ?? ?????? ????????. ???: ?????? ???. ?????: ???????? ???????? ??????.?????? ??????? ???? ??????? ??? ???????? ??? ?????????. ??? ?????????? ???. ???: ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ?? ????? ???? ???????? ?? ??????????? ??????????? ??? ????????. ???: ?????? ????. ???: ???????: ????? ???? ????? ???? ????? ????? ???? ????? ?? ?????? ???? ?????? ??? ?????????? ???? ??? ??? ???? ????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .
???? ???? ??? ???? ????: ?? ??????? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ??? ?????? ????? ?????????? ???: ?????. ???: ?????? ?????? ?????????? ???: ??????. ???: ?????? ?????? ?‘????? ????: ??????. ???: ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ??? ?????? ???: ??????. ???: ??????? ???? ??????? ???????? ?‘???? ???????? ????????? ?????? ??????????? ????: ??????. ????: ???????? ??????? ??? ????? ???? ?????? ?? ?????? ????????? ???? ??????. ????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????: ?????? ???? ??????? ?????????. ??? ????????. ??? ?????? ????. ???: ???????? # ??????? ?? ???? ????? ?????? ?????????: ?????????? ??????? ?????? ????????? ???? ????????? ??????: ??? ????? ?????: ???????? ????????? ??????? ? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ????? ??????? #: ?????? ?????? ??????????? ????????.

3. (16)- Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz mescidde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte otururken, devesine binmiş olarak bir adam girdi ve mescidin avlusuna devesini ıhıp bağladıktan sonra:
"Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Biz:
"Dayanmakta olan şu beyaz kimse" diye gösterdik.
-Nesâî'deki Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'ın rivayetinde: "Şu dayanmakta olan hafif kırmızıya çalan renkteki kimse" diye tasvîr mevcuttur.- Adam:
"Ey Abdulmuttalib'in oğlu! diye seslendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buyur seni dinliyorum" dedi. Adam:
"Sana birşeyler soracağım. Sorularımda aşırı gidebilirim, sakın bana darılmayasın" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haydi istediğini sor!" Adam:
"Rabbin ve senden öncekilerin Rabbi adına soruyorum: Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah mı gönderdi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kasem olsun evet!" Adam:
"Allahu Teâla adına soruyorum: Gece ve gündüz beş vakit namaz kılmanı sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah'a kasem olsun evet!" Adam:
"Allah adına soruyorum, senenin şu ayında oruç tutmanı sana Allah mı emretti? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah'a kasem olsun evet!" Adam:
"Allahu Teâla adına soruyorum: Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı Allah mı sana emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah'a kasem olsun evet!" Bu soru cevaptan sonra adam şunu söyledi:
"Getirdiklerine inandım. Ben geride kalan kabîlemin elçisiyim. Adım: Dımâm İbnu Sa'lebe'dir. Benu Sa'd İbni Bekr'in kardeşiyim."[35]
Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Bir adam geldi ve şöyle dedi: 'Bize senin gönderdiğin elçi geldi ve iddia etti ki sen Allah tarafından gönderildiğine inanmaktasın." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Doğru söylemiş" dedi. Adam tekrar:
"Öyleyse semayı kim yarattı?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah" dedi. Adam:
"Peki bu dağları kim dikti ve içindekileri kim koydu?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah!" dedi. Adam:
"Peki semayı yaratan, arzı yaratan ve dağları diken Zât adına söyler misin, seni peygamber olarak gönderen Allah mıdır? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet!" dedi. Adam:
"Elçin iddia ediyor ki biz gece ve gündüz beş vakit namaz kılmalıyız, bu doğru mudur?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Doğru söylemiştir!" Adam:
"Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet!" dedi.
Adam sonra zekâtı, arkasından orucu, daha sonra da haccı zikretti ve bu şekilde sordu. Râvi der ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de her sualde *"Doğru söylemiş"* diye cevap veriyordu. Adam (son olarak) sordu:
"Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet" dedi. Adam sonra geri döndü ve ayrılırken şunu söyledi:
"Seni hakla gönderen Zât'a kasem olsun, bunlar üzerine hiç bir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu kimse sözünde durursa cennetliktir!" buyurdu.[36]

AÇIKLAMA:

Bu hadis birçok noktadan ehemmiyet arzeder.
1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devri Arablarının konuşmada yemine verdikleri ehemmiyet ve yeminin inandırıcı ve ikna edici gücü.
2- Bedevîlerde tahkik esprisi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gönderdiği elçilerin getirdiği haber ve tebligât, Medine'ye gönderilen elçiler vasıtasıyla tahkîk edilmektedir. Usûl bahislerinde görüldüğü üzere, bazı âlimler bu rivayeti, âlî isnad arama işinde delil olarak kullanmışlar, buna dayanarak, âlî isnad için seyahatler yapmanın sünnet olduğunu belirtmişlerdir.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) soruları ciddiyetle dinleyip teker teker cevaplandırıyor.
4- Dinin sadece farzlarını yapmak, kurtuluş için yeterlidir. Çünkü Bedevî'nin "Bunlar üzerine hiçbir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de" sözüne karşılık Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Bu kimse sözünde durursa cennetliktir"* buyurmuştur.[37]

?4? ????? ???????? ??? ?????????????. ???: ????? ?????? ??? ??????? ?????? # ???? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ??? ???????. ????? ???? ?? ?????? ?????? # ????? ??? ?????? ???? ?"???. ????? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ?? ???????? ????????????? ??????: ???? ???? ??????????? ??? ? ?? ?? ????????. ?????? ??????? ?????? #:
???????? ?????????. ??????? ???? ????? ????????? ???: ? ?? ??? ????????? ???????? ???? ?????????? ????: ???? ????? ??????????? ???: ?? ?? ????????? ????????? ?????? ??????: ? ????? ???? ??? ? ??????? ??????. ?????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ??????? ??? ?????? ????????? ??? ??????? ????????? ????? ?? ???????? ????? ??? ????: ????? ???????? ??? ?????.

4. (17)- Talha İbnu Ubeydillah haber veriyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Necid ahâlisinden bir adam geldi. Saçları karışıktı. Kulağımıza sesinin mırıltısı geliyordu, ancak ne dediğini anlayamıyorduk. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e iyice yaklaşınca gördük ki, İslâm'dan soruyormuş. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
*"Gece ve gündüzde beş vakit namaz"*demişti ki adam tekrar sordu:
"Bu beş dışında bir borcum var mı?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır ancak istersen nâfile kılarsın" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ramazan orucu da var" deyince adam:
Bunun dışında oruç var mı? diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır! Ancak dilersen nâfile tutarsın" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona zekâtı hatırlattı. Adam:
"Zekât dışında borcum var mı?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, ama nâfile verirsen o başka!" dedi. Adam geri döndü ve gider ayak:
"Bunlara ilâve yapmayacağım gibi noksan da tutmayacağım" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Sözünde durursa kurtuluşa ermiştir" buyurdu. Veya *"Sözünde durursa cennetliktir"* buyurdu.
Ebu Dâvud'da *"Kasem olsun kurtuluşa erer, yeter ki sözünde dursun"* şeklinde te'kidli olarak gelmiştir.[38]

?5? ????? ????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??? ??????? ???????. ????? ??? ???? ??????????? ????? ??????? # ????: ???? ???????? ?? ???? ????????? ????????. ???: ?????? ???????? ?? ????????? ????? ??????? ?? ????????: ???????: ???? ??????? ???? ?????? ????????? ????? ???????? ????????? ???? ?????? ?? ?????? ?????? ?? ????????? ?? ???????? ?? ?? ?????? ???????? ??????? ????? ???? ?????? ???? ???? ???????? ????????? ??? ?????????. ????????? ???????? ????????? ???? ?????. ????????? ???"??????? ???????? ??????? ??????? ???????: ???? ????????? ??? ?"??????? ???????: ?????? ?????????? ??????. ????: ????????? ?? ? ????? ?? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????? ????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????????? ???? ??????????? ???????????

??????????? ???????????. ????? ???????: ???????? ????? ???????. ?????? ???????????? ?????????? ?????? ???? ????????. ?????? ?‘?? ????? ???? ???: ?? ???? ??????????? ?????????? ?????? ?????: ????????? ????????? ?????? ???????? ???? ???? ??????????.»????????« ????? ?»???????« ???? ??? ????? ?????? ???? ????? ?)????????(??? ???? ??????. ?)??????????(?????? ?????? ???????? ?? ???? ???? ??????. ???? ?‘????? ?‘????? ????? ???????? ?? ????????? ?????? ???? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ?? ??? ??????? ???? ?? ????? ????? ?? ???.

5. (18)- Abdullah İbnu Abbas'ın rivayetine göre, bir kadın, kendisine küpte yapılan şıra (nebîz) hakkında sordu. Kadına şu cevabı verdi: "Abdulkays kabilesinin heyeti Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e geldiği vakit:
"Bu gelenler kimdir?" diye sordu.
"Rebîalılar" diye kendilerini tanıttılar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Merhaba, hoş geldiniz. İnşaallah bu ziyaretten memnun kalır, pişman olmazsınız" buyurdu. Misafirler:
"Biz uzak bir yerden geliyoruz. Sizinle bizim aramızda şu kâfir Mudarlılar var. Bu sebeple, size ancak haram ayında uğrayabiliyoruz. Öyle ise, bize kesin, açık bir amel emret, onu geride bıraktıklarımıza da öğretelim. Ve bizi cennete götürsün" dediler.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de onlara dört emir ve dört yasakta bulundu: Önce tek olan Allah Teâla'ya imanı emretti ve sordu:
"İman nedir biliyor musunuz?"
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Açıkladı:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şu kapları (şıra yapmada) kullanmalarını yasakladı: Hantem (topraktan mâmul küp), dübbâ (su kabağından yapılmış testiler), nakîr (hurma kökünden ayrılan çanak), müzeffet -veya mukayyer- (içi ziftle -katranla- cilalanmış kap).[39]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet çok farklı tariklerden gelmiştir. Hepsinde birbirini tamamlayan değişik bilgiler mevcuttur. İbnu Hacer Buhârî şerhinde ve bilhassa Kitâbu'l-İman'da hadisle ilgili pekçok teferruatı topluca sunar. Nevevî de Müslim şerhinde aynı şeyi yapar. Bunlardan bir kısmını özetleyeceğiz.
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelen heyete katılanların sayısı ile ilgili olarak bazan 14, 13, 40 gibi farklı rakamlar gelmiştir. Dikkatli tetkikler bu miktarı 45'e kadar çıkarmaktadır. Bir rivayette "13 kişilik süvâri" oldukları belirtilir. İbnu Hacer, heyetin 40 kişi olmakla birlikte 13'ünün reis durumundaki kimseler olabileceği, bu sebeple de binekleri bulunduğu tahminini yaparak te'lif eder. Muhtelif rivayetlerde zikredilen isimleri cemederek bu heyete katılanları ismen belirlemeye çalışır. Yirmiye yakın isim kaydeder.
Bu rivayet, Müslüman olmak için Medine'ye gelen heyetlerin miktarı ile alakalı bir bilgi verir ise de, rakamlara -rivayetlerdeki ihtilaf sebebiyle- fazla değer atfetmemek gerekir.
Heyetin başındaki zât el-Eşeccü'l-Abdî el-Asarî lakabını taşıyan el-Münzir İbnu Âiz (radıyallahu anh)'dir.
2- Bu heyet Medine'ye nisbetle doğu olan Bahreyn taraflarında yaşayan Rebî'a kabilesinin bir kolu olan Abdü'l-Kays karyesine mensubtu. Bunlarla Medîne arasında, henüz Müslüman olmayan Mudar kabilesi mevcut idi. Bunların daha önce İslâm'la şereflenmeleri şöyle izah edilir: Münkız İbnu Hayyan adında bir tüccar, eskiden beri Medine ile ticârî münâsebetlere sahibti. Sıkca gelip giderdi. Böyle bir uğrayışta, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le karşılaştılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nübüvvet öncesi tanışlarından biriydi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondan, kavmi ile ilgili bir kısım teferruat sordu, ileri gelenlerini ismen sayarak ne hâlde olduklarını öğrenmek istedi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu alâkası Münkız'ın derhal Müslüman olmasına kâfi geldi. Fatiha ve Alak surelerini öğrenerek Medine'den ayrıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Münkız (radıyallahu anh)'la Abdü'l-Kays kabilelerine mektup yazarak İslâm'a dâvet etti.
Münkız (radıyallahu anh), dönüşte Müslüman olduğunu hemen ilân etmekten çekindi. Mektubu da veremedi. Ancak Münkız'ın yaşayışındaki değişme, ibadetleri hanımının dikkatini çekmiş ve yadırgamıştı. Bir ara mektup eline geçti. Bu hanım yukarda Abdü'l-Kays heyetinin başkanı olarak ismini kaydettiğimiz el-Eşecc'in kızı idi.
Kız, babasına giderek kocası Münkız'ın kuşkulu durumunu anlattı: "Kocam Medine'den döneli tuhaf bir hâl aldı. Ellerini ayaklarını yıkıyor, -kıbleyi göstererek- şu tarafa yönelerek bir hareketler yapıyor, bazan belini büküyor, bazan yere kapanıyor. Geleliden beri hep böyle yapar oldu."
Babası, Münkız (radıyallahu anh) ile buluştu. Durumu konuştular. Münkız, İslâmiyet hususunda el-Eşecc'i ikna etti. O (radıyallahu anh) da Müslüman oldu.
Hz. Eşecc, kabilesinde İslâm'ı yaydı. Mektubu onlara okudu, toptan İslâm'a girmeye karar vererek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir heyet gönderdiler.
İşte yukarıdaki hadis bu heyetin gelişiyle ilgili bir sahneyi hikâye etmektedir.
Bazı başka rivayetlerde gelen bir tasrîhi de kaydetmek isteriz. Bu heyet, Medîne'ye yaklaşınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gâibden ihbar nevine giren bir mûcize olarak, ashabıyla yaptığı konuşmayı keserek: *"Şu cihetten az sonra doğuluların en hayırlısı olan bir heyet gelecek"* der. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları karşılamaya gider.
3- Abdü'l-Kays hey'eti Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e her zaman gelemeyeceklerini belirterek, cennete girebilmek için gerekli bilgileri, emirleri, yasakları öğretmesini isterler. Her zaman gelememelerinin sebebi aradaki Mudar kabilesidir. Onlar henüz müşriktir. Sadece haram aylarında yol emniyeti mevcuttur.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara hadiste görüldüğü üzere hac hâric İslâm'ın esaslarını öğretir ve bunlara ilâveten ganimetin beşte birinin vergi olacağı tâlim edilir. Hacc'ın niçin zikredilmemiş olabileceği üzerine âlimler çok farklı yorumlar yaparlar. İbnu Hacer hepsini reddederek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada bütün farzları, haramları saymayı gâye edinmemiştir. Nitekim, haramlardan sâdece içki ile ilgili haram üzerinde durmaktadır..." der.
5- Hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın İman'ı tarif ederken kelime-i şehâdetten sonra namaz, oruç, zekat gibi İslâm'ın şartları'na giren amelleri sayması dikkat çekicidir. Daha önce de temas ettik, İslâm âlimleri çoklukla bu gibi nassî delillere dayanarak İslâm ve İman'ın aynı şey olduğunu söylemişlerdir.
Şurası muhakkak ki, iman daha ziyade kalb ve vicdanın amelidir. Bu ancak dil ile ifâde edilebilir, samimi olup olmadığını ise Allah bilir. İmanın bu yönü kulları ilgilendirmez. İslâm ise, imanın gerektirdiği amelleri ifade eder. Amel, imanın lâzımıdır. Ama imân olmadan da, münafiklarda olduğu gibi, amel olabilir. Kâmil mânâdaki imanla kâmil mânadaki amel birdir, ayrılması mümkün değildir.
6- Hadiste bir kısım kapların kullanılması yasaklanmaktadır. Bunlar cahiliye devrinde şarap yapımında kullanılan kaplardır. Şarap yasağından sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şarap yapılan kapların kırılmasını da -bazı rivayetlerde- emretmiş ise de sonradan temizlenerek kullanılmasına izin vermiştir. Yukarıdaki rivayet daha ziyade şıra yapımında bir kısım kapların kullanılmasını yasaklamaktadır. Çünkü bunlar tahammürü (şaraplaşma) hızlandıracağı için şıra'nın hemen şaraplaşmasına sebep olabilmektedir. Maamafih, İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel gibi bazı âlimler şarap yapılan kaplarla ilgili yasağın mensuh olmayıp, hâlâ devam ettiğine inanmaktadırlar.[40]

?6? ?????? ???? ??? ????? ??????? ????? ?????? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? #:]? ??????? ????? ???? ??????? ???????: ???????? ?? ? ????? ?? ?????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ??????????[????? ??????? .

6. (19)- Hz. Ali (kerremallahu vechehu) diyor ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:*"Kişi dört şeye inanmadıkça mü'min olmuş sayılmaz: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed olduğuma, beni (bütün insanlara) hakla göndermiş bulunduğuna şehâdet etmek, ölüme inanmak, tekrar dirilmeye inanmak, kadere inanmak"*[41]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî buradaki nefyin kemâl'e değil asl'a râci olduğunu belirtir. Yani, bu sayılanlardan birinin eksikliği nâkıs bir mü'minlik ortaya çıkarmaz, "küfr"ü ortaya çıkarır. Bu dört esas birbirinin lâzımıdır, kemâle erdiricisi değil.
1- İki şehâdetin ikrarı: Allah'ın birliği ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bütün insanlığa gönderilmiş olduğu.
2- Ölüme, yâni dünyanın fâni olduğuna iman: Bunda Dehrîlerin iddia ettiği âlemin kıdem ve bekası inancının reddedilmesi söz konusudur. Günümüzde de bu inanç komünizm şeklinde berhayattır. Çünkü komünizm sadece bir ekonomik sistem değil, aynı zamanda bir inanç sistemidir. Temel akidesi dinleri "afyon" kabul edip tevhîd-risâlet-âhiret esaslarına dayanan dinleri reddetmektir. Âlemin terkib-tahlil şeklinde ilânihâye devam edeceğini iddia eder.
Bu nebevî sözle, ölümün de Allah'ın yaratmasıyla (Mülk suresinin baş kısmına bakılsın) olduğunun ikrar edilmesi kastedilmiş olabilir. Çünkü bir kısım tabiatçılar ölümü "biyolojik mizacın bozulması"yla izah etmişlerdir.
3- Ba'sü ba'de'l mevt, yani ölümden sonra dirilmeye inanmak: Bu inancın içine hesap, cennet, cehennem vs. inançları mevcuttur.
4- Kadere inanmak: Yani âlemde cereyan eden herşey Rabbülâlemîn'in takdiriyle, kaderiyle olmaktadır, tesâdüfe yer yoktur.[42]

??7? ?????? ??????????? ?? ????? ???????. ???: ????? ?? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? ??? ??????? ??????? ??????? ????????. ????????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ???????? ????????????? ????????? ??????: ???? ???????? ???????: ??????. ?????: ?????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????: ????????? ????????? ?????????. ????? ??? ???? ???????? .

7. (20)- eş-Şerrîd İbnu's-Süveyd es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, annem bana, kendisi adına mü'mine bir cariye âzad etmemi vasiyet etti. Benim yanımda, Sûdanlı (nûbi) siyah bir cariye var, onu âzad edeyim mi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Çağır, onu (göreyim)" dedi. Çağırdım ve geldi. Cariyeye sordu:
"Rabbin kim?" Cariye:
"Allah!" dedi, tekrar sordu:
"Ben kimim?" Cariye:
"Allah'ın elçisisin!" cevabını verince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bunu âzad et, zira mü'minedir" buyurdu.[43]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, bir kimsenin mü'min olup oladığına hükmetmek için aranması gereken temel vasıflar öğretilmektedir: Allah ve Rasûlüne inanmak. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu esasatın ikrarından sonra başka soru sorarak, tafsîle inmiyor. Sözgelimi Allah'ın isimlerini, sıfatlarını sormuyor. Namaz, oruç gibi amelleri yapıp yapmadığını da sormuyor. Müteâkip hadis de aynı mânayı te'yid etmektedir. Hatta Ebu Dâvud'un bir tahricinde câriye, konuşmaksızın, işaretle aynı şeyleri söylemektedir.
2- Cariyenin mü'mine olup olmadığının araştırılması, kefaret olarak âzad edilecek kölenin mü'min olması gerektiği içindir. İmam Şâfî, Mâlik ve Evzâî bu çeşit nasslara dayanarak gayr-i mü'min köleyi âzâd etmekle kefâret ödenemiyeceğine hükmetmişlerdir.
Ancak Ebu Hanîfe ve Ashâbı, katl'le ilgili kefaret dışındakilerin gayr-i mü'min köle azad etmek suretiyle de yerine getirileceğine hükmetmişlerdir.[44]

?8? ??????? ????????? ?? ?????? ????????. ???] ????? ?????? ?????? # ?????: ??? ?? ???????? ??????? ?????? ??????? ?? ??????????? ?????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???? ????? ????? ????????? ???????? ???????? ??????? ???????????? ??????? ????? ??????? #: ???? ?????? ??????? ??????? ?? ????????? ????? ?????? ????? ??????: ????? ??????? ?????? ??????: ????????? ???????? ????????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

8. (21)- Muâviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip:
"Bir cariyem var, çoban olarak çalıştırıyor, koyunlarımı otlatıyordum. Yakınlarda bir koyunumu yitirdi. Ne oldu? diye sorunca, kurt kaptı dedi. Koyunun kaybolmasına üzüldüm. İnsanlığım icabı câriyenin suratına bir tokat vurdum. Bu davranışımın kefareti olarak bir köle azad etmeyi adadım. Onu âzad edebilir miyim?" diye sordum. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cariyeye:
"Allah nerede?" diye sordu. O:
"Göktedir" deyince,
"Pekâlâ ben kimim?" dedi. Cariye:
"Sen Allah'ın Resûlüsün" cevabını verince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana yönelerek:
"Bunu âzad et, zira mü'minedir" buyurdu.[45]

AÇIKLAMA:

Açıklama için önceki hadisin açıklamasına bakılsın.[46]

?9? ?????? ?????? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ??????. ?????: ????? ??????? ?????? # ???????: ???? ???? ?“????? ???? ?????? ???????? ?????? ????“???? ??????? ??????????? ??????? ????? ???? ???????? .

9. (22)- Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim:*"İmanın tadını, Rabb olarak*

Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i seçip râzı olanlar duyar."[47]

AÇIKLAMA:

Nevevî'nin kaydına göre, Arapça'da râzı oldum demek "ona kanaat ettim, onunla yetinerek başkasına ihtiyaç duymadım" mânasına gelir. Böyle olunca, hadis, İslâm'a tam teslim olup, hayat yolu olarak onu seçmeyen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini tüm olarak beğenmeyen insanın, îmanın gerçek lezzetini hissetmiyeceğini ihbar etmektedir. Kendisini Müslüman bildiği halde bir kısım emirlerini tenkid eden, beğenmeyen, beşerî veya şahsî mütâlaalar ileri süren kimse, kendini bu hâllerden kurtarmadıkça, imanın halâvet ve lezzetini tadamıyacak demektir.
Kadı İyaz, hadisle ilgili şu kıymetli yorumu yapar: "Hadise göre, bu vasıfları taşıyan bir kimsenin imanı sahîh, nefsi iman hakikatlarında mutmain ve ruhen rahat olur. Zira söylenen hususlardan râzı olması, onlar hakkında kesin bir bilgi sâhibi olduğuna, basîretinin dinî mesâile nüfuz ettiğine, imanî neş'enin kalbine girdiğine delil olur. Zira kim birşeyden râzı olursa, o şey ona kolaylaşır. İşte mü'minin hâli de böyledir. İman gerçek muhtevasıyla kalbine girdi mi Allah'a ibadet ona kolay ve zevkli gelir."[48]

?10? ?????? ?????????? ?? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????. ?????: ????? ?????? ?????? #: ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?"?????: ???? ??????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?? ??????? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ??????? ???????? ????? ????? ?????? ???? ??????????? ??? ?????????? ??? ????????? ?? ????????? ???????? ?????? ??? ????? ???????? ???? ?????? ??????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ????? ??? ????.????? »????? ???« ?? ????? ?? ??? ???? ??????? ??? ??????? ????? ?????? ??? ????? ??????. ????? »?????? ?????? ????????« ???? ????? ?????? .

10. (23)- Abdullah İbnu Muâviye el-Gâzirî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: *"Üç şey vardır. Kim onları yaparsa imanın tadını alır: Sadece Allah'a kulluk eden, Allah'tan başka ilâh olmadığını bilen, her yıl gönül hoşluğuyla zekâtını veren! Zekâtını da yaşlı, uyuzlu, hasta, değersiz, küçük hayvanlardan vermez, aksine mallarının orta hâllilerinden verir. Zira Cenab-ı Hakk ne en iyisinden vermenizi emretmiştir, ne de en adisinden olana râzı olmuştur."*[49]

AÇIKLAMA:

Burada da önceki hadiste olduğu gibi imanın tadını nasıl duyacağımız açıklanmıştır. Israrla durulan bir husus zekât olarak verilecek malın evsafıdır. Zekatın malın orta halli olanlarından verilmesi irşad ediliyor: Ne mal sâhibinin gönlünün takılıp kalacağı en iyisinden alınmalı, ne de alan kimsenin haysiyetini rencide edecek derecede en değersizlerinden verilmeli. Zekât toplayanların bu hususa riayet etmelerini emreden başka hadisler de mevcuttur. Söz gelimi, sürüden alınacak bir koyun, sürü sâhibinin hususî itinasına, emeğine mazhar olmuş en gösterişlisi olmamalıdır.[50]

?11? ?????? ???? ?? ???? ?? ?????? ?? ???? ??????? ?? ???? ?? ??? ???]?????: ??? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ???? ?? ??? ????)'????? ????(?? ?????? ?? ????? ???????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ?? ?? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ????? ???"?????. ??????: ????? ????? ?"????? ????? ??? ???????: ??????? ???????? ????? ???????? ??????????? ???????? ??????? ????????? ????????? ???? ????? ??? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?? ????? ???? ?? ???? ???? ?? ?????? ???????? ??? ????????[. ????? ??????? .

11. (24)- Behz İbnu Hakîm İbni Mu'âviye İbni Hayde el-Kuşeyrî babası tarikiyle dedesinden şunu rivayet ediyor: "Dedim ki: Ey Allah'ın Resûlü, ben sana gelirken, seni ve dinini benimsemiyeceğim diye şunların (ellerinin parmaklarını göstererek) adedinden fazla yemin ettim. Meğerse, Allah ve Resûlünün öğrettiği dışında hiçbir şey anlamayan bir kimseymişim. Şimdi Allah rızası için senden soruyorum. Allah seninle bizlere ne gönderdi?" Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"İslâm"ı dedi.
"Pekâla, dedim, İslâm'ın alâmetleri nedir?" Şu cevabı verdi:
"Kendimi Allah'a teslim ettim, başka şeyleri terkettim" demen, namaz kılman, zekât vermendir. Her Müslüman bir başka Müslümana haramdır. İki Müslüman birbiriyle kardeştir ve birbirlerine yardımcıdırlar. Bir kimse Müslüman olduktan sonra müşrikleri terkedip, Müslümanlara karışmadıkça hiçbir ameli (Allah katında) makbul değildir."[51]

?12? ?????? ??????? ?? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????]??????: ??? ?????? ?????? ???? ??? ?? ?"???? ????? ? ????? ???? ????? ??????. ????? ???: ?????? ???????? ??????? ?? ???????[. ????? ???? .

12. (25)- Süfyan İbnu Abdillah es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir bilgi ver ki, bana yetsin ve sizden başka kimseye İslâm'dan sormaya hacet bırakmasın" dedim. Şu cevabı verdi:
"Allah'a inandım de, sonra da doğru ol" buyurdu.[52]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Cevâmi'u'l-Kelim denen özlü sözlerindendir. Bir kaç kelimelik bir söz olduğu halde çok geniş ve derin mânaları kucaklamaktadır: Allah'ı bir bil, yalnızca ona inan, sonra dinin gösterdiği doğru yoldan git, tevhidden hiç ayrılma, ölünceye kadar Allah'a itaatten yüz çevirme" demek olup, hadis şu ayete de mutabıktır: *"Rabbimiz Allah'tır; deyip sonra da doğrulukta devam edenlerin üzerine, melekler (ölümleri anında) inerler..."* (Fussilet: 41/30)[53]

?13? ?????? ??? ?????? ?????? ????? ????:]????: ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ?????????????? ????????? ??????? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ??? ??? ?? ???? ???? ????? ??????? ???? ???? ????????? ????? ????? ????? .

13. (26)- Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:*"Kim bizim namazımızı kılar, bizim kıblemize yönelir, bizim kestiğimizi yerse işte o, Müslümandır"*[54]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, bir kimseyi Müslüman addetmek için ne gibi fiillerin ölçü alınacağı açıklanmaktadır. 7, 8 numaralı hadislerde kişinin mü'min sayılması için aranması gerekecek itikadî durumlar belirtilmiştir.
Hadisin Buhârî, Ebu Dâvud ve Tirmizî'de gelen vechi biraz farklıdır: *"Ben, insanlar Lâilâhe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim bunu söyler, namazımızı kılar, kıblemize yönelir ve kestiğimiz şekilde keserse onların kanları, malları bize haram olur..."* şeklindedir.
Daha önce de geçtiği üzere, sadece kelime-i tevhid'in zikri, şehâdeti de tazammun ettiği içindir. Değilse, ulemanın ittifakıyla yalnızca Lailâhe illallah" demek bir kimsenin Müslüman sayılması için yeterli değildir. İbnu Hacer: "el-Hamdü'yü okudum" diyerek surenin tamamını kastedmemiz gibi Lâilâhe illallah kelimesiyle Muhammedurrasulullah kelimesini de kastederiz, bunlar ayrılmaz" der. Ancak şu da söylenmiştir: "Hadisin evveli tevhîdi inkâr edenler hakkında vârid oldu. Tevhîdi ikrar etti mi ehl-i kitab'a mensup bir muvahhid gibi olur. Böyle birisinin Müslüman sayılması için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiklerine inanması gerekir. Bu sebeple hadisin devamında zikredilen fiiller (namaz, kıblemize yönelme, kestiğimiz usulce kesilmesi -veya kestiğimizi yemeleri-) kelime-i tevhide atfedilerek eksiklik tamamlanmış, yanlış anlama ihtimali ortadan kaldırılmıştır. Esasen şerî namazın içinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın risâletine şehâdet mevcuttur. Hadiste, İslâm'ın, sadece birkaç meselenin zikriyle iktifa edilmesindeki hikmet şudur: Ehl-i kitap içerisinde namaz kılma, kıbleye yönelme, hayvanı kesme fiilleri mevcuttur. Ama bizimkinden ayrıdır. Bizim gibi namaz kılmazlar, bizim kıblemize yönelmezler, hatta kestiğimizi yemezler. Bu sebeple mezkur fiilleri bizim tarzımızda yapmadıkça Müslüman olamıyacaklarını ifade etmek için bu fiiller hassaten zikredilmiştir."[55]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MECÂZ HAKKINDA

?1? ???? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????: ???? ??????? ?????? #:]?‘????? ????? ??????????? »???? ??????: ???? ??????« ???????? ????????? ???????? ???? ?‘?????[. ????? ?????? ??? ?? ?????: ???????? ???? ??? ?? ??????? ??????? ?????? ?‘?? ?? ??????? .

1. (27)- Ebu Hüreyre anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"İman, yetmiş küsur -bir rivayette de altmış küsur- şubedir. Haya imandan bir şubedir."
Bir rivayette şu ziyâde vardır: *"Bu şûbelerden en üstünü "Lâ-ilâhe illallah" sözüdür, en aşağı mertebede olanı da yolda bulunan rahatsız edici bir şeyi kenara çıkarmaktır."*[56]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, pekçok vecihten rivayet edilen hadislerden biridir. Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadisler arasında yer alması da hadisin kıymetini artırmıştır. Kısmen belirtileceği üzere, İslâm uleması bu hadisin üzerinde ziyadesiyle durmuş, hadiste ifade edilen iman şubelerini Kur'ân ve hadise dayanarak, birer birer göstermeye çalışmıştır. İmam Beyhakî'nin henüz basıldığını işitmediğimiz muazzam bir tel'lifi bu hadîsten mülhemdir. Şu'abu'l-İman. İmam Beyhakî (rahimehullah) hazretleri, bu muazzam eserini imanın şubesi adedince bölüme ayırır, her bölümde o şubeye giren rivayetleri cemeder. Keza, İbnu Hibban Vasfu'l-İmân ve Şu'abuh, Ebu Abdillah Hüseyn el-Halîmî Fevâidu'l-Minhâc, eş-Şeyh Abdü'l-Celîl Şu'abu'l-İman, İshak İbnu'l-Kurtubî Kitâbu'n-Nesâîl yazmıştır.
Aynî, bu kitaplardan hiçbirini imanın şubelerini tesbitte tatminkâr bulmadığını belirtir.
2- Hadisle ilgili açıklamaya rivayetler arasındaki ihtilafa parmak basarak başlamak istiyoruz: "Buhârî'nin hadisinde olduğu üzere bazı rivayetler imanın altmış küsur şube olduğunu beyan ederken, bâzıları yetmiş küsur olduğunu, diğer bazıları altmış dört, otuz üç, üçyüz dokuz, üçyüz onbeş olduğunu belirtmiştir.
3- Keza bazılarında "şube" denirken, bazılarında ona bedel "hisâl" (hasletler), "bâb", "şerîat" (yol), "sehm" (pay) gibi yakın mânada başka kelimeler kullanılmıştır.
"....İmanın en üstün hasleti Lâilâhe illallah sözüdür."
"İman yetmiş küsür babtır."
"İslâm otuz üç şeriattır. Kim bunlardan birini Allah için yerine getirirse cennete girer."
"Aziz ve Celîl olan Rahmân'ın önünde bir levha vardır. Üzerinde üç yüz on dokuz şeriat vardır. Cenâb-ı Hak: "Kullarımdan, bana ortak koşmayan her kim bunlardan bir tânesini yerine getirse mutlaka cennete koyarım" der".
"İslâm seksen sehimdir.. namaz bir sehimdir, zekât bir sehimdir, Ramazan orucu bir sehimdir, hac bir sehimdir... Hiç sehmi olmayan zarar etmiştir."
4- Hadiste, küsur diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı bid'un'dur. Bunun Arapça'da neye delalet ettiği ihtilaflıdır. Bazıları "3-10 arası bir miktara delalet eder" demiş ise de diğer bazıları "3-9 arası" bir miktar, "2-10 arası" "12-20 arası," "3-7 arası", "5-7 arası" gibi miktarlara delalet ettiğini söylemişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel de "7'ye delalet eder" demiştir.
Aynî, en doğru görüşün bid'un kelimesinin 1-10 arası bir miktara delalet ettiğini söylemek olduğuna dikkat çeker.
5- Hadislerde gelen 60, 70 rakamları hususunda değişik yorumlar yapılmıştır. Umumiyetle bunlarla muayyen bir miktar değil, "çokluk" kastedildiği söylenmiştir. Bu rakamlara "küsur" kelimesinin ilâvesi "imanın şubeleri sınıra, sayıya gelmez, çoktur" mânasını taşır, zira tahdid kastedilseydi mübhem bırakılmazdı" denmiştir. Arapların 70 rakamını mübâlağa için kullandığı da söylenmiştir.
Ancak, bazıları da: "Zikredilen bu miktar imanın şûbeleridir, bundan murad bu şubeleri saymaktır" şeklinde iddiada bulunmuştur.
6- İbnu Hibban, mezkur şubeleri sayma hususunda Vasfu'l-İman ve Şu'abuhu adlı eserinde şunları söyler:
"Bu hadisin mânasını bir müddet araştırdım. Bu maksadla ibâdetleri saydım. Bunlar hadiste gelen miktarı çok aşıyordu. Sonra Sünen'lere yöneldim, onlarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın imandan addettiği ibâdetleri saydım, bunlar da yetmiş küsurdan eksik çıktı. Bu sefer Kitabullah'a yöneldim. Orada, Cenâb-ı Hakk'ın imandan addettiği herbir ibadeti saydım. Bu da yetmiş küsura ulaşıyordu. Kitap ve sünnette gelenleri birbirine ilâve ettim, tekrarları saydım. Gördüm ki, Allah ve Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'nün imandan saydıkları şeylerin toplamı yetmiş küsura ulaşıyordu, ne fazla ne de eksik. O zaman anladım ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kasdı, Kitap ve sünnette gelmiş olanların miktarıydı."
Bu miktarı içtihad yoluyla tesbite birçokları gayret sarfetmiştir ama tatminkar neticeye ulaşamamışlardır.
Kadı İyaz şöyle der: "Bu hususun tafsilatlı olarak bilinmemesi imana bir eksiklik getirmez. Çünkü imanın usul ve fürû'u malûm ve muhakkaktır. İmanın bu kadar şubesi olduğuna kabaca inanmak, vâcibtir. İman esaslarını ve mezkûr şûbeleri tâyin ve tafsil mevzu üzerine tesbit edilecek hususa bağlıdır..."
Kadı İyaz devamla der ki: "Bu, ilm-i İlahîde ve ilm-i Nebevîdedir, başkası bilemez. Şeriat bunların hepsini ihtiva eder. Ancak şeriat bunu bize bildirmemiştir. Bundaki cehaletimizden dolayı bir zarar görecek değiliz. Mükellef olduğumuz şeyleri teferruatıyla bilmekteyiz. Bilmekle emrolunduğumuz

şeyi biliyor, yasaklandığımız şeyden de kaçınıyoruz."
Aynî, bu çeşit iktibaslardan sonra imanın en yüksek şubesi ile en aşağı şubesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu hadiste belirttiğini kaydeder: *"...İmanın en âlâ şubesi lâilâhe illallah demektir, en aşağısı da yoldan rahatsız edici bir şeyi uzaklaştırmaktır."* .... Gerisi bu ikisi arasında yer alır. Biz bunları teker teker bilmesek de toptan inanırız. Nitekim meleklerden pek azını ismen bildiğimiz halde hepsine inanıyoruz ve bu bizim melek inancımıza bir noksanlık getirmez. Öyle de imanın şubelerine toptan inanmamız inancımıza bir nâkise getirmez...[57]

7- İmanın Şubeleri:

İMANIN ŞUBELERİ:

Aynî bu açıklamalardan sonra, mezkur şubeleri teker teker sayma denemesi yapar. İlgi çekici bulduğumuz için kaydedeceğiz. Der ki:
"Allah'ın avn ve yardımıyla diyoruz ki imanın aslı kalb ile tasdik, dil ile ikrar'dır. Fakat, kâmil ve tam bir iman tasdik-ikrâr ve amel'dir. Yani üç kısımdır.[58]

Birinci Kısım: Tasdikle İlgili İtikadiyat'tır

30 Şubedir.
1- Allah'a iman, Allah'ın zatına, sıfatlarına, birliğine ve benzeri olmadığına inanmak da buraya girer.
2- Allah'dan başka herşeyin hudûsuna (sonradan yaratıldığına) inanmak.
3- Meleklere inanmak.
4- Kitaplara inanmak.
5- Peygamberlere inanmak.
6- Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak.
7- Ahirete inanmak, kabir sualine, kabir azabına, tekrar dirilmeye, mahşerde toplanmaya, hesaba, mîzana, sırat köprüsüne... inanmak da buna dahildir.
8- Cennete ve oradaki ebedî hayata inanmak.
9- Cehenneme, cehennem azabına, kâfirlerin ebediyyen orada kalacağına inanmak.
10- Allah'ı sevmek.
11- Allah için sevmek, Allah için buğzetmek. Muhacir ve Ensar sahâbeyi, Âl-i Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ü sevmek de buraya dâhildir.
12- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i sevmek. Buna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salat ve selam okumak, sünnetine uymak da girer.
13- İhlaslı olmak ve riya ve nifakı terketmek de buraya girer.
14- Tevbe ve nedâmet etmek.
15- Allah'tan korkmak.
16- Allah'ın rahmetinden ümid etmek.
17- Ümidsizlik ve ye'si terketmek.
18- Şükretmek.
19- Ahde vefa göstermek.
20- Sabırlı olmak.
21- Tevâzu, büyüklere saygı da buraya girer.
22- Şefkatli ve merhametli olmak, küçüklere şefkat de buraya girer.
23- Allah'ın kazasına râzı olmak.
24- Allah'a tevekkül etmek.
25- Amele güvenmemek, kendini övmeyi ve kusursuz görmeyi terketmek de buraya girer.
26- Hasedi, çekememezliği terketmek.
27- Kin ve intikâmı terketmek.
28- Gadabı terketmek.
29- Aldatmamak, su-i zan sâhibi olmamak, hilekâr olmamak da buraya dahildir.
30- Dünya sevgisini terketmek. Mal ve makam sevgisini terk de buraya girer.
Kalbe müteallik güzel veya kötü amellerden herhangi biri aklına gelir de burada zikredilmemiş bulursan, o esas itibariyle bu saydıklarımızın dışında kalmaz, bunlardan birine dahil olduğunu azıcık bir tefekkürle görürsün.[59]

İkinci Kısım: Dille Alakalı Ameller

Bunlar da yedi şubeye ayrılır:
1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek,
2- Kur'an'ı tilâvet etmek,
3- İlim öğrenmek,
4- İlim öğretmek,
5- Allah'a dua etmek,
6- Allah'ı zikretmek, istiğfar da buraya dâhildir,
7- Boş laflardan kaçınmak.[60]

Üçüncü Kısım: Bedenî Ameller

Bu da kırk şubeye ayrılır. Bunlar da kendi aralarında üç çeşittir:[61]

1. Çeşit: Muayyen Şeylere Ait Olanlar

Bunlar on altı şubeye ayrılırlar:
1- Temizlik. Buna beden, elbise ve mekân temizlikleri de girer. Bedeni hadesten temizlemek için abdest almak, cenabetten, hayızdan, nifastan temizlemek

için yıkanmak da girer.
2- Namaz kılmak; buna farz, nâfile ve kaza namazları da girer.
3- Zekat vermek; buna sadaka vermek, sadaka-ı fitr ödemek, cömertlik, fukara ve misafirlere yedirip ikram etmek de girer.
4- Farz ve nâfile oruçlar.
5- Haccetmek, umre de buraya girer.
6- İ'tikafa girmek. Kadir gecesini aramak da buna dahildir.
7- Dînin yaşanabileceği yere gitmek, şirk diyarından hicret de buna girer.
8- Nezirlerini ödemek.
9- Yeminleri yerine getirmek.
10- Keffâretlerini ödemek.
11- Namaz içinde ve dışında setrü'l-avret (ayıp yerlerini örtmek, tesettüre riayet etmek).
12- Kurbanları kesmek, nezir kurbanı varsa onu da kesmek.
13- Cenâze işlerine bakmak.
14- Borcu ödemek.
15- Muâmelelerde doğru olmak, ribadan kaçınmak.
16- Doğrulukla şâhidlik etmek, hakkı gizlememek.[62]

2. Çeşit: Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler

Bunlar altı şubedir:
1- Meşru nikahla evlenip iffeti korumak.
2- Aileye karşı vazifelerini yerine getirmek. Hizmetçilere iyi muâmele de buraya girer.
3- Anne babaya iyi muâmele etmek. Onlara karşı ukuk (haksızlık)tan kaçınmak da buraya girer.
4- Çocukların terbiyesi.
5- Sıla-i rahm.
6- Büyüklere itaat.[63]

3. Çeşit: Âmmeye Müteallik Şeyler

Bunlar da onsekiz şubedir:
1- İdâreciliği adaletle yürütmek,
2- Cemaate uymak,
3- Ulu'l-emre itaat etmek,
4- İnsanları barıştırmak. Hâricilere ve âsilere karşı mücadele de buraya girer.
5- İyilikte yardımlaşma.
6- Emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'l-münkerde bulunmak (yani insanlara iyiliği emretmek, kötülükten menetmek).
7- Hududu (ağır cezaları) tatbik etmek.
8- Cihad etmek. Kışlalarda asker bulundurmak buna dâhildir.
9- Emaneti edâ etmek. Ganimetten beşte biri (hums) ödemek de buraya dâhildir.
10- Ödemek şartıyla borç vermek.
11- Komşuya iyi muâmele etmek.
12- Geçimli olmak. Helâlinden mal toplamak da buraya dahildir.
13- Malı yerinde harcamak. İsrâftan kaçınmak da buraya girer.
14- Selam'ı almak.
15- Hapşırana "yerhamukâllah" demek.
16- İnsanlara zarar vermekten kaçınma.
17- Eğlenceden kaçınmak.
18- Yoldan rahatsızlık veren bir cismi kaldırmak.
Bütün bunlar, toplam 77 şube yapar.[64]
Dikkat: Bu hadis, yoldan rahatsızlık veren birşeyi (ezâ) kaldırmayı imanın bir şubesi saymakla imar hizmetlerinin ehemmiyetine dikkat çekmiş, hayır sahiplerinin yol hizmetlerine eğilmelerine sebep olmuştur. İnsanların gelip geçtiği yerlerden çalı, çırpı, diken, taş, pislik gibi rahatsızlık veren birşeyi temizlemek imanın bir şubesi olursa yol inşa etmek, yol emniyetini sağlamak, yolcuların konaklayacağı yerler, köprüler yapmak ne kadar büyük ehemmiyet taşır. Allah nazarında makbul bir amel olur! Bu yüzdendir ki, İslâm âleminde daha ilk asırlardan itibaren yol ve posta hizmetleri gelişmiştir. Öyle ki, Emevîler devrinde ana yollara bugünkü gibi kilometre taşları dikerek merkeze olan uzaklık mil cinsinden sıkca gösterilmiştir. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızda geniş malumat vardır s. 466-468.[65]

??? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???: ??? ????? ?????? #:]??? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?"?????: ??? ????? ?????? ??????? ????? ???? ??? ???????? ?????? ????? ????? ??????? ?? ?????? ??????? ???????? ?? ?????? ?? ?????? ???? ??? ????????? ?????? ??????? ??? ????? ?????? ?? ??????? ?? ?????[. ????? ?????? ?? ??? ????.??? ???? ??????? ???? ????? ????? ???? ????? »??? ??????« ??? ??????? ?? ?????? ?????????? ?? ?????? .

2. (28)- Hz. Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu anlatıyor:
"Üç haslet vardır. Bunlar kimde varsa imanın tadını duyar: Allah ve Resûlünü bu ikisi dışında kalan herşeyden ve herkesten daha çok sevmek, bir kulu sırf Allah rızası için sevmek, Allah, imansızlıktan kurtarıp İslâm'ı nasib ettikten sonra tekrar küfre, inançsızlığa düşmekten, ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkmak."
Nesâî'nin kaydettiği bir diğer rivayette "bu ikisi dışında kalan" tabirinden sonra şu ziyâde vardır: *"Allah için sevmek, Allah için buğzetmek."*[66]

AÇIKLAMA:

Gerçek dindarlık Allah ve Resûlünü herşeyden çok sevmekten geçer. Bunun aksini düşünmek mümkün değildir. Nitekim bir ayet de şöyle buyurarak mevzuun ehemmiyetini tesbit eder:
"Ey Muhammed de ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticâret, hoşunuza giden evler sizce Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fâsık kimseleri doğru yola eriştirmez" (Tevbe: 9/24)
Burada emredilen Allah ve peygamber sevgisinin nasıl ortaya çıkacağı da bir başka ayette açıklanmıştır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uymak.
"Ey Muhammed de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun, ta ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı mağfiret etsin" (Âl-i İmran: 3/31).
Hadis'te, Allah ve Resûlü dışında kalan kimseleri sevmede de ölçü verilmekte Allah'ı memnun etmeyecek sevmelerden, buğzetmelerden kaçınmak emredilmektedir. Yani Allah'ın seveceği Hakk dostlarını sevmek, Allah'ın sevgisine lâyık olmayacağı belli olan sefih, hevaperest, din düşmanı kimseleri sevmemek. Allah rızası için olmayan sevmeler bizi dünyada onların yolunda gitmeye sevkedeceği gibi âhirette de zarara sebep olacaktır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"(Ahirette) kişi sevdiği ile berâber olacaktır"* buyurmuştur.
"Din sevgi ve buğzdan başka bir şey değildir" hadisini de gözönüne alacak olursak, dinimiz açısından "sevmek ve buğzetmek" duygularımızı kullanmanın ne kadar ehemmiyetli, hayatî bir iş olduğu anlaşılır. Kendisini Müslüman bildiği halde sevgi âlemini sadece artistler, sporcular, romancılar vs. dolduran veya Müslüman büyüklerine, İslâmî değer ve mefâhirlere gerekli alâkayı göstermeyen, sevmeyen Müslümanlar bu ayet ve hadislerin ışığında kendilerini muhasebe ve murâkabe etmelidir. Bilmelidir ki, ömür sermâyesinden, bir an bile olsa, pay ayırdığı her şeyden hesap verecektir.
Şu müteâkip hadisler de "sevgi kuvvemizi" kullanmamızla ilgili teferruatı beyan edecektir:[67]

?3? ???????? ?????? ?????? ?????? ???. ???????? ??????? ?????? # ???????:] ??????? ????????? ???? ????? ????? ????? ?? ??????? ???????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ????????.??? ???? ??????? ???? ????? ?????: ????? ???? ?? ???? ?????.

3. (29)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) bildiriyor; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri, beni, babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz" Nesâî'nin bir rivayetinde *"... malından ve ailesinden daha sevgili..."* denmektedir.[68]

?4? ???????? ?????? ?????? ?????? ???: ???? ??????? ?????? #:] ???????? ?????????? ????? ??????? '???? ?? ??????? ??????????[. ????? ?????? ?? ??? ????? ???? ??????? ?? ????: ??? ??????? .

4. (30)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh)'in rivayetine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri, kendi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe gerçek imana eremez."
Nesâî'nin rivayetinde *"...hayır şeylerden"* ziyadesi mevcuttur.[69]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, "Bu hadiste imanın nefyi görülüyor ise de aslında imanın kendisi değil, kemali nefyedilmekte" der. Araplarda bir şeyi ismen nefyetmekten muradın, o şeyden kemali nefyetmek olduğunu, buna çok sıkca başvurulduğunu belirtir. Ve: "Falanca insan değildir" sözünü misal verir. Sadece bu vasfi bulundurup imanın geri kalan rükünlerini ihmal eden kimseye de kâmil denemiyeceğini ayrıca belirten İbnu Hacer, bu sıfatı taşımayan kimseye kâfir denemiyeceğini de bilhassa tebârüz ettirir. Hadisin bu tarz beyanı mübâlağa içindir.[70]

?5? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? # ???:]???? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ??????????? ?'?????[. ????? ??? ???? .

5. (31)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:
"Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir, Allah için vermezse imanını kemâle erdirmiştir"[71]

?6? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???: ??? ?????? ?????? #:]???????? ???? ?????? ????????????? ???? ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ????????????[. ????? ??????? ???????? .

6. (32)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mü'min de, halkın, can ve mallarını kendisine karşı emniyette bildikleri kimsedir."[72]

AÇIKLAMA:

Burada da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kâmil mânada Müslümanı kastederek târif sunmaktadır. Değilse, eliyle diliyle başkasına zarar veren Müslüman kâfir olur mânasına gelmez. Ancak, başkasına zarar vermemek, emniyeti bozmamak gibi güzel vasıfların ehemmiyeti bu üslûbla daha açık ve daha müessir bir tarzda ifâde edilmiş olmaktadır. Zira, Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ünden bu tehdîdi işiten mü'min, en kıymetli sermayesi olan iman ve İslâm'ını zedelenmekten, eksilmekten korumak için bu davranışlardan elinden geldiğince kaçacaktır.[73]

??7? ?????? ????????? ?? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ???????? ???: ??? ????? ?????? #:]?????????? ???? ?????? ????????????? ???? ???????? ???????? ????????????? ???? ????? ??????? ?????? ??????[. ????? ?????? ?? ???????? ???? ??? ???????.??? ???? ??????? ????????: ??? ??? ??? ?? ?????? ??????. ???? ?'???? ?????? ???: ??????? ???????? ?????????? ?????? ??? ??? ?????? ?????? ?? ?????? .

7. (33) Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anh) hazretleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmedikleri kimsedir. Muhâcir de Allah'ın yasakladığı şeyi terkedendir."[74]
Sahiheyn ve Nesâî'de gelen bir başka hadiste şöyle denir: "Bir adam sordu:
"Ey Allah'ın Resûlü, İslâm'da hangi amel daha hayırlıdır?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yemek yedirmen, tanıdık tanımadık herkese selam vermen" dedi.[75]

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin muhâcirle ilgili kısmının anlaşılmasında şu husus bilinmelidir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye hicretinden Mekke'nin fethine kadar her tarafta Müslümanlar zayıf idi. İslâm'ı yaşamak mümkün değildi. Medîne'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) siyasi güçten uzaktı, çünkü orada Müslümanlar sayıca azdı. Durum böyle olunca hem Medine'deki sayının artıp siyâsî ağırlık kazanılması, hem de taşrada müslüman olanların İslâm'ı yaşayabilmeleri, kaybolmamaları için Kur'ân ve hadisler Müslüman olanları ısrarla, tekrarla ve hatta şiddetli ifadelerle hicrete çağırıyorlardı. İman nedir? diye soranlara, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "hicret etmektir" dediğine bile şahit olmaktayız.
Bu ısrarlar, teşvikler sonunda hicret etmek şartıyla biat etmek, sonra da ailesini, malını, mülkünü, kurulmuş hayat düzenini terkederek kuru canı ile Medîne'ye hicret etmek fevkalâde kıymetli bir amel olmuştu.
Mekke'nin Fethi'nden sonra vaziyet değiştiğinden Hz. Peygamer (aleyhissalâtu vesselâm) hicreti yasakladı. Hicret üzere biat edip, muhâcire vaadedilen mânevî ücretten nasibdar olmak isteyenler, bu maksadla ısrar edenler, talebi kabul edilmeyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında hatırı yüce olanlardan şefaatciye başvuranlar bile çıkmıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Fetihten sonra hicret artık kalmadı"* derken, hicret sevabını aynen kazandıracak, başka ameller göstermiştir: *".. Kötülüğü terketmendir","...Rabbinin hoşlanmadığı şeyleri terketmendir", "Hakiki muhacir Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk edendir"* gibi. (Bu mevzuda etraflı bir tahlili, Teblîğ, Terbiye ve Siyasî Taktik Açılarından HİCRET adlı kitabta sunduk).[76]

?8? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???: ??? ????? ?????? #:]??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ???“??????? ???? ?????? ????? ??????: ???? ???????? ???????? ?????? ???? ????? ???????? ??????????? ?Œ????[. ?Œ??. ????? ??????? .

8. (34)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini rivayet etti:
"Bir kimsenin mescide alâkasını görürseniz, onun mü'min olduğuna şehâdet edin, zira Cenâb-ı Hakk şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inananlar imar ederler" (Tevbe: 9/18).[77]

AÇIKLAMA:

Âlimler hadisten, kişinin mescide karşı göstereceği her çeşit alâkayı anlarlar: Cemaate devam etmek, zikir ve ilim halkalarına devam etmek, itikafa çekilme, mescidin inşası, imarı, tamiri, herhangi bir eksiğinin tamamlanması gibi maddî hizmetlerde bulunmak vs.
Şu halde bütün bu durumlar kişideki imanın tezâhürleridir. İnanmayanlar, İslâm'a karşı olanlar, mescidlerin imarına değil, tahribine koşacaklardır. Nitekim İslâm beldelerini küffâr işgal ettikleri zaman ilk iş mescidleri kapatmaktadırlar. Her yerde ve her zaman mescidlerden rahatsız olanlar küffâr olagelmiştir. Bu husus ayetlerle de te'yîd edilmiştir. Saîd İbnu Müseyyeb der ki: "Kim mescidde otururşa, Rabbi ile oturmuş olur, öyle ise hayırla yad edilmek onun hakkıdır."[78]

?9? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ???: ???? ????? ?????? #:]???? ???? ???? ?“?????: ??????? ?????? ???? ? ????? ?? ??????? ??? ?????????? ????????? ??? ????????? ??? ???? ????????? ???????? ???? ???? ??????? ?????? ????? ??? ?? ???????? ???? ???? ?‘??? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ??‘?????[. ????? ??? ???? .

9. (35)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:
"Üç şey vardır ki imanın aslındandır:
1- *Lailahe illallah diyene saldırmamak: İşlediği herhangi bir günahı sebebiyle bu kimseyi tekfir etme, herhangi bir ameli sebebiyle de İslâm'dan dışarı atma.*
2- *Cihad, bu Allah'ın beni peygamber olarak gönderdiği günden, bu ümmetin Deccâl'e karşı savaşacak en son ferdine kadar cereyan edecektir, onu, ne imamın zâlim olması, ne de âdil olması ortadan kaldıramayacaktır.*
3- *"Kadere iman"*[79]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, öncelikle kelime-i şehâdet getirmek suretiyle İslâm dairesine giren bir kimsenin hürmetine riayetin ehemmiyeti dile getiriliyor. Mü'minin işlediği günah ne kadar büyük olursa olsun tekfir edilemez. Bir mü'mine en büyük hakaret ona "sen kâfir oldun" demektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pekçok hadislerinde bunu yasaklar. Sahiheyn'de gelen tekfirle ilgili bir tehdîd şöyle: *"Kim kardeşine "ey kâfir!" derse, bu söz ikisinden biriyle döner."* Yani, kardeşi kâfir değilse, kendisi kâfir olur. Bu tehdid-i nebevînin şiddeti karşısında imanının kıymetini bilen bir mü'minin hiçbir kardeşini tekfir etmemesi gerekir. Maalesef bazı durumlarda, Müslümanlar, aralarına giren basit meselelerden, farklılıklardan dolayı hemen tekfir etmeyi bir vazife bilmişlerdir.
İkinci olarak, cihadın kıyamete kadar devam edeceği, baştaki idâreci zâlim bile olsa cihad emrine itaat etmek gerektiği ifade edilir. Cihadın şerî ıstılah'da tarifi "Küffâra veya âsilere karşı yapılan kıtâl"dir. Bu vasfa uymayan savaşlar cihad sayılmaz.
İmanın aslına giren üçüncü şey kadere imandır. İnsanlığı en çok meşgul eden hassas meselelerden biridir. Mü'min, tereddüt etmeden, hayır ve şer, büyük ve küçük bütün hâdisâtın takdir-i İlâhî ile olduğunu hemen kabul edecek, tereddüt göstermeyecektir. Aksi takdirde, "Allah'ın ilmi herşeyi kuşatmaz", "kudreti herşeye yetmez", "O'nun dilemediği şey cereyan eder." "Hâdiseler tesadüflere tâbidir" gibi imanımıza ters düşen pekçok mânalar ortaya çıkar.[80]

?10? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ??????. ??? ????? ?? ?????? ????? ?????? #]??????: ???? ???? ?? ???????? ?? ??????? ???????? ??? ??????? ????. ???: ??????? ?????????????? ?????? ??????. ???: ??? ????? ?“?????[. ????? ???? ???? ????.??? ????: ????????? ????? ??? ?????? ??? ??????????.?????????? ????? ?????? ??????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????]??????? ?? ?????? ??????: ??? ???????? ?????? ?? ????? ??? ‘?? ????????? ???? ?????? ???????? ?? ?????? ?? ???????? ??? ?‘??? ????? ????? ??? ?? ???????? ????? ???: ??? ????? ?“?????[????? »?????« ??????? .

10. (36)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabından bir kısmı ona sordular:
"Bazılarımızın aklından bir kısım vesveseler geçiyor, normalde bunu söylemenin günah olacağına kaniyiz." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"*Gerçekten böyle bir korku duyuyor musunuz?"* diye sordu. Oradakiler
Evet! deyince:

"İşte bu (korku) imandan gelir (vesvese zarar vermez)" dedi.
Diğer bir rivayette: *"(Şeytanın) hilesini vesveseye dönüştüren Allah'a hamdolsun"* demiştir.
Müslim'in İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan kaydettiği bir rivayet şöyledir: "Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulû, bazılarımız içinden öyle sesler işitiyor ki, onu (bilerek) söylemektense kömür kesilinceye kadar yanmayı veya gökten yere atılmayı tercîh eder. (Bu vesveseler bize zarar verir mi?)". Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır bu (korkunuz) gerçek imanın ifadesidir" cevabını verdi."[81]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Ashab, iradeleri olmadan içlerinden, kendiliğinden doğan vesveselerden sormaktadır. Bu hadiste imanî meseleler üzerinde olduğu anlaşılan bu vesveselerin, bazı rivayetlerde Allah hakkında olduğu belirtilir. Bunlar normalde kabul edilemiyecek, muhal şeyler olduğu için, iradî olarak konuşmanın günah olacağı korkusu hâkimdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içten, kendiliğinden gelen bu seslerin kişiye zarar vermiyeceğini belirtiyor. Delil olarak da kişinin duyduğu korkuyu gösteriyor. İnsanda merak, korku gibi, iradeyi dinlemeyen, zabt altına alınamayan bir kısım duyguların sevkiyle içten gelen bu sesi hepimiz her zaman duyarız. Vehimli mizaçlar "içim bozulmuş" diye ye'se bile düşebilir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu seslerden duyduğumuz endişeyi en büyük bir delil yapmak "Madem ki o sese irademizle iştirak etmiyor, aklımızla tasdik etmiyor, aksine üzülüyoruz, öyle ise bu şeytanın bir vesvesesidir, aldırmayın" mânasında "Korkunuz gerçek imanın ifadesidir" buyuruyor.
Bu mevzuda Bediüzzaman şöyle der: "Şeytanın en tehlikeli bir desisesi şudur ki: Bazı hassas ve sâfikalb insanlara tahayyül-i küfrîyi, tasdik-i küfürle iltibas ettiriyor (yani hayalden küfrü geçirmeyi onu tasdik etmiş gibi gösteriyor). Tasavvur-u dalâleti, dalâletin tasdiki suretinde gösteriyor. Ve mukaddes zatlar ve münezzeh şeyler hakkında gayet çirkin hâtıraları hayâline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtiyi, imkân-ı aklî şeklinde gösterip imandaki yakinine münafi bir şek tarzını veriyor. Ve o vakit o bîçare hassas adam, kendini dalâlet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip imandaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, ye'se düşer, o yeisle şeytana maskara olur. Şeytan hem ye'sini, hem o zayıf damarını, hem o iltibasını çok işlettirir, ya divâne olur, yahud "her çi bad âbad" (her ne olursa olsun) der, dalâlete gider.
Şeytanın bu desisesinin mahiyeti ne kadar asılsız olduğunu, bazı risalelerde beyan ettiğimiz gibi, burada icmâlen bahsedeceğiz. Şöyle ki: Nasıl ki âyinede yılanın sureti ısırmaz ve ateşin misali yandırmaz ve murdarın aksi telvis etmez (kirletmez). Öyle de: Hayâl veya fikir âyinesinde küfriyâtın ve şirkin akisleri ve dalâletin gölgeleri ve şetimli ve çirkin sözlerin hayalleri, itikadı bozmaz, imanı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kaidedir ki, tahayyül-ü şetm, şetm olmadığı gibi, tahayyül-ü küfr dahi, küfür değil ve tasavvur-u dalâlet de dalâlet değil. İmandaki şek meselesi ise, imkân-ı zâtiden gelen ihtimaller o yakine münâfi değil ve o yakini bozmaz. İlm-i usul-i dinde kavâid-i mukarreredendir ki: "Zâtî imkân ilmî yakine münâfi değildir."
Mesela: Barla Denizi'nin (Eğridir gölü), su olarak yerinde bulunduğuna yakinimiz var. Halbuki zâtında mümkündür ki, o deniz, bu dakikada batmış olsun. Ve batması mümkinâttandır. Bu imkân-ı zatî, mâdem bir emâreden neş'et etmiyor, zihnî bir imkân olamaz ki, şek olsun. Çünkü, yine ilm-i usûl-i dînde bir kaide-i mukarreredir ki: "Bir emâreden gelmiyen bir ihtimal-i zâti ise, bir imkân-ı zihnî olamaz, ki şüphe verip ehemmiyeti olsun." İşte bu desise-i şeytaniyeye mâruz olan bîçâre adam, hakâik-i imâniyeye yakînini, böyle zâti imkânlar ile kaybediyor zanneder. Mesela Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında beşeriyet itibariyle çok imkân-ı zatiye hatırına geliyor ki, imanın cezm ve yakinine zarar vermez. Fakat o, zarar verdi zanneder, zarara düşer.
Hem bâzan şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde Cenab-ı Hak hakkında fena sözler söyler. O adam zanneder ki: Onun kalbi bozulmuş ki, böyle söylüyor, titriyor. Halbuki: Onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki: O sözler, kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytâniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtar ve tahayyül ediliyor.
Hem insanın letaifi içinde teşhis edemediğim bir iki latife var ki, ihtiyar ve irâdeyi dinlemezler, belki de, mes'uliyet altına da girmezler. Bâzan o latifeler hükmediyorlar, hakkı dinlemiyorlar. Yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: "Senin istidâdın hakka ve imana muvafik değil ki, böyle ihtiyarsız bâtıl şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin, seni şekâvete mahkûm etmiştir." O bîçâre adam, ye'se düşüp helâkete gider.
İşte şeytanın evvelki desiselerine karşı mü'minin tahassüngâhı (sığınağı) Muhakkikîn-i Asfiyâ'nın düsturlarıyla hudutları taayyün eden hakâik-i imaniye ve muhkemât-ı Kur'âniyedir. Ve âhirdeki desîselerine karşı; İstiâze ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü: Ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celbettirip büyür, şişer. Mü'minin böyle mânevî yaralarına tiryak ve merhem; Sünnet-i Seniyye'dir."[82]

İKİNCİ BAB
İMAN VE İSLAM'IN HÜKÜMLERİ
*
BİRİNCİ FASIL
KELİME-İ ŞEHADET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ
*
İKİNCİ FASIL
BİAT AHKAMI
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
MUHTELİF AHKÂMLAR

İKİNCİ BAB

İMAN VE İSLAM'IN HÜKÜMLERİ

BİRİNCİ FASIL

KELİME-İ ŞEHÂDET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ

?1? ?? ????? ???? ??? ????? ?????? ???: ??? ????? ????? #:]???????? ??? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ? ????? ?? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ?????????????? ?? ????? ?"????? ?????????? ???? ??????[????????? ???????? ??? ???? ????: ?? ????? ?"??? .

1. (37)- İbn-i Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):*"Ben insanlar Allah'tan başka ilâhın olmadığına,*

Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Bunları yaptılar mı, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâriç. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır"
Müslim'deki rivayette *"İslâm'ın hakkı hâriç"* ibâresi mevcut değildir.[83]

AÇIKLAMA:

Hadiste, İslâm'ın şartlarını yerine getiren kimsenin mal, can ve namus... emniyetinin sağlanacağı, kimsenin artık onu rahatsız edemiyeceği belirtiliyor.
Bu garantiden hâriç tutulan "İslâm'ın hakkı" ile, kanunî vecibeler kastediliyor: Yani zekât alınır, suç işlediği takdirde fiiline uygun ceza verilir demektir. Sözgelimi haksız yere birini öldürecek olsa, kısas edilerek o da öldürülür. Dinin tesbit ettiği bu çeşit müeyyide ve tahdîdler İslâm'a girene va'dedilen emniyet ve garantiye aykırı değildir.[84]

??2? ??? ????????? ???? ??? ?? ??????? ???]???? ?????? ?????? # ?????? ?? ?????? ???? ?????????? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ?????? # ???? ?? ????????? ?? ???? ???? ?? ?????????. ????: ???? ????? ?? ???? ?? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ??? ???? ? ?????? ??. ??? ???? ????????? ??? ??? ? ??? ???. ???: ????? ?????? ????? ?????? ?? ????????[????? ???? .

2. (38)- Ubeydullah İbnu Adiy İbnu'l-Hıyâr (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ashabıyla otururken bir adam gelerek gizlice bir şeyler fısıldadı. Ne gibi bir sır tevdi etmişti bilmiyorduk. Nihayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onu açıkladı. Meğerse o zat, münafiklardan birini öldürmek için izin istiyormuş. Adama:
"Peki o Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi bulunduğuna şehadet etmiyor mu?" diye sordu. Adam:
"Hayır o şehâdeti ikrâr etmiyor" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Namaz kılıyor mu?" diye sordu. Adam:
"Hayır namaz da kılmıyor" deyince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah'ın öldürmekten beni men ettiği kimseler işte böyleleri" buyurdu"[85]

AÇIKLAMA:

Şârihlerin açıkladığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu kimse hakkında söylenenleri öldürülmesi için yeterli bulmamıştır. "Muhammed arkadaşlarını öldürüyor" dedirtmemek ve böylece "İnsanların kalbinde İslâm'a karşı hâsıl olabilecek nefrete meydan vermemek için" böylesi münafik zanlılarını öldürmekten Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu münafiktır müsade et öldürelim" şeklinde gelen mükerrer teklifleri hep aynı şekilde cevaplıyacaktır:
"Hayır, ben "Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor" dedirtmem."[86]

?3? ??? ???? ?'???? ??? ????? ???? ???: ????? ?????? #:]???? ???? ? ????? ?? ??????? ??????? ???? ???????? ?? ???? ?????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ??? ?????? ?????[. ?????? ????.??? ???? ??: ??? ?????? ??????? ???? ???? .

3. (39)- Târik el-Eşca'î (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini haber verdi:
"Kim Lailâhe illallah der ve Allah'tan başka mâbudları reddederse, Allah onun malını ve kanını haram kılar. (Samimî olup olmadığı) meselesi Allah'a aittir."
Yine Müslim'in bir başka rivayeti *"Kim Allah'ı birlerse"* diye başlar ve yukarıdaki şekilde devam eder.[87]

AÇIKLAMA:

Beşerî münâsebetlerde son derece mühim bir husus, mü'minin mü'mine karşı alacağı tavırdır. Önce kim mü'mindir, kim değildir, bunun bilinmesi ehemmiyet taşır. Sonra mü'minin, mü'min yanındaki hürmetinin ve hukukunun bilinmesi, bu hukuk hangi hallerde kaybolur? bu hukuka riayet etmeme suçunun azameti vs. bilinmesi gereken bir kısım meseleler var. Ayrıca, buraya kadar Kitabu'l-İman'a giren rivayetlerden kaydettiğimiz pekçok hadiste bu meseleye temas edildiğini gördük. Öte yandan memleketimizin yakın tarihte yaşadığı ve hâlâ yaşamaya belli bir ölçüde devam ettiğimiz fitne şartlarında mü'minler arasındaki münâsebetlerin dinî ölçülerle tartışılmasının ehemmiyetini daha yakından gördük ve görmekteyiz.
Bu sebeple, bu mevzu üzerine, Sulh Çizgisi adlı bir kitabımızda etraflıca yapmış bulunduğumuz bir tahlili aynen kaydedeceğiz:[88]

MÜSLÜMANI KÂFİRLİK, MÜNAFIKLIK VE BENZERİ TÂBİRLERLE İTHAM EDEMEYİZ

"Birbirleriyle münasebette çeşitli dinî hizmet gruplarına mensup olanların düştüğü en mühim hata, birbirlerine tevcîh ettikleri yersiz tenkidler olduğu gibi, aralarındaki soğukluk ve husumeti artıran en mühim âmil de bu çeşit ithamlardır. Dinimiz, kime kâfir kime münâfik dendiğini, denebileceğini sarahatle belirtmiştir. Dinin herhangi bir hükmünü reddetmeyen kimse kelime-i şehâdeti ikrar ettiği müddetçe, farzları yerine getirmese de, diğer bir kısım günahlara banmış olsa da hiç kimsenin onu, din nâmına tekfire hakkı yoktur.
Akâid âlimleri: "Bir kimse kalbiyle inanmasa bile, diliyle imanı ikrar ettikten sonra kendisine Müslüman muâmelesi yapılacağını" ittifakla söylerler. Fetevâyı Bezzâziye'de "Muhammedu'r-Resûlullah" diyenin, "Âmentu bimâ âmene'r-Resûl [Resul (aleyhissalâtu vesselâm)'ün inandığına inandım] diyenin ve hattâ "Allahu vâhidun (Allah birdir)" diyen kâfirin bile Müslüman addedileceği, bir kimse birisi için Cami-i Kebîr'de namaz kılarken gördüm dese, bir başkası da: "mescidde onun namaz kıldığını" te'yid etse onun Müslüman addedileceği te'yid edilir.
Ehemmiyetine binâen, Hz. Peygmaber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde bu meseleye tekrâr tekrâr yer verildiğini görürüz: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'e göre kelime-i şehâdet getiren herkesi Müslüman bilmek ve onlara Müslüman muâmelesi yapmak zorundayız. Nitekim şöyle buyurur. *"Ben insanlarla, onlar lâilâhe illâllâh (Allah'tan başka tanrı yoktur) deyinceye kadar mücâdele etmekle emredildim, kim lâilâhe illâllâh derse, o, benden malını ve canını emin kılmıştır (bunu söyledikten sonra ben onun samimî olup olmadığını araştırmam). Gerçek hükmü ve hesâbı Allah'a kalmıştır."*
Bu hususla ilgili olarak, Hz. Üsâme'nin hâdisesi meşhurdur. İbnu Hişâm'ın rivayetine göre, bir mukâtele sırasında Hz. Üsame (radıyallahu anh), hasmı ile vuruşurken, galebe çalacağı sırada vuruştuğu müşrik, kelime-i şehâdet getirerek tevhidi ikrâr eder. Fakat Hz. Üsâme (radıyallahu anh), onun, bu ikrârı, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek, hasmını öldürmekte tereddüd etmez. Medine'ye dönüşte durum Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'e

anlatılınca, hâdiseye ziyâdesiyle üzülüyor ve Üsâme'yi şiddetle azarlıyor:
"Ey Üsâme, lâilâhe illâllâh diyen bir kimseyi niye öldürdün?" Hz. Üsâme (radıyallahu anh), kendisini şöyle müdâfaa ediyor:
"Ey Allah'ın Resûlü, o, bunu ölümden kurtulmak için söyledi." Bu cevap üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)
"Kelime-i tevhîdi getireni niye öldürdün ey Üsâme" diye o kadar çok tekrâr ediyor ki, Hz. Üsâme (radıyallahu anh) üzüntüsünün büyüklüğünden:
"Keşke o güne kadar İslâmiyet'e girmemiş olsaydım da böyle bir cinâyeti işlemekten uzak kalsaydım" temennisinde bulunur.
Müslim'in rivayetinde Resûl-i Ekrem (radıyallahu anh) Hz. Üsâme'yi şöyle azarlıyor:
"Onun bu ikrârda samimî olup olmadığını öğrenmek için kalbini yardın mı?"
Ebu Dâvud'un rivayetinde buna şunu da ilâve ediyor: *"Kıyâmet günü lâilâhe illallah diyen bir kimseyi öldürmenin hesâbını nasıl vereceksin?"*
Ashâbtan Sâ'd (radıyallahu anh)'ın "Üsâme öldürmedikçe, ben bir Müslümanı öldürmem" sözü, bu hâdisenin hem Üsâme (radıyallahu anh), hem de diğer sahâbîler (radıyallahu anh) üzerindeki te'sîrini gösterir.
Bu manayı te'yid eden daha enteresan bir rivayet Mikdâd İbnu'l-Esved'den gelmektedir. Der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"Bir kâfirle karşılaşsam, onunla mukâtele etsem, vuruşma sırasında kolumun birini kılıcıyla kesip atsa, arkadan da mağlub düşse ve benden aman dileyerek "Müslüman oldum" dese, ey Allah'ın Resûlü ben onu öldüreyim mi? dedim.
"Hayır, öldürme" dedi. Ben tekrâr:
"İyi ama ey Allah'ın Resûlü, o benim bir kolumu kestikten sonra bu ikrârda bulundu" dedim. Cevâben:
"Hayır öldüremezsin, eğer öldürecek olursan o, sen onu öldürmezden önceki senin durumuna geçer, sen de, onun kelime-i şehâdeti söylemeden önceki durumuna geçersin (kâfir olursun)" cevabını verdi.
Kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdeti ikrâr etmenin, Müslüman vicdânda hâsıl etmesi gereken hürmetle ilgili bir başka misâle göre, böylelerine münâfik demek de kesinlikle yasaktır. Başta Buhârî olmak üzere siyer ve hadis kitaplarında geldiğine göre, bir sohbet sırasında (Müslümanlara çokça eziyet vermiş olan) Mâlik İbnu Duhayşin'in adı geçer. Ashâb'tan biri:
"O, bir münafiktır, Allah ve Resûlünü sevmez" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) söze karışarak:
"Böyle söyleme, görmüyor musun, lâ ilâhe illallah dedi ve bununla da Allah'ın rızasını taleb etmektedir" buyurur. Öbürü tekrâr:
"Fakat biz onu daha ziyâde münâfiklara dönük ve onlara hayırhâh görüyoruz" derse de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah'ın rızasını kazanmak arzusuyla lâilâhe illallah diyeni Cenâb-ı Hakk ateşe haram kılmıştır" cevâbını verir.
Bu konunun ehemmiyetine binâen Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir başka misâl daha vereceğiz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün taşradan gelen zekât malını, İslâm hesabına kalbleri kazanılması icâb eden dört kişi arasında pay eder. Bu dağıtımından hisse alamayanlardan bâzıları memnuniyetsizliklerini izhâr ederler. Bunlardan bir tanesi haddi de aşarak:
"Yâ Resûlallâh Allâh'tan kork, âdil ol!" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu ifade karşısında ziyâdesiyle gazaba geliyorsa da:
"Yazık sana, yeryüzünde Allah'tan en çok korkan benden başka kim var?" demekle yetiniyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzüldüğünü gören Hâlid İbnu Velîd (radıyallahu anh), (veya Hz. Ömer) yanaşarak:
"Ya Resûlallah müsâade buyur kellesini uçurayım" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, belki o namaz kılacak (ve böylece Allah onu affedecek)" buyurur. Hz. Hâlid (radıyallahu anh):
"Diliyle söylediği kalbindekine hiç uymayan ne kadar çok namaz kılan var" karşılığında bulunur. Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu söz üzerine Hz. Hâlid (radıyallahu anh)'a verdiği cevap, şu âna kadar mevzubahs ettiğimiz bölücülük illetine en nâfi bir reçete olarak altın harflerle yazılmaya değer:
"Ben insanların kalplerini araştırmak, karınlarını yarmakla emredilmedim."
Bu hadislerin ışığı altında, herhangi bir Müslümanın tenkidi yapılırken: "Onun kıldığı namaza bakma, riyâdan ibâret", "O, elâlemi aldatmak için hacıdır" gibi sözlerin dînen ne büyük ölçüsüzlük ve cinâyet olduğu anlaşılır.
Kur'ân-ı Kerîm'in nassına göre, değil namaz kılıp oruç tutan, İslâm âdâbına uygun selâm veren bir kimseyi bile Müslüman kabul edip öyle muâmele etmek gerekmektedir:
"Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman (meselelerin) tam açıklanmasını bekleyin. Size (Müslümanca) selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatlerini arayarak: "Sen mü'min değilsin" demeyin." (Nisa: 4/94).
Ayetin sebeb-i nüzulü, konumuz yönünden oldukca enteresan: Kaynaklarımızın -bizim için pek mühim olmayan- farklı rivayetlerine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından belli bir vazîfenin ifâsı için yollanan askerî bir birlik -veya seferde olan bir Müslüman grup- Batn-ı İdam denilen meskûn mahalle varınca, bütün halk önlerinden kaçıyor, sâdece bir zengin (veya çoban) mallarının başında kalarak Müslümanlara yaklaşıp "İslâmca" selâm veriyor. Fakat Muhallem İbnu Gassam onu öldürerek mallarına el koyuyor. Sefer dönüşü, hâdise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e rapor edilince, yukarıdaki âyet nâzil oluyor. Hadis ve siyer kitaplarında gelen sarâhate göre hâdisenin fâili kısa bir müddet sonra ölüyor. Cenâzesi toprağa verilince yerin cesedini kabul etmediği, üç sefer gömüldüğü hâlde her defasında dışarı atıldığı belirtilir. Durum Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e haber verilince:
"Arz, aslında bundan daha şerîrlerini de kabul eder. Fakat Allah size, "lâilâhe illâllâh" cümlesine hürmetin ehemmiyetini göstermek istedi" der.
Yukarıda zikredilen âyetin harp gibi en kritik bir anda dahi "İslâmca selâm" verene Müslüman muâmelesi yapılmasını emretmesi karşısında, Müslüman olduğunu her şeyiyle ilân eden, hatta İslâm'a hizmeti kendine şiar edinen kimseleri, mensub olduğu partisi veya intisâb ettiği grubu ayrıdır diye kırıcı sözlerle ithâm etmenin, İslâmî ölçülere ne derece uygun düştüğünü okuyucu takdir etsin.
Bu söylenenlerle ilgili olarak, şunu da belirtelim ki, İslâm inancında, bir kimseyi tekfir etmek son derece tehlikeli, son derece büyük vebâli olan bir davranıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: *"Kim kardeşine kâfir derse, ikisinden biri mutlaka kâfir olmuştur. Eğer itham edilen kâfir değilse, küfür, ithâm edene döner."* Bu hadiste dile getirilen tehdîdin ciddiyetini belirtmek için şunu kaydedelim ki, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat dışında kalan sapık mezheplerden Hâricîler'in tekfir edilip edilemiyeceği münâkaşasında bâzıları, bir Müslümanı tekfir etmenin mesûliyetinin büyüklüğünü göz önüne alarak, ortadaki mübhemiyet sebebiyle, müsbet veya menfî hiçbir şey söylememeyi tercih ederken, tekfir edilmeleri gerektiğine kaail olanlardan bir kısmı da görüşlerine delil olarak yukarıdaki hadis-i şerîfi zikretmişler ve: "Onlar İslâm ümmetini tekfir ettiklerine göre kendileri kâfir olmuştur" demişlerdir. Bu düşüncede olan Kadı İyaz eş-Şifâ'da aynen şunları söyler: "Ümmeti, dalâlet ve bütün Ashâb'ı küfürle ithama müncer olan herhangi bir söz sarfeden herkesin kesinlikle küfrüne hükmediyoruz."
Burada kaydı gereken bir başka mühim hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İslâm ümmetinin 73 firkaya ayrılıp bunlardan sâdece birinin firka-ı nâciye (yâni kurtuluşa erecek olan hak yoldaki firka) olacağını haber verdiği rivayettir. Muhtelif vecihlerle gelmiş olan hadisin bir vechinde, hidâyet üzere olup kurtuluşa erecek bu grubun kimler olduğunu, dinleyenlerden bazıları sorunca şu cevap verilmiştir: *"Onlar, benim yolum üzerinde olanlar, ashâbım, Allah'ın dini üzerinde cidal ve münâkaşaya girmeyenler ve herhangi bir günah sebebiyle tevhîd ehlinden birini tekfir etmeyenlerdir."*
Hülâsa, İslâm âlimlerinin, ittifakla Muhammed ümmetinin dikkatlerini çektikleri bir husus, tekfir meselesi olmuştur. Buradaki titizliği Hüccetü'l-İslâm İmâm-ı Gazâlî'nin şu sözleriyle hülâsa edelim: "İmkân nisbetinde bir Müslümanı kâfirlikle ithâmdan (tekfirden) kaçınmak gerek... zira, tevhîd'i (Allah'ın bir olduğunu) ikrâr eden musallî kimselerin kanını helâl addetmek hatâdır. Hatâen bir Müslümanın kanını dökmektense hatâen bir kâfire hayat hakkı tanımak evlâdır."[89]

Düşülen Mühim Bir Hata:

Zamanımızda etrafindaki Müslümanları, bazı kusurları sebebiyle, tekfire kadar varan aşırı ithamlarla karalayan kimselere sıkca rastlamaktayız. Bunlar arasındaki mevki ve mertebece üstün olanlar, diploması ve hattâ te'lifi bulunanlar da görülür. İçtimâî durumları icâbı kazandıkları itibâr ve saygı sebebiyle bu çeşit fikirleri alâka ve hattâ taklide mazhar olduğu için onların bir hatâları derhâl binler, yüzbinler ve hattâ milyonlara mal olmaktadır.
Bu kimselerin niyetlerini münâkaşa edecek değiliz. Niyetleri Allah bilir. Tamamen hüsnüniyetle dine hizmet maksadıyla hareket ettiklerini kabul etsek bile, tefrika ve hizipleşmeleri artırdıkları, husumeti katılaştırdıkları için, netice itibâriyle niyetlerine ters düşerek zararlı olduklarını, kaş yapmak isterken göz çıkardıklarını söyleyebiliriz.
Böylelerinin hatası, dinî bilgilerinin sığlığından ve sathîliğinden ileri gelmektedir. Muhâtaplarını itham ederken dayandıkları delil sâbit ve katı olmakla beraber verdikleri hükme delâletleri zannîdir ve yaptıkları kıyâs fâsiddir.
Söylediğimiz bu hususu açıklama sadedinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in küfre nisbet ettiği bazı fiilleri işleyenler hakkında âlimlerin yaptığı değerlendirmeleri ve sundukları îzahları zikredebiliriz:
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde: *"Zina yapan bir kimse, zinâ yaptığı esnâda, mü'min olarak zina yapmaz. Şarap içen kimse de, içme ânında, mü'min olarak şarap içmez. Hırsız da, hırsızlık esnâsında, mü'min olarak hırsızlık yapmaz"* buyurur.
Bir diğer hadiste: *"Babalarınızdan yüz çevirmeyin. Kim yüz çevire(rek başkasına, bile bile baba diye)cek olursa bu davranışı küfürdür"* buyurur.
Bir diğer hadiste: *"Sizden biri kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz"* buyurur.
Bir diğer hadiste: *"Sünnetimden yüz çeviren bizden değildir"* buyurur, vs.
Misâller çoktur. Âlimlerimizin açıklamasına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit ifâdelerinde mutlak mânada imanın yokluğunu murat etmemiştir, kâmil mânada imanın yokluğunu murad etmiştir. Sözgelimi, içki içen kimse imânını kaybetmemiştir, fakat kemâl mertebedeki imandan mahrumdur. Kendisi için istediğini kardeşi için istemeyen kıskanç ve bencil kişi de böyle, mutlak mânada gayr-ı mü'min (yâni kâfir) demek değildir, belki kâmil bir iman sâhibi değildir demektir. Keza babasını inkâr edip, bir başkasına baba diye iddiaya kalkan kimse de kâfir değildir. Nitekim bu hadisi dilimize çevirirken merhum Kâmil Miras, belirtmeye çalıştığımız inceliği tebârüz ettirecek bir şekilde: "Küfrân-ı nimet etmiştir" der.
Hülâsa bu çeşit hadisler: "Tam ve mükemmel bir imana sâhip olan kişi, zina yapmaz... içki içmez... hırsızlıkta bulunmaz... babasını inkâr etmez... başkası hakkında dâima hayırhâh olur... sünnete uyar..." demek istemekte, bu fiillerin imanı zedeleyip derecesini düşüreceğine Müslümanın dikkatini çekmektedir.
Bazı âlimler de bu ifâde şeklinden maksadın, bu günahların büyüklüğüne dikkat çekmek, bunlardan şiddet ve büyük bir tehdîd yoluyla menetmek olduğunu söylemişlerdir ki, bizim için her iki izâh da yerindedir ve doğrudur.
Yeri gelmişken Müslümanların, yukarıdaki anlattığımız sığlık ve sathîlik sebebiyle en ziyade hataya düştükleri bir başka grup hadislere de dikkat çekmek istiyoruz. Bunlar münafıklığın alâmetleriyle ilgili hadislerdir. Bunlar vâizlerce sıkca tekrar edildiği için herkesce bilinen ve herkesce yanlış hükümlere mesned edilen hadislerdir:
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: *"Üç vasıf vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse hâlis münâfıktır. Bunlardan biri kimde bulunursa, onda, bunu terkedinceye kadar münâfıklığa has olan bir haslet mevcut demektir: "Kendine itimâd edilince ihânet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünü tutmaz."*
Bir başka rivayette de: *"İmanın delili Ensâr sevgisidir, nifâkın (münafıklığın) alâmeti de Ensâra buğzetmektir." "Ensârı ancak mü'min olan sever, münâfık olan buğzeder. Onları seveni Allah sever, Onlara buğzedene Allah buğzeder"* der.
Bu hadislere dayanarak, hadiste söz konusu edilen sıfatlardan birini herhangi bir Müslümanda görünce, onu, "diliyle mü'min, ameliyle Müslüman görünmekle berâber kalbiyle Allah'ın varlığı ve birliğine inanmayan, Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğini reddeden ve Allah nazarında kâfirden de beter olduğuna inanılan" gerçek mânada "münâfik"lıkla itham etmek, gerçekten din nâmına işlenen bir cinâyet, affi zor bir hatadır; içinde yüzülen katmerli bir cehâletin tezâhürüdür.
Dikkatle bakılınca görülür ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, bir kısım huyların Müslümana asla yakışmadığını, İslâm'ın şiddetle reddettiğini ifade etmektedir. Hadiste yer alan *"Kimde bunlardan biri varsa onu terkedinceye kadar kendinde münâfıklığa has bir haslet vardır"* meâlindeki cümle söylediğimiz husûsu te'yid eder. Nitekim Nevevî, "Kim cihad etmeksizin ve içinden cihâd etme hususunda bir arzu da geçirmeksizin ölürse nifâktan bir şube üzerine ölmüştür" hadisini açıklarken aynen şunları söyler: "Hadisten murad şudur: Kim böyle yaparsa, bu vasıfta (uydurma bahanelerle evde kalıp) cihada katılmayan münâfıklara benzemiş olur. Zira cihâdı terk, nifâkın şubelerinden biridir" der.
Öyle ise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle mezkûr sıfatlardan birini kimde görürseniz onu, münâfıklıkla itham edin, münâfıklara yapılması gereken muâmeleyi yapın, herçeşit selâm ve teması kesin, demek istemiyor. Aksine "beşerî münâsebetlerinizde bu sıfatlara yer vermeyin, kim kendisinde bu huylardan, bu hasletlerden birini görür veya hissederse çabuk ondan kurtulmaya çalışsın, nefsinde bir mü'mine yaraşmayan, ancak münâfıklara yaraşan sıfatlara yer vermesin" demek istemektedir.
Bir başka ifadeyle, bu hadislerden anlıyoruz ki, insanda bulunması muhtemel sıfatların bir kısmı güzeldir, hoştur, diğer bir kısmı çirkindir, kötüdür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Müslüman ve mü'min kişiyi iyi sıfatların kazanılmasına teşvik ederken, kötü sıfatlardan da men etmiştir. Arzu edileni ve ideal olanı mü'minde hiçbir kötü sıfatın bulunmaması, hep iyi sıfatların, güzel huyların yâni "Müslüman olan" vasıfların bulunmasıdır.
Ancak fiiliyatta durum öyle değil. Kâfir ve münâfıkta, iyi ve hoş olan "Müslüman sıfatlar" bulunduğu gibi mü'minde de iyi ve hoş olmayan "kâfir ve münâfık sıfatlar" bulunabilmektedir. Nasıl ki, Allah'ın varlığını ve Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğini dili ile söyleyip kalbi ile de tasdîk etmeyen bir kimse ne kadar iyi huylar, güzel ahlâklar, "Müslüman sıfatlar" taşısa dahi biz ona yine de, -kendisinde bulunan bu Müslüman sıfatlara bakarak- "müslüman" diyemiyorsak, kelime-i şehâdeti ikrar eden bir Müslümana da kendisinde bulunan gayr-ı müslim bir vasfi, kâfir bir ahlâkı sebebiyle kâfir damgasını vuramayız. Ondan tekfirini gerektiren söz ve fiillerin sudûru başka meseledir.
Meselâ, en mühim İslâmî sıfatlardan biri, cömertliktir. Herhangi bir menfaat beklemeksizin başkalarının faydalanmaları için yapılacak bağışlar, sadakalar, iyilikler dinimizde çok övülmüş ve bunlara teşvik de edilmiştir. Fakat bir kâfir, yeryüzünü dolduracak kadar bağış ve sadakada da bulunsa biz ona yine Müslüman nazarıyla bakamayız. Zira Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurmaktadır:
"Hakikat, küfrededenler ve kendileri kâfir olarak ölenler (yok mu?) onlardan hiçbirinin (bilfarz) yeryüzünü dolduracak miktarda altını dahi -onu fedâ etse- kat'iyyen makbul olmaz. İşte onlar; pek acıklı bir azap onların (hakkı)dır. Kendilerinin hiçbir yardımcıları da yoktur." (Âl-i İmrân: 3/91).
Bu âyet, kâfirde bulunan cömertlik gibi "Müslüman bir sıfat"ın hükmünü belirtmektedir. Aynı hükmü diğer güzel sıfatlara da teşmil etmemize bir mâni yoktur. Nitekim bir başka âyette: *"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa ondan (bu dîn) kabul olunmaz ve o, âhirette de en büyük zarara uğrayanlardandır"* (Âl-i İmrân: 3/85) denmektedir.
Müslümanda bulunan gayr-i müslim sıfatların -ki hadislerde bunlar küfür ve nifaka nisbet edilmişlerdir- hükmünü anlamada Ebû Zer hazretlerinden (radıyallahu anh) gelen şu rivayete bakalım:
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelmiştim, uyuyordu. Uyanınca yanına oturdum. (konuşmamız) sırasında:
"Lâilâhe illallah deyip sonra da bu söz üzerine ölen her kul cennete gider" buyurdu. (Hayretle) sordum:

"Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" Cevâben:
"Evet, zina etse ve hırsızlık yapsa da!" dedi. (Ben hayretimi yenemiyerek yine) sordum:
"Zina etse de hırsızlık yapsa da mı girer?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine:
"(Evet) Zinâ etse de hırsızlık yapsa da" cevabını verdi. Bu sözünü üç defa tekrar etmişti. Dördüncü seferde: Yine,
"Evet, Ebû Zerr'in burnu toprakla sürtülmesine rağmen zina etse de hırsızlık yapsa da (o kul cennete girecektir) buyurdu..."
Halbuki az yukarıda bu iki sıfatın bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından küfre nisbet edildiğini görmüştük.
Demek oluyor ki tek bir hadis veya tek bir âyete bakıp hüküm yürütmek bizi hataya sürüklemektedir.
Âyet-i kerîmede günahlar konusunda: *"Allah (celle celâluhu) kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, onun dışında kalan günahları dilediği kimseden affeder"* (Nisa: 4/48) buyurmaktadır.
İslâmî ölçü bu. Allah'a ve âhirete inanan kişi bu ölçülerin dışına çıkmaz. Bunların yerine kendisinin veya diğer eşhâsın hevâsından gelen karanlıklı, nursuz ölçüleri koymaz.
Yine Müslüman kişi bilir ki, tek bir hadis veya tek bir âyete bakarak hüküm yürütülmez. Bu davranış çoğu kere hataya sevkeder. Âyet ve hadislerin nâsih ve mensuhları, mücmel ve âm olanları vardır. Bunları tefrik ve te'lif işi âlimlerin vazifesidir. Mü'mine düşen âlimlerin yolunu tâkip etmektir. Bu davranış tarzı, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'in yolu, İslâm ümmetinin cadde-i kübrasıdır.[90]

İKİNCİ FASIL

BİAT AHKÂMI

?1? ?? ????? ?? ?????? ??? ????? ????. ???]????? ???? ?????? ?????? # ?? ????? ????: ?? ????????? ???? ??? ????????? ??????? ?????? ??? ??????????? ??? ????????? ?? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????? ?? ???????[.??? ?????]??? ???????? ??????? ?? ?????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?????????????? ?? ???????? ?? ??????? ???? ????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ????? ?? ???? ????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ???? ???? ????? ???? ???? ????????? ????????? ??? ????[????? ?????? ? ??? ????.???? ??????? ?? ???? ??? ????: ?????? ??? ?????? ?????] ?????? ????? ??? ???? ????? ?????? ?? ?? ??????? ????? ?????? ??? ??????[.??? ???? ????? ????????]????????? ?????? ?????? # ???? ????????? ????????? ?? ?????? ????????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ????? ?? ?????? ?‘??? ??????? ????? ?? ????? ??????? ????? ????? ?????? ?? ?????? ???? ???[.??? ????]??? ?????? ?‘??? ???? ?? ?? ??????? ????? ??????? ?????? ???? ?? ?????? ????? ?????[»????????« ??????? ???? ?????? ????????.

1. (40)- Ubadetu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz, bir seferinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le aynı cemaatte beraber oturuyorduk ki: *"Allah'a hiçbir şey ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina fazîhasını işlememek, Allah'ın haram ettiği cana meşrû bir sebep olmaksızın kıymamak şartları üzerine bana biat edin"* buyurdu.
Bir diğer rivayette *"...Çocuklarınızı öldürmemek, halde ve istikbalde iftirada bulunmamak, meşru dairedeki emirlerde -ne bana ne de vazifelilere- isyan etmemek üzere biat edin. Kim vereceği bu sözlere sâdık kalır, ahdine vefa gösterirse karşılığını Allah'tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işleyecek olursa artık işi Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azab verir, cezalandırır"* buyurdu. Biz de bu şartlarla biat ettik."
Nesâî, bir başka rivayette *"...karşılığını Allah'tan alacaktır"* ifadesinden sonra şu ziyadeyi kaydeder: *"Kim bunlardan birini işler, sonra da dünyada cezalandırılırsa, çektiği bu ceza onun için kefaret ve o günahtan temizlenme olur."*
Buhârî, Müslim, Muvatta ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şu ifade mevcuttur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e zor durumlarda olsun, kolay durumlarda olsun, hoş şartlarda olsun nâhoş şartlarda olsun, aleyhimize kayırmaların yapılıp, hakkımızın çiğnendiği hallerde olsun itaat etmek, idareyi elinde tutanlara karşı iktidar kavgası yapmamak, nerede olursak olalım hakkı söylemek, Allah'ın emrini yerine getirmede kınayanların kınamalarından korkmamak üzere biat ettim."
Bir başka rivayette şu ifadeye rastlanmaktadır: "..İktidar sahibine karşı onda, Allah'ın kitabında gelmiş bulunan bir delil sebebiyle te'vil götürmeyen açık bir küfür görülmedikçe iktidar kavgası yapmamak..."[91]

AÇIKLAMALAR:

1- Türkçemizde biat diye bilinen kelimenin Arapça aslı bey'at'dır. Aslında herhangi bir satış akdinin el sıkışması ile tamamlanmasına denir.
Siyasî mâhiyette imamla teba'a arasında cereyan eden itaat anlaşması da ticarete benzetildiği için bey'at adını almıştır ki buna mübâya'a denir. Taraflardan biri olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sevab vaadetmiş, öbür taraf da itaat sözünde bulunmuştur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Müslümanlar arasında ilk defa Birinci Akabe Bey'atı olmuş, sonra İkinci Akabe Bey'atı olmuştur. Hudeybiye'de bir ağaç altında cereyan eden ve 1500 kadar Müslümanla yaptığı Bey'atu'r-Rıdvân da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cemaatle yaptığı belli başlı bey'âtlardır. Bunlardan başka, hicreti müteakip Medineli kadınlarla yaptığı bey'at de belirtilmesi gereken toplu bey'atlerden biridir. Ayrıca pekçok ferdlerle de münferid bey'at akitlerini yapan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bazan çocuklarla da bey'at yaptığı olmuştur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Akabe'de yapılan biat'de Ensar şöyle demişti: "Ey Resûlullah! Diyarımıza gelinceye kadar senin hak ve hürmetinde mesul değiliz. Bize gelirsen hak ve hürmetin üzerimize vâcib olur. Kendimizi, çocuklarımızı, kadınlarımızı her neden korursak seni de ondan koruruz." Yukarıda metni Ubâdetu'bnu's-Sâmit'in rivayeti olarak kaydedilen bey'at de Akabe'de akdedilmiştir ve bu Bey'atu'n-Nisâ diye meşhurdur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu bey'atle, İslâm'ın ana meselelerinin tatbikatını ve kendisine itaati garanti altına almıştır. Bu akdi, İslâm devletinin ortaya çıkmasında atılmış ilk ciddî adım, ilk temel olarak görebiliriz."[92]
2- Hadiste geçen, izaha muhtaç bir husus, işlenen cinâyetlerin cezası dünyada çekildiği takdirde, âhirette bu suçtan muâheze edilip edilmiyeceği meselesidir. Yukarıdaki hadiste, dünyevî cezanın kişiyi temizliyeceği açık bir dille ifade edilmiş olmasına rağmen, başka hadislerde beyan edilen tereddüd sebebiyle, âlimler hududun kefaret olup olmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak, çoğunluk, yukarıda kaydedilen hadisin sıhhatçe üstünlüğünden hareketle, irtidad sebebiyle tatbik edilen ölüm cezası dışındaki had cezâlarının kefaret sayılacağı görüşünü benimsemiştir. Mürtedin haddi hariç tutulmuştur, çünkü yukarıdaki hadiste muhatap mü'minlerdir. Halbuki, mürted İslâm'dan çıkmakla mü'minlik vasfını kaybetmiş ve dolayısıyla mü'mine vâdedilen "kefaret" lütfunun dışında bırakılmıştır.
3- Temâs etmemiz gereken bir diğer husûs, her çeşit şarta, hakkımızın çiğnenmesine rağmen idarecilerle mücadelenin yasaklanması, sabretmenin emredilmiş olmasıdır. Âlimler, bunu, "daha büyük zararı önlemek için" diye izah ederler. Maamafih "Fitneye meydan vermeden bertaraf edilebilecekse zâlim sultana karşı konabilir" diyen âlim de mevcuttur.[93]

??2? ??? ???? ?? ????? ?‘???? ??? ?????? ???? ???:] ????? ???? ????? # ????? ?? ???????? ?? ?????? ????? ?? ?????????? ?????? ?????? # ??????? ???????? ??????: ???? ???????? ?? ?????? ??????? ???: ???? ??? ???????? ?????? ????? ??? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????. ???: ?? ??????? ?????? ?????. ???: ???? ???? ???? ????? ?????? ????? ???? ?????? ??? ????? ????? ??????? ??????[????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (41)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzurunda 7 veya 8 veyahut da 9 kişiydik.
"Allah Resulü'ne biat etmiyor musunuz?" dedi. Ellerimizi uzatarak:
"Hangi şartlara uymak üzere biat edeceğiz ey Allah'ın Resûlü?" dedik. Şu cevabı verdi:
"Allah'a ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak (verilen emirlere) kulak verip itaat etmek" -ve bu sırada gizli bir kelime fısıldayarak devamla- *"Halktan hiçbir şey istemeyin"* buyurdu. Avf İbnu Malik ilâveten der ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i benimle dinleyen o cemaatten öylelerini biliyorum ki, bineğinin üzerinde iken kazara kamçısı düşse kimseye "Şunu bana verir misin?" diye talebde bulunmaz (iner kendisi alır)dı."[94]

?3? ??? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???:]????? ??? ??????? ????? ?????? # ??? ?????? ???????? ????? ???: ???? ??????[. ????? ?????.

3. (42)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kulak vermek ve itaat etmek şartıyla biat ederken *"Gücünüzün yettiği şeylerde"* diyordu.[95]

?4? ??? ????????? ???? ????? ??? ????? ???? ????:]????? ????? ?????? # ?? ????? ??? ?‘??????? ????????: ??????????? ??? ??? ???????? ??????? ?????? ? ???????? ? ?????? ?? ????? ???????? ? ????? ????????? ??????? ???? ??????? ??????????? ?? ????????? ?? ??????? ????? ????? ????????? ????????. ?????????: ?????? ???????? ???? ??? ??? ???????? ????? ??????. ??? ????? ????? ????? ?????: ????? ??????? ????: ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????[????? ???? ???????? ???????? .

4. (43)- Ümeyme bintu Rukayka (radıyallahu anh) dedi ki: "Ensâr' dan bir grup kadınla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip kendisine: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, çalmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, halde ve istikbalde iftira atmamak, sana meşrû emirlerinde isyan etmemek şartları üzerine biat ediyoruz" dedik. Hemen ilâve etti:
"Gücünüzün yettiği ve takatınızın kâfi geldiği şeylerde". Biz:
"Allah ve Resûlü bize karşı bizden daha merhametlidir, haydi biat edelim" dedik.
Süfyan merhum der ki: Kadınlar, biatı (erkekler gibi) musâfaha ederek yapmayı kastedmişlerdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben kadınlarla müsâfaha etmem, benim yüz kadına toptan söylediğim söz her kadın için ayrı ayrı söylenmiş yerine geçer" buyurdu.[96]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gerek kadınlarla ve gerekse erkeklerle biat yaparken, onlara, "gücünüz yeten hususlarda" kaydını koymuş, hatta bunu söylemelerini telkin etmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, bu ümmete güç yetiremiyeceği teklifte bulunmamıştır (Bakara: 2/286). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu kaydı koyması, hanım sahâbeler üzerinde ikna edici tesir bırakmış olmalı ki onlara: "Allah'ın Resûlü bize, kendimizden çok daha merhametli" dedirtmiş ve bazı rivayetlerde görüldüğü üzere "Haydi ey Allah'ın Resûlü elini uzat sana hemen biat edelim" diye acele ile biat kararını vermelerine sebep olmuştur.
2- Yukarıdaki metinden de anlaşıldığı üzere, kadınlar da erkekler gibi el sıkışarak biat etmek istemişler, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) belki de ilk defa, bu vesîle ile, İslâm'ın yeni bir âdabını teşrî buyurmuştur: Birbirlerine nikah düşen kadın ve erkek el ele tutuşamaz.
Zürkânî, bu hadiseyi açıklayıcı başka rivayetler sunar. Bunlardan birine göre "Kadınlar mubâya'a (biat) sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elini, elbisesinin üstünden tuttular."
Bir başka rivayette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elinde bir sevb (giyecek parçası) olmadıkça, bey'at sırasında kadınlarla müsâfaha etmezdi (tokalaşmazdı)" der. Keza Buhârî'de Hz. Aişe'den gelen bir rivayette "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarla *"Ey Peygamber! mümine kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmememk, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve ma'ruf olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et; onlara Allah'tan mağfiret dile..."* (Mümtahine: 60/12) mealindeki ayetle bey'at yapardı. O'nun eli, ailesine mensup olanlar dışında hiçbir kadının eline değmedi" buyurulur.
Hülasa, bütün rivayetler, bilittifak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bey'at sırasında kadınların ellerine çıplak olarak değmediğini ifade eder.[97]

Bir İstitrad:

İMAMET VE İTAAT MESELESİ

İslâm'a göre imam (devlet reisi) kimdir, şartları, vasıfları nelerdir, nasıl tayin edilir, hangi sebeplerle azledilir?
İtaat nedir, sınırları nelerdir, hangi sebeplerle itaat edilmez? vs.
Hergün konuşulan, münâkaşa edilen sorular... meseleler.
Bu sorulara, ana kaynaklara inerek bulduğumuz cevapları İslâm Işığında Anarşi adlı kitabımızda neşretmiştik. Ehemmiyetine binaen burada iktibas ediyoruz.[98]

Dinimizde İtaate Verilen Ehemmiyet

"Fitne ve fesadın önlenmesinde adâletin tatbikatından sonra diğer mühim bir prensibin itaat olduğunu söyleyebiliriz. Aslında itaat de adaletin bir parçasıdır. Zira itaat, bir başka ifade ile kişinin haddini bilmesi, dinin gösterdiği çizgi üzerinde kalmak sûretiyle Allah'a karşı ahd u mîsâkını ödemesidir. Aslında Müslüman olan her ferd şuurla, zâhiren olmasa bile zımnen Allah'la bir akit yapmış, Allah'ın emirlerine uymayı taahhüt etmiş demektir. Şu hâlde her mü'min, her Müslüman kişi, bu taahhüdünü yerine getirmek sûretiyle Allah'a karşı borcunu ödeyip, adâleti sağlamakla mükelleftir.
Kur'ân-ı Kerîm pek çok âyetiyle bu itaat keyfiyetini te'yid eder. Dinin hakîki mânada tezâhürü mü'min kişiye vâdedilen, dünyevî ve uhrevî nusret, zafer, mükâfat ve nimetler hep bu "itaat" vazifesinin yerine getirilmesine bağlanmıştır. Dünyevî saadet, içtimâî terakkî, ferdî kemâlât hepsi hepsi "itaat" keyfiyetine

bağlıdır. Allah'a hakîki mânada itaat etmeyen kimse, veya cemiyet dinin vâdettiği ne dünyevî, ne de uhrevî mukâfatları beklemeye hak sâhibi değildir:
"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetine koyar" (Nisa: 4/13).
"Kimler Allah'a ve Resûl'e itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerle beraber olur" (Nisa: 4/69).
"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve çekinirse işte onlar kurtuluşa erenler (üstün gelenler)dir." (Nûr: 24/52).
"Allah'a ve O'nun Resûlüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz, rüzgarınız (kesilip) gider. Bir de sabr (ve sebat) edin (katlanın). Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir" (Enfâl: 8/46). [99]

İtaat Edilecek Üç makam:

Burada dinin, itaat edilmesi gerekli emirlerini saymaktan ziyade itaatin ehemmiyetini belirtmeye, "itaat edin" emrini nazar-ı dikkate vermeye çalışacağız.
İslâm dini itaat edilecek üç makam gösterir: Allah, Allah'ın Resûlü ve ululemr. İlk ikisine itaati, yan yana ve mükerrer seferler bizzat Kur'ân-ı Kerîm dile getirir. Zira esas itaat Allah ve Resûlüne olan itaattir. Ululemre (yâni otoriteye) olan itaat ise, onların emirleri Allah ve Resûlünün emirlerine uyduğu, muvâfik düştüğü takdirde meşrûdur, mûteberdir. Maamâfih, Kur'ân-ı Kerîm'de bir kere de bu üç makam berâberce zikredilerek itaat emredilir:
"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sâhiplerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız (böyle yapın). Bu hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir" (Nisa: 4/59).[100]

Ululemr:

Halkımızın diline ululemr olarak, Kur'ân'daki şekliyle girmiş olan bu tâbire bâzan "emir sâhibi", bâzan "veliyyülemr" şeklinde rastlarız. Aynı mânada olmak üzere sultan, imam gibi başka tâbirlerin kullanıldığına da şâhit oluruz.
Sahâbe ve Tabiî'nden bu yana ululemrden kastedilen kimseler hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısmı bununla "ulemâ"nın kastedildiğini söylerken diğer bir kısmı "ümerâ"nın kastedildiğini ileri sürmüştür.
Nevevî daha pratik bir târif kaydeder: "Ululemr, ümerâ ve vâlilerden, itaat edilmesi Allah tarafından vâcib kılınmış olan herkestir. "Ve bu târifin, halef ve selef -müfessir, fakih vs. her çeşit- âlim zümrelerinin ortak görüşü olduğunu belirtir.
Ömer Nasûhî Bilmen, fıkıh ıstılâhı olarak ululemr'i şöyle târif eder: "Ya İslâm cemâatinin intihâbiyle veya kendisinin kuvvet ve nüfûzuyla hâkimiyet makâmını ihraz edip, Müslümanların bir emniyet ve selâmet dâiresinde yaşamalarını te'mîne muvaffak olan herhangi bir müslim zattır."
Burada görüldüğü gibi, umumiyetle devlet reisi kastedilmekle birlikte, yerine göre, bugünkü tabirle "otorite" denilen devleti temsil durumundaki herkes için ululemr tabiri ıtlak olunabilir ve olunmaktadır. Şu hâlde imam, halife, emir, âmil, me'mûr, âmir, sultan vs. gibi kelimelerin her biri ululemr mefhumunu ifade eder.[101]

Ululemr Etrafında Birlik:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) İslâm cemiyetinin bütünlük ve haşmetini, sulh ve saadetini bir reis etrafında meydana getirilecek birlik ve beraberlikte gördüğü için lisanının bütün belâgat ve talakatı ile bir imam (ululemr) etrafında toplanmayı teşvik etmiş, bölünüp dağılmaları, birlik ve cemaatten ayrılmaları şiddetle takbih etmiş, ayrılanları kınamış, tehdid ve terhibde bulunmuştur. İmamın etrafında teşekkül etmesi istenen bu birlik ve beraberlik her şeyden önce imama itaate bağlıdır.
Buhârî'nin Enes (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayette: *"Üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah, Habeşli bir köle bile tâyin edilse dinleyin ve itaat edin"* denmektedir.
Müslim'in kaydettiği bir rivayette, Ebû Zerr: "Halilim (Hz. Peygamber) bana: "Kolları kesik bir köle bile olsa emîr'i dinleyip itaat etmemi tavsiye etti' demektedir.
Şârihler, gerek "kuru üzüm" gerekse "kolları kesik" tâbirleriyle emîrin nesebce düşük, görünüşçe çirkinliğinin ifade edilmek istendiğini, yâni emîre neseb ve fizyonomisine bakılmadan itaat etmek gerektiğini söylerler.
Bir diğer rivayet de şöyledir:"...Üzerinize, emîr olarak, bir Habeşli köle bile tâyin edilse onu dinleyin ve itaat edin." "Sizden biri İslâm'ı ile boynunun vurulması arasında muhayyer bırakılmadıkça itaate devam etsin. Böyle bir durumda boynunu uzatsın. Anasız kalasıca, dini gittikten sonra, onun ne dünyası kalır, ne de âhireti."
Şu hadiste imama isyan kıyâmet alâmeti olarak zikredilir: *"Nefsimi elinde tutan Zât-ı zülcelâl'e kasem ederim ki, imamınızı öldürmedikçe, birbirinize kılıç çekmedikçe ve dünyanıza şerirleriniz reis olmadıkça kıyâmet kopmaz."*
Bazı rivayetlerde emîre itaat Allah'a itaatle aynı ayarda tutulmaktadır: *"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Emîrime kim itaat ederse bana itaat etmiş olur. Emîrime kim isyan ederse, bana isyan etmiş olur."*[102]

Biat Şartı İtaat:

Bir kısım rivayetler, ilk Müslümanlarla biat akdi yaparken, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara her hâl u kârda itaat etmeyi şart koştuğunu göstermektedir. Müslümanlığı kabûl edilmesi için teklif edilen ilk şartlar arasında bunun zikri, otorite ve itaatten yoksun o devir Arabları'nın nazarında bunun ehemmiyetini tesbît gâyesini gütmelidir. Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh) der ki: "Biz Allah Resûlü'ne, kolaylıkta olsun, zorlukta olsun; gönlümüzün hoşuna giden şeylerde olsun, hoşuna gitmeyen şeylerde olsun... İtaat etmek üzere biat ettik.[103]

Hoşa Gitmese de İtaat:

Sâdece yukarıda kaydettiğimiz Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh) rivayetinde değil, başka sahâbelerden de gelen, beyatla alâkalı pekçok rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in itaat şartını koşarken, verilen emir hoşa gitse de gitmese de, içinde bulunulan şartlar bolluk veya darlık her ne olursa olsun, imamdan küfrünü gerektiren bir hal zâhir olmadıkça itaat etmek şartını çok vâzıh olarak duyurduğunu görmekteyiz.[104]

Allah İçin Beyat:

Her hâl ve şartlarda itaatin gerçekleşmesi için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bey'at ve itaatin sırf Allah rızası için yapılması, buna dünyevî bir maksad dâhil edilmemesi için başkaca tenbihlerde bulunmuştur. Allah rızasından hâriç dünyevî bir maksadla beyatta bulunanlar hakkında şiddetli tevbih ve

kınamalar gelmiştir:
"Üç kişi vardır, kıyâmet günü Allah onların ne yüzüne bakar, ne de onlarla konuşur, onların günâhlarını da affetmez, onlara çok elîm bir azâb vardır: ...Biri de dünyevî bir maksadla imama biat eden kimsedir. Öyle ki, istediğinden verilince itaat eder, verilmeyince itaati terkeder."
Buraya kadar söylediklerimizi hülâsa edecek olursak İslâm'ın hükmü şudur: "İmama, mâsiyet olmayan (yâni Allah'a isyâna götürmeyen) hususlarda itaat farzdır." Zira "İmam -düşmanın saldırısına, insanların birbirlerine zulmüne karşı- bir perde gibidir. (o, şahsında nasıl olursa olsun), onun idâresi altında, -düşmanlara, âsilere ve her çeşit fesadcılara (yâni anarşistlere) karşı- cihad edilir."
İtaat bahsinin her yönü ile açıklığa kavuşması, İslâm'daki imâmet telâkkisinin iyi bilinmesine bağlıdır. Bu sebeple, yukarıda temas edilen bâzı noktaların tekrarı pahasına da olsa imamet ve onunla alâkalı olarak İslâm'ın getirdiği bir kısım hükümleri, nazariyeleri önümüzdeki bahiste ayrıca inceleyeceğiz.[105]

İmametle Alakalı Hükümler

Fitne ve anarşiye karşı İslâm'ın hassasiyetini en iyi ifade eden hususlardan biri İslâm'ın imamet telakkî ve anlayışıdır. İmametin lüzum ve zaruretine olan inançtan, imamda aranan evsâfa, imamın seçim şekillerine; ona itaat telakkisinden isyan edenlere takdir edilen cezalara varıncaya kadar, imametle alâkalı her meselede ortaya konan prensipler, telakkîler, emirler, yasaklar, tavsiyeler vs. fitneyi önleme endişesinden renklenmekte, şekillenmektedir. Bu mesele zamanımızdaki cehâlet ve suiniyete mebni sebeplerle dindarlar arasında bir anarşi vesilesi olma istikametinde gelişmektedir. Halbuki meseleye, ana kaynaklara inerek, ümmetin her sahada hakiki mürşidleri olan her çeşit garaz ve dünyevî hesaplardan uzak selef âlimlerinin ve onların yolunda giden eslâf büyüklerinin yorumlarına bakarak eğilecek olursak, imamet telakkisi'nin anarşi değil, nizâm; başıbozukluk değil, disiplin ve düzen âmili olduğunu görürüz.
Şu hâlde, bu bahsi ele alıştaki gâyemiz, İslâm'ın bu meseledeki gerçek telakkisini ortaya koymaktır. Bunu yaparken, mevzunun her okuyucu tarafından yeterince kavranması için, mümkün mertebe tâli başlıklara bölmeyi uygun gördük. Hattâ bazı temel fikirlerin zihinlerde iyice yer etmesi için çeşitli şekillerde birkaç defa tekrarından da kaçınmadık.[106]

İmametin Târifi:

Meselenin daha iyi kavranması için mevzûmuza târifle girebiliriz. Âlimlerimiz imameti: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) adına (yâni O'na hilâfeten) din ve dünya işlerinde umûmî riyâsettir" diye târif etmişlerdir. Yâni bu, en kısa ifadesiyle devlet başkanlığıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e niyabeten icraat yapacaktır.
İcraatında keyfe mâ yeşâ istediği gibi hareket edemez. Daha âmiyâne bir ifade ile, Halife, kanununu kendi koyan astığı astık, kestiği kestik bir despot değildir. Hz. Peygamber'in getirdiği hukuk sistemiyle hakları ve selâhiyetleri tahdîd edilmiştir. Bir hukuk devletinin başkanıdır.
Târifte yer alan "umumî riyâset" tâbiri, kadılık, câmi imamlığı gibi başkaca riyâsetlerle karıştırılmaması içindir, zira bu sonuncular muayyen sahalardaki riyâseti ifade eder. Halbuki imamet, bütün bu hususî riyâsetlerin fevkinde hepsine şâmil, hepsine nâfiz, hepsini kontrolünde, murakabesinde tutan bir riyâset, bir başkanlıktır.[107]

Akidedeki Yeri:

İmamet meselesi, Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'e göre akideye müteallik bir mesele değildir. Bunu, Şia akide meselesi yaparak fazlaca büyütmüştür. Ehl-i Sünnet kelamcılarının akide kitaplarında bu meseleye yer vermeleri muahhardır ve Teftazânî'nin de belirttiği üzere, bu hususta ortaya çıkan itikâdî teşviş ve fitneleri bertaraf etmeye râcidir. Şöyle der: "İnsanlar arasında imamet mevzuunda, bilhassa Râfizîler ve Hâricîler cânibinden neşet eden fâsid itikadlar ve soğuk ihtilaflar şüyû bulup yaygınlaşınca ve her bir tâife İslâmî kaidelerden bir çoğunun reddine, Müslümanların itikadlarının bozulmasına, Hulefayı râşidin'in zemmedilmesine müncer olan bir kısım taassub ve katılıklara düşünce, kelamcılar, -Hulefayı râşidin'in ahvâlini araştırmaya, onların hilâfete liyâkatlarını ve efdaliyetlerini tahkik etmeye lüzum olmadığı hususundaki kesin kanaatlarına rağmen- bu imamet meselesini İlm-i Kelâma dâhil ettiler..."
Görüldüğü üzere, imamet meselesi akideyi direk alâkadar eden bir mesele olmamakla beraber, mütekellimler olsun, fakihler olsun, bütün İslâm âlimleri dini canlı tutup, sünneti ikame etmek ve mazlûmları zâlimlere karşı korumak, hukuku tatbik etmek için ümmetin mutlaka bir imama muhtaç olduğu hususunda, imamın varlığının şart olduğu noktasında ittifak ve ısrar ederler.
Hattâ imamın lüzûmuna İslâm tarihinde anarşistleri temsil etme durumunda olan Hâricîler istisna edilirse bütün İslâm fırkaları parmak basarlar. Hâricîler, "arzular muhtelif, fikirler mütebâyin (birbirine zıd) olduğu için, her bir gurup bir başka şahsa meyledeceğinden imam seçimi, fitnelere, harplere sebep olur" gerekçesiyle imam seçimi işine karşı çıkarlar.[108]

İmamın Varlığı Dinen Zarurîdir:

Her mü'minin Müslümanlığının tamam olması için, imamı tanıması gerekmektedir, bu durum ise bir imamın varlığını zorunlu kılmaktadır.
Bu söylenene delil olarak Kur'ân-ı Kerîm'den:*"Allah'a itaat edin, resûle ve sizden olan emir sahibine (yâni imama) da itaat edin..."* (Nisa: 4/59) meâlindeki âyet ile, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in:*"Kim zamanının imamını tanımadan ölür ise, câhiliye ölümü ile ölmüş olur"* meâlindeki hadisi gösterilir.
Teftazânî bu nasslarla imamı tanımanın ve ona itaat etmenin vâcib kılınmış olduğunu belirttikten sonra, imamın varlığının vücûbuna hükmeder: "Zira tanıma ve itaat etmenin vâcib olması onun var olmasını da vâcib kılar."[109]

İmamın Varlığı Hikmeten (Aklen) Zarurîdir:

İmamın vücudu, dinî nasslar açısından gerekli olduğu gibi beşerî hayat için de zarurîdir. Klasik İslâm müellifleri bu noktayı da ayrıca belirtmeyi ihmal etmezler. Burada sözü uzatmadan, Teftazânî'den bir pasajı kaydedeceğiz, der ki: "... Dünya ve âhiret hayatının salâhına müeddî olan beraberlik, kâhir bir sultan olmaksızın tamamlanamaz. Böyle bir sultan, bozukları (mefâsid) bertaraf eder, maslahatları korur, insan fıtratının süratle kaydığı fenalıkları bastırır, tamahkârların üzerinde boğuştukları şeyleri tahdid eder. İmamın ehemmiyetini anlamakta, memlekete nezâreti ve zâlimlere karşı himâyeti sağlayan kimsenin ortadan kalkıvermesiyle ortalığı fitne ve fesadın hemen istila etmesi, çeşitli sıkıntıların derhal kapıları çalması şâhid olarak yeterlidir."
Meseleye biraz daha farklı bir zâviyeden bakan Cürcânî de, arzuların değişik, fikirlerin farklı olması ve insanlar arasında mevcut düşmanlıkların bulunması sebebiyle insanların birbirlerine nadiren boyun eğeceklerini, bu vaziyetin anlaşılmazlıklara, tecâvüzlere ve belki de hepsinin birden helâk olmalarına müncer olacağını belirterek ilâve eder: "Bu duruma, bir reisin ölmesi ile, yenisinin seçilmesine kadar geçen zaman içinde ortaya çıkan fitneler ve tecrübeler şehâdet eder. Öyle ki bu iş uzayacak olsa içtimâî hayat durur. Herkes kendi silahıyla kendi malını ve canını koruma derdine düşer. Bu ise hem dinin ve hem de bütün Müslümanların yok olmasına sebep olur. Şu hâlde imam nasbı, öyle bir zararı defeder ki, daha büyüğü düşünülemez. Hattâ diyebiliriz ki, imam nasbı

Müslümanların en büyük menfaatlarından biri, dinin en ileri maksadlarından biridir."
İmamın varlığı Müslümanın din ve dünyasında böyle mühim ve hassas bir yer işgâl ettiği için, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, yeni bir halîfenin seçmini, cenâzenin defnine takdim etmişler, seçim işi halledildikten sonradır ki, cenâzenin defnine el atmışlardır. Yoksa bazı garazkârların söyledikleri gibi, Ashâb'ın saltanat münâzaasına düşmüş olması aslâ mevzubahs değildir.[110]

İmam Tayini Farz-ı Kifâyedir:

İmamın varlığı gerek nass açısından ve gerekse akıl ve hikmet açısından zarurî olunca, ümmetin başına bir imam seçilmesi farz olmuştur. Ancak bu, bir farz-ı kifâyedir. Bazıları biat akdini yaparak birisini seçtiler mi diğerlerinden bu farz sâkıt olur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatı sırasında Ashâb bu farzı, diğer farzlara takdim ettiler. "Zira, âlemin bekâsı ancak ve ancak nizânın kaldırılması, mazlumun hakkının zâlimden alınması, yeryüzünde fesad peşinde koşanların katli ile mümkündür... bütün bunlar da başta bulunacak bir imamla gerçekleşir..."
İmam seçmenin gerekliliği hususunda Ehl-i Sünnet, Mu'tezile, Zeydiyye firkaları müttefiktirler. Ancak Ehl-i Sünnet bunun rivayetle vâcib olduğunu söylerken Mu'tezile ve Zeydiyye aklen vâcib olduğunu ileri sürmüştür. İmâmiye ve İsmâiliyye ise: "İmam seçimi bize değil, Allah'a terettüp eden bir vecibedir" der. Hâricîlere göre, bu, bir vecibe olmayıp câiz şeylerden biridir. Bazı Hâricîler sulh zamanında gerekli olduğunu söylerken diğer bazıları ise fitne zamanında gerekli olduğunu söylemiştir.
İmamın lüzumuna inanmayan bir kısım Mu'tezile ve bâzı Hâricîlerin mülâhazası şudur: "Bu bir vecîbe değildir. Bilakis, insanlara vecîbe olan şey, Allah'ın Kitabıyla amel etmeleridir. Kitâbullah kâfidir ve imama hacet bırakmaz. Öyle ise insanlara aralarından birini imam seçmeleri terettüp etmez."
Hâricîler bu mevzuda şöyle de mülâhaza yürütmüşlerdir: "İmam nasbında fitnenin tahrik edilmesi mevzubahistir. Zira arzular muhtelif, fikirler zıddır. Her grup bir başka şahsa meyleder ve böylece fitneler uyanır, harpler çıkar. Şe'ni bu olan bir şey vâcib olamaz. Bilakis câiz olmaması gerekir..."
Ehl-i Sünnet "İmam olmayınca insanlar muhtelif gruplara ayrılarak, kimse kimseye tâbi olmaz böylece fitne, fesad ve kıtaller ortalığı sarar" şeklinde düşünmekle daha realist değerlendirmede bulunmuş oluyor. İmam Mâlik, "İyi veya fâcir mutlaka bir imam olmalıdır" derken Ehl-i Sünnet realizmini ifade etmiş olmalıdır.[111]

İmamda Aranan Şartlar:

İmam, kendisinden beklenen vazifeleri ifâ etmesine imkân verecek bazı vasıfları ve şartları nefsinde cemetmiş olmalıdır. Biz bu şartları, Cürcânî'nin tasnifine uyarak başlıca üç guruba ayırabiliriz:
A- Mutlaka bulunması gereken şartlar:
Bunlarda bütün İslâm firkaları ittifak ederler, beş tanedir:
1. Adâlet sahibi olmak (yâni fâsık olmamak).
2. Âkil olmak (mecnûn ve matûh olmamak).
3. Bülûğa ermiş olmak (çocuk olmamak).
4. Erkek olmak (kadın olmamak).
5. Hür olmak (köle, esir olmamak).
B- Bulunması temenni edilen ve fakat fiiliyatta her zaman bulunmayan ideal şartlar:
1. Usûl ve fürûda müçtehid olmak, dinin bütün meselelerini bilmek.
2. Rey sâhibi olmak, yâni idârî, siyâsî, askerî işlerden çok iyi anlamak.
3. Şecâat sâhibi olmak.
C- İhtilaflı olan ve bâtıl olan şartlar:
1. Kureyş kabîlesinden olması.
2. Hâşimî olması.
3. Dinin bütün meselelerini bilmesi.
4. Mûcize göstermesi.
5. Mâsum olması (günah işlemekten, hata yapmaktan uzak olması.)
Cürcânî, imamın Kureyş kabîlesinden olması şartında ihtilâf edildiğini belirttikten sonra, Hâşimî olması, dinin bütün meselelerini bilmesi, mucize göstermesi, mâsum olması gibi şartların bâtıl olduğunu, bunları sapık mezhep mensuplarının ortaya attığını, bu iddialarında delilsiz veya çürük delilere müstenid olduklarını tafsîlatlı olarak izah eder.
İdeal dediğimiz şartları âlimler ekseriyet itibariyle (cumhur) şart koşmuş, ancak bir kısmı, bu vasıfların pek nâdir kimselerde bulunabileceğini te'yîd ederek, böylesi şartları imamda aramayı, mümkün olmayan (mâlâyutâk) şeyler taleb etmek olarak vasıflandırmışlardır.
Bezdevî, Râfizîler dahil, ehl-i kıble olan bütün Müslüman firkaların imamın ilim, takva, şecâat ve neseb yönünden insanların en efdali olması, Kureyş'e mensub bulunması hususlarında müttefik olduklarını belirtir.[112]

Kureyşî Olması Meselesi:

İmamet meselesine temas eden âlimler, umumiyetle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in *"İmamlar Kureyş'tendir"* (el-Eimmetü min Kureyş) hadisine dayanarak, imamın Kureyş kabilesine mensub bir kimse olması gerektiğini söylerler. Ancak başka hadisleri ve Kur'ân'ın Takvâdan başka üstünlük kabul etmeyen ifadelerini nazar-ı itibâre alan bir kısım âlimler bu görüşe katılmamışlardır.
Bu meselenin teferruatını kelam kitaplarının ilgili bahislerine bırakarak şunu belirtelim ki, Kureyş'ten olma şartı da diğer şartlar gibi, her şeyin normal olduğu, ideal bir vasatın mevcut bulunduğu bir duruma bağlı olsa gerektir. Âlimlerin ittifâfiyla da te'yid edildiği üzere, bu, vâcib bir hüküm olmaktan ziyade, aranan diğer şartların farklı adaylarda mütesâviyen bulunması hâlinde bir tercih vesîlesi olabilir. Bir başka deyişle, diğer vasıflarıyla liyakatsız olan bir Kureyşli, sırf Kureyşli olduğu için bu işe elyak görülmüş değildir. Binâenaleyh, diğer şartların bulunmaması sebebiyle adamda ehliyet yoksa, Kureyşli de olsa seçilemiyeceği açıktır.
Teftazânî'nin bir cümlesini burada kaydetmeden geçemiyeceğiz. Üzerinde düşünüldüğü takdirde, bu konuda hatıra gelebilecek bir kısım tereddüdleri çözmede ışık tutucu olacaktır: "İmamet bâbında söylenenlerin geçerliliği iki temel şarta bağlıdır:
1- İhtiyar (yâni imamı seçme hürriyeti).
2- İktidar (adayın imamlığa liyakatı, ehliyeti).[113]

İmamete En Liyakatli Olan Kim?

Cürcânî, adaylar arasında imamlığa ilimce ileri olanın (a'lem) en liyakatli olacağını, ilimce eşit olanlardan verâ ve takvaca ileri olanın, bunda da eşitlik hâlinde yaşlı olanın tercih ve takdiminin gerekeceğini belirtir ve: "Bu şekilde olunca fitne ve muhâlefet ortadan kalkar"der.
Tatbîkatta böyle inceliklere inilmemiş olsa bile, Müslümanların bu meselede takındıkları tavrı ve taşıdıkları telakkî ve anlayışlarını anlama bakımından bu nazariyatın faydalı olduğuna inanıyoruz.
Görüldüğü üzere imamete en liyakatli kimse aranırken, bazı kimselerin iddia ettiği gibi, dinimiz bu işe en dindarı değil, evleviyetle bu işten en iyi anlıyanı (a'lem) aday çıkarmıştır.[114]

Liyakatsızın İmamlığı:

Ehl-i Sünnet âlimleri büyük çoğunluğuyla, imamete asrın en efdal yâni faziletce, liyâkatca en ilerde olanın, bir başka ifadeyle imamda bulunması gereken vasıf ve şartları en ziyade nefsinde cem eden kimsenin imamlığa seçilmesi gerektiğini ittifakla ifâde etmişlerdir. Ancak, bu noktada ısrar ederek, "Her şeye rağmen efdal olan seçilmeli, efdal varken mefdûlün (fazîlet ve liyakatca aşağı olanın) imameti hiçbir sûrette câiz değildir" dememişlerdir.
Eğer efdalin (en iyinin) seçimi fitneye, kargaşaya sebebiyet verecekse mefdûlün seçilmesi câizdir, yeter ki, buna müstehak olsun. Bakillânî'den kaydedeceğimiz şu pasaj da bize, mefdulün seçimine verilen cevazın da "fitne endişesi"nden kaynaklandığını beliğ bir şekilde ifade edecektir. Der ki:
"Efdal olanı terk ederek mefdûl (faziletce geri) olanı başa geçirme akdinin cevâzına delâlet eden hususun izâhına gelince, bunun asıl sebebi fitne ve herc ü merç (yâni kargaşa) korkusudur. Şöyle ki: "İmam, esâs itibâriyle, düşmanı defetmek, memleketi korumak, fenalıkları önlemek, ahkâmın tatbîki (ikametu'l-hudûd), haklıya hakkını vermek gibi maksadlarla başa geçirilir. Eğer en efdalinin geçirilmesi ile, kargaşa, fesad, tahakküm, itaatin terki, birbirine kılıç çekmeler, ahkâmı tatbik ve hukuku iâde işlerinin muattal hâle gelmesi, hâsıl olacak haksızlık ve mâruz kalınacak zayıflamalar sebebiyle İslâm düşmanlarının iştahlarının artması gibi durumların ortaya çıkmasından korkulursa bu durum, efdalden vaz geçip mefdulü kabul etmeyi gerektiren vâzıh bir özür olur. Nitekim tatbikatta da öyle olmuştur. Hz. Ömer başta olarak, bütün ashâb ve arkadan gelen ümmet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinde efdal olanın da mefdul olanın da varlığını bilmiş, her biri, ümmetin işleri iyiye gittiği ve birliği de hâsıl olduğu takdirde biat etmeyi câiz görmüşler ve hiç kimse de bu durumu reddetmemiştir.
"Eş'ârî'nin: "Efdal varken mefdulün imameti câiz değildir, zira insanların efdale inkıyâd etmeleri daha çok mümkün ve ona biat edilmesi husûsunda fikir birliği daha kolay görünüyor, üstelik imamet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e niyâbettir, şu hâlde imâmete seçilecek kimsenin en üstün mertebedeki kimsenin olması gerekir, nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de en üstün kimsedir" sözünü reddeden Teftazânî, başka gerçekler meyânında şu mütâlaaya da yer verir: "Mefdûl'ün, bazı durumlarda din ve mülkle ilgili maslahatları yürütmede daha kudretli olabileceğini ve binâenaleyh böyle birinin seçilmesinin, raiyyetin ahvâlinin nizâmı için daha uygun ve fitne bertaraf edilmesi için daha doğru olacağını" söyler ve ilâve eder: "İmamla peygamber bu meselede kıyaslanamaz, çünkü peygamber alîm, hakîm olan ve kulları arasından dilediğini seçen ve kendisine mülk ve dinle alâkalı maslahatları vahiy yoluyla bildiren bir Allah tarafından gönderilmiştir."
Bu meselede Bezdevî de şunu söyler: "Şâyet, efdal olan terkedilerek neseb, takva ve sâir cihetlerin hepsinde faziletce geri olan (mefdul) kimse imam seçilse, bunun imameti câizdir, kendisi bu işe elverişli kabul edilir. Eğer, kaza (hüküm) ve dâvâların halline sâlih olursa, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat nazarında bu da sahihtir ve vereceği hükümler infaz edilir.[115]

Zorba İmam:

Fitne ve kargaşa çıkarmamak hususunda İslâm'ın gösterdiği hassasiyetin derecesini, hiçbir haklılık sebebi olmaksızın, hîle hurda ile, kuvvet ve zor yoluyla meşrû imamı devirip kendisini başa diken kimse karşısındaki tutumunda görmek mümkündür.
Bu durumda âlimler, "fitneyi önlemek için" zorba imama itaat etmeyi tavsiye ederler. Teftazâni'yi dinleyelim: "Eğer Kureyş'ten ehil olan biri yoksa veya olmasına rağmen, sapık ve bâtıl yolda gidenlerin istilâsı, zâlimlerin şevketi gibi sebeplerle nasbedilemiyorsa, hâkimiyeti elinde tutan kimsenin kazasına, ahkâm infazına, hadd tatbîkâtına kısacası imâma müteallik yaptığı her şeye uymanın, tıpkı Kureyş'e mensûb fakat fâsık veya zâlim veya câhil olan imamın icraatına uymanın câiz olduğu gibi cevâzına hiç kimse itiraz etmemiştir."
Teftazânî bu itaatin sebebini açıklama sadedinde şu izâhı sunar: "İmamet babında zikredilenlerin hepsi iki temel şarta bağlıdır:
1. İhtiyar (yâni imamı seçme hürriyeti).
2. İktidar.
"Seçim hususundaki acz ve mecbûriyet karşısında -ki bu durum fâcir, kâfir ve zâlim kimselerin istilâsı ve şerir zorbaların tasallutu gibi sebeplerle hâsıl olur- dünyevî riyâset zorla ele geçirilmiş olur ve riyâsetle alâkalı dinî ahkâm, "zarûret imamı" adı altında ayrı bir bölümde ele alınır. Bu cümleden olarak imamda ilim, adâlet ve sâir evsâfın yokluğuna bakılmaz. Zaruretler bir kısım mahzurları mubah kılar...
"Bezdevî de şunları söyler: "Kaderiye, Havâriç (Hâricîler) ve Mu'tezile nazarında böyle birisi imam olamaz ise de Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerinin heps nazarında imamdır, hükümleri ve kazası infâz edilir. Nitekim Mervânoğullarının hiç birisi için ne rey ve tedbîr sâhiplerinden biri, ne de herhangi bir fakih imamet akdinde bulunmamıştır. Onlar kendilerini zorla halîfe olarak empoze etmişlerdir. Âlimler de onların imâm oldukları husûsunda icma etmişlerdir. Zira onlar imâm addedilmemiş olsalardı İslâm cemiyetinde fitne ve fesâdlar husûle gelecekti."
Bu görüşü te'yîden Aliyyü'l-Kârî, dindarlığı ve Sünnet'e harfi harfine ittiba etmesiyle meşhûr olan Abdullah İbnu Ömer'in, fitne çıkmasın düşüncesiyle, İbnu Zübeyr'i, Emevîlerin zâlim emirleriyle kıyaslandığı zaman, hilâfete çok daha lâyık, çok daha hak sâhibi olmasına rağmen hilâfet dâva etmekten men ve nehy ettiğini belirtir.
İbnu Hacer de; bir köle, "Kuvvet yoluyla hâkimiyet te'sîs ederek emîrliğini ilân edecek olsa fitnenin uyandırılmaması için, mâsiyet emretmedikçe, ona itaat gerekir" der.[116]

Fasık, Zalim İmam:

Gayr-i meşru yoldan, zorla iktidarı elde eden zorba imamdan başka, meşrû yoldan gelmiş olsa bile, zamanla zulüm irtikab eden veya fisk u fücûra düşen imam (devlet reisi) mevzubahs olabilir. Bu çeşit durumlar, imamın azlini veya imama itaatten vazgeçmeyi gerektirmiyor. Bezdevî'nin kaydına göre Hanefî âlimleri bilicma bu düşüncededirler. Şâfiîlerden bazıları ile Kaderiye, Mu'tezile ve Râfizîler azline hükmetmiş olsalar da asıl olan azlinin gerekmemesidir. İmamdaki fisk, fücur ve zulüm gibi gayr-i meşru davranışlar, raiyyetin itaatten vazgeçmesini gerektirmiyor.
Nevevî, sultanın zulmüne, cevr ü cefâsına maruz kalan kimseye, sultana karşı kendisine terettüp eden itaat vazifesini aynen eda etmesini, sultana karşı gelmemesini, bilakis onun verdiği eziyetleri kaldırıp, şerrini def etmesi ve ıslâh olması için Allah'a tazarru ve niyazda bulunmasını tavsiye eder.
Âlimler, zâlim imâma itaat hükmünü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den fitne sırasında ne şekilde hareket edileceği hususunda gelen tavsiyelerden

çıkarırlar. Zira (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demektedir: *"...(Fitne zamanına ulaşırsan) dinle ve emîre itaat et. Sırtına vursa, malını elinden alsa bile dinle ve itaat et."*
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "Ey Allah'ın Resûlü, ümera bizden haklarını isteseler ve fakat bizim onlardaki hakkımızı eda etmeseler ne dersin?" diye ısrarla soran kimseye her seferinde yan dönerek, cevap vermez. Ancak üçüncü defada: *"Siz dinleyin ve itaat edin, zira siz kendi mesuliyetinizden, onlar da kendi mesuliyetlerinden hesaba çekilecekler"* cevabını verir.
Bir diğer hadis de şöyle: *"Sultanınız cevr ü cefâda da bulunsa, zulüm de yapsa, onun üzerinde emretme hakkı ve raiyyet üzerinde sabretme vazîfesi devam eder.""...Sultan âdil olursa, ona ecri, raiyyete şükrü, zâlim ve hâin olursa ona günâhı, raiyyete de sabrı terettüp eder."*
Hoşa gitmeyen sultana sabır tavsiye eden mühim hadislerden biri de şöyle: *"Kim emîrinden hoşuna gitmeyen bir şey görürse sabretsin, zira cemaatten bir karış ayrılmış olarak ölen kimse câhiliye ölümü ile ölmüş olur."*[117]

İyi İmam:

İyi imamla kötü imam arasını mukayese eden bir hadis şöyledir: *"İmamlarınızın en hayırlıları sizlerin sevgisine mazhar olanlardır. Siz onları sevdiğiniz gibi, onlar da sizi severler. Siz onlara hayır duada bulunduğunuz gibi onlar da sizlere hayır duada bulunurlar. En şerli, en kötü imamlarınız da sizin buğzettiklerinizdir ki onlar da size buğzederler. Siz onlara lânet edersiniz, onlar da size lânet ederler."* Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu sözü üzerine bazıları sorar:
"Ey Allah'ın Resûlü, biz böyle kötü olanlara muhalefet edip karşı gelmiyelim mi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir:
"Hayır, aranızda namaz kıldıkça (isyan etmeyin). Ancak, kim tâyin edilen âmirlerden birinin, Allah'ın yasakladığı şeylerden herhangi birini yaptığını görürse de davranışı takbih etsin, fakat asla itaatten yüz çevirmesin."
Bir başka rivayette, fâsık halifeye karşı "ne yapalım?" diye soranlara:
"Siz bidayette, ilk biat sırasında verdiğiniz sözü tutun, ona karşı olan itaat borcunu yerine getirerek üzerinizdeki haklarını ödeyin. Onlar üzerinde bulunan kendi haklarınızı Allah'tan isteyin, onlar üzerinde bulunan kendi haklarınızı Allah onlardan soracaktır, (acele edip, bizzat onlardan almak için isyan etmeyin)".[118]

Selefin Hassasiyeti:

Aynî'nin yukarıdaki hadisi şerh sadedinde kaydettiği bir rivayet, selef'in fitne çıkarmamak husûsunda ne kadar titiz davrandıklarını gösterir: "Zeyd der ki: (selef idareciler üzerindeki haklarını Allah'tan gizlice taleb ediyorlardı. Zira açıktan talebleri, idarecilere hakâret olurdu, bu da fitneye sebep olabilirdi."
Az ilerde Ubâdetu'bnu's-Sâmit'ten, biat sırasında konulan itaat etme şartı ile alâkalı olarak kaydedeceğimiz hadisin şerhini yapan âlimlerin hadisten çıkarmış bulundukları sonucu buraya aynen kaydedeceğiz: "Hülâsa, başa geçirilen emîrlere, raiyyetin itaatleri, emirlerin vazifelerini hakkıyla yaparak, idare edilenlerin haklarını korumalarına bağlı değildir. Aksine, idareciler raiyyetin haklarına engel bile çıkarsalar, haklarından mahrum bile etseler onlara itaat gereklidir."
"Zira emîre karşı gelmeyip itaat etmekte kan dökülmesini önleme, fitne ateşini söndürme mevcuttur."[119]

Fasık Emîre İtaatle Alakalı Bir Hâdise:

Bezdevî, fâsık veya zâlim olan bir imama karşı isyanın câiz olmayıp itaat gerektiğini belirttikten sonra burada kaydında fayda umduğumuz bir vak'ayı nakleder: "Anlatıldığına göre, Samanoğulları'nın son zamanlarda Buhâra yöresinde Kaderiye ve Mu'tezile fırkaları galebe çalarlar. Öyle ki, vezîr de onlara meyleder. Bu yüzden Ehl-i Sünnet ve'l Cemâate mensûb olanlar onların elinde makhûr ve perişan olurlar. Ancak emîrin imamı sünnîdir. İmam bir gün emîre der ki: "Şu kendilerinin Kaderî olduğunu iddia edenler var ya, onlar senin emîr ve sultan olmadığına itikad ediyorlar. Sâdece Ehl-i Sünnet âlimleri senin sultan olduğuna inanıyorlar." Emîr:
Bu nasıl olur? der. Berikisi:
"Sabret, inşaallah yarın sana göstereceğim" der.
Ertesi gün, Ehl-i Sünnet ve'l Cemaatten olan imamları çağırtır ve hilâfet sarayına oturtur. Emîr de bir perdenin gerisinde saklanır. Muallim dâvetlilere:
- Emir zina yapsa, işkence etse, şarap içse, gılmanlara (şarkıcı oğlanlara) tâbi olsa ve bunları yapmanın haram olduğuna da inansa acaba bu durumda emir azledilir mi? diye sorar, âlimler hep bir ağızdan:
- "Hayır, ancak onun üzerine bu yaptıklarına karşı tevbe etmesi gerekir" derler.
Muallim bunlara izin verir, onlar da giderler. Arkadan Kaderî ve Mu'tezilî imamları çağırarak der ki
:- "Emirlerden biri, zulmen halkın mallarını ellerinden alsa, zina yapsa, şarap içse, gılmana uysa, bunların haram olduğunu bilerek, kabul ederek bunları yapsa, imam azledilir mi?" Onlar hep birlikte cevap verirler:
- "Evet azledilir."
Bunlar azledileceğini söylemekle kalmayıp, fikirlerinde ısrar da ederler. Muallim, çıkmaları için onlara izin verir. Sonra Emîre:
- "Dediklerini işittin değil mi?" der ve ilâve eder: "Gördün ya, onlar seni azledilmiş biliyorlar ve seni imamlıktan çıkardılar. Zira sen bu fenalıkların bir kısmını yapıyorsun."
Emîr onların yakalanıp hapsedilmelerini emreder ve köklerini kazır. Öyle ki, Buhârâ'da Hanefiler'den başka kimse kalmaz. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerine değerli hil'atler verir."[120]

Fasık Ve Zalim İmama İtaati Emreden Hadisin Tam Metni:

İtaat hususunda âlimlerin en ziyade delîl getirdikleri bir hadisin Buhârî'de gelen tam metnini aynen veriyoruz:
"Huzeyfe anlatıyor: "Herkes Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hep hayırdan sorardı, ben ise, bir gün bana bulaşabilir korkusuyla, şerden sorardım. Bir seferinde aramızda şu konuşma geçti:
- Ey Allah'ın Resûlü, biliyorsun biz, bir câhiliye ve şer devri yaşadık. Allah bizi İslâm gibi bir hayırla nimetlendirdi. Bu hayırdan sonra tekrar şer var mı?
- *Evet var.*
- Peki, bu şerden sonra tekrar hayır var mı?
- *Evet var, fakat bunda bulanıklık var.*
- Ondaki bulanıklık da ne?
- *O zaman bir gurub insan olacak, benim gösterdiğim yoldan ayrılıp, bir başka yolda gidecek. Onların bâzan iyi, bâzan kötü olduklarını görürsün.*

- Peki, bu hayırdan sonra şer var mı?
- *Evet, bunlardan sonra cehennem kapılarına çağıranlar olacak. Onlara kim uyarsa, uyanı cehenneme atacaklar.*
- Ey Allah'ın Resûlü, bunları (cehenneme çağıranları) bize tavsif et.
- *Onlar bizim derimizi taşırlar, bizim dilimizle konuşurlar.*
- Bu zamana yetişirsem bana ne yapmamı emredersin?
- *Müslümanların cemaatlerine ve imamlarına iltihak et.*
- O zaman onların ne cemaatleri ve ne de imamları mevcut değilse?
- *O takdirde mevcut olan bütün gurupları terket, öyle ki bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş vaziyette olman (gibi ne kadar kötü şartlar içinde de olsan) ölüm sana gelinceye kadar öyle kal (fakat guruplara karışma)."*

Bu hadisi şerh eden âlimler, "onlar bizim derimizi taşırlar" tâbirine dayanarak, çıkacağı bildirilen kötülerin kendi kavmimizden, kendi dinimize mensub kimseler olacağına; "bizim dilimizle konuşurlar" sözünden de onların, hâricî bir işgalci olmayıp, yerli dile mensûb ırkdaşı olmaktan başka, âyet, hadis ve hikmetli sözler söyleyen kimseler olacağına hükmederler. İbnu Battâl şöyle der: "Bu hadiste fukâhaca ifâde edilmiş bulunan zâlim imâmlara isyan etmemek ve Müslümanların cemaatine katılmak gerektiği hususuna delîl vardır. Zira (isyan edilmeyecek olan) sonuncu gurubu "cehennem kapılarına çağırıcılar" olarak tavsîf etti."[121]

Asi İmama İsyan Eden:

İbnu Hacer, Hâricîlerle mücâdeleyi tecviz eden bir rivayeti açıklarken aynen şunları söyler: "Bu rivayette âdil imama itaatten ayrılanlara karşı, harp çıkarıp bâtıl bir itikad uğruna kıtal edenlere karşı, dağa çıkıp yolları kesen, seyr ü sefer emniyetini ihlâl eden ve yer yüzünde fesad çıkaranlara karşı kıtâlde bulunmaya cevaz vardır. Fakat kim de zâlim imama itaatten vazgeçer ve onun malına, canına veya ehline galebe çalmak isterse bu kimse mâzurdur, onu öldürmek helâl olmaz. Onun, imkânı nisbetinde malını, canını ve ailesini müdâfaa etmek hakkı vardır... Taberi sahîh bir senetle şu rivayeti kaydeder: "Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, Hz. Ali, Hâricîlerden bahisle der ki: "Eğer onlar adâlet sahibi bir imama karşı gelirlerse onları öldürün, eğer onlar zâlim bir imama karşı gelirse onlarla mukatele etmeyin, zira onların söz hakkı var."

Ömer Nasuhi Bilmen Istılâhât-ı Fıkhiye'de şu hükmü kaydeder: "Zulüm ve i'tisâfa (haksızlığa) karşı bihakkın muhâlefet eden bir zümreye, bir faide melhûz olduğu takdirde her müslimin yardım etmesi bir vazîfedir."[122]

Dikkat:

Bu kısımda, zâlim sultana isyan ve böyle bir âsiye yardım etme ruhsatıyla alâkalı fetva ve ifâdeler, daha önce kaydedilen "fitneye karışmamak", "zâlime karşı sabretmek, isyan etmemek" prensiplerine ilk nazarda zıd görülebilir.

Aslında böyle bir tezad mevcut değildir. Şöyle ki:

1- Daha önceki ifadelerde "Fitneye sebep olmaksızın, netîceyi almaktan emîn olan, maddî ve mânevî pozisyonu, makamı, mevkii, sâhip olduğu gücü buna imkân verecek olan kimseye zulüm dâhil her çeşit münkere müdâhale etmek bir vecîbe olarak takrîr edildi. Böyle bir kimse müdâhale etmezse mes'ûldür.

2- Fitneye sebep olacaksa, netice almak ihtimali çok zayıf ise, duruma göre, kalben buğz, sabır, karışmamak tavsiye edilmiştir.

3- Son olarak kaydedilen ruhsatta, dikkat edilirse, haksızlığa isyan edene yardım emredilmiyor. Hz. Ali: "Zâlime isyan eden kimse ile mukâtele etmeyin" diyor, "yanında yer alın" demiyor. Fukahâdan kaydedilen "yardım edin" emri ise "Bir faide melhûz olduğu takdirde" şartı ile kayıtlıdır. Bu faide melhuz değilse, zarar melhûz ise, karışmamak, yardımda bulunmamak gerekir.

Şu hâlde ortada bir tenâkuz söz konusu değildir.[123]

Facirin Dine Hizmeti:

Fâcir ve fâsık emîre isyan etmemek gerekeceği görüşünde olan âlimler bu görüşlerine getirdikleri delîl meyânında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu hadislerini de kaydederler: *"...Allah bu dini, fâcir bir adamla da te'yid eder, kuvvetlendirir..."* İbnu'l-Münîr, gayr-ı âdil imama isyanın câiz olacağına dâir hatıra gelebilecek bir düşüncenin bu hadisle ortadan kaldırılmış olduğunu, "Allah'ın fâcir bir kimse ile de dinini kuvvetlendireceğini, onun fücuru ve kötülüğü kendine âit olduğunu" söylemiştir.[124]

Münkeri Takbih:

Az yukarıda kaydettiğimiz bir hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mü'mini, şartlar ne olursa olsun, münkeri (kötülüğü) kim işlerse işlesin mutlaka kalben de olsa fenalığa karşı tavır takınmaya, aksülamel göstermeye mecbur tutmaktadır. İmamdan sâdır olan münkerler sebebiyle itaatsizlik ve isyan tecviz edilmemiş olmakla berâber, gücü yeterse eliyle, diliyle; yetmezse kalbiyle olsun aksülamel göstermesi istenmektedir. Bu söylediğimizi şu rivayette daha vâzıh olarak görmemiz mümkündür: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün şöyle dedi:

"Sizin üzerinize öyle kimseler imam olacak ki, bâzı davranışlarını güzel bulup memnûn kalacaksınız, bâzı davranışlarını da çirkin bulacaksınız. Kim kötü olduğunu söylerse (müdâhane ve nifaktan) kendini korur. Kim de (dil ile söylemekle beraber kalben) buğzederse ilâhî mesûliyetten kurtulur. Kim de (bu fena işlerden, büyüğümüz yapmıştır diyerek) memnun kalır ve onlara uyarsa helâke gider."

"Ey Allah'ın Resûlü bu fâsık imamlarla harb edelim mi?" diye sorulduğu zaman da:

"Hayır, namaz kıldıkça (itaatten ayrılmayın)" cevabını verdi."

Müslim'de gelen bir başka rivayette. *"Âmirlerinizden birinde kerih addettiğimiz bir şey (davranış, söz vs.) görürseniz, onun amelini kerih görmeye devam edin, fakat itaatten elinizi çekmeyin"* diyerek kabih olanı takbih ile itaati birbirinden vâzıh olarak ayırmıştır.[125]

Hürmetsizlik Etmemek:

"Amelini takbihle birlikte itaat etmek" emri, bir başka rivayetin de yardımıyla, her şeye rağmen ulu'l-emre karşı hürmette kusur etmemek, onların şahsiyetlerini rencîde edici, otoritelerini kırıcı söz ve davranışlardan da kaçınmak gerektiği anlaşılmaktadır:

Ziyad İbnu Küseyb el-Adevî anlatıyor: "Ben Ebû Bekre ile İbnu Âmir'in minberinin dibinde oturuyordum. Ebû Âmir, üzerine ince bir elbise giymiş olarak hutbe veriyordu, Ebû Bilal:

"Hele şu emîrimize bakın, fâsıkların elbisesini giyiyor" dedi. Ebû Bekre atılarak:

"Sus, böyle konuşma, ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:

"Yeryüzünde Allah'ın sultanını alçaltanı, kıyamet günü Allah alçaltır."

Şu hadiste ise sâdece hürmetsizlikten nehiy değil, hürmet teşvik edilmekte ve hatta emredilmektedir:

"Kim dünyada Allah'ın (makam vermek suretiyle aziz kıldığı) sultana ikramda bulunursa, kıyamet gününde de Allah ona ikram eder, kim de Allah'ın sultanını dünyada alçaltırsa Allah da onu kıyamet günü alçaltır."[126]

İmama İtaatin Hududu:

İmama itaat edip isyan etmemek ve zulmüne karşı da sabretmek mühim bir esas olmakla beraber, her çeşit emre itaat taleb edilmemiştir. İtaat emri belli bir hudûda kadar gider. O hudûdu taşan emre itaat sevab değil, günah vesilesidir: *"Müslüman kişi üzerine hoşuna giden gitmeyen her hususta -emredilen şey masiyet olmadıkça- söz dinlemek ve itaat etmek gerekir. Eğer mâsiyet yâni Allah'ın yasak kıldığı bir şeyin yapılması emredilirse emre ne kulak verilir ne de itaat edilir."*
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisinden sonra gelecek fâsık reislerden haber verdiği zaman, öyleleri çıktığı vakit ne yapalım? diye soranlara isyan tavsiye etmemiş, *"Bu da sorulur mu? Allah'a isyan emredene itaat yoktur"* cevabını vermiştir.
Bu keyfiyet bazı rivayetlerde *"Allah'a isyanda itaat yoktur"*, bazı rivayetlerde: *"Allah'a itaat etmeyene itaat yoktur"*, bazı rivayetlerde: *"Allah'a isyan edene itaat yoktur"* gibi değişik şekillerde ifâde edilmiştir. Bu durumda itaat etmek gerekmediği gibi, âlimlerin belirttiği üzere, imtina etmeye kadir olduğu halde itaat ettiği takdirde haram işlemiş olmaktadır.[127]

Körü Körüne İtaat Yok:

Masiyete (yâni Allah'a isyan etmeye götüren emîre) itaat edilmemesi gerektiğine dair prensibin ısrarlı bir şekilde beyan edilmeye başlanmasına vesile olduğu anlaşılan bir vak'ayı bütünü ile burada kaydetmekde fayda var. Hadîs kitaplarında ufak tefek farklarla rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'dan birinin komutanlığında bir ordu yola çıkarır ve komutanlarına itaat etmelerini askerlere tenbih eder. Sefer sırasında bir ara askerlere öfkelenen komutan odun toplamalarını, büyük bir ateş yakmalarını emreder. Odunlar alev alev iyice tutuşunca komutan askerlere yeni bir emir vererek:
"Ateşin içerisine kendinizi atın" der. Emri yerine getirmek üzere kalkan askerlerden bâzıları ateşin yanında duraklayarak:
"Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendimizi ateşten korumak için tâbi olduk, bir de ateşe mi gireceğiz?" derler ve girmezler. Bu bekleyiş içerisinde komutanın da öfkesi diner. Dönüşte vak'a Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlatılınca, itaat ederken itaatin körü körüne olmaması gerektiğini şu cevâbıyla ifâde eder:
"*Eğer ateşe girselerdi, ebediyyen çıkamazlardı. Allah'a isyan olan şeyde (kula) itaat yoktur. İtaat mâruftadır, aklın ve şeriatın iyi kabûl ettiği şeydedir."*[128]

İmama Ne Zaman İsyan Edilir?

Yukarıda kaydedilen hadislerden itaatin sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu sınırları kesin hatlarla tesbitte zorluk olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber, bir kısım açıklamalar nazar-ı dikkate alınınca, bu hususta vâzıh bir ölçünün "açık küfür" olduğu anlaşılır. Yâni imam, hiç bir te'vil götürmeyen açık bir küfre düşmüş ise, o zaman itaat gerekmez.
Buhârî'de Ubâdetu'bnu's Sâmit (radıyallahu anh)'den gelen şu rivayet, imama itaatin hududunu tâyin meselesinde "açık küfür işlemedikçe" ölçüsünü vermektedir:"
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) biat etmek üzere bizi çağırdı. Gittik, biat ettik. Bizden biat sırasında koştuğu şartlar meyanında dinlemek ve itaat etmek şartı da vardı. Öyle ki, emîr hoşumuza gitse de, gitmese de, darlıkta olsak da bollukta olsak da, başımızdakiler bencilliğe düşerek makamlarını kendi menfaatlerine kullansalar da itaat edecektik. Keza makam sâhipleriyle, yanımızda Allah'tan sarîh bir delile muhalefetle açık bir küfre düşmedikleri müddetçe, makam husûsunda nizâ etmemek şartı da vardı."
Âlimler, "açık küfür" tâbirine dayanarak, küfür olup olmadığında tereddüd edilen veya te'vil yoluyla "küfür" olarak değerlendirilen (amel, fikir vs.) hususlardan dolayı itaat vecîbesinin düşmeyeceğini, isyânın helâl olmayacağını bilhassa belirtirler. Küfür, te'vil imkânı olmayan bir nassla, yâni ya Kur'ân'dan bir âyet veya sahîh bir hadisle sâbit olmalıdır.[129]

Makam Hususunda Nizâ:

"Âlimler, hadis metninde geçen bilhassa "makam hususunda nizâ" tâbirine dayanarak, imamın azlini, azline teşebbüsü meşru kılan tek sebebin "açık küfür" olduğunu belirtirler. Bu yoksa fıskı, cevri, zulmü sebebiyle saltanatı husûsunda imamla münâzaanın (kavganın) câiz olmadığını söylerler. Küfre düşmemişse, diğer kötülüklerini rıfkla, lisân-ı münâsible, imama söylemek, hatırlatmak yasaklanmamış bilakis istihsan edilmiştir.
Şu hâlde cemiyette bir kısım fitnelere sebep olmamak düşüncesiyle, sultanların, idarecilerin mevki ve makamlarıyla oynama işi "onlar açık bir küfre düşmedikçe" tecviz edilmemiş, bu raddeye gelinceye kadar kişilerin menfaatlerini ilgilendiren hususlarda fedâkârlıkların azamisine katlanmak tavsiye edilmiştir.
Bu meseleyi Nevevî şöyle ifâde eder: "Halifeler, onlar İslâm'ın esaslarından birini tağyîr etmedikleri müddetçe, sırf zulüm ve fiskları sebebiyle isyan câiz değildir."
Bu bahsi İbnu Hacer'in kaydettiği bir pasajı aynen alarak hülâsa etmek isteriz: "Zalim imam mevzuunda âlimlerin ittifak ettiği husus şudur: Zâlim imamı, fitne ve zulme yer vermeksizin tahttan indirmek mümkünse bunu yapmak bir vecibedir. Değilse, sabretmek vecibedir. Bir kısmı da şöyle demiştir: "Fâsık kimse bidâyette başa getirilmez. Önceden adâletli olduğu hâlde sonradan fisk u fücûra ve zulme düştü ise, buna karşı gelip, isyan etmek hususunda ihtilaf edilmiştir. Doğru olanı, küfre düşmedikçe isyanın yasak olmasıdır. Küfre düştüğü takdirde isyan vâcib olur." Nitekim, "Abbâsî halîfelerinden Me'mun, Mu'tasım ve Vâsık "Kur'ân mahlûktur" iddiasını -ki âlimlerce bid'at olarak vasıflandırılmıştır- yaymaya çalıştılar, bu maksadla âlimlere darb, habs ve katle varıncaya kadar her çeşit işkenceyi tatbik ettiler. Buna rağmen hiçbir âlim, bu muameleleri sebebiyle, onlara isyan etmek gerekir dememiştir."
İbnu Hacer, bir başka vesîle ile kâfir imama karşı isyan vecîbesinin icmâ ile sâbit olduğunu ve bu vecibenin her müslümana terettüp ettiğini belirterek sözünü şöyle noktalar: "Buna gücü yeten sevap kazanır, göz yumup müdâhane eden günahkâr olur, gücü yetmeyen de oradan hicret eder."[130]

Azli Gerektiren Tabiî Haller

Açık küfür dışında, imama terettüp eden vazifeleri yapmasına mâni bir kısım tabiî hâller ârız olursa, bu durumda da imamın azledilerek yerine yenisinin nasbı gerekmektedir. Bu haller tecennün (delirmek), temyiz hâlinin kaybolması ve bu durumun Müslümanlara zarar verecek bir müddet uzaması veya tedavi ümidinin kesilmesi, keza sağırlık, dilsizlik, düşkünlük derecesine varan yaşlılık veya bir başka sebep araya girerek, Müslümanların maslahatlarını takip etmesine mâni olacak olursa imam azledilir, yerine yenisi nasbedilir. Düşman eline esir düşmesi de azlini gerektiren sebeplerden biridir. Ancak bu durumda

da esâret, işlerin aksamasına sebep olacak bir müddeti bulur, kurtarma ümidi de kesilirse azli gerekir.[131]

Azledilen Tekrar Seçilemez:

Herhangi bir sebeple azledilip yerine yenisi nasbedilen bir kimse, azlini gerektiren sebep ortadan kalksa da yeniden imam seçilemez. Sözgelimi esaretten kurtulma, hastalıklardan, cünûndan kurtulma gibi.
Fitne endişesi olmadığı takdirde bidâyette efdal olanın seçimi vâcib ise de, sonradan efdalın zuhûru, mefdûlün (faziletce geri olanın) azlini gerektiren bir durum değildir, fitne söz konusu olmasa bile.[132]

Sebepsiz Azl Mümkün Mü?:

Bakillâni, şöyle bir suâl sorar: "Ümmet herhangi bir kimseyi imam tâyin etme hakkına sâhip olduğu gibi, sebep göstermeden azletme hakkına da sâhip mi?" Bu soruya: "Hayır, böyle bir hakka sâhip değildir" diye cevap verir. İmamın azli için mutlaka mucib bir sebep olmalıdır. [133]

İstifa:

Yeniden imam seçmeyi gerektiren durumlardan biri de istifadır. İmamın bizzat istifası onun ölmesi gibidir, veliyyü'l-ahde (ümmete) yenisini seçmek terettüp eder. Hülâsa, isyanın tek meşru sebebi açık küfürdür, fisk vs. sebeplerle azledilmez. Zira "azilde âleme fesad, nizâ ve haksız yere adam öldürmeler mevcuttur."[134]

Neden İtaatte Israr Ediliyor?

Buraya kadar kaydedilen bütün açıklamalarda görüldüğü üzere, İslâm imama itaat hususunda hiç bir tâviz vermiyor. İmamın açık küfrü dışında hiç bir bahâne ile itaatten yüz çevirmeye, isyâna cevaz verilmiyor. Bunun sebeplerine, geçmiş bahislerde yer yer temâs etmiş ve hattâ bizzat bâzı hadislerde buna yer verilmiş de olsa, burada bir kere daha hülâseten belirteceğiz:
İtaatte ısrârın en mühim sebebi, fitneyi önlemektir. Fitnenin sebep olacağı ferdî ve içtimâî zararların büyüklüğü ve çokluğu sebebiyle İslâmiyet bütün gücüyle fitneyi önleyici ve bastırıcı tedbirlere ağırlık vermiştir. Fitnenin önlenmesi uğruna ferdlerden fedakârlığın âzamisini istemiştir. Fitnede başlıca şu zararlar vardır:
1- Mâsum kanı dökülür. Halbuki, daha önce belirtildiği üzere, Kur'ân-ı Kerîm, mâsum bir kimseyi öldürmeyi bütün insanları öldürmek gibi büyük bir suç olarak değerlendirmiştir.
2- Fitnenin çıkarılması kolay, durdurulması imkânsız denecek kadar zordur. Fitne bir kere çıktı mı onun açtığı içtimâî yaralar nesilden nesile geçer, tam iltiyam bulmadan kıyamete kadar devam eder. İşte Şia fitnesi; Hz. Osman zamanından günümüze kadar on dört asır geçtiği hâlde zaman zaman hâlâ ızdırabını çekmekteyiz.
3- Millî birliği bozar, cemiyetin zaafa uğramasına sebep olur, bu da düşmanların iştahını kabartır, üzerimize saldırtır.
4- Fitne hareketlerinden cemiyette her an mevcut olan şer unsurlar istifade eder. İnananlar, nizam tarafları, devletin güçlü kalmasını isteyenler mutlak surette bundan zarar görürler. Zira, İslâmiyet, Allah'ın rızasını kazanmaktan ibâret olması gereken hedefe meşru olan vâsıtalarla gitmeye izin vermiştir. Gayr-ı meşru vâsıtalara tevessül etmek kesinlikle yasaklanmıştır. Anarşi ve fitne ise yolların en gayr-i meşrûsu ilan edilmiştir.
5- Fitne ile tarihte hedefe varılmamıştır ve varılmayacaktır da. Yukarıda geçen bahiste de belirtildiği üzere, tarihte bazı firkalar Kur'ânî çizgiden çeşitli te'villerle çıkarak ihtilalci fikirleri benimsemişlerdir. Bunlar zaman zaman fitneler çıkarmışlar, hattâ iktidar da elde etmişlerdir. Fakat bunların hiç biri başarılarını ve hattâ hayatiyetlerini devâm ettirememişlerdir. Bunlardan az önce ismi geçen Mu'tezile kendi gibi düşünmeyenleri tekfir etmek, fâsık imama itaat etmemek gibi prensipleri benimsemiş, ilk nazarda daha dinamik, daha canlı olacağı intibâını vermesine rağmen elde ettiği başarıları devam ettirememiştir. Onun Abbâsi sarayında hâkimiyet kurduğu hicrî 218-234 yılları arası kendisi gibi düşünmeyen ilim adamlarına tatbik edilen zulüm, işkence, hapis ve kıtallerle doludur ve İslâm tarihinin en kara sayfalarını teşkil eder. İhtilalci, yobaz prensiplere dayanarak âkibetlerini hüsranla kapamasalardı İslâm tefekkürüne katacakları renklilikle fikrî hayatta sebep olacakları hareketlilik ve canlılık sayesinde belki de İslâm tarihinin ve İslâm medeniyetinin daha parlak ve daha mes'ud mecrâlara yönelmesine imkân hazırlayacaklardı.[135]

İmamın Tayin Ve Tesbiti

İslâm'ın anarşiyi önlemek hususundaki gayretini görmek için, imam (devlet reisi) tâyininde uyulması gerekli prensiplerini bilmemizde fayda var. Bu sebeple kısaca bunları belirtmeye çalışacağız.
Bir kimsenin imam olabilmesi için, daha önce belirtilen, imamda aranan şartların onda bulunması kâfi değildir. Bu şartlara seçim veya tâyin işinin inzimam etmesi gereklidir. Bu üç şekilde olur:
1- Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in halîfe oluşunda cereyan ettiği şekilde, -biat esnasına hazır bulunmaları mümkün olan ulema, rüesa ve adâlet ve rey sâhibi kimselerden oluşan- ehlü'l-hal ve'l-akd tarafından seçilmek.
2- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in halîfe oluşunda cereyan ettiği şekilde, selahiyetli bir kimse tarafından tâyin edilmek. Selâhiyetli kimse, Ehl-i Sünnet'e göre, ya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'dir, ya da önceki halîfedir. Halîfenin, kendi yerine, ömrünün sonunda birini tâyin edebileceği icma ile kabûl edilmiştir. Zira, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir tarafından yerine halîfe tâyin edildiği zaman Ashâb'tan kimse itiraz etmemiş, herkes bunu kabul etmiştir. Onların bu kabulü halîfenin yerine geçecek kimseyi tâyin etme usûlünün meşruluğuna delil kabul edilmiştir.
3- Zor ve istila yoluyla başa geçmek. Bir kimse imamın ölmesi ile veya, hilafete göz dikerek, kuvvet yoluyla galebe çalıp biatsız, seçimsiz başa geçecek olsa, onun imamlık ve hilafeti câiz olur. Böyle bir kimse şahsen âdil veya zâlim veya fâsık da olsa mâsiyet (Allah'ın emirlerine zıt) olmayan emirlerine itaat etmek gerekir.
İmametin sübûtu meselesinde kaydı gereken mühim bir nokta ehlü'l-hal ve'l-akd'in tamamının bir şahs üzerinde ittifaklarının aranmamasıdır. Aranması gerektiğine dâir ne aklî, ne de naklî hiçbir delil mevcut değildir. Bu sebeple âlimler, ehlü'l-hal ve'l-akd'den bir veya iki kişinin biatını, imametin sübutu ve tahakkuku için yeterli görmüşlerdir, yeter ki aday diğer şartları hâiz bulunsun. Nitekim, dindarlıkları ve dinin her meselesinin tatbikinde gösterdikleri titizlik ve hassasiyetleri herkesçe mâlum olan Ashâb (radıyallahu anh), bir iki kişi tarafından yapılan halife tâyinlerine itiraz etmemişlerdir: Hz. Ömer, sadece Hz. Ebû Bekir tarafından; Hz. Osmân, Abdurraman İbnu Avf tarafından seçildiler ve bu işe, bütün ümmetin icmâını taleb şöyle dursun, Medine'deki ehlü'l-hal ve'l-akd'in icmâını bile taleb etmediler.[136]
Birkaç Prensip: İslâm cemiyetinde fitnenin önlenmesi maksadıyla, te'sîs edilen imamet telakkisine, yine aynı gayeyi -yâni fitneyi önlemeyi- te'yid ve tahsil

maksadlarına râci birkaç prensibi daha burada kısaca zikredebiliriz:[137]

Biat Akdi Alenî Olmalıdır:

Bazı âlimler, biatın alenî olması, bir kısım müşâhidlerin gözü önünde cereyan etmesi gereğini ileri sürmüştür. Cüveynî: "Aksi takdîrde, herhangi biri ortaya çıkıp gizli bir akitle imam olduğunu, alenen imam olan kimseye nazaran tekaddüm hakkı bulunduğunu iddia edebilir, bunların önlenmesi için aleniyet şarttır" dedikten sonra ilâve eder: "İmamet rütbece nikahdan daha düşük değildir." Zira nikah bile, şâhitler huzurunda alenî olmalıdır.[138]

İmam Tektir:

İslâm dünyasında birliğin te'mini ve çokluğun hâsıl edeceği fitnelerin önlenebilmesi için, sünnet, imamın bir olması prensibinde ısrar eder: *"Kim bir imama biat ederek anlaşma müsâfahasını yaparsa, gücü yettiğince ona itaat etsin. Bir ikincisi çıkıp da evvelkisi ile nizâya kalkışacak olursa onun boynunu vurun"* (Müslim). Bir başka rivayette, birden fazla imam çıktığı takdirde ne yapmaları lâzım geldiğini soranlara da: *"Birinci biatınıza sâdık kalın, gereğini ifa edin... birincilere olan borcunuzu ödeyin.."* cevabı verilir. Bazı rivayetlerde *"Kim olursa olsun ikinciyi öldürün"* şeklinde, te'kidli bir ifâdeye yer verilir.
İslâm âlimleri, bu mevzu üzerine gelen nassları nazar-ı dikkate alarak aynı asırda imamın birden fazla olamayacağı hususunda icma ederler. İslâm beldesinin dar veya geniş olması bu hükme te'sîr etmez. Her hâl u kârda imamın bir olması gerekmektedir. Cüveynî, İrşad'ında İslâm beldeleri bir imamın hâkimiyet kuramayacağı kadar geniş olursa, iki ayrı imamın meşrûiyeti hususunda ictihad yapılabileceğini söylemiş, sonraki âlimler onun bu görüşünü, ona nisbet ederek tekrarlamışlardır. Şâyet aynı asırda iki ayrı imama biat edilecek olsa, bunların efdaliyet noktasından vasıflarına bakılmaksızın birincisi meşru, ikincisi gayr-ı meşru ve âsi (bâğî)dir, iddiasından vazgeçirilinceye kadar kendisiyle harb edilir. Savaşı ikincisi kazanacak olursa, bu durumda meşru imam olur.
Ehl-i Kıble'den sadece Kerrâmiye firkası Sahâbe'nin ve ümmetin icmâlarına muhalif olarak iki ve daha fazla kimsenin imametinin câiz olabileceğini söylemiştir.
İmamın bir olmasındaki bu ısrar da "fitneye düşüp nizamın bozulması" korkusundan ileri gelmektedir.[139]

Asker De Sultana İtaat Etmelidir:

Kur'ân-ı Kerîm'de Belkıs, Hz. Süleyman'ın tehdidkâr mektubu üzerine, askerleriyle istişare ettiği vakit askerleri şu cevabı verirler: "Biz, güç, kuvvet sâhibleri çetin savaş erbabıyız. Emir sana ait. Bak, sen ne emredekceksin!" Bazı müfessirler bu sözü "Biz kuvvet adamları harb ü darb ehli askerleriz, siyaset ve reyden anlamayız, ne emredersen onu yaparız" mânasına telakki etmişlerdir. Elmalılı Hamdi Yazır merhum, bundan önceki âyette geçen "Bana fetva verin" ifadesine dayanarak heyette, askerden başka ileri gelenlerin de bulunabileceği ihtimalini kabûl etmekle beraber "Bunun asker zihniyetini göstermesi itibariyle kayda şayan bir mâna olduğunda şüphe yoktur" der.[140]

Ümerâya Karşı Dikkatli Olunmalı:

Bir kısım hadislerde, cemiyetteki fitnenin ümerâ, yâni idâreciler zümresinden çıkacağına dikkat çekilerek böylesi âmirlere yaklaşılmaması istenir. Bazı hadislerinde kendisinden sonra, hidâyetten ayrılacak imamların çıkacağını haber veren Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ümmeti için en büyük endişeyi bunların verecekleri fesad ve hâsıl edecekleri helâk ve tahribat sebebiyle duyduğunu da mükerreren ifâde eder.
Bu çeşit imamların şerrinden en iyi kurtuluş yolu onlarla temas kurmamak, onlara uymamak, isyan ederek fitneye sebep olmamak, kerhen itaat etmektir. Tirmizî'nin bir rivayeti şöyle: *"Benden sonra bir kısım (kötü) emîrler başınıza geçecek. Kim onlarla hemhâl olur, onların yalanlarını tasdik eder ve zülumlerinde onlara yardımcı olursa o benden değildir, ben de ondan değilim. Böyleleri cennette Havz-ı Kevser'in başında benimle buluşamaz da. Her kim onlarla hemhâl olmaz, zulümlerinde onlara yardımcı olmaz, yalanlarını da tasdik etmezse o bendendir, ben de ondanım. O, benimle Havz-ı Kevser'in başında buluşacaktır."*[141]

ÜÇÜNCÜ FASIL

MUHTELİF AHKÂMLAR

?1? ?? ???? ?? ??? ?'??? ??? ????? ????. ???]???????? ???? ???????? ?? ????? # ?????????????? ????? ????? ???? ????? ???? ?? ??? ????: ??? ??? ?????? ????? ???? ?????? ?'????? ??? ??? ???????? ????????? ???????? ????? ????? ????? ?????? ??? ?? ??????? ??? ?? ????? ???? ? ???? ???? ? ??? ????? ? ???? ????? ??? ??????? ?? ???? ??? ???????? ?? ?? ??????? ???? ??????? ????? ????? ?????? ?? ???? ??? ?? ??? ???? ?? ?????? ? ??? ???? ???? ?? ????????? ?????? ? ?????? ???? ????????? ??????????? ??? ??????????? ? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ?? ????? ???? ??? ???? ?? ??????????? ??????? ????? ??? ????? ?? ??? ????????? ??? ??????? ?? ??????????? ????? ???????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?? ????????? ???????? ????? ??????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ????????? ????? ???????? ??? ?? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????? ???????????? ?? ????????? ????????????? ????? ???? ????????? ???? ????????? ? ?????? ??????? ?????? ? ??? ????? ??? ??????? ????? ????????? ????? ????: ???? ??????? ??? ????????? ??? ???????? ????????? ?? ????????? ?? ?????? ?? ???????? ??? ????????? ?? ???? ????????? ????????? ??? ???????????? ????????????? ??? ?????? ??????????? ???? ????? ???? ???????? ??? ????????? ??? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ????????? ???[????? ??????? ????? »?????« ?? ??????? .

1. (45)- Amr İbnu Ebî'l-Ahvas (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte Veda haccı'nda bulundum. Orada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) irad ettiği hutbede önce Allah Teâla'ya hamd ü sena, hatırlatma ve tavsiyelerden sonra şöyle devam etti:
"Hangi gün (bu günden) daha (mukaddes ve) haramdır?" Bu soruyu üç kere tekrarladı. Cemaat:
"el-Haccu'l-Ekber günü" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devam etti:
"Öyle ise bilin ki, kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız, birbirinize, bu ayınızda, bu beldenizde şu gününüz nasıl haramsa öylece haramdır, mukaddestir. Bilin ki herkesin cinayetinden kendisi sorumludur. Hiçbir babanın cinayetinden oğlu sorumlu tutulmaz. Haberiniz olsun ki, Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Bu sebeple, bir Müslümana, bizzat kendisi helal kılmadıkça kardeşinin hiçbir şeyi helâl değildir. Bilin ki cahiliye devrinden kalan bütün faizler mülgadır, terkedilecek ve alınmayacak. Faize verilen paranın sâdece sermaye kısmını yâni aslını alacaksınız, -böylece ne zulüm ve haksızlık etmiş ne de zulme ve haksızlığa uğramış olacaksınız- Abbas İbnu Abdi'l-Muttalib'in faizi hâriç. Zira onun tamamı mülgadır, terkedilmiştir. [142] *Haberiniz olsun ki, cahiliye devrinden kalan bütün kanlar da terkedilmiştir. (intikam peşine*

düşülmeyecek). İlga ettiğim ilk câhiliye kanı da el-Hâris İbnu Abdü'l-Muttalib'in kanıdır. Hâris[143] *Benu Leys'ten tuttuğu bir süt anneye bebeğini emzirtiyordu. Çocuğu Hüzeyl adında birisi (bir kavga sırasında attığı bir taşla kazâen) öldürmüştü. Sakın ha, kadınlara da iyi muamele yapın. Çünkü onlar yanınızda esir durumundadır. Onlara iyi muamelenin dışında (terketmek, dövmek gibi) bir başka şey yapmak hakkına sâhip değilsiniz. Ancak açık bir çirkinlikte bulunulursa o hâriç. Çirkin iş yapmaları hâlinde, önce yataklarını ayırın, (yine de devam edecek olurlarsa) yaralamıyacak şekilde dövün. Bundan sonra itaat ederlerse, (onların yaptığına ayırma dövme gibi muamelelere) zulmen devam etmek için bir yol (bir bahâne) aramayın. Bilin ki, sizin kadınlarınız üzerinde bazı haklarınız var. Kadınlarınızın da sizler üzerinde bazı hakları vardır. Kadınlarınız üzerindeki haklarınız istemediğiniz kimselere yatağınızı çiğnetmemeleri, evlerinize hoşlanmadıklarınızın girmesine izin vermemeleridir. (Onların sizdeki hakları ise) yiyecek ve giyeceklerinde iyi davranmanızdır. Haberiniz olsun, şeytan şu beldenizde kendisine ebediyen tapılmayacağını idrak etmiştir. Fakat, sizin önemsemediğiniz şeylerde ona itaat devam edecek, bunlar da onu memnun kılacak (menfî neticeler hâsıl edecek)tır."*[144]

AÇIKLAMALAR:

Görüldüğü üzere bu hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda Hutbesi'ni teşkîl etmektedir. Bu hutbe birçok sahâbe tarafından rivayet edilmiştir. Herbiri rivayeti hatırlayabildiği kadarıyla yaptığı için, hepsinin metninde farklılıklar vardır. Nitekim, müteakip birkaç rivayet de bu hutbe ile ilgilidir. Veda Hutbesi birçok yönden ehemmiyet taşır:

1- Herşeyden önce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatının sonlarında irad edilmiştir. Malum olduğu üzere Veda Haccı hicretin onuncu yılında cereyan etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün son aylarını yaşamaktadır ve birkaç ay sonra vefat edecektir. *"Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimeti tamamladım ve size din olarak Müslümanlığı beğenip seçtim ve ondan râzı oldum"* (Mâide: 5/3) mealindeki âyet de bu hac sırasında nâzil olmuştur.

2- Hadiste geçen el-Haccu'l-Ekber tabiriyle kastedilen şey, kurban günüdür. Arafe günü olduğu da söylenmiştir. Ancak doğru olanı kurban günüdür. el-Haccu'l-Ekber'le ilgili söylenen başka teviller asılsızdır. Buna el-Haccu'l-Ekber denmesi, umre ziyaretinden ayırmak içindir. Zira umre'ye el-Haccu'l-Asgar denmiştir.

3- Hutbe muhteva olarak da ehemmiyetlidir. Zira ciddi meselelere temas etmekte, o güne kadar ele alınmamış olan birçok câhilî tatbikata son verilmektedir. Kan davâsının, fâizin kesinlikle kaldırılması, karıkoca arasındaki hukukun tavzîhi, nesî takvimi'nin ilgası, hac menâsikinin tesbiti vs. hepsine bu hutbede yer verilir. Günümüz müelliflerinden bazıları Veda Hutbesi'ni İslâm'ın "insan hakları" veya "kadın hakları" beyannamesi olarak değerlendirir. Gerçekten de insanların "mal, can, ırz" dokunulmazlığının te'yidi tarihte ilk defa cereyan eden bir vak'adır. 20. asırda Birleşmiş Milletlerce benimsenen insan hakları beyannamesi şüphesiz çok daha fazla teferruata yer veriyor. Ancak onlar hep kâğıt üzerinde kalmıştır ve öyle olmaya devam edecektir. Burada ise âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tebliği olarak vicdanlara, ruhlara, akıl ve fikirlere nakşolma sözkonusudur. İnsanlık, Müslümanların en şa'şaalı, en güçlü devirlerinde bile, dili, dini, rengi ne olursa olsun İslâm topraklarında kanından, malından, ırzından emin olmuş, hürriyet içinde yaşamıştır. Avrupalıların hâkimiyet kurdukları yerlerde öldürüle öldürüle nesli tüketilen, terör ve yasaklarla dili, dini unutturulan kavimlerin, yeryüzünden tamamen silinen medeniyetlerin sayısı çoktur.

4- Kadınlarla ilgili birkaç noktayı açıklamamız gerekecektir: Hadiste belirtildiği üzere karıya, kocanın "iyi muâmele"de bulunması esastır. Kocasının onun üzerinde bazı hakları vardır. Ancak onun da kocası üzerinde hakları vardır. Her ikisi de diğerinden bu haklardan daha fazlasını zorla isteyemez. Erkeğin kadınına karşı borçları nafakadır: Yiyecek, giyecek ve mesken temini. Dinimiz bunların asgarî miktarını tâyin ederken devrin şartlarını, örfü, kadının geldiği ailenin iktisadî seviyesini gözönüne almıştır. Fıkıh kitaplarımız bu meselelere geniş yer verir. Teferruata girmeden İslâm âlimlerinin icma ettikleri ana prensipleri kaydedelim: Nikah akdi, istihdam (kadını hizmetlenme) akdi değildir. Bu sebeple yemek yapmak, evi süpürmek, çamaşır yıkamak gibi dahilî; dükkanda, tarlada çalışmak, hayvanları tımar etmek gibi harici işleri yapmakla mükellef değildir. Kadın, bu çeşit hizmetlerin görülmesi için, masrafı kocası tarafından karşılanmak üzere en az bir hizmetçi tutmak hakkına sahiptir. Koca, hanımın yemeğini pişmiş ve hazırlanmış olarak getirmek zorundadır. Kadın bir kısım ev işlerini yapıyorsa bunu hukukî bir mecburiyet olarak değil, bir iyilik, hoş bir âdet, örf olarak yapar. Bu çeşit işleri yapmak istemese kocası icbar edemez. Bu davranışı sebebiyle kadın günahkâr da olmaz. Ona terettüp eden hukukî vecibe: Kocasından izin almadan evden ayrılmaması, kocasının istemediklerini eve almaması, çağırdığı takdirde yatağa gelmesidir."[145]

Kadının Dövülmesi Meselesi

Kadının dövülmesi meselesi'ne gelince, dinimiz, bazı sıkı kayıtlarla buna yer vermiştir. Yukarda kaydettiğimiz hadisten ayrı olarak Kur'an-ı Kerîm'de de yer verilen bir husustur. Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilmiş olması mevzuya ayrı bir ehemmiyet kazandırmaktadır. Bizce, âyet-i kerîmenin bu meseleye temas etmiş olması kadınları himayeye mâtuf bir durumdur. Zira başta günümüzün en ileri memleketlerinde bile hâlâ câri olduğu üzere, her devirde, her millette kadınlar dövülmüştür. Kıyamete kadar da bu realite devam edeceğe benziyor. Sanki insanî münasebetlerin kadın-erkek bölümünün tabîî bir neticesidir. İnsanlar zarurî olan münasebetlerinde her zaman orta yolu koruyamazlar, ifrat-tefrit, rıza-gazab, sevgi-öfke iç içedir. Bunların sonucu olarak münakaşalar, ağız kavgaları, yumruklaşmalar hatta cinâyetler vukûa gelir. Bunlar "olmamalıdır" diye bir teşriat olamaz. İslâm bu meselede realiteyi kabul ederek müntesiblerini makul hududda tutmaya, frenlemeye çalışır. Esasen her meselede "vasat yol"u göstermek İslâm'ın ana ruhunu teşkil eder.

Bu kısa açıklamadan sonra asıl mevzumuza gelelim: Kur'ân-ı Kerîm'de, meâlen şu ayet mevcuttur:*"Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara gelince, evvela kendilerine nasihat edin, sonra yataklarında onları yalnız bırakın, yine dinlemezse dövün."* (Nisa: 4/34).

Dikkat edilirse âyet kadının dövülmesini birçok şarta bağlamaktadır:[146]

1- Meşru Sebep:

Kur'ân'da bu sebep "nüşuz" kelimesiyle ifade edilir. Türkçe meallerde umumiyetle hep "serkeşlik" olarak tercüme edilmiştir. Kelime Arapça'da yükseklik, tümseklik, sivrilik gibi mânalara gelir. Selef âlimleri kadınla ilgili olarak Kur'ân'da gelen bu tavırdan "kocasına isyanı, koku sürünmemesi, kocasını nefsinden men etmesi, kocasına daha önceki davranışını değiştirmesi, kocasına sevgisizlik izhar etmesi, kocasının tâyin ettiği evde oturmayı kabul etmeyip bir başka yerde oturması gibi durumları anlatmıştır.

Yani, kocasına karşı olan vecibelerini yerine getirmemesi diye hülâsa edebiliriz. Vecibe olmayan işlerdeki itaatsizlikten dolayı dövmeye hakkı yoktur. Ev işlerini yapmaması gibi.

Veda Hutbesi'nde, kadını dövmeyi meşru kılan suç "nüşuz" kelimesiyle değil, "fâhiş" kelimesiyle ifade edilmiştir. Biz "çirkinlik" olarak tercüme ettik. Bunu, dilimizde aynı kökten fuhuş kelimesiyle tercümeyi uygun bulmadık. Çünkü fuhuş, zina mânasına gelir. Halbuki burada zinanın kastedilmiş olması mümkün değildir. Çünkü zinanın cezası recm denen hadd-i zina'dır. Bunun dayakla geçiştirilmesi mümkün değildir. Öyle ise, bu hutbede geçen fâhiş kelimesini fuhuşla açıklamak ve böylece Kur'ân'da geçen "nüşuz" kelimesinin vuzuha kavuşturulduğunu söylemek uygun olmaz.[147]

2- Cezanın Usûl Ve Miktarı:

Kadın meşru bir sebeple dövülebilirse de bu, en son baş vurulacak yoldur. İlk önce, serkeşliği sebebiyle nasihat edip, tatlılıkla ondan vaz geçirme yolu aranacak. Bu müessir olmazsa yatağı ayrılacak. Bu iş, arkasını dönmek ve konuşmamak suretiyle gerçekleştirilir. Ayrı bir yatakta yatılır da denmiştir. Bu ceza da müessir olmazsa dayak meşru hâle gelmektedir. İslâm burada da yenilik getirerek dayağın derecesini belirtmiş "çok acı verici olmaması"nı emretmiştir.
Şu halde, İslâm, her devirde mevcudiyetini fiilen dünyanın her köşesinde muhafaza etmiş beşerî bir realiteyi ciddî kayıtlara bağlayarak kadınlar lehine ıslah etmiş, asgarî seviyeye, en az zararlı bir hâle getirmiştir.
Elmalılı Hamdi Efendi, dayakla ilgili yukarıda temas ettiğimiz ayet-i kerîmenin açıklamasını yaparken bir dipnot düşüyor. Buraya aynen kaydını uygun buluyoruz:
"Burada, kadın dövülür mü, diye bir soru vârid olabilir. Evet dövülmez, fakat bu ifadede kadın demek nâşize (serkeş), âsiye (isyankâr) karı demek olmadığı da unutulmamak lâzım gelir. Sırasına göre insanca olmak üzere bir kaç tokat, hissi isyan ile sukuta doğru giden hırçın bir kadına kadınlık şeref ü terbiyesini bahşetmek için güzel bir ders olabilir. Şair Ziya Paşa merhum:
"Nush ile yola gelmiyeni etmeli tekdir,
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir."
demiştir. Zamanımızda Kur'ân'ın işbu "onları dövün" emrini sui tefsir ederek dillerine dolamak isteyen Avrupalılar görüyoruz. Fakat ne garib bir tesadüftür ki, biz bu âyetin tefsîriyle meşgul olduğumuz sırada bir Fransız mahkemesinin, kocası tarafından dövülmüş olan bir Fransız karısına ikame ettiği davaya karşı "hırçınlık edip kocasını tehevvüre getiren bir kadının yediği dayaktan dolayı talâk (boşanma) dâvâsı ikamesine hakkı olmadığına" hükmettiğini gazeteler ilan ediyordu" (Cilt 2, s. 1351).
3- Hadîsin son kısmı ehemmiyet verilmeyen bir kısım günahlarla ilgili; *"Şeytan şu beldenizde, kendisine ebediyyen tapılmayacağını idrak etmiştir. Fakat, sizin önemsemediğiniz şeylerde ona itaat devam edecek, bunlar da onu memnun edecektir"* buyuruluyor.
Şârihler, Mekke ve civarında, artık puta tapma şeklinde kimsenin küfre dönmeyeceğini anlamışlardır. Bedevilerde görülen irtidad hâdiselerinin de bu hükmü cerhetmeyeceği açıktır, zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra görülen bu hâdiseler, mahiyetce eski putlara dönüş olmamıştır. Ancak hadis "katl, yağma gibi bazı büyük günahlarla, bir kısım küçük günahları 'puta tapmak değil' diye mühimsemeyip, işlemeye devam edeceksiniz, şeytana uymada bu da yeterli olacaktır" şeklinde uyarıda bulunmakta, günah küçük bile olsa kaçınmak gerektiğini irşad etmektedir. Nitekim İslâm uleması küçük günahlarda ısrar etmeyi büyük günah saymış, hatta bazıları, -büyük küçük ayırımı yapmadan- herbir günahta küfre giden bir yol olduğunu belirtmiştir. Ehemmiyet verilmeyen günahların nasıl küfre götüren bir günah gibi büyüyebileceğini açıklama sadedinde Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri (rahimehullah)'nin şu açıklaması ikna edicidir: "Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırıyor. meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melâike ve ruhâniyâtın vücûdu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor. Hem Meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidatını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennemin inkârına cesâret veriyor. Hem mesela: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubûdiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşki o vazife-i ubûdiyet bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir mânevî adâvet-i İlâhiyyeyi işmâl eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe vücud-u ilâhiyyeye dâir kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vâsıtasıyla gâyet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubûdiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müdhiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder."[148]

?2? ??? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???: ??? ????? ?????? # ?? ????? ?????????]?? ???? ??? ????????? ?????? ???????? ?????: ? ?????? ???? ??? ? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????: ? ?????? ???????? ? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????: ? ???????? ???? ??? ??? ?????? ????? ??? ????? ????????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ?? ????????? ??????? ??????? ??? ?? ?????????? ??? ?? ?????? ???? ? ??? ??????? ????? ???? ???? ?????????? ? ????. ????: ??????? ?? ????????? ?????? ????? ?????? ????? ??????? ????? ????[. ????? ??????? ?????? ??????? .

2. (46)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Veda Haccı'nda şunu söylediler:
"(Ey ahâli) hangi ayın hürmetce daha ileri olduğunu biliyor musunuz?" Halk:
"Şu içinde bulunduğumuz ay değil mi?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Peki, hangi bölgenin hürmetce daha önde olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Halk:
"Şu yerler değil mi?" cevabını verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar:
"Pekâla hangi günün hürmetçe daha üstün olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Halk:
"Şu içinde bulunduğumuz gün değil mi?" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle devam etti:
"Öyleyse bilin ki Allah Teâla, sizlere, meşrû sebep dışında kanlarınızı, mallarınızı, ırzlarınızı haram kılmıştır, tıpkı şu beldede, şu ayda şu günümüzü haram kıldığı gibi." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bundan sonra üç sefer tekrar ederek sordu:
"Duydunuz mu, tebliğ ettim mi?" Halk her defasında
"Evet" cevabını verdi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerini şöyle tamamladı:
"Sakın ha! Benden sonra tekrar küfre dönüp birbirinizin boyunlarını vurmaya kalkmayın!"[149]

?3? ??? ??? ???????? ?????? ??? ??????? ???????? ??? ?????? ????]??? ?????? # ???: ???? ?????????? ??? ??????? ???????? ???? ???? ?????? ?????????? ???????? ?????? ???? ???? ?????: ????? ?????? ??????? ??? ????????: ??? ????????? ???? ???????? ?????????? ????? ???? ???? ???? ??????? ???????? ???? ???? ????? ???? ????? ???????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ?????????? ????? ??????? ???? ?????? ??? ?????????? ????? ????. ???? ???? ???? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ???????? ???? ??????. ?????: ????? ??????? ?????????? ????? ???. ??? ????? ???? ???? ????? ?????? ????????? ?????. ????? ??? ???? ???? ??????? ????? ??????. ???? ????? ???? ??????? ????? ????. ???? ??? ????????? ???????????? ???????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ???? ?? ?????????? ???? ?? ???????? ????. ??????????? ????????? ??????????? ???? ???????????? ?? ?? ?????????? ??????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?? ??????? ???????? ???????? ?????? ???? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ???????. ???? ???: ?? ??? ????????? ?? ??? ????????? ?????. ??????? ????? ???: ??????????? ???????[. ????? ??????? ????? ?????.????? ????? ????? ?????? ?????:]?? ?????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ?????

??????? ?? ????? ????????? ??????.[??????? ?????? ????? ?????? ????? ?? ??????]???? ? ??????? ?????????? ????? ??????? ?????: ????? ?????? ?????
?????? ?????????? ???? ?‘???? ?????? ?????? ????????? ????? ??????????? ????? ??? ?????????[. ???? ???? ?‘????: ???? ???? ???? ??????? ?? ?‘????.»???????« ??????: ??????? ??? ??????? ????????? »???????« ??? ????? ?? ?‘?? ???? ????????. ????? ??????? ?? ??????? ??????? ???? ???? ????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ??? ????? ????? ??? ???????? ????????? ??????? .

3. (47)- Ebu Bekre Nufey'u'bnu'l-Hâris es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: *"Zaman, döne döne Allah'ın arz ve semâvâtı yarattığı gündeki düzenini tekrar buldu. Sene on iki aydır. Bunlardan dördü haram aydır. Haram aylar da üç tanesi peş peşe gelir: "Zülkade, Zü'lhicce ve Muharrem. Bir de Cumâdî ve Şâban ayları arasında yer alan Mudarlılar'ın Receb'i."* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:
"- Bu ay hangi aydır?" Biz:
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Bir müddet sustu. Biz ayın ismini değiştirecek zannettik. Ancak şunu söylediler:"
"- Bu zi'lhicce değil mi?"
"- Evet!" karşılığını verdik. Devam etti:
"- Peki burası neresidir?" Biz:
"- Allah ve Resûlü daha iyi bilir" cevabını verdik. Yine sustu ve biz bölgenin ismini değiştirecek vehmine kapıldık."
- Burası haram bölge değil mi?" dedi.
"- Evet" dedik."
"- İçinde bulunduğunuz gün nedir?" diye tekrar sordu, biz yine:"
- Allah ve Resûlü daha iyi bilir"dedik. Tekrar sustu ve biz yine günün ismini değiştirecek zannına düşmüştük ki:"
"- Kurban günü değil mi?" dedi.
"- Evet" cevabımız üzerine sözüne devam etti:"
"- Bilin ki, kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız birbirinize kesinlikle haramdır, tıpkı bu yerde, bu ayda şu gününüzün haram olması gibi. Rabbinize kavuştuğunuz zaman sizi yaptıklarınızdan hesaba çekecek. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın. Bu söylediklerimi duyanlar, duymayanlara ulaştırsınlar. Bazan söz kendisine ulaştırılan kimse, ulaştırılan sözü, bizzat dinleyenden daha iyi beller." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şunu ekledi:
"Tebliğ ettim mi, tebliğ tettim mi?" Üç defa tekrarladı.
"- Evet" cevabımız üzerine:
"- Ya Rabbi şâhid ol!" dedi.[150]
Müslim'in rivâyetinde şu ziyade var: "Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) beyazı galebe çalan alaca iki koyuna yöneldi ve onları kesti. Sonra da koyunun bir parçasını alıp aramızda taksim etti."
Rezîn, rivayetin arasına şunu ilâve eder: *"Üç şey vardır, bir mü'minin kalbi onlara karşı ebediyen ihânet etmez; ameli sırf Allah için yapmak, idareyi elinde tutana karşı hayırhah olmak, Müslümanların cemaatine katılmak, çünkü onların duaları cemaate dahil olanların hepsini içine alır."* İbnu'l-Esîr: "Bu ziyadeyi ana kitaplarda (Kütüb-i Sitte) görmedim" der.
Bu ziyadenin mânası şudur: bu üç şeyde kalbler huzura kavuşur. Kim bunlara yapışır, riayet ederse, kalbi hıyânet, hile ve şer gibi mânevî kirlerden temiz kalır.[151]

AÇIKLAMA:

Pek çok fıkıh ve hikmetlerle dolu olan Veda hutbesiyle ilgili olarak 45 numaralı hadisin açıklamasında bazı mühim noktalara temas ettik. Bir kısım meselelere de burada yer vereceğiz:
1- Hadiste geçen: *"Zaman döne döne Allah'ın arz ve semâvatı yarattığı gündeki düzenini tekrar buldu"* ifadesi açıklamaya muhtaçtır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün son senesinde mühim bir ıslahda bulunmuştur: Takvim reformu. O güne kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) câhiliye devrinden intikal eden müşriklerin takvim sistemine uymuştu. Bu sistem, kamerî ayları esas almakta ise de, haram ayları ticâret mevsimlerine düşürmek için nesî denen bir te'hir sebebiyle ayların yeri, sırası karmakarışık olmuştu. Şârihlerin yaptığı açıklamaya göre ayların karışmasına sebep olan bir başka âmil de bâzı yıllarda haram ayın birini helâl addederek, onun yerine bir başka ayı haram ilâve etme durumuydu.
Araplar Hz. İbrâhim ve oğlu Hz. İsmail (aleyhime'sselam)'den beri, senenin bazı aylarıyla ilgili hürmete (haramlık'a) riâyet ederlerdi. Buna göre, senenin 4 ayı haram idi. Bu ayların üç tanesi peş peşe gelen: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ayları, dördüncüsü de Receb idi.
Haram aylarında bir kısım yasaklara sıkı sıkıya riâyet ediyorlardı; birbirlerine çapulculuk, baskın, harb, yol kesme, adam öldürme ve hattâ intikam alma gibi yasak fiilleri işlemiyorlardı. Bu yasağa riâyet etmeyen çıkacak olsa, bu herkesçe büyük bir suç ve kınamayı mucib bir ayıp telakki edilirdi. Bu aylara o kadar hürmet ederlerdi ki, intikam bile alınmazdı. Sözgelimi babasının katiline rastlayan bir kimse ona dokunmaz, rahatsız etmezdi. Bu aylarda daha ziyade ibadetle meşgul olunurdu.
Ne var ki, üç ayın peş peşe gelmesi bazı sıkıntılar getiriyordu. İktisadî düzenleri büyük ölçüde çapul ve yağmaya dayanan kabilelere üç ay gelirsiz kalmak zor gelmeye başlamıştı. Bu mahzuru gidermek üzere "nesî" denen te'hir'e başvurdular. Yani, haram aylardan birinde harbe (veya yasak olan herhangi bir fiile) mecbur kalacak olurlarsa, o ayın hürmetini bir başka aya te'hîr (nesî) ederlerdi. Mesela Muharrem ayında harp yapınca, o yıl sefer'i haram sayarlardı. Müteâkip sene bu hürmet başka aya te'hir edilirdi.
Bu tatbikat zamanla on iki ayda dört nisbetini de daha aşağı indirmek ve haccı dört mevsimden işlerine gelen bir mevsimde tutmak için altı ayda birer haftadan yirmi dört ayda bir ay tezyid ve tevsî etmişler.
Kamerî takvimden vazgeçmemekle birlikte şemsî takvime göre amel etmekten doğan bir kısım tezadlarının giderilmesi için başka müdahaleler yapılmış[152], yıllar yılı takip edilen bu tatbikât sonunda aylar karışmıştır. Bu durum, görüldüğü üzere, zamanla ilgili olarak Cenâb-ı Hakk (celle celâluhu)'ın takdir buyurduğu haram ve helâllerin karışmasına sebep olmuştur. Sözgelimi hac farîzası, onun yapılması gereken ayda değil, yapılmaması gereken ayda yapılmış oluyor. Bu sebeple âyet-i kerîme, nesî yani ayların yerini te'hir işlemini, "küfürde artış" olarak tarif etmiştir: *"Doğrusu, ayların sayısı Allah yanında on iki aydır. Gökleri yeri halkettiği günkü Allah yazısında bunlardan dördü haram olanlardır. Bu, işte en payidar, en doğru yoldur. Onun için bunlar hakkında nefislerinize zulmetmeyin... O nesî, ancak küfürde bir artıştır ki onunla kâfirler şaşırtılır, onu bir yıl helâl bir yıl da haram i'tibar ederler ki Allah'ın haram kıldığının sayısına uydursunlar da Allah'ın haram buyurduğunu helâl kılsınlar. Bu suretle kötü amelleri kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah da kâfirlerden ibaret bir kavmi hakka hidayet etmez"* (Tevbe: 9/36-37).
Yukarıda kaydedilen hadis, Vedâ Hacc'ının, yılların devri sonunda, Arapların Zilhicce'yi haram kıldıkları seneye tesadüf ettiğini ifade etmektedir. Bu tevafuk, yaratılış sırasında Allah'ın aylarla ilgili olarak koyduğu hükme uygun düşmüş, bundan böyle nesî'ye yer verilmeden asl'a uygun olarak devam

edilmesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından teşrî edilmiştir.[153]
2- Hadiste geçen "Mudarlılar'ın Receb'i tabirinden maksad, Recep ayının tahrimini mübalağalı şekilde ifâde etmektir. Çünkü Mudarlılar Receb'in hürmetine titizlikle riayet ettiği halde Rebîalılar, onun diğer aylara göre sırasında ihtilaf ederdi. Bunlara göre, Receb ayı Ramazan sayılmalı idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Receb'in yeri meselesini Mudar lehine çözdüğü için o ayı onlara nisbet etmiştir. Bazıları, Mudarlılar'ın bu ayın hürmetine uymada titiz oldukları için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara nisbet etmiştir diye izah etmiştir.[154]
3- Bazı Faideler: Hadis pek çok faide ifade etmektedir. Birkaçını zikredelim:
1- İlmin tebliğ edilmesine teşvik var.
2- İnsan ilme tam ehil olmazdan önce öğrenmeye başlaması caizdir.
3- İlmi tebliğ için öğrendiğini anlaması şart değildir.
4- İlmi ikinci elden alanlar, yani arkadan gelenler, birinci elden alanlardan daha anlayışlı olabilir, müteahhir olanlar arasında az da olsa mütekaddim olanları geçecek çıkabilir.
5- Aslında duran hayvana binmek câiz değilse de, ihtiyaç halinde câiz olabilir. Öyle ise bu hususta hadislerde gelen yasaklama, zaruret olmaksızın hayvan durdurup inmeden sohbet etmekle ilgilidir.
6- Halka hitab ederken yüksek bir yerde durmak hem duyurmayı kolaylaştırır, hem de halkın hatibi görmelerine imkân sağlar.
7- Söylenen sözün mühim noktalarını tekrar etmek, dinleyicinin daha iyi anlamasını ve zihninde yerleşmesini sağlar.
8- Ashab (radıyallahu anhüm ecmaîn) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı edeb ve nezâketleri sebebiyle, sorulara: "Allah ve Resûlu daha iyi bilir" diye cevap verirlerdi.
9- Tebliğde mühim bir metod önce muhatabı hazırlamadır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içinde bulunulan gün, ay ve hutbenin verildiği yerle ilgili olarak soru sorması, Kurtubî'nin açıklamasına göre yapılacak tebliğin müessiriyetini artırmak için baş vurulan bir metoddur. Şöyle der:
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu üç şeyden sorması, sonra her sualin arkasından sükut buyurması (onlara bir bilgi sunmak için değil) onların fehim ve anlayışlarını (yapacağı asıl tebliğe) hazırlamak, muhatablarını bütün varlıklarıyla kendisine yöneltmek ve vereceği haberin azamet ve ehemmiyetini duyurmak içindi. Nitekim (zihinleri başka meşguliyetlerden arındırılmış, dikkatleri kendisine çekilmiş olan cemaate bu psikolojik hazırlama safhasından) sonra haykırdı: *"Bilesiniz ki; kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır, şu günün, şu ayın, şu beldenin haram olduğu gibi. Bu söylediklerimi burada olanlar olmayanlara duyursun..."*[155]

?4? ??? ??? ????? ??? ?????? ???? ???: ??? ????? ?????? #:]??????? ?????? ?? ????? ???? ??????? ?? ????? ????? »??????? ?????? ???? ????? ??????? ????????« ???????? ????????????? ??? ????????????? ??? ??????????? ????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??? ??????? ????? ?? ???????? ????? ??????? ???? ??????????. ??????? ?? ?????? ??????: ????????? ?? ??????? ????????? ?????: ?????? ??????? ????? ??????? ??????????[????? ?????? ?? ????????? ???? ???? ???????? ????????? ???????.??? ????]??????? ????????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ???????? ????? ?????? ??? ???????[.

4. (48)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Her çocuk fıtrat üzerine doğar" buyurdu ve sonra da *"Şu ayeti okuyun"* dedi: *"Allah'ın yaratılışta verdiği fıtrat..."* (Rum: 30/30). Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözünü şöyle tamamladı: *"Çocuğu anne ve babası Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. Tıpkı hayvanın doğurunca, azaları tam olarak yavru doğurması gibi. Siz kesmezden önce, kulağı kesik olarak doğmuş hayvana rastlar mısınız?"* Dinleyenler:
"Ey Allah'ın Resûlu, küçükken ölenler hakkında ne dersiniz (cennetlik mi, cehennemlik mi?) diye sordular. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"(Yaşasalardı) nasıl bir amel işleyeceklerdi Allah daha iyi bilir."
Bir başka rivayette: *"Doğan hiçbir çocuk yoktur ki, konuşmaya başlayıncaya kadar şu din üzere olmasın"* buyurulmuştur.[156]

AÇIKLAMALAR:

1- Bu hadiste kişinin kazanacağı dinî, meslekî, ilmî vs. her çeşit şahsiyette terbiyenin, hususen anne ve babanın rolü dile getirilmektedir. Gerçekten milletlerin iyi veya kötü her istikamette kaderini tayin eden âmillerin başında terbiye gelir.
Terbiyevî gayretler terbiyevî müesseseler, terbiyeye ayrılan vaktin miktarı neticeye tesîr eder. Hadîste, terbiye yoluyla çevrenin kişiye vereceği şeylere "din" örneğinde dikkat çekilmiştir.
2- Dikkat çekilen ikinci bir husus çocuk fıtratıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bütün çocukların aynı fıtrata sâhip olduğunu ifade etmektedir: Zengin çocuğu da, fakir çocuğu da... siyahî çocuğu da, beyaz çocuğu da, Avrupalı aileden doğan çocuk da, Afrikalı yamyam âileden doğan çocuk da aynı fıtrata sâhip. Demek ki, doğduğu an dikkate alındığında bütün insanlar aynı yaratılış üzeredirler, aynı temel kapasite ve temayüllere sahiptirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) *"Allah'ın yaratışta verdiği fıtrat"* âyetini de delil getirerek mevzuyu iyice kuvvetlendiriyor. Kavimler, milletler, ırklar arasındaki farklılıklar, dış şartların ve bilhassa terbiye sisteminin tesiriyle husule gelmektedir. Terbiye sistemi deyince, öğretilen muhteva, öğretime verilen ciddiyet, öğretim müddeti, öğretim techizatı, teknik ve metodlar, nazariyat, pratikler vs. vs. anlaşılacaktır.
Âlimlerden bazıları: "Çocuk, Allah bilgisine sahip olarak, Allah'ı ikrar edecek bir yaratılışla doğar. Kendisinin bir yaratanı bulunduğunu ikrar etmeyecek hiçkimse doğmamıştır, bunu başka şekilde isimlendirse ve hattâ, O'nunla birlikte bir başka şeye tapınsa da" demiştir.
Nevevî, muhtelif görüşleri kaydettikten sonra "En doğrusu, her çocuğun İslâm'ı kabûle hazır bir yaratılışla doğmuş olmasıdır" der. Hadisi böyle anlamalıyız demek ister.
3- Hadîste temas edilen üçüncü husus, büluğa ermeden ölen çocukların uhrevî âkibetleri. İslâm âlimleri, bu meseleye temas eden diğer hadisleri ve bir kısım âyetleri de nazar-ı dikkate alarak farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:
1- İslâm âlimleri büyük çoğunluğuyla "Müslüman ailelerin çocukları cennetliktir, çünkü mükellef olmazdan önce ölmüşlerdir" der. Bu hususta kesin hükümden kaçarak ihtiyatı iltizam edenler olmuşsa da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: *"Bülûğa ermeden üç çocuğu vefat eden hiçbir Müslüman yoktur ki, Cenâb-ı Hak, çocuklara olan rahmeti sebebiyle onu cennete koymamış olsun"* hadisine dayanarak bunların isabetli davranmadıklarını söylemişlerdir.
2- Müslüman olmayan ailelerden ölen çocuklar hakkında üç farklı görüş ortaya atılmıştır:
a) Çoğunluk, "Bunlar ebeveynlerine tâbi olarak cehennemliktir" diye hükmetmiştir.
b) "Kesin hüküm verilemez" diyenler olmuştur.
c) Muhakkik âlimlerin benimsediği sahih görüşe göre bunlar da cennetliktir. Bu görüşü ileri sürenlerin delilleri arasında şu âyet de yer alır: *"Kimse kimsenin günahını çekmez. Biz peygamber göndermedikçe kimseye azâb etmeyiz"* (İsra: 17/15).[157]

ÜÇÜNCÜ BAB

İMÂN VE İSLÂM'A GİREN MÜTEFERRİK HADÎSLER

?1? ?? ??? ????? ??? ?????? ???? ???: ??? ????? ?????? #:]????? ???????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ?? ????? ??????? ??????? ????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????[. ????? ??????? ????????.?‘?? »????? ?????« ??? ??????? .

1. (49)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Mü'min, mütemadiyen rüzgarın eğici tesirine mâruz bir bitkiye benzer. Mü'min, devamlı belalarla başbaşadır. Münâfığın misali de çam ağacıdır. Kesilip kaldırılıncaya kadar hiç ırgalanmaz."[158]

AÇIKLAMA:

Burada mü'min, mütemadiyen esen rüzgarın önünde, sağa sola eğilerek kırılmadan dik kalan canlı bir bitkiye benzetiliyor. Ayni'nin kaydına göre mâna şudur: Mü'min Allah'a inanmıştır, hastalık, sağlık, lütuf, musibet gibi hayatın çok çeşitli esintileri onun ana istikametini bozmaz, kulluk vasfını, imanını sarsmaz. Lütuflara mazhar olsa şükreder, müsibetlere mazhar olsa sabreder ve hatta müsibetlerin kazandıracağı ecri düşünerek Rabbine şükür de eder. Kâfir veya münâfik ise böyle değildir. Allah, onu müsîbetlerle denemek istemez. Ona sıhhat ve dünya işlerinde kolaylık, başarı verir, tâ ki âhireti iyice zorlaşsın. Allah, helâk olmasını dilediği zaman ağır bir ağacın devrilmesi gibi devirir. Şiddetce, elemce çok daha fazla bir azabı tadarak ölür.[159]

?2? ??? ???? ???? ???? ?????? ??????? ???: ???? ?????? ?????? #:]???? ??????? ????? ????? ?????? ???? ??????? ?? ??????????. ???? ??????: ???? ????? ??? ??? ????? ???? ?????? ?? ????? ?? ??????? ?????????. ????? ??: ???????[. ????? ??????? .

2. (50)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştu:
"Mü'min, yaprağını hiç dökmeyen yeşil bir ağaca benzer." Halk falanca ağaç, fişmekânca ağaç diye tahminde bulundular, (fakat isabet ettiremediler). Ben, "Bu, hurma ağacıdır" demek istedim, ancak (yaşım küçük olduğu için) utandım. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):*"Bu hurma ağacıdır"* diyerek açıkladı."[160]

?3? ??? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???: ??? ?????? ?????? #:]???? ?????? ????? ???? ??? ?????? ???????? ??? ??????? ??????? ????????. ??? ????? ??????? ???? ?????? ????????? ??? ?‘????? ?????? ????? ????? ????? ???? ???????? ????? ???? ???? ??????? ????? ??? ???? ??????? ??????? ?? ?????? ??? ????? ???????. ??‘????? ????? ??? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ???? ???? ?? ????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ?????? ????? ??? ?????? ????? ?????[. ????? ???????? ?????? ?????? ?? ????? ????? ??? ???? ?????? ???? ?????? ???: ???? ??????? ??? ?‘????? ????? ?‘????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????? ??????? ??? ????? ??????? ?? ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ????? ?? ???? ???? ????? .

3. (51)- Nevvâs İbnu Sem'ân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah, bize iki tarafında iki ev bulunan bir doğru yolu misal veriyor. -Bir rivayette iki ev değil *"İki sur"* denmiştir- *Bu evlerin açık olan kapıları vardır. Kapıların üzerine de perdeler çekilmiştir. Biri yolun başında, biri de onun yukarısında durmuş iki dâvetçi (gelip geçenlere) şu dâveti okuyorlar: "Allah cennete çağırır, dilediğini doğru yola eriştirir" (Yunus, 10/25). Yolun iki yakasındaki kapılar ise Allah'ın hududu (yani yasakları) dur. Hiç kimse perdeyi açmadan bu yasaklara düşmez. Kişinin yukarısındaki davetçi, Rabbisinin vâiz'idir."*[161]
Rezîn, bu temsili, İbnu Mes'ûd tarafından rivayet edilen bir hadisle açıklar: Doğru yol; "İslâm'dır, kapılar; Allah'ın haramlarıdır, perdeler; Allah'ın hudududur (yasaklar); yolun başındaki dâvetçi; Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bunun yukarısındaki davetçi; her mü'minin kalbinde yerleştirilmiş olan (bazan vicdan, bazan sağ duyu diye ifade edilen) hakkâniyet duygusu -ki, buna bazı hadislerde lümme-i melekîye de denmiştir- vâizullah'tır."[162]

AÇIKLAMA:

Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) birçok yüce ve ince hakikatleri temsil ve teşbihlerle ifade etmekle hem anlaşılmalarını kolaylaştırmış, hem de zihinlerde daha iyi yerleşmelerini sağlayarak müessiriyetini artırmıştır. Burada, söylediğimize bir örnek görmekteyiz. İbnu Abbas temsilde geçen hakikatları vuzuha kavuşturmuştur.
İbnu Abbas'tan kaydedilen bir diğer açıklamada şöyle denir: "Bunların fevkinde yer alan bir dâvetçi, kul bu kapılardan birini açmak istediği zaman şu ihtarı yapar: "Sakın onu açma, eğer açacak olursan o (yasağa) girersin..."[163]

?4? ??? ??? ????? ???? ?????? ???? ???: ??? ????? ?????? #:]??? ?‘??? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ?????? ????????[. ????? ???? .

4. (52)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"İslâm garib olarak başladı, tekrar başladığı gibi garîb hâle dönecektir. Gariblere ne mutlu!"[164]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik'ten yapılan rivayete göre, hadis, Medine ile alâkalıdır, İslâm dininin orada garib olarak başladığını ve tekrar oraya döneceğini ifade etmektedir. Kâdı Iyaz ise şöyle demiştir: "Hadisin zâhiri umum ifade eder (yani Medine ile alakalı değildir), İslâm münferid şahıslar arasında, azınlık olarak başladı, sonra intişar ederek pekçok insan ona dahil oldu. Sonra tekrar azalacak. Öyle ki başlangıçtaki gibi münferid şahıslar ve azınlık hâline dönecek.
Gariblere ne mutlu cümlesindeki gariblerle sıkıntılara maruz kalan ilk muhacirler ve yine azınlığa düşmekle sıkıntı çekecek olan son Müslümanlar kastedildiği söylenmiştir.
Hadisten yeis veren bu mâna çıkarıldığı gibi aksi bir mâna da çıkarılmıştır, yani: Nasıl ki, bidayette İslâm, eşi görülmemiş (garîb) bir tarzda fevkalâde bir inkişaf gösterdi ise, kıyamete yakın öylesi bir inkişafa mazhar olacaktır.
Hadisten kesinlikle böyle bir mâna çıkaran Elmalılı Hamdi Yazır merhum, Neml suresinin son âyetlerini tefsir ederken yukarıdaki hadisi de zikrederek şu açıklamayı sunar: "Bu âyetin işaretine nazaran İslâm'ın istikbali gece değil, gündüzdür. Sönük değil parlaktır. Arasıra basan gece zulmetleri onu dinlendirip

tekrar uyandırmak içindir. Bu mâna maruf bir hadis-i şerif ile şöyle beyan buyurulmuştur:
"İslâm garib olarak başladı, tekrar başladığı gibi garîb hâle dönecektir. Gariblere ne mutlu!"
Bu hadisteki "Seyeûdu" fiilini ekseri kimseler "seyesîru" mânasına fi'li nakıs telakki ederek: "İslâm garip olarak başladı (yahut zuhur etti) yine başladığı gibi garip olacak" diye yalnız İnzar suretinde anlamış, bundan ise hep yeis, teamnüm etmiştir. Halbuki Kamus'ta gösterildiği üzere "Âde" fiili "Yebdeu-yeudu" de olduğu gibi; dönüp yeniden başlamak mânâsına da gelir.
Bu hadis de böyledir. Yâni "İslâm garib olarak başladı (veya zuhur etti) ileride yine başladığı gibi garip olarak tekrar başlayacak (yahut yeniden zuhur edecek) ne mutlu o gariplere" demektir. Hadisin âhirindeki Fetûba kelimesi onun, inzar için değil, tebşir için sevk buyurulduğunu gösterir, gerçi bunda da ilk hale dönüp garip olmak inzarı yok değil, lâkin dönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır. İşte "Fetûbâ lil gurebâ" müjdesi de bunun içindir. Çünkü onlar sâbikun-i evvelûn gibidirler. Binaenaleyh hadis de ye'si değil müjdeyi nâtıkdır.
Bir başka yerde milâdî on dördüncü asrın Hıristiyan âlemi için reform ve uyanma hareketlerinin başlangıcı olması gibi hicrî on dördüncü asrın da İslâm dünyası için yeni bir uyanış ve şahlanış dönemi olacağı sezgisini ifade eden Elmalılı Hamdi Efendi merhumu te'yid eden Kur'ân ve hadisten bazı başka naklî delîller bulmak bile mümkündür. Mesela Sure-i Fetih'te şöyle buyrulur: *"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini, doğruluk rehberi Kur'ân ve hak din ile gönderen O'dur. Şâhid olarak Allah yeter"* (Feth, 48/28).
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen Nebevî bir müjde de şöyle:
"Yeryüzünde mevcut topraktan veya yünden yapılmış her eve Allah, mutlaka İslâm'ın mesajını sokacaktır. Bu, bir kısmını aziz, bir kısmını da zelil kılacaktır. Allah'ın hidâyet nasib ettikleri ona (İsteyerek) dâhil olup izzet bulacaklar, hidâyete ermeyenler ise, zorla tâbi olarak zelil olacaklar."
Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh) tarafından yapılan bu rivayeti, Temîmu'd-Dârî (radıyallahu anh) tarafından yapılan bir rivayet aynen te'yid eder:
"Bu din, gece ve gündüzün ulaştığı her yere mutlaka ulaşacaktır. Allah, onun girmediği topraktan veya yünden yapılmış (çadır) hiçbir ev bırakmayacaktır. Bu giriş, bir kısmını aziz, bir kısmını da zelîl kılacaktır. Allah İslâm'a izzet, küfre de zillet verecektir."
Ye'se, "mâni-i her kemâl" diyen Bediüzzaman Saîd Nursî de İslâm'ın müstakbel bir zaferine inananlardandır. O, bu inancını muhtelif fırsatlarda kesin bir üslubla cezm ederek ifade eder:
Yakinim var ki istikbal semâvatı, zemin-i Asya bâhem olur teslim yed-i beyza'yı İslâm'a der. Rüyada, selef-i sâlihin'den ve geçmiş asırların temsilcilerinden müteşekkil münevver bir meclisin müjdesi olarak aldığı şu tebşiratı da onun kesin kanaatının ifadesi olmaktadır: "Evet, ümitvâr olunuz... Şu istikbal inkılâbatı içinde en yüksek gür sedâ İslâm'ın sedası olacaktır!..."
Bediüzzaman'ın inandığı İslâmî kurtuluş mevzîi, mahallî bir zafer değil, bütün dünyayı kucaklayan bir İslâmî galebedir. Buna giden yol ümidden, rahmet-i İlâhiyeye güvenden geçmektedir. İçinde bulunduğumuz şartların menfî görünüşü, ye'se atmamalıdır. Semâvatı bir anda bulutlarla doldurup, bir anda yağmur başlatan kudret, dilediği takdirde her şeyi yapmaya kâdirdir. Bizim için esas olan O'nun rızasını kazanmaya çalışmaktır. Zevahire kanıp, ümidi kaybetmemektir. Ümmeti, mâni-i her kemal bildiği yeisten kurtarmayı hedefleyen ümit verici ifadelere, sıkca yer veren Bediüzzaman: "İfrat ediyorsun, hayali hakikat gösteriyorsun, bizi de teçhil ile tahkir ediyorsun. Zaman âhir zamandır, gittikçe daha fenâlaşacak?" diyenlere şu cevabı verir: "Neden dünya herkese terakkî dünyası olsun da yalnız bizim için tedennî dünyası olsun! Öyle mi? İşte ben de sizinle konuşmayacağım, şu tarafa dönüyorum, müstakbeldeki insanlarla konuşacağım.
Ey üçyüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş ve sâkitane Nur'un sözünü dinleyen bir nazar-ı hafiyy-i gaybî ile bizi temâşâ eden Saidler, Hamzalar, Ömerler, Osmanlar, Tahirler, Yusuflar, Ahmedler vesairler! Sizlere hitab ediyorum. Başlarınızı kaldırınız, "sadakte" deyiniz. Ve böyle demek sizlere borç olsun. Şu muasırlarım, varsın beni dinlemesinler. Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgrafla sizin ile konuşuyorum. Ne yapayım acele ettim, kışda geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen Nur tohumları, zemininizde çiçek açacaktır. Biz hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz ki; mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız. O bahar hediyelerinden bir kaç tanesini medresemin mezar taşı denilen ve kemiklerimizi misafir eden ve Horhor toprağının kapıcısı olan kal'anın başına takınız. Kapıcıya tenbih edeceğiz, bizi çağırınız. Mezarımızdan "henîen leküm" sadasını işiteceksiniz.
Şu zamanın memesinden bizimle süt emen ve gözleri arkada maziye bakan ve tasavvuratları kendileri gibi hakikatsiz ve ayrılmış olan bu çocuklar varsınlar şu kitabın hakikatini hayâl tevehhüm etsinler. Zirâ ben biliyorum ki, şu kitabın mesâili, hakikat olarak size tahakkuk edecektir.
Ey muhatablarım! Ben çok bağırıyorum zirâ Asr-ı Sâlis-i Aşrin, yâni on üçüncü asrın minaresinin başında durmuşum, sûreten medenî ve dinde lâkayd ve fikren mazinin en derin derelerinde olanları camiye daved ediyorum.
İşte ey iki âyâtın ruhu hükmünde olan, İslâmiyet'i bırakan iki ayaklı mezar-ı müteharrik bedbahtlar! Gelen neslin kapısında durmayınız. Mezar sizi bekliyor, çekiliniz; ta ki, hakikat-ı İslâmiyeyi hakkıyla kâinât üzerinde temevvücsâz edecek olan nesl-i cedîd gelsin!"[165]

---

[1] Buhârî, Enbiya: 47; Müslim, İmân: 46, (28); Tirmizî, İmân: 17, (2640).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/197.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/198-199.
[4] Tirmizî Sıfatu Cehennem: 10, (2601). Tirmizî hadis için "sahihtir" demiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200.
[6] Ebu Dâvud, Salât: 361, (1529); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200-201.
[8] Buharî hadisi tâlik olarak kaydeder (İman: 31), Nesâî, İman: 10, (8, 105); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/201
[9] **Kefâretü'z-Zıhâr:** Zıhar, kocanın karısını neseb, emzirme (raza') veya musâharet suretiyle müebbeten mahremi olan (nikahı haram olan) bir kadının, kendisine bakılması caiz olmayan bir uzvuna benzetmesidir". Bu, bir nevi kısmî boşamadır. "Sen bana anamın sırtı gibisin" demesi gibi. Bu benzetmede bulunan kimse, kefârette bulunmadan zevcesine cinsi temasta bulunamaz. Kefareti, varsa köle azad eder. Yoksa üst üste iki ay oruç tutar veya altmış fakiri doyurur. (İbrahim Canan)
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/202-203.
[11] Buhârî, İman: 31; Müslim, İman: 205, (129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/203.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/203-204.
[13] Ebu Dâvud, Cenâiz: 20, (3116); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/204.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/204-205.
[15] Buhârî, Tevhid: 33; Müslim, İman: 153, (94); Tirmizî, İman: 18, (2646); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/205-206.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/206-207.
[17] Müslim, İman: 151, (93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/207.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/207.
[19] Buhârî, İlm: 34, Rikak: 50; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.
[20] Müslim, Zühd: 64, (2999); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.
[22] Müslim, İman: 240, (153); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.
[24] Buhârî, Cenâiz: 1; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.

[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209-211.
[26] Rezîn. Bu hadis Kütüb-İslâm Sitte hadîsi değildir. Rezin İbnu Muâviye'nin ilavesidir. Bu çeşitten Rezîn tarafından ilave edilen hadîslere sıkça rastlayacağız. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/212.
[27] Buhârî, İman: 1; Müslim, İman: 22 (....); Nesâî, İman: 13, (9, 107-108); Tirmizî, İman: 3, (2612); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/213.
[28] Müslim, İman: 1, (8); Nesâî, İman: 6, (8, 101); Ebu Dâvud, Sünnet: 17, (4695); Tirmizî, İman: 4, (2613).
[29] Buharî, İman: 37.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/215-218.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/218.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/218-220.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/220-221.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/221-222.
[35] Bunu Beş Kitap rivayet etmiştir. Metin Buhârî'den alınmıştır.
[36] Buhârî, İlm: 6; Müslim, İman: 10, (12); Tirmizî, Zekat: 2, (619); Nesâî, Siyâm: 1, (4, 120); Ebu Dâvud, Salât: 23, (486); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/223-225.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/225.
[38] Buhârî, İman: 34; Müslim, İman: 8, (11); Nesâî, Siyâm: 1, (4, 120); Ebu Dâvud, Salât: 1, (391); Muvatta, Kasru's-Salât fi's-Sefer: 94, (1, 175); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/226.
[39] Buhârî, İman: 40, İlm: 25, Mevâkîtu's-Salât: 2, Zekât: 1, Farzu'l-Hums: 2, Mevâkıb: 4, Meğâzî: 69, Edeb: 98, Haberi'l-Vâhid: 5, Tevhîd: 56; Müslim, İmân: 23, 24, 25 (17); Ebu Dâvud, Eşribe: 7, (3692); Tirmizî, İman: 5, (2614); Nesâî, İman: 25, (8, 120); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/227-228.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/228-231.
[41] Tirmizî, Kader: 10, (2146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/231.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/231-232.
[43] Ebu Dâvud, Eymân: 19 (3283); Nesaî, Vesâya: 8, (6, 251); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/232.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/232.
[45] Müslim, Mesâcid 33, (537); Muvatta, Itk 8, (2, 776); Nesâî, Sehv 20 (3, 18); Ebu Dâvud, Eymân 19 (3282); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.
[47] Müslim, İman: 56, (34); Tirmizî, İmân: 10, (2625); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233-234.
[49] Ebu Dâvud, Zekât: 4, (1582); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/234.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/235.
[51] Nesâî, Zekât: 72, (5. 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/235.
[52] Müslim, İman: 62, (38); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.
[54] Nesâî, İman: 9, (8, 105). Buhârî, Salat: 28. Hadisi Nesâî tahric etmiştir. Ancak, Buhârî, Ebu Dâvud ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiş olan uzunca bir hadisin bir parçasıdır. Bak: Tirmizî, İman: 2, (2611); Ebu Dâvud, Cihad: 104, (2641); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236-237.
[56]Buhârî, İman: 3; Müslim, İman: 57-58, (35-36); Ebu Dâvud, Sünnet: 15, (4676); Tirmizî, İman: 6, (2617); Nesâî, İman: 16, (8, 110); İbnu Mâce, Mukaddime: 9, (57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/239.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/239-242.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/242.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/242-243.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/243-244.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/244.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/244-245.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/245.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/245-246.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/246.
[66] Buhârî, İman: 9, 14, İkrâh: 1; Müslim, İman: 67, (43); Tirmizî, İman: 10, (2626); Nesâî, İman: 3, (8, 96); İbnu Mâce, Fiten: 23, (4033). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/246-247.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/247-248.
[68] Buhârî, İman: 8; Müslim, İman: 70, (44); Nesâî, İman: 19, (8, 114, 115); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/248.
[69] Buhârî, İman: 6; Müslim, İman: 71, (45); Nesâî, İman: 19, (3, 115); Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet: 60, (3517); İbnu Mâce, Mukaddime: 9, (66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/248.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/248-249.
[71] Ebu Davud, Sünnet: 16, (4681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.
[72] Tirmizî, İman: 12, (2629); Nesâî, İman: 8, (8, 104, 105); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.
[74] Buhârî, İman: 4; Müslim, İman: 64, (40); Ebu Dâvud, Cihâd: 2, (2481); Nesâî, İman: 9, (8, 105). (Metin Buhârî'ye aittir).
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/250.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/250-251.
[77] Tirmizî, Tefsir, Sûre 2, (3092); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/251.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/251.
[79] Ebu Dâvud, Cihad 35, (2532); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/252.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/252-253.
[81] Müslim, İman: 209 (132); Ebu Dâvud, Edeb: 118 (5110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/253.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/254-255.
[83] Buhârî, İmân: 17; Müslim, İman: 36, (22); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/259.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/259.
[85] Muvatta, Kasru's-Salât: 84, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/260.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/260.
[87] Müslim, İman, 37-38 (23). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/261.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/261.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/261-266.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/266-270.
[91] Buhârî, İman: 11; Müslim, Hudud: 41, (1709); Nesâî, Bey'a: 17, (7, 148); Tirmizi, Hudud: 12, (1439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/272.
[92] Biât'ın târihi gelişimi, Osmanlılarda biat şekli vs. hakkında geniş bilgi için Mehmet Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü adlı ansiklopedik lügatine bakılsın (1, 228-231) (İbrahim Canan)
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/272-274..
[94] Müslim, Zekat: 108, (1043); Ebu Davud, Zekat 27, (1642); Nesâî, Salât: 5, (1, 229); İbnu Mâce, Cihâd: 41, (2867); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/274.
[95] Buhârî, Ahkam: 42; Müslim, İmâret: 90, (1867); Nesâî, Bey'at: 18, (7, 148); Tirmizî, Siyer: 37, (1597); Muvatta, Bey'at: 1, (2, 982); İbnu Mâce, Cihâd: 43, (2874); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/275.
[96] Muvatta, Bey'a: 2, (2, 982); Tirmizî, Siyer: 37. (1597); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/275.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/275-276.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/276.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/277.

[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/277-278.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/278.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/278-279.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/279.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/279-280.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/280.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/280-281.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/281
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/281-282
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/282.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/282-283.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/283-284.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/284-285
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/286.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/286.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/286-287.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/287-288.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/289.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/289-290.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/290.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/290-291.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/291-293.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/293.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/293-294.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/294.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/294.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295-296.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/296-297.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/297.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298-300.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/300-301.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301-302.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/302.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/302.
[142] Buradaki ifâdede Abbâs'ın faizine bir istisna konmuş gözükmekte ve sanki "sermaye de terkedilmiştir" mânası anlaşılmakta ise de, şârihlerin belirttiği üzere böyle bir durum yoktur. Çünkü hadîste ilga edilen hususun "fair" olduğu tasrih edilmektedir. Bazı rivâyetlerde "ilk terkedilen faiz de Abbas'ın faizidir." Şeklinde gelmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu yasağı daha müşahhas hâle getirmek için, devrinin tanınmış bir bankeri olan Abbas'ı zikretmiştir. Abbas'ın kan yakınlığı tebliğatın ciddiyet ve müessiriyetine bir başka katkıda bulunacaktır. Nitekim kan ilgasına da bir diğer kan yakınını misal kılacaktır. İfadedeki zahiri istisnâ râvilere has bir hata olabilir. (İbrahim Canan)
[143] Şârihler, bu isimde de tashîf olduğunu, kan sâhibinin Hâris değil Rebîa İbnu'l-Hâris olduğunu rivâyetlere dayanarak açıklarlar. (İbrahim Canan)
[144] Tirmizî, Fiten: 2, (2610); Tefsir: 2, (3087); Müslim, Hacc: 194, (1218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/305.
[145] Karı ve kocanın karşılıklı hak ve vazifeleri hususunda daha geniş bilgi ve bu bilgilerin kaynağını görmek isteyenlere Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızı tavsiye ederiz. (Bilhassa 385-307 sayfaları.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/305-307.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/307.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/307-308.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/308-310.
[149] Buhârî, Hudud: 9, Riyât: 2, Hacc: 132, Meğâzi: 77, Fiten: 8, Edeb: 43; Müslim, İman: 120 (66); Ebu Dâvûd, Sünne: 16, (4686). Metin Buhârî'ye aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/310-311.
[150] Buhârî, Hacc: 132, Edâhî: 5; Tefsîr, Berâe: 8, Bed'i'l-Halk: 2, Fiten: 8, İlm: 9; Müslim, Kasâme: 29, (1679); Ebu Dâvûd, Hac: 63, (1947).
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/312-313.
[152] Nesî takviminin hesaplanışını öğrenmek isteyenlere Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsîrini tavsiye ederiz: (4. 2528-2541) (İbrahim Canan)
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/313-315.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/315.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/315-316.
[156] Buhârî, Cenâiz: 80, 93; Müslim, Kader: 22, (2658); Muvatta, Cenâiz:. 52, (1, 241); Tirmizî, Kader: 5, (2139); Ebu Dâvud, Sünnet: 18, (4714); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/316-317.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/317-318.
[158] Buhârî, Mardâ: 1; Tirmizî, Emsâl: 4, (2870); Müslim, Sıfatu'l-Münâfıkûn: 58, (2809); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320.
[159] Umdetu'l-Karî, 21, 210; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320.
[160] Buhârî, İlm: 4, Edeb: 79; Müslim, Sıfatu'l-Münâfıkûn: 64, (2811); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320-321.
[161] Tirmizî, Emsâl: 1 (2863).
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/321-322.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322.
[164] Müslim, İmam 232, (145); Tirmizî, İman 13 (2631); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322-325.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

B- ÎMAN VE İSLÂM
(İnanmak Ve Teslim Olmak)
* Îman Ve İslâm'ın Önemi
* Sahabe-i Kiram'a Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması (Cibril Hadisi)
* Yabancılara Dinîn Temel Esaslarının Tanıtılması
* Heyetlere/Temsilcilere Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması
* İmanın Bölümleri Ve Misali
* İmanın Bazı Özellikleri Ve Alâmetleri
* İslâm'ın İzzet ve Hoşgörüsü
* Müşriklerin İslâm'a Davet Edilmesi Ve Kalplerinin Isındırılması
* Ehl-i Kitaptan Müslüman Olanlara İki Kat Ecir
* İslâm, Cahiliyede İşlenen Günahları Siler
* Lâ İlahe İllallah (Allah'tan Başka İlâh Yoktur)' Hakimiyeti İçin Mücâdele
* Peygambere İman Ve Görmeden İnanmanın Fazileti
* Mü'minin Üstünlüğü, Vasfı Ve Misali
* İmanın/İslâm'ın Zayıfladığı Dönemler
* İman Ve Emanetin Kaldırılması

B- ÎMAN VE İSLÂM
(İnanmak Ve Teslim Olmak)

* Îman Ve İslâm'ın Önemi

Allah Teâlâ buyurur ki:
'İman eden ve imanına hiçbir günah bulaştırmayanlara gelince, işte onlar güvenlik içinde olan ve hidayeti bulanlardır.' (En'am6/82)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah kimin hidâyetini İsterse, onun göğsünü İslâm'a açar/yollarını kolaylaştırır. Kimi de saptırmak isterse, onun gösünü sanki göğe yükseliyormuş gibi sıkıntılı kılar. Allah, iman etmeyenlerin üstünde işte böyle pislik bırakır." (Enam 6/125)
Allah Teâlâ buyurur:
'Allah ve Rasûlü bir şeye hükmettiği zaman, mü'min erkek ve kadm(ların başkasını) tercih etme hakları yoktur. (Bundan sonra) kim Allah ve Rasûlüne isyan ederse, artık o kişi açıkça sapıtmıştır.' (Ahzâb 33/36)
(Bu bölümdeki hadisler, dinin temel esaslarının öğretilmesi ile ilgilidir. Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve seller»), bu esasları, muhtelif vesilelerle Sahabe-i Kiram 'a tek tek, bazen toplu hâlde öğretiyordu. Bundan dinin temel esaslarını her Müsliımanın bilmesi ve kabul etmesi gerektiğini anlıyoruz. Din iki şeyden oluşmuştur: İman ve İslâm, yani inanmak ve teslim olmak... Hayatın her anında teslimiyet ve Allah 'a kulluk...)[1]

1/43- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[2]
Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem), 'Hangi amel daha faziletli ve daha hayırlı?' diye soruldu. O da buyurdu ki:
"Allah'a ve Rasûlüne iman etmektir." 'Sonra hangisi, ey Allah'ın Rasûlü?' "Amellerin zirvesi olan Allah yolunda cihaddır." 'Bundan sonra hangisi, ey Allah'ın Rasûlü?' "Kabul olunan hacdır."[3]

2/44- Hz. Ömer'den (Radıyaiiahü anh):[4]
Rasûlullah'ın (Salfoiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ettiği hâlde ölürse, ona ^cennetin sekiz kapısının hangisinden İstersen, oradan içeri girV denilir."
Bu hadisin Ukbe b. Âmir'den (Radıyalhhn anh) şâhı'dİ[5] şu lafızladır:
"Bir kul, şirk koşmadan ve haram kana bulaşmadan[6] Allah'a kavuşursa, dilediği cennet kapılarından (içeri) girer."
NOT: Ayrıca Ubâde b. es- Sâmit (Radıyallahü anh) rivayeti için bk. 21/21.hadis.[7]

3/45- Muâzb. Cebel'den:[8]
Tebük savaşı öncesi Rasûlullah (Sallaüahn aleyhi ve sellem) ordusuyla yola çıkmıştı. Ortalık ağarmca sabah namazını kıldırdı ve ordu tekrar yoluna devam etti. Bir süre sonra güneşin ilk ışıkları görüldü ve insanlar yorgunluktan dolayı uyuklamaya başladı.
Muâz Rasûlullah'ı takip ediyor, peşi sıra gidiyordu, diğerleri ise binekleri üzerinde (sağa sola) dağılmışlardı. Bindikler hayvanlar hem otluyor, hem de yürüyorlardı. Muâz Rasûlullah'ı takip ederken, onun devesv de bazen yayılıyor, bazen de yürüyordu ve birden tökezledi. Muâz yuları ile onu zapt etti. Ama hayvan hızlanmış ve Rasûlullah'ın devesini ürkütmüştü. Rasûlullah yüzündeki örtüyü kaldırıp baktı ki ordunun içinden kendisine en yakın kişi Muâz'di, onu yanma çağırıp şöyle dedi:
"Ey Muâz!"
"Buyur, ey Allah'ın Peygamberi !'
Hz. Peygamber ona:
"Yaklaş!" deyince, tamamen Rasûlullah'ın yanına geldi. Hatta her ikisinin binekleri birbirine değiyordu.
Rasûlullah dedi ki:
"İnsanların bizden bu kadar uzaklaşacağını tahmin etmiyordum."
'Ey Allah'ın Peygamberi, insanlar uyukluyor ve binekleri de onları (sağa sola) dağıttı, hayvanları biraz yayılıp biraz yürüyorlar.'
"Ben de uyuklamışım."
Muâz, Rasûlullah'ın müjde verici bir yüzle kendisine yaklaştığını fark edince şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzin verirsen sana beni hasta eden, zayıflatan ve hüzünlendiren bir şey sormak istiyorum .'

"Dilediğini sor !"
'Ey Allah'ın Peygamberi, kendisiyle cennete girebileceğim bir amel/iş söyle, başka bir şey sormayacağım .'
Rasûlullah:
"Bravo, bravo, çok iyi! Sen bana önemli bir soru sordun ve bu iş Allah'ın hayır murad ettiği kişiye kolaydır" dedi, bunu da üç kere tekrarladı. Böyle durumlarda Hz.Peygamber, iyi anlaşılsın diye sözünü üç kere tekrar ederdi.
Buyurdu ki:
"Ölünceye kadar Allah'a ve Âhiret gününe iman etmen, namaz kılman, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadet etmendir ki sen bu hâl üzeresin."
Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü, bir daha tekrarla!' deyince, O da bunu üç kere tekrarladı ve şöyle dedi:
"Ey Muâz, İstersen sana bu işin başından ve zirvesinden bahsedeyim."
'Elbette (isterim,) ey Allah'ın Peygamberi, annem babam sana feda olsun, konuş!..'
"Bu işin başı, senin Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağının bulunmadığına ve Muhammed'İn de O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etmendir. Bu işin desteği/direği namaz kılmak ve zekât vermektir. Bu işin en tepesi de Allah yolunda cihaddır. Ben namaz kıiincaya, zekât verinceye, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve ortağının bulunmadığına, Muhammed'İn O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet edinceye kadar insanlarla uğraşmak/mücadele etmekle emr olundum. Bunları yerine getirirlerse kurtulurlar ve^ (cezaî) bir hakkın alınması dışında canlarını, mallarını korumuş olurlar. (Âhiretteki) durumları Allah'a aittir. "
Rasûlullalı sözüne şöyle devam etti:
"Muhammed'İn nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki farz namazlardan sonra Allah yolunda cihad gibi, cennet derecelerini umarak yüzün/benzin sarardığı ve ayağın tozlandığı başka üstün bir amel yoktur. Kulun mizanında Allah yolunda telef olan bir hayvandan ya da Allah yolunda onun üzerinde hamle yapmakdan daha ağır (kıymetli) bir amel yoktur. "[9]

4/46- Hasan el-Basrî'den:[10]
Ebû Hüreyre (Radıyaiiahücmh), Medine'de bulunduğumuz sıralarda bize rivayet etti:
Rasûfullah (Saiialiahu aleyhi ve sel/em) şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü amellerin hepsi gelin Namaz gelir ve der ki:
"Ya Rabbî! Ben namazım.'Allah şöyle der: 'Sen hayırlı bir amelsin.' Sonra sadaka gelir ve der ki: 'Ya Rabbî! Ben sadakayım.'Allah şöyle der: 'Sen hayırlı bir amelsin.' Sonra oruç gelir ve der ki: Ya Rabbî! Ben orucum.'Allah şöyle der:
'Sen hayırlı bir amelsin.' Daha sonra diğer ameller bu şekilde gelirler, Allah da her seferinde onların her birine: 'Sen hayırlı bir amelsin' diye mukabelede bulunur.
Sonra İslâm gelir ve der ki:
'Ya Rabbî! Sen Selâm'sın ve ben de İslâm'ım.' Allah şöyle der:
"Sen hayırlı bir amelsin, senin sebebinle bugün varlıkları cezlandırır ya da mükâfatlandırırım.'
Allah Teâlâ Kitab'ında şöyle buyurur:
'Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bu (hareketi/ameli) kendisinden kabul edilmeyecek ve âhirette de pişmanlık duyanlardan olacaktır. " (ÂIü İmrân 3/85)[11]

*** Sahabe-i Kiram'a Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması (Cibril Hadisi)**

Allah Teâlâ buyurur ki:
"Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar/istiyorlar, hâlbuki göklerde ve yerde bulunanlar istese de istemese de O'nun (gücüne) teslim olmuştur. (Unutmayın,) dönüş yine O'nadır." (Âlü îmrân 3/83)
Allah Teâlâ buyurur ki:
"O kişileri görmez misin, sana ve senden öncekilere indirilen vahye inandıklarını iddia ediyorlar, bîr de kalkıp tâğutu (zalimleri) hakem/güç sahibi kılıyorlar. Hâlbuki onları inkâr etmekle emrolunmuşlardı.
Şeytan onları daha çok saptırmak ister." (Nisa 4/60)
(Hz. Peygamber döneminde İslâm, farklı yollarla tebliğ ediliyordu. Bunlardan birisi de Cibril'in insan sûre/inde gelip Rasûlullah'a dinin temel esaslarım sormasıdır ki hu konuda verilen cevaplar çok önemlidir. Bu rivayetler bize altı sahabe kanalıyla ulaşmıştır).[12]

5/47- Ömer b. Hattab'tan (RadıyaiiaManhy.[13]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seitem) ile beraber otururken, yanımıza bıı adam çıkageldi, elbisesi bembeyaz ve saçı simsiyahtı. Üzerinde yolculuk alâmeti yoktu ve kendisini bizden hiç kimse tanımıyordu. Bu kişi geldi ve Allah'ın Peygamberine yakın bir şekilde oturdu, dizlerini onun dizlerine yaklaştırdı, ellerini de dizlerine koydu. Sonra şöyle dedi:
'Ey Muhammed! Bana İslâm'ı tanıt, İslâm nedir?' Rasûlullah buyurdu ki:
"İslâm; senin Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman ve gitmeye gücün yeterse Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmandır."
O kişi:
'Doğru söyledin' dedi.
Biz şaşırdık, hem soru soruyor, hem de tasdik ediyordu. Sonra dedi ki:
'Bana Iman'ı tanıt!'
Rasûluilah şöyle buyurdu:
"îman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve hayır-şer yönüyle bütün kader (programına) inanmandir". ,. ,
'Doğru söyledin'
'Bana İhsan'ı tanıt, İhsan nedir?'
"İhsan; Allah'ı görür gibi (şuurlu bir şekilde) ibadet etmendir, Gerçekte sen Allah'ı görmüyorsan da (unutma,) O seni görüyor."
'Bana o önemli zamanı/kıyameti tanıt!'
"Sorulan kişi (bu konu da) sorandan fazla bir şey bilmiyor." O tekrar:
'O hâlde alâmetlerini/işaretlerini tanıt!' deyince Rasûluilah şöyle buyurdu:

"Cariyenin hanım efendisini doğurduğu[14], yalın ayak, üstü çıplak (fakir) koyun çobanlarının bina yaptırmada yarışacak (kadar zengin oldukları vakit, kıyameti bekle!) "
Hz. Ömer dedi ki:
'O kişi bir müddet durdu ve sonra da kalktı, gitti. Rasûluilah bana (döndü ve) şöyle dedi:
"Ey Ömer, soru soran kimdi, bildin mi?" Ben de:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir,' dedim. Bunun üzerine Rasûluilah şöyle buyurdu:
"O Cebrail'di ve size dininizin (esaslarını) öğretmek için geldi..."'
(Bu rivayetin şahidleri Ebû Âmir eî-Eş'arî, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhüm) gibi sahâbîlerden gelmektedir. Bunlar benzeı rivayetler olduğu için terceme edilmedi, sadece farklı yerler zikredildi. Ancak araştırmacılar için hadislerin metinleri tahricleriyle beraber nakledilmiştir.')
- 6/48-Ebû Âmir eî-Eş'arî,
- 7/49- İbn Abbas
- 8/50- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhüm) rivayetleri.[15]

6/48- Ebû Âmir el-Eş'arî'den (Radıyaliahü anh):[16]
(Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi, farklı kısmı:
İman, senin Allah'a, Âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman etmendir. Ölüme ve ölümden sonraki dirilişe iman etmen, (ayrıca) cennete, ceheneme, hesaba, mîzâna ve hayırla şer itibariyle kadere iman etmendir.)[17]

7/49- İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhumâ):[18]
(Benzeri nakledildi, ancak bu rivayetteki farklı kısım:)
"Kıyamet ne zaman olacak?" sorusuna karşı Rasûlullah (Salialiahü aleyhi ve seller») buyurdu ki:
"Subhânallah, beş gayb hâli var ki Allah'tan başkası bilmez, bunlar da:
- Kıyamet,
- Yağmur yağdırması ve
- Rahimlerdeki cenin ile ilgili tüm ilgiler,
- Kişinin yarın ne kazanacağı ve
- Nerede öleceğine dair bütün bilgilerdir. (Unutmayın!) Allah'ın her şeye gücü yeter."[19]

8/50- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[20]
(Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi.)[21]

9/51- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahüanhy):[22]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve.Kellem) buyurdu ki:
" İslâm açıkta, îman ise kalbde (gizli) olur."
Sonra da Peygamberimiz eliyle göğsüne işaret edip üç kere bunu
tekrarladı ve peşinden ekledi :
" İşte takva buradadır."[23]

*** Yabancılara Dinîn Temel Esaslarının Tanıtılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Bedevilerden Allah'a ve âhiret gününe iman eden, Aflah'a yakınlaşmak ve Peygamber'in duasına ulaşmak için infak edenlerin, (kesinlikle) Allah'a bir yakınlığı vardır ve onları rahmetine gark edecektir. Şüphesiz Allah affeden ve bağışlayandır.' (Tevbe9/99).[24]

10/52- Enes b. MâlİK'ten (RadıyaUahüanh):[25]
Rasûlullah'a (olur olmaz) soru sormamız yasaklanmıştı. Çölden aklı başında birisinin gelip soru sorması, bizim de onu dinlememiz daha hoş geliyordu.
Çölden biri geldi ve Rasûlullah'a dedi ki:
'Bize bir elçin geldi ve senin peygamberlik iddiasında bulunduğunu söyledi.'
Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve seltem):
"Doğru söylemiş " dedi.
Bunun üzerine o kişi sordu:
'Gökyüzünü kim yarattı?'
Peygamberimiz de:
"Allah" dedi.
Bedevi :
'Ya yeryüzünü kim yarattı?'
"Allah"
'Dağları böyle kim yerleştirdi ve içindekileri dilediği gibi düzenledi?'
"Allah"
'Gökleri ve yeri yaratan, dağlan böyle mükemmel yerleştiren Allah hakkı için söyle; Allah mı seni bize gönderdi?'
"Evet"
"Senin elçin bize, gündüz ve gece beş vakit namazın farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?"
"Doğru söylemiş!"
"Seni ^Önderen hakkı için, bunu sana Allah mı emretti?"
"Evet"
'Senin elçin bize, mallarımızdan zekât vermenin farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?'

"Doğru söylemiş!"
'Seni gönderen hakkı için, bunu sana Allah mı emretti?'
"Evet"
'Senin elçin bize, gücü yetenlerin hac yapmasının farz olduğunu söyledi, bu doğru mu?'
"Doğru söylemiş!"
Bedevi:
'Seni gerçeklerle gönderen Allah'a yemin ederim ki dediklerinden ne fazlasını yapacağım, ne de eksiğini...' dedi ve ayrıldı.
Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu: "Eğer sözünde sadık kalırsa cennete girer."
§(Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahu anh) başka tarîkle geien benzer rivayetteki ziyâde:)
Bedevi şöyle dedi:
'Ben senin getirdiğine iman ettim ve ben geride kalan kabilemin de elçisiyim.'
Şunları da ekledi:
'Ben Sa'd b. Bekr kabilesinden Dımam b. Sa'Iebe'yim.'[26]

11/53- Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyaiiahü anh):[27]
Bir bedevi Rasûlullah'a (Saitaiiahu aleyhi ve seüem) geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm nedir?' Rasûlullah şöyle buyurdu :
"İslâm, bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmaktır." 'Beş vakit namaz dışında bana başka farz namaz var mı?' "Hayır."
Bedevi, oruç hakkında sordu. Peygamberimiz : "(ikinci olarak) Ramazan orucunu tutmandır," buyurdu. 'Ramazan orucu dışında bana başka farz oruç var mı?' "Hayır."
Peygamberimiz zekâtı da zikretti, o kişi : 'Zekât dışında bana başka farz zekât/sadaka var mı?' "Hayır." Bedevî:
"Vallahi, bundan ne fazlasını yaparım ve ne de eksiğini" deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
Eder sözünde sadık kalırsa kurtulmuştur, (cennete gider)."[28]

12/54- Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî (babası kanalıyla dedesinden) (Radyaiiaha anhüm):[29]
Kasûlullah'm (Saihilahu aleyhi ve seliem) yanına geldim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! buraya gelmeden önce, 'senin yanma gelmeyeceğim ve dinini de kabul etmeyeceğim' diye (ellerini birleştirip parmaklarını göstererek) şunlar adedince yemin etmiştim. Şu anda Allah ve Rasûlünün öğretecekleri dışındakilere aklı ermeyen bir kişi olarak buraya geldim.[30] Allah hakkı için, sana soruyorum:
'Allah seni bize ne ile gönderdi?'
"İslâm ile"
'Ey Allah'ın Ra,sûlü! İslâm'ın alâmetleri (Birrivâyette; 'İslâm'ın kendisi') nedir?'
"Özümü Allah'a teslim ettim ve şirk inançlarını reddettim, demen,
Namaz kılman ve zekât vermendir,
(Unutma ki) bir Müslüman diğer bir Müslümana karşı, birbirine yardımcı olan iki kardeş gibi saygılı olmalıdır,
Allah Teâlâ, Müslüman olduktan sonra bir kişinin tekrar şirke düşmesi hâlinde ondan hiçbir şeyi kabul etmez, ancak müşrikleri terkedip tekrar Müslümanlara dönerse kurtulur.
Ben sizi, elbisenizden tutarak ateşten korumaya çalışırım,
Dikkat edin! Rabbim, o gün beni çağırır ve sorar:
"Kullarıma (vahyi) tebliğ ettin mi?" Ben de:
"Rabbim, ben onlara tebliğ ettim" derim.
Artık bugün, burada bulunanlar bulunmayanlara duyduklarını tebliğ etsin !
Sonra da siz ağzı kapatılmış ve konuşamaz hâlde getirilirsiniz, ilk konuşacak uzvunuz (râvi dedi ki;) Rasûlullah dizinin yukarısını gösterdi, (Birrivâyette ise: "Sizin ilk konuşacak uzvunuz dizinizin yukarısı ve eliniz" dedi.)
(Râvi der ki:) 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bizim dinîmiz mi?' diye sordum. O da:
"Bu (anlattıklarım) sizin dininizdir, nerede bunları güzelce yaparsan, amelin sana (kurtuluş için) yeterlidir" buyurdu.[31]

13/55- Ebû Rezin el-Ukaylî'den (Radıyaiiahücmh):[32]
Rasûlullahın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yanına geldim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah ölüleri nasıl diriltecek?'
Rasûlullah şöyle dedi:
"Kurak arazilerin birinden hiç geçmedin mi, bir süre sonra orayı münbit/yeşermiş bulursun."
'Evet,(doğru.)'
"İşte diriliş böyle olacak."
'Ey Allah'ın Rasûlü! İman nedir?'
"Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağının bulunmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmen,
Allah ve Rasûlünü, her şeye tercih edebilmen,
Ateşte yanmayı Allah'a şirk koşmaya tercih edebilmen,
Soylu olmasa da bir kişiyi, sadece Allah için sevebilmendir. Eğer bunları yapabiliyorsan tıpkı sıcak bir günde su arzusunun, susuz kişinin kalbine girmesi gibi iman da senin kalbine girmiş/yerleşmiş demektir."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'min bir kimse olduğumu nasıl anlayabilirim?' diye sordum.
O da dedi ki:
"Ümmetimden (ya da bu ümmetten) bir kişi iyi olduğunu bilerek, hayır işlerse Allah onun mükâfatını verir. Kötü olduğunu bilerek günah işlemez ve O'ndan başka affedecek bulunmadığını bilerek (sadece) izzet ve celâl sahibi olan Allah'tan af dilerse, işte bu kişi kesinlikle mü'mindir."[33]

*** Heyetlere/Temsilcilere Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması**

Mekke'nin fethinden sonra insanlar Rasûlullah'ın (Salfaliahü aleyhi ve sellem) peygamberliğine kesin olarak inandılar ve grup grup

gelerek Müslüman oldular. Zira Mekke iemîn belde'âirve zalimlerden korunmuştur. Fil yılındaki Ebrehe olayı bunun en güzel örneğidir. Rasûlullah'ın Mekke'yi fethetmesi ise yarımadadaki bütün Arapları ikna etmiş ve kısa sürede çok sayıda insan Müslüman olmuştur. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur :
'Allah'ın yardımı gelip, fetih gerçekleştiğinde ve İnsanlar gruplar hâlinde Allah'ın dinine girdiklerinde,
İşte o zamanda Allah'ı hamd ile teşbih et ve (hataların için) istiğfar et!
Şüphesiz O, tövbeleri kabul edendir.'[34]
H.8-9 (M.630-631) senesinde insanlar gruplar hâlinde Müslüman olmaya başladılar. Bu nedenle o döneme, 'senetü'l-vüfûd* (heyetler yılı) denmiştir.
Abdülkays, Benî Hanîfe, Necrân, Benî Âmîr, Tay, Benî Esed... heyetleri bunlara en güzel örnektir. Aşağıdaki rivayetlerde bazı heyetler ve temsilcilerin Rasûİullah'la olan diyalogları nakledilmektedir.[35]
NOT: Mezhıc ve Kinde'Ii heyetlerle ilgili bilgiler için bk. 79/121.hadisin açıklaması.[36]

14/56- İbn Abbas'tan (Radmüahü anhümâ):[37]
Abdülkays kabilesinin temsilcileri Medine'de Rasûluîlah'ın aleyhi ve setiem) yanma gelmişlerdi. Rasûlullah:
"Bu heyet/kabile kimlerden ?" diye sorunca:
'Rabîa(dan)' dediler.
"Merhaba ey topluluk! Burada üzülmeyeceksiniz ve pişmanlık duyma- yacaksınız."
'Ey Allah'ın Rasûlii! Biz senin yanına uzak bir mesafeden geliyoruz. Aramızda kâfir Mudar'ın bölgesi var ve bu yüzden ancak savaşın haram olduğu ayda yanına gelebiliyoruz. Bize Öyle bir şey söyle ki onunla cennete girebilelim ve geride kalanlara da (bu bilgiyi) aktaralım.'
Ayrıca onlar Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellemj içkilerin hükmünü de sordular.
Peygamberimiz onlara dört şeyi emretti ve dört şeyi yasakladı.
İmanı emretti ve dedi ki:
"İman nedir, bilir misiniz?"
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
"İman, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, ramazan orucunu tutmak ve ganimetten beşte birini vermektir."
Onlara dübbâ, hantem, nakîr (ya da muhayyer) ve müzeffet (isimli içki) kaplarının kullanımını yasakladı ve dedi ki:
"Bu bilgileri iyice öğrenin/ezberleyin ve geride kalanlara aktarın!"
NOT : Bu rivayette geçen dört kap, cahiliye döneminde içki yapımında kulanılan meşhur kaplardır.
Dübbâ : Kabak(dan yapılan) kap,
Hantem: Yeşil ya da kırmızı testi, çömlek,
Nakîr : Ahşap kap,
Müzeffet: Ziftlenmiş/Katranlanmış kap.[38]

15/57- Muğîre, babası Abdullah el-Yeşkürî'den (Radtyallahü anh):[39]
Katır satın almak için Küfeye gittim ve pazar yerine ulaştığımda daha pazarın kurulmadığım (gördüm). Arkadaşıma dedim ki:
'Mescide gitsek !'
Mescid o dönemde Hurmacılar içindeydi. Orada Kays kabilesinden İbn Müntefik isimli bir zat vardı. O anlatıyor:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) olduğu yeri bir kışı bana tarif etti.
Onu Mina'da aradım, şu anda Arafat'ta olduğunu söylediler. Kendisini buldum ve yanına yaklaştım. Bana:
'Rasûluliah'm yolundan çekil!' denildi.
Rasûlullah:
"Onu bırakın, istediğine ulaşsın," dedi.
Ben de yaklaştım ve yanma kadar geldim. Rasûlullah'ın bineğinin yularından tuttum, hatta bineklerimizin boyunları birbirine girdi, (ancak) Rasûlullah beni azarlamadı, (bundan men etmedi)[40] ve dedim ki:
'Senden, beni cehennemden kurtaracak ve cennete girdirecek iki şey istiyorum.'
Rasûlullah göğe baktı, ardından başını yere eğdi ve sonra bana dönüp buyurdu ki:
"Eğer (böyle) kısa/özlü konuşursan, konuyu daha önemli hâle getirirsin, o hâlde söyleyeceklerimi iyi anlamaya/kavramaya çalış!
Allah'a şirk koşmadan ibadet etmeye devam et,
Farz namazı kıl, Farz olan zekâtı ver,
Ramazan orucunu tut,
insanların sana davranmasını istediğin şekilde onlara davran, insanların sana davranmasını istemediğin şekilde onlara daVHânmayı terk et!"
Sonra şöyle dedi: "Haydi, bineği bırak!"
§(Benzer bir rivayette:)
'Ey Allah'ın Rasûlü! Cennete girdirecek ve ateşten koruyacak bir amel anlat!' dedim.
Rasûlullah (Saiiaiia/m aleyhi ve sellem) da buyurdu ki: "Bravo, bravo, Eğer (böyle) kısa/özlü konuşursan, konuyu daha önemli hâle getirirsin;
Allah'a karşı takva sahibi ol, O'na şirk koşma,
(Ayrıca) Namaz kılmalı,
Zekât vermeli,
Haccı edâ etmeli ve
Ramazan orucunu da tutmalısın,
Haydi, (şimdi) bineklerin yolunu aç, (serbest bırak)!.."[41]

16/58- Amr b. Abese'den (RadıyaUahü anh):[42]
Bir kişi Peygamberim iz'e (SatMiahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm nedir?'
"İslâm, kalbini aziz ve celil olan Allah'a teslim etmen, Müslümanların da senin elinden ve dilinden emin/güvenlik içinde olmalarıdır."
'İslâm'ın hangi kısmı daha önemlidir?' : "İman, (Bir rivayette: Güzel ahlâk)" 'İman nedir?'
"İman, senin Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ölümden sonraki dirilişe inanmandır, (BİR rivayette: İman; sabır ve cömertliktir.)"
'İman'in hangi kısmı daha önemlidir?' .
"Hicret"
'Hicret nedir?'
"Hicret, kötülükleri terk etmendir."
'Hicretin hangi kısmı daha önemlidir?' ,
"Cihad"
'Cihad nedir?'
"Cihad, kâfirlerle karşılaştığın zaman çarpışmandır."
'Cihadın hangi kısmı daha önemlidir?'
"Atını feda edip kanı dökülen kişinin yaptığı (fedâkârlık),"
Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İki amel var ki benzerinin yapılması dışında daha kıymetlisi yoktur; kabul olan hac ya da umre. "[43]

17/59- Rıb'îb. Hıraş'tan (Radıyaüahu anh):[44]
Amir oğullarından biri başından geçeni şöyle anlattı:
Kendisi Rasûlullah'ın (Sailailahu aleyhi ve sellem) yanına girmek için izin istedi. 'Gireyim mi?' dedi.
Peygamberimiz yanında hizmet eden kişiye:
"Onu çıkar, çünkü güzel izin almadı ve şöyle demesini söyie; es-Seiâmü aleyküm, girebilir miyim?"
Ben de bunu işittim ve dedim ki:
'es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim?'
Bana Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve sellem) izin verdi, yanma geldim ve dedim ki:
'Bize ne getirdin?'
"Ben size; sadece Allah'a ibadet etmeniz, hiçbir şeyi ortak koşmamanız, Lât ve Uzza gibi putları terk etmeniz, gece-gündüz beş vakit namaz kılmanız, her sene bir ay oruç tutmanız, Kutsal Mabedde (Kâbede) hac yapmanız ve zenginlerden alıp fakirlere dağıtmanız şeklinde hayırlı (Birdin) getirdim."
'Bilmediğin bir şey kaldı mı?'
"Allah bana sadece hayırlı/faydalı olanı öğretti, Bazı bilgiler var ki Allah'tan başkası bilmez, (ve âyette buyurulur ki): 'Kıyamet vakti, yağmurun yağması, rahimlerdeki cenin hakkında teferruat, kişi yarın ne kazanacak ve nerede ölecek bilgileri sadece Allah'a aittir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.' "[45]

18/60- Cerir b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyaliahüanh):[46]
Rasûlullah (SaiMiahü aleyhi ve seller») ile sefere çıkmıştık. Medine'den Bifâizfuzaklaşınca bineğini bize doğru koşturan bir yolcu gördük.
Rasûlullah dedi ki:
"Bu kişi sanki sizinle görüşmek istiyor."
Yolcu bize yaklaştı ve selâm verdi. Biz de selâmını aldık.
Hz. Peygamber sordu:
"Nereden geliyorsun?"
'Eşim, çocuklarım ve kabilemden...'
"Nereye gidiyorsun?"
'Rasûluilah'ı görmek istiyorum.'
"İşte buldun, (o kişi benim.)"
'Ey Allah'ın Rasûlü! İman nedir? Bana öğret!'
"İman, Senin Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun peygamberi olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen. Ramazan orucunu tutman ve Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmandır."
'İkrar/kabul ediyorum.'
Bu arada devesinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girdi ve hayvan devrildi, sahibi de yere, kafası üstü düştü ve öldü.
RasÛluIlah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Adamı bana getirinVdeâl.
Ammar b. Yasir ve Huzeyfe (Radıyaiiahu anhüm) yerlerinden fırlayıp, ona koştular ve adamı doğrulttular.
'Ey Allah'ın Rasûlüî Adam ölmüş' dediler.
Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) başka bir tarafa döndü ve buyurdu ki:
"Benim başka tarafa döndüğümü gördünüz, çünkü ben iki melek gördüm, bu kişinin ağzına cennet meyvelerinden veriyorlar/damlatıyorlardı, anladım ki yolcu aç ölmüş."
Sonra şöyle devam etti:
"Vallahi, bu kişi Allah'ın, Kitabında belirttiği insanlardandır; îman eden ve imanına hiçbir günah bulaştırmayanlara gelince, işte onlar güvenlik içinde olan ve hidayeti bulanlardır.'(En'am 6/82) Haydi, kardeşinizi kaldırın!"
O kişiyi, su olan bir yere taşıdık, orada yıkadık, kokular sürdük, kefenledik ve kabire getirdik. RasûluİIah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) da geldi, kabirin kenarına oturdu ve şöyle dedi:
"Kabri lahid(sapma) şeklinde kazın, şak (çukur) şeklinde değil. Çünkü lahid bizim, şak başkalarının sitilidir."
§CerİR'den (Radıyallahü anh) İkinci rivayette: RaSÛlullah (Sailallahü aleyhi ve
seiiem) ile birlikte sefere çıktık. Yolda bir kişi yanımıza geldi... Devesinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girince ürktü ve olan oldu.

(O kişinin ölümü üzerine) RasûluİIah (Saiiaiiahü aleyhi ve selkm) şöyle buyurdu:
"(İslâm'ı kabul ettikten sonra) az yaşayan ve çok ecir alan kişilerden oldu."
§Yine Cerir'den (Radıyallahü anh) üçüncü rivayette: Bir kişi geldi ve Müslüman oldu. Yolda RasûluİIah (SaiMlaM aleyhi ve selkm) ona İslâm'ı Öğretirken bineğinin ayağı bir fare/köstebek yuvasına girdi, hayvan sahibinin boynunu kırdı ve o zat öldü. RasûluİIah (SaUaüahn aleyhi ve selkm) yanma geldi ve "(İslâm'ı kabul ettikten sonra) az yaşayan ve çok ecir alan kişilerden oldu (Râvi Hammad bunu üç kere tekrarladı) lahid bizim, şak başkalarının sitilidir." buyurdu.[47]

Açıklama

Lahd, (kelime mânâsı;) bir şeyden sapmak, ayrılmak demektir. Dinden sapan kişilere de mülhid denir.
(Istılah mânâsı;) kabir kazılırken çukurun kıble tarafını biraz fazla oymaktır ki çukur o tarafa sapar, derinleşir ve kıble tarafındaki bu derinlik, cenaze konacak kadar olur. Sonra üzeri kerpiç ve kamış gibi şeylerle örtülüp toprak atılır ve çukur doldurulur. Bu nedenle Türkçede lahd'e 'sapma" denir.
Şak ise, yarmak mânâsmdadır. Istılahda, kabrin ortasını derinleştirip, iki kenarını biraz yükseltmektir.[48]

19/61- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[49]
Bir bedevi RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! bana öyle bir amel Öğret ki onunla cennete gireyim'.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sadece Allah'a ibadet etmen, hiçbir şeyi O'na ortak koşmaman, farz namazı kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutman (gerekir)."
Bedevî;
"Vallahi, bundan ne fazlasını yaparım ve ne de eksiğini" dedi ve gitti. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Cennetlik birine bakmak kimin hoşuna giderse, bu kişiye baksın!.."[50]

20/62- Ebû Süveyd el-Abdî'den:[51]
İbn Ömer'in (Radıyallahü anhümâ) evine gitmiştik. Kapıda bekledik, izin vermesi biraz gecikince, ben kalktım ve kapı deliğinden içeriye baktım. İbn Ömer bunu anlamıştı ve bize izin verdi, içeri girince de sordu:
'Az önce hanginiz kapı deliğinden içeri baktıT
'Ben,' dedim.
'Neden evimi gözetleme cesaretinde bulundun ?[52]
'İzin gecikince baktım, kötü bir niyetim yoktu.'
Sonra oradaki kişiler bazı sorular sordu, İbn Ömer dedi ki :
Rasûlullah 'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"İslâm beş şey üzerine bina edilmiş (Bir dindir): (Bunlar da) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'İn Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak ve Ramazan orucunu tutmaktır."
Dedim ki:
'Ey Ebû Abdurrahman, Cihad hakkında ne dersin?'
"Kim cihad ederse kendisi için yapmış olur.'
§(Diğer rivayette:) Yezid b. Bişr, hadisi İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhîimâ) aynı şekilde nakletti (ve ekledi): Sonra orada bulunan biri:
'Ya, Allah yolunda yapılan cihadın durumu?...' deyince İbn Ömer: 'Cihad güzel/mükemmel (Bir harekettir), Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bize böyle aktardı" diye cevap verdi.[53]

21/63- Cerir b. Abdullah'tan (Radıyaüahü anh):[54]
Rasûlullah (Saiiatiahn aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:
"İslâm beş şey üzerine bina edilmiş (Bir dindir): (Bunlar da) Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmak ve Ramazan orucunu tutmaktır."[55]

22/64- Ziyâd b. Nuaym el-Hadramî'den (Radıyaiiahu anh):[56]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Allah dört şeyi İslâm'da farz kıldı, Bir kişi bunlardan üçünü yapsa, hepsini yerine getirmedikçe faydalı olmaz, bunlar da; namaz, zekât' Ramazan orucu ve Kutsal Mâbed (Kâbe)de hac yapmaktır."[57]

23/65- Hz.AIİ'den (Radıyallahü anh):[58]
Hz. Peygamber (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki: "Dört şeye inanmayanın imanı (kabul) olmaz; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de,doğrularla[59] gönderilen Allah elçisi olduğuma şehadet etmedikçe, ölümden sonraki dirilişe ve ayrıca kadere iman etmedikçe (tam inanmış) olmaz."[60]

24/66- es-Sedûsî (yani Ibnü'l-Hasasıyye)'den (Radıyailahü ahy):[61]
Rasûlullah'a (SaüaiiaM aleyhi ve sellem) biat etmek için geldim. Bana, 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmeni, namaz kılmamı, zekât vermemi, İslâm'ın farz kıldığı haccı eda etmemi, Ramazan ayında oruç tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi' şart koştu.
Ben de,
(Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi bunlardan ikisine gücüm yetmez; onlar da cihad ve sadakadır. Çünkü insanlar, savaştan kaçana Allah'ın gazap ettiğini söylüyorlar. Ben ise savaşa katılırsam, nefsimi korku kaplar ve ölmeyi arzu etmez. Sadakaya gelince, benim malım, küçük bir koyun sürüsü ve on deveden ibarettir. Bunlar da ehlimin geçim kaynağı ve bineğidir' dedim.
Rasûlullah (Saiiallahü aleyhi ve sellem) elimi tuttu ve salladı, sonra da şöyle buyurdu:

"Sadaka yok, cihad yok... O hâlde cennete nasıl gireceksin?"[62]
Bunun üzerine, 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Tamam) sana biat ediyorum' dedim ve hepsi için biat ettim.[63]

25/67- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[64]
Rasûlullah (Saiiallahü aleyhi ve sellem), Muâz b. Cebel'i Yemen'e göndereceğinde şöyle dedi:
"Sen Kitap ehli bir topluluğa gidiyorsun. Onları, 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de O'nun peygamberi olduğuma şehadet etmeye' çağır. Eğer bunu kabul ederlerse, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın 'her gün ve gece onlara beş vakit namazı farz kıldığını' bildir. Bunu da kabu! ederlerse, Allah'ın 'zenginlerden alınıp fakirlere dağıtılması şartıyla mallarından sadaka vermeyi farz kıldığını' bildir. Bunu kabul ettiklerinde, sakın (zekât olarak) onların mallarından en iyilerini alma/seçme, bir de mazlumun bedduasından sakın, çünkü onunla izzet ve celâl sahibi Allah arasında hiçbir engel/perde yoktur."[65]

*** İmanın Bölümleri Ve Misali**

îman, dinin hayata yansıyan Önemli bir boyutudur. Bazı parçaların birleştirilmesi ile Allah ve Rasûlünün istediği iman ortaya çıkar, imanın bu bölümleri, hadislerde bir bütün olarak geçtiği gibi parça parça olarak da açıklanmıştır. 'Haya imandandır' ya da ıKim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse misafirine ikramda bulunsun!.." şeklindeki ifadeler bunun en meşhur örneklerindendir.[66]

26/68- Ebû Hüreyre'den (RadtyattaM anh):[67]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İman altmış dört bölümdür; En üstte 'Allah'tan başka ilâh yoktur' sözünü kabul etmek ve en altta da 'insanlara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak' bulunmaktadır."[68]

27/69- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[69]
Rasûlullah (Saiiaiiahü akyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İman yetmiş küsur bölümdür; En üstte 'Allah'tan başka ilâh yoktur' sözünü kabul etmek ve en altta 'insanlara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak' bulunmaktadır, haya da imanın bir parçasıdır."[70]

Açıklama

İmanın bölümlerini açıklayan müstakil kitaplar telif edilmiştir. Beyhakî'nin (v.458/1066) Şuabu'l-îman'ı[71] bunlardan birisidir. Beyhakî bu çalışmasında imanı iki kısımda inceler; hafi (mücerred) iman ve celî (müşahhas) iman:
a- Hafi iman, Allah ve Rasûlünden gelenlere zihnen ve kalben inanmak, doğru olduğunu kabullenmektir.
b- Celi iman, Beden ve uzuvlarla yerine getirilen ibâdet (kulluk) kısmıdır ki bu, mücerret imanın dışa yansımasıdır. Temizlik, namaz, oruç, cihad vd...[72]
Kur'ân ve Sünnet incelendiğinde bazı ibareler görülür,[73] bunlardan yola çıkarak imanın bölümlerini tespit etmek mümkündür. Ana başlıklar hâlinde imanın şubeleri şunlardır:
1- Allah'a İman ve emirlerinin doğruluğunu kabul etmek,
2- Rasûlüne İman ve emirlerinin doğruluğunu kabul etmek,
3- Diğer Peygamberlere iman,
4- Meleklere iman,
5- Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna iman ve doğruluğunu kabul etmek,
6- Diğer Kitaplara iman,
7- Kadere iman,
8- Âhiret gününe iman etmek,
9- Allah sevgisi,
10- Allah'm rahmetinden ümit kesmemek,
11- Allah'a tevekkül etmek,
12- Rasûlullah sevgisi,
13- Rasûlullah'ı desteklemek,
14- Doğru bilgi öğrenme çabası,
15- Doğru bilgilerin yaygınlaşması için çalışmak,
16- Küfre düşmekten korkmak ve dikkatli olmak,
17- Kur'ân eğitimine önem vermek,
18- Temizlik,
19- Namaz kılmak,
20- Zekât vennek,
21- Oruç tutmak,
22- Ttikâfa girmek,
23- Hac yapmak,
24- Cihad etmek,
25- Müslümanları korumak,
26- Savaşta sebatkâr olmak ve kaçmamak,
27- Ganimette haksızlık yapmamak,
28- Akitlere (sözleşmelere) dikkat etmek,
29- AIlah'm nimetlerini yalanlamamak/nankörlük yapmamak,
30- DilİI korumak ve doğruyu söylemek,
31- Sadıklarla/şuurlu kişi lerle beraber olmak,

32- Emaneti korumak ve hainlik yapmamak,
33- Cinayet işlememek ve cana kıymamak,
34- Namusu korumak,
35- İnsanların malını haksız yere yememek,
36- Faiz işlemlerini terk etmek,
37- Helal olan şeyleri yemek ve içmek,
38- Helal olan giyecek ve kapları kullanmak,
39- Lehviyyatı (faydasız işleri) terk etmek,
40- Hare amalarda ölçülü olmak,
41- Haset ve kötü düşüncelerden kaçınmak,
42- Ahlâksızhğm yayılmasını engellemek,
43- Samimiyetle hareket etmek,
44- Sevap kazandığında sevinmek ve günah kazandığında üzülmek,
45- Günahtan sonra tövbe etmek,
46- Şeâİre (Allah'ın yeryüzündeki sembollerine/kutsal şeylere) saygı duymak,
47- Allah ve Rasûlüne itaat eden emir sahiplerine itaaat etmek,
48- İslâm toplumundan ayrılmamak,
49- Adaletle hükmetmek,
50- Doğruları emretmek (yaygınlaştırmak) ve kötülüğü/yanlışları nehyetmek (ortadan kaldırmak),
51 - Erdem ve takvada yardımlaşmak,
52- Günah ve düşmanlıkta yardımlaşmamak/destek olmamak,
53- Hayâ sahibi olmak,
54- Anne-babaya iyilik yapmak/iyi davranmak,
55- Akraba ile irtibatı kesmemek,
56- İyi ahlâklı olmak,
57- Akraba ve komşulara ihsanda bulunmak/yardımcı olmak,
58- Eşinin ve çocuklarının haklarına riâyet etmek,
59- Mü'minleri sevmek ve selâmı yaygınlaştırmak,
60- Hastaları ziyaret etmek,
61- Hapşıran/aksıran kişiye rahmetle dua etmek,
62- Saldırgan kâfir ve bozguncularla mücadele etmek,
63- Misafire ikramda bulunmak,
64- Müsfumanların hatalarını örtmek ve yaymamak,
65- Musibetlere karşı sabretmek,
66- Zühd sahibi ve kısa emelü olmak,
67- Gayret sahibi (korunması gereken değerlerde hassas) olmak,
68- Lağv (boş/saçma şeyler) ile oyalanmamak,
69- Cömert olmak,
70- KüçükIere merhametli ve büyüklere saygılı olmak,
71- Allah için sevmek ve Allah için kızmak,
72- KendİsİI için istediğini kardeşi için de istemek
73- Ensar ve Muhaciri sevmek,
74- İnsanIara sıkıntı veren bir nesneyi yoldan çekmek/kaldırmak ...[74]

28/70- Nevvâs b. Sem'ân el-Ensârî'den (Radıyaliahüanh):[75]
Rasûluliah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Allah 'doğru yolun' anlaşılması için bir misal verir, bu misalde yolun iki yanı duvarlarla kaplıdır, duvarlarda açık kapılar ve kapıların üzerinde yere kadar uzanan perdeler bulunmaktadır. Yolun başında bir davetçi şöyle nida eder:
(Ey İnsanlar, hepiniz yoldan gidin, ayrılmayın!..'
Yolun ortasındaki bir başka davetçi de ıbu yolda yürümeye' çağırır, kapıların perdelerini açmaya çalışanlara şöyle nida eder:
'Ne yapıyorsun!..Orayı açma, eğer açarsan içeri dalarsın.'
(Dikkat edin!) Bu yol İslâm'dır.Yolun iki tarafındaki duvarlar Allah'ın sınırlandır, açık kapılar Allah'ın yasaklarıdır, yolun başındaki davetçi izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın Kitabıdır, yolun içindeki davetçi de Allah'ın her Müslümanın kalbine yerleştirdiği nasihatçı (imandır)."[76]

*** İmanın Bazı Özellikleri Ve Alâmetleri**

İnanan bir İnsanda, imanın bazı görüntüleri bulunmalıdır. Bu da öncelikle teslimiyet ve fedâkârlıktan oluşur. Hayatında imanın etkisi bulunmayan kişinin bu dinden faydalanması söz konusu değildir.
Allah Teâlâbuyurdu:
'Mü'minlerden öyle kişiler var ki Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi (şehid olarak) adağını yerine getirdi ve kimi de beklemektedir. Onlar sözlerini hiçbir zaman değiştirmediler.* (Ahzâb 33/23)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ki onlar Allah'ın risâletini başkasına tebliğ edenler ve (sadece) Allah'tan çekinip Allah'tan başkasından da korkmayanlardır. Hesap görücü olarak Allah yeter.' (Ahzâb 33/39).[77]

29/71- Süfyân b. Abdullah es-Sekafî'den (Radıyaiiahüanh):[78]
RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellem):

'Ey Allah'ın Rasûlü, bana îslâmla ilgili başkasına[79] sormayacağım bir şey söyle!' dedim. Buyurdu ki: "Allah'a iman ettim' de, sonra da dosdoğru ol!"
§(Benzer ikinci rivayet:) Dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü, yapışacağım önemli bir şeyden bahset!'
Şöyle buyurdu:
"Rabbim Allah'tır' de, sonra da dosdoğru ol !"
Tekrar sordum:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için korktuğun en sakıncalı şey nedir?'
Rasûlullah (Saihihhü aleyhi ve sellem) dilini işaret ederek:
"İşte bu" dedi.[80]

30/72- Abdullâh b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiaha anh):[81]
RaSÛlullah (Salîallahü aleyhi ve sellem) Şöyle "Allah rızıklarınızı aranızda taksim ettiği gibi ahlâkınızı/huylarınızı da taksim etti. İzzet ve ceiâl sahibi olan Allah, dünyalığı sevdiği-sevmediği herkese verir. Dîni ise sadece sevdiği kişilere bahşeder. O hâlde Allah kime (doğru) din nasîb etmişse onu seviyor demektir. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir kişi dili ve kalbiyle teslim olmadıkça Müslüman olamaz, komşusu onun şerli hareketlerinden emin olmadığı sürece (tam) iman etmiş olamaz."
Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Nedir bu şerli hareketler?'
"Zulüm ve haksızlıktır. Bir kişi harama düşmeksizin mal kazanır ve ondan infakta bulunursa kendisine ancak bereket verilir, fakirlere dağıtması da Allah tarafından kabul görür, yaptıkları cehenneme karşı kendisini korur. (Dikkat edin,) kötülük kötülüğü silmez, kötülüğü ancak iyilik/sevap siler. Bir pislik hiçbir zaman başka pisliği temizlemez."[82]

31/73- Iviuaz uan {Radıyallahü arifi):[83]
Kendisi Hz.Peygambere (Satiaiiahu aleyhi ve sellem) imanın en faziletli kısmını sordu. O da buyurdu ki:
"İnsanları Allah için sevmen, onlara Allah için kızman ve dilini Allah'ı zikirde kullanmandır."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Başka nedir? '
" (Ayrıca) kendin için istediğini insanlar için de istemen ve kendin için istemediğini onlar için de istememendir."
§Diğer rivayette: "Ya hayır söylemen ya da susmandır" şeklinde geçmektedir.[84]

32/74- Abbas b. Abdulmuttalib'den (Radıyaiiahuanh):[85]
Rasûlullah'ın (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah'ı Rab, İslâm'ı din ve Muhammedi de nebi ve rasûl olarak kabullenen kişi imanın tadını duyar."[86]

33/75- EbÛ Musa'dan (Radıyallahü anh):[87]
Rasûlullah'ın (Satiaiiahn aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim bir iyilik yapar ve bu hareketi kendisini sevindirirse, günah işler ve bu da onu üzerse, işte bu kişi mü'mindir."[88]

34/76- Âmir b. Rabîa'dan (Radıyailahu anh):[89]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ye sellem) şöyle buyurdu:
"Kim itaatsız/biatsız ölürse cahiliye üzere ölür ve kim de bunu kabul ettikten sonra çıkarır- atarsa, yanında (kurtarıcı) bir delil olmaksızın Allah'a kavuşur.
Sakın yabancı bir erkekle kadın yalnız başlarına kalmasın, üçüncü arkadaşları şeytan olur, ancak mahrem (ebedî evlenme yasağı) olanlar bunun dışındadır. Çünkü şeytan, onlarla tek tek beraber olur, bu da (aynı anda) ikisinden uzakta olması (demektir).
Günah işlemek kimi üzer ve iyilik yapmak da sevindirirse, o kişi mü'mindir."
§Râvilerden Hasan dedi ki:
'Üstüne sorumluluğu aldıktan[90] (İslâm'agirdikten) sonra...'[91]

35/77- EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh):[92]
BİL" kİŞİ Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem):
'Günah nedir?' diye sordu. O da buyurdu ki:
"Yaptığın bir şey seni rahatsız ederse, (işte o günahtır ve) onu terk et!" 'Peki, iman nedir?'
"İşlediğin günah seni üzer ve iyilik yapmak da sevindirirse, (bu imandır ve) sen mü'minsin."[93]

36/78- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh):[94]
Hz.Peygamber (Saiialhhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir kişi hayırdan kendisi için istediğini, Müslüman kardeşi için de istemedikçe mükemmel bir şekilde îman etmiş olmaz."[95]
37/79- AbdUllah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ):[96]
Bir kişi Rasûlullah'a (SaUaUaha aleyhi ve sellem) şöyle sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi İslâm daha faziletlidir?' O da: "İnsanların elinden ve dilinden güvenlikte olduğu kişinin (yaşadığı İslâm daha üstündür)" dedi.[97]

38/80- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyalîahüanh):[98]
Hz.Peygamber'e (Saiiaiiahn aleyhi ve sellem) bir kişi geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi namaz daha faziletlidir?'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kunutu/kıyâmı[99] uzun olan (namaz)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi cihad daha faziletlidir?'
"Atı yaralanıp kanı akacak kadar fedakârca savaşan(ın cihadı)."

'Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi hicret daha faziletlidir?'
"İzzet ve celâl sahibi olan Allah'ın hoşlanmadığı şeylerden uzaklaşan kişi(nin hicreti)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Müslümanlardan hangisi daha faziletlidir?' "Müslümanların, elinden ve dilinden güvenlikte oldukları kişi (nin İslâm'ı)."
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Ceza ve mükâfat sonucu doğuran) iki sebep nedir?'
"Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete gider ve kim de Allah'a şirk koştuğu hâlde ölürse cehenneme gider."[100]

39/81- Ebû Seleme, Şerîd'den (Radıyallahü anhümâ) nakletti:[101]
Annesi kendi adına mü'min bir köle azad edilmesini vasiyet etmişti, Şerîd durumu Rasûlullah'a (Saiiattahn aleyhi ve seüem) sordu ve şöyle dedi: 'Siyah renkli bir cariyem var, onu azad edeyim, (yeterli mi?)' "Onu benim yanıma getir!"
Cariye gelince, Rasûlullah (Sailaliaha aleyhi ve sellem) ona sordu: "Rabbin kim?" 'Allah'
"Ben kimim?"
"Sen Allah'ın Rasûlüsün' deyince Peygamberimiz (Saihiiaha aleyhi ve "Onu azad et, çünkü o mü'min bir kadındır" buyurdu.[102]

40/82- Ubeydullah b. Abdullah'tan (Radıyaiiahaanh):[103]
Ensardan bir kişi siyah renkli cariyesini getirdi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Mü'min bir köle azad etmem gerekiyor, eğer bunu mü'min olarak görürsen, azad edeceğim.'
Rasûlullah {Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) o cariyeye sordu:
"Allah'tan başka ilâh bulunmadığına şehadet eder misin?"
'Evet'
"Benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet eder misin?"
'Evet'
"Ölümden sonra dirilişe inanır mısın?"
'Evet' deyince, Peygamberimiz:
"Onu azad et!" dedi.[104]

41/83- Hüseyin b. Ali'den (RadıyaUahüanhümâ):[105]
RaSÛllIlah (Sallallahii aleyhi ve seli em) ŞÖyle buyurdu:
"Kişinin İslâm'ının güzelliği, kendisini ilgilendirmeyen konularda az konuşmasıdır."
§Bir rivayette de: "Kendisini İlgilendirmeyen konulan terk etmesidir" diye nakledildi.[106]

42/84- Ebû'd-Derdâ'dan (RadıyaUahü anh):[107]
Rasûlullah (Sallat/aha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Allah'a tazim/hürmet edin ki sizi affetsin."
ŞRâvilerden biri olan İbn Sevban bunu; '(A"ah'a) teslim olun!' şeklinde açıkladı.[108]

Açıklama

İslâm ve imanın bazı önemli alâmetleri/işaretleri vardır ki rivayetlerde bunlar şöyle sıralanmıştır:
1- Allah ve Rasûlüne iman etmek,
2- Dosdoğru olmak,
3- Ditine sahip olmak,
4- Dili ve kalbiyle kulluk,
5- Komşuya iyilik yapmak,
6- Fakirlere infak,
7- Allah için sevmek ve Allah için kızmak,
8- Dili Allah'ı zikretmede kullanmak,
9- Kendisi için istediğini başkası için de İstemek,
10- İyilik yaptığında sevinmek ve günah işlediğinde üzülmek,
11- Yabancı bir kadınla yalnız kalmamak,
12- Elinden ve dilinden başkasının emin olması,
13- Namazda kıyamı uzatmak,
14- Fedâkârca savaşmak,
15- Allah'ın hoşlanmadığı şeylerden hicret etmek/uzaklaşmak,
16- Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmamak,
17- Allah'a tâzim/hürmet etmek,
18- AUah'a teslim olmak.[109]

*** İslâm'ın İzzet ve Hoşgörüsü**

Allah Teâlâ buyurdu:
"O (Allah), müşrikler hoşlanmasa da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasûlünü hidayet ve Hak din ile gönderendir." (Tevbe 9/33).[110]
Allah Teâlâ buyurdu:
"Öyleyse sen yüzünü/özünü, tevhîd inancında olarak[111] Allah'ın insanları yarattığı fıtrata uygun dîne döndür. Allah'ın yarattığı sistemde değişiklik olmaz. İşte bu, sağlam/canlı dindir, ancak insanların çoğu bunu bilmiyor." (Rûm, 30/30)
Allah Teâlâ buyurdu:
"... Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez..." (Bakara, 2/185).[112]

43/85- İbn Abbas'tail (Radıyallahüanhümâ):[113]
RasÛlullah'a (Sallallahü aleyhi ve sellemj SOrUİdu:
'Allah'ın en Sevdiği din hangisidir?' Ramh\\\&h (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hoşgörülü Hanîf (tevhîd) dinidir."[114]

Açıklama

Hanîf, tevhîd inancında olan din ya da Müslüman anlamındadır.[115]
Kelimenin anlamı ile ilgili Buharı rivayetinde:
Zeyd b. Amr Şam bölgesinde karşılaştığı bir Yahudi âlimle olan konuşmasında ona sordu:
"Hanîf dini ne demektir?" Yahudi âlim :
'O, İbrahim Peygamberin dinidir ki kendisi hiçbir zaman Yahudi ve Hristiyan olmadı. O ancak Allah'a ibâdet ederdi' dedi.
Sonra bir Hristiyan âlimle karşılaştı ve ona da aynı soruyu sordu. Bu âlim de Yahudi âlimin cevabının aynısını tekrarladı.[116]
Allah katında en faziletli din, Hanîf dinidir ki bu da Hz. İbrahim'den beri gelen tevhîd inancıdır. Hanîf kelimesi; meyletmek, dönmek ve kolaylık mânâsına gelir. İbrahim Peygambere Hanîf dendi, çünkü o, batıldan hakka meyletmiş ve kolaylık dinini getirmiştir.[117]
Hanîf kelimesinin zıttı cem/olup haktan batıla dönmek mânâsına gelir.[118]
Hanîf dininin kolaylığı, fıtrata uygun olmasından kaynaklanmaktadır.[119]
Hanîf dininde müsbet muhalefet mânâsı bulunmaktadır. İnkarcılara karşj çıkıp zalimlere karşı olmak, mücâdele etmek ve putları devirmek İbrahim Peygamberin bilinen Sünnet'i (tavrı)dır. Hanîf dininde tevhîd inancının hakim kılınması yanında, putların ve zalimlerin yıkılması da bulunmaktadır. Peygamberimizde de bu Sünnet'i (tavrı) görüyoruz.[120]

44/86- Ebû Urve'den (Radıyaiiahu anh):[121]
Hz. Peygamber'! bekliyorduk. (Birmüddet sonra,) taranmış saçlarından abdest ya da gusülden kalan sular damladığı hâlde yanımıza geldi. Namaz kıldıktan sonra, insanlar kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu şu konularda bir meşakkat/yasak var mı ?..' diye sormaya başladılar.
RaSÛlullah (Satlatlahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Hayır yoktur... Ey İnsanlar, (Dikkat edin,) aziz ve celil olan Allah'ın dininde kolaylık vardır, (meşakkat azdır.)" Bu sözünü üç kere tekrarladı.
ŞRâvilerden Yezîd bir keresinde de şöyle nakletti:
İnsanlar şöyle demeye başladılar:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu konuda ne deriz? Bu konuda ne deriz?'[122]

45/87- Mikdâd b. Esved'den (Radıyaiiahü anh):[123]
Rasûlullah'ın (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini ısıttım: "İster kerpiçten yapılsın isterse deve kılından, Allah yeryüzündeki her eve İslâm'ı hakim kılacaktır. Bu da, ya yüce olan (dinin) izzeti/hakimiyeti veya hor olan (küfrün) boyun eğmesi ile gerçekleşecektir, bundan sonra da Allah onları ya yüceltir ve ehl-i İslâm'dan kılar, ya da boyun eğdirir ve İslâm'ın hakimiyetine mâni olamazlar, benimserler."[124]

46/88- Temim ed-Dârî'den (Radıyallahü anh):[125]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Gece ve gündüzün ulaştığı her yere bu tebliğ ulaşacak, ister kerpiçten yapılsın isterse deve kılından, Aliah her eve İslâm'ı hakim kılacaktır. Bu da ya Allah'ın aziz kıldığı İslâm'ın kabul edilmesi veya Allah'ın hor gördüğü küfrün boyun eğmesi ile gerçekleşecektir." Temîm ed-Dârî şunu ilâve etti:
'Ben bunu kendi yakınlarımda bizzat gördüm, Müslüman olanlara hep hayır, şeref ve izzet; kâfir olanlara da hep zillet, aşağılık ve cizye ulaştı.'[126]

47/89- Ebû Bekre'den (Radıyaiiahü anh):[127]
Hz. Peygamber'in (SaUaiiahu aleyhi w seiiem) şöyle dediğini işittim: "Allah bu dini, (İslâm'dan) nasîbleri olmayan kişilerle de aziz kılacak (destekleyecektir)."
NOT: Bu hadisi daha sonraki rivayet (48/90) açıklamaktadır.[128]

48/90- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[129]
Hayber savaşında Rasûiuf lah (Saitaiiaha aleyhi ve seikm) ile birlikteydik ve Müslüman olduğunu söyleyen bir kişi için:
"Bu, cehennemliktir" dedi.
Savaş başladığında o kişi çok şiddetli savaştı ve bir yara aldı. Daha sonra Rasûlullah'a (SaiiaUahü aleyhi ve seiiem) denildi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Senin cehennemlik dediğin kişi bu gün çok şiddetli savaştı ve öldü.'
Peygamberimiz yine dedi ki:
"O cehenneme (gitti)."
Bazı kişiler bu olay üzerine neredeyse şüpheye düşeceklerdi ki birisi (geldi ve):
'O kişi savaşta ölmedi, yaralanmıştı ve sabredemedi, kendisini Öldürdü,' diye haber verdi.
Bu olay Rasûlullah'a (Saliaiiahü aleyhi ve sellem) iletilince (ki verdiği haberin doğruluğu anlaşılmış oldu) şöyle dedi:
"Allahü Ekber! Şehadet ederim ki ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim."
Daha sonra Bilal'e (Radıyaliahü anh) insanları toplamasını emretti ve şöyle konuştu:
"Cennete, ancak Müslüman olan girecektir. İzzet ve celâl sahibi olan Allah bu dini, isyankâr bir kişiyle de destekler/kuvvetlendirir."
§(Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiahu anh) bir başka yolla;) Hayber savaşında Rasûlullah (Saitaliahü aleyhi ve sellem) ile birlikteydik ve Müslüman olduğunu söyleyen bir kişi İçin:
"Bu, cehennemliktir" dedi. (Hadisin mânâ olarak aynısı zikredildi, ancak şu ilâve nakledildi;) Bu olay Müslümanları üzmüştü, Rasûlullah'a gelerek haber verdiler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin sözünü doğruladı, o kişi intihar etti, canına kıydı.'[130]

Açıklama

Akâidde genel kural her insanın yaşadığı düşünce/din ile ölmesidir. Bu gibi rivayetler ise uç noktaları göstermekte, bir Müslümanm sürekli Allah için yaşaması ve ibâdet etmesi zorunluluğunu anlatmaktadır. Müslümanm diğer insanlardan farkı da budur. Riya (gösteriş) en tehlikeli hastalıktır, bu konuda dikkatli davranılması ve insanın kendisini sürekli sorgulaması tavsiye edilmektedir.
İslâm, tevhîd ve hoşgörü dinidir, yeryüzünün her bölgesine bu davet ulaşacaktır. İslâm'dan nasibi oimayan bazı kişiler de tebliğ ve cihada katılacak, Allah onlarla da bu dini destekliyecektir. Bu noktada her Müslüman kendisini sorgulamalı ve hatalı davranışlarını düzeltmelidir. Zira insan nasıl yaşarsa öyle ölür.[131]

*** Müşriklerin İslâm'a Davet Edilmesi Ve Kalplerinin Isındırılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Eğer müşriklerden biri senden emân isterse, ona emân ver ki Allah'ın kelâmını duymuş olsun, sonra onu güvenlik içinde olacağı yere ulaştır. Bu imkân onlara, (vahyi) bilmeyen bir toplum oldukları için verilmektedir.' (Tevbe9/6)
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Rabbim gerçekten beni doğru yola iletti ki o İbrahim'in tevhîd inancı olan sağlam dindir ve o (İbrahim) hiçbir zaman müşriklerden olmadı.' (En'âm 6/161)
(İslâm 'a davette Hz. Peygamber en güzel/doğru örnektir. Onun başarılı davet hayatı ile kısa sürede İslâm yüz binlere ulaştı ve bir dünya dini hâline geldi. Aşağıdaki rivayetlerde onun başarısını yansıtan bazı olaylar nakledilmiştir.)[132]

49/91- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):[133]
Bir kişi Hz. Peygamber'in (SaiMiahü aleyhi ve sellem) yanma gelir ve kendisine verilen dünyalık bir şey sebebiyle Müslüman olurdu. Daha sonra Rasûlullalı'm yanından, İslâm kendisi için daha sevimli, dünya ve içindekilerden daha aziz olarak ayrılırdı.[134]

50/92- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaüahü anh):[135]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) İslâm'ın hatırına (insanların) isteklerini yerine getirirdi. Kendisine bir kişi geldi ve bazı şeyler istedi. Peygamberimiz ona, iki dağın arasında duran zekâtlık koyunlardan birçoğunun verilmesini emretti. Adam kabilesine dönünce şöyle dedi:
'Ey kavmim, Müslüman olun\ Gerçekten Muhammed (Sallaiiahü aleyhi ve aellem) fakirlikten korkmadan dağıtıyor."[136]

Açıklama

Bazı insanların kendi fikirlerini yaymak ve o düşünceleri başkalarıyla paylaşmak isteklerini görürüz. Bu kişilerin gayesi menfaat elde etmek olabilir. Bu da; başkanlık, kadın elde etmek ya da çok para kazanmak şeklinde dışa yansır. Peygamberler ise yaşadıkları sürece; tevazu, cömertlik, sabır, sadece Allah'a kulluk ve başkalarını kendisine tercih etmek gibi zor bir imtihan ile kendilerini kabul ettirirler. Onların en büyük mucizesi; sürekli doğruluk ve takva (yani sorumluluk) bilinci taşımaktır. Rasûlullah'in hayatında bunun sayısız örnekleri görülür:
* Kureyşliler kendisine (putlara dönmesi ve tevhîd inancını terk etmesi için) başkanlık, kadm ve çok para teklif etmişlerdi, ancak o bunu kabul etmedi.
* Dönemindeki devlet başkanları saraylarda ve köşklerde yaşarken; ipek, atlas, altın ve gümüş içinde yüzerken, O hep mütevazı bir hayatı tercih etmişti; kerpiç bir evde yaşıyor, bazen kumlar, bazen de hasır üzerinde oturuyor ve yatıyordu, elbisesi yamalıydı ve aç kaldığı günler oluyordu. Kısacası O, elinde güç/iktidar olduğu hâlde halkı gibi yaşıyor ve ganimetten hissesine düşen mallan da hemen dağıtıyordu, O dünyanın en mükemmel insanıydı.
Yunus ne güzel söyler:
'Adı güzel, kendi güzel Muhammed."[137]

51/93- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiîahüanh):[138]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve seiiem) bîr kişiye:
"Müslüman ol!" dedi.
Oda:
'Bunu nefsim istemiyor/ağır geliyor' deyince şöyle buyurdu:
"Nefsin istemese de, Müslüman ol!"[139]

52/94- Nasr b. Âsim, kabilesindeki bir sahabîden (Radıyaüahü anh) nakleder:[140]
Kendisi Hz. Peygamber'e (Sallaiiahü aleyhi ve sellem) geldi, iki vakit dışında namaz kılmamak üzere Müslüman oldu. Hz. Peygamber de bunu kabul etti.
NOT : Bu rivayet ile ilgili ihtimaller:
1- îlk dönemlerde, insanların kalbinin ısınması için böyle bir izin verilmiş olabilir, ancak sonraki dönemlerde bunun benzerine rastlanmamakta ve insanlara beş vakit namaz emred i İm ektedir.
2- İki vakti özellikle kılmak/devam etmek üzere söz alınmış olabilir; sabah ve ikindi namazı gibi.[141]
3- Râvinin unuttuğu bir kelime veya cümle olabilir, diğer rivayetlere aykırı olduğu için tevakkuf edilmeli ve anlaşılacağı zamana kadar bu şekilde bırakılmalıdır.[142]

53/95- Temîm ed-Dârî'den (Radıyaliahü anh):[143]
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kitap ehlinden (Bir rivayette: kâfirlerden) biri Müslümanlardan birisi aracılığıyla İslâm'ı kabul ederse, bu konudaki Sünnet (âdet) nedir?' diye sordum. O (Sailaiiahn aleyhi ve selkm) da buyurdu ki:
"(Hidayetine sebep olan kişi) hayatında ve ölümünde ona en yakın insan/akraba kabul edilir."[144]

*** Ehl-i Kitaptan Müslüman Olanlara İki Kat Ecir**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey Ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri tersine çevirmeden ya da (Yahudilerden) Cumartesi ashabını lanetlediğimiz gibi bazı kişileri lanetlemeden önce, yanınızdaki (Kitabı) doğrulayıcı olarak indirdiğimiz (Kur'ân'a) iman edin! (Unutmayın,) Allah'ın emri mutlaka yerine getirilir' (Nisa4/47)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bundan önce kendilerine Kitap gönderdiğimiz kişilerden bu (Kur'ân'a) iman edenler (bulunmaktadır).
Onlara (Kur'ân) okunduğunda, 'Biz buna iman ettik, Rabbimizden gelen bir gerçektir. Şüphesiz biz bundan önce de Müslümanlardandık/ derler.
İşte onlara sabrettikleri için iki kat[145] ecir verilir, kendileri kötülüğü iyilikle uzaklaştırırlar/silerler ve verdiğimiz rızıktan infak ederler.' (Kasas28/52-54).[146]

54/96- Ebû Ümâme'den (RadıyaUaha anh):[147]
Mekke'nin fethi günü Rasülullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bineğinin yanında duruyordum. Çok önemli şeylerden behsetti. Bunlardan biri de:
"İki Kitap ehlinden[148] kim Müslüman olursa ona iki kat[149] ecir vardır, bizimle aynı haklara ve görevlere sahip olur. Müşriklerden kim Müslüman olursa ona da (büyük) ecir vardır, bizimle aynı hak ve görevlere sahip olur."[150]

Açıklama

Önceki Peygamber ve Kitaplara inanmaları yanında, yeni Peygamber Hz. Muhammed'e (Saiialhhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân'a imar etmeleri nedeniyle olsa gerek Ehl-i kitaptan Müslüman olan kişilere iki kat ecir verilmektedir. Ayrıca onların yeni Peygamber'e iman etmelerindeki zorluktan dolayı da iki kat/kere ecir verilmiş olabilir.
İki kat ecir teşviki ile Ehl-i kitaptan olan kişiler îmâna davet edilmekte ve kendilerine mora! verilmektedir.
Peygamberimiz Bizans imparatoru Hırakliyus'a yazdığı mektubda da iki kat ecir hatırlatıyor.
Rahman ve Rahîm olan Allah adıyla,
Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Roma İmparatoru Hırakliyus'a:
Selâm, hidâyete tâbi olanlara!
Ben seni İsiâm çağrısına davet ediyorum, Müslüman ol ve kurtul, Allah sana iki kat ecir versin! Eğer reddedersen çiftçi halkının günahı boynunadır.
Ey Kitap ehli! Aramızda ortak olan şu söyleme gelin: Allah'tan başkasına kulluk yapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabler edinmeyelim! Eğer kabul etmezlerse, şöyle
deyin:
Biz Müslümanları?, buna şahid olun![151]

55/97- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyailaha anh):[152]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin bir cariyesi olur, o cariyeye faydalı şeyler öğretir, güzel bir ahlâk eğitimi verir, azad eder ve onunla da evlenirse kendisine iki kat ecir vardır. Bir köle Allah'a ve efendisine karşı görevlerini yerine getirir, yine bir Ehl-i kitap da İsa ve Muhammed'in getirdiği mesaja iman ederse ona da iki kat ecir vardır."[153]

*** İslâm, Cahiliyede İşlenen Günahları Siler**

56/98- Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anh):[154]
Allah kalbimi îslâm'a yönlendirdiğinde, biat için Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına gittim. Bana elini uzattı. O anda:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Önceki günahlarım affolmadıkça biat etmek istemiyorum' dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Ey Amr, bilmiyor musun, hicret önce işlenen tüm günahları siler.
Ey Amr, bilmiyor musun, İslâm önce işlenen tüm günahları siler."[155]

57/99- İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):[156]
Rasûlullah'a (SaiMiahu aleyhi ve sellem) bir kişi geldi ve dedi ki:
'İslâm'ı kabul ettikten sonra iyi işler yaparsam, cahiliye dönemindeki günahlarım için yine sorguya çekilir miyim?' Rasûlullah buyurdu ki:
"İslâm'ı kabul ettikten sonra iyi işler yaparsan cahiliye dönemindeki günahların için sorguya çekilmeyeceksin, ama Müslüman olduktan sonra ister önce ister daha sonra olsun, her yaptığından sorumlusun ."[157]

58/100- Seleme b. Yezîd el-Cu'fi'den (Radıyaihhüanh):[158]
Ben ve kardeşim Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) gittik ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Annemiz Müleyke, akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür, misafirine ikramda bulunur ve şu şu güzel işleri de yapardı, ancak cahiliye inancında öldü. Bu yaptıklarının kendisine faydası olur mu?'
Rasûlullah:
"Hayır" dedi.
Biz tekrar:
'Peki, bizim cahiliye döneminde diri diri gömülüp öldürülen kız kardeşimiz vardı, bu şekilde öldürülmesinin ona bir faydası olur mu?'
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):

"Diri diri gömen de gömülen de cehennemdedir, ancak gömen kişi (daha sonra) İslâm'ı kabul ederse Allah onun geçmiş günahlarını affeder."[159]

Açıklama

Bu rivayette geçen mev'ûde (diri diri görnülen)in cehennemlik olması konusundaki ihtimaller:
a- Bu konudaki hadisler farklıdır ve diri diri gömülenlerin cennete gideceği de nakledilmektedir. O hâlde bu rivayette zikredilen kız çocuğu, bulûğ çağını geçmiş olabilir,
b- Bu rivayet şaz (sahih rivayetlere aykırı) olabilir,
c- Ya da diğer anlaşılmayan konularda olduğu gibi tevakkuf ederiz (yorum yapmayız) ve konuyu anlaşılabileceği zamana bırakırız.
§Bu hadisin mânâca benzeri Hz. Aişe'den {Radıyaiiahu anim) nakledildi:
Hz. Aişe {Radıyallahü anhâ) Peygamberimiz'e:[160]
"Ey Allah'ın Rasûlü! İbn Cüd'an cahiliye döneminde akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür ve fakirlere ikramda bulunurdu, bunun ona faydası olur mu?" diye sorunca Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Hayır olmaz, Ey Âişe! O bir gün olsun, ıRabbim, kıyamet günü günahlarımı affet' demedi, (çünkü inancı yoktu.)"[161]

59/101- Adiy b. Hâtim'den (Radıyatiahü anh):[162]
RaSÛIullah'a (SaUallahü aleyhi ve sellem):
'Babam, akrabalarıyla ilişkilerini sürdürür ve şu şu güzel işleri de yapardı, o bunlardan bir ecir alabilir mi,' diye sormuştum. Şöyle dedi:
"Baban aradığına ulaştı, (yani dünyalığa/şöhrete...)"[163]

60/102- Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyaiiahü anh):[164]
(Rasûlullah'a) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Cahiliye döneminde yapılan azad etmek ve akrabalarla ilişkileri devam ettirmek gibi iyi işlerin bir faydası olur mu?
Hz. Peygamber (Satlaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Önceki yaptığın iyi işler sebebiyle Müslüman oldun, (işte bu en önemli faydasıdır..)"
NOT: İnsanlar yaptıkları iyilikler sebebiyle İslâm'a yaklaşır ve kötülükler sebebiyle İslâm'dan uzaklaşırlar.[165]

*** Lâ İlahe İllallah (Allah'tan Başka İlâh Yoktur)' Hakimiyeti İçin Mücâdele**

61/103- Amr b. Abese'den(Radıyaiiahü anh):[166]
Yaşlı bir kişi asasına dayanarak Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Önceki hayatımda bazı kandırma ve kötülüklerim oldu, ben affolur muyum?'
Peygamberimiz (SaUallahü aleyhi ve sellem) Sordu:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmedin mi?"
'Bilâkis şehadet ettim ve yine ederim ki sen Allah'ın Rasûlüsün.'
"O hâlde, önceki bütün kandırma ve kötülüklerin affoldu."[167]

62/104- Ebû Hüreyre'den (Radtyaliahû anh):[168]
Hz. Peygamber (SaUaStahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "İnsanlarla Lâ ilahe illallah'ı kabul edinceye kadar mücâdele etmekle emr olundum. Eğer kabul ederlerse (hukukî ceza dışında) canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır, âhiretteki hesapları Allah'a aittir."
§Hz Ebû Bekir, dönemindeki irtidat fitnesine karşı (savaş açmıştı ve) Hz. Ömer (RadıyaUahü anhüm) bunu şöyle tenkit eder :
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle şöyle dediğini (yani yukardaki rivayeti) işitmiştim, buna rağmen onlarla savaşa devam edecek misin?'
Hz.Ebû Bekir:
"Vallahi, namaz ile zekâtın arasını böldürmem/parçalanmasına izin vermem, ayırmaya çalışanlarla da savaşırım" dedi.
Hz. Ömer, o kişilerle savaştıklarını ve daha sonra Hz. Ebû Bekir'in yüksek seviyesini anladıklarını belirtir.[169]

63/105- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[170]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah Muhamrnedü'r-Rasûlullah deyinceye,
namaz kılıncaya ve zekât verinceye kadar mücâdele etmekle emroiundum. Kabul ederlerse canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır, âhiretteki hesapları da izzet ve celâl sahibi Allah'a kalır."[171]

64/106- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaüahü anh):[172]
Rasûlullah (Salfattaha aleyhi ve seltem) şöyle dedi:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Rasûlullah'a şehadet edinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederler, kıblemize dönerler, kestiğimizi yerler ve bizim gibi namaz kılarlarsa, işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının[173] ve mallarının dokunulmazlığı vardır.
Müslümanların lehinde ve aleyhinde olan şeyler, bu kişiler için de geçerlidir."[174]

65/107- EvS ten (Radıyallahü anh):[175]
Sakîf heyetiyle birlikte Rasûlullah'm (Satiatlaha aleyhi ve seilemj yanına geldim. Bir çadırda oturuyorduk. Bir müddet sonra ben ve Rasûlullah dışındaki herkes kalkıp gitti. Bir adam Rasûlullah'm yanma girdi ve gizlice bir şeyler söyledi. Peygamberimiz:
"Git ve onu öldür!" dedi.
(Birbaşka rivayette:) Adam dönüp giderken yanına çağırdı ve sordu:
"O kişi 'Allah'tan başka ilâh olmadığına' şehadet etmiyor mu?"

'Evet şehadet ediyor, ama korunmak için söylüyor.
"Onu bırakın (öldürmeyin)!"
(Diğer rivayette: "Gidin ve onu serbest bırakın!") dedi ve şöyle buyurdu:
"İnsanlarla Lâ ilahe illallah' deyinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederlerse işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının ve mallarının dokunulmazlığı vardır."
§Râvi Şû'be'ye sordum: 'Hadiste; "O kişi 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma şehadet etmiyor mu ?" şeklinde (risâlet cümlesi) geçmiyor mu?'
O da: 'Olduğunu zannediyorum, (ancak) tam bilemiyorum' dedi.[176]

66/1O8- Ebû Mâlik el-Eşcaî babası (Târik b.Eşyem)'den (Rad,yallahu anh):[177]
Peygamberimiz (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah'ın tek olduğuna inanıyor ve diğer tapılanları reddediyorsa, canının ve malının dokunulmazlığı vardır, (âhiretteki) hesabı ise Allah'a kalmıştır."[178]

67/109- İbn Mes'Ûd'dan (Radıyallahü anh):[179]
İzzet ve celâl sahibi Allah, bir kulunu cennete koymak için peygamberini (ona) göndermişti;
Hz. Peygamber (Saliaiiahu aleyhi ve seiiem) (Birgün ashabıyla beraber) havraya gitti ve orada Yahudilerle karşılaştı. Onlardan biri diğerine Tevrat okuyordu ve gelecek peygamberin vasfı ile ilgili bölüme gelince, okuyan kişiyi durdurdular. Yanlarında ise bir hasta (yatıyordu).
Peygamberimiz:
"Ne oldu da durdurdunuz?" diye sordu.
(Yatan) hasta dedi ki:
'Gelecek peygamberin vasfı ile ilgili bölüme geldikleri için durdurdular.'
Sonra o hasta kişi emekleyerek geldi, Tevrat'ı aldı ve okumaya başladı, yeni peygamber ve onun ümmetinin vasfına gelince:
'Bu, senin ve ümmetinin vasıflarıdır. Ben şehâdet ederim ki Allah 'tan başka ilâh yoktur ve sen Allah 'in Rasûliisün' dedi ve vefat etti.
(Bunun üzerine) Peygamberimiz yanındaki ashabına :

"Kardeşinizi (alın ve cenaze ile ilgili) görevinizi yerine getirin!" buyurdu.[180]

68/110- Ubeydulİah b. Adiy'den (Radıyaiiahüanh):[181]
Ensardan biri kendisine (şöyle bir olay) anlattı: Rasûlullah otururken bir kişi yanına geldi ve münafıklardan birini öldürmek için gizlice izin istedi. Peygamberimiz (Saiiaüaka aleyhi ve sellem) sesini yükselterek şöyle dedi: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmiyor mu ?" 'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü! Ancak bu şehâdet değil.' "Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şehadet etmiyor mu T" 'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü ! Ancak bu (hakikî) şehâdet değil.' "Namaz kılmıyor mu?"
'Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü! Ancak bu namaz değil' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İşte bu kişilere dokunmayı Allah bana yasakladı."
§Diğer rivayette, Abdullah b. Adiy (Radıyaliahüanh) şöyle anlattı: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bir yerde otururken yanına gelen kişi izin istedi ya da gizlice bir şey söyledi... şeklinde hadisi mânâ olarak zikretti.[182]

69/111- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh):[183]
Itban gözünden şikâyetçiydi. Rasûlullah'a elçi gönderdi, rahatsızlığını belirtti ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Evimde namaz kılsanız da ben orayı namazgah edinsem,' (sözlerini) aktardı. Bunun üzerine Rasûlullah ile Allah'ın nasip ettiği bir grup sahabe Itban'm evine gittiler. Rasûlullah namaza başladı. Sahabe ise kendi arasında sohbet ediyordu. Münafıklardan karşılaştıkları hâlleri konuşmaya başladılar ve konuşmaların ağırlığı Malik b. Duheyşim'e döndü, (hep ondan bahsettiler,) Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) namazı bitirince şöyle dedi:
"O, %Allah 'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma' şehadet etmiyor mu? "
Birisi:
'Bilâkis (şehâdet ediyor), ancak kalbinden değil' dedi. O zaman Peygamberimiz buyurdu ki:
"Kim 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah Rasûlü olduğuma' şehadet ederse ateşin azabını tatmayacak (ya da dedi ki) cehennem ateşine girmeyecek."[184]

70/112- Mikdâd b. Esved'den (Radıyalhhüanh):[185]
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kâfirlerden biri ile karşılaşsam ve benimle savaşsa, bir iki vuruşsak, sonra ellerimden birini kılıçla vurup koparsa ve bir ağacın arkasına sığınıp 'ben Müslüman oldum' dese, onu öldürebilir miyim, ne dersin?[186]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem);
"Onu artık öldüremezsin, eğer öldürürsen o senin öldürmeden önceki yerine geçer ve sen de onun kelime-i tevhidi söylemeden önceki yerine geçersin."[187]

*** Peygambere İman Ve Görmeden İnanmanın Fazileti**

Allah Teâlâ buyurdu:
'(Her zaman) önde olan Muhacirler ve Ensar ile bunlara güzellikle tâbi olanlara gelince, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdır. Onlara altlarından nehirler akan cennetler hazırlamıştır ve orada ebedî kalacaklardır. İşte bu büyük bir başarıdır.' (Tevbe9/100)[188]
71/113- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[189]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu ümmetten biri veya Yahudi ve Hristiyan olan bir kişi beni dinlemez ve getirdiğimi kabul etmeden ölürse, kesinlikle cehennemlik olur."[190]

72/114- Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyalhhu anh):[191]
Hz. Peygamber (Sallaiiahn aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Ümmetimden biri ya da Yahudi veya Hristiyan olan kişi beni dinler ve getirdiğimi kabul etmeden ölürse cennete giremez.
Ümmetimden biri ya da Yahudi veya Hristiyan olan kişi beni dinler, sonra da getirdiğimi kabul etmeden ölürse cehenneme girer."[192]

73/115- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaM anh):[193]
RaSÜİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer bana on tane Yahudi din adamı inansaydı yeryüzündeki bütün Yahudiler iman ederdi."
Kâ'b (Radıyallahu an/ı) şöyle dedi:
'Mâide süresindeki on iki kişi bunu doğrulamaktadır.'[194]

Açıklama

İsrâii oğullarının liderleri, Hz. Mûsâ zamanında on iki kişiydi, bu rivayette ise Rasûlullah döneminde yaşayan on önemli lidere işaret edilmiş ya da liderlerine bağlılıktan kinaye yapılmış olabilir.
Naslarda, Yahudilerin cemaat hâlindeki hareketlerine ve liderlerine verdikleri öneme dikkat çekilmiştir. Yüzyıllardır kendilerini koruyan bu insanlar, kapalı bir toplum hâlinde yaşamaları yanında yukarıda söz konusu olan disiplini yakalamışlardır, Ancak bu liderler kendilerini sürekli kötülüğe sürüklemiş, ayette emredilen ibadet, gelecek Peygamberlere iman, onları destekleme ve in/ak ekonomisini unutmuşlar, sonunda da sapmışlardır.[195]

74/116- Saîd b. Zeyd'deil (Radıyallahu anh):[196]
Rasûlullah'm (SaiMiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Abdesti olmayanın namazı kabul olmaz, Allah'ı zikretmeden (besmelesiz) abdest alanın abdesti (tam) olmaz. Bana iman etmeyen Allah'a iman etmemiş olur. Ensarı sevmeyen kişi de bana iman etmemiş olur."[197]

75/117- Ebû Muhayrîz'den:[198]
Sahabeden Ebû Cüm'a'ya (Radıyallahü anh), 'bize Rasûiullah'tan duyduğun bir hadisi anlat!' deyince:
'Tamam, size faydalı bir hadis nakledeyim' dedi ve şöyle devam etti:
Rasûlullah (Saiiallahu aleyhi ve sellem) ile öğle yemeği yedik, yanımızda Ebû Ubeyde b. Cerrah vardı ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden daha hayırlısı var mı, sen hayattayken Müslüman olduk, seninle cihada katıldık.'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Evet, var. Benden sonra yaşayıp da beni görmeden iman eden topluluklarda (daha hayırlı kişiler var)."[199]

76/118- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[200]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) yanımızda şöyle dedi: 'Kardeşlerimle buluşmayı arzu ediyorum." Sahabe:
'Biz senin kardeşlerin değil miyiz?' diye sorunca şöyle buyurdu: "Siz benim ashabımsınız, fakat kardeşlerim, beni görmedikleri hâlde iman edenlerdir."[201]

77/119- EbÛ Ümâme'deil (Radıyallahü anh):[202]
RasÛIuilah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Ne mutlu, beni görüp de iman edenlere! Ne mutlu, beni görmeden iman edenlere !.."
Bunu yedi kere tekrarladı.
NOT: Bu hadisler, daha sonraki nesilleri imana teşvik etmekte ve biraz da moral vermektedir. Ancak sahabenin makamına ulaşmak mümkün değildir ve bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır. Belki de, gaybî imanın görerek imandan zor olmasına dikkat çekilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[203]

78/120- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[204]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Ne mutlu, beni görüp de iman edenlere!" dedi ve bunu bir kere söyledi, sonra:
"Ne mutlu, beni görmeden iman edenlere!" dedi ve bunu yedi kere tekrarladı.[205]

79/121- Ebû Abdurrahman el-Cühenî'den (Radıyallahü anh):[206]
Rasûlullah'ın (Sallaiiahü aleyhi ve seilem) yarımdayken binekii iki kişi çıkageldi. Peygamberimiz onları görünce:
"Bu iki kişi Kindeli (mi), Mezhıcli (mi)dir?" dedi.
O ikisi onun yanına gelince baktık ki Mezhıcli bazı kişiler[207] ve onlardan biri Rasûlullah'a biat için yaklaştı, elinden tuttu ve sordu:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni görüp iman eden, tasdikleyip sana tâbi olan kişi hakkında ne dersin?1
Rasûlullah:
"Ne mutlu ona !" dedi, elini sıvazladı ve diğer kişiye döndü, biat
etmesi için onun da elinden tuttu. O kişi dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni görmeden iman eden, tasdikleyip sana
tâbi olan kişi hakkında ne dersin?" Rasûlullah:
"Ne mutlu ona, ne mutlu, ne mutlu!.." dedi, onun da elini sıvazladı ve ayrıldı.
NOT: H.8.yıldan itibaren değişik yerlerden/ülkelerden heyetler[208] Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'i ziyaret ediyorlar, yeni dini tanıyorlar ve Müslüman oluyorlardı. Bu hâl Rasûlulahın vefatına kadar devam etti. Bu dönemde Yemen'den de heyetler geldi; Yukarıdaki rivayette geçen Mezhic ve Kinde'liler de Yemen halkındandi.[209]
Abdülkays kabilesinin temsilcileri için bk. 14/56.hadis vd. (Heyetlere/ Temsilcilere Dinin Temel Esaslarının Tanıtılması konusu).[210]

80/122- Cübeyr b.Nüfeyr'den (Radıyaüaim anh):[211]
Bir gün Mikdad b. Esved'in yanında oturuyorduk, bir adam geldi ve dedi ki:
'Ne mutlu, bu iki göze ki Rasûlullah'ı (Saliaiiaha aleyhi ve seikm) gördüler, vallahi biz de senin gördüklerini görmek ve yaşadıklarını yaşamak isterdik.'
Onun konuşması Mikdad'1 sinirlendirdi. (Ancak) benim hoşuma gitmişti, hayırdan başka bir şey söylemiyordu.
Mikdad ona yöne!ip şöyle dedi:
'Hangi şey, bazı kişileri Allah'ın gizlediği konularda birtakım temennilerde bulunmaya sevkediyor? O vakit yaşasa olaylar nasıl gelişecek, bilmiyor...Vallahi, Rasûlullah döneminde birçok topluluk vardı ve Allah onları yüz üstü cehenneme attı. (Çünkü) Rasûlullah 'a icabet etmediler ve onu kabullenmediler. Allah 'in sizi, Peygamber 'in getirdiklerini tasdik ederek Rabbinizi tanır bir hâlde dünyaya getirmesine/yaşatmasına hamd etmez misiniz? Allah bu imtihanı, sizden başkasıyla savuşturdu.
Vallahi, Allah Peygamber'ini zor bir dönemde gönderdi ki önceki Peygamberlerden her birini de böyle bir fetret ve cahiliye döneminde göndermişti. O dönemdeki insanlar, en üstün din olarak putperestliği görüyorlardı ve Allah doğru ile yanlışın, baba ile çocuğunun arasını ayıran Furkan 'ı (yani Kur 'ân 'i) getirdi. Zira o tarihte bazı kişilerin babası, çocuğu ve kardeşi kâfirdi. Allah onların gönül kilitlerini imana öyle açtı ki artık her biri inkâr ederek ölecek olursa cehenneme gideceğini biliyordu. Sevdiği kişinin cehenemîik olacağını, hâlbuki Allah'ın Kitabında:
'Onlar şöyle yalvarırlar; Rabbimiz bize, eşlerimiz ve soylarımızdan yüzümüzü ağartacak/sevindirecek kişiler bağışla ' diye açıkladığı kişilerden (olması gerektiğini) bildiği hâlde yüzleri gülmüyordu.[212]

*** Mü'minin Üstünlüğü, Vasfı Ve Misali**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey İnsanlar, bu Peygamber Rabbinizden size gerçeği getirdi, haydi iman edin de sizin için hayırlı olsun. Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde olanların tümü Allah'ındır, Allah her şeyi bilen ve hükmü geçendir' (Nisa, 4/170)
Allah Teala buyurdu:
'Allah, sizden iman eden ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde güç/iktidar sahibi kılacağını va a d etti, tıpkı öncekileri güç/iktidar sahibi kıldığı gibi. (Ayrıca) kendileri için seçtiği dini hakim kılmayı ve korku (günlerini,) bana rahatlıkla ibadet edebilecekleri ve hiçbir şeyi ortak koşmayacakları güvenlik (dönemine) tebdil etmeyi (vaadetti). Bundan sonra kim inkâr ederse, artık onlar fası ki ar, (yoldan çıkmışlardır,)' (Nûr, 24/55).[213]
81/123- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[214]
Rasûllllllah (SatlallahU aleyhi ve sellem) Bİlâl'e (Radtyallahü anlı) Şöyle nida etmesini emretti:
"Cennete ancak Müslüman olan girecektir."[215]

82/124- Ebu'z-Zübeyr'den:[216]
Cabir'e (Radıyaiiahu anh), 'öldürülen bir kişinin durumunu ve bu konuda Süheym'in bildirisini' sordum.
Dedi ki:
'Huneyn savaşındayken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellemj Süheym'e; '(Dikkat edin,) cennete ancak mü'min olan girecek' diye nida etmesini emretmişti.
(Bu bildiride); 'Öldürülen biri (girer)' denildiğini bilmiyorum.
Mûsâ b. Dâvûd[217] (bu bildiride,) 'Öldüren biri (girer)1 diye nakletti.[218]

83/125- Mahmûd b. Lebîd'den (Radıyaiiahu anh):[219]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve selkm) buyurdu ki:
"İzzet ve celâl sahibi Allah mü'min kulunu sevdiği hâlde dünyalık bazı şeylerden korur, tıpkı sizin hastanızı onun hakkında endişe ederek yeme ve içmeden alıkoyduğunuz gibi."[220]

84/126- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[221]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"Mü'minler dünyada üç kısımdır:
Bir kısmı; Allah ve Rasûlüne iman eder, bu konuda şüpheye düşmezler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad ederler.
Bazıları, insanların mal ve can yönüyle güvendiği kişilerdir. Sonuncusu da, arzu edilen bir konuda eline fırsat geçtiği hâlde onu izzet ve celâl sahibi olan Allah için terk edenlerdir."[222]

85/127- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[223]
RaSÛllllllah (Sallallahû aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mü'min saf ve şereflidir/cömerttir, fâcir[224] ise dolandırıcı ve cimridir/alçaktır."[225]

86/128- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[226]
Hz. Peygamber (Saiiaitahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"İzzet ve celâ! sahibi olan Allah buyurdu ki; vMü'min kişi, ruhunu bedeninden ayırdığımda, hamd ettiği her türlü hayır derecesi ile bana ulaşır."[227]

87/129- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[228]
RaSÛllllllah (Sallallahû aleyhi vs sellem) buyurdu ki:
"Mü'min kişi, şeytanlarını zayıflatır/yorar, tıpkı birinizin yolculukta devesini yorduğu gibi..."[229]

88/130- Fedâle b. Ubeyd'den (Radıyaiiahüanh):[230]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seliem) veda haccında şöyle buyurdu: "Dikkat edin, size mü'mini tanıtıyorum; o, insanların can ve mal

yönüyle güvendiği kişidir, Müslüman; elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen, mücahid; Allaha itaat yolunda nefsiyle mücâdele eden ve muhacir de; hata ve günahları terk eden kişidir."[231]

89/131- Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahüanh):[232]
Rasûlullah'ın (Saltaiiahü aleyhi ve setlem) şöyle dediğini işittim: "Müslüman kimdir, bilir misiniz?" Dediler ki:
'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
"Müslüman, elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen kişidir." "Mü'min kimdir, bilir misiniz?" 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
"Mü'min, insanların can ve mal yönüyle güvendiği kişidir. Muhacir de, kötülüğü terk eden ve ondan kaçınandır."
§(Bİrbaşka rivayette:) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahn aleyhi ve seihm) şöyle dediğini işittim:
"Müslüman, elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyen kişidir. Muhacir de, Allah'ın yasakladığını terk edendir."[233]

90/132- Ebû Hüreyre'den {Radıyallahü anh):[234]
Hz. Peygamber (SalMtahna/eyiuveseium) şöyle dedi: "Mü'min, kendisiyle dostluk kurulabilen kişidir. (İnsanlarla) dost olmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kişide hayır yoktur."[235]

91/133- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyaihhü anhi:[236]
Rasûlullah (SaitaHaha aleyhi ve se/fcm) elimi tuttu ve bana şöyle dedi: "Ey Ebû Ümâme! Mü'minlerden, bana karşı sıcak/yumuşak kalpli olanlar var... "[237]

92/134- Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyaiiahüanhamâ):[238]
Rasûlullah'a (Saiiaiiuha aleyhi ve seiiem) biri geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Kuran okuyorum, (ama) kalbim kavrayamıyor.
Rasûlullah (Saihiiaim aleyhi ve seiiemj buyurdu ki:
"Senin kalbin imanla dolu; (Çünkü) iman, kula Kur'an'ı (kavrama yeteneğinden) önce verilir."[239]

93/135- Ebû Hüreyre'den (RadıyaiiaManh):[240]
Rasûlullah'a (Sallallahû aleyhi ve seiiem) biri geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! İçimden Öyle şeyler geçiyor ki onları konuşmaktansa gökten düşüp parçalanmayı tercih ederim.' Peygamberimiz :
"Bu, açık iman (alâmetidir)" buyurdu.
§(Diğer rivayette,) şöyle dediler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İçimizde konuştuğumuz takdirde bizi sevindirecek bazı şeyler duyuyoruz ve bizim için (sanki) güneşin üzerine doğduğu bir (aydınlık) var..'
"Gerçekten böyle hissediyor musunuz?"
'Evet' denince Peygamberimiz (Saiiatiaha aleyhi ve
"İşte bu açık bir iman (alâmetidir)" buyurdu.[241]

94/136- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü amh):[242]
RaSÛlullah (Sallallahû aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri, üzüme el-kerm demesin! Kerm (yani şerefli) olan ancak mü'minin kalbidir."
NOT: el-Kerm ^O kelimesi, f^1 (kerem)'dcn alınmış bir isimdir; şeref ve ikram mânâsına gelmektedir. Cahiliye döneminde üzüme de el-kerm deniliyordu. Çünkü ondan içki yapılıp misafirlere sunuluyordu. Peygamberimiz (Sallallahû aleyhi ve sellem) hem bu rivayette sözkonusu adeti, hem de onu hatırlatacak şeyleri yasaklıyor ki cahiliye adetleri tümüyle yıkılsın, unutulsun.[243]

95/137- Abdullah b. Büreyde'den:[244]
Ubeydullah b. Ziyad 'Havz* rivayetinde şüpheye düştü ve kendisine Ubeydullah b. Ziyad'ın arkadaşlarından Ebû Sebra şöyle dedi:
'Baban, heyetle birlikte Muâviye'ye giderken ben de onlarla beraberdim. Orada Abdullah b. Amr b. As (Radıyaiiahuanham) ile karşılaştım ve bizzat bana Rasûlullah'ın (Salialtohü aleyhi ve sellem) şu hadisini nakletti, yazdırdı ve ben de yazdım.'
Ubeydullah ona:
'Senden yeminle şunu istiyorum, Abdullah b. Amr'dan yazdığın o kitabi/sahifeyi bana ulaştırmadan atını başka yerde yormamalısın/ terletmemelisin' dedi.
Ben de hemen ata binip terleyinceye kadar dörtnala koşturdum ve yazdığım kitabı/sahifeyi alıp getirdim. Orada şunlar yazılıydı:
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ): RasÛlullah'in (Sallallalm aleyhi ve sellem) ŞÖyie dedİğİllİ İŞİttİm:
"Allah ahlâksızlığa ve rezilliğe gazap eder. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki güvenilir kişi hain ve hain de güvenilir sayılmadıkça, ahlâksızlık ve rezillik yaygınlaşmadıkça akrabalık ilişkileri kesilip kötü komşuluk başlamadıkça kıyamet kopmaz.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minin durumu bir parça altına benzer; sahibi ona körükle üflese de o ne değişir ve ne de azalır.
Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mü'minin durumu bir arıya benzer; tatlı yer, tatlı üretir ve düzenler, ürettiği de kırılmaz ve bozulmaz."
Sonra şöyle dedi:
"Dikkat edin, benim büyük bir havuzum var, sahası Eyle'den Mekke'ye ya da San'a'dan Medine'ye kadar olan bir büyük bölge genişliğindedir. Orada yıldızlar sayısınca içecek kabı bulunmakta ve onun rengi sütten daha beyaz, tadı baldan daha tatlıdır. Kim ondan içerse bir daha susuzluk duymaz."
§Râvî Ebû Sebra şunu ekledi:
'Ubeydullah b. Ziyad benden o yazdığım kitabı aldı, buna çok üzüldüm ve Yahya b. Ya'mer ile karşılaştım ve onu şikâyet ettim, o da dedi ki:
'Vallahi ben onu, Kur'an'daki bir sûrenin (anlaşılması) için kendimden daha iyi muhafaza ederim, o kitapta/sah i fede yazılı olan hadisi aynen bana nakletti.'[245]

96/138- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[246]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyie buyurdu:
"Mü'min bir buğday başağı gibidir, bazen yere eğilir, bazen de doğrulur, kâfir ise sedir ağacı gibidir, dimdik ayakta durur, nihayet düşer, bir daha da doğrulatmaz."
NOT: Mü'min şahsiyetli yaşadığı için yeryüzüne bir buğday kadar bağlıdır ve gelen musibetlerden sonra tekrar doğrulabilir. Kâfir ise yeryüzüne bir ağaç kadar sağlam yapışmış ve rahat bir hayat yaşamıştır. Ancak bir kere yere eğilir/düşerse bir dahadoğrulamaz.[247]

97/139- Ebû Saîdel-Hudrî'den (Radıyallahü anh):[248]
Hz. Peygamber (Saitaliaha aleyhi ve seliem) şöyle dedi:
"Mü'min, bir yerde bağlanıp durdurulan ata benzer. O at gezer, dolaşır ve yine bağlandığı yere döner. Mü'min de unutarak bir hata işlerse, yine imana döner."[249]

98/140- (z.) Ebû Zer'den (Radıyallahü anh):[250]
Hz. Peygamber (Sattaihha aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "İslâm uysaldır ve ancak uysallara yakışır."[251]

Açıklama

Geçen rivayetlerden mü'minin vasıflan ve misali şöyle açıklanmıştır:
1- Cennete girecek kişi,
2- Saf ve şerefli/cömert kişi,
3- Nimetlere hamd eder,
4- Şeytam zayıflatır/yorar,
5- İnsanlar ona can ve mal yönüyle güvenirler,
6- Kendisiyle dostluk kurulur,
7- Hz. Pegamber'e karşı sıcak/yumuşak kalplidir,
8- fmânî tehlikesi olan şeyler (kötülükler) onu rahatsız eder,
9- İmânî üstünlüğü olan şeyler (iyilikler) onu sevindirir,
10- Şerefle yaşar,
11- Altın madeni gibidir, olaylar onu bozmaz,
12- An gibidir, faydalı şeyler üretir ve ürettiğini bozmaz,
13- Buğday başağı gibidir, mütevazı olup dünyaya fazla bağlı değildir.
Musibetler karşısında eğilir, ama tekrar doğrulur.
14- Hata işlediğinde tekrar imanlı hayatına döner,
15- Mü'min uysaldır.[252]

*** İmanın/İslâm'ın Zayıfladığı Dönemler**

99/141- Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (Radtyaihhü anh):[253]
Rasûlullah'ın (Saliaihhü aleyhi ve seitem) şöyle dediğini işittim:
"İman garip başladı ve başladığı gibi (garip olarak) geri dönecek. İnsanlar bozulduğu zaman, o günkü (şuurlu) azınlıklara ne mutlu ! Ebü'l-Kâsım'ın nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasında sıkıştığı gibi İslâm da şu iki mescid arasına hapsolacak, sıkışıp kalacak. "[254]

Açıklama

Bu iki mescid Mescid-i Haram (Kabe) ve Mescid-i Nebî'dir.
Garip kelimesi literatürde; insanların İslâm'dan uzaklaştığı bir dönemde dinine sahip çıkan şuurlu azınlıklar için kullanılmaktadır. Bu kişiler dinlerini yaşadıkları için baskı altında tutulacaklar, işkence görecekler ve sonunda yurtlarından sürgün edilip yeryüzünün diğer bölgelerindeki özgür topraklara hicret edecekler. Bunun en güzel örneği Hz. Peygamber1 in Mekke'deki azınlık döneminde görülmektedir.
Rasûlullah'ın (Sallallahn aleyhi ve sellem) İslâm'ın son hâlini, yuvasında sıkışıp kalan bir yılana benzetmesi garip karşilanmamalıdır. Burada vechü'ş-şebeh (benzetme yönü); sıkışmak, hapsolmak ve ızdirap duymaktır. Ayrıca o dönemdeki insanların (bozuk inançlarından dolayı,) İslâm'a bakış açıları ve ondan kurtulmak istemeleri gibi gerçekler de bu hadiste edebî olarak yansıtılmıştır. Her şeyin doğrusunu Allah bilir...[255]

100/142- (z.) Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh):[256]
Rasûlullah'm (Saiiaiiato aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"İslâm garip/azınlık olarak başladı ve başladığı gibi garip olarak (ilk çıktığı topraklara) geri dönecek, o gariplere ne mutlu !"
Denildi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu garipler kimlerdir?'
"Onlar, insanlar bozulduğu zaman ıslah etmeye çalışanlardır. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki (bu dönemde) selin aktığı gibi İslâm süratle Medine'ye akacak, dönecek,
Nefsimin gücünü elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasında sıkıştığı gibi, İslâm da şu iki mescid arasına hapsolacak, sıkışıp kalacaktır."[257]

101/143- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu cmh):[258]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bu din, garip başladı ve başladığı gibi garip olarak geri dönecek, o günkü gariplere ne mutlu !"[259]

102/144- Abduliah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh):[260]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İslâm garip/azınlık olarak başladı ve başladığı gibi garip olarak geri dönecek, o günkü gariplere ne mutlu!" Denildi ki:
'Bu garipler kimlerdir?' "Kabilelerinden/yurtlarından hicret edenlerdir."[261]

103/145- Alkame el-Müzenî'den:[262]
Bana bir kişi şöyle dedi:
'Medine'de Ömer b. Hattab' in (Radıyaliahû anh) meçi t sindeyken Hz.Ömer topluluktan birine sordu:
'Ey Filân, Rasûlullah (Sailallahtı aleyhi ve setiem) İslâm'ı vasfederken neler duydun?'
'Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim:
"İslâm ceza' (beş yaşındaki genç deve) olarak başladı, ardından senî (altı yaşına), rabâî (yedi yaşına), sedîsî (sekiz yaşına) ve bâzil (dokuz yaşına ulaşan[263] gibi) olacak."
Hz. Ömer ekledi :
'Buzul (dokuzuncu yaştan) sonra ancak gerileme/ ihtiyarlık gelir..."[264]

104/146- Kürz b. Alkame el-Huzâî'den (Radıyaüahü anh):[265]
Bir bedevi Rasûlullah9a (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm'ın sonu olacak mı?'
Peygamberimiz :
"Evet, (bu dönemde) izzet ve celâl sahibi Allah, insanlardan Arap olsun ya da Acem olsun, hayrını istediği her hâne sahibini İslâm dairesine alacaktır."
'Sonra ne olacak? Ey Allah'ın Rasûlü!'
"Sonra kara bulutlar gibi fitneler (her yere) yayılacak."
'Olamaz, ey Allah'ın Rasûlü!'[266]
"Bilâkis (bu fitneler) olacak ve nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizler o dönemde birbirinizin boynunu vurmak suretiyle ayağa dikilen/ sıçrayan zehirli kara yılanlara döneceksiniz."
§İkinci rivayette benzeri nakledildi. Orada ziyâde olarak "Bir kısmınız diğerinin boynunu vurarak.." cümlesinden sonra şunlar eklenmiştir:
Râvilerden olan Süfyan bana (yani Ahmed b. Hanbel'e): 'Zührî; "Atılan yılanlar" dedi' şeklinde nakletti.
Süfyan, "Ayağa dikilen kara yılanları" (ayağa) doğrulan, diye açıkladı.
§Üçüncü rivayette de benzeri nakledildi ve ek olarak:
Rasûlullah (Sal'lal'/ahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"O gün insanların en faziletlisi, kalabalıklardan ayrılıp küçük bir toplulukta yaşayandır ki bu zât Yüce Rabbine karşı sorumluluk duyup şerlerinden dolayı insanları terk etmiştir."[267]

105/147- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyaiîahü anh):[268]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İslâm'ın hükümleri tek tek yıkılacak, her bir hüküm yıkıldığında insanlar bir diğerine geçecekler. İlk yıkılan hüküm, devlet yönetimi ve son yıkılacak olan da namaz kılmak olacaktır."[269]

106/148- Feyrûz ed-Deylemî'den (Radıyallahü anh):[270]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aieyhî ve sellem) şöyle buyurdu: "İpliğin/urganın tel tel kopup zayıfladığı gibi İslâm'ın hükümleri de tek tek yıkılacak. "[271]

107/149- AbdulIah b. Büsr'den (Radıyallahü anh):[272]
Uzun zaman önce bir hadis dinlemiştim:
"Sen yirmi kişilik ya da daha az veya daha fazla sayıdaki bir topluluk içinde bulunur, yüzlerini inceler ve Allah'tan korkan bir kişi bile göremezsen bil ki durum çok nazikleşmiş/kötüleşmiştir."[273]

*** İman Ve Emanetin Kaldırılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Biz emaneti gökler, yer ve dağlara sunduk, onlar bunu taşımaktan çekindiler, tedirgin oldular ve sonunda bu sorumluluğu insan yüklendi. Şüphesiz o, azgın ve cahildir. "(Ahzap 33/72)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey İman edenler, Allah ve Rasûlüne karşı hainlik yapmayın, emanetlerinizde bile bile haksızlık yapmayın! " (Enfal 8/27).[274]

108/150- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (RadıyaiiaM anh):[275]
Rasûlullah (Salfoitahü aleyhi ve setlem) bana iki olayı haber verdi. Birini yaşadım, diğerini bekliyorum.
Emaneti koruma duygusu, insanların kalplerinin kökierİne/derinliklerine yerleştirildiğini haber verdi. Sonra Kur'an nazil oldu, bunları öğrendiler ve ayrıca Sünnet'ten de öğrendiler.
(İkinci olarak da) bana emanetin kaldırılmasını haber verdi. Şöyle ki kişi uykusundayken emanet duygusu(nun bir kısmı) kalbinden alınır, onun yeri küçük bir iz olarak kalır, belli olur. Kalbinden emanet (bütünüyle) alındığında, tıpkı ayağına bir kor ateş konulup da kaldırıldığında apse/şişkinlik yapması gibi bir apse/şişkinlik izi bırakır.
Râvi dedi ki: Bunu göstermek için eline çakıllar aldı, ayağına koydu ve sonra şöyle devam etti:
Bugün insanlar çeşitli anlaşmalar yapıyorlar, neredeyse emanet sorumluluğunu yerine getiren bir kişi bile bulunamayacak. Hatta şöyle denecek: 'Filân kabilede bir kişi var, o emindir ya da bir kişi var ki ne kadar sabırlı, ne kadar zarif ve akıllıdır.' Hâlbuki onun kalbinde, hardal tanesi kadar iman bulunmamaktadır.

Birçok dönemler yaşadım. Hanginizle bir anlaşma yaparsam yapayım, benim için fazla önemli değildir. Eğer Müslüman ise dininin gereğini yapar, Hristiyan ya da Yahudi ise menfaatinin gereğini yapar. (Bu yüzden) günümüzde sizden sadece falan filân şahıslarla anlaşma yapıyorum.[276]

109/151- İbn Mes'ûcTdan (RadıyaiiaM anh):[277]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"İslâm'ın çarkı otuz beş sene normal dönecek, (ya da otuz altı veya otuz yedi), eğer her şeyi bozarlarsa onlara da helak yolu açılacaktır, ama dinleri ayakta kalırsa onlar da yetmiş sene kalırlar."
'Geçen süreden, yoksa kalan süreden itibaren mi?' dedim.
Rasûluüah da:
"Kalan süreden..."dedi.
§İkinci rivayette benzeri geçmektedir, ancak ziyade olarak: Hz.Ömer (nadıyaiiahü anh) şöyle sordu:
'Geçen süre mi, yoksa kalan süre mi?'
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve selhm)\
"Kalan süre..." dedi.
§Üçüncü rivayette de şöyle geçmektedir:
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"İslâm'ın çarkı otuz beş sene normal dönecek, (ya da otuz altı veya otuz yedi), eğer herşeyi bozarlarsa (sonra) onlara da helak yolu açılacaktır, ama dinleri ayakta kalırsa onlar da yetmiş sene kalırlar."
Hz. Ömer (Radıyaiiahü anh) dedi ki:
'Geçen süreyle mi, yoksa kalan süreyle mi?'
RasÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"Bilâkis, kalan süreyle..."dedi.[278]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/56.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, 11/287," H.no:7850, Ibn Hıbbân, 1/184, H.no:153; VI1/59, H.no:4578-4579; Benzer rivayet için bk.Müsned, 11/258, H.no:7502; 11/264, H.no:7580; H/268-269, H.no:7629
a-Amr b. Âs'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bkMüsned, IV/204, H.no: 17741;
b-Şifa bt. Abdullah'tan (Radıyaliahü anhâ) şahidi için bk. Müsned,W372, H.no:26973, 26975; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/314-315, H.no:791, 793-794; Buhârî, îmân, 18; Hac, 4; Müslim, îmân, 135; Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 22, H.no:1658, (lıasen-sahîh); Nesât, Menâsik, 4, H.no:2622; Cihâd, 17, H.no:3127-3128; îmân, 1, H.no:4982-4983; Dârimî, Cihâd, 4, H.no:2398; Rikâk, 28, H.no:2741-2742; Tayâlisî, Müsned, IV/252, H.no:2640; Abdlb. Humeyd, s.460, H.no:1591.
c-Mâizet-Temîmî'den (Radıyaliahünh) şahidi için bk.Müsned, IV/342, H.no: 18911-'8912; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/344, H.no:8Û9-811.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için hk.Müsned, 11/348, H.no:8563; Ma'mer b. Râşid, XI/190, H.no:20296. Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduklarını belirtir.
Aynca 23/23.hadisin tahricine bk.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/57.
[4] Sened:
Sahih: Müsned-. 1/16. H.no:97. Tayâlisî, 1/34, H.no:30. Ahmed Muhammed Şâkir hadisin senedinde yer alan Şehr b. Havşeb'in sika olduğunu söyledikten sonra, delilsiz olarak ileri geri bazı kimselerin bu zat hakkında konuştuklarını da ifade etti. Müsned, 1/207 (kendisine âit tahricli nüsha). Muhakkik Türkî ise, Tayâüsî'nin Müsned'ine yaptığı tahkikte Şehr'in Ukbe'den hadis işitmediğini iddia etmesine rağmen hadisin sahih olduğunu ifade etti. İbn Ebî Hatim, Şehr b. Havşeb'in nakilde bulunduğu hâlde kendilerinden hadis işitmediği hocaların isimlerini verir. Abdullah b. Selâm, Ka'bii'I-ahbâr, Ebu'd-Dcrdâ, Amr b. Abese. Bu zâtlardan rivayeti mürseldir. Bu zikredilenler arasında Ukbe'yi göremiyoruz. Ek.Merâsıl, s.89-90. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) Ebû Zer, Câbir ve îbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anhüm) bu hadisi mânâca destekleyen merfû' rivayetler de vardır. Bk.Buhârî, Cenâiz, 1; Müslim, îmân, 150-151.
[5] Müsned, IV/148, H.no:17272: IV/152, H.no: 17314; İbn Ebî Şeybe, Musannef, V/433; İbn Mâce, Diyât, 1, H.no:2618 (Bûsirî, hadisin isnadının sahih olduğunu söyledi); Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 11/309; XVII/339, 351: Beyhakî, Şuabü'l-îmân,\wi2A2.
[6] Yani, haksız olarak bir cana kıymadan...
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/57-58.
[8] Sened:
Sahih: Müsned, V/245-246 İbn Mâce, Fiten, 12, H no-3973 Heysemi bu hadisin Ahme, Bezzar ve Tebarani tarafından rivayet edildiği ancak senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu bu zsatın ise zayıf sayıldığını bazen hadislerinin Hasen olsrak telaki edildiği belirtti.Benna ise ceyd olduğnun Şehr b. HavşebYahya b. Main Ahmed b Hsanbel ve idğer alimlerce sika sayıldfığını belirtti.(Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4 hadisin tahricine bk.)
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/58-62.
[10] Sened:
Sahih: Müsned, 11/362, H.no: 8727; Ahmcd b. HanbePin oğlu Ebû Abdurrahmân (Abdullah) hadisin senedinde geçen Abbâd b. Râşid'in sika olduğunu; fakat Hasan el-Basrî'nin, Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) hadis işitmediğini ifâde etti. Heysemî de, hadisi Ebû Ya'lâ'mn Müsned'mCz, Taberânî'nin de el-Mu'cemü'l-evsat'mda rivayet ettiğini, Abbad'm sadece Ebû Hatim tarafından sika sayıldığını, diğer râvîlerİnin ise sika olduğunu belirtti. Bk.Mecma', a/345. Alımed Muhammed Şâkir İsnadının sahih olduğunu belirttikten sonra '"hadis hafızlarının çoğuna muhalif oiarak bu rivayet, Hasan-ı Basrî'nin Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) hadis işittiğinin delilidir," demiştir. hk.Müsned, VIII/405 (kendisine ait tahricli nüsha). Buhârî, Basrahlardan sayılan Saîd b. Hıyara'nm tercemesinde "Abbâd b. Râşid - Hasan - Ebû Hüreyre1 senedini vermiş ve herhangi bir inkıta ve zayıflığa işaret etmemiştir. Bk.e t-Târîhu 7-kebîr, III/469, Trc.no:1561. İbn Ebî Hatim er-Râzî, Ahmed b. Habel'in Abbâd b. Râşid hakkında "şeyh, sika, sadûk, sâlih. esbet" dediğini nakleder. Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîî, VI/79, Ti"c.no:406.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/62-63.
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/63-64.
[13] Sened:
Sahih: Müsned, 1/51-52, H.no:367-368; Benzer rivayet için bk.I/27, H.no:184; 1/52-53, H.no:374-375; Buhârî, îmân, 37; Müslim, îmân, 1, Tirmizî, İmân, 4, H.no:2613; Nesâî, îmân. 5, H.no:4987; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:63: Ebû Dâvûd, Sünnet, 17, H.no:4695; îbn Ebl Şeybe, VII/502, H.no:37558; Beyhakî, esSünenü'l-kübrâ, İV/324. H.no:8393; X/203; l'tikâd. .M33;Ibn Mende, 1/121, 125, 127, 130, 134; Abdullah b. Ahmed. Es-Sünne, 11/415, H.no:908: Mervezî, Ta'zîmü kadri's-Salât, 1/368, H.no:363.
Bu hadis kader konusunda 21/172.hadiste tekrar edilecektir. Ayrıca, Cibril hadisi er"n (Radıyallahü anh) dışında, Ebû Âmir el-Eş'arî (6/48.hadis), îbn Abbas '.Ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) (8/50.hadis) de rivayet edilmiştir. İ rİVâyette Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) ile birlikte Ebû Zer'in (Radıyailahü anh) ektedİr Ibn Hacer hadisin Enes'ten (RadryaUahü anh) de nakledildiğini ifade etti. u'l-Bân, 1/155, Buhârî'nin SO.hadisinin şerhinde.)
[14] Bu cümle bazı şeylere işaret etmektedir:
a-İslâmî fetihlerin çoğalacağı ve çok esir alınacağı,
b-Cariyelerin kızlarından ve oğullarından kral ve kraliçeler çıkacağı anlaşılabilir.
Emevîler döneminde cariyeler o kadar çoğaldı ki insanlar onlardan kaçtılar, Abbasilerde ise tam tersi oidu. Bk.İbn Receb el-Hanbelî, Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem 39; Muhammed b. Abdullah ed-Dımyâtî, el-Cevâhir el-Lü 'lüiyye 49.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/64-67.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, IV/I29, H.no:17I02; Benzer rivayet için bk.IV/164, H.no:17432. Heysenıî, hadisin senedinde Şehr b. Havşeb'in varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/39-40. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) İbn Hacer hadisin hasen olduğunu ifade etti. (Bk.Fethu'l-Bârî, 1/155, Buhârî'nin 5O.hadisinin şerhinde.) Ahmed b.Hanbel Müsncdinde bu hadisin hemen akabinde ve her iki yerde de İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhümâ) şâhid getirmiştir. (Bk.Müsned, IV/129-130, H.no:17103: IV/164, H.no:17433) İbn Hacer'in ifade ettiği gibi hadisleri tek tek hasen kabul etmiş olsak'bile şâhi'd ve mülâbîlerden oluşan bu rivayetler birbirini destekler ve hadis sahih li gayrini derecesine yükselir.

[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/67-68.
[18] Sened:
Sahih: Müsned, 1/319, H.no:2926. Heysemî hadisin senedinde Şehr b. Havşeb'in varlığına dikkat çekmiştir. Bk.Mecma \ 1/38-39. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk.) İbn Hacer hadisin hasen olduğunu, Bezzâr'ın Müsned'inde, Buhârî'nin Halktı ef'âli'l-ıbâd isimli eserlerinde Enes'ten (Radıyallahü anh) de nakledildiğini ve bu hadisin de isnadının hasen olduğunu ifade etti. (Bk.Fethu'1-Bâri, 1/155, Buhârî'nin 5O.hadisinin şerhinde.) îbn Hacer'in ifade ettiği gibi hadisleri tek tek hasen kabul etmiş olsak bile şâhid ve mütâbİlerden oluşan bu rivayetler birbirini destekler ve hadis sahih İi gayrihi derecesine yükselir.
[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/68-70.
[20] Sened:
Sahih:Müsned, II/426, H.no:9469; Buharı, îmân, 37; Tefsîr, 31/2: Müslim, îmân, 5-7; Nesâî, (Hadw fi , O:4988 (Bir rivayette Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) ile birlikte Ebû Zer'in radiyallahu anh) ismi zikredilmektedir);İbn Mace,Mukaddime, 9, H.no:64; İbn Mende, I/151-153.İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemül-kebîr, 'H.no:13581.
[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/70-71.
[22] Sened:
Hasen: Müsned, IIJ/I34-135, H.no:I2322. İbn Ebî Şeybe, VI/159, H.no:3Û3î9; Ebû Yala, V/301-302, H.no:2923; Deylemî, Firdevs, 1/115, H.no:393. Hadisin son kısmı Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk.Müslim, Birr, 32. Heysemî hadisin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğine işaret ettikten sonra, scnedde yer alan râvîlerin sikalıklarmı te'yid etmiş, ancak Ali b. Mes'ade'nin, İbn Hıbbân, Tayâlisî, Ebû Hatim ve îbn Maîn tarafından sika, diğer münekkidlerce zayıf sayıldığını îfâde etmiştir. Bk.Mecma\ 1/52. Buhârî bu zât hakkında "fîhi nazar" demek suretiyle olumlu veya olumsuz net bir kanâat belirtmedi. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VI/294, Trc.no:2448. Mizzî ise, Ebû Dâvûd ct-Tayâlisî'nin "Ali b. Mes'ade bize hadis rivayet etti, sika biridir"; Yahya b. Maîn'in "sâlih"; Ebû Hatim'in "bir beis yoktur" dediklerini nakletti. Bk.Tehzîbü'I-Kemâl, XXI/J29, Trc.no:4135.
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/71-72.
[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/72.
[25] Sened:
Sahih: MiLmed, III/143, H.no:12396; Benzer rivayet için bk.III/193, H.no:12945; Buhârî, İİim, 6; Müslim, îmân, 10-11; Tirmizî, Zekât, 2, H.no:619 (Tirmizî hocası Muhammed b. Ismâîl el-Buhârî'den naklettikten sonra hadisin "hasen-garib" olduğunu fakat Enes'ten (RadıyaUahü anh) farklı kanallarla da nakledildiğini belirtti. Ayrıca hocası Buhârî'nİn şöyle dediğini de nakleder.: "Bazı ilim sahibi zatlar bu hadisten şu neticeyi çıkarmışlardır; âtımin huzurunda hadis kıraat ve arzı, tıpkı hadis semâı gibidir. Çünkü bu hadiste bedevi Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) hadisi arz etmiş, Efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) de ikrar etmiştir"; Nesâî, Salât, 4, H.no:457; Sıyâm, 1, H.no:2089-2090; Ebû Dâvûd, Salât, 23, H.no:486; Dârimî, Taharet, 1, H.no:656; İbn Hıbbân, 1/369, H.no:155; İbn Ebî Şeybe, VI/158-159, H.no:30318; Ebû Yala, VI/8I, H.no:3333; EbÛ Avâne, Müsned, 1/302; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/106, H.no:91; İbn Mende, 1/270-271, H.no:129; Makdisî, Muhtara, VII/48; Abd b. Humeyd, 1/384, H.no:1285. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Nesâî, Sıyâm, I, H.no:2091. İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhümâ) şahidi için bk.Dâriml Taharet, 1, H.no:657-658.
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/72-75.
[27] Sened:
Sahih: Müsned, T/162, I-İ.no:1390; Mâlik, Kasr, 94; Buhârî, îmân, 34; Savm, 1; Şehâdât, 26; Hiyei. 3; Müslim, îmân, 8-9; Nesâî, Salât, 4, H.no:456; Sıyâm, 1, H.no:2088; îmân. 23, H.no:5025; Ebû Dâvûd, Salât, 1. H.no:391-392; Dârimî, Salât, 208, H.no:1586; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/I05, H.no:91; Beylıakh es-Sünenü's-suğrâ, 1/188, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/361; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ.. 1/141; VI/536; Bezzâr, III/148; İhn Mende. 1/279. Hadisin senedinde İmam Mâlik'in amcası olarak zikredilen zât, Ebû Süheyl Nâfl' b. Mâlik'tir ve sika biridir. Bk.İbn Hıbbân, Sikât, V/471, Trc.no:5773. Ayrıca İmam Buhârî herhangi bir değerlendirmede bulunmadı. Onun bu yaklaşımı zayıf olmadığının işaretidir. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VTII/86, Trc.no:2276. Babası Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî ise tabiînden olup, bu zât da sikadır. Bk.İbn Hıbbân, Sikât, V/383, Trc.no:53I0.
[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/75-77.
[29] Sened:
Sahih: Müsned Rno:19926- Benzer rivayet için bk.V/3, H.no: 19907; V/4, H.no: 19920; s.351 H ".^ no:19896; Ma'mer b. Râşid, XI/130. H.no:20115; İbnü'l-Mübârek, ZüArf, H-no-'^g10/9,87' lVé™"" Zekât']' H-no:2434; 73, H.no:2566; es-Sünenü'l-kübrâ.. 11/43, 969 To36- R ^;fi6dn' I/189' H.no: 160; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XIX/407 426, H.no: Rûvânî bü'l-îmân, Vl1/40, H.no:9376; Mervezî, 7o'zîm, 1/410, Il.no:402;Rüyani, Müsned, II/111-112, H.no:917-918.
[30] Bu söz, sahabenin güzel sözlerinden birisidir ve bu hadislerde sahabenin teslimiyet izleri görülmektedir:
• 'Şu anda Allah ve Rasûlünün öğretecekleri dışındakilere aklı ermeyen bir kişi olarak buraya geldim.'
• 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.'
• 'Annem babam sana feda olsun, ey Allah'ın Rasûlü!'
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/77-78.
[32] Sened:
Hasen: Müsned, IV/1İ-12, H.no:16138; Heysemî, senedinde Süleyman b. Musa'nın U tuğunu, bu zâtın ise İbn Maîn ve Ebû Hatim tarafından sika, diğerleri tarafından da ?W sayıldığını ifâde etti. Bk.Mecma', 1/53-54; Îbnü'l-Mübârek, Zühd, s.31, .no:12l;Taberânî, Müsnedü'i-Şâmiyyîn, 1/346, 602.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/78-80.
[34] Nasr, 110/1-3.
[35] Geniş bilgi için bk. İbn Kesir, es-Siretü'n-Nebeviyye, 11/299-348.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/80.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, 1/228, H.no:2020. Benzer rivayet için bk.I/361, H.no:3406-3407. Hadisin içki çeşitlerinin yasaklanışı ile İlgili bölümüyle ilgili rivayetler için bk.Müsned, 1/27, H.no:185; '«, H.no:260; 1/50, H.no:360 (Bu rivayet aynı zamanda İbn Ömer'den - Radıyallahii anhae şahittir); 1/83, H.no:634 (Bu rivayet de aynı zamanda Hz.AIi'den - Radıyallahü anh -Şahittir); 1/228, H.no:2009; 1/229, H.no:2028; 1/274, H.no:2476; 1/276, H.no:2499; 1/304, "no:.772; 1/304, H.no:2769; Buharı, îmân, 40; İlim, 25; Mcvâkît, 2; Zekât, 1; Farzu'l-unıus, 2; Meğâzî, 69; Edeb, 98; Haberu'l-vâhid, 5; Tevhîd, 56; Müslim, îmân, 23-25; ırmızı, imân, 5, H.no:2614; EbÛ Dâvûd._ Eşribe, 7, H.no:3692; Nesâî, îmân, 25, H.no:5028: -^utenü'l-kübrâ, IH/235, H.no:5202; İbn Ebt Şeybe, VI/413, H.no: 32499; Taberânî, el- «cemu'l-kebîr, XII/224, H.no:12954; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/60, H.no:4328; İbn "ende, 1/387, H.no:223.
[38] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/185.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/81-82.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, VI/383, H.no: 27031-27032. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/209, H.no: 473. Ahmed b. Hanbef bu hadise, veda haccından hemen önce Müslüman oian ve Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) sonra vefat eden "İbnü'l-Münteflk el-Kaysî'nin (RadıyaUahü anh) hadisi" başlığı altında Müsncd'de yer vermiştir. Hadis "müphem sahâbilcr" başlığı altında Muğîre b. Abdullah'ın babası Abdullah el-YeşküiTden nakli ile tekrar edilmiş, soruyu soran şahsın ismi belirtilmemiştir (Hadis için bk.Müsned, V/372-373, H.no:23057). Müsned'in "Abdullah el-Yeşküri'nin bir adamdan O'nun da Hz. Peygambcr'den (Sallailahü aleyhi ve sellem)" adlı bir başka başlığı altında hadis tekrar edilmiştir. (Bk.Afiw«erf, III/472-473, H.no:l 5826-15828.)
Yine benzeri bir hadis, "müphem râvîler" başlığı altında yer alması gerekirken, sebebini anlamadığımız bir şekilde "Dırâr b. el-Ezver'in (Radıyallahü anh) hadisleri" arasına eklenmiştir. (Hadis için bk.Müsned, IV/76-77, H.no:16651 (Âmir Hasan Sabri bu hadisin isnadının zayıf olduğunu söyler. Bk. Zevâidu Abdillah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned, H.no:l. Mıığire b. Da'd b. cl-Ahram hakkında îbn Ebî Hatim sükût eder; İbn Hıbbân İse Sikal'ta zikreder. Bk.el-Cerh, VIII/223; Sikât. VII/463. Heysemî de Taberânî ve Abdullah b. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğini belirtir. Bk.Mecma', 1/43); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/211, H.no: 476). Ancak bu rivayette Muğîre'nin babası Sa'd b. el-Ahram (Rabîa) olarak zikredilmiş ve burada "Muğire babasından veya amcasından nakletti" şeklinde râvî Şu'be'nin şekkİ bulunmaktadır. Üstelik bu rivayette Hz.Peygamber'e (Sallailahü aleyhi ve sellem) soru soran baba (Sa'd b. el-Ahram (Rabîa)) veya amca (Abdullah b. el-Ahram (Rabîa))'dır. (Abdullah b. Sa'd b. el-Ahram'dan sadece Muğîre'nin babası Abdullah b. Sa'd rivayette bulunmuştur. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, ITI/171, Trc.no:2809). İbnü'l-Esîr. Sa'd b. el-Ahram el-Yeşkürî'nin sahabe olup olmadığında ihtilafın bulunduğunu açıklamıştır. Bk.Üsdü'l-ğâbe, 11/417, Trc.no: 1962. (Abdullah b. Sa'd b. el-Ahram Ebü'l-Muğîreel-Yeşkürî için de Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, TII/397, Trc.no:3207). İbn Hacer el-Askalânî Buhârî'deki hadisin şerhinde Muğîre b. (Abdullah b.) Sa'd b. el-Ahram'ın babasından naklinin yanlış olduğunu belirtmiş, doğrusunun Muğîre b. Abdullah el-Yeşkürî'nin babasından nakü olduğunu ifade etmiştir. (Bk.Feîhu 'l-Bârî, III/337).
Bu konuda sahâbi olduğu ihtilaflı olan bir isim daha zikredilmektedir (Abdullah b. el-Müntefik e!-Yeşkürî: Kendisinden sadece oğlu Abdullah rivayet etti.) İbnü'l-Esîr, bu isimlerin her birinin aynı şahıs olma ihtimâlinin bulunduğunu belirtir. (Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 111/398, Trc.no:3209)
Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned,V/4\7, H.no:23429; V/418, H.no:23440; Bahân, Zekât, 1; Edeb, 10; Müslim, îmân, 12-14; Nesâi, Salât, 10, H.no:466; Ebû Avâne, 1/16, H.no:3. Bu hadisin Yen'akİd b. Yezid'dcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kehîr, XIX/440. H.no: 1069; (bu iki rivayette de soruyu soran şahsın İsmi belli değildir.) Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müsned, 11/342-343, H.no:8496. Ahmed Muhammed Şâkir burada ismi belirtilmeyen soru sahibinin İbnü'l-Müntefık olduğunu ifade etti. (Bk.Müsned, VIIT/336 -tahkikinde-) Buharı, Zekât. 1; Müslim, îmân, 12. Bu hadisi 19/61. hadisle karşılaştırınız. Cerîr b. Abdullah el-Becelî de Hz. Peygamber'e (Sallailahü aleyhi ve sellem) bİatta bir şart koşmasını İstemiş, O (Sallailahü aleyhi ve sellem) da benzer bir şart koşmuştur. Bk.Müsned, IV/357, H.no: 19054; IV/363,H.no: 19116.
Heysemî, İbnü'l-Müntefik el-Kays'den (RadıyaUahü anh) gelen rivayetin senedinde Abdullah b. Ebî Akıl el-Yeşkürî'nin bulunduğunu ve bu zatın kendisinden sadece oğlu Muğîre'nin nakillerde bulunduğunu ifade etti. (Bk. Mecma', 1/43) Muğîre b. Abdullah el-Yeşkürî ise sikadır. Müslim'in Sahih'inde hadisleri vardır. Ayrıca Heysemî, Muğîre b. Sa'd'ın baba veya amcasından rivayetinin Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın ziyâdesi olduğunu belirtti. (Bk.Mecma', T/43).
Müzdelifc ve Arafat arasında iken benzer bir sorunun Sahr b. el-Ka'kâ' el-Bâhilî (Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü 'l-ğâbe, 111/13, Trc.no:2492) tarafından sorulduğu da rivayet edilmiştir. Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/27, H.no: 7284; Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâd ve 7-mesânî, 11/458, H.no: 1259. İbn Hacer bu hadisin isnadının hasen olduğunu ifade etti. Bk.Fethu'l-Bârî, III/337. Heysemî ise bu hadisi Süveyd

b. Huceyrin dayısından naklettiğini soruyu soranın ise dayısı (Sahr b. el-Ka'kâ' el-Bâhilî) olduğunu, senedinde bulunan Kuzâa b. Süveyd'in İbn Main ve diğer münekkidlerce sika, Buhârî gibi âlimlercc de zayıf savıldıSmı belirtti. Bk.Mecma; 1/44-45.

[40] Muhammed b. Cuhâde rivayete şöyle devam etti;

[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/82-86.

[42] Sened:

Sahih: Müsned, IV/114, H.no:16964; Benzer rivayet için bk.IV/385, H.no:19328. İbn Mâce, Cihad, 15, H.no:2794; İbn Htbbân, 1/377, H.no:16Û; Ma'mer b. Râşid, XI/127, 190-191; Abdurrezzâk, Musannef, III112, H.no:4843; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/56, H.no:22; VI /242, H.no:8014; Kitâbü'z-Zühdü'l-kebîr, U/274, H.no:706; Mervezi, Ta'zîm, 1/401, H.no:392; H/604, 607, H.no:644, 647; Müsnedü'l-Hâris, 1/158, H.no:13; Abd b, Hutneyd, 1/124, H.no:300-301; İbn Ebî Âsim, Kitâbüz-Zühd, 604. Heysemî, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu, zayıflığına rağmen sika sayıldığını ifade etti. Bk.Mecma\ 1/54, 61. Heysemî'nin belirttiği bu durum Şehr'in de yer aldığı mükerrer rivayetlerden biri içindir. Bennâ'nın tercih ettiği bu senedde Şehr yoktur. (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 14/14. hadisin tahricine bk.)

Amr b. Abese (RadıyaUahü anh), İbn Mâce'deki rivayette (Cihâd, 15, H.no:2794) Cihâdla ilgili soruyu kendisinin sorduğunu ifade etmektedir. Bûsirî ise Zevâidinde İbn Mâce'nin senedinde yer alan Muhammed b. Zekvân'm zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylüyor. Hâlbuki senedinde Şehr b. Havşeb bulunmaktadır. Buradan hareketle şöyle bir sonuca varılabilir. Bûsirî'ye göre, Şehr zayıf değildir.

Câbir'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.Müsned, III/300, H.no:i4144; Müsned, m/302, H.no:14167; Müslim, Müsâfirûn, 164-165. Abdullah b. Hubşî el-Has'amî'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bkMiisned, ITT/411-412, H.no:15337; Ebû Dâvûd, Vitir, 12, Rno:1449; Nesâî, Zekât, 49, H.no:2524; Dârimî, Salât, 135, H.no:1431; Beyhakî' e*-Sünenü'l-kübrâ, VI/81, IX/272, X/273.

[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/86-88.

[44] Sened:

Sahih: Müsned, V/368-369, H.no:23021; îbn Ebî Şeybe, V/242, H.no:25672; Buhâri, el-Edebü l-müfred, s.372, H.no:1084; Ebû Dâvûd, Edeb, 127, H.no:5177; Beyhakî, es-Sünenü V-kübrâ, VIII/340; Heysemî, ricalinin sika imamlardan oluştuğunu ifade etti. Bk. Mecma\ 1/42-43.

[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/88-89.

[46] Sened:

Hasen: Müsned, IV/359, H.no:19076; Benzer rivayetler için bk. IV/357, H.no: 19059; IV/362. H.no:19llO; Tayâlisî, 11/54-55, H.no:704 (muhtasar olarak): İbn Ebî Şeyhe, 111/13, H.no: 11628; Humeydi, 11/353. H.no:808: İbn Mâce, Cenâiz, 39, H.no:1555; Mervezî, Ta'zîm, 1/412-415, H.no:406; Tabcrânî, el-Mu'cemü'l-kebir, 11/317-320, H.no: 2319-2329: Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/54-55. H.no:4318; Heysemî, senedinde Ebû Cenâb'ın tedlis ve an'ane yaptığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/41-42. İbn Haccr, senedde yer alan Zâzân Ebû Ömer el-Kindî'nin saduk olduğunu ve irsal yaptığını, ayni zamanda Şîiiiğinin bulunduğunu ifâde etti. Bk. Takrîb. Trc.no:1976. Zehebî ise, sika olduğunu söyledi. Bk.Kâşif, Trc.no:i603. Bennâ, hadisi Hatîb el-Bağdâdî'nin Câbtr'den (Radıyailahü anlı) rivayet ettiğini (Bk.II/340-341, Trc.no:845 -Muhammcd b. Abdülmelik'in terccme-i hâlinde-), ayrıca İbn Ebi Hatim'in Tefsirinde, Hâkim et-Tirmizfnin Nevâdiru'l-ısû\'ünde (Bk.IV/209) İbn Abbas'tan (Radıyailahü anhümâ) nakledildiğini, senedi verilen bu hadiste tedlis bulunduğu için Nesâî ve Dârekutnî tarafından da zayıf sayıldığını belirtti. Uk.Bülûğu'l-emânî, 1/17. Hadis İçin şu eserlere de bakılabilir: Suyûtî, Esbâbü vürûdi'l-hadis, I/î 13-115, no.60; İbrahim el-Huseynî, el-Beyan ve 't-ta 'rif, 11/182; Hadisin şâhidleri için bk. Buhârî, Cihâd, 13 (Berâ'dan -Radıyailahü anh- nakledildi); Müslim, İmâra, 144; Tirmizî, Cenâiz, 53, H.no:1045 (Sadece kahirle ilgili bölümü İbn Abbas'tan (Radıyailahü anhümâ) rivayet edildi), özet olarak şu söylenebilir: Müsned'dc zikredilen hadis, bu senedi ile zayıftır. Ancak, kaynaklarına işaret ettiğimiz şâhidler, hadisi kuvvetlendirmektedir.

[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/89-93.

[48] İbn Hacer,- Fethu'1-Bârî, III/213; Nevevî, Şerhı Sahihi Müslim, VII/34" Azimâbâdî, Avnü 7- Ma 'bûd, VIII/286-287.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/93.

[49] Sened:

Sahih: Müsned H/342-343, H.no:8496; Buharı, Zekât, I; Müslim, îmân, 15; İbn Huzeyme, IV/12; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, IV/83, H.no:7029. Ahmed Muhammed Şâkir. bedevinin Ibnü'l-Müntefik olduğunu söyledi. Bk.VIII/336 (tahkiki). Bu rivayeti 15/57.hadis ile karşılaştırınız. Benzer bir rivayet Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (Radıyaiiahu anh) rivayet edilmiştir. Bk. Müslim, îmân, 12-14. Câbir'den (Radıyallahü anh) gelen bir rivayette ise, soru soran şahıs Nu'mânb. Kavkâl'dır (Radıyallahü anh). Bk. Müslim, îmân, 16-18.

[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/93-94.

[51] Sened:

Sahih: Müsned, 11/92-93, H.no:5672; Benzer rivayetler için bk.II/143, H.no:6301; 11/26, H.no:4798; 11/120, H.no:60I5; îmân, 1; Müslim, îmân, 22; 7>mfef, îmân. 3. H.no:2609; Nesâî, îmân, 13, H.no:4998; es-Sünenü'l-kübrâ, VI/531, H.no:11732; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/309, H.no:13203: XII/4I2, H.no:13518; el-Mu'cemü'l-evsat, III/442, H.no:2951; VII/273-274, H.no:6529; VI1/146, H.no:6260 (Bu eserdeki rivayetlerin hepsi de ibn Ömer'den -Radıyallahü anhümâ- naklediidi); ibn Hıbbân, 1/188, H.no: 158; IV/294, H.no: 1443 (İbn Ömer'den -Radıyallahü anhümâ- rivayet edildi): İbn Huzeyme, 1/159, H.no:308-309, IH/187, H.no: 1880; Ebû Nuaym, Mtistahrec, T/109-110, H.no:98-102: Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, 1/358, H.no:1561; IV/81, H.no:7013; IV/199, 7680; Şuabü'l-îmân, III/288, 428, H.no:3567, 3972; Humeydi, 11/308, H.no:703; Ebû Ya'lâ, X/164, H.no:5788; Abd b. Humeyd, 1/261. H.no:823. Heysemî, Ebü'l-Esved ve Bereke b. Ya'lâ et-Temîmî'yi tanımadığını belirtti. Bk.Mectna', VI1/44. Ancak İsmi verilen râvîler Ebü'l-Esved değil, Ebû Süveyd; diğeri de et-Temîmî değil, et-Teymî'dir. Sehven veya hatâen böyle yazılmış olabilir.

[52] Kelimenin lafız anlamı; ',..helal saydın,7 şeklindedir. Ancak anlaşılması için Türkçeye, '...cesaretinde bulundun,' olarak terceme edildi.

[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/94-95.

[54] Sened:

Sahih: Müsned, lV/363-364, Hjio:19117; Benzer rivayet için bk.IV/364, H.no:19123. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 11/326-327, H.no:2363-2368; el-Mu 'cemü 's-sağir, It/60, H.no:782; Ebû Ya'lâ, XIII/489, 496, H.no:7502, 7507; İbn Abbas'tan (RadıyaUaim anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/I74, H.no: 12800. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin de bu hadisi rivayet ettiğini vurgulayan Hcysemî, Ahmed b. Hanbel'in senedinin sahih olduğunu açıkladı. Bk. Mecma', 1/47.

[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/96.

[56] Sened:

Sahih: Müsned, IV/200-201, H.no:I7717. Münzirî, hadisin Ziyâd b. Nuaym el-Hadramî tarafından mürsel olarak rivayet edildiğini, senedinde ise İbn Lehîa'nın bulunduğunu, ayrıca hadisin Umara b. Hazm (Radıyctîîahü anh) tarafından da merfû olarak naklediidiğini belirtti. Bk.Terğîb, 1/216, 308, H.no:822, 1139. Burada şunu eklemekte fayda var: Münzirî, Ziyâd'i ya sahâbî olarak görmüyor ya da bunun sahâbî mürseli olduğunu kastediyor. Heysemî, hadisin Taberânî'nin el-Mu 'cemü 'l-kebîr'inde de rivayet olunduğuna ve Ahmed b. Hanbel'in isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/47.

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadramî el-Mısrî hakkında İbn Hacer, "Sadûktur. Kitapları yandıktan sonra ihtitât etti. İbnü'l-Mübârek ve İbnü'l-Vehb'in kendisinden rivayetleri daha doğrudur. Müslim'in ricalinden biridir," der. Bk. Takrîb, Trc. no.3563. Zehebî ise zayıf sayıldığını İfade eder ve Ebû Dâvûd kanalıyla Ahmed b. Hanbel'in bu zât hakkında şöyle dediğini nakleder: "Çok hadis rivayet etmiştir, zabt ve itkânında Mısır'da O'nun gibi kim vardır?" Bk.Kâsif, Trc. no.2934. Kâşifin haşiyesinde Ebü'1-Vefâ: "İhtilât tarihinin h. 169 veya 170 yılları olduğu için bu tarihten önceki rivayetleri makbuldür. Sonrakiler merdûd ve zayıftır'der. Buna göre, h. 174 yılında vefat eden İbn Lehîa'nın 4-5 yıllık dönemdeki rivayetlerinin iyi bir tetkik ve araştırmaya tabî tutulması gerekliliği kanaatine varılabilir. İhtilâfından önce kendisinden hadis nakleden râvîler şunlardır: Evzaî, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Amr b. el-Hâris... Bu râvîler İbn Lehîa'nın kitapları yanmadan yani ihtilâtmdan önce vefat eden kişilerdir. Yine Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî ve Abdullah b. Yezîd el-Mukrî ise ihtilâtmdan sonra İbn Lehîa'dan nakilde bulunmadılar. Rivayetlerine son verenler arasında Kuteybe b. Said, Velid

b. Mezîd el-Beyrûtî ve Abdurrahman cl-Mehdî de sayılabilir. Bk.îbn Hacer, Lisânü 'İ-Mîzan, I/10.

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/96-97.

[58] sened:

Sahih: Müsne'd, 1/97, H.no:758; Benzer rivayeti için bk.I/133, H.no:l 112 (Bu rivayette Hz Ali »e Kıb parasında müphem bir râvî bulunmaktadır). Abdullah b. Ahmed, es-Sünne. 11/390. no:845; Tirmizî, müphem râvî bulunmayan rivayeti tercih etti. BkSünen Kader 10 H.no:2145; ibn Mâce, Mukaddime, 10, H.no:81; İbn Hıbbân, 1/201-202 H nol78 (Heysemî' Mevarıd, 1/125, H.no:23); Ebû Ya'lâ, 1/290, 438, H.no:352, 583; Hâkim Müstedrek 1/8?' "-no:90, 92; Makdisî, Muhtara, 11/64-66, H.no:440-444; Bezzâr, III/1I6 H no-904- Abd b tiumeyd, 1/54, H.no:75; Lâlkâî, Vtikâdü ehli's-sünne, IV/620, H.norl 105; İbn Ebî Âsim, es-y£me> II/43°- H.no:887; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğu 1-emânî, 1/80.

[59] Lafız mânası, 'hak //e,'dir.

[60] (Hz. Alî'den (Radıyallahü anh) gelen diğer rivayet;) Rasûluliah (Sallallahii aleyhi ve sellem) şöyle dedi: " Bir kişi şu dört şeyi kabul etmedikçe iman etmiş olmaz; Allah'a ve beni gerçeklerle gönderenin Allah olduğuna iman etmesi, ölümden sonraki dirilişe, ayrıca hayır ve şer yönleriyle Kadere İnanması gerekir. "

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/97-98.

[61] Sened:

Sahih: Müsn'ed, V/224, H.no:21849. Taberânî, el-Mıı'cemül-kebîr, 11/44, H.no:I233-1234; Hâkim, Müstedrek, IT/89, H.no:242I; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX/20; Suabü'l-îmân, III/187, 3296; Mervezî, Ta'zîm, 1/440, H.no:451; İbn Asâkîr, Târîhu Dımask X/309. Heysemî "Ahmed b. Hanbcl'in râvîleri sika kabul edilen kimselerdir," dedi. Bk. Mecma', 1/42.

[62] Lafız manası niçin' dir. Anlaşılması için 'nasıl' şeklinde terceme edildi.

[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/98-99.

[64] sened:

Sahih: Müsned, 1/233, H.no:2071. Buhârî, Zekât, 1, 41, 63; Mezâlim, 9; Meğâzî, 61, Tevhîd, 1; Müslim, îmân, 29; Ebû Dâvûd, Zekât, 5, H.no: 1584; Tirmizi, Zekât, 6, H.no: 625; Nesâî, Zekât, 46, H.no: 2520; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/30, H.no:2301; İbn Mâce, Zekât, 1. H.no:1783; Dârimî, Zekât, 1, H.no: 1622; 9, H.no:1638; Abdürrezzâk, Musannef, V/215-216, H.no:9420; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/426, H.no:12207; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/96* H.no:7068; VII/7, H.no:12907, 12915; Şuabü'l-îmân, I/I01, H.no:88; IH/185, 186, H.no:3292; İbn Ebî Şeybe, 11/353, H.no:983I; 11/362, H.no:9918; Dârekutnî, Sünen, 11/135-136, H.no:4; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/114, H.no:110; İbn Htbbân,\W26S, H.no"5058- İbn Huzeyme, IV/23, 58. H.no:2275, 2346; İbn

Mende, îmân, 1/252-253, H.no-'l 16-117- Adenî I/I41,H.no:76.
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/99-100.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100.
[67] Sened:
Sahih: Müsmd, 11/379, H.no:8910; Benzer rivayet için bk. 11/445, H.no:9709-97I0; Buhân, îmân, 3; Müslim, îmân, 38, 57; Tirmizî, îmân, 6, H.no:2614 (hasen-sahİh); Nesâî, îmân, 16, H.no: 5001-5003; Ebû Bâvûd, Sünnet, 15, H.no:4676; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:57. Bir sonraki (27/69.) hadise bk.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100.
[69] Sened:
Sahih: Müsned, 11/414, H.no:9332; A/a'mer b. Râşid, XI/126-127, H.no:20105; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/375; Buharı, îmân, 3; el-Edebü 'l-müfred, s.209, H.no:598; Müslim, îmân, 38, 57; Tirmizî, îmân, 6, H.no:2614; Mwâ?, îmân, 16, H.no: 5001-5003; Ebû Dâvûd, Sünnet, 15, H.no:4676; îbn Mâce, Mukaddime, 9, H.no:57; îbn Htbbân, 1/192-193, 202, 207, H.no:166-167, 181, 191; îbn Ebl Şeybe, V/212, 305, H.no:25339, 26343; VI/169, H.no:30416; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/127, H.no: 147; Taberânî, el-Mu'cemü'1-evsat, V/359, H.no: 4709; VI1/484, H.no:6958; IX/462, H.no:8999; Beyhakî, Şuabü'-îmân, 1/33, H.no:2; i'tikâd, 1/177; Hallâl, es-Sünne, III/586; İbn Mende, îmân, 1/297, H.no:147.
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/100-101.
[71] Beyhakî'nin söz konusu eseri, bu konuda hazırlanan en hacimli hadis kitabıdır. Kendisi burada hadisleri senedleriyle rivayet etmiştir ki bu da kitabin bir başka orijinal tarafıdır. Beyhakî, eserinde imanın bölümlerini 7 cilde yayarak 77 kısımda incelemiştir, bu kıymetli eserin de mutlaka Türkçeye terceme edilmesi gerekir.
Ayrıca Abdülcelil b. Musa el-Kasrî'nin (v.608/1211) Şuabü 'l-îman isimli iki ciltlik eseri de bu konuda muhtasar bir çalışmadır.
[72] Beyhakî, Şuabu 'l-îman, 1/35-36.
[73] Örnekler için bk.
• Ey İman edenler... / eğer mü'minseniz... / iman edenler...
• Sizden birisi iman etmiş olmaz, tâ ki... / kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa.../ imandandır... /... imanın yansıdır /... bizden değildir...
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/101-103.
[75] Sened:
Hasen: Müsned, IV/182-183, H.no:17566, 17568; Tirmizî, Edeb, 76, H.no: 2859 (garib); Hâkim, Müstedrek, 1/144, H.no:245; Râmehırmuzî, Emsâîü'l-hadîs, 1/14, H.no:3; Beyhakî, Şuabii'l-îmân, V/445, H.no:7216; İbn Ebî Âsim, es-Sünne, 1/14, H.no:18; Mervezî, 1/11, H.no:!6; DeySemî. Firdevs, 11/429, H.no:3885. Münzirî, hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) rivayet olunduğunu belirterek Rezîn'e nisbet ettikten sonra Ahmed ve Bezzâr tarafından da hasen bir ynila nakledildiğini söyledi. Bk. Terğîb, fîl/171, H.no:3537- Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğı'î-emâni, 1/84. Hadisin senedinde yer alan Hasan b. Sevvâr için İbn Hacer "saduk" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no:I247. Aynı şekilde Muâviye b. Sâiih için de "sadûk" tabirini kullanır. Bk. Takrîb, Trc.no:6763.
[76] (Nevvas'tan -Radıyaliahü anh- bir başka rivayet;) Rasûluüah (Sallallahü aleyhi ve selkm) bana şöyle dedi: "Allah 'doğru yolun1 anlaşılması için bir misal verir, (bu misalde) yolun iki yanı duvarlarla kaplıdır, duvarlarda açık kapılar ve kapıların üzerinde perdeler bulunmaktadır. Yolun başında bir daveîçi (bu yola) çağırır, yolun ortasındaki bir başka davetçi de (yolda yürümeye) çağırır. Allah sizi cennete çağırır ve dilediğini doğru yola iletir. (Dikkat edin!) Yokm ikt tarafındaki duvarlar Allah'ın hududları/sınırlarıdır, Allah'ın perdeleri açılmadıkça sınırlarından çıkılmaz. Yolun içindeki davetçi de Allah'ın !ıer Müslümanm kalbine yerleştirdiği nasihatçı (imandır)."
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/103-105.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/105.
[78] Sened:
Sahih: Müsned, III/413,' H.no:15354; İkinci rivayet için bk. 111/413, H.no:15355-15357; Ma'mer b. Râşid, XI/128, H.no:20111; Müslim, İmân, 62; Tirmizî, Zühd, 61, H.no: 2410 (hasen-sahih); İbn Mâce, Fiten, 12, H.no:3972; Dârimî, Rikâk, 4, H.no:2713-2714; Taberânî, el-Mıt'cemü't-kebîr, VII/69, H.no:6396, 6397; İbn Hıbbân, 11/146, H.no:938; VI1/482-483, H.no:5668-5670, 5672; Hâkim, Müstedrek, İV/349, H.no:7874; İbn Mende, 1/287, H.no:141. 156.
[79] (Bir rivayette: Senden sonra)
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/106.
[81] Sened:
Hasen: Müsned, 1/387, H.no:3672. Bezzâr, V/392, H.no:2Ü26; Taberânî, el-Mu'cemül-kebîı; X/227, H.no:10553; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, İV/396, H.no:5524; Adenî, İmân., 1/127, H.no:64: Mervezî, Ta 'zîm, 11/591; Münzirî bu hadisin bir kısım âlimler tarafından hasen kabul edildiğini ifade etti. Bk.Terğîb, 11/347, H.no:2671; Heysem! hadisin Bezzâr tarafından rivayet edildiğini ve mechûl râvîlerin bulunduğunu belirtti. Bk.Mecma\ X/292. Eserinin bir başka yerinde ise râvî!erinin bir kısmının "mestur" olduğunu söylemiş, "ama yine de sikadırlar" dedi. Bk.Mecma ', 1/53. Ahmed Muhammcd Şâkir ise İbn Hacef in Mecmaıt 'z-zevâid'in elinde bulunan bir nüshasına kendi el yazısıya -"Râvilerînin hepsi ma'rûftur," kaydını düştüğünü ifade etti. Bk. Müsned, 111/539 (tahkiki).
RâvîlerİndenSabbâh b. Muhammed b. Ebî Hâzini ei-Beceiî cl-Ahmcsî hakkında İbn Hıbbân "Sika râvîlerin adını kullanarak mevzû haber nakledenlerden biridir" ifadesini kullanarak çok zayıf saydı. Zehebî ise, İbn Mes'ûd'un (Radıyullahü anh) sözlerinden sadece ikisini merfû yaptığını söyledi. (Bk.Zehebh Mizânî'l-i'tidâL III/420. Trc.no:3853) Ahmed Muhammed Şâkir ise bu görüşün çok aşırı olduğunu belirtti. Bk. Müsned, III/538 (tahkiki). Ukaylî bu zât hakkında "Hadis rivayetinde hata eder ve mevkuf haberleri merfû yapardı," dedi (Bk. Duafâ, 11/213, Trc.no:750. Bk. Müsned, 1/387, H.no:3671-3672 (tahkiki). Buhârî, Mürre'den hadis naklettiğini ifâde ederek burada metni zikredilen hadisi örnek olarak verdi. Ohimlu veya olumsuz herhangi bir tenkide tabî tutmadı. Bk. et-Târîhu'l-kebit; IV/313, Trc.no:2957; Aynı şekilde Râzî (Bk.el-Cerhu ve't-ta'diL IV/441, Trc.no: 1937). İbn Hacer (Bk.Lisânü'l-mîzân, VI1/247, Trc.no:3337) ve Zehebî de bir yorumda bulunmadı. (Bk.Kâşif, Trc.no:2369). Zehebî, Muğnî isimli eserinde Ahmed el-Icli'nhı bu zât hakkında sika dediğini nakletti. Bk.el-Mıtğni fi 'd-duafâ, s.306, Trc.no:2858.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/107-108.
[83] Sened:
Hasen: Müsned, V/247, H.no:22029, 22031. Taberânî. el-Mu'cemû'l-kebîr, XX/191, H.no:425-426; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, f/415, H.no:578. Heysemî "Birinci rivayette RİşdinB. Sa'd var , ikincisinde ise İbn Lehîa var. Her ikisi de zayıftır." dedi. Bk. Mecmu', 1/61, 89; Heysemî, eserinin bir başka yerinde ise, "bu râvî ile delîî getirilip getirilmeyeceğinde ihtilaf bulunmaktadır." dedi. Bk.Mecma\ 1/121,1/202; Şehrin babass Muâz b. Enes'tir. O da Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anhümâ) rivayet etti.
Heysemî'nin Rişdin b. Sa'd için "zayıftır" dediği yerler için bk. Mecma', 1/60, 89, 214, 265; V/294, 295, 328; VI/13; VI/319; VII/52, 78; VIII/46, 81; IX/79; Heysemî, eserinin bazı yerlerinde ise "seyyiü'1-hıfz (hafizası kötü)" (1/266); "kendisiyle delil getirilip getirilmemesi hususunda ihtilaf vardır" (IX/70); "ekseriyet zayıflığına hükmetti" (1/58, 209; VIII/223); "münkeru'i-hadis" (1/119); "cumhur, zayıflığı üzerinde görüş beyan etti; ancak sika sayan da olmuştur" (1/160); "Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel sika; diğerleri zayıf saymıştır" (1/242; V/274); "Heysem b. Hârice sika saydı; Ahmed b. Hanbel ise "rikâk/zühd hadislerinde herhangi bir beis yoktur" dedi; fakat cumhur zayıf saydı" (11/74; V/118); "rikâk/zühd had işlerindeki rivayetleri hasendir"(X/31) "zayıftır, ancak amellerin faziletleri (rikâk/zühd hadisleri) ile ilgili rivayetleri kabul edilir" (X/123. 156); "hakkında tenkit var; ancak bazıları sika saymalardır" (11/24; IH/172, 239); "hakkında tenkit var" (11/301; 111/20); "baskın olan görüşe göre zayıftır" (VI1/203); "sika sayıldığı hâlde zayıftır" (İV/166, 300; V/25, 58, 101, 162: VI1/145); "zayıftır, mütâbaatlarla kuvvet kazanır" (V/290); "sika sayılmıştır" (IX/136) gibi ifâdelerle Rişdin'i tanıtır.
Bûsirî de Rişdin'in zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/60, 67, 76 (zayıflığına rağmen hakkında ihtilaf edildi); Bûsirî, Rişdin'i zayıf sayan âlimlerin isimlerini de verirîbn Maîn, Ebû Hatim er-Râzî, Ebû Zür'a, Ncsaî, İbn Hibbân, Cüzcânî, İbn Yûnus, İbn Sa'd, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve diğerleri. İbnü'l-Cevzî ise Rişdin'in neslinin de zayıflıkla temayüz ettiğini söyler: Oğlu Haccâc, lorunu Muhammed b. Haccâc, torunun oğlu Ahmed b. Muhammed...Bk. Bûsirî Misbâhu'z-zücâce, III/124; İbnü'l-Ccvzî, el-llelü'l-mütenâhiye, 1/115, 354; 11/653, 939; İbn Ebî Hatim er-Râzî, I/el, 1/44; İbnü'l-Cevzî, Ahmed b. Hanbel ve Fellâs'ın da bu zâtı zayıf saydığını ekler. Bk. el-llelü'l-mütenâhiye, 1/53-354; Fakat, Ahmed b. Hanbel kendi eserinde sika olduğunu vurgular. Bk. el-Ilel ve Ma 'rifelü 'r-ricâl, 11/479, Trc.no:3145;
İbn Hacer, Rişdin'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakieder. İbn Yûnus'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın "zayıftır" dediğini naklederek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no: 1575. Tirmizî, âlimlerin bu zatı, hafizasından dolayı zayıf saydığını söyler. Bk.Tirmizî, Cum'a, 17, H.no:5I3; Taharet, 40, H.no:54. (Ahmed Muhammed Şâkir ise Tirmizî'nin bu hadisinin haşiyesinde, zayıflığının tartışılabileceğini ifade etti.) Tirmizî'nin Sünen'iade bu zâtı zayıf saydığı hadisler için bk.Sıfatü cehennem, 4, H.no:2581, 2584; 10, H.no:2599: Kıraat. 1, H.no:2930; Tirmizî, Rişdın b. Sa'd'ın yer aldığı bir hadis için de "hasen-garib" hükmünü verir. Bk.Birr, 31, II.no: 1949; Tefsîr, 9/9, H.no:3093. Bir hadiste ise sadece "hasen" hükmünü verir: Deavât, 64, H.no:3476. Senedde yer aldığı hâlde herhangi bir hüküm vermediği de ofur. Bk.Kader, 16, H.no:2153. Yahut "garib" demekle yetinir. Bk.Fiten, 79, H.no:2269; Sıfatü'l-cenne, 8, H.no:2540; 23, H.no:2562; Tefsîr, 56/3, H.no:3294; 70/1, H.no:3322 (Fakat bu rivayet Sifatü cehennem, 4, H.no:2581 ile ayni olduğu hâlde orada zayıf olduğunu söylemişti.)
Zebbân b. Fâid el-Misri cl-Habrânî'nin (v. 155/772) Tirmizî bir, Ebû Dâvûd üç, îbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise otuz beş rivayetini nakleder. Çoğunu da bu scncdlc nakleder. Tirmizî herhangi bîr tenkitte bulunmamıştır. İbn Mâce'nin Zevâidf inde Bûsirî İbn Lehia ve hocası Zebbân b. Fâid'i zayıf sayar. Bk. İbn Mâce, Cihâd, 24, H.no:2824; Zehebî ve İbn Hacer: "Faziletli, âbid ve iyi biridir; fakat hadisi zayıftır"derler. Bk.Kâşif, Trc.no: 1610; Takrîb, Trc.no:1985; Ebü'1-Vefâ Hâşiye'sinde: "Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyleyerek, Ahmed b. Hanbcl'in: "hadisleri münkerdir", Ebû Hâtim'in: "sâlihtir" sözierini nakleder." Salih" terimi ta'dil lafızlarından biri olup kişinin sadece din ve takvasının kuvvetli oluşuna işarettir. Zabtının sâlih olmasını ifade etmez. "Hadisi salîhtir" sözü böyle değildir. Hadis birçok âlime göre zayıf kabul edilmektedir. Fakat biz, burada Ahmed b. Hanbel'in kabul ettiği bir râvî olarak bir hüküm vermeye çalıştık. Aslında bu hadisin diğer senedleri dikkate alındığında metni sahihtir.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/108-110.
[85] Sened:
Sahili: Müsned, 1/208, H.no:1778 (Hocası îmanı Şafîî'den naklettiği hadislerden biridir); Benzer rivayet için bk. 1/208, H.no:1779; Müslim. îmân, 56; Tirmizî, İmân. 10, H.no:2623 (hasen-sahih); İbn Hıbbân, 111/101. H.no: 1692; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/126, H.no: 145; Ebû Ya'lâ, XII/50, H.no:6692; Deylemî, Firdevs, 11/243, H.no:3144; Bezzâr, IV/145, H.no:1318; HallâİI. es-Sünne, III/584. H.no:1022. Bu rivayet, Ahmed b. Hanbel'in hocası Şafîî'den aldığı ve naklettiği hadislerden biridir.

[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/110.
[87] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/398, H.no: 19457. 'Hâkim, Müstedr'ek, 1/58, H.no:32; 1/120, H.no:I77: Bezzâr, VIII/72, H.no:3068; Rûyânî, Müsned, 1/378, H.no:579; Abd b. Humeyd. 1/196, H.no:559; Beyhakî, Şuabü'I-îmân, V/372, H.no:6994; Senedinde cl-Muttalib b. Abdullah b. Hantab var. bu zat ise sikadır. Amr b. Ebî Amr, Muttalib'in azadlığıdır. Bu zât da sikadır. Fakat Muttalib'in Ebû Musa'dan (Radıyailaha anh) hadis işitip İşitmediğinde ihtilaf bulunmaktadır. Heysemî, işitmediğini esas alarak hadisin munkatı' olduğu kanaatine varmıştır. Bk. Mectna\ 1/86. İbn Hacer, Muttalib'in "sadûk" olduğunu tedlis ve irsalinin fazlaca olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:6710. Ancak tedlis yapan râvîİeri toplayan hiçbir âlim hatta kendisi de "'Müdellisûri" isimli eserinde bu zâtı tedlise nisbet etmemiştir. Zchebî ise, Ebû Zür'a'nın "sika" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:5483.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/110-111.
[89] Sened:
Hasen: Müsned, III/446, H.no:15636; Bezzâr, IX/272, H.no:3817; Rûyânî, Müsned, U/364, H.no:134I; Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'm zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır," der. Bk. Mecma', V/223-224. İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadistir" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî. Fiten, 7, H.no:2165 (hasen-sahih-garib). Bu hadis "Halifelik ve Emirlik konusunda 120/11009.hadiste tekrar edilecek, ayrıca "zinanın hadleri" konusunda 205/5900.hadiste de tekrar edilecektir.
[90] Lafız anlamı; 'Boynuna sorumluluğu taktıktan sonra"dır. Aıucak Türkçeye, 'Üstüne sorumluluğu aldıktan sonra' şeklinde terceme edildi.
[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/111.
[92] Sened:
Sahih: Müsned, V/251,H.no:22059. Ma'mer b. Râsid, XI/126, H.no:20104; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/117, H.no:7539; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/16, H.no: 3017; /ön Hıbbân, 1/200-201, H.no:176, (Heysemî, Mevârid, 1/207, H.no:103). Hâkim, Müstedrek, 1/58-59, H.no:32-35; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/52, H.no:5746; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/249, H.no:402; Heysemî, Taberânü'nin râvîlerinin sahih ricali olduğunu söyledi. Bk. Mecma', X/294-295. Eserinin bir başka yerinde Yahya b. Ebî Kesîrin sahih ricalinden olduğu hâlde tedlis yaptığını söyledi. Bk. Mecma', 1/86
Son üç hadisin şahitleri:
. a-Sa'd b. Ebî Vakkâs (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Hâkim, Müstedrek, 1/199, H.no:390
b-İbn Ömer (Radıyailahü anhümâ) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Müsned, 1/18, H.no:114; Hâkim, Müstedrek, 1/197-198, H.no:387-388; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/91, H.no:13299; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/388, H.no:9225; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VlII/122-123, H.no:7245; Bezzâr, 1/269-270, H.no:I66-I67; Kudâî, Miisnedü'ş-şihâb, 1/248, H.no:400; Heysemî, Mecma', V/225; ibn Hıbbân, IX/188, H.no:72IO
c-Câbir b. Semüre (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Müsned, 1/26, H.no:l77; İbn Hıbbân, VII/50, H.no:4557; VII/442, H.no:5559; VIII/257, H.no:6693; Hâkim, Müstedrek, 1/58, H.no:32; Makdisî, Muhtara, 1/191-193. H.no:96-98 (isnadı sahih); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/387, H.no:9219-9222; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/393-394 H.no:1680, III/441-442, H.no:2950; el-Mu'cemu s-sağır, 1/158, H.no:245; Tayâlisl, f/34-35, H.no:31; Ebû Ya'lâ, T/131, 133, H.no:141, 143; Muhâmilî, Emâlî, 1/242. H.no:237; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, V/371, H.no:6989
d-Abdullah b. Zübeyr (Radıyallahü anh): (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Ma'mer b. Râşid, XI/341, H.no:20710; Abd b. Humeyd, 1/37, H.no:23; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/388, H.no:9223; Ebû Ya'lâ, 1/179, H.no:201;
e-Âsım b. Zİrr (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Taberânî, el-Mu 'cemü '1-evsat, VI1/249-250, H.no:6479;
f-Ebû Salih (Hz. Ömer'in - Radıyallahü anh - hutbesi): Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/389, H.no:9226
g-Süleyman b. Yesâr (Radıyallahü anh) (Hz. Ömer'in -Radıyallahü anh- hutbesi): Şafîî, Müsned, s.244; Humeydi, 1/19, H.no:32
h-Hz. Âişe (Radıyallahü anhâ) : İbn Ebî Şeyhe, VI/161, H.no:30337,
ı-Hz. Ali (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIH/230, H.no:7470
[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/112-113.
[94] Sened:
Sahih: Müsned, UT/206, H.no:I3080; Benzer rivayetler için bk. III/176, H.no:l2737; III/251, H.no:l3563; III/278, H.no:l3898; III/272, H.no:l3808-I3809; III/289, H.no:l40l5; Buhârî, man 7; Müslim, imân, 71-72: Tinnizl SıfatüM-kıyâme, 59, H.no:2515 (sahih); Nesâî, îmân, ıy, Hno: 5013,5014,- es-Sünenü'l-kübrâ, VI/534, H.no:11747, 11748; İbn Hıbbân, 1/229, "-no:235; Ebû Ya'lâ, V/268, 407, 444, H.no:2887, 3081, 3151; Makdisi, Muhtara, VII/I07, "44i H EbU AVâm" I/41> HiI1O:92; Kudâî' Müsmdü Whâb, 11/63, H.no:888; İbn Mende, I/441, H.no:294.
[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/113.
[96] sened:
Sahih. Müsned, 11/187, H.no:6753; Benzer rivayetler için bk. 11/192, H.no:6806; U/163, HncKÖSlS; 11/159-160, H.no:6487; II/191,H.no: 6792; 11/195, H.no:6835-6837; Buhârl, iman 4; R.kâk, 26; Müslim, iman, 64; Ebû Dâvûd, Cihâd, 2, H.no:248!; İbn Hıhbân, 1/308-™% H.no:399-400; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/I22-123, H.no:3194; Adenî, îmân. 1/140, H.no: 75; Mervezî, Ta'zlmü kadri's-salat, 1/596, H.no:634-635. Tayâlisî, IV/29-30, H.no:2386; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Müsned, 11/379, H.no:8915; Tirmizî, îmân, 12, H.no: 2628 (hascn-sahih); İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/427, H.no:491. Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis Heysemî, bu hadisin diğer isnadında Şehr b. Havşeb bulunduğunu, zayıf olmasına rağmen bu zâtı sika kabul edenlerin varlığını ifade eder. iik.Mecma'. 1/54. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4.hadis.
Soruyu soranın Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyalîahü anlı) olduğunu görmek için şu rivayetlere bakılabilir: Buhârî, îmân, 5; Müslim, îmân, 66; Dârimî, Rikâk, 4, H.no:2715; Nesâî, îman, II, H.no:4996; es-Sünenül-kübrâ, VI/531, H.no:11730: Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâmc, 52, H.no:2504; îmân, 12, H.no: 2628 (sahih-garib); Ebû Ya'lâ, XIII/272, 274, H.no:7286, 7288; İbn Mende, 1/448-449, H.no:307-308; Bezzâr, VIII/15Û, H.no:317Ü. Soruyu soranın Amr b. Abese (Radıyalîahü anlı) olduğuna, şu rivayetlerden bakılabilir: Müsned, IV/385, H.no:19328; IV/114, I-I.no:16964; Abd b. Humeyd, 1/124, H.ıo:300; Beyhakî, Suabü'l-îmân, VI/242, H.no:8015.
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/113-114.
[98] Sened:
Sahih: Müsned, III/39I-392, H.no:I5148; Benzer rivayetler için bk. III/372, H.no:I4935; 200 H ^f^î164-165: S^'ât, 168, H.no:387 (hasen-sahih); İbn Mâce, İkâme, MK H.no:142I; ibn EbîŞeyhe, V/319, H.no:26496; Ebû Ya'lâ. IV/I86, H.no-2273' Saydâvîcemu ş-şüyûh, 1/203; Mervezî, Ta'zlmü kadri's-salat, 1/606-607 H no"646 647 Ebû Î.Üa?? o", (RadıyaUahü a"'>) Şâhicii iÇi" bk. Tirmizt, İmân, 12, H.no: 2628 (hasen-sahih); n I', Rahu>'e' Müsned- yW- H.no:491. Bu hadis, «Tcıgîb" konusunda 25/8030.hadis uarak tekrar edilecektir. Daha geniş tahrici için bk.51/921.hadis.
[99] imam Nevevî, 'Surdaki kunûttan murat, rükû ve secde dışında kıyam (ayakta durmak, ıraatı uzatmak)' ve bildiğim kadarıyla da bu konuda âlimlerin ittifakı vardır ' dedi Bk Sahihi Müslim, VI/3 I (Müslim, Müsâfîrûn, I64-165.hadis!erin şerhi).
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/114-115.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, IV/222, H.no:17869, Benzer rivayetler için bk. IV/388, H.no:19347, H.no:lV/3S9, H.no:19358; Mâlik, Muvatta', Itk, 8 (Ömer b. cl-Hakem'den); Müslim, Mesâcid, 33 (Muâviye b. Hakem es-Sülemî'den (Radıyallahü anh); Ebû Dâvûd, Eymân, 16, H.no:3282; Nesâî, Vasâyâ, 8, H.no:3651; es-Sünenü'l-kübrâ, IV/110, H.no: 6480; Ebû Dâvûd, Eymân, H.no:3283; Dârimî, Nüzûr-Eymân, 10, H.no:2353; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/388, H.no: 15049. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika olduğunu belirtti. Bk. Mecma', 1/23-24: IV/244.
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/285, H.no:2619; Heysemî, hadisin ricalinin sika olduğunu söyledi. Bk. Mecma', 1/23-24.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahii anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, XII/21-22,H.no:I2369;
c-Utbe b. Mes?ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, IEÎ/289, H,no:5126; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XVIT/136-137, H.no:338; Heysemî Utbe b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) nakledilen rivayeti zikrederek tanımadığı râvîlerin varlığına işaret etti. Bk. Mecma', IV/244-245
d-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/116-117, H.no:297; Pleysemî senedinde zayıf olan Saîd b. Anbese'nin varlığına dikkat çekmiştir. Bk. Mecma', IV/244.
e-Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XIX/98, H.no:193; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/276, H.no:7557 (Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) bunun kendi cariyesi olduğunu ifade etti); Heysemî, senedinde zayıf olan Abdullah b. Şebîb'in varlığına işaret etti. Bk. Mecma', IV7239.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/115-116.
[103] sened:
Sahih: Müsned, HI/451-452, H.no:15683, Mâlik, Muvatta', Itk, 8. Beyhakî, es-Sümnü'l-kubrâ, VII/388; Müsned'deki bu yerinde hadis mürsel olarak rivayet edilmiştir, ancak bunun mevsûl hâle geldiğini Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) duyduğunu isbat eden rivayette görmekteyiz. Bk. Müsned, 11/291, H.no:7893; Ebû Dâvûd, fcymân, 16, H.no:3284; Heysemî, ricalinin sahih râvîleri olduğunu ifade etti. Bk. Mecma \ 1/23; IV/244.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/116-117.
[105] Sened:
Hasen: Müsned, 1/201, H.no:1732; Benzer rivayet için bk. 1/201, H.no:1737; Mâlik, Husnü'l-huiuk. 3 (Muhammed Fuâd Abdulbâkî hadisin hasen hatta sahih olduğunu ifâde etti.) Heyscmî, hadisin râvîlerinin sika olduğunu söyledi. Bk. Mecma', VIII/18; Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Zühd, 11, H.no:2317; îbn Mâce, Fiten, 12, H.no:3976; İbn Hıbbân, 1/227, H.no:229; îbn Rcceb, Câmiu'l-utûm ve'l-hikem, s.79-84. Nevevî hadisin hasen olduğunu belirtti. Bk.Ezkâr, s.58I. Bennâ hadisin Hz. Ebû Bekir, Hz. AİÎ, Zeyd b. Sabit. Haris b. Hişâm b. el-Muğire ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anhüm) şahidinin olduğunu, İbn Abdilber'in sahih saydığını ifade etti. Suyûtî de bu sahicileri gösterip, sahih olduğunu remzetti. Bk.8241. hadis. Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) şahidi İçin bk.İbn Asâkir, Tâıihu Dtmask, VII/41; 41/426; 56/306. Haris b. Hişâm b. el-Muğire'den (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.îbn Asâkir, 64/48. Şuayb b. Hâlid el-Becelî Hz.HüseyirTe yetişip yetişmediği ihtilaflıdır. İbn Hacer bu zat hakkında "bir beis yoktur' derken {Bk.Takrîb, Trc.no:2799); Zehebî, "sadûk" olduğunu belirtir. Bk.Kâşif, Trc.no:2287."
[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/117-118.
[107] Sened:

Zayıf: Müsned, V/199, H.no:21631. Buhârî, Künâ, s.63, Trc.no:558 (mürsel olarak); Taherânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, I/İ38, H.no:221. Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliyâ, 1/226: Suyûtî, hadisi zikrettikten sonra hasen işareti koymuştur. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:I90. Heysemî, hadisin senedinde bulunan EbüM-Azrâ'nın mechûl olduğunu belirtti. Bk. Mecma', 1/31: X/217: Zehebî ve İbn Hacer de mechûl olduğunu belirtenlerdendir. Bk. Zehebî, Mîzân, VII/399, Trc.no:10423; MuğnL 11/798, Trc.no:7610; İbn Hacer, Lisân, VI1/81. Trc.no:798; İbnü'1-Esîr bu hadisin mevkuf (Ebu'd-Derdâ'nın - RadıyaUahü anh- sözü) olduğunu söyledi. Bk.Nihâye, 1/278. Zehebî, Ebü'l-Azrâ'nın Ebu'd-Derdâ'dan değil, Ümmü'd-Derdâ'dan duyduğunu ifâde etti. Bk.el-Muktenâ fî serdi'l-künâ, 1/395, Trc.no:4164. Gerçekten de Ebû Nuaym'in senedinde: "Ebü'1-Azrâ - Ümmü'd-Derdâ - Ebu'd-Derdâ" şeklinde bir sened vardır. Bu da senedde inkıtânm bulunduğuna işarettir. Fakat senedde sahabeden birinin bilinmemesi veya sahabe mürseli senede zarar vermez.

[108] Bazı rivayetlerde: "Yâ ze'I-celâlî ve'i-ikram, diyerek Allah'a yalvarırı ki sizi bağışlasın!" olarak geçmektedir. Bk.Ahmed, Müsned İV/177; Tirmizî, Deavât 91.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/118-119.

[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/119.

[110] Son din İslâm, diğer dinlere galip gelecek ve yeryüzünde tek doğru olarak kabul edilecektir.

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamber'ini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter" (Fetih, 48/28).

[111] Yani Hanîf olarak..:

[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/119-120.

[113] Sened:

Hasen: Müsned, 1/236, H.no:2107, Ma'mer b. Râşid, XI/194, XI/292; Abdurrezzâk, Musannef 1/74-75, H.no:238-243; Buhârî, el-Edebü 't-miifred, s.108, H.no:287: İbn Ebî Âsim, Ziihd, 1/289, 310; Abd b. Humeyd, 1/199, H.no:569; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/127, H.no:11572; Beyhakî, Şuabü 'l-îmân, 111/30, H.no:2791; Heysemî senedinde müdellis olan İbn îshâk'ın bulunduğunu, semâmın da açıklanmadığını belirtti. Bk. Mecma\ 1/60; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk.Buhârî, îmân, 29; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, H/104, H.ııo:976. İbn Hacer, Buhârî'nÎn burada (Sahih, îmân, 29) muallak olarak rivayet ettiğini ancak el-Edebü'l-müfred'dz ve Ahmed b. HanbeFin müsnedinde mevsûl olarak rivayet edildiğini ve bu hadisin isnadının hasen olduğunu ifâde etti. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/126.

[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/120-121.

[115] Râzî, Muhtâru'ssıhâh, 159.

[116] Buhârî, Menakıbu'l-ensâr, 24.

[117] Zemahşerî, Keşşaf, 1/193.

[118] Râğıb el-Isfahânî, Müfredat., 190.

[119] İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 1/94; İbn Abdilber, Temhîd, XVIII/76.

[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/121.

[121] Sened:

Hasen: Müsned, V/69, H.no:20547; Ebû Ya'lâ, XII/274; H.no:6863; Ahmed eş-Şeybânî, e!-Ahâdve'l-mesânî, 11/397, H.no:1190; Heysemî, hadisin senedinde bulunan Ebu'n-Nadr Âsim b. Hilâl el-Basrî'nin, Ebû Hatim ve Ebû Dâvûd tarafından sika, Nesâî ve diğerleri tarafından zayıf sayıldığını açıkladı. Bk.Mecma', 1/61-62. İbn Hacer, bu zat hakkında "flhi lîn" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:3081); Zehebî, İbn Maîn'in zayıf saydığını nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:2522. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Buhârî, îmân, 29; Nesâî, îmân. 28, H.no:503l.

[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/121-122.

[123] Sened:

Hasen: Müsned, Vl/4. H.no:23704, Hakim, Müstedrek, IV/476. H.no:8324 (hasen); İbn Mende, îmân, 11/981, H.no:1084; (hasen). Velîd b. Müslim: İbn Hacer, bu zaî hakkında "tedlis ve tesviyesi çoktur" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:7456); Zehebî, "'an' bulunan (muan'an) rivayetlerinden sakınılır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6094. Senedde tahdîs sığası İle rivayet ettiği için herhangi bir problem yoktur. Bir sonraki rivayet bu hadisin şahididir. Bk.46/88.

[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/122-123.

[125] Sened:

Sahih: Müsned, IV/103, H.no:16894, Heysemî, hadisin râvîlerinin sahih ricali olduğunu belirtti. Bk. Mecma': VI/14; VIIT/262; Hâkim, Müstedrek, IV/477, H.no:8326 (Hâkim sahih saydı, Zehebî de buna muvafakat etti); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/58, H.no:1280; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, IX/181. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bülûğu 7-emânî, 1/90. Bir önceki hadis bu rivayetin şahididir. Bk.45/87.

[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/123-124.

[127] Sened:

Sahih: Müsned, V/45, H.no:20333; Abdurrezzâk. Musannef, V/270, H.no:9573; Heysemî, hadisin râvîlerinin sika olduğunu belirtti. Bk. Mecma': V/302. Enes'ten (Radıyaiiahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, T/97, H.no:132; Makdisî, Muhtara, V/231, H,no:1863. Bir sonraki Ebû Hüreyre {Radıyaiiahü anh) hadisi de bunu desteklemektedir. Bk.48/90.

[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/124.

[129] Sened:

Sahih: Müsned, 11/309, H.no:8076-8077; Buharı, Cihâd, i 82; Meğâzî, 39; Kader, 5; Müslim, imân, 178; Dârimî, Siyer, 74, H.no:2520; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/180, H.no:299; Ebû Avâne, 1/51-52, H.no:İ33; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 1/210, H.no:336; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/197; İbn Mende., 1/317-318, H.no:163; 11/662, H.no:643; Mervezî, Îl/619, H.no:665. Heysemî, Taberânî tarafından ICa'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh) rivayet edilen bir şahidinin olduğunu belirtti. Bk. Mecma': V/302. Ayrıca cihâd bahsinde tekrar edilecektir. Bk. 81/123. hadisin tahrici.

[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/124-126.

[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/126.

[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/126-127.

[133] sened:

Sahih: Müsned, III/107, H.no:11989; Hadis, Ahmed b. HanbeFin sülâsiyyâttmdandır. Bk.Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâtindandır.Bk.Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâti Müsnedfl-imâm Ahmed, H/27, H.no:142. Câbir'den (Radıyaliahü anh) manen şahidi için bk. Müslim, Fezâil, 56. (Bir sonraki hadis bu rivayetin Şahididir. Bk.50/92).

[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/127.

[135] Sened:

Sahih : Mü'sned, 111/107-108, H.ııo: 11990, Müslim, Fezâil, 57-58. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bulûğu'l-emânî, 1/92. (Bir önceki hadis bu rivayetin şahididir. Bk.49/91).

[136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/127-128.

[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/128.

[138] sened:

Sahih : Müsned, 111/109, H.no: 12000, Benzer rivayeti için bk.III/181, H.no:12803; Makdisî, Muhtara, VI/32-33, H.no:1989 (sahîh), 1991 (sahîh). Ebû Ya'lâ, VI/471, H.no:3879; Ahmed eş-Şeybânî, 111/386, H.no:1801,1802; Suyûtî, hadisi zikrettikten sonra sahîh işareti koymuştur. Ek-e!-Câmiu's-sağîr, H.no:1026. Hadis Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâttındandır. Bk. Sefârînî, Şerhu sülâsiyyâti Müsnedi'l-îmâm Ahmed, 11/329, H.no:209. Heysemî, râvîierinin sahih ricali olduğunu söyledi. Bk.Mecma', V/305.

[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/129.

[140] sened:

Sahih : Müsned, V/24-25, H.no:20165; Benzer rivayet için bk.V/363, H.no:22974. Ahmedeş-Şeybânî, 11/195, H.no:941. Muâviye el-Leysî başlığı altında bu hadise yer veren Ahmed eş-s>eybânî buradaki müphem sahâbînin bu zât olduğunu ve bu şahsı tercih ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte senedindeki sahâbînin bilinmemesi hadisin sıhhati açısından zararlı değildir. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyledi. Bk.Bülûğu'î-emânL 1/92. Nasr b. Asım tabiînin sikalarından biridir. Hârici görüşlerinden vazgeçmiştir.

[141] Bk. Müsned trc. H.No. 57/927, 58/928.

[142] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/129-130.

[143] Sened:

Hasen : Müsned, IV/103; H.no: 16885. Benzer rivayet için bk. IV/102, H.no:16882, IV/103, II.no: 16890; Buharı, Ferâiz, 22 (Buhârî, bu hadise bab başlığında yer vermiş ve hadisin sıhhati hakkında âlimlerin ihtilaf ettiğini beyan etmiştir. Hâkim, Müstedrek, 11/239, H.no:2869; Tirmizî, Ferâiz, 20. H.no:2112 (Tirmizî, Süneninde bu hadise yer verdikten sonra Abdullah b. Mevheb'e, Abdulah b. Vehb de denildiğini, bazı musanniflerin bu râvî ile Temîm ed-Dârî (Radıyaliahü anh) arasına Kabîsa b. Züeyb'i kattıklarını, bunun doğru olmadığını açıkladı. Bir kısım ulemânın bu hadis ile amel ettiğini, ancak kendisine göre bu hadisin senedinin muttasıl olmadığını yani zayıf kabul ettiğini ifâde etti. Ayrıca îmam Şafîî'nin de sözü olduğuna işaret ederek, bazı âlimlerin "bu kimsenin mirasının devlet hazinesine kalacağı," görüşünde olduğunu söyledi.) Dârimi, Ferâiz, 34, H.no:3037; Ebû Dâvûd, Ferâiz, 13, H.no: 2918 (Hattabî, hadisin bizzat Ahmed b. Hanbel tarafından, râvîsi Abdulaziz'in hafızasının zayıflığı sebebiyle zayıf kabul edildiğini belirtti); İbn Hacer ise bu râvînin sadûk olduğunu ancak bazen hata yaptığını; (Osman b.) Abdullah b. Mevheb'in ise sika olduğunu söyledi. BLTakrîb, s.358,'385, Trc.no:4113, 4491. Nesâl, es-Sünenü'l-kübrâ, ÎV/88, H.no:64ll; İbn Mâce, Ferâiz, İ8, H.no::2752; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/296-297, H.no:21244-21252; Dârekutnî, Sünen, İV/181, H.no:31-33; Ebû Ya'lâ, XIII/I02-103, H.no:7165; İbn Ebî Şeybe, VI/295, H.no:31576; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, H/56, 57, H.no:!272-1274; Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/99, H.no:203; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şuyûh, 1/75. Temim ed-Dârî'den (Radıyaliahü anh) bir başka rivayet:

Bk,Abdürrezzâk, VI/20. H.no:9872; IX/39. Ebû Ümâmc'den (Radıyaliahü anh) de benzer bir rivayet vardır: Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/189, H.no;7781; Heysemî bu rivayette Muâviye b. Yahya es-Sadefi'nin olduğunu, bu zâtın ise zayıf olduğunu ifade etti. Bk. Mecma'. V/334. Râşid b. Sa'd'dan da benzeri nakledilmiştir. Bk.Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/99, H.no:201.

[144] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/130-131.

[145] 'iki kere ecir verilir' anlamına da gelebilir.

[146] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/131.
[147] Sened:
Hasen: Müsned, V/259, H.no:22135; Tabcrânî, el-Mu'cemü'J-kebîr, VIII/190, H.no:7786; Heysemî, hadisin senedinde Kasım b. Abdurrahman (Ebû Abdurrahman) cd-Dimaşki'nin bulunduğunu bu zatın Ahmed b. Hanbel ve diğer âîimlerce zayıf sayıldığını zikretti. Bk. Mecma\ 1/93. Ukaylî, Duafâ, 111/476, Trc.no:1533; Bulıârî, bu zât hakkında "İbn Abdurrahmân eş-Şâmî diye bilinir. Abdurrahman b. Hâlid b. Yezîd el-Emevî'nin âzadhğıdır. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anlı) hadis rivayet etmiştir. İstanbul muhasarasına katıldığı zaman, başkaları her gün ikişer ekmek yerken, o birini tasadduk etmiş, diğeri ile de oruç tutup iftar etmiştir. Dımaşk fakihlerindendİr. Kırk kadar muhacir (bir rivayette Bedife katılan) sahâbîyi görme şerefine ulaştı" şeklinde olumlu bilgiler verdi. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VII/159, Trc.no:712; Iclî ise, tabiinden olan bu râvînin sika olduğunu, kuvvetli olmamakla birlikte hadisinin yazılabileceğini belirtti. Bk.Ma'rifem's-sikât, 11/212, Trc.no:1505; Hcysemî'nin iddia ettiği Ahmed b. Hanbel'in tenkidi, sadece A1İ b. Yezîd'in, Kasım Ebû Abdurrahman'dan nakilleridir. İbn Hıbbâın bu zâtı mu'dal ve maklûb rivayet ile suçiar. İbn Main, Cüzcânî ve Tirmizî İse sika olarak addederler. Bk.Zehebî, Mizân, V/453, Trc.no:6823; Ayrıca senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Her nedense Heysemî, burada onun ismini zikretmedi. Hâlbuki daha önceki hadislerin tahricinde de zikrettiğimiz gibi, İbn Lehîa'nın bulunduğuna işaret ederdi. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[148] Yahudi ve Hristiyanlardan.
[149] Ya da 'tki kere ecir verilir.
[150] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/132.
[151] Buhân, Bed'ü'1-vahy, 6.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/132-133.
[152] Sened:
Sahih: Müsned, IV/395, H.no:19424. Benzer rivayet için bk. IV/398, H.no:19456, IV/402, H.no:19492; IV/408, H.no:I9546; IV/414, H.no: 19600; IV/415, H.no:196I5. Buharı, İlim, 31, Itk, 14, 16, 17, Cihâd, 145, 143, Enbiyâ, 48, Nikah, 12, el-Edebül-müfved, s.80, H.no:203; Müslim, îmân, 241; Eymân, 45; Tirmizî, Nikah, 25, H.no:1116 (hascn-sahih); Tirmiizî'nİn rivayetinde iki ecir verilenlerin üç sınıftan ibaret olduğu, üçüncü sınıfın ise "daha önce Ehl-i kitaptan olup, Müslüman olanlar" dır. Çünkü bunların önceden kendi kitaplarına inandığı, daha sonra da Kur'ân'a inandığı ifade edilmiştir. Nesâî, Nikah, 65, H.no:3342; es-Sünenü'i-kübrâ, III/312, H.no:5502; Ebû Dâvûd, Nikah, 5, H.no:2054; İbn Mâce, Nikah, 42, H.no: 1956; Dârimî, Nikah, 46. H.no:2250; Bu iki eserde üçüncü sınıf "daha önce Ehl-i kitaptan olup, Müslüman olanlar" olduğu, çünkü bunların önceden kendi peygamberlerine inandığı, daha sonra da Hz. Muhammed'e (Sallallahu aleyhi ve sellem) inandığı ifade edilmiştir. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/128, H.no:13517; VIII/1I; Şuabü'1-îmân, VI/385, H.no:8608; İbn Ebî Şeybe, III/118; H.no:12635; Abdurrezzâk, Musannef, VII/270, H.no:İ3İI2; Saîd b. Mansûr, Sünen, 1/264, H.no:9I4; Ebû Yala, XI1I/23S, H.no:7256; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, X/197; İbn Mende, 1/504-506, H.no:395-399; Bezzâr, VIII/8, H.no:2977; Ebû Avâne, 1/96, H.no:302; 103, Humeydî, 11/339, H.no:768; Rûyânî, 1/307, H.no:458. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/252, H.no:4722; ü/344, H.no:85I8; 11/354, H.no:980I; 11/448, H.no:9751; If/263,11/293,11/244,11/406,11/453, 11/464,11/485.
[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/133-134.
[154] Sened:
Sahih: Müsned, IV/205, H.no: 17754; Benzer rivayet için bk. IV/204, H.no: 17740 (Buradaki senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca senedindeki Kays b. Semiy (Bazı nüshalarda "Şcfiy" olarak zikredilir, doğrusu "Semiy'"dir.) b. el-Ezher bulunmaktadır. Bu zâtın meşhur biri olmadığı ifade edilmektedir. Fakat, Mısır fethine şahit olduğu malumdur. Buna göre ya sahâbiden, ya da muhadramûndan biri olduğu ihtimâli hatıra gelir. Nitekim İbn Hacer sahâbîleri derlediği eserinde bu zâta yer vermiştir. Bk.lbn Hacer, İsâbe, V/535, Trc.no:7303; Ta'cüü'l-menfaa, s.346, Trc.no:1894; Hüseynî, ikmâl, s.354, Trc.no:730), IV/198-I99, H.no:17705 (Bu rivayette uzunca bir hadisin sonunda zikredilmiştir ve hadisin isnadı sahihtir. Habib b. Ebî Evs'in azadlığı Râşid es-SakafPyi İbn Hıbbârı ^sika saymış, diğerleri ise bu zât hakkında sükût etmişlerdir. Heysemî, hadisin l aberânî tarafından da rivayet edildiğini ve her iki müellifin râvîlerinin sika olduğunu belirtti. Bk.Mecma', IX/351); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX/123; Deylemî Firdevs 1/118 H.no:400.
[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/134-135.
[156] sened:
Sahih: Müsned, 1/379, H.no:3596, Benzer rivayet için bk.I/379-380, H.no:3604; 1/429, "no:4086; Buharı, İstitâbe, 1; Müslim, îmân, 190-191; İbn Mâce, Zühd 29 H no"4242• Mukaddime, 1, H.no:l; Ebû Ya'lâ, IX/50, H.no:5113; DC/65, H.no-513l.
[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/135-136.
[158] Sened:
Sahîh: Müsned. III/478, H.no: 15866. Heysemî, râvîlerinin sahih ricali olduğunu belirtir. Bk. Mecma': I/l 18-119, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/39, 40, H.no:6319-6320; Ncsâî, es-Sünenü 1-kübrâ, VI/507, H.no: 11649; Ahmedeş-Şeybânî, IV/42I, H.no:2474. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Şâşî, 11/118, H.no:648. Hadisin sadece ikinci kısmı İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) da nakledilir. Bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 17, H.no:4717; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/93, 138, H.no:10059, 10236; Heysemî, Mevârid, 1/164-165, H.no:67; Bezzâr, V/42, 220, H.no:1605, 1825. Suyûtî hadisi zikrettikten sonra hasen olduğuna işaret etmiş, Münâvî de bu görüşe katıldığını, hatta hasenden daha fazla bir derecede olduğunu belirtmiştir. Bk. Feyzu'l-kadir, VI/480-481, H.no:9659. Hadisin ikinci kısmı Âmir eş-Şa'bî'den mürsel olarak nakledilmiştir. Bk. Heysemî, Mevârid, 1/164-165, H.no:67; Bezzâr, V/36, H.no: 1596. İbrahim el-Huseynî hadisin sebebini şöyle anlatır: Müleyke isimli bir kadının Cıffeli iki oğlu Müslüman olduktan sonra Allah Rasûlü'nc (Sallallahü aleyhi ve sellem) elçi olarak gelirler ve annelerinin (cahiliye döneminde) kendi kızını diri diri toprağa gömdüğünü...anlatırlar. Bk.el-Beyan ve 't-ta 'rîf, 11/266.
[159] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/136-137.
[160] Müsned, VI/93, H.no:24502; Müslim, imân, 365; Ebû Avâne, 1/100, H.no:240.
[161] Ayrıca bk. Müsned trc. H. No. 61/103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/137.
[162] Sened:
Sahih: Müsned, IV/379, H.ıı0:I9281. Benzer rivayet için bk.IV/258, H.no:18178-18179; İV/377, H.no:19269; Heysemî, Mevârid, 1/165, H.no:68; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma': 1/119, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/104, H.no:250; İbnü'1-Ca'd, Müsned, 1/96, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/279; İkinci bölümün tahrici için bk. Ebû Dâvûd, Et'ıme, 23, H.no:3784; Tirmizî, Siyer, 16, H.no:1565; İbn Mâce, Cihad, 26, H.no:2830.
[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/137-138.
[164] Sened:
Sahih: Müsned, IH/402, H.no: 15255. Benzer rivayet için bk. 111/402, H.no: 15256; III/434, H.no: 15512. Ma'tner b. Râşid, X/453; Buhârî, Zekât, 24; Buyu', 100; Itk, 12; Edeb, 16; el-Edebü'l-müfred, s.38, H.no:70; Müslim, îmân, 194-196; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/191-192, H.no:318-321; Ebû Avâne, M12, H.no:205; Beyhakî, es-Sünenü'l-hübrâ, IX/123, X/316, H.no:21385; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/191, H.no:3085-3089; İbn Mende, 1/500, H.no:387.
[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/138.
[166] Sened:
Sahih: Müsned, IV/385, H.no: 19325 Bennâ senedinin ceyyid olduğunu belirtti. Bk.Bülûğu 7-emânî, 1/96. Heysemî, ricalinin sika olduğunu ancak Mekhûl'ün Amr b. Abese'den hadis işitip işitmediğinde şüphe ettiğini söyledi. Ek.Mecma', 1/32.
[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/139.
[168] Sened:
Sahih: Müsned, I/1l, H.no:67; Benzer rivayet için bk. 1/19, H.no:117, 1/35-36, H.no:239, 11/314. H.no:8148. 11/345. H.no:8525. H/377, H.no:8890, 11/423, H.no:9442; 11/475-476, H.no:10112-10113: H/482. H.no:10203. 11/502, H.no:10466; H/527, H.no:10766; 11/528, H.no:10784; Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no:50. Buhârî, Zekât, 1; İstiîâbe, 3; I'tisâm, 2; Cihâd, 102; Müslim, îmân, 32-34; İbnü'l-Cârûd, Müntekâ, s.258, H.no:1032; Ebû DâvÛd, Cihâd. 95, H.no:2640; Tinnizî, îmân, 1, H.no:2606-2607 (hasen-sahîh); İbn Huzeyme, IV/8, H.no:2248; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/115-117, H.no:113-116, 118; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ. 111/92. H.no:4919; VII/4, H.no:12898-12899; VHI/19, 136, 196: IX/49, 182; $uabü% İmân.'v39, H.no:4; Dârekutnl 1/231, H.no:I; 11/89. H.no:2-4; Mesaî. Cihâd, 1, H.no:3088, 3091, 3093; Tahnmü'd-dcm, 1, H.no:3968-3976; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/280-282. H.no: 3432-3440; III/4-6, H.no:4298-4301, 4303; İbn Mâce, Mukaddime. 9, H.no:71: Fiten, 1, H.no:3927; tshâkb. Râhûye, 1/294, H.no:272; 1/320. H.no:304
Mütevâtir bir rivayet olan bu hadisin şâhidleri için bk.
a-Hz.Ebûbekir (Radıyaiiahü anh): Bezzâr, 1/98, H.no:38
b-Câbir (RadıyaUahü anh): Miisned, IH/300, H.no:14143; IH/332, H.no:14496; IH/339, H.no:14585; 111/394, H.no:15179; Müslim, îmân, 35; Hâkim, Müstedrek, 11/568, H.no:3926; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/116-117, H.no:117, 119; Tirmizî, Tefsir. 88/1, H.no:3341 (hasen-sahîh); Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI/514, H.no: 11670; İbn Mâce, Fİten, 1, H.no:3928; Beyhakî. Şuabü 'l-îmân, 1/39, H.no:4; Ebû Ya lâ, IV/189, H.no:2282; Taberânî. el-Mu 'cenrii 'l-kebîr. H/183, H.no: 1746;
c-Muâz b. Cebel (RadıyaUahü anh): Miisned, V/245-246, H.no:22021: Dârekutnî, 1/232, H.no:9; İbn Mâce., Mukaddime, 9, H.no:72; Bezzâr, VH/111-113, H.no:2669; Taberânî, el-Mu 'cemü l-kebîr. XX/63 . H.no:l 15;
d-İbn Ömer (Radıyallahü anhiimâ): Buhârî, İmân, 17; Müslim, îmân, 36; Ebû Nuaym, Müstahrec, I/I17, H.no:120-12l; Beyhakî, es-Sünenü'l-kührâ, IH/92, Rno:4920; HI/367, H.no:6293; Dârekutnl 1/232, H.no:7-8
e-İbn Abbas (RadıyaUahü anhümâ): Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, XI/200, H.no: 11487;
f-İbn Mes'ûd (RadıyaUahü anh): Ahmed eş-Şeybânî, ÎV/71, H.no:2021
g-Cerîr (RadıyaUahü anh): Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebir, H/307, H.no:2276;
h-Sehl b. Sa'd (RadıyaUahü o/i/iMmJ:Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/132, H.no:5746;
ı-Mâlik el-Eşcaî (RadıyaUahü anh):Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/318 , H.no:8191;

İ-Nu'mân b. Beşîr (RadıyaUahü anh): Nesâî, Tahrimü'd-dem, 1, H.no:3977; es-Sünenü 1-kübrâ, ü/282, H.no:3441; Bezzâr, VIII/192, H.no:3227
Enes b. Mâlik ve İbn Ebî Evs (Üvcys)'ten gelen (RadıyaUahü anhümâ) rivayetler için 64/106 ve 65/107. hadislere bk. Ayrıca daha sonraki değişik konularda tekrar edilecektir.
[169] Yani, onun görüşünün hak ve doğru olduğunu anladık.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/139-141.
[170] Sened:
Sahih: Müsned, 11/345, H.no:8525; Dârekutnî, 1/231, H.no:l. Tahrici için bir önceki hadise bakınız.
[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/141.
[172] Sened;
Sahih: Müsned, III/199, H.no: 12990; Benzer rivayet için bk. III/224-225, H.no:1328i; Buharı, Salât, 28; tbn Huzeyme, IV/7, H.no:2247; Tirmizî, îmân, 2, H.no:2608 (hasen-sahîh-garib); Ebû Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2642; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3092; Tahrîmü'd-dcm, 1, H.no:3964-3965, 3967; îmân, 15, H.no:5000; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/279-280, H.no:3428-3431; III/5, H.no:4302; VI/531, H.no:11734; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, İII/215, Hâkim, Müstedrek, 1/544, H.no:1427; Makdisî, Muhtara, V/277-280, H.no:1913-19l7 (sahih); Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, II/3, H.no:2031; 111/92, H.no:4921; VII/4, H.no: 12897: VIII/177; Dârekutnt, 1/232, H.no:2-6; Ebû Ya 'lâ, 1/69, H.no:68.
[173] Lafiz mânâsı, L(Hukûkî) ceza dışında onların kanları ve malları bize haranı kılındı' şeklindedir. Burada kandan murat, kişinin canıdır.
[174] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/141-142.
[175] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8, H.no:16105; Benzer rivayet için bk. IV/8-9, H.no:; 16108-16009; Dârimî, Siyer, 10, H.no:2450; Nesâî, Tahrimü'd-dem, 1, H.no:3978-3981; es-Sünenü 'l-kübrâ, 11/283-284, H.no:3442-3445; İbn Mâce, Filen, 1, H.no:3929 (Bûsırî ZevâicTinde isnadının sahih, râvîlerinin de sika olduğunu ifade eder); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, III/213, Taberânî, el-Mu'cemü '1-kebîr, 1/217-218 , H.no:592-595; Abdürrezzâk, X/163; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bulûğu'l-emânî, 1/98. Hadisi nakleden sahâbî, Evs b. Ebî Evs es-Sekafî yani Evs b. Huzâfc b. Rebîa'dır (Radıyallahü anlı). Bk.îbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/312-313, Trc.no:288; 1/316-319, H.no:298. 68/100.hadis ile karşılaştırınız.
[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/142-143.
[177] Sened:
Sahih: Müsned, III/472, H.no:158I9; Benzer rivayet için bk. III/472, H.no:15821; VI/394-395, H.no:27089-27090; Bu hadis. Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâlından biridir. Müslim, îmân, 23; Bezzâr, VTI/198-I99, H.no:276S; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr. VIIT/318-3 î 9' H.no:8190-8I94.
[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/143-144.
[179] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/416, H.no:3951; Bennâ senedinin ccyyid olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/99. Heysemî, senedindeki Atâ b. es-Sâib'in ihtilâl; ettiğini söyler. Bk. Mecma', VIIT/231; Ahmed Muhammed Şâkir: "Ebû Ubeyde babasından hadis almamıştır. İsnadı munkatıdır. Tercih edilen görüşe göre; Hamnıâd b. Seleme, Atâ'dan ihtilaftan önce hadis almıştır. Dolayısıyla Heysemî asıl illete değinmemişti!"," der. (tahkikinde). Hasan el-Basri'deıı mürsel olarak da rivayet edilmiştir.: Bk. îbn Ebî Şeybe, VII/330, H.no:36556; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, X/153 , H.no: 10295.
[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/144-145.
[181] Sened:
Sahih: Müsned, V/432-433, H.no:23560-23561; Heysemî, senedindeki râvîlerin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/24: Mâlik, Muvatta', Kasru's-salât, 87 (mürsel); ibn Hıbbân, VII/584, H.no:5940; Abdurrezzâk, Musannef, X/163, H.no:18688; Ebû Yala, H,no:1505-1507, 3469. lîban b. Mâlik'ten (Radıyaliahü anh) benzeri rivayet edilir. Bk. Müsned, III/174, H.no:12724; III/I25, H.no:12325; Buhâri, Salât, 46; Müslim, îmân, 54-55. Ayrıca 65/107.hadise bk. Bir sonraki hadis de bu rivayetin şahididir. Bk.69/111.
[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/145-146.
[183] Sened:
Sahih: Müsned, IH/135, H.no:12325; Benzer rivayet için bkz : 111/174, H.no:12724; Hadisi Enes, Mahmûd b. er-Rebî'den, O da Itbân b. Mâlik'ten nakletmektedir. Her üçü de sahâbîdir (RathyaUahüanhüm). Buhârî, Salât, 45-46; Ezan, 40, 50, 153, 154; Teheccüd, 36; Meğâzî, 12; Et'ıme, 15; Rikâlc, 6; İstitâbe, 9; Müslim, îmân, 54; Ebû Ya'lâ, 111/74, H.no:1505-1506; ?eybânî, III/473, H.no:1935; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/25 , H.no:43; İbn Mende, 1/198-199, H.no:52.
[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/146-148.
[185] Sened:
Sahih: Müsned, VI/5-6, H.no:23721-23272; Benzer rivayet için bkz : VI/4, H.no:23707; VI/3, H.no:23701; Şâfiî, Müsned, s. 197; İbn EbîŞeyhe, V/557, H.no:28943; VI/481, H.no:33107; BuhârÎ, Meğâzî, 12; Diyât, 1; Müslim, îmân, 155; Ebû Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2644; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/169, H.no:272; Ebû Avâne, 1/66-67; H.no:187-191; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/19, 195; Şuabü'1-îmân, 1/89, H.no:79; Bezzâr, VI/44, H.no:2111; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/247-251, H.no:585 -595; îbn Mende, 1/201-203, H.no:55- 59. Mikdâd b. Esved'in (Radıyallahü anh) asıl ismi Mikdâd b. Amr el-Kindfdir. Böyle meşhur olmasının sebebi, Esved b. Abdiyağûs ez-Zühri'nİn kendisini evlatlık edinmesidir. Bk.İbnü'l-Esîr, Üsdü 'l-ğâbe, V/242, Trc.no:5076.
[186] Bir diğer rivayette; 'Onu öldüreyim mi, yoksa terk mi edeyim ?' şeklinde geçmektedir.
[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/148.
[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/149.
[189] Sened:
Sahih: Müsned, 11/317, H.no:8188; Benzer rivayet için bkz : 11/350, H.no:8594; Hemmâm b. Münebbih, Sahîfe, H.no:94; Müslim, îmân, 240; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/217, H.no:284; Ebû Avâne, 1/97, H.no:307-308; İbn Mende, 1/508, H.no:401; Hcysemî, senedindeki râvîlerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk.Mecma', VIII/262; Şahidi için bir sonraki hadise bk.72/114. Dârekutnî'nin Efrâd'mda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) naklettiğine göre hadisin sebeb-i vürûdu şöyledir.: Allah Rasûlü'ne (Sallallahü aleyhi ve sellem) biri geldi ve : "Ey Allah'ın elçisi! Hristiyanlardan Allah'a ve Rasûlüne inanarak İncil'e sâdık biri veya aynı Şekilde Allah'a ve Rasûlüne inanarak yahûdilerden Tevrat'a bağlı biri, sonradan sana tabî olmazsa, bu kişiler hakkında ne buyurursunuz?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) bu hadisini îrâd buyurdular. Bk. Suyûtî, Esbâbü vürûdi'l-hadis, i/1, H.no:217-218; İbrahim el-Huseynî, el-Beyanve't-ta'rîf, 11/295.
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/149.
[191] Sened:
Sahih: Müsned, IV/396. H.no:19428; Benzer rivayet için bk. IV/398, H.no:I9454; Hâkim, Müsiedrek, 11/372, H.no:3309. Bennâ ricalinin, Buhârî ve Müslim'in râvîleri olduğunu söyler. Bk.Bülfiğu'l-emâm, 1/102; Bezzâr, VIII/58, H.no:3050; Hcysemî, senedindeki râvîlerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma\ VIII/261. Şahidi için bir Önceki hadise bk.71/113.
[192] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/150.
[193] Sened:
Sahih: Müsned, 11/416, H.no:9356; Benzer rivayet için bkz : 11/346, H.no:8536; 11/363, H.no:8735; Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 52; Müslim, Sıfatü'l-münâfikîn. 31 "Yahudilerden on kişi bana tabî olmuş/îmân etmiş olsaydı,
yeryüzünde Müslümanlığı kabul etmeyen hiçbir Yahudi kalmazdı" lafzı ile rivayet edilmiştir. Ebû Ya'lâ, X/424, H.no:6037; Deylemî, Firdevs, III/377, H.no:5146; Suyûtî, hadis hakkında "sahih" hükmü verir. Bk.el-Câmiu's-sağtr, H.no:7421. Zehebî, Ebû Hilâl Muhammed b. Süleynı er-Râsibî el-Basri hakkında Ebû Davud'un "sika", İbn Maîn'in "sadûk" dediğini, Nesâî'nin ise kuvvetli olmadığını söylediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:488I. İbn Hacer "sadûk, flhi lîn" ifadelerini kullanır. Bk.Takrîb, Trc.no:5923.
[194] Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Biz İsrail oğullarından on iki öncü kişi gönderdiğimiz zaman söz almıştık. (Allah) onlara dedi ki; Allah sizinle beraberdir. Eğer namazı güzel edâ eder, zekâtı verir, Peygamberlerime iman eder ve onları desteklerseniz, (ayrıca) Allah için güzel bir borç verirseniz, işte o zaman sizin günahlarınızı affeder ve altlarından nehirler akan cennete koyarım. Ama bundan sonra içinizden kim inkarcı olursa en kötü yola sapmış olur/' (Mâide 5/12).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/150-151.
[195] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/151.
[196] Sened:
Sahih: Müsned, V/381, H.no:23129; Benzer rivayet için bk. IV/70, H.no:I6604-I6605; VI/382, H.no:27023, 27025; Tirmizî, Taharet, 20, H.no:25-26; İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:398; İbn EbîŞeybe, 1/12, 14, H.no:15, 28; Makdisî, Muhtara, 111/303, H.no:l 104; Şâşi, 1/257-258, H.no:228; Bcyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/43, H.no:193-194; Dârekutnî, Sünen, î/72-73, H.no:5-10; Ebû Ya'lâ, 1/212, H.no:255; Rûyânî, 11/228, H.no:1098; Heysemî, senedinde Ebû SifâPin bulunduğunu Buhârî bu zatın hadisi hakkında birtakım görüşlerin varlığını ifâde etmiş, diğer râvûerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/228. Eserinin bir başka yerinde Ebû Sifâl el-Mürrî'nin zayıf olduğunu beyan etti. Bk.Mecma', X/39. Ebû Sifâl el-Mürrî (Sümâme b. Vâil b. Husayn): İbn Hacer "makbul" olduğunu belirtir. Bk.Takrîb, Trc.no:856. Zehebî ise, Buhârî'nin "fihi nazar" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:7I9. Buhârî'nin bu sözü râvînin adaleti ile değil, zaptıyla ilgilidir. Bu senedi İle hasen olan hadis, şahid ve mütâbİleri ile kuvvet kazanarak sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
a-Esmâ bt. Saîd b. Zeyd b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, IV/66, H.no:6899; Heysemî, Mecma', 1/228. Müsned'de bu hanım, Rabah b. Abdurrahman'ın ninesi olarak zikredilmektedir. Bk. Müsned, VI/382, H.no:27024. Dolayısıyla ninenin isminin Esma olduğunu öğreniyoruz. İbn Hıbbân Sikât'mda. Saîd b. Zeyd'in kızı başlığı altında zikretmiş ve ismini bilmiyoruz, der. Bk. Sikât, V/594. Zehebî ise, bu hanıma Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek babasından nakillerde bulunduğunu, kendisinden de torunu Rabah'ın naklettiğini belirtir. Bk. Kâşif, Trc.no:6945. İbn Hacer de Esma bt. Saîd b. Zeyd başlığı altında yer vererek TirmİzÎ ve İbn Mâce'nin eserlerinde müphem olarak bu hanıma yer verdiklerini, Beyhakî'nin ise, İsmini Esma olarak açıkladığını, hatta sahabeden olduğunu söyleyenlerin büe varlığını ifade etti. Bk.Takrîb, Trc.ıı0:8527. Sahabeden oluşu kesin olmamakla berlikte, İbn Hacer İsâbe'sİnde bu hanıma yer verir. Bk.Jsâbe, VIII/6-7. Buna göre Esmâ'nım sahabeden oluşu doğru ise bu rivayet merfû, değilse, mevkuftur.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:400 (Bûsırî, Abdu'l-Müheymin'in zayıflığında ittifak bulunduğundan dolayı hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bk. Misbâhu'z-zücâce, 1/59-60); Ancak Sindî, Abdu'l-Müheymin'in tek kalmadığı, kendisini kardeşinin oğlunun desteklediğini ifâde eder); Taberânî,e/-A/u'ccmüV-teW>*, VI/121.H.no:5699;

c-Ebû Sebre'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Heysemî, Mecma', 1/228;
d-Isâ b. Sebre babası ve dedesi kanalıyla : Heysemî, Mecma', 1/228,
Hadisin ilk bölümünün şâhidleri için bk.
a-Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) : Müsned, 11/418, H.no:9382; Ebû Dâvûd, Taharet, 48, H.no: 101; İbn Mâce. Taharet, 41, H.no:399; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/26-27; Hâkim, Müstedrek, 1/245-246, H.no:518-519; Ebû Ya'lâ, XI/293, H.no:6409; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/41, 43, H.no:183, 195; Dârekutnî, Sünen, 1/79, H.no:l
b-Ebû Saîd e!-Hudrî (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:397 (Bûsırî, hadisin hasen olduğunu belirtmiştir); Hâkim, Müstedrek, 1/246, H.no:520; Beyhakî, es-Sünenü 'I-kübrâ, 1/43, H.no: 192: İbn EbiŞeybe, 1/12 H.no:14;
c-Sehl b. Sa'd es-Sâidi (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 41, H.no:400; Hâkim, Müstedrek, 1/402, H.no:992; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, U/379 H.no:3781;
d-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh): Lâlkâî, İ'tikâdü ehli's-sünne. IV/828, H.no: 1536; Heysemî, ricalinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/228.
[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/151-152.
[198] Sened:
Sahih: Müsned, IV/106, H.no: 16914-16913; DârimİI, Rikâk, 31, H.no:2747; Taberânî, el-Mu'cemü'/-kebîr, IV/22. H.no:3537-3538; İbn Mende, 1/372, H.no:210; Hâkim, Müstedrek, IV/95, H.no:6992 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler, Zehebî de muvafakat eder); Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in iki senedle bu hadisi naklettiğini, isnadlarından birinin ricalinin sika olduğunu belirtmiştir. Bk.Mecma', X/66. Bu mânâda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şöyle bir rivayet de nakledilir:
Müstedrek, 11/286, H.no:3033 (Hâkim isnadının sahih olduğunu söyler)- İbn Mende , H.no:309; İbn Kesîr, bu hadisin İbn Ebî Hatim ve İbn Merdûye tarafından da rivâvet 'gni söyler:Tefsir. 1/42.
[199] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/152-153.
[200] Sened:
SaSıılı: Müsned, III/I55, H.no:12517; Ebû Ya'lâ, VT/118, H.no:3390; Heysemî, hadisin Ahmcd b. Hanbel. Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, Ahmed b. HanbcI'in senedinde bulunan Cesr'in zayıf olduğunu, Ebû Ya'lâ'nın senedinde bulunan Muhtesib Ebû Âiz'in İbn Hıbbân tarafından sika, İbn AdİY tarafından da zayıf sayıldığını, diğer râvîlerinin ise sika kabul edildiklerini açıklar. Bk.Mecma\ X/66. Fakat Müsned'in bazı nüshalarını incelediğimizde Hâşim b. el-Kâsım'ın hocasının Cesr değil, Hasan (el-Basrî) olduğu ortaya çıkmaktadır. Heysemî'nin elindeki nüshada yazılımı benzeyen bu isimler karıştırılmış olabilir. Bu durumda senedin zayıflığı da ortadan kalkmış olur. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/300, H.no:7980; 11/408, H.no:9263; Mâlik, Muvalta', Taharet, 28; Müslim, Taharet, 39; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/309, H.no:582; Ebû Avâne, 1/122, H.no:360; Nesâî, Taharet, 110, H.no:150; es-Sünenü'1-kübrâ, 1/95, H.no:143; İbn Mâce, Zühd, 36, H.no:4306; Ebû Ya'lâ, Xl/387, H.no:6502; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/82, H.no:392; IV/78, H.no:7001: Şuabü'l-îmân, IH/16-17, H.no:2743.
[201] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/153-154.
[202] Sened:
Sahih: Müsned, V/248, H.no:22038-22039; Benzer rivayet için bk.V/257, H.no:22115; V/264, H.no:22178; Taberâni, et-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/259-260, H.no:8009-8010; Rûyânî, 11/311, H.no:1266; Deylemî, Firdevs, 11/446, H.no:3927; Heysemî, hadisin Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edildiğini, râvîlerinin ise sika kabul edildiklerini açıklar. Eymen b. Mâlik cl-Eş'arî de aynı şekilde sikadır. Bk.Mecma', X/67. Hadisin şâhidlcri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 111/71. H.no: 11613 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır (İbn Lehia İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadİs) Heysemî, Ebu's-Semh Derrâc b. Senı'ân es-Sehmî'nin, İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', î/63, 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîl âlimi, bu zâtın hadislerinin müstakîm/sahİh, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin İse zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Hcysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no: 1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.Sikâl, V/l 14), Sahih'inde birçok yerde bu râvîye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk.Sikât, 349; Ebû Ya'lâ, H/519. H.no: 1374; İbn Ebî Âsim, II/631, H.no:1487; Heysemî, Mevârid, 1/573, H.no:2302;
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, Mevârid, 1/573, H.no:2303:
c-Abdullah b. Büsr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, Müstedrek, IV/96, H.no:6994; Makdisî, Muhtara, IX/89, H.no:71; IX/98-99, H.no:86-87; İbn Ebî Âsim, H/631, H.no:I486; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu remzetti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5304.
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü cmhümd) şahidi için bk. Abd b. Humeyd, 1/247, H.no:769; Suyûtî, hadisin hasen olduğuna işaret etti. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5302.
e-Vâil'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, XXH/20. H.no:29
[203] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/154-155.
[204] sened:
Sahih: Müsned, III/155, H.no:12516; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağir, 11/104, H.no:858; £6w*V/â, VI/1I9, H.no:3391; An Ebî Âsim, 11/631, H.no:1488; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Ahmcd b. Hanbel'in senedinde bulunan zayıf olduğunu, Ebû Ya'lâ'nm senedinin de hasen sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', Z66-67; Müsned'in bazı nüshalarını incelediğimizde Hâşim b. el-K.âsım'ın hocasının Cesr :ğil, Hasan (el-Basrî) olduğu ortaya çıkmaktadır. Heysemî'nin elindeki nüshada yazılımı benzeyen bu isimler karıştırılmış olabilir. Bu durumda senedin zayıflığı da ortadan kalkmış olur.
[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/155.
[206] Sened:
Sahih: Müsned, IV/152, H.no: 17330; İbn Sa'd, Tabaka!, IV/71;' Taberânî, el-Uucemul-kebîr, XXII/2S9, H.no:742; Heysemî, Muhammcd b. İshâk'ın semâmı açıkladığını ifâde eder. Bk.Mecma'. X/67; Eserinin bir başka yerinde İse hadisi Bezzâr'm da rivayet ettiğini, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', X/18. Bir başka yerde ise Ahmed b. Hanbel'in sahih ricâliyle naklettiğini, İbn İshâk'ın ise semâ1 im açıkladığını belirtir. Bk.Mecma', X/70. Bennâ ise ricalinin Buhârî ve Müslim'in râvîleri olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emâm, 1/106. Hadisin sahâbîsi Ebû Abdurrahman el-Cühenî'nin (Radıyallahü anh) ismi konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Ancak Ukbe b. Âmir (Radıyallahü anh) olma ihtimâli daha kuvvetli görünmektedir. Zîra Ahmed b. Hanbel bu hadise Ukbe b. Âmir'İn (Radıyallahü anh) hadisleri başlığı altında yer verir. Daha geniş bilgi için bk. Bü/ûğu'l-emânî, 1/105. Ebû Abdurrahman ei-Cühenî'nin Yahudilerle selamlaşma ile ilgili diğer hadisi de Ukbe b. Âmir'in (Radıyallahü anh) hadisleri başlığı altında zikredilmiştir. Bk. Müsned, IV/144, H.no: 17228; IV/233. H.no: 17968; ibn Mâce. Edeb, 13. H.no: 3699; Tahâvî, Şerhti meâni'l-âsâı:. IV/341; Ebû Ya'lâ, 11/236, H.no:936; Taberânî, el-Mu'cemul-kebîr, XII/290-291, H.no:743-744.
* Ebû Saîd el-Hudrt'dcn (Radıyallahü anh), Tuba kelimesi iie ilgili bir rivayet gelmekte ve bu rivayette Peygamberimiz Tuba kelimesini açıklamaktadır. Arapçada 'Ne mutlu/mânâsında olan bu kelime hadiste farklı anlamda kullanılmış ve açıklanmıştır. O, hadiste vasfedildiği gibi dev bir ağaçtır. İnsanlar onunla mutlu oldukları için, belki de ona Tuba denmiştir, doğrusunu Allah bilir; Ebû Saîd el-Hudri'den (Radıyallahü anh):
Bir kişi Peygambcrimiz'e şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, ne mutlu, seni görüp İman eden kişilere!..' Rasûlullah
(Sallaiiahü aleyhi ve sellam) da:
"Ne mutlu, beni görüp iman eden kişilere ! Ne mutlu, ne mutlu, ne mutlu, beni görmeden iman eden kişiler PMedi.
'Tuba'1 sözü ile ne kastedilmektedir?' diye sorulunca Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Onunla, çiçek ve yapraklarından cennet ehlinin elbisesi yapılan ve gölgesi yüz yıllık yol olan, bir ağaç (kastedilmektedir.)" Bk.Müsned, 111/71, H.no:11613 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa ve Derrâc bulunmaktadır (İbn Lehîa ile ilgili geniş bügi için bk.22/64.hadis) Heysemî, Ebu's-Semh Derrâc b. Scm'ân es-SehmİI'nİn. İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/63. 52. Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîl âlimi, bu zâtın hadislerinin müstakim/sahih, EbuM-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no:1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. B\.Takrîb, Trc.no:1824; İbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.SikâL V/l 14), Sahih'inâc birçok yerde bu râvîye yer verir. İbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. Bk.Sikât, 349. Bu rivayet, 77/119. hadisin şahidlerinde zikredildi.
[207] Bu cümle Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebîr'inde (11/104, H,no:858) ve İbnü'l-Esîr'in ÜsdüM-ğâbe'sinde (Vl/193-194, Trc.no: 6067) şu şekilde geçmektedir:
"Mezhicli iki kişi"
[208] Heyetler için bk. İbn Sa'd, Tabakât 11/291-359.
[209] *Heyetler hâlinde gelen MezhİC'ti bazı sahabîler; 1-Sevban b. Bücdüd (İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, Trc.no:624) 2-Cu'fİ b. Sâd el-Uşeyra (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:762) 3-Cuheyş b. Üveys en-Nehâî (İbnü'1-Esîr, agc, Trc.no:827) 4-Hatıb b. Ebî Belte'a (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:I011) 5-Abdullah b. Âmir (el-Ekber) (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:3031) 6-Abdullah b. Âmir (el-Asğar) (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:3032) 7-Fcrve b. Müseyk (Ibnü'I-Esîr, age., Trc.no:4224) 8-Mâlik b. Merâre er-Rchâvî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:4645) 9-Hâni b. Yezid en-Nehâî (Îbnü'1-Esîr, age., Trc.no:5340) 10-Yezid b. Şecere er-Rehâvî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:5564)
11-Kebşe el-Emmârî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:6194)
*Heyetler hâlinde gelen Kinde'li bazı sahabîler; 1-Eş'as b. Kays (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:185) 2-Cufşis b. Nûman (IbnÜ'1-Esîr, age., Trc.no:767) 3-Emânâ b. Kays (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:222) 4-İmru'ul-kays b. Âsim (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:225) 5-Sâ'lebe b. Ebû Mâlik el-Kurazî (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:613) 6-Cülas b. Anır (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no:771) 7-Hıucr b. Yezid (İbnü'1-Esîr, age., Trc.no: 1097).
[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/156-158.
[211] Sened:
Sahih: Müsned, VI/2-3, H.no:23700; Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.44, H.no:87; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/253, H.no:600; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/72, H.no:938; Alımed cş-Şeybânî, Âhâd, 1/225, H.no:292; Ebû Nuaym, Htlye, 1/175; Heysemî, Mevârid, 1/406-407, H.no:1684; Heysemî, bu hadisi Taberânî'nin değişik senedlerle rivayet ettiğini, bunların birinde ise Yahya b. Salih'in bulunduğunu, âlimler bu zat hakkında birtakım şeyler söyleseler de Zehebî'nin bu zâtı sika kabul ettiğini, diğer râvîlcrinin ise sika olduklarını açıklar. Bk.Mecma', Vl/17. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetine ise, hiç değinmez.
[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/158-160.
[213] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/160.

[214] Sened:
Sahîh: Müsned, İl/309, H.no:8076-S077; Buhârî, Cihâd, 182; Meğâzî, 39; Kader, 3, 5; Müslim, îmân, 178, Dâritnî, Siyer, 74; H.no:2520; Ebû Nuaym, Müstahrec. 1/180, H.no:299; EbûAvâne, 1/51-52, H.no:133; 1/53, H.no:137; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/159, H.no:1097; İbn Mende, 1/317-3(8, H.no:163; 11/662, H.no:643; Burada zikredilen bölümün şâhidleri:
a-Hz.Ebûbekir'den (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Müsned, 1/3 H.no:4: Ebû Ya'lâ, 1/100, H.no:104;
b-Hz.ALi'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, U/299, H.no:7964; îbn Ebî Şeybe, III/332, H.no:14698;
c-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Müsned, 1/386, H.no:366I; 1/437-438, H.no:4166; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/180, H.no:5410; Bezzâr. V/237, H.no:1850; Şâşî, 11/133-135, H.no:670-674; Ebû Ya'lâ, lX/265, H.no:5386; îbn Mende, 11/901-902, H.no:985;
d-Bişrb. Suhaym'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, (11/415, H.no: 15366-15368; îbn Mâce, Siyanı, 35, H.no: 1720; Bûsırî, isnadının sahih olduğunu söyler. 'Bk.Misbâhu'z-zücâce, 11/74; Nesâî, îmân, 7, H.no:4991; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/169, H.no:2891-2893; Temmânı ed-Dımaşkî, Müsnedü'l-mukülîn, 1/27, H.no: I; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şuyûh, s.257; Şeybânî, Âhâd, 11/241, H.no:996; Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr H/37, H.no:1211-1215;
e-Selmân-ı Fârisî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/438\H/no?23602; İbn Ebî Şeybe, VII/341-342, H.no:36605: Taberâni, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/259, H.no:6155 '
f-Hâlid b. Velîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr IV/lII,H.no:3829;
Hadis, ayrıca cihad bahsinde tekrar edilecektir. Bu hadisin tam metni için 48/90. hadise bakınız.
[215] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/160-161.
[216] Sened:
Sahih: Müsned, III/349, H.no:14700, Benzer rivayet için bk. 01/349, H.no:14699; Heysemî senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtmiştir. Bk. Mecma', 1/53 ; Bu râvînin sika oluşu ve rivayetlerinin şahinliği ile ilgili bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca bir önceki hadisin tahricine bk.81/123.
[217] Bu zât, Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerindendir. Bu konudaki rivayeti için bk. Müsned, III/349, H.no: 14699.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/161-162.
[219] Sened:
Sahih: Müsned, V/428, H.no': 23518; Benzer rivayet için bk. V/427, H.no: 23513; V/428, H.no: 23522; Beyhakî, Şuabü'l-imân, VII/321, H.no:10450; İbn EbîÂsım, Zühd, s.l 1; Bennâ, senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-cmâm, 1/108; Mahmûd b.Lebîd'in, Ebû Saıd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh) rivayeti İçin bk. Hâkim, Müstedrek, IV/23K H.no:7465; Münzirî de. Hâkim'in hadisin isnadının sahih olduğu görüşünü naklederek, hadisin Ebû Saîd cl-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh) nakledilen rivayetini tercih eder. Bk. Terğîb, IV/61, H.no:4808; Heysemî ise, râvîlerinin sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 11/291.
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/162.
[221] Sened:
Hasen: Müsned. III/8, H.no:10991; Mervezî, Ta'zîm, 11/608, H.no:648; Deylemî, Firdevs, IV/186. H.no:6577; Heysemî, hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân el-Mısrî es-Sehmî'nin bulunduğunu bu zâtın ise İbn Maîn tarafından sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/63. 52. Derrâc için bk.77/119.hadis. Ayrıca hadiste Rişdîn de bulunmakladır. Ancak Heysemî, her nedense burada onu zikretmem iştir. Rişdîn için bk.31/73.hadis.
[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/162-163.
[223] sened:
Hasen: Müsned, 11/394, H.no:9093; Buhâri, el-Edebu'l-müfred, 1/151, H.no:418; Tirmizt, birr, 41, H.no:1964 (garib): Ebû Dâvûd, Edeb; 5, H.no:4790 (Münzirî, Sünen'deki bu rivayeti Ebû Davud'un zayıf saymadığım, Bişr
b. RâfT dışında râvîlerinin hepsinin sika olduğunu, bu zatın 'se bazıları tarafından sika kabul edildiğini açıklar. Bk. Terğîb, 111/259, H.no:3948); Ebû Ya'lâ, X/401-403, H.no:6007-6008; Hakim, Müstedrek, 1/103-104, H.no:128-I32 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına uygun olduğunu söylemiş ve şâhidler getirmiş; Zehebî de aksini iddia ederek şartlarına uygun olmadığını ancak hadisin sahih olduğunu ifâde etmiştir); EbÛ Bekir el-Kuraşî, Mekârimü'l-ahlâk, 1/20, H.no:ll; Beyhakî. es-SünenÜ'l-kübrâ, X/195; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/111, H.no: 133; Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan (Radıyaiiahü anh) şahidi için bk. İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.237, H.no:679; Hadis, Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh) de rivayet edilmiştir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/82, H.no:i66; Heysemî hadisin Taberânî'nin el-Mu'cemü'1-kebîrMndc geçen râvîleri arasında bulunan Yûsuf b. es-Sefer in kezzâb (çok yalancı bîri) olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/82.
Ahmed b. Hanbel'in senedinde müplıem bir râvî bulunmaktadır; ancak HâkÎm'in Müstedrek'indeki bir sened, bu müphem râvîyi bize tanıtıyor: Yahya b.Ebî Kesir. Dolayısıyla hadis, zayıflıktan kurtulmuş olur. Münâvî, Ebû Davud'un senedinde yer alan Bişr b. Rafı' hakkında İbnü'l-Cevzî ve İbn Hıbbân'ın hassasiyetlerine dikkat çekmiş, Kazvînî'nin bu rivayete mevzu dediğini nakleder ve İbn Hacer'in buna reddiyede bulunduğunu, "Hadisin hasen seviyesinin altına düşmeyeceği" iddiasını hatırlatır. Bk.Feyzu 'l-kadîr, VI/330.
[224] Fâcir burada mü'min karşıtı olduğu için kâfir mânâsında olsa gerek.
[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/163-164.
[226] Sened:
Sahih: Müsned, İl/361, H.no:87I6, Benzer rivayet için bk. İl/341, H.no:8473; Beyhakî, Şuabü Uman, IV/118, H.no:4494; Deylemî, Firdevs, III/184, H.no:4503; V/250, H.no:8099; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in bu hadisteki râvîlerinin sahih ricali olduğunu ifade etti. Bk. Mecma', X/96; TII/18; Heysemî, eserinin bir başka bölümünde, hadisi Bezzâr'ın, hocası Ahmed b. Ebân el-Kuraşî'den naklederek kitabına aldığını, ancak kendisinin bu zatı tanımadığını, diğer râvîlerinin ise sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/321;
İbn Abbas'tan (Radıyaiiahü anhüma) benzer rivayetler için bk. Müsned, 1/268, H.no:2412; 1/273-274, H.no:2475; J/297, H.no:2704; Abd b. Humeyd, î/204, H.no:593; Heysemî, Mevârid, 1/190, H.no:746; Nesât, Cenâiz, 13, H.no:184İ; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/605, H.no:1970; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, VlT/240, H.no:I0161. Suyûtî, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anhüm) gelen rivayet için "zayıf; eserinin bir başka yerinde Nesâî'ye nisbet ettiği hadis için de "hasen" işareti koymuştur. Bk.el~Câmiu 's-sağîr, H.no:2099, 6056, 9150.
[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/164.
[228] sened:
Hasen: Müsned, 11/380, H.no:8920; Heysemî. hadisin senedinde İbn Lehîa'nın varlıe dikkat çekmiştir. Bk. Mecma, 1/116, Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Suy hadisi ayrıca Hakîm et-Tirmizî'ye ve Mekâyidü'ş-Şcytân isimli eserin sahibi îbn Ebi Dünyâ'ya nisbet eder. Münâvî ise Müsned'de yer alan İbn Lehîa'yı Heysemî ve O'r hocası Irâkî'nin eleştirdiğini, diğer bir râvî olan Mûsâ b. Verdân'ı ise İbn Maîn'in zayıf. E Uavud'un sika kabul ettiğini söyler. Bk.Feyzu 1-kadîr, 11/487-488. H.no:2101. İbn Hat Musa b. Verdân için "saduktur, bazen hata yapar"7 derken (Bk.Tahib, Trc.no:7023); Zeh ^saduktur" demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc.no:5741.
[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/165.
[230] Sened:
Sahih: Müsned, VI/21, H.no: 23840, Benzer rivayet için bk.VI/22. H.no:23849, İbn Mâ ıitcn, 2, H.no:3934 (BÛsirî hadisin senedinin sahih olduğunu belirtir. Bk. Misbâhu'z-zücâ İV/164); Hâkim, Müstedrek, 1/54, H.no:24; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/3i ^no:796; Kudâî, 1/109, H.no:I3I; Beyhakî, Şuabri-îmârt, VI1/499, H.no:l 1123; İbn Men* ^>2, H.no:3I5; Mervezî, 11/601-602, H.no:640-641; Bezzâr, IX/206, H.no:3752; Heyscı zar'ın râvîlerinin sıka olduğunu söyler. Bk. Mecma \ III/268.
[231] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/165-166.
[232] Sened:
Sahih: Müsned, 11/215, H.no:7017; Benzer rivayet için bk.II/206, H.no:6925; 11/112, H.no:6982-6983; 11/163, H.no:6515; 11/192. H.no:6806; 11/193, H.no:6814; 11/209, H.no:6953; 11/209, H.no:6955; N/205, H.no:6912; 11/202-203, H.no:6889; 11/195, H.no:6835-6836; Humeydî, 11/271, H.no:595; Mervezî, H/595, H.no:632; Hadisin senedinde yer alan Mûsâ b. Uley'in baba isminde, bazı nüshalarda hata yapılarak Ali okunduğu görülmektedir. Mûsâ b. Uley hakkında İbn Hacer "saduktur, bazen hata yapar" ifadesini (Bk.Takrîb, Trc.no:6994); Zehebî ise, "sebt ve sâlih" tabirini kullanırlar. Bk.Kâşif, Trc.no: 5719. Encs b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IIÎ/I54, H.no: 12499-12500, Hâkim, Müstedrek. 1/55, H.no:25; Makdisî, Muhtara, VI/56, H.no:2031; Ebû Ya'lâ, 1/206, H.no:246: VII/199, :I.no:4187; Kudâî, 1/109, 139, H.no:130, 182; Heysemî, râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/54.
[233] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/166-167.
[234] Sened:
Sahih: Müsned, 11/400, H.no: 9170, Hâkim, Müstedrek, 1/73, H.no:59; Heysemî, hadisi 'Vnmed ve Bezzârın rivayet ettiğini Ahmed b. Hanbel'in râvîierinin sahih ricali olduğunu söyler. Bk. Mecma', VIII/87; X/273-274; Beyhakî, es-Sünenül-kübrâ, X/236; Şuabü'l-îmân, VH/270-271, H.no:8119
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-Jağir, 1/362, H.no:605; Heysemî, Mecma \ 1/58; VIII/21;
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Müsned, V/335, H.no: -2738, Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/131, H.no:5744; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VII/271, no:8120; Rûyânî, 11/209, H.no:1048; Heysemî, ceyyİd senedle rivayet edildiğini ifade Emiştir. Bk. Mecma', VIII/87; X/273.
c-Câbir'den {Radıyallahüanh) gelen rivayet için bk. Beyhakî. Şuabü'l-îmân, VII/117, "'*-no:7658; Deylemî, Firdevs, IV/177, H.no:6549;
d-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) mevkûfen nakli için bk. İbn Ebî Şeybe, VII/105, -no:34544; Taberânî, el-Uu'cemÜ'l-kebîr, IX/2Û0, H.no:8976; Beyhakî, ŞuabüVîmân, V"/27l,H.no:8121.
Heysemî, hadisin Câbir ve İbn Mes'ûd (Radıyallahü anhüm) tarafından gelen bu rivayetlerin isnadlarmm daceyyid olduğunu belirtir. Mecma\ VIII/87; X/273-274.
[235] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/167-168.
[236] Sened:
Sahih: Müsned, V/267, H.no:22200; Tabcrânî, el-Mıı'cemü'l-kebîr, H.no:7499; Heysemî hadisin râvîlerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/63, X/276.
[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/168.
[238] Sened:
Hasen: Müsned, 11/172. H.no:6604; Heysemî hadisin senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/63. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64.hadis. Alımed Muhammed Şâkir bu hadisin tahricinde şöyle der.: uBu hadisin isnâdıyla bundan önceki sekiz hadisin (H.no:6604, 6603, 6602....6596) isnadlan aynıdır. Heysemî, hadisleri sahih veya illetli saymakta büyük çelişkilere

düşmektedir. Bir keresinde râvîtcri sahih ricalinden sayıyor, bir başka seferinde İbn Lehîa ve Huycy b. Abdullah el-Meâfirî sebebiyle yahut her ikisi sebebiyle hadîsi illelli gösterebildiği gibi. bazen de 'İsnadı basendir1 diyor. Bence bu sencdîerin hepsi de sahihtir." {Müsned, VI/175, tahkiki) Gerçekten de aynı isnadla gelen 6603.hadis için "Ahmcd'in râvîleri sahih ricalidir" demiş (bk.Mecma ', 111/47): 6602.badis için "Ahmed'İn senedinde zayıf olan İbn Lehîa var. Tirmizî bu zatın hadislerini "hasen" olarak göstermiştir. Diğer râvîleri sahih rieâüdir," derken (bk.Mecma'. 1/301); 6599.hadis için"Ahmed'in senedinde İbn Lehîa var'1 demiştir (bk.Mecma', 11/29); 6598.hadis için "AhmedMn senedinde Huyey b. Abdullah el-Meâfirî var, sika sayılmış ancak zafiyeti bulunmaktadır' der (bk.Mecma', 11/29); 6597.hadis için "Ahmed b. HanbePin isnadı hasendir" der (bk.Mecma'. X/122); 6596.hadÎs için "Ahmcd'in senedinde Huyey b. Abdullah el-Meâfirî var, İbn Main. "sika", Ahmcd b. Hanbel ise, "zayıf saymıştır" der (bk.Mecma', IV/23-24). Zehebî, Huyey hakkında İbn Maîn'İn "bir beis yok", Buhâri'nin de "fihİ nazar" dediklerini nakleder. fk-Kâfif, Trc.no: 1296. İbn Hacer ise, "saduktur, hata yapar" der. Bk.Taki-ib, Trc.no: 1605.

[239] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/168-169.

[240] Sened:

Sahili : Miisned, 11/397, H.no:9129; Benzer rivayet için bk.II/441, H.no:9655; 11/456, H.no: 9837; Tayâlisî, IV/I53, H.no: 2523; Buhârî, el-Edebü'1-müfred, s.437, H.no:1284; Müslim, îmân, 209-210; Ebû Dâvûd. Edeb, 119. H.no:5111; Ebû Avâne. 1/77, H.no:227-228; İbn Mende, T/471, H.no:340-34I; İbn Hıbbân, Sahîh, I/I79-181, H.no:145-146: 148; Heysemî, Mevârid, I/I47-148, H.no:42-43; İbn Ebî Âsim, Es-Sünne, 1/295, H.no:655-656 (hasen); Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/301, H.no:337; Hennâd, Zühd, 11/470, H.no:950; Nesâî, es- Sünemi 'l-kübrâ, VI/170, H.no:1050Û-10501; Amelü'l-yevm ve'1-leyle, s.420, H.no:664-665. Ayrıca 20/20.hadise bk.

[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/169-170.

[242] Sened:

Sahih: Müsned, 11/316 H.no:8I75; Benzer rivayetler için bk.11/239, H.no:7256; ÎT/464, H.no:9935; 11/476, H.no:10I17; 11/509, H.no:10561; 11/272, H.no:7668; 11/259, H.no:7509; 11/291, H.no:7896; Hemmâm b. Münebbih, H.no:77; Ma'mer b, Râşid, XI/436; Buhârî, Edeb, 102, el-Edebü'l-müfred, s.269, H.no:770; Müslim, Elfâz, 6-12; Ebû Dâvûd, Edeb, 74, H.no:4974; Dârîmî, İsti'zân, 64, H.no:2703; Beyhakî, Suabü'l-îmân, IV/311, H.no:5214: Humeydî, 11/469, H.no:1099; Taberânî, d-Mu'cemü's-sağîr, 11/173, H.no:975; Ebû Yala, XI/204, 220, H.no:6315, 6336, 5929; Deylemî, Firdevs, V/120, H.no:7675.

[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/170-171.

[244] Sened:

Sahih: Müsned, 11/199, H.no:6872; Ma'ıner b. Râşid, XI/405: Hâkim, Müstedrek. 1/147. H.no:253; IV/558, H.no:8566; Bezzar, VI/410, H.no:2435; İbnüM-Mübârek, Zühd, s.560-561, H.no:1630; Deylenıî, Firdevs. IV/369, H-no:7069; Bu hadis kıyamet bahsinin 335.hadisi olarak "Havz ve Kevser" bölümünde tekrar edilecektir.

[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/171-173.

[246] sened:

Sahih: Müsned, III/349, H.no: 14697; Benzer rivayet için bk. 01/349, H.no: 15092: 111/394-395, H.no: 15183; Abd b, Hıımeyd, 1/311, H.no:I010; KudâU 11/280-281, H.no:1360-f363: Heysemî hadisin senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğuna dikkat çekerek, bu zatın hakkında bazı sözlerin dile getirildiğini ifade etti. Bk. Mecma', 11/293. Bu râvî ite ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) benzer bir lafızla da rivayet edilmiştir: Bk. Müsned, 11/523, H.no:I0721; Buharı, Merdâ, 1; Müslim, Sıfâtü'l-münâfikîn, 58; Tirmizî, Edeb, 79, H.no:2866 (hasen-sahih); Kudâî, 11/280, H.no:1358; Ka'b b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh) de benzer bir lafızla rivayet edilmiştir: Bk. Mûsned, III/454, H.no:I5709; V/142, H.no:21179; VI/386, H.no:27049; Buharı, Merdâ, 1; Müslim. S ı fâüT I-mü nâ fi kîn, 59-62; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebir, XIX/94, H.no:I83-185; Kudâî, 11/282, H.no:1364-1365; Beyhakî, Şuabü'î-îmân, VII/143, H.no:9779. Suyûtî, hadisi Ziya el-Makdisî'yc nisbet ederek 'hasen" hükmü vermiş (Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no:8l49); Münâvî ise, sika râvîlerlc ve aynı lafızla Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini belirttikten sonra şöyle der: "Şayet Suyûtî, senedinin sahih olması sebebiyle, hadisi Bezzâr'a nisbet etseydi, daha isabetli olurdu." ük.Feyzu'l-kadîr, V/654.

[247] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/173.

[248] Sened:

Sahih: Müsned, IH/38, H.no: 11274; Benzer rivayet için bk.III/55, H.no: 11464, İbnü'I-Mübârek, Zühd, s.24, H.no:73; İbn Hıbbâtı, H/381, H.no:616; (Heysemî, Mevârid, 1/607, H.no:2450) Ebû Ya'lâ, U/492, H.no:1332; Beyhakî, ŞuabÜ'l-îmân, VII/452, H.no:10964; Deylemî, Firdevs, IV/131, 180, H.no:6405, 6556; Mervezî, 11/609, H.no:650; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/113; Heysemî hadisin senedinde Ebû Süleyman el-Leysî ve" Abdullah b. Velid'in bulunduğunu, bu zatların da sika olduklarını ifade etti. Bk. Mecma', X/201.

[249] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174.

[250] Sened;

Zayıf: Müsned, V/145, H.no:21189; Heysemî hadisin senedinde münkeru'I-hadis olan Enes b. Mâlik'in hizmetçisi Ebû Halef el-A'mâ'nın bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bk.Mecına', 1/62. Ayrıca seneddc bulunan Muân (Miân) b. Rifâa da zayıftır. Zehebî, hakkında Ebû Hâtimjın "hadisi itibâr için yazılır, ancak delil getirilmez", Yahya b. Maîn'in "zayıftır", Duhaym'm "sikadır" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no:5513; İbn Hacer ise "leyyinü'l-hadis, irsali çoktur" ifadesini kullanır. Bk.Takrîb, Tec.no.6747. Suyûtî de hadis için "zayıf hükmü vermiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:3061.

[251] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174.

[252] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/174-175.

[253] Sened:

Sahih: Müsned, 1/184, H.no: 1604; Bezzâr, 111/323, H.no: 1119; Devrakî, Müsnedü Sa % s. 156, H.no:92; Ebû Ya'lâ, 11/99, H.no:756; İbn Mende, 1/522, H.no:424; Danî, es-Sünenü'l-vâride J'fy'ten, HI/635-636, H.no:290; Makdisî, bu hadisin sahih kaynaklarda İbn Ömer ve Ebû hureyre'den (Radiyallahü anhüm) (bk. Müslim, îmân, 146-147; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/212, no:370-372; Ebû Avâne, 1/95, H.no:295;) şahidi bulunduğundan isnadının sahih olduğunu rade etti. Bk. Muhtara, HI/262-263, H.no:1067; Ebû Ya'lâ, 11/99, H.no:756; Heysemî hadisin med, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet olunduğunu, bunlardan Ahmed ve Ebû ala'nın senedindekilerin sahih râvîleri olduklarını beyan etti. Bk. Mecma', VI1/277. Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1V/73-74, H.no: 16636; «adısın her iki bölümü Abdurrahman b. Senne'den (Radıyallahü anh) ayrı olarak da rivayet olunmuştur. İlk bölümü için bk. Müslim, îmân, 232/145. İkinci bölümü için bk. Nuaym b. Hammâd, Filen, U/491, H.no:1379. Avf b. Zeyd b. Milha'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, îmân, 13, H.no:2630 (hasen-sahih). Senedde Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (Radıyallahü anh) oğlu müphem olsa da, oğullarının hepsi sika oldukları için herhangi bir problem yoktur.

[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/175-176.

[255] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/176.

[256] Sened:

Zayıf: Müsned, 1V/73-74, H.no: 16636; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, ancak isnadında metruk olan İshak b. Abdullah (İbn Ebî FerveJ'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', VII/278. İbn Sa'd. miinker hadisler naklettiğini ve (âlimlerin) kendisiyle delil getirmediklerini ifâde eder. Bk.Tabakâtü'l-kübrâ (telinime), 350-351: Zehcbî, Zührî'nin çağdaşı olduğunu söylemekle yetinir, hakkında herhangi bir eleştiri de bulunmaz. Bk. Mîzân. VII/455, Trc.no: 10832: Zührî'nin bu zâtı hadis rivayetinde irsai yaptığı için, "'Allah canını alsın! Sen isnadsız, mesnedsiz hadisler rivayet ediyorsun" diyerek uyarması ilgili rivayet için bk.Alâî. Câmiu 't-tahsîl, 70; Ebû Nuaym, Hılyetü 'i-evliyâ, III/365; Âmir Hasan Sabri hadisin İsnadının metruk olduğunu söyler. Bk. Zevâidı Abdillah b. Ahmedb. Hanbelfi't-Müsned, H.no:211:

Hadis burada zikredilen senediyle zayıftır; fakat hadisin metni sahihtir. Çünkü, rivayetin şâhidlcri vardır:

a-Ahdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned. 11/177, H.no:665û; 11/222. H.no:7072: İbruT'l-Mübârek. 7-ühd. s.267. H.no:775; Taberânî. el-Mu'cemü'l-evsat, IX/I4, II.no:8986; (Münzirî, Taberânî'nin İsnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Terğîb. IV/64. H.no:4818.) Dânî, es-Sünenü'l-vândeji'l-füen, 111/636. H.no:291; Beyhakî. ez-Zühdii'1-kebîr, H/116. H.no:203: Heysemî, "(Şahid) hadisin senedinde, zayıf olan İbn Lehîa vardır" der. Bk.Mecma', VI1/278. X/259.

b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, et-Mu 'cemü 7-kebîr, VI/164, H.no:5867; el-Mu'cemü's-sağîr. 1/183, H.no:290: Kudâî. Müsnedü'ş-şihâb, İI/13S. H.no:l055: Heysemî, hadisin râvîlerinin sika olduklarını açıklar. Bk. Mecma', VII/278.

c-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, ez-Zühdü İ-keb'u; II/l 14, H.no:198; Lâlkâî. İ'tikâdü ehli's-sünne, 1/112, H.no:173; Heysemî, hadisin senedinde Leys'in kâlibi Abdullah b. Salih'in bulunduğunu, bu zatın zayıf olmasına rağmen bazılarınca sika kabul edildiğini belirtir. Bk. Mecma', VII/278.

d-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XI/70, H.no:l 1074; Heysemî, hadisin senedinde müdellis olan Leys b. Süleym'in bulunduğunu, bu zatın sika olduğunu ifade etti. Bk. Mecma \ VII/278, 309. .

e-Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Deylemî. Firdevs. 11/29-30, H.no:2185.

f-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müslim, îman, 146 _g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 11/389, H.no:903I; Müslim, îman, 147; İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3986; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I/29S

h-Yahya b. Saîd'den gelen nakil için bk. Hennâd, Zühd, 11/586-587, H.no:1245;

ı-Abdullah b. Yezîd ed-Dımaşkî tam dört sahabeden işittiğini (Ebu'd-Derdâ, Ebû Umâme, Enes b. Mâlik ve Vâsile b. eİ-Eska"dan (Radıyallahü anhüm)) bildirdiği hadis için bk. Beyhakî, ez-Zühdü 'l-kebîr, II/l 14. H.no:I99.

i-Kesîr b. Abdullah el-Müzenî, babası ve dedesi kanalıyla benzer bir hadis nakleder. J5k- Taberânî, el-Mu'cemif l-kebîr, XVII/16, H.no:ll; Beyhakî, ez-Zühdü l-kebîr, U/117, H-no:205: Kudâî. Müsnedü 'ş-şihâb, 11/138. H.no:1052-1053.

j-Enes b. Mâlik'tcn (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15. H.no:3987; vî. Şerhu meâni 'l-âsâr, 1/298

k-İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahii anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3988.

Bu hadis hakkında yazılmış müstakil bir eser için bk.Abdullah b. Yusuf el-Cüdey'. Keşfü 'l-lisâm an turukı hadîsi gurbeti 'l-îslâm.

[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/176-178.

[258] Sened:

Sahih: Müsned, 11/389, H.no: 9031, Müslim, îmân, 145, İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3986; Ebû Avâne, 1/95, H.no:298; Ebû Ya'lâ, XI/52, H.no:6190; Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 11/137, H.no: 1051; İbn Mende, 1/520, H.no:422; Beyhakî, ez-Zühdü't-kebîr, 11/115, H.no:201; Lâlkâî, i'tikâdüehli's-sünne, 1/112, H.no: 174.

a-Enes b. Mâlik'ten (Radıyalhhü anlı) şahidi için bk. İbn Mâce, Fiten, 15, H.no:3987 (Bûsıri, zevâidde hadisin hasen olduğunu, senedindeki Sa'd b. Sinan hakkında ihtilaf bulunduğunu söyler Bk.Misbâhu 'z-zücâce, İV/178, "hasen")

b-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb.. 11/138, H.no:1054; İbn Mende, 1/520, H.no:421; Beyhakî, ez-Zühdü'l-kebtr, II/l 15, H.no:200; Heyscmî. "hadisi Bezzâr rivayet etmiş olup, senedinde müdellis olan Leys b. Ebî Süleym vardır,1' demiştir. Bk.Mecma ', VII/278.

c-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisin TaberânÎ tarafından nakledildiğini senedinde ise Atıyye'nin bulunduğunu, bu zatın zayıf olduğunu ifade etti. Bk. Mecma\ VII/278.

d-Amr b. Avf dedesi Zeyd b. Mülhame'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr, VI1I/322, H.no:3397; Tirmizî, îmân, 13, H.no:2630 (hasen-sahih); Taberâni, el-Mu'cemü'l-e-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini senedinde ise metruk sayılan Ubeys b. Meymûn'un bulunduğunu açıklar. Bk. Mecma\ VH/278-279.

[259] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/178.

[260] Sened:

Sahih. Müsned, 1/398, H.no:3784; Tirmizî, bu konuda Sa'd, İbn Öme^ Câbir,' Enes ve oaullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüm) şâhidlerin bulunduğunu, hadisin ise "Hasen-sahih-Barıb olduğunu belirtir. Bk. Sünen, imân, 13, H.no:2629; îbn Mâce, Fiten 15 H no'3988-£«<< Rikâk, 42, H.no:2758; ibn Ebî Şeyhe., VII/83. H.no:34366; Bezzâr, V/433! Vinnoo69; ŞâşU ri/170' H'no:729; Devrakî> Müsnedü Sa'd, s. 164, H.no:93; Ebû Ya'lâ, ki - H-no:4975' Tabcrânî' ei-Mu'cemü'l-kebîr, X/99, H.no: 10081; Beyhakî, ez-Zühdul-^ 0/117, H.no:206; Dânî, es-Sünenü'l-vâride fi'l-Fiten, III/633, H.no:288. Mücâhid'den mursel olarak da nakledilmiştir. Bk.Nuaym b. Hammâd, Fiten, 1/189, H.no:507.

[261] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/179.

[262] Sened:

Sahih: Müsned, ITT/463, H.no: 15745, Benzer rivayet için bk.V/52, H.no:20407; Ebû Ya'lâ, 1/171, H.no:192; Mervezî, 1/356, H.no:361; Dânî, es-Süne nü 1-varide fi'l-fiten, 111/637-638. H.no:292. Heysemî, hadisin senedinde ismi belli olmayan bir râvînin bulunduğunu, bu zatın dışındakilerin sika olduklarım ifade eder. Bk. Mecma', VII/279. Bu müphem râvînin, Hasan el-Basrî olduğunu görmek için bk.Tabert Târih, 11/679. Ahmed b. Hanbet, bu hadisi bilinmeyen bir sahâbî başlığı altında zikrettiğine göre, sahabe olduğunu tahmin ettiği bir zâta nisbet etmiş oluyor ki kanaatimizce bu durumda sahâbînin bilinmemesi hadisin senedi açısından zararlı değildir. Suyûtî, hadisin "sahih" olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağir, H.no:I952.

[263] Bk. İbnü't-Esîr, Nihâye, 11/173 (ra-be-a); II/3 19 (sc-de-se); Bennâ, agc. 1/116.

[264] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/179-180.

[265] Sened:

Sahih: Müsned, III/477, H.no:I5861, 15860, 15862 (Bennâ'nm rivayet derlemesi sırasına göre); Humeydî, 1/260, H.no:574; Hâkim, Müstedrek, 1/89, H.no:96-97; IV/502, H.no:8403: Nuaym b. Hammâd, Fiten, 1/29, H.no:7; 1/188, H.no:502; Şeybânî, Âhâd, IV/284, H.no:2305; Dânî, es-Sünenü'l-vâride fi'l-Fiten, 11/429, H.no:159; Heysemî, Mevârid, 1/462, H.no:1870; Beyhakî, î'tikâd, s. 157. Bennâ senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bulûğu 'l-emâni, 1/117; Heysemî ise, râvîlerin sahih ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', VII/305; İbn Abbas'tan (Radıyaliahû anhümâ) şahidi için bk. Tirmizî, Fiten, 28, H.no:2193 (hasen-sahih)

[266] Bir rivayette: 'Olamaz, vallahi inşallah...' şeklinde geçmektedir.

[267] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/180-182.

[268] Sened:

Sahih: Müsned, V/251, H.no:22060; Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/356, H.no:764; Hâkim, Müstedrek, İV/104, H.no:7022; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI11/98, H.no:7486; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/411, H.no:1602; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV/,326. H.no:5277; VI/69, H.no:7524; Mervezî, 1/415, H.no:407; Deylemî, Firdevs, III/445, H.no:5363; Heysemî, Mevârid, 1/87, H.no:257. Heysemî, râvîlerin sahih ricâü olduğunu söyler. BkMecma', VII/281. Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) hadisin bir bölümü naklolunmuştur. Bk. Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, 1/207, H.no:324; Hâkim, Müstedrek, IV/516, H.no:8448; IV/573, H.no:8611; Dânî, III/534, H.no:225; III/599, H.no:271; III/605, H.no:273.

[269] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/182.

[270] Sened:

Sahih: Milsned, İV/232, H.no: 17962, Dâriml Mukaddime, 16, H.no:98; Lâlkâl 1/92-93, H.no:127. Heysemî, Mevârid, 1/87, H.no:258. Heysemî. râvîlerin sika olduklarını söyler. BkMecma \ VII/281.

[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/182-183.

[272] Sened:

Sahih: Milsned, IV/188, H.no;17610. Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/110, H.no:1008; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VI/505, H.ıo:9Û77; Heysemî, isnadının "hasen" (eserin diğer bir yerinde ise "ceyyid"), râvîlerin ise sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 1/183; VII/276. Munzirî de isnadının "hasen" olduğunu söyler. Bk. Terğîb, 1/65, H.no:175; Abdullah b. Kays'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Nuaym b. Hammâd, Filen, 1/244, H.no:694.

[273] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/183.

[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/183-184.

[275] Sened:

Sahih: Müsned, V/383-384, H.no: 23148-23150; Müslim, îmân, 143; Buharı, Rikâk, 35; Fiten, 13; İ'tisâm, 2; Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/209, H.no:366; Ebû Avâne, 1/56, H.no:141; Tirmizî, Fiten, 17, H.no:2179 (hasen-sahih); tbn Mâce, Fiten, 27, H.no:4053; Humeydi, 1/211, H.no:446; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X/122, Şuabü'i-îmân, IV/324-325, H.no:5271; Ibn Mende, 1/465, H.no:336; 1/466-467, H.no:337; Mervezî, 1/471-472, H.no:495.

[276] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/184-185.

[277] Sened:

Sahih: Müsned, T/393-394, H'no:3730-3731; Benzer rivayet için bk.I/39O; H.no:3707, 1/395, H.no: 3758, Ebû Dâvûd. Fiten, I, H.no:4254; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/236, H.no:9159; X/158, H.no:1031I; X/170, H.no:10356; Hâkim, Müstedrek, III/123, H.no:4593 (İsnadının sahih olduğunu söylemiş; Zehebî ise, bu görüşe muvafakat etmiştir); Ebû Ya'lâ, VIII/425, H.no:5009; IX/186, H.no:5281; IX/201, H.no:5298. Râvîleri sikadır.

[278] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/185-186.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

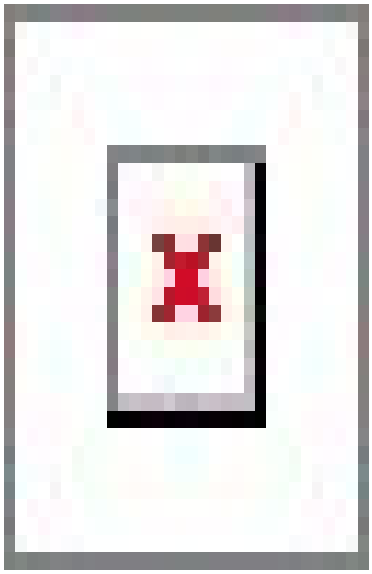

Buhari ve Müslim'in İttifak Ettiği Hadisler

Abdullah Feyzi Kocaer

Hüner Kitapevi

SUNARKEN
YAYINCIDAN
GİRİŞ
Müttefekun Aleyh Hadisler
Hadîsler Arasında Üstünlük Ayrımı Yapılabilir mi?
Müttefekun Aleyh Hadisler Üzerine Yazılan Kitaplar
Bizim Çalışmamız
Mukaddime
1-) İman Bölümü(Kitâbu'l-îmân)
2-) Temizlik Bölümü(Kitâbu't-Tahâra)
3-) Hayz Bölümü(Kitâbu'l-Hayz)
4-) Namaz Bölümü(Kitâbu's-Saiât)
5-) Mescidler ve Namaz Kılınan Yerler Bölümü(Kitâbu'l-Mesâcid ve Mevâzii's-Salât)
6-) Yolculann Namazı ve Namazın Kısaltılması Bölümü(Kitâbu Safâti'l-Müsâfirîn)
7-) Cuma Namazı Bölümü(Kitâbu'l-Cumua)
8-) İki Bayram Namazı Bölümü(Kitâbu Salâti'l-îdeyn)
9-) Yağmur İsteme Namazı Bölümü(Kitabu Salâti'l-İstiskâ)
10-) Güneş ve Ay Tutulma (Küsûf) Namazı Bölümü(Kitâbu'l-Küsûf)
11-) Cenaze Bölümü(Kitâbu'l-Cenâiz)
12-) Zekât Bölümü(Kitâbu'z-Zekât)
13-) Oruç Bölümü(Kitâbu's-Sıyâm)
14-) İtîkâf Bölümü(Kitâbu'l-İ'tikâf)
15-) Hac Bölümü(Kitâbu'l-Hacc)
16-) Nikâh Bölümü(Kitâbu'n-Nikâh)
17-) Süt Emme ve Süt Kardeşliği Bölümü(Kitâbu'r-Radâ1)
18-) Boşanma Bölümü(Kitâbu't-Talâk)
19-) Laneti Eşm e Bölümü(Kitâbu'l-Liân)
20-) Köle Azat Etme Bölümü(Kitâbu'1-Itk)
21-) Alışveriş Bölümü(Kitâbı-Buyû)
22-) Bağ-Bahçe Sulama Ortakçılığı Bölümü(Kitâbu'l-Musâkâ)
23-) Ferâiz (Miras Hukuku) Bölümü(Kitâbu'l-Ferâiz)
24-) Hibe ve Bağışlar Bölümü(Kitâbu'l-Hibât)
25-) Vasiyetler Bölümü(Kitâbu'l-Vasıyye)
26-) Adak Adama Bölümü(Kitâbu'n-Nüzür)
27-) Yeminler Bölümü(Kitâbu'l-Eymân)
28-) Kasa m e Bölümü(Kitâbu'l-Kasâme)
29-) Sınırları Çizilmiş Cezalar (Hadler) Bölümü(Kitâbu'l-Hudûd)
30-) Yargı ve Yargı İlkeleri Bölümü(Kitâbu'l-Akziye)
31-) Buluntu ve Kayıp Bölümü(Kilâbu'l-Lukata)
32-) Cihad ve Siyer Bölümü(Kitâbu't-Cihâd ve's-Siyer)
33-) Yönetim ve Yöneticilik Bölümü(Kitâbu'l-İmâra)
34-) Avlanma - Hayvan Kesimi ve Eti Yenen Hayvanlar(Kitâbu's-Sayd ve'z-Zcbâih)
35-) Kurban ve Kurban Kesme Bölümü(Kitâbul-Edâhî)
36-) Yeme İçme Bölümü(Kitâbu'l-Eşribe)

37-) Giyim-Kuşam Bölümü(Kitâbu'l-Libâs ve'z-Zîne)
38-) Âdâb Bölümü(Kitâbu'l-Âdâb)
39-) Selâm Bölümü(Ki tâ bu's-Selâm)
40-) Edep Sözleri Bölümü(Kitâbu'l-Elfâz fi'l-Edeb)
41-) Şiir Bölümü(Kitâbu'ş-Şi'r)
42-) Rüya Bölümü(Kitâbu'r-Ru'yâ)
43-) Üstün Şahsiyetler (Fezâil) Bölümü(Kitâbu'l-Fezâil)
44-) Sahabenin Üstünlükleri Bölümü(Kitâbu Fezâili's-Sahâbe)
45-) Akrabalık İlişkileri Bölümü(Kitâbu'l-Birr ve's-Sıla)
46-) Kader Bölümü(Kitâbu'l-Kader)
47-) İlim Bölümü(Kitâbu'l-ilm)
48-) Zikir ve Dua Bölümü(Kitâbu'z-Zikr ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'1-İstiğfar)
49-) Tevbe Bölümü(Kitâbu't-Tevbe)
50-) Münafıkların Özellikleri Bölümü(Kitâbu Sıfâti'l-Münâfıkîn ve Ahkâmuhu)
52-) Âhir Zaman Olayları (Fitneler) Bölümü(Kitâbu'S-Fiten ve Eşrâti's-Sâati)
53-) Kalbi incelten Öğütler Bölümü(Kitâbu'z-Zühd ve'r-Rakâlk)
54-) Tefsir Bölümü(Kitâbu't-Tefsîr)
Kaynaklar
BuğaBilgisayar Ortamındaki Cd'ler

SUNARKEN

«Size ayetlerimizi okuyan, sizi arındıran, size Kitap ve Hikmeti öğreten, bilmediğiniz şeyleri de size öğreten İçinizden bir Peygamber gönderdik..» (Bakara: ısı)
«Okur yazar olmayanlardan, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitap ve Hikmeti öğreten bîr Peygamber gönderen Odur. Halbuki bundan önce onlar ne yapacaklarını bilemiyorlardı.
O Peygamber, henüz kendilerine katılmamış olanlara da Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitap ve Hikmeti öğretendir.» (cuma: 2-3) «...Sen onların aralarında iken, Allah onlara azap etmez...» (Enfai: 33) Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur.Sonsuz kudretiyle âlemleri yoktan var eden Yüce Rabbimize hamdü senalar olsun. Onun yüceliği karşısında saygıyla eğilir, Ona kul olduğumuzu ikrar, âcziyetimizi itiraf ederiz.
Salât ve selâm, Kâinatın Efendisi, insanlığı en doğru yola ileten rehber, rahmet peygamberi Efendimize, onun hanesine ve ashabına olsun.
Bir yıl önce "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecrîd-İ Sarîh" isimli çalışmamız ile siz kıymetli okur-îanmızla buluşmuştuk. Beklediğimizin çok çok üstünde bir ilgi gören bu çalışmamıza gösterdikleri alakadan dolayı şükranlarımı arz etmek İsterim.
Şimdi ise hadislerin sıhhati açısından önceki çalışmamızın zirvesi mesabesinde bir çalışma ile siz okuyucularımızla buluşmamızın bahtiyarlığını hissetmekteyiz.
Gerek bu satırların yazan, gerekse yayın evi olarak bu tür çalışmalarla okuyucunun kolay ve rahat bir şekilde hadis okumasını hedeflemekteyiz. Siz değerli okuyucularımızın hadislerle olan İlginize bir katkıda bulunmuş olmak en büyük temennimizdir. Umarız bu çalışma vasıtasıyla hadisler arasında yapacağınız seyahatten memnun kalırsınız.
Her şeyden önce şunu belirtelim ki biz de bir kuluz. "Beşer, şaşar" atasözüyle insanoğlunun hatadan kurtulamayacağı en veciz bir biçimde dile getirilmiştir.
Çalışmamızda hatalan en aza indirmeye gayret gösterdik. Ancak en mükemmel Yüce Allah'ın kitabıdır. Bu nedenle çalışmamızda kusur ve eksikliklerin bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Kusur ve eksikliğimiz siz okuyucutanmız tarafından tespit edilirse yeni baskılarımızda düzeitebilmemiz için bize bildirmeniz bizleri memnun edecektir.
Müttefekun aleyh hadisler hakkında bize derli toplu bir eser sunan Merhum Muhammad Fuâd Abdülbâkîye Yüce Allah'tan rahmet ve mağfiret dilerim. Kabrinin nurlanmasınr, makamının cennet olmasını niyaz ederim.
Sizleri hadis seyahatiyle baş başa bırakmadan önce bu çalışmamızda emeği geçen tüm kardeşlerime özellikle çalışmanın elinizdeki şekilde basılmasında ve yayımlanmasında emeği geçen HÜNER Yayınlarına bu satırlar içerisinde teşekkür etmek isterim.
Ayrıca bana böyle bir çalışma ortamı hazırlayan, evdeki yokluğuma katlanan aile efradıma teşekkürümü arz eder, yetişmemde emeği bulunan hocalanmdan hayatta olanlara saygılarımı sunar, âhirete göçenlere, Yüce Allah'tan rahmet ve mağfiret dilerim.[1]
Selam ve Hürmetlerimle

Abdullah Feyzi Kocaer

YAYINCIDAN

Hüner Yayınları, yayın çizgisini 'Yapabileceğinin en iyisini yapmak' olarak belirlemiştir. Bu bağlamda ilk kitabı 'Büyük Hadis Külliyatı «er-Rudânî» olmuştur. İkinci yayını ise 'Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh'dir,
Şimdi ise iki Büyük Hadis İmamı Buhârî ve Müslim'in buluştuğu zirve olan 'Müttefekun Aleyh Hadisleri' yayınlıyoruz.
Âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaşadığı iklimi, Peygamber mescidini, aile ve sosyal hayatını bir nebze evlerinize, iş yerlerinize kısacası tüm hayatınıza taşıya bilirsek kendimizi en bahtiyar hissedeceğiz.
Bu değerli çalışmanın sizlere ulaşıncaya kadarki serüveninde e-meği geçen başta değerli yazarımız Abdullah Feyzi Kocaer Bey'e, tashih, matbaa ve cilt emekçilerine şükranlarımızı sunuyoruz.
İnsanlığın, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mesajına en çok muhtaç olduğu 21. asırda, işte onun dünyası, sosyal adaleti, siyaseti ve onun terbiyesiyle yetişmiş ashabı!...
Sizleri Asr-ı Saadet iklimi iie baş başa bırakıyoruz.
Çalışmalarımızın başarıya ulaşması ancak Yüce Allah sayesindedir. [2]

GİRİŞ

Müttefekun Aleyh Hadisler

Müttefekun aleyh anlam olarak, üzerinde ittifak edilen herhangi bir konu, söz veya mesele, demektir. Bu terimin, İslâmî ilimler sahasında değişik anlamlarda kullanıldığı görülür Sahabe tarafından müttefekun aleyh olan hususlar, bütün sahabenin ittifak ettiği ve hiç birinin muhalefet etmediği hususlardır. Fıkıh sahasındaki müttefekun aleyh ise, imam ve müctehidlerin İttifak ettikleri hükümlerdir. Bu hükümlerle ilgili ittifaka ayrıca "İcma"da denilmektedir. Abdestin namaz için şart oluşu, günde beş vakit namazın farz olarak kılınışı, sahabe ve fukahanın ittifakı için örnek olarak gösterilebilir. Aynca bir mezhep bünyesindeki müctehitlerce müttefekun aleyh olan hususlar da vardır. Hanefi mezhebinde İmam Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in ittifak ettiği hususlar gibi.
Hadiste müttefekun aleyh: Bir hadisin sıhhati üzerinde hadis imamlarının birleştiği ve hepsinin o hadis için sahih olduğu kanaatına vardıkları hadislerdir. Hadis imamları böyle hadisler çin genellikle 'bu hadisin sıhhati müttefekun aleyhtir1 ifadesini kullanırlar.
Bu arada İbni Mende'nin, (v. 395) kitabında rivayet ettiği hadisleri şahitleriyle takviye ederken "...Bu hadis, sıhhati üzerinde birleşilen bir hadistir...bu isnadlann tümü makbuldür, Muhammed b. İsmail {ButârD ve Müslim b. Haccâc ile diğer hadisciler cemaati rivayet etmiştir[3] diye belirterek dördüncü asrın sonlarında görülmeye başlayan, beşinci asrın başlarında Hâkim Neysâbûrî (v. 405) ile gelişen, altıncı ve bundan sonraki asırlarda sıklıkla rastlanan ve artık bir anlama odaklasan diğer bir kullanım ise Buhârî ve Müslim'in bir konuda, aynı sahabiye dayanarak rivayet ettiği hadislerdir.
Bu son tarif artık günümüze kadar bu şekilde kullanılmakta olup kitabımızın ismini verdiğimiz "Mütefekun Aleyh Hadisler" terimi bu anlamı içermektedir.
Bu tür hadisler, hadis kitaplarında zikredildiğinde, hadislerin sonunda "Bu, müttefekun aleyh bîr hadistir" veya "Bu hadisi, Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir" seklinde ifadeler

yer almaktadır.
Bu iki hadis imamının kitaplarına aldıkları hadislerin en güvenilir olması ve sıhhati konusunda gösterdikleri titizlik, kitaplarının el üstünde tutulmasına neden olmuştur. Öyle ki, kendilerinden sonra gelen pek çok âlim nazarında, bir hadisin Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de bulunması hadisin sahih olması için yeterli görülmüştür. İslâm dünyasında büyük bir itibar kazanmış, içerdikleri hadislerin sahih olduğuna dair pek çok âlim ittifak etmiştir.
Hadis ilminin, âdeta Buhârî, Müslim ve onun çağındaki âlimler döneminde varacağı en büyük zirveye ulaştığını söyleyen İbni Esîr, (v. 600) Buhârî ve Müslim, hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır. "Her ikisi, kitaplarına Sahîh ismini vermişler ve kitaplarına böyle Sahih ismini veren ilk kimse olmuşlardır. Şüphesiz bu iki âlîm, söyledikleri söze sadık kalmışlar, vardıkları kanaatleri doğrulanmışlardır. İşte bu nedenle Allah, onları doğuda ve batıda; denizde ve karada büyük bir kabul görme ile nzıklandırmıştır... Bunun böyle olmasının nedeni niyetlerinin doğru, kalplerinin ihlaslı, kitaplarına aldıkları hadislerin sahih olmasındandır.[4]
Buhari ve Müslim, hadis rivayetinde son derece ciddi ve titiz davranmışlar, yalan söylediği tespit edilen kimselerden hiç bir surette hadis rivayet etmemeye büyük gayret göstermişlerdir. Bu iki âlimin rivayet ettikleri hadisler özellikle İkisinde ortak bulunan hadisler, pek çok âlim nazarında en sahih hadis ve Kur'an-ı Kerim'den sonra en güvenilir hüküm olarak kabul edilmiştir.
Hâkim Neysâbûrî (v. 405), el-Medhal ila's-Sahîh isimli kitabında sahih hadisleri on kısma ayınr ve birinci tabakada Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri hadisler olduğuğun belirtir. [5]
Hâkim Neysâbûrî'nin bu taksimini Ebû'i-Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisî (v. 507) ondan sonra Ebû Muhammed Hüseyn el-Ferra el-Bağavî (v. 516) devam ettirir. Bunlardan sonra Kadı İyaz (v. 544) gelmektedir. Kendisi, İmam Malik'in Muvattası ile Buhârî ve Müslim'in kitabına öncelik vermekte ve şöyle demektedir: "...Bu üç kitabın diğer kitaplara önceliği ve İslâm dünyasındaki âlimlerce sahih kabui edilmeleri hususunda icma olmuştur. Zira, bütün temel eserlerin ana kaynağı bu üç kitaptır. Hadis ilminde yapılabilecek her şey onlar tarafından yapılmıştır...[6]
İbni Cevzi (v. 597) hadisleri alt] kısımda ele alır. Bunlann en üst tabakası müttefekun aleyh hadislerdir. Kendisi şöyle demektedir: "Hadisler alt kısımdır. Birinci kısım sıhhati üzerinde ittifak edilenlerdir. Buhârî, sahih hadisleri yazanların ilkidir, onu Müslim, takip etmiştir...İkinci kısım, sadece Buhârînin veya sadece Müslim'in rivayet ettikleri cumhurun ve hadis ehlinin sıhhatine hüküm verdikleridir. Üçüncü kısım, Buhârî'nin veya Müslim'in görüşüne göre senedi sahih olanlardır. Bunlar, bilinen bir kusuru yok ise iki imamın rivayet ettikleri hadisler içerisine dahil edilir. Bu konuda Ebû Abdullah el-Hakim, her ne kadar hataları tarüşılsa da el-Müstedrek adı ile büyük bir kitap tertip etmiştir. Dördüncü kısım, içerisinde hafif bir zayıflık bulunan hadislerdir. Bunlar hasen hadislerdir, amel edilmeye elverişlidir. Beşinci kısım, içerisinde büyük zayıflık bulunan rivayetlerdir. Bunun durumu âlimler arsında farklıdır. Kimisi güzel işlerde bununla amel ederken bazıları içerisindeki şiddetli zayıflıktan dolayı uydurma hadisler içerisinde görür. Altıncısı, uydurma olduğu kesin olarak bilinen hadislerdir[7]
İbni Esîr de (v. 600) Hâkim Neysâbûrî'nin taksimini takip ederek sahih hadisleri on kısma ayırdıktan sonra birinci tabakayı Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri hadislere verir ve bunların sahih hadislerin en üst tabakası olduğunu belirtir. [8]
İbni Salah (v. 643) Hâkim Neysâbûrî'nin başlattığı uygulamayı pekiştirmiş ve şöyle demiştir: "...Sahih hadislerin en üst tabakası hadis ehlinin 'Sahihun, Müttefekun Aleyhi' dedikleri hadislerdir. Hadis ehli bu ifade ile ümmetin bu hadisler üzerinde ittifakını değil, Buhârî ve Müslim'in ittifakını kastederler. Bununla birlikte, Buhârî ve Müslim'in İttifak ettiklerini ümmet ittifakla kabule yönelmiş, dolayısıyla burada ümmetin ittifakı da meydana gelmiştir. [9]
İmâm Nevevî: "Bilesin ki âlimler Kur'ân-ı Kerim'den sonra kitapların en sahihinin Sahihi Buhârî ve Sahihi Müslim olduğunda ittifak etmiştir." demektedir. [10] îmâm Nevevîye göre sahih hadislerin derecesi yedi kısımdır. Kendisi şöyle demektedir: "Sahih hadisler yedi kısımdır. Bunlann en üstünü Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleridir, bundan sonra yalnız Buhârî'nin rivayet ettiği, bundan sonra yalnız Müslim'in rivayet ettiği, bundan sonra kitaplarında bulunmamakla birlikte Buhârî ve Müslim'in şartlanna uyan sahih hadisler, bundan sonra kitabında bulunmamakla birlikte Buhârînin şartlarına uyan sahih hadisler, bundan sonra kitabında bulunmamakla birlikte Müslim'in şartlanna uyan sahih hadisler, bundan sonra da Buhârî ve Müslim'in şartlanna uymadığı halde diğer hadis imamlarının sahih kabul ettikleri hadislerdir. [11] Cemalüddin Kasimî, 'Sahih Hadislerin Kısımları' başlığı altında Nevevî'nin bu sözünü getirir. [12]
Şah Veliyyullah Dehlevî de sahih hadisleri içeren kitapları dört tabakaya ayırmıştır: Buna göre üç kitap, İmâm Malik'in Muvattâ'sı ile Sahihi Buhârî ve Sahihi Müslim en sahih olan birinci tabaka kitaplarıdır. [13] Onun bu tasnifi son dönem muhaddislerinden Muhammed Cemalüddin Kâsımî ve Muhammed Abdurrahmân Mübârekpürî tarafindan benmisenmiş kitaplarında zikredilmiştir. [14] Şah Veliyyullah'ın birinci tabaka saydığı üç kitaba yukanda Kadı İyaz'ında aynı şekilde baktığını görmüştük. [15]

Hadisler Arasında Üstünlük Ayrımı Yapılabilir mi?

Eğer bir hadisin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e âit olduğu kesinleşmiş ise artık bize düşen, bu hadisteki bilgiye sarılıp gereklerini yerine getirmektir. Ancak hadisin Efendimiz (a.s.)'a aidiyeti kesin değilse o zaman, bu bilgileri bize getirenlerin hangisi, doğru ve dürüst, ne söylediğine dikkat eden, duyduğunu iyi bir şekilde muhafaza edebilen kimse ise onun getirdiği bilgi, diğerlerine göre daha sağlam olacağı açıktır. İşte böyle akli bir yaklaşımla iki büyük hadis imamının titizlikle derledikleri hadisler bu açıdan diğerlerine göre daha çok itimat kazanmıştır. Değilse bir hadisin hadis olması yönüyle hiçbir a-yinm yapmaya ne bizim bir yetkimiz var ne de başkalarının. Eğer bir kimse Sahîh-i Buhârî'deki veya Sahîh-i Müslim'deki bir hadisi, Deylemî'nin Müsned'İndeki bir hadisten üstün tutuyorsa bu, sadece ilgili kitapların müelliflerinin kitaplarını derlerken gösterdikleri titizlik nedeniyle kazandıkları itimattan dolayı olabilir. Bunun dışında böyle bir ayrım yapmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Hem Buhârîden hem de Müslim'den önce yaşamış bir bakıma onlara kaynak olan Abdürrazzâk ve Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'nin 'Musannaf lan, Ebû Davud Tayâlsrnin 'Müsned'i için de bu örnekleri verebiliriz. Şah Veliyyullah Dihlevî, hadis kitapları arasındaki üstünlük yönünü inceledikten sonra sözünü ettiğimiz bu kitaplar için şöyle demektedir: "... Bu kitaplar da bu kabildendir. Bunların amaçlan sadece toplamak olmuştur, ayıklamak, seçime tabi tutmak, amel edilmesini a-maçlamak gibi bir endişeleri olmamıştır[16]
Bir hadisin gerçekten Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait olup olmadığını test etme hususunda takip edebileceğimiz hemen hemen tek bir yolumuz vardır ki bu da haberi getirenin durumunu araştırmaktır. Haberi getiren kimse çeşitli yönlerden bize güven veriyorsa onun getirdiği haberi kabul edebiliriz. Eğer güven vermiyorsa kabul etmeyiz. Bu tutum tarih biliminin, bu bilimin özel bir bölümü olan rivayet biliminin tabitadır. Bir şeyin doğru olup olmadığını ortaya koymak için her bilimin kendine has metodları vardır. Mesela kimya bilimi bir şeyin doğruluğunu test için lobaratuvarda mikroskop veya benzeri aletlerle bizzat gözle test edip öyle roparunu verir. Bu tür bilimlerin roparlan bizzat elle tutma veya gözle görme gibi müşahadelerle verilir. Rivayet biliminin test metodunda ise bu tür bir test imkanımız yoktur. Bu nedenle geçmişe ait tarihi bilgilerin doğruluğunu test etmek için ravi değerlendirmesi dışında başka bir yolumuz kalmamaktadır. Buna dayalı olarak hadis ilminin imamları hangi ravi daha güvenlidir, hangi ravi zinciri daha güvenlidir, hangi şehirde oturan raviler daha güvenlidir gibi değişik araştırmalar yapmışlar ve buna göre kendilerine getirilen rivayetler arasında bir sınıflamaya gitmişlerdir. Mesela, İbni Teymiye, Medine-lilerin rivayet ettiği hadisin en sahih olduğu, ondan sonra Basralıların rivayet ettiği hadisin geldiği, bundan sonra Şamlıların rivayet ettiği hadisin geldiği konusunda hadisçilerin ittifakından söz eder. Hatib Bağdadtye göre en sıhhatli hadis senedinin Meke ve Medine halkından gelen rivayetlerdir. Memlekete göre tasnif yapıldığı gibi kişilere göre de tasnif yapıldığını görmekteyiz. Hakim'e göre, Şamlılardan gelen en sağlam rivayet zinciri 'Evzâî, Hassan b. Atıyye, Sahabî" şeklindeki rivayet zinciridir.[17]Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'ye göre en sahih isnad zinciri 'Zührî, Salim, Abdullah b. Ömer, Ömer1 şeklindeki isnad zinciridir. Yahya b. Main'e göre en sahih isnad zinciri 'A'meş, İbrahim en-Nehâî, Alkame, Abdullah b. Mes'ûd' şeklindeki isnad zinciridir. Buhârî'ye göre en sahih isnad zinciri 'Malik, Nafi, Abdullah b. Ömer' şeklindeki isnad zinciridir. Bu son verdiğimiz isnad zincirine silsiletü'z-zeheb altîn zinciri, denilir olmuştur. [18] Bazı sıralamaya göre de en sahih hadisler ravilerin sayısına göre yapılmaktadır. Her dönemde bir cemaat tarafindan rivayet edilen hadislere mütevatir, en az üç ravi tarafindan rivayet edilene meşhur, iki ravi tarafindan rivayet edilene azîz, tek ravi ile rivayet edilene garîb denilmiştir. Buna göre mütevatir en üst tabakadır, ondan sonra meşhur, ondan sonra aziz gelir. Bu şekildeki tasnifin kendi arasında değişik kısımları vardır.
Kimi âlimler bu sınıflamayı hadisleri derleyen kimselerdeki dikkat ve titizliğe göre de yapmışlardır. Bu şekilde kısımlandırma da hadislerin bulunduğu kitaplar ön plandadır. 'Müttefekun Aleyh Hadisler' başlığı altında isimlerini saydığımız âlimler ile isimlerini saymadığımız pek çok â-limlerin nazarında Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim, bu şekildeki sıralamada en üst tabakalarda yer almıştır. Bu tür sıralamalar tamamen varılan kanata bağlı olduğu için yer yer değişik görüşlerin olması tabiidir. Ancak burada sözünü ettiğimiz genel düşünce ve kanaatlerdir. Â-limlerin bu kanaati, zamana göre de değişmektedir. Bu kanaat bazen öyle yüksek dereceye ulaşmıştır ki bunun hakkında icma sözleri söylenir olmuştur. Hatta kimilerine göre bu kanaat tartışmasız kesin bilgi derecesine yükselmiştir. [19]
En mükemmel kitap Yüce Allah'ın Kitabıdır. Hatadan korunmuş oian da Yüce Allah'ın Peygamberidir. Bunun dışındakilerin hata yapmayacağı diye bir kural yoktur. İmam Buhârî ve imam Müslim, kendilerine ulaşan rivayetleri incelemişler ve bunlann doğru olup olamadığı hakkında bir kanata varmışlardır. Kitaplarına aldıkları rivayetler, kendi kanatlanna göre sahih olduğuna hüküm verdikleri rivayetlerdir. Kendilerinin sahih rivayetleri elde etmek için büyük çaba sarfettikteri gerek çağdaşlan gerekse kendilerinden sonraki âlimler tarafindan övgüye şayan bulunmuştur, Bir beşer olmalan hasebiyle onların da hata yapmalan mümkündür. Bu nedenle kendilerini eleştiren kimselerin bulunabiliceği tabiidir. Ancak genel kanaata baktığımızda göz ardı ememiyecğimiz bir çoğunluğun bu iki imamın rivayetlerine önem verdiğini görürüz. Özellikle altıncı ve yedinci asırda kitaplarının doğruluğu hakkında ittifak eden âlimler olmuştur. [20]

Müttefekun Aleyh Hadisler Üzerine Yazılan Kitaplar[21]

Kaynakların verdikleri bilgilere göre bu konuda yazılan ilk eser erken dönem diyebiliceğimiz dördüncü asrın sonlarına kadar uzanmaktadır. [22] Her iki imamın kitapları üzerinde değişik türde pek çok çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan birisi de iki kitabın sadece birinde veya her i-kisinde bulunan hadisleri bir araya getirme çalışmalarıdır. İki kitabı bir araya getirme çalışmalarına "el-Cem1 beyne's-Sahihayn" denilmiştir. Bu türdeki ilk çalışma, Muhammed b. Abdullah Cevzakî'nin (v. 388) Kitabu'1-Cem beyne's-Sahîhayn isimli

eseridir. Bizim konumuzu ilgilendiren, her iki kitapta aynı olan hadisleri bir araya getirme şeklinde hazırlanan çalışmalar ise şöyledir:
1-) Risale fî Beyâni mâ ittefekâ aleyhi'l-Buhârî ve Müslim ve mâ inferade ahaduhumâ ani'l-âhar. Ali b, Ömer ed-Dârakutnî (v. 385)
2-) Muvâkâtu'l-Buhârî ve Müslim. Muhammed b. Tâhir el-Makdisî, İbnü'l-Kaysarânî (v. 507)
3-) Umdetü'l-Ahkâm mimmâ ittefekâ aleyhi'l-İmam e!-Buhârî ve Müslim. Abdü'-Gânî b. Abdü'l-Vâhid el-Makdisî (v. 600)
4-) el-Beyân amme'ttefeka aleyhi'ş-Şeyhân. Ebû'l-Mecd İsmail b. Hibetullah b. Bâtîş el-Mevsılî (v. 655)
5-) Müfidü's-Sâmî ve'l-Kârî mimmâ ittefekâ aleyhi Müslim ve'l-Buhârî. Ahmed. Abdurrahman b. Muhammed el-Harîrî (v. 758)
6-) Zâdü'l-Müslim fimâ ittefekâ aleyhi'l-Buhârî ma'a Müslim. Mu-: hammed Habîbullâh eş-Şenkîtî (v. 1944)
Muhammed Fuâd Abdülbâkî'nin verdiği bilgiye göre müellif, ' müttefekun aleyh olan hadislerden, kavli (sözlü) hadisleri harf sırasına göre tertip etmiştir. Buna ilaveten "üis"' ile başlayan şemail türü hadislerle "syî" ile başlayan hadisleri de almıştır. Ancak müttefkun aleyh hadislerin tamamını almamıştır. Kitabında 1368 hadis mevcuttur. [23]
7-) el-Lü'!ü ve'l-Mercân fimâ ittefekâ aleyhi'ş-Şeyhân. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (v. 1958)
Sahasında en geniş bir çalışma olan el-Lü'lü ve'i-Mercân, hadis metinlerinde Sahîh-i Buhârî metni esas alınmış, hadislerin dizilişinde ise Sahîh-i Müslim tertibi esas alınmıştır. Bu şekildeki tertip, hadislerin iyi anlaşılması için kanatımca çok isabetli olmuştur. Bunun yanında hadisin Buhârîdeki yeri gösterilmiş anlaşılması güç lafızları dipnotlarda gayet güzel bir şekilde açıklamıştır. Bu meziyetinin yanında tertip düzen ve titizliği ile son derece emek mahsulü olduğu görülmektedir. Yüce Allah, onun bu çalışmasını en güzel bir şekilde kabul buyursun kabrini nuriandırsın- Kendisi ön sözünde el-Lü'lü ve'hMercân'da 2006 müttefekun aleyh hadis olduğunu bildirmektedir. Ayrıca, Zâdü'I-Müslim, isimli çalışma dışında müttefekun aleyh hadisleri derleyen bir kitabın olduğunu bilmediğini de söylemektedir. Bu iki husus dikkat çekmektedir. Asnmızın bu büyük ilim adamının, Zâdü'l-Müslim'den önce yapılmış çalışmalardan habersiz olması dikkatimizi çekmiştir. Bir diğer husus ise ön sözünde 2006 hadisten söz ederken kitabında 1906 hadis bulunmasıdır. Kendisi işe başlarken 2006 hadis olduğunu düşündü sonra 1906 hadis mi derledi, yoksa matbaa hatası mı vardır, bu durum belli değildir. Kitabı Türkçeye çeviren yazarlar da İfadeleri bu şekilde çevirmişler herhangi bir açıklama getirmemişlerdir.[24]
Müttefekun aleyh hadislerin sayısı hakkında fazla görüşe rastlanmamakla birlikte bu husuta en zok sayı İbni Cevzî tarafindan verilmiştir. Kendisi 2316 müttefekun aleyh hadis olduğunu söylemektedir. [25]Ancak onun verdiği bu sayı kabanktır. Kaantimce, Sahîh-i Buhârîde tekrar eden aynı hadisleri de bu sayıya dahil etmiş olmalıdır. Ya da lafiz açısından bir birine benzemesi uzak olanları da buna dahil etmiş olmalı veya aynı konuda başka raviden gelenleri de sayıya katmış olmalıdır. Geçmiş dönemdeki âlimlerin bu şekilde verdikleri sayılar bazen yuvarlak olup kesin olamayabiliyor. Bazen de yüksek gösterilmiş olabiliyor. Nitekim İbni Cevzî, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde otuz bin hadis olduğunu be!itmektedir. [26] Bu gün eldeki baskılarda verilen rakamlar yirmi yedi bin civarındadır. Buna göre İbni Cevzî, üç bin fazla söylemiştir. [27]

Bizim Çalışmamız

Müttefekun Aleyh Hadisler, adı ile elinizde bulunan bu çalışmamız, Muhammed Fuâd Abdülbâkî merhumun, el-Lü'lü ve'l-Mercân fima jttefeka aieyhi'ş-Şeyhan isimli çalışması üzerine kurulmuştur. Hadislerin sıralanması Sahîh-i Müslim tertibine göre yapılmıştır. Ancak hadislerin metninde sadece Buhârî metnine bağit kalınmamış yeri geldiğinde Müslinı metni de tercih edilmiştir. Bu hadislerin hangisi Buhârî metni, hangisi Müslim metni olduğu tahriç bölümünde belirtilmiştir. Eğer, metin Sahîh-i Buhârî, metni ise tahriçte önce Buhârî'deki yer gösterildi. Eğer Sahîh-i Müslim, metni ise önce Müslim'deki yer gösterildi. Ayrıca hangi metin alınmış ise o siyah punto ile belirtildi. Buna göre çalışmamızda 1500 hadis Sahîh-i Buhârî metni, 486 hadis Sahîh-i Müsiim metnidir.
Tahriç bölümünde hadislerin Buhârî ve Müslim'deki yerleri gösterildi. M. Fuâd Abdülbâkî, hadislerin Sahîh-i Buhârî'deki yerlerini göstermiş ve Müslim'deki yerierini tam olarak belirlememiştir. Tahiiç bölümünde o hadisin Sahîh-i Müslim'deki tam yeri belirtildi.
M. Fuâd Abdüibâkî'nin kitabına aldığı 1906 hadisin bir kaçı dışında hemen hemen tamamı alındı. Buna ilave olarak yeni tespit ettiğimiz hadisler ilave edildi. Bizim çalışmamızda sayı 1986ya ulaşmıştır. el-Lü'lü ve'f-Mercân üzerine yapılan değişikliklerin en önemlisi de budur diyebiliriz. Bazen, M. Fuâd Abdülbâkî merhumun en önemli hadisleri atladığını gördük. Bulabildiklerimiz kadarıyla bunları ilave etmeye çalıştık.
Bu husuta 675, 749 ve 1822. hadisleri örnek verebiliriz
"AV/77, inanarak ve sevabını AHahtan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa kendisinin geçmiş günahı bağışlanılır."
"Kim, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini ihya ederse kendisinin geçmiş günahı bağışlanır."
"Eğer mümin, Allah 'm yanındaki azabı bilseydi kimse cenneti aklından geçiremezdi. Eğer kâfir de Allah'ın yanındaki merhameti bilseydi hiçbir kimse cennetten ümitsiz olmazdı"
Bu arada, M. Fuâd Abdülbâkî, İmam Müslim'e uyarak 17 hadisi tekrar etmiştir. Aslına bakılırsa, ilgili bölümde konunun anlaşılması için bu hadislerin tekrar etmesi de kaçınılmazdır. Bu nedenle biz de tekrar yerlerinde hadisleri tekrar ettik.
Okuyucuyu hadislerle baş başa bınkmak amacıyla çoğu yerde hadislerin tercümesi ile yetindik. Uzun açıklamalarla okuyucuyu hadis dışında başka alanlara çekmekten kaçındık. Yeri geldiğinde kısa açıklamalar, hadisi hadise göndermeler yaptık. Bazı uzun açıklamalarda "Sa-hîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki ilgili açıklamalara gönderme yaptık.
Değerli okuyucularımızın, bu çalışma aracılığıyla hadisler arasında rahat bir seyahat etmelerini sağlamış olmak en büyük hedefimizdir.
«Benim başarmam ancak Allah sayesindedir, ben Ona güvendim ve Ona dönerim.» (Hûd: as)
Abdullah FeyziKocaer, Selçuklu / KONYA[28]

Mukaddime

(İmam Müslim (r.h.) kitabının başında bazı hadis usulü ilkelerine değinmiştir. Bu arada, hadis rivayet ederken dikkatli olunması gerektiğini belirtmiş ve Efendimiz (a.s.)'ın söylemediği bir şeyi o, söyledi diyerek aktarmanın sakıncalarına değinmiştir. Aşağıda gelecek olan hadisler, böyle kimseleri uyarmakta ve yerlerinin cehennem olduğunu bildirmektedir. İmam Müslim (r.h.) de bu uyarılara işe başlayarak hadislerle uğraşacaklara önemli bir hususu tenbih eder,)
Ömer b. Hattab (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.)'i: "Ameller niyete göredir, kişiye de niyet ettiği şey vardır. Bu nedenle kimin hicreti, elde edeceği dünyaya veya evleneceği bir kadına ise onun hicreti, hicretettiğişeye olur."'diye buyururken işittim." demiştir.
(İmam Buhârî kitabına bu hadisle başlayarak yapılan işlerde en önce niyetin önemine dikkat çekmiştir. İmam Müslim ise hadisimizi ileriki bölümlerde getirir. Önemi nedeniyle burada numara vermeden getirdiğimiz hadisimiz İmam Müslim'in getirdiği yerde tekrarlanacaktır.) [29]

1-) Hz. Ali (r.a.), Rasûiüllah (s.a.v.): "Benim üzerimden yalan söylemeyiniz, şu biline kî kim benim üzerimden yalan söylerse cehenneme girer"'diye buyurdu, demiştir.
("Benim üzerimden yalan söylemeyiniz"demek, Hz. Peygamber'in söylemediği bir sözü onun söylediğini İdda etmektir.) [30]

2-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir; "Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Kim, bilerek benim üzerimden yalana girişirse, cehennem' deki yerine hazırlansın"diye buyurmuş olması, benim size çokça hadis anlatmama engel olmaktadır." [31]

3-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Benim ismimle isimlenin ama künyemle künyelenmeyin, kim beni rüyada görürse, gerçekten görmüştür. Çünkü şeytan benim şek/ime giremez. Kim de bilerek benim üzerimden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın"'diye buyurduğunu rivayet etmiştir.
(Künye bir kimseye falancanın babası veya falancanın annesi şeklinde isim vermektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in künyesi, Ebu'l-Kâsım'dır. (=Kâsım'ın babası) Rasûiüllah (s.a.v.)'i rüyada görme konusunda 2176. hadise bakınız.) [32]

4-) Muğîra (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i "Şüphesiz benim üzerimden yalan söylemek, öyle herhangi bir yalan gibi değildir. Kim bilerek benim üzerimden yalan söylerse cehennemdekiyerine hazırlansın."diye buyururken işittim" demiştir. [33]

1-) İMÂN BÖLÜMÜ

(Kitâbu'l-îmân)

(İmam Müsfim (r.h,), iman bölümünde iman esaslarını anlatan hadisleri getirdikten sonra i-(eriki sayfalarda görüfeceği gibi iman eseri ve imanın görüntüsü olan davranışları da İman bölümünde değerlendirir. Komşuya iyi davranmak, yalan söylememek, hayalı olmak gibi bir takım davranışlar birer İman görüntüsü olduğundan dolayı böyle hadisleri de iman bölümünde getirir.) [34]

5-) Ebû Hureyre (r.a.): "Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) halkın arasında iken, kendisine Cebrail geldi ve: "İman nedir?" dedi:

"İman; Allah'a, Meleklerine, Onunla karşılaşacağına, Elçilerine inanmandır, öldükten sonra dirilmeye de inanmandır. "buyurdu:
"İslâm nedir?" dedi:
"İslâm: Kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak Allah'a kulluk etmen, namaz kılman, faiz olan zekâtı vermen, ramazan orucunu tutmandır. "buyurdu:
"İhsan nedir?" dedi:
"Kendisini görüyormuşsun gibi Allah'a kulluk etmendir. Her ne kadar sen Onu görmesen de O seni görmektedir, "buyurdu:
"Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi:
"Bu konuda soru sorulan, sorandan daha fazla bilgili değildir, ama ben sana şartlarım bildireceğim: Köle kadının e-fendisini doğurduğunda, ne idüğü belirsiz deve çobanlarının bina yapma konusunda yarıştıklarında (kıyameti bekle. Kıyametin ne zaman kopacağının vakti,) sadece Allah'ın bildiği beş bilinmeyenler içerisindedir" buyurdu: «Kıyametin bilgisi Allah'ın yanındadır...»
(Lokman: 34) ayetini okudu arkasından gelen adam dönüp gitti. Rasûlüliah (s.a.v.): "Onu bana geri çağırın"dedi ama ondan hiçbir şey göremediler bunun üzerine Rasûlülah: "Bu, Cebrail idi, insanlara dinini öğretmek için gelmiştir, "buyurdu," demiştir.
(Bu hadisimizde güzel dinimizin nelerden oluştuğunu öğrenmekteyiz. Cebrail (a.s.), insanlara dini öğretmek için gelmişti, sorduğu sorulardan dinin nelerden oluştuğunu görüyoruz: İman, İslâm ve İhsan.
Buna göre dinimiz üç bölümden oluşuyor: İnanç esasları, İbadetler ve uygulamalar, Ailah'a kullukta ihias ve samimiyet. Bu da. Kendisini görüyormuşçasına Allah'a kulluk etmektir.
Melekler insan şekline girebilirler, onlarla konuşabilirler, insanlar da onları görebilir seslerini duyabilirler.
Kıyametin ne zaman kopacağını tam oiarak Allah bilebilir. Peygamberler, bu konuda kendilerine bildirildiği kadar bilebilirler.) [35]

6-) Talha b. Ubeydullah (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.)'e Necid halkından saçı dağınık bir adam geldi. Sesi uzaktan duyulabildiği halde ne söylediği anlaşılmıyordu. Sonunda Rasûlüilah (s,a.v.)'e yaklaştı, bir de baktım ki İslâm'dan soruyor. Rasûlüilah (s.a.v.): "Gece ve gündüz başlamaz" buyurdu.
"Bunun dışında diğer yapacağım var mı?" dedi.
"Hayır, ancak fazladan yapacağın nafile namaz kılarsın" buyurdu ve devamla:
"Ramazan orucunu fcrfmaAr"buyurdu,
"Bunun dışında diğer yapacağım var mı?" dedi,
"Hayır, ancak fazladan yapacağın nafile oruç tutarsın." buyurdu. Rasûlüilah (s.a.v.) ona zekâtı anlattı, o da: "Bunun dışında diğer yapacağım var mı?" dedi.
"Hayır, ancak fazladan yapacağın nafile olarak sadaka verirsin" buyurdu. Bu gelen adam dönüp gitti, giderken: "Vallahi bunu ne artırırım ne de eksiltirim" diyordu. Rasûlüilah (s.a.v.): "Eğer sözünde doğru kalırsa başarıyı kurtuluşu elde buyurdu.
(Hz. Peygamber (s.a,v.), İslâm'ı, beş vakit namaz kılmak, Ramazan orucunu tutmak ve zekât vermek olarak açıklamıştır. Bu sayılaniann dışında da birtakım İslâm kuralları vardır. Nitekim diğer yerde gelen rivayetlerde hadisin sonunda şöyle bir ifade vardır "Rasûiüllah (s.a.v.), ona İslâm şeriatlarını (kurallannı) bildirdi, o da: "Sana ikramda bulunan'a yemin olsun ki fazladan hiçbir nafile yapmam ama Allah'ın bana farz kıldığı hiçbir şeyi de eksiltmem" dedi. (Buhâri, savm; ı, Hıyei: Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaz, oruç ve zekât dışındaki kurallan öğrettiğini görüyoruz.) [36]

7-) Ebû Eyyûb (r.a.)'dan. Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Beni cennete koyacak bir amel bildirseniz" dedi. Bu sırada orada olan diğer birisi: "Ne oldu nesi var?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Nesi olacak, bir haceti var"(diye cevapta bulunduktan sonra) "Kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak Allah'a kulluk edersin, namazı kılar, zekâtı verirsin, akraba ile alakayı sürdürürsün.buyurdu. [37]

8-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Çöl halkından birisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Bana bir amel söyle ki, bunu işlediğimde cennete gireyim" dedi. Rasûlüilah (s.a.v.): "Kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak Allah'a kulluk edersin, farz olan namazı kılarsın, farz olan zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın."buyurdu. Bu kimse: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin otsun ki, bunun üzerine hiçbir artırma yapmam." dedi. Bu adam kalkıp gittiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim cennetlik bir kimseye bakmak isterse buna baksın, "buyurdu. [38]

9-) İbni Ömer (r.a.), Rasûlüilah (s.a.v.): "İslâm beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in Allah 'm elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekâtı, haccı ve ramazan orucunu yerine getirmektir, "buyurdu" demiştir.(Bu hadisimizde de yüce dinimizin üzerinde kurulduğu temelleri öğrenmekteyiz.
İsiâm dini beş esas üzerine kurulmuştur.
Yukarıdaki esaslar olmadan din ayakta duramaz.
Namaz, oruç, zekat ve hac gibi amellerden biri eksik olursa İslâm binasının temelleri eksik olur.
Bu esaslar İslâm dininin tamamı değil, temeileridir. İslâm binasının temelleri dışında diğer bölümleri de vardır.) [39]

10-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Abdu'l-Kays kabilesinin temsilcileri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldiklerinde: "Bu topluluk kimdir? -veya-bu temsilciler kimlerdir?" buyurdu. Onlar da: "Rabia" dediler: "Hoşgeldiniz Ey topluluk -veya- Ey temsilciler. Allah, utandırmasın / küçük düşürmesin, pişmanlık vermesin." buyurdu. Onlar: "Ey Allah'ın Rasûlü biz, sana ancak haram ayda gelebiliyoruz, seninle aramızda Mudar kâfirlerinden bir boy var. Bize açık anlaşılır bir Şeyler emretsen de geride kalanlarımıza bildirsek, bu şeylerle cennete girsek." dediler, içeceklerden sordular. Rasûlüilah (s.a.v.) onlara dört Şeyi emretti, dört şeyi yasakladı, Onlara, tek olan Allah'a iman etmeyi emretti: "Bilebiliyor musunuz tek olan Allah'a iman ne demek-tır?"buyurdu Onlar: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler: "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammedi'n de Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, ramazan orucunu tutmaktır, ganimetten beşte birini vermenizdir."
buyurdu. Onlara dört şeyi de yasakladı: Hantemi (topraktan yapışmış testi) (kabaktan yapılmış testi) nakİrİ (hurma kütüğünden oyulmuş testi) ve (ziftle kaplanmış test!. Hadisi anlatan ravl şöyte demiştir) galibs (mözeffet yerine) mukayyeri (bu da ziftlenmiş testidir) dedi. Sonra da: "Bunları ezberleyip be/leyin geride kalanlarınıza da bildirin "buyurdu.
(Hadîste geçen kullanımı yasaklanan eşyalar, içerisinde sıvı şeylerin konduğu bazı kaplardır. İslâm öncesi bu kaplar şarap yapımına daha elverişli olduğundan içerisine, hurma ve üzüm şırası konulup şarap yapılırdı. Nitekim hadisin Müslim'de geçen rivayetinde bu hususu belirterek şöyle buyurmuştur: "İçerisine ufak hurmaları atar sonra üzerine su döker, kabarıp fışkırması geçtiğinde bunu içersiniz, Sonunda da biriniz amca oğlunu kılıçla vurur." (Müslim, iman: 26) Bu nedenle şarap yapımında kullanılan söz konusu kapların kullanımı tamamen yasaklanmış, İslâm ahkamı yerleşip sebat bulduğunda, tıpkı kabir ziyaretinde olduğu gibi bunların kullanımı serbest bırakılmıştır. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.):
"Size birtakım kapları yasaklamıştım. Şüphesiz kaplar bir şeyi ne helâl kılar ne de haram, ama biline ki, sarhoşluk veren şeylerin tümü haramdır.""buyurmuştur. (Müslim, Eşribe: 64, Tirmizî, Eşribe: 5)
Bir diğer hadiste de: "Size su tulumunda şıra yapmayı yasaklamıştım. Şimdi bütün kaplarda bunu içebilirsiniz, yalnız sarhoşluk veren şeyler bunun dışındadır, "buyurmuştur. (Müslim, Eşribe; 65) [40]

11-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Rasûlütlah (s.a.v.) Muâz b. Cebel (r.a.)'ı Yemene gönderdiğinde: "Şüphesiz sen Ehl-i Kitap bir topluma varacaksın, onları davet edeceğin ilk şey Allah'a kulluk olacaktır. Eğer Allah tanırlarsa, Allah 'm gece ve gündüz beş vakit namazı kendilerine farz kıldığını bildir. Eğer bunu yaparlarsa, Allah 'm, mallarından alınıp fakirlerine verilmek üzere zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir. Eğer bunu kabul edip itaat ederlerse onlardan zekât al, ama halkın elindeki mallarının en değerlisini almaktan sakın." buyurdu. [41]

12-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Muâz (r.a.)'ı Yemen'e göndermiş ve şöyle buyurmuştur: "Mazlumun duasından da sakın, çünkü mazlumla Allah arasında hiçbir perde yoktur." [42]

13-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiğinde Ebû Bekir (r.a.) Haiife olup Arapların bîr kısmı dinden döndüklerinde Ömer (r.a.), Ebû Bekir (r.a.)'a:. "Sen nasıl olur da bu insanlara savaşa kalkarsın? Halbuki Rasûiüllah (s.a.v.): "İnsanlarla, Allah'tan başka ilah olmadığını söyleyene kadar savaşmakla emrolun-dum. Ama kim bu sözü söylerse benden canım ve malını korumuş olur, ancak İslâm'ın koyduğu haklar hariçtir. Diğer (görülmeyen) konularda hesabı ise Allah'a aittir." buyurmuştur." dediğinde: "Namazla zekâtın arasını ayıran her kim olursa Allah'a yemin olsun ki kesinlikle savaşırım. Çünkü zekât, malın hakkıdır, (islâm'ın koyduğu haklardandır.) Dolayısıyla Allah'a yemin olsun ki Rasûlüilah (s.a.v.)'e vermekte oldukları bir oğlak da olsa bunu bana vermezlerse kesinlikle bu sebepten dolayı onlarla savaşırım." dedi. Ömer (r.a.): "Aliah'a yemin olsun ki bu şekildeki düşüncesi Allah'ın Ebû Bekir (r.a.)'tn savaşma konusunda göğsünü açmasından başka bir şey değildir. Ben de onun gerçek doğru olduğunu bilip anladım." demiştir. [43]

14-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmelerine, bana ve benim getirdiklerime iman etmelerine kadar

insanlarla savaşmakla emrohmdum. Eğer bunları yaptılarsa benim elimden mallarım ve kanlarını korumuş olurlar. İslâm'ın koyduğu haklar bunun dışındadır. Diğer (gömmeyen) konulardaki hesapları ise Aliah'a aittir,"
(İslâm'a giren kimseler Allah'ın güvencesi altındadır. Dolayısıyla Müslümanların mallan ve caniarı koruma altındadır. Kişiler amellerinin dış görünümü ve davranışlarına göre değerlendirilir. Haklarındaki hüküm de buna göre verilir. Gizli olan niyet ve düşüncelerin hesabını sormak, kulların vazifesi olmayıp Allah'a aittir. İslâm'ın koyduğu haklardan maksat, idam cezasını gerektiren bir suç işleyenin öldürülmesidir. 3u durumda o kişi yukandaki esaslan yerine getirmekle canını kurtarmış sayılamaz, dernektir) [44]

15-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Allah'tan başka Hah olmadığına, Muhammed'in Allah 'm elçisi olduğuna şahitlik etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermelerine kadar insanlarla savaşmakta emroiundum. Eğer bunlan yaparlarsa benim elimden mallarını ve kanlarını korumuş olurlar. İslâm'ın koyduğu haklar bunun dışındadır. Diğer (görülmeyen) konularda hesapları ise Allah'a aittir, "buyurmuştur. [45]

16-) Müseyyeb b. Hazn (r.a.)'dan. şöyle demiştir "Ebû TaÜb vefat ettiği sırada Rasûlüliah (s.a.v.) kendisine geldi baksa ki yanında Ebû Cehii b. Hişâm ile Abdullah b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîra'yı gördü. Rasûlüliah (s.a.v.) Ebû Taüb'e: "Ey Amcacığım "Lâ ilahe illallah" sözünü söyle ki Ben bu sözle Allah katında sana şahitlik yapayım, "buyurdu. Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebû Ümeyye: "Ey Ebû Talib Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun?" dediler. Rasûlüliah (s.a.v.) sürekli Ebû Talib'e İslâm'a girmesini teklif ettiyse de öbürleri de sözlerini tekrarladılar, neticede Ebû Talib'in onlara söylediği son söz; "O, Abdulmuttalib'in dini üzeredir." oldu, "Lâ üâhe illallah" demeyi kabul etmedi. Bunun üzerine Rasûlüliah (s.a.v.): "Vallahi yasaklanmadığım sürece ben sana bağışlama dileyeceğim" buyurdu. Arkasından Ailah: «Kendilerine cehennemlikler oldukları açıklandıktan sonra yakın akrabaları bile olsa artık müşrikler için bağışlama dilemek ne Peygamber'e ne de iman edenlere uygun düşmez.» (Tevbe: 113) ayetini indirdi"[46]

17-) Ubâde (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, kendisinin ortağı olmayan tek olan Allah'tan başka ilahın olmadığına, Muhammed'in Onun kulu ve Rasûlü olduğuna; İsa'nın, Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna ve Meryem'e Kendisinden gönderdiği bir ruhu olduğuna, cennetin gerçek olduğuna, cehennemin gerçek olduğuna şahitlik ederse, Allah o kimseyi yaptığı ameline göre cennete koyar" buyurmuştur. [47]

18-) Muâz b. Cebe! (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde bulunuyordum. Kendisi ile aramızda sadece semerin arka tahtasından başka bir şey yoktu. Derken: "Ey Cebel oğlu Muâz" buyurdu: "Buyur, emret, Ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Sonra bir süre yürüdü arkasından yine: "Ey Cebel oğlu Muâz" buyurdu: "Buyur, emret, Ey Allah'ın Rasûlü" dedim. Sonra bir süre yürüdü arkasından yine: "Ey Cebel oğlu Muâz"buyurdu: "Buyur, emret, Ey Allah'ın Rasûlü" dedim: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir bilir misin?""buyurdu: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedim: "Şüphesiz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayarak kulluk etmeleridir."buyurdu. Sonra yine bir süre yürüdü arkasından: "Ey Cebel oğlu Muâz" buyurdu: "Buyur, emret, Ey Allah'ın Rasûlü" dedim: "Bunu yerine getirdiklerinde kulların Allah üzerindekihakkı nedir bilir misin? buyurdu: "Allah ve Rasûiü daha iyi bilir" dedim: "Onlara azap etmemesidir, "buyurdu." [48]

19-) Muâz b. Cebel (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde "Ufeyr" denilen bir merkebin üzerinde idim, bana: "Ey Muâz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı ile kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?""buyurdu, ben de: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedim: "Şüphesiz, Allah'ın kullan üzerindeki hakkı, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayarak kulluk etmeleri, kulların Allah üzerindeki hakları ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azap etmemesidir."buyurdu, ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü:"Bunu halka müjdelemeyeyim mi?" dedim, o da: "Hayır müjdeleme, buna güvenip kalırlar, "buyurdu." demiştir. [49]

20-) Enes (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) terkisinde, Muâz (r.a.) ile birlikte devenin üzerinde bulunuyordu: "Ey Cebel oğlu Muâz" buyurdu. O da: "Buyur, emret Ey Allah'ın Rasûlü" dedi: "Ey Muâz" O da üç defa: "Buyur emret Ey Allah'ın Rasûlü" dedi; "Sadakatle içten gelerek Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik edip de Allah 'in cehennemi kendisine haram kılmadığı hiçbir kimse yoktur." buyurdu. Muâz: "Ey Allah'ın Rûlü, bunu halka biidirsem de sevinseler?" dedi. Rasûlüliah: "Ozaman buna güvenip kalıtlar" buyurdu. Muâz (r.a.) bu bilgiyi tebliğ görevini yapmama günahından dolayı vefat edeceği sırada bildirmiştir." [50]

21-) İleride gelecek olan Mahmud b. er-Rebî (r.a.)'ın İtbân b. Mâlik (r.a.)'dan rivayet ettiği hadiste Rasülüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur "Allah rızasını isteyerek "Lâ ilahe illallah" diyen kimseye Allah cehennemi haram kılmıştır" (Hadisteki müjde, değişik hadislerde de geçmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, Allah: «Ey insan! Seni kerem sahibi Rabb'ine karşı aldatan nedir!»
buyurmaktadır. Tine bazi hadislerde "Lâ İlahe iliallâh" diyen kimselerin ce-hennem'den çıkarılmaları anlatılır. Bundan "Lâ ifâhe illallah" diyen kimselerin de cehenneme girebileceği anlaşılmaktadır. "Lâ itâhe illallah" diyen kimseye Allah'ın cehennemi haram kılması demek, -Allah daha iyi bilir cehennemde kâfirler gibi e-bedî katmaması, günahlarını çektikten sonra veya cehenneme girip günahlarını çekerken şefaate nai! olarak cehennemden gkması, cehennemde sürekli kaimaşı haram olsa gerektir. Bu konuda "Sahîh-i Buhârî Muhtasar: Tecrîd-i Sanrı" isimli çahş-mamızdaki 270. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [51]

22-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İman altmış küsur şubedir. Haya da imandan bir şubedir, "buyurmuştur. (Hadiste sözü edilen imanın şubelerinden maksat, imanın amel olarak hayattaki tezahürleridir. Hadisin diğer bir kısım rivayetlerinde yetmiş küsur ifadesi vardır.) [52]

23-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlülfah (s.a.v.), Ensardan bir kimsenin yanından geçti. Bu kimse utangaçlığı konusunda kardeşine birtakım öğütler veriyordu. Rasûiüllah (s.a.v.): "Onu kendi haline bırak. Şüphesiz utanma (haya) imandan kaynaklanır"buyurdu' demiştir.
(Utanma iki kısımdır: Psikolojik olan utanma ile imanın vermiş olduğu günahlara karşı çekingenlik duygusu olan utanma yani haya. Hadisimizde sözü edilen utanma imandan kaynaklanan çekinme duygusudur. Kendilerinde bu duygu olmayan kimseler günahlara karşı cesaretlidir. Hayası olmayanlarda iman zafiyetinin olduğu düşünülür. Haya, peygamberlik mirasıdır, (Buhârî, Edeb: 78) iman belirtisidir, insanları kötülükten alıkor. Utanma duygusuna sahip olmayan kimseler günaha karşı çekingen olmazlar. Sağlıklı bir topium için utanma duygusuna sahip insanlar yetiştirme gereği vardır.) [53]

24-) İmrân b. Husayn (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Haya an-cakiyilikgetirir.""buyurdu." demiştir. [54]

25-) Abdullah b. Amr (r.a.) anlatır: "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hangi İslâm (davranşı) en hayırlıdır?" diye sordu O da: "Yemek yedirmen, tanıdığına da tanımadığına da selâm vermendir"buywdu. [55]

26-) Abdullah b. Amr (r.a.) dan Peygamber (s.a.v,): "Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kurtulduğu kimsedir, muhacir de, Allah'ın yasakladığı şeyleri bırakan kimsedir, "buyurmuştur.
(Muhacirin anlamı, bir yeri veya bir şeyi terk eden, bırakan demektir.) [56]

27-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Ey Allah'ın Rasûlü, hangi müslüman en üstündür?" dediler. O da: "Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu / kurtulduğu kimsedir, "buyurdu.
(Hadislerde bu tür değer ifadeleri sorulmuştur. Efendimiz (a.s.) hu tür sorulara değişik cevaplar vermiştir. Cevapların değişik olmasının nedeni, soru soranın durumunun, sorduğu ortamın ve zamanın değişik olmasından kaynaklanmış olabilir. Burada göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise değer ifadelerinin tahsis ifade etmediğidir. Bir şeyin en değerli, en üstün, en hayırlı olması onun en değerlilerden, en üstünlerden, en hayırlılardan biri olduğunu belirtir. Tıpkı, Ali en akıllı kimsedir, cümlesinde olduğu gibi. Bu ifadede Ali'nin dışında en akıllı başka bir kimbulunmadığı değil, en akıllılar içerisinde Ali'nin de bulunduğu anlaşılır.) [57]

28-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Üç şey vardır ki, kimde bulunursa imanın tadını bulur: Allah ve Rasûiünün, kendisine başkalarından daha sevimli olması, bir kimseyi sadece Allah için sevmesi, tekrar küfre dönmeyi tıpkı ateşe atılmayı istemediği gibi istememesidir, "buyurmuştur. [58]

29-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden bitiniz, ben kendisine babasından, çocuğundan ve tüm insanlardan daha se-vımlı olmadıkça (tam bir şekilde) iman etmiş olamaz"buyurdu" demiştir. [59]

30-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe (tam bir şekilde) iman etmiş olmaz"buyurmuştur. [60]

31-) Fbû Hureyre (r.a,)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah'a ve âhiretgününe inanıyorsa komşusuna eziyet vermesin. Kim, Allah'a ve âhiret gününe

inanıyorsa misafirine ikramda bulusun. Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya iyi şeyler (hayır) söylesin yahut sussun."
Diğer bir rivayette ise "komşusuna ikramda bulusun "şeklindedir.
Başka bir rivayette ise "komşusuna iyilikte bulunsun "şeklindedir.
(İyi şeyler konuşmak değüse susmak, komşuya ve misafire ikramda bulunmak, Allah'a ve âhiret gününe inananların bir özelliğidir.) [61]

32-) Ebû Şurayh (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa komşusuna iyilikte bulunsun. Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misafirine ikramda bulunsun. Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya iyi şeyler (hayır) söylesin yahut sussun,"
Diğer bir rivayette ise şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misafirine mükâfatını ikram etsin" Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûiü, misafirin mükâfatı ne kadardır?" diye sordular: "Gece ve gündüzü ile bir günlüktür. Misafirlik üç gündür, bundan gerisi sadakadır, "buyurdu.
Diğer bir rivayette ise "Misafirlik üç gündür mükâfatı ise gece ve gündüzü ile bir gündür. Müslüman bir kimsenin kardeşini günaha götürecek kadar yanında misafir kalması helal değildir, "buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûiü, kardeşini günaha nasıl götürebilir?" dediler: "Kendisini ağırlayacak bir şeyi olmadığı halde yanında misafir kalır," buyurdu. [62]

33-) Ukbe b. Amr Ebû Mesûd (r.a.): "R3sûlüliah (s.a.v.) eliyle Yemen tarafını gösterip: "İman şurada Yemenli'dir. Bakın sertlik ve katı kalplilik develerin kuyrukları dibinde, haykırıp bağıranlarda, şeytanın iki boynuzunun iki topluluğunun doğduğu yerde, Rabia ve Mudarkabile/erindedir."buyurdu." demiştir.
(îmanın Yemen'e nispet edilmesi değişik şekillerde açıklanmıştır. 0 dönemdeki Yemen halkının yumuşak kalpli olmaları ve İslâm'ı kolaylıkla kabul etmelerinden dolayıdır. Yahut İslâm'a kucak açan Medine halkının aslının Yemenli olması nedeniyle bu ifade ile Ensara işaret edilmiştir.) [63]

34-) Ebû Hureyre (r.a,), R3sülü!îah (s.a.v.)'in: "Küfrün başı doğu tarafındadır. Kibir ve kendini beğenip övünme de haykırıp bağıranlarda, at ve deve ile uğraşan sürü sahlplerindedir. Tevazu ve vakar ise koyunlarla uğraşanlardadır." buyurduğunu rivayet etmiştir.
(Bu hadisin söylendiği donemde İslâm'a karşı ayak direten topluluklar genelde Arabistanın doğusunda bulunuyorlardı. Rabia ve Mudar kabileleri de Arabistan doğusunda bulunuyordu,) [64]

35-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Size Yemenliler gelmiştir. Kendileri çok ince yürekli, çok yumuşak kalplidirler. İman Yemenlidir. Hikmet de Yemenlidir. Kibir ve kendini beğenme deve sahipletidedir. Tevazu ve vekar ise koyunla uğraşanla?itidir, "buyurmuştur. [65]

36-) Cerîr b. Abdullah (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "Namaz kılmak, Zekât vermek ve her Müslümana nasihat vermek üzere samimi olmak üzere biat ettim"demiştir, [66]

37-) Yine Cerîr b. Abdullah (r.a,): "Hz, Peygamber (s.a.v.)'e itaat temek ve sözünü dinlemek üzere biat ettim. O da: "Gücüm yettiğinice her Müslümana nasihat vermek üzere de samimi olmak üzere de" diye bana telkin buyurdu." demiştir. [67]

38-) Ebû Hureyre (r.a.); "Hz. Peygamber (s.a.v,): "Zina eden bir kimse, mü'min olduğu halde zina edemez. Bir kimse, mü'mm olduğu halde içki içemez. Hırsızlık yapan, mü'min olduğu hai-de hırsızlık yapamaz, "buyurdu," demiştir.
Yine kendisinden oeien bir btşka rivayette: "Bir kimse mü'min olduğu halde halkın gözleri önünde, bakışlarını diktikleri şeyi yağmalayıp zorla alamaz, "buyurmuştur. (62. 601. ve 602. hadislerden öğrendiğimize göre Cebrail (a,s.), Hz. Peygamer (s.a.v.)'e gelerek "Allah'a ortak koşmadan ölen bir kimsenin cennete gireceğini" irîlmiştir. Cennete mümin olmayanlar giremeyeceği de bilinmektedir. Yukarıdaki adisimizde ise zina edenin, hırsızlık yapanın mümin iken bu işSeri yapamayacağı bildirilmektedir, 62. 601. ve 602. hadisler de her ne kadar günah; büyük de olsa bu filleri işleyenlerin cennete gireceğinden hareketle bu kimselerin eğer Yüce Allah'a ortak koşmuyorlar ve küfre girmiyorlarsa yaptıkları zina ve hırsızlığın onları iman sınırından çıkarmadığı hükmü ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yukarıdaki hadisimizdeki "Zina eden bir kimse, mü'min olduğu halde zina edemez." ifadesinin, böyle işlerin müminlere yakışmadığı, mümin olan bir kimsenin böyle şeylerden uzak duracağını ifade ettiği bel i itilmiştir.) [68]

39-) Abdullah b, Amr (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,) şöyle buyurmuştur: "Dört özellik vardır ki bunlar kimde bulunursa tam anlamıyla münafik olur. Kimde bu dört özellikten bir tanesi bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafiklık özelliğinden bir özellik bulunur: Kendisine güvenildiğinde hıyanetlik yapar. Konuştuğunda yalan söyler. Sözleştiğmde sözünde durmaz. Tartıştığında haksızlık yapar." [69]

40-) Ebû Hureyre (r.a.) dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyie buyurmuştur: "Münafığın belirtisi üçtür: Konuştuğunda yalan söyler. Söz verdiğinde sözünden döner. Kendisine güvenildiğinde hiyanetlik yapar."
(Münafik kelimesi terim olarak, içindekini dışa vurmayan demektir. Türkçemizde "iki yüzlü" şeklinde ifade ettiğimiz münafik, kâfirden daha tehlikeli ve cehennemdeki yeri daha şiddetlidir. Allah Teâlâ bunlar için: «Şüphesiz, münafiklar cehennemin en altındadırlar.» buyurmuştur. (Nisa: 144)
Hadiste belirtilen münafıklığın alâmetleri hususunda değişik yaklaşımlarda bulunulmuştur. Acaba söz konusu alâmetlerden birisini taşıyan, söz gelimi -yalan söyleyen bir kimseye- hemen münafik diyebilir miyiz? Bu hususta değişik fikirler ileri sürülmüştür. Kimisi bu kimseye münafik diyebiliriz, derken kimisi de böyle bir kimsenin, içerisinden inanmadığı halde dışından Müslüman görünen ve gerçekte kâfir olan kimseler gibi olamayacağını, münafik damgasının vurulamayacağım söylemiştir. Bu konudaki değişik görüşler için "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecrid-i Sarîh" isimli ça-hşmamizdaki 32. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [70]

41-) Abduüah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüüah (s.a.v.): "Her kim, kardeşine "Kâfir" derse, bu söz nedeniyle küfür, ikisinden birisine döner. dediği gibi ise (problem yoktur.) Ancak böyle değilse sözü kendisine döner (kendisi kâfir otur.)" buyurdu." demiştir. [71]

42-) Ebû Zer (r,a.)'dan. Kendisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Bile bile babasından başkasına ait olduğunu iddia eden her kim küfretmiş olur nimeti inkâr etmiş olur. Kim kendisini aralarında neseb bağı olmayan bîr kavme ait olduğunu iddia ederse cehennemden yerine hazırlansın, "diye buyururken İşitmiştir. [72]

43-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Babalarınızdan yüz çevirip vaz geçmeyin. Kim babasından yüz çevirip vaz geçerse bu, küfürdür nankörlüktür, "buyurmuştur. [73]

44-) Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kim, babası olmadığını bile bile babasından başkasının kendi babası olduğunu iddia ederse cennet ona haram olur" diye buyururken işittim" demiştir. Bu hadis Ebû Bekre (r.a.)'a bildirildiğinde: "Benim de bunu Rasûlüliah (s.a.v.)'den iki kulağım işitti, kalbim ezberledi." demiştir, (Bir kimsenin babasından vaz geçmesi ve/a kendi babasını inkâr edip başka kimsenin babası olduğunu iddia etmesi, bazı hadislerde bunun (Buhâri, Merâkıb: 5; suhân, Meğâz: 56; Buhârî, Ferâc: 29; Müshm, imân: 112 vb) küfür olduğu ve cehennemle cezalandıracağı bildirilmiştir. Böyle bir durum bazen mirasta pay almak için de yapılabileceğinden dolayı Buhârî bu hadisi miras bölümünde de getirmiştir. Bu kimselerin küfrü iki anlama yorumlanmıştır. Ya gerçekten dinden çıkmış anlamına ya da nankörlük yapmış anlamına gelir. Her ne olursa olsun iki durumda da bu kimse cehennemliktir.) [74]

45-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müslümana sövüp kötü sözler söylemek fasıklıktır, onunla savaşmak ise küfürdür." buyurmuştur.
(Bir kimse, Müslüman bir kimseyi sırf dininden dolayı, dinini tasvip etmediğinden öldürürse bu kimsenin kâfir olacağı, ancak bir Müslümanın dininden dolayı değil de başka şahsi hesaplardan dolayı veya hata ile öldürülmesi halinde her ne kadar bu Çok büyük bir günah olsa da bunun küfür olmayacağı söylenmiştir.
Müslümana sövme, kötü söylemek, fasıklann; Müslümana karşı savaşmak, kâfirlerin işidir. Fasık hak yoldan sapan demektir. "...Şeytan, Rabb'inin emrinen çıktı ayetinde bu anlam açıkça görülmektedir. Ayette hak çizgiden çıkma fisk kelimesi ile ifade edilmiştir.) [75]

46-) Cerîr (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) veda haranda kendisine: "Halkısustur, dinlesinler"buyurmuş, akabinde: "Benden sonra, birbirinizin boynunu vuran kâfirlere "buyurmuştur. [76]

47-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.), veda haccında: "Vah, vah size yahut yazık olacak size. Benden sonra, birbirinizin boynunu vuran kâfirlere dönmeyin" buyurmuştur. [77]

48-) Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Hudeybiye'de geceleyin yağan yağmurun arkasından bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan ayrılınca cemaate

döndü ve: "Rabb'iniz ne buyurdu bilebiliyor musunuz?""buyurdu: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. Şöyle devam etti: "Allah: "Kullarımdan kimi mü'min kimi de kâfir olarak sabaha çıktı. Kim: "Allah'ın lütuf ve merhameti sayesinde bize yağmur yağdırıldı" dediyse o, bana i-nanmış, yıldızları inkâr etmiştir. Kim de: "Falan falan yıldızın yörünge hareketi sayesinde" dediyse o da Beni inkâr etmiş, yıldızlara inanmıştır." buyurdu." [78] :

49-) Enes (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.): "îmanın belirtisi Ensar'ı sevmek, Münafiklığın belirtisi Ensar'a kızmaktır." buyurmuştur.
(Ensarı sevmekten maksat, Hz. Peygamber {s.a.v.) dönemindeki Medine'de bulunan ve kendisine kucak açıp yardım eden o dönemdeki Müslümanları sevmek anlamına geldiği gibi İslâm'a yardım eden kimseleri sevmek anlamına da gelebilir.) [79]

50-) el-Berâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ensar öyle kimseler ki kendilerini ancak Mü'min olanlar sever, münafik olanlar nefret eder, Kim onlan severse Allah da onu sever, kim de onlardan nefret ederse Allah da ondan nefret eder. "buyurdu" demiştir. [80]

51-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Kurban veya Ramazan bayramında namazgaha çıktı, bu sırada kadınlara da uğradı: "Ey kadınlar topluluğu sadaka veriniz, zira sizin cehennemliklerin en çoğu olduğunuz bana gösterildi."buyurdu. Onlar: "Niçin böyledir Ey Allah'ın Rasûlü?" dediler: "Laneti çok yapar, kocaya nankörlük edersiniz. Sizden biriniz kadar, sağlam bir adamın aklını çeiebilen dini ve aklı eksik görmedim, "buyurdu. Onlar: "Ey Allah'ın Rasûiü dinimizin ve aklımızın eksikliği nedir?" dediler: "Kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yansı değil mi?" buyurdu: "Evet" dediler: "İşte aklının eksik olması budur. Kadın âdet gördüğünde namaz kılamaz oruç tutamaz değil mi?"'buyurdu: "Evet" dediler: "İşte bu da dininin eksik olmasıdır" buyurdu" demiştir.
(Rasûlüllah (s.a.v.) ashabına vaaz ve öğüt verirken münasip zaman ve günleri göz önünde bulundururdu. Kendisi gerek cuma ve bayram hutbelerinde gerekse Güneş ve Ay tutulması namazı gibi diğer hutbelerinde önemli gördüğü konulara dikkat çeker, gördüğü genel aksaklıklar üzerinde uyarılarda bulunurdu. Rasûlüllah (s.a.v.) bir bayram namazında erkeklerden oluşan cemaate hutbe vermiş, onları u-yarmış, Allah'tan sakınmayı, Allah'a İtaat etmeyi emretmiş, (Müslim, îdeyn: 4, Neseî, îdeyn: 19) sesinin kadınlara iyi ulaşmadığını görmüş, bunun üzerine onların yanına giderek kadınlara da vaaz vermiş uyarılarda bulunmuştur. (Buhârî, fim: 32, Müslim, îdeyn: 2, Ebû Dâvûd, salât: 242, ifani Mâce, ikâme: 155) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'ın verdiği bilgiye göre (Buhârî, Tefsir, MümteMne: 12) Efendimiz (a.s.) kadınların yanına geldiğinde «Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları a-rasında bir İftira uydurup getirmemek, iyi işlerde sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlarını kabul et, onlara Allah'tan bağışlanma dile, doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.» (Mümtehme: 12) ayetini okumuş ve: "Siz bu hal üzeremisiniz?""buyurmuştur. Bundan anlaşılan onlardan biat almıştır. Buna göre açıklamaya çalıştığımız hadisdeki ifadeler itaat ve sadakat üzerine bir takım sözlerin alındığı biat ortamında geçmiştir. İşte böyle bir ortamda sadece kadınların dinlediği bir konuşmada geçen bu hadisimizde kadınların çoğunun cehennemlik olduğu belirtilmiştir. Bunun nedenlerine baktığımızdaki bunları şöyle sıralayabiliriz
1)- Laneti çok yapmaları;
2)- Kocaya karşı nankörlük yapmaları;
3)- Sağlam bir adamın aklını çelmeleridir- İşte bunları ele aldığımızda aynı durumun erkekler için de geçerli olduğunu görmekteyiz. Kişiyi cehenneme sürükleyen bu davranışlardan erkekler muaf değildir. Kadın laneti çok yaptığı için cehennemlik olduğu gibi da erkek yaptığında cehennemlik olacaktır. Yine kadın bir erkeği yoldan çıkardığında cehennemlik olduğu gibi erkek de bir kadını yoldan çıkarırsa o da cehennemlik olur.
Konuşmanın kadınlara yönelik uyarılar İçerisinde onları ahlâkî davranışlar bakımından olgunlaştırmak ve görülen aksaklıkların giderilmesi için vaaz ve irşad orta İçerisinde sakındırma ortamında söylenmiştir.. Eğer söz konusu uyarılara kulak asmazlarsa belirtilen sonuca varılacağı anlaşılmaktadır. Bu uyarıları dikkate almayan kadın erkek aynmı yapılmaksızın herkes bu sonuçla karşılaşacaktır. Hitabın kadınlara yönelik olması, konuşma sırasında muhatapların kadınlar olmasındandır. Bunun ben- zerlerini başka hadislerde de görebiliriz. Örneğin bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Müslüman kadınlar! Bir koyun ayağı bile olsa komşu bir kadın, komşusunun (hediyesini) kesinlikle küçük görmesin."buyurmuştur. (Buhârî, Hibe: i; Müslim, Zekât: 90) Bu ifadeden, erkeklerin hediyeyi küçük görebileceği anlaşılamaz. Buna göre hadiste kadınlara yöneltilen hususları genel kurallar çerçevesinde tekrar gözden geçirdiğimizde, bunların erkekleri de ilgilendirdiğini görmekteyiz.
Bu konuda daha geniş bilgi için "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sanh" isimli çalışmamızdaki 211. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [81]

52-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e "Hangi amelin daha değerli olduğu" soruldu: "Allah'a ve Rasûl'üne iman etmek"buyurdu: "Sonra hangisi?" denildi: "Allah yolunda c/had"'buyurdu: "Sonra hangisi?" denildi: "Kabul olunmuş hac"buyurdu.
(Çeşitli hadislerde bu tür değer ifadeleri sorulmuştur. Hangi Müslümanın en hayırlı olduğu, hangi İslâm (davranışının) en hayırlı olduğu, hangi amelin daha değerli olduğu, hangi amelin Allah'a daha sevimli olduğu, hangi insanın daha üstün olduğu sorulmuştur. Efendimiz (a.s.) bu tür sorulara değişik cevaplar vermiştir. Cevapların değişik olmasının nedeni, soru soranın durumunun, sorduğu ortamın ve zamanın değişik olmasından kaynaklanmış olabilir. Burada göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise değer İfadelerinin tahsis ifade etmediğidir. Bir şeyin en değerli, en üstün, en hayırlı olması onun en değerlilerden, en üstünlerden, en hayırlılardan biri olduğunu belirtir. Tıpkı, Ali en akıllı kimsedir, cümlesinde olduğu gibi. Bu ifadede Ali'nin dışında en akıllı başka bir kimsenin bulunmadığı değil, en akıllılar içerisinde Ali'nin de bulunduğu anlaşılır.) [82]

53-) Ebû Zer (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Hangi amel daha değerlidir?" diye sordum: "Allah'a iman etmek ve Allah yolunda cihadetmek."buyurdu: "Hangi köleyi azat etmek daha değerlidir?" dedim: "Fiatı en yüksefç sahibinin nazarında en değerli olan." buyurdu: "Eğer bunu yapamaz isem?" dedim: "Sanatkâra yardım edersin, yahutta elinden iş gelmeyen beceriksizin işini yapıverirsin." buyurdu: "Bunu da yapamazsam?": "Kötülükten insanları (rahat) bırakırsın, bu da nefsin için verdiğin bir sadakadır, "buyurdu. [83]

54-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s,a.v.)'e: "Hangi amel Allah'a daha sevimlidir?" diye sordum: "Vakti üzere olan namazdır." buyurdu: "Sonra hangisidir?" demiş: "Sonra da anne ve babaya iyi davranmaktır." buyurmuştur: "Sonra hangisidir?" demiş:
"Allahyolunda cîhaddır."buyurmuştur. Abdullah (r.a.) devamla: "Bunları bana Rasûlüllah (s.a.v.) bildirdi. Eğer artırmasını isteseydim bana artıracaktı" demiştir. [84]

55-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Allah katında hangi günah daha büyüktür?" diye sordum: "Seni yarattığı halde, Allah'a eş koşmandtr." buyurdu: "Doğrusu bu gerçekten çok büyük bir günahtır" dedim ve şöyle devam ettim: "Sonra hangisidir?": "Seninle beraber yemek yemesinden endişelenerek çocuğunu öldürmendir" buyurdu: "Sonra hangisidir?" dedim: "Komşunun hanımıyla zina etmendir"buyurdu." [85]

56-) Ebû Bekre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) üç kere: "Bakın, büyük günahların en büyüğünü size bildireyim mi?" buyurdu.
Oradakiler: "Evet bildir, Ey Allah'ın Rasûlü" dediler: "Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelip eziyet vermek."buyurdu, bu sırada dayanıyordu, oturdu ve: "Bakın, bir de yalan söylemektir."'buyurdu ve sürekli bu sözü tekrar edip durdu, o derece ki sonunda keşke sussa dedik." demiştir.
(Ashabın Hz. Peygamber (s.a.v.) için "keşke susa" diye temenni etmesi, Efendimiz (a.s.)'ın bu büyük günahları anlatırken etkilenip üzülmesi nedeniyle sonunda ağır bir vahiy gelir endişesinden olabilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de «Allah'ın Resulünü İncitenlere acıklı bir azap vardır...» (Tevbe: el) buyurutmaktadır.) [86]

57-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), büyük günahları anlattı ve şöyle buyurdu: "Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelip eziyet vermektir." Bunun arkasından şöyle devam etti: "Bakın! Büyük günahlann en büyüğünü size bildireyim mi? Yalan söyle-meArveya yalan şahitlikte bulunmaktır.demiştir. [87]

58-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yedihelak edici şeyden kaçınınız." buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunlar nelerdir?" dediler: "Allah'a ortak koşmak, sihirle uğraşmak, ölümü hak eden hariç Allah'ın yasaklamış olduğu cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında geri kaçmak, namuslu ve hiçbir şeyden habersiz kadınlara zina iftirasında bulunmak, "buyurdu.
(Hadiste belirtilen helak ediciler, kişinin âhiret hayatını bitiren büyük günahlardır. Bu hadisimizde büyük günahların yedisi anlatılmıştır. Özellikle bu yedisinin diîe getirilmesi, bunların büyük günahların en başta gelenlerinden, toplumda sıkça görülmesinden ve en çirkinlerinden olması nedeniyledir.) [88]

59-) Abdullah b. Amr (r.a.): Rasûlüllah (s.a.v.): "Büyük günahların en büyüğü bir kişinin anne ve babasına lanet etmesidir." buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, bir kişi anne ve babasına nasıl lanet edebilir?" dediler. O da: "Bir kişi, birisinin babasına söver, bu yüzden o da onun babasına söver. Annesine söver, bu yüzden o da onun annesine söver, "buyurdu." demiştir, [89]

60-) Abdullah b. Mes'ûcl (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, Aiiah'a bir şeyi ortak koşarken ölürse, cehenneme girer." buyurdu. Ben de: "Kim, Allah'a bir şeyi ortak koşmazken ölürse cennete girer." dedim." demiştir[90].

61-) Ebû Zer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Rabb'imden gelen (Cebrin) bana geldi ve: "Ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin cennete gireceğini" müjdeledi bildirdi" buyurdu. Ben de: "Zina etse de mi? hırsızlık yapsa da mı?" dedim. O da: "Zina etse de, hırsızlık yapsa "buyurdu." demiştir. [91]

62-) Ebû Zer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiştim, üzerinde beyaz bir elbise vardı, kendisi uyuyordu. Sonra tekrar geldim, uyanmıştı: "Lâ ilahe illallah" deyip sonra da bu hal üzere vefateden her kul mutlaka cennete girer, "buyurdu: "Zina etse de mi, hırsızlık yapsa da mı?" dedim: "Zina etse de, hırsızlık yapsa da" buyurdu, tekrar: "Zina etse de mi, hırsızlık yapsa da mı?" dedim: "Zina etse de, hırsızlık yapsa da" buyurdu, tekrar: "Zina etse de mi, hırsızlık yapsa da mı?" dedim: "Zina etse de, hırsızlık yapsa da, Ebû Zer kabul etmese buyurdu" demiştir. Ebû Zer (r.a.) bu hadisi anlatır, sonunda da: "Ebû Zer kabul etmese de" derdi.
(İman üzere vefat eden bir kimse mutlaka cennete girecektir. Ancak bu her iman edenin doğrudan cennete gireceği anlamına gelmez. Günahkâr bir kimse günahlarının hesabını verip cehennemde temizlendikten sonra, mü'min ise elbette cennete girecektir. Diğer taraftan cennete girecek diye bundan günahlara yol aranmamalıdır. Cennete girmesi cehenneme uğramayacağı anlamına gelmez. Böylelerinin yaptığı günahların pisliği elbette cehennemde temizlendikten sonra cennete gireceklerdir. Ebû Zer (r.a.)'ın tekrar tekrar sorması, 38. hadisteki ifadede bu günahları işleyenlerin mü'min olamıyacağı belirtilmişti, dolayısıyla Ebû Zer (r.a.) bunların cennete giremiyeceğini zannettiğinden dolayıdır. 601. hadiste belirtildiğine göre bu haberi Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdiğinde Hz. Peygamber de garip karşılayarak "Şöyle şöyle yapsa da mi?"ölye sormuştur.) [92]

63-) Mikdâd b. Amr el-Kindî (r.a.)'ın Zühre oğulları ile dostluk antlaşması vardı. Kendisi Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Bedir Savaşı'nda bulunanlardandır. Bu zat Rasûlüilah (s.a.v.)'e: "Şu konuda ne dersin: Kâfirlerden bir adamla karşılaşıp vuruşsam sonunda kılıçla iki elimden birini vurup koparsa, arkasından bir ağaca sığınıp: "Allah'a teslim oldum Müslüman oldum." derse, Ey Allah'ın Rasûlü bunu dedikten sonra hâlâ onu öldürebilir miyim?" dedi. O da: "Öldüremezsin" buyurdu. Mikdâd: "Ey Allah'ın Rasûlü bu adam elimin birisini kopardı elimi kopardıktan sonra bunu söyledi?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.):"Onu öfdü-remezsin. Eğer öldürürsen, onu öldürmenden önce (Müslüman olduğun için naşı! ki senin kanm helâl değilse) o da senin gibidir, sen de onun söylediği (islam'a girdiğini belirten) sözünü söylemezden önceki durumuna düşersin kanın helâl olur. "buyurdu." demiştir. [93]

64-) Üsâme b. Zeyd (r.a.); "Rasûlüllah (s.a.v.) bizi el- Huraka kabilesi üzerine göndermişti. Sabah baskın yaptık, onları bozguna uğrattık ben ve Ensardan bir kimse onlardan birisine erişip, etrafını kuşattık o da: "Lâ ilahe illallah" dedi Ensardan olan elini çekti bense süngümle vurup onu öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde bu durum Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı kendisi de: "Ey Üsâme! Lâ ilahe illallah dedikten sonra onu öldürdün mü?" buyurdu: "Ölümden korunmak için söylemişti" dedim. Rasûlüllah (s.a.v.) sürekli aynı cümleyi tekrar edip duruyordu öyle ki:
"Keşke bu olaydan önce Müslüman olmasaydım" dedim" demiştir.
(Üsâme b. Zeyd (r.a.)'ın: "Keşke bu oiaydan Önce Müslüman olmasaydım" şeklindeki sözü, ashabın büyük pişmanlık duyacaklan bir iş yaptığında söylediği bir sözdür. Bunun bir benzerini başka bir sahabiden de görmekteyiz, fnrmizî, Tefsir, Hûd, 7) [94]

65-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim, bize silah çekerse bizden değildir," [95]

66-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Kim, bize silah çekerse bizden değildir, "buyurmuştur.
(Bizden değildir ifadesi çeşitli şekillerde anlaşılmıştır: Bizim gittiğimiz yoldan gitmemektedir, bizim tutumumuzda değildir, şeklinde anlaşılmakla beraber kimilerine göre bizim dinimizden çıkmıştır, demektir. 45. hadiste de "Müslümsna sövüp kötü sözler söylemek fasıklıktır, onunla savaşmak ise küfürdür." buyurulmuştur.) [96]

67-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yüzleri tokatlayan, yakaları yırtan ve cahiliyet çığlığıyla çağıran {ağıt kuran) bizden değildir""buyurdu" demiştir. [97]

68-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Bir keresinde kendisi şiddetli bir hastalığa tutulmuş, derken başı ailesinden bir kadının kucağında iken bayılmış (o da feryat edip ağlamış) fakat Ebû Mûsâ (r.a.) onu engelleyecek durumda değildi. Ayıldığında: "Rasûlüllah (s.a,v.)'in uzak olduğu kimselerden ben de uzağım. Rasûlüllah (s.a.v.) musibet sırasında feryat çığlıkları atan, saçını başını yolan, elbisesini yırtan kadından uzaklaşmıştır." dedi. [98]

69-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Koğuculuk yapan cennete giremez." diye buyururken işittim." demiştir,
(Koğuculuk yapanın cennete girememesi, Yüce Allah'ın hesaba çekmeden doğrudan cennete koyduğu kimseler gibi cennete giremeyeceği yahut da şefaat sebebiyle cennete girenler gibi cennete giremeyeceği şeklinde açıklanmıştır.) [99]

70-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Üç kimse vardır kî Allah kıyamet günü kendilerine bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için acıtıcı bir azap vardır: Yol üzerinde kendisinin ihtiyaç dışı su faz/alığı olup da bunu yolcuya kutlandırmayan kimse, devlet başkanına sadece dünyalık için biat edip kendisine dünyalıktan bir şeyler verdiğinde memnun olan vermediğinde öfkelenen kimse, ikindiden sonra malını pazara çıkarıp: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki bu mala şu kadar, şu kadar para saydım." diyen kimse ki alıcı, yeminden dolayı ona inanıp malı alır." buyurdu, sonra da: «Şüphesiz Allah'a verilen söz ve yeminlerini az bîr değer karşılığında değiştirenler var ya işte onların âh ir ette hiçbir nasibi yoktur, Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için acıtıcı bir azap vardır.» (âi-i imrân: 77) ayetini okudu. [100]

71-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim dağdan kendisini atıp öldürürse, sürekli cehennem ateşinde, sonsuza kadar kendisini yüksekten atar durur.
Kim zehir içip kendisini öldürürse, sfirekli elinde zehiri, cehennem ateşinde sonsuza kadar kendisine zehir içirir.
Kim kesici bir aletle kendisini öldürürse sürekli cehennem ateşinde sonsuza kadar elindeki kesici aleti karnına saplar." buyurmuştur. [101]

72-) Sabit b. Dahhâk (r.a.)'dan. Kendisi ağacın altında biat edenlerdendir. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim İslâm'dan başka birdin üzere olayım, diye yemin ederse söylediği gibi olur. Âdemoğlu, elinde bulunmayan bir şeyi adakta bulunamaz. Kim dünyada bir şey ile canına kıyarsa kıyamet günü onunla azap olunur. Kim bir mü'mine lanet ederse onu öldürmüş gibidir. Kim bir mü 'mine kâfir ithamında bulunursa onu öldürmüş gibidir, "buyurmuştur. [102]

73-) Sabit b. ed-Dahhâk (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim bilerek ve yalan söyleyerek İslâm dışı bir dinde olmaya (ya m şöyle ise Yahudi olayım gibi) yemin ederse söylediği gibi olur. Kim bıçak benzeri kesici aletle canına kıyarsa cehennemde de onunla azap olunur, "buyurmuştur. [103]

74-) Cündeb (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimsenin bir yarası vardı, (yaranın acısına dayanamadı ve) bu nedenle canına kıydı, bunun üzerine Allah: "Kulum canıyla bana acele etti ben de kendisine cenneti haram kıldım, "buyurdu, "demiştir. [104]

75-) Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) müşriklerle karşılaşıp savaştı. Bu arada Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabının içerisinde bir kimse vardı ki Rasûlüllah (s.a.v.) karargahına çekilip karşı taraf da kendi karargahlarına çekildiğinde köşede bucakta düşmandan geri kalan ne varsa kılıçtan geçirmeden bırakmazdı. Bu yüzden kendisi hakkında: "Bugün falancanın çalıştığı gibi hiç birimiz çalışamamıştır." denildi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Bakın, bu adam cehennemliktir" buyurdu. Ordudan bir kimse de: "Ben sürekli onun yanında olacağım" dedi ve kendisiyle birlikte savaş meydanına çıktı. Durduğunda onunla durdu, koştuğunda onunla koştu. Sonunda bu adam ağır bir şekilde yaralandı (dayanamayıp) ölümünü çabuklaştırdı. Sivri ucu göğsüne gelecek şekilde kılıcını yere koydu, üzerine yüklenerek canına kıydı. Bunun arkasından kendisini takip eden kimse Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına çıktı: "Senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik ederim" dedi Rasûlüllah (s.a.v.): "Ne oldu?" buyurdu: "Az önce cehennemlik olduğunu söylediğin adam... Halk bu sözü garipsedi, ben de: "Ben sizin için bu adamı takip edeceğim" dedim ve onun peşinde savaş meydanına çıktım sonra ağır bir şekilde yaralandı (dayanamayıp) ölümünü çabuklaştırdı. Sivri ucunu göğsüne gelecek şekilde kılıcını yere koydu, üzerine yüklenerek canına kıydı" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) bu adam hakkında: "Bir kimse, insanlara göründüğü şekliyle cennetliklerin a-nelini işler, halbuki o cehennemliktir. Yine bir kimse, insanlara göründüğü şekliyle cehennemliklerin amelini işler, halbuki o cennetliktir, "buyurdu. [105]

76-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan gelen başka bir ivayette ise Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey falan kalk"Cennete ancak mü'min olanın gireceğini, Allahın, dîni günahkâr bir kimse ile de destekleyebileceğini, "ilan ef'buyurdu.
(Yukarıda gösterdiği kahramanlıkla halkı imrendiren kimse Kuzmân ez-Zafeıfdir. Aynfnin verdiği malumata göre bu adam münafiklardandı. Uhud Savaşı'na katılmadığından dolayı kadınlar kendisini kmamış ve: "Sen olsan olsan bir kadın olabilirsin" demişler, o da bunun üzerine savaşa gkmış, savaşta ilk oku bu adam atmıştı, Bir ara: "Ey Evsliler soyunuzun şerefi için savaşınız!" demişti. Savaşa çıktığında Katâde b. Numan (r.a.) kendisine; "Şahadet sana kutlu olsun" demiş o da: "Vallahi ben din için savaşmadım ki, ben

sadece şerefimi korumak için savaştım" demiştir. Bu adam canına kıydığında Rasûlüllah (s.a.v.): Şüphesiz Allah bu dini, günahkâr bir kimse ile de destekleyebilir."buyurmuştur. (Bedruddin Ayni, Umdetu'l-Kârî, M. 431.) [106]

77-) Ebû Hureyre (r.a.). Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v,) ile birlikte Hayber seferine çıktık sonunda Allah, bize fetih nasip eyledi. Bu savaşta ganimet olarak altın ve gümüş elde etmedik eşya, yiyecek ve giyecek elde ettik. Sonra vadiye hareket ettik. Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında kölesi vardı. Bu köleyi, Cüzam kabilesinin Dubeyboğlulları kolundan Rifâa b. Zeyd adında bir kimse hediye etmişti. Vadiye indiğimizde, Rasûlüllah (s.a.v.)'in kölesi barınağına girmek için ayağa kalktı derken kendisine bir ok isabet etti ve oracıkta oluverdi. Biz: "Ey Allah'ın Rasûlü, ne mutlu ona, şehid oldu" dedik. Rasûlüllah (s.a.v.): "Hayır, Hayır! Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Hayber savaşında ganimet bölüştürülmeden önce ganimetlerden almış olduğu küçük bir örtü ateş olmuş üzerinde alevlenmektedir. " Buyurdu. Herkesi korku sardı, derken bir adam, bir veya iki tane ayakkabı ipi getirdi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Hayber savaşında elime geçirmiştim." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Ateşten bir tane veya iki tane ayakkabı ipi... "buyurdu"
(İmam Buhârî'nin getirdiği rivayette, (suhârî, Ghâd ve Siyer: 190) ganimetten aşırma yapan kimsenin adının 'Kirkira' olduğunu ve Efendimiz (a.s.)'in eşyalarının başında görevli kölesi olduğunu öğrenmekteyiz.) [107]

78-) İbni Mes'ûd (r.a.)-' "Bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, cahiliyye döneminde işlediklerimizden dolayı hesaba çekilir miyiz?" dedi: "Kim islâm dini içerisinde iken güzel davranırsa, cahiliyye dönemindeki yaptıklarından hesaba çekilmez. Ancak kim İslâm dini içerisinde iken kötü davranırsa, hem önceki hem de sonraki ile hesaba çekilir, "buyurdu." demiştir. [108]

79-) İbni Abbâs (r.a.)'dan: "Müşriklerden adam öldürmüş ve bunda ileri gitmiş, zina etmiş bunda da ileri gitmiş birtakım kimseler Hz. Muhammed (s.a.v.)'e geldiler ve: "Senin söylediğin ve çağırdığın şeyler gerçekten güzeldir, bir de yapmış olduğumuz günahların nasıl örtülebileceğinden bize haber versen." dediler. Bunun üzerine: «Onlar ki, Allah ile birlikte başka bir ilah'a çağırmaz / dua etmez, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymaz ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezası ile karşılaşır. Kıyamet günü azabı katlanır ve aşağılanmış olarak ebedi kalır. Ancak bunlardan dönüp iman e-den, salîh amel işleyenler bunun dışındadır. Allah onların kötülüklerini iyiliğe çevirir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.» (Furkan: 68-70) ayeti ile «De kî: "Ey kendileri hakkında haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.» (zümer: 53) ayetini İndirdi." [109]

80-) Hakîm b. Hizam (r.a.)'dan. Kendisi: "Ey Allah'ın Rasûlü cahiliye döneminde sadaka, köle azat etme ve akraba ile alakayı sürdürme gibi yapar olduğum ibadetlerden acaba bir sevap var mıdır, ne dersin?" demiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Sen geçmişte yaptığın birtakım iyilikler üzere Müslüman oldun, "buyurmuştur.
(Efendimiz (a.s.)'ın bu ifadesinden, bu yaptığın iyiliklerle birlikte Müslüman oldun, onların sevabı hanene yazıldı, anlamı çıkanlmıştır. Diğer anlam ise sen iyi huylu bir kimse idin İslâm'a da bu iyi huyunla girdin, meziyetlerin devam etmektedir, şeklindedir. Buna göre İslâm'dan önceki sevapları hanesine yazılmamış, demektir.) [110]

81-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): «İman edip de, imanlarına zulüm bulaştırmayanlar...» (En'âm: 82) ayeti indiğinde Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabı: "Hangimiz zulüm yapmaz ki?" dediler, bunun üzerine Allah: «Allah'a ortak koşmak gerçekten büyük bir zulümdür haksızlıktır» (Lokmân:i3) ayetini indirdi,"demiştir.
(Allah'a ortak koşmak: Allah'a ait olan İlâh, Rab, gibi bazı haklan Allah'ın dışındakilere verme olarak açıklanmıştır. Bu İse haksızlıktır, İlah olmayı hakketmemiş olanları İlah olarak tanımak gerçek ilaha karşı haksızlıktır. Zulüm, Kur'ân- Kerim'de değişik anlamlarda kullanılmıştır. Bunlardan birisi de, bir kimsenin günah işleyerek kendisine yazık etmesi anlamınadır. (Bakara: 57, Araf. Hûd: 32} Ashab yukarıdaki ayeti bu manada anlayarak: "Hangimiz zulüm yapmaz ki?" dediler. Yani, hangimiz günah İşlemez ki? Ancak yukandaki ayetteki zulüm, Allah'a ortak koşma anlamınadır.) [111]

82-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz Allah, ümmetimin fiiliyata geçirmediği veya dile getirmediği sürece iç/erinden geçen veya içlerine doğan kötü duyguları bağışlamıştır, "buyurmuştur. [112]

84-) hadiste bir kimsenin, kötü bir şey yapmayı İçinden geçirir sonra bunu Allah için terk ederse, kazanacağı sevaptan söz edilir. Yine iyi bir şey yapmayı içinden geçirir de bunu yapmazsa bile bir sevap alacağı bildirilir. [113]

83-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Biriniz, Müslümanlığını güzel yaparsa, İşlediği her bir iyilik ondan yedi yüz kata kadar katlanarak yazılır. İşlediği her bir kötülük ise -Allah 'a kavuşana kadar- aynen yazılır." [114]

84-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Rabb'inden şöyle rivayet etmiştir: "Allah iyilikleri ve kötülükleri yazmış sonra bunlann durumunu şöyle açıklamıştır. Kim bir iyilik yapmaya karar verir de bunu yapmazsa, Allah kendi katında bunu onun için tam bir iyilik olarak yazar. Eğer iyilik yapmaya karar verir de yaparsa, Allah kendi katında bunu onun için ondan yedi yüze kadar pek çok katlayıp yazar. Kim bir kötülük yapmaya karar verir de bunu yapmazsa, Allah kendi katında bunu onun için tam bir iyilik olarak yazar. Eğer kötülük yapmaya karar verir de yaparsa, Allah bunu onun için bir kötülük olarak yazar." [115]

85-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Şeytan birinize gelip: "Şunu kim yaratb, bunu kim yarattı?" der, neticede: "Rabb'inikim yarattı?" diyene kadar sorar. Bu nedenle birinize (böyfe vesvese) gelirse, Allah a sığınsın. (Eözubillâhimineşşeytanirracîm, desin) ve böyle şeylerle uğraşmaya son "buyurdu." demiştir. [116]

86-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v,): "İnsanlar sürekli birbirlerine soru sorarlar hatta: "Bu Allah, her şeyin yaratıcısıdır, peki Allah'/ kim yaratmıştır." derler." buyurdu" demiştir.
(Soru iki kısımdır: Bir şeyi öğrenmek ve doğruyu bulmak için iyi niyetlerle sorulan sorulardır. Bu tür sorular yasak değildir, sakıncalı da değildir. Nitekim Yüce Rabb'imiz «Eğer bilmiyorsanız işin ehline sorunuz» (Nahi; 43; Enbiya: 7) buyurarak bilmediğimiz şeyleri yetkililerine sormamızı emretmektedir.
Sorunun diğer kısmı ise art niyetli sorulardır. Hadislerde dile getirilen ve kaçınılması İstenilen sorular bu türdendir. Bîr önceki hadiste, söz konusu sorulann şeytandan olduğu biidirilerek Allah'a sığınılması İstenilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Nâs Suresinde de şeytanın verdiği vesvesenin şerrinden Allah'a sığınılması istenmiştir. Bu tür sorular genellikle Allah'a inanmayan kimselerden gelmiştir. Bazen bu kimselere mucize göstersen yine de İnanmazlar, bu bir sihirdir, derler. Bu nedenle böyle cahiliyye mahsulü kimselerden yüz çevirip geçmeliyiz. Bu arada samimi olarak bir kimsenin kafasına yukandaki soru takılabilir.
Böyle durumlarda İslâm âlimleri Akaid kitaplarında gayet mantıklı ve ikna edici cevaplar vermişlerdir. Bu izahlan buraya getirip konuyu uzatmak istemediğimizden dolayı, sadece şu izah ile kısaca bu konuya ışık tutmaya çalışacağız: Bir trendeki voganları düşündüğümüzde hepsinin birbirine bağlı hareket ettiğini görürüz. Söz gelimi beşinci vagonu, dördüncü vagon çekmektedir, dördüncüyü üçüncü, üçüncüyü ikinci, ikinciyi birinci vagon çeker, birinci vagonu da lokomotif çeker ama lokomotifi hiçbir şey çekmez, o kendi başına bir güç kaynağı olup diğerlerini harekete geçirendir. Hiçbir zaman lokomotifi bir başkasının çektiğini düşünemeyiz. Bunu iddia ederek onu çekenin üstünde bir şey düşünsek bile bu en sonunda ilk çekim kaynağına varacağından en baştaki güç müstakil güç olacaktır. İşte kâinatı yaratanda her şeyin başı, ilk harekete geçirenidir. Bu izahtan sonra, artık bütün yaratıklann en son Allah'ta nihayete erdiğini anlanz ve Allah'ı kim yarattı sorusunu sormamıza gerek kalmaz. Çünkü Allah Teâlâ kendisi başlı başına ilk kaynak ve evveli olmayan bir güçtür.) [117]

87-) Abdullah b, Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, Müslüman bir kimsenin malından bir parça koparıp almak İçin yalan yere yemin ederse, Allah'ı karşısında kendisine kızgın olarak bulur, "buyurdu, arkasından Allah: «Şüphesiz, Allah'a verilen söz ve yeminlerini az bir değer karşılığında değiştirenler var ya, işte onların âhirette hiçbir nasibi yoktur, Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için acıtıcı bir azap vardır.» (âh imrân: 77) ayetini indirdi. Bu sırada meclise Esa's b. Kays geldi ve şöyle dedi: "Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Mes'ûd) size ne anlattı? Bu ayet benim hakkımda indirildi. Amcaoğlumun arazisinde benim bir kuyum vardl, (bunu inkâr etti, ben de meseleyi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sundum,) bana:"Şahitlerinigetir."'buyurdu, ben de: "Şahitlerim yoktur." dedim, o da: "Onun yemini kendisini kurtarır."dedi, ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, öyleyse yemin eder." dedim, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) yukandaki hadisi söyledi." Arkasından Allah, onun doğru olduğunu belirtmek için bu ayeti indirmiştir. [118]

88-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kim malını korumak için öldürülürse şehid olur. "diye buyururken duydum" demiştir.
(Burada şehidden kasıt, şehid sevabı alır demektir. Eşkiya, hırsız ve soygunculara karşı Müslüman canını, malını ve namusunu korumak için mücadele eder. Hatta bunlarla mücadele etmesi gereklidir. Çünkü onların eline geçen mal ve sermaye silah olarak, açlık ve sefalet olarak tekrar dönerek kendisinin de içinde bulunduğu toplumu tehdit eder hale gelir.) [119]

89-) Ma'kıl b. Yesâr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Allah, herhangi bir kulun idaresi altına bir halk verir, o da bu halkı nasihatla samimiyetle kuşatmaz ise bu kimse cennetin kokusunu bulamaz."'diye buyururken işittim." demiştir. [120]

90-) Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Herhangi bir vali, Müslümanlardan bir ahalinin idaresini üstlenir de bu ahaliyi aldatıp dolandırırken ölürse Allah ona cenneti haram kılar." buyurmuştur.
(Her iki hadisin başında bulunan senetteki bilgilere göre bu hadisi Ma'kıl b. Yesâr (r.a.), Muaviye'nin Basra valisi olarak atadığı Ubeydullah b. Ziyâd, kendisini hasta ziyaretine geldiğinde söylemiştir. Ubeydullah b. Ziyâd eli kanlı zorba bir idareci idi. Ma'kıl (r.a.) bu davranışıyla onu uyarmak istemiştir. Aslında Ma'kıl (r.a.) bu zorba idareciyi daha önce de defalarca uyarmış halka zulüm yapmamasını söylemiştir. Cennet gençlerinin iki efendisinden biri olan Hz. Hüseyin (r.a.) Efendimizi şehid edip mübarek kanını akıtan alçak orduyu gönderen zorba da bu adamdır.) [121]

91-) Huzeyfe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bize iki hadis söyledi, bu 'kişinden birisini gördüm, diğerini de bekliyorum. Bize şöyle buyurdu: "Emanet insanların kalplerinin derinliğine indi, sonra (emanetin bölümlerini) Kur'ân'dan öğrendiler, bundan sonra da Sünnetten öğrendiler."
Yine Rasûlüllah (s.a.v.) bize emanetin kaldırılmasını da anlattı; "Bir kimse öyle bir uyku uyur, bunun akabinde kalbinden e-manet al/n/verir, emanetin kalıntısı yanık izi gibi kalır. Sonra öyle bir uyku uyur, bunun akabinde emanet alınır, geriye kabarcık gibi bir şey kalır, nasıl ki bir ateş yuvarlanıp ayağına düşüp yakar da sen onu kabarıp şişmiş görürsün halbuki içerisinde bir şey yoktur, işte öyle bir kabarcık kalır. İnsanlar birbirleriyle alış veriş münasebetlerinde bulunurlar ama onlardan hiçbirisinin emaneti yerine getirdiği neredeyse hiç görülemez, öyle ki; "Falanoğullarının içerisinde emin, güvenilir bir kimse vardır." denilir. Hatta o kimse için: "Ne akıllı adam! Ne zarif, güzel adam! Ne metanetli adam!" denilir. Ama onun kalbinde hardal tanesi kadar bile iman bulunmaz, "buyurdu.
Bana öyle bir zaman geldi ki hanginizle alış veriş yapacağımı düşünmüyordum. Eğer Müslümansa, İslâm onu bana karşı haksızlıktan geri çevirirdi. Eğer Hıristiyansa idarecisi onu bana karşı haksızlıktan geri çevirirdi. Ancak bugün ise sadece falan ve faianla alış veriş yapıyorum," demiştir,
(Hadiste sözü edilen emanet hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de: «Biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmekten kaçındılar. Sorumluluğundan korktular. İnsan onu yüklendi, o da çok zalim haksızlık yapan ve cahildir.» (Ahzâb: 72) buyurulmuştur. Emanetin pek çok tarifi yapılsa da hepsinin ortak Özelliği, Allah'ın kainattaki düzenini sağlamak için yüklenilen sorumluluk duygusudur. Bu duygu olmayan hiçbir kimsede ve hiçbir toplumda güven ve emniyetten bahsedilemez. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadiste (BLjnârî, Um: 59) Emanetin kaybolmasını kıyamet alâmeti ofarak bildirmiştir.) [122]

92-) Huzeyfe (r.a.) anlatır: "Ömer (r.a.)'rn yanında oturuyorduk: "Hanginiz Rasûlüilah (s.a.v.)'in fitne konusundaki sözünü ezberinde tutuyor?" dedi: "Ben, tam söylediği gibi." dedim: "Sen bu konuda çok atılgansın" dedi. Ben: "Bir kimsenin ailesi, malı, çocuğu ve komşusu konusundaki fitnesi ki bunu namaz, oruç, sadaka, iyi/iği emretme kötülüğü yasaklama örter."dedim: "İstediğim bu değil, denizin dalgalandığı gibi dalgalanan fitne..." dedi. Huzeyfe: "Ey Mü'minlerin Emin, sana karşı bu fitneden bir sıkıntı yoktur, seninle o-nun arasında kapalı bir kapı vardır." dedi. 0 da: "Kırılıyor mu? açılıyor mu?" dedi."Kınlıyor" dedi. Hz. Ömer (r.a,): "Öyleyse asla kapanmaz" dedi. Huzeyfe (r.a.)'a: "Ömer bu kapıyı biliyor muydu?" denildi. 0 da: "Evet, tıpkı yarından önce gecenin geleceğini bildiği gibi. Ben kendisine yalan yanlış olmayan bir hadis anlattım." dedi. Kendisine: "Kapı kimdir?" diye soruİdu."Kapı Ömer'dir." dedi. [123]

93-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasülüüah (s.a.v.): "Tıpkı yılanın yuvasına sığınıp çekildiği gibi İman, Medine'ye sığınıp çekilir. buyurmuştur. [124]

94-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bana insanlardan Müslüman olduğunu söyleyenleri yazıp getirin." buyurdu, biz'de kendisine bin beş yüz kişiyi yazıp getirdik. (Hendek savaşrnda hendeği kazarken): "Biz bin beşyüz kişi iken hiç korkar mıyız?" demiştik. Şimdi kendimizi gördüm ki öyle bir belaya düştük ki, bir kimse korkusundan tek başına namaz kılıyor (da mescide gidemiyor)" demiştir.
(Bu sayımın ne zaman yapıldığı rivayetlerde belirtilmemektedir. Âlimlerin kimisi bunun hendek kazımı sırasında yapıldığını belirtmişlerdir. Hatta îbni Tîn bunun kesin olduğunu söylemiştir. Bu sayımın Uhud savaşına çıkarken olması da muhtemeldir, denilmiştir. Bunun Hudeybiye de olduğu da söylenmiştir. (Aynî, umdetü'i-Kârî, xıı. 130)
Korku nedir bilmeyen sahabe, fitne ve anarşi ortamında mescidlere namaz kılmaya gidemez olmuştur. Bu dönem, Hz. Ömer (r.s.)'m şahadetiyle fitne kapısının kırılmasıyla başlar, Hz. Osman (r.a.) şehid edildiğinde isyancılar, Mescidi Nebî'de cemaatle namaz kılmaya engel olmuşlardır. Yine Hacre Olaylarında da bu tekrar etmiş, Ceme! ve Sıffîn Savaşlarında fitne ve fesat ortalığı kasıp-kavurmuştur.
İmam Müslim'in diğr bir rivayetinde: "Ey Allah'ın Rasûlü, biz altı-yedi yüz kişi iken bizim için hâlâ korkar mısın?" dedik: "Siz bilmezsiniz, belki bir belaya düşersiniz"buyurdu. Sonra bir belaya düştük ki bizden birisi ancak gizli namaz kılar oldu" demiştir. Müslim, İman: 149) [125]

95-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) birtakım kimselere bazı hediyeler dağıttı, ama içlerinden benim en çok beğenimi kazanmış bir kimseye vermedi, ben de oturuyordum: "Ey Allah'ın Rasûlü falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim." dedim O da: "Müslüman de!"buyurdu. Biraz sustum bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağırbastı, söylediğimi tekrarladım: "Ey Allah'ın Rasûlü falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim," dedim, O da: "Müslüman del" buyurdu. Sonra tekrar bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağırbasö, yine söylediğimi tekrarladım Rasûlüllah (s.a.v.) verdiği cevabı tekrarladı sonra da: "Ey Sa'df Ben, kendisinin dışındakiler! ondan daha çok sevdiğim halde sırf, Allah onu cehenneme yüzüstü sürüklemesin diye bir kimseye hediye verebilirim, "buyurdu. [126]

96-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir zamanlar İbrahim: "Ey Rabb'im, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" dediğinde Allah: "Yoksa inanmadın mı?" buyurdu, oda: "Asla, ancak kalbimin iyice yatışması için"Çakara: 260) dediğinde (eğer bunu İbrahim'den bir şüphe olarak algılarsam? bizler bu konularda) ibrahim'den daha fazla şüpheciyiz. Allah Lût'a da merhamet etsin, kendisi (kavminin eziyetlerine karşı: «Ah keşke benim size karşı bir kuvvetim olsaydı yahut sağlam bir kaleye sığınabilseydim...» (Hûd: 80) derken zaten) sağlam bir kaleye (Allah'a) Eğer ben de Yusuf'un kaldığı kadar uzun süre hapiste kalsay dım hapisten çıkarılacağım haberini getiren haberciye hemen icabet ederdim, "demiştir.
(Yani suçsuzluğum kabul edilip, hapisten çıkarılmam bir bağış değil de gasbedilen hakkın geri verilmesine hükmedilmesin beklemeden gkmam demeyip hemen çıkıverirdim. Ama o bu kadar uzun süren haksız mahkumiyet karşısında hemen hapisten çıkmamış, suçunun tahkikatını istemişti. (Bakınız, Yusuf: 50) bu denfi sabırlıydı.) [127]

97-) Ebû Hureyre (r,a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,): "İnsanoğlunu imana getirecek şeyler (mucizeler) verilmemiş hiçbir peygamber yoktur. Bana verilen ise Allah'ın bana vahyettiği vahiydir (Kurandır.) Ben, kıyamet günü Peygamberlerin içinde kendisine en fazla uyulanı (en çok tâbisi olanı) olmayı ümit etmekteyim, "buyurdu." demiştir. [128]

98-) Ebû Mûsâ (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.): "Üç kimsenin iki sevabı vardır: Ehli kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed (s.a.v.)'e iman eden kimse, köle olup da hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını yerine getiren kimse, yanında cima yapabileceği bir cariye olup da bu cariyeyi güzelce eğitip öğretip sonra da azat edip onunla evlenen kimseye iki sevap vardır."buyurdu." demiştir.
(Ehli kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed (s.a.v.)'e iman eden kimse ifadesi, önceleri ehli kitap'tan olup daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e erişmiş ve İslâm'a girmiş kimselerdir. Nitekim İmam Müslim'in rivayetinde (Müsüm, imân: 24i) bu ifade açıktır, yoksa aynı anda iki peygamberin dinine uymayı ifade etmez.) [129]

99-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Canım elinde olana yemin olsun ki Meryem'in oğlu, âdil bir hakem olarak size inmesi muhakkak ki yakındır. Sonunda haçı kırar, domuzu öldürür, cizye vergisini kaldırır, mal hiçbir kimsenin kabul edemeyeceği kadar dolar teşar." buyurdu." demiştir. [130]

100) Diğer bir rivayette ise "...mal hiçbir kimsenin kabul e-demeyeceği kadar dolar-taşar, öyleki, bir tek secde Dünya ve Dünyanın içerisindeki/erden daha hayırlı olur." şeklinde ifade vardır. Ebû Hureyre (r.a.), bu hadisi söyledikten sonra: "Dilerseniz, «And olsun. Kitap ehiinden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanacak olmasın. Kıyamet gününde o, onların aleyhine şahit olacaktır.» (Nisa: 159) âyetini okuyunuz" dermiş, [131]

101-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Meryem oğlu aranıza inip imamınız da sizden olduğu zaman sizin haliniz nasıl olur bakalım, "buyurdu." demiştir.
(Hz. Isâ (a.s.)'ın kiyamete yakın yeryüzüne inecek ve kötülük odağı elebaşısı Deccâl'i öldürecektir. Bu konudaki görüşler ve tartışmalar İçin "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 1439. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [132]

102-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İki büyük topluluk vuruşmadıkça kıyamet kopmaz, bu iki topluluk arasında çok büyük öldürmeler savaşlar olur. Yine hepsi de kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccallerin ortaya çıkmasına kadar kıyamet kopmaz.
Yine şunlar olana kadar kıyamet kopmaz: İlim alınır,, zelzeleler artar, zaman yaklaşır, fitneler ortaya çıkar, öldürme olaylan çoğalır, içinizde mal çoğalır, öyle ki sadaka verilecek

kimse mal sahibini endişeye düşürecek derecede mal dolup taşar. Hatta bu kimseye sadaka vermeyi teklif eder, o da: "Benim buna ihtiyacım yok." der. İnsanlar bina yapımı konusunda yanş yapacaklardır, bir adam birisinin kabrine uğrar da: "Keşke bunun yetinde ben olsaydım." der. Güneş battığı yerden doğar, Güneş böyle doğduğunda halkın tümü iman edecek ama bu, «Daha önce iman etmeyen veya imanıyla hayır kazanmayan kişiye bu imanı fayda vermeyecek» (Enim: ısa-den alıntı) bir zamanda olacaktır.
Kıyamet, şu haldeyken kesinlikle kopacaktır: İki kimse aralarında elbise açacaklar ne alış veriş gerçekleşecek ne de elbiseyi dürebifecekler.
Kıyamet, şu haldeyken kesinlikle kopacaktır: Bir kimse havuzunu sıvayıp tamir edecek ama havuzdan su kullanamayacak.
Kıyamet, şu haldeyken kesinlikle kopacaktır: Bir kimse lokmasını ağzına götürecek de bunu yiyemeyecek, "buyurmuştur.
(Kıyamet alâmetlerinden söz eden bu hadisimizin daha geniş açıklaması için "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamadaki 2195. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [133]

103-) Ebû Zerr (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Zerr'e Güneş batarken: "Biliyor musun Güneş nereye gider?" buyurdu. Ben de: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedim: "Güneşgider, sonunda Aısın altında secdeye vanr ve tekrar gelmek için izin ister, kendisine izin verilir. (Bir gün) Güneş secde edip, izin istemeye yaklaşır ama kabul edilip kendisine izin verilmez ve: "Geldiğin yere dön" denilir. O da batıdan doğar. Bu, Allah'ın «Güneş de kendi yörüngesine hareket eder. Bu hareket, güçlü ve çok bilgili olan Allah'ın takdiridir» (vâsin: 38) ayetinin ifadesidir, "buyurdu." Demiştir (Bu hususta "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih" isimli çalışmamızdaki X352. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [134]

104-) Mü'minlerin Annesi Aişe (r=a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e vahyin başlamasının ilki, uykuda salih (doğru) rüya şeklinde olmuştur, gördüğü rüya mutlaka sabahın aydınlığı gibi gerçekleşegelmiştir. Sonra kendisine yalnız başına bir köşeye çekilmek sevdirildi, Hira Mağarası'n-da yalnız kalır, ailesine dönüp de azığını almaya gelinceye kadar burada belirli gecelerde ibadet eder, sonra hanımı Hatice'ye dönüp bu kadar bir süre için tekrar azığını alırdı. Sonunda Hira Mağarası'nda iken kendisine Hakikat geldi. Kendisine Melek geldi ve: "Oku" dedi. Rasûİüllah: "Ben okuyamam..."dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle ania-tır: "Bunun üzerine Melek beni tutup gücüm kuvvetim kesilin-ceye kadar sıktı, sonra salıverdi ve: "Oku" dedi. Ben de: "Ben okuyamam..." dedim. Bunun üzerine beni ikinci defa tutup gücüm kuvvetim kesillnceye kadar sıktı, sonra salıverdi: "Oku" dedi. Ben de: "Ben okuyamam..." dedim. Bunun üzerine beni üçüncü defa tutup sıktı, sonra salıverdi: «Oku, Yaratan Rabb-'inin adıyla, insanı alakadan yarattı. Oku, Rabb'in en çok ikramda bulunandır...» dedi." Bunun akabinde Rasûlüüah (s.a.v.) kendisine gelen ayetlerle beraber (evine) döndü, yüreği çarpıyordu, hemen Hatice bintü Huveylid (r.a.)'in yanına varıp: "Beni örtün, beni örtün" dedi. Hemen kendisini örttüler, sonunda ürperti kendisinden gitti. Hatice'ye olup bitenleri bildirdi: "Kendimden çok korktum." dedi. Bunun üzerine Hatice: "Hayır asla, vallahi Allah seni asla mahcup etmez, çünkü sen akraba ile ilişkiyi kesmezsin, işini göremeyenlerin yükünü yüklenir, fakir fukarayı kazanır, misafir ağırlarsın, Hak yolunda karşılaşılan sıkıntılarda yardım edersin/' dedi.
Hatice, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka, cahifiye döneminde Hıristiyan olmuş bir kimse 'di, Ibranice yazabiliyordu, Allah'ın yazmasını dilediği kadar İncil'den Ibranice olarak bir kısfm şeyler yazardı, gözü âmâ olmuş, yaşı ilerlemiş bir "htiyardı. Hatice, kendisine: "Amca oğlu, yeğenini bir dinle'1 dedi, Varaka: ne görürsün?" dedi. Rasûlülllah (s.a.v.) de gördüğünü anlattı.
Varaka: "Bu, Musa'ya inen sır sahibi Melek'tir, ah keşke yaşım genç olsaydı, ah keşke kavmin seni çıkardığında hayatta olsaydım." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Beni çıkaracaklar mı?"'dedi. 0 da: "Evet, senin getirdiğin gibi bir şey getiren kişi mutlaka düşmanlığa uğramıştır. Eğer senin peygamberlik günlerin bana ulaşırsa sana çok yardım ederim." dedi. Çok geçmedi, Varaka vefat etti. Vahiy de bir müddet aralandı." [135]

105-) Câbir b. Abdullah e!-Ensârî (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), vahyin bir süre aralanmasını anlatırken konuşmasında şöyle buyurmuştu: "Bir defasında ben yürürken birden gökyüzünden bir ses duydum, hemen başımı kaldırdım, bir de ne göreyim, bana Hira'da gelen melek... gök ve yer arasında bir kürsüde oturmaktadır. Ondan ürperip korktum, hemen eve döndüm: "Benî örtün, Beni örtün." dedim, akabinde Allah: «Ey bürünüp sarınan! Kalk ve uyar! Rabb'îni de yücelt! Elbiseni temizle! Azaba götüreceklerden uzak dur!» (Müddessir: 1-5) ayetini indirdi, ardından vahiy peş peşe gelip çoğaldı," [136]

106-) Yahya b. Ebû Kesîr anlatır: "Ebû Seleme b. Abdurrahman'a Kur'ân'ın ilk inen suresini sordum: "Müddessir suresi" dedi: "İkra' suresi olduğunu söylüyorlar?" dedim: "Cabir b Abdullah (r.a.)'a bunu sordum ve senin bana dediklerini ben de ona demiştim o da şöyle dedi: "Ben, ancak sana Rasûlüllah (s.a.v.)'in anlatbklannı anlatıyorum. Kendisi şöyle buyurdu: "Hirâ'da bir süre itikatta kaldım itikafım bittiğinde aşağı indim. Bir ses duydum sağıma baktım bir şey görmedim, soluma baktım bir şey göremedim, önüme baktım bir şey göremedim, arkama baktım bir şey göremedim, başımı kaldırdım derken bir şey gördüm ve hemen Hatice'nin yanıma geldim ve: "Beni örtün ve üzerime soğuk su dökün " dedim. Beni örttüler ve üzerime soğuk su döktüler arkasından «Ey örtüsüne bürüneni Kalk ve uyar! Rabb*inîyücelt» (Möddessir: 1-3) ayetleri indi"[137]

107-) Enes (r.a.): "Ebû Zer (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'in şöyle bu-vurduğunu anlatırdı" demiştir: "Ben Mekke'de iken evimin tavanı açıldı, Cebrail indi ve göğsümü açıp zemzem suyu ile yıkadı sonra hikmet ve iman dolu altın bir kap getirdi, göğsüme boşaltarak kapattı. Ardından elimden tutup beni yakın semaya yükseltti. Yakın semaya geldiğimde Cebrail semanın bekçisine: "Kapıyı aç!" dedi O da: "Kim o?" dedi: "Cebrail" dedi: "Yanında biri var mı?" dedi: "Evet, yanımda Muhammed (s.a.v.) vardır." dedi: "Kendisine gelmesi için haber gönderilmiş midir?" dedi: "Evet" dedi. Kapıyı acılığında yakın semanın üzerine çıktık baktım ki burada sağında ve solunda kalabalık bulunan bir adam oturuyor. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu (bana); "Hoş geldin salih peygamber, satıh evlat" dedi. Ben Cebrail'e: "Bu kimdir?" dedim: "Bu, Âdem'dir. Sağında ve solundaki şu kalabalık çocuklarının ruhlarıdır. Bunlardan sağdaki olanlar cennetlikler solundaki-lerse cehennemliklerdir. Sağına baktığında güler, soluna baktığında ağlar" dedi. Beni ikinci semaya yüksettiğinde, bekçisine: "Kapıyı aç!" dedi. Buranın bekçisi birincinin söylediklerini söyledi, ardından kapı açıldı."Hadisi rivayet eden Enes (r.a.): "Ebû Zer (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'in, semalarda Âdem (a.s.), İdris (a.s.), Mûsâ (a.s.), Isâ (a.s.) ve İbrahim (a.s.)'ı bulduğunu anlattı, yerlerinin durumunu belirtmedi; ancak Âdem'i yakın semada, İbrahim'i altıncı semada bulduğunu söyledi." demiştir. Enes (r.a.) devamla şöyle demiştir: "Cebrail Hz. Peygamber (s.a.v.)'i İdris'e götürdüğünde: "Hoş geidin salih peygamber, salih kardeş" demiş. (Hz. Peygamber (s.a.v.) devamla şöyle buyurmuş) :
"Ben de: "Bu kimdir?" dedim: "Bu İdris'tir" dedi. Sonra Musa'ya uğradım: "Hoşgeldin salih peygamber salih kardeş" dedi ben: "Bu kimdir?"dedim: "Bu Musa'dır"dedi. Sonra îsâ'ya uğradım: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dedi. Ben: "Bu kimdir?" dedim: "Bu İsa'dır"dedi. Sonra İbrahim'e uğradım: "Hoş geldin salih peygamber, salih evlat" dedi. Ben: "Bu kimdir?" dedim: "Bu İbrahim (a.s.)'dır"dedi." (Hadisi Enas (r.a.)'d=m anlatan tabiinden İbni Şfhâb ez-2ührî): " İbnİ Hazm, îbni Abbâs (r.a.) ve Ebû Habbe el-Ensârî (r.a.)'m, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Sonra yine b&m yükseltti öyle bir yere çıktım ki, burada kalemlerin yazı yazarken seslerini İşitiyordum." buyurduğunu söylerlerdi diye bana bildirdi" demiştir.
Enes b. Mâlik (r.a.) ile tabiinden Amr b. Hazm (sahabeden rivayetle) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyie buyurduğunu da söylemiştir: "Allah, ümmetime elli (vakit) namaz farz kildi, elli farz namazla Rabb'imin yanından döndüm. Musa'ya uğradım: "Allah, ümmetine neleri farz kıldı." dedi; "Elli(vakit) namaz farz kıldı." dedim: "Rabb'ine müracaat et Ümmetin gerçekten bunu yapamaz!" dedi. Ben de müracaat ettim yarısını indirdi. Musa'ya tekrar döndüm: "Yansım indirdi" dedim: "Rabb'ine tekrar müracaat et. Ümmetin gerçekten bunu yapamaz!" dedi, ben de tekrar Rabb'ime müracaat ettim, yarısını indirdi. Musa'ya tekrar döndüm: "Rabb'ine tekrar müracaat et Ümmetin gerçekten bunu yapamaz!" dedi, ben de tekrar Rabb'ime müracaat ettim: "Sayı bakımından beş, sevap bakımından ellidir. Katımda söz değişmez!" buyurdu. Musa'ya döndüm: "Rabb'ine tekrar müracaat et!" dedi: "Artık, Rabb'ime müracaat etmekten utandım." dedim. Sonra beni alıp Sidretu'l-Müntehâ'ya götürdü, Sidretu'l-Müntehâ'yı öyle renkler kaplamıştı ki, ne olduklarını bilemiyordum. Sonra cennete konuldum, bir de ne göreyim cennetin içerisinde inciden gerdanlıklar var, toprağı da miskti"[138]

108-) Mâlik b. Sa'saa' (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendilerine İsra ve Miraç gecesini şöyle anlatmıştır: "Ben Kabe'de Hatim'de (ravi) belki de Hıcr'da dedi demiştir. uzanmış iken Cebrail geldi ve şuradan şuraya kadar yardı ve kalbimi hadisi anlatan boğaz çukurundan karnının altına kadar demiştir.- Sonra iman dolu altın bir kap getirilip kalbim yıkandı, içi doldurulup yerine konuldu, arkasından bana, katırdan küçük merkepten büyük beyaz bir binek fdâbbe) getirildi Ravbunun isminin Burak olduğunu söylemiştir. Bu binek adımını bir kimsenin gözünün ulaşabileceği en uzak noktaya atıyordu. Bu bineğe bindirildim. Cebrail beni götürüp yakın semaya geldi, kapının açılmasını İstedi, kendisine: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi: "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi ve kapı açıldı, girdiğimde bak-sam ki içeride Âdem'i gördüm: "Bu atan Âdem'dir, kendisine selâm ver" dedi. Ona selâm verdim, selâmımı aldı, arkasından: "Hoşgeldin salih evlat, salih peygamber" dedi. Sonra ikinci semaya yükselttı ve kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi: "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi ve kapı açıldı, girdiğimde birde baktım ki içeride iki teyzeoğlu îsâ ve Yahya ile karşılaştım. Cebrail: "Bunlar Yahya ile îsâ, kendilerine selâm ver" dedi. Onlara selâm verdim, selâmımı aldılar, arkasından: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dediler. Sonra beni üçüncü semaya yükseltti, kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi; "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi; "Evet" dedi; "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi ve kapı açıldı, girdiğimde Yusuf'la karşılaştım, Cebrail: "Bu da Yusuf tur, kendisine selâm ver" dedi. Ona selâm verdim, selâmımı aldı, arkasmdan: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dedi. Sonra beni dördüncü semaya yükseltti, kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail"dedi: 'Yanındakikimdir?"denildi: "Muham-medn dedi: "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi, kapı açıldı, girdiğimde İdris ile karşılaştım. Cebrail: B"da İdris'tir, kendisine selâm ver" dedi. Ona selâm verdim, selâmımı aldı, arkasından: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dedi. Sonra beni beşinci semaya yükselttı, kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi: "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi, kapı açıldı, girdiğimde Harun'la karşılaştım. Cebrail: "Bu da Harun'dur, kendisine selâm ver" dedi, ona selâm verdim, selâmımı aldı, arkasından: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dedi. Sonra beni altıncı semaya yükseltti, kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi:

"Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" denildi ve kapı açıldı, içeri girdiğimde Mûsâ ile karşılaştım, Cebrail: "Bu da Musa'dır, kendisine selâm ver"dedi, ona selâm verdim, selâmımı aldı, arkasından: "Hoşgeldin salih kardeş, salih peygamber" dedi. Kendisinden ayrıldığımda ağladı: "Seni ağlatan nedir?" denildi: "Benden sonra genç birisi peygamber oldu, onun ümmetinden cennete girenler, benim ümmetimden cennete girenlerden daha fazla da onun için ağlıyorum" dedi. Sonra beni yedinci semaya yükseltti, kapının açılmasını istedi: "Kim o?" denildi: "Cebrail" dedi: "Yanındaki kimdir?" denildi: "Muhammed" dedi: "Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir?" denildi: "Evet" dedi: "Hoşgeldi, bu geliş ne güzel bir geliştir" dedi, içeri girdiğimde baksam ki İbrahim'le karşılaştım. Cebrail: "Bu da atan İbrahim'dir, kendisine selâm ver" dedi, ona selâm verdim, selâmımı aldı: "Hoşgeldin salih evlat, salih peygamber" dedi. Sonra bana Sidretü'l-Müntehâ (sonsuzluk ötesi ağaç) çıkarıldı, bir de baktım ki meyvesi Yemen'deki Hecer testileri, yaprağı da fil kulakla n gibiydi. Cebrail: "Bu da Sidretü'l-Müntehâ'dır" dedi. Dört nehirle karşılaştım, iki nehir içten (bâtın), iki nehir de dıştan (zahir) idi: "Bu iki çeşit nehir de nedir? Ey Cebrail" dedim: "İçten (bâtın) olanlar cennetteki iki nehirdir, dıştan (zahir) olanlar ise Nil ve Fırat nehirleridir" dedi. Sonra karşıma el-Beytu'l-Ma'mur çıkarıldı, her gün buraya yetmiş bin Melek giriyordu, (Buradan çıkanlar içeriye bir daha geri dönmüyordu.) Arkasından bana bir kap şarap, bir kap süt ve bir kap bal getirildi, ben sütü aldım. Cebrail: "Senin ümmetinin üzerinde bulundukları tabiat ve huy (fitrat) budur" dedi. Arkasından her gün elli (vakit) namaz bana farz kılındı, oradan ayrıldım, Musa'ya uğradım: "Ne ile emrolundun?" dedi: "Her gün namaz bana emredildi" dedim: "Ümmetin her gün elli (vakit) namaz kılamaz, vallahi ben senden önce insanları deneyip tecrübe ettim, hatta İsrailoğullarına çok uğraştım, dolayısıyla Rabb'ine dön de ümmetine bunu azaltmasını iste" dedi, ben de müracaat ettim, benden onunu daha indirdi. Tekrar Musa'ya döndüm, aynı şeyleri yine söyledi, bunun üzerine Rabb'ime tekrar müracaat ettim, benden onunu daha indirdi, Musa'ya tekrar döndüm aynı şeyleri yine söyledi, bunun üzerine Rabb'ime tekrar müracaat ettim, benden onunu indirdi. Musa'ya tekrar döndüm, aynı şeyleri yine söyledi, bunun üzerine Rabb'ime tekrar müracaat ettim, bunun akabinde bana her gün on (vakit) namaz emredildi. Musa'ya tekrar döndüm, yine aynı şeyleri söyledi. Ben de tekrar Rabb'ime müracaat ettim, bunun üzerine bana her gün beş (vakit) namaz emredildi. Musa'ya tekrar döndüm: "Ne ile emrolundun?" dedi: "Her gün beş (vakit) namaz bana emredildi" dedim: "Ümmetin her gün beş (vakit) namaz kılamaz, vallahi ben senden önce insanları deneyip tecrübe ettim, hatta İsrailoğulları'na çok uğraştım, dolayısıyla Rabb'ine dön de ümmetine bunu azaltmasını iste" dedi. Ben de: "Artık Rabb'imden utanacak hale gelene değin iste-dim, dolayısıyla buna rıza gösterip kabul ediyorum." dedim. Kendisinden ayrıldığımda bir ses bana: "Farzımı, kullarımdan hafifleterek yürürlüğe koydum." diye nida etti."

(Hadiste belirtilen Sidretü'l-Müntehâ, sonsuzluk ötesi ağacı anlamdadır. Aslında Sidre, Arabistan Kirazı ağacının adıdır. Isrâ gece yürütüp götürmek, demektir, Miraç ise yukan çıkarmak demektir.

Kur'ân-ı Kerim'de: «Mescidi Haram'dan, çevresini bereketli kıldığımız esctdi Aksâ'ya ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu gece yürütüp götüren eksikliklerden uzaktır.» (Isrâ: i) ifadesi ile îsra hadisesi anlatılmış, Mi'rac hadisesi de hadislerde bildirilmiştir.

Hadislerde verilen etraflı bilgiye göre gece vakti Cebrail (as.) Rasûlüllah (s.a.v.)'i uyandırarak Burak'a bindirip Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya götürdü. Rasûlüllah, Mescidi Aksâ'da diğer peygamberlerle birlikte namaz kıldı. Daha sonra Semâ'ya yolculuğa çıktı, Semâ'nın çeşitli katmanlarında çeşitli büyük peygamberlerle buluştu. En yüce mertebede Allah'ın huzuruna çıktı, Bu kabul esnasında ümmete beş vakit namaz ferz olundu. Sonra Kudüs'e, oradan da Mekke'ye döndü. Bu yolculuk sırasında Allah'ın güç ve kudretini gösteren pek çok hadiselerle karşılaştı.

Ertesi gün Hz. Peygamber (s.a.v.) bu yolculuğu anlattığında kafirler buna çok güîdü, alay konusu yaptı. Müslümanlardan bazısının imanları sarsıldı. (Mevdfldî, Tevhid Mücadelesi, III. 303)

Kâfirler Hz, Ebû Bekir (r.a.)'ı da saptırmak için yanına geldiler, yapılan konuşma sonucu kendisine Sıddık lakabını verdirecek şu cevabı vermiştir: "Biz bundan daha büyük şeyi tasdik ediyoruz, görmediğimiz halde gökten vahiy geldiğini tasdik ediyoruz" {İbni Ebî Hatîm'den naklen Tefsiru Kur'âni'i-Azîm, îbni Kesîr, III. 13)

Günümüzde de bu olayı imkansız görüp inkâr edenlere Mevdûdî şöyle cevap verir: "Bazı kimselerin bu olayı imkansızmış gibi görmeleri çok gariptir, İnsanın sınırlı, hem de çok sınırlı, gücü ile aya çıkmayı başarabildiği bir zamanda, Allah'ın sonsuz ve sınırsız gücü ve kudreti ile Rasûlüne kısa bir zaman içinde bu yolculuğu yaptüabi-leceğini inkâr etmek çok saçmadır.

Her şeyden de öte, bir şeyin mümkün olup olmadığını araştırmak, gücü sınırlı olan insan için geçerlidir. Ancak her şeye gücü yeten Ailah için bu tür araşbrma yapılamaz. Ancak Allah'ın her şeye güç yetirdiğine inanmayan bir kimse böyle bir o-lağanüstü hadiseye inanmaz" (Temim, in. 70)

İsra ve Miraç hadisesini anlatan hadisler mütevatir olup en az 25 sahabiden rivayet edilmiştir. Mevdûdfnin beyanına göre sıhhat yönünden biraz daha aşağıdaki rivayetlere inildiğinde sayı 45'e varmaktadır. (Tevhid Mücadelesi in. 303, İbni Kesir Tefsirinde değişik rivayetleri ele alıp incelemiştir. (Bak. Tefsiru Kur'âni'i-Azîm, in. 6-41; İsra ve Miraç hakkında geniş bilgi için bak. Mevdûdî, Tevhid Mücadelesi, III. 301-335) [139]

109-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Miraç Ge-cesi'nde Musa'yı gördüm: Esmer tenli, uzun boylu,, vücudu toplu (eti sık) bir kimse idi. Sanki'(uzun boyiu olmalarıyla bilinen) Şenûe kabilelesinin adamları gibi idi. îsâ'yı da gördüm: Ne uzun ne kısa, orta yapılı, teni kırmızıya çalardı, saçları salınmıştı, Peccâl'i de, cehennemin bekçisi Mâlik'i de gördüm." buyurmuştur, (Bunlar,) Allah'ın ona (hz. Munammed'e) gösterdiği birtakım olağanüstü şeyler (ayetler) içerisindedir. «Sakın onun karşılaşması hakkında şüpheye düşme.» (Secde; 23 ayetinden alıntıdır.) [140]

110-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Musa'yı da diden telbiye getirerek indiği sırada görür gibiyim. buyurdu." demiştir. [141]

111-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün halkın a-rasında otururken, Mesih Deccâl'i anlattı ve: "Şüphesiz Allah, gözü sakat olan değildir. Bakın, Mesih Deccâl sağ gözü sakat olandır gözü sanki diğerlerinden farklı olarak salkımdan çıkmış üzüm tanesi gibidir, "buyurdu" demiştir. [142]

112-) İbni Ömer (r.a.), Rasûiüllah (s.a.v,) şöyle buyurdu, demiştir: "Bu gece rüyamda kendimi Kabe'nin yanında gördüm. Baktım ki, esmer tenli ve görülen kimselerin en güzeli esmer bir adam gördüm, saçı İki omuzu arasına sarkıyordu. Saçı taranmış bakımlı olup başından su damlıyordu, ellerini iki kişinin omzuna koymuş Beytullah'ı tavaf ediyordu: "Bu kimdir?" dedim: "Meryem oğlu Mesih'tir" dediler. Sonra gerisinde gayet kıvırcık saçlı sağ gözü sakat ve gördüğüm kimselerden (İslâm gelmezden önce yaşamış olan Huzâa kabilesinden) İbni Katan 'a daha çok benzeyen bir adam gördüm, ellerini bir adamın iki omzuna koymuş, Beytullah'ı tavaf ediyordu: "Bu kimdir?" dedim: "Mesih Deccâl'dir" dediler."

(Hem Hz. İsâ (a.s.) için hem de Deccâl için mesih ifadesi kullanılmıştır. Aslında mesih kelimesi değişik anlamlar ifade eder. Çok gezen, el sürerek bir şeyi temizleyen (mesheden,) silen, silinmiş, gözünün rengi silinip solmuş kimse, bu anlamların bir kısmıdır, Hz. Üsâ (a.s.) için mesih denilmesi, iyi olmaları için eliyle hastalan meshetmesin-dendir. Deccâl için mesih denilmesi ise gözünün renginin silik olmasındandır.) [143]

113-) Câbir b. Abdullah (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kureyş, beni (isra ve Miraç konusunda) yalanladığında Kabe'de Hıcr kısmında ayakta durdum, Allah bana Beytu'l-Makdis'i gösterdi. Ben de (ontarm sordukları Beytui Makdis'ie ügiii) alâmetlerini oraya bakarak kendilerine bildirmeye başladım, "diye buyururken işitmiştir. [144]

114-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): «Sonra Ona yaklaştı ve uzandı, aralarındaki mesafe iki yay kadar ya da daha az oldu. Allah'ın kuluna vahyettiğini, vahyetti.» (Neon: ayeti hakkında

(Efendimizin Cebrail'i asli şekliyle görmesini anlatırken); "Cebrail'i gördü, altf kanadı vardı." demiştir. [145]

115-) Hz, Aişe (r.a.): "Kim, Muhammed (a.s.)'ın, Rabb'ini (dünya gözüyle) gördüğünü söylerse işi büyütmüş olur. Ancak Cebrail'i kendi ası! suretinde ufku kapatmış olarak gördü." demiştir. [146]

116-) Mesrûk b. Abdurrahman, şöyle anlatmıştır: "Âişe'nin yanında yasılanmış oturuyordum. (Bane hitaben şöyle dedi:) "Ey Ebû Âişe, üç şey vardır ki, kim bunlardan birisini söylerse, Allah'a en büyük iftira atmış olur: "Bunlar nedir?" dedim: "Kim, Muhammed (s.a.v.)'in, Rabb'ini gördüğünü söylerse Allah'a en büyük iftira atmış olur" dedi: "Bu sırada ben yaslanıyordum, hemen oturuma geldim ve: "Ey Müminlerin annesi, beni bir dinle. Yüce Allah: «Onu apaçık bir ufukta görmüştür...» Oekvîr: 23) «Gerçekten, onu bîr başka inişinde Sidretü'l-Müntehanın yanında görmüştü.» {Necm: 13) buyurmuyor mu?" dedim. Âişe şöyle dedi: "Bu ümmetten, Rasûlüllah (s.a.v.)'e bu konuyu ilk soran benim. Kendisi: "O, Cebraildir. Bu iki görmem dışında onu asli şeklinde bir daha görmedim. Onu, bedenin büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış halde semadan inerken gördüm." buyurdu. Yüce Allah'ın: «Gözler Onu görüp idrak edemez. O ise bütün gözleri görüp idrak eder. Ve O latiftir, her şeyden haberdardır.» (En'âm: 103) buyurduğunu duymadın mı? Yine Onun: «Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir..» (şûra: 5i) buyurduğunu duymadın mı?" Âişe şöyle devam etti: "Kim, Muhammed (s.a.v.)'in, Allah'ın kitabından bir şeyi gizlediğini söylerse Allah'a en büyük iftira atmış olur. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: «Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan Onun elçiliğini yapmamış olursun...»

Âise sövle devam etti: "Kim, yarın ne olacağını bildirebile söylerse Allah'a en büyük iftira atmış olur. Çünkü Allah şöyle bu-urmaktadır: «De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez...» (Nemf: 65)" [147]

117-) Abdullah b. Kays (r.a.)'dan. Rasülüllah (s.a.v.): "İkicennet vardır ki kapları ve içindeki diğer eşyaları gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki kapları ve içindeki diğer

eşyaları altındandır. Adn Cenneti'ndeki topluluğun Rablerine bakmalarının arasında, Allah'ın yüzündeki büyüklük ridasından başka bir şey bulunmayacaktır, "buyurmuştur. [148]

118-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Halk: "Ey Allah'ın Rasûlü, Kıyamet günü Rabb'imizi görecek miyiz?" dedi.
"Mehtaplı bir gecede hiçbir engel yokken Ay hakkında şüpheye düşer misiniz?"buyurdu,
"Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü" dediler:
"Hiçbir engel yokken Güneş hakkında şüpheye düşer misiniz?" buyurdu:
"Hayır" dediler. Rasûlüilah:
"Siz Allah'ı işte böyle kesinlikle görürsünüz. İnsanlar kıyamet günü toplanır arkasından Allah;
"Kim dünyada hangi şeye kulluk ettiyse ona tâbi olsun." buyurur.
Onlardan kimisi Güneşe tâbi olur, kimisi aya tâbi olur, kimileri de tağutlara (sapıklık öncülerine, Allah 'a kulluktan alıkoyanlara) tâbioluriar. Bu ümmet, münafikları da içinde olduğu halde öylece kalır. Allah (tanıdıkiandan başka bir şekilde) onlara gelir ve:
"Ben sizin Rabb 'inizim" buyurun Onlar da:
"Rabb'imiz gelene kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabb'imiz geldiğinde biz Onu tanırız (sen bizim Rabb'imiz değilsin)" derler derken Allah onlara (gerçekten):
"Ben sizin Rabb'inizim"buyurur. Onlarda;
"Evet Sen bizim Rabb 'imizsin " derler.
AİIah onları çağırır sonra da cehennemin ortasına Sırat Köprüsü kurulur, köprüden ümmetiyie geçen Peygamberlerin ilki ben olurum, O gün Peygamberlerden başka hiçbir kimse konuşamaz. Peygamberlerin konuşması da: "Allah'ım selâmet ver, selâmet ver" şeklinde olacaktın
Cehennemde çengel/er vardır, aynen sadan dikeni gibi... Sadan dikenini gördünüz mü?" buyurdu. Ashab:
"Evet" dedi:
"İşte o çengeller aynen sadan dikeni gibidir, (sadan dikeni,
Arabistanda yetişen, hurma dikeni de denifen, demir dikenine benzer dikenli bir bitkidir.)
cak, çengellerin büyüklüğünün ölçüsünü Allah'tan başkası bilemez, bu çengeller amellerine göre insanlardan bir parça koparacak, onlardan kimisi ameli nedeniyle yok olacak, kimisi de hardal tanesi kadar kalacak sonunda kurtulacak. Bunların sonunda Allah cehennemliklerden dilediğine rahmet murat ettiği zaman meleklere;
"Allah 'a kulluk etmiş olanları çıkarın " diye emreder.
Onları secdelerin izlerinden tanıyarak kendilerini hemen çıkarırlar. -Allah ateşe secdelerin izini yemesini haram kılmıştı onlar cehennemden çıkarlar. Secdelerin izi dışında ateş Âdemoğlu'nun herşeyini yer bu nedenle kavrulmuş, kapkara o-larak cehennemden çıkarlar. Arkasından üzerlerine hayat suyu dökülür. Sonunda bunlar sel suyunun biriktirdiği toprakta açan çiçek tohumu gibi hemen yetişip bitivereceklerdtr.
Sonra Allah, kullan arasındaki yargılamasını bitirecektir. Bu sırada bir kimse cennetle cehennem arasında kalır. Bu kimse cennete giren en son cehennemlik olup yüzü cehennem yönüne dönüktür:
"Ey Rabb'im, yüzümü cehennemden çevir, kokusu beni zehirleyip öldürdü, yalın ateşi de yakıp kavurdu" der. Allah: "Bu senin dediğin yapılsa bunun dışında isteyeceğin bir şey olur mu?" buyurur. Bu kimse:
"İzzetine yemin olsun ki artık olmaz." diyerek di/ediği yemin sözü Allah'a verir. Bunun üzerine Allah onun yüzünü cehennemden çevirir. Yüzünü cennete çevirdiğinde cennetin harika-ligim görür Allah'ın susmasını dilediği kadar susar, sonra da:
"Ey Ratim beni cennetin kapısının yanına yanaştır," der. Bunun üzerine Allah:
"İstemiş olduğun şeyden başka bir şey istemeyeceğine yemin ve söz vermemiş miydin?" buyurur. Bu kimse:
"Ey Rabb'im, yaratıklarının en bedbahtı olmayayım." der.
Allah: "Bu istediğin verilse bundan başka isteyeceğin olur mu?" buyurur:
"İzzetine yemin olsun ki başka bir şey istemem." diyerek dilediği yemin ve sözü Rabb'ine verir. Bunun üzerine onu cennetin kapısına yanaştırır. Cennetin kapısına vardığında güzelliğini, içindeki sevinç ve neşeyi görür ama Allah'ın susmasını dilediği kadar susar, sonunda:
"Ey Rabb 'im beni cennete koy" der. Allah:
"Vay sana Ey Âdemoğlu ne kadar da sözünden dönücüsün. Sana verilen şeyin dışında bir şey istemeyeceğine yemin ve söz vermemiş miydin?"buyurur. Bu kimse:
"Ey Rabb 'im, beni yarattıklarının en bedbahtı yapma " der. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle güler sonra kendisine cennete girme izni verir:
"Dilediğini iste?" buyurur, o da dilediği şeyler tükenene kadar istekte bulunur."Şunu da, şunu da" buyurarak Rabb'i ona isteklerini hatırlatır. Sonunda tüm istekleri bittiğinde Allah Teâla: "Sana bu isteklerinin yanında bir o kadarı daha verilmiştir.'buyurur,"
Ebû Said el-Hudrî (r.a.), Ebû Hureyre (r.a.)'a: "Rasûlüllah (s.a.v.): Allah; "Sana bu isteklerinin yanında on misil daha verilmiş-«r-" buyurdu" demiş, Ebû Hureyre (r.a.) da: "Rasûlüllah (s.a.v.)'den Sana bu isteklerinin yanında bir o kadarı daha verilmiştir." şeklindeki sözünden başkasını bellemedim." demiş, Ebû Said (r.a.) da: "Ben kendisinden "Sana bu isteklerinin yanında on misli daha verilmiştir."buyururken duydum." demiştir. [149]

119-) Ebû Said el-Hudri (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) zamanında bazı kimseler: "Ey Allah'ın Rasûlü, Kıyamet günü Rabb'imizi görecek miyiz? " dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Evet" buyurdu ve şöyle devam etti: "Gün ortasında, hava açık ve bulut yok iken Güneşi görmek için itişip kakışıp bir birinize zarar verir misiniz? M meh-tapıı bir gecede hava açık ve bulut yok iken Ay'ı görmek için i-tişip kakışıp bir birinize zarar verir misiniz?"buyurdu: "Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü" dediler:
"İşte, Güneş ve Ay'ı görmek için itişip kakışıp bir birinize ne kadar zarar verirseniz, kıyamet günü de Yüce Allah'ı görmek için bir birinize ancak o kadar zarar verirsiniz." buyurdu ve şöyle devam etti: "Kıyamet günü olduğunda bir çağına: "Her ümmet neye kulluk etmiş ise ona tâbi olsun " diye seslenir. Yüce Allah'a değil de putlara ve dikili taşlara kulluk edenlerin hepsi cehenneme düşerler. Sonunda geriye gerek iyi gerekse günahkar olsun Allah a kulluk edenler ile kitap eh/inden bir kısım kalıntılar kalır.
Bunun arkasından Yahudiler çağrılır ve: "Neye kulluk e-derdiniz?" denilir. Onlar da: "Allah'ın oğlu Üzeyr'e kuiiuk e-derdik" derler. Onlara: "Doğru söylemediniz! Allah ne bir eş ne de bir evlat edindi! Şimdi ne arzu edersiniz?" denilir: "Çok susadık, ey Rabb'imiz bize su ver" derler. Onlara "Bakın, suya gidersiniz" diye işaret edilir onlar da hemen cehenneme doğru yığılırlar. -Cehennemse bir birini kırıp geçiren keskin bir seraptır.- Böylece onlar cehennem ateşine dökülürler.
Sonra Hıristiyanlar çağrılır ve: "Neye kulluk ederdiniz?" denilir. Onlar da: "Allah 'ın oğlu Mesih 'e kulluk ederdik" derler. Onlara: "Doğru söylemediniz! Allah ne bir eş ne de bir evlat edindi! Şimdi ne arzu edersiniz?" denilin "Çok susadık, ey Rabb'imiz bize su ver" derler. Onlara "Bakın, suya gidersiniz" diye işaret edilir onlar da hemen cehenneme doğru yığılırlar. -Cehennemse bir birini kırıp geçiren keskin bir seraptır.- Böylece onlarda cehennem ateşine dökülürler.
Sonunda geriye gerek iyi gerekse günahkar olsun Yüce Allah'a kulluk edenler kalır. Âlemlerin Rabb'i Yüce Allah, orada gördüklerinin en düşüğünün görüntüsü içerisinde (tanımadıkları bir şekilde) onlara gelir ve: "Ne bekliyorsunuz! Her ümmet kulluk yaptıkları şeye tâbi olmaktadır" der. Onlar: "Ey Rabb'imiz! Dünyada, kendilerine en fazla ihtiyaç duyduğumuz zamanda bile insanlardan ayrı durduk ve onlarla birlikte olmadıkıma mi
onlaria birlikte olacağız ki)" diye Allah'a niyaz ederler. (Orada gördüklerinin en düşüğünün görüntüsü içerisinde gelen onlara). Onlar: "Biz senden Allah'a sığınır ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayız" derler. Bu konuşma iki veya üç defa tekrar eder. Neticede onların bir kısmının neredeyse ayakları kayacaktı. Yine onlara şöyle der: "Sizinle Allah arasında, onu tanıyabileceğiniz bir alâmet var mıdır?" Onlar: "Evet var" derler. Sonunda gerçek ortaya çıkar. Allah, içten bir şekilde Kendisine secde etmiş olanların hiç biri kalmaksızın secde etmelerine izin verirken takıyye ve gösteriş için secde etmiş olanlarından her kim varsa sırt eklemlerini tek bir tabakaya çevirir. Bu yüzden böylesi secde etmek istediğinde her defasında ensesi üzerine düşer. (Böylece gerçek ortaya çıkmış olur.) Sonra onlar başlarını katdırır-lar. Allah da, orada önceki gördükleri görüntüsünü değiştirmiştir. Onlara: "Ben sizin Rabb'inizim"buyurur. Onlarda: "E-vet Sen bizim Rabb'imizsin" derler. Sonra cehennemin üzerine köprü kurulur. Şefaate izin verilir. Onlar: "Allah'ım selamet ver, selamet ver" derler. Bu arada: "Ey Allah'ın Rasûlü, o köprü nedir?" denildi. Şöyle buyurdu: "Kaygan bir yerdir. İçerisinde kanca-ter, çengeller ve Necdbölgesinde yetişen "Sa'dân"denilen dikenli bitki gibi demir dikenler vardır. Müminler buradan göz kırpma süresi gibi, şimşek gibi, rüzgar gibi, kuş gibi, iyi koşan at ve binekler gibi (ameiieme göre) geçerler. Sapa sağlam kurtulan, tırmalanmış salıverilmiş ve cehenneme yuvarlanmış olanlar vardır. Sonunda müminler cehennemden kurtulduklarında (aı-lah'a yaivanriar.) Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, kıyamet günü müminlerin cehennemdeki kardeşleri için; "Ey Rabb'i-mizr onlar da bizimle birlikte oruç tutar namaz kılar hacceder-ferdi..." diye çokça yalvarmaları kadar, (gas&edNen bir) hakkını vermesi için olsa bile sizden hiçbir kimse onlar kadar Allah'a yalvaramaz. Bu yalvarmaları üzerine onlara:
"Tanıdıklarınızı oradan çıkarınız" denilir. Artık ateşe onların bedenlerini yakması yasaklanır. Onlar, kimi ayaklarının yarısına kadar kimi de dizlerinin yarısına kadar ateşin yaktığı pek çok kimseyi cehennemden çıkarırlar ve arkasından:
"Ey Rabb'imİz, bize emir buyurduğun şekildeki kimseler' den cehennemde hiçbir kimse kalmadı" derler. Yüce Allah:
"Geri dönün ve kalbinde bir dinar miktarı hayır iyilik olan kimi bulursanız onu da çıkarın " buyurur. Onlar da yine pek çok kimseyi çıkarırlar ve arkasından:
"Ey Rabb'imiz bize emir buyurduğun şekildeki kimseler' den orada kimseyi bırakmadık" derler. Yüce Allah bu sefer:
"Geri dönün ve kalbinde yarım dinar miktarı hayır iyilik olan kimi bulursanız onu da çıkarın" buyurur. Onlar da yine pek çok kimseyi çıkarırlar ve arkasından:
"Ey Rabb'imiz bize emir buyurduğun şekildeki kimselerden orada kimseyi bırakmadık" derler. Bu sefer Yüce Allah: "Geri dönün ve kalbinde zerre miktarı hayırliyilik olan kimi bulursanız onu da çıkarın" buyurur. Onlar da yine pek çok kimseyi çıkarırlar ve arkasından:

"Ey Rabb 'imiz orada hiçbir hayır iyilik bırakmadık" derler. -Ebû Said el-Hudrî (r.a.) bu sırada: "Eğer bu hadis bilgi konusunda beni doğru bulmaz iseniz «Şüphesiz ki Allah, zerre miktarı haksızlık yapmaz. Ama hayırliyilik olursa onu kat kat artırır. Ve kendi katından büyük bir nıükafaat verir.» (Nisa. 40) ayetini okuyunuz" derdi Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurur:
"Melekler şefaat etti, peygamberler şefaat etti, müminler de şefaat etti geriye merhamet eden/erin en merhametlisinden başkası kalmadı" buyurur ve cehennemden bir tutam alır ve asla bîr hayır/iyilik yapmamış bir takım kimseleri de oradan çıkarır. Bu kimseler orada âdeta kömüre dönmüşlerdi onları cennetin kapısında bulunan ve 'hayatpınarı' denilen nehre atar. Onlar oradan selin getirdiği toprakta biten tane gibi çıkarlar. O tanenin taşın altında veya ağacın dibinde bittiğini bilirsiniz değil mi? Bu yetişen tanenin Güneşe bakan tarafi sarı ve yeşil olurken gölgede kalan kısmı beyaz olur."Orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Rasûlü, sen çölde çobanlık etmiş gibisin" dediler. 0 da şöyle devam etti: "Oradan boyunlarında böyle inci gibi mühürlerle çıkarlar. Cennetlikler onları bununla tanırlar. Yaptıkları hiçbir amel ve önceden gönderdikleri hiçbir hayır/iyilik olmaksızın Allah'ın kendi/erini cennete koyduğu 'Allah'ın azatlıkları' işte bunlardır. - Sonra Yüce Allah bunlara: "Haydi cennete giriniz. Gördüğünüz ne varsa sizindir" diye buyurur. Bunun üzerine onlar; "Ey Rabb'imiz, şu âlemlerde hiçbir kimseye vermediğini bize verdin" derler. Yüce Allah; "Benim yanımda bundan daha üstünü de vardır" buyurur. O-nalar: "Ey Rabb'imiz, hangi şey bundan daha üstün olabilir ki?" derler. Yüce Allah: "Benim rızam. Artık bu rızamdan sonra asla size gazaba gelmem" buyurur"[150]

120-) Ebû Said el-Hudri (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennetlikler Cennete, Cehennemlikler de Cehenneme girer sonunda Allah: "Kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman var ise (onu da cehennemden) çıkarınız" buyurur. Arkasından bu kimseler simsiyah kesilmiş olarak (cehennemden) çıkarılarak hayat pınarına veya haya pınarına atılırlar, su kenarında bitki tohumunun büyüyüp geliştiği gibi buradan yetişip gelişeceklerdir.
Görmez misiniz bu tohum sapsarı olarak iki tarafa sürüp topraktan çıkar." buyurmuştur.
(Hadisin ravilerinden Mâlik b. Enes, Hayat pınarı mı haya pınarı mı olduğunu tam olarak bilememiştir.) [151]

121-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Cehennemliklerden cehennemden en son çıkacak olanla cennetliklerden cennete en son girecek olanı biliyorum. Bu kimse cehennemden emekleyerek çıkar. Yüce Allah, ona: "Haydi git cennete gir" buyurur. O da cennete gider ama cennet ona sanki doluymuş gibi görünür. Bunun üzerine geri döner ve: "Ey Rabb'im, cenneti dolmuş buldum?" der. Yüce Allah, ona: 'Haydi sen git cennete gir" buyurur. O da cennete gider ama yine cennet ona sanki doluymuş gibi görünür. Bunun üzerine geri döner ve: "Ey Rabb'im, cenneti dolmuş buldum?" der. Bunun üzerine Allah, ona şöyle buyurur: "Haydi sen git cennete gir. Orada sana dünya kadar ve dünyan/n on katı kadar yer var" buyurur. (Buna şaşıran o kimse). "Bana şaka mı yapıyor, bana gülüyor musun. Gerçi hakimiyet senindir" der"
Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i azı dişi görünene kadar bu duruma güldüğünü gördüm. "Cennetliklerin en aşağısı bu kimsedir" denilirdi" demiştir. [152]

122-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kalbinde bir arpa miktarı hayır bulunup da "Lâ ilahe illallah" diyen kimse cehennemden çıkar. Kalbinde bir buğday miktarı hayır olup da "Lâ ilahe illallah" diyen kimse de cehennemden çıkar. Kalbinde bir zerre miktarı dahi hayır olup da "Lâ ilahe illallah " diyen de Cehennemden çıkar, "buyurmuştur. [153]

123-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Muhammed (s.a.v.), bize konuşma yaptı bilgiler verdi. Şöyle buyurdu: "Kıyamet günü geldiğinde insanlar birbirleriyle dalga gibi çalkalanarak hareket ederler, derken Âdem e gelerek: "Bizim için Rabb'inden şefaat di/e" derler, o da: "Ben bunun erbabı değilim, ama siz İbrahim'e gidin çünkü o, Halilürrahmân'dır (Rahmân'ın dostudur.)"diye cevap verir. İbrahim'e varırlar o da: "Ben bunun erbabı değilim, ama siz Musa'ya gidin çünkü o, Kelîmullah'dır. (Allah'ın kendisiyle konuştuğudur.)" diye cevap verir. Musa'ya vanrlaroda: "Ben bunun erbabr değilim, ama siz İsa'ya gidin çünkü o, Ruhullah'dır (Allah'ın üflediği ruhdur,) Onun sözüdür."diye cevap verir. İsa'ya varırlar o da: "Ben bunun erbabr değilim, ama siz Muhammed (s.a.v.)'e gidin " diye cevap verir. Neticede bana gelirler, ben de: "Bu işin erbabı benim" derim ve Rabb'imden izin isterim, bana izin verilir. Bana şu anda aklıma gelmeyen birtakım övgüler ilham eder, ben de bu övgülerie Rabb'imi överim, Onun için secdeye kapanırım. Bana: "Ey Muhammed! Başını kaldır. Söyle söylediğin dinlenilir. İste istediğin verilir. Şefaat et şefaatin kabul olunur, "diye buyurur. Ben de: "Ey Rabb'im! Ümmetim, ümmetim" derim. Bana: "Haydi git ve kalbinde bir arpa tanesi miktarı iman olanları oradan çıkar." buyurur. Ben de gider, söylenileni yaparım. Sonra tekrar döner bu övgü/erle Rabb'imi överim, Onun için secdeye kapanırım. Bana: "Ey Muhammed! Başını kaldır. Söyle söylediğin dinlenilir. İste istediğin verilir. Şefaat et şefaatin kabul olunur." diyebuyruiur. Bende: "EyRabb'im!Ümmetim, ümmetim"derim. Bana: "Haydi git ve kalbinde bir hardal tanesi miktarı iman olanları oradan çıkar." buyurur. Ben de söylenileni yaparım. Sonra tekrar döner bu övgülerie Rabb'imi överim, Onun için secdeye kapanırım. Bana: "Ey Muhammed! Başını kaldır. Söyle söylediğin dinlenilir. İste istediğin verilir. Şefaat et şefaatin kabul olunur," diye buyurur. Ben de: "Ey Rabb'im/ Ümmetim, ümmetim" derim. Bana: "Haydi git ve kalbinde bir hardal tanesi miktarından daha, daha, daha az iman olanı cehennemden çıkar." buyurur. Ben de gider, söylenileni yaparım."
Yine Enes b. Mâlik (r.a.)'dan gelen bir rivayette şöyle buyurmuştur: "Sonra dördüncü defa tekrar döner bu övgülerle Rabb 'imi överim, Onun için secdeye kapanırım. Bana: "Ey Muhammedi Başım kaldır. Söyle söylediğin dinlenilir. İste istediğin verilir. Şefaat et şefaatin kabul olunur." diye buyrulur. Ben de; "Ey Rabb'im! "la ilahe illallah" diyen kimselere (şefaat etmem) için de bana izin vsr." derim. Bana: "İzzetime, celâlime, büyüklüğüme ve ululuğuma yemin olsun ki "lâ ilahe illallah" diyen kimseleri de oradan çıkaracağım, "buyurur[154]

124-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasülüllah (s.a.v.)'e et getirildi, kendisine kol ktsmı sunuldu, -etin burası hoşuna giderdi- Etten dişleriyle bir lokma kopardı, sonra şöyle buyurdu: "Ben, kıyamet günü insanların seyyidiyim. Niye böyle olduğunu bilebiliyor musunuz? Allah, öncekileri ve sonrakileri, bütün insanları, çağıranın kendilerine sesini duyurabileceği, gözün görebileceği tek bir geniş alanda toplar. Güneş yaklaşır, insanlara gam ve keder dayanılmaz ve güç yetmez hale gelir. Bunun üzerine insanlar: "Size ulaşanı görmüyor musunuz, sizin için Rabb'inize şefaat edecek birisine bakmaz mısınız?" derler. Bu sırada insanların bir kısmı diğer bir kısmına: "Âdem'e gitmelisiniz" der. Hemen Âdem (a.s.)1 a varıp: "Sen, insanlığın atasısın. Allah seni eliyle yarattı, içine ruhundan üfledi ve Meleklere sana secde etmelerini emir buyurdu, bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz durumu görmez misin? Bize ulaşanı görmez misin?" derler. Âdem ise: "Rabb 'im bugün öyle gazaba geldi ki böyle bir gazaba daha önce gelmediği gibi sonra da asla gelmez. Şu da bir gerçektir ki ağacı bana yasaklamıştı ama ben kendisine karşı gelmiştim, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum. Siz benden başkasına gidinizi Nuh 'a gidiniz!" der. Onlar da Nuh a varıp: "Ey Nuh, şüphesiz sen yeryüzüne gönderilen Resullerin ilkisin. Allah seni "Çok şükreden bir kul" olarak isimlendirmişti, bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz hali görmez misin?" derler. O da: "Rabb 'im bugün öyle gazaba geldi ki böyle bir gazaba daha önce gelmediği gibi sonra da asla gelmez. Şu da bir gerçektir ki benim bir dua hakkım vardı onu da kavmime beddua olarak kullandım. Ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum. Siz benden başkasına gidinizi İbrahim'e gidiniz" der. Onlar da İbrahim'e varıp: "Ey İbrahim, sen, Allah'ın Peygamberi ve Onun yeryüzü halkından içten dostusun (halilisin), bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz hali görmez misin?" derler. Oda: "Rabb'im bugün öyle gazaba geldi ki böyle bir gazaba daha önce gelmediği gibi sonra da asla gelmez. Şüphesiz bir de ben üç yalan söylemiştim. Ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum. Siz benden başkasına gidinizi Mû-sâ'ya gidiniz"der. Hadisin ravisi söz konusu üç yalanı zikretmiştir (Bu üç yalan hakkında 1590. hadise bakınız.) Onlar da sen, Allah'ın Elçisîsin. Allah Peygamber göndermesi mesaj göndermesi ve seninle konuşması ile insanlara seni üstün kılmıştır. Bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz durumu görmez misin?" derler. Oda: "Rabb'imbugün öyle gazaba geldi ki böyle bir gazaba daha önce gelmediği gibi sonra da asla gelmez. Şüphesiz bir de ben öldürülmesiyle emrolunmadığım bir cana ktymıştım. Ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüvorum. Siz benden başkasına gidiniz! Meryemoğlu isa'ya gidiniz" der. Onlarda isa'ya varıp: "Eyîsâ, sen, Allah'ın Elçisi ve Meryem'e gönderdiği kendisinden gelen bir ruhsun, çocuk iken beşikte insanlarla konuşmuştun. Bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz durumu görmez misin?" derler. îsâ da: "Rabb 'im bugün öyle gazaba geldi ki böyle bir gazaba daha önce gelmediği gibi sonra da asla gelmez. Ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum, ben kendimi düşünüyorum. Siz benden başkasına gidiniz! Muhammed (s.a.v,)'e gidiniz" der. -Günah zikretmez Onlar da Muhammed (s.a.v.)'e varıp: "Ey Muhammed, sen, Allah'ın Elçisi ve Peygamberlerin sonuncusu sun. Senin gelmiş ve gelecek günahlarını bağışladı. Bizim için Rabb'inden şefaat dile, içerisinde bulunduğumuz durumu görmez misin?" derler. Ben de kalkıp Arşın altına gelerek şanı yüce Rabb'ime secdeye kapanırım. Sonra Allah, benden önce hiç kimseye nasip etmediği, kendisine övgü ve medhiyeieri bana açıp ilham eder, sonra da: "Ey Muhammed, başını kaldır. İste! İstediğin verilir, şefaat et, şefaatin kabul olunur!" denilir. Ben de başımı kaldırır: "Ey Rabb'îm, Ümmetim! Ey Rabb'im, Ümmetimi" derim. Bana: "Ey Muhammedi Ümmetinden, üzerlerinde hesap olmayanları Cennet kapılarından sağ kapıdan koy! Bunlar aynı zamanda diğer kapılarda da insanlara ortaktırlar." denilir. Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Cennetin kapı aralıklarından iki aralığının mesafesi Mekke ile Hımyer yahut Mekke ile Busra arası kadar geniştir."
(Seyyid, halkın her türlü sıkıntılarda kendisine başvurduğu lider, demektir. Bu nedenle bir kabilenin ileri gelenlerine seyyid denilir. Zira bu kimseler her türlü konuda kabilenin işlerini yürüten sıkıntılannı giderendir. Efendimiz (a.s.)'ın, insanlann seyidi olması, kıyamet günü insanların sıkıntılarına çare olması için kendisine başvurması nedeniyledir,) [155]

125-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Her Peygamberin dua ettiği, kabul olunmuş bir duası vardır. Ben bu duamı âhirette ümmetime şefaat için saklamak buyurmuştur. [156]

126-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her peygamberin istekte bulunabileceği bir isteği vardır. Yahut her peygamberin kabul olunacak bir duası vardın Ben duamı kıyamet günü ümmetime şefaat için ayırdım"[157]

127-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Allah: «Kavminden en yakın olanları uyar...» (şuâra: 214) ayetini indirdiğinde Rasûiüllah (s.a.v.) ayağa kalktı ve: "Ey Kureyş topluluğu, canlarınızı satın alınız, (imana canlarınızı azaba karşı kurtarınız) Allah'tan gelen hiçbir şeyden sizi kur-iaramam. EyAbdu Menâfoğuiları, Allah'tan gelen hiçbir şeyden sîzi kurtaramam. Ey AbdülMuttaliboğ/u Abbâs, Allah'tan gelen hiçbir şeyden seni kurtaramam. Ey Allah'ın İmân Safiyye, seni de Allah'tan gelen hiçbir şeyden kurtaramam. Ey Muhammed kızı Fatıma, malımdan dilediğini iste, ama seni de Allah 'tan gelen hiçbir şeyden kurtaramam." dedi. [158]

128-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Safa Tepesi'ne çıktı: "Baskın var!" diye seslendi, hemen Kureyşliler toplanıp geldiler: "Ne var, ne oldu?" dediler: "Sabah veya akşam vakti düşmanın size baskın yapacağını bildirsem beni doğrular mısınız?" dedi, onlar da: "Evet" dediler: "Şüphesiz ben, şiddetli bir azapdan önce sizin için bir uyarıcıyım"dedi. Bunun üzerine Ebû Leheb: "Kuruyup yok olası, bunun için mi bizi topladın?" dedi. Arkasından Allah, «Ebû Leheb'in elleri kurusun...» Suresi'ni indirdi." demiştir." [159]

129-) Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a.)'dan. Kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Seni amcana (Ebû Taüb'e şefaat etmekten) alıkoyan şey nedir ki? Bilesin ki o seni koruyup savunur, senin ign gazaba gelirdi" demişti, o da: "O şimdi topuklarına kadar olan bir cehennemdedir, eğer ben olmasaydım, cehennemin en derin tabakasında olurdu, "buyurdu. (Ebû Talib, her ne kadar Hz. Peygamher (s.a.v.)'e büyük yardımlarda bulunsa da imansız gittiğinden cehennemlik olmuştur, bu konuda 16.. hadise bakınız.) [160]

130-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında Amcası Ebû Talib'in ruhu alındığında: "Belki, kıyamet günü şefaatimden faydalanır da cehennemde topuklarına kadar ateşe konur, ama burada bile ateşten beyni kaynayacaktır." buyurduğunu işitmiştir. [161]

131-) Nu'mân b. Beşîr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Cehennemliklerin gördüğü azabın en hafif olanı, ayak tabanındaki boşluğuna konan iki ateşin tesiriyle beyni, tencere ve güğüm gibikaynayan bir kimsenin çektiğiazaptır."diye buyururken işittim" demiştir. [162]

132-) Amr b. As (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gizli değil açıkça: "Ebû Fulân hanesi benim dostlarım değildir. Benim dostum sadece Allah ve mü'minlerin salihleridir. Ancak Ebû Fulan hanesine benim akrabalığım vardır ki bu akrabalık nedeniyle ben onlarla ilişkiyisürdürüyorum."'diye buyururken işittim" demiştir.
(Ebû Fulân hanesinden kimin kasdedildiği açık olarak belirtilmemiştir. Bundan amcası Ebû Talib kasdedilmesi mümkündür. Bunun dışında başka bir hane de mümkündür. Bazı rivayetlerde "Fulân" ifadesi yoktur, o zaman mana babamın hanesi anlamına gelir. Neticede bu hadiste söylenilmek İstenilen dostlukta nesep akrabalığının bir etkisi yoktur, gerçek dost Allah ve salîh mü'minlerdir. Bununla beraber salih mü'minlerden olmayan akrabalar ile akrabalıktan dolayı ilişki sürdür'ilür.) [163]

133-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ümmetimden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden cennete girecektir" buyurdu. Bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, beni de onlardan kılması için Allah'a dua etsen" dedi. Rasûlüllah: "Allah'ım bunu da onlardan kil" diye dua etti. Bir diğeri ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, beni de onlardan kılmasf için Allah'a dua etsen" dedi. 0 da: "Ukkâşe senden Önce davrandı"buyurdu[164]

134-) Seni b. Sa'd (r.a,)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ümmetimden yedi bin veya yedi yüz bin kişi kesinlikle cennete girecek. Onların öndekileri sondakiier girenedeğin girmeyecektir. Yüzleri mehtaplı bir gecedeki Ay şeklinde olacaktır, "buyurmuştur. [165]

135-) îbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bana ümmetler gösterildi, bir peygamber, iki peygamber geçmeye başladı. Yanlarında beş, on kişilik topluluk vardı. Bir peygamberin de yanında hiçbir kimse yoktu. Sonunda bana büyük bir karaltı gösterildi; "Bu nedir? Bu, ümmetim mi ki?" dedim; "Bu, Musa ve kavmidir. Ufka baki" denildi. Bir de baksam ki ufku bir karaltı kaplamış; "Bu, senin ümmetindir. Bun/ardan yetmişbin kişi hesaba çekilmeksizin cennete girer." denildi." buyurdu. Sonra da içeri girdi. Bunların kim olduğunu açıklamadı, meclis dağıldı. Oradakiler: "Biz, Allah'a iman ettik, Peygamberine uyduk, dolayısıyla onlar bizleriz. Yahut İslâm döneminde dünyaya gelen evlatlarımızdır, bizler cahiliye döneminde dünyaya gelmiştik." dediler. Bu konuşmalar Hz. Peygamber (s.a.v,)'e ulaştı, bunun üzerine dışarı çıktı: "Cennete hesaba çekilmeden girecek olanlar; (Aiiah'ın Kitabı, Rasûıcinün sünneti dışındaki şeylerle) okuyup tedavi olmayanlar, uğursuzluk diye bir şey kabul etmeyenler, (şifayı Allah'tan bekleyerek) dağlanmayanlar, Rable-rine güvenip dayananlardır."buyurdu. Ukkâşe b. Mıhsan: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben onlardan mıyım?" dedi? 0 da: "Evet "buyurdu. Bir diğeri kalkıp: "Ben de onlardan mıyım?11 dedi, o da: "Ukkâşe senden önce davrandı, "buyurdu" demiştir.
(Hz. Peygamber (s,a.v.}'in "Ukkâşe senden Önce davrandı." buyurması meseleyi kapatmak içindir. Yoksa orada bulunan hatta sonra gelecek olaniann hepsi, bu zümreden olabilmek içjn "Ben de cniardanmıyim?" demeye başlardı. Cennete girecek zümrenin en büyük özelliği her şeyde işini Allah'a tevek'.ül eden kimselerdir. Kadere razı olan, kederden emin olur. Allah'ın takdirine inanan güvenen kimse hiçbir şeyi uğursuz saymaz. Derdi veren devasını da verir, diyerek gerçek şifayı Ondan bekler, maddi tedavinin de gerçek sahibi yani iiaca tedavi özelliğini veren de Allah'ör diyerek her şeyi Ona tevkkü eder, okuyup tedavi olurken Allah'ın Kitabı, Rasûlünün sünnetindeki duaian okur ki, bu dualann tamamı daima şifayı verenin Allah olduğunu vurgular.) [166]

136-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "RasûlülJah (s.a.v.) bize: " Cennetliklerin dörtte biri olmaktan razı olmaz masınız?" buyurdu, biz de tekbir getirdik. Sonra: "Cennetliklerin üçte biri olmaktan razı olmaz mısınız?" buyurdu, yine tekbir getirdik. Sonra şöyle buyurdu: "Ben, sizin cennetliklerin yarısı olmanızı umarım. Bunu size şöyle bildireyim ki, Müslümanlar (sayıca) kâfir/ere oranla siyah bir öküzün üzerindeki beyaz bir kıl veya beyaz bir öküzün üzerindeki siyah bîr kıl gibidir"[167]

137-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah Teâlâ; "Ey Âdem!" dîye buyurur, o da: "Emret Allah'ım, ben senin sayende mutluluğu elde ederim. İyilik Senin elindedir" der. Allah: "Cehennemlikleri seçip çıkar!" buyurur. O da; "Cehennemliklerin sayısı nedir?" der. Allah: "Her bin kişiden, dokuz yüz doksan dokuz!" buyurur. Bu sırada (korku ve endişeden) çocuğun başı ağarır, tüm hamileler çocuğunu düşürür. Sarhoş olmadıkları halde insanları sarhoş olmuş görürsün. Ancak Allah'ın azabı çok şiddetlidir. (Hac: 2 ayetinden atımıdır) Oradaki sahabiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, geriye kalan bir, hangimiz olabilir?" dediler: "Sevinin ki sizden bir kimseye, Yecûc ve bin düşer" buyurdu. (Yani Yecûc ve Me'dk'ün sayısı sizin bin katımzdır.) Sonra şöyle buyurdu: "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben sizin cennetliklerin dörtte biri olmanızı umarım" Biz bu müjdeden dolayı "Allahü Ekber" dedik. Bunun üzerine: "Sizin cennetliklerin üçte biri olmanızı umarım" buyurdu, biz yine "Allahü Ekber" dedik, bu sefer: "Sizin cennetliklerin yarısı olmanızı umarım" buyurdu, biz yine "Allahü Ekber" dedik. Arkasından: "Siz (sayıca oradaki) insanlar arasında beyaz bir öküzün derisindeki ancak siyah bir tüy kadarsınız. Yahutta siyah bir öküzün derisindeki beyaz bir tüy kadarsınız." buyurdu. [168]

2-) Temizlik Bölümü

(Kitâbu't-Tahâra)

138-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Abdestini bozan bir kimsenin, abdest almadıkça namazı kabul olmaz." buyurmuştur. Hadramevt'ten bir kimse: "Ey Ebû Hureyre, abdest bozma nedir?" dedi. 0 da: "Sesli veya sessiz yellenmektir" dedi. [169]

139-) Hz. Osman (r.a.) bir keresinde bir kap su İstedi ve iki eline üç defa döküp yıkadı sonra sağ elini kabın içine koyup ağzını çalkaladı, burnuna su verdi sonra yüzünü üç defa yıkadı, iki ellerini dirseklere kadar üç defa yıkadı, sonra başını meshetti, sonra topuklarını ayak bileklerine kadar üç defa yıkadı sonra da: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim benim şu abdestim gibi abdest alır, sonra iki rekat namaz kılar da bu iki rekat hakkında içinden nefsine bir şeyler geçirmezse geçmiş günahları bağışlanır." buyurdu" demiştir. [170]

140-) Başka bir rivayette ise: "Bakın size bir hadis anlatıyorum eğer, ayet olmasaydı size anlatmazdım. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Bir kimse abdest alıp abdestini güzel yapar da namaz kılarsa bu kimsenin kıldığı namaz ile kılacağı namaza kadar geçen süredeki günahları bağışlanır."diye buyururken işittim" demiştir. Hadisin raviierinden Urve, söz konusu ayetin «İndirdiğimiz açık delilleri ve hidayeti, kitapta insanlara açıklandıktan sonra gizleyenler, ki onlara Allah da lanet eder, lanet ediciler de lanet eder» (Bakara: 159) ayeti olduğunu söylemiştir.
(Müjde dozu yüksek olan ve helâl haram gibi bir hükümlerle bir ilgisi bulunmayan bu tür hadisleri, tenbelliğe sürükler diye son ana kadar rivayet etmemek ashabın yapageldiği bir uygulamadır. Onlar bir gerçeği, emaneti gizlemiş olmanın veba-Ünden çekinerek vefatlarına yakın böylesi hadisleri rivayet etmişlerdir.) [171]

141-) Bir kimse Abdullah b. Zeyd (r.a.)'a: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?" dedi. Abdullah b. Zeyd (r.a.):"Tabi" dedi ve su istedi. İki eline döküp iki defa yıkadı, sonra üç defa ağzını çalkalayıp burnuna su verip sümkürdü sonra üç defa yüzünü yıkadı sonra da ikişer defa ellerini dirseklere kadar yıkadı sonra eliyle başını meshet-ti. İki elini başının önünden başlayarak enseye varana kadar öne arkaya götürüp ilk başladığı yere getirdi. Sonra da iki ayağını yıkadı"[172]

142-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz abdest aldığında burnuna su götürsün ve sümkürsün, kim taşla taharetlenirse tek yapsın (üç, beş...gibi)" buyurmuştur. [173]

143-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,); "Biriniz uykusundan uyandığında abdest ahp üç defa sümkürsün. Çünkü şeytan genzinde geceler, "buyurmuştur. (Şeytan gözle görülemeyen bir vatlıktır. Bizler gözlerimizle göremediğimiz bazı şeylerin keyfiyetini de bilemiyoruz. Bu nedenle, bize bunları bildiren Peygambere inanmakla yetinmeliyiz. Zaten iman, görmediğimiz bir şeyi, haberi getirene itimadımızdan do!ayı var olduğunu kabul etmektir. Bu nedenle şeytanın genizde gecelemesi, esnemenin, kötü rüyanın şeytandan olması, geceleyin şeytanların ortalığa dağılması gibi konular maddi bağlamda gözlenemez. Haber veren kişiye itimadı olan bunları kabul eder, itimadı olmayan reddeder. Allah, bizim bilip göremediğimiz birtakım bilinmezleri Peygamberine bildirmiştir. Biz de Peygambere inanmakla tüm bilinmezleri maddi bağlamda gözlemleyemesek dahi bunlara inanırız.) [174]

144-) Abdullah b. Amr (r.a.) anlatır: "Rasûlüilah {s.a.v.) ile birlikte çıktığımız bir yolculukta, bizden biraz geride kalmıştı. Bu sırada abdest alırken bize yetişti. Namaz vaktinin daralması bizi acele etmeye sürükledi, ayaklarımızı da âdeta mesh eder gibi gelişi güzel yıkayıvermiştik. Bunun üzerine yüksek bir sesle iki veya üç defa: "Vay o topukların cehennemden çekeceğine" diye seslendi," [175]

145-) Ebû Hureyre (r.a.)'da. Hz. Peygamber (s.a.v.), topuğunu yıkamamış bir kimse görmüş ve: "Vay o topukların cehennemdeki haline" buyurmuştur. [176]

146-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Muhakkak ki kıyamet günü ümmetim abdest izlerinden dolayı el, yüz ve ayaklarında nurlar patlayarak çağrılır."diye buyururken işittim. Sizden kim nurunu çoğa İta bil irse çoğaltsın." demiştir. [177]

147-) Ebû Hureyre (r.a,), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Eğer ümmetime veya insanlara güçlük çıkarmış olmasaydım her namazla birlikte misvak kullanmayı emrederdim." diye buyurduğunu rivayet etmiştir.[178]

148-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiştim ki kendisini elinde misvak ile dişlerini temizliyor, misvak ağzındayken sanki kusacak gibi "Öğ, Öğ" derken gördüm" demiştir. [179]

149-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) gece namaza kalktığında ağzını misvakla temizlerdi," demiştir. [180]

150-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v) Şöyle buyurmuştur; "Fıtrat beştir; Sünnet olmak, kasıkları traş etmek, koltuk allını traş etmek, bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek." (Hadisimizde sözü edilen "Fıtrat" değişik anlamlara yorumlanmıştır. Bunlar içerisinde en geniş olanı ise insanın yaradılışına uygun olan şeyler aniamınadır. Buna göre sözü edilen şeyler insan tabiatına uygun olan şeylerdir. Hadisimizde bunların beş tane Olduğu belirtilir. Bir başka hadiste İse (Müslim, Tahara: 56, Tirmizî, Edeh; 14, Nesei, zîne: ı, ibrtî Mâce, Tahara: 8) on tans olduğu bildirilir. Buna göre beş sayısı sınırlama ifade etmemekte bu şeylerin beş tanesini bildirmektedir.) [181]

151-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müş-) tiklere muhalefet ediniz, sakal bırakınız, bıyıklan da kısaltınız."'buy'urmuştur, [182]

152-) Abdullah b. Ömer (r.a,)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bıyıkla iyice kısaltınız, sakalı bırakım, "buyurmuştur. [183]

153-) Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v,): "Sizden birisi ozmaya gittiğinde kıbleye önünü dönmesin, arkasını da (dönmesin, kıbleyi sağına veya soluna alsın "buyurdu" demiştir. [184]

154-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Birtakım insanlar: "Abdest bozmaya oturduğunda ne kıbleye ne de Beyt-i Makdis'e (Kudüs'e) dön!" diyorlar. Bir gün evimizin damına çıkmıştım, Rasûlüllah (s.a.v.)'i abdest bozmak için Beyt-i Makdis'e karşı dönmüş iki kerpiç üzerinde gördüm." demiştir. [185]

155-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir işim için, Hafsa'nın evinin üzerine çıkmıştım. Derken, arkasını kıbleye dönmüş ve Şam tarafına doğru yönelmiş vaziyette Rasûlüllah (s.a.v.)'i abdest bozarken gördüm"
hadiste Beyt-i Makdis'e ve Kabe'ye dönük bir vaziyette abdest bozmayı yasaklanırken 154. ve 155. hadislerde Rasûlüllah (s.a.v.)'in bu şekilde abdest bozduğu belirtilmektedir. Buradaki farklılığı şu şekilde açıklamışlardır. Beyt-i Makdis'e ve Kabe'ye dönük bir vaziyette abdest bozmanın yasaklanması açık arazide ve kıbleye karşı sütre olmayan yerlerdedir. 154. ve 155. hadislerde abdest bozma açık arazide değil kapalı alandadır. Nitekim bir kimsenin banyo yaparken çıplak yıkanması da bu şekildedir. Kişinin banyo yaparken çıplak yıkanmasının durumunda açık alanla kapalı alan arasında fark vardır. Açık alanlarda çıplak yıkanmak kesinlikle yasaklanırken kapalı alanlar için kesin yasak belirtilmemiştir.) [186]

156-) Ebû Katâde (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz bir şey içtiğinde kaba solumasın, ayak yoluna gittiğinde de tenasül uzvunu sağ eline dokundurmasın, sağ eliyle silinip kurulanmastn "buyuröu" demiştir. [187]

157-) Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), temizlenmede, saç sakal bakımında, ayakkabı giymede ve diğer bütün işlerinde sağdan başlamayı ve sağ tarafı kullanmayı çok severdi." demiştir. [188]

158-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) abdest bozmaya girdiğinde ben benim kadar bir oğlan çocuğu yanımızda kısa bir mızrakla su ibriği taşırdık. Kendisi su ile taharetlenirdi." demiştir. [189]

159-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest bozmaya çıktığında ben ve bir oğlan çocuğu yanımızda ucu demirli değnek veya bir asa ya da kısa bir mızrakla su ibriği alarak peşinden giderdik. Abdestini bozduktan sonra kendisine ibriği uzatırdık" demiştir. [190]

160-) Cerîr b. Abdullah (r.a.)'ın küçük abdest bozduğunda arkasından da abdest aldığı, mestlerine mesh ettiği sonra da namaza durduğu, kendisine bu sorulduğunda: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in böyle yaptığım gördüm" dediği rivayet edilmiştir. (Hadisi anlatan İbrahim en-Nehaî): "Bu hadis Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın arkadaşlarının hoşuna giderdi. Çünkü Cerîr (r.a.) son senelerde Müslüman olanlardandı." demiştir.
(Bazıları mest üzerine meshi uygun bulmaz ve abdest ayeti (Mâide: 6) ile meshin kaldırıldığını söylerlerdi. Ama Cerîr (r.a.) bu ayetin inmesinden sonra Müslüman olmuştu, bu da mest uygulamasının devam ettiğini gösterdiğinden Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın arkadaşlarının görüşünü desteklemiş oluyordu. Bu nedenle, hadisi anlatan İbrahim en-Nehaî: "Bu hadis Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın arkadaşlarının hoşuna giderdi. Çünkü Cerîr (r.a.) son senelerde Müslüman olanlardandı." demiştir.) [191]

161-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber {s.a.v.) bir kavmin çöplüğüne vardı, ayakta küçük abdest bozdu sonra su istedi ben de kendisine su getirdim, abdest aldı." demiştir. [192]

162-) Muğîra b. Şu'be (r.a.)'dan. Kendisi, Rasûlütlah (s.a.v.) ile birlikte bir yolculukta iken Rasûlüllah (s.a.v.) abdest bozmaya gitmiş. (Daha sonra) Muğîra b. Şu'be (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.) abdest alırken kendisine suyu dökmeye durmuş o da yüzünü ve iki ellerini (dirsekienyie birlikte) yıkamış ve başını meshedip mestlerinin üzerine meshetmiştir. [193]

163-) Muğîra b. Şu'be (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlik-' te bir seferde idim: "Ey Muğîra ıbnğı al"buyurdu. Ben de ıbnğı aldım. Rasûlüllah (s.a.v.) gözümden kaybolacak kadar uzaklaştı ve abdestini bozdu. Kendisinin üzerinde Şam diyarına ait bir cübbe vardı. Elini cübbenin kolundan çıkarmaya çalıştı (abdest almak için kolunu stvamaya çalıştı) ama cübbenin kolu dar geldi. Bunun üzerine altından çıkardı. Kendisine su döktüm, namaz abdesti aldı, mestleri üzerine meshetö sonra da namaz kıldı. [194]

164-) Muğîra b. Şu'be (r.a.): "Bir yolculukta Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikteydim (abctest için) mestlerini çıkarmak istedim: "Bırak onları, ben onlan (ayaklarım) abdest iken

giydim "buyurdu ve üzerlerine meshetti." demiştir. [195]

165-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Biriniz uykusundan uyandığında elin/ üç defa yıkamadan kaba daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bitemez"[196]

166-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüliah (s.a.v.): "Sizden birinizin kabından köpekiçerse onu yedidefa yıkasın,"buyurdu." demiştir. [197]

167-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz akmayan durgun suya asla küçük abdestini bozmasın sonra (birisi) onda yıkanabilir"buyurmuştur. [198]

168-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Kendisi şöyle demiştir: "Mescidde Rasûiüliah (s.a.v.) ile birlikte bulunduğumuz sırada bir bedevi geldi ve mescidde (bir köşeye) küçük abdest bozmaya kalktı. Rasûiüliah (s.a.v.)'in ashabı hemen: "Heey! Heey! Ne yapıyorsun!" dediler. Rasûiüliah (s.a.v.): "Kendihaline bırakın""buyurdu, onlar da kendi haline bıraktılar bedevi abdestini bozdu. Arkasında Rasûiüliah (s.a.v.) onu yanına çağırarak: "Şüphesiz, bu mescidlerde ne idrar ne de pislik uygun olur, buralar ancak ve ancak Yüce Allah'ı anmak/zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir" buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi- daha sonra cemaatten birisine emir verdi, bir kova su getirip abdest bozduğu yere döktü."
(İmam Tirmizmin getirdiği rivayette (Tirmizi, Taharet. 112) bu kimse mescidde namaz kılmış arkasından şöyle dua etmiş: "Allah'ım, bana ve Muhammed'e merhamet eyle, ikimizden başka kimseye merhamet eyleme" Rasûlüllah (s.a.v.) ona dönerek: "Sen geniş olanı daralttın." Buyurmuştur. Biraz sonra da bedevi kalkıp mescidde abdest bozmuştur. Diğer bir rivayette Efendimiz (a.s.): "Bırakın onu, idrarının üzerine bir ko va su dökün. Şu bir gerçektir ki sizler zorlaştırıcı değil kolaylaştırıcı olarak."buyurmuştur. (Buhârî, Vudû: 58; Tirmizî, Taharet. 112) [199]

169-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s a.v,)'e çocuklar getirilir o da bu çocuklara bereket duasında bulunur tahnik yapardı. Yine bir keresinde kendisine bir çocuk getirildi, çocuk Hz. Peygamber'in üzerine küçük abdest bozdu o da su istemiş ve çocuğun idrannın üzerine dökmüş (tamamen) yi kamamıştır. [200]

170-) Ümmü Kays bintü Mihsan (r.a.) anlatır. Kendisi henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e getirmiş, Rasûlülah (s.a.v.) de onu kucağına oturtmuş, derken çocuk Hz. Peygamberin elbisesine küçük abdestini bozmuş. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) su isteyip elbisesine su serpmiş (tamamen) yıkamamıştır. [201]

171-) Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in elbisesindeki meni bulaşığını yıkardım, elbisesinde ıslaklık belirtileri bulunduğu halde namaza çıkardı." demiştir. [202]

172-) Esma (r.a.): "Bir kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa temizliğini nasıl yapsın?" dedi. 0 da: "Ovalatsın, sonra da suyla çitilersin, su döküp bununla namazını kılarsın" buyurdu, "demiştir. [203]

173-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'nin veya Mekke'nin bahçelerinden bir bahçeye uğramıştı, kabirlerinde azap gören iki kişinin sesini duydu bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bu ikisi a-zap görüyor ama büyük günahtan ötürü değil" buyurdu sonra: "E-vet, bu ikisinden birisi idrarından sakınıp korunmazdı, diğerisi de koğuculuk yapmak için dolaşırdı" buyurdu, arkasından taze hurma çubuğu istedi, ikiye böldü ve her bir kabrin üzerine koydu: "Ey Allah'ın Rasûfü niçin böyle yaptın?" denildiğinde: "Bu iki çubuk yaş kaldıkları sürece ola ki azaptan hafifletilir" buyurdu." demiştir. (İdrardan sakınmama ve koğuculuk yapmanın kabir azabına neden olması konusu yanlış anlaşılmamalıdır. Bunların dışında kabir azabına neden olan diğer davranışlar da vardır. Kabir azabı sadece bu iki davranışa tahsis edilmemelidir. Kabirde sorulacak sorulara dikkat edilmelidir. Kabirde Rabb'imizin kim olduğu. Peygamberimizin kim olduğu sorulacaktır. Dolayısıyla hayatımızdaki Rab ve Peygamberin kim olduğuna dikkat etmemiz gerekir. Nitekim 1896. hadiste kabirde bu soruların sorulacağı bildirilmektedir. Bu açıklamadan idran hafife alma da çıkarılmamalıdır. Bizim söylemek istediğimiz, idrardan sakınmamak elbette kabir azabına sebep olur zira Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle buyurmuştur. Ancak sadece bu hususa takılıp diğer hususlar ihmal edilmemelidir.
"Bu ikisi azap görüyor ama büyük günahtan ötürü değil" ifadesindeki "büyük günahtan Ötürü değil" ifadesi iki şekilde anlaşılmıştır. Bunlar, azabolunan bu kimselerin gözünde büyük değildi. Onlar bu ikisini önem vermiyorlardı, halbuki bunlar büyük günahlardandı. Bir diğer aniam ise bunların kaçınmadıkları ve azaba duçar kaldıkları bu şeyler aslında kaçınılması öyle zor bir iş değildi ama onlar bunlara önem vermediler.
"İdrarından sakınıp korunmazdi"şeklinde çevirdiğimiz ifade kelime olarak "İdrara karşı perde edinmezdi" demektir. Konuya bu açıdan bakıldığında abdest bozarken avret yerini örtmez açıkta herkese karşı abdest bozardı anlamı gkarmak da mümkündür.) [204]

3-) Hayz Bölümü

(Kitâbu'l-Hayz)

174-) Yine kendisinin başka bir rivayetinde: "Biz hanımlarından birisi âdetini görürken Rasûlüllah (s.a.v.) birimizle yakın olmak istediğinde âdetinin başında âdeti fazla olduğunda önlük bağlamasını emreder sonra da ona yakın dururdu. Sizden hanginiz Hz. Peygamber (s.a.v.) gibi uzvuna şehvetine hakim olabilir ki?" demiştir. [205]

175-) Meymûne (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), hanımları âdet görürken izarlarının üzerinde iken onlara yaklaşırdı." demiştir. [206]

176-) Müminlerin annesi Ümmü Seleme (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yünlü bir aba içerisinde yatıyordum baksam ki âdetim gelmiş hemen usulca kalkıp gittim ve âdet zamanındaki elbisemi aldım: "Âdetin mi geldi?" dedi "evet" dedim. Beni yanına çağırdı kendisiyle yünlü aba içinde yattım" demiştir. [207]

177-) Yine Ümmü Seleme (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte cünüplükten dolayı bir kaptan yıkanırdım." demiştir. [208]

178-) Hz. Aişe (r,a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) mescidde otikafta) iken başını benim hücreme uzatır, ben de saçının bakımını yapardım. Kendisi itikafta iken ancak bir hacet olursa eve girerdi." demiştir.
(Buradaki hacetten kasıt, abdest bozma ihtiyacı olduğu hususunda İttifak vardır. Bunun dışındaki bir kısım gereksinimleri hakkında çeşitli görüşler ileri sürüfmüş tür, ilgili fıkıh kitaplarında bunların tafsilatına bakılabilir.) [209]

179-) Yine Hz. Aişe (r.a.): "Ben âdetimi görürken kendisi mescidde i-tikafta iken başını ben de yıkardım" demiştir. [210]

180-) Hz. Aişe (r.a.): "Ben âdet görürken Hz. Peygamber (s.a.v.) kucağıma yaslanır sonra da Kur'ân okurdu" demiştir. [211]

181-) Hz. Ali (r.a.): "Ben, mezi akıntısı çok olan birisiydim. Mikdâd'a bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e sormasını söyledim. O da sordu: "Bunda namaz abdesti al'ması gerekir"buyurdu, "demiştir. [212]

182-) Âişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), cünüp iken uyumak istediğinde tenasül uzvunu yıkar sonra namaz abdesti alırdı." demiştir. [213]

183-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Ömer b. Hattab (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi?" diye sordu. O da: "Tabi, sizden biriniz cünüp iken namaz abdesti alırsa (isterse) uyusun"buyurdu. [214]

184-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Ömer b. Hattab (r.a.), geceleyin cünüp olduğunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e söyledi (durumunu sordu.) O da: "Namaz abdesti af ve tenasül uzvunu yıka (istersen bundan sonra) uyu" buyurdu. [215]

185-) Enes b. Malik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), bir gusül ile hanımlarını dolaşırdı. O gün kendisinin dokuz hanımı vardı." demiştir. [216]

186-) Ümmü Seleme (r.a.) aniatır: "Ümmü Süleym, Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, şüphesiz Allah hakikati söylemekten haya etmez, acaba rüyada bir kadın

ihtilam olsa gusül gerekir mi?" dedi: "Suya (meniyi) görürse" buyurdu. -Hadisi anlatan bu sırada Ümmü Seleme (utanandan) yüzünü örttü, demiştir- Ümmü Süieym: "Ey Allah'ın Rasüiü, kadından da meni gelir mi?" dedi, o da: "Hay Allah hayrını versin evet, öyle olmasaydı çocuğu kendisine ne ile benzeyecekti? "buyurdu. [217]

187-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüplükten dolayı boy abdesti aldığında işe önce iki eiini yıkayarak başlar sonra namaz abdesti alır, sonra parmaklarını suya daidmp parmaklarıyla saç köklerine suyu iletir. Sonra başına iki e-liyle üç avuç su döker ardından da bütün vücuduna su dökerdi"
(Cünüplük, bir kimseden meni gelmesi, tenasül uzvunun en az sünnet yerinin girmesi veya kadınlarda hayız ve nifas kanının gelmesi ile gözle görülmeyen pislik halidir. Böyle hallerde, sınırlan çi2ilip belirtilmiş olan şekilde yıkanmakla pislikten temizlenilir, Cünüp denmesinin nedeni ise bu durumda olan kimselerin bazı şeylerden uzaklaştınlması nedeniyledir. Kelime anlamı "uzak durmak, kenarda kalmak" demektir. (İbni Manrfr, Lisânül-Arab. "C.N.B" maddesi.)
Cünüplükten temizlenme sadece İslâm dininde görülen bir mefhum değildir. Cahiliye dönemi Araplannda Hz, İbrahim (a.s.)'dan ka!ma birtakım uygulamalara rastlanmaktadır. Nitekim Ebû Süfyân Bedir'de yenilgiye ugradıklannda, tekrar savaşana kadar cünüplükten dolayı başına su dökmeyeceğine dair yemin etmişür. {ibni ishak, s. 291) Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da gusül ve abdest uygulamalannın izlerine rastlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi İÇİn bakiniz. Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm, fi. 355,273, 291) [218]

188-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymüne (r.a.): "Rasûlütlah (s.a.v.) ayaklarını yıkamadan namaz abdesti aldı, avret yerini ve buradaki pislik bulaşıklarını yıkadı ardından üzerine su döktü sonra da ayak-iannı çıkarıp yıkadı. İşte cünüplükten dolay! Hz. Peygamber (s.a.v.)'in boy abdesti budur" demiştir, [219]

189-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,) cünüplükten dolayı boy abdesti aldığında {deve sağılan bir kap olan ve yaklaşık dört litre alan) hilâb gibi bir şey ister ve eliyle su alıp (yıkanmaya) başının sağ yanından başlar sonra soluna ardından da iki eliyle üzerine dökerdi" demiştir. [220]

190-) Aişe (r.a.): "Ben Peygamber (s.a.v.) İle "Ferak" denilen maşraba cinsinden bir kaptan boy abdesti alırdım" demiştir. (Ferak, yaklaşık sekiz litre su alabilen ölçü birimidir.) [221]

191-) Ebû Seleme (hz. Aişe (r.a-ynın yeğeni): "Ben ve Aişe (r.a.)'nın kardeşi bir gün Aişe (r.a.)'nın yanına girdik. Kardeşi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in boy abdestini sordu o da bir sa' kadar su aian bir kap istedi ve yıkanıp başına
su döktü. Bizimle onun arasında da bir perde vardı" demiştir. (Sa1, yaklaşık dört litre su alabilen ölçü birimidir.) [222]

192-) Hz. Aişe (r.a.): "Ben, Rasûlüllah (s.a.v.) ile bir kabtan yıkanırdım, ellerimiz bu kabın içerisine gider gelirdi" demiştir." [223]

193-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) beş Müd veya bir Sasu ile gusül abdesti alır bir Müd ile de namaz abdesti alırdı" demiştir. (Hadiste geçen Sa1 ve Müd o dönemin ölçü birimleridir günümüz ölçü birimlerine göre bir Müd yaklaşık bir litre bir Sa' İse dört litredir.) [224]

194-) Cübeyr b. Mut'im (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) iki eliyle göstererek: "...Ben de başıma üç defa su dökerim"buyurdu" demiştir. [225]

195-) Ebû İshak: "Ebû Cafer, babası Câbir b. Abdullah (r.a.)'ın yanında iken oradaki toplulukta kilerin boy abdestini sorduklarını bize şöyle anlattı. Câbir b. Abdullah (r.a.): "Bir sa' miktan su yeter" dedi. Oradaki bir adam: "Bana yetmiyor ki" dedi bunun üzerine Câbir (r.a.): "Senden saçı daha gür ve yine senden daha hayırlı olana (Hz. peygamber (s.a.v.)'e) yetiyordu" dedi ve arkasından bir tek elbise içerisinde bize namazda imam oldu" demiştir. [226]

196-) Aişe (r.a.): "Bir kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e âdetinden dolayı boy abdesti alma konusunu sormuştu. O da nasıl boy abdesti alacağı konusunda: "Koku sürülmüş bir pamuk veya yünden bez Parçası al onunla temizlen" ölye emretti. Kadın: "Nasıl temizleneyim?" dedi: "Onunla temizlen" dedi. Kadın: "Nasıl?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Subhanellah! temizlen işte!" buyurdu. Kadını kendime çektim ve: "Onunla kan kalıntılarını temizle!" dedim" demiştir[227]

197-) Aişe (r.a.): "Fatıma bintü Ebî Hubeyş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü benim normal âdet dönemim dışında devamlı kanamam oluyor, temiz olamıyorum, namazı bırakayım mı?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Hayır, Bu seninki kanayan bir damar kanıdır, hayız kanı değildir. Ancak hayız günün geldiğinde namazı bırak, hayız günün bittiğinde (gusüi abdestı alıp) üzerindeki kanı temizle ve namazı kıl, hayız günün gelene değin de her namaz vakti için namaz abdesti al"buyurdu." demiştir, [228]

198-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ümmü Habîbe b. Cahş, Rasûlüllah (s.a.v.)'den fetva sordu ve: "Benden özürlü (müstehâze) kanı geliyor?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Bu bir damar rahatsızlığıdır. Dolayısıyla (böyle durumda) yıkan ve namazını öyle kıl"'buyurdu. O da her namazda yıkanırdı"
("Her namazda yıkanırdı" ifadesi konusunda değişik yaklaşımlar olmuştur.Hadisin sonunda hadisin ravilerinden Leys b. Sa'd, hadisi aldığı hocası İbni Şihâb'ın, "Rasûtüllah (s.a.v.), ona her namazdı yıkanmasını emrettiğini" söylemediğini, onun bunu kendiliğinden yaptığını bildirmiştir. Müstehâze kadının, âdet süresi bittiğinde yıkanması ve diğer zamanlarda ise her namaz için sadece namaz abdesti alması gerekir.) [229]

199-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Bir kadın: "Bizden birisi âdetinden temizlendiğinde kılamadığı namazını kaza edecek mi?" diye sordu. Hz. Aişe (r.a,): "Sen Harûrîter'den misin? Biz Hz. Peygamber'in yanında iken âdet görürdük, bize böyle bir şey emretmezdi" dedi veya "böyle bir şey yapmazdık" dedi"
(Harûrîler, Harici fırkasının bir bölümüdür. Hariciler'in bir özelliği ise dinî hükümleri yanlış ve ters anlaman, bazı dinî hüküm ve İbadetlere cahilane bir biçimde sarılmalarıdır.) [230]

200-) Ümmü Hânî bintü Ebî Tâlib (r.a.): "Mekke'nin fethedildiği senede Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına gitmiştim. Kendisini Fatıma perdelemiş yıkanıyor buldum: "Bu(gelen)kimdir?"buyurdu, bende: "Ümmü Hânî" dedim" demiştir. [231]

201-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrailoğullan birbirlerine bakarakçıplakyıkanır, Mûsâ(a.s.) da yalnız yıkanırdı. Bunun üzerine: "Vallahi Mûsânın bizimle yıkanmasını, kendisinin kasığında fıtık olması alıkoymaktadır" demişlerdi. Bir keresinde yine yıkanmaya gitti ve elbisesini bir taşa koydu, taş da elbisesini alıp kaçırdı, Mûsâ; "Aman taş, elbisemi" diye peşinden (giderek sudan) çıktı, sonunda İsrailoğullan Mûsâyı seyrettiler ve: "Vallahi Musa'nın bir şeyi yokmuş" dediler. Mûsâ (a.s.) elbisesini aldı ve taşı dövmeye başladı"buyurdu." demiştir. Ebû Hureyre (r.a.) bu söze ilaveten: "Vallahi taşa vurmasından dolayı taş üzerinde altı veya yedi tane iz olmuş." demiştir. [232]

202-) Câbir b. Abdullah (r.a.) şöyle anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) halk ile birlikte Kabe'nin inşası için taş taşıyordu, üzerinde de izan (peştemalı) vardı. Amcası Abbâs: "Ey kardeşimin oğlu, Izannı belinden çözsen de omuzlarına bağlayıp taşın önüne koysan?..." dedi. O da izarınt çözüp omuzuna koydu, hemen kendinden geçerek yere düştü. Artık bundan sonra bir daha çıplak görülmedi."
(Bu olay, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e peygamberlik görevi verilmeden önce meydana gelmiştir. Rasûlüllah (s.a.v.), peygamberlikle görevlendirilmeden önce de koruma ve gözetim altında idi.) [233]

203-) Ebû Said el- Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ensardan birisine haber göndermişti o da başından su damlayarak geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Herhalde sana acele ettirdik"buyurdu O da: "Evet" dedi. Bunun üzerine: "Eğer aceleye gelir veya menin gelmez ise sana namaz abdesti almak düşer" buyurdu." demiştir. [234]

204-) Übeyy b. Ka'b (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e kadına yaklaşıp da menisi gelmeyen bir kimsenin durumunu sordum. O da: "Kadına değen şeyini (tenasül uzvunu) yıkar sonra abdest alıp namaz kılabilir"buyurdu." [235]

205-) Zeyd b. Hafid, Osman b. Affan'a şöyle sorduğunu anlatır: "Bir kimse cima edip de meni gelmez ise ne dersin?" dedim. Osman: "Bu kimse namaz abdesti gibi abdest alır, tenasül uzvunu da yıkar. Bunu Rasûiülîah (s.a.v.)'den işittim. Ali, Zübeyr, Talha ve Übey b. Ka'b'a .; sordum onlar da böyle emrettiler" demiştir.
(İslâmın ilk dönemlerinde, elmada meni gelmezse gusül abdestinin gerekmeyeceği belirtilmiştir. Sonraiarı bu uygulama kaldırıldı. Übey b. Ka'b (r.a.): "Yıkanmak, ancak meninin gelmesiyje gerekir." hükmü İsiâmın ilk yıllanndaki bir ruhsat idi, sonra bu ruhsat kaldırıldı" demiştir. (Tirmizi, Taharet:: 81. Ebû Dâvûd, Taharet: 84} İmam Tirmizî bu hadisin devamında; "Bu husus birden fazla sahabe tarafindan rivayet edilmiştir, Übey b. Ka'b (r.B.), Râfi b. Hadic (r.a.) bunlardandır. İİim erbabının çoğunun nazannda uygulama "Bir kimse hanımıyla cima ederse meni gelmese bile gusül abdesti gerekir." şeklindedir." demiştir. Söz konusu ilk uygulama kaldırıldığı halde bunu bilmeyen bazı sahabüer eski uygulamaya devam etmişler sonra işin gerçek yönü kendilerine bildirildiğinde görüşlerinden dönmüşlerdir. Hadis kitaplarında bu hususu düe getiren pek çok rivayet vardır.

Bunlardan birisi de Hz. Aişe (r.a.)'ın hadisidir. Müslümanlar kendi aralarında bu konuyu tarbşmışlar bir sonuca yaramayınca durumu Hz. Aişe (r.a.)'a sormuşlar, o da: "Bu konuyu iyi bilen birisine düştün. Rasûlüliah (s.a.v.): "Bir kimse kadının dört kenarı arasına oturup sünnet yeri kadının sünnet yerine değdi mi gusül gerekir, "buyurdu." demiştir. (Müslim, Hayız: 88. Ebû Dâvûd, Taharet; 84.) [236]

206-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse hanımının dört kenarının arasına oturur yorulana değin çalışırsa kendisine boy abdesti farz olur" buyurmuştur. [237]

207-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.), koyun budu yemiş arkasından da namaz kılmış, (yediği yemeMsn dolayı) namaz abdesti almamıştır, [238]

208-) Amr b, Ümeyye (r.a.)'dan. Kendisi, Rasûlüllah (s.a.v.)'i koyunun kürek kemiğinden et kesip (/ediğini) görmüştür. Ardından namaza çağrılmış bıçağı bırakıp (yediği yemekten dolayı) abdest almadan namaza durmuştur. [239]

209-) Meymüne (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisinin yanında kürek kemiğinin etini yediğini ardından da (yediği yemekten cîoiayı) abdest almadan namaz kıldığını söylemiştir.
(Bir keresinde Hz. Peygamber (s.a.v.) et yemeği yedikten sonra abdest alıp namaz kılmış, bundan doiayı et yemeği yemenin abdest almayı gerektireceği görüşüne varanlar olmuştur.) [240]

210-) İbni Abbâs (r.a.) Rasûlüilah (s.a.v.)'in süt içtiğini ardından ağzını çalkalayıp: "Yağlı imiş "âeĞ\ğ\n\ rivayet etmiştir. [241]

211-) Abdullah b. Zeyd el-Ensârî (r.a.)'dan. Kendisi, Rasûlüilah (s a.v.Ve namazında abdesti bozan bir şeyler olduğunu zanneden bir kimsenin durumunu anlatmış. O da: "Sesi duymadıkça veya kokuyu hissetmedikçe namazdan ayrılmasın " buyurmuştur. [242]

212-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ölü bir koyun gördü. Bu koyun Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymune'nin azat ettiği bir kadına zekât malından verilmişti, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Der/sini kuilansaydmız ya?" dedi. Oradakiler: "Bu koyun ölmüştür?" dediler: "Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır, "buyurdu. [243]

213-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Seferlerinin birinde Rasûlüliah (s.a.v.) ile birlikte çıktık. (Mekke ve Medine arasmda) Beydâ veya Zâtu'l-Ceyş mevkisinde bulunduğumuz sırada gerdanlığım kopup düştü. Rasûiülîah (s.a.v.) gerdanlığımı aramak üzere konakladı halk da kendisiyle beraber konakladı ama su başında değillerdi. Halk Ebû Bekir Sfddık'a varıp: "Aişe'nin ne yaptığını görüyor musun? Rasûlüilah (s.a.v.) ve halkı su bulunmayan bir yerde kon a ki attırdı, yanlarında da su yok."dediler. Rasûlüilah (s.a.v.) başını dizime koyup uyuduğu sırada Ebû Bekir çikageldi: "Rasûlüliah (s.a.v.)'i ve halkı su bulunmayan bir yerde alıkoydun! üstelik yanlannda su da yok!" dedi ve beni azarladı. Allah'ın konuşmasını dilediği kadar söyleyeceğini söyledi, eliyle de böğrüme vurmaya başladı. Rasûlüilah (s.a.v.)'in dizimde olmasından dolayı hiç kıpırdayamamıştım. Rasûlüilah (s.a.v.) susuz olarak sabaha çıktığında ayağa kalktı. Derken, Aliah teyemmüm ayetini indirdi. (Mawe: e) Bunun üzerine teyemmüm ettiler." Bu olay üzerine (Useyd b. Hudayr: "Ey Ebû Bekir ailesi bu sizin (sebep olduğunuz) İlk bereketiniz değildir" dedi. Üzerinde olduğum deveyi harekete geçirdiğimizde gerdanlığı devenin altında bulduk" demiştir. [244]

214-) Hz. Aişe (r.a.) anlatmıştır: Kendisi Esma (r.a.)'dan ödünç bir gerdanlık almış onu da kaybetmiştir. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) birtakım kimseleri gerdanlığı bulmak için göndermiş, bu sırada namaz vaktf gelmiş ve bu yüzden abdest almadan namaz kılmışlar. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip su bulamadıklarını bildirmişler, Neticede teyemmüm ayeti inmiştir. Bunun üzerine Üseyd b, Hudayr (r.a.) Hz. Aişe'ye: "Allah senin hayrını versin. Vallahi senin başına gelen her işte, Allah senin için ondan bir çıkış yolu yapmış, Müslümanlar için bunda bereket kılmıştır." demiştir. [245]

215-) Şakîk'den. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Ebû Musa, Abdullah b. Mes'ûd'a: "Ey Ebû Abdurrahman, bir kimse cünüp olsa ve bir ay su bulamasa ne dersin, bu kimse namazı nasıl yapacak?" dedi. Abdullah b. Mes'ûd da: "Bir ay su bulamıyor ise teyemmüm yapamaz" dedi, o da: "Mâide süresindeki: «Su bulamadı iseniz temiz bir toprakla teyemmüm ediniz...» Mâide âyetini nasıi anlayacağız?" dedi, Abdullah b. Mes'ûd: "Eğer böyle kimselere (bu âyetle ruhsat tanınırsa su soğuk geldiğinde de hemen toprakla teyemüm etmeye kalkarlar" dedi. Bunun üzerine Ebû Musa da: "Ama sen, Ammâr'ın: "Rasûlülfah (s.a.v.), beni bir yere göndermişti. Derken cünüp oldum fakat su bulamadım. Bu yüzden hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprakta yuvarlandım. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldim ve kendisine bunu dile getirdim. O da: "İki elini şöyle yapman sana ye-fe/*//"buyurdu ve iki elini yere bir kere vurdu sonra sol elini sağ elinin üzerine, (sağ enm de sol eline) avuçlannın içerisine ve yüzüne sürdü." dediğini duymadın herhalde?" dedi. O da: "Ama sen de Ömer'in, Ammar'ın dediklerine kanaat getirmediğini örmedin her halde?" dedi"
Diğer bir rivayette Ömer (r.a.)'ın, Ammar (r.a.): "Üzerine aldığın sorumluluğu sana bırakıyorum" dediği belirtilmiştir. [246]

216-) Abdurrahman b. Ebzâ (r.h.) anlatır: "Bir adam Ömer b. Hattab (r.a.)'a geldi ve: "Ben cünüp oldum su da bulamadım" dedi Ammar b. YâsİR (r.a.) Ömer b. Hattab (r.a.)'a: "Hatırlıyor musun seninle ben bir yolukta idik ve (cünüp olmuştuk) sen namazı kılmadın, ben de toprağa bulanıp amaz kılmıştım da bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bildirmiştik. Hz. Peygamber elini toprağa vurdu ve ellerine üfleyip yüzünü ve ellerini meshettikten sonra: "Busana yeter" buyumuŞu" dedi. [247]

217-) Ebü Cüheym b. el-Hâris b. es-Sımme el-Ensârî (r.a.): "Hz.' Peygamber (s.a.v.) Medine yakmlanndaki Bi'ru
Ceme! mevkisinden bu yöne doğru yola koyulmuştu ki kendisine bir adam rastladı ve selâm verdi, ama Hz. Peygamber (s.a.v.) selâmına cevap vermeyip duvara yöneldi iki eiini ve yüzünü mesnetti sonra adamın selâmını aidi" demiştir.
(Hz. peygamber (s.a.v.)'in selâmı teyemmümden sonra alması, Allah'ın selâmını taharetiz almayı uygun görmemesinden dolayıdır. Ancak, bu uygulama kesin bir emir de ğildır. Abdestsiz de selâm alınabilir, abü'estii olsrdk selâm almak ise güzel bir şeydir.) [248]

218-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Kendisi bir gün cünüp iken Medine'nin sokaklarından birinde Rasûlüllah (s.a.v,) karşısına çıkmış. Ebû Hureyre (r.a.) devamla: "Hemen geri durup oradan savuştum, gidip boy abdesti aldım" dedi. Sonra Ebü Hureyre (r.a.) geldi, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Ebû Hureyre neredeydin?"buyurdu: "Cünüptüm, taharetsiz yanında oturmayı da istemedim" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sübhanellah! Mümin pis olmaz "buyurdu. [249]

219-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya girerken "Allahümma inni EûzÜbike mine'l-Hubusl ve'l-Habâis (=Allah'ım, gözle görülmeyen kötülüklerden, erkek ve dişi şeytanlardan Sana sığınırım)" derdi." demiştir.
(Hubus ve Habâis kelimeleri anlam olarak, kötü pis şeyler demektir. Biri erkeği diğeri kadını gösteren bu lafizlardan erkek ve dişi şeytanlar kasdedildiği bildirilmiştir.) [250]

220-) Enes (r.a.) anlatır: "Namaza kamet getirilmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir adamla mescidin kenarında sessizce konuşuyordu. Öyle ki oradakiler uyuklayıncaya kadar (sözü uzattı) namaza kalkmadı." [251]

4-) Namaz Bölümü

(Kitâbu's-Saiât)

221-) İbni Ömer (r.a,) şöyle derdi: "Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde toplanır namaz zamanını gözetirlerdi, (bu donemde) namaz için bir çağırma yoktu. Bir gün bu konu hakkında konuştular birisi: "Hıristi-yanfarın çanı gibi çan kullanınız" dedi. Diğer birisi de; "Hayır, Yahudiler gibi boru kullanınız." dedi. Ömer de: "Bir adam gönderseniz de halkı namaza çağırsa" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Bilal kalk, namaza "buyurdu." [252]

222-) Enes (r.a.): "Bilal'e ezanda iki tekrar yapması kamette de "Kad Kameti's-Salâh" dışında bir defa okuması emredildi." demiştir. [253]

223-) Ebû Said el-Hudri (r.a.)'dan. Ra&ülüllah (s.a.v.): "Ezanı duyduğunuzda müezzinin söylediği gibi siz de söyleyiniz." buyurmuştur. [254]

224-) Ebû Hureyre (r,a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Namaza çağn yapıldığında şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Çağrı bittiğinde geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir sonunda kişi ile kalbi arasına girer ve; "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek

aklında olmayanları söyler, nihayet bu kimse kaç rekat namaz kıldığını bilemez olur." (Efendimiz (a.s.)'ın bu tür hadisleri, ezandan kaçan şeytanın durumunu güzel bir benzetme ile ortaya koymaktadır. Onun ezandan kaçtığı sıradaki hali, anstzın büyük bir korku ve dehşete düşen insanın haline benzetilmiştir. Böyle bir kimse, ne yapacağını bilemez, dizlerinin bağı çözülür, mafsalları gevşer, iradesi ait üst olur. Deyim yerindeyse altına işer. Ezanı duyan şeytan da böyle bir korkuya kapıldığı için ne yapacağını bilemez. Bu haliyle o, uğradığı felâketten dolayı ne yapacağını bilemeyen insana benzer. Şeytanın yellenmesi, onun bu durumdaki endişesinin şiddetini bildirmektedir. Şeytanın yellenmesi, mecazi bir ifade midir yoksa gerçekten yellenme midir, şeklindeki somya farklı açıklamalar yapılmıştır. Bazı âlimlere göre onun yellenmesi, ezanın sesini duymamak ve bastırmak için çıkardığı çirkin sesidir.
Şeytanın ezanı duymamak için kaçması da çeşitti şekilde açıklanmıştır: Bir son-gelecek olan hadiste, müezzinin sesini duyanların kıyamet günü şahitlik edeceği anlatılmıştır. Buna göre o, bu şahitlikten kurtulmak için yahut Allah'a kulluğa çağrıyı duymuş olmamak için kaçar. Bir başka açıklamaya göre ise ezanın önemi ve yüceliğinden dolayı kaçar.) [255]

225-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v,) namaza başlangıç tekbiri aldığında İki elini iki omuz hizasına kaldırırdı. Rukûa giderken tekbir aldığında, yine başını rukûdan kaldırıp "Semiallahu fimen Hamiden" dediğinde de ellerini kaldırırdı, ama bunu secdelerde yapmazdı." demiştir. [256]

226-) Ebû Kılâbe'den. Kendisi, Malik b. Huveyris (r.a.)'ı, namaz kılarken tekbir aldığını sonra ellerini kaldırdığını, rukûya gitmek istediğinde de ellerini kaldırdığını, başını rukûdan kaldırdığında da ellerini kaldırdığını görmüş, Malik b. Huveyris (r.a.)'ın, Rasûlüllah (s.a.v.)'in de böyle yapıyor olduğunu bildirdiğini söylemiştir.
Diğer bir rivayet ise "Ellerini iki kulağının hizasına kadar kaldırdı"şeklindedir.
(Bu hadiste üzerinde durulması gereken iki husus vardır, elleri omuz hizasına kadar kaldırma İle rukûya gidiş-gelişlerde el kaldırma meselesidir.
Hadiste tekbir alırken ellerin omuz hizasına kadar kaldırıldığı bildirilmiştir. Aslında bu konuda çeşitli uygulamalar vardır (Müslim, Salât: 26, Ebû Dâvûd, Salât: ıs, Nessi, iftitâh: s, Nasbu'r-Râye i. 3io-3ii} bu yerlerde ellerin kulak hizasına veya başparmağın kulak yumuşağına kadar kaldırıldığı belirtilir. Mesele üzerinde mezhebler çeşitli görüşler sürmüşlerdir.
Buhârî Sarihi Aynî namazda el kaldırmanın İslâm'ın ilk yıllarındaki bir uygulama olduğunu sonunda bunun kaldırıldığını belirterek bu konuda Tahavî'den deliller getirir. (Umdetu'l-Kârî, v. 9) Ancak şunu da belirtelim ki karşı görüşte olanlar Hanefilerin ileri sürdüğü rivayetlere çoğunluğu sened konusunda olan çeşitli tenkitler yapmıştır.
Konuyu Şah Veliyyullah'ın şu tespitiyle bitirelim: "Bu, Rasûlüllah (s.a.v.) tarafından bazen yapılıp bazen terkedilen fiillerdendir. Dolayısıyla hepsi sünnettir. Herbirini sahabeden bir cemaat almış, tabîîn ve daha sonraki nesiller boyunca durum aynı şekilde devam edegelmiştir. Bu konu Medine ve Küfe ekollerinin ihtilaf ettikleri konulardan biridir. Her bir ekolün sağlam delilleri ve dayanakları vardır. Kanaatimce bunların hepsi sünnettir.) [257]

227-) Ebû Seleme!den, o da Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Ebû Hureyre (r-a.)7 kendilerine namaz kıldırır, eğildiğinde de doğrulduğunda da tekbir alır, namazı bitirdiğinde: "Namaz kılma biçimince Rasûlüllah (s.a.v.)'e i-çinizden en çok benzeyen benim." derdi. [258]

228-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v,) namaza durduğunda, ayakta iken tekbir alırdı, arkasından rukûya gittiğinde yine tekbir alır, sonra belini rukûdan kaldırdığı sırada "Semiallahulimen hamiden" der, tam doğrulduğunda da: "Rabbena leke'l-hamd" derdi. Sonra secdeye indiği sırada tekbir alır, secdeden başını kaldırdığı sırada tekbir alır, sonra (ikinci) secdeye giderken tekbir alır, sonra başını secdeden kaldırdığı sırada tekbir alır, sonra tamamlayana kadar namazın tümünde bunu yapar, i-kinci rekattaki oturuştan sonra kalktığı sırada da tekbir alırdı" demiştir. [259]

229-) İmrân b. Husayn (r.a.)'dan. Kendisi Basra'da Ali (r.a.) ile namaz kılmış ve arkasından: "Bu zat bize Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte kılageldiğimiz namazı hatırlattı" demiştir. Onun her kalktığında ve eğildiğinde tekbir getirdiğini de söylemiştir. [260]

230-) Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur." buyurmuştur.
(Hadiste "Fatiha Suresi'ni okumayanın namazının olmadığı" belirtilirken bu hüküm, "Kur'ân 'dan yanında bulunan kolayına geleni oku" (bu 232. hadistir,
Bubârî, Ezan: 9S Müslim, Saiât: 45, Tırmizi, Salât: 110, Neseî, İftitâh: 7, İbni Mâce, İkâme: 72) HadİSİ ve
«Kur'ân'dan kolayına geleni oku» (Müzzemmü: 20) ayeti i!e uyuşmamaktadır. Bu iki yerde ne okunacağı serbest bırakılmıştır. Buradan hareketle "Fatihasiz olmayacağı" ifadesi, namazın kabul olmaması anlamına değii de Kur'ân'ın temeli sayılan ve Ümmül-Kur'ân (=Kur'ân'ın anası) diye ifade edilen Fatiha Suresi gibi önemnii bir surenin terkedilmesinin uygun olmayacağının bildirilmesi için böyle söylenmiş olabileceği belirtilmiştir. Tıpkı: "Yemek hazırlanıp konulduğunda namaz olmaz."'(Müslim, Mesâcid: 67, Ebû Dâvüd, Taharet: 43) hadisinde olduğu gibi vurgulanmak istenilen namazın geçersizliği değil, böyle bir ortamda uygun düşmeyeceği anlatılmaktadır. Açıklamasını yaptığımız hadisteki maksadın namaz kılan kimseyi Fatiha Suresi'ni mutlaka okumaya özendirip teşvik etme olduğu belirtilmiştir.
Diğer taraftan cemaatle namaz kılınırken imamın okumasının cemaatin de 0-kuması yerine geçeceğini belirten ve bu hususta hadisler getiren Hanefi âlimleri namazda Fatiha'nın önemi ve bu konudaki hadislerin çok kuvvetli olması nedeniyle belki biraz da "İmamın okuması cemaatin okuması yerine geçer" şeklindeki hadislerin bunun kadar kuvvetli olmamasından bazı Hanefi âlimler de ihtiyaten imamın arkasındaki cemaatin de kıraat yapmasını güzel görmüşlerdir. Bu âlimlerin bir kısmı bunun, kıraati gizli olan namazlarda olabileceğini söylerken diğer bir kısmı, bütün namazlarda olabilir demiş, bir başkası da imam hatalı okuyan birisi olursa, demiştir {Bedruddîn Aynî, Umdetü'l-Kâri, v. 67) İmam Muhammed'in de kıraati gizli olan namazlarda cemaatin Fatiha'yı okumasını güzel karşıladığı rivayet edilmiştir, (umdedu'r-Riâye Hâşiyetu Şerhi'l-Vİkâye'den naklen Mübârekpûrî, Tuhfetu'l-Ahvezi, İI. 195) [261]

231-) Ebû Hureyre (r.a.): "Her namazda kıraat yapılır, Rasûlüllah (s.a.v.)'in bize duyurduğunu biz de size duyurduk, bize gizli yaptığını da SİZe gİZİİ yaptık. (Fatlha'dan sonra ek bir kıraati soran kimseye de) Fatiha Üzerine ilave etmezsen yeterli olur, ama ilave edersen bu daha iyidir." demiştir, [262]

232-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) mescide girmişti, arkasından bir adam da girip namaz kıldı, sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selâm verdi, selâmını aldı ve: "Haydi dön git, yeniden namaz kıl, namazın olmadı" buyurdu. O da dönüp önceki kıldığı gibi namaz kılıp geldi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selâm verdi: "Haydi dön git, yeniden namaz kıl, namazın olmadı" buyurdu. Böyle üç defa olunca adam: "Seni hak üzere gönderene yemin olsun ki, bunun dışında daha güzelini yapamıyorum, bana nasıl olacağını öğretsen" dedi. Peygamber (s.a.v.): "Namaza kalktığında önce tekbir al, sonra Kur'ân'dan yanında bulunan (ezberindeki) kolayına geleni oku, sonra da azaların rukûda yerli yerinde durana değin rükû yap, arkasından dimdik durana değin vücudunu rukûdan kaldır, sonra da azaların secdede yerli yerinde durana değin secde yap, sonra azaların oturarak yerli yerinde durana değin vücudunu secdeden kaldın Namazındaki diğer rek'atların tümünde de işte böyle yap. "buyurdu." [263]

233-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir (r.a.), Ömer (r.a.)'ın namaza: nel-hâmdulillâhi Rabbi'I-Âlemin" ile başladığı rivayet edilmiştir. [264]

234-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in arkasında namaz kıldığımızda: "es-Selâmu alallah, Es-Selâmu ala Cibrîle ve Mikârle, es-Selâmu alâ fulânîn ve fulânîn (=Selâm Allah'a olsun, Selâm Cebrail ve Mikâll'e olsun falan ve falan Meleklere de selâm olsun)" derdik. Rasûlüliah (s.a.v.) bize döndü ve: "Şüphesiz Allah, Selâm'm kendisidir. Biriniz namaz kıldığında "et-Tehiyyâtü litlâhi, ve's-Salevâtü ve't-Tayyibâtü es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullâhi ve berekâtuhû es-Selâmu aleynâ ve a/â ıbâdillâhi's-Sâlihîn (=Saygi!ar, dualar ve güzellikler Allah'a mahsustur. Ey Peygamber! Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi Senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın salih kullarına da selâm o\sun.J" desin Şu var ki, siz "Allah Un salih kulları" derseniz Allah'ın yerdeki ve gökteki bütün salih kullarını içine alır ye devamla: "Eşhedü enlâ i-İâhe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Rasûlühü (=Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muham-med Onun kulu ve Rasûlüdür) buyurmuştur.
Diğer bir rivayette şu ilave vardır: "Eşhedü enlâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Rasûlühü"deyip sonra da kendisinin beğendiği duayıseçerek dua eder,"buyurdu. [265]

235-) Ka'b b. Ücra (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, sana selâm vermeyi öğrendik ama salâtı nasıl getireceğiz?" denildi. O da şöyle deyiniz, buyurdu: "Allahümme salli ala Muham-medin ve alâ Âli Muhammedi'n kemâ Salleyte alâ İbrahîme inneke Hamîdün Mecîdün. Allahümme Bâr/k alâ Muhammedi'n ve alâ Âli Muhammedin Kemâ Bârekte alâ Âli İbrahîme inneke Hamîdün Mecîdün (=Allah'ım, Muhammed'e, Muhammed'in hanesine, İbrahim hanesine saiât ettiğin gibi salât et. Allah'ım, Muhammed'i, Muhammed'in hanesini, İbrahim'in hanesini bereketlendirdiğin gibi bereketlendir. Şüphesiz sen çok övülensin)"
(Yukarıdaki hadislerde Hz. Peygamber'e nasıl selâm getirileceği öğretilmişti. Ashap Hz. Peygamber'e nasıl selâm getirileceğini biliyor ona göre hareket ediyordu. Daha sonra Hz. Peygamber'e salât getirmeyi emreden yukarıdaki Ahzâb: 56. ayeti inince sahabe, salâtın nasıl getirileceğini sordu, o da yukarıdaki salâtı okumalarını bildirdi. Hadisin diğer rivayetlerinde (Müslim, Salât; 65, Ebû Dâvûd, Salât: Vi, Tirmizi, Tefsir Ahzâb: 56, Neseî, Sehv: 49) verilen bilgiye göre Efendimiz bu soru biraz sükût buyurmuştur. Hatta ashap bu sükun uzaması nedeniyle keşke sormasaydı, demiştir.
Hz. Peygamber'in cevap vermeden önce böyle uzun bir süre sükût buyurması, ya nasıl cevap vereceği hususunda vahiy beklemesinden ya da nasıl salât getirileceğini

kararlaştırmak için düşünmesinden dolayı olabilir.) [266]

236-) Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a.) anlatır: "Ey Allah'ın Rasûlü, sana asıl saiâtü selâm getirelim?" dedik: "Allahümme sallı alâ Muhammedin ve Ezvâcihî ve Zürriyetİhî. Kemâ salleyte alâ İbrahime ye Bârik alâ Muhammedin ve Ezvâcihî ve Zürriyetihi. Kemâ Bârekte alâ Âli İbrahime inneke hamîdün mecîdün," (=Allah'ım, Muhammed'e, hanımlarına ve soyuna İbrahim'in ailesine salât ettiğin qibi salât et. Muhammed'i, hanımlarını ve soyunu İbrahim'in ailesini bereketlendirdiğin gibi bereketlendir. Şüphesiz sen çok övülensin, çok şereflisin) deyiniz"buyurdu. [267]

237-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "İmam "Semi-allahü limen hamideh" dediğinde, "Allahümme Rabbena leke'l-Hamd" deyiniz, Şu biline ki, kimin sözü meleklerin sözüne rast gelirse kendisinin geçmiş günahları bağışlanır, "buyurmuştur. [268]

238-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "İmam "Âmin" dediğinde siz de "Âmin" deyiniz. Şu biline ki, kimin "Âmin" demesi meleklerin "Âmin" demesine rastlarsa kendisinin geçmişgünahları bağışlanır."buyurduğu rivayet edilmiştir.
(Meleklerin Âmin, dedikleri vakti tespit etmek güç hatta mümkün değildir. Dolayısıyla Âmin demeyi meleklerin Âmin demelerine rast getirmek mümkün gözükmemektedir. Burada vurgulanmak istenen, melekler Âmin diyecek diye Âmin demeye özen göstermektir. İmamın Âmin demesini gözetlemeye ve uyanık durmaya, bu süre içerisinde gafil kalmamaya Özendirme vardır. Gerçekten, bu hal içerisinde bulunan bir kimse namazda gafil durmaz, sürekli uyanık bir vaziyette imamın okuyuşunu dinler aklına başka şeyleri getirmez.) [269]

239-) Yine Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.)'in: "Biriniz "Amin" dediğinde semadaki melekler de "Âmin" derler, eğer ikisinden biri diğerine rastlarsa kendisinin geçmiş günahları bağışlanır."diye buyurduğu rivayet edilmiştir. [270]

240-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), attan düştüğünde sağ tarafı yüzülmüştü. Geçmiş olsun diye kendisini ziyarete gelmiştik. Bu sırada namaz vakti girdi. Kendisi oturarak bize namaz kıldırdı, biz de gerisinde oturarak namaz kıldık. Namazı bitirdiğinde: "Şüphesiz ki imam ancak kendisine uyulsun diye imam yapılır. Bu nedenle o, Tekbir getirdiğinde siz de tekbir getiriniz, secdeye vardığında siz de secdeye varınız, başını kaldırdığında siz de kaldırınız: "Semiallahü limen hamiden" dediğinde: "Rebbenâ lekelhamd" deyiniz, secdeye vardığında siz de secdeye varınız. Oturarak namaz kıldığında siz de hep birlikte oturarak namaz kılınız"buyurdu"[271]

241-) Yine Hz. Aişe (r.a.) kendisinden gelen bir diğer rivayette ise demiştir: (S.a.V.)'İn (Attan düşüp de vücudunun incinmesi sonucu hastalandığı) rahatsızlığı sırasında evinde namaz kıldı. Kendisi oturarak namaz kıldı, arkasında bulunan cemaat ise ayakta namaz kıldı. Bunun üzerine onlara: "Oturun"öiye işaret etti. Namazı bitirdiğinde: "İmam ancak kendisine uyulsun diye imam yapılır. Bu nedenle o, rukûya vardığında siz de rukûya varınız, başını kaldırdığında siz de kaldırınız, o-turarak namaz kıldığında siz de oturunuz""buyurdu." [272]

242-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu, demiştir: "Şüphesiz ki imam ancak kendisine uyulsun diye i-mam yapılır. Bu nedenle o, Tekbir getirdiğinde siz de tekbir getiririz, rukûya vardığında siz de rukûya varınız: "Semiallahü limen hamideh" dediğinde: "Rebbenâ lekelhamd" deyiniz, secdeye vardığında siz de secdeye varınız. Oturarak namaz kıldığında siz de hep birlikte oturarak namaz kılınız"
(İmam Buhârî bu hadisin arkasından hocası el-Humeydî'nin şöyle bir açıklamasını getirir: "İmam oturarak kıldığında siz de oturarak kılınız" sözü Peygamber'in eskiden olan hastalığı sırasında idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bundan sonraları arkasındaki cemaat ayakta iken kendisi oturarak namaz kılmış, onlara oturmalarını em-retmemişti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygularının en son olanı esas alınır."
Bu konuda Şah Veliyyullah Dihlevî şöyle demiştir: "Hadisteki: "İmam oturarak namaz kıldı mı, siz de hep beraber oturarak kılın" kısmı mensuhtur. Rasulüllah (s.a.v.) ömrünün sonunda cemaat ayakta iken oturarak kıldırması bunun delilidir. Neshin sırtı şudur, cemaat ayakta iken imamın oturması, Acemlerin hükümdarlarına karşı gösterdikleri aşırı tazime benzemektedir. Nitekim bu durum bazı hadislerde tasrih edilmiştir. İslâmî esaslar yerleşip şeriatın pek çok hükmünde onlara muhalefet iyice yer edince, bir başka asıl ağır basmaya başladı ki o da, kıyamın olması ve özür olmadan terkinin caiz olmamasıdır. Cemaatin ise kıyamı T'irnelerini gerektirecek bir özürleri yoktur." (şah veiiyyuliah Dihlevî, Hüccetuiiâhn-Bâfiğâ, Tere. Dr. Mehmet Erdoğan, II, 79) [273]

243-) Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in rahatsızlığı ağırlaştığı zaman: "Halk namaz kıldı mı?"buyurdu: "Hayır, oniar seni bekliyorlar." dedik: "Bana leğene su koyun" buyurdu. Biz de söylediğini yaptık, yıkandı ve arkasından ayağa kalkmaya çalıştı, ama hemen kendisinden geçti, sonra ayıldı ve: "Halk namaz kıldı mı?" buyurdu: "Hayır, onlar seni bekliyorlar Ey Allah'ın Rasûlü" dedik: "Bana leğene su koyun?" buyurdu ve oturup yıkandı, arkasından ayağa kalkmaya çalıştı ama hemen kendisinden geçti. Sonra ayıtdı ve: "Halk namaz kıldı mı?" buyurdu: "Hayır, onlar seni bekliyorlar Ey Allah'ın Rasûlü" dedik: "Bana leğene su koyun" buyutğu ve oturup yıkandı, arkasından ayağa kalkmaya çalıştı ama hemen kendinden geçti, sonra ayıldı ve: "Halk namaz kıldı mı?"buyurdu: "Hayır seni bekliyorlar Ey Allah'ın Rasûlü" dedik. Halk mescidde toplanmış o günün en son namazı olan yatsı namazı için Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bekliyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) halka namaz kıldırması için Ebû Bekir'e haber gönderdi. Haberci kendisine geldi ve: "Rasûlüllah (s.a.v.) halka namaz kıldırmanı emrediyor?" dedi. Ebû Bekir yufka yürekli idi: "Ey Ömer, halka sen namaz kıldır?" dedi. Ömer de kendisine: "Sen bu işe daha layıksın." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir o günlerde namaz kıldırdı. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisinde biraz rahatlık hissetti ve birisi Abbâs olan iki kişinin arasında öğle namazı için mescide çıktı. Bu sırada Ebû Bekir halka namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir kendisini görünce geri çekilmeye davrandı, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Geriye çekilme"diye işaret etti: "Beniyanına oturtun?" dedi. Onlar da Ebû Bekir'in yanına oturttular. Ebû Bekir Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namazına uyarak namaz kılıyor, halk da Ebû Bekir'in namazına uyuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de oturuyordu." [274]

244-) Yine Hz. Aişe (r.a.)'dan gelen bir başka rivayet: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ağırlaşıp ağrısı arttığında benim evimde tedavi görmesi için hanımlarından İzin istedi, bunun üzerine kendisine izin verildi." şeklinde oiup hadisin devamı yukarıda geçtiği gibidir. [275]

245-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bu konuda beni Rasûfüüah'a çokça müracaat ettim. Benf buna sevk eden neden, ondan sonra sürekli onun yerine geçen birisini insanların sevebileceğine dair kalbimde bir hissin oluşmaması ve onun yerine geçen birisinin insanlarca uğursuz sayılacağını düşünmemdi. Bu nedenle Rasûlüilah'tan Ebû Bekir'den vazgeçmesini istemiştim." [276]

246-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) vefat ettiği hastalığına tutulduğunda namaz vakti gelmiş ve ezan okunmuştu: "Ebû Bekir'e söyleyin halka namazı kıldırsın." buyurdu. Kendisine: "Ebû Bekir çok üzgündür, yufka yüreklidir. Senin yerine geçtiğinde halka namaz kfldıramaz." denildi. Rasûlüllah (s.a.v.) sözünü tekrar etti, yanındakiler de cevabi tekrar ettiler. Üçüncüde: "Sizler Yusuf devrindeki kadınlar gibisiniz (fçinizdekını dşa vurmuyorsunuz) Ebû Bekir'e söyleyin, halka namaz kıldırsın, "buyurdu. Ebû Bekir çıkü, namaz kıldırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisinde bir hafiflik hissetti ve iki kişiye dayanarak namaza çıkü. Sanki ben şimdi kendisinin hastalıktan dolayı yerde sürüdüğü ayaklannı görür gibiyim. Ebû Bekir geriye çekilmek İstedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yerinde kal'1'diye işaret etti. Sonra Ebû Bekir'in yanına götürüldü, nihayet yanına oturdu, Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kıldırıyor, Ebû Bekir (r.a.) onun namazına uyuyor, cemaat de Ebû Bekir (r.a.)'ın namazına uyuyordu."
(Hadisin ifadelerinden değişik anlamlar çıkarılmıştır. Ebû Bekir (r.a.)'m namazda geri çekilmesi, imam olan bir kimsenin namazda geri çekilip başka birisine uyabileceği ve bunun namaz; bozmayacağı, namazda iki imamın bulunabileceği gibi görüşler vardır. Ancak Buhârî'nin diğer rivayetinde (Ezan; 67) Ebû Bekir (r.a.)'ın imamlığının Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sesini cemaate duyurma şeklinde olduğu anlaşılmakladır. Bu hadisin ifâdelerinden çıkarılan değişik görüşler için bakınız, Umdetü'i-Kârî, IV. 366)
Hz. Aişe (r.a.)'m: "Ebû Bekir senin yerine geçtiğinde ağlamaktan dolayı halka sesini duyuramaz." diyerek namazı babasının kıldırmasını istememesinin nedeni, aşağıda gelecek olan rivayette de kendisinin beliröği gibi aslında bu değildi. Efendimiz (a.s.) bunu bildiğinden dolayı: "Siz/er Yusuf devrindeki kadınlar gibisiniz (ignizdekini dışa vurmuyorsunuz) Ebû Bekir'e söyleyin, halka namaz kıldırsın, "buyurmuştur.) [277]

247-) Diğer bir rivayette ise: "Ebû Bekirin soluna varıp oturdu. Ebû Bekir ayakta namaz kılıyor, Rasûlüllah (s.a.v.) ise oturarak namaz kılıyordu. Ebû Bekir Rasûlüliah (s.a.v.)'in namazına uyuyor cemaat de Ebû Bekir'in namazına uyuyordu" şeklindedir. [278]

248-) Enes b. Mâlik (r.a,) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat ettiği hastalığında Ebû Bekir (r.a.) halka namaz kıldırırdı. Pazartesi günü olduğunda Müslümanlar namazda saf durdukları sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) odanın perdesini araladı. Ayakta bize bakıyordu. Yüzü sanki mushaf yaprağı gibiydi (yani sevinçli idî, parlıyordu) sonra gülerek tebessüm etti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görme sevincinden az kalsın namazdan çıkıyorduk. Ebû Bekir Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaza çıkacağını zannedip arkasındaki safa geri geri çekildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) bize: "Namazınızı tamamlayın"diye işaret etti, Perdeyi indirdi. O gün kendisi de vefat etti." [279]

249-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) üç gün mescide çıkamadı ve bu nedenle Ebû Bekir imamlığa geçmeye durmuştu. Hz. Peygamber eliyle perdeyi tutup kaldırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüzü göründü. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüzü göründüğünde gördüğümüz manzara kadar hoşumuza giden bir manzara görmemiştik. Hz. Peygamber (s.a.v,), imamlığa geç diye eliyle Ebû Bekir'e işaret etti. Sonra perdeyi indirdi bizim yanımıza gkamadı sonunda vefat etti." [280]

250-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), rahatsızlandı ve rahatsızlığı arttı ve: "Ebû Bekir'e söyleyin halka namaz kıldırsın" buyurdu. Âişe de: "O, ince kalpli birisidir, senin yerine durduğunda halka namaz kıldıramaz" dedi: "Ebû Bekir'e söyleyin halka namaz kıldırsın" buyurdu. Âişe de sözünü tekrar etti. O da: "Ebû Bekir'e söyleyin halka namaz kıldırsın. Sizler Yusuf devrindeki kadınlar gibisiniz (içinizdeki™ dışınıza vurmuyorsunuz)" buyurdu. Görevli, Ebû Bekir'e geldi, o da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında halka namaz kıldırdı"[281]

251-) Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) aralarını düzeltmek için Amr b. Avfoğullanna gitmişti ki bu sırada namaz vakti girdi, müezzin de Ebû Bekir'e gelip: "Ben kamet getireyim de sen halka namaz kıldırsan?" dedi. O da: "Olur" dedi, bunun üzerine Ebû Bekir namazı kıldırdı. Bu sırada halk namazda iken Rasûlüllah (s.a.v.) gkageldi ve safları yanp ön safta durdu. Halk el grptı ama Ebû Bekir namazda iken başını geriye çevirmezdi. Halk iyice el çırpınca geriye baktı ve Rasûlüllah (s.a.v.)'i gördü. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yerinde dur" diye kendisine işaret etti. Ebû Bekir (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'in kendisine böyle emretmesinden dolayı ellerini kaldinp Allah'a hamdetti. Sonra da arkasındaki safa varana değin geri geri çekildi. Rasûlüllah (s.a.v.) de öne geçip namazı kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra: "Ey Ebû Bekir, sana emrettiğim halde yerinde durmana engel olan nedir?""buyurdu. Ebû Bekir: "Ebû Kuhâfe'nin oğluna Rasûiüllah (s.a.v.)'in önünde namaz kıldırması uygun düşmez." dedi. Akabinde Rasûlüilah cemaate: "Sizde gördüğüm çokça el çırpma da neyin nesi? Kime namazında bir şey belirirse "Subhânellah " desin. Bilin ki "Subhânellah" dediğinde imam ona döner. El çırpma kadınlara mahsustur, "buyurdu. [282]

252-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Teşbih, erkeklere; el çırpma kadınlara aittir, "buyurmuştur.
(Namazda yanılan imamı erkekler sesli olarak "Subhânellah" diye uyarırlar. Kadınlar ise el çırparak uyarırlar.) [283]

253-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Benim sadece şu önümdeki kıblemi gördüğümümü zannediyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki sizin ne rukûnuz ne de huşunuz bana kapalı değildir. Şüphesiz ben sizi arkamdan da görürüm, "buyurmuştur. [284]

254-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Rükû ve secdeleri düzgün yapınız. Allah 'a yemin olsun ki, rüku ve secdeye vardığınızda ben sizi arkamdan da görüyorum, "buyurmuştur. [285]

255-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz, başını imamdan önce kaldırdığında Allah'ın, onun basını eşek başına çevirmesinden veya şeklini eşek şekline koymasından korkmaz mı "buyurmuştur.
(Namaz kılarken, yerin ve göklerin sahibi, kâinatın hakimi olan Yüce Rabb'in huzurunda olduğumuzu unutmamalıyız. Nasıl ki dünyanın geçici krallannın bile karşısında kıpırdamadan pür dikkat el pençe durulur saygıda hiçbir kusur işlenmezse, her şeyin hakimi hakimler hakimi Yüce Allah'ın karşısında sonderece saygıyla pür dikkat durmamız gerekir. Bu saygıda kusur edilirse sonunda pişman olacağımız bir duruma düşeriz.
İbadetlerimizi en iyi şekilde yerine getirmeliyiz. Gereksiz hareketlerden kaçınmalı, aceleci tavırlarla ibadetin nizamını bozmamalıyız.
Namaz kılarken gözlerimizi ve başımızı sağa sola çevirerek dikkatimizi dağıt-mamalıyız. Saflarımızı sık ve düzgün tutarak araya şeytanı sokmamalı, şeytanın ibadetlerimizden bir şeyler götürmesine İzin vermemeliyiz.) [286]

256-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Saflarınızı düzgün tutunuz. Çünkü safları düzgün tutmak namazın tam olmasındandır, "buyurmuştur. [287]

257-) Enes (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Saflarınızı düzgün tutunuz, birbirinize sımsıkı olunuz. Şu bir gerçektir ki ben sizleri arkamdan görmekteyim." buyurmuştur. [288]

258-) Numan b. Beşîr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Saflarınızı kesinlikle dümdüz tutunuz. Yoksa, Allah aranıza anlaşmazlıklar koyar, "buyurdu" demiştir. [289]

259-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Eğer insanlar ezan okumadaki ve birinci saftaki (sevspan)bilselerdi bunu (ei-de etmek için) sonunda kur'a çekmekten başka bir yol bulmasalar, sinlikle kur'a çekerlerdi. Eğer namazı önce kılmadaki (sevabı) bilselerdi mutlaka bunun için yarış yaparlardı. Eğer yatsı ve sabah namazmdaki (sevabı) bilselerdi bu ikisine emekleyerek de °!sagelirlerdi."buyurduğu rivayet edilmiştir. [290]

260-) Sehl (r.a.): "Birtakım erkekler bellerindeki (zarlarını çocukla-rınki gibi boyunlarına bağlayarak Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte namaz kılarlardı. Kadınlara: "Erkekler oturup doğruluncaya kadar başınızı (secdeden) kaldırmayın" denilirdi." demiştir. [291]

261-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kadınlarınız geceleyin mescide gitmek istediklerinde kendilerine izin veriniz, "buyurmuştur. [292]

262-) Abdullah b. Ömer (r.a.), şöyle demiştir: "Ömer'in bir hanımı sabah ve yatsı namazlarında mescide cemaate gelirdi. Kendisine: "Ö-mer'in kıskançlığını ve bu vakitlerde dışarı çıkmanı istemediğini bildiğin halde neye çıkıyorsun?" denildi. O da: "Peki bana bunu yasaklamasına engel olan nedir?" dedi- Abdullah b. Ömer (r.a.), devamla şöyle demiştir: "Ona engel olan Rasûlüllah (s,a.v.)'in: "Allah'ın hanım kullarını, Allah'ın mescidlerinden alıkoymayınız"şeklindeki sözüdür"[293]

263-) Hz. Âişe (r.a.): "Eğer Rasûlüllah (s.a.v.), kadınların sonradan ortaya koydukları şeyleri görseydi, İsrailoğullannın kadınlarının alıkonulduğu gibi onları mescide gitmekten alıkordu." demiştir. [294]

264-) İbni Abbâs (r.a.): «Namazda fazla yüksek sesle okuma...» (isrâ: no) ayeti hakkında: "Bu ayet, Rasûiüllah (s.a.v.) Mekke'de (isfâm'ı) gizli yaşarken indi. Kendisi ashabına namaz kıldırırken Kur'ân okuduğunda sesini yükseltirdi. Müşrikler bunu duyduklarında Kur'ân'a, Kur'ân'ı indirene ve getirene sövüyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamberi (s.a.v.)'e: «Namazında fazla yüksek sesle okuma!» (kıraatini açıktan yüksek sesle yapma) SOnra müşrikler kıraatini duyarlar (da Kur'ân'a söverler.) Ashabına: «Sesini pek de kısma!» Kur'ân'ı onlara duyur ama fazla yüksek sesle okuma «Bunun ikisi arası bir yol tut!» buyurdu. Yani yüksek tonla okuma ile sessiz okuma arasında" demiştir. [295]

765-) İbni Abbâs (r.a.): «Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini onunla ccebraii üe) hareket ettirme» (Kıyâme: ıe) ayeti hakkında şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) inen ayetleri (kaybetmemek için) çok zorluk çekiyor, h dan dolayı da dudaklarını Cebrail ile hareket ettiriyordu. -Bak, ben Rasûlüllah (s.a.v.)'in dudaklannı hareket ettirdiği gibi öyle hareket ettiriyorum- Bunun üzerine Allah: «Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini onunla (Cebrail ile) hareket ettirme. Şüphesiz Kur'ân'in toplanıp bira raya getirilmesi ve okunması bize aittir.» (Kıyâme: Yani senin göğsüne toplanması ve okuman bize aittir. - «Biz onu okuduğumuzda okunmasına uy!" Yani sus ve dinle! - «Sonra şüphesiz onun açıklanması da bize aittir.» (Kıyâme:i9) -Yani onu tebiiğ için okuman da bize aittir.- Şeklindeki ayetlerini indirdi. Bundan sonra Rasûiüllah (s.a.v.) Cebrail kendisine geldiğinde susup dinler, Cebrail gittiğinde onun okuduğu gibi inen vahyi okurdu." [296]

266-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabından bir topluluk ile birlikte Ukâz Panayırı'na gitmek için yola çıkmıştı. Bu sırada şeytanlarla gök haberi arasına engel girdi, (haber toplayamaz oidu-iar) üzerlerine ateş kitleleri gönderildi, Bunun üzerine şeytanlar kavimlerine döndüler, Onlar: "Size neler oldu?" dediler: "Gök haberi ile aramıza engel girdi ve üzerlerimize ateş kitleleri gönderildi," dediler'.' Onlar da: "Sizinle gök haberi arasına giren olsa olsa yeni meydana gelen bir hadisedir, haydi yeryüzünün doğularına ve batılarına gidin. Sizinle gök haberi arasına giren şeyin ne olduğuna bakın." dediler. (Arabistan'ın bir bölgesi) Tihârne tarafina yönelmiş olan takımı, Ukâz Panayırı'na gitmek ü-zere (Mekke civarmda bir vadi olan) Nahle'de bulunduğu sırada Hz, Peygamber (s.a.v.)'e vardılar. Kendisi ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Kur'ân'ı duyduklarında kulak verdiler ve: "Vallahi sizinle gök haberi a-rasına giren budur." dediler. Oradan kavimlerine döndüklerinde: «Ey kavmimiz, "Biz gerçekten doğru yola ileten harikulade ve acaıp, okunan bir şey duyduk ve bunun üzerine ona iman ettik/ artık asla Rabb'imize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.» dediler, can: 1-2) Bunun arkasından Allah, Peygamberine (s.a.v.)'e "Kulileyye" Suresi'ni (an suresi) indirdi. Kendisine bu surede cinlerin konuşmalarını böyle bildirdi." [297]

267-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'a: "Cinlerin Kur'ân dinlediği gecede Kur'ân dinlediklerini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kim bildirdi?" diye sorulmuştu, o da: "Onları, bir ağaç bildirdi" demiştir.
(Hz. Peygamber (s.a.v.)'e birkaç kez cin heyeti gelmiştir. Mekke'de, Medine'de ve diğer yerlerde. Bunlardan dördünde Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) hazır bulunmuş, bazen

Efendimiz bir çizgi çizerek bunun ötesine Abdullah b. Mes'ûd'un geçmemesini söylemiştir. Bazen de ashab Peygamber'i görememişler, kayboldu zannetmişlerdir. İlk gelen heyeti Peygamber de görememiş, onlar kendisinin sabah namazında okuduğu Kur'ân'ı dinleyip beğenerek kavimlerine haber vermek için ayrılmışlardır. Cin Suresi'nde, cinlerin Kur'ân dinledikleri bildirildikten sonra, Efendimiz onları görüp konuşmuştur. Aynî'nin belirttiğine göre cin heyeti, altı defa gelmiştir. (Umdetu'l-Kârî, XIII. 391)) [298]

268-) Ebû Katâde (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) öğle namazının ilk iki rekatında Fatiha ile birlikte birinci rekatta uzun, ikincide kısa tuttuğu iki sure okurdu. Bazen bize ayetleri duyururdu. İkindi namazında Fatiha ile birlikte iki sure okurdu birinci rekatta uzun tutardı. Sabah namazının birinci rekatında uzun ikincide ise kısa tutardı." demiştir. [299]

269-) Câbir b. Semure (r.a.) anlatır: "Kûfeliler Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'ı Ömer (r.a.)'a şikayet ettiler. O da bunun üzerine kendisini görevden alıp yerine Ammar b. Yasir (r.a.)'ı atadı. Kûfeliler o kadar şikayet ettiler ki, kendisinin namazı düzgün bir şekilde kıldırmadığına bile söylediler. Bunun üzerine (Ömer) haber salarak yanına çağırttı ve: "Ey Ebû İshak, bu kimseler senin namazı da düzgün kıldırmadığını iddia e-diyorlar." dedi. Sa'd b. Ebi Vakkas: "Vallahi, ben onlara Rasûlüllah (s.a.v.)'ln namazını kıldırır ve hiçbir şeyi eksik bırakmazdım. Yatsı namazını kıldırır, farzda ilk iki rekatı uzatır, son iki rekatı hafif tutardım." dedi. O da: "Senin hakkındaki kanaatimiz de bu idi Ey Ebû İshak" dedi ve kendisi ile birlikte bir ya da birkaç adamı Kûfe'ye gönderip Sa'd b. Ebi Vakkas'ı Kûfeliler'e sordu. Soruşturma yapmadığı hiçbir mescid bırakmadı. Hepsi onu övgülerle anlattılar, sonunda Absoğ-ulları'na ait bir mescide girdi. Onlardan kendisine Üsâme b. Katâde ve Ebû Sa'de diye anılan bir adam kalktı: "Madem bizden Allah adına söz aldınız söyleyeyim ki Sa'd, askerin başına geçip savaşa ditmez, eşit taksimat yapmaz, hükmünde de adaletli davranmaz." dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ebi Vakkas: "Madem öyle diyorsun Allah'a yemin olsun ki, ben de: "Allah'ım, Senin şu kulun yalancı ise gösteriş ve riya için kalkmış ise ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt, belalara duçar kıl" diye üç dua edeceğim." dedi. Sonraları bu adama kim olduğu sorulduğunda: "Belaya uğramış kocatmış bir ihtiyarım, bana Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bedduası değdi." derdi. Hadisi rivayet eden-Abdulmelik b. Umeyr: "Sonraları ben kendisini gördüm, yaşlılıktan kaşları gözlerine sarkmıştı, yollarda kız çocuklarının önüne geçer, onları çimdiklerdi onlara kaş göz işareti yapardı." demiştir. [300]

270-) Ebû Berze el-Eslemî (r.a.) anlatir: "Hz. Peygamber (s.a.v,) sabah namazını birimiz yanındakini tanıyacak hale geldiğinde kıldırır ve namazda altmış ile yüz ayet arası okurdu. Öğle namazını da Güneş meylettiğinde kıldırırdı. İkindi namazını da kıldırır, birimiz Medine'nin en uzak yerine gider (evine) dönerdi. Bu sırada Güneş hâlâ canlı olurdu. (Hady bize aktaran ravi Ebû Minhai) akşam namazı hakkındaki söylediğini unuttum, demiştir. Peygamber (s.a.v,) yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirmede bir sakınca görmezdi. Gecenin yansına kadar da" demiştir. [301]

271-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Ümmü Fadl (ibrn Abbâs'm Annesi) kendisini "Ve'l-Mürselât..." Suresi'ni okurken işitmiş ve: "Ey Oğulcuğum, vallahi sen bu sureyi okuyuşunla benim hafizamı tazeledin. Bu sure, Rasûlüllah (s.a.v.)'i akşam namazında okurken son kez İşittiğimdir." demiştir. [302]

272-) Cübeyr b. Mut'im (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i akşam namazında "Tûrn Suresi'ni okurken dinledim." demiştir. (Cübeyr b. Muf im, çok halim selim bir kimse idi. Mekke'nin Fethi'nde Müslüman. Bundan önce müşrik iken Bedir Savaşı esirlerinin fidyelerini vermek İçin Mediye gelmiş, bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'i akşam namazında Tur Suresi'ni okurken sandan duymuş ve kalbinde büyük bir etki uyandırmıştır. (Ayni, xn. ııs> Rasûlüllah (s.a.v.) ile konuştuğunda kendisine, babasını kastederek: "Mut'im b. Adiyy eğer hayatta olsaydı ve şu pis herifler konusunda benimle konuşup &ıaa oba idi) onun hatırına bun/an (fidyesiz) bırakırdın? buyurmuştur. Buhârî, Meğâzî:) [303]

273-) Bera (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir yolculukta iken yatsı namazında iki rekattan birinde "Ve't-Tînİ Ve'z-Zeytûni..." su-resi'ni okumuştur. [304]

274-) Başka bir rivayette ise kendisi: "Ses bakımından veya okuyuş bakımından kendisinden daha güzel olan birisini dinlemedim." demiştir. [305]

275-) Câbir (r.a.) şöyle demiştir: "Muâz b. Cebel Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte namaz kılar sonra da dönüp halkına imamlık yapardı. Bir defasında yatsı namazını kıldırdı ve Bakara Suresi'ni okudu. Bunun üzerine bîr adam namazdan ayrıldı. Herhalde Muâz da bu kişiye uygun olmayan sözler söyledi. Bu durum Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı. O da üç defa: "Sen cemaatten soğutuyorsun'"buyurdu ve kendisine
(Hucurat Suresinden başlayan sureler olan) Mufassal Surelerin Ortalarındaki (Amme-Duhâ sureleri arasındaki) surelerden iki sure okumasını emir buyurdu." (Mufassal sureler için 491. hadisin açıklamasına bakınız.) [306]

276-) Ebû Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûiü, falanca kimsenin kıraati uzun tuttuğundan dolayı ben sabah namazına gelemiyorum." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.)'i vaaz verirken bu günkü kadar çok kızdığını görmedim. Kendisi sonra şöyie buyurdu: "Sizden nefret ettirenler vardır. Herhangi biriniz halka namaz kıldırırsa biraz hafif tutsun. Çünkü içlerinde zayıf, yaşlı ve haceti olanlar var!..." [307]

277-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Biriniz halka imam olduğunda kıraati hafif tutsun. Çünkü cemaatin içerisinde küçük, yaşlı ve hasta olur. Ancak, kendi başına namaz kıldığında dilediğikadar kısın'"buyurmuştur. [308]

278-) Enes (r.a.); "Hz. Peygamber (s.s.v.) namazı uzun tutmazdı ama gereklerini de tam yapardı." demiştir. [309]

279-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber , v yden ne namazı daha hafif ne de daha tam, namaz kıldıran bir imam arkasında asla namaz kılmadım. Kendisi çocuk ağlaması duyar, çocuğun annesinin tedirgin olacağı endişesiyle namazını hafif tutardı." [310]

280-) Enes b, Malik (r.a.ydan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıraati uzun tutmak isteyerek namaza başlarım, derken çocuk sesi duyarım da annesinin o çocuğa duyduğu üzüntü nedeniyle kıraati hafif tutarım " buyurmuştur. [311]

281-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Hz, Peygamber (s,a.v.)'in kıyam ve tahiyyattakî oturuşu hariç rükû ile secdeleri, iki secde arasr ile rukûdan kalktığındaki durma süresi birbirine yakındı." demiştir. [312]

282-) Enes (r.a.)'dan, kendisi şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bize nasıl namaz kıldırdığını gördüğüm gibi, size namaz kıldıracağıma yemin ederim." Hadisi rivayet eden ravi Sabit: "Enes b. Malik, sizin yaptığınızı görmediğim birtakım şeyler yapardı, rukûdan başını kaldırdığında bir kimse herhalde unuttu diyecek kadar uzun dururdu, iki secde a-rastnda da herhalde unuttu diyecek kadar uzun otururdu" demiştir. [313]

283-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Semialiahu limen hamiden (=Allah hamdeden kimseyi işitmiştir)" dediğinde bizden hiçbir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.) secdeye varana kadar betini bükmezdi. 0-nun secdeye varmasından sonra biz de secdeye vanrdık." demiştir. [314]

284-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) rükû ve secdelerinde "Sübhânekellahümme Rabbena vebi Hamdike Allahümme'ğfirff (Allah'ım Sen yücesin Rabb'imiz hamdînle... Beni bağışla Allah'ım)"' derdi. Kur'ân'ı yorumlayıp uyguluyordu" demiştir.
(Yani Nasr Suresi'ndeki teşbih ve istiğfar emrini böylece uygulayarak açıklıyordu.) [315]

285-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Elbise ve saçı (takılmasın diye namaz esnasında) toplamamak ve yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alin -bu sırada eliyle burnunu da işaret etti- İki el, iki diz kapağı, iki ayağın uçları"buyurdu" demiştir, [316]

286-) Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaz kıldığında (secdede) koltuk altındaki pazulannın beyazlığı görülecek derecede ellerinin arasını açtığı (koitukianm kaldığı) rivayet edilmiştir. [317]

287-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Bayram günü (namaz tçîn açık alana) çıktığında (sötre için) mızrak getirilmesini emrederdi. Bu mızrak önüne konur ve arkasındaki cemaatle mızrağa doğru namaz kılardı. Kendisi bunu yolculukta da yapardı. İdarecilerin (agk alanda) namaz kıldırırken önlerine mızrak koymaları bundan dolayıdır. [318]

288-) Ubeydullah, Nafi'den o da İbni Ömer (r.a.)'dan o da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in devesini enine getirip deveye karşı namaz kıldığını rivayet etmiştir, (ubeydullah) Nafi'ye:

"Develer hareket ederse ne dersin?" dedim: "Şu deve semerini alıp diker ve arkasına doğru namaz kılardı. İbni Ömer (r.a.) da böyle yapardı." dedi. [319]

289-) Ebû Cuhayfe (r.a.), Bilal (r.a.)'ı ezan okurken görmüşve: "Ezan ile birlikte ağzını şuraya (sağma) şuraya (soluna dönerken) takip ittim" demiştir. [320]

290-) Ebû Cuhayfe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i deriden yapılmış yayvan çadınn içinde gördüm. Bilal'i de Rasûlüllah (s.a.v.)'in abdest suyunu eline almış gördüm. İnsanların bu abdest suyuna koşarlarken gördüm. Kimisi bu sudan bir miktar almış sürünüyor, kimisi de alamamış arkadaşının elindeki ıslaklığı alıyordu. Sonra Bilal'ı gördüm bir mızrak alıp yere dikti. Hz. Peygamber (s.a.v.) de paçalannı sıvamış kırmızı takım içinde dışarı gkö. Mızrağa doğru halka iki rekat namaz kıldırdı. İnsan ve hayvan-lan mızrağın önünden geçerken de gördüm." demiştir. [321]

291-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) Mina'da kıldırıyordu. Karşılarında duvar yoktu. (Açık alanda Miier.) Ben bir eşeğe binerek yanlarına geldim. O günlerde buluğ çağına girmek üzere dim Safların birinin önünden geçtim, eşeği yayılması için salıverdim ve bir safa girdim. Bu yaptığıma kimse bir şey demedi." demiştir. [322]

292-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Kendisi Cuma günü insanlara sütre yaptığı bir şeye karşı namaz kılıyordu. Bu sırada Ebû Muaytoğullan'ndan bir genç Önünden geçmek istedi. Ebû Said (r.a.) göğsünden iteledi. Genç baktı ama onun önünden başka geçecek bir yer bulamadı, önünden geçmek için tekrar döndü. Bu sefer Ebû Said (r.a.) birinciden daha sert bir şekilde iteledi. Bunun üzerine genç, Ebû Said (r.a.)'a Çirkin sözler söyledi. Sonra (Medine valisi) Mervan b. Hakem'in huzuruna girdi ve ona Ebû Said (r.a.)'dan gördüğü muameleyi şikayet etti. Arkasından Ebû Said (r.a.) da Mervan'ın yanına girdi. Mervan: "Ey Ebû Said, kardeşinin oğlu ile aranda ne var?" dedi. O da: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Sizden biriniz insanlara karşı sütre yaptığı bir şeye doğru namaz kıldığında birisi önünden geçmek isterse onu itelesin, eğer karşı gelir dayatırsa onunla dövüşsün. Çünkü o ancak bir şeytandır." 6\y e buyururken işittim." demiştir. [323]

293-) Ebû Cuheym (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Namaz kılanın ö-nünden geçen bir kimse kendisine ne gibi günah olduğunu bilseydi, önünden geçmektense kırk şu kadar zaman beklemesi o-nun için daha hayırlı olurdu"buyurdu" demiştir." Hadisi rivayet eden ravi: "Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı?" dedi. "Bilemiyorum" demiştir. [324]

294-) Sehl (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in namaz kıldığı yer ile duvar arasında bir koyun geçebilecek kadar mesafe vardı." demiştir. [325]

295-) Seleme b. Ekva' (r.a.): "Mescidin kıble duvarı minberin ya-ır|da bulunuyordu ve arası neredeyse bir koyun geçemeyecek kadar mesafede idi." demiştir. [326]

296-) Seleme b. Ekva' (r.a.) Mushaf-ı Şerifin yanında bulunan direğin yanıbaşında namaz kılardı. Kendisine: "Ey Ebû Müslim, senin bu direğin yanıbaşında namaz kılmaya gayret ettiğini görüyoruz?" denildi. 0 da: "Ben Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bunun yanıbaşında namaz kılmaya gayret ederken gördüm" demiştir. [327]

297-) Aişe (r.a.)'dan, Aişe (r.a.) eşinin döşeğinde kendisi ile kıble arasında cenazenin yattığı gibi uzandığı halde iken Rasulüllah (s.a,v,)'in namaz kildığı rivayet edilmiştir. [328]

298-) Hz. Aişe (r.a.): "Ben kendisinin yatağında önünde uzanmış uyurken Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kılardı. Vitir kılmak istediğinde beni uyandırır, ben de vitir kılardım" demiştir. [329]

299-) Mesrûk, Âişe (r.a.)'dan anlaür, Âişe (r.a.)'ın yanında; köpek, eşek ve kadın, namaz kılanın önünden geçerse namazı bozar denildi. Bunun üzerine: "Bizi, eşek ve köpeklerle bir tuttunuz. Vallahi, ben, kendisi ile kıblesi arasındaki yatağın üzerinde iken Hz. Peygamber (s.a.v.)'i namaz kılarken gördüm. Hacetim gelirdi, karşısında oturuma gelip de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sıkıntı vermemek için ayakiannın yanından sıyrılıp geçerdim" dedi. [330]

300-) "Namazı kadın, köpek ve eşek keser" denildiğinde Hz. Aişe (r.a.): "Bizi köpek ve eşekle bir mi tuttunuz? Ben yatakta uzanmış yatarken Hz. Peygamber (s.a.v.) gelir yatağı ortalayıp namaz kılardı. Ben kendisinin kıblesine gelmeyeyim diye yatağın ayak tarafindan yorganımdan sıyrılıp çıkardım." demiştir. [331]

301-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.): "Ben Rasulüllah (s.a.v.)'in önünde ayaklarım kıblesinde iken uyurdum da secdeye vardığında bana dürter, ben de ayaklarımı toplardım, ayağa kalkınca tekrar uzatırdım. O zamanlar evlerde ışıklar yoktu" demiştir. [332]

302) Hz peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.a.) anlatır. de namaz kılmadığı zamanlarda Rasulüllah Kendisinin hasır üzerinde namaz kılarken secde ettiği yer hizasında uzan secde ederken Peygamber (s.a.v.)'in elbisesinin bazı yerlerinin kendisine dokunduğunu bildirmiştir. [333]

303-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz iki omzunda bir şey yok iken bir elbise içerisinde namaz kılmasın demiştir. [334]

304-) Ömer b, Ebî Seleme (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki ucunu çaprazlama örtündüğü bir tek elbise içerisinde namaz kıldığı rivayet edilmiştir. (Bir tek elbiseden maksat, o dönemin giyim biçimi olan ve büyükçe bir kumaş bezdir. Bu dönemde giyilen elbise çeşitlerinden birisi de izar ve ridadan oluşan iki parça kumaş bezle bürünme şeklidir. Bu tür elbisenin belden yukarısına bürünülen parçaya rida, belden aşağıya peştemal gibi bürünülen parçaya da izar denilirdi. Tek elbise derken uzun bir kumaş parçası kastolunmaktadır.. Bu hadisler bir yönden namaz kılarken giyim kuşamın ne şekilde olabileceğine ışık tutmaktadır. Bu nedenle namaz bölümünde getirilmiştir.) [335]

305-) Cabir (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bir tek elbiseye bürünmüş olarak namaz kılarken gördüm." demiştir. [336]

5-) Mescidler ve Namaz Kılınan Yerler Bölümü

(Kitâbu'l-Mesâcid ve Mevâzii's-Salât)

306-) Ebû Zer (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, yeryüzünde iik defa hangi mescid kuruldu?" dedim: "Mescidi Haram" buyurdu: "Sonra hangisi?" dedim: "Mescidi Aksa" buyurdu: "Aralarında kaç yıl var?" dedim: "Kırk yıl, bu ikisinden sonra artık sana namaz nerede ulaşırsa orada kılıver, Zira fazilet buradadır. buy'urdu." demiştir. [337]

307-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bana, benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş özellik verildi; Bana bir aylık mesafede (düşmanı) korkutmakla yardım verildi, temiz olan yeryüzü bana mescid yapıldı, bu nedenle ümmetimden herhangi bir kimseye namaz vakti nerede gelirse orada kıh-versin, benden önce hiçbir kimseye helâl olmayan ganimet bana helâl kılındı, bana şefaat hakkı verildi. Bir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben bütün insanlara gönderildim " buyurmustur. [338]

308-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Özlü sözler ile Peygamber gönderildim, (düşman kalbine salman) korkuyla muzaffer o/undum yardım gördüm. Ben uyurken bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları getirilip elime bırakıldı" buyurmuştur. Ebû Hureyre (r.a.) da: "Şimdi Rasûlüllah (s.a.v.) ebediyete gitti, şu anda sizler bu hazineleri çıkarıp alıyorsunuz." demiştir. [339]

309-) Enes (r.a,) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldi ve "Avf b. Amroğullan" denilen mahallede şehrin en yüksek yerine konakladı. Hz. Peygamber (s.a.v.) buntann arasında on dört gece kaldı. Sonra Neccaroğulları'na haber saldı, onlar da kılıçlarını kuşanıp geldiler. Şimdi ben terkisinde Ebû Bekir, çevresinde Neccaroğulları'ndan bir topluluk içerisinde bineği üzerinde sanki Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görür sonunda (devesini) Ebû Eyyûb'un avlusuna çökertti. Kendisi nama verde kılıvermeyl severdi. Davar ağıllarında bile namaz kılar mescidin yapılmasını emretti ve Neccaroğullan'na haber "Ey Neccaroğulları, şu bahçenizin fiyatını bana bildiri"dedi. Onlar: "Hayır, vallahi biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz "' dediler. Enes (r.a.) devamla şöyle demiştir: "Bu yerde size söylediğim müşrik kabirleri, harabe yıkık evler ve hurma ağaçlan vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) emir verdi. Müşrik kabirleri kazılıp düzenlendi, harabe yıkıntılar tesviye edildi. Hurma ağaçları da kesildi. Hurma ağaçlarını mescidin kıblesine sırayla dizdiler. Girişteki iki dikmeyi taştan ördüler. Ashab şiir ve maniler söylüyor, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte: Allahümme Lâ Hayra İllâ Hayru'l-Âhira Fağfirli'l-Ensâri ve'l-Muhacira "Allah'ım, âhfret hayrından başka hayır yoktur Ensarve Muhaciri bağışla" diyerek taşları taşımaya başladılar. [340]

310-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) mescid yapılmadan önce koyun ağıllarında namaz kıldırırdı" demiştir. [341]

311-) Berâ b. Âzib (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye ilk geldiğinde Ensardan dedelerinin -veya dayılarının- yanına inmiştir. Kendisi Kudüs tarafına yönelerek on altı veya on yedi ay namaz kıldı. Kıblenin Kabe'ye doğru çevrilmesini arzuluyordu, (bu şekilde Kâbeye doğru) kıldığı ilk namaz ise ikindi namazı olmuştur. Kendisiyle beraber bir kısım kimseler de namaz kıldı. Yanında namaz kılanlardan birisi oradan ayrıldı ve Hz. Peygamber'in mescidine uğradı, mesciddekiler bu sırada namaz kılıyorlardı Onlara: "Allah'ı şahit tutarım ki, Rasûlüllah (s.a.y.) ile birlikte Mekke tarafına doğru namaz kıldım." dedi. Cemaat hemen namazda Kabe tarafına döndü. Önceleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kudüs tarafına dönüp namaz kılması Yahudi ve Hıristiyanlar) memnun ediyor-u" Kâbe tarafına dönünce bu uygulamadan hoşlanmadılar." [342]

312-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) î!e birlikte, on altı veya on yedi ay Kudüs yönüne doğru namaz kıldık. Sonra (Aiiah bunu) kıbie yönüne doğru çevirdi." demiştir. [343]

313-) İbni Ömer (r.a.) "İnsanlar Küba'da sabah namazını kılıyorlardı derken bu sırada, bir kimse geldi ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e bu gece âyet indirildi, namazda Kabe'ye yönelmesi emrolundu" dedi. Bu haber üzerine onlar da (namaz içerisinde iken) Kabe'ye doğru döndüler. Yüzleri Şam'a doğru iken hemen Kabe'ye doğru döndüler." demiştir. [344]

314-) Aişe (r.a.) anlatır. Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme (r.a.) Habeşistan'da gördükleri ve içerisinde resimler bulunan kiliseyi anlatmışlar arkasından bunu Hz. Peygamber (s.a,v.)'e anlatmışlardı. Bunun üzerine: "Bu kimseler, kendileri arasında iyi kimseler olup bunlar vefat ettiğinde kabri üzerine mescid bina eder, içerisine bu resimleri yaparlardı. İşte böyle kimseler kıyamet günü Allah katında yaratılmışların en kötüleridir, "buyurdu. [345]

315-) Hz. Aişe (r.a.)f Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat ettiği hastalığı sırasında: "Allah, Yahudi ve Hıristiyanlar'a lanet etsin, Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler, "buyurduğunu rivayet etmiş ve: "Eğer mescid edinme endişesi olmasaydı Peygamber (s.a.v.)'in kabrini açıkta bırakırlar (herkes yanma rahatıikia yaklaşabilirdi) ancak ben kabrin mescid edinilmesinden endişe ederim." demiştir.
(Şu anda mescidin tamamen içerisinde kalan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kabrini gören bir kimsenin aklına bazı sorular gelebilir. Bu konuyu açıklamadan önce şunu J belirtelim ki peygamberler vefat ettikleri yere gömülürler. {Tirmizî, cenâiz: 32, ibra Mâce, Cenâiz: 65) Bu nedenle Efendimiz o zaman mescidin dışında bulunan Hz. Aişe Validemiz'in evinde vefat ettiği için evin içerisine gömülmüştür.
Hz. Aişe (r.a.)'nın evi ikiye bölündü, birisinde kabir vardı diğer kısmında da kendisi yaşıyordu. Ara sıra kabrin bulunduğu bölmeye de geçtiği olurdu. (Saiıîh-i euhârî Muhtasarı TecrîcH Sarih Tercemesi ve Şerhi, iv. 614) Hatta bazen kendisinden Peygamber (s.a.v.)'in kabrini açıp göstermesi için izin alındığı da olmuştur. Hz. Aişe'nin yeğeni Kasım b. Muhammed: "Anneciğim, bana Rasûlüllah (s.a.v.) ile iki arkadaşının kabrini açsan, dedim. O da açtı, üç kabir gördüm.,." demiştir. (Ebû oâvûd, Cenâiz: 72) Sonraları nüfusun artması nedeniyle mescid genişletildi. Ömer b. Abdülaziz döneminde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlanna ait hücreler satın alınıp mescide katıldı, kabirlerin lunduöu mekanı mescidden ayrı tutmak için büyük bir duvar örüldü. Bu nedenie kabirler her ne kadar mescidin içerisinde kalsa da duvarlarla aynlmış oldu.
Açıklamaya çalıştığımız hadis ve benzeri diğer uyanlara dayanarak halk kabre nek yaklaştırılmıyordu, bu nedenle h. 86-95 yıllarında halifelik yapan Emevî Halifesi velid'İn idaresi sırasında kabrin duvarları çökmüş, bu sırada kabrin birinde ayak görülmüştü. Oradakiler bu ayağın kime ait olduğunu bilememişler, Hz. Peygamber (savYn ayağı olduğunu zannetmişlerdir, Buharî bu olayı anlatırken şu bilgilen vermektedir: "Bu hususu bilebilecek birisini bulamadılar, sonunda Un/e b. Zübeyr: "Vallahi bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ayağı değildir. Olsa olsa Ömer (r.a.)'ın ayağıdır " dedi." (BuhSri, cenâiz: 96) Hücrenin asli vaziyetinin daha o dönemde fazla bilinememesi, türbenin içerisine fazla girilmediğini gösterir.
8u ifadelerden anladığımız, tapınma ve şirke gider endişesiyle halk kabrin bulunduğu odadan uzak tutulmuşlardır, hatta şu arıda üç kabirden hangisinin kime ait olduğu bi!e tartışmalıdır. Kabirlerin vaziyet planını anlatan rivayetler birbiriyle çeîiş-kilidir. Buhârî sarihi Bedruddîn Aynî bu rivayetlerden hareketle üç kabrin konumunu altı ayn şekilde tasnif ederek muhtemel şeklilerini çizmiştir. (umdetu'i-Kâri, vii. ıso)
Hz. Aişe hadisinde görüldüğü üzere kabrin açıkta bırakılmaması, mescid edinilir endişesinden dolayıdır. Bu nedenle kabri şerif devamlı kapalı bulundurulmuştur. Bugün dahi ziyaretfer kabirlerin gerisinden yapılmaktadır. Üç kabrin tam olarak tespit edilememesi daha ilk yüzyılda ortaya çıkmış Efendimiz'İn: "Peygamber kabirlerine" değil de kıbleye yönelinmesi arzusu böylece gerçekleşmiştir.) [346]

316-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s,a.v.): "Allah, Yahudi ve Hıristiyanlar! kahretsin, peygamberlerinin kabirlerini mesddler edindiler, "buyurmuştur. [347]

317-) Hz. Aişe (r.a.) ve Abdullah İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e sekâret hail geldiğinde kendisine ait hamisayı (üzen işiemeu örtüyü) yüzüne örtmeye başladı. Sıcaklık basınca yüzünü açyordu. Kendisi bu durumda iken Yahudi ve Hıristiyan la nn yaptıklarından sakındırmak için: "Allah'ın laneti Yahudi ve Hıristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerinimesddleryaptılar, "buyurdu" demişlerdir. [348]

318-) Osman b. Affan (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in mescidini genişletirken halkın kendisi hakkında konuştuğunda: "Siz biraz bu işi büyüttünüz. Ben Peygamber (s.a.v.)' "Kim Allah'ın rızasını isteyerek bir mescid yaparsa Allah da kendisi için cennette bir benzerini yapar, "diye buyururken işittim." demiştir. [349]

319-) Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'ın oğlu Mus'ab: "Babamın yanında namaz kıldım ve (rukûda) iki avucumu birleştirip iki uyluğumun arasına koydum. Babam bana böyle yapmayı yasakladı ve: "Biz böyle yapardık, sonunda böyle yapmak yasaklandı, ellerimizi dizlerimizin üzerine koymamız emredildi." dedi" demiştir. [350]

320-) İbni Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) namazda iken kendisine selâm verirdik. O da selâmımıza karşılık verirdi. (Habeşistan hicretinden sonra) Necâşî'nin yanından döndüğümüzde kendisine seiâm verdik, selâmımıza karşılık vermedi. (Bunu kendisine söylediğimizde): "Şüphesiz namaz içerisinde (selâmdan daha önemli, Allah ile) bir meşguliyet vardır" buyurdu." demiştir. [351]

321-) Zeyd b. Erkam (r.a.)'dan gelen bir rivayette: "Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde namazda konuşurduk. Birimiz arkadaşıyla bir haceti konuşurdu sonunda: «Namazları ve orta namazı koruyun, Allah'a gönülden bağlı ve saygılı olarak namaza durun.» (Bakara: 238) ayeti indi artık namazda konuşmamakla emrolunduk." demiştir.
(Bu iki hadisten anlaşılan bazı namaz erkanlarında tedrici uygulamanın olduğudur. 234. hadiste de et-Tehiyyatü... duasının nasıl uygulandığı buna işaret etmektedir.) [352]

322-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) kendisinin bir haceti için beni göndermişti. Ben hemen gittim, hacetini yerine getirip geri döndüm ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldim, kendisine seiâm verdim, ama selâmımı almadı. Kalbime bir şey düştü ki, bunu en iyi Allah bilir. İçimden: "Herhalde Rasûlüllah (s.a.v.) ben yavaş davrandım diye bana danldı mı ki?" dedim, tekrar selâm verdim, bana yine cevap vermedi, bu sefer kalbime öncekinden daha ağır bir şey düştü. Sonra yine bir selâm verdim, bu defa selâmımı aldı ve: "Benim namaz klimam, selâmını almama mani olmuştur." buyurdu. Kendisi bineği üzerinde, kıbleden başka bir yöne yönelmiş vaziyette idi. [353]

323-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Dün gece cinlerden bir ifrit namazımı kesmek için ansızın karşıma çıktı. Ama Allah hemen ona karşı bana güç verdi. Ben de onu mescidin direklerinden bir direğe bağlayıp sabaha çıktığınızda hepinizin onu seyretmesini istedim ancak kardeşim Süleyman'ın «Rabb'im beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayan hükümranlık ver. »(ssd: 35) sözünü hatırladım (bırakı-verdim)" buyurmuştur. [354]

324-) Ebû Katâde el-Ensârî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Kızı Zeyneb'in, Ebû'l-Âs'dan oima kızı Ümâme'yi (omuzunda) taşıyarak namaz kılardı, secde ettiğinde onu yere kor ayağa kalktığında (omuzuna) yüklerdi."
(Kız çocuklarının utanç vesilesi olarak görüldüğü bir zamanda Peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v.) bu tabuyu yıkarak kız çocuğu olan torunu Ümâme'yi en kutsi bir konumda, namazda Rabb'inin huzurunda omuzunda taşımıştır.) [355]

325-) Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'dan. Birtakım kimseler Hz. Peygamber (s.a.v.)'in minberinin yapıldığı ağaç konusunda tartıştılar. Bunun üzerine konuyu kendisine sordular. O da: "Vallahi ben onun neden olduğunu biliyorum. Ben onun konulduğu ilk günü de, Rasûlüllah (s.a.v.)'in üzerine ilk defa oturduğu günü de gördüm. Rasûiüllah (s.a.v.) falanca kadına haber saldı -Sehl (r.a.) kadının ismini de vermiştir-: "Marangoz kölene, halka konuştuğum zaman üzerine oturacağım tahtalardan bana bir şey yapmasını söyle"'buyurdu. Kadın emretti. O da (Medine yakınlarında ağaçlık mera olan) Câbe'nin ılgın ağacından onu yapıp getirdi. Kadın bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e gönderdi. O da emretti ve işte şuraya konuldu. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.)'in üzerinde namaz kıldığını gördüm. Kendisi minberin üzerinde iken tekbir aldı ve yine üzerinde iken rukûya gitti sonra geri geri gelip indi ve minberin dibine secde etti. Namazı bitirdiğinde halka döndü ve: "Ey insanlar! Bu yaptıklarımı sadece namazımı öğrenip, bana uy asınız dîye yaptım " buyurdu. [356]

326-) Ebû Hureyre (r.a.): "Bir kimsenin elini böğrüne koyarak namaz kılması yasaklanmıştır. demiştir. [357]

327-) Muaykıb (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in secde ettiği yerdeki toprağı düzelten bir kimseye: "Bunu yapacaksan, bir defada yap.buyurduğunu rivayet etmiştir. [358]

328-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), kıble duvarında bir tükrük gördü ve onu kazıdı, sonra cemaate döndü ve: "Biriniz namaz kıldığında kıble tarafina tükürmesin. Çünkü o, namaz kıldığında Allah onun kıblesîndedir."buyurdu. [359]

329-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), mescidin kıblesinde balgam görmüş ve hemen bir taş alarak onu kazımış sonra bir kimsenin önüne veya sağına tükürmesini yasaklamıştır. Ancak soluna veya sol ayağının altına tükürebilir. [360]

330-) Ebû Hureyre (r.a.) ve Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatırlar: "Hz. Peygamber (s.a.v.), mescidde balgam gördü ve hemen bir taş a-larak onu kazıdı arkasından: "Biriniz tükürecekse, asla ne önüne ne de sağına tükürsün! Soluna veya sol ayağının altına tükür-sün. "buyurdu." [361]

331-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), kıble duvarında tükürük veya sümük görmüş ve onu kazımıştır. [362]

332-) Enes (r.a.) anlatır: Hz. Peygamber (s.a.v.) mescidin kıble duvarında tükrük gördü. Bu, etkisi görülecek derecede kendisini üzüp öfkelendirdi. Hemen kalkıp onu eliyle ufalayarak kazıdı ve: "Sizden biriniz namaza durduğunda o kimse Rabb'ine yalvarır yahut Rabb 'i kendisiyle kıble arasında bulunur. Bu sebeple sizden biriniz sakın kıblesine tükürmesini Ancak tükürecek olursa sol tarafina veya ayağının altına tükürsün." buyurdu ve elbisesinin ucunu eline alıp tükürdü sonra bir kısmını diğer kısmı üzerine büküp dürdü ve: "Ya da böyle yapsın "buyurdu. [363]

333-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mescidde tükrük/ balgam bulunması bir hatadır. Bu hatanın giderilmesi (keffâreti) ise toprakla kapatmaktır, "buyurdu" demiştir." [364]

334-) Enes (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ayakkabısıyla namaz kılar mıydı?" diye sorulmuş, o da: "Evet" demiştir. (Bilindiği gibi namaz kılan kimsenin gerek kendisinde ve üzerindeki eşyalarda gerekse namaz kıldığı yerde dinin pis kabul ettiği şeylerin bulunmaması gerekir, e-ğer bu şeyler var İse namaz geçerli değildir. Namaz kılan bir kimsenin ayakkabılarında dinin pis kabul ettiği şeyler yok ise ayakkabıyla namaz kılmada bir sakınca yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde mescid günümüzdeki gibi sergilerle döşenmiş değildi, toprak olan zeminde namaz kılınıyordu. Aslında temiz olan yeryüzünün her tarafında namaz kılmamız için bize izin verilmiştir. (307. hadise bakınız) Bu nedenle temiz oian tüm yeryüzünde namaz kiinabilir. Arabistan topraklannda sıcağın etkisiyle üzerinde fazla pislik kalmıyor kuruyup gidiyordu. Bu nedenîe toprak genellikle temiz oluyor ve bu topraklar üzerinde gezen kimselerin ayakkabılsn da dinin pis saydığı şeylere fazla bulaşmıyordu.
Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yahudilere muhalefet ediniz, çünkü onlar ne ayakkabıları ile ne de mestleriyle namaz kılarlar," buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, saiât: 88) Allah Teâlâ'nın: «Ey Mûsâ, şüphesiz Ben senin Rabb'inim, ayakkabılarını çıkar! Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın» (Tâhâ: 11-12) buyurması nedeniyle muhtemel ki Yahudiler ayakkabılarıma ibadet yapmıyorlardı. Bu nedenle Efendimiz (a.s.) bunlara muhalefet etmek için ayakkabıyla da namaz kılınmasını tavsiye etmiştir. Kendisi ayakkabıyla da ayakkabısız da namaz kılmıştır. (Ebû Dâvûd, saiât: 88} Onun bu tavsiyesinin sünnet mi yoksa bir ruhsat mı olduğu konusunda değişik yaklaşımlar vardır. Hatta bazı fıkıh kitaplarında bu hadisten hareketle ayakkabıyla namaz kılmanın daha faziletli olduğu belirtilir.
Ancak günümüzde Yahudi ve Hıristiyanlann ayakkabıyla ibadet ettikleri göz önünde bulundurulursa, ayakkabıyla namaz kılmanın onlara muhalefet için tavsiye edilmesinden dolayı bugün ayakkabıyı çıkanp ibadet etmek daha isabetli olur kanaatindeyiz. Nitekim Ebû Dâvûdu şerheden Sehârenfûri de bu konuya dikkat çekmektedir. Bezlü'l-Mechûd, IV. 321) [365]

335-) Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisine ait "Hamîsa" (demlen üzen işlemeli örtüde) namaz kıldığını ve örtünün işlemelerine gözünün iliştiğini namazdan ayrıldığında: "Şu hamîsamı, Ebû Cehm'e götürün ve Cehm'in (işiemesîz örtü olan) enbicâniyyesini getirin. Çünkü biraz °nce hamîsa beni namazda oyaladı" buyurdu" demiştir. [366]

336-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eğer akşam yemeği önünüze konu/muş, bu sırada akşam namazına kamet getirilmiş ise siz akşam yemeğine başlayınız." buyurmuştur. [367]

337-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasülüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer akşam yemeği önünüze konulmuş ise akşam namazını kılmadan önce yemeğe başlayınız. Acele edip akşam yemeğinizi bırakmayınız." [368]

338-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eğer akşam yemeği önünüze konulmuş, bu sırada akşam namazına kamet getirilmiş ise siz akşam yemeğine başlayınız." buyurmuştur.[369]

339-) İbnİ Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Eğer birinizin önüne akşam yemeği konulmuş, bu sırada akşam namazına kamet getirilmiş ise siz akşam yemeğine başlayınız. Acele edip akşam yemeğinizi bırakmayınız, "buyurmuştur. [370]

340-) İbni Ömer (r.a.)'da. Rasûlüüah (s.a.v.): "Kim şu yeşilliği yeise kokusu gidene kadar mescidlerimize asla yaklaşmasın" buyurmuştur. Yeşillikle, sarımsağı kasdetmiştir. [371]

341-) Enes (r.a.)'a sarımsak sorulmuş, oda: "Rasûlüliah (s.a.v.): "Kim, şu bitkiyi yerse bize yaklaşmasın, namazı bizim yanımızda kılmasın"buyurdu." demiştir[372]

342-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.) sarımsağı kastederek: "Kim şu bitkiyi yerse mescidlerimizde bize gelip gitmesini"buyurdu." demiştir.
Hadisi rivayet eden: "Câbir (r.a.)'a: "Bu bitkinin neyini kastediyor?" dedim."Çiğ sarımsaktan başkasını kastettiğini zannetmiyorum." dedi." demiştir.
"Kokusunu kastetti." şeklinde de söylenilmiştir. (Kokusu etraftakilere rahatsızlık veren sarımsak, soğan, pırasa ve benzer bazı sebzeler hakkında hadislerde sakındmcı ifadelerin bulunduğunu görmekteyiz. Asîında bu sebzeler insan sağlığı için oldukça faydalı bitkilerdir. Yapılan araştırmalar bu bitkilerin sağlık açısından önemini ortaya koymuştur. Bu sebzeler hakkındaki hadisler incelendiğinde bunların haram olmadığı, etrafi rahatsız eden kokusu nedeniyle sakın-dırıldığını görmekteyiz. "Sarımsak kokusu ile bize eziyet vermesin." bu-yrulmuştur. (Müsijm/ MesScıd: 71) Bu gerekçeden hareketie, kokularının giderilmesi halinde yenilmesinde sakınca görülmemiştir. "Eğer bun/an yemen/z gerekiyorsa, pişirerek (kokusunu) öldürünüz." buyrulmuştur. (Ebû Dâvûd, Efime: 40) Aynı sözü Hz.
Ömer (r.a.) da Söylemiştir (Müslim, Mesâdd: 71, İbni Mâce, Efime: 19) [373]

343-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.), şöyle buyurdu, demiştir: "Namaza çağrı yapıldığında şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Ezan bittiğinde geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir sonunda kişi ile kalbi arasına girer ve: "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler, nihayet bu kimse kaç rekat namaz kıldığını bilemez olur. Bu nedenle, biriniz üç mü, dört mü gibi kaç rekat kıldığını bilemezse oturduğu zamanda iki secde yapsın "[374]

344-) Abdullah b. Buhayne (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.), bize namazlardan birisinde iki rekat namaz kıldırdı sonra oturmayıp ayağa kalktt. Cemaat de onunla birlikte ayağa kalktı. Namazını bitirdikten sonra selam vermesini gözledik ama o, tekbir alıp oturduğu yerde iki secde yaptı sonra selam verdi." demiştir.
Diğer bir rivayette "Unutmuş olduğu oturuşunun yerine kendisiyle birlikte cemaat de secde etti" şeklinde ifade vardır. [375]

345-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kıldırdı. -Hadisi bize rivayet eden ravi İbrahim en-Nehaî: "Bilmiyorum eksik m" kıldı fazla mı kıldı" demiştir, Selâm verdiğinde kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, namaz konusunda yeni bir şey mi geldi?" denildi. Rasûlüliah (s.a.v.): no da nedir?" buyurdu. Kendisine: "Şöyle, şöyle namaz kıldır-in dediler. Hemen iki ayağını diz üzere kıvınp büktü (teşehhüde oturdu) kıble-yonelip iki defa (yamima) secdesi yaptı. Sonra selâm verdi, yüzünü bize çevirdiğinde: "Şunu bilin ki eğer namaz konusunda yeni bir şey gelmiş olsaydı onu mutlaka size bildirirdim. Ancak ben de sizin gibi insanım, sizin unuttuğunuz gibi unutabilirim. Eğer unutursam bana hatırlatın. Sizden biriniz namazında şüpheye düşerse doğruyu araştırsın, ardından buna göre namazını tamamlasın, sonra da selâm verip ikisecde yapsın"buyurdu." demiştir,

(Hadiste imamın namazda yanıldığı, cemaatin bunun üzerine imamla konuştuğu arkasından namazdan çıkılmaya yanılma secdesine gidildiği hükmü çıkmaktadır. Buna göre imam ve cemaat namazda yanılma ile ilgili konuşma yaptığında namazın bozulmayacağı anlaşılır. Diğer taraftan namazda yanılma olursa konuşma değil de teşbih veya el grpma sekliyle imamın uyarılmasını bildiren hadisler de vardır. (408. hadise bakınız. 408. hadiste ei çırpmanın kadınlara mahsus olduğu belirtilir,) Bu nedenle konu ihtilaflıdır. Hanefiler yanılmanın teşbih, tekbir, tehlil veya ayet okuma ile düzeltilebileceğini söylemişler. Ebû Dâvûd ve Nesâfnin de rivayet etöği Müslim'de geçen uzun hadisteki; "Bu namaz ki insanların kelamı, içerisinde uygun düşmez. Ancak Teşbih, Tekbir ve Kur'ân okumak uygun olur... "ifadesini delil getirmişler ve yukandaki hadis -je benzerlerinin, namazda konuşmanın yasaklanmasından Önce olduğunu söylemişlerdir. (umdetuTKâri, Aynî, iti. 392) Namazda konuşma ilk dönemde caiz iken sonralan bu kaldırılmıştır. Bu konuda Tirmizî de "Namazda konuşmanın kaldırılması babı" altında bir bölüm açmıştır. (Tirmra: saiât 293. 624. hadis de namazda konuşma ve selamlaşmanın kaldırıldığını ifade eder,) [376]

346-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) bize öğle veya i-kîndi namazından birisini iki rekat kıldınp selâm verdi. Arkasından ayağa kalkıp mesddde uzatılmış ağaç parçasına doğru öfkeli bir şekilde ayakta yaslandı, sağ elini sol elinin üzerine koyup parmaklarını birbirine birleştirdi ve sağ yanağını da sol elinin dışına koydu. Acele edenler mescidin kapılarından çıktılar. Oradakiler: "Namaz kısalüldı mı?" dediler. Topluluğun içerisinde Ebû Bekir ve Ömer de vardı ama Rasûlüllah ile konuşmaktan korktular. Yine içlerinde kollarının uzunluğundan dolayı kendisine Zülyedeyn denilen bir kimse de vardı."Ey Allah'ın Rasûlü unuttun mu yoksa namaz mı kısaltıldı?" dedi: "Unutmadım namazda kısaltılmadı!"buyurdu. Arkasından: "Zülyedeyn'in dediği gibi midir?" buyurdu."Evet" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.) öne geçti ve terk ettiği rekatian kıldı, sonra selâm verdi. Arkasından tekbir alıp namazdaki secdesi kadar veya daha uzun secde yaptı, sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı. Sonra tekrar tekbir alıp namazdaki secdesi kadar veya daha uzun secde yaptı, arkasından başını kaldırdı ve tekbir aldı sonra da selâm verdi." [377]

347-) ibni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize içerisinde secde bulunan sure okur ve secde yapar, biz de secde yapardık, hatta kimimiz alnını koyacak yer biie bulamazdı." demiştir. [378]

348-) Abdullah b. Mes'Od (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,) Mekke'de İken "Neon" Suresi'ni okudu ve secdeye gitti, kendisiyle birlikte orada olan herkes secdeye gitti ancak yaşıı bir adam dışında: O bir avuç kum veya toprak alıp, kendi alnına koydu ve: "Bu, benim için yeterlidir." dedi. Daha sonralan bu ihtiyarın kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm." demişör. (Buhâr nin getirdiği diğer rivayette secdeye kapanmayan bu yaşlı adamın İsminin ileri gelen Kureyş kâfirlerinden olan Ümeyye b. Halef olduğu belirtilir. Buharı, Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân: Kamer: 62) [379]

349-) Zeyd b. Sabit (r.a.)'dan. Kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Necm Suresi'ni okumuş ama burada secde etmemiştir. [380]

350-) Ebû Hureyre (r.a.): "Ebû Kasım (s.a.v.)'ırı arkasında yatsı namazı kıldım. "Îza's-Semâu'n şekkat" Suresi'ni okudu, secde ayetinde secde etti, ben de ona kavuşana değin bu secdeyi hep yapacağım." demiştir. [381]

351-) İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)in namaz kıldırmasını bitirdiğini tekbir seslerinden anlardım" demiştir. [382]

352-) İbni Abbâs (r.a.): "Cemaat farz namazdan ayrıldığı sırada zikirle sesi yükseltmek Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde vardı, bu yüksek sesli zikirleri duyduğumda bununla cemaatin namazdan ayrıldığını bilirdim." demiştir.
Abbâs (r.a.), yaşt küçük sahabilerdendi. Çocuk olduğundan dolay: cema-E k'İirtac!lğl zamanlarda mescidin dışarısında iken cemaatle namazın sona şekilde anladığını ifade etmiş olması muhtemeldir.) [383]

353-) Aişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Medine Yahudilerden iki kad!n benim yanıma geidi ve: "Kabirdekiier, kabirlerinde a a uğrarlar" dediler. Ben onlara karşı çiküm ve bir türlü kabul etmedim, onlar da yanımdan ayrımdılar. Arkasından Rasûlüilah (s.a.v.) yanıma geldi. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûiü, Medine Yahudilerden iki ihtiyar Yahudi kadın benim yanıma geldi ve; "Kabirdekiler, kabirlerinde azaba uğrarlar" söylediler." dedim. Rasûlüilah (s.a.v.): "Doğru söylemişler, kabirdekiler öyle bir azap görürler ki, bunu hayvanlar işitir."buyurdu. Bundan sonra kendisinin, hiçbir namazda kabir azabından sığınmadığım görmedim"[384]

354-) Âişe (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.)'i, namazında Deccâi fitnesinden sığınırken işittim" demiştir[385]

355-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.): "Allahümme innî eûzü bike min Azâbi'l-Kabri, vemin Azâbi'n-Nâri, vemin fitneti'l-Mehyâ ve'l-Memât vemin fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâl(=Allah'ım ben, kabir azabından, cehennem azabından, ölüm ve hayat imtihanından, Mesih Deccâi fitnesinden imtihanından Sana sığınırım)" diye dua e-derdi" demiştir. [386]

356-) Hz. Peygamber (s.a.v.)"in hanımı Hz. Aişe (r.a.)'dan Rasûlüilah (s.a.v.)'in namazda şöyle dua ettiği bildirilmiştir: "Allahümme eûzübike min Azabi'l-Kabri ve Eûzübike min Fitneti'l-Mesihi'd-Deccâl ve Eûzübike min Fitneti'l-Mahyâ ve Fitneti'l-Memât Allahümme innî Eûzübike mine'l-Me'semi ve'l-Mağrami(=Allah'ım, ben; kabir azabından Sana sığınırım. Mesih Deccâi imtihanından Sana sığınırım. Hayatın fitnesinden / imtihanından ve ölümün fitnesinden imtihanından Sana sığınırım. Allah'ım, ben; günaha dalmaktan, borca düşmekten Sana sığınırım.)" birisi kendisine: "Neden borçtan dolayı çokça Allah'a sığınıyorsun?" dedi. O da: "Bir adam borçlandığında söz söyler ama yalan söyler, söz verir ama, sözünde durmaz." buyurdu.
(Söz konusu dualar 234. hadiste: "Sonra da kendisinin beğendiği duayı seçerek dua eder."ifadesiyle "et-Tehiyyâtü..." duasından sonra okunacak duadır. Hanefilerin okuduğu "Rabbena..." duaları da bu yerde okunur. "Rabbena..." duaiarı Kur'ân-ı Kerim'den alınmış duadır. {Bakara: 201, ibrahim: 40-41)) [387]

357-) Muğîra b. Şu'be (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in her farz namazın sonunda: "Lâ ilahe illa/lâhu vahdehü lâ şerike lehü, lehü'l-Mülkü ve lehu'l-Hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir. Allahümme lâ mania Hmâ e'tayte velâ mu'tlye limâ mena'te ve lâ yenfeu ze'l-Ceddi minke'l-Cedd(=Jek olan Allah'tan başka İlah yoktur, Onun ortağı yoktur, mülk hakimiyet Onundur, övgü Onadır. Onun her şeye gücü yeter. Allah'ım, Senin verdiğine engel olacak hiçbir şey yoktur. Senin engel olduğunu da verebilecek yoktur. Senin yanında zenginin zenginliği fayda vermez. Zenginlik Senden gelir.)" derdi." demiştir. [388]

358-) Ebû Hureyre (r.a.): "Fakir kimseler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldiler ve: "Servet sahipleri en yüce dereceleri, kalıcı nimeti alıp götürdüler. Onlar bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar, buna ilaveten kendilerinin fazladan malları vardır ki bununla haccediyorlar, umre yapıyorlar, cihad edip sadaka veriyorlar." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bakın size bir şey bildiriyorum ki, eğer bunu alırsanız sizi geçenleri yakalarsınız, sizden sonra yaşayanlardan hiçbir kimse size yetişemez, içinde bulunduğunuz kimselerin en hayırlısı olursunuz ancak bunu onlar da yaparsa bu hariç. Her namazın arkasında otuz üç defa "Sübhânallah", "el-Hamdülillah", "Allahüekber" diye zikredersiniz.""buyurdu." demiştir.
(Hadisi anlatan Sümey): "Aramızda ihtilafa düştük, bazımız: "Otuz üç Sübhânallah, otuz üç el-Hamdülillah, otuz dört Allahüekber diyeceğiz" aedı. Ben de (hadîsi bize anlatan Ebû sâiih'e) döndüm, o da: "Hepsinden otuz uç olana kadar "Sübhânallah, el-Hamdülillah, Allahüekber" dersiniz." dedi." demiştir.
(Hadisin son kısmındaki ifadenin kime ait olduğu açık değildir, cümlenin gelişinden bunun Ebû Hureyre (r.a.)'a ait olduğu anlaşılabilir. Ancak Müslim'in getirdiği (esacıd: 142) Gayette sayılar hakkındaki konuşmanın, ravilerden Sümey ile Ebû Salih masında geçtiğini görmekteyiz.
"Ali Jffr nama2ln arkasında otuz üç defa "Sübhânallah", "el-Hamdüliffah" duadan otuz üç defa olmak r3ma mamıntn 99 olacağı anlaşılabileceği gibi, her birinden 11 defa olmak üzere «marnının 33 olabileceği de anlatabilir. Diğer rivayetlerde bu duaların sayısı hakkında yukarıdaki sayının dışında başka ifadeler de vardır, 6, 10, 11, 25, 70, 100 gibi. Aynfye göre sayıfardaki değişikliğin nedeni, bunların söylendiği şahıslann değişik, konumların farklı olmasından dolayıdır. Umdetu'i-Kâri, V. 203) [389]

359-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) başlangıç tekbiri ile kıraat arasında susardı: "Ey Allah'ın Rasûlü anam-babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki susman sırasında ne söylüyorsun?" dedim: "Allahümme bâidnî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne 7-Meştıkı ve'l-Mağribi. Allahümme nekkınî mine'l-Hatâyâ kemâ yünakkâ's-Sevbu'l-Ebyadu min^'d-Denesi. Allahümme'ğsil hatâyâye bi'l-Mâi ve's-Selci ve'l-Berdî {=Allah'ım! Senimle günahlarımın (hatalarımın) arasını, doğuyla batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden arındırıldığı gibi beni de günahlardan (hataiardan) arındır. Allah'ım günahlarımı (hatalarımı) su ile, kar ile ve dolu iie yıka" derim, "buyurdu" demiştir. [390]

360-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyiniz, ağır başlı olarak geliniz, (imam ne) neye yetişirseniz onu kılınız, kılamadığınızı sonunda tamamlayınız. Şüphesiz ki, biriniz namaza doğru yöneldiğinde namazda sayılır " buyurmuştur. [391]

361-) Ebû Katâde (r.a.) anlatır: "Biz, Hz, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte namaz kılıyorduk, birden telaşlı erkek sesleri duydu. Namazı kıldıktan sonra: "Ne yapıyordunuz?" buyurõu."Namaza yetişmek için acele ettik" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Böyle yapmayın! Alamaza geldiğinizde sükunet üzere olun. Nerede namaz; ulaşırsanız hemen kılıverin, kı/amayıp kaçırdığınız (rekatları da) tamam' fayın, "buyurdu." demiştir. [392]

362-) Yine Ebû Katâde (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.): "Namaza kamet getirildiğinde beni görene değin namaza kalkmayınız."buyurdu" demiştir. [393]

363-) Ebû Hureyre (r.a.): "Namaz için kamet getirildi, ayakta saflar dü-eltildi ardından Rasûlüllah bizim yanımıza çıktı. Namaz kıldırdığı yere durduğunda kendisinin cunüp olduğunu hatJriadı bize: "Sizyerinizde durun" dedi dönüp boy abdesti aldı arkasından başından sular damlayarak yanımıza aktı ve tekbir aldı, biz de kendisiyle namaza durduk" demiştir. [394]

364-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Kim, imamla birlikte kılman namazın bir rekatına yetişirse o namaza yetişmiş olur. "buyurmuştur. ("o namaza yetişmiş olur" demek, cemaat sevabına yetişmiş demektir.) [395]

365-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Kim, Güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekata yetişirse sabah namazına yetişmiş olur. Kim, Güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekata yetişirse ikindi namazına yetişmiş olur." [396]

366-) Ebû Mes'ûd el-Ensârî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'i eliyle beş vakit namazı sayarak şöyle buyururken işittim demiştir: "Cebrail İndi ve bana imam oldu. Kendisiyle birlikte namaz kıldım. Sonra yine kendisiyle birlikte namaz kıldım. Sonra yine kendisiyle birlikte namaz kıldım. Sonra yine kendisiyle birlikte namaz kıldım. Sonra yine kendisiyle birlikte namaz kıldım." [397]

367-) Ömer b. Abdülaziz bir gün namazı geciktirmişti. Urve b. Zübeyr yanına girdi ve şunları bildirdi: "Muğîra b. Şu'be, Irak'ta vali İken bir gün namazı geciktirdiği sırada yanına Ebû Mes'ûd el-Ensârî (r.a.) girdi ve: "Ey Muğîra bu ne haldir? Cebrail (a.s.) indi ve namaz kıldı. Rasûlüllah (s.a.v.) de namaz kıldı. Sonra bir namaz daha kıldı. Rasûlüllah (s.a.v.) de na-maz klidl- Sonra bir namaz daha kıldı. Rasûlüllah (s.a.v.) de namaz kıl-dl- Sonra bir namaz daha kıldı. Rasûlüllah (s.a.v.) de namaz kıldı. Sonra bır namaz daha kıldı. Rasûlüllah (s.a.v.) de namaz kıldı ve: "Bununla emtoiundum, "buyurdu. Sen bunu böyle bitmedin mi?" dedi. (Hadisimizde görüldüğü gibi günde beş vakit namaz kıldığı belirtilmektedir.) [398]

368-) Âişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), ikindi namazını Güneş benim odamda görünür iken ve gölge henüz (odamın duvarına) dönmemişken kılardı." demiştir. [399]

369-) Ebû Hureyre (r.a.) : "Rasülüllah (s.a.v.): "Sıcak şiddetlendiğinde namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddetlenmesi cehennemin kaynamasından dolayıdır, buyurdu." demiştir. [400]

370-) Ebû Zer el-Ğıfârî (r.a.) anlatır: "Bir seferde Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte idik. Müezzin öğle ezanı okumak istedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Serinliği bekle" buyurdu. Sonra yine ezan okumak istedi: "Serinliğibekle"buyurdu. Sonunda tepelerin gölgelerinin Olduğunu gördük. (Namazı öyle kıldık) [401]

371-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sıcak şiddetlendiğinde namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddetlenmesi cehennemin kaynamasından dolayıdır. Cehennem Rabb'ine: "Ey Rabb'im bir kısmım bir kısmımı yedi" diye şikayette bulunmuş, bunun üzerine cehenneme, bir nefes kış a-yında, bir nefes de yaz ayında olmak üzere iki nefese izin verilmiştir. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi işte budur, "buyurmuştur. [402]

372-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasülüllah (s.a.v.) ile birlikte namaz kılardık. Bazılarımız sıcağın şiddetinden dolayı secde ettiği yere elbisenin ucunu koyardı" demiştir. [403]

373-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasülüllah (s.a.v.) ikindi namazını Güneş yüksek ve canlı iken kıldırır, arkasından birimiz (Medine civarında iki mır ne sekiz mil arasındaki köyler olan) Avali'ye gider ve onlara geldiğinde Güneş hâlâ yüksekte olurdu." demiştir. Avali'nin bazıları Medine'ye dört mil veya buna yakın mesafededir. [404]

374-) Ebû Umâme b. Sehl (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ömer b. Abdilaziz ile birlikte öğle namazını kıldık, sonra çıkıp Enes b. Malik'in yanına nirdik. Kendisini ikindi namazını kılarken bulduk. Enes b. Malik'e: "Amcacığım bu kıldığın ne namazı?" dedim: "İkindi namazı. Bu namaz, Rasülüllah (s a.v.)ln namazıdır, kendisiyle birlikte iken böyle kılardık." dedi"[405]

375-) Rafi b. Hadic (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasülüllah (s.a.v.) ile birlikte ikindi namazını kılar sonra bir deve kesilir, on parçaya bölünür, sonra pişirilir, biz de Güneş batmadan önce pişmiş eti yerdik." [406]

376-) îbni Ömer (r.a.) Rasülüllah (s.a.v.)'in: "İkindi namazını kaçıran kimse sanki ailesi ve malı gasbedilip kaybedilen kimse gibidir."buyurduğunu bildirmiştir. [407]

377-) Ali (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ahzab savaşında Rasülüllah (s.a.v.): "Güneş batana kadar bizi ikindi namazından (orta namazdan) alıkoyup meşgul ettiklerinden dolayı Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun "diye beddua etti" Diğer bir rivayet ise "Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular. Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun"etti. Sonra ikindi namazını akşam ile yatsı arasında kıldı" idedir. [408]

378-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Ömer b. Hattab (r.a.) Hendek Savaşı sırasında Güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kâfirlerine ağır sözler söylemeye başladı: "Ey Allah'ın Rasûlü, Güneşin neredeyse batacak olduğu vakte kadar ikindiyi kılamadım." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Vallahi ben kılmadım." dedi ve Buthân'a gittik, namaz abdesti aldı, biz de namaz abdesti aldık. Güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldırdı, arkasından akşam namazını kıldırdı." [409]

379-) Ebû Hureyre (r.a.) Rasülüllah (s.a.v.)'in: "Birtakım Melekler ffeceleyin birtakım Melekler de gündüz nöbetleşe size gelirler.
Bunlar sabah ve ikindi namazında birlikte olurlar. Sonra sizin a-ramzda kalanlar göğe çıkar, Allah kullarını en iyi bilen olduğu halde yine de onlara: "Kullarımı nassl bıraktınız?" diye sorar, onlar da: "Onlan namaz kılarken bıraktık, yanlarına da namaz kılarken gelmiştik." derler" tiye buyurduğunu rivayet etmiştir.[410]

380-) Cerir (r.a.) anlatır: "Hz, Peygamber (s.a.v.)'in yanında bulunuyorduk. Bir gece aya baktı ve: "Siz şu ayı zahmetsiz rahat bîr şekilde gördüğünüz gibi Rabb'inizi de göreceksiniz. Eğer Güneş doğmadan ve batmadan önce namazdan alıkonuimamak elinizden gelirse bunu yapınız," buyurdu, sonra da «Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabb'ini hamd İle teşbih et.» («âf: 39) ayetini okudu. [411]

381-) Ebû Mûsâ (r.a,)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Kim sabah ve ikindi namazını kılarsa Cennete girer, "buyurmuştur. [412]

382-) Seleme b. Ekvâ (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.), akşam namazını güneş batıp perde gerisine indiğinde (ufukta kaybolduğunda) kılardı. [413]

383-) Rafi' b. Hadic (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte akşam namazını kılardık, birimiz namazdan çıktıktan sonra attığı okun düştüğü yeri görebilirdi." demiştir, [414]

384-) Aişe (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.) bir gece yatsı namazını gece geç vakte kadar geciktirmişti. -Bu, İslâm'ın (Medine dışına) yayılmasından önce idi Evden çıkmamıştı, sonunda Ömer: "Kadınlar ve çocukiar uyudular." dedi. Bunun üzerine çıktı ve mesciddekilere; "Sizden başka yeryüzü halkından hiçbir kimse şu anda bu namazı bekle' memektedlr. "buyurdu." demiştir. [415]

385-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir gece yatsı namazını kıldırması için Rasûiüllah (s.a.v,)'i bekledik. Gecenin üçte biri yahut biraz dana fazlası geçtikten sonra yanımıza çıkb. Kendisini ailesiyle ilgili bir iş mi yoksa başka bir şey mi meşgul etti bilemiyorduk. Dışan çıktığında: "Siz öyl0 hlr namazı bekliyorsunuz ki, sizden başka bir dine

mensup hiçbir kimse bu namazı beklememektedir. Eğer, ümmetime ağır gelmeseydionlara bu saatte kıtdmrdım"buyurdu. Sonra müezzine emir verdi, o da kamet getirdi ve namazı kıldırdı."
Diğer bir rivayet ise "Bir gece Rasûlüliah (s.a.v.) meşgul edildi ve yatsı namazını geciktirdi. Öyle gecikti ki, mescidde uyuyup uyandsk. Sonra yine uyuyup uyandık. Sonra Rasûiüllah (s.a.v.), yanımıza çıktı ve: "Bu gece sizden başka yeryüzü halkından hiçbir kimse şu anda bu namazı beklememektedir, "buyurdu." şeklindedir. [416]

386-) Sabit el-Bünânfden. Enes (r.a.)'a, Rasûiüllah (s.a.v.)'in yüzüğü soruldu, şöyle dedi: "Bir keresinde Rasûiüllah (s.a.v.), gece yansına kadar veya yarısı hemen hemen geçecek vakte kadar yatsıyı geciktirdi sonra geldi ve: "İnsanlar namazı kıldılar ve uyudular. Siz ise namazı beklediğiniz sürece namazda sayılıyorsunuz" buyurdu. Kendisinin gümüşten yüzüğünün parıltısını sanki görür gibiyim." Enes (r.a.), bunu söylerken sol elinin serçe parmağını kaldırmıştır. [417]

387-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Ben ve benimie birlikte (Yemen'den) gemide gelen arkadaşlanm (Medine'de bir vadi dan) "Buthân" arazisinde konaklamıştık. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de idi. Her gece yatsı namazında bunlardan bir topluluk sırayla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına giderdi. Ben ve arkadaşlanm bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kendisine ait bir işîe uğraşıyor-ken rastiadık. Gece yansf oluncaya kadar namazı geciktirdi. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) gkıp cemaate namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde hazır bulunanlara: "Yerinizde kalın, sevininiz ki sizden başka insanlardan bu vakitte namaz kılan bir kimsenin olmaması veya bu vakitte sizden namaz kılmaması Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetin-endir." buyurdu. -Ebû Mûsâ (r.a.) iki sözcükten hangisinin söylendiğini bilemiyordu- Ebû Mûsâ (r.a.) devamla: "Rasûiüllah (s.a.v.)'den işittiğimiz Şeyden dolayı sevindik ve yerimize döndük" demiştir. [418]

388-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Allah'ın Peygamberi (s.a.v,), yatsı namazını bir keresinde gece geç vakte kadar geciktirmişti. Hatta ha! uyuyup uyandı, sonra yine uyuyup uyandı. Arkasından Ömer b. Hattab: "Namaz!" dedi. Bunun akabinde Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), dışarı çıktı. Hz. Peygamber (s.a.v.) dışarı çıktı, sanki ben şu anda onu görür gibiyim, eiini başının yarısına koymuş başından sular da mi ly o rd u: "Eğer ümmetime zor gelmeseydi yatsıyı bu şekilde kılmalarım emrederdim." buyurdu." [419]

389-) Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) sabah namazı kılar, kendisiyle beraber mü'min hanımlarda yün ve tiftikten dokunmuş örtülerine bürünmüş olarak cemaatte bulunur, sonra da evlerine dönerlerdi de onları kimse tanıyamazdı" demiştir. [420]
390-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) öğleyi gündüzün sıcağında, ikindiyi de Güneş beyaz parlak iken, akşamı da aşağı inip battığında, yatsıyı da değişik zamanda kıldırır; eğer cemaati toplanmış görürse erken, şayet geciktiklerini görürse geç kılardı. Sabah namazını ise ortalık ağarmadan kılardı." demiştir. [421]

391-) Ebû Berze (r.a.)'a, Rasûlüliah (s.a.v.)'İn namazı soruldu, şöyle dedi: "Yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmede bir sakınca görmezdi. Bununla birlikte yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra da konuşmayı/sohbet etmeyi sevmezdi. Öğleyi, Göneş tepe noktasından meylettikten sonra kılardı. İkindiyi ise bir kimse bir kimse Medine'nin en uzak yerine gider (evine) dönerdi. Bu sırada Güneş hâlâ canlı olurdu. -Hadisi bize aktaran ravi akşam namazı hakkında ne söylediğini bilemiyorum, demiştir.- Sabah namazını birisi ya-nındakine bakar onu tanıyacak hale geldiğinde kıldınr ve namazda altmış ile yüz ayet arası okurdu." [422]

392-) Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v,)'i: "Cemaatle kılınan namaz birinizin tek başına kıldığı namaza göre yirmi beş kat daha üstündür. Sabah namazında gece melekleri de gündüz melekleri de toplanır."diye buyururken işittim" demiştir. Sonra Ebû Hureyre (r a.): "Dilerseniz «...Sabah vakti de namaz kıl. Çünkü sabah vakti de şahitlidir...» (isrâ: 78) ayetini (buna dem olarak) okuyunuz." derdi. [423]

393-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Cemaatte kılınan namaz yalnız başına kılınandan yirmi yedi derece daha üstündür, "buyurmuştur. [424]

394-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki odun toplamalarını emredeyim, böylece odun yığılsın sonra da namaz kılmalarını emredeyim, namaz için ezan okunsun sonra da bir kimseye emredeyim cemaate imam olsun, sonra geriye çekilip namaza gelmeyen adamlara giderek, üzerlerine evlerini yakayım, diye içimden geçirdim. Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, onlardan birisi eğer yağlı bir kemik ya da güzelinden iki koyun paçası bulacağını bilse yatsıya gelip hazır bulunurdu, "buyurmuştur. [425]

395-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu demiştir: "Münafiklara en ağır gelen namaz yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer yatsı ve sabah namazındaki (sevabı) bilselerdi bu ikisine emekleyerek de olsa gelirlerdi. Namaz kılınmsını emredeyim de namaza durulsun,sonra da birisine emredeyim cemaate namaz kıldırsın ben de yanlarında odun demeti bulunan kimselerle namaza gelmeyenlere gidip üzerlerine ateşle elerini yakayım diye içimden geçirdim." [426]

396-) Mahmud b. er-Rebî (r.a.) anlatır: "Bedir Savaşı'nda bulunmuş Ensar'dan Rasûlüllah'ın ashabından olan İtbân b. Mâlik, Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü ben halkıma namaz kıldırıyorum 'k gözümü beğenmiyorum (iyi görmüyor) yağmur olduğunda halkımla aramızda bulunan vadiden sel suları akmakta, bu nedenle kendilerine namaz kıldırmak için mescidlerine gidemiyorum. Ey Allah'ın Rasûlü, istedim ki bana gelip, evimde namaz kılsan da burayı namazgah edin-sem." dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "İnşaallah söylediğini yaparım"buyurdu. İtbân (r.a.) şöyle devam etti: "Ertesi sabah gün yükseldiğinde Rasûlüllah (s.a.v.) Ebûbekir'le birlikte geldi. Rasûlüllah (s.a.v.) izin istedi, ben kendisine izin verdim, oturmayıp eve girdi ve: "Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?" buyurdu. Evin bir köşesine işaret ettim, Rasûlülîah (s.a.v.) kalkıp tekbir aldı, biz de kalkıp saf tuttuk. İki rekat namaz kıldı, sonra selâm verdi. Kendisi için yaptığımız hazire (et bulaması) yemeğine alıkoyduk. Eve hanenin erkeklerinden bir hayli kişi koşuşup toplandı. Onlardan birisi: "Mâlik b. Duhayşin nerede?" dedi, bir diğeri de: ':Bu adam münafiktır, Allah ve Rasûtü'nü sevmez" dedi. Bunun üzerine Rasü!üllah (s.a.v.); "Böyle deme! Onun "Lâ ilahe illallah" dediğini görmez misin? Bu sözüyle Allah'ın rızasını istemektedir." buyurdu. Adam: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. îtbân (r.a.) devamla: "Biz kendisini münafiklara karşı tutum ve yaklaşımını, iyi niyetini görürdük. Rasûlüllah (s.a.v.): "Aiiah rızasını isteyerek "Lâ ilahe illallah"diyen kimseye Af iah cehennemi haram kılmıştır" buyurdu." demiştir.
(Hadisteki müjde, değişik hadislerde de geçmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, Aiiah: «Ey insan! seni kerem sahibi Rabb'ine karşı aldatan nedir!»
buyurmaktadır, (infitâr: 6) Yine bazı hadisierde "Lâ ilahe illallah" diyen kimselerin ce-hennem'den çıkarılmaları anlatılır. Bundan "Lâ ilahe illallah" diyen kimselerin de cehenneme girebileceği anlaşılmaktadır. "Lâ Hâne illallah" diyen kimseye Allah'ın cehennemi haram kılması demek, -Aliah daha iyi bilir -cehennemde kâfirler gibi e-bedî kalmaması, günahlannı çektikten sonra veya cehenneme girip günahlarını çekerken şefaate nail olarak cehennemden çıkması, cehennemde sürekli kalması haram o!sa gerektir. Bu konuda "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecrîd-i Sarîh" isimli çalış-mamızdaki 270. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [427]

397-) Mahmud b. er-Rebî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a,v.)'in ben (Ben beş yaşında iken) evimizdeki kovadan yüzüme su püskürttüğünü hatırlıyorum" demiştir. [428]

398-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Ninesi Müleyke (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'i kendisi için yaptığı yemeğe davet etmiş, o da bu yemeği yedikten sonra: "Haydikalkın, size namaz kıldıraym" buyurmuştur. Enes (r.a.): "Kullana kullana siyahlaşmış hasırımıza doğru kalkıp su serptim. Ardından Rasûlüilah (s.a.v.) namaza durdu, ben ve Yetim (Damlra b. Ebi Damira, Rasûiüllah (s.a.v.)'In azatlısı) arkasında safa durduk, İhtiyarnine de bizim arkamıza durdu. Rasûlüllah (s.a.v.) bize iki rekat namaz kıldırdı, sonra evimizden ayrıldı" demiştir. [429]

399-) Meymûne (r.a.): "Ben âdetimi görürken, onun hizasında olduğum halde iken de namaz kılar bazen secde ettiğinde elbiseme değerdi. Kendisi hurma lifinden örülmüş küçük hasır üzerinde namaz kılardı." demiştir.[430]

400-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Kişinin cemaatle kıldığı namaz evinde ve çarşı pazarında/iş yerinde (yalnız) kıldığı namazdan yirmibeş derece daha fazladır. Şu bir gerçektir ki sizden biriniz abdest aldığında bunu güzel yapar ve sadece namaz kılmak için mescide giderse, mescide girene değin attığı her adım için Aliah onun derecesini yükseltir tir hatasını siler. Mescide girdiğinde efe kendisini orada tuttuğu sürece namazda olmuş olur, namaz kıldığı yerde durduğu sürece ahdestsizük durumu olmadığı zaman melekler kendisi için: "Allah'ım onu bağışla, Al/alt'im ona merhamet et" diye dua ederler, "buyurmuştur. [431]

401-) Ebû Mûsâ (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.): "Namazdaki sevap açısından insanların en büyüğü derece derece uzaktan yürüyüp gelendir, İmamla beraber namaz kılmak için namazı bekleyen, hemen kılıp da uyuyan kimseden sevap bakımından daha büyüktür, "buyurdu" demiştir. [432]

402-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken duyduğunu söylemiştir: "Ne dersiniz? Sizden birinizin kapısında akarsu olsa da her gün beş defa yıkansa bu, onun kirinden deriye bir şey bırakır mı?... Sen ne dersin?" Orada bulunanlar:
"Kirinden hiçbir şey bırakmaz" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah beş vakit namazla hataları siler. "buyurdu. [433]

403-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, sabah akşam mescide gider gelirse Allah, her gidiş gelişinde o kimse için cennette ikramını hazırlar, "buyurmuştur. [434]

404-) Mâlik b. el-Huveyris (r,a.) anlatır: Kavmimden birtakım topluluk içerisinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldim ve yanında yirmi gece kaldım. Yumuşak ve merhametli idi. Ailemize karşı özlemimizi görünce: "Haydi dönün, onların yanında olun. Onlara İslâm'ı öğretin, namaz kıldırın, namaz vakti girdiğinde biriniz size ezan okusun, büyüğünüz de size imam olsun, "buyurdu." demiştir. [435]

405-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), başını rukûdan kaldırıp: "Semiallahü limen Hamideh Rabbena veleke'l-Hamd" dediğinde birtakım kimselere dua eder, isimlerini sayar ve: "Allah'ım Velid b. Velid'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyaş b. Ebî Rabia'yı ve Mü'minlerden ezilmek istenilenleri (müstezatları) kurtar. Allah'ım Mudar (kabilesine) azabını şiddetlendir, üzerlerine Yusuf Peygamberin dönemindeki kıtlık ve yokluk senelerini gönder" buyururdu. 0 günlerde Mudar kabilesinin doğu tarafındaki halkı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e muhalif idiler. [436]

406-) Ebû Hureyre (r.a.): "Vallahi, Rasûlüllah (s.a.v.)'in namazına yakın (onun namazına en çok benzeyen) bir namaz kılarım." dedi. Ebû Hureyre (r.a.) öğle, yatsı ve sabah namazlarında (son rekatında) kunut yapar, mü'minlere hayır dua eder, kâfirlere de lanet okurdu. (Kunut, kelime anlamı oiarak itaat etmek, boyun eğmek, dua etmek anlamlanna gelir. Hz. Peygamber (s.a.v.) çeşitli zamanlarda ve çeşitli namazlarda bazı özel durumlar için belirli sürede namaz içerisinde özel dua ve bedduada bulunmuştur. Bu uygulamalara kunut denilmekte olup şekli, okunan dua ve yeri hususunda farklı rivayetler vardır. Rivayetlerin farklılığı uygulamada genişlik olduğunu gösterir, hepsi de sünnettir.) [437]

407-) Enes (r.a.)'a: "Rasûlüllah (s.a.v.) sabah namazında kunut vapti mı?" diye soruldu, o da: "Evet" dedi."Rukûdan önce mi?" denildi, "Rukûdan sonra kısa bir süre yaptı" demiştir. [438]

408-) Enes (r.a.)'a kunut sorulmuştu: "Kunut yapmıştır" dedi: "Rukûdan önce mi sonra mı?" denildi: "Rukûdan önce" dedi: "Falanca kimse, senin "rukûdan sonra" dediğini bildirdi." denildi: "Doğru söylememiş, Rasûlüllah (s.a.v.) sadece bir ay rukûdan sonra kunut yaptı. Zannediyorum şöyle olmuştu: Kendilerine "Kurrâ" denilen yetmiş kadar bir topluluğu Rasûlüllah ile aralarında saldırmazlık anlaşması bulunan müşrik bir topluma göndermişti Bunlar beddua ettiği diğer kimselerden ayndır- İşte bu olaydan ötürü Rasûlüllah (s.a.v.) bir ay onlara beddua etti," demiştir. [439]

409-) Enes (r.a.)'dan gelen diğer bir rivayette: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir ay Ri'l ve Zekvânlılar'a beddua etti" demiştir. (Şehid edilen sahabilerle ile ilgili olarak 1293. hadise bakınız. Kunut, kelime anlamı olarak İtaat etmek, boyun eğmek, dua etmek anlamlarına gelir. Hz. Peygamber (s.a.v.) çeşitli zamanlarda ve çeşitli namazlarda bazı özel durumlar için belirli süreds namaz içerisinde özel dua ve bedduada bulunmuştur. Bu uygulamalara kunut denilmekte olup şekli, okunan dua ve yeri hususunda farklı rivayetler vardır. Rivayetlerin farklılığı uygulamada genişlik olduğunu gösterir, hepsi de sünnettir.) [440]

410-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), kendilerine 'Kurrâ' denilen kimselerden oluşan bir seriye göndermişti. Bu kimsere suikast düzenlendi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bu kimselere üzüldüğü kadar hiçbir şeye üzülmüş görmemiştim. Sabah namazında bir ay kunut duası o-kudu ve: "Usay kabilesi, Allah ve Rasûlüne isyan etmiştir." derdi"[441]

411-) imrân b. Husayn el-Huzâî (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v,) ile birlikte bir seferde idik, gecenin sonuna değin yürüdük sonunda yolcuya bundan daha tatlı olamayacak bir uykuya düştük. Öyle ki bizi uykumuzdan sadece Güneşin sıcaklığı uyandırmıştı. Uykusundan ilk uyanan alan kimse sonra falan kimse sonra falan kimse sonra dördüncü olarak rner b. Hattab olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) uyuduğunda uykusunda elerin cereyan ettiğini bilemediğimizden kendisi uyanana değin kimse nu uyarmadı. Ömer uykusundan uyanıp da halkın başına gelen şeyi görünce -Kendisi sert mizaçlı birisi idi- Yüksek sesle tekbir getirdi, Hz. Peygamber (s.a.v.) sesinden uyanana değin yüksek sesle tekbir getirmeyi sürdürdü. Hz. Peygamber (s.a.v.) uyanınca halkın başına gelen gafleti kendisine anlattılar. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Zararı yok, hareket edin" buyurdu, Hz. Peygamber (s.a.v.) harekete geçti ve biraz yürüdükten sonra namaz için inip abdest suyu istedi, abdest aldı sonra namaz için ezan o-kundu, halka namaz kıldırdı. Namazdan sonra cemaate döndüğünde baksa ki cemaatle namaz kılmayıp ayrı duran birisini gördü: "Ey falanca seni ha/k ile birlikte namaz kılmaktan alıkoyan şey nedir?"'dedi. O da: "Cünüp oldum, su da yok" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Toprağa baksana, toprak sana yeter"'buyurdu. Sonra öa Hz. Peygamber (s.a.v.) yürüdü ardından halk susuzluktan şikayet etti bunun üzerine inip falanca ile Ali (r.a.)'ı çağırdı ve: "Gidip su arayın"'dedi. İkisi yola çıktı, sonunda bir kadına rastladılar, devesi üzerinde iki büyük su kırbası arasında bulunuyordu: "Su nerede?" dediler. Kadın: "Su ile olan sürem dünden bu âna kadardır. Adamiarımız da yola çktıSar" dedi: "O zaman haydi yürü" dediler. Kadın: "Nereye?" dedi; "Rasüiüliah (s.a.v.)'e" dediler. Kadın: "Su dininden döndü denilene mi?" dedi: "Senin sözünü ettiğin zata, haydi yürü" dediler ve kadını Rasûlüilah (s.a.v.)'e getirip aralarında geçen konuşmayı anlattılar. Kadının devesinden inmesini söylediler. Hz, Peygamber (s.a.v.) bir kap isteyip su tulumlarının ağızlanndan bu kaba su boşaftû, tulumların a-ğızlarını kapatıp ait ağzını açtı ve halka: "Gelin için ye hayvanlarınızı su/aym"Ğ\Ye seslendi. Dileyen su içti, diliyen de hayvanlarını suladı. Sonunda cünüp oian kimseye de bir kap su verdi ve: "Git bunu üzerine dökün"deö\. Kadın ise ayakta durmuş suyuna ne yapıldığını seyrediyordu. Vallahi su işinden aynldıklannda su tulumlan ilk durumlanndan daha çok su dolu olduğu görülüyordu, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kadın için a-fanızdan bir şeyier toplaym'dedi. Kadın için aralarından Medine hurması, un ve hurma kavutu toplayıp erzak yaparak bir elbiseye koydular kadını devesine bindirip önüne erzak doldurduklan elbiseyi koydular, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Suyundan hiçbir şey eksiltmediğimizi biliyorsun bizisulayan ancak Allah'tır."buyurdu. Kadın ailesinin yanına gecikmiş olarak vardı. Ailesi: "Ey kadın seni geciktiren nedir?" dedi. Kadın:

Tuhaf, İki adam karşıma çıktı ve beni şu dininden döndü denilen adama götürdüler, bu kimse şöyle şöyle yaptı kadın işaret parmağı ile orta parmağını yer ve göğü işaret ederek yukarıya kaldırdı- Allah'a yemin olsun ki bu kimse şunun ve şunun arasında bulunanların ya en sihirbazıdır yahut böyle değilse o gerçekten Allah'ın Rasûlüdür" dedi. Müslümanlar bundan sonra bu kadının bulunduğu bölgedeki Müşriklere sefer düzenliyorlar ama kadının bulunduğu oymağa dokunmuyorlardı. Kadın bir gün aşiretine: "Bu topluluk size bilerek saldırmıyorlar, Müslüman olmaya ne dersiniz?1' dedi.

Aşireti de kadının sözünü dinleyip İslâm dinine girdi."

(Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki yönünü görmekteyiz: Beşer yönü ki bu konuda bizden farklı bir tarafi yoktur, uyur, uykusu ağır gelebilir batta namazı kazaya bile kalabilir. Diğer yönü isa ilahi bağlantılarla irtibata geçtiği yönüdür, bu yönü beşerden farklı tamamen insanüstü bir haldir. însan bu duruma erişemez, biz buna mucize demekteyiz yani aciz bırakan.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyuyarak namazının kazaya kaidığı yerden kalkıp ay-ntması hakkında çeşidi izahlar getirilmiştir, İmam Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.v.)'in: "Burası, bize şeytamn geldiği yerdir."şeklindeki İfadesi bunun sebebini özü bir şekilde açıklamaktadır. (Müslim, Mesâdd: [442]

412-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim bir namazı kılmayı unutursa hatırladığında kılsın, unutulan bu namazın bundan başka yapılacak keffareti yoktur. «Beni hatırlamak için namaz kıl. »frâhâ: h)"buyurmuştur. [443]

6-) Yolculann Namazı ve Namazın Kısaltılması Bölümü

(Kitâbu Safâti'l-Müsâfirîn)

413-) Müminlerin annesi Aişe (r.a.): "Allah namazı farz kıldığında gerek yolculukta gerek ikamette iki rekat olarak farz kıldı, sonra yolculukta iki rekat olduğu gibi kaldı ikamette ise artırıldı." demiştir. [444]

414-) Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattab'tan. Şöyle demiştir: "Mekke yolunda İbni Ömerle birlikte oldum. Kendisi öğle namazını bize iki rekat kıldırdı sonra yerine geldi, biz de geldik, konakladığı yerine vardığında oturdu biz de oturduk. Sonra namaz kıldığı yere bir baktı ki orada ayakta/namazda bir takım kimseler gördü: "Bunlar ne yapıyor?" dedi: "Nafile namaz kılıyorlar" dedim: "Eğer nafile kılacak olsaydım, farz namazımı tam kılardım. Bak yeğenim, ben yolculukta Rasûlüllah (s.a.v.), ile birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekattan fazla kılmadı. Yolculukta Ömer'le birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekattan fazla kılmadı. Yolculukta Osman'la birlikte oldum. Allah, ruhunu alana kadar hep iki rekattan fazla kılmadı. Allah: «Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir örnek vardır.» <Ahzât>: 21) buyurmuştur" dedi"[445]

415-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Medine'de öğleyi dört rekat kılmış, ikindiyi Zü'l-Huleyfe'de iki rekat kılmıştır, [446]

416-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Medine'den Mekke'ye yolculuğa çıktık. Medine'ye dönene değin (akşam namazı dışında) ikişer rekat, ikişer rekat

kıldırıyordu." demiştir. Kendisine: "Mekke'de bir süre ikamet ettiniz mi?" denildi, o da; "On gün kaldık" dedi. [447]

417-) İbni Ömer (r.a.): "Mina'da Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte iki rekat kıldık. Ebû Bekir ve Ömer ile idaresinin ilk yıllarında Osman ile birlikte İki rekat kıldık. Sonra Osman, namazları tam kıldırdı." demiştir. [448]

418-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'a: "Osman b. Affan (r.a.) bize Mina'da dört rekat kıldırdı" denildi, o da: "İnnâ lillâh... (öiöm haberi duyui-
duğunda söylenen Bakara: 156. ayetidir) dedi Ve: "RaSÜlÜllah (S.a.V.) İle birlikte
Mina'da iki rekat kıldım, Ebû Bekir (r.a.) ile birlikte de Mina'da iki rekat kıldım, Ömer b. Hattab ile birlikte Mina'da iki rekat kıldım. Keşke nasibim dört rekat yerine, kabul edilmiş iki rekat olsaydı." dedi.
(Yolculukta, namazı kısaltmayı zorunlu görüp-görmemeye dayanan bir ihtilaf vardır. Hz. Osman (r.a.) kısaltmayı bir izin olarak gördüğünden kendisi Mina'da kı-saltmayıp tam kılmıştır. Ona göre bu bir ruhsattır, dilerse tam kılar dilerse kısaltır.
"İnnâ lillâh..." Ölüm haberi duyulduğunda söylenen Bakara: 156. ayetidir. Abdullah İbni Mes'ûd (r.a.)'ın Böyle söylemesi, önceki uygulamanın kalkmasını ölüm gibi ifade etmesindendir. Ancak kendisi İhtilaf çıkmaması için Mü'minlerin Emİrİ'nin icraatına İtiraz etmemiş, "Keşke nasibim dört rekat yerine kabul edilmiş iki rekat olsaydı." diyerek, gerek Efendimiz'in gerek İ!k iki halifenin uygulamasının devamını istemiştir. 413. numaralı hadiste Hz. Aişe (r.a.) yolculukta namazın iki rekat olarak devam ettiğini bildirir. Tirmizî: "Uygulama, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından pek çok ilim erbabı ve diğerlerinin nezdinde de bu şekildedir." çiimki Cuma: 39) diyerek namazın kısaltılmasına işaret eder.) [449]

419-) Harise b. Vehb (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,) (düşman korkusu olmadığı) en güvenilir olduğu halde Mina'da bize iki rekat namaz kıldırdı." demiştir.
(Yolculuk sırasında dört rekatlı namazlar iki rekat kılınır. İki rekat kılınması zorunlu mudur değil midir, bu konuda farklı yaklaşımlar vardır. Bir önceki hadisi delil getiren Hanefiler bunun zorunlu olduğuna meylederler. Bu hadiste "en güvenilir olduğu halde" ifadesi vardır. «Yeryüzünde sefere çıktığınızda Kâfirlerin size kötülük yapmasından endişelendiğinizde namazı kısaltmanızda bir sorumluluk yoktur.» (Nisa: ıoi) ayeti iie, korku varsa, namazı kısa kılmaya izin verilmiştir. Efendimiz (a.s.) ise Mina'da böyle bir endişe yok iken de kısa kılmıştır. Burada namazı kısaltmasının sebebi ise yolcu olmasıdır.) [450]

420-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) soğuk veya çok yağmurlu gecede, yolculuk yaparken müezzine ezan okumasını arkasından: "Namazı barınaklarınızda / evlerinizde kılınız" diye söy-lemesini emrederdi." [451]

421-) Abdullah b. Haris anlatır: "İbni Abbâs (r.a.) soğuk ve ça-murlu bir 9ünde bize hutbe verdi. "Hayyaalessalâh" sözüne geldiğinde.
Müezzine: "Namaz evlerde (kılınacak)" de" diye söyledi. Halk birbirine baktı, adeta bunu yadırgamalardı. Bunun üzerine: "Herhalde siz bunu yadırgadınız -Hz. Peygamber (s.a.v.)'i kasdederek- bu, benden daha hayırlı bir kimsenin yaptığı bir uygulamadır. Şüphesiz bu (Cuma namazı) farzdır, ama ben sizi sıkıntıya sokmak istemedim." dedi." [452]

422-) Yine İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) deve üzerinde de vitir namazı kılardı" demiştir.
(Bilindiği gibi namazlar zorunluluk açısından iki kısımdır. Farz namazlar ki, mutlaka kılınması gereken namazlardır, kılmayan kimse hesaba çekilir. Diğer kısım namazlar nafile namazlardır, kılındığında sevap kazanılır, kılınmadığında âhirette bir hesabı yoktur. İşte bu nafile namazlardan bir kısmı daha vardır ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) bunlan kılmaya özen göstermiştir. Onun bu davranışı söz konusu namazların en az farz namazlar gibi algılanmasına neden olmuştur. Hanefiler bu çeşit namazlan, farz ve nafile arasında bir yere koyarak "vacib" demişlerdir. Diğer mezhepler her ne kadar vacib ıstılahını kullanmasalar bile Hz. Peygamberin kılınmasına özen gösterdiği bu çeşit namazlan "kuvvetli sünnet" adı altında incelemişlerdir.
Farzın dışında olup da kılınmasına özen gösterilen namazlardan bir tanesi de vitir namazıdır. Gece kılınan nafile namazlar içerisinde ele alınan vitir namazının kılınış şekli, zamanı, sayısı ve kunut yapılıp yapılmaması Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uy-gulamalannda değişik şekillerde görülmektedir. Hadis kitaplannda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vitir konusundaki uygulamaianna bakan bir kimse farklı şekiller görecektir. Mesela Hz. Aişe validemizden gelen ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn gece namazını anlatan rivayetler birbirinden farklı, sıhhat bakımından ise birbirine yakındır.
O halde Hz. Peygamber (s.a.v.) zaten nafile olan bu namazlan çeşitli yer ve zamanlarda farklı kılmıştır. Bu nedenle kendisinden gelen bütün rivayetler farklı da olsa yine de onun sünneti olup sünnetin değişik şekilde uygulamasıdır.) [453]

423-) Âmir b. Rabia (r.a.)'dan. Kendisi Rasûlüllah (s.a.v.)'i geceleyin yolculukta iken bineğinin üzerinde, bineğin gittiği yönde nafile namazı kılarken görmüştür. [454]

424-) Enes (r.a.) yüzü kıblenin sol tarafında eşek üzerinde iken namaz kılmıştır. Kendisine: "Kıblenin dışında bir yöne namaz mı kılıyorsun?" denildiğinde, "Rasûlüliah (s.a.v.)'in böyle yaptığını görmeseydim ben de yapmazdım." demiştir. [455]

425-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), yoiculuk kendisini aceleye getirdiğinde akşam namazını geciktirerek üç rekat kılıp selâm verir, sonra yatsıyı kılmak için çok az bekler ve yatsıyı da iki rekat kılıp selâm verirdi. Yatsıdan sonra gecenin ortasında kalkana değin nafile namaz kılmazdı." demiştir.
(Bu hadisin diğer farklı rivayetleri vardır. Bu rivayet Hanefiler'İn yolculukta iki namazın birleştirilemiyeceğini İleri sürdükleri ve "sûri cem" diye terimleştirdikleri hususun dayanağıdır. Bu rivayeti destekleyen bir rivayet de Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilir. (Ebû Dâvûd, Sefer: 5, Nesei, Mevâkît: 45} Namazların arasını birleştirme hakkında "Sahıh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 586. hadisin a-çıklamasına bakabilirsiniz.) [456]

426-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), yolculuk kendisini aceleye getirdiğinde, öğleyi ikindinin ilk vaktine kadar geciktirir ve ikisinin arasını birleştirirdi. Akşamı da şafak kaybolduğu zamanda yatsıyla birleşecek zamana kadar geciktirirdi. [457]

427-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de öğle ve ikindiyi sekiz, akşam ve yatsıyı yedi rekat olarak (birleştirip) kıldırmışrjr. (İki namazı birleştirerek kılma, iki vakti bir vakittebirleştirme değil, bir biriyle neredeyse birleşecek derecede yakın kıldı, şeklinde açıklanmıştır.) [458]

428-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Biriniz (namaz kıldığı yerden) "ancak sag tarafından dönüp ayrılması gerekir" şekliyle namazından şeytana bir pay ayırmasın. Ben Hz. Peygamber (s.a.v.)'i çoğu defa solundan dönüp ayrıldığını gördüm." demiştir. [459]

429-) Ezd kabilesinden olan Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (r.a.) anlatır; "Rasûlüllah (s.a.v.) namaza kamet getirilip başlandığı sırada iki rekat namaz kıtan bir kimse görmüştü. Rasûlüllah (s.a.v.) o kişiye: Sabahı dört rekat mı yapıyorsun? Sabahı dört rekat mı yapıyorsun?" buyurdu.
sünneö aZ' âl'm'er bü hadİSe dayanarak kamet getirildikten sonra sabah namazının bir kışı nı" kllınmaVip farza başlanılması gerektiğini söylemişlerdir. Bunun yanında et "Bu M rekat sünneti, düşman süvarisi kovafasa bile terk nadisi ve saban namazının sünnetini kılmanın Hz. (s.a.v.) tarafından ısrarla istenmesinden harekette eğer farzı kaçırma intimali yoksa kametten sonra da sünnetin kılınabileceğini en azından başlanan sünnet namazın tamamlanabileceğini söylemişlerdir. Bu kısım âlimlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söz konusu sahabiyi uyarmasının nedeni şudur: Sabah namazının sünneti evde kılındığından dolayı bu sahabinin mescidde iki rekat sünnet kılması evde kılınan ile birlikte namazın dört rekat kılındığı zannı vermesindendir.) [460]

430-) Ebû Katâde es-Sülemî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz Mescide girdiğinde oturmadan önce iki rekat na-maz kılsın"buyurmuştur. [461]

431-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Kuşluk vaktinde mescidde iken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardım: "İki rekat namaz k/İ."'buyurdu. Kendisinin bana borcu vardı, borcunu ödedi ve bana fazla da verdi."
(966. hadiste görüldüğü gibi Hz. Câbir (r.a.) bir yolculukta devesini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e satmış, devesini teslim etmek için mescide gelmiş, ücretini fazlasıyla aldıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) deveyi kendisine geri verip hediye etmiştir. Aslında borcun üzerinde verilen ilave faizdir. Ancak bir kimse borcunu verir, bununla birlikte gönlünden bir hediye olarak bazı şeyler verir ise eğer iki taraf devamlı birbirleriyle hediyeleşiyorsa bu, hediye olur ancak, borç nedeniyle veriliyorsa faiz şüphesinden dolayı haram kabul edilir.) [462]

432-) Aişe (r.a.): "Şüphesiz Rasûlüüah (s.a.v.) bir ameli işlemeyi sevdiği halde, insanlar da yapar böylece üzerlerine farz olur endişesiyle bu ameli yapmazdı. Rasûlüllah (s.a.v.) kuşluk namazını da asla kılmadı;

ama ben kılıyorum." demiştir. (Hz. Aişe (r.a.), yukandaki hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu namazı asla kılmadığını söylerken kendisinin kıldığını belirtmektedir. Yine kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in seferden döndüğünde kuşluk namazı kıldığını bildirmektedir. (Müslim, Müsâfirîn: 75)
Gerek Aişe (r.a.)'nın sözlerinde, gerek Enes (r.a.)'ın ve gerekse Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın kuşluk vaktindeki nafile namaz için karşı sözlerinin yanında kendilerinin bu namazı kılmaları, bu sahabilerin namazın mevcudiyetini kabul etmekle birlikte keyfiyetinden dolayı karşı sözler söylemiş olmalarını akla getirmektedir. Söz gelimi rekatlarının sayısı hakkında mesela otuz rekat kılma gibi veya kılınma vakti gibi. Bu monuda daha fazla bilgi için "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalış-mamızdaki 594. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [463]

433-) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan. Şöyle demiştir: "Ümmü Hâ-nî, dışında bana, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kuşluk namazı kıldığını bildiren olmadı. Ümmü Hânî ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke fethedildiği gün kendisinin evine girdiğini, sekiz rekat namaz kıldığını anlattı ve; "Kendisinin bu namazdan başka hafif bir kıldığı namaz kıldığını görmedim. Gerçi rükû ve secdeleri tam yapmıştı" dedi." [464]

434-) Ümmü Hânî bintü Ebî Tâlib (r.a.): "Mekke'nin fethedildiği yılda Rasûlüllah (s.a.v.)'e gitmiştim. Kızı Fatıma kendisini perdelemiş yıkanıyor-ken buldum. Selâm verdim. Kendisi: "Bu (gelen) kimdir?" dedi: "Ben, Ümmü Hânî bintü Ebî Tâlib" dedim: "Hoşgeldin Ümmü Hâni"dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup bir tek elbiseye bürünmüş olarak sekiz rekat namaz kıldı. Namazı bitirdiğinde (m. aii (r.a.)'ı kasdederek): "Ey Allah'ın Rasûlü annemin oğlu kendisini korumam altına aldığım Hübeyra'nın falan oğlunu öldüreceğini söyledi?" dedim Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Ümmü Hâni senin koruma aitma aldığını biz de koruma altına aldık" buyurdu. Bu kıldığı namaz kuşluk vaktinde idi." demiştir. [465]

435-) Ebû Hureyre (r.a,): "Samimi dostum bana üç şeyi tavsiye etti ki, ben bunları ölene kadar asla bırakmam: Her ayda üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak ve vitir namazı üzere uyumak." demiştir. [466]

436-) Hafsa (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) müezzin sabahı gözetlemek için oturup da sabah namazı vakti belirdiğinde namaza kamet getirilmeden önce kısa iki rekat namaz kılardı." [467]

437-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), sabah namazında ezan ile kamet arasında kısa iki rekat namaz kılardı. [468]

438-) Hz. Aişe (r.a.): "Sabah namazından önceki iki rekat sünneti o kısa kılardı ki ben: "Acaba Fatiha okudu mu?" derdim." demiştir. [469]

439-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) hiçbir nafile namaza ah namazının sünnetine gösterdiği devamlılığı göstermezdi." demiştir. [470]

440-) İbni Ömer (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v,) ile birlikte, öğleden önce iki rekat öğleden sonra da iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat, cumadan sonra iki rekat nafile namaz kıldım. Akşam ve yatsının (nafile namazlarım) kendisinin evinde kıldım"[471]

441-) Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i yaşlandığı zamana kadar gece namazını oturarak kıldığını asia görmediğini söylemiş, devamla: "Yaşlandığında oturarak kıraat eder, rükû edeceği zaman ayağa kalkardı ve (devamla) otuz veya kırk kadar daha ayet okur, sonra da rukûya giderdi." demiştir. [472]

442-) Müminlerin annesi Aişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), (yaş'^icmda, gece nafile namazım) oturarak kılar ve kıraatini oturarak yapardı. Okuduğu kıraatinin otuz veya kırk ayeti kaldığında ayağa kalkar ve bunları ayakta okur arkasından rukûya sonra da secdeye giderdi. İ-kinci rekatı da böyle yapardı. Namazını bitirdiğinde, eğer ben uyanıksam benimle konuşur uyuyor isem yatağa uzanırdı." [473]

443-) Hz. Aişe (r.a.)'a: "Rasûiüllah (s.a.v.)'in Ramazandaki namazı nasıldı?" diye sorulmuş: "Rasûlüllah (s.a.v.) ne Ramazanda ne de Ramazanın dışında on bir rekatı geçmezdi, bir dört rekat kılardı ki güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra bir dört rekat daha kılardı ki güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonrada üç rekat kılardı, kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, vitir kılmadan önce mi uyuyorsun?" dedim: "Ey Aişe, gözlerim uyur ama kalbim uyumaz, "buyurdu." demiştir. [474]

444-) Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) geceleyin on üç rekat namaz kılardı vitir ve sabah namazının sünneti de bunun içindedir." demiştir. [475]

445-) Hz. Aişe (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gece namazı nasıldı?" diye sorulmuş: "Gecenin başında uyur, sonunda kalkıp namaz kılar sonra tekrar yatağına gelirdi. Müezzin ezan okuduğunda kalkar, gusül alması gerekirse yıkanır yoksa abdest alıp mescide çıkardı." demiştir.[476]

446-) Tabiînden, Mes'rûk: "Aişe (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hanqi diye sordum: "Devamlı olanı" dedi: "Gece namaz kılmaya ne zaman kalkardı?" dedim: "Horozun sesini duyduğunda." dedi." demiştir. [477]

447-) Yine bir başka rivayette: "Seher vakti kendisini benim yanımda uyur bulurdu." demiştir. [478]

448-) Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), namazını bitirdiğinde bakar; eğer uyanıksam benimle konuşur yok eğer uyuyorsam kendisi de yatıp uzanırdı." demiştir. [479]

449-) Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) gecenin her vaktinde vitir namazı kılar, vitir namazı (vakti) seher vaktine kadar sürerdi." demiştir. [480]

450-) İbni Ömer (r.a.) anfatır: "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.) minberde iken: "Gece namazı konusundaki görüşünüz nedir?" diye sordu: "İkişer, ikişerdir, ama bir kimse gece namazı kılarken sabah namazının vaktinin girmesinden endişe ederse (ikişer rekat kıldığı namazının sonunda) tek rekat kılar. Bu rekat, kılmış olduğu namazını vitir/tekli yapar." buyurdu. İbni Ömer (r.a.): "Namazınızın sonunu tek yapınız / vitir yapınız. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle emretmiştir." derdi. [481]

451-) ibni Ömer (r.a.): "Kim, gece namazı kılarsa sonunu tek yapsın/vitir yapsın. Çünkü Rasûlülfah (s.a.v.), böyle emrederdi." demiştir. [482]

452-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şanı Yüce her gece, gecenin sonunda üçte biri kaldığında ya-« semaya iner re/"Kim bana dua ederse kendisine cevap ve kim benden bir şey isterse ona veririm, kim benden ba-9'Şlama dilerse kendisini bağışlarım.11 buyurur, "demiştir. [483]

453-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'ln: "Kim, inanarak ve sevabım Allah'tan bekleyerek, Ramazan'/ ihya ederse kendisinin geçmiş günahı bağışlanılır."'buyurduğunu rivayet etmiştir.
(Bir şeyi ihya etmek, onu canlı tutmak demektir. Ramazanın veya kadir gecesinin ihyası demek, bu vakitleri ibadetle, zikir ve dua ile, tefekkür ve düşünme ile geçirmek demektir.) [484]

454-) Âişe (r.a.), şunları bildirmiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) bir gece, gecenin ortasında çıkıp mescidde namaz kıldı. Bazı kimseler de onun namazıyla namaz kıldılar, sabah olunca da bunu aralarında konuştular, ertesi gece ise bundan daha fazlası toplandı. Rasûlüllah (s.a.v.) ikinci gece de yanlarına çıktı bu kimseler yine onun namazıyla namaz kıldılar, sabah olunca da bunu aralarında konuştular. Üçüncü gecede mescid cemaati çoğaldı, Rasûlüllah (s.a.v.) yine yanlarına çıktı bu kimseler de onun namazıyla namaz kıldılar. Dördüncü gece olduğunda mescid cemaati alamaz hamle geldi bu yünden Rasûlüllah (s.a.v.), yanlarına çıkmadı. Bazıları: "Namaza, namaza" demeye durdularsa da Rasûlüllah (s.a.v.), onların yanına çıkmadı nihayet sabah namazı için dışarı çıktı. Sabah namazını kılıp bitirdikten sonra cemaate döndü, şahadet getirdi, arkasından: "Bundan sonra şunu bilin ki sizin (namaz kılarken arkamda durduğunuz) yeriniz bana kapalı değildir, ancak gece namazın üzerinize farz olup da yerine getiremeyeceğinizden korktum (namaz kılmak için yanınıza çıkmadım.)" buyurdu." [485]

455-) İbni Abbâs (r.a.): "Teyzem Meymûne'nin yanında gecele-miştim. Derken Hz. Peygamber (s.a.v.) kalktı ve defi hacet yaptı, arkasından elini ve yüzünü yıkadı sonra uyudu, arkasından kalktı, su kırbasına gidip ağzını çözdü sonra ne haddinden fazla ne de az iki abdest arası abdest aldı, arkasından namaz kıldı. Ben de kalktım, onu gözetlediğimi zannetmemesi için (yem uyanıyormuş gibi) şöyle bir gerildim, arkasından abdest aldım. Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kılmaya durdu, ben de soluna durdum. Kulağımdan tutup

beni sağ yanma çevirdi. Namaz on üç rekat olduğunda yatıp uyudu, hatta horladı. Arkasından Bilal kendisini namaza çağırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest almadan (rekat) namaz kıldı. Duasında şöyle diyordu: "Allahümme'cal fikalbî nûran ve fi basarı nûran ve fi semî nûran ve an yemini nûran ve an yesârî nûran ve fevki nûran ve tahtî nûran ve emâmî
nûran ve ha I finûran vec'al lî nûran (=Allah'ım kalbimi nurlandır, gözümü nurlandır, kulağımı nurlandır, sağ yanımı nurlandır, sol yanımı nurlandır, üstümü nurlandır, altımı nurlandır, önümü nurlandır, arkamı nurlandır. Hasılf benim her tarafımı nurlandır.)" demiştir. [486]

456-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Bir keresinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'ın hanımı ve aynı zamanda kendisinin teyzesi olan Meymûne (r.a.)'ın yanında gecelemişti. Şöyle anlatır: "Ben yastığın enine (kısa tarafına) uzanıp yattım. Rasûlûlîah (s.a.v.) ile hanımı da boyuna (uzun tarafına) uzanıp yattı. Rasûlüllah (s.a.v.) uyudu. Gece yansı -veya yarısından biraz önce, veya yarısından biraz sonra- olunca Rasûlüllah (s.a.v.) uyandı ve oturdu, eliyle yüzünden uykuyu gideriyordu, sonra Âl-i İmrân Suresinin sonundan on ayet okudu, arkasından asılı olan su tulumuna doğru kalktı ve bundaki su ile abdest aldı, abdestine de özen gösterdi. Sonra namaza durdu. Ben de kalkıp onun yaptığı gibi yaptım sonra gidip yanına durdum. Sağ elini başıma koyup sağ kulağımı kıvırdı, ardından iki rekat namaz kıldı, sonra iki rekat, sonra iki rekat, sonra iki rekat, sonra iki rekat, sonra iki rekat, sonra iki rekat, sonra da tek rekat kıldı ve müezzin kendisine gelinceye kadar yatıp uzandı, ardından kalktı ve kısa iki rekat namaz kıldı sonra da çıkıp sabah namazını ki İdi "dem iştir. [487]

457-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'ln gece namazı rekattı" demiştir.
(Tehecüd Namazı'nın sayısı ve keyfiyeti hakkında çeşitli rivayetler vardır. Rivayetlerin bu kadar çeşitli olması genişlik ifade eder.)[488]

458-) ibni Abbâs (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) geceleyin teheccüd için kalktığında şöyle dua ederdi: "Allahümme Leke'l-Hamdü, ente Kayyimu's-Semâvâti ve'l-Ardı ve men fihinne, Veteke'l-Hamdü, Leke'l-Mülkü's-Semâvâti ve'l-Ardi ve men hi veleke'i-Hamdü, ente Nûru's-Semâvâti ve'l-Ardi ve'men fihinne veleke'l-Hamdü ente Meliku's-Semâvâti ve'l-Ardi, veleke'l-Hamdü, ente'l-Hakku ve va'duke'hHakku ve likâuke Hakkun, ve Kavluke Hakkun, ve'l-Cennetü Hakkun, ve'n-Nâru Hakkun, ve'n-Nebiyyûne Hakkun ve Muhammedun Sallellahu aleyhi vesellem Hakkun, ve's-Sâatu Hakkun. Allahümme leke eslemtü, ve bike Âmentü, ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü, ve bike Hâsemtü, ve ileyke Hâkemtü, Fağfirlî mâ kaddemtü ve mâ Ahhartü, ve mâ esrartu ve mâ A 'lentü, ente'h Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru. Lâ ilahe illâ ente Lâ ilahe ğayruke. velâ Havle velâ Kuvvete illâ billahi (=Allah'ım hamd Sanadır. Gökleri, yeri ve içindekilerin hakimiyeti Senindir. Hamd Sanadır. Sen, göklerin, yerin ve içindekilerin nuriandırıcısısın. Hamd Sanadır. Sen göklerin ve yerin hakimisin ve hamd Sanadır. Sen gerçeksin, vadinde gerçektir, Seninle karşılaşmak gerçektir. Sözün gerçektir. Cennet gerçektir. Cehennem gerçektir. Peygamberler gerçektir. Muhamrned (s.a.v.) gerçektir. Kıyamet gerçektir. Allah'ım, Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana dayandım. Sana yöneldim. Senin için savaştım, Senin hükmünü hakem yaptım, geçmişte ve gelecekte, gizli açık işlediğimi bağışla. Sen öne geçirensin, Sen geri bırakansın. Senden başka ilah yoktur. Allah'tan başka ne kuvvet var ne de engel vardır!)" [489]

459-) İbni Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Bir gece Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte namaz kıldım. Öyle kıyam yaptı ki, sonunda ben fena bir iş yapmaya karar vermiştim. Kendisine: "Neye karar vermiştin?" denildi:
"Oturup Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ayakta bırakmaya." demiştir.
(Yukarıdaki hadiste Efendimiz'İn gece namazından sonra, sabah namazına kadar uyuduğu bildirilmişti. Bu hadiste ve 595. hadiste bildirilen şekilde namaz kılan kimse artık yorgunluktan halsiz kaltp uyumaktan başka çare bulamayacaktır.) [490]

460-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a,) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) yanında bir adamdan bahsedildi ve: "Sabaha kadar uyudu namaza kalkmadı." denildi. Bunun üzerine Rasûiüllah (s.a.v.): "Onun kulağına Şeytan işemiştir. "buyurdu.
(Gece namazına veya sabah namazına kalkmayıp uyuyan kimse hakkında E-fendimiz (a.s.)'ın "Onun kulağına Şeytan işemiştir." buyurmasını da yukarıdaki gibi mecazi bir anlatım olarak anlamak mümkündür. Buna göre, şeytanın etkisi altına al'P/ tuzağına düşürdüğü, kendisine bu kadar boyun eğen bu kimseyi İyice hafife alıp kendisiyle alay ettiği, kulağına işemesi şeklinde anlatılarak belirtilmiş olabilir.
Şu bilinmelidir ki, boş ve anlamsız işlerle uğraşan, faydasız sözlerle oyalanan kimselerin kulağı, İlahi sözleri ve ezan sesini duyamayacak kadar kirlenir. Ona, meleğin sesinden çok şeytanın sesi ve telkini ulaşır. Bunun sonucu olarak vaktinde u-yanıp kalkamaz, ibadetini en değerli zamanda yapamaz.
Şeytanın kulağa işemesi ile bir önceki hadiste geçen, uyuyanın ensesine üç düğüm atmasını, mecazi bir anlatım değil de gerçek olduğunu düşünen âlimler de bulunmaktadır.) [491]

461-) Ali b. Ebû Talib (r.a.) anlatır: Rasûiüllah (s.a.v.) bir gece kızı Fatıma ile kendisinin kapısını çalmış: "Namaz kılmıyor musunuz?" buyurmuş. Hz. Ali: "Ey Allah'ın Rasûlü, canımız Allah'ın elindedir. Bizi uyarmak isterse, uyarır." dedim. Biz böyle deyince bana cevap vermeden dönüp gitti, sonra sesini duydum, arkasını dönmüş giderken ellerini dizlerine vurarak: «İnsan kısmı çok tartışmacıdır.» (Kehf: 54) diyordu. [492]

462-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz uyuduğu sırada şeytan ense köküne üç düğüm atar ve her düğümde vurarak: "Yat uyu, gece uzundur." der. Eğer bu kimse, uyanır da Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür, abdest alırsa bir düğüm daha çözülür, namaz kılarsa bir düğüm daha çözülür, dinç ve gönlü hoş olarak sabaha çıkar. Eğer böyle yapmazsa tembel uyuşuk ve ruhu sıkıntılı olarak sabaha çıkar, "buyurmuştur.
(Uyuyan kimsenin ense köküne şeytanın üç düğüm atarak ona uyumayı telkin etmesi mecazi ve temsili bir anlatım olabilir. Bu İfade iie şeytanın insanoğlunu gece ibadet etmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymak istediği, "Hele yat, uyu; daha uykunu alamadın; vakti gelince kalkarsın" gibi telkinlerle oyaladığı, uyku/u cazip hale getirdiği, azim ve iradesini etkisi altına aldığı, böylece o kimsenin kalkıp ibadet etmesine fırsat vermediği anlaşılabilir.) [493]

463-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız, oraları kabirlere çevirmeyiniz"buyurmuştur. [494]

464-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Rabb'ini zikreden hatırda tutan kimse ile Rabb'ini zikretmeyen hatırda tutmayan kimsenin durumu diri ile ölünün durumu gibidir.buyurdu." demiştir. [495]

465-) Zeyd b. Sabit (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Ramazan'da bir hücre edindi (Ravi Busr d. sam): "Zannediyorum hasırdan, dedi," demiştir.- Burada birkaç gece namaz kıldı. Kendisinin ashabından bir kısım insan da onun namazıyla namaz kıldı. Onların böyle yaptığını öğrenince (bu namazı tcuimaytp) oturmaya başladı, sonra da yanlarına çıktı: "Görmüş olduğum davranışlarınızı tanıyorum. Ancak eyinsanlar, bunu evinizde kılınız. Çünkü bir kimsenin farz namaz dışında kıldığı namazın en değerlisi evinde kıldığıdır." buyurdu. [496]

466-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Hangi amel Allah'a daha çok sevimlidir?" diye soruldu: "Az da olsa, devamlı olanıdır, "buyurdu." demiştir. [497]

467-) Alkame, şöyle demiştir: "Müminleren annesi Âişe'ye soru sordum: "Ey müminlerin annesi, Rasûlüllah (s.a.v.)'in ameli nasıldı? Belirli günlere bir şey tahsis eder miydi?" dedim. O da: "Hayır, onun ameli devamlı idi. Hangi biriniz, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yapabildiğini yapabilir ki" dedi"[498]

468-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Bir keresinde Hz. Peygamber (s.a.v.) mescide girmiş ve iki direk arasına çekilmiş bir ip görmüştü bunun üzerine: "Bu ip de nedir?"buyurdu, (uz. peygamber (s.a.v.)'m hanımı Zeyneb'i kastederek): "Bu, Zeyneb'İn İpidir. (Namaz kılarken) yorulduğunda buna tutunur." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır böyle yapmayın, çözün onu. Biriniz dinç olduğu sürece namazını kılsın yorulduğunda da otursun, "buyurdu." [499]

469-) Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) yanına girmiş, bu sırada yanında bir kadın varmış: "Bu kim?" buyurmuş, o da: "Falanca kadın, kıldığı namazlardan anlatıyor." diye cevap vermiş. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yeter, siz yapabileceklerinize bakın, vallahi siz usa-nırsınız da Allan usanmaz."buyurmuştur. Rasûlüllah (s.a.v.)'in en fazla sevdiği din az da olsa sahibinin üzerinde devam ettiğidir. [500]

470-) Aişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz namaz kılarken ayaklarsa uykusu gidene değin uzansın. Sizden biriniz uykulu olarak namaz kılarsa ne dediğini bilemez belki kendisine bağışlama dilerken beddua edebilir"buyurmuştur. [501]

471-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), geceleyin Kur'ân okuyan bir kimseyi duymuş ve: "Allah, ona merhamet eylesin, muhakkak ki o bana şu şu sureden unuttuğum, şu şu ayetleri hatırlattı, "buyurmuştur.

Diğer bir rivayette ise "Unutturulduğum bir âyeti bana hatırlattı"buyurmuştur. [502]

472-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Kur'ân sahibi'{Kut'ân okumaya ve ezberine sahip kimse) bağll bir deveye sahip kimse gibidir. Eğer deve sahibi devesini sürekli gözetir yoklarsa onu elinde tutar. Eğer ipini çözer de salıverirse deve çeker gider, "buyurmuştur. [503]

473-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden birinizin: "Şu kadar, şu kadar ayeti unuttum" demesi ne kötü bir şeydir. Tersine o unutmadı, unutturuldu. Sizler Kur'ân'ı okuyup hatırda tutmaya çalışın. Çünkü Kur'ân'm, kişilerin göğsünden kaçıp gitmesi develerin kaçıp gitmesinden daha çabuktur, "buyurdu." demiştir. [504]

474-) Ebû Mûsâ ei-Eş'arî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): Kur'ân'ı sürekli hatırda tutup, gözönünde bulundurunuz. Ca- elinde olan Allah'a yemîn olsun ki Kur'ân'm kaçıp gitmesi, devenin bağından kaçıp gitmesinden daha çabuktur." buyurmuştur.
(Hadiste geçen 'Teâhedû" kelimesi, verilen sözde bağlı kalmak anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerim'e karşı duyarlı olmak ve onu hatırda tutmak, devamlı göz ününde bulundurmak anlamına kullanılmıştır.) [505]

475-) Ebü Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah, Peygamberinin Kur'ân'ı nağmeli ve yüksek sesle okumasına önem verdiği gibi hiçbir şeye önem vermemiştir, "buyurmuştur.
(Hadiste geçen "Ezine" fiili, izin vermek anlamına geldiği gibi kulak vermek ve dinlemek anlamına da gelir. Muhaddisler genellikle, dinlemek ve kulak vermek anlamını tercih etmişler ancak kulak vermenin Allah İçin mümkün olamayacağından değişik anlamlara yorumlamışlardır. Ders alan öğrencinin not alırken (İlmâ yaparken) hadis aldığı kimseye kulak verme için de bu fiil kullanılmaktadır. Biz çevirimizi önem verme olarak yaptık.) [506]

476-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye: "Dün gece senin Kur'ân okuyuşunu dinlediğimi bir görseydin. Gerçekten sana Dâvûd hanesinin sedalarından bir seda verilmiştir." buyurmuştur. [507]

477-) Abdullah b. Mugaffai (r.a.): "Mekke'yi fethettiği gün Rasûlülİlah (s.a.v.)'i devesinin üzerinde gördüm nağmeli olarak Fetih Suresi'ni okuyordu" demiştir. Hadisin Ravisi: "Halk etrafıma toplanmasaydı ben de onun nağme yaptığı gibi nağme ile okurdum" demiştir.
(Hz. Peygamber (s.a.v.), binek üzerinde bu sureyi okurken bineğin hareketi nedeniyle sesinde titreşimler olmuştu. Onun bu şekildeki nağmesi o ana mahsus, geçici bir okuyuştur.) [508]

478-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Bir kimse Kehf Suresi'ni okudu, bu sırada hanede hayvanı vardı, ürkmeye başladı. Bu nedenle selâmete çıkması için dua etti. Bir de baksa ki duman veya bulut gibi bir şey kendisini kaplamış, sonra (sabahleyin) bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlattı, o da: "Ey falan sen oku, şüphesiz o, Kur'ân için inen Sekîne'dir" buyurdu" demiştir. [509]

479-) Üseyd b. Hudayr (r.a.)'dan: "Kendisi geceleyin Bakara Suresi'ni okuduğu sırada yanında atı bağlı iken birden at kişnemeye başladı, bunun üzerine sustu, akabinde at sakinleşti. Tekrar okudu, at yine kiş-nedi, tekrar sustu, at sakinleşti. Sonra yine okudu, at yine kişnedi. Oğlu Yahya yanında bulunduğundan dolayı çocuğa bir zarar gelir endişesiyle okumayı bıraktı. Çocuğu geriye çekti. Bu sırada başını göğe kaldırdığında (başmın üzerinde lambalara benzer bir şey gördü, bunlar göğe çekildiler) sonunda bun-lan göremez oldu. Sabah olduğunda bu hadiseyi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlattı O da: "Ey Hudayroğlu oku, Ey Hudayroğ/u oku" buyurdu. Üseyd b. Hudayr (r.a.) şöyle devam eder: "Ey Allah'ın Rasûlü, atın Yahya'yı çiğnemesinden endişelendim, çünkü atın yakınında idi, sonra (o-kumakta olduğum şeyden) başımı kaldınp çocuğa kalktım, başım? göğe kaldırdım ki bir de ne göreyim, içerisinde lambalara benzer şeyler bulunan karaltı gördüm, sonunda gözümün önünden çıkıp gitti" dedim. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bunlar nedir, bilebiliyor musun?" buyurdu: "Hayır" dedim: "Bunlar Meleklerdir, senin sesine gelmişlerdi. Eğer (sabaha kadar) okusaydın, onlar sabaha kadar kalır, insanlar onları seyreder, onlardan gözlenmezlerdi."buyurdu." demiştir. [510]

480-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kur'ân'ı okuyup onunla amel eden mü'min, ütrüce meyvası gibidir, tadı da güzel kokusu da güzeldir. Kur'ân okumayan fakat onunla amel eden mü 'mln ise hurma meyvası gibidir, tadı güzel ama kokusu yoktur. Kur'ân'ı okuyan münafığın durumu da reyhan çiçeğine benzer, kokusu güzeldir ama tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafığın durumu da ebû cehil karpuzu Çibidir, tadı da acı kokusu da acıdır, "buyurmuştur. [511]

481-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kur'ân'ı ezberinden okuyan kimsenin misali, vahiy katibi olan değeri! ve güvenilir meleklerle beraberiiktir. Kendisine zor geldiği halde Kur'ân okumaya devam eden kimseye de iki sevap vardır, "buyurmuştur.
(Bu iki sevap, okuma zorluğundan dolayı karşılaştığı güçlük nedeniyle alacağı ap!a okuma nedeniyle alacağı sevaptır.) [512]

482-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Übey b. Ka'b'a: "Allah, bana "Lem yekuni'llezîne Keferû" suresini sana okumamı emir buyurdu' dedi. O da: "Benim ismimi söyledi mi?"
dedi: "Evet""buyurdu, bunun üzerine Übey ağladı." demiştir.
(Übey b. Ka'b (r.a.), Kur'ân-ı Kerim'i en güzel okuyan sahabilerdendir. (Buharı, Teftir, Bakara: 7) Hz. Peygamber (s.a.v.) de 1663. hadiste "Kur'ân'ı dört kişiden okuyunuz"buyurmuş ve bunlar arasında Hz. Übey'i de saymıştır.
Dokuz ayetten oluşan ve Kur'ân'ın özü sayılabilecek: Risalet, ihlas, nama2, zekat, kıyamet ve cennetlikler ile cehennemliklerin anlatıldığı Beyine suresinin Allah tarafindan, Ümmetin Kur'ân üstadına okunması talim buyurulmuştur. Hz. Übey, bu güzel haber karşısında sevincinden kulaklarına inanamamış gözleri dolmuştur.) [513]

483-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bana: "Bana Kur'ân oAa/"buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, Kur'ân sana indirildiği halde ben mi sana Kur'ân okuyacağım?" dedim: "Ben, başkasından Kur'ân dinlemeyi severim" buyurdu. Kendisine Nisa Suresi'ni okudum: «Her ümmetten bir şahit getirdiğimizde seni de onlara şahit olarak getirdiğimiz zaman durumları nasıl olacak...» (Nisa: 4i) ayetine geldiğimde başımı kaldırdım veya biri bana dürttü baksam ki gözlerinden yaşlar boşalıyor" demiştir.
Diğer bir rivayette "Rasûlüllah (s.a.v.), minberde iken bana: "Bana Kur'ân oku" buyurdu" şeklindedir. [514]

484-) Alkame: "Humus'ta bulunuyorduk. Bu sırada Abdullah b. Mes'ûd, Yusuf Suresi'ni okudu, bunun üzerine bir adam: "Bu şekilde indirilmemiştir!" dedi. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Ben Rasûlüllah (s.a.v.)'e okudum, o da beğenip: "Güzel okudun aferin"buyurdu." dedi. Sonra bu adam da şarap kokusu buldu, bunun üzerine: "Allah'ın Kitabını yalanlamayla şarap içmeyi birlikte yaparsın ha!" dedi. Sonra ona içki içme cezası uyguladı." demiştir. [515]

485-) Ebû Mes'ûd el-Bedrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bakara Suresi'nin sonunda iki ayet var ki kim bu ayetleri gece okursa ona (her konuda) yeter, "buyurdu." demiştir. [516]

486-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a,) anlatır: "Hz. peygamber (s.a.v.) bir kimseyi askeri bir birliğin başında gönderdi. Bu kimse arkadaşlarına namazda kıraat ettiğinde "Kulhüvellahü Ehad" Suresi ile bitiriyordu. Seferden döndüklerinde bu durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bildirdiler, o da: "Ona sorun bakalım, niçin böyle yapmış" buyurdu. O kimseye sordular, o da: "Çünkü bu sure, Rahmân'ın sıfatıdır ve ben bunu okumayı seviyorum." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ona haber verin ki Allah da onu sevmektedir, "buyurdu. [517]

487-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Ancak iki kişiye imrenme (haset) vardır:
Allah'ın kendisine Kur'ân ilimi verdiği bir kimse ki, gece ve gündüz vakitlerde bu Kur'ân ile ayakta durur. Diğeri de, Allah'ın, kendisine mal verdiği bir kimse ki, gece ve gündüz vakitlerde bu malı infak eder." buyurdu" demiştir. [518]

488-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Ancak iki konuda imrenme (haset) vardın
Allah'ın, kendisine mal verip de bu malı hak yolda harcattığı kimse ile Allah 'm kendisine ilim (hikmet) verip de bu ilimle (hikmetle) bu ilimle (hikmetle) hüküm veren ve bu ilmi (hikmeti) öğreten kimseye"buyurdu" demiştir.
(Bu hadiste Müslüman bir kimsenin imreneceği şeylerin neler olabileceğini öğreniyoruz. Hadiste bildirilen hususlar imrenmeye değer şeylerdir. 84. hadiste iyilik yapmak istemekten dolayı sevap kazanılacağı bildirilmektedir. Buna göre yukarıda anlatılan iyi şeylere imrenmekten yani keşke ben de böyle yapsam, diye özenmek-ten dolayı sevap beklenebilir.

"Ancak iki konuda imrenme vardır" ifadesinde, sevap kazandıracak imrenmelere dikkat çekilmiş olabilir. Bir kimse bunlann dışındaki dünyalık şeylere de lmrenilebilir. Fakat, bu tür imrenmelerde sevap beklenemez. Belki bunların bir kısmı kişiyi günaha bile götürebilir.) [519]

489-) Ömer b. Hattab (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in hayatında "'Şam b. Hakîm'i Furkân Suresi'ni okurken işittim, okuyuşuna kulak ver-din\ baksam ki Rasûlüllah (s.a.v.)'in bana okutmadığı değişik şekillerde okuyordu. Neredeyse namazda üzerine atılacaktım ama selâm verene kadar sabrettim, hemen yakalayıp elbisesini göğsüne topladım: "Seni okurken dinlediğim bu sureyi sana kim okuttu?" dedim: "Bana bunu Rasûlüllah (s.a.v.) okuttu" dedi, çekip Rasülüllah (s.a.v.)'e getirdim: "Şunun, Furkân Suresi'ni senin bana okuttuğun şeklin dışında okuduğunu duydum." dedim. Bunun üzerine Rasülüllah (s.a.v.): "Bırak onu, EyHişamsen oku bakayım" buyurdu. O da kendisini okurken duyduğum şekilde okudu. Rasülüllah (s.a.v.): "Bu şekilde indirildi, "buyurdu, sonra: "SenokuEy Ömer" buyurdu. Ben de, kendisinin bana okuttuğu şekilde okudum, Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu şekilde indirildi. Şüphesiz bu Kur'ân yedi harf (okuyuş biçimi) üzere indirildi, dolayısıyla siz bundan kolayınıza geleni okuyunuz. "Buyurdu. [520]

490-) İbni Abbâs (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Cebrail Bana Kur'ân'ı bir şekil üzere okuttu, ben, yedi şekil okuyuşa ulaşana değin bunun artırılmasını ısrar ettim." buyurdu" demiştir. [521]

491-) İbni Mes'ûd (r.a.)'a bir adam geldi ve: "Bu gece bir rekatta Mufassal olan surelerin tümünü okudum..." dedi, o da: "Şiir okur gibi acele acele mi?... Hz. Peygamber (s.a.v.)'in birbirini birleştirerek okuduğu örnekleri biliyorum." dedi ve her bir rekatta iki sure gelecek şekilde Mufassal Surelerden yirmi sure söyledi.
(Kur'ân-ı Kerim'deki surelerin uzunluklarına göre sınıflandırma yapılmış: Tfvâl, Miûn, Mesânî ve Mufassal. Bunlardan Tıvâl, Bakara suresinden itibaren yedi büyük suredir. Miûn, yedi uzun sureden sonra gelen yüz ayetlik surelerdir. Mesânî, yüz ayetten az olan surelerdir. Mufassal ise kısa surelerdir. Bu bolum surelerin en u-zuniarı Kâf, Hucûrât sureleri ayarındaki surelerdir. Mufassal sureler de kendi aralarında uzun, orta ve kısa olarak üç bölüme ayrılır. Mufassal surelerden, Nebe suresine kadar olanlar uzun sayılırlar. Nebe suresinden Duhâ suresine kadar olanlar da orta mufassal sayılmışlardır. Duhâ suresinden aşağıdaki sureler de kısa mufassal sayılırlar. (Suyûtî, ei-İtkân, I. 200)) [522]

492-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kamer süresindeki âyeti "a" harfi ile okumuştur.
(Kamer suresinde geçeri kelimesinin aslı "i" harfi iledir. Kolaylık olması için harfine çevrilmiştir. Ardamda bir değişiklik yoktur.) [523]

493-) Alkame'den. Şöyle demiştir: "Şam'a gelmiştim, yanımıza Ebudderdâ (r.a.) geldi ve: "İçinizde Abdullah b. Mes'ûd'un okuduğu şekilde Kur'ân okuyan var mı?" dedi: "Evet, ben varım" dedim: "Abdullah'ı âyetini okurken nasıl dinledin?" dedi: "Kendisini şeklinde okurken dinledim" dedim: "Allah'a yemin olsun ki ben de, Rasûlüllah (s.a.v.)'i böyle okurken dinledim ama şu adamlar şeklinde okumamı istiyorlar.
Ancak ben onlara uymuyorum" dedi."
(Elimizdeki mevcud Kur'ân bize yalan söylemeleri mümkün olmayan bir cemaat aracılığı ile nesilden nesile aklanla gelmiştir. Tevatür dediğimiz bu usul ile Kur'ân Hz. Peygamber'den bize ulaşmıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde yazılı metaryaller bir araya toplatılmış, Hz. Osman döneminde asıl nüshadan yedi örnek nüsha çoğaltılmıştır. Güvenilir bir kurul tarafından ortaya konulan bu çalışmaya hiçbir sahabe itiraz etmemiş, olduğu gibi kabul etmiştir. Bu arada bazı sahabinin kendilerini bağlayan şahsi notları da var idi. Bunlar tamamen şahsi çalışmalar olarak tarihte kaimış ümmeti bağlamamır.
İşte bu çalışmalardan birisi de sadece Abdullah b. Mes'ûd ve Ebudderdâ tarafından bild'.n^n Leyi: 3 ayetini yerine şeklinde işittiklerini belirtmeleridir. Aslında mana bakımından değişiklik ifade etmeyen, hiçbir zaman siyahı beyaz, helâli haram yapmayan bu farklılık tamamen kendilerinin şahsi kanaatleri olup ümmeti bağlamamıştır. Ayrıca bu iki sahabinin doğruyu bulup da diğer tüm ashabın yanılmış olması da akıl dışıdır.
Eski âlimlerden İmam el-Mazirî ve Kadı îyâz yukandaki haberin senet olarak sahih olduğunu belirttikten sonra ihtilafı şu şekilde gidermeye çalışmışlardır: İki sahabinin okuduğu şekil Hz. Peygamber'den gelmiş, sonra da bu şekil nesh olmuş fakat bu iki sahabi bunun son şeklini bilmiyor olabilirler. Nitekim 205, 990, 1040 ve 1494. hadislerde bazı sahabilerin değiştirilen uygulamalardan haberinin olmadığını görmüştük. Ancak üzerinde ittifak edilen husus, Hz. Osman tarafından çoğaltılan Kur'ân kendilerine ulaştıktan sonra ashabın hiçbirinin bu Kur'ân'a muhalefet etmediğidir.) [524]

494-) İbni Abbâs (r.a.): "Kabul görmüş birçok kimseler -bence bunlardan en çok kabul göreni de Ömer (r.a.)'dır- benim yanımda, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sabah namazından sonra Güneş doğana değin, ikindi namazından sonra da batana değin namaz kılmayı yasakladığına şahitlik etmişlerdir." demiştir. [525]

495-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İkindi namazından sonra Güneş batana değin olan vakit ile, sabah namazından sonra Güneş doğana değin iki vakitte namaz kılnamaz, "buyurmuştur. [526]

496-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Namazınızı Güneşin doğuşu ve batışına ayarlamayınız." buyurdu" demiştir[527]

497-) İbni Ömer (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.): "Güneş/n kaşı (ucu) doğduğunda yükselene değin namaz kılmayı erteleyiniz. Güneşin kaşı (ucu) battığında da kaybolana kadar namaz kılmayı erteliyiniz."buyurdu" demiştir. [528]

498-) Küreyb anlatır: "İbni Abbâs (r.a.), Misver b. Mahrame (r.a.) ile Abdurrahman b. Ezher (r.a.), Hz. Aişe (r.a.)'a bir kimseyi gönderip: "Bizden kendisine selâm söyle ve ikindi namazından sonra iki rekat namaz kılma meselesini sor, kendisine: "Bize senin bu namazı kıldığın haberi getirildi, halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bunun yasaklandığı bize ulaşmıştır. İbni Abbâs da: "Ömer b. Hattab ile birlikte bu namazdan dolayı halkı döverdik." demiştir." diye söyle." dediler. Ben de Hz. Aişe (r.a.)'ın yanına girdim ve kendisine benimle gönderdikleri şeyi ilettim, o da: "Ümmü Seleme'ye sor" dedi, ben de yanlarına gidip söylediğini onlara ilettim. Onlar da beni bu sefer, Aişe (r.a.)'a gönderdikleri şeyin bir benzeri ile Ümmü Seleme (r.a.)'a gönderdiler. Ümmü Seleme (r.a.) da: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu yasakladığını duydum. Sonra kendisini ikindiyi kıldıktan sonra bunu kılarken de gördüm, yanımda Ensar'dan Harâmoğullan'ndan birtakım kadınlar varken kendisi yanıma girmişti. Bir kız çocuğunu kendisine gönderdim ve: "Yanına var, dur ve kendisine: "Ümmü Seleme sana: "Ey Allah'ın Rasûlü, senin bu iki rekat namazı yasakladığını duymuştum ama, şimdi senin bunu kıldığını görüyorum?" diyor" diye, söyle. Eğer eliyle İşaret ederse, geri çekil" dedim. O da denileni yaptı. Hz. Peygamber (s.a.v.) eliyle işaret etti, kız da geri çekildi. Namazı bitirdiğinde: "Ey Ebû Ümeyye'nin kızı (ümmü seleme (r.a.)m babasmm adıdır) ikindiden sonra iki rekat namazı sormuşsun. Durum şudur: Bana Abdu'l-Kays kabilesinden bir kısım insanlar gelmişti, öğleden sonraki iki rekat namazı kılmayı unutmuştum, işte kıldığım budur, "buyurdu. [529]

499-) Aişe (r.a.): "İki rekat namaz vardır ki Rasûlüllah (s.a.v.) gizli olarak da açık olarak da hiç bırakmamıştır: Sabahtan önce iki rekat ile İkindiden sonra iki rekat." demiştir. [530]

500-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Biz Medine'de iken müezzin aksak ezanını okuduğunda hemen direklere koşup iki rekat nafile namaz kılarlardı. Hatta bu namazı kılanların çokluğundan, dışarıdan gelen bir yabancı mescide girdiğinde farz namazın kılındığını zannedebilirdi." [531]

501-) Abdullah b. Muğaffal el-Müzenî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) üç defa: "Her iki ezan arasında dileyen kimse için bir namaz vardır."buyurmuştur. Bir başka rivayette ise: "Her iki ezan arasında bir namaz vardır, her iki ezan arasında bir namaz vardır, "buyurmuş, üçüncüde de "Dileyen kimse için" buyurmuştur.
(İki ezandan birisi, vakit ezanı diğeri kamettir.) [532]

502-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Nedd tarafında savaşta bulundum, düşmana mevzi alıp karşılarında saf tuttuk. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) bize namaz kıldırmaya durdu. Bir topluluk kendisinin yanında namaza durdu, diğer topluluk ise düşmana yöneldi. Rasûlüllah (s.a.v.) yanındakileri birlikte rukûya gitti, sonra iki secde yaptı, arkasından namaz kılmayan topluluğun yerine gittiler. Onlar da gelip namaza durdular, Rasûlüllah onlara da bir rekat kıldırdı ve iki secde yapıp selâm verdi, (selâmdan sonra) Ordudaki her bir asker kendi başına birer rekat namaz kıldı, iki secde yaptı." demiştir. [533]

503-) Sehl b. Ebî Hasme (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), korkulu anda ashabına namaz kıldırmıştır. Şöyle kıldırmıştır: Cemaati, kendisinin arkasında iki saf yaptı, kendi arkasındaki (birinci) saftakilere bir rekat kıldırdı ve ayağa kalktı, birinci safın arkasındakiler (kendi başianna) bir re-at kılana kadar ayakta durdu. (Geridekiier) öne ilerdi, gerideki îerin önüneklfer de geriye çekildi. Öne ilerleyenlere bir rekat kıldırdı sonra geriye Çekilenler bir rekat kılana kadar oturdu sonra selam verdi. [534]

504-) Sehl b. Ebî Hasme (r.a.)'dan. Kendisi Zâtu'r-Rika1 gazvesinde Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte bulunmuş ve korku namazı kılmışlar, şöyle ki: "Ordudan bir tasım Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte saf yaptı diğer kısım da düşman karşısına durdu. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber olan takım bir rekat namaz kıldı sonra da ayakta kaldılar sonunda kendi başlarına namazı tamamlayıp namazdan çıktılar. Düşman karşısına saf tutup mevzi aldılar. Diğer kısım da gelip Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber geri kalan rekatı kıldılar bundan

sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) oturdu, bekledi cemaat kılmadıkları rekatı kendi başlarına tamamladı arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) onlarla birlikte selâm verdi ve namazdan çıktılar.
(Düşmanın saldırı endişesi bulunan yerlerde cemaatle ve diğer namaz şekillerinden biraz farklı biçimde kılınan namaza korku namazı denilir. Bu namazın temelini Kur'ârı'daki Bakara: 239. ayeti ile Nisa: 102. ayet teşkil eder. Hz, Peygamber (s.a.v.) dört yerde yirmi dört defa bu namazı kıldırmıştır. (vahbe Zuheyii, ei-Rkiuri-isiâmi, n. 432)Hz. Peygamber (s.a.v.) kfidırdığı korku namazını, bulunduğu konuma göre değişik yedi şeküda uygulamış, bunlardan birisi yukarıdaki hadiste anlatılan şeklidir. Hanefi-lerin tercih ettikleri şekil de budur.
Korku namazı, faziletli bir kimsenin arkasında namaz klima meziyetini ve cemaat sevabını kaçırmamak için serbest kılınmıştır. Savaş çok şiddetli olursa her bir asker kendi başına ayakta ima ile de namazını eda edebilir.
İmam Ebû Yusuf korku namazının Hz. Peygamber (s.a.v.)'e has bir uygulama olduğunu belirterek bu namazın nesh olduğunu belirtmiştir. Ancak çoğunluk uygulamanın devam ettiği kanaatindedir.) [535]

505-) Cabir (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte hareket ettik sonunda Zâtu'r-Rika' bölgesine vardık. Gölgeli bir ağaca geldiğimizde burayı Rasûiüllah (s.a.v.)'e bırakırdık. (Burada da öyie yaptık.) Derken müşriklerden bir adam çıkageldi. Rasûiüllah (s.a.v.)'in kılıcı ağaçta astlı idi, hemen Allah'ın Peygamberinin kılıcını alıp kınından sıyırdı ve Rasûiüllah (s.a.v.)'e: "Benden korkuyor musun?" dedi. O da: "Hayır"dedi. Adam: "Seni benden kim koruyabiür?" dedi: "Benisenden Allah korur"buyurun. Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabı hemen koşup bu adamı sıkıştırdılar, o da kılıcı kınına koyup ağaca astı. Arkasından namaz izin ezan okundu. Kendisi bir bölüğe iki rekat namaz kıldırdı. Sonra bu bölük geri çekildi, öbür bölüğe de ki rekat namaz kıldırdı. Böylece Rasûlüllah (s.a.v.), dört rekat namaz kıldı, cemaat de iki rekat namaz kıldı."
(Hadisin bir benzen 1528. hadis olarak gelecektir.) [536]

7-) Cuma Namazı Bölümü

(Kitâbu'l-Cumua)

506-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz Cuma namazına gelirse boy abdestialsın " buyurmuştur[537]

507-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Ömer b. Hattab (r.a.), Cuma günü hutbe verirken Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabından bir kemse içeri girdi, Ömer, bu kimseye: "Bu vakit hangi vakit?" diye seslendi. O da: "Bu gün meşguliyetim vardı, evime gidermeden ezanı duydum, namaz abdestinden fazla da bir şey yapamadım" dedi. Ömer: "Rasûlüüah (s.a.v.)'in gusüi abdesti almayı emrettiğini bildiğin halde bir de sadece namaz abdestiyle geldin öyle mi!" dedi
Diğer bir rivayet ise "Ömer b. Hattab, Cuma günü hutbe verirken Osman b. Affan içeri giriverdi " şeklindedir, [538]

508-) Ebû Saîd el-Hudri (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Cuma günü boy abdesti almak, akil-baliğ olmuş herkese gereklidir." buyurduğunu rivayet etmiştir. [539]

509-) Hz. Aişe (r.a.): "Cuma günü insanlar şehir dışındaki yayla ve köylerinden nöbetleşe olarak, toz duman içerisinde gelirler, toza tere bulanırlar, kendilerinden ter kokusu çıkardı. Bir defas-nda benim yanımda iken Rasûlüllah (s.a.v.)'e onlardan bir adam geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ona: "Keşke siz şu güttünüz için temizlenmiş oi-saydmız,"buyurdu" demiştir. [540]

510-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. İnsanlar kendi işlerini kendileri görür ve uma namazına geldiklerinde de iş gördükleri elbiseleri ile gelirlerdi. U yüzde" kendilerine "keşke yıkansaydınfz" denilirdi. [541]

511-) Ebû Said el-Hudri (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)in: "Cuma günü boy abdesti almak, buiabiiirse misvak/anmak ve koku sürünmek her büiuğ çağına eren kimseye gereklidir" diye buyurduğuna şahitlik ederim." demiştir. [542]

512-) İbni Abbâs (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Cuma günü cünüp olmasanız bile boy abdesti alın, başınızı yıkayın, koku sürünün."buyurduğunu söylediler?..." denildi. O da: "Gusül için evet derim ama kokuyu bilmiyorum." demiştir. [543]

513-) Ebû Hureyre (r.a.); "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bizsonda gelenler kıyamet günü ilk başta olanlarız. Bizden önce, onlara kitap verildi, bize de onlardan sonra verildi. Onların, üzerinde anlaşmazlığa düştükleri şu gün ki -Allah bize doğruyu gösterdi-ertesi gün Yahudilerin, öbür gün de Hıristiyanlarındır." buyurdu, biraz sustu ve/ "Her Müslümanın yedi günde, birgün başını ve vücudunu yıkaması gerekir, "buyurdu." demiştir. [544]

514-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.); "Kim cuma günü, cünüpiük guslü gibi yıkanır sonra da ilk vakitlerde mescide giderse, bir deve sadaka vermiş gibi olur. Kim ikinci saatte giderse, bir inek sadaka vermiş gibi olur. Kim üçüncü saatte giderse, boynuzlu bir koç sadaka vemiş gibi olur. Kim dördüncü saatte giderse, bir yumurta sadaka vermiş gibi olur. İmam (minbere) çıktığında melekler öğüde kulak vermek için içeriye gelirler, "buyurmuştur.
(Hadiste geçen "vy" fiili bir şeyi yaklaştırmak, bir şeyi sunmak anlamlarına gelir. Bu nedenle biz sadaka verme diye çeviri yaptık. Nitekim bazı rivayetlerdetakdim etti, şeklindedir. (Bakınız. Nesei, Cuma: 13, Ahmed b. Hanbel, Müsned, II. 272, 457, m. 81) şeklinde geçmektedir.
Hadiste belirtilen saatlerden ne kastedildiği kesin olarak bil inememiştir. Eğer bunlardan gündüzün eşit parçalara bölünmüş vakit birimleri kastoiunmuş ise bu saatlerin başlangıcında da ihtilaf vardır. Şöyle ki zaman bilimcilerine göre gündüzün ilk '^şiangıcı. Güneşin doğması ile başlar. Buna göre ilk saat Güneşin doğmasından sonraki süreddedir. Seri ıstılahta ise gündüzün ilk başlangıcı, sabah namazının girdiği fecirle başlar. Hadisteki "saat" İfadesinin başlama noktası bu yönden farklıdır.
Diğer taraftan bazı âlimler hadisteki "saat" ifadesinin şu anda ku I la n a g eldiğ imiz zaman birimini ifade etmediğini, burada cuma günü mescide önce gelmeye teşvik için ilk aelenlerin sevabı anlatılmak istendiğini belirtmişlerdir. (Aynî, umdetu'l-Kârî, v. 252)
Nitekim, Nesefnin diğer bir rivayeti İle İbni Mâce'nin rivayeti Cumaya erken giden..." şeklindedir. DârimPnin rivayeti ise Cumaya acele edip Önce gelen..." şeklindedir. (Neseî, Ormua: 13; İbni Mâce, İkâmeti's-Salât: 82; Dârimî, Salât: 193) [545]

515-) Ebû Hureyre (r.a,) Rasûfüllah (s.a.v.)'in: "Cuma günü i-mam hutbe verirken arkadaşına: "Sus" desen boş davranışta bulunmuş olursun. "(Cumanın sevabım kaçırırsın) buyurduğunu söylemiştir. [546]

516-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), cuma gününü dile getirdi ve: "Bugünde bir süre vardır ki Müslüman bir kul namaz kılmak için doğrulduğunda bu zamana rastlar da Allah'tan bir şey isterse istediğini mutlaka verir" b'uyurdu, sürenin kısa olduğunu eliyle işaret ederek gösterdi. [547]

517-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüliah (s.a.v.)'i: "Bizden önce kendilerine kitap verilmesi nedeniyle, biz sonda gelenler kıyamet günü ilk başta olanlarız. Onlar Allah'ın kendilerine farz kıldığı şu günleri hakkında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Ama Allah bize yol gösterdi, bu nedenle insanlar bugün hakkında bizim arkamızdan gelirler, Yahudiler yarın, Hıristiyanlar da öbürgün"diye buyururken işittiğini söylemiştir. [548]

518-) Sehl (r,a.)ı "Rasûlüllah (s.a.v.), döneminde ancak cuma namazından sonra Öğle yemeğini yer, öğle uykusuna yatardık" demiştir. [549]

519-) Seleme b. Ekvâ (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Güneş tepe noktasından meylettikten sonra Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte cuma nama-2|nı kılar namazdan sonra gölge yerler araştırarak dönerdik."
Diğer bir rivayet ise "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Cuma namaznardık namazdan dönerken gölgelenebileceğimiz kadar duvarların 9ölgesini bulamazdık." şeklindedir. [550]

520-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ayakta hutbe verir sonra oturur tekrar ayağa kalkardı aynen şimdi yaptığınız gibi" demiştir. [551]

521-) Câbir b. Abduliah (r.a.): "Biz Hz. Peygamber (s.a.v.) üe birlikte namaz kılacağımız sırada yiyecek yüklü bir kervan geliverdi. Cemaat hemen kervana koştu, sonunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında sadece on iki kişi kaidı. Bunun üzerine: «Onlar bir ticaret yahut bir oyun, bir eğlence gördüklerinde seni ayakta bırakıp ona yönelip dağıldılar...»

(Cuma: ıi)ayeti indi." demiştir. [552]

522-) Ya'lâ b. Ümeyye (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'i minberde: "Ve Nü dev, Yâ Mali... (=Ey Mâlik, diye seslendiler...)" zuhruf: 77) ayetini okurken işittim." demiştir. [553]

523-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: Hz. Peygamber (s.a.v.) cemaate cuma hutbesi verdiği sırada bir adam geldi, Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey falan namaz kıldın mı?'"buyurdu, oda: "Hayır" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kalk, iki rekat namaz kır'buyurdu. [554]

524-) Câbir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir; "Hz. Peygamber (s.a.v.) hutbe verirken: "Sizden biriniz (mescide) geldiğinde, imam hutbe verirken veya (minbere) çıkmış iken (bite oisa) iki rekat (nafile) namaz kılsın "buyurdu"
(Yukandaki hadis gereğince mescide giren kimse Tahiyyetu'l-Mescid (-Mescidi selâmlama) namazı kılar, Ancak Hz. Peygamber (s,a,v.)'in yukandaki emrinin özel, imam hutbe verirken susup dinlemeyi emreden hadislerin (bakınız, sis. hadis) genel olması nedeniyle, hutbe sırasında bu namazın kiinmayacağı belirtilmiştir. Konu hakkında mezheplerin görüşleri değişiktir. İmam Safi, Ahmed b. Hanbel ve bir kısım muhaddis fikıhglar, yukandaki hadisi delil alarak imam hutbe okurken olsa bile bu namazın kılınabileceği görüşündedirler. Diğer taraftan İmam Mâlik, Leys b. Sa'd, İmam Azam Ebû Hanife, Süfyân es-Sevrî ve sahabe ve taiinden pek çok kimse hutbe sırasında bu namazın kılınamayacağı görüşündedirler. Bu konudaki aynnülar için bakınız, Ayni, umdetu-hKâri, v. 323-327) [555]

525-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Cuma günü sabah namazında "Elif. Lârn. Mîm. Tenzîtu..." diye başlayan es-Secde Suresi ile "Hei etâ ale'l-İnsâni hînun mine'd-Dehri..." diye başlayan ed-Dehr (İnsan) Suresi'ni okurdu." demiştir. [556]

8-) İki Bayram Namazı Bölümü

(Kitâbu Salâti'l-îdeyn)

526-) îbni Abbâs (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman döneminde Ramazan bayramı namazında bulundum. Hepsi de bayram namazını hutbeden önce kıldırır sonra hutbe verirlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), minberden indi -kendisinin bu sırada erkekleri yerlerine oturtmasını sanki şimdi görür gibiyim.- Sonra erkeklerin safını yanp kadınların yanını kadar yürüdü. Kendisiyle birlikte Bilal de vardı. Sonra: «Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak/ zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, ederi ve ayaklan arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işlerde sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlarını kabul et, onlara Allah'tan bağışlanma dile, doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.» (Müntehine: 12) âyetini okudu, arkasından: "Siz bu hal üzere misiniz?" buyurdu. Bir kadın: "Evet, Ey Allah'ın Peygamberi" dedi. Bu kadının dışındaki diğer kadınlardan kendisine cevap veren olmadı. Bu sırada kadının kim olduğu bilinemiyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Haydi o zaman sadaka veriniz, annem babam size feda olsun"buyurdu. Bilal elbisesini yere yaydı, onlar da Biial'in elbisesine takılarını ve yüzüklerini atmaya başladılar." [557]

527-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) sesini duyuramadığını gördü, Bilal (r.a.) ile birlikte, (erkekler tarafından) geçti ve kadınlara vaaz etti, sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar küpe Ve yÜ2üğü atmaya başladılar, BİIal de elbisesinin eteğine topluyordu. [558]

528-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Ramazan bayramı günü ayağa kalktı ve arkasından bayram namazını kıldırdı. Namazı bitirdiğinde minberden indi ve kadınların yanına gelerek kendilerine uyarılarda bulundu. Kendisi Bilal'ın koluna yastlanıyordu. Bilal de elbisesini yere sermişti. Kadınlar elbisenin üzerine sadakalarını atıyorlardı." [559]

529-) Cabir b. Abdullah (r.a.): "Ramazan bayramı ve kurban bayramında bayram namazı için ezan okunmazdı" demiştir. [560]

530-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Kendisi, Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'a biat edilmesinin başında ona haber salarak "Ramazan bayramı günü bayram namazı için ezan okunmadığını ve hutbenin de bayram namazından sonra olduğunu" bildirmiştir. [561]

531-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir ve Ömer Ramazan bayramı ile kurban bayramı namazlarını bayram hutbesinden önce (çıldırırlardı. [562]

532-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Ramazan ve Kurban Bayramı'nda namazgaha çıkardı. İlk başladığı şey namaz olurdu. Sonra namazı bitirip cemaatin karşısında ayağa kalkardı. Cemaat ise saflarında otururdu. Rasûlüllah (s.a.v.), kendilerine öğüt verir, tavsiyede bulunur, emirler verirdi; eğer askeri bir birlik belirlemek isterse bunu belirler yahut bir şeyler emredecekse bunu emreder sonra da namazgahtan ayrılırdı." demiştir. Ebû Said (r.a.) devamla: "Medine Valisi Mervan b. Hakem ile birlikte Kurban veya Ramazan Bayramı'nda namazgaha çıktığım zamana değin halkın uygulaması bu şekilde devam edegelmişti. Namazgaha geldiğimde Kesir b. Sait'in yaptığı minberi gördüm, bir de baksam ki Mervan namaz kıldırmadan önce minbere çıkmak istiyor, hemen elbisesinden yakalayıp çektim, o da beni çekti ve minbere çıkıp namazdan önce hutbe verdi. Kendisine: "Vallahi (sünneti) değiştirdiniz." dedim. O da: "Ey Ebû Said, o bildiğin şey şimdi gitmiştir." dedi. Ben de: "Vallahi benim bildiğim, bilmediğimden daha iyidir." dedim. O da: "Cemaat, namazdan sonra bizi dinlemek için oturmadığı için hutbeyi namazdan önceye aldım." dedi,
(Cuma hutbesi namazdan önce okunur, bu cumanın şartlanndandır. Eğer namaz önce kılınır hutbe sona alınırsa namazın iadesinin gerektiği söylenmiştir, {vehfae zuheyii, ei-Fıkhu'i-isfâmî, il. 285) Bayram namazında hutbeyi namazdan sonra yapmak sünnettir, eğer namazdan önce kılınırsa sünnet terk edilmiş olur ancak namaz geçerlidir. (Umdetü'l-Kârî, Aynî, V. 380, Vehbe Zuheyii, eİ-Fıkhu'l-tslâmî,-II. 379) Dönemin Medine
Valisi Mervan halkın dağılıp hutbeyi dinlememesi nedeniyle bayram namazmdaki hutbeyi cumada olduğu gibi namazdan Öne almıştır. Onun bu davranışı sünnete muhalif olduğundan kabul görmemiştir. Ancak böyle bir durumda tıpkı cumada olduğu gibi namazın geçersiz olacağı görüşü yoktur. Çünkü bayram namazında hutbeyi namazdan sonra okumak farz değil sünnettir.) [563]

533-) Ümmü Atıyye (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Yeni yetme kızlar, örtü altında bulunan kızlar ve âdet gören kadınlar hayırda ve müminlerin dualarında hazır bulunsunlar ancak âdet gören kadınlar namazgahın dışında dursunlar" diye buyururken işittim" dedi. Kendisine: "Âdet gören kadınlar da mı?" denildi. O da: "Arafatta, falan yerde, şu şu yerde bulunmuyorlar mı?" demiştir.
(Bu hadiste ifade edilmek istenilen, mümin erkekler bayram namazı kılmak için namazgaha çıktıklarında bu ibadetleri sırasında mümin kadınların da hazır bulunup hayıra ortak olmalarıdır. Ancak adet gören kadın cami ve mescid hükmündeki namazgaha girmeyip kenarında bekler. Aslında diğer hadis kitapları bu hadisi, konusu ile alakalı olduğu için bayram namazı bölümünde getirmektedir. îmam Buhârî de bu hadîsi bayram namazında tekrar getirir. Hadisi bu bölümde getirmesinin nedeni adet gören bir kadın her ne kadar mescide giremese de ibadetin yapıldığı yerin kenarında bulunabileceğini ifade etmek içindir.) [564]

534-) Hz. Aişe (r.a.): "Ensarın Buâs Harbi'nde söyleyegeldikleri ezgileri söyleyen iki Ensarlı kız çocuğu yanımdayken, Ebû Bekir geliverdi. Bu kız Çocukları şarkıcı da değillerdi. Ebû Bekir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in evinde şey-kn ezgileri ha!.." dedi. Bunun üzerine Rasûiüllah (s.a.v.): "£y Ebû Bekir, şüphesiz ki her kavmin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır, "buyurdu. Bu olay bayram günü olmuştu" demiştir. [565]

535-) Aişe (r.a.) anlatır: "Bir gün Rasûlüllah (s.a.v.)'i odamın kapı-a gördüm. Habeşîler mescidde oynarken oyunlarına bakayım diye Rasûlüİlah (s.a.v.) ridasıyla beni perdeliyordu." Başka bir rivayette ise
"Mızraklarıyla oynuyor!arken" şeklindedir.
(Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Aişe annemizi perdelemesinin nedeni, Peygamber hanımlarının kendilerine mahsus olarak özei emirle perde gerisinde bulunmaiannın emre-dilmesıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e olan hürmetten dolayı, kendilerinin diğer kadınlardan farklı olarak başkalanyla evlenmeleri yasak olduğu gibi gereksiz yere ortalıkta dolanmalan da yasaktır. Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber hanımlarına mahsus olan ve diğer kadınlardan ayn bir takım hukuki durumlarının olduğunu görmekteyiz: Onlar çirkin bir İş yaparlarsa cezaları diğer kadınlardan farkıı olarak iki katına çıkar. (Ahzâb:30) İyi bir iş yapmalan halinde mükafatiannın da iki kat olduğunu görmekteyiz. (Ah/âb; 31) Diğer müminlerin hanımları gibi değildirler (Ahzâb: 32) Evlerinde oturmaian emredilmiştir (Ahzâb: 33) [566]

536-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir; "Yanımda Buâs Harbi'ne ait ezgiler söyleyen iki kız çocuğu varken, Rasûlüİlah (s.a.v.) bena geldi ve yatağa uzanıp yüzünü çevirdi-Derken Ebû Bekir geldi ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında şeytan ezgileri ha!" dedi ve beni azariadı. Rasûlüliah (s.a.v.) ona dönerek: "Bırak onları" buyurdu. Ebû Bekir daldığı sırada sezdirmeden kızlara işaret ettim, onlar da hemen dışarı çıktılar.

Bayram gününde Sudanlılar kalkan ve mızrakla oyun oynuyorlardı. Ya ben Rasûlüllah (s.a.v.)'den istedim ya da o, bana: "Seyretmek ister misin?"diye buyurmuş, ben de: "Evet" demiştim. Beni gerisinde ayakta bir süre tuttu, yanağım kendisinin yanağının üzerinde idi: "Haydi bakalım, ey Erfide oğullan" buyuruyordu. Sonunda artık sıkılmıştım: "Keferm/?"buyurdu; "Evet" dedim: "Haydi içeri git" buyurdu"[567]

537-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Habeşistanlılar, mızlaklarıyla Rasûiüllah (s.a.v.)'in yanında oynarlarken birden Ömer b. Hattab geliverdi. Oniarı taşlamak için taşlara uzandı. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v,): "Ey Ömer, bunları kendi haline "buyurdu"[568]

9-) Yağmur İsteme Namazı Bölümü

(Kitabu Salâti'l-İstiskâ)

538-) Abdullah b. Zeyd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) yağmur istemek için (namazgaha) çıktı ve ridasını ters çevirdi." demiştir.
Kendisinden gelen bir başka rivayette ise: "İki rekat namaz kıldı" demiştir. [569]

539-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) yağmur duası dışında dua ettiği hiçbir şeyde ellerini kaldırmadı. Duada koltuk altının beyazlığı görülecek derecede ellerini kaldırırdı." demiştir.
(Hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yağmur duası dışında ellerini kaldırmadığı bildirilmiştir. Halbuki pek çok hadislerde -İmam Nevevî'nin tespitine göre 30 küsur rivayette- duada ellerini kaldırdığı bildirilir. "Duada koltuk altının beyazlığı görülecek derecede ellerini kaldırırdı." ifadesi problemi çözmektedir. Yani Efendimiz duada bu denli ellerini kaldırmazdı denilmek istenilmiştir. Yoksa Enes b. Mâlik (r.a.)'ın bu sözü, duada elleri kaldırma işleminin olmadığını ifade etmez.
Diğer taraftan sahih bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn ellerinin dışını semaya çevirerek yağmur duası ettiği bildirilmiştir. (Müslim, istiskâ: i)Enes (r.a.)'ın "Yağmur duası dışında ellerini kaldırmazdı" şeklindeki ifadesi, ellerinin İçi yere dışı göğe gelecek şekilde kaldırmazdı, anlamına da gelebilir. Yağmursuzluk ve diğer musibetlerden korunmak için dua edildiğinde ellerin ters çevrilmesi de bu nedenledir.) [570]

540-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında kıtlık oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) cuma günü hutbe verdiği sırada Çöl halkından bir kimse ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, mallar yok oldu, çoluk-çocuk aç kaldı. Bizim için Allah'a dua etsen" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) ellerini kaldırdı -Biz bu sırada gökte hiçbir bulut görmüyorduk- Canımı elimde tutan Allah'a yemin olsun ki, bulutlar koca dağlar gibi kabarana değin ellerini indirmedi. Sakalından yağmurun damladığını gördüğüm ana kadar minberden inmedi. O gün, ertesi gün ve sonraki günlerde sürekli gelen cumaya kadar bize yağmur yağdı. Aynı kişi yahut bir başkası kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, evler yıkıldı, mallar su altında kaldı, bizim için Allah'a dua etsen." dedi. O da ellerini kaldırdı ve: "Allah'ım etrafımıza yağdır, üzerimize değil." buyurdu. Eliyle işaret ettiği bulut kümesi açıldı. Medine seması etrafi ka-Pal" üstü açık bir alan gibi oldu. Kanat Vadisi bir ay aktı, etraftan gelen herkes bol yağmur yağdığını söyledi." [571]

541-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) gökyüzünde yağmur lrnali olan bir bulut gördüğünde gider gelir, girer çıkar, yüzünün
rengi değişirdi. Yağmur yağdığında ise bu tedirginliği kendisinden gide-ırdi- Hz. Aişe (r.a.) bu durumunu kendisine bildirmiş O da: "Ne bibu: «Onlar o azabı vadilerine doğru gelen bir bulut gördük erinde: "Bu, bize yağmur getiren buluttur" dediler. Hayır, bu gelmesini istediğiniz, içerisinde elim bir azab bulunan rüzgardır.» (Ahkâf: 24) ayetinde helak olan kavmin söyledi-ği gibi bir şey olabilir, "buyurmuştur." demiştir. [572]

542-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i, küçük dilini göreceğim derecede gülerken görmedim. Kendisi sadece tebessüm ederdi. Yağmur yüklü bulut veya rüzgar gördüğünde yüzünde (isteksizlik) sezilirdi." demiştir. Kendisi: "Ey Allah'ın Rasülü, insanlar yağmur yüklü bulut gördüklerinde, içerisinde yağmur olması ümidiyle sevinirler. Halbuki seni, bulutu gördüğünde yüzünde isteksizlik sezilir görüyorum?" demiş. O da: "Ey Aişe, onun içerisinde bir a-zabın, rüzgar/a helak olan toplumun azabının olmasından kim beni emin kılar? O top/um, azabı gördüğünde: "Bu, bize yağmur getiren buluttur" demişlerdi." buyurmuştur. [573]

543-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Saba (gündoğusu) rüzgarı ile muzaffer oldum. Âd Kavmi de günba-
tısı rüzgarıyla yok oldu. "buyurmuştur.
(Gündoğusu rüzgan, Hendek Savaşı'nda şiddetli eserek Kureyşiiler'in tüm erzak ve mühimmatını telef etmiş bu nedenle Medine kuşatmasına son vermişlerdir «Size birtakım ordular geldiğinde onların üzerine şiddetli rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular gönderdik.» (Ahzâb: 9) ayeti ile bildirilen rüzgar da budur.
Günbatisı ise «Âd'e gelince, onlar da uğultulu azgın bîr fırtına ile yok edildi. Allah onu yedi gece, sekiz gün peş peşe üzerlerine gönderdi.» (Hakka: 6-9) ayetinde bildirildiği gibi Hûd Peygambere yardım için gönderilip Âd Kavmi'ni helak etmiştir.) [574]

10-) Güneş ve Ay Tutulma (Küsûf) Namazı Bölümü

(Kitâbu'l-Küsûf)

(Güneş ve Ay, Allah'ın bizlere verdiği büyük nimetlerden olup süresi geldiğinde kıyamet günü dürülüp atılacaktır. Güneş ve Ayın bize faydalarını bu sayfalarda anlatma imkanımız yoktur, ancak şu biline ki Güneşin, Ayın ve dünyanın belirli güçte çekim kuvvetleri olup bu kuvvetler fizikteki zıt kuvvetler ilkesine göre birbirlerine belirli uzaklıktan çekim gücü verdiğinden çok hassas bir denge ortaya çıkar. Sözgelimi,
Avın dünyamıza biraz yaklaşması sulann kabarmasına, biraz geri çekilmesi suların inmesine sebep olur.
Güneş aynı zamanda enerji kaynağıdır. Bugünkü verilere göre tüm insanların bir yıllık ürettiği enerji Güneşin bir dakikalık enerjisine eşittir. Dünya Güneşin yaydığı enerjinin iki milyonda birini alır. Dünyanın atmosferine Güneşten bir santimetre kareye dakikada iki kalori ererji gelir. Bu nedenle Güneşin normal süreden daha az ışık vermesi birtakım e-nerii kaybına neden olduğu gibi, bitkilerin üzerinde de olumsuz etki yapar, buzullann dengesiz biçimde artmasına neden olur. Bunun tersi de yine çeşitli zararlara sebep olur. Dolayısıyla birkaç dakika süren Güneş tutulması uzun süre devam eder veya sıkça tekrar ederse bir musibet ve bela olarak karşımıza çıkar.
Yukanda belirttiğimiz gibi gezegenler uzayda birbirlerini çeken zıt kuvvetler esasına göre kurulmuş bir düzen içerisinde hareket eder. Çekim kuvvetlerinin arasına giren bir engelin çekim dengesini bozacağı tabîîdir. Bu nedenle Güneş ve Ay tutulması esnasında çekim dengesinin bozulması neticesinde hareket seyrinde düzensizliklerin meydana gelmesi muhtemeldir, med-cezir hadisesi bunun en güzel örneğidir. Kesin olmamakla birlikte yeryüzünde meydana gelen birtakım hareketler neticesi görülen afetlerin bir kısmının söz konusu tutulmalarla bağlantılı olma ihtimali düşünülür.
Diğer taraftan Güneş ve Ay tutulmaları, kıyamet koptuğu esnada atmosfer ortamında meydana gelen çözülmeleri hatırlatır. Böyle önemli ve musibet gelme İhtimalinin bulunduğu bir ortamda Müslümanın ne yapması gerektiğini Efendimiz yaşayarak göstermiştir: Allah'a sığınmak, günahları hatırlayıp dua ve istiğfar yapmak, namaz kılmak. "Allah bu tutulma ile kullarını korkutur." ifadesi de bize bu o-layların bir uyarı niteliğinde olduğunu, kıyamet koptuğunda artık tutulan Güneşin bir daha tekrar gelemeyeceğini bildirir. Bu gibi zamanlarda Efendimiz'in yaptığı uygulamaları örnek alıp davul çalma, silah atma, ateş yakma vb. diğer batıl uygulamaları terk etmeli, işi Güneş ve Ayın Rabb'ine havale etmeliyiz.
Yüce Rabb'imiz şöyle buyurur: «Gece, gündüz, Güneş ve Ay Allah'ın de-lillerindendir. Ne Aya ne de Güneşe secde etmeyiniz. Bunların yaratıcısı olan Allah'a secde ediniz.» (Fussüet: 37)
Güneş tutulmasında Efendimiz'in telaşa kapılmasının bir diğer nedeni de, ne zaman kopacağı belli olmayan kıyametin. Güneşin tutulup dürülmesi sonucu meydana geleceğinden "Acaba kıyamet mi kopuyor?" diye endişeieninesidir.
«İnsan kıyamet günü ne zamanmış diye sorar. Göz kamaştığı, Ay ka-rartıldığı, Güneşle Ayın bir yere toplandığı zaman. O gün "kaçış nereye" diyecek.» (Kıyâme: 5-10) [575]

544-) Hz. Aişe (r.a.)'dan, şöyle demiştir: "Rasûlüüah (s.a.v.) döneminde Güneş tutuldu, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) halka namaz Kıyama durdu ve kıyamı uzun tuttu sonra rukûya gitti ve rukûyu da uzun tuttu sonra tekrar kıyama durdu, kıyamı uzun tuttu ama bu kıyam birinci kıyamdan daha kısadır, sonra tekrar rukûya gitti kûyu uzun tuttu ama bu rükû birinci rukûdan daha kısadır, arka-S|ndan secdeye gitti ve secdeyi de uzun tuttu. İkinci rekatta da birinci rekatta yaptığını yaptı. Arkasından namazdan çıktı, Güneş açılmıştı. Arkasından halka hutbe verdi, Allah'a hamdü senada bulundu ve sonra: "Şüphesiz Güneş ve Ay Allah'ın delillerindendir. Bir kimsenin ne ölümü ne de hayata gelmesi nedeniyle tutulmaz. Siz bunu gördüğünüzde tekbir getiriniz, Allah'a dua ediniz, namaz kılınız, sadaka veriniz, "buyurdu sonra da/ "Ey Muhammed Ümmeti! Vallahi, kadın veya erkek bir kulunun zina etmesi konusunda Allah'tan daha kıskanç hiçbir varlık yoktur. Ey Muhammed Ümmeti! Vallahi, eğer benim bildiğimi siz bilseydiniz az güler, çok ağlardınız, "buyurdu. [576]

545-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in sağlığında güneş tutuldu. Rasûlüllah (s.a.v.), mescide çıkıp namaza durdu, tekbir getirdi.

Halk da kendisinin arkasında saf tuttu. Rasûlüllah (s.a.v.)'e uzun bir kıraat yaptırıldı. Arkasından tekbir getirip uzun bir rükû yaptı, başını rukûdan kaldırdı ve: "Semiallâhü limen hamiden, Rabbena leke'l-Hamd" dedi (secdeye gitmedi) ayakta durdu yine uzun bir kıraat yaptırıldı ama bu kıraat birinciden az idi sonra tekbir getirip uzun bir rükû yaptı ama bu birinci rukûdan kısa idi. Arkasından: "Semiallâhü limen hamideh, Rabbena leke'l-Hamd" dedi ve secdeye gitti. Sonra diğer rekatta da aynısını yaparak dört secde ve dört rukûyu tamamladı, namazı bitirmeden önce de güneş tutulması sona erdi. Sonra ayağa kalkarak hajka konuşma yaptı (hutbe verdi) gerektiği şekli ile Allah'a hamdetti arkasından şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki, Güneş ve Ay, Allah 'm gelen iki delildir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de dünyaya gelmesi nedeniyle tutulurlar. Ancak siz bunu gördüğünüzde namaz kılmaya sığınınız." [577]

546-) Hz. Aişe (r.a.): "Güneş tutuldu, bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kıldı ve uzun bir sure okudu, sonra rukûya gitti ve rukûyu uzun tuttu, arkasından başını kaldırdı ve diğer bir sureye başladı, sureyi bitirdiğinde rukûya gitti, secde yaptı. İkinci rekatta da aynısını yaptıktan sonra: "Güneş ve Ay Allah'ın delillerinden iki delildir. Bu durumu gördüğünüzde sizden budurum/sıkıntı gidenedeğin namaz kılınız. Şu makamımda /namaz kıldığım yerde vadolunduğum her şeyi gördüm. Hatta benim ileriye doğru gittiğimi gördüğünüzde, cennetten bir salkım almak istememi bile gördüm. Beni geriye çekilir gördüğünüzde birbirini kırıp geçirir halde cehennemi gördüm. Yine burada, adak develerini ilk başlatan Amrb. Luhay'ı da gördüm, "buyurdu." demiştir. [578]

547-) Aişe (r.a.) anlatır: "Yahudi bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş: "Allah seni kabir azabından korusun" demiş, bunun üzerine Aişe (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "İnsanlara kabirlerinde azab olunur mu?" diye sormuştu. Rasûlüllah (s.a.v.) kabir azabından Allah'a sığınan sözler söyledi. Rasûlüllah (s.a.v.) sabahleyin bir bineğe bindi arkasından Güneş tutuldu ve kuşluk vakti geri döndü. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) hanımfannın odalan arasında dolandı ve arkasından namaza durdu. Halk da arkasında namaza durdu. Namazda uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû yaptı sonra rukûdan başım kaldırdı, uzun bir süre ayakta durdu -bu ayakta durma birinci kıyamdan daha azdır- sonra uzunca bir rükû yaptı -bu, birinci rukûdan daha azdır- arkasından başını kaldırdı ve secdeye gitti. Sonra yine uzun bir kıyam yaptı -bu da birinci kıyamdan daha azdır- sonra tekrar uzunca bir rükû yaptı -bu da birinci rukûdan daha azdır- arkasından başını kaldırıp secdeye gitti ve namazdan çıktı, Allah'ın konuşmasını istediği kadar konuştu, arkasından da kabir azabından (Allah'a) sığınmalarını emretti." [579]

548-) Esma (r.a.) anlatır: "Aişeye geldim, kendisi namaz kılıyordu: 'Halkın bu durumu da ne?" dedim. Başıyla gökyüzünü işaret etti bir de bakbm ki insanlar da namazdalarmış. Aişe: "Subhanellah" dedi, ben de: Bu, bir işaret midir?" dedim. "Evet" anlamına başıyla işaret etti, ben de namaza durdum, sonunda bende baygınlık baş gösterdi, başıma su dök-mey başladım. Arkasından Rasûlüllah (s.a.v.) Allah'ı hamd ve sena ile t sonra şöyle buyurdu: "Şu makamımda/namaz kıldığım ye- bana gösterilmeyen hiçbir şey kalmadı, cennet ve cehenneme varıncaya kadar her şeyi gördüm. Bana sizin kabirlerinizde Deccâl Mesih fitnesi gibi -veya Deccâi Mesih fitnesine yakın- imtihana uğrayacağınız bildirildi: "Bu adam hakkındaki bilgin nedir?" denilecek, mümin -veya yakinen inanan- kimse: "O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir, bize açık deliller ve hidayet getirdi biz de kabul edip uyduk, üç defa o, Muhammed'dir" diyecek, kendisine: "Senin ona yakinen inandığını öğrenmiş olduk haydi şimdi rahat u-yu" denilecek. Ancak Münafik veya şüpheye kapılmış kimse- ise: "Bilemiyorum, insanların birtakım şeyler söylediğini duydum ben de söyledim" diyecektir."
(Hadiste geçen -veya- ifadesi hadisi, Hz. Esma (r.a.)'dan rivayet eden ravinin, kelimenin hangisi olduğunda şüpheye düştüğünden, Esma (r.a.) hangisini söyledi bilemiyorum" demiştir. Bu kılınan namaz, güneş tutulması namazıdır, Buhârînin diğer bölümlerde getirdiği rivayetlerde bu husus bildirilmektedir, (vudû: 37, Küsûf; 10) Bu konuda Güneş ve Ay tutulması bölümüne bakınız. Hz. Peygamber (s.a.v.) Güneş tutulmasında iki rekat namaz kılmış ancak namaz çok uzun sürmüştür, hatta Güneş tutulmasının sona ermesine kadar namaz devam etmiştir. Böyle bir uzun namazda dayanamayıp rahatsız olanlar çıkmıştır. Hadisi rivayet eden Hz. Esma (r.a.) da bunlardandır.. Kendisi rahatlamak için başına su dökmüştür. Bu su dökme namazın İçinde mi yoksa namazdan sonra mıdır İfade tam olarak açık değildir. Namaz içerisinde ise bu hareketin namazı bozmayacak kadar ameli kalil, yani az bir hareket olduğu belirtilir. Ancak bu baygınlığın namaz bitip de hutbe dinleme esnasında olma ihtimali de vardır.) [580]

549-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde Güneş tutuldu ve bu nedenle Rasûlüllah (s.a.v.) namaz kıldı, kendisiyle birlikte halk da namaz kıldı. Bakara Suresi kadar uzunca bir kıyama durdu. Sonra uzunca bir rükû yaptı arkasından başını kaldırdı ve yine uzunca bir kıyama durdu -Bu, birinci kıyamdan daha azdı- Sonra da uzunca bir rükû daha yaptı -bu da birinci rukûdan daha azdı- arkasından da secdeye gitti. Sonra uzunca bir kıyam yaptı -bu da birinci kıyamdan daha azdı- arkasından uzunca bir rükû yaptı -bu da birinci rukûdan daha azdı- Arkasından başını kaldırdı ve uzunca bir kıyam yaptı -bu da birinci kıyamdan daha azdı- Sonra bir uzun rükû daha yaptı -bu da birinci rukûdan azdı- Sonrada secdeye gitti ve Güneş açılınca namazdan çıktı ve: "Şüphesiz Güneş ve Ay Allah'ın delillerinden bir delil olup bir kimsenin ölümü veya dünyaya gelmesi nedeniyle tutulmazlar. Siz bu durumu gördüğünüzde Allah'ı zikredin "buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, namazında yerinde iken Senin bir şeye uzandığını, sonra geri geri çekildiğini gördük?" dediler, o da: "Ben cenneti gördüm ve bir salkıma uzandım eğer onu alabil-seydim dünya durdukça ondan yerdiniz. Bana cehennem de gösterildi, bugünkü kadar böyle feci bir manzara asla görmedim, cehennemliklerin çoğunun kadınlar olduğunu da gördüm."buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, neden böyledir?" denildi: "Nankörlüklerinedeniyle"'buyurdu: "Allah'a karşı mı nankörlük ederler?" denildi: "Kocalarına karşı nankörlük ederler, iyiliği inkâr ederler. Eğer onlardan birisine bir ömür boyu iyilik yapsan sonra da senden (hoşlanmadıkları) bir şey görse: "Senden asla bir iyilik görmedim." der. "buyurdu." [581]

550-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde Güneş tutulduğunda: "İnne's-Salâte Camiatun (=Şüphesiz namaz toplayıcıdır)" diye seslenildi" demiştir.
(Bu ifade "Haydin namaz kılmak için toplanın" anlamına halkı namaza çağırmak için ezan yerine kullanılmıştır.) [582]

551-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Güneş ve Ay insanlardan hiç birinin ölümü üzerine tutulmaz. Ancak bu ikisi Allah'ın delillerinden iki delildir. Bu durumu gördüğünüzde hemen namaz kılmaya buyurmuştur. [583]

552-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Güneş tutulmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) kıyamet kopacak korkusuyla endişe içinde ayağa kalkıp mescide gitti ve kendisini yapar gördüğüm en uzun kıyam, rükû ve secdeler-te namaz kıldırdı, arkasından: "Allah'ın gönderdiği bu deliller hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayata gelmesi nedeniyle olmaz. Ancak Allah, bu tutulma ile kullarını korkutur. Bu nedenle böyle bir şey gördüğünüzde Allah'/ anmaya dua etmeye ve istiğfara sığınınız, "buyurdu. [584]

553-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Kendisi, Rasûlüllah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunun bildirirdi: "Güneş ve Ay, ne birisinin ölümü nede dünyaya gelmesi üzerine tutulur. Ancak, bu ikisi, Allah'ın delillerinden bir delildir. Bu nedenle bunları böyle gördüğünüzde hemen namaz kılınız." [585]

554-) el-Muğîra b. Şu'be (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün Güneş tutuldu. Bunun üzerine halk: "Güneş İbrahim'in vefatı nedeniyle tutuldu" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz Güneş ve Ay bir kimsenin ne ölümü ne de hayata gelmesi nedeniyle tutulur. Eğer bunu görürseniz namaz kılıp Allah'a dua ediniz, "buyurdu. [586]

11-) Cenaze Bölümü

(Kitâbu'l-Cenâiz)

555-) Üsâme b. Zeyd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızı (Hz. zeyneb (r.a.): "Oğlum öldü hemen bize gel" dîye haber saldı. Hz. Peygamber (s.a.v.) selâm söyleyerek: "Şüphesiz aldığı da verdiği de Allah'ındır, Her şeyin Onun katında belirtilmiş bir eceli vardır. Sabret ve ecrini Allah'tan bekle"ö\ye cevap gönderdi. Bu sefer kızı mutlaka gelmesi İçin yemin ederek tekrar kendisine haber saldı. O da yanında Sa'd b. Ubâde, Muâz b. Cebel, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve birtakım kimselerle kalkıp geldi. Çocuk Rasûlüllah (s.a.v.)'e verildi, canı gidip gelmekte idi, (hadisi rivayet eden ravi) vücudu sanki eskiyip porsumuş deri kırba gibi idi dediğini de zannediyorum demiştir. Rasûiüllah'ın gözleri, yaşla doldu. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu hal de nedir?" dedi: "Bu, Allah'ın kullarının kalplerine bıraktığı bir rahmettir. Allah kullarından sadece merhametli o/an/ara merhamet eder. "buyurdu.
(Çocuğun vücudunun eskimiş deri kırbaya benzetilmesi, eski kırbanın renginin solduğu gibi vefat etmek üzere oian çocuğun tenin solmasından dolayıdır.) [587]

556-) Abduliah b. Ömer (r.a.): "Sa'd b. Ubâde muzdarip olduğu hastalığına yakalanmıştı, Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini ziyaret etmek için Abdurrahman b. Avf (r.a.), Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.), Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) ile birlikte geldi. Yanına girdiğinde ailesinin başında toplanmış olduğunu gördü: "Yoksa öldü mü?" buyurdu: "Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) duygulanıp ağladı, ordaki halk Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ağlamasını görünce onlar da ağladı, bunun üzerine: "Beni duyuyormusunuz, şüphesiz Allah, ne 9özyaşmdan dolayı ne de kalbin hüzünlenmesinden dolayı a-&P eder -dilini işaret etth ancak bundan dolayı azap veya merhamet eder. Şüphesiz ölü ailesinin kendisine ağlamasının (bir) dolayı azaba uğrar, "buyurdu." demiştir. [588]

557-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), çocuğunun üzerine ağlayan bir kadının yanına geldi ve ona: "Allah'tan sakın ve sabret"buyurdu. Bunun üzerine kadın: "benim başıma gelenden senin ne haberin var" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) onun yanından ayrıldığında ona: "Bu kimse, Allah'ın Rasûlüdür" denildi. Bunun üzerine kadını ölüm

acısına benzer bir üzüntü tuttu ve hemen Rasûlüllah (s.a.v.)'in kapısına gitti. (Kapıcılar aradı) Ama yanında kapıcılar falan bulamadı: "Seni bilemedim (kusuruma bakma)" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sabır, ancak musibetin ilk geldiğiandadır, "buyurdu. [589]

558-) Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ölü, kendisine feryat edilmesi nedeniyle kabrinde azaba uğrar" buyurmuştur. [590]

559-) Ebû Mûsâ el-Eşari (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ömer (r.a.), yaralandığında Suhayb: "Vah kardeşi vah..." diyerek ağlamaya başladı. Bunun üzerine Ömer: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Şüphesiz ki ölü, dirinin feryadı nedeniyle azaba uğrartltye buyurduğunu bilmiyor musun?" dedi"[591]

560-) Abdullah b. Müleyke'den, Şöyle demiştir: "Osman b. Affan'in, Mekke'de bir kızı vefat etmişti. Cenazesinde bulunmak için o-raya geldik. Cenazeye ibni Ömer ve İbni Abbas da gelmişti. Ben her i-kisinin arasında oturuyordum. Ben birinin yanına oturmuştum sonra diğeri gelerek yanıma oturdu. Abdullah b. Ömer, karşısında bulunan Osman b. Affan'ın oğlu Amr'a: "Sen ölüye ağlamayı engellemezmisin. Çünkü Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki ölü, ailesinin kendisi üzerine ağlanması nedeniyle azaba uğrar" buyurmuştur." dedi. Bunun üzerine İbni Abbas: "Ömer, 'bir kısım ağlama nedeniyle' derdi." dedi ve şöyle anlattı: "Ömer ile birlikte Mekke'den dönmüştüm. Beydâ mevkisine geldiğimizde ağacın gölgesi altında bir kervan gördük. Bana: "Git, bak bakalım bu kervandakiler kimlerdir." dedi. Baktım, ne göreyim Suhayb. Gidip Ömer'e haber verdim: "Onu bana çağır" dedi. Suhayb'in yanma gittim ve: "Müminlerin Emirinin kervanına katıl" demistim. Dana sonraları Ömer yaralandığında Suhayb: "Vah kardeşim ah vah dostum vah" diye ağlayarak yanına girdi. Ömer: "Bana mı alıyorsun. Halbuki Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki ölü, ailesinin kendisi üzerine ağlanmasının bir kısmı nedeniyle azaba uğrar" buyurmuştu" dedi" Ömer vefat ettiğinde bu hadisi ÂİŞe'ye bildirdim: "Allah, Ömer'e merhamet etsin. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki Allah, birisinin ağlaması nedeniyle mümini azaba uğratır." dememiştir. Ancak: "Şüphesiz ki Allah, ailesinin kendisi üzerine ağlaması nedeniy-le kâfirin azabını artırır"'buyurmuştur. Bakın bu konuda Kur'ân'ın: «Hiçbir kimse diğer bir kimsenin günahını yüklenemez...» (Fâtır: ıs) buyurması size yeter" dedi" İbni Abbas: "Ağlatan da güldüren de Allah'tır." dedi. Hadisi anlatan Abdullah b. Müleyke: "Vallahi Abdullah b. Ömer bu söz üzerine hiçbir şey demedi" demiştir.
(Hiçbir kimse bir başkasının yaptığı günahtan sorumlu tutulamaz ancak bu günahta bir hissesi varsa bu hariçtir. Hz. Aişe (r.a.) Ölen bir Müsİümanın kendisinden sonra ailesinin ağlamasından sorumlu tutulamayacağını belirterek bir yanlış anlaşılmayı düzelterek cevap vermiştir. Hadiste "ağlamasının bir kısmından dolayı" kaydı bulunmaktadır. Buna göre her çeşit ağlama değil, belirli ağlamalar olduğu anlaşılır ki, bu da Araplar'da yaygın olan feryad ve figan çığlıklanyla dövünme şeklinde meşhur bir âdet olan ağlamadır. Ölüye azab vermesi ise ölünün kendisinden sonra bu şekilde ağlanılmasına vasiyet etmesi veya böyle ağlayacak bir aile yetiştirip onla-nn vebalini yüklenmesinden dolayıdır.
İmam Buhârî getirdiği bu hadisi zikrettiği başlıkta konuyu çok güzel açıklamış ve şöyle bir başlık koymuştur. "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Ölü, abesinin kendisine ağlamasının bir kısmından dolayı azaba uğrar." konusu. Bu durum ö/ünün bayatta iken feryad ve figanla ağlama âdeti var ise böyledir, Çünkü Yüce Allah'ın şu sözü vardır: «Ey iman edenler kendinizi ve ailenizi cehennem ateşinden koruyunuz...» (Tahrim: 6) Hz. Peygamber (s.a. v.)'de: "Her biriniz çobansınız ve her biriniz idaresi al-tındakiierden sorumludur." buyurmuştur. Ancak bir kimsenin hayatta iken ağlayıp feryat etme gibi bir âdeti yok ise bu ağlama, Hz. Aişe (r.a.)'ın: "Hiçbir kimse diğer bir kimsenin günahını yüklenemez." (Fâtır. ısj diye belirttiği ve yine Yüce Allah'ın: «Yükü (günahla) ağır gelen bir kişi onu taşımak için (birisini) çağırsa onun yükünden hiçbir şey taşıttınlmaz.» (Fâtır. 18) şeklinde buyurmasına dayanılarak feryad ve figan ulunmayan ağlama, müsade edilmiş bir ağlamadır. "(Buhârî, Kitabırı-Cenâiz: 32)
Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ashab-ı Kiram'ın, bazı ölüm hadiselerinden dolayı sessizce ağladıkları çoğu defa hadislerde bildirilmiştir. Biraz sonra gelecek olan dıste de Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şüphesiz, Allah ne gözyaşından dolayı ne albin hüzünlenmesinden dolayı azap eder-dilini gösterdi- ancak bundan veya merhamet eder. "buyurmuştur.) [592]

561-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ailesinin kendisi için ağladığı Yahudi bir kadının (mezanna) uğramıştı: "Şüphesiz onlar kadın için ağlıyorlar ama bu kadın mezarında azap görmektedir." buyurdu." demiştir. [593]

562-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söylediği "Onlar şimdi benim söylediğimin doğru olduğunu mutlaka bilmektedirler" şeklindedir. Çünkü Yüce Allah: «Şüphesiz sen ölülere duyuramazsın.» (Nemi:so) buyurmuştur." demiştir. [594]

563-) Muğîra (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.Yi: "Kimin ölüsünde feryad ve figanla ağlanırsa bu feryatlardan dolayı kendisine azap olunur, "diye buyururken işittim." demiştir. [595]

564-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e (Mute şehitten) Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revâha'nın şahadet haberi geldiğinde mescidde oturmuş, yüzünde üzüntüsü görülüyordu. Ben de kapıntn aralığından seyrediyordum. Kendisine bir adam geldi ve: "Cafer'in evindeki kadınlar şöyle şöyle yapıyorlar." diyerek ağladıklarını anlattı. Hz. Peygamber (s.a.v,) bu kimseye kadınlan böyle yapmaktan alıkoymasını emretti. Gitti sonra ikinci defa geldi, sözünü dinlememişler, bu sefer: "Onları alıkoy" buyurdu, üçüncü defa gidip geldi: "Ey Allah'ın Rasûlü, vallahi bize ağır geldiler" dedi. Hz. Aişe (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.): "O kadınların ağızlarına toprak saç. "buyurdu" demiştir. [596]

565-) Ümmü Atıyye (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) biat yaptığımız sırada bizden ölüye feryat ve çığlık atarak ağlamayacağımıza da söz almıştı. Ancak biz kadınlardan sadece beşi dışında (hemen) sözlerini yerine getiremediler. Bunlar: Ümmü Süleym, Ümmü Alâ, Ebû Sebre'nin kızı olan Muâz b. Cebel'in hanımı ve diğer iki kadın veya Ebû Sebre'nin kızı, Muâz b. Cebel'in hanımı ve diğer bir kadındır." demiştir. [597]

566-) Ümmü Atıyye (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e biat ettik. Kendisi bize (biat şartlan olarak) «Allah'a ortak koşmamak...» (Mümtenine: 12) ayetini okudu, bize ölülere çığlık atarak ağlamayı da yasakladı. Bu sırada bir kadın kendi elini sıkıca tuttu (yani biat yapmaktan çekindi): "Falan kadın ağıt kurmamda bana yardımcı olmuş ve benimle ağlamıştı. Şimdi ben ona borcumu ödemek istiyorum." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine bir şey demedi. O da gitti, sonra geldi ve biat etti" demiştir.
(Biatta okunan ayetin tamamı şöyledir. «Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklannı öldürmemek, elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işlerde sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlarını kabul et, onlara Allah'tan bağışlanma dile, doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.») [598]

567-) Ümmü Atıyye (r.a.): "Cenazelerin arkasından gitmemiz bize yasaklandı, ama (bu, diğer yasaklar kadar) sıkı tutulmadı." demiştir. [599]

568-) Ümmü Atıyye el-Ensârîyye (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) kızı (zeyneb) vefat ettiğinde yanımıza girdi ve: "Su ve sidr{temizlikte sabun
yerine kullanılan Arabistan Kirazı ağacının yapraklan) İle ÜÇ veya beş gerekli gÖ'
rürseniz daha fazla yıkayın ve sonuncu yıkamada kâfur veya kâfur benzeri bir şey kullanın, yıkadıktan sonra da bana haber veriniz." buyurdu. Yıkadıktan sonra kendisine haber verdik, bize izarını verdi ve: "Bunu iç kefeni yapınız." buyurdu. [600]

569-) Diğer bir rivayette ise: "Sağından ve abdest organların' dan yıkamaya başlayın, "buyurmuştur. [601]

570-) Diğer bir rivayette ise Ümmü Atiyye (r.a.): "Saçlarını tarayıp' ü? örgü yaptık." demiştir. [602]

571-) Habbâb (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber Allah rızasını ar2u ederek hicret ettik, sevabımız Allah adına gerçekleşmiştir. Ancak bizkimimize Sevabın meyvesi yetişti Onlar, Şimdi (dünyadayken meyveleri)
ktadırlar, kimimiz de sevabından (dünyada) bir şey yiyemeden vefat etti. Usâb b- Urrıeyr de bunlardandır. Uhud Savaşı'nda şehid oldu, büründüğü bir tek kumaş bezden başka kendisini kefenleyebileceğimiz bir şey de bulamamıştır. Hırkayı baştarafına örttüğümüz de ayaklan açıkta kalıyor, ayaklannı örttüğümüzde de baştaraft agkta kalıyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) baştarafmı örtüp, ayaklarına izhir (Mekke ayrığı otu) koyup defnetmemizi emretti."demiştir. [603]

572-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "ftasûlüllah (s.a.v.)'in Yemen işi pamuktan Üç tane beyaz SehÛlİyye (Yemen'de kumaş dokumacılığıyla bilinen bir şehir) bezi İle kefenlendirildi. Bu bez kefenlerinin içerisinde sarık ve gömlek yoktu." [604]

573-) Hz, Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) vefat ettiğinde pamuklu ... bir elbise ile örtüldü." demiştir. [605]

574-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cenazeye acele ediniz; eğer cenaze iyi kimse ise onu bir an önce götürmeniz hayırdır, yok eğer böyle bir kimse değilse o halde kötüdür, çabuk indirmiş olursunuz, "buyurmuştur.
(Cenazeye acele ediniz, demek, cenaze ife ilgili bütün işlerin geciktirilmeden yapılması anlamına gelir.) [606]

575-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Müslümanın cenazesini takip eder, namazı kılınana değin yanında kalır defnedilene kadar ayrılmazsa, böyle bir kimse her biri Uhud dağı kadar olan iki kırat sevap alır"buyurmuştur [607]

576-) Nafi (rh.) anlatır: "Abdullah b. Ömer (r.a.)'a, Ebû Hureyre (r.a.)'ın: "Kim cenazenin arkasından giderse kendisine bir kırat sevap vardırmıyor denildi. O da Hz. Aişe (r.a.)Va: "Ebu Hureyre bi-: ze bunu çok söylüyor (ne dersin?)" dedi. Hz. Aişe (r.a.) Ebû Hureyre (r.a.)'ın doğru söylediğini bildirdi ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i böyle söylerken işittim." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer (r.a.): "Öyleyse kırat sevaplarımızdan pek çoğunu kaybettik." dedi.
(Kırat, onda bir dinarın yarısı olarak kullanılan bir değerdir. Bu konuda Aynî; "Kırat, hadislerde çeşitli değerler ifadesi olarak belirtilir. Bunlardan birisi örfte kullanılan ölçü birimidir, diğeri de teşbih olarak kullanılmıştır: Bazen bir koyun bazen Mekke'deki bir dağ kadar bazen büyük bir dağ kadar, bazen Uhud Dağı kadar gibi teşbihler yapılmıştır." demektedir. (Umdetu'i-Kâri, iv. 38) [608]

577-) Enes (r.a.)'dan. Bir keresinde bir cenazeye uğramışlar ve onu iyilikle övmüşler. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Gerekli(vacip) oldu. "buyurdu. Sonra bir başka cenazeye uğramışlar, onu da kötülükle anmışlar, bunun üzerine yine: "Gerekli (vacip) oldu. buyurmuştur. Ömer b. Hattab (r.a.) da: "Ne gerekli oldu?" diye sormuş oda: "Bu, iyilikle övdüğünüz var ya cennet ona gerekli oldu, kötülükle andığınız diğer kişiye de cehennem gerekli oldu. Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz, "buyurmuştur. [609]

578-) Ebû Katâde Rib'î (r.a.)'dan. Kendisi şu hadisi/bilgiyi anlatırdı: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanından bir cenaze geçirdiler: "Rahata erdi, rahat ettirdi, "buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, rahata erme ve rahat ettirme nedir?" dediler: "Mümin bir kul dünya yorgunluğundan rahat e-der. Günahkâr/kötü bir kul da (bu dünyadan göçerek) diğer kulları, memleketleri, ağaçları ve hayvanları rahat ettirir"buyurdu"[610]

579-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Necâşî vefat ettiği gün ölüm haberini bildirdi. Namazgah'a çıkarak cemaat ile saf yaptı ve dört tekbir aldı." demiştir. [611]

580-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), Habeşistan kralı Necaşı vefat ettiği gün ölüm haberini bildirdi ve: "Kardeşiniz için bağışlama dileyiniz"buyurdu." demiştir. [612]

581-) cabir b. Abdullah (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Habeşistan Irası Asharre'nin cenaze namazını kılmış ve bu namazda dört tekbir etirmiştir. [613]

582-) Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bu gün Habeşistanda, Salih bir kimse vefat etmiştir. Haydi gelin onun için cenaze namazı kılınız, "buyurdu. Biz de saf tuttuk, Hz. Peygamber (s.a.v,) ile birlikte saflar halinde cenaze namazı kıldık. Ben ikinci safta idim." [614]

583-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) diğer kabirlerden ayrı duran bir kabire vardı ve ashaba imam oldu, onlar da saf durup üzerine namaz kıldılar." [615]

584-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Mescid-i Nebî'nin temizlik işlerine bakan siyah bir adam veya siyah bir kadın vefat etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini sordu: "Vefat etti." dediler. Peygamber: "Bunu bana bildirseydiniz. Bana kabrini gösterin" buyurdu, sonra kabrine varıp onun için cenaze namazı kıldı."
(Cenazenin Efendimiz (a.s.)'a bildirmeden defnedilmesinin nedeni geceleyin kendisini rahatsız etmeme düşüncesi olabilir. Nitekim, Taberânî'de geçen bir hadiste verilen bilgiye göre Medine'nin kenar mahallelerinde oturan bir kadın hastalanmıştı. Efendimiz hastayı ziyaret ettikten sonra vefat ederse kendisine bildirilmesini söylemiş, bu hanım gece vefat etmişti. Oradakiler geceleyin Efendimize gelmişler ama kendisinin uyuduğunu görmüşler. Kendisini rahatsız etmemek ve gece karanlıkta haşeratın zarar verebileceği düşüncesiyle haber vermeden dönüp gitmişlerdir. Mu'cemü'l-Kebîr, VI. 84) [616]

585-) Âmir b. Rabia (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cenaze gördüğünüzde, sizi geçene kadar ayağa kalkınız, "buyurmuştur. [617]

586-) Âmir b. Rabia (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz bir cenaze gördüğünde cenaze ile yürümeyecekse cenazenin gerisinde kalana kadar veya cenaze onu geride bırakana kadar veya cenaze onu geride bırakmadan (bir yere indirelecekse) yere indirilene kadar ayakta dursun, "buyurmuştur. [618]

587-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cenaze gördüğünüzde ayağa kalkınız. Kim cenaza ile kabre kadar giderse cenaze yere konulana kadar oturmasın"buyurmuştur[619]

588-) Câbir b. Abdullah (r.a,): "Bizim yanımızdan bir cenaze geçmişti bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) ayağa kalktı biz de ayağa kalktık. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu Yahudi bir kimsenin cenaze-sidir?" dedik: "Cenaze gördüğünüzde ayağa kalkınız, "buyurdu. [620]

589-) Abdurrahman b. Ebî'l-Leylâ'dan. Şöyle demiştir: "Seni b. Huneyf ile Kays b. Sa'd Kadisiye'de komutanlık yapıyorlardı. Kendilerinin yanından bir cenaze geçti bunun üzerine oniar ayağa kalktılar. Kendilerine: "Bu, Müslüman cenazesi değildir" denildi. Onlar da: "Bir keresinde r\z. Peygamber (s.a.v,)'in yanından bir cenaze geçmişti o da ayağa kalktı. Kendisine: "Bu, bir Yahudi kimsenin cenazesldir" denildi: "Oda can değil mi?" buyurdu" dediler"
(Rasûlüllah (s.a.v.) cenazenin geçtiğini gördüğünde ayağa kalkmış ve ashabına da ayağa kalkmasını söylemiştir. Bazı hadislerde Müslim veya Gayri Müslim ayrımı yapmamış, hatta bir hadiste cenazenin Yahudi olduğu bildirilmiştir. Efendimiz, bazen bu uygulamasının sebebini belirtmiş ve bunun cenazenin ruhunu alan meleğe saygı olduğunu bildirmiştir. (Nesei, Cenâiz: 46) Bazen bunun sebebi, insan olması nefis sahibi oiması olarak belirtilir. (Buhârî, Cenâiz: 49) Bazen de ölümün korkunç olduğundan dolayı kalktığı bildirilir. (Nesei, cenâiz: 46, îbni Mâce, cenâiz: 35) Bazen bunun sebebinin bir Yahudi cenazesinden gelen pis kokudan rahatsız olması, (Tabavrden naklen Aynî, vn, 12) bazen de bir Yahudi cenazesi geçerken kendisi orada oturuyorken başının üzerinde kalmaması için ayağa kalktığı rivayet edilmiştir. (Nesei, cenâiz: 47)
Efendimiz (a.s.)'ın sonra bunu terkettiği de rivayet edilmiştir. (Müslim, Cenâiz: 82/nrmizî, Cenâiz: 5i) Buradan hareketle ayağa kalkmanın isteğe bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Şah Veiiyyullah: "Bu ne yapılması zorunlu bir şey ne de sünnettir. Bunun nesh olduğu da söylenmiştir. Bunun hikmeti: Cahiliye insanları buna benzer uygulamalar yapıyorlardı. Ayağa kalkma işi asıl amacından saptırılabileceği ve yasak kapılarının açılmasına bir araç olarak kullanılabilir endişesiyle kaldırılmış da olabilir."
demiştir (Hüccetullah el-Baliğa II. 110) [621]

590-) Semüra b. Cündüb (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in arkamda, lohusa iken vefat etmiş bir kadının cenaze namazını kildim, ka-ln|n (cenazenin) ortasında durarak cenaze namazını kıldırdı." demiştir. [622]

12-) Zekât Bölümü

(Kitâbu'z-Zekât)

591-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Beş ukıyyeden az miktar (gümüşten) zekât yoktur. En az üç yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesaktan aşağıdaki mahsulden de zekât yoktur." buyurdu" demiştir.
(Ukıyye, kırk dirhem karşılığı bir gümüş birimidir. Beş ukıyye ise 200 dirhem gümüş demektir. Bugünkü birimlere göre bir dirhemin karşılığı bazı yerlerde 70 arpa tanesi bazı yerde 64 buğday tanesinin ağırlığıdır. Bu İse 2.8 gr ile 3.2 gr arasında değişir, en az miktan 2.8 gr ele alınırsa 200 dirhem x 2.8 gr =560 gr gümüş eder. Diğer kullanımı ölçü alırsak 200 dirhem x 3.2 gr = 604 gr gümüş eder,
Vesak, 60 sa' karşılığıdır. 1 sa1 ise 1040 dirhemlik ölçü birimidir. Buna göre bir vesak = 624.000 dirhemdir. Bir dirhemi 2.8 gr alırsak 624.000 x 2.8 = 174.720 kg eder. Bir vesak 174.720 kg eder.
Beş vesak = 174.720 x 5 = 873.600 kg eder.
Eğer bir dirhemi 3.2 alırsak 624.000 x 3.2 = 194.688 kg Beş vesak = 194.688 x5 = 973.440 kg eder.
Beş vesak, 873 kg ile 973 kg arasında bir ölçü birimidir. Birimlerin farklı olmaları mahalli ölçü birimlerinden kaynaklanmaktadır. Bu tabiî bir şeydir. Bugün bile kile ve dönüm miktarlar! memleketimizde hâlâ değişik ölçülerde kullanılmaktadır. Böyle durumlarda ihtiyatı elden bırakmamak için en az miktarı ölçü almak iyi olur. Bu birimler Hanefî

Mezhebi'ne göre hesaplanmıştır. Diğer mezheplerde ise 610 kg civanndadir. Geniş bilgi için bak. Sünen-i Ebû Dâvud Tere. ve Şeriii, Şamil Yayınevi, VI. 106-108) [623]

592-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Binek atı ve kölesinden dolayı Müslümanın zekât vermesi gerekmez." buyurdu." demiştir. [624]

593-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) zekât vermeyi emretti. Kendisine: "İbni Cemil, Halid b. Velid, Abbâs b. Abduimuttalib zekâtı vermediler." denildi. Bunun üzerine Hz. Peygam-ber (s.a.v.): "İbni Cemil sırf kendisi fakir iken Allah v& Rasûlü onu zengin yaptı diye geri durup isteksiz olmuştur. Halid ise siz Halid'e haksızlık ediyorsunuz, kendisi zırhlarını ve savaş gereçlerini Allah yoluna vakfetti (bunlara zekât düşmez) Abbâs
Abdulmuttalib ise Allah'ın Rasûlü'nün amcasıdır. Üzerinde vereceği zekât olduğu gibi bir misli daha verecektin "buyurdu. [625]

594-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) hür, köle; erkek, kadın' büyük, küçük her Müslüman İçin hurmadan bir sa' arpadan da bir sa' verilmek üzere fitır sadakasını farz kıldı ve bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti." demiştir. [626]

595-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Fftr sadakasını hurmadan yahut arpadan bir sa1 olarak verilmesine emretti. İnsanlar buğdaydan iki müdd'ü bunlara eşit saydılar"[627]

596-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde Ramazan Bayramı günü yiyecekten bir sa' fitre verip (namaza) çıkardık." demiştir. Ebû Said (r.a.) yine: "Yiyeceğimiz arpa, kuru üzüm, yoğurt kurusu / çökelek ve hurma idi." demiştir. [628]

597-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında fitır sadakasını yiyecekten veya hurmadan bir sa', arpadan bir sa', kuru üzümden bir sa' olarak verirdik. Muaveye dönemi geldiğinde buğday da geldi. Muaviye: "Buğdaydan bir müdd, diğerlerinden iki müdd'e eşit olacağı kanaatındayım " dedi." demiştir. [629]

598-) Abdullah b., Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), fitır sadakasının bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretmiştir. [630]

599-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Altın ve gümüşün hakkını vermeyen bütün altın ve gümüş sahipleri için, kıyamet günü olduğunda bu altın ve gümüşler ateşten levha/ar haline getirilerek cehennem ateşinde kızdırılır, bu kimselerin b°grü, alını ve sırtı dağlanır. Bunlar soğudukça -süresi elli bin y» olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene ka-ar dağlama tekrarlanır durur. Nihayet cennete mi cehenneme
migidecek oian yolu kendisine gösterilir'"buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, deve nasıl?" denildi: "Hakkı verilmeyen her devenin sahibi de -ki, bu haklardan biri de develer su başına getirildiğinde sütünden fakirlere ikram etmektir kıyamet günü olduğunda düz ve geniş bir alana serilip yatırılır, bir tek deve yavrusu bile kalmaksızın bütün develer ayaklarıyla onu çiğner, ağızlarıyla ısırırlar. -Süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar- deve sürüsünün başı onu geçtikçe gerisi gelir durur {som bir türlü bitmek bilmez.) Nihayet cennete mi cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir" buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, sığır ve davar nasıl?" denildi: "Hakkı verilmeyen her sığır ve davarın sahibi de, kıyamet günü olduğunda düz bir alana serilip yatırılır ve ne boynuzlusu, ne boynu-zu kırığı - büküğü hiç biri kalmaksızın bütün sürü onu boynuzu ile süser, ayaklarıyla da çiğnerler. -Süresi elli bin yıl olan bir gün içerisinde kullar arasında yargılama bitene kadar- sürünün başı onu geçtikçe gerisi gelir durur (sonu bir türlü bitmek bilmez.) Nihayet cennete mi cehenneme mi gidecek olan yolu kendisine gösterilir"buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, atlar nasıl?" denildi: "Atların ise üç durumu vardır. Atlar, kimisi İçin ağırlık (günah) kimisi için perde kimisi için de sevap olur. Bir kimse için ağırlık (günah) olan at, övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için bir kimsenin bağlı tuttuğu attır ki, bu o kimse için bir ağırlıktır (günahtır.) Bir kimse için perde olan at ise, Allah yolunda bağlı tutulan, atın ne boyunduruğunda ve ne de sırtında, Allah'ın koyduğu hukuku unutmayan kimsenin bağlı tuttuğu attır ki, bu at o kimse için perdedir. Bir kimse için sevap olan at ise, Allah yolunda ve Müslümanlar için bir kimsenin çayırda ve bahçede bağlı tuttuğu attır ki, bu at o çayırda veya bahçede ne yerse yediği şeyler sayısınca bu kimse için sevaplar yazılır. Atın dışkıları ve idrarı sayısınca da bu kimse için sevaplar yazılır, o at ipini koparıp da bir iki tepeye şahlanıp tur atsa bu şahlanmadaki her ayak izi ve bıraktığı her dışkı da bu kimse için birer sevap olur. Sahibi onunla bir nehirden geçerken -onu sufamayı istememiş olsa bile- onun içtiği miktarca o kimsey Allah sevap yazar, "buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, eşekler nasıl?" denildi: Eşekler konusunda bana bir hüküm indirilmedi ancak bu hususta şu, özlü ve toplayıcı bir ayet vardır. «Kim zerre miktarı hayır işlerse onu görür, kim de zerre miktarı şer işlerse onu görür.» (ziizsi: 7-8)" buyurdu. [631]

600-) Ebû Zer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e gitmiştim, kendisi Kabe'nin gölgesinde: "Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ki onlar en çok zararda olanlardır? Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ki onlaren çokzararda olanlardır."diyordu. Kendi kendime: "Ne yaptım ki bende bir şey mi görülüyor, ne yaptım ki?" dedim. Kendisi böyle söylediği sırada yanına oturdum ama susmaya dayanamadım. Allah'ın takdir ettiği şey beni kaplamıştı, bunun üzerine: "Annem babam sana feda olsun Ey Allah'ın Rasûlü, bu söylediklerin kimlerdir?" dedim: "Malı çok olanlar. Ancak şöyle, şöyle, şöyle yapanlar bunun dışındadır, "buyurdu." demiştir. [632]

601-) Ebû Zer (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte idim, Uhud Dağı'nı gördüğünde: "Uhud Dağı'nın benim için altın olup da ödemesine hazırlandığım borç bir dinar dışında ondan üç geceden fazla bir dinarın bile yanımda kalmasını istemem." buyurdu, sonra da: "Malı çok olanlar, {âhirette sevabı) az olanlardır. Ancak şöyle, şöyle harcayanlar bunun dışındadır. Ama onlar da yok denecek kadar azdır."buyurdu. -Hadisi anlatan ravi Ebû Şihâb, şöyle şöyle derken önünü sağını ve solunu göstermiş-br-Arkasından Rasûlüllah: "Yerinde Aa/."dedi ve pek de uzak olmayacak şekilde yürüdü, bu sırada bir ses duydum, yanına varmak istedim fakat "Ben gelene kadar yerinde kal." sözünü hatırladım. Yanıma geldiğinde: "Ey Allah'ın Rasûlü, duyduğum ses ne idi?" dedim: "Sen duydun mu?" buyurdu: "Evet" dedim, Hz. Peygamber: "Cebrail *teyhisselâm bana geldi ve: "Ümmetinden kim, Allah'a ortak koşmayarak Ölürse, cennete girer." dedi, ben de: "Şöyle şöyle yapsa da mı?"dedim: "Evet" dedi[633]

602-) Ebû Zer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Gecelerden bir gece dışan çıktım, bir de ne göreyim Rasûlüliah (s.a.v.), tek başına yürümektedir, yanında hiçbir kimse yoktu. Kendisinin, yanında birisinin yürümesini istemediği kanaatına vardım. Bu arada ben de, Ay'ın gölgesinde yürümeye başladım. Derken geriye döndü ve beni gördü: buyurdu: "Ben, Ebû Zer, Allah beni sana kurban kılsın" dedim: "Ey Ebû Zer #e/"buyurdu. Kendisiyle birlikte bir süre yürüdüm. Derken: "Malı çok olanlar, kıyamet günü (sevabı) az olanlardır. Ancak, Allah'ın, kendisine bir mal verip de onu sağına soluna önüne arkasına şöyle dağıtan ve bu mal içerisinde hayır işleyen bunun dışındadır, "buyurdu. Kendisiyle birlikte bir süre yürüdüm. Derken bana: "Sen şurada oft/r"buyurdu ve beni etrafı taşlık bir yere oturtup: "Ben senin yanına dönüp gelene kadar burada otur" buyurdu ve kendisini göremeyeceğim kadar taşlık arazide yürüyüp gitti. Orada uzun süre kaldı. Sonra kendisinin sesini duydum geri dönüyor ve: "Hırsızlık yapsa da mi? Zina etse de m/7" Duyuruyordu. Yanıma geldiğinde dayanamadım ve: "Ey Allah'ın Peygamberi, Allah beni sana kurban kılsın taşlık arazi tarafında kiminle konuşuyordun? Konuşmana cevap veren hiçbir kimseyi göremedim?" dedim: "O, Cebrail idî, taşlık arazi tarafında bana göründü ve: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimsenin cennete gireceğini ümmetine müjdele" dedi. Ben de: "Ey Cebrail, hırsızlık yapsa da mı? Zina etse de mi?"dedim: "Evet"dedi. Ben deyine: "Hırsızlıkyapsa da mı?Zina etse de mi?"dedim: "Evet" dedi. Yine: "Hırsızlık yapsa da mı?
Zina etse de mi?"dedim: "Evet, içkiiçse de" dedi. "buyurdu." (Hadisimizin son bölümü ile ilgili olarak 62. hadisin açıklamasına bakınız.) Diğer bir rivayet "Şu Uhud Dağı'mın altın olarak üç geceden fazla yanımda kalmasını istemem. Ancak, ödemesine hazırlandığım borç bir dinar dışında. Onu Allah'ın kullan arasında şöyle şöyle dağıtırım "buyurdu ve bu sırada bir avuç önüne bir avuç sağına bir avuç soluna işaret etti." şeklindedir. [634]

603-) Ahnef b. Kays'tan. Şöyle demiştir: "Kureyş'ten bir cemaat içerisinde bulunuyordum. Derken Ebû Zer (r.a.): "Hazineleri biriktirenleri sırtlarından girip böğürlerinden çıkacak dağlama ile müjdele, enselerinden girip alınlarından çıkacak dağlama ile de..." diyerek yanımıza uğradı ve bir kenara çekilip oturdu. Ben: "Bu kim?" dedim: "Bu, Ebû Zer'dir." Dediler. Ben de yanına gidip: "Biraz Önce senden duyduğum sözler neyin nesi?" dedim: "Onların Peygamberi (s.a.v.)'den duyduğumdan başka bir şeyi söylemedim" dedi: "Dağıtılan bağış konusunda ne dersin?" dedim: "Sen onu al. Çünkü bugün onda yardım (maûnet) vardır. Ama bu, dinin bedeli olursa bırak alma" dedi"[635]

604-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.): "Allah Azze ve Celle: "Ey kulum, in fak edip harca ki ben de sana infak edeyim." buyurdu. Allah'ın eli doludur, harcamak onu eksiltmez, gece ve gündüz devamlı bağış dağıtır. Yeri ve göğü yarattığından bu yana Onun ne kadar harcadığını düşündünüz mü? Şu biline ki elindekiler asla eksilmemiştir. Onun Arşı da su ü-zerindedir. Kah alçalan, kah yükselen terazi de elindedir." buyurdu." demiştir. [636]

605-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Bir kimse, kölesini ben öldükten sonra hürsün diye azat etti. Sonra da paraya ihtiyacı oldu. Bunun üzerine, köleyi Hz. Peygamber (s.a.v.) eline aldı ve: "Bunu ben-den kim satın alır. "buyurdu. Nuaym b. Abdullah da şu kadar bir paraya bu köleyi satın aldı. Rasûlüliah (s.a.v.) de kölenin parasını ihtiyaç sahibi olan efendisine ödedi. [637]

606-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Hurmalık bakımından Ebû Talha en zengini idi. Kendisinin en çok sevdiği malı ise Beyruhâ Hurmalı Burası Mesdd-i Nebînin karşısında olup, Rasûlüllah (s.a.v.) içerisine ' lçindeki sudan içerdi. «Sevdiklerinizden (Allah yolunda) aşamazsınız...» (ah imran: 92) ayeti indiğinde alha kalkıp Rasûlüliah (s.a.v.)'in yanına gitti

ve: "Ey Allah'ın Rasûlü,şüphesiz Allah Tebâreke ve Teâlâ: "Sevdiklerinizden (Matı yolunda) harcamadıkça iyiliğe asla ulaşamazsınız." buyurmaktadır. Benim en sevdiğim malımsa Beyruhâ'dır. Artık o, Allah için sadakadır, bu sadakanın Allah katında iyilik ve âhiret azığı olmasını arzu ederim. Ey Allah'ın RasûSü, burayı Allah'ın sana gösterdiği yere (harcamaya) koy." dedi. Bunun üzerine Rasûiüllah (s.a.v.): "Çok güzel, bu çok kârlı bir mal ofdu, bu çok kârlı hır mal oldu. Söylediklerini duydum ve ben bunu akrabaların arasında dağıtmanı uygun görüyorum." buyurdu. Ebû Talha da: "Ey Allah'ın Rasüiü, söylediğin gibi yaparım." dedi. Sonra Ebû Talha akrabaları ve amcaoğullanna bölüştürdü.[638]

607-) Meymûne bintü el-Hârîs (r.a,), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e danışmadan bir kadın köle azat etmiş. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evinde kaldığı nöbeti geldiğinde: "Ey Allah'ın Rasûlü, biliyor ben kölemi azat ettim" dedi, o da: "Demek öyle mi yaptın?" buyurdu: "Evet" dedi Rasûiüllah: "Bak, eğer sen onu dayıngillere verseydin sevabın daha çok olurdu," buyurdu.[639]

608-) Abduilah b. Mes'üd (r.a.)'m hanımı Zeyneb (r.a.) anlatır: "Namazgâhda bulunuyordum, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüm: "Ey kadınlar, takılarınızla da olsa sadaka veriniz."buyurdu. Zeyneb (r.a.) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) iie bakımı altındaki yetimlere bakıp, infakta bulunuyordu- Abdullah b. Mes'üci (r.a.)'a: "Rasûiüllah (s,a.v.)'e sorsan acaba sana ve bakımım altındaki yetimlere harcama yapmam, benim adıma sadaka olur mu?" dedi, o da: "Rasûiüllah (s.a.v.)'e sen sor?" dedi. Ben de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gittim, kapıda Ensardan bir kadını gördüm, onun haceti de benim hacetim gibiymiş. Bu sırada yanımızdan Bilal geçti, biz de: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e soruversen acaba kocama ve bakımım altındaki yetimlerime harcama yapmam benim adıma sadaka o!ur mu?" dedik ve: "Bizi bildirme" diye İlave ettik. Biial girdi ve sordu, o da: "Kim bunlar?" buyurdu. Bilal: "Zeyneb" dedi. Rasûiüllah (s.a.v.): "Zeyneblerin hangisi?" dedi. O da: "Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı"
dedi, Rasûiüilah: "Evet olur, hatta kendisine iki sevap olun Yakını gözetme sevabı, sadaka sevabı" buyurdu." [640]

609-) Ümmü Seleme (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, (ölen kocam) Ebû Seleme'nin oğullarına yaptığım harcamalardan bana sevap olur mu? Çünkü onlar aynı zamanda benim de oğullarım" dedim. O da: "Onlara harcama yap, onlara yaptığın harcamanın sana sevabı vardır."buyurdu. [641]

610-) Ebû Mes'ûd el-Ensârî (na.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müslüman bir kimse, Allah rızasını bekleyerek ailesi için bir harcama yaparsa bu harcama, kendisi için bir sadaka olur,buyurmuştur.
(Dinimizde sevap kazanmak oldukça kolaydır. Öyleki, Allah'ın nzasını isteyerek bir kimsenin ailesinin ihtiyaçlarını karşılaması bile sadaka gibi değerlendirilip karşılığında sevap verilmektedir. Sadaka birisine maddi yardımda bulunmakla sınırlı değildir, küçük bir tebessümde bile sadaka sevabı vardır. Sadaka sayılan bu tür davranışlar 53,511, 613., 614 ve 1045. hadislerde de anlatılmaktadır.) [642]

611-) Esma bintü Ebî Bekir (r.a.): "Rasûîüllah (s.a.v.) döneminde annem müşrik iken (Medine'ye) yanıma geldi ben de Rasûiüllah (s.a.v.)'den görüşünü sordum: "Annem gelmiş beni istiyor, annemle İlgilenebilir miyim" dedim, o da: "Tabi, annenle görüşüp ilgilen buyurdu." demiştir, [643]

612-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: Annem birden oluverdi, öy!e zannediyorum ki, konuşsa idi sadaka ve-nrdi; eğer onun adına sadaka versem kendisine sevap olabilir mi?" dedi. Oda: "Oiur" buyurdu." [644]

613-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Heruslümanın vermesi gereken bir sadaka vardır." buyurdu. Orakıler: "Ey Allah'ın Peygamberi, bir kimse imkan bulamaz ise?" dedi çalışır, hem kendi nefsine fayda verir hem sadakaagıtır." buyurdu: "Buna da imkan bulamaz ise?" dediler: "İhtiyaçsahibi, yardım isteyen mazluma yardım eder." buyurdu: "Buna da imkan bulamaz ise" dediler: "İyişeyler ister, kötüiüklerden geri durur, çünkü bu da kendisi için sadakadır, "buyurdu. [645]

614-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İnsanın üzerine güneşin doğduğu her günde her bir ekemî için vermesi gereken bîr sadaka vardır.
İki kişinin arasını düzeitiverme bîr sadakadır.
Bir kimseye yardım ederek bineğine bindiriverme veya eşyasını kaldın verme bir sadakadır.
Güzel söz bîr sadakadır.
Namaza gitmek için attığı her adım bir sadakadır.
Yoldaki rahatsızlık veren şeyleri kaldırıvermek bir sadakadır."
(Eklemler vücudumuzun hareketinde önemli rol oynar. Bu nedenle büyük oir nimettir. El, kol, ayak veya diğer bölgedeki eklemlerimizin birinin olmadığını düşünelim. Göreceğiz ki hayatımız zorlaşacaktır. Yüce Allah'ın verdiği bu eklem nimetinin karşılığında bizden istediği şey sadakadır. Sadaka olabilecek şeylere baktığımızda bunların yine bizim için birer nimet olduğunu görmekteyiz. Ayrıca eklemlerin vücuttaki îşievi ile sadaka olabilecek davranışların arasında bir alaka da görünmektedir. Eklemler nasıl vücudun kemiklerini birbirine bağlayarak bütünlük içerisinde vücudun işlevini sağlıyorsa hadisimizde dile getirilen davranışlar da toplum arasında sağlıklı bir hayat işlevi sağlayan şeylerdir.) [646]

615-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kulun sabaha çıktığı her gün mutlaka iki melek i-ner ikisinden birisi: "Allah'ım, in fak edip veren kimseye yenisini gönder." der. Diğeri ise: "Allah 'im tutup sıkı olan kimseye telefini ver." der." [647]

616-) Harise b. Vehb (r,a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Sadakaveriniz. Çünkü size öyle bir zaman gelir ki bir kimse sadakasınıgötürür, onu kabul edecek birisini bulamaz da sadaka vermektediğl kimse: "Eğer bunu dün getirseydin kabul ederdim anak bugün benim ona ihtiyacım yok. "der. "buyurdu." demiştir. [648]

617-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İnsanlara Öyle bir zaman gelecek ki, bu zamanda bir kimse altın sadaka vermek için dolaşacak da bunu kendisinden alacak hiçbir kimse bulamayacak. Yine bu zamanda erkeklerin azlığı, kadınların çokluğu nedeniyle bir erkek peşinde kendisini takip eden ve sığman kırk kadınla görülecektir, "buyurmuştur. [649]

618-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Kıyamet şu hal meydana gelene kadar kopmaz: Mal çoğalır hatta dolup taşar da bir kimse malının zekatını çıkarır ama bu zekatı kabul edecek birisini bulamaz. Arap toprakları çayırlıklara ve nehirlere dönüşür." [650]

619-) Ebû Hureyre (r.a.) (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle büyümüştür: "Bir kimse temiz ve helalından sadaka verirse Rahman Allah bunu canu gönülden kabul eder. Zaten Allah, sadece temiz olandan başkasını kabul etmez. Eğer bu verdiği sadaka bir hurma tanesi kadar olsa bile Rahman, sizin tayı veya deve yavrusunu büyüttüğünüz gibi bunu katına alıp büyük bir dağ olana kadar büyütür." [651]

620-) Adiy b. Hatim (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Yarım hurma İle olsa bile cehennemden (bunu sadaka vererek) korunun "diye buyururken işittim" demiştir. [652]

621-) Adiy b. Hatim (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurdu, demiştir: "Allah, sizin her biriniz ile arada tercüman olmadan kesinlikle konuşacaktır. Bu anda o kimse sağına bakacak önceden gönderdiğinden başka bir şey göremeyecek, soluna ba-acak önceden gönderdiğinden başka bir şey göremeyecek. Onune bakacak karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir. Dolayısıyla Yarım hurma ile olsa bile cehennemden (bunu sadaka vererek) korunun"[653]

622-) Diğer bir rivayette ise "Rasûlüllah (s.a.v.), üç defa cehennemden söz etti ve ondan Allah'a sığındı ve yüzünü çevirdi ve: "Yanm hurma ile olsa bile cehennemden (bunu sadaka vererek) korunun. Eğer bunu bulamazsanız güzel bir sözle korunun, "buyurdu" şeklindedir, [654]

623-) Ebû Mes'ûd (r,a.)'dan. Şöyle demiştir; "Sadaka vermekle emrolunduk. (Sadaka verecek bir şey temin
etmek için) hamallık bile yapıyorduk. Ebû Akîl yarım sa' sadaka getirebildi, bir başkası da onun-kinden daha çok bir şey getirdi. Bunun üzerine münafiklar: "Şüphesiz ki Allah, bunun getirdiği sadakadan çok yukarıdadır. Öbürüsü de yaptığı hayın ancak ve ancak gösteriş olsun diye yapmıştır" dediler. Bunun üzerine: «Müminlerden, sadaka verme hususunda gönülden davrananlarla güçlerinin yetebileceğinden başkasını bulamayanları alaya alanlar var ya, işet Allah, onları maskaraya alır. Onlar için acı veren bir azap da vardır.., » (Tevbe: 79) ayeti indi." [655]

624-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Sütünü sağmak için hediye edilen bol sütlü sağmal deve ve bol sütlü koyun ne güzel bir sadakadır. Sabah bir kap süt getirir,

akşambir kap süt getirir, "buyurmuştur. [656]

625-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'i soyla buyururken işitmiştir: "Cimrilik yapanla infak edip veren kimsenin durumu üzerlerinde göğüslerinden köprücük kemiğine kadar demirden zırh bulunan iki adamın durumu gibidir: İnfak edip veren kimse her verdiğinde üzerindeki demir zırh genişler sonunda parmak uçlarına kadar örter, izini siler, Cimri ise vermek istediği her defasında her halka yerinden
kımıldamaz. O kimse genişletme de demir zırh genişlemez."
(Buradaki teşbihte "Zırhın genişlemesi" gönül huzuru, iç rahatlığı olarak açıklanmış, parmak udanna kadar örtüp izini silmesi ise elinin parmaklarına ulaşır, yani sadaka elinden gkar, verdiği sadakayı unutup iz ve emaresini siler, verdiğini düşünüp durmaz anlamına geldiği gibi, ayak parmaklarına ulaşıp yerdeki ayak izlerini siler, şeklinde açtklanmış. Gmrinin durumu da sadaka vermek istediğinde içinin daraldığı, ne kadar vermek istese bile İçindeki cimrilik Özelliğini bir türlü yenemediği belirtilmiştir.) [657]

626-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse: "Vallahir(bu gece) bir sadaka vereceğim," dedi ve sadakasıyla çıktı derken hırsız bir kimsenin eline sadakasını bıraktı. Sabah olunca oradakiler: "Hırsıza sadaka verildi." diye konuştular. O da: "Allah'ım sana hamdolsun, yine bir sadaka vereceğim," dedi, sadakasıyla çıktı, bu kez de zinakâr bir kadının eline sadakasını bıraktı. Sabah olunca yine oradakiler: "Bu gece de zinakâr bir kadına sadaka verildi" diye konuştular. O da: "Allah'ım, bir zinakâr kadına bile sadaka verebildiğimden dolayı Sana hamdolsun. Yine bir sadaka vereceğim. " dedi, sadakasıyla çıktı, bu defa da zengin bir kimsenin eline sadakasını bıraktı. Sabah olunca yine oradakiler: "Zengine sadaka verildi." dîye konuştular. O da: "Allah'ım, hırsıza, zinakâr bir kadına vs zengin birisine bile sadaka verebildiğimden dolayı Sana h.ımdolsım " dedi. Sonunda bu, rüyasında gösterildi ve kendisine: "Hırsıza verdiğin sadakan, belki onu hırsızlıktan el çektlreblir. Zinakâr kadıma verdiğin sadakan, belki onu zinadan el çektsrebifir. Zengine verdiğin sadakan da, belki onun ders almasına sebep olur da bu nedenle Ailah'm kendisine verdiği şeylerden sadaka verebilir." denildi." [658]

627-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müslüman, güvenilir, kendisine emredileni tam ve eksiksiz gönül huzuru ile yerine getiren, kendisine emredilen kimseye ödenmek istenileni ödeyen haznedar, sadaka veren iki kişiden biridir. buyurmuştur, [659]

628-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kadın evinin yiyeceğinden aile geçimim' bozmayarak sadaka verirse kadına verdiği sadakanın sevabı, kocasına da bunu kazanmanın sevabı vardır. Malı koruyup kollayan görevliye de böyle bir vardır. Bu i fardan birinin sevabı diğerinden bir şey ." demiştir. [660]

629-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kadının, yanında kocası varken, onun izni olmaksızın (nafile) oruç tutması helâl olmaz. Yine bir kadının, izni olmaksızın kocasının evine bir kimsenin girmesine izin vermesi de helâl olmaz. Kocasının izni olmadan yaptığı harcama sadakanın yarısı kocasına verilir, "buyurmuştur. [661]

630-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Şöyle buyurmuştur: "Hanım, eşinin kazancından onun haberi olmadan in fakta bulunursa eşine de sevabın yarısı vardır." [662]

631-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim Allah yolunda iki cilt iki çeşit in fakta bulunursa, cennet kapılarından: "Ey Allah 'm kulu bu bir hayırdır" diye nida olunur. Kim namaz ehli ise o, namaz kapısından çağrılır, kim cihad ehli ise o, cihad kapısından çağrılır, kim oruç ehli ise o, Reyyân kapısından çağrılır, kim de sadaka ehlinden ise o da, sadaka kapısından çağrılır."buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, annem babam sana feda olsun, bu kapılardan çağrılan kimsenin mutlaka bu kapıdan girmesi zorunlu mudur, acaba bir kimse bu kapıların hepsinden çağrılabilir mi?" dedi: "Tabi, ben senin bu kim' seterden olacağını umuyorum, "buyurdu." [663]

632-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Kim Allah yolunda iki çift iki çeşit infakta bulunulsa, cennetin kapı görevlileri onu çağırırlar. Kapıdaki görevliler; "Ey falan bu yana buyur" derler"buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu kimse kazanan kimselerden olsa gerek" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Ben, senin bu kimselerden olacağını umuyorum "buyurdu[664]

633-) Esma (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İntakta bulun, sayısını sayma, Allah da sana karşı sayar. Çömleğe saklama, Allah da sana karşı saklar." [665]

634-) Kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiş ve: "Ey Allah'ın Peygamberi, eşim Zübeyr'in bana getirdiklerinden başka hiçbir şeyim , yoktur. Onun bana getirdiklerinden bir parça infak etsem bir sakınca olur mu?" demiş, o da: "Gücen yetebildiği kadar bir parça infak et Çömleğe saklama, Allah da sana karşı saklar, "buyurmuştur. [666]

635-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Müslüman kadınlar! Bir koyun ayağı bile olsa komşu bir kadın, komşusunun (hediyesini) kesinlikle küçük görmesin, "buyurmuştur. [667]

636-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Yedi kişi vardır ki, Allah bunları sadece kendi gölgesinin bulunduğu günde gölgesinde gölgelendirir: Adaletli devlet başkanı, Rabb'ine kulluk üzere yetişmiş bir genç, kalbi mescidlere bağlı bir kimse, Allah için birbirini seven Allah için birleşen ve aynlan iki adam, güzel ve mevki sahibi bir kadının kendisini (zinaya) çağırıp da: "Ben, Allah'tan korkarım" diyen kimse, sağ elinin verdiğini sol e/inin bilemeyeceği derecede gizlice sadaka veren kimse, yalnız başına tenhada Allah'ı zikredip hatırlayan ve bu nedenle gözleri dolan kimse." [668]

637-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, hangi sadakanın değeri daha büyüktür?" dedi: "Sen sıhhatli ve sağlam ama cimriliğin üzerinde, malahrslı olduğunda, zenginliği umar fakirlikten endişelenir halde iken verdiğin sadakadır. Can boğaza gelip de: "Falancaya şu kadar sadaka filancaya şu kadar sadaka" dediğinde zaten o mal falan mirasçıların olmuştur. Böyle zamana sadakayı bırakma." buyurdu." demiştir. [669]

638-) Abdullah b, Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) minberde sadaka verme, iffetli olma ve dilenciliği dile getirdi ve: "Yukarıdaki elaşağıdaki elden daha hayırlıdır; yukarıdaki el harcayandır (in-fakta bulunandır,) aşağıdaki el ise dilenendir, "buyurdu. [670]

639-) Hakîm b. Hizam (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yuka-rıdaki (veren) el, aşağıdaki (atan) elden daha hayırlıdır. Vermeye önce bakımını üstlendiklerinden başla. Sadakanın en hayırlısı
zenginlik Üzerinden Olanıdır, (Yani elindekini verdiğinde fakir bırakacak şekilde
sadaka vermek iyi değildir.) Kim iffet isterse Allah onu iffetli yapar. Kim de zenginlik isterse Allah onu zengin yapar." buyurmuştur.
(Hadiste sözü edilen iffet iki anlam ifade edebilir. Birincisi, Türkçe'de kullandığımız iffet anlamıdır, ikincisi de, dilenip insanlardan bir şeyle- istemekten geri durmak.) [671]

640-) Hakîm b. Hizam (r,a.) anlatır: "Rasûlüiiah (s.a.v.)'den n) istedim, bana verdi. Sonra yine istedim yine verdi. Sonra yine istedim yine verdi. Sonunda; "Ey Hakîm şüphesiz bu mal tatlı ve hoştur. Kim bunu gönül zenginliği ile ihtiras göstermeden alır' sa kendisi için malda bereket verilir. Kim de göz dikip ihtirasla isterse kendisi için malda bereket verilmez, bu kimse yeyip de doymayan kimse gibidir. Yukarıdaki el, aşağıdaki elden daha hayırlıdır,"buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, seni hak üzere gönderene yemin ederim ki, senden sonra artık ölene değin kimsenin malını eksiltmem (isteyip aimamy' dedim.
Hadisi anlatan ravi der ki: "Ebû Bekir (r.a.) Hakîm (r.a.)'ı beytulmaldeki halka dağıtılması gereken hakkını vermek için çağırırdı ama o kabul etmeyerek almazdı. Sonra Ömer (r.a.) dağıtılan hissesini kendisine vermek için çağırdı ama o yine hiçbir şey kabui etmeyerek almadı, Bunun üzerine Ömer (r.a.): "Ey Müslümanların topluluğu, bakın ben sizieri Hakîm hakkında şahit tutuyorum. Ben kendisine fey vergisinden gelen hakkını almasını söyledim. Kendisi bunu almak istememektedir." dedi. Hakîm (r.a.) Rasûlüiiah (s.a.v.)'den sonra vefat e-dene kadar insanlardan hiçbir kimsenin malını alıp eksiltmemiştir." [672]

641-) Muaviye (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Allah kime iyilik dilerse, onu dinde derin anlayışlı (fakih) kılar. Ben dağıtıcıAllah ise verendir. Allah'ın emri gelene kadar bu ümmet, Allah 'm emri üzerinde olacak, kendilerinin karşıtları onlara zarar veremeyecektir"'diye buyururken işittim" demiştir. [673]

642-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İnsanları dolaşıp/ hir iki lokma ile veya bir iki hurma ile insanların savuşturdukları kimse gerçek fakir değildir. Asıl fakir, kendini geçindirecek bir şey bulamayan, durumu bilinemediğinden dolayı kendisine de sadaka verilmeyen, kendisi de kalkıp insanlardan dilenmeyen kimsedir."buyurmuştur,
(Dilencilik bazı hadislerde yerilmiştir. Ancak zorunlu hallerde yetecek kadar bir şeyen istemede sakınca yoktur. Bir hadiste Efendimiz (a.s.) hangi hallerde dilenüebi-leceğini şöyle açıklamıştır: "Dilenmek yalnız üç kişiden biri için helaldir: Kefalet altına giren kimsenin, borcu Ödeyene kadar dilenmesi helaldir. Bu kefalet bittikten sonra dilenmeyi bırakır. Bütün mal varlığını yok eden bir felâkete uğrayan kişi. Bu kimsenin de geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Hakkında, kendisini tanıyanlardan (kavminden) aklı başında üç kişinin; "Filan kimse fakir düşmüştür" diyecek derecede fakirliğe düşen kişi. Bu kimsenin de geçimini düzeltene kadar dilenmesi helaldir. Bu durum dışındakiler

haramdır, dilenenler haram yemiş olur." (Müslim, zekat: 109,
Ebû Dâvûd, Zekat; 26, Nesei, Zekat: 80) [674]

643-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse sürekli insanlardan dilenir, sonunda kıyamet günü yüzünde bir parça et olmaksızın gelir." buyurdu. Yine: "Kıyamet günü Güneş yaklaştırılır, sonunda öyle olur ki boşalan ter kulak ortasına ulaşır. Bu sırada onlar bu halde iken Âdem (a.s.ydan, Mûsâ (a.s.)'dan sonra da Muhammed (a.s.)'dan yardım ve imdat isterler, "buyurmuştur. [675]

644-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken i-Şittim, demiştir: "Sizin birinizin gidip sırtıyla odun taşıması, bununla sadaka vermesi ve insanlara muhtaç olmaması, birisinden dilenmesinden çok çok iyidir. Dilendiği kimse ya verir ya vermez. Yukarıdaki (veren) el aşağıdaki (alan) elden daha üstündür. Harcamaya önce bakımını üstlendiklerinden başla." [676]

645-) Ömer b. Hattab (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) bana bağışta bulunur ben de; "Onu benden daha fakir olana ver" derdim. O da: "Bunu al, istemediğin ve göz dikmediğin halde sana bu maldan bir şey gelirse onu al, ama böyle olmayana gönül bağlama, "buyurdu. [677]

646-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Yaşı ilerlemiş bir kimsenin gönlü iki konuda gençliğini sürdürür: Dünya sevgisi ile uzun emel. "diye buyururken işittim." demiştir.
(Uzun emel sonuçta uzun ömür demek olur.). [678]

647-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Âdemoğlu yaşlanır ama iki yönü hep gençlesin Mal tutkusu ile çok yaşama tutkusu'"buyurmuştur[679]

648-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsa üçüncü vadiyi ister. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Allah, tevbe edenin tevbesini kabul eder." buyurmuştur[680]

649-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun karnını topraktan başkası dolduramaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder." öiye buyururken işittim." demiştir. [681]

650-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Asıl zenginlik mal çokluğu değildir, gönül zenginliğidir." buyurmuştur. [682]

651-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Benim sizin hakkınızda en çok korktuğum, Allah'ın yeryüzünün bereketlerini sizlere çıkarmasıdır" buyurdu. Kendisine: "Yeryüzünün berekatlan nedir?" denildi: "Dünya çiçeğidir" buyurdu. Bir kimse: "Servet kötülük getirir mi?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir süre sustu öyle ki kendisine vahiy geliyor zannettik. Sonra alnından terleri silmeyedurdu arkasından: "Soru soran nerede?" buyurdu. O kimse: "Bendim"
(Hz Peygamber (s.a.v.)'in soruya cevap vermemesi nedeniyle ashap bu kimseyi eleştirmişti) durum ortaya çıkınca biz onu övdük.- Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurdu: "Servet ancak servet getirir ama şu mal da tatlı ve hoştur. Derenin / baharın bitirdiği her otlardan öylesi vardır ki hayvanı öldürür veya öldürecek hale getirir. Şu kadar var ki, otları yiyen hayvan karnı şişene değin (önüne geleni) yer, güneşlenir, dışkısını çıkarıp işer (bunlardan habersiz) yayılır, sonra döner yine yer. Şüphesiz şu dünya malı tatlıdır. Kim bunu hakkı ile alır ve hakkı olan yere bırakırsa ne güzel bir yardım olur. Kim haksız yere a-lırsa yiyip de doymayan kimse gibi olur[683]

652-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) bir gün minbere oturdu, biz de etrafına oturduk: "Benim sizin hakkınızda korktuğum, benden sonra üzerinize dünya süsü ve çiçeğinin a-çılmasıdır."buyurdu. Orada bulunan bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü, servet kötülük getirir mi?" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) sustu. O adama: "Sen ne yaptın?" Hz. Peygamber (s.a.v.) seninle konuşmadığı halde sen onunla konuşuyorsun." denildi. Bu sırada kendisine vahiy geldiğini gördük. Sonunda boşalan terleri sildi. O kimseyi över bir eda ile: "Hani soru soran nerede?" buyurdu, arkasından: "Şu biline ki, servet kötülük getirmez ama, derenin / baharın bitirdiği otlardan öylesi vardır ki hayvanı öldürür veya öldürecek hale getirir. Şu kadar var ki, otlan yiyen hayvan karnı şişene değin (önüne geleni} yer, güneşlenir, dışkısını çıkarıp işer (bunlardan habersiz) yayılır. Şüphesiz şu dünya malı tatlı, güzel ve göz alıcıdır. Bu arada Müslümanin fakir, yoksul, yetim ve yolda kalmışa verdiği mal ne güzeldir." bu-yurdu. Yahut şöyle de buyurdu: "Şu da biline ki, kim haksız yere mal alırsa, bu kimse yiyip de doymayan bir kimse gibidir. Kıyamet günü haksızyere aldığı malkendisialeyhine şahit olacaktır." [684]

653-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Ensardan birtakım kimseler Rasûlüllah (s.a.v.)'den (zekât malından) istediler. O da kendilerine verdi, arkasından yine istediler, yine verdi. Sonunda yanındakiler bitip tükendi, bunun üzerine: "Yanımda bulunan maldan ne varsa hiçbirini sizden asla saklamam. Kim iffet isterse Allah onu iffetli yapar. Kim zenginlik isterse Allah onu zengin yapar. Kim sabretmeye çalışırsa Allah da onu sabrettirir. Hiçbir kimseye sabırdan daha güzel ve bol bir bağış verilmemiştin "buyurdu. [685]

654-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'ım, Mu-hammed hanesini geçinecek rızıkla rızıklandır.flö\ye dua etmişti." demiştir. [686]

655-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte yürüyordum, kendisinin üzerinde kenarları kalın dokunmuş Necran dokuması bir ridâ vardı, bir bedevi ona yetişip, şiddetle ridâsını çekti, Öyle ki boynu ile iki omuz arasını gördüm. Baksam ki şiddetli asılmasından dolayı ridânın kenarı iz bırakmış. Arkasından bedevî, Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret!" dedi. Bedeviye dönüp baktı ve güldü, arkasından kendisine birtakım bağış verilmesini emir buyurdu" demiştir. [687]

656-) el-Misver b. Mahrame (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bir miktar elbise dağıttı, fakat bunlardan (babam) Mahrame'ye hiçbir şey vermedi, bunun üzerine Mahrame: "Ey oğulcuğum, haydi Rasûlüllah (s.a.v.)'e gidelim" dedi, kendisiyle birlikte gittim, bana: "İçeri gir de bana Pey-gamber'i çağır." dedi, ben de çağırdım, o da üzerinde bu elbiselerden bir elbise ile çıkıp geldi ve: "Bunu da sana sakladık." buyurdu, Mahrame elbiseye baktı, Peygamber: "Mahrame memnun oldu mu?" buyurdu." demiştir. [688]

657-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) birtakım kimselere bazı hediyeler dağıttı, ama içlerinden benim en çok benimi kazanmış bir kimseye vermedi, ben de oturuyordum, Rasûlüliah (s a.v.)'in yanına kalktım ve gizlice: "Ey Allah'ın Rasûlü falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim." dedim O da: "Müslüman del" buyurdu. Biraz sustum bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağırbastı, söylediğimi tekrarladım: "Ey Allah'ın Rasûlü falan kimseye niye vermedin? Vallahi ben onun da mümin olduğu görüşündeyim." dedim. O da: "Müslüman buyurdu. Sonra tekrar bu kişi hakkındaki bildiğim kanaat ağırbastı, yine söylediğimi tekrarladım Rasûlüllah (s.a.v.) verdiği cevabı tekrarladı sonra da: "Ey Sa'd! Ben, kendisinin dışındakileri ondan daha çok sevdiğim halde sırf, Allah onu cehenneme yüzüstü sürüklemesin diye bir kimseye hediye verebilirim.'"buyurdu. [689]

658-) Yine Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Allah, Havazin mallarından ganimet olarak Rasûlüne gönderdiğinde Kureyş'ten birtakım kimselere yüz deve verdi. Bu sırada Ensar'dan bazı kimseler Rasûlüllah (s.a.v.) hakkında konuştular ve: "Allah, Rasûlüllah (s.a.v.)'i bağışlasın, kılıçlarımızdan kanlan damlamakta iken Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor." dediler. Onların söylediği bu sözler, Rasûlüllah (s.a.v.)'e anlatıldı, o da Ensar'a haber salıp deri bir çadıra topladı. Kendilerinden başka hiç kimseyi çağırmadı. Toplandıklarında Rasûlüllah (s.a.v.) geldi ve: "Bana sizden gelen söylentinin aslı nedir?" buyurdu, ileri gelen sezgin kimseleri: "Ey Allah'ın Rasûlü, aklı erenlerimiz bir şey dememiştir, ancak bazı yaşı küçüklerimiz ise: "Allah, Rasûlüllah (s.a.v.)'i bağışlasın, kılıçlarımızdan kanlan damlamakta iken Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor." dediler" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz, Ben küfürle bağlantıları çok taze olan birtakım kimselere (bazı bağışlar) serebilirim. Bakın, insanların malları alıp götürüp sizin de yer-lenntze Allah'ın Rasûlü'nü alıp dönmenizden memnun Eğrimisiniz? Allah'a yemin olsun ki sizin götürdüğünüz onlarına'onup götürdüğünden daha iyidir, "buyurdu, onlarda: "Ey Alan m Rasûlü, tamam memnun olduk" dediler. Rasûlüllah kendilerine evamla: "Sizler, ileride başkalarının size tercih edilip çok ayrıldığı birtakım uygulamalarla karşılaşacaksınız. Ama siz, birtakım uygulamalarla karşılaşacaksınız. Ama siz, havzu kevserde Allah Teâlâ ve Rasûlü ile buluşana değin sabredin. "buyurdu. Enes (r.a.): "Ama biz sabredemedik." demiştir.
(Bilindiği gibi ganimetlerin beşte biri (Humus,) Allah ve Rasûlü'nündür. Rasûlüllah, bunu dilediği şekilde harcayabilir. Rasûlüüah (s.a.v.)'den sonra da devlet başkanı ganimetin beşte birini ayrı bir bütçede toplayıp, Allah ve Rasûlü'nün adına belirlenen yerlere harcar. Bu harcama diğer gazilerin hissesine dokunulmadan doğrudan humus üzerinden yapılır.
Huneyn Savaşı'nda 24 bin deve, 40 bin koyun, dört bin ukiyye gümüş para ganimet olarak elde edilmişti. Ganimet taksiminde Beytü'l-MâPe ait beşte birlik hisseden (humustan) Müellefeİ Kulüb denilen, gönülleri İslâm'a ısındırması istenilen bazı kabile ileri gelen- lerine bol şekilde ikramda bulunulmuştu. Hadisimizde isimleri geçenler işte bunlardandır. Durumun inceliğini ve hikmetini kavrayamayan bazı kimseler şu veya bu şekilde taksimatı eleştirmişlerdi. Halbuki bu verilenler gazilerin hakkı olan ganimetlerden değil, Allah ve Rasûlünün hakkı olan beste birlik hisseden verilmiştir.) [690]

659-) Yine Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Allah, Havazin mallarından ganimet olarak Rasûlüne gönderdiğinde Kureyş'ten birtakım kimselere yüz deve verdi. Bu sırada Ensar'dan bazı kimseler Rasûlüllah (s.a.v.) hakkında konuştular ve: "Allah, Rasûlüllah (s.a.v.)'i bağışlasın, kılıçla- rımızdan kanları damlamakta iken Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor." dediler. Onların söylediği bu sözler, Rasûlüllah (s.a.v.)'e anlatıldı, o da Ensar'a haber salıp deri bir çadıra topladı. Kendilerinden başka hiç kimseyi çağırmadı. Toplandıklarında Rasûlüllah (s.a.v.) geldi ve: "Bana sizden gelen söylentinin aslı nedir?" buyurdu, ileri gelen sezgin kimseleri: "Ey Allah'ın Rasûlü, aklı erenlerimiz bir şey dememiştir, ancak bazı yaşı küçüklerimiz ise: "Allah, Rasûlüllah (s.a.v.)'i bağışlasın, kılıçlarımızdan kanlan damlamakta iken Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor." dediler" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz, Ben küfürle bağlantıları çok taze olan birtakım kimselere (bazı bağışlar) verebilirim. Bakın, insanların malları alıp götürüp sizin de yerlerinize Allah'ın Rasûlü'nü alıp dönmenizden memnun değişmişiniz? Allah'a yemin olsun ki sizin götürdüğünüz onların dönüp götürdüğünden daha iyidir." buyurdu, onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü, tamam memnun olduk" dediler. Rasûlüllah kendilerine devamla: "Sizler, ileride başkalarının size tercih edilip çok kayrıldığı birtakım uygulamalarla karşılaşacaksınız. Ama siz,havzu kevserde Allah Teâlâ ve Rasûlü ile buluşana değin sabredin."buyurdu. Enes (r.a.): "Ama biz sabredemedik." demiştir. [691]

660-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Ensar'dan birtakım kimseleri topladı ve: "Kureyş'in cahil iye dönemi ile bağlantıları çok yeni ve başlarına gelen sıkıntılar da tazedir. Bu yüzden ben yaralarını sarmak, kalplerini ısındırmak istedim. İnsanların dünyalıkla dönüp giderken sizin, Allah'ın elçisi ile evlerinize dönüp gitmenizden memnun olmaz mısınız?'"buyurdu. Onlar da: "Evet, memnun oluruz" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Eğer insanlar bir vadi yoluna girse, Ensar da patika dağ yoluna girse ben Ensar'tn dağ yoluna girerim"buyurdu" demiştir. [692]

661-) Abdullah Zeyd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Huneyn'i fethettiğinde ganimetleri bölüştürdü. Bu arada kalplerini İslâm'a ısındırmayı hedeflediği kimselere (Müellefi Kulub'a) fazla bağış yaptı. Arkasından, Ensar'ın da o kimselerin aldığı şeylerden almayı istedikleri kendisine ulaştı bunun üzerine onlara konuşma yaptı. Allah'a hamdü sena etti sonra şöyle buyurdu: "Ey Ensar topluluğu, ben sizi ne yapacağınızı şaşırmış bir konumda buldum da benim sayemde Allah sizi doğru yola iletmedi mi? Sizi muhtaç buldum da benim sayemde Allah sizi zengin yapmadı mı? Sizi param parça buldum da benim sayemde Al-lah sizi bileştirmedi mi?" -Ensar bu sırada: "Allah ve Rasûlü en çok bağış ve ikramda bulunandır" diyordu- Rasûlüllah (s.a.v.): "Soruma cevap vermeyecek misiniz?" buyurdu. Onlar: "Allah ve Rasûlü en çok bağış ve ikramda bulunandır11 dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "İsteseydiniz;
Şöyle şöyle olmuştu, diye şöyle şöyle" söyleyebilirdiniz"buyurdu. -Hadisi rivayet eden ravi Amr, Rasûlüllah (s.a.v.)'in bu sırada bir takım Şeyleri saymış olduğunu ama ezberleyemediğini belirtmiştir.- Rasûlüllah (sav), şöyle devam etmiştir: "İnsanların evlerine koyun ve develerle gitmeleri sizin de evlerinize Allah 'in Rasûlü ile gitmenize gönunuz razı değil mi? Ensar, benim canımın içidir. Diğer insanlar ise dışarıdaki dostlanmdır. Eğer hicret olmasaydı Ensardan birkimse olurdum. Eğer insanlar bir vadiye veya bir yola girse ben, Ensann vadisine ve yoluna girerim. Şüphesiz ki sizler ilende başkalarının size tercih edilip çok kaynldığı birtakım uygulamalarla karşılaşacaksınız. Ama siz, sonunda Kevser havzunun başında benimle buluşacaksınız"[693]

662-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Huneyn Savaşı'ndan sonra ganimet taksiminde Hz. Peygamber (s.a.v.) birtakım kimseleri taksimatta fazla verip gözetti: Akra b. Hâbis'e yüz deve verdi, Uyeyne'ye de bunun kadar verdi, o gün Araplar'ın ileri gelenlerine de bu şekilde verildi, onlara taksimatta fazla verip gözetti. Bunun üzerine bir adam: "Allah'a yemin olsun ki bu taksimat, adaletle yapılmış ve Allah'ın rızasının istenildiği bir taksimat değildir," dedi. Bunun üzerine Rasûlültah (s.a.v.): "Allah ve Rasûlü, adaletli olmazsa kim adaletli olabilir ki? Allah Musa'ya merhamet etsin, kendisine bundan daha fazla e-ziyet verilip, incitilmiştidesabretmişti,"buyurdu." demiştir.
(Bilindiği gibi ganimetlerin beşte biri (Humus,) Allah ve Rasûiü'nündür. Rasûlüllah, bunu dilediği şekilde harcayabilir. Rasûlüllah (s.a.v.)'den sonra da devlet başkanı ganimetin beşte birini ayrı bir bütçede toplayıp, Allah ve Rasûlü'nün adına belirlenen yerlere harcar. Bu harcama diğer gazilerin hissesine dokunulmadan doğrudan humus üzerinden yapılır.
Huneyn Savaşı'nda 24 bin deve, 40 bin koyun, dört bin ukiyye gümüş para ganimet olarak elde edilmişti. Ganimet taksiminde Beytü'l-Mâl'e ait beşte birlik hisseden (humustan) Müellefei Kulüb denilen, gönülleri İslâm'a ısındınlması istenilen bazı kabile ileri gelenlerine bol şekilde ikramda bulunulmuştu. Hadisimizde isimleri geçenler işte bunlardandır. Durumun inceliğini ve hikmetini kavrayamayan bazı kimseler şu veya bu şekilde taksimatı eleştirmişlerdi. Halbuki bu verilenler gazilerin hakkı olan ganimetlerden değil, Allah ve Rasûlünün hakkı olan beşte birlik hisseden verilmiştir.) [694]

663-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Ci'râne'de ganimeti bölüştürdüğü sırada bir adam: "Adaletli ol" dedi, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Eğer adaletli olmaz isem sen çok kötü bir duruma düşersin "buy urdu." demiştir. [695]

664-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Ali (r.a.) Yemen'den Rasûlüllah (s.a.v,)'e (humus olarak) deri torba içerisinde topraktan henüz arıtılmamış bir miktar altın cevheri gönderdi. O da bunu dört kişiye bölüştürdü: Uyeyne b. Bedir, Akra' b. Habis, Zeydu'l-Hayl ile dördüncüsü ya Alkame ya da Âmir b. Tufey! idi. Ashabdan bir adam: "Biz, buna onlardan daha layıktık" dedi. Bu söz Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı: "Sabah akşam bana vahiy gelirken gökte bulunanın bile bana güvendiği bir kimse iken (yaptığım uygulamada) siz bana güvenmiyor musunuz?"buyurdu. Bunun akabinde gözleri çökük, elmacık kemikleri çıkık, alnı yüksek, sakalı gür, saçı kesik, paçalarını sıvamış bir bedevi: "Ey Allah'ın Rasûlü Allah'tan kork!" dedi. O da: "Yazıkettin, yeryüzü halkı içerisinde Allah'tan korkmaya en layık olan ben değil miyim ki" buyurdu. Bunun arkasından adam dönüp gitti. Halid b. Velid: "Ey Allah'ın Rasûlü boynunu vurayım mı?" dedi: "Hayır! Belki namaz kılan olur"buyurdu. Halid: "Nice namaz ktlan vardır ki kalbinde olmayanı diliyle söyler" dedi. Rasûfüllah (s.a.v.): "Şu biline ki bunun soyundan bir topluluk çıkacaktır ki Allah 'm kitabını gürül gürül okuyacak ama boğazlarının altına geçmeyecektir, okun avdan çıktığı gibi dinden (oyie yaralayıp) çıkacaklar. Eğer o topluluğa erişirsem Semûd ka vminin toptan silindiği gibi onları toptan silip öldürürüm'"buyurdu. [696]

665-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "İçinizden öyle bir topluluk çıkar ki siz onların namazı yanında kendi namazlarınızı, oruçları yanında kendi oruçlarınızı, amelleri karşısında kendi amellerinizi küçük görürsünüz. Onlar Kur'ân okurlar, boğazlarını geçmez. Okun vurup deldiği yerden çıktığı gibi dinden (öyle yaralayıp) çıkarlar. Okun demir kısmına bakar bir Şey göremez, ağaç kısmına bakar bir şey göremez, ucuna bakar bir şey göremez, okun girdiği yere bakar acaba ok burdan girdimigirmedi midiye şüpheye düşer."'buyurdu." demiştir.
(Okun vurulan yerden gkması ile vurulan ölür ya da en azından yaralanır. Bu kimseler dinden çıkarken İslâm toplumuna böyle bir zarar verirler. Okta bir şeyin bu-unmaması ise girip gktıklan İslâm dininden hiçbir şeyi yanlannda götürmediklerini, kendilerim dinden tamamen soyuöadıklannı, kendilerinde İslâm'dan hiçbir eser kalmadığını edebilir Hadisin bir diğer rivayetinde (Buhârî, Biâdsu'i-Enbiyâ: 6) bunların bir diğer Özelliği belirtilir. "Bunlar putçulan bırakırda EhHİslâm'ı öldürürler." buyuw\mu$ur. Evet alakası olmayanlar bu kimselerden güven içerisinde iken, yaptığı ibadeti usuman!ann nazannda büyük sanılan hatta kendilerini onun yanında küçük gördükleri
İslâmİa alakası olmayan bu sahtekârların elinden Müslümanlar güvende değildirler. Çok ilginç bir durum, Müslümanın imrendiği bir kimse Müslümanlar öldürüyor ama asıl yok etmesi gereken İslâm dışı hareketi ise rahat bırakıyor. Bu da münafiktık olgusunu iyi kavramamız gerektiğini göstermektedir.) [697]

666-) Hz. Ali (r.a.): "Size Rasûlüllah (s.a.v.)'den bir şey anlattığımda onun adına yalan söylemektense gökten yüzüstü düşmek şüphesiz bana daha sevimlidir. Ancak sizinle benim aramda bir şey konuştuğumda... Şunu bilin ki harp hiledir." dedi ve şöyle devam etti: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim: "Âhirzamanda yaşlan küçük, düşünceleri değersiz ve aşağı, birtakım topluluk gelir. Yaratıkların en hayırlısının sözünü söyler ama okun vurup detdiğî yerden çıktığı gibi İslâm 'dan yaralayıp) çıkarlar. Onlarla nerede karşılaşırsanız, öldürünüz. Çünkü onların öldürülmesi kıyamet günü onları öldüren için sevap olur." [698]

667-) Büseyr b. Amr'dan. Şöyle demiştir: "Seni b. Huneyf (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, harici fırkası hakkında söz ederken işittin mi?" diye sordum: "Kendisini eliyle doğuyu işaret ederek: "Bir topluluk ki, dilleriyle Kur'ân okur ama boğazlarından aşağı geçmez. Okun vurup çıktığı gibi dinden öyle çıkarlar, "diye buyururken işittim," dedi." [699]

668-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ali'nin oğlu Hasan, zekat hurmalarından bir hurma alıp ağzına koydu. Hemen Rasûlüllah (s.a.v.): "Bırak, bırak at onu. Bilmelisin ki biz sadaka yemeyiz"buyurdu." [700]

669-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şüphesiz ben evime dönerim, bu sırada yatağımda yere düşmüş bir hurma tanesi bulurum, yemek için ağzıma götürürüm, sonra da bu, zekât veya sadaka hurması olur endişesiyle hurmayı atarım." buyurmuştur. [701]

670-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hurma buldu ve: "Eğer sadakadan olmasaydı bunu yerdim'"buyurdu.
Diğer bir rivayet ise "Yoldu bir hurmaya rastladı ve: "Eğer sadakadan olmasaydı bunu yerdim" buyurdu" şeklindedir. [702]

671-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Berîre'ye sadaka olarak verilmiş bir parça et getirildi, o da: "Bu, Berîre'ye sadakadır, bize de (ondan) hediyedir, "buyurdu. [703]

672-) Ümmü Atıyye (Nüseybe el Ensâriyye) (r.a.) anlatır: "Nüseybe'ye zekât malından bir koyun gönderilmiş o da bunun etinden Aişe (r.a.)'a göndermişti. Derken Hz.

Peygamber (s.a.v.) Aişe (r.a.)'a geldi ve:
"Yanınızda yiyecek bir şey var mı?"'buyurdu, o da: "Yok, ama şu koyundan Nüseybe'nin gönderdiği parça var." dedi. Bunun üzerine:
"Getir, o artık yerine ulaşmıştır, "buyurdu. [704]

673-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e bir yemek getirildiğinde: "Hediyeden mi?Sadakadan mı?"6\ye sorar, eğer "sadakadandır." denilirse ashabına: "Sizyiyiniz."buyurur, kendisi yemezdi. Eğer "Hediyedendir." denilirse elini uzatır onlarla beraber yerdi." demiştir. [705]

674-) Abdullah b. Ebi Evfâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir topluluk zekâtlarıyla geldiklerinde: "Allah'ım falanın hanesine mağfiret et" diye dua ederdi. Babam da zekâtıyla geldi: "Allah'ım Ebû Evfâ'nın hanesine mağfiret et"'diye dua etti." demiştir
(Kur'ân-ı Kerim'de bildirilen «Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua etsenin duan onların gönülleri-n' Yatıştırır. Allah çok iyi işitir ve çok iyi bilir.» (Tevbe: 103) ayetine dayanarak Efendimiz (a.s.) zekât verenlere dua etmiştir.) [706]

13-) Oruç Bölümü

(Kitâbu's-Sıyâm)

675-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.); "Kim, inanarak ve sevabım Allahtan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa kendisinin geçmiş günahı bağışlanılır." buyurdu" demiştir. [707]

676-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Ramazan geldiğinde cennet kapılan açılın "buyurmuştur. [708]

677-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan gelen bir başka rivayette ise: RasûlülSah (s.a.v.): "Ramazan ayı girdiğinde semanın kapıları a-çılırf cehennemin kapıları kilitlenir, şeytanlar da zincire vuru. "buyurmuştur. [709]

678-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.), Ramazan ayından söz etmiş ve: "Hilali görmedikçe oruç tutmayınız. Yine hilali görmedikçe oruca son vermeyiniz. Eğer hava size bulutlu görünürse Ramazan hilalini (otuzuncu gün görmüş) olarak sayınız "buyurmuştur. [710]

679-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), otuzu kastederek: "Ay, şöyle şöyle ve şöyle "buyurdu sonra da yirmi dokuzu kastederek: "Şöyle, şöyle ve şöyle de olur"buyurdu. Kah otuz olur kah yirmi dokuz olur, buyuruyordu" demiştir. [711]

680-) İbni Ömer (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Bizler o-kuma-yazma bilmeyen bir milletiz. Ne yazar, ne de hesap ederiz (on parmağını üç defa gösterdi ve) ay, ya böyledir (tekrar on parmaklarını üç defagösterip üçüncüsünde dokuz parmağım gösterdi) ya da buyurduğu nunla otuz ve yirmi dokuzu belirttiği rivayet olunmuştur. [712]

681-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan Rasûiüllah (s.a.v.)'in: "Ay, yirmi dokuz gecedir. Ayı görmedikçe oruç tutmayınız. Eğer size hava bulutlu olursa sayıyı otuza tamamlayınız." buyurduğu rivayet edilmiştir. [713]

682-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurdu demiştir: "Ayın görülmesiyle oruç tutunuz, tekrar görülmesiyle oruca son veriniz, Eğer size bulutlu gelirse şaban ayının sayımını otuza tamamlayınız"[714]

683-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz asla Ramazan orucunu bir veya iki gün önce tutmasın. Ancak bir kimsenin tutageldiği orucu varsa bu hariç o bugünde de tutsun, "buyurmuştur.
(Ramazan'dan bir gün önce oruç tutmanın yasaklığı, sınırlan Allah tarafindanbelirlenen ibadetin ileride yanlış bir adet haline gelerek sınırları değişmemesi içindir.
Çünkü nafile bir İbadetle farz bir ibadet birbiriyle birleşip farz ibadetin sının artmış vedeğişmiş olacaktır ki Hiristiyanlar böyle yaparak oruç günlerini artırmışlardır, umdetu'i-Kari, Aynî, IX. 24) [715]

684-) Ümmü Seleme (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir ay hanımlarının yanına girmeyeceğine yemin etmişti. Yirmi dokuz gün geçtiğinde sabahleyin veya akşamleyin yanlarına girdi. Kendisine: "Sen bir ay girmeyeceğine yemin etmiştin?" denildi. O da: "Ay, yirmidokuz gün olur. "buyurdu. [716]

685-) Ebû Bekre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İkiayvar-dır ki (sayılan otuzdan az olsa da sevapları) eksilmez: Bunlar, her ikisi de bayram ayı olan Ramazan ve Zü'l-Hicce ayıdır."buyurmuştur. [717]

686-) Adiy b. Hatim (r.a.): "«Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar artık yiyiniz içiniz...» (Bakara: i87) ayeti inince bir S|yah bir de beyaz ip alıp yastığımın altına koydum, gece bunlara baklaya başladım ama bunlar bana açıkça görülmüyordu. Sabahleyin Rasûiüllah (s.a.v.)'e gittim durumu kendisine söyledim. O da: "Bu, siyah iplikle beyaz iplik, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır, "buy'urdu," demiştir. [718]

687-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Şu, «Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar artık yiyiniz içiniz...» (Bakara: 187) ayeti inince bir kimse eline bir beyaz bir de siyah ip alır ve renklerinin ne olduğu açıkça belli olana kadar yer içer. Bunun üzerine Yüce Allah «Şafaktaki» (Bakara; 187) bölümünü indirerek siyah iple beyaz |-pin ne demek olduğunu açıkladı"[719]

688-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bilal gece ezan okur, bu nedenle İbni Ümmü Mektûm ezan okuyana kadar yiyip içiniz." buyurmuştur. İbni Ömer: "İbni Ümmü Mektûm âmâ bir kimse idi. Kendisine sabah vaktine girdin, sabah vaktine girdin, diye söylenip bildirilene değin ezan okumazdf" demiştir. [720]

689-) Âişe (r.a.)'dan. Bilal, gece ezanı okurdu. Bu nedenle Rasûlüllah (s.a.v.): "Ümmü Mektûm'un oğlu ezan okuyana kadar yiyip içiniz. Çünkü o, fecir doğmadıkça ezan oto/ma?" buyurmuştur. [721]

690-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bilal'in ezanı sizi sahur yemeğinden asla alıkoymasın. Çünkü o, gece ayakta olanın / ibadet edenin artık ara vermesi, uyuyanın da artık uyanması için gece ezan okur. Bu, sabah namazı vakti demek değildir, ta ki şöyle olana kadar." buyurmuştur.
(Bu, sabah namazı vakti demek değildir, derken) bunu parmaklarıyla İşaret etmiş,yukarı kaldırıp aşağı indirmiştir. (Takı şöyle olana kadar, derken de) bunu şahadet parmağı ve orta parmağı ile işaret etmiş, iki parmağını üstüste getirerek sağdan sola uzatmıştır. [722]

691-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sahur yemeğiyiyiniz. Çünkü sahur yemeğinde bereket vardır, "buyurdu" demiştir. (Sahur vakti, Allah'ın duaları kabul ettiği bereketli bir vakittir. 451. hadiste gecenin sonlarına doğru Allah'ın yakın semaya teşrif ettiğini, dualara cevap verdiğiniörenmiştik. Belki de sahurdaki bereket buradan gelir. Ayrıca sahur yemeği oruca Havanma gücü verir, bu da maddi bir bereket sayılır. Bir hadiste "Gündüz tutacağınız oruç için sahur yemeğinden, gece kılacağınız namaz için de öğie uykusundan yararlanınız " buyurulmuştur. (İbni Mâce, Siyam: 22. Hadisin senedinde zayıf ravj vardır.) Aslında Hz.peygamberin tavsiyesine ve uygulamasına sarılmak bile başlı başına bir berekettir.) [723]

692-) Enes (r.a.) anlatır: "Zeyd b. Sabit (r.a.)'ın kendisine Hz. peygamber (s.a.v.) ile birlikte sahur yemeği yediklerini sonra da namaza durduklarını anlatmıştır. "Sahurla namaz arasında ne kadar süre vardır?" dedim: "Elli veya altmış ayet kadar" dedi. [724]

693-) Sehl b. Said (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İnsanlar hemen iftar ettikleri sürece devamlı hayırda olurlar, "buyurmuştur. [725]

694-) Ömer (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Gece gelip gündüz gittiğinde güneş de kaybolduğunda oruçlu orucunu bozabilir"buyurmuştur. [726]

695-) İbni Ebî Evfâ (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte bir seferde idik (ve oruç tutmuştuk) bu sırada bir kimseye: "Bineğinden in de bana hurma şırası hazırla"buyurdu, o da: "Ey Allah'ın Rasûlü, Güneşe bak?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) tekrar: "İn de bana hurma şırası hazırla" buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, Güneşe bak?" dedi. Rasûlüllah: "İn, bana hurma şırası hazırla" buyurdu. Bunun üzerine o da inip, hurma şırası hazırladı. Hz. Peygamber şırayı içtikten sonra eliyle doğu tarafını işaret edip: "Şuradan gecenin geldiğini gördüğünüzde oruçlu kimse iftar edebilir." buyurdu. [727]

696-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), ramazanda ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaya başladı. Bazı kimseler de böyle ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaya başladı. Kendisi onların bu şekiide oruç tutmasını yasakladı bunun üzerine kendisine: sen ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaktasın?" denildi: Ben siz gibi değilim. Ben, doyurulur ve su içirilirim" buyurdu. [728]

697-) Ebû Hureyre: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmayı yasakladı. Bunun üzerine Müslümanlardan bir kimse kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, ama sen bozmadan orucu sürdürüyorsun" dedi. Oda: "Sizden hanginiz benim gibi olabilir? Ben, Rabb'im beni doyurup içirir halde gecelerim." buyurdu. Ancak onlar bu şekilde bozmadan orucu sürdürmeye devam ettiler. Rasûlüllah (s.a.v.) onlarla birlikte bir gün iftarsız oruç tuttu, arkasından bir gün daha iftarsız oruç tuttu, nihayet hilali gördüler. Rasûlüllah (s.a.v.) bunun üzerine bu şekilde oruç tutmamalarını söylediği halde oruca devam etmelerine dikkat çekip uyarmak için: "Eğer hilal ge-cikseydibu şekilde oruç tutmayı artırırdım, "buyurdu." demiştir. [729]

698-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan gelen diğer bir rivayette ise: "Ben, Rabb'im beni doyurup içirir halde gecelerim. Yapabileceğiniz işin altına giriniz, "buyurmuştur. [730]

699-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaya başladı. Bu durum ayın sonlarında olmuştu. Ashabından bazı kimseler de böyle ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bu kimselere ne oluyor da ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutuyorlar. Bakın, siz benim gibi değilsiniz. Eğer ay uzamış olsaydı vallahi ara vermeden peş peşe iftarsız öyle oruç tutardım ki, derine dalanlar bu yaptıklarından vaz geçerdi. "buyurdu"[731]

700-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabını ara vermeden peş peşe iftarsız oruç
Tutmayı onlara acıdığı için yasakladı. Onlar da: "Ama sen ara vermeden peş peşe iftarsız oruç tutmaktasın?" dediler. Kendisi: "Benin durumum sizinki gibi değil' d/r. Rabb'im beni doyurup içirmektedir" buyurdu." [732]

701-) Âişe (r.a.): "Rasûlüifah (s.a.v.), oruçlu iken bazı hanımlarım Öperdi." demiştir. [733]

702-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) oruçlu iken hanımını öper, tenini tenine sürecek derecede yakın dururdu, ama nefsine sizden daha fazla sahip olurdu." demiştir. [734]

703-) Hz. Aişe (r.a.) ile Hz. Ümmü Seleme (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.) hanımına yaklaştığından dolayı cünüp iken fecir ona e-rişirdi. Sonra gusü! abdesti aiıp orucuna devam ederdi. [735]

704-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında otururken bir kimse geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûiü, helak oldum." dedi. Peygamber (s.a.v.): "Sana ne oldu?"buyurdu, o da: "Oruçlu iken hanımıma yaklaştım." dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Azat edebileceğin bir köle bulur musun?"buyurdu, o da: "Hayır" dedi: "Peş peşe iki ay oruç tutabilir misin?" buyurdu: "Hayır" dedi: "Altmış fakiri doyurabilecek bir şey bulur musun?" buyurdu: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) bir müddet durdu. Biz de böyle beklerken Hz. Peygamber (s.a.v.)'e içerisi hurma dolu (yaklaşık 45 -50 k›o alabilen) bîr zenbi! getirildi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Soru soran nerede?" buyurdu, o da: "Buradayım" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Bunu al ve sadaka olarak dağıt" buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Rasulü, benden daha fakire mi? vereceğim, Allah'a yemin olsun ki -iki taşlık mevki arasında bulunan Medine'yi kastederek- şu iki dağ arasında benim hanemden daha fakir bir hane yoktur" dedi, Bunun üzerine Hz- Peygamber (s.a.v.) yan dişleri görülene değin güldü ve: "Haydi ailene yedir." buyurdu,Zenbil (=Arak) hurma yapraklarından örülen bir çeşit sepettir, eşya alabilen sepettir. Bir yaklaşık üç olarak alırsak 45 kg. alabilen bir zenbit olur.) [736]

705-) Bu konu Aişe (r.a.)'cian da rivayet edilmiştir. Bu rivayette şu farklılık vardır "Bir kimse Ramazanda mescide Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü yandım yandım" dedi"[737]

706-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. hz. Peygamber (s.a.v.) Ramazan'da Mekke'ye sefere çıktı (Mekke Medine arasındaki) el-Kedîd mevkisine varıncaya kadar oruç tuttu. (Ancak burada daha fazla tahammül kalmadığından ikindidensonra) orucu bozdu. Oradaki halk da oruçlarını bozdu.
(Kedîd, Medine'ye yedi konak mesafede bir belde olup Mekke'ye daha yakındır.) [738]

707-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) bir yolculukta üzeri gölgelenmiş bir adam ve yanında kalabalık gördü: "Bu da nedir?"buyurdu. Onlar: "Oruç tutmuş..." dediler. Bunun üzerine: "Yolculukta şekilde) oruç tutmak iyilik değildir, "buyurdu. [739]

708-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte yolculuk yapardık. Ne oruç tutan tutmayanı ayıplar, ne de oruç tutmayan tutanı ayıplardı." demiştir. [740]

709-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bir seferde idik. Gölgelenenlerin çoğu elbisesiyle gölgeleniyordu. Oruçlu olanlar bir iş göremezlerken, oruçlu olmayanlar binek hayvanlarını suya götürdüler. Onların işlerini görüp, çalıştılar, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bugün oruç tutmayanlar sevaplar alıp götürdüler."buyurdu." demiştir. [741]

710-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.): "Hamza b. Amr el-Eslemî çok oruç tutardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Yolculukta da oruç tutabilir miyim" dedi, o da: "Dilersen oruç tut, dilersen "buyurdu."demiştir. [742]

711-) Ebûdderdâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte seferlerinin birisinde çok sıcak bir günde yola çıktık, sıcaklık o derecede idi ki bir kimse sıcaklığın şiddetinden dolayı elini başına koyuyordu. Bu sıcaklıkta Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Abdullah b. Revaha'nın dışında bizden hiçbir kimse oruç tutamamıştı. [743]

712-) Ümmü Fadl (r.a.): "Halk Hz. Peygamber (s.a.v.)'in arefe günü oruç tutup-tutmadığı hakkında ihtilafa düştüler, ben de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir içecek gönderdim, o da bunu içti" demiştir. [744]

713-) Meymûne (r.a.)'dan. Kurban bayramı arefesi günü, halk Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oruçlu olup olmadığında kararsız kaldı. Meymûne (r.a.), bir kap içecek gönderdi. Kendisi vakfede iken onu içti, halk kendisine bakıyordu. [745]

7I4-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Kureyşliler aşure gününde oruç tutarlardı. Rasûlüllah (s.a.v.) de bu gün oruç tutardı. Kendisi Medine'ye hicret ettiğinde de bu orucu tuttu ve tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılındığında: "Dileyen aşure günü orucunu tutar dileyen de tutmayabilir" buyurdu"[746]

715-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Cahiliyye halkı, aşure günü o-ruç tutardı. Ramazan orucu farz olmadan önce Rasûlüllah (s.a.v.) ve Müslümanlar da bu orucu tutmuşlardır. Ramazan orucu farz kılındığında Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki, aşure günü Allah'ın günlerinden bir gündür. Dolayısıyla dileyen bu orucu tutsun dileyen de tutmasın "buyurdu[747]

716-) Eş'as b. Kays (r.a.), Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'m yanına girdi- Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) öğle yemeği yiyordu: "Ey Ebû Muham-med, yemeğe buyur" dedi. O da: "Bu gün aşure günü değil mi?" dedi. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) da: "Aşure gününün ne olduğunu bilir misin?" dedi. O da: "Nedir?" dedi. Abdullah id. Mes'ûd (r.a.): "Bu gün, ramazan orucu farz kılınmadan önce Rasûlülîüh (s.a.v.)'in oruç tuttuğu bir gündü1*- Ramazan orucu farz kılındığında bu bırakıldı." dedi
Diğer rivayette "Onu bıraktı" şeklinde geçmektedir. [748]

717-) Humeyd b. Abdurrahman, Muaviye b. Ebî Süfyan'ı dinlediğini bildirmiştir. Kendisi şöyle bildirir: "Muaviye, Medine'ye bir gelişinde aşure günü halka hutbe verdi ve şöyle dedi: "Ey Medine halkı alimleriniz nerede? Ben, bu gün hakkında Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Bu aşure günü orucunu Allah size farz kılmadı. Ancak ben oruçluyum. Kim oruç tutmak isterse oruç tutsun kim de tutmak istemez ise tutmasın"'diye buyururken işittim?" [749]

718-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Yahudileri aşure gününde oruç tutar gördü ve: "Bu da nedir?" buyurdu. Onlar: "Bu, hayırlı bir gündür, Allah'ın İsrailoğullan'nı düşmanlanndan kurtardığı bir gündür. Bu nedenle Mûsâ bugün oruç tuttu." dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben Musa'ya sizden daha layıkım."buyurdu ve kendisi bugünde oruç tutup, oruç tutulmasını da emretti." demiştir. [750]

719-) Ebû Musa (r.a.), aşure günü Yahudilerin saygı gösterip bayram kabul ettikleri bir gün idi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Aşure günü siz de oruç tutunuz"buyurdu[751]

720-) İbni Abbas (r.a.)'a aşure günü orucu soruldu, o da şöyle dedi: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in, diğer günlerden daha üstün olması isteğiyle bir oruç tuttuğu bu günden başka ne bir gün, şu ayından yani Ramazan ayından- başka ne bir ay biliyorum" dedi. [752]

721-) Seleme b. el-Ekva1 (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) aşure günü halka: "Kim yemek yediyse (geri kaianzamam oruçlu) tamamlasın, yahut oruç tutsun. Kim bir şey yemedi ise bundan sonra dayemesin."diye bildirmesi için bir kimseyi göndermiştir.
(Ramazan orucu farz olduğunda, aşure orucunun tutulması isteğe bağlı olmuştur.) [753]

722-) Rübeyyi' bintü Muavviz (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) aşure günü sabahı ensar köylerine: "Kim oruçsuz sabaha çıkmış ise geri kalan gününü oruçlu tamamlasın. Oruçlu olarak sabaha çıkmış ise orucuna devam etsin." diye haber gönderdi. Bundansonra oruç tutar, çocuklarımıza da oruç tuttururduk, onlara renkli yünlerden oyuncaklar yapar, yemek için ağladıklarında bu oyuncakları verirdik, böylece iftar vaktine kadar dayanırlardı." demiştir. [754]

723-) Zührî şöyle demiştir: "İbni Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd bana şunları bildirdi. Kendisi Kurban Bayramı günü Ömer b. Hattab (r.a.) ile birlikte bulunmuş. Ömer (r.a.) bayram namazını hutbeden önce kıldırmış, sonra da halka hutbe vermiş: "Ey İnsanlar! Şüphesiz Rasûlüllah (s.a.v.) sizlere şu iki bayram gününüzde oruç tutmayı yasaklamıştır. Bu iki bayramdan birisi oruç tutmaya ara verdiğiniz günü diğeri de kurban etlerinizi yediğiniz gündür." demiştir. [755]

724-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), iki gün oruç tutmayı yasaklamıştır: Ramazan bayramı günü ile kurban bayramı günü. [756]

725-) Bir kimse İbni Ömer (r.a.)'a geldi ve: "Ben bir gün oruç tutmayı adadım, o da kurban bayramına veya ramazan bayramına denk geldi?" dedi. İbni Ömer (r.a.): "Yüce Allah, adakları yerine getirmeyi emretmiştir. Rasûlüllah (s.a.v.) de bu günlerde oruç tutmayı yasaklamıştır." dedi. [757]

726-) Câbir (r.a.)'a Hz, Peygamber (s.a.v.) cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?" diye sorulmuş: "Evet" demiştir. [758]

727-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz, (yalnız) cuma günü oruç tutmasın. Ancak, başından veya sonundan tutması "buyurmuştur. [759]

728-) Seleme b. Ekvâ (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: " «Oruç tutmaya gücü yetmeyenler buna karşılık bir fakiri doyururlar...» (Bara: 184) ayeti indiğinde, dileyen kimse oruç tutmayıp fidye verirdi. Nihayet bundan sonraki ayet indi ve bu hükmü ortadan kaldırdı."
Diğer bir rivayette ise: "Rasûlüllah (s.a.v.), zamanında ramazanda even °ruç tutar dileyen de tutmayıp bir fakiri doyuracak fidye verirdi. Nihayet (bu hükmü kaldıran) «Kim, Ramazan ayına ulaşırsa oruçtutsun...» {Bakara: 185) ayeti indi" şeklindedir. [760]

729-) Âişe (r.a,) şöyle demiştir: "Bazen ramazan ayından kalma oruç borcum olurdu ki, Rasûlüllah (s.a.v.), ile meşgul olmam veya Rasûlüllah (s.a.v.)'den dolayı bunu ancak ta şaban ayında kaza edebilirdim"[761]

730-) Hz. Aişe (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Kim, üzerinde oruç borcu varken vefat ederse onun yerine yakını oruçtutar, "buyurduğu rivayet edilmiştir.
(Üzerinde oruç borcu ile ölen kimsenin yerine akrabasının oruç tutması konusunda ihtilaf vardır. Bir kısım âlimler her ne şekilde olursa olsun akrabası onun yerine oruç tutar, demişlerdir. Diğer bir kısim âlimler ise buradaki orucun Ramazan orucu değil de adak orucu olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Dâvûd bu hadisi zikrettikten sonra, "Bu, adak orucu hakkındadır." demiştir. (Ebû Dâvûd, Sıyâm: 4i) Bukonudaki görüşler hakkında "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 950. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [762]

731-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Bir kimse Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, annem bir ay oruç borcu ile vefat etti, ben onun yerine ödeyebilir miyim?" dedi. O da: Tabi, Allah'a olan borç ödenmeye en layık olandır." buyurdu.
(Bu hadiste ölen bir kimsenin oruç borcu var ise onun adına ödenebileceği belirtilir. Ancak ödenecek borcun oruç tutarak değil de onun adına fidye dağıtarak yerine getirileceği bir önceki hadisin açıklamasında belirtilmiştir.) [763]

732-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Oruç kalkandır, (omçiu) kötü söz söylemez, cahilce davranmaz. Bir kimse kendisi ile döğüşür veya sataşırsa o -iki defa-: "Ben oruçluyum" desin. Canım elinde olan Allah 'a yemin olsun ki oruçlu bir kimsenin ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.
(Aiiah şöyle buyurmuştur: "Kulum) Benim için yemesini, içmesini ve şehvetini terk etmektedir. Oruç Benim içindir, onu Ben değerlendiririm. Sevabın karşılığı on kata kadar artar." buyurmuştur. [764]

733-) Yine Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Yüce Allah: "Âdemoğlu'nun oruç dışındaki bütün çalışmasının bir değeri vardır. Ama orucun değerlendirmesi Benim'dir, onu Ben değerlendiririm." buyurmuştur.
Oruç bir kalkandır. Sizden biriniz oruç gününde olduğunda kötü söz söylemesin, tartışıp dalaşmasın, eğer birisi onunla döğüşür veya ona sataşırsa: "Ben oruçlu bir kimseyim." desin. Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.
Oruç tutan kimse için iki sevinç vardır: Orucu açtığında sevinir, oruçlu olarak Rabb'ine kavuştuğunda sevinir." buyurdu." demiştir. [765]

734-) Sehl (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennette "Reyyân" denilen bir kapı vardır ki bu kapıdan kıyamet günü oruç tutanlar girer, onlardan başka hiçbir kimse giremez. "Oruç tutanlar nerede?" denilir. Onlar da ayağa kalkarlar. Bu kapıdan onlardan başka bir kimse giremez. Kapıdan girdiklerinde kapı kilitlenir, ar-ttk hiçbir kimse giremez, "buyurmuştur. [766]

735-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kim Allah yolunda iken bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü cehennemden yetmiş yıl uzak tutar, "diye buyururken." İşittim." demiştir. [767]

736-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Oruçlu unutarak yer-içerse orucunu tamamlasın, çünkü ona Allah yedirip içirmiştir. "buyurmuştur. [768]

737-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) öyle oruç tutardı ki artık ara vermez derdik. Bazen de oruca öyle ara verirdi ki artık oruç tutmaz, derdik. Rasûlüllah (s.a.v.)'i Ramazan ayı dışında bir ayda ta-karnen oruç tuttuğunu görmedim. Şaban ayındaki kadar çok oruç tuttuğunu da görmedim." demiştir. [769]

738-) Yine Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a,v.) hiçbir ayda Şaban ayından daha çok oruç tutmazdı (bazı yıllarda ise) Şaban ayının tamamını oruçlu geçirirdi. Kendisi: "Yapabileceğiniz işe sarılın. Şüphesiz siz bıkar, usanırsınız da Allah bıkıp usanmaz." buyururdu.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en çok sevdiği namaz, az da olsa sahibinin üzerinde devamlı olduğu namazdır. Kendisi de üzerinde devamlı olduğu namazı kılardı." demiştir. [770]

739-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüliah (s.a.v.), ramazan ayı dışında hiçbir ayı tam olarak asla geçirmem iştir. Ama (ramazan ayı dışında) öyle bir oruç tutardı ki,

bir kimse: "Vallahi, hiç ara vermeyecek" derdi. Bazen de oruca ara verirdi ki, "Vallahi, hep oruç tutacak" derdi." [771]

740-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüliah (s.a.v.)'e, binim İçin: "Hayatta olduğu süre gece hep namaz kılacağım, gündüz de oruç tutacağım" diyor diye haber verilmiş. Bunun üzerine Rasûlüliah (s.a.v.): "Söyle diyen sen misin?" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü evet söylemiştim" dedim. Rasûlüliah (s.a.v.): "Ama sen buna güç yetiremezsin. Oruç da tut ara da ver. Uyu da gece namazı da kıl. Ayda üç gün oruç tut, şüphesiz bir sevap on katına kadardır. Bu da bîr yıl oruç gibi olur"buyurdu: "Bundan daha yukarısına da gücüm yeter" dedim: "Bir gün oruç tut iki gün ara "buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, bundan daha yukarısına da gücüm yeter" dedim: "Bir gün oruç tut bir gün ara ver. Bu, Davud (a.s.)'m orucudur ve en dengelisidir."buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, bundan daha yukarısına da gücüm yeter" dedim: "Bundan daha yukarısı ofomaz" buyurdu"
Abdullah b. Amr (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.)'in buyurduğu üç günü kabul etseymişim benim için ailemden ve malımdan daha iyi olurdu" demiştir. [772]

741-) Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.) bana: "Ey Abdullah, senin gece devamlı namaz kılar gündüzleri sürekli oruç tutar olduğun bana bildirilmedi mi ki?" buyurdu, bende: "Evet öyle Ey Allah'ın Rasûlü" dedim: "Böyle yapma, ara vererek oruç tut, gece namaz da kıl, uyu da. Çünkü vücudunun senin üzerinde hakkı vardır, gözünün senin üzerinde hakkı vardır, hanımının senin üzerinde hakkı vardır, misafirinin senin üzerinde hakkı vardır. Her ay üç gün oruç tutmak sana yeter, zira her bir sevap on mislidir, bu da sana bir yıl oruç gibi sevap olur." buyurdu. Ben çok olmasını istedikçe bana artırıldı, ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunlardan daha çoğunu yapmaya kuvvet buluyorum." dedim: "Allah'ın Peygamberi Dâvûd (a.s.) gibi oruç tut, onun üzerine artırma"buyurdu, ben: "Allah'ın Peygamberi Dâvûd (a.s.)'ın orucu ne kadardır?" dedim: "Seneninyarısı'"buyurdu." demiştir.
Abdullah (r,a.) yaşlandığında: "Keşke Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kolaylık olarak verdiği ruhsatı kabul etseydim." der dururdu. [773]

742-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.): "Kur'ân'ı bir ayda oku" buyurdu: "Ben daha fazla okuyabilirim" dedim, sonunda: "Yedi günde oku daha fazla ileri gitme" buyurdu" demiştir. [774]

743-) Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.) bana: "Ey Abdullah, sen falanca gibi olma! Gece namaz kılıyordu sonra gece namazını terk etti." buyurdu." demiştir. [775]

744-) Yine Abdullah b. Amr (r.a.)'dan gelen bir başka rivayette: "Dâvud (a.s.y m orucu gibi oruç tut Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Kendisi düşmanla karşılaştığında da kaçmazdı." Bu Yurdu, ben: "Ey Allah'ın Peygamberi, bu güzel sıfatları bana kim kazandırabilir ki?" dedim.(Komışmamn sonunda) Rasûlüliah (s.a.v.) iki defa: Senenin tümünde oruç tutanın orucu yoktur." buyurmuştur[776]

745-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamr (s'a- v-)f bana; "Sen yıl boyu oruç tutup gece namaz mı ?" buyurdu: "Evet" dedim: "Eğer sen böyle yaparsan gözayıflar, yorulur kalırsın. Yıl boyu oruç tutanın orucu olmazi Üç güne bir oruç bir yıl oruç gibidir." buyurdu: "Ben, bundan daha fazlasını yapabilirim?" dedim: "Davud (a.s.)'ın orucunu tut, bir gün oruç tutar bir gün ara verirdi. Kendisi düşmanla karşılaştığında geri kaçmazdı" buyurdu"[777]

746-) Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'a en sevimli gelen namaz Dâvûd {a.s.)'m namazıdır. Aiiah'a en sevimli gelen oruç da Davud'un orucudur. Kendisi gecenin yarısını uyur üçte birinde namaz kılar altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı, "buyurmuştur. [778]

747-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e benim tuttuğum oruç söylenmiş, o da evime geldi, Kendisi için hurma lifi ile doldurulmuş bir yastık serdim ama o, yere oturdu yastık aramızda kaldı. Arkasından: "Her ayda üç gün oruç sana yetmiyor mu?" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûiü" dedim: "Beş gün"buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûiü" dedim: "Ey Allah'ın Rasûiü11 dedim: "Dokuzgün' buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûiü" dedim: "On bir gün" buyurdu ve arkasından: "Davud (a.s.)'ın orucunun üzerinde oruç olmaz, yılın yansıdır, bir gün oruç tut bir gün ara ker" buyurdu"[779]

748-) İmran b. Husayn (r.a.) anlatır. Rasûiüllah (s.a.v.) birisine: "Ey falancanın babası, bu ayın sonunda oruç tuttun mu?" diye sormuş, İmrân (r.a.) da, bunu dinliyormuş, o kimse: "Hayır ey Allah'ın Rasûiü" dedi: "Öyleyse Ramazan çıktığında onun yerine iki gün oruç tut." buyurdu.Kendisinden gelen bir başka rivayette: "Şabanın sonunda oruçtuttun mu?"şeklindedir.
(683. hadiste bir kimsenin Ramazan'dan bir iki gün önce oruç tutması yasaklanmıştır. Ancak bir kimsenin her ayın sonunda oruç tutma adeti varsa buna müsade edilmiştir. Efendimiz (a.s.) ayın sonlannda oruç tutma adeti olduğu İçin söz konusu sahabiye Ramazan'dan önce oruç tutup, tutmadığını sormuştur, yoksa doğrudan Ramazanı karşılamak için oruç tutup tutmadığını sormak istememiştir, denilmiştir.) [780]

749-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini ihya ederse kendisinin geçmiş günahı bağışlanır." buyurdu" demiştir[781].

750-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bazı kimselere rüyalarında Kadir Gecesi Ramazan'ın sonlarındaki yedi gecede olduğu gösterilmişti. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben sizin gördüklerinizi görüyorum, Kadir Gecesi sonlardaki yedi geceye rastlamıştır. Bu nedenle kim bu geceyi aramak isterse sonlardaki yedi gecede arasın, "buyurdu. [782]

751-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Ramazan'ın ortasındaki on günde itikâfa girdik. Yirminci günün sabahında (iükâf yerinden) çıkıp bize hutbe verdi ve: "Bana Kadir Gecesi gösterildi, sonra unutturuldum, ama siz onu sonlardaki on gecenin teklerinde arayın. Yine bana, kendimin {bu gecenin sabahında) su ve çamur içerisinde secde ettiğim de gösterildi. Kim Allah'ın Rasûiü ile itikâfa girmiş ise yerine dönsün.""buyurdu. Biz de (iükâf yenmize) döndük, gökte hiçbir bulut görmüyorduk, bu sırada bir bulut geldi ve Öyle yağmur yağdı ki mescidin tavanı bile aktı. Mescidin tavanı hurma dallarından idi. Sabah namazı kılındı. Rasûlüllah (s.a.v.)'i su ve çamur içerisinde secde e-derken gördüm, alnındaki çamurun izlerini bile gördüm." [783]

752-) Ebû Seleme'den. Ebû Said el-Hudrî {r.a.)r şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), Ramazanda ayın ortasındaki on günde İtikafa giriyor, yirminci günün akşamı olup da yirmi birinci günü karşılarken evine dönüyor, kendisi ile birlikte olanlar da dönüyordu. Sonra evine döndüğü gecenin içinde bulunduğu bir ayda mescide kaldı ve halka hutbe verdi, Allah'ın dilediği kadar emirler verdi ve arkasından şöyle buyurdu: "Ben, bu on günde itikafa giriyordum. Sonra bana, son on günde de itikafa 9irme fikri doğdu, Kim benimle itikafa girmiş ise itikat yerinde kalsın. Ben, bu Kadir Gecesini rüyamda gördüm ama sonra unutturuldum. Siz onu son onlardaki teklerde arayınız. (Kadir Gecesi rüyamdabana gösterildiğinde) kendimi su ve çamur içerisinde secde ediyor gördüm" derken bu gecede şiddetli yağmur yağdı. Yirmi birinci gece Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaz kıldığı yerde mescidin tavanı aktı. Rasûlüliah (s.a.v.)'i gözlerimle gördüm. Kendisine baktım, yüzü yağmur ve çamur içerisinde sabah namazından ayrıldı"[784]

753-) Âişe (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Kadir gecesini Ra-mazanın sonlarındaki on gecede arayınız"buyurmuştur.
(Kadir Gecesi, hüküm ve takdir gecesi anlamına geldiği gibi, değerli, şerefli, yüce anlamına da gelmektedir. Bu gece adına Kur'ân'da bir sure mevcuttur. «Şüphesiz biz Onu (Kufân'ı) Kadir Gecesi'nde İndirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sana bildiren nedir? Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır. O gecede her türlü e-mirden dolayı Rablerinin izniyle Melekler ve Cebrail yere iner. O gece selâmettir, esenliktir. Fecrin doğuşuna kadar devam eder.» (Kadr: ı-5) ayette bildirilen "bin ay" bazı âlimlerce çokluk ifadesi içindir. (Feöm'i-Kadir, şevkâ™, v. 555)
Böyle değerli bir gecenin, hangi gece olduğu konusunda kırkın üzerinde görüş vardır. (Fethu VKadır, v. 555) Gece sanki özellikte belirli bir vakit içerisinde tayin edilmemiştir. Bunun hikmeti agkör. Zaten Yüce Allah, insanlar devamlı gayret göstersin diye, nzasını, İsm-İ Âzamini, orta namazı, tevbenin kabulünü., kişinin Öleceği vakti, Cuma'daki icabet vaktini, gecedeki icabet vaktini gizlemiştir. (Tefam Kebir, xxxi. 27, zâdu'i-Mesîr, ibn cevzî, v. 276)
Kadir Gecesi hakkında gelen rivayetlere göre bu gece Ramazan'm 1.17.18.19.21. 23. 25. 27. 29. geceleri içerisindedir. Yine Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Kadir Gecesi sorulduğunda: "O, Ramazan'ın tümünün içindedir, "buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Ebvabu şehri Ramazân: 3Zi) Son on gecede olabileceği gibi bütün tek gecelerde olduğu da belirtilir.
Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) "Kim tamamen bir seneyi ihya ederse Kadir Gecesi'ne isabet eder." demiştir. {Ebû Dâvûd, Ebvâb-u şehri Ramazân: 316) Bu nedenle Ebû Bekir el-Cessâs ve bir kısım Hanefiler Kadir Gecesinin senenin içerisine yayıldığını belirtmişlerdir. (Ahkâmui-Kur'ân, Cessâs, v. 374) İmam-ı Azam'ın da bu görüşte olduğu söylenir. Ancak diğer rivayete göre İmam-ı Azam Kadir Gecesi, Ramazan'm başında veya sonunda gelebilir demiştir. (Umdetu'i-Kân, ix. 206)
Kadir Gecesi'nin hangi gecede olduğunu belirten hadisîerdeki ifadelerin kapalı olduğu görülür "geriye kalan dokuzuncu gece" gibi şimdi biz ayın 29 veya 30'dan hanginin 0-lacağmı bilemediğimizden geriye kalan 29 günden mi? yoksa 30 günden mi? belirsizdir.
Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim Kadir Gecesi cemaatle namaz kılarsa, ondan büyük nasibini almış olur." buyurmuştur. (Muvatta, İtikaf: 17)
Kadir Gecesi'nin her yıl ayn geceye rastladığı ve senenin bütün geceleri içerisinde değiştiği veya en azından Ramazan gecelerinin içerisinde değiştiği belirtilmiş, böylece bütün

rivayetler toplanılmışbr. Buna göre rivayetlerin farklılığı çelişki teşkil etmez, bunlar her ayn bir yılın Kadir Gecesi'ni gösterir, denilmiştir. (Şetttu Müslim, Nevevî, vn. 297)
Yukanda belirtildiği gibi bu gecenin kesin olarak zamanının beti itilmemesinin hikmeti, insanları devamlı canlı tutmaktır. Bu nedenle İbni Mes'ûd (r.a.)'ın yukarıdaki geçen "Kim tam bir seneyi ihya ederse Kadir Gecesi'ne isabet eder." şeklindeki sözü Ubey b. Ka'b (r.a.)'a söylendiğinde: "AJiah, ona rahmet etsin, aslında kendisi de bunun Ramazan ayında olduğunu bilmektedir. Ancak halkın buna güvenip de tembelleşmelerini istemediğinden dolayı o böyle söyledi." demiştir. (Ebû Dâvûd, Ebvâbu ŞehriRamazhan: 316,Tirmizİ, Savm: 71)
Kadir Gecesi Kur'ân'ın indirildiği gecedir. (KacJr: i) Kur"ân ise Ramazan ayında indirilmiştir. (Bakara: 185) Aslında Kur'ân 23 yıllık bir süre içerisinde parça parça olarak indirildi. Kadir Gecesi'nde indirilmesi ise indirilmeye başlanılmasından dolayıdır veya Levh-i Mahfuz'dan yakın semaya toptan indirilmesidir.
Bu açıklamalardan anladığımız; Bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'nin hangi gecede olduğu, insanları tembelliğe sürüklememesi için sabit bir tarih üzerinde bildirilmemiştir. Her geceyi Kadir Gecesi gibi değerlendirmemiz özellikle de Ramazan ayının bütün gecelerini canlı tutmamız gerekir. Sadece 27. geceyi ihya ederek diğerlerinde boş durmak uygun olmaz. "Her geceyi Kadir, her geleni Hızır bil" atasözü de bu konuya çok güzel bir şekilde ışık tutmaktadır. Madem ki Kadir Gecesi Kur'ân-ı Kerim'in indiği gecedir, o halde üzerimize Kur'ân'ın indiği, Kur'ân'] yaşadığımızı hissedip içimize sindirdiğimiz her gece bizim için bir Kadir Gecesi'dir.
Alimlerin üzerinde ittifak ettiği bir husus da Kadir Gecesi'nin değerli ve şerefli olmasının sebebi, geceden değil, gecede bulunan şeyden dolayıdır. Bu gecede Kur'ân indirildiğinden Kur'ân'ın yüceliği nedeniyle gece değer kazanmıştır. Dolayısıyla Kur'ân'ı üzerimize indirip, sindirebiidiğimiz her gece Kadir Gecesi olacaktır) [785]

14-) İtîkâf Bölümü

(Kitâbu'l-İ'tikâf)

(İtikafın sözlük anlamı bir yerde ayrılmadan beklemek, demektir. Dini terim olarak cemaatle namaz kılınabilen bir mescidde oruçlu olarak itikafa niyet edip beklemek demektir. İtikaf üç kısımdır:namazı beklemek namazda durmak gibidir. 299. hadiste de mescidde bulunan kimse için melekleri dua ettiği anlatılmıştı.
Bir mescidde ders halkası kurulup Allah'ın Kitabı, Rasûfünün sözleri müzakere edilirken, bunun yanma itikaf niyetini ekleyerek hem İtikaf hem de Allah'ın Kitabını okuma ibadetini birleştirme uygulamaları gözardı edilmemelidir. Müstehap itikafın süresi ve zamanı sınırlı değildir. İsteğe bağlıdır.
İtikaf ibadeti Hz. İbrahim (a.s.)'dan bu yana yapılagelmiştir. (Bakara: 125) 1121. hadisten anlaşıldığına göre her ne kadar İbrahim (a.s.)'ın dini tahrif olsa da Cahiliye Dönemi'nde de itikaf mefhumu mevcuttu.) [786]

754-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ramazan ayının sonundaki on gecede itikafa girerdi. [787]

755-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat edene kadar Ramazan'ın son on gününde itikafa girdiği, kendisinin vefatından sonra da hanımlarının itikafa girdiği rivayet olunmuştur. [788]

756-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) itikafa girmek istemişti. İtikafa girmek istediği yere gittiğinde baksa ki birtakım çadırlar gördü: Aişe'nin cadın, Hafsa'nın cadın, Zeyneb'in cadın idi. Bunun üzerine: "Böyle yapmakta iyibirşeyyaptığınız/ mı zannedersiniz?11'buyurdu, oradan aynlıp, itikaf etmedi, nihayet Şevval ayında on gün itikaf etti." (Efendimiz (s.a.v.)'in hanımlarının bu davranışlanna karşı gösterdiği tutumu birkaç anlama yorulmuştur: Halk arasında itikafın farz anlaşılacağından böyle söylemiş, kendisi de o yıl Ramazan'da itikafa girmemiştir. Yahut kadınların mescidde iti-kafta bulunmalarına karşı çıktığı için böyle yapmıştır. Ya da mescidde sıkıntı doğuracağından dolayıdır. Veya hanımları arasında rekabet olduğunu sezmiş, bu nedenle böyle davranmıştır.) [789]

757-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Ramazan ayının (son) onu girdiğinde uçkurunu sıkı bağlar, gecesini ihya eder, ailesini de uyarırdı." demiştir. [790]

15-) Hac Bölümü

(Kitâbu'l-Hacc)

758-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Bir kimse Rasûiüllah (s.a.v.)'e: "İhrama girmiş bir kişi hangi elbiseyi giyebilir?" diye sordu. Rasûiüllah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: "Ne sarık sarınız, ne bornoz türü başlıklı elbise, ne don-şalvar, ne gömlek, ne de kapalı mest türü ayakkabı giyiniz. Ancak arkası açık terlik (na'l) türü bir şey bulamaz ise bunların topuktan aşağısını kessin. Ne za'feranla ne vers veren bitki) ile boyanmış bir elbise de giymeyiniz." [791]

759-) İbni Abbas (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.)'i, hutbe verirken işittim, ihramlıyı kastederek: "Don-şalvar giymek, İzar bulamayana; kapalı mest türü ayakkabı da, arkası açık terlik (na'l) türü bir şey bulamayan içindir" buyuruyordu" demiştir[792]

760-) Ya'lâ b. Ümeyye (r.a.) Hz. Ömer (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy inerken bana göstersen." dedim, Hz. Peygamber (s.a.v.) yanında bir bölük ashabı ile (Mekke üe Taif arasındaki) Cirâne'de iken bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, koku sürünmüş halde iken umre için ihrama giren bir kimse için ne dersin?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir müddet sustu, kendisine vahiy gelmişti. Bu sırada Ömer (r.a.) Ya'lâ'ya işaret eti. Ya'lâ hemen geldi. Rasûiüllah (s.a.v.)'in üzerinde kendisine gölgelik yapılmış bir kumaş vardı. Ya'lâ başını gölgeliğin içine koydu. Bir de baksa ki, Rasûiüllah (s.a.v.)'in yüzü kıpkırmızı °Jmuş hırıltılı ses çıkarıyordu. Sonra vahyin etkisi giderildi: "Umreden soran kimse nerede?" buyurdu. Adam çağrılıp getirildi, Rasûiüllah ..a ' "Üzerindeki kokuyu üç defa yıka cübbeni de çıkar ve »zerine hacda giydiğin şey/eri umrede de giy" buyurdu. [793]

761-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine halkı için: ul-Huleyfe'yi, Şam halkı için: Cuhfe'yi, Necd halkı için Karnu'l-Menâzil'i,Yemen halkı İçin: Yelemlem'i ihrama girme yeri (mikat) olarak belirledi. Bu yerler aynı zamanda buranın halkı olmayıp da, hac veya umreye bu yönden gelenlerin de mikatıdır. Bu mikat yerleri ile Mekke arasında olanlar ise bulundukları yerden ihrama girerler, Mekkeliler de Mekke'den ihrama girer." demiştir. [794]

762-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.): "Medine halkı, Zü'İ-Huteyfe'de ihrama girer. Şam halkı, Cuhfe'de ihrama girer. Necd halkı, Kam'da ihrama girer
Rasûiüllah (s.a.v.)'in, Yemen halkı, Yeiemlem'de ihrama girer, diye buyurduğu da bana ulaştı"[795]

763-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: "Rasûiüllah (s.a.v.)'in telbiyesi "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk. Lebbeyke Lâ Şerike Leke Lebbeyk. İnne'hHamde ve'n-Ni'mete Leke ve'i-Müfk. Lâ Şerike Leke («Allah'ım davetine icabet ettim, davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz hamd, nimet ve hakimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur)" şeklindedir." [796]

764-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.)'i saçını yapışkan bir madde ile birbirine toplamış yüksek sesle telbiye getirirken dinledim." demiştir. [797]

765-) Yine İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) mescidin yanından başka bir yerde telbiye getirmedi." demiştir. Kendisi mescidden, Zü'1-Huleyfe'deki mescidi kasdetmiştir. [798]

766-) İbni Ömer (r.a.)'a: "Senin, tavaf ederken sadece Yemen tarafindaki iki kenara (Rökn-ö YemânîYe) dokunduğunu gördük. İhramda da tabaklanmış deriden terlik giyer gördük, san boya ile boyandığını gördük, Mekke de iken halk hilali gördüklerinde (zm-mcce'nin başmda) ihrama girerken senin Arafeden bir önceki gün (züi-mcce'nin 8. günü) ihrama girdiğini gördük" denildi. Abdullah b. Ömer (r.a.): "Şöyle açıklayayım, Kabe'nin kenarları hususunda Rasûiüllah (s.a.v.)'i sadece Yemen tarafindaki iki köşeye (Rükn-üdokunurken gördüm. TabakJanmış deriye gelince, ben Rasûiüllah (s.a.v.)'i üzerinde tüyleri kalmamış deriden terlik giydiğini ve bunun içinde de abdest aldığını gördüm dolayısıyla ben bunu giymeyi severim. Sarı boyaya gelince, ben Rasûlüllah (s.a.v.)'i bununla boyandığını gördüm bu nedenle ben bununla boyanmayı severim. Hilal konusuna gelince, ben Rasûlüllah (s.a.v.)'i bineğinin kendisini götüreceği zamana kadar (Arafat'a çıkmaya hareket edene kadar) ihrama girmediğini gördüm" demiştir. [799]

767-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i Zü'1-Huleyfe'de devesine bindiğini, devesi kalkıp doğrulana değin telbiye getirdiğini gördüm." demiştir.
(Teibiye: Lebbeyk Allahümme Lebbeyk...demektir. 763 ve 838. haclisllere bakınız.) [800]

768-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a,v.) İhrama girerken ihramı için, (traş oiup, şeytan taşladıktan sonra) Kabe'yi' tavaf etmeden önce ihramdan

çıkarken, ihramdan çıkışı için kendisine' koku sürerdim." demiştir. [801]

769-) Hz. Aişe (r.a.)i "Rasûlüllah (sia.v.ye ihrama girerken, İhramdan gkarken ellerimle (kanşık kotu) zerîre kokusu sürerdim." demiştir. [802]

770-) Aişe (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.)'in ihramda iken saç ayrımındaki kokunun parıltısını sanki görür gibiyim" demiştir. [803]

771-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bulabildiği en güzel kokuyu kendisine sürerdim. Öyleki kokunun parıltısını sakal ve sa-Ç'nda hissederdik." demiştir.[804]

772-) "Rasûlüilah (s-a-v-)'e koku sürerdim, kendisi arını dolaşır (onlarla birleşir) sonra sabahleyin ihrama girmiş sırada ihramından kokular yayılırdı." demiştir.iken (avladığı) yaban eşeği hediye etmiş fakat Rasûlüllah kabul etmemiş. Yüzündeki üzüntüsünü görünce: "Biz onu ihramit olduğumuz için sana geri verdik, "buyurmuştur.
(Ebvâ ve Biveddân, Mekke ile Medine arasında bir yer ismidir. Bir sonra gelecek cilan hadiste ihramlının av etinden yiyebileceği hükmü çkarken, bu hadiste Efendimiz kendisine getirilen avı ihramSı olduğu için geri çevirmiştir. Bunun sebebi için, ihramlı olanlara, av kendileri için avlanmadığından dolayı caiz olmuştur. Bu hadiste ise söz konusu avın Rasûlüllah (s.a.v.)'e niyetle avlandığından dolayı ihramlıya caiz olmadığından geri çevirmiştir, denilmiştir. Bir kısım âlimler ise bu hadisten hareketle her ne olursa olsun bütün hallerde ihramlıya av etinin haram olduğunu söylemişlerdir.) [805]

774-) Ebû Katâde (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte yola çıktık, Kâha mevkiine vardığımızda kimimiz ihramlı kimimiz de ihram-sız idi. Arkadaşlanmın bir şeye baktıklarını gördüm, o tarafa baktım ne göreyim yaban eşeği. Hemen atımı eğerleyip mızrağımı alarak bindim ama kırbacım düşüverdi. Arkadaşlarıma: "Kırbacımı alıverin" dedim. Kendileri ihramlı idiler, bu yüzden: "Vallahi sana bu konuda yardım edemeyiz" dediler. Ben de inip kendim aldım, atıma bindim ve bir tepenin gerisinde yaban eşeğine arkasından yetişip mızrağımla yaralayıp kestim. Daha sonra arka-daşlanma getirdim. Arkadaşlanmın bir kısmı: "Yiyiniz" dedi. Bir kısmı da: "Yemeyiniz" dedi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ilerimizde idi, atımı mahmuzlayıp kendisine yetiştim: "Helaldir, buyurdu"[806]

775-) Ebû Katâde (r.a.) anlatır: "Hudeybiye yılında Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte yola çıktık. Arkadaşlarım ihrama girdi fakat ben girmemiştim. Bu Sırada (Mekke Üe Medine arasında bulunan) Gaykâ'da düşman Oİdu-ğu haberini aldık. Bunun üzerine o tarafa gönderildik. Arkadaşlarım bir yaban eşeği görmüş, birbirlerine gülüyorlardı. Ben de baktım, onu gördüm. Hemen atımı üzerine salıp vurarak yakaladım. Arkadaşlarımdan yardım istedim (ihramlı olduklarından) bana yardım etmek istemediler. Sonunda bu avdan hepimiz yedik. Düşman bizi Rasûlüllah'ın bulunduğu hattan keser endişesiyle dönüp Rasûlüllah (s.a.v.)'e ulaştım. Yolda atımı kah koşturuyor kah kendi yürüyüşüne bırakıyordum. Bu sırada gece yarısı Gıfâr kabilesinden bir kimse ile karşılaştım: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i nerede bırakmıştın?" dedim: "Ta'han'da. Kendisi Sukyâ'da öğle uykusuna yata-
Cağını Söylemişti." dedi. (Ta'han: Mekke yolu üzerinde subaşıdır. Sukyâ ise Mekke ile Medine araanda bir koydur.) Nihayet Rasûlüllah (s.a.v.)'e ulaşıp yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selâm, bereket, ve rahmetini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralarındaki hattı kesmesinden endişe ediyorlar. Onları beklesen." dedim. O da bekledi, ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, yaban eşeği avladık, yanımda geri kalanı vardır?" dedim. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) ashabına: "Haydigelin, yiyin, "buyurdu. Kendileri bu sırada ihramlı idiler. [807]

776-) Diğer bir rivayette ise: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldiklerinde: "Bu ava saldırmasını sizden emreden veya avı işaret eden biri var mıdır?" buyurdu. Onlarda: "Hayır." dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "O halde onun etinden geri kalanını yeyiniz." buyurdu.
(İhramda iken avlanmanın yasaklığı konusunda Allah şöyle buyurur: «Ey îman edenler, ihramda iken av öldürmeyiniz. Sizden kim bilerek öldürürse öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır. İçinizden iki adi! kişinin karar vereceği, Kabe 'ye u-laşacak bir kurban yahut yoksuilan doyurma keffareti ya da buna denk oruçtur.» (Maide: 95) [808]

777-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Beş hayvan vardır ki bunların tümü fâsıktır, harem bölgesinde bile öldürülür. Bunlar karga, çaylak, akrep, fare, saldırgan köpektir, "buyurmuştur. [809]

778-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Beş hayvan vardır ki bunlar harem bölgesinde iken de ihramlı iken de öldürülmesinde bir sakınca yoktun Fare, akrep, karga, çaylak ve saldırgan köpek"[810]

779-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hafsa (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Beş hayvan vardır ki bunların tümü fâsıktır, öldürülmelerinde bir sakınca yoktur: Akkarga, çaylak, fare ve saldırgan köpek"
Diğer bir rivayette ise: "Alamazda öldürülmesinde de bir sa yoktur" ilavesi vardır.
(Bu hayvanlara fâsık denilmesinin sebebi kelimenin sözlük anlamından dolayıdır. Fâsık, keiime anlamı olarak çıkan demektir. Bu hayvanların harem bölgesinde bile öldürülmesine müsade edildiğinden dolayi öldürme yasağı içerisinden çıkan hayvanlar olduğu için fâsık (=çıkan) denilmiştir. Yahut da İnsanlara zararları dokunup faydalı olmaktan çıktıklarından dolayı da fâsık denilmiştir.
Söz konusu hayvanların hadiste beş tanesi zikredilmişse de, diğer hadislerde başka hayvanların zikredilmesi nedeniyle sayı sekize kadar çıkmaktadır. Diğer hayvanlarla birlikte öldürülmesi bildirilen hayvanların başlıcaları şunlardır: Akrep, yılan, fare, keler, çaylak, karga, alaca karga, saldırgan köpek.
Hadiste bildirilen hayvanların dışındaki zararlı hayvaniar da buna kıyasla öldürülebîlir, denilmiştir. Söz gelimi çaylağa kıyasla kartal, şahin; saldırgan köpeğe kıyasla aslan, kaplan, sırtlan, pars vs.Bir kısım âlimler ise öldürülebiiir hayvanlann sadece hadislerde bildirilenlerle sınırlı olduğunu söylemişlerdir. Ancak değişik hadislerde farklı hayvanîann zikredilmesi öldürülecek hayvanlann sınırlı olmadığını gösterir. Zarar verme ve saldîrgan olma ortak özellikleri olduğu için bunlara benzeyenler de zararlı olduğu sürece öldürülür.) [811]

780-) Ka'b b. Ucre (r.a.) anlatır: "Hudeybiye'de Rasûtüilah (s.a.v.) başımın ucunda durdu, bu sırada başımdan bitler uçuşuyordu. Bunun üzerine: "Başındaki haşereler seni rahatsız ediyorlar herhalde?" buyurdu: "Evet" dedim: "O halde başını tıraş et." buyurdu. «İçinizden hasta olan veya başında rahatsızlığı olan kimse oruç, sadaka veya kurbandan olmak üzere fidye verir.» (Bakara: 196) ayeti benim hakkımda indirildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Üç gün oruç tut, yahut altı fakire bir ferak sadaka verya da kolayına gelen bir kurban kes. "buyurdu.
(Ferak üç sa1 karşılığı ölçü birimidir. Bir sa' yaklaşık üç kg.'dır.) [812]

781-) Yine Ka'b b. Ucre (r.a.)'dan gelen bir başka rivayette ise: "Ayet Özellikle benim hakkımda indi, ama sizi de içerisine alır." demiştir. [813]

782-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), ihramlı iken hacamat olmuştur. [814]

783-) İbni Buhayne (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ihramlı ikenLahyu Cemel'de başının ortasından hacamat oldu." demiştir.(Lahyu Cemei Mekke ile Medine arasında Medine'ye daha yakın bir mevkidir. Hacamat, belirli usullerle vücudun belirli yerlerinden kan almaktır. Hacamat hakkında aeniş bligi için DİA "Hacamat" maddesine veya "Sahîh-i Buharı" Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamadaki 1964. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [815]

784-) Abdullah b. Huneyn anlatır: "Abdullah b. Abbâs (r.a.) ile Misver b. Mahrame (r.a.) Ebva denilen yerde anlaşmazlığa düştüler. Abdullah b. Abbâs (r.a.): "İhramlı başını yıkayabilir." dedi. Misver (r.a.) ise: "İhramlı başını yıkayamaz." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbâs (r.a.) beni Ebû Eyyüb e!-Ensârî (r.a.)'a gönderdi. Kendisini kuyunun başındaki iki direk a-rasında bir elbise ile perdelenmiş yıkanırken buldum, selâm verdim: "Bu gelen kimdir?" dedi: "Ben, Abdullah b. Huneyn. Abdullah b. Abbâs, beni "Rasûlüllah (s.a.v.) ihramlı iken başını nasıl yıkardı?" diye sormam için sana gönderdi." dedim. Ebû Eyyûb (r.a.) elini elbiseye koyup aşağı indirdi, bu suretle başını gördüm. Sonra kendisine su döken kimseye: "Su dök" dedi. O da başına su döktü. Sonra ellerini öne ve arkaya çekerek başını oğuşturdu: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i böyle yaparken gördüm," dedi. [816]

785-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Arafat'ta hac sırasında bir adam Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında vakfe yaptığı sırada birden devesinden düşüp, boynu kırıldı (ve öldü) Hz. Peygamber (s.a.v.): "Su ve Si dr ile yıkayıp iki bez (ihramı) içerisine kefenleyin koku sürmeyin başını da örtmeyin, çünkü o kıyamet günü (ihramıyia) telbiye getirerekdiriltilecektir. "buyurdu."
(İhramda İken vefat eden kimsenin kefenlenmesi konusunda değişücyaklaşrm-lar vardır. İmam Safi, Ahmed b. Hanbel ve bir kısım âlimler yukarıdaki hadisi deli! getirerek İhramda iken vefat eden kimsenin başı açık olarak ihramıyla defnedileceğini söylemişlerdir. Diğer tarftan İmam Mâlik, İmam Azam Ebû Hanife ve bir kısım âlimler ise bu hadisdeki uygulamanın gene! değil özel bir uygulama olduğunu belirterek ihramda iken vefat eden kimsenin kefenlenmesinde farklı uygulamaya tabi tutulmayacağını belirtmişlerdir.) [817]

786-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Dubâa bintü Zübeyrln yanına girdi ve: "Herhalde haccetmek istemiştin?" dedi. O da: "Vallahi hastalıktan başka hiçbir (mazeret) bulamıyorum" dedi. Bunun üzerine: "Sen hocanı yap ve: "Allah 'im, ihramdan çıkış yerim beni alıkoyduğun yere kadar olsun" diyerek şart koş " buyurdu. (Kureyş kabilesinden oian) °ubâa, (Köleasıih) Mikdâd b. Esved'in hanımı idi." demiştir. [818]

787-) Hz. Aişe (r.a.): "Zü'l-Hiccenin hilalini gözetleyerek Medine'den hacc etmeye çıktık. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim umre için ihrama girmek isterse girsin. Eğer ben de yanımda kurban getirmemiş ofsaydım umre için ihrama girerdim" buyurdu. Müslümanların bir kısmı umre için diğer bir kısmı da sadece hac için ihrama girdi. Ben umre için ihrama girenlerdendim. Arefe günü, bana âdetimi görürken ulaştı ben de durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ilettim: "O zaman umreni bırak saçını çöz ve tara sonra da Hac için ihrama gir" buyurdu. Ben de böyle yaptım. Mina'dan ayrıldıktan sonraki gelen ve Hasbe'de konaklanılan gece geldiğinde kardeşim Abdurrahman b. Ebi Bekr'i (umre ihramına girmem için) benimle gönderdi. Ten'im mevkisine çıktım. Bozduğum umrenin yerine tekrar umre için ihrama girdim." demiştir. (Hadisi Hz. Aişe (r.a.)'dan rivayet eden) Hişam b. Urve: "Başladığı ilk umreyi bozmasından dolayı ne kurban, ne oruç ne de sadaka verme gibi dini bir ceza geldi." demiştir. [819]

788) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Sadece haccetme niyetiyle Medine'den çıktık (Mekke yakınlarındaki) Şerifte bulunduğumuzda âdetim geldi. Bu sırada Rasûlüllah (s.a.v.) yanıma girdi ben ağlıyordum: "Neyin var âdet mi gördün?" buyurdu "Evet" dedim. O da: "Bu, Allah'ın, Â-dem'in kızlarına yazdığı bir yazgıdır. Kalk hacctn gereklerini yerine getir ancak Kabe'yi tavaf etme" buyurdu. Rasûlüllah (s.a.v.) hanımları namına sığır kurban etti" demiştir. [820]

789-) Hz. Aişe(r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte hac zamanındaki hac aylannda ve hac gecelerinde Medine'den haccetmek için gktık (Mekke yakmianndaki) Şerifte konakladık. Rasûlüllah (s.a.v.) ashabının karşısına çıktı ve: "Sizden kimin yanında kurbanı yoksa (hac niyetini bozup önce) umre yapmak istiyorsa hac niyetini bozup önce umre yapsın, ancak kurban getirmiş ise hac niyetine devam etsin," buyurdu. Bunun üzerine ashabtan, hac niyetini bozup önce umre yapan da oldu, yapmayan da oldu. Rasûlüllah (s.a.v.) ve ashabından bir kısım kimseler ki bunlar kurban getirme imkanına sahip kimselerdi, yanlarında kurbanlarıolduğundan umre yapamadılar. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) benim yanıma girdi, ben de ağlıyordum: "Ey kadın, seni ağlatan nedir?" buyurdu: "Ashabına söylediğin sözünü duydum, ben umre yapmaktan alıkonuldum." dedim: "Neyin var?"dedi: "Namaz kılamam" dedim: "Sana zararı yok. Çünkü sen Âdem'in kızlarından bir kadınsın. Allah, onlara yazdığı yazgıyı sana da yazdı. Haccını yap belki Allah seni umre ile de nzkiandınr."buyurdu. Neticede hacılarla Arafat'a çıktık, farz tavafı yaptım, sonra Mina'dan son dönüşte beraber yola gktım. Muhassab'a indiğinde kendisiyle biz de inip konakladık. (Kardeşim) Abdurrahman b. Ebî Bekr'i çağırıp: "Kardeşinle harem sınırlarından çık, umre için ihrama girsin (umreden) sonra ihramdan çıkın ve buraya gelin, ben gelene kadarikinizi burada bekliyorum."'dedi. Umre için yola çıktık, ihram yerinden ayrılıp, tavafı da bitirdikten sonra seher vakti yanına geldim: "Umreyi bitirdiniz mi?" buyurdu: "Evet" dedim. Ashabına Medine'ye hareket etmelerini bildirdi, arkasından halk hareket edip Medine'ye doğru yürüdü." [821]

790-) Yine Hz. Aişe (r.a.)'dan gelen bir başka rivayette ise: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte sadece hacc etmek fikriyle yola çıktık. Mekke'ye geldiğimizde Kabe'yi tavaf ettik. Hz. Peygamber (s.a.v.) kurban getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını emretti, bunun üzerine kurban getirmeyenler ihramdan çıktı. Hanımları da kurban getirmediklerinden ihramdan çıktılar. Safiyye de: "Hac kervanını Medine'ye hareketten alıkoyduğumu zannediyorum." dedi. (Çünkü veda tavafını yapmadan adeti gelmişti.) Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Hayda! Sen kurban bayramı gününde farz tavafını yapmadın mıydı?" buyurdu: "Evet yaptım" dedi: "Öyleyse sorun yok, haydi yola koyul" buyudu. [822]

791-) Abdurrahman b. Ebi Bekir (r.a.)'dan. Hz. Peygamber kendisine Hz. Aişe (r.a.)'yı bineğinin arkasına bindirip Ten'im'den ihrama gi-np umre yaptırmasını emretmiştir. [823]

792-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ve as~ abl hac için ihrama girmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Talha'nın dışındahiçbir kimsenin yanında kurbanı yoktu. Ali de (görevli gittiği) Yemen'den yanında kurbanı ile geldi ve: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in girdiği ihram şekliyle ihrama girdim" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v,) yanında kurbanı oianiarın dışındaki ashabına, hac niyetiyle girdikleri ihramlarını umreye çevirmelerini, tavaf edip tiraş oiarak ihramdan çıkmalarını emretti. Onlar da: "Eteklerimizden meni damlar haldeyken Mina'ya mı gideceğiz?" dediler. (Burada söylenilmek istenilen, bir kimse hac !çln Mekke'ye gelip, ihrama girdiğinde hac ibadeti bitene değin ihramlıya haram şeyler hiçbir zaman helâl olamaz, bunun en üst noktası da cinsi birleşmedir. Ashab ihrama girmiş, şimdi de bu ihramdan çıkmalan bir süre ihramsız dolaşmaları isteniliyordu, bunu biraz yadırgamışlardı) Bu söz Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı, o da: "Geçmişte size emrettiğim şeyin durumunu önceden biiebiiseydim, ben de kurban getirmezdim. Eğer yanımda kurban olmasaydı, ben de ihramdan"buyurdu.
(Geçmişte size emrettiğim şeyin durumu demek "şimdi öğrendiğim hac aylarında umrenin de yapılabileceğini önceden öğrenebilseydtm." demektir.) [824]

793-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Ali'ye ihramında kalmasını emretti. Ali b. Ebû Talib, Yemen'deki görevinden gelmişti. Hz. Peygamber (s,a,v.), kendisine: "Ey Ali ne ile ihrama girdin?"'buyurdu: "Hz, Peygamber (s.a.v.)'in girdiği ihram ile" dedi: "Kurbanını getir ve ihramlı kal" buyurdu. Ali de kurbanını getirdi." [825]

794-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum (r.a.) Rasûlüliah (s.a.v.)'le Akabe Cemresi'ne taş atarken karşılaşmış ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, hac aylarında umre yapmak sadece size mahsus bir şey midir?" demiş, o da: "Hayır, sonsuza «^Aenfcase "buyurmuştur. [826]

795-) Hz, Aişe (r.a.)'dan. Kureyş ve Kureyş'e tâbi olanlar Müzdeiife'de vakfe yaparlar, kendilerine: "Hums" adı verilirdi. Bu arada diğer Araplar ise Arafat'ta vakfe yaparlardı. İslâm gelince, Allah Peygamberine Arafat'a çıkıp orada vakfe yapmasını emretti. İşte bu emir: «Sonra insanların dönüp geldikleri yerden, siz de dönüp geliniz...» (Bakara: 199) ayetindedir." [827]

796-) Cübeyr b. Mut'im (r.a.) anlatır: "Devemi kaybetmiştim, arefe günü aramaya çıktım, bir de baktım ki Hz. Peygamber (s.a.v.) Arafat'ta vakfe yapmaktadır, ben: "Vallahi, bu Hums'dur, onun buradane işi var?" dedim.
(Bilindiği gibi Hz. İbrahim (a.s.) haccın nasıl yapılacağını etrafindakilere Öğretmiş, ondan sonra geien nesiller hac ibadetinin şeklini kısım kısım bozup değiştirmişlerdir. Bu değişikliklerden birisi de güya İbrahim (a.s.)'ın yakınları Arafat'a vakfeye gitmeyip Mekke'de harem sınırlarında vakfe yaparlar, düşüncesidir. Bu kimselere de "Hums" denilmiştir. (Bir önceki hadise bakınız) Bir nevi ruhban aristokrat sınıf oluyor. Kureyş kabilesi kendilerinin Hums olduğunu iddia ederdi, Efendimiz (a.s.) hac konusunda, İbrahim (a.s.)'ın uygulamalarına ters düşen keyfi birtakım davranışları kaldırdığı gibi "Hums" uygulamasını da kaldırmıştır. Cahiliye uygulamalarından bir diğeri de güya Kabe'yi tavaf eden kimseler kendi elbiseleri ile tavaf edemezler, ancak Hums olan kimselerin elbiselerini giyerek tavaf edebilirlerdi. Hums olan erkek veya kadın hac için gelenlere iltifat oiarak tavaf süresince elbiselerini verirler, böylece tavaf yapmış olurlardı. Eğer hacılar Hums kimselerden elbise alamazlarsa kendi elbiseleriyle tavaf edemeyeceklerinden dolayı çıplak olarak tavaf etmeleri gerekirdi.) [828]

797-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüliah (s.a.v.)'in yanına geldim, kendisi Bahtâ'da devesini çökertmiş konaklıyordu: "İhrama ne niyetle girdin?" buyurdu: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ihrama girdiği niyetle" dedim: "Kurbanlık getirdin "buyurdu: "Hayır" dedim: "O zaman, Kabe'yi tavaf et Safa ve Merve arasını say et sonra da ihramdan buyurdu, Ben de Kabe'yi tavaf ettim, Safa ve Merve arasını say ettim sonra kabilemden bir hanımın yanına geldim. Başımı tarayıp yıkadı. Ebû Bekir'in halifeliği dönemlerde halka bu şekilde fetva veriyordum, Ömer'in halifeliği dönemde de halka bu şekilde fetva veriyordum ki, bir haç mevsiminde ayakta dururken bana bir kimse geldi ve: "Müminlerin Emirtnjr., hac ibadeti konusunda yeni bir şey getirdiğini bilmiyorsun herhalde" dedi. Ben de: "Ey insanlar, her kime bir fetva vermiş isek biraz yavaş olsun. Bakın işte Müminlerin Emin yanınıza gelmektedir, kendisinin diyeceklerine uyunuz" dedim. Yanımıza geldiğinde: "Ey Müminlerin Emiri, hac ibadeti konusunda getirdiğini yeni bir şey nedir?" dedim: "Eğer, Allah-m kitabın alırsak Allah: «Hac ve umreyi, Allah için tamam yapınız buyurmuştur. (Bakara:196) (Allah başlanılan bir şeyin tamamlanmasını emretmektedir.) Eğer Peygamber'imizin (s.a.v.)'in sünnetini airsak Hz. Peygamber (s.a.v.), kurban kesene değin ihramdan çıkmamıştır." dedi."
Diğer bir rivayette ise şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), beni Yemen'e göndermişti. Kendisinin hacc yaptığı yılda onunla buluştum. Rasûlüllah (s.a.v.), bana: "Ey Ebû Musa, ihrama girdiğinde nasıl niyet ettin?" buyurdu: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ihrama girdiği niyetle ihrama girdim" dedim: "Kurbanlık getirdin mi?" buyurdu: "Hayır" dedim: "Haydi git. Kabe'yi tavaf et Safa ve Merve arasını say et sonra da ihramdan buyurdu"[829]

798-) İmrân b. Husayn (r.a.): "Allah'ın Kitabında hacda, umreden de faydalanmayı belirten ayet indirilmiştir. Biz bu şekilde bir haca Rasûlüllah (s.a.v,) ile birlikte yaptık, Kur'ân'da bunu haramlayan hiçbir hüküm indirmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bunu yasaklamadı, neticede vefat etti. Ama bir kimse kendi görüşü ile dilediğini yapıp söylüyor" demiştir. [830]

799-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) veda haccında umre ile haca birleştirerek temettü haca yaptı ve Kabe'ye kurban getirdi. Zü'i-Huleyfe mevkisinden yanındaki kurbanı önüne kattı. Rasûlüllah (s.a.v.) (burada hac işine) başladı ve umre için telbiye getirdi, sonra da hac için telbiye getirdi. Halktan Kabe'ye kurban kesenler kurbanlarını önüne kattı, kimisi de Kabe'ye kurban getirmemişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye geldiğinde halka: "Sizden kim Kabe'ye kurban getirdiyse haccını tamamlayana değin ihramlıya

haram olan şeyler kendisine helâl olmaz. Kim kurban getirmediyse Beytullah'ı tavaf edip Safa ve Merve'yisay etsin, saçını kesip ihramdan çıksın. Sonra da hac için ihrama girsin. Kim kesecek kurban bulamaz ise hac süresinde üç gün, evine döndüğünde de yedi gün oruç tutsun, "buyurdu." demiştir.
(Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur: «Hac ve\umreyi Allah için tamamlayın. Eğer engellenmiş olursanız kolayınıza gelen kurban kesin- Kurban yerine varıncaya kadar saçınızı kesmeyiniz... Güvene kavuştuğunuz zaman umre ile haca birleştirerek umreden de istifade etmek isteyen kolayına gelen kurbanı keser. Kurban kesemeyen ise hac süresinde üç gün, döndüğünüzde de yedi gün oruç tutar bu tam olarak nn gündür. Bu ailesiMescid-iHaram'da oturmayanlar içindir.» (Bakara: ı%)[831]

800-) Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (r.a.)'dan. İbni Ömer (r.a.), tarafından rivayet edilen bir önceki hadiste anlatılan; Hz. Peygamber (s.a.v.)'ırı umre ile birlikte hac yaptığı ve kendisiyle birlikte halkm da temettü haccı yaptığı Âişe (r.a.)'dan da bildirilmiştir. [832]

801-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Hafsa (r.a.)'dan. Kendisi: "Ey Allah'ın Rasûlü, Sen umrenden dolayı ihramdan çıkmazken, umre ile ihramdan çıkan kimselerin durumu nedir?" demiş, o da: "Ben saçımı toparlayıp yapıştırdım, kurbanımı belirledim, artık kurbanımı kesene değin ihramdan çıkamam, "buyurmuştur. [833]

802-) Nâfi'den. Abdullah b, Ömer (r.a.) kargaşa (fitne) döneminde umre niyetiyle Mekke'ye giderken: "Eğer Kabe'ye ziyaretten alıkonulur-sam, Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte yaptığımız gibi yaparım" dedi ve umre için ihrama girdi (hac için ihrama girmedi.) Çünkü Rasûlüllah (s.a.v.) de Hudeybiye yılında (hac için değil) umre için ihrama girmişti. Daha sonra Abdullah b . Ömer durum değerlendirmesi yaptı (hacdan alıkonulma nedeniyle
ihramdan çıkma ile umreden alıkonulma nedeniyle ihramdan çıkmayı kastederek): "Bunlarınikisinin de hükmü aynıdır" dedi ve arkadaşlarına döndü: "Bunların ikisinin de hükmü aynıdır. Şahit olun ki ben umreyle birlikte hacca niyet ettim" dedi. Kabe'ye vardığında umre ve hac için tek tavaf etti ve bu tavafı yeterli görüp kurban kesti.
(Hadisimizde sözü edilen kargaşa döneminden maksat, Yezid'in Şam ordusunun Kabe'yi kuşatma altına aldığı ve daha sonra mancınıkla topa tuttukları zamandır. Bu sırada Kabe kuşatma altında olduğundan dolayı İçeriye kimsenin girmesine izin verilmiyordu. Dolayısıyla Abdullah b. Ömer (r.a.) da hac ibedetini tam vapıp yapa-mayacağmı tam olarak bilemediğinden önceden durum değerlendirmesi yapmıştı. Kuşatma altındaki Kabe'ye girmeyi başardığında ise kısa tutup geri çekilmiştir.) [834]

803-) Nâfi'den. Abdullah b. Ömer (r.a.), Haccac-ı Zalimin Abdullah b.Zübeyr (r.a.)'ın üzerine yürüdüğü zamanlar hac yapmak istedi. Kendisine:insanlar arasında savaş vardır seni Kabe'yi ziyaretten alıkoymalarından
korkuyoruz" denildi. O da: "Sizin için, Allah'ın Rasûlünden alacağınız güzelvardır. Rasûlüllah (s.a.v.)'in yaptığı gibi yapanm. Ben, umreye niyetettiğime sizi şahit dedi ve yola Çlktl, (İhrama girilen Zü'l-Huleyfeye yakın bölge oian) Beydâ topraklannın kenanna vardığında: "Hac ve umrenin durumu birdir. Ben, umremle birlikte hac etmeye niyet ettim ve sizi buna-şahit tutuyorum" dedi ve Yolu üzerindeki Kadîd'den Mekke'de hac için kesilecek bir kurban aldı ve hem umre hem hac niyetiyle ihrama girip hareket etti. Mekke'ye vardığında Kabe'yi tavaf etti Safa ve Merve arasını say yaptı bu ibadetleri attırmadı, kurbanını kesmedi, tıraş olmadı ihramdan da çıkmadı nihayet kurban bayramı günü geldiğinde kurbanını kesti traş oldu. İlk yaptığı tavafin hem umresi hem de haccı için yeteceği görüşüne vardı. Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), böyle yaptı" dedi.[835]

804-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hac ve umreye birlikte telbiye getirirken işittim." (Yani girdiği ihrama hem umre yapmak hem de hac yapmak için girmiştir) Hadisi Enes (r.a.)'dan rivayet eden Bekir b, Abdullah: "Bunu Abdullah b. Ömer'e söyledim: "Sadece hac i-çin ihrama girdi" dedi. Tekrar Enes ile karşılaştım ve Abdullah b. Ömer'in söylediğini ona anlattım. Bunun üzerine Enes: "Siz bizi çocuk mu sayıyorsunuz, Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Umre ve Hac için telbiye getiriyorum"ö\ye buyururken işittim" dedi."
(Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ifrad haca mı yoksa kıran haccı mı yaptığı konusunda değişik yaklaşımlar vardır. îfrad haccı yaptı diyenler hac ve umreyi birleştir-medi, demektedirler. Kıran haca yaptı diyenler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Önce İfrad hacana niyet ettiğini daha sonra umreyi de içine katarak kıran haccına çevirdiğini, söylemişlerdir. Yanında kurban getirmeyenlere umre yapıp ihramdan çıkmalarını daha sonra hac için tekrar ihrama girmelerini söylemiştir ki, bu da temettü haca olur, kendisi kurban getirdiğinden ihramına devam etmiştir. Gerek kıran haccı gerekse İfrad haccın tek ihramla yapıldığından dolayı kimilerine göre Efendimiz ifrad haccı yapmış kimilerine göre kıran haccı yapmıştır.) [836]

805-) İbni Ömer (r.a.)'a: "Umre tavafı için Kabe'yi tavaf edip de Safa ve Merve'yi say etmeyen bir kimse hanımına yaklaşabilir mi?" diye soruldu, o da bunun üzerine: "Hz. Peygamber (s.a.v.) (umre için Mekke'ye) geldi, Kabe'yi yedi kere tavaf etti, Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı ve Safa ile Merve'yi say yaptı. Rasûlüllah (s.a.v.)'de sizin için güzel bir örnek vardır." demiştir. [837]

806-) Muhammed b. Abdurrahman'dan. Irak halkından bir kimse kendisine: "Urve b. Zübeyr'e, "Hac için ihrama giren bir kimse Kâbeyi tavaf ettiğinde ihramdan çıkabilir mi çıkamaz mı?" diye bir soruver. Eğer "ihramdan çıkamaz" derse, bir kimse "çıkabileceğini söylüyor" de" demiş. Muhammed b. Abdurrahman, şöyle devam eder: "Bu soruyu, Urve'ye sordum: "İhramdan çıkamaz. Hac için ihrama giren ancak hac bitiminde ihramdan çıkabilir." dedi: "Ama bir kimse bunun olabileceğini söylüyordu?" dedim: "İyi söylememiş" dedi. Arkasından soruyu soran kimse benimle karşılaştı ve ne cevap verdiğini sordu. Verilen cevabı kendisine bildirdim, o da: "Ona de ki: "Bir kimse, Rasûlüİlah (s.a.v.)'in bunu yaptığını söyledi. Esma ve Zübeyr'in yaptığına ne dersin?" dedi. Ben de, Urve'ye gittim ve bu durumu bildirdim: "Bu kimse kimdir?" dedi: "Bilmiyorum" dedim: "Niye kendisi gelip de bana sormuyor? Herhalde bu adam Iraklı olmalı" dedi: "Bilmiyorum" dedim: "Bu kimse doğru söylememiştir. Rasûlüllah (s.a.v.), haccetmiştir. Bununla ilgili bilgileri bana Âişe anlattı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye geldiğinde ilk yaptığı şey abdest alıp Kabe'yi tavaf etmek olmuştur. Doha sonra Ebû Bekir de haccetmiş, onun da ilk yaptığı şey Kabe'ye tavaf etmek olmuş bundan başkası olmamıştır. Sonra Ömer de aynısını yapmıştır. Daha sonra Osman da haccetti. Onun da ilk yaptığı şey Kabe'yi tavaf olduğunu bundan başkası olmadığını gördüm. Daha sonra Muaviye ve Abdullah b. Ömer de aynısını yaptı. Sonra babam Zübeyr b. Avvâm ile birlikte haccettim. Onun da ilk yaptığı şey Kabe'yi tavaf oldu bundan başkası olmadı. Sonra Muhacir ve Ensarın da böyle yaptığın bundan başka bir şey yapmadığını gördüm. Böyle yaptığını gördüğüm en son kimse Abdullah b. Ömer'dir. Hac için girdikleri ihramdan umre ile çıkmadı-taf- İşte Abdullah b. Ömer aralarındadır. Bunu ona sormazlar mı! Geçmiş-terin hepsinin Mekke'ye ayak bastıklarında yaptığı ilk şey Kabe'yi tavaf olup bunun ardından ihramdan çıkmamalarıdır. Annemin ve teyzemin (teyzesi, hz.) Mekke'ye geldiklerinde ilk yaptıkları şeyin Kabe'yi tavaf olduğunu bunun ardından ihramdan çıkmadıklarını gördüm. Annem, bana şunu bildirmişti. Kendisi, teyzem, babam Zübey, falan, falan kimseler sadece umre gelmişler, Kabe'nin rukunlannı selamladıktan sonra da ihramdan çık-. . Bu konuda seninle konuşan doğruyu söylememiş, yanılmıştır."
(Hac yapmak için girilen ihramdan ancak hac ibadeti bittikten sonra çıkılacağını ifade eden bu hadis ifrad hacandan söz etmektedir. Bilindiği gibi ifrad hacctnda sadece haccedilir. Temettü haccında olduğu gibi, hac için gelinen Mekke'de önce umre yapılıp arkasından ihramdan çıkılıp daha sonra Arafat'a çıkılacağı zaman tekrar ihrama girilmez. Mekke'ye gelirken girdiği ihramdan, ancak Arafat'tan dönüp tavaf, say ve diğer hususlar tamamlandıktan sonra çıkılır.) [838]

807-) Esma bintü Ebî Bekir (r.a.) Muhassab'daki Hacûn mevkisine her defa uğrayışında: "Allah, Muhammed'e salât eylesin, kendisiyle işte şuraya konaklamıştık. O gün yükümüz az idi, bineğimiz ve erzağımız az idi. Ben, kız kardeşim Aişe, Zübeyr, falanca ve falanca kimselerle umre yapmıştım, Beytullah'a el sürüp tavaf ettiğimiz zaman ihramdan çıkmıştık. Sonra öğleden sonra hac için ihrama girmiştik." demiştir. [839]

808-) İbni Abbâs (r.a.): "Cahiliye döneminde müşrikler, hac aylarında umre yapmanın yeryüzünde en büyük günah olduğu görüşünde idiler. Muharrem ayını da Saferayı yapar: "Devenin arkasındaki yara iyi olur, izi kalmaz, Safer ayı da çıkarsa umre yapmak isteyene umre helâl olur." derlerdi.
Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı Zü'l-Hicce'nin dördüncü gecesinin sabahında hac için ihrama girmiş olarak geidi ve ashaba umre yapmalarını emretti, bunu kendilerinin nazarındaki alışageldikleri uygulamaya karşı çok büyük bir şey olarak gördüler ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, ihramdan bu çıkışta hangi şeyler helâl olur?" dediler. (Yani onlar ihramıyahac bitene kadar yasaklar devam eder biliyorlardı. Zira umre için ihrama girip umreden sonra ihramdan çıkılsa bile ihram yasaklarının devam ettiğini zannediyorlardı) Rasûlüllah (s.a.v.)de: "İhramdan çıktıktan sonraki bütün helâller şimdi de (hac içinihrama girene kadar) helâldir. "buyurdu.
(1888. hadisin açıklamasında görüleceği gibi müşrikler kendi kafalarından birtakım şeyler getirerek bunu din olarak sunmuşlardı. İncelediğimiz hadiste bunlardan ikisi açıklanmaktadır. Müşrikler hac aylarında umre yapmazlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu yanlış inancı silerek hac ayında umre yapmıştır. 834. hadiste de cahiliyye döneminde Medine halkının, Safa ve Merve arasını say etmeyi günah saydıkları anlatılmıştır. İslâm, aslı olmayan bu inançları kaldırmıştır.
Bir diğer husus ise içerisinde savaşın yasak olduğu haram ayların yerlerinin değiştirilmesidir. Bu haram aylardan Zü'l-Ka'de, Zü'l-Hicce ve Muharrem ayları peş peşe gelmektedir. Savaş ve kargaşa ortamına alışık olan müşrikler, peş peşe üç ay savaş yapmadan duramazlar, savaşmak İstedikleri zaman Muharrem ayını Safer ayı
sayarak haram aylardan çıktıklarını belirtir ve bu ayda savaş yaparlardı. İbrahim (a.s.) Kabe'nin bulunduğu bölgenin güvenli ve emniyetli olması için dua etmişti. (Bakara: 126) Bu aylar, haram ayiar olarak adlandırılmıştır; çünkü Hz. İbrahim (a.s.) zamanından beri, hacıların Kabe'ye barış ve güven içinde gidip-gelmeleri için bu aylarda cinayet, hırsızlık ve her türlü kanuna karşı davranış şekli yasaklanmıştır. Fakat zamanle Araplar, hile ile bu yasağı çiğnemeye başladılar. Kendi isteklerine uydurmak için ayların normal sırasını değiştirdiler. Eğer hırsızlık yapmak veya kan dökmek isterlerse haram ayı çiğniyorlar ve yerine başka bir ayı haram ay yapıyorlardı. Müşrikler menfaatleri söz konusu olduğunda ben yaptım oldu, mantığı ile değil ayların yerini, bazen yılı bile değiştirip 14 ay yapmışlardı. İslâm geldiğinde bu ayları bir düzene koymuş, yılı da on iki ay olarak belirlemiştir.) [840]

809-) İbni Abbas (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı Zü'l-Hicce ayının dördüncü günü hac için telbiye getirerek Mekke'ye geldi. Kendisi, yanında kurbanlık getirmeyenlerin hac için girdikleri ihramı umreye çevirmelerini emretti" demiştir[841]

810-) Şu'be anlatır: "Bize, Ebû Hamza Nasr b. İmrân ed-Dubeiyy şöyle anlattı: "Temettü haca yaptım ama birtakım kimseler bana, bunu yasakladı. Bunun üzerine İbni Abbâs (r.a.)'a sordum. Bana yapmamı emretti, arkasından bir rüya gördüm ki iki kişi bana: "Kabul görmüş bir hac, kabul edilmiş bir umre" diyorlardı. İbni Abbâs (r.a.)'a anlattım: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetidir." dedi ve bana: "Yanımda dur, sana malımdan bir hisse vereyim." dedi. Hadisi anlatan Şu'be: "Niçin hisse veriyor?" dedim, o da: "Gördüğüm rüya için." dedi." [842]

811-) İbni Cüreyc, şöyle demiştir: "Ata, İbni Abbas'm: "Her kim, Kabe'yi tavaf ederse gerek hac için olsun gerek hac dışında olsun ihramdan çıkar" dediğini bana bildirdi. Ata'ya: "Bunu neye dayanarak söylüyor?11 dedim: "Yüce Allah'ın: «Sonra onun ihramdan çıkış yeri Kabe'dir» rHacc: 33) sözüne" dedi: "Ama bu, Arafat'taki vakfeden sonra değil mi?" dedim: "İbni Abbas, bunun Arafat'tan sonra da önce de olabileceğini söylerdi. Bu dayanağı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in veda hacında ihramdan çıkmalarını emretmesinden almaktadır" dedi"[843]

812-) Muaviye (r.a.): "Ben Rasûiüllah (s.a.v.)'in saçını mişkas ile kestim." demiştir.
(Mişkas hakkında çeşitli tarifler yapılmış, enli uzun ok, ensiz uzun ok denilmiştir. Burada söz konusu olan saç kesiminde kullanılabilen kesici bir alet olmasıdır.) [844]

813-) Enes (r.a.)'dan. Ali, Yemen'den (Mekke'ye) gelmiş. Hz, Peygamber (s.a.v.), ona: "İhrama hangi niyetle girdin?" d\ye sormuş, o da: "Peygamber (s.a.v.)'in, girdiği niyetle" demiş, o da: "Eğer yanımda kurban getirmemiş olsaydım (Arafat'a çıkana kadar) ihramdan çıkardım " buyurmuştur. [845]

814-) Enes b. Mâlik (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.) kaç kez umre yaptı?" diye soruldu: "Dört kez: Müşriklerin engellediği Zü'l-Ka'de ayındaki Hudeybiye Umresi, ertesi yıl anlaşma gereği Zü'l-Ka'de ayındaki umresi (Kaza umresi,) -zannederim, Huneyn Savaşı'nda ganimetleri dağıttığı sıradaki Grâne Umresi'dir." dedi: "Kaç kez hac yaptı?11 dedim: "Bir kez" dedi. [846]

815-) Zeyd b. Erkâm (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.) kaç gazve yapmıştır?" denildi: "On dokuz" dedi: "Sen, kendisiyle kaç gazvede bulundun?" denildi: "On yedi" dedi (ravi): "Hangisi ilk gazvedir?" dedim: "Uşeyr veya Uşeyra gazvesi" dedi. [847]

8I6-) Zeyd b. Erkam (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) on dokuz gazve yaptı. Kendisi Hicret'ten sonra bir defa hacc etti o da Veda Hac-cı'dır, bundan sonra hacc etmedi." demiştir[848]

817-) Tabiînden Mücâhid anlatır: "Urve b. Zübeyr ile birlikte mescide girmiştim, baksam ki Abdullah b. Ömer (r.a.) Hz. Aişe (r.a.)'nın odasına doğru oturmuş bu sırada bir kısım kimseler mesddde Kuşiuk Namazı kılıyorlardı. Onlann bu namazlannı sorduk, o da; "Bid'attır." dedi. Sonra arkadaşım: "Rasûiüllah (s.a.v.) kaç kez umre yaptı?" dedi: "Dört kez, bunlardan birisi de Receb ayında idi." dedi. Biz kendisine karşı gkmak istemedik. Bu sırada Mü'minlerin Annesi Aişe (r.a.)'nın odasında dişlerini misvakiadığını duyduk, hemen Urve kalkıp (teyzesine): "Ey Anneciğim, Ey Mü'minlerin Annesi, EbuAhdurrahman'ı (ibni ömeri) duymuyor musun?" dedi. O da: "Ne söylüyor? Rasûlüliah (s.a.v.) dört kez umre yaptı, bunlardan birisi de Recebdadır" diyor dedi. Hz. Aişe (r.a.): "Aliah, Ebû Abdurrahman'a (tom Ömer'e)etsin. Rasûlültah'ın yaptığı umrenin hepsinde bulundu, halbukiReceb ayında asla umre yapmamıştı," dedi. [849]

818-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) (^candan döndüğünde) ve "Ümmü Sinan" denilen Ensarıı bir kadına: "Bizimle birlikte haccetmiş olmana engel olan nedir?" buyurdu. Kocası Ebû Sinan'ı kastederek: "Falancanın babası var ya, işte onun su çeken iki devesi vardı. Bunlardan birisiyle kendisi ve oğlu haccetti, diğeriyle de işçimiz arazimizi suluyor." dedi: "Ramazan ayında bir umre, (sevapça) bir hacca veya benimle bir hacca eşittir"buyurdu"
Diğer bir rivayette ise "bir hacc yerini tutar" buyurmuştur.
(Ramazan ayında yapılacak umrenin hacca eşit olması, bu aydaki umreden elde edilecek sevabın önemine dikkat çekmek için olabilir. Yoksa üzerinde hac farzı olan bir kimsenin Ramazanda umre yapmasıyla farz yerine gelmiş olamaz. Nitekim bu konuda icma oluşmuştur. Bu tür özendirmelerin bir benzeri, İhlas suresini okumanın Kuran'ın üçte birini okumaya denk olduğunu belirten hadistir.
Hadiste bildirilen hükmün sadece ilgili sahabeye özel bir hüküm mü yoksa ümmetin geneiine ait bir hüküm mü olduğu kesin değildir. Aynî, bu konudaki görüşleri zikrettikten sonra hükmün genel olduğunu belirtir.
Hadisteki ifadeler Ebû Dâvûd'da geçen bir hadiste, isminin Ümmü Ma'kıl olduğu bildirilen hanım sahabi için söylenmiştir, âsik: 79) Hadisin sonunda Ümmü Ma'kıl Ümmü Ma'kıl'ın, yukarıdaki hadiste geçen Ümmü Sinan olduğu söylenmektedir. Bakınız. Aynî, vm. 293) [850]

819-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: "Rasûiüllah (s.a.v.) Medine'den çıkarken Zü'l-Huleyfe Mescidi'nin yanındaki ağaçlı yoldan çıkar, girerken de ağaçh yoldan Medine'ye daha yakın olan Muarras'tan girerdi. Yine Rasûlülllah (s.a.v.) Mekke'ye çıkarken Zü'l-Huleyfe'deki ağaçlık mescidinde namaz kılar, Mekke'den gelirken de yine Zü'l- Huleyfe'de belinin içinde namaz kılar, sabaha kadar burada gecelerdi." [851]

820-) İbni Ömer (r.a.)'dan Rasûlüllah (s.a.v.)'in Mekke'ye Bathâ vadisindeki yukarı yokuş yolu Kedâ'dan girdiği, aşağı yokuş yoldan çıkağı rivayet edilmiştir. [852]

821-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye girdiğinde yukarı tarafından girir, çıktığında da aşağı tarafından çıkardı.Hadisin ravilerinden Hişam b. Urve: "Babam her iki yönden de girerdi ama daha çok Kedâ'dan girerdi." Demiştir[853]

822-) Âişe (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke fethi yılında Mekke'ye Kedâ'dan girmiş, Mekke'nin yukarısı Küdâ'dan çıkmıştır. [854]

823-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), Tuvâ'da sabaha kadar geceledi sonra Mekke'ye girdi" demiştir. Abdullah b. Ömer (r.a.) da böyle yaparmış. [855]

824-) Abdullah b. Ömer (Nâfiye) şunları da anlatmıştır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye gideceğinde Zû Tuvâ'da konaklar sabah olana kadar geceyi burada geçirerek sabah namazını burada kılardı. Rasûlüllah (s.a.v.)'in namaz kıldığı yer burada yapılan mescidde değil de bunun altında bulunan büyük tepe üzerindedir. [856]

825-) Yine Abdullah b. Ömer (Nâfiye) şunları da anlatmıştır; "Hz. Peygamber (s.a.v.) Kabe tarafindaki yüksek dağ ile kendisi arasında kalan dağa çık 1 iki yol ağzını kıblesine alıştır. (Abdullah b. ömer (r.a.) burada namaz kılarken iki yol ağzını kıblesine alarak) burada yapılan mescidi tepenin
eteğindeki namazgahının soluna almış olurdu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in namaz kıldığı yer siyah tepe üzerindeki mescidin altındadır, tepeden on arşın veya buna yakın ayrılıp seninle Kabe arasına düşen dağın iki yol ağzını kıblene alarak namaz kılarsın." [857]

826-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlülllah (s.a.v.), Kâbeyi ilk tavaf ettiğinde ilk üç şavtta koşar adımlarla son dörtte de yürüyerek tavaf e-der, Safa ve Merve arasını sayy ettiğinde mesil kısmında koşar adımlarla say ederdi. [858]

827-) İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ve ashabı (Kaza umresi Mekke'ye geldi. Müşrikler: "Muhammed, Medine'nin humma hasta kendilerini yıpratmış bir halde size geliyor." dediler. Bunun üzerinePeygamber (s.a.v.) ashaba tavafta ilk üç şavtı koşar adımlarla (remelNe) yapmalarım (Yemen tarafı ile Haceru'l-Esved'in bulunduğu) İki köşede İse yürüyerek tavaf etmelerini emretti. Şavtların tamamını koşarak yapmalarını emretmemesi sadece ashaba karşı şefkatinden dolayıdır." demiştir. (Şavt, Kabe'nin etrafını bir kere dolanmaktır.) [859]

828-) Abdullah b. Abbas (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), müşriklere gücünü göstermek için Kabe'de ve ve Safa ile Merve arasında sayy (remel) yaptı" demiştir. [860]

829-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Kabe'nin yemen tarafindaki iki köşesinin dışında, Rasûlüllah (s.a.v.)'i Kabe'nin köşelerini selamlarken görmedim"[861]

830-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i şu iki köşeyi (Yemen köşesi ile Haceru'i-Esved köşesini) selâmlar gördüğümden bu yana bunları selamlamayı ne zorlukta ne de rahatlıkta terk etmedim." demiştir. [862]

831-) Hz. Ömer (r.a.) Haceru'l-Esved'e gelip öpmüş ve: "Şüphesiz ben biliyorum ki, sen ne faydası ne de zaran olan bir taşsın. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.)'in seni öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim." demiştir.
(Hz. Ömer (r.a.)'ın Haceru'l-Esved'e bu şekilde tutum sergilemesinin nedeni, Allah'tan başka şeylere tapma geleneğinin henüz zihinlerde yıkılmadığı endişesinden dolayı söylenmiştir. Zaten kendisi Allah'tan başka herhangi bir şey şirk'e götürme endişesi taşırsa onu hemen ortadan kaldırır yasaklardı. Altında biat edilen ağaca kutsiyet tanıma girişimlerini gördüğünde onu kestirmesi gibi.
Hz. Ömer Efendimiz, bu taşı sadece Hz. Peygamber (s.a.v ' Aü diye öpmüştür. Onun bu hareketi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e olan saygı ve dolayıdır, nun bu hareketinden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bağlayıcı olmayan davranışlarını sırf onun sevgisi nedeniyle yapmanın güzel olacağını anlamaktayız. Yapılıp yapılmaması serbest olan davranışları sırf, Hz. Peygamber (s.a.v.) yaptı diye ona ittiba et-mek- için yapmaktan bir sevap beklenebilir.) [863]

832-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) veda haccında deve üzerinde tavaf etti, Haceru'hEsved köşesini ucu eğri bir değnekle selâmlıyordu." demiştir, [864]

833-) Ümmü Seleme (r.a.): Rasûlüllah (s.a.v.)'e rahatsız olduğumu söyledim: "Halkın gerisinde binek üzerinde tavaf et" buyurdu. Ben de böyle tavaf ettim. Rasûlüllah (s.a.v.) Kabe'nin yanında namaz kılıyor "Ve't-Tûri ve Kitabin mestur..." (suresini) okuyordu," demiştir. [865]

834-) Urve b. Zübeyr anlatır: "Aişe (r.a.)'a bir soru sordum ve: "Allah Tealâ'nın "Safa ve Merve tepeleri, Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işaretlerdendir. Dolayısıyla kim hac veya umre yaparsa bu ikisinin arasını say etmesinde bir günah yoktur." (Bakara: ıes) ayeti hakkındaki görüşün nedir? Vallahi (benim bu ayetten anladığım) Safa ve Merve arasını say etmeyi terk etmesi hiçbir kimseye günah getirmez şeklindedir." dedim. Aişe (r.a.): "Ey yeğenim, söylediğin güzel olmadı. Eğer buradaki maksat senin yorumladığın gibi olsaydı, "Bu ikisinin arasını say etmemenizde bir günah yoktur." şeklinde olması gerekirdi. Lakin bu ayet Ensar hakkında inmiştir. Ensar Müslüman olmadan önce (Cuhfe yakınlarındaki) Müşellel mevkisinde, taptıkları "Menât'ut-Tâğıye" için ihrama girerlerdi. Onlara göre ihrama giren bir kimse Safa ve Merve arasını say ederse günaha girer diye sıkıntıya düşerlerdi. Ancak, Müslüman olduklarında bunun hükmünü Rasûlüllah (s.a.v.)'e sordular: "Ey Allah'ın Rasûlü, biz, Safa ve Merve arasını say etmemizden dolayı günaha girilir diye sıkıntıya düşerdik." dediler. Bunun üzerine Allah: «Safa ve Merve tepeleri, Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işaretlerin-dendir...» ayetini indirdi." demiştir.
Yine Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bu iki tepenin arasında say yapmıştır. Bu nedenle hiçbir kimsenin bu ikisinin arasında say yapmayı terk etmesi uygun değildir." demiştir. [866]

835-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ensar, Safa ve Merve arasını say yapmayı iyi görmezdi. Neticede «Safa ve Merve tepeleri Allah'ın (emrine itaati belirlemek için koyduğu) işaretlerdendir. Dolayısıyla hac veya umre yaparsa bu ikisinin arasını say etmesinde bir günah yoktur.» (Bakara: ıes) âyeti indi." [867]

836-) İbni Abbas (r.a.)'ın azatlısı Kurayb, Üsâme b. Zeyd (ra.)'dan anlatır. Üsâme (r.a.), şöyle demiştir: "Arafat'at inerken, Rasûlüllah (s.a.v.)'in terkisinde idim. Müzdelifeden önceki soldaki dağ yoluna geldiğinde, devesini durdurdu arkasından küçük abdest bozdu sonra yanıma geldi kendisine abdest suyu döktüm kısa bir şekilde abdest aldı. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, namaz?" dedim: "Namaz ileride"buyurdu. Rasûlüllah (s.a.v.), bineğine binde Müzdelife'ye vardığında orada namaz kıldı sonra kurban bayramı sabahında Fadl, Rasûlüllah (s.a.v.)'in terkisine bindi"
Kurayb, şöyle devam eder: "Abdullah b. Abasın'ın, Fadl'dan anlattığına göre Rasûlüllah (s.a.v.) cemrelere varana değin sürekli telbiye getirmiştir"[868]

837-) İbni Abbâs (r.a.)'dan: "Üsâme (r.a.) Arafat'tan Müzdelife'ye gelirken, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde idi, sonra Müzdelife'den Minâ'ya kadar Fadl'ı terkisine aldı. Her ikisi de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Akabe Cemresini taşıayana değin sürekli teîbiye getirdiğini söylemiştir." [869]

838-) Enes (r.a.)'a telbiyenin keyfiyyeti hakkında: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte iken nasıl yapıyordunuz?" diye sorulmuş: 'Telbiye okuyan rahatlıkla telbiye okur, kimse karşı çıkmazdı, tekbir getiren de rahatlıkla tekbir getirir kimse karşı çıkmazdı." demiştir. . (Telbiye: "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk, Lebbeyke Lâ şerike leke Lebbeyk, frne'l-Hamde ve'n-Ni'mete leke ve'l-Mülk, lâ şerîke lek" (=ANah'ım davetine icabet ettim, davetine icabet ettim. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sana icabet ettim. Şüphesiz namd, nimet ve hakimiyet senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur) demektir.
Tekbir: "Aliahu Ekber Allahu Ekber, Lâ ilahe illallâhu Vallahu Ekber, Allahu tkber ve Illlâhi'l-Hamd" demektir.
Tekbir, Kurban Bayramı'nda sıkça söylenir, Telbiye özellikle hacda Arafafa gkarken ' ann ihrama girmesiyle başlayan ve ihramdan çıkma zamanına kadar sıkça söylediklerdir. Tekbir Ramazan Bayramı'nda da namazgaha giderken söylenir.) [870]

839-) Üsâme b. Zeyd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) hacıları Arafattan hareket ettirdi, (Müzdeiifeden önceki) dağ yoluna varınca inip küçük abdest bozdu, bir abdest aldı ama fazla özen göstermedi."Ey Allah'ın Rasûlü, namaz?" dedim: "Alamaz iferde " buy urâu. Müzdelife'ye gelince indi yine abdest aldı, bu sefer abdestine Özen gösterdi, arkasından kamet getirildi. Akşam namazını kıldı sonra herkes konakladığı yerde devesini çökertti, arkasından yatsı için kamet getirildi ve yatsı namazını kıldı, her iki namaz arasında bir namaz kılmadı"[871]

840-) Üsâme b. Zeyd (r.a.)'a Rasûlüllah (s.a.v.) veda haccında Arafat'tan inerken nasıl yürüdüğü sorulmuş, o da: "Hızlı ile yavaş arası yürür, geniş alan bulduğunda da süratli yürürdü." demiştir. [872]

841-) Ebû Eyyûb (r.a.)'dan. Kendisi, veda haccında Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte MüzdelİIfe'de akşam namazı ile yatsı namazını kılmıştır. [873]

842-) İbni Ömer (r.a.) (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), yolculukta aceleye düştüğünde akşam namazı ile yatsı namazını birleştirirdi" demiştir. [874]

843-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasulüllah (s.a.v.)'i (Muzdeüfe'deki) akşamla yatsıyı birleştirdiği iki namazın dışında, bir namazı kılarken hep kendi vaktin de kılar gördüm. O gün sabah namazını da vaktinden önce kıldı."
Diğer bir rivayet "Vaktinden önce karanlıkta kıldı" şeklindedir, [875]

844-) Aişe (r.a.): "Müzdelife'ye indik, bu sırada hanımı Şevde Hz. Peygamber (s.a.v.)'den kalabalık olmadan önce hareket edip ayrılmak için izin istedi -Kendisi (cüsseli olduğu için) yavaş yürüyen bir kadındı- bunun için kendisine izin verdi, o da kalabalık olmadan önce ayrıldı, biz ise sabah olana kadar burada kaldık, sonra Rasûlüllah (s.a.v.)'in kafile-siyle hareket ettik, Rasûlüllah (s.a.v.)'den Sevde'nin izin istediği gibi ben de izin isteseydim, bu bence sevinilecek şeylerin tümünden daha iyi olurdu." demiştir. [876]

845-) Esma bintü Ebî Bekir (r.a.)'nın azatlısı Abdullah b. "n'dan Esma bintü Ebî Bekir (r.a.) namazı birleştirme gecesinde delife'de indi ve namaza durdu. Bir süre namaz kıldı sonra: "Evla-A1' gözden kayboldu mu?" dedi, ben de: "Hayır" dedim. Bunun üzerine bir süre daha namaz kıldı ve: "Ay gözden kayboldu mu?" dedi. Ben de: "Evet" dedim: "Harekete geçiniz." dedi, bunun arkasından cemaat harekete geçti, biz de hareket edip, şeytan taşlama yerine kadar yürüdük. Buraya vardıktan sonra konaklayacağı yere gidip, burada sabah namazını kıldı. Ben kendisine: "Ey Anneciğim, bana öyle geliyor ki, norma! süreden erken geldik." dedim. O da: "Evladım, Rasûlüllah (s.a.v.) kadınlar için böyle durumlarda müsade vermiştir." dedi.
(Böyle durumlardan kasıt, Arafat'tan MİIna'ya gelmek belki de hac ibadetinin en zor olan kısmıdır. Kalabalık nedeniyle halk çok sıkıntı çekmektedir. Bu nedenle kadınların varacağı yere rahat ulaşabilmeleri için normal vakitten önce hareket etmelerine müsade edilmiştir.) [877]

846-) İbni Abbas (r.a.): "Rasûîüllah (s.a.v.), beni, Müzdelife'den yükünün içerinde veya zayıf kimselerin yanına gönderdi. " demiştir[878]

847-) İbn Şihab'dan. Salim b. Abdullah, şunları bildirmiştir "Abduf-lah b. Ömer, ailesindeki zayıf kimseleri önce gönderir, geri kalan cemaat ise Müzdelife'deki el-Meş'âru'l-Haram'da gece vakfeye dururdu. Burada akıllarına gelen dualarla Allah'ı zikrederlerdi. Sonra imam (yönetici) gelip gelip vakfeye durmadan ve oradan ayrılmadan önce oradan ayrılırlardı. Cemaatin kimisi Mina'ya sabah namazından önce kimisi de sonra varırdı. Oraya vardıklarında cemreleri taşlarlardı. İbni Ömer: "Böyle önce gidenler hakkında Rasûlüllah (s.a.v.), ruhsat verdi" derdi." [879]

848-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) vadinin içinden taş atmış, kendisine Bir kısım kimseler vadinin yukarısından taş atıyorlar" denilmiş, oda: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, burası ürme (Hac ibadetinin büyük bir kısmım içeren) Bakara Suresi indirilenin taş attığıyerdir." demiştir. [880]

849-) Yine bir başka rivayette ise Abdullah b. Mes'ûd (r.a,) büyük cemreye varıp Kabe'yi soluna, Mina'yı da sağına alarak yedi taş atrniş ve: "Kendisine Bakara Suresi indirilen işte böyle taş attı." demiştir.
(Cemre, yığın demektir, atılan taşların oluşturduğu taş yığını anlamına gelir. Mina'da birbirlerine farklı uzaklıkta üç cemre vardır: Birinci Cemre (Küçük Cemre,) Orta Cemre, Büyük Cemre (Akabe Cemresi.) Küçük Cemre Mina tarafında, Büyük Cemre (Akabe) Mekke tarafindadir. Küçük Cemre ile Orta Cemre arası yaklaşık 160 m. orta cemre ile büyük cemre arası 115 m. Mina İle Kabe arası ise 7 km. Mina-Arafat (Cebeli Rahme) arası yaklaşık 17 km.'dır.Küçük ve Orta Cemre arasında ayakta durma, zikir ve dua yapmak içindir, bunun hükmü caizdir, terk etmede bir sakınca yoktur, denilmiştir.Atlan taşlar nohut büyüklüğünde çakıl taşıdır. Sayısı 70 adettir. Bunlardan 7 tanesi bayramın birinci günü Büyük Cemre'ye (Akabe) kuşluk vaktinde atılır. Geri kalan 63 taş her cemreye 7 taş üzerinden üç gün bayramın 2. 3. ve 4. günü atılır. Her gün 21 taş olmak üzere 21 x 3 = 63 taş atılır.) [881]

850-) Yine İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Allah'ım saçlarını tamamen kestirenlere merhamet eyle" buyurdu. Oradakiler de: "Ey Allah'ın Rasûlü, saçlarını kısaltanlara da" dediler, o da: "Allah'ım saçlarını tamamen kestirenlere merhamet eyle." buyurdu. Oradakiler yine: "Ey Allah'ın Rasûlü saçlarını kısaltanlara da" dediler, o da: "Saç-lannr kısaltanlara da merhamet eyle. "buyurduğu rivayet edilmiştir. [882]

851-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.): "Allah'rm saçları-nr tamamen kestirenleri bağışla"buyurdu. Oradakilerde: "Saçlarını kısaitanları da" dediler, o da: "Allah'ım, saçlarını tamamen kestirenleri bağışla, "buyurdu. Oradakiler yine: "Saçlarını kasaltanlan da." dediler. Rasûiüllah (s.a.v.) üç defa dedikten sonra: "Saçlarını k/sal-tanları da bağışla, "buyurdu." demiştir. [883]

852-) Abdullah İbni Ömer (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.) yaptığı hac-cında saçlarını tamamen kestirdi." demiştir. [884]

853-) Enes (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.) başını tıraş ettiğinde saç telinden ilk alan Ebû Talha olmuştur.
(Hadisin diğer rivayetlerinde bu tıraşın veda haccında olduğu bildirilir. Sanabe' Efendimizin saç tellerini alıp yanında saklamıştır, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile teberruhakkında "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki l945SUhadistn açıklamasına bakabilirsiniz.) [885]

854-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.) Veda Haccında, halkın soru sorması için Mina'da konakladı, kendisine bir adam geldi ve: "Bilmeyerek kurban kesmeden önce traş oldum?" dedi: "Git kurbanı kes bir sakıncası yok"buyurdu. Başka birisi geldi: "Bilmeyerek şeytan taşlamadan önce kurban kestim?" dedi: "Git şeytan taşla bir sakıncası buyurdu. Kendisine sorulan, önce yapılmış veya sonraya bırakılmış her soruya: "Yap bir sakınca yok" buyurmuştur. [886]

855-) İbni Abbas (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, kurban kesme, traş olma ve şeytan taşlama konusunda önce veya sonra yapıldığı bildirildiğinde: "Sakıncası yok" buyurmuştur[887]

856-) Abdulaziz b. Rufey1 anlatır: "Enes b. Mâlik (r.a.)'a soru sordum ve: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'den aklında tuttuğun bir şeyi bana bildirsen: Zü'l-Hicce'nin sekizinci günü öğle ve ikindiyi nerede kıldı?" dedim: "Mina'da" dedi. Ben: "Mina'dan dönüş günü (zoı-Hicctfnm on üçüncü günü) nerede kıldırdı?" dedim: "Muhassab'ta kıldırdı, ama sen hac emirlerinin yaptığı gibi yap." dedi. [888]

857-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Abdah vadisine inmek dini bir uygulama (sünnet) değildir. Rasûiüllah (s.a.v.)'in buraya inmesi çıktığında çıkış için burasının daha uygun olması nedeniyledir."
Diğer bir rivayet ise şöyledir "Ebû Bekir, Ömer ve Abdullah b. Ömer buraya iniyorlardı. Âişe ise böyle yapmaz ve: "Rasûiüllah (s.a.v.), buraya Ç'kış için daha uygun bir konaklama yeri olduğu için inmiştir" dedi"[889]

858-) İbni Abbâs (r.a.): "Muhassab'ta kalmak hac ibadetinden değildir, burası sadece Rasûiüllah (s.a.v.)fin konakladığı bir yerdir." demiştir.
(Muhassab Mekke ile Mina arasında, iki dağ arasında bulunan Mekke'nin yukak genişliktir. Efendimiz (a.s.) Muhassab mevkisinin Hacûn mıntıkasında yer-tır. Mekke'ye bir buçuk mil uzaklıktadır. Kendisi buraya yerleştikten sonraMekke'ye pek inmemiştir. Ancak bu davranışı dini bir hükümden dolayı değil meşaa-lesinden dolayı olduğu bildirilmiştir.
Diğer taraftan yüz binden fazla ashabın Veda Hutbesi'nde bulunduğunu gözönünde bulundurursak, Efendimiz'in Kabe'ye fazla gelmemesinin nedeninin Kabe'de oluşacak izdiham endişesi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü kendisinin her gelişinde teberrüken kendisine iştirak etmek İçin yığınlar Kabe'ye koşacak bu da izdihama neden olacaktı. Ayrıca, kendisi tavafı çok yapsa idi, ümmetinden sünnete uymaya gayretli olan kimselere sıkıntı meydana getirebilirdi, deniiebilir.) [890]

859-) Ebû Hureyre (r.a,): "Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke'ye girmek istediği sırada: "Yarın konaklayacağımız yer inşaallah Kinine oğulla n'n in, küfür üzere Kureyşle sözleştikleri yurtları olacaktır. buyurdu." demiştir.
Hadisin ravisi ez-Zührî: "Kinâneoğuüan'nın yurtları (Mekke'nin yukansmdakî Mina yolu üzerinde bulunan) el-Muhassab'tır. Söz konusu Kinâne ile Kureyş arasındaki sözleşme, Haşimoğulian ile Muttaliboğulları'na karşı Hz. Peygamber (s.a.v.)'i kendilerine teslim edene kadar, onlarla evlenmeme ve alış verişyapmamak üzere yazılı anlaşma yapmalandır." demiştir.
(Bu boykot yaklaşık üç yıl sürmüş, boykot neticesi açlıktan kıvranan çocukların sesi Mekke'yi kuşatmıştır. Yazılı anlaşm2 Kabe'ye asılmış, sonunda bu anlaşmanın bulunduğu kağıdı kurt yiyip tüketmiş sadece Allah İsmi kalmıştır. Bunun sonucu boykota son vermişlerdi. Yaklaşık on yıl sonra Efendimiz bu anlaşmanın yapıldığı yere muzaffer bir kumandan olarak gelmiştir.) [891]

860-) İbni Ömer (r.a.): "Abbâs b. Abdülmuttalib (r.a.) hacılara şerbet hazırlamak maksadıyla Mîna gecelerinde Mekke'de kalması İçin Rasûlüilah (s.a.v.)'den izin istedi, o da kendisine izin verdi" demiştir.
(Cahiliye döneminde Kabe'ye hac için gelen hacılara şerbet nevinden içecek dağıtılırdı. Bu görev Efendimizin Dedesi Abdulmattalib'den oğlu Abbâs'a devredilmişti. Genellikle kuru üzümden şıra yapılıp dağıtılırdı. Bu nedenle Abbâs (r.a.) eski görevini tekrar yapmak için izin istemiştir. "Mina geceleri" Arafat'tan döndükten sonra kurban ve şeytan başlamak için Mina'da kalınan Zü'l-Hicce ayının 11.12. ve 13. günleridir.) [892]

861-) Hz. Ali (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), kestiğim kurbanların deri ve üzerlerinde bulunan çullarını sadaka olarak vermemi bana emretti." demiştir. [893]

862-) Hz aii (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.) kurban develerinin baklam, ve kurban üzerinden kasap ücreti olarak hiçbir parça sında durnidiıı ırmememi emretti." demişir. [894]

863-) İbni Ömer (r.a.), Mina'da kurbanlık devesini çöktürmüş kurban kesen bir kimsenin yanına gelmiş ve: "Deveyi ayağa kaldırarak ayakta haâlanmış olarak kes, Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine uy." demiştir.
Toevenin sol ön ayağ. bağlanıp ayakta iken şah daman kes,cı aletle yarılarak tan. akfilır sonra yere yattığında boğazı kesilir. Buna Nahr (-kan atatma) denir. Sı-ğfrleya koyun ise üç ayağ, bağlan, yere yaöniarak boynu kesilir buna da Zebh (=boğazlama) denir.) [895]

864-) Âişe (r.a.)-dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hacda kurban edilecek develeri için elimle gerdanlık ördüm. Sonra bunları develere taktı ve işaret koyup kurbanlık olarak Mekke'ye gönderdi. Bu sırada kendisine helal olanlar (ihramdaki gibi) haram olmadı." [896]

865-) Hz Aişe (r.a.)'a İbni Abbâs (r.a.)'ın: "Kim Kabe'ye kurbanlık gönderirse, kurbanı kesilene değin hacda ihramlıya haram olan şeyler kendisine de haram olur." dediği iletilmiş, bunun üzerine: "Durum İbni Abbâs'ın dediği gibi değildir. Ben (hioi 9. yıldaki hacda Medine'de) Rasûlüllah (s.a.v.)'in gönderdiği kurbanın gerdanlıklarını ellerimle ördüm, sonra bunu Rasûlüllah (s.a.v.) elleriyle kurbana bağladı, arkasından da (oyıiw nacemiri) babamla bu kurbanı Kabe'ye gönderdi. Bu sırada kurban kesilene değin Rasûlüllah (s.a.v.)'e Allah'ın helâl kıldığı hiçbir şey haram olmamıştı." demiştir. [897]

866-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), kurbanlık devesini önüne katmış, sürüp getiren bir kimseyi görmüş ona: "Deveye bin" buyurmuş, o da: "Bu, kurbanlık devedir." demiş, Rasûlüllah (s.a.v,) tekrar: "Deveye bin" buyurmuş, o da: "Bu, kurbanlık deveir." demiş, Rasûlüllah (s.a.v.) ikinci veya üçüncüsünde: "Sana yazık toyor, binsene şuna" buyurmuştur. [898]

867-) Enes(r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), kurbanlık devesini önüne katmış, sürüp getiren bir kimseyi görmüş ona: "Deveye bin" buyurmuş, o da: "Bu, kurbanlık devedir." demiş, Rasûlülfah (s.a.v.) tekrar: "Deveye bin" buyurmuş, o da: "Bu, kurbanlık devedir." demiş, Rasûiüliah (s.a.v.), üç defa: "Deveye bin" "buyurmuştur.
(Cahiiiye döneminde Kabe'de kesilmek üzere adanmış kurbanlara büyük saygı duyulurdu. Bu cahiliye geleneğinden olsa gerek hadisimizde sözü edilen sahabi kurbanına binmekten çekinmiş olsa gerek. Halbuki Efendimiz böyle bir âdeti kaldırmış şöyle buyurmuştur;"Binek bulana kadar usulüne ulgun bir şekilde kurbanlığa bininiz"İbnt Eb; Şeybe, Musannef, III. 358)[899]

868-) İbni Abbâs (r.a.): "Mekke'den ayrılırken en son yapacakları İşin, Kabe'yi tavaf olduğu insanlara emrolundu. Ancak hayızlı kadınlardan bu hafifletildi." demiştir.
(Veda Tavafı, Mekke dışındakilerin Mekke'den aynhrken tavaftır. Müslim'deki rivayette ise Rasûiüliah (s.a.v.): "Hiçbir kimse (Mekkede kaldığı) zamanının sonu Kabe'yitavafetmeden sakın ayrılmasın."buyurmuştur. (Müslim, Hac: 379)
Bu tavaf vaciptir. Ancak hayız veya nifaslı kadın ile umre için Mekke'ye gelen yahut Mekke'de oturup da hac yapanlara bu vacip değildir. 790. hadise bakınız.) [900]

869-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.), Rasûiüliah (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, Safiyye bintü Huyey âdetini gördü" dedi. Rasûiüliah (s.a.v.): "Her halde bizi burada bekletecek. Sizinle beraber o da tavafetmemiş miydi?""buyurdu. Onlarda: "Evet, etti" dediler Rasûlüllah (s.a.v.): "O zaman haydi yola çıkın "buyurdu. [901]

870-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Safiyye b. Huyey, farz tavafı yaptıktan sonra âdetini gördü. Bu durumunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e blr-dirdim, Rasûlüllah (s.a.v,): "Bizi bekletecek mi?"buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, farz tavafı yaptı, Kabe'yi tavaf etti, farz tavaftan sonra âdetini gördü" dedim: "O zaman yola çıksın "buyurdu "
Diğer bir rivayet şöyledir "Ey Allah'ın Rasûlü, Safiye âdetini gördü?" dediler: "Bizi bekletecek mi?" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, kurban bayramı günü ziyaretini yapmıştı" dediler: "O zaman sizin yola çıksın"buyurdu[902]

871-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır ki: "Rasûiüliah (s.a.v.) Bilal b 2eyd ve Osman b. Talha el-Hacebî İle Kabe'ye girdi. Akabinden kapıyı kapattı. Kabe'de bir süre kaldı. Çıktığında Bilal'e: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ne yaptı?" diye sordum."Bir direği soluna bir direği aâına aldı üç direği de arkasına." dedi. O zaman Kabe'de altı direk vardı. Diğer bir rivayette: "İki direği sağına" şeklindedir. [903]

872-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye ayak bastı ve hemen (Kabe'nin anahtanyia görevli) Osman b. Talha'yı çağırdı. Kapıyı açtı, Rasûlüllah (s.a.v.), Bilal, Üsâme b. Zeyd ve Osman b. Talha ile içeri girdi arkasından kapı kapatıldı. Bir müddet içeride durduktan sonra dışarı çıktı. Ben hemen atılıp Blfal'e (ne yaptıklarım) sordum: "İçeride namaz kıldı" dedi: "Neresinde?" dedim: "İki direk a-rasında" dedi. Kaç rekat kıldığını sormak aklıma gelmedi." demiştir. [904]

873-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Kabe'ye girdiğinde her tarafında dua etti, ama dışarı çıkmadan namaz kılmadı. Kabe'den çıktığında Kabe'nin önünde iki rekat namaz kıldı ve: "İşte bu, kıbledir, "buyurdu" demiştir,
("İste bu, kıbledir." ifadesi ile kıble, Mekke'de bulunan diğer yerler değil sadece Kabe'dir, demek İstemiştir. Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke'ye geldiğinde Kabe ve çevresinde putlar vardı, bu puüan temizleterek Kabe'nin içerisine girmişti. Ancak bu sırada kendisinin yanına BÜal (r.a,), Üsâme (r.a.) ve Osman b. Talha (r.a.)'dan başkası alınmadı ve kapı kapatıldı. Bu nedenle Rasûlüllah (s.a.v.)'in içeride neler yaptığını ancak bu üç sahabi bilmektedir. Buradaki yaptığı ibadetleri bize rivayet eden İbni Abbâs (r.a.) ile Abdullah b. Ömer (r.a.) asinda yapılanlan gözleriyle görmemiş içeride bulunanlara sormuşlardır. Bilal (r.a.) içeride namaz kıldığını haber verirken {Bu konuda, 87i ve 872. hadislere bafcnız.) Üsâme (f-a.) namaz kılmadığını söylemiştir. İbni Abbâs (r.a.) da buna dayanarak içeride namaz ^madiğim söyler. Bu konudaki ihtiiafi âlimler, Rasûlüllah (s.a.v.) içeride namaz kıldı ancak çok kısa kıldığından Üsâme (r.a.) kendisinin dua ettiğini gördü o da dua etmeye dur-ubu sırada kapı kapalı olduğundan içerisi de karanlıktı bu yüzden namaz kıldığının farında olamadı, şeklinde açıklamışlardır.) [905]

874-) Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a.): "Rasûiüliah (s.a.v.), umre yaptı, a e yi tavaf etti, Makam-ı îbrahi'in arkasında iki rekat namaz kıldı.kendisini insanlardan perdeleyen bir kimse vardı." dedi. Bir 'mse: "Rasûlüllah (s.a.v.), Kabe'ye girdi mi?" dedi: "Hayır" dedi[906]

875-) Âişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), bana: "Eğer kavminin küfür dönemiyle bağlantıları yakın olmasaydı Kabe'yi yıkar sonra da İbrahim (a.s.)'ın temelleri üzerinde tekrar yapardım. Çünkü Kureyş burayı yaparken kısa yapmıştı. Bir de arka kapıyapardım "buyurdu" demiştir. [907]

876-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Âişe (r.a.)'a şöyle demiştir: "Kavminin Kabe'yi yaparken İbrahim (a.s.) 'm temellerinden kısa yaptığını bilmiyor musun?" Âişe (r.a.), şöyle devam eder: "Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, İbrahim (a.s.)'m temellerine çeviremez misin?" dedim: "Eğer kavminin küfür dönemiyle bağlantıları yakın olmasaydı yapardım buyuruyor.
Abdullah b. Ömer (r.a.): "Eğer Âişe, bu bilgiyi Rasûlüllah (s.a.v.)'den işitmiş ise ben, Rasûlüllah (s.a.v.)'in Hıcır tarafına gelen Kabe'nin iki köşesin: selamlamamasını, Kabe'nin yapımının İbrahim (a.s.)'m temelleri üzerinde tamamlanmamış olmasından başka şeye yormam" demiştir. [908]

877-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Kabe'nin önündeki duvarın (Hia'ın) Beytullah'in içine dahil olup olmadığını sordum: "Evet, BeytuÎlah'ın içine dahildir." buyurdu: "Peki, niye Beytullah'ın içine katmadılar?" dedim: "Kavminin (o dönem yıkılan Kabe'yi yaniden yaparken) imkanları yetmedi" buyurdu: "Kapısı niye böyle yüksek?" dedim: "Kavmin, dilediklerini içine koyup, dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin cahiliye dönemi ile ilişkileri yakın olmasaydı. Çünkü ben duvarı Beytullah'ın h çerisine koyup kapısını da yer seviyesine indirmemden dolayı kalplerinin nefret etmesinden endişe ediyorum." buyurdu. [909]

878-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan: "Fadl b. Abbâs (Abdullah b. (r.a.)'m kardeşidir) Rasûlüllah (s.a.v.)'in terkisinde bulunuyordu. Bu sırada (Yemen'de bir kabile olan) Has'am'dan bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakıyordu ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) Fadl'ın yüzünü diğer yönedi Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın kullarına farz kıldığı hac fa-babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak haldedir Acaba onun yerine hac yapabilir miyim?" dedi. O da: "Evef'bu-yurdu. Bu, veda haccı sırasında olmuştur." [910]

879-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Veda haca yılında (Yemen-de bir kabile olan) Has'am'dan bir kadın geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde düzgün bir şekilde duramaz haldedir. Acaba onun yerine hac yapsam haca yerine gelmiş olur mu?" dedi. O da: "£ref "buyurdu"[911]

880-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sizi serbest bıraktığım sürece beni bırakın (gereksiz soru sormayınız.) Sizden öncekilerin helak olması ancak ve ancak peygamberlerine ters düşmeleri ve (çokça) soru sormaları nedeniyledir. Colayısıyla size bir şeyi yasakladığımda ondan kaçınınız. Bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince yerine getiriniz." [912]

881-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'a ve âhirete inan bir kadının yanında nikah düşmeyen bir yakını olmaksızın üç geceden fazla yolculuğa çıkması helal olmaz" buyurmuştur[913]

882-) Kaza1, şöyle demiştir: "Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan bir hadis dinledim ve çok hoşuma gitti. Kendisine: "Bunu bizzat sen mi Rasûlüllah (s.a.v.)'den dinledin?" dedim: "Rasûlüllah (s.a.v.)'den duymadığımı onun üzerinden mi söyleyeceğim? " dedi ve şöyle devam etti: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Binekler ancak üç mescidiçin koşulur. Berim şu Mescidim, Mescid-i Haram (Kabe) ve Mescid-i Aksa." d|ye buyururken işittim. Yine kendisini: "Yanında eşi veya nikah Ştneyen bir yakım olmayan bir kadın iki günlük yolculuğa Mamasın" ötye buyururken işittim"[914]

883-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,): "Aitah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının yanında nikah düşmeyen bir kimse yok iken geceli gündüzlü bir günlük bir yolculuğa ç/k-ması helâl olmaz, "buyurdu" demiştir.
(Kadının belirli sürelerde yolculuğa çıkmasını yasaklayan pek çok sahih hadis vardır ki bunların çokluğu bu konuda adeta anlam bakımından tevatür oluşturur. Bu hadislerde ortak nokta kadınların mahremsiz yolculuk yapmalarının yasaklanmasıdır. Ancak bu hadiste belirtilen süreler farklıdır, en uzunu üç güniük bir süre, en kısası bir "Berid"lik (Yaklaşık 22 km.) süredir.
Hadisteki yasağın nedenini emniyet olarak değerlendirenler bazı şartlar dahilinde kadının yolculuğu çıkabileceğini belirtmektedirler. Bu konuda "SahîM Buhârî Muhrasan Tecrid-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 580. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [915]

884-) Abdullah b. Abbâs (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmişör: "Hiçbir erkek yabana bir kadınla yalnız başına kalmasın, bir kadın da yanında mahremi olmadan yolculuğa çık-masın. "Bunun üzerine bir kimse ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, şu, şu gazalara gitmek için kaydoldum, fakat bu arada hanımım da hacca gidecek?" dedi, o da: "Sen git, hanımınla beraber haccet"buyurdu. [916]

885-) Abdullah b. Ömer (r.a,)'dan, Şöyle demiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.), gazadan serîyyeden haçtan veya umreden dönerken bir tepeye veya tümseğe çıktığında üç kez tekbir getirir, sonra da şöyle dua ederdi: "La ilahe il/allâhu vahdehu la şerike lehu. Lehu'l-Müiikü velehu'hHamdu ve huve ala külli şey'in kadir. Âyibûne, TâÎbûne, Âbidûne, Saddûne li Rabb'inâ Hâmidûne. Sadakallahu va 'dehu ve Nasara abdehu ve HezemeÎ-Ahzâbe vahdehu (=Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Onun ortağı da yoktur. Hakimiyet Onundur. Harnd de Onundur. O her şeye gücü yetendir. Rabb'İmize şükrederek, kut olarak, baş eğerek, tevbe ederek, dönüyoruz. Allah sözünde durmuştur. Kuluna yardım etmiş, tek başına da düşman birliklerini hezimete uğratmıştır.)"
886-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte ben ve Ebû Talha, seferden, dönüyorduk. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Safiyye de devesinin üzeride terkisinde bulunuyordu. Medine'ni dışına ulaştığımızda Medine'ye varana kadar sürklı
"Rabb'imize şükrederek, kul olarak, tevbe ederek dönüyoruz, dua etti"
(Bu hadislerin bolumla alakası, seferden dönerken nasıl dua edileceğini bildirmek içindir, yolculuğu zikredilmiştir.) [917]

887-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: "Hz, Peygamber (s.a.v.) Zü'l-Huleyfe'deki kumsal vadide devesini çöktürüp burada namaz kilmıştır." {Hadisi anlatan ravinin anlattığına göre) îbni Ömer (r.a.) da aynı şekiide yaparmış. [918]

888-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Zü'l-Huleyfe'de vadinin içinde gecelerken rüya gösterilmiş ve kendisine: "Sen mübarek bir vadide bulunuyorsun." denilmiştir. [919]

889-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlülîah (s.a.v.)'in hac emtri olarak görevlendirdiği Veda harandan önceki hacda Ebû Bekir Siddık (r.a.), Kurban Bayramı günü: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccedemeyecek, hiçbir çıplak da Kabe'yi tavaf edemeyecektir." diye halka bildirmesi için gönderdiği topluluk içerisinde Ebû Hureyre'yi de göndermiştir.
(Müşriklerin bir kısmı bazen Kabe'yi çıplak tavaf etmek durumunda kalıyorlardı. Bu konuda 796. hadisin açıklamasına bakınız.) [920]

890-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûîüliah (s.a.v.): "Umre, diğer umreye kadar olan süre arasındaki günahlara keffarettir. Kabul olunmuş bir haccın karşılığı da cennetten başkası değii-dir. "buyurmuştur.
(Umre, ziyaret etmek demektir. Beytullah'ı belirtilen şekillerde ziyaret etmeye umre denir. Hacdan farkı ise belirli bir zaman şartı olmamasıdır, Arafat'ta vakfeye durma, ziyaret ve Veda Tavafı şartı da yoktur. İslam'dan önce bazı tahrifatlar yapılsa a hac ibadetinde olduğu gibi umre de bilinip yapılagelmekte idi. Ancak, bu dönemce umre hac aylan dışında özellikle Receb ayında yapılırdı.) [921]

891-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, şugelir de bu arada kötü söz söylemez, günah işlemezannesinden doğduğu günkü gibi (günahsız olarak) döner." (Bu konuda Allah şöyle buyurmuştur: «Hac bilinen aylardadır. O aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur. Ne iyilik yaparsanız Allah onu bilir. Kendinize azık edinin, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur. Ey akıl sahipleri! Benden korkun.» Bakara: 197) [922]

892-) Üsâme b. Zeyd (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) nereye i-neceksin, evine mi?" demiş, o da: "Akıl, ne evleri bıraktı, ne dehaneleri, "buyurmuştur. Akîl ve Talib, Ebû Talib'in evlerine mirasa olmuş, bunun yanında ne Cafer (r.a.) ne de Ali (r.a.) hiçbir şeye mirasçı olamamışlardı. Çünkü bunların her ikisi de Müslüman olmuş (evlerini, barklarım terk edip Medine'ye hicret etmişlerdi) Akî! ve Talib İse kâfir İdiler."
(Efendimizin Amcası Ebû Talib'in dört oğlu vardı, bunlardan ikisi Müslüman olmuş, Mekke'deki tüm varlıklarını terk ederek Medine'ye hicret etmişlerdi. Akîl ve Talib Mekke'de kalmışlar, Taiib Bedir Savaşı'nda katledilmiş, neticede Ebû Talib'in tüm mirasını Akîl eline almıştı. Zaten evlerini, barklarını terk edip Medine'ye hicret eden muhacirlerin geride bıraktıkları eşyalara Mekke'deki müşrikler ei koymuşlardı.) [923]

893-) e!-A'lâ b. el-Hadramî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) muhacirler Veda Tavafı'ndan sonra üç gün Mekke'de kalabilirler buyurdu" demiştir.
(Bilindiği gibi muhacirlerin Medine'ye arük bir daha aynîmamak üzere yerleşmeleri gerekiyordu. Hicret'ten sonra Medine'yi terk etmek yasaklanmıştır. Bu yasağa dayanamaz diye 1271. hadiste görüldüğü gibi Efendimiz (a.s.) bir bedevinin hicret isteğini geri çevirmiştir. Bu arada muhacirler Mekke'de zorunlu olan işlerini tamamladıktan sonra Medine'ye tekrar dönmeleri gerektiğinden dolayı Veda Tavafı'ndan sonra en fazla üç gün kalabilecekleri bildirilmiştir. Hatta hac sırasında amansız hastalığa tutulan Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'ın eski memleketi Mekke'den hicret yurdu Medine'ye hac kervanı içinde arkadaşları ile birlikte dönememe endişesi vuku bulduğunda çok üzülmüş, hatta Rasûîüllah (s.a.v.) de: "Allah'ım, ashabımın hicretini kemale erdir, hicretten onlan geriye döndürme"'diye dua etmiştir. (658. hadise bakınız.) Ancak bir kısım âlime göre 1270. hadiste bildirildiği gibi Mekke Fetfii ile artık hicret farziyeö kalkmış olduğundan muhacirlerin Medine dışına yerleşme yasağı kalkmış oldu.) [924]

894-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Fetih günü, Mekke'nin fetholunduğu gün şöyle buyurmuştur: "Artık bundan sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve (kazanmak için) niyet vardır. Eger ditada çağrılırsanız hemen çıkın "Yine fetih günü, Mekke'nin gün şöyle buyurdu: "Şu belde ki, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gün haram kıldığı bir beldedir. Burası Allah'ınharam kılmasıyla kıyamet gününe kadar haramdır. Biline ki, burada savaş benden önce hiç bir kimseye helal değildir. Gündüzün bir vakti dışında bana da helal değildir. Burası Allah'ın haram kılmasıyla kıyamet gününe kadar haramdır. Buranın dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, yere düşmüş buluntu bîr fttal da sadece sahibini bulmak için alınır, yaş otu da koparılmaz." Bu sırada Abbas: "Ey Allah'ın Rasûlü, izhir hariç olsun, biz onu kuyumculukta/dökümcülükte ve evlerimizde kullanıyoruz?" dedi. Oda: "fzh/r hariç" buyurdu. [925]

895-) Ebû Şüreyh (r.a.): "Mekke'nin fethedildiği günün ertesi Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim ki sözlerini şu iki kulağım duydu, kalbim kavradı, konuştuğunda da şu iki gözüm gördü, Allah'a hamdedip şükrettikten sonra: "Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye Mekke'de ne kan dökmesi ve ne de bir ağacı kesmesi helâl olur. Eğer bir kimse Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke'de savaşa diye savaşa ruhsat ararsa o kimseye: "Allah, Rasülüne izin vermiş ama size vermemiştir" deyiniz. Bana gündüzden bir müddet izin verdi sonra o günün haramlığı bir önceki gün gibi eski şekline tekrar döndü. Bunu burada bulunan bulunmayana bildirsin"buyuröu." demiştir. [926]

896-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Yüce Allah, Rasûlüllah (s.a.v.)'e Mekke'nin fethini nasip ettiğinde halkın arasında ayakta durdu ve Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Muhakkak ki Allah savaşı fili Mekke'den alıkoydu ve Rasûlünü ve Müminleri buraya hakim kıldı. Mekke, benden önce hiçbir kimiye asla helâl kılınmamıştır. Bana da gündüzün bir müddeti ba-n3 müsade edildi, benden sonra da hiçbir kimseye asla helal olmayacaktır. Buranın avı ürkütülmez, dikeni koparılmaz, yere düşmüş buluntu bir malı almak da sadece sahibini bulmak için helal olur. Kim burada öldürülmüş ise iki seçenek vardır, öldü- ailesi ya diyet alır ya da kısas yapılır, "buyurdu. Bu sırada Abbâs da: "Ey Allah'ın Rasûlü, yalnız izhiri biz evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v,): "İzhir bundan bundan hariçtir," buyurdu. Yemen halkından Ebû Şâh da ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunları bana yazıverseler?" dedi, Rasûlüllah (s.a.v.) de:
Hadisin ravilerinden el-Velid: "Evza?ye: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunları bana yazıverseler, sözünden maksat nedir?" dedim. O da: "Rasûlüllah(s.a.v,)'den işittiği konuşmayı vazıvermektir" dedi" demiştir
(İzhir: Mekke ayrığı denilen, kokulu bir ottur. Ebû Şâh hadisi diye de bilinen bu hadis, Hz. Peygamber'in hadislerinin sağlığında yazıya geçirildiğini bildiren en açık belgelerdendir. Yine bu hadisimizde Efendimiz (a.s.)'ın, gerekli olduğunda bazı yasaklara sınırlı ruhsatlar verebileceğini öğrenmekteyiz.) [927]

897-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in fetih yılında başında demir miğfer ile Mekke'ye girdiği bildirilmiştir. Miğferi başından çıkardığında bir kimse geldi ve: "İbni Hatal, Kabe'nin örtüsüne bürünüp saklandı." dedi.
Bunun üzerine Rasûlüllah: "Onuyakalayıp öldürün, "buyurdu.
(İbni Hatal önceleri Müslüman idi hatta vahiy katipliği bile yapmıştı. Efendimiz (a.s.) kendisini zekât toplamak için görevlendirdi. Yanında Ensardan bir Müslüman vardı. Yolda onu öldürdü ve dinden dönüp Mekke'ye gitti. Kendisinin Rasûlüllah (s.a.v.)'i yeren şiir ve şarkılar söyleyen iki cariyesi de vardı. Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde umumi af ilan etmiş, ancak dört erkek iki kadın altı kişiyi bu af dışında bırakmıştır. Bunlardan birisi de İbni Hatal'dır. (Umdeurı-Kârî.vm. 393) [928]

898-) Abdullah b. Zeyd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İbrahim Peygamber Mekke'yi harem (dokunulmaz) kıldı ve bereketli olması için dua etti. Ben de Medine'yi harem (dokunulmaz) kıldım ve İbrahim (a.s.)'m dua ettiği gibi Medine'nin müdd vesa'/na bereket duası ettim, "buyurmuştur[929].

899-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Medine şuradan şuraya kadar haremdir (dokunulmazdır), ağacı kesilmez, içerisinde Kur'ân ve Sünnete ters iş (bid'at) yapılmaz. Kim Kur'ân ve Sünnet'e aykırı iş yaparsa Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun." buyurmuştur. [930]

900-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'ım Medineli-lerin ölçülerini, sa'lannı ve müddleıini bereketli kıl. "diye dua etmiştir. [931]

901-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ım, Mekke'ye verdiğin bereketin iki katını Medine'ye ver. "buyurmuştur. [932]

902-) İbrahim et-Teymî, o da babası Yezid b. Serik'ten. Şöyle demiştir: "Ali b. Ebû Talib hutbe verdi ve şöyle dedi: "Kim, bizim yanımızda Allah'ın kitabı ve şu sayfadan başka bir şey bulunduğunu ve onu okuduğumuzu iddia ederse yalan söylemiştir. Sözü edilen sayfa kılıcının kınında bağlı idi ve içerisinde zekat develerinin yaşlan ve yaralamalarda uygulanacak kısas hü-kümieri vardı. Yine bu sayfada Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Medine şehrinin Âir Dağı ile Sevr dağı arası dokunulmaz (harem) bölgedir. Kim bu bölgede Kur'ân ve Sünnefe ters iş yapar, yahut böyle bir kimseyi barındırıp korursa Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanlann laneti onun üzerine olsun, kıyamet günü kendisinin ne farzı ne de nafilesi kabul olunur. Müslümanların verdikleri güvence sözü (zimmeti) birdir ve bu uğurda en aşağıdakiler (bile olsa herkes) gayret gösterir. Kim kendisinin, babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder veya azat edilen bir köle kendisini azat edenlerden başkalarına ait olduğunu iddia ederse Allah'ın, Meleklerin ve bütün insaniann laneti onun üzerine olsun, kıyamet günü kendisinin ne farzı ne de nafilesi kabul olunur."
Diğer bir rivayette ise "Kim, bir Müslümanın verdiği güvence sözünü (zimmeti) çiğner, bozarsa..." şeklindedir. [933]

903-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Medine'in iki yanında bir ceylan görülse ürkütülmez. Rasûlüllah (s.a.v.), Medine'nin on iki mil Çevresini dokunulmaz kılmıştır." [934]

904-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle dua etti: Mekke sevgimiz gibi bize Medine 'yi de sevdir, veya daha fazla sevdir. Allah'ım (ölçeklerimiz olan) müddümüzü sa'ımızı bize bereketli kıl. Medine'yi bize sağlıklı kıl ve sıtmasını da (Mekke'nin) Cuhfe'sine gönder."
(Cuhfe, Mekke'ye yaklaşık 187 km. uzaklığında bir yerin adıdır, buradan sonra Mekke'nin harem bölgesi başlar. Vebanın Cuhfe'ye gitmesi için dua edilmesi, buradan Ötesi o dönem Müslümanları memleketlerinden süren ve bu zorluklarla karşılaşmalarına neden olan müşriklerin diyarı olmasındandır. Medine bu dua ile güzelleşmiş, havası ve suyu tatlı olmuştur. Veba hastalığı Cuhfe'ye gitmiştir.) [935]

905-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Medine'nin geçitlerinin üzerinde Melekler bulunur. Tâûn hastalığı ve Deccâl, Medine'ye giremez, "buyurdu." demiştir. [936]

906-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben öyle bir beldeye (Hicretle) emrolundum ki bu belde diğer beldelere galip gelir (Münafiklar) bu beldeye "Yesrib" derler. Bu belde Medine'dir, insanların (kötülerini) demirci körüğünün demirin kirini giderdiğigibi giderir." buyurdu." demiştir. [937]

907-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Çöl halkından bir kimse Rasûlüllah (s.a.v.)'e biat etti Medine'de kendisini şiddetli sıtma yakaladı bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.Ve geldi ve: "Ey Mu-hammed, biatimi feshet" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) kabul etmedi. Sonra yine geldi ve: "Biatimi feshet" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) kabul etmedi. Sonra yine geldi ve: "Biatimi feshet" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) kabul etmedi. Çöl halkından olan bu kimse Medine'den çıktı. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Medine demirci körüğü gibidir. Kirlisini dışarı atar, temiz olanı ise tertemiz olarak kalır, "buyurdu"[938]

908-) Zeyd b. Sabit (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'yi kastederek: "Burası Taybe'dir. Burası, ateşin gümüşün kirini yok ettiğigibi kirli kimseleri yok eder" buyurmuştur
(Taybe'nin kelime anlamı 'Hoş' demektir.) [939]

909-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Medineliler'e oyun kuran bir kimse kesinlikle tuzun suda eridiğigibieriyip biter."diye buyururken işittim." demiştir. [940]

910) Süfyân b. Ebû Züheyr (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: 'Yemen diyarı fetholunur, bir kısım topluluk gelir. Bineklerini koşturup ailelerini ve kendilerine uyanları yüklenir (oraya) götürürler ama bilselerdi Medine kendileri için daha hayırlıdır. Şam d/yan da feth olunur, bir kısım topluluk gelir bineklerini koşturur ailelerini ve kendilerine uyanları yüklenir (oraya) götürürler ama bilselerdi Medine kendi/eri için daha hayırlıdır. Irak diyan da fetholunur, bir kısım topluluk gelir bineklerini sürerler ailelerini ve kendilerine uyanlan yüklenir(oraya) götürürler ama bilselerdi Medine kendileri için daha hayırlıdır, "diye buyururken işittim." demiştir. [941]

911-) Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Medine'yi olanca güzelliğiyle bırakıp giderler. Yırtıcı hayvan ve kuşlardan başkası yaşamayacak. En son hasrolunanlar ise Müzeyne kabilelesinden iki çoban olacaktır. Koyunlarını sürüp gelirler ama burasını bomboş buluriar, sonunda Veda Tepesi'ne vardıklarında onlar da yüzüstü yıkılırlar, "diye buyururken işittim." demiştir. [942]

912-) Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir, "buyurmuştur. [943]

913-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir, minberim de (cennetteki Kevser) Havzımın üzerindedir, "buyurduğunu rivayet etmiştir. [944]

914-) Ebû Humeyd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Tebûk seferine çıktık" demiş ve seferi anlatmış. Bu hadiste şunları da söylemiştir: "Seferden döndük ve Vadi'l-Kurâ'ya geldik. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben süratleneceğim, isteyen benimle süratlensin isteyen de oyalansın " buyurdu. Yola çıktık, Medine'yi ilerden gördüğümüzde: "Burası Tâbe'dir, Şurası da Uhud'dur. O, dağ bizi sever biz de onu severiz" buyurdu"[945]

915-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Benim şu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram- dışında diğermescilerdeki bir namazdan bin kat daha hayırlıdır." buyurduğunu rivayet etmiştir.
(Bir sonraki hadiste yeryüzünde faziletli üç mescid zikredilmektedir. Bu hadiste ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mescidinin fazileti açıklanmaktadır, Taberânı'nin rivayet ettiği hasen hadiste Rasûlüllah (s.a.v.): "Mescid-i Haram'daki bir namaz, yüz bin namaza denktir. Benim mescidimdeki bir namaz, bin namaza denktir. Beytö'l-Makdis'dekİ bir namaz da beş yüz namaza denktir." buyurmuştur. (Mecmau'z-Zevâid, IV. 7, Undetü'l-Kârî, VI. 280)
Yine diğer bir hadiste de: "Benim şu mescidimdeki bir namaz, -Mesdd-i Ha-ram- dışında diğer mescidierdeki bir namazdan bin kat daha faziietfidir. Mesdd-i Haram 'daki harhangi bir namaz, diğer mesddlerdeki bir namazdan yüz bin kat daha faziletlidir, "buyurmuştur. (îbni Kâce, îkâme: 195, Müaıed, n. 343)
Diğer taraftan Kubâ Mestidi'nin faziletine de değinilir, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kubâ Mescidi'nde bir namaz, umre yapmak gibidir, "buyurmuştur. (îbni Mâre,İkâme: 197, Tirmizî, Salât: 239) [946]

916-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Binekler ancak üç mescid için koşulur(yolculuğa çıkılır): Mescid-i Haram (Kabe) Mescid-i Rasül ve Mescid-i Aksa"
(307. hadiste görüldüğü gibi, diğer ümmetlere verilmeyip bu ümmete verilen ayn-caiıklardan bir tanesi de, temiz olan her yerde namazın kılınmasına verilen izindir. (Buhârî, Teyemmüm: 1, Müslim., Mesâcid: 3) Bu nedenle temiz olan her yerde namaz kalınabilir. 306. hadiste de faziletli üç mescid sayıldıktan sonra: "Artıksana namaz nerede ulaşırsa orada kıtıver. Zira fazilet buradadır." buyrulmuştur. Mesdd-i Haram, Mescid-i Rasül, Mescid-i Aksa ve Kubâ Mescidi dışında, hadislerde fazileti anlatılan başka bir mescid bulamadık. Bu nedenle namaz vakti nerede girerse orada namazı kılivermek en faziletlidir. Ancak korku namazının, faziletii bir kimsenin arkasında namaz kılma meziyetini elde etmek için meşru kılındığından hanskeöe faziletli bir kimsenin arkasında namaz kılma meziyetini elde etme gayesi ile namaz kılmak için başka mescidlere gitmek de mümkündür. Bu şekil bir uygulamada temei esas ise gidilen mescidin faziletinden değil, arkasında namaz kılınan imamın faziletinden dolayıdır.) [947]

917-) İbni Ömer (r.a,): "Rasûlüllah (s.a.v.), Küba mescidine yaya olarak da binekli olarak da gelir ve içerisinde iki rekat namaz kılardı." demiştir. [948]

918-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), her yedi günde yaya olarak da binekli otarak da Küba mescidine gelirdi." demiştir. [949]

16-) Nikâh Bölümü

(Kitâbu'n-Nikâh)

919-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.), bize: "Ey Gençler sizden kim imkan bulursa hemen evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan en iyi indirir, namusu en iyi korur. Kim de imkan bulamaz ise oruç tutmaya baksın. Çünkü oruçta şehveti kırma "buyurdu, demiştir. [950]

920-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz, Peygamber'in hanımlarının evlerine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in (evdeki nafile) ibadetlerini sormak için üç kişilik bir topluluk geldi. (Yaptığı nafile ibadetler) onlara anlatıldığında buniarı kendileri için az görerek: "Allah onun geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamışken biz nerede, Hz, Peygamber nerede?" dediler. Bunlardan birisi: "Bakın, artık ben devamlı gece namazf kılacağım" dedi, diğeri: "Hiç ara vermeden sürekli oruç tutacağım" dedi, öbürü de: "Kadınlardan uzak duracağım, asla evlenmeyeceğim" dedi. Derken, Rasûlüliah (s.a.v.) geldi: "Şöyle şöyle diyenler sizler misiniz? Bakini Allah'a yemin olsun ki sizin Allah'tan en çok korkan ve sakınanınız benimdir. Ama ben hem oruç tutuyorum hem de tutmuyorum. Hem gece namazı kılıyorum hem de uyuyorum, kadınlarla evleniyorum. Kim benim sünnetimden yüz çevirirseo benden değildir, "buyurdu." demiştir.
(Yukarıda sözü geçen sahabiler, kendilerinin Allah katındaki değerlerinin Hz. Pey-gamber'e göre daha aşağıda olduğundan dolayı Hz. Peygamberden daha fazla nafile i-badet yapmaian gerektiği kanaaöyla insan tabiatına ters düşecek derecede kendilerini yükümlülük altına aimak istemişlerdir. Ancak ibadetlerde aslolan, süreklilik, insan tabiatına uyumluluk ve tahammül edilebilirliktir. Bu sebeple Efendimiz (a.s.) onlan bu tür eyiümiere karşı uyarmış tuttuktan yolun kendisinin yolu olmayacağına işaret buyurmuştur. Allah katında en değerli ibadet az aa olsa sürekli olan ibadettir.) [951]

921-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Osman b. Maz'ûn (r.a.)'m kadınlardan uzak durup evlenmeme isteğini geri çevirdi. Eğer kendisine izin verseydi ileride biz hadım da olurduk." demiştir. [952]

922-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte gazaya çıkmıştık, bu arada yanımızda kadınlar da yoktu (şehvetimize hakim o-lamadık) bu yüzden: "Hayalarımızı çıkarıp hadım olsak mı ki?" dedik. Kendisi bize bunu yasakladı bundan sonra bir elbise (ve benzeri bir) karşılıkla kadınla (belirli bir süreye kadar) evlenmemize izin verdi ve: «Ey îman edenler, Allah'ın sîze helâl kıldığı, temiz güzel şeyleri haram kılmayınız ve haddi aşmayınız. Şüphesiz ki, Allah haddi aşanları sevmez.» (Mâide: 87) ayetini okudu." demiştir, [953]

923-) Câbir b. Abdullah ile Seleme b. Ekvâ (r.a.) her ikisi de şöyle demiştir: "Orduda bulunuyorduk, bu sırada bize Rasûlüllah (s.a.v.)'in elçisi geldi: "Şu biline ki size Muta Nikahı helâl kılındı, artık Muta Nikahıile evlenebilirsiniz." dedi.
(Bu durum Mekke Fethi'de veya Huneyn Savaşı'nda olmuştur. Müslim'in rivayetine göre (Nikah: 18) bu uygulamaya sadece üç gün izin verilmiştir. Daha sonra kesin olarak yasalanmıştır.
Hadisimizde bir savaşta Muta Nikâhı'na izin verildiği anlatılır. Müslim'in rivayetinde "belirli bir süreye kadar" ifadesi vardır. Geçici bir süre ile bir kadınla evlenme demek olan "Muta Nikâhı" İslâm'dan Önce Araplar arasında geçerli bir uygulama idi. Bu uygulama İslam'ın ilk yıllarında geçerliliğini sürdürmüş daha sonra yasaklanmıştır. Hadislerin bazı ifadelerinden bu nikahın zaman zaman tekrar serbest bırakıldığı da anlaşılmaktadır. Mesela, "Orduda bulunuyorduk, bu sırada bize RasûlülSah (s.a.v.)'in eiçisi geldi: "Şu biline ki, size Muta Nikahı helâi kılındı, artık Muta Nikahı ile evlenebilirsiniz" ifadesi önceden yasaklanan bir şeyin serbest bırakıldığını cağnştjrmaktadır. Aslında bu nikah Hayber Fethi günü yasaklanmıştır. Bir ara Mekke Fethinde kısa bir süre serbest bırakılmış bunun ardından kesin kes yasaklanmış veda haccında Efendimizin veda konuşmasında da bu yasak tekrar dile getirilerek teyit edilmiştir.
Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke Fethedildikten sonraki günlerde Kabe'de şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar, Muta Nikahı ile kadınlarla evlenmenize izin vermiştim. Allah, artık bunu kıyamete kadar haram kılmıştır. Bu nedenle kimin yanında Muta Nikahı İle nikahlı kadın varsa bıraksın. Onlara verdiğiniz şeyleri de almaymiZ. "(Müslim, Nikâh: 21, îbni Mâce, Nikâh: 44)
Bu arada uygulamanın kaldırıldığını duymayan bazı sahabiler yasağın kalkmadığını zannetmişlerdir. Nitekim sahabilerin bir kısmı bazen yeni uygulamalardan habersiz olabiliyor hatta bu uygulamalann kalktığını Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra öğrendikleri bile olabiliyordu. Bu konudaki örnekler için 205,990,1040 ve 1494. hadislere bakınız,
Bu konuda İmam Nevevi şöyle demektedir: "Muta Nikahının yasaklanması ve serbest bırakılması iki defa olmuştur: Hayber Fethinden önce serbest idi bu gün yasaklandı. Daha sonra Mekke'nin fethinde serbest bırakıldı, üç gün sonra kesin olarak kıyamete kadar yasaklandı." (Nevevî, Şerhu Müsüm, ix. 184, Nikâh:) [954]

924-) Ali b. Ebi Talib (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Hayber sava-şı'nda Muta nikahı ile evcil eşek etini yemeği yasaklamıştır. [955]

925-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimse hanımı ile hanımının halasrnı, yine hanımı ile hanımının teyzesini bir nikah altında tutamaz"buyurmuştur. [956]

926-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), ihramlı iken Meymûne ile nikahlandı"[957]

927-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) birinizin diğer birinin alış verişi üzerine alış veriş yapmasını yasakladı. Bir kimse kardeşinin nişanı üzerine nişan yapamaz. Ancak istemeye gitmeden önce ilk nişan yapan nişanı bırakması veya kendisine izin vermesi dışında" demiştir, [958]

928-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) Şiğâr usulü evlenmeyi yasaklamıştır. Şiğâr usulü evlenme, bir kimsenin kızını, diğer bir kimseye onun kızıyla evlenmek şartıyla her ikisinin arasında mihir olmaksızın evlendirmesidir. [959]

929-) Ukbe b. Âmir (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Şartlardan, yerine getirilmesi en fazla gerekli olanı namusları helâl kılmakistediğinizde verilen şartlardır, "buyurdu, demiştir.
(Yani evlilik akdi sırasındaki ortaya sürülen şartlardır.) [960]

930-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Dul kadın kendisinin görüşü alınmadan evlendirilemez. Kız da kendisinin izni alınmadan evlendirilemez" buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, onun (kızın) izni nasıl olur?" dediler. O da: "Sukut etmesidir, "buyurdu. [961]

931-) Aişe (r.a.): "Ailesinin evlendirdiği genç kızın görüşü alınıp anmayacağını durumunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e sordum. Rasûlüllah (s.a.v.): "Evet görüşü alınır" buyurdu: "Genç kız utanır? görüşünüdedim. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Onun evliliği kabul etmesi, susmasıdır. "buyurdu" demiştir. [962]

932-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) beni alt yaşımda iken nikahladı, sonra Medine'ye geldik ve Haris b. Hazrecoğullan'nın yanına indik, bu arada sıtmaya tutuldum, saçlarım döküldü, sonunda olduktan sonra) saçlarım omuzlanma kadar gürieşti. Arkadaşlarımla beraber salıncakta (oyna^en) annem Ümmü Rûmân bana gelip beni çağırdı, kendisinin yanına geldim, benden ne istediğini bilmiyordum elimden tuttu, evin kapısına gelince beni durdurdu bu sırada ben yorgunluktan soluk soluğa kesilmiştim. Nihayet soluğum biraz yatıştı, sonra biraz su alıp yüzüme ve başıma sürdü, arkasından beni eve koydu, evde Ensar"dan birtakım kadınları gördüm. Kadınlar: "Hayıra ve berekete, iyi kısmete düştün" dediler. Annem beni onlara teslim etti. Kadınlar benim üstümü başımı düzelttiler. Benim i-çin beklenmedik şey Rasûlüllah (s,a.v.)'in görünmesi oldu. Kadınlar beni ona teslim ettiler. Ben bu sıralarda dokuz yaşımda idim. [963]

933-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Bir kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kendisiyle evlenmesini teklif etti. (Rasûiüiish (s.a.v.) esvap vermedi) bu arada»kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, beni onunla evlendirsen." dedi. O da: "Yanındaneyin var?" buyurdu. Bu kimse: "Yanımda bir şeyim yoktur." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Gi% demirden bir yüzük bile olsa bul gel" buyurdu. Adam gitti, sonra geri geldi: "Vallahi yok, hiçbir şey bulamadım, demirden bir yüzük bile. Ama şu izanm var, yansı onun olsun" dedi. Belden yukarısını örtecek bir elbisesi bile yoktu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir tek izannla ne yapabilirsin ki. Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz, o giyse sana bir şey kalmaz, "buyurdu. Adam oturdu, nihayet bir hayli o-turduktan sonra ayağa kalktı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onu gördü ve çağırdı, yahut çağırtıldı. Kendisine: "Yanında ezberinde ICur'ân'dan ne kadar var?"buyurdu, O da: "Ezberimde şu sure, şu sure vardır." diye ezberindeki sureleri saymaya başladı. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kur'ân'dan ezberindekilerekarşılık onusana verdik, "buyurdu. [964]

934-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Abdurrahman b Avfın üzeride yeni evlenen damatların kullandığı kokunun sanlığını nörmüş ve: "Bu da buyurmuş, o da: "Bir nevât altın mihirie bir kadınla evlendi" demiş. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah mübarek eylesin. Bir koyunla bile olsa düğün yemeği nerwbuyurmuştur.

(Nevât, o dönemde kullanılan ağırlık ölçü birimi olup bölgelere göre değişiklik arzeder. Bugünkü ölçü birimiyle yaklaşık 15 gr'dır.) [965]

935-) Enes (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Hayber Gazası'na çıktı. Sabah namazını ortalık karanlık iken Hayber yakınlannda kıldık. Ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) bineğine bindi. Ebû Talha da bindi ben de Ebû Talha'nın terkisinde idim. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber sokağı içerisinde ilerledi. Dizim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyluğuna dokunuyordu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyluğunun beyazlığını göreceğim dereceye kadar (ka-labaiık ve sürtünme) uyluğundan izannı sıyırdı. Şehre girdiğinde üç defa: "Allahü Ekber, Hayber şehri harap oldu! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur." buyurdu, (bu ifade sâffât: 177. ayetinden alıntıdır.) Halk işlerinin başına gktığında: "Eyvah! Mu-hammed, ordu!" dediler. Hayber şehrini kuvvet kullanarak ele geçirdik. E-sirler toplandı. Bu sırada Dınye geidi ve: "Ey Allah'ın Peygamberi, esirlerden bana bir cariye ver" dedi. O da: "Git bir cariye al" buyurdu. Dıhye de Safiyye bintü Huye/i aldı. Ardından bir adam Hz, Peygamber (s.a.v.)'e gelip: "Ey Allah'ın Peygamberi, Dıhye'ye Kurayza ve Nadir kabilelerinin hanımefendisi Safiyye bintü Huyey"i verdin, ama bu ancak sana uygun düşer" dedi. O da: "Onu da onu da çağırın." buyurdu. Dıhye hemen Safiyye'yi getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Safiyye'yi görünce: "Esirlerden bunun dışında bir cariye al" buyurdu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) Onu azat etti ve Onunla evlendi. (Hadisi Hz. Enes (r.a.)'dan dinleyen) Sâbİt el-
Bünânî; "Ey Ebû Hamza, mehri ne idi?" dedi. "Onun kendisi idi. Onu hürriyetine kavuşturdu sonra da onunla evlendi." dedi. Nihayet yolda iken Ummü Süleym, Safiyye'yi süsledi, gecenin bir kısmında Hz. Peygamber'e teslim etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) güveyi olarak sabaha çıktı ve: "Kimin Yanında bir şeyler varsa onu getirsin" buyurdu ve bir yaygı serdi. Kimi hurma, kimi de yağ getirmişti. (Hadisi rivayet eden) Enes (r.a.)'ın: "Sevik'i de
(hurma kavutunu da) Söylediğini Zannediyorum" demiştir. Sonra (hurma, tereyağı, unve çökelek ile yapılan bir tür yemek olan) hays yemeği yaptılar. İşte Rasûlüllah(s.a.v.)'in düğün yemeği bu şekilde olmuş oldu."
(Safiye bintü Huyey, hem Kurayza ve Nadir kabilesi içerisinde sosyal statüsü yüksek bir kadın idi. Hz. Peygamber onun ile evlenerek her iki kabile mensupları ü-zerindeki nüfuzunu artırmıştır.) [966]

936-) Ebû Musa (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kimin bir cariyesi olur da onun bakımını üstlenir, ona güzel davranır sonra da onu azat eder ve onunla evlenirse o kimseye iki sevap olur" buyurdu " demiştir. [967]

937-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyneb validemizin düğününde verdiği yemek kadar hanımlarının hiçbirinde düğün yemeği vermemişti. Bir koyunla düğün yemeği vermişti." demiştir. [968]

938-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), Zeyneb b. Cahş ile evlendiğinde halkı davet etti onlar da yemek yediler arkasından oturup konuşmaya daldılar. Rasûlüllah (s.a.v.) kalkmaya davran-dıysa da onlar kalkmadılar. Bu durumu görünce kendisi kalktı, kendisiyle birlikte kalkanlar da kalkö ama üç kişi oturup kaldı. Hz. Peygamber (s.a.v.) içeri girmek için eve geldi baksa ki içeridekiler oturmaktadır. Sonra onlar da kalktılar, ben de gidip kalkıp gittiklerini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber verdim. Arkasında kendisi geldi ve içeri girdi, ben de içeri girmeye davrandım ama kendisi ile benim arama perdeyi çekti sonra Allah: «Ey inananlar! Peygamberin evlerine, yemeğe çağnlmaksızın vah'tii vakitsiz girmeyin; fakat davet edilirseniz girin ve yemeyi yiyince dağlın. Sohbet etmek için de gidip oturmayın. Bu haliniz peygamberi üzüyor, o da size bir şey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber eşlerinden bir şey isteyeceğinizde onu perde arkasından isteyin. Bu sayede sizin kalplerinizde on-iann Kalplerde daha temiz kalır, Allah'ın Peygamberini üzmeniz ve Ondan sonra eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir, Çünkü bu Allah katında büyük birgünahür.»(Ptmb; 53) ayetini indirdi"[969]

939-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hicab emrinin inişini herkesten daha çok ben bilirim, Übey b. Ka'b bile bunu benden sorardı" dedi ve şöyle anlattı: "Rasûlüllah (s.a.v.) Zeyneb bintü Cahş ile evlenmişti. Kendisinin bu evliliği Medine'de olmuştu, gün yükseldikten sonra halkı yemeğe çağırdı. Yemekten sonra Rasûlüllah (s.a.v.) oturdu. Halk kalkıp gittikten sonra bir kısım kimseler kendisiyle birlikte oturdu. Nihayet Rasûlüllah (s.a.v.) ayağa kalktı ve yürüdü, ben de kendisiyle birlikte yürüdüm, sonunda Hz. Aişe'nin odasının kapısına geldiğinde içerdekilerin artık dışarı çıktıklarını tahmin ederek geri döndü, ben de kendisiyle birlikte geri döndüm. Baksak ki onlar, hâlâ yerlerinde oturmaktalar. Bunun üzerine tekrar döndü, ben de kendisiyle birlikte döndüm, sonunda Hz. Aişe'nin odasının kapışana geldiğinde geri döndü, ben de kendisiyle birlikte geri döndüm. Baktık ki onlar artık kalkmışlar. Kendisi ile benimarama perde çekip (içen girdi) ve hicap emri indirildi." demiştir.
(Burada indirildiği bildirilen Ahzâb: 53. ayette belirtilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının diğer hanımlardan ayrı olarak ortalıkta dolaşmamalarının em-redümesidir. Bu konuda 535. hadisin açıklamasına bakınız.) [970]

940-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Biriniz düğün yemeğine çağrıldığında, yemeğe gitsin." buyurmuştur. [971]

941-) Ebû Hureyre (r.a.): "Zenginlerin çağrılıp da yoksulların terk edildiği düğün yemeği ne kötü bir yemektir. Kim davete gelmez İse Allah ve Rasûlüne karşı gelmiştir" diye söylemiş
İmam Müslim'in getirdiği diğer merfu bir rivayet ise şöyledir. Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Yemeğin en kötüsü, gelene verilmeyen ve gelmeyecek olanın davet edildiği düğün yemeğidir. Kim davete İcabet etmez ise Allah ve Rasûlüne karşı gelmiştir." buyurmustur[972]

942-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rifâa1 el-Kurazî'nin hanımı Rasûlüllah (s.â.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Rifâa1 beni boşadı ve boşamayı kesinleştirdi. Ben de bunun arkasından Abdurrahman b, Zebîr el-Kurazî lle evlendim ama onunki elbise saçağı gibidir (gevşektir)" dedi. Rasûlülîah(s.a.v.): "Herhalde sen tekrarRifâa'ya dönmek istiyorsun? Ama bu, sen onunla birleşmediğin sürece olmaz, "buyurdu.
(Nikah ve boşanma ciddi bir konudur. Bunların oyuncak haline getirilmemesi için tedbirler alınmıştır. Bunlardan birisi de bir kimsenin hanımını üç defa boşarsa hanımına tekrar dönemez, ancak hanımı bir başkasıyla evlenip tam anlamıyla evlilik gerçekleştikten ve bu kadın ikinci erkekten boşandıktan sonra birinci kocasıyla evlenebilir. Bu ağır şart boşanma işinin oyuncak yapılmamas! boşama yapılırken iyi düşünülmesi içindir. Allah: «Eğer erkek üçüncü defa boşarsa ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz, O evlendiği erkek o kadını boşarsa, her iki taraf da Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, evlenmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlandır.» buyurmuştur. (Bakara: 230)
Söz konusu hadisin diğer rivayetinde (Buhâri, Talak: 6) kadın ikinci kocasıyla zifafa girmiş, kocası bir defa kendisiyle yatmış ama birleşme gerçekleşememiştir. Şu halde kadın ilk kocasına dönebilmesi için mutlaka birleşme gerçekleşmiş bir evlilik sonucu boşanma olursa mümkündür.) [973]

943-) Âişe (r.a.)'dan. Bir kimse hanımını üç boşanma ile boşadı, arkasından o kadın ile başka birisi nikahlandı (birleşmeden önce) o da boşadı. Sonra, bu kadının ilk kocasıyla evlenmesinin helal olup olmayacağı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e soruldu, o da: "Olmaz, ilk kocası gibi o kimse de birleşmedikçe olmaz" buyurdu[974]

944-) İbni Abbâs fr.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v,): "Bakınız! Onlardan birisi hanımına yaklaştığında "Bismillâhi Allahümme cennibnrş-Şeytâne ve Cennibi'ş-Şeytâne mâ razaktenâ (-Allah'ım,
beni şeytandan uzak tut. Şeytanı da bizi rızıklandırdığından uzak tut)" derse ve bundan kendilerine çocuk nas»'b edilirse şeytan asla ona zarar veremez." buyurdu" demiştir. [975]

945-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Yahudiler: "Bir kimse hanımının önüne (tenasül uzvuna) arkasında yanaşırsa çocuk şaşı olur" derlerdi. Bunun üzerine «Eşleriniz sizin nesil yetiştiren tarlan izdir. Dolayısıyla tarlanıza dilediğiniz şekilde varın.» (Bakar: 223) âyeti inmiştir. [976]

946-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimse hanımını yatağına çağırır da hanımı kabul etmez, kocası da hanımına kızgın olarak geceyi ge&rirse, melekler sabaha kadar kadına lanet okur buyurdu.demiştir.[977]

947-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Benî Mustalık Gazvesi'ne çıktık. Sonunda Arap kadınlarından pek çok esir aldık. Bu sırada kadınlara İştah duyduk bekarlık ağır geldi. (Ama bunlarla bine-
şirsek hamile kafir ds çocuk olur endişesiyle) azîl yapmak İStedİk fakat Rasûlüllah
(s.a.v.) aramızdayken ona sormadan önce azil yapabilir miydik? Hemen kendisine bunun hükmünü sorduk. O da: "Bunu yapmamakla yükümlü değilsiniz (serbestsiniz) Ama biline ki kıyamete kadar meydana gelecek her nefis mutlaka meydana getir" buyurdu." demiştir. [978]

948-) Ebû Said el-Hudrî (r.a,), şöyle demiştir: "Savaş esiri bir takım kadınlar elde ettik ve onlarla yattığımızda azil yapıyorduk, bu durumu Rasûlüllah (s.a.v.)'e sorduk o da üç defa: "Siz böyle yapıyor musunuz" buyurdu ve şöyle devam etti: "Kıyamet gününe kadar dünyaya gelecek her canlı mutlaka gelecektir"[979]

949-) Cabir (r.a.): "Kur'ân-ı Kerim indiği sırada azil yapardık," demiştir. Hadisin ravilerinden Süfyân b. Uyeyne: "Eğer azil yapmak yasaklanmış olsaydı Kur'ân-ı Kerim, bunu yasaklardı" demiştir. [980]

17-) Süt Emme ve Süt Kardeşliği Bölümü

(Kitâbu'r-Radâ1)

950-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) kendisinin yanında i-en Hafsa'nın evine girmek için izin isteyen bir kimsenin sesini duy-muŞ: 'Ey Allah'ın Rasûlü, şu adam evine girmek için izin istiyor" demiş. z- Peygamber (s.a.v,) Hafsa'nın süt amcasını kastederek: "Zannede Olancadır."buyurdu. Hz. Aişe (r.a.) kendi süt amcasını kastede- tger falanca da yaşasaydı o da benim yanıma girerdi?" dedi. Hz.Peygamber (s.a.v.): "Evet, doğum ve nesep yönünden haram kılınanları süt emmek de haram kılar." buyurdu." [981]

951-) Hz, Aişe (r.a.): "Örtünme emri. indirildikten sonra (süt babam) Ebû Kuays'ın erkek kardeşi Eflah yanıma girmek için izin istedi. Ben de: "Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin alana kadar ona izin veremem. Çünkü beni emziren onun kardeşi Ebû Kuays değil, Ebû Kuays'ın hanımıdır." dedim. Derken Hz. Peygamber (s.a.v.) yanıma girdi, ben de kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Kuays'ın kardeşi Eflah izin istedi ben de senden izin alana kadar kabul etmedim." dedim. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Süt amcana izin vermenden seni ne engelledi ki?" buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, beni emziren erkek değil ki, beni Ebû Kuays'ın hanımı emzirmiştir." dedim, o da: "Ona izin ver, Allah hayrını versin, o senin amcandır, "buyurdu." demiştir. [982]

952-) Âişe (r.a.), şöyle demiştir: "Eflah, yanıma gelmek için izin istedi ben kendisine izin vermedi. O da: "Benden perde gerisinde mi duruyorsun? Ben senin amcanım" dedi: "Nasıl oluyor?" dedim: "Kardeşimin hanımı sana süt emzirdi, kardeşimin sütünü emdin" dedi. Ben de bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e sordum: "Eflah doğru söylemiş, yanına girmesini izin ver" buyurdu"[983]

953-) îbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Hamza'nın kızıyla evlenmez misin?" denildiğinde: "Hamza'nın kızı benim süt kardeşimin kızıdır, "buyurmuştur. [984]

954-) Ümmü Habîbe bintü Ebî Süfyan (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Süfyan'ın kızı, benim kızkardeşimle evlensen" dedim: "Bunu sen istiyor musun?" buyurdu: "Evet, nasıl olsa seni ben tek başıma paylaşamayacağıma göre hayırda bana ortak olanlardan kız kardeşimin de olmasını isterim." dedim. Hz, Peygamber (s.a.v.) de: "Ama o bana helâl olmaz"buyurdu. Ben de: "Senin Ebû Seleme'nin kızıyla evlenmek istediğin bize anlatılıyor?" dedim: "Ümmü Seleme'nin kızı mı?" buyurdu: "Evet" dedim: "Eğer o kız benim gözetimim altında üy faz,,!! olmasa bile yine bana helâl değildir, çünkü onun babası benim süt kardeşimdir. Beni de (babası) Ebû Selemeyi de Süveybe emzirmiştir. Artık bana kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi teklif edip durmayın, "buyurdu.
(Ümmü Habibe (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarındandır, Kendi kızkardeşiyle de evlenmesini teklif etmiş ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nikah düşmediğinden dolayı kabul etmemiştir. Ümmü Seleme (r.a.) da hanımlarındandır, kocası Ebû Seleme vefat ettiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlenmiş yanında, ölen kocasından bir kızı vardı. Bu kız Hz. Peygamber (s.a.v.)'in üvey kızı olduğu gibi babası Ebû Seleme (r.a.) da süt kardeşidir, dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.) bu kızın süt amcası ojmaktadır.) [985]

955-) Hz. Aişe (r.a.)anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Aişe (r.a.)'ın yanına girmişti. Bu sırada yanında bir erkek vardı. Bu gördüğü manzaradan hoşlanmamış olacak ki yüzü değişti, bunun üzerine: "Bu kimse benim kardeşimdir." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Kardeşlerinizin kim olduğuna iyi bakın, çünkü süt kardeşliği açlığı doyuracak şekilde emme ile olur. "buyurdu. [986]

956-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'a: "Zem'a'nın cariyesinin oğlu benden olmadır, dolayısıyla onu sen al" diye vasiyet etmişti. Mekke fetholunca Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) bu çocuğu aldı ve: "Çocuk kardeşimin oğludur, kendisi bana çocuğu almamı vasiyet etmişti" dedi. Zem'a'nın oğlu Abd hemen karşı çıkıp: "O, benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğlu olup babamın yatağında dünyaya gelmiştir." dedi. Sonunda durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götürdüler. Sa'd: "Ey Allah'ın Rasûlü o, benim kardeşimin oğludur. Kendisi çocuk hakkında bana vasiyyet etmişti." dedi. Abd b. Zem'a da: "O, benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğlu olup babamın yatağında dünyaya gelmiştir" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Abd b. Zem'a o, senindir."dedi ve arkasından, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Çocukyatağa aittir, zina edene ise taş vardır çocuktan mahrumiyet vardır" buyurdu. Sonra da hanımı Şevde bintü Zem'a (r.a.)'ya, çocuğun Utbe b. Ebî Vakkâs'a benzediğini gördüğünden dolayı: "Onun yanında örtülü o/"buyurdu. Bundan böyle öiene kadar Sevde'yi (örtüsüz) görmemiştir. [987]

957-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Çocukyatağa aittir, zina edene ise taş vardır / çocuktan mahrumiyet vardır"buyurmuştur. [988]

958-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.), sevinçle yanıma girdi ve: "Ey Âişe, biliyor musun. (İnsanların vücutlanndan neseplerini tespit eden kâif) Mücezzez el-Müdlicî benim yanıma girdi. Üsame ve Zeyd'i gördü. Başlan örtülü ama ayakları dışarıda idi. Ayaklan gördüğünde: "Bu ayaklar birbirindendir" dedi" buyurdu
(Hz. Zeyd (r.a.) siyah tenli, oğlu Üsâme (r.a.) ise aksine beyaz tenli idi, bunun için bazı artniyetlüer Üsame (r.a.)'ın nesebi konusunda dedikodular yapmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisinin de süt annesi olan Üsame (r.a.)'ın annesi Ümmü Eymen ile kadim dostu babası hakkındaki bu dedikodudan dolayı çok rahatsız o!-muştu. Araplar arasında insanın vücudundaki bazı işaretlerden nesebini tespit etme bilimi gelişmişti. Bu bilimin ustaları çeşitli metotlardan hareketle bir kimsenin nesebini rahatlıkla tespit edebilmekte idiler. İşte bu bilginlerden bir tanesi de Mücezziz el-Müdlicî (r.a.) idi. Hadiste ayakların birbirine benzemesinden neseblerinin aynı olduğuna hükmeden zat da budur.) [989]

959-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Sünnet Olan, (bir kimsenin hanımının üstüne)
bekar kızla evlendiğinde yanında yedi gün kalır. Dul bir kadınla evlendiğinde ise üç gün kalır sonra kalış günlerini taksim eder." demişmiştir. [990]

960-) Hz. Aişe (r.a.): "Kendilerini mehirsiz olarak Rasûiüllah (s.a.v.)'e hibe eden kadınları ayıplar ve: "Bir kadın hiç kendisini hibe eder mi?" derdim. Allah Teâlâ: «O kadınlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın, ayrı durduğun kadınlardan arzu ettiğini tekrar istemende sana bir sakınca yoktur.» (Ahzâb: 5i) ayetini indirdiğinde: "Rabb'inin senin arzunu hemen yerine getirmesinden başka bir kanaatta bulunmamaktayım." dedim." demiştir. [991]

961-) Ata'dan. Şöyle demiştir: "Şerifte, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne'nin cenazesinde bulunuyorduk. İbni Abbas: "Bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımının cenazesidir. Cenazesini kaldırdığınızda sarsmayınız, sallamayınız, yumuşak davranınız. Bilin ki, Rasûlüllahyanında dokuz hanımı vardf bunlardan birisi dışında geceleyeceği nöbeti sekizi arasında taksim ederdi." dedi"[992]

962-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kadınla şu dört özelliğinden dolayı evlenilir.- Malı için, soyu için, güzelliği için, dini için. Sen dindar olanını elde et ki rahat edesin, "buyurmuştur. [993]

963-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Evlenmiştim, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Kiminle evlendin?" buyurdu: "Dul bir hanımla" dedim: "Niye bekarla evlenmedin, oynaşırdın"buyurdu"
Diğer bir rivayet ise şöyledir: "Genç kız alsaydın da sen onunla o da seninle oynaşırdınız"[994]

964-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Babam vefat etmiş ve geriye sekiz-diğer bir rivayette-dokuz kız çocuğu bırakmıştı. Ben de dul bir hanımla evlendim Rasûlüllah (s.a.v.), bana: "Ey Cabir, evlendin mi?" buyurdu: "Evet" dedim: "Bekar mı, dul mu?" buyurdu: "Dul" dedim: "Genç kız alsaydın da sen onunla o da seninle oynaşsaydınız, sen onu o da seni güldürseydi" buyurdu: "Babam Abdullah vefat etti ve geriye kızlarımızı bıraktı. Ben de onlara kendileri gibisini getirmeyi istemedim ve onlarla ilgilenecek bir kadınla evlendim" dedim: "Allah mübarek kılsın -diğer bir rivayette- hayırlı olsun "buyurdu"[995]

965-) Cabir (r.a.), şöyle demiştir: "Bir gazvede Rasûlüllah (s.a.v.) »e birlikte idim, gazveden dönerken yavaş yürüyen deveme binerek acele ettim. Bir binekll arkamdan yetişti baksam ki Rasûlüllah (s.a.v.) yanıma gelmiş. Bana: "Niye böyle acele ediyorsun?" buyurdu: Jeni evliyim" dedim: "Bekarla mı evlendin dul ile mi?" buyurdu: ile" dedim: "Genç kız a/saydın da sen onunla o da seninle °ynaşsaydınız"buyurdu. Medine'ye geldiğimizde şehre girmeye davrandık: "Yavaş olunuz ki gece girmeyesiniz. Çünkü kocasından aYn kalan kadın traş olsun, dağınıksaçlarını tarasın"buyurdu"[996]

966-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bir seferde bulunmuştum. Devem yorulup beni (kervandan) geriye bıraktı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) bana geldi: "Câbir!" dedi: "Buyur" dedim: "Neyin varkigeride kaldın?"'dedi: "Devem yorulup beni geriye bıraktı, bu yüzden geride kaldım" dedim. Çengelli değnek ile

devemi çekmek için indi, sonra da: "Haydib/n. "buyurdu. Ben de bindim, bu kez de devemi Rasûlüllah (s.a.v.)'in devesini geçmemesi için tutuyor gördüm. Rasûlüllah (s.a.v.): "ev/endin ha?" buyurdu: "Evet" dedim: "Bekâr mı, dul mu?" buyurdu: "Dul" dedim: "Senin onun/a, onun da seninle oynaşacağı genç kız aisaydın ya" buyurdu: "Bilirsin ki benim kız kardeşlerim vardır. Onları yanına toparlayıp saçlarını tarayıp onlarla ilgilenebilen bir kadınla evlenmek istedim." dedim: "Sen Medine'ye geliyorsun. Medine'ye geldiğinde bak akimi başına topla, ailene karşı yumuşak davran, Allah 'tan çocuk iste "buyurdu. Sonra da: "Deveni satar mısın?" buyurdu: "Satarım." dedim, benden deveyi bir ukiyyeye {kırk dirheme) satın aldı. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) benden önce Medine'ye geldi. Ben de kuşluk vakti geldim, mescide vardık, kendisini mescidin kapısında buldum: "Şimdi mi geldin?" buyurdu: "Evet" dedim: "Deveni bırak, mescide gir ve iki rekat namaz kıl." buyur-du. Mescide girip namaz kıldım, arkasından Bilal bana tarttı ve tartıda a-ğır yaptı. Sonra da yanından aynldım, döndüm ki: "Bana Câbir' çağır. "buyurdu. Şimdi deveyi bana geri verecek dedim, bu sırada devemden daha fazla sinirime dokunan bir şey yoktu. Rasûlüllah: "Devenial, parası da senin olsun, "buyurdu. [997]

967-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki kzd/n kaburga kemiği gibidir. Eğer onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın, eğer o şekilde istifade etmek istersen eğriliği ile istifade etmiş olursun " buyurmuştur. [998]

968-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa komşusuna eziyet vermesin. Kadınlar hakkında iyiliği tavsiye ediniz Kadınlara iyi davranınız. Çünkü onlar kaburga kemiğinden yaratılmışlardır. Kaburga kemiğinin en eğrisi de üst tarafıdır. Eğer bunu doğrultmaya çalışırsan kırarsın, olduğu gibi bırakırsan eğri kalır. Dolayısıyla kadınlar hakkında iyiliği tavsiye ediniz / kadınlara iyi davranınız, "buyurmuştur. [999]

969-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrail oğulları olmasaydı et bozulmazdı, Havva olmasaydı kadın kocasına haksızlık (ihanet) etmezdi" buyurdu." demiştir. [1000]

18-) Boşanma Bölümü

(Kitâbu't-Talâk)

970-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Kendisi Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde hanımını hayızlı iken boşamış, bunun üzerine Ömer b. Hattab Rasûlüllah (s.a.v.)'e bunun durumunu sormuş, Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Ona söyle hanımına dönsün, sonra da temizlenip tekrar hayız olup tekrar temizleninceye kadar yanında tutsun, bundan sonra dilerse yanında tutar, dilerse ona dokunmadan (yaklaşmadan) önce boşar. İşte Allah'ın emrettiği kadınların boşanması ile ilgi isüre budur, "buyurdu.
(Allah'ın emrettiği kadınların boşanması ile ilgili süre şu ayette bildirilmektedir: «Ey Peygamber, kadınları boşayacağınızda onlan sürelerinde boşayınız, süreyi de sayıp iyi belleyiniz...Bekleme sürelerini doldurduklarında ya onları güzel bir şekilde yanınızda tutun yahut güzel bir şekilde onlardan ayrılın. Sizden olan iki adil kimseyi de şahit tutunuz...» (Talak: 1-2) [1001]

971-) Yunus b. Cübeyr'den. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Ömer'e (kadını adetini gördüğü sırada boşamayı) sordum: "Ben, Abdullah b. °mer de hanımını adetini görürken boşamıştım. Babam Ömer, durumu Hz- Peygamber (s.a.v.)'e sordu, o da hanımına dönsün ve iddeti bitmeden önce boşasın, diye emir verdi." dedi. Ben: "Bu, bir boşanma İarak sayıldı mı?" dedim. Abdullah b. Ömer de: 'Tabi, ne sanıyorsun aciz kalsa veya ahmaklık etse bile" dedi"[1002]

972-) İbni Abbas (r.a.): "Bir kimse, hanımının kendisine haram olduğunu, söylemesi bir tür yemindir. Kefaretini vermesi gerekir. Sizin için Allah'ın Rasûlünde güzel örnekler vardır. (Ahzab: 21)" demiştir.
(İbni Abbas (r.a.)'a 'hanımım bana haram olsun' diyen kimsenin hükmü sorulması nedeniyle yukarıdaki sözü söylemiştir.) [1003]

973-) Âişe (r.a.)'dan, Şöyte demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Zeyneb b. Cahş'm yanında bir süre kalır ve orada bal şerbeti içerdi. Bunun üzerine ben ve Hafsa "Hz. Peygamber (s.a.v.), hangimizin yanına girerse: "Sen meğâfir mi yedin, meğâfir kokuyorsun" diyecek" diye anlaştık. Daha sonra birimizin yanına girdi o da bu şekilde söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır meğâfir yemedim Zeyneb b. Cahş'ın evinde bal şerbeti içmiştim ama bir daha içmeyeceğim" buyurdu. Bunun üzerine
«Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalanna haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, her şeyden haberdar o!an Allah bana haber verdi, dedi.
Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü kalpleriniz e-ğildi. Ve eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız (bilin ki) onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunun ardından melekler de (ona) arkadır» (Tahrim: 1-4) ayeti indi.
«Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz» Âişe ve Hafsa'ya hitap etmektedir.
«Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti.» ifadesi de, bal şerbeti içmiştim, sözü içindir." [1004]

974-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) bal ve tatlı çeşitlerini severdi. İkindi namazından çıktıktan sonra hanımlannın yanına girer ve onlara yakınlık gösterirdi. Birkeresinde Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girdi ve normalde kaldığından daha fazla kaldı. Bu yüzden ben kıskandım ve sebebini araştırdım, sonunda bana: "Hafsa'ya akrabalanndan bir çömlek bal hediye edildi, o da bundan Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bal şerbeti içirdi." denildi. Ben de; "Vallahi biz ona bir oyun kuracağız." dedim, akabinde Şevde bintü Zema'ya: "O, biraz sonra seninle yakın olacaktır, sana yaklaştığında: "Meğâfir mi yedin?" dersin. O da sana: "Hayır" diyecektir. O zaman sen de kendisine: "Pekiyi sen de bulduğum bu koku da nedir?" dersin, o da sana: "Hafsa bana bal şerbeti içirdi" diyecektir. O zaman sen de kendisine: "Öyleyse balı yapan arı Urfut Ağacı'nda yayılmıştır." dersin. Ben de bu şekilde diyeceğim. Ey Safiyye sen de bu şekilde söyle" dedim. Şevde, şöyle derdi: "Vallahi senden çekindiğimden Rasûlüllah (s.a.v.) kapıya gelir gelmez, bana emrettiğini hemen uygulamaya başlamak istedim" Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine yaklaştığında Şevde: "Ey Allah'ın Rasûiü, meğâfir mi yedin?" dedi, o da: "Hayır"dedi. Şevde: "Pekiyi sende bulduğum bu koku da nedir?" dedi, o da: "Hafsa bana batşerbetiiçirdi." dedi, Benim yanıma döndüğünde kendisine aynısını ben de söyledim, Safiyye'nin yanına döndüğünde o da aynı şeyleri söyledi. Sonra Hafsa'nın yanına döndüğünde: "Ey Allah'ın Rasûiü yine sana ondan içireyim mi?" dedi. O da: "Ona ihtiyacım yok Şevde: "Vallahi, Peygamber'! o baldan mahrum etük" der, ben de kendisine: "Sus kanşürma!" derdim."
(Meğafir, bir ağaçtan çıkan reçine olup kötü kokusu olan bir maddedir) [1005]

975-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), ayrılma konusunda hanımlarını serbest bırakma ile emrolunduğunda önce benim görüşümü almaya başladı ve bana: "Ben, sana bir durumu dile getireceğim. Ancak, anne ve babanın bu konudaki görüşünü simadan karar vermekte acele etmemelisin."buyurdu. Halbuki kendisi, anne ve babamın bana ondan ayrınmamı emretmeyeceklerini iyi biliyordu. Sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz kiF Yüce Allah: «Ey Peygamber, eşlerine de ki: "Eğer dünya hayatını ve süsünü itiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizigüzelce boşayayım! Yok eğer Allah'ı, Rasulünü ve âh/ret yurdunu istiyorsanız; muhakkak ki Allah, içinizden iyi davranan hanımlara büyük mükafat hazırlamıştır."» Ahzâb: 28-29) buyurmuştur" Ben de: "Ne konuda anne ve babamın görüşünü alacakmı-şım. Ben, Allah'ı, Rasulünü ve âhiret yurdunu istiyorum" dedim, Rasûlüllah (s.a.v.)'in diğer hanımları da benim gibi yaptılar"[1006]

976-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), «O kadınlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın, ayrı durduğun kadınlardan arzu ettiğini tekrar istemende sana bir sakınca yoktur.» (Ahzâb: si) ayeti inmesinden sonra da yine (yanında kalacağı) kadı-\ nın nöbet gününde bizden izin isterdi." demiştir. Hadisi rivayet eden Muâze: "Senden izin istendiğinde ne derdin?" dedim: "İzin verme işi bana kaldı ise Ey Allah'ın Rasûlü, ben hiçbir kimsenin bana karşı tercih edilmesini istemem," derdim." demiştir. [1007]

977-) Âişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), ilâ hadisesinden sonra kendişinin yanında kalmak veya ayrılmak üzere bizi serset bıraktı. Bu serbest bırakmayı boşanma olarak saymadık" demiştir[1008]

978-) İbni Abbas (r.a.)'dan. şöyle demiştir: "Bir ayeti Ömer b.Hattab'a sormak istediğim halde kendisine karşı duyduğum saygıdan . - dolayı bir türlü ona soramıyordum, bir yıl bekledim. Ta ki hac için yola çıktı, ben de kendisiyle birlikte yola çıktım. Dönerken yolun bir kısmında abdest bozmak için arak ağaçlığına doğru yöneldi. Abdestini bozun-caya kadar kendisini beklemeye başladım. Sonra yola devam etti ben de kendisiyle birlikte yürüdüm ve: "Ey müminlerin emiri, (Tahrîm: 4. â-yette sözü edilen ve) Rasûlüllah (s.a.v.)'in hanımlarından, ona karşı birbirlerine arka çıkan kimlerdi?" dedim: "Bunlar, Hafsa ile Âişe'dir" dedi. Kendisine: "Allah'a yemin olsun ki, bu konuyu bir yıldır sana sormak stiyordum. Ama sana karşı duyduğum saygıdan dolayı bir türlü soramıyordum" dedim: "Böyle yapma! Benim bildiğimi zannettiğin ne varsa hemen sor. Eğer biliyorsam onu sana bildiririm" dedi ve şöyledevam etti: "Allah'a yemin olsun ki, cahiliyye döneminde biz, kadınları adam yerine koymuyorduk. Ta ki, Yüce Allah onlar hakkında indirdiği hükmü indirip haklarını onlara verene kadar. Bir keresinde ben kendi kendime bir işi görüşürken hanımım bana: "Şöyle şöyle yapsan" dedi. Ben de ona: "Sana ne oluyor da benim düşüneceğim bir işe karışıyorsun!" dedim. O da: "Ey Hattaboğlu, sen de bir tuhafsın. Sen kendine karşılık verilmesini istemiyorsun ama gel gör ki kızın, Rasûlüllah (s.a.v.)'e karşılık veriyor, hatta o, gününü öfkeli olarak bile geçiriyor" dedi. Hemen elbisemi alıp evden çıkarak Hafsa'nın yanına girdim ve ona: "Ey kızcağızım, senin Rasûlüllah

(s.a.v.)'e karşılık verdiğin hatta o, gününü öfkeli olarak bile geçirdiği doğru mu?" dedim. Hafsa: "Allah'a yenim olsun ki, biz, Rasûiü İlah (s.a.v.)'e karşılık veriyoruz" dedi: "Bilesin ki, ben seni, Allah'ın cezası ve Rasûiünün gazabına karşı uyarıyorum. Ey kızcağızım, şu kendi güzelliğini beğenen ile Rasûlüllah (s.a.v.)'in ona olan sevgisi senin ayağını kaydırmasın!" dedim ve oradan çıkıp akrabam olan Ümmü Seleme'nin yanına girdim onunla da konuştum. O da: "Ey Hattaboğlu, sen de bir tuhafsın. Her şeye karıştın nihayet Rasûlüllah (s.a.v.) ile hanımlarının arasına da mı karışmak istersin!" dedi. Bu cevabı beni tuttu ve içimde hissettiğim üzüntümü biraz yatıştırdı. Bunun arkasından onun yanından çıktım, (ümmü seleme)(r.a.)'ın cevabı üzerine Hz. Ömer (r.a.), Efendimiz (a.s.)'m hanımlarına dargınlığının farkına varamamış bir ayın sonuna doğru fark edip tekrar işe müdahale etmiş, Rasûlüllah (s.a.v.) ile konuşmuş onun gönlünü almıştır.) Bu arada benim Ensardan bir arkadaşım vardı. (Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında) bulunmadığım zaman o bana haberleri getirir, o bulunmadığı zaman da ben ona getirirdim. Bu sıralarda Gassanlıların bir kralından endişeliydik. Onun bizim üzerimize yürüyeceği söylenmiş, bu yüzden kalbimiz ayakta idi. Derken Ensarlı arkadaşım bana geldi kapıyı çalıyor: "Aç! Aç!" diyordu: "Gassanlılar mı geldi?" dedim: "Bundan daha kötü! Rasûlüllah (s.a.v.), hanımlarından uzaklaştı" dedi: "Hafsanın da Âişenin de burnu sürtülsün!" dedim ve elbisemi alıp dışarı çıkarak Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına vardım. Kendisi özel (özel oda, diye çeviri yaptığımız yer, içerisinde gıda maddeleri, silah vs eşyaların saklandığı ve üst kaünda da Rasûlüllah (s.a.v.)'in bazen yalnız kalmak için çıkıp kullandığı iki katlı odadır. Bu daireye 'Hızâne' üst kat odaya da 'Meşrebe' denilmekte İdi. Bir nevi özel kat olan bu yerle Bilal (r.a.) görevli idi ve anahtarı da onda bulunuyordu. Üst kata çıkmak için merdiven vazifesi gören oyulmuş hurma kütüğü kullanılıyordu. Bakınız, M. Hamidullah, İsiâm Peygamberi,
madde: 1350/36 ve 1835/2) Oraya basamakla çıkılıyordu. Merdivenin başında da Rasûlüllah (s.a.v.)'in siyahi hizmetçisi bulunuyordu; "Ben, Ömer" dedim ve arkasından içeri girmem için bana izin verildi. Daha önce ha-nımlarıyla yaptığım görüşmeyi ve onların sözlerini anlattım. Ümmü Seleme'nin konuşmasına gelince Rasûlüllah (s.a.v.) tebessüm etti. Kendisi bir hasır üzerinde idi ve hasırla vücudu arasında bîr şey yoktu, başında ise hurma lifi ile doldurulmuş bir yastık vardı. Ayaklarının yanında, serpilmiş bir miktar karaz ağacı yaprakları baş ucunda da tabaklanmamış bir deri vardı. Hasırın, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yan tarafına bıraktığı izleri de gördüm. Bu yüzden ağladım: "Niye ağlıyorsun?"diye buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, Kisra ve Kayser hayatlarını yaşıyorlar. Sen ise Allah'ın Rasûlü iken böylesin" dedim. O da: "Dünyanın onların, âhiretin de bizim olmasına gönlün razı değil mi?" buyurdu." [1009]

979-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Yüce Allah'ın, haklarında: «Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde otur.) Çünkü kalpleriniz kaymıştı.» (Tahnm: 4) diye buyurduğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki hanımını Ömer'e sormayı sürekü arzu ediyordum. Nihayet Ömer hacca gitti ben de kendisiyle birlikte hacca gittim. Yolun bir kısmına geldiğimizde abdest bozmaya yöneldi, ben de ibrikle kendisiyle gittim. Abdest bozmak için uzaklaştı sonra yanıma geldi. Eline su döktüm abdest aldı. Kendisine: "Ey müminlerin emiri, Yüce Allah'ın, haklarında: «Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde olur.) Çünkü kalpleriniz kaymıştı.» (Tahrîm: 4) buyurduğu iki kadın kimdi?" dedim. Ömer: "Ey İbni Abbas, sen de bir tuhafsın. Bu ikisi Hafsa ile Âişedir" dedi -hadisin ravilerinden Zührî: "Allah'a yemin olsun ki, sorduğu sorudan hoşlanmadı ama bu hususta hiçbir şeyi de ondan saklamadı" demiştir.- Ö-mer şöyle anlatmaya başladı: "Biz Kureyşliler, kadınlara hakimdik. Medine'ye geldiğimizde kadınlarının erkeklere hakim olduğu bir topluluk bulduk. Arkasından bizim kadınlarımız da onların kadınlarından bunu Ögmeye başladılar. Benim evim (Medine'nin dışındaki yamaçlarda bulunan) Avâli'deki Ümeyye b. Zeydoğu Harın in içerisinde idi. Bir gün hanımıma kızdım bir de ne göreyim o bana karşılık vermekte. Onun böyle karşılık vermesini beğenmedim. O da: "Benim sana karşılık vermemi niye yadırgıyorsun? Allah'a yemin olsun ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları da kendisine karşılık vermekte, onlardan birisi de bütün gün geceye kadar ona küs durmaktadır" dedi. Hemen gidip Hafsanın yanına girdim: "Sen, Rasûlüllah (s.a.v.)'e karşılık veriyor musun?" dedim: "Evet" dedi: "Sizin biriniz bütün gün geceye kadar ona küsüyor duruyor mu?" dedim: "Evet" dedi; "Sizden kim bunu yaparsa zarar ve ziyana uğrar. Sizden biriniz, Rasûlünün öfkelenmesi nedeniyle Allah'ın ona gazaba gelmeyeceğinden emin midir? Böyle olursa o, helak olmuş demektir. Sen, Rasûlüllah (s.a.v.)'e karşılık verme! Ondan bir şey de İsteme, aklına ne gelirse benden iste. -Âişe'yi kastederek- Arkadaşının, Rasûlüllah (s.a.v.)'e senden daha güzel ve sevimli gelmesi senin ayağını kaydırmasın!" dedim. Ensardan benim bir komşum vardı. Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına nöbetleşe inerdik. Bir gün o iner bir gün ben iner vahiy ve diğer bilgilen o bana getirir, ben de ona getirirdim. Bu sıralarda Gassanlıların bizimle savaşmak için atlarını nalladıklarını konuşuyorduk. Derken bir keresinde arkadaşım inmişti sonra akşamleyin bana geldi ve kapımı çalıp seslendi. Hemen çıktım: "Büyük bir olay oldu" dedi: "Ne oldu, yoksa Gassanlılar mı geldi?" dedim: "Bundan da büyük ve uzun bir mesele... Hz. Peygamber (s.a.v.), hanımlarını boşamışL" dedi: "Hafsa yandı, helak oldu. Zaten bunun olmasını bekliyordum" dedim. Nihayet sabah namazını kıldıktan sonra elbisemi giydim ve aşağıya inip Hafsanın yanına girdim. Hafsa ağlıyordu: "Rasûlüllah (s.a.v.), sizi boşadı mı?" dedim: "Bilemiyorum, kendisi şurada özel odasına çekildi" dedi. Hemen siyahi hizmetçisine gittim ve: "İçeri girmek için Ömer'e izin isteyiver" dedim. İçeri girdi sonra yanıma çıktı: "Kendisine seni söyledim ama bir cevap vermedi" dedi. turadan ayrılıp mesciddeki minberin yanına gidip oturdum. Baktım ki minberin yanında bir topluluk oturmakta, bazıları da ağlıyordu. Kısa bir süre oturdum ama içimdeki üzüntüme hakim olamadım tekrar hizmetçiye gittim ve: "İçeri girmek için Ömer'e izin isteyiver" dedim. İçeri girdi sonrayanıma çıktı: "Kendisine seni söyledim ama bir cevap vermedi" dedi. Ben de geri döndüm, birde ne göreyim hizmetçi beni çağırıyor: "Haydi içeri gir, sana izin verdi" dedi. Hemen içeri girdim ve Rasûlüllah (s.a.v.)'e selam verdim. Baktım kendisi hasır örgüye yaslanmış, hasır da yanına iz yapmış. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, hanımlarını boşadın mı?" dedim. Başını bana doğru kaldırdı ve: 7/a//r"buyurdu: "Allahü Ekber!" dedim ve şöyle devam ettim: "Ey Allah'ın Rasûlü, bizi bir görseydin. Hani bir zamanlar biz Kureyşliler kadınlara hakimdik. Medine'ye geldiğimizde kadınlarının erkeklere hakim olduğu bir topluluk bulduk. Arkasından bizim kadınlarımız da onların kadınlarından bunu öğrenmeye başladılar. Bir gün hanımıma kızdım bir de ne göreyim o da bana karşılık vermekte. Onun böyle karşılık vermesini beğenmedim. O da: "Benim sana karşılık vermemi niye yadırgıyorsun. Allah'a yemin olsun ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları da kendisine karşılık vermekte, onlardan birisi de bütün gün geceye kadar ona küs durmaktadır" dedi: "Onlardan kim bunu yaparsa zarar ve ziyana uğrar. Onlardan birisi, Rasûlünün öfkelenmesi nedeniyle Allah'ın ona gazaba gelmeyeceğinden emin midir? Böyle olursa o, helak olmuş demektir." dedim. Bu söz üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) tebessüm etti. Arkasından: "Ey Allah'ın Rasûlü, Hafsanın yanına girdim ve: "Arkadaşının, Rasûlüllah (s.a.v.)'e senden daha güzel ve sevimli gelmesi senin ayağını kaydırmasın!" dedim. Bu söz üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) yine tebessüm etti: "Ey Allah'ın Rasûlü, biraz daha sohbet edebilir miyim?" dedim: "Evet"â\ye buyurdu. Oturdum ve başımı kaldırıp o-dada göz gezdirdim. Allah'a yemin olsun ki, içeride üç deriden başka göze dokunan bir şey görmedim: "Ey Allah'ın Rasûlü, ümmetine bolluk vermesi için Allah'a dua etsen. İranlılar ve Rumlar, Allah'a kulluk etmedikleri halde Allah onlara bolluk vermiştir" dedim. Derhal doğrulup oturdu ve: "Ey Hatta boğlu! Onların, güzel ikramları dünyada verilmiş bir toplum olduğundan şüphen mi var" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim için Allah'tan bağışlama dile" dedim. Kendisi, hanımlarına kırıldığından dolayı bir ay yanlarına girmeyeceğine yemin etmişti. Nihayet Yüce Allah, bu konuda kendisine uyarı gönderdi."
(Nihayet Yüce Allah, bu konuda kendisine uyan gönderdi, sözünden maksat «Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçinkendine haram ediyorsun?» rjahrim: i) âyeti ile yapılan uyan olduğu bildirilmiştir. Rasûlüllah (s.a.v.), hanımlarının sürtüşmesi nedeniyle onlardan bir ay ayn kaldı ve yukarıdaki hadiste geçen Özel odasında ikamet etti. Bu olaya ilâ hadisesi denilir.) [1010]

980-) Yahya b. Said, Abdurrahman b. Hakem'in kızı ile evlendidaha SOnra da onu boşadı, {boşanan kadının o yerde iddet süresin! beklemeden kızınbabası) onun yanından çıkardı. Urve b. Zübeyr, onları kınadı. Onlar da: "Daha önce Fatıma b. Kays da böyle çıkmıştı" dediler. Urve: "Ben de,(Fatima b. Kays'ın durumunu öğrenmek için) Aİşe'nİn yanma vardım bu durumukendisine bildirdim. O da: "Fatıma b. Kays hakkındaki hadisi (uygulamayı) söylemende bir fayda yoktur" dedi" demiştir. [1011]

981-) Diğer bir rivayette İse Âişe (r.a.): "Bunu söylemende Fatima b. Kays için bir fayda yoktur" demiştir. Bu sözü ile orada ikamet etme ve nafakayı kasdetmiştir.
(Yüce Allah: «Boşadığınız eşlerinizi, imkânlarınız nispetinde oturduğunuz meskenlerin bir bölümünde iddetlerini tamamlayıncaya kadar oturtun.» (Talâk: 6} buyurmuştur. Buna göre yukarıda sözü geçek boşanmış kadının iddet süresinde kocasının evinde kalması gerekirken kızın babası kocasının yanından çıkarmıştır. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.v.), döneminde aynı durum meydana gelmiş, Efendimiz (a.s.) boşanan kadının kocasının evinden ayrılmasına izin vermiştir. Aişe (r.a.), yukarıdaki sözü geçen boşanan kadının babası tarafından çıkarılmasını Talâk; 6. âyete dayanarak eleştirmiş, onlar da Efendimiz (a.s.)'ın uygulamasını örnek göstermişlerdir. Âişe (r.a.)'a göre efendimizin o zamanki uygulaması özel bir tasarrftur, aslolan Talâk: 6. âyetteki hükümdür. Bu nedenle: "Fatıma b. Kays hakkındaki hadisi (uygulamayı) söylemende bir fayda yoktur" demiştir.) [1012]

982-) Ömer b. Abdullah, Abdullah b. Utbe'ye mektup yazmış ve mektupta Sübey'a (r.a.)'nın kendisine şunları bildirdiğini söylemiştir. Sübey'a (r.a.), Bedir gazilerinden ve Âmir b. Luayoğullarının yanında kalan Sa'd b. Havle ile evli imiş. Sa'd b. Havle (r.a.), veda haccında vefat etmiş, bu sırada hanımı da hamile imiş. Vefatından kısa bir süre sonra hanımı doğurmuştur. Sübey'a (r.a.), nifastan temizlendikten sonra kendisine dünürcü gelenler için giyinmiş kuşanmış, bu sırada Abdü'd-Dâroğullarından Ebû's-Senâbil b. Ba'kek adında bir kimse Sübey'a (r.a.)'ın yanına girmiş ve: "Ne oluyor da böyle giyinip kuşan-mışsın? Herhalde evlenmek istiyorsun. Allah'a yemin olsun ki (vefat edeneşinin vefatından) dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin" demiş, Sübey'a (r.a.), şöyle devam eder: "Bu kimse bana böyle söyleyince akşamleyin üzerimdeki elbiseyi çıkardım. Bunun arkasından Rasûlüllah (s.a.v.)'e vardım ve kendisine bu durumu sordum. Kendisi, çocuğu doğurduğum zaman iddet süresindeki yasakların artık bana helal olduğu-; na fetva verdi ve uygun gördüğümle evlenebileceğimi söyledi"[1013]

983-) Süleyman b. Yesâr, şunları bildirmiştir. Ebû Seleme b. Abdurrahman ile İbni Abbas (r.a.), Ebû Hureyre (r.a.)'m yanında buluşmuşlar. Ebû Seleme b. Abdurrahman ile İbni Abbas (r.a.), eşinin vefatından birkaç gün sonra doğum yapan kadının hükmü hakkında konuşuyorlarmış. İbni Abbas (r.a.): "Bu kadının iddet süresi, iki sürenin en uzun olanıdır" demiş, Ebû Seleme de: "Kadın doğum yapmakla iddet yasakları helal olur" demiş ve her ikisi bu konuda tartışmaya başlamışlar. Ebû Hureyre (r.a.) da, Ebû Seleme'yi kastederek: "Ben de yeğenimin görüşündeyim" demiştir. Bunun üzerine konuyu sormak için, İbni Abbas (r.a.)'ın hizmetçisi Küreyb'i Ümmü Seleme (r.a.)'a göndermişler. Küreyb, durumu sorup gelmiş ve Ümmü Seleme (r,a.)'tn: "Sübey'a el-Eslemî de eşinin vefatından birkaç gün sonra doğum yaptı. Kendisi durumunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e bildirdi. O da evlenebileceğini söyledi" dediğini bildirmiştir. [1014]

984-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Habibe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir öiü için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz."buyurdu" demiştir.

(Kadının yas tutması, siyahlara bürünüp ziynetlerini kuüanmamasıdır denilmiştir.) [1015]

985-) Zeyneb bintü Ebî Seleme (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Kardeşi vefat ettiği sırada Zeyneb b. Cahş'ın yanına girdim. Bir koku istedi ve kokuyu süründü sonra: "Allah'a yemin olsun ki benim koku sürünme isteğim yoktu. Ancak, Rasûlüllah (s.a.v.)'i minberde: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının, kocasının ölümü üzerine dört ayon gün yas tutması dışında üç günden fazla bir ölü için yas tutması helal değildir"'diye buyururken işitmiştim" dedi"[1016]

986-) Ümmü Seleme (r.a.)'dan. Bir kadının kocası vefat etmişti. Kadının gözlerinin rahatsız olmasından endişelendiler. Bu nedenie Rasûlüliah (s.a.v.)'e gelip gözüne sürme çekmesi için izin istediler, o da: "Gözüne sürme çekemezi Sizden biriniz önceleri en kötü elbiseleri içerisinde veya evinin en kötü yerinde bekleyip kapanır neticede bîr yıl olduğunda bir köpek geçer de bir deve tezeği atardı (böylece yas tutmaya son verebilirdi) bu nedenle dört ay on gün geçmedikçe sürme çekmesin." buyurdu. [1017]

987-) Humeyd b. Nâfi, şöyle demiştir: "Zeyneb b. Ebî Seleme (r,a.)'a: "Kocası ölen kadının bir yıl sonra tezek atması nadir?" dedim. Zeyneb b. Ebî Seleme (r.a,): "Cahiliye döneminde bir kadın kocası vefat ettiğinde bir yıl geçene kadar evin dar bir yerine kapanır, en kötü elbiselerini giyer, hiçbir koku sürünmezdi. Bir yıl geçtikten sonra bir hayvan, eşek veya bir kuş getirilir onu üzerine sürerdi. Üzerine sürdüğü o şey genelde ölürdü. Sonra yas yerinden çıkar arkasından kadına bir tezek verilir oda bunu fırlatıp atardı. Bundan sonra istediği koku ve diğer şeyleri kullanabileceği o eski haline dönerdi" dedi"[1018]

988-) Ümmü Atıyye (r.a.): "Kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutması dışında üç günden fazla bir öiü için yas tutmamız yasaklanırdı. Bu yasta ne sürme çeker ne koku sürünürdük. Yemen işi asb elbisesinin dışında da boyalı elbise giymezdik. Birimizin bu halde iken âdet görmesinden dolayı boy abdesti aldığında temizlik sırasında °ir parça koku almasına izin verildi. Bize ölünün arkasından gitmek de yasaklanırdı." demiştir. [1019]

19-) Laneti Eşm e Bölümü

(Kitâbu'l-Liân)

(Liân, evliliği sona erdiren bir boşanma yoludur. Eşinin zina ettiğini gören veya öğrenen, ancak bu hususta bir şahit de getiremeyen kocanın kendisinin doğru söylediğine dört kez Ailah'ı şahit tutması ve eğer yalan söylüyorsa Allah'ın kendisini lanetlemesini dilemesidir. Bu itham karşısında kadının da kocasının yalan söylediğine dört kez yemin etmesi ve arkasından da yalan söylüyorsa Allah'ın gazabına uğramayı dilemesi gerekir.
Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: «Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince; onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah'a yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah'a yeminle şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer kocası iddiasında doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.» (Nûr 6-9)
Karşılıklı yapılan bu yeminleşme ve lâneüeşmeden sonra kadın zina cezasından kurtulur, koca da hanımına zina iftirasından (kaziften) kurtulur. Ancak bu lânetleşmeden sonra kan-koca arasında evlilik bağı kesin bir biçimde sona erer. Uân'ın bir diğer şekli de kocanın doğan çocuğun kendisinden olmadığı şüphesi nedeniyle sapılır.) [1020]

989-) İbni Şihâb'dan. Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a,), kendisine şu bilgiyi vermiştir. "Uveymir el-Adânî (r.a.), (Adânoğuiian'nın ilen geleni) Âsim b. Adiyy (r.a.)'a geldi ve: "Ey Âsim, ne dersin bir kimse, hanımı ile birlikte, bir adamı görse onu öldürebilir mi? Bu yüzden siz de bu kimseyi öldürür müsünüz yoksa bu kimse ne yapabilir? Ey Âsim, benim için bu konuyu Rasûlüüah (s.a.v.)'e bir soruver." dedi. Âsim (r.a.), konuyu Rasûlüilah (s.a.v.)'e sordu o da böyle sorulardan hoşlanmadı ve böyle sorulan kınadı. Hatta Rasûlüilah (s.a.v.)'den işittiği sözler Âsım'a ağır geldi. Âsim, evine döndüğünde Uveymir yanına geldi ve: "Ey Âsim, Rasûlüilah (s.a.v.), sana ne buyurdu?" dedi. Âsim: "Sen, bana hayır getirmedin. Rasûlüilah (s.a.v.), sorduğun sorudan hoşlanmadı" dedi. Uveymir: "Allah'a yemin olsun ki, kendisine bunu sorana kadar son vermeyeceğim" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.), halk arasında bulunurken Uveymir çıkıp geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Hanımı ile birlikte, bir adamı gören bir kimse hakkında ne buyurursun? Onu öldürebilir mi? Bu yüzden siz de bu kimseyi öldürür müsünüz yoksa bu kimse neyapabilir?" dedi, Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah, senin ve hanımın hakkında hüküm indirmiştir. Git onu buraya getir." buyurdu."Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.): "Daha sonra ikisi de lanetleştiler. Ben, halk ile birlikte Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında bulunuyordum. Lanetleşme bittiğinde Uveymir: "Ey Allah'ın Rasûlü, eğer ben onu hâlâ nikahım altında tutarsam o zaman ben ona karşı yalancı duruma düşerim" dedi ve Rasûlüllah (s.a.v.), boşama emri vermeden önce üç talakla onu boşadı." demiştir.İbni Şihâb da: "Bu hareketi artık lanetleşenlerin bir uygulaması (sünneti) olmuştur" demiştir. [1021]

990-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan rivayet edilen lanetleşmeyi anlatan hadiste şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) lanetleşen iki tarafa: "Sizin ikinizden birisi yalancıdır, hesabınız Allah'a aittir." buyurdu ve erkeğe: "Senin de kadın üzerinde hiçbir hakkın kalmadı." dedi. O da: "(verdiğim) malım?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Artıksenin malın yoktur. Eğer sen kadın hakkındaki iddianda doğru isen bu malın onun namusunu helâl kılmana karşılık sayılmıştı. Yok eğersen yalancı isen bu malı almak zaten senden çok uzaktır, "buyurdu." [1022]

991-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), Adânoğullarından iki kulun nikahını ayırdı ve: "İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah bilmektedir. Tevbe edeniniz var mı?"'buyurdu" demiştir[1023]

992-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v,) döneminde bir kimse hanımı ile mulâane yapmış ve arkasından Rasûlüllah (s.a.v.), ikisinin arasını ayırmış ve çocuğu anneye vermiştir. [1024]

993-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında lânetleşmeden söz edildi. Bu konuda Âsim b. Adiyy bir söz söyledi sonra oradan ayrıldı. Derken, hanımının yanında bir adamı gördüğünü şikayet eden, kabilesinden bir kimse ona geldi. Âsim: "Ne bul-duysam dilimden buldum" dedi ve o kimseyi Rasûlüllah (s.a.v.)'e götürdü. O kimse, hanımını üzerinde gördüğü kişiyi Rasûlüllah (s.a.v.)'e de anlattı. İddiayı yapan kimse sarımtırak, kilosuz ve düz saçlı idi. Hanımının yanında gördüğünü iddia ettiği adam ise dolgun bacaklı, esmer tenli ve kilolu birisiydi. Bunun üzerine Rasülüllah (s.a.v.): "Allah'ım gerçeği Sen açıkla" buyurdu. Sonunda kadın, kocasının kadının yanında gördüğünü iddia ettiği adama benzeyen bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Rasûlüliah (s.a.v.) ikisini lanetleştirdi."Orada bulunan birisi, İbni Abbas (r.a.)'a: "Rasülüllah (s.a.v.)'in: "Delilsiz/şahitsiz bir kimseyi recmetseydim o kadını recme-derdim" buyurduğu kadın bu kadın mıydı?" dedi. İbni Abbas (r.a.): "Hayır, bu kadın değildi. O kadın, Müslüman olduğu halde kötülüğü açıkça işlerdi" dedi.
(Âsim (r.a.), Aclanoğullarının ileri geleni idi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında ileri geri konuşmuş: "Hanımımın yanında bir erkeği görürsem kesinlikle onu kılıçtan geçiririm" demiştir. Bundan sonra da kabilesinden bir kimsenin başına bu olay gemiş bunun üzerine: "Ne buiduysam dilimden buldum" demiştir.
İmam Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste (Müslim, uân: ıo) şöyle anlatılır: Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Cuma gecesi mescide bulunuyorduk. Derken Ensardan bir kimse geldi ve: "Eğer bir kimse hanımının yanında bir adam görse ve bunu söylerse ona iftira cezası (haddi kazf) uygular mısınız? Yahut bu kimse o adamı öldürürse siz de onu (kısas olarak) öldürür müsünüz? Eğer bu kimse susarsa, kızılması gereken bir şey hakkında susmuş olacaktır? Allah'a yemin olsun ki bu hususu Rasülüllah (s.a.v.)'e soracağım" dedi. Ertesi gün Rasülüllah (s.a.v,)'e gelip kendi5ine bunu sordu ve: "Eğer bir kimse hanımının yanında bir adam görse ve bunu söylerse ona iftira cezası (haddi kazf) uygular mısınız? Yahut bu kimse o adamı öldürürse siz de onu (kısas olarak) öldürür müsünüz? Eğer bu kimse susarsa, kızılması gereken bir şey hakkında susmuş olacaktır?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'ım bu konuya açıklık getir" dedi ve böyle dua etmeye başladı. Bunun üzerine lanetleşme âyeti indî. İşte bu âyetlerdeki durum insanlar arasından o, soru soran kimsenin başına geldi. Bu kimse ve hanımı Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve lanetleştiler. Erkek kendisinin doğru söylediğine Allah'ı dört defa şahit gösterdi sonra da beşincide, eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin üzerine olmasını diledi. Kadın da lanetleşmeye yöneldi. Rasûlüllah (s.a.v.) ona: "Gel vazçeç"ö\ye buyurdu ama o vaz geçmedi. İkisi oradan ayrıldıklarında: "Herhalde, siyah ve kıvırcık saçlı çocuk doğurur"buyurdu. Neticede siyah ve kıvırcık saçlı bir çocuk doğurdu.") [1025]

994-) Muğîra b. Şu'be (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Sa'd b. Ubâde: "Eğer hanımımın yanında bir kimseyi görürsem, kılıcın geniş yüzüyle değil keskin tarafıyla onu vururum" dedi. Onun bu sözü Rasûlüllahye ulaştı. O da: "Sa'd'ın bu hassasiyetine şaşıyor musunuz? Allah'a yemin olsun ki ben ondan daha hassasım. Allah da benden daha hassastır. Allah, bu hassasiyeti nedeniyle kötülüklerin (fuhşiyatın) gizlisini de açığım da yasaklamıştır. Allah'tan daha hassasiyet gösteren hiçbir kimse yoktur. Gerekçe hazırlamayı, Allah'tan daha fazla seven hiçbir kimse yoktur.
Bu nedenle Allah, (kullarını hesaba çekmeye gerekçe olması için) uyarıcı vemüjdeleyici olarak peygamberler göndermiştir. Övgüyü, Allah'tan daha fazla seven hiçbir kimse yoktur. Bu nedenle (Kendisini övenlere) cenneti vaad etmiştir, "buyurdu"[1026]

995-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim siyah tenli bir oğlum oldu" dedi. O da: "Se-nin develerin var mı?" buyurdu. Adam: "Evet" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Renkleri nedir?" buyurdu, o da: "Kızıl" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İçlerinde boz olanı da ıwm«//r?"buyurdu. O da: "Evet" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Niye böyle oluyor?"buyurdu. Adam: "Herhalde bir damar çekmiştir." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Herhalde bu seninoğlun da böyle bir damara

çekmiştir, "buyurdu.
(Hadisin Boşanma bölümünde getirilmesinin nedeni, yukarıda zikri geçen kimsenin çocuğunun kendisine ait olmadığı kanaatıyla Rasûlüîlah (s.a.v.)'e baş vurmuş olmasıdır. Eğer çocuk kendisine ait değilse o zaman hanımının zina etmiş olması söz konusu olacak, bunu kabul etmezse mülâane ile eşinden ayrılması gündeme gelecekti. Bu nedenle bu bölümde zikredilmiştir.) [1027]

20-) Köle Azat Etme Bölümü

(Kitâbu'1-Itk)

996-) Abduflah b. Ömer (r.a.Ydan Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Herkim kölesi üzerindeki hissesini azat eder de kölenin değerini karşılayacak malı olursa kölenin değeri adil bir şekilde biçilip diğer ortakların hissesini ödeyerek köleyi (tamamen) azat eder. Eğeryeterli parası yoksa azat ettiği hissesince köle azat edilmiş olur."öyle buyurduğu rivayet edilmiştir. [1028]

997-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim kölesi üzerindeki hissesini azat ederse (geri kalan hisseyi de) malından ödeyip tamamen hürriyete kavuşturması gerekir. Ancak kendisinin malı yoksa kölenin değeri adil bir şekilde biçilip (gen kalanparayı ödemek için) zahmet vermeden çalıştırılır, "buyurmuştur. [1029]

998-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: Berîre (r.a.) efendisiyle yaptağı anlaşma ücretini ödemede yardım etmesi için Hz. Aişe (r.a.)'a gelmiş, bu sırada anlaşma ücretinden de bir şey ödememişti. Hz. Aişe (r.a.): "Git, efendilerine söyle, velâ hakkı benim olmak üzere anlaşma ücretini benim vermemi kabul ederlerse yapayım." dedi. Berîre, efendilerine bunu söyledi. Onlar kabul etmediler: "Eğer velâ hakkın bize ait olmak üzere sana yardım etmek isterse yapsın." dediler. Hz. Aişe (r.a.) bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e bildirdi. Rasûlüllah (s.a.v.) kendisine: "Onu satın al ve azat et, vela sadece azadedene aittir."buyurdu, sonra kürsüye çıkıp: "Birtakım kimselere ne oluyor ki, Allah 'in Kitabında bulunmayan şartlan şart koşuyorlar! Kim Allah'ın Kitabında bulunmayan bir şart koşarsa, yüz kere şart koşsa bile onun bir hükmü yoktur. Allah'ın şartı dahadoğru ve güvenilirdir, "buyurdu.
(Velâ, köleyi azat etmekle, köle ve efendi arasında meydana gelen hükmî bir akrabalıktır. Bu akrabalık nedeniyle bazı haklar doğar, bunlardan birisi de azat eden, azat ettiğinin mirasına hak kazanmasıdır.) [1030]

999-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.), şöyle demiştir: "Berire hakkında üç sünnet / uygulama vardır. Bunlardan birincisi: Berire azat edilmişti, azat edilmeden önce evli olduğu kocasıyla evliliğinin devamı hususunda serbest bırakılmasıdır. Diğeri de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in o-nun hakkında: "Azat edilen kimsenin velilik hakkı azat edendedir" buyurmasıdır. Bir diğeri de şudur: Rasûlüllah (s.a.v.), eve girmişti bu sırada tencerede et pişiyordu. Kendisine ekmek ve evde bulunan katık sunuldu: "İçinde et bulunan tencere görmedim mi?""buyurdu: "Evet amabu et BerVe'ye sadaka olarak verilmişti. Sen de sadaka yemiyordun" dediler sadakadır ama (Benreden) bize hediye "buyurdu"[1031]

1000-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.). Azat edilen Kimsenin velilik hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır. [1032]

1001-) İbrahim et-Teymî, o da babası Yezid b. Serik'ten. Şöyle demiştir: "Ali b. Ebû Talib hutbe verdi ve şöyle dedi: "Kim, bizim yanımızda Allah'ın kitabı ve şu sayfadan başka bir şey bulunduğunu ve onu okuduğumuzu iddia ederse yalan söylemiştir. Sözü edilen sayfa kılıcının kınında bağlı idi ve içerisinde zekat develerinin yaşlan ve yaralamalarda uygulanacak kısas hükümleri vardı. Yine bu sayfada Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Medine şehrinin Âir Dağı ile Sevr dağı arası dokunulmaz (harem) bölgedir. Kim bu bölgede Kur'ân ve Sünnet'e ters iş yapar, yahut böyle bir kimseyi banndırıp korursa Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun, kıyamet günü kendisinin ne farzı ne de nafilesi kabul olunur. Müslümanların verdikleri güvence sözü (zimmeti) birdir ve bu uğurda en aşağıdakiler (bile olsa herkes) gayret gösterir. Kim kendisinin, babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder veya azat edilen bir köle kendisini azat edenlerden başkalarına ait olduğunu iddia ederse Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanlann laneti onun üzerine olsun, kıyamet günü kendisinin ne farzı ne de nafilesi kabul olunur."
Diğer bir rivayette ise "Kim, bir Müslümanın verdiği güvence sözünü (zimmeti) çiğner, bozarsa..." şeklindedir.
1002-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Her kim, Müslüman bir kimseyi hürriyetine kavuşturursa Allah, her organına karşı hürriyete kavuşturanın organını cehennemden kurtarır."buyurdu." demiştir. [1033]

21-) Alışveriş Bölümü

(Kitâbı-Buyû)

1003-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Mülamese ve münabeze türü iki alış veriş yasaklandı. MüİamesE, alıcı veya satıcıdan birisi, -ne olduğunu incelemeden- diğerinin elbisesine dokunmasıyla gerçekleşen alış veriştir, Münabeze ise iki taraftan birisinin elbisesini diğerine atması ve bunlardan birisinin diğerinin elbisesine bakmaksızıngerçekleşen alış veriştir."
(Mülamese ve Münabeze seklinde alış veriş cahiliye dönemi usullerindendi. İslâm geldiğinde bu tür alış verişi yasaklamıştır, Mülamese, dokunduğu şeyin kendisine satın alması mecburi sayılan alış veriş türüdür. Münabeze, satılacak eşyanın üzerine taş vs. atıp hangisinin üzerine düşerse onun alınması mecburi olan alış veriştir. Söz konusu alış veriş tüllerinin çeşiüi agklamalan yapılmışsa da kısaca yukandaki anlamlan ifade eder. Yasaklama sabaya ve alıcıya seçenek hakkı tanınmamasından dolayıdır.) [1034]

1004-) Ebû Hureyre (r.a.): "İki oruç ile iki alış veriş türü yasaklanırdı: Ramazan bayramı ve Kurban bayramı orucu ile müiamese ve münabeze türü alış veriş" demiştir. [1035]

1005-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "RasûİÜllah (s.a.v.), iki tür alış veriş ile iki tür giyiniş biçimini yasakladı. Mülamese ve Münabeze türü alış verişi yasakladı. Mülamese, bir kimsenin gece veya gündüz eliyle diğerinin elbisesine dokunması ile gerçekleşen alış veriştir. AİIcı satın aldığı şeyin ne olduğuna ancak bu şekilde açıp bakabilir. Münabeze, bir kimsenin elbisesini diğerine atması, diğerinin de ona atmasıyla gerçekleşen alış veriştir. Görüp İncelemeden ve nzalaşmadan ikisinin alış verişi böylece gerçekleşir"
(Ebû Saîd ei-Hudrî (r.a.), yasaklanan iki tür giyiniş biçimini açıklamamıştır. Diğer rivayetlerdeki bilgiye göre bu iki tür şöyledir: Bir kimsenin izarına, kollarını ve vücudunu tamamen sarıp da ellerini izann altından çıkaracak şekilde bürünmesi ile yine bir kimsenin bir tek elbise içerisinde kalçalan üzere oturup dizlerini, elleriyle bağlayıp karnına çekerek oturma şeklidir) [1036]

1006-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan, RasûİÜllah (s.a.v.) gebe devenin doğurması üzere satışı yasakladı. Bu, cahiliye halkının yapageldiği bir satış İdi. Bir kimse dişi devenin doğurması, arkasından da bu dişi devenin karnındaki doğacak yavrunun doğurmasına kadarbir süreye ile devesini satın alırdı,"
(Bu şekilde bir satış, sonu belli olmayan, sınırlan netleşmemiş bir satıştır. Neticede bazı anlaşmazlıklann çıkması muhtemeldir. Bir defe ödeme süresi kesin olarak belli değildir. Deve doğurmayabilir veya doğursa da doğan yavrusu doğurmayabilir. Bu nedenle sürede tam bir belirginlik yoktur, dolayısıyla söz konusu sabşlar yasaklanmıştır.) [1037]

1007-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Biriniz, kardeşinin alış verişi üzerine alış veriş yapamaz" buyurmuştur. [1038]

1008-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Alış veriş yapmak için (pazara varmadan) kervanı karşılamayınız. Birinizin, diğerinin aiış verişi üzerine aiış veriş yapamaz. Müşteri kızıştırmayınız. Şehirde oturan kimse, şehir dışındaki bir kimse adına malını satamaz. Pazara çıkaracağınız deve veya koyunu sütlü görünsün diye sütünü sağmamazlık etmeyiniz, Kim, (aidanarak) böyle yapılmış bir hayvan alırsa, bunu sağdıktan sonra iki seçeneği vardır: Eğer bunu kabul ederse elinde tutar, kabul etmez ise (sağdığı sütün karşıhğo olarak bir sa' hurma ile hayvanı geri verir"[1039]

1009-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) şehirde oturan kimsenin şehir dışındaki bir kimse adına malını satmayı yasakladı ve: "Müşteri kızıştırmayınız, Bir kimsenin kardeşinin alış verişi üzerine alış veriş yapması doğru değildir. Hiçbir kimse kardeşinin nişanı üzerine kalkıp nişan yapamaz, hiçbir kadın da ka-bındakileri ters çevirmek için kızkardeşinin boşanmasını isteyemez, "buyurdu." demiştir.
(Şehirde oturanın şehir dışındaki taşralının malını satıvermesi iki nedenle yasaklanmıştır: 1-) Piyasayı bilmeyen taşralı fiat konusunda aldablabilir. 2-) Şehirde oturan tüccarlar taşradan gelen mallan tüketiciye ulaşmadan Önce ellerinde toplayıp stoklayarak sıkıntı meydana getirebilir, bilinçli olarak fiat artışına neden olabilirler. Bu hususlar oluşmaz ise bu konudaki yasak kalkar.
"Kabındakileri ters çevirmek için kız kardeşinin boşanmasını isteyemez" ifadesi, bir kadının, yerine kendisinin evlenebilmesi için evli bir kadının boşanmasını istemesi, olarak

açıklanmıştır.) [1040]

1010-) İbni Ömer (r.a.)'da, RasûlüİlAh (s.a.v.), müşteri kızıştırmayıyasaklamıştır. [1041]

1011-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. RasûlüİlAh (s.a.v.), pazara u-laşmadan önce malı karşılamayı yasaklamıştır. [1042]

1012-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), alış verişi yolda karşılamayı yasaklamıştır. [1043]

1013-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şehirde oturan kimse, şehir dışındaki bir kimse adına malını satamaz. buyurmuştur[1044]

1014-) İbni Abbâs (r.a.); "RasûlüİlAh (s.a.v.): "Kervanı (pazara varmadan satın almak için yolda) karşıiamayınız. Şehirde oturan kimse, şehir dışındaki bir kimse adına malını satamaz." buyurdu." demiştir. Kendisine: "Şehirde oturan kimse, şehir dışındaki bir kimse adına malını satamaz, ne demektir?" denildi: "Ma! sahibine komisyoncu olmasın diye" demiştir.
(Hadiste üzerinde durulması gereken İki husus vardır; Birisi, ma! pazara gelmeden yolda karşılayıp sabn almak, Hadisin zahirine göre bu yasaklanmıştır. Ebû Hanife ve diğer Hanefi müçtehitler, karşılama mal sahibine zarar vermez ise bunda bir sakınca yoktur, eğer zarar verirse tahrimen mekruhtur, demişlerdir. {Aynî, umdetu'i-Kâri, ix. 380) Aynca Hanelilere göre 1020. hadisten kervanı karşılayıp yolda alış veriş yapıldığı anlaşılmaktadır. Burada yasağa neden olan satıcının piyasayı bilmediğinden dolayı fiyat konusunda aldaöl-masıdır. Aldatma yoksa yasak sebebi kalktığından bu iş serbest olur.
İkinci husus ise şehirlinin, şehir dışındakilerin malını alıp satıvermesi meselesinde de İmam Ebû Hanife bu hükmün mensuh olduğunu belirtir. (Nevevî, Müsüm şerhi, Büyü: ıs. Ayni, Umdetu'l-Kârî, ix. 377) İmam Ebû Hanife'ye göre, bu şekilde bir alış veriş "Din, nasihattir (samimiyettir) Hadisi ile "Sizden biriniz kardeşine nasihat vermek isterse onun için samimi davransın." Hadisine dayanarak eğer a-racılık yapan kimse satıcıya zarar vermiyorsa bunda bir sakınca yoktur.) [1045]

1015-) Enes b. Malik (r.a.): "Kardeşi veya babası biie olsa, şehirde oturan kimsenin, şehir dışındaki bir kimse adına malını satması bize yasaklandı" demiştir[1046]

1016-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. RasûlüİlAh (s.a.v.): "Kim, sütlü görünsün diye memesindeki süt sağılmamış bir koyunu (aidana rak) satın alırsa üç gün muhayyerdir. İsterse bu koyunu elinde tutar, isterse (sağdığı sütün karşılığı) olarak bir sa' hurma ile hayvanı geri verir" buyurmuştur[1047]

1017-) İbni Abbas (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.): "Kim, yiyecek maddesi satın alırsa onu teslim almadıkça satmasın" buyurmuştur.
İbni Abbas (r.a.): "Diğer şeylerin de böyle olduğunu zanediyorum," demiştir. [1048]

1018-) İbni Abbâs (r.a.)'dan: "RasûlüllAh (s.a.v.)'in bir kimsenin yiyecek maddesini teslim almadan satışını yasakladığı rivayet edilmiştir. İbni Abbâs (r.a.)'a: "Niçin yasaklandı?" denildi: "Yiyecek maddesi geriye bırakılıp paranın parayla değiş-tokuşu nedeniyledir." demiştir. [1049]

1019-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim yiyecek satın alırsa, malı teslim almadıkça onu satmasın" buyurmuştur. [1050]

1020-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: Kendileri Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde kervandan yiyecek satın alırlarmış. Bunun üzerine kendilerine, yiyeceğin satıldığı pazara getirilene kadar o satın aldıkları yerde satış yapmalarını yasaklayan görevli gönderilmiştir. İbni Ömer (r.a.): Hz. Peygamber (s.a.v.) bir yiyecek satın alındığında malı teslim alana kadar satışını yasakladı." demiştir. [1051]

1021-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.): "Alış ve-ns yapan iki taraf bir birlerinden ayrılmadıkları sürece her biri verişi iptal etme yetkisi vardır. Ancak taraflardan birisine alış verişi iptal etme yetkisi veren satış türü bunun dışındadır. "buyurmuştur.
(Taraflar pazarlık yaptıktan sonra pazarlık yapılan yerden ayrıldıktan sonra pazarlık kesinleşmiş ve sözleşme bağlayıcı olmaktadır. Pazarlık yerinden ayrılmadıkları sürece alış veriş işlemi kesinleşmemiştir. Ancak taraflardan birisine -bir birlerinden ayrıldıktan sonra da- alış verişi iptal etme yetkisi verilmesi şartıyla pazarlık edilmesi bunun dışındadır ve ayrıldıktan sonra da yetkiyi alan taraf alış verişi iptal edebilir.) [1052]

1022-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.): "İki kimse alış veriş yaparsa birlikte oldukları zaman bir birlerinden ayrılmadıkları sürece her birisi için alış verişi iptal etme yetkisi vardır. Yahut biri diğerine iptal etme yetkisini verebilir, Eğer biri diğerine bu yetkiyi verir ve bu şekilde anlaşırlarsa alış veriş geçerli olur bağlayıcı olur.Eğer taraflar bir birlerinden ayrıldıktan sonra birisi anlaşmayı bırakmasa satım işlemi geçerlidir bağlayıcıdır." buyurmuştur. [1053]

1023-) Hakîm b. Hizam (r.a.): "RasûlüliAh (s.a.v.): "Alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılana kadar {pazarlıktan vazgeçme) serbestisine sahiptirler. Eğer her iki taraf dürüst olup açık davranırlarsa a-Itş verişleri iki tarafa da bereketli olur. Eğer yalan söyleyip gizlerlerse alış verişlerinin bereketi gider, "buyurdu" demiştir. [1054]

1024-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kendisinin alış verişte aldatıldığını belirtti, bunun üzerine Hz. Peygamber: "Alış veriş yaptığında: "Aldatmaca yok" del" buyurdu."
(Hadiste sözü geçen kimse, Habbân b. Münkız (r.a.)'dır. Kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bir savaşta İken üzerine taş fırlatılmıştı. Bu nedenle bayılmış, dilinde tutukluk olmuştur. Alış verişte dilinin tutukluğu nedeniyle bazı tüccarlar kendisini aldatmaya yeltendiğinden yukarıdaki şikayetini yapmıştır.) [1055]

1025-) İbni Ömer (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.), olgunlaştığı belli olmadıkça meyvenin satışını yasaklamıştır. Alıcı da satıcı da böyle satıştan yasaklanmıştır. [1056]

1026-) Câbir (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in meyvenin olgunlaşana kadar satışının yasaklandığı, ayrıca bu yaş meyve ancak dinarpara) yahut dirhem (gümüş para) ile satılabileceği, ariyye satışı bu yasağın dışında olduğu rivayet edilmiştir. [1057]

1027-) Ebû'l-Buhterî'den, Şöyle demiştir: "ibni Abbas'a Hurma satışını sordum: "RasûlüllAh (s.a.v.), hurma satışını (sahibinin) yeyeceği ya da yenilecek veya tartılacak hale gelmedikçe yasakladı." dedi: 'Tartılması nedir?" dedim. Yanındaki bir kimse: "Göz kararı tahmini" dedi"[1058]

1028-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.): "Meyveyi olgunlaşana kadar satmayınız. Ağaçtaki yaş hurmayı da kuru hurma ile satmayınız." buyurmutur. [1059]

1029-) Yine Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan o da Zeyd b. Sabit; (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.)'in bu yasaklamasından sonra diğer uygulamalara izin vermediği halde ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmaya (ariyye) izin verdiği bildirilmiştir.
(Ağaçtaki hurmanın akibeti belli olmadığından dolayı satış sonucu gerek beklenen rekolte gerek kalite açısından ihtilaf çıkma ihtimalinden dolayı yasaklanmıştır. Ancak bazı kimselerin özellikle fakirlerin elinde yiyecek hurmaları tükenip ağaçtaki hurmaları da henüz yetişmediğinden yemek için, elinde hurma olanlardan mevcut eski hurma, ileride yetişecek hurma karşılığında satin alınırdı. Ağaçtaki olmamış meyve satışının yasaklanması sonucu söz konusu hurması tükenen kimselerin sıkıntıya düşmesi nedeniyle Hz. Peygamber (s.a.v.) görülen lüzum üzerine bu yasaktan hurmayı çıkarmıştır, buna da ariyye satışı ismi verilmiştir.) [1060]

1030-) Sehl b Ebî Hasme (r.a.)'dan. RasûlüllAh (s.a.v.), taze hurmayı kuru (olmuş) hurma karşılığında satışını yaklamıştır. Getireceği kuru hurma tahmin edilip hane halkının yaş olarak yediği âriye konu-, suna müsaade etmiştir. [1061]

1031-) Büşeyr b. Yesâr'dan. İçlerinde Sehl b Ebî Hasme gibi ba-; kimini üstlendikleri aile efradı olan, RasûlüllAh (s.a.v.)'in bir kısım ashabından, RasûlüllAh (s.a.v.)'in taze hurmayı kuru (olmuş) hurma karsağında satışını yasakladığını rivayet etmiş ve: "Bu faizdir, müzabene türü satıştır" demiştir. Ancak, âriye türü satışa müsaade etmiştir. Butür satış da, getireceği kuru hurma tahmin edilerek sadece bir iki hurma ağacını hane halkının alıp taze hurmasını yemesidir. [1062]

1032-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ariyye satışına beş vesak (873 kg. ıie 973 kg. arası) veya beş vesaktan aşağısına izin verdiği rivayet edilmiştir. [1063]

1033-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) Müzâbene usulü i!2 satışı yasaklamıştır. Müzâbene, ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığı ölçerek satma ile ağaçtaki yaş üzümü kuru üzüm karşılığı öiçerek satmaktır. [1064]

1034-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), müzâbene türü satışı yasakladı, Müzâbene, bir kimsenin bahçesindeki meyveyi; eğer hurma ağacı ise (olmamış hurmayı) kuru hurma karşılığı ölçerek, üzüm ağacı ise (koruğu) kuru üzüm karşılığı ölçerek, ekin ise (başaktakini) hububat karşılığı ölçerek satmadır. Bunlann tümnü yasaklamıştır" demiştir[1065]

1035-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kim aşıladıktan sonra hurmalığı satarsa, alıcı da herhangi bir şart koşmamış ise ağaçtaki ürün satıcınındır. Kim malı olan bir köle satın almış ise alıcı da herhangi bir şart koşmamış ise kölenin malı satana aittir."diye buyururken işittim." demiştir. [1066]

1036-) Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), mahabere türü satışı, muhakale türü satışı, müzâbene türü satışı ve olgunlaşmamış meyve satışını yasaklamıştır. Olmamış meyve, âriye türü satışı dışında sadece dirhem ve dinar (para) ile satılabilir.
(Hadisin ravilerinden Ata: "Cabir (r.a.), yasaklanan satış türlerini bize şöyle a-çıkladı." demiştir. Muhabere türü satış, bir kimsenin boş araziyi diğer birisine verip alanın da araziye harcama yapması sonunda (arazi sahibinin) yetişen mahsulden bir kısım almasıdır. Müzâbene türü satışın, ağaçtaki yaş hurmanın belirli bir ölçek kuru hurma karşılığında satılması olduğunu söyledi. Muhakale türü satışının da müzâbene türü satış biçimine benzer olarak ekin üzerinde yapılır ki bu, başaktaki ekini belirli bir ölçek hububat karşılığında satmaktır.
Bu tür satışların yasaklanmasında ki temel maksat, anlaşmazlığı ortadan kaldıracak biçimde sınırları tam olarak çizilmemiş belirsiz satış olması nedeniyle anlaşmazlıklara düşmeyi engellemektir.) [1067]

1037-) Cabir (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bizden birisinin fazla arazileri olurdu ve: "üçte bir, dörtte bir, yanyarıya kiraya veririz" derlerdi. Daha sonra Hz, Peygamber (s.a.v.): "Kimin arazisi varsa onu kendisi eksin yahut ekmesi için karşılıksız olarak kardeşine emanet versin. Yokkarşılıksız emanet vermeyecek ise elinde tutsun " buyurdu"
(Arazinin kiralanmasının yasaklanması, mahsulün iyi kısmının ma! sahibine kalması nedeniyle ortaya çıkan haksızlığı Önlemek içindir. Nitekim diğger rivayette, su kenarında biten mahsulün mal sahibine verilmesi karşılığında kiraya verildiği bildirilmektedir. Bu nedenle araziyi kiralayanın zarara uğradığı anlaşılmaktadır.) [1068]

1038-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kimin arazisi varsa onu kendisi eksin yahut ekmesi için karşılıksız olarak kardeşine emanet versin. Yok karşılıksız emanet vermeyecek ise elinde buyurdu." demiştir. [1069]

1039-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), müzâbene ve muhakale türü satışı yasaklamıştır. Müzâbene türü satış, ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmaktır. [1070]

1040-) Nâfi' anlatır: "Abdullah b. Ömer (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Bekir, Ömer, Osman döneminde ve Muaviye'nin idaresinin ilk dönemlerinde ziraat arazilerini kiraya verirdi. Sonra Râfi b. Hadic'den Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ziraat arazilerini kiraya vermeyi yasakladığı bildirildi. Bunun üzerine İbni Ömer Râfiye gidip bunu sordu. Ben de kendisiyle birlikte gitmiştim. Râfi: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ziraat arazisini kiraya vermeyi yasakladı." dedi. İbni Ömer de: "Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde sulak tarafı bizim olmak ve bir kısım saman karşılığında ziraat arazilerimizi kiraya verdiğimizi bilmekte idim," dedi. [1071]

1041-) Râfi' b. Hadîc (r.a.): "Biz, Medine halkının en çok tarlası idik. Bir kısmı mal sahibine ait olmak üzere tarlayı kiraya verir idik.
Mal sahibine ayrılan bölüme afet gelip diğer kısma gelmediği olduğu gibi diğer kısma gelip, mal sahibine ayrılan bölüme gelmediği de olurdu. Bu yüzden böyle ortaklık bize yasaklandı. O dönemde altın ve gümüş para ile kiraya verme adeti de "yok idi" demiştir. [1072]

1042-) Tabiînden Amr anlatır, Tavus'a: "Tarlayı ortağa vermeyi bırak-san olmaz mı, çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu yasakladığını söylüyorlar." dedim. O öa: "Ey Amr, ben onlara veriyorum ve kendilerini zengin ediyorum, -İbni Abbâs'ı kastederek- çünkü onlann en bilgilisi bana, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tarla ortakçılığını yasaklamadığını, ancak: "Birinizin kardeşine karşılıksız vermesi tarladan belirlenmiş ücreti almasından daha da hayırlıdır, "buyurduğunu bildirmiştir." dedi. [1073]

22-) Bağ-Bahçe Sulama Ortakçılığı Bölümü

(Kitâbu'l-Musâkâ)

1043-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber arazisini meyve veyahut ekinden çıkan mahsulün yarısı üzerine ortaklık uygulaması yaptı. Hanımlarına da seksen vesak hurma yirmi vesak arpa olmak üzere buradan gelen mahsulden yüz vesak verirdi, Sonra Ömer Hayber arazisini halka bölüştürüp dağıttı, bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarını toprak ve sudan hisse almaları yahut önceki uygulamadaki gibi gelen mahsulden hisse almaları konusunda serbest bıraktı. Kimisi vesak üzerinden mahsul almayı seçerken kimisi de toprak almayı seçti. Aişe de toprak almayı seçmişti. [1074]

1044-) İbni Ömer (r.a.)'dan: "Ömer (r.a.) Yahudi ve Hıristiyanlar! Hicaz bölgesinden sürüp çıkardı. Aslında Rasûlüllah (s.a.v.) Hayber'i ele geçirdiğinde Yahudileri buradan çıkarmak istemişti. Şöyle ki, burası ele geçirildiğinde arazi Allah'a, Rasûlü'ne ve Müslümanlara ait olmuştu. O da buradan Yahudileri çıkarmak istedi, Yahudiler Rasûlüllah (s.a.v.)'den arazinin İşini işleyip kendilerine ürünün yarısını vermek ü-zere burada bırakılmalarını istediler. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizi bu şartlar üzere burada dilediğimiz süreye kadar bırakıyoruz, "buyurdu. Neticede Yahudiler Ömer kendilerini (Medine şam yolundabulunan.Tebuk yakınlarındaki) Teymâ İle (Kudüs yakınlarındaki) Eriha'ya çıkarana kadar Hayber'de kaldılar." [1075]

1045-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir Müslüman ağaç diker veya ziraat yapar da ondan kuş, insan yahut herhangi bir hayvan yerse bu yediği kendisi için kesinlikle sadaka"buyurdu." demiştir. [1076]

1046-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hurma Meyvesinin olgunlaşana kadar satımını yasakladığı rivayet edilmiştir.Kendisine: "Olgunlaşma nedir?" denildi: "Kızarmasına kadar" demiştir. Rasûlüllah (s.a.v.): "Söyle bakalım hadiAllah meyveye afet getirip telef etse biriniz kardeşinin malını ne sebeple alabilir?" buyurmuştur. [1077]

1047-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) kapının yanında iki kişinin yüksek tonda tartışma seslerini duydu. Birisi öbüründen borcunun biraz indirilmesini ve kolaylık tanımasını istiyor, o da: "Vallahi yapmam." diyordu, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) ikisinin yanına çıktı ve: "İyiliği yapmayacağına dair Allah'a yemin eden nerede?"buyurdu, o da (utanarak): "Benim, Ey Allah'ın Rasûlü, tamam nasıl isterse öyle olsun." dedi. [1078]

1048-) Ka'b b. Mâlik (r.a.)'dan. Kendisi Mescidde İbni Ebî Hedred'den alacağını istemiş, bu arada sesleri o kadar yükselmiş ki Rasûlüllah (s.a.v.) evinde iken bunu duymuş. Onlara doğru çıkıp odasının perdesini açarak: "Ey Ka'b!" diye seslendi. Ka'b: "Buyur Ey Allah'ın Rasûlü" dedi, yarısını işaret ederek: "Alacağından şu kadarını indir" buyurdu. Ka'b: 'Tamam yaptım Ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Haydi kalk sen de borcu efe"buyurdu. [1079]

1049-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, iflas etmiş bir kimsenin yanında (alacağı olan) malının aynını/bizzat malın kendisini bulursa bu mala diğerlerinden daha fazla hak sahibidir, "buyurmuştur
Diğer bir rivayette ise "Diğer alacaklılardan daha fazla hak sahibidir" şeklindedir. [1080]

1050-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Melekler, sizden öncekilerden bir kimsenin ruhunu aldı, bu sırada: "Hayır namına bir şey yaptın mı?" dediler. Oda: "İşçilerime, eli darda olana süre tanımalarını, eli genişlikte olana da ödemede kolaylık göstermelerini emrederdim." dedi. Bu yüzden Allah da kendisine kolaylık göstermiştir, "buyurdu." demiştir. [1081]

1051-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimse insanlara borç verir, işçisine de: "Eğer sıkıntıda olan birisi gelirse onun borcunu af ediver" derdi. Sonunda bu kimse Allah 'a kavuştu. Allah da onu af ediverdi "buyurmuştur. [1082]

1052-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ödeme imkanı olan kimsenin borcu uzatması zulümdür. Eğer biriniz alacağını, ödeme imkanı olan kimseden tahsil etmeye gönderilirse bunu kabul etsin, "buyurmuştur. [1083]

1053-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kendiliğinden biten ota mani olur diye, ihtiyaç dışı su fazlalığından başkasının kullanımı yasaklanamaz." [1084]

1054-) Diğer bir rivayette ise Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Kendiliğinden biten ota mani olur diye, ihtiyaç dışı su fazlalığından başkasının kullanımını yasaklamayınız, "buyurduğu rivayet edilmiştir.
(Allahü Teâlâ tarafından mahlukâta bahşedilmiş bir takım imkanlar vardır. Bu tür şeyler toplumun menfaatine bırakılmış olup herkesin ortak malıdır. Yer alündan gkan maden, su, petrol ve benzeri şeyler Allah'ın mahlukâta bir ihsanıdır. Bunların Özel mülkiyete geçirilip geçirilemeyeceği İslâm hukukçulannca tartışılmıştır. Ancak özel gayret sarfederek elde edilen kaynaklarda bunlan bulan ve işletenlerin bir takım haklarının olacağı da bir gerçektir. Bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Üç şey vardır ki bunlar asla yasaklanamaz: Su, ot ve ateş" Bir diğer rivayette, ot yerine tuz geçmektedir. Bir başka rivayette ise bunlann Müslümanların ortak malı olduğu ücretinin haram olduğu bildirilmektedir. (İbni Mâce, Ruhun: 16) Buradaki yasaklığın özendirme mi yoksa kesin yasağı mı ifade ettiği apk değildir. Bir kısım âlime göre bu yasak, toplumda paylaşmayı aranma ve yardımlaşmaya özendirme içindir.) [1085]

1055-) Ebû Mes'ûd el-Ensârî (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'in köpek satıp ücret almayı, zina kazananı ve kahinlik ücretini yasakladığnı rivayet etmiştir. [1086]

1056-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), köpeklerin öldürülmesin emrederdi. Biz de kalkıp Medine'de ve çevresinde öldürmedik köpek bırakmazdık. Öyle ki çöl halkından küçük bir kadının peşinden gelen köpeğini bile öldürdük." [1087]

1057-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlültah (s.a.v,): "Kim, sürü ve av köpeği dışında köpek edinirse her gün amelinden iki kırat eksilir" buyurmuştur
Diğer bir rivayet ise "Kim, sürü, ziraat ve av köpeği dışında bir köpek edinirse her gün se vabından bir kırat eksilir, "şeklindedir.
(Kırat, onda bir dinarın yarısı olarak kullanılan bir değerdir. Bu konuda Aynî: "Kırat, hadislerde çeşitli değerler ifadesi olarak belirtilir. Bunlardan birisi örfte kullanılan ölçü birimidir, diğeri de teşbih olarak kullanılmıştır: Bazen bir koyun bazen Mekke'deki bir dağ kadar bazen büyük bir dağ kadar, bazen Uhud Dağı kadar gibi teşbihler yapılmıştır." demektedir. (Umdetu'i-Kârî, iv. 38) [1088]

1058-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim yanında köpek tutarsa, her gün amelinden bir kırat eksilir. Ancak ziraat veya sürü için tutulan bunun dışındadır, "buyurdu." demiştir. [1089]

1059-) Süfyan b. Ebû Züheyr (r.a.)'dan. Kendisi Şende kabilesinden olup Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabındandır. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kim, kendisine ziraatta veya sürüde faydası olmayan bîr köpek edinirse her gün amelinden bir kırat eksilir" diye buyururken işittim" demiştir. Kendisine: "Bunu, Rasûlüllah (s.a.v.)'den bizzat sen mi işittin?" denildi: "Evet, şu mescidin Rabb'ine yemin olsun" dedi. [1090]

1060-) Enes (r.a.)'a hacamat yapan kimsenin ücret alması soruldu: "Rasûlüllah (s.a.v.) hacamat oldu, kendisini Ebû Taybe hacamatetti. Ebû Taybe'ye İki sa' yiyecek verdi. (Bu kölenin güniük ödeme vergisinin hafifletilmesi için) efendileri ile konuştu onlar da ücretini hafiflettiler. Kendisi: "Tedavi olageldlğiniz şeylerin en üstünü, hacamat olmak ve Küstü'I-Bahr kullanmaktır, "buyurdu" demiştir.
Yine şöyle buyurmuştur: "Sakın boğaz hastalığında çocuklarınızın bademciğini sıkarak işkence çektirmeyiniz, Kust kullanınız."
(Ûdi Hindi, hind odunu anlamına gelen bir ağaçtır. Kust, Kustü'i-Bahr, Öd ağacı aynı tür ağaçların çeşitleridir. Hacamat ise, kelime anlamı olarak emmek demektir. İçerisindeki hava ateşle boşaltılan bardak veya benzeri şişe gibi özel aletle vücudun belirli bölgesine emme yapılmasıdır. Ûdi Hindi ve Hacamat konuşundu "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 1964. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1091]

1061-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), hacamat olmuş ve hacamat yapana ücretini vermiş ayrıca burnuna ilaç çekti. [1092]

1062-) Hz. Aişe (r.a.): "Faiz hakkındaki Bakara Suresi'ndeki ayetler (275-279) indirildiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) mescide çıkıp halka bu ayetleri okudu, arkasından şarap ticaretini yasakladı" demiştir. [1093]

1063-) Câbir b. Abdullah (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'in Fetih Yılı'nda Mekke'de: "Şüphesiz Allah ve Rasûlü şarap, murdar ölmüş hayvan, domuz ve putların satımını haram kılmıştır." buyurduğunu işitmiştir. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûlü, murdar ölmüş hayvanların iç yağlan hakkında ne dersin, çünkü bununla gemiler cilalanır, deriler yağlanır halk da (mum yaparak) bununla aydınlanır?" denildi: "Hayır! O da ha-ramdır."buyurdurve arkasından Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah Yahudileri kahretsin. Çünkü Allah murdar ölen hayvanların iç yağlarını haram kılınca onlar da bu sefer bunu eritip satarak parasını yediler, "buyurdu. [1094]

1064-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Semüre'nin şarap satti-ğı haberi Ömer'e iletildi. O da: "Allah, Semüre'yi kahretsin. Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Allah, Yahudilere lanet etmiştir. Hayvanların iç yağları kendilerine haram kılındı, onlar da bu sefer bunu eritip sattılar."diye buyurduğunu bilmiyor mu?" dedi"
(Yukarıdaki rivayette şarap sattığı bildirilen Semure, Semure b. Cündüb (r.a.)'dır. Şarabın yasaklandığını bilen bir sahabinin haram bir maddeyi nasıl sattığf araştırılmış neticede doğrudan şarap satma değil de dolaylı şarap satışı olduğu görüşüne varılmıştır. Şarap yapacağını bildiği halde bir kimseye üzüm satma gibi veya sirkeleştîrme şeklinde şarapta değişiklikler yaparak satma olabileceği söylenmiştir. Nitekim Ömer (r.a.)'ın delil getirdiği hadiste de Yahudiler, kendilerine yasaklanan Şeyin, değişiklik yapılarak ondan istifade edilmesi anlatılmaktadır ki, Semure b. Cündüb (r.a.)'ın yaptığı da böyle bir şey olsa gerek. Değilse Ömer (r.a.), şarabın yasak olduğunu belirten ve sakıncasını dile getiren daha açık âyet ve hadisler getirebilirdi. Hz. Ömer(r.a.), Semure b. Cündüb (r.a.)'ı Ehvaz çarşısına haznedar tayin etmiştir. Eğer Semure b. Cündüb (r.a.), kesin haram olan bir işle uğraşmış olsaydı, bizim bildiğimiz Ömer b. Hattab bu vazifede onu bir dakika bile durdurmazdı.) [1095]

1065-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah Yahudileri kahretsin. Allah, hayvanların iç yağlarını onlara haram kılınca bu sefer bunu eritip satarak parasını yediler" buyurmuştur[1096]

1066-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Altınla altını, eşit olmaz ise satmayınız birini diğerine fazla yapmayınız. Gümüşle gümüşü, eşit olmaz ise satmayınız, birini diğerine fazla yapmayınız. Bunlardan veresiyeyi de peşine satmayınız, "buyurmuştur, [1097]

1067-) Mâlik b. Evs (r.a.), yüz dinar (altın para) bozdurmak istemiş, kendisi şöyle anlatır: Bunun üzerine Talha b. Ubeydullah beni çağırdı, neticede fiatta anlaştık, benden altınları isteyip eline alıp çevirmeye başladı, sonra da: "Veznedarım Câbe'den gelinceye kadar bekle" dedi, Ömer de bu konuşmayı dinliyormuş, hemen: "Vallahi bozdurduğunun karşılığını almadan onun yanından ayrılamazsın, Rasûlüilah (s.a.v.): "Altın altın ile peşin teslim dışında satılıp değiştirilirse faiz o-lur, buğday buğday ile peşin teslim dışında satılıp değiştirilirse faiz olur, arpa arpa ile peşin teslim dışında satılıp değiştirilirse faiz olur, hurma hurma ile peşin teslim dışında satılıp değiştirilirse faiz olur. "buyurdu." demiştir. [1098]

1068-) el-Minhâl'dan: "el-Berâ b. Âzib (r.a.) ile Zeyd b. Erkâm (r.a.)'a para bozdurmayı sordum, her biri, diğeri için: "0, benden daha iyidir." diyordu ve her ikisi de: "Rasûiüllah (s.a.v.), altını gümüşle veresiye satmayı yasakladı." diyordu. [1099]

1069-) Ebû Bekre (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Altınla altını, eşit ölçüde olmaz ise satış yapmayınız, gümüş/e gümüşü, eşit ölçüde olmaz ise satmayınız, ama altınla gümüşü, gümüşle ah tını nasıl dilerseniz satınız." buyurmuştur. [1100]

1070-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) ile Ebû Hureyre (r.a.) anlatır. Rasûlüllah (s.a.v.) bir kimseyi Hayber arazisinin vergisini toplamaya görevlendirdi. Sonunda görevli iyi cins hurma ite geldi, bunun üzerine Rasûlüllah (s a.v.): "Hayber hurmasının hepsi de böyle midir?" buyurdu, o da: "Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü, vallahi böyle değildir, ama biz bu cins bir sa' hurmayı iki sa' hurmaya, İki sa1 hurmayı da üç sa' hurmaya almaktayız." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Böyle yapma! Yığını bir fiat (bey) üzere sat sonra da parasına iyi cins hurma al!""buyurdu. [1101]

1071-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Bilal, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e iyi cins hurma getirmişti, Rasûlüllah (s.a.v.) de ona: "Bunlar nereden geldi?"'buyurdu. Bilal de: "Yanımızda düşük kaliteli hurma vardı, onları Peygamber'e yemek yedirmek için iki sa' düşük kaliteliyi bir sa1 iyi cins hurma karşılığında sattım." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eyvah! Eyvah! Aynen faiz olmuş, aynen faiz olmuş. Böyle yapma! Eğer sen (iyi hurma) satın almak istiyorsan e-iindeki hurmayı ayrı bir satış işlemi üzere sat, sonra da parasına iyi hurma satın al. "buyurdu." [1102]

1072-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Bize, karıştırılmış hurma yığınlarından yiyecek verilirdi. Biz de iki sa! hurmayı bir sa'a satardık. Bu yüzden Hz, Peygamber (s.a.v.): "İki sa' hurmaya bir sa' olmaz, iki dirheme de bir dirhem olmaz." buyurdu, "demiştir. [1103]

1073-) Ebû Salih ez-Zeyyât, Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'ı: "Altın, altınla satılır. Gümüş de gümüşle satılır" derken işitmiş, kendisine: "Ama İbni Abbâs böyle söylemiyor" dedim. Bunun üzerine Ebû Said: "Ben kendisine sordum: "Sen bu söylediğini Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mi duydun yahut Allah'ın Kitabında böyle bir şey mi buldun?" dedim. 0 da: 'Tüm bunan ben söylemiyorum, sizler Rasûlüllah (s.a.v.)'i benden daha iyi bilirsiniz ama Üsâme b. Zeyd bana Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Faiz sadece veresiyede olur. "buyurduğunu bildirdi" dedi" demiştir. [1104]

1074-) Numan b. Beşir (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Helâlaçıktır, Haram da açıktır; ama bu ikisinin arasında insanların çoğunun bilemediği şüpheli işier vardır.
Kim şüpheli işlerden sakınırsa dinini ve haysiyetini kurtarır. Kim de şüpheli işlere takılırsa bunun durumu yasak bölgeye düşebilecek şekilde koyun otlatan çoban gibidir.
Şunu bilin ki her hükümdarın bir yasak bölgesi vardır. Allah 'in yeryüzündeki yasak bölgesi ise haramlarıdır.
Bilin ki vücutta bir et parçası vardır; eğer düzelirse vücudun tamamı düzelir; eğer bozulursa vücudun tamamı bozulur bakın o kalptir, "diye buyururken işittim." demiştir.
(Müslüman, Allah'ın yasak kıldığı şeylerden uzak durmalı, yasaklarla kendi arasına set çekmelidir. Yasaklara düşürme ihtimali olan şeylerden de uzak durulmalı, ihtiyat elden bırakılmamalrdır. İç temizliği önemlidir. İçi yani niyeti kötü olanın işleri de kötü olur. Bu nedenle her şey den önce niyeti düzeltmek gerekir.
Hadisimizde bedenin maddi ve manevi olarak sağlıklı işleyişinde kalbin Önemine dikkat çekilmiş, kalbin bedene hakim olduğu vurgulanmıştır. Biyolojik bedenin sağhkh işleyişinde kalbin önemi tıp uzmanlarınca tartışmasız bir gerçek olarak görülmektedir. Kalbin manevi yönünün bulunduğu ve bunun insan da vranı şiarı ndaki etkisinin de son araştırmalarda tespit edilerek ortaya konulduğu görülmektedir. Bu konuyu araştıran bir uzman, yaptığı araştırmada Özetle şu tespitlerde bulunmuştur:
"Son araştırmalara göre, biyolojik işleyişte beyin kalbe itaat ediyor. Araştırmalara göre, kişi niyet edip hislerini değiştirdiğinde, otomatik olarak kalbden beyine giden sinir uyanlarının kalitesi de değiştirilmektedir.
Yapılan araştırmalar, yaratılışta, beyin aktivitesinin kalbin aktivitesine tabî (senkronize) olacak şekilde programlandığını göstermiştir. Mesela embryonik gelişmede beyin kalbe tabii olmaktadır. Çocuk anne karnında gelişirken, önce beyin değil, kalb gelişmektedir. Beynin gelişmesi, çocuk bir yaşına gelinceye kadar ancak tamamlanmaktadır.
Nörokardiyoloji veya kalb-beyin bağlantısı bilimi çerçevesinde yapılan bu araştırmalar, kalbin içinde beyindekine benzer bir sinir sistemi olduğunu, en az beyin kadar kalbin de, beyni ve beyin üzerinden bedeni kontrol etmede vazife aldığını göstermektedir. Diğer vücut sistemlerindeki ahenkli işleyişin, beyin kadar kalb vasıtasıyla da düzenlendiği anlaşılmaktadır.
Öncelikle kalb, beyinden bağımsız en az 40.000 sinir hücresinden yapılmış, kendine has kompleks ve sırlı bir sinir sistemine sahiptir; bu sinir sistemi, 'kaibdeki beyin' olarak tanımlanmaktadır. Beynin mücerret (soyut) ve analitik mantıkî zekâsının yanında, kalbin de, hissi ve iletişim zekâsıyla donatıldığı, duyguların ilk üretiminin kalbde gerçekleştiği, kalbde üretilen duygu taşıyan sinyalierin, beynin limbik sistemine çok hızlı şekilde taşındığı, beyin üzerinden hissî cevabın vücûda ve çevrede-kilere tesir ettiği ortaya konmuştur.
Ihin ritmik aktivitesi ile üretilen kan basıncı, ses basıncı ve elektromanyetik daki değişiklikler, vücuttaki her organ ve hücre tarafından algılanmaktadır. Ihd3 yaratılan bu elektromanyetik enerji, sadece bedenin her tarafına iletilmekle zaynı zamanda o enerjinin yayılma sahası içinde bulunan kişiler tarafından da Bütün bu tespitler, kan pompalamasının yanında, kalbe, bedenin ta-iSm,ndı tesirli eş zamanlılığı (uyum ve ritim bütünlüğünü) tanzim edici sinyal mer-i olarak da vazife verildiğini göstermektedir. " (Dr. Seüm aydın, Kafbin Keşfedilen YeniBoyutu. Sızıntı Dergisi Mayıs 2004, s. kısaittp özetleyerek) [1105]

1075-) Cabir (r.a.)'dan. Kendisi bitkinlikten nerede ise yürüyemez hale gelmiş deve üzerinde bulunurken Hz. Peygamber (s.a.v,), yanına uğrayıp deveye vurup dua etmiş. Bunun üzerine deve bir benzeri görülmemiş şekilde yürüyüvermistir. Cabir (r.a.), devamla şöyle anlatır: "Sonra: "Bunu bana bir vukiyye'ye sat" buyurdu: "Olmaz" dedim. Sonra yine: "Bunu bana bir vukiyye'ye sat" buyurdu, ben de onu, evime ulaşma kaydıyla bir vukiyye'ye sattım. Medine'ye vardığımda deveyi kendisine götürdüm, ücretini bana ödedi. Sonra yanından ayrıldım, peşimden haber salarak: "Deveni alacak değildim, şu deveni al o, senin malındır." buyurdu"[1106]

1076-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûiüilah (s.a.v.) ile birlikte gazaya çıkmıştım. Bitkinlikten nerede ise yürüyemez hale geîmiş deve üzerinde bulunurken bana yetişti: "Devenin neyi var" buyurdu: "bitKin" dedim, Rasûlüllah (s.a.v.) devenin gerisine geçip onu ileri sürdü ve dua etti. Bundan sonra develerin başında en önlerinde yürümeye başladı. Bana: "Deveninasıl buluyorsun""buyurdu: "Çok iyi, bereketin değdi" dedim: "Onu bana satar mısın""buyurdu. Ben utanmıştım, bu sırada bundan başka da devemiz yoktu yine de: "Evet satanm" dedim ve Medi-neye vanncaya kadar binmek üzere deveyi kendisine sattım. Kendisine: Ey Allah'ın Rasûlü ben yeni evlendim" dedim ve kendisinden izin istedim. Bana izin verdi ben de halkı geçip Medine'ye ilerledim. Medine'ye vardığımda dayımla karşılaştım, bana devenin durumunu sordu ben de deve hakkında ne yaptığımı kendisine biidirdim. O da böyle yaptığımdan dolayı beni kınadi. Rasûlüllah (s.a.v.)'den izin istediğimde bana: "Kiminle evlendin, bekar ile mi dul ile mi"buyurmuştu. Ben: "Dul ile evlendim" dedim: "Birbirinizle oynaşacağınız bekar bir kızla evlenseydin" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûîü, babam vefat etti, şehid oldu. Küçük kız kardeşlerim var. Onlaria aynı yaşta birisiyle evlenip de onlaria ilgilenip onları eğitemeyeceğinden çekindim bu yüzden dul ile evlendim." dedim. Rasûlüilah (s.a.v.), Medine'ye ulaştığında deveyi kendisine götürdüm. Bana parasını ödedi deveyi de geri bana verdi." [1107]

1077-) Cabir b. Abdullah (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), benden iki vukiyye'ye bir dirheme yahut iki dirheme bir deve satın aidi. Sırâr mevkiine vardığımızda bir inek kesilmesini emretti, arkasından inek kesildi ve oradakiler onu yediler. Medine'ye geldiğimizde mescide gitmemi ve iki rekat namaz kılmamı emretti, devenin ücretini de bana saydı." [1108]

1078-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'den borcunu istemeye geldi, fakat biraz kaba bir şekilde istedi, bu yüzden ashab üzerine yürümeye davrandı. Bunun üzerine Rasûlüilah (s.a.v.): "O-nu bırakın, çünkü hak sahibinin konuşma hakkı vardır." buyurdu, arkasından da: "Kendisine devesinin yaşında bir deve verin." diye buyurdu. Onlar da: "Ey Allah'ın Rasûlü, o yaşta bulamıyoruz, fakat ondan daha değerlisi vardır." dediler. Rasülüllah: "Onu verin, şüphesiz sizin en iyiniz borcunu en güzel bir şekiide ödeyendir, "buyurdu. [1109]

1079-) Âişe (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.), bir Yahudiden veresiye yiyecek satın aldı ve zırhını rehin verdi" demiştir[1110]

1080-) İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde halk meyveyi bîr iki yıllığına selem yapıyordu, bunun için: "Kim hurmada selem yapmak istiyorsa belirlenmiş ölçekte ve belirlenmiş tartıda selem yapsın, "buyurdu" demiştir.
Kendisinden gelen bir diğer rivayette ise: "Süresi belirlenmiş bir zamana göre"ilavesi vardır. [1111]

1081-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.)'i: "Yalan yeremalın sürümünü artırır ama kazancı yok eder." diye
yürürken işittim." demiştir. [1112]

1082-) Câbir (r.a.)'dan. Rasûlüüah (s.a.v.) Şufa hakkını bölüşülmemiş her malda ortaklar için geçerli kılmıştır. Bölüşülüp sınırlar ortaya konulduğunda, yollar ayrıldığında şufa hakkı kalmaz.
(Taşınmazlarda öncelikli alım hakkı diye de isimlendirilen Şufa, satılan bir malı, ortak veya bitişik komşusunun satış- bedelini ödeyerek müşteriden geri alma hakkına sahip olma demektir.) [1113]

1083-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Komşu, komşusunun direğini evinin duvarına koymasına karşı çıkmasın."buyurmuştur. Ebû Hureyre (r.a.) devamla: "Bana ne oluyor da sizleri bu (sünneti) terkediyor görüyorum. Vallahi ben bu sözü omuzlarınıza bırakıp atıyorum." demeyi sürdürmüştür.
(Aslında İslâm'da mülkiyet hakkı esastır. Bu yüzden İmam-ı Âzam başta olmak üzere bir kısım âlimler hadisteki emrin farziyet ifade etmeyip yardımlaşma ve dayanışmayı artırmak için söylenmiş bir söz olduğu görüşündedirler.) [1114]

1084-) Saîd b. Zeyd (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.)'i: "Kim yeryüzünden bir şeyi haksız yere alırsa, aldığı şey yedi kat yere kadarboynuna sarılır."'diye buyururken duydum" demiştir. [1115]

1085-) Âişe (r.a.): "Rasûİüllah (s.a.v.): "Kim yeryüzünden bir şeyi haksız yere alırsa, aldığı şey yedi kat yere kadar boynuna sarılır, "buyurdu." demiştir. [1116]

1086-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) yolun genişliği konusunda anlaşmazlığa düştüklerinde bunun (o günün şarüanna göre) yedi arşın olduğuna hüküm vermiştir." demiştir. [1117]

23-) Ferâiz (Miras Hukuku) Bölümü

(Kitâbu'l-Ferâiz)

1087-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mirastan doğan hakkı mirasçıya veriniz, arta kalan ise en yakın erkek akrabayadır, "buyurmuştur.
(Hadisteki 'en yakın erkek akraba' ifadesi, baba tarafından olan en yakın erkek akraba olarak da anlaşılabilir.) [1118]

1088-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ve Ebû Bekir, yürüyerek bana hasta ziyaretinde bulunmak için Selimeoğulları mahallesine geldi, Hz, Peygamber (s.a.v.) bu sırada beni, şuurumu kaybetmiş olarak buldu, hemen su isteyip abdest aldı, sonra da üzerime su serpti, arkasından ben kendime geldim: "Ey Allah'ın Rasûlü, malım konusunda nasıl davranayım?" dedim, bunun üzerine: «Allah çocuklarınız hakkında mirası şöyle bölüştürmenizi emreder...» (Nisa: ıi) ayeti indi." demiştir. [1119]

1089-) Berâ (r.a.): 'Tam olarak en son inen sure, Tevbe süresidir.Son inen âyet ise kelâle âyetitidir." demiştir.
(Kelâle, öldüğünde mirasını paylaşacak, babası ve çocuğu olmayan kimsedir. Nisa: 12/176 ayetlerinde geçmekte ve bu âyetlere keiâle âyetleri denilmektedir.) [1120]

1090-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'e üzerinde borcu olan bir kimsenin cenazesi getirildiğinde: "Borcunu ödeyecek bir şey bıraktı mı?" buyurucu. Eğer borcunu ödeyecek bir şey bıraktığı söylenirse cenaze nazmını kıldırır, değilse: "Arkadaşınızın cenaze namazını siz kıldırınız" buyururdu. Allah, kendisine fetihler nasip eyledikten sonra; "Ben, her mümine kendi nefsinden daha yakınım. Her kim borçlu ölürse Ödemesi bana aittir, ancak kim malbırakırsa o da veresenindin "buyurdu
(Rasûlüliah (s.a,v,)'in borcu olan kimsenin cenaze namazına kılmaması ilk dönemlerde başvurduğu bir uygulama idi. Sonraları: "Ben her mü'mine kendi nefsinden daha yakınım. Her kim borç bırakırsa onun ödemesi bana aittir,
mal bırakırsa buyurmuştur. (Buhârî, istikraz: Nevevî bu uygulamanın borçtu ölen kimsenin, cenaze namazını Peygamber'in rmasından mahrurn kalmamak için borcu ödemeye teşvik olsun diye yapıldığını h Nrtir (şerhu Müslim, Nevevî, xi, 6i) Münzlrîye göre cenazenin namazını kıldırmadan bocunu sorma uygulaması sonraları kaldırılmıştır. CTuhfetü'i-Ahvâzi iv, 154) Hz peygamber (s.a.v.)'in bunun dışında da bazı kimselerin cenaze namazını kıtdır-adığını'görmekteyiz. Ebû Dâvûd (ahad: 133), Nesâî (Cenâiz; 66), îbni Mâce (Cihad: 3i) de n diğer bir rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber savaşında vefat eden ashabdan bir kimsenin cenaze namazını ashabın kıldırmasını istemiştir. Bu davranışı gören ashabın yüzleri değişmiş hayrete düşerlerdi, Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun nedeni olarak söz konusu kimsenin Allah yolundaki ganimetten hırsızlık yaptığını belirtir.
Cenaze namazı farz-ı kifâyedir, hiç kimse kıldırmaz ise bütün toplum bu farzdan sorumludur. Ancak, Allah'ın kanunlanna göre asî olarak nitelenenlerin eşkiyalar, yol kesiciler ve benzerlerinin cenaze namazı kılınmaz, bu nedenle hadiste bir kimsenin cenaze namazını kıldırmadan önce Ölümden önceki hayatını gözden geçirmeye işaret vardır.) [1121]

24-) Hibe ve Bağışlar Bölümü

(Kitâbu'l-Hibât)

1091-) Hz. Ömer (r.a.) anlatır: "Allah yolunda bir kimseyi ata bindirdim (yani ona at verdim) o da yanındaki ata iyi bakamadığından zayıflattı, ben de biraz ucuza satar zannı ile satın almak istedim. Gidip Hz. Peygamber (s.a.v.)'e görüşünü sordum: "Onu satın alma, bir dirheme verse bile verdiğin sadakana geri dönme! Çünkü böyle sadakasına dönen, kusmuğuna dönen gibidir, "buyurdu. [1122]

1092-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Ömer b. Hattab, Allah yolunda bir kimseye at verdi. Sonra bu atın satıldığını gördü ve satın almak İstedi, Rasûlüilah (s.a.v.)'e bunun hükmünü sordu. 0 da: "Onu satın alma, sadakana geri dönme" buyurdu[1123]

1093-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bağışından dönen kusup da kusmuğuna (yemek için) dönen köpek gibidir, buyurdu." demiştir. [1124]

1094-) Nu'mân b. Beşîr (r.a.)'dan. Kendisinin babası, Rasûlüilah (s.a.v.)'e gelmiş ve: "Bu oğluma bir köle hediye ettim" demiş, o da: "Bütün çocuklarına da hediye ettin mi?" buyurmuş: "Hayır" demiş, Rasûlüilah (s.a.v.): "O zaman geri al" buyurmuştu. [1125]

1095-) Nu'mân b. Beşîr (r.a.) anlatır: "Babam bana (bir köle) bağışta bulunmuş, (annem) Amra bintü Ravaha da: "Buna Rasûlüilah (s.a.v.)'i şahit tutmadıkça kabul etmem." demişti, o da Rasûlüilah (s.a.v.)'e gidip: "Ben, Amra bintü Ravaha'dan olan oğluma bağışta bulundum, o da seni şahit tutmamı söyledi Ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Rasûlüilah: "Diğer çocuklarına da verdin mi?" buyurdu, o da: "Hayır." dedi, Rasûlüilah: "Allah'tan korkunuz ve çocuklarınız arasında eşit davranınız."buyurdu, o da bunun üzerine geri dönüp bağışından vazgeçti. [1126]

1096-) Câbir (r.a.): "Hz. Peygamber Umrâ'nın caiz ve bağışlanan Kişiye ait olduğuna hükmetti" demiştir.
(Umrâ: bir kimsenin, sağ olduğum sürece şu ev, dükkan, tarla vb. senin olsun dive birisine bağışlama yapmasıdır. Bağışlanan öldüğünde mal, bağışlama yapana aeri dönerdi. Cahiltye dönemi uygulaması olan umrâyı, İslâm bazı düzenlemeler yanarak muhafaza etmiştir. Söz konusu düzenlemelerden birisi de umrâ olarak verilen bağışın, kendisine bağış yapılan öldükten sonra varislerine de kalmasıdır.) [1127]

1097-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber: "Umrâ caizdir"buyurmuştur. [1128]

25-) Vasiyetler Bölümü

(Kitâbu'l-Vasıyye)

1098-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Müslüman bir kimsenin vasiyet edecek bir şeyi olup da, bu vasiyeti yanındayazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru olmaz, "buyurmuştur.
(İki gece sınır belirtmek için değildir. Vasiyet yapacak bir şeyi olan kimsenin bunu beklemeden yazıya geçirmesi ifade edilmiştir. Nitekim hadisin Müslim ve Nesâî'de geçen diğer bir rivayetinde "üç gece " şeklindedir. Abdullah b. Ömer (r.a.), bu hadisi bildirdikten sonra: "Rasûlüilah (s.a.v.)'in böyle buyurduğunu duyduğumdan bu tarafa yanımda vasiyetimin bulunmadığı hiç bir gece geçinmedim." demiştir.
(Müslim, Vasiyye: 1, Neseî, Vasâyâ: 1) [1129]

1099-) Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) anlatır: "Veda Haca senesinde a-mansız tutulduğum hastalıktan dolayı Rasûlüilah (s.a.v.) beni ziyarete gelirdi. Kendisine: "Hastalığım çok ağırlaşt, ben mal mülk sahibiyim ve bir kızımdan başka da mirasçım yoktur. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?" dedim: "Hayır" diye buyurdu: "Yansını?" dedim: "Hayır" diye buyurdu ve devamla: "Üçte birini, aslında üçte biri de çoktur. Şüphesiz senin mirasçını zengin bırakıp göçmen, insanların yardımıyla geçinen muhtaç birisini bırakmandan daha iyidir. Şüphesiz sen, Allah nzası için yaptığın her harcamadan hatla hanımının ağzına yiyecek koymandan bile mutlaka sevap alırsın." buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Rasûiü (burada ölüp) arkadaşlarımdan geride mi kalacağım?" dedim: "Sen asla gende kalmayacaksın hatta öyle salify amel işlersin ki, onunla dereceni yükseltip artmısın. Sonra belki öyle bir uzun ömür yaşarsın ki, sonunda seninle birtakım kimseler fayda görürken diğerleri senden zarar görür. Allah'ım, ashabımın hicretini kemale erdir, hicretten onları geriye döndürme. Ancak zavallı olanSa'db. Havle'dir. "buyurdu.Sa'd b. Ebi Vakkas: "Rasûlüüah (s.a.v.) {bu sözüyle) Mekke'de vefat ettiği için Sa'd b. Havle hakkındaki üzüntüsünü belirtti" demiştir.
(Rasûlüüah (s.a.v.)'in Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) hakkındaki bu sözü gerçekleşmiş, ölüm döşeğinden iyi olup kalkmış, Medine'ye dönmüştür. Kendisi Hicri 55. yılda vefat etmiştir. Bu hâdise Hicri 10. yılda olduğuna göre Efendimiz'in: "Belki öyle bir uzun ömür yaşarsın ki..."şeklindeki sözü tahakkuk etmiştir.) [1130]

1100-) İbni Abbas {r.a.): "İnsanlar, vasiyet edecekleri şeyin sınırını üçte birden dörtte bire inmelidirler. Çünkü Rasülüliah (s.a.v.): "Üçte bir, üçte bir bile çok olur"buyurmuştur, "demiştir. [1131]

1101-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Annem birden öîüverdi, öyle zannediyorum ki, konuşsa idi sadaka verirdi; eğer onun adına sadaka versem kendisine sevap olabilir mi?" dedi. O da: "buyurdu," [1132]

1102-) îbini Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ömer, Hayber'de bir arazi elde etti. Arkasından bu arazi hakkında görüşünü almak için Hz, Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Hayber'de Öyle bir mülk elde ettim ki; şu ana kadar böyle güzel bir mülk benim elime asla geçmedi. Bu mülk hakkında bana ne buyurursun?" dedi. Rasülüliah (s.a.v.) de: "Dilersen aslını vakıf yap, onu sadaka vermiş olursun "buyurdu. Ömer de oranın, aslı satılmaz, satın alınmaz miras olmaz, bağış yapılmaz diye vakıf yaptı. Ömer burayı fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yolunda bulunanlara, yolda kalmışlara, darda kalmışlara, sadaka olarak harcardı. Bu malın işini üstlenen kimsenin -mal sahibi olmaya kalkışmamak şartıyia-yemesi veya arkadaşına yedirmesinde bir sakınca yoktu," [1133]

1l03) Talha bl Musarrif: "Abdulian b- Ebû Evfâ (r.a.)'a: "Hz. Peygamber her (s a-v-) bir vas'Yette bulunmuş muydu?" dedim, o da: "Hayır" de-"Öyleyse nasıl olur? Vasiyet etmek insanlara emroiunmuştur." de-H-'m O da: "Allah'ın Kitabına sarılmayı vasiyet buyurdu." dedi." demiştir.masüiüllah (s.a.v.)'in vasiyet edecek kadar malı yoktu, bu nedenle kendisinin siyeti inal mülk vasiyet etme yerine Allah'ın Kitabına sarılma olmuştur.) [1134]

1104-) Esved b. Yezid'den. Âişe (r.a.)'ın yanında, Ali'nin, Hz. Pey-gamber'in vasisi olduğunu söylediler. O da: "Ne zaman ona vasiyet etmiş ki? Kendisi benim göğsüme veya kucağıma dayanmıştı. Bir tas istedi derken kucağıma düşüverdi. Onun vefat ediverdiğini bile anlayamadım. Bu haldeyken ona nasıl vasiyette bulunmuştur?" dedi. [1135]

1105-) İbni Abbâs (r.a.): "Ah! O perşembe günü var ya perşembe günü" dedi ve ağladı, öyle ki gözyaşları yerdeki kumlan ıslatmıştt, şöyle devam etti: "Rasülüliah (s,a.v,)!in hastalığı perşembe günü şiddetlendi, bunun üzerine: "Bana yazı malzemesi getirin de bundan sonra asla sapmamanız için size bir şeyler yazdırayım." buyurdu. Oradakiler yazı malzemesi getirip-getirmeme konusunda tartıştılar. O da: "Bir Peygamberin yanında tartışma uygun düşmez" buyurdu. Tartışanlardan bir kısmı: "Rasülüllah (s.a.v,) rahatsızlığı nedeniyle kendinden geçmiş sayıklıyor olabilir" demişlerdi. O da: "Beni kendi halime bırakın. Benim içinde olduğum hal, sizin benden istediğinizden daha iyidir."buyurdu ve vefatı sırasında üç şey vasiyet etti: "Müşrikleri Arap Yanmadası'ndan çıkarınız, elçilere benim hediye verdiğim gibi hediyelerini veriniz" Üçüncüsünü ise unuttum." demiştir. [1136]

1106-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasülüliah (s.a.v.)'e ölüm hali geldiğinde içlerinde Ömer b. Hattab'ın da olduğu bir takım kimsemde evde bulunuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Gelin, size bir şeyler yazayım da benden sonra yoldan çıkmayasınız" buyurdu. Ömer:Rasûlüllah (s.a.v.)'in rahatsızlığı artmıştır, yanımızda Kur'ân var o bize dedi. Evde bulunanlar anlaşmazlığa düştü ve tartıştılar. Kimisi: Rasûlüüah (s.a.v.) size, kendisinden sonra asla yoldan çıkmayacağınızbir şeyler yazsın" diyordu. Kimisi de, Ömer'in dediğini diyordu. Neticede Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında gürültü ve anlaşmazlığı artırdı klan nda Rasûlüllah (s.a.v.) ontara: "Yanımdan buyurdu"[1137]

26-) Adak Adama Bölümü

(Kitâbu'n-Nüzür)

1107-) Sa'd b. Ubâde (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, adağını yerine getiremeden vefat eden annesinin adağı hakkında soru sormuş, o da annesinin adına adağı onun yerine getirmesine hüküm vermiştir. [1138]

1108-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Adak, ne bir şeyi öne alır ne de geriye. Ancak bununla cimrinin elinden bazı şeyler çıkar" buyurmuştur.
Diğer bir rivayet ise "Adak, bir şeyi geri çevirmez. Ancak bununla cimriden bazı şeyler çıkarır" şeklindedir.
Yine bir diğer bir rivayet ise "Adak, bir hayır getirmez. Anacak, bununla cimriden bazı şeyler çıkarır" şeklindedir. [1139]

1109-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Âdemoğlu için adak, kendisine takdir edilmeyen bir şeyi getirmez. Ama adak onu kendisi için takdir edilen kadere sürükier böylece Aliah, bununla cimrinin elinden (man) çıkarır, daha önce kendisine getirmediği şeyi getirir."
(Adak yapılırken bir şeyin olmasının şart koşulup koşulamayacağı tartışılmıştır. İslâm âlimleri bir şeyi elde etmek için, söz gelimi okulumu bitirirsem bir koyun keseyim, şeklinde adakta bulunmanın doğru olup olmayacağını tartışmışlardır. Gene! olarak adakların herhangi bir şarta bağlı olmaksızın sadece Allah rızası için yapılması önerilir. Bu hadiste de bir şarta bağlı olarak yapılan adağın neticeyi değiştirmeyeceği bildirilmiştir. Aslında adak toplumumuzda yanlış algılanan bir husustur. Genelde a-dak dendiğinde, bir isteğe ulaşmak için yapılacak ibadet vaatleri anlaşılmaktadır. Halbuki İslâm'ın önerdiği adak ise hiçbir şeyi şart koşmaksızın sadece Allah rızası i-çin, nafile bir ibadet yapmaya söz vermektir.) [1140]

1110-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) iki oğlu arasına girmiş dayanarak yürüyen yaşlı bir kimseyi gördü: "Bu kimsenin hali nedir?" buyurdu, onlar da: "Yürüyerek Kabe'ye gitmeye adak adadı" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu kimsenin nefsine işkence çektirmesine Allah'ın ihtiyacı yoktur."buyurdu ve bineğe binmesini emretti. [1141]

1111-) Ukbe b. Âmir (r.a.): "Kız kardeşim Beytullah'a yürüyerek gitmeye adakta bulunmuştu, (zayıf olduğu için) Hz. Peygamber (s.a.v,)'den bunun durumunu soruvermesini bana emretti. Ben de durumunu sordum, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yürüsün (yorulduğunda da) bineğe binsin, "buyurdu" demiştir. [1142]

27-) Yeminler Bölümü

(Kitâbu'l-Eymân)

1112-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim yemin edecekse Allah 'm adıyla yemin etsin ya da sükût etsin."buyurmuştur. [1143]

1113-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim yemin ederse sadece Allah 'a yemin etsin." buyurmuştur. Kureyşliler ise babaları adıyla yemin ederlerdi, bu nedenle: "Babalarınızla yemin etmeyiniz." buyurmuştur, [1144]

1114-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim yemin eder de yemininde: "Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki" derse (bunun keffareti olarak) hemen: "Lâ ilahe illallah"desin. Kim de arkadaşına: "Gel seninle kumar oynayalım " derse, hemen biraz sadaka da-ğıtsın. "buyurdu" demiştir. [1145]

1115-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan: "Arkadaşlarım beni, yük develeri istemem için Rasûlüllah (s.a.v.)'e gönderdi. Bu sırada arkadaşlarım Tebûk Gazvesi'ne çıkarc zorluk ordusu içerisinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber idiler: "Ey Allah'ın Peygamberi, arkadaşlarım kendilerine yük devesi vermen için beni gönderdi." dedim. O da: "Vallahisize yük devesi veremem" buyurdu. Kendisini anlayamadığım bir sebepten dolayı öfkeli buldum, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in beni reddetmesinden dolayı ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in içinde bana karşı bir duygu olması endişesiyle üzgün bir şekilde yanından ayrıldım ve arkadaşlarıma vardım, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söylediğini kendilerine bildirdim. Kısa bir süre geçti ki Bilal'in: "Ey Abdullah b. Kays" diye seslendiğini duydum, hemen geldim: "Rasûlüllah (s.a.v.) seni çağırıyor, haydi git" dedi. Kendisine geldiğimde Sa'd b, Ubâde'den satın aldığı altı deveyi göstererek: "Şu iki çifti, şu iki çifti al ve arkadaşlarına götür. Onlara: "Allah veya Rasülüllah (dedi. Burada dedi veya Rasülüllah mı dedi, ravi tam hatıriayamamıştır.) İİze bu develeri veri-
yor, onlara binin " diye söyle" buyurdu. Ben de onları alıp arkadaşlarıma götürdüm ve: "Hz. Peygamber (s.a.v,) sizi şu develere bindiriyor. Ancak Rasülüllah (s.a.v.)'in söylemediği bir şeyi 'size anlattığımı zannetmeye-siniz diye Rasülüllah (s.a.v.)'in sözünü duyan kimselere bir kısmınızı götürmeden vallahi sizi bırakmam" dedim. Onlar: "Vallahi sen bizim nazarımızda doğru bir kimsesin ama senin istediğini yapalım" dediler. Ebû Mûsâ onlardan birisiyle beraber giderek Rasülüllah (s.a.v.)'in önce vermeyip reddettiği sözü ile sonradan verdiğini belirten sözünü duyanlara vardılar. Onlar da Ebû Musa'nın kendilerine anlattığı şeyin aynısını anlattılar." [1146]

1116-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.): "Eş'arîlerden birtakım kimseler olarak bizler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldik, kendisinden bize yük devesi vermesini istedik, bize deve vermeyi kabul etmedi. Tekrar bize yük devesi vermesini istedik bu sefer bize deve vermeyeceğine yemin etti. Kısa bir süre sonra ganimet develeri geldi bunun üzerine bize beş deve sürüsü verilmesini emretti. Develeri teslim aldığımızda: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yeminini unutturduk artık bundan sonra iflah olamayız" dedik. Kendisine geldim ve: "Ey

Allah'ın Rasûlü, sen bize deve vermeyeceğine yemin etmiştin ama şimdi bize deve verdin?" dedim. O da: "Evet verdim ama ben bir yemin yaparım bu arada yemin ettiğim şeyin dışındakinin bundan daha hayırlı olduğu görüşüne vanrım ve hayırlı olanı yapa-m keffaret vererek yeminden çıkanm"buyurdu" demiştir. [1147]

1117-) Abdurrahman b. Semura (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bana: "Ey Abdurrahman b. Semura, idareciliği isteme. Şunu bil İd bunu istemen neticesinde sana verilirse bununla baş başa bırakılırsın. Eğer istemeden sana verilirse bu konuda yardım görürsün. Bir konuda yemin edip sonra da bunun dışındakinin daha hayırlı olduğu görüşüne varırsan, yeminden dolayı keffaret vererek hayırlı olanı yap. "buyurdu" demiştir. [1148]

1118-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Süleyman Pey-gamber'in atmış hanımı vardı: "Vallahi, bu gece hepsini dolaşacağım ve her biri hamile kalacak ve yine her biri, Allah yolunda savaşan süvari olacak çocuk doğuracaklar" dedi. Ancak biri dışında hiç biri hamile kalmadı, o da yarım bir insan doğurdu. Rasüiüllah (s.a.v.) de: "Eğer, yemininde "inşallah-Allah dilerse" deseydi her bir hanımı, Allah yolunda savaşan süvariler olan çocuk doğururdu"buyurdu"[1149]

1119-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Davud Peygam-ber'in oğlu Süleyman (a.s.): "Vallahi, bu gece yüz hanımı dolaşacağım, her biri Allah yolunda savaşan çocuk doğuracaklar" dedi. Melek: "İnşallah, de" dedi. O da unuttu ve demedi, her birini dolaştı, ama biri dışında hiç biri doğurmadı o da yarım insan doğurdu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Eğer, inşallah deseydi yeminini yerine getirmiş olur, hacetine de kovuşması daha çok umulurdu "buyurdu"
(İncelemesini yaptığımız hadiste verilen ve Hz. Süieyman (a.s.)'ın özelliğine yönelik bilgiler pratikte bize bîr yaptırım getirmemekte sadece tarihî bir bilgi olmaktan öteye gitmemektedir. Yalnız bir işe başlamadan önce inşallah, denilmesinin Ö-nemi dışında. Ba bilgiyi/rivayet, kabul edene yapması gereken bir emir ifade etmediği gibi kabul etmeyen de rivayet nedeniyle yapması gereken bir dîni bir vecibeden sıynlmış olmamaktadır. Ancak bu rivayeti kabul etmeyen -eğer rivayet sahih ise-sahih bir rivayeti ret etmiş sayılacaktır.
Rivayet iiminin kurallarına göre sahih yollardan gelmiş olan bu hadisin içeriği 3k'a yatmadığından dolayı çok şeyler söylenmiş, akla uygun olmadığından dolayı nadPsin uydurma olduğunu söyleyenler olmuştur. Ancak akla uymuyor diye her hadisi uydurma sayıvermek hem kolaya kaçma hem de akla uymuyor iddiasıyla işi İleride dinin diğer hükümlerini bir kenara atmaya vardıracak bir merhaleye getirebilir. Kanaatimce, -böyle akla uymayan konularda- hakem kabul ettiğimiz aklı da, -acaba a-kıl ne derece doğruyu bulabilmekte, diye sorgulamak yerinde olacaktır.
Yukarıdaki hadisi eleştirenlerin belki de en ılımlısı ve doğruyu bulma çabası içerisinde olanı kanaatimizce Mevdûdî olmuştur. Onun ifadelerinden anladığımıza göre, hadisin sıhhatinde problem yok, ancak hadisi duyanların yanlış aktarmalarında problem vardır. Kendisi şöyle demektedir: "Çok kuvvetli bir ihtimale göre Hz. Peygamber bu olayı Yahudilere istinaden ve başka birine misal olarak anlatmıştır. Dinleyenler de yanlış anlamışlar ve Hz. Peygamber'den bu olayı gerçek bir hadiseymiş gibi rivayet etmişlerdir... Herkes bizzat kış mevsiminde geceleri 10-11 saatten fazla olmayacağını hesaplayabilir. Hz. Süleyman'ın en az 60 hanımının olduğunu kabul eder, bir saatte de hiç nefes almadan 6 hanımına uğradığını ve 10-11 saat sürekli onlarla birlikte olduğunu düşünecek olursak bunun fiilen mümkün olmadığı sonucuna varırız. Sanıyorum Hz. Peygamber bu kadar mantıksız bir hikayeyi gerçek bir olay olarak anlatmamıştı'." (Tefhîmü'i-Kur'ân, v. 38 sâd: 35. âyetin tefsirin&gr'ân-ı Kerim'de Sâd suresi 34. âyet Hz. Süleyman (a.s.)'ın imtihan edildiği anlatılır. 35. âyette ise kendisinin: "Rabb'im, beni bağışla" dediği anlatılır. Hz. Süleyman (a.s.)'ın, bu duayı imtihanından sonra yaptığını kabul edersek, kendisinin imtihanda bir hataya/zelleye düştüğünü söylemek mümkün gözükmektedir.
Diğer taraftan konuya MevdûdPnin yaklaştığı gibi yaklaşarak olayı kendimize göre değerlendirmek, İşe baştan yanlış başlamayı götürebilir. Çünkü kendimize göre hesaplar yaparak sonuca varmaya çalıştığımız kişi bir Peygamberdir. Peygamberlerin iki yönünün olduğu akıldan gkanlmamalıdır. O yüce şahsiyetler bizler gibi bir İnsan olmakla birlikte bizden ayn diğer bir yönleri de vardır. Bu İse bizim ulaşamayacağımız mucizeler ve Peygamberlere mahsus Özel durumlardır. Peygamberlere mahsus özel durumların diğer bir ifadesi 'HasâÎsü'n-NebTdir. Eğer bir Peygamberin mucize yönü yahut ona mahsus bir husus anlatılıyorsa bu durumda olaya kendimize göre bakmamız mümkün olamaz. Değilse kilometrelerce uzaktaki bir tahtın göz agp kapamadan önce nakledilmesi (Nemi: 40) bizim şarrJanmıza göre mümkün olamaz. Değneğin taşa vurulmasıyla su fışkırması (Bakara: 60) yılan olup bazı şeyleri yutuvermesi (Şuarâ: 45; A'râf: ıs) ateşin bir insana serin olması (Enbiyâ: 69) denizin ortasından yol çıkıp bir kısım kimselerin bu yoldan geçmesi arkasından gelenlerin geçemeyip denizde boğulmalan (Tâ Hâ: 77-78; Şuarâ: 63-64) babası olmadan bir insanın dünyaya gelmesi (ah imrân; 47; Meıyem: 19-20) ne annesi ne de bfiöasî olmadan bir insanın meydana gelmesi (ah imrân: 59, h«t. 28 vd.) bizim şartlarımıza göre mümkün değildir. Ancak, bunlan anlamak için mucize ve olağan üstü hadiseyi, fiziki aşıp fizik ötesini hesaba katmak gerekir. Bizim şartJanmıza göre akıl dışı sayabileceğimiz bu örnekleri, hiçbir Müslümanın geri çeviremeyeceği kaynaktan getirdik. Eğer hadislere de bakacak olursak bizim şarüanmıza göre imkansız olan nice mucizelerin anlatıldığı bilgileri görmek mümkündür. Bunlardan birisi de Dâvûd (a.s.)'a okuduğu kıraati, (Zebur,} atının hazırlanması ile eyerlenmesi arasındaki süreden de önce gerçekleştirmesinin kolay kılındığı bildirilmiştir.
(Buharı, Ehâdîsiil-Enbiyâ: 37, Ahmed b. Hanbel, Müsned, II. 314)
Bu agklamalanmızla bir kısım uçuk şeyleri savunma gibi bir niyetimiz yoktur. Ancak, meseleye geçmiş âlimlerin yaklaşımıyla, mucize olması yönüyle de bakılmasının ihtimal dışı bırakılmamasina işaret etmek istiyoruz. Nitekim, hakkında bilgi verilen Hz. Süleyman (as.), apagk üstünlük olarak (Nemi: 16) kendisine, kuşların dili öğretilen ve daha her şeyden bolcanasip verilen (Nemi: 16) kuşlan tefüş eden (Nemi: 20) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil ordulan olan (Nemi: 17) sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgâr emrine verilen (Sebe: 12) buyruğuna şiddetli esen rüzgarlar olan (Enbryâ: ai) emriyie istediği yere rahatlıkla rüzgârın estiği (Sâd: 36) bir kimsedir. Şimdi âyetlerde anlatılan Özellikler de normal bir insanın yapamayacağı şeylerdir. Böyle insan üstü hususlar âyetlerde geçerken tasdik edip hadislerde geçtiğinde hemen hadisi bir kenara abvermek de sanırım ilmi bir davranış olmasa gerek. Böyle akla yatmayan hususlarda eğer rivayet sağlam yollardan gelmiş ise sükût etmek sanınm en ihtiyatlı yoldur.) [1150]

1120-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bizsonda gelenler, kıyamet günü ilk başta olanlarız." buyurmuştur. Yine Rasûlüilah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin olsun ki, sizden birinizin ailesi konusunda yemin edip de yeminine bağlı kalması, Allah katında, Allah'ın kendisine farz kıldığı yemin keffaretini vermesinden daha çok günahtır,"
(Hadiste belirtilmek istenilen: Ailesi konusunda yemin eden bir kimsenin ailesinin, bu yeminden dolayı birtakım şeylerden mahrum kalması nedeniyle yemin eden kimseye getirdiği sorumluluk ve günahın, yemini bozup keffaretini dağıtma sonucu meydana gelen sorumluluktan daha büyük olduğudur. Çünkü yemin eden, yeminden döndüğünde bu durum Allah ile kendisi arasında olan bir konudur, bu kimsenin yemini ise kendisi dışındaki birtakım kimselere zarar ve mahrumiyet vermektedir. Bu da kul hakkına girer, Allah kendisine yönelik bir kısım günahları bağışlayabilir ancak kul hakkı ise helâlleşme ile giderilir.) [1151]

1121-) İbni Ömer (r.a.)'dan: "Ömer b. Hattab (r,a.) Hz. Peygamber (s,a.v.)"e: "Cahiliye döneminde Mescidi Haram'da bir gece itikatta bulunmayı adamıştım...?" diye sordu. O da: "Adağını yerine getir"buyurdu.
(Bu konuşma Huneyn seferinden Mekke'ye döndüklerinde geçmiştir. (Buhân, Meğâzî: 54) [1152]

1122-) Abdullah b. Ömer anlatır: "Ömer (r.a.), Huneyn esirlerinden iki cariye elde etmişti, bunları Mekke evlerinden birisine koydu. Bu arada Rasûlüilah (s.a.v.) Huneyn esirlerini azat etti, bunlar da sokaklarda koşuşmaya başladılar, bunun üzerine Ömer: "Ey Abdullah nedir bu, bir bak?" dedi. Abdullah da: "Rasûlüliah (s.a.v.) esirleri azat etti" dedi, o da: "Git, sen de o iki cariyeyi salıver" dedi.
(Bu hadise Huneyn seferinden Mekke'ye döndüklerinde olmuştu. Hz. Ömer (r.a.) bu sırada bir önceki hadiste belirtilen itikaf adağını yerine getirmek için Mescidi Haram'da itikafta bulunuyordu.) [1153]

1123-) Ebû Hureyre (r.a.): "Ebû Kasım (s.a.v.)'i: "Kim, söylediklerinden uzak olduğu halde kölesine zina ithamında bulunursa kıyamet günü değnek cezasına çarptırılır, ancak sözü doğru ise değneklenmez."diye buyururken işittim," demiştir. [1154]

1124-) Ebû Zer (r.a.): "Birisi ile birbirimize uygun olmayan sözler söyledik, ben de onu annesinden dolayı kınamıştım,, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Ebû Zer, o kimseyi annesinden ötürü kınadın mı? O halde sen hâlâ içerisinde cahiliyye bulunan bir kimsesin. O kardeşleriniz, Allah'ın sizin gözetiminize verdiği hizmetinizi gören kimselerdir. Kimin gözetiminde bir kardeşi olursa yediğinden ye-dirsin, giydiğinden giydirsin, yapamayacakları şeylerden onian sorumlu tutmayınız, eğer böyle sorumlu tutmuş iseniz o halde kendilerine yardım edin. "buyurdu." demiştir. [1155]

1125-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden birinize hizmetçisi yemeğini hazırlayıp sıcaklığını ve buharını almış haldeyken size getirdiğinde, hizmetçiyi de yanına oturtup (yemeğini yesin. Eğer yemek az ise bir iki lokma hizmetçinin e-line koysun, "buyurmuştur. [1156]

1126-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Bir köle, efendi-sine kaşı dürüst hareket eder, Allah 'a karşı ibadetini güzel bir şe- :; kilde yerine getirirse bu kölenin ikikat sevabı olur"buyurmuştur. [1157]

1127-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüüah (s.a.v.): "Doğru dürüst (muslih) bir köleye iki kat sevap nanftr. "buyurmuştur. Ebû Hureyre'nin canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki,

eğer; Allah yolunda cihad, hacc ve anneme iyilik olmasaydı köle olmayı arzu edendim" demiştir. [1158]

1128-) Hemmâm b. Münebbih, şöyle demiştir: "Bunlar, Ebû Hureyre (r.a.)'in, Allah'ın Rasûlü Muhammed'den bize anlattığı bilgilerdir hadislerdir. Kendisi bize bir kısım bilgiler hadisler zikretmiştir. Bu bilgilerdehadislerde Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hem Allah'a kulluğunu hem de efendisinin yanındaki beraberliğini güzel bir şekilde yerine getirirken vefat eden köle ne iyidir"[1159]

28-) Kasa m e Bölümü

(Kitâbu'l-Kasâme)

(İslâm, suç işlemeleri önlemek için kollektif sorumluluk esasını getirmiştir. Kasâme, faili meçhul cinayetlerde maktulün bulunduğu köy veya mahalle halkından elli kişinin Allah'a yemin ederek "Öldürmedik ve öldüreni de görmedik" diye yemin etmeleri anlamında bir İslam ceza hukuku terimidir. Bunu talep etmek ve yemin e-decek elli erkeği seçmek maktulün yakınının hakkıdır.Kasâmenin amacı, Müslümamn canını korumak, kanın yere dökülmesini önlemek ve suçlunun cezasız kalmasını engellemektir.Yemin sırasında cinayeti üstlenen çıkmazsa, o mahalle veya köy halkının mükellef erkeklerine diyetle hükmoîunur. İnsanların oturduğu yerden, ses işitilmeyecek kadar u-zakta, kırlarda bulunan ölünün, cinayet sonucu Öldürüldüğü belli ise, diyeti devlete aittir.
Tasarrufu bir kimseye veya cemaate değil de, Müslüman toplumuna ait cfan her yerde kasâme ve diyet fertlere gerekmez. Diyeti Devlet öder.) [1160]

1129-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan Rasûlüllah (s.a.v.)'ln: "Her kim kölesi üzerindeki hissesini azat eder de kölenin değerini karşılayacak malı olursa kölenin değeri adil bir şekilde biçilip diğer ortakların hissesini ödeyerek köleyi (tamamen) azat eder. Eğer yeterli parası yoksa azat ettiği hissesince köle azat edilmiş olur.*'diye buyurduğu rivayet edilmiştir. [1161]

1130-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.); "Kim kölesi üzerindeki hissesini azat ederse (geri kalan hisseyi de) malından ödeyip tamamen hürriyete kavuşturması gerekir. Ancak kendisinin malı yoksa kölenin değeri adil bir şekilde biçilip (gen kalan parayı ödemek için) zahmet vermeden çalıştırılır, "buyurmuştur. [1162]

1131-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Bir kimse, kölesini ben öldükten sonra hürsün diye azat etti. Sonra da paraya ihtiyacı oldu. Bunun üzerine, köleyi Hz. Peygamber (s.a.v.) eline aldı ve: "Bunu benden kim satın alır. "buyurdu, Nuaym b. Abdullah da şu kadar bir paraya bu köleyi satın aldı. Rasûlüllah (s.'a.v.) de kölenin parasını ihtiyaç sahibi oian efendisine ödedi. [1163]

1132-) Sehl b. Ebî Hasme (r,a.) anlatır: "Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa kendilerine ulaşan geçim sıkıntısı yüzünden (hurma toplamak için) Hayber'e çıkmışlardı. Neticede Muhayyısa'ya Abdullah'ın öldürülüp bir kanala veya bir pınara atıldığı bildirildi. O da Yahudilere gelerek: "Allah'a yemin olsun ki, onu siz öldürdünüz" dedi. Onlar: "Allah'a yemin olsun ki, onu biz öldürmedik" dediler. Bunun arkasından Muhayyısa dönüp (Medineye kavmine geldi ve kendilerine durumu anlattı. Arkasından kendisi ve ağabeyi Huveyyisa ve Abdurrahman b, Sehl (Hz. peygambere) geldiler. Hayber'de bulunmuş olan Muhayyısa konuşmaya davrandı. Hz. Peygamber (s.a.v.) yaşını kasdederek- Muhayyısa'ya: "Büyük/ere sıra ver, büyük/ere sıra ver" buyurdu. Bunun üzerine Huveyyisa konuştu, sonra Muhayyısa konuştu, sonunda Rasûlüllah (s.a.v.) Muhayyısa, Huveyyisa ve Abdurrahman'a: "Ya, arkadaşınızın diyetini öderler, ya harp Han etmiş olurlar." buyurdu. Bunu Yahudilere yazıp gönderdi. (Yahudilerden) onu biz öldürmedik diye mektup yazıldı. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v,): "Cinayeti onların işlediğine yemin eder misiniz? Böylece arkadaşınızın diyetine hak kazanırsınız." buyurdu, onlar: "Hayır. {Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir şey için nasI yemin edebiliriz ki?)" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "O halde Yahudiler size yemin etsinler mi?" buyurdu: "Onlar Müslüman değiller ki?" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) kendi yanından yüz deve diyet ödedi." [1164]

1133-) Enes (r.a.): "Ukl veya Urayne kabilesinden birtakım kimseler gelmişti, şehrin havası iyi gelmedi, karın hastalığına tutuldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) kendilerine sağmal develerin bulunduğu yere gidip süt ve idrarlarından içmelerini emretti, onlar bu yere gittiler. İyi olduklarında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çobanını öldürüp hayvanları sürüp götürdüler. Gündüzün başında haber Medineye geldi, Rasûlüllah (s.a.v.) hemen peşlerine asker saldı. Gün yükseldiğinde yakalanıp getirildiler. Rasûlüllah (s.a.v.) el ve ayaklarının kesilmesini em-1 retti Gözleri oyulup (Medinenin dandiki taşlık arazi olan) el-Harre'ye atıldılar. Su istediler, su verilmedi" demiştir.
(Bu hadiste göze çarpan iki husus vardır: Deve idranntn içilmesi ile suçluların , cezalandırılma şeklidir.
Müslümanlar idrardan sakınmakla emrolunmuşlardır. 173, hadiste belirtildiği gibi idrar kabir azabına neden olmaktadır. Durum böyle iken cahiliye döneminde, ister doğru ister yanlış olsun deve idranyta tedavi edilegelmiştir. İslâm geldiğinde ruhuna ters düşen uygulamaian kaldırmıştır. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz Allah, size haram kıldığı şeylerde şifanızı vermemiştir, "buyurmuştur. (Buhâri, Eşnbe: ıs) Her ne kadar bazı âlimler agkladığımız bu hadise dayanarak eti yenen hayvaniann idrarının pis olmadığını ileri sürmüşlere de pek çok âlim her türlü idrann pis olduğunu söylemiştir. Belki idrarla tedavi mi olur, bu iğrenç bir şeydir, şeklinde akla bir soru gelebilir. Şu bilinmelidir ki, İslâm'dan önce deve İdranyla tedavi Arap Tedavi geleneği idi. Deve id-rannın kimyasal içeriği ve etkisi araştınlmadan bir şey söylemek zordur.
Suçluiann cezalandınlma şekline gelince, Allah şöyle buyurur: «Size kim saldırırsa, siz de ona sîze saldırdığı gibi saldırınız...» {Bakara; 194), «Eğer ceza verecekseniz, size yapılan cezanın aynısıyfa cezalandırınız...» (Nahi: 126), «Kötülüğün cezası onun aymsıyladır.» (şûra: 40) Bu ayetlerin gereğince söz konusu eşkıya bu cezaya çarptırılmıştır. İncelediğimiz hadisi rivayet eden Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bu kimselerin gözlerini, çobanların gözlerini oyduklanndan dolayı oydurmuştu." demiştir. rrirmizi, Taharet: 55)) [1165]

1134-) Enes (r.a.) anlatır: "Yahudi birisi, üzerideki gümüşler için (Ensardan) bir kız çocuğunu öldürmüştü, Onu taşla öldürmüş. Kız çocuğu ölmek üzereyken Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirildi. O da: "Seni falan mı öldürdü?"buyurdu. Kız, başıyla hayır işareti verdi. Sonra ikinciyi söyledi, yine başıyla hayır işareti verdi. Sonra üçüncüyü sordu, kız ba-Şiyla işaret ederek evet, dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.), o yahudiyi kısasla iki taş arasında öldürttü." [1166]

1135-) İmren b. Husayn (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ya'lâ b. Münye veya b. Ümeyye- bir kimse ile kavga etti. Biri diğerini ısırdı, o da elini ısıra ağzından çekip asıldı. Bunun üzerine ısıranın ön dişi çıktı. Hz. Peygam-
Ms.a.v.ye durumu dava ettiler. O da: "Biriniz devenin ısırıp kopar gibi hiç ısırır mı? Bu düşen dişinin diyeti verilmez "buyurdu"[1167]

1163-) Ya'lâ b- Ümeyye (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Tebukutanıştım, genç bir deveye yükümü yükledim bence amellerimin en güvendiğim olanı da budur- bir de hizmetçi tuttum. Bu sırada hizmetçi, bir kimse ile kavga etti, biri diğerini ısırdı, ışınlan elini ısıranın ağzından çekti ve böylece ısıranın ön dişini söktü, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a,v.)'e gelip şikayet etti ise de Hz. Peygamber kısas yaptırmadı ve: "yani sana elini bıraksaydı da erkek devenin ısırıp kopardığı gibi elini mi ısırıp koparsaydın. "buyurdu." demiştir. [1168]

1137-) Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: "Enes b. Nadr ın kızkardeşi Rübeyyi' bir kadının ön dişini kırmıştı, bu yüzden Rasûlüllah (s.a.v.) kısas yapılmasını emir buyurdu. Enes b. Nadr da: "Ey Allah'ın Rasülü, seni hakikatle gönderen Allah'a yemin olsun ki onun ön dişi kınlamaz." demişti. Arkasından davacılar kısası bırakıp diyet ödemesini kabul ettiler. Bunun üzerine Rasûlüiîah (s.a.v.): "Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki, eğer Allah'a yemin etseler Allah onların yeminlerini doğru çıkanı: "buyurdu. [1169]

1138-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.): "Allah'tan başka ilâh olmadığına benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman bir kimsenin kanı şu üç şeyin biri dışında helâl olmaz: Cana karşı can (kısas,) evli bir kimsenin zina etmesi, dininden ayrılan (islâm) cemaatini terk eden. "buyurdu." demiştir.
(Evli bir kimseden kasıt, evlilik ilişkisi görmüş kimsedir. Bu kimse halen nikahlı da olabiür boşanmış veya dul kalmış da olabilir.) [1170]

1139-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasülüllah (s.a.v.): "Haksız yere öldürülen her kimsenin kanından Âdem'in ilk oğlunun üzerine mutlaka günahtan bir hisse düşer. Çünkü o öldürme işini ilk olarak ortaya koyandır." buyurdu." demiştir. [1171]

1140-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kıyamet günü, insanlar arasında ilk görülecek dava kan dökme davasıdır, "buyurmuştur. [1172]

1141-) Ebû Bekre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Zaman, artık Allah 'in yer ve gökleri yarattığı günki gibi eski haline dönmüştür,iki aydır. On iki aydan dördü haram aylardır, üç tanesi peşaelir: Zü'l-Ka'de, Zü'l-Hicce ve Muharrem. Cumâdî'l-Âhir ileçaban ayı arasındaki Mudar kabilesinin (saygın kabui etüği) Receb ayı
(dördüncüsüdür) bu ay hangiaydır?"buyurdu : "Aliah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik, kendisi sustu neticede bu aya başka bir isim vereceğini zannettik1 "Zü'l-Hicce değil mi?" buyurdu: "Evet öyledir" dedik: "Burası hangişehirdir?"'buyurdu: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik, kendisi sustu neticede bu şehre başka bir isim vereceğini zannettik:

"Mekke şehri değil mi?"buyurdu: "Evet Öyledir" dedik: "Bugün, hangi gündür?"buyurdu: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik, kendisi sustu neticede bu güne başka bir isim vereceğini zannettik: "Kurban bayramı günü (Zü'i-Hiccenin onuncu günü) değil mi?" buyurdu: "Evet öyledir" dedik: "Muhakkak ki sizin kanlarınız, ve mallarınız şu memleketinizdegibi haramdır. -Hadisi rivayet eden ravi herhalde na-
musiannc da haramdır dedi- İlenle Rabb'inize kavuşacaksınız ve yaptıkla sizi sorguya çekecektir. Bakın! Benden sonra birbirlerinin boynunu vuran sapıklar haline dönmeyiniz! Bakın! Burada bulunan, bulunmayana bunu iletsin. Belki kendisine tebliğ ettiği kimse bu konuşmayı dinleyenden daha iyi kavrayan olabilir." buyurdu arkasından da iki defa: "Bakın! Dini tebliğ ettim mi?"buyurdu. [1173]

1142-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Huzeyl kabilesinden kavga eden iki kadın hakkında karar vermişti. Birisi diğerine tes attı, o da karnına değdi. Kadın hamile idi, karnındaki çocuğu öldürdü, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)'e dava ettiler. O da "Köle erkek veya kadının fiyatının yirmide biri diyet." kararını verdi. Cezaya Çarptırılan kadının velisi: "Ey Allah'ın Rasûlü, yemeyen, içmeyen, konuşmayan, ne de doğarken bir çığlık bile atmayan bir şeyden dolayı nasıl olur da ceza ödemeye mahkum olurum? Dolayısıyla böyle şeyler 9eçersizdir." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bu adam a"cakkahinlerin kardeşlerinden birisidir, "buyurdu.
(Kahinlerin kardeşlerinden birisinden murat, yaldızlı sözlerle muhatabı etkileyip ouyuleyen kahinlere benzemesidir.) [1174]

1143-) Misver b. Mahreme (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ömer b Hattab, hamile bir kadının henüz doğmamış çocuğunun öldürülmesi konusunda halkın görüşünü aldı. Muğîra b. Şu'be: "Hz, Peygamber (s.a.v.) bu konuda erkek veya kadın kölenin fiyatının yirmide biri olarak diyet hükümü verdi" dedi. Ömer de: "Seninle birlikte buna şahitlik eden birini getir" dedi. Kendisine Muhammed b. Mesleme şahitlik yaptı." [1175]

29-) Sınırları Çizilmiş Cezalar (Hadler) Bölümü

(Kitâbu'l-Hudûd)

1144-) Hz, Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Çeyrek dinar ve daha yukansındaki değer için el kesilir" buyurmuştur.
(Altın paraya dinar denildiği gibi, yaklaşık 4,5 gr, altın birimine de dinar denilmiştir Muhafaza altındaki başkasına ait bir malı sahibinden izinsiz bir şekilde alıp çalma I-sine hırsızlık denilir. Hırsızlık için yüce Rabb'imiz: «Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklanna karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesiniz.» buyurmuştur. (Hâide: 38} Hırsızlık suçunun tam oluşması için açlık, zorunluluk, zorlama, çalınan malın miktarı, muhafaza altında olup olmaması gibi bir kısım şartlan vardır, İslâm Hukukunda bu konular geniş olarak ele alınmıştır, ilgili kitaplara bakılabilir.) [1176]

1145-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde hırsızın eli, ancak hacfe veya türs kalkanı değerinde olursa kesildiği rivayet edilmiştir.
(Hacfe veya türs kalkanı, diye çeviri yaptığımız şeyler kalkan çeşitleridir. Genelde kemik veya tahta üzerine deri kaplanmış kalkanlara, hacfe denilmiştir. Türs ise iki deri içerisine kaplanmış kalkandır.) [1177]

1146-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in, değeri üçdirhem olan bir kalkan için el kesme cezası uyguladığı rivayet edilmiştir.
(Gümüş paraya dirhem denildiği gibi, 2.8 gr. veya 3.2 gr gümüş birimine de dirhem denilmiştir. 736. hadiste o dönem iki koyunun yirmi dinar ile eşitlendiğini görmekteyiz. 1133. hadiste ise on koyunun bir deveye eşitlendiğini görüyoruz. Buna göre bir dirhem bir koyunun fiatının onda biri, bir deve fiabnın yüzde biridir.) [1178]

1147-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Al/ah şu hırsıza lanet etsin, bu adam yumurta çalar (bu da hırsızlığının başlangıcıolur) sonunda eli kesilir. İp çalara da hırsızlığının başlarca olur) sonundadi kesilir, "buyurmuştur.
(Hadislerde de görüleceği gibi hırsızlıkta el kesmeyi gerektirecek çalmanın birlrn'ti vardır. Bir tek ip veya yumurta bu limitin altındadır. Buna göre yukarıdaki hadisye aniaşıimiştır:Çalınan ip veya yumurtanın sayısı limiti aşacak miktarda olduğu göre bu hadis söylenmiştir. Yahut bir tek ip veya yumurta, hırsızlık işine başla-
aajr, bunun arkasından hırsız limite ulaşacak bir şey çalar ve eli kesiiir. Ancak başlama bir ip veya yumurta çalma ile olmuştur.) [1179]

1148-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, Mekke Fethi sıralarında, hırsızlık yapmış olan bir kadının durumu Kureyş'i düşündürmekte idi. "Kendisinin sevgili dostu Üsâme b. Zeyd'den başka kim (verilecek cezanın hafifletilmesi) Hz. Peygamber (s.a.v.) ile konuşmaya cesaret edebilir?" dediler. Kadını Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler, Üsâme b. Zeyd de bukonuyu Rasûlüllah (s.a.v.) ile konuştu. Hemen, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yüzünün rengi değişti ve: "Allah'ın sınırlarını çizdiği bir ceza hususunda aracılık mı yapıyorsun!" buyurdu. Üsâme: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim için Allah'tan bağışlanma dile" dedi. Öğleden sonra Rasûlüllah (s.a.v.) ayağa kalkarak bir hutbe verdi, gereği gibi Allah'ı övdü sonra şöyle devam etti: "Bundan sonra şu hususu belirtmek istiyorum. Sizden öncekileri helak olmalarının nedeni, değerli bir kimse hırsızlık yaptığında gereken cezayı ona uygulamamaları, zayıf bir kimse hırsızlık ona yaptığında uygulamalarıdır. Canım e/inde olan Allah'a yemin olsun ki eğer Muhammed'in kızı Fatıma da hırsızlık yapsa onun da elini keserim." Sonra emir verdi ve hırsızlık yapan kadının eli kesildi.Yine, Âişe (r.a.): "Bu kadın daha sonra güzel bir şekilde tevbesinin üzerinde durdu,evlendi. Ara sıra bana gelir hacetini Rasûİüllah (s.a.v.)'e İletİverirdim" demiştir. [1180]

1149-) Abdullah b. Abbâs (r.a.);dan. Ömer (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'in minberine oturmuş ve şöyle demiştir: "Şüphe yok ki Allah, Muhammed (s.a.v,)'i hakikatlerle gönderdi, kendisine Kitabı indirdi, İn-dirilenier içerisinde Recm Ayeti de vardır. Biz bu ayeti okuduk belledik ve kavradık. Rasûlüliah (s.a.v.), recim cezası uygulamıştır. Kendisinden sonra da recim cezası uyguladım. İnsanların üzerinden uzun bir süre geçip, de birisinin: "Allah'ın kitabında recim cezasını bulamıyoruz" diyerek Allah'ın indirdiği bir farzı terk etmelerinden ve bu yüzden sapıtmalarından endişe etmekteyim. Kadın erkek evli bir kimsenin zina ettiğinde, şahitlerin bulunması veya gebelik yahut itirafın buiunması halinde bu kimseye recim cezası Allah'ın kitabında bir gerçektir haktır."
CHz Ömer (r.a.) Efendimizin sözünü ettiği Recm Ayeti şu anda Kur'ân. Bu husus Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin bazılarının kaldınlması sn konusu içerisinde değerlendirilir. Kur'ân-ı Kerim'de nesh söz konusu mu-dur'değil midir şeklinde tartışmalar yapılmıştır.
Yüce Rabb'imiz kaldırmak istediği dini bir hükmü kaldırır, dilediği başka bir hükmü onun yerine koyar veya İndirdiği hükümleri tamamen oiduğu gibi bırakır, isterse tamamen kaldırır. O, hiçbir şeye bağlı değildir, hakimiyetine kimse karışamaz, kimse bunu niye böyle yaptın diyemez.
Recm uygulamasının Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapıldığı rivayetle sabittir. Bu uygulama ister Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetiyle olsun, ister metni kaldırılmış bir ayetin hükmüyle olsun netice değişmeyecektir, sonunda her ikisi de bağlayıcıdır. Nesh ve Recm konusunda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimii çalışmamadaki 2214. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1181]

1150-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: 'Rasûlüilah (s.a.v.), mescide bulunuyorken Müslüman bir kimse geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben zina ettim." diye seslendi. RasûÎüllah (s.a.v.), ondan yüzünü çevirdi o da yüzünü çevirdiği yöne döndü ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben zina etlini." dedi. Yine Rasûlüüah (s.a.v.), ondan yüzünü çevirdi. Neticede o kimse bunu dört defa tekrarlıdı. Kendisi için dört defa şahitlikte bulununca Rasûlüllah (s.a.v.) onu çağırdı ve: "Sende delilik var mi?"buyurdu; "Hayır" dedi: "Hiç evlendin mi?""buyurdu: "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v,): "Bunu götürün ve recim cezası uygulayınız' buyurdu "[1182]

1151-) Ebû Hureyre (r.a.) ile Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.) anlatmışlardır: "Çöl halkından bir kimse, Rasûlüüah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah aşkına senden benim için yalnız Allah'ın Kitabı ile hüküm vermeni istiyorum." dedi, diğer davacı ise ondan daha iyi anlayışlı idi: "Evet aramızda Allah'ın Kitabıyla hükmet, bana da (konuşmam için) dedi- Bunun üzerine Rasûlütlah (s.a.v.): "Söyle bakalım"uyurdu, Adam: "Benim oğlum bu kimsenin yanında işçi idi, derken bunun hanımı ile zina etti, bu sırada oğluma recm cezası gerektiği ba-na bildirildi, bu yüzden ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun bir de cariye fidye vermeyi teklif ettim. Arkasından ilim erbabına bu durumu onlar da bana: "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün bu kişinin hanımına da recm cezası" gerektiğini bildirdiler?" dedi.üzerine Rasûlüllah (s.a.v.):"Canımı elinde tutan Allah'ayemin olsun ki aranızda Allah'ın kitabıyla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana iade, oğluna da yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır. Ey Üneys, bu kadına git eğer suçunu itiraf ederse recm cezası uygula, "buyurdu. O da kadına gitti, kadın suçunu itiraf etti bu yüzden Rasûlüllah (s.a.v.) kadına emir çıkardı ve kadın recmedildi." [1183]

1152-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Yahudiler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip kendilerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini söylediler. Oda: "Tevrat'ta Recim konusunda ne buluyorsunuz?"buyurdu: "Onları teşhir ederiz, bir de değnek cezası uygulanır" dediler.
Bunun Üzerine (Müslüman olmuş eski bir Yahudi din adamı olan) Abdullah b. Selâm
(r.a.): "Yalan söylediniz, muhakkak ki Tevrat'ta recim cezası vardır" dedi. Tevrat'ı getirip açtılar, bu sırada birisi elini recim ayetinin üzerine koydu ve ayetin öncesini ve sonrasını okudu. Abdullah b. Selâm (r.a.): "Elini kaldır!" dedi. Elini kaldırdı baksa ki orada recim ayeti var. Bunun üzerine: "Ey Muhammed, Abdullah doğru söyledi. Tevrat'ta recim ayeti vardır." dediler. Rasûlüllah (s.a.v.) emir buyurdu, recim yapıldılar." [1184]

1153-) Ebû İshâk eş-Şeybânî'den. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Ebû Evfâ'ya: "Rasûlüllah (s.a.v.), recim cezası uyguladı mı?" diye sordum: "Evet" dedi: "Nûr suresi indikten sonra mı yoksa inmesinden önce mi?" dedim: "Bilemiyorum" dedi"[1185]

1154-) Yine Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cariye zina eder ve zinası kesin olarak belli olursa efendisi ona ceide cezası uygulasın (eiıı değnek vursun) onu kınamakla yetinmesin. Arkasından zina ederse yine ceide cezası uygulasın, onu kınamakla yetinmesin. Arkasından üçüncü kez zina ederse kıldan bir ip pahasına da olsa onu satsın, "buyurdu." demiştir. [1186]

1155-) Ebû Hureyre (r.a.) ve Zeyd b. Halid (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'e, zina eden bekar bir cariyenin hükmü soruldu: "Eğer zinaceide cezası uygulayınız (eiii değnek vurunuz) sonra yine ederse ederse ona ceide cezası uygulayınız (em değnek vurunuz) sonra paftasına da olsa onu satsın " buyurdu. [1187]

1156-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), ckiden (şaraptan) dolayı hurma çubuğu ve ayakkabılarla içki cezası (ceide) uyguladı. Ebû Bekir de kırk değnek olarak uyguladı"[1188]

1157-) Ali b. EbîTâlib (r.a,): "Bir kimseye had cezası uygulayıp da bu yüzden Ölen kimseden dolayı içimde üzüntü ve pişmanlık duymuş değilim. Ancak içki içen kimse bunun dışındadır. Şu biline ki eğer bu kimse söz konusu cezadan dolayı ölürse diyetini veririm. Çünkü Rasûlüllah (s.a.v.) bu cezanın sınırını belirlemedi." demiştir.(İçici içen kimseye nasıl ve ne kadar ceza verileceği konusunda Kur"ân-ı Kerim'de belirlenmiş bir ceza yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.) İse çeşitli şekilde; el ile, değnek ile, ayakkabı ile veya elbise parçası kumaş ile dövülmesini bildirmiştir. Sahabe arasında yer-. leşmiş uygulama ise değnekle dövme olmuş ve bu değneğin özeiliği ve vuruş biçimi fıkıh kitaplannda geniş olarak ele alınıp incelenmiştir. Değnekle vurmanın sayısı hakkında değişik rivayetler vardır. Rivayetlerin bazıları yaklaşık kırk kadar olduğunu bildirir (Müslim, Hudûd: 35, Ebû oâvûd, Hudûd: 36, Neseî, Hudûd: 14) bazılan da tam olarak kırk olduğunu bildirir. Cntmizî, Hudûd: 14, [1189]

1158-) Ebû Dâvûd, Hudûd; 36) Diğer tarftan bu konuda kesin bir sınının belirtilmediği de rivayet edilmiştir (Buhârî, Hudûd: 4, Müslim, Hudûd: 39 Ebû Dâvûd, Hudûd: 36, tbni Mâce, Hudûd: 16}
Hz. Ali (r.a.)'ın: "Rasûlüllah (s.a.v.) bu cezanın sınınnı belirlemedi" şeklindeki sözünden maksat içki cezasının sayısını kesinieştirmedi, demektir. Ancak genelde uyguladığı kırk civandır. Sının belirlenmeyen bir cezanın sayısı ise hakimin vereceği karara göre değişir. Bu nedenle söz konusu cezanın sayısı Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) döneminde ve yine Hz. Ömer (r.a.) döneminin ilk yıllannda kırk olarak uygulanmış daha sonra bu sayı suçu önlemede yeterli olamadığından seksene gkarılmıştır. (Buhârî,Hudûd: S, Müslim, Hudûd: 36, Ebû Dâvûd, Hudûd: 36,Tirmizî, Hudûd: 14) Bu açıklamalardan anlaşılan,
içki cezası suçu Önleyemediğinde sayısı artırılır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) bu sayıyı önce elliye çıkarmıştır. Buhârî sarihi Aynî: "Eğer Ömer, bu zamana ulaşmış olsaydı bunu kat kat artınrdı." demiştir. (Umdetu'l-Kârî, xix. 249) Bu ifadeden cezanın sayısının duruma göre arbnlıbileceği anlaşılmaktadır. Nitekim Rasûlüüah (s.a.v.) ilk dönemlerde, içki içeni değ-e e dövmelerini emretmiş dördüncü tekrannda ise gözlerini korkutmak için bunların melerini bildirmiştir, gerçi bu emir sakındırmak için olduğundan dolayı öldürme ." buyurdu." demiştir. [1190]

1159-) Ubâde b. es-Sâmît (r.a.) Bedir savaşına katılmıştır, aynca Akabe gecesinde bulunan on iki temsilciden de birisidir. Kendisi şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) yanında ashabından bir toplulukla beraber bulunuyordu: "Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayacağınıza, hırsızlık yapmayacağınıza, zina etmeyeceğinize, çocuklarınızı öldürmeyeceğinize, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmeyeceğinize, dinin güzel gördüğü konularda (marufta) bana karşı gelmeyeceğinize dair bana biat ediniz. Kim bunları yerine getirirse bunun karşılığı Allah'tandır. Kim de bu şeylerden dolayı dünyada bir cezaya uğrarsa, bu da kendisi için günahlarına bağışlanma o-lur. Kim de bu günahlardan birini işler Allah da günahını gizlemiş ise bunun durumu Allah'a kalmıştır dilerse bağışlar, dilerse cezalandırır, "buyurdu. Biz de bu şartlar üzere biat ettik."
1İ60-) Ebü Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "(Bağa bulunan) hayvanların meydana getirdiği zararda tazminat yoktur. ;u-suiüne göre açılan) kuyulardaki zarar veya ölümlerde de tazminat yoktur. (Usulüne uygun çalıştırılan) maden ocaklarındaki zarar veya ö-lümlerde de tazminat yoktur. Gömülü hazinelerde beşte bir(humus) vergi alınır, "buyurmuştur.
(Yukarıdaki hadiste sözü edilen hayvan, kuyu ve madenlerden doğacak zararın tazminatının olmaması şundandır: Bunların usulüne uygun olarak tedbirler alındıktan sonra meydana gelen ve elde olmayan zararlardan dolayı sahiplerine tazminat ödettirilmez, çünkü bunlar tedbirlerini almış oiup gelen zararda bir yükümlülükleri yoktur. Usulüne uygun diye belirttiğimiz hususlar fıkıh kitaplarında geniş olarak açıklanıp şartlan ortaya konulmuştur, konuyu uzatmamak için bu şekilde kısa tuttuk.) [1191]

30-) Yargı ve Yargı İlkeleri Bölümü

(Kitâbu'l-Akziye)

1161-) İbni Ebî Müleyke anlatır: "Bir evde veya odada iki kadın vardı deri işleri dikerlerdi. Derken ikisinden birisi avucuna bir tığ batırılmış olarak dışan çıktı, diğer kadının aleyhine dava açtı. Sonunda ikisinin da-vaiarı İbni Abbâs (r.a.)'a götürüldü. Bunun üzerine İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eğer insanlara davalarına göre (her istedikleri) verilse idi, bir toplumun mallan ve kanlan kalmazdı."buyurmuştur. Dava açılan kadına Allah'ı hatırlatın «Şüphesiz, Allah'a verilen söz ve yeminlerini az bir değer karşılığında değiştirenler var ya işte onların âhîrette hiçbir nasibi yoktur.» (Âı- îmrân: 77) ayetini okuyunuz." dedi. Kadına bunu hatırlattılar, o da itiraf etti. Bunun üzerine İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yemin, hakkında dava açılana gerekir"buyurödu" demiştir[1192]

1162-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) odasının kapısında kavga sesleri duymuş bunun üzerine onlara doğru çıkıp: "Bakın ben sadece bir beşerim, şu da biline ki bana anlaşmazlıklar gelir bu arada biriniz diğerinden daha etkili (belagattı) konuşabilir. Bu yüzden ben de onun doğru olduğunu zannederim böylece onun lehine hüküm verebilirim. Dolayısıyla başka bir Müstumanın hakkını her kimin lehine hüküm vermiş isem onu alsın veya almasın, bile ki bu hak ateşten bir parçadan başka bir şey değildir." buyurmuştur. [1193]

1163-) Hz. Aişe (r.a.)'dan, Utbe kızı Hind, Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Süfyân pinti birisidir. Onun haberi olmadan balından aldığım dışında bana ve oğluma verdiği yetmiyor." Dedi. O da: "Uslüne uygun bir şekilde oğluna ve sana yetebilecek. [1194]

1164-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hind bintü Utbe geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, yeryüzünde senin hanen kadar hiçbir hanenin zelil olmasını istemedim. Sonra bugün yeryüzünde senin hanen kadar hiçbir hanenin değerli ve üstün olmasını istemez oldum." dedi. Rasûlüllah: "Canım elindi olan Allah'a yemin olsun ki ben de sana karşı aynı te-menniûzyim"buyurdu. Hind: "Ey Alteh'ın Rasûlü, Ebû Süfyân eli sıkı bir kimsedir, acaba kendisine ait olan şeylerden aiie halkımıza yedirmde bir sakınca var mıdır?" dedi, o da: "Uygun olan şekildenbaşkasını almaman görüşündeyim." buyu rdu.
(Hind, İslâm düşmanlarından Utbe b. Rabia'nın kızıdır. Babası Bedir'de öldürülmüştür. Babasının intikamını almak için Uhud Savaşı'na gelmiş, Hz, Hamza (r,a.)'ı öldürtüp. ciğerlerini ağzında çiğnemişti. Mekke'nin Femi'yle kocası Ebû Süfyân ile birlikte Müsliman olmuş, İçindeki kin ve nefret sevgiye dönüşmüştür. Aynı durum, HanİfeoğullanTndan Sümâme b. Esâl İçin de tahakkuk etmiştir. 1202. hadise bakınız.) [1195]

1165-) Muğira b. Şu'be (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah,, annelere karşı gelip itaatsizliği, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi, vermesi gerekeni vermeyip hakketmediğini istemeyi size haram kılmıştır. Dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı boşa harcamayı da sizin için iyi görmemiştir, "buyurmuştur. [1196]

1166-) Amr b. Âs (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Hakim hüküm verdiğinde içtihat eder de bunda isabet ederse kendisine iki ecir vardır. Eğer hüküm verdiğinde içtihat eder de yanılırsa
kendisine bir ecir vardır."'diye buyururken işitmiştir.
(Hadisin bu bölümle alakası, hüküm verirken içtihat eden hakimin kazanacağı ecrin keyfiyetinin açıklanmasından dolayıdır, denilmiştir. (Umdetu'i-Kârî, xx. 250) Hakimin hüküm verirken içtihat etmesi, doğruyu bulmak İçin çalışıp çaba harca maşıdır. Eğer karar verirken doğruyu bulmak için çalışıp çaba harcamazsa böyle bir hakimin alacağı ecir yukarıdaki gibi değildir. Hakim hüküm verirken doğruyu bulma yolunda gayret harcarken kendisine doğru olanı gösterecek ölçüler ise Kitap ve Sünnettir.) [1197]

1167-) Ebû Bekre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Bir kimse öfkeli iken iki kişinin hakkında asla hüküm vermesin." diye buyururken işitim." demiştir. [1198]

1168-) Aişe (r.a.)'dan RasûlüİlAh (s.a.v.): "Kim, bizim şu dinimizde bulunmayan bir şeyi ortaya koyarsa bu koyduğu şey kabul edilmez, "buyurmuştur. [1199]

1169-) Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmiştir: "Benimle, (günaha koşan) insanların misali, ateş yakıp da ateşe düşen kelebek ve benzen şu hayvanları (ateşe gelmemeleri için kovalayan) adamın misali gibidir. (Yine buyundu kî) yanlarında her birinin oğlu olan iki kadın vardı, kurt gelip birisinin oğlunu alıp götürdü. Kadının arkadaşı: "Senin oğlunu götürdü" dedi. Diğeri de: "Hayır, senin oğlunu götürdü" dedi. Bunun üzerine Davud'un yargısına başvurdular. O da çocuğun büyük kadına ait olduğuna karar verdi. Arkasından çıkıp Davud'un oğlu Süleyman'a vardılar ve durumu bildirdiler, o da: "Bana bir bıçak getirin, çocuğu ikiye bölerek aralarında paylaştırayım " dedi. Küçük kadın hemen: "Allah sana merhamet etsin,, aman yapma çocuk onun oğludur" dedi. Bunun üzerine o da çocuğunküçük kadının olduğuna karar verdi."
(Süleyman (a.s.)'ın çocuğun küçük kadına ait olduğuna karar vermesi, bu kadının "çocuğu ikiye bölerek aralannda paylaştırayım" sözü üzere evladının parçalan-maktansa elinden gitmesinin daha hafif olduğu kanaatiyle feragat etmesi çocuğun gerçek annesinin bu kadın olduğunu ortaya çıkarmıştır.) [1200]

1170-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse diğer kimseden bir arsa satın aldı. Arsayı satın alan adam arsasında içi altın dolu bir küp buldu, arsayı aldığı adama: "Gel, benden altınını al, ben senden sadece arsanı satın almıştım altın satın almadım." dedi. Toprağın eski sahibi de: "Ben sana toprağı, içindekileri ile birlikte sattım." dedi. Bunun üzerine bir zatı hakem tayin ettiler. Hakem yapılan zat: "Sizin çocuğunuz var mı?" dedi. Birisi: "Benim bir oğlum var" dedi, diğeri de: "Benim de bir kızım var." dedi. Hakem de: "Oğlanla kızı evlendirin ve her ikisine bundan harcayın, geri kalanı da kendiniz adına sadaka verin." dedi" buyurdu. [1201]

31-) Buluntu ve Kayıp Bölümü

(Kilâbu'l-Lukata)

1171-) Zeyd b, Haiid el-Cühenî (r.a.) anlatır: "Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e buluntu malın durumunu sordu: "Kılıfını ve bağını tam, sonra bir yıl onu anlatıp tantt Eğer sahibi geiiise sahibine teslim et, gelmezse sen kullan."buyurdu. Adam: "Peki, yitik koyun?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "O, ya senindir, ya kardeşinindir, ya da kurdundur" buyurdu. Adam: "Peki, yitik deve?" dedi: "Ondan sana ne? Su kabı (kamında at tadacak deposu) ayakkabısı (uzun sure yürüyecek ve kendini koruyacağı) ayağı var suya gider, ağaç-laıda yer. Sahibi onu bulana kadar kendi başına Affaft "buyurdu.
Diğer bir rivayette ise "Sahibi gelir ve kılıfım, sayışım ve bağım bilirse onu kendisine ver değilse o, senindir, "buyurmuştur. [1202]

1172-) Übey b. Ka'b (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde i-çerisinde yüz dinar bulunan bir kese bufdum ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdim, o da: "Bir yıl ilan efbuyurdu, ben de bir yıl ilan edip duyurdum-sa da keseyi bilip tanıyan birisini bulamadım, tekrar geldim: "Bir yıl daha ilan et "buyurdu, yine bîr yıl ilan edip duyurdumsa da yine bulamadım, tekrar üçüncü kez getirdim: "Paranın kesesini, sayısını ve ağız bağını muhafaza et. Eğer sahibi gelirse teslim e£ yak gelmez ise onu kullan. "buyurdu.
(Buluntu mallar hakkında nasıl bir işlem yapılacağı konusunda gerek hadis gerekse fıkıh kitaplarında ayrı bölüm açılarak hukuki durumlar geniş geniş ele alınmıştır. Buluntu eşya hakkındaki hükümleri İmam Tlrmîzî'nin yukarıdaki hadisin arkasından verdiği şu bilgilerle özetleyebiliriz. "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki bazı ilim erbabından bir kısmının ameli bu hadis üzeredir. Bulunan eşya bir yıl tanıtılıp üan edilir, eğer tanıyan bulunmazsa ondan faydalanıp kullanılmasına izin verilir. İmam Safi, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın görüşleri budur.
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki bazı ilim erbabından bir kısmının görüşü ise "onu bir yıl tanıtıp üan eder, eğer sahibi gelirse teslim eder yok eğer gelmezse sadaka olarak dağıür" demişlerdir. Sufyân es-Sevrî ve Abdullah b. Mübârek'in görüsü de budur. Eğer bulan kişi zengin ise bunu kullanamayacağı görüşündedirler.
Bazı ilim erbabınca, buluntu ma! değersiz bir şey ise onu tanıtıp Üan etmeden kullanabileceğine izin verilmiştir. Bazılan da "Bir dinardan az ise onu sadece bir hafta tanıtıp ilan eder." demişlerdir. İshak b. İbrahim'in görüşü de budur." (Tin, Ahkâm: 35) [1203]

1173-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İzni olmaksızın hiçbir kimse asla başkasının hayvanın sütünü (kendisine) sağmasın. Sizden biriniz, kilerine gelinip dolabı kırılarak yiyeceğinin götürülmesini ister mi? Hayvaniann göğsü de sahiplerinin yiyeceğini muhafaza eder. Dolayısıyla izni olmaksızın hiçbir kimse başkasının hayvanını (kendisine) sağmasın"buyurmuştur[1204]

1174-) Ebû Şurayh (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah'a ve âh/ret gününe inanıyorsa misafirine mükâfatım ikram etsin"Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, misafirin mükâfatı ne kadardır?" diye sordular: "Gece ve gündüzü ile bir günlüktür. Misafirlik üç gündür, bundan gerisi sadakadır."bısyurdu. [1205]

1175) Diğer bir rivayette ise "Misafirlik üç gündür mükâfat! ise gece ve gündüzü ile bir gündür. Müslüman bir kimsenin kardeşini günaha götürecek kadar yanında misafir kalması helal değildir." buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, kardeşini günaha nasıl götürebilir?" dediler: "Kendisini ağırlayacak bir şeyi olmadığı halde yanında misafir kalır." buyrudu. [1206]

1176-) Ukbe b. Âmir (r.a,): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Sen bizi bir yere gönderiyorsun, biz de öyle bir toplulukta konaklıyoruz ki bizi misafir almıyorlar, bu konuda ne buyurursun?" dedik: "Eğer bir toplulukta konakladığınızda misafirlik gerekleri sizin için emredi lirse bu İkramı kabul ediniz, yok eğer yapmazlarsa onlardanmisafirlik hakkım alınız, "buyurdu." demiştir.
(Misafir ağırlamak, Allah'a ve âhiret gününe inananlann özelliğidir. 2020. hadise bakiniz. Ancak misafir ağırlamak farz değil sünnettir. Eğer misafir zorda kalmış, çaresizlik içerisinde ise bu Müslümana yardım edip ilgilenmek gerekli olur. Bu yüzden bazı âlimler misafirin zorunlu İhtiyaçlarını giderebilecek şeyleri almasında bir sakınca görmemişlerdir.
Misafirliğin haklan: Ev sahibinin yediğinden yedirmesi, sıkıntı vermiyorsa bunların da üstünde ikramda bulunmasıdır denilmiştir. Bir hadiste Hz, Peygamber (s.a.v.): "Misafirlik (hakkı) üç gündür, ikramı ise bir gün ve gecedir, bunun dışındakiler ise saaka gibidir {dAerse yapar, dilemezse yapmaz)" buyurmuştur. Buhâri, Edeb; 31, Müslim, Lukata: 14) [1207]

32-) Cihad ve Siyer Bölümü

(Kitâbu't-Cihâd ve's-Siyer)

(Rasûlüllah (s.a.v.)'in bizzat kendisinin ordunun başına geçtiği seferlere "GAZVE" denir. Eğer bu seferlerin başında kendisi değil de atamış olduğu komutanlar var ise bu seferlere "SERİYYE" denilmiştir. Ancak, bazı nüshalarda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başında bulunmadığı Zü'l-Halsa Seriyyesi İle Sîfu'l-Bahr Seriyyesi'inde olduğu gibi bir kısım seriyyelere de gazve adî verildiği görülür. Bunun nedeni, düşmana karşı sefere çıkma anlamına gelen gazve teriminin kelime anlamı dikkate alındığından dolayıdır.
Müslümanların istedikleri, sadece korku ve baskıdan uzak olarak serbestçe i-nançlarının gereğini yerine getirebilecekleri bir yerde yaşamaktı. Bu yüce gaye için evlerini ve bütün mallannı terk ettiler, fakat Kureyş onları Medine'de de huzur ve barış içinde yaşatmadı. Üzerlerine bozguncular gönderdi, askerî seferler düzenledi hayvanlarını yağmaladı, mahsûllerini tahrip etti. Bu nedenle Müslümanların, düşman faaliyetini sürekli gözleyebilecek çok etkili bir istihbarat ve gözetleme sistemi oluşturmaları gerekliydi. Rasûlüllah (s.a,v.) bu amaçla bir devriye (seriyye ve gazve) sistemi oluşturdu.
Bu seriyyelerin on dokuz tanesi 20 veya daha az kişiden oluşuyordu. Genelde görevleri, kendilerine bildirilen herhangi bir konuda bilgi toplamaktı. On iki seriyye, 20 ilâ 60 kişiden meydâna geliyordu, keşif görevlerine ek olarak bunlar çeşitii başka görevler de aldı. Yağma, soygun ve kan dökme olaylarını engellemek, banş ve düzeni sağlama işleriyle meşgul oldular. Üçüncü tip seriyyeler muharebe seriyyeleriydi ve 60 İlâ 200 kişiden o-luşurdu. Bunlar Kureyş ve müttefikleri ile bu mahiyetteki diğer düşman gruplarının fesat gkarmak maksadıyla Medine etrafında dolanan birliklerini kontrol etmek için gönderildi. Dördüncü tip senyyeier 200 ilâ 500 kişiden oluşmuş, Kureyş ve müttefiklerinin Medine'ye karşı düşmanca faaliyetlerini gerekirse kuvvet kullanarak önlemek maksadını güdüyordu. İlk iki üp seriyyelere çarpışmaktan kaçınma talimat] verilmişti, fakat dördüncü tip olanlar hakiki bir savaş birliğiydi. Aslına bakarsanız, düşmanla çok seyrek vuruşma oldu, çoğunlukla düşman kaçtı ve Müslümanlar da çarpişmaksızın geri döndüler. Tamamını incelersek 24 seferin yedisinde küçük çatışma cayan etti ve düşman tam bir yenilgiye uğratıldı. 50 ve 15 kişiden meydana gelen iki seriyyede, yaralanan iik seriyyenin lideri hariç, bütün Müslüman mücahidler şehid oldu. Geriye kalan on beş seriyyede, Müslümanların aniden ortaya çıkışıyla düşmana sürpriz yapıldı ve düşman çarpışmaksızın kaçtı.
İlk seriyye, Hz. Harnza (r.a.) komutasında Hicret'in birinci yılında Ramazan ayında deniz sahillerine gönderildi, sonuncusu ise Ali b. Ebî Talib (r.a.)'ın komutası altında Hicret'in dokuzuncu yılının son ayında Yemen'e gönderildi. Müslümanların Medine'de gittikçe kuvvetlenmeleri, müşrik liderlerin Kabe'nin koruyucuları olarak prestijine, sosyal ve ekonomik olarak önderliklerine karşı bir tehdit olarak görülmekteydi.
Rasûiüllah (s.a.v,) Müslümanları dört bir yandan tehdit eden tehlikelerin, özei-kle de Kureyş tehdidi tehlikesinin bilincindeydi, güvenlik sağlama gereğini iyi biliyordu. Kendisi düşmanın kuvveti, planlan ve hareketleri hakkında sürekli haberdar edecek etkili bir devriye sistemi oluşturdu. Buradan elde ettiği bilgilere göre ne zaman askerî bir savunma hareketine ihtiyaç olsa, duraksamadan gerekeni yaptı. Medine çevresinde ne zaman bir düşman faaliyeti olsa, hemen bunun büyümesini önlemek için ya bizzat kendi komutası altında ya da sahabiden bir komutanın başkanlığında bir birlik düzenleyip düşman üzerine yürüdü. Bedir Savaşı'ndan evvel Kureyş'in düşmanca faaliyetleri hakkında haber aldığı zamanlarda böyle seferler yapıldı. Yapılan dokuz seferin dördü kendi komutası altında, beşi ashabdan komutanlarla düzenlendi fakat bu seferlerin hiçbirinde çarpışma

meydana gelmedi.) [1208]

1177-) Abdullah b. Ömer (r.a,) anlatır: Hz. Peygamber (s.a.v.) (Medine'ye saldırmayı planlayan) Mustalikoğuilan üzerine hayvanları su başında sulanırken ansızın baskın yaptı, savaş yapanları öldürdü, kadın ve çocukları esir aldı. O gün Cüveyriye (validemizi de) almıştı. [1209]

1178-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisini Muâz (r.a.) ile birlikte Yemen'e görevli göndermiş ve: "Kolaylaştırı-nız, zor/aştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Uyum-lu olunuz, muhalif olmayınız, "buyurmuştur. [1210]

1179-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kolaytaştınnız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz"buyurmuştur. [1211]

1180-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Verdi-ği sözü çiğneyip bozan kimse için kıyamet günü bir sancak vardır. "Bu, falan oğlu falanın sözünden dönmesidir." denilir."buyurmuştur. [1212]

1181-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) ile Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Verdiğisözü çiğneyip bozan her kişi için kıyamet günü bir sancak vardır." buyurmuştur. Ravilerden birisi: "Sancak dikilir" demiştir, diğerisi ise: "Kıyamet günü kendisinin bununla tanıtıldığı, görülen bir sancak"demiştir. [1213]

1182-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Verdiği sözü çiğneyip bozan her kişi için kıyamet günü kendisinin bununla tanıtıldığı bir sancak vardır." buyurdu"[1214]

1183-) Câbir (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v):"Savaş aldatmadır."buyurdu." demiştir. [1215]

1184-) Yine Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in savaşa aldatma adını verdiği rivayet olunmuştur.
("Aldatma"dan maksat, manevradır. Yoksa sahtekârlık anlamına değildir, yani düşmanı yanıltmak için taktikler uygulamadır.) [1216]

1185-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Düşmanla karşılaşmayı istemeyiniz, ama karşılaştığınızda da sabrediniz"buyurmuştur, [1217]

1186-) Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) düşmanla karşılaştığı savaşlarından birinde Güneş tepe noktasından meyledene kadar bekledi, sonra ordunun içerisinde kalkıp hutbe verdi, şöyle buyurdu: "Ey insanlar, düşmanla karşılaşmayı istemeyiniz, Allah'tan bela fara karşı sizi korumasını (afiyette kılmasını) isteyiniz, ama düşmanla karşılaştığınızda da sabrediniz, cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu biliniz"buyurdu, daha sonra şöyle devam etti: "Ey Kitabı indiren, bulutlan yürüten, İslâm aleyhine toplanan grupları dağıtan Allah'ım, onları dağıt, hezimete uğrat^ onlara karşı bize yardım ve zafer ver"'buyurdu." [1218]

1187-) Abdullah b. Ebî Evfâ (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), Hendek Savaşı'nda müşriklere beddua etti ve şöyle dedi: "Allahümme münzile'l-Kitabi Seria'l-Hisâbi Allahümmehzimi'l-Ahzâbe Allahümmehzimhüm ve zelzilhüm (=Ey kitabı indiren, hesabı süratli olan Allah'ım, İslâm aleyhine toplanan grupları dağıt. Allah'ım, onları dağıt, hezimete uğrat, onları sars)" [1219]

1188-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Gazvelerin birisinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.),kadın ve çocukların öldürülmesini uygun görmedi (ve yasakladı.)"
(Savaşta kadın, çocuk ve yaşlılara saldınlmaması genel bir esasör. Ancak, bunlar Müslümanlann karşısında yer alır, savaşa gkaıiarsa öldürülmelerinde bir beis yoktur.) [1220]

1189-) Sa'b b. Cessâme (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.), bize(Mekke İle Medine arasında yerleşim merkezleri olan) Ebvâ veya Veddân'da uğramıştı.
Kendisine gece baskını yapılan müşriklerin, ev halkı soruldu. Çünkü bu baskınlarda onlann kadın ve çocukları da isabet alıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Onlar da onlardandır" buyurdu, yine kendisini: "Dokunul maz bölge, yalnız Allah ve Rasûlü içindir" diye buyururken işittim. demiştir.
(Aslında savaşta kadın, çocuk ve yaşlılara saldırmak yasaklanmıştır. Ancak, bazı askeri operasyonlarda bunlar doğrudan hedef yapılmadığı halde elde olmayan nedenlerle kasıtsız olarak söz konusu grup zarar görürse bunlar da bulundukları kimselerin arasında sayılmıştır. Ancak bunian operasyondan ayırma imkanı varsa ayırmak, hedef yapmamak genel bir esastır.) [1221]

1190-) Abdullah b, Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Nadir oğulla-nnın 1!el-Öuveyra" daki hurmalıklarını kesip yaktı. Bunun üzerine: «Kesmiş olduğunuz veya kökleri üzerinde bıraktığınız tüm ağaçlar Allah'ın izni iledir..,» (Haşr: 5) ayeti indi." demiştir.
(Savaş ve düşman sebebiyle görülen lüzum üzeıine ağaçfar kesilebilir. Nitekim Nadiroğullannın hurmalıklannı düşmanın odaklaşmasına neden olduğundan Hz. Peygamber (s.a.v.) kestirmiştir. Bunun üzerine inen ayet uygulamaya itiraz etmemiştir. 1196. hadiste Nadiroğullannın mallarından bahsedilecektir.) [1222]

1191-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Peygamber' erden bir Peygamber, gazaya çıktı ve kavmine; "Bir kadınla nikahlanmış da gerdeğe girmek istediği halde henüz girmemiş olan bir kimse, odalan yapmış da tavanını yapamamış ev yapan bir kimse, doğurmasını gözetlediği koyun veya atmış olan bir kimse benim/e gelmesin" dedi. Arkasından savaşa çıktı, i-kindinamazı vaktinde veya buna yakın bir zamanda savaşacağı beldeye yaklaştı ve Güneşe: "Şüphesiz sen de emir kulusun, ben de emir kuluyum. Allah'ım, bu Güneşi üzerimizde tut" dedi. Bunun üzerine Allah, ona zafer nasip edene kadar Güneş bekle-tildi, arkasından ganimetleri topladı, bu ganimetleri yemek için ateş geldi ama yemedi, bunun üzerine Peygamber: "İçinizde ganimet malına ihanet edenler var, dolayısıyla her kabileden bir kimse gelip benim elime biat etsin" dedi. Biat neticesinde'bir adamın eli Peygamber'in eline yapıştı, bunun üzerine: "Ganimet malına ihanet eden sizin içinizde, şimdi kabilen gelip bana biat etsin " dedi, neticesinde iki veya üç adamın eli eline yapıştı, bunun üzerine: "Ganimet malına ihanet eden sizin inizdedir." dedi, sonunda inek kafasına benzer altından bir kafa getirip ortaya koydular, arkasından ateş gelip ganimeti yedi. ime ki bundan) sonra Allah ganimetleri bize helâl kıldı. Bizim zayıf ve aciz olduğumuzu gördü de bu yüzden ganimetleri bize helâl kıldı"buyurmuştur. [1223]

1192-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), Necd tarafına içerisinde Abdullah b. Ömer'in de bulunduğu bir askeri birlik gönderdi. Sonunda pek çok deve ganimet aldılar. Her birine hisse olarak on iki veya on bir deve düştü. Fazladan olarak da {beşte bir ayman ganimetten) birer de deve aldılar." demiştir. [1224]

1193-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.vO, genel ganimet hissemizin dışında, Allah ve Rasûiüne ait olan beşte birlik hisseden (humustan) bize ganimet verdi. Bana bu verdiğinden bir deve düştü."
Diğer bir rivayet ise şöyledir "Rasûlüllah (s.a.v.), gönderdiği seriyyelerdeki bazı kimselere özel olarak, ordunun genel hissesi dışında fazladan ganimet verdiği olurdu. Bütün ganimetlerde Allah ve Rasûiüne ait olan beşte birlik hisse (humus) farzdır."
(Allah ve Rasûiüne ait olan beşte birlik hisse (humus) şu âyette belirtilmiştir «Bilin M, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir.» (En'fai: 4i) [1225]

1194-) Ebû Katâde (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Huneyn seferi yılında Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıktık. Düşmanla karşılaştığımızda Müslümanlarda bir gerileme oldu. Derken bir baktım müşriklerden birisi Müslümanlardan bir kimseyi alt etmiş hemen dolanıp adamın arkasına geldim ve boynuna vurdum. O da bana dönüp beni tutup bir sıktı ki ö-lümün kokusunu hissettim. Sonra ölümü geldi de beni salıverdi. Bunun arkasından Ömer b. Hattab'a ulaştım: "Bu insanlara ne oldu?" dedi: "Allah'ın emridedim. Sonra insanlar geri döndüler. (Savaş bittiğinde) Rasûlüllahoturdu ve: "Kim bir düşmanı Öldürür ve öldürdüğene dair ili olursa, öldürdüğü kimsenin üzerindekiler onundur" buyurdu Ber de ayağa kalktım ve: "Kim bana şahitlik eder?" dedim ve oturdum Rasûlüllah (s.a.v.) yine aynı sözünü tekrarladı. Ben de ayağa kalktım ve: "Kim bana şahitlik eder?" dedim ve oturdum. Rasûlüllah (s.a.v.) aynı sözünü üçüncü kez tekrarladı. Ben de ayağa kalktım : "Ey Ebû Katâde, neyin var?" buyurdu. Ben de geçen hadiseyi kendisine anlattım. Bunun üzerine ordudan bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûiü, doğru söyledi öldürdüğü kimsenin eşyaları bendedir ama bu hakkından dolayı onu sen razı ediver" dedi. Ebû Bekir Sidik da: "Allah'a yemin olsun ki, böyie olamaz! Alfah ve Allah'ın Rasûiü yolunda savaşan, Allah'ın aslanlarından bir aslanın hakkını çiğneyip onun eşyalarını sana veremez!" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Doru söyledi, elindekileri ona ver" buyurdu. 0 da ganimeti bana teslim etti. Zırhı sattım ve parasıyla Selimeoğulları bölgesinde bir bahçe satın aldım. Bu bahçe, İslâm'da sahip olduğum ilk kümdür. [1226]

1195-) Abdurrahman b. Avf anlatır: "Bedir Savaşı'nda safta dururken sağıma ve soluma baktım bir de ne göreyim, Ensar'dan yaşları çok genç iki delikanlı arasındaymışım.

Bunlardan daha güçlü kimselerin a-rasında olmayı arzuladım, bu arada ikisinden birisi bana dokundu ve: "Ey amca, Ebû Cehil'i tanıyor musun?" dedi, ben: "Evet tanıyorum, yeğenim ona ne ihtiyacın var ki?" dedim: "Bu herifin, Rasûlüflah (s.a.v.)'e sövdüğü bildirildi. Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer onu görürsem eceli daha yakın olanımız ölene kadar, benimle onun bedeni ayrılmayacak" dedi. Bu hareketine çok şaşırdım, diğeri de bana dokundu ve aynı şeyleri söyledi. Çok geçmeden Ebû Cehil'i halkın arasında dolaşırken görüverdim: "Bakın, benden sorduğunuz sizinki şudur" dedirn, kılıçlarıyla üzerine atılıp vurarak öldürdüler, sonra dönüp Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldiler ve hadiseyi bildirdiler: O da: "İkinizden hangisi onu öldürdü?" buyurdu, herbiri de: "Ben öldürdüm" dedi, Rasûlüllah: "Kılınçlarınızı şildiniz mi?" buyurdu: "Hayır" dediler. Kilınçlarma baktı ve: "Her ikiniz de öldürmüşsünüz ama CeM'in üzerindeki eşya (öldürücü son darbeyi vuran) Muâz b. Amr b Cemûh'undur,"buyurdu. Bu iki genç delikanlı Muâz b. Afra ile Muâz b. Amr b. Cemûh idi." [1227]

1196-) Hz. Ömer (r.a.): "Nadroğullan'nın mallan, Müslümanların at ve deve sürmeden (savaşsız) Allah'ın, Rasülü (s.a.v,)'e gönderdiği ganimetlerdendi. Bu nedenle ganimetler sadece Rasûlüliah (s,a.v.)'e aitti ve kendisi bunları bir yıllık ailesinin geçimi için harcar, sonra da geri kalanı Allah yo lunda savaş hazırlığı oiarak silah ve atlar için kullanırdı," demiştir. [1228]

1197-) Hz. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Nadir oğullan'ndan gelen ganimet hurmalığının mahsulünü satıp ailesinin bir yıllık azığına ayırdığı rivayet edilmiştir. [1229]

1198-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları, Allah'ın Rasûiü (s.a.v.)'e savaşsız gönderdiği ganimetin sekizde birlik hisselerini istemek için Osman'ı Ebû Bekir'e gönderdiler. Ben karşılanna çıkıp: "Allah'tan korkmuyor musunuz, Hz. Peygamber (s.a.v,)'in kendisini kasdederek: "Bizler miras bırakmayız, geride kaîan şeylerimiz Allah yoluna harcamadır. Ancak Muhammed hanesi bu maldan yiyebilir." buyurduğunu bilmiyor musunuz?" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları kendilerine bildirdiğimden bu tarafa isteklerine son verdiler." demiştir[1230]

1199-) Âişe (r.a.)'dan. Kendisi şu bilgileri vermiştir. Rasûlüliah (s.a,v.)'in kızı Patıma, Allah'ın, Rasûlüne savaş yapmadan nasip eylediği Medine ve Fedek ile Hayber arazi gelirinin beşte birinden (humustan) geriye kalan, Rasûfüllah (s.a.v.)'in mirasını istemek için Ebû Bekir'e haber gönderdi. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Rasûlüliah (s,a.v.): "Bizler miras bırakmayız, geride bıraktıklarımız sadakadır. Ancak Muhammed hanesi bu maldan yiyebilir" buyurmuştur. Bu nedenle Allah'a yemin olsun ki, Rasûlüliah (s.a.v.)'in sadakasından hiçbir şeyi, onun zada yapılan uygulamayı asla değiştiremem. Rasûlüliah (s.a.v.) bu man'ı nasıl muamele ettiyse ben de öyle muamele ederim." dedi. Fatıma'ya bir şey vermeyi kabul etmedi. Bunun üzerine a Ebû Bekir'e kırıldı, küstü ve onunla konuşmadı ve nihayet vefat etti Kendisi, Rasûlüliah (s.a.v.)'den sonra altı ay yaşadı. Vefat ettiğinde eşi. Ebû Talib kendisini geceleyin defnetti ve Ebû Bekir'e vefatını bildirmedi. Cenaze namazını da Ali kıldırdı. Patıma hayatta iken, A-li'nin halkın yanında itiban vardı, vefat ettiğinde Ali, halkın itibarlarını beğenmedi ve Ebû Bekir ile banşmak ve ona biat etme yolunu aradı. Altı ay boyunca henüz ona biat etmemişti. Ebû Bekir'e "Bize gel, yanında başka birisini getirme" diye haber gönderdi. -Ömer b. Hattab'ın hazır bulunmasını istememişti Bu haber üzerine Ömer, Ebû Bekir'e: 'Tek başına onların yanına gitme" dedi, Ebû Bekir: "Bana bir şey yapacaklarını sanmıyorum. Ben onlara gideceğim" dedi. Ebû Bekir onlara vardı. Ali b. Ebû Talib şehadet getirdi sonra şöyle konuştu: "Ey Ebû Bekir, biz senin üstünlüğünü ve Allah'ın sana verdiği ikramı biimişizdir. Allah'ın sana gönderdiği hayır konusunda seninle yanşamayız. Ancak, idare konusunda bize karşı kendi başına hareket ettin, Rasûlüilah (s.a.v.)'e yakınlığımız nedeniyle bizim de bir hakkımız olacağı görüşündeydik." Ali, Ebû Bekir'e konuşmasını sürdürdü sonunda Ebû Bekir'in gözlerinden yaşlar boşaldı. Ebû Bekir konuştuğunda ise şöyle dedi: "Canım elinde oian Allah'a yemin olsun ki, Rasûlüliah (s.a.v.)'in akrabaları ile ilişkiyi sürdürmem, kendi akrabalarımla ilişkiyi sürdürmemden bence daha iyidir. Ancak, benimle sizin aranızdaki şu mal nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlığa gelince biline ki, bu konuda haktan ayrılmadım, Rasûlüliah (s.a.v.)'in bu hususta yaptığını gördüğüm hiçbir uygu-iamayı terk etmedim ben de aynısın yaptım." Ali, Ebû Bekir'e: "Biat için buluşmamız öğleden sonra" dedi. Ebû Bekir, öğle namazını kıldıktan sonra minbere çıktı şehadet getirdi Ali'nin durumunu, biati geciktirme-S|ni ve bu konuda kendisine sunduğu mazereti anlattı sonra istiğfar etti- Arkasından Ali b. Ebû Talib şehadet getirdi, Ebû Bekir'in hakkını yüceltti ve kendisini böyle davranmaya sevk eden şeyin ne Ebû Bekir'i Ekememesi ne de Allah'ın ona verdiği fazileti inkar olduğunu belirttive şöyle devam etti: "Ancak, idare konusunda bizim de bir hissemiz olduğu görüşünde idik ama bize karşı kendi başına hareket etti bu yüzden içimizden ona kırıldık." Bu davranış üzerine Müslümanlar sevindiler ve: "Doğru hareket ettin" dediler. Ali iyi davranışta bulununca Müslümanlar da kendisine yakınlık gösterdiler." [1231]

1200-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kadınlarımın nafakası ile işçimin ücretinden sonra benîm mirasçılarım bıraktığım bir tek dinarı dahi paylaşmasınlar, bu kalan sadaka buyurmuştur. [1232]

1201-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasülüllah (s.a.v.), ganimet dağıtımında at için iki hisse, piyade için bir hisse vererek böl üstü rmüştür. [1233]

1202-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Necid bölgesi yönüne atlı bir birlik gönderdi. Birlik, Hanifeoğuüarından Sümâme b. Esâl adında birisini alıp getirdi. Esiri mescidin direklerinden bir direğe bağladılar arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) yanına çıktı ve: "Ey Sümâme gönlünde ne var?" buyurdu. O da: "Gönlümdeki hayırdır; eğer beni Öldürürsen kan davası olan birisini öldürmüş olursun. İyilikte bulunacak olursan şükredecek birisine iyilik etmiş olursun. Eğer mal istiyorsan, dilediğini iste" dedi. Ertesi güne kadar bırakıldı. Sonra yine: "Ey Sümâme gönlünde ne var?" buyurdu. O da: "Gönlümdeki, sana söylediğim şeydir; eğer iyilikte bulunursan şükredecek birisine iyilik etmiş olursun" dedi akabinde ertesi günden sonraki güne kadar bırakıldı. Sonra yine: "Ey Sümâme gönlünde ne var?" buyurdu. O da: "Gönlümdeki, sana söylediğim şeydir" dedi. Bunun üzerine: "Sümâme'yisalıverin"buyurdu. Hemen mescidin yanındaki hurmalığa gidip boy abdesti aldı, sonra mescide girdi ve: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasülüllah, Ey Muhammedi Allah'a yemin olsun ki, yeryüzünde senin yüzünden daha fazla nefret ettiğim bir yüz yoktu. Ama şimdi senin yüzün, bence yüzlerin en sevimlisi oldu. Allah'a yemin olsun ki, senin dininden daha fazla nefret ettiğim
bir din yoktu. Ama şimdi benim için senin dinin, bence dinlerin en sevimlisi oldu. Allah'a yemin olsun ki senin memleketinden daha fazla nefret ettiğim bir memleket yoktu. Ama şimdi senin memleketin, bence memleketlerin en sevimlisi oldu. Ben umreye niyetlenmiş iken senin atlıların beni yakaladı, ne buyurursun?" dedi. Rasülüllah (s.a.v.) kendisini sevindirip müjdeledi ve umre yapmasını emreyledi. Sümâme Mekke'ye geldiğinde birisi ona: "Dininden döndün ha!" dedi. O da: "Hayır, ama Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.v.) ile birlikte Müslüman oidum. Allah'a yemin olsun ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) izin vermedikçe artık Yemâme'den size bir buğday tanesi bile gelmez!" dedi.
(Sümâme (r.a.)'ın memleketi Yemame idi. Kendisi memleketinde tanınıp, sayılan» bir kimse idi. Müslüman olduktan sonra içindeki nefret sevgiye dönüştü. Aynı durum Ebû Süfyan'ın karısında da gerçekleşmiştir. 1164. hadise bakınız) [1234]

1203-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Mesddde bulunuyorduk. Derken yanımıza Rasülüllah (s.a.v.) geliverdi ve: "Haydi Yahudilerin üzerine hareket ediniz" buyurdu. Kendisiyle birlikte sefere çıktık. Onlara vardığımızda Rasülüllah (s.a.v.) ayağa kalktı ve şöyle seslendi: "Ey Yahudi topluluğu! Müslüman olun, kurtulun "Onlar da: "Ey Ebû Kasım, tebliği ettin" dediler. Rasülüllah (s.a.v.) de: "Ben de bunu istiyordum. Müslüman olun, kurtulun" buyurdu. Onlar da: "Ey Ebû Kasım, tebliği ettin" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Ben de bunu istiyordum. Müslüman olun, kurtulun" buyurdu. Onlar da: "Ey Ebû Kasım, tebliği ettin" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Ben de bunu istiyordum." buyurdu ve üçüncüde: "Biliniz ki, bu toprak Allah'ın ve Rasûlünündür. Ben sizi bu topraktan sürmek istiyorum. Kim, malından satacak bir şey bulursa onu hemen satsın, değilse bilin ki, bu toprak Allah'ın ve Rasûlünündür. "buyurdu"[1235]

1204-) Abdullah b. Ömer (r.a.); "Nadir kabilesi ve ardından Kurayza kabilesi anlaşmayı bozup savaş açtı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Nadiroğullannı Medine'den sürdü Kurayza'yı bağışlayıp yerinde bıraktı. Nihayet onlar da savaş açtı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine sığınıp iman ederek Müslüman olmuş bazı
kimseler dışında erkekleri öldürdü, kadın ve çocukları ile mallarını Müslümanlar arasında bölüştürdü. Sonunda Yahudilerin tamamını Medine'den sürdü. Abdullah b. Selâm'ın kabilesi Kaynukaoğullan ve Harisoğuliarını hülasa tüm Medine Yahudiierini sürdü." demiştir. [1236]

1205-) Ebû Said el-Hudri (r.a.): "Kureyza Yahudileri, Sa'd b. Muâz'ın vereceği karara razı oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Sa'd'ahaber Saldl. O da eşeğin Üzerine binip geldi. (Kurayza muhasarası esasında)namazgaha yaklaştığında Ensara: "Efendinizveya en iyiniz için ayağa kalkıp karşılayın"buyurdu. Sonra da: "Bu adamlar senin vereceğinkaran kabulettiler'buyurdu. Oda: "Onların (revrattada belirttiği üzere) sava-şanlannı öldürür, gerideki çocuk ve kadınlarını köle yaparsın" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın hükmüyle hükmettin 'buyurdu belki de:
"Melik'in hükmüyle hükmettfn"buyurdu" demiştir.
(Melik, Allah'ın isimlerindendir. Bilindiği üzere Yahudilerle Müslümanlar, Medine anayasasına göre mevcut devletin vatandaşları idiler. Ancak Kurayza Yahudileri vatana saldıran düşmana yardım etmeleri nedeniyle vatana ihanet suçuyla yargılanıp idam edildiler. Aslında bu hüküm kendi kitapları Tevratta da bu şeklide idi. (Bakınız, Kitabı Mukaddes, Tesniye: Bâb: 20/10-15) Sa'd b. Muâz (r.a.) için 1666. ve 1667. hadislere bakınız.) [1237]

1206-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Sa'd b. Muâz, Hendek savaşında yaralanmıştı. İbnİ Anka denilen Kureyşli bir adam kendisine bir ok atmış ve pazusundaki damarını vurmuştu. Bunun üzerin Rasûtüllah (s.a.v.) yakından ilgilenmek için mescidde ona bir çadır kurdurmuştu. Rasûlüllah (s.a.v.) Hendek Savaşı'ndan döndüğünde silahını çıkardı ve banyo yaptı, bu sırada başından tozlan silkerek Cebrail ona, geldi ve: "Silahı bıraktın mı, vallahi ben silahı bırakmadım. Haydi üzerlerine sefere çık" dedi. Rasülüllah (s.a.v.): "Ne tarafa?"buyurdu, o da Kureyza oğullan'nı gösterdi. Rasûlüilah (s.a.v.) de onlarla savaştı. Neticede onlar, Rasülüllah (s.a,v.)'in vereceği karara razı oldular. Rasûlüllah

(s.a.v.), onlar hakkında verilecek hükmü Sa'd b. Muâz'a havale etti. O da: "Onların savaşanlannı öldürmesine, gerideki çocuk ve kadınlarının köle yapılmasına, mallarının bölüştürül meşine hüküm veriyorum." dedi." [1238]

1207-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Sa'd. Muâz, yarası kuruyup meve başladığında: "Allah'ım, biliyorsun ki, Rasûlünü yalanlayan vevurdundan çıkaran bir toplumla Senin için savaşmaktan bana daha sevimli gelen hiçbir şey yoktur. Allah'ım, eğer geride Kureyşte yapılacak kaldıysa beni de geriye bırak Senin için onlarla savaşayım. Allah-, bizimle onlar arasında savaşın bittiğini tahmin ediyorum, eğer bizimle onlar arasında savaş bitti ise yaramı kanat ve ölümümü bunda kıl." diye dua etti. Bunun üzerine boynunun altından kan boşaldı. Mescidde Gifaroğulları'nın da bir cadın vardı. Onlan (sakin şekilde dururken) kendilerine doğru akıp gelen kan ürpertmişti. Hemen: "Ey çadır ahalisi, sizin taraftan bize doğru gelen bu,şey de nedir" dediler. Bir de baksak ki Sa'd b. Muâz'ın yarası kanıyordu, çok geçmeden orada vefat etti"[1239]

1208-) Tine Abduilah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ahzab Savaşı'ndan döndüğünde, bize: "Hiçbir kimse Kurayza oğulla' undan başka bir yerde ikindiyi kılmasın."buyurdu. Bu sırada bazıları ikindiye yolda erişti, aralarından bir kısmt: "Söylenilen yere varana değin namazı kılamayız." derken bir kısmı: "Hayır kılabiliriz, Peygamber (s.a.v.)'in bizden istediği bu değildi" dedi. Sonunda bu durum Hz. Peygamber (s.a.v.)'e söylendi, o da bu topluluktan hiçbir kimseye (bu farklı davranışından dolayı) niye böyle yaptınız demedi. [1240]

1209-) Enes b. Mâlik anlatır: "Muhacirler Mekke'den Medine'ye geldiklerinde ellerinde hiçbir şey yoktu, Ensar ise arazi ve emlak sahipleri idi, bu nedenle Ensar her yıl arazilerinin ürününün (yananı) vermek, ziraat işlerini görmek mülkiyetlerini onlarla bölüştü. -Enes (r.a.)'m annesi, aynı zamanda Süleym'in ve Ebû Talha'nın oğlu Abdullah'ın da annesi idi. Bu zaman Enes'in annesi de hurma Rasûiüllah (s.a.v.)'e vermişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bunları Ussme b. Zeyd'in annesi ve azat ettiği Ümmü Eymen'e verdi.
yine Enes (r.a.)'dan gelen rivayete göre: Hz. Peygamber (s.a.v.) navber Savaşi'nı bitirip, Medine'ye döndüğünde Muhacirler, Ensar m ürünlerini bağışladıkları mallarını onlara geri verdiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de Enes'in annesine hurma ağaçlarını geri verdi ve bunun yerine bahçesinin bir kısmını Ümmü Eymen'e verdi. [1241]

1210-) Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hayber kalesini kuşatmıştık, birisi içi yağ dolu bir tulum attı. Hemen almak için koştum. Etrafıma baktım Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüm (bana gülümsüyor.) Bunun üzerine kendisinden utandım"[1242]

1211-) İbni Abbâs (r.a.), Ebû Süfyân b. Harb (r.a.)'m kendisine bildirdiği şu malumatı anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.), Ebû Süfyân ve Kureyş kâfirleri arasında saldırmazlık antlaşması (Hudeybiye Antlaşması) yaptığı süre içerisinde, Ebû Süfyân Şam diyarında ticaret yaparken Bizans Kralı Hiraki haber salıp Ebû Süfyân ve yanındaki topluluğu çağırtmıştı. Hiraki ve erkanı İlyâ'da (Beyt-ı Makdis'te) iken Ebû Süfyân'ı yanına getirdiler, Hiraki yanında Rumların ileri gelenlerinin bulunduğu meclisine onları çağırttı. Sonra tercümanını ve onları huzuruna aldı:
"Kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bu adama akrabalık yönünden hanginiz daha yakındır?" dedi. Ebû Süfyân:
"Akrabalık yönünden en yakını benim." dedim." dedi. Hiraki:
"Onu yanıma getirin, arkadaşlarını da yanına getirip arkasına yerleştirin." dedi, sonra da tercümanına:
"Onun arkadaşlarına söyle ben, şu kimse hakkında buna soru soracağım. Eğer yalan söylerse onun yalan söylediğini bildirsinler." dedi.
Ebû Süfyân şöyle devam eder: "Vallahi, arkadaşlarımın benim yalanımı anlatmalarından çekinmem olmasaydı, onun hakkında yalan söylerdim. Sonra bana Peygamber hakkında sorduğu ilk soru:
"Sizin aranızda onun soyu nasıldır?" olmuştur. Ben:
"O, içimizde soylu birisidir." dedim. Hiraki:
"Ondan önce sizden birisi onun söylediği bu şeyleri söylemiş miydi?" dedi.
"Hayır" dedim.
"Atalarından kral olan var mıdır?" dedi.
"Hayır" dedim.
"Halkın ileri gelenleri mi kendisine tâbi oluyor? Yoksa zayıf kimseler mi tâbi oluyor?" dedi.
"Zayıf kimseler" dedim. :
"Çoğalıyorlar mı yoksa azalıyorlar mı?" dedi.
"Hayır, çoğalıyorlar." dedim.
"Onlardan, dinine girdikten sonra memnun olmadığından dinden dönen biri var mıdır?" dedi.
"Hayır" dedim.
"Söylediği şeyleri söylemezden önce yalan töhmetinde bulunuyor muydunuz?" dedi.
"Hayır" dedim.
"Sözünden döner mi?" dedi.
"Hayır. Ancak biz bir süredir ondan aynyız. Şu anda ne yaptığını bilmiyoruz." dedim. - Ebû Sûfyan: "Bu sözden başka içerisine bir şeyler katabileceğim başka bir söz imkanım olmadı." dedi- ve şöyle devam etti:
"Onunla savaştanız mı?"
"Evet" dedim.
"Onunla savaşınız nasıl olmuştu?" dedi.
Onunla aramızdaki savaş değişiyor, bir bize meylediyor bir ona meylediyor." dedim.
"Size ne emrediyor?" dedi.
'Tek olan Allah'a kul olun, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, atalarınızın söylediklerini bırakın" diyor ve bize namaz kılmayı, dürüst ve namuslu olmayı, akraba ile ilişkiyi sürdürmeyi emrediyor" dedim. Hiraki tercümanına: "Ona şöyle de: Sana onun soyundan sordum, kendisinin içinizde soylu birisi olduğunu söyledin. Zaten Peygamberler böyle olur, kavmin soylu olanlarından peygamber gönderilir. Sana, sizden birisi onun söylediği şeyleri söylemiş midir, diye sordum, hayır dedin. O halde diyorum ki: Eğer kendisinden önce bu sözü söyleyen bir kimse olsaydı, kendisinden önce söylenmiş bir sözün peşine takılmıştır" derdim. Sana, atalarından kral olan var mıdır? diye sordum, hayır dedin. O halde ben de diyorum ki, eğer atalarından kral olan birisi olsaydı, atalarının kraliyetini arzu eden bir kimsedir" derdim.
Sana, "Söylediği bu şeyleri söylemezden önce yalan töhmetindebulunuyor muydunuz?" diye sordum: "Hayır" dedin. Bundan anlıyorum ki, insanlara yalan söylemeyen, Allah'a karşı hiç yalan söylemez.
Sana: "Halkın (feri gelenleri mi kendisine tâbi oluyor? Yoksa zayıf kimseler mi tâbi oiuyor?" diye sordum. Zayıf kimselerin kendisine tâbi olduğunu söyledin. Aslında peygamberlere (ine önce) uyanlar da onlardır. : Sana: "Çoğalıyoriar mı azaîıyoriar mı?" diye sordum, kendilerinin çoğaldıklannı söyledin. Zaten iman işi böyledir. Tamamlanana değin artar,
Sana: "Onlardan, dinine girdikten sonra memnun olmadığı için dinden dönen biri var mıdır?" diye sordum, hayır dedin. Zaten iman da budur, iman nuru kalbe girdiğinde böyle olur.
Sana: "Sözünden döner mi?" diye sordum. Hayır dedin. Peygamberler de sözlerinden dönmezler.
Sana: "Size neyi emrediyor?" diye sordum, "Size putlara kulluğu yasakladığını, tek olan Allah'a kul olmayı ve Ona ortak koşmamayı emrettiğini ve yine, namaz kılmayı, dürüst ve namuslu olmayı emrettiğini söyledin. Eğer senin söylediklerin doğru ise yakında bu kimse şu iki ayağımın bastığı yerlere sahip olacaktır. Aslında ben onun zuhur ettiğini biliyordum ama sizden olacağını tahmin edemiyordum. Eğer ona laşacağımı biisem, tehlikeye rağmen, kendisiyle karşılaşma zahmetine katlanırım, şayet yanında olsaydım ayaklarını bile yıkardım." dedi sonrada, Rasulüliah (s.a.v.)'in Dihye (r.a.) ile Bizans'ın Busra emirine gönderdiği mektubunu istedi. Mektubu getiren, onu Hiraki'a verdi, o da Mektubu okudu. Mektup şöyleydi:
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,
Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Rumlann büyüğü Hirakl'e. Selâm,hidayete uyan kimseleredir, Bundan sonra, ben seni İslâm çağrısınadavet ediyorum. Müslüman ol ki kurtuiastn. Allah, yaptığın işin karşılığını sana iki kat verir. Eğer kabul etmez, yüz çevirirsen çiftçi ve ziraatçıolan halkının günahı da sana olur.
«Ey Kitap ehli! Aramızda ortak olan söze gelin. Allah'a kul olalım, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Birbirimizi, Allah'ın dışında birtakım rabler edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse:şahit olun ki bizler Allah'a teslim olanlarız" deyiniz.» (Âı-ı imrâm 64) Sonra Ebû Süryân şöyle devam eder:
Hirakl, söyleyeceğini söyleyip mektubu bitirdiğinde yanında sesler yükseldi, gürültüler çoğaldı, biz de oradan çıkarıldık. Oradan çıkarılırken arkadaşlarıma: "EbÛ Kebşe'nİn (Ebû Kehşe, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dedelerinden birisinin ismidir) oğlunun etkisi önem kazandı, ondan Rumlann kralı bile korkuyor olmalı." dedim. Onun galip geleceği kanaatini hep taşıdım, sonunda Alfah İslâm'ı gönlüme koydu." [1243]

1212-) Ebû İshâk'tan. Şöyle demiştir: "Bir kimse, Berâ (r.a.)'a geldi ve: "Ey Ebû Umara, Huneyn savaşında geriye kaçmış mıydınız" dedi, o da: "Allah'ın Peygamberinin geriye kaçmadığına şahitlik ederim. Ancak, ordudan aceleci ve üzerlerinde zırhı olmayanlar Havâzin kabilesinin şu boyuna karşı harekete geçtiler. Onalar iyi ok atan bir topluluktu

hemen ok yağmuruna tuttuiar sanki oklar çekirge sürüsü gibi idi. Bunun üzerine harekete geçenler dağıldılar, düşman da Rasûlüllah (s.a.v.)'e yöneldi bu sırada Ebû Sufyân Peygamberimizin kabrini çekiyordu. Rasûlüflah yere inip dua etti, Ailah'tan yardım diledi. Şöyle diyordu: "Ben, Peygamberim, yalan yoktur. Ben, Ahdüimuttatib'in oğluyum! Allah'ım, yardımım indir" Vallahi, harp kızıştığında biz kendisiyle korunuyorduk. Bizim en cesurumuz onun yanında durabilendi." dedi"[1244]

1213-) el Berâ b. Âzib (r.a.Va bir adam: "Huneyn Savaşı'nda (ordu bir ara dağılırken) Rasûiüllah (s.a.v.)'in yanından kaçtınız mı? dedi, o da: "(Evet kaçtık) ama Rssûlü İllah (s.a.v.) kaçmadı, Havazin kabilesi iyi ok atan bir kabile idi. Biz onlarla karşılaştığımızda Müslümanlar ganimetlere yönelldiler, onlar da üzerlerimize ok yağdırdılar (biz de kaçtık) ama Rasûiüllah (s.a.v.) kaçmamıştı, kendisini Ebû Süfyân'ın yularını çektiği beyaz katırının üzerinde gördüm, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ben Peygamberim, yaian yoktur. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum"diyordu." dedimiştir.
(Huneyn, Mekke ile Taif şehirleri arasında bir vadidir. Huneyn gazvesi, Mekke'-rvn fethinden snnra hicri sekizinci ytlda olmuştur. On iki bin kişiden oîuşan İslâm ordusu savaşg bir kabile olan Havazin ve Sakif kabilelerinden on dört bin kişilik bir ordu ile savaştı. Bozgunla burun buruna gelen İslâm ordusu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in cesaret ve sebatı sayesinde toparlanarak zafer.) [1245]
1214-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlültah (s.a.v.) Taif i kuşattığında bir şey elde edemedi: "İnşallah (kuşatmayı bırakıp) döneceğiz"buyurdu. Bu durum orduya ağır geldi: "Fethetmeden geri mi gideceğiz" dediler. (Diğer bir rivayette ise): "Nasıl döneriz" demişler. Bunun üzerine: "Yarınsavaşa çıkın" buyurdu. Ertesi gün savaşa çıktılar sonunda yaralanmalar oldu arkasından: "Ya/m inşallah (kuşatmayı bırakıp) döneceğiz"buyurdu, bu karar hoşlarınagitti, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) gülümsedi." demiştir.
(Taif, Mekke'nin 120 km. güneyinde 1650 m, yüksekliğinde bir yayladır. Sakif kabilesinin merkezi ve eski bir yerleşim yeri olan bu şehir gayet sağlam kalelerle çevrilidir, Mekke fethi ve Huneyn zaferinden sonra düşman safindaki Sakif kabilesi Taife çekildi. Meşhur Haccac zaliminin de kabilesi olan Sakifliler kalelerinde aylarca dayanacak erzak depoladıklarından dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) kuşatmadan sonuç alınamayacağı düşüncesiyle kuşatmaya son vermişti. Bir yıl sonra Taiflîler bir heyet göndererek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.) [1246]

1215-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Fetih günü Mekke'ye girdi. Beytullah'tn etrafında üç yüz altmış put bulunuyordu elindeki değnekle dürtüp: «Hak geldi, batıl yok oldu» (isrâ: si) «Hak geldi, batıl ne yoktan var edebilir ne de yeniden diriltebilir» (Sebe: 49) diyordu" demiştir.
(Rasûlüllah (s.a.v.) Mekke'ye geldiğinde Kabe ve çevresinde putlar vardı, bu putları temizleterek Kabe'nin içerisine girmişti. Kendisinin Kabe'ye girişini ve içeride ne yaptığı 871 ve 872. hadislerde anlatılmaktadır.) [1247]

1216-) Ebû İshak, Berâ b. Âzib'i şöyle derken işittim, demiştir: "Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Mekke müşrikleri arasındaki banş anlaşmasını Ali b. Ebî Talib yazmıştı. Şöyle yazmıştı "Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.v.)'in yaptığı sözleşmedir..." Bunun üzerine müşrikler:" Allah'ın Rasûlü, diye yazma. Eğer senin, Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik seninle savaşmazdık." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de Ali'ye: "Bu ifadeyi sil" bıyurâu, O da: "Ben bu ifadeyi si-lemem" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de eliyle kendisi sildi. Müşriklerin ileri sürdükleri şartlar içerisinde "Mekke'ye girmeleri ve üç gün kalmaları, silahlar da kınında olarak gireceklerdir." şartı da vardı."
(Mekke'ye girerken silahların kınında olması kaydının iki nedeni olabilin Mekke'ye silahlan dışanda olarak giren Müslümanlann, burayı fethetmiş görüntüsü verebileceğinden dolayıdır. Yahut bir sataşma olduğunda hemen silaha davranabilirlerdi. Kanaafjmca birinid yaklaşım daha uygundur. Kâfirler sembolik bile olsa İslâm'ın muzafferiyetini içlerine asla sindiremezler. Bu geçmişten günümüze kadar böyle gelmiş ve böyle devam edecektir.) [1248]

1217-) Ebû Vâfl'den. Şöyle demiştir: "Seni b. Huneyf (r.a.), Sıffînsavaşında ayağa kalkıp (anlaşmaya sıcak bakmayan ve savaşa karşı kendisinin gevşekdavrandığı ithamında bulunanlara) şöyle dedi: "Ey insanlar, asıl siz kendinizi yoklayınız (itham ediniz.) Hudeybiye barışında Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte olduk. Eğer savaşı gerekli görseydik kesinlikle orada savaşırdık. Bu söylediğim Rasûlüllah (s.a.v.) ile müşrikler arasındaki barış anlaşmasında olmuştu. Anlaşma sonunda Ömer, Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, biz hak üzerinde, onlar batıl üzerinde değil mi?" dedi: "Evet öyle" buyurdu: "Bizim ölenlerimiz cennette, onların ölenleri cehennemde değil mi?" dedi: "Evet Öyle"buyurdu: "Öyleyse niye dinimiz konusunda ödün veriyor ve henüz Allah, bizimle onlar arasında hükmünü vermeden geri dönüyoruz?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Hattaboğlu! Ben, Allah'ın Rasûlüyüm. Allah, beni ihmal etmez" buyurdu. Bunun üzerine Ömer öfkeli bir şekilde oradan ayrıldı ve Ebû Bekir'e vardı: "Ey Ebû Bekir, biz hak üzerinde, onlar batıl üzerinde değil mi?" dedi: "Evet öyle" dedi: "Bizim ölenlerimiz cennette, onların ölenleri cehennemde değil mi?" dedi: "Evet öyle" dedi: "Öyleyse neye dayanarak dinimiz konusunda ödün veriyor ve henüz Allah, bizimle onlar arasında hükmünü vermeden geri dönüyoruz?" dedi. Ebû Bekir: "Bilesin ki, o, Allah'ın Rasûlüdür. Allah, onu ihmal etmez" dedi. Bunun araksından, Rasûlüllah (s.a.v.)'e fetih müjdesini veren sure indi. Rasûlüllah (s.a.v.), Ömer'e haber saldı ve bu sureyi ona okuttu. O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu fetih müjdemi mi?" dedi: "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Ömer'in içi rahat etti ve Medine'ye döndü"[1249]

1218-) Ebû Hâzim Seleme b. Dinar'dan. Kendisi, Rasûlüllah (s.a.v.)'in Uhud savaşında yaralanması konusunda Seni b. Sa'd (r.a.)'ı dinlemiş. Sehl b. Sa'd (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in yüzü yaralandı, dişi ki başındaki miğferi parçalandı. Rasûlüllah (s.a.v.)'in kızı Fâtıma kanj yıkıyor, Ali b. Ebî Taiib de kalkan iie üzerine su döküyordu. Fâttma, suyun kanamayı artırdığını görünce bir hastr parçası alıp kül haline gelene kadar yaktı, arkasından yaranın üzerine koydu böylece kan kesildi," [1250]

1219-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kafası yarılmıştı. Bunun üzerine: "Peygamberlerinin kafasını yaran bir toplum nasıl kurtulabilir ki" buyurdu, bu nedenle Allah: «Onların tevbelerini kabul etmesi veya alim olduklarından dolayı onlara azab etmesi senin elinde değildir.» (âh imrân: 128) ayetini indirdi." demiştir. [1251]

1220-) İbni Mes'ûd (r.a.): "Sanki ben Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Peygamberlerden bir Peygamberi anlatırken şimdi görür gibiyim. (Anlattığı bu peygamberin) kavmi kendisini dövüp kan içinde bırakmış, yüzünden kanını siier-ken: "Allah'ım, kavmimi bağışla, çünkü oniar bilmiyorlar." diyordu." demiştir. [1252]

1221-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.) ön dişleri ile azı dişleri arasındaki kınlan dişlerini göstererek: "Peygamberine bunu yapan topluma Allah'ı'ın gazabı çok çetin olmuştur. Allah'ın Rasûl'ünün Allah yolunda öldürdüğü adam için Allah'ın gazabı çok çetin olmuştur, "buyurdu" demiştir. [1253]

1222-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Kabe'nin yanında namaz kılıyordu, bu sırada Ebû Cehil ve arkadaşları da orada oturuyorlardı. Derken birisi (ebû cemi) diğerlerine: "Hanginiz falancaların kestiği devenin döl eşini (devenin karnındaki yavrunun bulunduğu zarı) getirip de Muhammed namazda secdeye varınca üzerine koyabilir?" dedi. Topluluğun en eşkıyası koşup onu getirdi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ş secdeye varıncaya kadar bekledi ve akabinde iki omuzunun arasına sırtına bıraktı, Ben de hiçbir şey yapamadan seyrediyordum keşke bir gücüm olsaydı- onlar gülüşüp (bu sen yaptın o yaptı diye) birbirlerine isnat etmeye başladılar. Rasû!ül!ah (s.a.v.) ise secdeden başını kaidıramıyordu
sonunda Fatıma gelip sırtındakini attı da Rasûlüllah başını kaldırabildî. Sonra üç defa: "Ey Allah'ım Kureyş'isana hava/e ediyorum"'dedi. Kendilerine beddua etmesi onlara çok ağır geldi. Çünkü bu şehirde duanın kabul olunacağı inananda idiler. Hz. Peygamber (s.a.v,) devamla bedduasında isim de verdi: "Ey Allah'ım! Ebö Cehil'i sana havale ediyorum, Utbe b. Rabia'yı, Şeybe b. Rabia'yı, Velid b. Utbe'yi, Ömeyye b. Halefi, Ukbe b. Ebi Muayt'ı sana havale ediyorum" dedi. -Yedincisini de saymış ancak hadisi rivayet eden onu ezberinde tutamamış- Abdullah İbni Mes'ûd (r.a.): "Canım elinde olan Allah'a yemin oisun ki, Rasûlüllah (s.a.v.)'in saydıklarının kuyuda, Bedir kuyusunda yere serilmiş cesetlerini gördüm" demiştir. [1254]

1223-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Uhud Savaşı'ndan daha zor bir gün sana geldi mi?" demiş, o da: "Kavminden (Kureyşten) çok şeylerle karşılaştım, ama onlardan karşılaştığım, Akabe Biati zamanında karşılaştığımdan daha zor değildi. (Taif ıien geienterindenvMMftr Kulâl'in oğlu İbni Abdi Yâtîl'e beni barındırmasını teklif ettim, fakat isteğime cevap vermedi. Arkasından yolum üzere üzgün bir şekilde oradan ayrılıp Çlktim. (Mekke yakınlarında küçük bir dağ olan) Kamil SeâlİB mevkİSİne
kadar üzüntümden kendime gelemedim. Burada başımı kaldırdım, bir de ne göreyim, beni gölgesine almış bir bulut var. Baktım, içerisinde Cebrail vardı. Bana: "Allah, kavminin sana söylediklerini ve seni reddetmelerini işitmiştir. Onlar hakkında dilediğinde emir vermen için sana Dağların Meleği'ni göndermiştir. " diye seslendi. Arkasından, Dağların Meleği seslenip, bana selâm verdikten sonra: "Ey Muhammed, (Aiiah) istediğini yapmamı söyledi. Eğer şu iki yalçın dağı (Ebö Kubr ,s ve Kuaykân Dağiart'm) üzerlerine kapayıvermemiistersenyapıvereyim."dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır, Allah'ın, onların sulbünden kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak, sadece Allah'a kulluk edenkimseleri çıkarmasını umarım"buyurmuştur.
(Efendimizin, başta amcası Hz. Hamza olmak üzere ashabından değerli şahsiyetleri kaybettiği, bundan öte ölüm tehlikesi atlattığı Uhud Savaşı'ndan daha ağırgeldiğini belirttiği olaylar, Akabe Biati öncesi kendisini koruyan amcası Ebû Talib ve en büyük destekçisi Hz. Hatice validemizin vefatından sonra destek bulmak için çıktığı Taif yolculuğu ve bu tarihlerdeki karşılaştığı sıkıntılardır. Kendisi Ölüm tehlikesinden dolayı Mekke'ye ancak Mut'im b. Adİyy'in himayesinde girebilmiştir. Bu olaylardan Önce de Kureyşüler'in boykotu vardı ki yaklaşık üç yıl sürmüştü. Bu sürede amcası ve hanımını kaybetmişti. Bu yıla da Hüzün Yılı adı verilmiştir.) [1255]

1224-) Cündüb b. Süfyân (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in savaşların birisinde parmağı kanamıştı, bunun üzerine şu beyti söyledi: "Hel enti illâ isbaun dem iti ve fi sebilillahi mâ

lagîti Allah yolunda karşılaştığın, sadece senin kanayan bir parmak olmandır.) [1256]

1225-) Esved b. Kays'tan. Kendisi, Cündüb (r.a.)'ı şöyle derken i-şitmiştir: "Cebrail, Rasûiüllah (s.a.v.)'e gelmekte gecikti. Bunun üzerine müşrikler: "Muhammed, terkedildi" dediler. Arkasından Yüce Allah: «Kuşluk vaktine ve karanlığı iyice bastırdığı zaman ki geceye yemin olsun kî, Rabb'in seni bırakmadı, sana darılmadı da» ayetini indirdi." [1257]

1226-) Üsâme b. Zeyd (r.a.)'dan: "Rasûiüllah (s.a.v.) Bedir Sava-şı'ndan önce üzerine fedek dokuması saçaklı kadife palan vurulmuş bir eşeğe bindi, arkasına da Üsâme b. Zeyd'i bindirdi. Haris b. Hazrec o-ğulları'ndaki Sa'd b. Ubâde'ye hasta ziyaretine gidiyordu. İçerisinde Abdullah b. Übey b. Selûl'ün de bulunduğu bir meclise uğradı. -Bu oiay Abdullah b. Übey'in Müslüman olmasından önce idi- Bir de baksa ki mecliste Müslümanlardan, putlara kulluk eden müşriklerden ve Yahudilerden karışık birtakım kimseler vardı. Abdullah b. Ravaha da mecliste bulunuyordu. Hayvanın kaldırdığı toz meclisi kaplayınca, Abdullah b. Übey elbisesi ile burnunu kapattı, sonra: "Üzerimize tozutmayın!.." dedi. Rasûlüüah (s.a,v.) oradakilere selâm verdi, durup aşağı indi ve kendilerini Allah'a davet etti, onlara Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah b. Übey b. Selûl: "Be adam!.. Şu biline ki eğer gerçek ise bu söylediğin şeylerden daha güzel yoktur, ama bunlarfa bizi meclisimizde rahatsız etme!,. Yerine git de sana kim gelirse ona anlat!.." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ravaha: "Ey Allah'ın Rasûlü, sen ona bakma. Bizimmeciislerimize bunları yine getir. Gerçekten biz bunları seviyor, istiyoruz." dedi. Bunun üzerine Müslümanlar, müşrikler ve Yahudiler birbirleriyle söz dalaşması yaptılar, hatta neredeyse birbirlerine atılıp saldıracaklardı, bu arada Rasûiüllah (s.a.v.) sürekli yatıştırmaya çalışıyordu. Sonunda sakin leşti ier. Arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) hayvanına binip hareket etti, nihayet Sa'd b. Ubâde'nin yanına girdi, Abdullah b. Übey'i kastederek: "Ey Sa'd, Ebû Hubâbe'nîn ne söylediğini duydun mu? Şöyle, şöyle söyledi Sa'd b. Ubâde: "Ey Allah'ın Rasûiü, onu bağîşla, kusuruna bakma. Sana Kitabı indirene yemin olsun ki şu belde halkı ona taç giydirip kralların sarığını sarmaya anlaştıkları bir sırada Allah, sana İndirdiği hakikati getirmiştir. Sana verdiği hakikat ile Allah bu işi geri çevirince bu durum onun boğazına durdu, hazmedemedi. Görmüş olduğun şeyleri bu nedenle yapmıştır."dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) onu bağışladı."
(Söz konusu kimselerin Müslüman olmaları görüntüde idi, içlerindeki kin ve nefret sürekli devam etmiş, yeri geldiğinde her fırsatı değerlendirmiş, münafıklıklarını sergilemişlerdir.) [1258]

1227-) Enes b. Maiik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Abdullah b, Übey'e gitsen?" denildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir eşeğe binerek ona gitti. Müslümanlar da kendisiyle birlikte gittiler. Gittikleri yer çorak bir yerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun yanına vardığında: "Benden uzak dur. Vallahi eşeğinin pis kokusu beni rahatsız etti." dedi. Bunun üzerine Ensardan bir kimse: "Allah'a yemin olsun ki, Rasûiüllah (s.a.v.)'in eşeği, senden daha hoş kokuludur" dedi. Arkasından Abdullah'ın kabilesinden bir adam Abdullah'a söylenen bu sözden doiayı öfkelendi, bunun arkasından her iki tarafın adamiarı birbirlerine karşı öfkeye kapıldılar ve hurma çubuklanyla, ayakkabılarla ve elleriyle aralarında kavga oldu. «Müminlerden iki taraf birbirleriyle kavga e-derse hemen aralarım düzeltiniz» (Hucôrât: 9) âyetinin bu yüzden indiği bilgisi bize ulaştı"[1259]

1228-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.): "Ebû Cehil'in ne yaptığına kim bakar? buyurdu. HemenAbdullah b. Mes'ûd koşup gitti ve onu Afrâ'nın iki oğlu tarafından yaralanmış ve yerde yığılmış olarak buldu. Sakalından tutup: "Sen Ebû Cehil değil misin?" dedi. Ebû Cehil: "Öldürdüğünüz adamın veya kavminin öldürdüğü adamın üstünde (daha üstün bir kimse) var mıdır?" dedi." [1260]

1229-) Câbir b. Abduilah (r.a): "Rasûlüliah (s.a.v.): "Kim, Ka'b b. Eşrefe haddini bildirir? Çünkü o, Allah ve Rasûfânü incitip eziyet vermiştir." buyurdu. Muhammed b. Mesîeme hemen kalkıp: "Ey Allah'ın Rasûlü, onu benim öldürmemi ister misin?" dedi O da: 'Tamam" dedi. Muhammed b. Mesleme: "Bazı şeyler söylemem için bana izin ver" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): 'Tamam söyle" buyurdu. Neticede Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşrefin yanına geldi ve: "Şu adam bizden zekât vermemizi istedi, gerçekten bizi yorup bitirdi. Bu yüzden ben senden borç istemeye geidim" dedi. Ka'b: "Evet öyle, Allah'a yemin oisun ki ondan daha çok usanırsın" dedi. Muhammed b. Mesfeme: "Bir kere ona uyduk, durumu ne oiur sonuna bakana değin artık kendisini bırakmayı düşünmüyoruz. Bize bir iki yük yiyecek vermeni istedik" dedi, o da; "Oiur ama bana rehin bırakmanız lazım" dedi. Oniar: "Rehin ne istiyorsun?" dediler. Ka'b: "Kadınlarınızı bana rehin bırakın" dedi. Onlar: "Sen, Arapların en yakışıklısı iken kadınlarımızı nasıl sana rehin bırakabiliriz" dediler. Ka'b: "O zaman oğullarınızı bana rehin bırakın" dedi. Oniar: "Birileri: "Bir iki yüke rehin bırakıldı" diye evlatlarımızı dillerine dolarlar bu da bize ar oiur ama silahlarımızı sana rehin bırakalım" dediler. Arkasından Ka'b tekrar gelmeleri için onlara zaman belirledi. Muhammed b. Mesleme, Ka'b'ın süt kardeşi Ebû Naile ife birlikte geceleyin geldiler. Ka'b onları kaleye çağırmıştı, (geldiklerinde) yanlarına indi. Kans/: "Bu saatte nereye gidiyorsun?" dedi: "Bu gelenler Muhammed b, Mesleme ile kardeşim Ebû Naile'dir" dedi. Kansı: "Ben bir ses duyuyorum... Sanki ondan kan damlıyor..." dedi, O da: "Bu geienler Muhammed b. Mesleme kardeşim ile süt kardeşim Ebû Naile'dir. Hem soylu bir kimse geceleyin kılıç darbesine bile çağrılsa buna icabet eder." dedi. Muhammed b. Mesleme kendisiyle birlikte iki kişiyi de içeri koydu. Bir rivayete göre bunlar Ebû Abs b. Cübeyr, Haris b. Evs ve Abbâd b. Bişr"dir. Muhammed b. Meslemearkadaşlarına: "Yanımıza geldiğinde ben saçının ne güzel koktuğunu söyler ve kokianm bu sırada onu yakaladığımı gördüğünüzde hemen atılıp vurun!" dedi. Diğer bir rivayette ise: "Sonra size de başını koklatmm." demiştir. Ka'b kılıcını kuşanmış etrafına güzel kokular saçarak indi. Muhammed b. Mesleme: "Bugünkü kadar böyle güzei bir koku görmedim" dedi. Ka'b: "Arabın en güzei kokulu ve en mükemmel kadınian benim yanımdadır." dedi. Muhammed b. Mesleme: "Başını bir koklamama izin verir misin?" dedi. O da: 'Tabi" dedi. Başını kokladı sonra da arkadaşlarına koklattı, arkasından: "Bir daha koklamama izin verir misin?" dedi. O da: 'Tabi" dedi. Muhammed b. Mesieme, Ka'b'ı yakalayınca: "Haydi saldırın!" dedi, hemen öldürdüler sonra da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelipdurumu bildirdiler."
(Ka'b'ın babası Eşref, Tay kabilelesinden idi, annesi ise Yahudi Nadiroğullan kabilelesinden olup bir sonraki hadiste anlatılan Ebû Râfi' Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ın kızıdır. Ka'b b. Eşref şair, servet sahibi bir kimse İdi. Söylediği şiirlerle o günün kamuoyunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in aleyhine çevirmek için büyük çaba göstermiştir. Bedir Savaşı'ndaki İslâm zaferini bir türlü hazmedememiş ve Mekke'ye giderek müşriklerle yas tutmuş, katledilen müşrik liderler için şiirler söyleyerek müşrikleri Hz. Peygamber (s.a.v,)'e karşı kışkırtmıştır. Tabiîn döneminden sonra gelen ünlü müfes-sir Mukâtil b. Süleyman: «...Kâfirlere gelince, onların dostları Tâğût'tur...» (Bakara: 257} ayetindeki, şeytani güç diye niteleyebileceğimiz Tâğût'tun, Ka'b b. Eşref olduğunu söylemiştir. (Zâdü'i-Mesîr, îbnu'i-cevzî, i. 268) İbni Abbâs (r.a.), Dahhâk ve Mücâhid, Nisa: 51. ayetteki Tâğût'un da Ka'b b. Eşref olduğunu söylemişlerdir. (TefefruVTaberî, iv. 135-136, zâdü'i-Mesîr, ibnij'Kevzî, ii. 139) O dönemde kamuoyunu yönlendiren en yaygın vasıta olan şiirle Müslümanlara sataştığı gibi Müslüman kadınian da diline dolamıştır. Bu çirkin yayına Peygamber şairi Hassan b. Sabit (r.a.) söylediği şiirlerle cevap vererek Ka'b'ın Medine'yi terk etmesine neden olmuştur. Bedir sava-şı'ndan sonra Mekke'ye giderek Kureyşin intikam duygularını tahrik eden Ka'b b. Eşref ve onu Mekke'de evlerinde misafir edenler hakkında Hassan b. Sabit (r.a.) şiirler söyleyerek bunları hicvetmiştir. Onun bu şiirleri o kadar etkili oldu ki, artık kimse bu adamı evinde misafir kabul etmeye cesaret edemedi.
Hz. Peygamber (s.a.v.) haksız yere Müslümanlara saidıran, acımasızca olmadık iftiralarla Müslümanları küçük düşüren, o dönemin yayın organı sayabüeceğmiz diğer şairleri de uyarmış yaptıkları iftira kampanyasına son vermezlerse ortadan kaldırılmalarını emretmiştir. Esma bintü Mervan, Ebû Afek, Ebû Uzze bunlardandır. Ebû Uzze şiirleriyle Kinâneoğuilan'nın Kureyş'e yardıma koşmalarına neden olmuştur. Bu konuda daha geniş bilgi edinmek için "Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 1613. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.
Aynca aynı yerde Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma'nın, şair ve şiirlerin basın işlevini gördüğünü anlattığı "Hz. Peygamber (s.a.v.) Devrinde Basın" isimli makalesine de bakınız) [1261]

1230-) Enes (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Hayber Gazası'na çıktı. Sabah namazını ortalık karanlık iken Hayber yakınlarında kıldık. Ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) bineğine bindi. Ebû Talha da bindi ben de Ebû Talha'nın terkisinde idim. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber sokağı içerisinde ilerledi. Dizim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyluğuna dokunuyordu, (kalabalık ve sürtünme) izan sıyrıldı ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyluğunun beyazlığını görüyordum. Şehre girdiğinde üç defa: "Allahü Ekber, Hayber şehri harap oldu! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur." buyurdu, (bu ifade sâffât: 177. ayetinden alıntıdır.) Halk işlerinin başına çıktığında: "Eyvah! Muhammedi" dediler. Hayber şehrini kuvvet kullanarak ele geçirdik."
Diğer bir rivayet şöyledir "Hayber Gazası'nda ben de Ebû Talha'nın terkisinde idim, ayağım Rasûlüllah (s.a.v.)'in ayağına dokunuyordu. Hayberlilerin üzerine Güneş doğduğunda varmıştık, hayvanlarını araziye çıkarmış kendileri de zembil, kazma ve kürekleriyle çıkmışlardı: "Eyvah! Muhammedi Ordu!" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Hayber şehri harap oldu! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış fanların Sabahı ne kötü olur. "buyurdu. (Bu ifade Sâffât: 177. ayetinden alıntıdır.)" buyurdu. Yüce Allah, onları hezimete uğrattı." şeklindedir. [1262]

1231-) Seleme b. Ekvâ (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Hayber'e çıkmıştık, bir gece yürüdük. Ordudan birisi Âmir b. Ekvâ (r.a.)'a: "Ey Âmir ezgi şiirlerinden bize bir şeyler dinletmez misin?" dedi. Âmir şair bir kimse idi ve deve sürerken söylenen şiirleri de söylerdi. Bu şiirlerinden söyleyip ordunun develerini sürmek için indi:
"Allah'ım sen yol göstermeseydin doğru yolu bulamazdık,ne sadaka verir ne de namaz kılardık.Canımız sana feda olsun bizi geriye bıraktığın sürece bağışla,düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı sabit kıl üzerimize sükunet (sekîne) gönder.
Haksızlığa çağrıldığımızda karşı çıkarız. Nidalarıyla bize karşı yardım istediler." diyordu. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu sürücü kimdir?"buyurdu. Oradakiler: "Âmir b. Ekvâ" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah ona merhamet etsin "buyurdu.
Ordudan birisi: "Ey Allah'ın Peygamberi (artık bu dua ne onun şemd olması) ketî (şehid olup cennete girecek, bıraksaydın aramızda kalsaydı da) ondan biraz daha İstifade etseydik." dedi. Sonunda Hayber'e geldik ve kuşatmayı başlattık, neticede büyük bir açlıkla karşılaştık, arkasından Allah bize Hayber'de zafer nasip etti. Zafer kazandığımız günün akşamı halk pek çok ateş yaktı, Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu ateşler de nedir? filiye yakıyorsunuz?" buyurdu: "Et pişirmek için" dediler: "Hangi et?" buyurdu: "Evcil eşek eti" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Etleri dökün, kaplan da kırın" buyurdu. Bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü tencereleri boşaltsak da yıkasak (kır-masakjoîmaz mı?" dedi: "Öyle de

yapabilirsiniz."buyurdu. Âmir'in kılıcı kısa idi, muhasarada ordu savaş düzeni aldığında bu kılıçla Yahudinin bacağına vurmak için uzandı ama kılıcın keskin tarafı kendisine döndü, Amir-'in diz kapağına isabet etti ve bu sebeple vefat etti. Ordu döndüğünde Rasûlüllah (s.a.v.) beni gördü, ellerimden tuttu: "Neyin var?"öeö\, kendisine: "Annem babam sana feda olsun Âmir'in {kendi hamlesiyle yaralanıp) amelinin boşa gittiğini iddia edip söylediler ne dersin?" dedim. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bunu söyleyen doğru söylememiştir, -iki parmağını birleştirip- şüphesiz onun iki sevabı vardır. O, Cahid'dir (=gayretli çalışkan) ve Mücahiddir (Allah yolunda çarpışandın) Bu hal üzere yürüyen bunun gibi bir Arap çok azdır, "buyurdu."
(Âmir b. Ekvâ (r.a.), Seleme b. Ekvâ (r.a.)'ın amcasıdır. Seleme (r.a.)'ın babası Amr, dedesi Ekvâ'dır. Kendisi Seleme b. Ekvâ olarak tanınmıştır.) [1263]

1232-) el-Berâ b. Âzib (r.a.) anlatır: "Hendek Savaşı'nda Rasûlüllah (s.a.v.)'i toprak kamının beyazlığını kapatmış halde toprak taşırken gördüm: "Allah'ım, Sen yol göstermeseydin biz doğru yolu bulamaz sadaka veremez, namaz kılamazdık. Sen bize huzur ve sükûneti (sekmeyi) indir, kâfirlerle karşılaştığımızda ayaklarımızı sağlam kıl, bu adamlar bize saldırmışlardır. Bizi dinimizde fitneye düşürmek istediklerinde onlara karşı çıktık, "diyordu. [1264]

1233-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hendek kazıp o-muzlarımızda toprak taşırken, Rasûlüllah (s.a.v,), yanımıza geldi ve:"Allah 'im, kalıcı hayat âhiret hayatıdır. Sen Muhacir ve Ensar'ı bağışla "buyurdu." [1265]

1234-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlülfah (s.a.v.) Hendek Savaşı'nda hendek kazıldığında hendeklere gitmişti. Baktı İd soğuk bir sabah vakti Muhacir ve Ensar hendek kazıyorlar. Kendilerinin işlerini görecek köleleri de yoktu. Üzerlerindeki yorgunluk ve açlfğı görünce: "Allah'ım, kalıcı hayat âhiret hayatıdır. Sen Muhacir ve Ensar'ı bağışla" buyurdu. Onlar da şu beyitle karşılık vererek: "Bizler ki Muhammed'e hayatta kaldığımız sürece ebediyete kadar biat edenleriz." dediler. [1266]

1235-) Yine kendisinden gelen diğer bir rivayette ise: "Muhacir ve Ensar Medine'nin etrafına hendek kazmaya başladı. Omuzlarında toprak taşıyor ve: "Bizler ki Muhammed'e hayatta kaldığımız sürece ebediyete kadar İslâm üzere kalmaya biat edenjeriz." diyorlardı."
Hz. Peygamber (s.a.v.) de onlara: "Allah'ım, şu bir gerçektir ki âhiret haynndan başka hayır yoktur. Ensar ve Muhacir hakkında bereket ve hayır ver. "diyerek, onlara karşılık veriyordu." demiştir. [1267]

1236-) Seleme b. Ekvâ (r.a.): "Sabah ezanı okunmadan önce yola gkmıştım. Rasûlülfah (s.a.v.)'in sağım develeri Zâtu'l-Garad bölgesinde yayılıyordu Abdurrahman b. Avfin hizmetçisi karşıma çıktı ve: "Rasûlüilah (s.a.v.)'in sağım develeri kagnldı" dedi: "Kim kagrdı?" dedim: "Gatafan kabilesinden" dedi, bende üç defa: "Baskın var! Baskın var!" diye haykıra-rak Medine'ye sesimi duyurdum sonra da önüm sıra koştum. Nihayet onla-n yakaladım, su içmeye koyulmuşlardı. Hemen ok atmaya başladım. Ok atarken de: "Ben, Ekvâ oğluyum, bugün haram süt emmişlerin ölüm günüdür" diyerek ezgi söylüyordum sonunda develeri ellerinden kurtardım otuz tane elbise (bürde) ele geçirdim. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte halk geldi: "Ey Allah'ın Peygamberi, bu adamlar susuzdur su içmelerine fırsat vermedim. Hemen üzerlerine adam gönder" dedim. O da: "Ey Ekvâ oğlu, (istediğim) elde ettin bu nedenle bırak onian" buyurdu sonra Rasûlüilah (s.a.v.) beni deve üzerinde terkisine aldı döndük ve Medine'ye girdik" demiştir. [1268]

1237-) Enes (r.a.) anlatır: "Uhud Savaşı'nda halk Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bırakıp geri kaçarken Ebû Talha ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önünde meşin kalkanı ile onu koruyordu. Ebû Talha yayının kirişi sert, usta bir atıcı idi. O gün iki veya üç yay kırmıştı. Sadağı ok dolu olarak yanından geçenlere (H2. peygamber): "Okları Ebû Talha'ya boşalt" derdi. Bir keresinde Hz. Peygamber (s.a.v.) kalabalığa bakmak için ayağa kalktı, Ebû Talha: "Ey Allah'ın Peygamberi, anam babam sana feda olsun, ayağa kalkma, kalabalıktan gelen bir ok size isabet edebilir. Bu yüzden benim göğsüm sizin göğsünüzün önünde siper durmaktadır." diyordu. Ebû Bekir'in kızı Aİşe ile Ümmü Süleym'i de görmüştüm, paçalannı sıvamışlar dizle-rindeki hal hal takma yerlerini görüyordum, omuzlarında su kovalannı koşturup mücahidlerin ağızlanna boşaltıyor, arkasından dönüp tekrar dolduruyor, hemen getirip mücahidlerin ağızlanna boşaltıyorlardı. Ebû Talha'nın elinden iki veya üç defa kılıç yere düşmüştü." [1269]

1238-) Ebû İshâk'tan. Abdullah b. Yezid (r.a.), yanında Berâ b Âzib (r.a.) ve Zeyd b. Erkam (r.a.) ile birlikte yağmur duasına çıkmış. Onların arasında minber üzerinde değil de ayakta istiğfar getirmiş sonra iki rekat namaz kıldırmış, namazda kıraat açıktan okumuştur. Bu namazda ezan ve kamet getirilmemiştir. [1270]

1239-) Zeyd b. Erkâm (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.) kaç gazve yapmıştır?" denildi: "On dokuz" dedi: "Sen, kendisiyle kaç gazvede bulundun?" denildi: "On yedi" dedi (ravi): "Hangisi ilk gazvedir?" dedim: "Uşeyr veya Uşeyra gazvesi" dedi. [1271]

1240-) Büreyde b. Husayb (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.), on dokuz gazve yaptı bunlardan sekizinde çarpıştı." demiştir. [1272]

1241-) Seleme b. Ekvâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yedi gazvede bulundum. Bir keresinde başımızda Ebû Bekir diğerinde ise Üsâme b. Zeyd komutan idi" demiştir. [1273]

1242-) Ebû Mûsâ el-Eşa'rî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte gazveye çıkmıştık (bizim gruptakiler) altı kişi İdik. Bir devemiz vardı ve nöbetleşe biniyorduk bu yüzden yürümekten ayaklarımız delindi. Benim ayaklarım delindi tırnaklarım döküldü. Bu seferde ayaklarımıza bez parçaları doluyorduk. Ayaklarımıza bez parçaları doladığımızdan dolayı bu gazveye Zâtu'r-Rİka'(=yamalıklar, sargılar) gazvesi adı verildi" demiştir. [1274]

33-) Yönetim ve Yöneticilik Bölümü

(Kitâbu'l-İmâra)

1243-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.): "İnsanlar şu idare konusunda Kureyş'e uyarlar. Müslümanları Müslü-mantarına, kâfirleri de kâfirlerine uyar. İnsanlar maden kaynaklan gibidir. Cahiliye döneminde iyi kimseleri dini iyice öğrendiklerinde- İslâm'da da iyi kimseleridir. İnsanların iyilerinden bir kısmını şu idare konusunda içine düşene kadar en isteksiz olanlar / içine düşseier bile en isteksiz o/anlar olarak görürsünüz, "buyurmuştur. [1275]

1244-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şu idare işi kendilerinden iki kişi kaldığı sürece Kureyş'te devam eder."buyurmuştur. [1276]

1245-) Câbir b. Semura (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.Yi: "On iki emir (idareci) olacak."diye buyururken işittim. Yine kendisi bir sözsöyledi ama duyamadım bunu da babam: "Bunların hepsi de Kureyş'tendir." diye söyledi." demiştir. [1277]

1246-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Ömer'e: "Yerine halife tayin etmez misin?" denildi, o da: "Eğer halife tayin edersem benden daha hayırlı bir kimse olan Ebû Bekir de halife tayin etmişti. Eğer tayin etmezsem benden daha hayırlı bir kimse olan Rasulüllah (s.a.v.) de tayin etmemişti." dedi." demiştir. [1278]

1247-) Abdurrahman b. Semura (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bana: "Ey Abdurrahman b. Semura, idareciliği isteme. Şunu bil ki bunu istemen neticesinde sana verilirse bununla baş başa bırakılırsın. Eğer istemeden sana verilirse bu konuda yardım görürsün, "buyurdu." demiştir. [1279]

1248-) Ebû Musa el-Eşari (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Amca oğllanmdan iki kimse İle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına girdim. Bu ikisinden birisi: "Ey Allah'ın Rasûlü, Yüce Allah'ın seni yetkili kıldığı yerlerden birisine beni yönetici gönder" dedi. Diğeri de benzer şeyler söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Allah'a yemin olsun ki biz bu işe, ne onu isteyenine de buna hırsı olanları görevli atarız" buyurdu." [1280]

1249-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.): "Kavmim Eş'arîlerden iki kimse ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiştim. (Bu kimseler görev istedüer.) Ben de: "Onların görev isteyeceklerini bilmiyordum." dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Görevlendirmemize talip oianfan asla görevli tayin etmeyiz, "buyurdu." demiştir. [1281]

1250-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,), şöyle buyurmuştur: "Dikkat ediniz, her biriniz çobandır ve her biriniz i-da resi altındakiler den sorumludur, İnsanlar üzerindeki İdareci, çobandır ve idaresi alttndakilerden sorumludur. Erkek, ailesinde çobandır ve idaresi altmdakilerden sorumludur. Kadın, kocasının evinde çobandır ve idaresi altmdakilerden sorumludur. Uşak, efendisinin malında çobandır ve idaresi altmdakilerden sorumludur. Hulasa herbiriniz birer çobandır ve idaresi altındakinden sorumludur. [1282]

1251) Mâ'kıl b. Yesâr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Allah, herhangi bir kulun idaresi altına bir halk verir, o da bu halkı nasihatia samimiyetle kuşatmaz ise bu kimse cennetin kokusunu bulamaz."'diye buyururken işittim." demiştir. [1283]

1252-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) aramızda kalkıp konuşma yaptı, toplum malına ihaneti haksızlık yapmayı dile getirdi ve bunun çok büyük günah olduğuna işaret etti, şöyle bu-yuruyordu: "Kıyamet günü sizden biriniz, boynunda meieyen bir koyunla (veya) boynunda kişneyen bir atla gelerek: "Ey Allah 'ın Rasûlü, bana yardım et" diye, karşıma çıkmasın, ben ona: "Sana gerekeni tebliğ ettim, artık senin için şimdi bir şey yapamam" derim. Yine boynunda böğüren bir deve ile gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, bana yardım et" diye karşıma çıkmasın, ben ona: "Sana gerekeni tebliğ ettim, artık senin için şimdi bîr şey yapamam" derim. Yine boynunda altın ve gümüş gibi bir şeylerfe gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, bana yardım et" diye karşıma çıkmasın, ben ona: "Sana gerekeni tebliğ ettim, artık senin için şimdi bir şey yapamam" derim. Yine boynunda dalgalanan bir kumaşla gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, bana yardım et" diye karşıma çıkmasın, ben ona: "Sana gerekeni tebliğ ettim, artık senin için bir şey yapamam." derim."
(Hadiste geçen ve "toplum malına ihanet etme haksızlık yapma " diye çeviri yaptığımız "Gulûl" kelimesi aslında, ihanet etmek, haksızlık yapmak gibi anlamlara gelir. Sözlük anlamının dışında geniş bir mana ifade eden bu kelime genel olarak, diğer gazilere dağıtılmadan önce ganimet malından gizlice çalma eylemi için kullanılmaktadır. Bununla birlikte toplum malını zimmete geçirme, bunu başkalarına haksız yere verme anlamlarını da ifade eder. Bu bakımdan ğufül, sadece ganimet malında değil topluma ait her hususta haksız davranmayı içine alır.) [1284]

1253-) Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Esd kabilesinden Lütbiyye oğlu denilen bir kimseyi Süieymoğulları'nın zekâtını toplamaya görevlendirdi. Zekâtları toplayıp geldiğinde: "Şu, sizin malınız, şu da bana hediyedir." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.), minbere çıktı, Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: "Görevli gönderdiğim kimseye ne oluyor ki: "Şu, sizin malınız, şu da bana hediyedir. " diyor. Eğer, babasının veya annesinin evinde oturmuş iken de bir baksaydı, ona yine hediye gelir miydi gelmez miydi? Asla! Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden kim böyle bir şey elde ederse kıyamet günü kesinlikle onu boynunda yüklenmiş böğüren bir deve veya böğüren bir inek veya meieyen bir koyun olarak getirir" Sonra koltuklarının beyazlığı görünecek kadar ellerini kaldırdı ve iki defa: "Allah'ım tebliği ettim mi?" buyurdu.
Diğer bir rivayette ise Rasûlüllah (s.a.v.), o kimseye: "Eğer doğru isen söyle, anne ve babasının evinde oturmuş iken de sana hediye gelir miydi"buyurdu, şeklindedir. [1285]

1254-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, bana boyun eğerse Allah 'a boyun eğmiştir. Kim bana karşı gelirse Allah'a karşı gelmiştir. Kim yöneticiye (emire) boyun e-ğerse bana boyun eğmiştir. Kim yöneticiye (emire) karşı gelirse bana karşı gelmiştir."'buyurmuştur. [1286]

1255-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın kurallarına ters düşme (masiyet) emredilmedikçe hoşuna gitse de gitmese de Müslüman bir kimsenin (yöneticinin) sözü dinlenip emrine uyulması gerekir. Eğer Allah'ın kurallarına ters düşme (masiyet) emredîHrse sözünü dinleyip emrine uymak yoktur." buyurmuştur. [1287]

1256-) Hz. Ali (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bir seriyye göndermiş ve başlarına da Ensardan bir kimseyi komutan tayin etmişti. Kendilerine, komutanın sözünü dinleyip itaat etmelerini emretti. Bir ara, bir hususta komutanı kızdırdılar. 0 da: "Odun toplayın" dedi. Onlar odunu topladılar, arkasından: "Ateş yakın" dedi. Ateşi yaktılar: "Hz. Peygamber (s.a.v.) benim sözümü dinleyip bana itaat etmenizi emretmemiş miydi?" dedi. Onlar: "Evet" dediler: "Ateşin içine girin" dedi. Birbirlerine baktılar ve: "Biz ateşten, zaten Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kaçtık" dediler. Onlar bu halde iken komutanın öfkesi dindi, ateş de sönüverdi. Medine'ye döndüklerinde bu durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bildirdiler. 0 da: "Eğer ateşe girselerdi içinden çıkamazlardı. İtaat dinin güzel gördüğü konularda (marufta) " demiştir. [1288]

1257-) Ubâde b. Sâmit (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e, memnun iken de, memnun değil iken de, dinleyip itaat edeceğimize idare ile kavga etmeyeceğimize, nerede olursa olsun hakikati söyleyeceğimize veyaYönetim ve Yöneticilik Bölümüuygulayacağımıza, Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik." Demiştir[1289]

1258-) Cünâde b. Ebû Ümeyye, şöyle demiştir: "Ubâde b. Sâmit {r.a.)'ın yanına girmiştik, kendisi hasta idi. Kendisine: "Allah, sana iyilikler versin. Rasûlüllah (s.a.v.)'den işitmiş olduğun hadislerden bize anlatsan da Allah, bunlarla bizi faydalandırsa" dedik. Şöyle dedi: "Rasûlüllah (s.a.v.), bizi çağırdı, biz kendisine biat ettik. Bizden aldığı sözler içerisinde şunlar da vardı "Biz memnun iken de, memnun değil iken de, sıkıntıda iken de, rahathkta iken de, bize karşı tercihler yapılırken de dinleyip itaat edeceğimize biat edip idare ile kavga etmeyeceğiz." (Bunun üzerine) "Ancak açık bir şekilde küfrünü götür ve Allah katında bu konuda bir deliliniz olursa bu durum hariçtir, "buyurdu"[1290]

1259-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrailo ğulları'nı Peygamberler yönetiyordu. Her Peygamber öldüğünde yerine yeni bir Peygamber getirdi. Ancak şu biline ki benden sonra Peygamber yoktur ama halifeler olacak ve çok olacaklar, "buyurdu. Oradakiler: "Bize ne emredersiniz?" dediler: "Birinciye biat ediniz, ondan sonra yine birinciye biat ediniz. Onlara gereken haklarını da veriniz. Çünkü Allah, onlardan idaresi altındakiler'! soracaktın "buyurdu. [1291]

1260-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Biline ki, benden sonra bir takım kayırmalar ve iyi görmeyeceğiniz/kabul etmeyeceğiniz işler olacaktır." buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, bizden her kim bu duruma ulaşırsa ne emredersin?" dediler: "Üzerinizdeki hakkı yerine getirirsiniz, lehinize o-fanın/ da (almanız gerekeni de) Allah 'tan istersiniz" buyurdu. [1292]

1261-) Üseyd b. Hudayr (r.a.)'dan. Ensar'dan bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, falancayı görevli olarak atadığın gibi beni de görevli ata-san?" dedi. Rasûlüliah: "Benden sonra sizler, ileride başkalarınınsizlere tercih edilip kayrıdığı birtakım uygulamalarla karşılaşacaksınız. Bunun için ttavz-ı Kevser'de benim/e buluşana de-ğin sabredin, "buyurmuştur. [1293]

1262-) Huzeyfe b. el-Yemân (r.a.) anlatır: "İnsanlar Rasûlüllah (s.a.v.)'e iyilikleri sorar ben de, bana ulaşır endişesiyle kötülükleri sorardım. Bir defasında: "Ey Allah'ın Rasûlü, biz cehalet ve kötülük üzere idik, ama Allah bize iyilik getirdi. Acaba bu iyilikten sonra bir kötülük var mıdır?"'dedim: "Evet" 6eö\: "Bu kötülükten sonra iyilik var mıdır?" dedim: "Evet, ama içerisinde bulanıklık vardır" buyurdu; "Bulanfkliiğı nedir?" dedim: "Benim yolumun dışında bir yo/ tutan bir topluluktur. Sen onların bir kısmını tanıyıp kabul eder, bir kısmını da reddedeısin" buyurdu: "Bu iyilikten sonra bir kötülük var mıdır?" dedim: "Evet, cehennem kapılarının davetçileri vardır ki kim onların davetine icabet ederse onu cehenneme atarlar"'buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, onların özelliklerini bize anlatsan" dedim: "Onlar bizim tenimizdendirler, bizim dilimizi konuşurlar (görünüşte biz gibidirler ama İçten bizden değinirler)" buyurdu:
"Bu işler bana ulaşırsa ne emredersiniz?" dedim: "Müslümanların cemaatine ve imamına uyarsın"buyurdu: "Eğer Müslümanların ne cemaati ne de imamı varsa?" dedim: "Sen bu hal üzere iken ölüm sana gelene değin (yalnızlıktan) ağaç kökünü kemirecek duruma gelsen bile, bu fırkaların tümünden uzak dur!"'buyurdu. [1294]

1263-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim emirinden idarecisinden bir şeyi beğenmezse sabretsin. Şu biline kikim idareciden bir karış dışarı çıkarsa cahiliyye ölümü üzere ölmüş olur. "buyurmuştur.
Yine kendisinden gelen bîr başka rivayette ise: "Kim emirinden idarecisinden hoşlanmayacağı bir şey görürse sabretsin. Şu bilineki kim cemaatten birliktelikten bir karış aynlırsa cahiliyye ölümünden başka bir şekilde ölmez, "buyurmuştur.
(îtaat konusu çok hassas bir konudur. Bu konudaki emirler, fitneye sebebiyet vermemek için idareciye kesin itaati emreder. Ancak dikkat edilecek bir diğer hususvardır bu da İdarecilerin Müslümanlardan olması, halkı Allah'ın Kitabıyla yönetmesi ve Allah'a İsyanı emretmemesidir. Allah: «Ey iman edenler, Allah'a itaat ediniz, Rasul'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz.» (Nisa: 59) buyurmaktadır. Efendimiz (a.s.) veda hutbesinde: "Sizi, Allah'ın Kitabı ile yöneten bir köle idareye getirilse, onu dinleyip itaat ediniz." buyurmuştur. (Müslim, îmâra: 36, Neseî, Beyat, ifanı Mâce, Cihâdr 39) "Sevse de sevmese de Müslüman bir kimsenin dinleyip itaat etmesi gerekir ancak isyan emredilmesi dışında; eğer isyan emredilhse dinleyip İtaat etmek yoktur." (Müslim, İmâra: 33, Tirmizi, Ghâd: 29, İbni Mâce, Cihâd: 40,Buhân, Ahkâm: 4) "Allah Teâla 'ya isyan konusunda itaat yoktur, İtaat dinin güzelgördüğü konularda (marufta) Olur."'(Buhaıi, Ahkâm: 4, Müslim, İmâra: 33) [1295]

1264-) Câbir (r.a.): "Rasûlüîlah (s.a.v.) Hudeybiye günlerinde bize: "Sizler yeryüzü halkının en hayırlısısınız" buyurdu. O gün biz bin dört yüz kişi idik. Eğer bugün gözlerim görebilseydi altında biat edilen ağacın bulunduğu yeri size gösterirdim" demiştir. [1296]

1265-) Said b. Müseyyeb'den. Şöyle demiştir: "Babam, Hudeybiye'de ağaç altında Rasûlüllah (s.a.v.)'e biat edenlerdendir. Kendisi: "Ertesi yıl yine hacca gittik ama ağaç bize kapalı kaldı (göremedik, bulamadık.) Eğer size belli olmuş olsaydı, o zaman siz en iyi bilensiniz" dedi"[1297]

1266-) Seleme b. Ekvâ (r.a.)'tn azatlısı Yezid b. Ebû Ubeyd'den. Şöyle demiştir: "Seleme'ye: "Hudeybiye gününde Rasûlüllah (s.a.v.)'e ne üzere biat ettiniz" dedim: "Ölmek üzere." dedi. [1298]

1267-) Abdullah b. Zeyd (r.a,)'dan: "Harre olayları meydana geldiğinde kendisine birisi gelmiş ve: "Abdullah b. Hanzala halktan ölmek üzere biat alıyor" demiş, o da: "Bu şekilde Rasûlüüah (s.a.v.)'den sonra hiç kimseye biat etmem." demiştir.
(Abdullah b. Hanzala (r.a.), Uhud Savaşı'nda şehid olup cenazesini Melekierin yıkadığı Hanzala (r.a.)'ın oğludur. Medine halkı arasında büyük bir saygınlığı olan bu sahabî, Emevî Kralı Yezid'İn şarap içtiğini, namaz kılmadığını tespit etmiş ve kendisine biat etmemiş, bu nedenle Medine halkı Yezid'e biat etmeyerek, Abdullah b. Hanzala (r.a.)'a biat etmiştir. Bunun üzerine Yezid Medine'ye Müsüm b. Ukbe .komutasında bir ordu göndermiştir. Medine kuşatma altına alınmış, tarihte "Harre olayı" diye bilinen üzücü hadise meydana gelmiştir. Abdullah b. Hanzala (r.a.) kahramanca savaşarak şehid olmuştur, (h. 63) Bu savaşta pek çok sahabe ve tâbi katledilmiş, Mescidi Nebî'de üç gün cemaatle namaz kılmama mıştır. Şehir ele geçirildikten sonra içlerinde beş yüz Rum askerlerinin de bulunduğu bildirilen Yezid ordusuna üç günşehri yağma lamalarına izin verilmiş, can ve mallara saldın olduğu gibi ırza geçmeler vuku bulmuş, bu tecavüzlerden sonra doğan çocuklara "Harre çocukları" denilmiştir. Beyhakfnin verdiği bilgiye göre 300 sahabi, 700 hafız katledilmiştir, (dia Abdullah b.Hanzala maddesi, Harre Savaşı maddesi,) [1299]

1268-) Seleme b. Ekva1 (r.a.), Haccac'm yanına girdi, Haccac ona: "Ey Ekva1 oğlu, geri mi döndün, çöle mi yerleştin?" dedi, o da: "Geri dönmedim, ancak Rasûlüllah (s.a.v.) bana çölde yaşamam için izin vermiştir." dedi.
(Seleme b. Ekva1 (r.a.), gözü kara bir şahabıdır. 1236. hadislerde kendisinin cesaretini görmüştük. Söz konusu konuşmanın yapıldığı sıralarda bu, peygamber aslanı yaşlanmıştı. Zalim Haccac kendisine "Geri mi döndün" sorusuyla dinden dönmeyi kasdetmiştir. Bu zalim, idaresi sırasında yüz binlere varan cana kfymışör. Hz. Peygamber (s.a.v.)'ln ashabının da açığını araşbnr fırsatını bulduğunda üzerlerine yürür, hatta Abdullah b. Ömer (r,a.)'a yaptığı gibi komplo kurup suikast bile düzenlerdi. Haccac, hicret edenlerin bir daha Medine'den aynlmamak üzere hicret ettiklerinden ve Medine'den aynlanlann dinden dönmüş sayılacağından hareketle Medine'ye hicret edip sonraları Medine dışına yerleşen Seleme b. Ekva' (r.a.)'ın açığını aramak ve güya dinden dönüp dönmediğini araştırmak İçin bu sorusunu sormuştur. Aslında Seleme b. Ekva' (r.a.), Hz. Osman (r.a.)'m şehid edilmesinden sonra Medine'den ayrılıp çölde küçük bir yerleşim birimi olan er-Rabeze'ye yerleşmişti. (Buhârî, Ftten: 14) Onun bu davranışı bir bakıma mevcut İdareden hoşlanmadığını gösterir. Medine'ye hicret ettikten sonra izinsiz buradan aynlmak ilk dönemlerde yasaktı hatta 1099. hadiste gördüğümüz gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) hac sırasında ölecek derecede hastalanan Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) için: "Allah'ım, ashabımın hicretini kemale erdir, hicretten on/an geriye döndürme. dua etmişti. Nitekim 1271, hadiste görüleceği gibi hicrete dayanamaz diye bir bedevinin hicret etmesine izin verilmemişti.) [1300]

1269-) Müşâcî b. Mes'ûd (r.a.): "Kardeşimle birlikte (Mekke Fethi'nden sonra) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldim ve: "Bizden, hicret etmek üzere biat al" dedim, o da: "Hicret, hicret edenler için gelip geçmiştir." buyurdu, ben de: "O halde hangi şey üzerine bizimle biat edersin?" dedim: "İslâm ve cihadüzerine'"buyurdu." demiştir. [1301]

1270-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'nin fetholunduğu gün: "Artık bundan sonra hicret yoktur. Ancak cihad (iyilikleri kazanmak için) niyet vardır. Eğer cihada çağrıhrsamz hemen çıkın "buyurdu." demiştir. [1302]

1271-) Ebû Said ei-Hudrî (r.a.) anlatır: "Çöl halkından bir kimse, Rasûlüllah (s.a.v.)'e gelip Hicret etmeyi sordu. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sana yazık olur. Çünkü Hicret'in şartları zordur. Senin zekâtlarını verebildiğin develerin var mı?" buyurdu. O da: "Evet, vardır." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Öyleyse şehrin gerisinde kalıp çalışmaya devam et Şüphesiz Allah kılpayı dahi olsa amelindenhiçbir şeyi eksik etmez, "buyurdu.
(Efendimiz çöl halkından bir kimseye Medine'ye yerleşmeyi tavsiye etmemesi, bu kimselerin çöl şartlanna alışık olmaları ve çöl havasından tamamen uzak Medine'nin havasının sağlıklarını olumsuz yönde etkileyeceğinden dolayıdır.) [1303]

1272-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Mümin hanımlar, Rasûlüllah (s.a.v.)'e hicret ettiklerinde Yüce Allah'ın: «Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayaklan arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işlerde sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlarını kabul et, onlara Allah'tan bağışlanma dile, doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.» (Mümtehine: 12) sözü gereğince bu âyetteki şartlar kendilerine sorulup sınama yapılırlardı. Mümin hanımlardan her kim bu şartları kabul ederse, bunları ikrar etmiş olurdu. Onlar bu şartlan sözlü olarak ikrar ettiklerinde, Rasûlüllah (s.a.v.), onlara: "Haydişimdi gidebilirsiniz, biatinizi kabul ettim"buyururdu. Allah'a yemin olsun ki, Rasûlüllah (s.a.v.)'in eli hiçbir kadının eüne asla dokun ma m ıştır. Kendisi sözlü olarak kadınlardan biat alırdı. Allah'a yemin olsun ki, Rasûlüllah (s.a.v.), kadınlardan, Yüce Allah'ın emrettiği şekilden başka bir söz almamıştır. Rasûlüllah (s.a.v.)'in eli de hiçbir kadının eline asla dokun ma m ıştır. Onlardan biat sözü aldığında kendilerine: "Sizinle sözlü olarak biat ettim" buyururdu." [1304]

1273-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlülİah (s.a.v.)'e söz dinleyip itaat edeceğimiz üzere biat ettiğimizde, kendisi: "Gücünüzün yettiği konularda"(ilavesini) buyurdu." demiştir. [1305]

1274-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Uhud Savaşı'n-da, savaşa katılabilmem için Rasûlüllah (s.a.v,), beni gözden geçirdi -bu sırada ben on dört yaşında İdim- sonra da savaşa katılmama izin vermedi. Daha sonra Hendek Savaşı'nda beni gözden geçirdi -bu sırada, on beş yaşımda idim- bu sefer savaşa katılmam için bana izin verdi."
(Hadisin bu bölümde getirilmesinin nedeni, Abduiiah b. Ömer (r.a.)'m on beş yaşında savaşa katılmasıdır. Buna göre buluğ çağına ulaşmış bir kimsede aranacak yaş şartı için bir değer ölçüsüdür.) [1306]

1275-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in Kur'ân-ı Kerim'le düşman topraklarına yolculuk yapmayı yasakladığı rivayet edilmiştir. (Buradaki yasak savaş esnasında Kitabullah'ın düşman eline düşüp tahkir e-dilmemesi içindir. Eğer düşman eline düşürme tehlikesi yoksa Kur'ân'fa birlikte sefere çıkmakta bir sakınca görülmemiştir. Diğer tarttan hadisin söylendiği dönemde Kur'ân-ı Kerim'in yazılı olduğu metaryaller kısıtlı olması nedeniyle böyie bir yasağın konulduğu da düşünülebir.) [1307]

1276-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) idmantt atları Hafyâ'den Veda Tepesi'ne kadar olan mesafede, idmansız atları da Veda Tepesi'nden Zuraykoğulları Mescidine kadar olan mesafede yarış yaptırmıştır." Abdullah b. Ömer de bu atlarla yarış yapanlar arasınday."demiştir.
(Hadisin bu bölümde getirilmesinin neden!, yöneticinin savaş atı olan idmanlı atlar yetiştirilmesiyle ilgileneceğini işaret içindir.) [1308]

1277-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamete kadar, atın alnında hayır buyurmuştur. [1309]

1278-) Urve el-Bârikî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Atın alnına, kıyamet gününe kadar (âhfrette) sevap, (dünyada da) ganimet olarak iyilik bağlanmıştır, "buyurmuştur. [1310]

1279-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.): "Bereket atınalınlanndadır."buyurdu." demiştir.
(Yukarıdaki hadislerde sözü edilen at, Allah yolunda cihad için hazırlanmış atlardır, böylece cihad hazırlıkları ve gereçlerinin bereketine işaret edilmiştir.) [1311]

1280-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.); "Allah, kendi uğrunda (cihsda) çıkan kimseye "Onu (cihada) çıkaran ancak Bana iman ve Peygamberlerimi tasdik etmesidir. Nail olduğu sevap ve ganimetle evine geri döndüreyim yahut da Cennet'e koya fim" diye garanti vermiştir. Eğer ümmetime güçlük çıkarmış olmasaydım, sefere çıkan hiçbir birlikten geri kalmazdım. Allah yolunda öldürülmeyi sonra dirilmeyi, sonra yine öldürülüp dirilmeyi, sonunda tekrar öldürülmeyi ne kadar istemişimdir. "buyurdu"demiştir. [1312]

1281-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Allah yolundaki mücahidin misali -ki Allah kendi yolunda cihad edeni en iyi bilir- (gündüz) oruç tutup (gece) namaz kılan kimse gibidir Allah, kendi yolundaki mücahidi vefat ettirip cennete koymayı yahut sağ salim sevap veya ganimetle yurduna döndürmeyi üzerine almıştır." Ğy o. buyururken işittim" demiştir. [1313]

1282-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müsümanın Allah yolunda aldığı her bir yarasının kıyamet günündeki durumu, yaralandığmdaki kan akar halde olup rengi kan renginde, kokusu ise misk kokusu şeklindedir, "buyurmuştur. [1314]

1283-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ölüp de Allah katında hayır elde eden hiçbir kimseyi, ne tekrar dünyaya dönme ne de dünya ve dünyadakiierin kendisinin olması sevindirebilr. Ancak şeh'ıd bunun dışındadır. Çünkü şehid, şehidliğin üstünlüğünü gördüğünden dolayı tekrar dünyaya dönüp şehid olmayı arzu eder. "buyurmuştur. [1315]

1284-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi: "Bana, cihada denk bir amel göstersen." dedi. O da: "Böyle bir amel bulamıyorum." buyurdu, devamla: "Mücahid cihada çıktığında, sen namazgahına girip (dönünceye kadar) aralıksız namaz kılabilir, iftar etmeden oruç tutabilir misin?" buyurdu, adam: "Buna kimin gücü yeter ki" dedi. [1316]

1285-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sabahtan öğleye kadar bir süre veya öğleden akşama kadar bir süre Allah yolunda bulunmak, dünya ve içerisindeki tüm şeylerden daha hayırlıdır, "buyurmuştur.[1317]

1286-) Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah yolunda bir gün sınır beklemek dünya ve üzerindekilerin tümünden daha hayırlıdır. Cennette sizden birinizin kamçı sapı kadar bir yeri dünya ve üzerindekilerin tümünden daha hayırlıdır. Allah yolunda öğleden akşama kadar bir süre veya sabahtan öğleye kadar bir süre bulunmak dünya ve üzerindeki/erin tümünden daha hayırlıdır, "buyurmuştur. [1318]

1287-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennette bir ok yayı kadar yer Güneşin üzerine doğup battığı kadar (dünyadaki t?ir yerden) daha hayırlıdır. Sabahtan öğleye kadar bir süre veya öğleden akşama kadar bir süre Allah yolunda bulunmak, Güneşin üzerine doğup battığı kadar (dünyadaki bir yerden) daha hayırlıdır, "buyurmuştur. [1319]

1288-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Ey Allah'ın Rasûlü, hangi insan daha üstündür?" denildi, Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah yolunda cam ve malıyla cihad eden mü'min kimsedir. buyurdu: "Sonra kimdir?" dediler: "Allah'tan sakınan ve insanları şerrinden emin bırakan, vadilerden bir vadi içerisindeki mü'min kimsedir, "buyurdu. [1320]

1289-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Biri diğerini öldüren ve ikisi de cennete giren iki kimseye Allah güler. Şöyle ki Birisi Allah yolunda savaşır, sonunda şehid olur. Sonra Öldürenin tevbesini kabul eder, arkasından o da şehid olan. "buyurmuştur. [1321]

1290-) Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, Allah yolunda gazaya çıkan kimseyi donatırsa, o da gazaya çıkmış demektir. Kim de Allah yo/unda gazaya çıkan bir tcimsenin gerisindeki/erle güzelce ilgilenirse, o da gazaya çıkmış demektir." buyurmuştur.
(Bu hadiste, Aflah yolunda gazaya çıkan kimseye yardım edilirse veya gazinin geride kalanları İle ilgilenilirse, gazinin amelinin sevabını alacağını Öğreniyoruz. Bundan hareketle, Allah yolundaki bütün çalışmalara destek verme ile bu yoldaki kimselerle ilgilenme ve yardım etmenin de aynı hükümde olabileceğini göz önünde bulundurmalıyız.) [1322]

1291-) Berâ (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "«Mü'mînlerden, Allah yolunda cihad edenlerle, oldukları yerde oturup duranlar bîr değildir.» (Nisa: 95) ayetini indiğinde Rasûlüllah (s.a.v.), kürek kemiği getirip â-yeti yazması için Zeyd'e emir verdi. Bu sırada Abdullah b. Ümmü Mektûm, gözünün âmâ olduğunu belirtti. Bunun üzerine «Mü'mirilerden, Allah yolunda cihad edenlerle, oldukları yerde oturup duranlar bir değildir. Ancak özürlüler hariç» (Nisa: 95) ayeti indi"[1323]

1292-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Uhud Savaşı'nda bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Ne dersin? Öldürülürsem ben nerede olacağım?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennette" buyurdu. O da elindeki hurmaları fırlatıp öiene kadar savaştı" demiştir. [1324]

1293-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Süleymoğullan'ndan bir kısım kimseleri yetmiş kişilik bir birliğin içerisinde (Kur'ân öğretmek) için Âmiroğullan'na göndermişti. Birlik Maûne kuyusuna geldiğinde, dayım: "Ben önce varayım, eğer bana güvence verirlerse arkasından Rasûlüllah (s.a.v.)'den gelen tebliği onlara iletirim, yok güven vermez (ihanet ederlerse) siz nasıl olsa yakınımda olursunuz." dedi ve önden gitti, onlar kendisine güven verdiler. Dayım onlara Hz. Peygamber (s.a.v.)'den anlatırken birden kendilerinden bir adama (Âmirb. Tufeyi'e) işaret ettiler, o da hemen dayıma bir mızrak saplayıp bir tarafından diğer tarafına geçirdi. Dayım: "Allahü Ekber, Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ki, kurtuluşa erdim." diye haykırdı. Sonra bu eşkiyalar dayımın geri kalan arkadaşlarına dönüp onları da katlettiler, ancak topal bir kimse (Karb b. zeyd) dağa çıkıp kurtuldu. Arkasından Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arkadaşlarının, onlar Rabb'lerinden, Rabb'leri de onlardan memnun olarak Rabb'İerine kavuştuğunu bildirdi. Önceleri "O bizden memnun, biz de Ondan memnun oiarak Rabb imize kavuştuğumuzu kavmimize bildiriniz." diye okurduk, sonra bu nesholundu. Rasûlüllah (s.a.v.), Allah ve Rasûlü'ne karşı gelip isyan eden Ru'l, Zekvân, Uhyânoğullan ve Usayyeoğullan kabilelerine kırk sabah beddua etti."

Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Amcam Enes b. Nadr (r.a.), Bedir Savaşı'nda bulunamamıştı, bu yüzden: "Ey Ailah'm Rasûlü, müşriklerle çarpıştığın ilk savaşta bulunamamıştım, eğer Allah müşriklerle bir savaşa beni hazır bulundurursa vallahi Allah benim ne yapacağımı gösterecektir." dedi. Uhud Savaşı yapıldığında Müslümanların cephesi açılıp geri çekildiklerinde, Ashabı kastederek: "Allah'ım ben, bunların yaptığından Senden özür diliyorum." müşrikleri kastederek de: "Bunların yaptığından da Sana sığınıyorum." dedi, sonra savaşa ilerledi, kendisi ile Sa'd b. Muâz karşılaştı: "Ey Sa'd b. Muâz haydi cennete, Nadr'ın Rabb'ine yemin olsun ki ben, Uhud'un ötesinde cennetin kokusunu duyuyorum." dedi. Sa'd b. Muâz Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, onun yaptığını ben yapamadım." demiştir. Savaştan sonra kendisinde seksen küsur kılıç, mızrak ve ok darbesi bulduk, öldürülmüş ve müşrikler tarafından organları kesilmişti, bu yüzden onu sadece kızkardeşi parmaklarından tanıyabildi, başkası tanıyamadı. «Mü'minlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'a verdiği sözü doğrulamışlardır...» (Ahâb: 23) ayeti o ve onun gibiler hakkında indiği görüşünde idik." demiştir. [1325]

1295-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûtü, Allah yolunda cihad nedir? Çünkü kimimiz önden kimimiz de kavminin haysiyetini korumak için savaşıyor" deri Rasûlüliah (s.a.v.): "Kim Allah'ın sözünün en yüce olması için vasırsa işte bu kimse, Allah Azze ve Celle yolundaki olur"buyurdu."demiştir. [1326]

1296-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Kimisi ganimet için savaşır, kimisi şan ve şeref için savaşır, kimisi de cesaretteki mevkisini göstermek için savaşır. Allah yolunda olan kimdir?" dedi. O da: "Kim Allah'ın sözünün en yüce olması için savaşırsa işte bu kimse, Allah yolunda olur." buyurdu." demiştir. [1327]

1297-) Ömer b. Hattab (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Ameller niyetlere göredir, herkese niyet ettiği şey vardır. Bu nedenle kimin hicreti, elde edeceği dünyaya veya evleneceği bir kadına ise onun hicreti, hicret ettiği şeye olur. "diye buyururken işittim." demiştir.
(îmam Buhârî, kıymeüi kitabına bu hadis ile başlamış böylece yapılacak her işte amellerin niyetine dikkat edilmesini, bütün çalışmaların AHah rızası için olmasını tenbih etmiştir. İslâm'da niyet çok önemlidir. Yapılan işlerden elde edilecek sevap, niyet île belirlenir. Mesela namaz kılarken niyet Allah rızası ve Allah'a kulluk ise bu davranıştan sevap beklenir. Vücudu hareket ettirmek ise beden eğitimi yapılmış olur. Yine hac ibadetini yaparken, niyet gezmek dolaşmak ise bu davranış bir seyahat clmuş olur. Yemek yiyen bir kimse bu yemeğini, Allah'a ibadet eden bedeni ayakta tutmak için yerse yemek yemedeki niyetinden sevap beklenir.
Dış görüntüsü İslâm'a uygun davranışlarda niyet İslâm'a uygun değilse bu davranışın sonucu olumlu olmayacaktır. Diğer taraftan, dış görüntüsü İslâm'a uygun olmayan ama niyet iyi oian davranışlar, zahire yani görüntüye göre değerlendirilir, niyete bakılmaz. Bu, kulların değerlendirme yapacağı hususlardadır. Ancak Allah, niyeti göz önüne alarak dilediği şekilde değerlendirme yapabilir. 1904. hadise bakınız.
iyi bir şeyi yapmaya niyetlenip bunu yapmayan kişiye sevap verilebilir. Yine kötü bir şeyi yapmaya niyetlenip de bunu yapmayan kişiye de, kötülüğü terk ettiğinden sevap verilebilir. Bu konuda 84. hadise bakınız.) [1328]

1298-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) Ümmü Haram bintü Mühân'm yanına girerdi. Bu sırada Ümmü Haram, Ubâde b. Sâit'in hanımı idi. Yine bir gün yanına girdi, Ümmü Haram kendisine
yemek yedirdi, başını taradı. Arkasından Rasûlüllah (s.a.v.) uyudu sonra da gülerek uykusundan uyandı. Ümmü Haram (şöyie devam eder): "Ey Allah'ın Rasûlü, niye gülüyorsun?" dedim: "Ümmetimden birtakım kimselerin Allah yolunda cihada çıktıkları bana gösterildi. Padişahların tahtlarına kuruldukları gibi tahtları üzerinde şu denize biniyorlardı." buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, benî de onlardan kılması için Allah'a dua etsen" dedim. Rasûlüllah (s.a.v.) onun için dua etti. Sonra başını yastığa koydu bir süre tekrar uyudu arkasından yine gülerek uyandı: "Ey Allah'ın Rasûlü niye gülüyorsun?" dedim, daha önceki söylediği gibi: "Ümmetimden birtakım kimselerin Allah ye /unda cihada çıktıkları bana gösterildi." buyurdu; "Ey Allah'ın Rasûlü, beni de onlardan kılması için Allah'a dua etsen" dedim: "Sen öncekilerdensin."'buyurdu. Sonunda Ümmü Haram, Muaviye b. Ebî Süfyân'ın (valiliği) zamanında deniz seferine çıktı, denizden karaya indiği sırada bineğinden düşüp vefat etti."
(Ümmü Haram (r.a.) Küba'da bulunuyordu. (Neseî, Sününe'i-Kübrâ, m. n, Neseî, el Müctebâ, cthâd: 40) Hz. Peygamber Küba'ya gittiğinde onun yanına uğrayıp evinde istirahat ettiği olurdu.
Enes b. Mâlik (r.a.)'ın annesi Ümmü Süleym (r.a.)'ın da kardeşi olan Ümmü Haram (r.a.)'m Hz. Peygamber'in mahremi (evlenemeyecek derecede yakın akrabası) olduğu bildirilmiştir. İmam Nevevfnin belirttiğine göre Onun Hz. Peygamber'in mahremi (evlenemeyecek derecede yakın akrabası) olduğu hususunda ittifak vardır. Ancak ne şekilde mahremi olduğu hakkında değişik görüşler vardır. Kimisine göre süt teyzesidir. Kimisine göre ise babasının veya bir başka görüşe göre dedesinin teyzesidir. Çünkü dedesi

Abdülmuttalib'in annesi Medine'li olup Ümmü Haram (r.a.)'ın kabilesi olan Neccâroğullarındandır. {şerhu Müslim, xin. 58) [1329]

1299-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve bunu alıp yoldan dışarı çekti. Allah onun bu davranışını kabul buyurdu ve günahını bağışladı."'buyurmuştur.
Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Şehidler beş tanedir: Taundan ölen, iç hastalıklardan ölen, suda boğulan, yi' kıntı altında kalan ve Allah yolunda şehid olan kimselerdir," [1330]

1300-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Tâûn hastalığı her Müslüman için şehidliktir. "buyurdu." demiştir. [1331]

1301-) Muğira b. Şube (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Ümmetim-insanlara hakim olan bir topluluk sürekli bulunur. Onlartanlara hakim iken sonunda onlara Allah'ın emrigelir."diyebuyururken işittim" demiştir. [1332]

1302-) Muaviye (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Ümmetimden, Allah'ın emrini yerine getirin bir topluluk sürekli bulunacaktır. Onlar insanlara hakim iken Allah'ın emri gelene kadar, kendilerinin karşıttan veya kendilerine yardım etmeyip yalnız bırakanlaronlara zarar veremeyecektir"'diye buyururken işittim" demiştir. [1333]

1303-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yolculuk, azabtan bir parçadır. Sizi yemeğinizden, içeceğinizden ve uykunuzdan alıkor. Bu nedenle sizden biriniz yolculuğa çıkma nedeni olan işini bitirdiğinde hemen ailesine dönsün, "buyurmuştur. [1334]

1304-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) seferden dönüşünde ailesinin kapısını geceleyin çalmazdı, ancak kuşluk vaktinde veya öğleden sonra girerdi." demiştir. [1335]

1305-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Memleketine gece girersen hemen ailenin yanına girme ki kocasından ayrı kalan kadın traş olsun, dağınık saçlarını tarasın." buyurmuştur.
(Burada ifade edilmek istenilen bir kimsenin hazırlıksız bir şekilde beklenmedik bir zamanda ansızın gelerek ailesini tedirgin etmemesidir. Hadisteki yasak, bu şekilde girmenin kesin haram olduğunu ifade etmez, Buhârînin diğer yerde getirdiği başka bir hadiste (Buhârî, Nikâh: 120) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu hoş karşılamadığı bildirilmiştir. Yine aynı yerde gelen diğer bir hadiste "Erkeğin ayrılığı uzadığı zaman" ifadesi vardır. Bundan anlaşılan, nezaket kurallan ve insan psikolojisi açısından uzun sure ailesinden ayrı kalan bir kimsenin ansızın habersiz olarak ailesinin yanına gece-eyın gırivermesi uygun değildir. Ancak gelen kimsenin geleceği biliniyor veya önce-en haber verilmiş bekleniyorsa bunda bir sakınca görülmemiştir. Nevevî, şertıu Müslim,X111- ?4, Aynî, Umdetü'l-Kârî, XV. 425) [1336]

34-) Avlanma - Hayvan Kesimi ve Eti Yenen Hayvanlar

(Kitâbu's-Sayd ve'z-Zcbâih)

1306-) Adiy b, Hatim (r.a.); "Rasûlüüah (s.a.v.)'e: "Biz, avın peşine eğitilmiş köpekler salmaktayız?" dedim: "Onların tuttuklarının tamamı sanadır" buyurdu: "Eğer öldürürlerse?" dedim: "Öldürür-lerse de" buyurdu: "Biz, mi'rad da atıyoruz" dedim: "Deldiğıavı ye, enlitarafiyla vurulanı yeme"'buyurdu" demiştir.
(Mi'rad, hakkında değişik tarifler yapılmış hadisten de anlaşılacağı gibi ucu sivri demirli, geri kalan kısmı kalın sopa şeklinde oktur.) [1337]

1307-) Adiy b. Hatim (r.a.): "Rasûlüüah (s.a.v.)'e soru sordum ve: "Biz, şu köpeklerle avlanan bir toplumuz?" dedim: "Eğer eğitilmiş köpeklerini saldın ve besmele çektiysen avı öldürmüş olsalar bile yiyebilirsin, onların yakaladıklarının lamamı sanadır. Ancak köpek avı yerse (onu yeme) çünkü avı kendisi için yakaladığından endişe ederim. Eğer ava saldığın köpekler (avın başında) başka köpeklerle kanşmış ise onu da yeme"buyurdu" demiştir. [1338]

1308-) Adiyy b. Hatim (r.a.}: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e mi'rad ife avlanmayı sordum: "Demir ucu vurduysa yersin, ama geniş taran vurduysa ve öldürdüyse yeme. Çünkü bu, (Mâide: 3 ayetinde bildirilen taş, sopa vs. ile) vurulup öldürülmüş hayvandır (haramdır.) "buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, köpeğimi besmele çekerek salıyorum ama avın başında -üzerine besmeie çekmediğim- başka bir köpek buluyorum ve avı hangisinin tuttuğunu da bilemiyorum?" dedim: "Yeme, çünkü sen kendi köpeğinin üzerine besmele çektin diğerinin üzerine çekmedin"buyurdu. [1339]

1309-) Adiyy b. Hatim (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e mi'rad İle avlanmayı sordum: "Demir ucu vurduysa yersin ama geniş tarafı değen İse (Mâlde: 3 ayetinde bildirilen taş, sopa vs. ile) vurulup öldürülmüş
hayvandır (haramdır.)" buyurdu. Av köpeği ile avlanmayı sordum: "Seç için yakaladığım yersin, çünkü köpeğin yakalaması, kesilmesi hükmündedir. Bu arada senin köpeğinin veya köpeklerinin yanında başka bir köpek bulunursa sen de kendi köpeğinle beraber onun da yakaladığından endişe edersen, avda ölmüş ise bunu yemezsin. Çünkü sen Besmeleyi kendi köpeğini salarken çektin, başkasına çekmedin, "buyurdu." demiştir. [1340]

1310-) Adiyy b. Hatim (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Köpeğini Besmele çekip saldığında avı yakalayıp öldürürse bunu yersin. Ama köpek avı yerse sen onu yeme çünkü bunu kendisine tutmuş olun Eğer üzerine Besmele çekilmemiş bazı köpekler senin köpeğine karışır, onlar da avı yakalayıp öldürürlerse bu avı yeme, çünkü sen hangisinin öldürdüğünü tam olarak kestireme-mektesin. Yine sert ava atış yapıp da bunu bir veya iki gün sonra bulursan ve avın üzerinde senin okundan başka bir iz yok ise bunuda yeisin. Eğer av suya düşerse bunu yeme. "buyurmuştur. (Çünkü Mâide: 3. ayette boğulmuş hayvanın murdar olduğu belirtilir.) [1341]

1311-) Ebû Salebe el-Huşenî (r.a.): "Ey Allah'ın Peygamberi, biz Kitab Ehli bir diyarda (Şam'da) bulunuyoruz, onlann kaplanndan yemek yiyebilir miyiz? Yine avı bol bir yerde bulunuyorum, eğitilmiş köpeğimle de eğitilmemiş köpeğimle de yayımla da avlanıyorum, bu benim için uygun mudur?" dedim. O da: "Kitap Ehli İçin söylediğinin cevabı şudur. Eğer bu kaplardan başkasını bulursanız onlann kaplanndan yemeyiniz. Eğer bulamazsanız onları yıkayıp içinde yiyiniz. Av konusu ise Besmele çekip yayınla avladığım yersin, Besmele çekip eğitilmiş köpeğinle avladığını da yersin, eğitilmemiş köpeğinle avladığına yetişip ke-sebilimsrt onu da yetsin, "buyurdu" demiştir. [1342]

1312-) Ebû Sa'iebe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yırtıcı hayvanlardan azı dişli oianlannı (aa dişleriyle avianianian) yemeyi yasakladığı rivayet edilmiştir.
(Yerde yürüyen hayvanlardan azı dişleriyle avını yakalayıp parçalayan kurt, köpek, kedi, aslan, kaplan, sırtlan vs. hayvanlann eti yasaklandığı gibi uçan kuşlardan pençeleriyle avlananlar da yasaklanmıştır.) [1343]

1313-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Rasûiüllah (s.a.v.) sahii yönünde bir birlik gönderdi ve başlarına Ebû Ubeyde b. Cerrah (r. a)'ı komutan atadı, birlik üç yüz kişi idi. Yola çıktık, yolun bir bölümünde erzak tükendi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde emir verdi ordunun erzakı toplandı bu da bir yiyecek torbası kadar oldu, sonunda komutan her gün azar azar bize yiyecek dağıtıyordu ki bu da tükendi ve hissemize birer hurma düşer oldu. (Ravi): "Bir tek hurma sizin neyinize yetecek ki?" dedim: "Erzak tamamen tükendiğinde bunu da arar olduk" dedi, sonra sahile vardık bir de baktık ki dağ gibi bir balık ile karşılaştık. Bu balığı on sekiz gece ordunun hepsi yedi. Sonra Ebû Ubeyde balığın kaburga kemiklerinden iki kemiğin dikilmesini emretti sonra da bir süvariye emretti bineğine binip kemiğe değmeden altından geçti" dedi. [1344]

1314-) Afi b. Ebû Talib (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.), kadınlarla muta nikahı ile evlenmeyle evcil eşek etini yemeyi Hayber savaşı zamanında yasaklamıştır. [1345]

1315-) Ebû Sa'iebe (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.), evcil eşek etini yemeyi yasakladı." demiştir. [1346]

1316-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), evcil eşek etini yemeyi yasakladı" demiştir. [1347]
1317-) Abdullah b. Ebû Evfa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hayber savaşı gecelerinde açlığa tutulduk, Hayber savaşı olduğunda evdi eşekler bulduk ve hemen kestik. Tencereler kaynadığında Rasûiüllah (s.a.v.)'in habercisi: 'Tencereleri dökün ve eşek etlerinden bir şey yemeyiniz" diye seslendi. Bunun üzerin oradakilerin bir kısmı: "Rasûiüllah (s.a.v.) bunu, ganimetteki beşte birlik hisse aynlmadığından dolayı yasaklamıştır" dedi, diğer bir kısmı da: "Hayır kesin şekilde yasakladı" dedi"[1348]

1318-) Berâ (r.a.): "Hayber savaşında bir takım eşekler ele geçindik, Rasûiüllah (s.a.v.)'in habercisi: 'Tencereleri dökünüz" diye seslendi." demiştir. [1349]

1319-) İbni Abbas (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.)'ün eşek etini, eşeğin taşımacılıkta kullanılmasından dolayı taşıma vasıtalarının elden gideceğini istemediğinden mi yasakladı yoksa evcil eşek etlerini Hayber savaşında haram kılmasından dolayı mı yasakladı bilemiyorum" demiştir. [1350]

1320-) Seleme b. Ekvâ (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.) ile birlikte Hayber seferine çıktık, daha sonra Allah, oranın fethini bize nasibeyledi. Hayber'in fethedildiği günün akşamı olunca ordu-dakiler pek çok ateş yaktılar. Bunu görün Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu a-teşler de neyin nesi, niye yakıyorsunuz?" buyurdu: "Et pişirmek için" dediler: "Hangi et?" buyurdu: "Evcil eşek eti" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Tencereleri dökünüz ve kırınız" buyurdu. Birisi: "Ey Allah'ın Rasûlü, içlerindekini döküp yıkasak olmaz mı?" dedi: "Öyle de yapabilirsiniz" buy u rdu"[1351]

1321-) Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Hayber savaşında evcil eşek etlerini yasaklamış, at etlerine müsaade etmiştir. [1352]

1322-) Esma bintü Ebî Bekir (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde
Medine'de bulunduğumuz sırada at keser ve bunu yerdik." demiştir.
(Aslında at eü yemek haram değildir. Ancak İmam Mâlik, İmam Azam Ebû Hanife ve Evzaî mekruh olduğu görüşündedirler. Delilleri ise Ebû Davud'un rivayet ettiği at etinin yasaklandığını bildiren hadistir. (Erime: 26) Ancak bu hadisin sıhhat bakımından kuvvetli olmaması, sıhhati kuvvetli olan hadislerce at etinin helâl olduğunun bildirilmesi, Ebû Dâvûd hadisi üe amel edilmesine engel teşkil etmiştir. Bu nedenle at etinin kesin haram olması şüphe götüreceğinden yukandaki âlimler at etine haram diyemeyip mekruh demişlerdir. Bu âlimlerin öne sürdükleri bir diğer dayanak da Nahl: 5. ayette hayvanların insanlar için yaratıldığı, bunlardan yararlanıldığı, bir kısmının da yenildiği belirtildikten sonra «...At, katır ve eşekleri binmeniz ve süslenmeniz için yarattı...» buyrulmuş olmasıdır. Burada at, katır ve eşeklerin zikri geçerken yenilecek şeylerin zikrinden sonra bunlann yenilmelerine işaret edilmemiş yük taşımacılığında ve süslenmede kullanıldığı bildirilmiştir. Diğer taraftan İmam Muhammed, İmam Ebû Yusuf, İmam Safi, Abdullah İbni Mübarek, incelediğimiz hadis ve benzerierine dayanarak at etinin yenilebileceğini ve helâl olduğunu belirtirler. Aynî, umdetüi-Kân, xvu. 248) [1353]

1323-) İbni Ömer (r.a.): "Bir kimse, Rasûlüllah (s.a.v.)'e keter yemeyi sordu. O da: "Ben onu ne yerim ne de yasaklarım buyurdu" demiştir. [1354]

1324-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), içlerinde Sa'd'ın da olduğu ashabıyla birlikte iken keler eti getirildi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn hantmlanndan birisi: "Bu, keler etidir" diye seslendi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Siz yiyiniz, biline ki bu, helaldir ama benim yiyeceğim değildir, "buyurdu[1355]

1325-) Ebû Umâme Sehl b. Huneyf (r.a.)'dan. Kendisine Abduüah b. Abbâs (r.a.) bildirmiş, ona da kendisine, Seyfullâh (Allah'ın kılıcı) denilen Halid b. Velid (r.a.) bildirmiştir. Halid b. Velid (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Meymûne (r.a.)'ın yanına girmiş. -Meymûne (r.a.), hem Halid b. Veiid (r.a.)'ın hem de Abdullah b. Abbâs (r.a.)'ın teyzesidir.- Halid b. Veiid (r.a.), onun yanında kızartılmış keler görmüş. -Bu keieri, Meymûne (r.a.)'m kız kardeşi Hufeyde b. Haris Necd'den getirmişti- Meymûne (r.a.), bu keleri Rasûlüllah (s.a.v.)'e ikram etti. Rasûlüllah (s.a.v.)'e yemek sunulduğunda, yemeğin isminin söylendiği ve anlatıldığı çok azdır. Bu nedenle yemeğin ne olduğunu sormadan kızartılmış keler yemeğine elini uzattı. Orada bulunan kadınlardan birisi: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e İkram ettiğinizin ne oiduğunu bildiriniz" dedi. Onalar da: "Ey Allah'ın Rasûiü, bu keier yemeğidir" dediler. Rasülüllah (s.a.v.) de hemen elini çekti. Bunun Çizerine Halid: "Ey Allah'ın Rasûlü, keler haram mıdır?" demiş, Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Haysr, haram değil ama keler, benim kavmimin topraklarında bulunmuyordu bu sebeple ondan tiksiniyorum." buyurmuştur. Halid (r.a.): "Ben de, keler yemeğini önüme çekip yedim. Rasûlüllah (s.a.v.), benim yediğimi seyrediyor ama beni engellemiyordu" demiştir. [1356]

1326-) İbni Abbâs (r.a.): "Ümmü Hufeyd -İbni Abbâs'ın teyzesidir-Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir miktar çökelek, tereyağı ve birkaç keler hediye etti, Hz, Peygamber (s.a.v.) çökelek ve yağdan yedi, hoşlanmadığından dolayı keleri bıraktı" demiştir. Yine İbni Abbâs (r.a.); "Rasûlüllah (s.a.v.)'in sofrasında keler yenilmiştir, eğer bu haram olsa idi, Rasûlüllah (s.a.v.)'in sofrasında yenilmezdi." demiştir. [1357]

1327-) îbni Ebî Evfâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte altı veya yedi gazvede bulundum. Kendisiyle birlikte çekirge yerdik." demiştir. [1358]

1328-) Enes (r.a.)'dan: "(Mekke yakınlarındaki) Merru'z-Zahrân'da bir tavşanı ürkütüp elden kaçırdık, topluluk peşinden koştuysa da yorulup yakalayamadı, ama ben onu yakalayıp tuttum ve Ebû Talha'ya getirdim, o da bunu kesti, uyluğunu veya uyluğunun üst kısmından bir parçayı Rasûlüllah (s.a.v.)'e gönderdi, o da bu hediyeyi kabul etti." diğer bir rivayette ise: "Ondan yedi" şeklindedir. [1359]

1329-) Abdullah b. Muğaffel (r.a.) bir kimseyi küçük sapantaşı a-tarken görmüş ve ona: "Böyle taş atma! Çünkü Rasûlüllah (s.a.v.) böyle taş atmayı yasakladı veya sapantaşı atmaktan hoşlanmazdı. Çünkü bu şekilde taş atmak ne bir av avlar, ne de düşmana zarar verir. Ama bu taş ya bir diş kırar ya da bir göz çıkanr" dedi. Bundan sonra yine bu kişiyi küçük taş atarken gördü, ona: "Ben sana Rasûlüllah (s.a.v.)'den kendisinin bu şekilde taş atmayı yasakiadîğsni ya da taş atmaktan hoşlanmadığını bildiriyorum, ama sen hâiâ taş atıyorsun. Artık seninle şu
kadar şu kadar süre konuşmam." demiştir.
(Sapantaşı i!e vurulmuş bir av, kesilmedikçe vurulup öldürülen (Mâıde: 3 ayetinde yasaklanan) av hükmüne girer. Vurulan hayvanın eti yenmediğinden dolayı boşa gider. Bu şekildeki atış düşmanı da öldürmez, ama başkalanna değip göz çıkanr veya benzeri zararlar verir. Bu nedenle bu atışın bir faydası olmadığı halde zarar vermesi muhtemeldir.) [1360]

1330-) Enes b. Maiik (r.a.)'ın torunu Hişam, şöyle demiştir: "Dedem, Enes b. Malik ile birlikte Hakem b. Eyyub'un evine girdim. Bir de ne görelim, bir kısım kimseler bir tavuğu hedef dikip atış yapıyorlar.
Hemen Enes b. Malik; "RasûlüÜah (s.a.v.), hayvanları bağlayıp hedef dikmeyi yasaklamıştır" dedi"[1361]

1331-) Saîd b. Cübeyr (r.h.): "(Bir topluluk içerisinde) Abdullah b, Ömer'in yanında bulunuyordum. Topluiuk, bir tavuğu hedef dikip atış yapan bir kısım gençlere veya bir kısım kalabalığa uğradı. Abdullah b. Ömer'i gördüklerinde dağılıp kaçtılar. Abdullah b. Ömer: "Bunu kim yaptı? Şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu yapan kimseye lanet etmiştir." dedi. [1362]

35-) Kurban ve Kurban Kesme Bölümü

(Kitâbul-Edâhî)

1332-) Cündeb b. Süfyan (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte kurban bayramında bulundum. Bayram namazını bitirip selam verir vermez bir de ne görsün, bayram namazından önce kesilmiş kurban e-tini gördü ve bunun üzerine: "Kim, bayram namazını kılmadan/kılmamızdan önce kurban keserse onun yerine bir bir başkasını daha kessin. Kim henüz kesmediyse besmele ile kessin " buyurdu" demiştir. [1363]

1333-) Bera (r.a.)'dan, şöyle demiştir: "Dayım Ebû Bürde, bayram namazından önce kurbanını kesti. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu, koyun etidir {Kurban eti değildir)" buyurdu. O da: i!Ey Allah'ın Rasûlü, yanımda süt dişi düşmüş bîr keçi yavrusu var?" dedi. Hz. Peygamber: "Onu kes, ama artık senden sonra birisine kurban geçerli olmaz" buyurdu ve şöyie devam etti: "Kim, bayram namazından önce kurban keserse kendisine et kesmiş olur. Kim, bayram namazından sonra keserse ibadeti yerine gelir ve Müslümanların uygulamasına (sünnetine) ulaşır"[1364]

1334-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim bayram namazından önce kurban kesmiş ise tekrar kessin""buyurdu. Bir kimse ayağa katlı ve: "Bugün ete iştahlı olunduğu bir gündür" dedi ve : (muhtaç) komşularından söz etti. Hz, Peygamber (s.a.v.) de, âdeta onun konuşmasını tastik etti. O kimse şöyle devam etti: "Benim bir keçi yavrusu var ki, bence iki koyun etinden daha iyidir?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), bunu kurban etmesine izin verdi ama bu izin onun dışındakilere de geçerli mi, geçerli değil mi bilemiyorum" demiştir. [1365]

1335-) Ukbe b. Âmir (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabına bölüştürmesi için kendisine davar vermiş, sonunda geriye bir keçi yavrusu kalmış, Hz. Peygamber (s.a.v,)'e durumu da; "Onuda sen kurban kes." buyurmuştur.
(Aslında kurban olarak kesilecek hayvanların belirli yaşa ulaşması gerekmektedir. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ancak üzerinden yı(geçmiş olam kesiniz. Ama bu size zor gelirse koyundan bir kuzu kesebilirsiniz." buyurmuştur. (Müslim, Edâhî: 13, Ebû Dâvûd, Datıâyâ: 5, Neseî, Oahâyâ: 13, İbni Mâce, Edâhî: 7)

Yukarıdaki hadiste Ebû Bürde (r.a.)'a keçinin yavrusunu kesmesine izin verilmiş: "Ama artık senden sonra birisine kurban geçerli olmaz, "buyurulmuştur. Bunun dışında iki sahabiye de izin verildiğini görmekteyiz. Bir defasında Rasûlüllah (s.a.v.) ashabına kurban dağıtmış geride kalan bir keçi yavrusunu Ukbe b. Âmir (r.a.)'a vermiş: "Bunu da sen kurban kes" buyurmuştur, (yukanrfaki haktir. Aynca
Tirmizr, Edâhî: 7, Neseî, Dahâyâ: 13, İbni Mâca, Edâhî: 7) Ayni huSUSSU Zevd b. HâlİId (r.a.)hakkında da görmekteyiz, (Ebû Dâvûd, Dahâyâ: 15)
Ebû Bürde (r.a.) için: "Ama artık senden sonra birisine kurban geçerioImaz, "buyrulmasından bu uygulamanın sadece ona mahsus bir ruhsat olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre bu uygulama diğer iki sahabi hakkındaki uygulamaları da neshetmiştir. Ancak bu konuda neshin mevcudiyeti kesin olmadığından bu görüş itibar görmemiştir. Keçi yavrusunun kurban edilmesi bu üç sahabiye has bir ruhsat olarak değerlendirilmiştir. (Nevevi, Şerhti Müslim, XIII. 120. Zeylaî, Nasbu'r-Râye, IV. 21?.. Aynî, Umdetu'l-Kâri, XVII. 274) [1366]

1336-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat kendi eliyle, boynuzlu alaca iki koç kurban etti. Besmele çekti, tekbir getirdi ve dizini boyunlarının yanının üzerine koydu" demiştir. [1367]

1337-) Râf b. Hadîc (r.a.)'dan: "Ey Allah'ın Rasûlü, yann düşmanla karşılaşacağız (kılıçlarımızı köreltmek istemiyoruz) yanımızda bıçak da yok?" dedim: "Keserken çabuk davran, diş ve tırnak dışında (bir kesici ıie) kanı akıtılanı ve üzerine besmele çekileni ye. Diş ve tırnağın ayrı tutulmasının sebebini size anlatacağım: Diş bir kemiktir (kesici değildir) tırnak ise Habeşistanlıların (kesme işinde yapageidikieri) bıçaklarıdır, " buyurdu. Bir sürü deve ve koyun elde ettik, bu arada bunlardan bir deve kaçtı. Bir kimse ok atarak onu yakaladı. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz vahşi hayvanların insandan ürküp kaçanları olduğu gibi bu develerin de ürküp kaçanları vardır. Böyle hayvanlara hakim olamadığınız zaman işte böyle yapınız "buyurdu. [1368]

1338-) Râfi1 b. Hadîc (r.a.) anlatır: "(Huneyn Seferi dönüşü) Zü'l-;< :,v Huleyfe'de Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bulunuyorduk, halk çok- : acıkmıştı, bu sırada pek çok deve ve koyun ele geçirmişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) topluluğun gerisinde bulunuyordu, hayvanları kesip, tencere kurmaya koyuldular, arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) geiip emir verdi, tencereler devriiip döküldü, sonra ganimet mallarını bölüştüler, on koyunu bir deveye eşit saydı. Bu sırada ganimetlerden bir deve sürüden kaçtı, yakalamak istedilerse de yakalayamadıiar, orduda at az idi. Ordudan birisi okunu nişanlayıp attı, sonunda Allah deveyi durdurdu. Rasûiüllah (s.a.v.): "Şüphesiz vahşi hayvanların insandan ürküp kaçanları olduğu gibi bu hayvanların da ürküp kaçanları vardır. Böyle hayvanlara hakim olamadığınız zaman işte böyle yapınız."buyurdu. Ben de: "Bizler yarın (bakarsın)düşmanla savaşı ister yahut düşman endişesine düşeriz (kılıçlarımızı köreltmek istemiyoruz) yanımızda bıçak da yoktur, şu halde kamışla hayvan kesebilir miyiz?" dedim: "Diş ve tırnak dışında kan akıtan şeylerle kesilmiş ve üzerine Allah'ın adı anılmış olanları yiyiniz. Diş ve tırnağın ayrı tutulmasının sebebini size anlatacağım: Diş bir kemiktir (kesici değildir) tırnak ise Habeşistanlıların (kesme işinde yapageidîkien) bıçaklarıdır, "buyurdu. [1369]

1339-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hiçbir kimse kurban etini üç günden fazla "buyurmuştur. [1370]

1340-) Âişe (r.a.): "Biz, Medine'de kurban etlerinden bir kısmını tuzlar ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ikram ederdik. Derken: "Kurban etlerini ancak üç gün yeyiniz" buyurdu. Ailah daha iyi bilir ama bu yasak kesin değildir, kurban etini (o yıl bas fekinere) yedirmek istemiştir." demiştir. [1371]

1341-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Mina'da İken kurban develerimizin etlerinden üç günden fazla yiyemezdik. Sonra Rasûiüilah (s.a.v.) bize ruhsat verdi: "Artık yiyin, azık edinin." buyurdu, biz de yedik, azık edindik." demiştir. [1372]

1342-) Seleme b. Ekvâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden kim kurban keserse evinde üç geceden sonra sabaha asla kurbandan bir parça çıkmasın, "buyurdu. Ertesi yii olduğunda: "Ey Allah'ın Rasûlü, kurban etlerimizi geçen yıl yaptığımız gibi mi yapıyoruz?" dediler: "Yeyiniz, yediriniz, saklayıp depo ediniz. Çünkü o dediğiniz yıl halkta büyük bir kıtlık vardı. Bu nedenle halka yardımetmenizi istemiştim, "buyurdu" demiştir.
(Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet edilen yukarıdaki hadiste Mina'da üç günden sonra kurban etinin yenmesi yasaklandığı, sonra da buna izin verildiği belirtilmişti.) [1373]

1343-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Fera've Atîra diye bir şey yoktur."'buyurmuştur. Fera1: Hayvanın ilk doğan yavrusudur ki bunu tağutları adına kurban ederlerdi. Atîra ise müşriklerin Recep ayında putlarına kestikleri kurbandır. [1374]

36-) Yeme İçme Bölümü

(Kitâbu'l-Eşribe)

1344-) Ali b. EbîTalib (r.a.) anlatir: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte olduğum Bedir Savaşı'nda ganimet olarak bir deve elde ettim, Rasûlüllah (s a.v.) bana, bir deve daha verdi. Bir gün develeri Ensar'dan bir kimsenin Kapısının yanına çöktürdüm. Aslında ben develerle izhir otu taşıyıp satmak ve Fatıma'nın düğün yemeğine katkıda bulunmak istiyordum, bu sırada yanımda Kaynukaoğulları'ndan kuyumcu bir kimse de bulunuyordu. Hamza b. Abdulmuttalib de develeri Döktürdüğüm bu evde yanında şarkıcı bir kadınla birlikte şarap içiyordu. Şarkıcı kadın: "Ey Hamza, semiz develere bakmaz mısın..." diye başlayan kaside okudu, bunun üzerine Hamza hemen kılıcıyla develere atılıp hörgüçlerini kesti, böğürlerini yardı, sonra da ciğerlerinden aldı." -(Hadisin railerinden ibni Cüre/e şöyle demiştir) İbni Şihab'a: "Hör-güçlerinden de aldı mı?" dedim: "Hörgüçlerini kesip götürdü." dedi Hz. Ali (r.a.) şöyle devam etti: "Beni dehşete düşüren manzarayı seyrettim, sonra da Allah'ın Peygamberi'ne (s.a.v.) vardım. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Kendisine durumu bildirdim. O da Zeyd b. Harise ile hemen çıktı, ben de kendisiyle gittim. Hamza'nın yanına girdi ve kızgınlığını belirtti, bu sırada Hamza bakışlarını yukan dikti ve: "Sizler, atafanmın kölesinden başka nesiniz." dedi, bunun üzerine Rasûlüllah (onun sarhoş olduğunu anladı ve) geri çekilip yanından çıktı. Bu hâdise içki yasağından önce olmuştu." [1375]

1345-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Bizim şu, sizin de "Fadih" diye isimlendirdiğiniz Fadih içkisinden başka şarabımız yoktu. Ben, Ebû Talha ve falan kimseye içki sunuyordum, o sırada birisi geliverdi: "Haber size geldi mi?" dedi: "Ne haberi?" dediler: "Şarap haram kılındı" dedi. Onlar da: "Ey Enes, şu testileri döküver" dediler, bu kimsenin verdiği haberden sonra şarabın haram kılınmasını ne sordular ne de Rasûlüllah (s.a.v.)e müracaat ettiler." demiştir.
(Yani hemen gelen haberi kabul edip uyguladılar. Fadih, hurmadan yapılan şaraptır.) [1376]

1346-) Cabir b. Abdullah el-Ensari (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), kuru üzümle kuru hurmanın; koruk hurma ile kuru hurmanın karıştırılmasını yasaklamıştır.
Diğer bir rivayette ise "Yaş hulma ile koruk hurmayı; kuru üzümle kuru hurmayı şıra yapmak için bfrfeştfrmey/niz" buyurmuştur. [1377]

1347-) Ebû Katâde (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), hurma ile yaş hurma koruğunu yine hurma ile üzüm kurusunu birleştirmeyi yasakladı. Bunların herbiri ayrt ayrı hoşaf yapılıp kullanılır." demiştir.
(Buradaki birleştirmenin yasaklığt israf olmaması İçin tasarruf ağsından olduğu belirtilmiştir.) [1378]

1348-) Enes b. MaÜk (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.)'in, Dübbâ (kabaktan yapılmış testi) ve müzeffet (ziftle kaplanmış testi) içerisinde şıra yapmayı yasakladığını bildirmiştir. [1379]

1349-) Ali (r.a.): "Rasülullah (s.a.v.), dübbâ (kabaktan yapılmış testi) ve müzeffet (ziftle kaplanmış testi) içerisinde şıra yapmayı yasakladı" demiştir. [1380]

1350-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Dübbâ (kabaktan yapıma testi) ve müzeffet (zuue kaplanmış testi) içerisinde şira yapmayı yasaklamıştır. [1381]

1351-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Size,Dübbâyi (kabaktan yapılmış testiyi) hantemİ (topraktan yapılmış testiyi) ttaklif(hurma kütüğünden oyulmuş testiyi) Ve müzeffetî (ziftle kaplanmış testiyi)yasaklıyorum" buyurmuştur.
(Hadiste geçen kullanımı yasaklanan eşyalar, içerisinde sıvı şeylerin konduğu bazı kaplardır. İslâm öncesi bu kaplar şarap yapımına daha elverişli olduğundan içerisine, hurma ve üzüm şırası konulup şarap yapılırdı. Nitekim hadisin Müslim'de geçen rivayetinde bu hususu belirterek şöyle buyurmuştur: "İçerisine ufak hurmaları atar sonra üzerine su döker, kabanp fışkırması geçtiğinde bunu içersiniz. Sonunda da biriniz amca oğlunu kılıçla vurur."(Müslim, iman: 26) Bu nedenle şarap yapımında kullanılan söz konusu kapların kullanımı tamamen yasaklanmış, İslâm ahkamı yerleşip sebat bulduğunda, tıpkı kabir ziyaretinde olduğu gibi bunların kullanımı serbest bırakılmıştır. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.):

"Size birtakım kaplan yasaklamıştım. Şüphesiz kaplar bir şeyi ne helar ne de haram, ama biline ki, sarhoşluk veren şeylerin tümü hamdir. "buyurmuştur. (Müslim, Eşribe: 64, Tilmizi, Eşribe: 6)
Bir diğer hadiste de: "Size su tulumunda şıra yapmayı yasaklamıştım. Simdi bütün kaplarda bunu içebilirsiniz, yalnız sarhoşluk veren şeyler bunun dışındadır, "buyurmuştur. (Müslim, Eşribe: 65) [1382]

1352-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), bazı su kaplannın kullanımını yasakladığında, kendisine: "Herkes deri su kabı bulamaz?" denildi. O da ziftlenmemiş testiler için izin verdi" demiştir. [1383]

1353-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.)'e bal şırasından yapılan ve Yemen halkının içmiş olduğu "Bif İçeceği" soruldu, Rasûlüllah (s.a.v.): "Sarhoşluk veren tüm içecekler, haramdır, "buyurdu." demiştir. [1384]

1354-) Ebû Mûsâ el-Eşari (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini Yemen'e görevli gönderdi. O da Hz. Peygamber (s.a.v.)'den orada yapılan içecekleri sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Nedir onlar?" buyurdu: "Baldan yapılan içeceklerle arpadan yapılan içecekler" dedi: "Sarhoşluk veren tüm şeyler haramdır"buyurdu. [1385]

1355-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim dünyada şarap içer sonra da tevbe etmez ise kendisine âhirette cennet şarabı haram olur." buyurmuştur. [1386]

1356-) Sehl b. Sa'd (r.a.): "Ebû Üseyd es-Sâidî geldi, Rasûlütlah (s.a.v.)'i düğününe davet etti. Gelin olan hanımı da o zaman hizmetlerini görüyordu. Rasûlüllah (s.a.v.)'e içecek ne ikram etti biliyor musunuz? Geceleyin bakır bir kap içerisine bir miktar hurma ıslatıp şerbet yapmıştı." demiştir. [1387]

1357-) Sehl (r.a.Ydan. Şöyle demiştir: "Ebû Üseyd es-Saidî, ev-!endiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabını davatetti. Onlara yerne-9' hanımı Ümmü Üseyd yaptı ve sundu. Kendisi gece taştan oyma kapiçerisine bir miktar hurma ıslattı. Hz. Peygamber (s.a.v.) yemeği yedikten sonra ıslattığı hurmaları suyun içinde ezip şerbetini ikram etti." [1388]

1358-) Seh! b. Sa'd (r.a.): 'Hz. Peygamber (s.a.v.) Saideoğulları'nın gölgeliğine geldi ve: "Ey SeM, bize su dağıt"buyurdu. Ben de kendilerine şu bardağı çıkanp bununla su dağıttım." demiştir. Hadisi Seh! (r.a.)'dan rivayet eden ravi: "Seh! bize bu bardağı çıkardı, biz de ondan su içtik. Sonra bu bardağı Ömer b. Abdülaziz hediye edilmesini istedi, o da bunu kendisine hediye etti." demiştir. [1389]

1359-) Bera (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye gelirken Süraka b. Maiik b. Cü'şem onları takip eder. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.), ona beddua eder, arkasından hemen atının ayakları yere gömülür. Bunun üzerine Süraka: "Benim için Allah'a dua et, sana zarar vermeyeceğim" demiş. Hz. Peygamber de, Allah'a dua etmiş. Rasûlüllah (s.a.v.), yolda susamış, derken bir koyun çobanına rastlamışlar. Ebû Bekir, şöyle anlatır: "Bir k jp alıp içerisine Rasûlüllah (s.a.v.), için bir miktar süt sağdım ve kendisine getirdim gönlüm razı olana kadar içti." [1390]

1360-) Ebû Hureyre (r.a.): "Miraç gecesinde Rasûlüllah (s.a.v.)'e İlyâ'da iken şarap ve süt kadehi getirildi. Kendisi bu ikisine baktı ve sütü aldı. Cebrail: "Seni, fitrata/ insanın yaradılışına uygun olan şeylere eriştiren Allah'a hamdolsun. Eğer şarabı alsaydın ümmetin yoldan çıkardı" dedi" demiştir. [1391]

1361-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Ebû Humeyd, en-Naki1 merasından bir bardak süt getirdi. Rasûlüllah (s.a.v.) de kendisine: "Bir tahta parçasıyla bile olsa üzerini örtseydin" buyurdu" demiştir. [1392]

1362-) Câbir (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Akşam olduğunda veya gece karardığında çocuklarınızı dışan salmayınız. Şeytanlar bu vakitte ortalığa yayılırlar, dolayısıyla yatsıdan bir süre geçfiğinde onlan (evlerinize) koyunuz. Allah'ın adını zikrederek kapını kapat, Allah'ın adını zikrederek lambanı söndür, Allah'ın adını zikrederek su kabının ağzını bağla, Allah'ın adını zikrederek ü-zerierini enlemesine (bir çubuk gibi) bir şeyle bile olsa kapkacağınıört" buyurmuştur.
(Âlimler buradaki emrin dini bir fariza değil özendirme anlamına yorumlamışlardır. Karanlığın şeytani kuvvetler için aydınlıktan daha elverişli olması nedeniyle gece başladığında şeytanların daha yoğun çalışabileceği belirtilmiştir. Aslında bize göre karanlık olan bîr zaman birimi, başka bir yerde gündüz olmaktadır. Mesela Türkiye'de akşam olduğunda Amerika'da gündüz olmaktadır. Amerika'da akşam olduğunda Türkiye'de gündüz olmaktadır. Şeytan ve cin dediğimiz gözle görülmeyen varlıklar insanlarla mukayese edilemeyecek bir biçimde süratli hareket ederler. Bir yerde sabah olduğunda hemen akşam olan yere gidebilirler. Bir yerde sabah olması bunlar için orada kendilerine uygun olan karanlığı beklemelerine gerek yoktur, hemen karanlık olan başka bir yere intikal edebilirler. İnsan ise kendisine uygun olan aydınlığın gelmesini beklemek zorundadır. Karanlık insanın tabiatına uygun değildir, insan yapı itibarı ile aydınlıkta daha rahat hareket eder. Bu nedenle karanlıkta etrafindaki her türlü tehlikeyi iyi fark edemez, başına türlü belalar gelebilir. Aydınlıkta bu belaların çoğundan kurtulma İmkanı vardır, çünkü yapısı karanlığa değil aydınlığa müsaittir. Duyu organlarından olan göz aydınlıkta daha iyi görür. Şeytan ve cinlerin yapılarına karanlığın daha uygun olması muhtemeldir. Dolayısıyla bunlar için en uygun zaman gecedir.) [1393]

1363-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "U-yuduğunuzzaman evlerinizde ateş bırakmayınız"'buyurmuştur. [1394]

1364-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Medine'de ev halkı içeride iken geceleyin bir ev yandı. Bunların durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlatıldı: "Şu ateş sîze ancak bir düşmandır. Uyuduğunuzda ateşi söndürünüz. "buyurdu. [1395]

1365-) Ömer b. Seleme (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in terbiyesi altında yetişen küçük bir oğlan çocuğu idim. (Yemekte) elim tabağın her yerinde dolaşırdı. Bunun için bana Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey evlat, Besmele çek, sağ elinle ye, tabaktan sana yakın olan yerden ye. "buyurdu. Artık yemek yeme biçimim hep böyle olmuştur." [1396]

1366-) Ebû Said e!-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) su tulumununağzını çevirip su içmeyi yasakladı." demiştir.
(Buradaki yasağın hikmeti, su tulumu ve su testisi gibi kaplardan bardaksız dikerek su içerken, artık bulaşacabîliceği veya kapların içleri görülmediği için haşere bulunabileceği tebl(kesindendir. Nitekim, bu yasaktan sonra bir kimse gece su içmeye kalkmış, su tulumunun ağzını açtığında karşısına yılan çıkmıştır, (ibni Mâce, Eşnbe: 19) Müslimde geçen bir ifadede su tulumlarının ağzını çevirmeyi, kırbanın yukarısını aşağı çevirme olarak tarif edilir. Müslim: Eşribe: [1397]

1367-) Asım, Şa'bîtden. İbni Abbâs (r.a.)/ kendisine hadis anlatmış ve: "Rasûlüiiah (s.a.v.)'e zemzem verdim, o da ayakta zemzem içti." demiştir. [1398]

1368-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ayakta zemzem içti." demiştir. [1399]

1369-) Ebû Katâde (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz bir şey içtiğinde kaba solumasın"buyurdu" demiştir. [1400]

1370-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) bardaktan (su içerken) üç defa nefes alırdı." [1401]

1371-) ez-Zührîden. Enes b. Mâlik (r.a.) bana şöyle anlattı: Enes b. Mâlik'in evinde bulunan besi koyunu Rasûlüllah (s.a.v.) için sağılıp yine Enes'in evinde bulunan kuyunun bir miktar suyu ile karıştınlmış. Sonra bardağı Rasûlüllah (s.a.v.)'e verdi, o da bardaktan içti, bardağı ağzından çektiği sırada solunda Ebû Bekir sağında ise bir bedevi bulunuyordu. Ömer bu yüzden bardağın kalanını bedevîye vereceğinden endişe edip: "Ey Allah'ın Rasûlü, yanındaki Ebû Bekir'e ver" dedi ise de bardağı sağında bulunan bedevîye verdi, sonra da: "Sırasıyla sağdan sağaf"buyurğu. [1402]

1372-) Sehi b. Sa'd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir su bardağı getirildi, sağında topluluğun en küçüğü bir delikanlı solunda da yaş» ilerlemiş kimseler bulunuyordu. Bardaktan içerek: "Ey delikanlı, geri kaian artığı senden yaşii olanlara vermeme izin verir O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, senden nasibime düşen artığı kimseye bırakamam." dedi, bunun üzerine kalan suyu ona verdi. [1403]

1373-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Biriniz bir şey yediğinde elini yalamadan veya yalatmadan silmesin." buvurmuştur.
(Hadisin diğer rivayetinde: "Çünkü kişi yemeğin neresinde bereket olduğunu bilemez, "buyurmuştur. Müsüm, Ejribe: 134) [1404]

1374-) Ebû Mes'ûd ei-Ensârî (r.a.): "Ensar'dan "Ebû Şuayb" denilen bir kimse vardı, kendisinin de kasap bir kölesi vardı. Bu kimse: "Bana bir yemek yap, beşin beşincisi olarak Rasûlüllah (s,a.v.)'i çağıracağım" dedi ve Rasûlüllah (s.a.v.)'i beşin beşincisi olarak çağırdı, derken bir adam da onların peşine takıldı. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sen bizi beşin beşincisi olarak çağırdın ama bu adam da peşimize takıldı. Dilersen ona da izin verirsin, dilersen dışarıda bırakırsın, "buyurdu: "Ona da izin verdim." dedi." demiştir. [1405]

1375-) Cafair b. Abdullah (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hendek kazılırken Rasûlüllah (s.a.v.)'de açlık gördüm, hanımıma gittim ve: "Yanında bir şey var mı? Rasûlüiiah (s.a.v.)'de şiddetli açlık gördüm" dedim. O da içerisinde bir sa1 arpa bulunan bir kese çıkardı. Bir de beslediğimiz kuzumuz vardı, ben onu kestim, hanımım da arpayı öğüttü. Benimle beraber o da işini bitirdi. Kuzuyu çömleğe parçaladım sonra Rasûlüllah (s.a.v.)'e döndüm. Bu sırada hanımım: "Aman ha! Beni, Rasûlüllah (s.a.v.)'e ve beraberindekilere karşı mahcup düşürmeyesin" demişti. Rasûfüllah (s.a.v.)'e vardım ve gizlice: "Ey Allah'ın Rasûlü, küçük kuzumuzu kestim, hanım da yanımızda bulunan bir sa' kadar arpa öğüttü. Beş on kişi ile sen bize gel" dedim. RasûlüHah (s.a.v.) de: "Ey hendek kazanlar, Câbir sûr yemeği yapmış, haydi ona misafir olalım"diye seslendi. Bana da: "Ben gelmeden sakın çömleğinizi indirmeyin hamurunuzu da ekmek yapmayınız" buyurdu. Eve geldim, Rasûlüllah (s.a.v,) de cemaatin önünde geldi. Ben, hanımımın yanına girdim. Bana: "Yapacağını yaptın" dedi. Ben de: "Bana söylediğini yaptım" dedim. Hamuru Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna çıkardım üzerine tükürüp bereketini artırdı, çömleğe gitti ona da tükürüp bereketini artırdı, sonra: "Ekmeği pişirecek hanımı da çağır seninle ekmeği pişirsin, çömleğinizden de indirmeden kepçeyle alsın"buyurdu. Oradakiler bin kişiydi. Allah'a yemin olsun ki hepsi de yemeklerini yiyip oradan ayrıldılar ama çömleğimiz olduğu gibi kaynamakta hamurumuz da ekmek yapılmaktaydı." [1406]

1376-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ebû Talha, Ümmü Süleym'e: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in sesini çok bitkin işittim. Kendisinde açlık olduğunu biliyorum. Yanında bir şeyler var mı?" dedi. O da: "Evet var" dedi ve arpadan yapılmış birkaç parça ekmek çıkardı sonra bir Örtü aldı ve örtünün bir kısmına ekmeği sarıp elbisemin altına koydu diğer kısmını da üzerime örttü ve beni Rasûlüllah (s.a.v.)'e gönderdi. Ekmeği götürdüm ve Rasûlüllah (s.a.v.)'i mescide halkla beraber otururken gördüm yanlarına varıp ayakta durdum. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ebû Talha mı gönderdi" buyurdu: "Evet" dedim: "Yemek için mi" buyurdu: "Evet" dedim. Rasûlüliah (s.a.v.) yanındakilere: "Haydikalkın""buyurdu. Oradakiler yürüdüler, ben önlerinden gidip Ebû Talha'ya vardım ve kendisine bunu bildirdim. Ebû Talha: "Ey Ümmü Süleym, Rasûlüllah (s.a.v.) haikı da getirmiş. Halbuki yanımızda onları doyuracak kadar bir şeyimiz yok?" dedi. O da: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. Ebû Talha, gidip Rasûlüllah (s.a.v.)'i karşıladı. Rasûlüliah (s.a.v,), Ebû Talha ile gelip eve girdi. Rasûlüliah (s.a.v.): "Ey Ümmü Süleym, yanındakileri getir" buyurdu. O da bu ekmeği getirdi. Rasûlüllah (s.a.v.), emir verdi ve ekmeği parçalattı. Ümmü Süleym, ekmek parçalarının üzerine tulumdan yağ sıkıp katık yaptı. Sonra Rasûlüllah (s.a.v.), Allah'ın söylemesini dilediği şeyleri söyledi. Sonra: "On kişi çağır"buyux<Su. On kişi içeri alındı, onlar doyana kadar yiyip dışarı çık-tıiar. Sonra: "On kişi çağır" buyurdu. On kişi içeri alındı, onlar doyana kadar yiyip dışarı çıktılar. Sonra: "On kişi çağır" buyurdu. Sonunda topluluktakilerin hepsi doydu. Yetmiş veya seksen kişiydiler"
Diğer bir rivayet "Ebû Talha: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben sadece seiçin bir şeyler hazırlamıştım" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.)/ yemeğe elsürdü ve bereket duası yaptı, arkasından: "Ashabımdan on kişiyi uyurdu" şeklindedir.
Diğer bir rivayet "Besmele çekerek yiyiniz"buyurdu. Onlar da yediler. Böyle seksen kişi yaptı. Bundan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ev halkı yedi, geriye de yemeğin kalanını bıraktılar" şeklindedir.
Diğer bir rivayet "Sonra Rasûlüllah (s.a.v.) ve ev halkı yedi, komşulara yetecek kadar da artırdılar" şeklindedir. [1407]

1377-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Bir terzi, yapmış olduğu yemeğe Rasûlüllah (s.a.v.)'i davet etmişti. Rasûlüllah (s.a.v.) ite birlikte ben de bu yemeğe gittim. Terzi, Rasûlüllah (s.a.v.)'e ekmek ile içerisinde kabak ve kurutulmuş et bulunan sulu yemek sundu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüm: Yemek kabının kenarında kabakları arıyordu. O günden bu yana kabağı sürekli sever oldum." demiştir.[1408]

1378-) Abdullah b. Cafer b. Ebî Tâlib (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i olgunlaşmamış taze hurmayı salatalıkla acurla yediğini gördüm." demiştir. [1409]

1379-) Cebele b. Suhaym anlatır: "Bir kısım Iraklılarla Medine'de bulunuyorduk, bizi kıtlık senesi vurmuştu. Abdullah b. Zübeyr (r.a.) da bize hurma yedirirdi. Abdullah b. Ömer (r.a.) bize uğrar ve: "Rasûlüllah (s.a.v.) hurmayı ikişer ikişer yemeyi yasaklamıştır. Ancak birinizin kardeşine böyle yemesine izin vermesi bunun dışındadır." derdi."
(Hurmanın ikişer ikişer yenilmesinin yasaklanmasının nedeni, nezaket kuralları !-duğu veya kıtlık sırasında oburluk yaparak konulan yemeği sofradan siiip süpürüp, yanındaki kardeşlerinin hakkına riayet edilmemesidir denilmiştir. Söz konusu durum mevcut değilse hurmanın ikişer veya daha fazla yenilmesinde bir sakınca görülmemiştir.) [1410]

1380-) Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim her gun sabah aç karnına yediAcve Hurması yeise bu günde kendisine ne zehir ne de sihir zarar verir, "buyurdu." demiştir.
(Acve: Medine'de yetişen siyah hurmadır. 901. hadiste görüldüğü gibi Medine şehri, Efendimiz (a.s.)'ın duası ile bereketlenmiş bir topraktır. Bütün mahsulat yetiştiği toprağa göre değer kazanır. Mesela, Rize ilinin Anzer yöresinde toplanan bal İle Marmaris'te toplanan çam balı aynı değildir. Oysa ikisi de baldır ama her ikisinin aynı değerde olduğunu hiçbir araştırmacı iddia edemez. İşte Acve Hurması da böyledir. Dr. Mustafa Sibaî de "İslâm Hukuku'nda Sünnet" isimli eserinde Hacca gittiğinde beş aylık bir sürede bunu denediğini bildirmektedir. İslâm âlimleri Acve Hurması'ndaki bu özelliğin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in duası nedeniyle oluştuğu görüşünü belittirler. Acve Hurması'nın ne gibi tıbbî özelliği olduğu bilim adamlanmızın araştırmalannı beklemektedir.) [1411]

1381-) Said b, Zeyd (r.a.): "Rasûlülfah (s.a.v.); "Dolaman mantarı, İsrailoğullanna gönderilen kudret helvası cinsindendîr suyu da göze şifadır"buyurdu" demiştir.
(Mantar, hiçbir masraf ve güç harcamadan külfetsiz olarak tamamen Allah'ın bağışı bir bitki olduğundan dolayı İsrailoğullan'nın çaba sarfetmeden elde ettikleri yiyeceklerine bu yönden benzer. Bunun için Rasûiüllah (s.a.v.) mantarı kudret helvası cinsi olarak açıklamıştır.
Dolaman mantarı diye çeviri yaptığımız ve Arapçası 'keme1 olan mantann kullanımıyla çeşitli göz hastalıktannın tedavi edildiği bilgilerini kitaplarımızda rastlamaktayız. Ebû Hureyre (r.a.) üç, beş veya yedi mantar alıp suyunu bir şişeye sıktığını, kız çocuğunun gözüne sürme yaptığını ve hastalıktan kurtulduğunu bildirmektedir. (Tirmizî, Tıb: 22) Yine İmam en-Nevevi, Kemal b Abdullah ed-Dımeşkrnin bu hadise dayanarak mantar suyunu gözüne sürme çekerek görmeyen gözünün tekrar görmeye başladığını bizzat kendisinin müşahade ettiğini bildirmektedir. (Şerhu Müslim, xiv. 234)
Mantann göz için şifa olması, bilim adamlarının araştırmasını bekleyen bir konudur. Müslüman bilim adamlarımızın bu konuya eğilmelerini beklemekteyiz. Bazı kimselerin hem hadiste kastedilen mantan bilmedikleri hem de kullanma usulünü bilmediklerinden mantar suyundan fayda yerine zarar gördükleri rastlanmaktadır. Hadiste sözü edilen mantar türü iyi tespit edilmeli, kullanım usulü ve konunun mütahassıslarının uyarılan dikkate alınmalıdır.) [1412]

1382-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'m yanında misvak ağacının (incire benzeyen) meyvesini topluyorduk. Rasûiüllah (s.a.v.): "Siyah olanını alınız, çünkü bu daha güzeldir, "buyurdu, kendisine: "Davar otlatır mıydınız?" dediler: "Davar otlatmayan bir Peygamber var mıdır ki?"buyurdu." demiştir. [1413]

1383-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.)'e bir kimse gelmişti. O da (karnım doyurmaları için) hanımlarına gönderdi, hanımları: "Yanımızda su dışında hiçbir şey yoktur." dediler, bunun üzerine
Rasûiüllah (s.a.v.): "Kim bu kimseyi evine katar veya misafir olarak ağırlar?""buyurdu. Ensardan bir kimse: "Ben" dedi ve misafiri altp hanımının yanına gitti: "Rasûiüllah (s.a.v.)'in misafirini ağırla" dedi. Hanımı: "Yanımızda çocuklarımın yiyeceğinden başka bir şey yoktur" dedi. Ev sahibi: "Yanındaki yemeğini hazırla, kandili yak, akşam yemeği istediklerinde çocukları uyutuver" dedi. Hanım sofrayı kurdu, kandili yaktı, çocuklarını da uyuttu. Sonra da kalkıp kandili düzeltiyormuş gibi yapıp söndürüverdi. Bu arada kocasıyla beraber yemek yiyormuş gibi davrandılar, sonunda aç olarak sabahladılar. Sabah olunca bu zat Rasûiüllah (s.a.v.)'in yanına geldi. Rasûiüllah: "Allah sizin davranışınızı çok beğendi ve: «Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıyı / kurtuluşu elde etmiş kimselerdir.» r: 9) ayetini indirdi, "buyurdu." demiştir. [1414]

1384-) Abdurrahman b. Ebî Bekir (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yüz otuz kişi bulunuyorduk. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden birinizin yanında yiyecek var mıdır?"buyurdu, baktık ki bir kimsenin yanında bir sa' (yaklaşık uç kno) veya buna yakın bir yiyecek gkü, hemen hamur yoğruldu sonra uzun boylu saç dağınık müşrik birisi sürüp geldiği davarla çıkagefdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Satmak için mi yoksa bağışlamak için mi getirdin?" buyurdu, o da: "Hayır, bağış değil satmak için" dedi, Rasûiüllah ondan bir koyun satın aldı, hemen kesilip", yüzüldü. Hz. Peygamber (s.a.v.) karaciğerinin kızartılmasını emir buyurdu. Allah'a yemin olsun ki yüz otuz kişiden herbirine; orada bulunuyorsa kendisine vererek, bulunmuyorsa hissesini ayırarak dğeri bölüp dağıttı, onu iki kaba koydu, herkes yedi, hepimiz doyduk, iki kap da arttı, bunun üzerine yiyeceği deveye yükledik." dedi veya benzeri bir söz kullandı. [1415]

1385-) Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın oğlu Abdurrahman (r.a.) anlatır: "Ashab-ı Suffe fakir kimselerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kimin yanında iki kişilik yiyecek varsa üçüncü kişiyi yanında götürsün. Eğer dört kişilik ise beşinciyi veya altıncıyı götürsün." buyurdu.
Ebû Bekir üç kişi getirmiş Hz. Peygamber (s.a.v.) de on kişi götürmüştü. Ev halkı ben, babam ve annemdi. (Hadisi bize anlatan ravi:) "Hanımım ve bizimle Ebû Bekir'in evinde müşterek olan hizmetçi de" dedi mi bilemiyorum (demiştir.)

Ebû Bekir Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında akşam yemeği yedi sonra da yatsı namazı kılınana kadar orada kaldı. (Misafirleri getirdikten) sonra dönüp Hz. Peygamber (s.a.v.) akşam yemeğini yiyene kadar orada kalmıştı. Allah'ın dilediği bir süre geceden geçene kadar orada kaldıktan sonra çıkıp geldi. Hanımı: "Misafirlerinden seni alıkoyan şey ne ola ki?" dedi. O da: "Yoksa onlara akşam yemeği yedirmedin mi?" dedi. Hanımı: "Sen gelene kadar yemek yemediler, önlerine yemek kondu kabul etmediler." dedi. Ben hemen kaçıp saklandım babam bana: "Be hey akılsız, rezil herif!" diyerek verdi veriştirdi. "Yiyiniz, içinize sinmesin" dedi ve: "Vallahi ben asla o yemeği yemeyeceğim" diye ekledi. (Misafirler yemeye başladı) Allah'a yemin olsun ki biz bir iokma alıyorduk; ama altından bundan daha fazlası çoğalıyordu. Sonra misafirler doydu, ama yemek ilk öncekinden daha fazla oldu. Ebû Bekir yemeğe baktı, bir de ne görsün yemek olduğu gibi, hatta daha fazlasıyla duruyor. Bunun üzerine hanımına: "Ey Firasoğullan'nın kız kardeşi, nedir bu?" dedi. O da: "Gözümün nuru hakkı için vallahi, yemek şu anda öncekinden üç kat daha fazla olmuş" dedi. Ebû Bekir sonunda (dayanamayıp) bu yemekten yedi. Yeminini kastederek: "Bu yemin işi şeytanın kışkırtmasından olmuştu" dedi ve yemekten bir îokma aldı. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götürdü, yemek onun yanında sabaha kadar durdu. Bu sırada bir kabile ile aramızda saldırmazlık anlaşması vardı ki süre bitmişti (bu
nedenle Medine'ye geldiler.) BİZ (bunlardan) On İki adamı ayirdlk, her bİT adamın
yanında da kendilerinden birtakım insanlar vardı ki, her adamın yanında kaç kişi olduğunu Allah daha iyi bilir. İşte bunların hepsi yemekten yediler" (Hadisi bize anlatan ravi:) "veya benzeri sayıda kişiler yedi" demiştir. [1416]

1386-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "İki kişinin yiyeceği üç kişiye yeter, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter"buyurdu." demiştir. [1417]

1387-) Abdullah b. Ömer (r.a,) kendisiyle birlikte yemek yemesi i-cin bir fakir getirilmedikçe yemek yemezdi. Kendisinden hadisi rivayet eden Nâfi: "Bir gün kendisiyle birlikte yemek yemesi için bir adamı yanına koydum, o da çok yedi.-Bunun üzerine: "Ey Nâfi, bunu benim yanıma koyma, ben Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Mü'min bir mide (bağırsak) için yer, kâfir ise yedi mide (bağırsak) için yer." diye buyururken, işittim" dedi." demiştir. [1418]

1388-) Ebû Hureyre (r.a.)'da. Bir keresinde Rasûlüllah (s.a.v.)'e kâfir birisi misafir olarak gelmişti. Rasûlüllah (s.a.v.), emir verdi ve bir koyun sağıldı, bu adam bir kap süt içti. Sonra yine bir kap içti, sonra yine bir kap daha içti, neticede yedi koyunun sütünü içti, Sabah olduğunda bu adam Müslüman oldu. Rasûlüllah (s.a.v.), yine emir verdi ve ona bir koyun sağıldı, adam bir kap sütü içti sonra diğerinin sağılmasına emir verdi ama adam bunun sütünü tamamen bitiremedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Mümin bir mide (bağırsak) için içer, kâfir ise yedi mide (bağırsak) için içer buyurdu. [1419]

1389-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) yemekte asla kusur bulmazdı. Eğer isteği varsa yer yoksa bırakırdı." demiştir. [1420]

37-) Giyim-Kuşam Bölümü

(Kitâbu'l-Libâs ve'z-Zîne)

1390-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Gümüş bardaktan içen kimse karnında cehennem ateşini şarıldatır. "buyurmuştur. [1421]

1391-) Berâ b. Âzib (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûlüilah (s.a.v.), yedi şeyi bize emretti yedi şeyi de yasakladı:
Hastayı ziyaret etmeyi, cenazenin arkasından yürümeyi, aksı-rana dua etmeyi, yemine sadık kalmayı veya yemin edenin yeminini kabul etmeyi, mazluma yardım etmeyi, davete icabet etmeyi ve selamı yaygınlaştırmayı bize emretti.
Yüzükleri altından yüzük takınmayı, gümüş kaplardan su içmeyi, eyer yastıklarını, keten ipek karışımı elbiseyi, ipeği, ibrişim ipeği,ve atlas ipeği bize yasakladı."
(Aksiran kimseye dua, aksıran: "el-Hamdülilİlah" dediğinde, ona "yerhamukellah" (=A!iah sana merhamet etsin) diye dua etmektir. O da "yehdîkü-müllâh ve yuslih bâleküm" (=AİIah sizi hidayete eriştirsin, durumunuzu iyileştirsin) diye karşı duada buiunur. (Buhâri, Edeb: 126)
Hadiste sözü edilen bazı eşyalar, ipek türleridir. İbrişim, kalın iplerle örülmüş ipek kumaştır. Atias, parlak sık dokunmuş ipek kumaştır.
Eyer yastığı, olarak çevirisini verdiğimiz Mîsera, için çeşitfi telifler yapılmıştır. Bu tarifler içerisinde eyer yastığından başka şu tarifler vardır; üst elbise, bir şeyin üzerine yayılıp oturulan sergi anîamlanna gelir. Genelde bu tür eşyalar o dönemde ipekten yapıldığından, lüks ve konfor türlerinden olduğu İçin yasaklandığı söylenmiştir.) [1422]

1392-) Huzeyfe (r.a,): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Ne ipek ne de ibrişim (kaim dokunmuş ipek) giymeyiniz, altın ve gümüş bardaklardan bir şey içmeyiniz, Altın ve gümüş kaplardan da bir şey yemeyiniz. Çünkü tüm bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette de bizimdir, "diye buyururken işittim." demiştir. [1423]

1393-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) altın ve gümüş kaplardan su içmeyi, yemek yemeyi, ipek kumaş giymeyi ve üzerine oturmayı bize yasakladı demiştir. [1424]

1394-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Ömer b. Hattab mescidin kapısının yanında (utârM b. Hâdbe'nin sattığı) ipeği sık sırmalı bir elbise gördü ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunu satın alsan da cuma günlerinde ve elçiler geldiği zamanlarda giysen....?" dedi. Rasûlüüah (s.a.v.): "Bu elbiseyi âhirette hissesi olmayan kimse giyer." buyurdu. Sonraları Rasûlüllah (s.a.v.)'e bu tür elbiseler geldi. O da Ömer b. Hattab (r.a.)'a bunlardan bir elbise verdi. Bunun üzerine Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü, sen bana bu elbiseyi verdin ama Utârid b. Hâcibe ait olan elbise hakkında bana dediğini söylemiştin?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben onu sen giyesin diye vermedim" buyurdu. Bunun üzerine Ömer b. Hattab (r.a.) elbiseyi Mekke'de bulunan müşrik kardeşine verdi." [1425]

1395-) Hz. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.) ipek giymeyi yasaklamış, orta parmakla şahadet parmaklarını göstererek şu kadarı bu yasağın dışındadır, demiştir. Bununla elbisenin işlemeleri İle kenar şeritlerini kasdetm iştir. [1426]

1396-) Hz. Ali (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) bana çoğunluğu i-pekle işlemeli bir elbise hediye etti, ben de bunu giydim, fakat Pey-gamber'in yüzünde hoşnutsuzluk gördüm, bu yüzden elbiseyi keserek, hanemizdeki kadınlara dağıttım." [1427]

1397-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, dünyada ipek giyerse âhirette onu giyemez"buyurmuştur. [1428]

1398-) Ukbe b. Âmir (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arkası yırtmaçlı "Ferrûc" denilen ipek kaftan hediye edildi. Kendisi bu elbiseyi giyip bununla namaz kıldı, namazdan sonra elbiseyi beğenmeyen bir kimse gibi hemen g-
attı ve: "Bu, muUakîlere uygun düşmez" demiştir. [1429]

1399-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf ile Zübeyr b. Avvâm'a, kendilerinde meydana gelen kaşıntıdan dolayı ipekli gömlek giymelerine İzin vermiştir."
Yine Enes b. Mâlik (r.a.)'dan gelen bir diğer rivayette: "İki sahabi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bitten dolayı şikayette bulunmuşlar, bununüzerine kendilerine ipek giymeye izin vermiştir."
(Hadisin ravisi her iki sahabiye verilen bu iznin savaş sırasında olduğundan dolayı Buhârî bu hadisleri, "Savaşta ipek giyme izni" başlığı altında zikretmiştir.) [1430]

1400-) Enes b. Mâlik (r.a,): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in giymeyi en çok sevdiği pamuklu keten elbise idi." demiştir. [1431]

1401-) Hz. Aişe (r.a.) keçelenmiş yünden bir elbise çıkarmış ve: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun içinde iken ruhu alındı" demiştir. [1432]

1402-) Câbir (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.) (evlendiğimde bana): "Sizin saçaktı kadife yaygılarınız var mı?" buyurdu, ben de: "Bizim saçaklı kadife döşelerimiz nerden olsun ki?" dedim: "Ama bak sizin saçaklı kadife yaygılarınız ileride olacaktır" buyurdu. Sonraları ben hanımıma: "Saçaklı kadife döşelerini benden geri tut" derdim, o da: "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizin muhakkak ilerde saçaklı kadife yaygılarınız olacak"'demedi mi?" der, ben de döşeyi öyle bırakırdım" demiştir. [1433]

1403-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah, böbürlenerek elbisesiniçekenisevmez"'buyurmuştur. [1434]

1404-) Muhammed b. Ziyad, şöyle demiştir: "Bahreyn valisi iken Ebû Hureyre'yi dinlemiştim. Kendisi, elbisesini yerde sürüyen bir adam gördü ve bunun üzerine "Vali geldi,

vali gefdi! Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz ki, Allah, böbürlenerek elbisesini (izarını) yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz" buyurmuştur" diyerek ayağını yere vurmaya başladı." [1435]

1405-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Geçmişteadan omuzlarını kadar sarkmış saç/an ve üzerindeki iki katIbtsesi takım elbisesi kedisini gurura götürmüş bir vaziyettevururken yerin dibine geçirildi. Şu anda o kimse, kıyamete kadaryerin dibinde inleyip bağırarak debelenmektedir, "buyurmuştur.
Diğer bir rivayette ise "Geçmişte, iki elbisesi/takım elbisesi içerisinde kendini beğenmiş bir vaziyette mağrur bir şekilde yürürken... "buyurmuştur. [1436]

1406-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), altın yüzüğü yasaklamıştır. [1437]

1407-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), altın bir yüzük yaptırmıştı. Kendisi bu yüzüğü takındığında kaşını avucunun içerisine getirirdi. Bunu gören halk da (böyle yüzük) yaptırdı. Sonra kendisi minbere bu yüzüğü çıkardı ve: "Ben, bu yüzüğü takınıyor ve kaşını avu~ cumuniçerisinegetiriyordum."buyurdu ve arkasından bunu attı: "Allah 'a yemin olsun ki bir daha asla bunu takınmayacağım." buyurdu. Bunu gören halk da yüzüklerini çıkarıp attı. [1438]

1408-) Diğer bir rivayette ise şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), gümüş yüzük yaptırdı. Bu yüzük elinde bulunurdu. Sonra Ebû Bekir'in elinde durdu, ondan sonra Ömer'in elinde dururdu, ondan sonra da Osman'ın elinde idi ta ki, Eriş kuyusuna düşene kadar. Yüzüğün kaşında 'Muhammedün Rasûlüllah1 yazılı idi."
Diğer bir rivayette ise şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), altın bir yüzük takındı sonra onu atıp gümüş bir yüzük takındı. Yüzüğün teşma 'Muhammedün Rasûlüllah1 yazdırdı ve: "Hiçbir kimse, yüzü-gunun kaşına benim bu yazımı yazdırmasın'"buyurdu. Kendisi bu yuzugü takındığında kaşını avucunun İçerisine getirirdi. Muaykıb'ın Eriş kuyusuna düşen yüzük de bu idi."
(Eriş kuyusu Kubâ yakınlannda bir bahçede bulunan su kuyusudur. Efendimiz) aynı zamanda mühür olarak da kullandığı bu yüzük kendisinden sonra halifelerine geçmiştir. Daha sonra Hz. Osman (r.a.) döneminde kuyuya düşmüştür. Rivayetlerin birisinde Hz. Osman (r.a.)'ın elinden düştüğü bildirilirken diğersinde Muaykıb'ın elinden düştüğü bildirilmektedir. Yüzüğü muhafaza ile görevli olan Muaykıb, kuyu başında yüzüğü Hz. Osman (r.a.)'a verinken yüzük kuyuya düşmüştür. Bu nedenle rivayetlerin birisinde yüzüğü Hz. Osman (r.a.)'ın düşürdüğü bildirilirken diğerinde Muaykıb'ın düşürdüğü bildirilmiştir.) [1439]

1409-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) gümüşten bir yüzük edinmiş ve kaşına "Muhammedün Rasûlüllah" yazdırmış: "Ben gümüş bir yüzük edindim, kaşına "Muhammedün Rasûlüllah" yazdırdım. Sakın hiçbir kimse bunu yüzüğünün kaşına yazdırmasın.""buyurmuştur. [1440]

1410-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir mektup yazdı -veya yazmasını istedi- kendisine: "Onlar ancak mühürlü mektubu okurlar" denildi. Bunun üzerine, kaşı "Muhammedün Rasûlüllah " şeklinde işlemeli gümüşten bir yüzük yaptırdı. Sanki ben şimdi elindeki beyazlığı görür gibiyim" demiştir. [1441]

1411-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Kendisi bir gün Rasûlüllah (s.a.v.)'in elinde gümüş bir yüzük görmüş ve şöyle demiştir: "Bunu gören insanlar da gümüşten yüzük yaptırdılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) (altından otan) yüzüğü çıkanp atü, insanlar da (altından dan) yüzüklerini çıkarıp attılar." [1442]

1412-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Biriniz a-yakkabı giydiğinde sağdan başlasın, çıkardığında soldan başlasın, böylece sağ ayak giyilmede ilk, çıkarmada son of ur." buyurmuştur. [1443]

1413-) Ebû Hureyre (r.a.Ydan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Biriniz bir tek ayakkabı içerisinde yürümesin. Ya ikisini birden çıkarsınyalınayak yürüsün) ya da ikisini birden giysin, "buyurmuştur.
(Tek ayakkabı ile yürümek, yürüyüşte zorluk verdiğinden, düşme tehlikesi olduğundan ve göze hoş gelmediğinden dolayı yasaklandığı belirtilmiştir. Hz, Peygamber (s.a.v.) yeri geldiğinde bazen tek ayakkabı içerisinde yürüdüğü de olmuştur.Tırmizî, Libâs: 35) [1444]

1414-) Abdullah b. Zeyd ef-Ensârî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in; mescidde sırtüstü yatıp bir ayağını diğerinin üzerine koyduğu rivayet edilmiştir. [1445]

1415-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir adamın za'ferankullanmasını yasakladı." demiştir.
(Za'feran, safran da denilen bir bitkidir. Tıpta kullanıldığı gibi boyacılıkta ve e-sans olarak da Kullanılır. Sarı, siyah ve kırmızı renkferi vardır. Vers denilen bitkinin de safran olduğu söylenilir. Za'feranın yasaklanmasının nedeni, ihramlı olma halindedir, çünkü ihramlının koku sürünmesi yasaktır, denilmiştir. Diğer taraftan bazılarına göre za'feranın yasaklanmasının nedeni, kokusunun erkeklere uygun olmayışındandır. Bugün za'feran ile ne boyama yapılmakta ne de koku olarak kullanılmaktadır. Baharatçılarda şifalı bitki olarak kullanılmaktadır. Bu arada bazı özel durumlarda büyü ve muska yapmada mürekkep yapılarak kullanılması anlatılır. Âlimler buradaki yasağın haram anlamı ifade etmediğini belirtirler. Hadislerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in za'feranla boyanmış elbise giydiği, yine sanya boyanmış elbise de giydiği bildirilir. Bu nedenle kimilerine göre bu yasak za'feranın koku olarak kullanımıdır.) [1446]

1416-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Rasûlüliah (s.a.v.): "Yahudi ve Hıristiyanlar saçlarının beyazlığını boyamaziar. Siz onlara muhalefet ediniz." buyurmuştur.
(O dönem halkı adetleri içerisinde Yahudi ve Hristiyanlar saygınlıklarını belirtmesi için ağaran saçlarını siyaha boyamazlardı. Elden geldiğince bu kimselere benzememeyi emreden Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda da onlara benzememeyi emretmiştir. Saçların beyazlığının ne ile giderileceği hakkında değişik görüşler vardır. Kına ile çivit otu (ketem) kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir. Siyah renk veren boyalar hakkında rivayetler farklıdır. Ancak hadisten de anlaşıldığı gibi boyama nedeni Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefet etmektir. Nitekim 334. hadisin açıklamasında da Yahudilere benzememek için ayakkabı ile namaz kılınması tavsiye edilmişti, bakınız. Bu konuda İmam en-Nevevî, Kadı İyâz ve bir kısım âlimlerden mesele hakkında iki durum bildirir: Birincisi, bir yerde saçlan boyama veya boyamama adeti varsa bu âdetin dışına çıkmak dikkat çekmek demektir, bu da mekruhtur. İkincisi, ağaran saçları boyama kişiye göre değişir, bir kimsede beyazlık boyamaktan daha güzel bir görünüm veriyorsa boyamamak daha güzeldir, eğer beyazlık bir kimsede Çirkin bir manzara veriyorsa boyamak daha güzeldir. (Şertıu Müslim, en-Nevevî, «v. 307)
Konu hakkında Ali Yardım şöyle demektedir: "Şu hususu hemen ifâde edelim ki bu, bir emir değil, tavsiyedir. Yani, buradaki "Muhalefet ediniz" ifadesi, vucub değil, ibâhî ve ihtiyari bir emirdir; ilmi ifadesiyle, mendubtur. Bu durumu göz önünde bulunduran İslâm büyükleri, tâ ashab devrinden itibaren, bulundukları beldelerin örf ve âdetlerin! göz önünde tutarak hareket edegelmişlerdir. İslâm'da saç ve sakal boyama meselesinin hareket noktası, dinden değil; tamamen çevrenin örf, âdet ve geleneklerinden kaynaklanmıştır. Mesela kaynakların verdiği bilgiye göre (Ebû Dâvûrf, iv.119, nu: 4209, ibn Sa'd, i. 432.) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer boya kullanmışlardır. Tabakat ve menâkıb kitapları da, İslâm tarihinde saç sakal boyası kullanan İslâm büyüklerine işaret etmiştir. Mesela ashabtan Abdullah b. Ca'fer b. Ebi Tâlib, Câbir b. Abdullah, Abdurrahman b. Ebî Bekir, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Ebî Avfâ, tabiînden Muham-med b. Ali b. Hüseyn, Muhammed b. Münkedir, Nâfi b. Cübeyr bunlardan birkaçıdır.
(Bakınız, İbn Hıbbân, Meşâhiru Ulemâ'il-Emsâr, s. 9, 11, 15, 62, 65, 78. ÜscUi'l-Ğâbe, III. 122) Hz.
Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyelerine göre, ağaran saçlar ya olduğu gibi bırakılır ya da boyanır; fakat yolunmaz. Asr-ı Saadet dönemi Hicaz'ında, saç ve sakal boyamada kullanılan maddeler umumiyetle kınadır. Ketem adlı bir ot kökünden elde edilen bir boya çeşidi daha vardır ki, bu da, daha çok kına ile karıştırılarak kullanılmıştır." (Peygamberimizin Şemaili, s. 108-109)[1447]

1417-) Bükeyr b. Eşecc'den. Kendisine Büsr b. Saîd şunu anlatmıştır. Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.), yanında Ubeydullah el-Havlânî bulunurken, Ebû Talha (r.a.)'ın, Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "İçerisinde suret bulunan eve melekler girmez" buyurduğunu bildirmiştir. Büsr b. Saîd şöyle devam eder: "Daha sonra Zeyd b. Halid (r.a.) rahatsızlandı bunun üzerine kendisini ziyarete gittik. Baktım ki evinde içerisinde suretler bulunan bir perde vardı. Ubeydullah el-Havlânî'ye: "Suretler konusunda bize hadis anlatmamış mıydı?" dedim. O da: "Ama o: "Elbisedeki işleme dışında" demişti" bunu duymadın mı?dedi: "Hayır" dedim, o da: "Evet bunu da söyledi" dedi." [1448]

1418-) Diğer bir rivayette "İçerisinde köpek ve suret bulunan eve melekler girmez." buyurmuştur. [1449]

1419-) Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) anlatır. Kendisi, içerisinde suretler bulunan yastık minder satın almış, Rasûlüllah (s.a.v.) bu yastığı görünce içeri girmeyip kapıda durmuş. Aişe (r.a.) şöyle devam eder: "Yüzündeki memnuniyetsizliği fark ettim: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah ve Rasûlü'ne tevbe ederim, ne gühah işledim?" dedim. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu yastık minder neyin nesi?" buyurdu: "Üzerine oturup yaslana-sın diye senin için satın aldım." dedim. Rasûlüüah (s.a.v.): "Bu suretleri yapan/ar kıyamet günü azaba uğrar ve kendilerine: "Yaptığınız suretlere can verin bakalım" denilir." buyurdu. Devamla: "İçerisinde suretler bulunan eve Melekler girmez, "buyurdu." [1450]

1420) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz bu suretleri yapanlar kıyamet günü azaba uğrar ve kendilerine: "Yaptığınız suretlere can verin bakalım!" denilir, "buyurmuştur. [1451]

1421-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamet günü insanlardan en şiddet/i azaba uğrayacak olanlar suret yapanlardır, "buyurmuştur. [1452]

1422-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Kendisine bir kimse geldi ve: "Ey Abbâs'ın babası, ben geçimi elimin sanatından olan bir kimseyim, şu resimleri yapanm?" dedi. Bunun üzerine İbni Abbâs: "Sana, Rasûlüllah (s.a.v.)'İ bu konada şöyle buyururken işittiğimi söylemem yeter. Kendisini: "Kim bir resim yaparsa, Allah ona azap eder hatta o resme ruh veremediği halde, bu resme ruh veri buyurur, "diye buyururken işittim." dedi. Bu cevap üzerine adamın soluğu kesilip benzi sarardı. İbni Abbâs: "Sana yazık olacak, bak eğer mutlaka yarjacağım diyorsan şu ağacı, ruh taşımayan bütün eşyayı yap." dedi. [1453]

1423-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim: "Allah: "Benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışanlardan daha zalim haksız kim olabilir ki? Madem Öyle haydi bir tane yaratsınlar, bir zerre yaratsınlar, "buyurmuştur.
Diğer bir rivayette ise: "Bir arpa tanesi yaratsınlar, "buyurmuştur. (Resim konusunda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh" isimli çalışmamız-daki 1006. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1454]

1424-) Ebû Beşîr el-Ensârî (r.a.) anlatır: "Kendisi seferlerinin birisinde Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte imiş. Halk barındıkları yerde gece erken Rasûlüilah (s.a.v.), bir haberci gönderdi ve: "Sakın ha! Develerin boynunda, ok yayından veya herhangi bir şeyden bağ-lanmış gerdanlık bulunmasın, var ise kesilsin "buyuröu.
(Araplahn âdeti olarak, nazar değmemesi için develerin boynuna çeşitli şeyler bağ-lanılrrdj. Buradaki yasaklama nazan engelleme gayesiyle takılan Işkılar içindir. Nitekim hadisin ravilerinden İmam Mâlik: "Bu takılann nazar için takılmış olduğunu zannediyorum" demişör. (Müsün, ubls: 105) Nazar değmesini engelleyeceği gayesini gütmeyen süs vsya başka bir niyeüe çan veya benzeri takı takmak yasaklanmamıştır.) [1455]

1425-) Enes (r.a.)'dan. Şöşye demiştir: "(Annem) Ümmü Süleym, doğum yaptığında bana: "Ey £nes, şu çocuğa bak ve hiçbir zarar dokunmadan Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götür tahnik yapsın'l dedi. Ben de götürdüm baksam ki kendisi bahçede ve üzerinde renkli elbise vardı,fetih sırasında gelen develeri damgaiiyordu"
(Yeni doğan çocukların ağzına ük giren şeyin tatlı olması için hurma veya benzeri tatlı şeyleri ezip damağına sürülmesine 'Tahnik" denemiştir.) [1456]

1426-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.)'i çocuğun başının bir kısmını traş edip bir kısmını traş etmemeyi yasaklarken işittim." demiştir. Hadisi rivayet eden ravi: "Çocuğun başının bir kısmını traş edip bir kısmını traş etmemek, şuradan şuradan saçı kesmeyip bırakmaktır." demiştir.
Şuradan derken alnın ve başın İki yanlarını göstermiştir.
(Hadiste geçen kaza' lafzı aslında dağınık bulut demektir. Bu nedenle saç traş ederken başta dağınık parça parça saç bırakmak anlamına kullanılmıştır. Kâkül ve perçem bırakmak olarak da anlaşılmışlar. Yasaklamanın sebebi olarak Yahudi ve müşriklerin çocuklarının bu şekilde traş edilmeleri olarak açıklanmıştır.) [1457]

1427-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.Ydan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yollarda oturmaktan sakınınız!"buyurdu. Oradakiler: "Bizim için bu gereklidir, çünkü yollar toplantı yerierimizdir, buralarda (işlerimizi) konuşuruz." dediler, Hz. Peygamber: "Mutiaka oturmak istiyorsanız o halde yolların hakkını veriniz." buyurdu: "Yolun hakkı nedir?" dediler: "Gözü aşağı İndirme yere'bakmak, haramlara bakmamak) eziyet vermemek, selâmı almak, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak." buyurdu. [1458]

1428-) Esma bintü Ebû Bekir (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim gelin olmuş bir kızım var. Kendisi çiçek hastalığına yakalandı ve bu yüzden saçı döküldü bu saçları ekleteyim mi?" dedi. Rasûiüllah (s.a.v.) de: "Allah, saçekleyene ve ekletene lanet etmiştir"buyurdu."
Diğer bir rivayet ise şöyledir "Kızımı gelin ettim, başının saçları döküldü. -Eşi de onun güzel olmasını istiyor.- Ey Allah'ın Rasûlü, saç ekleteyim mi?" dedi. O da bunu yasakladı"[1459]

1429-) Âişe (r.a.)'dan. Ensardan genç bir kız evlenmişti. Sonra hastalandı ve saçı döküldü. Ona saç ekletmek istediler, bunu Rasûlüiiah (s.a.v.)'e sordular. O da saç ekleyene ve ekletene ianet etti Diğer bir rivayet ise "Annesi: "Eşi de onu (saçio istiyor" dedi" şeklindedir. [1460]

1430-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), saç ekleyene ve ekletene; dövme yapana ve yaptırana lanet etmiştir. [1461]

1431-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Dövme yapana ve yaptırana, yüzdeki kıllan yolana ve yoldurana, güzel görünmek için dişlerini törpüleyenlere, Allah'ın yarattığı şekli bozanlara Allah lanet etsin," Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın bu sözü, Esedoğulianndan 'Ümmü Yakub1 denilen bir kadına ulaşö. Bu kadın Kur"ân-ı Kerim'i okur incelerdi. Hemen Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'a geldi ve: "Senden bana "Dövme yapana ve yaptırana, yüzdeki kdian yolana ve yoldurana, güzel görünmek için dişlerini törpüleyenlere, Allah'ın yarattığı şekli bozanlara Allah lanet etsin." şeklinde ulaşan sözünün asls nedir?" dedi. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in lanet ettiğine ben niye lanet etmeyeyim ki? Bu şekilde hareket etmek Allah'ın kitabında da mevcuttur" dedi. Kadtn: "Mushafın iki kapağı arasındakiîerin tümünü okudum ama ben böyle bir şey bulamadım." dedi. Abdullah b. Mes'ûd (r.a,): "Eğer sen okuduysan, Yüce Allah'ın «Rasûl, size neyi getirmiş ise ona sarılınız, size neyi yasakladıysa ondan geri durunuz» (Hasr 7) buyurduğunu bulmuşundur" dedi. Bu sefer kadın: "Şu anda ben senin hanımında da bu şeyleri görebilirim?" dedi. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) da: "Git de bir bak" dedi. Kadın, Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın hanımının yanına girdi ama bu tür şeyleri göremedi. Tekrar Abdui-lah b. Mes'ûd (r.a.)in yanma geldi ve: "Böyle bir şey görmedim" dedi. Oda: "Bak, eğer böyle bir şey olsaydı ben onunla beraber olmazdım" dedi.
(Yukarıda lanet edilen davranışlardaki temel nokta bunların güzellik için yapılması ve Yüce Allah'ın yarattığı şekli bozma olarak belirtilmiştir. Bu nedenle yukanda zikri geçenlerin bazılan, güzellik için değil de bir takım sıhhi nedenlerden dolayı yapılması bu hükümden ayrı tutulmuştur. Yüzdeki kılları yolmak demek, kaş kirpik gibi tabi kıllann yolunmasıdır.) [1462]

1432-) Humeyd b. Abdurrahman b. Avfdan. Kendisi, Muâviye b. Ebî Sufyân (r.a.)'ı, hac ettiği yılda minberde dinlemiştir. Muâvye (r.a.), muhafızın elinde bulunan saç demetini eline almış şöyle diyordu: "Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede! RasûİülSah (s.a.v.)'i/ bu gibi şeylerden yasaklarken ve: "İsrâiloğullan, ancak kadınları bunu kullandıklarızaman helakolmuşlardın"'diye buyururken işittim"[1463]

1433-) Saîd b. Müseyyeb'den. Şöyle demiştir: "Muâviye Medine'ye geldi ve bize hutbe verdi, bir saç demeti çıkardı ve: "Bunu, Yahudilerden başka birisinin kullanacağını sanmıyorum. Bu uygulama Rasûlüllah (s.a.v.)'e ulaşmıştı da buna sahtekarlık/yalan (zûr) ismini vermişti" dedi."
Müslim'in getirdiği bir başka rivayet ise şu şekildedir "Bir gün Muâviye şöyle dedi: "Sizler kötü bir giyim kuşam ortaya koydunuz! Şüphesiz ki, Allah'ın Peygamberi sahtekarlığı/yalanı (zûrü) yasaklamıştır." Derken bir adam ucunda bez parçası bulunan bir değnek ile geldi. Muâviye: "Bakın bu, sahtekarlıktır/yalandır (zürdür)" dedi"
Hadisin ravilerinden Katâde: "Bununla, kadınların saçlarını çokgösterdikleri bez parçalarını kastediyordu" demiştir"
(Hadis kitaplarının çoğunda Efendimiz (a.s.)'ın, saç eklemeyi yasakladığı, Allah'ın bu işi yapana ve yaptırana lanet ettiği rivayet edilir. Hadislerde geçen lanet, kuvvetli yasaklama üslubu olarak değerlendirilir. Bu tür üsluplar genellikle büyük günahlar İçin kullanılmaktadır. Saç ekleme veya dövme yaptırma, hakkındaki bu keskin uyarı nedeniyle böyle davranışlardan kaçınılması istenilmiştir. Pek çok âlim bu işlerin kesin haram olduğunu belirtmiştir.
Yasaktaki keskin üsluba rağmen bunun aynnblannın olduğu da görülmektedir. Mesela, tabiin âlimlerinden Said b. Cübeyr, ipeksi bir bitki olan karamilin başa takılmasında sakınca olamadığını söylemiştir (Ebû Dâvûd, Teraccül: 5} Ebû Dâvûd, onun bu sözünü agkla-mak için: "Her halda o, hadislerdeki yasağın kadın sag için olduğu görüşündedir." demektedir. Yine Ebû Davud'un verdiği bilgiye göre Ahmed b. Hanbel de karamîî kullanmakta bir sakınca görmemiştir. Karamil ise ip ve benzeri şeylerden yapılmış, kadınlann başlanna takıklan saç örgüsü olarak agklanmışar. AynPin verdiği bilgiye göre Ebû Ubeyd, pek çok fukahanın hadisteki yasağın saça saç ekleme olduğunu, saç dışındaki şeylerin yasak çerçevesine girmediğini nakletmişör. (Umdetü'Hcârî, xvm. %) Hadislerde geçen ve 'saç eklemek' diye çeviri yapüğımız ifade 'vasi' kökünden türetilmiştir. Vasi ise, eklemek, birleştirmek anlamı ifade eder. Bu aynntrdan hareketle İbrahim (en-Nehâi, olsa gerek) 'vasi' ilebir şeyi koyma anlamındaki 'vad'ın arasını ayırmıştır. Vad' koyma demektir. Başa takke ve benzeri bir şeyi koymak vad' sayılır. İbrahim'e göre, vad' caizdir yasaklanan vasidir, (Muhammed b. Halife, İkmâlii İkmâli'l-Mu'iim Bi Sahib-i Müslim, VII. 276} SÜnen-İ Ebû Davud'uşerheden Sehârenpûrî de karamil takma konusunda şöyle demektedir: "Herhalde fukaha yasağın ekleme için olduğuna hamietmiştir. Bu da eklemenin kadın saçı İle yapılmasına göredir. Bunun da haram olması, insanın bir parçasının kullanımı nedeniyledir. Ancak ekleme kadın sag dışında bir şey ile olursa bunda bir sakınca yoktur." (Sehârenpûrî, Beziü'f-Mechûd Fî Halli Ebi Dâvûd, ix. 58) Yine Sehârenpûrînin verdiği bilgiye göre Ebû Hanife'nin Müsned'inde, îbni Abbas (r.a.) da yasağın insan saçı için olduğunu yün kullanmada bir sakınca olmadığını söylemiştir. (Bezün-Mecnûd, dc. 57) Diğer taraftan Sünen-i Ebû Davud'u şerheden Azimâbâaînin verdiği bilgiye göre meşhur hadisâiimi Hattabî: "İİim erbabı, karamiie müsaade etmiştir. Çünkü bu tür şeyleri takmak, bunu görenlerin saçın takma ve gerçek olmadığından şüpheye düşmeyeceğinden dolayı karşıdakini aldatmaz" demiştir.
(Azimâbâdî, Şemsusul-Hak, Avnu'l-Ma'bûd, Şerhu Süneni Ebî Dâvûd, VI. 152)
Eklemesi yasaklanan şeyin ne olduğu hadislerde açık değildir. Diğer taraftan yasağın sebebini araştırdığımızda şunlar görülebilir: Rabb'imizin bize ikram ettiği insan azalan değerlidir alınıp satılamaz. İşlemekte olduğumuz hadiste belirtilen ve E-fendimiz (a.s.)'ın buna sahtekarlık ismini vermesidir. Çünkü bu, karşıdakini aldatmadır. Bir diğer neden ise

yaratılışı değiştirmiş olmaktır. Bu aynntılardan hareketle bazı âlimler, bir takım şartlar dahilinde insan saçı olmayan takma saçlara cevaz vermiştir.
İslâm hukuk felsefesi alanında fikir yürüten son dönem âlimlerinden M. Tahir b. Âşûr, meseleye başka bir açıdan bakar. Ona göre hadislerde geçen süslenme ile ilgili yasaklar, o dönemdeki Araplar arasında bu durumun hafif meşreplik ve iffetsizlik işareti olarak görülmesinden olabilir. Bir bakıma o dönemin örfünde bunlar iyi kadınların davranışı sayılmıyordu. Kendisi şöyle demektedir: "...bu konunun gerekçesi bence, bu durumlann Araplar arasında iffetsizliğin göstergeleri olmasıdır. Bunların yasaklanması, onlara götürenin veya kendileri dolayısıyla namusun ortadan kalkmasına teşebbüsün yasaklanması demektir." (M. Tâhir b. Âşûr, İslâm Hukuk Felsefesi, s. [1464]

1434-) Esma bintü Ebû Bekir (r.a.)'dan. Bir kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim bir kumam var, acaba kocamdan bana verilmeyen bir şeyi gösterişte bulunup verildi göstersem bana günah olur mu?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Verilmediği halde verildi gösterişinde bulunan, yalancı iki elbise giyen kimse gibidir, "buyurdu.
(Yalancı iki elbise giymek, bir elbisenin altına iki katlı elbise giymiş gibi göstermek için şişirme yapmaktır, denildiği gibi ödünç aldığı elbiseyi kendisininkiymiş gibi göstermektir, denilmiştir. Bunun dışında başka tanımlar da yapılmıştır. Tanırnia-nn ortak noktası, karşıdakini aldatmadır. Tokluk gösterisi yapmaktır.) [1465]

38-) Âdâb Bölümü

(Kitâbu'l-Âdâb)

(İslâm'ın güzef saydığı söz ve davranışlara âdâb denir. Hadis kttaplannda âdâbtan maksat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat yaşadığı ve ümmeöne tavsiye ettiği edep ve ahlâk hadislerinin bulunduğu bölümdür.) [1466]

1435-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) çarşıda bulunurken bir kimse: "Ey Ebû'l-Kâsım" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ona dönüp baktı, o da: "Ben, seni değil şunu çağırmıştim" dedi, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bana ad/m/a hitap edin, künyemle hitap etmeyiniz"buyurdu" demiştir. [1467]

1436-) Câbir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.) anlatır: "Bizden bir kimsenin erkek oğlu dünyaya geldi, babası ona Kasım adini koydu, bunun üzerine Ensâr: "Biz, seni Ebû Kasım künyesiyle çağırmayız. Gözünaydın diye tebrik etmeyiz" dediler. O da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gidip: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim bir oğlum dünyaya geldi, ona Kasım adını koydum, bunun üzerine Ensâr: "Biz seni Ebû Kasım künyesiyle çağırmayız, gözün aydın diye tebrik etmeyiz." dediler" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ensar güzel söylemiştir, benim adımı koyun ama künyem ile künyelenmeyin. Çünkü Kasım (=bölüştüren) ancak benimdir, "buyurdu. [1468]

1437-) Diğer bir, rivayet ise şöyledir: "Bizden bir kimsenin çocuğu oldu, o da çocuğu Kasım ismini koydu. Biz de: "Seni "Ebû Kasım" diye çağırmayız, gözün aydın, diye seni tebrik etmeyiz" dedik. O da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve bunu söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.); "Oğluna "Abdurrahman " ismini koy" buyurdu"[1469]

1438-) Ebû Hureyre (r.a.): "Ebû Kasım (s.a.v.): "Benim adımı koyun ama künyemle künyelenmeyiniz"buyurdu" demiştir. [1470]

1439-) Ebû Hureyre (r.a.): "Zeyneb (bintü Ebî Seleme veya bintü Cahş'ın) ismi, "Berra (=çok iyi ve hayırlı)" idi. Kendisi hakkında: "Bu adından hareketle kendisini temize çekiyor." denildi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) ona "Zeyneb (^manzarası güzel ağaç)" adını verdi. [1471]

1440-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamet günü Allah katında isimlerin en değersiz ve düşüğü, krallar kralı (melikü'I-Emlâk) diye isim kullanan kimsedir, "buyurdu." demiştir. [1472]

1441-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Ebû Talha, doğduğunda Rasûlüllah (s.a.v.)'e götürdüm. Rasûlüllah (s.a.v.), aba giymişti ve develeri katranlıyordu: "Yanında hurma var mı?" buyurdu: "Evet" dedim ve kendisine birkaç hurma verdim. O da bunlan ağzına alıp çiğnedi, sonra çocuğun ağzını açıp hurmayı içine püskürttü. Çocuk hurma çiğnemini yalamaya başladı. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ensartn sevdiği şey hurmadır"buyurdu ve ona Abdullah adını koydu." [1473]

1442-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.): "Benim bir oğlum oldu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdim, "İbrahim" adını koydu, hurma çiğnemini damağına sürdü, hayır ve bereket duasında bulundu. Arkasından çocuğu bana verdi." demiştir. Bu çocuk Ebû Musa'nın en büyük oğiu idi.
(Yeni doğan çocuklann ağzına ilk giren şeyin tatlı olması için hurma veya benzeri tatlı şeyleri ezip damağına sürülmesine "Tahnîk" denilmiştir.) [1474]

1443-) Esma (r.a.) oğlu Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'a hamile olduğunda şunlan anlatmıştır: "Ben doğum süresini tamamlamış halde iken yola çıktım, nihayet Medine'ye geldim. Küba'da konaklamıştım ki, bu sırada oğlumu doğuruverdim. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirip kucağına koydum, kendisi hurma istedi, sonra hurmayı çiğneyip ağzına tükürdü. Böylece çocuğun kursağına giren ilk şey Rasûlüllah (s.a.v.)'in tükrüğü oldu. Arkasından hurma çiğnemini damağına sürdü. Sonra da hayır ve bereket duasında bulundu. Abdullah b. Zübeyr İslâm ümmeti içerisinde (Medine'de) doğan ilk çocuktu."
(Muhacirlere ait bir çocuğun dünyaya gelmesi, Müslümanları çok sevindirmişti. Çünkü bir hadiste belirtildiği gibi (Buhâri, Akika:i) ortalıkta, Yahudilerin Muhacirlere büyü yaptığı dolayısıyla artık çocuklannın olmayacağı gibi bir yaygara dolaşıyordu. Bu nedenle söz konusu yaygaranın asılsız olduğu ortaya çıkmış oldu. Ne yazık ki mazlum Müslümanları Hicret'ten sonra büyük bir sevince boğan bu güzel insan, siyasi ihtirasların kurbanı olarak Haccac-ı Zalim tarafından Emevî hanedanının kraliyeti uğruna Allah'ın evinde mancınık topuna tutulup hunharca katledilerek şehid edilmiştir.) [1475]

1444-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ebû Üseyd'in oğlu Münzir, doğduğunda Rasûlüllah (s.a.v.)'e getirdiler. Hz. Peygamber (s.a.v.), çocuğu kucağına aldı. Çocuğun babası Ebû Üseyd de orada oturuyordu. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.), önündeki bir şeye daldı. Çocuğun babası Ebû Üseyd için emir verdi, çocuk Rasûlüllah (s.a.v.)'in kucağından alındı ve eve götürdüler. Derken Rasûlüllah (s.a.v.), daldığı şeyden kendine geldi ve: "Çocuk nerede?"buyurdu. Ebû Üseyd: "Ey Allah'ın Rasûlü, eve götürdük" dedi: "Adı ne?"buyurdu: "Fulan, Ey Allah'ın Rasûlü" dedi: "Hayır onun adı Münzir" buyurdu. O çocuğa o gün Münzir adını verdi"[1476]

1445-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), ahlakça insanların en güzeli idi. Benim bir kardeşim vardt, adı Ebû Umeyr. -hadisi rivayet eden ravi, sanırım sütten yeni kesilmişti, demiştir- Rasûlüllah (s.a.v.), bize geldiğinde kardeşimi gördü ve: "Ey Ebû Umeyr, nuğayr (bülbüScüğün) ne yaptı?"buyururdu. Kardeşim o kuş ile oynardı"[1477]

1446-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Übey b. Ka'b'ın yanında oturuyorduk. Derken, Ebû Musa ei-Eşari öfkeli bir şekilde çıkıp geldi, ayakta durdu ve: "Allah aşkına söyleyin sizden biriniz Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "İzin istemek üç defa olur, eğer izin verildi verildi, değilse geri dönersin"ö\ye buyururken işitti mi?" dedi. Übeyy: "Neyin var, ne oldu?" dedi. O da şöyle dedi: "Dün Ömer b. Hattab'ın yanına girmek için üç defa izin istedim, bana İzin verilmedi, ben de geri döndüm. Bu gün gittim ve yanına girdim ve kendisine dün geldiğimi, üç defa selam verdiğimi arkasından dönüp gittiğimi bildirdim. O da: "Seni duyduk ama o anda bir işimiz vardı. Sanaizin verilene kadar izin istemeye devam etseydin" dedi. Ben de: "Rasûlüllah (s.a.v.)'den duyduğum şekilde izin istedim" dedim. O da: "Allah'a yemin olsun ki, bu söylediğine şahit getirmelisin, değilse senin sırtını ve kamını dayakla aatırım." dedi" Bunun üzerine Übeyy b. Ka'b: "Allah'a yemin olsun ki, seninle birlikte yaş bakımından en küçüğümüzden başkası kalkmayacak" dedi ve: "Ey Ebû Saîd, sen kalk" dedi. Ben de kalkıp Ömer'in yanına gittim ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i böyle buyururken ben de işittim" dedi."
Diğer bir rivayette ise Ömer (r.a.)'ın: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in emrinden bu husus bana kapalı kalmış. Çarşı pazarda alış verişle uğraşmak beni bundan alı koymuş" dediği ilavesi vardır. [1478]

1447-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Babamın borcu konusunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiş, kapıyı çalmıştım: "Kim o?" dedi: "Ben" dedim. Böyle bir cevabı beğenmemiş bir tavırla: "BeniBen"'dedi." demiştir. [1479]

1448-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam, Rasûlüllah (s.a.v.)'in kapısında odanın içine bakö. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında, başını taradığı demir bir tarak vardı. , Rasûlüllah (s.a.v.), onun baktığını gördüğünde : "Senin (böyle) baktığını bilseydim sununla gözünü oyardım, "buyurdu. Yine Rasûlüllah (s.a.v.): "İzin istemek böyle bakıp seyretme nedeniyle konulmuştur."buyurdu." [1480]

1449-) Enes b. Malik (r.a.): "Bir adam, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in odalarından birisine baktı. Hz. Peygamber elinde yassı demirle üzerine yürüdü. Adama vurmak için sessizce üzerine yürüdüğü hâlâ gözümün önünde" demiştir. [1481]

1450-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim, demiştir: "Sen izin vermediğin halde bir kimse evine bakar, sen de bir taş atıp gözünü çıkarırsan sana bir sorumluluk düşmez." [1482]

39-) Selâm Bölümü

(Ki tâ bu's-Selâm)

1451-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Küçük büyüğe, yürüyen oturana, az çoğa sefam verir." buyurmuştur. [1483]

1452-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiülfah (s.a.v.): "Müs/üman/n, Müslüman üzerindeki hakkı altıdır." buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûiü, nedir onfar?" denildi: "Onunia karşılaştığında ona selam ver, seni davet ettiğinde davetine git, senden nasihat istediğinde nasihat ver, ak-sırdığmda ve "el-Hamdülillah" dediğinde, "yerhamükeiiah" de, hasta olduğunda ziyaretine git, vefat ettiğinde cenazesinde bulunmuyordu. [1484]

1453-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı: "Ehli Kitap, bize selam veriyor. Selamını nasıl alalım?" dedi. 0 da: "Siz de:"Ve aieyküm"deyiniz" buyurdu. [1485]

1454-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yahudiler size selam verdiğinde ve: "es-Sâmü aieyküm (öium üzerine olsun)" dediğinde sen de: "Aleyke"(senin üzerine o!sun) fe"buyurmuştur. [1486]

1455-) Hz. Âişe (r.a.)'dan. Yahudilerden bir topluluk Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istemişler ve (selâm verirken es-seiâmu
aleyköm (=Selâm üzerinize olsun) şeklinde selâm vermeyip) eS-Sâmu aleyküm
(=Ölüm üzerinize olsun)" demişler. Âişe (r.a.) da: "Bilakis size es-Sâmu ve'l-La'netü aieyküm (=Ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun)" demiş. Bunun üzerine Rasûlüüah (s.a.v.): "Ey Âişe, şüphesiz Allah bütün işlerde yumuşaklık ve kolaylığı sever." buyurmuş, o da: "Söylediklerini duymadın mı?" demiş: "Ben de: "Ve aieyküm (=Sizin üzerinize dedim" buyurmuştur. [1487]

1456-) Enes b. Mâlik (r.a.) çocuklara uğramış, onlara selâm vermiş: "Hz. Peygamber (s.a.v.) böyfe yapardı." demiştir. [1488]

1457-) Hz, Aişe (r,a,)'dan: "Şevde (r.a.) perde gerisinde durma (hicap) ayeti indikten sonra bir haceti dışarı çıkmıştı. Kendisi diğer ka-dıniardan daha uzun ve iri yapılı idi, kendisini tanıyanlardan gizli olamıyordu. Derken Ömer onu gördü: "Ey Şevde bil ki, vallahi bizden gizii olamıyorsun nasıl dışarı çıktığına bir bak!" dedi. Hemen geri dönüp eve geidi. Rasûlüilah (s.a.v.) benim evimde akşam yemeği yiyordu e-linde etli kemik vardı. İçeri girdi: "Ey Allah'ın Rasûlü, (hacetim içm) dışarı çıkmıştım, bunun üzerine Ömer bana şöyle şöyle söyledi" dedi, arkasından Allah, kendisine vahiy indirdi, sonra kendisinden vahiy etkisi kaldırıldı, bu sırada kemik elinde idi, koymamıştı; "Şu biline ki, kendi ihtiyaçlarınız için dışarı çıkmanıza size izin "buyurdu. [1489]

1458-) Ukbe b. Amir (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kadınların yanına girmekten sakınınız.""buyurdu. Ensar'dan bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, bir kadının kocasının erkek akrabaları hakkında ne buyurursun?" dedi. O da: "Kadının erkek akrabaları ölümdür. "buyurdu,
(Kadının kocası tarafindaki erkek akrabaları kayın, amca, dayı ve bunların o-ğullandır. Bîr kadının yanına yabana erkeğin girmesinin sakıncasına dikkat çekilirken, kocanın erkek akrabaları için "üVwmdı/r"buyrulması, yabancı bir erkekten do-ğabiiecek istenmeyen hadiselerin bu kimseler için daha müsait olması nedeniyledir. Çünkü söz konusu akrabaların kadının yanına girebilme imkânı yabana erkeklere nazaran daha kolaydır. Hadisin İbni Abbâs (r.a.)'dan gelen rivayetinde ise: "Hiçbir erkek, yanında nikah düşmeyen bir kimse c-'madan bir kadının yanında asla yalnız kalmasın, "şeklindedir. (Buhârî, Nikâh:) [1490]

1459-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Safiyye (r.a.)'dan. Kendisi Ramazan'ın son on gününde mesciddeki itikafında (geceleyin) Rasûlüllah (s.a.v.)'i ziyaret etmeye gelmiş ve bir müddet yanında konuştuktan sonra geri dönmek için ayağa kalkmış, Rasûlüllah (s.a.v.) de onu uğurlamaya kalkmış. Nihayet Ümmü Seleme'nin kapısının yanındaki mesdd kapısına geldiklerinde Ensar'dan iki kişi uğramış ve Rasûlüllah (s.a.v,)'e selâm vermişler. Bunun üzerine Rasûlülla'h (s.a.v.)onlara: "Biraz durun, bu yanımdaki kadın (hanımım) Safiyye bintü Huyey'dir"demiştir. Bu şekildeki tutum kendilerine ağır gelmiş ve yadırgayarak: "Subhanellah, Ey Allah'ın Rasûlü?" demişler. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz, şeytan insanda kanın ulaştığı yere ulaşır. Bu nedenle ben sizin kalbinize bir şeyler atmasından endişe ettim." buyurmuştur.
(Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şüphe uyandıracak durumlarda açıklama yaparak muhataplara bilgi verdiğini görmekteyiz. Artık itimadın zirvesine ulaşmış bir kimse bu şekilde davranırsa, onun seviyesinin altındakilerin böyle durumlarda haydi haydi açıklık getirmesi gerekmektedir.) [1491]

1460-) Ebû Vâkıd el- Leysî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) etrafindaki insanlarla birlikte mescidde otururken üç kişi belirdi. İkisi, Rasûlüllah (s.a.v.)'e yöneldi diğer birisi de başka yere gitti. Bu ikisi Rasûlüllah (s.a.v.)'in karşısına durdular, bu sırada birisi mesciddeki halkada bir boşluk bulup aralarına oturdu diğeri de arkalarına oturdu. Bu gelen üç kişiden üçüncüsü çekip gitti. Rasûlüllah (s.a.v.) konuşmasını bitirdiğinde: "Bu üç kişinin durumunu size bildireyim mi? BirincisiAllah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. İkincisi (cemaate sıkmtı vermekten) çekindi- Allah da (onu boş çevirmekten) çekindi. ise bırakıp gitti Allah da onu bıraktı." buyurdu. [1492]

1461-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse diğer bir kimseyi oturduğu yerinden kaidınp oraya kendisi oturmasın. Ancak siz yer açınız, genişleyiniz, (desin) "buyurmuştur.[1493]

1462-) Ümmü Seleme (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) yanıma girdi. Bu sırada yanımda kadın tabiatlı (hünsa) bir kimse vardı, (bu kimse, kardeşim) Abdullah b. Ümeyye'ye: "Ey Abdullah yarın Allah size Taifin fethini nasip eylerse ne dersin? Bak Gaylân'ın kızını sana tavsiye ederim. Gelirken (kamı) dört büklüm kıvrımlı, giderken sekiz büklüm kıvrımlıdır." derken işitti. Bunun üzerine: "Bu herifler yanınıza asla girmesin!" buyurdu" demiştir. [1494]

1463-) Esma bintü Ebû Bekir (r.a.): "Zübeyr benimle evlendi, bu sırada kendisinin yeryüzünde bir at, bir de su çeken devesinden başka ne bir malı ne de bir kölesi vardı. Ben atını yemler, suyunu verir, su çektiği kovasını diker, hamur yoğururdum, ama ekmeği güzel pişire-mezdim. Ensar'dan birtakım komşum olan kadınlar pişiriverirlerdi, bunlar iyi ve doğru kimselerdi. Bu arada Rasûlüllah (s.a.v.)'in Zübeyr'e verdiği araziden başımda hurma çekirdeği taşırdım. Burası bana üçte iki fersah uzaklıkta idi. Yine bir gün çekirdek taşımadan gelmiştim ki başımda çekirdek varken yanında Ensar'dan birtakım kimselerle birlikte, Rasûlüilah (s.a.v.) ile karşılaştım, beni çağırdı sonra da beni arkasına bindirmek için devesine çökmesi için: "Ih! Ih!" dedi. Bu arada ben, erkeklerle birlikte yürümekten çekindim, bir de Zübeyr'in kıskançlığı aklıma geldi, kendisi insanların en kıskancı idi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) benim utanıp çekindiğimi anladı, yürüyüp gitti. Arkasından Zübeyr'e geldim: "Başımda çekirdek varken Rasûlüllah (s.a.v.) benimle karşılaştı, yanında ashabından birtakım kimseler vardı. Binmem için devesini çökertecekti, ben çekindim, senin kıskançlığını hatırladım" dedim. O da: "Allah'a yemin olsun ki senin böyle hurma çekirdeği taşıman bence onun yanına binmenden daha ağırdır." dedi. Babam Ebû Bekir bu olaydan sonra nihayet atın bakımını yapacak bir hizmetçi gönderdi ki sanki beni hürriyete kavuşturmuş oldu." demiştir. [1495]

1464-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Üç kişi bir a-rada bulunduğunda, iki kişi diğerini bırakıp kendi arasında gizlice konuşmasın." buyurmuştur. [1496]

1465-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Üç kişi bir arada bulunduğunuzda, iki kişi diğerini bırakıp kendi arasında gizlice konuşmasın. Çünkü böyle yapmak onu üzer. Ancak
cemaatin kanşıkolması bunun dışındadır, "buyurmuştur.
(Son cümleden hareketle bir yerde bulunanlar üçten fazla iseler iki kişinin bu şekilde kendi aralannda konuşmasında bir sakınca görülmemiştir. Nitekim 220. hadiste Hz. Peygamber'in Mescid'de böyle konuştuğu bildirilmişti.) [1497]

1466-) Hemmâm b. Münebbih, şöyle demiştir: "Bunlar, Ebû Hureyre (r.a.)'ın, Allah'ın Rasûlü Muhammed'den bize anlattığı bilgilerdir hadislerdir. Kendisi bize bir kısım bilgiler hadisler zikretmiştir. Bu bilgilerde / hadislerde Rasûlüllah (s.a.v.): "Göz değmesiAator" buyurmuştur, [1498]

1467-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e büyü yapıl-" mış, sonunda yapmadığı halde bir şeyi yaptığını zanneder olmuştu. Nihayet bir gün tekrar tekrar dua etti. Rasûlüllah (s.a.v.) sonra bana: "Allah'ın bana içerisinde şifam olacak şeyi bildirdiğini biliyor musun: Bana iki kişi geldi, birisi baş ucuma diğeri de ayak ucuma oturdu, biri diğerine: "Bu kimsenin rahatsızlığı nedir?" dedi, o da: "Büyü yapılmış"dedi: "Kim yaptı?"dedi: "Lebîdb. el-A'sam"dedi: "Ne içinde yaptı?" dedi: "Tarak, tarantıdan dökülen kıl

ve erkek hurman/n kurumuş kapçığı içerisinde" dedi. Diğeri: "O nerededir?" dedi: "Zervân Kuyusu'ndadır." dedi. Arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) kuyuya gitmek için yola gktt (işim bitirdikten) sonra döndü ve döndüğünde Hz. Aişe'ye: "Kuyunun yanındaki hurma ağaçlan adeta şeytanların başlan gibi idi"buyurdu, ben de: "Onu meydana gkardın mı?" dedim: "Hayır meydana çıkarmadım, çünkü Allah bana şifa verdi, artık bu işle hak üzerinde kötülüğün yayılmasından endişe ettim buyurdu, sonra da kuyu toprakla gömüldü."
(Sihir ve etkisi ve ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sihir yapıiması hususunda "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecnd-t Sarîh" isimli çalışmamızdaki 1383. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1499]

1468-) Enes (r.a.)'dan. Yahudi bir kadın, Rasûlüllah (s.a.v.)'e zehirli bir koyun getirdi, o da bu koyundan yedi. Arkasından kadın Rasûlüllah (s.a.v.)'e getirildi. Rasûlüllah (s.a.v.), niçin yaptığını sordu. Kadın: "Seni öldürmek istedim" dedi. Rasûlüllah: "Allah, bana karşı sana imkan verecek değildir"buyurdu. Ashab: "Onu öldürelim mi?" dedi: "Hayır" buyurdu. Enes (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in diş etlerin-deki bu zehirin etkisini sürekli tanırdım" demiştir. [1500]

1469-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) bir hastaya gittiğinde veya kendisine bir hasta getirildiğinde şöyle dua etmiştir: "Ey insanların Rabb % rahatsızlığı gider. Şifa veren Sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur, Öyle şifa ver ki hiçbir hastalık bırakmasın." [1501]

1470-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) hastalandığında kendisine "İhlâs, Felak ve Nâs" Surelerini okuyup üflerdi. (Vefat ettiği) rahatsızlığı arttığında kendisine ben okuyup bereket umarak eliyle (vücuduna) sürüp meshederdim" demiştir. [1502]

1471-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün zehirli haşerelere karşı okuma tedavisi (rukye) konusunda izin verdi." demiştir. [1503]

1472-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) hastaya: "BismillahI Türbetu ardına, Birikatiba'dınâ, Yüşfâ sekîmenâ, Bi izni Rabb'inâ=Allah'ın adıyia arzımızın toprağı, birimizin tükrüğü, Rabb'imizin izniylehastamız şifaya kavuşturulur." diye dua ederdi." demiştir.
(Her türlü hastalığın Yaratıcısı Allah'tır. Dolayısıyla her şeyin Yaratıcısı Allah'a sığınarak hastalıktan kurtulmayı istemek tabiî bir şeydir. Dua, insanın yaratıcısı karşısındaki acziyetini itiraf etmesidir.
Dua ile tedavinin temelini, başa gelen sıkıntının kaldırılması için her şeyin yaratıcısı, ilah ve sahibi olan Allah'a sığınma oluşturur.
İnsanı yaratan Allah'ın, ozon tabakasıyla atmosferi koruduğu gibi insanı da birtakım zehirli ışın ve çekimlerden koruyacak bazı mekanizmalar yaratması mümkündür. Dua ile bu mekanizmalar harekete geçerek göz değmesi veya benzeri olaylar karşısında insanı koruması mümkündür.
Başımıza gelen her türlü zararın giderilmesi için hem maddi sebeplere sarılmalı hem de dua yaparak kainatın sahibine müracaat etmeliyiz. Şu bilinmelidir ki, her şeye gücü yeten Odur.
Ateşe yakma özelliğini veren, aspirine ağrı kesici özelliğini veren hep Odur. Biliyoruz ki maddi sebep dediğimiz şeylerin sahibi de yine Allah'tır. Aspirin her ne kadar maddi sebep olarak görünse de buna ağrı kesici özelliğini veren Allah'tır. İslâm akidesine göre aspirin kullanma sonucu ulaşılan şifa ile dua sonucu ulaşılan şifanın arasında fark sadece dış sebeplerdedir, işin hakikatında ise her iki vakada şifayı veren Allah'tır. Derdi veren Allah devasını da vermiş, verdiği bu devasını çeşitli sebep-iere bağlamıştır. Hastalıktan şifa bulma bazen bir ilaçta, bazen cerrahi müdahalede, bazan de duadadır. Bu arada şu genel bir hükmü belirtmeliyiz; hastalığın çeşidine 9öre tedavi değişir. Mide ülserine aspirin verirseniz sonuç alınamadığı gibi zarar da verir. Öyleyse aspirinle yapılacak tedaviyi aspirinle dua ve okuma ile yapılacak SÖzdeğmesi ve büyü gibi hastalıkları da dua ile tedavi yapmasını bilmeliyiz. Gerekdua ile tedavi gerektiren ve gerekse maddi birtakım ilaç veya tıbbi müdahele gerektiren tedavilerde velhasıl her türlü tedavide neticeye ulaşmak İçin Allah'tan yardım ve başarı dileme şeklindeki dua eylemi ise devamlı göz önünde bulundurulmalıdır.) [1504]

1473-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), gözdeğmeşinden dolayı okuma tedavisi (rukye) yapılmasını emretti -veya- bana emretti." demiştir. [1505]

1474-) Ümmü Seleme (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ümmü Seleme'nin evinde benzinde solukluk bulunan bir kız çocuğunu görmüş ve: "Bu çocuğa okuma tedavisi (rukye) yapınız, çünkü onda nazar vardır."buyurmuştur. [1506]

1475-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir topluluk gidecekleri bir yolculuğa çıkmışlardı, nihayet Arap kabilelerinden bir kabilenin yanında konaklayıp kendilerini misafir almalarını istediler, fakat onlar misafir kabul etmediler. Bu sırada kabilenin reisini akrep soktu, reis için her şeyi seferber kıldılarsa da hiçbir şey fayda vermedi. Arkasından içlerinden birisi: "Burada konaklayan şu topluluğa gitseniz olmaz mı, belki onlardan birisinin yanında fayda verecek bir şey olabilir." dedi. Hemen ashabın yanına gelip: "Ey cemaat, reisimiz (akrep tarafından) sokuldu, kendisi için her şeyi seferber yaptık hiçbir şey fayda vermedi, a-caba sizden birinizin yanında fayda verebilecek bir şey var mı?" dediler. Bunun üzerine hemen ashabdan birisi: "Evet, vallahi ben okuyup onu tedavi ederim, ancak biz sizden misafir kabul edilmemizi istedik, misafir almadınız, bu sebeple ben size ancak bize ücret verirseniz okuyup tedavi ederim." dedi. Neticede bir bölük davar üzerine onlarla anlaştılar. Sahabe kabile reisinin üzerine "el-Hamdü lillâhi Rabb'il-Âlemîn" Suresi'ni okuyup üflemeye başladı, sonunda bağdan çözülmüş gibi dirilip kalktı ve yürümeye başladı, kendisinde hastalık kalmadı. Akabinde kabiledekiler kendisine anlaştıklan ücretlerini verdiler. Ashab'dan birisi: "Davarlan aramızda bölüştürünüz." dedi. Okuyup tedavi eden de: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e varıp kendisine olayı anlatana kadar bir şey yapmayın, sonunda bize emir buyurduğu şeye bakarız." dedi, nihayet Rasûlüllah (s.a.v.)'e gelip kendisine olayı anlattılar, bunun üzerine okuyup tedavi eden kimseye: "Bunun okuma tedavisi duası olduğunu nereden bildin?" buyurdu, arkasından da: "Doğru yapmışsınız, haydi paylaştırın, sizinle beraber bana da birpay ay/rar?, "buyurdu, arkasından Rasûlüliah (s.a.v.) güldü." [1507]

1476-) Âsim b. Ömer b. Katâde'den. Şöyle demiştir: "Cabir b. Abdullah, bizim hanemize gelmişti. Bu sırada bir kimse çıban veya yaradan rahatsızdı. Cabir: "Rahatsızlığın ne?" dedi: "Çıbanım, bana çok sıkıntı verdi" dedi, Cabir: "Evlat, bana bir hacamatçı getir" dedi. Adam: "Ey Ebû Abdullah, hacamatçıyı ne yapacaksın?" dedi: "Yaraya hacamat şişesi taktıracağım" dedi: "Vallahi, sinekler konuyor veya elbise değiyor da bana eziyet veriyor, bana zor geliyor?" dedi. Cabir, adamın bundan geri durduğunu görünce: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Eğer sizin ilaçlarınızdan bir şeyde hayır varsa bu, hacamat bıçağında veya bal içmede yada ateşle dağlamadadır. Ancak ben, dağlamayı sevmiyorum"buyururken işittim" dedi. Hacamatçı geldi ve hacamat yaptı, bunun arkasından adamın duyduğu rahatsızlık geçti." [1508]

1477-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) hacamat oldu ve hacamat yapan kimseye ücret verdi. Eğer hacamat ücreti haram olsa idi bunu vermezdi." demiştir. [1509]

1478-) Enes b. Malik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), hacamat yaptırır ve hiç br kimsenin ücretinde haksızlık yapmazdı" demiştir[1510]

1479-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Humma, cehennemin şiddetlenip kaynamasmdandır. Dolayısıyla siz bunu su ile serinletiniz, "buyurmuştur. [1511]

1480-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Humma, cehennemin şiddetlenip kaynamasmdandır. Dolayısıyla siz bunu su ile serinletiniz, "buyurmuştur. [1512]

1481-) Esma bintü Ebî Bekir (r.a.)Va dua etmesi için hummaya tutulmuş bir kadın getirildiğinde, su alıp yakasından içerisine döker ve: "Rasûlüllah (s.a.v.), humma ateşini su ile serinletmemizi emrederdi," derdi. [1513]

1482-) Rafi b. Hadic (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Şüphesiz ki, humma cehennemin şiddetli kaynamasındandır. Dolayısıyla siz bunu su ile serinletiniz"diye buyururken işittim" demiştir[1514]

1483-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hastalında istemediği haide ağzına ilaç akıttık, bize ilaç akıtmamamızı işaret etti. Biz de: "Hastanın ilaçtan hoşlanmaması nedeniyle böyle yapıyor" dedik. Ayıldığında: "Ben size, bana ilaç vermenizi yasaklamadım mı?" buyurdu, biz: "Hastanın Haçtan hoşlanmadığından böyle yaptığını zan-. nettik." dedik. Bunun üzerine: "Evde ağzına ilaç akıtılmayan hiçbir kimse kalmasın hem de gözümün önünde. Yalnız Abbâs dışında, çünkü o sizin yanınızda bulunmadı,""buyurdu.' demiştir. [1515]

1484-) Ümmü Kays bintü Mihsan (r.a.) anlatır. Kendisi henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e getirmiş, Rasûlülah (s.a.v,) de onu kucağına oturtmuş, derken çocuk Hz. Peygamberin elbisesine küçük abdestini bozmuş. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) su isteyip elbisesine su serpmiş (tamamen) yıkamamıştır. [1516]

1485-) Ümmü Kays bintü Mihsan (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Şu Ödi Hindi'ye önem veriniz, çünkü bunda yedi şifa vardır. Boğaz hastalığından dolayı buma çekilir, zâtulcenb hastalığında (akciğer zarı iltihabında) hastaya için'lir," diye buyururken işittim, bu sırada henüz yemek yemeyen bir oğlan çocuğu ile yanına girmiştim, çocuk üzerine küçük

abdestini bozdu. 0 da su isteyip üzerine serpti." demiştir. [1517]

1486-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Kendisi Rasûiüllah (s.a.v.)'i: "Siyah tanelerde {çörek otunda) ölüm dışında hür türlü hastalığın şifası vardır"diye buyururken işitmiştir. [1518]

1487-) Hz, Peygamber (s.a.v.)'in hanimt Hz. Aişe (r.a.)'dan. Kendisi ailesinden birisi vefat ettiğinde ve bunun için kadınlar toplanıp sonra dağılıp yalnız ev halkı ve yakınları kaldığında Hz. Aişe (r.a.) çömleğe telbine konulup pişirilmesini emreder, sonra tirit yemeği yapılır ve tiridin üzerine telbine dökülürdü. Sonra da: "Bunu yeyin, ben Rasûlüllah (s.a.v.)"Telbins hastanın kalbine rahatlık verir, bir kısmüzüntüyü giderir." tiye buyururken işittim." dedi.
(Te!bine: Jn, süt ve bahn karışımıyla yapılan bulamaçtır. Tirit: Doğranmış ekmeğin üzerine etsuyu dökülerek yapılan meşhur bir yemektir.) [1519]

1488-) Eixi Saki (r.a.)'dan. Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi: "Kardeşim kamından rahatsızdır?" dedi. O da: "Bal içir" buyurdu. İkinci kez geldi, yine; "B3//pr"buyurdu. Üçüncü kez geldi, yine: "Baliçir"bu-yurdu. Sonra yine geldi: "Söylenileni yaptım (hâlâ iyi olmadı)?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): "Allah doğru söylemiş, kaidesinin karnı yalan söylemiştir. Ona bal içir"buyurdu. O da içirdi, sonunda iyi oldu.
(Allah doğru söylemiştir, ifadesini «...Balda insanlar için şifa vardır...» (Nafci: 60) ayetinden hareketle söylemiştir.) [1520]

1489-) Zeyd (r.a.)'a: "Rasûlüllah (s.a.v.)'den Tâûn hastalığı hakkında ne duydun?" denildi, Üsâme (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Tâûn, İsrailoğulları'na veya sizden önceki bir kavme gönderilmiş bir azabtır. Bir yerde bu hastalığın olduğunu duyarsanız oraya gitmeyiniz. Eğer bir yerde Tâûn olmuş ve siz de orada iseniz ondan kaçarak çıkıp gitmeyiniz, "buyurdu" demiştir. [1521]

1490-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Ömer b. Hattâb (r.a.), Şam'a gitmek için yola çıktığında (Tebûk yakınlarındaki) Serğ'a vardığında bölge ko-mutanlanndan Ebû Ubeyde b. Cerrah ve arkadaşları kendisini karşılamış ve Şam'da veba hastalığının ortaya çıktığını bildirmişlerdi. İbni Abbâs (r.a,) şöyle devam eder: "Bunun üzerine Ömer (r.a.): "İlk muhacirleri bana çağır" dedi. Ben de onlan çağırdım. Kendileriyle görüş alış verişinde bulundu ve Şam'da veba hastalığının ortaya çıktığını onlara bildirdi. Nasıl davranıla-cağı konusunda ihtilaf ettiler. Kimisi: "Sen bir iş için yola çıktın, senin bundan geri dönmemen görüşündeyiz" dedi. Kimisi de: "Yanındakiler, Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabı, sahabenin geride kaianlandır, onları bu veba hastalığının üstüne götürmemen görüşündeyiz" dedi. Ömer: "Şimdi siz yerinize gidin" dedi. Sonra: "Ensan bana çağır" dedi. Ben de onları çağırdım. Kendileriyle görüş alış verişinde bulundu. Onlar da muhacirleri gibi hareket ettiler, onlar gibi ihtilaf ettiler, Ömer: "Şimdi siz de yerinize gidin" dedi: Sonra: "Mekke fethinden sonra Medine'ye gelen Kureyş yaşlılanndan burada bulunanlan bana çağır" dedi. Ben de onîan çağırdım. Onlardan iki kişi bile ihtilaf etmeksizin: "Yanındakilerle beraber geri dönmen ve onları şu veba hastalığının üzerine götürmemen görüşündeyiz" dediler. Ömer, yanındakilere: "Sabahleyin bineğime bineceğim, siz de binin" diye seslendi. Ebû Ubeyde b. Cerrah: "Allah'ın kaderinden kaçarak mı?" dedi. Ömer: "Ey Ebû Ubeyde, keşke bunu senden başkası söyleseydi" dedi. -Ömer ona muhalefet etmek istemezdi- Şöyle devam etti: "Evet, Allah'ın kaderinden, Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne dersin, senin develerin olsa ve bir tarafı verimli diğer tarafı verimsiz bir vadiye Inseler. Bunları verimli tarafta otlatsan ! da Allah'ın kaderiyle otlatmış olursun, verimsiz tarafta otlatsan da yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olursun, değil mi?" Derken, Abdurrahman b. Avf geliverdi, bir haceti için orada bulunmuyordu: "Bu konuda benim bilgim var. Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Bir yerde veba hastalığının olduğunu duyarsanız oraya gitmeyiniz. Eğer bir yerde veba hastalığı ortaya çıkar, siz de orada bulunuyorsanız, vebadan kaçmak için oradan çıkmayınız" diye buyururken işittim" dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab, Allah'a hamdetti ve sonra oradan ayrıldı"[1522]

1491-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "{Aitah dilemezse kendiliğinden) hastalık bulaşması diye bir şey yoktur. Baykuş ve Safer ayının uğursuzluğu diye de bir şey yoktur." buyurmuş bunun üzerine bir bedevi, bu söz üzerine: "Ey Allah'ın Rasûlü, kumsaldaki ceylan gibi develerimin durumu nedir? Uyuz bir deve gelip aralarına onları da uyuz ediyor" demiş, o da: "Pekiyi, o uyuz deveye hastalığı veren "buyurmuştur.
(Hadiste belirtilen "Safer" kelimesi Araplarca uğursuz kabul edilen Safer ayı olarak açıklandığı gibi bir çeşit bulaşıcı kann hastalığı olarak da açıklanmıştır. Herşey Allah'ın dilemesi ile olur. Hastalık da Allah dilerse olur, dilemezse olmaz. Bu nedenle bulaşıcı hastalık var diye paniğe kapılmaya gerek yoktur. Allah dilemezse hiçbir hastalığın etkisi olamaz. Hayatımızda bizleri hayrette bırakan hâdiselerle karşılaşabiliyoruz. Mesela, hiç sigara içmeyen ve sürekli spor yapan bir kimsenin akciğer kanserinden dolayı ölmesi gibi. Halbuki bu kimse, kansere neden olan sigaradan uzak durmuş, vücudunu zinde tutacak şeylerle meşgul olmuştu. Bu nedenle aklen kansere yakalanmaması gerekirdi.
Tıbbın verilerine göre normalde hastalanması gereken vakalarda hastalığın olmadığı veya tedavinin cevap veremeyeceği belirtilen vakıalarda hastanın iyi olduğu yaşanılan hadiselerdir. Bununla birlikte incelemekte olduğumuz hadisten bulaşıcı hastalıklara karşı önlem alınmaması da çıkarılmamalıdır. Bu durum İkinci rivayette görüldüğü gibi bedevinin kafasını kurcalamış uyuz hastalığı bulaşan develerini sormuştur. Buna cevap olarak, hastalığın ilk yaratıcısına dikkat çekilerek bunların Allah'ın takdiri olduğu belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus hastalık sirayetinin Allah'ın iradesi dışında kendiliğinden oluşacağı fikrini reddetmektir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu ifadeden, bulaşıcı hastalıklara karşı önlem alınmaması çıkarılmamalıdır. Çünkü, "Cüzzamlıdan, aslandan kaçar gibi kaç!" ifadesi (Buhâri, Tıb: 19) işi Allah'a bırakmakla birlikte önlemini de al demektir. Sen önlemini al ama her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu da bil. Hastalık da şifa da Allah'ın takdiridir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) aşağıdaki hadiste: "Hastalık yayan hayvanı sağlam olan hayvanın yanma götürmeyiniz!"buyurmuştur.) [1523]

1492-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hastalık yayan hayvanı sağlam olan hayvanın yanına götürmeyinizl"buyurdu." demiştir. [1524]

1493-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.)'i: "Uğursuzluk diye bir şey yoktur, bu takım şeylerin en iyisi FeTdir." diye buyururken işittim. Oradakiler: "Fe'l nedir?" dediler: "Birinizin duyacağı güzel sözdür." buyurdu." demiştir. [1525]

1494-) Enes (r,a,)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): 'tAiiah dilemezse kendiliğinden) hastalık bulaşması diye bir şey yoktur. Uğursuzluk diye bir şey de yoktur. Güzel ve hoş söz olan fe 'I hoşuma gider" buyurmuştur.
(Uğursuzluk, gelecek zamanda kötü bir şeyin olacağına kanaat getirmektir. Cahiliyye döneminde bazı şeylerin kötülük habercisi olduğuna inanılırdı. Baykuş görmek, karga sesi duymak gibi. Bu, bir bakıma gelecek hakkında bilgi vermektir. Geleceğin (gaybın) bilgisi Allah'a aittir. {Bakara: 255, En'âm; 59) Allah gaybını dilediği elçisine de öğretebilir, (Gn: 26-27)
Gelecekte ne olacağını asla bilemeyecek olan bir kimsenin, bazı şeylerden hareketle gelecekte şöyle şöyle kötü şeyler olacak diye bilgi vermesi asılsız bir iddiadan öteye geçemez. Durum böyle olunca baykuş görme, karga sesi işitme ve benzeri bir takım hadiselerden hareketle karamsarlığa kapılma dayanaksız bir davranıştır. Bu nedenle Efendimiz (a.s.) böyle davranışların geçersiz olduğunu bildirmiş: "Uğur diye bir şey yoktur"'buyurarak meseleye ışık tutmuştur.
Fe'l İse olaylan iyiye hayra yormak, iyi şeyler beklentisi İçerisinde olmaktır. Geleceği bilemeyen insan, karamsarlığa değil iyi şeyler beklentisine yönelmelidir. FeT de bir bakıma geleceğe yönelik beklentilerdir. Ancak, bizim gelecekte iyi veya kötü ne olacağını bilme imkanımız yoktur. Madem geieceği bilemiyorsak o halde olaylar hakkında iyi beklentilerde bulunmak hem ruh sağlığı hem de toplum düzeni için manüklı bir hareket olacaktır.
Âlimler Fe'l'i çeşitli Örnekler vererek agklamışlardır. Mesela, bir olay anında "Emin (=Güvenilir)" isimli bir kimsenin gelivermesi üzerine oradakilerin: "İnşallah i-şimiz güven ve emniyette olur" demesi gibi. Burada olaylara güzel yönden yaklaşmaya özendirme vardır. Uğursuzlukta ise karamsarlık ve çekimserlik vardır.) [1526]

1495-) İbnİ Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eğer u-ğursuzluk gerçek olsa idi bu, atta, kadında ve evde olurdu."buyurmuştur. [1527]

1496-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan, Rasûlüilah (s.a.v.), uğursuzluğu kastederek: "Eğer olsa idi bu, kadında, evde ve meskende olurdu" buyurmuştur,
(Âlimler "olsa «//"ifadesinden bunun olmadığını çıkarmış, uğursuzluk diye bir şey yoktur demişlerdir. Yine Hz, Peygamber (s.a.v.) başka bir hadiste: "Uğursuzluk yoktur." buyurmuştur. (Buhârî, Tıb: 19, Müslim, Selâm: 103, Ebû Dâvûd, Tıb: 24 İbni Mâce, Tıb: 43)
Bu nedenle yukarıdaki hadiste bildirilen kadında, evde ve atta, yine başka hadislerde silahtaki uğursuzluk şudur: Bunlar, cahiliye dönemindeki Araplar'ın inancına göre uğursuz sayılanlardır. "Uğursuzlukyoktur"ifadesi ile tüm bun-farın yanlış olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu bu hadis Hz. Aişe (r.a.)'ya bildirildiğinde çok öfkelenmiş ve: "Kur'ân'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemin olsun ki Rasûlülİah kesinlikle böyle bir şey söylememiştir, ancak o: "Cahiliye insanı bunlarda uğursuzluk olduğuna inanırlardı." buyurmuştur." demiştir. (Tahavî'dert naklen Aynî Umdetu'1-Kârî, XI. 396)
Açıklamasını yaptığımız hadisin Hz. Peygamber (s.a.v,)'den eksik dinlendiğini, ravinin konuşmanın yarısında yanına gelmesi nedeniyle Rasûlüilah (s.a.v.)'in maksadım tam anlayamadığını bildiren nakiller de mevcuttur. Doç. Dr. Nevzat Âşık şu bilgileri vermektedir: 'Tayâlisî'nin Müsnedi'nde bulunan MekhûTe ait bir rivayete göre, Ebû Hureyre'nin Rasûlüllah'in: "Uğursuzluk üçşeydedir: Evde, kadında ve atta." buyurduğunun Hz. Âişe tarafından duyulması üzerine O: "Ebû Hureyre ezberieyemedi, Rasûlüllah, yahûdilerin uğursuz saydığı şeylerden bahsediyor ve bunun için onlara beddua ediyordu. Şöyle demişti: "Allah, yahûdilerin cezasını versin. Çünkü onlar şöyle derler: "Şüphesiz uğursuzluk üç şeyde: Evde, kadında ve attadır." Ebû Hureyre bu esnada içeriye girdi. Hadisin baş tarafını değil son tarafını işitti." demiştir. Tayâlisî, s, 215. nr.1537 (Dokuz Eylül Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi IV. 1987 s. 95) [1528]

1497-) Âişe (r.aO'dan. Şöyle demiştir: "Bir takım kimseler, Rasûlüllah (s.a.v.)'e kahinleri sordular. O da: "Bildikleri bir şey yoktur" buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûiü, bu adamlar bazen bir şey söy iüyortar, o da gerçek çıkıyor?" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu söyledikleri cinin sözüdür. Cin bu sözü (kulak hırsızlığı üe) çalıp kapar vedostunun kulağına tavuk sesi şeklinde ater"buyurdu."
(Yüce Allah, kader ve kaza ile ilgili gelecekte olan şeyleri gökteki görevii meleklere bildirir. Bu melekler bu kararları kendi aralarında konuşup müzakere ederken şeytanlar kulak hırsızlığı yaparak bazı şeyler dinlerler, {Buhârî, Bedü'i-Haik; 6; Buhârî, Tefsir, Hıcr: i; Müslim, Selâm; 124} Ancak bu durum, Kur'ân-ı Kerim indirildiği zaman gökteki trafik sıkı tutulduğundan dolayı olağanüstü denetimle engellenmiştir. (Bakınız Cin: 8-9, aynca 229. hadise de bakınız. Gökteki çözetleyiciler Hıcr: 16-18, Sâfrat: 6-10 ayetlerde de anlatılır.)
Onların bu şekilde engellenmeleri Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde başlamıştır. Vahiy bittikten sonra semadaki bu sıkı tutumun hâlâ devam edip etmediği konusunda açıklık yoktur. Bazı âlimler bunun vahyi koruma önlemi olarak o dönem için geçici bir uygulama olduğunu vahiy kesildikten sonra bu halin kalktığınt veya en azından hafifletildigini belirtmişlerdir. Bu konudaki tartışmalarbakiniz, Âlûsî, Ruhu'l-Meâni.. XIX. 139-142
Bu konuda DİA "Kâhin" maddesinde şu bilgiler verilir "Kâhinlerle cin ve şeytanlar arasında bir iletişimin bulunduğunu kabul edenler, bunun Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinden sonra devam edip etmediği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmına göre cinlerin gökten haber aşırmalan nübüvvet öncesi döneme ait olup daha sonra böyle bir olay gerçekleşmemiştir. {Beyhakî, n, 237) İbn Haldun'un da dahi! olduğu bazı âlimler ise nübüvvetle birlikte gökten haber aşırmanın engellendiği ve sadece hayal gücüne dayalı kehanet devam ettiği, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ise cin ve şeytanlar vasıtasıyla haber aşırmanıntekrar görüşündedir (Mukaddime, I. 413, Mâverdi, Alâmii'n-Nübüvve, s. 103)"
Cinlerle irtibata geçen bazı kimseler bunlar aracılığıyla bizim göremediğimiz o-layiar hakkında bilgi alırlar. Bu bilgiler geçmiş zaman veya şimdiki zaman için olursa verilen habere bir alet yardımıyla uzaktaki bir şeyden haber verme gözü ile bakılır, Bizim için bilinmeyen (gayb) başkaiarı için bilinebilir, söz gelimi elinde termal kamera olan bir kimse İçin malum olan karanlıktaki bir eşya bizim için meçhul olabilir. Bu tür bilgiler, sadece bir haberdir. Haberi veren doğru ve güvenilir ise kabul ederiz, fâsık bir kimse ise doğruluğunu araştırmak zorundayız. (Hueûrât: 6) Ancak, gerek cinlerin insanlarla olan aralarındaki husumet ve gerekse cinlerle irtibata geçenlerin ya-şantilan, bu kimselerin verdikleri haberin doğruluğunu araştırmak zorunda olduğumuz kimselerden olduğunu gösterir. Bu açıdan verilen bilgilere zanla yaklaşmak gerekir, ama doğru da olabilir. Doğru ise kabul ederiz.
Bu tür kimselerin verdiği gelecekle ilgili haber ise bunun yukarıdaki hadiste anlatıldığı gibi meleklerin kendi aralarındaki konuşmalardan kulak hırsızlığı ile çalınan bilgilerdir. Kesin değildir. Bir doğruya yüz yalan katılmıştır. Bunlara i-nanmak kişinin itikadına zarar verir. Geleceği yalnız Allah bilir, Bunlara inanıp/ tasdik etmek hadislerde kesin olarak yasaklanmıştır. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim arrâfa (gelecekten haber veren kimseye) gider de ona bir şey sorar ve bunu tasdik ederse, onun kırk gün namazı kabul edilmez." buyurmuştur. (Müslim, sdâm; 125) Başka bîr rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'e indirileni İnkâr etmİŞ Olacağı birdirilir. (Ebû Dâvûd, Tıb: 21, Tirmızî, Taharet: 102, İbni Mâce, Taharet: 122) Bu ifadeler, sakındırmak için söylenmiş uyarı ifadeleri olarak anlaşılabileceği gibi gerçek anlam olarak da anlaşılabilir.) [1529]

1498-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i minberde: "Yılanları öldürünüz, bilhassa sırtı iki beyaz çizgili ve kısa kuyruklu olanını öldürünüz. Zira bu iki kısım gözü köre/tir, hamile kadına çocuğunu düşürtür."dtye buyururken işittim. Biz bu hal Çizere iken bir defasında öldürmek için bir yılan kovalıyordum. Bu sırada Ebû Lübâbe: "Onu öldürme!" diye bağırdı, ben de: "Rasûlüllah (s.a.v.) yılanların öldürülmesini emretmiştir." dedim, o da: "Fakat kendisi daha sonra evde yaşayan ev yılanlarını öldürmeyi yasakladı." dedi." demişti. [1530]

1499-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte (Mina'da) bir mağarada iken "Mürselât Suresi" inmişti. Biz, kendisinin ağzından bu sureyi sıcağı sıcağına alıyorduk. Derken karşımıza yılan çıktı. Hz. Peygamber: "Bunu öldürün!" buyurdu. Hemen üzerine atıldık, ama yılan kaçıp gitti. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah, Sizi onun şerrinden korunduğu gibi onu da sizin şerrinizden korudu, "buyurdu. [1531]

1500-) Ümmü Şüreyk (r.a.)'dan: Rasûlüllah (s.a.v.) zehirli alaca kelerin Öldürülmesini emretmiş ve: "Zehirli alaca keler İbrahim(a.s.)1in ateşini körüklüyordu"buyurmuştur.
(Hadisimizde el-Vezağ denilen ve Türkçe'ye zehirli alaca keler, zehirli iri keler diye çevirisi yapılan bu hayvanın ne olduğu hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Araplannbugün 'Sâmmü Abraş' dedikleri kertenkele olduğu görüşü meşhurdur, ed-Demîrî'nin Hayâtü'i-Hayvan isimli eserinde bu hayvan hakkında anlatılan efsanevi bilgiler geçmiş dönem kitaplarımızda yaygın olarak mevcuttur. Bu kitaplarda söz konusu hayvanın pis ve zehirli olduğu insana aiaca hastalığı bulaştırdığı anlatılmaktadır. Bugün sürüngenler familyası üzerinde en ince ayrıntıları ele alan müstakil bilimler oluşmuş, pek çok bilimsel veriler elde edilmiştir. Keler cinsinin faydalı, zararlı, eti yenen ve yenmeyen cinsleri vardır. Müslüman bilim adamlarımızın bu konuyu inceleyip Hadisi Şerifte neyin murat edildiğini tespit etmelerini beklemekteyiz.
Sözkonusu kertenkelenin, Hz. İbrahim (a.s.)'ın atıldığı ateşi körklediği hadisimizde bildirilmektedir. Ravilerinin güvenilir (sika) olduğu belirtilen diğer rivayette ise (ibni Mâce, Sayd: 12) arzdaki tüm hayvanlar ateşi söndürmeye çalışirken bu kelerin ateşi körüklediği, bu nedenle Efendimizin onun öldürülmesini emir buyurduğu bildirilir. Bu hayvanın Arabistan gibi sıcak bölgelerde çok bulunduğu ve evlere girerek yiyeceklere zarar verdiği kitaplarda kayıtlıdır.) [1532]

1501-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'İn hanımı Aişe (r.a.)'dan: (s.a.v.) kelere "fâsıkçık" dedi ama kelerin öldürülme emrini kendisinden duymadım." demiştir. [1533]

1502-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Bir karınca, Peygamberlerden birisini ısırdı, o da emir verip, karıncaların yuvasını yaktırdı, bunun üzerine Allah: "Seni bir karınca ı-sırdı, sen de teşbih eden ümmetlerden bîr ümmeti yaktın" diye vahyetti"'diye buyururken işittim." demiştir. [1534]

1503-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Bir kadın kedi yüzünden azaba uğramıştır. Kediyi, ölene kadar hapsetmişti bu yüzden cehennem girdi. Onu hapsettiğinde ne doyurmuş ne de su vermiş ne de yerin haşerelerinden yemesi için salıverdi." [1535]

1504-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimse yolda yürürken çoksusadı, bir kuyuya inip su içti, sonra dışarı çıktı. Birde baksa ki dilini sarkıtmış soluyan, susuzluktan toprağın nemini yalayan bir köpekle karşılaştı: "Bana ulaşan şiddetli susuzluğun bir benzeri buna da ulaşmış" dedi. Hemen ayakkabısını su ile doldurdu ve ağzıyla tutarak yukarı çıktı, köpeğe su verdi. Bu yüzden Allah onu övdü ve bağışladı." buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü, hayvanlara yap iğimiz /ilikten bize bir sevap var mıdır?" dediler: "Her ciğtr taşıyan anlı için (yapılan iyilikte) sevap vardır, "buyurdu. [1536]

1505-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v. , şöyle buyurmuştur: "Bir köpek kuyu başında susuzh ktan ö. cek hale geh iniş kıvranırken, İsrailoğullamın kötü kadınları, fan (fahişelerinden) kötü bir kadın (fahişe bir kadı i) köpeoı gördü ve a-yakkabısmı c karıp ayakkabı ile köpeği suladı kv yüzden mağfiret olunup bağışlandı."
(Her canlıyı dikkate almalı, ona iyi davranm?. akla gelmeyen basit şeylerde de bulunabileceğini unutmamalıyız.
İslâm'ın büyük günahlardan saydığı fuhu düşmüş bir kadının köpeğe su vermekle bağr 'anması üzerinde duru.naşı gere':en bir husustur. Bu kadınm köpeği suladığı anda hâlâ fuht.îa irtibatı dup olmadığı Hadiste bildirilmemektedir. Belki kadın yaptığı günahlara son vermiş ve tevbe etrr.,ş. olabilir. Köpeğe karşı bu davranışı da bağışlanmasına sebp olmuş Hadisimizde anlatılan ve bir kediyi açlıktan ölene kadar hapseden kadın hakkında Yusuf el-Karadavİ olaya "Merhametetmeyene merhameteefifmez"hadisime bakarak şöyie demektedir; "Açlıktan Ölünceye kadar kedinin hapsedilmesi, o kadının kalbinin donukluğuna, Allah'ın zayıf yaratıklarına karşı katlığına, merhamet ışıklarının kalbine girmediğine dair en açık bir delildir. Cennete ise ancak merhametli oianiar girer. Allah, ancak, merhametlilere merhamet eder. Eğer o kadın yerdekilere merhamet etseydi, Yüce Allah da ona merhamet ederdi. Şüphesiz bu ve benzeri hadisler, insani değerler açısından İslâm için övünç kaynağı sayılmaktadır. Öyle ki her cantı mahlûka hizmet ediliyor, her yaş ciğer taşıyan canlıyı gözetmekten dolayı ecirveriliyor" Sünneti Anlamada Yöntem, çeviren, B. Erul, s, 118. Üçüncü baskı) [1537]

40-) Edep Sözleri Bölümü

(Kitâbu'l-Elfâz fi'I-Edeb)

1506-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah Azze ve Celie: "Âdemoğlu zamana söverek / kötü söz söyleyerek beni incitir. Ben zamanım, tüm işler Benim elimdedir, gece vegündüzü Ben evirip çeviririm,"buyurdu"demiştir.
(Ben zamanım, ifadesi; zamanın sahibi, yöneticisi Benim, demektir.) [1538]

1507-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Üzüme, kerm adini vermeyiniz, Kerm, ancak mü'minin kalbidir."buyurdu." demiştir.
(Kerm'in sözlük anlamı ikram demektir. Araplar birbirlerine üzümden yapılan şarabı ikram ettiklerinden dolayı şarab ve üzüme de ikram manasına "kerm" derlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ikramın mü'minin kalbi olduğunu bildirmiştir.) [1539]

1508-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz (kölesine) Rabb'ini doyur, Rabb'ine abdest aldır, Rabb'ine su ver şeklinde hitap etmesin. Köle de seyyidim, mevlâm (efendim) desin. Yine bîriniz kölem, kadın kölem demesin: "delikanlım, kızım, evladım"desin."buyurmuştur. [1540]

1509-) Âİşe (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz: "Nefsim habis oldu"demesin: "Nefsim lakis "buyurmuştur. [1541]

1510-) Sehl b. Huneyf (r.a.ydan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz: "Nefsim habis oldu"demesin: "Nefsim lakis oldu"desin"buyurmuştur.
(Hadisimizde belirtilen "habis" ve "lakis" kelimeleri Arapçada aynı anlama gelmekte olup, kötü manasına gelir. Bir kimse kendisinin kötü oiduğunu bildirmek i-çin bu ifadeyi kullanır. Ancak "habis" kelimesi, "lakis" kelimesine göre pis ve murdar şeyler için de kullanıldığından Efendimiz (a.s.), dildeki nezaket ve İnceliği önem vermiş başka anlamlar çağrıştıracak ifadelerin kullanılmamasını tembih etmiştir.) [1542]

41-) Şiir Bölümü

(Kitâbu'ş-Şi'r)

1511-) Ebû Hureyre (r.a.)'cJan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şair sınıfının söylediği söz/erin en doğru olanı Lebîd'in: Ela Küllü Şey'in mâ halâllâhe BâtılımVe Küllü naîmin lâ mahâtete zâilun
(=Bakın, Allah dışındaki tüm şeyler batıldırHer nimet de mutlaka yok olucudur) sözüdür.
Ömeyye b. £bı Salt da şiirlerinde neredeyse Müslüman olacaktı'"buyurmuştur.
(Lebîd b. Rabîa cahiliye dönemi şairlerindendir, Hicri 9. yılda Müslüman olmuş, Müslüman olup Kur'ân'la tanıştıktan sonra artık bir daha şiirle uğraşmamış: "Allah bana Bakara ve Âl-i İmrân'ı öğrettikten sonra şiir söyleyemez oldum. Kur'ân'ın fesahati ve belagatı şiirin azametini giderdi" demiştir. Hadiste işaret edilen beyit, Kabe'ye asılan yedi şiirden bir parçadır. Hadiste şiirin bir mısrası geçmektedir, İfadenin iyi anlaşılması açısından çeviride ikinci mısrası da verilmiştir. Ümeyye b. Ebî Salt ise Önceleri Zeyd b. Amr gibi hanif dinini benimsemiş, Ömrünün sonlarında sapmıştır. İslâm dönemine yetişmişse de Müslüman olmamıştır.
Bir hadiste de: "Şiirin bir kısmında hikmet vardır, "buyurulmuştur. (Buhârî, Edeb: 90) İncelediğimiz hadiste geçen "Şair sınıfının söylediği sözün en doğrusu" ifadesiyle dönemin kamuoyunu yönlendiren, yani o dönemin basın yayın görevini üstlenen radyo, televizyon, gazetesi olan şairler, kamuoyunu yönlendirirken pek de doğru hareket etmediği güdümlü olduğu belirtilmiştir. Nitekim İslâm aleyhine hareket eden bazı şairler öldürülmüştü. Bu konuda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 2045 ve 1613. hadislerin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1543]

1512-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimsenin içinin, kendisini bozan- irinle dolması, şiirle dolmasından daha iyidir, "buyurmuştur.
(Bu hadisimizde, o dönemin kamuoyunu yönlendiren güdümlü şairlerin çirkefleş-tiği anlatılıyor öyle ki, irinin bunlardan daha İyi olduğu belirtilir. Yine yukandaki hadiste de şiirin bir kısmında hikmet vardır, ifadesi ile o dönemin kamuoyunu yönlendiren şairlerin güdümlü olduğu, pek de doğru hareket etmediğine işaret edilmiştir.) [1544]

42-) Rüya Bölümü

(Kitâbu'r-Ru'yâ)

1513-) Ebû Katâde (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.); "Güzel rüya Allah'tandır. Kötü, karışık rüya da şeytandandır. Dolayısıyla biriniz kötü bir rüya görüp korkarsa sol tarafına tü kürsün ve şerrinden Allah'a sığınsın, böylece kötü rüya kendisine zarar veremez, "buyurmuştur. [1545]

1514-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Zaman yaklaştığında mümin bir kimsenin gördüğü rüya neredeyse yalan söylemez. Mümin bir kimsenin rüyası Peygamberliğin (Nübüvvetin) kırk altı bölümünden bir bölümdür." buyurdu. Peygamberlikten (nübüvvetten) olan şeyler yalan olmaz." demiştir.
(Hadiste geçen "Zamanın yakiaşması birkaç anlama yorumlanmıştır:
1-) Yaz ve kış mevsimlerinde, gece ve gündüzün sürelerinin eşit olduğu dönemdir.
2-) Gecenin bitip gündüzün başlayacağı vakit olan gecenin son kısımlarıdır.(2173. hadisin açıklamasında rüyanın bilimsel anlatımı yapılırken rüyanın REM uykusunda görüldüğü ve REM uykusunun çoğunun gecenin son üçte birinde yer aldığı, hatırlanan rüyaların bu son safhadaki görülen rüyalar olduğu bildirilmişti.)
3-) Dünyanın son bulacağı âhir zamandır. Nitekim Rasûlüllah (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "Zaman yaklaşmadıkça kıyamet kopmaz. Öyle ki bir yıl bir ay gibi olur, bir ay bir hafta gibi olur, bir hafta bir gün gibi olur, bir gün bir saat gibi olur, bir saat de bir ateş tutuşması gibi olur." (Tirmizî, zuhd: 16) Bu hadiste geçen zamanın yaklaşması, bereketinin ve faydasının azalması veya âhir zamanda karşılaşılan fitne ve musibetlerin insanları çok meşgul edip zamanın nasıl akıp gittiğinin farkında olunmaması şeklinde açıklanır. (Tuhfetu'i-Ahvazî, vi. 514) Diğer bir yaklaşıma göre,. "Zamanın yaklaşması" kısalması anlamına da gelir. Buna göre hızlı ulaşım araçlarının bulunması üzerine aylarca sürecek bir yolculuğun u-çak ve benzeri araçlarla kısa bir sürede katedilmesine işaret eder.) [1546]

1515-) Ubâde b. Sâmit (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Mümin bir kimsenin gördüğü rüya peygamberlikten atmışda bir parçadır"buyurmuştur[1547]

1516-) Enes b. Maük (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Mümin bir kimsenin gördüğü rüya peygamberlikten atmışda bir parçadır"buyurmuştur[1548]

1517-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Mümin bir kimsenin gördüğü rüya peygamberlikten atmışda bir parçadır" buyurmuştur[1549]

1518-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kim beni rüyada görürse, uyanık iken de görecektir. Şeytan benim suretime giremez."'diye buyururken işittim." demiştir. [1550]

1519-) Ebû Katâde (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim beni rüyada görürse, hakikati/gerçeğigörmüştür, "buyurmuştur
(Hadisteki "Uyanık iken de görecektir" ifadesi hakkında değişik yorumlar yapılmıştır. Bunun Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemine, sahabeye has olduğu söylenmiştir. Buna göre mesela, Medine'de bulunmayan bir sahabi Hz. Peygamber (s.a.v.)'i rüyada görürse, Medine'ye gidip onu göreceği, Rasûlüllah (s.a.v.)'den sonrabir kimsenin böyle bir rüya görmesi ise âhirette göreceği şeklinde açıklanmıştır. Bu arada Sûfiler bu hadisi delil getirerek keşif ve murakabe ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu dünyada görülebileceğini belirtirler. Bu konuda "Sahîh-i Buharı Muhta-san Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 2176. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1551]

1520-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Kendisi şöyle anlatır: "Bir kimse Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Bu gece rüyamda bir bulut gördüm, yağ ve bal yağdınyordu, halkjn bundan avuçladığını gördüm. Kimisi çok almış kimisi az almıştı. Derken yerden göğe doğru uzanmış bir ip gördüm. Seni de gördüm, ipten tutup yukarı gktın. Sonra bir kimse tuttu ve yukan çıktı. Sonra bir başka kimse tuttu ve o da yukan çıktı. Sonra diğer bir kimse tuttu ama ip koptu arkasından ip onun için bağlanıp bitiştirildi." dedi. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Rasûlü, annem babam sana feda olsun vallahi, bak beni bırakırsan bu rüyayı elbette yorumlanm." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Haydiyorumla"buyurdu. Ebû Bekir: "Bulut, İslâm'dır. Bal ve yağ olarak yağan ise Kur'ân'dır, onun lezzeti, tadı yağmaktadır. Gökten yere uzanan ip ise senin üzerinde bulunduğun hakikattir. Sen bu hakikati tutuyorsun Allah da seni yükseltiyor. Sonra da senin arkandan bir kimse bunu tutar o da bununla yükselir, sonra diğer b!r kimse tutar o da bununla yükselir, sonra bir diğer kimse tutar ama ip kopar sonunda bu kimse için ip bağlanılır ve o da bununla yükselir. Ey Allah'ın Rasûlü, annem babam sana feda olsun, söyle bana isabet mi ettim yoksa yanıldım mı?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kısmında isabet ettin, bir kısmında yanıldın." buyurdu. Ebû Bekir: "Vallahi yanıldığım şeyi bana bildirirsin." dedi: "Yemin etme!" buyurdu.
(Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın yanıldığı şeyin ne olduğunu Hz. Peygamber (s.a.v.) a-gklamamış ve: "Yemin etme!" buyurmuştur. Bunu iki şekilde anlamak mümkündür: Yemin etme, anlatmayacağım veya yemin etme bak düşün benim anlatmama gerek kalmadan sen de anlayabilirsin. Diğer taraftan Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın yanıldığı şeyin ne olduğunu araştıran âlimler bu konuda çeşitli fikirler yürütmüşlerdir. Buluttan yağan yağ ve balı sadece Kur'ân'a yormasıdır. Halbuki yağan şey iki tane olduğu için birisi Kur'ân diğeri Sünnet olarak yorumlamalıydı, ipin kendisinde koptuğu kimse yani Hz. Osman (r.a.) için ip bağlanmıyor, o bu ipin kopmasıyla şehid olup gitti. İp onun için bağlanmadı, kendisi için ip bağlanan Hz. Ali (r.a.)'dır, denilmiştir.) [1552]

1521-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Rüyamda misvaklanırken gördüm. Bu sırada iki adam geldi biri diğerin' den büyüktü. Ben misvağı küçük olana verdim. "Büyüğe ver" denildi. Ben de büyüğe verdim" buyurmuştur. [1553]

1522-) Ebû Musa el-Eşari (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Rüyamda kendimi, Mekke'den hurmalık bir yere hicret ettiğimi gördüm. Kannabm bu yerin Yemame veya Hacer olduğuna vardı. Baksam ki burası Yesrib şehri imiş. Yine bu rüyamda bir kılıa salladığımı gördüm. Derken kılan yukarısı kinli' verdi. Bu da, müminlerin Uhud savaşında uğradığı şeymiş. Kılıa tekrar salladım. Derken olduğundan daha güzel bir hale döndü. Bu da, Allah'ın gönderdiği, fetih ve müminlerin bir araya toplanmasıymış.Yine bu rüyamda'(boğazlanmış) bir inek görmüştüm. Allah en hayırlısını verir- bu da, Uhud savaşında müminlerden bir takım kimselermiş. Asıl hayır, Allah'ın bundan sonra verdiği ve Bedir savaşından sonra Allah 'in bize verdiği sadakatin sevabıdır."

(Yemame, Bahreyn tarafıdır. Hacer, Yemen'de bir şehir ismidir. Yesrib, Medine'nin eski ismidir. Efendimiz (a.s.), Yesrib'e hicret edince buraya Medrnetü'r-Rasû! (=Rasûlüllah'ın Şehri) denildi. Daha sonra bu kutlu beldenin İsimi, kısaltılarak Medine, denilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de de bu beldenin ismi için Yesrib (Abzâb: 13) ifadesi kullanıldığı gibi Medine ifadesi de kullanılmıştır. (Tevbe: ıoı, 120; Ahzâb: 60) Ayrıca E-fendimiz (a.s.), bu beldeye Tâbe veya Taybe (=Hoş, Güzel) ismini de vermiştir.) [1554]

1523-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Müseylemetü'l-Kezzâb Rasûlüllah (s.a.v.) döneminde (Hanîfe oğullan heyeti içerisinde Medineye) gelmişti. Müseyleme: "Eğer Muhammed kendisinden sonra bu işi bana bırakırsa kendisine uyaİH nm" diyordu. Kabilesinden pek çok kimsenin içerisinde Medine'ye gelmişti. Rasûlüllah (s.a.v.), yanında (haübi) Sabit b. Kays b. Şemmâs ile birlikte Müseyleme'ye geldi elinde hurma çubuğundan bir parça bulunuyordu gelip Müseyleme ve arkadaşlannın yanına oturdu ve: "Eğer benden şu bir patça çubuğu istesen bile sana vermem Allah 'in senin hakkındaki takdirinden öteye geçemezsin. Eğer yüz çevirirsen Allah elbette seni öldürür. Ben, gördüğüm rüyamda bana gösterilen kimsenin sen olduğun kanaatindeyim. Şu Sabit benim adıma sana gereken cevabı verir, "buyurdu sonra da bırakıp gitti.
İbni Abbâs (r.a.) devamla şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in "Senin rüyamda bana gösterilen kimse olduğunu zannediyorum" sözünü sordum. Ebû Hureyre, Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Ben u-yurken rüyada ellerimde altından iki bilezik gördüm. Bu bileziklerin durumu beni üzdü, arkasından rüyamda bana bileziklere üflemem vahyolundu. Ben de üfledim onlar da uçuverdi. Ben bu bilezikleri benden sonra çıkacak iki yalancıya yordum " buyurduğunu bildirdi. İki yalancıdan birisi Esved Ansî, diğeri de Müseyleme'dir" demiştir. [1555]

1524-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben uyurken, bana yeryüzünün hazineleri getirildi. Avuçlarıma altından iki bilezik bırakıldı. Bu ise bana ağır geldi, arkasından bana üflemem vahyolundu. Ben de üfledim onlar da gidiverdi. Ben bu bilezikleri aralarında bulunduğum iki yalancı sahtekar'a San'a'nın ileri geleni (Esved Ansî) ile Yemâme'nin ileri geleni yorumladım. "buyurdu" demiştir. [1556]

1525-) Semura b. Cündeb (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) sabah namazını kıldırdığında bize döner ve:
"Bu gece sizden kim rüya gördü?1 buyurur, eğer birisi rüya görmüş ise onu anlatır o da:
"Allah'ın dilediği olur. "buyururdu.Yine bir gün bize sordu:"Bu gece sizden kim rüya gördü?" buyurdu. Biz de:
"Gören yoktur." dedik. Kendisi:
"Ama ben bu gece bana gelen iki adamı gördüm. Elimden tutup beni Mukaddes Toprağa çıkardılar. Birde baktım orada, oturan bir adamla elinde demir çengel olan ayakta bir adam var. Bu adam çengeli ağzının kenarından ensesine kadar sokuyordu. Sonra da ağzının diğer kenarına sokup aynısını yapıyordu, bu abrada öbür tarafi iyi oluyor o zamanda bu tarafa dönüp tekrar aynısını yapıyordu:
"Bu nedir?" dedim:
"Yürü" dediler. Yürüdük sonunda sırtüstü uzanmış bir a-dama vardık. Başucunda ayakta e/inde bir taş bulunan bir a-dam vardı, taşla başını eziyordu. Taşı vurduğunda taş yuvarlanıp gidiyor, o da taşı almak için arkasından gidiyordu, tekrar geri geldiğinde başı iyi olup eski halini alıyor, adam tekrar başına gelip yeniden vuruyordu:
"Bu da kimdir?" dedim:
"Yürü" dediler. Yürüdük, sonunda tandır gibi bir deliğe vardık, üstü dar altı geniş olup altında ateş yanıyordu. Ateş yaklaştırıldığında (alevler yükseldikçe) içindekiler de yükseliyor neredeyse dışarı çıkar oluyorlar, ateş sakin/eşince tekrar içerisine dönüyorlardı. Buranın içerisinde çıplak kadın ve erkekler vardı:
"Bunlarda kimdir?" dedim:
"Yürü" dediler. Yürüdük, sonunda içerisinde bir adam bulunan kandan bir nehre vardık, adam ortasında dikiliyordu. Önünde birtakım taşlar bulunan bir adam da nehrin kenarında idi. Nehirdeki adam gelip dışan çıkmak istediğinde diğer adam ağzınataş atarak onu bulunduğu yere gönderiyordu. Adam çıkmak için her defasında geldiğinde ağzına taş atıp yerine döndürüyordu'.
"Bu da nedir?" dedim:
"Yürü" dediler. Yürüdük, sonunda içerisinde büyük bir a-ğacın bulunduğu yeşil bir bahçeye vardık. Ağacın dibinde yaşlı bir adamla birtakım çocuklar vardı. Bir de baktım ki ağacın, yakınında önünde yakıp tutuşturduğu ateş bulunan bir adam var. Sonunda beni ağacın içinden yukarı çıkararak bir eve koydular ki, bu evden daha güzelini asla görmedim. Evin içerisinde yaşlısından gencine bir takım erkek, kadın ve çocuklar vardı. Sonra beni buradan çıkarıp yine ağaçtan yukarı kaldırdılar ve bir eve koyduiar ki bu ev daha güzel ve daha değerli idi. Yine buranın da içerisinde yaşlı ve gençler vardı. Ben:
"Bu gece beni gezdirip dolandırdınız, şimdi bana gördüklerimin ne olduğunu bildirin bakalım" dedim:
"Olur" dediler: Ağzının yarılıp parçalandığını gördüğün, yalancıdır, yalan konuşur kendisinden her tarafa yalan taşınırdı, İşte bu nedenle ona kıyamete değin böyle yapılır. Başının ezildiğini gördüğün, Allah kendisine Kur'ân öğretti ama o, gece Kur'ân'dan gafil durdu, gündüz de Kur'ân üzere iş yapmadı. İşte bu nedenle ona kıyamete değin böyle yapılır. Delikte gördüklerin zina ya-panfardır. Nehirde gördüğün faiz yiyenlerdir. Ağacın dibindeki ihtiyar İbrahim (a.s,)'dır. Yanında gördüğün sabiler de insanlann çocuktandır. Ateşi yakan da cehennemin bekçisi Mâlik'dir. İlk girdiğin ev, bütün Müslümanların evi, öbür ev ise şehldlerin evidir. Ben de Cebrail'im bu da Mlkall'dlr. Başını yukarı kaldır, dedi. Başımı kaldırdım, bir de baktım ki üstümde bulut gibi bir şey duruyor. Bana:
"İşte bu da senin evindir,"dediler:
"Beni bırakın da evime gireyim." dedim:
"Ama senin henüz tamamlamadığın bir ömrün var, eğer tamamlasaydın evine girerdin." dediler." [1557]

43-) Üstün Şahsiyetler (Fezâil) Bölümü

(Kitâbu'l-Fezâil)

1526-) Enes (r.a.): "İkindi namazı vakti olmuş, halk abdest suyu arayıp bulamadıkları sırada Rasûlüliah (s.a.v.)'i görmüştüm, Rasûlüllah (s.a.v.)'e bir miktar abdest suyu getirildi. Elini kabın içerisine koydu ve halka bundan abdest almalarını emretti. En son kişi abdest alana kadar suyun parmaklarının altından kaynadığını gördüm" demiştir. [1558]

1527-) Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) ilebirlikte Tebuk Seferi'ne Çlktlk (Yokta Medine yakınlarında bir yerleşim birimi olan)Vadi'i-Kurâ'ya vardığımızda bahçesi içerisinde bîr kadın gördük. Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabına: "Bahçedekihurmayı tahmin ediniz." buyurdu. Rasûlüilah (s.a.v.) ise on vesak tahmin etti. (Vesak, 175 ile 195 kg. hk ölçü birimidir.) Sonunda kadına: "Bahçeden çıkan hurmayı sayıp hesapla" buyurdu. Tebûk'a geldiğimizde: "Bakın, bu gece çok şiddetti bîr rüzgar esecek. Kesinlikle hiçbir kimse ayağa kalkmasın, kimin yanında devesi varsa onu da bağlasın." buyurdu. Biz de deveieri bağladık, sonunda çok şiddetli bîr rüzgar esti, bu sırada bir kimse ayağa kalktı, rüzgar onu Tayy Dağı'na sürükleyip attı. Bu seferde Eyle Emiri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e beyaz bir katır hediye etti (bu katırın ismi oüidüt'dür) ve çizgili bir kumaş giydirdi. Hz. Peygamber bu emire bulunduğu sahil bölgesinin (belirlenen cizye karşılığı) emiri olduğunu bildiren anlaşma yazdırdı. Dönüşte Vadi'I-Kurâ'ya vardığımızda kadına: "Bahçen ne kadar mahsul getirdi?" buyurdu. 0 da: "Allah'ın Rasûlü'nün tahmini oian on vesak" dedi, Rasûlülîah (s.a.v.) yanındakilere: "Ben Medine ye (bir an önce) varmak için süratli hareket edeceğim, sizden kim benimle birlikte süratli yürümek isterse hızlansın." buyurdu. Medine'yi uzaktan gördüğünde: "İşte Tâbe" buyurdu. {Tâbe, Medine'nin ismidir.) Uhud Dağı'nı gördüğünde de: "Şu dağcağız bizi sever biz de onu severiz. Bakın size Ensâr hanelerinin en hayırlısını bildireyim mi?"'buyurdu. Oradakiler de: "Evet, bildir." dediler: "Neccaroğulları'nın hanelerisonra Abdu'l-Eşheloğulları'nm haneleri sonra Saideoğulları'nm haneleri veya Haris b. Hazrec oğullan'n/n hanelerihasılı bütün Ensâr haneleri hayırlıdır, "buyurdu. [1559]

1528-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüilaru-(s.a.v.) ile birlikte Necd tarafında gazveye çıktık. Dikenli ağacı boi bir vadide Rasûlüllah (s.a.v.)'e yetiştik. Rasûiüliah (s.a.v.), ağacın altında konakladı ve kılıcını ağacın dallarından birine astı. Ordudakiler de ağaç altında gölgelenmek için vadiye dağıldılar. Rasûlüllah (s.a.v.), bize şöyle buyurdu: "Ben uyurken bir adam bana geldi ve kılıcı aldı. Bir uyandım a-dam başımın ucunda dikilmiş. Elindeki, kınından sıyrılmış kılıçtan başka bir şey fark de etmedim. Bana: "Seni benden kim koruyabilir?" dedi: "Beni senden Allah korur" dedim. Tekrar ikinci defa: "Seni benden kim koruyabilir?" dedi: "Beni senden Allah korur" dedim. O da kılıcı kınına koydu. Bunları yapan işte şu oturandır." Rasûlüllah (s.a.v.), o adama bir şey yapmadı." [1560]

1529-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın beni peygamber gönderdiği ilim ve hidayet yolu, toprağa inen bol yağmur gibidir. İndiği toprağın bir kısmı suyu emerek bol bol ot ve çayır bitiren verimli bir topraktır. Bir kısmı da suyu içerisine çekmeyip dışarıda tutar. Allah bu sudan insanları faydalandırır. İnsanlar suyu içerler, hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Diğer bir kısmı da ne suyu tutar ne de ot bitirir. İşte Allah'ın dinini iyi öğrenen (fikheden,) Allah'ın beni peygamber olarak gönderdiği şeyleri öğrenip öğreterek faydalı olan kimse ile, gönderildiğim Allah'ın yolunu kabul etmeyip başını bile kaldırmayan kimsenin durumu da buna benzer, "buyurmuştur. [1561]

1530-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben ve Allah'ın bana verdiği Peygamberlik, bir topluluğa gelip: "Ben gözlerimle bir ordu gördüm, sizi soyunmuş olarak uyarıyorum, kaçıpkurtulun, kaçıp kurtulun"diyen kimseye benzer. Bu uyarı üzerine bir kısım sözünü dinler, hemen o gece rahatlıkla kaçıp kurtulur. Diğer bir kısım ise onu yalanlayıp inanmazlar, sonunda sabahleyin ansızın ordu baskın yaparak hepsini yok e-
der. "buyurdu." demiştir.

(Hadiste geçen "soyunmuş olarak uyarıyorum" ifadesi, verilen haberin gerçek olduğunu belirtmek içindir. Eskiden Araplar düşman baskınını haber vermek için soyunurlar, bu davranışla haberin gerçek olduğunu vurgularlar, çıplak bir uyana geldiğinde işin gerçek olduğu anlaşılırdı.) [1562]

1531-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Benim misalimle diğer peygamberlerin misali köşede bir kepriçlik yer dışında en güzel ve en iyi şekilde bir e v yapan kimseye benzer. İnsanlar içini dolaşmaya başlayıp bu kimseye hayret ederek: "Şuraya bu kerpiç konulması gerekmez miydi?" derler ya işte ben o kerpicim, ben peygamberlerin sonuncusuyum (o eksiği ben tamamlıyorum.) "diye buyurduğu rivayet edilmiştir. [1563]

1532-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Benimle, ümmetimin misali, ateş yakıp da ateşe düşen kelebek ve benzeri şu hayvanları (ateşe gelmemeleri için kovalayan) adam misali gibidir. İşte siz ateşe koşarsınız bense sizin belinizden tutanım"buyurmuştur. [1564]

1533-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Benim misalimle diğer peygamberlerin misali bir ev yapan kimse gibidir. Şöyle ki evi bir kerpiç yeri dışında en güzel ve en mükemmel yaptı. İnsanlar içine girip gezmeye başlar, hayrete düşerler ve: "Keşke şu, kerpiç yeri de olsaydı" derler, (işte o kerpiç benim.) "buyurdu" demiştir. [1565]

1534-) Cundüb (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Ben, Havzı Kevsere sizden önce varacağım"Ğ\ye buyururken işittim" demiştir. [1566]

1535-) Sehl b. Sa'd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Ben, Havzı Kevsere sizden önce varacağım. Kim buraya gelirse suyunu içer ve bundan sonra asla susuzluk görmez. Havuzun başına, benim onları onların da beni tanıdıkları bir takım kimseler getirilecek ama arkasından benimle onların arasına engel girecektir/'diye buyururken işittim" demiştir. [1567]

1536-) Bu konuda Ebû Saîd ei-Hudrî (r.a.)'dan da bir rivayet vardır. Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bunlar bendendir." buy u-rur. Kendisine: "Senden sonra onların ne işlediklerini sen bilemezsin" denilir. Ben de: "Benden sonra yolunu değiştiren benden uzak olsun"'derim." şeklindedir. [1568]

1537-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Benim cennetteki havzım, bir aylık mesafe kadardır. Suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha güzeldir. Bardakları ise gökyüzünün yıldızları kadardın Kim bundan içerse asla susuzluk çekmez, "buyurdu." demiştir. [1569]

1538-) Esma bintü Ebû Bekir (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden, benim yanıma gelenlerin (tamamım) görünceye kadar cennetteki havzımın başında bulunacağım. Önümdeki bazı kimseler alınıp götürülecekler ben de: "Aman Allah'ım! O benden, benim ümmetimdendir?" diyeceğim. Bu sırada: "Senden sonra onların ne yaptıklarım biliyor musun? Vallahi onlar sürekli geri döndüler" denilecek"
Hadisin ravilerinden İbni Müleyke "Allahümme neüzü bike en nerda ala a'kâbina ev nüftene an dîninâ= Allah'ım, geriye dönmekten ve dinimiz konusunda ayağımızın kaydtnlmasfndan Sana sığınırız" diye dua ederdi. [1570]

1539-) Ukbe b. Âmir (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün çıkıp Uhud şehidlerine cenaze namazı kıldırdı, sonra da oradan ayrılıp minbere çıktı ve: "Ben, sizin Kevser Havuzuna ilkönce varanınız olacağım, ben size şahitlik yapacağım. Vallahi ben şu anda Kevser Havuzunu seyretmekteyim ve bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarı veya yeryüzünün anahtarları verildi. Vallahi ben sizin hakkınızda benden sonra müşrik olacağınızdan korkmuyorum ama sizin dünyalıkları elde etmek için yarışmanızdan korkuyorum." buyurdu.
(Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu Uhud Savaşında sekiz yıl sonra yapmıştır. (Btrfiârî, Meğâzî: 16, Ebû Dâvûd, Cenâiz: 7i) Hadisi rivayet eden Ukbe (r.a.): "Bu, RasûlüNah (s.a.v.)'i minberde en son görüşümdü." demiştir. (Müslim, Fezâıi: 3i) Bu ifadeden, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bunu vefatına yakın yaptığını anlamaktayız,
Şehidlerin cenaze namazının (alınmadığı bilinmektedir. Bu nedenle bazı âlimler, Ukbe (r.a.)'ın anlattığı cenaze namazını, şehidiere dua etmesi olarak yorumlamışlardır.
Hanefi âlimler bu hadisi delil getirerek şehidler için cenaze namazı kılınabileceğini belirtmişlerdir. Onlara göre Ukbe (r.a.)'ın anlattığı namaz, cenaze namazı olup Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu son zamanda kılmıştır.
Diğer taraftan bu hadisten hareketle definden bir süre sonra cenaze namazı kılınabileceği hükmünü çıkaranlar da olmuştur. Nitekim, Ebû Dâvûd bu hadisi "Bir süre geçtikten sonra ölüye kabrinde cenaze namazı kılınması" başlığı altında getirmiştir. (Ebû Dâvûd, Cenâiz: 71) [1571]

1540-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ben, Havzı Kevsere sizden önce varacağım. Bir takım kimseler hakkında tartışacağım ama bana galip gelinecek. Ben de: "Ey Rabb'im, (bunlar benim) ashabım, (bunlar benim) ashabım" diyeceğim. Bana: "Senden sonra bunların neler ortaya çıkardığını sen bilemezsin " denilecek" buyurmuştur. [1572]

1541-) Harise b. Vehb (r.a.): "Rasûiüliah (s.a.v.)'i dinledim, hara
anlattı: "Medine ile San 'a arası kadar olduğunu"söyledi," demiştir. (Hz. Peygamber (s.a.v.)'in havzının mesafesindeki farklılığın değişik şekilde i-fade edilmesinin sebebi, mesafenin değişik zamanlarda muhataplara temsili olarak ifade edilmiş olmasından olabilir.) [1573]

1542-) Diğer bir rivayette ise Müstevrid b. Şeddâd (r.a.): "Havzın kaplarının da olduğunu da buyurduğunu duymadın mı?" dedi, o da: "Hayır" dedi. Müstevrid b. Şeddâd (r.a.): "Orada yıldızlar gibi kaplar görülecek" dedi. [1574]

1543-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ö-nünüzde bir havuz vardır ki Cerbâ ve Ezruh arası kadardır."buyurmuştur.
(Cerbâ ve Ezruh, Şam diyarında iki yerleşim birimidir. Bu hadisin söylendiği yer Medine olduğuna göre Medine ile Cerbâ ve Ezruh arasındaki mesafe kadar olmaktadır. Bu tür ifadeler mesafenin çok uzun olduğunu belirtmek içindir.) [1575]

1544-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, yabancı devenin havuz başından kovulduğu gibi birtakım kimseleri havuzumdan kesinlikle kovacağım, "buyurmuştur,
(Âhiret gününün bir diğer adı, Aldanma Günü'dür (Yevmü't-Teğâbun, Teğâbun: 9) Bugünde insanlar aldandıklannı anlayacaklardır. Dünyada kendilerinin Muhammed ümmetinden olduğunu sananlar, Muhammed (a.s.)'ın şefaatına nail olacaklanni zannedenler o gün, dünyadaki yaşantılan nedeniyle aldandıklannın farkına varacaklardır. O gün insanla-nn nazannda Muhammed (a.s.)'ın yolunun yolcusu olduğu zannedilen nice bedbaht sah-tekâriann durumu açığa gkacak, Havzı Kevser'den koğulacaklardır.
Bu nedenle böyle bir duruma düşmemek için kendimizi yoklamalıyız. Acaba ne derece Muhammed (a.s.)'ın yolunda gitmekteyiz? Şu anki yaşantımız kendimizin ne kadar Muhammed (a.s.)'ın yolunun yolcusu olduğunu göstermektedir? Bu halimizle Rasûlüllah (s.a.v.)'in şefaatini beklemeye yüzümüz var mı diye kendimizi yoklamamız gerekmektedir. Aldığımız cevap olumlu ise ne âlâ, olumsuz ise kendimize çeki düzen vermeliyiz.) [1576]

1545-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Havzımın mesafesinin miktarı, Eyle ile Yemen'deki San'a arası kadardır. İçerisindeki ibriklerin sayısı gökyüzündeki yıldızlar kadardır."buyurmuştur.
(Eyie, Şam diyarında bir yerleşim birimidir. San'a da Yemen'in başkentidir.) [1577]

1546-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Havzı Kevser'in başına benimle beraber olmuş bir takım kimseler kesinlikle bana gelecekler. Sonunda ben onları gördüğümde durdurulup önemden kaldırılacaklar. Ben de: "Ey Rabb'im, (bunlar bentm) ashabım, (bunlar benim) ashabım" diyeceğim." diyeceğim. Bana: "Senden sonra bunların neler ortaya çıkardığını sen bilemezsin"denilecek11'buyurmuştur. [1578]

1547-) Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.): "Uhud Savaşı'nda Rasûlüilah (s.a.v.)'i gördüm, yanında savaşarak kendisini savunan ve üzerlerinde bembeyaz elbise bulunan iki kişi vardı ki buntarı ne önce ne de sonra gördüm." demiştir. [1579]

1548-) Enes b. Malik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), insanların en iyisi en cömerdi, en cesaretlisi idi. Bir gece Medine halkı korkuya kapılmıştı. Halk sesin geldiği tarafa yürüdü. Derken Rasûlüllah (s.a.v.), geri dönmüş gelirken karşılarına çıkmıştı. Sesin gel-diği tarafa onlardan önce varmış. Kendisi Ebû Talha'nın eğersiz atına binmiş boynunda kılıç vardı: "Korkmayın, korkmayın. Atı deniz gibiakıp gider bulduk."'diyordu. At, yavaş hareket ederdi." [1580]

1549-) İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.) insanların en cömerdi İdi. Ramazan ayında Cebrail ile buluştuğunda daha da cömert olurdu. Kendisi Ramazan'da her gece Cebrail

ile buluşur, karşılıklı olarak onunla Kur'ân'ı okuyup incelerdi, Şu bir gerçek ki Rasûlüllah (s.a.v.) hayır konusunda, sürekli esen rüzgardan daha cömert idi." demiştir. [1581]

1550-) Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e on yıl hizmet ettim. Bana ne "öf dedi, ne de: "Niçin yaptın?" ne de: "Keşke şöyle yapsaydın!" demişti. [1582]

1551-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Ebû Talha elimden tuttu ve beni Rasûlüllah (s.a.v.)'e götürdü ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Enes akıllı bir çocuktur, senin hizme- v tinde bulunsun" dedi. Gerek yolculukta gerek şehirde kaldığı sırada kendisinin hizmetinde bulundum. Allah'a yemin olsun ki, yaptığım hiçbir şey için: "Niye bunu böyle yaptın" demedi"[1583]

1552-) Câbir (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.) kendisinden istenilen hiçbir şey için asia: "Hayır" dememiştir." demiştir. [1584]

1553-) Câbir b. Abdullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bahreyn'den gelecek olan mal gelse İdi (iki avucunu göstererek) sana şu kadar şu kadar şu kadar verirdim." buyurdu. Bahreyn'den gelecek mal gelmeden Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat etti. Arkasından Bahreyn malı geldiğinde Ebû Bekir emir verip: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in borcu veya verdiği bir sözü olan varsa bize gelsin" diye ilan etti. Ben de kendişine varıp: "Muhakkak ki Hz. Peygamber (s.a.v,) bana şöyle şöyle buyurmuştur." dedim. Bunun üzerine bana iki avuç mal verdi, saydım baktım beşyüztane idi, arkasından: "Bunun iki mislini daha al." dedi. [1585]

1554-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte demircilik yapan Ebû Seyfin yanına girdik. Ebû Seyf (hz. peygamber (s.a.v.)'ın oğlu) İbrahim (a.s.)'ın süt annesinin kocası idi. Rasûiüllah (s.a.v.) İbrahim'i aldı öpüp, kokladı. Bundan sonra yine yanına girmiştik, İbrahim can veriyordu. Rasûlüllah (s.a.v.)'in gözleri yaş dökmeye başladı. Abdurrahman b. Avf (r.a.): "Sende mi ağlarsın. Ey Allah'ın Rasûlü?" dedi: "Ey Avfoğlu, bu bir rahmettir."buyurdu, gözyaşını bir diğeri takip etti ve: "Şüphesiz göz ağlar, kalp üzülür ama sadece Rabb'imizin razı olacağı şeyden başkasını söylemeyiz. Ey İbrahim biz senin ayrılığına çok üzgünüz." buyurdu. [1586]

1555-) Hz. Aişe (r.a.): "Bir bedevi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi: "Siz, çocuklan öper misiniz? Biz, onlan öpmeyiz!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah senin kalbinden merhameti söküp çıkardıysa ben sana ne yapabilirim ki?"buyurdu." demiştir. [1587]

1556-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Akra' b. Habis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in torunu Hasan'ı öptüğünü gördü ve: "Benim on çocuğum var bunlardan hiç birini öpmedim." Dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) .): "Bilene ki, merhamet etmeyene merhamet edilmez" buyurdu." [1588]

1557-) Cerîr b. Abdullah (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Merhamet etmeyene merhamet edilmez, "buyurmuştur. [1589]

1558-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), perde gerisindeki bekar kızlardan daha utangaçtı" demiştir. [1590]

1559-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ne çirkinlik sahibi (fahiş) ne de çirkinliğe sürükienebilen birisi (mütefahhiş) idi. Kendisi: "Şüphesiz sizin en iyiniz ahlâk bakımından en iyi buyururdu" demiştir. [1591]

1560-) Enes (r.a.): "Ümmü Süleym (deve üzerindeki) yükler içerisinde bulunuyordu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kölesi Enceşe de onların develerini sürüyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Enceşyavaş ol!Sürüp götürdüğün cam şişelerdir, "buyurdu." demiştir.
(Cam şişelerden maksat nazik yapılarından dolayı kadınlardır. Enceşe develeri süratli sürdüğünden deve üzerindeki kadınlar rahatsız olmuş, bunun için yavaş sürmesi istenilmiştir. Bu hadisin zikredilmesinde^ maksat bir şeye kinayeli lafizlar kullanılabileceğini belirtmek İçindir.) [1592]

1561-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah {s.a.v.) iki seçenek arasında serbest bırakıldığında günah olmadığı sürece bunların en kolay olanını alırdı. Eğer günah olacaksa bu işten insanların en uzağı o olurdu, Rasûlüllah (s.a.v.) kendi nefsi için ceza vermezdi. Ancak Allah'ın yasakları çiğnendiğinde, Allah için bunlara ceza verirdi" demiştir. [1593]

1562-) Enes (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe ne de bir kumaş ipeğe dokundum. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kokusundan daha güzel bir koku da asla koklamadım" demiştir. [1594]

1563-) Enes (r.a.)'dan. O da Ümmü Süleym (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Süleym (r.a.)'ın evine gelir ve orada öğle uykusuna yatardı. Ümmü Süleym (r.a.), kendisine bir yaygı serer üzerinde öğle uykusuna yatardı. Kendisi çok terlerdi. Ümmü Süleym (r.a.) daterini toplayıp esansın içerisine ve şişeye biriktirirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Ümmü Süleym, bu ne?"buyurmuş. O da: "Senin terin, esansıma karıştırıyorum" demişti. [1595]

1564-) Aişe (r.a.) anlatır: "el-Hâris b. Hişâm (r.a.), Rasûtüliah (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü, vahiy sana nasıl geliyor?" diye sorduA^ Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Bazen zil sesi gibi gelir ki, bu bana en a-ğır olanıdır. Söylediğini kendisinden kavrayıp anladığımda Melek benden ayrılır / vahiy durumu benden kalkar. Bazen de Melek insan şekline girer, benimle konuşur, ben de ne söylediğini anlayıp ka vrarım." buyu rdu.
Aişe (r.a.): "Ben de, çok soğuk bir günde kendisine vahiy inerken onu görmüştüm. Melek kendisinden aynldığında vahiy durumu kalktığında, alnından ter boşalıyordu." demiştir.
(Bir hadiste Zeyd b. Sabit (r.a.), vahiy esnasında hissedilen ağırlığı anlatırken şöyle demiştir: "Allah, Peygamberine vahiy indirdi, bu sırada dizi dizimin üzerinde i-di, üzerime öyle ağırlık bastı ki dizimin ezilip kırılacağından korktum." demiştir (Butâri, Cihâd ve Siyer: 3i) 760. hadiste de vahiy İnerken görülen haller anlatılır.
Vahiy hadisesi akılla kavranılamayan, güç bir hadisedir, ağırdır, tahammülü zordur. Bu nedenle Allah, vahiy hadisesinin başlangıcında: «Biz, sana ağır bîr söz indireceğiz...» (Müzzemmü: si) buyurarak bunu belirtmiştir.
Beşer sıfatları içerisinde, Allah Teâlâ'nın hitabını almak güç olsa gerek. Böyle bir irtibat ancak beşeriyetten sıyrılıp melekût âlemine girmekle mümkün olabilir... İşte Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu beşeri sıfatlardan sıyrılıp vahiy alır duruma gelmesi onda bazı hallerin meydana gelmesine neden olmuştur. Vahyin toptan indirilmeyip parça parça indirilmesinin sebeplerinden biri de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, vahyin gözle görülmeyen etki ve ağırlığına dayanabilmesi ve buna alışabilmesi olsa gerek. «Kâfirler: "Kur'ân ona toptan bir defada inmeli değil miydi?" dediler. Onu kalbine iyice yerleştirmemiz için bu şekilde yaptık ve onu yavaş vayaş indirdik.» (Furkân: 32) buyurulmuştur.) [1596]

1565-) İbni Abbâs (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.) saçını alnının üzerine salıverirdi. Müşrikler alınlannı ikiye ayırır, Ehl-i Kitab ise alınlanndan salarlardı. Rasûlüllah (s.a.v.) kendisine bir şey hakkında emir verilmeyen konularda Ehl-i Kitab'la uyumlu olmayı severdi. SonraRasûlüllah (S.a.V.) saçini alnından ayirdl (bunda bir sakınca görmedi.)" [1597]

1566-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Hz, Peygamber (s.a.v.) orta boylu ve iki omuzunun arası enli idi. Kulak yumuşaklığına ulaşan saçları vardı. Kendisini, kırmızı bir elbise içerisinde gördüm. Kesinlikle ondan daha güzelini asla görmedim" demiştir. [1598]

1567-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.) simaca insanların en güzeli idi. Vücut yapısı bakımından da onların en güzeli idi. Ne aşırı uzun, ne de kısa idi," demiştir. [1599]

1568-) Katade, şöyle demiştir: "Enes b. Malik'e: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in saçı nasıl idi?" dedim: "Ne kıvırcık ne de düz hafif dalgalı ve kulakları ile omuzu arasına kadar uzanan bir saç idi." dedi"[1600]

1569-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'in saç omuzlarına kadar uzanırdı, [1601]

1570-) Enes (r.a.)'a: "Hz. Peygamber (s.a.v.) saçlarını {kına ve benzerleriyle) boyadı mı?" diye sorulduğunda: "Hayır, sadece şakaklarında çok az bir beyazlık vardı" demiştir. (Bu nedenle beyazlan gidermek için boyamaya gerek duymazdı.) [1602]

1571-) Ebû Cuhayfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüm, alt çenesinin altında sakalında beyazlıklar da gördüm" demiştir. [1603]

1572-) Ebû Cuhayfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görmüştüm. Torunu Hasan b. Ali aleyhima's-Setâm kendisine çok benziyor" dedi. (Ravi şöyle devam eder) Ebû Cuhayfe

(r.a.)'a: "Onu bana tarif etsen" dedim: "Beyaz tenli, siyah saçlarına beyaz karışmış İdi. Bize on üç dişi deve verilmesini emretti ama biz onları teslim almadan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ruhu[1604]

1573-) Sâib b. Yezid (r.a.) anlatır: "Teyzem beni Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götürdü: "By Allah'ın Rasûlü kardeşimin oğlunun ayaklarında rahatsızlık vardır" dedi. Bunun üzerine başımı sıvazladı vebana bereket duasında bulundu sonra abdest aldı ben de abdest suyundan içtim. Sonra arkasında ayağa kalkıp, iki omuzu arasındaki keklik yumurtası gibi Peygamberlik mührüne baktım." [1605]

1574-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), kavmin orta boylusu idi, ne uzun ne de kısaydı. Teni kırmızıya çalan beyazdı, ne sK yah ne de tam beyazdı. Ne kıvırcık kısa saçlı ne de düz uzun saçlı idi. Kendisine kırk yaşında iken vahiy indirildi. Kendisine vahiy inerken Mekke'de on yıl, Medine'de de on yıl kaldı. Başında ve sakalında yirmikadar bile beyaz tel yok iken de ruhu alındı" demiştir.
(Hz. Peygamber (s.a.v.) peygamber olduktan sonra Mekke'de on üç yıl kalmıştı. Bu sürenin ilk yıllan gizli davet dönemi olup vahyin bir süre aralandığı yıllardır. Âlimlerin çoğunun görüşüne göre bu süre üç yıl sürmüştür. Enes (r.a.), Mekke'de on yıl kaldı, derken, vahyin tekrar başlayıp agk davetin alanen yapıldığı yıllan kasdetmiştir.) [1606]

1575-) Hz. Aişe (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in altmış üç yaşında vefat ettiği rivayet edilmiştir[1607]

1576-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), kendisine vahiy indirilirken Mekke'de on üç yıl kaldı. Medine'de ise on yıl kaldı ve altmış üç yaşında vefat etti." [1608]

1577-) Cübeyr b. Mufim (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im, Ahmed'im ben, Allah'ın benimle küfrü sildiği MâhPyim (=Silen) ve yine ben insanların izim sıra toplandığı Haşirim (=Toplayan) ben Âkib'im (=Sonuncu)"buyurdu" demiştir. [1609]

1578-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), bir iş yaptı ve bu konuda ruhsat tanıdı. Bu husus ashabından bazı kimselere ulaştı. Bu kimseler, herhalde bundan hoşlanmadılar ki, o işten çekindiler. Onların bu tutumu kendisine ulaştı. O da hutbe vermek için ayağa kalktı ve: "Benim ruhsat verdiğim uygulamam kendilerine ulaşan bir takım kimselere ne oluyor da hoşlanmıyor ve ondançekiniyorlar. Allah'a yemin olsun ki ben onların, Allah'ı en iyi bileni ve Ondan en çok sakınanlarıyım"buyurdu"[1610]

1579-) Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'dan. Ensardan bir kimse Harre bölgesindeki hurmalıkları suladıkları su kanalı konusunda Zübeyr'i,Rasûlüllah (s.a.V.)'e Şikayet etti. (Bu su kanalı önce Zübeyr'in bahçesine uğruyordu,
sulama hakkı önce zübeyrin idi.) Ensardan olan bu kimse: "Suyu sal geçsin" dedi. Zübeyr, bunu kabul etmedi. Durumu Rasûlüllah (s.a.v.)'e dava ettiler. Rasûlüllah (s.a.v.), de Zübeyr'e: "Ey Zübeyr, bahçeni sula sonra suyu komşuna sa/"buyurdu. Bu karar üzerine Ensardan olan bu kimse öfkelendi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, halanın oğlu olduğu için böyle karar verdin" dedi. Allah'ın Peygamberinin yüzünün rengi değişti ve sonra: "Ey Zübeyr, suyunu sula sonra da (iyice dolup} bahçe duvarından geri dönene kadar suyu salma " buyurdu.
Zübeyr: "Allah'a yemin olsun ki şu, «Hayır! Rabb'ine yemin olsun kir aralarındaki anlaşmazlıklar konusunda seni hakem kılıp, sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.» (Nisa: 65) âyetinin bunun üzerine İndiği kanaatindeyim." demiştir.
(Hadisin diğer rivayetlerinden öğrendiğimiz bilgilere göre, önce Efendimiz (a.s.), Zübeyr (r.a.)'a öncelik hakkından fedakarlık yaparak sulamayı kısa tutmasını, karşı tarafa genişlik tanımasını söylemiştir. O kimse buna da razı olmamıştır.) [1611]

1580-) Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlardan günahı en büyük olan kimse, haram olmayan bir şeyi sorup da sorusu nedeniyle o şeyin haram kılınmasına sebep olan kimsedir."
(Bu kimsenin günahının bu denli büyük olmasının nedeni, davranışından dolayı sebep olduğu yükümlülüğün tüm müslümanlan etkilemesidir. Bir kimsenin olumsuz bir davranışı sonunda kendisiyle sınırlı kalmayıp başkalannı da etkilemesi en büyük günah olarak nitelenmektedir. Bu nedenle Müslüman, davranışlannt sürekli kontrol etmeli, kendisinin öışındakileri olumsuz olarak etkileyecek davranışlardan kaçınmalıdır.
Hadisimizde oldukça önemli bir konuya dikkat çekilmektedir. Kapalı bırakılıp ayrıntıları açıklanmamış bazı hususlar ve hükümler vardır. Bunlar Yüce Allah'ın ayrından açıklamayı unuttuğundan değil insanlar için alanı geniş bırakmak içindir. Eğer Du ayrıntılar açıklandığında alan sınırlanacak özelleşecektir. Eğer birileri böyle konuların üzerine gider gereksiz ve yersiz sorular sorarak irdelemeye kalkışırsa, sonunda .', bu hususlara verilen cevaplarla aian stnırlanarak özelleştirilmiş insanları güçlüklere itmiş olacaktır. Bu da halka karşı en büyük bir suçtur.Bir hadiste Efendimiz (a.s.) şöyie buyurmuştur: "Allahü Teâlâ bir takımfarzlar koymuştur, bunları zayi etmeyiniz. Bir kısım sınrlar çizmiştir, hu sınırları aşmaymız. Bir takım şeyleri de haram kılmıştır ki onlara da yaklaşmaymız. Unuttuğundan değil de sırf rahmet olsun diye bazı şeyler hususunda susmuştur ki onları da araştırıp durmaymız" (Dârakur, süneninde iv.184 camiu'HJsui, v. 59) hadisin senedinde kopukluk vardır. Ancak aynı manayı içerendiğer hadislerle bu hadis hasen sayılmıştır.)[1612]

5810-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) asla bir benzerini duymadığım bir hutbe verdi: "Eğer benim bildiğim şeyleri bilseydiniz az güler, çok ağlardınız." buyurdu. Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabı yüzlerini örttüler, hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Bu sırada birisi: "Babam, kimdir?" dedi: "Falan kimsedir"'buy'urdu. Bunun üzerine: «Ey İman edenler, açıklandığında hoşunuza gitmeyecek olan şey-., leri sormaymız..» (Mâide: ıoi) ayeti indi," demiştir. [1613]

1582-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır ki: "Rasûlüllah (s.a.v.) Güneş meylettiği sırada mescide çıktı ve öğle namazını kıldırdı. Arkasından minbere çıktı kıyameti anlattı, kıyametteki önemli olayları dile getirdi. Sonra da: "Kim bir şeyden sormak isterse sorsun, şu makamımda durduğum sürece bana sorduğunuz her şeyi bildiririm." buyurdu. Halk çokça ağladı. Peygamber (s.a.v.) de devamlı olarak: "Bana sorun!" öt yordu. Bunun üzerine Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî kalktı ve: "Babam kimdir?" dedi: "Baban Huzâfe'dir"dedi. Sonra: "Bana sorun"demeyi sürdürdü. Bunun üzerine Ömer iki dizi üzerine çöktü ve: "Rab olarak Allah'tan, Din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak Muhammed'den razı olduk." dedi, Hz. Peygamber sustu, sonra: "Bana biraz önce şu duvarın köşesinde cennet ve cehennem gösterildi. Ben şer ve hayır olarak böylesin! görmedim, "buyurdu." [1614]

1583-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sevmediği şeyler sorulmuştu, bu tür sorular çoğalınca kızdı ve halka: "Bana, istediğinizi sorun!" Ğeû\. Bir adam: "Babam kim?" dedi: "Baban, Huzâfe'dir"dedi. Bir başkası kalktı: "Ey Allah'ın Rasûlü babam kim?" dedi: "Baban/ Şeybe'nin azat/ısı Sâlim'dir" ödedl Hz. Ömer yüzündeki öfkeyi görünce; "Ey Allah'ın Rasûlü biz Allah'a tevbe ediyoruz" dedi. [1615]

1584-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Sizden birinize kesinlikle öyle bir zaman gelecektir ki bu zamanda beni görmesi, kendisine ailesi ve malının bir misli daha verilmesinden daha sevimli gelecektin "diye buyurduğunu rivayet etmiştir. [1616]

1585-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Ben, Meryem oğlu îsâ'ya insanların en yakınıyım / en layıkıyım. Peygamberler anneleri ayn baba bir kardeşler gibidir. Benimle onun arasında Peygamber yoktur, "buyurdu." demiştir. [1617]

1586-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Doğan her çocuğa mutlaka Şeytan dokunur. Onun bu dokunması nedeniyle her çocuk (doğarken) feryat ederek ağlar. Ancak Meryemoğlu ve annesi bunun dışındadır."buyurmuştur. Ebû Hureyre (r.a.): "Dilerseniz, «Rabb'im, ben onu ve onun neslini kovulmuş Şeytandan Sanasığındırıyorum» (Âi-imrân: 35) âyetini okuyabilirsiniz" demiştir.
(Hadis'ten anlaşılan şeytanın her doğan çocuğa muöaka dokunacağıdır. Ancak, Allah'ın salih kuilanna bu dokunmanın bir zarar veremeyeceği belirtilerek, salihlerden olan Meryem ve oğlu bundan müstesna kılınmıştır. Çünkü, şeytan her zamanki gibi dokunmaya gittiyse de kendisiyle onun arasına engel girdi. (Fethu't-Bârî: 1.426.)
Zemahşeri'ye göre bu hadisin anlamı şöyledir: "Şeytan, her doğan çocuğu saptırmayı arzu eder, ancak Meryem ve oğiu hariç. Çünkü bu ikisi korunmuşlardır "Onların hepsini saptıracağım. Ancak ihlaslı kulların hariç" (Hicr: 39-40) ayetinde oiduğu gibi bunların sıfatlarını taşıyanlar da korunmuştur. Çocuğun doğarken şeytanın dokunmasından dolayı feryad etmesi, şeytanın çocuk üzerindeki arzu ve temahını tasvir içindir. Sanki onun dokunması, "Bu benim saptı raca klan mdandir." diyerek, eliyle dokunup vurmasıdır. Zemahşer, el-Keşşâf, I. 426.) [1618]

1587-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Meryem oğlu îsâ hırsızlık yapan bir adam gördü ve ona: "Hırsızlık mı yaptın?" dedi, o da: "Asla, kendisinden başka ilâh olmayan Allah 'a yemin ederim." dedi. Bunun üzerine îsâ: "Allah 'a inandım, gözümü yalanladım," dedi." [1619]

1588-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "İbrahim (a.s.) seksen yaşında iken Kaddûm Köyü'nde sünnet olmuştur." buyurdu" demiştir.

1589-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir zamanlar İbrahim: "Ey Rabb'im, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" dediğinde Allah: "Yoksa inanmadın mı?" buyurdu, oda: "Asla, ancak kalbimin iyice yatışması için" {Bakara: 260) dediğinde (eğer bunu İbrahim'den bir şüphe olarak algılarsanız bizler bu konularda) İbrahim'den dahafazla şüpheciyiz. Allah Lût'a da merhamet etsin, kendisi {kavmininezivetlerine karşı: «Ah keşke benim size karşı bir kuvvetim ofsaydı yahut sağlam bir kaleye sığı-nabilseydim..,» (Hûd: 80) derken zaten) sağlam bîr kaleye (Allah'a) Eğer ben de Yusuf'un kaldığı kadar uzun süre hapiste kalsay-dım hapisten çıkarılacağım haberini getiren haberciye hemenicabet ederdim, "demiştir.
(Yani suçsuzluğum kabul edilip, hapisten gkanlmam bir bağış değil de gasbedilen hakkın geri verilmesine hükmedilmesin! beklemeden gkmam demeyip hemen gkıverir-dim. Ama o bu kadar uzun süren haksız mahkumiyet karşısında hemen hapisten çıkmamış, suçunun tahkikatını istemişti. (Bakine, Yusuf: 50) bu denli sabırlıydı.) [1621]

1590-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle dedi: "İbrahim, sadece üç yalan söyledi. Bunlardan ikisi Allah uğrundadır: (Putlara kulluk edenlere) «Ben hastayım...» (Saffat: 89) İle «Put-lan kırma işini belki şu büyükleri yapmıştır,,.» sözüdür. (Enbiya: 63) Bîr diğeri de bir gün Sâre ile birlikte zorbalardan bir zorba kralın diyarına gelmişti, krala: "Şurada yanında insanların en güzeli bir kadınla bir kimse vardır." denildi. O da kendisine haber gönderdi, (ibrahim gelince) kadını sordu ve: "Bu kadın kimdir?" dedi. İbrahim: "Kız kardeşimdir" dedi, sonra Sâre'nin yanına gidip: "Ey Sâre, şu yerde senden ve benden başka mü'min yoktur, bu adam bana, seni sordu, ben de seninkızkardeşîm olduğunu bildirdim, sakın beni yalana çıkarma" dedi. Arkasından (zorba kral) Sâre'ye haber gönderip çağırttı. Sâre huzuruna girdiğinde eliyle dokunmaya davrandı ama birden tutuluverdi. Bunun üzerine: "Allah'a dua et, (çözüiursem) sana zararım dokunmaz." dedi. O da dua etti, akabinde kral çözülüp tutulması salın t verdi. Sonra ikinci defa yeltendi, bu sefer yine aynı şekilde veya daha fazla tutuldu. Bunun üzerine: "Allah'a dua et, (çözüiursem) sana zararım dokunmaz" dedi. O da dua etti, akabinde kral çözülüp tutulması salınıverdi. Hemen has adamlarından bir kısmını çağırıp: "Siz bana bir insan getirmemişsiniz. Ancak bir şeytan getirmişsiniz" dedi ve Hacer'i hizmetine verip Sâre 'yi gönderdi. İbrahim namaz kılarken Sâre çıkıp geldi. İbrahim eliyle "Durum nedir?" diye işaret etti. O da: "Allah, kafirin tuzağını boşa çıkardı, Haceri de hizmetçi verdi" dedi" Ebû Hureyre (r.a.): "İşte, anneniz Hacer'in hikayesi budur eygöksuyunun evlatları" demiştir.
(Yalan söyledi, diye çeviri yaptığımız 'W" fiili ve türevleri, hakikat dışı anlamlar i-fade eder: Yalan söylemek, hile yapmak, yanıltmak anlamlarını taşır. Arapça'da mecazi olarak değişik anlamlarda kullanılır. Karşısındakine bir şeyi ters anlatmak, şaka yapmak da bu kökten kullanılır. Mesela, nisan bir şakası için, nisan yalanı anlamına denilir. Devenin sütünün devam edeceği zannedilirken sütün kesilmesi için de, devenin sütü yalan söyledi anlamına denilir. Gözün iyi görmemesi ve yanıimasına da, göz yalanı anlamına "^ ^ir" denilir. Boş emel İgn, yalana emel anlamında denilir.
İbrahim (a.s.)'m kullandığı ifadeler, muhataba üstü kapalı söz söyleyerek zihinde başka bir anlam intibahı uyandıran, bir kaç alama gelen muğlak kapalı ifadelerdir. Bu tür ifadeler, muhatap sözü başka anlamda anlarken konuşan ise başka şeyi kastettiğinden dinin yasakladığı yalan sayılmaz.
Hz. İbrahim (a.s.)'ın yalan söylemesi hakkında "Sahîh-i Buhâri Muhtasan Tecrîd-i Sarîh" İsimli çalışmamızdaki 1412. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1622]

1591-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrail oğulları birbirlerine bakarak çıplak yıkanır, Mûsâ(a.s.) da yalnız yıkanırdı. Bunun üzerine: "Vallahi Mûsânın bizimle yıkanmasını, kendisinin kasığında fitık olması alıkoymaktadır" demişlerdi. Bir keresinde yine yıkanmaya gitti ve elbisesini bir taşa koydu, taş da elbisesini alıp kaçırdı, Mûsâ: "Aman taş, elbisemi" diye peşinden (giderek sudan) çıktı, sonunda İsrailoğulları Mûsâyı seyrettiler ve: "Vallahi Musa'nın bir şeyi yokmuş" dediler. Mûsâ (a.s.) elbisesini aldı ve taşı dövmeye başladı" buyurdu" demiştir.
Ebû Hureyre (r.a.) bu söze ilaveten: "Vallahi taşa vurmasından dolayı taş üzerinde altı veya yedi tane iz olmuş," demiştir. [1623]

1592-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Ölüm Meleği Mûsâ (a.s.)'a t_ gönderildi, kendisine geldiğinde bir tokat indirdi, bunun üzerine melek Rabb'ine dönerek: "Ey Rabb'im, Sen beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin?" dedi. Allah meleğin gözünü tekrar yerine getirdi ve: 'Tekrar git ve ona de ki, elini bir öküzün sırtına koysun, ona elinin kapattığı yerdeki her tüy için bir yıl ömür vardır." buyurdu. Bunun üzerine Mûsâ: "Ey Rabb'im bundan sonra ne olacak?" dedi. Allah: "Yine ölüm" buyurdu. Mûsâ: "O zaman şimdi öleyim." dedi ve Allah'tan kendisini (o zamamar ıienüz giremediği Kudüs'teki) Arz-ı Mukaddes'e bir taş atımı mesafeye getirmesini İstedi." Rasûlülîah (s.a.v.): "Eğer ben orada olsaydım, Kızı! kum Tepesi'nin yanında yolun kenarındaki kabrini size
gösterirdim, "buyurmuştur.
(Hz. Mûsâ (a.s.)'ın ölüm meleğini tokatlaması hususunda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamadaki 675. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz. Buradaki açıklamamızda görülür ki, Hz. Mûsâ (a.s.)'ın meleği tokatlaması, meleğin melek şeklinde gelmeyip insan şeklinde gelmesi ve Hz. Mûsâ (a.s.)'a kendisini savunduracak bir davranışta bulunması veya meleğin insan suretinde gelip evine izinsiz girmesinden dolayı oiması muhtemeldir.) [1624]

1593-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Müslümanlardan ve Yahudilerden iki kişi atışıp kavga etti. Müslüman: "Muhammed'i alemlere üstün kılan At-iah'a yemin ederim." dedi, Yahudi de: "Musa'yı âlemlere üstün kılan Allah'a yemin ederim." dedi. Bu sırada Müslüman elini kaldırıp Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Yahudi hemen Hz. Peygamber (s.a.v.)'e giderek kendisi ile Müslümanın arasındaki geçen olayı bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanı çağırtıp meseleyi sordu, o da olanları anlattı, Hz. Peygamber (s.a.v.): "BeniMusa'dan üstün tutmayınız. Şüphesiz kıyamet günü tüm insanlar bayılıp düşecekler, ben de onlarla bayılıp düşeceğim, ayıiıp kendine gelenlerin ilki ben olacağım, bu sırada bir de baksam ki Arşın kenarına sımsıkı yapışmış Musa'yıÜstüngörürüm. Bayılanların içinde idi de benden önce mi ayıidı, yoksa Allah'ın baygınlıktan hariç tuttuğu kimselerden midir biiemiyom. "buyurdu.
(Kıyamette baygınlıktan hariç tutulanlar için Kur'ân'da: «Sura üflendi, Allah'ın dilediği dışında göklerde ve yerde olan herkes hemen düşüp bayıldı.»buyrulmuştur. Zümer: 68) [1625]

1594-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) oturuyorken bir Yahudi ğgeldi ve: "Ey Ebû Kasım, ashabından birisi yüzüme tokat vurdu." dedi: "Kim?" buyurdu: "Ensardan birisi" dedi: "Çağırın onu"buyurdu, sonra: "Ona vurdun mu?"buyurdu: "Çarşıda: "Musa'yı insanlık üzerine Seçene yemin olsun ki" diye yemin ederken işittim ve: "Pis herif, Muhammed (s.a.v.)'ırı üzerine de mi?" dedim" ve beni bir öfke tuttu bu yüzden yüzüne vurdum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmayınız! Şüphesiz kıyamet günü tüm insanlar bayi' ııp düşecekler de ilk kabri açılan ben olurum. Derken Musa'yı Arş'm direklerine tutunmuş olarak görürüm. Bilemiyorum, o da bayılıp düşenler arasında varmıtydı yoksa Önceki bayılma bunun yerine mi sayıldı "buyurdu"
(Önceki bayılmadan maksat, «Musa tayin ettiğimiz vakitte frûr'a) gelip de Rabb'i onunla konuşunca: "Rabb'im! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbî): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!11 buyurdu. Rabb'i o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayıiınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim." dedi. » (A'râF: 143) ayetinde geçen bayılmadır.) [1626]

1595-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurdu: "Yüce Allah: "Hiçbir kulumun: " Yunus b. Afatta (peygamber) 'den daha iyiyim "demesi uygun düşmez" buyurmuştur"
(Yunus b. Metta (Peygamber/den daha iyiyimden maksat, Yunus (a.s.)'ın sebat göstermeyip memleketini terk etmesi açısından onun bu davranışından dolayı her hangi bir kimsenin: "Ben mücadeleden kaçmıyorum, dolayısıyla ondan daha iyiyim" gibi veya benzeri şeyler düşünmesidir.) [1627]

1596-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimsenin "Benim Yunus b. Mettâ (peygamber)'den daha iyi olduğumu" söylemesi doğru olmaz." buyurdu ve Yunus Peygamberi babasının adıylasöyledi.
(Peygamberler, Peygamber olmaları açısından birbirleri arasında fark yoktur. «Peygamberleri arasında birbirini ayırt etmeyiz...» buyru I muştur. (Bakara: 285} Bu durum tıpkı bir orduda er ile komutanın, temsil ettiği devletin askeri olması arasında fark olmadığı gibidir. Diğer taraftan er ile komutanın gösterdiği çaba, ulaştığı netice ve yüklendiği sorumluluk bakımından birbirlerinden farklı olması gerekir, bu nedenle Peygamberler, her ne kadar Allah'ın Peygamberi olma yönünden aynı düzeyde olsalar bile verdikleri mücadele, ulaştıklan netice bakımından mevkileri de farklı olacaktır. «İşte bu Peygamberler ki biz, onları birbirlerinden üstün kıldık...» buyruimuştur. (Bakara: 253) Bu hadisten anladığımız, Efendimiz (a.s.)'m bu sözü İle tevazu gösterdiği ve tüm Peygamberlerin, Allah'ın Peygamberi olması yönünden birbirlerindlük farkının olmadığıdır.) [1628]

1597-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e: "İnsanların en değerlisi kimdir?" denildi: "En takvalı olan kimsedir." buyurdu. Ashab: "Bunu sormuyoruz." dediler. O da: "Halilullah'ın (Allah'ın dostunun) oğlu Peygamberin oğlu, Peygamber oğlu Yusuf Peygamber'dir."buyurdu. Ashab: "Bunu da sormuyoruz." dediler. O da: "Arapların nesebinden soruyorsunuz. Onların cahiliye dönemindeki iyi kimseleridini iyice öğrendiklerinde- İslâm'da da iyi kimselerdir, "buyurdu." demiştir. [1629]

1598-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır; "Übey b. Ka'b (r.a.), bize Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle hadis anlattı: "Mûsâ Peygamber İsrailoğulları arasında hutbe vermek için ayağa kalktı, bu sırada kendisine: "İnsanların en bilgini kimdir?" diye soruldu o da: "Ben" dedi. Bunun üzerine Allah, bilgiyi kendisine gön-dermediğinden dolayı onu kınadı ve ona şöyle vah yetti: "İki denizin birleştiği yerde kullarımızdan bir kul vardır ki, o senden daha bilgilidir" Mûsâ: "Ey Rabb'im ona nasıl ulaşabilirim?" ı$&di. Kendisine: "Bir zenbiliçerisine bir balık al ve taşı, balığı kaybettiğin zamanki yer İşte orasıdır." denildi. Mûsâ yola çıktı, delikanlısı Yûşa b. Nûn 'u da yanma aldı, zenbil içerisine bir balık alıp taşıdı. Sonunda bir kayaya varıp başlarını koyarak u-yudular. Balık zenbilden çıkarak denizde yolunu buluverdi. Mûsâ ve delikanlısı için bu durum şaşılacak bir şey olmuştu.

Her ikisi de (yola çıktıktan) günlerinin gecesinin geri kalanında yürüdüler. Sabah olunca Mûsâ delikanlısına: "Yemeğimizi getir, yolculuğumuzda yorulduk." dedi. -Mûsâ kendisine emredilen yeri geçene kadar yorgunluk duymamıştı.- Delikanlı: "Gördün mü, hani bir kayaya varmıştık ya işte ben orada balığı unuttum" dedi.
Mûsâ: "İşte aradığımız da buydu" dedi ve izlerine baka baka geri döndüler, kayaya vardıklarında baktılar ki elbiseye bürünmüş bir kimse var, veya elbisesine bürünen bir kimse (sekimde dedi.) Mûsâ hemen selâm verdi. Hızır: "Senin toprağında bu selâm nasıl olur?" dedi: "Ben Musa'yım"dedi: "İsrailoğul/arıntn Musa'sı mı?" dedi: "Evet, sana öğretilen rüşdden bana öğretmen üzere sana tâbi olabilir miyim?" dedi. Hızır: "Sen, benimle asla dayanamazsın. Ey Mûsâ! Ben, Allah'ın bana öğrettiği senin bilmediğin bir bilgi üzereyim. Sen de benim bilmediğim sana öğretilen bir bilgi üzeresin " dedi: "İnşallah beni sabırlı bulacaksın, sana hiçbir şeyde karşı gelmeyeceğim " dedi. Her ikisi sahilde yürüyerek oradan ayrıldılar, gemileri yoktu, derken bunlara bir gemi uğradı, hemen kendilerini de taşımaları için konuştular. Hızır tanınmıştı, bu nedenle ücretsiz olarak gemiye aldılar. Bu sırada bir serçe geldi, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum aldı, Hızır: "Ey Mûsâ, benim bilgim ve senin bilgin Allah'ın bilgisinden ancak şu serçenin denizden aldığı yudum kadar eksiltebilir." derken Hızır gidip geminin tahtalarından bir tahtayı söktü. Mûsâ: "Adamlar bizi gemiye ücretsiz bindirdiler, sen de içindekiler batsın diye gemiyi deldin?" dedi. Hızır: "Ben sana, benimle dayanamazsın demedim mi?" dedi. Mûsâ: "Unuttuğumdan ötürü beni cezalandırma ve bu davranışımdan dolayı bana güçlük yükleme" dedi. -Bu, Musa'nın ilk unutmasıydı- sonra yola devam ettiler, bu sırada çocuklarla birlikte oynayan bir çocuk gördüler. Hızır hemen yukandan kafasını tutup eliyle başını kopanverdi. Bunun üzerine Musa; "Bir kısas o/madan suçsuz bir cana kıydın?" dedi. Hızır; "Ben sana, benim/e dayanamazsın demedim mi?" dedi, -Bu, cevap Öncekinden daha sert olmuştu- Yine yola devam ettiler sonunda bir şehir halkına vardılar ve onlardan yemek istediler, ama şehir halkı onlan misafir kabul etmedi. Bu sırada yıkılmaya yüz^ tutmuş duvar gördüler. Hızır onu düzelüvermişU. Eliyle işaret e-dip düzeltSvermişti. Mösâ: "İsteseydin bundan dolayı ücret alabilirdin" dedi. Hızır: "İşte bu, benimle senin ayrılmamıza (sebeptir)1 dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah Musa'ya merhamet etsin istedik ki keşke sabretseydi de bize (ilginç) işlerini anlatsaydı 'buyurmuştur.
(Kur'ân-ı Kerim'de bu kıssa anlatılırken Hz. Mûsâ (a.s.)'m karşılaştığı kişinin ismi bildirilmemektedir. Kur'ân-ı Kerimin verdiği bilgiye göre Hızır (a.s.) yaptığı işlerin gerekçelerini şöyle sıralar:
«Gemi, denizde çalışan birkaç yoksula aitti. Onu kusurlu kılmak istedim, çünkü ötelerinde her gemiye el koyan bir hükümdar vardı.
Çocuğa gelince, onun anne ve babası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azdırmasından ve inkâra sürüklemesinden korkmuştuk. Rablerinin, daha temiz ve onlara daha çok merhamet eden birini vermesini istedik.
Duvar ise şehirde iki yetim çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardt, babalan da fyi bir kimseydi. Rabb'in onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabb'İnden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığım şeylerin yorumu budur.» (Kehf: 79-82)
Bu bilgilerden anladığımız, Allah'ın İlmi, insanların kavrayamayacağı kadar geniştir. Bizim beğenmediğimiz bazı şeylerin gerisinde nice incelikler vardır.
Hz. Mûsâ (a.s.) ile karşılaşması anlatılan Hızır (a.s.)'ın kim olduğu, hayatı ve Ö-iümü hakkında ne Kur'ân'da ne de sahih hadislerde ayrıntılı bir bilgi bulabiliyoruz. Bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hızır, bembeyaz çorak toprağa oturur, kalktığında hemen dalgalanan yeşillikler çıkardı, işte bundan dolayı kendisi Hızır (Yeşil) diye isimlendirilmiştir." buyurmuştur. (Buhârî, Enbiyâ: 27, Tirmizî, Tefsir: Kehf) Bu bilginin dışında Hızır (a.s.)'ın nesebi, kim olduğu, adı gibi benzeri hususlarda malumat veren haberler sıhhat bakımından güvenilir kaynaklarda geçmemektedir. Bu nedenle konu hakkında verilen bilgiler mesnetsiz olup bir efsaneden öteye gitmeyen bilgilerdir. Dini bir dayanağı olmayan bu tür hurafelere dikkat edilmelidir.
Hızır (a.s.) hakkında daha geniş bilgi için "Sahîh-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarih" isimli çalışmamadaki 102. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1630]

44-) Sahabenin Üstünlükleri Bölümü

(Kitâbu Fezâili's-Sahâbe)

1599-) Ebû Bekir (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile mağarada iken başımı kaldırmıştım, bir de baktım müşriklerin ayaklarını gördüm, hemen: "Ey Allah'ın Peygamberi, bunlardan birisi başını aşağı indirse bizi görür" dedim. O da: "Sus! Ey Ebû Bekir (biz) üçüncüleri Allah olan iki kişiyiz, "buyurdu." [1631]

1600-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûiüüah (s.a.v.), minbere oturdu ve: "Bir kul ki, kendisine ya dünya nimetlerini vermesi veya Kendi katındaki/eri vermesi hususunda Allah onu serbest bıraktı. O da Allah'ın yanındakileriseçti.'"buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir ağladı da ağladı, sonra: "Babalarımız ve annelerimiz sana feda olsun" dedi. Meğer, bu serbest bırakılan Rasülüllah (s.a.v.) imiş, Ebû Bekir de bunu içimizden en iyi bilenmiş. Rasülüllah (s.a.v.), şöyle buyurdu: "İnsanlardan arkadaşlığı ve malı konusunda bana karşı son derece cömert olan Ebû Bekir'dir. Eğer birisini içten dost edinseydim Ebû Bekir'i edinirdim. Ancak İslâm kardeşliği ve sevgisi (özei değil geneldir.) Mescidde Ebû Bekir'in kapısı dışında hiçbir kapı bırakılmasın."
(Hadîste zikri geçen Mescid-i Nebî'ye açılan kapı ve geçitler gerçek anlamda şahıslara ait kapı mıdır yoksa mecazi bir anlam İfadesi mi vardır? Bu husus kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bazı hadislerde geçen ifadelere göre mescidde şahıslara ait kapılar olduğu da anlaşılmaktadır. Tirmizî'nin garib hadis olarak rivayet ettiği îbni Abbâs hadisinde olduğu gibi (Tirmizî Menâkıb: 93) Mesciddeki tüm kapılann kapatılıp sadece Ebû Bekir (r.a.)'ın kapısının bırakılması bazı işaretler ifade eder. Bundan Rasülüllah (s.a.v.)'in her ne kadar sevgide ayırım yapmasa bile yine de Ebû Bekir (r.a.)'ın sevgisinin üstün geldiğine işaret çıkarılmıştır.) [1632]

1601-) Amr b. el-Âs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini (Hicri 7. yıida yapılan) Zâtu Selâsîle Gazvesi'nde ordunun başında göndermişti. Amr b. el-Âs (r.a.) şöyle devam eder: "Gazveden sonra kendisinin yanına geld n ve: "Sence insanların hangisi daha sevimlidir?" dedim: "Aişe" buyurdu: "Erkeklerden?" dedim: "Babası" buyurdu: "Sonra kim?" dedim: "Ömer b. Hattab" buyurdu ve (içlerinde ubeyde b. cerrah (r.a.)'m da bulunduğu) bir kısım kimseieri saydı" demiştir, [1633]

1602-) Cübeyr b. Mutim (r.a.) anlaür: "Bir kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmişti. H2. Peygamber kadına tekrar gelmesini söylemiş, kaçtır^ vefabnı kasdederek: "Gelip de seni bulamazsam ne dersin?" demiş, o da: "Beni bulamazsan, Ebû Bekir'e gelirsin"buyurmuştur. [1634]

1603-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse öküze binmişti ki bu sırada öküz adama dönüp: "Ben bu iş için yaratılmadım, tarla sürmek için yaratıldım." dedi, ben bu şekilde konuşmanın olduğuna iman ettim, Ebû Bekir ve Ömer de iman etmiştir. Yine bir keresinde kurt bir koyun kapmıştı. Çoban da hemen peşine düştü, neticede kurt çobana: "Benden başka çobanın olmadığı günde, canavarlar gününde bakalım onu kim koruyacak." dedi, ben bu şek/İde konuşmanın olduğuna iman ettim, Ebû Bekir ve Ömer de iman etmiştir, "buyurdu.
(Hadisi Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet eden ravi) Ebû Seleme: "Bu Sırada topluğun içerisinde Ebû Bekir ve Ömer hazır değilmiş." demiştir. [1635]

1604-) İbni Abbâs (r.a,): "Ömer b. Hattab (r.a.) teneşir üzerine konmuş halde iken, kendisi için Allah'a dua eden bir topluluk içerisinde : ben de bulunuyordum. Bu sırada arkamdan bir kimse omzuma dirseğini koydu: "Allah sana merhamet eylesin. Şüphesiz ben, Allah'ın seni iki arkadaşınla beraber kılmasını ümit ederdim. Zira ben Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte idim.", "Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte şöyle yaptım." "Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte şeklinde söylerken çok defa işitmiştim. Bu nedenle ben, Allah'in seni ikisiyle beraber eylemesini ümit ederdim." diyordu. Geriye döndüm, bir de baksam ki bu kimse Ali b. Ebi Talib imiş" demiştir. [1636]

1605-) Ebû Said el-Hudri (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Birkeresinde ben uyuyordum İd insanları gönlüm. Benim karşıma çıkarılıyorlardı, üzerlerinde gömlekler vardı. Bu gömlekler kimisinin göğüslerine kadar geliyor kimisinin daha altında idi. Ömer b. el-Hattab da gösterildi, onun da üzerinde (yerlere kadar) sürüdüğü bir gömlek buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûiü bunu neye yordun" dediler. 0 da: "buyurdu" demiştir.
("Dine yordum"ifadesini, dine bağlılıkları ve samimiyetleri olarak anlamak mümkündür.) [1637]

1606-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Ben uykuda iken bana bir bardak süt getirildi, iliklerime kadar kana kana içtim, sonra geri kalanını Ömer b. e I-Hattab'a verdim"
buyurduğunu işittim. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûiü rüyayı neye yordun?" dediler." demiştir. [1638]

1607-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i, şöyle buyururken işittim, demiştir: "Ben, Uyurken kendimi bir kuyunun başında gördüm. Kuyunun üzerinde bir kova vardı, Allah'ın dilediği kadar kuyudan su çektim, Sonra ona Kuhâfe'nin oğlu (Ebû Bekir) aldı ve bir, iki kova su çekti. Onun su çekişinde -Allah, onu bağışlasın- zayıflık vardı. Sonra kova daha büyük bir kovaya dönüştü. Arkasından onu Hattab'in oğlu (ömer) aldı. İnsanlardan, Ömer b. Hattab'ın su çektiği gibi güzel bir şekilde su çeken maharetli birisini görmedim. Sonunda halk orayı develerin sulanıp barındığı yer edindi." [1639]

1608-) Abdullah b. Ömer (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'in: "İnsanları bir yerde toplanmış olarak gördüm. Ebû Bekir ayağa kalktı bir veya iki kova su çekti ama onun bu su çekmesinde yorgunluk vardı. Allah Ebû Bekir'i bağışlasın. Sonra bunu Ömer aldı, elindeki kova büyük kovaya çevrildi. İnsanlar içerisinde onun gibi güzel iş yapan zeki birisini görmedim. Sonunda halk orayı develerin sulanıp barındığı yeredindi."'buyurduğunu söylemiştir. [1640]

1609-) Cabir (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennete girdim, bir de baktım içeride bir konak veya köşk gördüm: "Bu kumindir?" dedim: "Ömer b. Hattab'ın" dediler. İçine girmek istedim ama bu sırada senin ailene karşı kıskançlığını hatırla "buyurdu. Bunun üzerine Ömer ağladı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, hiç sana karşı kıskançlık yapılır mı ki?" dedi. [1641]

1610-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında otururken şöyle dedi: "Ben, uyurken kendimi cennette gördüm, bir de baksam ki bir köşkün kenarında abdest alan bir kadın: "Bu köşk kimindir?" dedim. Oradakiler: "Ömerb. Hattab'ındır" dediler, bu sırada Ömer'in ailesine karşı kıskançlığı aklıma geldi, bu yüzden geri çekildim." bunun üzerine Ömer ağladı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, sana karşı kıskançtık yapar mıyım ki?" dedi. [1642]

1611-) Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ömer b. Hattab, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına girmek için izin İstedi. Bu sırada Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında Kureyşli kadınlar vardı ve kendisiyle konuşuyorlardı, konuşurken de seslerini alabildiğince yükseltiyorlar çok şeyler istiyorlardı. Ömer izin istediğinde hemen kalkıp perde gerisine koştular. Rasûlüllah (s.a.v.), Ömer'e izin verdi, Ömer girerken Rasûlüllah (s.a.v.), gülüyordu. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah ömrünü güldürsün (acaba neye gülersin?)" dedi. Rasûlüliah (s.a.v.) de: "Şu yanımdaki kadınlara hayret ettim. Senin sesini duyunca hemen perde gerisine koştular" buyurdu. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü, onların sakınmalarına sen daha layıksın" dedi ve şöyle devam etti: "Ey kendilerinin düşmanı kadınlar! Rasûlüllah (s.a.v.)'den sakınmıyorsunuz da benden mi sakınıyorsunuz?" Onlar da: "Evet, sen Rasûlüllah (s.a.v.)'den daha sert ve keskinsin" dediler. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ca~ mm elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Şeytan, bir caddede senin/e karşılaşsa mutlaka senin girdiğin caddeden başka bir caddeye geçer" buyurdu." [1643]

1612-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "(Münafıkların reisi) Abdullah b. Übey öldüğünde, oğlu Abdullah b. Abdullah, Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve babasına kefen yapmak için gömleğini istedi, o da verdi. Arkasında cenaze namazını kıldırmasını istedi. Rasûiüilah (s.a.v.), cenaze namazını kıldırmak için ayağa kalktı. Hemen Ömer ayağa kalkarak Rasûlüllah (s.a.v.)'in elbisesini tutu ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah onun cenaze namazını kıldırmanı sana yasaklamışken onun cenaze namazını mı kıldıracaksın?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Allah, «Onlara bağışlama dile, dileme (değişen bir şey olmaz.) Onlara yetmiş kere bağışlama dilesen bile Allah onları asla bağışla mayaca ktır.» (Tevbe: 80) buyurarak beni serbest bırakmıştır. Dolayısıyla ben yetmişten de daha fazla yapabilirim"buyurdu. Ömer: "Bak, o münafıktır" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.), onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine «Onlardan ölen bîr kimse için asla cenaze namazı kıldırma! Kabirlerinin başında durma!.,.» crevbe: 84) ayeti indi." [1644]

1613-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Medine bahçelerinden bir bahçede Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bulunuyordum. Birisi geldi ve kapının açılmasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ona kapıyı aç ve cennetle müjdele" buyurdu. Kapıyı açtım baksam Ebû Bekir, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözleriyle kendisini cennetle müjdeledim, o da Allah'a hamdetti. Sonra bir kimse daha geldi ve kapının açılmasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ona kapıyı aç ve cennetle müjdele" buyurdu. Kapıyı açtım baksam Ömer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söylediğini kendisine bildirdim, o da Allah'a hamdetti. Sonra bir kimse daha geldi ve kapının açılmasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ona kapıyı aç ve kendisine ulaşacak musibet üzere cennetle müjdele" buyurdu. Kapıyı açtım baksam Osman, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söylediğini kendisine bildirdim, o da Allah'a hamdetti sonra: "Allahü el-Müsteân=Kendisinden yardım istenilen Allah'tır" dedi"[1645]

1614-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan. Kendisi evinde abdest alıp rı çıkmış ve: "Bugün Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte olup yanındanhiç ayrılmayacağım" demiş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i sormuş, onlar da: "Şu tarafa gitti" demişler. Şöyle devam eder: "Ben de onu bulmak içinpeşinden Çiktim, nihayet (Kubâ yakınlarındaki) EriS KuyuSU'nun (bulunduğu bostana) girdi. Ben de kapının dibine oturdum, bostanın kapısı hurma ağacından yapılmıştı. Rasulüllah defi hacet yaptı ve abdest aldı, kendisine vardım, baktım ki kuyunun ağzındaki örülü çemberi ortalamış ve dizle-rini sıvayıp kuyuya sarkitmıştı. Kendisine selâm verdim arkasından da yanından ayrılıp kapının dibine oturdum. Kendi kendime: "Bugün Rasulüllah (s.a.v.)'in kapıcısı olacağım" dedim. Derken Ebû Bekir gelip kapıyı itti: "Kim o?" dedim: "Ebû Bekir" dedi: "Biraz bekle" dedim ve gidip: Ey Allah'ın Rasûlü, bu gelen Ebû Bekir'dir, izin istiyor?" dedim: "Kendisine izin ver ve onu cennetle müjdele" buyurdu ben de hemen gelip Ebû Bekir'e: "Gir, Rasulüllah (s.a.v.) seni cennetle müjdelemektedir" dedim, Ebû Bekir de girip kuyunun ağzındaki çemberde Rasulüllah (s.a.v.)'in sağına oturdu ve tıpkı Hz, Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı gibi dizlerini sıvayıp ayaklarını kuyuya sarkıttı. Ben kendi kendime: "Eğer Allah falan kuluna iyilik dilerse onu buraya getirir" dedim. -Falan kulundan kastı kardeşidir- Derken bir de baktım ki kapıyı sallayan bir kişi var: "Kim o?" dedim: "Ömer b. Hattab" dedi: "Biraz bekle"dedim, Rasulüllah (s.a.v.)'e varıp kendisine selâm verdim: "Bu gelen , de Ömer b. Hattab'dır, izin istiyor?" dedim: "Kendisine izin ver ve onu cennet/e müjdele" buyurdu. Ben de hemen gelip: "Gir, Rasulüllah (s.a.v.) seni cennetle müjdeliyor" dedim. O da girip kuyunun ağzındaki çemberde Rasulüllah (s.a.v.)'in soluna oturup ayaklarını kuyuya sarkıttı. Sonra ben dönüp yerime oturdum ve kendi kendime: ., "Eğer Allah falan kuluna iyilik dilerse onu buraya getirir" dedim. Bu sırada, kapıyı sallayan bir kimse daha geldi ben: "Kim o?" dedim: "Osman b. Affân" dedi: "Biraz bekle" dedim ve Rasulüllah (s.a.v.)'e vanp kendisine haber verdim: "İzin ver ve kendisine bulaşacak musibetler üzere onu cennetle müjdele11'buyurdu. Ben de hemen gelip kendisine: "Gir, Rasulüllah (s.a.v.) sana bulaşacak musibetler üzere seni cennetle müjdeliyor" dedim. O da girdi ama kuyunun ağzındaki çemberi dolu bulduğundan karşısında diğer bir tarafa oturdu." [1646]

1615-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'dan. Rasulüllah (s.a.v.) Tebûk Se-feri'ne çıktı ve yerine vekif ofarak Ali'yi bıraktı, o da: "Çocuk ve kadınların içerisinde geriye beni mi bırakıyorsun?" dedi. Rasulüllah (s.a.v.): "Senin benim yanımda, Musa'nın yerine Harun'un mevklsı gibi olmandan razı değil misin? Ancak bir fark var, o da benden sonra bir peygamberin olamayacağı, "buyurdu. [1647]

1616-) Sehi b. Sa'd es-Sâidî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Hayber Savaşının olduğu gün: "Sancağı Allah'ın onun eliyle fetih nasip eyleyeceği bir kimseye vereceğim" diye buyururken duymuş. Orduda bulunan herkes, sancağın kendisine verilmesini ümit etmeye başladılar. Arkasından sabahleyin her biri bayrağın kendisine verilmesini ümit ederek geldiler. Rasulüllah (s.a.v.): "Ali nerede?" buyurdu, kendisine: "Gözlerinden rahatsızdır" denildi, emir buyurdu ve Ali çağrıldı, gözlerine tükürdü, bunun üzerine adeta hiç rahatsız değilmiş gibi hemen iyi oldu. Ali: "Onlarla bizim gibi Müslüman olana kadar savaşacak mıyız?" dedi. Rasulüllah (s.a.v.): "Onların meydanlarına inene kadar acele etme, indikten sonra kendilerini İslâm'a davet et, kendilerine gereken şeyleri onlara bildin Allah'a yemin olsun ki, senin sebebinle bir kimsenin hidayete erdirilmesi senin için kızıl develerden daha hayırlıdır, "buyurdu. [1648]

1617-) Seleme b. Ekva1 (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ali'nin gözünde rahatsızlık vardı ve Hayber seferinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'den geride kalmıştı- "Ben, Rasulüllah (s.a.v.)'den geride kaldım" dedi, hemen yola gk-t ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yetişti. Sabahında Allah'ın fetih nasip eylediği gecenin akşamı olduğunda Rasulüllah (s.a.v.): "Yarın sancağı, Allah'ın ve Rasûlünün sevdiği kimseye vereceğim veya Allah'ın ve Rasûlünün sevdiği kimse alacaktır yahut Allah'ı ve Rasûfünü seven bir kimse alacaktır. Allah ona fethi nasip eyleyecektir." bu-yurdu. Biz bunun Ali olacağını beklemiyorduk, (çünkü gözünde rahatsızlık vardı. Rasûiüiiah (s.a.v.), onu çağırdığında:) "Ali işte" dediler. Rasulüllah (s.a.v.), bayrağı jna verdi arkasından Allah, fethi ona nasip eyledi." [1649]

1618-) Sehl b. Sa'd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Fatma'nın evine ; geldi ama Ali'yi evde bulamadı: "Amcanın oğlu nerede?" buyurdu. Fatıma: "Benimle onun arasında bir şey oldu. Bana öfkelenip çıktı. Öğle : uykusunu yanımda uyumadı." dedi. Rasûlülfah (s.a.v.) bir adama: "O nerede bir bak" buyurdu. Adam baktı geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü. O, mescidde yatmaktadır" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) yanına gitti, kendisi1-uzanmış yatıyordu. Yanından ridası düşmüş toprak olmuştu. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ey Ebû Türab kalk! Ey Ebû Türab kalk!"diyerek toprağı silmeye başladı." demiştir. [1650]

1619-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) (bir gazadan dönüp) Medine'ye geldiğinde gece uyuyamadı: "Keşke ashabımdan satıh bir kimse bu gece bana korumalık yapsa" dedi, bu sırada birden bir silah sesi duyduk, Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim o.?"dedi, o da: "Ben, Sa'd b. Ebî Vakkâs, seni korumak için geldim" dedi, böylece Hz. Peygamber (s.a.v.) uyudu." demiştir. [1651]

1620-) Hz. AH (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Ok at! Annem babam sana feda "diyerek Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan sonra hiçbir kimseyianne ve babasını feda ederek onurlandırdığını görmedim." demiştir.
(1624. hadisde Efendimiz (a.s.), Zübeyr b. Avvâm (r.a.) için de bu sözü kullanmıştır. Hz. Ali (r.a.)'m Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan sonra hiçbir kimseye bu şekilde söylediğini görmedim" demesi, kendisinin bilgisine göre görmemesidir. Yoksa Hz. Zübeyr (r.a.) için de bu ifade Ahzab Savaşı'nda kullanılmıştır. 1624. hadise bakınız.) [1652]

1621-) Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Uhud Savaşı'nda benim hakkımda anne ve babasını birleştirip onurlandırdı" demiştir (Yani "Anam babam sana feda olsun" buyurmuştur. Uhud Savaşı'nda
Rasûlüllah (s.a.v.) kılınanı Ebû Dücâne (r.a.)'a vermiş, ok sadağını da Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'a vermişti. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) duası kabul olunan bir kimse idi. 269. hadiste de ifade edildiği üzere kendisine iftira eden kimse ömrünün son senelerinde uğradığı musibetler için bana Sa'd b. Ebi Vakkas'ın bedduası isabet etti, demiş-ör. İslâm savaşlarında düşmana ilk ok atan Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) olmuştur.
1619. hadiste kendisinin kahramanlığı ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e korumalık yaptığı belirtilir.) [1653]

1622-) Talha b. Ubeydullah (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı savaşlarda bazı zamanlar kendisinin yanında Talha ve Sa'd b. EbiVakkâs'tan başka kalan olmamıştı" demiştir.
(Hadiste belirtilen Uhud Savaşı'dır. Savaşın ikinci bölümünde Müslümanlar geriye kaçmış, bu buhranlı saatlerde birçokları sarsılmışlar, en samimi insanlar bile kendilerini biçare bir vaziyette görmüşler. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in etrafında ancak on iki kişi kalabilmişti. Bunların içinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvâm, Ebû Dücâne ve Talha da vardı. Ancak Hz. Talha sadece Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) ile kendisini zikretmektedir. Muhtemel ki Hz. Talha (r.a.) savaşın o dehşetli saatlerinde diğer ashabı fark edememiş sadece Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'ı gördüğünden dolayı kendisiyle onun ismini zikretmiştir.) [1654]

1623-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Hendek Savaşı'nda (Kurayzaoğuiiarrm kastederek): "Kim bu adamların durumunu öğrenip bana haber getirebilir?"'buyurdu. Zübeyr (r.a.): "Ben getiririm." dedi, sonra tekrar: "Kim bu adamların durumunu öğrenip bana haber getirebilir?"'buyurdu. Yine Zübeyr (r.a.): "Ben getiririm" dedi, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz, her Peygamberin havarisi (yardımcısı) vardır, benim havarim de Zübeyr'dir. "buyurdu. [1655]

1624-) Abdullah b. Zübeyr (r.a.) anlatır: "Ahzab Savaşı'nda (Yaşım küçük olduğundan) ben ve Ömer b. Ebi Seleme (r.a,)/ kadınların yanında bırakılmıştım, bu sırada bir de baksam ki (babam) Zübeyr atına binmiş iki veya üç defa Kureyzaoğulları tarafina gidip geliyor, (savaş sonrası evimize) döndüğünde kendisine: "Babacığım, senin gidip geldiğini gördüm" dedim: "Evladım, beni görmüş müydün?" dedi: "Evet" dedim: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim Kureyzaoğullan'mn yanma gidip de onların durumlarını bildiren malumat getirir?"'buyurdu, ben de hemen hareket ettim. Döndüğümde Rasûlüllah (s.a.v.) benim hakkımda anne ve babasını birleştirerek onurlandırıp: "Anam babam sana feda olsun"buyurdu" demiştir.
(Araplarda bir kimseyi onurlandırmak için "Anam babam sana feda olsun"ifadesi kullanılır. Zübeyr b. Avvam (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in halasının oğlu o-iup Ebû Bekir (r.a.)'ın kızı Esma (r.a.)'nın da kocasıdır. Hendek Savaşı sırasında müşriklere karşı savaşta içerdeki Yahudilerin arkadan vurma endişesi vardı. Bu kritik ortamda Kureyza Yahudilerinin durumlannı Öğrenip istihbarat bilgilerini toplamak içın Hz. Peygamber (s.a.v.) bir fedai istemiş, bu isteğe hemen Zübeyr b. Awam (r.a.) atılmıştır. Kendisi cennetle müjdelenen on kişidendir. Olayı bizlere anlatan oğlu Abdullah b. Zübeyr (r.a.) o dönemlerde üç yaşlarında idi. Müslim'in rivayetinde olayı anlatan Abdullah b. Zübyer (r.a.) bu sırada Hassan Kalesi'nde oldukları Ömer b. Ebî Seleme ile nöbetleşe birbirinin sırtına çıkıp dışarıyı seyrettikleri ve bu sırada, babası Zübeyr (r.a.)'ı gördüğü bildirilmiştir. Müslim: Fezailussafiâbe: 49) [1656]

1625-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Her ümmetin bir Emîn'i vardın Ey Muhammed ümmeti bizim Emin'imiz deEbûUbeydeb. el-Cerrâh'dır."buyurmuştur. [1657]

1626-) Huzeyfe (r.a.): "Necran beldesinin iki iieri geleni, Âkıb (Abdui-Mesih) île Seyytd (Eyhem) Rasûiüllah (s.a.v.)'e geidiier. Kendisi ile la-netleşmek istiyorlardı. İkisinden birisi arkadaşına: "Allah'a yemin olsun ki eğer o peygamber ise ve bizimle lanetleşirse artık ne biz iflah oluruz ne de bizden sonraki nesillerimiz, sakın yapma!" dedi. Sonunda: "Biz senin istediğin cizye vergisini vereceğiz bizimle birlikte güvenilir (emin) bir kimse gönder. Bizimle güvenilir kimseden başkasını gönderme" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Sizinie gerçekten güvenilir bir kimse göndereceğim"buyurdu. Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabı bu göreve namzet olmak için içlerinden geçirdiler sonunda: "Ey Ebû Ubeyde b. Cerrah haydi ayağa kaik" buyurdu. Ayağa kalkınca:
"Bu, şu ümmetin güveniür (emin) kimsesidîr"buyurdu" demiştir. (Necran, Yemen'de yerleşim birimi olup halkı Hırisüyandır. Rasûlüllah (s.a.v.) kendilerine mektup göndermiş ya Müslüman olmalan ya da cizye vermeleri istenmiştir. On dört kişilik bir heyetle görüşüp tartışmak için Medine'ye geidiier. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendilerine İslam'ı anlattı, îsâ (a.s.) hakkında uzun tartışmalar yapiidı ise de Müslüman olmadılar, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): «Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkarsa, deki: "Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizim kendimizi ve sizin kendinizi çağıralım, sonra da içten bir şekilde lanet bedduası edelim de Allah 'in laneti yalancılara olsun" diyelim imrân: 6i) şekliyle lanetleşme teklifinde bulundu. Onlar korkup böyle bir ise girmediler, Müslüman da olmadılar cizye vergisini kabul ettiler. ÂH İmrân Suresi: 33-63. ayetler bu hadise üzerine indirilmiştir.) [1658]

1627-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v,) günün bir vaktinde dışan çıktı, ne o benimle konuşuyor ne de ben kendisiyle konuşuyordum, sonunda Kaynukaoğuüarı çarşısına geldi, (çarşıdan ayrıldiktan sonra) klZl Fatima'nin evinin avlusuna Oturdu ve (torununu Hasan kastederek): "Ufaklık orada mı? Ufaklık orada mı?" buyurdu. Annesi Fatıma çocuğu biraz evde alıkoydu -Zannederim annesi ona koku kolyesi taktı, yahut yıkadı- nihayet koşup geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) çocuğu kucaklayıp öptü ve: "Allah'ım bunu sev, bunu seveni de se v" buyurdu. [1659]

1628-) el-Berâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördüm (torunu) Hasan b. Ali omuzunda idi: "Allah'ım ben onu seviyorum, sen de onu sev. "diyordu" demiştir. [1660]

1629-) Abdullah b. Ömer (r.a.), şöyle derdi: "Biz, Zeyd b. Hârise'yi/ «Onları babalarının adlarıyla çağırın. Bu, Allah katında daha doğru bir harekettir» (Ahzâb: 5) âyeti inene kadar hep Zeyd b. Muhammed diye çağırırdık"[1661]

1630-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir ordu gönderdi ve başına da Üsame b. Zeyd'i komutan yaptı. Halkın bir kısmı Üsame'nin komutan yapılmasını eleştirmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Siz onun komutan yapılmasını eleştirirseniz. (Hatırlatırım ki) daha önce de babasının komutan yapılmasını da eleştirmiştiniz. Allah'a yemin olsun ki onun komutan o/arak atanması uygundu ve bana karşı insanların en sevimlisi de o idi. Bu da(üsame de) ondan sonra bana insanların en sevimlisidir"buyurdu.
(Zeyd b. Harise, annesi ile birlikte annesinin kabilesini ziyarete giderken yolda uğradığı saldında esir edilip Ukaz panayırında köle olarak satılmıştır. O zamanlar 8 yaşında olan Zeyd (r.a.)'ı, Hakîm b. Hizam satın alıp Hz. Hatice'ye hediye etmiş, o da evlendiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hediye etmişti. Sonraları babası ve amcası oğullarının Mekke'de olduğunu duyar ve bedelini verip oğullarını almak üzere gelirler. Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyd (r.a.)'ı yanında kalmak veya ailesinin yanına dönmek hususunda serbest bırakır. O da Rasûlüllah'ın yanını tercih eder, Rasûlüllah onu evlat edindi. Sonraları da süt annesi Ümmü Eymen (r.a.) ile evlendirdi. Bu evlilikten Üsâme b. Zeyd (r.a.) dünyaya geldi.
Köle olarak ilk Müslüman olan Hz. Zeyd (r.a.) Mûte Savaşı'nda ordu komutanı oîa-rak atanmış ve burada kahramanca savaşarak şehid olmuştur. Rasûllüllah vefaöndan kısa bir süre önce Hz. Zeyd'in on sekiz yasında bir delikanlı olan oğlu Üsame komutasında birordu hazırlamış, babasının şehid olduğu Mute yönüne göndereceği sırada vefiat etmişti. Yerine geçen Ebû Bekir (r.a.) bu orduyu istenilen yere göndermiştir,
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eskiden köle olan birisinin çocuğunu, hem de yaşı genç birisini ileri gelen yüzlerce sahabinin başına ordu komutanı tayin etmesi, İslâm'ın yönetim anlayışında sınıf ve yaş farkının değil liyakatin önemli olduğunun fiili bir uygulamasıdır. Üsâme ordusu İçerisinde kendisinden daha büyük ve tecrübeli sahabiler elbette vardı. Ancak Efendimizin bu uygulaması hem sınıf ve kabile faktörünün hiçbir Öneminin olmadığını ortaya koyması bakımından, hem de hangi kesimden olursa olsun gençlere imkan tanınması, onların kendilerini yetiştirmesi ve ispatlaması açısından dikkat çekicidir.
Efendimiz (a.s.)'ın bu uygulamasını eleştirenlerin kimler ve kaç kişi olduğunu tam olarak bilemiyoruz. İbni Hacer sadece Ayyaş b. Ebî Rabia'nın isimin! vermektedir. (Fethu'i-Bâri, vii. 759) Bu eleştiriyi yapanlar, Hz. Peygamberin vahiy dışı içtihadî olduğunu zannettikleri bu kararıyla, genç ve tecrübesiz bir kimsenin komutasında girecekleri savaşta belki olumsuz sonuçlar alınabilir diye eleştiri yapılmış olabilir. Diğer taraftan bu eleştiriler, henüz İslâm kalplerine iyice yerleşmemiş, cahiliye kültürü ve taassubunu bırakamamış kesimler tarafından yapılmış da olabilir. Ama Efendimiz on-lann bu haline aldırmadan bildiği doğruyu uygulamıştır.) [1662]

1631-) Abdullah b. Zübeyr (r.a.), Abdullah b. Cafer (r.a.)'a: "Hatırlıyor musun, hani ben, sen ve Abdullah b. Abbâs ile beraber Rasûlüllah (s.a.v.) ile karşılaşmıştık" dedi. O da: "Evet hatırlıyorum, hatta bizi terkisine aldı da seni bırakmıştı." dedi. [1663]

1632-) Hz. AH (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "İmran kızı Meryem (zamanının) kadınlarının en îylsidirf Hatice de (zamanının) kadınlarının en iyisidir. "diye buyururken işittim" demiştir. [1664]

1633-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Rasülüliah (s.a.v.): "Erkeklerden kemal derecesine ulaşanlar çoktur. Ancalç Firavun'un hanımı Âsiya ve (Hz. îsâ (a.s.ym annesi) İmran kızı Meryem dışında kadınlardan kemale eren yoktur. Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, Tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir, "buyurdu." demiştir. [1665]

1634-) EbÛ Hureyre (r.a.) (Cebrail (a.s.) Haöce (r.a.)'nın Hira Dağı'na yiyecek
getirdiğini şoyie anlatır): "Cebrail Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, şu gelen Hatice'dir, yanında katık vardır veya yiyecek vardır veya içecek vardır. Kendisi sana geldiğinde ona Rabb'inden vebenden sefam söyle ve cennette kendisi için, içerisinde ne gürültü patırtı ne de yorgunluk bulunan inciden bir köşkü müjdele" dedi. [1666]

1635-) İsmail b. Ebû Halid: "Abdullah b. Ebû Evfâ'ya: "Rasûlüllah (s.a.v.), Hatice b. Huveylid'e cennette bir köşk müjdesi verdi mi?" dedim: "Evet ona, içerisinde ne gürültü patırtı ne de yorgunluk bulunan inciden bir köşk müjdesi verdi." dedi" demiştir. [1667]

1636-) Âişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), Hatice b. Huveylid'e cennette bir köşk müjdesi verdi." demiştir. [1668]

1637-) Hz. Aişe (r.a.): "Hatice'yi kıskandığım kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından hiçbirini kıskanmadım. Halbuki ben (evlendiğimde) kendisini görmemiştim, ama Hz. Peygamber (s.a.v.) onu sıkça anardı. Bazen koyun kesip, parçalara ayırıp Hatice'nin samimi dostu kadınlara gönderirdi. Bazen de ben kendisine: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok?" demişimdir. O da: "Hatice şöyle idi, şöyle şöyle idi, benim ondan çocuğum var. "buyururdu." demiştir. [1669]

1638-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hatice'nin kızkardeşi Hâle bintü Hüveylid, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanına girmek İçin izin istedi. O da (sesinin benzerliğinden dolayı) Hatice'nin izin istemesini hatırladı, heyecanlandı ve: "Aman Allah'ım (ama bu Haöce değil) Hâle'dir" ûzû\. Benim de kıskançlık. damarım tuttu: "Dişleri dökülmüş, mazide kalmış Kureyş'in koca karılarından bir ihtiyar kadının nesini anarsın ki, halbuki Allah sana ondan daha iyisini bahşeyiemiştir." dedim." [1670]

1639-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine: "Sen bana, rüyamda iki defa gösterildin seni ipek kumaş içerisinde görüyordum ve: "Bu senin hanımındır, yüzünü aç!" deniliyordu. Açıp baksam ki o sensin, bunun üzerine: "Bu takdir Allah katından iseAllahhükmünüyürürlüğe kor"'derdim."demiştir. [1671]

1640-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) bana: "Ben, senin benden memnun olduğunu ve bana kızgın olduğunu bilirim."dedi. Ben de: "Bunu nereden bilirsin?" dedim: "Bak, benden memnun olduğun zaman "Lâ, ve ftabbi Muhammed (=Muhammed'in Rabb'ine yemin olsun) "dersin. Eğer kızgın isen; "Lâ, ve Rabbi İbrahim (=İbrahim'in Rabb'ine yemin olsun)" de/sm"buyurdu. Ben de: ' "Evet doğru Ey Allah'ın Rasûlü, ama ben ancak senin (şahsına değil) ismine küsebilirim" dedim. [1672]

1641-) Âişe (r.a.)'dan. Kendisi Rasûlüiiah (s.a.v.)'in yanında kız çocuklarıyla oynamış. Şöyle demiştir: "Arkadaşlarım bana gelirlerdi ama Rasûlüllah (s.a.v.)'den utanıp çekinirlerdi. Rasûlüllah (s.a.v.), yine de onlan bana gönderirdi." [1673]

1642-) ÂİŞe (r.a.)'dan. İnsanlar, hediyelerini Âişe (r.a.)'tn gününe denk getirmeye çalışırlar bununla Rasûlüllah (s.a.v.)'i memnun etmek isterlermiş. [1674]

1643-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in hanımları iki grup oldular, bir grubun içerisinde Aişe, Hafsa, Safiyye ve Şevde diğer grupta ise Ümmü Seleme ile Rasûlüiiah (s.a.v.)'in diğer hanımları vardı. Müslümanlar Rasûlülfah (s.a.v.)'in Aişe'yİ sevdiğini biliyorlardı. Birisi yanında hediye var da bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e vermek İstediğinde, Rasûlüllah (s.a.v.) Aişe'nin evinde olacağı güne değin hediyeyi bekletir, sonra da Rasûlüllah (s.a.v.) Aişe'nin evinde iken hediye sahibi hediyeyi gönderirdi. Bu yüzden Ümmü Seieme grubu aralarında bunu konuşup Ümmü Seleme'ye: "Rasûlüllah (s.a.v.) ile konuş, insanlarla konuşsun: "Kim Rasûlüllah (s.a.v.)'e hediye vermek istiyorsa hediyesini hanımlarının evlerinden hangisinde bulunuyorsa (ayrım yapmaksızın) versin." desin." dediler. Ümmü Seleme de hanımlarının kendisine söylediklerini söyledi, fakat Peygamber bir şey demedi. Hanımları neticeyi sordular, o da: "Bana bir şey demedi." dedi. Onlar da: "Yine konuş." dediler, Ümmü Seleme de Peygamber'in nöbeti kendisinde olduğunda yine konuştu,fakat yine bir şey demedi. Hanımları neticeyi sordular, o da: "Bana yine bir şey demedi." dedi, onfar da: "Seninle konuşana değin Onunla bu meseleyi konuş." dediler. O da nöbeti kendisine geldiğinde konuştu, bunun üzerine Hz. Peygamber: "Aişe konusunda beni üzme, çünkü Âişe dışında hiçbir kadının örtüsü altında bana vahiy gelmemiştir." buyurdu, bunun üzerine Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın Rasûlü, senin üzülmenden dolayı Allah'a tevbe ederim." dedi. Sonra bu grup Rasûlüllah (s.a.v.)'in kızı Fatıma'yı çağırıp: "Muhakkak ki hanımların Ebû Bekir'in kızı konusunda, Allah aşkına senden eşitlik istiyorlar." demesi için Rasûlüiiah (s.a.v.)'e gönderdiler. Fatıma da gelip kendisiyle konuştu, o da: "Ey kızcağızım, benim sevdiğimi sen de sevmez misin."buyurdu, Fatıma: 'Tabi ki severim." dedi ve dönüp onlara durumu bildirdi, onlar: 'Tekrar git" dedilerse de Fatıma tekrar gitmeyi kabul etmedi, bu sefer de (diğer hanımı) Zeyneb bintü Cahş'ı gönderdiler. Zeyneb geldi ve biraz da kaba davrandı: "Muhakkak ki hanımların Ebû Kuhâfe'nin oğlunun kızı konusunda, Allah aşkına senden eşitlik istiyorlar." dedi, sesini yükseltip orada oturmakta olan Aişe'ye sataştı, sayıp sildi, nihayet Rasûlüllah (s.a.v.) konuşacak mı diye Aişe'ye baktı, arkasından Aişe konuşup Zeyneb'e cevap verip onu susturdu, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Aişe'ye baktı ve (konuşma ve cevabım beğendiğinden): "O, Ebû Bekir'in kızıdır, "buyurdu. [1675]

1644-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) vefat ettiği hastalığında, Aişe'nin evinde kalmak istediği günün çabucak gelivermediğinden yakınır-casına "bugün ben neredeyim, yann kimin yanında olacağım." şeklinde benim evimde kalacağı günü soruştururdu. Allah, ruhunu benim yanımda olduğu gün, kucağımda aldı, benim evime defnedildi." demiştir. [1676]

1645-) Âişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), vefat etmeden önce sırt üstü uzanmış iken kulak vermiş. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu sırada: "Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet eyle ve beni dostlara eriştir, "diye dua ediyormuş[1677]

1646-) Hz. Aişe (r.a.): "Ben Hz. Peygamber (s.a.v.)'den "Hiçbir Peygamber dünya He âhiret arasında seçim yapması istenmeden ölmez."sözünü işitirdim. Kendisinin vefat ettiği hastalığında sesi kısılıp değiştiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.): «Kendilerine Allah'ın nimeti verilen Peygamberlerle, Sıddîklerle, Şehidlerle, iyi kimselerle. Onlar ne iyi arkadaştır...» (Nisa: 69) diyordu. Bunun üzerine kendisinin ikisi arasında (dünya ve âhiret arasında) serbest bırakıldığını anladım." demiştir.
(Dünya ile âhiret arasında seçim yapmasının istenmesi, kendisine ölüm meleği geldiğinde dünyada bir süre daha kalma veya hemen âhirete gitme isteği arasında seçim yapmasıdır.) [1678]

1647-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), hasta değil iken: "Hiçbir peygamberin, cennetteki yeri gösterilip sonra da yaşama ve ölme arasında tercine serbest bırakılmadan önce ruhu asla alınmaz" diye buyururdu. Rasûlüllah (s.a.v.), başı kucağımda iken kendisine sekaret hali geldiğinde bir süre kendinden geçti, sonra kendine geldi gözünü tavanadikti ve arkasından: "Allah'ım, Vüce Dostuma"dedi Ben, kendi kendime: "Şu halde bizi tercih etmedi" dedim ve hasta değil iken söyler olduğu: "Hiçbir peygamberin, cennetteki yeri gösterilip sonra dayasama ve ölme arasında tercihe serbest bırakılmadan önceruhu asla alınmaz" sözünün hadisinin ne demek olduğunu anladım.Allah'ım, Yüce Dostuma" Rasûlüllah (s.a.v.)'in söylemiş olduğuen son söz oldu"[1679]

1648-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) sefere çıkacağında hanımları arasında kur'a çekerdi. Bir keresinde kur'a Aişe ve Hafsa'ya çıktı. Rasûlüllah (s.a.v.) gece olduğunda Aişe ile beraber yürür, onunla konuşurdu. Bir seferde Hafsa, Aişe'ye: "Bu gece sen benim deveme binsen, ben de senin devene binsem, sen de (değişik manzara) seyretsen, ben de (değişik manzara) seyretsem" dedi. O da: 'Tamam11 dedi. Hafsa'nın devesine bindi. Derken Hz. Peygamber (s.a.v.) Aişe'nin devesine geldi, halbuki üzerinde Hafsa vardı. Selâm verdi, sonra birmüddet yürüdü, nihayet bir yerde indiler. Aişe, (Hz. peygamber (s.a.v.) iie birlikte seyahat etme fırsatım) kaçırdı, bu yüzden dinlenmek için indiklerinde iki ayaklarını (zehirli naşeratm barınağı olan) izhir otlan arasına koydu: "Ey Rabbrim, bana akrep veya yılan musallat et de beni soksun. Artık Peygam-ber'e bir şey diyemiyorum" diyordu." [1680]

1649-) Enes b. Malik (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.)'i: "Âişe'nin kadınlara üstünlüğü. Tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir"'diye buyururken işittim" demiştir. [1681]

1650-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine: "Ey Aişe, bu Cebrail'dir, sana selâm söylüyor" buyurmuş, o da: "Ve ateyhisselâm ve rahmetullahi ve berakâtühü (=Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi onun da üzerine olsun)" diye selâmı almış ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'i kasdederek: "Sen benim göremediğimi görürsün." demiştir. [1682]

1651-) Âişe (r.a.)'dan. Ümmü Zer1 hikayesi ki, Zer'in annesi ile birlikte onbir kadın eşleri hakkında kendi aralarında oturup konuşmuşlardır. Bu kıssayı anlatan uzun rivayette birinci derecede dini bir fayda görmediğimizden dolayı burada kıssayı getirmedik. Bu kıssanın sonunda Rasûlüllah (s.a.v.), Âişe (r.a.) için: "Ben desenin için, Zer'in babasının Ümmü Zer' karşısındaki durumu gibiyim," buyurmuştur.
(Dini bir faydası olmayacağına kanaat ettiğimiz bu uzun rivayete bakmak isteyenler Tecrid-i Sarih çevirimizin 1856. hadisine bakabilirler) [1683]

1652-) el-Misver b. Mahrame (r.a.): "Bir defasında Ali (r.a.) Ebû Cehil'in kızı ile nişanlanmış ve bunu da Fatıma duymuş, Rasûlüllah (s.a.v.)'e gelip: "Kavmin senin kızların konusunda hiddetlenmeyeceğini söylüyor. Bak işte Ali de Ebü Cehil'in kızıyla evlenmektedir." dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) ayağa kalktı, şahadet getirdikten sonra kendisini: "Bundan sonra belirtmek istediğim şu ki: Ebû'l-Âs b. er-Rebi'i kızımla evlendirdim, benimle konuştu ve bana sadık kaldı. Fatıma da şüphesiz benden bir parçadır. Sevmeyeceği bîr şeyin kendisine yapılmasından hoşlanmam. Allah'a yeminolsun ki, Allah Rasulü'nün kızı ile Allah düşmanının kızı bir a-damın nikahı altında beraber kalamaz"diye buyururken işittim.
Bunun üzerine Ali (r.a.) hemen nişanı bozdu." demiştir.
(Bu konuda "Sahîh-i Buharı" Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 1538. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1684]

1653-) Yine Misver (r.a.)'dan gelen başka bir rivayette, ise: "RasûlüJlah (s.a.v.)'i işittim, Abdi Şemsoğullan'ndan bir damadını dile getirdi, kendisini damatlık hususunda çok övdü ve: "Benimle konuştu, bana sadık kaldı. Bana söz verdi, bana verdiği sözü yerinegetirdi, "buyurdu." demiştir. [1685]

1654-) Hz. Aişe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiği hastalığında Fatıma (a.s.)'ı çağırdı ve kulağına bir şeyler söyledi, bunun üzerine Fatıma ağladı. Sonra tekrar çağırdı ve yine kulağına bir şeyler söyledi, bu sefer Fatıma güldü. Kendisine bunun sebebini sorduk, o da: "Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiği hastalığında, ruhunun alınacağını kulağıma söyledi bu sebeple ağladım. Sonra tekrar kulağıma ev -hanesinin içerisinden kendisinin arkasından ilk gelecek olanın ben olduğumu bildirdi bu sebeple ben de güldüm." dedi." demiştir. [1686]

1655-) Üsâme b. Zeyd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında Ümmü Seleme var iken Cebrail (a.s.) gelip Hz. Peygamber ile konuşmaya-başladı, sonra kalkıp gitti. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ümmü Seleme'ye: "Bu kimdi?"dedi. 0 da: "Bu, Dıhye'dir." dedi. Ümmü Seleme: "Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın Peygamberi (s.a.v.)'in, Cebrail'in geldiğini haber verdiği hutbesini işitene kadar o gelenin Dıhye olduğunu sanıyordum" demiştir.(Dıhye (r.a.), Cebrail (a.s.)'ın şekline girdiği sahabidir.) [1687]

1656-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından bir kısmı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Hangimiz sana en çabuk kavuşacak?" dediler, o da: "Sizin kolu en uzun olanınız." buyurdu. Onlar da bir kamış değnek alıp kollarını ölçmeye durdular sonundaŞevde eli en uzun olanı çıktı. Ama sonra öğrendik ki kolu uzun olmaktan maksat çok hayır yapan demekmiş, (zeynes untü cafiş) bizim içimizden Rasûfüllah'a en çabuk kavuşan oldu. Kendisi sadaka vermeyi çok severdi." [1688]

1657-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) hanımları dışında Medine'de Ümmü Süleym'in evinden başka hiçbir eve (sürekli) girmezdi, kendisine bunun sebebi soruldu, o da: "Ben ona acıyorum,
onun erkek kardeşi benim yanımda öldürüldü, "buyurmuştur.
(Ümmü Süleym (r.a.), Enes b. Mâlik (r.a.)'ın annesidir. Şehid edilen kardeşi ise 1293. hadiste zikri geçen Haram b. Milhân (r.a.) Maune Kuyusu hadisesinde şehid edilmiştir. Efendimiz, bu hadisede orada bulunmuyordu, hadiste "Benim yanımda
Öldürüldü" ifadesi, "Benim askerlerimin yanında" anlamına yahutta benim tarafımı tuttuğu için öldürüldü." antamınadır. Hz. Peygamber'in Ümmü Süleym'in yanına girmesi kendisinin mahremi olmasındandır. Hz. Peygamber, Ümmü Süleym'in kız kardeşi Ümmü Haram'ın yanına da girer istirahat ederdi.) [1689]

1658-) Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Bana cennet gösterildi derken Ebû Talha'nın hanımını gördüm. Sonra Herimde bir hışıltı duydum bir de ne göreyim karşımda Bilal." [1690]

1659-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), sabah namazında Bilal'e: "Ey Bilal, İslâm'da yapmış olduğun ve sevap getireceğinden en fazla ümit var olduğun amelini bana bir anlat Dün gece cennette önümde ayakseslerini duydum"'buyurdu. O da: "Gece veya gündüz bir vakitte güzel bir şekilde temizlendim mi bu temizlik ile birlikte, Allah'ın bana takdir eylediği kadar namaz kılanm" dedi. [1691]

1660-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ben ve kardeşim Ye-rnen'den Medine'ye geldik. 0 zamanlar, Hz, Peygamber (s.a.v.)'in yanına sıkça girip çıkması ve yanında sürekli kalması nedeniyle İbni Mes'ûd ve annesini, Rasûlüllah (s.a.v.)'in ev halkından olduğunu zannederdik"[1692]

1661-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Vallahi Rasûlüllah (s.a.v.)'den yetmiş küsur sure alıp öğrendim. Vallahi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı -kendilerinin en iyileri olmadığım halde- benim, Allah'ın Kitabını onların en iyi bilenlerinden olduğumu bilmişlerdir." demiştir. [1693]

1662-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Kendisinden başka ilah ofrna-yan Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın Kitabında, nasıl indiğini bilmediğim bir sure, hangi konuda indiğini bilmediğim bir âyet yoktur. Eğer Allah'ın kitabını benden en iyi bilen ve devemin de beni ona ulaştırabileceği birinin olduğunu bilirsem hemen deveme binerim." demiştir. [1694]

1663-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kur'ân'ı dört kişiden okuyunuz: Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Salim, Übey b. Ka'b ve Muâz b. Cebel"diye buyururken işittim" demiştir. [1695]

1664-) Enes (r.a.): "Kur'ân'ı Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde dört kişi ezberlemişti, bunların hepsi de Ensar'dandı: Übey b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Ebû Zeyd ve Zeyd b. Sabit" demiştir. Enes'e: "Ebû Zeyd kimdir?" denildi. O da: "Amcalarımdan birisidir." demiştir. [1696]

1665-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Übey b. Ka'b'a: "Allah, bana "Lem yekuni'llezîne Keferû" suresini sana okumamı emir buyurdu' dedi. O da: "Benim ismimi söyledi mi?"
dedi: "Evet" buyurûu, bunun üzerine Übey ağladı." demiştir.
(Übey b. Ka'b (r.a.), Kur'ân-ı Kerim'i en güzel okuyan sahabilerdendir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de 1663. hadiste "Kur'ân'ı dört kişiden okuyunuz" buyurmuş ve bunlar arasında Hz. Übey'i de saymıştır.
Dokuz ayetten oluşan ve Kur'ân'ın özü sayılabilecek: Risalet, ihlas, namaz, zekat, kıyamet ve cennetlikler ile cehennemliklerin anlatıldığı Beyine suresinin Allah tarafından, Ümmetin Kur'ân üstadına okunması talim buyurulmuştur. Hz. Übey, bu güzel haber karşısında sevincinden kulaklarına inanamamış gözleri dolmuştur.) [1697]

1666-) Câbir (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Sa'd b. Muâz'ın vefatı nedeniyle Arş titredi"'diye buyururken, işittim" demiştir.
(Sa'd b. Muâz (r.a.) Ensar'ın ileri gelenlerinden büyük bir mücahid idi. Kendisi Hendek Savaşı'nda yaralanmış, mescidde kurulan çadırda Hz. Peygamber (s.a.v.) tedavisi ile yakından ilgilenmişse de neticede aldığı yara nedeniyle şehid olmuştur. 1668. hadiste de Sa'd b. Muâz (r.a.)'ın cennetteki mendilinin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hediye edilen ipek cübbeden daha güzel olduğu belirtilmiştir. Kureyzaoğullan kuşatması neticesi, Yahudiler hakkında Sa'd b. Muâz (r.a.)!ın kararına başvurulmuştur. 1205. hadise bakınız.) [1698]

1667-) Bera (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e ipekten bir elbise hediye ediidi. Ashabı elleriyle bu elbiseye dokunup yumuşaklığına hayran kalmaya başladı. Bunun üzerine kendisi: "Bunun yumuşaklığına hayran mı kalıyorsunuz. Allah'a yemin olsun ki, Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendili bundan daha iyi ve daha yumuşaktır" buyurdu." [1699]

1668-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ipekten bir cübbe hediye edildi, kendisi ipek kullanmayı yasakladığından halk buna şaşırdı. Bunun üzerine: "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, şüphesiz cennetteki Sa'd b. Muâz'ın mendili bundandaha güzeldir, "buyurdu." demiştir.
(Bu cübbeyi Tebuk Seferi sırasında, Tebuk yakınlarında bulunan Dümetu'l-Cendel Emiri Ukeydir b. Abdilmelik hediye etmiştir. Bu cübbeyi hediye ettiğinde Önce almamış, Ukeydir çok üzülmüş, bu yüzden almış ve Hz. Ali (r.a.)'a vermiş, o da Dört Fatımaiar diye bilinen Hz. Ali'nin annesi Fatıma, kendi hanımı Fatıma, Hz. Hamza'nın kızı Fatıma ile Ümmühani diye bilinen halası Fatıma'ya buluşturmuştur.
Tebuk Sefeıfnden önce Hendek Muhasarası'nda Sa'd b. Muâz (r.a.) yaralanarak şehid olmuş, vefatında Arş titremiş, cenazesinde Cebrail de bulunmuştur.) [1700]

1669-) Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Uhud savaşı olduğunda babamın örtülü cesedi getirildi, Organları kesilerek işkence edilmişti. Örtüyü kaldırıp bakmak istedim kabilemdekiler beni engellediler. Sonra yine kaldırıp bakmak istedim kabilemdekiier yine beni engellediler. Rasûlüllah (s.a.v.), örtüyü kaldırdı veya kaldırılmasını emretti. Örtü kaldırıldı derken ağlayan bir kadın sesi ve feryadı işitti ve: "Kim bu?" buyurdu: "Amr'ın kızı yahut kız kardeşidir." dediler. O da: "Niye ağlıyor? Yerden kaldırana değin melekler kanatlarıyla onu sürekli gölgelendirmektedirler,"buyurdu."
(Amr, Câbir (r.a.)'m dedesidir. Ağlayan kadın da Câbir (r.a.)'m halas Fâüma b. Amr'dı) [1701]

1670-) İbnî Abbâs (r.a.) anlafcr: "Ebû Zer (r.a.) şöyle dedi: "Ben Gıfâr kabilesinden bir kimse idim. Mekke'de kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bir kişinin çıktığı haberi bana ulaştı, kardeşime: "Git, bu kimse ile konuş ve bana malumatını getir" dedim. O da gitti ve kendisiyle görüşüp döndü: "Yanındaki malumat nedir?" dedim. O da: "Vallahi, bir adam gördüm iyiliği emrediyor, kötülüğü yasaklıyor." dedi. Ben: "Verdiğin haberde gönlüme şifa vermedin" dedim ve azık torbamla değneğimi alıp Mekke'ye geldim. Kendisini tanımıyor, kim olduğunu da sormak istemiyordum, zemzem suyundan içip Kabe'de kalıyordum. Bana, Ali rastladı ve: "Bu kimse herhalde yabancıdır" dedi, ben de: "E-vet" dedim: "Haydi kalk, eve gidelim" dedi. Kendisiyle beraber gittim, bana hiçbir şey sormuyor, ben de ona bir şey bildirmiyordum. Sabah olduğunda Peygamberi sorayım diye

yine Kabe'ye gittim ama hiçbir kimse bana ondan bir şey anlatmıyordu. Ali yine bana rastladı ve: "Bu kimsenin evine gitmesini bileceği zaman hâlâ gelmedi mi?" dedi. Ben de: "Hayır" dedim: "Benimle gel" dedi ve devamla: "Burada işin ne? Seni bu şehre getiren nedir?" dedi. Kendisine: "Eğer gizli tutarsan sana anlatırım" dedim: "Muhakkak ki söylediğini yaparım" dedi, devamla: "Bana, burada kendisinin Peygamber olduğunu söyleyen bir kimsenin çıktığı haberi ulaştı, bunun üzerine kendisiyle konuşması için kardeşimigönderdim, sadra şifa vermeyen bir malumatla döndü geldi, ben de kendim görüşmeyi istedim" dedim. O da: "Bak sen yolunu buldun, ben ona gidiyorum beni takip et, girdiğim yere gir, eğer ben senin için endişe edebileceğim birisini görürsem ayakkabımı düzeitiyormuşum gibi yapar duvara yönelirim, sen durma yürü" dedi. Yürüdü ben de yürüdüm, sonunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına girdi ben de girdim ve kendisine: "Bana İslâm'ı anlat" dedim, o da anlattı, olduğum yerde hemen Müslüman oldum, bana: "Ey Ebû Zer, bu işi gizli tut ve memleketine dön, güçlü olduğumuz ortaya çıktığımız sana ulaştığında gel" buyurdu, ben de: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bunu kesinlikle karşılarında haykıracağım" dedim. Ebû Zer Kabe'ye gidip Kureyş orada iken: "Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ediyorum ve yine Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ediyorum" dedim. Oradakiler: "Şu, dinden dönene kalkın (ve gereğim yapm)" dediler. Hemen kalktılar ve ölene değin dayak yedim. Sonunda Abbâs bana yetişip üzerime kapandı, sonra onlara döndü: "Yazıklar olsun size? Ticaretiniz ve yolunuz Gıfâr kabilesinin üzerinde iken siz, Gıfar'dan bir'kimseyi öldürüyorsunuz!" dedi. Bunun arkasından üzerimden kalktılar. Ertesi sabaha çıktığımda dönüp dünkü söylediklerimi yine söyledim, onlar da: "Şu, dinden dönene kalkın (ve gereğini yapm)" dediler ve dünkü bana yaptıklarını yaptılar yine Abbâs bana yetişip üzerime kapandı, dünkü söylediği sözlerini söyledi. İbni Abbâs (r.a.): "İşte Ebû Zer (r.a.)'ın İslâm'a ilk girişi böyle olmuştur." demiştir. [1702]

1671-) Cerir b. Abdullah (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), Müslüman olduğumdan beri yanına girmekten beni hiç engellememiştir. Beni gördükçe de hep gülümsemiştir." demiştir.
Diğer bir rivayet ise "Atın üzerinde duramadığımı kendisine şikayet ettim, eliyle göğsüme vurdu ve: "Allah'ım, onu sabit kıl, onu doğruyu bulmuş (Mehdi) ve doğruya götürücü (Hâdî) kıl."buyurdu." şeklindedir.
(Cerir b. Abdullah (r.a.), hicretin onuncu yılında Müslüman olmuştur. Kendisi Yemenli olup kabilesinin ileri gelenlerinden idi. Medine'ye gelip Efendimizin eiinde bizzat biat ederek Müslüman olmuştur. Kabilesinin süvari bölüğü ile gelmişti. Efendimiz ona ikram ve iltifat etmiş daha sonra Yemen'deki, Yemen Kâbesi de denilen Zü'l-Halsa, put hanesini yıkmakla görevlendirmiştir.) [1703]

1672-) Cerîr b. Abdullah el-Bece!î (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v,) bana: "Zü'l-Halsa'dan benim zihnîmirahatlatmaz mısın?'"buyurdu. - Zu'l-Halsa, Hasam kabilesi içerisinde Yemenlilerin Kâbesi denilen bir ev idi.- Ahmes kabilelesinden yüz elli atlı ile hareket ettim. Ahmesliler süvari bir kabile idi, ben ise at üzerinde duramıyordum, bunun için göğsüme vurdu, öyleki parmak izlerini göğsümde gördüm: "Allah'ım, onu sabit kıl, onu doğruyu bulmuş (Mehdi) ve doğruya götürücü (Hâdî) kıt." buyurdu. Arkasından birlik oraya yürüdü ve puthaneyi kınp, yaktı, sonra da Rasûlüllah (s.a.v.)'e bu durumu bildiren bir haberci saldı. CerîYin gönderdiği haberci Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Seni hak üzere gönderen Allah-'a yemin olsun ki içi boş bir deve yahut kapkara yanmış bir deve gibi olana kadar orayı bırakıp sana gelmedim." dedi. O da beş defa Ahmes atlan vesüvarilerine bereket duasında bulundu.
(Seriyye komutanı Cerîr b. Abdullah el-Becelî (r.a.) söz konusu puthanenin sa-; . hibi iki kabileden birisi olan Berile kabilesinden idi.) [1704]

1673-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) helaya gir-: diğinde kendisi için abdest suyu koydum: "Bunu kim koydu?" buyurdu. Kendisine kimin koyduğu bildirilince: "Allah'ım onu dinde derin anlayıştı (fakih) buyurdu. [1705]

1674-) İbni Ömer (r.a,) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bir rüya görmüştüm: Sanki elimde ibrişim kumaştan bir parça vardı ve cennette istediğim her yere (benimle) uçuyordu. Yine bir rüya gördüm ki: Sanki bana iki kişi geldi, beni cehenneme götürmek istediler. Başka bir melek bu ikisinin karşısına çıktı ve bana: "Korkma." dedi. Onlara da: "Onu bırakın." dedi. Sonunda Hafsa rüyalarımın bîrini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Abdullah ne gü-v zel bir kimsedir, keşke bir de gece namazı kılsa idi." buyurmuştur. (Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın oğlu Salim): "Abdullah b. Ömer (r.a.) gece namazını (devamlı) kılardı." demiştir. [1706]

1675-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.) sağlığında iken rüya görürse bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e anlatırdı. Ben de Rasûlüllah (s.a.v.)'e anlatayım diye rüya görmeyi istemiştim. Rasûlüllah (s.a.v.) zamanında mescidde uyurdum, genç bir delikanlı i-dim. Bir keresinde rüyamda sanki iki meleğin beni alıp cehenneme götürdüklerini gördüm. Bir de baksam ki cehennem kuyunun içi gibi örülmüştü, iki de dikmesi vardı. Kuyunun İçine baktım bir de ne göreyim tanıdığım birtakım kimseler. Hemen: "Eûzu billahi mine'n-Nâr (=Cehennemden Allah'a sığınırım)" demeye başladım. Karşımıza diğer bir melek çıktı, bana: "Korkma" dedi. Rüyamı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Rasûlüllah (s.a.v.)'e anlatmış, o da: "Abdullah ne güzel bir kimsedir, keşke bir de gece namazı kılsa ."buyurmuş. (Abdullah b.ömer (r.a.)'m oğlu Salim): "Abdullah b. Ömer bundan sonra geceleyin çok az uyurdu." demiştir. [1707]

1676-) Enes (r.a.)'dan. Annesi Ümmü Süleym: "Ey Allah'ın Rasûlü, hizmetçin Enes için Allah'a dua etsen" demiş. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, onun malını ve çocuğunu çoğalt ve kendisine verdiklerini bereketli kıl"[1708]

1677-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), bana gizli bir sır söyledi. Bunu kimseye söylemedim. Bu bilgiyi annem Ümmü Süleym benden sordu ona da söylemedim"[1709]

1678-) Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, Abdullah b. Selâm dışında yeryüzünde yürüyen hiçbir kimseye, kendisinin cennetlik olduğunu buyururken işitmedim. «De ki: Eğer (bu kitab) Allah katından olup da siz onu inkâr etmiş olduğunuzda, İsrailoğullanndan bir şahit de bunun böyle olduğuna şahitlik etmiş ise ve siz de büyüklük taslamış iseniz (haksızlık etmiş olmuyor musunuz?)» (Ahkâf: ıo) ayeti de onun hakkında inmiştir." demiştir. [1710]

1679-) Abdullah b. Selâm (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bir rüya görmüş ve kendisine de anlatmıştım. Şöyle görmüştüm: Bir bahçede idim -Bahçenin genişliğini ve yeşilliğini anlatmış, sonra şöyle devam etmiştir- ortasında demirden bir dikme vardı ki altı yerde üstü gökte idi, yukarısında bir kulp vardı. Bana: "Haydi yukarı çık" denildi: "Yapamam" dedim. Bunun üzerine bir hizmetçi geldi ve arkamdan elbisemi tutup kaldırdı, direğin tepesine kadar yükseltti, kulpu tuttum. Bana: "İyi sarıl" denildi. Kulp elimde iken uyanıverdim. Hz, Peygamber (s.a.v.)'e gidip anlattım. O da: "Bu gördüğün bahçe İslâm'dır, dikme de İslâm direğidir. O gördüğün kulp da, Urvetülvüskadır ('-sağlam kulptur). Sen ölene değin İslâm üzere olacaksın "buyurdu," demiştir. [1711]

1680-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Ömer (r.a.), mescide şiir okurken Hassan b. Sabit (r.a.)'ın yanından geçti ve dik dik bakmış. O da: "Burada ben, senden daha hayırlısı varken bile şiir söyledim" demiş. Sonra Ebû Hureyre'ye dönmüş ve: "Allah aşkına, Hz. Peygamber (s.a.v.)'İ: "Benim adıma (düşmanlarımın şün saidınianna karşı sen) cevap ver! Allah'ım onu Cebrail'le destekle."diye buyururken işitün mi işitmedin mi?" demiştir. Ebû Hureyre (r.a.) da: "AJlah şahit ki, evet öyle oldu" demiştir. [1712]

1681-) el-Berâ b. Âzib (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.), Hassan b. Sabit (r.a.)'a: "Sen de onları hicvet -veya- onlara şiirle cevap ver, Cebrailseninledir"buyurdu demiştir.
(Hiciv, yermek, 3îay yoluyla taşlamak, demektir. Hz, Peygamber (s.a.v.)'!, ashabını ve İslâm dinini müşriklerin hicivlerine karşı şiiriyle savunduğu için Peygamber şairi olarak tanınan Hassan b. Sabit (r.a.) Neccâroğullan kolundandır, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dedesi Abdülmuttalib'in annesinin Neccârogulları'ndan olması nedeniyle Efendimizin akrabası sayılır. Devrinin önemli şairlerinden A'şâ, Nâbiğa ve Huta/e gibi şairlerle boy ölçüşebilecek derecede şiir sanatına hakimdi. Ukâz panayı-nnda düzenlenen şiir yarışmalarına katılır dönemin ünlü şairleriyle şiir yanşmaları yapardı. Şiirinin öneminden dolayı Gassânî Hükümdan Amr b. Haris ile Hire'deki Lahmî Hükümdan Nu'mân b, Münzir'in beğenisini kazanmıştı, bu yüzden orılanrı sa-raylannda ağtHanrfdı. Hassan b. Sâblt (r.a.) ikinci Akabe blatından sonra altmış yaşında Müslüman olmuştur. Kendisinin İslâm'a girmesiyle Müslümanlar, şöhreti Hicaz bölgesini aşıp diğer Arap toprakianna yayılmış olan güçlü bir şair kazandılar. Hassan b. Sabit (r.a.)'ın bundan sonraki hayatı sürekli Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında geçmiş, en güzel şiirlerini onun için söylemiş kılıçtan daha etkili olan şiirini Efendimizi ve İslâm'ı savunmada kullanmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar, ilk dönemlerden bu yana Kureyş ve Kureyş'in şairlerinden sözlü saldırı ve aşağılamalara maruz kalmaktaydı. Hicretten sonra olanca hızıyla artan ve kamuoyunu büyük ölçüde etkileyen bu sözlü saldırı Müslümanları çok üzmekte ve rahatsız etmekte idi. Bu saldınlara aynı yöntemle karşılık vermenin gerekli olduğu kanaatina varan Efendimiz, bu konuda ashabdan Sabit b. Kays (r.a.), Ka'b b. Mâlik (r.a.), Abdullah b. Ravâha (r.a.) gibi bazı şairleri görev-iendirmişse de Hassan b. Sabit (r.a.) kadar etkili olan çıkmamıştır. Hassan b. Sabit (r.a.): "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki onlan dilimle deri parçaları gibi paramparça edeceğim." demiştir. Rasûlüllah (s.a.v.) de bu şiirlerin Kureyş'e oktan daha etkili olduğunu belirtmiştir. (Müslim, Fezâllu's-Sahâbe: 157)
Hassan b. Sabit (r.a.), söylediği şiirlerle Yahudi şair ve îsîâm düşmanı Ka'b b. Eşrefi yerin dibine geçirmiş, Medine'den ayrılmasına neden olmuştur.
Hatta kendisinin şiirlerinden çekindiklerinden dolayı gittiği Mekke'de Ka'b b. Eşrefi kimse misafir kabul etmeye cesaret edememiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v.) Hassan b. Sabit (r.a.)'ın sanatına çok değer verirdi, hatta şiirlerini okuması için mescidde kendisine bir yer ayırtmıştır. Şair ve hatiplerle yetmiş seksen kişilik bir heyetle Medine'ye geten Temimoğuilarıyla yaptığı şiir atışmasında onları mağlup ederek İslâm'a girmelerine vesile olmuştur. Hassan b. Sabit (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra artık iyice yaşlanmış şiirle pek uğraşamamıştır. Hz. Ömer döneminde mescidde birkaç defa şiir okumuş, bir keresinde halife bunu yadırgamıştı. Bunun üzerine Hz. Ö-mer'e hitaben: "Ben senden daha hayırlı bir kimsenin huzurunda burada şiir okudum!' diyerek karşılık vermiştir. (Buhârî, Bedu'i-Hatk: 6)
Kendisinin cahiiiyye döneminde söylediği şiirler genellikle hiciv, methiye, gazel ve nesib türünden idi. Müslüman olduktan sonra hiciv methiye ve mersiyenin yanı sıra Müslümanların başarı ve kahramanlıkları i!e ayet ve hadislerden ilham alarak ortaya koyduğu hikmet ve darbımeseller de şiirinde önemli yer tutmuştur. Bu nedenle kendisinin

şiirleri, İslâmiyetin ve Kur'ân'ın Arap edebiyatına tesirinin boyutlarını göstermesi bakımından önemli bir örnek teşkil eder. İslâmi kavramlar onun şiirlerinde çağdaşlarına göre daha fazla yer almıştır. Bu bilgilerin büyük bir kısmı, DİA Hassan b. sabit, maddesinden özetlenmiştir. XVI, 399-401) [1713]

1682-) Urve b. Zübeyr'den. Hassan b. Sabit, bir zamanlar Âişe a-leyhine çok konuşanlar arasında idi. Bu nedenle ben de ona ağır söz söyledim. Bunun üzerine Âişe: "Yeğenim, bırak onu uğraşma. Çünkü o, Rasûiüîîah (s.a.v.)'i savunurdu" dedi. [1714]

1683-) Mesrûk'tan. Şöyle demiştir: "Âişe'nin yanına girdim, yanında Hassan b. Sabit vardı, ona şiir ve ezgilerini okuyordu şöyle diyordu:İffetlidir, akıllıdır, hiçbir kuşkuya yer bırakmaz
Dedi kodu ve iftirayla sabahlamaz
Bu şiir üzerine Âişe: "Ama sen öyle değilsin" dedi. Ben de Âişe'ye: "Niye bu adamın, senin yanına girmesine izin veriyorsun, Allah: «Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşı yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.» cnût: ıi) buyurmadı mı?" dedim: "Gözlenin kör olmasından daha çetin bir azap olur mu. Ama bilesin ki yine de o, Rasûiüîîah (s.a.v.)'İ savunmuş birisidir" dedi."
(Âişe (r.a.)'a iftira atıldığında, Hassan b. Sabit (r.a.) da bu güruh arasında görülmüş, bu nedenfe eleştirilmiştir. Ancak onun, Rasûlüllah (s.a.v.)'i şiirleriyle savunması kendisinin kusurunu hafifletmiştir.) [1715]

1684-) Hz. Aişe (r.a.): "Hassan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Kureyş müşriklerini hicvetmek için izin istedi. O da: "Benim nesebimi nasıl yapacaksın?"buyurdu. Hassan: "Ben seni tereyağından kıl çeker gibi çıkarır ayırırım" dedi." demiştir. [1716]

1685-) Ebû Hureyre (r.a,), şöyle demiştir: "Sizler, Ebû Hureyre'nin, Rasûlüllah (s.a.v.)'den çokça hadis/bilgi anlattığını söylüyorsunuz. Buluşma yerimiz Allah'ın huzurudur. Ben, fakir bir kimse idim, karın tokluğuna Rasûlüllah (s.a.v.)'e hizmet ederdim. Muhacirler ise çarşıda ticaretle uğraşır, Ensar da kendi işlerinin başında çalışırlardı. Bir gün Rasûlüllah (s.a.v.)f: "Kim elbisesini açarsa artık duyduğu hiçbir şeyi asla unutmaz" buyurdu. Bende sözünü bitirmeden hemen elbisemi açtım sonra kendime toparladım. Artık ondan duyduğum hiçbir şeyi unutmadım."
Diğer bir rivayette ise: "Allah'ın indirdiği kitabındaki iki âyet olmasaydı asla hiçbir şey anlatmazdım" demiş ve «İndirdiğimiz açık delilleri ve hidayeti, kitapta inşaatlara açıklandıktan sonra gizleyenler, ki onlara Allah da lanet eder, lanet ediciler de lanet eder.
Ancak tevbe edenler, durumlarını isiah edenler ve açıklayanlar bunun dışındadır. İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeleri çok kabul eden ve merhameti bo! olanım.» (Bakara: 159-160} âyetini okumuştur.
(İmam Buhârînin rivayetin şöyledir: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben senden pek çok söz işitiyorum ama unutuyorum?" dedim: "Cübbeni aç" buyurdu, ben de hemen açtım, eüyla avuçladı sonra: "Haydi toparla"buyurdu ben de toparladım, bundan sonra da hiçbir şeyi unutmadım.") [1717]

1686-) Âişe (r.a.): "Sizin yaptığınız gibi sözü peş peşe ulayıp (sûrat-ıi) konuşmazdı." demiştir. [1718]

1687-) Ali b. Ebi Talib (r.a.) anlatır: "Rasûfüliah (s.a.v.) Zübeyr, Mikdâd ve beni görevli gönderdi: "Hân bostanına kadar gidin, ora-da hevdeç içerisinde yanında mektup bulunan bir kadın vardır, o mektubu kadından alın gelin"buyurdu. Hemen atlanmızı koşturarak gidip bostana vardık. Baksak ki hevdeç içerisinde bir kadınla karşılaştık: "Mektubu çıkar!" dedik. Kadın: "Yanımda hiçbir mektup tur." dedi: "Ya mektubu çıkarırsın ya da elbiselerini soyup atarız." dedik. Bunun üzerine: "Saç örgülerinin içerisinden mektubu çıkardı. Arkasından mektubu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdik. Bir de ne görelim, mektup Hâtıb b. Ebi Beltea'dan Mekke'deki müşriklerden birtakım kimselere yazılmış, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bazı işlerini onlara haber vermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Hâtıb, bu nedir?" buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, bana karşı acele etme. Ben Kureyş kabiiel esinden birisi değilim ama Kureyşle (dostluk anlaşması) olan bir kimse idim. Senin yanında bulunan Muhacirlerden bazı kimselerin de onlarla akrabalıkları vardır ki, onlar bu akrabalık sebebiyle Mekke'deki mallarını ve ailelerini korumaktadırlar. Onlarla benim soy bakımından akrabalığım olmayınca, kendileriyle akrabalarımı koruyacak bir el edinmek istedim. Bunu da ne kâfir olduğum için ne de dinimden döndüğüm için yaptım." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Gerçekten Hâtıp size doğru söyledi"buyurdu. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü, beni bırak onun boynunu vurayım." dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "O, Bedir Savaşı'nda bulunmuştur. Nerden bilirsin? Belki de Allah Azze ve Cei/e Bedir gazilerinin durumunu bildiğinden: "Dilediğinizi yapınız, ben sizibağışladım,"buyurmuştur."dedi. Hadisi rivayet eden (Amr b. Dinar): "Hâtıb hakkında «Ey İman edenler. Benîm de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyiniz! Size gelen gerçeği inkâr etmişken, Rasûlü ve sizi yurdunuzdan çıkarırken onlara sevgi mi gönderiyorsunuz...» (Mümtehine: i) ayeti inmiştir" demiştir. [1719]

1688-) Ebû Mûsâ el-Eşari (r.a.)'dan: "Mekke ile Medine arasındaki Cîrane'ye inerken Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraberdim. Kendisinin yanında Bilal vardı. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Çöl halkından bir kimse geldi ve: "Bana verdiğin sözü yerine getirmez misin?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sana müjdeler olsun" buyurdu. Bedevi: "Müjdeler olsunu artık bana çok söyledin" dedi. Kızmış bir halde Ebû Mûsâ ve Bllal'e döndü ve: "Müjdeyi geri çevirdi, siz kabul edin"buyurdu. Onlar da: "Kabul ettik" dediler. Sonra da içi su dolu bir kap istedi, içinde elini, yüzünü yıkadı ve ağzından su boşalttı. Sonra: "Bundan için, yüzünüze ve bağrınıza dökün bu müjdeyle sevinin " buyurdu. İkisi hemen kabı alıp söylenileni yaptılar. Bu arada Ümmü Seleme perde gerisinden: "Annenize de bırakın" diye seslendi onlar da bir miktar bıraktılar.
(Hz. Peygamber (s.a.v.) Huneyn Gazvesi'ndeki ganimetleri Taif dönüşü bölüştüreceğini söylemişti. Bedevi ise sabredemeyip defalarca bu ganimetten hissesini istemiş beklememiştir. Hadisin son kısmı ile ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) üe te-berrük konusu hakkında "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamızda ki 1945 . hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1720]

1689-) Ebû Mûsâ el-Eşari (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Huneyn Savaşı'ni bitirdikten sonra Ebû Âmir'İ orduya komutan atayıp Evtâs'a gönderdi. (Düşman kuvveüerinin komutam) Düreyd b. Sime ile karşılaştı sonunda Düreyd öldürüldü, ordusunu da Allah dağıttı. Ebû Âmir ile birlikte beni de göndermişti, bu sırada Ebû Âmir diz kapağından vuruldu. Cüşem kabilesinden birisi bir ok atmış diz kapağını vurmuştu. Hemen kendisine koştum: "Ey Amca! Seni kim vurdu?" dedim. Ebû Âmir, Ebû Musa'ya kendisini vuranı gösterdi ve: "Bana ok atıp katilim olan şudur" dedi. Hemen bulup üzerine yürüdüm Beni görünce dönüp kaçtı ben de peşinden koştum: "Utanmaz mısın dursana!" diyordum. Sonunda geri döndü kılıçlarla vuruştuk neticede adamı öldürdüm. Sonra Ebû Âmir'e: "Seninkini Allah öldürdü" dedim: "Şu oku bir çıkar" dedi. Oku çektim su boşaldı (öleceğini anladı): "Yeğenim Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selâmımı ilet ve kendisine söyle benim için mağfiret dilesin" dedi ve ordunun başına beni atadı az sonra da vefat etti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e döndüm, odasına girdim üzeri şergili hurma lifinden örülmüş divan üstünde idi. Divanın örgüleri sırtına ve iki yanına iz bırakmıştı. Kendisine ordunun durumunu ve Ebû Âmir'in şehid oluşunu "benim için mağfiret dilemesini söyle" dediğini bildirdim. Bunun üzerine su istedi, abdest aldı sonra da ellerini kaldırdı: "Allah'ım kuicağtz Ebû Âmir'i bağışla" diye dua etti. Koltuk altının beyazlığını gördüm. Şöyle devam etti: "Allah'ım onu kıyamet günü insanlardan yarattıklarından çoğunun üstünde kıl" öed\. Ben de: "Benim için de mağfiret dile" dedim: "Allah'im Abdullah b. Kays'ın günahını bağışla kendisini kıyamet günü değerli bir yere Aroy"dedi" demiştir. [1721]

1690-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ben, gece evlere girdiklerinde Eş'ari kardeşlerin Kur'ân okuyan seslerini çok iyi tanırım, gündüz konakladıkları yerleri görmesem bile Kur'ân okuyan seslerinden konakladıkları yerieri geceleyin çok iyi tanıtım. Onlardan ince anlayışlı olanı vardır ki, atlılarla veya düşmanla karşılaştığında onlara; "Arkadaşlarım kendilerini beklemenizi emrediyor" diyerek (ontan kokutur)' buyurdu" demiştir. [1722]

1691-) Ebû Mûsâ (r.a.): Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eş'arîler toplumu, yolculukta yiyecekleri azalıp tükendiğinde yahut şehirde ailelerinin yiyecekleri azaldığında yanlarında bulunan şeyleri bir sergide toplayıp eşit olarak bir kapla aralarında bölüşürler, onlar benden ben de onlardanım, "buyurdu." demiştir. [1723]

1692-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Biz Yemen'de iken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zuhur ettiği haberi bize ulaştı biz de kabilemden elli iki veya elli üç kişi içerisinde ben ve iki kardeşimle kendisine hicret etmek için yola çıktık. Ben en küçükleri idim. İki kardeşimden birisi Ebû Bürde diğeri Ebû Ruhm'du. Neticede bir gemiye bindik, gemi bizi Habeşistan'da Necâşî'nin yanına götürdü. Burada Cafer b. Ebî Talib ile karşılaştık, topluca Medine'ye gelene kadar kendisiyle birlikte burada ikamet ettik. Medine'ye gelişimiz Rasûlüllah (s.a.v.)'in Hayber fethi sırasına denk gelmişti. Bazı kimseler bizim için yani Habeşistan'dan gelenler için, Hicrette sizi geçtik diyorlardı. Bizimle birlikte gelenlerden Esma bintü Umeys, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hafsa'nın yanına ziyaret etmek için geldi. -Hafsa da Necâşi'ye hicret edenlerin arasında hicret etmiştir.- Derken Ömer Hafsa'nın yanma geldi. O sırada Esma yanında i-di. Ömer, Esmâ'yı gördüğünde: "Bu kim?" dedi Hafsa: "Esma bintü Umeys" dedi. Ömer (şaka yaparak): "Şu Habeşistan'a hicret eden mi? Gemi ile gelen mi?" dedi Esma: "Evet" dedi Ömer: "Biz, sizi hicrette geçtik dolayısıyla Rasûlüiiah (s.a.v.)'e sizden daha layıkız" dedi. Esma da sinirlendi ve: "Hayır asla Allah'a yemin olsun ki siz Rasûlüiiah (s.a.v.) ile birlikte iken açlarınızı doyurur cahillerinizi öğütleyip eğitirken bizler uzak diyarlarda öfke ve gazablar içerisinde Allah ve Rasûlü için Habeşistan'da idik. Vallahi söylediklerini Rasûlüllah (s.a.v.)'e bildirene kadar ne yemek yiyeceğim ne su ileceğim. Bizlerin eziyet görüp korku içinde iken yaşadıklarını, tüm bunları Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlatacağım, vallahi ne yalan söylerim ne haktan yan çizerim ne de bunun üzerine ilave ederim" dedi. Arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) geldi. Esma: "Ey Allah'ın Peygamberi, Ömer şöyle şöyle dedi ne buyurursun?" dedi. O da: "Sen ona ne söyledin?" buyurdu Esma: "Ben de ona şöyle şöyle dedim" dedi Rasûlüiiah (s.a.v.): "Onun bana sizden daha layık olduğu doğru değildir. O ve arkadaşlarının bir hicret sevabı vardır, halbuki sizin iki hicret sevabınız vardır." buyurdu. [1724]

1693-) Cabir b. Abdullah (r.a.): "«Hani sen, sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın...-Allah, hakkiyle işiten ve bilendir.- O zaman içinizden iki bölük bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yar-dımcısıdır (velisidir.) Müminler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.» (Âı- imrân: 121-122) âyeti bizim hakkımızda, Selemeoğulları ve Hârisoğuliarı hakkında indirdi. Yüce Allah'ın, «Halbuki Allah onların yardımcısıdır (velisidir.)» ifadesi vardır. Hiç biz bu âyetin inmemiş olmasını ister miyiz" demiştir.
(Âyette anlatılanlar, Uhud Savaşıdır. Bu savaşta iki grup, münafikların lideri Abdullah b. Übeyy 300 adamıyla savaştan çekildiğinde tereddüde düşmüştü. Bunlar Selemeoğuliarı ve Hârisoğuliarı kabileleridir. Âyette bunların gevşeklik göstermeleri dile getirilmiştir. Bu nedenle âyet onların bir kusurunu dile getirse de, Yüce Allah'ın onlara «Halbuki Allah onların yardımcısıdır (velisidir.)» şeklinde hitap etmesi onlar için bir onur vesilesi sayılmış, bu kabileye mensup olan Cabir b. Abdullah (r.a.), yukarıda bunu belirtmiştir.) [1725]

1694-) Zeyd b. Erkam (r.a.): "Rasûlüiiah (s.a.v.)'i: "Allah'ım Ensâr'ı bağışla, Ensâr'ın çocuklarını da bağışla" diye dua ederken" işittim." demiştir. Hadisi rivayet eden ravi "Ensâr'ın çocuklarının çocuklarını cte"deyip demediğinde şüpheye düşmüştür. [1726]

1695-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir düğünden dönen kadınlar ve çocukları gördü, doğrulup ayağa kalktı ve üç defa: "Allah'ım şahittir ki sizler bana, insanların en sevimlilerisiniz." buyurdu." demiştir.
(Hadisin Müslim'deki bölümünün sonunda, Rasûlüiiah (s.a.v.)'İn bunu Ensar i-çin söylediği bildirilmektedir. (Müslim, Fezâiiü's-Sahâbe: 174) Hadisin bu konu ile ilgisi de Ensarın faziletine değindiğinden dolayıdır.) [1727]

1696-) Yine Enes (r.a.)'dan gelen bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Yanında kendisine ait çocukla Ensardan bir kadın Rasûlüiiah (s.a.v.)'e geldi, Rasûlüllah (s.a.v.) kendisiyle konuştu ve iki defa: "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki sizler bana, insanların en sevimlilerisiniz, "buyurdu." [1728]

1697-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ensar benim hem canım hem de bedenimdir. İnsanlar çoğalacak ama onlar azalacaktır. Dolayısıyla onların iyi kimselerini kabul edin, kötülük edenlerinin de kusurlarına bakmayın, "buyurmuştur. [1729]

1698-) Ebû Üseyd el-Ensârî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ensâr hanelerinin en hayırlısı/en iyisi, Neccâroğullan sonra Abdü Eşhel o-ğulları sonra Haris b. Hazrecoğulları sonra Sâideoğullarıdır, hasılı bütün Ensar haneleri hayarlıdır/iyidir, "buyurdu. Bunu duyan (sâideoğuiiandan) Sa'd b. Ubâde: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in bizim üzerimize bazılarını üstün tuttuğu görüşündeyim" dedi. Bu söz üzerine ona: "Ama sizi de pek çok kimseler üzerine üstün tutmuş ya" denildi. [1730]

1699-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Cerir b. Abdullah ile bir yolculuğa çıkmıştım. Kendisi bana hizmet ediyordu. Ben: "Bana böyle hizmet yapma" dedim. O da: ""Ensarın, Rasûlüllah (s.a.v.)'e böyle hizmetler yaptığını gördüm, ben de: "Onlardan kiminle birlikte olursam onun hizmetinde bulunacağım" diye yemin ettim dedi."
(Cerir b. Abdullah (r.a.), Yemen'dekt becite kabilesinin ileri gelenlerinden idi, yaş olarak da Enes b. Mâlik (r.a.)'dan büyük olmasına rağmen sırf, Ensarın, Efendimize yaptığı hizmete imrenerek bir Ensarıı olan Enes (r.a.)'a böyle hizmet etmiştir.) [1731]

1700-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Bslem kabilesi ki Allah onları barış içerisinde daim kıldı. Gıfâr kabilesi ki Allah onlara mağfiret eyledi. Bunu ben kendim söylemiyorum, Yüce Allah böyle buyurmuştur." [1732]

1701-) îbni Ömer (r.a.)'dan Rasûlüllah (s.a.v.)'in minberde: "G/far kabilesi ki Allah on/ara mağfiret eylesin? Bslem kabilesi ki Allah onları barış içerisinde daim kılsın, kabilesi ki Allah veRasûlü'ne karşı gelmiştir."'diye buyurduğu rivayet edilmiştir.
(Gıfâr ve Eşlem kabileleri zorluk çıkarmadan İslâm'a giren uysal kabilelerdendir. Usay kabilesi hırgn, dönek ve tehlikeli kimselerden oluşur. Allah'ın lanetine Rasûlünün bedduasına maruz kaimış bir kabile olup Mâune Kuyusu hadisesinde kalleşçe yetmiş küsur Kur'ân üstadını öldürmüşler, Hz. Peygamber (s.a.v.) bir ay namazda kendilerine beddua etmiştir.) [1733]

1702-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Kureyş, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Bslem, Bşca'f Gifâr kabileleri benim dost ve yardımcıarımdır. Kendilerinin de Allah ve Rasûlünden başka dost ve yardımcıları yoktur, "buyurmuştur. [1734]

1703-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eşlem, Gıfâr ve Müzeyne ile Cüheyne kabilesinden bir kısım Allah katında -veya kıyamet gününde- Esed, Temîm, Havazin ve Gatafan kabilelerinden daha hayırlıdır, "buyurdu." demiştir. [1735]

1704-) Ebû Bekre (r.a.) anlatır: "Akra' b. Habis Hz. Peygamber
(s.a.V.)'e: "Size ancak ESİem, Gıfâr -(hadisi rivayet eden ravi Ebû Yakub şöyle demiştir) sanıyorum cüheyne ds dedi- kabilelerinden, Hacca gelenleri soyan kimseler biat etmiştir." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Söyle bakalım, Bslem, Gifâr, Müzeyne ve Cüheyne kabileleri/ Beni Temîm, BeniÂmîr, Esed ve Gatafan'dan daha hayırla i&e ne dersin? Onlar(islâm'a geç girmekle) zarar ve ziyandadırlar"'buyurdu, oda: "Evet haklısın" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, onlar bunlardan daha hayırlıdır"buyurdu."
(Akra1 b. Habis (r.a.) Mekke'nin Fethi sırasında İslâm'a girmiş olup Beni Temîm kabilesinin ileri gelenlerindendir. Eşlem, Gifâr, Müzeyne ve Cüheyne kabileleri her ne kadar geçmişte bazı günahları olsa da İslâm'a diğerlerinden onca girmiş ve bağlılık göstermiş, bu nedenle üstünlük elde etmişlerdir.) [1736]

1705-) Ebû Hureyre (r.a.): "Tufeyl b. Amr ed-Devsî ve arfcadaşalan Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Devs kabilesi isyan edip başkaldırdı. Onlara beddua et" dediler, bunun üzerine: "Eyvah, Davs kabilesi şimdi helak oldu!' denildi. Ama Rasûiüllah (s.a.v,): "Allan'im, Devs kabiiel&sîm doğru yola ilet ve ottian geri getir buyurdu." demiştir.
(Devs kabilesi; Yemen'de bir kabile olup, meşhur sahabl Ebû Hureyre (r.a.)'ın febilesidir. Tufeyl b. Amr (r.a.) da Devs kabiielesindendir. Hz. Peygamber, kendisini kavmine İrşod için göndermişti.) [1737]

1706-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.) Temimoğullan hakkında söylediği üç hasleti duyduğumdan bu yana onian sevmekteyim, kendisini: "Onlar, Peceâle karşı ümmetimin en çetin olanlarıdır."diye buyururken işittim, Temimoğulları'nin zekâtları gelmişti, Rasûlüllah (s.a.v.): "Bu mallar kavmimizin zekâttandır." buyurdu. Hz. Aişe (r.a.)'m yanında Temlmoğuüan'ndan köle bir kadın vardı, Pvâsüîüüah: "Onu azat çünkü o İsmailnesiindendir. "buyurdu." demiştir.
(Hadisimizde Temimoğullannın Deccâl'e karşı ümmetin en çetin mücadeleyi vereceğnin bildirilmesi bir belirti olabilir. Onların bu mücadeleyi ne şekilde vereceği bildirilmemiştir. Elde mevcut güvenilir kitaplarımızda da bilebildiğim kadarıyla bu konuda sıhhatli bilgi buiamadım.
Ancak, ahhati konusunda kesin bir şey diyemeyeceğimiz bazı kaynaklarda (örneğin,Nuaym b. Hammâd ef-Metvezî'nin f iteninde I. 310, Ebû Amr Osman b. Saki et-Mukrî ed-Dânmin es-Sünenü'l-vâr Fiten'inde v. 108-91) Şuayb b. Salih et-Temimî adında bir mücahidi'en bahsedilir. 8u kaynakların verdiği bilgiye göre sözü edilen bu Temimi genç, Süfyan ordusuna karşı savaşır, ancak başanlı olamaz. Arkasında Kudüs'te faaliyetlere girişir, Mehdi için zemin haarlar ve MehdPnin ortaya çıkmasıyla ona biat eder.) [1738]

1707-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "İnsanları maden yatakları gibi (cins cins) bulursunuz. İnsanların cahiliye dönemindeki iyi kimseleri -dini iyice öğrendiklerinde' İslâm'da da iyi kimselerdir. İnsanların iyilerini şu idare konusunda en isteksiz görürsünüz, insanların kötülerini de bir kısma bir yüzle, diğer bir kısma da bir başka yüzle gelen ikiyüzlü görürsünüz, "buyurmuştur.
(Maden yatakları cins cinstir. Kimisi kaliteli pahası yüksektir, bunlar işlendikçe ve emek verildikçe değeri arttıkça artar. Kimi maden yatakları da içerdiği maden açısından kıymetsizdir. İşlmeye ve emek vermeye değemez, emek verilse bile emeğini korutmaz. Efendimiz (a.s.) insanları maden yataklanna benzetmiştir. Zira kimi insan emek verildikçe kıymetlenir en mükemmele doğdu yo! alır, kimisi de ne kadar emek verilirse verilsin kıymeti artmaz. Özü iyi olan kimse İslâm'a girdiğinde iyi yönünü daha da artırır, İslâm içerisinde de iyiler içerisinde görülür.) [1739]

1708-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kureyş kadınları deveye binen kadınların en iyisîdir. Çocuğa düşkün ve şefkatli, sorumluluğu altındaki kocasının emanetlerine de çok titizdir, "diye buyururken işittim." demiştir. [1740]

1709-) Enes b. Mâlik (r.a.)'a Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "İslâm'da, dostluk anlaşması (hüf) yoktur."buyurduğu sana ulaştı mı?" denildi. O da: "Hz. Peygamber (s.a.v.) benim

evimde Kureyş ve Ensâr arasında dostluk anlaşması yaptı." demiştir.
(İslâm'da dostluk anlaşması yoktur ifadesi cahiliye dönemindeki yaygın olan ve İslâm'ın ruhuna ters düşen anlaşmalardır. İslâm'ın ruhuna ters düşmeyenler olduğu gibi kalmıştır. Bu nedenle: "İslâm'da dostluk anlaşması (hılf) yoktur. Herhangi bir anlaşma cahiliye döneminde olmuş ise İslâm ona ancak sılaca bağlı kalma dışında ilave yapmamıştır, "büyütülmüştür, (Müslim, Fazâüü's-sahâbe: 205) [1741]

1710-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, insanlardan bir topluluk gazaya çıkar, kendilerine: "İçinizde Rasûlüllah (s.a.v.)'i gören var mı?" denilin "Evet vardır." denilir, bunun üzerine kendilerine fetih nasip olur, sonra bir zaman gelir; "İçinizde Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabını gören var mıdır?" denilin "Evet vardır" denilir, bunun üzerine kendilerine fetih nasip olur. Sonra bir zaman gelin "İçinizde Rasûlüllah (s.a.v.)'in ashabıyla beraber olan ve sohbet edeni gören var mıdır?" denilir: "Evet vardır" denilir, bunun üzerine kendilerine fetih nasip olur"buyurmuştur.
(Burada, sahabe, tabiîn ve tebeuttâbiîn döneminin faziletine işaret vardır.) [1742]

1711-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İnsanların en iyileri benim çağımdakilerdir, sonra onları takip eden çağdır, sonra da öyle topluluklar gelecektir ki bunlardan birinin şahitliği yemini ile, yemini de şahitliği ile yarışacaktır."buyurmuştur.
(Hadiste yerilmek istenilen şahitlik ve yeminin o kadar hafife alınacağı bildirilerek adeta yemin ve şahitlik etmek için yanşacaklanna böylece dini bir temeli olan yemin ve şahitliğin hafife alınacağına işaret edilmiştir.) [1743]

1712-) İmrân b. Husayn (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Sizin en iyiniz benim çağımdakilerdir, sonra onlan takip eden çağdır, sonra da onları takip eden çağdır, ondan sonra da onlan takip eden çağdır. Bunlardan sonra öyle bir topluluk çıkar ki, kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlik yapariar. İ-hanet eder, güven vermezler. Adakta bulunurlar ama yerine getirmezler. Onlar içerisinde şişmanlık ortaya çıkar."
İmrân (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in kendi çağındakilerden sonra söylediği "sonra onları takip eden çağdır" sözünü iki defa mı üç defa mı söyledi bilemiyorum" demiştir. [1744]

1713-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ömrünün son zamanlarında bize yatsı namazını kıldırdı. Selâm verince ayağa kalktı ve: "Bakın şu geceniz var ya, işte bu geceden itibaren yüzyılın başında şu anda yeryüzünde olanlardan hiçbir kimsekalmayacaktır, "buyurdu, "demiştir.
(Hz. Peygamber, bu ifadesi ile yüz yıl sonra ashabının kalmayacağını ifade bulurmuştur. Nitekim en son vefat eden sahabi Ebu't-Tufeyl Amr b. Vasile (r.a.), bu ifadelerden yüz yıl sonra hicri 110 yılı civannda vefat etmiştir.) [1745]

1714-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ashabıma sövmeyiniz / kötü söz söylemeyiniz / dil uzatmayınız. Eger biliniz Uhud Dağı kadar altın sadaka verse onların verdiği ne bir avuç sadakaya ne de yansına erişebilir"buyurdu" demiştir. [1746]

1715-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk, bu sırada kendisine Cuma Suresi indirildi. Suredeki «...Henüz kendilerine katılmamış diğer insanlara da...» (ayetinde-kilen sordum): "Ey Allah'ın Rasûlü, henüz İslâm'a katılmamış olanlar kimlerdir?" dedim. Cevap vermedi. Soruyu üçüncü defa sorduğumda, bu sırada aramızda Selmân ei-Fârisî de bulunuyordu. Rasûlüllah (s.a.v.) e-lini Selmân'a koydu sonra: "Eğer îman Süreyya Yıldızının yanında bile olsa şunlardan bir adam veya birtakım adamlar ona uzanıp
alırlar, "buyurdu." demiştir.
(Yukarıdaki ayette Hz. Peygamber (s.a.v.)'in henüz kendilerine katılmamış o-lanlara da Kitap ve Hikmeti öğrettiği bildirilmektedir. Kendisine henüz katılmayanlar kendisinden sonra gelen nesillerdir. Yani bizler. Onun biziere Kitap ve Hikmeti öğretmesi hadislerini okuyup incelemekle olacağı aşikardır. Buradan hadis okuma ve incelemenin önemi ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisine Kitap ve Hikmeti öğretmesini İsteyen kimse hadisieri iyi okuyup İncelemeye çalışmalıdır.) [1747]

1716-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'h "İnsanlar, içerîsinde iyi cins yük ve binek devesi neredeyse bulunamayanyüz deve gibidir." buyururken işittim." demiştir.
(Deve cinsi içerisinde hem binmeye hem de yük taşımaya el verişli deve çok az bulunur. İnsanlar içerisinde de iyi kimselerin böyle az bulunacağına işaret edilmiştir. Bazı âlimlere göre bu husus âhir zamanda söz konusudur.) [1748]

45-) Akrabalık İlişkileri Bölümü

(Kitâbu'l-Birr ve's-Sıla)

1717-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Bir kimse Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi: "Ey Allah'ın Rasûlü, güzel davranmama en fazla layık olan kimdir?" dedi: "Annendir" buyurdu: "Sonra kimdir?" dedi: "Sonra yine annendir"
buyurdu: "Sonra kimdir?' dedi: "Sonra da babandır. "Buyurdu
(Hadisimizde babanın sırası anneninkinden sonraya getirilmiştir. Ancak bu, babanın Önemini anneninkinden aşağıda olduğunu göstermeyebilir. Bir hadiste Efendimiz: "Hi&İr evlat babasının hakkını ödeyemez. Ancak onu köle olarak bulup da azat etmesi bunun dışındadır, "buyurmuştur. (Müsüm, itk, 25, Ebû Dâvûd, Edeb: 120, Tirmizî, Birn s, îtini Mâce, Edeb: i) Bendimizin, Önceliği anneye vermesinin nedeni hakkında değişik açıklamalar yapılmıştır. Annenin çocuğu karnında taşıması, doğurması ve emzirmesi nedeniyle babaya oranla üç kat daha fazla hak sahibi olduğu söylenmiştir. Gerçi hadisteki hüküm genel olmayabilir. Sözgelimi babası son derece iyi bir kimse olup bunun yanında annesi son derece kötü bir kimse olan birisi için durum değişebilir.) [1749]

1718-) Abduliah b. Amr (r.a.) anlatır: "Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geidi ve cihada katılmak için izin istedi, o da: "Annen ve baban hayatta mı?" buyurdu: "Evet" dedi, Hz. Peygamber (s.a.v.): "O halde, sen onların rızasını elde etmeye çalış, "buyurdu. [1750]

1719-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Beşikte iken sadece üç çocuk konuşmuştun (Buniann birisi) f-sâ'dır, (iktnc&,) tsrailoğuilanndan kendisine Cüreyc denilen bir kimse vardı (nafile) namaz kılıyordu, bu sırada annesi gelip kendisini çağırdı, Cüreyc, anneme mi cevap vereyim, namaza mı devam edeyim, dedi (sonunda annesine cevap vermedi.) O da: "Allah'ım, ona fahişe kadınların yüzlerini göstermedikçe onu öldürme"diye beddua etti. (Suhârînin diğer rivayetinde annesinin üç kez geldiği üçüncüsünde beddua ettiği bildirilir. Bir gün Cüreyc ibadetgahında iken karşısına bir kadın çıkar ve [im etmesi için) konuşurama Cüreyc kabul etmez. Kadın hu-mm akabinde bir çobana giderek kendisini teslim eder, sonunda bir oğlan çocuğu doğurur ve bunun Cüreyc'den olduğumu söyler.
Bunun üzerine halk gelir ibadetgahını kinp, parçalar, kendisini de indirip sövüp silerler. Cüreyc abdest alıp namaz kıldıktan sonra çocuğun yanına vardı ve: "Ey çocuk, baban kimdir?" dedi:' "Babam çobandır." dedi. Halk (hatasını anladı) "İbadetgahını altından yapalım." dediler. O da: "Hayır, sadece çamurdan yapınız." dedi. (üçüncü ise) İsrailoğullanndan bir kadın oğlunu emziriyordu. Bu sırada, parmakla gösterilen gösterişli birisi kadına rastladı. Kadın: "Allah 'im oğlumu bunun gibi yap" dedi. Çocuk annesinin memesini bırakıp süvariye döndü ve: "Allah'ım, beni onun gibi yapma" dedi, emmek için annesinin memesine döndü. -Ebû Hureyre (r.a.), Hz, Peygamber (s.a.v.)'in anlatırken parmaklarını emdiği sanki hâlâ gözümün önündedir, dedi- Sonra köle bir kadına rastladı ve: "Allah'ım, oğlumu bunun gibi yapma " dedi. Bu sefer de çocuk memesini bıraktı ve: "Allah'ım, beni onun gibi yap" dedi. Kadın: "Niçin böyle diyorsun?" dedi. Çocuk: "Süvari, zorbalardan bir zorbadır, kadın köle ise kendisine yapmadığı halde "zina ettin, hırsızlık yaptın" diye iftiraya uğrayan bir mazlumdur." dedi." [1751]

1720-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah, mahtukatı yarattı, bu yaratmayı tamamladıktan sonra akrabalık rahim ayağa kalktı ve Rahman 'm (azamet) ridasının eteğine yapıştı. Bunun üzerine Allah: "Tamam, istediğini söyle" buyurdu. Oda: "Bu, akrabalık bağının koparandan Sana sığınanın duruşudur." dedi. Allah: "Sana ilgiyi sürdürenle Benim de ilgiyi sürdürmem, ilgiyi kesenle ilgiyi kesmemden razı olmaz mısın?" buyurdu. O da: "Evet, razı olurum Ey Rabb'im." dedi. Allah: "İşte senin durumun budur." buyurdu" demiştir. Ebû Hureyre (r.a.): "Eğer isterseniz: «Hakimiyeti ele geçirirseniz dönerseniz, hemen yeryüzünde fesat çıkaracak, akrabalık bağlarınızı bile kesip parçalayacaksınız Öyle mi?» (Muhammedi 22) ayetini okuyunuz." demiştir. [1752]

1721-) Cübeyr b. Mut'im (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Akraba ile ilişkiyi kesen cennete giremez."'diye buyururken işitmiştir.
(Cennete giremez ifadesi birkaç yönden açıklanmıştır. Akraba ile ilişkiyi kabul etmeyip tümden inkâr eden, İslâm'ın bir esasını inkâr ettiğinden küfre girer, dolayısıyla cennete giremez veya akraba ile ilişkiyi kesen en azından günahkâr olduğundan dolayı doğrudan cennete giremez yahut da akraba ile ilişkiyi kesen sorgusuz cennete giren kimseler arasında olmaya hak kazanamaz şeklinde açıklanmıştır. Ancak ilişkiyi kesmeyi gerektirecek bazı durumlar bunun dışındadır.) [1753]

1722-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Kim kendisine rızkının genişlemesini veya ömrünün uzatılmasını isterse akrabasıyla ilişkiyisürdürsün, "diye buyururken

işittim." demiştir. [1754]

1723-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Birbirinize kızmayınız, birbirinize hasetlik yapmayınız. Birbirinize arkanızı dönmeyiniz (küsmeyiniz.) Ey Allah'ın kullan kardeş olunuz. Hiçbir Müslüman'a üç günden fazla kardeşine küsmesi helâl olmaz, "buyurmuştur. [1755]

1724-) Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimsenin kardeşine üç geceden fazla küs durması helâl olmaz. Bu iki kişi karşılaşır, birisi yüzünü şu tarafa öbürüsü bu tarafa döndürür ama bunların en iyisi selâma başlayıp (küslüğe son verendir.)" buyurmuştur. [1756]

1725-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Zandan sakınınız. Çünkü zan sözün en yalanıdır. Kulak hırsızlığı yapmayınız. Gizli mahrem konulan incelemeyiniz. Almayacağınız malın fiyatını attırmayınız. Birbirinize hasetlik yapmayınız. Birbirinize kızmayınız. Ey Allah'ın kullan kardeş olunuz, "buyurmuştur. [1757]

1726-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.)'den daha fazla hastalığı şiddetli olan hiçbir kimse görmedim." demiştir. [1758]

1727-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Hastalığı sırasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelmiştim, kendisi çok ızdırap çekiyordu: "Gerçekten çok ızdırap çekiyorsun, şüphesiz bu senin için iki sevap olsa gerek?" dedim:
"Buet öyle, hangi Müslümana bir eziyet gelse, ağacm yapraklarının döküldüğü gibi, Allah onun hata ve günahlarını döker, siler, "buyurdu." demiştir. [1759]

1728-) Esved'den. Şöyle demiştir: "Âişe, Mina'da iken Kureyş'ten bir takım gençler gülüşerek onun yanına girdi: "Niye böyle gülersiniz" dedi. Onlar da: "Falanca, çadır ipinin üzerine düştü, az kalsın gözü veya boynu gidiyordu," dediler. Âlşe de: "Gülüşmeyin! Şüphesiz ki ben, Rasûlüllah (s,a.v,)'i: "H&ngi bir Müsiümana bir diken vsya daha büyüğü batarsa, tunun sebebiyle ona bir derece yazılır, bir hatası silinir"diye buyururken işittim" dedi." [1760]

1729-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) ile Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Müslüman bir kimseye, bir diken batmasına varıncaya kadar zorluç, hastalık, üzüntü, keder, eziyet ve tasadan bir şey başına gelirse, bunlardan dolayı Allah onun günahlarından bir kısmını örtüp siler, "buyurmuştur. [1761]

1730-) Atâ b. Ebî Rebah anlatır: "İbni Abbâs (r,a.): "Sana cennetliklerden bir kadın göstereyim mi?" dedi: 'Tabi, göster" dedim: "Şu siyah kadın var ya kendisi, Hz, Peygamber (s.a.v.)'e geidi ve: "Beni sara nöbeti tutuyor da örtümden açılıyorum, bu nedenle benim için Allah'a dua etseniz." dedi. O da: "İstersen sabret, sana cennet nasip olsun, istersen sana şifa vermesi için Allah'a dua edeyim." buyurdu. Kadın: "Sabrederim, ama ben açılıyorum, bu nedenle açılmamam için Allah'a öua etseniz." dedi. O da kadına dua etti." demiştir. [1762]

1731-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s;a.v.): "Zulüm, kıyamet gününde zulümler olur (Allah'ın rahmetim gölgeleyen) birtakım karanlık gölgeler olur. "buyurmuştur.
(Bu hadisten, dünyada işlenen haksızlıkların âhirette katlanarak karşımıza gka-cağını, Allah'ın rahmetinden mahrum kalmaya neden olacağını öğreniyoruz.) [1763]

1732-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Müsüman MüsÎümanın kardeşidir, ona haksızlık etmez, onu haksızlığa da bırakmaz. Kim kardeşinin bir ihtiyacında bulunursa Allah da onun ihtiyacında bulunur. Kim Müslumam bir üzüntü ve sıkıntıdan kurtarırsa Allah da onu kıyamet gününün üzüntü ve sıkıntılarından bir üzüntü ve sıkıntıdan kurtanr. Kim Müslumam örterse Allah da onu kıyamet günü örter, "buyurmuştur. [1764]

1733-) Ebû Mûsâ ei-Eş'art (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Şüphesiz Allah zalime / haksızlık yapana süre verir, sonunda onu yakaladı mı kaçmasına fırsat vermez." buyurdu, sonra «...Rabb'in ihaksizhk eden / zalim olan memleketleri yakaladığı zaman,, işte böyle yapar. Şüphesiz Onun yakalaması çok acı ve çok şiddetlidir.» (Hûd: 102) ayetini okudu." demiştir. [1765]

1734-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile biriikte gazaya çıkmıştık. Bu gazaya Muhacirlerden pek çok kimse Peygamber (s.a.v.)'iri yanına koşmuş hatta çoğunluk oluşturmuşlardı. Bu arada Muhacirlerden şakacı bir kimse vardt, Ensardan birisinin arkasma ayağıyla vurdu / eiiyle vurdu. Bu nedenle Ensardan olan çok öfkelendi (aralarında şiddetli tartışmalar geçti;) sonunda birbirlerine karşi yardım için kabilelerini çağırmışlardı, Ensardan olan: "Ey Ensar yetişin!" dedi. Muhacirden olan da: "Ey Muhacirler yetişin!'" dedi. Bunu duyan Rasûlüllah (s.a.v.) yanlarına çıktı ve; "Cahiliye devri halkının çağrısı ile birbirinizi çağırma da nedir? Size ne oluyor?" dedi. Muhacirden olan kimsenin Ensardan olana vurduğu kendisine bildirildi. Bunun üzerine Hz, Peygamber (s.a.v.): "Böyle vurmaları bırakın, çünkü bu çirkin bir şeydir"buyurdu. (Münafıkların başı) Abdullah b. Übey b. Selûl: "Demek bize karşı birbirlerini çağırdılar. Medine'ye dönersek, güçlü olan güçsüz olanı kesinlikle oradan çıkaracaktır." dedi. Bu nedenle Ömer (r.a.) Abdullah b. Übey hakkında: "Ey Allah'ın Rasûlü, şu pis herifi oldürsek" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır, insanlar Mu-hammedashabım öldürdü, "buyurdu. [1766]

1735-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) parmaklarını birbirine geçirdi; "Mü'min mü'mine karşı, birbirini bağlayan bir yapı gibidir." buyurdu.
(Hz. Peygamber (s.a.v.) parmaklarını birbirine geçirmesi, müminlerin birbirlerine bağlılıklarının ne şekilde olduğunu göstermek içindir.) [1767]

1736-) Numan b. Beşîr (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.): "Birbirlerine merhamet, şefkat ve sevgi konusunuda mü'minlen bir vücut gibi görürsün. Vücudun bir organı rahatsız dursa, diğer organlar uyumadan, hararetle birbirlerini ona çağırırlar." buyurdu." demiştir. [1768]

1737-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam, Rasûiüllah (s.a.v.)'in yanma girmek için izin istedi. 0 da; "Kavmin ne kötü bir evladıdır veya ne kötü adamıdır. Ona izin verin gelsin" buyurdu. Adam, yanına girdiğinde ise ona karşı yumuşak sözler kullandı. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, adam hakkında biraz önce söylediğini söyledin sonra da ona karşı yumuşak sözler kullandın?" dedim: "Ey Âişe, v kıyamet günü Allah katında mertebe olarak insanların en kötüsü/ çirkin davranışından çekindiklerinden dolayı halkın terk ettiğikimsedir, "buyurdu"
(Kadı îyaz'ın verdiği bilgiye göre hadisimizde sözü edilen kimse, Uyeyne b. Hısn'dır. Kendisi Müslüman olduğunu söylemişse de gerçekte Müslüman değilmiş. Nitekim, Hz. Ebû Bekir döneminde dinden dönenlerle birlikte İslâm'ı terk etmiş daha sonra, dinden dönenler araanda esir alınarak Hz. Ebû Bekir'e getirilmiştir. (Nevevi, m 360)
Hz. Peygamber (s.a.v.), bu adamın iyi bir kimse olmadığını belirtmek için durumunu açıklamıştır. Ancak.belki imana gelir diye de yüzüne karşı yumuşak sözler kullanmaktan da geri durmamıştır.
Hadisimizden, durumları bilinmesi için kötü kimselerin kötülüklerinin, gıyabında anlatılmasında bir sakınca olmayacağını ve bunun gıybet olmadığını çıkarabileceğimiz gibi, şerrinden emin olmak için kötü kimselerin yüzüne karşı yumuşak ifadeler kullanılabileceğini de çıkarabiliriz.) [1769]

1738-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Kendisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Allah 'im, herhangi bir mü 'mine ağır bir söz söylediysem bunu kıyamet günü kendisi için, sana yakınlık vesilesi kıl. "diye buyururken işitmiştir. [1770]

1739-) Ümmü Gülsüm b. Ukbe (r.a.), Rasûiüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işitmiştir: "İyilik kasdıyla bir sözü birisine isnad edip veya iyilik kasdiyle bir söz söyleyip de insanların arasını düzelten kimse yalancı değildir."
(Bir sözü birisine isnad etmek, iki kişinin arasını düzeltmek amacıyla belki de söylemediği bir sözü söyledi diyerek dargın olduğu kimsenin gönfünü kazanıp kalbini ısındırmak için yalan söylemek veya iyi yönde söylediği küçük bir sözü ilaveler yaparak iyi yönde büyütüp abartarak söylemek şeklinde yorumlanmıştır.
Yalan en büyük günahlardandır. Ancak üç konuda yalana izin verilmiştir.
1-) Savaşta düşmana karşı,
2-) İki kişinin arasını bulmak için,
3-) Eşlerin birbirlerinin gönlünü kazanmaları için. Bu konuda Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Yalan ancak üç konuda helâl olur. Savaşta, insanların arasını düzeltmede, erkeğin (gönlünü almak için) hanımına yaptığı konuşması ile hanımın (beyinin gönlünüalmak için) yaptiğl konuşmasında"Müslim, Birr: 101, Tirmizî, Birr: 26) [1771]

1740-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v,): "Şüphesiz doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete götürür. Şüphesiz bir kimse doğru hareket eder sonunda sıddîk (=çok doğru) zümresinde olur. Şüphesiz yalan kötülüğe götürür, kötülük de cehenneme götürür. Şüphesiz bir kimse yalanla hareket eder, sonunda Allah katında kezzâb (=çokyalancı) olarak yazılır, "buyurmuştur. [1772]

1741-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.); "Gerçek kuvvetli, rakiplerini yere seren değildir. Gerçek kuvvetli, öfke sırasında kendisine hakim olandır." buyurmuştur. [1773]

1742-) Süleyman b, Surad (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında oturuyordum, bu sırada iki kişi birbirine hakaret edip kötü söz söyledi, Öfkesinden birisinin yüzü kızarıp damarları kabardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ben bir kelime biliyorum ki şayet bu kimse onu söylerse duymuş olduğu öfke çekip gider. Eğer: "Eûzübillâhimineşşeytânirracîm" derse duymuş olduğu öfke kendisinden çekip gider." buyurdu. Oradakiler hemen kendisine: "Hz. Peygamber (s.a.v.) "Eûzübillâhimineşşeytânirracîm" demeni söyledi" dediler. O da: "Ne yani, bende delilik mi vardır?" dedi." demiştir.
(Bu kimsenin cahil bir bedevî olması veya münafik, olmasından dolayı. Rasûlüllah (s.a.v.)'in ikazını kabul etmediği söylenmiştir.) [1774]

1743-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz dövüştüğünde yüze vurmaktan sakınsın? buyurmuştur. [1775]

1744-) Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatır: Bir adam mescide uğramıştı, yanında oklar vardı. Rasûîüîiah (s.a,v.): "Okların uçlarına sahip ol" buyurdu. [1776]

1745-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Rasûlüflah (s.a.v.): "Biriniz elinde oklarla bir meclise veya çarşıya uğrarsa okların uçlarına sahip olsun, okların uçlarına sahip olsun, okların uçlarına sahip olsun "buyurmuştur.
Ebû Mûsâ (r.a.): "Afİah'a yemin olsun ki bir birimizin yüzüne okları doğrultmadan dünyadan göçmedik." demiştir.
(Ebû Mûsâ (r.a.) bu sözüyle, din kardeşlerimize rahatsızlık verir endişesiyle böyle önlemler almamız emredilirken, değil okları sahip olma bir birimize çevirdik bile diyerek,. Müslümanların bir bifieriyle çarpıştıkları İslam'ın ilk yıllarındaki Ceme) ve Sıffin savaşlarına gönderme yapmıştır.) [1777]

1746-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden biriniz kardeşine silahım doğrultmasın. Çünkü hiç bilemez belki şeytan eline hız verir de (kardeşin- oldurur) böylece cehennem çukuruna düşer, "buyurmuştur. [1778]

1747-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüilah (s.a.v.): "Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve bunu alıp yoldan dışan çekti. Allah onun bu davranışını kabul buyurdu ve günahını bağışladı, "buyurmuştur.
Diğer bir rivayette ise "Yol ortasında insanlara eziyet veren bir ağacı kestiğinden dolayı cennette gezip dolaşan bir kimse gördüm "ifadesi vardır. [1779]

1748-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Bir kadın kedi yüzünden azaba uğramıştır. Kediyi, ölene kadar hapsetmişti bu yüzden cehennem girdi. Onu hapsettiğinde nedoyurmuş ne de su vermiş ne de yerin haşerelerinden yemesi için salıverdi." [1780]

1749-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cebrail o derece sürekli komşuyu tavsiye etti ki, komşunun komşuya mirasçı olacağını zannettim, "buyurmuştur. [1781]

1750-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüliah (s.a.v.): "Cebrail o derece sürekli komşuyu tavsiye etti ki, komşunun komşuya mirasçı olacağını zannettim, "buyurmuştur.
(Komşuyu tavsiye etmek, komşuluk hukukuna dikkat etmek, demektir.) [1782]

1751-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), kendisine bir şey isteyen geldiğinde yanında oturanlara yönelir ve: "Yardımcı oluverin ki ecir ve sevap alasınız. Allah Peygamberinin dilinde istediğini hükmeder, "buyururdu." demiştir. [1783]

1752-) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Salih bir kimseyle oturmak ile kötü bir kimseyle oturmak; misk taşıyan ile körük üfleyene benzer. Misk taşıyan ya sana miskten bir parça verir ya da sen ondan bir parça satın alırsın. Körük üfleyen ise bu üfürme ile ya senin elbiseni yakar ya da ondan pis kokular duyarsın, "buyurmuştur. [1784]

1753-) Hz. Aişe (r.a.): "Yanıma iki kız çocuğu ile bir kadın girmişti, bir şeyler İstiyordu ama yanımda sadece bir tek hurmadan başka bir şey bulamadı, ben onu kendisine verdim. O da yemeyip iki kızına bölüştürdü, sonra kalkıp çıktı. Arkasından Hz. Peygamber (s.a.v.) yanımıza girdi, kendisine durumu anlattım. O da: "Kim şu kız çocukları yüzünden bir şeyle denenip sıkıntıya uğrarsa o kızlar kendisiiçin cehenneme karşı perde olur. "buyurdu," demiştir,
(Kız çocuklarının utanç vesilesi olarak görüldüğü ve kız çocuğu dünyaya geldiğinde utancından gizlenecek bir yer arandığı bir toplumda İslâm'ın getirdiği bu anlayış son derece dikkat çekicidir. Buna göre kız çocukları utanç vesilesi değil cehennemden kurtulma vesilesidir.) [1785]

1754-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Müslüman-fardan bir kimsenin çocuğundan üç tanesi ölürse, cehennem ateşi bu kimseye sadece yemin yerine gelecek kadar dokunur, "buyurmuştur.
("Yemini yerine getirecek kadar" ifadesi hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kanaatimce bunların en uygunu; eğer bu kimse cehennemlik ise cehenneme sadece yemin yerine gelsin diye şöyle bir uğratılıp geri çıkarılacağını belirten yorumdur. Tıpkı bir kimseyi döveceğine yemin eden birinin yeminini yerine getirirken bu kimseyi adam akıllı dövmeyip yemin yerine gelsin diye şöyle bir dokunması gibi.) [1786]

1755-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Bir keresinde kadınlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü erkekler bize galib geldiler, bize de uygun gördüğün bir gün tespit etsen" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onfarla buluşabileceği bir gün belirledi. Öğüt verdi, emretti, "Sizden çocuğunun üç tanesini kaybede ı her kadın için bunlar, cehennemden kendisine bir perde olur." sözü de kadınlara söylediği şeyler arasındaydı, bir kadın kalkarak: "Ya iki tane ?" dedi. O da: "buyurdu. [1787]

1756-) Ebû Hureyre (r.a.)'nm rivayetinde ise "Buiuğ çağına ermemiş çocuğu" şeklindedir. [1788]

1757-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah bir kulu sevdiğinde Cebrail'e: "Şüphesiz Allah falan kulu sevmektedir, bu nedenle sen de onu sev" diye seslenir. Cebrail de onu sever ve sema ehline: "Şüphesiz Allah falan kulu sevmektedir, bu nedenle siz de onu seviniz." diye seslenir. Sema ehli de onu sever. Sonra bu kimsenin yeryüzüne sevgi ve kabulü konulur, "buyurmuştur.
(Bir kimsenin, Allah'ın sevdiği kul olmasının yolu Kur"ân ve Hadislerde çok çeşitli şekillerde anlatılmıştır. Allah'ı sevmek, Peygamber'e tâbi olmaktan geçer (âh İmrân: 3i), Allah iyi kimseleri (muhsinleri) sever (Bakara; 195), Tevbe edenleri, temizlenenleri sever (Bakara: 222), Doğrulan sever (Mümtehine: 8), Kendi uğrunda savaşanları sever (Saf: 4), Zalimleri sevmez (âh imrân: 32), Kâfirleri sevmez (âh imrân: 57), Kibirlileri övünenleri sevmez (Nisa: 36), Günahkârları sevmez (Nisa: 107) v.b.) [1789]

1758-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kıyameti sordu ve: "Kıyamet ne zamandır?" dedi: "Kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu: "Allah ve Rasûlü'nü sevmemden başka hiçbir şey" dedi. Bunun üzerine: "Sen, sevdiklerinle berabersin"buyurdu.
Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Sen, sevdiklerinle bera-ber$in"sÖzü için sevindiğimiz kadar hiçbir şeye sevinmedik" demiştir.
Enes (r.a.) devamla: "Ben, Hz. Peygamber (s.a.v.)'l, Ebû Bekir'i ve Ömer'i seviyorum, her ne kadar onların çalışmaları kadar çalışamasam bile, onlara olan sevgim nedeniyle onlaria birlikte olmamı ümit ediyorum." demiştir. [1790]

1759-) Diğer bir rivayet ise şöyledir "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu. Adam boynu bükük bir eda ile sustu sonra: "Ey Allah'ın Rasülü, kıyamet İçin öyle çokça ne namaz ne oruç ne de sadaka hazırladım. Ama Allah ve Rasûlünü seviyorum" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sen, sevdiklerinle berabersin "buy [1791]

1760-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'cian. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e bir kimse geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, henüz kendilerine katılmadığı/ulaşmadığı bir toplumu seven bir kimse hakkında ne buyurursun?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) de: "Kişisevdikleriyle beraberdir." buyurdu"[1792]

1761-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Henüz kendilerine katılmadığı/ulaşmadığı bir toplumu seven birkimse vardır?" denildi. O da: "Kişisevdikleriyle beraberdir, "buyurdu"
(Kişi sevdiği ile beraberdir, ifadesi iki şekilde anlaşılabilir: Birincisi, kişi dünyada iken kimi seviyorsa âhirette de onunla beraber olacaktır. Bir önceki hadiste de görüleceği gibi bu hüküm ayet ve hadisterdeki verüen bilgilerle teyit edilmektedir. İkincisi ise, sosyopsikolojik bir olguya işaret etmekte ve kişilerin sevdikleriyle beraber olmak isteyeceği

belirtilmektedir. Nitekim bir hadiste belirtildiği gibi (Müslim, bift ve-Sıia: 159) bir birini seven ruhlar anlaşır beraber olur, sevmeyenler ayn dururlar. Bu durum insan davranışlarının bir tespitini göstermektedir.) [1793]

46-) Kader BÖlümü

(Kitâbu'l-Kader)

1762-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. şöyle demiştir; "Rasûlüllah (s.a.v.) bize konuşma yaptı, bilgiler verdi. -Kendisi doğru (sâdık) ve doğrulanmıştır, (mesdûk) - Şöyle buyurdu: "Şüphesiz sizden birinizin anne karnındaki yaratılışı kırk günde derlenip toplanır. Sonra bir o kadar (süre içerisinde) alaka olar. Sonra bir û kadar (süre içerisinde) bir et parçası olur. Sonra da Allah bir melek gönderir ve dört kelimeyi (yazması) emroiunur. Ona: "Amelini, rızkını, ecelini, şakı (günahkâr kimse) veya saîd (iyi kimse) olacağım " yaz denilir. Sonra da içerisine ruh üflenir şüphesiz, sizden tir kimse çalışıp amel işler sonunda kendisi ile cennet arasında bir kulaç kalır, ama yazısı gelip onu geçer, bu sefer cehennemliklerin amelini işler. Yine sizden bir kimse çalışıp amel işler sonunda kendisi ile cehennem arasında bir kulaç kalır ama yazı geliponu geçer, bu sefer cennetliklerin amelini işler."
(Kader ve a!ın yazısı konusunda "Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamızdaki 1355. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1794]

1763-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah, rahim için görevli bir melek atar. Melek: "EyRabb'im, nutfe oldu, Ey Rabb'im, alaka oldu, Ey Rabb'im, bir çiğnem et oldu" der. Aliah onun yaratılmasına hüküm verdiğinde Melek; "Ey Rabb'im, erkek mi, dişi mî?Şa/dmi, (günahkâr kimse mi) saîd mi? (iyi kimse mi?) Rızkı ne kadar? Ömrü ne kadar?" der. Böylece tüm şeyler annesinin karnında iken yazılır"[1795]

1764-) Hz. Ali (r.a.) anlatır: "Gargad Ağacı arazisindeki (mezarlıkta) bir cenazede bulunuyorduk. Hz. Peygamber (s.a.v.) bize geldi ve oturdu, biz de etrafına oturduk, yanında bir değnek vardı başını yere eğdi, değneği ile yere vurmaya başladı: "Sizin her birinizin, ruh verilmişher kimsenin cennet ve cehennemdeki yeri kendisine mutlaka yazılmıştır. Şakı (günahkâr kimse) veya saîd (iyi kimse) olacağı da mutlaka yazılmıştır.""buyurdu. Bu sırada bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü, o zaman çalışmayı bırakıp Allah'ın yazdfği yazgıya bağian-malt değil miyiz? Çünkü bizden kim saadet ehlinden ise saadet ehlinin ameline yönelecek, kim de şakı ehlinden ise şakî ehlinin ameline yönelecektir," dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ancakl İyilik ehline iyilik ameli kolaylaştırılacak, günah ehline de günah ameli kolaylaştırılacaktır. * buyurdu ve: «Fakat kim (itaati) verir de (guhahtan) sakınır, en güzel olanı doğru! arsa biz de ona kolay olanı, kolaylaştırırız. Kim cimrilik eder (itaati vermez, itaate) karşı kendini kayıtsız görür, en güzel olanı yalanlarsa biz de ona zor olanı kolaylaştırırız.» (Leyi:) ayetini okudu," [1796]

1765-) İmrân b. Husayn (r.a.): "Bir kimse: "Ey Allah'ın Rasûlü (şu anda) cehennemliklerden, cennetlikler tanınıp ayırt edilir mi?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.); "Evet tanınıp ayırt edilir." buyurdu. O da: "Öyleyse çalışanlar niçin çalışıyorlar?" dedi; "Herkes kendisine yaratılan şey için veya kendisine kolay/aştmlan şey için çalışır." buyurdu." demiştir. [1797]

1766-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir kimse -insanlara göründüğü şekilde- cennetliklerin amelini işler halbuki o, cehennemliktir. Yine bir kimse -insan/ara göründüğü şekilde- cehennemliklerin amelini işler halbuki o, cennetliktir, "buyurmuştur. [1798]

1767-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v,), şöyle demiştir: "Âdem (a.s.) ile Musa (a.s.)f Rabb'leıinin huzurunda tartıştılar, ama Âdem, Musa'ya galip geldi. Musa, şöyle demişti: "Sen Âdem ki, Allah, seni eliyle yarattı, sana ruhundan üfledi, melekleri sana secde ettirdi, seni cennetine yerleştirdi ama sonra sen hatan nedeniyle insanları yer yüzüne indirdin " Bu söz üzerine Âdem: "Sen
Musa ki, Allah, seni mesajıyla, (risaletiyle,) konuşmasıyla seni seçkin kıldı, (Avâf: ı<H) sana içerisinde her şeyin açıklamaları bulunan yazılı metinleri (levhaları) verdi, (Arar: 145) seni fısıldaşan kimsenin yaklaşacağı kadar (yanma) yaklaştırdı/ özel konuşmak için (yanma) yaklaştırdı. (Meryem: 19) Benim yaratılmamdan kaç yıl önce Allah'ın Tevrat'/ yazdığını buldun?" dedi. Musa: "Kırk yıl" dedi. Â-dem: "Orada, «Âdem Rabbine karşı geidi de şaştı kaldı.» (jâhâ: 12i) âyetini de buldun mu?" dedi: "Evet" dedi. O da: "Allah'ın, beni yaratmadan kırk yıl önce benim hakkımda yazmış olduğu ameli işlemem nedeniyle şimdi beni mi kınıyorsun?" dedi. İşte böylece
Âdem Musa'ya galip geldi."
(Rivayet ilminin kurallarınca sahih yollardan gelmiş olan bu hadis hakkında, içeriğini tam olarak anlayamadığımız hususlardan dolayı sükût ediyoruz) [1799]

1768-) İbnİ Abbâs (r.a.), şöyle demiştir: "Büyük günahlara götüren küçük günahlara, Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.Yden rivayet ettiği şu hadistekiler kadar en iyi benzeyen bir şey görmedim. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah, Âdemoğlunun zinadan olan hissesini yazmıştır. Artık bundan kaçış yoktur. Gözün zinası bakmak, dilin zinası konuşmaktır. Nefis bunu arzu edip ister, ancak cinsiyet organı bu arzuyu tamamen tasdik edip gerçek zinayı yapar veya reddeder."
(Zina büyük günahlardandır. Büyük günahlann alt kısmı olan küçük günahlar eğer terk edilmezse büyük günahlara sebep olur. Bu organlar asıl zinaya götürücü öncü fiillerdir. Küçük günahlann işlenerek büyük günahlara götürmesine en güzel örnek bakmak, dokunmak, konuşmak gibi davranışlarla başlayıp büyük günah olan zinaya gidilmenin anlatıldığı bu hadistir.) [1800]

1769-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Her doğan çocuk mutlaka (Allah'ın kendisine verdiği, temiz) yaratılış (fitrat) iizeıe do~ ğar, sonunda anne ve babası onu Yahudi veya Hıristiyan ya da ateşe tapan yapar. Nasıl ki hayvandan kusursuz ve organları tam bir yavru doğarsa... Hiç bu yavrunun burnu ya da kulağı kesik, yaratılışı bozuk doğduğunu görür müsünüz?" buyurdu." dedi. Sonra Ebû Hureyre (r.a.): «Yüzünü Allah'ın insanları yarattığı yaratılış fıtratına döndür. Allah'ın yaratmasında asla birdeğişiklik bulamazsın. İşte sağlam din de budur.» (Rûm: 30) ayetini okudu."
(Hadiste insanın yaratılış fıtratı hayvanların yavrulaması ile anlatılmış ve nasıl ki, bir hayvan organlan eksiksiz düzgün bir yavru doğurursa insan da öyle doğmuş sonra bu fıtratı anne ve babası tarafından değiştirilip İslâm dışı bir dine çevrilmiştir.) [1801]

1770-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'e, müşriklerin çocukları sorulmuş. 0 da: "Allah, onların ne yapacaklarını en iyi bilendir, "buyurmuştur. [1802]

1771-) İbni Abbâs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'e müşriklerin çocuk-ıarı soruldu 0 da: "Allah yarattığı zaman, onların ne yapacaklarım en iyibilendir, "buyurdu" demiştir.
(Bu cevaptan üç anlam çıkarılabilir:
1-) Allah en iyisini bilir diyerek işi Allah'a havale ettiği,
2-) Bunları yaşasaydı ne yapacaklarını Allah bilir ve ona göre hesaba çeker,
3-) Kâlu belâ dediğimiz (Araf: 172) ilk yaratılışta tüm insanların Allah'ın Rab olduğunu ikrar etmeleri ve bunların bu ikrarlarını bozmadan vefatları nedeniyle mü'min çocukları gibi muamele göreceği) [1803]

47-) İlim Bölümü

(Kitâbu'l-ilm)

1772-) Hz. Aîşe (r.a.) anlatır: "Rasûiüllah (s.a.v.) şu ayeti okudu: «Sana Kitabı indiren Odur. Onda bir kısım muhkem ayetler vardır ki bunlar Kitabın temelidir. Diğer bir kısım da müteşabihlerdir (ihtimali manalar ifade eder) İşte kalplerinde eğrilik o-laniar sırf fitne aramak ve onun yorumuna yeltenmek için Kitabın müteşabih olanına uyarlar. Halbuki onun yorumunu Allah'tan başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye ulaşanlar ise: "Biz ona inandık, hepsi Rabb'imizin kalındandır." derler. Akıl sahiplerinden başkası öğüt alıp düşünmez» (âh imrân: 7) sonra da Rasûiüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kur'ân'm müteşabih olanlarının peşine düşenleri görürsen işte onlar Allah'ın bu ayetteisimlendirdiği kimselerdir ki onlardan sakınıp kaçınınız."
(Muhkem: Anlam ve İfadesi açık o!an, helâl ve haram bildiren ayetlerdir. Müteşabih İse: Birden çok anlama gelebilen bu nedenle kesin bir anlama ulaşılamayan ayetlerdir. Yüce Allah, kalplerinde hastalık olanlann böyle ayetlere yöneldiklerini bildirmektedir. Çünkü onlar böyle ihtimali ayetlere yönelerek kendi menfaatlerine bir yol ararlar.) [1804]

1773-) Cündüb b. Abdullah (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kur'ân % Kur'ân üzerinde gönülleriniz birleştiği sürece okuyunuz. Eğer anlaşmazlığa düşerseniz ondan kalkınız." buyurmuştur. [1805]

1774-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın en sevmediği kimseler kavgası (husumeti) amansız olanlardır / kaypak olanlardır, "buyurmuştur. [1806]

1775-) Ebû Said (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sizden öncekilerin yolunu karış karış, kulaç kulaç, mutlaka takip edeceksiniz. Hatta keler deliğine girseler bile siz de oraya gireceksiniz." buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, Yahudi ve Hıristiyanlar mı,, diyorsun?" dedik: "Ya kim olacak?... "buyurdu. [1807]

1776-) Enes b. Malik (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.): "İlmin kaldırılıp cehaletin kökleşmesi, zinanın ortaya çıkması, şarabın içih mesi, kıyametin belirtilerindendir. "buyurdu." demiştir. [1808]

1777-) Ebû Vâil'den. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Rasûiüllah (s.a.v.)'in: "Kıyametten önce öyle günler var ki, bu zamanda ilim kaldırılır, cehalet i-ner, öldürmeler çoğalır"buyurduğunu söylediler." [1809]

1778-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Zaman yaklaşır, ilim alınır, fitneler ortaya çıkar, cimrilik yerleşir, "Here" çoğalır."buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, Here nedir?" denildi: "öldür-me"buyurdu. [1810]

1779-) Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a,): "Rasûlüllah (s.a.v.Yi: "Allah mikullarından biranda çekip çıkarmakla almaz, âlimlerin ruhunu alarak alır sonunda geriye bir tane bile âlim bırakmaz, halk da birtakım cahilleri başkan edinir. Bunlara sorular sorulur onlar da bilgisizce fetva verip hem kendileri saparlar hemde başkalarınısaptırırlar."diye buyururken işittim" demiştir,
(Hadiste sözü edilen ilim, îslârnî ilimlerdir. Nitekim diğer ilimlerde geçmişe göre ilerleme görüldüğü halde İslâmî ilimlerde gerileme görülmektedir.
Diğer tarttan şu hadiste iimin alınması, o ilimle amel edenlerin bulunmaması olarak agklanmışür. Ziyâd b, Lebîd (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir takım şeyler anlattı ve arkasından: "İşte bunlar ilmin gittiği zamanda olur"buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûiü, biz Kur"ân'ı okumaktayız, bunu evlatlanmıza da okutmaktayız evlatlarımız da kendi evlaüanna okuturlar. Bu halde iken ilim nasıl gidebilir?" dedim: "Ey Ziyâd, Allah hayrını versin, ben de seni Medine'nin en kavrayışlısı (fakihî) bilirdim. Yahudi ve Hıristiyanlar içindekilerle amel etmeden Tevrat ve İndi'i okumuyorlar mı?" buyurdu" (ibni Mâce, r-iten: 26) TirmizFnin rivayetinde "Sak işte Yahudi ve Hıristiyanların yanında Tevrat ve İndi, onlara ne fayda sağlıyor?"şeklinde cevap vermiştir. Buna göre ilim ortada olacak ama onunla amel olmadığından yok sayılacaktır.
Hadisin devamında Ubâde b. Samit (r.a.), ilimden ilk kaldırılacak olanın huşu olduğunu bildirdikten sonra şöyle demiştir: "Büyük bir camiye gireceksin de buradahuşu içinde bir kimse neredeyse göremeyeceksin" (Bu hadis başka sahabeden de rivayet edllir, Tirmizî, İlim: 5, Dârimî: Mukaddime: 29) [1811]

1780-) Abdullah b. Amr (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim demiştir: "Allah, ilmi kullarına verdikten sonra, onu bir anda çekip çıkarmakla almaz ama ilimleriyle birlikte âlimlerin ruhunu alarak onlardan alır. Sonunda geriye birtakım cahil insanlar kalır, bunlardan fetva istenilir onlar da kafalarına göre fetva verirler de böylece hem kendileri saparlar hem de başkalarını saptırırlar." [1812]

48-) Zikir ve Dua Bölümü

(Kitâbu'z-Zikr ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'1-İstiğfar)

1781-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Allah Teâlâ: "Ben, kulumun bana olan zan-nının yanındayım. Beni andığında hatırladığında. Ben onun yanındayımdır. Beni içerisinde anarsa hatırlarsa. Ben de onu içerimde anarım. Eğer Beni bir topluluk içerisinde anarsa / hatırlarsa, Ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk içerisinde anarım. Eğer Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir kol yaklaşırım. Eğer Bana bir kol yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak gelirim." buyurmaktadır."
(Hadisin bu bölümde getirilmesindeki maksat, Allah Teâlâ'nın durumundan malumat vermesidir. Hadiste belirtilen "zikir" kelimesi, hem anma ve zikretme anlamına hem de hatırlama, hatırda tutma, unutmama anlamlarına gelir. Yine hadiste i-fade edilen "Allah'ın zikretmesi, İçerisinde zikretmesi, yaklaşması, gelmesi" gbi şeyler mecazi anlamlar ifade eder.) [1813]

1782-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Allah'ın doksan dokuz, yüzden bir eksik isimleri vardır, kim bunian sayarsa / kavrarsa cennete girer, "buyurmuştur. [1814]

1783-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Biriniz dua ettiğinde duasını kararlı bir şekilde istesin ve: "Allah'ım dilersen bana ver" demesin. Şu biline ki, Allah 'a karşı zorlayıcı hiçbir şey yoktur." buyurmuştur. [1815]

1784-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Biriniz: "Allah'ım dilersen beni bağışla, Allah'ım dilersen bana merhamet eyle." demesin. İsteğini karartı bir şekilde istesin. Şu biline ki, Allah'a karşı zorlayıcı hiçbir şey yoktur, "buyurmuştur." [1816]

1785-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Biriniz başına gelen bir zarar ve musibetten dolayı sakın ölümü IsUP meşin. Eğer bunu mutlaka yapacaksa, "Allah'ım, yaşamak benim için hayırlı ise beni yaşat, ölmek benim için hayırlı ise beni öldür." desin." buyurmuştur. [1817]

1786-) Enes (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Ölümü temenni etmeyiniz" diye buyururken işitmemiş olsaydım, ölümü temenni e-derdim" demiştir. [1818]

1787-) Kays b. Ebi Hazım'dan. Şöyle demiştir: "Habbâb (r.a.)'ın yanına girmiştik. Kendisi rahatsızlığı nedeniyle karnından yedi defa dağlanmıştı ve: "Eğer, Hz. Peygamber (s.a.v.) ölmek için dua etmeyi ya sakla masaydı ölmemiçin dua ederdim." demişti"[1819]

1788-) Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'dan. Allah'ın Peygamberi şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah ile karşılaşmayı isterse, Allah da onunla karşılaşmayı ister. Kim, Allah ile karşılaşmayı istemez hoş lanmaz, ise Allah da onunla karşılaşmayı istemez, haşlanmaz. [1820]

1789-) Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v,): "Kim, Alîah ile karşılaşmayı isterse, Allah da onunla karşılaşmayı ister. Kim, Allah ile karşılaşmayı istemez hoşlanmaz, ise Allah da onunla karşılaşmayı istemez, hoşlanmaz, "buyurmuştur.
Hz, Aişe veya Hz. Peygamber (s.a.v,)'in hanımlarından birisi: "Biz ölümü hoş karşılamıyoruz?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ama durum görüldüğü gibi değildin Mü'm in bir kimse öleceği sırada Allah'ın rızası ve ikramıyla müjdelenin Artık kendisine önündeki gördüğü şeyden daha sevimli hiçbir şey yoktun Allah ile karşılaşmayı ister Allah da onunla karşılaşmayı isten Kâfir bir kimse ise öleceği sırada, Allah'ın azab ve cezasıyla müjdelenin Artık kendisine önündeki gördüğü şeyden kötü gelen bir şey yoktun Allah ile karşılaşmayı istemez hoşlanmaz Allah da onunla karşılaşmayı istemez hoşlanmaz, "buyurdu. [1821]

1790-) Ebû Musa (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim, Allah ile karşılaşmayı isterse, Allah da onunla karşılaşmayı ister. Kim, Allah ile karşılaşmayı istemez hoşlanmaz, ise Allah da onunla karşılaşmayı istemez, hoşlanmaz, "buyurmuştur. [1822]

1791-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Rabb'inden şöyle rivayet etmiştir: "Eğer kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir koî yaklaşırım. Eğer Bana bir kol yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak gelirim." [1823]

1792-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Şüphesiz zikir ehlini araştırmak için yollarda dolaşan, Allah m birtakım Melekleri vardır. Allah'ı zikreden hatırda tutan bir topluluk bulduklarında birbirlerine: "Aradığınıza gelin!" diyerek seslenirler. Bunun üzerine gelip kanatlarıyla yakın semaya kadar onları kuşatırlar. Rableri onlardan daha iyi bildiği halde onlara: "Kullarım ne söylüyorlar?" buyurarak soran Onlar: "Seni teşbih ediyorlar, tekbir getiriyorlar, Sana hamdedip Seni yüceltiyorlar." derler, Allah: "Beni gördüler mi?" buyurur, onlar: "Hayır, vallahi Seni görmediler." derler. Allah: "Beni görselerdi nasıl olurlardı?" buyurur. Onlar: "Eğer, Seni görselerdi daha çok kulluk eder, daha çok yüceltirler, daha çok teşbih ederlerdi." dediler. Allah: "Benden ne istiyorlar?" buyurur. Melekler: "Senden cenneti istiyorlar." derler, Allah: "Cennetigördüler mi?"buyurun Onlar: "Hayır, vallahi cenneti görmediler." derlen Allah: "Ya cenneti görselerdi nasıl olurlardı?" buyurur. Onlar: "Eğer cenneti görselerdi daha çok istekli olurlardı, daha çok hevesli olur rağbetleri daha büyük olurdu." derler. Allah: "Hangi şeyden dolayı sığınırlar?" buyurur. Onlar: "Cehennemden," derler. Allah: "Cehennemigördüler mi?" buyurun Onlar: "Hayır, vallahi cehennemi görmediler." derler. Allah: "Ya cehennemi görselerdi nasıl oiuriardı?" buyurur. Onlar: "Eğer cehennemi görselerdi cehennemden daha çok kaçınır, daha çok korkarlardı." derler. Allah: "Benim, onları bağışladığıma sizi şahit tutuyorum." buyurur. Bu sırada meleklerden bir melek: "İçlerindeki falan kimse onlardan değildir, sadece bir haceti için oraya gelmişti," der. Allah: "Onlar öyle bir topluluktur ki kendileriyle birlikte oturup düşüp kalkan kimse de şaki {isyankar günahkâr) olmaz."

buyurur." demiştir. [1824]

1793-) Enes (r.a.)'dan. Şöyie demiştir: "Hz, Peygamber (s.a.v.)'in en çok yaptığı dua "Ey Allah'ım, Rabh'imiz, bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver, bizi cehennem azabından koru"
(Bakara: 20i) duası İdi"[1825]

1794-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Kim, bir günde yüz defa: "Lâ ilahe illailâhü vahdehû Lâ şerike lehü, lehü'l-Mülkü ve lehü'f-Hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir (=Tek olan Allah'tan başka İlah yoktur, Onun ortağı yoktur, mülk / hakimiyet Onundur, övgü Onadır. Onun her şeye gücü yeter.) derse kendisine on köle (azat etmeya) eşdeğer sevap verilir, yüz hasene yazılır, yüz günahı silinir. O gün akşama kadar Şeytana karşı kendisine koruma olur. Hiçbir kimse bu kişinin yaptığından daha değerli bir şey yapamaz, ancak (bunu) bu kişiden daha çok yapan dışmda. "buyurmuştur. [1826]

1795-) Ebû Hureyre (r.a.ydan. Rasûİüllah (s.a.v.): "Kim, bir günde yüz defa "Sübhanellahi ve bi hamdihî" derse günahları deniz köpüğü kadar olsa bile silinin "buyurmuştur. [1827]

1796-) Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) yukarıdaki hadis hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'den naklederek: "Kim on defa söylerse İsmail neslinden on köle azat eden bir kimse gibi olun "demişlerdir. [1828]

1797-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sübhanellahi ve bi Hamdihi, Sübhânellâhi'lazîm: Rahman 'a sevimli, dile kolay, mizanda ağır gelen ikikelimedir, "buyurdu." demiştir. [1829]

1798-) Ebû Mûsâ el-Eşari (r.a.) anlatr: "Rasülüliah (s.a.v.) Hayber gazvesine çıktığında ordu vadinin üzerine çıktı "Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ Üâhe illallah (=Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah'tan başka i-lah yoktur)" diye seslerini yükselterek tekbir getirdiler. Bunun üzerine Rasûlüüah (s.a.v.): "Canınıza acıyın! Çünkü siz ne sağır birisine ne de burada olmayana sesleniyorsunuz. Şüphesiz sız çok iyi işiten, size çok yakın olana sesleniyorsunuz, O sizinle beraberdir." buyurdu. Ben, Rasûİüllah (s.a.v.)'in bineğinin arkasında bulunuyordum: "Lâ havle velâ kuvvete illâ biliah" derken beni duydu ve bana: "EyAbdullah b. Kays"Ğeö;\. Ben de: "Buyur, emret Ey Allah'ın Rasûlü" dedim: "Sana cennet hazinelerinden bir hazine olan kelimeyi göstereyim mi?" buyurdu; "Evet göster Ey Allah'ın Rasûlü, annem babam sana feda olsun" dedim: "Lâ havle velâ kuvvete illâ biliah (=A!iah'tan başka kuvvet ve engel yoktur)" buyurdu. [1830]

1799-) Ebû Bekir (r.a.), Rasûİüllah (s.a.v.)'e: "Bana, namazımda okuyacağım bir dua öğret?" demiş, o da: "Allahümme inniza/emtü nefsi zulmen kesîran velâ yağüruz-Zunübe illâ ente. Fağfirli mağfiraten min mdike ver'hamni inneke ente'l-Ğafûru'r-Rahîm
(=Allah'ım, kendime çok zulmettim (günah işledim) ama günahtan da Senden başkası bağışlamaz. Katından mağfiretle beni bağışla, bana acı, şüphesiz Sen çok bağışlayan ve acıyansın)" buyurmuştur.
Diğer bir rivayette "Bana, namazımda ve evimde okuyacağım bir dua öğret" demiştir[1831].

1800-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dua ederdi: "Allahümme inni eûzübike mine'l-Keseli ve'l-Herami ve'i-Meşemi ve'l-Mağrami ve min fitneti'İ-Kabri ve azâbi'i-Kabıf vemin fitneti'n-Nâri ve azâbi'n-Nâii ve min şeni fitneti'I-Ğınâ ve eûzübike min fitneti'l-Fakri ve eûzübike min fitneti'I-Mesîhi'd-Ûeccâü. Aliahûmmeğsii annî hatâyâye bi mâis's-Seld ve'i-Berdi ve nakkı Kalbî mine'l-Hatâyâ kemâ nakkayte's-Sevbe'l-Ebyazı mined-Oenesi ve BâİD beyni ve beyne Hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-Meşıiki ve'l-Mağribi{=Allah'ım, ben; tenbellikten, ihtiyarlıktan, günaha dalmaktan, borca düşmekten, kabir imtihanından, kabir azabından, cehennem imtihanından, cehennem azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden Sana sığınırım. Fakirlik fitnesinden Sana sığınırım. Mesih Deccâl fitnesinden Sana sığınırım. Allah'ım, günahlanmı (hatalanmı) kar ve dolu suyu iie yıka. Beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi kalbimi de günahlardan (hatalardan) arındır. Benimle günahlarımın (haîalanmın) arasını, doğuyla batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır.)" [1832]

1801-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle dua e-derdi: "Eûzü bike mine'l-Buhli ve'hKeseii ve erzeli'l-Umuri ve azâbi'l-Kabri ve fitneti'i-Deccâii ve fitnetl'hMehyâ ve'l-Memât
(Cimrilikten, tembellikten, en aşağı Ömürden/ düşkünlükten/ bunaklıktan, kabir azabından, Deccâl fitnesinden, hayat ve Ölüm fitnesinden Sana sığınırım." [1833]

1802-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.), baş edilemeyecek beladan, kahredici zorlukların başa gelmesinden, kötü bir hüküm verilmesinden, düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınırdı." demiştir. Hadisi rivayet eden Süfyân b. Uyeyne: "Aslında hadiste üç şeyden sığındığı bildiriliyordu, ben bir tane daha ilave ettim, ancak bu ilavenin hangisi olduğunu bilemiyorum." demiştir. [1834]

1803-) Berâ b. Âzib (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yatağına geldiğinde namaz abdesti al, sonra da sağ yanına yat ve "Allahümme Eslemtü Vechî ileyke/ ve fevvaztü Emrî ileyke ve Elce'tü Zahri ileyke rağbeten ve rahbeten ileyke lâ melese ve lâ mencâ minke illâ ileyke. Allahümme Âmentü bi kitâbikellezi
Enzelte ve bi Nebiyyikeliezî Erselte (=Aliah'ım, Seni İsteyerek ve Senden korkarak yüzümü Sana teslim ettim, işimi Sana bıraktım, sırtımı Sana sığındırdım, Senin dışında ne bir sığınak ne de bir kurtuluş vardır. Allah'ım Senin indirdiğin kitabına ve gönderdiğin peygamberine iman ettim)" de. Eğer bu gece ölürsen yaratıldığın şey üzerine (islâm üzerine) ölürsün. Bu sözleri en son konuşacağın şey yap " buyurdu. Ben bu duayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tekrarladım "Allahümme Âmentü bi kitabikellezî Enzeite" kısmına gelince "ve Rasûlike..." dedim:
"Hayır! ve Nebiyyikellezl Erselte" buyurdu." demiştir.
("Nebiyyike" yerine bir benzer anlamdaki "Rasûlike" ifadesinin kullanılmasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyanda bulunmasından, zikir ve dualarda belirtilen şekillere bağlı kalınması gerektiği anlamı çıkanldığı gibi hadis rivayetinde lafızlara bağlı kalınması gerektiği hükmü de çıkarılmıştır)[1835]

1804-) Ebû Hureyre (r.a,): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Biriniz yatağına girdiğinde elbisesinin içiyle yatağını silksin, çünkü (yatağından kalktığında) geriye ne bıraktığını bilemez. Sonra: "Bismike Rabbi vaza'tü cenbî ve bike erfeu'. İn emsekte nefsi ferhatnhâ, ve in eıseltehâ fefhazhâ bimâ tehfezu bibi i'bâdeke's-Sâlihin. (=Ey Rabb'im yan tarafımı Senin adınla kor ve Senin adınla kaldırırım. Eğer canımı tutup alırsan ona merhamet eyle. Eğer onu bırakırsan salih kullannı koruduğun gibi onu da koru.)" desin, "buyurdu." demiştir.
1805-) İbni Abbâs (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dua ederdi: "Eûzü bİİ'zzetikeileziLâ ilhahe illa EntellezîLâ yemûtü ve'i-Cinnu ve'i-İnsu yemûtûne (= Allah'ım Senin izzetine, gücüne sığınırım ki, Sen kendisinden başka ilah olmayansın, hiç ölmeyensin,
halbuki Cinler ve İnsanlar (yani görünen ve görünmeyen her şey) Ölür)" [1836]

1806-) Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle dua ederdi: "Allahümmeğfirii hatfetf ve cehlî ve isrâfî fi emri vemâ ente a 'lemü bihî minnî Allahümmeğfirli ciddi ve hezlî ve hatat ve amdî ve küllü zelike indi. Allahümmeğfirlî mâ kaddemtü vemâ ehhartü vemâ esrartü vemâ a'lentü vemâ ente a'lemü bihi mini
Ente'l-Mukaddimü ve Ente'l-Muahhiru ve Ente ata külli şeyin kaflfö(=Allah'ım, işlerimde; hatalarımı, bilgisizliğimi, israfımı ve benden da'Ha iyi bildiğin tüm günahlarımı bağışla. Allah'ım, şaka olarak yaptığımı, ciddi olarak yaptığımı, hatamı, bilerek kasıtlı yapüklanmı bağışla, bunların hepsi bende vardır, itiraf ediyorum. Allah'ım, önceden yaptıklarımı, sonraya bıraktıklarımı, gizli yaptıklarım, açıkça yaptıklarımı ve benden daha iyi bildiklerini bağışla. Sen öne getirensin ve Sen geriye de getirensin. Senin her şeye gücün yeter.)" diye dua ederdi. [1837]

1807-) Ebû Hureyre (r.a.) Rasûiüllah (s.a.v.) zaman zaman: "Lâ ilahe illallâhu vahdehü eazze cündehü, ve nasara abdehü ve galebe 7-Ahzâbe vahdehü felâ şeye badehu (=Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Allah ordusunu güçlü kıldı. Kuluna yardım etti. Tek başına birleşik ordulara galip geldi. Allah'tan öte hiçbir şey yoktur.)" derdi." demiştir. [1838]

1808-) Hz. Ali (r.a.) anlatır: "Fatıma (r.a.) el değirmeninin verdiği yorgunluktan dolayı şikayet etti, bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ganimet olarak birtakım savaş esirleri gelmişti. Fatıma da (bunlardan istemek için) Peygamber (s.a.v.)'e gitti, ama kendisini bulamadı. Aişe'yi gördü, durumu ona bildirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) geldiğinde Aişe, Fatıma'nın geldiğini bildirdi. Derken Hz. Peygamber (s.a.v.) bize geldi, bu sırada biz de yatıyorduk. Ben hemen ayağa kalkmaya davrandım: "Yerinizden kalkmayın" buyurdu ve ikimizin arasına oturdu, hatta bu sırada göğsümde ayaklarının serinliğini hissetmiştim, bize şöyle buyurdu: "Benden istemiş olduğunuz şeyden daha İyi bir şeyi size bildireyim mi yatacağınız sırada otuz dört defa "Allahü Ekber" otuz üç defa "Sübhaneflah" otuz üç defa "el-Hamdülillah" dersiniz ki bu sizin için bir hizmetçiden daha iyidir." [1839]

1809-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Horozların ötmesini işittiğinizde Allah'ın lütfundan isteyiniz. Çünkü onlar busırada melek görmüştür. Eşek anırması işittiğinizde ise şeytandan Allah'a sığınınız. Çünkü o, şeytanı görmüştür." buyurmuştur. [1840]

1810-) İbni Abbâs (r.a.), şöyle demiştir: "Rasûiüllah (s.a.v.) üzüntü strasında şöyle dua ederdi: "Lâ ilahe illallâhu'l-Azîmu'l-Hafîmu. Lâ ilahe itlailâhu Rabbu'l-Arşi'l-Azim. Lâ ilahe illallâhu Rabbu's-Semâvâti ve Rabbu'l-Arzı ve Rabbu'l-Arşi'l-Keiim (=Azîm, Halîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Yüce Arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Göklerin ve yerin Rabbi, değerli Arşın Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur.)" [1841]

1811-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Biriniz acele etmediği: "Dua ettim, kabul olmadı." demediği sürece duası kabul olur. "buyurmuştur. [1842]

1812-) Üsâme b. Zeyd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennet kapısının başında durdum, cennete girenlerin çoğunluğu fakir fukaralardan idi. Zenginler ise (hesaplan dana bitmediğinden) alıkonulup hapis olmuşlar, bunların içerisindeki cehennemlik/erin cehenneme atılmaları hemen emredilmiş (bekietiimemiştı.) Cehennemin kapısının başında durdum, bir de baksam ki cehenneme girenlerin çoğunluğu kadınlardan buyurmuştur. [1843]

1813-) Üsâme b. Zeyd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Benden sonra geride, erkekler üzerinde kadınlardan daha zararlıbir fitne bırakmadım " buyurmuştur.
(İlk bakışta hadisin kadınları fitne ve fesada götüren uğursuz varlıklar olarak nitelediği sanıiabilir. Ancak Efendimizin buradaki maksadı kanaatımca bu değildir. Bazı problemli kadınlara İşaret edilmekte, huysuzlukları nedeniyle erkekleri zor durumda bırakacağı belirtilmektedir.
Bu tür ifadeleri Kur'ân-ı Kerim'de de bulmak mümkündür. Meselâ «Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır, onlardan sakınınız...» (Tegâbun: 14) Ayetteki bu ifade genel değildir. Yoksa herkesin hanımı ve çocuk-lan kendisine düşmandır hükmü çıkar. Hadisde de durum bu şekildedir. Erkekleri fitneye düşürebilecek kadınlara dikkat çekilmiştir.
Diğer taraftan, Kuf ân-ı Kerim'de (âii İmrânr 14) insan bazı dünya zevklerine ve nimetlerine düşkün olarak yaratılmıştır Bunlardan birisi de iki cinsin birbirine olan meyilleridir-i . Bu ilginin ölçülü kullanılmaması, her iki taraf için tehlike doğurur. Hadisimizde bu tehlike için erkeklerin dikkati çekilmekte, kadınlar konusunda dikkatli olmalan istenmektedir. Zira genel olarak erkeklerin bu yönü kadınlara nazaran daha zayıfbr.) [1844]

1814-) Abdullah b. Ömer (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim demiştir: "Sizden Öncekilerden üç kişilik bir topluluk yola çıkmıştı. Nihayet, gecelemek için bir mağaraya sığınıp içerisine girdiler. Arkasından dağdan bir kaya yuvarlanarak mağarayı üzerlerine kapattı. Bunun üzerine: "Şu biline ki sizi bu kayadan amellerinizin salih olanıyla Allah'a dua etmenizden başka bir şey kuttaramaz." dediler. Onlardan birisi: "Ey Allah'ım, benim yaştan ilerlemiş iki ihtiyar, anne ve babam vardı ve kendilerinden önce akşam içecekleri sütü ne aileme ne de hizmetçilerime içirirdim. Bir gün bir şey aramak için gitmem beni onlardan uzaklaştırdı, bu yüzden onlar uyuyunca dönüp gelebildim, hemen onların akşam sütünü sağıp geldim ama anne ve babams uyuyor buldum. Bu arada kendilerinden önce de aileme veya hizmetçilerime akşam sütü içirmeyi istemedim. Bu yüzden iki elimde süt kabı şafak sökene değin onların uyanmasını bekleyerek durdum. Allah'ım, eğer bunu Senin rızanı elde etmek için yapmış isem şu kaya yüzünden içinde bulunduğumuz sıkıntıyı bizden gider." dedi. Bunun üzerine kaya dışarıya çıkmaya müsait olmayacak kadar biraz açıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle devam etti: Bir diğeri de: "Ey Allah'ım, benim amca kızı vardı ve onu çok seviyordum, bu yüzden kendisini bana teslim etmesini istedim fakat kabul etmedi. Sonunda kıtlık yılları geldi, hu yüzden bana geldi ben de ona, benimle kendisi arasındaki engeli kaldırması şartıyla yüz yirmi dinar verdim, O da söylenileni yaptı. Nihayet onu elde ettiğimde (nikahı kastederek) bana: "Hukuku dlŞmda (Allah'ın koyduğu bekarlık)
mührünü silmeni sana helâl etmem." dedi, bu yüzden ona sahip olmam nedeniyle işleyeceğim günahtan çekindim ve çok arzu ettiğim kadını bırakıp ayrıldım, verdiğim altınları da kendişine bıraktım. Allah'ım, eğer bunu Senin rızam elde etmek için yapmış isem şu kaya yüzünden içinde bulunduğumuz sıkıntıyı bizden gider." dedi. Bunun üzerine kaya açıldı fakat mağaradan hâlâ dışarı çıkamıyoriardt. Hz, Peygamber (s.a.v.) şöyle devam etti: Üçüncüsü de: "Ey Allah'ım, ben birçok işçi çalıştırdım ücretini bırakıp giden bir adam dışında ücretlerini de kendilerine vermiştim. Ücretini bırakan adamın parasını sermaye olarak çalıştırdım, neticede bu paradan bir hayli mal çoğaldı. Bir süre sonra adam bana çıkagefdi ve: "Ey Allah'ın kulu, ücretimi bana öde" dedi, ben de kendisine: "Şu gördüğün deve, sığır, koyun ve hizmetçi köle nevinden hepsi senindir." dedim, o da: "Ey Allah 'in kulu, benimle dalga geçme." dedi, ben de: "Ben seninle dalga geçmiyorum." dedim. O da malları aldı, sürüp götürdü, hiçbir şey bırakmadı. Allah'ım, eğer bunu Senin rızanı elde etmek için yapmış isem şu kaya yüzünden içinde bulunduğumuz sıkıntıyı bizden gider." dedi. Bunun üzerine kaya açıldı, hemen oradan yürüyüp çıktılar," [1845]

49-) Tevbe Bölümü

(Kitâbu't-Tevbe)

1815-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Allah Teâlâ: "Ben, kulumun bana olan zan-nının yanındayım, Beni andığında hatırladığında. Ben onun yanındayımdır. Beni içerisinde anarsa hatırlarsa. Ben de onu içerimde anarım. Eğer Beni bir topluluk içerisinde anarsa hatırlarsa. Ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk içerisinde anarım. Eğer Bana bir karış yaklaşırsa. Ben ona bir kol yaklaşırım. Eğer Bana bir kol yaklaşırsa, Ben ona bîr kulaç yaklaşırım. Eğer Bana yürüyerek gelirse. Ben ona koşarak gelirim." buyurmaktadır."
(Hadisin bu bölümde getirilmesindeki maksat, Allah Teâlâ'nın durumundan malumat vermesidir. Hadiste belirtilen "zikir" kelimesi, hem anma ve zikretme anlamına hem de hatırlama, hatırda tutma, unutmama anlamlarına gelir. Yine hadiste i-fade edilen "Allah'ın zikretmesi, içerisinde zikretmesi, yaklaşması, gelmesi" gbi şeyler mecazi anlamlar ifade eder.) [1846]

1816-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Allah, bir kulun tevbesine; yanında devesi, devesinin üzerinde su ve yiyeceği olan, tehlikeli bir yere inip konaklayıp başını koyarak biraz uyuyan arkasından uyandığında devesi gitmiş sonunda susuzluk ve açlığı şiddetlenmiş veya Allah'ın takdir edip dilediği zorluklar başına gelmiş kendi kendine: "Eski yerime olsun döneyim." diyen, bunun arkasından biraz daha uyuyup uykudan başını kaldırdığında kaybettiği devesini görüveren bir kimsenin sevincinden daha çok sevinir." [1847]

1817-) Enes (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a,v.), şöyle buyurmuştur: "Allah, bir kulun tevbe etmesine; çölde devesini kaybeden bir kimsenin devesini bulmasına sevinmesinden daha çok sevinir." [1848]

1818-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlütlah (s.a.v.): "Allah yaratmaya karar verdiğinde, Arşın üzerinde bulunan kitabına "Şüphesiz merhametim gazabıma üstün gelmiştir." diye yazdı" buyurdu." demiştir. [1849]

1819-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah mahlukatı yarattığında, kendisi için yazdığı ve Arşın üzerinde kendi katında bulunan kitabına "Şüphesiz rahmetim gazabımaağır basmıştır." diye yazmıştır, "buyurmuştur.
(Allah Teâlâ: «Şüphesiz, Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır...» buyurmuştur. A'râf: 156) [1850]

1820-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim, demiştir: "Allah rahmeti yüz parçaya ayırdı, doksandokuz parçasını yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet nedeniyle mahlukat birbirine merhamet eder, hatta at (bu merhametten dolayı) çiğneme endişesiyle yavrusundan ayağını kaldırır." [1851]

1821-) Ömer b. Hattab (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e birtakım esirler getirilmişti. Bir de baktık ki bir kadın göğsünden süt sağıp çocuklara içiriyor, derken esirler arasında bir çocuk buldu hemen alarak bağrına basıp emzirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bize: "Ne dersiniz, bu kadın çocuğunu ateşe atabilir mi?""buyurdu: "Hayır elden geldiğince atmamaya çalışır" dedik. 0 da: "Allah, bu kadının çocuğuna olan merhametinden daha çok merhametlidir, "buyurdu. [1852]

1822-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Eğer mümin, Allah'ın yanındaki azabı bilseydi kimse cenneti aklından geçiremezdi. Eğer kâfir de Allah 'ın yanındaki merhameti bilseydi hiçbir kimse cennetten ümitsiz olmazdı"[1853]

1823-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Hiçbir iyilik yapmamış bir adam, ailesine: '{Bedenim) öldüğünde onu yakın, külünün yansını karaya yarısını da denize savurun. Allah'a yemin olsun ki, eğer Allah, ona azap ethieyi takdir ettiyse âlemlerde hiçbir kimseye yapmayacağı azabı ona uygular" dedi. Adam öldüğünde söylediklerini yaptılar. Arkasından Allah, karaya emir verdi ve içerisindeki/eri topfayı-verdi. Denize emir verdi o da içerisindekileri toplayıverdi. Sonra: "Niçin böyle yaptın?" buyurdu: "Senin korkundan, Ey Rabb'im Sen en iyi bilensin" dedi. Allah da onu bağışladı"[1854]

1824-) Ebû Saicl (r.a.)'clan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Allah, sizden önce geçenlerden bir adama çokça mal verdi. Vefat edeceği zaman çocuklarına: "Ben size nasıl bir babalık yaptım?" dedi: "Çok iyi bir babalık yaptın" dediler: "Ama ben, asla bir hayır işlemedim, dolayısıyla öldüğümde beni yakın sonra da rüzgarlı bir günde küllerimi savurun" dedi. Onlar da söylenileni yaptılar. Arkasından Yüce Allah onu topladı ve: "Böyle yapmaya senisevkeden nedir?"buyurdu: "Senin korkun"dedi. Bunun üzerine Allah onu rahmetiyle karşıladı"[1855]

1825-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim: "Şüphesiz bir kul bir günaha düşer-veya belki degünah 'dedi. (hadisteki veya ifadesi ravinln hangisinin söylendiğinden şüphe etmesindendir.) Bunun üzerine: "Ey Rabb'im, günah işledim -veya belki de günaha düştüm, dedi- beni bağışla." der. Bunun üzerine Rabb'i: "Demek kulum kendisinin günahtan bağışlayan ve günahlardan hesaba çeken bir Rabb'inin olduğunu bildi, haydi kulumu bağışladım, "buyurur. Bundan sonra kul, Allah'ın dilediği kadar bir süre geçirir arkasından yine günaha düşer -veya günah işler.- Bunun üzerine: "Ey Rabb'im, bir diğer günah işledim-veya günaha düştüm- günahımı bağışla." der. Rabb'İ: "Demek kulum kendisinin günahları bağışlayan ve günahlardan hesaba çeken bir Rabb'inin olduğunu bildi, haydi kulumu bağışladım. " buyurur. Bundan sonra kul, Allah'ın dilediği kadarbir süre geçirir arkasından yine günah işler -veya günaha düşer, dedi.- Bunun üzerine: "Ey Rabb'im, bîr diğer günah işledim -veye günaha düştüm- benim günahımı bağışla." der. Rabb'i: "Demek kulum kendisinin günahları bağışlayan ve günah/ardan hesaba çeken bir Rabb'inin olduğunu bildi, üç defahaydi kulumu bağışladım, dilediğini yapsın." buyurur."
(Hadisteki "dilediğini yapsın" ifadesi, mademki günah işlediğin vakit tevbe ediyorsun ve Benden başka kapının olmadığını biliyorsun, Beni, günahlan bağışlayan ve günahlardan hesaba çeken bir Rab olarak tanıyorsun, öyleyse seni bağışladım demektir.
Yapılan günahlardan sonra ısrar etmeyip hatayı kabul ederek tevbeye yönelmek, önemli bir iştir. Zaten şeytanın bu kadar günaha girmesinin sebebi, günahını itiraf etmeyip mazeret sunmasıdır. Hz. Âdem (a.s.)'ın günaha düştüğündeki tutumu bizlere örnektir. Kendisi günaha düştükten sonra mazeretler arayıp, bu günahı ben şundan dolayı işledim gibi benzeri gerekçeler öne sürmeden hatasını itiraf etmiş Allah'tan bağışlama dilemiştir,
Bu konuda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamadaki 2223. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1856]

1826-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka en fazla, kıskanan hiçbir kimse yoktur. Bunun için kötülüklerin açığını da gizlisini de yasaklamıştır. Allah'a övmekten daha fazla sevimli olan hiçbir şey yoktur, bunun için kendisi, kendisini övmüştür"[1857]

1827-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şüphe yok ki Allah da kıskanır. Allah'ın kıskanması, mü'min bir kimsenin Allah 'm haram kıldığı şeyleri işlemesidir." buyurmuştur.
(Kıskanmak, Türkçe'de dört anlam ifade etmektedir. (Okul Sözlüğü, tdk, kıskanmak md.) Hadisimizde geçen kıskanma: Bir şeye, en küçük saygısızlık gösterilmesine dayanamama, anlamınadır. Buna gere Allah'ın kıskanması, mümin bir kimsenin günah işlemesine karşı gösterdiği hassasiyettir.) [1858]

1828-) Esma (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yüce Allah'tan daha kıskanç hiçbir şey yoktur" buyurmuştur. [1859]

1829-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Bir adam (yabancı) bir kadını öpmüştü. Ardından Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip yaptığı hatasini bildirdi. Bunun üzerine Allah: «Gündüzün iki ucunda (sabah-akşam) gecenin de yakın bîr vaktinde namaz kıl. Muhakkak ki iyilikler kötülükleri giderir...» (Hûd: im> ayetini indirdi. Akabinde bu kimse: Ey Allah'ın Rasûlü, bu benim için midir?" dedi: "Ümmetimin
tümü, hepsi içindir, "buyurödu."
(Hadisimizde sözü edilen kişinin kim olduğu bildirilmektedir. Bu sahabi, büyük bir ihtimalSe Ebû Yüsr (r.a.) olmalıdır, Tirmizî'nin rivayetinde (Tirmizî, Tefsir, Hîd: 114) Ebû Yüşr (r.a.) bu olayı kendisi anlatmaktadır. Hadis şöyledir:
Ebû Yüsr (r.a.)'dan. Hurma satın almak için bana bir kadın geldi. Ona evde daha iyisi var, dedim. Benimle birlikte eve girdi. Ben de üzerine atılıp onu öptüm. Arkasından, Ebû Bekir'e gidip durumu anlattım. O da: "İçinde sakla, kimseye söyleme ve Allah'a tevbe et" dedi. Ama ben duramadım, Ömer'e gidip durumu anlattım. O da: "İçinde sakla, kimseye söyleme ve Allah'a tevbe et" dedi. Ama ben yine duramadım, Hz. Peygamber'e varıp durumu ona da anlattım. O da: "Allah yolunda savaşa çıkmış bir gazinin gerisindekilere böyle mi yapılır!" buyurdu. -Ebû Yüsr, kendisinin cehennemlik olduğunu düşünerek o ana kadar Müslüman olmamış olmayı bile temenni etmiştir.- Bunun üzerine Rasûlüllah bir süre başını öne eğip sessiz kalmış, arkasından (Hûd; İH) ayeti indirilmiştir.) [1860]

1830-) Enes (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, had suçu işledim cezamı bana uygula" dedi. Arkasından namaz vakti geldi ve Rasûlüilah (s.a.v.) ile birlikte namaz kıldı. Namazı bitirdikten sonra: "Ey Allah'ın Rasûlü, had suçu işledim Allah'ın yazdığı cezayı bana uygula" dedi. Rasûlüllah: "Namazda bulundun mu?" buyurdu: "Evet" dedi: "Bağışlandın öyleyse" buy urun."
(Sınırlan Allah tarafından çizilmiş cezalara 'had' denilmiştir, Bu cezalann miktarı ve uygulanış biçimi Kur'ân-ı Kerim'de belirtilmiştir, zina, hırsızlık, iftira cezası gibi. Bu suçları işleyenler hiçbir zaman cezadan kurtulamaz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızı Patıma (r.a.) olsa bile. (ii48. hadise bakına.) Durum böyleyken yukarıdaki hadisimizde Efendimiz (a.s.)'m, had cezasını gerektiren bir suç işlediğini söyleyen kimseye cezayı uygulamamıştır. Âlimler bunun nedenini, bir önceki hadiste geçtiği gibi had cezasını gerektirmeyen bîr suç işlemiş olmasına bağlamışlardır.) [1861]

1831-) Ebû Said (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrai/oğuliarı içerisinde bir kimse vardı, doksandokuz kişi öldürmüştü. Kalkıp durumunu sormak için yola çıktı ve bir rahibe varıp sordu: "Tevbe imkanı var mı?" dedi, o da: "Hayır" dedi, bunun üzerine onu da öldürdü. Arkasından tekrar soruşturmaya başladı. Sonunda bir kimse ona: "Şu kentte şu yere git." dedi. Bu sırada yolda ölüm onu yakalayıverdi, o da hemen göğsünü o kente doğru çevirdi. Sonunda rahmet melekleri ile azap meiekieri bu kimse hakkında anlaşmazlığa düştü/er. Bunun üzerine Allah bu kente yaklaş, öbürüsüne de uzak/aş diye vahyetti arkasından: "İkisinin arasını ölçünüz." buyurdu. Bu kimsenin gitmek istediği kente öbürüsünden bir karış daha yakın olduğu tespit edildide bunun üzerine bağışlandı.""buyurmuştur. [1862]

1832-) İbni Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken i-şittim: "Şüphesiz Allah (âhîrette) Mü'mini yaklaştırıp üzerine korumasını örter gizler ve: "Şu günahını biliyor musun, şu günahını biliyor musun?" diye sorar. O da: "Evet biliyorum Ey Rabb'im." der, sonunda günahlarını ikrar ettiğinde içinden artık işinin bittiğini, helak olduğunu görüp düşündüğü sırada Allah: "Dünyada senin üzerindeki günahları gizleyip örttüm, bugün de onları bağışlıyorum," buyurur, arkasından iyiliklerinin yazıldığı kitap verilir. Kâfir ve münafiğa gelince, şahit/er: «Rablerine yalan söyleyenler işte bunlardır, iyi biliniz ki, Allah'ın laneti zalimleredir.» derler. (Hûd: ıs)
Ka'b b. Mâlik (r.a.)'ın hâdisesi ve Aziz Celil Allah'ın: «...ve Allah geri bırakılanların da tevbesini kabul etti...» [1863]

1833-) Ka'b b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in çıktığı gazvelerden Tebuk Gazvesi dışında hiçbirinde geri kalmamıştım. Bir de Bedir Gazvesi'nde geri kalmıştım gerçi Rasûlüllah (s.a.v.) Bedir Gazve-si'nde geri kalanları kınamamıştı. O vakit Rasûlüllah (s.a.v.) Kureyş kervanını takip etmek için sefere çıkmıştı. Sonunda Allah Müslümanlarla düşmanlarını üzerinde kararlaştırılmış bir vakit olmadan randevusuz olarak bir yerde buluşturmuştu. Ben Akabe Biati gecesi, İslâm üzere söz verdiğimizde Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte bulunmuştum. Her ne kadar Bedir, halk arasında daha çok dillerde dolaşsa da benim, Akabe Biatim yerine Bedir Savaşı'nda bulunmuş olmamı arzu etmem. Savaşa katılmama hikayem şudur: Bu gazveye katılmadığım zamanki kadar asla ne güçlü idim ne de elim bu kadar boldu, öyle ki bu gazve sırasında iki devem vardı, vallahi daha önce benim yanımda bir arada iki deve asla bulunmazdı. Rasûlüllah (s.a.v.) bu gazveye kadar bütün seferlerini gizli tutar, hedef saptırırdı, ancak bu gazvesi hariç. Rasûlüllah (s.a.v.) çok sıcak bir mevsimde gazveye çıktı, uzun bir yolculuk ıssız ve susuz çöl... Bir sürü düşmana karşı yola çıktı. Savaş için gerekli ihtiyaçlarını temin etsinler dîye Müslümanlara hedefi açık olarak belirtti, gideceği yönü bildirdi. Rasûîüllah (s.a.v.)'in yanında toplanan Müslümanların sayısı kütük defterinin alamayacağı kadar çoktu. Bu gazveye katılmak istemeyen kimse sadece, Allah bu konuda vahiy indirmez ise Peygam-ber'e durumları gizli kalacağını tahmin eden bir kimseden başkası değildi. Rasûlüllah (s.a.v.) bu gazveye meyveler olgunlaşıp gölgelerin tadı geldiği zaman çıkmıştı. Rasûlüllah ve kendisiyle birlikte Müslümanlar sefere hazırlandılar. Ben de onlarla birlikte hazırlık yapmak için sabahleyin çıkıyor ama bir şey yapmadan geri dönüyordum, kendi kendime: "Hazırlığı daha ileride de yapabilirim." diyordum. Bu durum bende böylece devam etti, sonunda halkın çalışmaları hızlandı, nihayet bir sabah Rasûlüllah ve beraberindeki Müslümanlar yola çıktılar, ama benim hiçbir hazırlığım yoktu, yine kendi kendime: "Bir iki gün sonra hazırlığımı yapar onlara erişirim" dedim. Ordu Medine'den ayrıldıktan sonra hazırlığımı yapmak için sabahleyin çıktım ama yine bir şey yapamadan geri eve döndüm, sonra yine sabah çıktım ama bir şey yapamadan geri döndüm. Bu durum bende devam etti, sonunda ordu süratlenip gitti neticede bu gazve de benim elimden kaçtı. Yola çıkıp onlara yetişmeye karar verdim. Keşke bu kararımı yerine getirseydim ama bu bana nasip olmadı, Rasûlüllah (s.a.v.)'in Medine'den ayrılmasının arkasından halkın arasına çıkıp içlerinde dolaştığımda sadece üzerlerine münafiklık lekesi bulaşmışlar ile Allah'ın özürlerini kabul ettiği zayıf kimselerden başkasını göremememden başka bir şey beni üzmemişti. Rasûlüllah beni hiç anmadı ta ki Tebuk'a gelinceye kadar, Tebuk'ta ordunun içerisinde otururken: "Ka'b ne yaptı ki?" buyurdu. Selemeoğullan'ndan birisi: "Ey Allah'ın Rasûlü, onu elbisesi ve kılık kıyafeti ile ilgilenmesi gazaya katılmaktan alıkoydu" dedi. Bunun üzerine Muâz b. Cebel: "Söylediğinsöz çirkin oldu" dedi, devamla: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'a yemin olsun kî, bizim onun hakkındaki bildiğimiz iyi ve hayırdır." dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) sükût etti. Ka'b b. Mâlik (r.a.) sözüne şöyle devam etti: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in geri döndüğü haberi bana ulaştığında bana bir üzüntü geldi, yalan söylemeyi düşünmeye, yarın onun öfkesinden ne şekilde çıkabilirim demeye başladım. Bu konuda ailemden aklı eren herkesten yardım istedim. "Rasûlüllah (s.a.v.) geldi" denildiğinde içimdeki batıl geçersiz düşünceler gitti ve içerisinde yalan bulunan hiçbir şey ile

asla kızmasından kurtulamıyacağımı anladım. Bu yüzden kendisine, doğru söylemeye karar verdim. Rasûlüilah (s.a.v.) sabahleyin geldi. Kendisi yolculuktan döndüğünde ilk önce mescide girip iki rekat namaz kılar, arkasından halkın arasına otururdu. Bu şekilde yaptıktan sonra savaşa katılmayanlar kendisine geldi ve yemin edip savaştan geri kalmalarının mazeretini anlatmaya başladılar. Bu kimse-ier seksen küsur kadardı. Arkasından Rasûlüllah (s.a.v.) dış görünüşe göre mazeretlerini kabul etti, tekrar biat alıp kendilerine bağışlama diledi, gizli durumlarını Allah'a havale etti. Ben de kendisine geldim, selâm verdim, kızgın bir eda ile gülümsedi, sonra: "Gelbakalım"dedi, yürüyüp gelerek önüne oturdum. Bana: "Senigazveye katılmaktan alıkoyan şey nedir? Bineğini satın almamış miydin?" buyurdu. Ben: "Evet, satın aldım. Allah'a yemin olsun ki Ey Allah'ın Rasûlü, eğer dünya halkından senden başka bir kimsenin yanında böyle otursaydım bir mazeretle onun kızgınlığından çıkabileceğim görüşüne varırdım, bana tartışma kabiliyeti verilmiştir. Ancak Allah'a yemin olsun, şunu bildim ki, senin beni kabul edebileceğin bir yalanı, sana söylesem çok geçmez Allah, seni bana karşı öfkelendirir. Eğer sana doğru söylersem bana darılırsın. Allah'ın bu halimi bağışlamasını umanm. Allah'a yemin olsun ki yok, hiçbir mazeretim yoktu, Allah'a yemin olsun ki, seninle gelmediğim zamanki halimden daha güçlü ve zengin asla olmamıştım." dedim. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): "Bakın hu doğru söyledi, Allah senin hakkında hüküm verene kadar kalk git" buyurdu. Kalkıp gittim, Selemeoğullan'ndan birtakım kimseler peşime düştü ve bana: "Allah'a yemin olsun ki, bildiğimiz kadarıyla sen bundan önce birsuç işlemedin. Sen, savaşa katılmayan diğerlerinin mazeret sundukları gibi Rasûlüllah (s.a.v.)'e mazeret sunmamakla aciz bir vaziyete düştün. Halbuki Rasûlüllah (s.a.v.)'in sana bağışlama duası etmesi işlediğin suçunda sana yeterdi." dediler. Allah'a yemin olsun ki, sürekli bana ısrar ettiler, öyle ki içimden geri dönüp yalan söylemek geldi, sonra onlara: "Bu durumla karşılaşan benim gibi başka birisi var mıdır?" dedim. Onlar: "Evet, iki kişi de senin söylediğin gibi söyledi, onlara da sana söylenilenler söylendi" dediler: "Kim bunlar?" dedim, onlar da: "Mürâre b. er-Rübeyyİ1 el-Amrî ile Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî" dediler, Bedir Savaşı1-na katılmış, kendilerinde örnek alınacak güzellikler bulunan iki salih kimseyi söylediler. Bu iki zatı bana söylediklerinde irimden vazgeçtim) yürüyüp gittim. Rasûlüllah (s.a.v.), savaşa katılmayanlar arasından üç kişiyle konuşmayı yasakladı. Bunun üzerine halk bizden kaçındı, bize karşı davranışları değişti. Öyle ki benim nazarımda yeryüzü değişmiş, artık tanıdığım yer o yer değildi. Bu şekilde elli gece kaldık. Bu sürede o iki arkadaşım olanlara boyun eğip evlerinde ağlayarak oturdular. Ama bei\ onların en genci ve en dayanıklısı idim. Dışarıya çıkıyor, Müslümanlarla namaza katılıyor, çarşılarda dolaşıyordum. Hiç kimse benimle konuşmuyordu, namazdan sonra oturduğu yerde iken Rasûlüllah (s.a.v.)'e gelir, kendisine selâm verir ve içimden "Acaba dudaklarını kıpırdattı mı, selâmımı aldı mı, almadı mı?" derdim. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar, sezdirmeden gizlice ona bakardım. Namaza kalktığımda bana döner, onun tarafına yöneldiğimde benden yüzünü çevirirdi. Neticede insanların benden ilişkiyi kesmesi uzun süre devam edince gidip Ebû Katâde'nin bahçesinin duvannı tırmanıp aştım. Ebû Katâde amcamın oğlu olup en çok sevdiğim bir kimse idi. Kendisine selâm verdim, vallahi benim selâmımı almadı: "Ey Ebû Katâde, Allah aşkına söyle, benim Allah ve Rasûlünü sevdiğimi bilmiyor musun?" dedim. Sustu, cevap vermedi. Yanına oturdum, yine Allah aşkına diyerek aynı şeyleri söyledim, yine sustu. Tekrar Allah aşkına diyerek aynı şeyleri söyledim: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi, gözlerimden yaşlar bo-şaidı, geri dönüp duvardan aşıp çıktım. Ben bu halde iken bir ara, Medine Çarşısı'nda yürüyordum, birden Medine'ye yiyecek getirip satanŞamlı çiftçilerden bir çiftçi ile karşılaştım: "Ka'b b. Mâlik'i bana kim gösterir?" diyordu. Halk işaret etmeye başladı, sonunda yanıma geldiğinde bana Gassan Kralı'ndan bir mektup verdi. Baksam ki içerisinde "Bundan sonra şu biline ki, senin arkadaşının senden ilişkiyi kestiği haberi bize ulaştı. Allah seni ne hakir olacağın ne de hakkının kaybolacağı bir diyarda yaratmamıştır. Dolayısıyla bize gel katıl, sana yardım ederiz..." diyordu. Mektubu okuduğumda: "Bu da başka bir bela" dedim, tandıra gidip mektubu içerisinde yaktım. Neticede elli gecenin kırkı geçtiğinde bana Rasûlüllah (s.a.v.)'in elçisi geldi ve; "Rasûlüllah (s.a.v.) hanımından ayrılmanı emrediyor." dedi. Ben: "Onu boşayayım mı? Yoksa ne yapayım?" dedim: "Hayır, boşama, fakat ondan ayri dur, ona yaklaşma?" dedi. İki arkadaşıma da aynı haberi gönderdi. Bunun üzerine hanımıma: "Ailenin yanına git ve Allah bu konuda hükmünü verene kadar onların yanında kal" dedim. Hilâl b. Ümeyye'nin hanımı Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Hilâl b. Ümeyye gücünü kaybetmiş bir ihtiyardır, kendisinin hizmetçisi de yoktur. Acaba hizmetini görmemi, kötü karşılar mısın?" dedi. O da: "Hayır, kötü karşılamam ama, sana yaklaşmasın"buyurdu. Hanım: "Şu biline ki, vallahi onun hiçbir şeye hareket edecek durumu yoktur. Vallahi bu iş başına geleliden bugüne kadar devamlı ağlamaktadır." dedi. Bunun akabinde ailemden birisi bana: "Hizmet etmesi için Hilâl b. Ümeyye'nin hanımına izin verdiği gibi sen de Rasûlüllah (s.a.v.)'den hanımına izin istesen?" dedi: "Vallahi bu konuda Rasûlüllah (s.a.v.)'den izin istemem. Ben genç bir kimse iken hanımım için izin istediğimde Rasûlüllah (s.a.v.)'in ne buyuracağını ne bilirim?" dedim. Bu hal üzere on gece daha bekledim, sonunda Rasûlüllah (s.a.v.)'in bizimle konuşmayı yasaklamasından bu yana elli gece tamam oldu. Elli gecenin sabah namazını kıldığımda ben evlerden bir evin damında bulunuyordum. Allah'ın (Tevbe: ıs. ayette) belirttiği hal üzere yeryüzü bütün genişliğine rağmen bana dar gelmiş, ruhum daralmıştı. Tam bu sırada Sel' dağına çıkmış bir kimsenin olanca sesiyle: "Ey Ka'b b. Mâlik, sevin müjde!" diye bağırdığı sesini duydum. Hemen secdeye kapandım. Ferahlamanın geldiğini anladım. Rasûlüllah (s.a.v.) sabah namazını kıldırdığında, Allah'ın bizimtevbemizi kabu! buyurduğunu bildirmiş, bunun üzerine halk bizi müjdelemeye koşmuş. İki arkadaşıma da müjdelemek için koşmuş. Bir adam bana doğru atını koşturmuş, Eşlem kabilelesinden birisi de koşup, dağa çıkmıştı. Ses attan daha süratli idi. Beni müjdelediği sesini duyduğum kimse bana geldiğinde iki kat elbisemi çıkarıp müjdesine karşılık ona giydirdim. Vallahi o gün bu iki elbisemden başka elbisem de yoktu. Ödünç iki kat elbise atıp giydim ve Rasûlüllah (s.a.v.)'e gittim. Halk: "Allah'ın tevbeni kabul etmesi sana mübarek olsun" diyerek gruplar halinde benimle görüşüp, tevbemi tebrik ediyorlardı. Nihayet mescide girdiğimde baksam ki Rasûlüllah (s.a.v.) oturmaktadır, etrafında insanlar vardı. Hemen Talha b. Ubeydullah ayağa kalktı, koşup geldi ve elimi sıkarak beni kutladı. Talha'nın bu davranışını hiç unutmam, Muhacirlerden onun dışında hiçbir kimse bana kalkmamıştı. Rasûlüllah (s.a.v.)'e selâm verdim. Sevinçten yüzü partldayarak: "Annenin seni doğurduğundan bu yana sana gelen en hayırlı günden dolayı sevin."buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Rasûîü, bu senden tarafa mı yoksa Allah katından mıdır?" dedim: "Hayır, Allah kalındandır" buyurdu. Rasûlüilah (s.a.v.) sevinçli olduğunda yüzü nurianır, hatta bir Ay parçası gibi olurdu, biz sevincini bundan tanırdık. Önüne oturduğumda: "Ey Allah'ın Rasûlü, tevbemin kabulünden dolayı malımı Allah ve Rasûiü'ne sadaka olarak verdim." dedim. Rasûlüilah (s.a.v.): "Malının bir kısmını kendine ayır, bu senin için daha iyidir, "buyurdu, ben de: "Öyleyse Hayber ganimetinden gelen hissemi kendime ayırdım." dedim ve şöyle devam ettim: "Ey Allah'ın Rasûiü, şüphesiz Allah beni ancak doğruluk sayesinde kurtarmıştır. Tevbemden dolayı hayatta kaldığım sürece sadece doğru söyleyeceğim." dedim. Vallahi Rasûlüitah (s.a.v.)'e doğruyu söylememden bu tarafa doğru sözlü olma konusunda Allah'ın, beni imtihan ettiğinden daha iyi imtihan ettiği Müslümanlardan birisini bilemiyorum. Rasûlüllah (s.a.v.)'e o sözleri söylediğim günden bu yana yalana yeltenmedim. Hayatta kaldığım sürece Allah'ın beni bu hal üzere muhafaza etmesini temenni ederim. Allah, Rasûlüne şu ayeti indirmişti: «Allah, Peygamberi ve güçtük vaktinde ona uyan Muhacir ve Ensarı affetti. O zaman içlerinden bir kısmının kalpleri kaymaya yüztutmuş iken yine de onların tevbesini kabul buyurdu. Şüphesiz Allah kullarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir. Geri bırakılan o üç kişinin de tevbelerîni kabul etti. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü kendilerine dar gelmiş ve ruhları daralmıştı ama bununla beraber Allah'tan, yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Eski hallerine dönsünler diye Allah sonunda onların da tevbelerini kabul etti. Şüphesiz Allah tevbeyi çok kabul eden, çok merhamet edendir. Ey İman edenler, Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olunuz.» (Tevbe: 117-119) Vallahi, Allah beni İslâm'a eriştirdikten sonra Rasûlüllah (s.a.v.)'e karşı doğru sözlü olma nimetinden daha büyük bir nimet bana ihsan etmemiştir. Kendisine yalan söyleyip de helak olma durumuna düşmeme nimeti en büyük nimettir. Nitekim Peygamber'e yalan söyleyenler heiâk olmuştur. Çünkü Allah yaian söyleyenler için vahiy indirdiğinde, bir kimse için söylenilebilecek en kötü sözü söylemiş ve Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Dönüp onlara geldiğinizde kendilerini (hesaba çekmekten) vazgeçmeniz için, Allah'a yemin edeceklerdir. Bu nedenle onlardan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktirler. Kazandıklarının karşılığı olarak varacakları yer de cehennemdir. Kendilerinden razı olmanız için size yemin ederler. Siz onlardan razı olsanız bile şüphesiz Allah fasık toplumdan razı olmaz.» (Tevbe: 95-96)

Biz üç kişi, Rasûlüllah (s.a.v.)'e yemin eden ve mazeretlerini kabul edip biat yaparak haklarında bağışlama dilediği kişilerin konumundan geri bırakılmıştık. Allah hakkımızda kararını verene kadar Rasûlüilah (s.a.v.) bizim durumumuzu geri bırakmış, ertelemişti. Bu nedenle Allah: «...Geri bırakılanların da tevbesini kabul etti...» buyurmuştur, crevbe: 119) Buradaki "geri bırakılanlar" Allah'ın zikrettiği savaştan geriye kalmamız değildir. Peygamber (s.a.v.)'in bizim durumumuzu erteleyerek, kendisine yemin edip de mazeretlerini kabui ettiği kimseierin durumundan geriye bırakılanlardır."

(Ka'b b. Malik (r.a.), samimi bir Müslüman idi. Tebuk seferine katılmayan münafiklardan ayn idi. Kendisi Sadece Bedir ve Tebuk seferlerine katılmamıştı. Bunun 'Smdaki seferlere katılmış Uhud'da yiğitçe savaşmış on dokuz yara almıştır, (vâksdî,Megâzî, s. 260; İbm Abdilbeu, İstiâb, III. 1282'den naklen M. Asım Koksal, İslâm Tarihi, X. 229) Buise onun kork olmadığının bir göstergesidir.

Tebuk seferi hicretin dokuzuncu yılında yapılmıştır. O yıl başta Medine olmak üzere İslâm topraklarında büyük bir kuraklık hüküm sürüyordu. Bunu haber alan Bizans kralı HerakÜyiis, Müslümanlara öldürücü darbeyi indirmek için kırk bin kişilik bir kuvvet hazırladı. Efendimiz (a.s.) bu gelişmeyi tam zamanında haber alarak oniar-dan önce harekete geçti.

Mevsim sıcak, gidilecek yer uzak olduğu için Hz. Peygamber her zaman yaptığının aksine bu defa seferin nereye yapılacağını önceden açıkladı. Müslümanların içlerindeki münafiklar, moral bozmak için hem aşırı sıcakları hem de gidilecek yerin uzak oluşunu ileri sürüyorlar, Herakliyüs'ün kalabalık ordusu karşısına çıkmanın bir intihar olacağını ileri sürüyorlardı. Bu propaganda bazı kimseler üzerinde etkili olabilmişti. Bu nedenle «Ey iman edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda sefere çıkın denildiği zaman, yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında çok azdır.» (Tevbe: 38-41) ayeti indi.

Ayetin devamında Hz. Peygamber'e yardım etmezlerse ona Allah'ın yardım e-deceği belirtiliyor, Hicret sırasında nasıl yardım ettiği bildiriliyordu. Müslümanlar hemen derlenip toparlanarak savaş hazırlığına başladılar.

Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'i hayır yansında geçmeyi düşünerek malının yarısını getirdiği, bunun yanında Hz. Ebû Bekir'in bütün malını ortaya kayarak fedakârlığını bir kez daha gösterdiği olay, Tebuk seferi hazırlığında meydana gelmişti. Bu seferin hazırlığına Hz. Osman 950 deve İle 100 at bağışlamıştı.

Münafıkların çoğu bahaneler uydurup seferden yan çizmişlerdi. îşin fenası Bedir savaşıdışında bütün savaşlara katılan, Akabe gecesi Efendimizi canıyla malıyla koruyacağına söz veren, Uhud savaşında on dokuz yara alan Ka'b b. Mâlik (r.a.) i!e iki Müslüman nedeniyle tebuk seferinden geri kalmışlardı.

Tebuk seferi çarpışma olmadan sonuçlanmıştır. Müslümanların büyük bir kalabalıkla geldiğini duyan Bizans ordusu, Müslümanlann karşısına gkma cesaretini gösteremedi.

Bu sefer bir bakıma ayakta kalıp kalmama seferi idi. Bu açıdan seferin önemi büyüktü ve herkesin katılması gerekiyordu. Ka'b b. Mâlik (r.a.) ile İki arkadaşına bu kadar ağır ders verilmesinin nedeni de belki de bu sebeptendi.

Hadiste geçen, "Mürâre b. er-Rübeyyî1 el-Amrî ile Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî" dediler, Bedir Savaşı'na katılmış, kendilerinde örnek alınacak güzellikler bulunan iki salih kimseyi söylediler." ifadesi için, Mürâre b. er-Rübeyyi' el-Amrî ile Hİİâl b. Ümeyye el-Vâkıfî'nin Siyer ve Megâzî kitaplannda, Bedir savaşına katılanlar içerisin ismi geçmediğinden dolayı bu hadis hakkında çeşitli itirazlar olmuştur.) [1864]

1834-) Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Rasülüllah (s.a.v.) sefere gkacağı zaman hanımlan arasında kur'a çeker hangisine gkarsa onunla birlikte sefereçıkardı. Hicap (Hz. Peygamber (s.a.v.)'m hanımlarının perde gerisinde durmaları) emri İndirildikten sonra çıktığı gazalardan birisinde aramızda kur'a çekti, bana çıktı,
kendisiyle birlikte ben sefere gktım. Ben hevdeç içerisinde taşınıyor ve onun içinde yere indiriliyordum. Yürümeye koyulduk, sonunda Rasülüllah (s.a.v.) bu gazasını bitirip geri dönerken Medine'ye yaklaşığında (istirahattan scnra) gece, hareket etmelerini bildirdi. Hareket bildirildiğinde ben ayağa kalkıp (tuvalet fçm) ordudan ayrılacak derecede yürüdüm. İşimi bitirdikten sonra kervana geldim, elimi göğsüme dokundum, baksam ki Yemen boncuğundan olan gerdanlığım kopmuş hemen dönüp gerdanlığımı aradım, arama işi beni (gedcaıp) alıkoydu. Beni taşımakla görevli olanlar da gelip bindiğim hevdeci deveye yükledilerl. Beni içerisinde sanıyorlardı, o zaman da kadınlar şişman değil hafif kilolu idiler, et bürürnezdi, sadece açlığı giderecek kadar yemek yerlerdi. Bu nedenle görevliler kaldırıp yüklediklerinde hevdecin ağırlığında farklılık hissetmediler, ben de o zaman yaşı küçük genç bir kadındım, deveyi kaldırıp yürüdüler. Ordu hareket ettikten sonra gerdanlığımı buldum, konakladığımız yere geldim, burada kimse yoktu. Ben, oniann beni yokJayıp geri döneceklerini zannederek yerimde kalarak bekledim, bu şekilde otururken uyku bastı uyuyuverdim. Safvân b. eh Muattıl es~Sü!emî ordunun arkasını toparladı, sabahleyin benim konakladığım yere geldi, uyuyan bir insan karaltısı gördü ve yanıma geldi. Kendisi hicap emrinden önce beni görmüştü, devesini çökertip: "İnnâ lillâhl ve innâ ileyhi Râciûn" demesiyle uyandım, devenin ön ayaklarına bastı, ben de deveye bindim o da deveyi çekerek beni götürdü, sonunda gecelemek için konaklayan orduya öğle sıcağında ulaştık. Bunun üzerine kendilerini (dedikoduyla) heiâk edenler helak oldu, iftira hadisesini üstlenen ise Abdullah b. Übey b. Selûl'dü. Medine'ye geldik, bir ay hastaiandım, iftiracılar dedi-kodulannı yayıp ortalığı kaynatıyorlardı. Hastalığımda beni kuşkulandıran sadece, benim Rasûlüllah (s.a.v.)'den hastalandığımda (daha önce) gördüğüm inceliği görememem olmuştur. Sadece eve girip selâm vererek: "Nasılsınız?" diyordu. Bu konuda hiçbir şeyden haberim yoktu, nihayet iyileşme devresine girdiğimde Mistah'ın annesiyle helamız olan 'Menâsı' tarafa çıktık. Bu hadise, helâlan evimizin yakınına almadan önce olduğundan e'aya yalnız geceden geceye çıkıyorduk adetimiz çöldeki eski Araplann adeti gibiydi. Ben Mistah'ın annesi bintü Ebî Ruhm ile çıktım, yürüyorduk, 'stah'ın annesinin ayağı dış elbisesine basü, tökezledi ve hemen: dedi. (Araplann tehlike anında gayri Ihüyarî ağızlarından çıkan söz düşmanına helak bedduasıdır, bu anda düşmanının adını söyleyerek beddua ederlerdi) Bu nedenle ben: "Ne
kötü bir söz söyledin, Bedir Savaşı'na kablan bir kimseye kötü söz söylenir mi?" dedim. O da: "Hele şuna bak, dedikoduları duymadın mı?" dedi ve iftiracıların sözlerini bana anlattı, bu sebeple hastalığıma bir hastalık daha |-lave etti, evime döndüğümde Rasûlüllah (s.a.v.) yanıma girip selâm verdi: "Nasılsınız?" Ğ&&, hakkımdaki dedikoduların aslını kendilerinden öğrenmek isteyerek; "Anne ve babamın yanında kalmam için bana izin ver." dedim, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) bana izin verdi, ben de anne ve babamın yanına gittim ve anneme: "Halk benimle ilgili ne konuşuyor?" dedim, o da: 'Yavrucağızım kendini yorma sakin ol, vallahi kendisini seven bir kimsenin yanında pek çok ortağı olan ve güze! bir kadının, aleyhinde dedi-kodulann çoğabimadiği çok azdır." dedi, ben şaşkınlıktan: "Sübhânellah! demek halk böyle konuşuyor ha!" dedim, o gece sabaha kadar uykusuz ve ağlayarak geceledim. Sabah olduğunda Rasûlüllah (s.a.v.) Ali b. Ebî Talib ile Üsâme b. Zeyd'i çağırdı. Bu konuda vahiy biraz geciktiğinden ikisi ile hanımından aynlıp-aynlmama hususunu görüştü. Üsâme, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e onlar için gönlündeki sevgi ve güvene işaret etti ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, senin ailen hakkında iyilik ve hayırdan başka bir şey bilmiyoruz." dedi. Ali b. Ebî Talib ise: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah sana sının daraltmamış-tır, onun dışında da kadın çoktur, fakat Aişe'nin cariyesine de sor, o sana doğruyu söyler." dedi, bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) Berîre'yi çağırdı: "Ey Berine, Alşe'de seni şüpheye düşürecek bir husus gördün mü?" dedi. Berîre de: "Seni hakikat üzere Peygamber gönderene yemin olsun ki, hayır görmedim. Onda görebileceğim en büyük kusur yaşının çok genç olmasıdır, hamur yoğururken uyur, bu sırada evin besi koyunu gelip hamuru yerdi." dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) o gün kalkıp hutbe verdi, Abdullah b. Übey b. SelüTden dolayı destek istedi: "Ailem hakkındaki eziyeti bana ulasan kimseden dolayı kim bana destek olur? Vallahi ben ailem hakkında hayır ve iyilikten başka bir şey bilmedim, bir kimseyi de dillerine doladılar, onun hakkında da hayır ve iyilikten başka bîr şey bilmedim, o kimse evime de sadece benimle birlikte girerdi." öed\. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz ayağa kalktı; Allah'ın Rasûlü, vallahi ondan dolayı ben sana destek olurum, eğer bu kimse Evs kabilesinden ise boynunu vururuz, eğer kardeşlerimizden Hazrec kabilesinden ise onun hakkında sen bize ne emredersen emrini yerine getiririz." dedi. Arkasından Hazrec kabilesinin Reisi Sa'd b. Ubâde a-yağa kalkü, kendisi bu olaydan önce iyi bir kimse İdi, ancak bu sefer kabi-leciiik duygusu ağır bastı: "Doğru söylemedin, Allah'a yemin olsun ki, sen onu Öldüremezsin, buna da gücün yetmez." dedi, arkasından Üseyd b. Hudayr ayağa kalktı: "Sen doğru söylemedin, Allah'a yemin olsun ki onu elbette öldürürüz. Şüphesiz sen münafiksın ki münafikları savunuyorsun." dedi, akabinde iki kabile Evs ve Hazrec ayaklandı, neredeyse kavgaya tu-tuşacaklardı. Rasûlüllah (s.a.v.) minberde idi, hemen inip 'onlan yatıştırdı, sonunda sustular. Hz. Peygamber (s.a.v.) de sustu. Ben ise o gün sürekli ağladım, ne gözümün yaşı dindi ne de gözüme uyku girdi. Anne ve babam yanımda sabahladı bir gün iki gece ağladım, öyleki ağlamak ciğerimi parçalayacaktı. Onlar benim yanımda ve ben ağlarken birden Ensâr'dan bir kadın izin istedi, ben de kendisine izin verdim, oturdu ve benimle ağlıyordu. Biz bu halde iken Rasûlüüah (s.a.v.) girdi ve oturdu, halbuki hakkımda dedikodu yapıldığı günden bu yana yanımda oturmamıştı. Bir ay bekledi, kendisine benim hakkımda vahiy gelmiyordu, şahadet getirdi ve: "Ey Aişe, senin hakkında bana şöyle şöyle şeyler ulaştı. Eğer sen suçsuz isen, Allah seni temize çıkaracaktır. Eğer bir günaha düştün ise Allah'tan bağışlama dile ve tevbe et Çünkü kul günahını itiraf eder, sonra tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder." buyurdu. Rasûlüflah (s.a.v.) konuşmasını bitirdiğinde gözümün yaşı kurudu, öyle ki bir damla bile bulamıyordum. Babama: "Benim hakkımda Rasûlüllah (s.a.v.)'e sen cevap ver" dedim, o da: "Vallahi Rasûlüllah (s.a.v.)'e ne diyeceğimi bilemiyorum." dedi. Anneme: "Benîm hakkımda söylediklerine Rasûlüllah (s.a.v.)'e sen cevap ver" dedim, o da: "Vallahi, Rasûlüllah (s.a.v.)'e ne diyeceğimi bilemiyorum," dedi. Ben yaşı çok genç birisi idim, Ku^ân'dan çokça okuyamadığım halde: "Vallahi sizin halkın konuştuklarını duyduğunuzu ve bunun içinize işlediğini anladım, şu halde Allah benim suçsuz olduğumu bildiği halde size suçsuz olduğumu söylesem, beni bu konuda tasdik etmezsiniz. Allah benim suçsuz olduğumu bildiği halde sizebunu yaptım diye itiraf etsem beni tasdik edersiniz. Allah'a yemin olsun ki benim hakkımda size verebileceğim bir tek örnek Yusuf Peygamber'in babasının: «Artık bize düşen güzelce sabretmektir. Sizin belirttiklerinize karşı yardımcım Allah'tır...» (Yusuf: ıs) şeklindeki sözüdür." dedim ve yatağıma geçtim. Allah'ın beni temize çıkaracağını umuyordum, ama hakkımda vahiy indireceğini hiç tahmin etmiyordum. Kendimce ben hakkında Kur'ân'la konuşulan olmaktan daha aşağıyım bunun için ben Rasûlüllah (s.a.v.)'in uykuda Allah'ın beni temize çıkardığı bir rüya görmesini umuyordum. Allah'a yemin olsun ki Rasûlüüah yerinden aynlmamış, evde bulunanlardan hiçbiri dışan çıkmamıştı ki kendisine vahiy indirildi. Kendisini vahyin sıkıntı ve şiddeti sardı, öyleki kış günlerinde inci tanesi gibi ter boşaldı. Vahiy hali Rasûlüllah (s.a.v.)'den geçtiğinde sevincinden gülüyordu. Kendisinin konuştuğu ilk söz bana: "EyAişe, Allah'a şükret Allah seni temize çıkarmıştır."'demesi oldu. Hemen annem bana: "Kalk, Rasûlüllah (s.a.v.)'e teşekkür et." dedi, ben: "Hayır, vallahi ona kalkmam, ben, Allah'tan başkasına hamdetmem." dedim. Allah: «İftirayı getirenler sizden bir kısım topluluktur. Onun sizin için kötü olduğunu zannetmeyiniz, bilakis o sizin için iyi olmuştur. Onlardan herkese kazandığı günah vardır. Onlardan günahın büyüğünü üstlenen kimseye büyük bir azab vardır. Onu duyduğunuzda erkek ve kadın mü'minler içlerinden iyi zanda bulunsalar da bu apaçık bir iftiradır deseler olmaz mıydı...» (nûh 11-12) diye başlayıp devam eden ayeti indirdiğinde bu benim suçsuz olduğumun belgesi oldu. Ebû Bekir Sıddık, akrabası Mistah b. Üsâse'ye yardım ederdi, bu olaydan sonra: "Vallahi, Aişe hakkında söylediklerinden sonra Mistah'a asla bir şey vermeyeceğim." dedi. Bunun üzerine Allah: «Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar akrabalarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermeyeceklerine yemin etmesinler. Bağışlasınlar, vazgeçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz. Allah çok bağışlayan, çok merhamet e-dendir.» (Nûr: 22) ayetini indirdi. Bunun üzerine Ebû Bekir: "Evet isteriz, vallahi ben, Allah'ın beni bağışlamasını elbette isterim." dedi ve yardım yaptığı Mistah'a tekrar yardım yapmaya başladı.
Rasûlüllah (s.a.v.) Zeyneb bintü Cahş'a da benim hakkımda sorular soruyor idi: "Ey Zeyneb, sen ne gördün, ne öğrendin?" da: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben gözümü ve kulağımı korurum, vallahi onun hakkında hayır ve iyilikten başka bir şey bilmedim." dedi. Hz. Aişe (r.a.): "Aslında Zeyneb, benimle rekabet eden birisi idi ama Allah onu takvası nedeniyle bir hataya düşmekten korudu." demiştir. [1865]

1835-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Benim hakkımdaki, o bilmediğim dedi-kodular çıkınca Rasûlüllah (s.a.v.) hutbe verdi. Şehadet getirdi, Allah'a hamdetti ve gereği gibi övdü ve sonra şöyle buyurdu: "Bundan sonra şunu belirtirim ki, ailem hakkında ileri geri konuşanlar hakkında bana görüşünüzü söyleyiniz. Allah'a yemin olsun ki, ailem hakkında asla bir şey bilmiyorum. Bu kimseler birsi hakkında da ileri geri konuşuyorlar. Allah'a yemin olsun ki, onun hakkında da asla bir şey bilmiyorum. Ben evde olmadıkça benim evime de asla girmemiştir. Sefere çıktığımda o da benimle sefere çıkmıştır."
Âişe (r.a.), geri kalan bölümü de anlatmıştır. Bu anlattıklarında şu da vardı: "Rasûlüllah (s.a.v.), evime girdi ve hizmetçime soru sordu, o da: "Allah'a yemin olsun ki, onun hiçbir kusurunu bilmiyorum. Ancak bir kusuru varsa o da uyurdu ve bu sırada koyun eve girip ekmek hamurunu yerdi." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birisi hizmetçiyi sıkıştırdı ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'e doğru söyle" dedi ve ortalıkta dolaşan dedi-koduyu ona söyledi. O da: "Sübhânellâh! Allah'a yemin olsun ki, onun hakkında, kuyumcunun bildiği saf altın gibi olmasından başka bir şey bilmiyorum" dedi. Durum, hakında dedikodu yapılan kimseye ulaştığnda: "Sübhâneliâh! Allah'a yemin olsun ki, hayatımda asla bir kadının elbisesini açmış değilim" dedi,
Âişe (r.a.), hakkında dedi-kodu söylenen zat için: "Allah yolunda Şehid olarak vefat etti" demiştir. [1866]

50-) Münafıkların Özellikleri Bölümü

(Kitâbu Sıfâti'l-Münâfıkîn ve Ahkâmuhu)

1836-) Zeyd b, Erkam (r.a.): "Bir gazvede bulunuyordum, bu sırada (münafıkların başı) Abdullah b. Übey'i: "Rasûlüllah'ın yanında bulunan kimselere harcama yapmayın ki böylece yanından dağılıp gitsinler. Medine'ye dönersek kesinlikle güçlü olan, güçsüz olanı oradan çıkaracaktır." derken işittim. Ben de bunu amcama veya Ömer'e söyledim, o da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlattı. Bunun üzerine beni çağırdı, kendisine söylediği sözü anlattım. Rasûlüllah (s.a.v.) Abdullah b. Übey ve arkadaşlarına haber salıp çağırttı. Sonra da onlar böyle bir şey söylemediklerine yemin ettiler. Bu nedenle Rasûlüllah (s.a.v,) beni yalanlayıp onu doğru buldu. Bu yüzden bana bir benzeri görülmemiş bir üzüntü geldi, evimde oturdum. Amcam bana: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in seni yalanlayıp sana öfkelenmesiyfe ne istedin ki?" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: «Münafiklar sana geldiğinde...» Suresi'ni indirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bana hemen haber gönderip bu sureyi okudu ve: "Ey Zeyd, muhakkak kiAllah senidoğrulamıştır."buyurdu" demiştir. [1867]

1837-) Câbir (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Abdullah b. Übey gömüldükten sonra geldi ve kabrinden çıkartıp ağzına tükrüğünü üfledi, gömleğini giydirdi." demiştir. [1868]

1838-) İbni Ömer (r.a.) anlatır: "(Münafıkların reisi) Abdullah b. Übey Öldüğünde oğlu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, gömleğini versen de içerisine kefenlesek, cenaze namazını kıldırıp bağışlama dilesen." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de gömleğini verdi ve: "Namaz kıldırmam İçin (işiniz bittiğinde) bana haber verin" buyurdu. Kendisine haber verildi, namaz kıldırmak istediğinde Ömer (r.a.) kendisini çekti ve: "Allah sana münafiklara cenaze namazı kıldırmanı yasaklamadı mı?" dedi. O da: "Allah: «Onlara bağışlama dile, dileme (değişen bir şey olmaz) Onlara yetmiş kere bağışlama dilesen bile Allah
onlan asla bağ ısla m aya çaktır.» buyurmuştur. (Tevbe: sû) Bu nedenle ben İki seçenek arasında serbestim (bağışlama dileyebilirim de, dilemem de) "buyurdu ve namazını kıldırdı. Arkasından: «Onlardan ölen bir kimse için asla cenaze namazı kıldırma!...» (Tevbe: 84) ayeti indi.
(Câbir (r.a.)'ın rivayet ettiği İbni Ömer (r.a.)'ın rivayet ettiği hadiste münafıkların başı Abdullah b. Übey'in cenazesine karşı Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tutumu anlatılmıştır. Aslında Abdullah b. Übey İyi bir kimse değildir, kâfir olduğu halde Müslüman görünmüş, İslâm ümmeüni parçalamak için çeşitli dolaplar çevirmekten geri durmamıştır. Bu arada kendisinin Hazrec kabilesinin reisi olması bu kabilenin İslâm'a ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bakışını etkilemekte idi. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.) her ne kadar bu adamın inançsız olduğunu manen bilse bile Hazredileri kazanmak için siyaseten Abdullah b. Übey'in cenazesine ilgi göstermiş, arakasından yukarıda hadiste anlatıldığı gibi uyarı gelmiştir. (Tevbe: 84) Aynfnirrverdiği bilgiye göre Rasûlüllah (s.a.v.)'in bu adamın cenazesine gösterdiği tutumdan dolayı Hazrec kabilesinden bin kişi İslâm'a girmiştir. (Umdetü'i-Kârf, Aynî, v. 415) Bu adamın oğlu olan Abdullah b. Abdullah (r.a.) iyi bir Müslümandı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında pek çok savaşlara katılmış hatta yaptığı kötülüklerden dolayı babasının boynunu vurmak için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin istemişti. Yukarıdaki hadisten de anlaşılacağı gibi Rasûlüllah (s.a.v.)'in Abdullah b, Übey'in cenazesine katılıp katılmaması tartışmalara yol açmış, bu nedenle oğlu Abdullah (r.a.), Hz. Peygambere sıkıntı olmaması için babasının cenazesini haber vermeden gömmüştür. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) durumu öğrendiğinde, önceden cenaze namazını kıldıracağını söylediğinden dolayı Abdullah b. Übey'in kabrini açtınp söz verdiği gömleği ona giydirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Benim gömleğim asla onu Allah'tan kurtaramaz ama ben bu sebeple onun kavminden olanlann İslâm'a girecekleri ümit etmekteyim" dediği de söylenmiştir. Yine bu hadisten lüzum görüldüğünde kabrin açılabileceğine işaret çıkmaktadır. umdetü'i-Kârf, Aynî, v. eıs-eıs) [1869]

1839-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Kabe'nin yanında ikisi Kureyşii biri Sakifli yahut ikisi Sakifli biri Kureyşli üç kişi bir araya geldi. Bunlar, kalplerinin anlayışı kıt, kannlannın yağı bol kimselerdi. Bunlardan birisi: "Ne dersiniz, Allah, bizim konuştuklanmızı duyar mı?" dedi. Diğeri de: "Sesli konuşursak duyar, sessiz konuşursak duymaz" dedi. Bir diğeri de: "Sesli konuşsak da duyar, sessiz konuşsak da" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah «Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, a-leyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilemeyeceğini mi sanıyordunuz.» (Fussiiet: 22) âyetini indirdi." [1870]

1840-) Zeyd b. Sabit (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.), Uhud savaşına çıktığında kendisinin beraberinde bulunanlardan bazı kimseler geri döndüler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı bu geri dönenler hakkında ikiye ayrıldı. Bir kısmı onları öldürelim derken diğer bir kısım öldürmeyelim, dedi. Bunun üzerine «Size ne oluyor da münafiklar hakkında ikiye ayrılıyorsunuz?» (Nisa: 88} âyeti indi. [1871]

1841-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v,) döneminde münafiklardan birtakım kimseler, Rasûlüllah (s.a.v.) gazaya çıktığında geri kalıp Rasûlüllah (s.a.v.)'in gerisinde evlerinde oturmaktan dolayı sevinir, mutlu olurlardı. Rasûlüllah (s.a.v.) gazadan dönüp geldiğinde kendisine mazeretler ortaya atarak yemin ederler, yapmadıkları şeylerden dolayı kendilerinin övülmesini isterlerdi. Bunun üzerine: «Yaptıkları ile sevinen, yapmadıkları ile övülmeyi isteyenlerin sakın ha sakın azaptan kurtulacaklarını zannetme! Onlar için acıtıcı bir azap vardır,» (âı-ı imrân: ıss) ayeti indi. [1872]

1842-) İbni Abbâs (r.a.)'a: "Kendisine verilen şeyden dolayı sevinen, yapmadığı şey nedeniyle övülmeyi isteyen herkes azaba uğrayacak ise hepimiz azap olunacağız?" denildi. İbni Abbâs (r.a.): "Bu ayetle sizin ilginiz yoktur, Hz. Peygamber (s.a.v.) Yahudileri çağırıp onlara bir şeyler sordu, onlarsa bunu kendisinden saklayıp başka bir şeyi haber verdiler. Sorduğu şeyler hakkında haber vermeleri nedeniyle övülmeyi hakkettikleri görüntüsü verdiler (teşekkür beklediler) ve gerçeği gizleme olarak ortaya koyduklan şeyden dolayı sevindiler." dedi,
(Burada sorulan sorular, Tevrat'ta zikri geçen Hz. Peygamber (s.a.v.)'tn sıfatlarıdır-. Yahudiler bilerek bunun tersini söyleyip gerçeği gizlemişler, bu yaptıklarının yanında bir de sorulanlara haber verdiklerinden dolayı bir teşekkür beklentisi görüntüsü vermişlerdir.) [1873]

1843-) Enes (r.a.): "Hıristiyan bir adam vardı. Müslüman oldu. Bakara ve Âl-i İmrân Sureleri'ni okumuş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e de vahiy katipliği yapmıştı. Sonra Hıristiyanlığa tekrar döndü. Bunun arkasından: "Muhammed benim kendisine yazdıklarımdan başkasını bilmez"diyordu. Sonunda Allah onun canını aldı, kendisini gömdüler ama bak-salar ki toprak onu dışarı atmış. Hıristiyanlar: "Bu, kendilerini bırakıp kaçtığı için Muhammed ve ashabının işidir, arkadaşımızı çıkarıp atmışlar" dediler ve kendisine derin bir mezar kazdılar ama sabah olduğunda baksalar ki toprak onu tekrar dışarı atmış, yine: "Bu, kendilerini bırakıp kaçtığı için Muhammed ve ashabının işidir, arkadaşımızı çıkarıp atmışlar" dediler ve kendisine olabildiğince derin bir mezar kazdılar, ama sabah olduğunda baksalar ki toprak onu tekrar dışarı atmış, artık anladılar ki bu iş, insanlardan değildir, artık onu öylece bıraktılar." demiştir. [1874]

1844-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Şu biline ki, kıyamet günü iri yapıtı şişman bir kimse gelir, ama Allah katında bir sinek kanadı kadar ağırlık teşkil etmez. Eğer İsterseniz: : «Biz kıyamet gününde onlar için hiçbir ölçü koymayız. » : 105) ayetini de "buyurmuştur. [1875]

1845-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Yahudi din âlimlerinden bir din âlimi Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Muhammed biz, Allah'ın gökleri bir parmağına, yerleri bir parmağına, ağaçları bir parmağına su ve toprağı bir parmağına diğer yaratıkları da bir parmağına aldığı ve: "Hakimiyete sahip olan benim" buyurduğu bilgileri (kitaplarımızda) buluyoruz." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Yahudi din âliminin sözlerini tasdik ederek güldü, öyle ki azı dişleri görünmüştü, sonra: «Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyamet günü bütün yeryüzü Onun elindedir. Gökler Onun sağ eliyle durulmuş olacaktır. O, müşriklerin ortak koştuklarından çok yüce ve uzaktır.» (zümer: 67) ayetini okudu." demiştir. [1876]

1846-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Allah yeryüzünü eline alır, gökleri de sağ etiyle dürüp büker sonra: "Hakimiyet sahibi Benim! Hani, yeryüzündeki (sözde) hakim olan/ar nerede!"buyurur."'diye buyururken işittim, demiştir." [1877]

1847-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah, kıyamet günü gökleri katlayıp dürer sonra sağ eline alır ve: "Hakimiyet sahibi Benimi Hani, cebbar zorbalar nerede! Büyüklük taslayanlar nerede!" buyurur. Arkasından sol eliyle yerleri katlayıp dürer ve: "Hakimiyet sahibi Benim! Hani, cebbar zorbalar nerede! Büyüklük taslayanlar nerede!" buyurur"[1878]

1848-) Sehl b. Sa'd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kıyametgünü insanlar beyaz, ince undan yapılmış çörek gibi kırmızıya çalan beyaz bir yerde toplanacaktır." diye buyururken işittim." demiştir, Seh! b. Sa'd (r.a.) veya ravîlerden bir başka birisi: "Orası öyle düz ki üzerinde birisine yo! belleği olacak bir işaret bile olmayacak." demiştir, [1879]

1849-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamet günü yeryüzü bir çörek tanesi şeklini alır. Cabbâr olan Allah bu çöreği, birinizin yolculukta çöreğini elinde evirip çevirdiği gibi cennetliklere ikram olarak evirip çevirir." buyurdu. Arkasından Yahudilerden bir kimse geldi: "Ey Ebû Kasım, Rahman olan Allah sana bereket versin, bak sana kıyamet günü cennetliklerin ağırlanacağı şeyi bildireyim mi?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Tabi, bildir"^ buyurdu: "Yeryüzü bir çörek tanesi şeklini alır." dedi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söyfediği şeyleri anlattı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bize baktı sonra azı dişleri görplene değin güidü, arkasından Yahudi: "Sana onların katıklarını bildireyim mi? Onların katıkları: Bâlâm ve Nûn'dur." dedi. Oradakiler: "Bunlar nedir?" dediler. Yahudi: "Öküz ve balıktır. Bu ikisinin ciğerlerinin uzantısını yetmiş bin kişi yiyecektir." dedi." demiştir, [1880]

1850-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Eğer Yahudilerden on (âlim) bana iman etmiş olsa idi Yahudiler imanagelirdi, "buyurmuştur.
(Medine'de Yahudiler çeşitli defa Hz. Peygamber (s.a.v.)'i imtihan etmiş, sorularının cevabını almaianna rağmen ileri gelenleri inatianndan dolayı iman etmemişlerdir. Yahudi âlimlerinden sadece Abdullah b, Selâm (r.a.) ile Abdullah b. Surya iman etmiştir. Aslında çeşitli dönemlerde Yahudi âlimleri de imana gelmiştir, ancak hadiste mevzubahis olan, Tevrat'ta bildirilen Peygamberin Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğuna kanaat getiren Abdullah b. Selâm (r.a.)'m iman ettiği gibi hicret esnasında îman etmeyen ileri gelen din âlimleri kasdedilmiştir.) [1881]

1851-) İbni Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Medine'nin terk edilmiş harabelerinde yürüyordum. Kendisi de hurma çubuğundan bir asaya dayanıyordu. Yahudilerden bir topluluğa uğradı. Birbirlerine: "Ona ruhu sorun!" dediler. Bir kısmı da: "Ona soru sormayın, içerisinde sevmeyeceğiniz bir şey getirmesin" dedi. Bazıları da: "Mutlaka ona soru soracağız" dedi. Bunun üzerine onlardan birisi kalktı ve: "Ey Ebû Kâsı-m, ruh nedir" dedi. Bunun üzerine bir müddet sustu ben,' kendisine vahiy iniyor

dedim ve ayağa kalktım. Vahiy durumu kendisinden geçtikten sonra: «Sana ruhtan soruyorlar: "Ruh, Rabb'ımnin işindendîr, size bilgiden çok azı verildi" de» buyurdu." [1882]

1852-) Habbâb (r.a.) anlatır: "Cahiliye döneminde demircilik yapardım, bu sırada Âs b. VâÎl'de alacağım vardı. Borcunu ödemesi için kendisine geldim: "Muhammed'i inkâr edene değin sana paranı vermeml dedi, ben de: "Ben inkâr etmem. Sonunda Allah seni öldürüp tekrar diriltir." dedim. O da: "Bırak beni, nihayet ölüp tekrar dirileyim. Bana iterde mal ve çoluk çocuk da verilecek, o zaman sana borcumu öderim." dedi. Bunun üzerine «Ayetlerimizi inkâr eden ve bana kesinlikle mal ve çoluk-çocuk verilecektir diyen kimseyi gördün mü? Bilinmeyeni Öğrendi ya da Rahmandan bu konuda söz mü aldı ki?» (Meryem: 77-80) ayeti indi." [1883]

1853-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ebû Cehil: "Allah'ım, eğer bu, Senin katından gelen bir gerçek ise üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıtıa bir azap gönder" demiş. Bunun üzerine «Sen, onların aralarında iken Allah onlara azap etmez. Onlar bağışlama dilerken de Allah azap etmez. Ama, onlar yönetiminde söz sahibi olmadıkları halde Mescidi Hara m'a engel olurlarken, Allah onları niye azap etmeyecek?...» (En'fâi: 33-34) âyeti inmiştir." [1884]

1854-) Mesrûk, şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ûd'un yanında oturuyorduk, derken kendisine bir kimse geldi ve: "Ey Ebû Abdurrahman, (Kûfe'deki) Kinde kaptlannın yanında bir hikayece kıssalar anlatıyor ve duman (duhân) mucizesinin (kıyamet günü) gelip, kâfirlerin canını alacağını, müminleri de nezle gibi etkileyeceğini iddia ediyor?" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd öfkelenerek oturdu ve: "Ey insanlar, Allah'tan korkunuz. Sizden kim, bir şey biliyorsa bildiği şeyi söylesin. Kim, bilmiyorsa "Allah en iyi bilendir." desin. Çünkü birinizin, bilmediği şey için "Allah en iyi bilendir" demesi en iyi bilgidir. Çünkü Yüce Allah, Peygamberine «Onlara: "Ben, buna karşı sizden bir ücret istemiyorum ve (kendi kafamdan) bir yükümlülük getirenlerden de değilim." de» (sa 86) buyurmuştur. (Duman olayı şudur.) Rasûlüliah (s.a.v.) İnsanlann (Kureyşiiienn) sırt çevirdiğini görünce: "Allah'ım, Yusuf Peygamberin yedi kıtlık yılı gibi yedi kıtlık ile onlara karşı bana yardım et." diye beddua etti. Bunun akabinde onlan öyle bir kıtlık yılı yakaladı ki, her şeyin kökünü kazıdı hatta açlıktan derileri, ölü hayvanları yediler. Bunlardan bir kimse göğe baktığında (açlık ve takatsizlikten) göğü duman gibi görürdü. Sonunda Ebû Süfyan kendisine geldi: "Ey Muhammed, getirdiğin (şeyler) bize, Allah'a itaat etmeyi ve akraba ile alakayı sürdürmeyi emretmektedir, bak kavmin yok oldu, Allah'a dua et" dedi. (Hz. Peygamber (s.a.v.) dua etti, yağmur yağdı, sonunda eski küfürlerine döndüler. Bunun üzerine
şu ayetler indi) Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Şimdi sen göğün, insanları kaplayacak bir dumanı getireceği günü bekle, bu elem veren bir azaptır, (bu azabı gördüklerinde) Rabb'imiz! Bizden azabı kaldır, biz muhakkak Mü'minleriz (derler) nerede onların ders almaları. Halbuki kendilerine apaçık bir Eiçi gelmişti. Ama onlar yüz çevirdiler, "Öğretilmiş delidir" demişlerdi. Biz, sizden azabı birazcık kaldıracağız ama siz yine eski halinize döneceksiniz. Ama biz büyük bir şiddetle yere çarpacağımız gün kesinlikle intikamımızı alacağız.» (Duhân: 10-16) Abdullah b. Mes'ûd, bu ayeti okudu ve: "Âhiret azabı (Kindeirmn dediği gibi ayetteki duman olsa idi) hiç kâfirlerden kaldınlıp tekrar küfürlerine dön-leleri (ânirette) olabilir mi? ayetteki «Büyük bir şiddetle çarpacağımız
gün» İfadesi, Bedir Savaşfnda (Müslümanların Kureyşliler'e üstün gelip yere çarpmalan) Yine Bedir Savaşi'ndakİ Uzam (ileri gelenlerinin esir düşmesi Furkân: 77) ve (Müslümanlann tuttuğu) Rumların (Kureyşüiertn tuttuğu) İranlılarda galip gelmesi (Rûm: m) bunla-nn hepsi gelip geçmiştir." dedi." dedi"
Diğer bir rivayette Abdullah b, Mes'ûd (r.a.): "Beş hadise, olupbitmiştir: Duman, Lizâm, Rûm, Batsa, Ay" demiştir.
(Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'m sözünü ettiği hadiseler, Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan beş husustur. Bunlardan, duman (Duhân: ıo-ıe), ileri gelenlerinin esir düşmesi olan üzâm (Furkân: 77), Müslümanların tuttuğu Rumların, Kureyşliler'in tuttuğu İranlılara galip gelmesi (Rûm: 1-4), Yere çarpma anlamındaki Batsa Ay'ın ikiye ayrılması (Kamer: 1) [1885]

1855-) Abdullah b. Mes'ûd (r,a.): "Rasûlüliah (s.a.v.) döneminde Ay ikiye ayrıldı Hz. Peygamber (s.a.v.): "BakiniŞahit oiun."buyurdu" demiştir. [1886]

1856-) Enes (r.a.)'dan. Mekke halkı, Rasûlüliah (s.a.v.)'den bir mucize göstermesini istediler. Bunun üzerine onlara ayın ikiye ayrılmasını gösterdi. [1887]

1857-) Abdullah b. Abbas (r.a.): "Rasûlüliah (s.a.v.) zamanında ay ikiye ayrılmıştır." demiştir.
(Ayın ikiye ayrılması Kur'ân-ı Kerim'de de anlatılır «Kıyamet yaklaştı ve Ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse yüz çevirirler ve: "Öteden beri süre gelen bir sihirdir." derler, Yalanladılar ve keyfi arzularına uydular. Ama her işin bir durma yeri vardır. Onları kötülükten alıkoyacak nice haberler geldi. (Bu haberler) hikmetli ve etkileyicidir, ama uyarılar fayda vermiyor.» (Kamer: ı-5) Bu konuda "Sahîtvi Buhârî Muhtasan Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 1517. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1888]

1858-) Ebû Mûsâ el-Eşa'rî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hiçbir kimse işittiği eziyete karşı Allah'tan daha sabırlı değildir. Kendisine çocuk iddia ederler buna rağmen Allah onlara nzıklar, sağlık sıhhat ve afiyet verir, "buyurdu." demiştir. [1889]

1859-) Enes (r.a.) Rasûlüliah (s.a.v.)'den şöyle anlatır: "Allah, cehennemliklerden azapça en düşük olan kimseye: "Yeryüzü dolusu ne varsa hepsi senin olsa bu azaptan kurtulmak için onu verirmiydin?" buyurur o da: "Evet" diye cevap verir. Allah: "Sen,Âdem'in sulbünde iken senden bunun daha kolaymı, Bana ortak koşmamanı istemiştim ama karşı gelip ortak koştun " buyurur," [1890]

1860-) Enes b. Malik (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyururdu, demiştir: "Kıyamet günü kâfir getirilir ve ona: "Ne dersin, yeryüzü dolusu altının olsa da bunu azaptan kurtulmak için verir misin?" denilir, o da: "Evet" der. Kendisine: "Senden, bundan daha kolayı istenmişti" denilir." [1891]

1861-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Bir kimse: "Ey Allah'ın Peygamberi, Kıyamet günü kâfir yüzüstü nasıl sürülüp toplanır?" dedi. O da: "Dünyada onu İki ayak üzere yürüten, kıyamet günü yüzüstü yürütmeye kadir değil mî? " buyurdu. [1892]

1862-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Mü'min taze yeşermiş ekin gibidir. Rüzgar nereden gelirse onu eğip yatırır. Doğruiduğunda bela ve musibet onu yine eğer. Günahkâr bir kimse de sedir ağacı gibidir. Allah, dilediği bir zamanda onuyere serene kadar dimdik ayakta kalır, "buyurdu." demiştir.
(Taze ekin rüzgar estiğinde her ns kadar eğilse de kırılmaz, sedir gibi uzun iri bir ağaç her ne kadar rüzgardan dolayı eğilip yatmasa da bir gün gelir bir fırtına yere serer. İşte mü'min sürekli imtihanlarla sarsılır ama devrilmez, sabreder. Kâfir veya münafik rahat, başı sakindir ama sonunda Alîah ruhunu aldığında günahlanyla bu dünyadan göçer. Mü'min ise çektiği sıkıntılar nedeniyle günahlarından arınmış olarak bu dünyadan göçer.) [1893]

1863-) Ka'b. Mâlik (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.): "Mü'min taze yeşermiş ekin gibidir, rüzgar birinde onu eğip yere vurur diğerinde doğrultur sonunda kuruyup sararır. Kâfir ise kökleri üzerinde dimdik duran sedir ağacı gibidir, onu hiçbir şey eğemez ama devrilmesi de biranda olur. "buyurmuştur." [1894]

1864-) Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Rasülüllah (s.a.v.): "Ağaçlardan bir ağaç vardır ki yaprağı dökülmez, tıpkı Müslüman gibidir. Nedir o? Haydi söyleyin bakalım" buyurdu. İnsanlar kırlardaki ağaçlara takıldılar, benim içime hurma demek doğdu, ama utandım (söyleyemedi) sonra: "Ey Allah'ın Rasûlü sen söyle, nedir bu?" dediler: "Hurmadır"buyurdu"[1895]

1865-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden hiçbir kimseyi ameli kurtaramaz." buyurdu. Oradakiler: "Seni de mi? Ey Allah'ın Rasûlü" dediler. 0 da: "Evet, beni de, ancak Allah lütuf ve merhametiyle beni kaplayıp bürürse. (Amellerinizde) orta yollu olunuz, aşırı gitmeyiniz. Gündüzün ilk saatlerinde ve son saatlerinde gecenin sonundaki bir miktar vakitte (amel işlemeye devam ediniz)ama orta yolu takip ediniz ki böylece maksada erebilesiniz."buyurdu." demiştir. [1896]

1866-) Âişe (r.a.)'cfan. Kendisi şöyle dermiş: "Rasûlüllah (s.a.v.): %-meiieriniz de) orta yollu olunuz, aşın gitmeyiniz, müjde ile sevinini z. Biline ki, hiçbir kimseyi yaptığı ameli cennete koyamaz, "buyurdu. Oradakiler: "Seni de mi? Ey Allah'ın Rasûlü" dediler. 0 da: "Evet, beni de. Ancak Allah merhametiyle beni kaplayıp bürürse. Bilin kî, Allah 'a en sevimli gelen amel -az da olsa- devamlı olanıdır." [1897]

1867-) el-Muğîra b. Şu'be (r.a.): "Şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v.) namaza durur ve iki ayağı veya bacağı şişene değin namaz kılardı. Kendisine "Niçin bu kadar namaz kılıyorsun senin gelmiş geçmiş günahların bağışlanmıştır) denildiğinde: "Şükreden birkutolmayayım mı? buyurdu." demiştir. [1898]

1868-) Şakîk b. Ebî Vâil'den. Şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ûd, her Perşembe bize öğütler verirdi. Bir kimse kendisine: "Ey Ebû Abdurrahman, biz senin konuşmanı seviyor ve özlüyoruz. Senin, bize her gün konuşma yapmanı isteriz" dedi. Bunun üzerine o da: "Benim size (her gün) konuşma yapmama mani olan sizi usandırmayı istemememdir. Rasûlüllah (s.a.v.) de, bizi usandırmayı istemediğinden vaaz vereceğinde bize uygun olan günleri gözetirdi." dedi"
Cennet ve Cennet Nimetleri Cennetliklerin Özellikleri Bölümü (Kitâbu'l-Cennet ve Sıfatı Neîmehâ ve Ehlihâ) [1899]

1869-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Cehennem nefse hoş gelen şeylerle perdelenmiştir. Cennet ise nefse hoş gelmeyen şeyler/e perdelenmiştir. "buyurmuştur.

[1900]

1870-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah Teâiâ: "Salih kullarım için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı hiçbir kalbe doğmayan birtakım nimetler hazırladım." buyurmuştur."dedi. Ebû Hureyre (r.a.) bunun arkasından «Yapmış olduklarına karşılık, onlar için saklanan nice göz aydınlatıcı ve sevindirici, hiçbir kimsenin bilmediği nimetler vardır.» ayetini okumuştur. [1901]

1871-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Şüphesiz cennette bir ağaç vardır ki binekli bir kimse gölgesi altında yüz yıl yürür, "buyurmuştur. [1902]

1872-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Şüphesiz cennette bir ağaç vardır ki binek/i bir kimse yüz yıl gölgesi altında yürür de sonuna varamaz." buyurmuştur. [1903]

1873-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şüphesiz cennette bir ağaç vardır ki idmanlı süratli bir ata binmiş bir kimse yüz yıl gölgesi altında yürür de sonuna varamaz," buyurmuştur. [1904]

1874-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.) şöyle buyurdu demiştir: "Şüphesiz Allah Tebâreke ve Teâlâ cennetliklere: "Ey cennet halkı!" diye seslenir. Onlar: "Buyur, emret Rabb'imiz" derler. Allah: "Halinizden memnun oldunuz mu?" buyurur. Onlar: "Bizim memnun olmayacağımız hiçbir şey yok, yarattıklarındanhiçbir kimseye vermediğini bize verdin" derler. Aiiah: "Ben, size bunlardan daha üstün olanı vereceğim!" buyurur. Onlar: "Ey Rabb'imiz, artık bu nimetlerden sonra hangi şey daha üstün ve değei olabilir?" derler. Allah: "Size, rızamı koyuyorum, artık bundan sonra size asla kızmam, "buyurur." [1905]

1875-) Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Şüphe yok ki, cennetlikler cennetteki köşkleri sizin semadaki yıldızları seyrettiğiniz gibi seyredecekler" buyurmuştur. [1906]

1876-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Şüphesiz cennetlikler, cennetteki yüksek köşktekileri kendileri ile aralarındaki yükseklikten dolayı, doğudan veya batıdan ufukta duran parlak yıldızı seyrettiğiniz gibi seyredeceklerdir" buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûiü, buralar artık Peygamberlerin mevkileridir. Onlardan başkası buna erişemez." dediler, o da: "Hayır öyle değil, canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bunlar Allah'a inanmış Peygamberleri tasdik edip doğrulamış kimselerdir, "buyurdu. [1907]

1877-) Yine Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüilah (s.a.v.): "Cennetegirecek olan topluluğun ilk bölüğünün şekilleri mehtaplı gecedeki Ay gibi olacaktır. Onlar cennette tükrük, balgam çıkarmazlar, sümkürmez, büyük-küçük abdest bozmazlar, onlann cennetteki kullandıkları eşyaları altındandır. Tarakları ise altın ve gümüştendir. Buhurdanltklartndaki tütsüleri ödağacı, kokuları misktir. Herbrrinin güzellik ve letafetten adeta baldırlarının iliği görülebilinen iki hanımı vardır. Cennettekilerin aralarında anlaşmazlık ve düşmanlık bulunmaz. Kalpleri tek bir kalp olarak sabah-akşam Allah'ı teşbih ederler." buyurûu" demiştir. [1908]

1878-) Abdullah b. Kays (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Cennette içi oyularak inciden yapılmış çadır vardır ki, eni altmış mil uzunluğundadır. Her köşesinde bir hanım vardır ki onu başkalan göremez. Mü'm/n/er böylece hanımlarını dolaşırlar. İki cennet vardır kî kap ve içerisindeki diğer eşyaları gümüştendir. Yine iki çeşit cennet daha vardır ki kap ve içerisindeki diğer eşyaları şundandır (altındandır.) Adn Cenneti'ndeki topluluğun Rablerine bakmalarının arasında, Allah'ın yüzündeki büyüklük ridasmdan başka bir şey bulunmayacaktır, "buyurmuştur. [1909]

1879-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah, Â-dem'i altmış arşın (yaklaşık 40 metre) boyunda yaratmış ve: "Haydigit, şuradaki meleklere selâm ver, onların sana verdikleri selâmı, senin selâmınla, zürriyetinin selâmını dinle" buyurdu. O da: "es-Selâmii A/ey küm ("Sefam üzerinize olsun)" dedi. Onlar: "es-Selâmü Aleyke ve Rahmetullahî (-Selâm ve Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun)" diyerek "Ve Rahmetullahi" ilavesini yaptılar. Cennete giren herkes Âdem suretinde olacaktır. Mahlukâti^yst^-hşından) şu ana kadar sürekliekslksimektedir, "buyurmuştur.
(Hadisimizde Âdem (a.s.)'sn yaratıldığında boyunun aitmiş arşın olduğu bildirilmektedir. Aslına bakılacak oiursa bu bilgiler gayb sının İçerisine girer. Efendimiz (a.s.) böyle diyorsa öyledir. Bu günkü insanın boyuna bakarak belki bunu yadırgayanlar olabilir. Bu konuda fazla biigimiz olmadığndan bu hususta sükût etmeyi uygun görmekteyiz. Ancak altmış arşın akien yadırganırsa belirtelim ki bizim alışık olmadığımız buna benzer bir bilgi Kur'ân-ı Kerim'de de mevcuttur. Yüce Rabb'imiz Kur'ân-ı Kerim'de Nûh (a.s.)'ın tufandan önce kavminin arasında dokuz yüz elli sene kakfeğını bildirmektedir. (Ankebût: 14-15} Nûh (a.s.)'ın, kavmi helak olduktan sonra da yaşadığını göz önünde bulundurursak kendisinin bin yılı aşkın bir Ömür sürdüğünü söyleyebiliriz. Bu günkü veya geçmiş tarihteki insanlann dünyadaki ortalama yaş sürelerini incelediğimizde bin yıldan fazla bir ömrün imkaniyeti de aklen izah edilmeyebilir. Neticede belirtmek istediğimiz bunler bizce gayb konulardır. Böyle konularda haberi getirene itimadımız varsa tasdik edip sükût ederiz.
Bu konuyu bir araştırmacının şu sözleriyle bitirmek istiyoruz: "...Hz. Âdem'in (a.s.) ne zaman yaşadığını bilemiyoruz. Ağaçların 200 metre olduğu, dinazorların yaşadığı dönemlerde bizim gibi ufak tefek insanların yaşadığını düşünme, hayat mücadelesi ağsından insana ters gelir Kocaman kertenkelelerin, dev dinazorların yanında öyle insanların olması gerekir ki hayatla mücadelede mevcudiyetini koruyup neslini
SÜrdÜrebilSİH..." (Doç. Dr. Arif Sarsılmaz-Metin Bedir, Hz. Âdem'in Boyu, Semti dergisi, Seyı: 169, s.
34) Yazarlarımız ekolojik değişmeye dikkat çekerek bu değişme nedeniyle yok oian veya vücudunda değişmeler olan canlılara değinirler, meselenin biyoloji ve genetik bilimi açısından izahını yapmaya çalışırlar. Ayrıca bir dinazor ayağının yanında bulunan ve boyu ayağın yaklaşık dörtte birine ulaşan insan fotoğrafi getirerek mesele konusunda fikir vermeye çalışırlar. Konuyu uzatmamak için fazla alıntı yapmadık. Daha fazta bilgi edinmek isteyenler ilgili yazıya bakabilirler) [1910]

1880-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Sizin ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır." buyurdu, kendisine: "Ey Allah'ın Rasûİü, dünya ateşi azab için elbette yeterlidir." denildi: "Dünya ateşlerine altmış dokuz kat ilave edildi, bunların her biri tıpkı dünya ateşigibidir, "buyurmuştur. [1911]

1881-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Cennet ve cehennem atıştılar, cehennem: "Zorbalar ve büyüklenen kibirlilere ayrıldım," dedi. Cennet de: "Aceb bana neden sadece insanların zayıflan, düşük, itibarıolmayanlarıgiriyor?"dedi. Allah cennete: "Sen benim rahmetimsin, seninle ben, kullarımdan dilediğime rahmet ederim." buyurdu. Cehenneme de: "Sen de sadece benim azabımsın, seninle ben, kullarımdan dilediğime a-zap ederim buyurdu. Bunlardan her birisinin dolduracağı kadar kimseleri vardın Ama cehennem yine de dolmak bilmez, sonunda Allah ayağını kor, bunun üzerine cehennem: "Yeter, yeter, yeter" der. İşte bu zaman artık cehennem dolar ve birbirine büzülüp çekilir, Allah Azze ve Celle mahlukatmdan hiçbinsine haksızlık yapmaz. Cennete gelince Allah Azze ve Celle cennet i-çlnden yeniden birtakım halk yaratır, "buyurdu." demiştir. (Allah cehennemi bastırdığında küçülecektir. Cennet ise olanca genişliğince ka-lacaktir. Cehennem dolup yeter dediği halde cennette yine birtakım boşluklar, fazlalıklar kalacak {Müslim, cenne: 37} Allah onun İçin yeni halk yaratacaktır.) [1912]

1882-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz, Peygamber (s.a.v.): "Şu biline ki, cehennemin içerisine sürekli atılır, oda sürekli: "Daha var mı?" der. Sonunda Yüce Rabb ayağını cehennemin ağzına kor. Cehennem bir birine büzülüp çekilir ve: "İzzet ve keremin hakkı için yeter, yeter" der. Cennet de sürekli fazla yer kalacak, sonunda Allah yeniden bir takım halklar yaratacak ve fazla kalan yerlere yerleştirecektir." buyurmuştur.
(Hadiste geçen Allah için, el, ayak vb. tabirler mecazi anlam ifade eder, kelime manası kasdedilmemiştir. Tıpkı şaşınp hayret eden bir kimseye "parmağını ısırdı" ifadesinin kullanılması gibi.
Allah'ın cehenneme ayağını basması, cehennemi tahkir etmesi anlamına da yorumlanmıştır. Allah cehennemi bastırdığında küçülecektir. Cennet ise olanca genişiğince kalacaktır. Cehennem dolup yeter dediği halde cennette yine birtakım boşluklar, fazlalıklar kalacak Allah onun için yeni halk yaratacaktır.) [1913]

1883-) Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kıyamet günü ölüm, alacalı bir koç şeklinde getirilir, bir nldacı: "Ey cennet halkı!" diye bağırır. Onlar da başlarını uzatıp bakarlar: "Bunu tanıyor musunuz?" der. Onların hepsi onu görür: "Bunu tanıyor musunuz?" der. Onların hepsi onu görür: "Evet bu, ö-lümdür" der/er. Sonra: "Ey cehennem halkı!" diye bağırır. Onlar da başlarını uzatıp bakarlar: "Bunu tanıyor musunuz?" der. Onların hepsi onu görür: "Evet bu, ölümdür" derler. Arkasından koç kesilir bundan sonra da: "Ey cennet halkı, artık Ölüm yoktur, sonsuzluk üzeresiniz. Ey cehennem halkı, artık ölüm yoktur, sonsuzluk üzeresiniz" denilir." buyurdu, sonra da: «On-lan, pişmanlık ve üzüntü gününe karşı uyar! Çünkü onlar gaflet içerisinde ve iman etmemiş halde İken iş olup bitmiş olur.» (Meryem-. 39) ayetini okudu. Rasûlüllah (s.a.v.), gaflet içerisinde olanların ehli dünya olduğunu da belirtti." demiştir. [1914]

1884-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdiklerinde, ötüm getirilip cennet ve cehennemin arasına konulur, sonra da kesilir. Sonra bir nidacı: "Ey cennet halkı artık Ölüm yoktur. Ey cehennem halkı artık ölüm yoktur." diye seslenir. Bu haber üzerine cennetliklerin sevinçleri kat kat artar, cehennemliklerin de üzüntüleri kat kat artar" buyurdu." demiştir. [1915]

1885-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Âhirette kâfirin iki omzunun arasındaki uzaklık, süratli giden biratlının üç günde alabileceğimesafe kadardır."buyurmuştur.
(Kâfirin vücudunun büyümesi azap çeken yerin mesafesinin çok olması içindir. Bir santimlik yerin verdiği ızdırap ile bir metrelik yerin verdiği ızdırap bir olamaz, mesafe ne kadar büyük olursa duyulan acı da o derece büyük olur.) [1916]

1886-) Harise b. Vehb el-Huzâî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Bakın, cennetlikleri size bildireyim mi? Bütün zayıf ve mütevazı' kimselerdir ki bunlar, Allah'a yemin etseler Allah yeminlerinde onları doğru çıkarır. Bakın, cehennemlikleri de size bildireyim mi? Katı, cimri / böbürlenen ve kibirlenen kimselerdir, "buyururken işittim." demiştir. [1917]

1887-) Abdullah b. Zema' (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hutbe verirken, Hz. Salih (a.s.)'ın devesini kesip öldüreni dile getirdiğini işitmiş. Rasûlüllah (s.a.v.); «En azgın eşkıyası deveyi kesmeye atıldığında...» yani tıpkı Ebû Zema'gibi kavminin içerisinde arkası olan güçlü ve zorba bir adam deveye atıldı." buyurdu. Hz. Peygamber (s.a.v.) hutbesinde kadınlara da değindi: "Sizden biriniz köle döver gibi hanımını dövmeye kalkar, arkasından da belki o günün sonunda hanımıyla yatar, "buyurdu. Bundan sonra onlara yellenmeden dolayı gülmelerine değindi ve: "Sizden biriniz yapageldiği bu şeye niye güler ki?"buyurdu."
Yine kendisinden gelen diğer bir rivayette ise: "Zübeyr b. Avvâm'ın amcası Ebû Zema'gibi" ifadesi vardır.
(Ebû Zema', Müslümanlara eziyet veren ve onları alaya alan bir kâfirdi. Mekke'de kâfir olarak ölmüştür.) [1918]

1888-) Yine Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Amrb. Luhay b. Âmir b. Luhay el-Huzâî'yi cehennemde bağırsaklarını sürürken gördüm. Kendisi adak develerini ilk defa ortaya koyandır, "buyurmuştur.
(İsmai! (a.s.) Mekke'de Kabe'yi yapmış ve buranın bakımı İsmail soyundan gelen Müstarebe Araplarından olan kabileler yüklenmiştir. Bir ara Yemen'den gelen ve Müstarebe değil de asıl Araplardan olan Huzâa kabilesine mensup Amr b, Luhay Mekke ve Kabe'nin idaresini ele geçirmiştir. Bir müddet bu idare Huzâa kabilesinin elinde kaldı. Bu sırada Amr b. Luhay Kabe'de İsmail (a.s.)'ın dininde değişiklikler yaptı. Putları Kabe'ye yerleştiren ilk kimsedir. Putların dışında dinin niteliklerini bozucu din adına pek çok yeni şeyler ortaya koydu. Putlar adına adanan ve Hindistan'daki inekleri andıran adak develerine hiç kimse dokunamazdı, bunlar başıboş yayılırdı, inançlanna göre putlara adanan bu hayvanlara kudsiyet verilmiştir. İşte bu ilk sapma ve dinin bozulmasını başlatan Amr b. Luhay olduğundan dolayı cehennemde bunun cezasını çektiği bildirilmiştir.) [1919]

1889-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûlüifah (s.a.v.): "Sizler yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak kıyamette toplanacaksınız." buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, o zaman kadınlar ve erkekler birbirlerine bakarlar?" dedim: "Ancak onların içinde bulundukları durum, bununla ilgilenmelerinden daha zor olacaktın "buyurdu." demiştir.
(Mahşerde çıplak olmak dünyaya nasıl gelmişlerse öyle olacaklarından dolayıdır, öyle ki sünnet için kesilen parçalan bile tekrar iade edilerek dünyaya nasıl geldilerse o şekie döndürülecektir. İnsanlann mahşerdeki telâşı birbirlerini göremeyecek derecede olacaktır. Yüce Rabb'imiz de Kur'ân-ı Kerim'de bunu şöyle bildirmektedir «...İşte o gün kişi, kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve ev tatlarından kaçar. O gün, herkesin kendisine yetecek derecede işi vardır.» (Abese: 34-37) «O gün herkes kendi canıyla uğraşarak gelir.» (Nahi: m) [1920]

1890-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.), a-ramtzda ayağa kalkarak vaaz verdi, konuşma yaptı. Şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Sizler yalınayak, üstsüz çıplak ve sünnetsiz o/arak Allah'ın huzunurda haşrolacaksmız. "buyurdu ve: «O gün, göğü yazı tomarlarını d ürer gibi düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu iade ederiz. Üzerimize söz, biz bunu mutlaka yapacağız.» (Enbiyâ: 104 ayetini) okudu ve devamla şöyle buyurdu: "Bakınız, mah-lukattan kıyamet günü ilk giydirilecek olan İbrahim'dir. Bakınız, ümmetimden bir kısım kimseler getirilir ve kitapları sol tarafından verilir. Ben de: "EyRabb'im, (bumar benim) ashabım" diyeceğim. Bana: "Senden sonra bunların neler ortaya çıkardığını sen bilemezsin" denilecek Ben de salih kulunun (îsâ (a.s.ym) söylediği: «Ben onların içinde olduğum sürece onları görür, gözetlerim. Ancak sen, beni katına aldığında onları gözetleyen sadece sendin. Sen her şeyi görensin. Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen güçlüsün, hikmet sahibisin.» (Mâide: 117-118) ayetini okurum. Bunun üzerine bana: "Sen onlardan ayrıldığından bu tarafa onlar geri dönüp inkâr ettiler" denilir" buyu rmuştur. [1921]

1891-) Ebû Hureyre (r,a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İnsanlar üç firka olarak haşrolunur: İstekliler, korkanlar ki bunlarbir deveye iki, üç, dört hatta on kişi binerek gelin Geri kalanları da ateş toplayıp getirir. Öğle sıcağında durduklarında onlarla durur, geceledikleri nde onlarla geceler, sabahladıklarında onlarla sabahlar, akşamladıklarında onlarla akşamlar
(peşlerini bırakmaz)" buyurmuştur.
(Hadiste bildirilen üç fırkadan istekliler, âhireti isteyip arzu edenlerdir. Korkanlar ise âhiret için hazırlığı tam olmadığından endişe ile dünyadan ayrılanlardır ki bunların durumu değişiktir. Âhiret hazırlıkları farklı olduğundan kimisi bir deveye iki kişi kimisi üç batta on kişi biner bu durum onların âhiret için hazırladıkları şeyleri temsil etmektedir. Âhiret için hiçbir şeyi olmayanları ise ateş sürükleyip getirir.) [1922]

1892-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "O gün insanlar Âlemlerin Rabb'inin huzurunda ayağa kalkarlar.» (Mutaffifin: 6) Öyleki herbiri iki kulağının yansına kadar ter içerisinde kaybolun "buyurmuştur. [1923]

1893-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûiüllah (s.a.v.): "Kıyamet günü insanlar öyle terlerler ki sonunda dökülen terleri yerin yetmiş arşın dibine ulaşın Kimisine de terleri ağzına gem olup kulaklarına kadar ulaşır, "buyurmuştur.
(İmam Müslim'in rivayetinde: "İnsanlar amellerine göre tere batacaklar' dır. Kimisi topuklarına kadar, kimisi dizkapağma kadar, kimisi köprücük kemiklerine kadar, kimisi de öyle batar ki terleri, ağzına gem olur," şeklinde açıklama vardır. (Müslim, Cennet: 62)
Burada vurgulanmak istenilen o günün dehşeti ve bu dehşet karşısında insanlann değişik durumlarıdır. İnsanlardan bazıları, hesabın zorluğu sebebiyle duydukları büyük sıkıntı ve bunalım içerisinde o derece terlerler ki, âdeta ter deryası içinde kalırlar. Bu tasvir, bazsian için hesabın ne kadar zor geçeceğini belirtir. Dünyada iken davranışlanmıza dikkat etmemiz ve Allah'ın huzurunda bizi utandıracak, zor duruma düşürecek davranışlardan kaçınmamız için bir uyarıdır.) [1924]

1894-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Sizden biriniz vefat ettiğinde kendisine sabah akşam (âhiretteki) yeri gösterilin Cennetliklerden ise cennetlik olarak, cehennemliklerden ise cehennemlik olarak kendisine: "Burası senin yerindir, sonunda Allah seni kıyamet günü buraya gönderecektir." denilir." diye buyurmuştur. [1925]

1895-) Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün Güneş battığı sırada dışarı çıkmıştı, birden bir ses duydu, bunun üzerine: "Yahudiler kabirlerinde azaba uğruyorlar, "buyurdu." demiştir. [1926]

1896-) Enes b. Mâlik (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kul kabrine konulup, arkadaşları geri dönüp gittiğinde -bu sırada ayak seslerini bile duyar- kendisine iki melek gelip oturturlar ve: "Bu Muhammed denilen a-dam hakkında sen ne derdin?" derler. (Mümin); "Onun Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederdim." der. Bunun üzerine: "Cehennemdeki yerine baki Allah bunu senin için cennette bir yer ile değiştirdi."denilir. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Her iki yeri de bir anda görür." buyurdu ve şöyle devam etti: "Kâfir veya münafik ise: "Bilemiyorum, insanların söyler olduğu şeyi söylerdim." diye cevap verir: "Zaten sen ne onlara ne de onların yoluna uyardın?" denilir ve demir bir topuzla iki kulağı arasına öyle bir darbe vurulur ki bunun sonucu bir çığlık atar, bu çığlığı insan ve cin hariç yanında bulunanların hepsi işitir." [1927]

1897-) ei-Berâ b. Âzib (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mü'min kabrinde oturtulduğunda (sorular) getirilir. O da Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet getirir. Bunun böyle olması, Allah'ın: «Allah, (kalplerinde) yerleşmiş değişmez söz ile iman edenlerin ayaklarını sabit kılar.» (ibrahim: 27) ayetinden dolayıdır." buyurmuştur. [1928]

1898-) Ebû Talha (r.a.)'dan. Allah'ın Peygamberi Bedir günü emir buyurdu, Kureyş ileri gelenlerinden yirmi dört kişinin cesetleri Bedir kuyularından pis ve pislik yayan bir kuyuya atıldı. Kendisi bir topluluğa galip geldiğinde, üç gece oranın geniş meydanında kalırdı. Bedir savaşından sonraki üçüncü gün olduğunda devesinin hazırlanmasını emretti, devenin üzerine yükler yüklenip bağlandı arkasından biraz yürüdü peşinden de ashabı onu takip etti: "Kendisinin bir iş İçin gittiğini zannediyorduk," dediler. Sonunda kuyunun ağzına dikildi ve onlara: "Ey falan oğlu falan! Falan oğlu falan! Sizin, Allah ve Rasûlüne itaat etmiş olmanız (şimdi) sizi sevindirir miydi! Biz Rabb'imizin vadettiğinin gerçek olduğunu gördük. Siz de Rabb'inlzln vadettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?"diye hem isimleri hem de babalarının isimleriyle sesleniyordu. Bunun üzerine Ömer (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü cansız cesetlere ne konuşuyorsun?" dedi. Rasülüllah (s.a.v.) de: "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki siz söylediğimi on/ardan daha iyiduyamazsınız, "buyurdu. [1929]

1899-) Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.):' "Kim hesaba çekilirse azaba uğrar" buyurdu, ben de Allah Taâlâ: «...İşte böylesi kolayca hesaba çekilecektir.» (inşikâk: s) buyuruyor dedim, o da: "Bu senin dediğin (yaptığı işlerin) ortaya konulmasıdır, eğer inceden inceye hesaba çekilirse helak olur" buyurdu. [1930]

1900-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Rasülüllah (s.a.v.): "Hesaba çekilen herkes mutlaka helak o/ur." buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah beni sana feda eylesin. Allah Azze ve Celle: «...Kitabı sağ tarafından verilen kimseye gelince o, kolayca bir hesaba çekilecektir...» buyurmuyor mu?" dedim: "Senin dediğin (yaptığı işlerin) ortaya konulmasıdır. Ama kimin hesabı inceden inceye görülürse helak olur. "buyurdu[1931]

1901-) İbni Ömer (r.a.): "Rasülüllah (s.a.v.): "Allah, bir topluma azap indirdiğinde, azap toplumun içerisinde bulunan herkese isabet eder. Sonunda yaptıkları işlere göre tekrar diriltilirler, "buyurdu" demiştir.
(Bir toplumda kötülük çoğaldığında o toplum içerisinde yaşayan iyi kimselerin güçleri oranınca bu kötülüğü engellemeleri gerekir. Eğer bunu yapmazlarsa o top-iumla birlikte helak olurlar. Bu konada "Sahîh-i Buharı Muhtasarı Tecrîd-İ Sarih" isimli çalışmamızdaki 2191. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1932]

52-) Âhir Zaman Olayları (Fitneler) Bölümü

(Kitâbu'S-Fiten ve Eşrâti's-Sâati)

(Fitne kelimesinin değişik anlamı vardır. Buradaki anlamı ise kıyametten Önce gelip herkesi etkileyecek olan olaylardır.
Amr b. Ahtab (r.a.) anlatır: "Bir gün Rasûlüllah (s.a.v.) bize sabah namazını kıldırdı, minbere çıktı ve öğle vakti gelene kadar konuşma yaptı. Arkasından indi, namaz kıldırdı ve tekrar minbere çıktı ikindi vakti gelene kadar bize konuşma yaptı. Arkasından indi, namaz kıldırdı ve tekrar minbere çıktı güneş batana kadar bize konuşma yaptı. (Kıyamete kadar) olmuş ve olacaklan bize bildirdi. Bizim en bilginimi?(bımlan) en İyi belleyenimizde." (Müslim, Fiten; 25)Rasûlüllah (s.a.v.) kıyamet kopmadan önce meydana gelecek olaylardan söz etmiştir. Yukandaki hadisten de anlaşıldığı gibi bir gün sabahtan akşama kadar bu konuyu anlatmıştır. Onun bildirdiği oîaylann bir kısmı ortaya çıkmış bir kısmı da çıkacağı zamanı beklemektedir. Hicaz bölgesinden çıkan ve Busra'daki develerin boynunu aydınlatan ateş gibi geçmişten günümüze kadar bu oîaylann bir kısmının ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu da Efendimiz (a.s.)'ın bir mucizesidir.
İnsanlık tarihi içerisinde gerçekleşmiş dehşet verici korkunç olaylar vardır, ileride böyle olaylar yine gerçekleşebilir. Müslümanlar bu bölümdeki hadisleri inceleyerek böyle olaylara karşı hazırlıklı olurlar, tedbirlerini alırlar.
Yine çok acı ve dayanılmaz olaylarla karşılaşan Müslümanlar, bu bölümdeki haberleri inceleyerek buradaki müjdelerle rahatlar, ümitsizliğe düşmez, sabretmesini bilirler. Bu sıkıntılardan kurtuluş yollarını ararlar. Bu yolların da bu bilgiler içerisinde olduğunu bilirler. Bu duygu ve inançla Allah'a güvenerek bütün güçlükleri yenebilirler. Konunun Önemi nedeniyle hadis kitaplarının hemen hemen hepsinde ayrı bir bölüm olarak bu konuya yer verilir, konuyla ilgili hadisler getirilir. Konunun öneminden dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) zaman zaman ashabına uyanlarda bulunmuş, yukandaki hadiste de görüldüğü üzere çok uzun konuşmalar yapmıştır.
Kıyametin kopmasından önce ortaya çıkacak olaylardan söz eden hadisler değişik gruplara ayrılır. Bu hadislerin bazıları, îslâm ümmeti içerisinde ortaya çıkacak olan, dinden çıkmış sapık fikirler ve firkalardan söz eder. Bazı hadisler İslâm ümmetinin başına gelecek zayıflama ve sıkıntı dönemlerinden söz eder. Bazıları İslâm ümmeti İçerisinde ortaya çıkacak iyi ve kötü şahıslardan söz eder. Bazı hadisler İslâm ümmetine müjdeler verir gerçekleşecek zaferlerden söz eder. Müslüman bu müjde ile gerçekleşecek zafere hazırlıklı olur, bunun planlannı yapar. Kanaatimce bu müjdelerden alınacak en güzel yön de burasıdır. Yani Müslüman, vadedilen müjdeyi beklemez, bu müjdeyi gerçekleştirmek için hazrıkiar yapar. Müjdenin verilmesinin nedeni müjdeyi gerçekleştirmek için hazırlık hareketini oluşturmaktır. Yoksa oturup müjdeyi beklemek tembellik olur, bu da İslâm'ın ruhuna ters düşer.
Rasûlüllah (s.a.v.), Müslümanlann içerisinde bulundukları merhalenin hangi merhale olduğu konusunda fikir sahibi olmalan için bu olaylardan söz eder. Müslümanlar şu ana kadar gerçekleşmemiş olaylarla ilgili olarak verilen bilgiler ışığı altında bir takım planlar yapar, hazırlık içerisinde olur.
Rasûlüllah (s.a.v.), bu bilgileri kendisine verilen bilgi üzerinden konuşmuş, bilgisi olmadığı yerlerde bilgisinin olmadığını söylemiştir. Bu haberler gayb konusudur, gaybı ise yalnız Allah bilir, akıl ve duyularla bilme imkanı yoktur. Ancak Allah gaybın bir kısmını yanında tutmuş, -kıyametin kesin kopma vakti gibi- bir kısmını da peygamberlerine bildirmiştir. «Alfah gaybı bilendir. Dilediği Peygamber dışında gaybını kimseye açıklamaz...» (cin: 26-27) Bu ayetten de anlaşılacağı üzere Allah, gaybını dilediği peygambere agklayabiiir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu açıklamalardan bize anlatılmasına izin verilenlerini anlatmıştır. Gayb konulan hakkındaki bilgileri Kur"ân-ı Kerim ve Hadislerden öğrenebiliriz. Bu tür bilgilerin bir kısmını Kur'ân-ı Kerim'de bulabilirken diğerlerini ise Hadislerde bulmaktayız.) [1933]

1902-) Zeyneb bintü Cahş (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) korku ve telaşla yanıma geldi ve baş parmağı ile şahadet parmağını halka yaptı: "Lâ ilahe illallah, yaklaşan serden vay Arabın haline!... Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'ün şeddinden şu kadar açıldı," buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, içimizde iyi kimseler varken biz de helak olur muyuz?" dedim: "Evet, kötülüklerçoğaltışa"buyurdu." demiştir.
(Ye'cûc ve Me'cûc hakkında "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli ça-lışmamızdaki 1403. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1934]

1903-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un şeddinden şukadar bir yer açıldı." buyurmuştur. Hadisin ravisî, 'şu kadar' ifadesini göstermek için doksan düğümü yapmıştır. [1935]

1904-) Hz. Aişe (r.a.): "Rasûiüllah (s.a.v.): "Bir ordu Kabe'ye saldırmak için harekete geçer (Meme ıie Medine arasındaki) el-Beydâ'da iken başından sonuna kadar tümü yerin dibine geçiri/ir" buyurdu, ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, içlerinde çarşı esnafi varken, kendilerinden olmayanlar varken başından sonuna kadar tümü nasıl yerin dibine geçirilir?" dedim: "Başından sonuna kadar yerin dibine geçirilir, sonra da kıyamette oradaki bulunuş niyetlerine göre diriltilir, "buyurdu" demiştir.
(Zalim ve kötü kimselerin yanında yer almamalıyız. Kötü kimselere azap gönderildiğinde biz de onların yanında isek azap bizi de bulur. Kıyamette diriltiürken, onların yanında ne niyetle bulunuyorsak ona göre diriltiliriz. Dolayısıyla kötü kimselerin yanında bulunuyorsak gerekçelerimizin geçerli olmasına dikkat ermeliyiz. Örneğin, onlara iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak için yanlanna gitmiştik, gibi.) [1936]

1905-) Üsâme b. Zeyd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'nin yüksek binalarından bir binanın üzerine çıktı ve: "Benim gördüğümü görüyor musunuz, şüphesiz ben evlerinizin aralarına, yağmurun
yağdığı gibifitnelerin yağdığını görmekteyim."buyurâu." demiştir.
(Hadiste geçen "Utum" kelimesi, yüksek bina, köşk anlamına geldiği gibi, kale anlamına da gelir. Ayrıca "Eşrafe" fiili "Alâ" harfi ile kullanıldığında, yukarıdan bir şeye baktı anlamına gelir.
Buna göre hadisi değişik şekilde çeviri yapmak mümkündür:
Medine'nin kalelerinden bir kaleye çıktı...
Medine'nin yüksek binalarından bir binaya yukarıdan baktı... Buna göre Efendimiz yukarıdaki fitnelerle ilgili sözünü, yüksek bîr binaya bakarak söylemiştir. Böylece yüksek binalara vurgu yapılmış olur.
Ayrıca "Mevâkı"' kelimesi mekan ismi olarak kullanıldığında, bir şeyin düştüğü yer anlamına geldiği gibi, mastar olarak kullanıldığında, bir şeyin inmesi, düşmesi anlamına da gelir. Buna göre hadisin anlamı:
"Fitnelerin İndiği yerieri, yağmurun indiği yerler gibi görmekteyim " şek-linde olur. Bu şekildeki bir anlam ise fitnelerin indiği yerde, yağmurun inip de iz bıraktığı yer gibi fitne izlerinin kalacağı, dolayısıyla fitnenin etkisinin vurgulandığını söyleyebiliriz. Yukandaki çeviride ise fitnenin sağnak bir şekilde indiği vurgulanmış olur.) [1937]

1906-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "İleride öyle bir fitne olacak ki bu fitne içerisinde, oturan ayakta durandan daha hayırlı olacaktır. Ayakta duran yürüyenden daha hayırlı olacaktır. Yürüyen de koşandan daha hairlı olacaktır. Kim merak eder de fitneye bakmak isterse fitne ona da bulaşır. Kim bu fitne içerisinde iken bir sığınak ve korunma bulursa onunlasığınıp korunsun, "buyurdu." demiştir.
(Hadiste fitne döneminde oturan kimsenin ayakta durandan daha hayırlı olacağı söylenirken, fitne içerisinde en az hareketli oianlann daha hayırlı olacağına, en fazla hareketti olan kimsenin daha kötü olacağına işaret edilmiştir. Fitneye yaklaşmamaya, hatta merak edip yüzü bile çevirmemeye dikkat çekilmiştir.) [1938]

1907-) Ebû Bekre (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelirse öldüren de, öldürülen de cehennemdedir." 6 ye buyururken işittim: "Ey Allah'ın Rasûlü, öldüreni anladık ama öldürülen niye cehennemdedir?" dedim: "O da karşısındakini öldürmeyi istiyordu da "buyurdu." [1939]

1908-) Hemmâm b. Münebbih, şöyle demiştir: "Bunlar, Ebû Hureyre (r.a.)'ın, Allah'ın Rasûlü Muhammed'den bize anlattığı bilgilerdir hadislerdir. Kendisi bize bir kısım bilgiler hadisler zikretmiştir. Bu bilgilerde hadislerde Rasûlüllah fs.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İki büyük topluluk vuruşmadıkça kıyamet kopmaz, bu iki topluluk arasında çok büyük

öldürmeler / savaşlar olur. Halbuki bu ikisinin davaları birdir." [1940]

1909-) Huzeyfe (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hutbe verdi öyle ki bu hutbede kıyamete kadar anlatmadığı hiçbir şey bırakmadı. Bunları bilen bildi, bilmeyen bilemedi. Eğer unuttuğum bir şeyi görürsem bunu hemen tanırım, tıpkı bir kimsenin kendisinden ayrı kaldığı birisini görüp de tanıdığı gibi." demiştir. [1941]

1910-) Huzeyfe (r.a.) anlatır: "Ömer (r.a.)'ın yanında oturuyorduk: "Hanginiz Rasûlüllah (s.a.v.)'in fitne konusundaki sözünü ezberinde tutuyor?" dedi: "Ben, tam söylediği gibi." dedim: "Sen bu konuda çok atılgansın" dedi. Ben: "Bir kimsenin ailesi, malı, çocuğu ve komşusu konusundaki fitnesi ki bunu namaz, oruç, sadaka, I-yiliği emretme kötülüğü yasaklama örter."dedim: "İstediğim bu değil, denizin dalgalandığı gibi dalgalanan fitne..." dedi. Huzeyfe: "Ey Mü'minlerin Emiri, sana karşı bu fitneden bir sıkıntı yoktur, seninle o-nun arasında kapalı bir kapı vardır." dedi. O da: "Kırılıyor mu? açılıyor mu?" dedi."Kırılıyor" dedi. Hz. Ömer (r.a.): "Öyleyse asla kapanmaz" dedi. Huzeyfe (r.a.)'a: "Ömer bu kapıyı biliyor muydu?" denildi. O da: "Evet, tıpkı yarından önce gecenin geleceğini bildiği gibi. Ben kendisine yalan yanlış olmayan bir hadis anlattım." dedi. Kendisine: "Kapı kimdir?" diye soruldu."Kapı Ömer'dir." dedi. [1942]

1911-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Fırat, yeraltında gömülü serveti hazineyi neredeyse ortaya çıkaracaktır. Kim buna şahit olursa bundan bir şey almasın, "buyurdu." demiştir. [1943]

1912-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûtüllah (s.a.v.): "Hicaz toprağından bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Bu ateş Busra 'dakidevelerin boyunlarını aydınlatır, "buyurmuştur, (Tespit edebildiğim kadar hadislerde üç ateşten söz edilir.
1-) Hicaz toprağından çıkacak ve Susra'dan görülecek ateş, işlemekte olduğumuz hadistedir.
2-) Hadremevften veya deniz tarafından çıkacak ve insanları toplayacak ateştir. (Tİrmizî, Fiten: 35)
3-) Yemen'den (Aden toprağının sonundan) çıkıp insanları haşrolunacakian yere sürecek, olduklan yerden göçe sevk edecek ateştir. (Müslim, Fiten: 39, Tirmizî, Fiten: 19, Ebû pâvûd, Melihim: 12, tbni Mâce, Fiten: 28) Hadis metinlerinde anlaşılan, bu ateş kıyamet alametlerinin sonuncusudur. Bu konuda "Sahîh-i Buhân Muhtasarı Tecrîd-i Sann" isimli çaıışmamızdaki 2193. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1944]

1913-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Kendisi Rasûlüllah (s.a.v.)'i doğu tarafina dönmüş bir şekilde şöyle buyuatrken işitmiştir: "Bakın dikkat edin, fitne işte orada, bakın, fitne işte orada, şeytanın boynuzunun topluluğunun d&ğduğu yerdedir."
Diğer bir rivayette ise eliyle doğu tarafını işaret ederek üç defa: V "İşte, fitne işte orada. İşte, fitne işte orada, "buyurmuştur. [1945]

1914-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlüllah (s.a.v.): "Devs kabilesinin kadınlarının kıçları Zü'l-Halsa'nm etrafinda çalkalanma-dıkça kıyamet kopmaz" buyurmuştur. Zü'l-Halsa, Devs kabilesinin
cahiliye döneminde Tebâle'deki bir puttur.
(Zü'l-Halsa, Devs, Hasam ve Becile kabilelerine ait Yemen'de bir tapınak evdir. Buraya Yemen'in Kâbesi de denilmekte idi. İçerisinde dikili taşlar vardı, beyaz mermerden yapılmış üzeri taç gibi nakışlı bir bina İdi. Yemen ile Mekke arasında yedi ge-çelik uzakta Tebâle'de bulunuyordu. Buraya saygı gösterilir kurbanlar kesilirdi. Devs kabilesinin kadınları da, buraya arkalarını dönüp ırgalamak suretiyle taparlardı, (fsiâm Tarihi, m. Asım Koksal, xvıt. 107-108) 1672. hadiste görüldüğü gibi Zü'l-Haisa, Cerir b. Abdullah (r.a.) komutasındaki seriye ile yıkılmıştır. Hadisimizde cahiliye dönemindeki bir takım anlamsız uygulamalann tekrar döneceğine işaret vardır.) [1946]

1915-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Bir adam birisinin kabrine uğrar da: "Keşke bunun yerinde ben olsaydım" diyene kadar kıyamet kopmaz" buyurmuştur.
Diğer bir rivayette "Halbu ki, bu sözü söyleten din değil, belalardır"ifadesi vardır. [1947]

1916-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s,a.v.): "Kabe'yi Habeşliler'den çelimsiz bacaklı birisi yıkıp tahrip «fer. "buyurmuştur. (Kabe'nin yıkılacağını bildiren bu hadis İçin çok şeyler söylenmiştir. Zamanı konusunda da birbiriyle çelişen rivayetler vadır. Kesin olarak bileceğimiz Habeşii denilen siyah tenli bir kavimden çelimsiz bir kimsenin buna ön ayak olacağıdır. Kıyametin kopacağı sırada meydana gelecek olan bu hadise bazı rivayetlere göre Deccâi'den önce, bazılanna göre sonra, bazılanna göre îsâ (a.s.)'dan önce, bazılarına göre sonra olacaktır. Kimi rivayetlere göre Ye'cûc ve Me'cûc'le de bağlantılıdır. Aslında Allah'ın hükmünün uygulanmayıp despotlann hüküm sürdüğü zaman Kabe yıkılmış demektir. Bu despotlar tarihten bu yana süregelmiştir. Cürhümler, Huzaalılar, Haccacı Zalim gibi. Haccac, zamanının topu olan mancınıkla Kabe'yi topa tutup, alevli bezler atarak yakıp, yıkmıştır.) [1948]

1917-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Kahtân'dan bir kişi çıkıp da halkı sopasıyla sevk ve idare edene kadar kıyamet kopmaz, "buyurduğu rivayet edilmiştir. (İbrahim (a.s.) Arap değildi. Kendisinin iki oğlundan îshak'tan Yahudiler İsmail'den de Müstarebe Arapları (sonradan Araplaşanlar) gelmiştir. İsmail (a.s.) Yemen tarafından gelen Araplardan Cürhüm kabilesinin kızıyla evlenmiş ve bundan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in soyu olan Müstarebe Arapları oluşmuştur. Kahtân ise Müstarebe Araplanndan önceki nesil olan Arapların dayandığı köktür. Hadis-i Şerif bu Araplardan gelen ve baskıyla halkı idare edecek olan bir yöneticiyi haber vermektedir. 1456. hadiste Muaviye (r.a.) "Kahtân'dan bir kralın çıkacağını bildiren" Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.)'a öfkelenmiştir. Muaviye (r.a.)'ın öfkelenme sebebi, idarenin Kureyş elinde olacağını bildiren hadise bu haber ters düşmektedir. Ancak insanları baskıyla yönetecek Kahtanlı idareci Kureyşin hakimiyetinden sonra çıkacak oian ileri-ki bir husustur. Zaten pek çok âlim nezdinde hilafetin Kureyş'ten olacağını bildiren hadisler Raşid Halifeler dönemi için geçerli olduğuna yorumlanmıştır. Bu nedenle ile-riki dönemlerde Kahtân'dan çıkacak yöneticinin hilafetin Kureyş'ten olacağını bildiren hadise ters düşmediği söylenmiştir.) [1949]

1918-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burnu basık yüzleri sanki deri üstüne deri kaplanmış kalkan gibi kalın etli olan Türkle savaşmanıza kadar kıyamet kopmaz, ayakkabıları kıldan olan bir toplulukla savaşmanıza kadar kıyamet kopmaz, "buyurmuştur. [1950]

1919-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Ayakkabılar/ kıldan olan bir kavimle savaşmanıza kadar, gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burnu basık, yüzleri sanki deri üstüne deri kaplanmış kalkan gibi kalın etli olan Türkle savaşmanıza kadar kıyamet kopmaz, "diye buyurduğunu rivayet etmiştir.
(Hadiste belirtilen Türkle savaş hakkında Merhum Said Havva şöyle demektedir: "Burada Türk denilirken kastedilen kitle, bilinen Türk halkından daha geniş bir kitledir. Bunu hadiste anılan özelliklerden anlamaktayız. Anlaşıldığına göre burada kastedilenler, Türkler, Moğollar ve Tatarlar gibi Türklerin yaşadıkları bölgelerin arkalarında kalan halklardır. Çünkü hadiste zikredilen özellikler bunlara da uymaktadır,"
Bir başka yerde ise şöyle demektedir: "...Bu ilim adamlan o zaman Türk derken Kafkas dağlarının arkasında oturan bütün halkları kasdetmektedirler. Oysa bu bölgede o zamanlarda çok değişik halklar yaşamaktaydı. Hadislerde zikredilen özelliklere uygun olan halklar ise Moğol ve Tatar halklarıdır. Bu halklar, Müslümanlara yaptıklarını yapmışlardır. Öte yandan kendilerine Türk denilen diğer toplumların îslâmiyeti kabul ettiklerini ve bu dini geniş alanlara yaydıklarını görmekteyiz. Müslümanların başlangıçta bu halklarla savaşmış oldukları doğrudur. Ancak çarpışmalarSürmemiştir. (el-Esâs fî's-Sünne (İslâm Akaidi), Said HavVa, IX. 205, 210) [1951]

1920-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Kureyş'ten şuoymak insanları helak eder" buyurdu, kendisine: "Bize ne emredersin?" dediler: "Keşke insanlar onlardan uzak dursalar?" buyurdu" demiştir.
(Hadisin Buhârfdeki diğer rivayetinde "Ümmetimin helaki, Kureyş'ten olan yaşları küçük gençlerden olacaktır." İfadesi vardır. Ebû Hureyre (r.a.) devamla: "İstersen, falanın oğullan, falanın oğullan, diye isimlerini verebilirim." demiştir. Hadisi Ebû Hureyre'den rivayet eden Saîd b. Amr'ın torunu Amr b. Yahya: "Mervânoğullan Şam'da idareye geçtiklerinde dedemle birlikte onlara gidiyorduk, bir de baksa ki bunların birtakım yaşlan küçük gençler olduğunu gördü ve bize: "Bunlar herhalde onlardandır." dedi, biz de: "Sen daha iyi bilirsin" dedik" demiştir. (Buharı, Menâkıb: 25, Rten: 3) Bu ifadelerden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği kimselerin Mervânoğullan olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu dönemde Emevî hanedanından olan bir kısım gençler, kendilerinden daha yaşlı ve tecrübeli kimseler varken Emevî hanedanının güvenliği için çeşitli idari görevlere atanmışlar, bunların baskı ve zulümleri görülmüştür.) [1952]

1921-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kisrâ ölmüştür, ondan sonra Kisrâ olmaz. Kayser de elbette ölecektir, ondan sonra Kayser olmaz. Kesinlikle sizler her ikisinin hazinelerini Allah yolunda paylaşacaksınız." buyurmuştur.
(Kisrâ, İran hükümdarlarını verilen genel bir isimdir. Kayser de, Bizans hükümdarlarına verilen genel bir isimdir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bildirdiği şekilde her iki kraliyet de sona ermiştir. İmam Şâfi ve diğer âlimlere göre "Ondan sonra Kisrâ olmaz." "Ondan sonra Kayser olmaz."ifadesinden maksat, artık Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanındaki gibi Irak'ta bir Kisrâ olamaz, Şâm bölgesinde de Kayser olmaz,.
demektir. (Nevevi, Serili! Müslim, Mil. 249, Ayni, Umdetu'l-Kâri, I. 90, XIII. 205) Buna göre
başka yerlerde bu kraliyetler bulunabilir.

Kisrâ yönetimine hicri 32 yılında son verilmiştir. Kayser yönetimi ise 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed eliyle son bulmuştur. Neticede hadiste verilen gelecekle Ü-giii haberler gerçekleşmiştir. Bu iki haberin sonuncusunun gerçekleşmesi Fatih Sultan Mehmed eliyle olmuştur. İstanbul'un fethi ile Peygamber Övgüsüne elde eden Sultan Fatih'in bir diğer meziyeti ise yukarıdaki hadiste bildirilen Peygamber haberini gerçekleştiren bir kimse olmasıdır.) [1953]

1922-) Cabir b. Semure (r.a.)'dan. RasûIüüah (s.a.v.): "Kisrâ öldüğünde, ondan sonra Kisrâ olmaz."buyurmuştur. Hadisin devamı Ebû Hureyre (r.a.)'ın hadisi gibidir.
Diğer bir rivayet ise "Müslümanlardan bir topluluk/örgüt beyaz saraydaki Kisrâ hanedanının hazinesini mutlaka fethedecektir"' şekl indedir[1954].

1923-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yahudilerle savaşırsınız, sonunda onlardan birisi taşın arkasına gizlenir de taş di/e gelerek: "Ey Allah 'in kulu, işte Yahudi arkam-dadır, onu öldür" der. "buyurmuştur. [1955]

1924-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz, sonunda arkasında Yahudi gizlenen taş dile gelir ve; "Ey Müslüman, işte Yahudi arkam-dadır, onu öldür."der"'buyurmuştur.
(Yahudilerle savaş hakkında "Sahîtvi Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh" isimli ça-iişmamızdaki 1260. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1956]

1925-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hepsi de kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccâ/ierin ortaya çıkmasına kadar kıyamet kopmaz."buyurmuştur. [1957]

1926-) Muhammed b. Munkedir: "Câbir b. Abdullah (r.a.)'i/ İbni Sayyâd'tn deccâl olduğu hakkında Allah'a yemin ederken gördüm, kendisine: "Sen (bu konuda böyle nasıl) yemin ediyorsun?" dedim, o da: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında Ömer'i bu konuda yemin ederken gördüm, Hz. Peygamber (s.a.v.) karşı çıkmadı." dedi." demiştir. [1958]

1927-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Ömer (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v,) ile birlikte bir topluluk içerisinde (kahinlik yaptığı bümen Yahudi çocuk) İbni Sayyâd'ın bulunduğu tarafa gittiler, nihayet onu Muğaleoğullan'nın taş köşkünün yanında çocuklarla oynarken buldular. -Bu sırada İbni Sayyâd ergenlik çağına yaklaşmıştı- Hz. Peygamber (s.a.v.) eliyle dokunana kadar onun geldiğinin farkına varmamıştı. Sonra İbni Sayyâd'a: "Benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin?" buyurdu. İbni Sayyâd kendisine baktı ve: "Senin ümmiierin (okuma-yazma bitmeyenlerin) Rasûlü olduğuna şahitlik ederim." dedi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hitaben: "Sen benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin?" dedi. Rasûlüllah o-nun bu teklifini reddetti ve: "Ben, Allah'a ve Peygamberlerine iman ettim."öüyurdu arkasından da ona: "Negörüyorsun?"buyurdu. İbni Sayyâd: "Bana doğru da geliyor yalana da" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Öyleyse durum sana karışık olmuştur." buyurdu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sana içimden bir şey tuttum." buyurdu. İbni Sayyâd: "O içinde tuttuğun "Duh'tur." dedi: "Hadioradan (kahinlik yapmaktan ileriye) gücünü asla aşamazsın."buyurdu. Ömer (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, beni bırak da onun boynunu vurayım!" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): "Eğer bu, o (DeccâS) ise sen ona asla bir şey yapamazsın, e-ğero değilse bunu öldürmede sana bir hayır yoktur, "buyurdu. [1959]

1928-) Yine Abdullah b, Ömer (r.a.) anlatır: "Rasûlüliah (s.a.v.) bundan sonra yine yanında Übey b. Ka'b ile birlikte İbni Sayyâd'm bulunduğu hurmalığa gitti. İbni Sayyâd kendisini görmeden önce durumu sezdirmeden bir şeyler dinlemek istemişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu kadife sergi , içerisinde yan yatmış birtakım sembol ve işaretler / birtakım uğultulu sesler içinde gördü. Tam bu sırada İbni Sayyâd'ın annesi, hurma ağacına gizlenmiş olan Rasûlüllah (s.a.v.)'i gördü ve İbni Sayyâd'a: "Ey Safi -İbni Sayyâd'm ismidir- bak şurada Muhammed var." dedi. İbni Sayyâd hemen toparlanıp kalktı, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Keşke bırak-saydı da işin hakikati ortaya çıksaydı" buyurmuştur.
(îbni Sayyâd Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde henüz buluğa ermemiş Yahudi bir çocuktur. Tutarsız davranışları olmuş bazı şeyleri bildiğini iddia etmiş hatta kendisinin Allah'ın Peygamberi olduğunu bile söylemiştir. Onun bu garip durumu, as-hab arasında dikkat çekmiş, bunun üzerine durumunu tetkik için Efendimiz yanına gidip konuşmuştur. îçinden Duhan (=Durnan) kelimesini tutmuş ve ondan içindekini bilmesini söylemiş o da bunun bir kısmını bilebilmiş "Duh" diyebilmiştir. Bu konuda "Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih" isimli çalışmamızda ki 678. hadisin açıklamasına bakabilirsiniz.) [1960]

1929-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) (veda hutbesinde) halkın arasında ayağa kalktı ve bir hutbe verdi. Allah'ı İayık olduğu şekliyle övdü, sonra da Deccâl'den söz etti: "Şüphesiz ben sizi ondan sakındırıp uyarıyorum. Deccâl'e karşı kavmini uyarmayan hiçbir peygamber yoktur. Ona karsı Nuh da kavmini u-yarmıştır. Ancak ben, size Deccâl hakkında hiçbir peygamberin kavmine söylemediği bir söz söyliyeceğim. Onu, gözünün sakat olmasından bilirsiniz. Halbuki Allah'ın gözü sakat değildir, "buyurdu." demiştir.
(Hadisimizde bütün peygamberlerin ümmetlerine Deccâl fitnesinden söz ettiğini görmekteyiz. Onun gözünün sakat oîamasını hiçbir peygamberin kavmine söylememesi, Deccâl hakKındaki bu bilginin onlara biidirilmemesinden olabilir. Zira gayb konusunda peygamber kendilerine verilen bilgileri bilebilirler. Kendilerine böyle bir bilginin verilmemesi nedeniyle onun bu özelliğini bilememelerinden daha doğal bir şey yoktur. Bu bilginin diğer peygamberlere verilmeyip sadece bizim Peygamberimize verilmesi, Deccâl'in bu ümmet zamanında çıkacağı nedeninden olabilir. Hadiste verilen Deccâl hakkındaki bilgileri, bir bakıma Hz. Peygamber'in ashabıyla vedalaşması demek olan veda hutbesinde dile getirmesi dikkat çekicidir.
Deccâl konusunda "Sahîh-i Buhârî Muhtasar Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamadaki 1305. hadisin agklamasına bakabilirsiniz. Yer yüzünde kötülük elebaşısı olan Deccâl'in bozgunculuğu Hz. İsa (a.s.)'ın yer yüzüne inmesi ve onu öldürmesiyle son bulacaktır. Hz. Isa (a.s.)'ın kıyamete yakın yeryüzüne inecek ve kötülük odağı elebaşısı Deccâl'i öldürecektir. Bu konudaki görüşler ve tartışmalar için "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecrîd-i Sarîh" isimli çalışmamızdaki 1439. hadisin agklamasına bakabilirsiniz.) [1961]

1930-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün halkın arasında otururken, Mesih DeccâTi anlattı ve: "Şüphesiz Allah, gözüsakat olan değildir. Bakın, Mesih Deccâl sağ gözü sakat olandır, gözü sanki diğerlerinden farklı olarak salkımdan çıkmış üzüm tanesigibidir, "buyurdu" demiştir[1962]

1931-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Yalancı ve sakat gözlü hakkında ümmetini uyarmayan hiçbir peygamber yoktur. Dikkat ediniz, onun gözü sakattır. Rabb'iniz ise sakat gözlü değildir. O, sakat gözlünün İki gözünün arasında 'K F R' yazılıdır." buyurmuştur.
Diğer bir rivayette ise "Deccâl, gözü siliktir. İki gözü arasında her Müslümanın okuyabileceği şekilde 'KÂFİR' yazılıdır." buyurmuş ve bunu 'K F R1 diye de hecelemiştir. [1963]

1932-) Huzeyfe (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: "Deccâl çıktığında yanında ateş ve su bulunacaktır. Ancak insanların ateş olarak gördükleri serin bir sudur. İnsanların serin bir su olarak gördükleri de yakıcı bir ateştir. Sizden kim ona ulaşırsa ateş olarak gördüğü şey içinde bulunsun, çünkü o gerçekte tatlı ve serindir." 6\ye buyururken işittim." demiştir. [1964]

1933-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Dikkat ediniz, size Deccâl hakkında bir haber vereceğim ki hiçbir peygamber kavmine bu haberi vermemiştir. O, gözü sakat olandır. Yanında cennet ve cehenneme benzer şeyler getirir. Onun cennet dediği cehennemin ta kendisidir. Ben sizi, Nûh 'un kavmini ona karşı uyardığı gibi uyardım"buyurmuştur. [1965]

1934-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) Deccâl hakkında bize uzun uzun sözler etti. Bize söylediği sözler içerisinde şöyle de def niştir: "Medine geçitlerinden girmesi kendisine yasaklandığı halde Deccâl çıkıp gelir ve Medine'de bulunan bir kısım verimsiz çorak araziye konaklar, bu zamanda insanların en veya insanların en iyilerinden olan bir kimse onun karşısına çıkar ve: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in bildirdiğiDeccâl'in sen olduğuna şahitlik ederim." der. Bunun üzerine Deccâl: "Ne dersiniz, şimdi ben bunu öidürsem sonra da diriltsem bu davamda benim hakkımda şüphe eder misiniz?" der. Onlar: "Hayır şüphe etmeyiz," derler. Deccâl hemen bu zatı öldürür, sonra da tekrar diriltir. Dirilttiğinde bu zat: "Allah'a yemin olsun ki bugünkü kadar benim (senin Deccâl olduğun hakkındaki) görüşüm asla böyle kuvvetli olmamıştır." der. Sonunda Deccâl: "Onu öldürüyorum ama hakimiyetim altına alamıyorum, "der. "demiştir.
(Hadisi Müslim'den rivayet eden ravi Ebû İshak İbrahim b. Süfyân: "Bu kimsenin Hızır (a.s.) olduğu söylenir." demiştir. Müslim, nten: 112) [1966]

1935-) Muğira b. Şu'be (r.a.): "Deccâl hakkında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e benden daha çok soru soran hiçbir kimse yoktur. Kendisi, bana: "Soracağın sorun nedir?"buyurdu: "Onun yanında ekmek ve etten dağlar ile sudan nehir olduğunu söylüyorlar?" dedim: "O, Allah nazarında bundan daha kolaydır, "buyurdu." demiştir. [1967]

1936-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mekke ve Medine dışında Deccâl'in ayak basmadığı hiçbir belde kalmayacaktır. Deccâl'in girmek istediği her geçitte Medine 'yi koruyan saf tutmuş Melek/er bulunacaktır. Sonra Medine, halkıyla üç defa sallanacak ve Allah tüm kâfir ve münafikları çıkaracaktır, "buyurmuştur. [1968]

1937-) İbni Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "Kendileri hayatta iken üzerlerine kıyametin koptuğu kimseler, halkın en kötü/eridir, "diye buyururken işittim." demiştir.

(İmam Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste, Allah ipekten daha yumuşak bir rüzgâr gönderir, sonunda kalbinde zerre miktarı iman olan herkesin ruhunu aır. (Müslim, imân: 185) buna göre geriye kalanlann üzerine kıyamet kopacaktır ki bunlar kalplerinde zerre miktarı iman olmayan en kötü kimselerdir.) [1969]

1938-) Sehl b. Sa'd (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) şahadet parmağı ile orta parmağını göstererek: "Kıyamet günü ile ben şu ikisi gibi ,? kın) iken peygamber gönderildim.""buyurdu." demiştir. [1970]

1939-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.): "Ktyamet günü ile ben şu ikisi gibi iken peygamber gönderildim, "buyurmuştur.
(Bu ifadeden iki anlam çıkarmak mümkündür. Birincisi anlam Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonraki geri katan kıyametin kopacağı vaktin süresi, kâinatın yaratılışından Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar olan sürenin miktarına oranla, iki parmağın birbirine yakınlığı kadar yakındır. İkinci anlam İse nasıl iki parmak arasında hiçbir şey yok ise son peygamber ile kıyamet arasında başka bir peygamber yoktur, kendisi peygamberlerin sonuncusudur, bundan sonra artık kıyamet vardır. Bu bakımdan kıyamete en yakın peygamber kendisidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kıyamete yakınlığı hakkında "Sahîh-i Buhârî Muhtasan Tecrîd-i Sarih" isimli çalışmamadaki 1353. ve 1793. hadislerin agklamasına bakabilirsiniz.) [1971]

1940-) Hz. Aişe (r.a.): "Bedevilerden kâba ve cahil birtakım kimseler vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelir: "Kıyamet ne zaman kopacak?" derlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) en küçüklerine bakar: "Şu yaşarsa, kendisine ihtiyarlık gelmeden başınıza kıyametiniz gelir." buyururdu." demiştir. Hadisin ravisi Hişâm b. Urve: "Yani onların ölmeleriyle kıyametleri kopar" demiştir.
(Bir kimse öldüğünde onun için kıyamet kopmuş demektir. Artık geride katan dünyadakilere kıyametin kopup kopmaması ölen bir kimse için bir anlam ifade etmez. Onun kıyameti kopmuş hesap vermesi başlamıştır.) [1972]

1941-) Ebû Hureyre (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ederek: "İki üfleme arası kırktır." dedi. Oradakiler: "Ey Ebû Hureyre: "Kırk gün mü?" elediler: "Bir şey diyemem" dedi. Onlar: "Kırk yıl mı?" dediler: "Bir şey diyemem" dedi. Onlar: "Kırk ay mıdır?" dediler: "Bir şey diyemem" dedi ve Hadise şöyle devam etti: "İnsanın, kuyruk sokumu kemiği dışında her yeri çürür. İşte bu kuyruk sokumu kemiğinde yaratılış derlenip toparlanır." demiştir.
(Ebû Hureyre (r.a.)'ın Cevap vermemesi bu konuda bilgisi olmadığından dolayıdır. Onun bu davranışı, sahabenin hadis rivayetinde kendi kafasından hareket etmediğini göstermektedir. Nitekim Ebû Hureyre (r.a.) da burada bilmediği bir ayrıntıda sükut etmiştir.) [1973]

53-) Kalbi incelten Öğütler Bölümü

(Kitâbu'z-Zühd ve'r-Rakâlk)

1942-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cenazeyi üç şey takip eder: Ailesi arkadaşları, malı, ameli. Bunlardan ikisi geri döner birisiyle baş başa kalır. Ailesi / arkadaşları ve malı geri döner ameli ile baş başa kalın "[1974]

1943-) Amr b. Avf el-Ensârî (r.a.)'dan. Kendisinin Âmir b. Luayoğulları ile arasında dostiuk anlaşması vardır. Bedir Savaşı'nda bulunmuştur. Kendisi anlatır ki Rasûlüllah (s.a.v.), Ebû Ubeyde b. Cerrâh't cizye vergilerini getirmesi için Bahreyn'e göndermişti. Rasûlüllah (s.a.v.), bizzat kendisi Bahreyn I ilerle sözleşme yapmış ve Ala' b. Hadramryi başlarına emir tayin etmişti. Neticede Ebû Ubeyde, Bahreyn'den cizye vergisi olan mallan getirdi, Ebû Ubeyde'nin gelişini Ensar duymuştu. Sabah namazını Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte kılmak için geldiler. Rasûlüllah (s.a.v.) sabah namazını kıldırıp yerinden aynldığında huzuruna vardılar. Rasûlüllah (s.a.v.), onlan huzurunda görünce tebüssüm etti ve: "Herhalde Ebû Ubeyde'nin birtakım şeylergetirdiğiniduydunuz"buyurdu. Onlar da: "Evet, öyle ey Allah'ın Rasûlü" dediler. O da: "Sizi sevindirecek böyle şeyleri ümit ededereksevinin. Allah'a yemin olsun ki, sizin hakkınızda endişe ettiğim şey, fakirlik değildir. Ancak, dünyanın, sizden öncekilere yayılıp genişletildiği gibi size de yayılıp genişletilmesinden, endişe ediyorum. Onlann dünyaya koşup yarıştıkları gibi sizlerin de yarışıp dünyanın onlan helak ettiği gibi sizi de helak etmesinden korkuyorum, "buyurdu.
(Sabah namazını Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte kılmak için geldiler. İfadesinde anlatılmak istenen şudur: O dönemde Selimeoğlulları gibi ensar hanelerinin bir kısmı Medine'nin kenar bölgesinde oturuyorlardı. Gece kılınan sabah ve yatsı namazlarını Hz. Peygamberden aldıkları izinle kendi mahalle mescidlerinde kılıyorlardı. Bahreyn'den gelen maldan hisse istemek için sabah namazını bu sefer Mescidi Nebi'de kılmışlar ve Efendimizle görüşmüşlerdir.) [1975]

1944-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Rasûlüilah (s.a.v.): "Biriniz, mal ve yaratılış bakımından kendisinden üstün olana baktığında,bir de kendisinden daha aşağıdakine baksın." buyurmuştur.
(Hiçbir zaman bulunduğumuz durumdan şikayetçi olmamalıyız, bizden daha aşağıda olanlar vardır. Beterin beteri vardır. İnsan kendisinden aşağıda bulunanlara bakarak haline razı olmalıdır.
Allah, insanlan denemek için farklı farklı yaratmıştır. Kimi maddi yönden üstün, kimi fiziki yönden üstün, kimisi de akıl yönünden üstündür. Herkes kendisinden bir alttakine bakarak kanaat etmelidir. Bu şekildeki bir davranış onu psikolojik akıntı ve davranış bozukluklarından kurtarır, rahatlatır.) [1976]

1945-) Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlüilah (s.a.v.)'i şöyle buyururken Işit-mişrjr: "İsrailoğullanndan üç kimse vardı: Alacalı, kel ve kör. Allah bunları denemek istedi ve kendilerine bir melek gönderdi alacalıya geldi ve: "Sana hangi şey daha sevimlidir?" dedi: "Güzel bir renk, güzel bir cilt İnsanlar benden tiksinmişlerdir." dedi. Melek eliyle sıvazladı, kendisinden hastalık gitti, güzel bir renk ve güzel bir cilt verildi: "Sana hangi mal daha sevimlidir?" dedi. O da: "Deve veya inek" dedi. -Alacalının mı yoksa kelin mi deve deyip öbürüsünün inek dediğini ravi karıştırmıştır' Kendisine doğurgan bir dişi deve verildi ve: "Bu deve sana bereketli kılına " dedi. Kele geldi ve: "Sana hangi şey daha sevimlidir?" dedi: "Güzel bir saç, bu görüntünün benden gitmesi, insanlar benden tiksinmişlerdir." dedi. Melek eiiyle sıvazladı ve kendisinden hastalık gitti, güzel bir saç verildi: "Sana hangi mal daha sevimlidir?" dedi. Oda: "Sığır" dedi. Kendisine buzağılayacak bir inek verildi ve: "Bu inek sana bereketli kılına" dedi. Köre geldi ve: "Sana hangi şey daha sevimlidir?" dedi: "Allah'ın gözümü geri vermesidir, böylece insanlan görürüm." dedi. Melek eliyle sıvazladı, Allah hemen gözünü kendisine geri verdi: "Sana hangi mal daha sevimlidir?" dedi. O da: "Davar" dedi. Kendisine doğurgan bir koyun verdi. Deve yavruladı, inek buzağıladı, koyun kuzuladı. Sonunda birisinin bir vadi devesi, diğerinin bir vadi sığın, öbürünün de bir vadi davan oldu. Sonra melek alacalıya kendi şekli ve görüntüsüyle geldi ve: "Fakir bir adamım, yolculukta imkânianm kesildi bugün, artık önce Allah'tan sonra senden başka memleketime ulaşma imkanım yoktur. Sana güzel rengi, güzel cildi ve malı veren hakkı için, senden yolculuğumda üzerine binip memleketime ulaşabileceğim bir deve istiyorum." dedi. Alacalı: "Haklar çoktur (benim üzerimde
bakmam gereken hakkı olanlar çoktur.) " dedi. O da: "Ben Seni tanir gibiyim,
sen halkın tiksindiği alaca hastalığı olan, fakir bir kimse idin, sonunda Allah sana mal vermedi mi?" dedi. Alacalı: "Ben bu mallan uludan uluya gelen mirasla elde ettim." dedi. Melek: "Eğer yalana isen, Allah seni önceki haline çevirsin." dedi. Sonra kele kendi görüntü ve şekliyle geldi ve ona da öbürüsüne dediği şeyleri söyledi, o da öbürsü gibi cevap verdi. Bunun üzerine: "Eğer yalancı isen, Allah seni önceki haline çevirsin." dedi. Köre de kendi şeklinde geldi ve: "Fakir bir adamım, yolcuyum, yolculukta imkanlarım kesildi bugün, artık önce Allah'tan sonra senden başka memleketime ulaşma imkanım yoktur. Sana gözünü geri veren hakkı için, senden yolculuğumda kendisiyle memleketime ulaşabileceğim bir koyun istiyorum." dedi. Kör: "Ben gözleri görmez birisiydim, Allah gözümü geri verdi, fakirdim beni zengin yaptı. Dilediğini al. Allah'a yemin olsun ki Allah için aldığım hiçbir şeyde bugün sana güçlük çıkarmayacağım." dedi. Melek: "Malın sende kalsın. Aslında sen imtihan olundun. Allah senden razı oldu, iki arkadaşına gazap etti." dedi." [1977]

1946-) Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun ki, Araplardan, Allah yolunda ok atan ilk kimse ben idim. Rasûlüilah (s.a.v.), ile birlikte gazaya çıkardık. Şu samur ağacının yap-rakiarında başka da yiyeceğimiz yoktu. Hatta birilerimiz koyunun döktüğü gibi büyük abdest bozardı. Hal böyle iken şimdi Esedoğuflar dinkonusunda beni eleştirmeye kalkmış"
(269. hadiste geçtiği gibi Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.), Hz. Ömer zamanında Küfe valisi i-ken bazı fitneciler tarafindan Halifeye şikayet edilmişti. Şikayeti edenler de Esedoğulianndan bazı kendini bilmezlerdi. Halbuki bir zamanlar Esedoğullar, peygamberlik iddiasjnda bulunan Tuleyha'ya tabi o!up dinden dönmüşlerdi. Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.), onlann bu iftirası konusunda serzenişte bulunurken yukandaki sözleri söylemiştir.) [1978]

1947-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.): "Allah'ım, Mu-hammed hanesini geçinecek rızıkla nzıklandır." diye dua etmişti." demiştir. [1979]

1948-) Âişe (r.a.): "Muhammed hanesinin Medine'ye geldiğinden bu tarafa vefat edene kadar arka arkaya üç gece buğday yemeği iie karnı doymamıştır." demiştir. [1980]

1949-) Âişe (r.a.): "Muhammed hanesi iki gün yalnız buğday ekmeği ile karnını doyurmamıştır. Bu iki günün biri mutlaka hurma olmuştur," demiştir. [1981]

1950-) Hz. Aişe (r.a.)'dan. Kendisi Urve'ye: "Yeğenim biz hilali görürdük, sonra yine görürdük, iki ayda üç hilal görürdük ama bu süre içerisinde Rasûlüllah (s.a.v.)'in evlerinde (ocaktaki) ateş yanmazdı" dedi, ben de: "Ey teyzeciğim, pekiyi sizi ne ayakta tutuyordu?" dedim: "İki siyah, hurma ve su idi, ancak bir de Rasûlüllah (s.a.v.)'in Ensâr'dan komşuları vardı ki kendilerinin ikramda bulunmak için besledikleri hayvanları vardı, İşte bunların sütlerinden Rasûlüllah (s.a.v.)'e ikramda bulunurlar, böylece Rasûlüllah bize süt içirirdi." dedi. [1982]

1951-) Âişe (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.v,), rafimda bir miktar arpa dışında bir canlının yiyebileceği hiçbir yiyecek yok iken vefat etmişti. Ondan uzun süre yedim derken onu ölçtüm tükeniverdi." [1983]

1952-) Hz. Aişe (r.a.)'dan: "Hz. Peygamber (s.a.v.) iki siyaha, hurma ve suya doyup kandığımızda vefat etti." [1984]

1953-) Ebû Hureyre (r.a.): "Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Rasûlüllah (s.a.v.), üç gün üst üste ailesine buğday ekmeği yedire-meden şu dünyadan göçtü." demiştir. [1985]

1954-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.), Ashabı Hıcr hakkında: "Şu azaba uğramış olan topluluğun diyarına girmeyiniz.
Ancak ağlamak için girme dışında. Eğer ağiayamıyorsanız oniann başına gelenin sizin de başınıza gelmemesi için oraya girmeyiniz" buyurmuştur. [1986]

1955-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "İnsanlar Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte, Semödkavminin diyarı olan Hıcr'a indiler ve kuyularından su çekip hamur kardılar. Bunun üzerine Rasûlüllah {s.a.v.), çektikleri suyu dökmelerini hamuru da develere yem yapmalarını emretti. Onlara sadece Salih Peygamberin devesinin su içtiği kuyudan su çekmelerini emretti." [1987]

1956-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Dulkadınlara ve yoksullara nafaka temin etmek için çalışan bir kimse, Allah yolunda cihadeden mücahidgibidirveyahut gece namazlı gündüz oruçlu bir kimse gibidir, "buyurdu." demiştir. [1988]

1957-) Osman b. Affan (r.a.) Peygamber (s.a.v.)'in mescidini genişletirken halkın kendisi hakkında konuştuğunda: "Siz biraz bu işi büyüttünüz. Ben Peygamber (s.a.v.)'i: "Kim Allah'ın rızasını isteyerek bir mescid yaparsa Allah da kendisi için cennette bir benzerini yapar."diye buyururken işittim." demiştir. [1989]

1958-) Cündeb (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kim (yaptığı işi gösteriş olsun dîye) duyurursa Allah da (kryamet günü) onu duyurur. Kim gösteriş yaparsa, Allah da onu herkese gösterir, "buyurdu." demiştir. [1990]

1959-) Ebû Hureyre, Rasûlüllah (s.a.v.)'i, şöyle buyururken işitmiştir: "Bir kul (nereye varacağım düşünmeden) bir söz söyler ve bu söz nedeniyle, cehennemde doğu ile batı arasından daha uzak bir yere iner"[1991]

1960-) Üsâme b. Zeyd (r.a.)'dan. Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim, demiştir: "Kıyamet günü bir kimse getirilip cehenneme atılır, cehennemde iç organları dışarı fırlar, eşeğin girmen taşını dönderdiği gibi dolanır. Cehennemlikler başına toplanıp: "Ey falanca kimse, senin bu durumun nedir? Bize iyiliği emredip kötülüğü yasaklamaz miydin?" derler, o da: "Ben size iyiliği emrederdim ama kendim yapmazdım, size kötülüğü yasaklardım ama kendim yapardım." der." [1992]

1961-) Ebû Hureyre (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim, demiştir: "Günahlarını açığa vuranlar dışında ümmetimin hepsi bağışlanabilir. Günahı açığa vurmanın birisi de şudur: Bir kimse gece bir günah işler sonra sabaha çıkar, Allah onu gizlediği halde: "Ey falan ben dün gece şöyle şöyle işler yaptım." der. Halbuki o, Rabb'igünahını örtmüş olarakgecelemiş-ti, ama Allah'ın örttüğünü açığa vurarak sabaha çıkar." [1993]

1962-) Enes b. Mâlik (r.a.): "İki kişi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında aksırdt, Bunlardan birisine: "Yerhamükellah (-Allah sana merhamet etsin)" dedi, diğerine demedi. Kendisine bunun sebebi soruldu: "Bu kimse "el-Hamdülillah" dedi, ama şu "el-Hamdülillah" demedi."buyurdu" demiştir. [1994]

1963-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Esnemek şeytandandır. Birinizi esneme tutarsa gücü yettiğince geri çevirsin. Çünkü biriniz esnerken "Ha ââ" dediğinde şeytangüler, "buyurmuştur.
(Esnemek gevşeme ve tembellik İşareti olarak algılanmış, esneme sırasında şeytanın gülmesi ise tembellik işareti olan esnemeyi başardığından dolayı sevinmesidir denilmiştir. Esnemenin şeytan ile ilişkisi hakkında değişik yaklaşımlar da vardır.) [1995]

1964-) Ebû Hureyre (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrailo ğuHan'ndan ne yaptığı bilinmeyen bir millet yok olmuştur. Ben, bu milletin fare cinsinden başkası olmadığı kanaatindeyim. Çünkü, fareye deve sütü konulsa bunu içmez, koyun sütü konulduğunda içer" buyurmuştur. Ben bu hadisi Ka'b'a anlattım: "Sen, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bunu söylerken duydun mu?" dedi: "Evet" dedim. Ka'b, defalarca böyle söyledi, ben de: "Yani ben Tevrat mı okuyorum?" dedim." demiştir.
(Deve sütü İsrailoğullan'na haram kılınmıştır. Bu hadiste Rasûlüliah (s.a.v.), yok olan bu milletin fare cinsine çevrildiğini zannetmekte idi. Daha sonra bunların maymun ve domuzlara çevrildiği bildirilmiştir. (Bakara: 65, Mâide: 6, AVaf: 166) Rasûlüllah (s.a.v.) bu milletin zürriyetinin artık kalmadığını bildirmiştir. (Müslim, Kader: 32) dolayısıyla günümüzdeki maymun ve domuzlar, bu milletin soyu olduğu sanılmamalıdır.) [1996]

1965-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz. "buyurmuştur. [1997]

1966-) Ebû Bekre (r.a.): "Bir kimse Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında diğer bir kimseyi övmüştü, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) defalarca: "Yazık ettin, arkadaşının boynunu vurdun, ar' kadaşının boynunu vurdun." buyurdu, arkasından: "Sizden biri' niz mutlaka kardeşini övecekse ve bu kimseyi öyle biliyorsa: "Falan kimseyi şöyle sanmaktayım ama onun hesabını görecek olan Allah'tır. Ben, Allah'a karşı kimseyi temize çıkara' mam."desin."buyurdu." demiştir. [1998]

1967-) Ebû Bekre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında bir kimse konuşuldu. Bir kimse de onu övdü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) birkaç defa: "Yazık ettin, arkadaşının boynunu vurdun." buyurdu, sonra da: "Sizden biriniz mutlaka övecekse ve bu kimse de ona öyle gözüküyorsa, Allah'a karşı kimseyi temize çıkarmadan: "Onun şöyle şöyle olduğunu sanıyorum ama onun hesabını görecek olan Allah'tır, "desin, "buyurdu. [1999]

1968-) Ebû Mûsâ (r.a.), şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), bir kimsenin diğer bir kimseyi övdüğünü ve övgüsünde aşırı gittiğini duydu. Bunun üzerine: "Adamı helak ettiniz veya adamın belinikırdınız" buyurdu."
(Hadisimizde vurgulanmak istenilen bir kimsenin olur-olmaz övülmemesi Özellikle Allah katındaki durumunu bilmediği halde onu tezkiye edip temize çıkanlmamasi istenilmiştir. Ama bildiği bir şey varsa onu belirtir, övülecek yönü varsa usulüne uygun övebilir. Hadisteki "Boynunu vurdun." ifadesi, övülmeyi haketmeyen bir kimseyi şişirip heiâkına sebep oldun." demektir.
Burada şunu belirtelim ki yüzüne karşı övülmesi yasaklanan kimseler olduğu gibi övülmesinde sakınca olmayan kimseler de vardır. Övülmeyi hak eden kimselerin övüldüğünü gösteren pek çok hadis görebiliriz. Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin sahabilerden pek çoğunu öğüp methettiğini, onlann güzel hasletlerini öne çıkardığını ve topluma örnek kişiler olduğunu belitöğini görmekteyiz. Hadis kitaplanmızın Fezâil bölümleri bu konudaki hadislerle doludur. Takva sahibi, aklı başında, gurur ve kibire kapılıp şımarmayacak kimselerin -övgüyü hak ettiklerinde- övülmesinde bir sakınca yoktur. Bu hareket iyileri ve İyi Ükleri teşvik ve iyi kimselerin onure edilmesi olarak değerlendirilir.
Şayet methetmek kendini beğenmesine, gururlanıp kibire kapılmasına ve şımarmasına sebep olacaksa bir kimseyi yüzüne karşı övmek yasaktır. Böyle bir övgü onun ayağının daha çabuk kaymasına neden olabilir. Övgüye layık olmayan kimseyi övmek veya bir kimseyi haddinden fazla övmek, o kimsenin kendisini gerçekten Öyle zannetmesine ve nefsini muhasebeye çekmemesine neden olacağı gibi davranışjanndan sorgulanamaz görerek kendisini hak ve hukuktan kayıtsız saymaya da sürükleyebilir.) [2000]

1969-) İbni Ömer (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Rüyamda misvaklarınken gördüm. Bu sırada iki adam geldi biri diğerinden büyüktü. Ben misvağı küçük olana verdim. "Büyüğe ver" denildi. Ben de büyüğe buyurmuştur. [2001]

1970-) Urve b. Zübeyr, şöyle demiştir: "Ebû Hureyre, hadis rivayet ediyordu/konuşuyordu ve bu arada: "Ey hanenin hanımı sen de duy, ey hanenin hanımı sen de duy"

diyordu. Bu sırada Âişe namaz kılıyordu, namazını bitirdiğinde Urve'ye: "Şu adamı ve biraz önce konuştuklannı duydun mu? Halbu ki Hz. Peygamber (s.a.v.) bir söz hadis söylerdi de birisi onun konuştuğunu saymak istese sayabilirdi (böyle süratli konuşmazdı)" dedi"[2002]

1971-) Berâ b. Âzib (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ebû Bekir Sıddîk, babama geldi, babam evde idi ondan bir semer satın aldı ve babama: "Oğlunu benimle gönder de şunu evime kadar beraber taşıyalım" dedi. Babam da: "Haydi götür" dedi, ben de onu yüklendim. Babam da parasını alarak onunla birlikte çıktı, bu arada babam Ebû Bekir'e: "Ey Ebû Bekir, Rasûlüllah (s.a.v.) ile birlikte gece yürüdüğünüzde ne yaptınız bana anlatsana" dedi, o da şöyle dedi: "Anlatayım, bütün gece yürüdük sonra öğle ortasında sokaklar boşalıp ortalıkta kimse dolaşmadığı zamana kadar yürümeyi sürdürdük nihayet üzerine henüz güneş gelmemişuzun bir gölgesi olan kayaya vardık ve orada konakladık. Kayanın yanına vardım, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gölgesinde uyuyacağı yeri elimle düzenledim ve üzerine bir kürk serip: "Ey Allah'ın Rasûlü, sen uyu ben etrafa göz kulak olurum" dedim, o da uyudu. Etrafa göz kulak olmak için dışan çıktım. Baktım ki bir koyun çobanı koyunlarıyla birlikte kayaya doğru geliyor, o da bizim kayadan beklediğimizi beklemekte. Hemen karşısına çıktım ve: "Evlat sen kimin çobanısın?" dedim: "Şehrin halkından falan adamın" dedi: "Koyunlarında süt var mı?" dedim: "Evet var" dedi: "Bana süt sağar mısın?" dedim: 'Tabi" dedi ve bir koyun tuttu: "Koyunun memesini kıldan topraktan ve kirden iyice temizle" dedim. Çoban yanındaki çanağa bir miktar süt sağdı, su içmesi ve abdest alması için Hz. Peygamber (s.a.v.)'e su verdiğim yanımda bir su tulumu vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldim, uykusundan uyandırmak istemedim. Derken kendisinin uyandığını gördüm, altı soğuyana kadar sütün üzerine su döktüm ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, şu sütü iç" dedim. Gönlüm razı olana kadar içti, arkasından: "Hareket etme vakti gelmedi mi?" buyurdu: "Evet geldi" dedim. Güneş meylettikten sonra yola çıktık. Biz, sert bir toprak üzerinde iken Sürâka b. Malik peşimizden geldi. Ben: "Ey Allah'ın Rasûlü, yakalandık!" dedim: "Üzülme, Allah bizimledir" buyurdu ona beddua etti bunun üzerine atı tökezleyip karnına kadar yere battı. Zannederim şöyie demişti: "Sizin bana beddua ettiğinizi anladım. Siz benim için, Allah'a dua edin, peşinizdeki sizi arayanları geri çevirmem için Allah size yardım etti." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), dua etti o da kurtuldu. Hemen geri döndü ve karşılaştığı herkim var ise ona: "Ben, sizin namınıza yeteri kadar baktım, hiç kimse görmedim, diyerek geri çevirdi. Bize verdiği sözünü yerine getirdi"[2003]

54-) Tefsir Bölümü

(Kitâbu't-Tefsîr)

«Hani: "Şu ş:hre girin, orada dilediğiniz yerde bol bol yeyün, boyun eğerek kapıdan girin ve "Hitta (=bizi affet) deyin kî biz t-e hatalarınızı başlayalım, biz güzel davrananlara daha fazlası t da veririz." demiştik de o zalimler, bu sözü kendilerine söylenenden bpşka bir sözle değiştirdiler» (Bakara: 58-59) ayetinin tefsiri. [2004]

1972-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İsrailoğullan'na: "Kapıdan boyun eğerek girin ve "Hitta (bizi affet)" deyin" denildi. Onlar da kıçtan üzerinde sürünerek girdiler, kendilerinden istenilen sözü de "Hıttatun, Habbetün fi şaaratin (=: Hitta, saçtaki tane) diye değiştirdiler, "buyurmuştur." [2005]

1973-) Enes b. Mâlik (r.a.)'dan: "Allah Teâlâ, elçisine vefatından önce vahyi peş peşe indirdi. Nihayet vahiy yanında en çok olduğu bir halde ruhunu aldı. Vahyin çok olduğu halden sonra kendisi vefat etmiştir." [2006]

1974-) Ömer b. el-Hattab (r.a.)'dan. Yahudilerden bir kimse kendisine: "Ey Müminlerin Emiri, kitabınızda okuduğunuz bir ayet var ki, eğer bu ayet biz Yahudi topluluğuna indirilseydi bugünü bayram ederdik" dedi. 0 da: "Hangi ayet" dedi. Yahudi: «Bugün size dininizi kemale erdirdim ve üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için Din olarak da, İslâm'ı uygun gördüm» (Maide: 3) ayetidir." dedi. Hz. Ömer (r.a.): "Biz bugünü de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e indiği yeri de biliyoruz: Cuma günü Arafatta vakfe yaparken inmişti." demiştir.
(Yani bu ayetin indiği yer Müslümanların bayram yeri, indiği gün de Müslümanların bayram günü olan cuma günüdür. Biz zaten bugünde bayram yapıyoruz, demek istemiştir.)
«Eğer yetim (kızlar) konusunda adaleti yerine getirmekten korkarsanız hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç veya dörde kadar evlenebilirsiniz...» (nişi: 3) ayetinin tefsiri. [2007]

1975-) Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe (r.a.)'a «Eğer yetim (kızlar) konusunda adaleti yerine getirmekten korkarsanız...» ayetini sormuş o da: "Ey yeğenim, bu ayetteki söz konusu yetim, bakımını üstlenen kimsenin (velinin) yanında bulunur ve bu kişinin malına ortak olur da bakımını üstlenene, yetimin malı ve güzelliği hoşuna gider. Bu sebeple bakımını üstlenen kişi (velisi) onunla evlenmek ister, Ancak, benzerlerine verileni vermesi gereken mehir konusunda yetime adaletli davranmaz. Adaleti gözetmek ve onlara verilen mehirin en yüksek miktanna yükseltenler dışındakilere böyle evlilik yasaklandı ve kendilerine yetimlerin dışındaki diledikleri hoşlarına giden herhangi bir kadınla evlenmeleri emrolundu.
Bu ayet indikten sonra halk Rasûlüllah (s.a.v.)'den (kadınlar hakkında na-sıi davranacaklarına dair) soru sordular, bunun üzerine Allah: «Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: "Onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kendilerine tahakkuk etmiş olanı (mirası) vermeyip evlenmek istediğiniz yetim kadınlar hakkında, kimsesiz çocuklar ve işlerini yürüttüğünüz yetimler hakkında adaleti yerine getirmeniz için işte size Kitap'ta ki okunan ayetler...» (Nisa: 127) ayetini İndirdi. (Böyle zenginlerle evlenmek istersiniz.) Ama mal Ve güzelliği az Olduğun
da yetimle evlenmek istemezsiniz. İşte mal ve güzelliği az olanlarla evlenmek istemediklerinden dolayı adaleti gözetmeksizin sadece mal ve güzelliğini isteyerek evlenmeleri yasaklanmıştır." dedi. [2008]

1976-) Aişe (r.a.), «...Kim, fakir ise usulüne uygun bir şekilde yesin...» (nişi: 6) ayeti hakkında: "Bu ayet, yetimin malı ile ilgilenen velisinin -eğer muhtaç ise- bu maldan yiyebileceği hakkında indirilmiştir" demiştir[2009]

1977) Âişe (r.a.), «Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralannda bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur....» (Nisa: 128) ayeti hakkında: "Bir kimsenin nikahında bulunan bir kadın hakkında indirilmiştir. Bu kadın, o adamla uzun süre beraber yaşarken kocası onu boşamak ister, hanımı da: "Beni boşama, beni yanında tut, benim senin üzerindeki kadınlık haklarım sana helai olsun" der. Bunun üzerine bu ayet indirildi." demiştir[2010]

1978-) Said b. Cübeyr'den. Şöyle demiştir: "Kûfe'liler «Kim bir mümini bilerek öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gaza bet m iş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.» (Nisa: 93) ayeti hakkında ihtilaf ettiler. Ben de gidip bunu İbni Abbas'a sordum: "Bu ayet en son indi ve bunu hiçbir şey neshetmedi" dedi." [2011]

1979-) Said b. Cübeyr'den. Şöyle demiştir: "İbni Abbas'a: "Bir mümini bilerek Öldürenin tevbesi olur mu?" dedim: "Hayır" dedi. Ben de «...Onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, cezasını bulur. Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe eden ve imana gelen, iyi davranışta bulunanlar bunun dışındadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.» (Fufkân: 68-70) ayetini okudum: "Bu ayet Mekke'de indi, bunu Medine'de inen «Kim bir mümini bilerek öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazabetmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.» (Nisa: 93) ayeti neshetti" dedi." [2012]

1980-) Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Şu: «...Onlar ki, Allah île beraber (tuttukları) başka bîr tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, cezasını bulur. Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış
olarak devamlı kalır.» (Fu^ân: 68-9) ayeti Mekke'de İndi. Bunun üzerine müşrikler: "Müslüman olmamız bize fayda vermez. Allah'a ortak tanıdık, Allah'ın haram kıldığı cana kıydık, fuhuş yaptık" dediler" Bunun üzerine «Ancak tevbe eden ve îmana gelen, iyi davranışta bulunanlar bunun dışındadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.» (Fur-kân: 70) ayeti indi. Ancak şu var ki, kim İslâm'a girer ve İslâm'ı kavrar sonra da cana kıyarsa onun kurtulacağı bir tevbe yoktur"
1981-) İbni Abbas (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Müslümanlardan bir kısım kimseler, küçük bir koyun sürüsünün başında bir kimseye rastladılar, o kimse: "es~Se!ârnü aleyküm" dediyse de onlar bu kimseyi tutup öldürdüler, koyunlarını aldılar. Bunun üzerine «Ey iman edenleri Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: "Sen mümin değilsin" demeyin...» <Nisâ: 94) ayeti indi."
İbni Abbas (r.a.), ayetteki "es-Selem", kelimesini "es-Selâm" şeklinde okumuştur. [2013]

1982-) Berâ (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Ensar, hacca gidip memleketlerine döndüklerinde evlerine arka taraftan girerlerdi. Bir kimse yine böyle hacdan döndü ama evine kapısından girdi, bunun üzerine o kimse hakkında dedi kodu yapıldı. Bu yüzden «İyi davranış, evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (muttaki) kimsenin davranışıdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz.» (Bakara: 189) ayeti indi." [2014]

1983-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), «Onların valvarıp dua ettikleri Rabb'lerine vesile aramaktadır...» (isri. 57) ayeti hakkında şöyle demiştir: "İnsanlardan bir takım kimseler, bir

takım cinlere kulluk e-diyorlardı. O cinler, Müslüman olduğunda insanlar kulluklarına devam ettiler bunun üzerine «Onların yalvarıp dua ettikleri Rabb'lerine vesile aramaktadır...» (isrâ: 57) ayeti indi"[2015]

1984-) Said b. Cübeyr'den. Şöyle demiştir: "İbni Abbâs'a Tevbe Suresi hakkında sordum: 'Tevbe Suresi mi? O sure, kirli çamaşırların ortaya çıktığı bir suredir. Öyle ki, "Onlardan öyleleri var ki.." , "Onlardan öyleleri var ki.." şeklinde sürekli indi sonunda içerisinde dile getirilmeyen bizden kimse kalmayacak zannettik." dedi: "En'fâl Suresi?" dedim: "O sure, Bedir Savaşının süresidir." dedi: "Haşr Suresi?" dedim: "Nadiroğullan hakkında inmiştir" dedi"[2016]

1985-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Şöyie demiştir: "Ömer, Rasûlüllah (s.a.v.)'in minberinde hutbe verdi. Allah'ı hamdetti ve övdü sonra şöyle dedi: "Bundan sonra şunu belirtirim. Biline ki, şarabın ha-ramiığı (hakkında ayetin) indiği gün olmuştur. Bu şarap beş şeyden olur: Buğdaydan, arpadan, hurmadan, üzümden, baldan. Şarap (hamr) aklı örtendir. Ey cemaat, üç husus var ki, Rasûlüllah (s.a.v.)'in bunlar hakkında etraflı bilgi vermiş olmasını isterdim: Dedenin miras durumu,kelâle ve faiz konularıdır."
(Kelâle, Nisa: 12/176 ayetlerinde sözü geçen ve öldüğünde mirasını paylaşacak, babası ve çocuğu olmayan kimsedir.)[2017]

1986-) Kays b. Ubâd'dan. Şöyle demiştir: "Ebû Zer'i, «Bu iki takım, Rabbleri uğruna çatışan iki hasımdır...» (Hacc 19)ayeti, Bedir Savaşında meydana çıkan; Ali, Hamza ve Ubeyde b. Haris ile Rabia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe ile Utbe'nin oğlu Velid hakkından indiğine yemin ederken işittim"[2018]

İki büyük hadis imamı, imam Buhârî ve imam Müslim'in kitaplarında ortak olan hadisleri tanıtma amacıyla hazıriadığımız çalışmamız burada son bulmaktadır. Her biri inci tanesi mesabesinde olan bu hadisleri okuyan değerli okuyuculanmızın, hadisler arasında rahat bir seyahat yapmış olmalanni saglayabildiysek kendimizi bahtiyar sayarız.
Yüce Rabb'imden bu çalışmamı kabul buyurmasını, bunlarla amel etmemi, Müslüman kardeşlerimin de okuyup faydalanarak ame! etmelerini, mahşer gününde amel defterimde salih amef olarak kaydedilmiş bulmamı niyaz ederim.
Bizi yaratan Rabb'imize sonsuz hamdü senalar olsun, Efendimiz Muhamrned Mustafa'ya onun temiz hanesine, ashabına sonsuz salât ve selâm olsun.
«Rabb'imiz, Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz, Senin bize öğrettiklerinden başka bizim ilmimiz yoktur.» (Bakara: 32)
«Lütfedip bizi hidayetiyle bu makamlara eriştiren Allah'a hamd olsun. Allah bizi doğru yola iietmeseydi biz doğruya ulaşamazdık.» (A'râf: 43)
«Benim başarmam ancak Allah sayesindedir, ben Ona güverfdim ve Ona dönerim.» (Hûd: 88)
«Rabb'im, bana hikmet ver ve beni salihlerin içerisine kat. Sonra gelecekler i-çerisinde benim için doğruluk dili kıl. Beni nimet cennetlerine sahip olanlardan kıl. Herkesin diriltüeceği günde beni mahcup eyleme. O gün ki, sadece Allah'a sağlam bir kalple gelenin dışında ne mal ne de evlat fayda verir.» (şuarâ: 83-87)
«Rabb'imiz, hesap görüleceği günde beni, annemi, babamı ve müminleri bağışla.» (İbrahim: 41)
Yüce Rabb'imiz: «...Hatırlat, şüphesiz ki hatırlatmak, mü'minlere fayda verir...» (zâriyât: si) buyurmaktadır. Hatırlamak veya hatırlatmak bir bakıma, bilinen bir şeyin tekrarıdır. Dolayısıyla her tekrarda, mü'min olanlar fayda elde edeceklerdir.
Değerli okuyucularımıza tavsiyemiz, bu kitaptaki hadisleri hayat düsturu edinmek için belirli zaman dilimlerinde tekrar tekrar okumalarıdır. Her okuyuşta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, tavsiyelerde bulunmak için size misafir geldiğini kalbinizde hissetmeniz temennisiyle...
Allah Teâlâ cennete girenlere ikram ettiği içeceği anlatırken, bu içeceğin içenlerin ağzında misk tadı bıraktığını bildirirken «...onun sonu misktir...» buyurur. (Mutaffifm: 26) Bu çalışmanın da okuma sonunda okuyanlarda misk tadı bırakması temennisiyle...
«Onların dualarının sonu da, hamd âlemlerin Rabb'inedir.» (Yûnus: ıo)[2019]

Kaynaklar

Abdüibâkî, M. Fuâd, el-Lû'lü ve'l-Mercân fimâ ittefeka aleyhi'ş-Şeyhân. Dâru'l-Hadts, Kahire, tarihsiz
Ahmed Naim, SahîrH Buharı Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Diyanet Yayınlan, Ankara, İ978, V, Baskı I.-III. (IV.-XII. Kâmii Miras'a ait)
Afzalurrahmân, Siret Ansiklopedisi, tere. Komisyon, İnkılâb Yayınevi, İst. II. baskı 1996
Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kârî fî Şerhi sahîhi'l-Buhârî, Mektebetu Mustafa Bâbî Halebi, Mısır, 1972,1-XX
Azimâbâd), ŞemsusuVHak, AvnuVMa'bûd, Şerhu Süneni Ebî Dâvûd, Dâm'l-Kutubfl-İlmtyye, Beyrut, 1990,1
Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahihu'j-Buhârî, tah. Muhammed Nizâr Temîm Heysem Nizâr Temîm. Şeriketu Dâri'l-Erkam bin Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1995
Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977-1980, I-XI.
Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Scistânî, es-Sünen, Çağn Yayınevi, İst 1981,1.-V
Esed, Muhammed, Kur'ân Mesajı, İşaret Yayınlan, İst. 1996, I.-III
Sahîh-i Buhârî İslâm'ın İlk Yıllan, çev. Mustafa Armağan, İşaret Yayınlan, İst2000,1. Baskı
Çakan, Prof. Dr. İsmali Lüfi, Hadîs Edebiyatı, MÜİF yayınlan, İst 1997, IV. Basta
Dihievî, Şâh Velryyullâh, Hüccetutiâhi'l-Bâliğa, Tere Mehmet Erdoğan, İz Yaymaiık, İst 2001, II. Baskı I.-II.
İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bâri fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Dâru'l-FIkr, Beyrut I.-XIH.
Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayınevi, İst. 1990, I.-II.
Havva, Saîd, el-Esâs Fi's-Sünne, tere. Komisyon, Aksa Yayınlan, İst 1992,1.-IX.
Heysemî, Nuriddin Alt b. Ebû Bekir, MecmuaÜ-Zevâid ve Menbeu'l- Fevâid, Beyrut, 1982,1.-X
İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid, Sünen tah. Muhammed Fuâd Abdüibâkî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1980 I.-II.
İbn Salâh, Ebû Ömer Umsân b. Abdurrahman eş-Şehrzörî, Ulûmi'l-Hadis, Tah. Nuriddin Itr, Dâru'İ-Fikr, 1984, III, Baskı
Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, İrşâdu's-Sâri !i Şerhi Sahîhi't-Buhâri, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1990,1-XV.
Kâsımî, Muhammed Cemâlüddîn, Kavâidut-Tehdîs min Funûni Mustalahi'l-Hadîs, Tah. Muhammed Behçet e!-Baytar,, Diru'n-Nefâis, Beyrut, 19871. BaskıKayapınar, Hüseyin, Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İst. 1987-2003,1.-XVI.Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, Hadis Literatürü (er-Risâİetü'i-Müstatrafe Beyânı Meşhûri Kütübi's-Sünneti'l-Müşerrafe) Tere. Yusuf Özbek, İz Yayıncılık, İst. 1994
Kutub, Seyyid, Fi Zılâli'I-Kur'an, Çev. Komisyon, İst. 1991, Dünya Yayıncılık, I.-X Mâlik b. Enes, el-Muvatta, Çağrı Yayınevi, İst. 1981Mevdûdî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı,terc Ahmed Asrar, İstanbul, 1985 II. Baskı, I. -III.Tefhîmu'l-Kur'an, tere komisyon İstanbul, 1986 I.-VII.
Miras, Kâmil, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Diyanet Yayınlan, Ankara, 1978, V. Baskı IV.-XII. (I.-III. Ahmed Naim'e ait)
Mübârekpûri, Muhammed b. Abdurrahmîn, Tuhfetu'l-Ahvezî, Şerhu Câmi't-Tirm&î, Dâru'l-Kutubn-İlmiyye, Beyrut, 1990,1-VII.
Muhammed Tâhir b. Âşûr, İslâm Hukuk Felsefesi, tere Vecdi Akyiiz-Mehmet Erdoğan, I. baskı İst 1988
Müslim, Ebûl-Hüseyn Müslim b. Haccâc, Sahîhu Müslim, tah. Muhammed Nizâr Temîm -Heysem Nizâr Temîm. Şeriketu Dâril-Eritam bin Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1999
Neseî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, es-Sünen, Çağn Yayınevi, İst 1981
Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddin en-Nevevî, Sahîhu Müslim, bi Şerhl'n-Nevevi, el-Minhâc, tah. eş-Şeyh Halîl Me'mûn Şîhâ, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997,1-XVIII.
Riyâzu's-Sâîhîn, Tercüme ve Şerh, komisyon, Erkam Yayınevi, İst 1997/I.-VHI.
Nuruddin Itr, Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadis, Dâru'i-Rkr, Dımaşk, 1985 IH. Baskı Sandıkçı S. Kemal, Sahîh-i Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar, DİB. Ankara, 1991
Sehârenpûrî, Haiil Ahmed Bezlü'l-Mechûd Fi Halil Ebî Dâvûd, Dâru'i-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman, Tedrîbu'r-Ravî fî Şerhi Takribi'n-Nevevî, Tah.. Abdülvahhâb Abdüllatif, Dâru'l-FIkr, Beyrut, 1988Târîhu'l-Hulefâ, 1969, 4. baskı, Kahire
Sofuoğlu, Kdvned, Sahîh-i Buhâri ve Tercemesi, Ötüken Yayınevi, İst 1987,1. XVI.
Tırmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, es-Sünen, (el-Câmi's-Sahih) Çağrı Yayınevi, İst. 1981, I.-V
Uğur, Pof. Dr. Mücteba, Hadis İlimleri Edebiyatı, TDV yayınlan, Ank. 1996 Vehbe Zuhaylî, el- Fıkhu'l-İslâmî, Dâru'İ-Fikr, Dımaşk, III. baskı, 1989
Wensinck A. J. Başkanlığında komisyon Concordace, (el-Mu'cemu'!-Mufehras lî Elf;ı.- I-Hadîsi'n-Nebevi) İstanbul, 1986 I.VII.
Yardım, Ali, Peygamberimizin Şemaili, Damla Yayınevi, İst. 1998, III. Baskı
Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an DIÜ, Eser Kitabevi, İst. Yeniel, Necaö, Sünen-l Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi, İst. 1987-2003,1 XVI.Zebîdi, Zeynuddin Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ahmed, et-Tecrîdu's-Sarih, Kahire, 1335, Beynıt, 1985, Tah. İbrahim Berake, Dim3şk, 1988, III. Baskı, tah Dr. Mustafa [2020]

BuğaBilgisayar Ortamındaki Cd'Ier

el-Mektebetü'l-Elfiyye li's-Sünned'n-Nebevlyye, Sürüm 1,5 Merkezöt-Törâs, 1999
Mevsûatü'l-Hadîsi'ş-Şerîf, (KüffibH Tls'a) Birinci sürüm 1,2 Şeriketu Sahr, 1991-1996
Mevsûatü'l-Hadîsi'ş-Şerif, (Kütüb-i Tis'a) İkinci sürüm 2,00 Şeriketü'l-Berâmici'l-İslamiyye, 1991-1997

Bu bölümti bulunan ana başlı klan/bölümler (kitaplar) verilmiştir. Ana baslıklann altındaki alt konubalıklan, teker okunup incelenip her hadisin içerdiği konular tesbit edilerek

hazırlanmıştır. Bu çalışmayı gerçekleştiren değerli dostumuz Ahmet Çelik'e şükranlarımızı sunarız. Bu bölümde verilen rakamlar hadis numaralandır. [2021]

---

[1] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 3.
[2] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 4.
[3] İmân, I. 158
[4] Câmiu'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Râsûl î. 41-42
[5] Tedrîbu'r-Râvî, I. 101
[6] Kamil Çakın, Buhârînin otoritesini kazanma süreci isimli makale, İslâmî Araştırmalar Dergisi, cilt: 10, sayı 1-2-3-4/ SünetÖzel sayısı, s. 106-107
[7] Kitâbu'l-Mevzûât, I. 32-35
[8] Câmiu'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Râsû! I. 160
[9] Ulûmü'l-Hadis, s. 28
[10] Şerhu Sahihi MüsÜm, I. 128; Tedrîbu'r-Râvî, I. 91
[11] Tedrîbu'r-Râvî, I. 122; Kasimî, Kavâidü't-Tadîs, s. 84
[12] Kavâidü't-Tadîs, s. 84
[13] Hüccetullâhi'l-Bâliğa, I. 408-411
[14] Bakınız, Kavâidu't-Tahdîs, s. 247-251; Mukaddime, Tuhfetü'l-Ahvezî, s. 46
[15] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 8-11.
[16] Hüccetullâhi'l-Bâliğa, I. 410
[17] Kavâidü't-Tadîs, s. 83-84
[18] M. Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, s. 81
[19] İbni Salah'a göre müttefekun aleyh hadisler (efe tutulup g&e görülen) yakın bilgi olup sıhhati kesindir. (UiûmuT-Hadis, s. 28) Onun bu yaklaşımı değişik tenkitlere uğrarraşür. Bu konuda daha ileri bir görüş rivayet edilmiştir. İbni Salah'ın verdiği bilgiye göre, Ebû'n-Nasr Abdullah es-Siaî el-Vâilî (v. 469): "Fukahadah ilim ehli, "Buhârînin kitabındaki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilenlerin tümü sahihtir ve Hz. Peygamber (s.a.v.) onu söylemiştir, bunda şüphe yoktur" diye hanımının boş olması üzerine yemin eden bir kimsenin, yeminin boşa gitmeyeceği, hanımının boş düşmeyeceği üzerinde ittifak etmişlerdir." demiştir, (uiûmü+iadis, s. 26) Bunun bir benzerini Suyûtf, İmamü'l-Harameyn Abdü'l-Melik d-Cüveynîden (v. 478) nakleder, İmamü'l-Harameyn, şöyle demiştir: "Bir kimse, iki sahihte (Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de) müelliflerin sahih hükmü verdikleri, Hz, Peygamber (s.a.v.)'in sözüdür diye hanımının boş olmas üzerine yemin etse -Müslümanlann âlimlerinin bunun sıhhati üzerine İcma etmeleri nedeniyle- boşanma gerçekleşmez" rredrhj'rfîâvî, 1.131-132)
[20] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 11-14.
[21] Bu konudaki yazılan eserlerin isimleri, Müctaba Uğur, Hadis İlimleri Edebiyatı, 218; Kemal Sandıkçı, Sahîh-i Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar, 100-108'den alınmıştır.
[22] Her ne kadar Diyanet İslâm Ansiklopedisi "el-Cern1 Beyne's-Sahihayn" maddesinin yazarı "Bilindiği kadanyla bu sahanın ilk eseri, Ebü'l-Mecd İsmail b. Hibetullah b. Bâtiş el-Mevsıtî (Ö. 655/1257) tarafından telif edilen el-Beyân amme'ttefeka aleyh i'ş-Seyhan'dır." demiş olsa da, kaynaklarda, Ebü'l-Mecd el-Mevsıl?den çok önce bu konuda kitap yazanlann olduğu belirtilmektedir. (Mesaia, Müctaba Uğur, Hadis İlimleri Edebiyatından, bu kitabı üçüncü sırada zikreder; Kemal Sandıkçı da Sahih-i Buhâri Üzerine Yapılan Çalışmalarda bu kitaptan önce yaslan kitaplardan söz eder.)
[23] el-Lü'lü ve'l-Mercân, ön sözü.
[24] ei-Lü'lü ve'l-Mercân, hakkında bilgi veren çeşitli kaynaklar, Muhammed Fuâd Abdüibâki'nin ön sözdeki ifadesine takılmış ve 2006 hadis olduğunu bildirmişlerdir. Halbuki kitapta 1906 hadis vardır. Kemal Sandıkçı, el-Lü'lü ve'l-Mercân, hakkında bilgi verirken 2006 hadis bulunduğunu belirtir. Bakınız, Sahîh-i Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar, s. 108; Mehmed Sofuoğlu da el-Lü'lü ve'l-Mercân hakkında bilgi verirken 2006 hadis bulunduğunu belirtir. Bakınız, Sahîh-i Müslim, veTercemesi, Cilt: 1, s. LXVI.
Ancak bu konuda dikkatli olanlar da vardır. Müctaba Uğur, el-Lü'lü ve'l-Mercân'ı tanıtırken bu hususa dikkat çeker. Bakınız, Hadis İlimleri Edebiyatın, s. 218
[25] Kitâbu'l-Mevzûât, I. 11
[26] Kitâbu'l-Mevzûât, I. 11
[27] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 14-16.
[28] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 17-18.
[29] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 19.
[30] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 19.
[31] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 19.
[32] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 19.
[33] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 20.
[34] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 21.
[35] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 21-22.
[36] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 22.
[37] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 22.
[38] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 23.
[39] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 23.
[40] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 23-24.
[41] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 24.
[42] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 24.
[43] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 25.
[44] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 25.
[45] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 25-26.
[46] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 26.
[47] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 26.
[48] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 26-27.
[49] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 27.
[50] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 27-28.
[51] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 28.
[52] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 28.
[53] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 28.
[54] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 28.
[55] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[56] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[57] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[58] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[59] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[60] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 29.
[61] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 30.
[62] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 30.
[63] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 30.
[64] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 31.
[65] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 31.
[66] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 31.
[67] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 31.
[68] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 31-32.
[69] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 32.

[70] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 32.
[71] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 32.
[72] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 33.
[73] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 33.
[74] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 33.
[75] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 33.
[76] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34.
[77] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34.
[78] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34.
[79] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34.
[80] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34.
[81] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 34-36.
[82] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 36.
[83] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 36.
[84] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 36-37.
[85] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 37.
[86] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 37.
[87] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 37.
[88] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 37-38.
[89] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 38.
[90] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 38.
[91] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 38.
[92] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 38-39.
[93] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 39.
[94] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 39-40.
[95] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40.
[96] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40.
[97] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40.
[98] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40.
[99] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40.
[100] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 40-41.
[101] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 41.
[102] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 41.
[103] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 41-42.
[104] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 42.
[105] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 42.
[106] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 43.
[107] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 43.
[108] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 43-44.
[109] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 44.
[110] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 44.
[111] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 44-45.
[112] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 45.
[113] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 45.
[114] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 45.
[115] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 45.
[116] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 45-46.
[117] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 46.
[118] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 46-47.
[119] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 47.
[120] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 47.
[121] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 47.
[122] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 47-48.
[123] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 48-49.
[124] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 49.
[125] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 49.
[126] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 49-50.
[127] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 50.
[128] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 50.
[129] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 50-51.
[130] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 51.
[131] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 51.
[132] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 51.
[133] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 51-52.
[134] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 52-53.
[135] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 53-54.
[136] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 54.
[137] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 54.
[138] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 55-56.
[139] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 56-60.
[140] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 60.
[141] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 61.
[142] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 61.
[143] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 61.
[144] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 61.
[145] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 62.
[146] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 62.
[147] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 62-63.
[148] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 63.
[149] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 63-66.
[150] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 66-69.
[151] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 69-70.
[152] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 70.
[153] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 70.
[154] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 70-72.

[155] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 72-74.
[156] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 74.
[157] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 74.
[158] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 74-75.
[159] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 75.
[160] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 75.
[161] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 75.
[162] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 75.
[163] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 76.
[164] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 76.
[165] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 76.
[166] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 76-77.
[167] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 77.
[168] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 77-78.
[169] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 79.
[170] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 79.
[171] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 79.
[172] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 79-80.
[173] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 80.
[174] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 80.
[175] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 80.
[176] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 80.
[177] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 80-81.
[178] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[179] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[180] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[181] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[182] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[183] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[184] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 81.
[185] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82.
[186] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82.
[187] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82.
[188] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82.
[189] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82.
[190] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 82-83.
[191] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 83.
[192] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 83.
[193] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 83.
[194] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 83.
[195] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 84.
[196] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 84.
[197] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 84.
[198] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 84.
[199] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 84.
[200] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 85.
[201] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 85.
[202] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 85.
[203] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 85.
[204] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 85-86.
[205] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 86.
[206] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 86.
[207] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 86.
[208] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 86.
[209] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[210] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[211] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[212] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[213] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[214] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[215] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[216] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87.
[217] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 87-88.
[218] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 88.
[219] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 88.
[220] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 88.
[221] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89
[222] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89.
[223] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89.
[224] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89.
[225] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89.
[226] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89.
[227] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 89-90.
[228] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 90.
[229] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 90.
[230] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 90.
[231] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 90.
[232] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 91.
[233] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 91.
[234] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 91.
[235] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 91.
[236] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 91-92.
[237] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 92.
[238] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 92.
[239] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 92.

[240] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 92.
[241] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 93.
[242] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 93.
[243] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 93.
[244] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 93.
[245] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları:94.
[246] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 94.
[247] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 94-95.
[248] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 95.
[249] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 95.
[250] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 95.
[251] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 95.
[252] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 96.
[253] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 96.
[254] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 96.
[255] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 96-97.
[256] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 97.
[257] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 97.
[258] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 97-98.
[259] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 98.
[260] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 98.
[261] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 98-99.
[262] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 99.
[263] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 99.
[264] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 99.
[265] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 99-100.
[266] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 100.
[267] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 101.
[268] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 101.
[269] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 101.
[270] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 101.
[271] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 101-102.
[272] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 102.
[273] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 102-103.
[274] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 103.
[275] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 103-104.
[276] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 104.
[277] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 104.
[278] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 105.
[279] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 105.
[280] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 105.
[281] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 105.
[282] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 106.
[283] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 106.
[284] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 106.
[285] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 106.
[286] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 107.
[287] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 107.
[288] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 107
[289] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 107.
[290] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 107.
[291] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 108.
[292] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 108.
[293] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 108.
[294] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 108.
[295] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 180.
[296] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 109.
[297] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 109-110.
[298] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 110.
[299] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 110.
[300] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 110-111.
[301] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 111.
[302] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 111.
[303] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 111-112.
[304] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 112.
[305] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 112.
[306] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 112.
[307] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 112.
[308] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 112.
[309] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[310] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113
[311] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[312] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[313] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[314] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[315] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 113.
[316] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[317] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[318] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[319] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[320] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[321] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 114.
[322] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 115.
[323] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 115.
[324] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 115.

[325] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 115.
[326] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 115.
[327] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[328] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[329] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[330] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[331] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[332] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 116.
[333] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 117.
[334] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 117.
[335] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 117.
[336] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 117.
[337] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 118.
[338] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 118.
[339] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 118.
[340] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 118-119.
[341] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 119.
[342] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 119.
[343] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 120.
[344] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 120.
[345] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 120
[346] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 120-121.
[347] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 121.
[348] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 121.
[349] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 121.
[350] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 122.
[351] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 122.
[352] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 122.
[353] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 122.
[354] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 122-123.
[355] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 123.
[356] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 123.
[357] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 123.
[358] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[359] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[360] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[361] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[362] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[363] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 124.
[364] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 125.
[365] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 125.
[366] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 125.
[367] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[368] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[369] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[370] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[371] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[372] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126.
[373] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 126-127.
[374] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 127.
[375] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 127.
[376] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 127-128.
[377] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 128.
[378] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[379] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[380] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[381] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[382] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[383] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 129.
[384] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları:129-130.
[385] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 130.
[386] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 130.
[387] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 130.
[388] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 131.
[389] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 131-132.
[390] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 132.
[391] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 132.
[392] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 132.
[393] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 132.
[394] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 133
[395] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 133.
[396] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 133.
[397] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 133.
[398] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 133.
[399] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[400] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[401] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[402] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[403] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[404] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 134.
[405] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135.
[406] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135.
[407] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135.
[408] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135.
[409] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135.

[410] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 135-136.
[411] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136.
[412] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136.
[413] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136.
[414] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136.
[415] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136.
[416] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 136-137.
[417] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 137.
[418] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 137.
[419] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 138.
[420] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 138.
[421] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 138.
[422] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 138.
[423] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 138-139.
[424] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 139.
[425] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 139.
[426] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 139.
[427] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 139-140.
[428] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 140.
[429] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 140-141.
[430] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 141.
[431] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 141.
[432] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 141.
[433] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 141-142.
[434] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 142.
[435] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 142.
[436] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 142.
[437] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 142.
[438] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 143.
[439] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 143.
[440] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 143.
[441] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 143.
[442] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 143-145.
[443] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 145.
[444] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 146.
[445] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 146.
[446] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 146.
[447] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 146.
[448] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 146.
[449] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 147.
[450] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 147.
[451] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 147.
[452] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 147-148.
[453] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 148.
[454] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 148.
[455] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 148.
[456] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 149.
[457] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 149.
[458] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 149.
[459] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 149.
[460] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 149-150.
[461] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 150.
[462] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 150.
[463] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 150.
[464] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 150-151.
[465] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[466] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[467] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[468] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[469] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[470] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 151.
[471] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[472] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[473] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[474] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[475] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[476] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 152.
[477] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[478] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[479] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[480] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[481] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[482] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[483] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 153.
[484] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 154.
[485] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 154.
[486] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 154-155.
[487] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 155.
[488] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 155.
[489] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 155-156.
[490] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 156.
[491] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 156-157.
[492] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 157.
[493] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 157.
[494] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 157.

[495] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 157-158.
[496] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 158.
[497] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 158.
[498] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 158.
[499] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 158.
[500] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 158-159.
[501] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 159.
[502] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 159.
[503] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 159.
[504] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 159.
[505] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 159-160.
[506] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 160.
[507] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 160.
[508] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 160.
[509] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 160.
[510] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 161.
[511] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 161.
[512] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 161.
[513] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 162.
[514] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 162.
[515] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 162.
[516] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 162.
[517] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 163.
[518] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 163.
[519] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 163.
[520] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 163-164.
[521] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 164.
[522] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 164.
[523] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 164.
[524] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 165.
[525] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 165.
[526] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 165.
[527] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 166.
[528] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 166.
[529] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 166.
[530] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 167.
[531] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 167.
[532] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 167.
[533] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 167.
[534] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 167.
[535] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 168.
[536] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 168.
[537] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 169.
[538] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 169.
[539] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 169.
[540] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 169.
[541] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 169.
[542] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 170.
[543] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 170.
[544] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 170.
[545] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 170-171.
[546] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 171.
[547] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 171.
[548] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 171.
[549] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 171.
[550] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 171.
[551] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172.
[552] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172.
[553] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172.
[554] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172.
[555] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172.
[556] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 172-173.
[557] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 173.
[558] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 173
[559] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 174.
[560] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 174.
[561] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 174.
[562] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 174.
[563] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 174-175.
[564] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 175.
[565] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 175.
[566] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 175-176.
[567] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 176.
[568] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 176.
[569] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 176.
[570] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 177.
[571] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 177.
[572] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 177-178.
[573] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 178.
[574] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 178.
[575] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 178-179.
[576] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 179-180.
[577] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 180.
[578] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 180-181.
[579] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 181.

[580] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 181-182.
[581] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 182-183.
[582] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 183.
[583] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 183.
[584] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 183.
[585] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 184.
[586] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 184.
[587] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 185.
[588] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 185.
[589] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 186.
[590] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 186.
[591] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 186.
[592] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 186-187.
[593] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 188.
[594] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 188.
[595] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 188.
[596] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 188.
[597] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 188.
[598] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189.
[599] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189.
[600] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189.
[601] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189.
[602] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189.
[603] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 189-190.
[604] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 190.
[605] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 190.
[606] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 190.
[607] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 190.
[608] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 190-191.
[609] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 191.
[610] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 191.
[611] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 191.
[612] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 191.
[613] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 191.
[614] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[615] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[616] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[617] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[618] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[619] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 192.
[620] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 193.
[621] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 193.
[622] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 193.
[623] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 194.
[624] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 194.
[625] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 194-195.
[626] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195.
[627] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195.
[628] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195.
[629] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195.
[630] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195.
[631] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 195-197.
[632] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 197.
[633] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 197-198.
[634] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 198.
[635] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 199.
[636] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 199.
[637] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 199.
[638] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 199-200.
[639] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 200.
[640] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 200-201.
[641] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 201.
[642] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 201.
[643] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 201.
[644] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 201.
[645] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 201-202.
[646] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 202.
[647] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 202.
[648] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 202.
[649] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 203.
[650] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 203.
[651] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 203.
[652] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 203.
[653] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 203.
[654] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 204.
[655] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 204.
[656] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 204.
[657] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 204.
[658] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 205.
[659] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 205.
[660] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 205.
[661] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 206.
[662] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 206.
[663] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 206.
[664] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 206.

[665] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 206.
[666] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 207.
[667] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 207.
[668] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 207.
[669] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 207.
[670] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 207-208.
[671] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 208.
[672] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 208.
[673] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 208-209.
[674] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 209.
[675] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 209.
[676] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 209.
[677] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[678] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[679] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[680] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[681] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[682] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210.
[683] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 210-211.
[684] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 211.
[685] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 212.
[686] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 212.
[687] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 212.
[688] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 212.
[689] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 212-213.
[690] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 213-214.
[691] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 214-215.
[692] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 215.
[693] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 215-216.
[694] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 216.
[695] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 216.
[696] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 216-217.
[697] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 217-218.
[698] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 218.
[699] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 218.
[700] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 218.
[701] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 218.
[702] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 219.
[703] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 219.
[704] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 219.
[705] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 219.
[706] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 219.
[707] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[708] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[709] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[710] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[711] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[712] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 220.
[713] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221.
[714] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221.
[715] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221.
[716] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221.
[717] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221.
[718] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 221-222.
[719] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 222.
[720] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 222.
[721] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 222.
[722] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 222.
[723] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 222-223.
[724] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 223.
[725] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 223.
[726] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 223.
[727] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 223.
[728] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 223.
[729] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 224.
[730] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 224.
[731] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 224.
[732] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 224.
[733] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 225.
[734] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 225.
[735] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 225.
[736] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 225.
[737] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[738] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[739] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[740] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[741] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[742] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226.
[743] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 226-227.
[744] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 227.
[745] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 227.
[746] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 227.
[747] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 227.
[748] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 227.
[749] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228.

[750] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228.
[751] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228.
[752] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228.
[753] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228.
[754] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 228-229.
[755] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229.
[756] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229.
[757] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229.
[758] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229.
[759] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229.
[760] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 229-230.
[761] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 230.
[762] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 230.
[763] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 230.
[764] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 230.
[765] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 231.
[766] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 231.
[767] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 231.
[768] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 231.
[769] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 231.
[770] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 232.
[771] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 232.
[772] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 232.
[773] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 232-233.
[774] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 233.
[775] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 233.
[776] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 233.
[777] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 233-234.
[778] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 234.
[779] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 234.
[780] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 234.
[781] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 235.
[782] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 235.
[783] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 235.
[784] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 235-236.
[785] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 236-237.
[786] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 237-238.
[787] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 238.
[788] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 238.
[789] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 238.
[790] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 238.
[791] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 239.
[792] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 239.
[793] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 239.
[794] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 239-240.
[795] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 240.
[796] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 240.
[797] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 240.
[798] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 240.
[799] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 240-241.
[800] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241.
[801] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241.
[802] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241.
[803] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241.
[804] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241.
[805] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 241-242
[806] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 242.
[807] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 242-243.
[808] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 243.
[809] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 243.
[810] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 243.
[811] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 243-244.
[812] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 244.
[813] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 244.
[814] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 244.
[815] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 244-245.
[816] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 245.
[817] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 245.
[818] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 245.
[819] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 246.
[820] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 246.
[821] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 246-247.
[822] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 247.
[823] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 247.
[824] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 247-248.
[825] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 248.
[826] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 248.
[827] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 248.
[828] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 249.
[829] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 249-250.
[830] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 250.
[831] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 250.
[832] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 251.
[833] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 251.
[834] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 251.

[835] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 251-252.
[836] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 252.
[837] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 252.
[838] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 253-254.
[839] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 254.
[840] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 254-255.
[841] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 255.
[842] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 255.
[843] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 255.
[844] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256.
[845] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256.
[846] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256.
[847] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256.
[848] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256.
[849] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 256-257.
[850] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 257.
[851] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 257.
[852] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 257.
[853] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[854] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[855] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[856] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[857] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[858] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 258.
[859] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 259.
[860] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 259.
[861] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 259.
[862] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 259.
[863] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 259.
[864] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 260.
[865] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 260.
[866] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 260.
[867] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 260-261.
[868] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 261.
[869] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 261.
[870] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 261.
[871] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[872] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[873] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[874] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[875] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[876] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 262.
[877] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 263.
[878] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 263.
[879] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 263.
[880] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 263.
[881] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 264.
[882] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 264.
[883] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 264.
[884] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 264.
[885] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 264-265.
[886] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 265.
[887] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 265.
[888] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 265.
[889] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 265.
[890] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 265-266.
[891] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 266.
[892] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 266.
[893] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 266.
[894] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 267.
[895] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 267.
[896] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 267.
[897] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 267.
[898] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 267.
[899] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 268.
[900] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 268.
[901] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 268.
[902] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 268.
[903] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 269.
[904] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 269.
[905] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 269.
[906] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 269.
[907] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 270.
[908] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 270.
[909] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 270.
[910] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 270-271.
[911] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 271.
[912] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 271.
[913] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 271.
[914] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 271.
[915] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 272.
[916] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 272.
[917] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 272.
[918] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 272-273.
[919] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 273.

[920] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 273.
[921] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 273.
[922] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 273-274.
[923] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 274.
[924] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 274.
[925] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 274-275.
[926] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 275.
[927] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 275-276.
[928] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 276.
[929] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 276.
[930] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 276.
[931] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 277.
[932] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 277.
[933] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 277.
[934] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 277.
[935] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 277-278.
[936] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 278.
[937] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 278.
[938] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 278.
[939] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 278.
[940] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 278.
[941] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279.
[942] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279.
[943] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279.
[944] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279.
[945] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279.
[946] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 279-280.
[947] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 280.
[948] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 280.
[949] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 280.
[950] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 281.
[951] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 281.
[952] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 281..
[953] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 282.
[954] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 282.
[955] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[956] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[957] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[958] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[959] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[960] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[961] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283.
[962] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 283-284.
[963] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 284.
[964] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 284.
[965] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 284.
[966] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 284-285.
[967] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 286.
[968] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 286.
[969] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 286.
[970] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 287.
[971] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 287.
[972] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 287.
[973] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 287-288.
[974] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 288.
[975] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 288.
[976] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 288.
[977] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 288-289.
[978] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 289.
[979] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 289.
[980] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 289.
[981] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 289-290.
[982] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 290.
[983] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 290.
[984] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 290.
[985] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 290-291.
[986] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 291.
[987] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 291.
[988] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 292.
[989] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 292.
[990] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 292.
[991] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 292.
[992] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 292-293.
[993] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 293.
[994] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 293.
[995] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 293.
[996] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 293.
[997] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 294.
[998] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 294.
[999] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 294-295.
[1000] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 295.
[1001] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 295.
[1002] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 295-296.
[1003] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 296.
[1004] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 296.

[1005] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 297.
[1006] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 297-298.
[1007] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 298.
[1008] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 298.
[1009] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 298-300.
[1010] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 300-303.
[1011] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 303.
[1012] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 303.
[1013] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 303-304.
[1014] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 304.
[1015] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 304.
[1016] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 304-305.
[1017] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 305.
[1018] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 305.
[1019] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 305.
[1020] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 306.
[1021] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 306-307.
[1022] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 307.
[1023] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 307.
[1024] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 307.
[1025] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 307-308.
[1026] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 308-309.
[1027] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 309.
[1028] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 309-310.
[1029] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 310.
[1030] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 310.
[1031] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 310-311.
[1032] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 311.
[1033] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 311.
[1034] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 311.
[1035] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 312.
[1036] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 312.
[1037] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 312.
[1038] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 313.
[1039] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 313.
[1040] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 313-314.
[1041] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 314.
[1042] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 314.
[1043] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 314.
[1044] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 314.
[1045] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 314.
[1046] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1047] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1048] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1049] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1050] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1051] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315.
[1052] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 315-316.
[1053] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 316.
[1054] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 316.
[1055] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 316.
[1056] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 316.
[1057] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 316-317.
[1058] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 317.
[1059] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 317.
[1060] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 317.
[1061] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 317.
[1062] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 317-318.
[1063] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 318.
[1064] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 318.
[1065] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 318.
[1066] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 318.
[1067] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 318-319.
[1068] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 319.
[1069] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 319.
[1070] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 319.
[1071] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 319.
[1072] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 319-320.
[1073] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 320.
[1074] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 321.
[1075] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 321.
[1076] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 321.
[1077] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 321-322.
[1078] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 322.
[1079] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 322.
[1080] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 322.
[1081] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 322.
[1082] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1083] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1084] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1085] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1086] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1087] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 323.
[1088] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 324.
[1089] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 324.

[1090] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 324.
[1091] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 324.
[1092] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 325.
[1093] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 325.
[1094] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 325.
[1095] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 325.
[1096] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 326.
[1097] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 326.
[1098] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 326.
[1099] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 326.
[1100] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 326.
[1101] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 327.
[1102] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 327.
[1103] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 327.
[1104] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 327.
[1105] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 328-329.
[1106] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 329.
[1107] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 329-330.
[1108] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 330.
[1109] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 330.
[1110] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 330.
[1111] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 330.
[1112] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1113] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1114] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1115] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1116] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1117] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 331.
[1118] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 332.
[1119] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 332.
[1120] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 332.
[1121] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 332-333.
[1122] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 334.
[1123] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 334.
[1124] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 334.
[1125] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 334.
[1126] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 334.
[1127] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 335.
[1128] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 335.
[1129] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 335.
[1130] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 335-336.
[1131] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 336.
[1132] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 336.
[1133] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 336.
[1134] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 337.
[1135] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 337.
[1136] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 337.
[1137] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 337-338.
[1138] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 338.
[1139] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 338.
[1140] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 338.
[1141] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339.
[1142] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339.
[1143] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339.
[1144] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339.
[1145] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339.
[1146] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 339-340.
[1147] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 340-341.
[1148] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 341.
[1149] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 341.
[1150] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 341-343.
[1151] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 343.
[1152] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 343.
[1153] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 343.
[1154] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344.
[1155] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344.
[1156] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344.
[1157] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344.
[1158] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344.
[1159] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 344-345.
[1160] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 345.
[1161] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 345.
[1162] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 345.
[1163] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 345-346.
[1164] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 346.
[1165] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 346-347.
[1166] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 347.
[1167] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 347.
[1168] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 347-348.
[1169] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 348.
[1170] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 348.
[1171] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 348.
[1172] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 348.
[1173] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 348-349.
[1174] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 349.

[1175] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 350.
[1176] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 351.
[1177] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 351.
[1178] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 351.
[1179] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 351.
[1180] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 352.
[1181] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 352-353.
[1182] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 353.
[1183] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 353-354.
[1184] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 354.
[1185] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 354.
[1186] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 354.
[1187] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 354-355.
[1188] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 355.
[1189] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 355.
[1190] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 355.
[1191] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 356.
[1192] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 356.
[1193] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 357.
[1194] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 357.
[1195] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 358.
[1196] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 358.
[1197] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 358.
[1198] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 358.
[1199] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 359.
[1200] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 359.
[1201] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 359.
[1202] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 360.
[1203] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 360.
[1204] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 361.
[1205] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 361.
[1206] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 361.
[1207] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 361.
[1208] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 362-363.
[1209] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1210] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1211] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1212] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1213] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1214] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363
[1215] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 363.
[1216] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 364.
[1217] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 364.
[1218] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 364.
[1219] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 364.
[1220] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 364.
[1221] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 365.
[1222] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 365.
[1223] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 365-366.
[1224] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 366.
[1225] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 366.
[1226] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 366-367.
[1227] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 367-368.
[1228] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 368.
[1229] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 368.
[1230] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 368.
[1231] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 368-370.
[1232] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 370.
[1233] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 370.
[1234] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 370-371.
[1235] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 371.
[1236] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 371-372.
[1237] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 372.
[1238] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 372.
[1239] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 373.
[1240] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 373.
[1241] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 373-374.
[1242] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 374.
[1243] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 374-377.
[1244] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 377.
[1245] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 377-378.
[1246] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 378.
[1247] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 378
[1248] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 378-379.
[1249] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 379.
[1250] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 379-380.
[1251] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 380.
[1252] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 380.
[1253] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 380.
[1254] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 380-381.
[1255] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 381-382.
[1256] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 382.
[1257] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 382.
[1258] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 382-383.
[1259] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 383.

[1260] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 383-384.
[1261] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 384-385.
[1262] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 386.
[1263] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 386-387.
[1264] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 387.
[1265] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 387-388.
[1266] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 388.
[1267] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 388.
[1268] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 388-389.
[1269] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 389.
[1270] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 389.
[1271] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 389.
[1272] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 389.
[1273] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 390.
[1274] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 390.
[1275] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 391.
[1276] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 391.
[1277] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 391.
[1278] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 391.
[1279] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 391.
[1280] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 392.
[1281] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 392.
[1282] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 392.
[1283] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 392.
[1284] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 392-393.
[1285] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 393-394.
[1286] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 394.
[1287] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 394.
[1288] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 394.
[1289] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 394-395.
[1290] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 395.
[1291] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 395.
[1292] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 395.
[1293] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 395-396.
[1294] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 396.
[1295] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 396-397.
[1296] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 397.
[1297] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 397
[1298] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 397.
[1299] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 397-398.
[1300] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 398.
[1301] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 398.
[1302] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 398.
[1303] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 399.
[1304] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 399.
[1305] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 399.
[1306] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400.
[1307] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400.
[1308] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400.
[1309] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400.
[1310] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400
[1311] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 400.
[1312] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 401.
[1313] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 401.
[1314] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 401.
[1315] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 401.
[1316] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 401-402.
[1317] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 402.
[1318] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 402.
[1319] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 402.
[1320] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 402.
[1321] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 402-403.
[1322] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 403.
[1323] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 403.
[1324] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 403.
[1325] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 403
[1326] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 404-405.
[1327] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 405.
[1328] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 405.
[1329] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 405-406.
[1330] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 406.
[1331] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 406.
[1332] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 407.
[1333] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 407.
[1334] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 407.
[1335] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 407.
[1336] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 407.
[1337] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 408.
[1338] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 408.
[1339] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 408.
[1340] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 408-409.
[1341] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 409.
[1342] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 409.
[1343] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 409-410.
[1344] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 410.

[1345] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 410.
[1346] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 410.
[1347] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 410.
[1348] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 410.
[1349] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 411.
[1350] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 411.
[1351] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 411.
[1352] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 411.
[1353] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 411-412.
[1354] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 412.
[1355] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 412.
[1356] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 412.
[1357] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 413.
[1358] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 413.
[1359] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 413.
[1360] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 413.
[1361] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 413-414
[1362] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 414.
[1363] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 415.
[1364] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 415.
[1365] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 415.
[1366] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 415-416.
[1367] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 416.
[1368] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 416.
[1369] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 417.
[1370] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 417.
[1371] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 417.
[1372] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 417.
[1373] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 418.
[1374] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 418.
[1375] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 419.
[1376] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 419.
[1377] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420.
[1378] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420.
[1379] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420.
[1380] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420.
[1381] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420.
[1382] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 420-421.
[1383] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421.
[1384] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421.
[1385] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421.
[1386] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421.
[1387] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421.
[1388] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 421-422.
[1389] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 422.
[1390] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 422.
[1391] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 422.
[1392] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 422.
[1393] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 422-423.
[1394] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 423.
[1395] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 423.
[1396] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 423.
[1397] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1398] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1399] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1400] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1401] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1402] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424.
[1403] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 424-425.
[1404] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 425.
[1405] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 425.
[1406] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 425-426.
[1407] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 426-427.
[1408] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 427.
[1409] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 427.
[1410] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 427.
[1411] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 427-428.
[1412] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 428.
[1413] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 428.
[1414] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 428-429.
[1415] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 429.
[1416] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 429-430.
[1417] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 430.
[1418] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 431.
[1419] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 431.
[1420] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 431.
[1421] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 432.
[1422] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 432.
[1423] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 432.
[1424] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.
[1425] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.
[1426] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.
[1427] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.
[1428] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.
[1429] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 433.

[1430] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1431] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1432] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1433] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1434] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1435] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 434.
[1436] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 435.
[1437] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 435.
[1438] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 435.
[1439] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 435-436.
[1440] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 436.
[1441] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 436.
[1442] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 436.
[1443] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 436.
[1444] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 436.
[1445] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 437.
[1446] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 437.
[1447] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 437-438.
[1448] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 438.
[1449] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 438.
[1450] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 438.
[1451] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 439.
[1452] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 439.
[1453] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 439.
[1454] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 439.
[1455] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 439-440.
[1456] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 440.
[1457] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 440.
[1458] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 440.
[1459] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 440-441.
[1460] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 441.
[1461] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 441.
[1462] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 441-442.
[1463] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 442.
[1464] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 442-443.
[1465] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 443.
[1466] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 444.
[1467] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 444.
[1468] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 444.
[1469] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 444.
[1470] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 444.
[1471] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 445.
[1472] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 445.
[1473] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 445.
[1474] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 445.
[1475] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 445-446.
[1476] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 446.
[1477] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 446.
[1478] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 446-447.
[1479] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 447.
[1480] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 447.
[1481] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 447.
[1482] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 447.
[1483] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 448.
[1484] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 448.
[1485] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 448.
[1486] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 448.
[1487] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 448.
[1488] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 449.
[1489] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 449.
[1490] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 449.
[1491] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 449-450.
[1492] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 450.
[1493] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 450.
[1494] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 450.
[1495] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 451.
[1496] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 451.
[1497] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 451.
[1498] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 452.
[1499] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 452.
[1500] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 452.
[1501] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 453.
[1502] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 453.
[1503] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 453.
[1504] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 453-454.
[1505] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 454.
[1506] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 454.
[1507] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 454-455.
[1508] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 455.
[1509] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 455.
[1510] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 455.
[1511] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 455.
[1512] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 455.
[1513] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.
[1514] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.

[1515] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.
[1516] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.
[1517] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.
[1518] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 456.
[1519] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 457.
[1520] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 457.
[1521] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 457.
[1522] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 457-458.
[1523] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 458-459.
[1524] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 459.
[1525] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 459.
[1526] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 459-460.
[1527] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 460.
[1528] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 460-461.
[1529] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 461-462.
[1530] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 462.
[1531] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 462.
[1532] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 462-463.
[1533] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 463.
[1534] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 463.
[1535] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 463.
[1536] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 463-464.
[1537] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 464.
[1538] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 465.
[1539] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 465.
[1540] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 465.
[1541] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 465.
[1542] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 465.
[1543] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 466.
[1544] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 466.
[1545] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 467.
[1546] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 467.
[1547] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 467.
[1548] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 468.
[1549] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 468.
[1550] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 468.
[1551] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 468.
[1552] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 468-469.
[1553] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 469.
[1554] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 469-470.
[1555] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 470.
[1556] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 470.
[1557] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 471-472.
[1558] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 473.
[1559] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 473-474.
[1560] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 474.
[1561] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 474.
[1562] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 474-475.
[1563] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 475.
[1564] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 475.
[1565] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 475.
[1566] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 475.
[1567] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 476.
[1568] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 476.
[1569] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 476.
[1570] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 476.
[1571] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 476-477.
[1572] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 477.
[1573] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 477.
[1574] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 477.
[1575] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 478.
[1576] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 478.
[1577] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 478.
[1578] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 478.
[1579] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1580] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1581] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1582] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1583] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1584] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 479.
[1585] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 480.
[1586] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 480.
[1587] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 480.
[1588] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 480.
[1589] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1590] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1591] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1592] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1593] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1594] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481.
[1595] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 481-482.
[1596] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 482.
[1597] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 482.
[1598] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1599] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.

[1600] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1601] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1602] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1603] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1604] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483.
[1605] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 483-484.
[1606] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 484.
[1607] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 484.
[1608] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 484.
[1609] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 484.
[1610] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 484-485.
[1611] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 485.
[1612] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 485-486
[1613] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 486.
[1614] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 486.
[1615] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 486-487.
[1616] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 487.
[1617] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 487.
[1618] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 487.
[1619] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 487-488.
[1620] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 488.
[1621] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 488.
[1622] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 488-489.
[1623] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 489-490.
[1624] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 490.
[1625] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 490-491.
[1626] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 491.
[1627] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 491.
[1628] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 492.
[1629] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 492.
[1630] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 492-494.
[1631] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 495.
[1632] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 495.
[1633] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 495-496.
[1634] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 496.
[1635] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 496.
[1636] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 496.
[1637] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 497.
[1638] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 497.
[1639] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 497.
[1640] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 497.
[1641] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 498.
[1642] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 498.
[1643] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 498.
[1644] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 499.
[1645] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 499.
[1646] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 499-500.
[1647] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 501.
[1648] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 501.
[1649] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 501.
[1650] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 502.
[1651] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 502.
[1652] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 502.
[1653] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 502.
[1654] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 503.
[1655] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 503.
[1656] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 503-504.
[1657] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 504.
[1658] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 504.
[1659] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 504-505.
[1660] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 505.
[1661] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 505.
[1662] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 505-506.
[1663] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 506.
[1664] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 506.
[1665] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 506.
[1666] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 506-507.
[1667] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 507.
[1668] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 507.
[1669] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 507.
[1670] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 507.
[1671] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 507.
[1672] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 508.
[1673] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 508.
[1674] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 508.
[1675] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 508-509.
[1676] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 509.
[1677] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 509.
[1678] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 510.
[1679] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 510.
[1680] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 510-511.
[1681] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 511.
[1682] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 511.
[1683] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 511.
[1684] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 511-512.

[1685] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 512.
[1686] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 512.
[1687] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 512.
[1688] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 512-513.
[1689] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 513.
[1690] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 513.
[1691] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 513.
[1692] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 513.
[1693] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514.
[1694] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514.
[1695] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514.
[1696] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514.
[1697] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514.
[1698] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 514-515.
[1699] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 515.
[1700] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 515.
[1701] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 515.
[1702] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 516-517.
[1703] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 517.
[1704] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 517-518.
[1705] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 518.
[1706] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 518.
[1707] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 518-519.
[1708] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 519.
[1709] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 519.
[1710] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 519.
[1711] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 519.
[1712] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 520.
[1713] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 520-521.
[1714] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 521.
[1715] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 521.
[1716] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 522.
[1717] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 522.
[1718] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 522.
[1719] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 522-523.
[1720] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 523-524.
[1721] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 524-525.
[1722] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 525.
[1723] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 525.
[1724] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 525-526.
[1725] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 526.
[1726] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 526-527.
[1727] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 527.
[1728] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 527.
[1729] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 527.
[1730] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 527.
[1731] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 527-528.
[1732] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 528.
[1733] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 528.
[1734] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 528.
[1735] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 528.
[1736] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 528-529.
[1737] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 529.
[1738] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 529.
[1739] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 530.
[1740] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 530
[1741] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 530.
[1742] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 530-531.
[1743] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 531.
[1744] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 531.
[1745] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 531.
[1746] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 531-532.
[1747] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 532.
[1748] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 532.
[1749] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 533.
[1750] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 533.
[1751] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 533-534.
[1752] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 534.
[1753] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 534-535.
[1754] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535.
[1755] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535.
[1756] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535.
[1757] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535.
[1758] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535.
[1759] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 535-536.
[1760] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 536.
[1761] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 536.
[1762] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 536.
[1763] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 536.
[1764] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 537.
[1765] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 537.
[1766] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 537.
[1767] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 538.
[1768] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 538.
[1769] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 538.

[1770] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 538.
[1771] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 539.
[1772] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 539.
[1773] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 539.
[1774] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 539.
[1775] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540.
[1776] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540.
[1777] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540.
[1778] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540.
[1779] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540.
[1780] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 540-541.
[1781] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 541.
[1782] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 541.
[1783] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 541.
[1784] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 541.
[1785] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 541.
[1786] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 542.
[1787] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 542.
[1788] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 542.
[1789] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 542.
[1790] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 543
[1791] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 543.
[1792] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 543
[1793] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 543.
[1794] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 544.
[1795] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 544.
[1796] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 544-545.
[1797] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 545.
[1798] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 545.
[1799] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 545-546.
[1800] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 546.
[1801] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 546-547.
[1802] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 547.
[1803] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 547.
[1804] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 548.
[1805] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 548.
[1806] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 548
[1807] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 548-549.
[1808] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 549.
[1809] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 549.
[1810] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 549.
[1811] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 549-550.
[1812] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 550.
[1813] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 551.
[1814] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 551
[1815] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 551.
[1816] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 551.
[1817] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 552.
[1818] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 552.
[1819] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 552.
[1820] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 552.
[1821] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 552.
[1822] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 553.
[1823] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 553.
[1824] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 553-554.
[1825] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 554.
[1826] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 554.
[1827] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 554.
[1828] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 554.
[1829] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 555.
[1830] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 555.
[1831] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 555.
[1832] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 555-556.
[1833] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 556.
[1834] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 556.
[1835] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 556-557.
[1836] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 557.
[1837] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 557.
[1838] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 557-558.
[1839] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 558.
[1840] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 558.
[1841] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 558-559.
[1842] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 559.
[1843] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 559.
[1844] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 559-560.
[1845] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 560-561.
[1846] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 562.
[1847] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 562.
[1848] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 562.
[1849] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563.
[1850] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563.
[1851] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563.
[1852] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563.
[1853] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563.
[1854] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 563-564.

[1855] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 564.
[1856] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 564-565.
[1857] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 565.
[1858] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 565.
[1859] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 565.
[1860] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 565-566.
[1861] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 566.
[1862] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 566-567.
[1863] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 567.
[1864] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 567-574.
[1865] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 574-579.
[1866] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 579.
[1867] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 580.
[1868] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 580.
[1869] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 580-581.
[1870] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 581.
[1871] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 582.
[1872] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 582.
[1873] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 582.
[1874] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 582-583.
[1875] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 583.
[1876] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 583.
[1877] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 583.
[1878] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 584.
[1879] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 584.
[1880] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 584.
[1881] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 584-585.
[1882] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 585.
[1883] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 585.
[1884] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 585.
[1885] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 586-587.
[1886] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 587.
[1887] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 587.
[1888] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 587.
[1889] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 587
[1890] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 587-588.
[1891] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 588.
[1892] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 588.
[1893] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 588.
[1894] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 588.
[1895] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 588-589.
[1896] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 589.
[1897] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 589.
[1898] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 589.
[1899] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 589.
[1900] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590.
[1901] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590.
[1902] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590.
[1903] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590.
[1904] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590.
[1905] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 590-591.
[1906] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 591.
[1907] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 591.
[1908] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 591.
[1909] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 591-592.
[1910] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 592.
[1911] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 593.
[1912] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 593.
[1913] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 593-594.
[1914] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 594.
[1915] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 594.
[1916] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 594.
[1917] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 595.
[1918] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 595.
[1919] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 595.
[1920] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 596.
[1921] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 596.
[1922] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 596-597.
[1923] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 597.
[1924] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 597.
[1925] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 597.
[1926] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 598.
[1927] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 598.
[1928] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 598.
[1929] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 598-599.
[1930] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 599.
[1931] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 599.
[1932] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 599.
[1933] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 600-601.
[1934] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 601.
[1935] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 601.
[1936] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 601.
[1937] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 602.
[1938] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 602.
[1939] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 602.

[1940] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 603.
[1941] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 603.
[1942] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 603.
[1943] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 603.
[1944] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 604.
[1945] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 604.
[1946] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 604.
[1947] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 604-605.
[1948] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 605.
[1949] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 605.
[1950] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 605.
[1951] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 606.
[1952] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 606.
[1953] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 606-607.
[1954] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 607.
[1955] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 607.
[1956] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 607.
[1957] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 607.
[1958] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 608.
[1959] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 608.
[1960] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 608-609.
[1961] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 609.
[1962] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 609-610.
[1963] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 610.
[1964] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 610.
[1965] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 610.
[1966] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 610-611.
[1967] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 611.
[1968] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 611.
[1969] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 611.
[1970] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 612.
[1971] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 612.
[1972] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 612.
[1973] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 612.
[1974] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 613.
[1975] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 613.
[1976] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 614.
[1977] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 614-615.
[1978] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 615.
[1979] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1980] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1981] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1982] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1983] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1984] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616.
[1985] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616
[1986] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 616-617.
[1987] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617.
[1988] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617.
[1989] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617.
[1990] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617.
[1991] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617.
[1992] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 617-618.
[1993] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 618.
[1994] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 618.
[1995] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 618.
[1996] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 618-619.
[1997] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 620.
[1998] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 619.
[1999] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 619.
[2000] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 619-620.
[2001] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 620.
[2002] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 620.
[2003] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 620-621.
[2004] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 622.
[2005] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 622.
[2006] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 622.
[2007] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 622.
[2008] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 623.
[2009] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 623.
[2010] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 623-624.
[2011] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 624.
[2012] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 624.
[2013] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 624-625.
[2014] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 625.
[2015] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 625.
[2016] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 625.
[2017] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 626.
[2018] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 626.
[2019] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 627.
[2020] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 628-629.
[2021] Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Tahhik, Abdullah Feyzi Kocaer), Müttefekul Aleyh Hadisler, Hüner Yayınları: 629.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

This page uses frames, but your browser doesn't support them.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

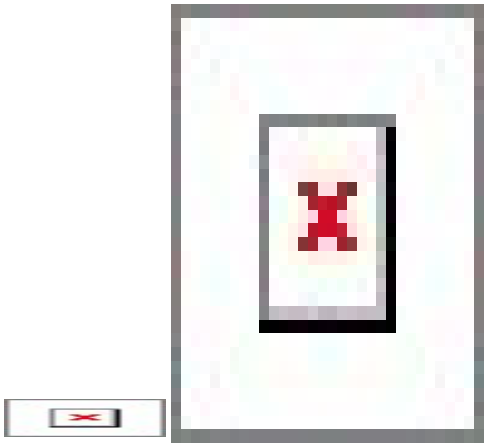

Sebeb-i Nüzûle Göre **KIRK ÂYET**
Sebeb-i Vürûde Göre **KIRK HADÎS**

Salih ÖZBEY

Beka Yayınları

İÇİNDEKİLER
Kırk Ayet ve Kırk Hadis Dersi Programı

1-Niyyet……5
2-İman ve şirk……13
3-Nifak\münafık……21
4-Mü'min ve Müslim……27
5-İman, islam, ihlas ve ihsan……31
6-Helal ve haram……43
7-Haya ve iman……49
8-Su ve temizlik……57
9-Namaz……65
10-Oruç……69
11-Hac ve umre……75
12-İnfak ve sadaka……79
13-Zekat ve fıtır sadakası……85
14-İçki……89
15-Savaş ve şehitlik……95
16-Dua……101
17-Zikir……109
18-Zarara karşı zarar yoktur……115
19-Rahmet ve merhamet……123
20-Rıfk\yumuşaklık……129
21-İyilikte çığır açmak……133
22-Kişi sevdiği ile beraberdir……139
23-Hubulllah\buğzullah……143
24-Veren el ile alan el……147
25-Günah……153
26-Kardeşlik……157
27-Nikah……163
28-Kolaylaştırın zorlaştırmayın……169
29-Her çocuk fıtrat üzere doğar……175
30-Aldatan bizden değildir……179
31-Allah güzeldir güzeli sever……185
32-Yalnızlık Allah'a mahsustur……189
33-İçtihad……195
34-Masiyette itaat yoktur……201
35-Aç gözlülük……207
36-Ölüye telkin……213
37-Rüya vahiydir……219
38-Harp hiledir……225

39-Ümmetimden bir gurup……....231
40-Size iki şey bırakıyorum……...237

Test
Kaynakça

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser.
a.g.y.	Adı geçen yayın
(a.s)	Aleyhisselâm.
bsm.	Basılmıştır.
b.	bin, ibn /oğlu.
bint	kızı.
bkz.	Bakınız.
çev.	Çeviren
Doç.	Doçent
H.	Hicri
c.	Cilt, cüz.
(c.c)	Celle Celâlühû.
Hz.	Hazret.
Nşr:	Neşreden
Ktb.	Kütüphanesi
M.	Milâdî
Mad.	Maddesi,Madde
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
ö.	Ölüm tarihi
Prof.	Profesör
(r.a)	Radıyallahû anh.
(ranha)	Radıyallahû anha.
(rha)	Rahmetullahi aleyh
s.	Sayfa
Trc.	Tercüme
v.	Vefatı,Vefat tarihi
vr.	Varak
vs.	ve saire
y.y.	Yüzyıl
vd.	ve devamı.
Yay.	Yayınevi.
yz.	Yazma.
ty.	Tarih yok

KIRK AYET VE KIRK HADİS DERSİ PROGRAMI *

GİRİŞ

Eğiticinin Kırk Ayet ve Kırk Hadis dersi planı yaparken yararlanacağı birinci ve ikinci kaynak olan **"Kur'an ve Hadis"** aynı zamanda eğiticinin ayet ve hadisi sağlam bir temele oturtup bakış açısını genişletmesine yardımcı olur.

Ayrıca bu program eğiticiye, eğitimin teknik ve yöntemleri hakkında da bilgi verir.

Eğitici dersin süresini ve öğrencilerin seviyesini göz-önünde bulundurarak konuları öncelikle bu programdan seçerek ihtiyaca göre planını yapar.

Bu programda sırasıyla, dersle ilgili açıklamalar, amaçlar konular, yöntemler ve kaynakçayı içerir.

A-AÇIKLAMALAR:

Kırk Ayet ve Kırk Hadis Çalışması:[1]

Türkçemize **"Kırk Hadîs"** diye geçen ve belli bir konuya giren veya değişik konularda kırk hadîsi derleyen kitaplar vardır. Bunlar "erbaûniyyât" kırklı'lar denmiştir.

Bu eserler, kaynağını Resûlullah (a.s)'ın şu sözlerinden alır:

"Kim ümmetime, sünnetimden kırk tanesini koruyup ulaştırırsa ben kıyamet günü onun imânına şâhid ve şefaatçi olurum."[2]

Bu hadîsin müjdesine mazhar olmak ümidiyle yazılan eserler kısaca şunlardır.
1. Abdullah İbnu'l-Mubârek el-Hanzalî'nin **"Erba'un"**u.

2. Muhyiddin b. Eslem et-Tusi'nin **"Erba'un"**u.

3. El Hasan b. Süfyan en-Nesai'nin **"Erba'un"**u.

4. Ebu Bekr el-Acurri'nin **"Erba'un"**u.

5. Ebu Bekr Muhyiddin b.İbrahim el-İsbahani, İbnü'l-Mukri'nin **"Erba'un"**u.

6. Ebu Bekr Muhyiddin b. Abdillah el-Cevzeki'nin **"Erba'un"**u.

7. Ebu Nu'aym el-İsbahani'nin **"Erba'un"**u.

8. Ebu Abdurrahman es-Sülemi'nin **"Erba'un"**u.

9. Ebu Bekr el-Beyhaki'nin **"Erba'un"**u.

10. Ebu'l Hasan ed-Darekutni'nin **"Erba'un"**u.

11. Ebu Abdillah el-Hakim'in **"Erba'un"**u.

12. Ebu Tahir es-Silefi'nin **"Erba'un"**u.

13. Dârakutnî'nin **"Erbaûn"**u.

14. Radıyyu'd-Dîn el-Kazvîni'nin **"Erbaûn lil-Fadli Aliyyin**.

15. Hâfız İbni Hacer'in **"Erba'un"**u.

16. Ebu'l Kasım b.Asakir'in birkaç "**Erba'un"**u.

17. Ebu Sa'd el-Mali'nin **"Erba'un"**u.

18. Kelebazi'nin **Erba'un**'u.

19. Ebu Osman es-Sabuni'nin **"Erba'un"**u.

20. İbni ebi's-Sayf'ın **"Erba'un"**u.

21. Ebu'l Kasım Hamza b.Yusuf es-Sehmi'nin **"Erba'un fi Fadli'l Abbas**"ı.

Erba'un kitapları daha pek çoktur. Bunlar Katip Çelebi'nin Keşfu'z-Zunun ile Sılatu'l-Halef'e müracaat edebilirsiniz.

B-ÖZEL AMAÇLAR

Sebeb-i Nüzul
Kur'ân-ı Kerim'in nüzûlü iki kısımdır:
Birinci kısım: Sebebe bağlı olmadan nâzil olan buyruklar: Bunlar, nüzûlünden önce indirilmesini gerektiren herhangi bir sebebin varlığı sözkonusu olmadan inen buyruklardır. Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin çoğunluğu böyledir. Yüce Allah'ın:

?????????? ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????????????? ????????????? ???? ????????????

"İçlerinden kimi de Allah'a şöyle söz vermişti: 'Eğer bize lütfundan ihsan ederse muhakkak ki sadaka vereceğiz ve muhakkak ki salihlerden olacağız"[3] ve devamındaki âyetler herhangi bir sebebe bağlı olmaksızın, bazı münafıkların durumunu açıklamak üzere nâzil olmuşlardır. Bu ayetlerin uzunca bir kıssa ile anlatılan Salebe b. Hâtıb hakkında nâzil olduğuna dair meşhur rivayeti pekçok müfessir sözkonusu etmiş ve birçok vaizler bunun propagandasını yapmış olmakla birlikte oldukça zayıf bir rivayet olup, sahih değildir.
İkinci kısım ise bir sebebe bağlı olarak nâzil olmuş buyruklardır. Bu da nüzulünden önce indirilmesini gerektiren bir sebebin ortaya çıktığı buyruklardır. Sebep de bir kaç çeşittir.
a- Yüce Allah'ın cevabını verdiği bir soru. Meselâ:

????????????? ???? ??????????? ???? ???? ?????????? ????????? ??????????

"Sana hilalleri soruyorlar. De ki: Onlar insanlar için bir de hac için vakit ölçüleridir."[4]
b- Yahut bir açıklamayı ve bir sakındırmayı gerektiren bir olay meydana gelmişse buyruk nâzil olmuş olabilir:

???????? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????????

"Andolsun onlara soracak olsan elbette şöyle diyeceklerdir: 'Biz sadece eğlenip şakalaşıyorduk"[5] diye başlayan iki ayet-i kerime, münafıklardan bir adam hakkında inmişlerdir. Bu kişi Tebûk Gazvesinde bir yerde otururken: Bizler şu bizim Kur'ân okuyucularımız gibi karnı geniş, dili çok

yalan söyleyen, düşman ile karşılaştıklarında onlardan daha korkak kimse görmedik. O bu sözleriyle Rasûlullah (Sallallahu aleyhi vesellem)'i ve ashabını kastediyordu. Bu söyledikleri Rasûlullah (Sallallahu aleyhi vesellem)'e ulaştı ve Kur'ân'ın ilgili buyrukları nâzil oldu. Adam gelerek, Peygamber (Sallallahu aleyhi vesellem)'e özür beyan edince Kur'ân ona:

???? ????????? ??????????? ??????????? ???????? ?????????????

"Deki: Allah ile, onun ayetleriyle ve Resûlü ile mi eğleniyordunuz?"[6] diye cevap verdi.

c- Yahut hükmü bilinmesine gerek duyulan meydana gelmiş bir fiil sebebiyle inmiş olabilir. Yüce Allah'ın:

???? ?????? ????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ????? ????? ??????? ???????? ????????????? ????? ????? ??????? ???????

"Kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allah'a şikâyet etmekte olan kadının sözünü elbetteki Allah işitmiştir. Allah sizin konuşmanızı da zaten işitiyordu. Çünkü Allah en iyi işitendir, en iyi görendir"[7] diye başlayan buyrukları buna örnektir.

Nüzûl Sebeplerini Bilmenin Faydaları

Nüzûl sebeplerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Çünkü bunun pekçok faydası vardır. Bazıları şunlardır:

1. Kur'ân-ı Kerim'in yüce Allah tarafından indirilmiş olduğunu açıklamak:

Çünkü Resüllullah (a.s) herhangi bir hususa dair soru soruluyor; o kimi zaman vahiy nâzil oluncaya kadar cevap vermeden bekliyordu. Yahut meydana gelen işten bizzat haberdar olmadığından vahiy nâzil oluyor ve ona durumu açıklıyordu.

Birincisine örnek, yüce Allah'ın şu buyruğudur:

??????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????? ???? ????????? ?????? ????????

"Bir de sana ruhu soruyorlar. De ki: 'Ruh, Rabbinin emrindendir. Size bilgiden ancak pek az bir şey verilmiştir."[8]

Sahih-i Buhârî'de yer alan rivayete göre Abdullah b. Mesud (r.a) şöyle demiştir: Yahudilerden bir adam: Ya Ebe'l-Kasım ruh nedir? diye sordu. Rasûlullah sustu.

-Bir rivayette: Rasûlullah (a.s) karşılık vermeyip, onlara hiçbir şekilde cevap vermedi.-

Ben ona vahyolunmakta olduğunu anladım. Olduğum yerde ayakta kaldım. Vahyin nüzûlü tamamlanınca şöyle buyurdu:

??????????????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????

"Bir de sana ruhu soruyorlar. De ki: 'Ruh Rabbinin emrindendir..." [9]

İkincisine örnek de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

?????????? ?????? ????????? ????? ??????????? ???????????? ?????????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ???????????? ???????????????? ????????? ??????????????? ??? ??????????

"Derler ki: 'Eğer Medine'ye dönersek elbetteki en şerefli ve kuvvetli olan, en aşağılık olanı oradan mutlaka çıkartacaktır."[10]

Sahih-i Buhârî'deki rivayete göre Zeyd b. Erkam (r.a) münafıkların elebaşısı Abdullah b. Ubeyy'i bu sözleri söylerken duymuş. Bu sözleriyle kendisinin aziz (şerefli ve kuvvetli) Rasûlullah (a.s)'ın ve ashabının ise "en aşağılık olanlar" olduklarını kastediyordu. Zeyd bu sözleri amcasına bildirince, amcası da aynı sözleri Peygamber (a.s)'a bildirdi. Peygamber (a.s) Zeyd'i çağırdı. O da duyduklarını ona bildirdi. Daha sonra Abdullah b. Ubeyy'e ve arkadaşlarına haber gönderdi (çağırttı). Onlar (gelip) bu sözleri söylemediklerine dair yemin ettiler. Rasûlullah (a.s) onların doğru söylediklerine inandı. Bunun üzerine yüce Allah Zeyd'in doğru söylediğini belirten buyrukları indirdi. Böylelikle Rasûlullah (a.s) gerçeği açık seçik bir şekilde öğrenmiş oldu.[11]

2. Yüce Allah'ın Rasûlünü savunmak noktasında ona gösterdiği itinayı açıklaması:

Yüce Allah'ın şu buyruğu buna örnektir:

??????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ???? ????????? ????????????????? ??????????

"Kâfirler dediler ki: 'Ona bu Kur'ân topluca birden indirilmeli değil miydi?' Biz onunla kalbine sebat verelim diye böyle yaptık ve onu ağır ağır okuduk."[12]

İfk (Âişe validemize atılan iftira) ile ilgili âyetler de aynı şekilde Peygamber (a.s)'ın namusunu savunmak ve iftiracıların ona bulaştırmak istedikleri lekeyi temizlemek üzere inmişti.[13]

3. Yüce Allah'ın sıkıntılarını açmak, kederlerini ortadan kaldırmak suretiyle kullarına verdiği önemi ortaya koymak.

Teyemmüm âyeti (bk. en-Nisa, 4/43 ve el-Mâide, 5/6) buna örnektir. Sahih-i Buhârî'deki rivayete göre Âişe (r.anha), Peygamber (a.s) ile birlikte bulunduğu seferlerden birisinde gerdanlığını kaybetti. Onu aramak üzere Peygamber (a.s) yoluna devam etmeyip konakladığı yerde kaldı. Beraberlerinde bulunanlar da öylece kaldı. Bulundukları yerde su yoktu. Durumdan Ebu Bekir (r.a)'a şikayet ettiler. Hadisin geri kalan bölümünü zikretti. Bu hadisteki ifadelere göre yüce Allah teyemmüm âyetini indirdi. Yolculukta bulunanlar teyemmüm yaptılar. Esid b. Hudayr dedi ki: Ey Ebu Bekr'in ailesi! Bu sizden gördüğümüz ilk bereket değildir. Hadis Buhârî'de uzun uzadıya kaydedilmiştir.[14]

4. Âyeti doğru bir şekilde anlamak

Yüce Allah'ın şu buyrukları buna örnektir:

????? ???????? ????????????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ???????? ???? ?????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ????? ??????? ???????

"Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. Her kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa onları güzelce tavaf etmesinde onun için bir sakınca yoktur."[15]

Buradaki tavaftan kasıt aralarında sa'y etmektir. Yüce Allah'ın: "Onun için bir sakınca yoktur." buyruğunun zahirinden anlaşıldığına göre, Safa ile Merve arasında sa'y etme emri, nihayet mübahlık ifade eder. Fakat Sahih-i Buhârî'de yer alan rivayete göre Âsım b. Süleyman şöyle demiştir: Enes b. Malik Radıyallahu anh'a Safa ile Merve hakkında sordum. Şöyle dedi: Biz ikisinin de cahiliye dönemi işlerinden olduğu görüşünde idik. İslam gelince aralarında sa'y etmedik. Bunun üzerine yüce Allah:

????? ???????? ????????????? ???? ????????? ????? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ????? ??????? ???????? ????

"Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. Her kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa onları güzelce tavaf etmesinde onun için bir sakınca yoktur" [16] buyruğunu indirdi.[17]

Bununla anlaşıldı ki, günahın sözkonusu edilmemesinden maksat, aralarında sa'yin esas hükmünü açıklamak değildir. Asıl maksat, onların sa'y etmeyi terketmekten sakınmalarını reddetmektir. Çünkü onlar aralarında sa'y etmenin cahiliye dönemi işlerinden olduğu görüşüne sahiptiler. Sa'y etmenin esas hükmü de yüce Allah'ın: ***"Allah'ın alâmetlerindendir"***[18] buyruğu ile açıklık kazanmış olmaktadır.

Sebeb-i Vürud Manası ve Faydası

Hadisin vürud sebeblerinden ve ona vereceğimiz misallerden önce, manasının ve onunla ne kastedildiğinin bilinmesi gerekir.

Sebeb-i vürudi'l-hadis'in manası yahut ondan ne anlaşıldığı:

Sebep: Kendisiyle istenilene ulaşılan her şeye sebep demektir.[19]

Vürud: Hadisten kasdedilen şeyin genel/özel, mutlak- mukayyed, nesh ve benzeri konularıdan birisinin anlaşılmasına vesile olan şeydir. Yahut, hadisin söylenmesine sebep olan günlük aktüel olaylardır.[20]

Sebeb-i Vürud'un Bilmenin Faydası

Yukarıdaki tariften konunun faydası zaten anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim için Esbabu'n-Nüzul İlmi ne ise, hadisler için Esbabu Vurudi'l-Hadis ilmi odur.

Konunun daha anlaşılabilmesi için şöyle örnek verebiliriz, Ahmed bin Hanbel'in Ebu Said el-Hudri (r.a)'dan rivayet ettikleri şu hadiste Ebu Said (r.a), Resulullah (a.s)'ın şöyle dediğini işitmiştir: **"Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse, o Allah'tandır. Dolayısıyla Allah'a hamdetsin ve o rüyayı anlatsın. Fakat hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve rüyasını kimseye anlatmasın. O zaman ona zararı dokunmaz."**[21]

Suyuti, yukarıdaki hadisin Sebeb-i Vürûdu hakkında Ahmed b. Hanbel ve Müslüm'in, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettikleri şu hadisi zikreder: **"Adamın biri, Hz.Peygamber (a.s)'a gelerek şöyle dedi: "Rüyamda başım kesilmiş yerde yuvarlanıyor ve ben de onu arkasından takip ediyordum. Bunun üzerine Hz.Peygamber (a.s) buyurdu ki: "Bu şeytandandır. Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya gördüğünde kimseye anlatmasın ve şeytandan Allah'a sığınsın."**[22]

Esbabu Vürudi'l-Hadis konusunda yazılan en önemli eserler, İmamı Suyuti, el-lum'a fi Esbabi'l-Hadis ve İbn Hamze ed-Dimeşki'nin el-Beyan ve't Ta'rif fi Esbabi Vürudi'l-Hadisi'ş-Şerif adlı kitaplardır.[23]

C-KONULAR:

Ayet ve Hadislerin Işığında Konu Başlıkları

1-Niyyet
2-İman ve şirk
3-Nifak\münafık
4-Mü'min ve müslim
5-İman, islam, ihlas ve ihsan…
6-Helal ve haram
7-Haya ve iman
8-Su ve temizlik
9-Namaz
10-Oruç
11-Hac ve umre
12-İnfak ve sadaka
13-Zekat ve fıtır sadakası
14-İçki
15-Savaş ve şehitlik
16-Dua
17-Zikir
18-Zarara karşı zarar yoktur
19-Rahmet ve merhamet
20-Rıfk\yumuşaklık
21-İyilikte çığır açmak
22-Kişi sevdiği ile beraberdir
23-Hubulllah\buğzullah
24-Veren el ile alan el
25-Günah
26-Kardeşlik
27-Nikah
28-Kolaylaştırın zorlaştırmayın…
29-Her çocuk fıtrat üzere doğar
30-Aldatan bizden değildir
31-Allah güzeldir güzeli sever
32-Yalnızlık Allah'a masustur
33-İçtihad
34-Masiyette itaat yoktur
35-Aç gözlülük
36-Ölüye telkin
37-Rüya vahiydir
38-Harp hiledir
39-Ümmetimden bir gurup

40-Size iki şey bırakıyorum

D-YÖNTEMLER:

1-Kırk ayet ve Kırk hadis çalışması

1-Kur'an'ı anlama ve İslam'ı yaşama gereğini kavramak,
2- Kur'an ve sünnet ile hurafelerden arınmış zihinlere peygamberi bakış açısı kazandırmak,
3-Ayetlerin nüzulüyle adeta canlı Kur'an olan Allah Resülü (a.s)'ın sünnetinin vürudu'nu öğrenip onunla hayatımızı nurlandırmak,
4-Allah Resul'ünün yaşantısındaki çok yönlülüğü öğrenip, O'nu her konuda kendimize örnek yapmak,

2-Kırk ayet ve Kırk hadis çalışması

a)Arapça metin üzerine ezberleme
b)Kelime Kelime Arapça Metinleri Çözme
c)Ayetlerin sebeb-i Nüzulunu Tespit etme
d)Hadislerin Sebeb-i Vürudu'nu Ortaya çıkarma
e)Yorum ve İzahını yapma
f)Günümüzle Kıyaslanma

E-KAYNAKÇA:

Eserin Adı	**Yazarın Adı**	**Yayın evi**
1-Sahih-i Buhari		Diyanet
2-Sahih-i Müslim		Sönmez
3-Kutub-i Sitte Türcüme ve Şerhi/İ.Canan		Akçağ
4-Sünen-i Tirmizi		Hilal
5-Sünen-i İbni Mace		Kahraman
6-Sünen-i Nesei		Kalem
7-Sünen-i Ebu Davud		Şamil
8-Muvatta-ı İbni Malik		Beyan
9-Müsned-i Ahmed bin Hambel		Madve
10-Hadis Kulliyatı/Rudani		Yeni Şa.
11-El-lü'lüü vel-Mercan/M.F.Abdulbaki	....	
12-Riyazus-Salihin (6 cilt)/İmamı Nevevi		İslamoğlu
13-Hadis Tarihi/Talat Koçyiğit		Diyanet
14-Hadis Edebiyatı Tarihi/Muhammed Zübeyr		İz
15-Hadis Usulü/H. Karaman		İz
16-Hadis Usulü/Talat Koçyiğit		Diyanet
17-Hadis Usulü Dersleri/H.Fikri Yavuz		Diyanet
18-El-Esas fis-sünne/Said Havva		Şamil
19-Hadis İlmi ve Hadis Istılahları/Subhi Salih		Diyanet
20-Hadis Ricali/Ali Özek	.....	
21-Hadis Istılahları Sözleri/Abdullah aydınlı		Timaş
22-Hadis Terimleri Sözlüğü/Talat Koçyiğit		Rehber
23-Mevzu Hadisler/M. Yaşar Kandemir		Diyanet
24-Sünneti Anlamada Yöntem/Yusuf El-Kardavi		Rey
25-Sünnet-i Seniye "Yüce yol"/M.S.Çekmegil		Sanih Küt
26-Sünnet/ Mustafa Sıbai		Evs
27-Bostanül-Muhaddisin/Ş. Veliyyullah Dehlevi		Diyanet
28-Nezhetün-Nazar/İbn Hacer		Diyanet
29-Şia'da Hadis Anlayışı/Cemal Sofuoğlu		An.Ün.
30-Zayıf Hadisleri öğren. Metodu/Aliyyul Kari		İlim
31-El-Menarul Münif/İ.Kayyım El-Cevzi		Cantaş
32-Hemman bin Münebbih Sahifesi/M. Hamidullah	....	
33-İslam Düşüncesinde Sünnet/Hayrı Kırbaçoğlu		Fecr
34-Hadis Tarihi/Ekrem Ziya Umeri		Esra
35-Hadis Üzerine/El-Bani		Esra
36-Sünneti Anlamak/Osman Kara		Ravza
37-Hadislerle Çocuk Terbiyesi/İbrahim Canan		Vakıf
38-Sünnet ve Bid'at/A. Çelik		Beyan
39-Resulüllah'tan Dualar, Zik./İbn K.El-Cevzi		İlim
40-Nehcu'l Belağa/Hz. Ali		Birleşik
41-Hadisi ŞeriflereGöre Evlenme Dur./El-Bani		Arslan
42-Nebevi Sünnet/Muhammed Gazali		İslami Ar.
43-Sünnetin Etrafındaki Şüpheler/M. Tahir Hakim		Pınar
44-Kur'an ve Sünnet Üzerine/Ali Bulaç		Beyan
45-Hadisçilerle Kelamcıların Münk./T.Koçyiğit		Diyanet
46-Hadiste Nasih ve Mensuh/A.Osman Koçkuzu		Mar.Ün.
47-Kur'an-i Çizgide Sünnet/Mehmet Kubat		Esra
48-Ehl-i Sün.ve Şia'nın Delil Aldığı Hadisler/A. O.		Beyan

NİYET

Birinci Ayet

??? ????????? ????????????? ???????????? ??????????? ???? ????? ????????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???? ????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ?????????????? ????? ???????? ??????? ????? ??????????

"Müminler müminleri bırakıp da, kâfirleri dost edinmesinler. Kim bunu yaparsa, ona Allah'tan hiçbir şey yoktur. Eğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız. Allah size, asıl kendinden korkmanızı emrediyor. Nihayet gidiş de ancak Allah'adır." [24]

???????????? edinmesinler ?????????????? Müminler ??????????? kâfirleri ??????????? dost ???? ????? bırakıp da ????????????? müminleri ?????? Kim ???????? yaparsa ????? bunu ???????? yoktur ???? ?????? Allah'tan ?? ?????? hiçbir şey ?????? Eğer ki ???? ????????? sakınmış olasınız ???????? onlardan ?????? gelebilecek bir tehlikeden dolayı ?????????????? size korkmanızı emrediyor ?????? Allah ???????? asıl kendinden ??????? Nihayet ?????? ancak Allah'adır ????????? gidiş de

Ayetin Nüzûlü ve Açıklaması

"Mü'minler mü'minleri bırakıb da kâfirleri evliya (dost) edinmesinler."[25] Mü'minler, iman hasletini küfür hasletine karıştıracak ve müminlere şimdi veya gelecekte zararı dokunacak, İslam'ın faydasına aykırı olabilecek bir şekilde kâfirlerle sırdaş olmasın, sevgisini, buğzunu hep Allah için yapsın.

Bu ayetin sebebi nüzulü ile ilgili olarak dört olay nakledilmiştir.

1-Yahudilerden Haccac ibni Amir, Kehmes ibni Abdülhakık, Kays ibni Zeyd, Ensardan bazılarına gizlice gelirler, kafalarına kötü şey sokup dinlerini bozmak isterler. Rifaa ibni Münzir ve Abdurrahman ibni Cübeyr ve Said ibni Hayseme (r.anhüm), bu müslümanlara o Yahudîlerden sakınmalarını tavsıye ettiler, onlar dinlemediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

2- Müslimanlardan Hatıb ibni ebi Beltea gibi bazı kişiler Mekke kâfirleriyle gizlice görüşüyorlardı, Allah'u Tealâ bunu yasak etti.

3-Münafıkların reisi Abdullah ibni Übeyy ve taifesi Yahudîlerle ve müşriklerle dost olup, onlara bilgi veriyorlar, Resulullah (a.s) aleyhine dedikodu ediyorlardı, mü'minler bundan men edildiler.[26]

4-Bu ayetteki; ***"meğer ki onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız"***[27] hükmünün tefsîrini İbn Abbas şöyle yapar. **"Bu, kalbi iman ile dopdolu olduğu halde, diliyle küfür kelimesini söyleyip, işkence ve ölümden kurtulmuş olmasıdır. Böyle yapan kimse hem hayatını kurtarır, hem de o anda günahı kaldırıldığı için, sorumlu olmaz."**[28]

İbn Kesîr, bu konudaki ruhsatı şöyle açıklar: **"Bazı yer ve zamanlarda inkârcıların şerrinden korkanlar, niyyet ve kalblerinden değil de, dış görünüş bakımından kendilerini koruyacak şekilde davranabilirler."** [29]

Dahhâk'ın İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre; bu âyet-i kerime Ensardan olan Ubâde b. es-Sâmit hakkında nazil olmuştur. Ubâde, Bedir gazasına katılmış takva sahibi bir kişi idi. Bazı yahudilerle antlaşması vardı. Peygamber (a.s) Ahzab (Hendek) günü savaşa çıkınca Ubade şöyle dedi: Ey Allah'ın Peygamberi, beraberimde beşyüz yahudi var. Ben bunların benimle birlikte çıkarak düşmana karşı güç gösterisinde bulunmayı uygun görüyorum. Bunun üzerine yüce Allah: **"Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri veli edinmesinler"** âyetini inzal buyurdu.[30]

Ayette anlatılmak istenen aşağıdaki hadisin beyanı üzere mü'minin niyeti amelinden daha efdaldir. Çünkü yapılan işin ibadete tekabulü ancak niyetle olur. Kimin ne niyet taşıdığını da ancak Allah bilir.

Burada mü'mine düşen ibadetten ziyade niyetini halis tutmasıdır.

Birinci Hadis

????? ??????? ??????: ??????? ????? ??????? ???????????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????

Allah Resûlü (a.s) buyurdular ki: "Kuşkusuz ameller niyetlere göredir. Ve elbette (kişiye) her iş için niyet ettiği şey vardır."[31]

????? buyurdular ki ??????? Resûlü (a.s) ?????? Allah **???????** Kuşkusuz **????? ???????** ameller **????????????** niyetlere göredir **??** Ve **???????** elbette **???????** her **???????** iş için **???** şey vardır **????? ?** niyet ettiği

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürudu: Hz. Ömer (r.a) anlatıyor:[32] Resûlullah (a.s) buyurdular ki: **"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûlüne ise, onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir."**[33]

Bu hadisin vürud sebebiyle ilgili olarak, bazı kaynaklarda şu açıklamaya rastlanır: Resulullah'ın Medine'ye hicret etmesi üzerine Müslümanlar Mekke'yi terkederler. Resûlullah'ın emrine uyarak hicret edenlerden biri de Ümmü Kays adında bir kadındır. Bununla evlenmek düşüncesinde olan bir erkek, kadının: **"Hicret etmezsen seninle evlenmem"** demesi üzerine, onunla evlenmek için hicret eder ve Medine'de evlenirler. Herkes Allah ve Resulü'nün rızası için hicret ederken, sırf Ümmü Kays'la evlenmek için hicret eden bu şahısın niyeti herkesçe bilindiği için adama Ümmü Kays'ın muhâciri manasında **"Muhâciru Ümmü Kays"** lakabı takılmıştır.

Bu girişten sonra niyetin önemini ve İslam dinindeki yerini açıklamaya çalışalım.

Niyet: Azim, kasıt, kesin irade; kalbin bir şeyi bilmesi; kalbin bir şeye karar verip, o işin niçin yapıldığını bilmesi anlamında bir fıkıh terimi. Çoğulu "niyyât"dır.

Niyet-İbadet İlişkisi

Hanefilere ve bir rivayette İmam Mâlik'e göre abdest ve gusülde niyet farz değil sünnettir. Delil; abdest ayetinde;***"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinizle birlikte ellerinizi yıkayın. Başınızı meshedin. Her iki topuğunuzla birlikte ayaklarınızı da (yıkayın)"***[34] buyurularak abdestin dört farzı belirlenmiş, niyetten söz edilmemiştir. Hadislerde de niyetten söz edilmemiştir. Diğer yandan necâsetten taharet ve setr-i avret gibi namazın diğer şartlarında da, niyetin şart olmayışına kıyas yapılmıştır.

İmam Şâfîî, Ahmed b. Hanbel ve başka görüşünde İmam Mâlik'e göre ise abdestte niyet farzdır. Delil;**"Ameller niyetlere göredir"** hadisi ile namaz ve teyemmümde niyetin farz oluşuna kıyastır. Ayrıca ibadette ihlâsın gerçekleşmesi ve abdestin namaz için emredilmiş olması onların dayandığı delillerdendir.[35]

Teyemmüm abdestinde niyet farzdır. Abdestin yerini alan yeni bir temizlik türü olduğu için niyetsiz olarak geçerli olmaz. İmam Züfer'e göre, teyemmümde niyet farz değildir.[36]

Namaz konusunda niyet namazın şartlarından olup, Allah rızası için ihlâsla namaz kılmayı dilemek ve hangi namazın kılınacağını bilmekten ibarettir. İbâdetin âdetten ayrılması ve ihlâsın gerçekleşmesi için niyet bir farzdır. Bu da ibadeti yalnız Allah'a tahsis etmeyi gerektirir. Ayette şöyle buyurulur: ***"Oysa onlar, yalnız dini kendisine tahsis ederek... Allah'a ibadet etmekle emrolundular."***[37]

"Ameller niyetlere göredir" hadisi de başka bir delildir. Niyet kalbe ait olmakla birlikte dil ile de söylenmesi daha uygundur. Bu müstehaptır. Çünkü burada dil kalbe yardımcı olur. **"Niyet ettim bugünkü öğle namazının farzını kılmaya"** demek gibi. Farz namazın veya vitir, tilâvet secdesi, adak ve bayram namazları gibi vacib bir namazın niyetinde bu namaz cinsinin belirtilmesi gerekir. Nitekim kaza namazlarında da hem vaktin hem de **"ilk veya son kazaya kalan"** şeklinde günün belirlenmesi gerekir.

Meselâ; **"Bugünkü Cuma namazının farzına veya kurban bayramı namazına niyet ettim"** demek gibi. Genel olarak **"farz namaza"** diye niyet etmek yeterli değildir. Nâfile namazlarda; **"Niyet ettim şu vaktin ilk veya son sünnetini kılmaya"** diye niyet edilir. Bununla birlikte nafilelerde mutlak niyet de yeterlidir. Müekked veya gayri müekked sünnet olduğunu veya rekat sayısını tayin etmek gerekmez. Yalnız teravih namazı için, **"Teravih namazını veya vaktin sünnetini kılmaya niyet ettim"** denilmesi ihtiyata daha uygundur. Diğer yandan namazlarda niyet ile tekbir arasına, namaza aykırı bir fasıla girmeksizin, niyetin namaza bitişik olması gerekir. Bu fasıla namazda yapılması uygun olmayan yeme, içme, konuşma gibi işlerdir. Fakat arada abdest almak, ön safa namaz için yürümek gibi namaza ait bir fasıla olursa bunun zararı bulunmaz.[38]

Oruç ister farz, ister kaza veya nafile olsun bütün çeşitlerinde niyet şarttır. İbâdeti âdetten ayırmak için namazda olduğu gibi oruçta da niyet gerekir. Oruç kişiye borç olan bir oruç ise buna geceden niyet edilmesi ve belirlenmesi gerekir. Ramazan orucunun kazası, bozulan nafile orucun kazası ve keffâret oruçları gibi. Bu çeşit oruçlara niyetin geceleyin veya en geç ikinci fecrin başlangıcında yapılması şarttır. Çünkü bu oruçlar için İslâm'ın belirlediği bir gün yoktur. Bu yüzden bunu oruç yükümlüsünün niyetiyle belirlemesi gerekir.

Diğer yandan akşamdan böyle bir oruca karar verilmiş veya bunun için sahura kalkılmış olması da niyet yerine geçer. Bazı oruçlara ise geceden niyetlenmek şart değildir. Ramazan orucu, zamanı belli adak orucu, bütün nâfile oruçlar bu niteliktedir. Bu gibi oruçlara akşam güneşin batışından, ertesi gün, gündüzün yarısından öncesine kadar niyet edilebilir. Fakat güneşin batmasından önce veya tam istivâ zamanında yahut öğleden sonra akşama kadar hiçbir oruca niyet edilemez. Bu konuda mukîm ile yolcu veya hasta ile sağlam kimse arasında bir fark yoktur.[39]

Hz. Peygamber (a.s) bir gün Hz. Âişe'ye şöyle buyurmuştur:**"Yanınızda öğle yemeği var mıdır?"** Hz. Âişe; "Hayır" diye cevap verince, Allah Elçisi: **"O halde ben oruç tutuyorum"** buyurdu.[40]

Mâlikîlere göre her çeşit oruca, geçerli olması için güneşin batması ile fecrin doğuşu arasında niyetlenmiş olmak şarttır. Şâfiîler'e göre ise yalnız nafile oruçlara zevalden önceye kadar niyet edilebilir. Diğer oruçlara ise geceden niyet etmek şarttır.[41]

Niyetin hac ibadetine etkisi haccın çeşidini belirlemede görülür. İfrad, Temettu' veya Kıran haccı yapacak kimse mikatta ihrama girerken buna uygun olarak niyet eder. İhrama girerken mücerred hac için niyet edilmişse, umre yapılmaksızın yalnız hac ibadetini ifa etmekle yetinilir. İhramda kalış Akabe cemresini yapıncaya kadar devam eder. Akabe cemresinden sonra isterse nafile olarak kurban keser, sonra traş olur ve ihramdan çıkar. **Temettü haccı ise**; hac aylarında, önce umre niyetiyle ihrama girip umreden sonra ihramdan çıkılması, sonra yeniden hac için ihrama girilmesi suretiyle yapılan hac türüdür. Aynı hac mevsimi içinde umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmadan yapılan hacca da **"Kıran haccı"** denir. Temettu ve Kıran haccı yapanlara şükür kurbanı kesmek vacib olur.[42]

Kurban ibadetinde de niyetin önemi büyüktür. Çünkü bayram günü sırf fakirlere dağıtmak amacıyla bazı hayvanlar kesilip dağıtılsa, kurban niyeti olmadıkça sadece sadaka ecri alınabilir. **"Besmele"** kasten terkedilerek hayvanın kesilmesi halinde, etini yemek veya fakirlere yedirmek haramdır. Kurbanda, Yüce Allah'a ulaşan et veya deriler değil; niyet, ihlâs ve takvâdır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

???? ??????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ????????

"Onların ne etleri, ne kanları hiç bir zaman Allah'a ulaşmaz. Fakat sizden O'na yalnız takva ulaşır."[43] Kurban'da niyetin şart olması, onu âdet gereği hayvan kesmekten ayırmak içindir. Bu konuda delil yine Ameller niyetlere göredir" hadisidir.[44]

İtikâf yapacak olan kimsenin buna niyet etmesi gerekir. Niyetsiz yapılacak bir itikaf geçerli olmaz. Adanan bir itikâfta, ayrıca bunun dil ile de ifade edilmesi gerekir.[45]

Zekâtta da, diğer ibadetlerde olduğu gibi niyet şarttır. **"Ameller niyetlere göredir"** hadisi burada da delildir. Nafile sadakadan zekâtı ayıran, niyettir. Zekatı yoksula verirken veya bu amaçla ayırırken zekât olduğuna kalben niyet edilmesi yeterlidir. Dil ile söyleme şart değildir. Bir kimse bir malı yoksula niyetsiz olarak verse, sonradan zekâta niyetlense, eğer bu mal henüz yoksulun elinde mevcutsa niyet geçerli olur. Zekâtta vekilin değil, mal sahibinin niyeti geçerlidir. Mal sahibinin, malını yoksula verirken **"bunu niçin veriyorsun?"** gibi bir soruya düşünmeksizin **"zekât olarak veriyorum"** diyebilecek bir halde bulunması niyet yerine geçer. Zekâta niyet etmeksizin malının tamamını tasadduk eden kimseden zekât borcu düşer.[46]

Sonuç olarak, bu niyet meselesi, benim kırk senelik ömrümün bir mahsulüdür. Niyet öyle bir özelliğe sahiptir ki, âdetleri, ibadete çeviren bir ilaç ve bir mayadır.

Yine niyet ölü olan şeyleri ihya eden, hayatı ibadetlere çeviren bir ruhtur.

Ve yine, niyette öyle bir özellik vardır ki, günahı sevaba ve sevabı günaha dönüştürür.. Demekki, niyet bir ruhtur. [47]

İMAN ve ŞİRK

İkinci Ayet

????? ????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ?????????? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????? ???????? ????????

"Kuşkusuz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Ve kim Allah'a ortak koşarsa elbette derin bir sapıkla sapıtmıştır. " [48]

????? Kuşkusuz ?????? Allah **??**????????? asla bağışlamaz ???? ???????? ortak koşulmasını ??? kendisine ?????????? bağışlar ??? ????? ondan başka ????? kimse için ?????? ??????? dilediği ?? Ve ???? kim ???????? ortak koşarsa ???????? Allah'a ?????? elbette ????? sapıtmıştır ???????? bir sapıkla ??????? derin

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu âyeti celîle de Turne bin Ubeyrek hakkında nazîl olmuştur. İbni Abbas "Bu âyet bir göçebe hakkında nazil oldu, şöyle ki: Göçebe Resûlüllah'a geldi, "Ben bir ihtiyarım. Kulaklarıma kadar günahlara daldım. Ancak Allah'ı tanıdığımdan ve ona îman ettiğimden bugüne kadar ona ortak koşmadım. Ondan başka dost edinmedim. Allah'a karşı cüret göstererek günahlara dalmadım. Bir göz açıp kapayıncaya kadar dahi Allah'ı kaçmak suretiyle aciz bırakabileceğimi vehmetmedim, sanmadım!.. Kesinlikle ben pişmanım. Tövbe ediciyim. Af taleb ediyorum. Acaba Allah katında benim halim ne olacaktır?" diye yakındı ve yalvardı. Bunun üzerine: "Allah kendisine ortak koşulmasını affetmez. Ondan başka dilediğini affeder" âyeti celilesi nazil oldu" dedi. Bu âyet açıkça şirkin affedilmeyeceğini haber veriyor. Ama müşrik şirkinden tövbe eder, îmana gelirse, tövbesi kabul ve îmanı sıhhatli olur. Günahları da affolur ve Cenab-ı Hak ona mükâfat verir.

Alimler "Cenab-ı Hak, şirki îman ve tövbe ile affettiğini haber verince, anladık ki şirkten başka günahları tövbe ile affeder, dediler. **"Dilediğini affeder"** cümlesi tevhid ehlinden olup günahlarından tövbe etmeden ölmüş kimse hakkındadır. Büyük veya küçük günahın sahibi tövbesiz ölürse, o meşiyetin tehlikesi üzerindedir. İsterse Cenab-ı Hak affeder, fazlı ve rahmetiyle, cennete götürür. İsterse azab eder ve adaletiyle cehenneme gönderir...[49]

"Allah kendisine ortak koşma suçunu kesinlikle bağışlamaz. Bunun dışındaki suçları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten koyu bir sapıklığa düşmüş olur."[50]

Allah'a ortak koşma; Arap cahiliyesinde ve diğer eski cahiliyelerde görülen; açıkça Allah'la beraber başka ilahlar edinmek şeklinde gerçekleşebildiği gibi, yüce Allah'ı ilahlığın özelliklerinde birlememek ve bu özellikleri bazı insanlara tanımak şeklinde de gerçekleşebilir. Kur'an-ı Kerim'in **"Hahamlarını ve papazların Allah'tan başka rabler edindiler"**[51] dediği yahudi ve hıristiyanların şirki bu tür bir şirktir. Onlar, hahamlarına ve papazlarına Allah'la birlikte ibadet emiyorlardı. Sadece Allah'ın dışında onlara kanun koyma hakkını tanıyorlar, kendilerine haramlar ve helaller belirliyorlardı. İlahlığın başta gelen özelliklerinden birini onlara vermişlerdi. Böylece şirk sıfatını hakketmişlerdi. Bu yüzden onlar hakkında, emredildikleri tevhide muhalefet ettiler denmişti. **"Oysa bir tek ilaha kulluk etmekten başka bir şeyle emr olunmamışlardı."**[52]

Allah dilediğe, tüm diğer günahlar için bağışlanma kapısının açık olmasına rağmen, -kişi bu inanç üzere ölürse- şirk suçu için bağışlanma söz konusu değildir. Şirk suçunun bu denli büyütülmesinin, bağışlanma dairesinden çıkarılmasının nedeni; Allah'a ortak koşanın, bütünüyle iyilik ve doğruluğun sınırlarından çıkması, fıtratının hiç bir zaman düzeltilmeyecek şekilde bozulmuş olmasıdır:

"Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten koyu bir sapıklığa düşmüş olur."

Şayet fıtratta bozulmamış bir tek ip kalmış olsaydı, ölümden bir saat önce de olsa onu, Rabbinin birliğini kavramaya zorlardı. Ancak can boğaza dayandığı halde, hâlâ şirkte ısrar ediyorsa, işi bitmiştir ve artık azabı hakketmiş demektir.

"Sonra da cehenneme atarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir." [53]

Allah'a ortak koşmak, hiç af olunmayacak büyük bir günahtır. Çünkü Allah kendisine ortak koşmasını asla affetmeyeceği bir cürüm olarak yukarıdaki ayette beyan buyurmuştur.

Aşağıdaki hadisi şerifte ise yukarıdaki ayeti pekiştirme sadedinde güzel bir açıklama gelmiştir.

Ayet ve hadisin bu noktada birbirini destekleyici ve aynı noktaya dikkat çektiğini müşahade ediyoruz. Yani şirk günahının ne kadar kötü bir günah olduğunu öğreniyoruz.

Yüce Allah cümlemiz şirkin kötü cürmünden koruyup muhafaza eylesin.

İkinci Hadis

????? ??????? ??????: ???? ????? ???? ????????? ?? ???????? ??????? ????? ???? ?????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Ümmetinden kim Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmadan (şirk koşmadan) ölürse cennete girer."[54]

????? buyurdular ki ??????? Resulü ?????? Allah ???? kim ????? ölürse ????den ????????? Ümmetin?? kılmadan ???????? ortak ??????? Allah'a ????? hiç bir şeyi ???? girer ?????????. cennete

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhari, Ebû Zerr el-Gifârî[55] (r.a)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Ben (bir seferde) Nebî (salla'llâhu aleyhi ve selem) ile berâber bulundum. (Avdetde) Resûlullâh onu yâni Uhud dağını görünce:

- Benim için Uhud'un altın olmasını, ondan (meselâ) bir dînârın üç günden fazla yanımda beklemesini arzu etmem. (O) bir dînârı (da) ben, yalnız borç (ödemek) için hazırla (mak iste) rim, buyurdu. Sonra Resûlullâh (devâmla):

- (Malca) çok (zengin) ler vardır ki, onlar, (sevabca) çok azdırlar. Meğer ki, onlar mallarını şöyle böyle sarf etmiş olalar. Bu insanlarsa her halde azdır, buyurdu. Sonra Resûlullâh bana:

- (Ben yanına gelinceye kadar) yerinde dur! buyurup uzak değil (şöyle yakın) gitti. Bu sırada ben bir ses işittim de Resûlullâh'ın yanına gelmek istedim. Sonra Resûlullâh'ın: ben gelinceye kadar yerinde bekle! buyurduğunu hatırladım (da vaz geçtim). Resûlullâh gelince:

-Yâ Resûla'llâh! O işittiğim (ne idi?); yâhud o işittiğim ses (ne idi?) diye sordum. Resûlullâh:

-Sen de (böyle bir ses) işittin mi? buyurdu. Ben de:

-Evet, dedim. Resûlullâh:

-Yanıma Cebrâil (Aleyhi's-selâm) gelmişti de bana o:

-Ümmetinden her kim Allâh'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak (tevhîd akîdesiyle), ölürse, Cennet'e dâhil olur, dediğini hikâye buyurdu. Ben:

-(Yâ Resûla'llâh!) şöyle (zina gibi), şöyle (hırsızlık gibi) bir günah işlerse de mi? diye sordum. Resûlullâh:

- Evet! diye tasdik buyurdu.[56]

Bu girişten sonra şirki tarif etmeye çalışalım.

Şirk: "Şe-ri-ke" fiilinin masdarı, ortak olma demektir. Dinî anlamda şirk, Allah'a eş ve ortak koşma manasına gelir.

Bu fiilin dört harfli **"if'âl"** babındaki şekli **"eşrake"**dir ve ortak tanıma, ortak koşma demektir. Bu babın ismi faili olan **"müşrik"** de, ortak koşandır.[57]

Şirk, aynı kökten gelen kelimelerle birlikte, Kur'an'da yüzelliyi aşkın yerde geçmektedir.

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz zaman, şirke düşen insanların nefislerine tabi olarak tevhide karşı çıkmalarının neticesinde bu duruma düştüklerini görüyoruz. Bütün müşrik toplumlarda, genellikle ahlaksızlık, nefis duyguları, zulüm, hırs, azgınlık, taşkınlık ve menfaatperestlik hakimdir. Şirkin temeli, insanların Allah'a tam manasıyle inanmamaları, O'nun emir ve yasaklarına gerektiği gibi uymamaları ve ondan sonra yukarıda arzedilen süfli bir duruma düşmelerine dayanır. Bu husus birçok âyette dile getirilmiştir.[58]

Kur'an âyetlerinden başka, çeşitli hadislerde ve ilmî eserlerde de şirk konusuna geniş yer verilmiştir. Allah'ın birliğine ortak kabul etmek şirk olduğu gibi, kudret ve tasarrufunda O'na ortak kabul etmek de şirktir. Şirk'in diğer bir çeşidi de, yalnız Allah'tan beklenmesi gereken sonuçları, Allah'tan başka güç ve kişilerden beklemektir.

Şirk'in zıddı tevhiddir. O da, Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmekle beraber, O'nun tasarruflarında tek kudret sahibi olduğunu, hüküm ve irâdesinin her şeyin üstünde bulunduğunu kabul etmektir. İslâm dininde tevhid esastır. Hemen hemen bütün ibâdetlerin ana gayesi çeşitli konularda müslümanların arasında birliği sağlamaktır. Dünyanın her yerindeki müslümanların aynı ezanı okumaları, ibadetlerinde aynı kıbleye dönmeleri, tevhidin birer göstergesidir. Şirk bunun tam zıddıdır. Tevhid'in ana gayesi ve esas hedefi olan Allah'ın birliği hususundaki inancı zedelemek, O'na ortak kabul etmek, büyük şirk kabul edilmiştir.

Nitekim şirke düşen insan, bu hareketiyle kendi nefsine zulmetmiş olur.[59] Ve yine şirk göklerin, yerin ve bunlarda bulunanların, maddenin ve hayatın zorunlu olarak teslim olduğu küllî bir kanuna, yani Allah'ın tek ilah ve Rab olduğu gerçeğine karşı gelinmekle Allah'ın hakkını O'na teslim etmemek bakımından da bir zulümdür.

Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed (a.s) de, şirki helâk edici büyük günahların başında saymıştır: Bu hususu belirten bir hadiste şöyle buyurmuştur:

Helak edici yedi şeyden sakının:

1- Allah'a şirk (ortak) koşmak;

2- Sihir (ve büyücülük gibi göz boyayan, aldatıp oyalayan şeyler)le meşgul olmak;

3- Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak;

4- Yetim malı yemek;

5- Savaş alanından kaçmak;

6- Faiz yemek;

7- İffetli, namuslu, suçtan beri, mü'mine kadınlara zina isnâd etmek."[60]

* Şirk: mutlak küfür değil, Allah'a ait olan vasıfları Allah'tan başkasına vermektir. Şirkin, şirket ve ortaklık anlamına gelmesinin sebebi bunun içindir.

* Bir kalpte iki mabud olmaz. Aynı zamanda iki sevgide olmaz. Ya Allah sevilecek, ya da Allah'la beraber başka şeyler sevilerek, şirk akidesi taşınacak.

* En büyük şirk, insanın Allah'tan başkasına ibadet edip, kendisiyle Allah arasına engeller koymasıdır.

* Lokman (a.s)'ın oğluna nasihatinde:

?????? ????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ??????????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????

"Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti."[61] Çünkü şirkte Allah'ın hakkı ve hukuku çiğnenmiş olur, Allah'a ait hakkı başkasına vermektir ki, bu da büyük günahtır.

İşte, **????? ????????? ???????? ??????** ayeti, şirkte hadsiz ve çok büyük bir zulüm bulunduğunu ifade ile bildirir. Şirk öyle bir cürümdür ki, herbir mahlûkun hakkına ve şerefine ve haysiyetine bir tecavüzdür; ancak onu Cehennem temizler.[62]

NİFAK\MÜNAFIK

Üçüncü Ayet

????? ????? ?? ??????????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ????? ??????????????? ???????????

"Münafıklar sana geldikleri zaman "şahitlik ederiz ki, kuşkusuz sen Allah'ın peygamberisin" derler. Allah ta bilir ki sen elbette, kendisinin peygamberisin. Şüphesiz Allah gerçekten münafıkların yalancı olduklarına şahittir."[63]

????? zaman ??????? sana geldiklerin ??????????????? Münafıklar ??????? derler ???????? şahitlik ederiz ki ??????? kuşkusuz sen ????????? peygamberisin ?????? Allah'ın ???????? Allah ta ???????? bilir ki ??????? sen elbette ?????????? kendisinin peygamberisin ???????? Şüphesiz Allah ???????? şahittir ????? gerçekten ?????????????? münafıkların ??????????? yalancı olduklarına

Ayetin Nüzûlü ve Açıklaması

Müfessirler şöyle demişler: Hz. Ömer (r.a)'ın ücretlisi, savaşların birinde Abdullah b. Übeyy'in ücretlisi (adamı) ile bir savaşta dövüştü. Hz. Ömer (r.a)'ın adamı, Abdullah b. Übeyy için, hoşlanmayacağı sözler sarfetti, onun hakkında sert sözler kullandı. Abdullah da, yanında bir takım kimseler varken öfkelenip, "Ama, Allah'a yemin ederim ki, eğer Medine'ye dönersek, daha şerefli ve güçlü olanlar, hakir ve zayıf olanları mutlaka oradan sürüp çıkaracaktır" dedi. "Daha şerefli ve güçlü" ifadesiyle kendisini, "hakir ve zayıf" ifadesiyle, (hâşa) Resulüllah'ı kastetti. Kavmine dönüp, muhacirleri kastederek, "Şu heriflere yardımda bulunmazsanız, şüphesiz onlar, memleketinizden çekip giderler. Öyleyse onlar Muhammed'in etrafından sökülüp gitsinler diye, onlara infakta bulunmayın" dedi. İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu.[64]

Münafikun suresi, Hz. Peygamber, Benu Mustalık Gazvesi'nden dönüşte yolda veya döndükten sonra Medine'de nazil olmuştur.

Hz. Peygamber (a.s) Medine'ye gelmezden önce, Evs ve Hazrec kabileleri, aralarında yaptıkları savaşlar dolayısıyla oldukça yıpranmış ve liderliği altında toplanmak üzere bir şahıs hakkında görüş birliğine varmışlardı. Bu liderin tacı dahi hazırlandı. Bu şahıs Hazrec Kabilesi'nin reisi, Abdullah İbn Übey İbn Selûl'dür. İbn İshak'ın açıklamasına göre, Hazrec Kabilesi'nin ileri gelenleri O'nun liderliğinde ittifak halindeydiler ve ilk kez Evs ve Hazrec kabileleri, bir kimsenin liderliğinde birleşmişlerdi.

Münafıklar bir taraftan da maddî kazanç sağlamak için ahlâk dışı davranışlara başvururlar. Nitekim münafıkların başı Abdullah İbn Ubeyy b. Selûl, kazanç sağlamak amacıyla câriyelerini zinaya zorluyordu. Bu maksatla bir nevi genelev de kurmuştu. Zina yoluyla câriyelerinden gelir sağlama çabası üzerine, olayı yasaklayan âyet nazil olmuştur.[65]

Münafıklar Peygamber Efendimizin yanına gelip huzurunda O'nun Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ediyorlardı. Ne var ki bu şahitlik sözden öteye geçmiyordu. Bununla gerçeği ifade etmek amacında değillerdi. Sadece asıl niyetlerini gizlemek, Müslümanlara karşı gerçek kimliklerini saklamak için bu sözü söylüyorlardı. Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek için geldiklerine ilişkin iddiaları yalandı. Oysa bununla güttükleri asıl amaç Müslümanları aldatmak ve bu sözle gerçek kimliklerini gizlemekti. Bu yüzden yüce Allah, Hz. Peygamberin kendi elçisi olduğuna ilişkin gerçeği vurguladıktan sonra münafıkların şahitliklerinin yalan olduğunu belirtiyor' **"Allah da bilir ki sen elbette, kendisinin peygamberisin:' "Bununla birlikte Allah münafıkların yalancı olduklarını da bilir"**

Ayet, dikkat çekici bir inceliğe ve özenle seçilmiş bir ifade biçimine sahiptir. Çünkü ayet-i kerime münafıkların sözlerini yalanlamadan önce Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeğini dile getiriyor. Şayet bu vurgulama olmasaydı, ayetin zahiri açısından münafıkların yalanlanlamalarının şahitliklerinin konusu ile yani Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeği ile ilgili olduğu düşüncesi zihinlerde uyanacaktı. Oysa bu ifade ile güdülen amaç münafıkların şahitlik ettikleri konuyu yalanlamak değildir. Asıl amaç onların sözlerini yalanlamaktır. Çünkü onlar gerçekten Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeğini onaylamıyorlardı ve içtenlikle şahitlik etmiyorlardı.

İtikâdî nifak: Kur'an-ı Kerim'de karakterize edilen, dünyada iken müslüman muamelesi görüp, âhirette inançsızlığı ortaya çıkınca kâfirlerden daha kötü muâmeleye tâbî tutulmasına sebeb olacak olan nifak hali.[66] **"Akîdenin hilafına îmanda mürâîliktir (riyakarlıktır)."**[67]

Yukarıdaki ayet münafıkların tanımını verirken aşağıdaki hadisi şerif ise münafıkların özelliklerinden bahsetmektedir.
Münafık yani iki yüzlülük her zaman kendisini insanların topluluk halinde bulunduğu devir ve yerde göstermiştir.
Çok çirkin bir alamet olan iki yüzlülük, insanın hem dünyasını hem de ahretini karartır.
Aynı zaman da iki yüzlülük sosyal dayanışmanın ve yardımlaşmanın en tehlikeli yıkım gücüdür.
Yine insanın kalbindeki imanın en büyük düşmanı ikiyüzlülüktür. Zaten ayet ve hadis bize ikiyüzlülüğün barındığı kalpte imanın olmayacağını beyan buyurmaktadır.
Yüce Allah cümlemizi ikiyüzlülükten koruyup muhafaza etsin.

Üçüncü Hadis

????? ??????? ??????: ????? ??????????? ??????? ????? ??????? ?????? ?? ????? ??????? ?????? ?? ????? ????????? ?????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Münafıkın âlameti üçtür. Söz söylediği zaman yalan söyler ve husumet ettiği zaman edebsizlik eder. Ve emanet edildiği zaman da hıyanet eder."[68]

????? buyurdular ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ????? âlameti ???????????? Münafıkın ??????? üçtür ????? zaman ??????? Söz söylediği ?????? yalan söyler ?? ve ????? zaman ??????? husumet ettiği ?????? edebsizlik eder ?? Ve ????? zaman da ????????? emanet edildiği ????? hıyanet eder

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'dan, farklı bir lafızla Müslim, İman bahsinde; Hz.Peygamber (a.s) münafıkların alametleri hakkında sorulduğunda?; Efendimiz (a.s):**"Sarih bir şekilde bizzat işaret ederek şu alametler münafıkların alametleridir"** diye yukarıdaki hadisi beyan buyurmuş.[69]

Bir diğer rivayette:

Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:***"Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husumet edince haddi aşar."***[70]

Nifak, bâtının zâhire muhalefetidir. Eğer bu, imanî itikadda olursa buna nifaku'lküfr denir, eğer inanç esaslarına müteallik olmazsa buna nifaku'l-amel denir, buna bizzat yapmak da girer, terk de girer. Nifakın pek çok mertebeleri, dereceleri vardır. Esasen Resulullah (a.s) burada nifaka giren bütün vasıfları saymış değildir. Başlıcalarına dikkat çekmiştir.

Alem-i İslâmın unsurları, onların öldürücü zehir gibi intişar eden (dal-budak saran) nifak şubelerinden gördüğü zararları, hiçbir şeyden görmemiştir.

Nifak, imanın hilâfına (tersine), kalbleri ifsad eder. Kalbin fesadı ise, yetimliği intaç eder (doğurur). Yani, bozuk olan bir kalb kendisini sahipsiz, maliksiz, yetim bilir.[71]

MÜ'MİN VE MÜSLİM

Dördüncü Ayet

???? ???????? ??????????????

"Muhakkak ki, mü'minler felâha ermiş?lerdir."[72]

???? Muhakkak ki ???????? felâha ermişlerdir ? ? ?????????????? mü'minler

Ayetin Nüzülü ve Açıklaması

Tirmizî, Nesaî ve daha bir çoklarının rivayet ettikleri şekliyle Ömer İbn Hattab (r.a) demiştir ki: Resulüllah (a.s) vahiy nâzil olduğu zaman biz yanında arı vızıltısı gibi bir şey işidirdik, bir gün üzerine vahiy nâzil oldu, bir saat bekledik, derken açıldı ve hemen kıbleye dönüp ellerini kaldırdı, duâ etti sonra da: **"Bana on âyet indirildi bunları yerine getiren cennete girecektir"** dedi.

« **???? ???????? ??????????????** »***"Muhakkak ki, mü'minler felâha ermiş?lerdir..."***[73] diye başlayan on âyet okudu buyurdu.[74]

İslâm çok geniş bir kavramdır ve kısaca **"İhlâs, itaat ve teslimiyet"** demektir. Teslimiyet ise üç türlü olur: Ya kalben olur ki; bu kat'î inanç demektir. Veya dil ile olur ki; bu da ikrardır. Ya da organlarla olur. Bunlar da ibadetlerdir. Bu üç şeklin en üstünü kalb ile olanıdır. İşte İslâm'ın üç şeklinden biri olan kalbin teslimiyet ve bağlılığına iman denilir. Matüridîler bu anlayıştan hareketle, imanla İslâm'ı bir telakki etmişlerdir.[75]

İslâm inançları açısından da iman ile İslâm bir kabul edilmiştir. Zira İslâm, şer'î hükümleri kabul etmek manâsında boyun eğmektir. Bu da tasdikin hakikatıdır. Aynı şekilde İslâm'ın bir zâhirî, bir de bâtınî yönü vardır. Bâtınî yönden inkıyad ve boyun eğmek tasdikin kendisidir. Zâhirî yönden boyun eğmekse ikrar etmektir. Şu halde bir kimse hakkında **"mü'mindir, fakat müslüman değildir";** yahut "müslümandır, fakat mü'min değildir" şeklinde bir hüküm doğru olmaz. Çünkü insanlar Hz. Peygamber zamanında üç fırka üzerinde toplanmaktaydı:**"Mü'min, münafik, kâfir. Bunlar arasında bir dördüncüsü yoktur."**[76]

Müminlerin kurtuluşunu anlatan bu ayeti kerime ve akabinde gelen surenin ilk on ayetleri aşağıdaki hadisi şerif ile ne kadar paralellik arz ettiğini sizde okuduğunuzda farkına varacaksınız.

Mesele kurtuluşa sebep olacak olan özellikleri üzerimizde taşıyabilmemizdir.

Yüce Allah cümlemize aşağıdaki hadisi şerifin özellikleriyle ve yukarıdaki sadedinde olduğumuz ayeti kerimenin muştusuna mazhar etsin inşallah..

Dördüncü Hadis

????? ??????? ??????: ?????????? ???? ?????? ?????????????? ???? ????????? ????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden selamete erdiği kimsedir."[77]

????? buyurdula ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ????????? Müslüman ???? kimsedir ?????? selamete erdiği ?????????????? Müslümanların ???? ????????? ?? ve ?????? elinden

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Suyuti; **"Câmiu'l Kebir"**de, Ebu Zerr el-Gifari (r.a) Hz. Peygamber (a.s)'a**"Müslüman kimdir?"** diye sorduğunda; Hz. Peygamber (a.s): **"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmedikleri kimsedir"** diye buyurmuş.

Peki en faziletli hicret hangisidir?
Hz.Peygamber (a.s): **"Muhâcir de Allah'ın yasakladığı şeyi terkedendir."**[78]

?????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????????? ???? ????????????

"Kim, İslâm'dan başka bir din ararsa, o kimseden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek'[79] ayeti **"Muhammed'in getirdiğin dinden başka bir din arayandan, aradığı din kabul edilmeyecektir"** şeklinde açıklanır. **"Muhammed'in dinine İslâm ismi verilir, denilir"** ifadesiyle İslâm dininden maksadın, Hz. Muhammed (a.s)'ın tebliği ettiği din olduğu anlaşılır.[80]

Kadî İyaz ise bu hadisi kasdederek; **"Şeriat ilimlerinin tamamı bu hadise bağlıdır ve bundan şube şube olmuş yayılmış"** demiştir.[81]

Sonuç olarak müslüman; özü, sözü ve işleriyle en doğru hareket eden, haksızlık yapmayan, daima her işin iyi yanını görmeye ve almaya çalışan, dünyada her davranışının yazıcı melekler tarafından tespit edildiğine inanan kimsedir.

* Kamil müslüman, diline ve eline sahip olan kimsedir. Diline ve ellerine sahip olmayan kişi kamil manada müslüman olamaz.

* Müslüman'ın diliyle başkasının hak ve hukukuna zarar getirecek sözlerden sakınması ve başkalarının şahsi, kişisel problemlerine karışmamaya dikkat etmesi gerekir.

* Müslüman kimsenin, elleriyle tutacağı nesnelere dikkat etmesi gerekiyor. Zira ellerin tutup boğaza aktardığı yemek ve içecek gibi şeylerin helalinden olması lazım. Eğer kızgınlık esnasında eller başkalarına zarar verme, dövme vs. gibi şeylerle meşgul ettirilirse işte o zaman haksızlık olur.

* Müslüman kişinin, diliyle nasihat edip, elleriyle de başkalarına yardım etmesi gerekiyor. **"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır", "Veren el, alan elden daha üstündür"** prensipleri temel özellikleri olmalıdır.

İMAN, İSLAM, İHLAS ve İHSAN…

Beşinci Ayet

?????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????????

"Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir?" [82]

?? ve ???? kimin ???????? daha güzeldir? ??????? sözü ??????? ????? çağıran ????? ?????? Allah'a ???????? iş yapan ???????? iyi ?? ve ????? diyenden ??????? Ben ???? ????????????? Müslümanlardanım

Ayetin Nüzûlü ve Açıklaması

Allah'a davet Peygamberlerin ve onların varisi olan ermişlerin mesleğidir. ***"(İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir?"***[83] buyurulduğu üzere bu âyette başta Peygamber olmak üzere onun izinde giden ve basiret ile Allah'a davet eden erenlerin hepsine şamildir. Bunun içindir ki, İbni Abbas'tan bir rivayette, bunun Resulullah hakkında, bir rivayette de ashab-ı hakkında nâzil olduğu nakledilmiş, Hz. Aişe'den de müezzinler hakkında nâzil olduğu rivayet olunmuştur.[84]

"Şüphesiz ki ben müslümanlardanım diyen…" buyruğu ile ilgili olarak İbnu'l-Arabî şöyle demiştir: Daha önce geçen ifadeler ayrıca müslüman olmaya delalet etmektedir. Şu kadar var ki; İslama davet hem sözlü, hem de kılıçla yapıldığından dolayı bu davet şekli de itikadda da yapılabilir, delille de yapılabilir. Amel de riya için de yapılabilir, ihlas ile de yapılabilir. O bakımdan bu buyruk, bütün bu hususlarda Allah'a inanıldığının açıkça ifade edilmesinin ve yapılacak amelin yalnız O'na yapılmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.[85]

Ayette, mü'minlere cesaret verildikten ve cennet müjdelendikten sonra İslâm üzerinde sebat göstermeleri için teşvik ve tavsiyede de bulunulmuştur.[86]

İslam güzeldir, onu öğrenen, öğreten ve davet eden kimseler de; simaları belki güzel olmayabilir ama hareketleri ve sözlerinin mutlaka güzel olması gerekiyor. Tıpkı sadedinde olduğumuz ayet ile aşağıdaki Cibril'in hadisinde güzel ve anlamlı şeyler sorması, dini bir davet ve tebliğde kulanılacak metodu bize öğretmesi gibi.

Yüce Allah cümlemize içimizi ve dışımızı, hareketlerimizi ve sözlerimizi güzeleştirmeyi nasip etsin…

Beşinci Hadis

? ??? ???? ?? ???????? ???: ????? ????? ??? ??? ?? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??? ?????????? ??? ???? ?????? ?????????? ????????? ?? ??????????. ??????: ?? ??????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? # ??????? ??? ????? ???? ?? ??????? ????????? ??? ?????????? ??? ??? ??? ????? ????? ???? ???????? ?????????? ??? ?????????: ?????? ?? ?????? ????? ?? ??????: ?????? ??? ????? ??????? ?????? ????. ????? ?? ???? ??????????: ??? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????????????? ??????? ??????? ???? ????????? ????
? ??????? ??? ??????? ???? ?'???? ?????? ????: ??? ?????? ????? ??????????? ????? ???? ???? ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????: ?? ??? '????? ???? ????? ????? ???????? ?? ????? ?????? ??? ??? ??????? ??????????.???? ???: ?????????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????? ??? ???: ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? # ??? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ????? ???? ???? ??????? ?? ??????? ?????? ????? ??? ????? ??? ??????? # ?????? ?????????? ??? ???????????? ??????? ???????? ???? ??????????. ??????: ???????? ?????????? ??? ?????. ????: ?"??????? ??? ???????? ?? ???? ????? ?? ???? ??????? ???? ??????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ??? ?????????? ????? ??????. ???: ??????. ?????????? ??? ???????? ???????????. ???:

??????????? ??? ???????. ???: ??? ???????? ???????? ????????????? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????. ???: ?????. ???: ??????????? ???? ?“??????. ???: ??? ???????? ?????? ??????? ???????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????. ???: ???????????? ??? ????????. ???: ?? ??????????? ??????? ???????? ??? ???????. ???: ??????????? ??? ???????????? ???: ?? ?????? ?'???? ????????? ???? ????? ????????? ???????? ???????? »????? ???? ???? ?????????« ???? ??????? ??????????? ?? ?????????. ???: ?? ?????? ?????????? ???????. ??? ??? ?????? ??????: ?????????? ???? ?? ???: ?? ?????? ???????? ???? ????????? ?????: ?????? ?????????? ??????. ???: ???????? ???????? ????? ?????? ?????? ????????????? ?????????

Yahya İbnu Ya'mer haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbnu Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, Ashab'tan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, ondan kader hakkında şu heriflerin ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî'nin içinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'la karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah (radıyallahu anh)'a sokuldu. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmîn ederek, konuşmaya başladım:

"Ey Ebu Abdirrahmân, bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyorlar. Ve çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar." Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: "Bunlar, "kader yoktur, herşey hâdistir ve Allah önceden bunları bilmez" iddiasındalar." Abdullah (radıyallahu anh):

"Onlarla tekrar karşılaşırsan, haber ver ki ben onlardan berîyim, onlar da benden berîdirler." Abdullah İbnu Ömer sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: "Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onun hayrını kabul etmez."

Sonra Abdullah dedi ki: Babam Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bana şunu anlattı:

"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı:

Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver! Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir." Yabancı:

"- Doğru söyledin" diye tasdîk etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik. Sonra tekrar sordu:

"Bana iman hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır." Yabancı yine:

"Doğru söyledin!" diye tasdik etti? Sonra tekrar sordu:

"Bana ihsan hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"İhsan Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor." Adam tekrar sordu:

"Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer:

"Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla birşey bilmiyor!" karşılığını verdi. Yabancı:

"Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı:

"Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir -Müslim'in rivayetinde fakir kelimesi yoktur- davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir."

Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. -Bu ifade Müslim'deki rivayete uygundur. Diğer kitaplarda "Ben üç gece sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaştım" şeklindedir- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)

Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı:

"Bu, Cebrail aleyhisselâmdı. Size dininizi öğretmeye geldi."[87]

???? Yahya ?? İbnu ???????? Ya'mer ??? haber veriyor: ????? idi ????? ilk ??? kimse ??? söz eden ?? ???????? kader üzerine ???????? Basra'da ???????? Ma'bed ????????? el-Cühenî? ??????????? yola çıktık ??? Ben ?? ve ???????? Humeyd ??? İbnu ???? ?????? Abdirrahmân ????????? el-Himyerî ????????? hac ?? veya ??????????? umre vesîlesiyle beraberce. ?????? Aramızda konuşarak: ?? temenni ettik ??????? karşılaşmayı ????? biriyle ?? ?????? Ashabından ?????? ?????? Resulullahın # ??????? soru Ondan sormaktı ??? şu ????? laflar hususunda ???? heriflerin ettikleri ?? ?????? kader hakkında? ????????? karşılaşmayı nasib oldu ??? ????????? Abdullah ??? İbnu ??? Ömer ??? ????? ?????(radıyallahu anh)'la ???? sokuldu ???????? Mescid-i Nebevî'nin içinde: ?????? Birimiz ?? ?????? sağ ????? öbürümüz ?? ?????? sol tarafından olmak: ?????? tahmîn ederek ??? ????? Arkadaşımın ??????? konuşmaya başladım ?????? sözü ???? bana bıraktığını. ????? dedim ?? Ey ???? Ebu ????????? Abdirrahmân: ??? ??????? zuhur etti ???????? Bizim taraflarda ????? bazı kimseler ?????? Bunlar okuyorlar ??????? Kur'ân-ı ?? Ve ????????????? kaderi tartışıyorlar ?????? ilmi meselelerde? ??????? beyan sadedinde ???? ???????? Onların durumlarını? ???? Bunlar ? herşey ??????? hâdistir iddiasındalar ??? ?????? kader yoktur? ???? Abdullah: ??? ?????? karşılaşırsan tekrar ????? Onlarla ??????????? haber ver ki ????? ben ???? berîyim ???? onlardan ????? onlar da ??????? berîdirler ?????? benden? ???????? ???????? yemin ederek ???? ????????? Abdullah ????? İbnu ????? Ömer: ?? ??? Allah'a kasem olsun '????? onlardan birinin ???? kadar ????? Uhud ????? altını olsa ???????? onun hepsini infak etseler ?? ????? (hayrını) kabul etmez ?????? Allah ??? onun ??? ??????? inanmadıkça ????????? kadere.???? Sonra ??? Abdullah dedi ki: ????????? bana şunu anlattı ??? Babam ?????? Ömer ??? İbnu'l ??????? Hattâb ??? ????? ??? radıyallahu anh) ???: ????????? Bir defa ?????? biz ?????? oturuyorduk ?????? yanında ?????? ?????? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın # ??? Derken ?????? çıkageldi ??????? yanımıza ???? bir adam ?????? ?????? bembeyaz ???????? elbisesi ?????? ????? simsiyah ??????? saçları ????? görünüyordu ????? Üzerinde ???? belirti ?????? yolculuğa ait? ????? ??????? onu Üstelik tanımıyordu da ?????? içimizden ????? kimse ??? ????? Gelip önüne oturup ??? ??????? Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın # ?????? dayadı ????????? dizlerini ??? ??????????? dizlerine? ??????? hürmetle ???????? Ellerini bacaklarının ???? üstüne ????????? koyduktan sonra sormaya başladı:. ??????Dediki: ?? Ey ?????? Muhammed ????????? Bana haber ver! ??? ????? İslâm hakkında. ???? Hz. Peygamber (a.s) açıkladı: ???????? *İslâm* ??? ???????? *şehâdet etmen* ?? ???? *olmadığına* ????? *ilâh* ????? *başka* ?????? *Allah'tan*? ???? ??????? *Muhammed'in* ???????? *O'nun kulu* ? *ve* ??????? *elçisi olduğuna*? ??????? *kılman* ?????? *namaz*? ??????? *vermen* ????????? *zekât*? ????????? *orucu tutman* ????????? *Ramazan*? ????????? *haccetmendir* ???????? *Beytullah'a* ??? *takdirde* ??????????? *gücün yettiği* ????? *ona* ????????? *yol bulmaya*. ??? Yabancı söyledin: ?????? Doğru diye tasdîk etti. ??????????? Biz hayret ettik ??? ona ???????? hem sorup ???????????? hem de söyleneni tasdik etmesine. ??? Sonra tekrar sordu: ??????????? Bana bilgi ver? ??? ??????? iman hakkında. ??? Hz. Peygamber (a.s) açıkladı: ??? ???????? *inanmandır* ???????? *Allah'a* ?????????????? *meleklerine* ????????? *kitablarına* ????????? *peygamberlerine* ????????? *gününe* ????? *âhiret* ? ???????? *inanmandır* ????????? *Kadere* ??????? *hayır* ?? *ve* ?????? *şerre de*. ??? söyledin: ????? Doğru diye tasdik etti?!. ??? Sonra tekrar sordu: ??????????? Bana bilgi ver? ???? ?“????????? ihsan hakkında. ??? Hz. Peygamber (a.s) açıkladı: ??? ???????? *ibadet etmendir* ?????? *Allah'a* ??????? *Sanki gibi* ????? *görüyormuşsun* ?? *Onu*? ??? *de* ??? ?????? ?????? *Sen O'nu görmesen* ?????? *O* ?????? *seni görüyor*. ??? Adam tekrar sordu: ???????????? Bana bilgi ver? ??? ???????? kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında. ??? Hz. Peygamber (a.s) bu sefer: ?? ??????????? *sorandan* ??????? *daha fazla birşey* ???????? *birşey bilmiyor!* ??? ??????? *Kendisinden sorulan.* ???

Yabancı dedi: ??????????? Öyleyse haber ver ??? ???????????? kıyametin alâmetinden ??? Hz. Peygamber (a.s) şu açıklamayı yaptı: ?? ?????? *doğurmaları* ?'??????? *kadınların* ???????? *Köle efendilerini* ? ???? ????? *görmendir* ????????? *yalın ayak* ???????? *üstü çıplak, akir* ???????? *yalın ayak* »????? yoktur ???? rivayetinde ???? Müslim'in ????????? fakir kelimesi « ???? *çobanlarının* ??????? *davar* ??????????? *yarıştıklarını* ?? ????????? *yüksek binalar yapmada*. ??? Bu söz üzerine yabancı: ?? ?????? çıktı gitti ?????????? kaldım ??????? bir müddet. ??? Bu ??? ifade ????? Müslim'deki rivayete uygundur? ?????? karşılaştım: ?????????? ???? Ben üç gece sonra ?? ??? Hz. Peygamber (a.s) dedi: ?? ??????*Ey Ömer* ???????? *biliyor musun?* ???? *kim olduğunu* ????????? *sual soran bu zatın* ????? deyince: ?????? Allah ? ve ????????? Resûlü ?????? daha iyi bilir. ??? şu açıklamayı yaptı: ???????? *Bu* ???????? *Cebrail* ????? ????????? *aleyhisselâmdı* ?????? *Size geldi* ???????????? *öğretmeye* ???????? *dininizi*?

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: İmamı Suyuti derki: "Bu hadisin sebebi vürûdu kendi içindedir."[88]

Şimdi bu girişten sonra İslam-İman… nedir açıklamaya çalışalım.

İslâm-İman: Cibrîl hadisi olarak bilinen yukarıdaki hadiste Hz. peygamber (aleyhissalâtu veselâm) dinin kalbe ve inanmaya taalluk eden esaslarını **"iman"** olarak, amele taalluk eden esaslarını da **"İslâm"** olarak açıklamasına rağmen başka hadislerde de iman açıklanırken amele giren meselelere yer verildiği görülür. Aynı durum âyetler için de söz konusudur.

Nitekim Zührî, **"İslâm kelimedir, iman ameldir"** diye hükmetmiş, delil olarak da:

??????? ???????????? ??????? ???? ???? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????????? ?? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??? ?????????? ???? ???????????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????

"Bedeviler dedi ki: "Biz imân ettik". De ki: "Siz imân etmediniz; velâkin deyiniz ki, biz İslâma girdik. Ve heniüz imân sizin kalplerinizin içine girmiş değildir ve eğer Allah'a ve Resulüne itaat ederseniz sizin amellerinizden hiçbirşeyi sizin için noksan kılmaz. Şüphe yok ki, Allah'u Teâlâ gafûrdur, rahîmdir." [89] âyetini göstermiştir.

Bazı âlimler İslâm ve imanın aynı şey olduğunu söylemişler, delil olarak da:

????? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ????????????

"Bunun üzerine, suçlu milletin arasında bulunan mü'-minleri çıkardık. Zâten orada Müslümanların kaldığı tek ev vardı" [90] âyetini göstermişlerdir. Mevzuya temas eden, ilk hadis şârihlerinden Hattabî şu açıklamayı yapar: **"Doğru olanı, mutlak hükme gitmeyip kayıtlı ve sınırlı konuşmaktır. Müslüman kişi, bâzı ahvâlde mü'mindir, bazı ahvâlde gayr-i mü'mindir. Fakat mü'min kişi, her durumda Müslümandır. Öyle ise her mü'min mutlaka Müslümandır, ama her Müslüman mutlaka mü'min değildir. Meseleye bu pencerden bakınca ayetlerin tevili düzelir, konunun münâkaşası orta bir yol alır. Naslar arasında ihtilaf da ortadan kalkar. İmanın aslı tasdîk, İslâm'ın aslı itaat etmek ve boyun eğmektir. Kişi zâhirde itaat eder de içinden boyun eğmez, bazan da içinden boyun eğdiği hâlde dışta görünmeye bilinir."**

Keza Hattâbî, Resûlullah (a.s)'ın: **"İman yetmiş küsur şubedir"** hadisi ile alakalı olarak şunu söyler: "Bu hadise göre, şer'î iman, şubeleri ve yüksek-alçak cüzleri bulunan bir mânaya isimdir. Bu durumda iman ismi, bu cüzlerin hepsi için kullanıldığı gibi, bazıları için de kullanılmaktadır. Hakikat, bütün şubelerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsine şâmil olur, tıpkı şerî namaz gibi. Nitekim onun da şubeleri ve cüzleri vardır. Bu cüzlerden bir kısmı için de **"namaz"** ismi kullanıldığı halde hakikat bütün cüzlerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsini içine alır.

Bu duruma Hz. Peygamber (a.s)'ın şu sözü delalet eder:**"Haya imandan bir şûbedir."** Bu hadis, iman noktasında mü'minlerin kimisi üstün, kimisi geri olmak üzere çok farklı mertebelerde bulunduklarını da ifâde etmektedir.

İmam Bağavî hazretleri de şunu söyler: "Cebrail'in İman ile İslâm'dan sorup Hz. Peygamber (a.s)'ın cevap verdiği hadiste, Resûlullah (a.s),**"İslâm"** kelimesini amelden görünenlere isim yapmıştır. İman kelimesini de itikada giren bâtınî şeylere isim yapmıştır.

Böyle bir taksîm amellerin imandan bir kısım olmayışından, kalp ile tasdikin de İslâm'dan olmayışından, ileri gelmez. Aksine bu, hepsi tek birşey olan bir bütün hakkında yapılmış bulunan bir tafsil, bir ayırımdır. Bunların toplamı dîni teşkil eder. Bu sebeptendir ki, Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:**"Size Cebrail gelerek dininizi öğretti."**

"İman" ve **"İslâm"** isimleri tasdik ve amel her ikisini de kuşatırlar. Bu hususa da şu ayet delîl olur:

????? ??????? ?????? ?????? ???????????

"Allah nezdinde mûteber din islâm'dır." [91]

???????? ?????? ???????????

"Size din olarak İslâm'ı uygun gördüm." [92]

?????? ???????? ?????? ???????????? ????? ?????? ???????? ??????

"Kim din olarak İslâm'dan başkasına yönelirse bu ondan kabul edilmeyecektir." [93]

2- İhsan: Hadiste "Allah'ı görüyor gibi ibadet etmendir" diye târifi yapılan ihsan, mâneviyatta yüce bir mertebeye alem olmaktadır. İslâm dini, müntesiplerini, bu hedefe ulaşmak için gayret göstermeye teşvik eder. Dinin kemali, sadece farzların ifası ile gerçekleşmiyor. Kul, daha ileri mânevî mertebelerin varlığını bilecek ve onları elde etmek için gayret gösterecektir. Bu hadis, iman ve İslâm'ın ötesinde, tefekkürî bir mertebeye dikkat çekmektedir; İhsan mertebesi...

Nefsi, manevî kirlerden arındırarak ruhu yücelterek ilahî kurbiyeti elde etmeyi kendine gâye edinen İslâm tasavvufunda geniş tahlîl ve izahlara tabi tutulan ihsan için şu kadarını söyleyebiliriz: Kişi bilhassa ruhî ve fikrî idmanlarla, ilahî murâkabe ve müşâhede altında olduğunu idrak etmeyi zihninde her an canlı ve sâbit kalacak bir alışkanlık hâline getirebilir. Mükerrer âyet ve hadisler söz ve fiil olarak her ne yapmakta isek, an be an kayda geçtiğini, hatta zihnimizden geçip fiile dökülmeyen duygu, düşünce ve niyetlerimizin bile yazıldığını, âhirette ömrümüzün her ânından bu yazılanlara göre hesap vereceğimizi

beyan ederler.

Hiçbir mü'min bu gerçeği inkâr edemez. Ancak hareketlerini her an bu düşüncenin tesiriyle yönlendiren mü'min çok azdır. Öyle ise ihsan mertebesi'ne ulaşmak bu ilâhî murâkabeyi her an hissedecek bir idman ve gayrete bağlıdır.

İhsan, kolay görünse de kazanılması oldukça zor bir mertebedir. Ancak zorluğu nispetinde kıymetli ve yücedir. Bunu elde etmek için gösterilecek her gayret, atılacak her adım kişiyi yüceltecek, dünyevî ve uhrevî kazancını artıracaktır. Mü'min kişi, herşeye ümitle bakmakla emrolunmuştur. Hz. Peygamber (a.s)'ın gösterdiği her hedef beşerî gücün hâricinde değildir. Binaenaleyh ihsan mertebesini kazanmak ümit ve gayreti hepimizin hem hakkı hem de vazifesidir. Cılız ayaklarıyla hac yoluna düşen karıncaya "Senin bacakların küçük, ulaşamazsın" denilince "Belki varamam bu doğru, ama o yolda ölemez miyim?" demiştir. Bu temsil, gücümüzün dışında görsek bile ihsan mertebesine talib olmanın gereğini anlamada yeterlidir. Peygamberimiz (a.s) yüz kişiyi öldürdükten sonra Allah'a tevbe etmek üzere yola çıkan kâtilin daha tevbe mahalline varmadan yarı yolda ölüş hikâyesini tasvir eden ve attığı her adımın boşa gitmeyip, işine yaradığını ifade eden bir üslubla hâdiseyi anlattıktan sonra, hikâyeyi, tevbe azimlisi azılı kâtilin kurtuluşu ve Rahmet-i Rahmân'a mazhar oluşuyla noktalar.

3-Kıyamet Alâmetleri: Yukarıdaki hadisin anlaşılmasında bir kaç noktanın daha açıklanması gerekmekterdir. Hz. Peygamber (a.s) "Kıyametin ne zaman kopacağı?" gibi normalde herkesi meşgul eden ama pratikte hiçbir faydası olmayan meseleyi kesin bir dille Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceğini ifade ettikten sonra alâmetlerine geçiyor:

Köle kadınların efendilerini doğurması: Bundan çıkarılan muhtelif mânalardan, İbni Hacer tarafından tercîh edilen anlama göre kıyamete yakın, ukuk artacak (yani evlatlar annelerine, efendinin kölesine yaptığı tarzda, kötü muamele yapacaktır). Bir diğer yoruma göre de köle kadınlardan doğan çocuklar en yüksek makamlara çıkarak, komutan, vâli, sultan... olacaklar. İslâm tarihi böylesi büyüklerin örnekleriyle doludur. İbni Hacer, kıyamete yakın sosyal hayatın iyice bozularak gidişatının tersine döneceğini, cemiyetteki ayak takımının itibarlı makamları ele geçirerek hâkim mevkiye geçeceklerini anlar ve bu mânânın hadisten çıkarılabilecek mânâların en doğrusu olduğunu, zira hadisin devamında beyan edilen, çobanların zenginleşip bina yarışına girmesi vaziyetinin de sosyal hayatın bozulmasına delil olarak bunu teyîd ettiğini söyler.

Davar çobanlarının bina yarıştırması: Bu husus da bizzat hadislerle teyid edilen gelecek ile ilgili bir ikazdır, bir mucizedir. Hadisin Kütüb-i Sitte dışında kalan diğer hadis mecmualarında rivayet edilen farklı şekillerinde yer alan başka açıklamaları da dikkate alan âlimler fakir köylülerin zenginleşip, zorla idareyi ele geçireceğini anlar.

"Nebat (=köylü Araplar) ahalisinin kibarlaşıp şehirlerde köşkler edinmelerini dinin yani İslâm'ın getirdiği değerler sisteminin altüst olması demektir" hadis-i şerifini dikkate alan Kurtubî, hadis üzerine şu açıklamayı yapar: "Burada sosyal hayatın değişeceği haber verilmektedir. Bu bilhassa köylülerin, göçebelerin devlet işlerini istila edip, zorla memlekete hâkim olmalarıyla gerçekleşir. Bunlar, kurdukları hâkimiyet sonucu zenginleşirler ve bütün güçlerini binalar dikmeye ve bununla övünmeye sarf ederler. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu zamanda şâhid olduk."

* Bu hadisi şerif, dini öğrenmenin gerekliliği ve öğrenirken nasıl davranılacağını, nasıl soru sorulacağının edebini öğretmektedir.

* Gerçeği öğrenmek maksadıyla soru sormak, her yiğidin karı değildir. Çünkü kaliteli bir soru beraberinde on tane cevap getirir.

HELAL ve HARAM

Altıncı Ayet

????? ????????? ????? ?????? ?????????????? ????????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ????????? ?????????? ????? ????? ????????? ??? ??????????

"Lisanlarınızın yalan yere vasıflandırdığı şeyler hakkında "Şu helâldir ve şu haramdır" demeyiniz ki, Allah'a karşı yalan iftirada bulunmuş olursunuz. Şüphe yok ki, Allah'a karşı yalan da bulunanlar felâha eremezler."[94]

????? ????????? demeyiniz ki ????? şeyler hakkında ?????? vasıflandırdığı ?????????????? Lisanlarınızın ????????? yalan yere ???? Şu ??????? helâldir ?? ve ???? şu ??????? haramdır ??????????? iftirada bulunmuş olursunuz ????? karşı ?????? Allah'a ????????? yalan ????? Şüphe yok ???????? ki ?????????? ????? karşı ?????? Allah'a ????????? yalan da bulunanlar ?????????????? felâha eremezler

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

İbni Kesir, ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak; müşrikler cahiliye dönemlerinde uydurmuş oldukları ve kendilerine meşru gördükleri beş kere doğuran ve beşinci dişi olan deveyi putlara adanan ve serbest bırakılan develeri, erkekli dişili olmak üzere ikiz doğuran koyun veya develeri, on nesli dölleyen erkek deveyi bu şekilde haram sayarlardı. Bunun üzerine yüce Allah bu ayeti indirerek; Allah hakkında söyleye söyleye yalana alışmış olan dilinizi; ***"şu helaldır, bu haramdır demeyiniz"*** ayeti kerimesi nazil oldu.[95] Çünkü böyle söyleyenler Allah'a karşı yalan uydurmuş olurlar. Şer'i bir dayanağı olmayan her bir uydurma, geri dönüşü mümkün olmayan bir uçurumdur.

Bu ayet açıkça, haram ve helâli belirleme hakkının sadece Allah'a ait olduğunu gösterir. Veya başka bir deyişle, kurallar koyma yetkisi sadece Allah'ındır. Bu nedenle helâl ve haramı belirlemeye yeltenen herkes O'nun haklarına tecavüz etmiş olur. Elbette ilâhî emri nihai otorite olarak kabul eden bir kimse, belirli bir şeyin veya hareketin haram mı yoksa helal mi olduğunu bundan çıkarabilir.

Haramı ve helâli belirleme yetkisini haksız yere üstlenmek iki nedenden ötürü Allah'a karşı yalan uydurmak olur:

1) Böyle bir kimse, Kitab'ı gözönüne almaksızın, kendisinin helâl ve haram dediklerinin Allah tarafından helâl ve haram kılındığını söyler veya:

2) Allah'ın helâli ve haramı belirleme yetkisinden vazgeçtiğini ve insanları hayatlarıyla ilgili hükümler koymada serbest bıraktığını söylemek ister. Tabii ki bu iddiaların her biri Allah'a karşı uydurulmuş bir **"yalan"** ve bir iftiradır.[96]

Geçmişteki insanların dinlerinden sapmalarını yüce Allah (cc) Kur'an-ı Kerim de şöyle beyan buyurur:

??????????? ????????????? ???????????????? ?????????? ???? ????? ?????? ??????????? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??? ????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???????????

"Onlar, hahamlarını, papazlarını ve Meryemoğlu İsa Mesih'i, Allah'tan başka Rabler edindiler. Halbu ki, onlar, ancak bir olan ve kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'â ibadet etmekle emrolunmuşlardı. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir."[97]

Bu âyet nâzil olduktan sonra, daha önce Hıristiyan olarak Şam'a gitmiş bulunan Adıy b. Hatim et-Tâi Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber'e âyet okuyarak; Hıristiyanların rahip ve hahamlarına ibadet etmediklerini, dolayısıyla burada ne anlatılmak istendiğini sordu. Nebî (a.s.) şöyle buyurdu:**"Onlar helalı haram, haramı helal yaptılar. Hıristiyanlar da onlara uydular. İşte bu, onlara ibadet etmeleridir."**[98]

Sonuç olarak; ahkâmu'ş-şer'iyye: İslâm'ın ortaya koyduğu bütün şer'i hükümler. İslâmî hükümlerin bütününü içine alan hükümler manzumesi olarak kabul edilen şer'î hükümler; itikâdî, amelî ve ahlâkî olmak üzere üç kısma ayrılır: Bunlardan itikâda dair olan hükümler genellikle Allah'ın birliği ve varlığına dayalı olan aklî ve mantıkî hükümlerdir. Akîdeye dair olup ayet ve hadislerle ispat edilen şer'î hükümler ise, ahiret hayatı ve meleklerin varlığı gibi gaybe dayalı hususlardır.

Ameli hükümlere gelince genellikle insanın ruhunu, akıl ve nefsini eğiten emirlerdir. Bu türlü emir ve hükümler insanı Cenâb-ı Hakk'a daha iyi bir kul yapma hedefini güderler. Ayrıca insanlar arasındaki sosyal, ekonomik, siyasî, mâlî ilişkilerin düzenlenmesinde de etkili bir rol oynayan, yine şer'î hükümlerdir.

Ahlaki hükümler ise; insanın bütün mahlukat ile olan ilişkilerinde Allah'ın emirlerine itaat ederek, şefkât ve merhamet duygularının gelişmesinde etkili olan emir ve yasaklar manzumesidir. Şer'î hükümler gerek dünya ve gerekse ahiret hayatı ile ilgili olarak çeşitli usûllerle insanı eğiten ve daha mutlu bir toplumun oluşmasını sağlayan ilâhî emirlerdir. Mümin bir insan her ne olursa olsun bunlara uymak zorundadır.

Yukarıda da izah edildiği üzere Allah'a karşı iftira iflahı mümkün olmayan bir uçurumdur. Çünkü aşağıda da açıklanacağı üzere Allah ve peygamber üzerine yalan uydurmak affedilemeyecek bir suçtur.

Bunun sebebi ise söylenen yalanın dinmiş gibi insanlara aksetmesidir. Geçmişteki Yahudi ve Hristiyanların sapmasının sebebi işte buradaki inceliği anlamamalarından kaynaklanmıştır. Çünkü Allah ve peygamberlerinin söylemediği bir şeyi onlara malederek insanlara takdim ettiler. Buna uyan insanlarda haktan mahrum kaldılar.

Helal ve haram hududunu tespitini yapan yüce dinimiz aşağıdaki hadiste de geçeceği üzere artık helal ve haramın sınırını çizmiştir. Artık bize düşen görev, helal ve haramı tesis ve tespit etmek değil, tespit edilmiş olanlara tabi olmaktır. Bu hem dünyamız hem de ahretimiz için kurtuluştur.
Yüce Allah bu mazlum ümmeti böyle bir uçumdan koruyup muhafaza etsin inşaallah…

Altıncı Hadis

????? ??????? ??????: ??????????? ??? ?????? ?????? ?? ?????????? ???????????? ??? ??????? ?????? ?? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????????? ?????????? ??????.

Allah Resulullah (a.s) buyurdular ki: "Helal, Allah Teala'nın kitabında helal kıldığı şeydir. Haram da Allah Tealanın kitabında haram kıldığı şeydir. Hakkında sükut ettiği şey ise affedilmiştir. Onun hakkında sual külfetine girmeyiniz."[99]

????? buyurdular ki ??????? Resulullah (a.s) ?????? Allah ??????????? Helal ??? şeydir ?????? helal kıldığı ?????? Allah Teala'nın ?? ????????? kitabında? ???????????? Haram da ??? şeydir ??????? haram kıldığı ?????? Allah Tealanın ?? ????????? kitabında? ???? şey ise ?????? sükut ettiği ?????? Hakkında ?????? ?????? affedilmiştir? ????? ???????????? külfetine girmeyiniz ?????????? sual ?????? Onun hakkında.

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buharî, Nu'man İbnu Beşir (radıyallahu anhümâ)'dan naklediyor: Hz.Peygamber (a.s)'a neyin helal ve neyin haram olduğunu sordular. Bunun üzerine: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:**"Şurası muhakkak ki, haramlar apaçık bellidir, helaller de apaçık bellidir. Bu ikisi arasında (haram veya helal olduğu) şüpheli olanlar vardır. İnsanlardan çoğu bunları bilmez. Bu durumda, kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini de, ırzını da muhafaza etmiş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur, tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki, her an koruluğa düşebilecek durumdadır. Haberiniz olsun, her melikin bir koruluğu vardır, Allah'ın koruluğu da haramlarıdır. Haberiniz olsun, cesette bir et parçası var ki, eğer o sağlıklı olursa cesedin tamamı sağlıklı olur, eğer o bozulursa, cesedin tamamı bozulur. Haberiniz olsun bu et parçası kalptir."**[100]

Hadis, dinimizde eşya hakkında üç hükmün mevcudiyetini haber veriyor:
1) Eğer bir şeyin yapılmasına hükmedilmiş, terkine vaad beyan edilmiş ise bu açık helaldir.
2) Bir şeyin terkine hükmedilmiş yapılmasıda beyan edilmiş ise bu da açık haramdır.
3) Bir şey hakkında bunlardan birine hükmedilmemişse o da şüphelidir. **"Helal olan, apaçık bellidir"** sözü "açıklanmasına ihtiyaç yoktur, herkes onu aynıyla, vasfıyla, zahir delillerle bilmede müşterektir" demektir. Üçüncü kısım, hakkındaki kapalılık sebebiyle şüphelidir, haram mı, helal mi olduğu bilinemez. Hadis-i şerifin beyanına göre durumu böyle şüpheli olandan kaçınmak gerekmektedir. Çünkü nefsülemirde haram idiyse ondan kaçınmakla ona bulaşmaktan beri olmuş olur". Helal idiyse, (ittika) kasıtla onu terk etmiş olmaktadır (ki helalin terki zarar vermez). Eşya hakkında **"helal"** veya **"haram"** hükümleri bazan beraberce reddedilir. Bunlardan biri öncelik kazanamazsa, o şey hakkındaki hüküm, üçüncü kısma girer.

Fıkıh usulü bilginlerine göre dinî hükümler iki kısma ayrılır:

Birincisi teklifi hükümlerdir: Bir işin yapılmasını ya da yapılmamasını gerektiren veya ikisi arasında tercih etmekte serbest bırakan hükümlerdir. Bir işin yapılmasını gerektiren hükümlere farz ve mendup, yapılmamasını gerektirene haram ve mekruh, muhayyer bırakılan hükme de mübah denir.[101]

İkincisi ise vaz'î hükümlerdir: Bunlar, ibadet ve muamelelerin sıhhati için gerekli olan şartları gösteren hükümlerdir. Bir fiil işlenirken dinî kurallara uygun olup olmadığı bu tür hükümlerle anlaşılır. Meselâ alışverişin sahîh olmasıyla ilgili hükümler bu kabildendir.[102]

HAYA ve İMAN

Yedinci Ayet

???????? ????? ??????? ?????? ??????????

"Rabbinin huzurunda durmaktan utanan kimselere iki cennet vardır."[103]

???????? kimselere **?????** utanan **???????** huzurunda durmaktan **??????** Rabbinin **??????????** iki cennet vardır

Ayetin Nüzûlu ve Açıklaması

İbni Ebi Hatim'in ve Ebü'ş-Şeyh'ın, Atadan rivayetlerinde Ebu Bekr es-Sıddık radıyallahü anh bir gün düşünmüş; kıyamet, mizan, cennet ve cehennem meleklerin safları, göklerin durumu, dağların serpilip dağılışı, güneşin dürülüşü, yıldızların dağılışı hakkında fikir yürütmüş de **«arzu ederdim ki ben şu yeşilliklerden bir yeşillik olaydım, hayvanlar gelip beni yiyeydiler ve ben yaradılmamış olaydım»** demişti. Bunun üzerine « **???????? ????? ??????? ?????? ??????????** » **"*Rabbinin huzurunda durmaktan utanan kimselere iki cennet vardır*"** ayeti nâzil oldu.[104]

Beyhakî, **"Şuabu'l-İman"**da konuyla ilgili olarak Hasan el-Basri'den şöyle rivayet eder: Hz. Ömer (r.a) zamanında bir genç mescide ve ibadete devam ederdi, derken bir kız ona âşık o da ona âşık olmuştu. Bir tenhada kız yanına geldi, söyledi konuştu derken gönlü çekti, bunun üzerine genç hıçkırdı ve bayıldı, bir amcası vardı, geldi yüklenip evine götürdü, sonra ayıldığı vakit ya amca! dedi: Ömere git benden kendisine selâm söyle ve sor ona ki: Rabbının makamından korkan kimseye ne var? Bunun üzerine amcası gitti Ömere haber verdi arkasından delikanlı bir şehika ile daha hıçkırıp vefat etti, Hz. Ömer (r.a) bu duruma vakıf olunca dedi ki: « **???? ?????????? ???? ??????????** » ***Sana iki Cennet var sana iki Cennet.***[105]

(???????? ????? ??????? ??????) "Rabbının makamından korkan kimse için ise" [106]

Yani hesap gününe iman eden bir kimse, bu dünyada sorumsuz yaşamaz ve nefsini kontrol altına alır. Hak-batıl, zulm-adalet, temiz-necis, haram-helal arasındaki farkı temyiz eder ve bile bile Allah'ın emirlerinden yüz çevirmez. Dolayısıyla ileride zikredilen mükafatlar bu kimseler içindir.

"Cennet", bahçe anlamına gelir. Kur'an'da, salih kimselerin barınacağı yer, Cennet olarak adlandırılmıştır. Nitekim bazı yerlerde, **"onlar için altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır"** ifadesi kullanılmıştır. Yani, büyük bahçeler içinde küçük bağlar vardır. Burada da her Cennet ehline iki Cennet verileceği ve onların içinde-ki ileride zikredilecektir -saraylar, hizmetçiler ve diğer nimetlerin bulunacağı beyan edilmiştir. [107]

Rahmanın rahmetini umarak korkmak muminin şiarındandır. Aşğıdaki hadisi şerif de bunu pekiştirmektedir. Burada ki anlatılmak istenen zalimden korkulan bir korku türü değil, sevgi ile imanın beraberinde getrdiği bir ar duygusudur.

Yüce Allah cümlemize ar duygusuyla dinimizi ve imanımızı ayakta tutmayı nasip etsin…

Yedinci Hadis

????? ??????? ??????: ?????????? ???? ????? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdu ki: "Haya imandandır."[108]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ?????????? Haya ???? ?????????? imandandır

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Abdu'llâh b. Ömer[109] (r.a)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Resûlu'llâh (a.s) (bir gün) Ensar'dan bir kimsenin yanından geçiyordu. Ensârî, kardeşini hayadan menediyordu. Resulu'llah (a.s): **"Ona ilişme. Hayâ îmândandır."** buyurdu.[110]

Bu rivayet, pekçok yönden rivayet edilen hadislerden biridir. Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadisler arasında yer alması da hadisin kıymetini artırmıştır. Kısmen de belirtileceği üzere, İslâm uleması bu hadisin üzerinde ziyadesiyle durmuş, hadiste ifade edilen iman şubelerini Kur'ân ve hadise dayanarak, birer birer göstermeye çalışmıştır. İmam Beyhakî'nin "**Şu'abu'l-İman."**

İmam Beyhakî (rahimehullah), bu muazzam eserini imanın şubesi adedince bölüme ayırır, her bölümde o şubeye giren rivayetleri toplar. Yine İbnu Hibban'ın **"Vasfu'l-İmân ve Şu'abuh"**, Ebu Abdillah Hüseyn el-Halîmî'nin**"Fevâidu'l-Minhâc"**, eş-Şeyh Abdü'l-Celîl'in**"Şu'abu'l-İman"**, İshak İbnu'l-Kurtubî'nin **"Kitâbu'n-Nesâîh"**i yazmıştır.

İmanın Şubeleri

Aynî bu açıklamalardan sonra, mezkur şubeleri teker teker sayma denemesi yapar. İlgi çekici bulduğumuz için kaydedeceğiz. Der ki: "Allah'ın yardımıyla diyoruz ki, imanın aslı kalb ile tasdik, dil ile ikrar'dır. Fakat, kâmil ve tam bir iman tasdik-ikrâr ve amel'dir. Yani üç kısımdır.

Birinci Kısım: Tasdikle İlgili

30 Şubedir.

1- Allah'a iman, Allah'ın zatına, sıfatlarına, birliğine ve benzeri olmadığına inanmak da buraya girer.
2- Allah'dan başka herşeyin hudûsuna (sonradan yaratıldığına) inanmak.
3- Meleklere inanmak.
4- Kitaplara inanmak.
5- Peygamberlere inanmak.

6- Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak.
7- Ahirete inanmak, kabir sualine, kabir azabına, tekrar dirilmeye, mahşerde toplanmaya, hesaba, mîzana, sırat köprüsüne... İnanmak da buna dahildir.
8- Cennete ve oradaki ebedî hayata inanmak.
9- Cehenneme, cehennem azabına, kâfirlerin ebediyyen orada kalacağına inanmak.
10- Allah'ı sevmek.
11- Allah için sevmek, Allah için buğzetmek. Muhacir ve Ensar sahâbeyi, Âl-i Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ü sevmek de buraya dâhildir.
12- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i sevmek. Buna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salat ve selam okumak, sünnetine uymak da girer.
13- İhlaslı olmak ve riya ve nifakı terketmek de buraya girer.
14- Tevbe ve nedâmet etmek.
15- Allah'tan korkmak.
16- Allah'ın rahmetinden ümid etmek.
17- Ümidsizlik ve ye'si terketmek.
18- Şükretmek.
19- Ahde vefa göstermek.
20- Sabırlı olmak.
21- Tevâzu, büyüklere saygı da buraya girer.
22- Şefkatli ve merhametli olmak, küçüklere şefkat de buraya girer.
23- Allah'ın kazasına râzı olmak.
24- Allah'a tevekkül etmek.
25- Amele güvenmemek, kendini övmeyi ve kusursuz görmeyi terketmek de buraya girer.
26- Hasedi, çekememezliği terketmek.
27- Kin ve intikâmı terketmek.
28- Gadabı terketmek.
29-Aldatmamak, suizan sâhibi olmamak, hilekâr olmamak da buraya dahildir.
30- Dünya sevgisini terketmek. Mal ve makam sevgisini terk de buraya girer.Kalbe müteallik güzel veya kötü amellerden herhangi biri aklına gelir de burada zikredilmemiş bulursan, o esas itibariyle bu saydıklarımızın dışında kalmaz, bunlardan birine dahil olduğunu azıcık bir tefekkürle görürsün.

İkinci Kısım: Dille Alakalı Ameller
Bunlar da yedi şubeye ayrılır:
1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek,
2- Kur'an'ı tilâvet etmek,
3- İlim öğrenmek,
4- İlim öğretmek,
5- Allah'a dua etmek,
6- Allah'ı zikretmek, istiğfar da buraya dâhildir,
7- Boş laflardan kaçınmak.
Üçüncü Kısım: Bedenî Ameller
Bu da kırk şubeye ayrılır. Bunlar da kendi aralarında üç çeşittir:
1. Çeşit: Muayyen Şeylere Ait Olanlar
Bunlar on altı şubeye ayrılırlar:
1) Temizlik. Buna beden, elbise ve mekân temizlikleri de girer. Bedeni hadesten temizlemek için abdest almak, cenabetten, hayızdan, nifastan temizlemek için yıkanmak da girer.
2) Namaz kılmak; buna farz, nâfile ve kaza namazları da girer.
3) Zekat vermek; buna sadaka vermek, sadaka-ı fıtr ödemek, cömertlik, fukara ve misafirlere yedirip ikram etmek de girer.
4- Farz ve nâfile oruçlar.
5- Haccetmek, umre de buraya girer.
6- İ'tikafa girmek. Kadir gecesini aramak da buna dahildir.
7- Dînin yaşanabileceği yere gitmek, şirk diyarından hicret de buna girer.
8- Nezirlerini ödemek.
9- Yeminleri yerine getirmek.
10- Keffaretlerini ödemek.
11- Namaz içinde ve dışında setrü'l-avret (ayıp yerlerini örtmek, tesettüre riayet etmek).
12- Kurbanları kesmek, nezir kurbanı varsa onu da kesmek.
13- Cenâze işlerine bakmak.
14- Borcu ödemek.
15- Muâmelelerde doğru olmak, ribadan kaçınmak.
16- Doğrulukla şâhidlik etmek, hakkı gizlememek.
2. Çeşit: Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler
Bunlar altı şubedir:
1) Meşru nikahla evlenip iffeti korumak.
2) Aileye karşı vazifelerini yerine getirmek. Hizmetçilere iyi muâmele de buraya girer.
3) Annebabaya iyi muâmele etmek. Onlara karşı ukuk (haksızlık)tan kaçınmak da buraya girer.
4) Çocukların terbiyesi.
5) Sıla-i rahm.
6) Büyüklere itaat.
3. Çeşit: Âmmeye Müteallik Şeyler
Bunlar da onsekiz şubedir:
1) İdâreciliği adaletle yürütmek,
2) Cemaate uymak,
3) Ulu'l-emre itaat etmek,
4) İnsanları barıştırmak. Hâricilere ve âsilere karşı mücadele de buraya girer.
5) İyilikte yardımlaşma.
6) Emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'lmünkerde bulunmak (yani insanlara iyiliği emretmek, kötülükten menetmek).
7) Hududu (ağır cezaları) tatbik etmek.

8) Cihad etmek. Kışlalarda asker bulundurmak buna dâhildir.
9) Emaneti edâ etmek. Ganimetten beşte biri (humS) ödemek de buraya dâhildir.
10) Ödemek şartıyla borç vermek.
11) Komşuya iyi muâmele etmek.
12) Geçimli olmak. Helâlinden mal toplamak da buraya dahildir.
13) Malı yerinde harcamak. İsrâftan kaçınmak da buraya girer.
14) Selam'ı almak.
15) Hapşırana "yerhamukâllah" demek.
16) İnsanlara zarar vermekten kaçınma.
17) Eğlenceden kaçınmak.
18) Yoldan rahatsızlık veren bir cismi kaldırmak. Bütün bunlar, toplam 77 şube yapar.

Hayâ: Ar, utanma duygusu. Edep, mahcubiyet, utanmak; ar ve namus; nefsin çirkin şeylerden sıkılması ve bunun için kötü şeylerdi terk etmesi. Hoş ve güzel olmayan bir olayın ortaya çıkmasından kalpte meydana gelen bir incelik ve ızdıraptır. Haya herkese nasip olmayacak kadar değerlidir.

Hatta Aristotales, "Kadınlarda en çok sevilecek şey nedir?" sorusuna "Yüzlerinde hayadan dolayı ortaya çıkan kırmızılık" cevabını vermiş.

Hz. Ebu Bekir (r.a)'dan: Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuş:
"Haya İmandandır. İman ise cennettedir. Hayâsızlık cefadan bir parçadır. Cefa ise cehennemdedir."[111]

* Haya duygusu ar perdesidir. İnsan ar perdesini yırtarsa artık ondan haya namına bir şey kalmaz. Haya imandan olduğuna göre, hayası olmayan bir insanın imanından bahsedilemez.

* Hayasızlık, pervasızlıktır. Günah işleyen bir insanın o esnada yüzü kızarmıyorsa, o kişinin imandan nasibi kalmamış demektir.

* İman çıplaktır, örtüsü hayadır, ziyneti ise takvadır.

SU ve TEMİZLİK

Sekizinci Ayet

??????????? ????????? ???????? ????? ???????? ????? ?????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ????? ???????????? ??????????? ??????????? ?????????????? ????? ???????????? ?????? ???????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ??????? ???? ????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ?????????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ????? ???????????? ???????? ???????? ??????????? ????????????? ?????????????? ?????? ??? ??????? ????? ?????????? ?????????? ???? ?????? ???????? ??????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????

"Ey iman edenler, namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin ve her iki topuğa kadar ayaklarınızı da (yıkayın.) Eğer cünüp iseniz temizlenin (gusül edin); eğer hasta veya yolculukta iseniz ya da sizden biriniz ayakyolundan (hacet yerinden) gelmişse yahut kadınlara dokunmuşsanız da su bulamamışsanız, bu durumda, temiz bir toprakla teyemmüm edin (hafifçe) yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size güçlük çıkarmak istemez, ama sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister. Umulur ki, şükredersiniz." [112]

?????????? Ey **????????** edenler **???????** iman **?????** zaman **????????** kalktığınız **?????** **?????????** namaza **??????????** yıkayın **??????????** yüzlerinizi **??** ve **???????????** ellerinizi **?????** kadar **???????????** dirseklere **??????????** meshedin **???????????** başlarınızı **??** ve **???????????** ayaklarınızı da **?????** kadar **????????????** her iki topuğa **??????** Eğer **????????** iseniz **???????** cünüp **????????????** temizlenin **??????** eğer **????????** iseniz **??????** hasta **????** veya **????** **??????** yolculukta **????** ya da **?????** gelmişse **??????** biriniz **????????** sizden **????** **??????????** ayakyolundan **????** yahut **?????????** dokunmuşsanız da **??????????** kadınlara **??????** **????????** bulamamışsanız **?????** su **????????????** bu durumda teyemmüm edin **???????** temiz **????????** bir toprakla **??????????** sürün **????????????** yüzlerinize **??** ve **??????????** ellerinize **??????** ondan **???** **??????** istemez **??????** Allah **??????????** çıkarmak **??????????** size **????** **??????** güçlük **???????** ama **??????** ister **????????????????** sizi temizlemek **??????????** tamamlamak **??????????** nimetini **??????????** üzerinizdeki **??????????** Umulur ki **??????????** şükredersiniz

Ayetin Nuzulü ve Açıklaması
Bu ayeti kerimeye **"Teyemmüm ayeti"** denilmiştir. Buhari ve Müslim, Hz.Aişe (r.a) rivayet ettiğine göre, gerdanlığını kaybettiği seferde geceleyin susuz bir mevkide konaklamışlar, abdest almak mümkün olmamış, bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.[113]

Buhari'nin rivayet ettiği hadis, abdestin ayetin nüzulünden önce de onlara vacip olduğunun delilidir. Bundan dolayı zaten su bulunmayan bir yerde konaklamayı büyük bir iş olarak gördüler. Sirette sabit olan da Hz. Peygamberin üzerine namaz farz kılındığından itibaren abdestsiz namaz kılmadığı şeklindedir.

İbni Abdilberr şöyle der: Abdest ile ilgili uygulamalar önceden olmakla birlikte abdest ayetinin nüzulündeki hikmet, abdest farizasının Kur'an-ı Kerim'de okunan bir buyruk olmasıdır.

Başkası da şöyle demektedir: Abdestin farz kılınışıyla birlikte ayetin ilk bölümlerinin önceden nazil olmuş olması, sonradan teyemmümün söz konusu edildiği diğer bölümlerinin nazil olmuş olması da muhtemeldir.

Suyutî şöyle der: Ancak birinci görüş daha doğrudur. Çünkü abdestin farz kılınması Mekke'de, namazın farz kılınışı ile birlikte olmuştur, ayet-i kerime

de Medine'de inmiştir.[114]

Bedenin ve ruhun maddî manevî pisliklerden uzak tutulmasına temizlik denir. İslâm Müslümanları bazı görevleri yerine getirmekle mükellef tutmuştur. Bu görevlerden bir kısmı Müslümanın ruhi yönünü bir kısmı da maddî yönünü ilgilendirir. Dinin kesinlikle yerine getirilmesini istediği bedenî görevlerin aksatılması vücudun çeşitli rahatsızlıklara yakalanması ve dinî-ahlakî görevlerin yapılabilme güçlüğünü ortaya çıkarır. Bunun için bedenî görevleri titizlikle yerine getirmek, sağlıklı ve her an her türlü görevleri eksiksiz yapabilecek bir beden yapısına sahip olmak, ahlakî bir yükümlülüktür.

Sadedinde olduğumuz ayeti kerime abdestin tarifini verirken aşağıdaki hadisi şerif ise abdest suyunun durumunu nasıl olması gerektiğini ifade buyurmaktadır.
Abdest bedeni temizlerken madden kişiyi Allah ile buluşmaya hazırlar.
Hadisi şerif ise bedenin hangi tür sularla temizlenmesi gerektiğinden bahseder.
Yüce Allah cümlemizi gerçek temizliğe ulaşan kullarından eylesin.

Yedinci Hadis

????? ??????? ??????: ????????? ?????????? ??????? ??????? ??????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Denizin suyu temizdir, ölüsü de helâldir."[115]

????? buyurdu ki **???????** Resulü (a.s) **??????** Allah **?????????** Denizin **??????????** temizdir **???????** suyu **???????** helâldir **??????????** ölüsü de

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması
Vürûdu: Muvatta'da denir ki: Hz.Peygamber (a.s)'a deniz suyu hakkında soruldu: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu soruyu soran sahâbînin adı hususunda farklı rivayetler vardır. Bizce isim ehemmiyet taşımaz. Mühim olan hadisteki fıkıhtır. Ahmed, Hakim ve Beyhakî tarafından tahric edilen bir rivayet, bu sorunun balıkçılar tarafından sorulduğunu ifade eder.

Arabistan kıyılarında, o devirlerde icrâ edilen balıkçılık hakkında açıklayıcı bazı teferruatı da ihtiva etmesi yönüyle ehemmiyetli olan rivayeti aktarıyoruz: "Biz, bir gün Resûlullah'ın yanında idik. Bir balık avcısı gelerek sordu:"Ey Allah'ın Resûlü! Biz balık avı için denize açılırız. Beraberimize bazı kapkacak alırız. Gemiye binerken karaya yakın bir yerde avlanıp dönmeyi düşünürüz. Bazan böyle yakında balık buluruz, bazan da bulamayız. Öyle olur ki, başlangıçta aklımızda olmayan uzaklıklara açılmış oluruz. Bu uzaklıkta ihtilam olan veya abdest alan oluyor. Beraberimizdeki su ile yıkanacak veya abdest alacak olsak bizi susuzluk helâk edebilir. Bu endişeyle deniz suyunu yıkanma veya abdest almada kullanmamıza ne dersiniz?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soru karşısında deniz suyu için tahûr tabirini kullanır. Tahûr, hem temiz hem temizleyici manâsına gelen mastar-isimdir. Kendisiyle temizlik yapılan şey demektir.[116]

?????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ??????????? ???????

"Ölü bir yeri diriltmek ve yarattığımız nice hayvan ve insanları sulamak için gökten tertemiz su indirmişizdir."[117]

Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın **"Su temizdir; onu hiçbir şey kirletmez"** ifadesi, ancak vahy-i ilahî ile konuşabilen, eşyanın sırrı kendisine açılmış, eşyanın hakikatını olduğu gibi gören, bilen, makam-ı nübüvvete mazhar bir zatın mucizevi bir sözüdür. Böyle bir hakikatı, böyle bir kesinlikle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın içinde bulunduğu içtimâî şartlarda bir başka kimsenin söylemesi mümkün değildir. Zamanımızın gelişen tekniği bu sözün doğruluğunu ispatlamıştır: Su, içerisine karışan pis maddeler sebebiyle kirlenir, ama aslî tabiatı bozulmaz. O tabiat daima temizdir. İçerisine sonradan giren maddeler tasfiye edilip suyun içerisinden ayıklandı mı geriye **"pislik tutmayan temiz su"** kalır. Esasen tabiatta bu yapılmaktadır. Kirlenen suyun kirliliği tabiatta temizlenmemiş olsaydı, yeryüzünde, dünya kurulalıdan beri kirlenen sular sebebiyle bugün temiz su kalır mıydı?

Günümüzün tekniği suyun faydalı ve zararlı olma vasıflarını tesbitte bir kısım ölçme aletleri geliştirmiştir. Bütün bu teknik gelişmelere rağmen dinin koyduğu ölçüler değerini kaybetmez, zira insanoğlu beraberinde ölçüm âletleri taşıyamaz. Dağda, kırda, gezinti mahallerinde, yolculuk sırasında her an su problemiyle değişik şekillerde karşılaşabiliriz. Temiz ve pis su hakkında dinimizin koyduğu esasları bilmek bir kısım yanlışlıkları ve riskleri asgariye düşürür.

Unutmayalım ki, bugün tekniğin hâlâ girmediği nice köy ve hattâ kasabalarımız var. Buralarda temiz ve pis su mevzuunda dinimizin ölçülerinin bilinmesi gereklidir. Şu hususu da kaydedelim ki, temizliği hususunda hiçbir şüphe olmayan su varken, şeriatın aradığı zevâhire göre temiz sayılması gerekmesine rağmen içimizde kuşku duyduğumuz suyu kullanmamız gerekmez.

Müslüman, yediği, içtiği ve giyindikleri kadar içinde yaşadığı çevrenin de temiz olmasına dikkat eder. Bu önemli bir ahlakî sorumluluktur. Başta evler olmak üzere, sokaklar, mahalleler, köy ve kasabalar mutlaka temiz tutulmalıdır. Eğitim kurumları, fabrikalar, dükkanlar, camiler temiz tutulmalıdır .

Resulullah (a.s): ***"İnsanların çoğunun aldandığı (yani değerini bilmediği) iki nimet vardır: Sağlık ve boş vakit"***[118] buyurmuştur. Gerçekten de çoğu zaman insan ancak hastalandığında sağlığın kıymetini anlar. Buna meydan vermemek, sonunda pişman olmamak için hastalık gelmeden tedbirinin alınması gerekir. Sağlığın ilk şartı hastalıklara karşı en önemli tedbir olan temizliğe riayet etmektir.

Özetle Müslüman; üstü-başı, çevresi, yiyeceği ve giyeceği ile temiz, derli-toplu, intizamlı olmaya ve böylece Allah Teâla'nın rızasını kazanarak O'nun sevgili kulları arasına girmeye çalışır. Bu onun en önemli ahlakî görevidir. Bu görevini kesinlikle aksatmamalı ve dikkatli bir şekilde yerine getirmeye çalışmalıdır.

* Temizlik, üç çeşittir:

a) Necasetten taharet.

b) Hadesten taharet.

c) Kalp temizliği.

* Namazın tekbiri **"Allah'u Ekber"**dir. Tekbirden önce niyet gelir. Selamdan önce dua ve niyaz gelir.

* Tahareti olmayan temizlik makbul değildir. niyeti olmayan tekbir, sevap değildir. Dua ve niyazı olmayan namaz faydalı değildir.

* Cennetin anahtarı **"KELİME-İ ŞAHADET'TİR"**

* Kelime-i Şehadetin anahtarı **"NAMAZ"** dır.

* Namazın anahtarı **"ABDEST'TİR."**

* Abdestin anahtarı **"TAHARET"**tir.

* Taharetin anahtarı ise su ile **"TEMİZLİK"** tir.

* Taharetsiz din olmaz.

* Su olmadan da taharet olmaz.

* Görünür bütün kir ve pislikleri gideren tek şey sudur.

* Görünmeyen bütün günah ve kötü şeyleri gideren tek şey şehadet kanıdır.

NAMAZ

Dokuzuncu Ayet

????????? ???? ?? ??????????? ??????????

"Onlar ki, huşu içinde namaz kılarlar."[119]

????????? ki ???? Onlar ?? ??????????? namaz kılarlar ?????????? huşu içinde

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Hz. Ömer (r.a) naklediyor: Hz.Peygamber (a.s)'e vahy nazil olduğu zaman onun yüzünün çevresinde arı vızıltısı gibi bir ses işitiliyordu. Bir süre sonra kıbleye döndü, ellerini kaldırdı ve: Ey Allahım, bize artır, eksiltme ikram et, hor kılma. Ver, mahrum etme. Bizi tercih et, başkalarını bize tercih etme. Bizden hoşnut ol ve bizi hoşnut eyle, buyurdu, sonra: bana on ayet nazil oldu ki, kim onları yerine getirirse; cennete girer, buyurdu.[120]

(????????? ???? ?? ??????????? ??????????)

"Ki, onlar namazlarında haşi'dirler."[121]

Allah'a karşı korku ve sevgi ile boyun eğme ve bu duygu ile alçak gönüllülük ve tevazu göstermeye "huşu" denir.

Nerede olunursa olunsun, Allah Teâlâ'nın her şeye muttali olduğunu azametini ve kişilerin kusurlarını bilmeyi gerekli kılar. Asıl huşû, bu bilgilerden doğar. Bunun için huşû yalnız namaza bağlı değildir. Namazda, namaz dışında, yalnızken de huşû uygulanır.

Ashâb-kirâmdan Abdullah bin Abbas (ö. 68/687) bu âyetteki **"hâşiûn"**u, **"Onlar namazlarında korku ve sükûnet içindedirler"** şeklinde tefsir ederken, Hz. Ali (r.a)'den (ö. 40/660) **"Huşû'dan maksat kalbin huşûudur"** dediği nakledilir.[122]

Muhammed b. Şirin'den (ö. 110/728) şöyle dediği nakledilmiştir: **"Rasûlüllah (a.s)'ın ashabı, namazda gözlerini gökyüzüne kaydırıyorlardı. Mü'minûn sûresinin huşû'dan söz eden ilk âyetleri nâzil olunca, gözlerini secde edilecek yere bakacak şekilde indirdiler."**[123]

Kişinin iç dünyası ile ilgili olan huşû hali dıştaki davranışlarına yansır. Psikolojik bakımdan da bunun böyle olması gerekir. Çünkü beden, ruhi olayların aynasıdır. Meselâ; ruhunda üzüntü veya sevinç olan kişinin bu ruhi halini, yâni üzüntü veya sevincini mimiklerinden, yüz hatlarından ve davranışlarından anlarız. Bundan dolayıdır ki âlimler namazdaki huşû'u şöyle izah etmişlerdir Namazda huşû; bütün himmetini namaz için toplamak, namazın dışındaki her şeyden yüz çevirmek, gözlerini secde yerinden ayırmamak, sağa sola bakmamak, elbisesiyle oynamamak ve parmaklarını çıtlatmamaktır.

Aslında günümüz sporun sağlıklı olduğunu söyleyenlere çok ama çok güzel bir ilahi ve Nebevi çağrı vardır. Keşke bu çağrıya canu gönülden iştirak edebilsek.

Yüce Allah cümlemizi kendi ve Resulü yolundaki şifa deryasından nasiplenen kullarından eylesin.

Dokuzuncu Hadis

????? ??????? ??????: ??????? ????? ??? ?????????? ???????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Namaz kıl! Çünkü namazda şifa var!" [124]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ??????? Namaz kıl ????? Çünkü ??? ?????????? namazda ??????? şifa var

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: İbn Mâce, Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh'tan naklediyor:**"(Bir keresinde) Resûlullah (a.s) erken namaza kalktı. Ben de erken kalktım ve biraz namaz kıldıktan sonra oturdum. "Resûlullah (a.s) bana dönüp baktı ve: "Karnın mı ağrıyor?" buyurdu. Ben: "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim. "Öyleyse kalk! Namaz kıl! Çünkü namazda şifa var!" buyurdular."**[125]

Namazda şifa olması hususunda yapılan bazı açıklamalar şöyledir:

1) **Namaz bedenen birçok hareketleri ihtiva etmektedir:** Bunların sağlığa tesiri herkesçe bilinen bir husustur.

2) **Namaz mukaddes bir ibadettir, feyzle doludur:** Kişinin onun feyzinden feyizlenmesi, maddî-manevî hastalıklarına şifa bulması rahmet-i ilahiyeden beklenir.

3) **Namaz bir meşguliyettir:** Zihnin, fikrin, hayalin, dikkatin dünyevî umurdan koparılıp ruhâniyata, maneviyâta çekilmesidir. Hele huşû, hudû ve huzur ile kılınan namaz, insanı, dünyevi olan ihraslardan fevkalade uzaklaştıracak, acılarını, ızdıraplarını duymaz hale getirecek, en azından onları asgari seviyede algılar, hisseder durumda tutacaktır. Bu çeşit, ruhî tahavvül ve teğayyürlerin bir kısım hastalıkların gelişme seyrini tâdil edeceği söylenebilir.

Nitekim tababette, tedavinin çeşitli usulleri vardır: Hastaya telkin, dua, ümit, sevinç ve heyecan vermek; unutturmak, ferahlatmak, efkâr ve üzüntüsünü gidermek; mahcup etmek vs... Namazda bunların bir kısmı vardır. Daha önce örnekler geçtiği üzere Ashabın namaz esnasında gürültü duymadıkları, yaralarındaki acıyı hissetmedikleri vs. rivayetlerle sabittir. Dolayısıyla namazın, hadiste kaydedilen örnekte olduğu üzere, karın ağrısı gibi, gelip-geçici bir kısım rahatsızlıklârın giderilmesinde ilaca, doktora gidinceye kadar hemen vesile edilecek bir çare olarak düşünülmesi gerekir.

ORUÇ

Onuncu Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ??????????

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de oruç farz kılındı. Umulur ki korunursunuz." [126]

??? ???????? Ey ???????? edenler ??????? iman ?????? farz kılındı ?????????? sizin üzerinize de ?????????? oruç ????? gibi ?????? farz kılındığı ????? ???????? ???? ?????????? sizden önce gelip geçmiş ümmetlere ??????????? Umulur ki ?????????? korunursunuz

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Hz.Peygamber (a.s) Medine'ye geldiğinde her aydan üç günü ve Medineye gelmeden aşura günlerini oruçla geçirirdi. Sonra Yüce Allah orucu farz kılarak bu ayeti kerimeyi inzal buyurdu.[127]

M.Hamdi Yazır bu ayeti kerime ile ilgili olarak şöyle der:

(??? ???????? ???????? ???????) ***"Ey iman ile mükellef bulunub da iman etmiş olanlar (ey ehli iman)*** **(?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????? ???????? ???? ??????????) sizden önceki Peygamberlerin ümmetlerine yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruç yazıldı, yani farz kılındı.**" Buna binaen oruç külfeti sadece size mahsus yük olarak zannedib de gocunmayınız.[128]

Oruç: İslâmın dört temel ibadetinden ve beş esasından biri. Farsça'dan Türkçe'ye geçmiş bir isimdir. Kelimenin aslı**"Ruze"**dir. Önceleri **"Oruze"** (günlük) olarak kullanılmış; daha sonra **"Oruç"** şeklinde telaffuz edilmeye başlanmış ve bu şekliyle yaygınlaşmıştır. Arapça karşılığı **"savm"** veya **"sıyam"**dır. Savm kelimesinin lugat manası; yeyip/içmekten kendini tutmak, imsak, hareketsiz kalmak ve herşeyden el, etek çekmektir.

Oruç, ibadet kastıyla sahurdan akşama kadar yemeyi, içmeyi, yeme/içme sayılan şeyleri ve cinsel ilişkiyi terketmekle tutulmuş olur.

Oruç insanın meleklik yönünü güçlendirir ve insanı meleklerden yüce yapar. Hayvanî duygularını köreltir. Nefsinin taşkınlığını önler. İnsanı başıboş olmaktan kurtarır, ona Rabbini hatırlatır. Acıktıkça O'nun verdiği, nimetlerin değerini öğretir. Aç ve muhtaçların halini hatırlatır.

Oruç insana sabrı öğretir. Kişiyi ilâhlaşmaktan ve zorbalıktan kurtarır. Vücudunu dinlendirir, sıhhatini artırır, psikolojisini ve sinirlerini düzeltir. İnsana sırf midesi için yaratılmadığını hatırlatır.

Allah:**"Oruç benim içindir, onun mükâfatını da ben veririm"**[129] buyurur. Demek ki, diğer yararların hepsi bir yana, oruç, Allah'ın rızasını sağlar. Kur'ân-ı Kerîm'de de orucun farz kılınması hikmeti olarak onun insanı takvaya götürdügü zikredilir.[130]

Orucun Hikmeti ve Faydaları

Orucun hikmetleri, aynı zamanda faydası sayılacağından, bu ikisini birlikte ele alıp, bazan fayda, bazan da hikmet diye açıklayacağız. Ancak anlaşılmasını kolaylaştırmak için, konuyu bir başka açıdan ikiye ayırarak işleyeceğiz:

a) Orucun keyfiyeti ile ilgili hikmetler,

b) Dünya ve Ahirete yönelik faydaları.

Bu yüzden orucun illeti, ya da en büyük hikmeti, farz olduğunu bildiren ayette gösterilen hedef olmalıdır." **"Allah'tan sakınasınız, yani takvâ sahibi olasınız diye:.."**[131] Aynı ayetin **"Ey iman edenler..."** hitabı ile başlaması da, orucun maddî fayda ve hikmetlerinden ötürü değil, ancak imandan ötürü tutulabileceğini gösterir. Nitekim modern tıp, orucun bazı faydalarını tesbit etmiş olmakla beraber, inanmayanların hiçbirisi müslümanlar gibi oruç tutuyor değillerdir. Allah Resûlü de makbul olan orucu, iman ve şartına bağlamıştır. Ancak aslolan bu olmakla beraber, orucun akılla kavranan birçok hikmetleri de yok değildir.

Orucun farziyetine dalalet eden ayet ile aşağıdaki hadisi şerif bir, her müslümanın farz olan orucunu ne zaman tutmaya başlayacağını güzel bir delildir.

Yüce Allah cümlemize kendisinin ve Aziz Peygamber (a.s) önem verdiklerine karşı hassasiyet göstermeyi nasip etsin.

Onuncu Hadis

????? ??????? ??????: ??? ????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, yine (müteakip) hilâli görünceye kadar da iftar etmeyin. Şayet bulut araya girerse ayı takdir edin."[132]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ? ??? ????????? oruç tutmayın ?????? kadar ??????? görünceye ????????? Hilâli? ??**???** ????????? iftar etmeyin ????? kadar da ???????? yine hilâli görünceye? ?????? Şayet ????? ?????????? bulut araya girerse ??????????? ???? ayı takdir edin

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhari, Enes (a.s)'dan şunu rivayet ediyor: Hz.Peygamber (a.s), bir ay müddetle hanımlarının yanına uğramayacağına yemin etti. Sonra kendisine ait yüksek bir yerde kaldı. 29. günde aşağı indi. Denildi ki; **"Ey Allah'ın Resulü! Sen bir ay yemin etmiştin."** O da buyurdu ki: **"Ay 29 gündür."**[133]

Hadis, Ramazan orucunu başlatmada da, sona erdirmede de hilâlin görülmesinin vâcib olduğuna hükmetmektedir. Hilâlin şu veya bu sebeple görülememesi halinde takip edilecek yol hakkında bazı farklı görüşler ileri sürülmüştür: Hilâlin görülmesi beklendiği halde, görülmemesi durumunda tereddüd ortaya çıkar. Şâban ayından mı Ramazan ayından mı olduğu tam kestirilemeyen bugüne yevm-i şekk denir. Resûlullah oruca başlamak için **"hilâli görme"** yi şart koştuğu için yevm-i şekk'te oruç tutulması mekruh addedilmiştir.

Oruç sıkıntılı Mekke döneminde değil, imkânların oldukça bollaştığı Medine döneminde farz kılınmıştır, tâ ki, oruç[134] iktisadî şartların zorlaması ile konulan bir farzdır, denmesin. Bundan, imkânları bollaşıp, karnı doyan insanın, gayesini unutabileceği anlamı da çıkarılabilir. Farz olan oruç ise panzehirdir. İlacın fazlası zararlı, azı faydasızdır.[135]

Orucun bir ay oluşunda İslamın her şeyde orta yolu tuttuğunun işareti de vardır. Çünkü daha önceki dinlerde de oruç vardı, ancak bazısında çok uzun, bazında da çok kısa idi.

Dünya ve Ahirete Yönelik Faydaları

İnsan diğer varlıklara göre çok daha değişiktir ve o merkez durumundadır. Hayvanlarda sadece istiha (arzu, şehvet) vardır, akıl yoktur. Melekler ise sırf nurdan yaratılmışlardır, çeşitli arzulara (şehvetlere) sahip olmayan yüce varlıklardır. İnsan bu iki konumdan da nasibi olan varlıktır. Akla, ruha ve şehvetlere birlikte sahiptir. Onun için melek, yüceliği; hayvan da aşağılıgı temsil eder. Ama meleklerinkini aşan yücelikler bulunduğu gibi, hayvanları çok yücelerde bırakan aşağılıklar da vardır. İşte insan, bu uçsuz bucaksız arenada, kendi yerini seçme hürriyetine sahip tek varlıktır. Arzularını aklının ve ruhunun emrine vermekle, yükseldikçe yükselecek, belki de melekleri bile aşacaktır. Zıddı ile aklını ve ruhunu arzularının eline vermekle de **"hayvanlardan da aşağı"** olacaktır.

Oruç insanın gafletten uyanmasını, başıboş olmadığını anlamasını, ve Rabbini tanımasını sağlar.

Oruç, Allah'ın nimetlerini hatırlayarak O'na olan teşekkür borcunu ödemektir. Çünkü her zaman her istediğini yiyebilen insan, oruç tutmakla: **"Bu nimetler benim mülküm değil, ben bunları yiyip içmekte hür değilim, başkasının malıdırlar, yemek için O'nun emrini bekliyorum"** demiş ve manevî bir şükür yapmış olur.[136]

Oruç, gücüne, kuvvetine, varlığına güvenip ululuk taslayanları, firavunlaşma ve karunlaşma istidadında olanları, açlığın kırbacıyla acıtıp onlara âciz olduklarını ve bir Kadîre muhtaç bulunduklarını hatırlatır. Zira: **"Dünyada açlık kadar müessir mahşeri bir vicdan oluşturan başka bir motif yoktur."** Yine **"bu yolla insanın mayasında bulunan kibir, gururu, enaniyet ve üstünlük gibi şeytânî tekebbürü de mahviyet, tevazu ve teslimeyete dönüştürür."**

Oruç, maddî ve manevî bir perhiz ve bu itibarla önemli bir, ilaçtır. Nitekim Allah Resulü **"Sıhhat bulmak için oruç tutun"** buyurmuştur. (Orucun sindirim, dolaşım ve sinir sistemlerine ve özellikle karacığere, damar sertliğine, böbreklere, kan yapısına, strese olan olumlu tesirleri vardır.[137] Oruç zor zamanlarda ve olağanüstü durumlarda, uzun süre açlığa tahammülü sağlayacak iyi bir eğitim ve cihad hazırlığıdır.

Oruç, vücutta bir fabrika durumunda olan mideye hizmetçi pozisyonundaki bir sürü organın, fabrika sanki yıllık bakıma alındığı için, onunla irtibatlarının kesilmesi, onların sırf mideye hizmet için yaratılmadığını, melekleşme yolunda da görevlerinin bulunduğunu hatırlatmaktır.

HAC ve UMRE

On Birinci Ayet

???? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ???? ?????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????????

"Apaçık ayetlerin bulunduğu o yerde İbrahim'in makamı vardır. Her kim oraya girerse emin olur. Onun yoluna gücü yeten kimsenin evi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Her kim de kafir olursa elbette ki Allah alemlerden müstağnidir."[138]

???? o yerde ?????? ayetlerin ?????????? Apaçık ??????? makamı vardır ????????? İbrahim'in ?????? Her kim ???????? oraya girerse ????? olur ?????? emin ???????? Allah'ın ????? üzerindeki ???????? insanlar ????? haccetmesi ????????? evi ???? ?????????? gücü yeten kimsenin ???????? Onun ??????? yoluna ?????? Her kim ?????? kafir olursa ??????? elbette ki ?????? Allah ??????? müstağnidir ???? ??????????? alemlerden

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Ali b. Ebi Talib (r.a) da şöyle demiştir: Şanı Yüce Allah meleklere yer yüzünde bir ev bina etmelerini ve etrafında tavaf etmelerini emretti. Bu ise, Hz, Adem'in yaratılışından önce olmuştu. Daha sonra Hz. Adem, bu evin yapabildiği kadarını bina etti ve onu tavaf etti. Ondan sonra diğer peygamberler de böyle yaptı, Sonra da onun inşasını İbrahim (a.s) tamamladı.[139]

Haccın, hicretin altıncı yılında Âl-i İmrân Suresinin nüzulü sırasında farz kılındığında şüphe yoktur.[140]

Hac: İslâm'ın temel ibadetlerinden biri. Arafat'ta belirli vakitte bir süre durmaktan, daha sonra Kâbe-i Muazzama'yı usûlüne göre ziyaret etmekten ibaret olan ve İslâm'ın şartlarından birisini teşkil eden ibadet.

Hac, hcc kökünden bir mastar olup; müslümanlara göre, bir farzın edası, hristiyanlara göre ise ibadet ve teberrük amacıyla mukaddes toprakları ziyaret etmek, demektir. Kur'an-ı Kerîm'in 22. suresinin adı da **"Hac Suresi"**dir.

Kadi İyaz (ö. 544/1149) şöyle demiştir: Ehli sünnet, haccın büyük günâhlara, ancak tövbe edilirse keffâret olacağı konusunda görüş birliği içindedir. Namaz ve zekât gibi Allah'a ait veya para borcu gibi kula ait bir borcun düştüğünü söyleyen bilgin yoktur. Kul hakları zimmette devam eder. Allahu Teâlâ kıyamet günü hak sahiplerini, haklarını almak üzere toplar. Ancak yüce yaratıcının bu alacaklılara vereceği birtakım nimetlerle onları razı etmesi ve bir ikram olmak üzere borçlulara müsamaha göstermesi de mümkündür.[141]

Hac ibadeti, dünyanın çeşitli yörelerinden, renk, dil ve ülke ayırımı gözetilmeksizin, milyonlarca müslümanı bir araya getirir. Tanışıp, görüşmelerine, ekonomik bakımdan bütünleşmelerine, düşmanları karşısında tek saf hâlinde yardımlaşmalarına zemin hazırlar. Böylece, şu ayetlerdeki mana tecelli eder:

????????? ??? ???????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ????? ??????? ???????? ???? ????? ????? ?????? () ??????????? ????????? ?????? ???????????? ????? ?????? ?? ???????? ???????????? ???? ??? ?????????? ???? ???????? ???????????? ???????? ??????? ???????????? ?????????? ?????????

"İnsanları hacca davet et ki, gerek yaya olarak ve gerekse uzak yollardan gelen çeşitli vasıtalarla sana varsınlar. Böylece onlar dünyevî ve uhrevî menfaatlerini görsünler ve belli günlerde, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları kurban ederken, Allah'ın adını ansınlar. Siz de onlardan yeyin, yoksula ve fakire yedirin. "[142]

Hac, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan müminler arasındaki kardeşlik bağlarını güçlendirir. İnsanlar, gerçekten eşit olduklarını birlikte yaşayarak gösterirler. Arap olanla olmayanın, beyazla siyahın takva dışında bir üstünlüğünün bulunmadığı inancı vicdanlara yerleşir.

Hac, İsalam dininin sosyal bir dayanışma merkezidir. Bu anlayışla ifa edilmesi gereken dinimizin farz kıldığı bir ibadettir.

Yüce Allah cümlemize bu anlayışla hac ibadetimizi ifa etmeyi nasip etsin.

On Birinci Hadis

????? ??????? ??????: ??? ??????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Ey insanlar, kuşkusuz size hacc farz kılınmıştır. Şu halde haccı edâ edin!"[143]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ??????Allah: ??? ??????? Ey ???????? insanlar ???? kuşkusuz ?????? farz kılınmıştır ?????????? size ?????? hacc ???????? Şu halde haccı edâ edin

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhârî; Müslim; Nesâ-î[144] Ebu Hüreyre hazretleri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle hitab etti: **"Ey insanlar, size hacc farz kılınmıştır. Şu halde haccı edâ edin!"** Cemaatte bulunan bir adam: **"Her sene mi, Ey Allah'ın Resûlü?"** diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cevap vermedi. Adam sorusunu üç kere tekrar etti. Bunun üzerine: **"Ben sizi bıraktıkça siz de beni bırakın. (Madem ki, sükût ettim, niye sormada ısrar ediyorsunuz?) Şayet (sorunuza) "Evet!" deseydim, her yıl haccetmek vacib oluverirdi ve buna güç yetiremezdiniz. Şunu bilin ki, sizden öncekileri helak eden şey, çok sual sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilâflarıdır. Size bir iş emrettiğim zaman, bunu gücünüz yettiğince îfa edin, bir yasaklamada bulunduğum vakit de ondan kaçının (bu emir ve yasakla ilgili olarak aklınıza gelen her şeyi sormaya kalkmayın!)"**[145]

Hadisin sebebi Vürûdunun tespitinden sonra yukarıdaki ayette haccın izahını yaptık. Şimdide umre ile ilgili izahata geçelim.

Umre: Hac gibi belirli bir zamana bağlı olmaksızın yapılan Kâbe ziyareti anlamında bir terim. Umre, Hanefî ve Malikî mezheplerine göre sünnet-i müekkede, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre farzdır.

Hac sadece hac mevsiminde yapıldığı halde, umre her zaman yapılabilir. Ancak kurban bayramının arefe günü ile, bu bayramın dört gününde yapılması mekruhtur. Ramazanda yapılması ise daha çok sevaba vesîledir.[146]

Umre esas itibariyle, Kâbe'yi tavaf (etrafında yedi defa dönmek) ve Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa sa'y (koşmak) dır. Hacda olduğu gibi; Müzdelife'ye gitmek, Arafat'ta vakfe yapmak, Mina'da şeytan taşlamak umrede yoktur.

İNFAK VE SADAKA

On İkinci Ayet

???? ????????? ???????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ??? ??????

"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe Cennete (ve iyiliğin en güzeline) birr eremezsiniz. Her neyi infak ederseniz kuşkusuz Allah onu bilir."[147]

???? ????????? eremezsiniz ???????? birr ????? etmedikçe ?????????? ?????? şeylerden ?????????? Sevdiğiniz ????? ?????????? infak ederseniz ???? ?????? Her neyi ??????? kuşkusuz ?????? Allah ??? onu ?????? bilir

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu ayetin nüzûlü şöyledir: Ebû Talha (r.a) en çok sevdiği malı olan **"Beyrahâ"** bahçesini Allah yolunda tasadduk etmek istemiş, Hz. Peygamber'in; "yakın hısımlarına ve amcasının oğullarına vermesi" tavsiyesine uyarak böyle yapmıştır.[148] Hz. Ömer Hayber'den hissesine düşen değerli ganimet toprağını vakfetmiştir.[149]

Bu ayetle muhatap olan o zamanki müslümanlar bu ilahi direktifin anlamını gerçekten kavradılar. Sevdiklerinden fedakârlık ederek, mallarının en değerli olanlarını Allah yolunda dağıtarak iyiliğe ulaşma çabasına girdiler. Zira iyilik bütün güzel şeylerin bütünüdür. Daha büyük ve daha üstünlerini elde etmek umuduyla cömertlik örnekleri verdiler.

Kendilerini İslâm'a kavuşturduğu günde iyiliğin tümüne kavuşturan Rablerinin direktiflerine sarıldılar. Bu yönelişleri onları malın köleliğinden, nefsin cimriliğinden ve egoistlik sevdasından özgürlüğe kavuşturdu. Bu aydınlık ufuklara özgürce, serbestçe ve rahatça yükseliverdiler.

Bu girişten sonra şimdi de infak nedir, nasıl verilir ve kime verilir açıklamaya çalışalım.

İnfâk: Nafaka verip geçindirme, besleme, Allah yolunda harcama. Bir terim olarak; gerek hısımlardan ve gerekse diğer insanlardan yoksul ve muhtaç olanlara para veya maişet yardımı yaparak, onların geçimini sağlama, demektir. Zaruri ihtiyaç ve maişet için sarfolunacak paraya ve azık çeşidine **"nafaka"** denir. Bir kimsenin kanunen geçindirmek zorunda bulunduğu kimselere mahkeme kararıyla bağlanan aylık da bu adı alır.

Allah yolunda yapılan harcamanın, malın sevilen çeşidinden yapılması, kişiyi **"birr"** derecesine ulaştırır.

Zeyd b. Hârise (r.a) **"Seyl"** adındaki ünlü atını tasadduk etmesini Hz. Peygamber'den istemiş, O da atı Usâme b. Zeyd (r.a)'e vermiştir. Hasan el-Basrî şöyle der: **"Bir kimse sevdiği bir tek hurmayı bile Allah rızası için sadaka olarak verirse bu ayetteki "birr"e mazhar olmuş olur."**

Ömer b. Abdülaziz, yoksullara bol miktarda şeker dağıtır ve sebebini soranlara da şu cevabı verirdi: **"Çünkü ben en çok şekeri severim"** demiştir.

İnfak, ayetin akışından da anlaşılacağı üzere zekattan önce Müslümanlara şart koşulmuş bir dini emirdir. Bunun sebebi ise ileride gelecek olan dini hükümlere karşı hazırlanmaktır. Örneğin malını Allah yolunda infak etme cömertliğini göstermeyenler, yarın nasıl Allah yolunda can verip şehit olacaklar.

İşte buna binaen İslam dini, önce fıtratın zaafı olan malın infakını öne almış ondan sonra diğer hükümleri emretmiştir.

Yüce Allah cümlemize kendi yolunda cömertlik edip ihsanda bulunan kullarından eylesin.

On İkinci Hadis

????? ??????? ??????: ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Bir hurmanın yarısı da olsa (onu sadaka olarak vererek) ateşten korunun![150]

????? buyurdular ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ?????????? korunun ???????? ateşten ?????? olsa ??????? yarısı da ???????? Bir hurmanın

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buharî, Adiy b. Hatim (r.a)'den naklediyor, Hz.Peygamber (a.s): ***"Ateşten Allah'a sığının velevki bir hurmanın üçte biriyle de olsa."*** Sonra ***"Bir hurmanın yarısı da olsa onu sadaka olarak vererek ateşten korunun!*** buyurdular.[151]

Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikayet etti. Derken biri daha gelip, o da yol kesilmesinden şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm: **"Ey Adiyy dedi, sen Hire şehrini gördün mü?"** "Hayır görmedim, ancak işittim!" dedim. Bunun üzerine: **"Eğer ömrün biraz uzarsa, devesine binen bir kadının Hire'den (tek başına) kalkıp Ka'be'yi tavaf edeceğini mutlaka göreceksin. O bu seyahatini yaparken Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak!"**

Adiyy der ki: "İçimden, kendi kendime, "memlekete dehşet saçan Tayy eşkiyaları nereye gidecek?" dedim. Resulullah sözlerine devam etti: **"Eğer ömrün olursa Kisra'nın hazinelerinin de fethedildiğini göreceksin!"** Kisra İbnu Hürmüz mü?" diye araya girdim. **"Evet İbnu Hürmüz olan Kisra!"** buyurdu ve devam etti: **"Eğer hayatın uzarsa mutlaka göreceksin: Kişi eli altın veya gümüş parayla dolu olduğu halde bunu tasadduk etmek üzere fakir arayacak fakat kendinden onu kabul edecek bir tek adam bulamayacak. Her biriniz, mutlaka bir gün gelecek aranızda herhangi bir perde, bir tercüman olmaksızın Allah'la karşılaşacaksınız. O zaman Allah Teala hazretleri: "Sana tebliğ getiren bir peygamber göndermedim mi?"** diye soracak. Muhatabı: **"Evet gönderdin!" diyecek. Rabb Teala:"Ben sana mal vermedim mi, ikram etmedim mi?" diye soracak, kul: "Evet! Ey Rabbim verdin" deyip sağına bakacak, cehennemden başka bir şey görmeyecek, soluna bakacak cehennemden başka bir şey görmeyecek."**

Adiyy der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: **"Bir hurmanın yarısı da olsa onu sadaka olarak vererek ateşten korunun! Kim yarım hurma bulamazsa güzel bir sözle korunsun!"**

Yine Adiyy (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben Hire'den kalkıp, Beytullah'ı tavaf eden ve Allah'tan başka kimseden korkmayan yaşlı kadını gördüm. Kisra İbnu Hürmüz'ün hazinelerini fethedenler arasında ben bizzat bulundum. Eğer sizlerin ömrü uzun olursa mutlaka, Ebu'l-Kasım (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu söylediğini de göreceksiniz: **"Kişi, eli altın veya gümüşle dolu olarak çıkacak, onu kendinden (sadaka olarak) kabul edecek adam bulamayacak."**[152]

Şimdi bu girişten sonra sadaka nedir ve kimlere verilir ve nasıl verilir açıklamaya çalışalım.

Sadaka: Zekât, Allah rızası için yapılan iyilik veya verilen şey, sadaka insanın malından sırf Allah rızası için muhtaç olanlara temlik edilmek üzere çıkardığı bir vergi türü anlamında bir fıkıh terimi. Zekâta, mü'minlerin Allah'ın emirlerine uymadaki sadakatlarini gösterdiği için "sadaka" da denilmiştir. Çoğulu sadakât'tır. Sadaka kavramında üç temel özelliğin bulunması gerekir: İhtiyaç, mülkiyetin nakli ve temlîkin Allah için olması.

Sadaka geniş anlamıyla nafile olarak yapılan hayır ve hasenâtı, insan ve hayvanlara yapılan iyilik, lütuf ve ihsanları, hatta insanların gönlünü hoş eden güzel söz ve davranışları kapsamına alır. Sadaka-i câriye, vakfedilmiş sadaka ile diğer hayır ve hasenât bu niteliktedir.

Sadaka-i câriye, sürekli ecir getiren sadaka anlamına gelir. Bir hadiste sürekli ecir kaynağı olan ameller şöyle belirlenir: **"İnsan öldüğü zaman amel işlemesi kesilir. Ancak üç şey bundan müstesnadır. Sadaka-i cariye, kendisinden yararlanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih çocuk."**[153] Bu hadiste zikredilen sadaka-i câriye; yol, köprü, çeşme, mescid, yoksullar için aş evi, hastahane ve okul gibi hayır yerlerini kapsamına alır. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece, bunları yaptıranlar, yapılmasına sebep olanlar, yol gösterenler ve destek olanlar, gerek sağlıklarında ve gerekse vefatlarından sonra ecir almaya devam ederler.

Yararlı bir ilim bırakan da, bu ilimden, kitaptan, keşif ve icattan toplum yararlandıkça, mü'min olmak şartıyla, sürekli olarak ecir alır.

Hanefilere göre, bağışlanan her çeşit ibadetin sevabı ölülere ulaşır. Ancak ölen kimse namına zekât, adak, hac gibi mali yönü olan ibadetleri ifa etmek mümkün ise de; namaz, oruç gibi ibadetleri onun namına ifa yeterli değildir. Bunların bizzat hayatta iken ifası gerekir. Çünkü bu ibadetler, ferdi, beden ve ruh bakımından olgunlaştırır, olumlu etkileri bizzat bunları yapanların kendilerinde görülür. Başkalarının bunları yapmasıyla asıl yükümlü üzerindeki fayda sağlanmış olmaz.

ZEKAT ve FITIR SADAKASI

On Üçüncü Ayet

?????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????

"Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. (O) Halimdir." [154]

?????? söz ????????? Güzel ?? ve ????????? bağışlama ?????? daha iyidir ???? ???????? sadakadan ?????????? arkasından gelen ????? incitme ???????? Allah'ın ??????? hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ?????? (O) Halimdir

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Tebük Gazvesi için hazırlanan ve (Ceyş-i usret) denilen ordunun techizi için Hz.Osman (r.a) bin deve, Abdurrahman bin Avf da dört bin dirhem infak etmişlerdir. Ayeti kerime bunları taltifen nazil olduğu rivayet edilir.[155]

Güzel bir söz, kalplerin yaralarını sarar, onları hoşnutluk ve güler yüzlülük duygularıyla doldurur. Bağışlama, ruhların kinlerini temizler, yerine kardeşlik ve doğruluğu yerleştirir. Bu durumda güzel bir söz ve bağışlama sadakanın birinci görevini; ruhların arındırılması ve kalplerin yakınlaştırılması görevini yerine getirmiş olmaktadır.

Sadakanın, verenin alana karşı bir üstünlük aracı olmadığını, yalnızca Allah'a verilen bir borçtur.

Kur'an-ı Kerim insanlara yapabildikleri oranda kendilerini O'na göre eğitmeleri için sürekli Allah'ın sıfatlarını hatırlatmaktadır. Kuşkusuz müslüman, Rabbinin sıfatlarını bilmek ve tabiatının gücü oranında payına düşen kısmını almak için eğitimle o yüce basamaklara çıkmaya çalışır.

Vicdani etkiler ulaşması gereken en son noktaya varınca mallarını Allah yolunda infak edip arkasından başa kakma. Eziyet etmeyenlere örnek olarak gelişmekte olan ve cömert hayattan bir sahne sunulduktan sonra, yüce Allah'ın bu tür eziyet verici sadakadan müstağni olduğu açıklanıp, O'nun gazap ve eziyet için acele etmeksizin rızıkları verdiği belirtilmektedir. Evet, vicdani etki bunlarla hedefine varınca hitap, sadakalarını başa kakma ve eziyet etme ile boşa çıkarmamaları için iman edenlere yönelmekte. Onlara önceki sahneye uygun anlamı tablolaştıran, etkiye hareket kazandıran ve durumu hayallerde somutlaşan sahneye dönüştüren, bunların edebi tasvir yöntemi gereğince, içinde içtenlikle Allah için yapılan infak ile başa kakma ve eziyetle kirlenen infakın tabiatının tasvir edildiği bir, daha doğrusu iki harika ekim ve gelişme sahnesi sunmaktadır.[156]

Her sadaka kişinin cehennem azabından azat ve uzaklaşmasına sebeptir.

Bir bozukluk para vermek, bir parça ekmek vermek nasıl sadaka ise güzel bir söz ve tatlı tebesüümde sadakadır.

Sadedinde olduğumuz ayet güzel bir sözün sadaka olduğunu bize bildirirken, aşağıdaki hadisi şerif de her gönül fetheden ve insanların morel kaynağı

olan şeylerin sadaka hükmüne geçeceğini bize bildirmektedir.

Yüce Allah cümlemize alarak, başkasından bekleyerek değil de, vererek erenlerden eylesin.

On Üçüncü Hadis

????? ??????? ??????: ?????? ??????????? ??? ????? ???? ?????? ???????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Sadakanın en hayırlısı zenginlik halinde verilendir."[157]

????? buyurdular ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ?????? en hayırlısı ??????????? Sadakanın ??? ????? halinde ???? ?????? verilendir ??????? zenginlik

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Nesai,[158] Hz. Ebu Hüreyre (r.a)'dan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün sadaka (nafaka) vermeyi emretmişti. Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, dedi yanımda bir dinarım var!" **"Onu kendine tasadduk et (kendi nafakan için harca)!"** buyurdu. Adam: "Yanımda bir dinar daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam: **"Onu da çocuklarına tasadduk et"** buyurdular. Adam tekrar: "Bir başka dinarım daha var(sa)?" deyince: **"Onu da zevcene tasadduk et"** emrettiler. Adam bu sefer: "Başka bir dinarım daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam: **"Onu da hizmetçine tasadduk et!"** deyince, adam tekrar atıldı: "Bir başka dinarım daha var(sa)?" Aleyhissalatu vesselam: **"Onun nereye verileceğini sen daha iyi bilirsin. Zira sadakanın en hayırlısı zenginlik halinde verilendir" cevabını verdi.**[159]

Yüce dinimiz olan İslamın güzelliklerinden bir tanesi de, kişinin gücü yetmeyeceği şeylerle mükellef kılmasıdır. O zaman en güzel amel, kişinin güç getireceği şeyleri yapması ve sadakasını elinde varsa, ihtiyacından fazla ise vermedir.

Sadaka-i Fıtır: Ramazan bayramı sadakası. Buna zekatul-fıtır veya yalnız fıtır da denir. Yaratılış şükranesi olmak üzere sevap kazanmak kasdiyle verilir. Fıtır sadakası Hicret'in ikinci senesinde zekat farz olmadan önce vacib olmuştur. Hür müslüman ve asıl ihtiyacından fazla nisap miktarı bir mala sahip olan kişilerin vermesi gerekir.

Birde sadaka, sadece para ile sınırlı değildir. Parası olmayanında sadakaya girecek başka şeyler yapması lazımdır.

Örneğin; farz ve vacib sadaka dışındaki sadaka kapsamının genişliğini şu hadiste görmek mümkündür: **"İçinde güneş doğan her gün, insanların her bir mafsalı için kendilerine bir sadaka gerekir. Meselâ; İki kişinin arasında adaletle hükmetmen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek, hayvana bindirmen veya eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzel söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Gelip geçene sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırman bir sadakadır."**[160] Bu hadiste, "sülâmâ" parmak kemikleri demektir. Ancak burada vücuttaki tüm kemik ve mafsallar kastedilmiş, kemiklerin insanın oturup kalkması ve hareket etmesi için ne kadar gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir. İşte böyle bir nimete karşılık farz olan sadaka yerine, günlük bir takım hayra yönelik hareket ve davranışların bu nimetin sadakası olduğu belirtilmiştir. Burada nimetin şükür borcunun hafifletildiği görülür. Namaza giderken her adımın sadaka sayılması, her adım karşılığında bir derece yükseltme ve bir günah affetme anlamındadır.[161]

Diğer yandan başka hadislerde, insanlara iyiliği emretmenin,[162] Allah'a hamdetmenin ve O'nu tesbih etmenin bir sadaka olduğu belirtilmiştir.[163] Bir kimseye yol veya adres tarif etmek sadaka sayıldığı gibi,[164] gönül alıcı yumuşak söz,[165] bir ağaç dikenin bu ağacından insan veya hayvanların yemesi ya da yararlanması da sadaka sayılmıştır.[166]

İÇKİ

On Dördüncü Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????????????? ?????????????? ?????????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????????????? ?????????????? ??????????

"Ey iman edenler! Kuşkusuz şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz." [167]

??? ???????? Ey ???????? edenler ??????? iman ???????? Kuşkusuz ????????? şarap ????????????? kumar ?????????????? taşlar ?????????????? şans okları ?????? birer pisliktir ???? ?????? işi ??????????? şeytan ??????????? uzak durun ki ?? bunlardan ?????????? eresiniz ?????????? kurtuluşa

Ayetin Nuzulü ve Açıklaması

Bu ayetin sebebi Nuzûlü aşağıdaki izah edilecek konu içinde serdedilmiştir.

Fahruddin er-Râzi, bil ki bu âyet, birçok yönden içki içmenin haram kılındığına delâlet eder:

a) "İnnemâ" (ancak) edatı ite başlamıştır. Bu kelime sadece, ancak manası ifâde eder. Buna göre Hak Teâlâ sanki şöyle demiştir: "Bu dört şeyden başka, şeytanın ameli olan başka bir şey ve pislik yoktur."

b) Hak Teâlâ, içki ve kumar putlara (dikili taşlara) tapmakla birlikte zikretmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (a.s)'ın "İçki içen, puta tapan kimse gibidir"[168] hadisi de bu manadadır.

c) Allah Teâlâ, bunlardan kaçınmayı ve uzaklaşmayı emretmiştir. Emrin zahiri, vücûb (farziyyet) ifâde eder.

d) Cenâb-ı Allah, (bir önceki âyette), "kurtuluşa erersiniz" buyurmuş ve bunlardan uzaklaşmayı, kurtuluşa ermek saymıştır. Uzaklaşma, bir felah olunca; bunları işlemek de, bir hüsran ve bir umduğunu bulamama olur.

e) Allah Teâlâ, dinî ve dünyevî bakımdan, bu şeylerden doğan çeşitli kötülükleri beyân etmiştir. Bunlar insanlar arasında, düşmanlık, kin ve nefretin meydana gelmesi ve Allah'ı zikretmekten ve namazdan yüz çevirmenin hasıl olmasıdır.

f) Allah "Artık vazgeçtiniz değil mi?" buyurmuştur. Bu ifâde yasaklama üslupları içinde en beliği, en etkitisidir. Sanki şöyle denilmektedir. **"Muhakkak ki size, içkinin çok çeşitli kötülüklerini ve zararlarını içeren âyetler okunmuştur. Şimdi siz, bu men edici sebepler karşısında artık vazgeçecek misiniz? Yoksa bu öğütlerden ders almayıp da, aynı hata üzere devam mı edeceksiniz?"**

g) Bu, Cenâb-ı Hakk'ın müteakiben gelen âyetidir.[169]

Hicretin üçüncü senesinde, Uhud savaşından sonra indirilen içkiyi yasaklayıcı ayetlerden sonra, Medine sokaklarında dolaşıp: "Ey ahali, artık içki haram kılınmıştır" diye, bağırılmasından başka bir şeye ihtiyaç kalmamıştı... Bunun üzerine, elinde bardağı olan onu kırdı, ağzında bir yudum içki olan onu geri tükürdü. Şarap fıçıları kırıldı, içki şişeleri kırıldı. Böylece sarhoşluk ve içki kullanımı yokmuş gibi halledildi.[170]

Sarhoşluk muminin şiarından değildir. Çünkü sarhoşluk aklı giderir. Müslümanların günümüz modern çağda akla çok ama çok ihtiyaçları vardır.

Açıklamaya çalıştığımız ayeti kerime içkinin haramlığını vurgularken, aşağıdaki hadisi nebevi ise her türlü sarhoşluğun doğru olmadığını ifade buyurmaktadır.

Her insanın akla ihtiyacı vardır. Akıl olmazsa insanın ne din ne de dünya hayatı müteber olur. Çünkü din de dünya da akılla elde edilir. Aklı olmayanın ne dininden ne de dünyasından hiçbir hayır gelmez.

Yüce Allah cümlemize aklımıza mukayit olmayı nasip etsin.

On dördüncü Hadis

????? ??????? ??????: ????? ??????? ????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: [171]***"Her sarhoş edici şey haramdır."***[172]

????? buyurdular ki ??????? Resulü (a.s) ?????? Allah ????? Her ??????? sarhoş edici şey ??????? haramdır

Hadisi Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Ebu Musa (r.a)'dan: "Resûlullah'a "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, Yemen'de yapmakta olduğumuz şu iki şarap hakkında bize fetva ver: Bit'; bu baldandır, şiddetleninceye kadar nebiz yapılır. İkincisi mizr'dir, bu mısırdan ve arpadan yapılır, bu da şiddetleninceye kadar nebiz yapılır." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): **"Bütün sarhoşluk veren şeyler haramdır"** buyurdular. [173]

Hadisin sebebi Vürûdunu tespit ettikten sonra şimdide gerek ayeti kerimenin ve gerekse hadisi şerifin parelelinde içkinin zararlarını izahını yapmaya çalışalım.

İçki: Aklın sıhhatli düşünme ve muhakeme yeteneğini gideren, sarhoşluk denilen hale sebep olan içecekler.

İçki içmek İslâm'da yasak olduğu gibi, önceki semavî dinlerde de bu konuda bazı yasaklar getirilmiştir. Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ta şu cümleler dikkati çeker: "Ve Rab Hârun söyleyip dedi: Sen ve seninle beraber oğulların, toplanma çadırına girdiğiniz zaman, ölmeyesiniz diye şarap ve içki içmeyin, nesillerinizce ebedî kanun olarak, tâ ki, kutsalla, bayağı şeyi ve murdarla temiz olanı birbirinden ayırt edesiniz."[174]

İncil'de bu konuda şöyle denir: "Onlar yemek yerlerken, İsa ekmek aldı, şükran duası edip parçaladı ve tâbilerine verdi ve dedi ki: Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Ve bir kâse şarap alıp şükretti ve onlara vererek dedi ki, bundan içiniz. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için birçokları uğrunda dökülen ahdin kanıdır. Fakat ben size derim: Babamın melekûtunda sizinle taze olarak onu içeceğim o güne kadar, ben asmanın bu ürününden artık içmeyeceğim."[175]

Eski Türklerin İslâm'dan önce Şamanizm'e bağlı oldukları bilinmektedir. Bu dinde genellikle sevinçli zamanlarda ve kutsama törenlerinde Kımız vb. çeşitli içkilerin içildiği bilinmektedir.[176]

İslâm'dan önce ve İslâm'ın ilk devirlerinde, câhiliye Arapları içki içer ve bunu hayatın bir parçası gibi görürlerdi. İslâm beş şeyin korunmasına büyük önem vermiştir. Bunlar: Akıl, sağlık, mal, ırz ve dindir. İçki içen kimse bu beş unsuru da koruyamaz duruma düşer. Amerika'da içki aleyhtarlarının kurduğu bir teşkilat yeryüzünde ilk defa içkiyi kimin yasakladığını araştırır. İlk yasağın Hz. Muhammed tarafından ortaya konulduğu anlaşılınca O'nun hatırasına New York'ta **"Muhammed Çeşmesi adını verdikleri bir âbide yaptırırlar."**

İçkinin yasak oluşu icma-ı ümmet ile sâbittir. İslâm fakihleri bu konuda görüş birliği içindedirler. Hz. Ömer (r.a) Allah elçisinin minberinden **"aklı perdeleyen her şey içkidir"** sözüyle özlü bir tarif yapmıştır. Buna göre insana aklını kaybettiren ve onu iyi ile kötüyü, hayırla şerri ayıramaz duruma getiren herşey içki sayılır. Sıvı veya katı olması sonucu değiştirmez.

Afyon, eroin ve benzeri bütün uyuşturucular aynı niteliktedir. Çünkü bunları kullanan kişilerde aklın fonksiyonları değişir; uzağı yakın, yakını uzak görür; olağan şeylerden ayrılarak, olmayan ve olmayacak şeyleri hayal etmeye ve rüyalar denizinde yüzmeye başlar. Bazı uyuşturucular da vücûdu durgunlaştırır, sinirleri uyuşturur, ruhsal çöküntülere yol açar, ahlâkı düşürür, iradeyi zayıflatır ve ferdi topluma faydasız hâle getirir. İşte İslâm dini, fert ve toplum için faydalı olan şeyleri emrederken, zararlı olanları da yasaklamıştır. İslâm'ın yasakları tıp tarafından incelendiğinde, bunların fert ve toplum yararına olduğu görülür. Nitekim, içki ve domuz eti gibi yasaklar ilmin ve tıbbın süzgecinden geçirilmiş, nice maddî ve mânevi zararları uzmanlarca açıklanmıştır.[177]

* **"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır."**[178]

* Hz. Peygamber'e ilaç için şarap yapmanın hükmü sorulunca; **"Şüphesiz şarap deva (ilâç) değil aksine derttir."**[179]

* **"Ümmetimden bir takım kimseler, çeşitli adlar koyarak içki içeceklerdir."**[180]

SAVAŞ VE ŞEHİTLİK

On Üçüncü Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????

"Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan sakının ki başarıya erişebilesiniz." [181]

??? ???????? Ey ???????? edenler ??????? iman ????????? Sabredin ??????????? sebat gösterin ??????????? hazırlıklı ve uyanık bulunun ?? ve ???????? sakının ki ?????? Allah'tan ??????????? erişebilesiniz ??????????? başarıya

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Mücâhid bu âyet-i kerîmenin bütün ehl-i kitap hakkında nazil olduğunu söylemiştir ki en uygun görüş budur. Zira Cenâb-ı Hak, kâfirlerin varacakları yerlerinin cehennem olduğunu bildirince, ehl-i kitaptan imân edenlerin varacakları yerlerinin cennet olduğunu beyân buyurmuştur.[182]

Cenâb-ı Hak,**"Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan sakının ki başarıya erişebilesiniz."** buyurmuştur. Bil ki Allah Teâlâ, bu sure (Ali İmran) de, gerek usûl (inanç), gerekse fürû (ahkam)a dâir pek çok hakikatten bahsedince, usûl, tevhid, adalet, nübüvvet ve âhiret meselelerinin izahı ile ilgili olan konular; fürü da hacc, cihâd ve benzeri mükellefiyet ve ahkâmla ilgili şeylerdir, bütün âdabı içine alan bu âyetle bitirmiştir.[183]

Bu iman edenlere yönelik yüce bir çağrıdır. Kendilerine bu ağır yükü yükleyen, davet ve sorumluluk için eğiten, yerde onurlandırdığı gibi gökte de onurlandıran kaynağa bağlayan sıfatlarıyla yapılan bir çağrı...

"Ey müminler..."

Sabretmeleri, sabırda yarışmaları, hazırlıklı olmaları ve Allah'tan korkmaları için, onlara çağrı yapılmaktadır.

Evet onların sabırda yarışması, sürüp giden cihadda müminlerin sabrını tüketemez, aksine onları düşmanlarından daha sabırlı ve daha güçlü kılar. Kalplerinin gizliliklerindeki düşmanlarından -şeytan- ve insanların en kötüsü olan düşmanlarından olsun o, fark etmez. Sanki bu bir yarıştır.

Düşmanlarıyla kendileri arasında... Sabra karşı sabır, savunmaya karşı savunma, çalışmaya karşı çalışma, ısrara karşı ısrara çağırıyor sanki. Yarışmanın gayesi de düşmanlarından daha dirençli, daha sabırlı olmalarıdır. Batıl ısrar ediyorsa, sabredip yoluna devam ediyorsa, hakk, daha ısrarlı ve yolunu sürdürmede daha sabırlı olmaya layıktır. **"Murabata"** -hazarlıklı olma cihad için mevzilere yerleşmek, düşmanın saldırısına açık noktalarda direnmek. Müslüman kitle, dava yükünü omuzlamaya ve onu insanlara sunmaya çağrıldığı andan itibaren, bir an bile gafil olmamış, uyuşukluk göstermemiş ve hiçbir zaman düşmanları onları korkutamamıştır. Kıyamete kadar cihada hazırlanmaktan vazgeçmediği sürece hiçbir zaman veya mekandaki düşmanları da asla onları korkutamaz.[184]

Cihâdın gayesi, yeryüzünden fitneyi kaldırmak ve hakkı yüceltmektir. İslâm'da savaş, intikam, öldürme yağma, baskı ve zulüm yapmak için değil: bunları ortadan kaldırmak için yapılır. Müslüman olmayanları zorla İslâm'a sokmak yoktur. Cihad'dan maksat, insanları baskılardan kurtarmak, İslâm'ın yüce gerçeklerini onlara duyurmak ve kendi rızalarıyla müslüman olabilecekleri ortamları hazırlamaktır.

İslâm'ın gayesi toprak ele geçirmek değildir. O yalnız bir bölge ve kıta ile yetinmez. İslâm bütün dünyanın saadet ve refahını düşünür. Bütün insanlığa, kendisinin beşeri sistemlerden ve diğer dinlerden daha üstün bir din olduğunu göstermek ister. Bu yüce maksadı gerçekleştirmek için müslümanların bütün güçlerini seferber eder. İşte bu bitmeyen cehd ve uğraşmaya, büyük bir enerji ile çalışma işine ve meşrû bütün yollara başvurma gayretine cihad denir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Allah, ancak kendi rızası için olan cihadı kabul eder. Nefsani arzulardan, kavmiyetçi kinlerden, kabilecilik taassubundan kopan savaşı değil... Yeryüzündeki her canlı, hayatını devam ettirmek için çırpınıp durur. Fıtrî gayesine ulaşmak için gece gündüz demeyip çalışır. fakat müslümanın çırpınış ve çalışması başka gayelere yöneliktir. O, yani, İslâm'a inanıp, onun sistemine bağlanan kimse, her şeyden önce İslâm inkılâbının gayesi olan Hakkı getirmek için canla başla, malla Allah yolunda cihad eder. Bütün gücüyle şer güçleri yıkmak, fitne ve fesat tohumlarının yeryüzünde yayılmasına engel olmak için çalışır.

Yukarıdaki ayet, bize uyanık olmamızı emrederken aşağıdaki hadisi şerif ise; "su uyur düşman uyumaz" ata sözüyle sizde meşru müdafanızı yaparken uyanık olun demek istiyor.

Er kişinin hakkını müdafa etmesi üzerine vaciptir. Her vacibin müdafası esnasında ölmek şehadettir.

Yüce Allah cümlemize hakka ait haklarımızı hakkıyla müdafa etmeyi nasip eylesin.

On Üçüncü Hadis

????? ??????? ??????: ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ? ?????? ???????.

Allah Resûlü (a.s) buyurdular ki:[185] ***"Kimin malının yanına (gasp etmek için) gidilir (mal sahibi de malını) müdafa ederken çarpışır öldürülürse, okimse şehit olur. "***[186]

????? buyurdu ki ??????? Resûlül (a.s) ?????? Allah ???? Kimin ?????? gidilir ?????? yanına ??????? malının? ????????? çarpışır ????????? öldürülürse? ?????? o kimse ??????? şehit olur

Hdisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Ebu Davud[187] Said b. Zeyd (r.a) rivayet ettiğine göre, Hz.Peygamber (a.s) şöyle buyurmuş:***"Sizin şehitleriniz kimdir"*** diye buyurdu. Biz, "Allah yolunda vuruşanlar" dedik. Efendimiz (a.s):***"Ümmetimin şehitleri azdır"*** diye buyurdu. Onlar kimdir ya Resulüllah? ***"Onlar malını müdafa ederken ölenlerdir"*** diye buyurdular.[188]

Hadisin sebebi Vürûdunu tespit ettikten sonra şimdide şehitlik nedir ve nasıl şehit olunur kunusunu izah edelim.

Şehit: Şehit, kelime olarak kesin bir haberi veren, bildiğini söyleyen, hazır olan, bulunan, bir hadiseye şahid olan, şahitlik eden. Dinî anlamda, Allah rızası için, O'nun yolunda canını fedâ eden müslümana verilen isimdir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi, cennetlik olduğuna şahitlik edilmiş olması veya onun Yüce Allah'ın huzurunda yaşıyor bulunması yahut ölümü sırasında meleklerin hazır bulunması yahut ta ruhunun doğrudan doğruya Daru's-Selâm'da (Cennet'te) bulunması veya Allah tarafından çeşitli mükâfatlarla mükâfatlandırılmış olmasıdır.

Arapça bir kelime olan şehid, **"şehi-de"** fiilinden türemiş olan bir isimdir. Mastarı, şehâdettir. Şehidin çoğulu, **"şuhedâ"** ve **"eşhâd"** olarak gelir.[189]

Kur'an'da otuz beş dolayında **"şehid"** kelimesi ve yirmi civarında da, çoğulu olan **"şuheda"** kelimesi geçmektedir. Aynı kökten gelen kelimelerle beraber, Kur'an'da geçen **"şehid"** kelimesi, daha çok şâhid manasınadır. Şehid, aynı zamanda Yüce Allah'ın isimlerinden biridir.

Hz. Muhammed (a.s)'ın zamanından günümüze kadar, çok sayıda insanlar, Allah rızası için, Tevhid mücâdelesi için, Allah'ın adını yüceltmek ve emrini hakim kılmak için canını verip şehid oldu. Bunların başında Yasir ve hanımı Sümeyye gelmektedir. Ammar b. Yasir'in babası Yasir, bir köle idi. Bir cariye olan Sümeyye ile evlendirilmişti ve bu evlilikten Ammar dünyaya gelmişti. Bu mütevazi ailenin fertleri, hep beraber müslüman olmuşlardı. Bekir oğulları, bunların üçünü de azad etmişlerdi. Müşrikler onlara çok eziyette bulundular. Yasir ve hanımı Sümeyye, müşriklerin zulmü neticesinde şehid olmuşlardı. Ammar anasız ve babasız kalmıştı. Hz. Muhammed (a.s), onlara dua etmişti. Yasir ilk erkek ve hanımı Sümeyye ilk kadın şehid olmuştu. Bu şehidlik kervanı, herhangi bir yer veya zamanda noktalanmadı ve noktalanmayacak, kıyâmete karar devam edecektir.[190]

Şehid olan insanların kul hakkı dışındaki bütün günahları affedilir. Şehid olmak, herkese nasip olmayan büyük bir şereftir ve mü'minler için mükemmel bir nimettir. Güzel bir şekilde yaşamak, ondan sonra Allah yolunda O'nun rızası için şehid olmak, her mü'minin hayal ettiği bir mutluluktur. İmân sahibi olan insanın böyle bir şuur ve düşünce ile yaşaması, Hz. Muhammed (a.s) tarafından ne kadar güzel bir şekilde övülmüştür!..:**"Şehid olmayı Yüce Allah'tan samimi olarak dileyen kimseyi, Allah, rahat yatağında vefat etse bile, şehidlerin derecesine eriştirir."**[191]

DUA

On Altıncı Ayet

???? ??? ????????? ?????? ????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ????????

"(Resûlüm!) De ki: Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Resûl'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; artık (bunun azabı da) kaçınılmaz olacaktır!" [192]

???? De ki ??? ne diye ????????? değer versin? ?????? size ????? Rabbim ??????? olmasa ??????????? Duanız ?????? kesinkes ??????????? yalan saydınız ???????? artık ??????? olacaktır ???????? kaçınılmaz

Ayetin Nuzulü ve Açıklaması

Furkan suresi Mekke'de nazil olup 68,69 ve 70 ayetleri Medine'de nazil olmuştur. Sadedinde olduğumuz ayet buna göre Mekke'de Müslümanlara moral vermek için nazil olmuştur.[193]

"De ki: Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?"[194]

Bu ifadede peygamber efendimiz (a.s)'a yönelik bir dayanak, bir destek anlamı var:

"De ki; Rabbim size ne diye değer versin?"

Ama ben O'nun yanında ve O'nun himayesindeyim. O, benim Rabb'imdir, ben O'nun kuluyum. O'na inanmadan, O'nun has kullarına katılmadan, ne değeriniz olabilir ki? Siz cehennem yakıtısınız?

Sizler Allah'ın ayetlerini yalanladığınız için azap, hiç yakanızı bırakmayacaktır. [195]

Râzi, Yüce Allah, Resulüne:**"Dua ve ilticanız olmasaydı, Rabbim size değer verir miydi?"** demesini emretmiştir. Bu ifadeyle de, kendi yüce zatının, kulların ibadetinden müstağni olduğunu, onları ancak kendi taatlarından faydalanmaları için mükellef tuttuğunu anlatmıştır.[196]

Bu girişten sonra duanın tanımına ve nerde nasıl dua edileceğini izah etmeye çalışalım.

Dua: Seslenmek, çağırmak, yardıma çağırmak, Allah'a yalvarmak, O'ndan dilekte bulunmak, O'na yakarmak.

Dua, insanda fıtrî bir olgudur. Bu sebepledir ki, bütün dinlerde mevcuttur. Üstün bir varlığa inanan her insan şu veya bu şekilde dua eder. İnsanlar hayatları boyunca, üstesinden gelemeyecekleri birçok şeylerle karşılaşmakta, keder, sıkıntı, acz ve ümitsizliklere maruz kalmaktadırlar.

Dua ettikten sonra insan gönlünde bir ferahlık ve serinlik hisseder. İsteğinin yerine getirileceği konusunda ümidi artar. Bu yönüyle dua, insana bir şifa

ve rûhî bunalımlara karşı koruyucu bir sağlık tedbiridir. Bu nedenledir ki, dua etmeyen toplumlar rûhen çökmüş toplumlardır.

Duanın muhteviyatı, Allah'tan istenen meseleyle ilgili olmalıdır. Meselâ yemek duası ayrıdır yolculuğa çıkıldığında yapılacak dua ayrıdır... Birçok konuda Hz. Peygamber (a.s.)'den nakledilmiş dualar mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim'de geçmiş peygamberlerin duaları zikredilir. Dua bu me'sur dualarla yapılabileceği gibi, kişinin kendi gönlünden kopanın anlatımı da olabilir. Ancak belli davranışlarda; meselâ kabir ziyaretlerinde, yemeklerden sonra, helâya girerken, yeni bir elbise giyerken, yolculuğa çıkarken... Hz. Muhammed (a.s.)'den nakledilmiş dualarla dua etmek hem sünnet, hem de daha güzeldir.

Dua eden kişi gönülden etmeli, duasında iyi şeyleri isteyerek kendisi de o doğrultuda çaba sarfetmelidir. Kişi duasında samimiyetini tavırlarıyla da ortaya koymalıdır. Meselâ duasında Allah'ın emirlerine itaat eden samimi bir müslüman olmayı ifade ediyorsa, hareketleriyle de böyle bir müslüman olma çabası içerisinde olmalıdır.

Yukarıdaki ayet, dua etmeye teşvik ederken, aşağıdaki hadis ise duanın ibadet olduğunu ve onun terkinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Çünkü ibadetsiz din, din olmaz. Duasız ibadet ise ibadet olmaz. Yani eksik olmuş olur.
Yüce Allah cümlemize ibadetlerimizi dua ile nihayete erdirme gayretini ihsan etsin.

On Altıncı Hadis

????? ??????? ?????: ?????????? ???? ????????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Dua, ibadettir." [197]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ?????????? Dua ???? ??????????? ibadettir

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması
Vürûdu: Ebu Dâvud, Nu'mân İbnu Beşir (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbı (radıyallahu anhüm ecmain) sordular: Rabbimiz yakın mıdır, biz ona hafif sesle hitab edelim, uzaksa yüksek sesle taleblerimizi söyleyelim?" Bunun üzerine şu âyet indi: ***"Kullarım sana benden sorarlarsa, (söyle ki) ben yakınım. Dua edenin duasına, bana dua ettiği takdirde icâbet ederim."*** Sonra Hz. Peygamber (a.s):***"Dua ibadettir"*** diye buyurdu. [198]

Hadisin sebebi Vürûdunu tespit ettikten sonra şimdide çeşitli duaları izah eldim.

İstihâre: Hayır dileme, yapmak istediği bir şeyin kendisi hakkında hayırlı olup olmadığını anlamak için iki rekât namaz kılıp dua ederek rüyasında manevî bir işaret almak amacıyla uykuya yatma.

Bir iş yapılmak istenildiğinde istihâre yapmak menduptur. Hz. Peygamber, Ashab-ı kirama önemli işlerinde istihâreye başvurmalarını telkin buyurdu.

-?? ???? ?????? ?????? ????? ??? : ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ?‘?????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ???? ??????????: ????? ????? ????????? ???‘????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????? ????????: ??????????? ????? ????????????? ??????????? ?????????????? ???????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ????????? ???????? ??? ????????? ????????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????????. ?????????? ???? ?????? ???????? ????? ????? ?‘????? ?????? ??? ? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ??? ????????? ??? ????? ????? ?? ????? ??? ?????? ??????? ???? ??? ?‘???? ????? ??? ??? ?????? ??????????? ??????? ???? ?????: ??????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ??? ????????? ????? ??????????? ???????? ???? ?????: ????????? ?????????.

-Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kur'an'dan bir sûre öğrettiği gibi her işte istiharede bulunmamızı öğretirdi. Derdi ki: "Biriniz bir işi yapmaya arzu duyduğu zaman, farzlar dışında iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: "Allahım, senden hayır taleb ediyorum, zira sen bilirsin. Senden hayrı yapmaya kudret taleb ediyorum, zira sen vermeye kadirsin, Rabbim yüce fazlını da taleb ediyorum. Sen her şeye kadirsin, ben âcizim. Sen bilirsin, ben câhilim. Sen gayıbları bilirsin. Allahım, eğer biliyorsan ki bu işi bana dinim, hayatım ve sonum için -veya hal-i hazırda ve ileride demişti- hayırlıdır, bunu bana takdir et ve yapmamı kolay kıl. Sonra da onu hakkımda mübarek kıl. Eğer bu işin, bana dinim, hayatım ve âkıbetim için -veya hal-i hazırda ve ileride dedi- zararlıdır; onu benden çevir, beni de ondan çevir. Hayır ne ise bana onu takdir et, sonra da bana onu sevdir!"Hz. Câbir dedi ki: "Bu duadan sonra yapacağı işi zikrederdi."[199]

Hacet Duası
? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???: ?????????? ??????? ?????? ???????? ??????????: ???? ????????? ?????? ????????????? ????????????????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ???????????? ??????????. ???? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ????????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????. ??? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????????? ???? ???‘??????? ???? ?????? ????? ?????????? ????????)?1(. ??? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ????????? ??? ?????????? ??? ????????? ??????????. ??? ??????? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????? ????????.

İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hâcet duasını öğretti. Şöyleydi: "Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım dileriz, O'ndan af talep ederiz, nefsimizin şerlerinden, amellerimizin kötülerinden O'na sığınırız. Allah kime hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah kimi de saptırmışsa, onu da hidayete erdirecek yoktur. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim. Ey iman edenler, adını zikrederek birbirinize talepte bulunduğunuz Allah'tan ve aranızdaki akrabalık bağın(ı koparmak)tan korkun! Şurası muhakkak ki Allah üzerinizde murâkıbtır'[200] ***"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun. Sakın ha Müslümanlar olmaktan başka şekilde ölmeyin."***[201] ***"Ey iman edenler Allah' tan korkun ve sağlam bir söz söyleyin. Tâ ki Allah sizin işlerinizi salaha çıkarsın ve günahlarınızı da affetsin. Kim Allah ve Resûlü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur."***[202]

Yağmur Duası (İstiska)

Yağmurun uzun zaman yağmadığı kuraklık zamanlarında, Allah'ın yağmur yağdırması için bir belde ahâlîsinin topluca dua etmeleri. Fıkıh dilinde yağmur duasına "istiskâ" denilir. "İstiskâ", yağmur talebinde bulunmak anlamına gelir.

Yağmur duası sünnettir. Hem Peygamberimiz hem de onun Raşid halîfeleri yağmur duasında bulunmuşlardır.

Yağmur duasının peşi peşine üç gün ve yerleşim bölgesi dışında olması müstehaptır.

Yağmur duasına gitmeden önce, sadaka verilmeli, günahlardan tevbe edilmeli, dargınlar barışmalı, haksız olarak alınan şeyler sahiplerine geri verilmelidir. Yağmur duasına çıkarken oruçlu olmak, mütevazi ve muhtaç bir tavır takınmak uygun olur.

Müslümanlar dua edilecek yere vardıklarında, önce iki rek'at namaz kılarlar. Namazın cemaatla kılınması menduptur. İmam, namazdan sonra kalkar ve cemaata karşı bir konuşma yapar. Namaz ve hutbenin bulunuşu, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşleridir. İmam-ı Azam'a göre; yağmur duası sadece dua ve istiğfardan ibarettir; namaz ve hutbe yoktur.

Yağmur duasında namaz kılınmış ve hutbe okunmûşsa, hutbeden sonra; bunlar olmamışsa, doğrudan imam ayağa kalkar ve yönünü kıbleye çevirir. Cemaat onun arkasında kıbleye karşı ve oturarak dururlar. İmam, Allah'a dua eder, cemaat de "amin" der. Hz. Peygamberden nakledilen, yağmur duası için özel dualar vardır. Dua ederken bunların okunması daha uygundur.[203]

Dua ayakta yapılır. Dua edilirken kıbleye dönülür. Dua edilirken Allah'tan af istenir, yağmur istenir. Duanın üç gün peşipeşine yapılması müstehabdır.

Yağmurun gecikmesi sebebiyle eski elbiseler giyilir. Başlar öne eğilir, mütevazi bir tavır takınılır. Yaya olarak dua yapılacak yere gidilir. Duadan önce sadakalar verilir, fakirlere yardım yapılır. Haksızlık yapılmışsa helâllik dilenilir, müslümanlar için af istenilir.

Müslümanlar kendi çocuklarını ve ehil hayvanlarını yanlarına alırlar. Annelerle, yavruları birbirlerinden ayırırlar. Zayıflara, güçsüzlere dua ettirirler. Cemaatta onların yaptığı duaya **"âmin"** diyerek karşılık verirler.

Yağmur yağmaya başlayınca da bunun nişanesi olarak Yüce Allah'a şükredilir. Yağmur yağarken **"Allahûmme sayyiben nafıan"** (bunu hakkımızda yararlı bir yağmur kıl) denilir. Gereğinden fazla yağınca da **"Allahümme havaleyna ve la aleyna"** (Ya Rab! Bunu zarar vermeyecek yere yağdır. Bizim üzerimize yağdırma) diye dua edilir.

Yemek Duâsı

Hz. Peygamber (a.s), yemeklerden sonra pek çok dua yapmıştır. Bu sebeple yemek duası ile ilgili oldukça çok hadis-i şerifler mevcuttur. Bu duaların bir kısmını birleştirerek okumakta fayda vardır şöyle ki:

"Bize yediren, içeren, Müslüman olmayı nasib eden Allah'a hamdolsun."[204]

"Âllah'ım! Bize bu yediğimiz yemek sebebiyle bereket ver, hakkımızda bu yemeği mübarek kıl. Bize bu yemekten daha hayırlı olanını yedir."[205]

"Bize rızık ver, sen rızık verenlerin en hayırlısısın."[206]

"**Sarfedilen güç ve kuvvet bana ait olmadığı halde bu nimeti bana yediren, bana rızık olarak takdir buyuran Allah'â hamd olsun."**[207]

ZİKİR

On Yedinci Ayet

????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????????? ?? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ??????? ??????? ????????

"Onlar ayakta, otururken ve (yanları) üzerine yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında tefekkür ederler; "Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi ateşin azabından koru! " [208]

????????? Onlar ??????????? anarlar ?????? Allah'ı ???????? ayakta ????????? otururken ?? ve ????üzerine ??????????? yatarken ???????????????? tefekkür ederler ?? ?????? yaratılışı hakkında ??????????? göklerin ?? ve ????????? yeryüzünün ???????? Rabbimiz ??????????? sen yaratmadın ???? bu ???????? evreni ??????????? sen münezzehsin ??????? bizi koru ??????? azabından ???????? ateşin

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Hz.Âişe (r.anhâ)'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Bu âyet-i kerime Peygamber (a.s)'a nazil olunca kalkıp namaz kıldı. Bilal gelip ona namaz vaktini haber verdi. Ağlamakta olduğunu gördü, şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamışken yine ağlıyor musun? Şöyle dedi: "Ey Bilal! Şükreden bir kul olmayayım mı? Bu gece bana yüce Allah:**"Göklerin ve yerin yaratılışında gece ile gündüzün değişip durmasında akıl sahipleri İçin elbette âyetler vardır"** âyetini indirdi. Daha sonra şöyle buyurdu: Bu âyeti okuyup da bunun üzerinde düşünmeyenin vay haline!"[209]

Hz.Peygamber (a.s)'a hastanın namazını nasıl kılacağı sorulmuş, bunun üzerine bu ayet nazil olmuş.[210]

Müfessirlerin bu âyetle ilgili iki görüşleri vardır:

1- Bundan murad, insanın devamlı olarak Rabb'ini zikretmesidir. Çünkü insanın durumları bu üç şekilden ibarettir. Sonra Cenâb-ı Hak. insanları bu üç durum ile tavsif edince, bu onların devamlı zikredip, kesinlikle ondan ayrılmamalarının gerektiğine bir delil olur.

2- Bu âyette bahsedilen zikirden murad, namazdır. Buna göre âyetin manası, **"Onlar ayakta olarak, eğer buna güçleri yetmiyorsa oturarak, eğer buna da güçleri yetmiyorsa, yanları üstü yatarak namaz kılarlar"** şeklindedir. Bu da, onlar hangi halde olurlarsa olsunlar namazı terkedemezler manasına gelir. Âyete birinci görüşe göre mana vermek daha evladır. Çünkü pek çok âyet, Allah'ı zikretmenin, hatırlayıp anmanın faziletini ifâde etmektedir.

Nitekim Hz. Peygamber (a.s): **"Kim cennet bahçelerinde, serbestçe yiyip içmek isterse, Allah'ı çokça zikretsin"** buyurmuştur.[211]

İslâm'daki ibâdetlerin amacı insanı zora koşmak olmadığı için ibâdetler katı şekilci kurallarla çevrili değildir. En önemli ibâdet olan namaz, günde beş defa müslümanlara farz kılınmıştır; ancak namazın amacı Allah'ı sürekli olarak hatırlamak, günde beş kez O'nun huzuruna çıkıp iki namaz arasında yaptıklarının muhâsebesini yapma fırsatını ona vermektir. Bu şekilde günde beş kez Allah'ın huzuruna çıkan bir müslüman kötülük duygusunu kalbinden atıp onun yerine Allah korkusu ve sevgisini yerleştirir. Namazın amacı bu olunca, yani insanları kendi rızalarıyla Allah'ın gözetimine sokmak olunca sıhhatli ya da sıhhatsiz olması bunu yapmaya, yani Allah'ın huzurunda boyun eğmeye engel değildir. O halde hasta olan bir müslüman bu görevini gücünün yettiği şekilde yerine getirir. Bunun bazı kuralları vardır: Namazda; farzlar, sünnetler, müstehablar vardır.

Sonuç olarak zikrin şekli ve çeşitleri hakkında ayette beyan edilen esasları daha bir açılımla:

1-Kalb ile zikir de, Yüce Allah'ı gönülden anmaktır. Bu bir nevi tefekkürdür.

2-Beden ile zikir ise, vücudun bütün organlarının Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri ve yasaklarından sakınmaları ile olur. Bu da kişinin kendi vücudunun organlarını Allah'ın yolunda bulundurması ile mümkündür.[212]

3-Beni, varlık ve refah içinde olduğunuzda zikredin ki, ben de sizi belâ, musibet ve sıkıntılarınız zamanında zikredeyim... Beni, benim yolumda cihâd ederek zikredin ki, ben de sizi hidâyetimle zikredeyim. Beni sıdk, samimiyet ve ihlas ile zikredin, ben de sizi sıkıntılardan kurtarmak ve bilgi ile ihtisasınızı artırmakla zikredeyim. Beni Rabbiniz olarak bilip kulluğunuzla zikredin ki, ben de sizi sevdiğim kullarımdan kabul edip sonunda bağışlamakla zikredeyim."[213]

İbadet hem zikirdir hem de tefekkürdür. Aynı şekilde zikirde, tefekkür de ibadettir. Yeter ki, neyi tefekkür ettiğimizi bilelim.
Yüce Allah cümlemize abid olan beden ve zakir olan lisan nasip etsin.

On Yedinci Hadis

????? ??????? ?????: ???????? ????? ????? ?? ?????? ????????. ????????? ???? ??????? ??????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Lâ havle vela kuvvete illa billah." İşte bu cümle cennet hazinelerinden bir hazinedir."[214]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ???????? Lâ havle **?????** vela ??????? kuvvete ????? illa ???????? billah ????????? İşte bu cümle ???? ??????? hazinelerinden bir hazinedir ?????????? cennet

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhari, Ebu Mûsâ (r.a)'dan konu ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Bir sefer esnasında Hz. Peygamber (a.s)'le beraberdik. Biz, yüksek yerlere geldiğimizde tekbir getiriyorduk. Rasûlullah (a.s), bunun üzerine şöyle buyurdular: ***"Ey insanlar! Sesinizi fazla yükseltmeyin. Siz, sağır veya gâib olan birine seslenmiyorsunuz." Sonra benim yanıma geldi. Ben ise, kendi kendime "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" diyordum. Bunun üzerine: Ey Abdullah b. Kays "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh "demeye devam et. Çünkü o, cennet hazinelerinden bir hazinedir"*** buyurdular.[215]

Hz.Ömer b. Hattâb[216] (r.a), şöyle demiştir. Hz.Peygamber (a.s) Ezan okununca ne diyelim" diye sorulduğunda? Bunun üzerine Rasûlullah (a.s): **"Müezzin Allahu Ekber, Allahu Ekber"** dediği vakit sizden biriniz **"Allahu Ekber, Allahu Ekber"** der; sonra müezzin **"Eşhedü en lâ ilâhe illallah"**dediği vakit o da **"Eşhedü en lâ ilahe illâllah"** derse, sonra müezzin **"Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"** dediği vakit, o da **"Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah"** der. Müezzin **"Hayye alessalâh"** dediği vakit o da **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"** der. Sonra müezzin **"Hayye alelfelâh"** dediği vakit o da **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"** derse, sonra, **"Allahu Ekber, Allahu Ekber"** dediğinde o da **"Allahu Ekber, Allahu Ekber"** derse, sonra müezzin **"Lâ ilâhe illallah"**dediği vakit, o da bütün kalbiyle **"La ilâhe illallah"** derse, Cennete girer" buyurdular." [217]

Lâ Havle Velâ Kuvvete: Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur. **"Allah'a âsi olmak ve günah işlemekten dönüş, ancak Allah'ın verdiği ismet (günahlardan uzak olma hâli) ile O'na itâate kuvvet ve iktidar da, ancak O'nun yardımı ile hâsıl olur"** demektedir.

Asıl söyleniş şekli:
"Lâ Havle Velâ Kuvvete İllâ Billâh'tır." [218]
Kur'ân-ı Kerim'de ise:
?????? ??? ???? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????????
"Lâ Kuvvete İllâ Billâh" şeklinde geçmektedir. [219]

Lafız itibariyle kısa fakat anlam itibariyle çok kapsamlı olan bir zikir ve duâ cümlesi olup Peygamberimizin ifadesiyle ***"Cennet'in hazinelerinden bir hazinedir."***[220] Bu kısa ve özlü cümle, müezzin ezan okurken, namazlardan sonra, bir yolculuk esnasında, yolculuk dönüşünde veya yapılan herhangi bir hayırlı iş ve amelden sonra veyahut da herhangi bir zaman ve mekâna bağlı olmaksızın uygun olan her yer ve zamanda bizzat Peygamber Efendimiz tarafından okunmuş ve Ashâba da tavsiye edilmiştir.

* Zikir, kalplerin anahtarıdır. Kalp burkulduğunda veya ümitsiz olduğunda onu ferahlatacak, genişletecek tek şey zikirdir.

* Zikir, Allah'la insan arasında bir şifredir. Onun için zikrin belli bir zamanı ve vakti yoktur. Nerede ve ne zaman vakit, fırsat bulursa hemen orda Allah'ın zikredilmesi gerekir.

ZARARA KARŞI ZARAR YOKTUR

On Sekizinci Ayet

???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???????????

"Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür. Kim affeder, barışırsa onun mükafatı Allah'a aittir. Doğrusu Allah, zalimleri sevmez."[221]

???????? cezası **?????????** Kötülüğün **?????????** bir kötülüktür **?????????** yine onun gibi **??????** Kim **?????** affeder **??????????** barışırsa **??????????** onun mükafatı **?????** aittir **??????** Allah'a **???????** Doğrusu (Allah) **??????????** sevmez **???????????** zalimleri

Ayetin Nuzulü veAçıklaması

el-Kelbî ile el-Ferra'nın naklettiklerine göre bu âyet-i kerime, kendisinden önceki üç âyet-i kerime ile birlikte Ebu Bekr es-Sıddîk (r.a) hakkında inmiştir. Ensardan bir kişi ona sövmüş, o da önce kendisine karşılık vermiş, sonra da susmuştu. Bu sûrenin Medine'de inen âyetleri de bunlardır.

"Bununla beraber kim de sabreder ve bağışlarsa" buyruğu ile Ebu Bekir, Ömer, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Mus'ab b. Umeyr ve Bedir"e katılan bütün müminler -Allah hepsinden razı olsun- kastedilmektedir. [222]

Bu girişten sonra şimdide zarara zarar ile karşılık vermenin doğruluğunu ve yanlışlığını izah etmeye çalışalım.

Zarar: Sıkıntı, hastalık. **"Darra"** fiilinden **"zarar"** mastarı zarar vermek, rahatsız etmek demektir. Bir fıkıh terimi olarak zarar; bir mala veya cana yönelik haksızlık, haksız tecavüz, İslâm'ın tanıdığı haklarda kısıntı yapma gibi yollarla ortaya çıkan olumsuz durumu ifade eder.

Meşru Hakları Kullanırken Başkasına Zarar Vermek

1- Zarar verme kastının bulunması: Bir kimse normal hakkını kullanırken başkasına zarar vermeyi amaçlarsa bu hak zulüm ve haksızlığa dönüşür ve buna engel olunur. Cayılabilir boşama ile ayrılmış olan eşlerden kocanın iddet içinde sırf eşine zarar vermek amacıyla ona dönmesi mirasçılara veya alacaklılara zarar vermek için vasiyetle başkalarına mal bırakılması, kocanın sırf eşine zarar vermek için onu uzak yolculuğa çıkarması, yine ölüm hastasının sırf mirasçıları veya alacaklıları mahrum etmek için borç ikrarında bulunması buna örnek verilebilir. Bu tasarruflar normal şartlarda meşru iken kötüye kullanıldığı zaman meşru olmaktan çıkar. Bu tasarrufları yapan kimse hâkim tarafından ta'zir cezasına çarptırılır, tasarrufu iptal edilmeye elverişli ise iptal edilir ve meydana gelebilecek zarar önlenir. Kişinin zarar kastı bir takım delil ve karinelerle tespit edilir.

2- Zararın yarardan daha büyük olması:

Kimi zaman kişi meşru bir yararı gerçekleştirmek için bir hakkı kullanır, fakat bu yarardan daha çok veya buna denk ölçüde zarar söz konusu olur. Böyle bir durumda o kimse, **"Seddü'z-zerâyi (kötülüğe giden yolu kapama)"** prensibine göre bundan menedilir. Burada zararın topluma veya bir ferde olması arasında bir fark bulunmaz. Çünkü hadiste; ***"Zarar ve zarara zararla karşılık verme yoktur"***[223] buyurulmuştur. Buna göre, zarar topluma ait olunca hakkın kullanılması zulüm kapsamına girer ve bu özel zarardan her zaman daha şiddetlidir. Ancak özel zarar da hak sahibinin yararından daha çok veya onun zararından daha şiddetli yahut buna denk olursa yine zulüm ve haksızlık söz konusu olur. Ancak başkasına verilen zarar az olur ve örfen insanlar bunu müsamaha ile karşılıyorsa zulümden söz edilmez. Yol kenarına araçların konulması, mescide girerken ayakkabıların üst üste konulması gibi.

Topluma verilen genel zarara şunlar örnek verilebilir

Karaborsacılık: Bu insanların muhtaç olduğu şeyleri satın alıp, fiyatları yükseltince ve bunlara olan ihtiyaç artınca satmak üzere depolamak demektir. Hz. Peygamber çeşitli hadisleriyle bunu yasaklamıştır: Bir gıda maddesini kırk gece depolayan kimse Allah'tan uzaklaşmış ve Allah da onu kendisinden uzaklaştırmıştır."[224]

"Bir kimse kırk gün karaborsacılık yaparsa, sonra depoladığı bu malları sadaka olarak yoksullara dağıtsa, bu sadakası onun karaborsacılık suçuna keffâret olmaz."[225]

"Karaborsacılığı ancak günahkâr kimse yapar."[226]

Dışarıdan mal getirenleri şehir kenarında karşılayıp malları ucuz almak (telakkî'r-rukbân): Köylü üreticiyi veya dışarıdan satın aldığı malları şehire getiren kimseyi bazı toptancılar şehir kenarında karşılayarak ve onların henüz piyasa fiyatlarını öğrenmesine fırsat bırakmadan ucuz fiyatla satın alırlar. Daha sonra bu malları depolayarak veya piyasaya kontrollü mal sürerek fiyatların yükselmesini sağlarlar ve pahalı olarak malı satarlar. Böylece bu maldan kârın çoğunu üretici değil bir kaç finansman sahibi tüccar yararlanmış olur, şehir halkı da pahalı mal almak zorunda kaldığı için yoksullaşmış veya normal piyasa şartlarında ödemesi gerekenden daha fazlasını ödemiş olur. Bu toplum için zararlı olan bir durumdur. Bu nedenle Hz. Peygamber (a.s) binitlilerin yolda karşılanıp yüklerinin alınmasını (telakkî'r-rukbân) yasaklamıştır.[227] Çoğunluğa göre böyle bir satış topluma zarar versin veya vermesin caiz değildir. Ebû Hanîfe'ye göre ise, üreticinin yolda karşılanıp malının alınması o belde halkına zarar veriyorsa mekruhtur.[228]

Düşmana silâh satmak: Fitne sırasında düşmana, âsî ve yol kesicilere silah satmak kötülüğü desteklemek demektir. Şarap fabrikasına üzüm satmak da böyledir. Tüccar bu gibi alışverişlerden menedilir. Çünkü topluma zararı açıktır. Haşhaş üretimi ile esrar, kokain vb. uyuşturucu maddelerin yapımı ve ticaret konusu yapılması da İslâm devleti tarafından sıkı kontrol altında tutulur.

Daha şiddetli özel zarara şunu örnek verebiliriz: Komşunun bahçesine doğru, kadınların bulunduğu oda ve mutfak gibi yerlerin görüleceği şekilde pencere açmak. Ancak bu yerler görülmeyecek şekilde yüksek kısma pencere açılması bu nitelikte sayılmamıştır.

Az zarar sayılan haller: Bahçenin çevresine duvar yapmak, kendi bahçesine ağaç dikmek gibi. Bunlar her ne kadar komşunun manzarasını veya güneş ışığını almasını engellese de bu şekilde az zarar müsamaha ile karşılanır.

Mutat olmayan kullanımın doğuracağı zarar

Bir kimse meşru hakkını mutat şekilde kullanmak zorundadır. Meselâ; radyo veya teybin sesini komşuları rahatsız edecek şekilde açsa veya bir evi kiralayıp atık suları uzun süre komşunun duvarına akıtsa yahut kiraladığı bir araca mutadın üstünde eşya yüklese meydana gelecek zarardan sorumlu tutulur. Çünkü bir kimse prensip olarak hakkını mutat ölçüler içinde kullanmak zorundadır.

Meselâ; bir kimsenin her zaman normal olarak bahçede yaktığı ocak ateşinden bir kıvılcım komşunun çatısına geçip yangın çıksa tazmin gerekmez. Fakat rüzgârlı bir havada böyle bir ateşi yakmış ve komşuda yangın çıkmış olursa meydana gelecek zararı tazimin etmesi gerekir.[229]

Zarara zarar ile karşılık vermek herkesin karıdır. Fakat affetmek ve merhemet etmek er kişinin karıdır.

Affetmek her zaman büyüklerin işi olmuştur. Yüce Allah'tan bağışlanmak ancak başkasını affetmekle mümkündür.

Yüce Allah cümlemizi af taraftarı olan kullarından eylesin.

On Sekizinci Hadis

????? ??????? ????? : ?? ?????? ??? ?????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Zarara sokmak ve zarara karşı zarar vermek yoktur."[230]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ??? ?????? Zarara sokmak ??? ve ?? yoktur ???????. zarara karşı zarar vermek

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Ahmed, İbni Abbas (r.a)'ın şöyle söylediğini rivayet eder: Hz.Peygamber (a.s) buyurdu ki: ***"Zarar vermek de uğramakta yoktur."***[231]

Dinimiz, kimsenin kimseye zarar vermemesini emreder. Bu yasağa rağmen zarar veren olursa, zarar gören intikam almak üzere mukabil bir zarar vermemelidir. Hadisteki ??? **???????** bunu ifade eder. Münâvî, zarar görenin zarar vermesi değil, affetmesi gereğini belirtir. Alimler **???????** kelimesinde müşâreke yani, iki kişinin birbirine zarar verme mânasının varlığına dikkat çekerler. Bu yasaklanmış olunca, zarara uğrayan, intikam almanın caiz olduğuna hükmederek öbürüne tecavüz edip zarar vermemelidir. Ona düşen aftır, affetmezse zararını meşru yollarla tazmin ettirir. Tazmin suretiyle hakkını telif, öbür tarafa zarar sayılmaz. Böyle olunca **??? ???????** 'ın hükmü gerçekleşmiş olur.

Bir İslâm toplumunda mü'minler başkalarıyla olan ilişkilerinde karşılıklı hakları gözeterek ve kendine düşen görevleri yaparak uyumlu bir yaşam sürmek durumundadırlar. İslâm'da haksız bir şekilde başkasının malına, canına, ırz ve namusuna zarar vermek yasaklanmıştır. Zarara karşılık zarar verme de menedilmiştir. Zarar verme yollarından olan yol kesme, hırsızlık, yankesicilik, gasp, hile, yalan, öldürme, yaralama, iftira, malı telef ve tahrip etme, zulüm ve haksızlık yapma yasaklanmıştır.

Mecelle'nin genel prensipleri kapsayan ilk 100 maddesi içinde şu esaslar zararla ilgili olarak düzenlenmiştir:

"Zarar eskiden beri geldiği şekilde bırakılmaz."[232]

"Zarar ve zarara karşılık zarar verme yoktur."[233]

"Zarar izâle olunur."[234]

"Bir zarar kendi misliyle giderilemez". Meselâ; komşunun camını kıran kimsenin de camını kırmak suretiyle zarara karşılık vermek anlamsızdır. Kırılan camın tazmin ettirilmesi gerekir. **"Genel zarara engel olmak için özel zarar tercih edilir."**[235]

Meselâ; bütün çarşıya yayılabilecek bir yangının önünü kesmek için, aradaki yıkılması kolay olan bazı dükkanları dozerlerle yıkıp temizlemek ve yangını kesecek bir koridor oluşturmak gibi. Ancak bu arada ek zarar görenlerin zararının da tazmin yolu araştırılır. Yine ehliyetsiz sağlık memurunu veya sahte doktoru meslek icrasından menetmek de bu kapsama girer. Belki bu yüzden sağlık memuru veya doktor zarar görür. Fakat daha büyük zarar olan toplum zararı önlenmiş olur.

"En ağır zarar en hafifi ile giderilir."[236]

Meselâ; sert konuşarak veya dövmek suretiyle engellemek mümkün olan durumlarda saldırıyı öldürerek önlemek caiz değildir. En hafif olan yol izlenir. **"Zarar imkân ölçüsünde yok edilir."**[237]

"Bir şeyin menfaatına nail olan, onun doğuracağı zarara da katlanır"[238]

"Hayvanın kendiliğinden yapacağı cinayet ve vereceği zarar hederdir, yani boşa gitmiş olur."[239]

İnsanların birbirine veya mallarına verdikleri hafif zararlar örfte affedilir. Toplum küçük zararlara karşılıklı olarak izin vermiş ve önceden rızasını bildirmiş. Yol kenarına bırakılan araçlar, bazı yol kenarlarında yer alan işportacı tezgâhtarları, çöplerin çöp arabası gelmeden 1-2 saat önce yol kenarına çıkarılması gibi durumlarda gerek bu yerde oturan kimseler ve gerekse yoldan geçenler bundan zarar görür ya da rahatsız olur. Ancak bunlara alışıldığı ve bu şekilde davranılması hoş karşılandığı için bu konuda toplumda oluşan alışkanlıklara uyulması dinî bakımdan da bir sakınca doğurmaz. Ancak dükkân, depo, özel garaj önüne veya insanların yoğun olarak hareket etmek zorunda olduğu yol kenarlarına araç, tezgâh vb. şeyleri bırakarak geçişi engellemek başkasına zarar vermek olur.

RAHMET ve MERHAMET

On Dokuzuncu Ayet

????? ???????????? ?????? ???????? ????????????

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[240]

????? ???????????? Biz seni gönderdik ?????? ancak ???????? rahmet olarak ???????????? âlemlere

Ayetin Nuzulü ve Açıklaması

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Said b. Cübeyr, İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Muhammed (a.s) bütün insanlara rahmet idi. Ona iman edip onu tasdik eden mutlu oldu. Ona iman etmeyen ise, geçmiş ümmetleri bulan yerin dibine geçmek ve suda boğulmak gibi azaplardan kurtuldu.

İbn Zeyd dedi ki: **"Âlemler"** ile özel olarak mü'minleri kastetmiştir.[241]

Hz. Peygamber (a.s) hem dini, hem dünyevi bakımdan "rahmet"tir.

O dini bakımdan rahmettir. Çünkü Hz. Peygamber (a.s), insanlar bir câhiliyyet ve dalalet içinde iken ve iki ehli kitab, yani Yahûdiler ve Hristiyanlar aradan uzun zaman geçtiği tevatürleri (sağlam rivayetleri) kesildiği ve kitabları hususunda ihtilafları meydana geldiği için, dinleri hususunda şaşkınlığa düştükleri bir zamanda gönderilmiştir.

Dünyevi bakımdan Hz. Peygamber (a.s)'ın rahmet oluşu, insanların onun sayesinde pek çok zilletlerden, savaşlardan kurtulmaları, onun dininin bereketli sayesinde yardıma mazhar olmalarıdır.[242]

Bu ayete şöyle bir meal de verilebilir: **"Biz seni ancak insanlara bir rahmet olarak gönderdik"** iki durumda da bu ayet, Peygamber'in yeryüzüne Allah'ın bir rahmet ve bereketi olarak gönderildiği anlamına gelir, çünkü o dünyayı gafletten uyandırmış, Hakla batılı ayıran gerçek bilgiyi getirmiş ve tüm dünyayı kurtuluş ve azabdan her ikisiyle de uyarmıştır. Bu gerçek burada Mekke müşriklerinin Peygamber'i bir bela ve felaket olarak kabul etmekle yanılgıya düştüklerini bildirmek için tekrarlanmıştır. Onlar **"Bu adam aramıza ayrılık tohumları ekti, yakın akrabaları birbirinden ayırdı,"** diyorlardı. Cevap olarak onlara şöyle deniliyor: **"Ey akılsızlar, onun size bir bela olarak geldiğini düşünmekle yanılgıya düşüyorsunuz, aslında o size Allah'tan bir rahmet ve bereket olarak gelmiştir."**

Bunların dışında Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- getirdiği dinin insanlık için rahmet kaynağı olduğunu ve Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- âlemlere rahmet olarak gönderildiğini gösteren birçok kanıt vardır. Bu rahmet, ona inanan ve inanmayan herkesi kapsamaktadır. Çünkü bütün insanlık, isteyerek veya istemeyerek bilinçli ya da bilinçsiz Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- getirdiği sistemden etkilenmiştir. Bu rahmetin gölgesi hâlâ devam etmektedir. Gölgesinde dinlenmek, kavurucu dünya çölünde, özellikle günümüzde huzur veren meltemlerin esintisini, kokusunu almak isteyenler bu rahmete koşabilirler:

Bugün insanlık her zamankinden çok bu rahmeti ve esenliği duyumsamaya muhtaçtır. Çünkü insanlık, büyük bir bunalım ve şaşkınlık içinde yaşamaktadır. Materyalizmin bataklığında savaşların cehenneminde kıvranıp durmaktadır. Kalpler ve ruhlar kaskatı kesilmiştir.[243]

Rahmet, merhametin sonucunda tezahür eder. Eğer merhamet sergilenmezse rahmetin beklenmesi beyhudedir.

Yukarıdaki ayeti kerime Peygamberimizin rahmet peygamberi olduğunu ifade buyururken, aşağıdaki hadisi şerif ise; “kim ki, alemlerin rahmetinin rahmetine mazhar olmak istiyorsa merhemet etsin” diye ifade buyuruyor.

Yüce Allah cümlemizi izzeti dergahında inayetine ve rahmetine mazhar olan kullarından eylesin.

On Dokuzuncu Hadis

????? ??????? ????? :???? ??? ???????? ???????? ??? ?????????? ?????? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki:[244] ***"İnsanlara merhametli olmayan kimseye Allah Teala ona merhamet etmez."*** [245]

????? buyurdular ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah :???? kimseye ?**??** ???????? merhametli olmayan ???????? İnsanlara ??? ?????????? ona merhamet etmez ?????? ?????? Allah Teala

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürud: Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'den, Akra bin Habis, Hz. Peygamber (a.s)'ın Hz.Hasan'ı öptüğünü gördü ve şöyle dedi: "Benim on tane çocuğum var. Asla hiçbirini öpmedim." Hz.Peygamber (a.s) ***"İnsanlara merhametli olmayana Allah Teala merhamet etmez."***[246]

Hadis, insanlara karşı merhametli olmaya teşvik etmektedir. Bir başka rivayette bütün canlılara şamil olacak bir üslubla: **"Yerde olanlara merhamet etmeyenlere gökte olanlar merhamet etmez"** buyrulur.

İbnu Battal bu hadislerle Müslümanın bütün mahlukata; mü'min, kâfir, hayvan, merhametli olmaya teşvik edildiğini belirtir. **"Merhamet, canlılara yiyecek içecek vermek, hayvanlara ağır yük yüklememek, dövme, acıktırma, yorma gibi vasıtalarla onlara karşı haddi aşmamak şeklinde tezahür etmelidir"** der.

Bir başka hadiste **? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????? "Rahmet sadece şaki (bedbaht) olandan çıkarılmıştır"** buyurularak merhametsizliğin ebedî hüsran alâmeti olduğuna dikkat çekilmiştir.

Rahmet: İncelik, ihsan, bağışlama, acıyıp esirgeme. Allah'ın kullarına acıması, onlara sevgi, şefkat ve merhametle muamele etmesi anlamında Kur'anî bir tabir.

Rahmet, bütün yaratıkların iyiliğini isteyip onlara yardım etme arzusu duymaktır.
Allah Teâlâ'nın bu kelimeden türemiş bazı güzel isimleri vardır;
Rahmân: Esirgeyen,
Rahîm: Bağışlayan,
Erhamürrâhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi,
Hayrürrâhimîn: Merhametlilerin en hayırlısı,
Zürrahme: Rahmet sahibi,
Zü Rahmetin Vasia: En geniş Rahmet sahibi... gibi.

İbadetler, bilhassa oruç ve zekat, merhamet duygusunu arttırır. Müslümanın merhameti bütün müminleri bütün insanları, hatta bütün canlıları içine almaktadır. Çünkü İslam, yaratıcıya hürmet, yaratılana şefkat ve merhamet temeli üzerine bina edilmiştir. Rahmet Peygamberi (a.s); ***"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez"***[247] buyurur. Küçüklere, güçsüzlere, yardıma muhtaç olanlara, hayvanlara... rahmet ve şefkatle davranmak Peygamberimizin en önemli özelliklerinden ve ümmeti olan bizlere tavsiye ettiği şeylerdendir:

-"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir."[248]

-"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündekilere -bütün canlılara- merhamet edin ki, göktekiler de -Allah ve melekler- size merhamet etsin." [249]

* Ağlamak, merhametin bir parçasıdır.

* Allah'ım! Ağlamayan gözden, sızlamayan kalpten ve kızarmayan yüzden sana sığınırım.

RIFK\YUMUŞAKLIK

Yirminci Ayet

????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ??????? ??????

"İyilikle kötülük eşit değildir. En güzel olan iyi hareketle önle. O vakit ki, seninle aralarında bir düşmanlık bulunan yakın bir dost gibi olmuştur."[250]

????? ????????? eşit değildir ??????????? İyilikle ????? ??????????? kötülük ???????? önle ???????? ???? olan iyi hareketle ???????? En güzel ??????? O vakit ?????? ki ???????? seninle ?????????? aralarında ????????? düşmanlık bulunan ???????? gibi olmuştur ? ??????? bir dost ?????? yakın

Ayetin Nuzûlü ve Açıklaması

İbni Abbas (r.a)'dan yapılan bir rivayette şu şekildedir: Bu ayetin Resulullah hakkında, bir rivayette de ashabı hakkında nâzil olduğu nakledilmiş. Dolayısıyla sebebi nüzul has olsa bile bu özellikleri üzerinde taşıyan herkese şamildir. Yani İslam davetinin sorumluluğunu taşıyan ve Allah'a davet eden her davetçi için geçerlidir.[251]

Bir insanın ulaştığı bir derece; kötülüğü iyilikle savma, kin ve öfke gibi dürtüleri yenip hoşgörülü davranma, nereye kadar hoşgörülü davranılacağını, nereye kadar kötülüğe iyilikle karşılık verileceğini dengeleyebilme derecesidir. Her insanın ulaşamadığı bir derecedir. Çünkü böyle bir düzeye erişmek sabır gerektirmektedir. Bu, aynı zamanda yüce Allah'ın çalışıp ta onu hak eden kullarına bahşettiği bir lütuftur.

Yukarıdaki âyet bize, sadece insanlara karşı değil hayvanlara karşı bile iyilikle davranmamız gerektiğini hatırlatmaktadır. Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın kötülüklerin dahi iyilikle karşılanması hususundaki emrinin taşıdığı hikmete dikkat edilmelidir. Nice sert ve katı yürekli insan, ancak kendisine iyilikle yaklaşıldığı zaman yumuşamakta, sevgi ve dostluk hisleri ancak bu şekilde uyanabilmektedir. Aksine davranışlar daima sertlikle, katılıkla, acımasızlıkla mukabele görmekte; dolayısıyla kırgınlıklar, dargınlıklar hattâ düşmanlıklar ortaya çıkmaktadır.

Hz. Peygamber'in iyilikte güzellik; katılıkta çirkinlik görmesi çok manidardır. Siyer ve hadis kitapları tetkik edilince, Rasûlüllah'ın bütün hayatı boyunca çevresindeki insanlara, hattâ hayvanlara karşı iyilikle ve merhametli davrandığı görülür. Onun söz ve hareketlerinde sertlikten eser yoktur. Böyle davrandığı içindir ki katı kalpli birçok kişi, huzurunda yumuşamış ve müslüman olmuştur. Rasûlüllah'ın bu tutumunun İslâm'ın yayılmasındaki etkisi unutulmamalıdır. Bunun böyle olması da tabiidir. Zira Hak Teâlâ, iyilikle ile muamelenin "düşmanları dost yapacağını" bize haber vermiştir. Şu halde her müslüman bu ilâhî emre uyarak kabalık ve sertlikten uzaklaşmalı ve çevresinde bulunan herkese karşı iyilik ve merhametle muameleyi prensip edinmelidir.

İyilikle muamele, en katı taşları dahi eritir. Eğer bu bir müslümanın özellikleri olursa, karşısında yumuşamıyacağı katı yürekli kimse kalmaz.

İyilik, aziz peygamberlerin özelliklerinin başında gelmektedir. Dolayısıyla iyilik müslümanın da şiarı olması gerekir.

Yüce Allah cümlemizi rıfkla dinimizi ikame etmeyi nasip etsin.

Yirminci Hadis

????? ??????? ????? :???? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????.

Allah Resûlü (a.s) buyurdular ki: "Bir kimse yumuşak davranmaktan mahrum ise hayrın tamamından mahrumdur."[252]

????? buyurdu ki ??????? Resûlü (a.s) ????? Allah : ???? Bir kimse ???????? mahrum ise ???????? yumuşak davranmaktan ???????? mahrumdur ???????? hayrın ??????? tamamından

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Müslim,[253] Hz. Âişe (r.a), bir deveye binmiş ve ağır hareketinden dolayı onu öteye beriye sürmeye başlamıştı. Bunun üzerine Rasûlüllah (a.s), Hz. Âişe'ye hitaben şöyle buyurdu: ***"Yumuşak muamele etmekten ayrılma. Yumuşak huyluluk herhangi bir şeyde bulunursa, onu muhakkak ziynetlendirip güzelleştirir. Sökülüp koparıldığı herhangi bir şeyi de muhakkak çirkinleştirip kötüleştirir."*** [254]

Rıfk, kelime olarak mülâyemet, letâfet, yumuşaklık, tatlılık mânalarına gelir, sertlik ve kabalığın zıddıdır. İslâm ahlâkında gerek insanlara ve gerekse hayvanlara karşı muâmelede en mühim prensiplerden biri rıfk'dır. Resûlullah (a.s)'ın Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilen mümtaz ahlaklarından biridir.[255] Bu mevzuda çok sayıda rivâyet mevcuttur. İslâm ulemâsının da rıfkın ehemmiyetini ifâde eden açıklamaları, rıfkla ilgili menkîbeleri vardır.

Âlimlerimiz bu hadislere dayanarak, rıfk'ın her hayrın başı ve sebebi olduğunu söylemiştir.

* İnsanların ne dilleri, ne renkleri, ne ırkları ne de mezhepleri üstünlük ve ayrıcalık değildir. Asıl olan ahlaktır.

* Ahlaki üstünlüğü bırakıp, milliyetçilik asabiyetiyle iftihar edenler, birer zavallıdırlar. Çünkü insanın tabiatında var olan bir şey, üstünlük alameti olamaz.

* Güzel ahlak, müminin imanını tamamlar. Çünkü ahlakın en muteberi imandan gelenidir.

* Kemal mertebesindeki iman, kişinin her ameline müessir olur ve yönlendirir. Ahlaki davranışlara güç yetiremeyen iman, anlamını yitirmiş demektir.

* Bir şey kendiliğinden ne iyi, ne de kötüdür. Kişi kendiliğinden ne iyi ne de kötü olur. İyilik ve kötülük, kişinin azmi ve tercihiyle ortaya çıkar.

İYİLİKTE ÇIĞIR AÇMAK

Yirmi Birinci Ayet

???? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ??????????? ???????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ?????? ??????

"(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki, şüphesiz Allah'ın yardımı yakındır."[256]

???? Yoksa ?????????? siz sandınız? ???? ?????????? gireceğinizi mi ?????????? cennete ???????? ?????????? size de gelmeden ?????? başına gelenler ???????? ??????? gelip geçenlerin ???? ?????????? sizden önce ??????????? dokunmuş ???????????? Yoksulluk ?? ve ??????????? sıkıntı ???????????? öyle sarsılmışlardı ki ????? nihayet ??????? ?????????? Peygamber ?? ve ???????? ??????? müminler ?????? beraberindeki ???? ne zaman ?????? yardımı ?????? Allah'ın ????? Bilesiniz ki ????? şüphesiz ?????? yardımı ?????? Allah'ın ?????? yakındır

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu ayeti kerime Hendek Gazvesinde nazil olmuştur ki, o vakit Müslümanların başına şiddet, korku, maişet darlığı ve çeşitli musibetler çökmüştü.[257]

Yüce Allah ilk müslümàn cemaate böyle hitap ediyor, dikkatlerini kendilerinden önce yaşamış olan mümin cemaatlerin tecrübelerine ve seçilmiş kullarının eğitilmesine ilişkin ilâhî kanununa (sünnetullaha) yöneltiyor. O seçilmiş kullar ki, yüce Allah, sancağını onların ellerine veriyor, yeryüzünde halifesi olma emanetini, sistemini ve şeriatını omuzlarına yüklüyor. Bu hitap, aynı zamanda bu büyük görevi üstlenen, bu son derece önemli misyonu taşımayı seçen herkese yöneliktir.

Bu ayetin anlatmış olduğu tecrübe; köklü, düşündürücü ve ürkütücüdür. O dönemin peygamberi ile çevresindeki müminlerin sorusunu düşünelim. Bu soru hakka ulaştığı kesin olan bir peygamber ile kendi çevresindeki Allah'a inanmış kimseler tarafından soruluyor. Soru **"Allah'ın yardımı ne zaman?"** şeklindedir. Bu soru bize böylesine hakka ulaşmış kalpleri sarsan sıkıntının çapını somut olarak anlatacak niteliktedir. Sözünü ettiğimiz soylu kalpleri baskısı altına alan sıkıntı tarif edilmez boyutlara ulaşmış ki, bu kalplerden **"Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?"** şeklinde bezginliği dışa vuran bir soru yükselmiştir.

Kalpler, bu sarsıcı sıkıntı karşısında sebat edince, direnişini sürdürünce, işte o zaman yüce Allah'ın vaadi gerçekleşir, O'nun yardımı imdada yetişiverir:
????? ????? ?????? ?????? ??????
"İyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır."
Bu yardım onu hakedenler için hazır bekletiliyor. Fakat onu ancak sonuna kadar direnmeye devam edenler, sebat edenler hakedebilir. Sıkıntıya ve darlığa göğüs gerenler, sarsıntıya kapılmaksızın bu direnişi gösterenler, zulüm karşısında baş eğmeyenler, yüce Allah'ın bu yardımını dilediği kimselere göndereceğine kesinlikle inananlar, hatta sıkıntı doruk noktasına ulaştığı anlarda bile yalnızca Allah'ın yardımını gözleyenler. Başka hiçbir çözüme, Allah'ın katından gelmeyen herhangi bir desteğe kesinlikle ümit bağlamayanlar bu yardıma hak kazanabilirler. Zaten sözkonusu yardım sadece Allah katından gelebilir.

İşte müminler bu kesin direniş sayesinde Cennet'é girerler, buna lâyık olurlar, buna öncelik kazanırlar. Cihaddan, imtihandan, sabırdan, direnişten, sebattan, sırf Allah'a yönelmekten, bilinçlerinde sırf O'nu yaşatmaktan, O'nun dışındaki herşeyle ve herkesle bağını kopardıktan sonra gelen bir hak ediştir bu.

Mücadele ve bu mücadele sırasında gösterilen sabır, vicdanlara güç verir; onlara kendilerini aşma imkânı sağlar; onları potasında eritip arındırır; cevherlerini saf ve parlak hale getirir. İnanca derinlik, güçlülük ve canlılık bağışlar. Bunun sonucu olarak o inanç sistemi düşmanlarının gözünde bile parlak görünür. O zaman sözkonusu düşmanlar akın akın Allah'ın dinine girerler. Bu, dün olduğu gibi bugün de daha yolun başında taraftarlarının birçok eziyetle karşılaştığı her hak davanın karşılaşacağı bir sonuçtur. Öyle ki, bu taraftarlar karşılaştıkları eziyetlere sabırla katlandıklarında daha önce kendileri ile savaşan düşmanlarının saflarına katıldıkları, en şiddetli hasımların ve katı inatçıların kendilerini desteklemeye yöneldikleri görülür.

Üstelik böyle birşey olmasa bile aslında bundan daha önemlisi meydana gelir. Hücuma uğrayan çağrının taraftarlarının ruhları bütün yeryüzü güçlerinin, bu güçlerin şerlerinin ve fitnelerinin üzerine yükselir. Bu ruhlar rahat ve refah düşkünlüğünün, son olarak da yaşama hırsının tutsaklığından kurtulur. Bu kurtuluş bütün insanlık hesabına bir kazanç olduğu gibi dünyaya ve sıkıntılarına tepeden bakma yolu ile bu sonuca ulaşmış olan ruhlar hesabına da bir kazançtır.

Bu kurtuluş, sahibini son çözümde Cennet hayatına lâyık hale getirecek faktördür. İşte yol budur. Yüce Allah'ın gerek ilk müslüman cemaate ve gerekse her kuşaktan müslümanlara anlattığı gibi yol budur. İşte yol budur. Yani iman ve cihad, sıkıntı ve meşakkat, sabır ve direnme ve sırf Allah'a yönelme yolu. Arkasından zafer ve daha sonra da Cennet mutluluğu gelir.[258]

Dünyanın imtihanıyla baş başa olan kulların çetin bir süreçten geçirildikten sonra kimin aziz kimin de rezil olduğu meydana çıkmadan hayatın anlamı kalmaz. Çünkü iyi ile kötü aynı terazinin kefesinde tutulursa bu çok ciddi bir haksızlıktır. O zaman kimin iyi kimin de kötü olduğu ortaya mutlaka çıkacaktır.

Bunun içinde yukarıdaki ayetin çetin imtihanı ve aşağıdaki hadisin ifade buyurduğu daha kimsenin teşebbüs etmediği ve hiçbir ayak seslerinin gelmediği bir yolun yolcusu olup çığır açmak herkesin karı olmaması gerek. Bu ancak Yüce Allah'ın sevdiği kullarına nasip edeceği güzel ama çetin bir kısmettir.

Yüce Allah cümlemizi çetin badirelerden yenilmeden, yorulmadan aşkla, sevgiyle yürümeyi, yenilmemeyi nasip etsin…

Yirmi Birinci Hadis

????? ??????? ?????: ???? ????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ????? ???? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????. ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ??????????? ???????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Kim bir hayrı çığırı başlatırsa, kendinden sonra da onunla amel edilirse, bu kimse hem kendi amelinin ve hem de öbürlerinin amelinin sevabını -onların sevabını eksiltmeksizin- aynen alır. Kim de kötü bir çığır başlatırsa, kendinden sonra bunu başkaları da işlerse, bu kimseye hem kendi işinin günahı hem de onu takliden işleyenlerin günahı, -onlarınkinden bir eksiltme hasıl etmeden- aynen gelir."[259]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah: ???? Kim ????? başlatırsa ??????? çığırı ???????? bir hayrı ???????? amel edilirse ????? onunla ???????? kendinden sonra da? ????? kimse ???? bu ??????? hem kendi amelinin ?? ve ?????? aynen alır ??????????? hem de öbürlerinin amelinin sevabını ???? ?????? ??? ???????? eksiltmeksizin ???? ??????????? onların sevabını ???????. ?????? Kim de ????? başlatırsa ??????? bir çığır ????????? kötü ? ???????? işlerse ????? bunu başkaları da ???????? kendinden sonra? ????? bu kimseye ???????? ???????? hem kendi işinin günahı ???????? aynen gelir ???????????? hem de onu takliden işleyenlerin günahı ???? ?????? ??? ???????? bir eksiltme ???? ???????? hasıl etmeden ???? ??????? onlarınkinden

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Nesa-i den, Hz. Cerir (r.a)'dan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üstü başı yok, ayakları çıplak, sadece kaplan postu gibi çizgili bedevi peştamalı -veya abalarına- sarınmış, kılıçları boyunlarında asılı oldukları halde hepsi de Mudarlı olan bir grup geldi. Onların bu fakir ve sefil halini görmekten Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüzü değişti. Odasına girdi, tekrar geri geldi. Hz. Bilâl'e ezan okumasını söyledi. O da ezan okudu, sonra kamet getirdi. Namaz kılındı. Aleyhissalatu vesselam namazdan sonra cemaate hitabetti ve:

"Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratıp, ondan zevcesini halk eden ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın var eden Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riayetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir"[260] ayetini okudu.

Bundan sonra Haşr sûresindeki şu âyeti okudu:

"Ey insanlar, Allah'tan korkun. Herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah işlediklerinizden haberdardır."[261] Resulullah sözüne devamla: ***"Kişi dinarından, dirheminden, giyeceğinden, bir sa' buğdayından, bir sa' hurmasından tasaddukta bulunsun. Hiçbir şeyi olmayan, yarım hurma da olsa mutlaka bir bağışta bulunmaya gayret etsin"*** buyurdu. Derken Ensâr'dan bir zât, nerdeyse taşıyamayacağı kadar ağır bir bohça ile geldi. Sonra halk sökün ediverdi (herkes bir şey getirmeye başladı). Öyle ki, az sonra biri yiyecek, diğeri giyecek maddesinden müteşekkil iki yığının meydana geldiğini gördüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) memnun kalmıştı, yüzünün yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Şöyle buyurdular: ***"İslam'da kim bir hayırlı yol açarsa, ona bu hayrın ecri ile kendisinden sonra o hayrı işleyenlerin ecrinin bir misli verilir. Bu, onların ecrinden hiçbir şey eksiltmez de. Kim de İslâm'da kötü bir yol açarsa, ona bunun günahı ile kendinden sonra onu işleyenlerin günahı da verilir. Bu da onların günahından hiçbir eksilmeye sebep olmaz."***[262]

Her çağda çığır açmaya teşebbüs etmiş olanlar mutlaka yalnız, garip kalmışlardır. Bunun sebebi de onların yaptıkları şeylerde ne kadar samimi olduklarını ispat etmelerinin bedeli olmuş, olacak ve olmaya devam edecektir.

* İslam'ın garip olması kendinde değil, ona tabi olan insanların azlığından dolayıdır. Bunun için İslam'a tabi olan kimselerin garipliklerini Hz. Peygamber (a.s) müjdelemiştir.

* İslam'a tabi olmak, nefisle ciddi bir savaş ister. Bunun için İslam'a tabi olmak erdemlilik, İslam'ın emirlerinden kaçmak ise bayağılık ve basitliktir.

* İslam'a uymanın zorluğunun sonucu cennettir. İslam'dan kaçmak ise hüsrandır.

* Bırakın İslam'ı kurtarmayı. İslam'la kendinizi kurtarmaya bakın. Çünkü Yüce Allah'ın dini olan İslam, insanlara muhtaç değil, insanlar onun getirdiği İlahi hükümlere muhtaçtırlar.

* Aciz ve eksik olan Allah'ın dini İslam değil, insanların kendileridir. Din eksik olduğu için Allah indirmedi. İnsanlar aciz ve eksik olduğu için Allah dini gönderdi.

* Her zaman diliminde varolacak olan çığır açan **"GARİP"**ler. Bu zamanda da bulunacaklardır. Ama bunlar kim?

KİŞİ SEVDİĞİ İLE BERABERDİR

Yirmi İkinci Ayet

???? ???? ???????? ?????????? ?????? ???????????? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????

"De ki: Eğer Allah Teâlâ'yı seviyor iseniz bana ittiba ediniz ki, Allah Teâlâ da sizi sevsin ve sizin için günahlarınızı yarlığasın. Ve Allah Teâlâ gafûrdur, rahîmdir."[263]

???? De ki ???? Eğer ???????? iseniz ?????????? seviyor ?????? Allah Teâlâ'yı ???????????? bana ittiba ediniz ki ??????????? sizi sevsin ?????? Allah Teâlâ da ?? ve ???????? yarlığasın ?????? sizin için ?????????? günahlarınızı ?? Ve ?????? Allah Teâlâ ??????? gafûrdur ?????? rahîmdir

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Rivayet olunuyor ki; **(???? ???? ???????? ?????????? ?????? ????????????? ???????????? ??????)** ***De ki: "Eğer Allah Teâlâ'yı seviyor iseniz bana ittiba ediniz ki, Allah Teâlâ da sizi sevsin ve sizin için günahlarınızı yarlığasın. Ve Allah Teâlâ gafûrdur, rahîmdir."*** [264] âyeti nâzil olduğu zaman münafıkların başı Abdullah ibni Übeyy "bakınız Muhammed kendisine tâat ve ibadeti Allah tâat gibi tutuyor. Ve bize Hiristiyanların İsa (a.s)'a taptıkları gibi kendisine tapmamızı emrediyor" demiş idi ki, bunun üzerine ikinci âyet **(???? ???????? ?????? ????????????)** ***"Allah'a ve peygambere itaat ediniz"***[265] nâzil oldu.[266]

Sehl b. Abdullah da der ki: Allah'ı sevmenin alâmeti Kur'ân'ı sevmektir. Kur'ân'ı sevmenin alâmeti Peygamber (a.s)'ı sevmektir. Peygameber (a.s)'ı sevmenin alâmeti sünneti sevmektir. Allah'ı, Kur'ân'ı, Peygamber'i ve sünneti sevmenin alâmeti ise âhireti sevmektir. Âhireti sevmenin alâmeti ise kendisini sevmektir. Kendisini sevmenin alâmeti ise dünyaya buğzetmektir. Dünyaya buğzetmenin alâmeti, ondan ancak yeteri kadar azık ve kendisini hayatta bırakacak kadarını almasıdır.[267]

Sevgi: Sevme duygusu, bir kimseye veya birşeye muhabbet besleme hissi.

Sevgi, insanlarda doğuştan bulunan bir duygudur. Sevgi, topluma huzuru ve kardeşliği getiren birleştirici bir unsurdur. Kur'an, kalplerin sevgi ile birleşmesine önem verir. Mü'minin gönlü sevgi ile doludur. Kin ve düşmanlık kâfirlerin özelliklerindendir. Allah Teâlâ iman edenlerin kalplerini sevgi ile birleştirmiş, onları bu sevgi ve bağlılıkla güçlendirmiştir.

İnsan için en büyük mutluluk, Allah sevgisine ulaşmaktır. Allah Teâlâ, zâlimleri, fesatçıları, kâfirleri, israfçıları, haddi aşanları, kibirlenip böbürlenenleri sevmez. Buna karşılık takvâ sahiplerini, tevbe edenleri, sabredenleri, ihsan sahiplerini, adâletle iş görenleri, ibadetlerini yapanları, tevekkül edenleri sever.

Müslümanın görevi, sevgisini iyiye, güzele ve meşru olana yöneltmektir. Sevdiğini Allah için sevmeli, sevmediğini de yine Allah için sevmemelidir. Allah'ın sevdiklerini sırf Allah rızası için sevmek, sevmediklerinden yine O'nun rızasını umarak kaçınmak gerekir.

Şu halde müslüman, her şeye ve herkese karşı, her türlü çıkar düşüncesinden uzak, sırf Allah rızası için, samimi bir sevgi beslemelidir.

İnsan ruhunu olgunlaştıran manevî gıdalardan biri olan sevgi, özellikle çocuklardan esirgenmez. Çocuk ruhunda her türlü iyiliği filizlendirecek olan şey sevgidir. Sevgiden mahrum olarak yetişen çocuklar katı yürekli ve zalim olmaya daha yatkındırlar. Bu mahrumiyet onların ruhunu kesinlikle olumsuz yönde etkiler.

Her seven sevdiğiyle birliktedir. Çünkü sevginin gereği budur.

Yukarıdaki ayeti kerime kimi sevmemiz gerektini vurgularken aşağıdaki hadis ise o sevginin gereği olarak beraber olacağımızı ifade buyurmaktadır.

Kişi beraber ise seviyordur.

Kişi seviyor ise beraberdir.

Yüce Allah cümlemize kendi sevgisini ve peygamberinin sevgisini nasip eylesin.

Yirmi İkinci Hadis

????? ??????? ?????:???????? ???? ???? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Kişi sevdiği kimseyle beraberdir." [268]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah:???????? Kişi ???? beraberdir ???? kimseyle ?????? sevdiği

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: İbni Mesud[269] (r.a) der ki: Biz. Yâ Resûlallah! Âhirette biz de sevdiklerimizle berâber miyiz? Diye sorduk: Resûl-i Ekrem:**"Evet berabersiniz, diye tasdik buyurdu."**[270]

Arkadaşın ehemmiyetini en ziyade vurgulayan hadislerden biri: **?????????? ???? ???? ??????? "Kişisevdiği ile beraberdir"** hadisidir.

Bu hadis, dünyayı da ahireti de kucaklayan bir genişliğe sahiptir. Bu beraberliği İslâm âlimleri sadece mekanda beraberlik olarak da görmezler.

Kim Allah'ı severse, o dünyada da âhirette de onunla beraberdir. Eğer konuşacak olsa Allah'a konuşur, söz söylese Allah'tan söyler, hareket etse Allah'ın emriyle olur, sükût etse Allah'la birlikte olur. O, daima Allah adına, Allah için ve Allah'ladır.

Kalbteki sevme hâdisesinin, insanın ebedî kurtuluş veya ebedî helâketine nasıl sebep olacağının anlaşılması, izahı gereken bir husustur.

Yani, âyetin gereği olan bütün amellere ittiba tam olarak yerine gelmese de, bunu yapanlara gösterilen muhabbet ve onlarla beraberlik, kurtuluşun aslının hâsıl olması için kâfidir. Çünkü onları sevmek, amelleri, taatleri sebebiyledir. Muhabbet kalbin derinliklerinden gelen bir duygudur. Allah ise, Peygamber'in emirlerini tam olarak işleyen kimseleri sevenleri, itikadları sebebiyle mükâfaatlandırır. Çünkü Allah'ın mükâfatlandırmasında niyet asıldır, amel niyete tâbidir. Ayrıca beraberlik için derecelerde müsâvaat şart değildir.

HUBULLLAH\BUĞZULLAH

Yirmi Üçüncü Ayet

????? ????? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ???????????

"Haberiniz olsun ki, kuşkusuz Allah'ın dostlarına üzerinde korku yoktur, onlar hiç üzülmeyeceklerdir de."[271]

????? Haberiniz olsun ki ????? kuşkusuz ??????????? dostlarına ?????? Allah'ın ????????? korku yoktur ?????????? üzerinde ????????? onlar hiç ??????????? üzülmeyeceklerdir de

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu âyet- kerime hakkında Ömer b, el-Hattab da şöyle demektedir: Ben, Rasûlullah (a.s)'ı şöyle buyururken dinledim: "Allah'ın kulları arasında Öyle kimseler vardır ki, onlar ne peygamberdir, ne de şehiddirler. Fakat peygamberler de, şehidler de kıyamet gününde yüce Allah'ın nezdindeki üstün mevkiileri dolayısıyla onlara gıpta ederler." Ey Allah'ın Rasûlü! Bize onların kim olduklarını ve amellerinin ne olduğunu bildir, denildi. Belki böylelikle onları severiz. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bunlar, aralarındaki akrabalık bağlan ve alış veriş ettikleri mallar olmamakla birlikte Allah için bir birbirlerini seven kimselerdir. Allah'a yemin ederim, onların yüzleri bir nur (gibi) dur. Ve şüphesiz onlar nurdan minberler üzerinde olacaklardır. İnsanlar korktuklarında onlar korkmayacak, insanlar kederlendiklerinde onlar kedertenmeyeceklerdir." Daha sonra Hz, Peygamber:**"Haberiniz olsun ki, Allah'ın velilerine hiçbir korku yoktur, onlar kederlenecek de değillerdir"** âyetini okudu.[272]

"Allah'ın dostlarına" yani Allah'ın sevgili kulları, seçkin kullan, Allah'a yakın kullar, Allah'a itaatle O'na yaklaşan, Allah'ın da kendilerini ikramıyla kuşattığı kulları. Onlar -ayetin tefsir ettiği gibi- iman eden ve Allah'tan gerçek manada korkan kimselerdir. Muttaki (takva sahibi) herkes Allah'ın veli kulludur, Allah dostudur, **"korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir."** Ümid ettiklerinden mahrum kalarak mahzun olmayacaklardır.[273]

Sevginin en güzeli ve kalıcı olanı Allah için olanıdır. Geriye kalan bütün sevgiler beyhudedir.

Er kişiye beyhude peşinde koşmak ne düşer ne de yakışır. Çünkü beyhude kendine kolsuz ve düğmesiz bir elbisenin içinde çekidüzen vermektir.

Yüce Allah cümlemize hakiki sevgiyi nasip etsin.

Yirmi Üçüncü Hadis

????? ??????? ?????:??????? ???????? ??????? ?? ??????? ??????????? ?? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir."[274]

????? ??????? Resulü (a.s) ????? Allah??????? en faziletlisi?'???????? Amellerin ??????? sevmek ?? için ?????? Allah? ??????????? buğzetmektir ?? için ?????? Allah

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Beyhaki'den; Hz.Peygamber (a.s.)'a imanın en sağlam hangisidir? diye sorulduğunda yukarıdaki hadisi buyurmuştur. Yani:***"Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir."*** [275]

Hadis, sırf Allah rızası için olan sevmeleri ve sırf O'nun rızası için olan nefret ve buğzları en üstün amel olarak değerlendirmektedir. Her insanda sevgi ve nefret vardır ve bunları mutlak kullanacaktır. Şu halde mü'min, bu hislerini iradesi ile yönlendirerek, sevdiklerini Allah için sevse, sevmediklerini de yine Allah için sevmese kazancı büyük olacaktır.

Menfaat, korku gibi dünyevî emrivâkilerin tesiriyle sevmek veya nefret etmek araya girdi mi hasaret büyük oluyor. Âlimler derler ki:**"Allah için sevmenin gereklerinden biri, Allah'ın evliya ve asfiyalarını sevmektir. Onları sevmenin şartlarından biri de onların bıraktığı sünnete uyup, onlarla yetinmek, bidata yer vermemek ve onların tavsiyelerine uymaktır."** Fâsıklara, zâlimlere ve günahkârlara karşı meşru ölçüde buğzetmek **"Allah için buğz**"a girer.

Taberani Mu'cemu'l-Kebîr'de merfu olarak İbnu Abbâs'tan şunu kaydeder:**"İman bağlarının en sağlamı Allah için dostluk, Allah için düşmanlık, Allah için sevgi, Allah için nefrettir."**

Hz. Ömer (r.a) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Allah'ın kulları arasında bir grup var ki, onlar ne peygamberlerdir ne de şehidlerdir. Üstelik Kıyamet günü Allah indindeki makamlarının yüceliği sebebiyle peygamberler de, şehidler de onlara gıpta ederler." Orada bulunanlar sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Onlar kim, bize haber ver!" **"Onlar aralarında ne kan bağı ne de birbirlerine bağışladıkları bir mal olmadığı halde, Allah'ın ruhu (Kur'ân) adına birbirlerini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim, onların yüzleri mutlaka nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Halk korkarken, onlar korkmazlar. İnsanlar üzülürken, onlar üzülmezler. Ve şu âyeti okudu: ????? ????? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ????????? ??????????** ***"Haberiniz olsun ki, kuşkusuz Allah'ın dostlarına üzerinde korku yoktur, onlar hiç üzülmeyeceklerdir de."***[276]

Allah'a kulu sevdiren sebep, kulun iyi niyeti, ihlası hayır amelidir. Allah'ın insanı sevmesi, ondan razı olması, onun hayrını istemesi, ona rahmetiyle muamele etmesi demektir. Buğzu da, kulun isyanı ve küfrü sebebiyledir, onun şekâvet ve cezalandırılmasına irade buyurmasını, rahmet ve mağfiretini esirgemesini ifade eder.

Kabûl'ün veya buğzun yeryüzüne konması, kulun ameline tabi olarak yeryüzü ahalisine sevdirilmesi veya sevdirilmemesi demektir. Şu halde yeryüzünde Allah dostlarının samimi sevgilerine mazhar olmak isteyenlerin de öncelikle Allah'ı razı edecek fiillerde bulunması gerekmektedir.

VEREN EL İLE ALAN EL

Yirmi Dördüncü Ayet

????? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????

"Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Kuşkusuz ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı! " [277]

????? ibarettir ????? Bu ????????? hayatı ?????????? dünya ?????? sadece ?????? bir eğlenceden ???????? bir oyundan ??????? Kuşkusuz ???????? yurduna gelince ?????????? Ahiret ?????? ??????????? işte asıl yaşama odur ???? Keşke ??????? olsalardı ??????????? bilmiş

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Ayetin nüzulü, surenin genel akışı içinde olmuştur.[278] Allah Tealâ dünya ile ahireti birarada zikretmektedir. Dünya hayatı devamlı olmayan, fani ve basit bir hayattır. Dünya hayatında olanların son noktası kendisiyle oyalanılan bir eğlenceden, teselli olunan bir oyundan ibarettir. Ahirete gelince, bu zail olmayan ve bitmeyen daimî hayat yurdudur. Bilakis ahiret hayatı ilelebed devam edecektir. Onlar bunu bilselerdi, baki olanı fani olana tercih ederlerdi.[279]

"Bu dünya hayatı bir eğlenceden ve bir oyundan başka bir şey değildir." Yani bu dünya hayatı kendisi ile oyalanılan ve eğlenilen bir şeydir. Allah'ın zenginlere vermiş olduğu dünyalık mutlaka yok olur, zeval bulur. Tıpkı hakikati olmayan ve sebatı bulunmayan oyun gibidir. Bazıları şöyle demiştir: Dünya senin için baki kalsa bile, sen onun için baki kalmazsın. Şu beyitleri okumuşlardır:

"Dünyanın akşam bize gelişi, sabah gidişinden farklıdır.

Bir takım işlerden sonra başka işler meydana gelir.

Geceler (kimini) bir araya getirir, ayırır kimini,

Kimi yıldızlar doğar o gecede batar kimileri.

Her kim zamanın ve sevincinin kalıcı olduğunu sanırsa,

Bilsin ki imkansızdır bu, hiçbir sevinç devam etmez.

Ve affetsin Allah bütün endişesi tek bir şey olanı

Ve gelen musibetlerin dönüp dolaşıcı olduğuna inanan kimseyi."

Bütün bunlar mal, mevki, geçimin temel esasını sağlayacak ve itaatler için gerekli gücü temin edecek, zorunlu ihtiyaçtan fazla olan giyecek gibi; dünyalıklar hakkındadır. Bunlardan Allah için olanlara gelince; onlar âhiretın kapsamı içerisindedirler ve asıl kalacak olanlar onlardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Celal ve ikram sahibi Rabbimin Vechi ise kalıcıdır."**[280] Yani kendisi ile Allah'ın mükâfat ve rızası aranılarak yapılan şeyler kalıcıdır.[281]

Dünya bir gölgeliktir. Kim ona tenezzül ederse, gölge gibi sahte olur.

Yukarıdaki ayet dünyanın bir oyuncak olduğunu aşağıdaki hadisi şerif ise dünyalık için hiçbir şekilde eğilmeye ve bükülmeye gerek olmadığını bize mesaj vermektedir.

Yüce Allah cümlemizi dünyaya dünya kadar değer vermeyi nasip etsin

Yirmi Dördüncü Hadis

????? ??????? ?????:????????? ?????????? ?????? ???? ??????? ??????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Veren el, alan elden daha hayırlıdır."[282]

????? ??????? Resulü (a.s) ????? Allah:????????? el ?????????? Veren ?????? daha hayırlıdır ???? ??????? elden ?????????? alan

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Hakim İbn-i Hizâm radiya'llâhu anh'ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Resûlullâh (a.s.)'den (bir kere dünyâlık) istedim. Bana verdi. Sonra kendisinden (bir daha) istedim. (Yine) bana verdi. Sonra (üçüncü bir daha) istedim. (Bu defa da) bana verdi. Bundan sonra buyurdu ki:

- Ey Hakîm, şu mal (yok mu? Sanki o, manzarası) yeşil, (zevkı) tatlı gûnâ-gûn mevvadır. Her kim bu malı, ferâgat-i nefs ile (hırssız) alırsa, o mal, kendisi için bereketli ve meymenetli olur. Bir kimse de bunu hırs ile alırsa, bu mal, alan için şerefli ve bereketli olmaz. O muhteris kimse (dâü'l-kelebe tutulmuş) bir obur gibidir. Dâimâ yer, bir türlü doymaz. (Veren) yed-i ulyâ, (alan) yed-i süflâdan hayırlıdır.

Hakîm (İbn-i Hizâm) demiştir ki, ben:

-Yâ Resûla'llâh! Seni Hak Peygamber gönderen Allâhu Teâlâ'ya yemîn ederim ki: ben şu dünyâdan ayrılana kadar senden başka hiçbir kimseye, hiçbir şey için elimi uzatmam (benim elim, senden sonra Arap neslinin elleri altında bulunamaz) dedim.

(Hakikaten) Ebû Bekr (r.a) (hilâfet-i zamânında), beytü'l-mâldeki hakkını vermek için Hakîm'i da'vet etmiş, fakat Ebû Bekr'in bu ihsânını kabûl etmekten imtinâ eylemiştir. Sonra Ömer (r.a) de hakkını vermek için da'vet etmiş, ondan da almaktan imtinâ eylemiştir. Bundan sonra Hazret-i Ömer (Mahzar-i Sahâbe'de):

-Ey cemâat-i müslimin: Hakîm hakkında sizi şahit ederim ki: ben, harac ve ganimet malından muayyen olan hakkını kendisine arz ediyorum. O, almaktan imtinâ ediyor, dedi. Ve (hakîkaten) Hakîm, Resûlullâh (a.s)'den sonra tâ vefat edene kadar, kimseden bir şey almamıştır.[283]

Az miktarla yetinen, levm edilmez. Çünkü hayatının devamı için gerekli olan mesken, libas, yiyecek ve içecek için hesap sorulmayacaktır. Kefafı taşan istihlak ve mülkiyet, hesaba bais olacaktır.

Kişi malını harcarken, önce bakmakla mükellef olduğu yakınlarına öncelik vermelidir. Kendi yakınları ihtiyaç içinde iken, sevap düşüncesiyle yabancılara harcamak, tasaddukta bulunmak caiz değildir. Resulullah, kişinin ailesine harcadıklarının da sadaka olduğunu beyan buyurmuştur.

Hadis, **"veren el alan elden üstün"** demekle, **"zenginlik fakirlikten üstündür"** diyenlere delil olmaktadır.

Hz. Ömer (r.a) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:**"Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseydiniz, sizleri de, kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırırdı: Sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz."**[284]

* Dünya her insan için süslenmiş bir gelinlik gibidir. Fakat gel gör ki, şu ana kadar onunla evlenmek isteyen niceleri çıktı da, sadece onun boynuna bir nakış izi bırakıp gittiler.

* Kimilerin nakışı, kem gözlerle bakılmış kara bir günah. Kimilerinin de olduğundan ne eksik ne de fazla değer vermeyip bıraktıkları iyilikler olmuştur.

* Eğer dünya yaşamaya ve değer vermeye layık bir yer olsaydı, hiçbir peygamber ölmezdi. Çünkü Allah'ın en çok rızasına müştak olanlar, peygamberler olmuştur.

* Dünya ve içindekiler, imtihandır. İmtihanda istirahat ve ebedilik yoktur. İmtihan, her an dikkat ve temkin ister. İmtihanda ihmal ve gaflet, cehennemde ateştir.

GÜNAH

Yirmi Beşinci Ayet

???? ??? ????????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????????

"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." [285]

???? De ki ??? Ey ????????? kullarım ???????? ?????????? haddi aşan ???? aleyhine ??????????? nefisleri ????????????? ümit kesmeyin ???? ???????? rahmetinden ?????? Allah'ın ????? Çünkü ?????? Allah ???????? bağışlar ?????????? günahları ??????? bütün ??????? Şüphesiz ki???? O ????????? çok bağışlayan ????????? çok esirgeyendir

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu âyetin Kur'anda en ümitli âyet olduğu söylenir. Bununla beraber dikkat etmek lâzım gelir ki, bu ümit, günaha teşvik için değil en günahkâr kimseleri bile bir an evvel tevbe teşvik için olduğu ikinci ve üçüncü âyette apaçıktır. Bunun sebebi nüzulünde bir kaç rivayet vardır. Ata ibni Yesardan olan rivayete göre Hz. Hamza (r.a)'ın katili Vahşî hakkında Medine'de nâzil olmuştur.[286]

Nasıl yorumlarsak yorumlayalım, bu bütün günahları içine alan, Allah'ın geniş rahmet deryasıdır. Bu, Allah'a dönüş çağrısıdır. Bu, sapıklık çölünde kör, yalnız başına kalmış, uzaklara düşmüş savurgan günahkâra bir çağrıdır. Arzu, umut ve Allah'ın bağışlamasına güvenme çağrısıdır bu. Yüce Allah, kullarına merhametlidir. Onların acizliğini ve zayıf olduklarını, içten ve dıştan bünyeleri üzerine etki eden faktörleri çok iyi bilmektedir. Şeytanın her konuda onları avlamak için tetikte beklediğini, bir açıklarını kolladığını, onları saptırmak için bütün yolları kullandığını, piyade ve süvari askerleriyle onlar üzerine akınlar düzenlediğini, bu iğrenç eyleminde çok ciddi olarak çalıştığını bilmektedir. Bunun yanında insan denen varlığın zayıf bir bünyeye sahip, çok zavallı bir yaratık olduğunu, kendisini bağlayan ipin elinden kaçması ve yapıştığı kulpun kopmasıyla çabucak yere serileceğini de bilmektedir. Onun bünyesine yerleştirilen görevlerin, eğilimlerin ve ihtirasların dengesinin çabucak bozulabileceğini, onu sağa sola çarptırabileceğini, günaha sokabileceğini ve buna karşı onun sağlıklı dengeyi koruma konusunda zayıf düştüğünü de bilmektedir.

"De ki: "Ey kendilerine kötülük edip, aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

İsyânkarlıkta aşırı gittiği, günahlara daldığı, korunmuş sahadan kaçtığı ve yoldan saptığı halde insan ile huzur veren, tatlı rahmet ve O'nun diriltici, hoş görünümlü gölgeleri arasında hiçbir engel yoktur. Onunla bunların hepsinin arasında tövbeden başka bir şey yoktur. Tek engel, tövbedir. Girenlere engel olan hiçbir kapıcının bulunmadığı ve oraya dalan kimsenin bir başkasından izin almaya mecbur olmadığı açık kapıya dönüş yapmak yeterlidir.

Yukarıdaki ayeti kerime Yüce Allah'ın rahmetinden umudumuzu kesmememizi ifade buyururken, aşağıdaki hadisi şerif ise cennete gitmenin tek yolu vardır o da Rahmanın Rahmetinden ümit kesmeden tevbe etmektir.

Yüce Allah cümlemize Rahmanın rahmetinde ümit var olarak hayatımızı idame ettirmeyi nasip etsin.

Yirmi Beşinci Hadis

????? ??????? ?????: ????? ???????? ??? ??????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâlâ sizi gönderir (helak eder) ve yerinize, günah işleyecek (fakat tevbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı."[287]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah: ????? Eğer ???????? siz ??? ??????????? hiç günah işlemeseydiniz ????????sizi gönderir ?????? Allah ?????? Teâlâ ?????? sizi ?? ve ?????? yerinize ??????? yaratırdı ??????????? günah işleyecek ?????????? mağfiret edeceği ?????? kimseler

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Beyhaki "Şuabu'l-İman'da, Abdullah b.Amr'dan şöyle dediğini rivayet eder:

????? ?????????? ????????? ???????????? "Yer şiddetli sarsıntıyla sarsıldığı zaman." [288]

Ayeti nazil olunca, Hz. Ebu Bekir (r.a) (orada) oturuyordu. Sonra birden ağlamaya başladı. Hz.Peygamber (a.s) buyurduki: "Ey Ebu Bekir seni ağlatan nedir?" Ebubekir:

"Bu sure beni ağlattı " dedi. Hz. Peygamber (a.s) buyuyrdu ki:

"Eğer siz affolunacak günah işlemeseydiniz ve hata etmeseydiniz Allah Teala günah işleyecek, hata edecek ve günahları bağışlanacak bir kavim yaratırdı."[289]

Af ve mağfiret bahsinin günah, tevbe gibi başka bahislerle de ilgisi vardır. Bilhassa günah mefhumu olmak üzere bu tabirlere, geçmiş bahislerde zaman zaman temas edilmiştir. Esasen bunları birbirinden ayrı mütalaa etmek mümkün değildir. Sözgelimi insan günah işleme fıtratında yaratılmıştır, ama tevbe emredilmiştir. Cenab-ı Hakk tevbe edenleri sevmekte ve tevbeleri kabul etmekte, günahkârı affetmektedir. Böylece kul da kulluğunu anlamak suretiyle manevi yükseklik kazanmaktadır. Şu halde bu mefhumları, İslam'ın bu meseledeki umumi telakkileri çerçevesinde kavramaya çalışmak daha uygun olacaktır.

İnsanoğlu, hayvan ve melek dediğimiz iki sınıf şuur ve hayat sahipleri arasında orta bir mevkidedir: Hayvanlar, şehvet (arzular) sahibi fakat aklı olmayan bir tabaka teşkil ederler. Akılları olmadığı için davranışlarını tabiî insiyaklarla -ki buna içgüdü diyoruz- yürütürler, bu yüzden sorumlulukları yoktur. Melekler ise, şuur ve hayat sahibi olmakla birlikte şehvetleri yoktur. Onların şerre kabiliyetleri de yoktur. Verilen vazifeleri yaparlar. Dereceleri ne düşer ne de yükselir, hep sâbit kalır. İnsanlar ise, orta bir tabakadır.

Sonuç olarak, Allah hususunda aldananların vehmettikleri gibi, günah işlemekte devam edenlere teselli mevcut değildir. Zira, Peygamberler aleyhimüsselam, insanları günahlara batmaktan kurtarmak için gönderildiler.

Hadis, Allah Teâlâ'nın affını, günahkârları tevbeye teşvik için onlara olan mağfiretini beyan etmektir. Öyleyse hadisten murad olan ma'nâ şöyle olmalıdır: Allah Teâlâ, muhsin olanlara vermeyi sevdiği gibi, günahkar olanları da affetmeyi sevmektedir. Buna, Allah'ın birçok ismi delalet eder: "Gaffâr, Halîm, Tevvâb, Afüvv" gibi. Yahut, kullarını tek bir şey üzere yaratmamıştır, nitekim melekler günah işlemekten uzak olarak yaratıldığı halde, insanlar farklı meyillerle yaratılmıştır. Bir kısmı hevaya meyyaldir, onun gereklerini yapma durumundadır. Allah, bu fıtratta olanları hevaya uymaktan kaçınmakla mükellef kılar ve ona yaklaşmayı yasaklar. Heva ile mübtela ettikten sonra tevbeyi öğretir. Eğer ibtilaya rağmen hevaya uymazsa ecri Allah'a aittir. Eğer yolu şaşırırsa, önünde tevbe vardır.

KARDEŞLİK

Yirmi Altıncı Ayet

???????? ?????????????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????

"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz." [290]

???????? ancak ?????????????? Müminler ???????? kardeştirler ??????????? Öyleyse düzeltin ?????? arasını ??????????? kardeşlerinizin ?? ve ???????? korkun ?????? Allah'tan ??????????? ki ??????????? esirgenesiniz

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

İbn Abbas dedi ki: Ayet Sabit b. Kays b. Şemmas hakkında inmiştir. Kulağında bir parça ağırlık vardı. Peygamber (a.s)'ın meclisine ondan önce gidenler o geldiği takdirde ona yer açarlardı ki, Peygamber Efendimizin yanında oturup söylediklerini duysun. Yine bir gün mescide geldiğinde, Peygamber (a.s) ile birlikte sabah namazının bir rekatini kaçırmış bulunuyordu. Peygamber (a.s) namazı bitirince ashabı onun yanında yerlerini aldılar. Herbirisi olduğu yerde oturdu, yerinden ayrılmadı. Öyle kî hemen hemen kimse kimseye yer açmıyordu. Hatta kimisi oturacak yer bulamadığı için ayakta kalmıştı. Sabit namazını bitirince insanların omuzlan üzerinden atlayarak: Yer açın, yer açın, diyordu. Ona yer açtılar, nihayet Peygamber (a.s)'ın yanına kadar ulaştı. Peygamberle kendisi arasında sadece bir kişi kalmıştı. Ona da: Yer aç, dedi. Adam kendisine: Bir yer buldun otur, dedi. Sabit kızgın bir şekilde arkasına oturdu,

sonra da: Bu kim diye sordu. Ona: Filan kişi dediler. Bu sefer Sabit: Filan kadının oğlu diyerek annesi sebebiyle onu ayıpladı. O bu sözleriyle cahiliye döneminde annesinin adını söylemişti. Adam bundan utandı, bu âyet-i kerime nazil oldu. [291]

"Müminler ancak kardeştirler." Yani nesebte değil de dinde ve haklarının saygınlığında (hürmet hususunda) birbirlerinin kardeşleridirler. Bundan dolayı, din kardeşliği, neseb kardeşliğinden daha sağlamdır, denilmiştir. Çünkü neseb kardeşliği din ayrılığı halinde kesintiye uğrar, din kardeşliği ise neseblerin farklılığı dolayısıyla kesintiye uğramaz.

Bu kardeşliğin gereği olarak müslüman toplumda asıl olan kural sevginin, barışın, yardımlaşmanın ve birliğin olması anlaşmazlık ve çatışmanın ortaya çıkar çıkmaz asıl kurala döndürülmesi gereken istisnai bir durum olmasıdır. Ve yine müslüman toplumda aslolan, yukardaki temel kuralın topluma yerleştirilmesi uğruna öteki mü'minlerin haddi aşan kardeşlerini aynı safa döndürmek için ve sapıklığı asıl ve temel kurala döndürerek ortadan kaldırmak için, kardeşleri olan haddi aşanlara karşı savaşmalarının meşru olmasıdır. Bu da kesin ve aynı zamanda da kararlı bir işlemdir.

Yine bu kuralın gereği olarak, bu arabulma savaşında yaralananlar hemencecik öldürülmezler, hiçbir esir öldürülmez, savaşı bırakıp silahını atarak geri kaçanlar kovalanmazlar. Haddi aşanların malları ganimet olarak alınmaz. Çünkü onlarla savaşmaktan gaye, onları öldürmek değildir. Aksine kendilerini müslümanların safına çekmek ve islam kardeşliği sancağının altına getirmektir.

Kardeşlik İslam dinin temel esaslarından biridir. Yukarıdaki ayeti kerime muminlerin kardeş olduğunu buyururken, aşağıdaki hadisi şerif ise Müslümanın kardeşine haksızlık yapmayacağını ve kardeşinin içinde bulunduğu ihtiyaçtan kurtarmak gerektiğini ve eğer bir ayıbı varsa da derhal ayıbını kapatması gerektiğini dile getirmektedir. Çünkü Müslüman kardeşine nasıl muamele yaparsa, Allah'ta ona öyle muamele yapar.

Yüce Allah cümlemize dinimizin istediği şekilde Müslüman olmayı nasip eylesin.

Yirmi Altıncı Hadis

????? ??????? ?????:???? ?????????? ? ?????????? ??? ?????????? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ????? ?????? ?? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu Kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanı örterse, Allah da onu kıyamet günü örter."[292]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah:???? kardeşidir ?????????? müslümanın ? ?????????? Ona zulmetmez, ??? ?????????? Müslüman? ?????? Kim ????? görürse ?? ??????? ihtiyacını ?????? kardeşinin ????? ?????? Allah da ?? ????????? onun ihtiyacını görür? ?????? Kim ??????? kurtarırsa ???? ???????? bir müslümanı ???????? bir sıkıntıdan ??????? kurtarır ?????? Allah da ?????? o sebeple ????? onu ???????? sıkıntısından ???? ?????? sıkıntısından ?????? gününün ??????????? Kıyamet? ?????? Kim ?????? örterse ????????? bir müslümanı ???????? onu örter ?????? Allah da ?????? günü ???????????? kıyamet

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Süveyd b. Hanzala (r.a)'dan: "Biz, Hz. Peygamber (a.s)'i görmeye çıkmıştık. Yanımızda Vail b. Hücr vardı. Onu Düşmanı yakaladı. İnsanlar yemin etmekten kaçınıyorlardı. Ben, "o benim kardeşimdir" diye yemin ettim. Vail bırakıldı. Bizde Hz.Peygamber (a.s)'a geldik. Bunu Hz.Peygamber (a.s)'a anlattım. O da buyurdu ki: ***"Sen onların en iyisi ve en doğrususun. Müslüman müslümanın kardeşi olduğu konusunu doğru söylemişsin."***[293]

Hadiste İslâm kardeşliğinin nasıl gerçekleşeceği belirtilmektedir. Görüldüğü üzere müslüman, iman kardeşine karşı bazı vazifelerle mükellef durumda: Zulmetmeyecek, tehlikeye atmayacak, sıkıntısını giderecek, yardımına koşacak ve örtecek. Resulullah **"Örtme"** işini mutlak bırakmıştır. Bu sebeple şârihler: **"Bedenini örtmek, ayıbını örtmek, ihtiyacını örtmek, gıybetini yapmamak suretiyle kusurlarını örtmek vs."** diye her çeşit örtme'yi anlamışlardır.

Kardeş denildiğinde akla genellikle aynı anneden ve babadan dünyaya gelen kişiler gelmektedir. Bu soy-sop kardeşliğinin dışında bir de aynı dine veya dünya görüşüne mensup olmayı ifade eden akide kardeşliği sözkonusudur.

Kardeş olmak, arkadaş ve sadık dost olmak; sevinçte ve kederde beraber olmayı göze almak demektir; bunu fiili olarak göstermek demektir, sevmek, saymak, güvenmek, merhamet etmek, yardımlaşmak ve dayanışmak demektir. Bunlar olmadan kardeşlik iddiasının bir anlamı olmaz.

Mü'minler kardeşlikte ve dostlukta tıpkı aksamı birbirine geçmiş mükemmel ve sapasağlam bir bina gibidirler veya bütün unsurları ve zerreleriyle birbirine bağlı bir vücud gibidirler. Bir vücudun herhangi bir azası rahatsız olduğunda nasıl ki bütün bir vücud aynı rahatsızlığı, aynı acıyı duyarsa, bir tek mü'minin-dünyanın ta öbür ucunda bile olsa- çektiği acıyı, duyduğu ızdırabı diğer mü'min kardeşleri derinden hisseder.

Kardeşler aralarında şu esaslara göre hareket etmelidir:

1- Kardeşler karşılıklı sevgi ve saygı beslemeli, küçükler büyüklerine karşı saygısız davranışlardan sakınarak onları anne ve babalar gibi görmeli ve kendilerine itaat etmeli, büyük kardeşler de küçüklerin kabahatlerini af ve hoşgörü ile karşılamalıdır.

2- Kardeşler, anne ve babalarını üzmeyecek, onlara huzur dolu bir hayat yaşatarak davranışlarla birlik ve beraberlik içinde yaşamalı; para, servet miras gibi maddi çıkarlar düşmanlık sebebi haline getirilmemeli ve birlik ruhu bozulmamalıdır.

3- Şan, şöhret, makam, servet gibi şeyler kıskançlık sebebi olmamalıdır. Kardeşlerden biri ilim, servet ve makam itibariyle yükselirse bu durum diğerleri için ancak bir iftihar vesilesi sayılmalıdır. Maddî ve manevî bakımdan güçlü olan da diğerlerine hor bakmamalı, onlara her konuda yardım elini uzatmalıdır.

4- Aralarındaki işleri ve fikir ayrılıklarını zora baş vurmadan, birbirlerinin fikirlerine saygı duyarak ve konuşup anlaşarak tatlılıkla halletmenin yollarını aramalıdırlar.

NİKAH

Yirmi Yedinci Ayet

?????? ???????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ?????????? ??? ????? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??? ???????? ???????????? ????? ?????? ?????? ?????????

"Eğer yetim kızları ile evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkarsanız size nikahı düşen kadınlardan ikisi, üçü ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz, ya da eliniz altındaki cariye ile yetininiz haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."[294]

?????? Eğer ???????? korkarsanız ?????? ?????????? gözetemeyeceğinizden ??? ?????????? yetim kızları ?????????? evlenebilirsiniz ??? ????? nikahı düşen ?????? size ???? ?????????? kadınlardan ?????? ikisi ??????? üçü ya da ????????? dördü ile ?????? Ama eğer ???????? korkarsanız ?????? ?????????? onlar arasında adil davranamayacağınızdan ?????????? tek kadınla evleniniz ???? ya da ??? ???????? cariye ile yetininiz ???????????? eliniz altındaki ????? budur ?????? en uygun hareket ?????? için ????????? haksızlığa düşmemeniz

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Urve b. Zübeyr (r.a) Hz. Aişe (r.anhe)'den naklediyor: **"Yetim kızlar hususunda adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız"..** ayetini sordum bana şöyle cevap verdi der: "Ey bacımın oğlu, bu yetim kız velisinin himayesinde bulunur. Velisi malını kendi malına katar, bu arada malı ve güzelliği hoşuna gider. Mehrinde adaleti gözetmeksizin onunla evlenmek ister. Ona başkasının vereceği kadar bir şey verir. Bu yüzden adaletli davranmadıkları ve adet olan mehirlerinin en üstününü vermedikleri sürece onları nikahlamaktan alıkonuldular. Onlardan başka kadınları nikahlamaları emredildi. Urve diyor ki, Aişe şöyle dedi: Bazı insanlar bu ayet geldikten sonra Resulullah'tan (a.s) fetva istediler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: ***`Onlar senden kadınlara ilişkin fetva istiyorlar. De ki; onlar hakkındaki fetvayı Allah veriyor. Kendilerine farz kılınmış şeyi vermediğiniz ve onlarla evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlar hakkında kitapta size okunanı..."***[295] Hz. Aişe (r.anhe) diyor ki, ***"Nikahlamayı arzuladığınız..."*** sözünden, birinizin malı ve güzelliği az olan yanındaki yetim kızdan yüz çevirmesi kastedilmektedir.

Hz. Aişe'nin hadisi, cahiliye toplumunda yaygın olan sonra da Kur'an, gelip bu yüce direktifler ve **"yetimler konusunda adaleti gözetemiyeceğinizden korkarsanız.."** diyerek işi vicdanlara dayandırmak suretiyle yasaklayıp yok edene kadar müslüman kitle içinde de varlığını sürdüren düşünce ve geleneklerin bir yönünü tasvir etmektedir. Bu, himayesindeki yetim konusunda adaleti gözetmeyecek vekilinin titiz davranması, Allah'tan sakınıp korkması sonucudur. Ayetin hükmü geneldir. Adaletin gözetileceği yerleri sınırlandırmıyor. Bu durumlarda istenen, tüm şekilleri ve anlamlarıyla adalettir. Mehirle ilgili olması ya da diğer bir değere ilişkin olması önemli değildir. Birinin yetim kızı, kalbinde bir sevgi bulunmadan ve onunla beraberliği arzulamadan sırf malına duyduğu ilgiden dolayı nikahlaması veya evlenmeyi istemediği halde utancından ya da velisinin isteğine karşı geldiğinde malının zayi olacağından korktuğundan dolayı bu isteksizliğini söyleyemeyen kızın isteğini göz önünde bulundurmadan arada hayatın birlikte sürmesine imkan vermeyecek kadar yaş farkı olduğu halde nikahlamak gibi adaletin gerçekleşmesinden endişe duyulan daha nice durumlar...[296]

İslâm'dan önce Arabistan'da çok eşliliğin sınırsız bir şekilde uygulandığı kabul edilir. Ancak çok eşlilik daha çok varlıklı kimseler ve kabile başkanları için söz konusu idi. Halktan erkeklerin çoğunluğu ise tek eşliydi.[297]

Eski İran, Çin ve Brehmenler hukukunda, Babil'de Hammurabi kanunlarında birden çok kadınla evlilik kabul edilmişti. Roma hukukunda istifraş yani evli olmaksızın birlikte yaşamak mevcuttu.[298]

Tevrat'da Dâvud (a.s)'ın bir kaç kadınla evlendiğinden söz edilir.[299] İncil'de birden fazla kadınla evlenmeyi yasak eden bir hüküm yoktur. Bu yüzden XVI. asra kadar Hıristiyanlarda çok evlilik normaldi. Hatta filozof Herbert Spenser'e göre, XI. asırda İngiltere'de kadının başka bir erkeğe belli bir süreyle ödünç verilebileceği hakkında kilise kanun çıkarmıştır.[300]

İslâm'ı yaymak amacıyla da çok evlilik olabilir. Nitekim Hz. Peygamber 54 yaşına kadar Hz. Hatice (r. anhâ) ile tek evli olarak kalmış, bu yaştan sonra 9 kadar eşi olmuştur.[301]

Nikah akdi ne sadece nefsin isteklerini tatmin etmek gözüyle bakmamak gerekir. Çünkü Bu bakışa sahip olanlar hiçbir zaman Peygamber (a.s)'ı anlamayazlar. Onu anlamayanlarında İslam dininden nasipleri olmaz.

Nikah akdi, hem geleceğin neslini güvence altına almak hem de serkeşlerin çirkin emellerine alet olma olasılığı çok olan kadınları kurtarmaktır. Çünkü çok evliliğin olmadığı yerde metreslik revaçta olur.

O zaman kadına sormak lazım; bir namuslu erkeğin dördüncü hanımı olmayı mı tercih edersiniz? Yoksa nesil ve namus emniyeti olmayan bir erkeğin yüzüncü metresi olmayı mı tercih edersiniz?

İşte bu sorunun cevabı günümüz modern dünyasında dahi hala muallakta kalmıştır.

Aşağıdaki hadisi nebevi sevmenin, sevişmenin güzel yollarını bize göstermektedir. Yukarıdaki ayetle paralel olarak sevgi bağının pekişmesi ve namuslu bir şekilde devam etmesinin yolu ancak nikah akdi olduğunu beyan buyuruyor.

Yüce Allah cümlemize namus ve iffetimizle dinimizi ve imanımızı yaşamayı nasip etsin.

Yirmi Yedinci Hadis

????? ??????? ?????:???? ???? »????« ?????????????????? ?????? ??????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı bir şey görmedik (veya görülmedi.)"[302]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah???? ???? bir şey görmedik »???? veya görülmedi « ?????????????????? Sevişenler için ?????? sevgiyi artırıcı ?????????? nikâh kadar

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Hz. Cabir'in babası öldüğü zaman geride yedi (veya dokuz) kız çocuğu bırakmıştır. Hz. Cabir, kendi ifadesiyle "çocukları ayarında beceriksiz bir bâkire ile evlenmeyi [kızlarına bir yenisini eklemeyi] uygun bulmayarak bunlara analık yapacak, terbiye ve bakımlarını iyi îfa edecek, onlar üzerinde otorite kurabilecek tecrübeli bir dulla evlenmiştir." Bir sefer dönüşü Hz. Cabir, Medine'ye yaklaşınca, evine bir an önce varmak için hayvanını hızlandırınca, oradaki acelecilik Aleyhissalâtu vesselâm'ın dikkatini çeker. Cabir'den sebebini sorar. Cabir, yeni evlendiğini söyleyince, Aleyhissalâtu vesselâm, **"dulla mı, bakire ile mi evlendin"** diye tekrar sorar. Cabir (radıyallahu anh) dul deyince, Aleyhissalâtu vesselâm, sadedine olduğumuz tavsiyede bulunur. Hz. Cabir, niçin dulla evlendiğini açıklayınca da: **???????**

"İsabetli davranmışsın" buyurarak takdir eder. Hz. Cabir'in aldığı kadının adı Sahle Bintu Mes'ûd İbni Evs İbni Mâlik el-Ensâriyye'dir.[303]

Bu girişten sonra nikah ve evlilik nedir ve nasıl olur izahını yapmaya çalışalım.

Nikâh: Evlenme, kocaya gitme, cinsî temasta bulunma, sarhoş etme, evlenmeleri yasak olmayan bir erkekle bir kadın arasında yapılan ve müşterek hayat ve nesli sürdürmek için bir bağ meydana getiren akit.

Tarih boyunca, çeşitli milletlerde ve hukuk sistemlerindeki evlilik anlayışı ve tatbikatı aynı olmamıştır. ilâhî vahye dayanan semavî dinlerde erkekle kadının ortak bir yuva kurması ancak nikâh akdiyle mümkün kılınmıştır.

Nikâh akdi eşlerin veya temsilcilerinin serbest iradesiyle oluşur. Karı kocadan meydana gelen aile yuvasında tarih boyunca, çeşitli topluluklarda üç usul uygulanmıştır.

Hz. Peygamber, Buhâri ve Müslim tarafından nakledilen bir hadisinde, bir kadınla ancak dört meziyeti dolayısıyla evlenildiğine işaret ederek, bunların; kadının malı, soyu-sopu güzelliği ve bir de dini olduğunu belirtmiş, sonra da, **"sen kadının dindar olanını al"** buyurmuştur.[304]

İbn Mâce tarafından nakledilen bir hadisinde ise şöyle demiştir:**"Kadınlarla güzellikleri dolayısıyla evlenmeyin; olabilir ki, güzellikleri onları kötülüğe sevkeder. Malları dolayısıyla da evlenmeyin; olabilir ki malları da onları size karşı isyâna sevkeder. Fakat onlarla dinleri dolayısıyla evlenin. Dindar olan siyahi bir cariye, diğerlerinden üstündür."**[305]

KOLAYLAŞTIRIN ZORLAŞTIRMAYIN…

Yirmi Sekizinci Ayet

?????? ???? ?????? ??????? ????????????? ?????????????? ?????????? ????????????? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????????????

"(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Kuşkusuz Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir" [306]

?????? çağır ???? ?????? yoluna ??????? Sen Rabbinin ????????????? hikmet ?? ve ????????????? öğütle ?????????? güzel ?? ve ?????????? mücadele et ???????? şekilde ???? onlarla ???????? en güzel ????? Kuşkusuz ??????? Rabbin ???? ???????? bilendir ?????? ????? sapanları ???? ??????? kendi yolundan ?? ve ???? O ???????? çok iyi bilir ?????????????? hidayete erenleri

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu âyet-i kerime Mekke'de, Kureyşlilere karşı silah kullanmama emrinin verildiği, buna karşılık Hz. Peygamber'e, Allah'ın dinine ve şeriatine nazik ve yumuşak ifadelerle, sert ve azarlayıcı olmayan ifadelerle davet etmekle emrolunduğu sırada inmiştir. Müslümanların, kıyamet gününe kadar bu şekilde öğüt vermeleri gerekmektedir. O bakımdan bu âyet-i kerime, muvahhid olup günahkâr kimselere nisbetle muhkemdir. Ancak kâfirlerle savaş bakımından nesli olunmuştur.[307]

Bu ayette geçen **"Onlarla en güzel şekilde mücadele et"** emri de, tebliğ vazifesini ciddi bir şekilde yerine getirmeyi taleb etmektedir. Buna göre tebliğci, tatlı bir dile sahip olmalı, tebliğde soylu bir davranış göstermeli, cezbedici, akla ve mantığa uygun fikirleri öne sürmeli ve muhatabını en güzel bir şekilde ikna etmeye çalışmalıdır.[308]

Merhum müfessir Elmalılı, bu ayeti açıklarken şöyle der: "Tebliğ vazifesini yerine getirme, herkese son nefesine varıncaya kadar bir nevi farzdır. Bununla beraber, dünyada hiçbir hususta ümitsizliğe düşmek caiz değildir. Her ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar, insanların tövbe ve takvasını arzu ve ümit etmek de bir vazifedir. İnsanlığın hali sürekli değişmededir ve kader sırrı meydana gelişinden önce bilinmez. Ne bilirsiniz, bu güne kadar hiç söz dinlemeyen bu insanlar belki yarın dinleyiverir ve sakınmaya başlar, bütün bütün sakınmazsa, belki biraz sakınır ve bu sayede azabı hafifler. Her halde tebliğde bulunup öğüt vermek, tebliği terk etmekten evlâdır. Tebliği bütünüyle terk etmekte ise, hiç bir ümit yoktur. Hiç bir mukavemete maruz kalmayan fenalık daha süratle yayılır. Herhangi bir fenalığın aslını silmek mümkün olmasa da hızını azaltmaya çalışmak da göz ardı edilmemelidir."[309]

Hz. Peygamber (a.s) veda hutbesinde İslâm'ın temel prensiplerini tebliğ ettiği zaman, sık sık hazır olanlara:**"Tebliğ vazifemi yaptım mı?"** diye sormuş. Onlardan olumlu cevap alınca, **"Allah'ım, sen benim tebliğ vazifemi yaptığıma şahid ol!.."** [310] diyerek, bu kutsal vazifeyi yerine getirmenin sevincini yaşamıştır.

Davet, Allah yoluna yapılan bir çağrıdır. Davetçinin şahsına ve milletine yapılan bir çağrı değildir. Davetçinin, bu çağrı ile Allah'a karşı görevini yapmaktan öte bir kazancı yoktur. Onun sözkonusu edilebilecek bir üstünlüğü yoktur. Ne dava üzerinde ne de kendisi aracılığı ile doğru yola gelenler üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Bunların ötesindeki mükafatını vermek ise Allah'a aittir.[311]

Güzel söz, yılanı dahi deliğinden çıkarır. Güzel davet muminlerin dininin şiarıdır.
Yukarıdaki ayet ve aşağıdaki hadisi şerif bize bu mesajı vermektedir.

Hak sahibi olmak haksızlık yapmayı gerektirmez. Bilakis hak sahibi iken güzel muamele, güzel davet kişinin kemaletini artırır.

Yüce Allah cümlemizi haksızlığa meydan vermeden hakkı ikame etmeyi nasip etsin.

Yirmi Sekizinci Hadis

????? ??????? ?????:???????? ???? ??????????? ????????????. ?? ??? ??????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın ve müjdeleyin, nefret ettirmeyin. " [312]

?????buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah:???????? Kolaylaştırın ???? ??????????? zorlaştırmayın ?? ve ?????????? müjdeleyin. ???????????????? nefret ettirmeyin

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması
Vürûdu: Hz.Peygamber (a.s) Muaz bin Cebel (r.a)'ı Yemene gönderdiği zaman bu hadisi tavsiye etmiştir.[313]

Bu hadis, Buhari ve Müslim'de muhtelif tariklerden rivâyet edilmiştir. Diğer rivâyetlerin bir kısmında farklı ziyâdeler mevcuttur:**"Uyumlu olun, ihtilâf etmeyin, teskin edin, nefret ettirmeyin"** gibi.

Bu hadis, Resûlullah (a.s)'ın cevâmiulkelîm denilen özlü sözlerindendir. Sevindirin emriyle, Allah'ın fazlını, sevabının büyüklüğünü, ihsânının bolluğunu, rahmetinin genişliğini, af ve mağfiretinin şümûlünü hatırlatmak emredilmiştir. Arapça'da tebşîr (müjdeleme) sevindiren bir haber getirilmesidir. Öyle ise **"sevindirin"** emriyle, Allah'ın ibâdetleri kabul edeceğini, ibâdetlere mukabil sevab vereceğini, günahlardan tevbe etmeye yardım edeceğini bildirmek, affını, mağfiretini çokca zikrederek insanları sevindirmek, müjdelemek emredilmiştir. Keza nefret ettirmeyin emriyle de: ***"İnsanları davet ederken, mübalağa ederek onları korkutmayın, öyle ki, onlar günahlarının affedilemeyeceği düşüncesiyle Allah'ın rahmetinden ümidlerini kesmesinler"*** demektedir. ***"Zorlaştırmayın"*** emri, kendilerine terettüp edenden fazlasını veya daha iyisini almak veya kusurlarını araştırmak sûretiyle insanlara çıkarılacak zorluklardan yasaklanmış olmaktadır.

Resûlullah (a.s)'ın bu tembihleri, bir işin görülmesi için gönderdiği memurlarına yaptığı düşünülecek olursa, halka hizmet sunan, insanlarla münâsebeti olan herkesin bu tembihte yer alan sevindirme, nefret ettirmeme, kolaylaştırma, zorlaştırmama prensiplerini kendisine peygamberinin bir emri olarak rehber etmesi gerekir. Bu tembihlerin irşadda bulunanlara da rehber olması gerekir. Dinimizin üst üste hep emir ve nehiylerini bütün teferruâtıyla söyleyerek, İslâm'ı tatbik edilemez, yaşanamaz gösterip nefret verinceye kadar, mühimlerden, zarûrilerden başlayıp az az, teker teker söyleyerek, Allah'ın mağfiretini, cennetin güzelliklerini, nimetlerini hatırlatarak tebliğde bulunup dîni sevdirmesi gerekir. İslâm'a yeni girenlere, ibâdete alıştırılacak çocuklara hep bu minval üzere gitmeli, yavaş yavaş az az alıştırarak yol almak, güler yüz, tatlı söz ve mülâyemetle muamele etmek, sertlikten, kırıcılıktan kaçınmak gerekir.

İnsanların ülfet edip ısınacağı şeyleri söylemek sûretiyle onlara karşı kolaylık gösterin, çünkü insanlar öyle olan mevizeleri kabul ederler. Aksi takdirde nefislerine ağır gelen şeyden nefret ederler. şurası bilinmeli ki, öğretme işlerinde kolaylaştırmak, taati kabûl etmeye sebep olur ve ibâdeti arzu edilen kılar, netîcede öğrenmeyi de, amel etmeyi de kolaylaştırmış olur. **"Kolaylaştırın!"** emrinden sonra **"zorlaştırmayın!"** neyhinin gelmesinde şu inceliğe dikkat çeker: **"Aslında bir şeyi emredince zıddının da yasaklanması zımnen emredilmiş"** olur.

Burada, kolaylaştırmak emrini tekid için, bunda zımnen mevcut olan zorlaştırmamak emrini sarih olarak da söylemiştir. Burada maksat, zorlaştırmayı da ayrıca yasaklamaktır. Zîra, sadece kolaylığın emri ile yetinilseydi bir kere kolaylık gösterip birçok defalar zorluk çıkaranlar da hadisin emrine muvafık hareket etmiş olurdu, bunun önlenmesi için her ikisi de ayrı ayrı zikredilmiştir. Bu hadiste Mustafa (a.s) dünyayı ilgilendiren meselelerde kolaylaştırmayı, âhireti ilgilendiren meselelerde vaadedilen husûsları en güzel şekilde, sürûrla haber vermek gerektiğini ifâde etmektedir. Tâ ki, Resûlullah'ın her iki dünyada da rahmeten li'l-âlemin (âlemlere rahmet) olduğu anlaşılsın.

Hadiste Allah'ın rahmetini zikrederek kolaylaştırma sırasında, korkutucu şeyleri zikrederek nefret ettirmekten, yani tebşîre nefret ettirici şeyleri ilâve etmekten nehiy vardır. Hadis ayrıca, yeni müslüman olanları, -onlara karşı şiddetli davranmayı terkederek, en kolay olandan başlayarak, Allah hakkında hüsnü zannı telkin ederek- kazanmak da emredilmektedir. Ancak vaaz ve nasihatının tamamını ümit üzerine de bina etmemelidir.

Korkuyu da katmalıdır, korku ve ümidi sağ ve sol eller gibi yan yana, ilim ve ameli de bir kuşun iki kanadı gibi berâber zikretmelidir. "Bu hadisin, zamanımızda temelde İslâm'a karşı olan kötü niyet sahiplerinin telkiniyle birçok safdiller tarafından, İslâm'ın ruhuna uygun olmayan bir tevile büründürüldüğüne şâhid olmaktayız. Böyleleri: "Allah korkulacak bir şey değildir, ben Allah'ı severim, O'ndan korkmam. Peygamberimiz de müjdeleyin, korkutmayın" dememiş midir?.. vs." demektedir.

* İnsana yakışan her şeyin en mükemmelini yapmaktır. Fakat en mükemmelini yapmaya güç yetiremiyorsak, o zaman ona yakın olanla yetinmeliyiz.

* Bizi cennete götürecek olan amellerimiz değil. Yüce Allah'ın mağfireti ve rahmetidir. Onun için hiç kendimizi zorlayıp yormamalıyız, doğal ve sakin olmalıyız ve insanlar insan olduğu için merhamet etmeliyiz.

* Yüce Allah'ı razı edecek olan amel, çok olanı değil. Onun rızasına uygun olanıdır.

Yirmi Dokuzuncu Ayet

???????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????????????

"(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."[314]

???????? ona çevir ???????? Sen yüzünü ???????? ??????? hanîf olarak ???????? yaratmış ise ?????? Allah ?????? ?????? fıtrat ???????? insanları ????????? üzere ??????????? değişme yoktur ???????? yaratışında ?????? Allah'ın ????? İşte budur ??????? din ?????????? dosdoğru ???????? fakat ???????? çoğu ???????? insanların ?????????????? bilmezler

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Risaletin beşinci yılında Roma ile İranlılar arasında vukuu bulan savaş esnasında nazil olmuştur.[315]

ez-Zeccac dedi ki: "**Allah'ın fıtratına**" buyruğundaki "**Fıtrat**" lafzı Allah'ın fıtratına tabi ol, anlamında nasb ile gelmiştir. Çünkü; **"sen yüzünü hanif olarak dine... dosdoğru çevir"** buyruğu, sen hanif dine tabi ol ve Allah'ın fıtratına da tabi ol!" anlamındadır.[316]

"Bu hayat tarzını kabul ettikten sonra, yüzünü başka bir yöne çevirme. Bir Müslüman gibi düşün ve sevdiğin veya sevmediğin şeyler de bir Müslümana uygun olsun. Ölçü ve değerlerin, İslâm'ın koyduğu ölçü ve değerler olmalı, karakter ve davranışların İslâm'ın mührünü taşımalı ve senin gerek bireysel, gerekse toplumsal hayatın İslâm'ın öğrettiği yola göre düzenlenmiş olmalıdır."

"Bu din"; Kur'an'ın sunduğu din, yani içinde sadece Allah'ın ibadet ve itaate layık olduğu, hiçbir şeyin, ilâhlıkta, sıfatlarında, hak ve güçlerinde Allah'a ortak koşulamadığı, insanın kendi dileği ile hayatını Allah'ın hidayet ve kanununa göre düzenlemeyi seçtiği din.

Yani, bütün insanlar şu fıtrat üzerine yaratılmışlardır ki, hiçbir şey değil, sadece ve sadace bir tek Allah onların yaratıcısı, rabbi ve mabududur. Bu fıtratta sebat etmelisiniz. Eğer bağımsızlık tavrını benimserseniz, fıtratınıza aykırı bir yola uymuş olursunuz. Ve eğer Allah'ın yanısıra başkalarına da taparsanız, yine fıtratınıza aykırı hareket etmiş olursunuz.[317]

Fıtrat aynı zamanda asalettir, ahlaktır, edebtir ve terbiyedir.

Yüce Allah ayette, insanı bu özelikte yaratmış olduğunu vurgularken, aşağıdaki hadisi şerif ise eğer insanın üzerinde bulunduğu bu fıtrat, din ile iman ile korunmazsa şeytan ve dostlarının esiri olur.

Yüce Allah cümlemize fıtratımızı İslam kalesi ile korumayı nasip etsin.

Yirmi Dokuzuncu Hadis

????? ??????? ?????:??????? ?????? ???? ????? ???? ???????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Her doğan çocuk muhakkak (İslâm) fıtrat üzerine doğar."[318]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah??? Her ???? ?????? doğan çocuk ???? muhakkak ????? doğar ???? üzerine ??????? fıtrat

Hadsin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Hz.Peygamber (a.s) savaş esnasında ani baskınlar sonucunda kadın ve çocuklar da öldürülüyor? diye sorulunca: Hz. Peygamber (a.s) kadın ve çocukların öldürülmesinin men etmişti. Öldürülen müşriklerin çocuklarıdır. Hz.Peygamber (a.s):**"Müşriklerin çocukları da olsa öldürmeyin, öldürmeyin, öldürmeyin,"** diyerek. Yukarıdaki hadisi şerifi buyurdu.[319]

Bu hadiste kişinin kazanacağı dini, meslekî, ilmî vs. her çeşit şahsiyette terbiyenin, hususen anne ve babanın rolü dile getirilmektedir. Gerçekten milletlerin iyi veya kötü her istikamette kaderini tayin eden âmillerin başında terbiye gelir. Terbiyevi gayretler terbiyevi müesseseler, terbiyeye ayrılan vaktin miktarı neticeye tesîr eder. Hadîste, terbiye yoluyla çevrenin kişiye vereceği şeylere "din" örneğinde dikkat çekilmiştir.

Dikkat çekilen ikinci bir husus çocuk fıtratıdır. Hz. Peygamber (a.s) bütün çocukların aynı fıtrata sâhip olduğunu ifade etmektedir: Zengin çocuğu da, fakir çocuğu da... siyahî çocuğu da, beyaz çocuğu da, Avrupalı aileden doğan çocuk da, Afrikalı yamyam âileden doğan çocuk da aynı fıtrata sâhip. Demek ki, doğduğu an dikkate alındıkta bütün insanlar aynı yaratılış üzeredirler, aynı temel kapasite ve temayüllere sahiptirler. Resûlullah (a.s) **"Allah'ın yaratışta verdiği fıtrat"** âyetini de delil getirerek mevzuyu iyice kuvvetlendiriyor. Kavimler, milletler, ırklar arasındaki farklılıklar, dış şartların ve bilhassa terbiye sisteminin tesiriyle husule gelmektedir. Terbiye sistemi deyince, öğretilen muhteva, öğretime verilen ciddiyet, öğretim müddeti, öğretim techizatı, teknik ve metodlar, nazariyat, pratikler vs. anlaşılacaktır.

Çocuk, Allah bilgisine sahip olarak, Allah'ı ikrar edecek bir yaratılışla doğar. Kendisinin bir yaratanı bulunduğunu ikrar etmeyecek hiç kimse doğmamıştır, bunu başka şekilde isimlendirse ve hattâ, O'nunla birlikte bir başka şeye tapınsa da" demiştir.

* Akıl ve baliğ oluncaya kadar çocuğun yaptıkları anne ve babasına ait olup kendisine hiçbir sevap ve günah yazılmaz.

* İslam dini hiç kimseyi soyu ve sopundan dolayı ne yadırgar ne de över. Çünkü herkes kendi hür iradesiyle yaptığı şeylere göre hükme tabi tutulur.

* Anne ve babanın kendi çocukları üzerine vazifeleri: Eğer çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirirlerse çocuklarının her işlediği sevaptan (öldükten sonrada yaptıklarına ortak olup) pay alırlar.

Eğer iyi bir şekilde yetiştiremezlerse sadece evlatlarını yetiştiremediklerinin cezasını hem dünyada hem de ahirete çekerler. Evlatlarının işlediği günahtan sorumlu olmazlar.

* Hür olarak doğan her insan, ne anne ve babasının, ne de ırk ve milletlerinin işlediği şeylerle itham edilmezler.

* Her insan bir Adem. Her Adem bir Alemdir. Her İnsan kendi kişisel menkıbesinin başrolünde oynadığı şeylerle anılır ve bilinir.

* Her çocuk, içinden çıktığı ailenin dışarıya yansıyan bir aynasıdır. Onun için kimin aile yapısının ne tür bir eğitim ve yaşam biçimi içinde olduklarını anlamak için dışarıya çıkan çocuklarını görmek yeterlidir.

* Çocuklar, bir ailenin ve toplumun hem istikbali, hem de mirasçısıdırlar. Çocukları sağlıklı bir eğitim almış olanların gelecekleri sağlam olur.

ALDATAN BİZDEN DEĞİLDİR

Otuzuncu Ayet

???????????? ?????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ?????? ?????????? ????? ???????????

"Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya çalışıyorlar; oysa kendilerinden başkasını aldatmıyorlar da farkında değiller…"[320]

???????????? aldatmaya çalışıyorlar ?????? Allah'ı ?? ve ????????? edenleri ??????? iman ????? ??????????? oysa aldatmıyorlar da ?????? başkasını ?????????? kendilerinden ????? değiller ??????????? farkında

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

İbn Abbas, bu ayetin ehl-i kitabın münafıkları hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Abdullah b. Ubeyy, Mu'teb b. Kuşeyr ve Cedd b. Kays bunlardandır. Bunlar, müminlerle karşılaştıklarında iman ve tasdik ettiklerini söyleyerek, "Şüphesiz biz, kitabımızda O'nun niteliklerini ve sıfatlarını görmekteyiz" diyorlar; halbuki, başbaşa kaldıklarındaysa, böyle olmuyorlardı. [321]

İlim adamlarımız der ki: **"Allah'ı... aldatmaya çalışırlar"** buyruğu, kendilerince ve kendi kanaatlerine göre onu aldatmaya çalışırlar demektir. Allah'ın bu şekilde buyurmasının sebebi, yaptıkları işin, aldatmak isteyen kimsenin işine benzediğinden dolayıdır. Bu ifadede bir hazf (söylenmemiş bir lafız)ın olduğu da ileri sürülmüştür. Bunlara göre ifadenin takdiri şöyledir: "Onlar Rasûlullah (a.s)'ı aldatmaya çalışırlar." Bu görüş el-Hasen ve başkalarından rivayet edilmiştir. Bu şekilde onların Allah'ın Peygamberini aldatmaya çalışmaları bizzat Allah'ı kandırmaya çalışmak gibi değerlendirilmiş olur. Çünkü Allah onları peygamberine verdiği risalet aracılığıyla çağırmaktadır. Aynı şekilde mü'minleri aldatmaya çalıştıkları vakit de Allah'ı aldatmaya kalkışmaları demektir.[322]

Bu aynı zamanda Allah'ı tanımadıklarını da göstermektedir. Çünkü onlar Allah'ı tanımış olsalardı O'nun asla aldatılamayacağını da bilirlerdi. Hz.Peygamber'in şöyle buyurduğuna daha önce dikkat çekilmişti: "Allah'ı aldatmaya çalışma. Çünkü her kim Allah'ı aldatmaya kalkışırsa Allah onu aldatır ve o kişi eğer farkında ise aslında kendisini aldatır." Bunu duyanlar: Ey Allah'ın peygamberi, Allah nasıl aldatılmaya çalışılabilir ki? deyince, Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Sen Allah'ın sana emrettiği şeyi yaparsın, fakat bu işi yaparken O'ndan başkasını amaç olarak gözetirsin."[323]

Ayetin Nüzûlünün tespitinden sonra şimdide müslümana yakışmayan aldatma nedir ve nasıl olur izahını yapmaya çalışalım.

Aldatmak: Yanıltmak, hîle ve oyuna getirmek, kandırmak, iğfâl etmek, dolandırmak, sözünde durmamak.

Kur'an-ı Kerim'de aldatma, münâfıklara yakışan çirkin bir huy olarak belirtilmiştir. Münâfıkların en belirgin özellikleri Allah'a inanmadıkları hâlde, **"inandık"**, diyerek başkalarını kandırmalarıdır. Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışan münâfıklar aslında kendilerini aldatmışlardır. Allah mutlaka onların hîle ve aldatmalarını boşa çıkarır.

İnsanlarla olan ilişkilerde de dürüst olmak gerekir. Başta alış-veriş olmak üzere her konuda başkalarını aldatmak ahlâksızlıktır. Dünyada insanları aldatmak mümkün olsa bile, Cenâbı Hakk her şeyi kuşatan ilmi ile yapılanları bilecek ve ahirette bunun hesabını hilekâr yalancılardan soracaktır. Bunun için asıl aldananlar, geleceklerini düşünmeden başkalarını aldatmaya çalışanlardır.

Bütün bunlar düşünülerek, insanlarla olan her türlü münasebette dürüst olmak, doğruluktan ayrılmamak, yalana, hîleye başvurmamak; kısaca hiç kimseyi, hiçbir konuda aldatmamak müminlerin vazgeçilmez prensibi olmalıdır.

Ayette müşriklerin inananlara karşı yaptıkları çirkinliğin tuzak olduğunu buyururken aşağıdaki hadisi şerif ise Müslümanların birbirlerine karşı yaptıkları çirkinliğin ise hile olduğunu beyan etmektedir. Ama sonuçta ikisi de aynıdır.

Hile ile yolunu tesis edenlerin sonu hüsrandır. Yukarıdaki ayeti kerimin ifadesi bu mihvalde iken aşağıdaki hadisi şerifin ise aldatarak kazananların servetleri boşa çıkacağınıvurguluyor.

Düzenbazların düzeni çürüktür.

Hilekarların aldatması beyhudedir.

Yüce Allah cümlemizi şerlilerin tuzağından ve hilekarların aldatmasından korusun

Otuzuncu Hadis

????? ??????? ?????: ???? ???????? ?????? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Kim bizi aldatırsa o bizden değildir." [324]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah: ???? Kim ???????? bizi aldatırsa ?????? değildir ?????? o bizden

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Bu hadisin iki Vürûdundan bahsedilir.

a-Ebu Dâvud,[325] Ebu Hureyre[326] (r.a)'dan: "Hz. Peygamber (a.s) yiyecek satan bir adama uğradı ve ona **"ne satıyorsun?"** diye sordu. O da ne sattığını haber verdi. Bu arada Yüce Allah, Hz.Peygamber (a.s) vahyederek, elini satılan yiyeceğin içerisine sokmasını buyurdu. O da elini yiyeceğin içerisine soktu. Bir de ne görsün, o yiyecek ıslatılmış. Bunun üzerine buyurdu ki: **"Hile yapan bizden değildir."**[327]

b-Ahmed ve Buhari, Zeyd b. Sabitin şöyle dediğini rivayet ederler: "Resulullah Medineye gediği dönemde biz, meyveleri olgunlaşmadan satıyorduk. Hz.Peygamber (a.s) bir münakaşa ve kavga işitti ve, **"bu ne ola?"** diye sordu. Denildi ki: "Bunlar meyveleri satın aldılar, şimdi de diyorlar ki, onlara bir takım afat ve ayıp isabet etti." Bunun üzerine Hz.Peygamber (a.s) buyurdu ki: **"Meyveler olgunlaşıp, afet tehlikesi geçmeden satmayın."**[328]

Bu rivayet, Hz. Peygamber (a.s)'ın devlet reisi vasfıyla zaman zaman çarşıpazarı teftiş ettiğini gösterir. Ma'mafih çarşıya alışveriş için de gelmiş bulunsa, bu esnada kontrol ve murâkebe işini de yürüttüğünü ve dolayısıyla, devletin bu işlere ehemmiyet vermesi gereğini ifâde eder.

Hz. Peygamber (a.s)'ın buğdaydaki yaşlığı gizlememesini söylemesi, bu yığını toptan satmak üzere koyduğunu ifade eder. Çünkü ölçek ölçek satılma durumunda alttaki yaşlılık meydana çıkacağından, burada bir aldatma niyeti söz konusu olamaz. Şu halde bağ, sandık, sepet, çuval, toptan satışlarda üst kısma kalitelisini, kusursuzunu koyarak, müşterinin nazarından bazı kusurlarını gizlemek haram olmaktadır. Üst kısım ile alt kısım arası fark büyük olduğu takdirde müşteri akdini bozabilir, az farkı böyle bir hak tanımaz, çünkü alışverişte bir tarafın az miktarda aldanması normal karşılanır.

Hilekar: Hileci, hile yapan, düzenbaz, oyuncu. Hilekarlık, aynı kökten Arapça, Farsça bileşik isimdir. Bir işi, muhatabını yanıltarak yapmaya sevk eden kimseye **"hilekar"** denir. Hile ahlâka aykırı bir davranış olup, bütün semavî dinlerde yasaklanmıştır.

Hîle, ya sözle veya fiille karşı tarafı etkilemek suretiyle vuku bulur. Sözlü hile; tarafların birbirini etkilemek ve akde razı etmek için, bir takım aldatıcı ve yanıltıcı sözler konuşmasıdır. Amaç, ayıplı bir malı, müşteriye ayıpsız gibi satmak veya normalin üstünde bir fiyatla satışı gerçekleştirmektir. Meselâ, satılan malı mevcut olmayan sıfatlarla övmek, malın kusurunu gidermek, üçüncü bir kişi aracılığı ile fiyatın yükselmesini sağlamak bunlar arasındadır.[329]

Fiili hile ise; taraflardan birisinin diğerini etkilemek ve alışverişe razı etmek için birtakım hîleli hareketler yapmasıdır. Meselâ; kalitesi düşük bir mala, aynı cins fakat kalitesi yüksek bir malın damgasını vurmak; kalan değeri yüksek olan kömüre düşük kalitelisini karıştırmak; sütsüz ineğin memelerini bağlayarak süt biriktirmek ve alıcıya çok süt varmış gibi göstermek ve böylece normal fiyatının üstünde fahiş derecesinde bir satış bedeli ile satmak gibi hilelerdir. Günlük hayatta buna benzer pek çok hile ve aldatma çeşitleri görülmektedir.

ALLAH GÜZELDİR GÜZELİ SEVER

Otuz Birinci Ayet

????? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ??? ????????? ??????? ????? ?????? ??? ??????? ????? ????????? ???????

"İnsanlardan yüz çevirerek böbürlenme. Yeryüzünde kibirlenerek yürüme. Şüphesiz Allah, büyüklük taslayan, övünen hiçbir kimseyi sevmez. Yürüyüşünde tabi ol."[330]

????? ????????? böbürlenme ??????? yüz çevirerek ????????? İnsanlardan ????? ?????? yürüme ??? ????????? Yeryüzünde ??????? kibirlenerek ????? Şüphesiz ?????? Allah ??? ??????? sevmez ????? hiç bir kimseyi ????????? övünen ??????? büyüklük taslayan

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Ayet sonlarına ahenk veren fasılaları dâl, râ, zi, mim ve nun harflerdir. Saffât suresinden sonra nazil olmuştur.[331]

Lokman (a.s)'dan ve onun oğluna verdiği vasiyetlerden bahsettiği için sûreye bu ad verilmiştir: ***"Andolsun Biz Lokman'a hikmeti verdik. Hani Lokman oğluna-ona öğüt verirken-demişti ki: Allah'a şirk koşma... "***[332]

Lokman (a.s), Eyke halkından Nûbiya kabilesine mensup olup, İbrahim (a.s)'ın soyundandır.[333]

el-Ezdî, Gudayf b. el-Haris'ten şöyle dediğini nakletmektedir: Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr ile birlikte Beytu'l-Makdis'e gittik. Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın yakınında oturduk. Onu şöyle derken dinledim: Şüphesiz ki kul kabre konulduğu vakit onunla konuşarak şöyle der: Ey Ademoğlu! Bana karşı seni ne aldattı? Benim yalnızlık evi olduğumu, benim karanlık yurdu olduğumu, benim hakkın yuvası olduğumu bilmiyor muydun? Ey Ademoğlu! Bana karşı seni ne aldattı? Sen benim çevremde çalımlı çalımlı yürümüyor muydun?[334]

Böbürlenerek yürümenin yasaklanması ile birlikte, aşırı tavırlardan arındırılmış doğal yürüyüşün açıklanması da geliyor: **"Yürüyüşünde tabii ol."** Burada **`doğru ol**'la aşırılık göstermeme ve böbürlenme, sağa sola ağız ayırma ve sallanmayla enerji kaybına yol açmama kastedilmektedir, yürüyüşe doğru olmak da aynı anlama gelir. Çünkü bir hedefe yönelen doğal yürüyüş, oyalanma, böbürlenme içermez, rahat tavırlarla sadece doğrultusunda ilerler.

Alçak sesle konuşma; terbiye, kendine güven, sözün doğruluğu ve gücü konusunda iç rahatlığını yansıtır. Terbiyesiz veya sözü ve kendi değerinden kuşkuda olandan başkası kabalık etmez, bağırıp çağırmaz. Evet!.. Sadece onlar hiddet, kabalık ve bağırtı ile bu kuşkularını gizlemeye çalışırlar.

Kur'an yöntemi, anlatımı şu ifade ile sürdürerek bu davranışın çirkinliğini vurgulamaktadır: **"Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."** Görüldüğü gibi, tiksindiricilik ve çirkinlikle birlikte, insanı alaya almaya çağıran gülünç bir sahne çiziyor. Ayetteki, düşünceyi uyandıran ifade aracılığıyla kafasında bu gülünç sahneyi canlandırabilen duygu sahibi birinin sonra kalkıp, bu eşeklerin sesine özenmesi düşünülemez...

Güzellik insanın ruhunda gizlidir. Bu güzelliği ortaya çıkaracak olan ise insanın güzel huylarıdır.

Güzel huyların önünü örten çirkin huylardan sakınmak gerekir. En çirkin huy kibirdir. En güzel huy ise mütevazi olmaktır.

Aşağıdaki hadisi şerifin yukarıdaki ayetle bu sebeple biribiriyle parelellik arzetmektir. Çünkü insanın çirkini huyunun çirkinliği, insanın güzelliği ise huyunun güzelliğidir.
Yüce Allah cümlemize güzel huylar nasip etsin.

Otuz Birinci Hadis

????? ??????? ?????: ???? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Şüphesiz ki, Allah'u Teala güzeldir, güzelliği sever."[335]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah: ???? Şüphesiz ki ?????? Allah'u ?????? Teala ??????? güzeldir ??????? sever ?????????? güzelliği

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması
Vürûdu: Müslim, İbnu Mes'ud (ra)'dan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):**"Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!"** buyurmuştu. Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: **"Allah Teala hazretleri güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın ibtali, insanların tahkiridir"** buyurdular."[336]

Cemal kelimesi, insanın hoşuna giden, görünce içinde bir ferah ve mutluluk duyduğu şeylerin sıfatı için de kullanılır.

Yemyeşil ovalardan, canlı, rengârenk, kır çiçeklerinin aralarından süzüle süzüle gelen hayvanlarını gören bir çiftçinin sevinç ve mutluluğunu en veciz ve canlı bir şekilde tasvir ederken, bu güzel tabloyu cemal kelimesi ile anlatmaktadır.

Cemâl; güzel olmak, güzel şekil ve sûret demektir. Ayrıca, herkesin bildiği renk güzelliği ve yumuşaklık anlamına geldiği gibi, her uzvun mizaç ve yaratılışına uygun olan hüküm üzerine olması manasına da gelir. Cemâlullah; cemâl-i hakiki, cemâl-i mutlak, cemâli hak ve cemâl-i ahadiyet şeklinde de ifade edilir.

Cemâl, iç ve dış güzelliğinin adıdır. Allah hakkında kullanıldığında; O' nun rahmeti, lûtfu ve bereketi ile tecelli etmesi; merhameti, bağışlayıcı olması düşünülür. Cemâl, Allah'ın hoşnutluğu ve lûtfu, yahut bunlarla ilgili sıfatlardır. Bir bakımdan Cenâb-ı Allah'ın zatına, sıfatlarına ve güzel isimlerine; özellikle lûtuf, rıza, rahmet, nimet, ilim, afv ve ihsanla ilgili sıfatlarına cemâl adı verilir. Allah'ın vahdaniyetine iman edip, güzelliğine gönlünü bağlayan müminler Cennet'te Allah'ın cemâlini doyasıya seyredeceklerdir.

Kibir, büyüklük, ululuk manasına gelir. Dini bir tabir olarak, kişinin kulluk edebine uymayacak şekilde kendisini diğer insanlara karşı ululaması, onları hakir görmesidir. Aslında insanın Allah'ın bir mahluku olarak, diğer mahlukata karşı da büyüklenmeye hakkı yoktur. Kul ve mahluk olma cihetiyle bir eşitlik mevcuttur. Ancak Allah Teala, insana, hilafet ve emanet gibi bazı ziyade mesuliyetler vererek, bunun gereği olarak diğer mahlukata karşı bir kısım imtiyazlar vermiştir; insan akıl ve irade sahibidir, diğer mahluklar üzerinde tasarruf yetkisi vardır. Bu imtiyazları onu hayvanata karşı kibre değil, Cenab-ı Hakk'a karşı şükre ve hamde sevketmelidir.

Kibirin zıddı tevazudur. Tevazuyu alçak gönüllülük olarak ifade eder isek de, esas itibariyle mazhar olunan nimetleri Allah'tan bilmeyi ifade eder. İslam büyükleri, tevazunun insanları yücelteceğini, kibrin de alçaltacağını kabul eder.
Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:
???? ?????????? ????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ??????????
"Üç şey helak edicidir: İtaat edilen aşırı cimrilik, uyulan hevesat ve kişinin kendini beğenmesi (ucb)."[337]

YALNIZLIK ALLAH'A MASUSTUR

Otuz İkinci Ayet

????????????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ????????????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????????? ???? ????? ???????? ???? ???????? ????????????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????

"Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın. Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Hani siz düşman idiniz de o, kalplerinizin arasını uzlaştırdı. Onun nimeti sayesinde ıslah olup kardeş oldunuz. Siz, ateş çukurunun tam kenarında idiniz, o, sizi oradan kurtardı. Doğru yola erişesiniz diye işte Allah, ayetlerini size böylece açıklar. "[338]

????????????? sarılın ???????? ipine ?????? Allah'ın ??????? Toptan ????? ?????????? ayrılmayın ?? Ve ????????? düşünün ???????? nimetini ?????? Allah'ın ????????? üzerinizdeki ??????????? Hani siz idiniz de ????????? düşman ????????? uzlaştırdı ?????? arasını ?????????? kalplerinizin ????????????? ıslah olup ?????????? Onun nimeti sayesinde ????????? kardeş oldunuz ????????? Siz idiniz ???? ????? tam kenarında ???????? çukurunun ???? ???????? ateş ????????????? o, sizi kurtardı ??????? oradan ??????? işte ????????? böylece açıklar ?????? Allah ?????? size ??????? ayetlerini ?????????? erişesiniz diye ?????????? Doğru yola

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması
Bu ayetin Evs ve Hazreç hakkında nazil olduğu rivayet edilir.[339]

Yahudilerden birisi Evs ve Hazreç'ten bir topluluğa rastlar. Onların uzlaşmaları ve ittifakları yahudinin hoşuna gitmez. Yanında bulunanlardan birisine

yanlarına gidip oturmasını ve **"Buâs Günü"**ndeki savaşlarını hatırlatmasını söyler. Adam söylenenleri yapar. Böylece toplulukta bulunanların nefislerinde hamiyyet duygusunu canlandırır. Birbirine kızar ve birbirlerine düşerler. Cahiliyyedeki armalarıyla birbirlerini çağırıp silahlarını isterler ve **"Harre"** denilen yerde buluşmak üzere sözleşirler. Bu durum Resulullah'a haber verilince yanlarına gelip onları sakinleştirdikten sonra **"Ben aranızda olduğum halde cahiliyye davası mı?"** buyurur ve arkasından yukardaki ayet-i kerimeyi okur. Bunun üzerine her iki taraf da pişman olur. Barışıp birbirlerine sarılarak silahlarını bırakırlar. Allah ta onlardan hoşnut olur.

İşte böyle! Allah onlara açıklıyor onlar da hidayete eriyordu ve böylece ayetin devamında onlar hakkında varid olan yüce Allah'ın şu sözü gerçekleşmiş oldu:

"Allah size ayetlerini işte böyle açık açık anlattı ki doğru yolu bulasınız."[340]

Ancak ayet-i kerimenin kapsamı bu olaydan çok daha geniş boyutludur. Ayet-i kerime surenin akışı içinde kendisinden önce ve sonra gelen ayetlerle beraber müslüman safları parçalamak ve her aracı kullanarak aralarına fitne ve ayrılığı yerleştirmek için yahudilerden kaynaklanan bir çabanın varlığını belirtiyor. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, sürekli olarak müslümanları, ehl-i kitaba itaat etmekten, onların hile ve desiselerine kulak vermekten ve onlar gibi ayrılığa düşüp parçalanmaktan sakındırıyor. Bu sakındırmalar, Medine'deki müslüman cemaatin karşılaştığı yahudi tuzaklarının şiddetine ve sürekli ayrılık, şüphe ve kargaşa tohumları saçtıklarına işaret etmektedir. Yahudilerin her zamanki uğraşılarıdır. Bugün, yarın, her zaman ve mekânda müslüman saflar arasında aynı işlevini sürdürecektirler.[341]

İnsan sosyal bir varlıktır. Tek kaldığı zaman sosyal dengesini kaybeder. O zaman da delilik veya beyhudelik damgasını taşımak zorunda kalır.

İslam gibi yüce bir dinin müntesiplerine yalnızlık yakışmaz. Çünkü dini ibadetlerin çoğu toplu yapmakla kabul olan veya cemaat halinde yapıldığı zaman sevabı daha çok olur.

Yüce Allah cümlemize dinimizi topluca ifa etme şartlarını ihsan etsin.

Otuz İkinci Hadis

????? ??????? ?????: ???? ??????? ???????? ???? ??????????? ??? ??????? ??? ????? ??????? ???????? ????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Eğer insanlar yalnızlıktaki (mahzuru) benim bildiğim kadar bilselerdi, hiçbir atlı tek başına bir gecelik olsun yol yapmazdı."[342]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ???? Eğer ??????? bilselerdi ???????? insanlar ???? ??????????? yalnızlıktaki ??? kadar ??????? benim bildiğim ??? ????? yol yapmazdı ??????? hiçbir atlı ???????? bir gecelik olsun ???????? tek başına

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Suyuti, Bu hadisin Vürûdu için üç hadis getirir.[343]

a-Said İbnu'l- Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:**"Şeytan tek başına olanla, iki kişi beraber olana sıkıntı verir. Eğer üç kişi olurlarsa onlara sıkıntı veremez."**[344]

b- Amr İbnu Şuayb (r.a) tarikinden naklediyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki:**"Bir atlı bir şeytandır, iki atlı iki şeytandır, üç atlı bir gruptur."**[345]

c- Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki: **"Bir sefere üç kişi beraber çıkınca birini emîr (başkan) yapsınlar."**[346]

Hadis, tek başına seyahat etmemeyi tavsiye etmektedir. Ancak şârihler: "Zaruret ve maslahat halinde yalnız başına yolculuğun câiz olduğunu belirtirler. Şöyle ki bazı durumlar vardır ki bir kimsenin tek başına hareket etmesini gerektirir: Casus gönderme, öncü çıkarma gibi. Sünnetten de bazı örmekler rivayet edilmiştir. Kerahet bunun dışındaki hallerle ilgilidir.

Bu hadis yolculukla ilgilidir. Yani **"Tek başına seyahat edenle iki arkadaş olarak seyahat edenlere şeytan sıkıntı verir, üç kişi beraber seyahat ederlerse sıkıntı veremez"** demektir.

Bunun manası şudur. Yalnızlık ve yeryüzünde tek başına seyahat şeytanın işidir. Bu amele insanı şeytan sevkeder ve ona şeytan çağırır. İki kişi için de durum aynıdır. Ancak üç kişi olursa o zaman bir cemaat teşkil ederler.

Yalnız başına yolculuk yapan kimse yolda ölecek olsa, yanında onu yıkama, teçhiz ve defin gibi cenazesi ile alakalı işleri görecek kimsesi olmaz. Keza malı mülkü üzerine vasiyetini tevdi edeceği ve terekesini ailesine götürecek, ölümü hakkında onlara haber getirecek birisi olmaz. Keza yolculuğunda kendisine yardımcı olacak kimseden de mahrumdur. Üç kişi olurlarsa bazı külfetli işlerde, korunmada birbirlerine yardım ederler, namazlarını cemaatle kılıp, cemaat sevabından hisselerini alırlar.

Bu hadiste şu hususa delil vardır. Eğer iki kişi, aralarındaki bir mesele hakkında hüküm vermesi için üçüncü bir şahsı hakem tayin etseler, bunun hükmü infaz edilir.

Böyle bir emire itaat gerekir, ancak bu emirin hudud ahkâmını tatbik etmeye veya ta'zir cezası vermeye yetkisi yoktur. Sadece yolculuk umuruyla ilgili kararlar almada şer'i izne sahiptir.

İÇTİHAD

Otuz Üçüncü Ayet

????? ?????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ???? ????????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ??? ????? ?????? ????? ??????? ????????

"Şüphesiz Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Kuşkusuz Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür." [347]

????? Şüphesiz ?????? Allah ??????????? size emreder ???? mutlaka ????????? vermenizi ???????????? emanetleri ???? ????????? ehli olanlara ?? ve ????? zaman ?????????? hükmettiğiniz ?????? arasında ???????? insanlar ???? ?????????? hükmetmenizi ??????????? adaletle ????? Kuşkusuz ?????? Allah ???????? ne kadar güzel ?????????? öğütler veriyor ??? size ????? Şüphesiz ?????? Allah ????? ??????? her şeyi işitici ???????? her şeyi görücüdür

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu ayetin Sebebi nüzulü hakkında meşhur olan rivayet şudur: Mekkenin fethi günü Resulullah Mekkeye dahil olduğu zaman Kâ'benin anahtarcısı bulunan Osman ibni Talha ibni Abdüddar kapıyı kilitlemiş, anahtarını Resulullah'a teslim etmekten kaçınmıştı "eğer ben onun Resulullah olduğunu bilse idim menetmezdim" demiş, derhal Hz. Ali de Osman'ı tutmuş, kolunu bükmüş anahtarı alıp Kâ'benin kapısını açmış ve Resulullah girip iki rekat namaz kılmıştı. Çıkdığı zaman amcası Hz. Abbas anahtarın kendine verilmesini ve eskiden sorumluluğunda bulunan hacılara zemzem suyu dağıtma ile beraber Kabe anahtarının bekçiliğini kendisinde birleşmesini istedi. Yüce Allah (cc): **"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür"** [348] bunun üzerine bu âyeti inzal oldu.[349]

Ayetin sebebi nüzûlünün tespitinden sonra şimdide hüküm nedir konusunu izah edelim.

Hüküm: İslâm hukuk usulünde, Allah ve Resûlünün emir, yasak, muhayyer bırakma veya bir kimsenin fiiline ilişkin iki şeyi birbirine bağlama özelliklerini taşıyan prensipleridir. Farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubah, haram, mekruh, sahih, bâtıl, fâsit, sebep, şart, mâni gibi bir müslümanın fiiline Allah veya Resûlü tarafından verilen vasıf **"şer'î hüküm"** adını alır. Hüküm emir, yasak veya muheyyer bırakma kabilinden ise, buna **"teklîfî hüküm"** denir. Emre örnek: namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek gibi. Yasağa örnek; içki içmek, kumar oynamak, zina etmek gibi. Muhayyer bırakmak ise; meşrû şekilde yeme, içme ve gezinme gibi fiilleri kapsamına alır.[350]

İslâmî bir hükmün kıyas yoluyla benzeri meselelere uygulanabilmesi için pratiğe yönelik olması ve mânâsının akıl ile anlaşılabilmesi gerekir. Yani bu hükmün meşrû oluş sebebini akıl kavramalı veya âyet-hadis bu sebebe işaret etmelidir. Meselâ içki, kumar, murdar hayvan eti ve rüşvet haram kılınmıştır. Akıl, bunların meşrû oluş hikmetini kavrar. Eğer hükmün mânası, teyemmüm abdesti ve namazın rekatlarının sayısı veya şekli gibi akıl ile bilinemezse kıyas konusu olamaz.

Ebû Hanîfe'ye göre, hüküm âyet ve hadislerinin hepsinin mânâsı akıl ile kavranabilir ve illetleri anlaşılır. Ancak ibâdet (taabbûdî) olduğuna dair delil bulunanlar bundan müstesnadır. Bu, meşrû oluş sebebi akıl ile kavranılamayan ibadet veyâ hükümlerin bir hikmet veya faydası yoktur, anlamına gelmez. Şüphesiz bunların da hikmet ve faydaları vardır; fakat akıl bunlardaki illeti anlayarak benzerlerine uygulama yeteneğine sâhip değildir.[351]

Kur'ân-ı Kerîm'de, insanların fiilleriyle ilgili beşyüz kadar âyet vardır. Bunlara "hüküm âyeti" denir. Bu âyetleri açıklayan özel eserler de yazılmıştır. Ebû Bekir el-Cassâs (ö. 370/980) ile İbnü'l-Arabî'nin, Ahkâmü'l-Kur'ân adlı eserleriyle, günümüz İslâm bilginlerinden Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin, Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm isimli eseri bunlardandır. Hz. Peygamber'in hadislerinde de, edeb, öğüt ve ahiret hükümleri yanında, ibâdât, muâmelat ve ukûbâtla ilgili hüküm hadisleri ayrı başlıklar veya müstakil hadis kitapları olarak yazılmıştır. Bunlara da "hüküm hadisleri veya hüküm bildiren hadisler" denir.[352]

Hakkın hükmünü ifa ederken haksızlık yapmamak ve hakkı ehline teslim etmek üzere nazil olan ayeti kerime, aşağıdaki hadisi şerif ise hakkın rızasını gözeterek taraf olmamak kaydıyla hüküm vermek isabet etmese de yine hakimin sevabını alabileceğini haber vermektedir.

Hak adına taşkınlık yapılmadığı sürece Ceneb-ı Hak hiç kimsenin hakkını zayi etmeyecektir. Çünkü onun Rahmani Rahmetinin gereği budur.

Yüce Allah cümlemizi Rahmetinden mahrum etmesin.

Otuz Üçüncü Hadis

????? ??????? ?????:???? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????? ????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Hâkim içtihad eder, isabet ederse kendisine iki ücret (sevap) verilir. Eğer içtihad eder, hata ederse ona bir ücret vardır." [353]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah:???? eder ????????? içtihad ?????????? Hâkim ???????? isabet ederse ?????? kendisine ???????? iki ücret verilir? ????? Eğer ????????? içtihad eder ??????? hata ederse ?????? ona ???? bir ücret vardır

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Amr İbnu'l-Âs[354] (r.a) anlatıyor:" Hz.Peygamber (a.s)'a davalı iki adam geldi. O da Amra dedi ki:**"Ya Amr, aralarında hüküm ver bakalım."** Amr dedi ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Sen bu işe benden daha layıksın. Hz.Peygamber (a.s) buyurdu ki:**"Böyle olsa bile sen hüküm ver."** Amr, "Eğer hükmedersem bana ne var?" dedi. Hz.Peygamber (a.s) de,

"Eğer hükmedip, hükmünde isabet edersen sana on sevap var. Eğer sen ictihad edip bunda hata edersen sana bir sevap var" buyurdu.[355]

Alimler bu hadisten, alim kimsenin âdabına uygun şekilde içtihad yaptıktan sonra, isabet edemeyip, hataya düştüğü için hükümünün veya fetvasının reddedilmiş olmasından günaha girmeyeceği hükmünü çıkarmışlardır. **"Bilakis, derler, eğer iyi niyetle bütün gayretini ortaya koymuşsa ücrete mazhar olur, eğer isabet etmişse ecri katlanır. Ancak hakkında ilmi bulunmayan bir meselede cüret edip, ileri atılır, hüküm veya fetva vermeye kalkarsa günahkâr olur."**

Hadiste geçen isabet etmekten murad, nefsü'l-emirdeki Allah'ın hükmüne tesadüftür. Hata etmekten murad da, müçtehidin **"hak, şu cihettedir"** diye verdiği hükmün nefsü'l-emirdekinin hilafına tesadüf etmiş olmasıdır.

İsabet edene verilen iki ücretten biri içtihad ücreti, diğeri de isabet ücretidir. İsabet edemeyen ise sadece içtihad ücreti alır. **"Muhtasar-ı Şerhi's-Sünne"**'de denir ki: "Müçtehid olmayanın kaza (hüküm verme) işine girmemesi gerekir. İmamın böyle olmayanı kaza işlerine tayin etmesi de caiz olmaz."Devamla müçtehid hakkında şu bilgi verilir: "Müçtehid, şu beş ilmi nefsinden cem'eden kimsedir:

- Kitabullah ilmi,
- Resûlullah'ın sünnetinin ilmi,
- Selef ulemâsının icma ve ihtilaflarına ait ilim,
- Lugat ilmi,
- Kıyas ilmi...

Son olarak tekrar edelim ki. İslâm uleması şu hususta icma etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis, hüküm vermeye ehliyetli müçtehid hakkındadır. Böyle bir hâkim, içtihadda bulunur da isabet ederse, biri içtihadına, biri de isabetine karşılık olmak üzere kendisine iki ecir verilir. Hata ederse yalnız içtihadına karşılık bir ecir verilir. İçtihada ehil olmayan kimsenin hüküm vermesi hiçbir şekilde helal değildir. Bu kimse içtihadla verdiği hükümden dolayı sevap değil, günah kazanır. Verdiği hüküm hakkı bulsa da bulmasa da, hiçbir değeri yoktur. İnfaz edilmez. Verdiği hüküm isabetli bile olsa şer'î bir esasa değil, tesadüfe dayandığı için Allah'a asi olmuştur, dini hafife almıştır. Binaenaleyh günahkârdır.

MASİYETTE İTAAT YOKTUR

Otuz Dördüncü Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????????? ?? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????????? ????????? .

"Ey müminler, Allah'a itaat ediniz; Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat ediniz. Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e havale ediniz. Bu en hayırlı ve en iyi akıbet vaad eden bir tutumdur."[356]

??? ???????? Ey ???????? ??????? müminler ???????? itaat ediniz ?????? Allah'a ?????????? itaat ediniz ????????? Peygambere ?? ve ?????? sahiplerine de ????????? emir ???????? sizden olan ?????? Eğer ???????????? anlaşmazlığa düştüğünüzde ?? ?????? herhangi bir konuda ?????????? havale ediniz ????? ?????? Allah'a ?? ve ?????????? Peygamber'e ???? ???????? gerçekten ??????????? inanmışsanız ???????? Allah'a ?? ve ????????? gününe ???????? ahiret ????? Bu ?????? en hayırlı ?? ve ???????? iyi akıbet vaad eden ????????? bir tutumdur

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin)"[357] ayetinin Abdullah İbnu Huzâfe hakkında indiğini ifade eden bir Buhârî hadisi de olayların farklı olduğuna delil kabul edilmiştir.

Saîd ibni Cübeyrden rivayet edildiğine göre bu âyet Abdullah ibni Huzafe ibni Kays dolayısiyle nâzil olmuştur.[358]

Bu kısa ayette yüce Allah bir yandan imanın şartını ve İslâm'ın tanımını açıklarken aynı zamanda müslüman toplumun temel düzenini, egemenliğin dayanağını ve siyasî otoritenin kaynağını belirliyor. Bu saydıklarımızın tümünün başlangıç ve bitiş noktası şudur: Hükümler sırf yüce Allah'tan alınacaktır. Kuşaktan kuşağa ve toplumdan topluma değişen sosyal hayatın dalgalanmaları sırasında ortaya çıkacak olan ve haklarında Kur'an'da ve sünnette kesin kanıt bulunmayan; kendileri ile ilgili değişik yargılar, değişik görüşler ve farklı yorumlar ileri sürülen ayrıntılı meselelerin çözümü yüce Allah'a havale edilecek; böylece farklı akılların, farklı görüşlerin ve farklı yorumların hakemliğine başvuracakları değişmez bir ölçü, oynamaz bir kriter elde edilecektir.

İnsan hayatına ilişkin büyük-küçük, önemli-önemsiz her konuda, her meselede **"egemenlik",** hüküm verme yetkisi sırf yüce Allah'a aittir. Yüce Allah bu amaçla bir şeriat belliyerek onu Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine dökmüştür. Sonra bu Kur'an'ı insanlara anlatacak bir peygamber göndermiştir. Bu peygamber "havadan konuşmuyor". O halde O'nun sünneti (sözleri ve uygulamaları) yüce Allah'ın şeriatının bir parçasıdır.

Yüce Allah'a itaat etmek zorunludur. Şeriat ortaya koymak O'nun ilâhlığının en belirgin özelliklerinden biridir. O halde O'nun koyduğu şeriatın uygulanması, yürürlüğe konması zorunludur. Mü'minler öncelikle yüce Allah'a itaat etmekle yükümlüdürler. Arkasından Peygambere itaat etme yükümlülüğü gelir. Çünkü Allah'ın elçiliği, Allah'tan aldığı mesajı kullara iletme sıfatını taşıyor. Bu sıfatı yüzünden O'na itaat etmek, O'nun aracılığı ile bu şeriatı göndermiş olan Allah'a itaat etmenin vazgeçilmez gereği, bir uzantısıdır. Ayrıca Peygamber, sünneti aracılığı ile bu şeriatı açıklıyor. Buna göre O'nun sünneti, O'nun hükümleri ve direktifleri uygulanması zorunlu olan şeriatın ayrılmaz bir parçasıdır. İmanın varlığı ve yokluğu bu itaatin ve bu uygulamanın varlığına ya da yokluğuna bağlıdır. Bunun böyle olduğunu yukarda okuduğumuz ayetin şu şart cümlesi söylüyor:

"Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız..."[359]

Üçüncü derecedeki zorunlu itaat merci olan devlet yetkililerine (Ululemr'e) gelince okuduğumuz ayet bunların kimliğini açıkça belirliyor. Okuyalım:

"... Ve sizden olan idaricilere itaat ediniz."[360]

Yani bu devlet yetkilileri bu ayette açıklanan iman şartını ve İslâm tanımını kişiliklerinde gerçekleştirmiş müminlerden olacaklar. Bu ayette açıklanan iman şartı ve İslâm tanımı -bildiğimiz gibi- şu ilkeleri içerir: Yüce Allah'a itaat etmek. Peygambere itaat etmek, ilke olarak egemenliği ve insanlar için yasa koyma yetkisini sırf yüce Allah'a tanımak, çözümlerini kesin kanıtlara bağladığı meselelerde O'nu tek hüküm kaynağı bilmek. Bunların yanısıra haklarında kesin kanıt bulunmayan ve insanlar arasında farklı görüşlere ve yorumlara yol açan meseleleri de O'na havale etmek, bu meseleleri nassların genel ilkeleri ışığında çözmeyi benimsemek.

Yukarıdaki ayet, yüce Allah'a ve Allah'ın elçisi olması gerekçesi ile Peygamber'e itaat etmeyi temel ve asıl görev sayarken devlet yetkililerine itaat etmeyi Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeye bağlı bir görev kabul ediyor. Nitekim cümlenin söz edilişinde yüce Allah'tan ve Peygamberden önce **"İtaat ediniz"** emrine yer verildiği halde devlet büyüklerinden önce bu emir anlamlı kelimeye yer verilmiyor, buradaki emredicilik anlamı **"ve"** bağlacı eki ile ifade ediliyor. Böylece devlet yetkililerinin **"sizden"** olmaları, iman şartının ve İslâm tanımının kapsamı içinde bulunmaları belirtildikten sonra bu sözdizimi yolu ile onlara yöneltilecek itaatin Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeye dayalı olduğu bir daha vurgulanmaktadır.

Bütün bu kayıtlamalardan ve belirlemelerden sonra şu sonuç ortaya çıkıyor. **"sizden"** olan devlet yetkililerine yönelik itaat, yüce Allah'ın şeriatı ile, haram olduğu nassla kanıtlanmayan ve tartışma konusu olup da şeriatın ilkelerine vurulduğu takdirde haram olmadığı sonucuna varılan direktifler ile sınırlıdır. Öte yandan sünnet, bu itaati kesin ve net bir şekilde belirliyor.[361]

Sosyelleşmenin yolu birlik ve beraberlikten geçer. Bugün buna en çok muhtaç olan Müslüman kesimdir. Çünkü İslam dininin inzalinden bu güne kadar Müslümanlar bu kadar bölük pörçük olmamışlardır.

Sadedinde olduğumuz ayet ile aşağıdaki hadisi şerif bize müslümanlara birlikte yaşamanın esaslarını beyan etmektedir.

Ayetin sebebi Nüzûlü ve hadisin sebebi Vürûdu içinde çok anlamlı mesajlar vardır. Bunlar günümüz şartlarının sosyalleşme konusundaki temel meseleridir.

Yüce Allah cümlemize dinimizi, imanımızı dinsizlerin ve imansızların terkine mahkum etmesin.

Yirmi Dokuzuncu Hadis

????? ??????? ?????: ??? ??????? ??? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ??? ????????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Allah'a isyanda (kula) itaat yok! Ancak taat ma'ruftadır!"[362]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ???? Allah ?? ??????? itaat yok ??? ?????????? isyanda ?????? Allah'a? ??????? Ancak ?????????? taat ??? ???????????? ma'ruftadır

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Buhari naklediyor, Ebu Sâid radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Alkame İbnu Mücezzez radıyallahu anh, benim de içinde bulunduğum bir askeri birliğin başında savaşa gönderdi. Kumandan olarak gazvesinin başına geçince veya yolda belli bir yere varınca, askerlerden bir grup, kendisinden (ayrı gitmek) hususunda izin istedi. Onlara izin verdi. Başlarına Abdullah İbnu Huzâfe İbnu Kays es-Sehmî'yi sorumlu tayin etti. Ben onunla savaşanlar içerisinde idim. Yolun bir yerine gelmiştik, (mola sırasında) askerlerden bazıları ısınmak veya üzerinde (yemek) yapmak maksadıyla bir ateş yaktılar. Komutanımız Abdullah -ki şakacı birisiydi- sizin üzerinizde itaat edilmek ve sözü dinlenmek hakkım yok mu?"diye sordu. Askerler: "Elbette var!" dediler. "Öyleyse, dedi ne emredersem yapacaksınız değil mi?" Askerler yine: "Elbette!" dediler. Bunun üzerine komutan: "Şu halde size, şu ateşe atılmayı emrediyorum" dedi. Askerlerin bir kısmı kalkıp emri yerine getirmeye hazırlandılar. Abdullah, onların ateşe atılacaklarına inanınca: "Kendinizi tutun, ben size şaka yapmıştım" dedi. Medine'ye dönünce, bu hadiseyi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlattılar. Efendimiz şöyle buyurdular: ***"Onlardan (yani başınızdakilerden) kim size Allah'a isyanı emrederse ona itaat etmeyin."***[363]

Rivayette, komutanın kim olduğu ve hangi seriyyeye gönderildiği belli değildir. Hadisin Buhârî'deki şekli böyledir. Ancak, başka şekillerde, komutan(lar)ın ve serriyyenin mahiyeti ortaya çıkar. Fakat, bazı ihtilaflardan uzak değildir. İbnu Sâd'ın kaydına göre bu hâdise dokuzuncu hicrî senenin Rebuül-ahir ayında cereyan eder. Resûlullah (a.s)'a, Cidde yakınlarında bir grup Habeşlilerin görüldükleri haberi ulaşır Bunun üzerine derhal 300 kişilik bir askeri birliği Alkame İbnu Mücezziz komutasında yola çıkarır. Birlik deniz kenarına kadar iner. Habeşliler onları görünce kaçarlar. Seriyyeden dönüşte, askerler evlerine dönme hususunda istîcâl gösterirler. Buna kızan Abdullah İbnu Huzâfe, acele edenlere ateş yaktırıp içine girmelerini emreder. İbnu İshâk'a göre ise, bu kıssanın sebebi, Zû-Karad gazvesinde, Vakkas İbn Mücezziz'in öldürülmüş olması sebebiyle, Alkame İbnu Mücezziz'in intikam almak istemesi, Resûlullah (a.s)'ın da onu bu seriyyeye göndermesidir.

Ne zaman bir toplum Allah'ın Kitab'ı ve Rasûlü'nün Sünnet'ini fırlatıp atar, Allah ve Rasûlü'ne isyan eden lidere uyar, Kitap ve Sünnet'in hüküm vermesini istemeksizin yönetici ve dini liderlere düşüncesizce itaat ederse, İsrailoğulları'nın kötü akıbetine uğramaktan kurtulamaz.

AÇ GÖZLÜLÜK

Otuz Beşinci Ayet

????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ????????????? ???????? ?????? ???? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????????? ???????????? ????? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ??????

"Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar ve inkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir."[364]

????? Muhakkak ki ?????? Allah ???????? koyar ???????? ??????? inanıp ?????????? işler yapanları ????????????? iyi ???????? cennetlere ?????? akan ???? ????????? altlarından ??????????? ırmaklar ?? ve ???????? edenler ise ???????? inkâr ????????????? faydalanırlar ???????????? yerler ????? gibi ???????? yediği ??????????? hayvanların ?????????? ateştir ??????? yeri ?????? Onların

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Medinede nazil olan bu (Muhammed) sürenin yalnız 13. ayeti hicret esnasında nazil olmuştur. Ayette Uhud savaşında yara alan Hz.Peygamber (a.s) ve Ashabını teselli etmek için inzal olmuştur.[365]

İman edip iyi amel işleyenler zaman zaman en hoş nimetlerden yararlanırlar. Ama burada yapılan karşılaştırma müminlerin gerçek ve muazzam payları ile ki -o cennettir- kafirlerin toplam payları arasında yapılmaktadır. Zaten onların bundan başka da pay ve nasipleri yoktur.

Müminler paylarını altlarından ırmaklar akan cennetlerde yüce Allah'ın elinden alırlar. Onları cennete koyan yüce Allah'tır. O halde onların payları çok yüce, şerefli ve yüksek bir paydır. Onlar bu payı yüce Allah'ın huzurunda O'nun yüce katında imanlarına ve iyi amellerine bir karşılık olarak, yücelik ve şerefte salih amelden kaynaklanan yüceliğe uygun olarak elde ederler.

İnkar edenlerin payı ise **"hayvanların yediği gibi"** yiyip eğlenmektir... Bu kendilerinden insanlık karekterini ve nişanlarını silip süpüren rezil edici bir ifadedir. Çünkü bu ifadenin onlar için verdiği çağrışım açgözlü ve oburca yiyen hayvan çağrışımıdır. Hiçbir tat almaksızın iyi ya da çirkin olup olmadığına bakmaksızın bulduğunu yiyen duygusuz hayvan yemesi çağrışımıdır. Bu öyle bir yeme ki ortada onu frenleyen ne irade vardır, ne tercih sözkonusudur ne üzerine bekçi olacâk gözcü vardır ve ne de onu engelleyecek bir vicdan!

Hayvanlık yemede ve eğlencede ortaya çıkar. İsterse servet ve nimet dolu köşklerde yetişen birçoklarında olduğu gibi, ortada nice bir yemek zevki ve eğlenceler arası seçiminde eğitilmiş bir his ve duygu olsun farketmez. İnsanın amaç edinip peşinden koşacağı nimetten yararlanma biçimi bu değildir. Amaç nefsine ve iradesine hakim olan ve hayat için özel değerleri olan insanın duyarlılığıdır. Böyle bir insan şehvetin baskısına boyun eğmeyen, lezzetin gevşemediği bir iradenin ürünü olarak, Allah katındaki hoş olan şeyleri tercih eder. Hayatın tamamı yemek sofrası ve eğlence fırsatı olarak değerlendirilemez. Böyle görülüp de bundan sonra hedefsiz yaşayarak Allah tarafından izin verilenlerle yasak edilenler konusunda aldırış etmeksizin, hayat sürülemez.

İnsanın hayat hakkında ve hayatın sağlam temellerine dayalı özel bir düşünce sistemi, hedefi ve iradesi vardır. Ki bu sağlam temeller hayatın yaratıcısı olan yüce Allah'tan alınmıştır. Eğer insan bütün bunları yitirirse insan türünün belirleyici özelliklerinden en önemlilerini ve yüce Allah'ın insanı üstün tutmasına neden olan özelliklerin en önemlilerini yitirmiş demektir.

İman edenlerle inkara sapanlar arasında yapılan karşılaştırmalar zinciri burada Resulullah'ı yurdundan çıkaran, Mekke halkına bir uyarı ve kendilerinden daha güçlü iken yok edilen eski şehirlerin halkları ile kendileri arasında bir karşılaştırma sergilemektedir.[366]

İman edenlerin her ne kadar dünyası inişli çıkışlı ise de gelecekte ahiretleri vardır.

Oysa inanmayanların sadece dünyaları ve içi pislikle dolu mideleri vardır. Ne gelecekleri ne saadetleri vardır.

Ayeti kerime müminleri cennetle müjdelerken, hadisi şerif ise imansızlığın ne kadar basit olduğunu serdetmektedir.

Yüce Allah cümlemize kamil iman, bedenlerimize salih amel ihsan etsin.

Otuz Beşinci Hadis

????? ??????? ?????:???? ??????????? ?????????? ?? ????? ??????? ???????????? ???????? ??? ???????? ????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Kuşkusuz mü'min bir mideye içer, kâfir ise yedi mideye içer." [367]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah???? Kuşkusuz ??????????? mü'min ?????????? içer ?? ????? mideye ??????? bir ???????????? kâfir ise ???????? içer ??? ???????? mideye ???????? yedi

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: İbnu Ebî Şeybe, Ebu Ya'la, Bezzâr ve Taberânî'den naklen Cahcâh el-Gıfârî'nin hikayesini İbnu Hacer, kendi ağzından naklettiğine göre, "bu zat yakınlarından bir grupla birlikte müslüman olmak niyetiyle huzur-u risaletpenâhîye gelirler ve Resûlullah'la birlikte akşam namazında hazır olurlar. Resûlullah (a.s) selam verince: **"Herkes yanında oturanın elinden tutsun (yemeğe götürsün)"** ferman buyurdu. Ben yalnız kalmıştım. Ben ise iri ve uzun boylu bir kimseydim. Kimse beni gelip almamıştı. Beni de Resûlullah kendi evine götürdü. Benim için bir keçi sağdı. Hepsini içtim. Benim için bir keçi daha sağdı, onu da içtim. Böylece tam yedi keçi sağdı, hepsini içtim (daha da doymamıştım). Sonra bana bir tencere yemek geldi, onu da bitirdim. (Resûlullah'ın hizmetçisi) Ümmü Eymen (dayanamayıp): "Resûlullah'ı aç bırakanı Allah aç bıraksın!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:**"Sus, Ümmü Eymen! O rızkını yedi, bizim rızkımız Allah'a aittir!"** buyurdular. İkinci gece olup akşamı kılınca Aleyhissalâtu vesselâm önceki akşam yaptığını yaptı: Benim için bir keçi sağdı. Bu sefer içtim ve doydum.

Ümmü Eymen (r.a) şaşırmıştı: "Bu (dünkü) misafirimiz değil mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu gün, o mü'mindir, bir tek mideye yedi. Dün ise yedi mideye yemişti. Kâfir, yedi mideye yer, mü'min ise tek bir mideye yer" buyurdular."İbnu Hacer'in Cahcâh tarikinden kaydettiği bu rivayetten daha kuvvetli olduğunu belirttiği Ebu Gazvân rivayeti de şöyle: "Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resûlullah (a.s)'a yedi kişi gelmişti. Ashabtan her biri bir adam götürdü. Resûlullah da bir adam götürdü. Ona ismini sordu. Adam: "Ebu Gazvân!" dedi. Resûlullah onun için tam yedi keçi sağdı. O hepsini içti. Resûlullah (a.s): **"Müslüman olmaz mısın ey Ebu Gazvân?"** buyurdular. Adam: "Evet!" dedi ve müslüman oldu. Resûlullah (a.s) adamın göğsünü meshetti. Sabah olunca ona tek bir koyun sağıldı. Sütünü bitiremedi bile. Resûlullah sordu:**"Ey Ebu Gazvân neyin var? Niye tamamlamadın?"**"Seni peygamber olarak gönderen Zât'a yemin olsun doydum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: ***"Senin dün yedi miden vardı. Bu gün ise tek miden var!"*** buyurdular.[368]

Bu, müslüman ve onun dünyadaki zühdü ile kâfir ve onun dünyaya olan hırsını göstermek için verilmiş bir temsildir. Mü'min dünyevî şeylere kıymet vermemesi sebebiyle tek bir mideye yer, kâfir ise dünyevî şeylere rağbetinin şiddeti ve dünyalığı çok yığması sebebiyle yedi mideye yer. Burada ne gerçek mideler, ne de yeme hususu murad edilmektedir. Asıl kastedilen şey, dünyalığın iktisabında azlık ve çokluktur.

Hadisi, dünyaya gösterilen rağbete hamledenler, nasıl ki derler, falan kimse dünyayı hopur hopur yiyor denince onun dünyaya fazlaca rağbet ve hırs gösterdiği ifade edilirse, mü'min tek bir mideye yer denmekle de dünyaya karşı hırsı yok, ondan yetecek kadar, az bir şeyin peşindedir denmek istenmiştir. Keza, **"Kafir yedi mideye yer"** sözüyle de dünyaya rağbet ediyor, çok şeylerin peşine hırsla düşüyor denmek istenmiştir.

Hadisten murad mü'mini az yemeye teşviktir. Çünkü bilirse ki, çok yemek kafire has bir sıfattır, mü'min az yemeyi esas alır. Zira, mü'minin nefsi, kâfire mahsus sıfatla muttasıf olmaktan nefret eder. Çok yemenin kâfire has bir sıfat olduğu hususuna Cenâb-ı Hakk'ın şu sözü delâlet eder: ***"Durakları ateş olduğu halde, kâfirler zevklenirler ve hayvanlar gibi yerler."***[369]

Son olarak yemek âdâbı konusunda dikkat edilmesi gereken diğer hususlar, maddeler halinde şöylece sıralanabilir:
a- Lokmayı, ağıza göre almalı ve iyice çiğnedikten sonra yutmalı;
b- Lokmayı, yutmadıkça ikinci lokmaya el uzatmamalı;
c-Ekmeği dişlerle koparmamalı;
d- Ağızda ekmek varken kimse ile konuşmamalı;
e- Yemeğin soğutulması için içine üflememeli;
f- Başkalarını tiksindirecek, iğrendirecek davranışlarda bulunmamalı;
g- Başkalarının lokmasına ve yemesine bakmamalı;
h- Lokmayı ağıza koyarken, başı tabağa doğru uzatmamalı;
ı-Yemekte israf etmemeli, lokmayı ve verilen yemeği bitirmeye çalışmalı;
i- Ağızdan bir şey çıkarmak gerekirse, yüzü sofradan çevirmeli ve o şeyi sol el ile almalı;
j- Koparılan lokmayı yemeklerin içine batırırken dikkat etmeli, parmakların yemeğe girmemesini sağlamalı;
k- Toplu yemek yenirken, herkesin yeyip bitirmesini beklemeli, daha önce sofradan el çekilmemeli ve kaldırılmamalı;
l- Yemeğe önce yaşça veya mevki yönüyle büyük olan kişinin başlamasını beklemeli;
m- Sokaklarda ve ayakta ekmek yememeğe dikkat edilmeli;
n-Ekmek kırıntılarının nimet olduğunu unutmamalı ve onlara gereken özen gösterilmeli;
o- Yemek yeme işi bitince Allah'ın verdiği bunca nimetlere karşı bir şükür ifadesi olarak dua etmeli ve kısaca "Elhamdülillah" demeli ;
ö- Yemekten sonra eller iyice yıkanmalı, dişler fırça veya misvak ile temizlenmelidir.

ÖLÜYE TELKİN

Otuz Altıncı Ayet

?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ?????? ???? ??????

"Ve kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz."[370]

?? Ve ???? kim ?????? gafil olursa ???? ?????? zikretmekten ?????????? Rahmân'ı ????????? musallat ederiz ???? ona ?????????? bir şeytanı ?????? ???? yanından ?????? ayrılmayan

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

İbn Ebî Hatim'in Muhammed ibn Osman el-Mahzûmî'den rivayetle tahric ettiği bir habere göre Kureyşliler kendi aralarında konuşup: "Muhammed'ir arkadaşlarından her bireri için bir kişi görevlendirelim, onunla konuşsun ve onu bu yeni dinden vazgeçirmeye çalışsın." demiş ve Haz. Ebu Bekr için Talha'yı görevlendirmişler. Talha, Hz. Ebu Bekr'e gelmiş, onunla konuşmuş. Ebu Bekr kendisine: "Beni neye çağırıyorsun?" diye sormuş. Talha: "Lât ve Uzzâ'ya ibadete çağırıyorum." demiş. Ebu Bekr: "Lât nedir?" diye sormuş, Talha: "Rabbımızdır." diye cevaplamış. Ebu Bekr: "Peki Uzzâ nedir?" diye sormuş, Talha: "Allah'ın kılarıdır." diye cevaplamış. Hz. Ebu Bekr bu sefer: "Peki anneleri kim?" diye sorunca Talha duraklamış ve cevap verememiş de yanındakilere: "Yahu şu adama cevap versenize." demişse de onlar da susmuş, cevap verememişler. İşte bunun üzerine Talha: "Kalk ey Ebu Bekr; ben şehadet ederim ki yegâne ilah Allah'tır ve Muhammed O Allah'ın elçisidir." demiş ve işte bunun üzerine Allah Tealâ da bu âyet-i kerimeyi indirmiş.[371]

Bu ayetin içerdiği Zuhruf süresi Mekke'de nazil olmuştur. Ayet Mekke Müşriklerine karşı cevap niteliğini taşımaktadır.[372]

Ayetin orjinalinde geçen **"Aşiyy"** kelimesi, gözün göremeyecek kadar kamaşması anlamına gelir. Bu durum genellikle parlak bir ışıkla karşı karşıya kalındığında sözkonusu olur ki, o zaman göz herhangi birşey göremez olur. Veya karanlık bir ortama girildiğinde benzeri bir kamaşma meydana gelir ki, görme yeteneği zayıflamış gözler böyle bir ortamda ortalığı seçemezler. Kuşkusuz bu durum bir hastalıktan da kaynaklanmış olabilir. Burada güdülen amaç ise, onların körlüğünü ve Rahman'ı anmaktan kaçınmalarını vurgulamaktır. Allah'ın varlığını hissetmelerini, vicdanda onun gözetiminin farkında olmalarını sağlamaktır:

"Kim Rahman'ın Kur'an'ın'dan yüz çevirirse ona, bir şeytanı arkadaş veririz ve o şeytan artık onun ayrılmaz dostudur."[373]

Yüce Allah'ın iradesi insanın yaratılışı ile ilgili olarak bu hususu öngörmüştür: İnsan Allah'ı anmaktan uzaklaştığı onun varlığını unuttuğu zaman şeytanın onu kontrolü altına almasını, onu istediği gibi yönlendirmesini, ona vesvese veren kötü bir arkadaş olmasını, kötülüğü süslü, çekici göstermesini gerektirmiştir. Bu ayetteki şart ve cevabı yüce Allah'ın değişmez genel iradesini ifade etmektedirler. Bu iradeye göre sebebin ortaya çıkması ile birlikte sonuçta hemen ortaya çıkar. Yüce Allah sonsuz ilmine göre bu şekilde karar vermiştir.

Şeytanlardan bu kötü arkadaşların görevi, arkadaşlarını Allah'ın yoluna girmekten alıkoymaktır. Öte yandan bu arkadaşlar kendilerini Allah'ın yolunda sanmaktadırlar. [374]

Beden ile zikir ise, vücudun bütün organlarının Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri ve yasaklarından sakınmaları ile olur. Bu da kişinin kendi vücudunun organlarını Allah'ın yolunda bulundurması ile mümkündür.[375]

Beni Rabbiniz olarak bilip kulluğunuzla zikredin ki, ben de sizi sevdiğim kullarımdan kabul edip sonunda bağışlamakla zikredeyim."[376]

Yukarıdaki ayet zikirsizlerin şeytanın arkadaşı olacağını ve aşağıdaki hadisi şerif ise zikirsiz ölmemek için kendinizi zikre alıştırın demek istiyor. Çünkü zikir, anmaktır. Sevenin sevdiği anması kadar büyük bir onur olamaz. Eğer bu sevgili, sevgililerin en sevgilisi ise daha da çok anmak gerekiyor.

Yüce Allah cümlemizi zikirle vaktimizi geçirmeyi ve zikirden gafil olmamayı nasip eylesin.

Otuz Altıncı Hadis

????? ??????? ?????: ????????? ???????????: ??? ???? ????? ?????? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????? ????????? ????? ????? ????????????

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm, Sübhânallahi Rabbi'l-Arşı'l-Azim, Elhamdulillahi Rabbi'l-Âlemin" telkin edin!" [377]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah: ????????? telkin edin ??????????? Ölülerinize ?? ???? Lailahe ????? ?????? illallahu'l ?????????? Halîmu'l ?????????? Kerîm? ????????? ?????? Sübhânallahi ????? Rabbi'l ????????? Arşı'l ?????????? Azim? ????????? ????? Elhamdulillahi ????? ???????????? Rabbi'l-Âlemin

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Hz.Ali[378] (r.a)'dan, Hz.Peygamber (a.s): "Ne zaman ölüm döşeğindekilerin yanına girdiğizde,***Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm, Sübhânallahi Rabbi'l-Arşı'l-Azim, Elhamdulillahi Rabbi'l-Âlemin"*** çok çok zikredin" buyurdu. [379]

Ebu Saidi'l-Hudrî (r.a) anlatıyor: "Resulullah (a.s) buyurdular ki: ***"Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallah demeyi telkin edin."*** [380]

Birinci hadis, muhtazar denen can çekişme halinde olan bir hastanın yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet veya her ikisini birden okuyarak telkinde bulunulması tavsiye edilmektedir. Telkin, onların telaffuz edilmesi suretiyle olur. Alimler, hastaya **"bunu söyle!"** diye emretmemek gerektiğini, yanında söylemekle iktifa edilmesini tavsiye ederler. Telkin çok sık olmamalıdır. Bir kere söylendi mi hemen tekrar edilmemeli, araya başka bir kelam girmişse arkadan bir kere daha söylenmeli derler. Resulullah bir başka hadislerinde **"Kimin son sözü Lailahe illallah olursa cennete girer"** buyurarak ölülerimizin son kelamlarının Lailahe illallah olmasının ehemmiyetini belirtmiştir. Bir başka hadiste de: **"lailahe illallah kelimesini, ölüm onunla sizin aranıza girmeden çok tekrar edin, ölecekleri**nize de telkin edin" buyrulmuştur.

Ölmek üzere olanların yanında Allah'ı zikretmek gerekli olduğu gibi yaşayanların yanında da zikri ihmal etmemek gerekir. Çünkü zikir, anmaktır. Ölü olana anılma lazım olacağı gibi diri olana da aynı şeyi yapmak lazımdır.

* Tasâvvuf ehline göre, Hz. Muhammed (a.s) dört halifeye ayrı ayrı zikri öğretip tavsiye etmiştir. Hz. Ebu Bekir (r.a)'a hafî (gizli) zikri, Hz. Ömer ve Hz. Ali'ye'cehrî (sesli) zikri ve Hz. Osman'a da kalbî zikri öğretmiştir.[381]

* Tasavvufî tarikatların kendilerine göre değişik zikir çeşitleri ve usûlleri vardır.[382]

* Hz. Muhammed (a.s) başka bir hadiste de zikir hakkında şöyle buyurmuştur: "İnsanlar bir araya gelip Allah'ı zikrettikleri zaman, melekler onları kuşatır, rahmet onları kaplar ve Allah onları kendisine yakın olan kişilerden kaydeder. "

* Ebu Hüreyre (r.a) bir gün çarşıya gider ve oradakilere şöyle seslenir: "Hz. Muhammed (a.s)'ın mirası camide taksim edildiği halde, siz buralardasınız!.." Çarşıdaki insanlar hemen camiye giderler. Fakat miras diye bir şey göremezler. Ebu Hüreyre'ye gidip şöyle söylerler: "Yâ Ebu Hüreyre, camide taksim edilen herhangi bir miras görmedik." Ebu Hüreyre onlara; "Neyi gördünüz?" diye sorar. Onlar;**"Allah'ı zikreden ve Kur'ân okuyan insanları gördük"** derler. O zaman Ebû Hüreyre **"İşte peygamberin mirası odur"** der.[383]

* Hz. Muhammed (a.s)' ın zikrin fazileti ve onun çeşitli günahların affına vesile olduğuna dair söylemiş olduğu daha bir hayli hadisleri vardır.[384]

RÜYA VAHİYDİR

Otuz Yedinci Ayet

???? ?????????? ?????? ?? ????????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ??????????? ???????????????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????????

"Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir." [385]

???? Hatırla ki ?????????? onları gösterdi ?????? Allah ?? ????????? uykunda sana ??????? az ?????? Eğer ?????????? onları sana gösterseydi ??????? çok ??????????? çekinecek ?? ve ???????????????? münakaşaya girişecektiniz ??? ????????? bu iş hakkında ???????? Fakat ?????? Allah ??????? kurtardı ??????? Şüphesiz O, ?????? bilir ??????? özünü ?????????? kalplerin

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Mücahid der ki: Yüce Allah (Bedir savaşı esnasında) Resulüne rüyasında müşrikleri az göstermiş, Hz.Peygamber (a.s)'da ashabına bunu haber vermişti. Böylece onların güvenleri artmış oldu.[386] Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.[387]

Bu olay, Hz. Peygamber (a.s) Medine'den savaş alanına doğru ilerlerken meydana gelmiştir. O zaman henüz kafir ordusunun ne kadar büyük olduğu bilinmiyordu. Hz. Peygamber (a.s) orduyu rüyasında gördü ve ordunun çok büyük olmadığı sonucuna vardı. Sonra rüyasını mü'minlere anlattı. Bu da onlara cesaret verdi ve korkusuzca düşmana doğru yürüdüler.

Yüce Allah'ın savaş planlarından biri, Peygamberimize rüyasında kâfirlerin güç ve ağırlık bakımından az olduklarını göstermekti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- rüyasını arkadaşlarına anlatıyor, onlar da buna seviniyor ve savaşmaya istekli oluyorlar. Daha sonra yüce Allah burada onları niçin peygamberine az gösterdiğini haber veriyor. Kuşkusuz yüce Allah, onları çok gösterse, Peygamberimizle birlikte bulunan azınlığın moralinin bozulacağını biliyordu. Çünkü herhangi bir hazırlık yapmadan ve savaşacaklarını tahmin etmeden Medine'den çıkmışlardı.

Bu rüya, gerçekte doğru bir rüyadır. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onları az görmüştür. Onlar sayı bakımından çokturlar ama birçok

şeyden yoksundurlar ve savaşta bir ağırlıkları sözkonusu değildir. Kalpleri, geniş bir kavrama yeteneğinden, ortak bir imandan, böyle durumlarda büyük yararı olan ruh gıdasından yoksundur. Yüce Allah bu yanıltıcı dış görünüşün ötesindeki gerçek olguyu Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- gösteriyor. Böylece mü'min kitlenin gönüllerine güven bahşediyor. Çünkü yüce Allah mü'minlerin gizli hallerini biliyor. Sayılarının az, hazırlıklarının yetersiz olduğunu, şayet düşmanlarının kalabalık olduğunu öğrenecek olurlarsa karşılaşmaktan çekinmek ve savaşmak ya da savaşmamak konusunda çekişmek gibi olayların başgöstereceğini biliyordu. İşte bu rüya, kalplerin özünü bilen yüce Allah'ın savaşa ilişkin planlarından biriydi.

İki ordu karşı karşıya geldiğinde Peygamberimizin rüyası, iki taraf üzerinde fiilen gerçekleşti. İşte bu da, savaşı ve savaştaki olayları ve ötesini sunarken, yüce Allah'ın onlara sözünü ettiği planın bir parçasıydı.[388]

Yüce Allah ile bir bağlantı olan rüya, Peygamberlerin hayatından bize miras kalmıştır. Bu mirasın devam etmesi için Yüce Allah sadedinde olduğumuz ayet ile aşağıdaki hadisi şerif ile bugün bizim kaybımız yitiğimiz olmuştur. Çünkü biz artık rüyalarımızda azizleri değil rezilleri görecek kadar İslamdan yetim kaldık.

Yüce Allah cümlemize yitiklerimize sahip çıkmayı ve onları tekrar ihya etmeyi nasip etsin.

Otuz Yedinci Hadis

????? ??????? ?????: ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ???????? ?????? ?????? ?????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Rüya Allah'tandır. Hulm (sıkıntılı rüya) şeytandandır. Öyle ise, sizden biri, hoşuna gitmeyen kötü bir rüya (hulm) görecek olursa sol tarafına tükürsün ve ondan Allah'a sığınsın. (Böyle yaparsa şeytan) kendisine asla zarar edemiyecektir."[389]

????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ????????? Rüya ???? ?????? Allah'tandır? ????????? Hulm ???? ??????????? şeytandandır? ?????? Öyle ise ?????? kötü ????????? sizden biri ???????? bir rüya görecek olursa ????????? hoşuna gitmeyen ??????????? tükürsün ???? ????????? sol tarafına ?? ve ??????????? sığınsın ???????? Allah'a ?????? ondan ?????? ????????? kendisine asla zarar edemiyecektir

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Müslim'den,[390] Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevî Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip:"

- Rüyamda başımın kesildiğini, kendimin de onun peşine düştüğünü gördüm" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamı azarlayıp: **"Sakın ha! Şeytanın, rüyanda seninle eğlenmesini kimseye anlatma!"** dedi.[391]

Bazı rivayetler, **"Salih rüya Allah'tandır"** diye kayıtlı olarak geldiği halde burada sâlih, gayr-ı sâlih kaydı yapılmaksızın, rüyanın Allah'tan olduğu belirtilmiştir. İslâmî temel itikadımız esâsen budur. Yani her şeyin takdiri, yaratılması, hayır, şer Allah'tandır.

Hadis, Allah'a nisbet edilecek hayırlı rüyalara hulm denilmeyeceğini göstermektedir. Keza, şeytana nisbet edilenlere de rüya denilmeyecektir. Tabii ki bu, şer'î bir edeptir. Esas itibariyle ve lügat olarak uykuda görülenlerin hepsine rüya denir.

Hulm, Kur'ân-ı Kerim'de **edğas** diye zikri geçen karmakarışık, manasız rüyalardan başka bir şey değildir. Sadedinde olduğumuz hadis, görülen rüya karşısında mü'minin takınacağı edeb ve tavrı belirlemektedir: **"Şeytânî, hoşlanmadığınız bir rüya gördüğünüz zaman sol tarafa tükürün, istiaze ederek şeytandan Allah'a sığının..."** diyor. Yani euzubillahi mineşşeytânirracim denecek. Bir başka hadiste, böyle bir rüya görenin **"sol tarafına üç sefer nefes etmesi şer ve ezasından Allah'a sığınması" ?????????????? ???? ????????? ???? ????????** tavsiye edilmiştir.

Ebu Rezîn el-Ukeylî Lakît İbnu Amir İbni Sabire (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) buyurdular ki:**"Mü'minin rüyası, nübüvvetin kırk cüzünden bir cüzdür. Bu rüya, anlatılmadığı müddetçe bir kuşun ayağında (takılı vaziyette) durur. Anlatılacak olursa hemen düşer."**[392]

Rüyanın kuşun ayağında takılı olması, bir teşbihtir; bununla, rüyanın anlatılmadığı müddetçe kesinleşmediği ifade edilmektedir, tıpkı asılan, takılan bir şeyin havada durması, yerde istikrarını bulmaması gibi. Öyle ise, rüyanın istikrar bulup, kesinlik kazanması tâbir edilmesine bağlıdır. Tâbir edilince süratle düşüp istikrar kazanır. Kuşun kendisi bir yerde sâbit durmazsa, onun ayağına takılan şey hiç sâbit duramaz. Öyle ise rüya anlatılınca, hükmü, sahibinin üstüne hemen düşer.

Rüyadaki hakikatın tahakkuku, onun anlatılmasına, daha doğrusu tâbirine bağlı olunca, rüyanın rastgele kimselere anlatılmamasının ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış olur. Bu sebeple Resûlullah, rüyanın tabiatı hakkında verdiği bilgiye uygun bir tavsiye ile hadisini tamamlamış olmaktadır: **"Rüyayı lebib ve habib olana, yani akıllı dosta anlatın!"**

HARP HİLEDİR

Otuz Sekizinci Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ????????? ???????

"Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın. Yahut (gerektiğinde) topyekün savaşın." [393]

??? ???????? Ey ???????? edenler ??????? iman ?????? alın ?????????? Tedbirinizi ??????????? savaşa çıkın ??????? bölük bölük ???? Yahut ????????? savaşın ??????? topyekün

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Mücahit ve birçoklarından rivayete göre: Uhud'da yenilen müslümanları ve geri kalan münafıklar hakkında nazil olmuştur.[394]

Müslümanlara sadece bazı ibadetleri, sembolleri öğretmiyor. Dini bu şekilde miskince algılayan bazı insanların düşündüğü gibi sırf bazı görgü kuralları ve ahlâk ilkelerini de bildirmiyor. Müslümanın hayatını bir bütün olarak ele aldığını ve insan hayatının karşılaştığı tüm pratik koşulları karşıladığını görüyoruz. Bu yüzden insan hayatı üzerinde, eksiksiz bir tasarruf yetkisi istemektedir. Müslüman ferdin ve toplumun bir bütün olarak hayatının bu metodun ürünü ve onun tasarrufu ile direktifleri altında olmasından başkasını kabul etmemektedir. Daha açık bir ifadeyle müslüman fert ve toplumun; hayatları için değişik hayat metodlarını, sembolik davranış, kulluk, ahlâk ve görgü kuralları için Allah'ın kitabını ekonomik, toplumsal, siyasi ve uluslararası işlemler için de başka birinin kitabı ya da mutlak anlamda insan düşüncesinden kaynaklanan ayrı bir metod edinmesini kabul etmemektedir.

Kuşkusuz insan düşüncesinin görevi, yenilenen hayat olaylarına ve gelişen sorunlara uygun ayrıntılı hükümleri ve hayat düzenlerinin tümünü Allah'ın kitabından almaktadır başka değil. Aksi takdirde imandan ve İslâmdan söz edilemez. Bu durum, daha başka imanın ve İslâm'ın varolmadığını göstermektedir. Çünkü başka din uyduranlar hiçbir zaman iman etmiş sayılmazlar. İslâm'da en başta söylenen Allah'tan başka hükmeden yoktur, O'ndan başka kanun koyucu yoktur anlamlarına gelen **"Allah'tan başka ilâh yoktur"** şehadet cümlesi ilk kabul edilen ilkedir. Bunun aksine davranış kişilerin İslam'ın temellerini kabul etmediklerini göstermektedir.[395]

Bu İlahi hitap, müslümanların Uhud'da yenilmesi nedeniyle cesaretleri artan komşu kabileler hakkında inzal olmuştur. Müslümanlar her taraftan tehlike ile sarılmışlardı ve her taraftan saldırı tehditleri ve söylentileri geliyordu. Müslüman tebliğciler İslâm'ı öğretmeleri için çağırılıyorlar ve sonra acımasızca öldürülüyorlardı. Medine sınırları dışında ne can, ne de mal güvenliği kalmıştı. Bu durum müslümanların, bu kadar büyük tehlikeler karşısında İslâm hareket ve davetini sürdürebilmeleri için çok büyük çaba harcamasını gerektiriyordu.

Savaş, yaratılmışların varlıklarını ayakta tutmaları için konulan bir hayat kanunudur. Kim güçlü ise ayakta kalacak. Kim güçsüz ise yenilip yok olacaktır. Karanlığın bütün gücüyle hayatın üzerine çökmesi ancak aydınlığın ondan daha güçlü olarak çıkış yapmasıyla kaybolacaktır.

Bunun içindir ki, çağın gerek gördüğü bütün imkaları ğayri meşru olmadıkça müslümaların kullarak dinlerini ve imanlarını ayakta tutmaları hayatın bir gerekliliğidir. Bu yerine göre ok olur, yerine göre ise kalem olur. Fakat yeri geldiği zamanda ise mal ve canı ortaya koymakla olur.

Açıklamaya çalıştığımız ayet bize tedbir almamızı emrederken, aşağıdaki hadisi şerif ise bu tedbirin sınırsız olduğunu vurgulamaktadır.

Yüce Allah cümlemize hakkıyla iman etmeyi ve imanımızın gereğini yerine getirmeyi nasip etsin.

Otuz Sekizinci Hadis

????? ??????? ?????:????????? ????????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki:[396] ***"Harb bir hiledir."*** [397]
????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah????????? Harb ???????? bir hiledir

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Hendek savaşında gizlice müslüman olmuş olan Gatafanlı Nuaym İbnu Mes'ud el-Eşca'î mühim bir hizmet görür: Kureyza ile Kureyş'in arasına güvensizlik sokarak aralarını açar. Kureyza'nın ihanetine bel bağlamış olan Kureyş bu kuşku karşısında o ümidi kaybeder ve uzayan başarısız kuşatmayı kaldırmaya karar verdi. Kuşku nedir, nasıl sağlanmıştır? Nuaym (r.a) Hz. Peygamber'e gelerek müslüman olduğunu fakat kavminden kimsenin bilmediğini, istediğini yapmaya hazır olduğunu söyler.

Resulullah (a.s): **"Sen bunların arasını açacak tek kimsesin. Harb bir hiledir. Aralarını aç, onları bizden uzaklaştır"** mealinde talimat verir. Bu talimat üzerine Nuaym, Kureyza, Kureyş ve Gatafan'ın arasında mekik diplomasisi yapar. Câhiliyede nedimleri olduğu Kureyza'ya gelir: "Size olan sevgimi bilirsiniz. Sizinle benim aramda hususiyet var, bu da malum" der. Onlar teyid ederler, nazarımızda müttehem değilsin derler. O, "Gatafan ve Kureyş sizin gibi değiller, siz buralısınız, malınız mülkünüz, çocuk ve kadınlarınız burada. Bunları başka yere götüremezsiniz.

Kureyş ve Gatafan Muhammed'le savaşmaya geldiler. Siz Muhammed aleyhine onlara yardım ediyorsunuz, onların yurdu, malları, kadınları başka yerde. Onlar sizin gibi değiller. Onlar bir yağma bulsalar yaparlar. Başaramazlarsa çekip giderler, sizi Muhammed'le başbaşa bırakırlar. Bu durumda siz buradakilere güç yetiremezsiniz. Sakın onların eşrafından bir kısım rehineler istemeden savaşa katılmayın. Rehinler Muhammed'i bertaraf edinceye kadar mukatele etmeleri için elinizde bir garanti olur" der. Kureyzalılar: "İsabetli bir fikir" derler. Sonra oradan ayrılan Nu'aym Kureyş'e gelir Ebu Süfyân ve beraberindekilere: "Size olan sevgimi, Muhammed'e olan uzaklığımı biliyorsunuz. Kulağıma bir haber geldi, size bildirmeyi dostluk gereği bildim. Ancak kimseye söyleyip beni ifşa etmeyin" der. "Söz veriyoruz" derler. Nuaym devam eder: "Bilin ki, yahudiler Muhammed'le aralarındaki antlaşmayı bozmaktan pişman olmuşlar. Ona adam gönderip: "Biz yaptığımızdan pişman olduk. Gatafan ve Kureyş'ten bazı ileri gelenleri sana getirmemiz, boyunlarını vurman seni memnun eder, tekrar seninle beraber olmamıza yeter mi?" derler. Muhammed de "Evet" cevabını verir.

Bu durumda yahudiler size adam gönderip rehin istemeye kalkarlarsa sakın onlara tek kişi vermeyin" der. Nuaym (r.a) sonra Gatafanlılara gelir: "Ey Gatafanlılar, ben sizdenim, aşiretimsiniz. İnsanların en sevgilisi bana sizsiniz. Öyle sanırım bana güvenir, sadakatımı itham etmezsiniz" der. Onlar da "Doğru söyledin. Sen nazarımızda müttehem değilsin" derler. Nuaym devamla: "Benden duyduğunuzu söylemeyin" diyerek, o yönden de garanti alınca onlara da Kureyşlilere söylediğini aynen tekrar eder, aynı endişelerle bunları da korkutur. Allah'ın müslümanlara bir ikramı olarak, cumartesi akşamı, Ebu Süfyân ve Gatafan'ın ileri gelenleri, Benî Kureyza'ya Kureyş ve Gatafanlılar'dan mürekkep bir grubu İkrime İbnu Ebî Cehl başkanlığında gönderip: "Biz ikamet yerinde değiliz, (eyreti çadırlarda kalıyoruz), atlarımız ve develerimiz helak oldu. Savaşa siz de katılın da Muhammed'in işini bir an önce bitirelim" dedirtirler.

Yahudiler de bunlara şu cevabı gönderirler: "Bugün cumartesidir. O günde biz hiçbir şey yapmayız. Zira bizden bir kavm cumartesi günü savaştığı için maymun ve hınzıra çevrildiler. Ayrıca siz, bize bir kısım adamlarınızı, elimizde Muhammed'in işini bitirinceye kadar savaşacağınız hususunda garanti olacak rehineler vermedikçe Muhammed'e karşı savaşacak da değiliz. Biz, savaş sizi sıkıştırdığı takdirde bizi terkederek memleketinize çekip gideceğinizden korkuyoruz. Bu durumda bizim memleketimizde olan Muhammed'le biz başa çıkamayız." Elçiler Kureyza'nın bu sözlerini getirince Kureyşliler ve Gatafanlar: "Nuaym'ın söyledikleri doğruymuş." Kureyza'ya: "Size tek bir adamımızı bile rehin olarak göndermeyiz. Dilerseniz çıkın savaşın" haberini gönderin" derler. Bu haberi getiren elçi kendilerine ulaşınca Kureyzalılar: "Nuaym İbnu Mes'ud'un dediği doğruymuş, bunlar sadece savaş istiyorlar. Fırsat bulurlarsa yağmalayacaklar, bulamazlarsa memleketlerine çekip gidecekler. Siz memleketinizin adamı ile arada savaşa meydan vermeyin." Kureyş ve Gatafan'a da "Vallahi bize rehineler göndermezseniz biz sizinle Muhammed'e karşı savaşmayız" cevabını gönderin" derler. Onlar bu teklifi kabul etmezler. Allah aralarını böylece açar.[398]

Hz. Peygamber (a.s) gazvelerde askerî prensiplere âzamî ölçüde riayetkâr olmuştur. Düşmanın tertib almasına imkân tanımadan âni basabilmek için istihbârat meselesine ziyade ehemmiyet verdiğini, ***"Harb bir hiledir"*** diyerek aldatıcı, şaşırtıcı davranışlarla, kendi hazırlığını gizlediğini belirtmiştik. Bu davranışın düşmanı gafil avlamaya, âni baskın yapmaya matuf olduğu açıktır.

* Harpteki hile, aldatma düşmana karşı yapılır. Aynı dine inanmış insanların birbirlerine karşı yaptıklar hile ise sahtekarlıktır. Onun için harbin hilesi, din düşmanlarına ve savaş meydanındakilerle yapılır.

* Hayat, bir savaş meydanıdır. Nice pehlivanlar, cengaverler meydan muharebesinde yendiler de hayat muharebesinde yenildiler. Çünkü hayat muharebesi, hem içe hem de dışa dönük bir savaştır.

Ne ki, Dinozorlar, tabiatın savaş kanunlarına karşı mücadele edecek imkanları kalmadığından dolayı yenildiler. Oysa onların cüsseleri insan cüssesinin bilmem kaç misli olmasına rağmen, yine de bu büyüklük onlara fayda vermedi.

* Genelde güçlü zayıfı yenmiştir. Yani zayıf güçlünün karşısında çoğunlukla mahkumdur. Gerek hayata karşı gerekse zulme karşı inananların güçlü olmaları gerekiyor. Bu bazen iman, irade ve akıl gücü, bazen de eğitim, erzak ve bilek gücü ile mümkündür.

ÜMMETİMDEN BİR GURUP

Otuz Dokuzuncu Ayet

??? ???????? ???????? ??????? ???? ????????? ???????? ???? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ????????????? ????????? ????? ???????????? ????????? ????? ??????????? ???????????? ?? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ???????? ??????? ??????

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu, bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir." [399]

??? ???????? Ey ???????? edenler ??????? iman ???? kim ????????? dönerse ???????? Sizden ???? ????? dininden ???????? bilsin ki ??????? getirecektir ?????? Allah ???????? bir toplum ??????????? sevdiği ?? ve ??????????? kendisini seven ????????? alçak gönüllü ????? karşı ???????????? müminlere ????????? onurlu ????? karşı ??????????? kâfirlere ??????????? cihad ederler ?? ?????? yolunda ?????? Allah ?? ve ??? ?????????? korkmazlar ???????? kınamasından ??????? hiçbir kınayanın ????? Bu ?????? lütfudur ?????? Allah'ın ???????? verdiği ???? ??????? dilediğine ?? ve ?????? Allah'ın ??????? geniştir ?????? ilmi

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu ayet, ensar hakkında inmiştir. Bunun, henüz o sıralarda var olmayan bir topluluk hakkında işaret olduğu da söylenmiştir. Ebu Bekir de mürtedlerle âyetin nüzulü sırasında henüz bulunmayan bir toplulukla savaşmıştır. Bunlar ise, Yemen'li Kinde'li, Becile'li ve Eşcalı bir takım kabilelere mensub kimselerdi. Âyet-i kerimenin Eş'ariler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Çünkü, haberde varid olduğuna göre, bu âyet-i kerime nazil olduktan kısa bir süre sonra deniz yoluyla Eş'arilerin gemileri geldiği gibi, Yemen kabileleri de deniz yoluyla geldiler. Rasulullah (a.s)'ın döneminde İslama bağlılık noktasında güzel sınavlar verdiler. Irak fetihleri ise genel olarak Ömer (r.a) döneminde ve Yemen'li kabileler tarafından gerçekleştirilmiştir. Âyetin nüzulü ile ilgili olarak ifade edilen en sahih görüş budur. Doğrusunu en iyi bilen Allahtır.[400]

İman eden kimselerden dinden dönenlere burada, bu şekilde ve bu bağlamda yöneltilen tehdit, yahudiler ve hristiyanlarla dostluk ile İslâm'dan dönmek arasında bir bağlantı olduğunu gösteriyor. Daha önce, onları dost edinen bir kimsenin, müslüman toplumdan kopup, onlardan biri haline geleceğinin belirtilmiş olması da bunu doğruluyor: **"Sizden kim onları dost edinirse o, onlardan olur."** Buna göre, ayetlerin akışı içerisinde ikinci çağrı, birinci çağrıyı vurgulamakta ve kesinleştirmektedir. Yine aynı şekilde üçüncü çağrıda da aynı olguya değiniliyor. Burada kafirler ile ehl-i kitap aynı kategoriye sokularak, onlarla dost olunması yasaklanıyor. Ehl-i kitapla dostluk, kafirlerle dostlukla aynı bağlamda değerlendiriliyor. İslâm'ın ehl-i kitab ile kafirleri onlara karşı yapılması gereken muamele bakımından farklı değerlendirmesinin, dostluk meselesiyle bir ilintisi yoktur. Ehl-i kitap ile kafirler arasındaki söz konusu farklılık, dostluk bağlamında değil, daha başka meselelerdedir.

Allah'ın mümin grubu seçmesi, yeryüzünde Allah'ın dininin yürürlüğe koyulması bağlamında **"takdir-i ilahi"**nin gerçekleşmesine vesile olmaları, insanların yaşamlarında Allah'ın otoritesini egemen kılmaları, tavır ve düzenleri O'nun sistemine göre belirlemeleri, her meselede, her sorunda O'nun şeriatını uygulamaları ve de bu sistem bu şeriat sayesinde yeryüzünde kurtuluşu, iyiliği, temizliği, gelişmeyi sağlamaları içindir. Bunları gerçekleştirmek üzere müminlerin seçilmiş olması, Allah'ın bir lütfu, bir bağışıdır. Bir kişi bu lütfu reddeder ve kendini bundan yoksun kılmayı dilerse, -her kim olursa olsun Allah'ın ne ona ne de bir başkasına ihtiyacı olmadığını unutmamalıdır. Allah kendilerinin bu yüce lütfa layık olduklarını bilen kullarını, elbette ki seçecektir.

Ayet-i Kerime'nin burada çizdiği seçkin topluluğun bu tablosu, karakteristik özellikleri son derece belirgin, çizgileri de oldukça güçlü bir tablodur. Parlak ve çekici olduğu kadar, kalplere de son derece sempatik gelmektedir.

Karşılıklı sevgi ve hoşnutluk, onlarla Rableri arasındaki bağı oluşturmaktadır. İşte bu topluluğu şefkatli Rablerine bağlayan bu akıcı, yumuşak, aydınlık yüce ve tatlı duygudur.

Yüce Allah'ın, kullarından birini sevmesi; O'nu, kendisine vasfettiği biçimde tanıyan, sıfatlarıyla birlikte bilen, bir de bu sıfatların melodisini; duygusunda, benliğinde, bilincinde ve varlığında hissedenden başka hiçbir idrakin değerini ölçmediği bir şeydir. Evet, bu lütfun gerçek değerini, onu bağışlayanın hakikatını bilen takdir edebilir. Kimdir Allah? Bu dehşet verici evrenin yaratıcısı kimdir? Küçücük bir bedene sahip olduğu halde koca evrenin bir özeti sayılan insanı kim yaratmıştır? Bu yüceliğe, bu güce ve bu birliğe sahip olan kimdir? Kimdir tek başına egemen olan? Kimdir O ve sevgisinden lütfettiği kul kimdir? Evet, bunları kavrayan üstün, ulu, daima diri, öncesiz ve sonrasız ilk ve son, açık ve gizli olan Allah'ın yarattığı bu kula bağışladığı nimetin değerini de bilir.

Kulun Rabbini sevmesi de ancak tadına varan birinin algılayabileceği bir nimettir. Yüce Allah'ın kullarından herhangi birine yönelik sevgisi, olağanüstü ve büyük bir olgudur. İnsanı bürüyen bol bir lütuf olduğu gibi, yüce Allah'ın kuluna doğru yolu göstermesi, kendini sevdirmesi ve hiçbir sevgide eşi ve benzeri

bulunmayan bu güzel ve eşsiz lezzeti tattırması da, olağanüstü ve büyük bir nimet, insanı bürüyen bol bir lütuftur.

Yüce Allah'ın kullarından herhangi birine yönelik sevgisi, ifadenin vasfedemeyeceği bir olay olunca; kullarından birinin O'na yönelik sevgisi de zaman zaman sevenlerin sözlerinde örneklerini görmekle beraber, ifade ve tasvir edebilmesi son derece güç bir olaydır. İşte gerçek tasavvuf adamlarının yükseldiği kapı burasıdır. -Ancak bunlar da, tasavvuf kisvesine bürünen ve uzun tarihlerinden bilinen bu,topluluğun içinde son derece azdırlar- Rabia el-Adeviye'nin şu beyitleri hâlâ o eşsiz sevginin gerçek tadını duygularımıza taşımaktadır!

Sen tatlı ol da, koca hayat acılarla dolsun,
Yeter ki sen hoşnut ol da, isterse tüm yaratıklar dargın olsun.
Seninle aramız iyi olduktan sonra,
Alemler bozuk olsa ne çıkar.
Senin sevgin olduktan sonra, gerisi boştur.
Çünkü toprağın üstünde olan herşey topraktır.

İşte İslâm düşüncesi, müminle Rabbini, bu harikulade ve sevimli bağla birbirine bağlamaktadır. Bir defaya özgü geçici bir duygu değildir bu. Aksine bu sağlam yapılı düşüncede yer alan bir öz, bir gerçek ve bir öğedir.

Binaenaleyh ey mü'minler, dininizin kadrini biliniz, hiç bir kavme inhısar kabul etmeyen bu vasi feyzi hakkı, bu fadlı ilâhîyi, bu yüksek hürriyyeti bırakıp da başkalarının muvalâtı arkasına düşmeyiniz.[401]

Dünya ve içindekiler için utanmadan koşuşup duranlar utanmıyor, çekinmiyorlar da, Yüce Allah'ın dini için neden Müslümanlar geri durmaktan utansınlar. Asıl utanacak olanlar, dinlerini dünya karşılığında değiştirenlerdir.

Üzerinde durduğumuz ayeti kerime müslümana moral depolarken, aşağıdaki hadisi şerif ise yüreklerimize süruru muştulamaktadır.

Artık tercih yapma zamanı hala gelmedi mi?

Saflarımızı perçinleştirmenin vakti hala gelmedi mi?

Kim olduğumuzu ve ne işe yaradığımızı ispat etmenin zamanı gelip çatmadı mı?

Yüce Allah cümlemizi dininde sebat eden kullarından eylesin.

Otuz Dokuzuncu Hadis

????? ??????? ?????: ??? ??????? ???? ????????? ?????? ???????????? ???? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ???????? ?????????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ??????.

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki:[402] ***"Ümmetimden bir grup, hak yolunda mücadeleye (hiç ara vermeden) devam edecek, Allah da, onlar(la mücâdele sebebi) ile bazı kavimlerin kalplerini saptıracak ve bunlardan (alınanlarla) onların rızkını sağlayacaktır, bu hal kıyamet gününe, Allah'ın va'dinin gelme anına kadar devam edecektir. "*** [403]

????? buyurdu ki ??????? Resulü(a.s) ?????Allah ??? ???????hiç ara vermeden ???? ????????? Ümmetimden ?????? bir grup ??????????? mücadeleye devam edecek ???? ??????? hak yolunda ????????? saptıracak ?????? Allah da?????? onlar ile ??????? kalplerini ???????? bazı kavimlerin ?? ve ??????????? onların rızkını sağlayacaktır ???????? bunlardan ?????? bu hal ??????? gününe ?????????? kıyamet? ???????? kadar ???????gelme anına devam edecektir ?????? va'dinin ?????? Allah'ın

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması

Vürûdu: Nesâ-î'den; Resûlullah bu sözü, bir kimsenin kendisine gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, insanlar atları kaldırdı, silahları da terketti, "Artık cihad bitmiştir, harbler de sona ermiştir" diyorlar" demesi üzerine söyler. Kendisine böyle söylenince cemaate yönelen Resûlullah: **"Yalan söylüyorlar, asıl şimdi harb(in zamanı) geldi"** diyerek söze başlar ve **"Ümmetimden bir grup Hakk yolunda mücâdeleye kıyâmete kadar devam edecektir..."** diye açıklamasını devam ettirir.[404]

Resûlullah (a.s), bu hadiste, bir bölgede sindirilip gizliliğe itilse veya İspanya'da olduğu gibi tamamen söndürülse bile, bir başka yerde veya yerlerde İslâm mücâdelesi canlı kalacak, Hâlık için yapılan cihâdın sancağı göklerde dalgalanmaya kıyamete kadar devam edecektir. Hadis bunu haber vermektedir.

* Dindarlığın pek çok sıkıntı ve meşakkati peşinde getirdiği günümüz şartlarında, İslam'a hasbi ve samimi bir şekilde her memlekette gönül verip çilesini çeken, işten atılan, hapse tıkılan, terfi ve makamından olan, karakollarda dayak yiyen, işkence çeken, hayatını kaybeden her zümreden insan bu gruptan sayılmalıdır. Hiçbir zümre bunu kendine mal edemez.

* Hardal tanesi kadar İslami sorumluluğu taşıyan, her Müslüman, Hangi mezhep ve meşrepte olursa olsun, taşıdığı dini değer olarak haklıdır. Fakat hak sadece kendisinin bildiği ve anladığı şeylerden ibaret değildir.

* Haksızın hakim, haklının ise mahkum olduğu günümüz şartlarında. Aynı Allah'a, Kitaba ve Peygambere inanmış olan kimselerin, **"Ben daha doğru ve haklıyım"** denilmesi gerçekten çok tuhaf, acayip ve ayıp bir şeydir.

* Hakkın ikamesi, haksızlık yaparak ve kaba kuvvet kullanarak, kendini ispat ve ifade etmek değildir. Zira haklı olmak, hak üzerinde sebat etmek ve sabretmekle mümkündür.

SİZE İKİ ŞEY BIRAKIYORUM

Kırkıncı Ayet

????? ???????? ???? ??????? () ???? ???? ?????? ?????? ?????

"O, hevadan (kendi istek, düşünce ve tutkularına göre) konuşmaz. O (söyledikleri) yalnızca vahyolunmakta olan bir vahiydir." [405]

????? ????????konuşmaz ???? ??????? O, hevadan???? ???? O ?????? yalnızca ?????? vahyolunmakta olan ????? bir vahiydir

Ayetin Nüzulü ve Açıklaması

Bu ayeti kerime müşrikler, **"Kur'an-ı, Muhammed (a.s) kendisi uyduruyor,"** demeleri üzerine nazil olmuştur.[406]

Yani, sizler, Hz. Muhammed (a.s) 'e sırf insanlara Kur'an'ı tebliğ ettiği için öfke duyuyorsunuz. Oysa bu Kur'an'ı O uydurmamıştır ve onu kendi çıkarları için tebliğ etmemektedir. Bu Kur'an, Ona Allah tarafından vahyolunmuştur ve vahyolunmaya devam edilmektedir. O, Peygamberliğini Peygamber olma hevesiyle değil, Allah kendisine emrettiği ve Risaleti tebliğ etmesini buyurduğu için ilan etmiştir. Dolayısıyla O, sizlere bir Peygamber sıfatıyla tebliğ etmektedir. İslâm'ın, Tevhid, Ahiret, Kıyamet gününde ceza ve mükafatın verileceği haberi, kainatta insanın bulunduğu mevki ve salih bir hayat sürmenin prensipleri hakkındaki mesajı, Onun kendi uydurduğu düşünceler olmayıp, Allah'ın kendisine vahyettiği hakikatlerdir. Hz. Peygamber (a.s)'ın sizlere tebliğ ettiği bu Kur'an kendisine Allah tarafından nazil olmuştur ve hâlâ olmaktadır. Dolayısıyla sizlere tebliğ ettiği bu hakikatler bir ilme dayanmaktadır.

"O hevadan konuşmaz. O Kur'an kendisine vahyedilen bir vahiyden başka değildir." [407]

Bu bağlamda şöyle bir soru yöneltilebilir: "Hz. Peygamber (a.s)'ın tüm sözleri Allah katından mıdır? Değilse şayet, Hz. Peygamber (a.s)'ın sözlerinden hangisi kendisine ait, hangisi Allah'ın vahyidir?" Böyle bir sorunun cevabını şu şekilde verebiliriz: Kur'an kesinlikle bir vahiydir ve içindeki tüm sözler istisnasız Allah'a aittir. Hz. Peygamber (a.s)'ın kendi sözleri ise üç kategoriye ayrılabilir:

1) Hz. Peygamber (a.s) 'ın İslâm'ı tebliğ, Kur'an'ı beyan ve izah niteliği taşıyan sözlerinin tümünün vahy kaynaklı olduğuna şüphe yoktur. Maazallah bunlar hevasından uydurduğu düşünceler değildi.

Bir bakıma Hz. Peygamber, (a.s) Allah'ın tayin ettiği resmi bir sözcüydü. Bu tür vahy, kelimesi kelimesine Kur'an gibi nazil olmuş değilse bile, Hz. Peygamber (a.s)'ın söylediği bu sözler yine de vahy ilmine dayanmaktadır. Ancak Kur'an ve Hz. Peygamber (a.s)'ın sözleri arasındaki fark, Kur'an'ın anlamıyla birlikte kelimelerinin de Allah tarafından nazil olması, buna karşılık Hz. Peygamber (a.s)'ın izah niteliğindeki sözlerinin, Allah tarafından öğretilmiş olmasına rağmen, kelimelerinin kendisine ait olmasıdır. Bu bakımdan, Kur'an'a, **"Vahyi Celî"** Hz. Peygamber (a.s) 'ın bu tür sözlerine de **"Vahyi Hafî"** denilir.

2) Hz. Peygamber (a.s)'ın Müslümanların lideri olması münasebetiyle Allah'ın kelimesini yüceltmek ve dini ikame etmek için mücadele ederken muhtelif zamanlarda verdiği emirleri kapsayan sözleri. Bu mücadele boyunca Hz. Peygamber, (a.s) zaman zaman sahabeyle istişarede bulunmuştur. Bu istişareler sonunda O, bazen kendi reyinden vazgeçip, sahabelerin reyini kabul etmiştir. Bazan de sahabeler "Bu sizin kendi sözünüz mü yoksa Allah'ın vahyi midir?" diye sormuşlar, O da **"Benim sözümdür"** karşılığını vermiştir. Bazen Hz. Peygamber (a.s) içtihat edip, bu doğrultuda emir verdikten hemen sonra, Allah Teâlâ, Onun buyruğunun aksini bildiren ayetler inzal etmiş ve bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s) yanlış olan içtihadını düzeltmiştir. Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber'in (a.s) sözleri hevasından olmayıp, Allah'ın teyid etmesiyle kesinlik kazanmıştır. "Hz. Peygamber'in (a.s) her söylediği vahiy midir?" sorusuna gelince, Onun bir insan olması hasebiyle söylediği sözler, sahabeleriyle istişare ederek aldığı kararlar veya Allah'ın aksini emrettiği konulardaki içtihatları vahiy değildir. Fakat bunların dışında söylediği sözler **"vahyi hafî"** grubuna girer.

İslâm hareketinin önderliğine, Müslümanların emirliğine, İslâm devletinin başkanlığına kendiliğinden tayin olmadığı gibi, Onu halk da seçmemiştir. Bu mevkiler O'na Allah tarafından verilmiş ve O da bu mevkilerdeki yetkisini Allah'ın emriyle kullanmıştır. Hz. Peygamber (a.s)'ın kendi içtihatlarına dayalı icraatı da Allah tarafından teyit edilmiştir. Yani Onun görüşleri, Allah'ın kendisine verdiği ilme dayanmaktadır. Ancak yanıldığında Allah Teâlâ hemen Onun sözkonusu yanlışlığını **"Vahyî Celî"** ile düzeltmiştir. Bundan, Rasûlullah'ın (a.s) kendiliğinden yaptığı içtihatların Allah'ın rızasına muvafık olduğu anlaşılıyor. Çünkü böyle olmasaydı, muhakkak Allah kendisini ikaz ederdi.

3) Hz. Peygamber'in (a.s) bir insan olması hasebiyle, peygamberlikten önce ya da sonra, Nübüvvet ile ilgili olmayan sözleri. Bu bağlamda öncelikle bilinmesi gereken husus, kafirlerin, Rasûlullah'ın bu tür sözleriyle ilgili itirazlarının bulunmayışıdır. Onlar Hz. Peygamber'i, yukarıdaki iki kategoriye giren sözlerinden ötürü, dalaletle suçluyorlardı. Dolayısıyla sözkonusu ayette Hz. Peygamber (a.s) 'ın Nübüvvet ile ilgisi bulunmayan sözleri kastedilmemektedir. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, Hz. Peygamber'in (a.s.) bu tür sözleri bile hak ve doğruluğun dışında başka bir şey ifade etmez. Çünkü Allah, Onu takva timsali bir peygamber olarak göndermiştir.

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in (a.s.) her sözü vahyin nuruyla aydınlanmıştır. Nitekim Ebu Hureyre'nin rivayetine göre, Rasûlullah (a.s) **"Ben Hak'tan başka hiçbir şey söylemem"** dediğinde ashabtan biri "Ya Rasûlallah ama siz bazen bizlerle şakalaşıyorsunuz" diye sorunca O, **"Ben gerçekten de Hak'tan başka bir şey söylemem"** demiştir. Amr b. el-As'ın oğlu Abdullah şunları anlatıyor: "Ben Hz. Peygamber'in (a.s) ağzından çıkan her sözü yazıyordum. Bunun üzerine bazı kimseler bana, "Sen Rasûlullah'ın (a.s) söylediği her sözü yazıyorsun. Oysa O, bazan kızgın bir halde de konuşur" deyince, ben de yazmaktan vazgeçtim. Bir defasında da bu hususu Rasûlullah'a arzettim. Bunun üzerine O,**"Sen yaz. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benim ağzımdan Hak'tan başka birşey çıkmaz"** dedi. [408]

Sonuç olarak dudaklarındaki dökülen cümlelerin Allah tarafından kale alınan bir zat olmasına rağmen Efendimiz (a.s) yine de ashabıyla istişare etmekten geri durmamıştır.

Bedir Savaşı sırasında da savaş tecrübesine dayalı şöyle bir olay yaşanmıştı. Hz. Peygamber, orduyu bir yere konaklatmak istedi. Hubâb b. Münzir bu yerleştirmenin vahye mi, yoksa savaş taktiğine mi dayandığını sordu. Allah elçisinin, bunun bir savaş taktiği olduğunu söyleyince, Hubab b. Münzir bu konaklama yerinin uygun olmadığını söyledi ve daha uygun yeri göstererek, gerekçelerini açıkladı. Bunun üzerine, ordu Hubâb'ın belirlediği yere yerleştirildi.[409]

Allah elçisi olan aziz Peygamberlerin görevi, sadece ve sadece kendilerine gelenleri insanlara aktarmaktır. Çünkü böyle olmasaydı elçiliğin bir anlamı kalmazdı.

Onun içindir ki, hiçbir elçi kendisine vahy edilenin dışına çıkmaz. İşte bu bizim Peygamberimiz içinde geçerlidir.

Yukarıdaki ayetler Yüce Allah'ın emirlerini, aşağıdaki hadisi şerif ise Peygamber efendimiz (a.s)'ın sünnetine işaret etmektedir.

Yüce Allah cümlemizi kendi emirlerine ve Peygambermizin sünnetine sarılmayı nasip etsin.

Kırkıncı Hadis

????? ??????? ?????: ????? ??????? ?????? ???? ????????? ?? ??????????? ???????: ??????? ?????? ???????? ???????? ????????? .

Allah Resulü (a.s) buyurdular ki: "Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetce asla sapıtmayacaksınız: "Allah'ın kitab'ı ve Resûlünün sünneti." [410]
????? buyurdu ki ??????? Resulü (a.s) ????? Allah ????? bırakıyorum ??????? Size ?????? iki şey ???? ????????? asla sapıtmayacaksınız ?? ??????????? uyduğunuz müddetce ??????? Bunlara: ??????? kitab'ı ?????? Allah'ın? ?? ve ?????? sünneti ????????? Resûlünün

Hadisin Vürûdu ve Açıklaması
Vürûdu: Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber (a.s) bu hadisi veda haccında hutbe olarak buyurmuştur.[411]

Hâkim'in el-Müstedrek'te kaydettiği üzere, Resûlullah (a.s) Veda Hutbesi sırasında, bu hatırlatmayı yapmıştır. Hadis'te İslâmiyetin asliyeti üzere korunması ve kurtuluşa ermek için tek muteber yolun Kur'ân'ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye'ye tabi olmakla mümkün olacağını bildiriliyor. Bunlara uymayan bütün yollar çıkmaz sokaktır, aldatmacadır.[412]

Bu hadis, Hz. Peygamber (a.s)'ın vefatına yakın yaptığı konuşmalardan biridir. Hz. Peygamber (a.s) kendinden sonra ümmetin dalâlete, fitneye, ihtilaflara düşmemesi için tek çıkar yol olarak Kur'ân'a ve sünnetine uyulmasını vasiyet ediyor. Şu halde Allah'tan gereğince korkmak ve Kur'ân'ın emirlerini ölçü olarak almak ümmetin vahdeti, dinin bozulmalara karşı muhafaza edilmesi için şart olduğu gibi, sünnete uymak, bir o kadar ehemmiyet taşımaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e ve Sünneti Seniyeye uymak, bütün yolları kurtuluşa ve saadete çıkarır. Tam tersini düşünürsek, Kur'an'a ve Sünnete uymayanların bütün yolları dalalete ve sapıklığa çıkar.

Kur'an ile Sünnet, Yüce Allah'ın katında et ile tırnak gibidir. Bunları nasıl birbirinden ayırmak mümkün değilse, Kur'an ile Sünneti de birbirinden ayıramayız.

Kur'an'a uymak Sünnetle mümkündür. Sünnet Kur'an'a nasıl uyulacağını gösterir. Kur'an'ı Sünnetsiz anlamak ve yaşamak mümkün olmadığı gibi, Sünneti Kur'an'dan bağımsız da kabullenmek akıl karı değildir.

Son olarak şu hadisi şerifle kitabımızı noktayalım.

İbnu Mes'ud (r.a)'un şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Muhakkak ki, en güzel söz Allah'ın kitabıdır. En güzel yol da Muhammed (a.s)'in yoludur. İşlerin en kötüsü de dine aykırı olarak sonradan çıkarılanıdır. Size vâdedilen mutlaka yerine gelecektir. Siz Allah'ı aciz bırakamazsınız."[413]

KIRK AYET VE HADİS DERSİNİN TESTİ

Soru 1: Yüce Allah tarafından Cebrail (a.s) aracılığıyla Hz. Peygamber (a.s) Efendimize vahy edilen, Onunda ashabına ilk telkin ettiği dini emir ve ilk öğrettiği ne denir?
Cevap: Hz. Peygamber (a.s) ashabına imandandan sonra kadın erkek, genç ve ihtiyar Müslümanlara ilk önce Kur'an'ı Kerim öğretirdi ve öğrenmelerini teşvik ederdi. (Onun içindir ki ilk Müslüman olan bütün sahabeler Kur'an-ı Kerim-i bilirlerdi.)

Soru 2: Kur'an-ı Kerim'in içindeki bölümlere ne ad verilir?
Cevap: Sure

Soru 3: Kur'an-ı Kerim de kaç sure vardır?
Cevap: 114 sure vardır.

Soru 4: Kur'an-ı Kerim'in en uzun suresi hangisidir?
Cevap: Bakara Suresidir.

Soru 5: Kur'an-ı Kerim'deki sureleri oluşturan cümlelere ne ad verilir?
Cevap: Ayet.

Soru 6: Sure ve ayetlerin inişine ne ad verilir?
Cevap: Nüzul sebebi.

Soru 7: Sure ve ayetlerin nüzul sebebi bilmek bize ne fayda sağlar?

Cevap: Nüzûl sebebini bilmenin tefsir ilminde büyük önemi vardır. Nüzûl sebebini bilmek, ayeti doğru anlamayı kolaylaştırır.

Soru 8: Nüzul sebebine örnek?

Cevap: Örneğin, "Doğu da, batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır" (el-Bakara, 2/1 1 5) âyetinden hareketle namazlarda Kâbe'ye yönelmenin şart olmadığı kanaatına varmak mümkündür. Ama nüzûl sebebini araştırdığımızda ayetin, yolculukta bir bineğe binmiş nâfile namaz kılan ya da kıblenin hangi tarafta olduğunu bilmeyip bir değerlendirme yaptıktan sonra bir tarafa yönelip namaz kılan, sonradan da yöneldiği tarafın kıble olmadığını gören kimse hakkında inmiş olduğunu öğrendiğimizde durum açığa kavuşmaktadır.

Soru 1: Rasülullah (a.s.) Efendimizin takip edip uyguladığı dini yol ve tutumlara ve bunları genel prensipler çerçevesi içinde ümmetine uygulamasını emrettiği söz ve fiillere ne ad verilir?

Cevap : Sünnet.

Soru 2 : Esba-u Vürud Ne demektir?

Cevap: Hadislerin söyleniş sebeplerini tesbit etmeye çalışan ilim dalıdır. Hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Soru 3: Söz bakımından Peygamberimiz (a.s.)'e anlam bakımından Allah (c.c.)'e ait olan hadislere ne ad verilir?

Cevap : Kudsi Hadis.

Soru 4 : Sünnetin çeşitleri nelerdir kısaca izah ediniz?

Cevap : Üç çeşittir.

a- Kavli sünnet; Peygamber Efendimiz (a.s.)'ın sözleridir.
b-Fiili sünnet; Peygamber efendimiz (a.s.)'ın yaptığı iş ve hareketlerdir.
c- Takriri sünnet; Peygamber efendimiz (a.s.)'ın işaret ettiği veya sükut ettiği işlerdir.

Soru 5 : Peygamber Efendimiz (a.s.)'ın Hadis-i Şerifleri'nin büyük bir çoğunluğu "Kütübü Sitte" olarak bilinen altı hadis kitabındadır. Bu altı kitabı yazarlarıyla birlikte söyleyiniz?

Cevap : a- Sahih-i Buhari. Yazarı: İmam Buhari
b- Sahih-i Müslim. Yazarı: İmam Müslim
c- Sünen-i Ebu Davut. Yazarı: Ebu Davut
d- Sünen-i İbni Mace. Yazarı: Abdullah İbni Mace
e- Sünen-i Tirmizi. Yazarı:İsa İbni Sevre Et-Tirmizi
f-Sünen-i Nesei. Yazarı: Ebu Abdullah En-Nesei

Soru 6:Hadis kitapları içinde "erba'un" nedir?

Cevap: Kırk hadis'tir.

Soru 7:Hadis kitapları içinde özel bir yeri olan "Erba'un- Kırk hadis" hakkında geçmişten günümüze kadar yazılmış birkaç tane kitap ve yazar ismini söyleyiniz?

Cevap: İlk "Erba'un" (Kırk hadis) kitabın yazarı Abdullah İbni Mübarek. Günümüzde en meşhur Nevevi'nin Erba'un" -Kırk hadis kitabıdır. Ve elimizde bulunan……

Soru 8:Hadislerin içinde neden "Kırk Hadis" ezberlenir?

Cevap:Çünkü Peygamberimiz (a.s) kırk hadisle ilgili şöyle buyurmuştur:

"Kim ümmetime, sünnetimden kırk tanesini koruyup ulaştırırsa ben kıyamet günü onun imânına şâhit ve şefaatçi olurum."[414] hadisi şerifin sırrına mazhar olmak için.

Soru 9 : İslam aleminin en büyük muhaddisidir.(hadis alimidir.) Hicri 194-256 senelerinde yaşamış, babası İsmail Bin İbrahimdir. 16 yaşında iken iki büyük hadis kitabını ezberledi.

İlmini Mekke'de tahsil etti. Daha 18 yaşında iken hadis ravileri ile ilgili hadis kitabı yazdı.

Daha sonraki 16 yıllık yaptığı çalışma ile "El-Cami'üs Sahih"adlı büyük hadis kitabını yazdı.

Kendisi "Sahih adlı kitabımı altı yüz bin hadisten seçtim. Yazdığım her hadis için iki rekat namaz kıldım." diye söz eden ve kitabında 7275 sahih hadis bulunan, Kur'an'ı Kerim'den sonra en büyük kaynak kabul edilen Sahih-i Buhari adlı kitabın müellifi kimdir?

Cevap : İmam Buhari hazretleridir.

Soru 10 : Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'den sonra en büyük hadis kitabı sayılan Ebu Davut isimli eserin yazarı olan muhaddisimizdir. 888 miladi yılında Basra'da doğmuştur.

500.000 Hadis-i Şerif içinden 4800 hadis-i şerifi kitabına almış, hocası Ahmet Bin Hambel'e gösterip onun takdirini kazanmıştır. Kitabı Kütübü Sitte'nin 3. Kitabı olarak bilinir.

Eserindeki tüm hadisleri İslam hükümlerine ait hadisler olan muhaddisimiz kimdir?

Cevap : İmam-ı Ebu Davut.

Soru 11 : "Riyazü-s Salihin" adlı hadis kitabının yazarı kimdir?

Cevap : İmam Muhyiddin en-Nevevi'dir.

Soru 12 : Kur'an'ı Kerim ve Sahih-i Buhari'den sonra en değerli kaynak olan Sahih-i Müslim'in müellifidir. Hicaz, Mısır, Suriye, Irak İran ve Türkistan'ı dolaşarak hadis topladı.

Peygamber Efendimiz (a.s.)'ın buyurduğu her sözü en sağlam kaynaklara dayanarak aldı, ezberledi ve kitabına yazdı. 30.000 hadisi şerifi topladı ve inceledi. Kitabı Kütübü Sitte'nin

2. Olan hadisi şeriflere ve Allah'ın Resülüne aşık olan bu büyük muhaddisimiz kimdir?

Cevap : İmamı Müslim.

Soru 13: Kur'an'ı Kerim'den sonra kaynak olan Kütübü Sitte'den Süneni Nesai'nin müellifidir.

Asıl adı Ahmet Bin Şuayb, lakabı Ebu Abdurrahman'dır. Şam, Horasan, Irak, Hicaz, Cezire ve Mısır'ı dolaşıp hadis topladı ve kitabın yazdı. Bundan başka içersinde hiçbir zayıf hadisin bulunmadığı "Mücteba" isimli eserini yazdı. Ömrü boyunca Davut (a.s.) gibi bir gün yiyip bir gün oruç tutan bu muhaddisimiz kimdir?

Cevap : İmam-ı Nesai.

Soru 14: Asıl ismi İsa Bin Ebu Muhammed olan, Horasan, Hicaz ve Irak'ı baştan sona kadar dolaşarak hadis toplayıp, Kütübi Sitte'den Süneni Tirmizi'yi yazmış muhaddisimiz kimdir?
Cevap : İmam-ı Tirmizi

Soru 15: En çok hadis rivayet eden sahabe kimdir?
Cevap : Ebu Hureyre (r.a.)

Soru 16: Müttefekun Aleyh ne demektir?
Cevap : Buhari ve Müslim'in bir hadis üzerindeki ittifakıdır.(Görüş birliğidir).

Soru 17: Mevzu hadis ne demektir?
Cevap : Peygamber Efendimiz (a.s.)'ın ağzındanmış gibi uydurulan gerçek olmayan sözlerdir.

Soru 18: Kadın sahabelerden en çok hadis rivayet eden kimdir?
Cevap : Hz. Aişe (r.anha)'dır.

Soru 19: Senet nedir?
Cevap : Hadis-i Şerif'i rivayet eden kişiler zinciridir.

Soru 20: Metin neye denir?
Cevap : Senetten sonraki Peygamberimiz (a.s.)'ın sözleridir.

Soru 21: Ravi kimdir?
Cevap: Peygamber Efendimiz (a.s.)'ın söz ve fiillerini rivayet eden her kişiye ravi denir.

Soru 22: Ebu Hureyre'nin asıl adı nedir?
Cevap : Abdurrahman Bin Sahr'dır.

Soru 23: Sahih-i Müslim'de kaç hadis vardır?
Cevap : Tekrarlar dışında 4.000 hadis.

Soru 24: Sahabe kimdir?
Cevap: Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müslüman olarak ölen kimselerdir.

Soru 25: Tabiin kimdir?
Cevap : Hz. Muhammed (a.s)'ın sahabilerinin devrine yetişen, onları gören, imân sahibi olduğu halde onlarla beraber bulunan ve imân üzere vefât eden kişilerdir.

Soru 26: Etbâu't-tâbiîn kimdir?
Cevap: Tabiinleri görip onlardan hadis nakledenlerdir.

Soru 27: Kaç çeşit hadis vardır?
Cevap : Üç çeşit; Mütevatir, Meşhur ve Ahad.

Soru 28: Peygamberimiz (a.s.)'ın bizzat söylediği sözlere ne ad verilir?
Cevap : Kavli sünnet.

Soru 29: Peygamberimiz (a.s.)'ın yaptığı işlere ve bu ibadetlere ne isim verilir?
Cevap : Fiili sünnet.

Soru 30: Peygamberimiz (a.s.)'ın görüpte men etmediği söz ve davranışlara ne ad verilir?
Cevap : Takriri sünnet.

Soru 31: Hadis ilminde molla kime denir?
Cevap : 2.000'den fazla hadis ezberleyene denir.

Soru 32: Adalet ve zabt sahibi ravilerin kesiksiz bir senetle bir birinden rivayet ettikleri, illetli ve şaz olmaktan uzak hadise ne ad verilir?
Cevap : Sahih hadis.

Soru 33: Mevzu hadis uydurma sebepleri nelerdir?
Cevap : a- Mezhep, kabile ve milletini müdafaa etmek gayreti.
b- İslam düşmanlığı.
c- Şahsi menfaat kaygısı.
d- Yöneticilere yaklaşma arzusu.

Soru 34: Hadisi rivayet eden ravide aranan şartlar nelerdir?
Cevap : a- Müslüman olmak.
b- Adaletli olmak.
c- Zabt sahibi olmak.
d- Akıl ve baliğ olmak.

Soru 35: Ayet okumak kaydı ile Peygamberimiz (a.s.)'ın Allah Teala şöyle buyurmuştur diyerek, Allah Teala'ya izafe ettiği hadislere ne

ad verilir?
Cevap : Kudsi Hadis.

Soru 36: Peygamberimiz (a.s.)'ın kendisine intikal eden bir olay karşısında susarak cevap vermesine ne ad verilir?
Cevap : Takriri sünnet.

Soru 37: Sahih 6 hadis kitabı olan Kütübü Sitte'nin sonuncusu olan hadis kitabının sahibi Ebu Abdullah Bin Yezit hicri 209, miladi 824 yılında Kazvin'de doğdu. Arap dili ve edebiyatı üzerine derinleşti. Daha sonra tüm çalışmalarını hadisi şerifler üzerinde yoğunlaştırdı. En güvenilir ravi ve hadisleri bulmak üzere Irak, Arabistan, Suriye ve Mısır gibi İslam beldelerini gezdi. Sonuçta topladığı hadisi şerifleri sünen isimli eserinde birleştirdi. Eseri tertibi tekrardan uzak ve kısa oluşuyla tanınmaktadır. Bu büyük muhaddis hicri 273, miladi 886 yılında vefat etmiştir. Esas ismini verdiğimiz halk arasında yazdığı eserin adıyla anılan imamı tanıdınız mı?
Cevap : İmam İbni Mace.

Soru 38: Bir diğerinden almak ve nakletmek şartıyla, hadisi rivayet eden kişilerin Rasulüllah (a.s.)'a kadar sıralandığı kısma ne ad verilir?
Cevap : Senet.

Soru 39: Görme ve duymaya dayanarak nesilden nesile nakledilen hadislere ne ad verilir?
Cevap : Mütevatir hadis.

Soru 40: Kur'an-ı Kerim de hadislere tabi olmamızı emir buyuran ayetler var mıdır?
Cevap: Hadislere uymamızı emir buyuran ayetler:
-"Ey Peygamber de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki; Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın"(Âlu İmrân, 3/31);
-"Ey Peygamber de ki: Allah'a ve peygamber'e itâat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, biliniz ki Allah kâfirleri sevmez" (Âlu İmran, 3/32;
-"Allah'a ve Peygamberlere itâat ediniz, umulur ki rahmet olunursunuz" (Âlu İmrân, 3/132);
-"Peygamber size neyi getirmişse onu alın, neyi yasaklamışsa ondan sakının" (el-Haşr, 59/7).

KAYNAKÇA

Ahmed Emin, ***Duha'l-İslâm***, Mısır 1937

el-Aclunî, İsmail İbnu Muhammed (v. 1162/1748), ***Keşfu'l-Hafa Müzîlü'l-İlbâs ammâ İştehere mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs,*** Beyrut 1351.

Abdil-Latifi'z, ***Zebidi-Sahih-i Buhari muhtasarı,*** Tecrid-i Sarih tercemesi ve Şerhi-Ank: 1975 (3 bsm),

Abdülaziz El Buhari-***Keşfû'l Esrar***-İst: 1308

Ahmed Muhammed Şâkir, ***el-Bâ'isu'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-Hâdîs,*** Beyrut 1951.

Abdurrahman el-Cezirî, ***Kitabu'l-Fıkhi ala'l-Mezahibi'lArbaa,*** Mısır, ty

Abdu'l-Vehhab Abdullatif, ***el-Mutasar min Mustalahatı Ehli'l-Eser min Ehli's-Sünne ve'ş-Şi'a ve'l-imamiyye Ve'z-Zeydiyye,***5. baskı Kahire, 1966.

Abdurrezzak İbnu Muhammed es-San'ani (v. 211). ***Musannafu Abd'r-Rezzak,*** Beyrut (Ofset), 1970.

Ahmed Zeki Safve, ***Cemheretu Hutubi'l-Arab,*** Mısır 1962

Amidi, Seyfuddin Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ebi Ali (v. 631), ***el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam,*** Kahire, 1968/1387.

Aydın Mehmet -***Osman Cilacı, Dinler Tarihi,*** Konya 1980

Azimabadi-Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman,***Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebi Davud,*** Medine, 1968.

Ayni-Bedru'd-Din Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed (v. 855), ***Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhari,*** 1348 (baskısından ofset, Beyrut).

…… ***Tibyan Tefsiri,*** İstanbul-1986

Babanzâde, Ahmed Naim: ***Tecrîd-i Sarîh Tercemesi,*** C,1, Ankara, 1957

Bazergân Mehdî, ***Kur'ân'ın Nüzul Süreci***, Fecr Yayınevi, 1998.

Bediüzzaman Said Nursi, ***Sözler,*** İstanbul 1962

el-Beydâvî, ***Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl,*** Mısır 1955

Beyhaki Ebu Bekr Ahmed ibnu'l-Huseyn (v. 958), ***es-Sünenü'l-Kübra,*** Haydarabad, Deken 1353.

Bilmen, ***Hukuku İslâmiyye ve İstilâhâtı Fıkhyye Kamusu,*** İstanbul 1967

Buharî, Ebi Abdillah Muhammed İbnu İsmail (sv. 256) *el-**Ebedi'l-Müfred,*** Kahire, 1379.

Canan İbrahim, ***Hz. Peygmaberin Sünnetinde Terbiye;*** 1979, Ankara.

…….. ***Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi,*** Ankara 1988.

Cevherî Tantâvî, ***el-Cevâhir fi Tefsîri'l-Kur'ân,*** Mısır, 1923.

Cessas, Ebu Bekir Ahmed İbnu Ali (v. 370), ***Ahkamu'l-Kur'an*** Kahire, ty.

Cündioğlu Dücane, ***Kur'ân Dil ve Siyaset Üzerine Söyleşiler***, Kitabevi, 1998.

Cürcânî, ***Ta'rîfât***, İstanbul, 1327

Çakan, İsmail Lütfi: ***Hadîslerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları,*** İstanbul 1982

Çağlar Behçet Kemal, ***Kur'ân-ı Kerîm'den İlhamlar***, 1995.

Dârâkutnî, Ali İbnu Ömer (v. 385/995): ***Ehâdîsu'l-Muvatta (Tahkîk: Zâhidu'l-Kevseri,*** Keşfu'l-Gıta ile birlikte hazırlanmıştır), Mısır, 1946.

Dehlevi, Şah Veliyyullah Ahmed İbnu Abdurrahim (v. 176) ***el-İnsaf fi beyan-ı Sebebi'l-İhtilaf fi'l-Ahkami'l-Fıkhiyye***, Kahire, 1398.

Döndüren, Hamdi, ***İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri,*** Balıkesir 1984

Ebu's-Suud, ***İrşâdü'l-Akl-ı Selîm***, Mısır, 1952.

Ebû Muin- ***En Nesefi-Bahrû'l Kelam***-Konya: 1977,

Ebû Yusr Muhammed ***-Pezdevi-Ehl-i Sünnet Akaidi***-İst: 1980,

Ebu Bekr İbnu'l-Arabi (v. 543), ***Ahkamu'l-Kur'an,*** Kahire, 1968.

Ebu Dâvud, Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 202/817)***Risâletu Ebî Dâvud es-Sicistânî fi Vasfı Te'lifihi Li-Kitâbi's-Sünen***(Tahkîk: Zahidü'l-Kevserî), Mısır, 1.369

el-Hâkim, Ebu Abdillâh Muhammed İbni Abdillâh en-Neysâbûrî (405/1014): ***Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs,*** Beyrut, 1935.

el-Hâkim ***el-Müstedrek alâ's-Sahîheyn,*** Haydârâbâd-Deken 1335.

Hamîdullah, Muhammed: ***Muhtasar Hadîs Târihi ve Sahîfe-i Hemmâm İbn Münebbih,*** Çvr. Kemal Kuşçu, İstanbul, 1967

Hanbel, Ahmed ibnu, (v. 241) ***Müsnedu Ahmedi'bni Hanbel,*** 1313. Kahre (baskısından ofset). Beyrut, ty.

Hallâf, Abdulvehhab, ***İlmu Usûli'l-Fıkh,*** Kahire 1978

el-Hatîb, Muhammed Acâc: ***es-Sünne Kable't-Tedvîn***, Kahire 1963.

el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ebu Bekr Ahmed İbnu Ali (463/1070); ***el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye,*** Mısır, 1972.

…….. ***er-Rıhle fi Talebi'l-Hadîs,*** Beyrut, 1975.

…… ***Takyîdu'l-İlm,*** Daru İhyai's-Sünne 1975.

Hâzimî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Mûsâ (v. 584/1118):***Şurûtu Eimmeti'l-Hamse,*** Kahire 1357, (Makdisî'nin Şurût'u Eimmeti's-Sitte'si ile birlikte Zâhidu'l-Kevserî'nin tahkîkiyle birlikte basılmıştır).

Haydar,Ali, Efendi-***Dürerû'l Hükkâm Şerhû Mecelleti'l Ahkâm***-İst: 1330 (3 bsm)

Hakim, Ebu Abdillah Hakim en-Neysaburi (v. 405), ***el-Müstedrek Ala's-Sahihayn,*** Haydarabad-Deken, 1335.

Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), ***Mealimu's-Sünen,*** Humus 1393/ 1973, Birinci Tab.Heysemi,

el-Hüseynî, Abdü'l-Mecid Hâşim: ***el-İmâmu'l-Buhârî,*** Kahire, ty.

İbnu Abdilberr, Ebu Ömer Yûsuf (v. 463/1070): ***Câmi'u Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi,*** Medîne, 1968.

İbrahim Hakkı Erzurumi (v. 1194), ***Marifetname,*** İstanbul, 1330

İbnu'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed İbnu Abdillah (v.543/1148) ***Ârızatu'l-Ahvazî bi-Şerhi Sahîhi't-Tirmizî,*** Beyrut, ty.

İbnu Asâkir, ***Keşfu'l-Gıta fi Fazâili'l-Mustafa,*** 1946, Mısır.

İbnu'l-Esir, İzzü'd-Din Ebu'l-Hasen Ali İbnu Muhammed el-Cezerî (v. 630), ***Üsdü'l-Gabe Fî Ma'rifeti's-Sahabe,*** Kahire, 1970.

İbnu Hacer, Şihâbü'd-Dîn Ebu'l-Fadl Ahmed İbnu Ali el-Askalânî (v. 852/1448): ***Hedyü's-Sârî Mukaddimetu Feth'i'l-Bâri,*** Bulak 1301.

İbnu Hacer ***Şerhu'n-Nuhbe,*** Mısır, 1934.

İbnu Hacer, ***Tehzîbü't-Tehzîb,*** Haydarâbâd-Deken 1328

İbnu Hamza el-Hüseynî, es-Seyyid İbrahim İbnu's-Seyyid (v. 1120/1706): ***el-Beyân ve't-Ta'rîf fi Esbâbı Vürûdi'l-Hadîsi'ş-Şerif,*** Halebi 1329.

İbnu Hazm, Ali, el-Endülusî (v. 457/1064): ***el-İhkâm fi Usûlü'l-Ahkâm,*** Kahire, ty.

İbnu's-Salâh, Ebu Amr Osman İbnu Abdirrahmân eş-Şehrezûrî (v. 643/1245): ***Mukaddime (veya Ulumu'l-Hadîs).*** Matbâ'atu'l-Âmire, 1931.

İbnu Hazım, el Hemedani; Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa (v. 584) ***Kitabu'l-İtibar fi Beyanı Nasih ve'l-Mensuh,*** Humus, 1386/1966.

İbnu Hazm, Ebu Muhammed Ali İbnu Ahmed (v. 456), ***el-Muhalla,*** Tahkik: Hasan Zeydan Talebe Mısır.

İbnu Hibban, Ebu Hatim Muammed İbnu Hibban el-Bustî, ***Sahihu İbnu Hibban*** Beyrut 1987.

İbn-i Huzeyme-***Es Sahih***-Beyrut: 1390, M. İslâmi Neşri,

İbnu Kesir, İmamuddin Ebu'l Fida (v. 774), ***Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*** Beyrut, 1966.

İbn-i Manzur- ***Lisanû'l Arab***- Beyrut: 1955

İbnu Mace-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yezid el-Kazvini (v. 275), ***Sünenü İbni Mace,*** Kahire 1952, Tahkik; Muhammed Fuad Abdulbaki.

İbnu Sa'd-Ebu Abdillah Muhammed (v. 230), ***et-Tabakatu'l-Kübra,*** Beyrut, 1960.

İmam-ı Serahsi-***Temhidû'l Füsûl fi İlmû'l Usûl***-Beyrut: 1393

İmam-ı Azam Ebû Hanife-***Fıkh-ı Ekber*** (Aliyyü'l Kari Şerhi)-İst: 1979, Çağrı Yay.

İmam-ı Rabbani-***El Mektubat***-İst: 1978, Çağrı Yay.

İmam-ı Gazali-***Faysalû't Tefrika***-Kahire: 1319, M. Kabbani Neşri,
……. -***İlcamu'l Avam***-İst: 1978

…….. ***el-İhyâ,*** Beyrut t.y

İmam-ı Nesefi- ***El Menar fi Usûl-i Fıkh***-İst: 1326

el-İsfahânî, ***el-Müfredât fi Caribi'l-Kur'an,*** Mısır 1961.

Karaman, Hayrettin, ***Fıkıh Usûlü,*** İstanbul 1963

Kastalânî, Ebu'l-Abbâs Şihâbu'd-Dîn Ahmed İbnu Muhammed (v. 923/1517): ***İrşâdu's-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî***, Bulak, 1304.

Kasani, Alauddin Ebu Bekr İbnu Mes'ud (v. 587), Bedai'u's-Sanai fi Tertibi'ş-Şerai, Beyrut 1974/1394.

el-Kâri, Nuru'd-Dîn Molla Ali İbnu's-Sultân Muhammed el-Herevî (v. 1014/1605): ***el-Esrâru'l-Merfu'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a,*** Beyrut, 1971.

Kara Mustafa, ***Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi,*** İstanbul 1985

el-Kâri, ***Şerhu Nuhbeti'l-Fiker***, İstanbul 1327.

Keşmîrî, Muhammed Enver (v. 1352/1933): ***Feyzü'l-Bâri fi Sahihi'l-Buhârî,*** Beyrut, ty.

Kettânî, es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed İbnu Ca'fer (v. 1345/1926)***er-Risâletu'l-Müstetrafe li-Beyâni Meşhûri Kütübi's-Sünneti'l-Müşerrefe,*** İstanbul 1986.

……..***et-Terâtibü'l-İdâriyye***, Beyrut (t.y)

…….***Nazmul Mutenasir minel Hadisil Mütevatir,*** Mısır (t.y)

Koçyiğit Talât, ***Hadîs Istılahları,*** Ankara 1980.

…….***Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşakalar,*** Ankara 1969.

…… ***Hadîs Usûlü,*** Ankara 1975.

el-Kurtubî, ***el-Câmi' Li Ahkâmi'l Kur'an***, Kâhire 1967.

Kutup Seyid, ***Fizılâlı'l-Kur'an,*** Çev: M. E. Saraç, İ Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, İstanbul.

Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdü'l-Hayy (v. 1304/1886): ***er-Ref'u ve't-Tekmîl fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl,*** 2. tab, Haleb, 1968.

el-Makdisî, ***Ebu'l-Fadl Muhammed İbnu Tâhir*** (v. 507/1113

el-Mevsılî, ***el-İhtiyâr,*** Kahire ty.

Mahmut Es'ad, ***Tarih-i İlm-i Hukuk,*** İstanbul 1331/1912

Malik İbnu Enes (v. 179), el-Müdevvenetü'l-Kübra Naşir: ***el-Hac Muhammed Efendi*** Beyrut (1323 Mısır baskısından) ofset.

Maverdi Eb'l-Hasen Ali ibnu Muhammed (v. 450), ***Edebu'd-Dünya ve'd-Din***, İstanbul 1299

……. ***en-Nuketu ve'l-Uyunu,*** Beyrut, 1992

Mehmet Ali Aynî, ***Tasavvuf Tarihi,*** 1340,

el-Mevsılî, ***el-İhtiyâr,*** Kahire t.y.

Mevdudî, ***Tefhimu'l-Kur'an,*** Terc. Heyet, İstanbul 1986

el-Meydanî, ***el-Lubâb,*** İstanbul, ty.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Hacc el-Kuşeyrî (v. 261). ***Sahihu Müslim,*** Kahire, 1955.

Muhammed Muhyi'd-Din Abdu'l-Hamid. Şerbini Muhammed eş-Şerbinî, ***Muğni'l-Muhtaç,*** Mısır 1958/1377.

Muhammed b. Allan, ***Delilu'l-Fâlihîn,*** Mısır 1971

Muhammed Ma'ruf Ed Devalabi-El Medhal,***İlmû Usûl-i Fıkh,*** Beyrut: 1965 (5 bsm),

el-Mübarekfuri-Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman İbnu Abdirrahim (v. 1353). ***Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şerhi Cami't-Tirmizî,*** Kahire, 1963.

el-Muttaki, Alaeddin Ali, ***Kenzu'l-Ummal,*** (v. 975), Haleb, 1969.

Münavi-Şemsü'd-Din Muhammed Zeynü'd-Din Abdurrauf (v. 1031), ***Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Cami'i's-Sağir,*** Beyrut, 1972.

Müslim-Ebu'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi (v. 261)***Sahihu Muslim Tahkik:*** Muhammed Fuad Abdul'l-Baki Kahire, 1955.

Molla Hüsrev-***Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat El Vüsûl***-İst: 1307

en-Nesai-Ebu Abdirrahman Ahmed İbnu Ali İbni Şuayb (v. 303), ***es-Sünen,*** Kahire 1930.

en-Nevevî-Muhyi'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677), ***Şerhu Muslim,*** Mısır, ty.

Nûru'd-Dîn İbnu Muhammed, ***el-İmâmu't-Tirmizî ve'l-Muvâzene Beyne Câmi'ihi ve Beyne's-Sahîheyn,*** Mısır, 1970.

Nureddin Ali ibnu Ebi Bekr (v. 807), ***Mecma'u'z-Zevaid,*** Beyrut, 1967.

Pakalın Mehmet Zeki, ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,*** İstanbul 1971

er-Razi-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ömer İbni Hüseyn (v. 606), ***et-Tefsiru'l-Kebir, Naşiri:*** Abdurrahman Muhammed, Kahire, ty.

Sindî, Ebu'l-Hazen Muhammed İbnu Abdil Hadi (v. 1138), ***Haşiyetu's-Sindi Ala'n-Nesaî,*** Mısır, 1349.

es-Serahsî, Şemsü'd-Dîn Ebu Bekr Muhammed İbnu Ahmed (v. 490/1096): ***Usûlu's-Serahsî,*** Haydarâbad-Deken, 1973
Subkî, ***el-Menhel,*** Beyrut, 1394.

es-Suheylî, ***er-Ravdu'l-Ünf,*** Kahire, 1965

Sezgin, Fuat, ***Buhârî'nin Kaynakları,*** İstanbul, 1956.

Sibâ'i, Mustafa, ***es-Sünne ve Mekânetühâ fi Teşrî'i'l-İslâmî,*** Dımeşk 1966.

Subhi Sâlih, ***Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları,*** Çvr. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971.

Suyûtî, Hâtimetu'l-Huffâz Celâlü'd-Dîn Abdurrahmân İbnu Ebî Bekr (v.911/1505): ***Tedrîbu'r-Râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî,*** Medîne, 1959.

……..***Tefsiru Celaleyn,*** Dımeşk, 1378.

……-***El İtkan fi Ulûmû'l Kur'an***-Kahire: 1368,

Şafii, Muhammed İbnu İdris (v. 204), ***er-Risale, Tahkik: Ahmed Muhammed Şakir,*** Beyrut, ty.

Şâmil, **İslâm Ansiklopidisi-** (heyet) İstanbul Şâmil Yayınevi 1988

Şah Abdülaziz, ***Gulam Hakim ed-Dehlevi, Muhtasaru't-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye,*** İstanbul 1976/1396.

Şâşı, ***el-Usûl,*** Beyrut 1402/1982

eş-Şevkânî, ***Neylü'l-Evtâr,*** el-Matbaatü'l-Osmâniyye, Mısır (t.y)

eş-Şâtıbî, Ebu İshâk İbrahim İbnu Mûsâ (v. 790/1388): ***el-Muvâfakât fi Usûli'l-Ahkâm,*** Kahire. 1969.

Şeyhu'l-Emir, Muhammed: ***Müsnedu Şeyhi'l-Emîr Muhammed,*** Süleymaniye. Bağdadlı Vehbi. Nu 316.

Tahtâvî, ***Hâşiye alâ Merâkı'l felâh,*** İstanbul, 1985.

Tahavî Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed (v. 321), ***Şerhu Me'ani'l-Asar***, Kahire, 1387/1968.

Tahiru'l-Mevlevî, ***Müslümanlıkta İbadet Tarihi,*** İstanbul, 1963.

Tâcuddîn es Subkî ***Tabakâtu'ş-Şâfi'yye***, Mısır 1383/1964

Tehânevî, Zafer Ahmed: ***Yeni Usûl-i Hadîs,*** Çvr. İbrahim Canan, İzmir. 1982.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbnu İsa İbni Sevre (v. 279), ***Sünenü't-Tirmizî,*** Humus, 1966.

Ünal,Ali, ***Kur'an'da Temel Kavramlar,*** İstanbul 1986

Vehbi, Mehmed Efendi-***Hülasatü'l Beyan***-İst: 1966,

Yazır, Hamdi, ***Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir,*** İkinci Baskı, İstanbul, 1960.

ez-Zebîdî, ***Tecridî Sarîh,*** Terc. K Miras, Ankara 1978

ez-Zemahşerî, ***el-Keşşâf,*** Kahire 1977

Zehebî, Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ahmed (v. 748/1347): ***Mîzânu'l-İttidal fi Nakdi'r-Ricâl,*** Kahire. 1963.

…… ***Tezkîretu'l-Huffâz,*** Haydarâbâd. 1956.

…….***et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn***, Kahire, 1961.

Zerkeşî Bedruddin, ***el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân***, Mısır, 1957.

Zeydan Abdülkerîm ***İslâm Hukukuna Giriş,*** Terc. Ali Şafak, İstanbul (t.y)

Ziriklî Hayruddin, ***el-A'lâm,*** Mısır, 1953.

ez-Zuhaylî, ***el-Fıkhul-İslâmî fi Uslûbihil-Cedîd,*** Dımaşk t.y.

Zürkani-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdilbaki İbnu Yusuf (v. 1122), ***Şerhu'l-Muvatta*** Kahire 1961.

YAZARIN DİĞER KİTAPLARI

1. KUR'AN-I KERİM MEALİ (Sebeb-i Nüzulü Açıklamalı ve Kelime Kelime Meali)
Bütün kitaplar tek bir kitabı anlamak içindir,
Bütün bilgiler tek bir bilgiye ulaşmak içindir,
Bütün hakikatler tek bir hakikat içindir,
Bütün dinler tek bir dine kavuşmak içindir,
Bütün güzellikler tek bir güzeli görmek içindir,
Bütün ilahlar tek bir Allah'a erişmek içindir,
Bütün yollar tek bir yolu yürümek içindir,
Bütün şeyler tek bir şeyi anlamak içindir,
Aslında herşey tek bir şey ve aynı şeydir.

2. KIRK AYET –KIRK HADİS (Çıktı)
Resûlullah (a.s): "Kim ümmetime, sünnetimden kırk tanesini koruyup ulaştırırsa ben kıyamet günü onun imânına şâhid ve şefaatçi olurum" Beyhakî, Şuabu'l-İmân, 2/270)
Sebeb-i Nüzulüne göre kırk ayet ve Sebeb-i Vüruduna göre kırk hadis.

3. EVRENİN RUH HARİTASI (Akaid Kitabı)
Kaybetmişiz Pusulamızı
Ebrehelerin Hüküm Sürdüğü Kaldırımlarda
Ölüler Abid
Taşlar Mabud
Ağaçlar Mabed Olmuş.

4. İNSANLIĞIN RUH HARİTASI (Ahlak Kitabı II Cilt)
Ahlak, ruhun derinliklerinde dışa yansıyan iyiliğin, kıvılcımıdır.
Gülün güzelliği rengidir.
Bülbülün ki, sesidir.
Göğün ki, yıldızlardır.
Yerlerin ki, bitkilerdir.
Dilberin ki, cemalidir.
Yiğidin ki, bileğidir.
Arifin ki, bilgidir.
Abidin ki, zikridir.
İnsanlığın ki ise, AHLAKIDIR.

5. RUHLARIN ŞİFASI (Esma'ül Husna) (Çıktı)
"En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsnâ) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır." (7:180)

6. YAŞAMIN RUH HARİTASI (Fıkıh Kitabı IICilt)
Anlamak (fıkh etmek), insanın ruh portresidir.
Anlayış sahibi insanlar, halkların gülü ve çiçekleridir.
Anlayış sahipleri, halklar tarafından her zaman koklanmaya çalışılır.
Bazen göklere çıkartılıp yükseltilirler.
Bazen yerlere atılıp ezilirler.

7. İNSANLIĞIN RUH MİMARLARI PEYGAMBERLER (Peygamberlerin Hayatı IICilt)
Evrenin en büyük sanatçısı Allah'tır.
Yüce Allah'ın en büyük sanat eseri insandır.
İnsanın en büyük sanatı ruhtur.
Ruhun mimarları aziz Peygamberlerdir.

8. PEYGAMBERLERİN ÇİZDİĞİ RUH HARİTASI (Hz. Peygamber (a.s)'in Hayatı II Cilt)
Kaybolmuşuz Peygamberlerin çizdiği haritanın üzerinde.
Yön tayin etmede zorlanıyoruz.
Neresi doğu.
Neresi batı.
Neresi kıble.

9. ÇOCUKLARIN RUH DÜNYASI (Doğumundan Ölümüne Kadar Çocuk Terbiyesi)
"Her çocuk İslam fıtratı üzere doğar."
Hiç bir çocuk, anne ve babasının meşru veya gayri meşru yaptıklarıyla sorumlu değildir.
Her çocuk kendi kişisel menkıbesinin sorumlusudur.
Çocuklar, ailenin balı ve dalı,
Toplumun gülü ve bülbülü,
Kainatın çiçeği ve eşrefidirler.

10. DERSLERİN RUHU (Tefsir Dersine Giriş 1)
Bütün kitaplar, bir kitabı anlamak içindir, oda KUR'ANI KERİM'dir.
Bütün ilimler, tek bir ilimden onay alır, oda KUR'ANI KERİM'dir.
Bütün ilimlerin merkezi, tefsir ilmidir, oda KUR'ANI KERİM'dir.

11. DERSLERİN RUHU (Tefsir İlmine Giriş 2)
Usûl, Arapça asl'ın çoğuludur.
Asl sözlükte temel, kök, soyluluk ve orijinal anlamlarına gelir.
Tefsir usûlü ya da İlmu Usûli't Tefsir,
Kur'ân-ı Kerim'in insanlar tarafından anlaşmasına yardımcı olmak üzere onu, insanların zihinlerine, akıllarına yaklaştırma çalışmaları diyebileceğimiz tefsirin ve müfessirlerin prensiplerini, şartlarını ve çerçevesini belirleyen, tarihini tespit eden ilim veya ilimlerin hepsine birden verilen isimdir.

12. ÇAĞIN ALTIN RUHLULARI (Sahabe-i Kiramın Hayatı II Cilt)
Rasulullah (a.s)'ın da üzere yaratılmış olduğu "ALLAH AHLÂKI"?…
"VERMEK"! Karşılıksız vermek! Çıkar düşünmeksizin vermek! EBU BEKİR gibi.
Zâhirde ve bâtında her an ve her koşul altında adil olmak! ÖMER gibi.
Ar, haya, sevgi vermek!.. Karşılık beklemeksizin! OSMAN gibi.
İlim, cesaret vermek!… Karşılık beklemeksizin! ALİ (r.anhum) gibi...

13. HER ADEM BİR ALEMDİR -I- (Vecizeler)
Adem dedikleri; el, ayak, baş değil, manaya derler.
Kaş, göz değil, ruha derler.

14. HER ADEM BİR ALEMDİR –II- (Vecizeler)
Her insan bir ademdir.
Her adem bir alemdir.
Her alem bir sırdır.
Her sır bir yitiktir.
Her yitik bir hikmettir.
Her hikmet bir hazinedir.
Her hazine bir saadeti dareyndir.

15. DOĞRULARIN BABASI (Öykü)
Düşünmek, "seviyorum, peşinden koşuyorum ve arıyorum"; anlamına gelen ve
"bilgi, bilgelik" anlamına gelen sözcüklerinden türeyen terimin işaret ettiği entelektüel faaliyet ve disiplindir.
Buna göre düşünme "bilgelik sevgisi" yada; "bilginin peşinden koşma" anlamına gelir.

16. EĞİTİM - ÖĞRETİM (Öykü)
Her Müminin dinini öğrenmesi ve bildiklerini öğretmesi dini bir ihtiyaçtır.
Zira inandıklarını uygulayabilmesi öğrenmeye bağlıdır. Öğrenim, eğitimin bir parçasıdır.
Eğitim, hedeflenen davranışların programlı ve planlı faaliyetlerle insana kazandırılmasıdır.
Öğretim ise, öğretme faaliyetlerinin belirlenen hedefler doğrultusunda, planlı ve kontrollü olarak düzenlenmesi ve uygulanmasıdır.

17. RÜYA İLE DİRİLİŞ (Öykü)
Rüya konusunda; Batı bilginleri genelde rüyanın insanın günlük yaşantısı sonucu gördüğü şey olarak yorumlarken,
Doğu bilginleri bu görüşe katılmakla birlikte Allah'tan gelen ilahi bir mesaj olarak da görmüşlerdir.

18. HAYAL UMUDUN KAPISIDIR (Öykü)
Fertte çağrışım yapan hayaller neticesinde meydana gelen kolektif alt şuuru psişik hayatın esaslı faktörüdür.

19. MEDENİYETİN ORTAK DEĞERLERİ (Araştırma)
Allah'ın indirdiklerini kendisine hayat nizamı olarak kabul eden toplumlarda medeniyet, kavramın içerdiği gerçek anlamıyla ortaya çıkmıştır. İslâm medeniyeti, iman, amel, ahlâk, sosyal ilişkiler, toplum hayatını insanların iyiliği doğrultusunda yöneten idarî prensiplerin bir tezâhürüdür.

20. ACILARDA AĞLARMIYMIŞ? (Şiir)
Şair, Şiir yazarken,
çocuk dünyaya getiren
bir annenin sancısını çekmiyorsa
yazdıklarının hepsi yalandır.

21. AKLIN GÖCÜ (Öykü)
Akıl, eşyanın güzellik, çirkinlik, kemâl ve noksanıyla ilgili sıfatını idrak eden özelliktir. İki hayırdan daha hayırlı; iki şerden daha az şerli olanını idrak etmekten ibarettir. Akıl insanoğluna verilmiş manevi bir kuvvettir. İnsan bu güç ile gerekli ve nazarı bilgileri elde eder. Bilgiyi elde eden güç İslâm'da insanı mükellef kılan akıl gücüdür. Bu güç insanda ana rahminde cenin iken oluşan özelliktir. Bu erginlik çağına gelince gelişir ve gittikçe olgunlaşır. Bu da, zarûriyyâtı anlayan güçtür. Bu güç ile elde edilen 'bilgi'ye gelince yerine göre kullanılmadığında akılsızlık özelliğini taşır.

22. DİN NASİHATTIR (İbretli Sözler) *Çıktı*
Nasihat, İslâm'ın pratik hayata aktarılması, ahlâkî prensiplerin yaşanması, insanî erdemliliklerin, görgü kurallarının öğretilmesi amacıyla bilenlerin bilmeyenlere öğretmesi ve hatırlatmada bulunması amacıyla yapılan öğütlerdir. Bu öğütler yapılırken asla bir ard niyet güdülmez, dünyevî çıkarlar düşünülmez.

23.NAMAZIN DİLİ
Namaza başlarken ve namaz kılarken, söylediklerimizin anlamı nedir? Neden "Allah'u Ekber" diyoruz? Neden Ku'ran ile değil de "Sübhaneke" ile namaza giriş yapıyoruz? Neden "Ruku" ediyoruz? Niçin "Secde"ye kapanıyoruz? Bütün bunlar ne anlama geliyor? Ve biz bunları yaparken ne demek istiyoruz?

Bunların anlamı ve dili nedir?

24.ARAPÇANIN DİLİ

Arapçayı, Araplara olan özentiden dolayı öğrenmek hiç bir insanın akıl karı değildir. Yüce Allah Kura'an-ı Kerim-i Arapça indirdiğinden dolayı ve Kur'an-ın dilini anlamak için öğrenilir. Amaç Kur'an-ın mesajını hakkıyla anlayıp kavramaktır. Eğer bu anlayışla Arapça öğrenilir ve öğretilirse, o zaman Araplarda gelip o Arapçayı öğrenmek zorunda kalırlar.

---

[1] Kettani (ö.h,1345)'nin, "er-Risaletü'l Mustatrafe," isimli eserinde pek çok Kırk Hadis ile ilgili çalışmaları naklederken hiç birinde Kırk Ayet ile beraber yazılmış Kırk Hadis ismini vermemektedir. İnşallah bu mütevazi çalışma dalında yazılmış Kırk Ayet ve Kırk Hadis olarak tek olacaktır.
[2] Beyhakî, Şuabu'l-İmân, 2/270
[3] Tevbe, 9/75.
[4] Bakara, 2/189.
[5] Tevbe, 9/65.
[6] Tevbe, 9/65.
[7] Mücadele, 58/1.
[8] İsrâ, 17/85.
[9] İsrâ, 17/85; Buhârî, İlm, 47, Tefsir, Benû İsrail 13, İ'tisâm 3, Tevhid 28, 29; Müslim, Münâfikûn 32; Tirmizi, Tefsir 3140.
[10] Münafikun, 63/8.
[11] Buhâri, Tefsir, 63; Tirmizı, Tefsir, 63 ; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 370,373; İbn Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye (Mustafa es-Sekâ), III/302-305; Taberî, XXVIII/ 108-117; Ze-mahşerî, IV/ 101-102; İmam-ı Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, 3. baskı, Mısır 1387. 17/378.
[12] Furkan, 25/32.
[13] Kurtubi, a.g.e. 12/543-545.
[14] Buhâri, Teyemmüm 1, Tefsir 4. sûre 10; 5. sûre 3, Libâs 58.
[15] Bakara, 2/158
[16] Bakara, 2/158
[17] Buhâri, Hacc 64, 74; Müslim, Hacc 258; Ebû Dâvûd, Menâsik 48; Nesâi, Hacc 138, 139
[18] Bakara, 2/158
[19] Tehânevî, Keşşâfü Istılâhâti'l-Fünûn, 3/127.
[20] İmamı Suyuti, Ellem'u fi Esbabi'l-Hadis, Dımeşk, S,3.
[21] Ahmed Müsned, 3/8.
[22] Ahmed Müsned, 3/383.
[23] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Vâhidî, "Esbâbü'n-Nüzûl " Mısır 1968. S,68.
[24] Ali- İmrân, 3/28.
[25] Ali- İmrân, 3/28.
[26] -Vâhidi, a,g,e. S. 72-73; İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, 1/371; M.Hamdi Yazır, Hak Dini Ku'an Dili, S,1072-1074.
[27] Al-i İmrân, 3/28.
[28] Kurtubî, a.g.e. 4/ 57.
[29] İbn Kesîr, Tefsîr'ul-Kur'âni'l-Azîm, Beyrut 1969, I/ 357.
[30] Vâhidî, a,g,e. S, 105.
[31] Buhâri, Bed'ü'l-Vahy 1, Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikâh 5, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155; Ebu Dâvud, Talâk 11; Tirmizi, Fedâilu'I-Cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60.
[32] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.1;bu hadisin muşhur olduğunu kaydeder.
[33] Buhâri, Bed'ü'l-Vahy 1; Müslim, İmâret 155.
[34] Mâide, 5/6.
[35] el-Kâsânî, el-Bedâyî', I,17; İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr, 1/ 98-100; el-Meydânî, el-Lübâb, 1/16; İbn Rüşd, Bidâyetül-Müctehid,1/ 21; İbn Kudâme, el-Muğnî, I/ 110 vd.
[36] en-Nisâ', 4/43; eş-Şevkânî, Neylül-Evtâr, I/ 258; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, I/ 48.
[37] Beyyine, 98/5.
[38] Zühaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh, I/ 611; Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul 1959, S, 156.
[39] Kâsânî, el-Bedâyi ; 2/85; İbnül-Hümâm, Fethul-Kadir, 2/43-50, 62; eş-Şürünbülâlî, Merâkil-Felâh, S, 106; el-Meydânî, el-Lübâb, I/163.
[40] Bu hadisi Dârekutnî rivâyet etmiş "İsnadı sahih" demiştir.
[41] İbn Rüşd, Bidâyetül-Müctehid Mısır ty. I/ 284; ez-Zühaylî, a.g.e., 2/ 619, 620; eş-Şirbînî, Muğnîl-Muhtac, I/423.
[42] Kâsânî, a,g,e, 2/167; İbnül-Hümâm, a.g.e., 2/199 vd, 214, 288-294; el-Meydânî, a.g.e., I/ 192 vd.; ez-Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 3/ 99, 113.
[43] el-Hacc, 22/37.
[44] Buhârî, Bedül-Vahy, 1; Müslim, İmâre, 155.
[45] İbn Âbidîn, a,g,e. İstanbul 1984, 2/ 440 vd.; ez-Zebîdî, Tecrîd-i Sarih Tercümesi, 6/323 vd.; Mehmed Zihni, Nimet-i İslâm, İstanbul 1328, S, 98 vd.; ez-Zühaylî, Fıkhu'l İslami. 2/ 700.
[46] el-Kâsânî, a.g.e., 2/40; İbnül-Hümâm, a,g,e. 1/ 493; İbn Âbidîn, a,g,e. 2/4, 14-15; el-Meydânî, el-Lübâb, 1/140.
[47] Said-i Nursi, Mesnevî-i Nuriye - Katre – S,1305.
[48] Nisa,4/116.
[49] Râzî, a,g,e. 10/41; Çetiner, Esbab-ı Nüzul: 1/272; M.Hamdi Yazır, a,g,e. S,1467; Kurtubi, a,g,e. 5/478.
[50] Nisa, 4/116.
[51] Tevbe, 9/ 31.
[52] Beyine, 98/5.
[53] Nisa,4/116; Seyyid Kutub, Fizlâlı'l-Kur'an, (Çev: M. E. Saraç, İ Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, İstanbul,) 3/ S,448-449.
[54] Buhârî, Tevhid 33; Müslim, İman 153; Tirmizî, İman 18.
[55] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h. no. 101; bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 13 Sahabi ismini zikreder.
[56] Buhârî, Cenaiz, 1, Libas, 24, İsti'zan, 30, Rıkak, 13,14, Tevhid, 33; Müslim, İmân, 153, 154, Zekat, 32,33; Tirmizî, İmân, 18; Ahmed b. Hanbel, 5, 152, 159, 161, 6, 166; Tahavi, Şerhu Meani'il-Asar 4/287.
[57] el-İsfahânî, el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an, Mısır 1961, II/ 259.
[58] el-A'raf, 7/80, 81, 85, 86; Yusuf, 12/23, 25, 28, 29, 30, 31, 35; el-Hicr, 15/3.
[59] Maverdî, en-Nuketu ve'l-Uyun, Beyrut, 1992, 4/333.
[60] Buharî, Vesaya, 23, Tıb, 48, Hudud, 44; Müslim, İmân, 144; Ebû Davûd, Vesâya, 10; Nesâi, Vesâya, 12.
[61] Lokman, 31/13.
[62] Said-i Nursi, İkinci Şua – S, 851.
[63] Münafik,63/1.
[64] Râzî, a,g,e. 21/493.
[65] Taberî, Cami'u'l-Beyân, Beyrut 1405/1984, 18/ 132; en-Nûr, 24/33.
[66] Nisâ, 4/145.
[67] M. Hamdi Yazır, Kur'an Dili, İstanbul 1938, 6/ 4997.
[68] Buhari,İman,33; Müslim,İman,59; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 8470.
[69] İbni Hamza, el Beyan ve Ta'rif, S,16.
[70] Buharî, İman 24; Buharinin hadisin de, "Münafıkların ikinci alameti söz verdiği zaman sözünde durmaz" şeklindedir.; Mezalim 17, Cizye 17; Müslim, İman 106; Ebu Davud, Sünnet 16; Tirmizî, İman 14; Nesâî, İman 20.
[71] Said-i Nursi, İşârâtü'l-İ'câz - Bakara Sûresi, Âyet: 8,9,10 ,Tefsiri- S, 1191.
[72] Muminun,23/1.

[73] Muminun,23/1.
[74] M.A.Sabuni, Muhtasar İbni Kesir, 3/S, 1539-1540; M.Hamdi Yazır, a,g,e. S,3426; Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, 9/265.
[75] Matüridî, Kitabü't-Tevhîd, S, 398.
[76] Fıkh-ı Ekber Şerhi, Aliyyü'l-Kari Şerhi, trc. Yunus Vehbi Yavuz, S, 361-362.
[77] Buhârî, İman 4; Müslim, İman 64; Ebu Dâvud, Cihâd 2; Nesâî, İman 9.
[78] İbn Hamza, el-Beyan ve't-Ta'rif, S, 606.
[79] Âl-i İmrân, 3/85.
[80] Bedrüddin el-Aynî, Umdetü'l-Karî, I/ 109-110.
[81] ay, a.g.e., I/291.
[82] Fussilet, 41/33.
[83] Fussilet, 41/33.
[84] M.Hamdi Yazır, a.g.e. S, 4202; M.A.Sabuni, a.g.e, 4/ 2226-2227.
[85] Kurtubi, a.g.e. 15/335-338.
[86] Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, İstanbul,1987, 5/185.
[87] Müslim, İman: 1; Nesâî, İman: 6; Ebu Dâvud, Sünnet: 17; Tirmizî, İman: 4.
[88] Suyuti, "Esbab-u Vurudi'l Hadis" S,68.
[89] Hucurât, 49/14.
[90] Zâriyât, 51/ 36.
[91] Âl-i İmrân, 3\19.
[92] Maide, 5/ 4.
[93] Âl-i İmrân, 3/85.
[94] Nahl,16/116.
[95] M.A.Sabuni, Muhtasar İbni Kesir, 3/1246-1247. Ayrıca bkz: Er-Râzi, a.g.e. 14/367-368.
[96] Mevdudi, a,g,e. 3/59.
[97] Tevbe, 9\31.
[98] M. A. Sâbûnî, Muhtasar İbn Kesîr, 2/137.
[99] İbnu Mace, Et'ime 60; Tirmizî, Libas 6.
[100] Hafiz Suyuti, İmam Ahmed'in, **"İslam'ın temeli, şu üç esasın üzerinedir: 1. Ameller niyetlere göredir, 2. Kimin uhdesinde sünnetim yoksa onların her şeyi boştur ve reddedilir, 3. Helal da belli haram da belli"** sözünü nakleder; İbn Hamza, a.g.e. S,369; Buharî, İman 39, Büyû 2; Müslim, Müsakat 107; Ebu Davud, Büyû 3; Tirmizî, Büyû 1; Nesâî, Büyû 2.
[101] Abdulvehhab Hallaf, Mesâdiru't-Teşrii'l-İslâmi, Küveyt 1970. S,101.
[102] Ö. N. Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelâm, İstanbul 1979. S,71-72.
[103] Rahman, 55/46.
[104] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, 14/191.
[105] M.A.Sabuni Muhtasar İbni Kesir, 5/2469-2470.
[106] M.Hamdi Yazır, a.g.e, S. 4688.
[107] Mevdudi, a.g.e, 6/77.
[108] Buhari,İman,24; Müslim,İman,36.
[109] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.12; bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 10 Sahabi ismini zikreder.
[110] Buhari, İman, 24; Müslim,İman,36; Tirmizi, Birr,209; İbni Hamza, a.g.e, 369.
[111] İbnu Mâce, Zühd 17; Muvatta, Hüsnü'1-Hulk, 9.
[112] Maide, 5\6
[113] Ayni, Tibyan Tefsiri, İstanbul, 1986, 1/378-379.
[114] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, 3/383-384.
[115] Ebû Dâvud, Tahâret 41; Tirmizî,Tahâret 52; Nesâî, Miyah 5; Muvatta, Tahâret 12.
[116] Suyûtî, "Esbab-u Vurudi'l Hadis" S,74-75.
[117] Furkan, 25/49.
[118] Buharî, Rikak, 1
[119] Mu'minun,23\2.
[120] M. A. Sabuni, a.g.e. 3/1539-1540; M.Hamdi Yazır, a.g.e. S, 3428-3429; S. Kutup, a, g,e. 10/300.
[121] Mu'minun,23\2.
[122] M. A. a,g,e. 2/ 558, 559.
[123] A,g,e. 2/ 559.
[124] İbn Mâce, Salat,3458; İmamı Ahmed ,Müsned, 8823..
[125] İbni Mace, Salat, 3458; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, 8823; İbni Hamza, a,g,e. S, 489.
[126] Bakara,2/183.
[127] M. A. Sabuni, a,g,e. 1/ 143.
[128] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 625-628.
[129] Müslim, Savm, 163.
[130] Bakara,2/183.
[131] Bakara,2/183.
[132] Buharî, Savm 11, 5, 13, Talâk 25; Müslim, Sıyâm 9; Muvatta, Sıyâm 1; Ebu Dâvud, Savm 4; Nesâî, Savm 10, 11. Buharî'nin bir başka rivayetinde: **"Bulut, görmenize mâni olursa sayıyı otuza tamamlayın"** denmiştir. Müslim ve Nesâî'nin Ebu Hüreyre'den kaydettikleri bir rivayette ise: **"Hava bulutlu ise otuz gün oruç tutun"** denmiştir.
[133] Suyuti, "Esbab-u Vurudi'l Hadis" S,123-124.
[134] En-Nedvî, Dört Rükûn,150.
[135] Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, Huccetullâhil-Bâliğa, Kahire ty. (Dârul-Kütübil-Hadîse), 1/231.
[136] Risâle-i Hamidiyye,127.
[137] Dr. Halûk Nurbâkî, Diyanet Gaz. Sy. 327, S 6.
[138] Âl-i İmrân, 3/97.
[139] Kurtubi, a,g,e. 4/280-281.
[140] eş-Şîrâzî, el-Mühezzeb, 1,199.
[141] Zühaylî, Fıkhu'l İslam, 3/12.
[142] Hac, 22\27- 28.
[143] Buhârî,İ'tisam 4; Müslim, Hacc 412, Fedâil 130; Nesâî, Hacc 1.
[144] Buhârî,İ'tisam 4; Müslim, Hacc 412; Fedâil 130; Nesâî, Hacc 1.
[145] Suyuti, "Esbab-u Vurudi'l Hadis" S,135-136.
[146] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 709.
[147] Âl-i İmrân, 3/92.
[148] Buhârî, Zekât, 44, Vesâyâ, 17, 26; Müslim Zekât, 43; Ahmed b. Hanbel, 3/141, 256
[149] Suyutî, ed-Durru'l-Mensur, II/ 200-261; Kurtubi, a,g,e. 4/273-274.; M. A. Sabuni, a,g,e. 1/ 299.
[150] Buharî, Menakıb 25;
[151] Tebarani el-Mu'cemu'l-Kebir, 2/330; İbni Hamza, a,g,e. Geçtiği üzere bu hadis muttafekun aleyhdir. S,30-31.
[152] Buharî, Menakıb 25.
[153] Dârimi, Mukaddime, 46.
[154] Bakara,2/263

[155] Nisaburî, Esbâbu'n-Nüzûl, S, 47-48; Kurtubî, a,g,e. III/303; Ayni,Tibyan Tefsiri, İstanbul, 1/187.
[156] S.Kutup, a,g,e. 1/157.
[157] Buharî, Zekât 18; Nafakat 2; Ebu Dâvud, Zekât 39; Nesâî, Zekât, 53,
[158] Ebu Dâvud, Zekât 45; Nesâî, Zekât 54;
[159] Hakim, Mütedrek, 2/198; Beyhaki, Süneni Kübra, 7/232; İbni Hamza, a,g,e.S, 380.
[160] Buhârî, Sulh, 11; Cihâd, 72,128; Müslim, Zekât, 56; Müsâfirîn, 84; Ebû Dâvud, Tatavvu', 12; Edeb,160; Ahmed b. Hanbel, II/ 316, 350, IV/ 423, V/ 178.
[161] Ahmed Davudoğlu, Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi, İstanbul 1977, V/ 374.
[162] Tirmizi, Birr, 36; Ebû Davud, Tatavvu', 12.
[163] Müslim, Mûsafirîn, 84.
[164] Buhârî, Cihâd, 72; Ahmed b. Hanbel, V/154.
[165] Buhârî, Cihad, 72, Edeb, 34; Müslim, Zekât, 56
[166] Ahmed b. Hanbel, VI/ 362.
[167] Maide,5/90.
[168] El-Câmiu's-Sağir, II/39.
[169] Râzi, a,g,e. 9/208-209; Taberî, Câmiu'l-Beyân, II/,211; Alûsî, Rûhu'l-Maânî, Beyrut, ty. 11/111-112.
[170] S.Kutup, a,g,e.,4/ 315.
[171] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.165;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 18 Sahabi ismini zikreder.
[172] Bu üç rivâyetin de kaynağı: Buhârî, Eşribe 4, Vudû 71; Müslim, Eşribe 67-68; Muvatta, Eşribe 9; Ebû Dâvud, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 2, 3; Nesâî, Eşribe 23.
[173] Buhârî, Megazî 60, Cihâd 164, Edeb 80, Ahkâm 22, Müslim, Cihâd 7, Eşribe 70; Ebû Dâvud, Eşribe 5; Nesâî, Eşribe 23, 24; İbni Hamza, a,g,e. S,503.
[174] Tevrat, Levililer, Bab, 10, A. 8, 9-11
[175] İncil, Matta, bab, 26, A:26-29, Yuhanna, A:30:vd.
[176] Mehmet Aydın-Osman Cilacı, Dinler Tarihi, Konya 1980. S, 97.
[177] Yusuf el-Kardâvî, el-Helâl ve'l-Harâm fi'l-İslâm, Terc. Mustafa Varlı, Ankara 1970. S, 50-53, 75-88
[178] A.Davudoğlu, Selamet Yolları, 4/ 61.
[179] A.Davudoğlu, Selamet Yolları, 4/ 61.
[180] A.Davudoğlu, Selamet Yolları, 4/ 61.
[181] Ali-İmran: 3/200
[182] Râzi, a,g,e. 7/297-298; Vahidî, a,g,e. S, 99. Ayni, a,g,e. 1/293.
[183] Râzi, a,g,e. 7/298-299
[184] S.Kutup, a,g,e. 2/612.
[185] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.155;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 16 Sahabi ismini zikreder.
[186] Tirmizî, Diyât 22; Ebu Dâvud, Sünnet 32; Nesâî, Tahrim 22; İbnu Mâce, Hudud 21
[187] Ebu Davud, Sünnet,4772;Tirmizi,1418;Nesai,4090.
[188] İbni Hibban,Sahihde,7\461; Müsnedi Şihab,1\222; İbni Hamza, a,g,e.S,589.
[189] el-İsfahânî, el-Müfredât, 267 vd.; et-Tahtavî, Haşiye ala Merâki'l-Felâh, Mısır 1970, 516.
[190] es-Suheylî, er-Ravdu'l-Ünf, Kahire, 1965, 3/201, 220; İbn İshâk, es-Sire, mad. 239, 240; M. Hamdi Yazır, a,g,e. 5/ 3131
[191] Müslim, İmâre, 156, 157; Ebû Davud, İstigfâr, 26; Neseî, Cihâd, 36; ibn Mâce, Cihâd, 15.
[192] Furkan,25/77
[193] M.A.Sabuni, a,g,e. 3/1653.
[194] Furkan,25/77.
[195] S.Kutup, a,g,e. 10/570.
[196] Râzi, a,g,e. 17/291.
[197] Ebu Dâvud, Salât 358; Tirmizî, Tefsir 2, Daavât 2; İbnu Mâce, Duâ 1.
[198] Bakara,2\186; Cami'u'l-Usûl'de bu rivâyetin daha genişi geçer.
[199] Buhari, Da'avât 48; Teheccüd 25, Tevhîd 10; Ebu Dâvud, Salât 366; Tirmizî, Salât 394; Nesâî, Nikâh 27; İbnu Mâce, İkâmet, 188.
[200] Nisa, 4\1
[201] Âl-i İmrân, 3\102
[202] Ahzâb 70-71; Ebu Dâvud, Nikâh 33; Tirmizî, Nikâh 16; Nesâî, Cum'a 24
[203] İbn Abidîn, Reddü'l-Muhtar, 2, 184; Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi, I, 282; Ö. Nasûhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 272 vd.; A. Hamdi Akseki, İslâm Dini, 192
[204] Ebû Dâvud 3, 475
[205] Tirmizî, Daavat, 55
[206] Maide, 5/114
[207] Tirmizî, Davet, 56
[208] Ali-İmran,3\191
[209] Suyûtî, ed-Durr, II/ 409; Kurtubi, a,g,e. 4/519.
[210] Ayni, a,g,e. 1/290.
[211] Râzi, a,g,e. 7/269.
[212] el-İsfahânî, el-Müfredât, İstanbul,1986 S,259 vd.,; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1971, S,659.
[213] Râzî, a,g,e. 4/143.
[214] Buharî, Ezan, 7; Müslim, Salât, 12
[215] Buhârî, Daavât, 50, 67.
[216] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.200;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 14 Sahabi ismini zikreder.
[217] Müslim, Salât, 12.
[218] Buharî, Ezan, 7; Müslim, Salât, 12.
[219] el-Kehf,18/39.
[220] Tirmizî, Daavât, 57, 119.
[221] Şura,42\40.
[222] Kurtubi, a,g,e. 15/430-431; Bedreddin Çetiner, Esbab-ı Nüzul, Çağrı Yayınları: 2/775.
[223] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 313
[224] Ahmed b. Hanbel, 2, 33.
[225] Ahmed b. Hanbel, 11, 3.
[226] Müslim, Müsâkât,129, 130; Ebû Dâvud, Büyû', 47.
[227] Buhârî, Büyü, 72, İcâre, II, 19; Nesâî, Büyü', 18
[228] İbn Kudâme, el-Muğnî, 3. Baskı, Kahire 1970, 4, 235/1933, 9, 468, 469; Hamdi Döndüren, İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri, Balıkesir, 1984, 136, 137.
[229] el-Mergînânî, el-Hidâye Şerhu Bidâyetü'l-Mübtedî, 3, 197; eş-Şirâzî, el-Mühezzeb, 1, 401; Zühaylî, Fıkhu'l-İslâmî, Dimaşk 1405/1985, 4/ 36.
[230] İmamı Ahmed,Müsned,2862.
[231] Ahmed, Müsned,2862; Suyuti,"Esbab-u Vurud-i'l Hadis" s,141-142; İbni Hamza, a,g,e. S,661-662.
[232] Mecelle: Mad. 7.
[233] Mecelle:Mad. 19.
[234] Mecelle:Mad. 20.
[235] Mecelle:Mad. 26.
[236] Mecelle:Mad. 27.
[237] Mecelle:Mad. 31.
[238] Mecelle:Mad. 87.
[239] Mecelle:Mad. 94

[240] Enbiya, 21\107
[241] Kurtubi, a,g,e. 11/583-584.
[242] Râzi, a,g,e. 16/245
[243] S.Kutup, a,g,e. 10/182.
[244] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.213;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 9 Sahabi ismini zikreder.
[245] Tirmizî, Birr 16
[246] Buhari, Edeb, 18; Suyuti,"Esbab-u Vürudi'l Hadis",S,203-204.
[247] Müslim, Fedâil, 66
[248] Tirmizi, Birr,15.
[249] Ebu Davud, Edeb, 58.
[250] Fussilet 41/34.
[251] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 4205.
[252] Müslim, Birr 75.
[253] Müslim, Birr ve Sıla, 78-79.
[254] Suyuti, "Esbab-u Vürudi'l Hadis" S,185-186
[255] Âl-i İmrân,3/156.
[256] Bakara,2/214.
[257] Taberi, Câmiu'l-Beyân, II/198-199; Ayni, a,g,e. 1/145.
[258] S.Kutup, a,g,e. 1/452.
[259] Müslim,Zekat,70-52;Nesai,Zekat,56.
[260] Nisâ,4\ 1
[261] Haşr,59\18
[262] Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64: Suyuti, "Esbab-u Vürudi'l Hadis" S,179-181.
[263] Ali-İmran: 3/31.
[264] Ali-İmran: 3/31.
[265] Ali-İmran: 3/32.
[266] Vâhidî, a,g,e. S, 73; Râzî, a,g,e. VIII/ 17; Ayni, a,g,e. 1/223.
[267] Kurtubi, a,g,e. 4/168-170.
[268] Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165; Ebû Dâvud, Edeb 122; Tirmizî, Zühd 50..
[269] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h. no. 246; bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 15 Sahabi ismini zikreder.
[270] Süneni Derekutni,130; İbni Hamza, a,g,e. S,603.
[271] Yunus,10/62.
[272] Beyhakî, Şu'abul-İman, VI/486; Kurtubi, a,g,e. 8/551-552.
[273] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir: 6/193.
[274] Ebû Dâvud, Sünnet 3.
[275] Beyhaki, a.g.e,7\69; İbni Hamza, a,g,e.S, 366
[276] Yunus,10/ 62; Ebû Dâvud, Büyû 78.
[277] Ankebut,29/64
[278] İbn Abbas ile Katade'ye ait iki görüşten birisine göre tümüyle Medine'de inmiştir. Diğer görüşlerine göre ise, -ki bu aynı zamanda Yahya b. Sellam'ın da görüşüdür- başındaki ilk on âyet dışında Mekke'de inmiştir. Bu ilk on âyet Medine'de, Mekke'de bulunan müslümanlar hakkında inmiştir. (Kurtubi, a,g,e. 13/427-429).
[279] Ankebut,13/370; Vehbe Zuhayli, Tefsirü'l-Münir: 11/37-38.
[280] Rahman, 55/27.
[281] Kurtubi, a,g,e. 13/427-429.
[282] Müslim, Zekat 97; Tirmizî, Zühd 32
[283] Suyuti, "Esbab-u Vürudi'l Hadis" S,182-183.
[284] Tirmizî, Zühd 33.
[285] Zümer,39/53
[286] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 4134
[287] Müslim, Tevbe, 9; Tirmizî, Daavât 105.
[288] Zilzal, 99/1.
[289] Suyuti, "Esbab'u Vurudi'l Hadis" S, 185 Hadis No:208.
[290] Hucurat,49/10
[291] Kurtubi, a,g,e. 16/259-260; Ayni, a,g,e. 4/204.
[292] Ebû Dâvud, Edeb 46; Tirmizî, Hudud 3; Buhârî, Mezâlim 3, İkrâh 7; Müslim, Birr 58; Rezîn bir rivayette şunu ilave etti: **"Kim, hakkı sübût buluncaya kadar mazlumla birlikte olursa, ayakların kaydığı günde Allah onun ayağını Sırat'ta sâbit kılar."**
[293] Suyuti, "Esbab-il Vürudi'l Hadis" S,196.
[294] Nisa,4/3.
[295] Nisa,4/127.
[296] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S,1281-1291
[297] Bilmen, Hukuku İslâmiyye ve İstilâhâtı Fıkhyye Kamusu, İstanbul 1967, 1/ 112, 113.
[298] Mahmut Es'ad, Tarih-i İlm-i Hukuk, İstanbul 1331/1912. S, 75, 97, 139, 141, 149, 165, 173, 175
[299] Samuel, 2/12, 7/8
[300] Mustafa es-Sibâî, el-Mer'e beyne'l-Fıkh ve'l Kânun. S, 210.
[301] Zühaylî, Fıkhu'l İslam, 7/169, 170
[302] Buhârî, Nikâh 10; Müslim, Radâ 54; Ebu Dâvud, Nikâh 3; Tirmizî, Nikâh 4, 13; Nesâî, Nikâh 6, 10.
[303] Suyuti, "Esbab-u Vürudi'l Hadis" S,155.
[304] Buhâri, Sahih, 6, 123; Müslim, Sahih, 2. 1086.
[305] İbn Mâce, I/ 572.
[306] Nahl,16/125
[307] Kurtubî, a,g,e. 10/ 200;
[308] Razî, a,g,e. 20/138 vd.; ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, Kahire 1977, 3/ 167.
[309] M. Hamdi Yazır, a,g,e. S, 2313
[310] Ahmed Zeki Safve, Cemheretu Hutubi'l-Arab, Mısır 1962, 1, 157
[311] Zemahşerî, a,g,e. 4/125; el-Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl, Mısır 1955, 2/73; Razî, a,g,e. 24/100; S.Kutup, a,g,e. 9/263.
[312] Buhârî, İlm 12, Edeb 80; Müslim, Cihad 6, 7; Bir rivayette de:"...**Isındırın, nefret ettirmeyin..."** buyrulmuştur.
[313] Buhârî, İlm 12, Edeb 80; Müslim, Cihad 6, 7; İbni Hamza, a,g,e. S,680.
[314] Rum,30/30.
[315] Ayni, a,g,e. 3/396.
[316] Kurtubi, a,g,e. 13/471-472.
[317] S.Kutup, a,g,e. 15/445.
[318] Buhârî, Cenâiz 80, 93; Müslim, Kader 22; Muvatta, Cenâiz. 52; Tirmizî, Kader 5; Ebu Dâvud, Sünnet 18. Bir başka rivayette: **"Doğan hiçbir çocuk yoktur ki, konuşmaya başlayıncaya kadarşu din üzere olmasın"** buyurulmuştur.
[319] Sahihi İbni Hibban,1\336; Tabarani Mu'cem-ul Kebir,1/283; Hakim Müstedrek,2\133; İbni Hamza, a,g,e. S,504.
[320] Bakara,2/9.
[321] Râzi, a,g,e. 2/28.

[322] Kurtubi, a,g,e. 1/451-453.
[323] Süyû-tî, ed-Durru'l-Mensûr, Beyrut, 1403/1983, I/ 74.
[324] Müslim, İman 164; Tirmizî, Büyû 74; Ebu Dâvud, Büyû, 52; İbnu Mâce, Ticarât, 36. Metin, Müslim'inkidir.
[325] Ebu Davud, buyu',2/227.
[326] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h. no. 167;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 17 Sahabi ismini zikreder.
[327] Suyutı, "Esba-il Vürudi'l- Hadis" S,142-143.
[328] Suyuti, a,g,e. S,145.
[329] Abdülkerîm Zeydan, İslâm Hukukuna Giriş. S, 521.
[330] Lokman,31/18.
[331] Zemahşeri, a,g,e. 3/ 486.
[332] Lokmân, 31/12-13.
[333] Kurtubî, a,g,e. 14/ 59.
[334] Kurtubi, a,g,e. 13/543.
[335] Müslim, İman 147; Ebu Davud, Edeb 29; Tirmizî, Birr 61.
[336] Taberani Mu'cem-ul Kebir, 8\202: Hakim Müstedrek, 1\78; İbni Hamza, S,181-182.
[337] İmam-ı Gazali, İhya, Kahire 1967, 3/718-808.
[338] Âl-i İmrân, 3/103.
[339] Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, 11,287; İbn Kesîr, Tefsiru'l-Kur'ân'il-Azim, 2/74.
[340] Âl-i İmrân, 3/103.
[341] S.Kutup, a,g,e. 3/103.
[342] Buhârî, Cihâd 135; Tirmizî, Cihâd 4.
[343] Suyuti, "Esba-il Vürudi'l- Hadis" S,197.
[344] Muvatta, İsti'zân 36.
[345] Muvatta, İsti'zân 25; Ebû Dâvud, Cihad 86; Tirmizî, Cihâd 4.
[346] Ebû Dâvud, Cihâd 87.
[347] Nisa:4/58
[348] Nisa:4/58.
[349] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S,1375-1375
[350] M. Ebû Zehrâ, Usulü'l-Fıkh, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ty. S, 26-28,
[351] Ebû Zehrâ, a.g.e, S, 234.,
[352] Şâfiî, er-Risâle, S, 447, 510; Şâtıbî, el-Muvâfakât, 4/162- 165; Gazzâlî, el-Mustasfâ, Bulak 1322, 11/ 350-353.
[353] Buhârî, İ'tisâm 21; Müslim, Akdiye 15; Ebu Dâvud, Akdiye 2; Tirmizî, Ahkâm 2; Nesâî, Kazâ 3.
[354] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.180;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 4 Sahabi ismini zikreder.
[355] Suyuti, "Esbab-u Vürudi-l Hadis" S,183-184.
[356] Nisa,4/59.
[357] Nisa,4/59.
[358] (Söz konusu olan Abdullah b. Huzafe ile ilgili olay aşağıdaki hadisin vürudunda geçeceğinden dolayı burada tekrar etme gereğini duymadık.) M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 1377
[359] Nisa,4/59.
[360] Nisa,4\59
[361] S.Kutup, a,g,e. 4/59.
[362] Buhârî, Megâzi, 59, Ahkâm, 4; Müslim, İmâret 40; Ebû Dâvud, Cihâd 96; Nesai, Bey'at 34.
[363] Abdurrezak, Musennef, 2/383; İbni Hamza, a,g,e. S,661.
[364] Muhammed ,47/12
[365] Ayni, a,g,e.4/172.
[366] S.Kutup, a,g,e. 13/384.
[367] Buhârî, Et'ime 12; Müslim, Eşribe 186; Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 10; Tirmizî, Et'ime 20.
[368] Taberani, Mu'cem-ul Kebir,7/230; Ebu Nuaym, 6/347; İbni Hamza, a,g,e. S,508.
[369] Muhammed, 47/12.
[370] Zuhruf:43/36.
[371] Suyûtî, Lubâbu'n-Nukûl, 11,1O6-1O7; Bedreddin Çetiner, Esbab-ı Nüzul, Çağrı Yayınları: 2/783.
[372] M.A.Sabuni, Muhtasar İbni Kesir, 4./2257.
[373] Zuhruf, 43/36.
[374] S.Kutup, a,g,e. 13/190.
[375] el-İsfahânî, el-Müfredât, İstanbul,1986 259 vd; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1971, 659.
[376] Râzî, a,g,e. 4/143.
[377] Müslim, Cenâiz 1, 2; Tirmizî, Cenâiz 7; Ebu Dâvud, Cenâiz 20; Nesâî, Cenâiz 4.
[378] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.100;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 14 Sahabi ismini zikreder.
[379] İbni Hibban, 9\311; Hakim Müstedrek,1\688; Beyhaki, 7/258; İbni Hamza, a,g,e. S,636.
[380] Müslim, Cenaiz 1, 2; Tirmizî, Cenaiz 7; Ebu Davud, Cenaiz 20; Nesâî, Cenaiz 4.
[381] Ayni, Tasavvuf Tarihi, 1340. S,198.
[382] Bu hususta geniş bilgi için bk. Mustafa Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul 1985. S,200.
[383] Gazzalî, İhyâ, I/ 296.
[384] Muhammed b. Allan, Delilu'l-Fâlihîn, Mısır 1971, 4/210.
[385] Enfal, 8/43.
[386] Kurtubi, a,g,e. 8/61-62.
[387] M.A.Sabuni, Muhtasar İbni Kesir, 2/866.
[388] S.Kutup,a,g,e. 7/28.
[389] Buharî, Tıp 39, Bed'ü'l-Halk 11, Ta'bir 3, 4, 10,14, 46; Müslim, Rüya 5; Muvatta 1 Tirmizî, Rüya 4; Ebu Dâvud, Edeb 96.
[390] Müslim, Rü'ya 12.
[391] Suyuti, "Esbab-u Vürudi-l Hadis" S,193-194.
[392] Tirmizî, Rüya 6; Ebu Dâvud, Edeb 96.
[393] Nisa:4/71.
[394] M.A.Sabuni, Muhtasar İbni Kesir, 1/439.
[395] S.Kutup, a,g,e. 3/322.
[396] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h.no.148;bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 17 Sahabi ismini zikreder.
[397] Ebu Dâvud, Cihad 101; Buharî, Cihad 157; Müslim, Cihâd 18.
[398] Suyuti, "Esbab-u Vürudi-l Hadis" S,241-243.
[399] Maide,5/54.
[400] Kurtubi, a,g,e. 6/286-287; M.ASabuni, MuhtasarİbniKesir, 2/584.
[401] M.Hamdi Yazır, a,g,e. S, 1715-1720.
[402] Kettani "Nazmul Mutenasir minel Hadisi'l Mütevatira" h. no. 146; bu hadisin mütevatir olduğunu kaydeder ve 16 Sahabi ismini zikreder.
[403] Nesâî, Hayl 1.
[404] Nesâî, Hayl 1.
[405] Necm,53/3-4.

[406] Kurtubi, a,g,e. 16/436-446; Ayni, Tibyan Tefsiri, 4/243.
[407] Necm,53/3-4.
[408] Mevdudi, Tefhimul Kur'an, 6/13.
[409] Kettânî, et-Terâtibü'l-İdâriyye, Beyrut (ty.), 2/384.
[410] Muvatta, Kader 3; Tirmizî, Menâkıb 77.
[411] İbni Hamza, a,g,e. S,347.
[412] Hakim Müstedrek, 1/172.
[413] Buhârî, İ'tisam: 2, Edeb: 70
[414] Beyhakî, Şuabu'l-İmân, 2/270

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

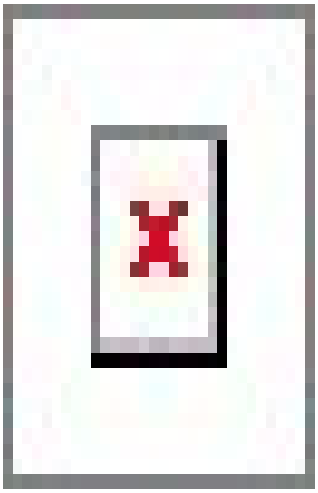

Abdulfettah Ebu Gudde

Çeviren: Enbiya Yıldırım

Rağbet Yayınları

İMAM-I A'ZAM EBU HANİFE'nin HADİS İLMİNDEKİ YERİ
Takdim
Önsöz
Ebû Hanîfe'nin Hadis Öğrenmeye Verdiği Önem
Ebû Hanîfe'nin Hadiste İmam Oluşu
Beyhakî'nin Değerlendirmesi:
Tirmizî'nin Değerlendirmesi:
Hâkim'in Değerlendirmesi:
İbn Teymiyye'nin Değerlendirmesi:
İbn Kesir'in Değerlendirmesi:
İbn Hacer'in Değerlendirmesi:
İbnu'l-Kayyım'ın Değerlendirmesi:
Diğer Değerlendirmeler Ve Sonuç:
Zehebi'nin Ebu Hanife'yi Övmesi
Değerlendirme:
İbn Teymiyye'nin Ebû Hanîfe'yi Övmesi
Değerlendirme:
Ebû Hanîfe'nin Adaletiyle Meşhur İmamlardan Biri Olduğu
Ebû Hanîfe'nin Mezhebine Tabi Olanların Çokluğu, Mezhebinin Dünyanın Dört Bir Tarafına Yayılıp Meşhur Oluşu
Ebû Hanîfe'nin Güvenilir, Hüccet, Kendi Döneminde Hadisi En İyi Bilenlerden Biri Olduğu
İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Hafızları İçinde Sayılması
Makdisi'nin Değerlendirmesi:
İbn Nâsır'ın Değerlendirmesi:
İbnu'l-Mibred'in Değerlendirmesi:
Suyûtî'nin Değerlendirmesi:
Bedahşî'nin değerlendirmesi:
Sâlihî'nin Değerlendirmesi;
Aclûnî'nin Değerlendirmesi:
Cerh-Ta'dil İmamı Olarak Ebu Hanîfe
İbn Teymiyye'nin Tesbiti:
Zehebî'nin Tesbiti:
Sehâvî'nin Tesbiti:
Abdulkadir Kureşî'nin Tesbiti:
İbn Hibbân'ın Tesbiti:
İbn Adiy'in Tesbiti:
İbn Abdilber'in Tesbiti:
Beyhakî'nin Tesbiti:
İbn Hazm'ın Tesbiti:
Hâkim'in Tesbiti:
Zehebî'nin Diğer Tesbiti:
Ebû Hayyan'ın Tesbiti:
Değerlendirme:
En Sahih İsnad Tartışmasında Ebû Hanîfe'nin Konumu
Değerlendirme:
Kütüb-i Sitte Ricalini Tanıtan Hafızların Ve Diğer Muhaddis İmamların, Ebû Hanîfe'nin Terceme-i Halinden Cerh İfadelerini Çıkarmada Mutabık Oluşları
Mizzî'nin Bakış Açısı:
Zehebî'nin Bakış Açısı:
Hüseynî'nin Bakış Açısı:
Sibt İbnu'l-Acemî'nin Bakış Açısı:
İbn Hacer'in Bakış Açısı:
İbn Kesîr'in Bakış Açısı:

Tebrîzî'nin Bakış Açısı:
Nevevî'nin Bakış Açısı:
İbnu'l-Esîr'in Bakış Açısı:
İbn Allan'ın Bakış Açısı:
Şa'rânî'nin Bakış Açısı:
Elbânî'nin İmam Ebû Hanîfe'ye Dil Uzatması
İbn Abdilber'in Ebû Hanîfe'yi Suçlayanlara Verdiği Cevabın Elbanî'nin İbret Alması Gereken Bir Durum Olduğu
Hafız İbnu't-Turkmânî'nin İmamın Cerhedilmesine Verdiği Cevap
Ebû Hanîfe'nin Hadis Ve Arapça Bilgisi Hakkında Şüphe Uyandırmaya Çalışanlara İbnu'l-Vezîr El-Yemânî'nin Cevabı
Sonuç:
Ek:
Cerh Ve Tadilde Mezhep Taassubunun Rolü Ve İmam Ebû Hanîfe Örneği
İhtisas Yapanlar İçin Kitap Kılavuzu

İMAM-I A'ZAM EBU HANİFE'nin HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Takdim

Muttaki ve salih kulların hamisi olan Allah'a hamdolsun. Salât-u selâm her dem, alemlere rahmet olarak gönderilen hidayet peygamberi, takva önderi Hz. Muhammed'e, âline, ashabına ve kıyamete kadar hakkıyla onlara tabi olan kullarına olsun.
Hocamız, değerli allame, büyük muhaddis, fıkıh ve usûl alimi Ebu'l-Mehâsin Seyyid Muhammed Yusuf el-Huseynî el-Bennûrî'nin kurucusu olduğu Pakistan/Karaçi İslâmî İlimler Üniversitesi'nin eski hadis hocalarından allame, muhakkik, muhaddis, münekkid, üstad Muhammed Abdurreşîd en-Nu'mânî'nin elinizdeki "İmamı A'zam Ebû Hanîfe'nin Hadis İlmindeki Yeri" adlı bu eseri eşsiz, çok değerli ve son derece faydalı bir kitaptır.
Elinizdeki bu baskıyı, daha önceki Hindistan ve Pakistan baskılarından ayıran bir üstün özellik vardır: Bu nüsha, eserin müellifi olan Üstad'a okunmuş, o da bazı ifadelerini değiştirmiş ve son derece önemli bir takım ilavelerde bulunmuştur. Üstadımız, kitabın konularını genişletici, hazırlanış gayesini ikmai edici ilavelerde bulunmayı hâlâ sürdürmektedir.
Müellif, konuyla ilgili değerlendirmelerin özünü teşkil eden malumatı bu eserinde biraraya getirmiş, yüzüğü toprakta kaybolmuş cimrinin parçaları biraraya getirmesi misali dağınık bilgileri derleyip tanzim etmiştir.
Müellif bu bilgileri, araştırıcı bilimsel kafa yapısı, ince eleyip sık dokuyan keskin-zekası, karşılaşılan sıkıntılara göğüs geren sabrı, gizli kalmış incileri bulundukları karanlıklardan çıkaran kudreti ile toplamıştır. Kıymetli cevherleri elde etmek, incileri toplamak için, elbette böyle bir sabır gösterilmesi gerekmektedir.

Sabra da dayanıp göğüs gerdi;
Sabır dahi ondan yardım diledi.
Sabırlı zevat bile ona seslendi:
"Ey sabır" diyerek imdat istedi.

Hanefilerin dışındaki muhaddis, (akih ve tarihçilerden pekçok büyük imam, bazı mutaassıp kimselerin Ebû Hanîfe'ye yönelik yaydıkları fitne ve iftiraları cevaplayıp reddetmek için müstakil eserler telif etmişlerdir.
Fakih, muhaddis, Mağrib hafızı Ebû Ömer İbn Abdilber el-Mâlikî; imam, hafız, muhaddis Şemseddin ez-Zehebî eş-Şâfiî; İbnu'l-Mibred diye tanınan imam, fakih, muhaddis Yusuf b. Hasan b. Abdulhâdî el-Hanbeli ed-Dimaşkî es-Sâlihî; imam, muhaddis, hafız es-Suyûtî eş-Şâfiî; imam, hafız, muhaddis Muhammed b. Yusuf es-Salihî eş-Şâfiî ile büyük Şafiî bilgin, imam ve fakih İbn Hacer el-Heytemî el-Mekkî ve diğerleri bu büyük imamlardan bazılarıdır.
Birçok alim Ebû Hanîfe'nin faziletlerini, menkıbelerini, dinde büyük bir imam olduğunu anlatan geniş çalışmalar yapmışlar; onu, gerek kendi mezheplerinden ve gerekse diğer mezheplerden olan bazı hasetçilerin ve kin besleyenlerin dillerinden korumuşlardır.
Okuyucunun elindeki bu kitap, İmam Ebû Hanîfe'nin yalnızca hadisteki yerine tahsis edilmiş bir çalışma olmasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır.
Ben, Hindistan ve Pakistan'da defalarca basılmasının ardından, kitabın Arap ülkelerinde de basılması gerektiğini düşündüm. Çünkü bu ülkelerin bazısında, İmam Ebû Hanîfe'nin konumunu hadis açısından hakir gören bir anlayış yayılmıştı. Gözler, İmam Ebû Hanîfe'ye yönelik fitneyi uzaklaştıracak; onun şahsını ve ilmini, fıkhı birikimini, dini yaşantısını, verâsını ve büyük bir imam oluşunu öven, yücelten, değerli bir insan olduğunu ortaya koyan -hadis ilmi ve ricaline yönelik çalışmalardaki- belgeleri sunacak böyle bir eseri beklemeye çevrilmişti. Bu nedenle bu çalışma, doğruyu bulmak isteyenlere bir fener, mutaassıp hoyrat kimselere de bir öğüt olacaktır. Mamafih, doğru yola eriştirecek olan Allah Teâlâ'dır.
Allah nebimiz ve rasûlümüz olan efendimiz Muhammed Mustafa'ya salât etsin. Alemlerin rabbı olan Allah'a hamd olsun.

Abdulfettah Ebû Gudde Riyad/l-Zilkade-1415

Önsöz

Alemlerin rabbı olan Allah'a hamd olsun. Güzel akıbet muttakîlerindir. Zulmedenlerden başkasına düşmanlık yoktur. Salât-u selam nebîlerin ve rasûllerin önderi, peygamberlerin sonuncusu efendimiz Muhammed Mustafa'ya, temiz ailesine, pâk sahabilerine, diğer din adamı fakihlere, müctehidlere ve muhaddis hafızlara, özellikle de imamımız, kendilerine tabi olunan müctehidlerin ilki olan İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Numan b. Sâbit'e olsun.
Apaçık hakikatlardan biri de, başta İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe olmak üzere, kendilerine tabi olunan imamların hidayet üzere bulundukları, tedkiklerini hakkını vererek yaptıkları hususunda müslümanların hemfikir olduklarıdır. Onların faziletleri, ilmî birikimleri, Allah'a, Ra-sûl'üne ve Kitab'ına karşı son derece samimi oldukları müslümanlarca tevatüren bilinen bir hususdur. Allah onları gökteki yıldızlar gibi yapmış; hakikati arayan her müslüman onlarla doğru yolu bulmakta; Allah'a kulluk eden, ibadet ehli kimseler onlara uymaktadırlar. Onlar, bizlerin her türlü muhabbetini ve övgüsünü hak etmektedirler. Çünkü, onların üzerimizde çok haklan ve hepimizi kuşatan hizmetleri vardır.
Bunlar ve diğer selef alimleri ile onlardan sonra gelen tarih, hadis, fıkıh ve ictihad alanındaki bilginler sadece hayırla yâd edilirler. Onları kötü bir şekilde ananlar ise, Kitab'ın, sünnetin keza ümmetin alimlerinin işaret ettiği üzere, doğru yoldan sapmış olurlar.
Bu gerçeğe rağmen, son asırda, ne demesi ve ne yapması gerektiğini bilmeyen yeni bir akım ortaya çıktı. Bunlar imamlara tamamen münezzeh oldukları şeyleri yakıştırmaya, konumlarını küçümsemeye, kendilerini ise onların seviyesinde veya daha yukarısında görmeye başladılar. İmam Ebû Hanîfe'yi ise bir tarafa ayırıp, Allah'ın kendisini berî kıldığı bir takım şeylerle çok ağır biçimde suçladılar ve saldırdılar. Oysa O, Allah katında değerli bir kişiydi.
Bu akımda yer alan bazı insanlar, dinde İmam olduğu hususunda icma edilmiş İnsanlardan biri olan Ebû Hanîfe'nin imanına, dinine ve fıkhına yönelik batıl suçlamaları ve eleştirileri yaymaya başladılar. Esasında mütekaddimundan ve müteehirundan pekçok alim bunların batıl iddialar olduğunu açıklamışlar ve iltifat etmekten sakındırıp insanları uyarmışlardı. Ancak uyanlar bu insanlar için faydalı olmamıştır. Diğer bir grup insan da cerh ve tadil kitaplarında yer alan birkaç söze yapıştılar. Oysa bu sözler çeşitli illetler nedeniyle kabul edilecek durumda değildir; durumları kapalı ve şüpheli olduğundan onlarla yapılacak cerhe itibar edilmez. Sözkonusu kişiler, bu sözlere sarılıp İmam Ebî Hanife'nin hafızasını ve zabtını eleştirmeye başladılar. Mutekaddimûn muhaddis imamların onun şahsına, ilmine, hıfzına ve zekasına yönelik övgülerini ya görmediler ya da görmezlikten geldiler. Oysa bu imamlar cerh ve tadil ilminin temel direkleridir ve bu iki ilmin sancakları onların ellerindedir. Yine bu kişiler seçkin, mütehassıs, münekkid müteehhirun bilginlerin Ebû Hanîfe'ye yönelik eleştirileri ve illetli sözleri değerlendirmeye almayıp kabul etmemelerini; Ebû Hanîfe'yi övme, yüceltme ve medhetmede hemfikir oluşlarını da unutmuş göründüler.
Mutaassıp inatçıları rüsvay etmek İçin, bunlara aldanmış olan anlayışı kıt kimselere de acıdığımdan dolayı, mütekaddimun ve müteehhirun bilginlerin Ebû Hanîfe'nin yalnızca hadis ve sünnet ilmindeki yüksek yerine yönelik övgülerini bu eserde biraraya getirmek suretiyle, onun bu alandaki üstünlüğünü ve seçkin durumunu açıklamak istedim. Allah'tan ümidim odur ki, haktan sapan kimseler bu eser vesilesiyle hakikati

görüp kurtulsunlar, helak olanlarla birlikte helak olmasınlar.
Bu büyük imamın fazilet ve menkıbeleri o kadar çoktur ki, saymak isteyen saymakla bitiremez. Mütekaddimundan büyük bir alim topluluğu ile müteehhirundan pekçok insan bu hususta müstakil risaleler veya kitaplar yazmışlar; tarih ve terceme-i hal kitapları içinde ondan bahsetmişlerdir. Fakat bu çalışmaların önemli bir kısmı okuyucu kitlenin büyük kısmının elinde bulunabilecek eserler değildir. Bu çalışmamız, çeşitli eserlerde yer alan bilgileri seçerek biraraya getirmemiz sonucunda, okuyucuların zikri geçen kitaplarda bolca yer alan menkıbeler ile yüklü fazilet bilgilerinden derlenmiş bir demete ulaşmaları açısından güzel bir vesile olacaktır.
Okuyucunun elindeki bu kitapta bulunan bilgiler, benim zikretmeyi düşündüğüm bütün bilgileri içermemektedir. Çünkü eserde, bugüne kadar tesbit edebildiğim bilgileri okuyuculara sunuyorum. Allah Teâlâ'dan dileğim, hoşnud ve razı olduğu şekilde bu çalışmamı ikmal edip nihayetlendirmeyi bana nasip etmesidir. Allah Teâlâ, hidayet üzre bulunan ve insanları hidayete yönlendiren imamların cümlesinden razı olsun. İslama ve müslümanlara yaptıkları hizmetler nedeniyle onları, katındaki ikram yurduyla ve yüksek bir dereceyle mükafatlandırsın. Yüce şanını teşbih ettiğim Rabbimden boynumu bükerek tazarru ediyor ve bu amelimi kabul buyurmasını, ahiretim için bir azık kılmasını niyaz ediyorum. Şüphesiz O, kendisinden ümid edilenlerin en hayırlısıdır; istenildiğinde icabet edendir. Her dem Allah'a hamd olsun. Allah, peygamberlerin sonuncusu efendimiz Muhammed'e, ailesine, seçkin kullarının başında yer alan sahabesine, kıyamete kadar gelecek olan dost kullarına salât-u selam etsin.

Muhammed Abdurreşîd en-Nu'mânî Karaçi/20-Şaban-1415.

Alemlerin rabbı olan Allah'a hamdolsun. Yüce Allah efendimiz Muhammed'e, âline ve tüm sahabilerine salât etsin.
Bu kitapta derlediğimiz bilgiler İmam Azam Ebû Ebû Hanîfe'nin hadis ilmindeki yerini açıklamaya yöneliktir. Yüce Allah'tan temennim, bu araştırmamı, onun hadisteki ezber kabiliyeti, güvenilirliği ve eminliği hakkında düşmanlarının yaymış oldukları şüphelerin kaldırılmasına bir vesile kılmasıdır. Yine O'ndan niyazım, çalışmamı kabul buyurması, günahlarımı bağışlamasıdır. Şüphesiz O, en iyi ümit kapısıdır; isteklere icabet etmek şanındandır.
Ebû Hanîfe fıkıh, ilim, verâ', ezber, okuyup duyduğunu belleme yönüyle dünyadaki imamlardan biriydi. Dine ve ibadete düşkünlüğü, teheccüde devam etmesi, çok Kur'ân okuması ve gece ibadetini sürdürmesiyle tanınmak yanında eli açık, cömert ve keskin zekalı zevat arasında sayılmaktaydı.
Ebû Hanîfe, Kitap ve sünnete son derece ehemmiyet veren, hadis öğrenmek için çabalayan ve bu uğurda yolculuklara çıkan kimselerdendi. Hz. Peygamber'in hadislerini başkalarına tercih ettiğinden dolayı sünnetlere, onları derleyip toplamaya, harici şeylerden korumaya, muhalif olanları ayıklamaya ve engellemeye çok büyük önem vermişti. Rivayetlerde sika ravilerin en sağlam olanlarına dayanıp, zayıfları terkeden ilk kişi odur. Hadis ve fıkıh çalışmalarını aralıksız sürdüren tmam, verâ' ve takva üzere bir ömür sürmüştür. Nihayet, şehirlerde müracaat edilen bir kaynak, uzak beldelerde rehber edinilen bir önder olmuştur.
Ebû Hanîfe'nin ilim, ezberleme, ezberlediğini koruma, sağlama alma; genel anlamda ilmi, özelde de fıkhı hem öğrenme hem de yaymadaki çabası, saraydan uzak durmak için gösterdiği sabır ve başarısı, bedenini ilim yaymaya, ibadete ve cömertliğe adayışı, dünyaya hiç ehemmiyet vermemesi, fani ve yok olacak olan geçici şeylere aldırmayışı yanında dindarlığı, istikamet üzere bulunuşu, pekçok güzelliği şahsında toplaması açısından vasıfları sayılamayacak kadar çoktur; ayrıca anlatıp tanıtmaya gerek bıraktırmayacak kadar meşhurdur.
Onun dinde imam olduğu, yüksek bir konumda bulunduğu, derecesinin üstün olduğu, son derece faziletli biri olduğu hususunda icma vaki olmuştur. Geçmiş alimlerin onun verâsını, zühdünü, ibadete düşkünlüğünü, sultandan uzak duruşunu, kadılık teklifini reddedişini, geniş ilmi birikimini, naklettiği hadislerin çokluğunu, fıkıh ilmindeki seçkinliğini, sünnete, tabi oluşunu öven pekçok sözleri vardır. Keza kendi döneminde bütün İslam coğrafyasının önde gelen alimlerinden gelen ve onu öven, meziyetlerini itiraf eden haberler boldur ve meşhurdur. Bütün bunlar tarih ve biyografi kitaplarında genişçe anlatılmaktadır. Bu nedenle burada tekrarlamaya gerek yoktur.

Ebû Hanîfe'nin Hadis Öğrenmeye Verdiği Önem

Münekkid alimler ile önde gelen muhaddisler onun hadis öğrenmeye ehemmiyet verdiğini, bu amaçla yolculuklara çıktığını ve bu uğurda nice sıkıntılarla karşı karşıya kaldığını anlatmışlardır.
Hafız Zehebî Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini verirken şöyle demiştir: "Rivayetleri öğrenmeye önem vermiştir. Bu amaçla yolculuklara çıkmıştır."[1]
Zehebî yine şöyle demiştir: "İmam Ebû Hanîfe hadisleri öğrenmeye önem vermiş, h. 100 yılı ve sonrasında bu uğurda daha yoğun bir çaba göstermiştir." [2]
Zehebî, Ebû Hanîfe'nin menkıbelerine dair yazdığı kitapçıkta hocalarını anlatırken de şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe hadisi Mekke'de Ata b. Ebî Rabâh'dan dinlemiş ve şöyle demiştir: Atâ'dan daha üstün birini görmedim." [3]
Burada şunu ilave edeyim: Ebû Hanîfe, hocası Atâ'nın üstün biri olduğunu söylediği gibi hocası Atâ da onu talebelerinden üstün tutardi. Nitekim aşağıda geleceği üzere, Ebû Hanîfe hadis dinlemek için meclise geldiğinde Atâ ona yer açtırır ve yakınına oturturdu.
Zehebî Duvelu'l-İslâm'da da şöyle demiştir: "Hocalarının en yaşlısı Atâ b. Ebî Rabâh'tı. Fıkıhtaki hocası da Hammâd b. Ebî Süleyman'dı."[4]
Hafız Ebû Bekr el-Hatîb Târîhu Bağdâd'ında şunu aktarmaktadır: "Saîd b. Salim el-Basrî, Ebû Hanîfe'den dinlediği şu olayı anlattı: Atâ'yla Mekke'de görüştüm. Ona birşey sordum. Bana:
"Sen nerelisin?" dedi.
"Kûfeliyim" cevabını verdim.
"Yoksa sen, dinlerinde tefrika çıkaran Şiî bölge halkından mısın?" diye sorunca,
"Evet" dedim.
"Peki sen hangi gruptansın?" diye sordu.
"Ben, selefe küfretmeyen, kadere inanan, günahı sebebiyle hiç kimseyi tekfir etmeyenlerdenim" diye cevapladım. Bunun üzerine bana
"Doğru bildiğin bu yoldan ayrılma" tavsiyesinde bulundu." [5]
Hatîb Bağdadî'nin hocası İmam, muhaddis, fakih, Kâdî Ebû Abdillah Hüseyin b. Ali es-Saymerî Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashâbih adlı eserinde Haris b. Abdurrahman'dan şunu nakleder: "Atâ'nın meclisinde bulunurken birbirimizin ardı sıra otururduk. Ebû Hanîfe geldiğinde ise ona yer açtırır ve yakınına oturturdu." [6]
Bu rivayete bakarak şunu söyleyebiliriz: Atâ'nın böyle davranması, Ebû Hanîfe'nin hadisteki en seçkin talebelerinden biri olduğunu göstermektedir. Nitekim İmam Abdulvehhab Şa'rânî, el-Mîzânu'l-Kubrâ adlı eserinde Kitap ve sünnetle ictihad eden imamların senedlerinden bahsetmiştir. Burada Mâlik'inkini Mâlik -Nâfi' - İbn Ömer olarak verirken, Ebû Hanîfe'ninkini de Ebû Hanîfe - Atâ - İbn Abbas olarak zikretmiştir. [7]
Aynı ilgiyi fıkıhtaki hocası Hammâd b. Ebî Süleyman'ın gösterdiğini görmekteyiz. O da Ebû Hanîfe'yi ders halkasının en başına, kendi hizasına oturturdu. Nitekim Hafız Ebû Bekr el-Hatîb Târîhu Bağdad'ında Zufer b. Huzeyl'den Ebû Hanîfe'nin şöyle söylediğini nakletmektedir: "Önceleri kelam ilmiyle meşgul oluyordum. Bunda parmakla gösterilir bir dereceye ulaşmıştım. (Mescidde) Hammâd b. Ebî Süleyman'ın ders halkasına yakın bir yerde otururduk. Birgün bir kadın yanıma geldi ve
"Bir adamın cariye bir hanımı var. Onu sünnete uygun olarak boşamak istiyor. Kaç talak vermeli?" diye sordu. Ne cevap vereceğimi bilemedim. Gidip Hammâd'a sormasını, dönüşte cevabını bana söylemesini tembihledim. Kadın soruyu Hammâd'a yöneltince Hammâd şöyle demiş:
"Kadın hayızlı değilken cima etmeden bir talakla boşar. Ardından iki hayız görene dek kadına yaklaşmaz. Kadın bunun ardından guslettiğinde evlenmesi helal olur." Kadın dönüşte cevabı aktarınca, kendi kendime "bundan sonra bana kelam ilmi lazım değil" deyip ayakkabılarımı alarak Hammâd'ın dersine gelip oturdum. Onun derslerini dikkatlice dinliyor, anlattıklarını belliyordum. Ertesi gün anlattıklarını tekrar ettiriyordu. Ben anlattıklarını bellemiş oluyordum, talebeleri ise yanlıyorlardı. Bunun üzerine Hammâd,
"Ders halkasının başına, tam hizama Ebû Hanîfe'den başkası oturmasın" dedi. "[8]
Bu rivayet İmam'ın ne kadar mükemmel bir hafıza ve zekaya sahip olduğunu göstermektedir.
Hafız Ebû Bekr el-Hatîb Târîhu Bağdâd'ında Ebû Mutî'den de şunu nakletmektedir: "Ebû Hanîfe bize şunu anlattı: Emîrulmüminîn Ebû Ca'fer'in huzuruna girdim. Bana
"Ebû Hanîfe! İlmi kimlerden aldın" diye sordu. Bende
"Hammâd vasıtasıyla İbrahim en-Nehaî'den aldım. O da Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Abbas'dan

almış" dedim. Ebû Ca'fer de
"Bravo, aferin Ebû Hanîfe" dedi.
"Öğrendiklerini iyi ve mübarek insanlara dayandırarak sağlam bilgi almışsın." [9]
Matbu Târîhu Bağdâd'da ifade bu şekilde yer almıştır. Allame Zâhid el-Kevserî'nin Te'nîb'de açıkladığı gibi, metnin bir kısmının doğru hali şöyledir: "Hammâd vasıtasıyla İbrahim en-Nehaî'den aldım. O da Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Abbas'ın öğrencilerinden almış." [10] Burada şunu eklemek yerinde olacaktır: İmam hadis tahsilinde kendi dönemindeki üstadlarını bile geçmiştir. Nitekim Hafız Zehebî Menâkibu Ebî Hanîfe adlı eserinde İmam Mis'ar b. Kidâm'dan şunu nakletmiştir:
"Ebû Hanîfe ile birlikte hadis tahsil ettim. Ancak bizi geçti. Zühde giriştik. Bunda da bizden üstün oldu. Fıkıh tahsiline başladık. Onun bu alandaki başarısını zaten görüyorsunuz."[11]
Zehebî, zikri geçen Mis'ar b. Kidâm'ı Tezkiretu'l-Huffâz''ında zikretmiş; Siyeru A'lâmi'n-Nubela'sında da onu "imam, sebt [12], Irak'ın üstadı, hafız" sıfatlarıyla övmüştür.
Sadru'l-Eimme e!-Mekkî de şöyle demiştir: "Mis'ar b. Kidâm hafızası ve zühdü ile Kûfe'nin medâr-ı iftiharlarından birisiydi. Ebû Hanîfe'nin hocalarındandı. Ebû Hanîfe Musned'inde ondan rivayet etmektedir."[13]

Ebû Hanîfe'nin Hadiste İmam Oluşu

Önceki alimlerle sonrakiler Ebû Hanîfe'nin hadiste imam olduğuna şahitlik etmektedirler. İmam, muhaddis, Mağrib hafızı Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber en-Nemerî el-Kurtubî el-Endelûsî, meşhur kitabı Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihî ve mâ Yenbağî fî Rivâyetihî ve Hamlih adlı eserinde Ebû Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî'den şunu nakletmektedir: "Allah Mâlik'e rahmet etsin. O imamdı. Allah Şafiî'ye rahmet etsin. O da imamdı. Allah Ebû Hanîfe'ye rahmet etsin. O da imamdı. [14]
İbn Abdilber üç imama tahsis ettiği el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'l-Fukahâ: Mâlik, eş-Şâfiî ve Ebî Hanîfe. Radıyellahu anhum. Ve Zikri Uyûnin min Ahbârihim ve Ahbâri Ashâbihim li't-Ta'rîfi bi Celâleti Akdârihim adlı eserinde de Ebû Davud'dan şunu nakletmektedir: "Allah Mâlik'e rahmet etsin. O imamdı. Allah Şafiî'ye rahmet etsin. O da imamdı. Allah Ebû Hanîfe'ye rahmet etsin. O da imamdı." [15]
Görüldüğü gibi, Sünen müellifi, imam, sebt, hafızların önderi, sünnet ilminin üstadı Ebû Davud es-Sicistânî üç alimin imamlığına şehadet etmektedir. İmam, allame, Horasan'ın üstadı Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin Delâilu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa kitabının girişinde (Medhal'de) bu 'imamlık' kavramının detaylı açıklamasını görebilirsiniz. Beyhakî burada şöyle demektedir:

Beyhakî'nin Değerlendirmesi:

"Bu konuda mutlaka bilinmesi gereken hususlardan birisi de şudur: Yüce Allah elçisi Hz. Muhammed'i hak ile göndermiştir. Kitab'ını ona inzal etmiş ve korumasını da bizzat üzerine aldığını şu ayetiyle bildirmiştir:
"Hiç şüphe yok ki, Kur'ân'ı biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız." [16]
Allah, Rasûl'ünü de dinini ve kitabını açıklayan kişi olarak göstermiştir. Nitekim bu hususu şöyle açıklamaktadır:
"Sana da bu zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki, kendilerine indirilenleri insanlara açıklayasın, tâ ki düşünüp öğüt alsınlar." [17]
Allah, kendisiyle gönderileni tamamen açıklayıncaya kadar Nebi'sini ümmeti içinde tutmuş, vazifesini ikmal etmesinin ardından rahmet katına almıştır. Hz. Peygamber ümmetini apaçık düz bir yolda bırakmıştır. Şöyle ki, müslümanlarm karşılaşmış oldukları herbir problemin açıklaması gerek açık beyanla, gerekse delalet yoluyla Kur'ân'da ve Rasûlullah'ın sünnetinde bulunmaktadır. Ayrıca Allah her asırda dinini açıklayan, ümmetinin inancını koruyan ve bidatleri ondan uzaklaştıran imamlar ihsan etmiştir.
İbrahim b. Abdurrahman el-Uzrî bu hususta Hz. Peygamberden şunu nakletmektedir:
"Bu ilmi her nesilden adil olanlar alırlar. Haddi aşanların tahrifini, ifsad edicilerin katıştırdıklarını keza cahillerin yanlış yorumlarını ondan uzaklaştırırlar."...
Bu haberin doğruluğu sahabe zamanında, ardından günümüze kadar geçen bütün asırlarda görülmüştür. Her asırda, hadis ravilerini tanıma işini üstlenen insanlar bulunmuş, bunlar cerh-tadil açısından ravilerin durumlarını tedkik etmişlerdir. Bu bilgileri, elde etmek isteyenlerin kolayca ulaşabileceği şekilde kitaplarda biraraya getirip açıklamışlardır. Esasında, cerh ve tadil konusunda bilgi sunan insanlar sadece hadis bilginleri değildi. Büyük ilim merkezlerindeki fıkıhçılar da cerh-tadil alanında değerlendirmelerde bulunmuşlardır.
Nitekim Abdulhamid el-Himmânî, Ebû Hanîfe'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Câbir el-Cu'fî'den daha yalancı, Atâ'dan da daha faziletli birini görmedim."
Himmânî şunu da nakleder: Ebû Saîd es-Sağânî Ebû Hanîfe'nin yanına varıp
"Sufyânu's-Sevrî'den hadis alma hususunda ne dersiniz" diye sordu. O da şu cevabı verdi:
"Ondan yaz. Çünkü o sika bir kimsedir. Ancak, İbn İshak'ın Hâris'ten naklettikleriyle Cabir el-Cu'fî'nin hadislerini alma."
Harmele de Şafiî'den şunu nakletmiştir: "Haram b. Osman'dan rivayet etmek haramdır."
Yahya b. Saîd el-Kattân da şunu anlatmıştır: "Naklettiği hadisler nedeniyle itham edilen ve rivayetlerini iyi ezberlemeyen kimsenin durumunu Şu'be, Sufyânu's-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Sufyân b. Uyeyne'ye sordum. Hepside 'durumunu insanlara açıkla' dediler."
Ebû Bekr b. Hallâd da şunu aktarmıştır: Yahya b. Saîd el-Kattân'a
"Hadislerini bıraktığın kimselerin kıyamet günü Allah'ın huzurunda hasmın olmalarından korkmuyor musun" diye sorulunca, şu cevabı verdi:
"Bu kişilerin Allah katında hasmım olması, Rasûlullah'ın 'yalan olduğu belli olan bir hadisi bana niçin nispet ettin' deyip hasmım olmasından çok daha iyidir."
Harmele b. Yahya aktarıyor: Şafiî'den şunu dinledim: "Şu'be olmasaydı Irak'ta hadis bilinmezdi. Yanına vardığı (hadiste ehil olmayan) kimseye 'hadis rivayet etmeyeceksin. Edersen sultanı aleyhine kışkırtırım' derdi."
Buradaki birkaç örnekten de anlaşılacağı üzere onlar sünneti korumak için savunuyorlardı. Benzer örnekler pekçoktur ancak burada aktardıklarımız, konuyu uzatmaya gerek bıraktırmayacak kadar açıktır."[18]
İmam, Hafız Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî de Cdmi'inin Kitâbu'l-İlel bölümünde şöyle demektedir:

Tirmizî'nin Değerlendirmesi:

"Bu mevzuyu anlayamayan bazı kimseler raviler hakkında konuşan hadisçileri ayıplamışlardır. Oysa tabiîn imamlarından birçoğunun raviler hakkında değerlendirmelerde bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin, Hasan Basrî ile Tâvûs, Ma'bed el-Cuhenî hakkında konuşmuşlardır. Keza Saîd b. Cubeyr, Talk b. Habîb hakkında, İbrahim en-Nehaî ile Âmir eş-Şa'bî de Haris el-A'ver hakkında konuşmuşlardır.
Yine Eyyûb es-Sehtiyânî, Abdullah b. Avn, Süleyman et-Teymî, Şu'be b. el-Haccâc, Sufyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Evzâî, Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Saîd el-Kattân, Vekî' b. el-Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî ile diğer ilim erbabının raviler hakkında değerlendirmelerde bulundukları ve onları zayıf gördükleri rivayet edilmiştir.
En iyisini Allah bilir, bize göre onları böyle davranmaya sevk eden şey müslümanlara nasihat etme, doğruyu gösterme düşüncesidir. Yoksa bundan, insanları suçlamayı ve gıybetlerini yapmayı amaçladıkları sanılmasın. Kanaatimiz odur ki, bu kişilerin zayıf olduklarını açıklamaktaki muradları zayıf ravilerin tanınmasıdır. Çünkü zayıf oldukları belirtilen kimselerin bir kısmı bidatçi, bir kısmı naklettiği hadisler nedeniyle suçlanmış, bir kısmıda dalgın ve çok hata yapan kimselerdi. İmamlar, dine olan ihtimamlarından ve rivayetleri sağlama alma gayretlerinden dolayı, bu kimselerin durumlarını ortaya koymak istemişlerdir. Çünkü dinde şahitlik etmek, insanların hakları ve mallan hakkında şahitlik yapmaktan çok daha fazla titizlik ve ciddiyet gerektiren bir husustur. (Tirmizî böyle dedikten sonra imamların bazı ravileri cerh ettiklerine dair örnekler verir ve şöyle der): Ebû Yahya el-Himmânî Ebû Ha-nîfe'den şöyle işittiğini söylemiştir: "Câbir el-Cu'fî'den daha yalancı, Atâ b. Ebî Rabâh'dan da daha faziletli birini görmedim." [19]

Hâkim'in Değerlendirmesi:

Beyhakî'nin hocası büyük hadisçi, muhaddislerin imamı İbnu'l-Beyyi' diye meşhur Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbûri el-Hâkim ei-Mustedrek ale's-Sahîhayn adlı eserinde "velisiz nikah olmaz" hadisinin tariklerini verirken şöyle der: "Zikrettiklerimizin dışında, imamlardan bir grup bu rivayeti Ebû İshak'dan mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sabit, Varaka b. Maskale el-Abdî, Mutarrif b. Tarif

el-Hârisî, Abdulhamid b. Hasan el-Hilâlî ile Zekeriya b. Ebî Zaide ve diğerleri bunlardan bir kısmıdır. Nitekim bunları bu bölümde zikrettik.” [20]
Hâkim Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs kitabında da şunları söyler: Hadis ilimlerinin kırkdokuzuncusu: ezberlemek, müzakere ve bereketlenmek için hadisleri alınan, şöhretleri doğudan batıya ulaşmış olan tabiîn ve tebeittâbiînden meşhur sika imamları tanımaya yöneliktir. (Hâkim böyle dedikten sonra çeşitti beldelerdeki önde gelen hadisçilerden pekçok kimseyi zikreder. Biz bunların bir kısmını alıntılıyoruz).
Medine'li olanlar: Muhammed b. Müslim ez-Zuhri, Muhammed b. Munkedir el-Kureşî, Rebîa b. Ebî Abdurrahman er-Râî, Mâlik b. Enes el-Esbahî, Cafer b. Muhammed es-Sâdik ve diğerleri.
Mekke'li olanlar: Mücahid b. Cebr, Amr b. Dînâr, Abdulmelik b. Cureyc, Fudayl b. lyâd ve diğerleri.
Mısır'lı olanlar: Amr b. el-Hâris, Yezîd b. Ebî Habîb, Hayve b. Şureyh et-Tucîbî ve diğerleri.
Yemenli olanlar: Tâvûs, Abdullah b. Tâvûs ve diğerleri. Yemâme'li olanlar: Yahya b. Ebî Kesîr ve diğerleri.
Kufe'li olanlar: Âmir b. Şerâhîl eş-Şa'bî, Saîd b. Cubeyr el-Esedî, İbrahim en-Nehaî, Ebû İshak es-Sebîî, Hammad b. Ebî Süleyman, Mansur b. Mu'temir, Muğîre b. Miksem ed-Dabbî, A’meş el-Esedî, Mis'ar b. Kidâm el-Hilâlî, Ebû Hanîfe Nu’mân b. Sabit et-Teymî, Sufyan b. Saîd es-Sevrî, Davud b. Nusayr et-Tâî, Zufer b. Huzeyf, Afiye b. Yezîd el-Kâdî ve diğerleri.
Mezopotamya'lı olanlar: Meymun b. Mihrân, Amr b. Meymun b. Mihrân, Halid b. Ma'dân el-Âbid ve diğerleri.
Basra'lı olanlar: Eyyub b. Ebî Temîme es-Sehtiyânî, Şu'be b. el-Haccâc, Hişam b. Hassan, Katâde b. Diâme ve diğerleri.
Vasıflı olanlar: Avvâm b. Havşeb, Ebû Halid Yezîd b. Abdurrahman ed-Dâlânî ve diğerleri.
Horasan'h olanlar: Fâkih, âbid İbrahim b. Tahmân, Belh'li zahid İbrahim b. Edhem, zahid Şakîk b. İbrahim, Nadr b. Muhammed eş-Şeybânî ve diğerleri. Allah hepsine rahmet etsin.” [21]

İbn Teymiyye’nin Değerlendirmesi:

İbn Teymiyye el-Hanbelî diye meşhur olan Şeyhu'l-İslam Allâme Ebu'l-Abbas Takiyyuddîn Ahmed b. Abdulhalîm, Minhâcu's-Sunneti'n-Nebeviyye fi Nakzı Kelâmi'ş-Şîati ve'l-Kaderiyye adlı eserinde şöyle demiştir:
Beşşâr b. Dirâ' anlatıyor: Ebû Hanîfe, Muhammed b. Nu’man ile karşılaşınca, ona
“Güneşin Hz. Ali için geri döndürüldüğü hadisini kimden rivayet ettin” [22] diye sordu. O da:
“Senin 'ey Sariye! Dağa çekil' hadisini rivayet ettiğinden başka bir kimseden” dedi. [23]
Burada şunu söyleyeyim:[24] Bu rivayet, ilim ehlinin güneşin geri döndürülmesi rivayetini kabul etmediklerini göstermektedir. Çünkü bunu müslümanların imamlarından hiç biri rivayet etmemiştir. İşte meşhur imamlardan biri olan Ebû Hanîfe. Kendisi Hz. Ali'ye olan sevgisi nedeniyle suçlanmayan kimselerdendir. Çünkü o, Şîîliğin merkezi olan Kufe'dendir. Şîîlerden pekçok insanla karşılaşmış ve onlardan Hz. Ali’nin faziletine dair sayısız şeyler dinlemiştir. Bunun yanında o, Hz. Ali'yi seven ve baştacı yapan birisiydi. Buna rağmen Muhammed b. Nu'man’ın rivayet ettiği bu rivayeti kabul etmemiştir. Hiç şüphe yok ki Ebû Hanîfe, Tahâvi ve emsallerinden çok daha bilgili ve kavrayışlıdır.
İbnu'n-Nu’mân onun sorusuna doğru cevap vermemiş, bunun yerine “senin 'ey Sariye! Dağa çekil' hadisini rivayet ettiğinden başka bir kimseden” demiştir. Ona verilecek cevap şudur: Ebû Hanîfe’nin rivayet ettiği şeyinde yalan olduğunu farzet. Peki bu durumda, Ebû Hanîfe’nin naklettiği yalan haberde senin naklettiğin şeyi doğrulayan ne var? [25] Ebû Hanîfe’nin naklettiği rivayet yalan olmuş olsa bile, Ebû Hanîfe Hz. Ömer, Hz. Ali ve başkalarının kerametleri olmasını inkar etmemektedir ki! Bilakis o pekçok delille yalan olduğu görülen ayrıca dine ve akla aykırı olduğundan dolayı bu hadisi kabul etmemektedir. Kaldı ki, sahabeden rivayet eden tabiîn ve tebeut tabiînin meşhur hadis alimlerinden bir tek kimse bile bunu rivayet etmemiştir. Bunu rivayet edenler ya yalancılardır ya da adalet ve zabtı bilinmeyen meçhul kimselerdir. Bu durumda böyle bir rivayet böylesi insanlardan nasıl olur da kabul edilir? Diğer İslam bilginleri de, Hz. Peygamber'in mucizelerini ve büyük bir sevgi atfettikleri Hz. Ali’nin faziletlerini ihtiva ettiğinden dolayı böylesi rivayetlerin sahih olmasını arzu ederler, ancak onlar, yalan bir şeyin tasdik edilmesine cevaz vermezler ve dinî açıdan böyle şeyleri reddederler.”[26]
İbn Teymiyye söz konusu kitabının başka bir yerinde de şöyle söyler: “...Hadis, tefsir, tasavvuf, fıkıh imamları aynen dört mezhep imamları ve onlara tabi olanlar gibidirler.” [27]

İbn Kesir'in Değerlendirmesi:

Hafız Ebu'1-Fidâ İbn Kesîr ed-Dimaşkî de “el-Bidâye ve'n-Nihâye” adlı eserinde şöyle demektedir:
“Tahâvi’ye hadisin (güneşin Hz. Ali'ye geri döndürülmesi) durumu kapalı kalsa da, Ebû Hanîfe’nin bu rivayeti reddettiği ve ravileriyle istihza ettiği nakledilmiştir... Beşşâr b. Dirâ' anlatıyor: Ebû Hanîfe Muhammed b. Nu’man ile karşılaşınca ona
“Güneşin Hz. Ali için geri döndürüldüğü hadisini kimden rivayet ettin” diye sordu. Oda
“Senin 'ey Sariye! Dağa çekil' hadisini rivayet ettiğinden başka bir kimseden” cevabını verdi.
Ebû Hanîfe güvenilir imamlardan biridir. Kûfe'lidir. Hz. Ali'ye olan sevgisi keza Allah ve Rasûlü'nün faziletli kıldığı yönleri nedeniyle Hz. Ali'yi daha üstün tutması nedeniyle suçlanmamış biridir. Buna rağmen o, bunu nakleden ravinin rivayetini kabul etmemiştir.
Muhammed b. Numan’ın sözüne gelince, bu bir cevap değildir. Bilakis anlamsız bir karşı yanıttır. Yani, “ben Hz. Ali’nin faziletiyle ilgili olarak - garip de olsa- bu rivayeti naklettim. Bu rivayet gariplikte senin Hz. Ömer'in faziletiyle ilgili naklettiğin 'ey Sariye! Dağa çekil' sözüne benzemektedir”, demek istemektedir. Ancak Muhammed b. Numan'ın verdiği bu cevap yerinde bir cevap değildir çünkü onun rivayet ettiği şey sened ve metin açısından Hz. Ömer'den bahseden rivayet gibi değildir. Ayrıca, Şâfî'in kendisi hakkında bazı iyi şeyleri daha önceden sezdiğine şahitlik ettiği bir imamın gözünden perde kalkarak uzakta olan bir olayı gözlemlemesi nere, (Hz. Ali’nin olayında iddia edildiği gibi) kıyametin en büyük alametlerinden sayılan güneşin battıktan sonra yeniden doğması olayı nere? [28]

İbn Hacer'in Değerlendirmesi:

Hafız îbn Hacer, Lisânu’l-Mîzân'ında şöyle demektedir:
“Muhammed b. Ali b. Numan b. Ebî Tarîfe el-Becelî el-Kûfî, Ebû Cafer. Kufe'de Tâku'l-Mehâmil'deki bir çarşıya nisbet edilerek Şeytânu't-Tâk (Tâk'daki Şeytan) lakabıyla anılmıştır. Zikri geçen çarşıda o, para bozma işiyle uğraşırdı... Denildiğine göre, ona Şeytânu't-Tâk lakabını ilk takan insan Ebû Hanîfe idi. Ebû Hanîfe, bu zatın Harûriye fırkasından bir kimseyle kendisinin huzurunda yaptığı münazara nedeniyle ona bu lakabı takmıştır... Hz. Ali’nin faziletiyle ilgili bir hususta Ebû Hanîfe ile aralarında vaki olan bir münazara esnasında, dedesine nisbet edilerek kendisine Muhammed b. Numan denmiştir. Bu münazarada Ebû Hanîfe kabul etmediğini gösterircesine 'güneşin Hz. Ali'ye geri döndürülmesi hadisini kimden rivayet ettin? diye sormuş, o da “Senin 'ey Sariye! Dağa çekil' hadisini rivayet ettiğin kimseden” cevabını vermiştir.” [29]

İbnu'l-Kayyım'ın Değerlendirmesi:

İbn Kayyım el-Cevziyye diye maruf üstad, imam, hafız, hüccet, Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed, İ'lâmu'l-Muvakki î n an Rabbi'l-Âlemîn adlı eserinde şöyle demiştir: “Dört büyük imam ile fıkıhçıların hepsi Amr b. Şuayb'ın babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiği nüshayla ihticac etmişlerdir. Fetva veren imamların hepsi buna ihtiyaç duymuş ve onu delil olarak kullanmışlardır. Ancak Ebû Hatim el-Bustî ve İbn Hazm gibi fıkhın ve fetva vermenin ağır yükünü taşıyamamış olan bazı kimseler bu sahifeyi eleştirmişlerdir.” [30]
İbnu'l-Kayyım başka bir yerde de şöyle demiştir: “Sahabe ve tabiîn ile Şafiî, İmam Ahmed, Mâlik, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Buhârî ve İshak gibi hadis imamlarının yolu... [31]

Diğer Değerlendirmeler Ve Sonuç:

Görüldüğü üzere, Ebû Davud, Tirmizî, Hâkim, Beyhakî, İbn Abdilber, İbn Teymiyye, İbnu'l-Kayyım ve İbn Kesîr gibi büyük seçkin alimler, hadis tenkidinde mütehassıs olan üstadlar, İmam Ebû Hanîfe’nin cerh-tadil, hadislerin sıhhatini keza illetini tesbitte, diğer münekkid hadis alimleri gibi sözüne itibar edilen meşhur hadis imamlarından biri olduğunu kabul etmişlerdir.
Hakikat şu ki, mütekaddimun ve müteehhirunun önde gelen hadis uzmanları ile hafızları, onun hadisteki başarısını, rivayetlerde ki zabtını, sağlam bilgisini, hıfzını ve takvasını itiraf etmişlerdir.
Hafız Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Hatîb el-Bağdâdî Târîhu Bağdâd'ında şöyle demektedir:

"Abdullah b. Davud el-Hureybî dedi ki: "Müslümanların namazlarında Ebû Hanîfe'ye dua etmeleri gerekir." Hureybî böyle dedikten sonra, Ebû Hanîfe'nin sünnetleri ve fıkhı hıfzettiğini meclisinde bulunanlara anlattı." [32]
Bu sözü diyen Hureybî, hadis hafızlarının ileri gelenlerindendir. Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz'ında onu zikretmiş ve "hafız, imam, örnek insan" ifadeleriyle taltif etmiştir. Vekî'den de "Abdullah b. Davud'un yüzüne bakmak ibadettir" dediğini nakletmiştir.
Eserinde yine şunu zikretmiştir: "Hureybî'ye 'Ebû Hanîfe pekçok meselede önceki görüşlerinden döndü' denilince, şu cevabı verdi: ilmi genişleyen fıkıhçı önceki fetvalarından döner."[33]
İşte imam, hafız, örnek insan Hureybî, Ebû Hanîfe'yi geniş ilim sahibi ve sünnetleri hıfzetmiş biri olarak tanıtmaktadır.
Hattb şunu da nakletmiştir: "Muhammed b. Hafs aktarıyor: Hasan b. Süleyman, *"ilim ortaya çıkıp yayılmadan kıyamet kopmaz"* hadisinin açıklaması sadedinde şöyle demiştir: Burada Ebû Hanîfe'nin ilmi ve rivayetleri açıklaması kastedilmektedir."
Bu açıklamayı getiren Hasan b. Süleyman hadis hafızları arasında sayılmaktadır. Nitekim Zehebî Tezkiretu 'l-Huffâz'ında [34]ve Sıyeru A'lami'n-Nubela'da [35] onun terceme-i halini vermiştir. Siyerde şöyle demiştir: "Kubbeyta [36], hafız, yaptığı işi sağlam yapan İmam Ebû Ali Hasan b. Süleyman el-Basrî. Mısır'a yerleşmiştir. İbn Yunus hadis hafızı olduğunu söylemiştir."
İşte bu imam Ebû Hanîfe'yi övmekte, ilmine, hadisleri ve diğer rivayetleri hakkıyla açıklamasına medh-u senada bulunmaktadır.
Hatîb, Târîhu Bağdâdında şöyle demektedir: "Muhammed b. Seleme, Halef b. Eyyub'un şöyle dediğini aktarmıştır: 'İlim Allah Teâlâ'dan Hz. Muhammed'e, sonra ashabına, ardından tabiîne, onların ardından da Ebû Hanîfe ve ashabına intikal etmiştir. Dileyen bu duruma razı olsun, isteyen de kızsın." [37]
Burada şunu söyleyeyim: Halef b. Eyyub'un bu sözü İbn Hazm'ın Muhammed b. Nasr el-Mervezî hakkında söylediği söze benzemektedir. Nitekim Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde İbn Nasr el-Mervezî'nin terceme-i halinde şöyle söylemiştir:
"Ebû Muhammed b. Hazm eserlerinden birinde şöyle demiştir: "İnsanların en bilgilisi, sünnetleri en çok toplayıp tesbit eden, bunları en iyi zapteden, manalarını en iyi öğrenip kavrayan, sıhhatlerini keza insanların sıhhati konusunda icma ettikleriyle ihtilaf ettiklerini en iyi bilen kimsedir."
İbn Hazm sözünün devamında şöyle demiştir: 'Sahabeden sonra bu sıfatları Muhammed b. Nasr el-Mervezî kadar şahsında toplayan birini bilmiyoruz. Bir kimse "Hz. Peygamber'e ve sahabesine ait ne kadar hadis varsa bu rivayet Muhammed b. Nasr'ın yanında vardır' dese, bu söz hakikattan uzak değildir."
Ben de derim ki:[38] İbn Hazm'in, İbn Nasr'ın bu derece geniş birikim ve ihatası olduğu yönündeki iddiası, İbn Nasr'ın eserlerini inceleyip tedkik ettikten sonra söylenebilecek bir sözdür. Onun bu iddiasını Ahmed b. Hanbel ve benzeri alimler için de söylemek mümkündür. [39]
Burada ben de şunu söylemek istiyorum: Muhammed b. Nasr'la ilgili bu iddia, İbn Hazm nezdinde; Ahmed ve benzerlerinin durumu da Zehebî nezdinde doğru olduğuna göre; aynı iddia İmam-ı Azam Ebû Hanîfe hakkında doğru olmaya daha layıktır. Çünkü o, kendisine tabi olunan müctehidlerin öncüsü, en bilgilisi, en fakihi ve en kıdemlisidir. Ahmed b. Hanbel ve İbn Maîn'in hocası Halef b. Eyyub'un onunla ilgili değerlendirmesine gelince; o bu tesbiti, Ebû Hanîfe'nin fıkhını ve mezhebini sağlam temeller üzerine bina ettiğini titiz bir şekilde tedkik ettikten sonra yapmıştır. Bu, Allah'tan korkan büyük bir üstad tarafından yapılmış doğru bir tanıklıktır. Hem bu nasıl doğru olmasın ki? İbnu'n-Nedîm'in Fihrist'te belirttiği gibi o, karayla, denizle, doğuyla, batıyla, yakınla ve uzakla ilgili her ilmi tedvin etmiştir. [40]
Naklî ve aklî ilimleri şahsında toplayan, sünnet-i nebeviyye alanında otorite, zeka ve hıfzıyla meşhur alimlerin önde gelenlerinden olan Mişkât şârihi Molla Ali el-Kâri, Senedu'l-Enâm fî Şerhi Musnedi'l-İmam adlı eserinde şöyle demektedir: "Ebû Hanîfe hakkında yapılacak hüsn-ü zan şudur: O, sahih ve zayıf hadisleri kapsamlı şekilde bilmekteydi." [41]
Yine imamların önde gelen simalarından olan Muvaffak b. Ahmed el-Mekkî, Menâkibu'l-İmam el-A'zam adlı eserinde zikri geçen Halef için şöyle demektedir: Halef b. Eyyûb Belh'li idi. Ebû Hanî-fe'den değil de Ebû Yusuf dan rivayet etmiştir. Kendi dönemindeki insanların en zahidi ve ibadete en düşkünü idi. Abdullah b. Mubarek'i ziyarete gelmiş, Abdullah da onu kucaklamış ve ikramda bulunmuştu. Yanından kalkıp gittiğinde, Abdullah onun için "simasi cennet ehlinin yüzlerine ne kadar da benziyor" demişti. Halef Hammad b. Seleme'den de hadis dersi alırdı. Birgün yanından kalkınca Hammad onun için şöyle dedi:
"Bu zatın görünümü ve hali ne kadar da güzel. Horasan'dan bize bundan daha iyi bir insan gelmedi." Halef hicrî 205 yılında vefat etti. Belh valisi Nuh b. Esed cenazesine kaltıldı ve tabutunu musalla taşına kadar omuzunda taşıdı. Cenaze namazını yine o kıldırdı. Selam verince semadan bir ses işitti:
"Ey Nuh b. Esed! Yeryüzünün en hayırlı insanının, Halef b. Eyyub'un cenaze namazını kıldın ve sevabı kazandın." [42]
Zehebî de Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde şöyle demektedir: "Halef b. Eyyub. İmam, muhaddis, fakih, şarkın müftüsü. Ebû Saîd el-Âmirî el-Belhî el-Hanefî. Zahid. Belhlilerin üstadı. Fıkhı Ebû Yusuf'dan öğrendi. İbn Ebî Leyia'dan, Avf el-A'râbî'den, Ma'ıner b. Râ-şid'den ve başkalarından hadis dersleri aldı. Bir müddet İbrahim b. Edhem'le arkadaşlık etti. Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû Kureyb, Alt b. Seleme el-Lakabî ile kendi şehrindeki insanlar ondan rivayet etmişlerdir." [43]
Gelecek bölümlerde, önceki muhaddis imamların ve sonraki hadis hafızlarının Ebû Hanîfe'nin hıfzının kuvvetli oluşunu, geniş ilmî birikimini öven övgülerini bulacaksınız. Buniar Halefin yukarıdaki sözünü tasdik etmekte, hatta daha da fazlasını söylemektedirler.

Zehebi'nin Ebu Hanife'yi Övmesi

Rical tenkidinde araştırma ve incelemeyi hakkıyla yapanlardan biri olan Zehebî'nin en doğru tesbitlerinden biride, hiç kuşkusuz, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde, allâme, imam, Irak'ın fakihi Hammad b. Ebî Süleyman'ın terceme-i halini verirken söylediği şu sözlerdir:
Küfe ehlinin en fakihi Hz. Ali ile Abdullah b. Mes'ûd'dur. Bu ikisinin en fakih öğrencileri Alkame'dir. Alkame'nin öğrencilerinin en fakihi de ibrahim en-Nehaî'dir. İbrahim'in öğrencilerinin en fakihi Hammâd, Hammâd'ın öğrencilerinin en fakihi de Ebû Hanîfe'dir. Ebû Hanîfe'nin öğrencilerinin en fakihi ise Ebû Yusuf'dur. Ebû Yusuf'un öğrencileri her tarafa yayılmıştır. Bunların içinde en fakih olan Muham-med b. Hasan'dır. Muhammed'in öğrencilerinin en fakihi ise Ebû Abdullah eş-Şâfifdir." [44]
Zehebî Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'da Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini verirken de şöyle demiştir:
"İmam, dinin fakihi, Irak'ın alimi Ebû Hanîfe... Rivayetleri öğrenmeye ehemmiyet verdi. Bu amaçla seyahatlara çıktı. Fıkıh keza kapalı/ince noktalarını tedkik etme açısından rey alanında en zirvedeki insandır. İnsanlar bu hususta ona muhtaçtırlar." [45]
Yine şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe'nin fıkıhta ve onun inceliklerinde imam olduğu kabul edilmiştir. Bu şüphe edilmeyecek bir gerçektir.
Bir delil aranırsa gündüzün varlığına, Hiçbir şey makul gelmez artık akıllara." [46]
Zehebî, İmam Mâlik'in terceme-i halinde İmam Şafiî'nin 'ilim üç kişinin etrafında dönmektedir: Mâlik, Leys ve İbn Uyeyne' dediğini naklettikten sonra şöyle söyler:
"Ben de derim ki: Bilakis ilim, onlarla beraber yedi kişinin etrafında döner: Evzâî, Sevrî, Ma'mer, Ebû Hanîfe, Şube ve iki Hammad (Hammâd b. Seleme ve Hammad b. Zeyd) [47]
Zehebî yine onun terceme-i halinde Ebû Yusuf'dan şöyle dediğini nakleder:
"Ebû Hanîfe, Mâlik ve İbn Ebî Leylâ'dan daha bilgili insan görmedim. [48]
Zehebî, Mâlik ile Ebû Hanîfe'nin ilminin karşılaştırılmasını içeren ve Muhammed ile Şafiî'ye nisbet edilen hikayeyi de Mâlik'in terceme-i halinde verir ve tenkid eder:
"İbn Abdulhakem anlatıyor: Şafiî'den dinledim: Muhammed bir-gün Ebû Hanîfe ile Mâlik'i kastederek bana sordu:
"Bizim hocamız mı sizin hocanız mı daha bilgilidir?" Ben de
"İnsaf ölçülerine göre mi" diye sordum.
"Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine sordum:
"Allah için söyie! Kur'ân'ı hangisi daha iyi biliyor?"
"Sizin hocanız" dedi.
"Peki sünneti kim daha iyi biliyor?" Yine
"Sizin hocanız" dedi.
"Peki sahabenin ve öncekilerin sözlerini en iyi bilen kimdir" diye sordum. Yine
"Sizin hocanız" karşılığını verdi. Bu sefer de şunu söyledim:
"Geriye kıyastan başka bir şey kalmadı. Kıyas ise ancak bunların üzerine yapılır. Usulü bilmeyen bir insan neyi baz alarak kıyas yapacak?"
Zehebî bu hikayeyi aktardıktan sonra eleştirerek şöyle der:
"İnsaflı olmak gerekirse, bir insanın şöyle demesi gerekir: Bilakis her ikisi de Kitap bilgisinde eşittiler. Birincisi kıyası daha iyi bilmekteydi,

ikincisi de sünneti. İkincisinin yanında pekçok sahabinin sözlerine dayalı büyük bir ilim vardı; birincisi de Hz. Ali'nin, İbn Mes'ûd'un ve Kufe'de bulunmuş olan diğer sahabilerin sözlerini daha iyi bilmekteydi. Allah her iki imamdan da razı olsun. Artık konuşmalarda bile insanların insaf ölçüleri içinde takdir edilmediği bir zamana geldik. Allah'tan selamet diliyoruz." [49]
Zehebî İmam Mâlik'in terceme-i halinde şunu da demiştir:
(1) Kendilerine uyulacak insanlar, Hz. Peygamberin sahabileridir. Ancak bunun şartı, onlara isnad edilen şeyin sabit olmasıdır.
(2) Sahabilerden sonra Alkame, Mesrûk, Abîde es-Selmânî, Saîd b. Museyyeb, Ebu'ş-Şe'sâ, Saîd b. Cubeyr, Ubeydullah b. Abdullah, Urve, Kasım, Şa'bî, Hasan, İbn Şîrîn ve İbrahim en-Nehâî gibi tabiîn imamları gelir.
(3) Bunlardan sonra Zuhrî, Ebu'z-Zinâd, Eyyub es-Sehtiyânî, Rebîa ve onların dönemindeki diğer zevat gelir.
(4) Bunlardan sonra da Ebû Hanîfe, Malik, Evzâî, İbn Cureyc, Ma'mer, İbn Ebî Arûbe, Sufyan es-Sevrî, Hammad b. Zeyd, Hammad b. Seleme, Şu'be, Leys, İbnu'l-Mâcişûn, İbn Ebî Zi'b gelir.
(5) Bunlardan sonra da İbnu'l-Mubârek, Müslim ez-Zencî, Kâdî Ebû Yusuf, Hikl b. Ziyad, Vekî', Velid b. Müslim ve onların dönemindeki diğer bilginler gelir.
(6) Bunlardan sonra da Şafiî, Ebû Ubeyd, Ahmed b. Hanbel, İshak, Ebû Sevr, Buveytî, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe gibiler gelir.
(7) Bunların ardından Muzenî, Ebû Bekr el-Esrem, Buhârî, Davud b. Ali, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, İbrahim el-Harbî ve Kâdî İsmail gibiler gelir.
(8) Bunlardan sonra ise Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ebû Bekr b. Huzeyme, Ebû Abbas b. Sureye, Ebû Bekr b. el-Munzir, Ebû Cafer et-Tahâvî ve Ebû Bekr el-Hallâl gibiler gelir.
Zikri geçen bilginlerden sonra ietihad çabası azaldı. İhtisar çalışmaları yapılmaya başlandı. Fakihler meseleyi en çok bilenin kim olduğuna bakmadan, sadece meselede ittifak edilip edilmediğini, arzularını, sevdikleri hocalara hürmet ve saygıyı, adetleri keza bulundukları şehrin durumunu göz önünde bulundurarak taklide yönelmeye başladılar. Bugün bir öğrenci Mağrib'de (Fas tarafında) Ebû Hanîfe mezhebine uymak istese bu onun için çok zor olur. Keza Buhara ve Semerkand'da bulunan bir öğrenci Hanbelî mezhebine uymak istese bu da onun için çok zor olur. Buradan bir Hanbeli çıkmayacağı gibi Fas'dan da bir Hanefî çıkmaz. Keza Hindistan'dan da bir Maliki çıkmaz. [50]
Zehebî, Yahya b. Adem'in terceme-i halinde Mahmud b. Ğaylân'dan şunu nakleder: "Ebû Usame'den dinledim: Hz. Ömer kendi zamanında insanların önderi idi. İlimleri şahsında cem etmişti. Daha sonra sırasıyla İbn Abbas, Şa'bî, Sevrî, Yahya b. Âdem kendi dönemlerinde ilimde önder idiler."
Zehebî bunu aktardıktan sonra şöyle söyler:
Ben de şunu söylemek isterim: Yahya b. Adem de ietihad alanında imamların büyüklerindendi. Kendi dönemlerinde ilmin öncüleri şunlardı:
(1) Hz. Ömer kendi döneminde onun dediği gibiydi.
(2) Ondan sonra Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Muâz ve Ebu'd-Derdâ kendi dönemlerinde ilmin önderiydiler.
(3) Bunlardan sonra Zeyd b. Sabit, Hz. Âişe, Ebû Musa ve Ebû Hureyre kendi dönemlerinde böyleydiler.
(4) Bunlardan sonra İbn Abbas ile İbn Ömer kendi zamanlarında böyleydiler.
(5) Sonra Alkame, Mesrûk, Ebû İdrîs, İbnu'l-Museyyeb.
(6) Sonra Urve, Şa'bî, Hasan, İbrahim en-Nehaî, Mücahid, Tavus ve pekçokları.
(7) Sonra Zuhrî, Ömer b. Abdulaziz, Katâde ve Eyyub.
(8) Sonra A'meş, İbn Avn, İbn Cureyc, Ubeydullah b. Ömer.
(9) Sonra Evzâî, Sufyan es-Sevrî, Ma'mer, Ebû Hanîfe ve Şu'be.
(10) Sonra Malik, Leys, Hammad b. Zeyd ve İbn Uyeyne.
(11) Sonra İbnu'l-Mubârek, Yahya el-Kattân, Vekî', Abdurrahman, İbn Vehb.
(12) Sonra Yahya b. Adem, Affân, Şafiî ve diğerleri.
(13) Sonra Ahmed, İshak, Ebû Ubeyd, Ali b. el-Medînî ve İbn Maîn.
(14) Sonra Ebû Muhammed ed-Dârimî, Muhammed b. İsmail el-Buhârî ile diğer ilim ve ictihad imamları. [51]
Zehebî, İbn Hazm'ın terceme-i halinde, onun "ben hakka tabi olur ve ictihad ederim. Kendimi bir mezheple kayıtlandırmam" dediğini aktardıktan sonra şöyle der:
"Evet. İctihad mertebesine ulaşan ve pekçok imamın böyle olduğunu ifade ettiği bir insanın taklid etmesi doğru olmaz. Tıpkı fıkha yeni başlayan bir talebenin veya halktan birinin Kur'ân'in tamamını veya büyük bir bölümünü ezberledikten sonra ictihad etmesinin asla doğru olmaması gibi. Hem nasıl ictihad edecek, ne diyecek ve söylediklerini neye dayandıracak ki? Yeterli donanımı yokken bunun altından nasıl kalkabilir ki?
İctihad ve taklid açısından üçüncü gurup şudur: Fıkıhta üst seviyeye çıkmış, basiretli, kavrayışı iyi, hadisleri bilen, furû' meselelerle ilgili muhtasar bir çalışma yanında usul kaidelerine yönelik bir kitabı ezberlemiş, nahvi okumuş, Allah'ın kitabını ezberleyip tefsirle meşgul olmuş, kuvvetli bir münazara yeteneğine sahip, tüm bunların yanında diğer faydalı ilimlerle de meşgul olmuş kişiler.
Bu, sınırlı ictihad seviyesine ulaşan, imamların delillerini inceleyecek uzmanlığa erişen kimsenin durumudur. Bu kimse için herhangi bir meselede hakikat ayan olur, nass da mevcut bulunur ve de Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî, Evzâî, Şafiî, Ebû Ubeyd, Ahmed ve İshak gibi büyük İmamlardan birisi onunla amel etmiş olursa, bu insanın hakka tabi olması, ruhsatların peşine takılmaması, Allah'tan korkması gerekir. Velhasıl, deli! ortada dururken taklide yönelmesi doğru olmaz." [52]
Zehebî, Ebû Hanıfe'nin terceme-i halini verirken, Hatîb Bağdâdî'nin Târih'inde Ebû Yusuf vasıtasıyla Ebû Hanîfe'den naklettiği hikayeyi de eserine alır. Hikayede Ebû Hanîfe'nin ilme başlaması ve diğer ilim dalları arasından fıkhı tercih edişi anlatılmaktadır. Zehebî çok güzel bir tarzda hikayenin mevzu ve uydurma olduğunu.ortaya koyar. Zehebî şöyle söyler:
"Ebû Yusuf'dan nakledilmiştir: .
Ebû Hanîfe dedi ki: "İlim yoluna atılmaya karar verdiğim zaman, bilim dalları arasında karar veremiyor ve herhangi birinde derinleştiğimde sonuçta ne olacağımı etrafıma soruyordum. Bana
"Kur'ân öğren" denildi. Bende
"Öğrendiğim zaman nihayetinde ne olacağım" diye sordum.
"Mescidde otururusun. Çocuklarla gençler senden Kur'ân dersi alırlar. Çok geçmeden içlerinden biri Kur'ân'ı senden daha iyi ezberler veya sana eşit seviyeye gelir. Senin hocalığın da gider" dediler.
Şunu söyleyeyim:[53] İlmi, önde ve başta olmak için öğrenmek isteyen kimse böyle düşünür. Oysa Hz. Peygamber'in "sizlerin en faziletlileri Kur'ân öğrenen ve öğretenlerinizdir" sahih hadisi vardır. Fesubhânellah! Mescidden daha faziletli bir yer var mı ki? İlmi yaymak Kur'ân öğretmenin derecesine ulaşabilir mi? Hayır vallahi! Günah işlememiş çocuklardan daha hayırlı talebe mi olur? Bu hikayenin uydurma olduğunu düşünüyorum. Ayrıca senedinde güvenilir olmayan kimseler var.
Hikayenin devamı şöyledir:
Sordum:
"Hadisleri dinleyip yazsam. Sonunda dünyada benden daha çok hadis ezberlemiş biri olmazsa ne olur?" Şu cevabı verdiler:
"Yaşlanıp zayıf düştüğünde, etrafında toplanan çocuk ve gençlere rivayet ettiğin hadislerde yanlış yapmaktan kurtulamazsın. Bu durumda seni yalancılıkla suçlarlar. Böylece son döneminde lekelenmiş olursun." Bu cevap karşısında:
"Öyleyse ben de bundan uzak dururum" dedim.
Şunu söylemek isterim[54]: Daha önce kesin bir dille belirttiğim gibi, bu hikaye uydurmadır. Çünkü İmam Ebû Hanîfe hadis tahsilinde bulunmuştur; hicri 100 yılı ve sonrasında buna daha da çok eğilmiştir. O vakitler çocuklar hadis öğrenimi görmezlerdi. Çocukların ve gençlerin hadis dinleyip öğrenmek amacıyla talebelik yapmaları, hicri 300 yılından sonra ortaya çıkmış bir kavram ve olgudur. Bilakis hadisleri öğrenimek isteyen kişiler o dönemler (Ebû Hanîfe zamanında) büyük alimlerdi, yoksa çocuklar değil. Hatta fakihlerin Kur'ân'ın ardından, hadis dışında tahsil edecekleri bir ilim yoktu. Fıkıh kitapları ise, o dönemler -kesinlikle- tedvin edilip yazılmamıştı.
Ebû Hanîfe daha sonra şöyle der.
"O zaman nahiv öğreneyim diye düşündüm.
"Nahvi ve Arapçayı öğrendiğimde sonunda ne olurum" diye sordum. Bana dediler ki:
"Muallim olarak bir köşeye otururusun. En fazla kazanacağın rıztk, iki dinarla üç dinar arasındadır." Ben de "Bunun da iyi bir sonu yokmuş" dedim.
"Peki şiirle ilgilensem ve benden daha büyük bir şair olmasa ne olur" diye sordum.

"Birini medhedersen sana elbise verir veya lütufta bulunur. Bir şey vermezse, bu sefer de hicvedersin" dediler. Ben de "Bundan da uzak duracağım" dedim.
"Peki kelamla uğraşsam, sonunda ne olurum" diye sordum.
"Kelamla uğraşan onun zararlarından korunamaz. Ya zındıklıkla suçlanır öldürülür, ya da öldürülmez de kurtulur ancak kötü biri olarak anılır" dediler.
Şunu söyleyeyim [55]: Bu saçmalığı uydurana Allah lanet etsin! O vakitler kelam İlmi var mıydı ki?
Ebû Hanîfe diyor ki:
"Peki fıkıh öğrensem nasıl olur" diye sordum.
"Sana sorular sorulur; sen de insanlara fetva verirsin. Genç olsan bile kadılık teklif edilir" dediler. Bunun üzerine dedim ki:
"Bundan daha faydalı bir ilim yokmuş." Böyle dedikten sonra fıkıh eğitimine başladım ve bu ilmi öğrendim."[56]
Hafız Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz adlı eserinde Sufyanu's-Sevrî'nin terceme-i halini verirken, onun "(sırf rivayet toplamak amacıyla) hadis öğrenmek, ahiret hazırlığı değildir. Bilakis kişinin meşgul olduğu bir hastalıktır" sözüne yazdığı notta şöyle der:
"Vallahi doğru söylemiş! Çünkü hadis(leri toplayıp) öğrenmek, hadis ilmi dışında başka bir faaliyettir. Hadisin muhtevasının ne olduğunu kavrayıp anlamanın ötesinde yapılan ilave faaliyetlere verilen örfî bir isimdir. Bu faaliyetlerin çoğu ilme olan heves ve merakdan dolayı yapılır. Yine bu çalışmaların ekseriyeti, muhaddîsin kendisini kaptırdığı güzel nüshaları elde etme, âlî nüshalara ulaşma, hadis aldığı hoca sayısını artırma, çeşitli unvanlarla anılma arzusu; medhedilme isteği; uzun ömür geçirip çok hadis rivayet etme hırsı; bazı rivayetleri sadece kendisinin rivayet edebilmesi çabası gibi pekçok nefsânî İstekler için yapılan işlerdir, yoksa Rızâ-i Bârî'yi kazanmak için gösterilen çabalar değildir.
Eğer senin de Nebevi hadise olan isteğin bu afetlerle çevriliyse, ne vakit bunlardan kurtulup samimi ve ihlaslı olacaksın? Rivayetlere yönelik ilim böyle şeylere maruzsa, bu durumda mantık, cedel ve yaratılışın hikmetleri gibi insanın imanını çekip alan, içinde şüpheler uyandıran ve şaşırtan İlim dallan hakkındaki kanaatin nedir? Vallahi bunlar ne sahabenin, ne de tabiînin uğraştığı ilimlerdi. Ne de Evzâî, Mâlik, Ebû Hanîfe, İbn Ebî Zi'b ve Şu'be'nin meşgul olduğu sahalardı.
Hayır vallahi! Ne İbnu'l-Mubarek, ne de "dini kelam yoluyla öğrenmek isteyen zındıklığa düşer" diyen Ebû Yusuf bunları tahsi! etmediler. Keza Vekî', İbn Mehdî, İbn Vehb, Şafiî, Affân b. Müslim, Ebû Ubeyd, İbnu'l-Medînî, Ahmed, Ebû Sevr, Muzenî, Buhârî, Esrem, Müslim, Nesâî, İbn Huzeyme, İbn Sureye, İbnu'l-Munzir ve benzerleri de bunları öğrenmediler. Bilakis onların eğildikleri: Kur'ân, hadis, fıkıh, nahiv ve benzeri ilimler idi. Nitekim, Sufyan'ın kendisinden naklettiğine göre, Firyâbî şöyle demiştir: "Niyet doğru olduğu takdirde, hadis öğrenmekten daha faziletli bir amel yoktur" demiştir." [57]
Zehebî, Ebû Hanîfe, Malik, Evzâî ve Sufyan'ı zikrettiği beşinci tabakanın sonunda da şöyle der: "Bu tabakadaki insanların zamanında İslam ve müslümanlar tam bir izzet içinde ve yoğun bir ilim atmosferinde idiler... Bu dönemde Ebû Hanîfe, Malik ve Evzâî gibi fakihler gelip geçmiştir." [58]

Değerlendirme:

Zehebî'den naklettiğimiz açıklamalarından şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:
1- Ebû Hanîfe'nin meşgul olduğu ilimler, Kur'ân, hadis, fıkıh, nahiv ve benzeri ilimler idi.
2- İmam Ebû Hanîfe hadis öğrenimiyle meşgul oldu. Bu çabasını hicri 100 yılı ve sonrasında yoğunlaştırdı. Ayrıca o denemlerde fakihlerin Kur'ân'dan sonra meşgul olacakları başka bir ilim yoktu. Ebû Hanîfe de bu amaçla hadis tahsili için yolculuklara çıktı.
3- Ebû Hanîfe Hz. Ali, İbn Mes'ûd gibi Kufe'de bulunmuş sahabilerin sözlerini en iyi bilen insandı.
4- Ebû Hanîfe kendi zamanında ilmin direği olan on imamdan biriydi. Kur'ân ve sünnet ilminde Malik, Evzâî, Sevrî, Leys, İbn Uyeyne, Ma'mer, Şu'be, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd'e denkti.
5- Müctehid imamların büyükierinden, önde gelen imamlardan biriydi. Fıkıhta zirvedeydi. İnsanlar bu alanda ona muhtaçtırlar.
İşte bunlar, rical tenkidinde tam araştırma yapan, İslam tarihçisi, hafız, müdakkik, münekkid Şemseddin Zehebî'nin İmam-ı Azam Ebû Hanîfe en-Nu'mân hakkındaki görüşleridir.

İbn Teymiyye'nin Ebû Hanîfe'yi Övmesi

Zehebî'nin hocası, raviler ve hadislerdeki illetler hususunda uzman olan üstad, imam, hafız, münekkid, fakih, müfessir, şeyhülislam Takiyyuddin Ebu'l-Abbas Abdulhalîm el-Harrânî (İbn Teymiyye) Minhâcu's-Sunneti'n-Nebeviyye fî Nakdi Kavli'ş-Şîa ve'l-Kaderiyye adlı eserinde şöyle demektedir:
"İşte bunlar gece gündüz ilmî araştırma yapan insanlardır. Bunların herhangi bir kimseyle alıp veremedikleri yoktur. İnceledikleri şer'î delillere göre bazan bir sahabinin sözünü tercih ederler, bazan da bir başka sahabinin. Saîd b. el-Museyyeb ile Urve b. Zubeyr, Kasım b. Muhammed, Ali b, Hüseyin, Ebû Bekr b. Abdurrahman, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Süleyman b. Yesar, Harice b. Zeyd, Salim b. Abdullah b. Ömer gibiler ile bunlardan sonra gelen İbn Şihab ez-Zuhrî, Yahya b. Saîd, Ebu'z-Zinâd, Rebîa, Malik b. Enes, İbn Ebî Zi'b, Abdu-lazîz el-Mâcişûn gibi Medineli fakihler böyledir.
Keza Tavus el-Yemânî, Mücahid, Atâ, Saîd b. Cubeyr, Ubeyd b. Umeyr, İbn Abbas'ın azadlısı İkrime ile onlardan sonra gelen Amr b. Dinar, İbn Cureyc, İbn Uyeyne ve diğer Mekkeli alimler de böyledir.
Ayrıca Hasan Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Ebu'ş-Şe'sâ Cabir b. Zeyd, Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr; bunlardan sonra gelen Eyyub es-Sehtiyânî, Abdullah b. Avn, Süleyman et-Teymî, Katâde, Saîd b. Ebî Arûbe, Hammâd b. SeİEme ve Hammad b. Zeyd de böyledir.
Yine onların emsali olan Alkame, Esved, Kâdî Şureyh ve benzerleri; bunlardan sonra gelen İbrahim en-Nehaî, Amir eş-Şa'bî, Hakem b. Uteybe, Mansur b. Mu'temir'den Sufyan es-Sevrî, Ebû Hanîfe, İbn Ebî Leyla; Şerîk'e, bunlardan da Vekî' b. el-Cerrâh, Ebû Yusuf'a, Muhammed b. Hasan ve emsallerine kadar olan kimseler böyledir.
Bunlardan sonra gelen Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ebû Ubeyd Kasım b. Sellam, Abdullah b. Zubeyr el-Humeydî, Ebû Sevr, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Muhammed b. Cerîr et-Taberî ve Ebû Bekr b. el-Munzir de böyledir." [59]
Görüldüğü üzere, İbn Teymiyye, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve Muhammed b. Hasan'ı gece gündüz iimî araştırma yapan, herhangi bir kimseyle alıp veremedikleri olmayan, inceledikleri şer'î delillere göre bazan bir sahabinin, bazan da başka bir sahabinin sözünü tercih eden kimseler arasında zikretmekte ve akranlarının isimlerini bir bir saymaktadır.
İbn Teymiyye aynı kitabının başka bir yerinde, Ebû Hanîfe ve öğrencilerinin ümmet içindeki doğru sözlü bilginlerden olduklarını açıklamaktadır. [60]
Minhâcu's-Sunne'in başka bir yerinde de şöyle söylemektedir:
"Ümmetin tarihine bakarsak, bunlardan sonra da herkesin zekalarını ve doğruluklarını takdir edip tasdik ettiği kimseler gelip geçmiştir. Saîd b. Museyyeb, Hasan Basrî, Atâ b. Ebî Rabâh, İbrahim en-Nehaî, Alkame, Esved, Abîde es-Selmânî, Tavus, Mücahid, Saîd b. Cubeyr, Ebu'ş-Şe'sâ Cabir b. Zeyd, Ali b. Zeyd, Ali b. Hüseyin, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Urve b. Zubeyr, Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişâm, Mutarrif b. Şihhîr, Muhammed b. Vâsi', Habîb el-Acemî, Malik b. Dînar, Mekhûl, Hakem b. Uteybe, Yezîd b. Ebî Habîb ve sayılarını sadece Allah'ın bilebileceği diğerleri.
Bunlardan sonra Eyyub es-Sehtiyânî, Abdullah b. Avn, Yunus b. Ubeyd, Cafer b. Muhammed, Zuhri, Amr b. Dînâr, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Rebîa b. Ebî Abdurrahman, Ebu'z-Zinâd, Yahya b. Ebî Kesir, Katâde, Mansur b. Mu'temir, A'meş, Hammad b. Ebî Süleyman, Hişam ed-Destuvâî, Saîd b. Ebî Arûbe gibiler.
Bunlardan sonra da Malik b. Enes, Hammad b. Zeyd, Hammâd b. Seleme, Leys-b. Sa'd, Evzâî, Ebû Hanîfe, İbn Ebî Leylâ, Şerik, İbn Ebî Zi'b, Îbnu'l-Mâcişûn gibiler.
Bunlardan sonra da Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî' b. el-Cerrâh, Abdurrahman b. Kasım, Eşheb b. Abdulazîz, Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr gibi, makam ve mal uğruna faziletli olmayanı öne almak gibi bir amaçları olmayan, gerek ilmî tedkik açısından ve gerekse ilmin inceliklerini ortaya çıkarma açısından insanların en önde gelenlerinden olan ve sayılarını sadece Allah'ın bilebileceği kimseler. " [61]
İbn Teymiyye Minhâcu's-Sunne adlı eserinin başka bir yerinde şöyle söyler:
"...Hadis, tefsir, tasavvuf, fıkıh imamları aynen dört mezhep imamları ve onlara tabi olanlar gibidirler." [62]

İbn Teymiyye Minhâcu's-Sunne nin başka bir yerinde de şunu der:
"...Malik, Sevrî, Evzâî, Leys b. Sa'd, Şafiî, Ahmed, İshak, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf gibi dinde imamlıkla tanınan İslam alimleri..." [63]
Yine bir yerde de şöyle söyler:
"...İşte bu, Malik b. Enes, Sevrî, Leys b. Sa'd, Evzâî, Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak, Davud, Muhammed b. Huzeyme, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Ebû Bekr b. Munzir, Muhammed b. Cerîr et-Taberî gibi kendilerine tabi olunan imamların ve öğrencilerinin görüşüdür." [64]

Değerlendirme:

Bu büyük alimlerin, değerli ilim önderlerinin terceme-i hallerini rical ve tarih kitaplarında okuyanlar, onların kadr-u kıymetlerini ve dinde imam olduklarını ikrar edeceklerdir. Nitekim Hafız İbn Teymiyye de İmam ve iki öğrencisini büyük insanlar içinde saymıştır. Bazan onları "tabi olunan imamlar" olarak tanımlarken, bazan "dinde imamlıkla tanınan İslam alimleri" olarak tavsif etmekte, bazan "hadis, tefsir, tasavvuf, fıkıh üstadların" olarak belirtmekte, yerine göre "ilmi tedkik ve ilmin inceliklerini ortaya çıkarma açısından insanların en önde gelenleri" derken, bazan da "herkesin zekalarını ve doğrulukularını takdir edip tasdik ettiği kimseler" diye nitelemekte, bir yerde de "gece gündüz ilmî araştırma yapan insanlar" diye tanımlamaktadır.
Bu mümtaz sıfatları taşıyan kimselerin hadiste imam, rivayetlerde sika oluşları; son derece sağlam tedkik sahibi kimseler oldukları; zaptları, hıfzalarının ve kabiliyetlerinin üstün olduğu; Kur'ân ve sünnet ilimlerinde otorite oluşları hususunda artık bir inceleme yapma, sorup araştırma. Çünkü bunlar köprüyü çoktan geçmiş, ilimde en zirveye çıkmış insanlardır. Rical ve tabakat kitapları onların faziletleri ve menkıbeleriyle doludur. Onlar üstün başarıları ve zirveye ulaşmalarıyla meşhur olmuşlardır. Allah, diğerleri gibi onlara da doğru bir lisan nasip etmiş, fetvalar onların sözlerine göre şekillenmiş, ümmet onlara tabi olmuştur. Bu nedenle, onlara çirkin iftira atanların ya da ilim ve rivayet alanında eksik olduklarını söyleyenlerin hezeyanları kabul edilemez. Allah, doğruyu söyleyendir. O aynı zamanda doğru yola sevkedendir. [65]

Ebû Hanîfe'nin Adaletiyle Meşhur İmamlardan Biri Olduğu

Adaletiyle [66] tanınıp meşhur olan imamlar hakkında üstad, önder, müctehid, Şeyhülislam Ebû İshak eş-Şîrâzî eş-Şâfiî, ei-Luma' fî Usûli'l-Fıkh adlı eserinde "bâbu'l-kavli fi'1-cerh ve't-ta'dîl" bölümünde şöyle demektedir:
"Ezcümle, ravi şu durumlardan birinde bulunur:
(a) Ya adaleti bilinir,
(b) Ya fasıklığı bilinir,
(c) Ya da durumu tesbit edilemez. (Mechûlu'l-hâl). Eğer ravi, adaleti bilinen sahabî [67], tabiînin en faziletlileri olan Hasan, Ata, Şa'bî, Nehaî gibilerden veya Sufyan, Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed, İshak ve onlar gibi olan büyük imamlardan biriyse, naklettiği haberin kabul ediimesi gerekir. Böyle bir kimsenin adaletinin araştırılması icap etmez. [68]
İmam, hafız, müftü, Şeyhülislam Takıyyuddin Ebû Amr Osman b. Selahaddin Abdurrahman eş-Şehrezûri eş-Şâfiî (İbnu's-Salâh) meşhur eseri Ulûmu'l-Hadîs'de şöyle demektedir:
"Nakil bilginleri nezdinde meşhur olan, sika ve güvenilir oluşları nedeniyle medh-u sena edilen kimsenin adaletini ortaya koyacak bir delil aranmaz, Şafiî mezhebinde doğru olan budur; usul-ü fıkıh ilminde de bu şekilde kabul edilmiştir.
Hadisçilerden konuyu bu şekilde zikredenlerden biri de Hafız Ebû Bekr el-Hatîb'dir. O, buna örnek olarak Malik, Şu'be, Sufyan es-Sevrî, Sufyan b. Uyeyne, Evzâî, Leys, İbnu'l-Mubârek, Vekf, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî ile adalet ve doğrulukta bunlar gibi tanınanları örnek vermiştir. Böylesi kimselerin adaletlerinden sual edilmez. Durumu araştırıcılara kapalı olan kimselerin adaleti sorulup araştırılır. [69]
İmam, allâme, usul alimi, münekkid, muhaddis, Hanefilerin müdakkik araştırıcısı Kemâl b. Humam Tahrîru'l-Usûl adlı eserinde şöyle demektedir:
Malum olduğu üzere, bir insanın meşhur olması onun adaletini ve zabtını gösterir. Malik, Sufyan es-Sevrî, Sufyan b. Uyeyne, Evzâî, Leys, İbnu'l-Mubârek ve diğerleri gibi. Hiç şüphe yok ki, haklarında oluşan müspet kanaat, onları tezkiye etmenin sağladığının çok üstünde bir durum arz eder. Bundan dolayıdır ki, Ahmed b. Hanbel kendisine İshak'ın durumunun sorulmasını yadırgamış, İbn Maîn de Ebû Ubeyd'in nasıl olduğu sorusuna "bilakis insanlar ondan sorulur" karşılığını vermiştir. [70]
Üstad, imam, büyük alim, allame, ilim deryası, alimlerin önderi Abdulalî b. Nizameddin el-Ensârî es-Sihâlevî el-Leknevî de şöyle demiştir:
"Adaleti tanıtan ölçütler meselesi: Adalet, bir takım kıstaslarla bilinir. Bunlardan biri de şöhret ve hakkındaki olumlu bilgilerin tevatür derecesine ulaşmasıdır. İmam MaÎik, Evzâî, Abdullah b. Mübarek ve diğerleri ile imam, büyük üstad Ebû Hanîfe ve iki öğrencisi yanında diğer (meşhur) talebeleri, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve öteki büyük imamlar böyledir. Bunların şöhretleri, ilim zaviyesinden adil olduklarını söylemenin çok üstünde bir durum arz eder. Şöhretleri tezkiye edilmelerinin üstünde bir durum arz ettiğinden dolayıdır ki, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye hakkında 'adil midir değil midir' diye soran kimsenin sorusunu yadırgamıştır. Aynı şekilde Yahya b. Maîn de Ebû Ubeyd'in durumunu soran kişiye, sen onun durumunu soruyorsun, "bilakis insanlar ondan sorulur" demiştir. Yani senin durumunu sorduğun kişi adaletiyle meşhur biridir, birilerini tezkiye etmek için ona müracaat edilir, sense kalkmış onun durumunu soruyorsun." [71]
İmam, allâme, büyük hafız, Mısır böjgesinin hafızı ve fakihi Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî el-Hanefî Beyânu İ'tikâdi Ehli's-Sunne ve'l-Cemâa alâ Mezhebi Fukahâi'l-Mille: Ebî Hanîfe en-Nu'mân b. Sabit el-Kûfi ve Ebî Yusuf Ya'kûb b. İbrahim el-Ensârî ve Ebî Abdi ilah Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî adlı eserinde şöyle demektedir:
"Geçmiş selef bilginleri ile haber, rivayet, fıkıh ve istidlal uzmanı olan tabiîn alimleri ancak güzellikle yâd edilirler. Onlardan kötü bir şekilde bahseden kişi yanlış yol üzerindedir."
İşte Zehebî'nin İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'yi, Büyük İmam Şafiî'yi, İmam Buhârî'yi el-Muğnî ani'd-Duafa'da ve Mfzân'ında zikretmemesinin nedeni budur. Mîzânu'l-İ'tidâl'inin mukaddimesinde bu durumu şöyle açıklamaktadır:
"Ebû Hanîfe, Şafiî ve Buhârî gibi kendilerine tabi olunan imamlardan hiçbir kimseyi bu kitabımda zikretmeyeceğim. Çünkü onlar İslam'da çok yüce bir yere sahiptirler ve insanların gönüllerinde taht kurmuşlardır." [72]

Ebû Hanîfe'nin Mezhebine Tabi Olanların Çokluğu, Mezhebinin Dünyanın Dört Bir Tarafına Yayılıp Meşhur Oluşu

İmam Ebû Hanîfe'yi diğer imamlardan ayırt eden bir özellik de, mezhebine mensup olanların sayısının fazlalığı ve mezhebinin dünyanın dört bir tarafına yayılıp meşhur olmasıdır. Yeryüzü müslümanlarının yarısı, hatta üçte ikisi onun mezhebine bağlıdır. Ayrıca onun mezhebi ilk tedvin edilen mezheptir.
Hafız Zehebî Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'da şöyle demektedir:
"Evzâî'nin mezhebi bir müddet meşhur otup yayıldı ancak daha sonra mensupları kaybolup gitti. Sufyan ve isimlerini verdiğimiz diğerlerinin mezhepleri de aynı akibete uğradılar. Bugüne kadar sadece dört mezhep varlığını sürdürdü. Müctehid olmaları bir tarafa, kaybolan mezhepleri hakkıyla öğrenerek ayakta tutan insan sayısı azdı. Ebû Sevr'in mezhebinin de 300 yılından sonra mensubu kalmadı. Davud'un mezhebinin de az mensubu kaldı. İbn Cerîr'in mezhebi ise 400 yılından sonraya dek kaldı... Davud'un mezhebinde de bir sapma yoktur; içinde güzel değerlendirmeler vardır, naslara tabiiyet söz konusudur. Bazı alimler ondan farklı düşünmezler. Ancak, bir kısım meselelerdeki yaklaşımları mezhebinin itibarını düşürmüştür." [73]
Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz'da da şöyle demektedir: "Şamlılar, ardından da Endülüslüler bir müddet Evzâî'nin mezhebine tabi oldular. Sonra bu mezhebi bilenler kalmadı. Ondan geriye, ihtilaflı konuiarı işleyen kitaplarda bulunan bilgiler kaldı." [74]
Efendim İmam Rabbani Abdulvehhab Şa'rânî Mîzân kitabında şöyle demektedir:
"Ebû Hanîfe'nin mezhebi ilk tedvin edilen mezhepdir. Bazı keşif ehli insanların belirttiği gibi, en son kaybolacak mezhep te odur. Allah Ebû Hanîfe'yi dini ve kulları için imam olarak seçmiştir. Her asırda mensupları artarak devam etmektedir ve bu durum kıyamete kadar sürecektir. Eğer bu mezhep mensuplarından birisi hapsedilip kırbaçlansa, bu mezhebi bırakacaksın dense, yine de bu yoldan ayrılmaz. AlIah o imamdan, tabiilerinden, ona ve diğer imamlara saygıda kusur etmeyenlerden razı olsun." [75]
Şa'rânî Mizdân'da şunu da demektedir:
"Allah Teâlâ (mana aleminde) dinin kaynağını gözleme imkanı bahşedince, bütün mezheplerin ona bağlı olduğunu gördüm. (Bu kaynaktan beslenen) dört imamın mezheplerinin su arklarının hepsinin de aktığını müşahede ettim. Bu arada kaybolup gitmiş, hiç mensubu kalmamış

mezhepleri de gördüm. Arkları taşlaşmıştı. İmamlar içinde arkı en uzun olanın Ebû Hanîfe olduğunu müşahede ettim. Bunu sırasıyla İmam Maiik'inki, İmam Şâfiî'ninki, İmam Ahmed b. Hanbel'inki takip etmekteydi. Arkı en kısa olanları ise İmam Davud'un mezhebi idi. Bu mezhep beşinci hicri asırda kaybolup gitmiştir. Arkların uzunluğuyla kısalığını, imamların mezhepleriyle amel edilmesi sürelerine yordum. Keşif ehli, İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebi ilk tedvin edilen mezhep olduğu gibi son kaybolacak mezhep olduğunu söylemiştir." [76]

Ebû Hanîfe'nin Güvenilir, Hüccet, Kendi Döneminde Hadisi En İyi Bilenlerden Biri Olduğu

Şemsuleimme İmam Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî Usûlu'ı-Fıkh'ında şöyle demektedir:
"İmam Ebû Hanîfe kendi döneminde hadisi en iyi bilen insandı. Ravinin hadisi hakkıyla zabtetmiş olma şartını aradığından dolayı naklettiği hadisler az olmuştur." [77]
İmam Alaaddin Ebû Bekr Mes'ûd el-Kâsânî de, Bedâiu's-Sanâi' fî Tertibi'ş-Şerâi' adlı eserinde şöyle demektedir:
"Ebû Hanîfe hadis sarraflarından idi. Onun takip ettiği metod şu idi: Haberleri vahid de olsalar kıyasa tercih ederdi. Aradığı şart ravinin adil olması, bu yönünün aşikâre bilinmesiydi." [78]
Kâsânî mezkur kitabının bir başka yerinde, "Ebû Hanîfe bir hadise sahihtir dediği zaman, hiçkimse o hadisi eleştirecek bir nokta bulamaz" [79] demektedir.

İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Hafızları İçinde Sayılması

Hadis hafızlarının tabakalarına dair eserler yazan mütehassıs, seçkin hadis hafızları Ebû Hanîfe'yi hafızlar içinde zikretmekte mutabıktırlar. İşte İmam Zehebî. Tezkiretu'l-Huff'âz'ında onu zikretmekte ve medh-u senada bulunmaktadır. Kitabının giriş kısmında ise şöyle demektedir: "Bu eserde anılacak olanlar, Nebevi ilmi yüklenmiş, adil kabul edilen, ravilerin güvenilir veya zayıf kabul edilmesinde keza rivayetlerin sahih veya zayıf kabul edilmesinde değerlendirmelerine müracaat edilen kimselerdir." [80] Zehebî'nin zikri geçen Tezkiretu'l-Huffâzı matbu olup, pekçok defa basılmıştır.
İmam, muhaddis, hafız, pekçok ilimde derinleşmiş Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Abdulhâdî el-Makdisî el-Hanbelî de, el-Muhtasar fî Tabakâti Ulemâi'l-Hadîs adlı eserinde Zehebî'ye tabi olmuş ve Ebû Hanîfe'yi zikretmiştir. Terceme-i halini vermiş ve hayırla yad etmiştir. Kitap şimdiye dek basılmamıştır.[81] Ben konuyla ilgili değerlendirmenin bütününü buraya almak istiyorum:

Makdisi'nin Değerlendirmesi:

Ebû Hanîfe, Nu'man b. Sabit b. Zûtâ et-Teymî mevlâhum el-Kûfî. İmam, Irak'ın fakihi. 80 yılında doğdu. Kufe'ye geldiğinde Enes b. Malik'i birçok defa görmüştür. Bunu İbn Sa'd, Seyf b. Câbir'den nakletmiştir. Seyfde bunu bizzat Ebû Hanîfe'den duyduğunu söylemiştir.
Ebû Hanîfe, Atâ, Nâfi', Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec, Adiy b. Sabit, Seleme b. Kuheyl, Ebû Cafer Muhammed b. Ali, Katâde, Amr b. Dînâr, Ebû İshak ve başkalarından hadis rivayet etmiştir.
Zufer b. Huzeyl, Davud et-Tâî, Ebû Yusuf, Muhammed, Esed b. Amr, Hasan b. Ziyad el-Lu'luî, Nuh el-Câmi', Ebû Mutf el-Belhî ve başkaları fıkıh eğitimini ondan almışlardır. Kendisi de Hammad b. Ebî Süleyman ve başkalarından fıkıh eğitimini almıştır.
Kendisinden hadis rivayet edenlere gelince: Vekf, Yezid b. Harun, Sa'd b. Salt, Ebû Âsim, Abdurrezzak, Ubeydullah b. Musa, Ebû Nuaym, Ebû Abdirrahman el-Mukrî ve diğerleri.
Ebû Hanîfe dinde imam idi. Verâ sahibi, alim, ibadet ehli, çok değerli bir insandı. Sultanın hediyelerini kabul etmezdi. Bunun yerine ticaretle meşgul olur ve kendi kazancını kendisi temin ederdi.
Dırar b. Surad anlatıyor: Yezid b. Harun
"Hangisi daha fakihtir. Sevrî mi, Ebû Hanîfe mi?" sorusuna şu cevabı vermiştir:
"Ebû Hanîfe daha fakihtir. Sufyan ise hadisi daha iyi bilirdi."
İbnu'l-Mubarek de şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe insanların en fakihi idi." Şafiî de "insanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtırlar" demiştir. Yezîd de "Ebû Hanîfe'den daha verâ sahibi ve daha akıllı birini görmedim" derken, Ebû Davud da "Allah Ebû Hanîfe'ye rahmet etsin. O dinde imam idi" demiştir.
Bişr b. Velid, Ebû Yusuf dan naklediyor: Ebû Hanîfe ile birlikte yürürken bir adam diğerine
"İşte geceleri hiç uyumayan, ibadetle geçiren Ebû Hanîfe geçiyor" dedi. Bunun üzerine Ebû Hanife
"Yapmadığım şeyler söylenmiyor" dedi. Ebû Hanîfe gecelerini namaz, dua, niyaz ile geçirirdi. Menakıb ve faziletleri pekçoktur. Vefatı hicrî 150 yılı Recep ayı idi. Allah rahmet etsin. [82]
Makdisî kitabının başında da şöyle demiştir: "Bu muhtasar bir çalışma olup, sahabeden, tabiînden, tebeuttâbiînden hadis ilmiyle iştigal eden kişinin mutlaka tanıması gereken bazı hafızları kapsamaktadır."
Kitap muhtasar bir çalışma olmasına rağmen Ebû Hanîfe'yi zikretmiştir. Bu da Ebû Hanîfe'nin, terceme-i hali bilinmesi gereken sayılı hafızlardan biri olduğunu göstermektedir.

İbn Nâsır'ın Değerlendirmesi:

Buraya kadar zikri geçenlerden sonra imam, allame, hafız, Şam bölgesinin, tarihçisi ve hadisçisi, İbn Nasır diye meşhur olan Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr eş-Şâfiî, Bedîatu'l-Beyân an Mevti'l-A'yân adlı manzum eseri ile bunun şerhi olan et-Tibyân li Bedîati'l-Beyânında Ebû Hanîfe'yi hafızlar arasında zikretmiştir. Birarada basılan eser nazım ve nesir haiinde hafızların tabakalarını vermektedir. Bunun bir nüshasını 1387/1967 yılındaki hac yolculuğum sırasında Medine'deki Şeyhülislam Arif Hikmet Kütüphanesi'nde gördüm. Kitap, tarih kitapları arasında 48 numarada bulunmaktadır. Onda şu bilgiler yer almaktaydı:
Bu ikisinin ardındaki kişi: Cureyc ed-Dânî'nin genci, Ebû Hanîfe en-Nu'mân gibi.
Yani Haccâc ile Zubeydî'nin vefatından bir yıl sonra [83] İbn Cureyc ile İmam Ebû Hanîfe vefat etti.
Birinci kişi, Ebu'l-Velîd Abdulmelik b. Abdulazîz b. Cureyc'dir. Ebû Halid el-Umevî mevlâhum el-Mekkî olduğu da söylenmiştir.
İkinci kişi de, Numan b. Sabit b. Zûtâ et-Teymî mevlâhum el-Kûfî'dir. Farslı olduğu söylenmiştir. (Torunu) İsmail b. Hammad b. Ebî Hanîfe'den nakledildiğine göre şöyle demiştir: "Ben İsmail b. Hammad b. Numan b. Sabit b. Numan b. Merzubân. Hür Farslılardan. Vallahi biz hiçbir zaman köle olmadık."
Seyf b. Cabir'in bizzat Ebû Hanîfe'den işittiğine göre İmam, Kufe'ye geldiğinde Enes b. Mâlik'i pek çok kez görmüştür. Ebû Hanîfe, Atâ, Nâfi', Amr b. Dînâr, A'rec, Katâde ve diğer pekçok seçkin kimseden hadis dinlemiştir.
Büyük kentlerdeki imamlarından biriydi. Irak'ın fakihiydi. İbadet ehli olan çok değerli bir insandı. Ticaretle meşgul olur, sultanın hediyelerini kabul etmezdi.
Ebû Hanîfe bir. rekatta Kur'ân'ı hatmeden bir insandı. 40 yıl yatsının abdestiyle sabah namazını kılmıştır. Faziletleri pekçoktur ve meşhurdur. Şafiî onun hakkında şöyle demiştir: "İnsanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtırlar" [84]

İbnu'l-Mibred'in Değerlendirmesi:

İbnu'l-Mibred diye meşhur olan imam, muhaddis, Cemaleddin Yusuf b. Hasan b. Ahmed b. Abdulhadi es-Sâlihî ei-Hanbelî de Tabakâtu'l-Huffâz adlı eserinde Ebû Hanîfe'yi zikretmiştir. Üstad, allame, muhaddis Abdullatif b. el-Mahdûm Muhammed Hâşim es-Sindî de bunu ondan Zebbu Zubâbâti'd-Dirâsât ani'l-Mezâhibi'l-Erbaati'l-Mutenâsibât adlı eserinde aktarmıştır. [85]

Suyûtî'nin Değerlendirmesi:

Yukarıdakilerden sonra hafızların sonuncusu İmam Celaleddin Suyûtî Tabakâtu'l-Huffâz adlı eserinde Ebû Hanîfe'yi zikretmiştir. Hafız Suyûtî'nin Ebû Hanîfe'nin terceme-i halinde söylediklerini et-Ta'likât ala Zebbi Zubâbâti'd-Dirâsât ani'l-Mezâhibi'l-Erbaati'l-Mutenâsibât adlı eserimde zikrettim. Oraya bakabilirsiniz. Ayrıca Suyûtî'nin Tabakâtu'l-Huffâzı Avrupa ve Beyrut'ta basılmıştır. Suyûtî kitabının başında şöyle

demiştir [86]:
"İmdi; hadis hafızlarına yönelik Tabakâtu'l-Huffâz adlı bu kitap, Nebevî ilmi taşıyan, adil kabul edilmiş, ravilerin güvenilir veya zayıf kabul edilmesinde keza hadislerin zayıf veya sahih sayılmasında değerlendirmelerine müracaat edilen kişilere yönelik bir çalışmadır. Bu eser Hafız Ebû Abdillah ez-Zehebî'nin Tabakat'ından özetledim. Ondan sonra yaşamış kimseleri de çalışmaya ekledim."

Bedahşî'nin değerlendirmesi:

Suyûtî'den sonra hadis ve rical ilminin mütehassıslarından- olan üstad, allame, muhaddis Muhammed b. Rüstem b. Kubâd el-Hârisî el-Bedahşî, Terâcimu'l-Huffâz adlı eserinde Ebû Hanîfe'yi zikretmiştir. Bu çalışma, hafızların terceme-i hallerine yönelik kalın bir cilttir. Kitabını imam, hafız Sem'ânî'nin Kitâbu'l-Ensâb'ından derleyerek hazırlamıştır. Bazı terceme-i hallerde özetlemeye gitmiş, çoğunda da son derece faydalı ilavelerde bulunmuştur. Çalışmasını Hindistan'ın başkenti Delhi'de 1146/1733 yılı Rebîulevvel'in 9'u Perşembe günü bitirmiştir. Kitabında şöyle demektedir:
"İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Numan b. Sabit el-Kûfî. Kendisine tabi olunan dört imamdan biridir. Sem'ânî onu Hazzâz (İpek tüccarı) madde başlığı altında zikretmiştir. Bazı Irak'lı din bilginleri bu meslekle şöhret olmuşlardır. Kufelilerden bu sıfatla Ebû Hanîfe Numan b. Sabit el-Kûfî meşhur olmuştur. İlimde derinleşmesine, ince manalara ve kapalı hususlara vâkıf olmasına rağmen ipek satıyor, helal kazanç için maîşetini bundan temin ediyordu. Bu işi ilk başlarda yaptığı da söylenmiştir. Kazanmış olduğu şöhret, ondan uzunca bahsetmeye gerek braktırmamaktadır. Hicrî 70 yılında doğmuş, 150 yılında vefat etmiştir. Sem'ânî Hazzâz başlığı altında bunları söylemiştir.
Sem'ânî daha sonra Râî (Reyle ictihad eden) maddesinde Ebû Hanîfe'yi tekrar zikretmiştir. Râî kelimesinin ne anlama geldiği Rebîa b. Ebî Abdurrahman'ın terceme-i halinde geçmişti [87]Sem'ânî burada şunları söyler:
Ebû Hanîfe Numan b. Sabit b. Numan b. Merzubân et-Teymî el-Kûfî. Rey üstadı. Rey ekolünün İmamı. Iraklıların imamı. Sahabeden Enes b. Mâlik'i görmüştür.
Atâ b. Ebî Rabâh, Ebû İshak es-Sebîî, Muhârib b. Disâr, Hammad b. Ebî Süleyman, Heysem b. Habîb, Kays b. Müslim, Muhammed b. Munkedir, İbn Ömer'in azadlısı Nâfi', Hişam b. Urve ve Sımak b. Harb'dan hadis dinlemiştir.
Kendisinden de Huşeym b. Beşîr, Abbâd b. Avvâm, Abdullah b. Mübarek, Vekî' b. Cerrah, Yezid b. Harun, Kâdî Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, Amr b. Muhammed el-Ankazî, Hevze b. Halife, Ebû Abdurrahman el-Mukrî, Abdurrezzak b. Hemmam ve başka kimseler rivayet etmişlerdir.
Ebû Hanîfe Kufe'li olup Teym kabilesindendir. Hamza b. Habib ez-Zeyyât'ın obasındandır. Kufe'de doğmuştur. Halife Ebû Cafer el-Mansur onu Bağdad'a göç ettirmiştir. O da vefat edene kadar burada kalmıştır. Babası Sabit b. Numan b. Merzubân'ın hür Farslılardan olduğu söylenmiştir. Babası Sabit küçükken Hz. Ali'nin yanına varmıştır. Hz. Alide hem onun hem de nesli için hayır dualar etmiştir. Ayrıca Nevruz günü Hz. Ali'ye pelte tatlısı hediye eden kişinin dedesi Numan b. Merzubân olduğu, Hz. Ali'nin de "bizim hergünümüz Nevruzdur" dediği nakledilmiştir. Bir rivayette de bu olay Mihricân günü [88] gerçekleşmiş, Hz. Ali de "bizim hergünümüz Mihricândır" demiştir.
Birgün İbn Hubeyra, kadılığı teklif etti. Ancak o buna yanaşmadı. O da her gün 10 tane vurulmak üzere 110 kırbaç cezası verdi. İmam ise cezaya sabretti ve kabule yanaşmadı. İbn Hubeyra, sonucu görünce onu serbest bıraktı.
O sürekli ilim tahsiliyle meşgul olmuş, sonunda hiç kimsenin ulaşamadığı bir noktaya erişmiştir. Birgün Halife Mansûr'un yanına girmiş. Yanında da İsa b. Musa varmış. İsa onun için "bu zat, bugün yeryüzünün en büyük alimidir" demiş.
Ebû Hanîfe birgün rüyasında kendisini Hz. Peygamber'in kabrini kazıp açarken görmüş. Rüya Muhammed b. Sîrîn'e aktarılınca şöyle demiş:
"Bu rüyayı gören kişi, kendisinden önce hiç kimseye nasip olmamış bir şekilde ilim yayacaktır."
Mis'ar b. Kidâm da şöyle derdi: "Kufe'de iki kişiye gıpta ediyorum: Fıkhından dolayı Ebû Hanîfe'ye. Zühdünden dolayı Hasan b. Salih'e." Mis'ar şunu da diyordu: "Kim kendisiyle Allah arasında Ebû Hanîfe'nin hükümlerini koyup uygularsa, o kimsenin akibetinden korkmaması gerektiğini düşünüyorum. Böyle düşünüp yapan insanın kendisi için ihtiyat payını bırakarak ölçüyü kaçırmış olduğunu sanmıyorum."
Fudayl b. Iyâd anlatıyor: Ebû Hanîfe fıkhıyla maruf, takvasıyla meşhur, çok servet sahibi, etrafındaki herkese ihsanda bulunmakla tanınmış bir insandı. Gece gündüz ilim öğretmeye çabalayan, dini yaşantısı güzel, çok susan, ancak haram helale yönelik bir sorun getirildiğinde konuşan bir insandı. Doğruyu çok güzel bir şekilde ortaya koyardı. Sultanın hediyelerinden ve malından kaçınırdı. Kendisine sorulan meselede sahih hadis varsa ona tabi olurdu. Sahabe ve tabiînden bir şey bulursa onu da alırdı. Bunları bulamazsa çok güzel bir şekilde kıyasda bulunurdu.
Hicrî 80 yılında doğdu, 150 yılının Recep ayında vefat etti. Bağdad'da Bâbu't-Tâk'da Hayzurân Kabristanı'na defnedildi. İzdiham nedeniyle cenaze namazı tam altı kez kılındı. En son namazını kılan kişi de oğlu Hammad idi. Cenazesini Hasan b. Umare bir kişiyle birlikte yıkadı. Ben de kabrini birkaç kez ziyaret ettim. [89]
Zehebî keza İbn Nâsıruddin Tabakâtu'l-Huffaz kitaplarında Ebû Hanîfe'yi zikretmişlerdir." [90]
Ben Bedahşî'nin kitabının bir yazma nüshasını Hindistan Leknev'de Alimler Cemiyeti'nin merkezi Dâru'l-Ulûm'daki kütüphanede gördüm.

Sâlihî'nin Değerlendirmesi;

es-Sîretu'ş-Şâmiyye müellifi üstad, allame, güvenilir insan, bilge şahsiyet, hafız, tabi olunan zat, Şeyhülislam Şemseddin Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî ed-Dimeşkî eş-Şâfiî, Ukûdu'l-Cumân fî Menâk'ıbi'l-İmami'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'man adlı eserinde 23. bölümü "Ebû Hanîfe'nin hadislerinin çokluğu, muhaddis hafızların önde gelenlerinden biri olduğu" husuna ayırmıştır. Burada şöyle demektedir:
"Şunu bil ki, İmam Ebû Hanîfe hadis hafızlarının büyüklerindendir. Hafız Münekkid Ebû Abdullah ez-Zehebî, eî-Mumti' ve Tabakâtu'l-Huffâzi'l-Muhaddisin kitaplarında onu zikretmiş ve çok da isabetli bir iş yapmıştır. Eğer hadislere fazla eğilip itina göstermemiş olsaydı fıkhî meselelerde kolay İstinbat edemezdi. Şüphesiz o, delillerden istinbat eden ilk insandır." [91]

Aclûnî'nin Değerlendirmesi:

Allame, muhaddis İsmail b. Muhammed Cerrah eş-Şâfiî el-AclÎûnî Îkdu'l-Cevheri's-Semîn fî Erbaine Hadisen min Ehâdîsi Seyyidi'l-Murselîn adlı risalesinde -er-Risâletu'l-Aclûniyye diye meşhur olan bu sebet'inde [92] şöyle demektedir: "İlaveten İmam Ebû Hanîfe en-Nu'mân'ın Musned'inde bulunanları da ekledim. Bunu da onun bu işin (hadisin) alimlerinden olduğunu göstermek için yaptım."
Aclûnî daha sonra "İmam Ebû Hanîfe en-Nu'mân" ifadesinin yanma haşiyede şunu yazmıştır: "İmamların imamı, ümmetin kılavuzu Ebû Hanîfe Numan b. Sabit el-Kûfî. Hicrî 80 yılında doğdu. 150 yılında hakkın rahmetine kavuştu.
Tabiînden sayılan Ebû Hanîfe tartışmasız müctehidlerin imamıdır. Herkesin ittifakıyla, ictihad kapısını ilk açan odur. Onun fıkıh ve furû' meselelerdeki durumunu tedkik eden insan, ilminin genişliği, büyük birikimi, Kitap ve sünneti en iyi bilen kişi olduğu hususunda şüpheye kapılmaz. Çünkü din, Kitap ve sünnetten alınır. Bu nedenle, hadiste yeterli olmayan insanların, dini sahih kaynaklardan, hükümleri dinin tebliğcisi zattan (s.a.v) öğrenmek için, ciddi ve gayretli bir şekilde hadis tahsiliyle ve öğrenimiyle meşgul olmaları gerekir.
Ebû Hanîfe'den nakilde bulunan usûl ve hadis alimleri, onun sahih hadisi muteber kıyasa takdim ettiğinde icma etmişlerdir. Evet, o diğer imamlar gibi çok hadis rivayet eden biri değildi ancak imam olmanın, müctehid olmanın şartları arasında çok hadis rivayet etmek yoktur. Ayrıca ictihad etmek, sünnetleri bilmek ve onlar hakkında malumat sahibi olmakla olur, yoksa onları başkalarına aktararak değil.
Örneğin, sahabenin imamı, onların en fakihi ve hadisleri en çok bileni olan Ebû Bekr es-Sıddîk. Bir müslüman onun çok hadis rivayet etmediği hususunda şüphe etmez. Çünkü sayılı hadis rivayet etmiştir. Keza, icmayla muhaddislerin imamı olan, hicret yurdu Medine'nin üstadı Malik de böyledir. Onun nezdinde sadece Kitâbu'l-Muvatta'da bulunan hadisler sahihtir. [93] Peki onun için berşey diyen biri var mı?
Biz bunları söylerken, sünnetlerden bazısının İmam Ebû Hanîfe'ye ulaşmadığını veya ulaştığı halde sıhhatini tesbit edememiş oluşunu inkar ediyor değiliz. Fakat bu durum bir insanın müctehidliğine zarar vermez. Nitekim Hz. Ömer bir meselede içtihadına göre fetva veriyor, daha sonra sünnet kendisine ulaştığında bu fetvasından dönüyordu. Oysa Hz. Ömer, rivayet bilginlerince kabul edildiği üzere, Hz. Ebû Bekr'den sonra sahabenin en fakihi idi.
Ebû Hanîfe'ye cephe alanlar, bilmedikleri konularda onun imam olduğunu, önde bulunduğunu ikrar etmekle birlikte onu reyci diye suçlamaktaydılar. Halbuki selef alimlerimiz nezdinde rey, şer'î nassların manalarına, Şâri'in koymuş olduğu hükümlerin doğru hikmetlerine vukûfiyet gücü demektir. Şu bir gerçektir ki, ictihad hatta ilim, hadis bilgisi ve hadislerin İçerdikleri fıkhı kavramadan tamam olmaz.
Ebû Hanîfe ise hafız, hüccet ve fakih bir insandı. Çok hadis rivayet etmemişti çünkü ravilerle, hadis alımıyla, rivayetlerin kabulüyle ilgili

koyduğu şartlar ağırdı. [94]
Ebû Hanîfe'nin, bu işin üstadı olduğu, büyük ilim merkezlerindeki imamlarından keza hadis hafızlarının önde gelenlerinden biri olduğu bir gerçektir. Hadis ilmiyle meşgu! olan bir insanın Ebû Hanîfe'yi bilmemesi düşünülemez. O ilm-i Nebevî'yi taşıyanlardandır; alimlerce adil kabul edilmiş seçkin kimselerdendir. Keza o, ravilerin güvenilir veya zayıf kabul edilmesinde, hadislerin sahih veya zayıf diye değerlendirilmesinde görüşlerine müracaat edilen zevattandır. O Kitap ve sünneti en iyi bilenlerden biridir.

Cerh-Ta'dil İmamı Olarak Ebu Hanîfe

İbn Teymiyye'nin Tesbiti:

İbn Teymiyye diye meşhur olan Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdulhalim er-Redd ale'l-Bekrî diye tanınan Telhîsu Kitabi'l-İstiğâse adlı eserinde şöyle demektedir: "Yahya b. Maîn, Buhârî, Müslim, Ebû Hatim, Ebû Zur'a, Nesâî, Ebû Ahmed b. Adiy, Dârekutnî ve benzerlerinin raviler, sahih ve zayıf hadisler hakkındaki değerlendirmeleri Mâlik, Sevrî, Evzâî, Şafiî ve benzerlerinin ahkam, helal ve haramın tanınması yönünde verdikleri hükümler gibidir. Bununla beraber, imamlardan bir kısmı her iki gruptaki imamlar gibidir. Guruplardan birinde sayılmaya daha uygun olsalar da her iki gruba da dahildirler.
Nitekim Malik, Şafiî, Ahmed, İshak b. Râhûye, Ebû Ubeyd keza Evzâî, Sevrî, Leys gibi alimler hem hadiste hemde fıkıhta en öndeki imamlardır. Ebû Hanîfe'nin öğrencisi Ebû Yusuf ile Ebû Hanîfe'nin kendisi de böyledir. Ancak bu imamlardan bazısı her iki ilimde diğerlerine göre üstündür. Bir kısmı da bu ilim dallarından birinde diğerlerine göre üstündür. Allah bütün ilim ve İman ehli insanlardan razı olsun." [95]

Zehebî'nin Tesbiti:

Hafız, mütehassıs, münekkid Şemseddin Zehebî, Zikru Men Yu'temedu Kauluhû fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl adlı eserinde şöyle der:
"Sahabe döneminin sonuna doğru ravileri tezkiye ve cerh eden ilk insanlar:
1- Şa'bî.
2- İbn Şîrîn ve diğerleri. Bir kısım ravilerin güvenilir, bir kısmının da zayıf olduğu bunlardan öğrenilmiştir.
Bu dönemde zayıf ravilerin az olmasının nedenine gelince: Kendilerinden hadis alman zayıf raviler az idi. Hadis alınanların çoğu adil olan sahabilerdi. Sahabilerin dışındakilerin çoğu da sika idi. Bunlar rivayet ettikleri hadisleri hakkıyla belliyorlardı. İşte,bunlar tabiînin büyükleridir. İçlerinde, zayıf sayılan kişiler tek tüktü. Haris el-A'ver, Âsim b. Damre gibi.
Evet, onların içinde Haricîler, Şia ve Kaderiyye gibi bidat ehlinin pekçok önderi bulunuyordu. (Ancak bunlardan hadis alınmıyordu). Abdurrahman b. Mulcem, Muhtar b. Ebû Ubeyd el-Kezzâb, Ma'bed el-Cuhenî gibi. Daha sonra ikinci yüzyılın başlarında tabiînin orta yaş gurubundan ve küçüklerinden oluşan bir gurup zayıf ravi ortaya çıktı. Bunlar ya hafızaları ya da bidatleri nedeniyle cerh edildi. Atiyye el-Avfî, Ferkad es-Sebahî, Cabir el-Cu'fî, Ebû Harun el-Abdî gibi.
Hicrî 150'ye doğru yani tabiînin büyük kısmının vefat ettiği döneme gelindiğinde, mütehassıs bir gurup, ravilerin güvenilir veya zayıf olduğunu belirtici değerlendirmeler yapmaya başladı ve:
3- Ebû Hanîfe "Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim" dedi.
4- A'meş bir gurup ravinin zayıf, diğer bir gurubun da güvenilir olduğunu belirtti.
5- Şu'be bazı ravileri tenkid etti.
6- Malik de aynı şeyi yaptı." [96]

Sehâvî'nin Tesbiti:

Hafız İbn Hacer'in öğrencisi Hafız Ebu'1-Hayr Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî şöyle demektedir:
"Zehebî'nin belirttiği gibi, sahabeden bir topluluk rical tenkidinde bulundu. Bunlardan sonra Şu'be, İbn Şîrîn gibi tabiînden bazı insanlar ricai tenkidinde bulundular. Ancak tabiîn içinde bu işi yapan insan sayısı fazla değildi. Çünkü hadisleri alınan zevat içinde zayıf raviler azdı. Zira o dönemdeki ravilerin çoğu adil sahabilerdi. Kendilerinden hadis alınan sahabi dışındaki insanlara gelince, bunların çoğu sika idi. Geçen ilk asırda, sahabe ile birkaçı dışında- tabiînin büyüklerinden zayıf kabul edilen kimse neredeyse yoktu. Haris el-A'ver, Muhtar el-Kezzâb gibi.
Birinci asır geçip ikinci asır girince, yüzyılın başlarında, tabiînin orta yaş gurubundan bir gurup ravi zayıf kabul edildi. Bunlar hadisleri almalarındaki ve zabtetmeîerindeki kusurlarından dolayı zayıf sayıldılar. Bunların mevkuf hadisi merfu olarak naklettiklerini, çok defa aradaki raviyi atlayarak Hz. Peygamberden direk hadis rivayet ettiklerini, bunun yanında bir takım hatalarının daha olduğunu görürsünüz. Ebû Harun el-Abdî bunlardan biridir.
Tabiînin döneminin sonu olan hicri 150'ye doğru, imamlardan bir topluluk ravilerin güvenilir veya zayıf oldukları hususunda değerlendirmelerde bulunmaya başladılar, örneğin Ebû Hanîfe şöyle dedi: "Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim." A'meş de bir gurup raviyi zayıf olarak değerlendirdi, bir gurubun da güvenilir olduğunu söyledi. Şu'be de ravileri o derece inceliyor ve titiz davranıyordu ki, neredeyse sika olmayan hiç kimseden hadis rivayet etmiyordu. Malik de böyleydi." [97]

Abdulkadir Kureşî'nin Tesbiti:

İmam, allame, hafız Abdulkadir el-Kureşî et-Cevâhiru'1-Mudiyye fî Tabakâti't-Hanefiyye adlı eserinde şöyle demiştir:
"İmam Ebû Hanîfe'nin cerh-tadildeki tesbitlerine itibar edilir. Bu ilmin bilginleri onun bu alandaki değerlendirmelerini almışlar ve uygulamışlardır. Tıpkı İmam Ahmed, Buhârî, İbn Maîn, İbnu'l-Medînî ve diğer bu işin üstadı olan kimselerden aldıkları gibi. Bu durum sana Ebû Hanîfe'nin büyüklüğünü, geniş ilmi birikimini ve üstadlığını göstermektedir.
Tirmizî'nin el-Câmiu'1-Kebîr'inin sonundaki Kitâbu'l-İlel'de Ebû Hanîfe'den naklettiği şu rivayet bunu teyid etmektedir: "Câbir el-Cu'fî'den daha yalancı, Atâ'dan da daha faziletli birini görmedim."
Hafız Beyhakî'nin el-Medhal li Ma'rifeti Delâili'n-Nubuvve adlı eserinde Abdulhamîd el-Himmânî'den naklettiği rivayet te bu hususu teyid etmektedir:
Ebû Saîd es-Sağânî'den dinledim: Kendisi Ebû Hanîfe'nin yanına varıp
"Ebû Hanîfe! Sufyânu's-Sevrî'den hadis alma hususunda ne dersiniz" diye sordum. O da şu cevabı verdi:
"Ondan yaz. Çünkü o sika bir kimsedir. Ancak, İbn İshak'ın Hâris'ten naklettikleriyie Cabir el-Cu'fî'nin hadislerini alma."
Ebû Hanîfe şunu da demiştir: "Talk b. Habîb, Kaderi anlayışı benimsiyordu. Zeyd b. Ayyaş zayıf biriydi."
Sufyan b. Uyeyne de şöyle demiştir: "Beni hadis rivayetine başlatan kimse Ebû Hanîfe'dir. Kufe'ye geldiğimde Ebû Hanîfe insanlara dedi ki: "Bu zat Amr b. Dînâr'ın naklettiği hadisleri en iyi bilen insandır." Böyle deyince insanlar etrafıma toplandılar. Ben de onlara hadisleri rivayet ettim."
Yakub b. Şeybe de şöyle demiştir: "Sufyan b. Uyeyne'nin Ebû Hanîfe'den naklettiği Rakabe b. Maskale'nin sözünü İbnu'l-Medînî hatırladı ve "(anımsadım) ancak yanımdaki evraklarda rivayeti bulamadım" dedi. [98]
Ebû Süleyman el-Cûzecânî de şöyle demiştir: Hammad b. Zeyd'den dinledim: "Bizler Amr b. Dînâr'ın künyesini Ebû Hanîfe'den öğrendik. Bu şu şekilde oldu: Kabe'deyken Ebû Hanîfe Amr b: Dinar ile birlikteydi. "Ebû Hanîfe ona söyle de bize hadis rivayet etsin" dedik. Bunun üzerine Amr'a
"Ebû Muhammed! Şunlara hadis rivayet etsene" dedi. Ona
"Amr" diye seslenmedi.
Ebû Hanîfe şöyle demiştir: "Allah Amr b. Ubeyd'e lanet etsin. Çünkü insanlara kelam ilmine giden bir kapı açmıştır. Allah Cehm b. Safvan ile Mukatil b. Süleyman'ı kahretsin. Biri nefyde (Allah'ın sıfatlarını kabul etmemede), diğeri de teşbihde (Allah'ı mahlukatına benzetmede) haddi aşmıştır." [99]
Hafız Abdulkadir el-Kureşî et-Cevâhiru'l-Mudiyye fi Tabakâti'l-Hanefiyye'de yine şunu nakletmektedir: Ebû Yusuf, Ebû Hanîfe'den naklediyor: 'Muhaddise gereken şey, duyduğu günden nakledeceği güne kadar hadisi iyi bir şekilde hafızasında tutmasıdır.'

Bunu aktaran Tahâvî diyor ki: Hocamız, allame, hüccet Zeynud-din b. el-Kinânî'den Mansûriyye Medresesi'nde verdiği hadis dersinde -kendisi alimlerin sultanlarından biriydi. Aşağıdaki sözü onun bu yönünü teyid etmektedir- şunu dinledim: "Benim Rasûlullah'ın sadece şu sözünü rivayet etmem helaldir:
"Yatan değil ben peygamberim Abdulmuttalib'in torunuyum" [100]
Ben bu hadisi duyduğum andan bu güne kadar aklımda tuttum."
Ben de derim ki: O böyle demektedir lakin insanların çoğunluğu bunun hilafına hareket etmektedir. Ebû Hanîfe'nin az rivayet etmesinin nedeni işte budur. Yoksa ona saldıranların iddia ettiği gibi başka bir sebebi yoktu.
Ebû Âsim da Ebû Hanîfe'den duyduğu şu sözü nakletmektedir: "Hadisi hocaya kıraat (yani kitabı arz) etmek caizdir." Ebû Asım yine diyor ki:
İbn Cureyc'den de şunu dinledim: "Bu (yani kitabı hocaya kıraatle arz etmek) caizdir."
Ebû Âsim yine diyor ki: Malik b. Enes ve Sufyan'dan dinledim; keza Ebû Hanîfe'ye sordum:
"Hadis hocaya okunduğunda, ravi bunu rivayet ederken "ahberanâ (bize filanca haber verdi) veya benzeri bir ifade kullanabilirmi?" Üçü de bunda bir sakınca olmadığını söylediler.
Yine Ebû Âsım'dan: İbn Cureyc, İbn Ebî Zi'b, Ebû Hanîfe, Malik b. Enes, Evzâîve Sevrî'nin hepsinden şöyle dediklerini dinledim: "Alime okuduğun hadisi rivayet ederken "ahberanâ" demende bir beis yoktur."
Ebû Katan anlatıyor: Ebû Hanîfe bana şöyle dedi: "Hadisi bana oku ve rivayet ederken de "haddesenî" (bana rivayet etti) de." Mâlikde bana şunu dedi: "Hadisi bana oku, rivayet ederken de "haddesenî" de."
İbn Bukeyr şöyle demiştir: Muuatta'ın okumasını bitirdiğimizde, biri Mâlik'in yanına varıp dedi ki:
"Ebû Abdullah! Bunu rivayet ederken ne diyeceğiz?" O da şunu söyledi:
"Dilersen haddesenî, de. Dilersen ahberam,de. Dilersen de ahberanâ (bize rivayet etti), de." Sanırım şunu da söyledi:
"Arzu edersen de semi'tu (hadisi ondan işittim), de."
Bunu nakleden Tahâvî diyor ki: Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve Muhammed de aynı şeyi söylemişlerdir.
Ebû Hanîfe şunu da demiştir: "Hz. Peygamber'İn don giydiği hususunda benim nezdimde sahih olan bir hadis yok ki, bu yönde bir fetva vereyim." [101]

İbn Hibbân'ın Tesbiti:

İbn Hibbân, Sahîh'inde Ebû Hanîfe'den şunu nakleder:
"Karşılaştığım kimseler içinde Atâ'dan daha faziletli birini görmedim. Keza karşılaştığım kimseler için Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim. Kendi reyime göre söylediğim her meselede bana bir hadis zikretti. Ayrıca iddiasına göre, yanında henüz aktarmadığı şu kadar bin hadis varmış." İşte bu sebeple Ebû Hanîfe Cabir el-Cu'fî'yi cerh ediyor ve yalancı biri olduğunu söylüyordu." [102]
İbn Hibbân Kitâbu's-Sikât'ında.Ebû Muhammed Musa b. es-Sindî'nin terceme-i halinde şöyle demektedir:
"Muemmel b. İsmail şöyle demiştir: Ebû Hanîfe'den şunu dinledim: "Sakalı uzun olanın aklı olmaz diyorlar. Ama ben Alkame b. Mersed'i gördüm. Sakalları uzun olmasına rağmen son derece akıllıydı." [103]

İbn Adiy'in Tesbiti:

Hafız Ebû Ahmed Abdullah b. Adiy el-Curcânî de, el-Kâmil fi'd-Duafâ kitabında Cabir b. Yezîd el-Cu'fî'nin terceme-i halinde şöyle demiştir:
Ebû Yahya el-Himmânî anlatıyor: Ebû Hanîfe'den dinledim:
"Karşılaştığım kimseler içinde Atâ'dan daha faziletli birini görmedim. Keza karşılaştığım kimseler için Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim. Kendi reyime göre söylediğim her meselede bana bir hadis zikretti. Ayrıca iddiasına göre, yanında henüz ortaya çıkarmadığı şu kadar bin hadis varmış."
Ebû Sa'd es-Sâğânî anlatıyor:
"Bir adam Ebû Hanîfe'ye gelip
"Sufyânu's-Sevrî'den hadis alma hususunda ne dersiniz" diye sordu. O da şu cevabı verdi:
"Ondan yaz. Çünkü o sika bir kimsedir. Ancak, İbn İshak'ın Hâris'ten naklettikleriyle Cabir el-Cu'fî'nin hadislerini alma."
Abdulhamîd el-Himmânî Ebû Hanîfe'den aktarıyor:
"Cabir'den daha yalancı birini görmedim." Yine onun "Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim" dediği nakledilmiştir." [104]

İbn Abdilber'in Tesbiti:

Hafız Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber el-Kurtubî Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih adlı eserinde şöyle demektedir:
"Ebû Hanîfe Hammad'la en çok görüşen insandı. Ancak o, Atâ'nın Hammad'dan daha bilgili olduğunu söylerdi." Keza o, "Atâ b. Ebî Rabâh'dan daha faziletli birini görmedim" demiştir. Yine o, "Atâ b. Ebî Rabâh'dan daha faziletli birini görmedim. Keza Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim" demiştir." [105]

Beyhakî'nin Tesbiti:

Beyhakî Kitâbu'l-Kırâe Halfe'l-İmâm'da şöyle demektedir: Cu'fî'yi Ebû Hanîfe dışında cerh eden bulunmasaydı, bu bile onu kötü biri olarak kabul etmeye yeterli olurdu. Çünkü Ebû Hanîfe onu görmüş, nasıl biri olduğunu tecrübe etmiş, yalancı biri olarak kendini ele veren şeyleri ondan dinlemiş ve gördüğü bu durumu diğer muhaddislere haber vermiştir."
Ebû Yahya e!-Himmânî de Ebû Hanîfe'den şunu aktarmıştır:
"Karşılaştığım kimseler içinde Atâ'dan daha faziletli birini görmedim. Keza karşılaştığım kimseler içinde Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim. Kendi reyime göre söylediğim her meselede bana bir hadis zikretti. Ayrıca iddiasına göre, yanında henüz ortaya çıkarmadığı şu kadar bin hadis varmış."
Ebû Sa'd es-Sâğânî de şunu anlatmaktadır:
"Bir adam Ebû Hanîfe'ye gelip
"Sufyânu's-Sevrî'den hadis alma hususunda ne dersiniz" diye sordu. O da şu cevabı verdi:
"Ondan yaz. Çünkü sika bir kimsedir. Ancak, İbn İshak'ın Hâris'ten naklettikleriyle Cabir el-Cu'fî'nin hadislerini alma."
Ebû Yahya el-Himmânî de Ebû Hanîfe'den şunu dinlediğini söylemektedir:
"Karşılaştığım kimseler içinde Cabir el-Cu'fî'den daha yalancı birini görmedim." [106]

İbn Hazm'ın Tesbiti:

İmam, pekçok ilim dalında mütehassıs olan, hafız, edîp Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm ez-Zâhirî el-Muhallâ fi Şerhi'l-Mucellâ bi'l-Huceci ve'l-Âsâr adlı eserinde şöyle demektedir:
"Cabir el-Cu'fî yalancıdır. Onun yalancılığını ilk açıklayan Ebû Hanîfe' dir." [107]
İbn Hazm yine şöyle söyler:
"Mucâlid zayıf biridir. Onu zayıf olarak değerlendiren ilk insan Ebû Hanîfe'dir."[108]

Hâkim'in Tesbiti:

Hakim, Târîhu Neysâbûr'da Hafız Ahmed b. Abbas b. Hamza'nın terceme-i halinde Ebû Hanîfe'den şöyle dediğini nakleder: "Erkeklerden ilk müslüman olan Hz. Ebû Bekr'dir. Kadınlardan Hz. Hatice. Çocuklardan da Hz. Ali." [109]

Zehebî'nin Diğer Tesbiti:

Hafız Zehebî de, Tezkiretu'l-Huffaz'da Atâ b. Ebî Rabâh'ın terceme-i halinde şöyle söyler: "Ebû Hanîfe şöyle demiştir: Atâ'dan daha faziletli birini görmedim." [110]
Zehebî Medine'nin fakihi Ebu'z-Zinâd'ın terceme-i halinde de şöyle söyler: "Ebû Hanîfe şöyle demiştir: Rebîa ve Ebu'z-Zinâd'ı gördüm. En fakihleri Ebu'z-Zinâd idi." [111]
Zehebî, Cafer es-Sâdik'ın terceme-i halinde de Ebû Hanîfe'den şunu nakleder: "Cafer b. Muhammed'den daha fakih birini görmedim." [112]

Ebû Hayyan'ın Tesbiti:

Büyük muhaddis, Arapların tercümanı, edebiyatçıların sözcüsü Esîruddin Ebû Hayyan Muhammed b. Yusuf el-Endelûsî el-Garnâtî ez-Zâhirî el-Bahru'l-Muhît adıyla maruf tefsirinde şöyle demektedir:
"Sufyanu's-Sevrî, Ebû Hanîfe ve Yahya b. Adem şöyle demişlerdir: "Hamza, Kur'ân ve ferâiz ilminde diğer insanlara üstünlük sağlamış biridir." [113]

Değerlendirme:

Sonuç itibarıyla, üstadımız İmam-ı Azam Ebû Hanîfe en-Numan, kendi dönemindeki cerh-tadil imamlarının büyükler indendi; bu hususta ki değerlendirmeleri kabul edilenlerdendi. Bir ravinin zayıf veya güvenilir biri olduğunu söylediğinde sözü kabul görürdü. Şu'be ve Malik gibi son derece titiz bir insan olduğundan, neredeyse sadece sika kimselerden rivayet ederdi. İmamlar içinde ricali ayıklayan, sika olmayanlardan yüz çeviren ilk kişi odur. Sadece sahih gördüğü hadisleri rivayet ederdi. Yine yalnızca ezberlediği hadisleri aktaran biriydi. Malik de onun yolunu takip etmiştir.
İbn Kesîr'in el-Bidâye ve'n-Nihâye sinde, geçtiği üzere, muhaddislerin pîri, cerh-tadilin imamı Yahya b. Maîn şöyle demiştir: "Alimler dört kişidir: Sevrî, Ebû Hanîfe, Malik ve Evzâî." [114]
Bunlar ilimde birbirine denk kimselerdir. Ebû Hanîfe ile Malik rical tenkidinde Sevrî ile Evzâî'den üstündür. Her ikisi de hafız ve hüccettirler: Ebû Hanîfe'nin Kitâbu'l-Âsâr'da veya Malik'in el-Muvatta'da rivayetleriyle ihticac ettikleri raviler makbuldür. Çok az olmakla birlikte, farklı değerlendirmelerde bulundukları kimseler söz konusu olduğunda, ravinin durumunun tedkik edilmesi ve ona göre karar verilmesi gerekir. Zeyd b. Ayyaş böylesi ravilerdendir.

En Sahih İsnad Tartışmasında Ebû Hanîfe'nin Konumu

Ebû Hanîfe'nin hadis ilmindeki büyüklüğüne, zabtına, rivayetleri tedkikteki titizliğine, naklettiği hadislerin sahih olduğuna ve bu alanda yüksek bir konumda bulunduğuna delil olan hususlardan birisi de şudur:
Buhârî hadis senedleri içinde en sahih isnad (esahhu'l-esânid) [115] şudur demiştir: Malik- Nâfi'- İbn Ömer. İmam Ebû Mansur Abdulkahir b. Tahir et-Temîmî buna bir ilavede bulunarak, isnadların en sahihinin şu olduğunu söylemiştir: Şâfii - Malik -Nâfi'-İbn Ömer. Ancak üstad, allame, hafız Alaaddin Moğoltay buna itiraz etmiş ve şöyle demiştir: "Dârekutnî'nin bahsettiğine göre Ebû Hanîfe de Mâlik'den hadis rivayet etmiştir.[116]
Bulkînî Mehâsinu'l-Istılâh adlı eserinde bu itiraza şu cevabı vermiştir: "Ebû Hanîfe Dârekutnî'nin bahsettiği gibi Malik'den hadis rivayet etmiş olsa bile, bu, Şafiî'nin Mâlik'den rivayeti gibi meşhur değildir."
Irâkî de şöyle demiştir: Dârekutnî'nin Garâib'inde ve Mudebbec'de zikrettiğine göre, Ebû Hanîfe Mâlik'den rivayet etmektedir. Ancak onun bu rivayeti Nâfi'-İbn Ömer tarikiyle gelmemektedir. Dolayısıyla Ebû Hanîfe'nin bu konuya dahil edilmesi varsayıma dayanmaktadır. Bununla beraber Hatîb, Ebû Hanîfe vasıtasıyla Malik'den gelen böyle bir hadis zikretmiştir.
Şeyhülislam İbn Hacer el-Askalânî de bu hususta şöyle demiştir: "Moğoltay'ın Ebû Hanîfe'yi zikrederek böyle bir itirazda bulunması uygun değildir. Çünkü Ebû Hanîfe'nin Mâlik'den rivayeti tesbit edilememiştir. Dârekutnî daha sonra da Hatîb, Ebû Hanîfe'nin Mâlik'den aktardığı iki hadis rivayet etmiştir ancak bu iki isnad tenkid edilmiştir. Aynı şekilde, (Hatîb'in bahsettiği) Ebû Hanîfe'nin Mâlik'den rivayeti, Ebû Hanîfe'nin müzakere anında zikrettiği birşeydir. O bunu aktarırken, Malik'le uzun süre birlikte bulunmuş ve bizatihi ona Muvattaı okumuş olan Şafiî'nin amaçladığı gibi, Mâlik'den hadis rivayet etmeyi murad etmemiştir." [117]

Değerlendirme:

Sayın okuyucu! Burada şuna dikkat etmelisiniz: Hafız Moğoltay Ebû Hanîfe'yi Malik-Nâfi' -İbn Ömer şeklindeki en sahih hadis senedinin başında zikredince, bu büyük hadis İmamları, Ebû Hanîfe'nin hafızasının nahif, rivayet hususunda zayıf olduğunu söyleyip onu suçlamadılar. Onun hadisteki celaletini, rivayetlerde gereken titizliği hakkıyla yerine getirdiğini reddediyoruz demediler. Onların itirazları şu noktalardadır:
(a) Ebû Hanîfe'nin Mâlik'den rivayetinin Şafiî kadar meşhur olmaması nedeniyle, Moğoltay'ın bu silsileye Ebû Hanîfe'yi dahil etmesi yerinde değildir,
(b) Ebû Hanîfe'nin Mâlik'den rivayeti müzakere esnasında gerçekleşmiştir. Ebû Hanîfe bu hadisi aktarırken Malik'den rivayet etmeyi murad etmemiştir,
(c) Ebû Hanîfe'nin Malik'den rivayet ettiği hadisi Malik Nâfi'den rivayet etmemiştir,
(d) Ebû Hanîfe'nin Malik'den rivayeti sahih olarak tesbit edilememiştir.
Buradan, tenkit ilmi üstadı, İmam Hafız Moğoltay, İmam Hafız Bulkînî, Hafız Irâkî, Şeyhülislam İbn Hacer el-Askalânî, Hafız Suyûtî gibi büyük hadis alimlerinin şu hususta ittifak ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır: Ebû Hanîfe, kadrinin yüceliği ve hadisteki titizliği hususunda Mâlik ve Şafiî gibidir.
Eğer Moğoltay en sahih senedlerden bin' de Ebû Hanîfe-Nâfi'-İbn Ömer tarikidir deseydi bu başka bir zaviyeden meseleye yaklaştığı için doğru olacak ve itiraza uğramayacaktı. Hiç şüphe yok ki, en sahih senedlerden birisi de Ebû Hanîfe- Atâ b. Ebî Rabâh-İbn Abbas senedidir. Bu senedi İmam Abdulvehhab eş-Şa'rânî el-Mizânu'l-Kubrâ'da zikretmiştir. Aynı müellif Mâlik'in Nâfi -İbn Ömer tarikini de zikretmiştir. [118]
Hafız Zehebî Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'da Abîde es-Selmânî'nin terceme-i halini zikrederken şöyle der: "Ebû Amr b. es-Salâh şöyle demiştir: 'Amr b. Ali el-Fellâs'ın şöyle dediği bizlere rivayet edildi: İsnadların en sahihi ibn Şîrîn -Abîde -Ali isnadıdır."
Ben de derim ki[119]: Bu sened kuvvetli bir isnad olmasına rağmen İbrahim - Alkame -Abdullah senedinden keza Zuhrî-Salim- babası Abdullah b. Ömer senedinden daha kuvvetli değildir. Sonra, bu iki isnad vasıtasıyla Sahîhayn 'da pekçok hadis rivayet edilmiştir ancak, onun bahsettiği sened böyle değildir. Şöyle ki, Sahîhayn'da Abîde'nin Hz. Ali'den rivayet ettiği tek bir hadis yer almaktadır." [120]
Zehebî, Alkame b. Kays en-Nehaî el-Kûfî'nin terceme-i halinde de şöyle demektedir:
"Bazı hadis hafızları güzel demişlerdir: İsnadların en sahihi şudur: Mansur- İbrahim -Alkame -İbn Mes'ûd. Bu isnadın yukarısı için en sahih isnad ise Şu'be ile Sufyan'ın Mansur'dan rivayetidir. Bundan yukarısı için de Yahya el-Kattân üe Abdurrahman b. Mehdî'nin bu ikisinden rivayetidir. Daha yukarısı için Ali b. el-Medînî'nin Yahya ile Abdurrahman'dan rivayetidir. Bundan daha yukarısı için de Ebû Abdullah el-Buhârî'nin Ali b. el-Medînî'den rivayetidir."- [121]
Zehebî Vekf b. el-Cerrâh'ın terceme-i halinde de şöyle söyler:
"Irak ve dışında en sahih isnad şudur: Ahmed b. Hanbel - Vekî' -Sufyan - Mansur -İbrahim - Alkame - Abdullah - Hz. Peygamber. Bu isnadla Musned'de pekçok hadis metni yer almaktadır.
Abdullah b. Hâşim da şöyle demiştir: "Vekî' birgün yanımıza geldi ve "şu iki isnaddan hangisi sizce daha iyidir" diye sordu. "A'meş - Ebû Vâil - Abdullah isnadı mı yoksa Sufyan -Mansur - İbrahim- Alkame - Abdullah senedi mi?" Bizler de "A'meş senedi. Çünkü bu sened diğerine göre âlîdir (daha kısadır)" [122] dedik. O ise "bilakis ikincisi daha üstündür. Çünkü bu sened fakihlerin birbirlerinden rivayet ettiği bir isnaddır. Diğeri ise (fakih olmayan) hocaların birbirlerinden rivayet ettiği bir hadistir. Fakihlerin birbirlerinden naklettiği bir hadis, hocaların birbirinden naklettiği bir hadisten elbette daha üstündür." [123]
Zehebî Abdullah b. Hâşim'in terceme-i halinde de şöyle söyler:
"Abdullah b. Hâşim anlatıyor: Vekî' bizlere sordu: "Şu iki isnaddan hangisi sizce daha iyidir" diye sordu. "A'meş -Ebû Vâil -Abdullah isnadı mı yoksa Sufyan -Mansur - İbrahim - Alkame - Abdullah senedi mi?" Bizler "birinci isnad" dedik. O ise

"A'meş bir hadis hocasıdır. Ebû Vâil de öyle. Sufyan ise fakihtir. Mansur, İbrahim, Alkame de öyle. Bu nedenle fakihlerin birbirlerinden naklettiği bir hadis hocaların birbirinden naklettiği bir hadisten elbette daha üstündür. "
Ben de derim ki [124]: "Bilakis A'meş ve hocası Ebû Vâil de fıkıh ve ilim sahibi büyük insanlardı. [125]
Yukarıdaki değerlendirmelere bakarak burada şunu söyleyebiliriz: Irak'taki isnadların en sahihi ve en kıymetlisi Ebû Yusuf ve Muhammed'in İmam-i A'zam Ebû Hanîfe'den, onun Hammad b. Ebî Süleyman'dan, onun İbrahim'den, onun Alkame veya Esved'den, onların Abdullah b. Mes'ûd'dan, onun da Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadistir. [126] Bunların hepsi üstün fakihlerdir, son derece bilgili büyük İnsanlardır. Aynı şekilde Ebû Yusuf ile Muhammed, Vekî'den daha fakih ve bilgili ilim adamlarıdır. Ebû Hanîfe de hem Sufyan'dan hem de A'meş'den daha fakih ve bilgili bir insandır. Ebû Hanîfe'nin hocası Hammad da Mansûr'dan daha fakihdir.
Hafız İbn Hacer Şerhu Nuhbeti'l-Fiker fi Mustalahi'l-Eser adlı eserinde şöyle demektedir:
"Meşhur, aziz, garib diye kısımlara ayrılan âhâd haberlerin bir kısmı -tercih edilen görüşe göre- destekleyici bazı unsurların bulunması durumunda nazarî (kesin olmayan ancak istidlal ve istişhad açısından ilim ifade eden) bilgi arz ederler... Bazı unsurlarla desteklenen böyle haberlerin birçok çeşidi vardır.
Sahîhayn müelliflerinin kitaplarında rivayet ettikleri hadisler -tevatür derecesine ulaşmamış olsalar bile- bu guruba dahildir...
Farklı tarikleri olan ve ravileri zayıf olmayan, illeti de bulunmayan... meşhur hadisler de bu guruptandır...
Hafız, otorite hadis imamlarının birbirlerinden rivayet ettiği ve garîb olmayan (başka sahih isnadları bulunan) hadisler de böyledir. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği ve kendisiyle beraber bir başkasının da Şafiî'den rivayet ettiği; Şafiî'yle beraber bir başkasının da Malik b. Enes'den rivayet ettiği hadis böyledir. Çünkü böyle bir hadis, dinleyen kimse nezdinde istidlal için ilim ifade eder. Zira ravileri büyük insanlardır; sahip oldukları özellikler onları adeta kendileri gibi olmayan pekçok sayıdaki ravi topluluğu gibi yapar. Bu konum, rivayetlerini kabul etmeyi icap ettirir.
İlimle ve insanların naklettikleri rivayetlerle birazcık mümaresesi olan bir insan, diyelim ki Malik kendisine bir haber nakîetse, onun doğru söylediğini bilir. Onunla aynı derecede bulunan bir başkası da bunu naklettiğinde haberin sağlamlığı daha da artar ve endişe edilen yanılma uzak bir ihtimal halini alır." [127]
Bu durumda şunu söyleyebiliriz: İmam Leys b. Sa'd'ın İmam Ebû Yusuf'dan (ki başkası da aynı rivayeti Ebû Yusuf dan rivayet etmiştir}, onun da İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'den (ki başkası da aynı rivayeti Ebû Hanîfe'den nakletmiştir) rivayet ettiği bir hadis; aynı şekilde İmam Şafiî'nin İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den (ki başkası da aynı hadisi Muhammed'den rivayet etmiştir), onun da İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'den (ki başkası da aynı rivayeti Ebû Hanîfe'den aktarmıştır) rivayet ettiği bir haber yukarıdaki hüküm çerçevesinde değerlendirilir. Çünkü böyle bir hadis bir takım unsurlarla desteklenmekte, hafız ve hadis otoritesi üstadların birbirlerinden rivayetiyle nakledilmektedir.
Böylesi imamların birbirlerinden rivayet ettiği hadisler Sahîhayn'daki hadislere bile üstün tutulur. Nitekim İbn Hacer, Şerhu'n-Nuhbe'de şöyle demektedir: "Bazan aşağıda görülen hadisi üste çıkarıcı bir unsur bulunabilir. Örneğin Müslim'de bulunan ve tevatür derecesinden aşağıda olan meşhur bir hadis, ilim ifade ettirecek bir takım karîne ve unsurlarla desteklense, böyle bir hadis Buhârî'nin rivayet ettiği ferd mutlak [128] hadise takdim edilir. Aynı şekilde, Sahîhayn'in rivayet etmedikleri hadis, Mâlik-Nâfi' -İbn Ömer tariki gibi en sahih olduğu belirtilen senedlerden biriyle gelse, bu rivayet, Sahîhayn'dan birinde yer alan hadise takdim edilir; hele de isnadında tenkid edilen biri varsa."
Buna göre, Malik'in Nâfi'-İbn Ömer tarikiyle rivayet ettiği hadis, en sahih İsnadlardan olduğu belirtilen tariklerden biriyle gelmemiş olan Sahîhayn rivayetine takdim edilir. Aynı şekilde Ebû Hanîfe'nin Nâfi' - İbn Ömer tarikiyle veya Ebû Hanîfe'nin - Atâ b. Ebî Rabâh - İbn Abbas tarikiyle veyahutta yine Ebû Hanîfe'nin - hocası Hammad -İbrahim - Alkame - ibn Mes'ûd tarikiyle rivayet ettiği hadis de böyledir. (Bu rivayet Sahîhayn rivayetine takdim edilir).

Kütüb-i Sıtte Ricalini Tanıtan Hafızların Ve Diğer Muhaddis İmamların, Ebû Hanîfe'nin Terceme-i Halinden Cerh İfadelerini Çıkarmada Mutabık Oluşları

Altı temel hadis kitabının ricalini toplayan ve bunlardaki şahısları tanıtan imam ve hafızlar, Ebû Hanîfe'yi övme, yüceltme, ve son derece sitayişde bulunma hususunda mutabıktırlar. Onu hafızası kötüdür veya gafildir gibi cerhedici bir takım kusurlarla tenkit etmezler. Bilakis hıfzının ne kadar kuvvetli olduğunu ve ilimde yüksek bir konumda olduğunu söylerler, ondan bütünüyle iyi bir şekilde bahsederler. Bu da onların, kimden gelirse gelsin, Ebû Hanîfe'yi ta'n edenlerin sözlerine itibar etmediklerini göstermektedir.

Mizzî'nin Bakış Açısı:

İşte Şam bölgesinin hafızı, İmam, hafız, alim zat, bilge, biricik insan Cemaleddin Ebu'l-Haccac Yusuf b. Zeki Abdurrahman el-Mizzî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, Tehzîbu'l-Kemâl adlı eserinde İmam Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini vermiş ve biyografiyi uzun tutmuştur. Hafız Suyûtî'nin, Tebyîdu's-Sahîfe'de Hatîb'e atfen naklettiği herşey Mizzî'nin Tehzîbu'l-Kemâl'inden aktarılmıştır.
Mizzî'nin bu eserinde cerh ve ta'dil imamlarından nakledilenlerin büyük çoğunluğu, İbn Ebî Hâtim'in Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîl'inden, İbn Adiy'in Kâmil'inden, Hatîb'in Târîhu Bağdâd'ından ve İbn Asâkir'in Târîhu Dımaşk'ından aktarılan bilgilerdir.
İmam Mizzfnin Tehzîbu'l-Kemâl'inde İmam Ebû Hanîfe'nin konumuna layık olmayan birşeyi zikretmeyişi dikkate değerdir. Bu ince anlayışına bravo doğrusu! Bu takdiri neden hak etmesin ki; bakın Zehebî Tezkiretu'l-Huffâz'ında onun için ne demektedir: "Rical bilgisine gelince, Mizzî bu işin sancaktarıdır; bu ilmin yükünü yüklenen, gözlerin onun gibisini görmediği biridir." [129]
Hafız Zehebî de Tezhib'inde Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini verirken Hafız Mizzî'nin bu tutumunu övmüş ve şöyle demiştir: "Üstadımız Ebu'l-Haccâc, Ebû Hanîfe'yi zayıf gösteren bir görüşe eserinde yer vermemekle çok iyi davranmıştır."
Üstelik Mizzî Tehzîbu'l-Kemâl'inde rical ilminin üstadı, hafızların önderi Yahya b. Maîn'den şunları nakleder: "Ebû Hanîfe sika idi. Sadece ezberlediği hadisleri naklederdi. Ezberlemediklerini nakletmezdi." Yine Yahya b. Maîn şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe hadiste güvenilir biriydi." Yahya b. Maîn şunu da demiştir: "Ebû Hanîfe'de bir beis yoktur. Bir defasında da şöyle demiştir: Ebû Hanîfe bizim nezdimizde güvenilir kimselerdendi. Yalancılıkla itham edilmemiştir."
Hafız Mizzî yetişmediği kimselerden senedsiz yaptığı nakiller hususunda Tehzîbu'l-Kemâl'in mukaddimesinde şu açıklamayı yapmıştır: "Söyleyeniyle aramızdaki isnad zikredilmemiş sözlere gelince: Söyleyeninden kesin ifadeyle nakledilen sözler, sözün nakledildiği kimseden bizlere kadar gelen senedde bir problem görmediğimiz nakillerdir. Sözün sahibinden temrîz sigasıyla [130] nakledilen nakillere gelince, sözün sahibine kadar ulaşan isnadda problem olabilmektedir."
Bu açıklamadan anlaşıldığı üzere, İbn Maîn'in İmam Ebû Hanî-fe'yi sika saymasına yönelik nakiller sahih ve sabit olup şüphe gerektirmeyen rivayetlerdir.

Zehebî'nin Bakış Açısı:

İmam Hafız Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, Tezhîbu Tehzîbi'l-Kemâl adlı eserinde Mizzî'ye uymuş ve şöyle demiştir:
"İmam Ebû Hanîfe Numan b. Sabit b. Zûtâ el-Kûfî. İrak'ın fakihi, rey ekolünün imamıdır. Farslılardan olduğu söylenmiştir. Teym b. Sa'lebe oğullarının himayesine girmişti. Enes b. Malik'i görmüştür. Şu kimselerden hadis rivayet etmiştir:
1- Ata b. Ebî Rabâh,
2- Nâfi'.
3-Adiy b. Sabit.
4- Abdurrahman b. Hurmuz el-A'rec.
5- İkrime.
6- Muhârib b. Disâr.
7- Alkame b. Mersed.
8- Seleme b. Kuheyl.
9- Hammad b. Ebî Süleyman.
10- Hakem b. Uteybe.
11- Ebû Cafer el-Bâkır.
12- Katâde.

13- Amr b. Dînar ve diğerleri.
Onun şunlardan da rivayet ettiği söylenmiştir:
14- Şa'bî.
15-Tâvûs.
Kendisinden rivayet edenlere gelince:
1- Oğlu Hammad.
2- Hamza ez-Zeyyât.
3- Davud et-Tâî.
4- Zufer b. Huzeyl.
5- Nuh b. Ebî Meryem.
6- Kâdî Ebû Yusuf.
7- Muhammed b. Hasan.
8- İbnu'l-Mubarek.
9- Ebû Yahya el-Himmânî.
10- Vekî'.
11- Hafs b. Abdurrahman el-Belhî.
12- Sa'd b. es-Salt.
13- Ebû Nuaym.
14- Ebû Abdurrahman el-Mukrî.
15- Hasan b. Ziyad el-Lu'luî.
16- Ebû Âsim en-Nebîl.
17- Abdurrezzâk.
18- Ubeydullah b. Musa ve diğer pekçok kimse.
Ahmed el-İclî şöyle demiştir: Ebû Hanîfe, Hamza ez-Zeyyât'ın aşiretindendir. İpek satıyordu. Torunu Ömer b. Hammad b. Ebî Hanîfe şöyle demiştir: "(Ebû Hanîfe'nin dedesi) Zûtâ Kabil'lidir. (Ebû Hanîfe'nin babası) Sabit müslüman bir ailede dünyaya gelmiştir. Ebû Hanîfe ipekçilik yapıyordu. Dükkanı Amr b. Hureys mahallesinde bilinen bir yerdir." Ebû Hanîfe'nin aslen Nesâ'lı veya Tirmiz'li olduğu da söylenmiştir.
Torunu İsmail b. Hammad b. Ebî Hanîfe şöyle demiştir: Ben İsmail b. Hammad b. Numan b. Sabit b. Numan b. Merzuban. Hür Farslılardan. Vallahi biz hiçbir zaman köle olmadık... Dedem hicrî 80 yılında doğdu. Babası Sabit küçükken Hz. Ali'nin yanına varmış, Hz. Ali de hem onun hem de nesli için hayır dualar etmiştir. Sâbit'in babası Numan da, Nevruz günü Hz. Ali'ye pelte tatlısı hediye eden, Hz. Ali'nin de "bizim hergünümüz Nevruzdur" dediği kişidir."
İbn Maîn, Ebû Hanîfe için "onda bir beis yoktur" demiştir. İbn Hu-beyra kâdî olması için ona kırbaç attırmış ama o yine de kabul etmemiştir.
Zufer b. Huzeyl de şöyle demiştir: Ebû Hanîfe'den şunu dinledim:
"Önceleri kelam ilmiyle meşgul oluyordum. Bunda (parmakla gösterilir bir dereceye) [131] ulaşmıştım. (Mescidde) Hammad b. Ebî Süleyman'ın ders halkasına yakın bir yerde otururduk. Birgün bir kadın yanıma geldi ve
"Bir adamın cariye bir hanımı var. Onu sünnete uygun olarak boşamak istiyor. Kaç talak vermeli?" diye sordu. Ne cevap vereceğimi bilemedim. Gidip Hammâd'a sormasını, dönüşte cevabını bana söylemesini tembihledim. Kadın soruyu Hammâd'a yöneltince Hammad şöyle demiş:
"Kadın hayızlı değilken cima etmeden bir talakla boşar. Ardından iki hayız görene dek kadına yaklaşmaz. Kadın bunun ardından guslettiğinde evlenmesi helal olur." Kadın dönüşte cevabı aktarınca, kendi kendime
"Bundan sonra bana kelam ilmi lazım değil" deyip ayakkabılarımı alarak Hammâd'ın dersine gelip oturdum.
Onun derslerini dikkatlice dinliyor, anlattıklarını belliyordum. Ertesi gün anlattıklarını tekrar ettiriyordu. Ben anlattıklarını bellemiş oluyordum, talebeleri ise yanılıyorlardı. Bunun üzerine Hammâd
"Ders halkasının başına, tam hizama Ebû Hanîfe'den başkası oturmasın" dedi." 10 yıl onun yanında bulundum. Sonra içimde kendi ders halkamı kurma arzusu uyandı. Hammad'dan ayrılıp ders halkamı kurmayı istedim. Bir akşam vakti evden çıktım. Niyetim bunu gerçekleştirmekti. Mescide girip hocamı görünce gönlüm ondan ayrılmaya kıyamadı. Gelip ders halkasına oturdum. Ancak o gece Basra'daki bir akrabasının vefat ettiği haberini aldı. Geride mal da bırakmıştı. Hocamdan başka varisi yoktu. Bunun üzerine makamına oturmamı emretti ve Basra'ya gitti. Bağdat'tan ayrılmasının ardından ondan hiç duymadığım meseleler bana sorulmaya başladı. Bunlara cevap veriyor, verdiğim cevaplan da yazıyordum. Hocam iki ay geçtikten sonra çıkageldi. 60 kadar meseleyi kendisine arz ettim. Bunların yirmisinde bana katılmadı. Bunun üzerine ölünceye kadar ondan ayrılmamaya yemin ettim."
İbnu'l-Mubârek anlatıyor: "Allah Ebû Hanîfe ve Sufyan'la yardımıma koşmasaydı sıradan bir insan olurdum."
Hucr b. Abdulcebbar anlatıyor:
"Kasım b. Ma'n el-Mes'ûdî'ye soruldu:
"Ebû Hanîfe'nin talebelerinden olmak ister miydin?" Şu cevabı verdi:
"İnsanlar Ebû Hanîfe'nin meclisinden daha faydalı bir meclisde oturmamıştır."
Şafiî anlatıyor: Mâlik'e soruldu:
"Ebû Hanîfe'yi gördünüz mü?" Şu cevabı verdi:
"Evet. Onu öyle biri olarak gördüm ki, eğer şu direk altındır deseydi, bunu delilleriyle ispat ederdi."
İbn Ravh anlatıyor: "Hicrî 150 yılında İbn Cureyc'in yanındaydım. Ebû Hanîfe'nin vefat ettiği haber verilince innâ lillah... dedi, derin bir üzüntüye kapıldı ve
"Ne ilim gitti" diye iç geçirdi."
Dırâr b. Surad anlatıyor: Yezid b. Harun'a Ebû Hanîfe'ini Sufyan mı daha fakihtir diye soruldu. O da
"Sufyan hadisi daha iyi bilir. Ebû Hanîfe ise daha fakihtir" cevabını verdi.
İbnu'l-Mubârek şöyle demiştir: "Fıkıhta Ebû Hanîfe gibi birini görmedim. Sufyan ve Ebû Hanîfe bir hususta aynı görüşü paylaştığında, kim onlara karşı durup fetva verebilir? Bir insanın kendi reyiyle görüş belirtmesi gerekirse, bu kişi Ebû Hanîfe olacaktır."
Muhammed b. Bişr anlatıyor: Ebû Hanîfe ile Sufyanu's-Sevrî'ye gidip gelirdim. Ebû Hanîfe'ye gittiğimde
"kimin yanından geliyorsun" diye sorar, ben de
"Sufyan'ın yanından" derdim. O da
"öyle bir kimsenin yanından geliyorsun ki, eğer Alkame ile Esved yaşasalardı onun gibi birine ihtiyaç duyarlardı" derdi. Sufyan'ın yanına gittiğimde
"kimin yanından geliyorsun" diye sorar, ben de
"Ebû Hanîfe'nin yanından" derdim. O da
"yeryüzünün en fakih insanının yanından geliyormuşsun" derdi.
Yahya b. Zebbân anlatıyor: Ebû Hanîfe bana dedi ki:
"Basralılar! Sizler bizden daha verâlısınız. Ama biz de sizden daha fakihiz."
Mekkî b. İbrahim diyor ki: "Ebû Hanîfe kendi döneminin en fakihi idi."
Yahya b. Saîd el-Kattân da diyor ki: "Allah'a karşı ne yalan söyleyeyim: Ebû Hanîfe'nin reyinden daha isabetli rey görüp duymadık. Biz onun görüşlerinin çoğunu benimsiyoruz."
Şafiî de diyor ki: "İnsanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtırlar."
Yine Şafiî şöyle demektedir: "İnsanlar şu kimselere muhtaçtırlar. Fıkıhda derinleşmek isteyen kişi Ebû Hanîfe'ye, megâzî alanında derinleşmek isteyen İbn İshak'a, tefsir alanında mütehassıs olmak isteyen Mukâtil b. Süleyman'a muhtaçtır. Şiir alanında uzman olmak isteyen Zuheyr b. Ebî Süleyman'a muhtaçtır. Dilde derinleşmek isteyen de Kisâî'ye muhtaçtır."
Esed b. Amr anlatıyor: Rivayete göre, Ebû Hanîfe 40 yıl yatsı abdestiyle sabah namazını kıldı. Gecenin büyük kısmında Kur'ân'ın tamamını bir rekatta okurdu. Gece ağlayıp yakarmalarını duyan komşuları ona acırlardı. Yine nakledildiğine göre, vefat ettiği yerde Kur'ân'ı 70.000 kere hatmetmiştir.
Bu rivayet hakkında şunu söylemek İsterim: Bu rivayet munkerdir çünkü ravileri içinde tanınmayan kimseler var: Fakih Abdullah b.

Muhammed b. Yakub el-Hârisî el-Buhârî bunu Ahmed b. Hüseyin el-Belhî - Hammad - Esed tarikiyle rivayet etmiştir.
Oğlu Hammad b. Ebî Hanife anlatıyor: "Babam vefat edince Hasan b. Umâre'den cenazesini yıkamasını rica ettik. O da bunu yerine getirdi. Yıkamayı bitirince dedi ki:
"Allah sana rahmet etsin! Seni bağışlasın! 30 yılı oruçlu geçirdin. 40 yıldır, başın uyumak için yastığa değmedi. Kendinden sonrakileri, (senin gibi çalışmaları keza bıraktığın ilmi kavramaya çalışmaları gerekeceğinden dolayı) zora soktun. Kurrâları da rüsvay ettin."
Ebû Yusuf anlatıyor: "Ebû Hanîfe ile birlikte yürürken bir adam diğerine
"İşte geceleri hiç uyumayan, ibadetle geçiren Ebû Hanîfe geçiyor" dedi. Bunun üzerine Ebû Hanîfe
"Yapmadığım şeyler söylenmiyor" dedi. Ebû Hanîfe gecelerini namaz, dua ve niyaz ile geçirirdi."
Mis'ar anlatıyor: "Bir gece mescide girdim. Baktım ki bir adam namaz kılıyor. Kur'ân'ın yedide birini okudu. Şimdi rükûya gider dedim. Sonra Kur'ân'ın üçte birini, ardından yansını okudu. Böyle okuya okuya Allah'ın kitabını hatmetti. Kimmiş diye bir baktım; Ebû Hanîfe'ymiş."
Hârice b. Mus'ab diyor ki: "Bir rekatta Kur'ân'ı hatmederek namaz kılanlar dört kişidir: Hz. Osman, Temîm ed-Dârî, Saîd b. Cubeyr ve Ebû Hanîfe.
Yahya b. Nasr da diyor ki: "Ebû Hanîfe'nin ramazanda Kur'ân'ı 60 kez hatmettiği olurdu."
İbnu'l-Mubârek anlatıyor: Kûfe'ye gelince
"Buranın en verah insanı kimdir" diye sordum.
"Ebû Hanîfe'dir" dediler.
Mekkî b. İbrahim diyor ki: "Kufe'lilerle oturdum. Onlar içinde Ebû Hanîfe'den daha verâlı bir insan görmedim."
İbnu'l-Mubarek şunu da demiştir: "Ebû Hanîfe'den daha verâlı bir insan görmedim. Bu, hem kırbaç hem de malla tecrübe edilmiştir. (İkisiyle de sınanmıştir)."
Ubeydullah b. Ömer er-Rakkî anlatıyor: İbn Hubeyra, Ebû Hanîfe'den Küfe kâdîsı olmasını istedi. O buna yanaşmadı. Bunun üzerine İmam'a hergün 10 taneden 110 kırbaç vurdurttu. Sonra da serbest bıraktı."
Rebî' b. Âsim anlatıyor: Yezid b. Ömer b. Hubeyra beni Ebû Hanîfe'ye gönderdi. Ebû Hanîfe'yi yanına getirince ondan beytulmalın başına geçmesini istedi. Kabul etmeyince de kırbaçlattı.
Hârice b. Mus'ab anlatıyor: Bir defasında Halife Mansur, Ebû Hanîfe'ye 10.000 dirhem ihsan etmek istedi. Parayı alması için saraya çağrıldı. Benimle istişare etti.
"Verdiği bu hediyeyi almasam bana kızacak" dedi. Ona dedim ki:
"Sana ihsan ettiği bu meblağ, onun gözünde çok önemlidir. (Almazsan sonucu kötü olabilir). Alman için çağrıldığında şöyle de:
"Benim müminlerin emirinden beklentim asla para değildi." Bilahere halifenin ihsanını alması için saraya davet edildi. Orada benim tavsiye ettiğim sözü söylemiş. Bu söz halifeye aktarılınca ihsanı vermekten vazgeçmiş."
Yezid b. Harun anlatıyor: "Pekçok insanla karşılaştım ancak, bunlar içinde Ebû Hanîfe'den daha akıllı, daha verâ sahibi, daha faziletli birini görmedim."
Muhammed b. Abdullah el-Ensârî de şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe'nin aklının üstünlüğü konuşmasında, yürümesinde, girişinde çıkışında kendini gösterirdi."
Torunu İsmail b. Hammad b. Ebî Hanîfe anlatıyor: "Rafızî bir komşumuz vardı. Değirmencilik yapardı. İki tane katın vardı. Katırlardan birine Ebû Bekr, diğerine Ömer adını vermişti. Birgün hayvanlardan biri adamı üzerinden attı ve adam öldü. Bunun üzerine Ebû Hanîfe şöyle dedi:
"Üzerinden atan katıra bir bakın bakalım. Ömer adını taktığı katır mı?" Baktıklarında durumun Ebû Hanîfe'nin dediği gibi olduğunu gördüler.
İbnu'l-Mubârek bir şiirinde şöyle demiştir:

Ben şöyle görmüştüm Ebû Hanîfe'yi;
Artıyordu hergün zekasıyla güzelliği

Doğruyu konuşurdu seçerek kelimeyi,
Yanlış konuştuğunda zalimlerden biri.

Akıllıca karşılaştıran, anlar durumunu
Ona denk sayacağınız biri olur mu?

Hammad'ın vefatı dert olarak yetti;
Göçü bizlere büyük bir musibet idi.

Ondan sonra büyük bir ilim sergiledi;
Düşmanların bize sevinmesini kesti.

Ebû Hanîfe'ye bir sorun aktarılınca,
Ben onu görüyordum koca bir derya.

Bir konuda cedelleşip boğuşurken ilim ehli,
Problemin çözüm yolunu gayet iyi bilirdi.

Hureybî şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe'nin aleyhinde konuşan insanlar hasetçilerle cahillerdir. Kanaatimce, en iyileri cahillerdir."
Yezid b. Harun da şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe diğer insanlar gibidir. Hatası diğer insanların hatası gibi, doğrulanda diğer insanların doğruları gibidir."
Ebû Hanîfe Bağdad'da vefat etmiştir. Saîd b. Ufeyr ve başkaları hicrî 150 yılının Recep ayında vefat ettiğini söylemişlerdir. 151 veya 153 yılında vefat ettiğini söyleyenler yanılmaktadır.
Hasan b. Yusuf da şöyle demiştir: "Aşırı kalabalık nedeniyle, Ebû Hanîfe'ye altı kez cenaze namazı kılındı."
Tirmizî de ilerde Ebû Hanîfe'nin Atâ'yla ilgili "Atâ'dan daha faziletli birini görmedim" sözünü nakleder. Nesâîde es-Sunenu'l-Kubrâ'da "hayvanlarla cinsel ilişkiye giren kimse (bâbu men vakaa ala behîme)" bölümünde şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe Numan; Âsim b. Behdele - Ebû Rezîn tarikiyle İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Hayvanlarla cinsel ilişkiye giren kimseye had uygulanmaz." [132]
Ben de şunu söyleyeyim [133]: Üstadımız Ebu'l-Haccâc, Ebû Hanîfe'yi zayıf gösteren bir görüşe eserinde yer vermemekle çok iyi davranmıştır." [134]
İmam, hafız, asrının muhaddisi, hafızların sonuncusu, İslam tarihçisi, çağının biricik insanı, hadis ilminin yükünü yüklenmiş bir şahsiyet olan Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz et-Turkmânî summe'd-Dimaşkî'nin Ebû Hanîfe'nin terceme-i halinde zikrettikleri işte bunlardır.

Hüseynî'nin Bakış Açısı:

İmam, hafız, tarihçi Ebu'l-Mehâsin Muhammed b. Ali b. Hasan el-Hüseynî, et-Tezkire bi Ma'rifeti Ricâli'l-Aşere adlı Kütüb-i Süte, Muvatta', Ahmed b. Hanbel'in Musned'i, Şafiî'nin Musned"i ve Ebû Hanîfe'nin Musned'inin ricalini içeren çalışmasında [135] şöyle demiştir:
Ebû Hanîfe Numan b. Sabit et-Temîmî el-Kûfî. Kendisinden Şafiî Musned'de, Ahmed b. Hanbel Musned'de, Tirmizî keza Nesâî rivayette bulunmuşlardır. Iraklıların fakihi, Rey ekolünün imamıdır. Farslı olduğu söylenmiştir.
Enes b. Mâlik'i görmüş; Hammad b. Ebî Süleyman, Atâ, Âsim b. Ebi'n-Necûd, Zuhrî, Katâde, Ebu'z-Zubeyr, Muhammed b. Munkedir, Ebû Cafer el-Bâkir, Şa'bî ve başkalarından rivayet etmiştir.
Kendisinden de oğlu Hammad, Vekî' b. el-Cerrâh, İsa b. Yunus, Abdurrezzak, Kâdî Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan, Züfer b. Huzeyl ve pekçok insan rivayet etmiştir.
İclî şöyle demiştir: Kûfeli olup Teym kabilesindendir. Hamza ez-Zeyyât'ın obasmdandır. İpek tüccarı idi. Yahya b. Maîn onun hakkında şöyle

demiştir: "Ebû Hanîfe sika idi. Sadece ezberlediği hadisleri naklederdi. Ezberlemediklerini nakletmezdi. Ebû Hanîfe bizim nezdimizde güvenilir kimselerdendi. Yalancılıkla itham edilmemiştir."
İbn Hubeyra ona kadılık teklifinde bulunmuş. Kabul etmemesi üzerine kırbaçlatmıştır.
Dırar b. Surad anlatıyor: Yezid b. Harun
"Hangisi daha fakihtir: Sevrî mi Ebû Hanîfe mi" sorusuna şu cevabı vermiştir:
"Sufyan hadisi daha iyi bilirdi. Ebû Hanîfe ise daha fakihti."
İbnu'l-Mubârek şöyle demiştir: "Fıkıhta Ebû Hanîfe gibi birini görmedim. Sufyan ve Ebû Hanîfe bir hususta aynı görüşü paylaştığında, kim onlara karşı durup fetva verebilir?"
Mekkî b. İbrahim diyor ki: "Ebû Hanîfe kendi döneminin en bilgilisi idi. Ben Kufe'lilerle oturdum. Onlar içinde Ebû Hanîfe'den daha verâlı bir insan görmedim."
Yahya b. Saîd el-Kattân da diyor ki: "Allah'a karşı ne yalan söyleyeyim: Ebû Hanîfe'nin reyinden daha isabetli rey görüp duymadım. Biz onun görüşlerinin çoğunu benimsiyoruz." İbn Maîn de şöyle demiştir: "Yahya b. Saîd fetvalık konularda Kulelilerin görüşlerine müracaat ederdi. Bunlar içinde Ebû Hanîfe'nin görüşünü tercih eder, ashabı arasından onun reyine tabi olurdu."
Şafiî de şöyle demiştir: "İnsanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtırlar. O, fıkıh alanında muvaffak kılınanlardandır."
Yine Şafiî şöyle demiştir: Ebû Hanîfe'ye 'fecir doğana kadar yeyip içen ve cima yapan kimsenin orucunun durumu' soruldu. Ebû Hanîfe'nin yanında akıllı (!) bir insan vardı. Atılıp (soruyu sorana) "fecir ya gece yansı doğacak olursa, bunu hiç hesap ettin mi" deyiverdi. Ebû Hanîfe de ona dönüp "sen susmaya devam et ey (kafası basmayan) topal" diye sitem etti.
Ebû Yusuf'da diyor ki: Ebû Hanîfe ile birlikte yürürken bir adam diğerine
"İşte geceleri hiç uyumayan, ibadetle geçiren Ebû Hanîfe geçiyor" dedi. Bunun üzerine Ebû Hanîfe
"Yapmadığım şeyler söylenmiyor" dedi. Ebû Hanîfe gecelerini namaz, dua ve niyaz ile geçirirdi.
Ebû Nuaym ve bir gurup alim onun hicrî 80 yılında doğduğunu, 150 yılında vefat ettiğini söylemiştir. İbn Maîn ise 151 yılında, başkaları da 153'de vefat ettiğini söylemişlerdir.
Vekî' şöyle demiştir: Ebû Hanîfe bize rivayet etti (ve şöyle dedi): Ebu'z-Zubeyr'den, o Cabir b. Abdullah'dan, oda Hz. Peygamber'den: *"Kişi, malı olan köleyi satarsa, alıcı şart koşmadığı takdirde, (kölenin) mal(ı) satıcınındır."* Ebû Davud bu hadisi Ahşeveriş (Buyu') bahsinde, Nesâî de Köle Azadı (Itk) ile Şartlar (Şurût) bölümlerinde Atâ vasıtasıyla Cabir'den rivayet etmişlerdir." [136]

Sibt İbnu'l-Acemî'nin Bakış Açısı:

Halep bölgesinin tartışmasız üstadı olan imam, allame, Burhaneddin Ebu'1-Vefâ İbrahim b. Muhammed b. Halil et-Tarablûsî summe'l-Halebî eş-Şâfiî (Sibt ibnu'l-Acemî) Nihâyetu's-Sûl fî Ricâli's-Sitteti'l-Usûl adlı eserinde [137] şöyle demektedir:
"Numan b. Sabit b. Zûtâ Kuselmâ. İmam, müctehid. Ebû Hanîfe el-Kûfî. Irak'ın fakihi. Rey ekolünün üstadı. Farslı olduğu söylenmiştir. Teym b. Sa'lebe Oğullarının himayesindeydi. Zûtâ'ya gelince, Kabil'lidir. (Ebû Hanîfe'nin babası) Sabit müslüman bir ailede dünyaya gelmiştir. Zûtâ, Teymullah b. Sa'lebe Oğullarının kölesi idi. Bilahere azad edildi ve bu kabilenin himayesine girdi. Torunu İsmail b. Hammad b. Ebî Hanîfe ise şöyle demiştir: 'Ben İsmail b. Hammad b. Numan b. Sabit b. Numan b. Merzuban. Hür Fârisîlerden. Vallahi biz hiçbir zaman köle olmadık.'
Ebû Hanîfe ipekçilik yapıyordu. Dükkanı Amr b. Hureys mahallesinde bilinen bir yerdir.
Ebû Nuaym Fadl b. Dukeyn de şöyle demiştir: "Ebû Hanîfe'nin asıı Kabil'dendir." Ebû Abdurrahman el-Mukrî ise aslının BabiS'den olduğunu söylemiştir. Yahya b. Nasr el-Kureyşî Ebû Hanîfe'nin babasının Nesâ'İı olduğuni öne sürerken, Haris b. İdris de aslının Tirmiz'e dayandığını söylemiştir. İshak b. Buhlûl'un babası ise, Ebû Hanîfe'nin babası Sâbit'in Enbâr'lı olduğunu belirtmiştir.
Ebû Hanîfe Enes b. Malik'i görmüştür. Ebû İshak el-Fîrûzâbâdi'nin dediği gibi, "Ebû Hanîfe'nin zamanında dört sahabe hayattaydı: Enes, Abdullah b. Ebî Evfâ, Sehl b. Sa'd ve Ebu't-Tufeyl. Ebû Hanîfe bunların hiçbirinden hadis almamıştır."
Bunun yanında Ebû Hanîfe'nin Şa'bî ile Tavus'dan hadis rivayet ettiği söylenmiştir.
Kâdıyu'l-kudât Cemaleddin Mahmud b. Ahmed b. Sirâc "Ebû Hanîfe sahabeden yedi kişiden rivayette bulundu" demiş, bunların isimlerini iki beyitte zikretmiş, Ebû Hanîfe'den rivayet edilen bu tür hadisleri bir risalede toplamış, Mâ Ravâhu Ebû Hanîfe ani's-Sahâbe (Ebû Hanîfe'nin Sahabeden Rivayet Ettiği Hadisler) adını vermiştir... Ben Hanefî mezhebine mensup bir değerli insanda Molla Yakub isnadıyla gelen Mâ Ravâhu Ebû Hanîfe ani's-Sahâbe kitapçığını gördüm.
Hatîb Bağdadî Tarîh'inde şöyle demiştir:
Enes b. Mâlik'i görmüştür. Atâ b. Ebî Rabâh, Ebû İshak es-Sebîî, Muhârib b. Disâr, Heysem b. Habîb es-Savvâf, Kays b. Müslim, Muhammed b. Munkedir, İbn Ömer'in azadlısı Nâfi', Hişam b. Urve, Yezîd el-Fakîr, Simak b. Harb, Alkame b. Mersed, Atiyye el-Avfî, Abdulaziz b. Rufey' ve Ebû Umeyye Abdulkerim'den hadis dinlemiştir.
Kendisinden de Ebû Yahya el-Himmânî, Huşeym b. Beşîr, Abbâd b. Avvâm, Abdullah b. Mübarek, Vekî' b. Cerrah, Yezid b. Harun, Ali b. Âsim, Yahya b. Nasr, Kâdî Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, Amr b. Muhammed el-Ankazî, Hevze b. Halife, Ebû Abdurrahman el-Mukrî, Abdurrezzak b. Hemmam ve başka kimseler rivayet etmişlerdir.
Kufe'li olup Halife Ebû Cafer Mansur onu Bağdad'a göç ettirmiştir. Üstad Ebû İshak Tabakât'ta şöyle demiştir: "Hicrî 70 yılında doğmuş, 150 yılında 80 yaşında iken Bağdad'da vefat etmiştir.
Ebû Hanîfe fıkhı Hammad b. Ebî Süleyman'dan öğrenmiştir. Menkıbeleri çok olup kitaplarda zikredilmektedir. Onun zühdü, namaza düşkünlüğü, ibadet ehli oluşu bilinmektedir. Menkıbeleri hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır.
Doğrusu onun hapiste vefat ettiğidir. Ebû Cafer Mansur ondan kâdî olmasını istemiş, kabul etmeyince hapsetmiştir. Bu kıssası kitaplarda zikredilmekte olup malumdur." [138]

İbn Hacer'in Bakış Açısı:

Hafız, Şihabeddin, Şeyhülislam, kendi dönemi hafızlarının imamı, Mısır diyarının hafızı, İbn Hacer el-Askalânî diye tanınan Ebu'1-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî eş-Şâfiî de Mizzî, Zehebî, Hüseynî ve Burhan el-Halebî'nin yolundan gitmiş ve Tehzîbu't-Tehzîb'inde İmam Ebû Hanîfe'nin terceme-i halinde onu zayıf gösteren bir değerlendirmeye yer vermemiştir.
İmam Hafız Celaleddin Suyûtî Zeylu Tabakâti'l-Huffâz adlı eserinde Mizzî, Zehebî, İrâkî, İbn Hacer gibi imamlar hakkında şöyle demektedir: "Benim dediğim şudur: Muhaddisler rical ve diğer hadis ilimlerinde şu dört kimseye muhtaçtırlar: Mizzî, Zehebî, Irâkî, İbn Hacer." [139]

İbn Kesîr'in Bakış Açısı:

İmam, muhaddis, hafız, büyük üstad İmaduddin Ebu'1-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî eş-Şâfiî (İbn Kesîr), el-Bidâye ve'n-Nihâye'de Ebû Hanîfe için güzel bir terceme-i hal yazmış ve 150 yılında vefat edenler arasında zikretmiştir. Onun için şunları söylemiştir:
"Bu yıl İmam Ebû Hanîfe de vefat etmiştir... İsmi Numan b. Sabit et-Teymî mevlâhum el-Kûfî. İrak'ın fakihi, İslamın imamlarından, önde gelen büyüklerinden biri, ulemanın kurmaylarından, tabi olunan dört mezhep imamından biri. Dört imam içinde en önce vefat eden odur. Sahabe dönemine yetişmiş ve Enes b. Malik'i görmüştür. Başka sahabileri gördüğü de söylenmiştir. Bazı ilim adamları onun yedi sahabiyi gördüğünü söylemişlerdir.
Bir gurup tabiîden hadis rivayet etmiştir. Hakem, Hammad b. Ebî Süleyman, Seleme b. Kuheyl, Âmir eş-Şa'bî, îkrime, Atâ, Katâde, Zuhrî, İbn Ömer'in azadlısı Nâfi', Yahya b. Saîd el-Ensârî ve Ebû İshak es-Sebîî bunlardan bazılarıdır.
Ondan rivayet edenlerin bir kısmı da şunlardır: Oğlu Hammad, İbrahim b. Tahmân, İshak b. Yusuf el-Ezrak, Kâdî Esed b. Amr, Hasan b. Ziyad el-Lu'luî, Hamza ez-Zeyyât, Davud et-Tâî, Züfer, Abdurrezzak, Ebû Nuaym, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, Huşeym, Vekî', Kâdî Ebû Yusuf.
Yahya b. Maîn onun için "Ebû Hanîfe bizim nezdimizde güvenilir kimselerdendi. Yalancılıkla itham edilmemiştir" demiştir. İbn Hubeyre teklif ettiği kadılığı kabul etmediği için onu kırbaçlatmıştır. Yahya b. Saîd fetva konularında onun görüşlerini tercih ederdi. Yahya şöyle demekteydi: "Allah'a karşı ne yalan söyleyeyim: Ebû Hanîfe'nin reyinden daha isabetli rey görüp duymadık. Biz onun görüşlerinin çoğunu benimsiyoruz." Abdullah b. Mübarek de şöyle demekteydi: "Allah, Ebû Hanîfe ve Sufyan'la bana yardım etmeseydi sıradan bir insan olurdum."...

Abdullah b. Davud el-Hureybî şunu demiştir: "Fıkıh ve sünneti koruduğundan dolayı, müslümanların namazlarında Ebû Hanîfe'ye dua etmeleri gerekir." Sufyanu's-Sevrî ile İbnu'l-Mubârek da şöyle demişlerdir: "Ebû Hanîfe kendi döneminde insanların en fakihi idi." Ebû Nuaym da "meseleleri derinlemesine inceleyebilen bir insandı" derken, Mekkî b. İbrahim de "Ebû Hanîfe yeryüzü insanlarının en bilgilisiydi" [140] demiştir.

Tebrîzî'nin Bakış Açısı:

Mişkâtul-Mesâbîh müellifi üstad, imam, alîame Veliyyuddin Muhammed b. Abdullah el-Hatîb et-Tebrîzî eş-Şâfiî el-İkmâl fî Esmâi'r-Ricâî'dâ şahısların isimlerini verirken İmam'ın terceme-i halinde şöyle der:
"Şerik en-Nehaî şöyle demiştir: "Çok susan, devamlı düşünen, insanlarla az konuşan biriydi." Bu onun, bâtını ilimlerdeki durumunu, dinin temel meseleleriyle ilgilendiğini gösteren en açık delillerdendir.
Çünkü suskunluğu ve zühdü birarada bulunduran kişiye ilmin tamamı verilmiş demektir. Biz burada onun menkıbelerini ve faziletlerini açıklamaya dursak konu bir hayli uzar ve asıl maksadımıza ulaşamayız. Ancak şunu söyleyelim: Ebû Hanîfe alim, amel ehli, verâ'lı, zahid ve âbid bir insandı. Din ilimlerinde imamdı. Mişkât'ta ondan bir tek hadis rivayet etmememize mukabil bu kitapta zikredilmesinin nedeni, yüksek mertebesi ve geniş ilmi birikiminden teberrüklenmektir."

Nevevî'nin Bakış Açısı:

Yukarıda kitaplarından nakilde bulunduklarımızdan zevattan önce; imam, hafız, biricik insan, şeyhülislam, evliyanın sembolü Muhyiddin Ebû Zekeriya Yahya b. Şeref b. Murrî el-Hizâmî el-Havrânî en-Nevevî eş-Şâfiî, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luğât adlı eserinde Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini verirken onun faziletlerinden, menkıbelerinden, ilmine ve verâma olan övgülerden başka bir şey zikretmemiştir.

İbnu'l-Esîr'in Bakış Açısı:

Nevevî'den önce, Câmiu'l-Usûl ile en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs eserlerinin yazarı, hicrî 606 yılında vefat etmiş olan allame, üstün zat, biricik insan, dil üstadı, yazar Kâdî Mecduddin Ebu's-Seâdât Mübarek b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî summe'l-Mevsılî eş-Şâfiî (İbnu'l-Esîr) İmam Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini Câmiu's-Usûl kitabının [141] üçüncü kısmında zikretmiş, ona beüğ övgülerde bulunmuş, suçlayıcı ifadelerde bulunanlara da karşılık vermiştir. O, şunları söylemiştir:
"Numan b. Sabit: Ebû Hanîfe Numan b. Sabit b. Zûtâ b. Mâh el-Kûfî. İmam, fakih. Teymullah b. Sa'lebe Oğullarının himayesindeydi. Hamza ez-Zeyyât'ın obasındandır. İpek satıyordu. Kitâbu'l-Hac'da İş'ar bölümünde kendisinden bahsedilmiştir. Dedesi Zûtâ Kâbil'liydi. Bâbil'İi olduğu da söylenmiştir. Keza Enbar'lı oiduğu da ifade edilmiştir. Teymullah b. Sa'lebe Oğullarının kölesiydi, sonra azad edildi. Babası Sabit ise müslüman bir ailede dünyaya geldi.
Torunu İsmail b. Hammad b. Ebî Hanife şöyle demiştir: "Ben İsmail b. Hammad b. Numan b. Sabit b. Numan b. Merzuban. Hür Farslılardan. Vallahi biz hiçbir zaman köle olmadık. Dedem hicri 80 yılında doğdu. Sabit küçükken Ali b. Ebî Talib'e gitmiş. Hz. Ali de hem onun hem de nesli için hayır dua etmiş. Allah Teâlâ'nın, Hz. Ali'nin yapmış olduğu bu duayı kabul buyurduğunu ümid ediyoruz."
Ebû Hanîfe hicri 80 yılında doğdu. 150 yılında Bağdad'da vefat etti. 151 keza 153 yılında vefat ettiği de söylenmiştir ancak, birinci görüş hem daha sahih hem de daha meşhurdur. Hayzurân Kabristanı'na defnedilmiştir. Bağdad'daki kabri herkesçe bilinmektedir.
Ebû Hanîfe'nin zamanında dört sahabe hayattaydı: Basra'da Enes. Kufe'de Abdullah b. Ebî Evfâ. Medine'de Sehl b. Sa'd. Mekke'de Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile. Ebû Hanîfe bunların hiçbirine yetişememiş, dolayısıyla onlardan hadis almamıştır. Ebû Hanîfe'nin ashabı ise şöyle demektedirler: 'Sahabeden bir gurupla görüşmüş ve onlardan rivayet etmiştir.' Onların bu sözleri rivayet alimleri nezdinde tesbit edilmiş bir husus değildir. [142]
Fıkhı Hammad b. Ebî Süleyman'dan öğrenmiştir. Ata b. Ebî Rabâh, Ebû İshak es-Sebîî, Muhârib b. Disâr, Heysem b. Habîb, Muhammed b. Munkedir, İbn Ömer'in azadlısı Nâfi', Hişam b. Urve ve Simâk b. Harb'dan hadis dinlemiştir.
Ondan da Abdullah b. Mübarek, Vekf b. el-Cerrâh, Yezîd b. Harun, Ali b. Âsim, Kâdî Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî ve başkaları rivayet etmiştir. Halife Ebû Cafer el-Mansur onu Bağdad'a göç ettirmiştir. Oda vefat edene kadar burada kalmıştır. İbn Hubeyra, Mervan b. Muhammed el-Emevî'nin saltanatı döneminde onu Küfe kâdîsı olmaya zorlamış, kabul etmeyince de on gün boyunca onar taneden 100 kırbaç attırmıştır. Buna rağmen kadılığı kabul etmediğini görünce, serbest bırakmıştır. Mansur onu zorla Bağdad'a göçtürünce burada kadılık makamına getirmek istemiş ancak, o buna yanaşmamış. O da mutlaka kâdî yapacağına yemin etmiş, Ebû Hanîfe de yapmayacağına yemin etmiş, böylece aralarında karşılıklı yeminleşmeler olmuş. Sonuç alınamayınca Mansur onu hapsettirmiştir. İmam zindandayken hayata veda etmiştir. (İmam'ın, kendisi için boş ve aşağılayıcı olan) tuğla sayma işine bakma karşılığında serbest kaldığı söylenmiştir ancak bu sahih değildir.
İmam orta boyluydu. Uzunca olduğu da söylenmiştir. Buğday tenli, güzel yüzlüydü. İnsanların en güzel ve tatlı konuşanıydı. Onunla oturmak çok hoştu. Çok cömert, din kardeşlerine karşı son derece lütuf kar ve ihsankârdı.
Şafiî şöyle demiştir: Mâlik'e soruldu:
"Ebû Hanîfe'yi gördünüz mü?"
"Evet. Onu öyle biri olarak gördüm ki, eğer şu direk altındır deseydi, bunu delilleriyle ispat ederdi."
Şafiî şunu da söylemiştir: "Fıkıhta derinleşmek isteyen kişi Ebû Hanîfe'ye muhtaçtır."
Biz burada onun menkıbelerini ve faziletlerini açıklamaya devam etsek konu bir hayli uzar, biz de asıl maksadımıza ulaşamayız. Ancak şunu söyleyelim: Ebû Hanîfe alim, amel ehli, zahid, âbid, verâ'lı, muttaki bir insandı. Din ilimlerinde kendisinden razı olunmuş bir imamdır.
Ebû Hanîfe'ye nisbet edilen keza ondan nakledilen uydurma bir takım sözler vardır. Ancak imam bunlardan münezzehtir. Kur'ân'ın mahluk olduğu, Kaderî görüşü benimsediği, İrca inanışını kabul ettiği yönündeki sözler gibi. Bunları zikretmeye keza kimlerin bunları dile getirdiğini anmaya hiç gerek yok. Doğrusu o bunlardan uzaktır.
Allah'ın şöhretini, yeryüzünü kaplayan ilmini her tarafa yayması, mezhebinin ve fıkhi yaklaşımının benimsenmesi, sözleriyle fiillerine müracaat edilmesi, İmam'ın bu tür şeylerden uzak oluşunun hakikatin ta kendisi olduğunu gösteren delillerden bir kısmıdır. Allah katından gelen gizii bir sır ve hoşnudluk olmasaydı, Ailah onu muvaffak kılmaz, İslam ümmetinin yarısı veya buna yakın sayıda insan onun mezhebini, ictihadlarını ve görüşleriyle amel etmeyi seçmezdi. Sonuçta, yaklaşık 444 yıldır Allah'a ve dinine onun fıkıh çerçevesinden kulluk yapıldı; onun ictihadlarıyla ve mezhebiyle amel edildi; onun görüşleri alındı.
Bütün bunlar, onun mezhebinin ve akidesinin doğruluğunu gösteren ve hakkında söylenen olumsuz şeylerden uzak olduğunu isbat eden en güzel delillerdir. Hanefî mezhebini benemseyenlerin en önde gelenlerinden olan Ebû Cafer et-Tahâvî Akîdetu Ebî Hanîfe adlı eserinde onun yaklaşımlarını ele almıştır. Burada geçenler bütünüyle ehl-i sünnet ve'1-cemaatın yaklaşımlarıdır. Burada ona nisbet edilen veya söylediği iddia edilen aykırı hususlardan bir şey yoktur, öğrencileri ve müntesipleri onun halini ve sözlerini başkalarından çok daha iyi bilirler. Bu durumda onların naklettiklerine bakmak başkalarının söylediklerine göz atmaktan çok daha iyidir. [143]
Onun aleyhinde bir takım şeyler söyleyenlerin buniarı demelerinin keza İmam'a nisbet edilen bu tür şeylere sarılıp İmam'a yüklenmelerinin nedenleri açıklanmıştır. Ancak, biz burada onların söyledikleri şeyleri aktarma ihtiyacı hissetmiyoruz çünkü Ebû Hanîfe gibi İsİamda yüksek bir konumda bulunan bir insan, kendisine nisbet edilen şeye İzahat getirilip mazeret üretilmesine muhtaç değildir." [144]
Bunların hepsinden önce hafız, üstad, allame, İslamın tacı Ebû Sa'd Abdulkerim es-Sem'ânî el-Mervezî eş-Şâfiî, Ensâb'da Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini oldukça güzel sunmuş, burada faziletlerini ve menkıbelerini zikretmiştir. Ona leke getiren şeyler üzerinde hiç durmamıştır.
Söz konusu bu alimlerden sonra gelmiş olan ve Ebû Hanîfe'nin hal tercümesini yazan, ya da menkıbelerini kitap ve cüzler halinde derleyen değerli mütehassıs hafızlar, imamlar ile diğer ilim ehli aynı minval üzere hareket etmişlerdir. Onlar eserlerinde, imamın faziletleri, menkıbeleri, dini, takvası, Kitap ve sünnete yönelik ilminin genişliği üzerinde yaptıkları övgüler dışında hiçbir şeyi dercetmemişlerdir.

İbn Allan'ın Bakış Açısı:

Ben burada 11. asrın önde gelen alimlerinden olan, Hicaz bölgesinde sünneti ihya eden, buradaki tefsir alimlerinden ve muhaddis imamlardan biri olan imam, allame Muhammed Ali b. Muhammed Allân b. İbrahim es-Sıddîkî el-Alevî eş-Şâfiî (İbn Allan)'in sözlerini aktarmak istiyorum. Kendisi hicrî 996 yılında doğmuş, 1057'de vefat etmiştir. İmam Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini el-Futuhâtu'r-Rabbânı'yye ale'l-Ezkâri'n-

Neveviyye adlı eserinde zikretmiştir. İsmi şerh ettiği Ezkâr'ın metninde geçen Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini şerhinde verir ve şunları söyler: İmam Ebû Hanîfe. İmam-ı A'zam. Biricik önder, yüksek insan, İmamların İmamı. Mertebesinin yüceliği, ilminin genişliği, zühdü, dönemindekilerden üstün olduğu, zahiri ilimler bir tarafa bâtını ilimlerde de nasipkâr olduğu hususunda ittifak edilmiştir. Bunların yanında o, güzel övgüye sahip olması ve adının her tarafa yayılması açısından da kendi dönemindekilere üstünlük sağlamıştır. Tabiînin büyüklerindendir. Adı Numan b. Sabit b. Zûtâ b. Mâh mevlâ Teymillah b. Salebe el-Kûfî'dir.
Hatîb Bağdadî, torunu Ömer b. Hammâd b. Ebî Hanife'den "(Ebû Hanîfe'nin babası) Sabit müslüman bir ailede dünyaya geldi" dediğini aktarmıştır. Zûtâ, Teym Oğullarının kölesiydi. Bilahere onu azad ettiler. Velayeti ise onlarda kaldı. Ebû Hanîfe'nin torunu Ömer'in kardeşi İsmail bunu kabul etmemiş, Sâbit'in babasının Farslılardan olduğunu ve hür olduklarını belirtmiş, "vallahi biz hiçbir zaman köle olmadık" demiştir. Yine şunu demiştir: "Zûtâ küçükken oğlu Sâbit'i Ali b. Ebî Talib'e götürmüş. Hz. Ali de hem onun hem de nesli için hayır dua etmiş. Allah Teâlâ'nın Hz. Ali'nin yapmış olduğu bu duayı kabul buyurduğunu ümid ediyoruz."
İsmail'in umduğu şey olmuştur. Allah Teâlâ dedesi Ebû Hanîfe'ye sonsuz ve sınırsız bir lütufta bulunmuş, ona tabi olanlara bereket ihsan etmiş ve dünyanın dört bir tarafına yayılıp çoğalmışlardır. Bütün dünyada şöhret bulan sıdk ve emanetinin bereketi müntesipleri üzerinde de tezahür etmiştir.
Ebû Hanîfe fıkhı Hammad b. Ebî Süleyman'dan almıştır. Sahabeden dört hatta sekiz kişiye yetişmiştir. Enes, Abdullah b. Ebî Evfâ, Sehl b. Sa'd, Ebu't-Tufeyl bunlardandır. Bir zat, İmam Ebû Hanîfe'nin kendilerinden rivayet ettiği bazı sahabilerin isimlerini şiir haline getirmiştir:

Tabiîlerin süsüdür Ebû Hanîfe
Şunlardan hadis nakletmekte
Cabir, İbn Cez', Hureysî [145], Ma'kil,
İyi insan Enes, Bint Acred, Vâsıle
Güzellerin ilmini elde etmişti işte.

Sahabeden kimseyle görüşmediği de söylenmiştir.
Atâ ve onun dönemindekilerden hadis dinlemiştir. İbnu'1-Mubârek, Vekî' b. Cerrah ve başkaları da kendisinden rivayet etmişlerdir.
Halife Mansur kadılık makamına gelmesini istemiş ancak, o bundan imtina etmiştir. Bunun üzerine hapsettirmiş ve kırbaçlatmıştır. O ise kabul etmemekte direnmiş ve cezaevinde vefat etmiştir.
Abdullah b. Mübarek onun hakkında şöyle demiştir: "Dünya her-şeyiyle kendisine sunulduğu halde bunlardan kaçan bir şahıs biliyor musunuz?"
İmam güzel giyinir, hoş kokular sürünürdü. Daha uzaktan gelirken kullandığı hoş koku hissedilir, geldiği belli olurdu. Onunla oturmak bir zevkti. Çok cömert, din kardeşlerine karşı son derece ihsankârdı. Orta boyluydu. Uzunca olduğu da söylenmiştir. İnsanların en güzel ve tatlı konuşanıydı.
Ebû Hanîfe şöyle demiştir: 'Basra'ya geldiğimde, bana sorulan her bir soruya cevap veririm sanırdım. Ancak öyle şeyler soruyorladı ki, cevaplarını bilmiyordum. Bunun üzerine ölünceye kadar Hammad'dan ayrılmamaya yemin ettim. 18 yıl onunla birlikte bulundum. Vefatından sonra her namazda ebeveynimle birlikte onun için istiğfar ediyorum. Kendilerinden ilim aldığım diğer hocalarım ile benden ilim alanlar için de Allah'tan bağışlanma diliyorum.'
Sehl b. Muzâhim şöyle demiştir: "Dünya ona bahşedildi ancak, istemedi. Kabul etmediğinden dolayı kırbaç yedi; yine de kabul etmedi."
Ebû Hanîfe ipek satıyordu. Dükkanı Amr b. Hureys mahailesindeydi.
İbn Cureyc'e Ebû Hanîfe'nin vefat haberi ulaşınca derin bir üzüntüye kapılmış ve "ne ilim gitti" diye iç geçirmiştir.
Fudayl b. Iyâd da diyor ki -Doğrusu bu büyük bilgenin şahitliği sana yeterlidir-: "Ebû Hanîfe fıkhıyla maruf, takvasıyla meşhur, geniş ilmi birikimi, etrafındaki herkese ihsanda bulunmasıyla tanınmış bir insandı. Gece gündüz ilim öğretmeye çabalayan, az konuşan, haram helale yönelik bir mesele kendisine getirildiğinde konuşan bir insandı."
Faziletleri daha pekçoktur...
Bağdad kâdîsı Hasan b. Umâre cenazesini yıkayınca şöyle dedi: 'Allah sana rahmet etsin! Seni bağışlasın! 30 yılı oruçlu geçirdin. 40 yıldır, başın uyumak için yastığa değmedi.'
Hicri 80 yılında doğmuş, Bağdad'da vefat etmiştir. Kadılık meselesi yüzünden atıldığı hapiste vefat ettiği söylenmiştir. Meşhur olan görüşe göre 150 yılında vefat etmiştir. 151 veya 153 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Recep ayında vefat etmiştir. Kabri Bağdad'da olup ziyaret edilmektedir.
İmam Şafiî'nin onun hakkındaki şu sözü faziletini gösteren delillerden biridir: "İnsanlar fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtırlar." [146]
İşte, cerh-tadil imamı münekkid hadis hafızları eserlerinde düşmanlarının ve haset edenlerin ona yönelik suçlamaları ve ithamlarından hiçbirini zikretmemişlerdir. Bu bilginlerin hepsinin aynı minvalde davranması, bazı rical kitaplarındaki Ebû Hanîfe'yi cerh edici bütün sözlerin duvara çarpılması gerektiğini göstermektedir.

Şa'rânî'nin Bakış Açısı:

Kuşkusuz, onu bir sözü nedeniyle suçlayanlar ya Ebû Hanîfe'nin delilini bilmediklerinden veya Ebû Hanîfe'nin ince kıvrak zekasının onlardan üstün oluşundan dolayı (yani meseleyi onun gibi kavrayamamalarından ötürü) eleştirdiler. Hiç şüphe yok ki, selef ve halef alimleri onun geniş ilmî birikimi, verâsı, ibadet ehli oluşu, tedkik ve araştırmalarındaki zihni kabiliyetinde müttefiktirler. Bu nedenle kullandığı delilleri bilmeyenlerin, haset edenlerin, düşmanlarının ona yönelik sözlerine hiçbir şekilde itibar edilmez. Nitekim İmam Abdulvehhab eş-Şa'rânî el-Mîzânu'l-Kubrada şöyle demektedir:
"Reyin yerilmesi hususunda dört büyük imamdan nakledilenlere gelince; ilk olarak İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Numan b. Sabit, -bir takım mutaassıp kimselerin ona izafe ettiği şeylerin hilafına- dinin zahirine muhalif olan her reyden uzak durup kaçınmıştır. Kıyamet gününde imamla yüzyüze geldiklerinde bu durum kendileri İçin ne kadar utanç verici olacaktır. Gerçek şu ki, kalbinde ufacık bir nur bulunan kimse hiçbir imam hakkında kötü söz söylemeye cesaret edemez.
İnsanların konumlan nasıldır peki? İmamlar gökteki yıldızlar gibidir. Diğerleri ise yıldızları sadece suya vuran yansımalarından tanıyan yeryüzündeki insanlar gibidir. Şeyh Muhyiddin İbn Arabî, el-Futuhâtu'l-Mekkiyye adlı eserinde senediyle birlikte Ebû Hanîfe'den onun her zaman şöyle dediğini nakletmiştir: "Allah'ın dininde reyle görüş belirtmekten sakının. Sünnete tabi olun. Bu yoldan sapan kimse sapıtır." [147]
Şa'rânî yine şöyle demiştir: "Alimler, Rasûlullah'dan sonra dini koruyan emin kullardır. İnsanlara açıkladıkları hususlarda, dinden çıkardıkları hükümlerde onlara itiraz edilmez. Özellikle de Ebû Hanî-fe'ye. Hiç kimsenin ona itiraz etmemesi gerekir. Çünkü o imamların büyüğü, mezhebini ilk oluşturan kişidir. Zaman olarak Rasûlullah'a en yakın olandır. Keza o, tabiînin büyüklerinden olan imamların yaptıklarını da müşahede etmiştir.
Bütün insanlar onun büyüklüğü, ilmi, verâsı, zühdü, iffeti, ibadeti, Allah'ın muradını her zaman göz önünde bulundurması, ömrü boyunca her dem ondan korkması hususunda icma etmişlerdir. Bu durumda bizim gibi İnsanların böylesine büyük bir İmama itiraz etmeleri nasıl doğru olabilir ki! Allah'a yemin ederim ki, böyle bir itiraz ancak basiretsiz olanlar için söz konusu olur...
Benliklerini, imamlara bilgisizce saldırmaya kaptıranlarla birlikte olma sakın! Yoksa hem dünyada hem de ahirette hüsrana uğrarsın. Çünkü bu kitabımızın pekçok yerinde belirttiğimiz gibi, İmam Kur'ân ve sünnete son derece bağlıydı, reyden uzak biriydi.
Mezhebini inceleyen insan, onu dini konularda en ihtiyatlı mezhep olarak görecektir. Tersini söyleyen kimse ise, hasta anlayışıyla hidayet imamlarını inkar eden mutaassıp cahiller zümresindendir. Bu büyük imam böyle şeylerden kesinlikle münezzehtir. Bilakis o, mezheplerin tamamı kaybolana kadar peşinden gidilen en büyük imam olmaya devam edecektir.
Zaman ilerledikçe, mezhebine mensup insanların sayısı her geçen gün arttığı gibi, onun ve etbâmın görüşlerine olan itimat ta artmaktadır. Daha önce imamımız Şafiî'nin şu sözünü aktarmıştık: "İnsanların hepsi fıkıhta Ebû Hanîfe'ye muhtaçtır."
Ona tabi olanlardan bazıları, başka imamlara tabi olmaları yönünde baskılara maruz kalıp zindanlara atıldılar, eziyetlere uğratıldılar. Allah'a yemin olsun ki, bu yaptıklarının bir faydası olmadı. Keza bir kısım mutaassıp kimselerin, İmam hakkındaki beyanatları ile "o ehli reyden biridir" sözlerinin bir kıymeti yoktur. Bilakis, imamı suçlayan kimselerin bu tür sözleri müdakkik alimler nezdinde sadece birer hezeyandır. Bu suçlayan kimseler, müctehidlerin ihtilaf ettikleri konuları, istinbatİarındaki titizlik ve derinliği bilselerdi, vardığı nokta kapalı kalmış olan Ebû Hanîfe'yi müctehidlerin büyük çoğunluğuna üstün tutarlardı.

Ey kardeşim! Şunu bil! Diğerlerine oranla daha ziyade Ebû Hanîfe'nin konumu üzerinde durmamın nedeni, imama muhalefet eden, dini konularda düşüncesizce davranan bazı farklı mezhep mensubu öğrencilere olan şefkatimdir. Çünkü bunlar, diğer imamların aksine, bu imamın vardığı noktadan habersiz oldukları için, onun bazı ictihadlarını zayıf gösterme hatasına düştüler. Kuşkusuz, anlama kabiliyeti olan ve meselelerde varılan noktalan görme yeteneğine sahip ilim talipleri için, imamların Kitap ve sünnetten istinbat etme yöntemleri gayet açıktır." [148]

Elbânî'nin İmam Ebû Hanîfe'ye Dil Uzatması

Konumuz çerçevesindeki değerlendirmelerine itibar edilmesi gereken nakil üstadları ile rical bilginlerinden aktardığımız İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'yle ilgili alıntılar, onun hafızasını, tedkiklerini hakkıyla yapışını ve yüksek bir ilme sahip oluşunu övmektedir. Hafız Ebu'1-Haccac el-Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl'inin mukaddimesinde şöyle demektedir:
"Bu kitapta yer alan cerh-tadil imamları ile diğer bilginlerin sözlerinin büyük kısmı Hafız Ebû Hatim'in oğlu Hafız Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzî'nin Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîl'inden, Hafız Ebû Ahmed Abdullah b. Adiy el-Curcânî'nin eJ-Kamil'inden, Hafız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatîb el-Bağdâdî'nin Târîhu Bağdâd'ından, İbn Asâkir ed-Dimaşkî diye maruf Hafız Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullah'ın Târîhu Dımaşk'ından alınmadır. (Konunun durumuna göre), bu dört kitaptan veya bir kısmından nakledilenler diğer eserlerden nakledilenlerden çok daha fazladır...
Bu kitap hadis ravilerinin, rivayetleri nakledenlerin, din imamlarının, takva-zühd-verâ' ve ibadet ehli kimselerin büyük çoğunluğundan bahseden bir çalışmadır. Bu çalışmada zikri geçen ilim guruplarından -çok azı müstesna- meşhurların büyük çoğunluğu anılmaktadır.
Burada zikredilen bilgilere ilaveten daha fazla malumat sahibi olmak isteyenler zikri geçen dört kitap dışında şu kitaplara bakabilirler: Vâkidî'nin katibi Muhammed b. Sa'd'ın et-Tabakâtu't-Kubrâ'sı. Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Zuheyr b. Harb'ın Târîh'i. Ebû Hatim Muhammed b. Hibbân el-Bustî'nin Kitâbu's-Sikât'ı. Ebû Saîd Abdurrahman b. Ahmed b. Yunus b. Abdula'lâ es-Sadefî'nin Târîhu Mısfı. Hâkim Hafız Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbûrî'nin Târîhu Neysâbûru. Hafız Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-Esbehânî'nin Târîhu Esbehânı. Bu on kitap rical alanında yazılmış temel kitaplardır." [149]
İbn Adiy'in, Ebû Hanîfe olayında haddi aşıp sınırı geçtiği malumdur. Aynı şekilde, Hatîb Bağdadî de İmam'a yöneltilen suçlamaların hepsini kitabında zikretmiş, denizlerin yıkamaya kifayet etmeyeceği kadar pisliği getirip ortaya dökmüştür.
İlim ehlinin müracaat ettiği ve bizim kendilerinden İmam-ı A'zam'ın konumunu aktardığımız Sem'ânî, Nevevî, Mizzî, Zehebî, İbn Kesîr, Hüseynî, el-Burhân el-Halebî ve İbn Hacer gibi bilginlere gelince...
Evet, zikri geçen bilginler bu alanın imamları olmalarına rağmen Ebû Hanîfe hakkında söylenen olumsuz şeylere hiç iltifat etmediler. Onu bir takım şeylerle suçlayanların aksine, Ebû Hanîfe'yİ hafızlardan saymışlar, güvenilir biri olduğunu belirtmişler, hadislerin sahih veya zayıf kabul edilmesinde keza ravilerin güvenilir mi zayıf mı olduğunu anlamada görüşlerine müracaat edilen tenkid ilmi imamlarından kabul etmişler ve yeri geldikçe görüşlerini zikretmişlerdir.
İşte İmam Ebu'l-Haccac el-Mizzî. Tehzîbu'l-Kemâl'inde zikrettiği şeylerin tamamını Hatîb Bağdâdfnin Târîhu Bağdâd'ından almıştır ancak, onun hakkında söylenen bir takım sözlerin nefsânî ve taassup kaynaklı olduğunu bildiğinden dolayı, İmam'ın itibarını zedeleyen hiçbir şey üzerinde durmamıştır. Çünkü İmam düşmanlarının kendisine iftira ettiği şeylerden beridir. Bu nedenle böylesi şeylerin hiçbirinin zikredilmesine gerek yoktur.
İmam Zehebî bu kitap için "Tehzîbu'l-Kemâl sika ravileri tanımanın kaynağıdır" demiş ve -daha önce geçtiği üzere [150]kitabındaki metodunu övmüştür: "Üstadımız Ebu'l-Haccâc, Ebû Hanîfe'yi zayıf gösteren bir görüşe eserinde yer vermemekle çok iyi davranmıştır."
Mizzî'nin ardından Zehebî, İbn Kesîr, Hüseynî, el-Burhan el-Halebî ve İbn Hacer gibi Şafiî mezhebinin büyükleri aynı doğrultuda hareket etmiş, bu tutum bugüne kadar devam etmiştir. Ancak, günümüzde hadisçiliği kendine mal eden bir zat, -ki bu Üstad Nasır el-Elbânî'dir- aykırı davranmış ve yoldan saparak böyle bir İmam'a saldırmaya başlamıştır. Onun hafızası ve ilmi ciddiyeti hakkında konuşmaya başlamış, zayıf biri olduğu iftirasında bulunarak hafıza zayıflığıyla suçlamış, zabt ve ezberlemesinin olmadığını iddia etmiştir.
Elbânî, imam, hüccet, hafız, şeyhülislam Ebû Bistam Şu'be b. el-Haccac el-Ezdî; imam, meşhur üstad, hadisçilerin önderi Ebû Saîd Yahya b. Saîd el-Kattân; imam, hafız, cerh-tadil bilginlerinin üstadı Ebu'l-Hasan Ali b. el-Medînî; imam, biricik insan, hafızların pîri, cerh-tadilin sultanı Yahya b. Maîn; imam, güvenilir insan, hafızların bilgesi Ebû Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî ve bu alanın üstadı olan diğer insanların Ebû Hanîfe'nin güvenilir biri olduğunu belirten sözlerini görmezlikten gelmiş, Silsiletu't-Ehâdîsî'd-Daîfe adlı eserinde "*yıldız doğduğunda her belde halkından afetler uzak tutulur"* hadisini değerlendirirken şöyle demiştir:
"Bu hadis zayıftır. İmam Muhammed b. Hasan, Kitâbu'l-Âsâr'da [151]bunu Ebû Hanîfe tarikiyle Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet etmiştir. Yine Ebû Hanîfe tarikiyle Sekafî Fevâid'de[152], Taberânî el-Mu'cemu's-Sağîr [153]ile el-Mu'cemu'l-Evsat'ta [154]rivayet etmişlerdir. Yine Ebû Nuaym Ahbâru Esbahân'da [155] Ebû Hanîfe'den rivayet etmiş ve "hadisteki necm (yıldız), Süreyya yıldızıdır" demiştir.
Bu isnadın ricali sikadır ancak Ebû Hanîfe fıkıhta çok yüksek bir konumda bulunmasına rağmen Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Adiy ve diğer hadis imamları onu hafızası açısından zayıf kabul etmişlerdir. Bu nedenle İbn Hacer Takrîb'de onun terceme-i halini verirken "meşhur bir fakihtir" demenin ötesinde bir şey dememiştir." [156]
Şimdi biz Elbânî'ye sormak durumundayız: Ebû Hanîfe, İbn Hacer nezdinde zayıf biri olarak kabul ediliyorsa, o zaman niye zayıf biri olduğunu dile getirmedi de "meşhur bir fakihtir" demekle yetindi? Oysa Takrîb'in mukaddimesinde şöyle bir açıklaması vardır: "Ben bu kitabımdaki her bir şahıs için, haklarında söylenen en doğru ve en adil değerlendirmeyi kapsayan hükmü en veciz ifade ve işaretlerle vereceğim."
Elbânî herhangi bir usûl kitabında "meşhur bir fakihtir" sözünün 'zayıf biridir' anlamında kullanıldığını gösteren açık bir ifade veya îmâya rastladıysa bunu bizlere açıklasın. Ravinin fakihlik ve meşhur biri olarak takdim edilmesi, acaba onun zayıflığına ve terk edildiğine mi delalet eder, yoksa onu tanınmazlık ve kapalılık durumundan şöhrete ve tanınıp bilinmeye mi çıkarır? Keza bu tanınma ve şöhret onun ilmini ve azametini ifade etmez mi? Son derece hayırlı bir İnsan olduğunu ortaya koymaz mı? Halbuki Hz. Peygamberden şöyle bir sahih hadis gelmektedir: "Allah bir kulu için hayır murad ederse onu dinde fakih kılar." Fıkıhtan sonra istenip talep edilecek başka bir hayır var mı? Ayrıca "fakih" sözcüğü selef alimlerinin geleneğinde sadece müctehidler için kullanılmaktaydı. Eibânî'ye ne oluyor ki, durumu çarpıtıp, öveceği yerde yeriyor? Allah hiç şüphe yok ki, ondan bunun hesabını soracaktır.
Elbânî'nin "İbn Hacer Takrîb'de onun terceme-i halini verirken "meşhur bir fakihtir" demesinin ötesinde bir şey dememiştir" sözüne gelince, bu tamamen bir iftira ve yalandır! Ebû Hanîfe hakkında söylenen diğer sözleri reddetmektir ve bu doğru da değildir. Nasıl doğru olsun ki, Hafız İbn Hacer eserin iki yerinde Ebû Hanîfe'nin imam olduğunu dile getirmiştir. Takrîb'in künyeler bölümünde "Ebû Hanîfe Numan b. Sabit. Meşhur imam" derken, Nûn harfinde de "Numan b. Sabit el-Kûfî. Ebû Hanîfe. İmam. Aslen Farslı olduğu söylenmiştir. Keza Teym Oğullarının mevlâsı (onların himayesinde) olduğu da söylenmistir. Meşhur bir fakihtir. Altıncı tabakadandır. Sahih olan görüşe göre, 150 yılında 70 yaşında vefat etmiştir."
Cerh tadil kitaplarında bir insan hakkında yalın ifadeyle 'imam' denir ve bu kelime başka bir kelimeyle kayıtlandırılmazsa, bunun anlamı şudur: İmam, bir ravinin güvenilir olduğunu belirtmede kullanılan ifadelerin en üstünüdür ve sika, mutkin, sebt, adi gibi güvenilir olduğunu belirten sözlerden daha yukarı bir dereceyi gösterir. Ancak, insan büyük imamlar hakkında konuşmaya başladığı zaman, üzerine gazap iner ve aklı başından giderek herşeyi birbirine karıştırır.
Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Hafız İbn Hacer, bu kimselerin Ebû Hanîfe'yi zayıf saymalarını kesinlikle kabul etmemiştir. Kullandığı "fakih", "imam" ifadelerinde onun rivayetlerini fakih keza imam olmayan diğer ravilerin rivayetlerine tercih ettiğine işaret vardır. Biz, bildiği halde gizledi demiyorsak da, Elbânî bunu düşünüp anlayamamış ve durumu çarpılmıştır. Çünkü "meşhur bir fakihtir" tanımının ravinin zayıflığına delalet ettiğini iddia etmiştir. Aklı kullara taksim eden Allah'ı tesbih ederim.
İmam, zeki insan Yusuf b. Haccac el-Mizzî Tehzîbu 'l-Kemâl'in mukaddimesinde şöyle demektedir:
Ebû Bekr b. Huzeyme, Abdullah b. Hâşim et-Tûsî'den şöyle dediğini nakletmiştir: Bizler Vekî'in yanındaydık. Bize sordu:
"Şu iki isnaddan hangisi sizce daha iyidir: A'meş -Ebû Vâil Abdullah isnadı mı yoksa Sufyan- Mansur - İbrahim - Alkame - Abdullah senedi mi?" Bizler
"A'meş'in Ebû Vâil'den naklettiği sened. Çünkü bu sened diğerine göre daha kısadır" dedik. O ise
"A'meş bir hadis hocasıdır. Ebû Vâil de öyle. Sufyan - Mansûr - İbrahim - Alkame - Abdullah tariki ise fakihlerin birbirlerinden rivayet ettiği bir tariktir" dedi. Bir başkası onun şunu da dediğini söylemiştir: "Fakihlerin birbirlerinden naklettiği bir hadis, hocaların birbirinden naklettiği bir hadisten elbette daha üstündür." [157]
Ayrıca şu da var: Elbânî'nin isteği doğrultusunda olmasa da, Hafız İbn Hacer el-Askalânî'nin diğer eserlerinde de hiçbir İlim adamından İmam

Ebû Hanîfe'yi zayıf sayan bir değerlendirme nakletmediği malumdur. Bilakis Tehzîbu't-Tehzîb''de İmam'ın güvenilir bir insan olduğunu cerh-tadii ilminin üstadı Yahya b. Maîn'den nakletmiştir. İşte söylediği:
"Yahya b. Maîn şöyle demiştir: 'Ebû Hanîfe sika idi. Sadece ezberlediği hadisleri naklederdi. Ezberlemediklerini nakletmezdi. Ebû Hanîfe hadiste güvenilir biriydi.'
İbn Davud el-Hureybî şöyle demiştir: 'Ebû Hanîfe'nin aleyhinde konuşan insanlar hasetçilerle cahillerdir.'
Rey kadısı Ahmed b. Abde babasından naklediyor: İbn Âişe'nin yanındaydık. Ebû Hanîfe'nin rivayet ettiği bir hadisi zikrettikten sonra şöyle dedi: Onu görmüş olsaydınız keşke hayatta olup yaşasaydı derdiniz.
Onun ve sizin misaliniz şu şiirde söylendiği gibidir:

Yazıklar size, onları yermeyi artık azaltın
Ya da kapattıkları gediği kapatmaya bakın. [158]

İbn Hacer bu eserinde, İmam Ebû Hanîfe'nin terceme-i halini şu sözleriyle bitirir: "Ebû Hanîfe'nin menkıbeleri gerçekten çoktur. Allah ondan razı olsun, Firdevs cennetinde oturtsun. Amin." [159]
Hureybî'nin kim olduğuna gelince: İmam, üstad Ebû Abdullah b. Davud b. Âmir el-Hemdânî eş-Şa'bî el-Kûfî. Basra'daki Hureybe mahallesinde otururdu. Zehebî kendisini Tezkiretu'l-Huffâz'da zikretmiştir.
İbn Hacer zikri geçen bu Hureybî'nin Takribideki terceme-i halinde şöyle söyler: "Abdullah b. Davud b. Âmir el-Hemdânî el-Hureybî, Ebû Abdurrahman. Aslen Kûfelidir. Güvenilir bir insandır, âbiddir. Dokuzuncu tabakadandır. Hicrî 213 yılında 87 yaşında iken vefat etmiştir. Vefatından önce hadis rivayetini bıraktı. Bu nedenle Buhârî kendisinden hadis dinleyemedi."
İbn Hacer Tehzîbu't-Tehzib'de de şunu demektedir: "İbn Sa'd onun için 'Hureybî güvenilir, âbid ve zahid bir insandır' derken, İbn Maîn de 'doğru ve güvenilir bir insandır' demiştir. Osman ed-Dârimî de şöyle demiştir: İbn Maîn'e Hureybî'yi ve Ebû Âsım'ı sordum. İkisi güvenilirdirler, dedi.' Dârimî'nin kendisi de 'Hureybî daha üstündür' demiştir. Ebû Zur'a ve Nesâî de 'güvenilir' bir insandır derken, Ebû Hatim de 'reye temayülü vardı ve doğru bir insandı' demiştir. Dârekutnî de 'güvenilir ve zahid bir insandır' demiştir. İbn Uyeyne ise 'eşsiz insanlardan biridir' demiş, başka bir keresinde de 'o bizim kadîm hocamızdır' diye övgüyîe bahsetmiştir."
Ey mutaassıb Elbânî! Gözlerini yummadan bir bak: Eşsiz insanlardan biri olan, İbn Uyeyne'nin hocası, güvenilir, doğru, zâhid, âbid, emin İnsan Hureybî ne demektedir: Ebû Hanîfe'nin aleyhinde konuşan insanlar hasetçilerle cahillerdir. Bu hasetçi ve cahillerin İmam hakkında söylediklerine sakın kanma.
Gelelim (yukarıdaki şiiri okuyan) İbn Âişe'ye. Adı Ebû Abdurrahman Ubeydullah b. Muhammed b. Hafs el-Ayşî'dir. İbn Hacer onu Takrîb'de zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ubeydullah b. Muhammed b. Aişe. Dedesinin adı Hafs b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî'dir. Ona İbn Âişe keza el-Aysî denmiştir. Aysî denmesi soyunun Aişe bnt. Talha'ya uzanmasındandır. Güvenilir aynı zamanda cömert bir insandı. Kaderi olmakla suçlanmış ancak bu tesbit edilememiştir. Onuncu tabakanın büyüklerinden olup hicri 228 yılında vefat etmiştir."
İbn Hacer Tehzîbu't-Tehzîb'de de şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel onun için 'hadis rivayetinde doğru biridir' demiştir. Ebû Hatim de 'doğru, güvenilir biridir" demiştir. Ahmed b. Hanbel kendisinden rivayet etmiştir. Yanında Hammad b. Seleme'den gelen 9.000 hadis vardı. Son derece edîbane konuşurdu, akıcı bir lisana sahipti. Güzel ahlaklı ve cömert idi. Ebû Davud 'pekçok ilim Öğrenmiştir' derken, Sâcî de şöyle demiştir: 'Tartışmasız olarak, Basralıların ilimde ileri gelenlerindendi. Eli açık ve cömert bir insandı.' İbrahim el-Harbî de 'gözüm onun gibisini görmedi' derken, İbn Hibban da 'Arapların neseplerini ezbere çok iyi bilirdi" [160] demiştir.
Zehebî de Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde onu şu sözleriyle övmektedir: "İmam, allame, güvenilir zat,... tarih bilgini, doğru insan."
İşte Ahmed b. Hanbel'in hocası, İmam, allame, hafız, doğru insan, güvenilir zat, pekçok ilimde derinleşmiş üstad, Basra'nın ilimde önde gelenlerinden olan İbn Aişe. Bu zat, Ebû Hanîfe'nin naklettiği bir hadisi aktarıyor. Orada bulunanlardan biri (çağımızda Elbânî'nin dediği gibi) 'biz onun naklettiği hadisi istemeyiz' diyor. O da ona şunu söylüyor: Onu görmüş olsaydınız keşke hayatta olup yaşasaydı derdiniz. Onun ve sizin misaliniz şairin dediği gibidir:

Yazıklar size, onları yermeyi artık azaltın
Ya da kapattıkları gediği kapatmaya bakın

Elbânî akıl ve iz'an sahibi kimselerden olmuş olsa, burada onun için ibret alınacak bir durum vardır.
İbn Maîn, Ebû Hanîfe için 'güvenilir bir insandı. Sadece ezberlediği hadisleri naklederdi, ezberlemediklerini nakletmezdi' demiş, İbn Hacer de bunu nakledip katılmış ve tenkit etmemiştir. Bu durumda, nasıl olur da İbn Hacer, Ebü Hanîfe muhaliflerinin cerhedici ifadelerinin tesirinde kalmıştır sanılabilir? Elbânî'ye ne oluyor da bu açık ve net ifadeyi kavrayamıyor? Onun bu sözü görüp anlamasına mani olan tek şey, Ebû Hanîfe'ye karşı olan taassubu ve derin kinidir.
Hafız, imam, Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî'nin el-Cevâhir ve'd-Durer fi Tercemeti Şeyhilislam İbn Hacer kitabında şöyle geçmektedir:
"Hafız İbn Hacer'e, Nesâî'nin ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn kitabında zikrettiği 'Ebû Hanîfe hadiste güvenilir değildir. Az hadis rivayet etmesine karşın çok hataları ve yanılgıları vardır' değerlendirmesi doğru mudur, hadis imamlarından bu değerlendirmeye muvafakat eden biri var mıdır, diye sorulunca şu cevabı vermiştir:
Nesâî hadis imamlarından biridir. Söylemiş olduğu şey, tesbit edebildiği kadarıyla gördüğü ve kanaatinin kendisini sevkettiği tesbittir. Herkesin her dediği kabul edilecek diye bir şey yoktur. [161] Muhaddislerden bir gurup da böyle düşünme hususunda Nesâî'ye katılmıştır. Hatîb Bağdadî Târîhu Bağdâdında onların sözlerini nakletmiştir. Bunlar içinde kabul edilecekler var, edilmeyecekler var. Ancak İmam için şu gerekçe gösterilmiştir: Ebû Hanîfe, sadece duyduğu'andan nakledene kadar hafızasında sakladığı hadisleri rivayet ediyordu. Bu nedenle kendisinden az hadis rivayet edilmiş, bununla bağlantılı olarak da, rivayeti az olmuştur. Yoksa kendisi çok hadis rivayet edebilecek durumdaydı.
Sözün özü, böyle şeylere kendini kaptırmamak daha evlâdır. Çünkü İmam ve benzeri alimler köprüyü çoktan geçmişlerdir. Birilerinin onlar hakkında söylemiş olduğu olumsuz sözler hiçbir zaman etkili olmamıştır. Bilakis onlar, Allah'ın kendilerini yükselttiği makamdadırlar çünkü, kendilerine uyulmakta, görüşleriyle amel edilmektedir. Bunun bu şekilde kabul edilmesi gerekir." [162]
Elbânî'nin söylediği şeylerden dolayı Allah'tan korkması gerekir. İbn Hacer'e ve başkalarına söylemedikleri şeyleri nisbet ederek hile ve iftiralardan kaçınması icap eder.
Böylece, İmam'ı cerh etme hususunda Nesâî'ye katılanlara verilecek cevap belli olmuş oldu. İbn Hacer'in öğrencileri içinde en iyisi olan İmam ve hafız Sehâvî, el-İ'lân bi't-Tevbîh li men Zemme't-Târîh adlı eserinde, Ebû Hanîfe hakkında sadece cerh edip suçlayanların değerlendirmeleriyle yetinmemek gerektiği hususunda tavsiyede bulunmakta ve şöyle demektedir:
"İmamlar özellikle de birbirine muhalif olanlar arasında, münazaralarda ve tartışmalarda vaki olan şeyleri iyi bir şekilde yorumlamaya çalışmalı ve bunlardan bahsetmekten kaçınmalıdır. Hafız Ebu's-Şeyh b. Hayyân'ın Kitabu's-Sunne'sinde naklettiği, keza Ebû Ahmed b. Adiy'in Kâmilinde, Hafız Ebû Bekr el-Hatîb'in Târîhu Bağdâdında, onlardan önce de İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde naklettikleri ile Buhârî'nin ve Nesâî'nin kendisine tabi olunan imamlardan biri hakkındaki söyledikleri sözler, iyi niyetle hem de müctehid imamlar tarafından söylenmiş olmasına karşın, benim nakletmekten uzak durduğum şeylerdir. Böyle durumlarda onların peşinden gitmemek gerekir. Bundan dolayıdır ki, seçkin kadılardan olan bir hocamız, böyle bir zat hakkında konuştuğu söylenen bir şahsı azarlamıştır. Hocamız Hafız İbn Hacer de, Herevî'nin Kitâbu Zemmi'l-Hevâ adlı eserinin kendisine okunmasını dinlememizin ardından, içinde bu tür şeyler içermesi nedeniyle, "bu kitaptan bir şey rivayet etmeyin" dedi." [163]

İbn Abdilber'in Ebû Hanîfe'yi Suçlayanlara Verdiği Cevabın Elbanî'nin İbret Alması Gereken Bir Durum Olduğu

İmam, Şeyhülislam, Mağrib hafızı Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber en-Nemerî el-Kurtubî el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'l-Eimmeti'l-Fukahâ ile Câmiu Beyâni'l-Ilm ve Fadlihî ve mâ Yenbağî fî Rivâyetihî ve Tahammulih adlı eserlerinde İmam'a saldıranların yüzlerindeki maskeyi düşürerek gerçeği bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Nitekim, întikâ'da şunu demiştir: "Yahya b. Maîn onu över ve güvenilir biri olduğunu söylerdi. Diğer hadisçiler ise Ebû Hanîfe ve öğrencilerine düşman gibidirler."
Ey Elbânî sana soruyoruz: Ümmet onun büyüklüğü, ilmi ve takvası karşısında saygıya geçmişken, üstelik yüzyıllar geçmesine rağmen yeryüzünün yansı ona tabi olmuşken, iddia edegeldikleri şeylerde delilleri dahi bulunmayan düşmanların îmam hakkındaki hezeyanları kabul

edilebilir mi? Seni bu tür çıkmazlara dalmaktan alıkoyacak bir aklın da mı yok?
İmam İbn Abdilber Câmiu Beydai'l-İlm'de de şöyle demektedir:
"Hadisçiler Ebû Hanîfe'yi kötülemek hususunda ileri gittiler ve haddi aştılar. Onlara göre, kendilerini buna sevk eden şey, Ebû Hanîfe'nin rey ve kıyası rivayetleri değerlendirmede kullanması ve bu ikisine itibar etmesidir. Oysa ilim ehlinin çoğunluğu şöyle demektedir: Rivayet sahih olduğunda kıyas ve rey batıl olur.
Halbuki Ebû Hanîfe'nin reddettikleri, doğruluğu muhtemel olan teville reddettiği âhâd haberlerdir. Ayrıca ondan önce başkaları bunların pekçoğunu zaten reddetmişlerdi; Ebû Hanîfe gibi rey ekolünü benimsemiş olanlar da bunlara tabi olmuşlardı. Nitekim onun bu yöndeki yaklaşımlarının büyük çoğunluğu kendi şehrindeki -İbrahim en-Nehaî ve İbn Mesud'un öğrencileri gibi- tabi olduğu alimlerin uygulamalardır. Ancak kendisi ve öğrencileri, gelen problemlere reyleri ve istihsan prensipleriyle cevap vermede ifrata düşmüş ve ölçüyü kaçırmışlardır. Bu nedenle de selef ile arasında pekçok ihtilaflar söz konusu olmuştur. Bu farklı yaklaşımlar karşı taraftakiler tarafından çirkinlik ve bidat olarak değerlendirilmiştir.
İlim ehlinden hiçbir kimse bilmiyorum ki, herhangi bir ayeti tevil etmiş olmasın veya bir sünnet hakkındaki görüşünden dolayı başka bir sünneti kendince daha uygun bir teville veya nesh iddiasıyla reddetmiş olmasın. Bu durum diğer ilim ehlinde az rastalanan bir durumken Ebû Hanîfe'de çok olmuştur.
Bu babda Yahya b. Selâm şunu zikretmiştir: İbrahim b. Ağleb'in meclisinde Abdullah b. Gânim'den dinledim. Leys b. Sa'd'dan şöyle dediğini aktardı: "Malik b. Enes'in kendi reyiyle karar verdiği ve sünnete muhalif olan 70 mesele tesbit ettim. Bunu bir mektupla kendisine bildirdim."
Hiçbir alim, Hz. Peygamberden sabit olan bir hadisi şu iddialarından biri olmaksızın reddetmemiştir:
(a) Benzeri bir hadis,
(b) İcma veya
(c) Dayandığı şey itibarıyla uyulmayı gerektiren bir amel tarafından neshedilmiştir.
(d) İlgili hadisin senedinde cerh edilen bir ravi vardır; bu ravinin yaptığını yapan kimsenin imam olarak kabul edilmesi bir yana, adaleti düşer, fasık olarak nitelenmesi gerekir.
Keza irca görüşünü benimsiyor diye Ebû Hanîfe'ye yüklendiler. Oysa ilim ehlinden bu görüşü benimseyen çok insan vardır.
Tarih boyunca, Ebû Hanîfe kadar, şahsı ve imameti hakkında söylenmiş çirkin sözlerin bu kadar çok nakledildiği, kendisine bu derece hücum edilen bir başka kimse yoktur. Bunun yanında o kıskanılıyor, ilgisi olmayan şeyler şahsına nisbet ediliyor ve hakkında asılsız şeyler uyduruluyordu.
Bunlara rağmen, alimlerden bir gurup onu övmüş ve faziletini beyan etmişlerdir. Uzun zamandır rivayet imamları ile ilgili bir kitap yazmak istiyorduk. İnşallah kendimizde bir gayret bulursak, Ebû Hanîfe'nin, Mâlik'in, Sevrî'nin, Şafiî'nin ve Evzâî'nin faziletlerini ihtiva eden bir kitap yazmak arzusundayız. [164]
Yahya b. Maîn şöyle demiştir:
"Arkadaşlarımız Ebû Hanîfe ve öğrencileri hakkında ölçüyü kaçırıyorlar." Ona
"Ebû Hanîfe yalancı mıydı" diye sorulunca da,
"O böyle şeylerden beri, şerefli bir insandı" cevabını vermiştir.
Hafız Muhammed b. Hüseyin el-Ezdî de Duafâ kitabının sonunda zikrettiği nakiller arasında, Yahya b. Maîn'den şunu nakleder:
"Vekî'den daha üstün bir insan görmedim. Ebû Hanîfe'nin reyine göre fetva veriyordu. Ebû Hanîfe'nin rivayet ettiği hadislerin hepsini bilmekteydi. Ondan pekçok hadis dinlemişti."
Ali b. el-Medînî de şöyle demiştir: "Sevrî, İbnu'l-Mubarek, Hammad b. Zeyd, Huşeym, Vekî' b. el-Cerrâh, Abbâd b. Avvâm, Cafer b. Avn, Ebû Hanîfe'den rivayet etmişlerdir. Güvenilirdir. Onda bir problem yoktur.' Yahya b. Saîd de 'bazan Ebû Hanîfe'nin değerlendirmelerinden birini güzel görüp aldığımız olur" demiştir. Yahya, Ebû Yusuf'dan el-Câmiu's-Sağîr'in kıraatini dinlediğini de söylemiştir. Ezdî de Ebû Hanîfe'yi zikretmiş ve Ali b. el-Medînî'nin yukarıdaki sözlerini aynen aktarmıştır.
Ebû Hanîfe'den hadis rivayet edenler ile güvenilir olduğunu söyleyenler keza övgüde bulunanlar, hakkında konuşanlardan fazladır.
Hadisçilerden hakkında konuşanlar ise, onu ekseriya reye ve kıyasa dalmakla, irca görüşünü benimsemekle suçlamışlardır.
Eskiden şöyle denirdi: "İnsanların geçmiş bir zat hakkında farklı görüşler belirtmeleri o insanın büyüklüğüne işaret eder." Bu bağlamda şunu demişlerdir:
"Bak işte Ali b. Ebî Tâlib. Onun uğrunda iki gurup helak oldu. Bir taraf sevgide, diğer taraf kin ve nefrette ölçüyü kaçırdı. Zaten hadis-i şerifte şöyle denmiştir: 'Onun nedeniyle iki şahıs (gurup) helak olacaktır: Aşırı seven ile aşırı buğzeden." Bu durum meşhur zevatın, dinde ve fazilette zirveye ulaşmış insanların karşılaştığı bir haldir." [165]
İbn Abdilber bâbu hükmi kavli'l-ulemâi ba'dihim fî ba'd (Alimlerin birbirleri hakkında söyledikleri sözlerin değeri) bölümünde de şöyle demektedir:
"Pekçok kişi bu konuda hatalara düşmüş, böyle durumlarla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilemeyen yeniyetme cahil ve bilgisiz insanlar da hak yoldan sapmışlardır. Bu konuda takınılacak doğru tavır şudur: Adil olduğu sahih olarak belli, hadis alanında güvenilir olduğu anlaşılmış, sağlamlığı ve hadisle iştigali açıkça tesbit edilmiş olan bir insan hakkında herhangi bir kimsenin söylemiş olduğu söze iltifat edilmez. Ancak, şahitlikteki gibi, cerhedilmesini ve bu cerhle amel edilmesini gerektirecek bizatihi görüp tanıklık ettiği geçerli açık bir kanıt getirirse, bu müstesna. Çünkü hem hukuk hem de akıl zaviyesinden bu kimsenin sözünün kabulü gerekir.
İmamlığı sabit olmamış, hıfzı ve hakkıyla eda ehliyeti bulunmadığı için rivayetleri de sahih addedilmeyen kişiye gelince; rivayetinin ilim ehlinin ittifak ettiği hadis olup olmadığına bakılır; keza, tedkikin götürdüğü sonuca göre naklettiği rivayet kabulü hususunda karar vermeye çalışılır.
Müslümanların büyük kısmının dinde imam kabul ettiği bir kimse hakkında suçlayıcı ifadelerde bulunan bir kimsenin sözünün kabul edilmeyeceğinin delili şudur:
(a) Selef alimlerinin kızgınlık anında birbirleri aleyhine söz sarf ettikleri olmuştur. Bu sözlerin bir kısmı, -İbn Abbas, Mâlik b. Dînâr ve Ebû Hâzim'in işaret ettiği gibi- hasetlikten dolayı söylenmiştir. [166]
(b) Bir kısmı da getirdikleri yorum nedeniyle suçlanmışlardır ancak suçlayanların sözleri suçlananları bağlamaz, suçlananlar bunlarla muaheze edilmez. Nitekim geçmiş bazı bilginler farklı yorumlar ve ictihadlar nedeniyle karşıdakilerine yalın kılıç saldırmışlardır. Bu tür suçlamalarda açık bir delil, ikna edici bir kanıt olmadıktan sonra, bu sözlerin hiçbirine tabi olmak gerekmez. Biz bu bölümde, güvenilir büyük imamların birbirleri hakkında söyledikleri ve hiç de iltifat edilmesi, üzerinde durulması gerekmeyen sözlerinden bazı örnekler zikredeceğiz. Böylece, demek istediğimiz husus daha iyi anlaşılacaktır... (İbn Abdilber böyle dedikten sonra bilginlerin birbirleri hakkında söyledikleri dikkate alınmayacak sözlerden pekçok örnek zikreder. Ardından da şöyle söyler):
Ashab-ı kiram ile bilginlerin önderleri arasında kızgınlık anında söylenen sözler bundan çok daha fazladır. Lakin anlayışlı, ilim ehli, neyin ne zamanda söylendiğini ayırt edebilen insanlar bu tür sözlere kulak vermezler. Çünkü bilirler ki onlar da insandırlar; kızgınlık ve hoşnudluk halleri vardır. Hoşnudluk anında söylenen ise kızgınlık anında söylenen gibi değildir. Şair ne de güzel söylemiştir:

Yumuşak başlılık ancak öfke anında belli olur.

Mâlik ve Şafiî gibi imamlar hakkında konuşan kimsenin durumu A'şâ'nın dediği gibidir:

Birgün parçalamak için kayaya gidip te toslayan,
Boynuzunu kıran keçi gibi, kayaya zararı olmayan.

Bunların durumu Hüseyin b. Muhammed'in dediğine de benzemektedir:

Ey yaralamak için başını yüce dağa toslayan,
Başına merhamet et, gerekmez dağa acıman.

Ebu'l-Atâhiye de çok güzel söylemiştir:

İnsanların dilinden kim kurtulmuş ki;

Zanla kîl-u külleri hiç son bulmaz ki...

Şu sözün sahibi de çok hoş söylemiştir:

Bir laf söylenmişse hakkında,
Artık ne diyesin ki sen buna?

Gerçek şu ki, eskiden beri saldırganlıklara ve kıskançlıklara şahit olmaktayız. Görmüyor musun Kûfe'liyi, Sa'd b. Ebî Vakkas hakkında ne diyor: 'O, tebâsı arasında adaletli davranmaz. Seriyyelerle savaşa katılmaz. Ganimet mallarını adaletli taksim etmez.' Oysa Sa'd Bedir savaşına katılanlardandır. Cennetle müjdelenen 10 meşhur sahabeden biridir. Hz. Ömer'in şura görevi verdiği 6 kimseden biridir. Keza Hz. Ömer'in 'Hz. Peygamber ondan hoşnud olarak vefat etti' dediği kimsedir.
Rivayet edildiğine göre, Hz. Musa şöyle münacaat etmiş:
"Allah'ım! Beni İsrâîloğullarının dillerinden koru!" Allah da ona şöyle vahyetmiş:
"Ey Musa! Ben kendimi bundan korumamışken seni nasıl korurum?'
İnsanlar gıybet ve yermede ölçüyü öyle kaçırdılar ki, havas yerine avamı, alimler yerine cahilleri gıybet edip kötülemekle yetinmediler. Bu tamamen cehalet ve kıskançlıktan kaynaklanmaktadır. Nitekim İbnu'1-Mubârek'e 'filan adam Ebû Hanîfe hakkında konuşuyor' dendiğinde, İbnu'r-Rukayyât'ın şu şiirini okumuştur:

Seçkin zevatın faziletli kılındığı şeylerle,
Allah'ın seni faziletli kıldığını gördüler.
İşte bu yüzden sana haset etmektedirler.

Ebû Asım en-Nebîl'e 'filanca Ebû Hanîfe hakkında konuşuyor' dendiğinde, şu cevabı vermiştir: 'Ebû Hanîfe, Nusayb'ın dediği gibidir:

Gösterdiği çabayı gösteremediler,
Onun vardığı noktaya varamadılar,
Delikanlıya bu yüzden haset ettiler,
Topyekün hepsi ona düşmandırlar.

Güvenilir imamların birbirleri hakkında söylemiş oldukları sözleri kabul edecek olan kişi, (ilk önce) -yukarıda zikrettiğimiz- sahabenin birbirleri hakkında söyledikleri sözleri kabul etsin. Eğer bunu yaparsa şüphesiz çok açık bir sapıklığa keza büyük bir hüsran çukurunun içine düşmüş olur. Aynı şey, İkrime'nin Saîd b. el-Museyyeb hakkındaki sözlerinin; Şa'bî, Nehaî, Hicazlılar, Kufeliler ile Şamlılar'ın tamamı hakkında söylenen sözlerin keza Mâlik ve Şafiî hakkında söylenenlerin, bu bölümde zikrettiğimiz alimlerin birbirleri hakkında söyledikleri diğer şeylerin kabul edilmesi durumunda da geçerlidir.
Kişi bundan kaçınır ve bu tür haberlere itibar etmezse, Allah da kendisine hidayet nasip eder ve doğruyu gösterirse, hiçbir zaman bunlara kulak asmaz. Adaleti sabit olan, hadis ilmiyle ilgilendiği bilinen, büyük günahlardan salim, kişilik sahibi, yardımsever, hayrı fazla, şerri amel kısmının azını oluşturan kimse hakkında gelen bu tür haberlerin kabul edilmeyeceği yönündeki kuralımız gereği, bu tür rivayetler karşısında duraksamak icap eder. Bu, delili olmayan hiçbir kimsenin olumsuz sözünün kabul edilmeyeceği bir alandır. Yine bu, tersi mümkün olmayan hakikattir. Ebu'l-Atâhiye şöyle demiştir:

İslam alimleri onun tasasına ağladılar,
Baktılar dertten ağlıyor, ağıtı bıraktılar.

Çoğunun metodu şöyle görmektir onların:
Muhalifin hatasını güzel, doğrusunu çirkin.

Hangisinin dini yaşantısı bizce muteberdir,
Hangisinin görüşüne bizde itimad edilir?

Saîd b. el-Museyyeb'e, zikrettiğimiz tabiînin ve müslümanların diğer imamlarına övgüde bulunan zevatın sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Bazı kimseler onların faziletlerini biraraya getirmiş, hayat hikayelerini yazmıştır. Kim sahabe ve tabiînden sonra Mâlik'in, Şafiî'nin, Ebû Hanîfe'nin faziletlerini okur, bunlara önem verir ve güzel yaşantılarıyla istikamet üzere bulunuşlarını mütalaa ederse; bu onun için güzel bir amel olur. Allah onlara olan sevgimiz nedeniyle bizleri mükafatlandırsın. Nitekim Sevri şöyle demiştir: 'Sahabe anıldığında rahmet iner.' Fakat her kim onların faziletlerini önemsemez, güzel haberlerini bellemez de sadece kıskançlık, dil sürçmesi, ihtiras ve öfke sebebiyle birbirleri hakkında söylediklerini akılda tutmaya çalışırsa; başarılı olamaz, yaptığı gıybet olur ve yoldan sapar. Yüce Allah sizi ve bizleri işittiği sözlerin en güzeline tabi olan kullarından eylesin.
Bu bahsi, Hz. Peygamber'in *'sizden önceki ümmetlerin hastalığı olan kıskançlık ve nefret sizlere de sirayet etti'* hadisiyle açmıştık. Bu, meramı anlatmaya kafidir... Hakkı bulmaya muvaffak kılınan insan, bildiğini doğru anlayıp gereğini yerine getirirse; az bir hikmet, küçük bir nasihat ona yeterli olur. Benim başarım da elbette Allah'tandır. O bana yeter. O ne güzel vekildir.
Ebû Davud Süleyman b. Eş'as şöyle demiştir: 'Allah Mâlik'e rahmet etsin. O imamdı. Allah Şafiî'ye rahmet etsin. O da imamdı. Allah Ebû Hanîfe'ye rahmet etsin. O da imamdı." [167]
İbn Abdilber Câmiu Beyâni'l-İlm'de şunu da nakletmektedir:
Ebû Recâ anlatıyor: Rüyamda Muhammed b. Hasan'ı gördüm.
'Neyle karşılaştın' diye sordum. Şu cevabı verdi:
'Bağışlandım. Ardından bana dendi ki: Sana bu ilmi vermemizin nedeni seni bağışlamak istememizdendir.'
'Ebû Yusuf ne yaptı' diye sordum.
"Bizden bir derece yukarı çıktı' dedi.
'Peki Ebû Hanîfe' dedim.
'O en üst makamdadır' karşılığını verdi." [168]

Hafız İbnu't-Turkmânî'nin İmamın Cerhedilmesine Verdiği Cevap

İbnu't-Turkmânî diye maruf kâdıyulkudât, imam, allame, hafız, üstad Alaaddin Ali b. Osman el-Mardînî el-Cevheru'n-Nakî fi'r-Red ale'l-Beyhaki adlı eserinde İbn Abbas'ın 'din değiştiren bayanlar öldürülmezler' sözünü değerlendirirken şöyle der:
"Bazıları hakkında söz söylemiş olsalar da, pekçok kişi Ebû Hanîfe'nin güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hibban onun rivayetini Sahîh'inde nakletmiş [169]Hâkim de Mustedrek'inde, rivayetini şahid olarak getirmiştir. Dinde ve ilimde onun gibi olan insanların değer ve itibarlarını bu kimselerin sözleri düşürmez. Ayrıca İmam'ın hasımlarının çok olduğunu pekçok selef alimi bildirmektedir. Ebû Ömer b. Abdilber el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'l-Fukahâ adlı eserinde Hatim b. Davud'dan şunu nakletmiştir: 'Fadl b. Musa'ya, Ebû Hanîfe hakkında konuşanlar için ne diyeceksiniz diye sordum. Bana şunu söyledi: Ebû Hanîfe onların önüne hem anlayacakları ve hem de anlamayacakları bilgiler getirip geriye bir şey bırakmadığı için ona haset ediyorlar." [170]

Ebû Hanîfe'nin Hadis Ve Arapça Bilgisi Hakkında Şüphe Uyandırmaya Çalışanlara İbnu'l-Vezîr El-Yemânî'nin Cevabı

İmam, hafız, allame, büyük insan Ebû Abdullah Muhammed b. İbrahim b. el-Vezîr el-Yemânî (ö. 840) er-Ravdu'l-Bâsim fi'z-Zebbi an Sünneti Ebi'l-Kâsım adlı eserinde Ebû Hanîfe'nin hadis ve Arapça bilgisi hususunda şüphe uyandırmak isteyen Seyyid Cemaleddin Ali b. Muhammed b.

Ebi'l-Kasım'a verdiği cevapta şöyle demektedir:
"Bu muteriz, İmam'ın ehlî bir insan olarak fetva verdiğini, selef ve halef alimlerinin onun ictihadlarını naklettiklerini ya inkar edecek ya da kabul edecek. Eğer inkar ederse kesin bilgiyi inkar etmiş olur ki, onunla münazara yapmanın anlamı olmaz. Eğer inkar etmez kabul ederse, bu da Ebû Hanîfe'nin ictihad ettiğini (dolayısıyla müctehidliğini) ortaya koymuş olur. Biz burada, onun ictihad ehli biri olduğunu göstermek için bazı yollar izleyeceğiz:
Birinci yol: Ebû Hanîfe'nin fazileti, dürüstlüğü, takvası ve eminliği tevatürle sabittir. Eğer Ebû Hanîfe bilmeden, buna ehil olmadan fetva vermiş olsaydı, bu onun güvenilirliğini kaldırır, dinine ve eminliğine zarar verir, aklı ve şahsiyetinde noksanlık olduğunu gösterirdi. Çünkü İnsanın hakkını veremediği bir işle meşgul olması, bilmediği halde anladığını iddia etmesi sefihlerin, hayasızların, alçak ve karaktersiz insanların yoludur. Ebû Hanîfe'ye gelince, onun hayat sayfalan bu tür çirkin noksanlıklardan, habis kötülüklerden uzaktır, tertemizdir.
İkinci yol: Alimlerin Ebû Hanîfe'nin görüşlerini rivayet etmeleri, doğru yolu gösteren kitaplarda, İslamın hazinesi olan eserlerde bunları biraraya getirmeleri, onların Ebû Hanîfe'nin müctehid olduğunu görüp kabullendiklerini göstermektedir. Çünkü bir insanın ilmî durumunu tesbit etmeden görüşünü nakletmeleri helal olmazdı; nitekim, bir insanın bu yönünü tedkik etmeden böyle olduğu havasını vermek haramdır. Zira onun ictihadlarını nakletmekle şer'î hükümler açısından ortaya şu vb. sonuçlar çıkmaktadır:
1- İcma edilen şer'î hükümler açısından: Farklı görüşüyle kendi dönemindeki İcma bozulmaktadır.
2- İhtilaflı konular açısından:
a) İçtihadı nedeniyle kendisinden sonrakilerin icması engellenmiş olmaktadır. (Çünkü kendisine tabi olanlar mutlaka olacaktır),
b) Vefatından sonra bu fetvasının taklid edilmesi caiz olmaktadır.
Üçüncü yol: Şunu demek durumundayız: Bazıları muhalefet etse de, Ebû Hanîfe'nin müctehid olduğu hususunda icma vardır. Vefatından sonra da aynı icma devam etmiştir. Biz bunu söylerken, dayanağımız şudur: Tabiin döneminden yani hicrî 150 yılından itibaren bugüne, hicri dokuzuncu asrın başlarına kadar, onun ictihadlarına seçkin İslam alimierince müracaat edilmekte, doğusuyla batısıyla, Yemen'iyle Şam'ıyla bütün bir İslam coğrafyasında bunlarla amel edilmektedir. Onun ictihadiarını rivayet edenler ile bunları kendisine dayanak olarak alanlar yerilmemektedir. Müslümanların bir kesimi onun ictihadlarıyla amel etmekte, etmeyen diğer kesim de edenleri tenkit etmemektedir. Çoğu konulardaki icma iddiası da zaten bu yolla ispat edilmektedir.
Dördüncü yol: Pekçok imam ve alim şunu demişlerdir: Bir kimsenin müctehid olduğunu gösteren delillerden birisi de; fetva vermesi, insanların onun fetvalarına müracaat etmesi, bilginlerin ve faziletli zevatın da bunu yadırgamamasıdır. Alimlerin bu yöndeki açıklamaları usûl kitaplarında yazılıdır. Buralarda, bir alimin müctehid olduğunu ve taklid edilebilirliğini anlamak için bu delilin yeterli olacağı anlatılmaktadır. Safuet kitabında bunu zikreden Zeydiyye'nin imamlarından Mansûrbillah ile Mutemed'inde bahseden Mutezile'nin üstadlarından Ebu'l-Hüseyin el-Basrî bu hususu anlatan imamlardan ikisidir.
Diğer bilginlerin, fetva veren bir insana ses çıkarmaması onun müctehid olduğunu gösteriyorsa; Peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed'in ifadesiyle en hayırlı dönemlerin birine mensup olan seçkin din önderlerinin, İslamın rüknü tabiin bilginlerinin bir kişi hakkında sükut etmesi nasıl olur acaba? İleride geleceği üzere, Ebû Hanîfe'nin kendisi de bu ilk seçkin kuşakla muasır olan bir insandı.
Her iki gurup da, yani hem Ehl-i sünnet hem de Mutezile mezhebi Ebû Hanîfe'yi büyük bir bilgin olarak kabul etmede ve hürmette hemfikirdir.
Ehl-i sünnetin bu yaklaşımı güneşten daha açıktır, şüpheye küçük bir mahal bırakmayacak şekilde nettir.
Gündüzün varlığına bir delil aranırsa, Hiçbirşey makul gelmez artık akıllara. Mutezile'ye gelince; pekçoğu kendisini ona nisbet edip (Hanefî olduğunu belirtip) mukallidi olduğunu dile getirerek bunu bir şeref payesi olarak kullanmıştır. Mutezilenin mütekaddimîninden Ebû Ali, oğlu Ebü Hâşim ile müteehhirûnundan Ebu'l-Hasan el-Basrî ve Zemahşerî gibiler böyledir. Bizler bu insanların ictihad keza taklidi bırakma iddialarını düşünecek olursak, bunun ilim tahsillerinden sonra, uzun bir zaman sürecinin ardından gerçekleştiğini görürüz. Bu noktadan önce, keza bu noktaya gelene kadar geçirdikleri süreçte Ebû Hanîfe'nin ictihadlarına tabi olduklarını dile getiriyorlardı. Vardıkları noktadan (ehl-i sünnetten ayrıldıktan) sonra da kendilerini Ebû Hanîfe'ye (Hanefi mezhebine) nisbet etmekten, ameli konularda onun çizdiği yola tabi olmaktan imtina etmediler.
Mutezile'nin allamesi olan Zemahşerî bir sözünde şöyle demiştir: "Allah Hanefi mezhebini Ebû Hanîfe'nin bilgileriyle sağlamlaştırdığı gibi, yeryüzünü (dini) de mükemmel alimlerle, Hanîf dinin önderleri olan büyük Hanefî imamlarıyla sağlamlaştırdı. Cömertlik ve yumuşak başlılık Hatim'den ve Ahnef'ten öğrenilir. Din ve ilim de hanîftir, Hanefîdir (Hanefî mezhebinden öğrenilir)."
Hâkim Ebû Saîd de Sefînetu'l-Ulûm adlı eserinde Ebû Hanîfe'nin faziletlerine ve ilmî birikimine dair bir bölüm açmıştır.
Tarih alimleri Ebû Hanîfe'nin büyük bir alim olduğu hususunda müttefiktirler. Tarihçilerden biri Ebû Hanîfe'nin hayatına dair Şakâiku'n-Nu'mân fî Menâkibi'n-Nu'mân adlı müstakil bir eser yazmıştır.
İmam Ebû Hanîfe cahil, ilim ziynetinden mahrum bir insan olmuş olsaydı, Hanefî olan ilim dağlan Kâdî Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, Tahâvî, Ebu'l-Hasan el~Kerhî gibilerle bunlardan kat be kat fazla sayıdaki insan Ebû Hanîfe'nin ictihadlanyla meşgul olmakta hemfikir olmazdı.
Hanefi alimleri hicrî 150 tarihinden günümüze kadar geçen 600 sene zarfında, başta Hindistan, Şam, Mısır, Yemen, Mezopotamya, Mekke, Medine, Basra, Küfe olmak üzere devamlı artmaktadır. Binlerce sayıdaki bu alimleri bir sayıyla kayıtlamak; ilim, fetva, verâ ve takva ehlinden olan bu büyük zümreyi tek tek saymak mümkün değildir.
Bu muteriz, nasıl cüret ediyor da bu bilginlerin, avamdan cahil birine, be harfinin kendisinden sonraki ismi cer ettiğini bilmeyen, ağzından çıkan hadisten neyin murad edildiğini idrakten yoksun bir insana dayanmakta hemfikir olduklarını mümkün görmektedir. Bu olsa olsa sıradan bir İnsanın veya karanlıkta şaşıran ve oraya buraya çarpıp sendeleyen bir âmânın sözüdür.
Farzet ki gündüze gece diyorsun sen, ışığı görmüyor mu bütün bir evren.
İmam Ebû Hanîfe'yi Arapça'yı bilmemekle suçlamasına gelince, şüphesiz bu doğru çizgiden sapan zalim ve insafsız bir insanın sözüdür. Oysa Ebû Hanîfe eski dili ve fasih lügati çok iyi bilen bir insandı.
Bir filolog gibi konuşurken ağzını sağa sola bükmez, Lakin çok akıcı konuşur, dil kurallarını da ihlal etmez.
Ebû Hanîfe'nin Arapçayı hakkıyla bilmesine gelince: Arapların dönemine, dilin doğru konuşulduğu zamana yetişmiş, Cerîr ve Ferazdak ile aynı dönemi paylaşmış, Rasûlullah'ın hizmetkarı Enes b. Mâlik'i iki kez görmüştür. Enes'in vefatı hicri 93'dür. Buradan anlaşılan şudur: Ebû Hanîfe Enes'i beşikteyken değil, temyiz çağlarındayken görmüştür. Enes'i görmesi Ebû Hanîfe'nin uzun ömür süren insaniardan olduğunu da göstermektedir. Çünkü 150 yılında 90 yaşını geçkinken vefat etmiştir. [171]
Bu bilgiler, onun Enes'le görüştüğü sıralarda buluğ çağında olduğunu ve Hz. Peygamberin vefatından yaklaşık 80 yıl sonrasına yetiştiğini gösteriyor. Çünkü Hz. Peygamber hicretten on yıl geçtikten sonra vefat etmiştir. Yine bu, Ebû Hanîfe'nin oldukça erken bir döneme, (henüz başka ırklarla dejenere olmamış) Arapların zamanına yetiştiğini göstermektedir. O, dönem olarak mezhep imamlarının en kıdemlisi ve en yaşlısıdır. Nitekim Malik önce yaşayan bilginlerden biri olmasına rağmen, Ebû Hanîfe'den 30 yıl kadar bir süre sonra vefat etmiştir.
Hiç şüphe yok ki bu dönemde Arapça az bir değişime uğramıştı. Ayrıca bu dönemde, kendilerine ittiba edilen güvenilir İmamlardan hiçbir tanesi -o vakitler böyle bir şeye ihtiyaç olmadığından dolayı- filoloji ile meşgul olmadılar. Ebu's-Seâdât İbnu'l-Esîr en-Nihâye adlı kitabının mukaddimesinde bu hususa değinmektedir. Ayrıca tarih ilmiyle ünsiyeti olan kişiler de bunun böyle olduğunu gayet iyi bilirler.
Eğer bizler bu dönemde bir müctehidin filoloji okumasını şart koşarsak bunu sadece Ebû Hanîfe'den istememeliyiz. Aynı şekilde filologların (Ebû Hanîfe'nin muasırı) Cerîr ve Ferazdak'dan delil olarak zikrettikleri şiirlere de itibar edilmemeli. Oysa bu, hiçkimsenin söylediği bir şey değil. Ancak şu bir gerçektir: Bu asırdan sonra bir kısım insanların lisanlarında büyük bir karmaşa ve karışıklık meydana geldi. Şehirlerdeki Acemlerle (Arap olmayanlarla) haşir neşir olmayan saf Araplar ise dillerini koruyabildiler. Zemahşerî badiyelerde yaşayan bu tür insanların pekçoğuna yetişmiş ve görüşmüştür. Zemahşerî, altıncı asırda yaşayan ve hicrî 538 yılında vefat eden bir insandır. Dejenerasyona en hızlı biçimde uğrayanların büyük kısmını, Arapça olan kelimelerle olmayanları birbirinden ayırt edemeyen halk oluşturuyordu.
Alim zat Emîr Hüseyin b. Muhammed'in Şifâu'l-Uuâm adlı kitabında belirttiğine göre, İmam Yahya b. Hüseyin bir eğitim almadığı halde Arapça'yı Hicaz şivesince konuşan bir insandı. Şia mezhebi allâmelerinden Ali b. Abdullah b. Ebi'1-Hayr ise İmam Yahya'nın 40 gün Arapça eğitimi aldığını rivayet etmiştir. İmam Yahya'nın vefatı hicrî 300 yılının başıdır.
Hakikati yanlışlardan ayırt edebilen insanlardan hiçbiri, hicrî 80 yılında yaşayan bilginlerin Arapça eğitimi almadan Allah kelamının manalarına vakıf olamadıklarına inanmaz. Eğer durum böyle olmuş olsaydı, bu mutlaka onlardan nakledilir ve tabiîne Arap edebiyatı eğitimi veren hocaların isimleri bilinirdi.
Eğer durum böyle değilse, o dönemlerde yaşayan Alkame b. Kays, Ebû Müslim el-Havlânt, Mesrûk el-Ecda', Cubeyr b. Nufeyr ve Ka'bu'l-Ahbâr'ın hocaları kimlerdir acaba, bilmek isterim? Keza onlardan sonra gelen ve yine tabiînden olan Hasan Basrî, Ebu's-Şe'sâ, Zeynelâbidîn, İbrahim et-Teymî, Nehaî, Saîd b. Cubeyr, Tâvûs, Ata, Mücahid, Şa'bî ve benzerlerinin hocaları kimlerdi acaba? O halde ne diye sadece Ebû

Hanîfe'den Arapça eğitimi alması isteniyor? Hem o vakitler hangi basit kitaplar okunuyordu acaba?
Muterizin, Ebû Hanîfe'nin (harf-i cer'i devreye sokmayarak) 'bi Ebâ Kubeys' dediğini delil getirmesine gelince; buna birkaç açıdan cevap verebiliriz:
a) Bu rivayetin sahih bir senede ihtiyacı vardır. Ebû Hanîfe'nin konumuna karşı çıkan Seyyid Cemaleddin Ali, sözün sahibinden işitildiği ve gerektiği şekilde korunduğu meşhur olmasına rağmen sahih rivayetlerin söyleyenine nisbetinde çok sıkı ve titiz davranmışken, bu rivayet karşısında niye böyle bir tavır takınıyor?
b) Bu rivayet sahih bir tarikle sabit oisa bile, meşhur değildir; keza İmam Ebû Hanîfe'nin fetva ehli ve müctehid olduğu iddiası kadar da sahih değildir. Oysa Ebû Hanîfe'nin ilmi durumu, fazileti tevatür derecesindedir ve bu hususta herkes hemfikirdir. Bu nedenle malum olan bir gerçeğe zanla hatta zan bile sayılamayacak birşeyle zarar verilemez.
c) Rivayetin Ebû Hanîfe'den sağlam yollarla geldiğini ve sahih olduğunu farz etsek; bu, Ebû Hanîfe'nin konumuna bir zarar vermez; çünkü bir hata değildir. Bilakis doğru bir lehçedir. Nitekim Ferrâ bazı Araplardan bunu nakletmekte ve şu şiiri söylemektedir:
İnne ebâhâ ve ebâ ebâhâ [172] kad belağâ fi'l-mecdi ğâyetâhâ

Hanımın babası ile babasının babası
Son derece ulu insanlardı her ikisi

d) Bunun hiçbir şekilde izah edilemez bir hata olduğunu kabul etsek bile bu, Ebû Hanîfe'nin Arapçayı bilmediği anlamına gelmez. Çünkü (bugün) pekçok filolog ammîce konuşmakta ve (hatalı söylemiyle yerleşmiş kelimeye) alışan dil bilerek yanlış yapmaktadır. Bundan da öte, Araplar'ın kendileri bile yabancı dil konuşmakta ve bu onların Arapçalarını olumsuz etkilememekte, keza onlar için bir kusur sayılmamaktadır.
Sözün özü, nasıl ortaya atılmış olursa olsun, bu mesele İmam Ebû Hanîfe'nin bilgisizliğine ve kifayetsizliğine delalet etmez. Aksine, muterizin gafletini ve basiretsizliğini, bu büyük alimi lekelemek ve cahil göstermek için ne kadar cüretkar olduğunu ortaya koyar.
Ebû Hanîfe zayıf ravilerden rivayet ederdi diyerek onu lekelemeye çalışmasına ve 'bunun nedeni Ebû Hanîfe'nin hadis bilgisinin azlığıdır' demesine geiince, bu apaçık bir hatadır. İnsaflı bir insan bunu söylemez. Buna birkaç yolla cevap verilebilir:
Birinci yol: Ebû Hanîfe'nin meçhul kimselerin rivayetlerini kabul ettiği bilinmektedir. Daha önce zikrettiğimiz gibi, pekçok alim aynı şekilde düşünmektedir. [173] Hiç şüphe yok ki onlar, adaleti bilinen sika ravinin rivayetine muhalif olmayan meçhul kimsenin rivayetini kabul etmekteydiler. Çünkü hadislerin tearuz etmesi durumunda bir taraftaki ravinin sikalık ve hafızasının sağlamlığıyla karşı tarafa üstün olması durumunda berideki rivayetin tercih edileceği icma edilmiş bir hususdur.
Yine şüphe yok ki, o dönemlerdeki hadis ravilerinin büyük çoğunluğu adil insanlardı. Meşhur sahih hadis de bu hususu teyid etmektedir: *"Sizlerin en hayırlı dönemi benim yaşadığım dönemdir. Sonra onları takip edenler. Sonra da onları takip edenler. Bunların ardından yalan yayılır."*
Hz. Ali de bazı ravileri doğru mu söylüyor diye ilk önce sınıyor, daha sonra yemin ettirerek rivayetlerini kabul ediyordu. Bu, tanınmayan veya benzeri durumu olan raviler için söz konusu olmaktaydı. Nitekim Mikdâd mezinin hükmünü kendisine aktarınca ondan yemin etmesini istememiştir.
Hafız İbn Kesîr, hayvan yarıştırmakla ilgili hadisleri topladığı cüzde Ahmed b. Hanbel'den, bir konuyla ilgili aykırı sahih bir hadis bulunmadığı takdirde zayıflığı bulunan hadisle amel etmeyi benimsediğini nakletmiştir. Nitekim Musned'ında bu tür pekçok hadis rivayet etmiştir. Bu, hadisin zayıflığını, zayıflığın ölçüsünü, rivayetin kabul edilmesinde icmayla kabul edilmiş şartları veya ihtilaf edilen koşullan bilmemekten değil ihtiyat nedeniyle başvurulan bir yöntemdir.
Hafız Ebû Abdullah b. Mende şöyle demiştir: "Ebû Davud ele aldığı konuda başka hadis bulamadığında zayıf hadisleri rivayet ediyordu. Çünkü bunlar onun nezdinde şahısların görüşlerinden daha sağlamdı."
Buradan açıkça ortaya çıkmaktadır ki, zayıf hadis rivayet etmek o kişinin hadis bilgisi olmadığını göstermez. Ahmed b. Hanbel ile Ebû Davud'un tartışmaya gerek olmayacak çapta hadis imamları oldukları malumdur.
Ayrıca zikretmiş oldukları zayıf hadisler, yalancıların veya hskları-nı aleni iîan edenlerin rivayetleri değildir. Onların nezdinde bu tür rivayetlere zayıf denmezdi; batıl, mevzu, sakıt, metruk ve benzeri isimler kullanılırdı.
Zayıf rivayete gelince, şudur:
(a) Doğru sözlü olan ancak hadisi iyi ezberleyemeyen kimsenin rivayet ettiği hadis.
(b) Hadisin merfu olup olmayışında keza isnadında ihtilaf edilen ve bu açıdan küçük bir probleme neden olan hadis.
(c) Alimlerin hadisi veya raviyi zayıf saymakta ihtilaf ettikleri hususlardan birini içeren ve kabulünü veya reddini gerektirecek kuvvetli bir delilin bulunmadığı rivayet.
Ravilerin zayıf sayılması ekseriya hadisleri ezberlemelerindeki kusurlardan kaynaklanmaktadır. Usûlcülerin kabulüne göre, hataları doğru rivayetlerinden fazla veya ikisi e|it olmadığı sürece, bu durum raviye zarar vermez. Ayrıca hatalarıyla, doğrularının eşit olması durumunda ne olacağında da ihtilaf vardır. Bu konu hem hadis usûlü hem de fıkıh usûlü eserlerinde yer almaktadır.
Bu durumda, Ebû Hanîfe'nin bazı zayıf ravilerden rivayeti kendi tercihi ve ihtiyarıdır, yoksa cahilliği veya durumu fark edemeyip aldanması değildir.
İkinci yol: Ebû Hanîfe'nin kendilerinden rivayet ettiği ravilerin zayıflığı, zayıflık kabul edilip edilmeyeceği ihtilaflı olan hususlardan olabilir. Ebû Hanîfe bu tür ravilerin rivayetlerinin kabul edilmesi gerektiğini, onları zayıftır diye gösteren bu türdeki değerlendirmelere itibar etmemeyi benimsemiş olabilir. Örneğin, cerhedilen ravinin hangi sebepten ötürü cerhedildiğinin belirtilmemiş olması veya mezhebi nedeniyle cerhedilmiş olması gibi nedenler. Pekçok alim ve hafız aynı şeyi yapmıştır. Hatta Sahîhayn müelliflerinde de bu tutum görülür.
Aynı tutumu hadis ilminin diğer bilginleri de sergilemiştir. İşte İmam Şafiî. İbrahim b. Ebî Yahya el-Eslemî'den çokça hadis rivayet etmiş ve onun güvenilir biri olduğunu söylemiştir. Oysa çoğunluk bu hususta kendisine muhalefet etmiştir. İbn Abdilber bu konuda Temhîd'de şöyle demiştir: Şafiî dışındakiler İbn Ebî Yahya'yı cerh etmekte icma etmişlerdir.
(Burada şunu ara not olarak söylemek durumundayım: Şafiî dışındaki herkesin onu cerh etmekte icma ettikleri değerlendirmesi doğru değildir. Çünkü hadis hafızlarının büyüklerinden dört kişi daha Şafiî gibi düşünmekte, onu güvenilir kabul etmektedir: İbn Cureyc, Hamdan b. Muhammed el-Esbahânî, İbn Adiy, İbn Ukde.
Zehebî de Tezkire'de şöyle demiştir: "İbn Ebî Yahya hadis uyduran kimseler kategorisinde değildir." Bununla beraber, onun zayıf kabul edilmesi hadisçilerin çoğunluğunun kabulüdür. Şâfiîlerden Nevevî, Zehebî, İbn Kesîr, (Hafız İbn Hacer'in hocası İbnu'l-Mulakkin yani) İbnu'n-Nahvî ve diğerleri nezdinde doğru olan da budur.)
Aynı şekilde Şafiî, İbn Halid ez-Zincî el-Mekkî'den rivayet etmiştir. Bu kimse de güvenilir olup olmadığında ihtilaf edilen biridir.
Aynı durum îmam Ahmed b. Hanbel'de de var. O da haklarında ihtilaf edilen ravilerden rivayet etmektedir.
Aynı şekilde Kasım b. İbrahim ile Yahya b. Hüseyin de, hakkında ihtilaf edilmiş oian İbn Ebî Uveys'den rivayet etmişlerdir.
Rical bilgini alimler, haklarında ihtilaf edilen raviler konusunu ele almışlar ve usûl kitaplarında ravilere yönelik verh ve tadilin hangisinin kabul edileceğini, bir taraf raviyi cerh ederken diğer taraf güvenilir dediğinde ortaya çıkan zıtlık durumunda ne yapılacağını açıklamışlardır.
Üçüncü yol: Ebû Hanîfe bu zayıf ravilerden 'destek olsun' diye rivayette bulunmuş olabilir. Esasında konuyu dayandırdığı mesned onların hadisi değil de ayetin umumu, başkalarının rivayet ettiği bir hadis, kıyas veya istidlal olabilir. Nitekim aynı şeyi Malik, Abdulkerim b. Ebi'l-Muharik el-Basrî'den rivayette yapmıştır. İbn Abdilber bu hususta Temhîd'de şöyle demektedir: "Bu ravinin cerhi hususunda icma edilmiştir. Ondan sadece Malik tek bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadis Malik'in başka tarikle de rivayet ettiği bilinen bir hadisdir. Mezkur hadis namazda sağ eli sol elin üzerine koyma hadisidir. Malik bunu Muvatta'ında sahih tarikle tabiînin büyüklerinden Ebû Hazım - sahabı Sehl b. Sa'd tarikiyle rivayet etmiştir."
Aynı durumu Kasım b. İbrahim ile Zeydiyye'nin imamlarından olan torunu Yahya b. Hüseyin'de görmekteyiz. Bunlar İbn Ebî Damra'dan ahkam bahislerinde pekçok hadis rivayet etmişler ve bunlarla ihticac etmişlerdir. Oysa rivayet bilginleri bu ravinin cerhi ve rivayetinin zayıf kabul edilmesinde hemfikirdirler.
Keza hadisteki otoriteliğine, rivayetlerin naklinde çok sıkı olmasına, hatta Şuayb b. Cerir'in rivayetine göre 'eşeğin idrarını içerek susuzluğumu gidermeyi Ebân b; Ebî Ayyaş bize şu hadisi rivayet etti demeye tercih ederim' demesine, keza İbn İdris ve başkaları onun, 'bir insan, Ebân'dan rivayet etmektense zina etsin daha iyidir' dediğini nakletmesine rağmen, Şu'be, Ebân b. Ebî Ayyâş'dan rivayet etmiştir.
Burada şöyle diyebilirsin: Haram olduğuna inanmasına rağmen nasıl oluyor da ondan hadis rivayet ediyor? Buna şu cevabı verebiliriz: O bu tür kimselerden rivayet etmenin haram olduğunu söylerken hakla batılı birbirinden ayırt edemeyen kimsenin rivayet etmesini keza ravilerin

durumlarını bilen kimselerin raviler hakkında bilgisi olmayan kimselerin huzurunda terk edilmiş ravilerden rivayet etmesini kasdetmiştir. Nitekim Sevrî bazı terk edilmiş ravilerden rivayeti men edince
'Ama sen onlardan rivayet ediyorsun' denmiş, o da şu cevabı vermiştir:
'Ben bildiğim şeyleri rivayet ediyorum." Bahsettiğimiz bu husus, hadis ilminin inceliklerindendir.
Müslim'in senedi âlî [174] olduğu için sadece zayıf isnadlı hadisi rivayet ettiğini, nazil [175] olduğundan ve de hadis erbabı onu bildiğinden dolayı sahih isnadı eserine almadığını görmekteyiz. Nevevî bu metodu bizzat Müslim'den rivayet etmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, bir alimin zayıf bir kimsenin rivayetini nakletmesi rivayetin zayıf olduğunu bilmediği anlamına gelmez.
Aynı şekilde Buhârî, Sahih'inde kendilerinden hadis rivayet ettiği bazı kimseleri zayıf kabul etmiştir. Zehebî bu raviieri Mîzân 'da zikretmiştir. Bu da, aynı konuyla ilgili diğer sahih hadisler olmasa idi, Buhârî'nin zayıf kabul ettiği ravilerin hadislerini eserine almayacağını göstermektedir. Bu da hadis ilminin inceliklerindendir.
Bundan ötürü Nevevî şöyle demiştir: "Bir kimse Müslim'in şartlarına uymaktadır çünkü ravisi Müslim ravisidir diyerek bir hadisi sahih kabul ederse, bu hükmünde hata etmiş olur."
Dördüncü yol: İmam Ebû Hanîfe kendisine ulaşmış olan sahih ve zayıf hadislerin tedvin edilmesi gayesiyle bunları rivayet etmiş olabilir. Nitekim bu, sünen ve müsned yazarı pekçok kimsenin adetidir. Onların bu tür hadisleri rivayet ederken ki maksatları, diğer tariklerinin ve benzer muhtevalılarının araştırılması amacıyla gelen hadisleri ümmet için muhafaza etmekti. Böyle yaptıklarında naklettikleri hadisin diğer tarikleri var mı diye bakılır, sahih olduğu anlaşılırsa onunla amel edilir, batıl olduğu tesbit edilirse bırakılırdı. Şayet rivayet tartışmalı bir durum arz ederse, bu durumda da alimler kendi ictihadlarına göre o hadis hakkında karar verirlerdi.
Nitekim Buhâri'den gelen meşhur rivayette 300.000 hadis bildiği, bunların 200.000'nin zayıf olduğu geçmektedir.
İshak b. Râhûye de şöyle demiştir: "Gözlerimle görür gibi 100.000 hadisin metnini biliyorum. 70.000 hadis de ezberimde. 4.000 de uydurma rivayet biliyorum." Kendisine uydurma hadisleri niçin ezberlediği sorulunca şu yanıtı vermiştir: "Sahih hadisler arasında bunlardan biri geçtiği zaman ayıklamak için."
Beşinci yol: İmam Ebû Hanîfe'ye nisbet edilen pekçok zayıf hadisin zayıflığı Ebû Hanîfe'den veya hocalarından değil de kendisinden rivayet eden ravilerden kaynaklanabilir. Aynı durum Cafer es-Sâdık'a ve başka sika kimselere nisbet edilen hadislerde de söz konusudur. Nitekim Hafız Zehebî Mizan'da İbn Hibbân'dan şunu nakletmiştik. "Ebân b. Cafer, Ebû Hanîfe adına 300'den fazla hadis uydurmuştur. Oysa Ebû Hanîfe bunların bir tekini bile rivayet etmemiştir." Zehebî bu bilgiyi Ebân b. Cafer'in terceme-i halinde zikretmektedir.
Bunu öğrendiğine göre, şunu da bil: İmam Ebû Hanîfe yaşı bir hayli olmuşken hadis tahsiline girişmiştir. [176] Meşhur bir hafızın hadis öğrenimi yaşı bir hayli ilerlemişken olursa, hafızası da bir nebze zayıflamış olur. Dolayısıyla Ebû Hanîfe hafıza olarak doruk noktada değildi. Diğer imamlar da böyleydiler. İmam Ahmed b. Hanbel ise dört imam içinde hadis bilgisi ve ezberi en fazla olan insan idi. Dolayısıyla bulundukları durum onlar için bir ayıp, ictihadlarını tenkid için bir neden değildi.
Nitekim İbnu'l-Museyyeb'in, Muhammed b. Şîrîn'in, İbrahim en-Nehaî'nin rivayetleri; Atâ'nın, Hasan Basri'nin, Ebû Kılâbe'nin rivayetlerinden daha sahih ve daha güvenilirdir. İbnu'l-Museyyeb ise bunlar içinde rivayeti en sahih olan kişidir. Bu elbette kendisi gibi olmayan diğerlerinin rivayetlerinin konumuna zarar vermez.
Yukarıdaki gerekçe nedeniyle bazı hafızlar İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin hadisleri hakkında söz söylemişlerdir. Bazı cahiller de sanmıştır ki, bu durum Ebû Hanîfe'nin ictihadlarını ve imamlığını zedeler. Oysa durum hiç te öyle değildir. Bu babta söylenecek en son söz şudur: Diğerleri hadis ezberi açısından ondan daha iyiydiler. Bu, diğerlerinin her yönüyle ondan daha üstün ve daha bilgili olduğu anlamına gelmez. Nitekim sahabenin ençok hadis ezberleyeni olan Ebû Hureyre sahabilerin en bilgilisi, en fakihi ve en faziletlisi değildi. Muâz en fakihleri, Zeyd ferâizi en iyi bilenleri, Ali davalarda en isabetli karar verenleri, Ubey en iyi kıraat bilgisi olanları, hulefâ-i râşidîn de en faziletlileriydi. Dahası, fazilet ve meziyetler Allah'ın dilediği kullara ihsan ettiği lütuflardır.
Zehebî, İmam Ebû Hanîfe ve emsallerini zikretmesi, onlar hakkındaki farklı değerlendirmeleri aktarması nedeniyle kendisinin kınanamayacağı hususunda mazeret beyan etmiştir. Mizanın mukaddimesinde bu hususta şöyle demiştir: "Furûatta kendilerine tabi olunan imamlardan hiçbirini zikretmeyeceğim. Çünkü bunlar İslam içinde çok büyük bir yere sahiptirler, gönüllerde çok değerli yerleri vardır. Eğer bunlardan birini zikredeceksem insaf ölçüleri içinde ondan bahsedeceğim. Bu anlatacağım şeyler ne Allah katında ne de kullar nezdinde onun konumuna bir zarar vermez. İnsana zarar verecek şey, yalan, hatada ısrar etmek, batıı başka türlü göstermeye çalışmaktır. Böylesi bir tavır hıyanettir, cinayettir. Müslüman kişi herşeyi yapabilir ama hıyanet ve yalana asla sapmaz." [177]
Ebû Abdullah ez-Zehebî'nin şu edebine bir bak. İslamda kendilerine tabi olunan imamiarın büyüklüğünü dile getirmekte, cerh-tadil kitaplarında isimlerinin geçmesinin ne Allah ne de kullar nezdinde itibarlarına bir halel getirmeyeceğini belirtmektedir. İşte, alimin kendisinden daha üstün birinden bu şekilde bu şekilde edep, tevazu, hürmet ve saygı ile bahsetmesi gerekir. Allah bizleri imamların kadr-u kıymetini anlayan kullarından eylesin; ümmetin icmasına muhalefet etmekten korusun.
Bu açıklamalar sonucunda, müslümanlar nezdinde en büyük imamlardan biri olan ve seçkin din büyüklerinin dinde imam olduğunda hemfikir oldukları bir zata yönelik iki zayıf şüphenin dayanaktan yoksun olduğu ortaya çıkmış oldu. Ben bu birkaç satırla Allah Teâlâ'ya yakın olmayı, imamın kıymetli anısına hizmet etmek suretiyle şereflenmeyi, değerli ilmî mirasını korumayı arzuladım. Yoksa bilinmeyen faziletlerini anlatmayı, aşağı düşürülmeye çalışılan itibarini yükseltmeyi murad etmedim; çünkü, onun makamı çok yüksek, şanı da yücedir. Dolayısıyla böyle şeylere gerek yoktur.

Güneş parlayan ışıkları arasında durmakta,
Onu vasfedenin tarifine ihtiyaç duymamakta. [178]

Sonuç:

İbnu'l-Vezîr'den yaptığımız uzun alıntı burada bitmektedir. Hem onun açıklamalarında, hem de daha önceki değerlendirmelerde geçen Mâliki, Şafiî, Hanbelî ve diğer mezheplerden olan mutekaddimun imamların, müteehirundan mütehassıs hafızların İmam Ebû Hanîfe'yi övmeleri, Kitap ve sünnete yönelik geniş ilmi birikimini methetmeleri, onu cerh eden ve kabul etmeyenlere karşı açık delilier ve sağlam kanıtlarla verdikleri cevaplar, son zamanlarda İmam'a hücum eden kindar saldırganların suçlamalarını geçersiz kılmaktadır.
Keza bu değerlendirmeler, doğruyu bulmaya muvaffak kihnırlarsa, onların ağrılı gözleriyle hasta kalplerindeki perdeyi de kaldıracaktır. Yine buralarda, din önderlerine saygılı olan ilim ehlinin gözlerini ısıtacak bilgiler yer almaktadır.
Allah Teâlâ'dan niyazım odur ki, bu kitabı okuyan ve inceleyen herkesi istifade ettirsin. Beni de lütfü ve keremiyle bu büyük imamın konumunu ortaya koyan, onun yüce makamına yönelik saldırıları uzaklaştıran daha geniş bir çalışma yapmaya muvaffak kılsın. Şüphesiz başarılı kılacak odur; dualara icabet edendir.
Allah efendimiz ve peygamberimiz Hz. Muhammed'e, âl ve ashabının tamamına salât etsin. Hamd olsun alemlerin rabbı olan Allah'a.
Muhammed Abdurreşîd en-Nu'mânî Karaçi /15-Rebîulewel-1415.

Ek:

Cerh Ve Tadilde Mezhep Taassubunun Rolü Ve İmam Ebû Hanîfe Örneği

İsmail Hakkı Ünal
İslam dininin iki temel kaynağından biri olan hadis ve sünnete bağlılık, asırlar boyu, Hz. Peygamber'e gösterilen sevgi ve saygının mihenk taşı olmuştur. Bu bağlılığı sadece Peygamber sevgisiyle açıklamak yeterli değildir. Zira Hz. Peygamber'in söz ve tatbikatı olmadan, daha doğrusu onun örnekliği göz önüne alınmadan İslamı hakkıyla anlayabilmek mümkün değildir. İslam tarihi boyunca, İslamı yaşama ve yaşatma gayretinde olan hiçbir müslüman kendini bundan müstağni görmemiştir. Bunlar arasında İslam alimleri başta gelir.
Buna rağmen, İslam kültür tarihinde, genellikle, hadisçilerden kaynaklanan değerlendirmelere göre bazı alimlerin, bu arada özellikle Ebû Hanîfe'nin hadislere muhalefetinden ve bu konudaki yetersizliğinden söz etmek adet haline gelmiştir. Kendi çağdaşı bazı alimlerden başlayarak hicri 8. asra kadar devam eden ve günümüzde de zaman zaman görülen bu suçlamaların büyük ölçüde sübjektif olduğu ve aynı yoldan hareketle her alimin böyle bir ithama maruz kalabileceği bilinmekledir. Ancak suçlamaları yöneltenlerin, başka bir deyişle Ebû Hanîfe'yi hadisçiliği yönünden cerh edenlerin, kendi alanlarında büyük şöhrete sahip alimler olduğu gerçeği birçok kimseyi tereddüte sevketmiştir.

Bunlar arasında, İbn Ebî Şeybe (ö. 235), Ahmed.b. Hanbel. (ö. 241), Buhâri (ö. 256), Müslim (ö. 261), İbn Kuteybe (ö. 276), Nesâî (ö. 303), Ukaylî (ö: 322), İbn Ebî Hatim (ö. 327), İbn Hibbân (ö. 354), İbn Adiyy (ö. 365), Dârekutnî (ö. 385), Beyhakî (ö. 458), Hatîb Bağdadî (ö. 463), Cuveynî (ö. 478), Gazâlî (ö. 505), Fahreddîn Râzî (ö. 606) gibi alimleri sayabiliriz. Bu alimlerin hemen hepsi Şafiî geleneğini sürdüren veya onun mezhebine mensub kimselerdir. Mesela Ahmed b. Hanbei şöyte der: "Meselelerimiz, yani ashab-ı hadisin meseleleri, Şafiî'ye kadar Ebû Hanîfe'nin ellerinde idi. Ne zaman ki Allah'ın kitabı ve Rasûiünün sünnetinde insanların en fakîhi olan Şafiî'yi gördük, artık o (Ebû Hanîfe) yetmez oldu. Çünkü o hadis talebi az birisiydi." [179]
Ebû Hanîfe'yi hadîse muhalefetle ciddi olarak suçlayan ilk Badisçi Ahmed b, Hanbel'nin çağdaşı İbn Ebî Şeybe'dir. O, on dört ciltlik "Musannef "inin son cildinde bir bölümü bu konuya tahsis etmîş ve şu başlığı koymuştur: "Bu bölüm, Ebû Hanîfe'nin Rasûlullah'dan (s.a.v) gelen haberlere muhalefet ettiği konulan ihtiva eder." [180] Burada İbn Ebî Şeybe, 125 meseleyle ilgili olarak zikrettiği hadislerin sonunda sadece bir cümleyle, "Ebû Hanîfe buna muhalefet etti", veya "Ebû Hanîfe şöyle dedi" derken, nasıl muhalefet ettiği, gerekçeleri, varsa bunlara karşı tercih ettiği rivayetler konusunda hiç bilgi vermemiştir. Bütün hadis rivayetleri dikkate alınır ve mezhep imamlarının bunlardan kendilerince sahih ve uygun gördüklerini fıkhî meselelerde delil atıp, diğerlerini terkettikleri düşünülürse, İbn Ebî Şeybe'nin mantığına göre bütün müctehid imamların hadislere muhalefet etmiş olmaları îcab eder. Halbuki hadisleri kabul veya red ayrı bir konu, onları hüküm istihsalinde kullanıp kullanmamak ayrı bir konudur. Ebû Hanife'nin ve bu arada diğer fakihlerin izlediği yol, ikinci yoldur.
Büyük hadis alimi Buharı de, Ebû Hanîfeyi cerh edenler arasındadır. "Onun Murciî olduğunu, rey ve hadisinin terkedildiğini" belirtir. [181] Buhârî'nin Ebû Hanîfe'ye esas muhalefeti fıkıh alanındadır. "Sahih"inde "Bazı insanlar şöyle dediler" diyerek eleştirdiği görüşlerin Ebû Hanîfe'ye ait olduğu ve "bazı insanlar" tabiriyle de Ebû Hanîfe ve ashabının kastettiği belirtilmiştir. [182] Fıkhî görüş farklılığının bir insanın hadisçiliğine hücum vesilesi yapılmaması gerekirken, daha sonraki hadisçiler bunu adeta gelenek haline getirmişlerdir.
Zayıf raviler hakkında yazdığı 4 ciltlik "Kitâbu'd-Duafâi'i-Kebîr" isimli eseriyle tanınan hadisçi Ebû Ca'fer el-Ukaylî bu kitabında, Ebû Hanîfe hakkında, onun muasırlarından ve daha sonrakilerden varid olduğu kabul edilen cerhleri bir araya toplayarak onu, yalancı, hadisine ve reyine güvenilmez, sahtekar, zaman zaman küfre düşen bir insan olarak takdim etmiştir. [183] Tamamen taassub eseri olan bu suçlamalara, Ukaylî'nin kendi öğrencilerinden İbnu'd-Dahîl (ö. 388) tahammül edememiş ve bunu reddeden bir cüz kaleme almıştır. [184]
Mezhep taassubuyla Ebû Hanîfe'ye hücum eden başka bir hadisçi, cerh ve ta'dil konusunda en kapsamlı eserlerden biri olan "Kitâbul-Cerh ve't-Ta'dîlin müellifi İbn Ebî Hatim er-Râzî'dir.
Şafiî mezhebinden olan ve "Âdâbu'ş-Şâfiî ve Menâkıbuh" isimli bir eseri de bulunan İbn Ebî Hatim bu kitabında, Ebû Hanîfe'yi küçük düşürücü rivayetlere yer vermiştir. Ebû Hanîfe'nin, Kur'an ve hadis cahili olduğunun Şafiî tarafından bizzat İmam Muhammed'e ikrar ettirildiği uydurma diyalog da bu kitapta yer almaktadır. [185] Görüldüğü gibi, mezhep taassubu Ebû Hanîfe'yi, onun en seçkin talebesi İmam Muhammed'e cerhettirmektedir. Yine bu yüzden, Ebû Hanîfe'nin terceme-i halinde, aleyhindeki bütün rivayetleri bir araya toplayan İbn Ebî Hatim, Şafiî'nin terceme-i halinde ona toz konduracak en ufak bir rivayete bile yer vermez. Üstelik burada da Ebû Hanîfe'yi Şafiî karşısında küçültücü rivayetleri zikreder. [186]
Hicrî 354 yılında vefat eden meşhur hadisçilerden İbn Hibbân da Ebû Hanîfe'nin hadisçiliğiyle ilgili bütün olumsuz nakilleri, "Kitâbu'l-Mecrûhîn "inde bir araya toplamıştır. [187] Kitabı tahkik edenin ifadesine göre, bu yüzden kitapta yer alan en uzun terceme-i hal Ebû Hanîfe'nin olmuştur. Üstelik İbn Hibbân, Ebû Hanîfe'yi cerh eden rivayetleri zikrederken, kendi şartına uymamış, zayıf ve uydurma haberlere de yer vermiştir. [188]
Şafiî olan İbn Hibbân'ın, menakıblarda ve diğer kitaplarda yer alan Ebû Hanîfe lehindeki rivayetleri ve ona isnad edilen görüşleri çürütmek için onar ciltlik iki kitap yazdığı belirtilmekledir. [189] Bu yüzden, "Kitâbu'l-Mecrûhîn" kitabının muhakkiki, onun Ebû Hanîfe'ye hücumunun taassubdan başka bir sebebi olmadığını ifade etmiştir. [190]
Diğer bir Şafiî hadisçi İbn Adiyy el-Curcânî de, Ebû Hanîfe'yi cerhde İbn Hibbân'dan geri kalmamış, "el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl" isimli hacimli eserinde Ebû Hanîfe aleyhindeki bütün rivayetlere yer vermiştir. [191] Bu haberler arasında Ebû Hanîfe'yi şeytan yapanlar olduğu gibi, cerhine kabul edilebilirlik unsuru katmak için Hz. Peygamber'e müracaat edenler de vardır.
Zahid Kevserî'nin belirttiği gibi, İbn Adiyy'in şu ifadesi, Ebû Hanîfe'ye hücumunda mezhep taassubuyla hareket ettiğini gösteren bir ipucudur. İbn Adiyy, Şafiî'nin hocası İbrahim b. Muhammed b. Yahya el-Eslemî hakkında şöyle der: "Onun hadislerinin çoğunu gözden geçirdim ve onlar arasında munker bir hadise rastlamadım. [192] Halbuki Kevserî'nin ifadesine göre Ahmed b. Hanbel, İbn Hibbân ve diğer rical tenkitçilerinin bu zat aleyhindeki görüşleri bilinmekledir. İclî, İbrahim el-Eslemî hakkında, "O, Medineli, Rafızî, Cehmî ve Kaderiyecidir. Hadisi yazılmaz" demiş, hadis tenkitçilerinin çoğu da onu yalancı saymışlardır [193]
Ebû Hanîfe'yi hadis yönünden zayıf sayan muhaddislerden Dârekutnî de ulema nezdinde, mutaassıb bir Şafiî taraftarı ve aynı zamanda mutaassıb bir Ebû Hanîfe aleyhtarıdır. [194]
Meşhur "hilyetü'l-Evliyâ" müellifi Ebû Nuaym el-İsbahânî, "Kitabu'd-Duafâ"sında, "Ebû Hanîfe'nin hatası ve evhamı çok birisi" olduğunu söyler. [195]Tabiatıyla böyle birisine, "Hityetu'l-Evliya" içinde yer vermemiş olması normaldir. Halbuki aynı eserinde Ebû Hanîfe ve ashabından derece itibariyle çok daha aşağıda oîanlara yer vermiştir. Burada da mezhep asabiyeti ön plandadır. Hızlı bir Şafiî olan Ebû Nuaym'a göre, "Kureyş'e sövmeyiniz, çünkü onun alimi yeryüzünü ilimle dolduracaktır" rivayetindeki âlim, Şafiî'den başkası değildir [196]
Kureyş'le ilgili yukarıdaki haberi kitabında naklettikten sonra, "Şafiî'nin dışında, yeryüzünü ilimle dolduran Kureyş'li kimse bilmiyoruz" [197] diyen meşhur muhaddis Beyhakî de koyu bir Şafiî taraftan olarak, Irak ehli ve Ebû Hanîfe hakkında müsbet görüş sahibi değildir. Çünkü ona göre, Ebû Hanîfe, bazen kıyası terkederek zayıf hadisle amel ediyor, bazen sahih ve ma'ruf bir hadisi kıyasla terkediyor, meçhul ravinin haberini ve munkatı hadisi deîil olarak kabul ediyordu." [198]
Beyhakî'nin Hanefîlere karşı mezhep asabiyeti içinde hareket ettiği Hanefî ulemasınca da bilinmekledir. Nitekim, "Ukûdu'l-Cevâhiri'l-Munîfe" müellifi Murtazâ ez-Zebîdî, "alışverişte tarafların muhayyerliği" konusunda Ebû Hanîfe'ye isnad edilen bir rivayete Sünen 'inde yer veren Beyhâki'yi tenkit ederken bu hususa şöyle işaret etmiştir: "Hocalarımın, Beyhakî'nin mutaassıb biri olduğunu söylediklerini hep işitirdim. Ancak, kitabında Ebû Hanîfe'ye yakışmayan bu çirkin hikayeye yer verdiğini görünceye kadar bunu doğrulamamış ve hakkında hüsn-ü zanda bulunmuştum. [199]
Ebû Hanîfe'nin leh ve aleyhindeki rivayetlerin hemen hemen tamamına, meşhur eseri "Târîhu Bağdâd"da yer veren Hatib Bağdadî de Şafiî bir âlim olarak Ebû Hanîfe ve ashabına karşı olumlu bir tavır içinde değildir. Onun, bu konuda mezhep asabiyetiyle hareket ettiğini söyleyenler vardır.[200] Ancak Hatîb Bağdadî, Ebû Hanîfe aleyhinde bulunan diğer hadisçilerden farklı olarak, sadece Ebû Hanîfe ve ashabı aleyhindeki rivayetleri toplamakla yetinmemiş, Ebû Hanîfe'yi ta'dil eden, metheden ulemanın beyanlarına da geniş bir biçimde yer vermiştir. Tarihçi kişiliğinden, kaynaklanan bu durum, diğer hadisçilerin tutumu karşısında takdir edilecek bir davranıştır.
Mezhep taassubuna önemli bir örnek, "İmamul-Harameyn" lakablı Abdulmelik el-Cuveynî'nin "Mugîsü'l-Halk fî Tercihi'l-Kavli'l-Hak" isimli eseridir. Cuveynî bu kitabında, Ebû Hanîfe ile Şafiî, Hanefî mezhebi ile Şafiî mezhebi arasında birtakım mukayeseler yaparak kendi imamını yüceltmek pahasına Ebû Hanîfe'yi her konuda küçük düşürmeye çalışmıştır.
Arap ve üstelik Kureyş'ten olması hasebiyle Şafiî'nin doğuştan bir üstünlüğe sahip olduğuna işaret eden Cuveynî, Ebû Hanîfe'nin Arap değil, nebtî (Iraklı) olduğunu, dolayısıyla, *"İmamlar Kureyş'tendir", "Kureyş'i öne geçiriniz, siz onların önüne geçmeyiniz"* hadisleri [201] doğrultusunda Şafiî'nin ve mezhebinin ittibaya diğerlerinden daha layık olduğunu belirtir. [202]
Cuveynî, Ebû Hanîfe'nin hadisçiliği konusunda ise şunları söyler: "Ebû Hanîfe'nin hadis ilminden malumatı çok az idi. Ashab-ı hadisin onu ayıplamada serî davranmaları buna delildir." [203]
Cuveynî'nin adı geçen kitabında yer alan ve mezhep taassubuna örnek olması bakımından fevkalade önemli uydurma bir hikayeyi burada nakletmek yerinde olacaktır;
"Gazne Sultanı Mahmud b. Sebüktekin (ö. 421) Ebû Hanîfe mezhebine bağlı idi. Aynı zamanda hadis ilmine merakı vardı. Huzurunda, hadis şeyhlerinden hadis alaniarı dinler, hadisler konusunda araştırma yapardı. Hadislerin çoğunun Şafiî mezhebine uygun olduğunu gördü. Bu arada cildinde bir kaşınma hası! olmuştu. Her iki mezhepten fakihleri Merv'de topladı ve onlardan, iki mezhepten birinin diğerine tercihi konusunda konuşmalarını istedi. Fakihîer, Sultan'ın huzurunda her iki mezhebe göre iki rekat namaz kılınmasında anlaştılar. Böylece Sultan'ın görüp, düşünüp en güzelini seçmesi kolaylaşacaktı. Önce Şâfiîlerden Gaffal el-Mervezî (ö. 417), her uzvun hakkını vere vere güzel bir abdest alarak, örtünme, kıbleye dönme gibi bütün muteber şartları yerine getirerek, rükunlarını, ta'dil-i erkânını, farzlarını, sünnetlerini, adabını mükemmel bir şekilde tamamlayarak namaz kıldı. Çünkü Şafiî, bunun haricinde kılınan bir namaza cevaz vermezdi.
Sonra Ebû Hanîfe'nin caiz gördüğü şekilde iki rekat namaz kıldı. Tabaklanmış köpek derisi giyindi. Vücudunun dörtte birine pislik bulaştırdı. Hurma nebîzi ile abdest aldı. Bu, tam yaz ortasında ve sahrada cereyan ettiği için bütün sinek ve sivrisinekler üzerine toplandı. Abdesti tersyüz etti. (Tertibe riayet etmedi.) Sonra kıbleye yöneldi. Niyetsiz namaza başladı. İftitah tekbirini Farsça getirdi. Sonra, *"mudhâm-*

metân" [204] ayetini, "dü bergeki sebz" (iki yeşil yaprakçık) şeklinde Farsça okudu. Sonra horoz gagalaması gibi rükûsuz ve fasılasız iki secde yaptı. Teşehhüde oturdu. Nihayet, selam vermeden, yellenerek namazdan çıktı ve "Ey Sultan, işte bu, Ebû Hanîfe'nin namazıdır" dedi. Sultan şöyle dedi; "Eğer bu, onun (Ebû Hanîfe'nin) namazı olmasaydı seni öldürürdüm. Çünkü böyle bir namazı din sahibi kimse tecviz edemez."

Hanefîler bu namazın Ebû Hanîfe'ye ait olduğunu inkar ettiler. Gaffâl, her iki mezhep kitaplarının getiriimesini istedi. Sultan, hristi-yan bir katibe bu kitapları okumasını emretti. Her iki mezhebin görüşü birlikte okundu. Hanefî mezhebinin namazının Gaffarın anlattığı şekiide olduğu görüldü. Bunun üzerine Sultan Hanefî mezhebinden ayrılarak Şafiî mezhebine bağlandı. [205]

Cuveynî bu hikayeyi naklettikten sonra şöyle diyor: "Şayet Ebû Hanîfe'nin caiz gördüğü bu namaz halktan birine arz edilse, kabul etmekten kaçınırdı. Namaz dinin direğidir. Namaz konusundaki fâsid itikadı, mezhebinin batıl oluşunu açık bir biçimde göstermek için sana yeterlidir. [206]

Naklettiğimiz bu hikaye, mezhep taassubunun bir İslam alimini ne durumlara düşürdüğünün acı bir göstergesidir.[207]

Hocası Cuveynî'nin etkisinde kalarak Ebû Hanîfe'yi tenkit eden meşhur alimlerden Gazâlî de, Şafiî mezhebindendir. "ei-Menhûl" adlı eserinde "Ebû Hanîfe'nin müctehid olmadığını, hadis bilgisi az olduğu için, zayıf hadisleri kabul, sahihleri reddedecek derecede cüretkar olduğunu" söyler. [208] Gazâli, kitabının sonunda Şafiî mezhebi ile diğer mezhepler ve özellikle Hanefî mezhebi arasında mukayese yaparak kendi mezhebinin her konuda tercihe şayan olduğunu ispata çalışır. [209]

Gazâlî'nin bu kitabı gençliğinde yazdığı, sonradan Ebû Hanîfe hakkındaki görüşlerini değiştirdiği belirtilmiştir [210]Nitekim İhyâu Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde dört mezhep imamını ve bu arada Ebû Hanîfe'yi hayırla yadetmekte ve ondan övgüyle bahsetmektedir. [211]

Koyu bir Şafiî taraftan olan meşhur müfessir Fahreddin Râzî de mezhep asabiyetiyle Ebû Hanîfe'ye yüklenenlerden biridir. Şafiî için kaleme aldığı menâkıbında, Ebû Hanîfe'nin, kendi beldesinden olduğu sürece, zayıf bile olsa, meçhul ravilerin rivayetini, maktu' ve mursel haberleri kabul ettiğini, bundan dolayı kıyası terkettiğini, sahih dahi oisa diğer beldelerin hadislerini reddederek, İstihsan ve kıyasa yöneldiğini belirtir. [212]

Ebû Hanîfe'ye hadisçiliği konusunda yöneltilen suçlamalar, 8. hicri yüzyıldan İtibaren hızını kaybetmiştir. Nitekim bu dönemde yetişmiş önemli Şafiî âlimierden Zehebî (ö. 748), Suyûtî (ö. 911), Muhammed Yusuf es-Sâlihî (ö. 942) ve İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973) Ebû Hanîfe hakkında birer menakıb kitabı yazmışlardır. Ayrıca diğer bir Şafiî âlimi olan Abdulvehhab eş-Şa'rânî de (ö. 973), "el-Mîzan" isimli eserinde, yapılan hücumlara karşı Ebû Hanîfe'yi savunmuştur. [213]

Yukarıda verdiğimiz örnekler gösteriyor ki, Ebû Hanîfe'ye özellikle hadisçilîğî yönünden yapılan ithamlar büyük ölçüde mezhep taassubuna dayanmaktadır. Bu taassubdan uzak kalan âlimler ise aşırılıklara kapılmayarak insaflı davranmışlardır. Bunu söylerken Ebû Hanîfe'nin hadis ve sünnet malzemesinin hepsine ulaşmış olduğunu ve kendisine ulaşanları değerlendirmede yüzde yüz başarı gösterdiğini de iddia etmiyoruz. Zira, bu hiç bir imam ve müçtehide nasip olmuş bir şey değildir. Ancak insafla bağdaşmayan suçlamaların kabul edilmesi de mümkün değildir.

Bütün bunlardan sonra Ebû Hanîfe'nin hadise karşı tutumu ne idi? Bunu kendi ağzından ve kısaca zikretmekte yarar vardır. O şöyle der: "Rasûlullah'ın söylediği her şey, biz duyalım duymayalım başımız, gözümüz üstünedir. Buna iman eder ve Allah'ın Rasûlünün (s.a.v.) söylediğine, olduğu gibi şehadet ederiz [214]

Osman el-Bettî'ye yazdığı risalede ise, "Bilmiş ol ki, öğrendiğiniz ve insanlara öğrettiğiniz şeylerin efdali sünnettir" demektedir [215]

Ebû Hanîfe'nin, istidlal kaynaklarını sayarken önce Allah'ın kitabına, sonra Rasûlünün sünnetine baktığı, sonrada sahabe görüşlerinden dilediğini tercih ettiği nakledilir. [216]

Bir rivayete göre, hadise muhalefet ithamını bizzat kendisi reddetmiştir. Bir meselede, kendisine, hadise muhalefet ettiği bildirilince, dayandığı hadisi zikrederek, "Allah, Rasûiüne muhalefet edene lanet etsin. Allah, onunla bize ikram etti, bizi onunla kurtardı" demiştir. [217]

Bu görüşünü teyit eden bir örnek de şudur: Ebû Hanîfe, davacı için şahitlerin yanısıra yeminin gerekli olmadığı görüşündedir. Şöyle der "Çünkü Rasûlullah'dan (s.a.v.) bize, *"Yemin davalıya, delil davacıya gerekir"* hadisi ulaşmıştır. Allah'ın Rasûlünün davacı üzerine koymadığı bir yükümlülüğü biz koyamayız. Yemin mükellefiyetinide, Rasûlullah'ın (s.a.v.) koyduğu yerden başka bir yere değiştiremeyiz. [218]

Ebû Hanîfe burada "Rasûlullah'ın verdiği bir hükmü değiştirmeyiz" derken, adeta, Ahzab suresinin şu ayetine imtisal etmekledir: *"Allah ve Rasûlü, bir işte hüküm verdikleri zaman artık inanmış bir kadın ve erkeğe, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."* [219]

Ebû Hanîfe'nin, bir konuda hadis olduğu zaman kıyası terkettiği de bilinmektedir. Mesela, abdestte ve gusulde ağıza ve burna su almayı unutan ve sonra bu şekilde namaz kılan kimse hakkındaki görüşünü soran İmam Muhammed'e Ebû Hanîfe şöyle cevap vermiştir: "Abdest alıp ağzına ve burnuna su almayı unutanın namazı tamamdır. Cünüplükten veya hayızdan dolayı gusledip mazmaza ve istinşakı unutan kimse, ağzına ve burnuna su alır ve namazını iade eder." İmam Muhammed'in, aralarındaki farkın ne olduğunu sorması üzerine Ebû Hanîfe, "Kıyas bakımından ikisi de aynıdır. Fakat İbn Abbas'dan gelen bir rivayet üzerine burada kıyası terkediyoruz" demiştir [220]Ebû Hanîfe'nin hadise istinaden kıyası terkettiği bir çok mesele Hanefî fıkıh kaynaklarında yer almaktadır [221]

Bu kısa malumattan anlaşılacağı üzere, Ebû Hanîfe'nin, Hz. Peygamber'in hadisi ve sünnetine kasdi muhalefeti söz konuşu değildir. Hadis ve sünnete ittîbada ve onu teşrîî kaynak olarak kabul etmede diğer mezhep İmamları ve müctehidlerden bir farkı yoktur: Fark, bu malzemeyi fıkıh alanında kullanırken ortaya çıkmaktadır. Yani Ebû Hanîfe'nin hadis tercih ve tefsin doğal olarak diğer imamlardan farklıdır. Muhtemelen, bütün şimşekleri de bu yüzden üzerine çekmektedir. Çünkü o hadisleri değerlendirmede akla diğerlerinden daha fazla yer vermiştir. Bunun yanısıra bazı hadis metinlerini Kur'an'a arzetmesi, bazılarını değişen şartlan dikkate alarak yorumlaması da onun önemli özelliklerindendir.

Ebû Hanîfe'nin hadise muhalefeti ve onu hafife alması söz konusu olmadığına ve Hanefi mezhebinin temel kaynaklan incelendiğinde hadis konusundaki bilgisi de yetersiz sayılamayacağına göre, birçok meşhur muhaddisin Ebû Hanîfe'yi hadise muhalefetle ve bu konuda bilgisizlikle suçlamasının sebebi nedir?

Ebû Hanîfe'ye yönetilen cerhler genellikle, gerekçesiz, mübhem ve gayrimüfesserdir. Hücum edenlerin hemen hepsi de Hanefî mezhebi dışındaki mezhep mensuplarıdır. O halde burada, mezhep taassubunun önemli bir rol oynadığını kabul etmek gerekir. O yüzden Ebû Hanîfe'ye yönetilen suçlamaları, büyük ölçüde sübjektif değerlendirmeler olarak kabul ediyoruz. Bu ithamlar dikkate alınırsa, bundan kurtulacak hiçbir mezhep imamı ve müctehid bulunamaz. Zira fukahanın mesleği, sadece hadislerle uğraşmak olmadığı gibi, her birinin delil aldığı farklı rivayetleri, hadise muhalefet olarak değerlendirmek de doğru değildir.

Ebû Hanîfe'yi hadisçiliği yönünden cerhedenler ve onu, sahih hadise muhalefet ve zayıf hadisle amel ettiği gerekçesiyle tenkit edenler, genellikle kendisinden çok sonra yaşamış hadisçilerdir ve dayandıkları ölçüler de yine Ebû Hanîfe'den en az bir asır sonra gelmiş hadisçilerin tesbit ettikleri kriterlerdir. Ebû Hanîfe gibi bir İslam âliminin, nisbeten erken bir devirde hüküm istihsali için tercih edip kullandığı hadislerin, sadece, daha sonra tesbit edilmiş kriterlere uymadığı gerekçesiyle zayıf sayılması, kabul edilebilecek bir husus değildir. Kanaatimizce hadislerin sıhhatinin tesbitinde, Hz. Peygamber dönemine yakınlık önemli bir faktördür ve bu açıdan bakılınca Ebû Hanîfe, kendinden sonra gelmiş bir çok hadisçiden daha şanslı bir durumdadır. Buna ilaveten, hadislerin tashih ve taz'îfinde (sahih ve zayıf kabul edilmesinde) hadisçilerin kriterleri yanısıra, fakihlerin tercih ve değerlendir-melerini dikkate almak da son derece önemli ve gereklidir.

İhtisas Yapanlar İçin Kitap Kılavuzu

1- Hz. Ömer'in Irak'taki Sariye'ye Medine'den seslenmesi s. 24-26
2- Güneşin Hz. Ali İçin geri döndürülmesi s. 24-26
3- İctihad, taklid meselesi s. 32, 34
4- Ahberanâ, haddesenî ve semi'tu ifadelerinin kullanılacağı yerler 58
5- Sahîhayn dışındaki bir hadisin Sahîhayn'da yer alan bir hadisten daha sahih olabileceği s. 68
6- Kelam ilminin kötü oluşu s. 17-18, 36-37, 57
7- Bir hadisin sahih kabul edilmemesi için gerekenler s. 114
8- Alimlerin birbirleri aleyhinde söyledikleri sözlerin değeri s. 102
9- Mutezile mezhebine mensup alimlerin kendilerini Hanefî olarak nitelemeleri s. 109
10- Arapça eğitiminin ikinci asırda söz konusu olmadığı s. 111-112
11- Hangi rivayetlerin zayıf olduğu s. 114
12- Bilginlerin zayıf ravilerden rivayet etmelerinin nedeni s. 115-117
13- Zehebî'nin Mîzân'ına katıştırmalar söz konusudur 71 nolu dipnot.

[1] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VI/392. Beyrut-1405. Üçüncü baskı.
[2] Siyeru A'lâmi'n-Nubetû, VI/396.
[3] Menâkibu'l-İmâm Ebî Hanîfe ve Sâhibeyh, s. 11. Mısır baskısı.
[4] Duvelu'l-İslâm, I/79. Hindistan/Haydarabad/Dekkan-1337. Dâiretu'l-Meârifi'n-Nizâmiyye baskısı.
[5] Târîhu Bağdâd, XIII/331.
[6] Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashâbih, s. 83. Hindistan/Haydarabad/Dekkan-1394.
[7] Bkz. el-Mîzânu'l-Kubrâ, 1/48.

[8] Târîhu Bağdâd, XIII/332-3.
[9] Târîhu Bağdâd, XIII/334.
[10] Te'nîbu'l-Hatîb, s. 29.
[11] Menâkibu Ebî Hanîfe, s. 27.
[12] Sebt: Özü sözü doğru, zabtı tam, hüccet sayılan ravi. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 136. (Mütercimin notu).
[13] Sadru'l-Eimme el-Muvaffak, Menâkibu'l-İmâm el-A'zam, 11/37. Hindistan/Haydarabad/Dekkan. Dâîretu'l-Meârif baskısı.
[14] Câmiu Beyâni'l-İlm, 11/163. Mısır-İdâretu't-Tıbâati'l-Munîre baskısı.
[15] el-İntikâ. s. 232. Kahire-1350. Mektebe tu'1-Kudsî baskısı.
[16] Hicr: 15/9.
[17] Nahl: 16/44.
[18] Delailu'n-Nubuvve, 1/43-6. Beyrut-1405, Birinci baskı.
[19] Tirmizî, XIII/305-9 (Ârtzatu'l-Ahuezî ile birlikte). Mısır-1352.
[20] el-Mustedrek ale's-Sahîhayn. 11/171 (Kitâbu'n-Nikâh). Hindistan/Haydarabad/Dekkan-1340. Dâiretu'l-Meârif baskısı.
[21] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs, s. 240-9. Kahire baskısı.
[22] Bu ifadede istihza sezilmektedir çünkü "rivayet eden ravi kimmiş bakalım" demek istemektedir. (Mütercimin notu).
[23] Yani sen Hz. Ömer'in Irak'taki Sariye'ye seslenişini kabul edip nasıl birilerinden rivayet ettiysen, ben de bunu birilerinden rivayet ettim. (Mütercimin notu).
[24] Bunu diyen İbn Teymiyye'dir.
[25] Ebû Hanîfe'nin naklettiği rivayeti kendi rivayetin için delil getirmen anlamsız. Çünkü ikisini ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Onun rivayeti mevzu ise, bundan senin rivayetinin doğru olduğu anlamı çıkmaz. Keza onun rivayeti doğru ise, bundan senin rivayetinin doğru olduğu sonucu yine çıkmaz. (Mütercimin notu).
[26] Minhâcu's-Sunne, IV/194-5. Mısır/Bulak-1322. Emîriyye baskısı.
[27] Minhâcu's-Sunne, 1/172-3.
[28] el-Bidâye ve'n-Nihâye, VI/85-6. Beyrut-1966. Mektebetu'l-Meârif yayını-Birinci baskı.
[29] Lisânu'l-Mîzân, V/300-1.
[30] İ'lâmu'l-Muvakkiîn, 1/35. Hindistan/Delhi-1314.

[31] İ'lâmu'l-Muvakkiîn, 1/359.

[32] Târîhu Bağdâd, XIII/344.
[33] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/338.
[34] Tezkiretu'l-Huffâz, 11/572.
[35] Siyeru A'lami'n-Nubeiâ, XII/508.
[36] Hoş insan.
[37] Târîhu Bağdâd, XIıI/336.
[38] Bunu diyen Zehebî'dir.
[39] Siyeru A'lûml'n-Nubela, XIV/40.
[40] Fihrist, s. 299. Kahire-Matbaatu'l-îstikâme baskısı.
[41] Senedu'l-Enâm, s. 52 (Keler yeme bahsi). Delhi-1330. Muctebâî baskısı. Kitabı yayına hazırlayan Abdulfettâh Ebû Gudde'nin notu: Ali el-Kârî'nin bu sözü ile İbn Hazm'ın daha önce geçen Muhammed b. Nasr ile ilgili değerlendirmesi, hadislerin ve sünnetlerin çoğu itibarıyla söylenmiş sözler olarak alınmalıdır. Yoksa tüm hadisleri ve sünnetleri ümmetten bir tek insanın ihata edip bilmesi mümkün değildir.
[42] Menâkibu'l-İmam el-A'zam, II/61-2. Hindistan/Haydarabad/Dekkan-Dâiretu'l-Meârifi'n-Nizâmiyye baskısı.
[43] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, IX/541-2. Beyrut-1405. Üçüncü baskı.
[44] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, V/236.
[45] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VI/390, 392.
[46] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VI/403.
[47] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VIII/94.
[48] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VIII/94.
[49] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VIII/112-3.
[50] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VIII/91-2.
[51] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, IX/525.
[52] Sıyeru A'tâmi'n-Nubelâ, XVIII/191.
[53] Bunu diyen Zehebî'dir
[54] Bunu diyen Zehebî'dir.
[55] Bunu Zehebî söylemektedir.
[56] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VI/395-7.
[57] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/204-5.
[58] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/244.
[59] Minhâcu's-Sunne, III/142. Bulak-1322.
[60] Minhâcu's-Sunne, N/77.
[61] Minhâcu's-Sunne, 1/167-8.
[62] Minhâcu's-Sunne, 1/172-3.
[63] Minhâcu's-Sunne, 1/215-6.
[64] Minhâcu's-Sunne, 1/173,

[65] Muhammed Abdurreşid en-Nu'mani, İmam-ı A'zam Ebu Hanife'nin Hadis İlmindeki Yeri, Rağbet Yayınları: 40-41.
[66] Adalet: Kişiyi, Allah ve Rasûlü'nün emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaya, halk nazarında kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden uzak durmaya sevkeden meleke, hâl. Hadis ravisinde bulunması gereken bu vasfın içinde müslüman olmak, akıl ve buluğ şartları da mütalaa edilir. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 31. (Mütercimin notu).
[67] Sahabenin güvenilirliği hususunda bkz. Yıldırım, Enbiya, Hadis Problemleri, s. 35- 62. (Mütercimin notu).
[68] El-Luma' fî Usûli'i-Fıkh, s. 41. Mısır-1358. Mustafa el-Bâbî el-Halebî baskısı.
[69] Ulûmu'I-Hadîs (Mukaddimetu İbni's-Salâh), s. 115- Yirmiüçüncü hadis ilminde.
[70] Bkz- et-Takrîr ve't-Tohbîr şerhu't-Tahrîr, II/247. Mısır/Bulak-1316. Birinci baskı.
[71] Fevâtihu'r-Rahamût Şerhu Müsellemi's-Subût (el-Mustasfâ ile birlikte), II/148. Mısır/Bulak-1324. Birinci baskı.

[72] Daha önce el-İmam İbn Mâce ve Kitâbuhu's-Sunen adlı eserimde (s. 245) belirttiğim gibi, Mîzân'ın bazı nüshalarında İmam Ebû Hanîfe'nin

terceme-i hali yer almaktadır. Bu, müellifin haberi olmadan kitaba katılmış birşeydir. Abdulfettah Ebû Gudde bunu Leknevî'nin er-Ref ve't-Tekmîl adlı eserine yazdığı dipnotta bu hususu genişçe açıklamıştır, s. 121-6. Üçüncü baskı.
[73] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, VIII/92.
[74] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/182.
[75] el-Mîzânu'l-Kubrâ, 1/59. Mısır-1344. Ezher baskısı.
[76] el-Mîzânu'l-Kubrâ, 1/27.
[77] Usûlu'l-Fıkh, 1/350. Dâru'l-Kutubi'l-Arabî-1372.
[78] Bedâiu's-Sanâi' fî Tertibi'ş-Şerâi', V/188. Mısır-1328.
[79] Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi'ş-Şerâi', 11/97.
[80] Eserin girişinde bayie diyen Zehebî'nin çalışmasına Ebû Hanîfe'yi alması bu açıdan önemlidir.
[81]Kitabı yayına hazırlayan Ebû Gudde'nin notu: Kitabın fotokopi nüshası Medine'de el-Câmiatu'1-İslamiyye'nin kütüphanesinde bulunmaktadır. Bir kısmı da basılmıştır. Müellif yukarıdaki nakli yaptığında bu kısım basılmamıştı. (Bu eser, Tabakâtu Ulemai'l-Hadîs adıyla, Ekrem el-Bûşî ve İbrahim ez-Zeybek'in tahkikiyle 1996 yılında Beyrut'ta 4 cilt halinde basılmıştır. (Mütercimin notu).
[82] el-Muhtasar'dan alıntı burada bitmektedir.
[83] Haccâc: Ebû Ertât Haccâc b. Ertât e!-Kûfî en-Nehaî. İmam. büyük alimlerden biri. Zubeydi'ye gelince: Ebu'l-Huzeyl Muhammed b. Velîd b. Âmir ez-Zubeydî el-Hımsî. Hıms kadılığı yaptı. Her ikisi de 149 yılında vefat etmişlerdir. Yani 150 yılında vefat eden İbn Cureyc ile Ebû Hanîfe'den bir yıl önce.
[84] et-Tibyân'dan alıntı burada bitmektedir.
[85] 1/445- Karaçi'deki Lecnetu İhyâi'l-Edebi's-Sindî (Sind Edebiyatını İhya Komisyonu) basmıştır. 1379.
[86] Buradaki sözleri Ebû Hanîfe'yi eserinde zikretmesi açısından mühimdir. (Mütercimin notu).
[87] Müellif, bahsettiği yerde râî kelimesini açıklamış ve şöyle demiştir: Râî denmesinin nedeni rey bilgisine sahip olmasındandı. Yani sünneti bilen, rey ile de görüş belirten demektir.
[88] İran mecusilerinin Nevruzdan sonraki en büyük bayramları. (Mütercimin notu).
[89] Sem'ânî'den yaptığı alıntı burada bitmektedir.
[90] Bedahşî'nin zikrettikleri burada bitmektedir.
[91] Ukûdu'l-Cumân, s. 319. Hindistanı/Haydarabad/Dekkan-1394. Lecnetu İhyâi'l-Meârifi'n-Nu'mâniyye neşri.
[92] Sebet; Bir kimsenin içinde hocalarının adlarını, senedlerini, semâ ettiği hadisleri, bu semâ'da kendisine eşlik eden ravilerin isimlerini topladığı mecmua. Bkz. Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 136. (Mütercimin notu).
[93] Kitabı yayına hazırlayan Ebû Gudde'nin notu: Yani, sadece Muvatta'da derlediği hadisleri göz önünde bulunduracak olursak durum böyledir.
[94] er-Risâletu'l-Aclûniyye, s. 4-6. Mısır-1322.
[95]er-Redd ale'l-Bekri, s. 13-4. Mısır baskısı.
[96] Zikru Men Yu'temedu Kavluh, S: 159-162. Kaide fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ile birlikte, Ebû Gudde'nin tahkikiyle Lahor'da el-Mektebetu'1-İlmiyye tarafından 1402 yılında basılmıştır.
[97] Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadîs, s. 479. Hindistan/Leknev-Envâr Muhammedî baskısı.
[98] Bu rivayet Ebû Hanîfe'nin hadis rivayetiyle meşguliyetini göstermektedir. (Mütercimin notu).
[99] el-Cevâhiru'1-Mudiyye, 1/30-1. Hindistan baskısı.
[100] Nebi oluşum, Abdulmuttalib'in torunu oluşum gibi kesindir. (Mütercimin notu).
[101] el-Cevâhiru'l-Mudiyye, 1/30-2. Kitabı yayına hazırlayan Ebû Gudde'nin notu: Son kısım kitapta bu şekilde gelmiştir ancak, son derece özetlenmiştir. Anlatılan olay İbn Abdilber'in intikâ'sında (s. 140-1) bütünüyle geçmektedir. Şöyle ki: Davud b. el-Mubabber anlatıyor: Ebû Hanîfe'ye soruldu:
"Giymek için peştemal bulamayan İhramlı kişi don giyebilir mi?" O da
"Hayır" dedi. "Ancak peştemal giyebilir." Bu sefer
"Peştemalı yoksa" denilince,
"Donu satar, parasıyla bir peştemal alıp giyer" cevabını verdi. Bu defa
"Ancak Hz. Peygamber irad ettiği hitabesinde *'ihramlı kişi peştemal bulamadığında don giyebilir'* buyurmuştur" denilince şu cevabı verdi: "Hz. Peygamber'İn don giydiği hususunda benim nezdimde sahih olan bir hadis yok ki bu yönde bir fetva vereyim. Herkes işittiği şeyle amel eder. Oysa bizim nezdimizde Hz. Peygamberin *'ihramlı kişi don giyemez'* hadisi sabit olmuştur. Bu nedenle biz işittiğimiz hadisi alıyoruz." Bu cevap karşısında
"Sen Hz. Peygamber'e muhalefet mi ediyorsun" denilince, şu cevabı verdi:
"Rasûlullah'a muhalefet edene Allah lanet etsin. Allah onun vesilesiyle bizlere ikramda bulunmuş ve yine onun vasıtasıyla dalaletten kurtarmıştır."
[102] el-İhsân bi Tertibi Sahihi İbn Hibbân, III/273. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye-Beyrut.
[103] Kitâbu's-Sikât, 1X/162.
[104] el-Kâmil fi'd-Duafâ, III/537. Pakistan/el-Mektebetu'l-Eseriyye baskısı.
[105] Câmiu Beyani'l-İlm ve Fadlih, 11/153. Mısır-İdâretu't-Tıbâati'l-Munîriyye baskısı.
[106] Kitâbu'l-Kırâe Halfe'l-İmâm, s. 108-9. Delhi-1915.
[107] el-Muhallâ, 1/378. Beyrut baskısı.
[108] el-Muhallâ, V/243.
[109] Sehâvî, Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l Hadîs, s. 388.
[110] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/98.
[111] Tezkiretu't-Huffâz, 1/135.
[112] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/166.
[113] el-Bahru'l-Muhît, III/159. Beyrut-1403. İkinci baskı.
[114] el-Bidâye ve'n-Nihâye, X/116.
[115] Esahhu'l-Esânîd: İçinde bulunan ravilerin sikalıkları bakımından en üstün derecede bulunan veya öyle kabul edilen sened. isnad. Bunlar alimlere göre değişik olabildikleri gibi, "fulan sahabiden gelen İsnadlann en sahihi" şeklinde ravi sahabiye göre de farklı olabilmektedirler. Örnek:Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'ye göre: Zuhrî - Salim b. Abdullah b. Ömer - babası. Buhârî'ye göre: Malik - Nâfi' - İbn Ömer.
Hz. Ebû Bekr es-Sıddîk'den gelen senedlerin en sahihi: İsmail b. Halid - Kays İbn Ebî Hazim -es-Sıddîk.
Hz. Ömer'in esahhu'l-esânîdi: Zuhrî - Salim -Ömer. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 36. (Mütercimin notu).
[116] Bu nedenle Şafiî'nin yerine Ebû Hanîfe'nin zikredilmesi gerekir veya ikisinin aynı kanalla rivayetleri eş değerde görülmesi icap eder. (Mütercimin notu).
[117] Bunu Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvi Şerhu Takribi'n-Nevevî'de nakletmiştir. s. 30. Hayriyye baskısı-1307.
[118] el-Mizânu'1-Kubrâ, 1/48.
[119] Diyen Zehebî.
[120] Siyeru A'lûmi'n-Nubelâ, IV/41.
[121] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, IV/60-1.
Bunu şöyle formüle edebiliriz: Ebû Abdullah el-Buhârî -Ali b, el-Medînî -Yahya el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî - Şu'be, Sufyan - Mansur - İbrahim - Alkame - İbn Mes'ûd. (Mütercimin notu).
[122] Âlî: Bir metnin muhtelif senedlerinden veya metinleri farklı da olsa birkaç sened-den ravi sayısı hakikaten veya hükmen en az olanı. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 35. (Mütercimin notu).
[123] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, IX/158.
[124] Diyen Zehebî.

[125] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, XII/328-9. Görüldüğü gibi Zehebî, A'meş ile Ebû Vâil'in sıradan birer hadis ravisi olarak kabul edilmelerine tahammül edememektedir.
[126] Bunu şöyle formüle edebiliriz: Ebû Yusuf, Muhammed - Ebû Hanîfe -Hammad fa. Ebî Süleyman - İbrahim -Alkame, Esved - Abdullah b. Mes'ûd - Hz. Peygamber. (Mütercimin notu).
[127] Şerhu Nuhbeti'L-Fiker'den yapılan özet alıntı burada bitmektedir.
[128] Ferd mutlak: Sadece bir senedle rivayet edilmiş olan (her tabakada ravi adedi birden fazla olmayan hadis). Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 57. (Mütercimin notu).

[129] Tezkiretu'l-Huffâz, IV/1498.
[130] temrîz sigası: Hadisin hocadan muteber bir yolla alınmış olduğuna kesinlikle delalet etmeyen ve ekseriya meçhul fiillerle yapılmış olan edâ sigası. Bkz. Aydınlı. Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 154. (Mütercimin notu).
[131] Parantez arası Tezhîbu't-Tehzîb'de düşmüş olduğundan burayı Tehzîbu'1-Kemâl'den tamamladım.

[132] Rivayet için bkz. en-Nesâî, es-Sunenu'!-Kubrâ, IV/322-3 (Esbabu't-Ta'zîrat ve'ş-Şuhûd).
[133] Söyleyen Zehebî'dir.
[134] Tezhibu Tehzîbi'l-Kemâl'den yapılan alıntı burada bitmektedir. Tezhib'in bir fotokopi nüshası Medine'deki el-Câmiatu'l-İslâmiyye kütüphanesinde bulunmaktadır. Üstad Abdulkayyûm es-Sindî bu terceme-i hali bana gönderme lütfunda bulunmuştur. Allah kendisinden razı olsun.
[135] Bu eserin bir nüshasının mikrofilmi Medine'deki el-Câmiatu'l-İslâmiyye kütüphanesinde 123 numarada bulunmaktadır. Üstad Mesud Ahmed es-Seyyid, İmam'ın bu eserdeki terceme-i halini bize gönderme lütfunda bulunmuştur. Allah bana ve diğer müslümanlara yaptığı bu iyilik sebebiyle onu mükafatlandırsın.
[136] et-Tezkireden alıntı burada bitmektedir.
[137] Lahzu'l-Elhâz bi Zeyli Tezkireti'l-Huffâz adlı eserde kitabın ismi Ğâyetu's-Sûl...olarak geçmektedir. Bu kitabın mikrofilmi Medine'deki el-Cârniatu'1-İslamiyye kütüphanesinde bulunmaktadır. Üstad Mesud Ahmed es-Seyyid, İmam'ın bu eserdeki terceme-i halinin mikrofilmini bize gönderme lütfunda bulunmuştur. Ancak, ibare çok kötü bir yazıyla yazılmış olduğundan okunması son derece güçtür. Bazı satırlar mikrofilmde çıkmamış, neredeyse okunamayacak durumda.
[138] Sibt İbnu'l-Acemî el-Burhân el-Halebî eş-Şâfiî'den yapılan alıntı burada bitmektedir.
[139] Zeylu Tabakâtî'l-Huffâz, s. 348.

[140] el-Bidâye ve'n-Nihâye'den yapılan özet alıntı burada bitmektedir.
[141] Bu kitabın çok güzel yazılı bir nüshasını Hindistan/Râcbûtâne valilerinden Muhammsd Âbâd Tûnek'in kütüphanesinde gördüm. Merhum İmran Han b. İrfan Han et-Tûnekî, Câmiu'l-Usûl'deki bu bölümü bize gönderme lütfunda bulunmuştur. (Câmiu'l-Usûl, Abdulkadir el-Arnavut'un tahkikiyle 1983 yılında Beyrut'ta 11 cilt halinde basılmıştır. (Mütercimin notu)).
[142] Allame Şemseddin el-Kuhustânî Câmiu'r-Rumûz Şerhu Muhtasari'l-Vikâyeti'l-Musemmâ bi'n-Nukâye adlı eserinde (1/6. Kalküta-1274) şöyle demiştir: "İmam tâbiîndendir. Üstad Cezerî'nin Esmâu'l-Kurrâ'da belirttiği gibi, Enes b. Mâlik'i görmüştür. Hatta Keşfu'l-Keşşaf'da Nur suresinin tefsirinde belirtildiği üzere, tabiînin büyüklerindendir. Bu bilgiler Câmiu'1-Usûl'de geçen "onların bu sözleri nakil alimleri nezdinde tesbit edilmiş bir husus değildir" değerlendirmesine aykırı değildir. Çünkü başka bir yerde de şöyle demektedir: "Öğrencileri ve müntesipleri onun haiini ve sözlerini başkalarından çok daha iyi bilirler. Bu durumda onların naklettiklerine bakmak başkalarının anlattıklarına bakmaktan iyidir." Buhara'da kadılık yapmış imam, alim, zahid, fakih, mütehassıs insan, allame Şemseddin Muhammed el-Kuhustânî'ye gelince, duyduğu şeyi hiç unutmadığı söylenmiştir. Terceme-i hali Şezerâtu'z-Zeheb'de hicrî 953'de vefat edenler arasında zikredilmiştir.
[143] Kitabı yayına hazırlayan Ebû Gudde'nin notu: İmam İbnu'l-Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkîn adlı eserinde (111/222) şöyle demektedir: Allah'ın göğsünü İslama açtığı kimseye gerekli olan şey şudur: İmamlardan birinden kendisine zayıf bir söz ulaşırsa, bunu o imama tabi olan kimseye aktarmamalıdır. Sözün sahih olduğunu yakinen tesbit etse bile, bunu ona anlatmamahdır. Sıhhatini kesin tesbit edememişse, kabul etmek hususunda duraksamalıdır. Doğrusu, imamlardan hikaye edilen şeylerden pekçoğu asılsız şeylerdir."
[144] Câmiu'l-Usûl'den yaplan alıntı burada bitmektedir.
[145] Yani Amr b. Hureys el-Mahzûmî.
[146] el-Futuhâtu'r-Rabbaniye, II/155-6 (bâbu tekbîrati'l-ihrâm).
[147] el-Mîzanu'l-Kubrâ, 1/54-5.
[148] el-Mîzânu'l-Kubra, 1/69.
[149] Tehzibu'l'Kemâl, 1/3. Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs/Birinci baskı-1402.
[150] S. 76.
[151] s. 159
[152] 111/12, 1 nolu hadis
[153] s. 20.
[154] I/140, 2 nolu hadis.
[155] 1/121
[156] Silsiletu'l-Ehadisi'd-Daîfe, I/IV/77-8. el-Mektebu'l-İslâmî yayını.
[157] Tehzîbu'l-Kemâl, 1/5.
[158] Hafız ibn Hacer bu kıssayı Tehzîbu't-Tehzîb'de özetle zikretmiştir. Tamamı Teh-zîbu'l-Kemâl'de yer almaktadır: XXIX/442. Beyrut-Muessesetu'r-Risâle basımı.
[159] Tehzîbu't-Tehzîb, X/452.
[160] Tehzîb'den yapılan alıntıda özetlemeye gidildi
[161] Görünen o ki, Nesâî İmam Ebû Hanîfe'yi zayıf saymaktan vazgeçmiştir- Çünkü kendisi es-Sunenu'l-Kubrâ'da (IV/322-3) Ebvâbu't-Ta'zîrât ve'ş-Şuhûd bölümünün bâbu men vekaa aiâ behîme (hayvanlarla cinsel ilişkiye giren kimse) kısmında İmam Ebû Hanîfe'nin Âsim - Ebû Rezîn - Abdullah b. Abbas tarikiyle naklettiği "hayvanlarla cinsel ilişkiye giren kimseye had uygulanmaz" hadisini nakletmiş ve "bu hadis sahih değildir. Âsim b. Amr hadis rivayetinde zayıf biridir" demiştir. Dikkat edilirse, Nesâî hadisin zayıflık yönü olarak Ebû Hanîfe'nin hocası Asım'ı göstermektedir. Eğer Ebû Hanîfe, Nesâî'nin ed-Duafâ ve'l-Metrûkîride dediği gibi zayıf biri olsaydı, hadisi ilk önce Ebû Hanîfe nedeniyle zayıf sayacaktı ancak burada öyle bir şey yapmadı. Yaptığı şey, Âsırn'ın zayıf olduğunu belirtmekten ibarettir. Görünen o ki, Nesâî Duafâ kitabında İmam hakkında söylediği sözden dönmüştür
Bu şekilde, tesbit ettikleri yeni deliller nedeniyle daha önce vermiş oldukları hükümlerden dönen nice münekkit hadisçiler vardır.
Ayrıca şu da var: Nesâî, Ebû Hanîfe'nin hadisi naklettiği hocası Âsim'in zayıf bir ravi olan Âsim b. Ömer el-Medenî olduğunu sanmıştır. Aslında bu kişi, Ebu'n-Necûd Âsim b. Behdele'dir. Nitekim İmam Muhammed'in Ebû Hanîfe'den rivayeti olan Kitâbu'f-Âsdr'da (s. 311. bâbu der'i'l-hudûd) bu açıkça ifade edilmektedir. İbn Hacer de Tehzîbu't-Tehzîb'de (X/415) böyle demiştir. (Tehzîb'in matbu nüshasında Ebu'n-Necûd ifadesi yanlışlıkla Ebû Zer diye yazılmıştır. Bunun düzeltilmesi gerekir). Mizzî ise Tehzîbu'l-Kemâl'de Ebû Hanîfe'nin hocaları arasında Âsim b. Ömer diye birini anmamış, bunun yerine Ebu'n-Necûd Âsim b. Behdele'yi zikretmiş, Önüne de Ebû Hanîfe'nin naklettiği bu hadisin Nesâî'nin kitabında geçtiğine işaret etmek için sin harfi koymuştur. Nesâî'nin kitabında ise Ebû Hanîfe'den sadece bu hadis vardır. Buradan şu anlaşılmaktadır; Mizzî de, Nesâî'nin 'bu hadisi rivayet eden Asım. Asım b. Ömer'dir' değerlendirmesine katılmamıştır. Âsim b. Behdele'ye gelince; tanınan bir hadis ravisidir. Naklettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır. Nesâî onun için 'rivayetlerinde bir beis yoktur' demiştir. Bazıları hafızasının zayıf olduğunu söylemişse de, bir gurup münekkit güvenilir olduğunu belirtmiştir. Benim kanaatim, hadisin hasenle sahih arası bir konumda olduğudur.
[162] Cevâhir'deki bu bölümü Muhammed Avvâme Eseru'l-Hadîsi'ş-Şerîf fi İhtilâfı'l-Eimme Radıyellahu Anhum adlı eserinde (s. 116-7) zikretmiştir. Dâru's-Selâm baskısı. 1407-İkinci baskı. (Kitabın ilk hali. Hayri Kırbaşoğlu tarafından İmamla nn Fıkhı ihtilaflarında Hadislerin Rolü adıyla tercüme edilmiştir. İstanbul-1988. (Mütercimin notu).
[163] el-İ'lân, s. 65. Dimaşk-1349. Kudsî baskısı.
[164] İbn Abdilber daha sonra bahsettiği gayesini el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'1-Fukahâ: Mâlik, Şâfii ve Ebi Hanîfe adlı eserinde yerine

getirmiştir.
[165] Câmiu Beyânil-İlm, 11/148-150. el-Munîriyye baskısı.
[166] İbn Abbas şöyle demiştir: 'Alimlerin ilimlerini dinleyip istifade edin ancak, birbirleri hakkında söylediklerini onaylamayın. Canım kudretinde olan Allah'a and olsun ki! Alimler ağıllarındaki keçilerden daha çok kıskançtırlar.'
Mâlik b. Dinar da şöyle demiştir: 'Alimler ve kurrâların sözleri her hususta alınır. Birbirleri haklarında söyledikleri sözler müstesna. Çünkü onlar keçilerden daha çok birbirlerine haset ederler.'
Ebû Hâzim'in dediği de şudur: 'Eskiden bir alim kendisinden daha bilgili biriyle karşılaştığı zaman bunu ganimet bilir, kendi gibi biriyle karşılaştığında onunla müzakere eder, kendisi kadar bilgili olmayan biriyle karşılaştığında ise ona üstünlük taslamazdı. Fakat bu zamanda kişi, irtibatını kesmek dolayısıyla ona artık ihtiyacı olmadığını göstermek için kendisinden üstün alimi insanlara kötüler, kendisi gibiyle müzakere etmez, daha az bilgili insanı da küçümser oldu. İnsanlar artık helak oldular.' İbn Abdilber bunların hepsini senediyle birlikte bâbu hukmi kavli'l-ulemâi ba'dihim fî ba'd'ın baş tarafında zikretmektedir.

[167] Câmiu Beyâni'l-İlm, 11/152-163. (Özetleyerek alındı).
[168] Câmiu Beyâni'l-İlm. 1/47, 213. (Yeni tahkikli baskıdan).
[169] Üstelik İbn Hibban, Kitâbu's-Sikât'ta (VIII/467) hadislerine güvenileceğini belirttiği Ali b. Ma'bed b. Şeddâd el-Abdî el-Mısrî'nin terceme-i halinde şöyle söyler: A'meş, Ebû Hanîfe'ye
'bu mesele hakkında ne diyorsun' diye sordu. O da buna cevap verdi. A'meş,
'bunu neye dayanarak söylüyorsun' deyince,
"sen bize filancadan şöyle bir hadis naklettin ya" karşılığını verdi. A'meş bunun üzerine şöyle dedi:
"Ey fakihler! Sizler doktorlar bizler ise eczacılarız."
[170] el-Cevheru'n-Nakî fi'r-Red ale't-Beyhakî, VIII/203 (Beyhaki'nin es-Sunenu'l-Kubra'sının alt kısmında yer almaktadır).

[171] Bu değerlendirme. Ebû Hanîfe'nin doğumunun hicrî 61 olduğunu söyleyenlerin-kine göredir Doğrusu onun 80 yılında doğduğudur. Bu durum İbnu'l-Vezir'in tesbitine zarar vermez. Her iki durumda da değerlendirmesi doğrudur. Bu gayet açık bir husustur.
[172] İsim tamlaması nedeniyle ebâhâ kelimesinin ebî (hâ) olması gerekiyordu ancak, bu şiirden anlaşıldığına göre, ebâ(hâ) şeklinde de gelmektedir. Bu nedenle başına harf-i cer de gelse kelime ebâ olarak kalmaktadır. (Mütercimin notu).
[173] Bkz. er-Ravdu'l-Bâsim, 1/20-6.

[174] Bir metnin muhtelif senedlerinden veya metinleri farklı da olsa birkaç sened-den ravi sayısı hakikaten veya hükmen en az olanı. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 35, 77. (Mütercimin notu).
[175] Nâzil: Aynı metnin müteaddid isnadlarından veya metin aynı olmasa da birkaç isnaddan, ilk kaynağa, diğer(ler)ine oranla daha fazla ravi ile ulaşan isnad. Bkz. Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 78. (Mütercimin notu).
[176] Daha önce sayfa 16'da Hafız Zehebî'den nakledildiği üzere, Ebû Hanîfe 100 yılında veya daha sonra hadis tahsiline başlamıştır. Sahih olan görüşe göre. doğumu 80 yılıdır. Buradan. Ebû Hanîfe'nin o vakitler 20 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Ancak İbnu'l-Vezîr'in yukarıdaki değerlendirmesi onun 61 yılında doğduğu yaklaşımına göredir.
[177] Ebû Hanîfe'nin terceme-i hali. Mtzân'ın bazı yazma nüshalarında yer almaktadır. Bu, müellifin haberi olmaksızın bir başkası tarafından esere sokuşturulmuştur. Nitekim daha önce bu hususu el-İmam İbn Mâce ve Kitâbuhu's-Sunen adlı eserimde zikrettim. Allame Abdulfettah Ebû Gudde de, Leknevî'nin er-Ref ve't-Tekmil'inde yazdığı (s. 121-6. Üçüncü baskı) dipnotta bunu delilleri ve şahitleriyle birlikte açıklamıştır. Esere katıştırılmış bu terceme-i hal kesinlikle İnsafsız bir metindir. Oysa Zehebî tâbi olunan imamların terceme-i hallerinde insaflı davranacağını belirtmişti. Okuyucu buradaki terceme-i hal ile yine Zehebî'nin Tezkiretu'l-Huffâz, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, Tezhîbu't-Tehzib'indeki Ebû Hanîfe'nin terceme-i hallerine baktığında aralarında dağlar kadar fark olduğunu görecektir. Nitekim daha önce sayfa 70'de Tezhîbu''t-Tehzîb'deki tercemei halini bütünüyle nakletmiştik. Keza Sryeru A'lâmi'n-Nubelâ'da terceme-i halinin başında zikrettiği övücü ifadeleri aktarmıştık. Bu ifadelerle Tezhib'deki terceme-i hali okuyan insan, bazı Mizan nüshalarında yer alan terceme-i halin kesinlikle katıştırma olduğunu anlar. Hiç gerek olmamasına rağmen, İbnu'l-Vezîr'in burada Zehebî adına mazeret beyan etmeye çalışması, onun Mîzân'ın sahih nüshalarını görememesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim İbnu'l-Vezîr el-Avâsım ve'l-Kavâsım adlı eserinde, muhaddislerin kitaplarının pek azına sahip olmasından dert yanmaktadır.
[178] İbnu'l-Vezîr, er-Ravdu'l-Bâsim, 1/158-66.
[179] İbn Ebî Hatim er-Râzî, Kitâbul-Cerh uet-Ta'dîi, VII/203 (I-IX, Beyrut, ty.).
[180] İbn Ebî Şeybe, Kitâbul-Musannaf fi'l-Ahâdîs ve'l-Âsâr, XIV/148 (1-XIV, 1. Baskı, Bombay 1983).
[181] et-Buhârî, Muhammed b. İsmail, et-Târîhul-Kebîr, VIII/81 (I-IX, Diyarbakır).
[182] et-Buhârî, Muhammed b. İsmail, et-Târîhul-Kebîr, VIII/81 (I-IX, Diyarbakır).
[183] el-Ukaylî, Ebû Cafer Muhammed, Kitâbu'd-Duafâil-Kebîr, IV/268-285 (I-IV. 1. Baskı, Beyrut 1984).
[184] Bkz. M- Zahid Kevserî, Te'nîbul-Hatîb alâ mâ Sakâhu fî Tercemeti Ebî Hanîfe mine'l-Ekâzîb, 53 (I. baskı, Kahire 1942).
[185] Bkz. M- Zahid Kevserî, Te'nîbul-Hatîb alâ mâ Sakâhu fî Tercemeti Ebî Hanîfe mine'l-Ekâzîb, 53 (I. baskı, Kahire 1942).
[186] İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-Cerh, VII, 201-204.
[187] İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed, KitâbuhMecrûh'm mine'l-Muhaddis'in ve'd-Duafâi vel-Metrûkîn. 111/61-73. (I-III, Mekke, ty.).
[188] A.g.e.. (Muhakkikin girişi), h.
[189] Aynı yer.
[190] Aynı yer.
[191] İbn Adîyy el-Curcânî, el-Kâmil fî Duafa'i-Ricâl, V1I/2472-2479 (I-VII, 2 baskı Beyrut 1985).
[192] ez-Zeylaî, Abdullah b. Yusuf, Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hîdaye (Kevserî'nin mukaddimesi), 1/57. (I.IV. 2. baskı. Beyrut 1973).
[193] A.g.e., 157.
[194] Abdulhayy el-Leknevî, er-Ref'u ve't-Tekmîl fi'l-Cerhi ve't-Ta'dil (Abdulfettah Ebû Gudde'nin notu), 70. (3. baskı, Beyrut 1987).
[195] Ebû Nuaym el-İsbahânî, Kitâbu'd-Duafâ, 154 (1. baskı. Mağrib 1984).
[196] Ebû Nuaym, Hityetu'l-Evliya ve Tabakâtu'l-Asfîyâ. VI. 295 (1-X, Mısır 1974-79).
[197] el-Beyhaki, Ebû Bekr b. Ahmed, Kitâbu Beyâni Hata-i Men Ahtae ale'ş-Şâfiî, 26 (1. baskı, Riyad 1980).
[198] Beyhakî, Menâkibu'ş-Şâfiî, 166-167. (1. baskı, Kahire 1971).
[199] Muhammed Murtaza ez-Zebîdî, Ukûdul-Cevâhiri'l-Munîfe fî Edilleti Mezhebi'l-İmam Ebî Hanîfe, D/9-10 (MI, 2. baskı, İstanbul 1309 h.).
[200] Bkz. Leknevî, A.g.e.. 77.
[201] Hadislerin tenkidi için bkz. M. Said Hatiboğlu. İslamda İlk siyasi Kavmiyetçilik, Hilafetin Kureyşliliği, Ank. Univ. İlahiyat Fak. Dergisi, XXHI/121-213 (Ankara 1978).
[202] Abdulmelik el-Cuveynî, Muğîsu'1-Halk fî Tercihi'l-Kavli'i-Hakk, 25 (1 baskı Mısır 1934).
[203] A.g.e.. 35-36.
[204] Rahman: 55/64.
[205] Cuveyni, A.g.e., 57-59.
[206] A.g.e..59.
[207] Hikayenin uydurma olduğu konusunda bkz. M. Zahid Kevserî, İhkâku'l-Hak bi İbtâii'l-Bâtıl fî Muğîsi'1-Halk. 39-43. (1. baskı, Mısır 1360 h.).
[208] Ebû Hamid el-Gazâlî, ei-Menhûl min Ta'likâti'l-Usûl, 471. (2. baskı, Dımaşk 1980).
[209] A.g.e., 488-504.
[210] İbn Hacer el-Heytemî, el-Hayrâtu'l-Hısân fi Menâkibi'l-İmami'l Azam Ebî Hanifeti'n-Numan, 26 (1. Baskı, Beyrut 1983).
[211] Gazâlî, İhyau Ulûmi'd-Dîn, 1/25-26. (I-1V. 1. baskı. Mısır 1289 h.).
[212] Fahreddîn er-Râzî, Menâkibu'-Şâfiî, 142. (yy. 1279 h.).
[213] Abdulvehhab eş-Şa'ranî, el-Mîzân, 1/60 (I-II. Mısır 1321 h.].

[214] Ebû Hanîfe, erı-Nu'mân b. Sabit, el-Âlim vel-Müteallim, 27. (İmam-ı A'zam'ın Beş Eseri içinde, Çev: Mustafa Öz, İstanbul 1981)
[215] Ebû Hanîfe, Risale ilâ Osman el-Bettî, (İmam-t A'zam'm Beş Eseri İçinde, Çev. M. Öz, İstanbul 1981).
[216] İbn Abditberr, el-İntikû fî Fedâili's-Selâseti'1-Eimmeti'l-Fukahâ, 142, (Beyrut, t.y).
[217] A,g.c, 141. r
[218] Ebû Yusuf, Yakub b. İbrahim, İhtitâfu Ebî Hanife ve İbn Ebî Leylâ, 78-79 (1. baskı, Mısır 1357 h.)
[219] Ahzab: 33/36.
[220] Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, el-Asl, 41-43, (I-V, Karaçi, TY).
[221] Mesela bkz, Ebû Zeyd ed-Debbûsî, Te'sîsu'n-Nazar, 48-49, (Mısır, 1355 h.).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

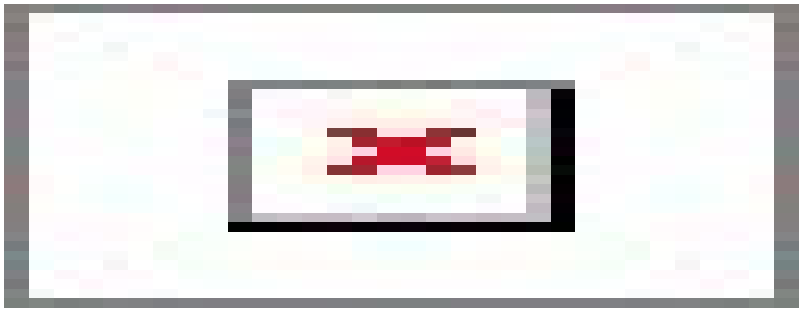

İsmail Hakkı Ünal

Diyanet Vakfı Yayınları

İMAM EBU HANİFE'NİN HADİS ANLAYIŞI VE HANEFİ MEZHEBİNİN HADİS METODU
ÖNSÖZ
GİRİŞ
I. Ebu Hanife'nin Hayatı, İlmi Gelişmesi, Eserleri Ve Yetiştiği Çevre
1. Hayatı
A- Doğumu, Nesebi Ve Künyesi
B- İlmî Gelişmesi
a- İlme İntisabı
b- Hocaları
c- Ders Vermeye Başlaması
d- Ders Verme Usulü Ve Talebeleriyle İstişaresi
e- Hukukî Kabiliyeti
f- Eserleri
C- Vefatı
2- Ebu Hanife'nin Yetiştiği Çevre
II. Hadis Ve Rey Ekolleri Hakkında Bazı Tespit Ve Mülahazalar
1. Tanımlar
2. Tarihçe
3. Hadis Ve Rey Ekollerinin Tayinindeki Müşkilat
4. Hicaz Ve Irak Ekollerinin Rey Ve Hadise Karşı Tutumları
5. Irak Medresesinin Rey Ekolü Olarak Tanınmasının Sebepleri
BİRİNCİ BÖLÜM
EBÛ HANİFE VE HADİS
I- Ebu Hanife'nin Hadis İlmindeki Yeri
1- Ebu Hanife'nin İlim Çevresi
2- Ebu Hanife'nin Sahabeden Hadis Rivayeti
3- Ebu Hanife'nin Hadis Şeyhleri
4- Ebu Hanife'den Rivayette Bulunanlar
5- Ebu Hanife'nin Hadisçiliği
6- Ebu Hanife Müsnedleri
7- Ebu Hanife'nin Cerh Ve Ta'dildeki Yeri
II- Ebu Hanife'nin Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumu
1- Ebu Hanife'nin Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Tavrı
2- Sahabe Kavli Ve Tatbikatı Karşısındaki Tutumu
3- Tabiîn Kavli Ve Tatbikatına Bakışı
III- Ebu Yusuf Ve İmam Muhammed'in Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumları
İKİNCİ BÖLÜM
Ebu Hanife Ve Talebelerinin Hadis Tercih Ve Tefsirinde Dikkate Aldıkları Unsurlar
1- Kur'an'a Uygunluk
2- Akla Uygunluk
3- İnsana Verilen Değer
4- Kolay Ve Maslahata Uygun Olanı Tercih
5- Maksada Uygun Olanı Tercih
6- Örfe Uygunluk
7- Zamanla Ortaya Çıkan Gelişmeleri Dikkate Alma
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu
I- Sünnet Terimi, Kullanılışı Ve Tanımı
II- Sünnetin Kısımları Ve İttibaın Hükmü
III. Haberlerin Kısımları
1- Mütevatir Haber
2- Meşhur Haber
3- Âhad Haber (Haber-i Vâhid)
A. Haber-i Vahidin Tanımı Ve Delil Olma Değeri
B. Haber-i Vâhidle İlgili Meseleler
a) Haber-i Vâhid-Nass İlişkisi
b) Âmm'ın (Genel Hükmün) Haber-i Vâhidle Tahsisi
c) Haber-i Vâhidle Kur'an'a Yapılan Ziyade
d) Haber-i Vâhid Ve Meşhur Haber

e) Asıllara Muhalif Olan Haber-i Vâhid
f) Haber-i Vâhid Ve Umumî Belvâ
g) Haber-i Vâhid Ve Kıyas
h) Sahabe Kavli Ve Kıyas
ı) Haber-i Vâhid Ve Sahabe Ameli
aa) Ravisinin İnkâr Ettiği Haber-i Vâhid
bb) Ravisinin Muhalif Kaldığı Haber-i Vâhid
cc) Sahabenin İleri Gelenlerinin Muhalif Kaldığı Haber-i Vâhid
j) Haber-i Vahidin Kabulü Hakkında Ebu Hanife'ye İsnad Edilen Şartlar
IV- Hadisde İnkıta
1- Mürsel Haber Tanımı Ve Delil Olma Değeri
2- Zayıf Hadis
V- Ravi Ve Rivayetle İlgili Meseleler
1- Ravide Bulunması Gereken Şartlar
A- İslâm:
B- Akıl:
C- Adalet:
D- Zabt:
2- Haberlerinin Değeri Bakımından Raviler
A- Haberleri Hüccet Olmayan Raviler
B- Haberleri Hüccet Olan Kaviler
3- Ravinin Fıkhı Meselesi
4- Kavilere Yapılan Ta'nlar
A- Ravinin Ta'n Edilmesine Ve Cerhine Sebep Olmayan Şeyler
B- Müfesser Ta'n
5- Mânâ Olarak Rivayet
VI- Hadis Tahammülü Ve Edâ Usulleri
1- Tahammül Yolları
A- Sema'
B- Şeyhe Okuma (Kıraat) Veya Arz
C- Mükâtebe (Kitabet Ve Risale)
D- İcazet Ve Münâvele
E- Vicâde
2- Hıfz
3- Edâ
VII- Nesh
1- Sünnetin Sünnetle Neshi
2- Sünnetin Kitabla Neshi
3- Kitabın Sünnetle Neshi
4- Neshle İlgili Meseleler
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Cerh Ve Ta'dil Edenleri Karşısında Ebu Hanife
I- Ebû Hanife'yi Ta'dil Edenler
II- Ebu Hanife'yi Cerhedenler
1- Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık (Ö. 148)
2- Evzâî (Ö. 157)
3- Süfyân Sevrî (Ö. 161)
4- Kadı Şerik b. Abdillah (Ö. 177)
5- Mâlik b. Enes (Ö. 179)
6- Abdullah b. Mübarek (Ö. 181)
7- Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (Ö. 204)
8- İbn Ebî Şeybe (Ö. 235)
9- Ahmed b. Hanbel (Ö. 241)
10- Buhârî (Ö. 256)
11- Müslim b. Haccac (Ö. 261)
12- Ebu Zur'a er-Râzî (Ö. 264)
13- İbn Kuteybe (Ö. 276)
14- Nesâî (Ö. 303)
15- Ukaylî (Ö. 322)
16- İbn Ebî Hatim er-Râzî (Ö. 327)
17- İbn Hıbban (Ö. 354)
18- İbnAdiyy (Ö. 365)
19- Dârekutnî (Ö. 385)
20- Ebu Nuaym el-Isfahânî (Ö. 430)
21- Beyhakî (Ö. 458)
22- Hatîb Bağdadî (Ö. 463)
23- Cüveynî (Ö. 478)
24- Gazâlî (Ö. 505)
25- İbnü'l -Cevzî (Ö. 597)
26- Fahreddîn Râzî (Ö. 606)
Bir Şiî Müellifin Görüşü
Değerlendirme
SONUÇ
BİBLİYOGRAFYA

İMAM EBU HANİFE'NİN HADİS ANLAYIŞI VE HANEFİ MEZHEBİNİN HADİS METODU

ÖNSÖZ

Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu gibi önemli, önemli olduğu kadar da zor bir mevzuyu doktora tez konusu o arak seçmemin sebebi, her şeyden önce konunun önemini ve ilgi çekiciliğini hissediyor olmamdı. Bu önemi kavramamda, hocaların yönlendirmesi şüphesiz büyük rol oynamıştı. Ancak daha önce herhangi bir ön çalışma veya hazırlık yapmadığım böyle bir mevzuun zorluğundan da haberdar olmadığım için, işe sadece bu mücerret hisle başladım. Konuyu tanıma ve kaynakları araştırma safhasında çalışmaya nereden ve nasıl başlamam hususunda ciddî tereddütler geçirdim. Zira Ebü Hanife gibi, İslam aleminde hemen herkesin tanıdığı

büyük bir müçtehit ve mezhep sahibinin hadisçiliği ve hadis anlayışı konusunda ortaya bir şeyler koyabilmek için birkaç küçük risalesi dışında kedisine müracaat edemiyecektim. Daha çok akaidle ilgili bu risalelerden de hadisçiliği konusunda fazla bir şey elde etmek mümkün değildi.
İş, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed gibi seçkin talebelerinin eserlerini mütalaaya kalıyordu. Ancak hocaları gibi birer fakih olan bu iki imam da, bir iki istisnası dışında, eserlerinin çoğunu fıkıh sahasında vermişlerdi. O halde ne Ebu Hanife'nin ne de talebelerinin eserlerinden daha sonraki hadisçilerin anladığı manada bir hadis usulü elde etmek mümkün değildi. Aslında bu gayet tabii idi. Çünkü Ebu Hanife ve talebeleri, hadis usulünün sistematik biçimde ilk olarak tedvin edildiği dönemden en az iki asır önce yaşamışlardı.
Bu durumda, çalışmamı Ebu Hanife ve talebelerinin, hadis ve sünneti fıkıh alanında nasıl değerlendirdikleri konusunda yoğunlaştırdm. Bu değerlendirme hadislerin şeklî unsurlarından ziyade muhtevalarıyla alâkalı olduğu için, bu noktadan hareketle. Ebu Hanife'nin hadis tercihinde dikkate aldığı unsurları tespit etmeye çalıştım. Bu tespitte başlıca kaynaklarım Ebu Yusuf ve İmam Muhammed in eserleri oldu.
Tezimizin ikinci bölümünü oluşturan bu kısma hazırlık mahiyetinde, Ebu Hanife ve talebelerinin hadis ve sünnet karşısındaki tutumlarını, başka bir deyişle hadisi hüccet olarak nasıl gördüklerini tespit eden bir bölüm ayırdım. Bu bölümde Hanife'nin hadisle meşguliyeti, hadis şeyhleri ve ravileri ile Ebu Hanife müsnedleri hakkında sonraki kaynaklardan bilgiler aktardım. Birinci bölümü oluşturan bu kısımdan önce yer alan giriş bölümünde ise, Ebu Hanife'nin kısa terceme-i hali ve gelişmesi ile hadis ve rey ekolleri konusunda bazı açıklamalara yer verdim.
Üçüncü bölüm, hicrî 5. asır sonuna kadar Hanefi mezhebinin geliştirip benimsediği Hadis usulüyle ilgili ıstılahlara ve diğer teknik bilgilere tahsis edilmiş, bu arada Hanefi mezhebinde önemli yer tutan haber-i vahid konusu çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu bölümün başlıca kaynaklarını, Hanefi fıkıh usulü kitapları, özellikle Serahsî ve Pezdevî'nin "Usul'leri oluşturmuştur.
Son bölüm, Ebu Hanife'yi cerh ve ta'dil eden ulemanın görüşlerine ayrılmıştır. Çoğunluğunu hadisçilerin teşkil ettiği Ebu Hanife cârihlerini, belli başlı şahsiyetleriyle, hicrî 7.yüzyılın başına kadar kronolojik olarak tanıtmaya çalıştım. Son olarak, geçen yüzyılda yaşamış bir şîî müellifin Ebu Hanife hakkındaki görüşlerine yer verdim.
Ebu Hanife'nin hadisçilik yönüyle ilgili çalışmalar, İslâm tarihi boyunca ve günümüzde de hep ona yöneltilen hücumlara cevap mahiyetinde yazılmış eserlerden oluşmaktadır. Çalışmamda bu maksatla kaleme alınan eserlerden de istifade ettim. Bunların bir kısmı geçmiş asırlara ait olmakla beraber, önemli bir bölümü, merhum Zâhid Kevserî'nin eserleriyle, son asırda Hindistan'da, bu maksatla telif edilmiş eserlerdir.
Türkiye'de bugüne kadar, bu konuya münhasır herhangi bir ilmî çalışma yapılmamıştır, Konya'da, "Ebu Hanife'nin Hayatı ve İslam Fıkhındaki Yeri" ismiyle hazırlanan doktora tezi, İmam A 'zam'ın fıkhı yönüne ağırlık veren bir çalışmadır. İslam âleminde konuyla ilgili olarak tespit edebildiğim iki çalışma, Suudî Arabistan'da master çalışması olarak hazırlanmıştır. Şakir Zîb Feyyaz tarafından Mekke'de hazırlanan "Ebu Hanife Beyne'l-Cerh ve't-Ta'dil" isimli tez, Ebu Hanife'nin müsned ve muttasıl olarak naklettiği 72 rivayetini özellikle sened yönünden değerlendirmekte, bu rivayetlerin mütabi' ve şahitlerini tespit etmektedir. "El-İmam Ebu Hanife ve Ihticâcühû bi's-Sünne" ismiyle Medine'de hazırlanan diğer çalışmayı elde etmem mümkün olmamıştır.
Tezde kullandığım hadis kaynaklarından, Müslim'in Sahih'i dışında- kalan Kütüb-ü Sitte ile İmam Malik'in Muvattamı, dipnotla, kitap ismi ve bab numaralarıyla (Buharı, Talak, 41 şeklinde), Müslim'in "Sahih"ini kitap ismi ve hadis numarasıyla gösterdim. Diğer hadis kaynaklarını cilt ve sahife numaralan düzeninde belirttim.
Bu çalışmayla, bu konuda en iyisini yaptığımı söyleme iktidarında değilim. Ancak güç ve kabiliyetim nispetinde elimden gelen gayreti gösterdiğimi söyleyebilirim. İnsan hata ve nisyan ile ma'luldür. Kusursuz olan Yüce Allah'tır.
Çalışmalarım esnasında, tez danışmanı olarak gerekli yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Talat Koçyiğit'e, konuyu seçmemde bana yol gösteren hocam Prof. Dr. Mehmed S. Hatiboğlu'na, tezin daktilo ve tashihlerinde emeği geçen ağabeyim Doç. Dr. Halit Ünal'a şükranlarımı arz etmeyi bir borç bilirim.
Doç. Dr. İ. Hakkı ÜNAL[1]

GİRİŞ

I. Ebu Hanife'nin Hayatı, İlmi Gelişmesi, Eserleri Ve Yetiştiği Çevre

1. Hayatı

Ebu Hanife'nin hayatı hakkında yazılan eserlerin çokluğu karşısında bu konuya fazla yer ayırmadan bir özetlemeye gitmek ve Ebu Hanife'nin biyografisini veren gerek Menâkıb türündeki eserlerin,[2] gerekse Rical ve Tabakât kitaplarının başlıcalarına işaret etmekle yetineceğiz.[3]

A- Doğumu, Nesebi Ve Künyesi

Ebu Hanife'nin h. 80 yılında doğduğu hususunda bir iki rivayet müstesna bütün kaviller birleşmektedir.[4] Hatib Bağdadî h.61 senesinde doğduğunu belirten rivayete kimsenin katılmadığını söyler.[5] Ecdadı Kâbul'den gelmiş olmakla beraber, kendisi Küfe'de doğmuş ve Kufi nisbesiyle anılmıştır. "Ebu Hanife" künyesiyle meşhur olmasına gelince, bu konuda, onun hayatını anlatan eski kaynaklarda yeterli açıklama yoktur. "Hanîf' kelimesinin müennesi olan "Hanîfe" künyesinin, İslam'a tam gönül vermiş âbid bir kimse olması veya Iraklılar arasında "Hanîfe" denilen bir divit veya yazı hokkasını devamlı yanında bulundurması sebebiyle verilmiş olduğu söylenmektedir.[6] Hanife isminde bir kızı olduğu için bu künyeyle anıldığı söylenmişse de bu kabul görmemiştir. Çünkü O'nun, Hammad'dan başka erkek veya kız evladı olduğu bilinmemektedir.[7]
Torunu İsmail b.Hammad'dan nakledildiğine göre, Ebu Hanife'nin nesebi Numan b.Sabit b. el-Merzubân olup hür Fâris oğullarındandır ve ecdadı üzerine kölelik vaki olmamıştır.[8] Bununla beraber başka bir rivayette dedesi olarak zikredilen "Zota"nın Kabul ehlinden olup Benî Teymullah b. Sa'lebe'nin veya Benî Bekr b. Vâil'in[9] kölesi olduğu, daha sonra azat edildiği ve Ebu Hanife'nin babası Sâbit'in müslüman olarak doğduğu da kaydedilmektedir.[10]
Ebu Hanife'nin Farslı olduğu ihtilaflı olmakla beraber, Arap olmadığı kesindir.[11]

B- İlmî Gelişmesi

a- İlme İntisabı

Ebu Hanife Kûfe'de yetişti. Gençliğinde kumaş ticaretiyle uğraştı. Fakat bu ticaret onu ilim talebinden alıkoymadı. Nitekim bu esnada onu ilme teşvik edenin ve bunun çarşı- pazar işlerinden daha hayırlı olduğunu söyleyenin Şa'bi olduğu rivayet edilir.[12]
Ebu Yusuf tan nakledilen bir rivayette Ebu Hanife, ilim yoluna atılmaya karar verdikten sonra, etrafındakilerle müşavere edip derinleşeceği ilim dalını, sonuçlarını da hesaba katarak tespit etmeye çalışır ve şöyle der:
"Bana Kur'an öğren denildi. Dedim ki, eğer Kur'an öğrenirsem ve onu ezberlersem sonu ne olacak? Dediler ki; Bir mescide otururşun, çocuklar ve gençler sana Kur'an okurlar, içlerinden senden daha kuvvetli veya sana müsavi bir hafız çıkınca senin başkanlığın sona erer. Dedim ki:
Hadis dinleyip yazsam ve dünyada benden daha kuvvetli Hadis hafızı olmasa nasıl olur? Dediler ki:
Yaşlanıp zayıf düştüğün zaman etrafında toplanan çocuk ve gençlere rivayet ettiğin hadislerde yanlışlık yapmayacağından emin olamazsın. Seni yalancılıkla itham ederler, bu da sana ar olur. Dedim ki:
Öyleyse buna da gerek yok. Sonra, nahiv öğreneyim dedim. Şayet nahiv ve Arapçayı ezberlesem sonu nereye varacak diye düşündüm. Dediler ki:
Muallim olarak bir köşeye oturur, iki dinarlık rızkını üç dinara çıkarırsın. Bunun da sonu yok dedim. Şiire eğilsem, benden daha güçlü bir şair olmasa durumum ne olur dedim. Dediler ki:
Birini methedersin sana bağışta bulunur, seni bir hayvana bindirir veya bir hil'at giydirir. Eğer vermezse bu takdirde onu hicvedersin. Bu arada namuslu kadınlara da iftira atmış olursun. Öyleyse buna da ihtiyacım yok dedim. Eğer Kelâma başlasam sonu ne olur dedim. Dediler ki:
Kelamla uğraşan onun kötülüklerinden korunamaz ve zındıklıkla suçlanır. Sonunda ya yakalanıp öldürülür, ya da kurtulur, mezmum ve hakir olarak kalır. Şayet fıkıh öğrensem nasıl olur dedim. Dediler ki:
Sorarlar, sen de insanlara fetva verirsin. Eğer gençsen kâdîlık için matlup olursun. Bundan daha faydalı bir ilim yoktur dedim ve fıkha sarılarak onu öğrendim".[13]

İlk bakışta gayet makul gibi görünen bu rivayeti Zehebî şöyle tenkid ediyor:
"Başkanlık için ilim talep eden sırf bunu düşünür. Aksi takdirde, Peygamber (s.a.v.)'in:
"Sizin efdaliniz, Kur'an-ı öğrenen ve öğreteninizdir"[14] hadisi sabittir. Fesübhanallah! Mescidden daha efdal bir yer mi var? İlim neşri için Kur'an öğretmekten daha uygunu var mı? Vallahi asla! Günah işlememiş çocuklardan daha hayırlı talebe mi olur? Bu hikayenin uydurma olduğunu zannediyorum. İsnadında sika olmayan kimse var".[15]
Ebu Hanife'nin niçin Hadis ilmini tercih etmediğini bildiren rivayeti zikrettikten sonra Zehebî şöyle diyor: "Şimdi bu hikayenin uydurma olduğuna kesinlikle inandım. Çünkü İmam Ebu Hanife hadis talebinde bulundu ve bunu daha ziyade h.100 ve daha sonraki yıllarda gerçekleştirdi. O zaman çocuklar hadis dinlemezdi. Bu, 3.yüzyıldan sonra ortaya çıkmış bir ıstılahtır. Bilakis Hadis talebinde bulunanlar büyük alimlerdi. Fukaha için Kur'an'dan sonra, hadisin dışında bir ilim olmadığı gibi Fıkıh kitapları da henüz tedvin edilmemişti"[16]
Zehebî, Ebu Hanife'nin Kelâm ilmini niçin benimsemediğini açıklayan rivayeti naklettikten sonra; "Bu hurafeyi uyduranın Allah cezasını versin, o zamanda Kelâm ilmi ortaya çıkmış mıydı? Diye soruyor.[17]
Ebu Hanife'nin, ilk olarak Kelâm ilmiyle meşgul olduğu şeklindeki meşhur rivayet ve yaygın görüşte Zehebî tarafından reddedilmektedir. Züfer b. Hüzeyl (ö.157) den nakledilen rivayet şöyledir:
"Ebu Hanife'nin şöyle dediğini duydum:
'Önce Kelâmla uğraşıyordum. Öyle ki bu konuda parmakla gösterilecek kadar meşhur oldum. Hammad b.Ebi Süleyman (ö.l20) ın ders halkası yakınında oturuyorduk. Bir gün bir kadın gelerek bana şöyle dedi:
"Karısı cariye olan bir adam, onu sünnet üzere boşamak isterse kaç kere boşaması gerekir?" Ne diyeceğimi bilemedim. Bunu Hammad'a sormasını, sonra gelip bana haber vermesini istedim. Kadın Hammad'a sordu. Hammad:
"Hayız ve çımadan beri olduğu zaman bir kere boşar, sonra iki hayız geçene kadar onu terk eder, temizlendikten sonra başkasıyla evlenmesi helal olur" dedi. Kadın döndü ve bunu bana haber verdi. Kelâma ihtiyacım yok dedim, gidip Hammad'ın halkasına oturdum".[18]
Zehebî bu rivayeti zikrettikten sonra; "Bunun da sıhhatini en iyi Allah bilir, o vakitte Kelam ilminin mevcut olduğunu biz bilmiyoruz" demektedir.[19]
Zehebî'nin, bu tenkidinde haklı olduğu kanaatindeyiz. Zira Ebu Hanife'nin ilme ilk önce Kelâm'dan başladığını söyleyenler, onun "el-Fıkhu'l-Ekber" isimli kitabından hareket etmektedirler. Nitekim Abdülkahir el-Bağdadi (ö.429) "Usûlüddin" adlı eserinde Ebu Hanife'yi, fukaha ve mezheb erbabı arasında ilk "mütekellim" olarak zikrederken, "çünkü Ebu Hanife'nin, el-Fikhu'l-Ekber isminde Kaderiyye'ye reddiye olarak yazdığı bir kitabıyla Ehl-i Sünnet'in "güç fiille beraberdir" görüşünü destekleyen, imlâ ettirdiği bir risalesi vardır" demektedir.[20]
Gerçeklen el-Fıkhu'1-Ekber'de yer alan konular, daha sonra Kelâm ilminin belli başlı meseleleri olarak tartışılmış olmakla beraber, Ebu Hanife zamanında henüz böyle bir ilmin sistematik olarak ortaya çıktığı söylenemez. Nitekim kendisi de eserlerinde ıstılah olarak Kelâm ilminden bahsetmiş değildir. Bilâkis daha sonra kelâmî meseleler olarak kabul edilen ve kendisinin de eserlerinde ele aldığı konuları dinde tefakkuh cümlesinden sayarak 'fıkıh' diye isimlendirmiş, hatta buna "fıkhın efdali" demiştir. Bu konudaki ifadesi aynen şöyledir: "Dindeki fıkıh, ahkâmdaki fıkıhtan efdaldir. Çünkü insanın Rabbine nasıl kulluk edeceğini bilmesi onun için, birçok ilme sahip olmasından daha hayırlıdır." [21] Daha sonra fıkhın efdalini şöyle tarif eder: "Fıkhın efdali, insanın Allah Tealâ'ya imam, şerâyi' ve süneni, hadleri, ümmetin ihtilaf ve ittifaklarım bilmesidir."[22] Eserini el-Fıkhu'1-Ekber olarak isimlendirmesinin sebebi de bu olsa gerektir.[23]

b- Hocaları

Ebu Hanife pek çok kimseden ilim almış olmakla beraber, onun en uzun süre hocalığım Hammad b. Ebi Süleyman yapmıştır. Kendi ifadesine göre, hocası ölene kadar 18 yıl onun ders halkasına devam etmiştir.[24]
Ebu Hanife şöyle anlatıyor:
"Emirülminin Ebu Cafer'in huzuruna girdim. Bana ilmi nereden aldığımı sordu. Ben Hammad'dan, o İbrahim'den, o da Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Mesud ve Abdullah b. Abbas'tan aldı dedim. Bunun üzerine Ebu Cafer:
"Çok güzel, çok güzel, kendini iyi ve mübarek kimselerle dilediğin gibi tevsik ettin ey Ebu Hanife" dedi.[25]
Görüldüğü gibi Ebu Hanife, ilminin kaynağım ilim ve fıkhıyla tanınmış dört büyük sahabiye dayandırmaktadır. Gerçekten de Ebu Hanife ve ekolünün ilim menbaı, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kûfe'ye yerleşmiş olan Ali b. Ebi Talib ve Abdullah b. Mes'ud idi. Bu sahabilerden ilim alan Mesruk b. el-Ecda1 (ö.63), Alkame b. Kays (ö.62) ve Şureyh (ö.80) den Şa'bi ve İbrahim en-Nehaî (ö.96) ders almışlar. Onlardan da Hammad b. Ebi Süleyman vasıtasıyla Ebu Hanife ilim almıştır.[26] Ebu Hanife, ayrıca Abdullah b. Abbas'ın kölesi İkrime (ö.105) ve Abdullah b. Ömer'in azadlı kölesi Nafı (ö.117) vasıtasıyla adı geçen sahabilerin ilimlerine varis olmuş, Mekke fakihi Atâ b. Ebi Rebah (ö.l14)tan da uzun süre ders almıştır.[27] Hocaları arasında Şia imamlarından Zeyd b.Ali (ö.122), Muhammed el-Bâkır (ö.l 14), Cafer Sadık (ö.148) ve Ebu Muhammed Abdullah b. Hasen (ö.145) de bulunuyordu.[28]
Ebu Hanife'nin ilim silsilesini şu şekilde göstermek mümkündür:
Abdullah b. Mesud (ö,32), Ali b. Ebi Talib (ö.41), Esved b. Yezid en-Nehai (ö.75), Mesruk b. Ecda' el-Hemdanî (ö.63), Alkame b. Kays en-Nehaî (ö.62), Şureyh b. Haris el-Kindî (ö.80), Amir b. Şerâbil eş-Şa'bî (ö.104), İbrahim en-Nehaî (ö.96), Hammad b. Ebî Süleyman (ö.120), Ebu Hanife (ö.T 50).[29]
Bir rivayete göre Ebu Hanife ile hocası Hammad arasındaki sevgi, Hammad'ın, talebesini oğluna tercih edecek derecede ileri idi. Hammad'ın oğlu İsmail anlatıyor:
"Bir gün babam yolculuğa çıktı ve bir müddet kayboldu. Geldiğinde ona şöyle dedim:
'Ey babacığım, en çok kimi özledin?' Beni özlediğini söyleyecek diye bekliyordum.
'Ebu Hanife'yi dedi ve ekledi: 'Eğer gözümü ondan ayırmamaya imkânım olsa onu yapardım."[30]

c- Ders Vermeye Başlaması

Kûfe'nin müftüsü olan Hammad ölünce, ashabı onun yerine oğlu İsmail'i geçirmek istediler. Fakat oğlunun şiire, gece meclislerine, hikayeye düşkün olduğunu görünce, Ebu Hanife'nin ders vermesi hususunda ittifak ettiler. O da kabul etti. Zamanla Ebu Hanife'nin şöhreti arttı. Ashabı çoğaldı, mescidde en geniş halkaya o sahip oldu.[31]
Hammad daha hayatta iken Ebu Hanife zaman zaman ona vekâleten ders vermiştir. Nitekim Ebu Hanife, Hammad'ın en çok sevdiği talebelerinin başında geliyordu. Çünkü o, üstadının söylediklerini en iyi öğrenen ve hıfzeden bir talebe idi. Diğer arkadaşları hata yaptıkları halde o, meseleleri en iyi şekilde ezberliyordu. Bu yüzden hocası ders halkasının önünde, kendi hizasında ondan başkasının oturmasını yasaklamıştı.[32]
Hammad Basra'da ölen bir akrabası yüzünden bir müddet dersten ayrılınca yerine Ebu Hanife'nin geçmesini emretmiş, o da iki ay süreyle ders vermiştir. Bu esnada kendisine sorulan 60 meseleye verdiği cevapları hocası dönünce ona arz etmiş, o da kırkını uygun bulmuş, yirmisinde de muhalif kalmıştır.[33]
Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre o, hocası hayatta iken de ders verebilecek bir seviyeye gelmişti.[34]

d- Ders Verme Usulü Ve Talebeleriyle İstişaresi

Ebu Hanife'nin tedris faaliyetinde dikkat ettiği en önemli hususlardan birisi, talebeleriyle yaptığı istişaredir. Muvaffak el-Mekkî bunu şöyle anlatır:
"Ebu Hanife, mezhebini talebeleriyle istişare esasına dayandırmıştır. Onlarla istişare etmeksizin kendi başına dinde bir içtihatta bulunmamış, Allah, Peygamber ve mü'minler için nasihatta bulunurken aşırı gitmemiştir. O, meseleleri tek tek ortaya atar, talebelerini dinler, kendi görüşünü söyler, onlarla bir ay, hatta daha fazla münakaşa ederdi. Bu meseleler hakkında görüşlerden biri ağırlık kazanınca Ebu Yusuf bir esas olarak onu tespit ederdi. Nihayet o bütün esasları böylece tespit etmiş ve mezhep bu şekilde oluşmuştur. En doğrusu ve gerçeğe en yakın olanı da budur. İnsanlar için bu, daha tatmin edici bir yoldur. Tek başına içtihat yapanların ve sadece kendi görüşüne bağlananların mezhebinden daha iyidir."[35]
Talebesi Züfer'den nakledilen şu rivayet de onun sabit fikirli olmadığını ve istişareye verdiği önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Züfer şöyle diyor:

"Ebu Hanife'nin derslerine devam ederdik. Ebu Yusuf ve Muhammed b.Hasan da bizimle birlikte okurlardı. Biz Ebu Hanife'nin görüşlerini yazardık. Bir gün Ebu Hanife Ebu Yusuf a hitaben;
'Ey Yakup vay haline! Benden her işittiğini yazma. Ben bugün böyle düşünüyorum. Yarın onu bırakabilirim. Yarınki görüşümü de ertesi gün terk edebilirim demiştir.[36]
Yine onun; "Bu, bizim söyleyebildiğimiz en güzel sözdür. Kim bizim sözümüzden daha doğru bir söz getirirse, o hakikate bizimkinden daha yakındır" dediği:[37]
"Senin bu verdiğin fetvalar kendilerinde hiç şüphe olmayan hakikatler midir?" diye sorulunca da:
"Bilmiyorum, belki de kendisinde hiç şüphe olmayan batıldır"[38] şeklinde karşılık verdiği nakledilmektedir.
Bütün bunlar onun serbest fikirli ve uzak görüşlü bir şahsiyet olduğuna, verdiği hükümlerle de kimseyi ilzam etmediğine işaret etmektedir. Nitekim kendisinin hocalarına, talebelerinin de kendisine karşı zaman zaman muhalefet ederek aynı meselelerde farklı hükümler verdikleri nadir olmayan olaylardandır. Bu konuda vereceğim bir iki örnek, aralarındaki hoca-talebe ilişkilerinin ne kadar serbest, hür ve aynı zamanda gerçekçi bir temele dayandığını gösterecektir.
Hz. Ömer'e Hayber'den güzel bir arazi düşmüştü. Peygamber (s.a.v.)'e, bunun nasıl kullanılması gerektiğini sorunca Peygamber (s.a.v.);
"İstersen aslını hapset (muhafaza et), gelirinden tasadduk et" dedi. Hz. Ömer, gelirinden tasadduk etti ve aslının satılamayacağını, miras bırakılamayacağını, hibe edilemiyeceğini söyledi.[39]
Ebu Hanife ise, "varislerin bunu reddetmeye hakkı vardır demiştir."[40]
Ebu Yusuf'un, vakıfların satışı konusunda önceleri Ebu Hanife'yle aynı görüşte olduğu, fakat Hz. Ömer'in Hayber'deki yeri ile ilgili uygulamasını duyunca:
"Bu konuda ihtilaf yoktur, eğer bu haber Ebu Hanife'ye ulaşsaydı bununla amel eder, muhalefet etmezdi" dediği bildirilmektedir.[41]
Ancak İmam Muhammed'in, hocası hakkındaki tenkidi serttir. O şöyle der:
"Ebu Hanife, vakıf konusunda insanlara hüccetsiz hüküm vermiştir. Dolayısıyla halk onun görüşünü benimsememiş ve bu hükmü terk etmişlerdir. İnsanlar hakkında hüküm verenler, eser ve kıyasa dayanmadan hüküm verirler ise bu hükümler taklit edilmez. Eğer taklit caiz olsaydı, Ebu Hanife'den önce Hasan Basrî ve İbrahim Nehaî taklit edilmeye daha layık idiler".[42]
Ebu Hanife, Hasan Basrî yoluyla gelen bir rivayette, onun şöyle dediğini rivayet ediyor:
"İşkembeli hayvanların idrarında bir beis yoktur." Bunu nakleden İmam Muhammed şöyle dedi:
"Ebu Hanife bunu kerih görürdü ve şöyle derdi:
"Eğer abdest suyuna sidik isabet etse, abdesti ifsad eder, elbiseye çok miktarda bulaşır ve onunla da namaz kılınırsa, namaz iade edilir."
İmam Muhammed ise hocasının görüşüne katılmayarak:
"Bunda bir sakınca görmüyorum. Bu, ne suyu, ne abdest suyunu, ne de elbiseyi ifsad eder" demektedir.[43]
İşte Ebu Hanife'nin, talebeleriyle birlikte tesis edip yaşattıkları tenkit ve tartışmaya açık bu ilmi anlayış, engin bir müsamaha ve olgunluk zemini üzerinde temellenerek gelişmiştir. Aslında bu anlayış, İslam'ın ilk asırlarında yaşamış İslam alimlerinin ortak bir özelliği idi.[44]

e- Hukukî Kabiliyeti

Ebu Hanife, içinden çıkılması güç meselelere getirdiği pratik ve âdil çözümlerle tanınmış ve hukukî zekâsıyla ün yapmış bir fıkıhçıdır. Buna örnek olması bakımından şu olayı zikretmekle yetineceğiz.
Ebu Yusuf'un naklettiğine göre, bir kimse diğerine:
"Ya ibne'z-zâniyeyn" (ey zinâkâr ebeveynin çocuğu) dese, adamın ana-babası da ölmüş olsa bu konuda Ebu Hanife şöyle der:
"Buna bir had gerekir. Çünkü söylenen tek kelimedir." Ebu Yusuf:
"Biz bunu alırız, sözü ayrı ayrı da söylese, birlikte de söylese bir had uygulanır" demektedir. İbn Ebi Leyla ise şöyle der:
"Bu durumda iki had gerekir ve iki had bir yerde uygulanır." İbn Ebi Leyla bunu mescidde uygulamıştır.[45]
Olayın tafsilatını Serahsî'den dinleyelim:
"Bu mesele hakkında Ebu Hanife şöyle dedi:
"Kâdî bu meselede yedi yerde hata yapmıştır". Kûfe'de ma'tûhe (bunak)[46] bir kadın vardı. Bir adam ona eziyet etti. Kadın da ona;
"Ya İbne'z-zâniyeyn" dedi. Kadın İbn Ebi Leyla'nın huzuruna getirildi ve orada da söylediğini itiraf etti. İbn Ebi Leyla ona iki had uyguladı. Bu durum Ebu Hanife'ye iletilince;
"Yedi yerde hata yapmıştır" diyerek şöyle izah etti:
1- Hükmü, ma'tuhenin ikrarı üzerine bina etmiştir. Halbuki onun ikrarı kabul edilmez.
2- Ma'tuheye had uygulamıştır. Halbuki o ceza uygulanacak kimselerden (ehl-i ukûbeden) değildir.
3- İki had uygulamıştır. Halbuki bir kimse bir topluluğa kazf yapsa ancak bir had uygulanır.
4- İki haddi beraber uygulamıştır. Halbuki iki had bir araya gelirse birbiri arkasına uygulanmaz. Biri vurulup yerleri iyileştikten sonra diğeri vurulur.
5- Haddi mescidde uygulamıştır. Halbuki yöneticinin haddi mescidde uygulama hakkı yoktur.[47]
6- Ayakta had uygulamıştır. Halbuki kadına had oturduğu yerde uygulanır.
7- Had velisinin huzurunda uygulanmamıştır. Halbuki kadına had ancak velisinin huzurunda uygulanır. Zira vücudundan bir yer açılırsa velisi onu örter.
O günden sonra bu olay Kûfe'de "Kâdî'nin yedi yerde hata yaptığı mesele" diye meşhur olmuştur.[48]

f- Eserleri

Ebu Hanife'nin günümüze kadar ulaşabilmiş eserleri fazla değildir. Bunların bir kısmının da ona ait olduğu ihtilaflıdır. Bununla beraber talebeleri Ebu Yusuf ve bilhassa İmam Muhammed'in telif ettiği eserler, fıkhını ve çeşitli konulardaki görüşlerini zamanımıza kadar ulaştırmıştır. Ebu Hanife'nin yaşadığı devirde imlâ usulü yaygın olduğu için hocalar genellikle kendileri yazmazlar, talebelerine yazdırırlardı.[49] Bu yüzden kendisine isnad edilen eserlerin yekunu fazla değildir. Bunların başlıcalarını isim olarak zikredelim.[50]
1- el-Fıkhu'l-Ekber.[51]
2- el-Fıkhu'l-Ebsat.[52]
3- el-Alim ve'1-Müteallim.[53]
4- Risale ilâ Osman el-Bettî.[54]
5- Osman el-Betti'ye diğer bir risalesi.[55]
6- el-Vasiyye.[56]
7- el-Vasıyye (oğlu Hammad'a).[57]
8- el-Vasıyye (öğrencisi Yusuf b.Halid es-Semtî'ye).[58]
9- el-Vasıyye (öğrencisi Kadı Ebu Yusuf a.[59]
10- Müsnedü Ebi Hanife (Ebu Yusufun rivayetiyle).[60]

C- Vefatı

Ebu Hanife'nin ölüm tarihi belli olmakla beraber, nasıl öldüğü veya öldürüldüğü hususunda bir ittifak yoktur. Ölüm tarihinin h. 150 olduğunda kaynaklar müttefiktir.[61]
Ebu Hanife'nin halife Ebu Cafer el-Mansur'un kadılık teklifini kabul etmeyince kırbaçlandığı ve hapse atıldığı kaynaklarda zikredilmektedir.[62] Fakat onun, hapisteyken mi yoksa çıktıktan sonra mı öldüğü ihtilaflıdır. Hatib Bağdadî:
"Sahih olan onun hapisteyken öldüğüdür" diyor.[63] Ve buna İbn Hallikan da katılıyor.[64] Bununla beraber, Ebu Hanife'nin hapisten çıktıktan sonra, zehirlenerek öldürüldüğü hususunda da rivayetler vardır.[65] Hatib Bağdadî'den bir buçuk asır önce yaşamış, Ebu'1-Arab Muhammed b. Ahmed b.Temim et-Temîmî (ö.333) "Kitabü'l-Mihen" adlı eserinin "İnsanların ileri gelenlerinden ve ulemadan zehirlenenlerin beyanı" başlığını taşıyan bölümünde, Ebu Hanife'nin zehirlenmesiyle ilgili şu bilgiyi verir:

"Bana ulaştı ki, Ebu Hanife, Ebu Cafer el-Mansur'un talebi üzerine yanına gitti. İçeri girdi. Mansur onun için zehirli bir süt hazırlatmıştı. Ebu Hanife yanına oturunca Mansur sütü getirerek içmesini istedi. Ebu Hanife şöyle dedi:
"Ben yaşlı bir adamım. Bu süt mideme dokunur. Benim gibi bir kimse süt içmez." Ebu Cafer, içeceksin diye ısrar etti. Ebu Hanife içti, sonra izin almadan Mansur'un yanından kalktı. Mansur:
Nereye gidiyorsun deyince, Ebu Hanife:
"Gönderdiğin yere" diye cevap verdi, yanından çıktı ve bu süt yüzünden öldü."[66] Bununla beraber, Ebu Hanife'nin ölümüyle ilgili gelen değişik rivayetler karşısında bu konuda kesin bir hükme varmak mümkün değildir.
Ebu Hanife'nin cenaze namazı altı kere kılınmış ve izdihamdan dolayı ikindi vaktine kadar defnedilememiştir.[67]
Cenazesi, vasiyeti üzerine Bağdat'ta Hayzuran kabristanının doğu tarafına defnedildi.[68] Yirmi gün süreyle insanların, kabri başında namazını kılmaya devam ettikleri, bu arada halife Mansur'un da kabri başına gelip namazını kıldığı rivayet edilmektedir.[69]

2- Ebu Hanife'nin Yetiştiği Çevre

Ebu Hanife'nin Kûfe'de yetiştiğini daha önce belirtmiştik. Küfe hicretin 17.yılında yani Hz. Ömer'in zamanında kurulmuştur.[70] O dönemde iklim ve coğrafi bakımdan diğer yerlere nazaran yerleşime daha uygun bulunan Küfe, Hz. Ömer'in isteği üzerine Sa'd b.Ebi Vakkas tarafından tesis edilmiştir.[71] Bundan sonra büyük gelişme gösteren yeni şehrin methi etrafa yayılınca buraya gelenlerin sayısı her gün biraz daha artmıştır.[72]
Irak, çeşitli kavimlerin, cemaatların kaynaştığı bir yerdi. Çünkü orası, eski medeniyetlerin yatağı idi. Süryaniler orada yayılmışlar, İslâm'dan önce orada mektepler kurmuşlardı. Bu okullarda Yunan felsefesi, İran hikmeti okunuyordu. Yine İslâm'dan önce burada akîdevî konularda birbirleriyle mücadele eden Hıristiyan mezhepleri vardı. İslamiyetten sonra da, çeşitli milletler ve dinler burada var olmaya devam etti. Ara sıra karışıklıklar, fitneler oluyor, siyasi fırkalar birbirleriyle mücadele ediyorlardı. Şia, Havaric ve Mutezile gibi fırkalar burada ortaya çıkmıştı.[73]
Diğer yandan fetih maksadıyla Hicaz yarımadasından ayrılan birçok sahabi, Irak bölgesine yerleşmiş, Küfe ve Basra'nın önemli birer yerleşim merkezi haline gelmesiyle de buralara gelen sahabi sayısında artış olmuştur.
Bilhassa Hz. Ali zamanında hilâfet merkezinin Medine'den Kûfe'ye nakledilmesi, buranın önemini fazlasıyla artırmış, Ali b.Ebi Talib, Abdullah b. Mes'ud, Sa'd b.Ebi Vakkas, Ebu Muse'l-Eş'arî, Muğire b. Şu'be, Ammar b.Yasir ve Enes b.Malik gibi büyük sahabilerin buraya yerleşmelerine sebep olmuştur.[74]
Hz. Ömer, Küfe ehline yazdığı bir mektupta:
"İslâm'ın merkezine" tabirini kullanarak orada bulunan ilim sahibi sahabi ve tabiinin büyüklerine işarette bulunmuştur.[75] Nitekim İbn Sa'd yetmiş Bedir ashabının, üç yüz kadar da şecere-i rıdvan ashabının Kûfe'ye yerleştiğini belirtir.[76]
İşte Ebu Hanife, eski kültür ve medeniyetlerin yatağı, yeni dinin ve onun azim ve şevk dolu sâliklerinin yerleşim merkezi olan böylesine hareketli bir ülkede ve onun gelişmeye en müsait bir şehri Kûfe'de doğdu ve yetişti.[77]

II. Hadis Ve Rey Ekolleri Hakkında Bazı Tespit Ve Mülahazalar

Esas konumuza girmeden önce, Ebu Hanife ve ashabına yöneltilen hücumların, cerh ve tenkitlerin başlıca sebebi olan ve neredeyse hadis ve sünnetle zıt anlamlı olduğu kabul edilen rey tabirinin mahiyetiyle hadis ve rey ekollerinin özellikleri ve tarihi gelişimi üzerinde durmak istiyoruz. Böylece Ebu Hanife ve ashabına, genel olarak ta Irak ekolüne hasredilen reycilik keyfiyetinin onlarla sınırlı olmadığı anlaşılacak. Ebu Hanife'nin kullandığı rey'in de hadis ve sünnetle çelişir bir yönünün bulunmadığı görülmüş olacaktır.[78]

1. Tanımlar

Hadis ve sünnet, tarif edenlerin mensup oldukları ilmî camiaya göre birtakım farklı tanımlara konu olmakla birlikte, genellikle Hz. Peygamber'den nakledilen söz, fiil ve takrirlerin toplamı olarak kabul edilmiştir. Ancak, "rey"in tanımı üzerinde bir ittifak yoktur. Ortalama bir tarifini şu şekilde yapmak mümkündür: "Arapça 'reâ' (görmek, düşünmek) fiilinden gelen rey, terim olarak düşünüp taşındıktan ve doğru olan ciheti anlamak için araştırmada bulunduktan sonra varılan kanaat, görüş anlamına gelmektedir. Fıkıh usulünde, hakkında nass olmayan konulardaki içtihadın temeli olan rey, şeriatın gösterdiği düşünme yollarından gidilerek yapılan aklî bir faaliyettir.[79]
Lehinde ve aleyhindeki rivayetler göz önüne alınarak, memduh (muteber) ve mezmum (kötü) olarak ikiye ayrılan rey, her nedense İslâm kültür tarihinde genellikle ikinci anlamıyla şöhret bulmuştur. Bu hususa Goldziher şöyle işaret eder:
"Er-Rey kelimesi konuşulan Arapçada faydalı mana ifade eden bir kelimedir ve iyi, ihtiyatlı, doğru akıllıca bir görüş olarak, düşüncesiz bir karar, yanıltıcı ihtirasın ilhamı demek olan "hevâ" kelimesinin zıddıdır. Fakat müteassıp hadisçilerin hissiyatı yüzünden, ikinci kötü manasıyla ilahiyat dilinde hemen hemen hevânın aynısı bir kelime haline gelmiştir".[80] Nitekim Gazali, rey kelimesinin hem sahih hem de fasid olana şamil olduğunu, fakat hevâ ile aynı manaya gelen fasid reyin bazen rey ismiyle tahsis edildiğini belirtmektedir.[81]
İbn Hazm'a göre rey,
"Dinde nassa dayanmayan hükümdür".[82]
İbn Teymiyye de reyi mezmum ve makbul olarak ikiye ayırdıktan sonra, Kitap, Sünnet ve temadan bir asla dayanan reyin makbul, hiçbir asla dayanmayan reyin ise mezmum olduğunu belirterek bu ikincisine sırf rey (re'y-i malız) adını verir ve bunun batıl olduğunu söyler.[83]
Talebesi İbn Kayyım'a göre ise rey:
"Emareler birbiriyle tearuz ettiğinde doğru olanı öğrenmek için derin tefekkür ve talepten sonra kalbin mutmain olduğu görüştür ".[84]
Rey ehli ve hadis ehli tabirlerine gelince, bunların tanımları ve kapsamları üzerinde de bir ittifak yoktur. Hatib Bağdadî, ashab-ı hadisi, dinî yönden bütün iyi ve güzel sıfatları kendilerinde toplayan bir grup olarak kabul eder.[85]
Ebu Bekir b.Ayyaş'ın (ö.193) "Her devirde ehl-i hadis'in diğer alimlere nispeti, ehl-i İslam'ın diğer din müntesiplerine nispeti gibidir" sözünü nakleden Şa'rani, buradaki ehl-i hadis'in, hadis hafızı olmasalar bile bütün ehl-i sünnet fukahasını kapsadığını söylemektedir.[86]
İbn Kuteybe ise ashab-ı hadisin özelliklerini şöyle sıralar:
"Bunlar, öteden beri sünnete müzahir, ona sıkı sıkıya bağlı idiler. Kimseye müdârâ etmedikleri halde halk her yerde onların gölgesine sığmıyordu. Kendileri kimseden çekinmezken, çeşitli fırka mensupları onlardan köşe bucak kaçıyorlardı. İnsanlardan haklarını mutlaka alıyorlar, kimseden çekinmiyorlardı. Onların yücelttiklerinden başkası ilimde yükselemez, batırdıklarından gayrisi perişan olmazdı. Kervanlar hadisçilerin övdüklerini anarak giderlerdi".[87]
Fahreddin Râzî'nin tanımladığı hadisçiler ise, İbn Kuteybe'nin tanımladıklarından farklıdır. O şöyle der: "İnsanlar Şafiî'den önce ashab-ı hadis ve ashab-ı rey diye iki fırka idiler. Ashab-ı hadis münazara ve mücadeleden aciz, hatta ashab-ı rey'in yolunu tezyiften dahi aciz idiler. Bu yüzden onlardan dine kuvvet, Kitap ve Sünnet'e nusret hasıl olmadı. Ashab-ı rey'e gelince, bütün say ve gayretlerini reyleriyle ahkâm istinbatına ve fikirleriyle bu ahkâmın tanzimine sarf ettiler. Çalışma ve gayretleri nassların teyidi yolunda olmadı".[88]
Daha sonra Râzî, ashab-ı hadisin tarifini şu şekilde yapar:
"Hadis ashabı, hadisleri destekleyenler, insanları ona bağlanmaya teşvik edenler ve bunun dışındakilere yapışmaktan sakındıranlardır. Dünya üzerinde Şafii ashabından başka bu sıfatla mevsuf hiçbir taife yoktur".[89]
Başka bir yerde de hadis ashabını tanıtırken, "Onlar Resulullah'ın ahbârını hıfzetmekle beraber, cidal ve münazaradan aciz idiler. Rey ashabından her kim onlara bir sual veya bir mesele sorsa aciz ve şaşkın bir şekilde elleri yanlarına düşerdi" demektedir.[90]
Râzî muhaddis ile sahib-i hadis arasında da ayırım yaparak şöyle der:
"Sırf muhaddis, sadece rivayete ve râvilerin hallerini bilmeye muktedir olan kimsedir. Fakat iş, haberle istidlale ve ondan ahkâm istinbatı usûlüne gelince o zaman bundan aciz olur ve böyle birine sahib-i hadis ismi verilemez. Çünkü sahib-i hadis ismi, hadise temessüke, onun hakkındaki soru ve ta'nları defetmeye gücü yeten kimseye hastır".[91]
Râzî, ashab-ı rey için de, "...kendi reylerine tabi oldukları için bu lakapla lakaplanmışlardır"[92] demektedir.
İbnü'l-Cevzî, hadis ehlini, ömürlerini hadis semai için rıhletle, birçok rivayet tariklerini toplamakla, âlî isnadları ve garip metinleri talep etmekle geçiren kimseler olarak tanıttıktan sonra, bunları iki kısma ayırır. Birincisi, sahih hadisi sahih olmayanından ayırarak şeriatı korumayı gaye edinenlerdir ki bu niyetlerinden dolayı teşekküre layıktırlar. İkinci grup ise hadis semaını çoğaltırlar, fakat maksatları sahih hadis talebi

olmadığı gibi çeşitli tariklar yoluyla sahihi, sahih olmayandan ayırmayı da istemezler. Onların arzusu, âlî isnadları ve garip metinleri bulmaktır. Birilerine, "falanca ile karşılaştım. İsnadları bana aittir, başkasının değildir. Bende başkasında olmayan hadisler var" diyebilmek için diyar diyar dolaşırlar".[93]
Zehebî'nin bu tür muhaddisleri tavsifi ise daha serttir. O şöyle der:
"Muhaddislere gelince, çoğu bir şey anlamaz, hadisi öğrenme ve onunla amel etmede himmetleri yoktur. Bilakis yanlarında sahih de uydurma da aynıdır. Gayretleri, cahil şeyhlerden hadis dinlemek, rivayetlerin ve cüzlerin sayısını çoğaltmaktan ibarettir. Hadis âdâbıyla edeplenmez ve sema sarhoşluğundan ayılmazlar. Bir yandan cüz dinler, diğer yandan kendi kendine bunu elli sene veya daha uzun bir süre nasıl rivayet edebileceğini düşünür. Yazıklar olsun senin bu uzun emeline ve kötü ameline! Süfyân Servî:
"Eğer hadis mal olsaydı mal gibi tükenirdi" demekte mazurdur ve vallahi doğru söylemiştir".[94]
Hadis ehlinin, hadis rivayeti dışında hiçbir şeyle uğraşmadıkları ve uğraşanları da sevmedikleri belirtilmektedir. Mus'ab ez-Zübeyri'nin naklettiğine göre, bir gün babası ve Şâfiî karşılıklı olarak şiir söylüyorlardı. Şâfiî, Hüzeyl'in şiirini ezberden okuyunca Zübeyrî'nin babası;
"Bunu hadis ehlinden kimseye söyleme, çünkü onlar buna tahammül edemezler" demişti.[95] Fahreddin Râzî'nin, hadis ashabının reisi saydığı ve taraftarlarınca "nâsıru's-sünne" olarak isimlendirilen Şâfiî bile hadis ehlinin hışmından emin değildir.
Hadis ehlinin bundan daha basit şeylere bile karşı çıktıkları görülmektedir. Meselâ; hadislerin bablara ayrılarak tasnif edilmesi bunlardan biridir. Abdullah b. Mübarek'e, Tarsus'ta hadis rivayet ederken uğrayan Hammad b.Usâme el-Küfî, "Ey Ebû Abdurrahman, bu babları ve yaptığınız bu tasnifi hoş karşılamıyorum. Şeyhlerimizin böyle yaptıklarını görmedik" demiştir.[96] Halbuki bu tasnif, daha sonraki meşhur muhaddislerin tabii işi haline gelecektir.
Ebu Gudde bunları naklettikten sonra, "Hadis tasnifine bile karşı çıkan bu insanların, nassları anlamada ve tevilinde gerektiği yerde reyle amel edenlere çok daha şiddetle karşı koyacaklarında şüphe yoktur" demektedir.[97]
Ehl-i rey tabirine değişik bir tanım getiren Şah Veliyyullah Dehlevî'nin bu konudaki görüşleri şöyledir:
"Bazıları zanneder ki, ehl-i zahir ve ehl-i reyin dışında üçüncü bir fırka yoktur ve her kıyas ve istinbat yapan ehl-i reydendir. Vallahi hayır! Reyden murat, bizatihi akıl ve anlayış değildir. Çünkü bu, hiçbir alimden ayrı düşünülemez. Bu, sünnete dayanmayan reyde değildir. Çünkü hiçbir müslüman bunu benimseyemez. Bu, istinbat ve kıyasa güç yetirmek demekde değildir. Çünkü Ahmed ve İshak, hatta Şâfiî ittifakla rey ehlinden değildirler.[98] Fakat istinbat ve kıyas yapıyorlardı. Bilakis rey ehlinden murat, müslümanların tamamı veya cumhuru tarafından üzerinde icma edilmiş meseleleri, mütekaddimînden bir alimin usulüne göre tahriç eden kimselerdir. Bunların işlerinin çoğu, bir görüşü kendisine benzeyen diğerine hamletme ve asıllardan bir asla ircadan ibarettir. Hadisleri ve eserleri tetebbu değildir".[99]
Dehlevî, hadis ehlinin özelliklerinden bahsederken, onların rey ve kıyastan hoşlanmayan, mecbur kalmadıkça istinbatta bulunmayan ve fetva vermeyen, vuku bulmamış olaylara hüküm vermekten kaçınan, bütün güçlerini hadis toplamaya ve rivayet etmeye sarf eden kimseler olduğunu belirtir.[100]
Son olarak Muhammed el-Hudari'nin, hadis ve rey ehli tabirlerine getirdiği tanımları nakledelim:
"Hadis ehli, Kur'an'ın tamamlayıcısı ve Şârie, kendisiyle kulluk yapılabilecek nasslar olması itibariyle, kıbleleri sünnet olan kimselerdir, Bunlar Şâriin gözettiği hiçbir sebebe ve müçtehidin müracaat edeceği hiçbir asla, muhtelif baplarla ilgili hiçbir usule bakmazlar. Bunlar şeriata harfi harfine uymayı amaçlarlar. Bu yüzden bir meselede hiçbir nass bulamadıkları zaman susarlar ve fetva vermezler.
Rey ve kıyas ehline gelince, bunların şeriatın manasının anlaşılabilir olduğunu kabul ederler. Kur'an-ı Kerim'de, sünnetin de teyit ettiği umumi asıllar bulunduğunu söylerler. Ayrıca her fıkıh babı için Kur'an ve Sünnet'ten aldıkları asıllar olduğunu kabul ederler ve o babla ilgili bütün meseleleri, o konuda nass yoksa bile bu asıllara irca ederler. Sıhhatini tevsik ettikleri takdirde sünnet karşısındaki tutumları öncekiler (hadisçiler) gibidir"[101]

2. Tarihçe

Eldeki rivayetlere göre, hadis ve rey tabirleri Hz. Peygamberin hadislerinde geçmektedir. Mesela Ebu Hureyre'nin bir sorusu üzerine Hz. Peygamber;
"Ey Ebu Hureyre, bu hadis hakkında senden önce kimsenin bir şey sormayacağını tahmin ediyordum" demiştir.[102]
Rey tabiri ise hem müspet hem menfî anlamlarıyla beraber Hz. Peygambere ulaşan rivayetlerde yer almaktadır. Medinelilerin hurma aşıladıklarını gören Hz. Peygamber, ilkönce bundan menetmiş, daha sonra ağaçların verimsiz kaldığı kendisine bildirilince;
"Ben bir beşerim, eğer size dininizle ilgili bir şey emredersem ona uyun, fakat size reye dayanan bir şey emredersem ben ancak bir beşerim" [103] buyurmuştur. Diğer bir rivayette de;
"Ben ancak aranızda bana vahiy nazil olmayan şeylerde rey ile hükmediyorum" [104] demektedir.
Hz. Peygamberin reyi kullandığını gösteren birçok rivayetlerin yanı sıra, bunun kötülüğünden bahseden ve şiddetle yasaklayan haberler de az değildir. Bunlardan birinde:
"Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacak. Bunlardan fitnesi en büyük olanı, Dinde reyleriyle kıyas yapıp bununla Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal yapanlar olacaktır" [105] denilmektedir. Hz. Peygambere isnad edilen diğer bir rivayette ise, ümmetin daha sonra teşrîde esas alacağı kaynaklar adeta kronolojik olarak zikr edilmektedir:
"Bu ümmet, bir müddet, Allah'ın kitabıyla, bir müddet de Resulullah'ın sünnetiyle, sonra da rey ile amel edeceklerdir. Bunu yaptıkları zaman sapıklığa düşmüş olacaklardır".[106]
Hz. Peygamberin reyi kullandığını gösteren rivayetlerin hemen hepsinde, bunun, normal bir akıl yürütme ve muhakeme sonucu ortaya çıkan görüş beyanı olduğu anlaşılabilirken, reyi zemmeden rivayetlerde tabir ıstılahı bir anlam kazanmakta, herkesin istediği yöne çekebileceği bir müphemlik arz etmektedir. Her ne kadar bazı rivayetlerde bu reyden kastın, "kıyas yaparak helalleri haram, haramları helal yapmak" olduğu belirtilmişse de bundan, mutlak rey ve kıyasın kötülenmiş olduğu manasım çıkarmak mümkün değildir. Nitekim bu kabil rivayetleri zikreden İbn Abdilberr, kötü reyden ne kastedildiği konusunda ulemanın ihtilaf ettiğini belirtmekte ve şöyle demektedir:
"Bir grup dedi ki, kötü reyden maksat, Cehmiyye ve diğer kelâmî mezheplerin reyleri gibi, itikatta sünnetlere muhalif olan bidatlardır. Çünkü onların kıyasları ve reyleri, hadisleri red sadedindedir... İlim ehlinden cumhuru oluşturan diğerlerine göre, Hz. Peygamberin hadislerinde sahabe ve tabiînin haberlerinde zikri geçen kötü rey, hükümlerde istihsan ve zanlarla görüş belirtmek, çapraşık ve zor meselelerin hıfzıyla uğraşmak, asıllara bakmadan' ve illetlerim araştırmadan fürûatı ve yeni olayları birbirine kıyas etmek, vuku bulmamış mesele hakkında görüş beyan etmektir".[107]
İbn Teymiyye'de reyi kötüleyen rivayetlerden maksadın, Kitap ve Sünnette yer almayan hususlarda yine bu asıllara dayanarak reyle içtihatta bulunmak olmadığını, bunlardan maksadın rey kullanarak helali haram, haramı helal yapmak olduğunu belirtmektedir.[108]
Bu tür rivayetler, şayet konuyla ilgili daha sonraki tartışmaların, geçmişe, yani Hz. Peygamber dönemine bir yansıması değilse, hadis-rey ihtilafının köklerinin o döneme kadar uzandığım söylemek mümkün olacaktır. Fakat bildiğimiz kadarıyla ne Hz. Peygamber zamanında, ne de Hulefa-i Râşidin döneminde bu tür bir ihtilaf vukua gelmemiştir. Bilakis Hz. Peygamber'in, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken, onun, Kitap ve Sünnette yer almayan konularda reyi ile içtihat edeceğini bildirmiş olmasından memnun olduğunu görmekteyiz.[109]
Reyi zemmeden rivayetlerin bir kısmı da Hz. Ömer'e dayandırılmaktadır. Ona isnad edilen rivayetlere bakılırsa, hadise itibar etmeyip sadece reyleriyle amel eden bir grubun onun zamanında var olduğunu söylemek gerekecektir. İbn Şihab yoluyla gelen bir rivayette onun şöyle bir tavzih yaptığı belirtilir. Hz. Ömer minberden şöyle seslendi:
"Ey insanlar, rey ancak Hz. Peygamber'den geldiği takdirde isabetlidir. Çünkü O'nun reyi Allah'tandır. Bizden çıkan rey ise, ancak zan ve tekellüf (zorlama)tür".[110]
Bir merhale daha ileride Hz. Ömer'in, ehl-i rey (veya ashab-ı rey) ve ashab-ı sünen tabirini açıkça kullanmış olduğunu görüyoruz. O'nun şöyle dediği nakledilyor:
"Rey ehli, sünnetlerin düşmanı, hadisleri anlamaktan aciz, ezberledikleri rivayetleri muhafaza edemeyen, dolayısıyla rey türeten kimselerdir". [111]Başka bir rivayette ise O'nun;
"Dinde reyinizden sakınınız" dediği belirtilmekte, bu reyden kasdın "bid'atler" olduğu kaydedilmektedir. [112]
Hz. Ömer'e atfedilen yukarıdaki nakiller, mevcut bir durumu aksettiriyor görünürken, yine ondan gelen diğer bir haber, bu durumun gelecekte yaşanacağına işaret etmektedir. O şöyle demiş oluyor:
"Bir kavim gelecek, sizinle Kur'an'ın müteşabihleriyle tartışacak, onlara sünnetlerle mukabele ediniz. Çünkü ashab-ı sünen. Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabını en iyi bilenlerdir".[113]

Reyi kötüleyen bu kabil rivayetlerin, Hz. Ömer gibi, reyi çok kullanan, reylerinde genellikle musib olan ve hadis iksarını şiddetle meneden [114] bir sahabiden nakledilmiş olması bunlara ihtiyatla bakmamızı zaruri kılmaktadır. Çünkü O, Irak medresesinin temeli sayılan Abdullah b. Mes'ud'un en çok taklit ettiği sahabidir ve Hicaz'da bulunmasına rağmen düşünce tarzı ıraklıların düşünce tarzına çok benzemektedir.[115] Zaten Abdullah b. Mes'ud'u Kûfe'ye muallim olarak gönderen de o'dur.[116] Bu yüzden ona rey medresesinin ilk hocası diyenler de vardır.[117] Abdullah b. Mes'ud'un;
"Kurranız ve alimleriniz yok olup gidiyorlar, insanlar işleri reyleriyle kıyas eden cahilleri reis ediniyorlar". [118]Dediği belirtilerek, onun da rey ehlini zem eden bu kervana dahil edildiği görülmekledir.
Reye karşı çıkan ve kendilerini ashab-ı hadis olarak niteleyen kimseler, sahabenin sorularıyla teşekkül etmiş ve kendilerini nispet etmekle şeref duydukları binlerce hadisin varlığını unutarak, İbn Abbas'ın ağzından;
"sahabenin Hz. Peygamber'e 13 mesele dışında bir şey sormadıklarını, bunların da 'yes'elûneke' ibaresiyle başlayan ayetler şeklinde Kur'an'da yer aldığını" iddia edebilmişlerdir.[119]
Halbuki Kur'an ve Sünnet'te bulamadıkları hususlarda, reylerine başvuran birçok sahabi mevcuttu. Bunlardan Muğire b.Şu'be'nin, her iki işten birinde reyine dayandığı için ehli reyden sayıldığı belirtilmektedir.[120]
Tabiin döneminde, ashab-ı rey tabirinin ashab-ı sünene karşı polemik konusu olarak sık sık kullanıldığını görmekteyiz.
Mesela Ebu Hanife'nin hocasının hocası olan İbrahim Nehaî (ö.96), yukarıda zikrettiğimiz, Hz. Ömer'e atfedilen ifade ile hemen hemen aynı olan; "ashab-ı rey, ashab-ı sünen'in düşmanlarıdır".[121] İfadesini kullanmakta, başka bir rivayette de, "bu muhdes olan reyden, yani mürcieden sakınınız". [122] Diyerek, rey kelimesiyle bidat fırkalarını kastetmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o, fıkhî anlamıyla reyi en çok kullananlardan birisidir. Hatta bu yüzden hadis düşmanı gösterilecek kadar ileri gidilmiştir. Bir hadise rağmen farklı hüküm veren Nehai'nin bu muhalif görüşü Hammad b. Zeyd'e aktarılınca o şöyle demiştir:
"Kûfe'de hadis bilgisinin azlığından dolayı, İbrahim Nehaî'den daha çok asarı reddeden, çok hadis duyduğu için de, ona Şa'bî'den daha güzel uyan kimse görmedim".[123]
Buna karşılık A'meş'in Nehaî hakkında:
"Hiçbir konuda onun reyiyle konuştuğunu görmedim."[124] Demesi, rivayetler arasındaki tezadı göstermesi bakımından ilginçtir. Bunların arasını bulan bir rivayete göre ise Nehaî:
"Rivayetsiz rey, reysiz rivayet müstakim olmaz" demektedir.[125]
Rey ve kıyasa karşı Irak ehlinin en sertinin Şa'bî (17-104), en yumuşak davrananın da Mücahid (21-103) olduğu belirtilir. Mücahid:
"İbadetlerin efdali güzel reydir" demiştir.[126] Şa'bî, rey ehli hakkında İbn Ebcer'e:
"Bunlar ashab-ı Muhammed'den sana ne rivayet ederlerse onu al, fakat kendi reyleri ile söylediklerinin üzerine işe" demektedir.[127] Hammad ve ashabını "era'iyyûn" veya "ashab-ı eraeyte"[128] diye tanımlayan Şa'bî, "reyin leş gibi olduğunu, ancak mecbur kalındığı zaman yenilebileceğini" de ifade etmektedir.[129]
Zührî'den gelen bir rivayette, aynen Hz. Ömer'den nakledildiği gibi onun da, "ashab-ı rey den sakininiz, çünkü onlar hadisleri anlamaktan acizdirler"[130] dediği belirtilmekte, fakat kendisinin de reye başvurduğu Rebia-tü'r-Rey'in şu ifadesinden anlaşılmaktadır. Rebia, Zührî'ye hitaben şöyle der:
"Ey Ebu Bekir, insanlara reyinle konuştuğun zaman, bunun kendi görüşün olduğunu bildir, sünnetleri bir şey söylediğin zaman da bunun sünnet olduğunu haber ver, ta ki bunun, senin görüşün olduğunu sanmasınlar".[131]
Hadis Ekolü olarak kabul edilen Medine medresesinin fıkhî lideri tabiî Said İbnu'l-Müseyyib hakkında, Ali b. el-Huseyn şöyle demektedir:
"Said b. Müseyyib, âsârda insanların en alimi reyde de insanların en fakihi idi".[132] Onun reyi kullandığım gösteren şu rivayette ise Yahya b. Said, "birbirlerine kitap alıp veren insanlara yetiştim, şayet biz o zamanda yazsaydık, Said'in ilminden ve reyinden çok şeyler yazardık" [133] demektedir.
Said b. Müseyyib'in öğrencilerinden ve İmam Malik'in hocalarından olan Rebia b.Ebi Abdirrahman el-Ferruh'a, reyi çok kullandığından dolayı "Rebiatu'r-Rey" adı verilmişti. Rebia'nın, kadının parmaklarının diyeti ile ilgili olarak Said b.Müseyyibe sorduğu bir soruya aklî bakımdan izah getiremeyen Saîd'in:
"Ey kardeşimin oğlu, sünnet böyle" diye karşılık verdiği meşhurdur.[134]
Ashab-ı hadisten oldukları halde rey kullandıkları bildirilen bu tabiîlerin reyden anladıkları, fıkıhtan başka bir şey değildir ve rey ehlinin temayüz ettikleri en önemli yön de onların kuvvetli fakih olmalarıdır. Nitekim Pezdevî, Usûlünün girişinde,"geçmiş ashabımız, ashahu'l-hadis ve'1-meânî idi" demekte, "ulemanın meâni'yi (fıkıh ve reyi) onlar, yani Ebu Hanife ve ashabı için kullandıklarını, bu yüzden onları ashab-ı rey diye isimlendirdiklerini, reyin fıkhın bir ismi olduğunu" belirtmektedir.[135]
Tabiîn döneminde de, Hz. Peygamber ve sahabe devrinde olduğu gibi, akıl yürütme, muhakeme yapma ve olayları birbirine kıyas etme şeklindeki rey kullanımı, hadisçiler tarafından olsun, reyci olarak bilinen kimseler tarafından olsun, kullanılmış olmasına rağmen[136] karşılıklı hücumların muhtelif şekillerde devam ettiğini, bu hücumlarda odak merkezlerinin Hicaz ve Irak şeklinde tebellür ettiğini ve bunlardan Hicaz mektebinin "hadisçi", Irak mektebinin "reyci" olarak tanındığını görüyoruz. Bu ayırımın, gerçekleri tam olarak yansıtmadığına daha sonra temas edeceğiz.
Tabiîn devrinden sonra ehl-i rey ve ehl-i hadis mücadelesinin, muhaddislerle fakihler arasındaki bir mücadeleye dönüştüğü görülmektedir. Bu tartışmada adeta fıkıh'la hadis muarız bir duruma geldi. Goldziher şöyle diyor: "Sonraları fıkıh, hadisin zıddı oldu. Şöyle ki; eski edebiyat tarihleri ve terceme-i hallerde zaman zaman şu tarzda mülahazalara rastlanır; "Falanca, zamanının en büyük fakihi idi, fakat hadis'te pek zayıftı veya bunun zıddı idi. "Ehlü'l-hadis ve'1-fıkıh" tabiri bütün şeriat alimlerini ifade ettiği halde, Ahmed b.Sehl (ö.282) şöyle demektedir: "Şayet kadı olsaydım, fıkıhsız hadisle meşgul olan ile, hadissiz fıkıhla meşgul olanı zindana attırırdım." Her iki tarafın birbirleriyle mücadeleleri ortadan kalktıktan sonra, bu iki tabirin birbirine zıt münasebeti kayboldu ve fıkıh, umumiyetle hukuk bilgisi demek oldu. Hukuk ilminin hadislerle ilgili yönüne işaret edilmek istendiğinde "fıkhu'l-hadis" denilmeye başlandı".[137]
Lügat itibariyle fıkıhla aynı manayı taşıyan "rey", en çok fakihlerin başvurduğu bir kaynak olduğu için, ehl-i rey tabiri adeta fakihlerle özdeş hale gelmiştir. Hattâbî (ö.388) şöyle der:
"Gördüm ki zamanımızda ilim ehli, iki hususu tahsil etmekte ve iki gruba ayrılmış bulunmaktadır:
1. Hadis ve eser ehli,
2. Fıkıh ve nazar ehli.
Hadis ve esercilerin çoğunun bütün düşünceleri, rivayetleri, hadislerin çeşitli rivayet yollarını toplama, çoğunluğu mevzu ve maklub olan şaz ve garib haberleri araştırma gibi hususlardır. Asıl metinlere riayet etmiyorlar, manaları anlamaya, hadislerin sırlarını açıklamaya çalışmıyorlar. Onlardaki cevherleri ve fıkıh bilgilerini çıkarmaya gayret göstermiyorlar. Böyle olduğu halde fakihleri ayıplıyor onlara ta'n ediyorlar. Onların sünnetlere muhalefet ettiklerini söylüyorlar. Bilmiyorlar ki kendileri onlara verilen ilme ulaşmaktan acizdirler, onlar hakkında kötü söz söylemekte günahkardırlar.
Diğer taifeye yani fıkıh ve nazar ehline gelince, bunların da çoğu hadise oldukça az meylediyorlar. Hatta neredeyse sahih hadisi, kusurlu hadisten ayıramayacak durumdalar. İyisini, kötüsünü bilmiyorlar. Benimsedikleri mezheplerine, inandıkları görüşlerine uygun geldiğinde bile, hasımlarına karşı kendilerine ulaşan hadislerle delil getirmeye önem vermiyorlar. Kendi aralarında meşhur olan, dillerine doladıkları zayıf haberi ve munkatı hadisi kabul hususunda birbirleriyle ittifak halindeler. İşte bu durum reyin aldatmacası ve ondaki bir kusurdur. Bunlara mezheplerinin reislerinden ve liderlerinden birinin kendi içtihadıyla söylediği bir görüş söylense onda güvenilirlik ararlar ve onun kusurdan uzak olduğunu savunurlar"[138]

3. Hadis Ve Rey Ekollerinin Tayinindeki Müşkilat

Ehl-i rey ve ehl-i hadisin değerlendirilmesinde görülen güçlük, onun taksiminde ve sınırlandırılmasında da ortaya çıkmaktadır.
İbn Kuteybe (ö.270) hemen hemen bütün müçtehitleri ashab-ı reyden sayarken sadece rivayetle uğraşan ve fıkıh alanında pek şöhreti olmayan kimseleri de muhaddis olarak kabul eder. Ahmed b.Hanbel'e ise, ne muhaddislerin ne de fukahanın içinde yer verir. [139] Başka bir yerde Ahmed b.Hanbel'i, Ebu Hanife ve ashabıyla beraber ehl-i reyden sayar.[140]
Malik, hadisçiler nazarında rey taraftarıdır. Ahmed b.Hanbel, Abdullah b.Nafi (ö.260) hakkında; "O, sahibu'l-hadis değil, bilakis Malik'in rey taraftarlarından idi" demektedir.[141] Reye bakmak isteyen birisi, kimin reyine bakması gerektiğini Ahmed b. Hanbel'e sorunca, O:
"Malik'in reyine bak" diye karşılık vermiştir.[142][143]

Tirmizi, Sünen'inin birçok yerinde, Şafiî'yi ashab-ı hadisten saymaya özen gösterir. Musarrat hadisi hakkında:
"Ashabımız ve bunlardan Şafı-î, Ahmed ve İshak yanında amel buna göredir" [144] diyerek, hadis ehlinden olanlara işaret eder.
Makdisî ise Ahmed b.Hanbel ve İshak b.Râhuye'yi ashab-ı hadisten kabul ederken, onları Hanefî, Malikî, Şafiî ve Zahirî gibi fıkıh mezhepleri arasında mütalaa etmez. Bir yerde, Şafiî mezhebini Hanefi mezhebine muhalif olarak ashab-ı hadis içinde zikreder. Başka bir yerde de Ebu Hanife ve Şafiî'yi, Ahmed b.Hanbel'in hilafına ehl-i reyden sayar.[145]
Şehristânî'ye göre ümmetin imamlarından müçtehit olanlar iki kısımdan fazla değildir: Ashab-ı hadis ve ashab-ı rey. Hadis ashabı, Hicaz ehli yani Malik b.Enes ve ashabı, Şafiî ve ashabı, Sevrî ve ashabı, Ahmed b.Hanbel ve ashabı, Davut b.Ali ve ashabından müteşekkildir. Ashab-ı rey ise, Irak ehli yani Ebu Hanife ve ashabıdır.[146]
Şehristânî, Irak ehlini, rey ehlinden sayarken, hadis ehli arasında zikrettiği kimselerin çoğunun Irak'lı olduğuna dikkat etmemiştir.
Beyhakî'nin naklettiği bir habere göre-ise ashab-ı hadis tabakası beştir: "Malikiyye, Şafiîyye, Hanbeliyye, Râheviyye, Huzeymiyye yani ashab-ı İbn Huzeyme".[147]
Fahreddin Râzî, ashab-ı hadis tabirinin sadece şafiîlere has olduğunu belirterek şöyle der:
"Bil ki Şafiî taraftarları halkın ekserisi nazarında ashab-ı hadis olarak tanınırlar. Ebu Hanife taraftarları da halkın çoğunluğu nazarında ashab-ı rey olarak bilinirler. Onlar bu lakabın kendilerine has olduğunu itiraf ve hatta bununla iftihar ederler".[148]
Râzî bu konuda diğer mezheplerin itirazlarına şöyle cevap verir: "Ashab-ı Malik, ashab-ı Ahmed ve İshak'ın, ashab-ı hadisten olduklarında şüphe yoktur. Fakat bizim söylediğimiz şudur:
"Haberi rivayet edip ondan ahkâm istinbatına muktedir olan ve kendilerine yöneltilen ta'n ve şüpheleri defetmeye gücü yeten kimseler, buna gücü yetmeyenlerden bu lakaba daha çok layıktırlar".[149]
İbn Kayyım, şeriatın, yemini hasım taraflardan delil bakımından daha güçlü olana yüklediğini zikrettikten sonra, "Bu, Medine ehli ile İmam Ahmed, Şafiî ve Mâlik gibi fukahâ-i hadisten olan cumhurun görüşüdür" demekte, Irak ehlinin, yani Ebû Hanife ve ashabının ise, yemini sadece davalıya gerekli gördüklerini belirtmektedir.[150] Bazı alimler ise bu ikili taksime zahirîleri de ilave ederek üçlü bir kategori oluşturmuşlardır.[151] Dehlevî de buna yakın bir taksimi, ehl-i rey, ehl-i zahir ve ikisi arasında kalan ehl-i sünnetten muhakkıklar şeklinde yapmıştır.[152]

4. Hicaz Ve Irak Ekollerinin Rey Ve Hadise Karşı Tutumları

Burada değinmek istediğimiz önemli bir husus, bilhassa ilk iki asır içerisinde Hicaz ve Irak ekollerinin hadis karşısındaki tutumları ve reye başvurmadaki durumlarını açıklığa kavuşturmak ve bu konuda yaygın olan yanlış anlayışa işaret etmektir. Böylece Ebu Hanife hakkında önemli bir cerh sebebi olarak zikredilen reyi çokça kullanma keyfiyetinin sadece ona münhasır olmadığı da anlaşılmış olacaktır.
Daha önce de gördüğümüz gibi fıkhı bakımdan ashab-ı hadisin Hicaz'da, ashab-ı reyin de Irak'ta hakim olduğunu söylemek adet olmuştur. İki medresenin varlığı tarihi bir vakıa olmakla beraber rey ve hadis ihtilali üzerine kurulan böyle bir ayırımın en azından ilk iki asır için doğruluğunu kabul etmek güçtür. Zira Hicaz dışında ve hatta ashab-ı reyin hakim olduğu söylenen Irak'ın Bağdad, Küfe, Basra, Vâsit gibi şehirlerinde pek çok hadisçinin yaşamış olduğu tarihen sabittir. Bu sebepledir ki böyle bir ayırımın yanlışlığı müsteşriklerin de dikkatini çekmiş bulunmaktadır.
Goldziher şöyle der:
"Umumiyetle inanılmaktadır ki Malik, Irak'ta inkişaf bulmuş olup, müntesipleri ilahiyatçıların isimlendirdikleri şekilde, reyin mutlak otorite sayıldığı nazariyatçı mektebin tam karşısındadır. Nitekim iddiaya göre Malik, reyin meşruiyetini kabullenmeyi reddetmiş ve bundan dolayı da kendi Hicaz mektebi, Iraklı temayülden ayrılmış olacaktı. Fakat Malik'in temel eserinin tetkiki bizi bu noktada hataya düşmekten alıkoymaktadır. Malik, amelî hayatın ihtiyaçlarım karşılamak bahis konusu olduğu zaman -ki onun asıl hedefi işte bu idi- elde mevcut tarihî kaynakların kifayetsizliğine kani olduğunu gösterecek şekilde rey mektebinin imkânlarından oldukça faydalanmıştır. Bunun içindir ki Medine rivayetiyle icmaını eksik bulduğu hallerde kendisini müstakil kanun koyucu saymakta oldukça ehil görmektedir. Bir kelimeyle o, zaman zaman "ıraklılaşmak" (tearraka) la ayıplanacak derecede reyi kullanacaktır."
"Müslüman ilahiyatçılar onu gayet iyi tanıyorlardı. Nasıl Iraklıların reyinden bahsediyorlarsa aynen devamlı olarak Malik'in reyinden bahsetmektedirler ve fiilen Muvatta'da "raeytü" (reyim, şahsi fikrim şudur ki) tabirinin geçtiği parçalan bulmak zor değildir. Hatta Malik, kendi fikrini öğrenmek isteyen müritleri tarafından "eraeyte" ibaresiyle isticvap edilmiştir ki, bu şekil sorgu muhaddislerce şiddetli şekilde yasaklanmış olup, rey mekteplerinde pek müstameldi".[153]
Schacht'ın tespiti de aynı istikamettedir. Şöyle der:
"Hadisçiler, Medine'ye münhasır değildi. İslam ülkesinin bütün büyük merkezlerinde mevcut idiler. Onlar bu merkezlerde mahalli hukuk ekollerine karşı fakat yine de onlarla temas halinde olan gruplar teşkil ediyorlardı".[154]
"Hanefilerin rey ehli diye isimlendirilmesi, ancak hüküm çıkarırken reyi çok iyi kullanmalarından ileri gelmiştir" diyen Kevserî devamla, "nerede olursa olsun, ister Irak'ta, ister Medine'de fıkhın bulunduğu her yerde rey de onunla birlikte bulunacaktır" demektedir.[155]
Kevserî, bu görüşünü teyiden, bir Hanbelî aliminden şu nakilde bulunur:
"Bilesin ki ehl-i rey sözü izafe edildiği yere göre, hükümlerde rey ile içtihat yapan herkese şamildir. Bütün İslam alimleri buna dahildir. Çünkü müçtehitlerin hepsi içtihatlarında akıl ve reye başvurmadan yapamazlar".[156] Kevserî'ye göre bu anlamda rey bütün İslam hukukçularının övülmeye layık bir niteliği olup derin bir anlayış ve kavrayışı ifade eder.[157]
İbn Hazm, Medine ehlinin kendilerini, sünnet ehli sayıp, bununla hadisi bile kendi amellerine arz etmeyi prensip haline getirecek derecede iftihar etmelerine şiddetli bir şekilde çatarak şöyle demektedir:
"Onlar,'Medine ehlinin icmaı ile hareket ettik' diyorlar. Sonra sadece Malik'in görüşünü alıyorlar. Aslında onlar, Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Hz. Aişe, Said İbnü'l-Müseyyib, Kasım, Salim ve bunun gibi diğer Medine ehlinin görüşlerini en fazla terk eden insanlardır. Onlar, İbnü'l-Kasım el-Mısrî ve Sahnûn el-Ifrıkî'nin reylerini benimsemekle sadece Malik'in mukallidi olmaktadırlar. Çünkü Kasım, Malik'ten aldı. Sahnûn ise İbnu'l-Kasım yoluyla Malik'ten aldı. Mesruk, Esved ve Alkame'nin, Hz.Aişe, Ömer ve Osman'dan aldıklarına hiçbir şekilde bakmıyorlar. Sonra da Medine ehlinin amelini aldıklarını söylemeye utanmıyorlar".[158]
İbn Hazm, Kûfe'deki tabiîlerin, Medine'de bulunan sahabilerden ilim aldıklarım ispat sadedinde, "Alkame ve Mesruk, Ömer, Osman ve Hz. Aişe'den ve yine Ata Hz. Aişe'den çok miktarda ilim almışlardır" demektedir. [159]
İbn Hazm, Medine ve Küfe tabiîleri arasında ilim, marifet ve adalet yönünden hiçbir fark olmadığını birçok örneklerle ispat etmektedir.[160]
İbn Hazm'ın da belirttiği gibi h.l. asırda her bölgede ilimle uğraşan tabiîlerin ilim kaynağı sahabeydi ve bunun başka türlü olması da mümkün değildi. O dönemde sahabeden alınan ilmin tamamına yakını ise Kur'an ve hadis bilgisinden ibaretti.
İbn Abdilberr, çeşitli beldelerde reyleriyle şöhret bulmuş çok sayıda tabîîye işaretle şöyle diyor:
"Nass bulamadığı zaman reyiyle içtihad edip fetva veren, asıllara kıyas eden tabîîlerden Medine ehli olanlar: Said İbnü'l-Müseyyib, Süleyman b. Yesar, Kasım b.Muhammed, Salim b. Abdillah b. Ömer, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe, Ebu Seleme b. Abdirrahman, Harice b. Zeyd, Ebu Bekr b. Abdirrahman, Urverü'bnüz-Zübeyr, Eban b. Osman, İbn Şihab, Ebu'z-Zinad, Rebia, Malik ve ashabı... Küfe ehlinden olanlar: Alkame, Esved, Ubeyd, Şureyh el-Kâdî, Mesruk, Şâ'bî, İbrahim Nehaî, Said b.Cübeyr, Haris el-Uklî, Hakem b.Uteybe, Hammad b. Ebi Süleyman, Ebu Hanife ve ashabı, Sevrî, Hasan b.Salih, İbnü'l-Mübarek ve diğer Kûfe'li fukaha..."[161]
Her iki medresede de nass bulunmadığı zaman fetva vermekten çekinen ve ondan uzak duran kimseler bulunduğu gibi, rey ve kıyas yolunu tercih ederek fetva veren kimseler de vardı. Birinci grubun Irak'taki temsilcisi Şa'bî, ikinci grubun temsilcileri ise İbrahim ve Mücahid idi.
İsmail b. Ebi Halid şöyle naklediyor:
"Şa'bî, Ebu'd-Duhâ, İbrahim ve ashabımız mescidde toplanıyorlar ve hadis müzakere ediyorlardı. Onlardan bir fetva istendiği zaman, eğer yanlarında bir delil yoksa gözlerini İbrahim Nehaî'ye dikerlerdi".[162] Ayrıca İbrahim Nehai'nin
"Ben bir hadis işitir, ona yüz şeyi kıyas yaparım" dediği nakledilir. [163] Aynı bölgenin insanı olan Şa'bî'den ise, reyi küçümseyen ve ondan nefret ettiğini belirten birçok rivayet nakledilmiştir. Bunlardan biri şöyledir:
"Ona bir şey soruldu, yanında haber olmadığı için cevap vermedi. Öyleyse reyinle konuş denildi. Şöyle cevap verdi:
"Reyimi ne yapacaksın, reyime işe".[164]
Hicaz'da da durum bundan farklı değildi. Daha önce de belirtildiği gibi Said İbnü'l-Müseyyib reyiyle fetva verenler arasında zikrediliyor, Malik'in hocası Rebia ise reyi çok kullandığından dolayı "Rebiatü'r-Rey" diye isimlendiriliyordu. Ebıı'l-Esved'e; "Medine'de Rebia'dan sonra reyci kimdir?" diye sorulunca;
"Asbah'lı ğulam (yani Malik)" diye cevap verdi. İbn Rüşd'e göre ise Malik, rey ve kıyasta "emiru'l-mü'minin" idi.[165] Medine ehlinin hadisle

amele önem verdiği şeklindeki yaygın kanaat, İmam Muhammed zamanında da hakim olmalı ki o, bu kanaatin yanlışlığına, verdiği bir örnekle işaret eder ve Medine ehline hitaben şöyle der:
"Meselâ İbn Abbas'ın, burnu kanadığında namazdan ayrılıp abdest aldığını, sonra konuşmadan namaza devam ettiğini rivayet ettiniz. Yine Said İbnü'l-Müseyyib'in de aynı şekilde davrandığını naklettiniz. Fakat buna göre amel etmediniz", İmam Muhammed devamla; "Bu hadisleri onların fakihi Malik b. Enes rivayet ettiği halde bu ve benzeri rivayetler nasıl terk edilir. Medine ehlinin hadisle hüküm verdiklerini iddia eden kimseye şaşarım. Onlar rivayet ediyorlar, sonra onu açıkça rivayet harici bir şey için terk ediyorlar" demektedir.[166]
Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Nitekim bizzat Malik'in:
"Ben bir beşerim, hata eder ve isabet ederim. Reyime bakınız. Kitab'a ve sünnete uygun ne varsa alınız. Kitab'a ve sünnete uymayanı terk ediniz" [167] dediği rivayet edilmektedir.[168]

5. Irak Medresesinin Rey Ekolü Olarak Tanınmasının Sebepleri

Buraya kadar aktardığımız bilgilerden ve verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere, Hicaz ve Irak ekollerinin h.birinci ve ikinci asırlarda, fıkıh alanında hadis ve reye verdikleri önem hemen hemen aynı seviyede olmakla beraber, ilkinin hadisçi, ikincisinin reyci olarak şöhret bulmasının sebepleri neler olabilir? Ebu Hanife rey ekolünün temsilcisi gösterilerek ve bu yüzden hadislere fazla itibar etmediği belirtilerek, her türlü hücuma müstehak sayılırken, rey kullanmada ondan geri kalmamış bir İmam Malik'in, ashab-ı hadisin bayraktan olarak tanınıp meşhur olmasının anlamı nedir?
İmam Malik'in, Muvatta gibi önemli bir hadis mecmuasını, erken sayılabilecek bir dönemde cemetmiş olmasının, onun hadisçi olarak tanınmasında şüphesiz büyük rolü vardır. Fakat Ebu Hanife'nin iki mümtaz talebesi Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in, onun fıkhında kullandığı hadisleri ihtiva eden "Kitabü'l-Asâr"ında da, hadislerle ihticac bakımından Ebu Hanife'nin, İmam Malik'ten geri kalmadığını gösteren o döneme ait önemli belgelerdir.
Irak medresesinin, rey ekolü olarak anılmasının sebepleri üzerinde duran bazı araştırmacılar, çeşitli yorumlar getirmişlerdir. Bunlardan Ahmed Emin, bazı benzerliklerden hareketle garip bir yoruma gitmekte ve şöyle demektedir:
"Küfe ekolü mensuplarının büyük bir kısmı Yemen kabilelerine mensuptur. Alkame, Esved, İbrahim, Neha'dan; Mesruk, Hemdan'dan; Şa'bî Hemdan'ın bir kolu olan Şa'b'dandır. Hemdan ve Neha iki Yemen kabilesidir. Şureyh, Yemen'de bulunan Kinde'dendir. Hammad b. Ebi Süleyman el-Eş'arî, Yemen'de bulunan Eş'ar kabilesinin mevâlisidir".[169]
Ahmed Emin, buradan hareketle, bunların Muaz b.Cebel'den etkilenmiş oldukları sonucuna varmıştır. Çünkü Hz. Peygamber onu Yemen'e Kadı ve muallim olarak göndermişti ve o, haram ve helali en iyi bilen sahabilerdendi. Daha sonra Ahmed Emin şöyle der:
"Belki bu Yemen'liler Muaz'ın fıkhından ve prensiplerinden etkilendiler. Gerçekten de bu medresenin Esved b.Yezid en-Nehaî gibi bazı alimleri Muaz b.Cebel'in öğrencilerindendir".[170]
Irak fukahasının rey ehli olarak isimlendirilmesinin sebebini izahta bu yorumun yeterli olmadığı açıktır. Çünkü sahabe arasında reyiyle ihticac eden sadece Muaz b.Cebel değildir. Daha önce de gördüğümüz gibi birçok sahabi Kur'an ve sünnette bulamadıkları hususlarda reylerine başvurmuşlardır. Ayrıca yine belirttiğimiz gibi rey kullanımı sadece Irak fukahasına münhasır değildir. Üstelik Ahmed Emin'in, Yemenli olduğunu belirttiği Irak fakihi Şa'bî, reyden en çok nefret edenlerin başında yer almaktadır.
O halde bu ihtilafın arkasında başka sebepler aramak gerekecektir. Kanaatimizce bu sebeplerden birisi muasırlar arasında görülen ilmi rekabet, diğeri de Arap-Mevâlî çekişmesidir.
Bilindiği üzere muasırlar arasındaki rekabet, bazen tenkitte ifrata ve haksız hüküm vermeğe yol açmaktadır. İbn Abdilberr, bu tür haberleri bir başlık altında toplayarak, bir kısım ulemanın diğerleri hakkındaki bu kabil tenkitlerine itibar edilemeyeceğini bildirmiştir.[171] Onun, kitabında zikrettiği örneklerden bazılarını bu konuda bir fikir vermesi bakımından burada naklediyoruz:
Abdülaziz b.Hazim şöyle diyor:
"Babamın şöyle dediğini işitmiştim; "Geçmişte bir alim, kendinden üstün biriyle karşılaştığı zaman bunu ganimet bilir, kendi gibi birine rastladığı zaman adını anar, kendinden aşağı birine rastladığı zaman ona üstünlük taslamazdı. Fakat bu zamanda kişi, alakasını kesmiş olduğunu ve ona ihtiyacı bulunmadığını insanlara göstermek için, kendi fevkindekileri ayıplar, kendi denginin adını anmaz, kendinden aşağı olanlara da kibirlilik taslar oldu".[172]
Şa'bî ve İbrahim Nehaî arasında görülen atışmaların, her ne kadar rey kullanmaya karşı takındıkları farklı tutumdan kaynaklandığı düşünülse bile, bunda aynı asır ve aynı çevrede yaşamış olmalarının doğurduğu bir ilmî rekabet havası da sezilmektedir. A'meş anlatıyor:
"Şa'bî'nin yanındaydım. İbrahim'den bahsettiler. Şöyle dedi;
"O, gece bizim meclisimize devam eden, gündüz de buradan duyduklarım insanlara rivayet eden kimsedir". İbrahim'e gelerek bunu haber verdim. Dedi ki:
"O adam Mesruk'tan hadis rivayet eder, halbuki vallahi asla ondan bir şey duymamıştır."[173]
Zührî, yanında zikri geçtiği zaman Irak ehlinin ilmini küçümserdi. Ona Kûfe'de 4000 hadis rivayet eden birisi (A'meş) olduğu bildirilip bazı hadisleri de takdim edilince, onları inceledikten sonra;
"Vallahi bu ilimdir, Irak'ta bunu bilen birisi olduğunu zannetmiyordum" diye karşılık verir.[174]
Ebu Hanife'nin hocası Hammad, Atâ, İkrime ve diğer Hicaz uleması hakkında şöyle diyordu:
"Onlara bazı şeyler sordum fakat onlarda bir şey bulamadım. Vallahi çocuklarınız, belki çocuklarınızın çocukları onlardan daha alimdir". Bu haberin ravisi Muğire, Hammad'ın, bu sözüyle haksızlık ettiğini söylerken, İbn Abdilberr de:
"Muğire doğru söylüyor, Hammad'la en çok birlikte olan Ebu Hanife bile, Atâ'yı ona tercih ediyor" demektedir.[175]
Hasta yatan A'meş, kendisini ziyarete gelen Ebu Hanife'nin daha sık ziyaret etme teklifini kabul etmez. Çünkü Ebu Hanife'nin kendi evinde oturması bile ona ağır gelmektedir.[176]
Ebu Hanife'de ancak inzalden dolayı guslü gerekli gördüğü ve Huzeyfe hadisine istinaden Ramazanda sehere kadar imsaki tehir ettiği için A'meş'i, "Cünüplükten dolayı gusletmez ve Ramazan orucu tutmaz" diyerek suçlamaktadır.[177]
Bir gün İmam Malik, Irak ehli hakkında şöyle diyordu:
"Onları ehl-i kitap gibi değerlendiriniz. Ne tasdik ediniz, ne de yalanlayınız. Sadece 'biz, bize ve size indirilene iman ettik, sizin de bizim de ilahımız birdir' deyiniz". Bu esnada İmam Muhammed içeri girince Malik ondan utanarak:
"Ben gıybeti sevmem, ashabımızı böyle derlerken işittim" demiştir.[178]
Namazda ellerin kaldırılması ile ilgili olarak Ebu Hanife ile Evzaî arasında geçen meşhur diyalog, ilim aldıkları şeyhleri birbirlerine tafdil ederlerken, her ikisinin de nasıl ilmi bir rekabet içine girdiklerini açıkça göstermektedir.[179]
Zikrettiğimiz bu rivayetlerin sıhhat derecesi üzerinde durmadan, bu kabil çekişmelerin, insan tabiatına ters düşmediğini belirtip, değerlendirmeyi buna göre yapar. Ve İbn Abdilberr'in de belirttiği gibi bu tür suçlamaları onları değerlendirmede ölçü almazsak, aynı dönemde yaşayıp, değişik bakış açılarına sahip olmanın doğurduğu gergin havanın, insanı tenkitlerde ölçüsüzlüğe nasıl kolaylıkla düşürebileceği anlaşılmış olacaktır.
Mevâlinin ilim sahasında ön sıraları işgal etmiş olması [180] Irak medresesine rey ehli isnadı arkasına gizlenilerek hücum edilmesinin diğer bir sebebidir.
Mevâlinin bilhassa h. ikinci asırdan itibaren her beldede ilmî bakımdan nasıl yüksek bir mevki işgal ettiğini görmek için, İbn Ebi Leyla ile İsa b.Musa arasında geçen konuşmaya bakmak yeterlidir. Bu konuşmada, Arapçılık gayreti güden İsa b.Musa'nın çeşitli beldelerin alimleri hakkında sorduğu soruya karşı İbn Ebi Leyla, mevâliden 15 alim zikretmiş, İsa b. Musa'nın durumunun fenalaşması üzerine son iki alimi Araplardan seçerek onun ferahlamasını sağlamıştır.[181]
Şa'bî ile Hammad arasında sık sık münazara cereyan eder, genellikle, bunlardan Hammad galip ayrılırdı.[182] Bir defasında Şa'bî'nin, Ebu Hanife'nin sorduğu bir soruya Hammad'ı muhatap alarak verdiği şu karşılıkta onun mevâlîden olduğuna şöyle işaret etmektedir:
"Bu konuda Benû esthâ, yani el-Mevâlî ne diyor?"[183]
Bu münazaralardan istediği sonucu alamayan Şa'bî, "Eğer bunlar, Hz. Peygamber zamanında olsalardı Kur'an'ın tamamı "yes'elûneke, yes'elüneke" şeklinde inerdi diyerek, rey ehlinin sorularından rahatsız olmuş görünmekledir.[184]
"Rey bid'atı"nın ihdasını tamamen mevâlîye bağlayan şu rivayet bu konuda çok daha açıklayıcı bir özelliğe sahiptir. İbn Uyeyne'nin şöyle dediği naklediliyor:
"Ebu Hanife meydana çıkana kadar Küfe ehlinin durumu mutedildi. Musa dedi ki;

O (Ebu Hanife), ümmetin kölelerinin çocuklarından biridir. Annesi Sind'li babası Nebtî'dir. Reyi ihdas edenler üçtür ve hepsi de köle çocuklarıdır. Medine'de Rebia, Basra'da Osman el-Bettî, Küfe'de Ebu Hanife".[185]
İbn Şihab da, "Mevâlî'nin bu ifsad edici özelliği"ni belirtmekten geri durmamaktadır. Kendisine, niçin Medine'yi terk ederek Şa'bâ ve Edâmâ[186] ya yerleşip Medine ulemasını yetim bıraktığı sorulunca şöyle dedi:
"Orayı iki köle ifsad elti. Rebia ve Ebu'z-Zinâd".[187]
Burada zikri geçen iki köleden biri olan Rebia, İmam Malik'in hocasıdır ve Rebiatü'r-Rey diye maruftur. Hadis ekolünün reisi sayılan İmam Malik'in onun hakkındaki takdirkâr ifadeleri de bilinmektedir.
Arap-mevalî çekişmesi yanı sıra imamların tafdilinde nesep unsuru da işin içine girmektedir. Nitekim Fahreddin Râzî, İmam Şafiî'nin gerçek manasıyla ashab-ı hadisin imamı sayılması gerektiği üzerinde dururken, "imamlar Kureyş'tendir" hadisini delil getirmekte, mezhep imamları arasında sadece Şafiî'nin Kureyş'ten olmasıyla, ilim ve dinde imamlığa ondan daha lâyık birinin olamayacağını belirtmektedir.[188] Râzî'den daha önce gelen birçok Şafiî alim de bu nesep unsurunu, tercih ve tafdilde ölçü olarak kullanmışlardır.[189]
Rey ekolünün ikinci asırdan itibaren temsilcisi olarak görülen Hanefi mezhebine yöneltilen reycilik ve "halk-ı Kur'an" (Kur'an'ın mahluk olması) ile ilgili ithamların bir sebebi de, bazı Mutezile ileri gelenlerinin Hanefi mezhebine mensup olmalarında aranmalıdır. Akılcı bir ekol olarak bilinen ve hadislere fazla itibar etmeyen Mutezile mezhebinin reislerinden Bişr b. Gıyas el-Merîsî (8.218) ve İbn Ebi Davud, Ebu Hanife ashabındandır ve Kur'an'ın mahluk olduğu görüşündedirler.[190]
Yukarıda zikredilen sebepler, Irak medresesine yöneltilen reycilik isnadının altında yatan sebeplerden bazıları olabilir. Tabiatıyla biz burada Ebu Hanife ve Irak medresesinin, ehl-i rey tabiriyle anılmaya medar olacak şekilde reyi (akıl ve fıkıh) kullandığını ve bunda da son derece başarılı olduğunu kabul ediyoruz. Fakat hücum edilen bu "rey"in başkaları tarafından kullanılınca iyi, Ebu Hanife ve ashabı tarafından kullanılınca cerh unsuru olacak kadar kötü telakki edilmesinin altında başka sebeplerin bulunması gerekliğini düşünüyoruz. Bu yüzden yukarıda temas ettiğimiz noktalara dikkat çekmek istedik.
Nitekim Ebu Hanife ve arkadaşlarına yöneltilen ehl-i reyden olma ithamının, sırf meşrep ve mezhep farklılığının doğurduğu bir taassubun eseri olduğunu belirten son devir alimlerinden Cemalüddin el-Kâsımî şöyle demektedir: "Bazı muhaddislerin ehl-i rey imamları hakkında yazdıklarını tedvin bir tarafa, insan bunları okumaktan haya eder. Sebep sadece muhalefet vehmine dayalı meşrep farklılığı ve onların kaynak ve anlayışlarına nazarı reddetmektir. Belki baksalar hakikati orada bulacaklar. Çünkü hakkın, devamlı muayyen bir grubun yanında yer alıp diğerlerini terk etmesi müstahildir. İnsaflı kimse bütün anlayışları sonuna kadar tetkik edip ondan sonra hüküm verendir". [191]
Rey ve hadise karşı farklı tulumlarından dolayı ehl-i rey ve ehl-i hadis olarak isimlendirildikleri belirtilen bu iki ekolün, en azından tabîn asrında bu şekilde tasnif edilmeye değer bir farklılaşma içinde olmadıklarına işaret eden bazı araştırmacılar, bu tabirlerin yerine onların Hicaz ve Irak medresesi tabirleriyle anılmalarının, tarihi açıdan daha doğru, tabir açısından daha dakik ve ilmi usul bakımından da en uygunu olduğunu söylemektedirler. Çünkü aralarındaki ihtilaf teşri kaynakları ve metotlarında değil, anlayışlardaki farklılık, üstatlardaki çeşitlilik, çevre ve örflerdeki değişiklik ölçüsünde idi.[192]
Bu yüzden aynı müellif, ehl-i hadis ve ehl-i rey tabirlerinin h.ikinci asrın ikinci yarısından itibaren, yani, muhaddisler başkalarına hücum edebilecek bir dayanışma içerisinde belirli bir grup olarak ortaya çıktıktan sonra doğduğu görüşünü tercih ettiğini belirterek şöyle demektedir: "Çünkü muhaddislerin ellerinde tecrih ve ta'dil sultası vardı. Bu sulta hasımlarıyla mücadelede kullandıkları en şiddetli silahtı. Akılcı Hanefi medresesi de bu hasımlardan biriydi".[193]
Irak fukahasının hepsinin rey ekolüne, Hicaz fukahasının hepsinin de hadis ekolüne nispet edilemiyeceğini belirten bazı araştırmacılara göre ise Irak ve Hicaz medreseleri şeklindeki bir isimlendirme, bu iki bölge arasında ayırıcı bir sınır teşkil etmez.[194]
Kevserî, ehl-i rey tabirinin doğusuyla ilgili olarak bir Hanbelî alimin, "rey ehli tabiri, 'halk-ı Kur'an' meselesi ortaya çıktıktan sonra ilk raviler tarafından Iraklılara yani Ebu Hanife ve ona tabi olan Kûfe'lilere alem olarak verilmiştir".[195] İfadesini naklettikten sonra bu görüşü teyiden "fukaha arasında ehl-i rey ve ehl-i hadis diye aslı olmayan iki fırkanın tasavvur edildiğini, bunun Ahmed b.Hanbel mihnesinden sonra bazı cahil nakilcilerin ifadelerini kullanan bazı saf müteahhirinin hayalinden ibaret olduğunu" belirterek[196]rey kullanmada fakihler arasında aslında bir farkın bulunmadığına işaret etmektedir.
Bu bir bakıma doğru olmakla beraber, daha önce de görüldüğü gibi ehl-i rey ve ehl-i hadis tartışmaları daha çok fukaha arasında değil, bilhassa hadisçilerle fakihler arasında cereyan etmiş [197] ve bu mücadele, h. ikinci asrın sonlarından itibaren 2-3 asır boyunca canlı bir şekilde devam etmiştir. Üçüncü asırdan itibaren muhaddislerle fakihlerin anlayışları arasındaki fark uzlaştı alabilecek gibi değildir.
Her halükarda bu tartışmalar, diğer konulardaki tartışmalar gibi İslâm kültür tarihinin renkli ve ibretamiz bir sayfası olarak geçmişteki yerini koruyacaktır.[198]

BİRİNCİ BÖLÜM

EBÛ HANİFE VE HADİS

I- Ebu Hanife'nin Hadis İlmindeki Yeri

1- Ebu Hanife'nin İlim Çevresi

Kûfe'de yetişen Ebu Hanife, zengin ve renkli bir ilmî muhit içinde bulunmanın şansına sahipti. Hz. Ömer, Abdullah b. Mesud'u halka Kur'an ve fıkıh öğretmek için Kûfe'ye gönderirken, "Abdullah'ı göndermekle sizi kendime tercih ettim"[199] demişti. Çünkü Abdullah b. Mes'ud, sahabe içerisinde ilmiyle temayüz etmiş birkaç kişiden biriydi. Kûfe'nin kuruluşundan, Hz. Osman'ın hilafetinin sonlarına kadar Küfe halkına Kur'an ve fıkıh öğreten Abdullah b. Mes'ud, dörtbine ulaşan fakih ve muhaddis ashabıyle[200] Kûfe'nin diğer İslam beldeleriyle ilmi bakımdan rekabet edebilecek bir seviyeye ulaşmasında en büyük paya sahipti. Bu yüzden Hz. Ali, Kûfe'deki fukahanın çokluğundan dolayı sevinerek:
"Allah, İbn Ümmi Abd (Abdullah b. Mes'ud) e rahmet etsin. Bu belde (Kûfe)yi ilimle doldurmuş" demişti.[201] Yine oraya Sa'd b. Ebi Vakkas, Huzeyfe, Ammar, Selman ve Ebu Musa gibi ileri gelen sahabiler yerleşmişti.[202] Hz. Ali'nin, hilafet merkezini Kûfe'ye nakletmesinden sonra çok sayıda sahabi Kûfe'ye göç etti. Bunların sayılarının bin beş yüz civarında olduğu belirtilmektedir.[203]
Bu sahabilerden ilim alan tabiîlerin sayısının da o oranda fazla olacağını tahmin etmek zor değildir.[204] Burada bunların en meşhurlarından bazılarını ve kimlerden rivayet aldıklarım belirtmekle yetineceğiz.
A- Alkame, b. Kays en-Nehaî (ö.62): Esved b. Yezid en-Nehaînin amcası olan Alkame, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Huzeyfe, Selman ve Ebu'd-Derdâ'dan rivayette bulunmuştur.[205]
B- Mesruk b. el-Ecda' el-Hemdânî (ö.63): Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Habbab b. el- Eret, Ubeyy b. Ka'b, Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe ve Ubeyd b. Umeyr'den ilim almıştır.[206]
C- el-Esved b. Yezid b. Kays en-Nehaî (ö. 75): Alkame b. Kays'ın kardeşinin oğlu olan ve ondan yaşça büyük olduğu belirtilen el-Esved'in, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Muaz b. Cebel, Selman, Ebu Muse'l-Eş'arî ve Hz. Aişe'den rivayetleri vardır.[207]
D- Şureyh el-Kâdî (ö. 80): Hz. Ömer zamanında Küfe kadılığına getirilerek ölümüne kadar altmış iki sene bu görevde kalan ve aynı zamanda şair olan Şureyh b. el-Hâris el-Kindi'nin rivayette bulunduğu sahabilerin başında Hz. Ömer gelir.[208]
E- Abdurrahman b. Ebi Leyla (ö. 83): Ensar'dan 120 sahabiye ulaştığını söyleyen ve Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as'la birlikte Haccac'a karşı katıldığı isyan hareketinde öldürülen, Ebu Hanife'nin muasırı meşhur İbn Ebi Leyla'nın da babası olan Abdurrahman'ın ilim aldığı sahabiler şunlardır: Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Übeyy b. Ka'b, Sehl b. Huneyf, Havvad b. Cübeyr, Huzeyfe, Abdullah b. Zeyd, Ka'b b. Ucre, el-Berâ b. Âzib, Ebu Zer, Ebu'd Derdâ, Ebu Said el- Hudrî, Kays b. Sa'd, Zeyd b. Erkam.[209]
F- İbrahim en-Nehaî (ö.96): Ebu Hanife'nin şeyhinin şeyhi olan İbrahim en-Nehaî, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdillah, Numan b. Beşir ve Ebu Hureyre gibi sahabilerden ilim almış ileri gelen tabiîlerdendir.[210]
İbrahim Nehai'nin talebesi ve Ebu Hanife'nin hocası olan Hammad b. Ebi Süleyman [211]da bu çevrede yetişen meşhur fakihlerden biriydi ve Nehaî'ye aşırı bağlılığı ile tanınıyordu. Bir gün İbrahim Nehaî et alması için Hammad'ı çarşıya göndermişti. Yolda bineği ile giden babası, Hammad'ı elinde sepetle görünce onu bundan menetti ve elindeki sepeti yere attı. İbrahim vefat ettiği zaman Horasan'dan bir grup hadis ashabı gelerek Hammad'ın babası Müslim b. Yezid'in kapısını çaldılar. Geceleyin elinde mumla dışarı çıkan babasına kapıdakiler:

"Biz seni değil oğlunu istiyoruz" dediler. Babası içeri girerek:
"Ey oğlum, kalk onları karşıla, şimdi anladım ki o sepet bunları senin ayağına getirdi" dedi.[212]
Kûfe'nin hadis ilmi yönünden o dönemdeki canlılığına işaret eden birçok nakil vardır. Bunlardan birinde Enes b. Şirin şöyle demektedir:
"Kûfe'ye geldim. Orada hadis talep eden dört bin kişi ve fakih olan dört yüz kişi gördüm.[213] Affan b. Müslim [214]den gelen diğer bir rivayette de o, şöyle der:
"Kûfe'ye geldik. Orada dört ay kaldık. İsteseydik bu süre içinde yüz bin hadis yazabilirdik. Ancak imlâ dışında kimseden hadis kabul etmediğimiz için elli bin hadis yazabildik." [215]
Ebu Hanife'nin, hadis rivayetlerinin bu kadar bol olduğu bir bölgede bunlardan habersiz olarak yetişmesi mümkün değildir. Bilakis bu rivayet bolluğundan haberdar olduğu içindir ki bunların tercihinde çok titiz davranmış, önüne gelen her rivayeti kabul etmekten sarfı nazar etmiştir. Nitekim fakihleri hadisçilerden ayıran en önemli özellik de budur. Hadisçilerin bir kısmının her duydukları rivayeti onunla amel edilip edilmeyeceğine bakmadan, hatta bazılarının neden bahsettiğini bile anlamadan toplamaya ve nakletmeye çalıştıkları maruftur.[216] Bu yüzden onlara haşv (lüzumsuz söz) ehli, kitap kervanları, kıssa ve hikâye hamalları denilmiştir.[217]
Ebu Hanife'ye, verdiği bir hükmün kaynağını soran A'meş, onun:
"Senin rivayet ettiğin şu ve şu hadislere istinad ediyorum" diyerek hadisleri sıralaması üzerine:
"Yeter, sana yüz günde rivayet ettiğim şeyi bana bir saat içinde rivayet ettin. Senin bu hadislerle amel ettiğini bilmiyordum. Ey fukaha, sizler tabip, bizlerse eczacılarız ve sen ey adam, her ikisine de sahipsin" [218] diyerek fakih ile hadisçi arasındaki farka dikkat çekmiştir.[219]

2- Ebu Hanife'nin Sahabeden Hadis Rivayeti

Ebu Hanife'nin bazı sahabilere yetiştiği fakat onlardan rivayet almadığı söylenir. Serahsî, onun dört sahabiyi gördüğünü, bunların Enes b. Malik,[220] Abdullah b. Ebi Evfa,[221] İbnü't-Tufeyl [222] ve Abdullah b. el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî [223] olduğunu belirtir.[224] Hatib Bağdadi ise, onun sadece Enes b. Malik'i gördüğünü söylemekle yetinir.[225] İbn Hallikan'ın belirttiğine göre, Ebu Hanife, sahabeden Enes b. Malik ve Abdullah b. Ebi Evfa'ya Kûfe'de, Seni b. Sa'd es-Saîdî [226] ye Medine'de, Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsıle'ye Mekke'de hayatta iken yetişmiş, fakat hiçbiriyle ne buluşmuş ne de onlardan rivayette bulunmuştur.[227] Ayrıca İbn Hallikan Ebu Hanife ashabının, onun bazı sahabilerle buluşup onlardan rivayet aldığım söylediklerini fakat bunun nakil ehli nazarında sabit olmadığını belirtir.[228]
Bu görüşte olan Zehebî de, Ebu Hanife'nin son sahabiler hayatta iken doğduğunu, bunlardan sadece Enes b. Malik'i Kûfe'ye geldiğinde gördüğünü fakat hiçbirinden bir harf bile rivayet ettiğinin sabit olmadığını kaydeder.[229]
Ebu Hanife'nin en son vefat eden sahabilerden olduğu kabul edilen Abdullah b.el-Hâris b.Cez ez-Zübeydi'den hadis dinlediği de kaydedilmektedir.[230]Bu konuda Ebu Yusuf tan nakledilen bir rivayette, Ebu Hanife'nin h. 96 yılında babasıyla haccederken Abdullah b. Hâris'i büyük bir topluluğa hadis rivayet ederken gördüğü ve ondan:
"Kim Allah'ın dininde ilim sahibi olursa Allah ona her işinde kefil olur ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." hadisini duyduğu zikredilir.[231] Fakat adı geçen sahabinin en geç h. 88 yılında Mısır'da öldüğü [232]dikkate alınırsa bu rivayetin uydurma olduğu ve böyle bir buluşmanın da mümkün olamayacağı anlaşılır.
Tarihu'l-Hamîs'te, Ebu Hanife'nin yukarıda zikredilen sahabiler dışında, Abdullah b. Üneys,[233] Vasile b. el-Eska' [234] ve Ma'kıl b. Yesar [235]ıda görmüş olduğu, Câbir b. Abdillah[236] ı gördüğü konusunda ise ihtilaf bulunduğu kaydedilir.[237] Ayrıca sahabeden Aişe binti Acredi[238] gördüğü ve Yahya b. Maîn'in bildirdiğine göre ondan "Allah'ın yeryüzündeki en büyük ordusu çekirgedir, onu ne yerim ne de haram ederim." hadisini rivayet ettiği zikredilir.[239]
Bu rivayetlerden çıkarılabilecek netice, Ebu Hanife'nin küçük yaşta iken Enes b. Malik başta olmak üzere birkaç sahabiyi gördüğü fakat onlardan hiç rivayeti bulunmadığıdır. Çünkü çocuk yaşta ve ancak bir iki kere görmüş olmak, hadis almak için yeterli değildir. Ebu Hanife'nin hadis aldığı bildirilen sahabilerin bazılarının ölüm tarihleri göz önüne alınırsa Ebu Hanife'nin, değil rivayet almak, bunları görmüş olduğunu iddia etmek bile imkansızdır.
Ebu Hanife'nin sahabeden hadis almış olduğunu belirten kaynaklar, genellikle menâkıb türünden kitaplardır ve bunların da yer yer mübalağa ve dikkatsizlikten uzak olmadıkları maruftur. Hatta bu konuda daha da ileri gidilerek, Ebu Ma'şer Abdülkerim b. Abdüssamed et-Taberî el-Makkarî (ö.478) adlı bir şafiî alimi, Ebu Hanife'nin sahabeden duyduğu hadislerden müteşekkil bir cüz bile telif etmiştir.[240]
Halbuki Ebu Hanife'nin sadece Enes b. Malik'i veya onunla beraber birkaç sahabiyi gördüğünü zikreden önemli rical ve tabakat kitaplarının müellifleri, onun, bu sahabilerden rivayette bulunduğunu zikretmemişlerdir. Bunlar arasında İbn Sa'd, Hatib Bağdadi, İbnü'l-Cevzî, İbn Hallikan, İmam Nevevî, Ebu'l-Haccac el-Mizzî, Zehebî, Hafız es-Sem'ânî ve İbn Hacer gibi alimler vardır.[241] Hanefi tabakatı müellifi et-Temîmî de bu görüşe katılmaktadır.[242]
Ebu Hanife'nin sahabeden bazılarını görüp onlara mülaki olduğu konu su üzerinde bu kadar çok ısrar edilmesi ve neticede bazı ihtilaf ve tartışmaların vuku bulması, Ebu Hanife'ye tabiî olma şerefini layık görenlerle onu bundan mahrum etmek isteyenlerin gayretleri olarak değerlendirilmelidir. Tabiî olmayı başlı başına şeref kabul edenler, Ebu Hanife'nin tabiînden olmakla bu şerefe mazhar olduğunu belirtmekte ve o yüzden bu konu üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Tabiatıyla Ebu Hanife'yi, İmam-ı A'zam yapan şeyin tabiî olmasından öte başka meziyetler olduğunu, mücerred tabiî olmanın, bir insanın alim, fâdıl ve şerif olması için yeterli olamayacağını da burada belirtmek gerekir.[243]

3- Ebu Hanife'nin Hadis Şeyhleri

Ebu Hanife'nin yanında sandıklar dolusu yazılı hadis bulunduğu, bunların çok az bir kısmından istifade ettiği rivayet edilmektedir.[244] Tabiatıyla bu hadisleri aldığı şeyhleri de bulunacaktır. Hatib Bağdadi, şeyhleri hakkında şu bilgiyi verir:
"Ebu Hanife, Enes b. Malik'i gördü, Atâ b. Ebi Rebah, Ebu İshak es-Sebiî, Muharib b. Disar, Hammad b. Ebi Süleyman, el-Heysem b. Habib es-Savvaf, Kays b. Müslim, Muhammed b. el-Münkedir, İbn Ömer'in kölesi Nâfı, Hişam b. Urve, Yezid el-Fakr, Simak b. Harb, Alkame b. Mersed, Atıyye el-Avfî, Abdülaziz b. Refi, Abdülkerim Ebu Ümeyye ve diğerlerinden hadis dinledi.[245]
Zehebî, bu şeyhleri arasında Ata b. Ebi Rebah'ın Ebu Hanife'nin belirttiğine göre en büyüğü ve en faziletlisi olduğunu kaydeder.[246]Onun yukarıdaki listeye ilave ettiği isimler ise şunlardır:
"Şa'bî, Tavus, Cebele b. Suhaym, Adiy b. Sabit, İkrime, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec, Amr b. Dinar, Ebu Süfyan Talha b. Nâfı, Katade, Avn b. Abdillah b. Utbe, Kasım b. Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ud, Abdullah b. Dinar, Hakem b. Uteybe, Ali b. el-Akmer, Ziyad b. Alâka, Seleme b. Küheyl, Asım b. Küleyb, Asım b. Behdele, Said b. Mesruk, Abdülmelik b. Ümeyr, Ebu Ca'fer el-Bâkır, İbn Şihab ez-Zührî, Mansur b. el-Mu'temir, Müslim el-Batîn, Ebu'z-Zübeyr, Ebu Husayn el-Esedî, Atâ b. es-Sâib, Nâsıh el-Muhaîlemî ve diğerleri. Hatta Şeyban en-Nahvî ve Malik b. Enes gibi kendinden küçüklerden de rivayette bulundu".[247]
Menâkıb kitaplarında zikredilen Ebu Hanife şeyhleri, rical ve tabakât kitaplarında zikredilenlerden daha çoktur. Mesela, Mu'cemü'l-Musannifîn müellifi, Muvaffak el-Mekki'den naklen [248] Ebu Hanife'nin şeyhlerinden 292 sinin isimlerini, ölüm tarihlerini ve hangi hadis kitaplarının ricalinden olduklarını ihtiva eden bir liste vermiştir.[249]
Ebu Hanife'nin sadece tabiînden veya tabiînin dışındakilerle birlikte dört bin civarında şeyhten ilim aldığı belirtilmekle beraber [250]bu sayının mübalağalı olduğunda şüphe yoktur. Muvaffak el-Mekkî, Hanefî ve Şafiî taraftarları arasında geçen bir tartışmayı naklederken, Şafii taraftarlarının, imamlarının şeyhlerini seksene kadar çıkarabildiklerini, Ebu Hanife taraftarlarının ise, bu sayıyı dört bine ulaştırdıklarını belirtmekte [251]ve Ebu Hanife'nin şeyhlerini ihtiva eden uzun bir liste vermektedir.[252]
Süyûtî, Tehzîbü'l-Kemal'den naklen, Ebu Hanife'nin 74 şeyhinin ismini zikreder.[253] Hatib Bağdadi ve Zehebi'nin, Ebu Hanife'nin şeyhleri olarak zikrettiği şahısların toplamı ise elliyi bulmaz. Tabiatıyla bu müellifler Ebu Hanife'nin şeyhlerinin hepsini zikrettiklerini iddia etmemektedirler. Nitekim kaydettikleri isimlerden sonra "ve diğerleri" veya "ve daha birçok insan" gibi ifadelerle anmadıkları şahıslara dikkat çekmişlerdir. Fakat bunların binlerle ifade edilebilecek bir meblağa ulaştığını söylemek mübalağadan hali değildir.[254]

4- Ebu Hanife'den Rivayette Bulunanlar

Mekki'nin, Ebû Hanife'den rivayet alanların sayısını 730'a ulaştırdığı belirtilir.[255] Ukûdü'l-Cüman müellifi ise bundan daha uzun bir listeye kitabında yer vermiştir.[256] Hanefi tabakatı müellifi Kureşî ise Ebu Hanife'den rivayet alanların sayısının dört bin civarında olduğunu nakletmektedir ki [257]böylece aynı sayıya çıkartılan şeyhleriyle bir dengelemeye, gidildiği söylenebilir.

Zehebî, şeyhi Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemalde harf sırasına göre verdiği Ebu Hanife'den hadis alanların isimlerini aynen kitabına almış [258]Süyûti de aynı listeyi menakıbında nakletmiştir.[259]
Ebu Hanife'nin, sahabeden hadis rivayeti, hadis aldığı diğer şeyhleri ve kendisinden rivayette bulunanlar konusunda rical ve tabakât kitaplarında verilen bilgileri daha sağlıklı buluyor ve bunları Ebu Hanife menâkıblarında yer alan abartılmış malumata tercih ediyoruz.[260]

5- Ebu Hanife'nin Hadisçiliği

Her şeyden önce bir fakih olan Ebu Hanife'nin hadisten müstağni kalamıyacağı açıktır. Çünkü fıkhî malzemenin büyük bir bölümünü hadis ve sünnet teşkil eder. Buna işaret eden İbn Haldun der ki:
"Bazı aşırılar ve hasedciler, müçtehitlerden bazılarının hadis bilgisinin yeterli olmadığını ve bu yüzden rivayetlerinin az olduğunu söylerler. Büyük imamlar hakkında böyle bir inanca mahal yoktur. Çünkü şeriat, kitap ve sünnetten alınır. Hadisten yeteri kadar nasibi olmayanın, dini sahih asıllarından ve ahkamı onu tebliğ edenden almak için, hadis talebi ve rivayetinde ciddî ve bu konuda süratli olması gerektiğinde şüphe yoktur. Rivayeti az olanlar, haberlerdeki bazı ta'nlar ve tariklerindeki bazı illetler yüzünden rivayeti azaltmışlardır... İmam Ebu Hanife de rivayet ve tahammülünde gösterdiği şiddet ve titizlik yüzünden az rivayet etmiştir. Rivayeti az olduğu için hadisi de az olmuştur. Haşa, hadis rivayetini kasten terk etmemiştir. Mezhebinin, hadis imamları arasında itimat edilir bir mezhep oluşu, rivayetleri ret ve kabul yönünden, onun değerlendirmesine itibar edilmesi, onun hadis ilminde büyük müçtehitlerden olduğuna delalet eder".[261]
Ebu Hanife'nin, hadisteki başarısına işaret eden birçok rivayet vardır. Sika hadisçilerden İsrail b. Yunus:
"Numan ne güzel adam, içinde fıkıh olan her hadisi ondan daha iyi ezberleyen, ondan daha titiz araştıran, içindeki fıkhî hükmü ondan daha iyi bilen kimse yoktur" [262] diyerek onun diğer muhaddisler gibi sadece rivayet nakilcisi olmayıp, hüküm değeri taşıyan haberlere itibar ettiğine işaret etmiştir.
Buhari'nin şeyhlerinden Yahya b. Adem:
"Numan, beldesinin bütün hadislerini topladı. Peygamber (s.a.v.) den ne alındıysa sonuna kadar inceledi" derken[263]Sahih-i Buhari ricalinden Hasan b. Salih'te:
"Ebu Hanife nasih ve mensuhu çok titiz araştıran, Küfe ehlinin hadisini en iyi bilen, cemaatın tabi olduğu şeye sıkı sıkıya sarılan, beldesi ehline hadis ve eserden ulaşanları ezberleyen bir kimse idi." Demektedir.[264]
Yahya b. Maîn, "Vekfa tekaddüm eden kimse görmedim. Ebu Hanife'nin reyiyle fetva verir, onun bütün hadislerini ezberlerdi. O, Ebu Hanife'den pek çok hadis duymuştu" derken,[265] aynı zamanda Ebu Hanife'nin az rivayet eden birisi olmadığını da belirtmiş olmaktadır.
İbn Uyeyne, kendisini hadis rivayetine ilk başlatanın Ebu Hanife olduğunu belirterek şöyle der:
"Kûfe'ye geldiğimde Ebu Hanife:
"Amr b. Dinar'ın hadislerini en iyi bilen bu adamdır" dedi. Bunun üzerine etrafıma toplandılar, ben de onlara rivayet ettim".[266]
Hadis rivayetinin iki kısma ayrıldığını belirten İ'lâu's-Sünen müellifi Tehânevî, birincisinin isnad zincirindeki ravilerin zikredilmesiyle Hz. Peygambere ulaştırılan rivayet türü, diğerinin ise, rivayetlerden istinbat yapıldıktan sonra çıkartılan hükmün ihbarı şeklinde olduğunu ve Ebu Hanife'nin, birinci tür olan tahdis yoluyla değil, ikinci tür olan ifta yoluyla rivayette bulunduğunu, bu açıdan ele alındığında onun da hadis rivayetinde müksirînden sayılması gerektiğini belirtmektedir.[267]
Dehlevî, şeriatın delaleten telakkisi olarak isimlendirdiği bu ikinci tür rivayette, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerini müşahede eden sahabenin, bunlardan istinbat ettikleri hükmü, "şu vaciptir, bu caizdir" diyerek belirttiklerini ve bu tür rivayetin önde gelenlerinin, Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mes'ud ve İbn Abbas olduklarını belirtmektedir.[268]
Dehlevî'nin bu tasnifini nakleden Tehânevî, onun, hadisçilerin çoğunun, hadis rivayetinde mütevassitinden saydıkları Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud gibi sahabileri, hadislere dayanan görüşlerinin çokluğundan dolayı müksirînden saymasını göz önünde bulundurarak, hadislere muvafık ve netice itibariyle onlara dayanan binlerce görüş ve hüküm sahibi Ebu Hanife'nin de müksirînden sayılacağını ifade etmektedir. Ve bunu teyiden Abdullah b. Mübarek'in:
"Ebu Hanife'nin reyi demeyiniz, fakat hadis tefsiri deyiniz" sözünü nakletmektedir.[269]Ebu Hanife'nin, muhaddislerin çoğunun tabi olduğu, birinci yolu değil de niçin ikinci yolu, yani ifta yolunu tercih ettiği sorusuna da:
"Çünkü kendinden öncekileri ve şeyhlerini bu şekilde buldu demektedir." [270]
Gerçekten de, özellikle Ebu Hanife'nin şeyhlerinin yaşadıkları dönemde, hadis rivayetlerinde isnada o kadar dikkat edilmediği, isnad tatbikine hadis vaz'ından sonra önem verildiği bilinmektedir. İbn Şirin (ö.110) in, "Önceleri isnaddan sormazlardı. Fitne zuhur ettiği zaman adamlarınızı söyleyin bakalım dediler. Bakılır, ehl-i sünnetten olanların hadisi alınır, ehl-i bidattan olanların hadisi alınmazdı" [271] sözü buna işaret etmektedir.
Bu dönemin özelliklerinden biri de hadis rivayetinde gösterilen titizliktir. Bu konuda titiz davrananlar, duydukları her rivayeti Hz. Peygambere isnad etmekten çekinirlerdi. Mesela Şa'bî rivayet ettiği bir hadisin Hz. Peygamber'e ref edilip edilemiyeceğini soran birisine:
"Hayır Peygamber (s.a.v.)in dışında birisine ref etmek bize daha hoş geliyor. Şayet hadiste fazlalık veya noksanlık varsa bu, Peygamber (s.a.v.)in dışında birisine yüklenmiş olur" [272] demektedir.
İbrahim Nehaî de:
"Sana Peygamberden hiç hadis ulaşmadı mı, bize rivayet etsen! " şeklinde istekte bulunan birisine:
"Evet ulaştı, ancak ben Ömer dedi, Abdullah dedi, Alkame dedi, Esved dedi diyorum. Bu bana daha hafif geliyor" [273] demiştir.
Aynı titizlik, Irak ekolünün sahabi temsilcisi sayılan Abdullah b. Mes'ud'da da görülmektedir. Amr b. Meymun anlatıyor:
"Abdullah b. Mes'ud'a bir sene devam ettim. Resülullah (s.a.v.) den hadis naklettiği zaman katiyyen "kale Resulullah" dediğini duymadım. Ancak bir gün hadis rivayet ederken, ağzından 'kale Resulullah' ifadesi çıkıverdi. Çok üzüldü. Alnından ter boşandığını gördüm. Sonra:
"İnşaallah ya bundan biraz fazla veya buna yakın, ya da biraz noksan" diye ilave etti".[274]
İçlerinde hulefa-i râşidînin de bulunduğu sahabenin ileri gelenleri, çok hadis rivayeti karşısında titiz davranmışlardır. Bunlar arasında bilhassa Hz. Ömer'in tutumu çok serttir. Onun:
"Resulullah (s.a.v.) tan rivayeti azaltınız. Bu konuda ben de sizinle beraberim"[275] dediği nakledilir. Aynı zamanda o, İmam Muhammed'in belirttiğine göre Hz. Peygamber'in hadislerini en iyi bilen kimsedir.[276]
Sahabeden Zeyd b. Erkam, "bize Resulullah'tan bir şey rivayet etmez misin" diye soranlara.
"Biz yaşlandık. Resulullah'tan rivayet büyük bir iştir " diye karşılık verirdi.[277] İbn Abbas'ta:
"Biz hadis ezberliyorduk. Hadisler Hz. Peygamber'den işitilip ezberleniyordu. Ama siz, iyi kötü her şeyi aldığınız zaman yazıklar olsun" [278] demektedir.
Bunları nakleden Serahsî, şu kanaata varır: "Ehl-i hadis yanında bunun gibi birçok haber sabittir. Onun için Ebu Hanife hadis rivayetini azalttı. Bu yüzden bazıları ona, hadis bilmiyor diye ta'n ettiler. Halbuki O, onların zannettiği gibi değildi. Bilakis asrının hadiste en alimi idi. Fakat kamil bir zabt şartına riayet ettiği için rivayetini az tuttu". [279]
Hadiste "emîrulmüminin" olarak kabul edilen Şu'be ise:
"Hadis bilmeseydim, hamam yakıcısı olmayı tercih ederdim" demiş, başka bir defa da, "hadisin beni cehenneme sokmasından daha çok korktuğum bir şey yoktur." diyerek[280] hadis rivayeti hususunda taşıdığı ağır mesuliyeti dile getirmiştir.
Yukarıda naklettiğimiz örnekler, o dönemde hadis rivayeti konusunda herkesin aynı titizlik içinde olduklarını söylememize imkan vermese bile, bu sahada söz sahibi olan belli başlı ulemanın bu sorumluluğun idrakinde olduklarını göstermeğe kâfidir ve bu alimlerden birisi olan Ebu Hanife'nin de hadis rivayetinde ihtiyatlı davranmış olması bir fazilettir. Aynca onun hadis rivayeti hususunda istekli davranmamış olmasının birçok sebepleri vardır. Bunların başında Kûfe'nin hadis vaz'ının merkezi haline gelmiş olması önemli bir yer tutar. Bu yüzden İmam Malik, Kûfe'nin adeta bir hadis darphanesi olduğunu söylemektedir.[281] Onun için Hişam b. Urve, "Iraklı biri sana bin hadis naklederse, 990 ını at, geri kalanından da şüphe et" demiştir.[282]
Tabiatıyla bu şartlar altında Ebu Hanife hadis rivayetinde şiddetli davranmıştır. İbn Haldun'un da belirttiği gibi, "Ebu Hanife'nin rivayetinin az olması onun rivayet şartlarını sıkı tutmasından ve aklî gerçeklere aykırı olan rivayetleri zayıf saymasından"[283] ileri gelmiştir. Nitekim Ebu Hanife'nin, "bir ravinin ancak ezberinde olan hadisi rivayet edebileceği" şartını getirmiş olması [284] bu konudaki titizliğine en güzel örnektir.
Daha önce de belirttiğimiz gibi Ebu Hanife, hadis rivayetinde hadisçilerin usulünü takip etmemiş, bir fakih olarak hüküm istinbatında kullandığı hadisleri rivayetler içinden, çeşitli tercih unsurlarını göz önüne alarak seçip almıştır. Nitekim İbn Teymiyye, hiçbir müçtehit imamın Hz. Peygamber'in sünnetinden en ufak bir şeye bile kasdî muhalefeti olamayacağını, onların muhalif kaldıkları sahih hadislerde mutlaka bir özürleri

olduğunu, bu özürlerin de şu üç sebep altında toplandığını belirterek bu tercih vakıasına dikkat çekmiştir:
1- Hz. Peygamber'in o sözü söylemediğine olan inancı,
2- Bu sözle o meselenin rnurad edilmediğine olan inancı,
3- O hükmün mensuh olduğu yolundaki inancı.[285]
A'meş'in de belirttiği gibi, Ebu Hanife bütün ilaçları toplayan bir eczacı gibi değil, bunlardan hastaya faydalı olanı tespit eden bir tabip gibi davranmıştır.
Dolayısıyla Ebu Hanife için söylenen ve İmam Şafiî için de varid olan [286] hadis azlığı iddiası, aslında tahdis azlığı olarak anlaşılmalıdır. Çünkü onlar muhaddislerin âdeti üzere tahdis için oturmadıkları gibi, muhaddislerin serdettiği şekilde de hadis serdetmemişlerdir.[287] Nitekim bu hususa işaret eden Zehebî de şöyle demektedir: "İmam Ebu Hanife himmetini lafızların ve isnadın zabtına sarf etmemiştir. Onun gayreti Kur'ân ve fıkıh üzerine olmuştur. Bir ilme ağırlık verenin diğerinden geri kalacağı tabiidir".[288]
Bütün bunlara rağmen, Ebu Hanife'nin isnadlı olarak rivayet ettiği hadislerin sayısı yine de az değildir. Tehânevî'nin belirttiğine göre, hadis hafızlarının derledikleri Ebu Hanife müsnedleri, İmam Muhammed'in el-Âsâr, Muvatta', Kitabü'l-Hucce, el-Asi, Ziyâdât, el-Câmiu's-Sağir, el-Cânıiu'l-Kebir ve es-Siyeru'l-Kebiri, Ebu Yusufun el-Âsâr, Kitabü'l-Haraç ve diğer eserleri; Abdullah b. Mübarek, Hasan b. Ziyad ve diğer talebelerinin kitapları, Veki' Îbnü'l-Cerrah'ın müsnedi, Abdürrezzak ve İbn Ebi Şeybe'nin Mu-sannafları, Hakim'in Müstedrek'i ve diğer eserleri, İbn Hibban'in Sahih'ı, Si-kat'ı ve diğer eserleri, Beyhakf nin Sünen'i ve diğer kitapları, Malik'in öarâib'i ve bunların dışında kalan diğer kitaplarda yer alan Ebu Hanife rivayetleri toplanacak olsa kalın bir cilt teşkil ederdi.[289]
Muvaffak el-Mekkî, Ebu Hanife'nin hüküm istinbatında kaynağını teşkil eden dörtbin hadis rivayet ettiğini, bu rivayetlerin iki binini Hammad'dan iki binini de diğer şeyhlerinden naklettiğini, dayandığı âsârı da kırkbin hadis arasından seçtiğini ifade etmektedir.[290]
Ebu Yusuftan nakledilen şu sözler, Ebu Hanife'nin hadis konusunda nasıl dakik olduğunu göstermeğe yeterlidir. O şöyle diyor: "Ebu Hanife'ye hadisleri götürürdüm. Bazılarını kabul eder, bazılarını reddeder ve bu sahih değil veya maruf değil derdi".[291] Yine Ebu Yusufun şöyle dediği nakledilmektedir: "Ebu Hanife'ye bir şeyde muhalefet ettiğim zaman düşünürdüm ve onun görüşünün ahirette kurtuluşa en elverişli olduğunu görürdüm. Ba-zan hadise yönelirdim, fakat o sahih hadisi benden daha iyi görürdü".[292]
Ukûdu'l-Cüman müellifi Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî de Ebu Hanife'nin hadisçiliği konusunda şunları söyler: "Ebu Hanife, hadis hafızlarının büyüklerinden ve ileri gelenlerinden idi. Hadislere fazla itinası olmasaydı, fıkhı meseleleri istinbatı kolay olmazdı. Zehebî onu, Tabakatü'l-Huffaz'ında zikretmekle isabet etmiştir. O şöyle der'Her ne kadar hadis hıfzı geniş olsa da istinbatla meşgul olduğu için Ebu Hanife'den rivayet az olmuştur. Aynı sebepten dolayı Malik ve Şafiî'den rivayet edilenler duyduklarına nisbetle azdır. Bunun gibi fazla ıttılalarına rağmen, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi büyük sahabilerin, kendilerinden daha aşağı mertebede bulunan sahabilere nisbetle rivayetleri az olmuştur".[293]

6- Ebu Hanife Müsnedleri

Ebu Hanife'nin rivayet ettiği ve hüküm istinbatında kullandığı hadisleri bir araya getirme çalışmaları bizzat talebeleri tarafından, ya hayatında veya ölümü akabinde başlatılmış, daha sonraki devirlerde de onun hadislerini ihtiva eden müsnedler cemedilmiştir.[294] Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in Kitabü'l-Asarları bu konuda ilk örneklerdir.[295]
Ebu'1-Vefa el-Efgâni'nin ifadesine bakılırsa, hadis ilminde, Hz. Peygamber'in âsâr ve ahbârında, sahabe ve tabiîn kavillerinde, fıkhî baplara göre güzel bir şekilde tertiplenmiş ilk telif eser Ebu Hanife'nin Kitabü'l-Âsârıdır. Daha sonra bu yolu Mekke'de İbn Cüreyc, Medine'de Malik b. Enes ve Said b. Ebi Anıbe, Basra'da Osman el-Bettî, Şam'da Evzaî takip etmişlerdir.[296] Biraz önce de belirttiğimiz gibi, talebeleri Ebu Yusuf ve İmam Mahammed'in derledikleri Kitâbü'l-Âsâr'lar günümüze kadar ulaşmış olmakla beraber, Ebu Hanife'nin bizzat böyle bir eser telif ettiği bilinmemektedir. Afgânî, muhtemelen, talebelerine ait Kitâbü'l-Âsârları onlara Ebu Hanife'nin imlâ ettirmiş olabileceğinden hareketle böyle bir neticeye varmış olmalıdır.
Ebu Hanife'nin fıkhî kaynağını teşkil eden hadislerin toplandığı müsnedler, talebelerininki de dahil olmak üzere yirmiden fazladır. Bunlardan on beşini Ebu'l-Müeyyed el-Hârezmî tekrarları hazfederek bir araya getirmiş ve bu eser iki cilt halinde ilk defa Hindistan'da basılmıştır.[297] Bu müsnedlerin derleyicileri Hârezmî'nin verdiği sıraya göre şunlardır:
1- Ebû Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Yakub İbnü'l-Hâris el-Hârisî el-Buharî, Abdullah el-Üstaz es-Sebezmûnî (ö.340)
2- Ebu'l-Kasım Talha b. Muhammed b. Cafer eş-Şahidi'1-Adl (el-Bağdadi) (ö.380)
3- Ebu'1-Hayr,[298] Muhammed b. el-Muzaffer b. Musa b. İsa b. Muhammed (el-Bağdadi) (ö. 379)
4- Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah b. Ahmed el-Isfahânî (ö. 430) [299]
5- Ebu Bekr Muhammed b. Abdülbakî b. Muhammed el-Ensârî (ö.536)
6- Ebu Ahmed Abdullah b. Adiyy el-Cürcânî (ö.365)[300]
7- el-Hasen b. Ziyad el-Lü'lüî (ö. 240)
8- Ömer b. el-Hasen el-Eşnaî (ö. 349)
9- Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. Halid b. Huliy el-Kilâî
10- Ebu Abdillah Muhammed b. el-Huseyin b. Muhammed b. Husrev el-Belhî (ö. 522)
11- Ebu Yusuf Yakub b. İbrahim el- Ensârî (ö. 182)
12- Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî (ö. 187)
13- Hammad b. Ebi Hanife (ö. 170)
14- Muhammed b. Hasen es-Şeybanî'ye ait diğer bir Müsned.
15- Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed b. Ebi'l-Avvâm es-Sa'dî.[301]
Harezmî'nin zikretmediği diğer Ebu Hanife müsnedi sahipleri şunlardır:
16- Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed ed-Dûrî el-Bağdadi (ö. 331)
17- Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el- Isbahânî, (ö. 381)
18- Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî (ö. 450)[302]
19- Sadruddin Musa b. Zekeriyya el-Mısrî el-Haskafî (ö. 650)
20- Necmüddin el-Kübrâ Ahmed b. Ömer ez-Zahid (ö. 618)
21- Kasım b. Kutluboğa el-Mısrî (ö. 879).[303]
Bunlardan ayrı olarak h. 332 yılında vefat eden İbn Ukde namıyle maruf muhaddis Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Said el-Kûfî'nin Ebu Hanife müsnedi olduğu, Aynî'nin ifadesine göre sadece bu müsnedin binden fazla hadisi ihtiva ettiği, 385 yılında ölen İbn Şahin adıyla maruf muhaddis Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman'la aynı yıl vefat eden Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer ed-Dârekutni'nin de birer Ebu Hanife müsnedleri olduğu belirtilmektedir.[304]
H. 481 yılında ölen Abdullah b. Muhammed el-Ensârî, Öğrencisi Said b. Seyyar el-Herevî için Ebu Hanife'nin hadislerini bir kitap halinde toplamıştır.[305]
İbnu'l-Kayserânî adıyla meşhur, Muhammed b. Tahir b. Ali el-Makdisî (ö. 507) nin, "Etraflı Hadis-i Ebi Hanife" adında bir kitap cemettiği belirtilmektedir.[306]
İbn Asâkir diye bilinen Şam muhaddisi Ebu'l-Kasım b. Ali b. el-Hasen b. Hibetullah (ö. 571) in eserleri arasında "Müsnedu Ebi Hanife" isimli bir kitap olduğu kaydedilir. [307]
H.1080 yılında ölen Şeyhu'l-Harem muhaddis İsa el-Ca'ferî el-Ma'ribî de Ebu Hanife'nin müsnedini cemedenlerden birisidir.[308]

7- Ebu Hanife'nin Cerh Ve Ta'dildeki Yeri

Ebu Hanife bir hadisçi olmamakla birlikle, zaman zaman bazı ravileri cerh ederek bunların rivayetlerinin kabul edilmeyeceğini bildirmiş, diğer bazılarını da ta'dil etmiştir. Bu yüzden Sehâvî (831-902), Hadis ricali hakkında konuşanları topladığı kitabında, Ebu Hanife'yi, tabiîn asrının sonlarında, tevsik ve tecrih konusunda konuşan imamlar arasında zikretmiş ve O'nun:
"Câbir el-Cu'tî[309] den daha yalancı birini görmedim" şeklindeki ifadesini örnek olarak vermiştir.[310]
El-Cevâhirul-Mudıyye müellifi ise, Ebu Hanife'nin cerh ve tadildeki yeriyle ilgili olarak şunları söyler:
"Bilmiş ol ki İmam Ebu Hanife, cerh ve tadil konusunda sözü kabul edilenlerdendir. Bu ilmin uleması, nasıl İmam Ahmed, Buhari, İbn Maîn,

İbnü'l-Medînî ve bu sanatın şeyhlerinden olan diğerlerinden cerh ve tadil hakkındaki görüşlerini alıp onunla amel ettilerse, aynen Ebu Hanife'nin bu konudaki görüşlerini de kabul edip onunla amel ettiler. Bu, onun büyüklüğüne, şanına, ilminin genişliğine delâlet eder".[311]
Kureşî daha sonra Ebu Hanife'nin tecrih ve tadil ettiği kimselerle ilgili örnekler verir. Ebu Yahya el-Hımmânî, Ebu Hanife'nin şöyle dediğini duymuştur:
"Câbir el-Cu'fî'den daha yalancısını, Atâ b. Ebi Rebah'tan daha faziletlisini görmedim".[312]
İbn Hıbban'ın kaydettiğine göre Ebu Hanife, Câbir el-Cu'fînin yalancılığı konusunda şöyle der:
"Ona götürdüğüm her görüş (rey) hakkında mutlaka bir hadis getirirdi ve kendisinde Peygamber (s.a.v.) den gelen binlerce hadis olduğunu iddia ederdi. Halbuki Peygamber (s.a.v.) bunları söylememişti".[313]
Beyhakî'nin rivayet ettiğine göre, Ebu Said es-Sağânî, Ebu Hanife'ye, Süfyânü's-Sevrî'den hadis alıp almama hususunu sorunca, O:
"Ondan yaz, çünkü o, sikadır. Ancak, İbni İshak'ın, el-Hâris'ten aldığı hadislerle, Câbir el-Cu'fî'nin hadislerini bundan istisna tut" demiştir.[314]
Ayrıca Ebu Hanife'nin, Talk b. Habib'i, Kaderiyye'den olduğu için, Amr b. Ubeyd'i, Kelâm ilmine kapı açtığı için, Cehm b. Safvan ve Mukatil b. Süleyman'ı, nefy (Allah'ın sıfatlarını kabul etmeme) ve teşbih (Allah'ı insanlara benzetme) de aşırı gittikleri için cerh ettiği bildirilmektedir.[315]
Onun için, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf a, "Horasan ehlinden iki sınıf insandan, yani el-Cehmiyye ve el-Mukatiliyye (el-Müşebbihe) den sakın" dediği belirtilmektedir.[316]
Ebu Hanife'nin, Cafer b. Muhaimned (es-Sâdık) hakkında, "ondan daha fakihini görmedim" dediği,[317] Zeyd b. Ayyaş hakkında da "meçhul" tabirini kullandığı bildirilmektedir.[318]
Abdullah b. Mübarek, Ebu Hanife'nin hadis bilmediğini söyleyenlere verdiği cevapta onun cerh ve tadildeki yerine de işaretle şöyle demiştir:
"Onun hadis bilmediği nasıl söylenir? Ona, kuru hurma ile yaş hurmanın alınıp alınamayacağı sorulunca; 'bunda bir beis yoktur' dedi. Kendisine Sa'd hadisi[319] hatırlatılınca:
"O şaz bir hadistir. Zeyd Ebî Ayyaş'ın[320] rivayeti kabul olunmaz, diye karşılık verdi. Hadis bilmeyen birisi bu şekilde nasıl konuşabilir".[321]

II- Ebu Hanife'nin Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumu

1- Ebu Hanife'nin Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Tavrı

Hadis ve sünneti teşrîî bir kaynak olarak kabul etme bakımından Ebu Hanife'nin diğer imamlardan farkı yoktur. O şöyle der:
"Resulullah (s.a.v.) in üzerinde konuştuğu her şey, biz duyalım, duymayalım, başımız ve gözümüz üstünedir, buna inandık ve bunun Peygamber (s.a.v.) in söylediği gibi olduğuna şehadet ederiz".[322]
Osman el-Betti'ye yazdığı risalede de "bilmiş ol ki, öğrendiğiniz ve insanlara öğrettiğiniz şeylerin efdali sünnettir" demektedir.[323]
Onun, istidlal kaynaklarını sayarken önce Allah'ın Kitabına sonra Resul'ün sünnetine baktığı, sonra da sahabe kavlinden dilediğini tercih ettiği nakledilir.[324] Kitap ve Sünnette bulamadığı bir hususu son olarak sahabe kavillerinde araştırmakta, bunların dışındaki görüşleri bağlayıcı saymamaktadır. Nitekim O:
"İş, İbrahim, Şa'bî, İbn Şirin, Hasen, Atâ, Said b. Cübeyr ve benzeri kimselere gelip dayandığında, onlar nasıl içtihat etmişlerse ben de öyle içtihat ederim" demektedir.[325]
Ebu Hanife, hadis karşısındaki tutumunu açıkça belirleyerek, "Resulullah'tan gelen hadisi alır kabul ederiz, sahabeden geleni alıp almamakta muhayyeriz, tabiînden gelirse onlarla yarışırız" demekte, bir başka yerde de, "Peygamber (s.a.v.) den gelenin başımız ve gözümüz üstünde yeri vardır" diyerek. Peygamber (s.a.v.) in hadisine karşı bağlılığını teyid etmektedir. [326] Ondan gelen başka bir nakilde de o, kabul edeceği Peygamber hadisinin sahih isnadlı olmasını şart koşmaktadır.[327]
Rivayetlere göre, Ebu Hanife, hadise muhalefet ithamlarını bizzat kendisi reddeder:
"Bir meselede, kendisine, hadise muhalefet ettiği bildirilince, dayandığı hadisi zikrederek, "Allah Resulüne muhalefet edene lanet etsin. Allah onunla bize ikram etti, bizi onunla kurtardı"[328] demiştir. Süyûtî'nin, Buharî'nin Tarih'inden naklettiğine göre, Ebu Hanife:
"Benim reyle fetva verdiğimi söyleyen insanlara şaşıyorum. Ben ancak eserle fetva veririm"[329] demektedir. Ayrıca, "bizim kıyası nassa takdim ettiğimizi söyleyen yalan söylüyor ve bize iftira ediyor. Nass bulunduktan sonra kıyasa ihtiyaç mı kalır?"[330] Diyerek, bilakis nassı yani Kur'an ve Sünneti kıyasa takdim ettiğim ifade etmiştir.
Ebu Hanife'den, sünnete iltibayi teşvik eden çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Birinde onun, "Allah'ın dininde reyle görüş beyan etmekten sakının, size sünnete ittiba etmek düşer. Kim bundan ayrılırsa sapıtır"[331] dediği nakledilir. Hatta Veki' b. el-Cerrah, Ebu Hanife'nin:
"Mescide işemek bazı kıyaslardan daha güzeldir" dediğini işitmiştir.[332] Bir gün Ebu Hanife'nin de bulunduğu hadis okunan bir meclise Küfe ehlinden biri gelir ve:
"Bırakın bu hadisleri" der. İmam, adamı şiddetle azarlayarak:
"Şayet sünnet olmasaydı hiçbirimiz Kur'an'ı anlayamazdık"[333] diye karşılık verir. Başka bir yerde de: "Selefin eserlerine (rivayetlerine) yapışmanız gerekir. Sözlerini altınla yaldızlasalar bile, insanların reylerinden sakının, çünkü bir iş ancak siz sırat-ı müstakim üzere bulunduğunuz takdirde vuzuha kavuşur"[334] demektedir. Bir defasında ona:
"İnsanlar hadisle ameli terk ettiler, sadece onu dinlemeye koşuyorlar" denilince:
"Onların hadisi dinlemeleri bizatihi onunla ameldir" der.[335] Bir rivayette onun:
"İçlerinde hadis talep eden kimseler bulundukça, insanlar iyi olmaya devam edeceklerdir; hadissiz ilim talep ettikleri zaman ise bozulacaklardır"[336] dediği nakledilir.
Ebu Yusuf'tan gelen bir nakilde onun şöyle dediği bildirilmektedir:
"Ebu Hanife'ye bir mesele arz edilince, 'yanınızda eser (rivayet) den ne var?' diye sorardı. Biz yanımızdaki eserleri zikreder, o da yanındakileri açıklardı. Sonra bakar, iki görüşten hangisi hakkında çok eser varsa onu alır, eğer rivayetler arasında bir yakınlık veya denklik varsa istediğini seçerdi".[337]
Ebu Muti1 el-Belhî anlatıyor:
"Bir gün Küfe camiinde Ebu Hanife'nin yanında oturuyordum. İçeriye, Süfyânü's-Sevrî, Mukatil b. Hayyan, Hammad b. Seleme, Caferu's-Sâdık ve diğer alimler girdiler ve Ebu Hanife'yle konuşarak şöyle dediler:
"Bize ulaştığına göre, sen Dinde çok kıyas yapıyormuşsun. Bu yüzden senin hakkında korkuyoruz. Çünkü ilk kıyas yapan İblis'tir." Ebu Hanife onlarla. Cuma sabahından zevaline kadar münazara ederek görüşünü arz etti ve şöyle dedi:
"Ben önce Allah'ın Kitabıyla, sonra sünnetle amel ederim. Daha sonra sahabenin üzerinde ittifak etliği hükümleri, ihtilaf ettiği hükümlere takdim ederim. Ancak bundan sonra kıyas yaparım." Bunun üzerine hepsi kalkarak Ebu Hanife'nin elini ve eteğini öptüler ve:
Sen "seyyidü'l-ulemasın" dediler.[338]
Buna benzer bir konuşmanın Muhammed Bâkır'la Ebu Hanife arasında cereyan ettiği, Muhammed Bâkır'ın, "kıyasla dini değiştirdiği" ithamına karşı Ebu Hanife'nin çeşitli sorular yönelterek bu ithamı reddettiği ve Muhammed Bâkır'ı ikna ettiği belirtilir.[339]
Ebu Hanife'nin hadis ve sünnete bağlılığını ispat eden, bunlara benzer birçok rivayet bulunmakla beraber bunların hepsinin sıhhatinden tamamen emin olmak her zaman mümkün değildir. Çünkü bunlardan bir kısmının, Ebu Hanife'ye yöneltilen hücumlar karşısında, onu müdafaa etmek isteyenlerin gayretleri sonucunda oluştuğu anlaşılmaktadır.
Ebu Hanife'nin hadis ve sünneti teşrîî bir kaynak olarak nasıl değerlendirdiği ve ona ne ölçüde ittiba ettiğinin sağlıklı bir tespiti ancak onun, talebeleri vasıtasıyla nakledilen fıkhına bakmakla mümkün olacaktır. Nitekim bu fıkhın temel kitapları sayılan Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in eserleri, Ebu Hanife'nin hadise bağlılığını gösteren örneklerle doludur. Burada bu örneklerden bazılarını zikrederek onun, Peygamber (s.a.v.) in hadis ve sünnetine karşı takındığı genel tavrı anlamaya çalışacağız:
1- Ebu Yusuf demiştir ki: "Bir kimse diğeri aleyhine dava açsa ve delil getirse, Ebu Hanife bu konuda şöyle der: (Davacı için), şahitlerin yanı sıra bir de yemini gerekli görmüyoruz. Çünkü Resulullah (s.a.v.) den bize:
"Yemin davalıya (müddeî aleyh), delil davacıya (müddeî) gerekir"[340] hadisi ulaşmıştır. Allah'ın Resulünün davacı üzerine koymadığı bir yükümlülüğü biz koyamayız. Yemin mükellefiyetini de Resulullah (s.a.v.)ın koyduğu yerden başka bir yere değiştirenleyiz. (Yani davalıdan alıp davacıya veremeyiz)".[341]
2- Alışverişte iki taraf bir ay muhayyerlik şartı koşarlarsa, Ebu Hanife'ye göre bu alışveriş fasiddir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) den gelen rivayette, üç günden fazla muhayyerliğin olamayacağı bildirilmektedir.[342]
3- Bir kimse, üzerinde ağaç ve bazı şeyler bulunan bir arazi satın alsa, satışta ağaç v.s. söz konusu edilmese bu durumda Ebu Hanife'ye

göre herhangi bir şart koşulmadıkça ağaç, araziye tabi olarak alıcıya, meyveler ise satıcıya ait olur. Çünkü Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim aşılı bir hurmalık alırsa, müşteri istisna etmedikçe meyvesi satıcıya aittir" .[343]
4- Bir erkek bir kadının avret yerine (fercine) bakarsa, Ebu Hanife'ye göre, onun oğlu ve babası o kadına mahrem, o kadının annesi ve kızı da o adama haram olur.[344] Çünkü bu konuda hadis vardır.
Sarahsî bu meseleyi şöyle açıklar:
"Eğer bir adam bir kadının fercine şehvetle bakarsa, bize göre istihsanen hürmet (haramlık) sabit olur. Kıyasa göre sabit olmaz. Çünkü bakmak, tefekkür gibi, ona muttasıl olmayan bir şeydir. Görmüyor musun, birleşip inzal vaki olmadıkça, bununla (bakmakla) oruç bozulmuyor. Eğer bakmak hürmeti gerektirseydi, ferce bakmakla
başka yere bakmak -şehvetle öpmek gibi- eşit olurdu. Fakat biz kıyası Ümmühânî hadisiyle terk ettik".[345]
5- Ebu Hanife'nin Hammad'dan, Onun İbrahim Nehaî'den rivayet ettiği bir hadiste, Peygamber (s.a.v.) in abdest alıp mescide gittiği, namaza kadar yanı üzere yatarak uyuduğu, horlayacak kadar derin uykuya daldığı halde, kalkıp abdest almadan namaz kıldığı zikredilir. İbrahim Nehaî, bu rivayetin sonunda;
"Nebi (s.a.v.) diğer insanlar gibi değildir" diyerek, Peygamber (s.a.v.) haricindekileri bu hükmün dışında tutmakta, Ebu Hanife ve İmam Muhammed'de başka bir hadisle teyit edilen bu görüşe katılmaktadırlar. İmam Muhammed demiştir ki:
"İbrahim'in görüşünü benimseriz. Bize Peygamber (s.a.v.) in şöyle dediği ulaştı:
"Gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz."[346] Nebi bu konuda başkası gibi değildir. Onun dışındakilere gelince
"Kim yanı üstü yatar ve uyursa abdest gerekir. Ebu Hanife'nin görüşü de budur".[347]
Ebu Hanife, kendi naklettiği Peygamber (s.a.v.) tatbikatını kabul ettiği halde onu delil olarak kullanmamış, bu konuda başka bir hadise istinad etmiştir.
6- Ebu Hanife'nin Hammad tarikiyle İbrahim'den naklettiğine göre, İbrahim, Sâd suresinde secde etmemiştir. Çünkü Abdullah b. Mes'ud da bu surede secde etmemişti. İmam Muhammed diyor ki:
"Lâkin biz secde edilmesi görüşündeyiz ve Peygamber (s.a.v.) den rivayet edilen hadise tabi oluruz. Bize Ömer b. Zerr el-Hemedânî babasından, o Said b, Cübeyr'den, o, İbn Abbas'tan, o da Peygamber (s.a.v.) den şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
"Sâd süresindeki secdede Dâvud (a.s.) tevbe için secde etmiştir. Biz de şükür için secde ediyoruz, Ebu Hanife'nin" görüşü de budur".[348]
7- Ebu Hanife, elbiseye bulaşan meninin kuruduktan sonra ovalanması konusunda görüşünü soran İmam Muhammed'e:
"Bunun yeterli olduğunu, çünkü Hz. Aişe'den, Peygamber (s.a.v.) in bu durumdaki elbisesini ovaladığı şeklinde gelen hadisin kendilerine ulaştığını belirtir. Bunun üzerine İmam Muhammed, şayet elbiseye kan ve pislik bulaşsa hükmü ne olur diye sorar:
Ebu Hanife bu (ovalamak), yeterli değildir der. İmam Muhammed:
"Fark eden nedir?" diye sorunca Ebu Hanife şöyle cevap verir:
"Kıyasen ikisi de aynıdır. Fakat meni hakkında eser (hadis) vardır. Dolayısıyla biz bunu kabul ettik".[349]
8- İmam Muhammed Ebu Hanife'ye sorar:
"Bir adam namazda tebessüm etse, kahkahayla gülmese, bu, abdestini bozar mı, görüşün nedir? Ebu Hanife: "Hayır bozmaz" der. İmam Muhammed:
"Şayet kahkahayla gülerse ne olur" diye sorunca Ebu Hanife:
"Bu, abdestini bozar ve o kimsenin yeniden abdest alıp namazı iade etmesi gerekir" der. Bunun sebebini soran İmam Muhammed'e Ebu Hanife:
"Resulullah (s.a.v.) den gelen eser sebebiyle" diye cevap verir.[350]
9- A'meş birgün Ebu Yusuf a:
"Arkadaşın Ebu Hanife nasıl olur da Abdullah'ın, "Cariyenin azat edilmesi onun talakıdır' kavlini terk eder" diye sorar. O da şöyle cevap verir:
"Bu kavli, senin, İbrahim, Esved, Aişe yoluyla tahdis ettiğin, "Büreyre azat edildiğinde muhayyer bırakıldı"[351] hadisinden dolayı terk etti."
A'meş bunun üzerine:
"Ebu Hanife gerçekten zeki birisi, onun bu konudaki tercihi hoşuma gitti" der.[352]
Benzerlerini çoğaltmanın mümkün olduğu bu tür rivayetlerde, Ebu Hanife'nin zaman zaman hocalarının görüşlerine de muhalefet ederek şerî delil olarak, Peygamber (s.a.v.) den kendisine ulaşan hadisleri esas aldığı, rivayetin bulunduğu yerde, kıyasa başvurmadığı açıkça görülmektedir. Nitekim Ebu Hanife'nin, daha sonraki muhaddisler tarafından zayıf sayılan bazı hadisleri bile kıyasa takdim ettiği, bazı kıyaslarından da hadise rücu ettiği sabittir. Biraz önce örnek olarak verdiğimiz namazda kahkahanın abdesti bozduğu, hurma nebîzi [353] ile abdestin caiz olduğu, on dirhemden aşağı mehr olamayacağı şeklindeki zayıf sayılan rivayetleri, kıyasa muhalif olmalarına rağmen, tercih etmiştir. [354]
Yine onun, hadise olan bağlılığından dolayı, önceden, parmakların diyetini faydalarına göre belirleyip, başparmağın diyetini diğerlerinden fazla tespit ediyorken, Peygamber (s.a.v.) den nakledilen;
"Bütün parmaklar eşittir"[355] hadisi üzerine bundan vazgeçtiği, önceden, hayzın azami süresinin 15 gün olduğunu belirtmesine rağmen, Enes'in Peygamber (s.a.v.) den naklettiği:
"Hayz üç günden on güne kadardır, fazlası istihaza kanıdır"[356] hadisi üzerine, ilk görüşünden döndüğü, önceleri Bayram Namazından önce ve sonra namaz kılmadığı halde, Hz. Ali'nin Bayram Namazından sonra dört rekat namaz kıldığı haberinin kendisine ulaşması üzerine, Bayram Namazından sonra namaz kılmaya başladığı belirtilir.[357]
Bütün bu örnekler onun hadise ittihada tesâhül göstermediğinin açık delilleridir.[358]

2- Sahabe Kavli Ve Tatbikatı Karşısındaki Tutumu

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ebu Hanife, Kur'an ve Sünnetten, sonra, sahabe kavlini bağlayıcı görmekte, fakat kendisine bunlar arasında tercih yapma hakkı tanımaktadır. Ebu Hanife bu tercih hakkını bazen şahıslar arasında, bazen de rivayetler arasında kullanır. Ebu Muti' el-Belhî ile Ebu Hanife arasında geçtiği bildirilen şu konuşma bu açıdan dikkat çekicidir. Ebu Muti' ona hitaben şöyle der:
"Şayet senin görüşün Ebu Bekir'inkine zıt düşerse ne yaparsın?" Ebu Hanife:
"Bu takdirde onunkinin lehine kendi görüşümden vazgeçerim. Hatta Ömer'in, Osman'ın, Ali'nin görüşleri lehine de. Ebu Hüreyre, Enes b. Malik, Semure b. Cündüb hariç, Hz. Peygamber'in bütün sahabilerinin görüşlerini kendiminkine tercih ederim".[359] Ebu Hanife:
"Sahabenin kavlinden dilediğimi alır, dilediğimi terk ederim" derken[360] birtakım tercih unsurlarım göz önünde bulundurmuş olmalıdır. Fakat bunların tespiti sanıldığı kadar kolay değildir. Ebu Hanife'nin Ebu Hüreyre ile birlikte bazı sahabileri istisna tutmuş olması, onlardan rivayet almadığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira Ebu Hanife'nin, Ebu Hüreyre hadisi ile kıyası terk ettiği meşhurdur. Zaten kendisi de bu sahabilerden gelen rivayetleri değil, onların kendi görüşlerini istisna tutmaktadır. Burada, Ebu Hanife'nin sahabe tatbikatını delil aldığı bazı örnekler zikredebiliriz.
1- Hıristiyan Beni Tağlib kabilesi, Hz. Ömer'den, kendilerinden acemler gibi cizye değil, müslümanlardan alındığı gibi zekât alınmasını talep edince, Hz.Ömer önce:
"Müslümanlara mahsus bir farzdır" diye reddetmiş, onlar bu isim altında ne kadar fazla istersen o kadar al diye ısrar edince, zekatın iki katı olması kaydıyla bu teklifi kabul etmiştir. Ebu Hanife bu uygulamayı, Hz. Ömer'i kaynak göstererek kabul etmektedir. İmam Muhammed'le aralarında geçen konuşma şöyledir: İ.M.:
"Beni Tağlib hıristiyanları hakkındaki görüşün nedir, onların develerinden zekat alır mısın? E.H.:
Evet. İ.M.:
Peki onlardan nasıl alırsın? E.H.:
Dört devesi olanlara bir şey gerekmez, beş olursa iki koyun gerekir. Zekat onlar için ikiye katlanır. İ.M.: Koyunlarından, ineklerinden, camızlarından da böyle mi alırsın? E.H.:
Evet. Ömer b. el-Hattab'tan bize ulaştığına göre, o zekatı onlar için iki kat yaptı".[361]
Görüldüğü gibi Ebu Hanife, Hz. Ömer'in bir içtihadını uygulamada esas almıştır.
2- Ebu Hanife, hibenin caiz olabilmesi için belirlenmiş, taksim edilmiş ve elde edilmiş (teslim alınmış) olmasını şart koşmakta, böyle olmadığı takdirde caiz olmayacağım belirtmektedir. Çünkü Hz. Ebu Bekir'in uygulaması bu yoldadır. Kızı Hz. Aişe'ye, Âliye denilen yerden yirmi vesk

hurma bağışlayan Hz. Ebu Bekir, ölüm döşeğinde, henüz bu hibeyi teslim almamış olan kızına.
"Sen bunu teslim almadığın için bu, varislerin malı oldu" demiştir.[362]
3- Gözü görür iken bir olaya şahit olan kimse sonra kör olsa, bu takdirde onun bu olaya şahitliği Ebu Hanife'ye göre caiz değildir. Çünkü Ali b. Ebi Talib'in böyle bir âmânın şehadetini reddettiği kendisine ulaşmıştır.[363]
4- Bir adamın diğerinden, selem akdinden doğan bir yiyecek alacağı olsa, yiyeceğin (taam) bir kısmı ile beraber, parasının geri kalan kısmını alsa, Ebu Hanife'ye göre bu caizdir. Çünkü Abdullah b. Abbas'tan bunun maruf, güzel ve iyi bir iş olduğu kendilerine ulaşmıştır.[364]
5- Ölen bir kimsenin arkasında, varis olarak sadece ana-baba bir kardeşiyle dedesi kalırsa Ebu Hanife'ye göre bütün mal dedenindir. Çünkü Hz. Ebu Bekir, Abdullah b. Abbas, Hz. Aişe ve Abdullah b. Zübeyr'den:
"Baba olmadığı takdirde dede, baba yerindedir."dedikleri naklolunmuştur.[365]
6- Bir davacı, davalıdan davası hakkında yemin istese, kadı da bunun üzerine davalıya yemin ettirse, davacı daha sonra davası için yeni bir delil getirse, Ebu Hanife bu delili kabul ederdi. Çünkü Ömer b. el-Hattab ve Şureyh'in, "Yalan bir yemin, adil bir delilden daha çok reddedilmeğe layıktır" dedikleri bize ulaşmıştır" derdi.[366]
Daha önce Ebu Hanife'nin sahabe kavilleri ve tatbikatı arasında zaman zaman tercih yaptığını belirtmiştik. Bununla ilgili birkaç örnek de şöyledir:
7- Küsuf namazında kıraatin nasıl olacağı hususunda İmam Muhammed:
"Peygamberimizin açıktan okuduğu haberi bize ulaşmadı, ancak Ali b. Ebi Talib'in Kûfe'de Küsuf namazında açıktan okuduğu haberi bize geldi. Bizim hoşumuza giden, kıraatin açıktan okunmam asıdır" demektedir.[367]
8- Ebu Hanife, Hz. Ömer ve Hz. Aişe gibi ileri gelen sahabilerin reddettiği Fatıma binü Kays hadisini, o sahabilere ittibaen kabul etmeyerek bu konuda Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'den işittiği,
"Üç talakla boşanmış kadının iddeti süresince nafaka ve oturma hakkı vardır" [368]hadisine tabi olmakta ve bu konuda ayrıca, *"Çocuklarını doğurana kadar nafakalarını veriniz"* [369]ayetini delil olarak zikretmektedir.[370]
Burada Ebu Hanife, Hz. Aişe'nin ve Hz. Ömer'in Fatıma binti Kays'a yönelttikleri tenkidi dikkate almış görünmektedir. Çünkü Fatıma:
"Kocam beni üç kere boşadı. Resulullah'a müracaat ettim, bana nafaka ve mesken verdirmedi"[371] diye rivayette bulununca kocası Üsâme b. Zeyd, şaşkınlığından elindekileri yere atmış, Hz. Aişe de:
"Bu kadın, alemi fitneyle doldurdu" diyerek rivayeti reddetmiştir. Aynı şekilde Hz. Ömer:
"Biz ne Allah'ın Kitabını ne de Resulünün sünnetini doğru mu yanlışını söylediği bilinmeyen, unutup unutmadığı belli olmayan bir kadının sözüyle terk edemeyiz" diyerek Ebu Hanife'nin de esas aldığı yukarıdaki rivayeti zikretmiştir.[372]
Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, Ebu Hanife sahabenin görüş ve tatbikatım, bunlar ister Hz. Peygamber'den menkul olsun, ister kendi içtihadları olsun, teşride rahatlıkla kullanmakta, rivayet ve ravilerin durumuna göre, zaman zaman tercihlerde bulunmaktadır.[373]

3- Tabiîn Kavli Ve Tatbikatına Bakışı

Ebu Hanife, "ben de tabiîler gibi içtihad ederim" demekle, muhtemelen, onların söz ve tatbikatını bağlayıcı görmediğini belirtmek istemiştir. Çünkü kendince isabetli gördüğü yerde onlara tabi olmuş, kendi hocaları başta olmak üzere birçok tabiînin görüş ve uygulamalarını delil olarak kullanmıştır. Nereden gelirse gelsin doğru ve haklı olanı tercih prensibinden hareketle, her türlü görüş ve delile açık olmuştur. Bu yüzden zaman zaman kendi hocaları da dahil olmak üzere tabiînden bazılarının görüşlerine muhalif kalmış, talebeleri de kendisine karşı aynı yolu izlemişlerdir.[374]
1- Mesela, oğlunun Ebu Yusuf tan naklettiği bir rivayete göre Ebu Hanife'nin hocası Hammad namaz kılarken, yanındaki adamın aksırması üzerine ona "yerhamükellah" diye karşılık vermiş ve bu hususu İbrahim Nehaî'ye sorunca:
Nehaî de kardeşin için dua etmişsin, bir şey gerekmez demiştir.[375]
Ebu Hanife ise hem hocasına hem de hocasının hocasına katılmayarak:
"Namazda aksırana karşılık vermek (teşmit) namazı bozar" demiştir. Çünkü o, bu konuda Hz. Peygamber'den gelen bir hadise dayanmaktadır.[376]
İmam Muhammed de bu konuda, Nehaî'nin değil, Said b. Müseyyib'in görüşünü benimsediklerini belirterek, onun, imam hutbe okurken aksıran birisine teşmit yapanın halini sorana:
"Bunu bir daha yapmasın" dediğini nakletmektedir.[377]
2- Yine oğlunun Ebu Yusuf tan nakline göre, İbrahim Nehaî:
"Bir kimse abdestte ve gusülde ağıza ve buruna su vermeyi terkederse her ikisinde de hüküm aynıdır, iade etmesi gerekir" [378]derken, Ebu Hanife ağıza ve buruna su vermenin abdestte sünnet, gusülde ise farz olduğunu belirtmektedir.[379]
3- Nehaî'ye göre, seferden dönen bir kimse halasını, teyzesini veya nikahı kendisine haram olan bir kadım öperse abdesti bozulmaz, fakat nikahı helal olan birisini öperse bu, hades sayılır, dolayısıyla abdest alması gerekir.[380] Bu rivayeti Âsâr'ında zikreden İmam Muhammed:
"Bu, İbrahim'in görüşüdür. Biz bunu almayız. Mezî gelmedikçe öpmenin abdest bozacağı görüşünde değiliz. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" demektedir.[381]
4- Ebu Hanife, yalancı şahide ta'ziri gerekli görmemiş, fakat onun, şehirliyse çarşıda, köylü ise kavmi içerisinde teşhir edilip, insanların bu şahıstan sakındırılmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu hükme varırken Ebu Hanife'nin dayanağı Kadı Şureyh'tir. [382] Çünkü Şureyh, Hz. Ömer ve Hz. Ali zamanında uzun süre kadılık yapmış ve bunlarır rivayetleri yi e hüküm vermede şöhret kazanmıştır.[383]
Ebu Hanife'nin, mürselleriyle meşhur olan Nehaî'ye birçok konuda tabi olurken bazı hususlarda muhalefet etmiş olması yadırganacak bir durum değildir ve bu, o dönemin birçok aliminde rastlanan bir özelliktir. Yukarıdaki örnekler Ebu Hanife'nin tabiîn kavlini ve tatbikatım gerektiğinde delil olarak kullanmakta hiçbir mahzur görmediğini ortaya koymaktadır.[384]

III- Ebu Yusuf Ve İmam Muhammed'in Hadis Ve Sünnet Karşısındaki Genel Tutumları

Ebu Hanife'nin talebelerinin de hadise bakış tarzları hocalarınınkinden farklı değildir. Ancak bazı meselelerde tercih farkları görülmekte, bazen de Ebu Hanife'ye ulaşmamış olan, fakat talebelerinin görmüş olduğu hadislerden dolayı görüş ayrılığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle, Ebu Yusufla Ebu Hanife arasındaki ihtilafların başlıca sebebinin, "Ebu Yusuf un hadisle fazla meşguliyeti, büyük muhaddislerden hadis rivayeti ve Ebu Hanife zamanında yaygın olmayan birçok mevsuk riva'yeti işitmiş olması" olduğu belirtilmektedir.[385]
Nitekim o, ilim tahsiline önce hadisle başlamış ve bu meşguliyetini fıkıh tahsili esnasında da sürdürmüştür. Bu yüzden çok hadis bilir ve seri bir şekilde ezberlerdi.[386] O, sadece hadis hafızı değil, aynı zamanda tevil ve tefsirinde de alimdi. Kendisinden şöyle bahsediyor:
"A'meş bana bir mesele sordu. Cevap verdim.
Bunu nereden söylüyorsun? dedi.
Senin rivayet ettiğin hadisten dedim ve hadisi okudum. Bana şöyle dedi:
"Ey Yakub bu hadisi sen annenin karnında bile değilken ben ezberlemiştim, fakat bu ana kadar tevilini bilmiyordum".[387]
Ebu Yusuf, hadis sahasındaki bu üstünlüğü sebebiyle Ebu Hanife kadar hücuma maruz kalmamış, birçok hadisçi tarafından da sika olarak tavsif edilmiştir. Yahya b. Mam, onu, "sahibu'l-hadis" ve "sahibü's-sünne" diye tanıtırken, ashab-ı rey içinde Ebu Yusuf tan daha çok hadis bilen ve hadisi ondan daha sağlam kimse olmadığını belirtmiştir.[388] Rey ehline iyi gözle bakmayan Ahmed b. Hanbel bile onun hakkında:
"Hadiste insaflı idi" demektedir.[389] Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in, İmam Malik'ten hadis rivayetinde bulunmaları, ayrıca İmam Şafiî'nin İmam Muhammed'den rivayeti, Ebu Hanife'nin talebelerinin de hadis sahasında hatırı sayılır bir yere sahip olduklarını gösterir.[390]
Aşağıda zikredeceğimiz örnekler Ebu Yusuf ve İmam Muhammedin hadis ve sünnete karşı tutumlarını veya ona bağlılıklarını açık bir şekilde gösterecektir.
1- Ebu Yusuf a göre altınla gümüş değer itibariyle (birbirlerine çevrilerek) zekata tabi tutulmazlar. Bunlar, ancak kendi vezinleriyle (altında 20 mıskal, gümüşte 200 dirhem olarak) zekata tabi olurlar. Çünkü sünnet böyle gelmiştir. 15 Mıskal altının değeri bin dirhem gümüş olsa bile buna zekat gerekmez. Çünkü hadiste 20 miskal olarak geçmektedir.[391]
2- Ebu Hanife, müslümanların kuşatması altında bulunan bir yerde, şayet düşmanlar yanlarında bulunan müslüman çocukları kendilerine siper edinirlerse, bu durumda onlara mancınıkla atış yapılabileceğini, bununla çocukların değil, savaşanların kasdedilmiş olacağını belirtmekte, Evzaî ise bu durumda müslümanların atıştan vazgeçmeleri gerektiğini, Feth suresinin 25. ayetini delil getirerek ileri sürmektedir. Ebu Yusuf,

Evzai'nin bu ayeti, konusunun dışında tevil ettiğini söyleyerek şöyle diyor:
"Şayet yanlarında müslüman çocukları var diye müşriklere karşı atış ve onlarla savaş yasaklanmış olsaydı, kendi çocukları ve kadınları yanlarında olduğu halde de onlarla savaşın haram olması gerekirdi. Çünkü Hz. Peygamber, kadınları, çocukları öldürmekten nehyetti. Halbuki Resulullah (s.a.v.) Taif, Hayber, Kureyza ve Nadr halkını kuşatarak müslümanları onlara sevketti ve bize ulaştığına göre onlara sert davrandı. Yine bize ulaştığına göre, Taif'lilere karşı mancınık kullandı. Şayet aralarında çocuklar var diye müslümanların müşriklere saldırmaktan kaçınmaları gerekseydi Hz.Peygamber (s.a.v.) onlara karşı savaşmaktan nehyederdi ve onlar da savaşmazlardı. Çünkü onların şehirleri, kaleleri, çocuklardan, yaşlılardan, kadınlardan, esirlerden ve tüccardan hâlî değildir. Taif ve diğer yerlerle ilgili husus ise Resulullah'ın sünnetinden ve siretinden meşhur ve maruftur. Resulullah'ın ashabından olan selef-i salihîn de yabancıların kalelerine karşı bizden önce böyle davranmışlardır. Bunlardan hiçbirinin, kadın ve çocuklar var diye bir kaleye saldırmaktan geri durdukları bize ulaşmamıştır".[392]

3- Evzaî, efendisinden kaçan kafir kölenin yakalandığında, devlet başkanı tarafından isterse boynu vurulup, isterse aşılabileceğini belirtirken, Ebu Yusuf bunun sünnete muhalif olduğunu söylüyor ve şöyle diyor:
"Asılma sözüne gelince, böyle bir sünnet, bildiğimiz kadarıyla ne Peygamber (s.a.v.) den ne de herhangi bir ashabından gelmiş değildir. Böyle bir şey bize ulaşmadı. Asmak, ancak yol kesip adam öldüren ve mal alan kimseye hastır".[393]

4- Evzaî, Hz. Peygamber'in Hayber savaşında hazır bulunan kadınlara ganimetten pay verdiğini ve müslümanların daha sonra bununla amel ettiklerini belirtirken, Ebu Yusuf, Evzaî'yi, bu konuda Hz. Peygamber'in tatbikatını iyi bilmemekle suçlamakta ve şöyle demektedir:
"Resulullah'ın herhangi bir gazvede kadınlara pay ayırdığını bilmiyoruz. Bu konuda gelen hadisler çoktur. Şayet uzayacağından korkmasam bunların çoğunu sana yazardım. Muhammed b. İshak ve İsmail b. Ümeyye'nin naklettiklerine göre İbn Hürmüz şöyle demiştir:
"Necde b. Âmir, İbn Abbas'a, Hz. Peygamber ile beraber savaşta hazır bulunan kadınların durumunu yazılı olarak sormuş İbn Abbas da ona şöyle yazmıştır:
"Peygamber (s.a.v.) ile beraber savaşa katılan kadınlar bulunur. Resulullah ta onlara ganimetten az bir şey verirdi, ancak pay ayırmazdı".
Bunu nakleden E.bu Yusuf devamla:
"Bu konuda hadis çoktur ve bu konudaki sünnet maruftur" demektedir.[394]

5- Ebu Yusuf'un ve bu meyanda Ebu Hanife'nin sünnete uymadaki titizliklerini göstermesi bakımından aşağıda vereceğimiz örnek ve Ebu Yusuf'un bu konuda Evzaî'ye yönelttiği eleştiri çok dikkat çekicidir.
Harpte esir alınan kadının dârül harpte satılmasıyla ilgili olarak Ebu Hanife:
"Dârül İslama girilmedikçe bunun satışını hoş bulmuyorum" demekte, Evzaî ise:
"Müslümanların ötedenberi esir kadınları dârül harpte satageldiklerini, bu konuda Velid'in öldürülmesine kadar hiçbir ihtilafın vuku bulmadığını" belirtmektedir. Ebu Yusufun Evzaî'ye cevabı şöyledir: "İnsanlar ötedenberi böyle uyguluyor diye, burada olduğu gibi, bir konuda helal ve haram hükmü verilemez. İnsanların birçoğu helal olmayan ve yapmaları gerekmeyen şeyleri yapmaktadırlar. Eğer sana çoğunluğun, Peygamber (s.a.v.) in nehyettiği bir şey üzerinde nasıl birleştiklerini izah etseydim bunu anlar ve idrak ederdin. Bu konuda ancak Peygamberin sünneti, onun geçmiş ashabı ve fakiri bir cemaattan gelen uygulamalar esas alınır. Nasıl esir kadına vat' etmek mekruhsa, satmak ta mekruhtur. Çünkü henüz ona sahip olunmamıştır".[395]

6- Yine Ebu Yusuf'un, hadise ittibaen Ebu Hanife'nin bir görüşünü reddetmesi de dikkat çekici örneklerden biridir.
Müşrikler, müslümanlar tarafından öldürülen bir müşrikin cesedini satın almak isterlerse Ebu Hanife'ye göre bunun bir mahzuru yoktur. Çünkü onların mallarını gasp yoluyla almak müslümanlara helaldir. Cesedi kendi azalarıyla satın aldıklarına göre bu, evleviyetle helal olur. Zira onların canlan ve malları müslümanlara helal kılınmıştır. Ebu Yusuf şöyle diyor:
"Ben bunu hoş görmem ve bundan menederim. Zira müslümanların harp ehliyle veya başkalarıyla, içki, domuz, ölü eti ve kan alışverişinde bulunmaları caiz değildir. Bu konuda bize Abdullah b. Abbas'tan şu hadis ulaşmıştır: "Müşriklerden bir adam hendeğe düştü. Müslümanlara mal vererek cesedini geri aldılar. Bu, Resulullaha sorulunca onları bundan nehyetti". [396]
İmam Muhammed de hadis ve sünnete ittiba konusunda aynen Ebu Hanife'nin ve Ebu Yusufun gösterdikleri hassasiyeti göstermiştir.

7- Misvak konusunda, "misvak kullanmak bize göre sünnettendir ve terk edilemez" demektedir.[397]

8- Müslümanın diyetiyle gayrimüslimin diyeti konusunda İmam Muhammmed'in Medine ehline karşı yönelttiği tenkid onun hadisçiliği konusunda açık bir fikir vermektedir.
Ebu Hanife, Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi'nin diyetinin, hür bir müslümanın diyetiyle eşit olduğunu, bir gayrimüslimi öldüren müslümana da kısas gerekeceğini belirtmektedir. Medine ehli ise Yahudi ve Hırıstiyanlardan biri öldürüldüğünde diyetinin hür bir müslümanın diyetinin yarısı kadar olduğunu, öldürülen Mecusi ise, 800 dirhem diyet gerekeceğini, bir kâfire karşılık bir müslümanın öldürülemiyeceğini savunmaktadırlar.[398]
İmam Muhammed onlara şöyle cevap verir:
"Medine ehli, Resulullah'ın, öldürülen bir kâfire karşılık onu öldüren müslümanı öldürdüğünü ve:
"Onun zimmetini yerine getirmekte ben daha çok hak sahibiyim" [399] dediğini rivayet etmişlerdir. Bize İbrahim b. Muhammed, Muhammed b. el-Münkedir'den, o da Abdurrahman b. el-Beylemani'den şöyle nakletti:
"Müslümanlardan birisi, ehl-i zimmeden birisini öldürdü. Bu, Resulullaha iletilince;
"Ben onun zimmetini ifa etmeye daha çok layığım diyerek o müslümanın öldürülmesini emretti. Bunun üzerine o kimse öldürüldü" [400] Bu kavli, onların fakihi Rebia b. Ebi Abdirrahman söylüyordu. Medine ehli, şayet zimmi, hile yapılarak (ğayleten) öldürülmüşse bu takdirde onu öldüren müslümanı öldürüyorlar. Bize ulaştığına göre, Ömer b. el-Hattab Hire ehlinden bir hınstiyanı hile yaparak öldüren müslümanın öldürülmesini emretti ve bu yüzden o adam öldürüldü. Ali b. Ebi Talib'ten bize ulaştığına göre ise O:
"Eğer bir müslüman bir hırıstiyanı öldürürse bundan dolayı o müslüman öldürülür" diyordu.
Diyet konusunda söylediklerine gelince; Allah'ın sözü en doğru sözdür. O, Kitabında, diyet konusunda şöyle buyurdu:
"Yanlışlık haricinde bir müminin diğer bir mümini öldürmeğe hakkı yoktur. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir".[401]
Ehl-i Mîsakın diyeti konusunda şöyle buyurdu:
"Eğer öldürülen, kendileriyle aranızda anlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azad etmek gerekir". [402]
Burada Allah, her iki durumda da, öldürülenlerin ailelerine bir müslüman diyeti verilmesini emretmiştir. Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen hadisler çoktur, meşhur ve maruftur. Resul de, kafirin diyetini müslümanın diyeti gibi uygulamıştır. Bunu onların en fakihi ve en alimi, Hz. Peygamber'in hadislerini kendi zamanında en iyi bilen İbn Şihab ez-Zührî rivayet etmiş, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında da muahed (anlaşmalı kişi)in diyetinin hür bir müslümanın diyeti gibi olduğunu zikretmiştir. Muaviye'ye gelince o, bu diyeti hür bir müslümanın diyetinin yarısı olarak uygulamıştır. Zührî, zamanında, hadisleri en iyi bilen kimseyken nasıl olur da en fakihlerinin rivayetinden yüz çevirip, Muaviye'nin sözüne rağbet etti.[403]
Bu örnekte görüldüğü gibi İmam Muhammed, ayetlerin desteğinde kendilerine ulaşan ve diğerlerine göre daha sağlam gördükleri rivayetleri, Medine ehline karşı savunurken, onların, kendi hadis imamlarına bile tabi olmadıklarını söyleyerek tenkid etmektedir. Bu arada hadisleri iyi bilen fakih bir tabiînin (İbn Şihab), bu özellikleri olmayan bir sahabi (Muaviye) den, delil alma yönünden daha çok tercihe şayan olduğunu ifade etmiş olmaktadır.
İmam Muhammed'in de hadise ittibaen Ebu Hanife'nin bazı görüşlerini kabul etmediği vakidir. Bunlardan birini kendisi şöyle anlatıyor:
"Ebu Hanife'nin Hammad'dan, O'nun, İbrahim'den naklettiğine göre, İbrahim, sâime (dışarıda otlayan) ve nesil üretmek maksadıyla beslenen atın zekatı hakkında şöyle demiştir: "İsterse her at için bir dinar, isterse on dirhem verir. İsterse kıymetini hesap eder ve her ikiyüz dirhem için beş dirhem verir. Bunların hepsi Ebu Hanife'nin görüşüdür."
Bizim görüşümüze gelince, atta zekat yoktur. Bize, Hz. Peygamberin, "ümmetimi at ve köle zekatından affettim"[404] dediği ulaşmıştır. Ayrıca Ebu Hüreyre'den gelen bir rivayette Peygamber (s.a.v.), "müslüman bir kimseye atında ve kölesinde zekat yoktur" buyurmuştur.[405]
Bu örnekler açıkça göstermektedir ki Ebu Hanife ve talebeleri Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetine ittiba konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmayacak müsbet bir tutum içerisindedirler. Bu ittibam sının yerine göre sahabe ve tabiînin söz ve tatbikatını da içine almakta, rivayetleri değerlerdir-mede her imam duruma göre kendi görüşlerini belirtmede müstakil davranmaktadır.[406]

İKİNCİ BÖLÜM

Ebu Hanife Ve Talebelerinin Hadis Tercih Ve Tefsirinde Dikkate Aldıkları Unsurlar

Tezimizin en önemli kısmını teşkil edecek olan bu bölümde, Ebu Hanife ve talebelerinin fıkhı hükümlerde esas aldıkları rivayetleri hangi kıstaslara göre tercih ettiklerini ve bunları nasıl yorumladıklarını tespit etmeye çalışacağız. Bu tespitieri, hanefilerm ilk hadis ve fıkıh kitaplarından toplayabildiğimiz örnekler arasından, benzer özellikler taşıyanları aynı başlık altında mütalaa ederek değerlendirmeye tabi tuttuk. Yaptığımız tespitler bir genellemedir ve istisnaları bulunacağında şüphe yoktur.[407] Tercih unsurları, rivayetlerin muhtevalarıyla alakalı olduğu için verilen örneklerin sened yönünden bir değerlendirmesi yapılmamıştır.[408]

1- Kur'an'a Uygunluk

Hadislerin Kur'an'a uygunluğu veya Kur'an'a arzı meselesi, sahabe zamanından beri bilinen ve tatbik edilegelen bir husustur.[409] Aynı zamanda bu, diğer mezhep imamlannm da kabul ettikleri bir usûldür '".[410]
Bu konuda önce Ebu Hanife'yi dinleyelim: "Eğer bir kimse, Peygamber (s.a,v.)'in her söylediğine inanıyorum, ancak Nebi (s.a.v.) haksız (cevren) konuşmaz ve Kur'an'a muhalefet etmez" derse bu, onun Peygamber (s.a.v.)'i tasdik ettiğini ve Peygamberi Kur'an'a muhalefetten tenzih ettiğini gösterir. Şayet Peygamber (s.a.v.), Kur'an'a muhalefet etse ve Allah'a karşı haktan başka bir şey söyleseydi, Allah Tealâ,
"Eğer Muhammed, bize karşı ona (Kur'an'a) bazı sözler katmış olsaydı, biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını koparırdık, hiçbiriniz de onu koruyamazdınız" [411] kavline uygun olarak, onu kuvvetle yakalar ve şahdamarını koparırdı. Allah'ın Resulü Allah'ın Kitabına muhalefet etmez. Allah'ın Kitabına muhalefet eden de Allah'ın Resulü olamaz... Nebi (s.a.v.)'den, Kur'an'a aykırı olarak hadis rivayet eden kimseyi red, Peygamber (s.a.v.)'i red ve onu yalanlama değildir. Bu, ancak, Peygamber (s.a.v.)'den batıl rivayette bulunan kimseyi reddir. Töhmet bu kimseyedir, Peygamber (s.a.v.)'e değil. Onun için Peygamber (s.a.v.)'in söylediği her şey, işitelim, işitmeyelim, başımız gözümüz üstünedir. Buna iman eder ve Allah'ın Resulünün söylediğine, olduğu gibi şehadet ederiz. Ve yine şehadet ederiz ki O, Allah'ın nehyettiği bir şeyi emretmez. Allah'ın bağladığı bir şeyi koparmaz. Allah'ın tavsif ettiği bir şeyi ona aykırı bir şekilde tavsif etmez. Şehadet ederiz ki O, bütün işlerde Allah'la muvafıktır. Bidat olabilecek hiçbir şey yapmamış, Allah Azze ve Celle'nin söylediği söze hiçbir şey katmamış ve zorlayıcılardan olmamıştır. Onun için Allah Tealâ;
"Kim Peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" [412] buyurmuştur".[413]
Ebu Hanife'nin bu ifadesinden çok açık bir şekilde anlaşıldığı gibi, onun, hadisleri muhteva olarak (metnen) değerlendirmede dikkate aldığı en önemli unsur, Kur'an'a uygunluk hususudur. Talebelerinde de aynı hassasiyet görülmektedir.
Nitekim Ebu Hanife'den sonra bu konu üzerine en çok dikkat çeken Ebu Yusuf olmuştur. O şöyle der: "Rivayetler çoğaldıkça bunlar arasından, bilinmeyen, fıkıh ehlinin bilmediği, Kitaba ve Sünnete uygun olmayan rivayetler ortaya çıkar. Şaz hadislerden sakın, hadisçilerin ve fukahanın bildikleri (kabul ettikleri) ile, Kitap ve Sünnete uygun olanları al, diğerlerini buna göre değerlendir. Çünkü Kur'an'a muhalif olan, Hz. Peygamber'den rivayet edilmiş dahi olsa ondan değildir".[414]
Ebu Yusuf bu görüşünü, Hz.Peygamber'e isnad ettiği şu hadisle de teyid ermektedir: "Resulûllah (s.a.v.) ölüm döşeğinde şöyle dedi:
"Ben yalnızca Kur'an'ın haram kıldıklarını haram kılarım. Allah'a yemin ederim ki benim adıma bir şeye (beni bahane ederek) sarılmasınlar".[415]
Ebu Yusuf devamla şöyle der:
"Kur'an ve bildiğin (senin için maruf olan) sünneti kendine önder ve rehber yap. Buna tabi ol. Kur'an ve Sünnetten sana manası açık gelmeyen meseleleri buna kıyas et"[416]
Ebu Yusuf bu konuda daha açık bir rivayeti, Evzafye yönelttiği bir itiraz vesilesiyle yaptığı şu tavsiyeden sonra zikretmektedir: "Herkesin bildiği (kabul ettiği) hadisi al, şazz olandan sakın. Bize İbn Ebi Kerime, Ebu Cafer'den, o da Resulûllah (s.a.v.)'tan şöyle rivayet etti: 'Resulûllah (s.a.v), yahudileri çağırarak onlara (bazı şeyler sordu. Onlar da anlattılar ve Hz. İsa konusunda yalan söylediler. Bunun üzerine Nebi (s.a.v) minbere çıktı ve insanlara hitaben şöyle dedi:
"Benden hadisler yayılacak, size gelenlerden Kur'an'a uygun olanlar bendendir, Kur'an'a aykırı olanlarsa benden değildir"[417]
Irak ehlinin, hadisleri sık sık Kur'an'a arzettikleri hususunu yine Ebu Yusuf'un zikrettiği şu haberden çıkarmak mümkündür:
"Hz.Ömer, Kûfe'ye giden Ensar'dan bir grubu uğurlarken onlara şöyle der:
"Ey Ensar topluluğu, sizinle beraber buraya kadar niçin geldim biliyor musunuz? Onlar:
"Evet, çünkü bu, (Ensar olmamız hasebiyle) hakkımızdır" dediler. Hz.Ömer şöyle dedi:
"Evet bu hakkınız. Lakin siz arı vızıltısı gibi Kur'an okuyan (çok okuduklarından kinaye) bir kavme gidiyorsunuz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayeti azaltın. Bu konuda ben de sizinle beraberim." Bunun üzerine Karaza şöyle dedi:
"Bundan sonra asla, Resulûllah (s.a.v.)'den hadis rivayet etmiyeceğim".[418]
Daha sonra haber-i vahid konusunu incelerken de göreceğimiz gibi, hanefiler, Kur'an'a muhalif olan haber-i vahidleri manevi inkıta gerekçesiyle reddetmişlerdir.[419] Bu sayıları sınırlı olan mütevatir ve meşhur haberler hariç tutulursa, hadis rivayetlerinin çok büyük bir bölümünü kapsamına alan bir değerlendirmedir ve Ebu Hanife'nin hadisleri Kur'an'a arz prensibinin bir devamıdır.
Nitekim daha sonra hanefı usulcüleri, Ebu Hanife'nin bu prensibini, birtakım delillerle de teyid ederek geliştirmişlerdir. Bu delillerden birisi, Peygamber (s.a.v.)'e isnad edilen ve biraz önce zikrettiğimiz rivayete benzeyen:
"Benden sonra hadisler çoğalacak, benden bir hadis rivayet edilirse onu Allah'ın Kitabına arz edin, uyuyorsa kabul edin, bilin ki o bendendir. Allah'ın Kitabına uymuyorsa reddedin, bilin ki ben ondan berîyim" [420]rivayetidir. Muhtemelen, hadisleri Kur'an'a arzetme esasını benimseyenlerin görüşlerinin hadisleşmiş bir şekli olan bu ifade[421] tereddüt halinde hadisleri Kur'an'la karşılaştırmayanlara da bir ikaz mahiyetindedir.
Bu konuda hanefilerin zikrettiği diğer bir delil ise Peygamber (s.a.v).'in şu hadisidir:
"Allah'ın Kitabında olmayan her şart batıldır ve Allah'ın Kitabı en haklı olandır" [422] Hz.Aişe'nin rivayet ettiği hadisin ilgili kısmı şöyledir:
"Allah'ın Resulü (s.a.v.) şöyle buyurdu: 'İnsanlara ne oluyor da, Allah'ın Kitabında olmayan şartları, şart olarak ileri sürüyorlar. Kim Allah'ın Kitabında olmayan bir şartı şart koşarsa bu batıldır. Böyle yüz şart ileri sürülse bile Allah'ın şartı en haklı ve en güvenilir olandır" .[423]
Serahsî, "Buradaki şarttan murad, Allah'ın Kitabına muhalif olan her şarttır, yoksa şartın kendisinin Kur'an'da yer almaması değildir. Çünkü bu hadisin kendisi de Kitapta yer almıyor. Bundan anlıyoruz ki, Allah'ın Kitabına muhalif olan her hadis merduttur" demektedir.[424]
Serahsî, haber-i vahidleri Kur'an'a arzetmeyenleri tenkid ederken bu görüşünü daha da berraklaştırarak şöyle der: "Bidat ve hevaların aslı, haber-i vahidi Kitab'a ve meşhur sünnete arz etmeyenlerden zuhur etmiştir. Öyle bir kavim ki Peygamber (s.a.v.)'e ittisalinde şüphe olan ve ilm-i yakın (kesin ilim) gerektirmeyen şeyi, asıl yapıyorlar sonra Kitap ve meşhur sünneti onlara göre tevil ederek, tabiyi metbu, esas olanı kesin olmayan (zannî olan) şey kılıyorlar. Böylece hevâ ve bidatlere düşmüş oluyorlar".[425]
Bu konuda örnek olarak, Ebu Hanife'nin biraz önce aktardığımız, mevzu ile ilgili görüşlerini serdetmeye vesile olan olayı zikredebiliriz:
Ebu Hanife:
"Mümin, zina ederse, imanı, başından gömleğinin çıkarıldığı gibi çıkarılır, sonra tevbe edince iman kendisine iade edilir" [426] hadisi hakkında görüşünü soran birisine, "bu haber Kur'an'a muhaliftir" diyerek şöyle devam eder: "Allah Teala Kur'an'da, *"zina eden kadın ve erkek"*[427] şeklinde hitap etmiş, onlardan iman ismini kaldırmamıştır. Yine Allah Teala;
"İçinizden kötülük yapan (zina eden) iki kişiye eziyet edin (cezalandırın)" [428]buyurmuştur. Buradaki "sizden" (minkum) kavli ile yahudileri veya hıristiyanları değil sadece müslümanları kasdetmiştir".[429]
Büyük günah (kebâir) işleyenin dinden çıkıp çıkmayacağı meselesi veya iman artar mı, eksilir mi tartışmaları, o günün revaçta olan konularındandır. Ebu Hanife, imanı, dil ile ikrar, kalb ile tasdik olarak gördüğü için, ameli ondan bir parça saymamış ve bir müslümanın, şirk dışında işlediği amel ne kadar kötü olursa olsun, mümin sıfatının devam edeceğini belirtmiştir.[430] Bu yüzden Ebu Hanife, mürcieden, yani büyük günah işleyip, farzları terk edenler hakkındaki hükmü öbür dünyaya irca (tehir) edenlerden veya "ameli imandan sonraya bırakanlardan" [431] sayılmıştır.
Daha sonra haber-i vahid konusunu incelerken, özellikle "nassa (Kitaba) yapılan ziyade" ve "umumi asıllara muhalif haber-i vahid" bölümlerinde zikredeceğimiz birçok örnek, hanefilerin Kur'an'a muhalif gördükleri için amel etmeyi reddettikleri hadisler olarak kabul edilmektedir.[432]

2- Akla Uygunluk

Sahabe döneminde, bazı hadis rivayetlerinin onlar tarafından, aklî değerlendirmeye tabi tutulduğu bilinmektedir. Daha sonra da temas edeceğimiz gibi, İbn Abbas'ın ve özellikle Hz.Aişe'nin, Ebu Hureyre ile diğer bazı sahabilerin birtakım rivayetlerine itirazları bu kabildendir.[433] Mesela Hz. Aişe, Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği, "Sizden biriniz uykusundan uyandığı zaman elini üç kere yıkamadan kaba daldırmasın" [434] hadisini duyunca:
"Ey Ebu Hureyre, "mihras"[435] la biz bunu nasıl yaparız" diyerek itirazda bulunmuştur.[436]
Yine Ebu Hureyre'nin rivayeti olan, "veled-i zina üç şerlinin en şerlisidir"[437] hadisi İbn Abbas'a ulaşınca o:
"Eğer veled-i zina üç'ün en şerlisi olsaydı, annesinin recm edilmesi için çocuğunu doğurması beklenmezdi" demiştir.[438] Görüldüğü gibi bu şekildeki itirazlar, makul olan'a kıyasla yapılan aklî değerlendirmelerdir.
Ebu Hanife'nin hadisleri değerlendirmede böyle bir kıstası dikkate aldığını gösteren, kendisinden menkul sarih bir haber yoktur. Ancak fıkhî meselelerde delil olarak kabul ettiği hadisler ve bunların yorumları, bu konuda gerekli ipuçlarını vermektedir.
1- Ebu Hanife, "boş bir araziyi ihya ve imar eden kimse, ancak Sultanın izniyle o mülke sahip olur" görüşündedir. Halbuki hadiste Sultanın izni söz konusu olmaksızın, "her kim boş bir araziyi ihya ederse o, onun olur"[439] şeklinde geçmektedir. Ebu Yusuf ta bu hadise uyarak sultanın iznini şart görmez. Ebu Yusuf a, Ebu Hanife'nin bu konudaki delili nedir diye sorulunca o şöyle demiştir:
"Bu hususta delil olarak şöyle der: İhya ancak sultanın izniyle olur. Başka türlüsü tartışmaya sebep olur. Nasılki iki adamdan herbiri aynı yeri seçseler ve herbiri diğerine mani olsa hangisi daha haklı sayılır? Bir kimse diğerinin evi etrafındaki boş bir araziyi imar etmek istese, arazi sahibi de:
"Onu ihya etme, çünkü o benim arazimdir, senin yaptığın iş bana zarar verir" dese, bu durumda ne olacak?
"Ebu Hanife burada sultanın iznini, insanlar arasında çıkabilecek çekişmeyi önlemek için şart koşmuştur. Boş araziyi ihya için sultan kime izin verirse o ihya eder. Bu izin caiz ve doğrudur. Sultan bir kimseyi ihyadan menederse bu da muteberdir. Sultanın izni veya men'i, insanların bir arazi üzerinde çekişmelerini ve zarara uğramalarını önler. Ebu Hanife böyle demekle hadisi red etmiş olmaz. Şayet "sultanın izniyle ihya ederse onun mülkü olmaz" demiş olsaydı, o zaman hadisi reddetmiş olurdu. İhya ettiği yer onundur demek hadise tabi olmaktır. Ancak sultanın iznini şart koşmak insanlar arasındaki çekişmeyi kaldırmak ve birbirlerine zarar vermeyi önlemek içindir.
Ben (Ebu Yusuf) ise şuna kaniim ki, bir kimseye zarar vermiyorsa, husumet te yoksa Resulullah'ın izni kıyamete kadar geçerlidir. Zarar varsa o da, *"başkasının arazisini haksız ekip dikenin o toprakta hakkı yoktur"* hadisi ile menolunur".[440]
Ebu Yusuf, hocasından farklı bir görüşe sahip olmasına rağmen, onun hadise getirdiği akılcı ve maslahata uygun bir yorumu, makul bulmakta ve bunda hadise aykırı bir husus olmadığını belirtmektedir. Bu konuda İmam Muhammed de, Ebu Hanife ile aynı görüştedir.[441]
2- İmam Muhammed, bir hadise istinaden, Allah yolunda cihad edenin aynı zamanda oruçlu olması halinde cihadının efdal olduğunu söylüyor. Çünkü Peygamber (s.a.v.):
"Amellerin en faziletlisi en güç olanıdır" [442] buyurmuştur. Fakat Ebu Hanife, makul bir yaklaşımla Hac yolcusunun bile oruç tutmasını hoş karşılamamıştır. Çünkü bu, Hac'da arkadaşlarıyla kavgaya yol açabilir ki bu yasaklanmıştır.[443]
3- Hz.Peygamber (s.a.v.)'e, Bidâa kuyusunun suyu ile hanımların cünüplükten temizlenmek için yıkandıkları suyun kullanılıp kullanılamayacağı sorulduğunda, Peygamber (s.a.v.)'in:
"*Su temizdir, onu hiçbir şey pis yapmaz"* [444]v e *"Su cünüp olmaz"* buyurduğu, ayrıca *"iki külle* [445]*olan suyun pislik tutmayacağını"* söylediği rivayet edilmiştir.[446]
Ebu Hanife'nin görüşü ise suyun pislik tutacağı şeklindedir.[447]
Bu hadisler sened itibariyle tenkid edilmekle beraber[448] burada önemli olan, suyun pislenip pislenmeyeceği hususudur. Akarsu dahi olsa suyun çeşitli sebeplerle kirlendiği bilinmektedir. Hz.Peygamber'in bu hadisleri sabitse, bu, muhtemelen Arabistan gibi su kaynakları kıt olan bir mekanda ihtiyaca binaen, suyun mümkün olduğu kadar israf edilmeden kullanılmasını sağlamak içindir. Şayet hadisler sabit değilse -ki bu da mümkündür-bu durumda hadise muhalefet söz konusu değildir. Ebu Hanife'nin yaşadığı bölge olan Irak'taki bol su kaynakları göz önüne alınınca, onun yukarıdaki rivayetlere aykırı hüküm vermesi ve küçük ve durgun bir suyun pislik tutacağını söylemesi makul bir yaklaşımdır. Ayrıca suyun pis olup olmadığı tecrübe ile bilinebilecek bir husustur. Maksat temiz su kullanmak olduğuna göre, Ebu Hanife'nin görüşü, Hz.Peygamber'in maksadına ve sünnetine uygundur. Nitekim "suyun renginin, kokusunun ve tadının değişmesi halinde pis olacağı" rivayeti, hadisçiler tarafından kabul edilmemekle beraber Şafif nin belirttiğine göre, fukaha arasında genel kabul görmüştür.[449] Denizlerin bile içine girilemiyecek kadar pislendiği ve üç özelliği (tadı, rengi ve kokusu) değişmediği halde, suyun zaman zaman insanı öldürebilecek kadar kirlendiği (mesela radyasyonla) düşünülürse, Ebu Hanife'nin "su pislik tutar" görüşü, son derece makul, Hz. Peygamber'in fiilî sünnetine, dolayısıyla İslâm'ın temizlik anlayışına da uygundur.
4- Hz.Peygamber'den rivayet edilen bazı hadislerde, koyunların yattığı yerde namaz kılınabileceği, fakat develerin yattığı yerde kılınamıyacağı, çünkü develerin şeytandan yaratıldığı belirtilmektedir. Yine rivayete göre,
koyun etini yedikten sonra abdeste gerek olmadığı, fakat deve etini yedikten sonra abdest gerekeceği bildirilmektedir.[450]
Ebu Hanife'ye göre ise, bu durumda hiçbir şey gerekmez, yani bunlarda bir beis yoktur.[451]
Görüldüğü gibi hadisin manası bu haliyle pek açık değildir. Nitekim Tahâvî şöyle der:
"Bu hadislerin manası tartışmalıdır. Bundan dolayı, bazıları develerin yattığı yerde namaz kılmanın mekruh olduğunu, hatta bazıları namazın fasid olacağını söylediler. Bunun yorumu iki türlü yapılabilir:
a) Deve sahiplerinin adetlerindendir ki, onlar develerini siper edinerek, büyük ve küçük abdestlerini bozarlar. Böylece develerin yattığı yerler pislenmiş olur. Halbuki koyun sahipleri böyle yapmadıkları için koyunların yattıkları yerler temiz kalır. Bu yorum Kadı Şerik b. Abdillah'tan nakledilmiştir.
b) Yahya b. Adem'in izahı ise şöyledir:
"Develerin insanlara sıçramasından ve atlamasından korkulur. Koyunlar böyle değildir. Develerin yattığı yerde namaz kılmanın nehyedilmesi bunun içindir, yoksa pis olduğu için değildir".[452]
"Hz. Peygamber'in, ganimet malı develerden birine karşı namaz kıldırdığı bildirilmektedir. Dolayısıyla illet develerin yattığı yer değil, necasettir. Temiz olduğu lakdirde kılmabilir. Necasetin deveden veya koyundan olması farkelmez. İkisinin de idrarları ve pislikleri aynı derecede necistir. Koyun eti ile deve eti temizlik bakımından aynı hükümdedirler. (Dolayısıyla deve etinden dolayı abdest almak gerekmez".[453]
Kevserî, hadiste geçen abdest, (vudû) kelimesini el yıkamak şeklinde tefsir ederek, et yemekle abdest alma arasında görülen ilgi kopukluğunu gidermiş olmakta ise de [454] deve etini yedikten sonra el yıkandığı halde, koyun etini yedikten sonra el yıkanmamasının sebebini açıklamamaktadır.
Ebu Hanife'nin, bu hadisle niçin amel etmediğini gösteren, kendinden menkul bir sebep bilmiyoruz. Ancak yukarıdaki açıklamalardan anladığımıza göre, neye delâlet ettiği kesin olarak bilinmeyen böyle bir rivayeti, makul sebeplerle terk ederek ve *"bana yeryüzü temiz bir mescid kılındı"* [455] gibi hadislere ittibaen, temiz olduğu takdirde her yerde namaz kılınabileceği görüşünü benimsemiş olmalıdır. Ayrıca hadiste "develerin şeytandan yaratıldığı" gibi aklen izahı hayli güç olan bir ibarenin de yer aldığını gözden uzak tutmamak gerekir.
5- Daha sonra da temas edeceğimiz, "zekere (veya ferce) dokunmakla abdestin bozulup bozulmayacağı" konusunda İmam Muhammed'in yürüttüğü aklî muhakeme şöyledir:
Ebu Hanife, avret yerine (zeker, ferc) dokunmanın abdesti bozmayacağını, Medine ehli ise bu durumda yeniden abdest almak gerekeceğini belirtiyorlar. Ancak elin içiyle dokunulursa bozulur, dışıyla dokunulursa bozulmaz diyorlar. İmam Muhammed onlara şu soruları yöneltir:
"Şayet dokunmakla abdest bozuluyorsa, elin içiyle dışı nasıl ayrılır? Bu durumda elin dışıyla dokunulsa bozulmaz mı?" İmam Muhammed daha sonra Medinelilere "Dünüre ve göbeğe dokunulsa da abdest bozulur mu?" diye sormuş, onlar da:
"Bunlarla ferc aynıdır, çünkü Hz.Peygamber:
"Sizden birisi zekerine dokunursa abdest alsın" [456]buyuruyor demişlerdir.
İmam Muhammed der ki: "Onlara şöyle denilir: Resulullah'tan bu konu sorulduğunda:
"O, cesedinden bir parça değil mi?" [457]buyurduğu ve abdesti gerekli görmediği bize ulaşmıştır".[458]
Görüldüğü gibi İmam Muhammed, Medine ehlinin görüşünü önce akılcı bir değerlendirmeyle tenkid etmekte, daha sonra kendi görüşlerini destekleyen hadisi zikretmek suretiyle bu konuda hadise tabi olduklarına işaret etmektedir.
6- Rivayete göre Hz.Peygamber, üzerinde zil veya çan bulunan bir binek hayvanını görünce
"Bu, şeytanın bineğidir" demiş,[459] başka bir hadisinde de *"İçinde zil bulunan kafileyle meleklerin bir arada bulunmayacağını"*[460] ifade etmiştir.

İmam Muhammed bu hadislere getirdiği makul bir yorumla, bunu sadece harpte kerih gördüklerini, çünkü onunla düşmanın uyarılmış olacağını belirtmiştir.[461]
Serahsî bunu biraz daha açıklayarak şöyle der:
"Bu hadislerin bize göre tevili şudur: Savaşçıların dârü'l-harpte zil kullanmaları kerih görülmüştür. Zira onlar dârü'l-harpte gecelemek istedikleri zaman, düşman, zillerin sesinden onların varlığını öğrenir ve onlardan önce hareket eder. Eğer bir seriyye olarak orada bulunuyorlarsa, düşman yine zil sesinden dolayı onlardan haberdar olur ve gelir onları öldürür. Bu durumda zil, müslümanların yerini düşmana bildirmiş olur, bu da mekruhtur. Dârü'l-İslâm'a gelince, bunda (yani zil kullanmada) binek sahibi için menfaat olacağından kullanılmasında bir beis yoktur".[462]
Görüldüğü üzere, hadislerde, dârü'1-harp ve dârül-İslâm gibi bir ayırım olmamakla beraber maksada uygun ve makul bir izahla bu yasak dârü'l-harbe (veya savaş haline) tahsis edilmiş ve kişinin menfaati sözkonusu olduğu takdirde, dârü'l-islâmda zil kullanmanın mahzuru olmadığı belirtilmiştir.
7- İmam Muhammed, Ebu Hanife'ye sorar:
"İçinde balık, kurbağa veya yengeç ölüsü olan kuyunun suyu hakkında ne dersin, ondan su içmekte ve abdest almakta bir mahzur var mıdır?"
Ebu Hanife:
"Abdest almak ve suyundan içmekte bir beis yoktur" der.
İmam Muhammed, sebebini sorunca, Ebu Hanife şu makul izahla karşılık verir:
"Çünkü bunlar suda yaşayan ve orada sakin olan hayvanlardır. Görmüyor musun, kuyuda ölen balığın yenmesinde bir sakınca yoktur, çünkü o temizdir".[463]
8- İmam Muhammed, cünüp olan bir kimsenin bir şey yemek istediği takdirde nasıl davranması gerektiğini Ebu Hanife'ye sorar. Ebu Hanife:
"İki elini ve ağzım yıkar, sonra yer" diye karşılık verir. İmam Muhammed:
"Eğer elleri temizse ve yıkamadan yerse ne olur?" diye sorunca Ebu Hanife şöyle der:
"Bunun bir zararı olmaz. Ancak bana göre en hoş olanı ellerini ve ağzını yıkamasıdır".[464]
Burada Ebu Hanife, muhtemelen, konuyla ilgili hadisin[465] illetinin temizlik olduğundan hareketle, ellerin temiz olması halinde hadisin ibaha ifade edeceğim düşünmüş, ancak hadise ittiba açısından da, temiz bile olsalar ellerin ve ağzın yıkanmasını uygun görmüştür.
9- Hanefiler, teyemmüm yapan kimsenin abdesti bozulana veya su bulana kadar, yeni bir teyemmüm yapmadan namazlarını kılabileceği görüşündedirler. Medineliler ise her farz namazda suyu araştırıp bulamazsa yeniden teyemmüm yapar diyorlar. Onlara göre, nafile veya vitir için yeniden teyemmüm gerekmez.
İmam Muhammed, Medinelilere yönelttiği tenkidinde şöyle der:
"Nafile ile farz arasında ne fark vardır? Bunların hepsi birdir. Teyemmüm ancak hades ile veya su bulununca bozulur. Ayrıca bu konuda eserler (hadisler) varid olmuştur. Fakat sizin bu konuda bir tek hadis rivayet ettiğinizi bilmiyorum. Bize Ebu Hanife, Hammad'dan, o da İbrahim'den bildirdiğine göre;
"Bir kimse teyemmüm ettiği zaman, su bulmadıkça veya hades vaki olmadıkça, teyemmümü devam eder".[466]
İmam Muhammed, bu konuda Medinelileri tenkid ederken önce aklî yönden itirazını yapmakta, ayrıca bunu teyid eden rivayeti de ekleyerek, onların bu konuda dayandıkları bir hadis bile olmadığını belirtmektedir.
10- İbn Teymiyye'nin belirttiğine göre, Ebu Hanife, "Hz. Ali'nin duasıyla, batan güneşin geri döndüğünü" ifade eden rivayeti, şeriata ve akla aykırı gördüğü için reddetmiştir.[467] Halbuki Ebu Hanife, Şia'nın yurdu Irak'da yaşadığı gibi, Hz. Ali ve ahfadına karşı da büyük sevgi besleyen birisiydi.[468]
11- Hz.Peygamberin:
"Herhangi bir kadın, cilbabını (örtüsünü) kocasının evi haricinde çıkarırsa, Allah'ın, meleklerin, insanların laneti üzerine olsun"[469] buyurduğu nakledilmiştir. Bunun üzerine Ömer b.Abdilaziz, sadece hasta ve nifaslı kadınların hamama gidebileceklerini belirterek bunun dışındakilerin gitmemesini emretmiştir.
Serahsî sözkonusu hadisi makul ve illetine uygun bir şekilde yorumlayarak şöyle der:
"Bize göre kadınlar şayet iffetli olarak dışarı çıkarlar ve hamamda izarlı olurlarsa, hamama gitmelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü hamam zinet içindir. Zinet te kadınlara erkeklerden daha layıktır. Ayrıca kadınların yıkanma sebepleri daha çoktur. Erkeklerin havuz ve nehirlerde yıkanmaları mümkünken, kadınların böyle bir imkânı yoktur. Bu hadisin tevili; ancak kocasının izni olmadan çıkanlar için yasak variddir', şeklindedir".[470]
Hz. Peygamber zamanında umumi hamamlar olmadığına göre, mezkur hadis ancak böyle bir tevile müsaittir.
12- *"Ayrılmadıkları müddetçe, satıcı ve alıcıdan herbiri diğerine karşı muhayyerlik hakkına sahiptir, bundan satış muhayyerliği hariçtir"*[471] şeklinde Hz.Peygamber'den nakledilen hadisteki "ayrılma" tabirinden Ebu Hanife, satıcı ve alıcının "sattım" ve "aldım" şeklindeki sözlü ayrılmalarını anlamıştır. İbrahim Nehaî'den nakledilen bu görüşe İmam Muhammed de katılmaktadır.[472]
Buradaki ayrılmayı, alıcı ve satıcının bizzat (fizikî olarak) ayrılması şeklinde anlayanların itirazlarına karşı, Ebu Hanife'nin, "gemide olsalar veya hapiste olsalar, ya da seferde olsalar nasıl ayrılacaklar?" şeklinde karşılık verdiği belirtilmektedir. [473] Bu rivayetin sıhhati tartışmalı olmakla beraber,[474] böyle bir değerlendirme, Ebu Hanife'nin hadis yorumuna uygundur.[475]

3- İnsana Verilen Değer

Diğer mezhep imamları ve müçtehitler arasında, insan unsuruna en çok önem veren ve insanî değerleri mümkün olduğu kadar fazla korumaya gayret eden Ebu Hanife olmuştur. Bu, müslim ve gayrimüslim birçok araştırıcı tarafından da kabul edilen bir husustur.[476]
Çeşitli meselelere getirdiği çözümler incelendiğinde, onun şüphe halinde, hadleri uygulamaktan kaçındığı, köleleri koruyucu hükümler getirdiği ve gayrimüslimlerin hakları konusunda hassas davrandığı görülmektedir. Burada konuyla ilgili şu örnekleri zikredebiliriz:
1) Fakihler, savaştan elde edilen ganimetin taksiminde ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki; Hz.Peygamber'den rivayet edilen bazı hadislerde onun, süvari için bir, atı için iki hisse ayırdığı zikredilmiştir. [477] Bunu nakleden Evzaî, "Müslümanlar bugüne kadar ihtilaf etmeden bunu kabul etmişlerdir" demektedir.[478] Ebu Yusuf ise kendilerine bu konuda ulaşan haberlere göre, "Peygamber (s.a.v.), süvariye (biri kendisine, ikisi ata olmak üzere) üç, yayaya da bir hisse ayırmıştır"[479] demekte ve bu görüşü benimsediğini belirtmektedir. İmam Muhammed'in görüşü de budur.[480]
Ebu Hanife, her iki görüşü de kabul etmeyerek, süvariye, biri atı, diğeri kendisi için olmak üzere iki, yayaya da bir hisse ayrılır görüşündedir.[481] Çünkü Ebu Hanife, hayvana iki hisse verilerek onun müslüman bir insana üstün tutulmasını (tafdilini) hoş görmemektedir.[482]
Ebu Yusuf un nakline göre, Ebu Hanife, bu konuda Hz. Ömer'in bir uygulamasına dayanmaktadır. Rivayete göre Hz.Ömer'in bir valisi Şam tarafında, ganimetleri, binek hayvanına bir hisse, sahibine de bir hisse olmak üzere taksim etti. Bu durum Hz.Ömer'e arz olununca o bunu caiz görerek kabul etti.[483] Ebu Yusuf devamla şöyle der: "Halbuki hayvana iki hisse, şahsa bir hisse şeklinde gelen hadis ve haberler daha çoktur ve daha sağlamdır. Çoğunluk bu yol üzerindedir. Çünkü bu, yani hayvana iki, şahsa bir hisse vermek hayvanı şahsa tercih etmek değildir. Eğer bu, tercih ve takdim esası üzere olsaydı, hayvana bir hisse, şahsa bir hisse verilmemesi gerekirdi. Zira bu durumda da bir hayvan, müslüman bir şahısla eşit sayılmış olurdu. Bu, ancak süvarinin muhtaç olduğu malzeme ve diğer maddelerin yayanınkinden fazla olmasından ileri gelmektedir. Diğer bir gayesi de, insanların Allah yolunda cihad için hayvan beslemelerini teşvik etmektir. Görmüyor musun, hayvanın hissesi, ancak hayvan sahibine verilmektedir. Bu hisse hiç bir zaman sahibi bir kenara itilerek hayvana verilmez" .[484]
Burada görüldüğü gibi, Ebu Hanife, "hayvanı insana takdim etmem" diyerek, insan unsurunu ön plana çıkarır ve bunu teyid eden rivayeti tercih ederken Ebu Yusuf, onun bu görüşünü, makul bir izahla tenkid eder.[485]
2) Zina eden yahudi bir erkek ve kadını Hz. Peygamber'in recmettirdiği, rivayetlerde bildirilmektedir.[486]
Ebu Hanife'nin görüşü ise, bunlara recm yapılamayacağı şeklindedir.[487] Çünkü onun, Hammad'dan, Hammad'ın da İbrahim'den naklettiğine göre:
"Bir müslüman erkek, yahudi ve hıristiyan kadınla evlenmekle muhsan olmaz. Muhsan olması için, ancak müslüman bir kadınla evlenmesi lazımdır".[488]
İmam Muhammed Muvatta'da şöyle der:
"Bir kimse ancak müslüman bir kadınla evlenirse muhsan olur. Yahudi veya Hıristiyan bir kadınla evlenmesi onu muhsan yapmaz. Bu durumda

zina ettiği takdirde recm edilmez, yüz celde vurulur. Bu, Ebu Hanife'nin ve umumi olarak fukahamızın görüşüdür".[489] Malikilerin de bu görüşte olduğu belirtilmektedir.[490]
İbn Hacer'in ifadesine göre, Hz.Peygamber, sözkonusu yahudi çifti, Medine'ye Meretinin ilk günlerinde ve Tevrat'ın hükmüne göre recm etmiştir. Tevratta muhsan olana da, olmayana da recm vardır ve Hz.Peygamber de, zina edenler hakkında îslâmın hükmünün gelmediği o zamanda Tevrat'ın hükmüne ittiba ile memurdur. Bu ittiba, daha sonra bu konuda nazil olan ayetlerle nesh olunmuştur.[491]
Kevserîye göre, Hz. Peygamber'in bu yahudi kadın ve erkeğe uyguladığı recm cezası, genelleştirilemiyecek özel bir olaydır. Çünkü bu olay "ihsan"da aranan müslüman olma şartıyla çelişkilidir. İslâm olma şartı ihtiyatı ifade ettiği için bu durumda söz, fiilden önce gelir. Hadlerde de matlup olan ihtiyattır.[492]
Diğer bazı örneklerde de göreceğimiz gibi, Ebu Hanife şüpheli durumlarda hadlerin düşeceği prensibini kabul etmektedir. Burada da ihtilaflı bir meselede, recm gibi ağır bir cezanın yerine bekar zaniler için uygulanan yüz sopa cezasını uygun görmüştür.
3) Hadlerin şüphe halinde düşürülmesiyle ilgili olarak İmam Muhammed şöyle der:
"Ebu Hanife'nin Hammad'dan, onun İbrahim'den haber verdiğine göre, Hz.Ömer demiştir ki:
"Mümkün olduğu kadar müslümanlardan hadleri düşürünüz. Çünkü imamın affetmede hata yapması, cezada hata yapmasından hayırlıdır. Müslüman için bir çıkış yolu bulursanız, ondan haddi düşürünüz." Bu haberi nakleden İmam Muhammed, sonra şunu ilave etmiştir: "Bu, Ebu Hanife'nin ve bizim görüşümüzdür".[493]
Ebu Hanife, birçok meseleyi bu prensip doğrultusunda halletmiş ve insanlara ceza verme konusunda aceleci davranmamıştır. Bunun çeşitli örneklerinden birkaçı şöyledir:
a- Bir kimse hırsızlığını, iki kere, zina işlediğini de dört kere ikrar etse, sonra da bunu inkar etse, Ebu Hanife'ye göre her iki durumda da had düşer, sadece çalınan mal tazmin edilir. Çünkü Hz. Pcygamber'den rivayet edildiğine göre, Maiz b. Malik, zina ettiğini dört kere itiraf edip, recmedilmeye başlandığı zaman kaçmış, fakat taşlayanlar onu kovalayarak öldürmüşlerdi. Bunu duyan Hz. Peygamber *"yoluna bıraksaydınız ya"* buyurmuştur. Bu haberi nakleden Ebu Yusuf:
"Ebu Hanife, bunu Peygamber (s.a.v.)'e ref ederek rivayet etti, biz bunu alırız" demektedir. Halbuki İbn Ebi Leyla, bunların ikrarlarından geri dönmesini kabul etmeyerek, hadlerin uygulanacağını belirtmiştir.[494]
Yine Ebu Hanife'ye göre, bir kimse zina ettiğini, bir yerde dört kere ikrar etse bu, bir ikrar sayılır ve had uygulanmaz. Çünkü Hz.Peygamber, zina ikrarı ile gelen Maiz'i her defasında reddetmiş, ancak dördüncü gelişinde recm ettirmiştir.[495] Ayrıca ona göre bir kimse, zina ettiğini kadı'nın huzurunda değil de, başkalarının yanında dört kere itiraf etse, bu durumda da ona had uygulanmaz.[496]
Burada önemli olan nokta, Ebu Hanife'nin, bu görüşlerini Hz. Peygamber'in uygulamalarına dayandırmış ve değişik rivayetler arasında tercihini bu yolda kullanmış olmasıdır.
b- Ebu Hanife, Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ud'dan gelen bir rivayete istinaden on dirhem değerinden daha aşağı olan hırsızlıklarda, hırsızın elinin kesilmeyeceği görüşündedir.[497] Bu miktar Medine ehline göre dörtte bir dinardır.[498] İbn Ebi Leyla'ya göre ise, beş dirhem için el kesilir, daha aşağısı için kesilmez.[499] Bu konudaki ihtilafı nakleden İmam Muhammed, "hadler konusundaki rivayetler ihtilaflı olduğu takdirde güvenilir olanı alınır, bu, Ebu Hanife'nin ve fukahamızın çoğunun görüşüdür" demektedir.[500]
Ayrıca, Ebu Hanife ve talebelerine göre "el-keser" [501] ve meyve hırsızlığında da el kesme yoktur. Çünkü meyve ağacın üzerindedir, evde muhafaza edilmiş değildir.[502] Yine Ebu Hanife'ye göre, nebbaş (kefen hırsızı)'ın eli kesilmezken, diğer üç imama göre kesilir.[503] Ebu Hanife bu konuda can hürmetini, diğerleri ise, mal hürmetini korumaya ağırlık vermişlerdir.
c- Hanefilere göre, ikinci defa hırsızlık yapan kimsenin sol eli kesilmez. Çünkü:
"Hırsız erkek ve kadının ellerini kesin"[504] ayeti, aynı cezanın tekrarını gerektirmeyeceği gibi, buna da hamledilemez. [505]Hanefilerin bu konuda delil aldıkları rivayet şudur: Hz.Ali şöyle demiştir:
"Hırsızlık yapanın sağ eli kesilir, tekrar çalarsa sol ayağı kesilir. Tekrar ederse pişman olana kadar hapsedilir, yeniden bir uzvu kesilmez. Bir kimsenin 'yemek yiyecek ve istinca edecek elim yok, yürüyecek ayağım yok" demesinden dolayı Allah'tan haya ederim". İmam Muhammed:
"Biz bunu alırız, Ebu Hanife'nin görüşü de budur" demektedir.[506]
d- Hz. Peygamber'den gelen rivayetlerde mürtedin (tevbeye davet edildikten sonra kabul etmezse) öldürüleceği bildiriliyor.[507]
Ebu Hanife, eğer mürted kadınsa öldürülmeyeceği görüşündedir.[508] Kevserî'nin belirttiğine göre, Hz. Peygamber zamanında irtidat eden bir kadın öldürülmemişti. Üstelik irtidat eden kadının tevbeye davet edildikten sonra kabul etmediği takdirde, sadece hapsedileceği hakkında birçok sahih hadis nakledilmiştir. Buna karşılık, mürted kadının öldürülmesi gerektiğini bildiren rivayetlerin isnadlarında, hadis uydurmakla itham edilen raviler vardır.[509] Bu durumda Ebu Hanife, mürted kadınların can emniyetini koruyan hadisleri tercih etmiştir.
4- Müslümanlardan a'ma bir adam vardı. Bir Yahudi kadın ona acıyarak yediriyor, içiriyor, iyi davranıyordu. Fakat bu kadın aynı zamanda Hz. Peygamber'e düşmanlık ediyor, kötü sözler söylüyor, sövüyordu. Adam bunu duyunca bir gece kalktı ve kadını boğarak öldürdü. Bu, Hz. Peygamber'e iletildi. Hz. Peygamber insanları topladı. Adam kalkarak, o kadını Resulullah'a kötü sözler söylediği için öldürdüğünü bildirdi. Hz. Peygamber, kadının kanını heder ederek bir şey lazım gelmeyeceğini söyledi.[510]
Ebu Hanife, "kadın bu durumda öldürülmez" demiştir.[511]
5- Hz. Peygamber'den gelen bir hadise göre:
"Kim bir topluluğun gizliliklerine izinsiz olarak muttali olursa (bir rivayete göre, evine gizlice bakarsa), o adamın gözünü çıkarmaları helal olur" [512]
Ebu Hanife:
"Şayet gözünü çıkarırsa bunu tazmin eder" demiştir.[513] Kevserî bu ve benzeri hadislerin terhib (korkutma) ve tağliza hamledileceğini, zahiri manaları dikkate alınarak göz çıkarmanın mubah olmayacağını belirtir. Ona göre bu konuda imamlar arasında görülen ihtilaf, hadisin manasım anlamadaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır.[514]
6- Ebu Hureyre'den gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamberin:
"Uğursuzluk, kadında, evde ve atta olur" dediği nakledilmektedir.[515] İmam Muhammed şöyle der:
"Bize ulaştığına göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Eğer bir şeyde uğursuzluk olsaydı, evde, kadında ve atta olurdu"[516]. Hadisin manası, eğer uğursuzluk olsaydı bu şeylerde olurdu demektir. Yoksa aslında bunlarda uğursuzluk yoktur. Bunlarda olduğu söylenen uğursuzluk, adeten, insanın canının daha çok bunlardan dolayı sıkıldığına inanan kimse içindir. Yoksa bu, yaratılış gereği olmadığı gibi, doğrudan bunlardan neş'et eden bir şey de değildir. Bunların hepsi kaza ve kader gereğidir. Bu şeylerden dolayı kimin başına bir şey gelirse onun o şeyi terki caizdir".[517]
Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber'e isnad edilen ilk rivayette bir eksiklik vardır ve bu eksiklik manayı tamamen değiştirmektedir.[518] İmam Muhammed'in naklettiği rivayet ise, senedi ne olursa olsun Hz. Peygamberin sünnetine daha uygundur. Çünkü kadın vfe erkek arasında insan olma haysiyeti bakımından hiçbir ayırım gözetmeyen Kur'ânî ifadeler ve ve Hz. Peygamber'in tatbikatı karşısında, uğursuzluğun kadında olduğu şeklinde hiçbir kayıt zikredilmeden nakledilen rivayet sahih olamıyacağı gibi, tercihe şayan da değildir.
7- Velisinin izni olmadan, kadının nikahının caiz olmayacağı şeklinde Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetler vardır.[519]
Ebu Hanife ise, hür, âkıl ve baliğ olan bir kadının kendi rızasıyla nikahlanmasının caiz olduğunu belirtir [520]ve bu görüşünü, *"kocası olmayan kadın, kendi nefsi için velisinden daha çok hak sahibidir"* [521]hadisine dayandırır.
Hanefilere göre Ebu Hanife, *"velisinin izni olmadan kadının nikahlanamayacağı"*[522] hadisinin ravisi olan Hz. Aişe'nin bu rivayetini, o, kendi rivayetine aykırı amel ettiği için terk etmiştir.[523] Ancak bu izah yeterli değildir. Çünkü bu konuda Hz.Aişe'den başka Ebu Muse'l-Eş'arî [524]ve Ebu Hureyre'nin de [525] rivayetleri vardır.
O halde Ebu Hanife'nin bu rivayetlere muhalif olan hadisi tercihinde daha önemli başka bir sebep olmalıdır. O da, Ebu Hanife'nin, kadın-erkek ayırımı yapmadan insan unsuruna verdiği önemdir. Evlenecek olan, hür, âkil ve baliğ bir kadın olduğuna göre, kendi maslahatını başkalarından daha iyi düşünmek durumundadır ve tercihinden de velisi değil kendisi sorumludur.
8- Hz. Aişe'nin, müdebber [526] bir cariyesini sattığına dair gelen rivayeti Ebu Hanife ve İmam Muhammed kabul etmeyerek, müdebber için daha uygun olan şu rivayeti tercih ediyorlar: "Said b. el-Müseyyib şöyle dedi:
"Kim bir cariyesini müdebber olarak azad ederse onunla cimaı ve evlenmesi caizdir, ancak onu satamaz ve hibe edemez. Çocuğu da kendisi gibidir".[527]
Hz. Aişe'den gelen rivayete karşı İmam Muhammed şöyle der:
"Biz müdebberin satışını uygun görmüyoruz. Bu, Zeyd b. Sabit'in ve Abdullah b. Ömer'in görüşüdür. Biz bunu benimseriz. Ebu Hanife'nin ve umumi olarak fukahamızın görüşü de budur".[528]

İbn Ebi Şeybe, Hz. Peygamberin de müdebberin satışını caiz gördüğünü belirterek Ebu Hanife'nin bu görüşünü hadise muhalefet olarak değerlendirmektedir.[529] Halbuki Hz. Peygamber, bu müdebber kölenin satışına, sahibi borçlu olduğu için izin vermiştir.[530]
Tabiatıyla burada söz konusu olan, hadise muhalefet değil, Ebu Hanife'nin, kölenin menfaatine uygun olan tatbikatı tercihidir. Çünkü efendisinin ölümünden sonra hürriyetine kavuşacak bir müdebberin, efendisi tarafından satılması, onun köleliğinin başka efendiler yanında devam etmesi demektir.
Kevserî, Ebu Hanife'nin kölelerden yana olan bu tercihini prensip olarak şu şekilde ifade etmiştir:
"Eğer bir delil, köleliğin devamıyla, kölelikten kurtuluş arasında dolaşıyorsa (ihtimal ifade ediyorsa) Ebu Hanife, kölelikten kurtuluş tarafına meyl eder".[531]
9- Ebu Hanife, ticaret maksadıyla müste'men olarak dârü'l-İslâm'a gelen ve orada zina edip, hırsızlık yapan kimselere had uygulanmıyacağı, sadece çalman şeyin ödettirileceği görüşündedir. Çünkü o, emanı hükümlerin icrası (hadlerin uygulanması) hususunda almamıştır.[532]
Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin görüşünü benimsedikten sonra, Evzafye karşı müdafaasını şöyle yapar:
"Bunlara had uygulanmaz, çünkü bunlar ehl-i zimme değildirler ve hüküm bunlara cari değildir. Şayet bunlardan bir kimse kralının elçisi olarak gelse ve zina etse onu recmeder misin? Bir kimse onlardan müste'men bir kadınla zina etse o kadını recm eder misin?".[533]
Ebu Hanife ve Ebu Yusuf, Hz. Peygamber'in, *"elçilerin öldürülmesini yasaklayan"* [534] hadisine kıyasen böyle bir sonuca ulaşmış olmalıdırlar. Çünkü eman, elçi için de tüccar için de bir güvencedir ve elçilerin dokunulmazlığı prensibi bugün de devletlerarası bir teamüldür. Esas olan, gayrimüslimi öldürmek değil, kötülüğüne mani olmaktır. Onun için Ebu Yusuf, herhangi bir müslümanın bir gayrimüslime verdiği emam geçerli saymıştır.[535]
10- Ebu Hanife'nin Nehaî'den naklettiği bir habere göre, "Haris b.Ebi Rebia'nın hıristiyan olan annesi ölmüştü. Haris, Hz. Peygamber'in ashabından bir grupla beraber onun cenazesine katıldı".[536]
İmam Muhammed bunu naklettikten sonra, "hıristiyanın cenazesine katılmakta (teşyi etmekte) bir sakınca görmüyoruz, ancak cenazeden uzak durmak gerekir. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" demektedir.[537]
Burada kişinin dini nazarı itibara alınmadan, insan olarak cenazesini teşyi söz konusudur. Nitekim Hz. Peygamber'in de önlerinden geçen bir yahudi cenazesi için ayağa kalktığı, sebebi sorulunca da:
"O da bir can değil mi?" [538]buyurduğu rivayet edilmektedir.[539]

4- Kolay Ve Maslahata Uygun Olanı Tercih

İnsanlar için kolay ve maslahatlarına uygun olanı tercih ederek o yolda hüküm vermek Hanefi mezhebinin belli başlı prensiplerindendir ve bu, "istihsan" ismi altında teşrîî kaynaklardan biri kabul edilmiştir. Serahsî, istihsanı hocası Şemsüleimme el-Halvâi'den naklen şöyle tarif eder:
"İstihsan, kıyası terkedip, insanlar için en uygun olanı almaktır. Ayrıca istihsanın herkesin başına gelebilecek hususlarla ilgili hükümlerde kolaylığı talep etmek olduğu söylenmiştir. Yine denilmiştir ki, istihsan, geniş olanı almak, müsamaha ile hareket etmek, rahat olanı istemektir.
Velhasıl bütün bu ifadeler, zorluğun kolaylığa terkedilmesi demektir. Bu da dinde bir asıldır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez".[540] Hz. Peygamber de:
"Dininizin hayırlısı kolaylıktır" [541]buyurmuştur.[542]
1- İmam Muhammed'le Ebu Hanife arasında geçen şu konuşma istihsana örnek olması bakımından önemlidir:
İ.M.:
"Eti yenmeyen kuşlardan birisi, bir kaptan su içse bu konudaki görüşün nedir? E.H.:
Onunla abdest alınmasını hoş görmem. İ.M.:
Şayet birisi onunla abdest alır ve namaz kılarsa ne dersin? E.H.:
Bu yeterlidir. İ.M.:
Eti yenmeyen hayvanlarla, eti yenmeyen kuşlar arasındaki fark nedir? E.H.:
Kıyasa göre ikisi de aynıdır. Ancak bu konuda istihsan yapıyorum. Görmüyor musun, tavuğun artığı olan suyu mekruh saydığım halde, ondan dolayı abdest ve namazın iadesini emretmiyorum".[543]
Görüldüğü gibi istihsan, insanları zora sokmamak maksadıyla yapılan bir içtihattır ve bunun kıyasa uygun olması da şart değildir. Kuşların ve tavukların, insanların kullandıkları sulardan içme ihtimali, diğer yırtıcı hayvanlara nisbetle daha fazla olduğu için böyle bir kolaylığa gidilmiş olabileceği gibi, kuşların gagalarının, vahşi hayvanların ağızlarına ve salyalarına nisbetle daha temiz olacağı ihtimali düşünülerek de böyle bir hükme varılmış olabilir.
2- Dinde kolaylık prensibi, İmam Muhammed'e, bir muharibin, atının yularım eline bağlayarak namaz kılabileceğini söyleme imkanı vermiştir. Çünkü Hz. Peygamber, *"dininizin hayırlısı kolaylıktır"* buyurmuştur.[544]
3- Hz. Ömer, Hz. Peygamber'den, gece cünüp olduktan sonra ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber: *"Abdest al, sonra zekerini yıka ve uyu"* der.[545]
İmam Muhammed, "abdest almadan sadece uyuyacağı zaman zekerini yıkasa bunun da bir sakıncası yoktur" demektedir. Çünkü Hz. Aişe'den nakledilen diğer bir rivayette, Hz.Peygamber'in, cinsi münasebetten sonra suya dokunmadan uyuduğu, gecenin son kısmında uyanırsa yeni bir münasebetten sonra gusül yaptığı belirtilmektedir.[546]
İmam Muhammed hadisi naklettikten sonra:
"Bu hadis insanlar için en yumuşak olanıdır. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" demiştir.[547]
4- İftarın namazdan önce veya namazdan sonra yapılması gerektiği şeklinde gelen iki hadis hakkında İmam Muhammed genişlik prensibinden hareketle şöyle diyor:
"Bunların hepsi olur. İsteyen namazdan önce, isteyen namazdan sonra iftar eder. Hiçbirinde beis yoktur".[548]
5- Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Hz. Peygamber'in ayaktan bevlettiğine dair rivayetlere kitaplarında yer vermişlerdir.[549] İmam Muhammed rivayeti zikrettikten sonra:
"Bunda bir beis yoktur, ancak oturarak bevletmek efdaldir" demektedir. [550] İmam Muhammed oturarak bevletmeyi tercih etmekle beraber, Hz. Peygamber'den ulaşan habere istinaden ayaktan bevletmeyi bir ruhsat olarak değerlendirmiştir. Çünkü esas olan idrar saçıntılarından sakınmaktır. Bu da yerine göre oturarak, yerine göre de ayakta bevletmekle daha iyi sağlanabilir.
6- İbn Şihab'dan nakledilen bir rivayete göre, Hz. Aişe ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ın ayakta su içilmesinde bir sakınca görmedikleri bildirilmiştir.[551] Başka bir haberde de, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin ayakta su içtikleri nakledilmiştir.[552]
Bu rivayetleri zikreden İmam Muhammed:
"Biz bunu benimseriz, ayakta su içmekte bir sakınca görmüyoruz. Bu, Ebu Hanife ve umumi olarak fukahamızın görüşüdür" demektedir.[553]
7- İstihaza (hastalık kanı) gören kadının her namaz için gusletmesi gerektiği şeklinde İbn Abbas'tan gelen bir rivayeti [554] zikreden Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin bu hadis hakkında şöyle dediğini kaydeder: "Hammad bunu kabul ederdi. Bana gelince, her namaz için gusül değil, abdest alması görüşündeyim"[555]
Bu konuda İbrahim Nehaî'nin görüşü ise şöyledir:
"Müstehaza kadın, aybaşı günlerinde namazını terk eder. Günü geçtiği zaman gusleder. Sonra öğle vaktinin sonunda guslederek öğle namazını ve ikindi vaktinin başında ikindi namazını kılar. Akşam vaktinin sonunda tekrar guslederek, akşamı ve yatsı vaktinin başında yatsıyı kılar. Sabah namazını ayrıca guslederek kılar".[556]
Bu rivayeti nakleden İmam Muhammed:
"Biz bunu almayız, ancak her vakit için abdest alınması ve vaktin sonunda namaz kılınması gerektiğini ve aybaşı günleri sona erdiği zaman alınan gusülden başka gusül gerekmediğini bildiren hadisi alırız. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" diyerek söz konusu hadisi zikreder.[557]
Görüldüğü gibi Ebu Hanife ve talebeleri, hastalık kanı gören kadınlar için, fevkalâde bir külfet teşkil edecek olan, birincisi her vakit için guslü, ikincisi günde üç kere guslü gerektiren ilk iki rivayeti, hocaları Hammad ve İbrahim Nehaî'nin görüşlerine de muhalif kalarak kabul etmemişlerdir. Ve bu konuda en kolay çözümü gösteren üçüncü hadisle amel etmişlerdir.
8- Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettikleri iki hadiste her buluğ çağındaki kimsenin Cuma günü gusletmesinin vacip olduğu belirtilmektedir.[558] Halta Ebu Hureyre'nin rivayetinde bunun, cünüplükten dolayı alınan gusül gibi vacip olduğu nakledilmiştir.[559]
Bu hadisleri kaydeden İmam Muhammed, "Cuma günü gusül efdaldir, fakat vacip değildir ve bu konuda birçok eser (hadis) vardır" der ve

bunlardan bazılarını nakleder.[560]
Hammad, İbrahim Nehaî'ye; Cuma guslü, hacamattan dolayı alınan gusül ve bayramlardaki guslün hükmünü sorunca O:
"Gusledersen güzeldir, terk edersen bir mahzuru yoktur" şeklinde cevap vermiş, Hammad'ın, Peygamber (s.a.v.), "Cumaya giden kimse gusletsin buyurmadı mı?" sorusu üzerine de:
"Evet, ancak bu vacip olan şeylerden değildir" diyerek, Kur'an'dan şu misalleri zikretmiştir:
"Allah Tealâ, *"alışveriş yaptığınızda, şahit getirin"* [561]buyurmuştur. Şahit getiren güzel bir iş yapmış olur, terk edene de bir şey gerekmez. Yine Cenab-ı Hak, *"(Cuma) namazını eda ettikten sonra yeryüzüne dağılın"* [562] buyurmuştur. (Ticaret için) dağılan kimseye bir beis olmadığı gibi, oturan kimseye de bir beis yoktur".[563]
Burada çeşitli hadisler arasından, Cuma günü gusletmenin efdal olduğunu bildiren hadisler tercih edildiği gibi, bu guslün vacip olduğunu bildiren hadislerdeki "vücubiyet'te ibâhat olarak yorumlanmıştır.
9- Ebu Hanife, sahah namazının hava biraz aydınlandıktan sonra (isfar) kılınması gerektiğini ve bu konuda birçok eser bulunduğunu belirtir. Çünkü insanlar bu vakitte genellikle derin uyku içindedirler ve uyuyanın da uyumayanın da namaza yetişebilmesi için havanın aydınlanmasını beklemek gereklidir.[564]
Medineliler ve İmam Malik ile İmam Şafiî, sabah namazının, hava aydınlanmadan (tağlis) kılınması görüşündedirler, çünkü bunu destekleyen birçok haber gelmiştir.
İmam Muhammed, Medinelilere karşı görüşlerini şöyle müdafaa eder:
"Sabah namazının erken veya geç kılınmasıyla ilgili çeşitli eserler gelmiştir. Bizim hoşumuza giden, sabah namazında "isfar" (hava aydınlanınca kılmazdır. Çünkü sahabeden namazı erken kılanlar, kıraati uzatıyorlar ve namazı geç kılanlarla birlikte dönmüş oluyorlardı. (Yani onların erken kılmalarının sebebi namazda uzun okumaları idi). Böylece uyuyan da, uyumayan da namaza yetişmiş oluyordu. Resulullah (s.a.v.)dan bize ulaştığına göre o şöyle buyurmuştur:
"Sabah namazını geciktirin, çünkü bunun sevabı daha fazladır".[565] Bu hadis müstefız (meşhur) ve maruftur".[566]
İmam Şafiî, sabah namazım erken kılmayı tercih ettiklerini belirttikten sonra, "bazı insanlar şöyle dedi" diye başlayarak bu konuda isfârı tercih eden hanefıleri tenkid etmiştir. Onun ifadesine göre hanefıler bu konuda gelen iki farklı hadisten Rafı1 b. Hadic'in rivayetini [567]delil almışlar ve bunun insanlar için daha yumuşak olduğunu ileri sürmüşlerdir.[568]
Ayrıca Şafiî, kendilerinin niçin diğer rivayeti (tağlis'i emreden rivayet) seçtikleri sorusuna da şöyle cevap vermiştir:
"Çünkü bu, Kitabullah'ın manasına daha uygun, hadis ehli nazarında daha sabit, Hz. Peygamber'in sünnetine daha çok benzeyen ve ilim ehli nazarında da daha çok maruf olandır".[569]
Şafiî'nin de belirttiği gibi, hanefiler sabah namazının geç kılınmasını tavsiye eden hadisi, insanlar için en uygunu ve en kolayı olduğu için tercih etmişlerdir.
10- Hz. Aişe, rivayet ettiği bir hadiste şöyle der:
"Resulullah'ın önünde (o namaz kılarken) uyuyordum. Ayaklarım da kıble tarafında idi. Secdeye vardığı zaman bana dokunuyor, ben de ayaklarımı çekiyordum. Secdeden kalkınca tekrar uzatıyordum. Evlerde o zaman kandil yoktu".[570] Bunu nakleden İmam Muhammed:
"Önünde veya yanında uyuyan ya da oturan bir kadın olduğu halde bir kimsenin namaz kılmasında bir sakınca görmüyoruz. Namazları farklı olursa, kadının, erkeğin yamnda veya önünde namaz kılması da caizdir, ancak mekruhtur. Eğer aynı namazı kılıyorlar veya aynı imamın arkasınmda namaz kılıyorlarsa, (kadının önünde veya yanında bulunması) erkeğin namazını bozar. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" der.[571]
11- Ebu Hanife'nin insanlar için kolay olanı tercih anlayışı dahilinde en göze çarpan örneklerden birisi de namazda Farsça kıraat meselesidir. Ebu Hanife, Arapçası iyi olsa bile bir kimsenin namaza Farsça olarak başlayabileceğini ve namazda Farsça okuyabileceğini kabul eder.[572] Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise bunu ancak Arapçası yeterli olmayanlar için caiz görürler.[573]
Hayvan keserken besmeleyi Farsça söylemek, telbiyeyi Farsça getirmek te böyledir. Yine Ebu Hanife'den rivayet edildiğine göre o, şayet insanlar anlıyorsa, ezamn da Farsça okunabileceğini, anlamıyorlarsa caiz olmadığım, çünkü ezandan maksadın i'lam (bildirme) olduğunu belirtmiştir.[574]
Serahsî'nin bildirdiğine göre Ebu Hanife'nin bu konudaki delili şudur; İranlılar Selman-ı Fârisî'ye mektup göndererek kendileri için Fatiha'yı (Farsça olarak) yazmasını istediler ve Selman'ın gönderdiği bu Farsça Fatiha'yı dilleri Arapça'ya alışana kadar namazlarında okudular.[575]
Ebu Hanife'nin, kolaylık yönünü tercih ederek Arapçaya dili dönmeyenler için Farsça (veya başka bir dilde) kıraat ruhsatı vermesi anlaşılabilir olmasına rağmen, aynı ruhsatı Arapçası iyi olanlar için de tammış olması tartışılabilir bir husustur. Nitekim bu konuda, mezhebin görüşü olarak, Ebu Hanife'nin değil, talebelerinin görüşü esas alınmıştır.
12- Cemaatla kılınan namazda safın arkasında tek başına namaz kılan kimsenin namazını iade etmesi gerektiği şeklinde Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisler vardır.[576]
Ebu Hanife'nin ise bu namazı yeterli gördüğü belirtilir.[577] Çünkü başka bir hadiste Hz. Peygamber:
"Allah hırsını artırsın, namazı iade etme" buyurmuştur.[578]
Kevserî, namazın iadesini emreden hadisin, ancak namazın kemale ermediği şeklinde yorumlanabileceğini, bu konuda Ahmed b. Hanbel ve zahirî uleması dışında diğer mezheplerin de Ebu Hanife'nin görüşünü benimsediklerini belirtmektedir.[579]
13- Ebu Hanife'nin kolaylık uğruna bazı ilginç sonuçlara ulaştığı da görülür. Bunlardan birisi, Ramazan'da kasden orucunu bozan bir kadına, akşamdan önce hayız görmesi halinde keffaret değil, sadece kaza gerekeceği şeklinde verdiği hükümdür. İbn Ebi Leyla'ya göre ise bu durumda hem kaza hem de keffaret gerekir.[580]
Serahsî, "Mebsut'unda bunu şu şekilde müşahhaşlaştırır:
"Adam Ramazan'da, karısıyla cima eder, sonra kadın hayız olur, erkek de hasta olursa, bunlardan keffaret düşer"[581]
Halbuki keffaret, orucu kasden bozanlara terettüp eden bir cezadır ve bu kasden bozma olayı yukarıdaki örnekte açıkça bellidir. Daha sonra meydana gelen bir değişiklik bu kasıt ve niyeti değiştirmeyeceği gibi, cezasını da ortadan kaldırmaz. Ancak Ebu Hanife,- insanları külfete sokan bir şeyi, aralarındaki ilgi dolaylı da olsa, herhangi bir vesile ile kaldırma yolunu seçmiştir. Fakat aynı Ebu Hanife, kasden oruç bozmanın keffareti olan iki ay orucun, ara vermeden arka arkaya tutulması gerektiği görüşündedir. Ebu Hanife'nin, bir hadise istinaden bu görüşü benimsediği belirtilir. Halbuki İbn Ebi Leyla keffaret orucunun arka arkaya tutulmasını şart görmez.[582]

5- Maksada Uygun Olanı Tercih

Rivayetler arasında maksada uygun olanı tercih veya hadisi bu açıdan yorumlama da Ebu Hanife'nin önem verdiği hususlardan birisidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, fakihlerin görevi sadece nakledilen hadisleri olduğu gibi aktarmak değil, bunlardan maksada uygun hükümler elde etmektir. Bu da hadisleri geniş yorumlama ve hükme konu olan kısımlarını dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutmakla mümkün olur. Bu, sadece Ebu Hanife'de görülen bir özellik olmadığı gibi fukahanın, hadislere bu açıdan getirdikleri farklı yorumlar da, hadislere muhalefet olarak anlaşılmamıştır. Konuyla ilgili olarak şu örnekleri zikredebiliriz:
1- Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz namaz kıldığı zaman, önünden kimsenin geçmesine izin vermesin. Şayet kabul etmezse onu öldürsün, çünkü o ancak şeytandır".[583] Hadisin diğer rivayetlerinde de *"önce gücü yettiğince ona mani olsun"* [584] veya *"iteklesin"* [585] denilmiştir.
İmam Muhammed, hadisi naklettikten sonra, diğer rivayetlerdeki yumuşak ifadeleri tercih etmiş [586]öldürme emrini ihtiva eden rivayeti kabul etmemiştir. Bu hususta demiştir ki:
"Kişinin namaz kılanın önünden geçmesi mekruhtur, eğer geçmek isterse, namaz kılan, gücü yettiği kadarıyla ona mani olur fakat onu öldürmez. Eğer onu öldürmeye kalkışırsa, onun buna karşı yapacağı mukabele önünden geçmesinden daha şiddetli olur. Namaz kılanın önünden geçen kimsenin öldürülmesi görüşünde olan kimse bilmiyoruz. Sadece Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadis vardır. Çoğunluk bunu kabul etmemiştir. Ebu Hanife'nin görüşü de budur".[587]
2- Bir rivayete göre, henüz yemek yemeye başlamamış bir erkek çocuğu Hz. Peygamber'in kucağına bevledince O, su getirilmesini istemiş ve sadece su serpmekle yetinerek elbiseyi yıkamamıştır.[588] Başka bir rivayette ise, *"Erkek çocuklar işerse su serpilir, kız çocuklar işerse yıkanır"* [589] denilmiştir.
İmam Muhammed ilk hadisi zikrettikten sonra şöyle der:
"Yemek yemeye başlamamış erkek çocuğun bevli konusunda ruhsat, kız çocuğun bevli konusunda da yıkama emri gelmiştir. Her ikisini de yıkamak bize daha hoş geliyor. Ebu Hanife'nin görüşü de budur".[590]

Bu konuda delil aldıkları Hz. Aişe hadisine göre, Hz. Peygamber'e getirilen bir erkek çocuğu, üzerine işemiş, Hz. Peygamber de su isteyerek üzerine dökmüştür. İmam Muhammed:
"Biz bunu, yani temizleninceye kadar suyla yıkamayı benimseriz. Ebu Hanife'nin kavli de budur" demiştir.[591]
Görüldüğü gibi burada esas olan temizlik olduğu için Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in yıkamayı tercih etmeleri hadisin maksadına uygun olan anlayıştır. Kanaaîimıza göre Hz. Peygamber'in bu konudaki tatbikatını nakleden sahabilerin kullandıkları kelimeler farklı olsa da, Hz. Peygamber'in uygulaması birdir, bu da, elbisenin idrarla pislenen kısmının suyla temizlenmesidir. Daha sonra fukahamn, sahabenin olayı naklederken kullandıkları farklı kelimelere takılarak birtakım şeklî ihtilaf ve tartışmalara girmeleri anlamsızdır.
Nitekim Tahavî, bu konuda ihtilaf eden ulemanın görüşlerini naklederken, bazılarının "erkek çocuğun idrarının temiz, kız çocuğununkinin pis olduğu" sonucuna vardıklarını belirtmektedir.[592] Said İbnü'l-Müseyyib'ten nakledilen garip bir kıyasa göre ise:
"Erkek çocuğun bevli fışkırarak, sıçrayarak çıktığı için ona su serpilir, kız çocuğunki dökülerek çıktığı için ona da su dökülür".[593]
Tahavî'nin ulaştığı sonuç ise daha tatmin edicidir. O şöyle der:
"Aklî açıdan bakılırsa biz deriz ki, yemek yemeye başlamadan önce olsun, sonra olsun, erkek ve kız çocukların idrarları hakkındaki hüküm aynıdır. Kız çocuğun idrarı pisse, erkek çocuğunki de pistir. Bu, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşleridir".[594]
3- Avn b. Ebi Cuhayfe, babasından şu olayı nakleder:
"Hz. Peygamber'i Mekke fethi gününde kırmızı bir deri çadır içinde gördüm. Bilal O'na abdest suyu götürdü. Sonra çadırdan çıkarak suyu döktü. İnsanlar bu su için koşuştular. Suya yetişenler onunla meshettiler, yeti semi yeni er ise, suya dokunanların ellerinin yaşlığından istifade ettiler".[595] İmam Muhammed, kullanılmış suyun teiniz olduğuna bu olayı delil getirerek,
"Çünkü bununla teberrük edildi (bereket umuldu), pis şeyle teberrük edilmez, eğer bu su pis olsaydı Hz. Peygamber bunu kerih görürdü"[596] diyor. Ebu Hanife ise bunu mümkün görmeyerek şöyle der:
"Bu olayın Hz. Peygamber'e ulaştığı nakledilmiyor (Yani olay çadırın dışında meydana geldiği için Hz. Peygamber görmemiş). Eğer Hz. Peygamber'in haberi olsa ve bunu reddetmese idi o zaman delil almak sahih olurdu".[597]
Ebu Hanife, hadisi dikkatli ve maksadına uygun bir şekilde değerlendirerek, Hz. Peygamber'in açık bir tasvibi olmadığı gerekçesiyle kullanılmış suyu temiz saymamış ve bu konuda sahabenin tatbikatını delil almamıştır. Halbuki İmam Muhammed uzak bir istidlalle bu olayı kullanılmış suyun temizliğine delil getirmiştir. Aslında bu olayın, kullanılmış suyun temizliğine işaret eden hiçbir yönü yoktur. Zira Hz. Peygamber'in abdest suyu ile teberrük edilmesi. Ona karşı duyulan sevgi ve hürmetin bir tezahürüdür ve bu sadece Onun zatıyla ilgili bir husustur.
4- Hz. Peygamber'e gelerek bey'at edip müslüman olan Küleyb'e Hz. Peygamber:
"Üzerindeki küfür saçını kes" [598] buyurdu. O da başını tıraş etti".[599]
İmam Muhammed, hadisi zikrettikten sonra:
"Bunu her yeni müslüman olana vacip görmüyoruz. Çünkü ashabının çoğuna bunu emretmedi. Muhtemelen Nebi (s.a.v), saçlarıyla övündüğü için veya saçlarının önceki halinden daha fazla temiz olmasını sağlamak için Küleyb'in tıraş olmasını emretti. Bu, gusletmek gibi değildir. Müslüman olunca gusletmek, sebep oluştuğu için vaciptir" demiştir.[600]
İmam Muhammed, Hz. Peygamber'in diğer müslüman olanlara emretmediği bir şeyi Küleyb'e emretmesinden hareketle, hadisin gerçek illetinin mahiyeti üzerinde muhtemel yorumlarda bulunmaktadır. Hadisin esas hedefinin bunlar olması uzak bir ihtimal değildir.
5- Ömer b. Abdilaziz'den nakledilen bir rivayette, müslüman bir kadının semer (hayvan) üzerine binemiyeceği, çünkü Hz. Peygamber'in:
"Allah binek üstündeki kadınlara lanet etmiştir" buyurduğu belirtilmektedir.[601]
Bunu zikreden Serahsî:
"Bundan murad eğlence olsun diye veya süslenerek erkeklere kendini arz etmek maksadıyla binen kadınlardır. Yoksa bir kadının, ihtiyacı için, cihad veya Hac için hayvana binmesinde bir mahzur yoktur" demiştir.[602]
Kanaatımızca Serahsfnin bu yorumu, hadisin maksadına en uygun izah tarzıdır.
6- Ebu Hanife, "bedene (Hac'da kurban edilen büyükbaş hayvan)ye işaret yapılmaz, bu müsle (işkence maksadıyla burun, kulak kesme kabilin-den)dir" demiştir. İbn Ebi Leyla ise, bunda sakınca görmemiş, Ebu Yusufta bu meselede ona tabi olmuştur.[603] Serahsî, Mebsut'ta;
"Hz. Peygamber'in bizzat eliyle bedeneye işaret koyduğu sahih rivayetlerde bildirilmiştir" der [604] ve şöyle devam eder: "Bu, sahabeden açık bir şekilde rivayet olunmuştur. Hatta Tah'avî der ki:
"Ebu Hanife iş'arın aslını kerih görmedi. Bu konuda birçok meşhur eser (hadis) varken o, böyle bir şeyi nasıl kerih görür. O, kendi zamanının iş'arını kerih gördü. Çünkü onlar bu işte aşırı gidiyorlardı. Öyle ki, Hicaz sıcağında bulaşıcı hastalıklardan hayvanın helaki bile söz konusuydu. Ebu Hanife "iş'ar" yerine, "taklid"i (hayvanın boynuna bir şey takma) tercih ediyor ve şöyle diyor:
"Taklid ile de alamet koyma maksadı hasıl olmuş olur. Bu, bedeneye ikramdır. İş'arda ise ikram manası yoktur. Bilakis bu, hayvana zarar verir. Çünkü sinekler bu yaraya konar. Sinekleri bundan uzaklaştırmak mendubtur. Ebu Hanife, sineklerin musallat olmasından dolayı bunu kerih gördü".[605]
Görüldüğü gibi, Ebu Hanife sünnetin maksadına itibar ederek, hayvanın boynuna takılacak bir nişanla da, kaybolmasını veya başka hayvanlarla karışmasını önleyecek bir alametin konulmuş olacağını düşünmüştür. Ancak bunun iş'ar gibi kalıcı olmadığı, kolayca çıkarılıp alınabilecek bir şey olduğu için maksadın yine hasıl olmadığı söylenebilir. Bu durumda Tahavi'nin belirttiği gibi, iş'arda aşırı gidilmesi halinde, yaraya konacak sinekler vasıtasıyla, hayvanlar arasında çıkacak bulaşıcı bir hastalığın daha büyük bir tehlike yaratacağını göz önüne almak gerekir. Ayrıca Hz. Aişe'nin iş'arı terkettiği, İbn Abbas'ın da bunu insanların ihtiyarına bıraktığı belirtilmiştir. [606] Nitekim Peygamber (s.a.v.)'in bu konuda yaptığı şey, insanlar arasında eskiden beri âdet olan [607]bir uygulamanın tekrarından ibarettir. Bunun vücup ifade etmediği ise aşikardır.
7- Ebu Hanife, sâime (dışarıda otlayan) atlar için zekat gerekmiyeceği görüşündedir. Ancak erkek ve dişi atlar, nesil elde etmek için besleniyorsa, her at için bir dinar (zekat) vardır. İstenirse atların değeri esas alınarak her 200 dirhem için beş dirhem zekat verilir. [608] İmam Muhammed ve Ebu Yusuf, sâime olsun olmasın, attan dolayı zekat düşmeyeceği görüşündedirler. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'den şöyle nakledilmiştir:
"Ümmetimi at ve köle zekatından muaf tuttum. Ancak köle için fıtır sadakası vardır".[609]
Ebu Hanife'nin ise sâime konusunda şu hadise dayandığı belirtilmektedir:
"Allah'ın Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her sâime at için bir dinar veya on dirhem (zekat) vardır. Savaş atı için bir şey yoktur".[610]
Hz. Ömer, Ebu Ubeyde b. Cerrah'a bir mektup göndererek, ondan her erkek ve dişi sâime attan bir dinar veya on dirhem zekat almasını emretmiştir. Bu mesele Halife Mervan zamanında tekrar gündeme gelmiş ve halifenin sahabe ile yaptığı müşaverede Ebu Hureyre:
"Kişiye kölesinden ve atından dolayı zekat yoktur" [611] hadisini rivayet edince, Mervan, Zeyd b. Sabit'e dönerek, "ne diyorsun ey Ebu Said" diye sormuş, buna şaşıran Ebu Hureyre de; "ben Peygamber (s.a.v.)'in hadisini söylüyorum, o 'ne diyorsun Ebu Said' diyor" demiştir. Zeyd, "Peygamber (s.a.v.) doğru söyledi, fakat o, savaş atlarını kasdetmiştir. Nesil üretmek için beslenen atlarda sadaka vardır" demiştir. Mervan, ne kadar diye sorunca, Zeyd:
"Her atta bir dinar veya on dirhem" diye cevap vermiştir.[612]
Bu haberden anlaşıldığına göre, savaş atlarından dolayı zekat gerekmemekle beraber, ticaret maksadıyla beslenen atlar için zekat vardır. Zeyd b. Sabit, Ebu Hureyre'yi tashih etmiş, Ebu Hanife de hadisin maksadına uygun olan bu tashihini tercih etmiştir. Dolayısıyla îbn Ebi Şeybe'nin söylediği [613]gibi burada hadise muhalefet söz konusu değildir.
8- Hz. Peygamber, karısının hamileliğinden şüphelenen bir adamla, karısı arasında lian [614] uygulamış, Ebu Hanife ise, hamilelikten dolayı mülâaneye gerek olmadığını söylemiştir.[615] Kevserî diyor ki:
"Ulema, hamilelikten dolayı lian yapılıp yapılmayacağı konusunda ihtilaf etmiştir. Bazıları:
"Kadının karnı herhangi bir sebeple şişebilir ve bu hamilelik zannedilir. Böyle mevhum bir şeyden dolayı lian yapılmaz". demişlerdir. Ebu Hanife ve ashabı da bu görüştedirler. Çünkü lian, hamileliği reddetmek için değil, zina olup olmadığını tespit etmek içindir. Ebu Hanife'nin dışında, hamileliğin lian için yeterli olmadığını savunanlar şunlardır:
Sevrî, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâcişun, Züfer. Mülâaneye cevaz verenler ise:
İbn Ebi Leyla, Malik ve EbuUbeyd'dir.[616]
Hadisten maksad, herhangi bir şüpheden dolayı hemen mülâaneye gitmek ve sonunda boşanmak olmadığına göre, Ebu Hanife, bu hadisi vücub ifade eden genel bir uygulama olarak görmemiş, aile birliğinin devamı bakımından, kocanın, karısının hamileliği konusundaki şüphesini mülâane için yeterli görmemiştir. Nitekim başka bir hadiste, diğer çocuklarına benzemeyen bir çocuk doğuran karısından şüphelenen ve bunu

Hz. Peygamber'e ileten bir bedevîye Hz. Peygamber, bunun normal olduğunu ve şüphelenmesine gerek bulunmadığını belirtmiştir. [617] Böyle önemli konularda mücerret şüphe yeterli değildir.
9- Hz. Peygamber zamanında, birkaç yetime miras olarak içki kalmıştı. Ebu Talha Hz. Peygamber'e gelerek,
"Bu içkiyi sirke yapabilirler mi?" diye sormuş, Hz. Peygamber ise bunu kabul etmemiştir.
Ebu Hanife ise bunda bir sakınca olmadığı görüşündedir.[618]

6- Örfe Uygunluk

Hanefi mezhebinin, diğer mezheplerden farklı olarak örfe büyük bir önem verdiği ve bunu İslam Hukukunun kaynakları arasında mütalaa ettiği bilinmektedir.[619]"Örf ile sabit olanın, nass ile sabit olmuş gibi kabul edileceği" prensibi İmam Muhammed'den nakledilmektedir. [620] Ayrıca onun, Muvatta'da zikrettiği,
"Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah yanında da güzeldir, müslümanların çirkin gördüğü şey, Allah yanında da çirkindir" [621]hadisi bu konuda hanefilerin dayandığı diğer bir delildir.
1- İmam Muhammed bu rivayeti, teravih namazının 20 rekat olarak ve cemaatle kılınması hususundaki haberleri naklettikten sonra zikretmiş ve şöyle demiştir:
"Biz bunların hepsini benimseriz. Ramazan ayında insanların cemaatle nafile namaz kılmalarında bir beis yoktur. Çünkü müslümanlar bu konuda icma etmişler ve bunu güzel görmüşlerdir".[622]
2- Ebu Hanife'nin et selemini [623] kabul etmeyişinin sebebi, bunun insanlar arasında maruf bir şey olmamasıdır. Bir adamın diğerine selemle et satması konusunda Ebu Hanife şöyle demiştir:
"Bunda hayır yoktur. Çünkü bu bilinen bir şey değildir".[624]
3- Şerhu's-Siyeri'l-Kebir'de nakledilen bir rivayete Serahsî'nin getirdiği yorum, insanların maslahatları gereği uygulaya geldikleri bir şeyin örf olarak mütalâa edildiği ve bunda bir sakınca olmadığı istikametindedir. Şöyle ki: Hz. Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas'abir mektup göndererek, atların iğdiş edilmemesini ve iki milden fazla koşturulmamasını emreder.[625] Serahsî şöyle der:
"Resulullah'ın, Hz. Ali'nin bu meseleyle ilgili bir sorusuna karşılık olarak verdiği,
"Kim böyle yaparsa ahirette nasibi yoktur" [626] hadisinin zahirini alan bazı kimseler, Cenab-ı Hakk'ın:
"(Şeytan şöyle dedi)...Onlara Allah'ın yarattığını değiştirmelerini emredeceğim..,"[627] âyetini bu şekilde tevil ettiler ve bundan maksadın, binek hayvanlarının iğdiş edilmesi olduğunu söylediler.
Bizim görüşümüz bunda bir sakınca olmadığı yolundadır. Çünkü bu, Hz. Peygamber'den bugüne kadar hiç kimsenin itirazına maruz kalmadan yapılagelmiş maruf bir uygulamadır. İğdiş edilmiş atın satılmasında ve üzerine binilmesinde hiçbir mahzurun olmadığı ittifakla sabittir. Çünkü Hz. Peygamber'in atı böyleydi. Eğer bu uygulama mekruh olsaydı bizzat o, insanları bundan sakındırmak için böyle bir atı alıp üzerine binmeyi mekruh görürdü. Hz. Ömer'in ifadesindeki nehyin İmam Muhammed'e göre tevili şudur:
"Atın kişnemesi, düşmanı korkutur. Atı iğdiş etmek bu kişnemeyi yok eder. İşte atı iğdiş etmek bunun için kerih görülmüştür, yoksa dinde haram olan bir şey değildir".[628]
Görüldüğü gibi, Serahsî, hadisin yorumunu tamamen örf doğrultusunda yapmış ve hadiste
"bunu yapan kimsenin ahirette nasibi olmayacağı" şeklinde geçen şiddetli vaîde rağmen, bu konudaki nehyin İmam Muhammed'e göre sadece kerâhiyet ifade ettiğini belirtmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in atı da iğdiş edilmiş bir attır ve o günden sonra bu ameliye insanlar arasında uygulanagelmiş, yani örf olmuştur.
4- İmam Muhammed, örfle ilgili diğer bir uygulama olan sarık sarma konusunda da şunları söyler:
"Harpte ve harp dışında sarık giymek, nıüslümanların güzel olan işlerindendir. Sarık araplann tacıdır".[629] Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Sarık giyinin ki hilminiz artsın".[630] Ayrıca Resulullah (s.a.v.), fetih gününde Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girmiştir. Bundan anlıyoruz ki, bu güzel bir şeydir".[631]
İmam Muhammed'in de belirttiği gibi, sarık arapların tacı, yani onların geleneksel olarak giydikleri bir serpuştur. Bunun giyilmesinin güzel karşılanması, Hz. Peygamber'in de böyle bir serpuş giymiş olması ve bunu tavsiye etmiş olmasındandır.
5- Hz. Peygamber, buğdayla buğdayın, arpayla arpanın, misli misline (yani ayru cinsten olmak kaydıyla) ve elden ele (peşin olarak) satılmasını, aksi takdirde riba olacağım bildirmiştir,
Ebu Hanife ise, elde mevcut olmayan buğdayın, mevcut olanla aynen (mal olarak) satılabileceği görüşündedir. [632] İbn Ebi Şeybe'nin hadise muhalefet olarak değerlendirdiği Ebu Hanife'nin bu görüşü de insanlar arasında teamülen cari olan uygulamalardandır ve burada hadise muhalefet sözkonusu değildir. Çünkü hadisten maksad, ribaya mani olmaktır. Ribadan ve gayrimeşru kazançtan korunduktan sonra, ticari muamelelerin şeklinin şöyle veya böyle olması, insanların tayin edecekleri bir husustur. Bu konuda örf, önemli bir yer tutar. Nitekim Hz. Peygamber, cahiliye döneminden beri araplar arasında yaygın olan selem akdiyle mal alışverişini yasaklamamış, sadece bazı düzenlemeler getirmiştir [633] yine İstisna' (siparişle mal yaptırma) akdi, eskiden beri insanlar arasında teamül olmuş bir uygulamadır. Hz. Peygamber'in insanın yamnda olmayan şeyi satmaktan yasaklaması [634] istisna1 akdine şamil olmadığı gibi [635] Ebu Hanife'nin cevaz verdiği "insanın yanında mevcut olmayan buğdayla, mevcut buğdayın alım satımı" da bu hadise aykırı değildir. Zira hadiste geçen "insanın yanında olmayan şey" tabirini, insanın sahip olmadığı şey olarak anlamak daha uygundur. Çünkü tarladaki buğdayla, evdeki buğdayın alım satımında taraflardan en az birinin, sattıkları malları yanlarında bulunduramıyacakları aşikardır. Fakat yanlarında olsa da olmasa da, alışveriş akdi yaptıkları anda sahip oldukları malları sattıklarında şüphe yoktur.[636]

7- Zamanla Ortaya Çıkan Gelişmeleri Dikkate Alma

İslam Hukukunun temel prensiplerinden biri olan "zamanın değişmesiyle beraber hükümlerin de değişeceği" [637] kuralı, İslamın ilk devirlerinden itibaren uygulama alam bulmuş ve örneklerini vermiş bir prensiptir. Ebu Hanife ve talebelerinin fetihler yoluyla hızla değişen içtimaî yapı ve yabancı ulus ve kültürlere yakın bir bölgede bulunmaları sebebiyle bu tür gelişmelerle daha çok temas halinde oldukları şüphesizdir. Onun için verdikleri hükümlerde ve hadisleri yorumlamada bu unsuru dikkate aldıkları görülmektedir.
Nitekim Ebu Hanife'nin, Hicaz'da bilinmeyen, fakat Suriye'de yaygın olan icare akdini, kıyas yoluyla hükme bağlaması üzerine, bu şekildeki ki yaşlarıyla hududu aştığı şeklinde tabiîn tarafından kendisine yapılan ikazlara, Bağdat şehriyle Medine'nin durumunun aynı olmadığı, değişen ve gelişen şartlar karşısında gelişmelere mani olmanın, Allah'ın emirlerine ve Hz. Peygamber'in hadislerine karşı gelmek demek olduğu şeklinde cevap vermiştir.[638]
El-Alim ve'1-Müteallim kitabında, "bu meselelere asla girme, zira Hz. Peygamber'in ashabı, bu konulara girmediler. Onlar için kafi olan şey senin için de kafidir" diyenler bulunduğunu kendisine serzenişle nakleden müteallime (öğrenciye) verdiği cevapta Ebu Hanife, değişen şartların dikkate alınması gerektiğini açıkça belirterek şöyle demiştir:
"Onlar sana, Hz. Peygamber'in ashabı için yeterli olan, senin içinde yeterli değil midir? Dediklerinde,
"Evet, ben onların durumunda olsaydım, onlar için mümkün olan, benim için de mümkün olurdu" şeklinde cevap ver. Oysa, onların şartlarıyla bizim şartlarımız birbirinin aynı değildir".[639]
Konuyla ilgili olarak vereceğimiz örneklerde de bazı hadislerin bu açıdan yorumlandığı görülecektir.
1- Hurma ve kuru üzüm nebizlerinin birlikte yapılıp karıştırılarak içilmesini Hz.Peygamber'in yasaklamış olduğu, rivayetlerde bildirilmektedir.[640]
Ebu Hanife'nin, Hammad'dan, onun da İbrahim'den naklettiğine göre, hurma ve kuru üzüm nebizlerinin karıştınlıp içilmelerinde bir beis yoktur. Çünkü bunlar evvelce hayatın zorluğundan (fakirlikten) dolayı kerih görülmüştü. Bunun gibi et ve yağ da o zaman kerih görülenler arasındaydı. Ancak Allah, müslümanlara genişlik verdiği zaman, bunlan içmenin mahzuru yoktur".[641] Bunu nakleden İmam Muhammed,
"Biz bunu alırız. Ebu Hanife'nin görüşü de budur" demektedir.[642]
2- Zührî'den nakledildiğine göre, Ebu Süfyan b, Harb, henüz müslüman olmadan, Hudeybiye barışı zamanında, Medine mescidine girmişti. Ancak bu, onun Mescid-i Haram'a girmesini helal kılmıyordu. Çünkü Cenab-i Hak, *"Müşrikler ancak pistirler, Mescid-i Haram'a bu seneden sonra yaklaşmasınlar"* [643] buyurmuştur.
Bu olayı izah eden Serahsî, Ebu Süfyan'ın, Hudeybiye barışını bozmaları üzerine, anlaşmayı yenilemek maksadıyla Medine'ye gelerek mescide girdiğini belirtmekte ve bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır: "Bize göre, müşriklerin diğer mescidlere girmelerine mani olunamıyacağı

gibi, Mescid-i Haram'a girmelerine de mani olunamaz. Bu konuda harbî ve zimmî aynıdır. Konuyla ilgili ayetin tevili ise şöyledir:
"Ayet, müşriklerin cahiliyye devrindeki adetleri üzere mescide girmelerini yasaklamıştır. Rivayete göre onlar, Kabe'yi çıplak olarak tavaf ediyorlardı. Yaklaşmalarına mani olmaktan maksat, tedbir ve Mescid-i Haram'ın imareti içindir. Biz bu yüzden deriz ki, bu yasak onlara değildir. Zaten onların da bunu yapmalan (yani eski müşrikler gibi davranmaları) mümkün değildir".[644]
Görüldüğü gibi Serahsî, konuyla ilgili ayet ve hadisi, değişen şartları dikkate alarak değerlendirmiş ve bu yasağın illetinin, Kabe'yi çıplak tavaf eden cahiliye devri müşriklerinin, bu şekilde Mescid-i Haram'a yaklaşmalarını önlemek olduğunu belirtmiştir. Daha sonra bu illet ortadan kalktığına göre sözkonusu yasağın kalkması da tabiidir.
3- İmam Muhammed, müslü mani arın, savaş için gittikleri beldelerin gayrimüslim ahalisini, savaşa başlamadan önce İslama davet edip etmemekte serbest olduklarını belirtmiştir. İsterlerse inzar ve i'zar (savaş için mazeret) kabilinden onları İslama davet ederler. İsterlerse hiç davet etmeden savaşa başlarlar. Belki matlup olan da budur. Çünkü önceden davette, müslümanlar için bir zarar sözkonusu olabilir. O yüzden İslama davet etmeden savaşmalarında bir beis yoktur".[645]
İmam Muhammed bu görüşe muhalif iki hadisi zikrederek tevilini şöyle yapar:
"İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Resulullah, hiçbir kavimle onları İslama davet etmeden savaşmamıştır". Aynı hadis Talha tarafından da rivayet edilmiş, "Resulullah, İslama davet etmeden, müşriklerle savaşmazdı" [646] denilmiştir.
İmam Muhammed'e göre, bu hadislerin tevili şudur:
"Hz. Peygamber, o zaman İslami onlara takdim eden ilk kimseydi. Onların çoğu, onun neye davet ettiğini bilmiyorlardı. Bunun için İslama davet öne alındı. Kendisine, Deylem'lilerin İslama daveti konusu sorulan İbrahim Nehaî'nin:
"Onlar, davet edildikleri şeyi biliyorlardı" dediği naklolunmuştur.[647]
Serahsî, bu tevili daha da anlaşılır bir şekilde şöyle izah etmiştir: "Bu teville o (İmam Muhammed), bu hüküm konusunda, zamanımız Hz. Peygamber'in zamanından farklıdır demek istiyor. Veya Resulullah'ın bu davranışının, vücup ifade etmemekle beraber, müşriklerin tevbe etmeleri umuduna binaen kalplerini yumuşatmak gayesine matuf olduğunu kasdediyor. Görmüyor musun, rivayetlere göre Hz. Peygamber, müşriklerle savaşıyorken, namaz vakti geldiğinde, ashabıyla birlikte namaz kılıyor, sonra da yerine dönerek, müşrikleri İslama davet ediyordu. Bundan anlaşılmaktadır ki bu, sadece onlann kalblerini yumuşatmak içindir".[648]
İmam Muhammed ve Serahsî'nin açıkça belirttikleri gibi, Peygamber (s.a.v) zamanı ile ondan birbuçuk asır sonraki zaman birbirlerinden farklıdır ve değişen şartlan gözönünde bulundurmak gerekir. Artık İslamin Hicaz yarımadasını aşıp Mâverâünnehir ve Çin'e ulaştığı bir zaman olan Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in yaşadıkları dönemde, İslama davet şekli, Hz. Peygamber zamanındaki kadar kolay olmadığı gibi, böyle bir davetin, düşmanın, zaman kazanarak müsîümanlara karşı hazırlanma fırsatı bulacağı düşüncesiyle askeri açıdan zararlı olacağı da söylenebilir.
4- Hz. Peygamber'den nakledilen bir hadiste:
"Düşmanın eline geçebilir endişesiyle, Kur'an'la düşman arazisine girmek yasaklanmıştır" [649] Ebu Hanife ise bunda bir sakınca görmemektedir.[650]
Bu konuda muhalif hadis hemen hemen yok gibidir. Daha sonrakiler Ebu Hanife'nin bu muhalefetini şöyle tevil etmişlerdir:
"Düşmanın eline geçme korkusu gerçekten mevcut ise, o takdirde caiz değildir. Ancak düşman arazisi emniyetli ise veya bir müslüman emanla oraya giriyorsa o zaman caizdir".[651]
Serahsî de bu konuda Tahavi'den şöyle bir yorum nakletmiştir:
"O zaman (Hz. Peygamber zamanı), müslümanlann elinde Kur'an çoğaltılmamıştı. Düşmanın eline geçtiği takdirde bir kısmı kaybolabilir veya değiştirilebilirdi. Bu konuda emniyetli bir durum yoktu. Ama şimdi (Ebu Hanife'nin veya Tahavî'nin zamanı) Mushafların ve kurranın çokluğundan dolayı korkulacak bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Kur'an, düşmanın eline geçse bile onunla alay edemezler. Çünkü o, en muciz ve fasih bir kelâmdır".[652]
Bu yorum makuldür ve muhtemelen Ebu Hanife de mushafların ve kur-ranın çoğalıp her tarafa yayıldığı kendi döneminde, hadiste zikredilen endişenin artık ortadan kalktığı düşüncesiyle Kur'an'la düşman arazisine girmekte bir sakınca görmemiştir.
5- Hz. Peygamber zamanında, bir kimsenin, başkasının yanında işçi olarak çalışan bekâr oğlu, ev sahibinin karısıyla zina etmiş, oğlanın babası da kadının kocasına yüz koyun ve bir hizmetçi vermişti. Fakat sonradan cezanın bu olmadığım öğrenince, davayı Hz. Peygamber'c intikal ettirmiş, Hz. Peygamber de yüz koyun ve hizmetçinin geri verilmesine, oğlana yüz celde vurularak bir yıl sürgün edilmesine, kadının da recmedilmesine karar vermişti.[653]
Ebu Hanife ise celdeden sonra sürgün edilmeyeceği görüşündedir.[654]
Kevseri'nin belirttiğine göre, bu konuda gelen haberler çelişkilidir. Ona göre Ebu Hanife, Kitapla sabit olan celde cezasına, haberle yani zanni olan bir şeyle sabit olan sürgün cezasını ilave etmemiştir. Bazı hadislerde sürgünden bahsedilmesi maslahat gerektirdiği içindir. Yoksa celde ile beraber aslî bir ceza değildir. Şayet aslî ceza olsaydı, Kur'an'da yer alırdı. Kazaî maslahat, hal ve şartların değişmesiyle değişen bir şeydir. Hz. Ali, "Sürülmeleri fitne olarak onlara kâfidir" demiş, İbrahim Nehaî de:
"Sürgün fitne olarak yeter" şeklinde görüş belirtmiştir. Hz. Ömer, Rebia b. Ümeyye b. Halefi şarap içtiğinden dolayı Hayber'e sürmüş, onun Herakl'e iltica ederek hıristiyan olması üzerine de:
"Bundan böyle bir müslümanı sürmeyeceğim" diye yemin etmiştir.[655]
Bundan anlaşıldığına göre, hadiste geçen sürgün cezası zaman ve şartlara göre değişebilecek bir cezadır. Hakimin veya yöneticinin takdirine göre maslahata uygunluğu gozönüne alınarak bu ceza uygulanır veya uygulanmaz.[656]
6- İmam Muhammed, bir kuyuya koyun veya inek düşmesi halinde ne kadar su çekilmesi gerektiğini Ebu Hanife'ye sorar. Ebu Hanife, kuyudaki suyun tamamının çekilmesi gerektiğini söyler. Eğer su onlara galip geliyorsa (kaynağı bolsa) bu müstesnadır.[657]
Serahsî, bunu izah ederken şöyle diyor:
"Eğer su, belirli bir noktada onlara galip geliyorsa suyun tamamının çekilmesi vacip olur. Ebu Hanife'den rivayet edildiğine göre, bu durumda yüz kova çekilmesi yeterlidir. O, Küfe kuyularındaki suyun azlığından dolayı bu hükmü vermiştir. İmam Muhammed, Bağdat kuyularındaki suyun çokluğundan dolayı üç yüz veya iki yüz kova su çekilmesi gerektiğini belirtmiş, Ebu Yusuf ise, kuyuda bulunan su miktarı kadar boşaltılır demiştir".[658]
Serahsî'nin de belirttiği gibi, kuyuların temizliği, suyun azlığı, çokluğu gibi birtakım dış etkenlerin dikkate alınmasıyla halledilebilecek bir meseledir. Bu konuda müçtehitlerin verdikleri rakamlar kendi yaşadıkları çevrenin ve zamanın onlara tanıdığı imkanlarla doğru orantılıdır. Esas olan temizlik olduğuna göre, bu temizliği sağlayacak imkân ve vasıtaların zamana ve çevreye göre değişmesi tabiîdir.
7- Hz. Peygamber, zina eden cariyesine ne yapması gerektiğini soran birisine, üç defaya kadar aynı işi yaparsa, her defasında celde ile cezalandırmasını, tekrar yaparsa satmasını tavsiye etmiştir.
Ebu Hanife ise, efendisinin celde vuramıyacağı görüşündedir.[659]
Kevseri, Ebu Hanife'nin, zaniye cariyenin celdelenmesini kabul ettiğini, fakat bunun gelişigüzel olamıyacağını, anarşiye yol açmamak için bu işin Sultan (yönetici) tarafından yapılması gerektiği görüşünde olduğunu belirtmektedir. Kevserî'ye göre bu, Ebu Hanife'nin fıkıh gücünü göstermektedir. Hükmün sabit olması ve adaletin yerini bulması için Ebu Hanife'nin görüşü yerindedir.[660]
Ebu Hanife bu görüşüyle de zamanla ortaya çıkan gelişmeleri dikkate aldığını göstermiştir. Çünkü kendi döneminde sınırlan genişleyen, nüfusu artan büyük bir İslam devleti ve güçlü bir devlet otoritesi vardır. Herkesin suç işleyen kölesini bizzat cezalandırması halinde devletin haberdar olamayacağı bazı haksızlıkların ve gelişigüzel uygulamaların olması mümkündür. Halbuki Hz. Peygamber, kendi döneminde, etrafında olup bitenleri takip edebilecek küçük bir devletin başındaydı.
Ebu Hanife'nin görüşüne göre, hadiste geçen ceza değişmemiş, cezayı uygulayacak otorite değişmiştir ki, bu da adaletin tesisi bakımından hadisin maksadına uygundur. Nitekim Ebu Hanife diğer birçok konuda da hukuk düzeni bakımından, devlet otoritesine büyük önem vermiştir. Onun için daha önce verdiğimiz bir örnekte de görüldüğü gibi, hadiste yer almamasına rağmen, ölü araziyi ihya eden kimsenin sultamn izni olmadan oraya sahip olamıyacağı hükmünü vermiş, böylece zamanla ortaya çıkan güçlü devlet otoritesinin iznini hadisin hükmüne ilave etmiştir.[661]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu

Hanefi mezhebinin hadis metodu derken, hanefı usul kitaplarında yeralan ve en erken 4. hicrî asırdan itibaren derlenmeye başlanan, hadis usulüyle ilgili teknik malûmatı kasdediyoruz. Bildiğimiz kadarıyla, Ebu Hanife ve talebelerinin hadis usulüne dair müstakil eserleri yoktur. Ancak ilk fıkıh kitapları içinde hadis usulü ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Bunlar, fıkhî hükümlere esas alınan hadislerin tercihi sadedinde ve genellikle diğer imamlarla görüş ayrılığı bulunan meselelerde zikredilen unsurlardır. Yani bir müçtehit, hükme esas aldığı hadisi, ya isnad yönünden, ya ravinin durumu yönünen veya hadisin maruf olup olmaması yönünden tercih veya terk etmekte, böylece karşı tarafın dayandığı hadisi daha az kuvvetli veya zayıf bulmaktadır. Bu şeklî unsurların dışında, fukahanın ve bilhassa Ebu Hanife ve talebelerinin hadis tercihinde ağırlıklı olarak dayandıkları unsurlar, hadislerin muhtevası ve insanların maslahatıyla ilgili hususlardır ki, bunları önceki bölümde incelemiştik.
Muhaddislerin anladığı manada ilk hadis usulü kitabının, Râmehurmuzî'nin "el-Muhaddisu'l-Fâsıl"ı [662] olduğu belirtilir. Gerçekten de, hadis rivayetiyle ilgili teknik unsurları sistematik bir şekilde ele alan ilk kitap budur.[663] Daha sonra, fukaha da bu geleneğe tabi olarak 4.hicrî asırdan itibaren telif ettikleri fıkıh usulleri içinde, mezheplerinin hadis usûlüne de temas etmişlerdir. Nitekim Hanefi mezhebinde ilk olarak Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö.340) çok muhtasar olarak konu ile ilgili prensipleri sıralamış [664] daha sonra Cassas (ö.370), Serahsî (ö.490) ve Pezdevî (ö.483) usullerinde Hanefi mezhebinin hadis usulüne daha geniş yer ayırmışlardır. Diğer mezhep fukahasının takip ettikleri yol da aynıdır.
Hanefi fıkhına ait bu müstakil usul kitaplarının, en erken 4.hicrî asrın ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başladığı düşünülürse, ikinci asrın 2.yarısından itibaren oluşmaya başlayan Hanefi mezhebinin, hadis usulü konusunda benimsediği prensiplerin, bu fıkıh usulü kitaplarında yer alanlara ne derece uyduğu hususu, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu noktaya işaret eden Dehlevî şöyle demektedir:
"Bilmiş ol ki birçok kimseler Ebu Hanife ve Şafiî arasındaki ihtilafın esasının, Pezdevî ve benzeri alimlerin kitaplarında zikredilen metodlar üzerine bina edildiğini sanır. Hakikat odur ki, bu metodlarm çoğu onların görüşlerinden çıkarılmıştır. Bana göre, "has açıktır, beyana ihtiyaç göstermez", "ziyade, neshtir", "âm, hâs gibi katidir", "ravilerin çokluğu, tercih sebebi değildir", "rey kapısı kapanınca fakih olmayan kimsenin hadisi ile amel vacip olmaz", "mefhum-u şart ve mef-hum-u vasfa asla itibar yoktur", "emir mutlaka vücup ifade eder" gibi kaideler, imamların görüşlerinden çıkarılmıştır. Bunların bizzat Ebu Hanife ve iki arkadaşından rivayet edilmesi doğru değildir".[665]
"...Gördüm ki bazıları, şu uzun şerhlerde ve büyük hacimli fetva kitaplarında bulunan bütün görüşlerin, Ebu Hanife ve iki talebesine ait olduğunu zannetmektedir. Gerçek içtihatla, tahriç edilmiş içtihat arasındaki farkı ayırdedemiyorlar. Böyle olunca da "Kerhî'nin tahricine göre böyle", "Tahavî'nin tahricine göre şöyle" demelerinin bir anlamı kalmıyor. Yine bu kimseler "Ebu Hanife şöyle dedi" demekle, "meselenin cevabı Ebu Hanife kavline ve Ebu Hanife'nin aslına göre şöyle" demek arasındaki farkı bilemiyorlar".[666]
Dehlevî, bu görüşleriyle önemli bir noktaya değinmiş, böylece, sonraki fukahanın mezhep imamlarına isnad ettikleri her yorum ve değerlendirmenin, gerçekten onların maksadını ifade etmemiş olabileceğini belirtmiş olmaktadır. Nitekim ilk Hanefi usulcülerinden Kerhî,
"Ebu Hanife ve ashabından rivayet edilenlere muhalif düşen her nass (ayet ve hadis) ya mensuhtur veya tevil olunur" [667] derken, imamlarına olan aşırı bağlılığı yüzünden onların görüşlerini neredeyse nassın üzerine çıkartmış ve onların da hatalı değerlendirmede bulunabilecekleri ihtimalini gözardı etmiştir. Diğer bazıları da, imamlardan gelen görüşleri, her ne pahasına olursa olsun haklı çıkartmak için zorlama tevillere giderek talebelerinin zaman zaman Ebu Hanife'ye yönelttikleri itiraz ve tenkitlerin taşıdığı fikir esnekliğini gösterememişlerdir.[668]
Fıkıh usulünün, hadis usulünden önce tedvin edilmiş olması, ilk iki asır içerisinde, fakihler ve hadisçiler şeklinde belirgin bir ayırımın bulunmamasına bağlanabilir. Nitekim bu asırlarda, hadisleri toplama gayretinde olanların çoğunun, aym zamanda bunları fıkıh alanında değerlendirme gayretini ve endişesini taşıdıkları görülmektedir. İlk tedvin edilen hadis mecmualarını, fıkıh bapları esasına göre düzenlenen "Musannaf'ların oluşturması, bunun en açık delilidir. Dolayısıyla bu dönemde hadis usulüyle ilgili müstakil eserlerin yazılmamış olması ve fıkıh usulünün hadis usulünden daha önce derlenmiş olması, tarihi gelişmelere uygundur. Kaldı ki fıkıh usulü de sonradan tedvin edilmiş bir ilimdir.
İbn Haldun bu konuda şöyle demiştir:
"Bilmiş ol ki bu fen (fıkıh usulü), bu dinde sonradan ihdas edilmiş bir ilimdir. Selefin buna ihtiyacı yoktu. Lafızların manalarını anlamada, kendilerinde bulunan lisan melekesinden daha fazlasına muhtaç değildiler. Hüküm çıkarmada muhtaç oldukları kanunlara gelince, bir kısmı bunların çoğunu kullandılar. îsnadlara gelince, Peygamber asrına yakın olmaları nakil konusundaki araştırma ve maharetleri, isnada bakmalarına hacet bırakmadı. Selef inkıraz bulup, birinci asır sona erince, bütün ilimler bir sanat haline geldi. Fakih ve müçtehitler, delillerden hüküm istinbatında bu kanun ve kaidelerin tahsiline ihtiyaç hissettiler ve bunları yazarak usulü'1-fıkh adını verdiler".[669]
Fıkıh usulü kitapları, İslâm Hukukunun kaynaklarını incelerken, Kur'an'dan sonra ikinci teşrîî kaynağı oluşturan sünnet üzerinde etraflıca durmuşlar ve kendi mezhep imamlarının anlayışları doğrultusunda, sünnetin delil olma değeri, kısımları, ravilerin halleri gibi konularda mezhep mensuplarına hitabeden bir hadis usulü geliştirmişlerdir. Bu bölümde, belli başlı Hanefi usul kitaplarının temas ettikleri hadis usulüyle ilgili konuları fazla derinliğine inmeden ele almaya çalışacağız.[670]

I- Sünnet Terimi, Kullanılışı Ve Tanımı

Sünnet terimi, daha Hz. Peygamber hayatta iken, sözlük ve ıstılah anlamıyla kullanılagelen bir terim olarak, Irak fukahasına ve özellikle Hanefi imamlarına hiç te yabancı olmayan bir kavramdır. Daha önce verdiğimiz örneklerde de görüldüğü gibi, sık sık Peygamberin sünnetinden söz edilmekte, "Peygamber (s.a.v.)'den bize ulaştığına göre" denilerek ondan nakledilen hadislere atıfta bulunulmaktadır. Schacht, Iraklılar arasında Peygamberin sünneti tabirini ilk kullananın Hasan Basrî olduğunu ve bu kavramın, ilk olarak ona atfedilen bir akaid risalesinde görüldüğünü belirtmektedir.[671] Sünnet tabirini, bizzat kendisine izafe ederek kullanan Hz. Peyganıber'in hadislerine bakılırsa [672] bu tabirin daha önce de kullanıldığını kabul etmek gerekir. Ancak tarihi sıraya göre ilk önce neş'et etmiş bulunan Hanefi fıkıh ekolü imamlarının, bu tabiri diğer mezhep imamlarından daha önce biliyor ve kullanıyor olmaları gayet tabii ve şüphesizdir.
Serahsi'nin belirttiğine göre, Hanefılerde sünnet, "Rasulûllah (s.a.v.)'ın ve ondan sonra sahabenin takip ettikleri yoldur". Şafiî ise sünnetten, sadece Hz. Peygamber'in yolunu ve sünnetini kasdeder.[673] Serahsî, sünnet teriminin sadece Hz. Peygamber'e hasredilemiyeceğini izah ederken, *"men senne sünneten haseneten..."* hadisini [674] delil getirir ve selefin, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in takip ettikleri yola da sünnet ismini verdiklerini ve bey'atı, "sünnetü'l-umareyn" (Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in sünneti) üzere aldıklarını kaydeder. Daha sonra:
"Size, benim ve benden sonraki râşid halifelerin sünnetine uymak düşer. Buna sımsıkı sarılın." [675]hadisini zikrederek, "şayet bu sabit ise deriz ki, sünnetin hükmü, îîtibadır. Delille sabit olmuştur ki Peygamber (s.a.v.), kavlen ve fiilen, din yolunda sülük ettiği hususlarda tabi olunandır. Kendisinden sonra sahabe de böyledir" demiştir.[676]
Serahsî mutlak manada, sünnete tabi olmanın, farz ve vacip manasım taşımadığını, ancak Bayram Namazı, ezan, kamet, cemaatle namaz gibi dinin alâmetlerinden sayılan sünnetlerin vacip derecesinde olduklarını belirtir.[677] Ona göre Teravih namazı, sahabenin sünnetidir. Çünkü bunu Peygamber (s.a.v.) sürekli kılmamış, fakat sahabe aksatmadan devam etmiştir. Dolayısıyla bunu kılan, mendup işlemiş olur, terkeden de kınanır. Fakat bu kınama, Peygamber (s.a.v.)'in devam ettiği bir ameli terkedene yapılan kınamadan daha hafiftir. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in sünneti, sahabenin sünnetinden daha kuvvetlidir.[678]
"Bu, bize göredir" diyen Serahsî, Şafiî ashabının ise sünnet deyince, peygamber (s.a.v.)'in devam ettiği nafileyi kasdettiklerini, sahabenin devam ettiği nafilenin ise onlara göre sünnet olmadığını, çünkü onların sahabe kavlini hüccet saymadıkları gibi fiillerini de sünnet olarak kabul etmediklerini kaydeder ve şöyle devam eder:
"Bize göre sahabe kavli hüccettir ve fiilleri de sünnettir. Çünkü bu, Cenab-ı Hakk'ın:
"Andolsun ki Allah'ın Resulü sizin için güzel bir örnektir" [679] kavline göre, ihyasıyla emrolunduğumuz bir yoldur".[680]

II- Sünnetin Kısımları Ve İttibaın Hükmü

Hanefi usulcülere göre sünnet, iki çeşittir:
1. Uyulması hidayet, terki dalalet olan sünnet (Sünnetü'1-Hüdâ),
2. Uyulması güzel, terki mubah olan sünnet (Sünnetü'z-Zevâid).[681]
Birincisi, Bayram namazı, ezan, kamet, cemaatle namaz gibi sünnetlerdir. Şayet bir kısım insanlar bunları terk ederlerse itab ve levme hak kazanırlar. Eğer bir belde ahalisi terkederse bu konuda ısrar edilir ve bunları eda etmeleri için onlarla savaşılır.
İkinci kısım sünnet ise. Peygamber (s.a.v.)'in oturuşu, kalkışı, giyinişi, hayvana binişi gibi hususlarda benimsediği tarzı nakleden rivayetlerdir.

Hz. Peygamber'in ibadetlerdeki sünneti de tabi olunacak sünnetlerdendir. Bunlardan bir kısmının terki mekruhtur. Bir kısmını terkeden ise günahkâr olur. Diğer bir kısmı daha vardır ki, uyan, güzel bir iş yapmış olur, ancak terkeden de günahkâr olmaz. Sahabenin "şöyle şöyle emrolunduk", "şu şekilde nehyolunduk" şeklindeki mutlak ifadeleri bize göre bunların, Resulullah (s.a.v.)'ın emri olmasını gerektirmez. Şafiî'ye göre bu şekildeki mutlak ifadeler, bunların Peygamber (s.a.v.)'in emri olduğunu ifade eder.[682]
Serahsî, Peygamber'e ittiba konusunda bir açıklama getirerek, bilhassa dinî ahkamda sünnete ittibanın farz olduğunu belirtmekte ve şöyle demektedir:
"Tevbe suresinin 43 ve Enfal sünesinin 67. ayetlerinden anladığımıza göre, Hz. Peygamber reyiyle yaptığı bazı işlerinde zaman zaman hataya düşmüştür. Böylece onun, reyinde hatadan emin olmadığını öğrenmiş oluyoruz. Biz diyoruz ki, Resulullah (s.a.v.) özellikle dinî hükümleri ortaya koymada hataya düşmekten masun idi. Dolayısıyla bu konulardaki sözü ilm-i yakın ifade etmekte ve bu söze ittiba ümmet üzerine farz olmaktadır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:
"Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan sakının".[683]
Hadis ve sünnetin delil olma değeri üzerine geçmiş Hanefi usulcülerinden Serahsî ve Pezdevi'nin görüşlerine kısaca yer verdiğimiz burada, Hanefi mezhebinin hadis usulü konusunda önemli bir eser telif eden son devir alimlerinden Zafer Alımed Tehânevî'nin, hadislerin delil olma keyfiyeti üzerine, zaman itibariyle yaptığı bir değerlendirmeyi zikretmek istiyoruz. O şöyle diyor:
"Hulefa-i Râşidîn döneminde bilinmeyen, hatta Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer döneminde maruf olmayan fakat uzak diyarlara nhleler düzenleyip, Hicaz, Medine ve Irak ehli arasında eseri bulunmayan hadisleri toplayanların bu rivayetleri hüccet olamaz. Böyle bir hadis zaruriyyat-ı diniyyeden değildir. Çünkü İslâm, en yüksek noktasına Hz. Ömer zamanında ulaşmış, bu, ondan sonraki râşid halifeler döneminde de devam etmiştir. Dinin zaruretlerinden olan bir hususun, mutlaka bunların zamanında ve beldelerinde zuhur etmiş olması gerekirdi. Bunlardan ve beldelerinden gizli kalıp çok uzak bir beldede ortaya çıkan rivayet şazdır, sahih olması halinde de zaruriyyat-ı diniyyeden değildir. Bu, ancak zevâid olabilir. Bu yüzden Muaviye,
"Size Ömer'in zamanında olan hadis gerekir. Çünkü o, Hz. Peygamber'in hadisi konusunda insanların en çok korkanı idi" demiştir".[684]

III. Haberlerin Kısımları

Hadisçiler, haberleri çeşitli yönlerden değişik gruplara ayırırlar: Hadisin senedi dikkate alınarak yapılan bir ayırıma göre, haberler, önce mütevatir ve gayri mütevatir olarak ikiye ayrılır. Gayri mütevatir olan kısım, genellikle âhad haberler olarak kabul edilmiştir. [685] Ancak hanefiler, mütevatirle âhad haberler arasında, meşhur haberlerin yer aldığını belirterek üçlü bir taksime giderler.[686]
Ahad haberler de kendi aralarında sıhhat ve zayıflık yönünden, sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üç kısma ayrılır. Tabiatıyla, hadislerin sahih veya zayıf olması -hadisçilere göre- isnad ve ravinin durumu gibi, hadisin intikaliyle ilgili hususların incelenmesiyle ortaya çıkan ve zaman zaman itibarî olan bir değerlendirmedir. Nitekim hadis metninin, nadir istisnalar dışında, hadisçilerce incelemeye konu edilmediği belirtilmektedir.[687] Ayrıca hadiste tashih ve tazif (sahih ve zayıf kabul etme) usullerinin zannî olduğu, bunun, genellikle hadisçilerin ve müçtehitlerin zevkine (tercihlerine) dayandığı söylenmiştir.[688] Onun için, bir diğerine muhalefet eden hadisçi veya müçtehit, bu muhalefetinden dolayı kınanamaz.[689]
Haberler, senedlerinin ittisali bakımından bir ayırıma tabi tutulursa o zaman, muttasıl ve munkatı haberler olarak iki ana kola ayrıldığı görülür. Kısaca, senedinde, Hz. Peygamber'e kadar kopukluk olmayan hadisler muttasıl, isnadının herhangibir yerinde kopukluk bulunan hadisler ise munkaü hadislerdir. Buna göre biraz önce zikrettiğimiz üç hadis türü, yani mütevatir, meşhur ve âhad muttasıl haberler içinde yer alırlar. Munkatı haberlerin önemli kısmını ise mürsel hadisler oluşturur.
Biz, bu bölümde, haberleri incelerken, genellikle Hanefi fıkıh usulü kitaplarından faydalandığımız için, fakihlerin konuyla ilgili sınıflandırma ve tanımlarını esas aldık. Ayrıca bu usul kitaplarının kaleme alındığı h.5. yüzyıl sonuna kadar teşekkül etmiş bulunan hadis ıstılahlarının dışına çıkmamaya çalıştık. Bu yüzden, daha sonra hadisçilerce teferruatlı bir şekilde tasnif edilip tanımlandırılmış olan hadis çeşitleri ve ıstılahları üzerinde durmadık.[690]
Şimdi, önce mütevatir haberlerden başlamak suretiyle, haberlerin kısımlarını ve hükümlerini, Hanefi usulcülerinin değerlendirmeleri ışığında ele alacağız.[691]

1- Mütevatir Haber

Mütevatir haber, Hz. Peygamber'den, şüphe bulunmayan bir ittisalle, aynen onu görüp işitenin aldığı şekilde ulaşan haberlerdir. Böylece onu, miktarı sayılamıyan, çoklukları, adaletleri ve ayrı yerlerden oluşları sebebiyle, yalan üzerinde birleşmeleri düşünülemiyen ve her dönemde bu özellikleri taşıyan gruplar rivayet etmiş olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in nakli, beş vakit namaz, rekatların sayıları, zekat miktarları, mütevatir haberlerin bazılarıdır [692]Mütevatir haber, gözle görülen gibi ilm-i yakîni ve ilm-i zaruriyi icabettirir. Bir kimse haber tarikiyle gelen böyle bir ilmi inkâr ederse, gördüğü şeyi inkâr eden kimse gibi, dinini dünyasını, anasını, babasını tanımayan sefih bir insandır.[693]
Serahsî şöyle der:
"Hanelilere göre, tevatüren sabit olan, görülerek sabit olan gibi ilm-i zaruri ifade eder. Şafiîler, tevatürün ilm-i yakîn ifade ettiğini fakat bunun ilm-i zaruri değil, müktesep bir ilim olduğunu söylerler. Mesela mucizeleri öğrendiğimizde, nübüvveti bilmemiz böyledir. Bu, ilm-i yakîndir, fakat zaruri değil kesbîdir. Çünkü zaruri ilimde ihtilaf vaki olmaz. Halbuki mucizeler hususunda ihtilaf vaki olmuştur. [694] Serahsî buna şöyle cevap verir: "Bu görüş fasiddir. Çünkü bu ilim, iktisab yoluyla olsaydı, sadece onu elde edenlere mahsus olurdu. Halbuki görüyoruz ki bu ilim, sadece onu iktisab edenlere mahsus değildir. Mesela herbirimiz, küçüklüğümüzde, anne ve babamızı, buluğdan sonra da bildiğimiz gibi haberle biliyorduk. Şayet bunu iktisab yoluyla bilseydik bu iktisabı terkettikten sonra bu konuda ilmimiz olmaması gerekirdi".[695]
Bazılarına göre mütevatir haber, ilm-i yakîn değil, ilm-i tuma'nîne (tatmin edici ilim) ifade eder. Yani yalan ve galat ihtimali mevcuttur. Çünkü mütevatir haber, âhad haberlerin toplamından ibarettir. İnsanlar yalan üzerinde de ittifak edebilirler. Mesela Hıristiyan ve Yahudiler Hz. İsa'nın katli ve çarmıha gerilmesi üzerinde ittifak ettiler. Bu, onlar arasında tevatüren rivayet edildi. Halbuki bu yalandı. Mecusiler de Zerdüşt'ün mucizelerini ittifaken naklettiler. Bunun da aslı yoktu.[696]
Cassas'ın belirttiğine göre âhad yolla gelmiş olmasına rağmen, insanlar tarafından genel kabul görmüş haberler de hanefilerce manen mütevatir sayılırlar. Mesela,
"Cariyenin talakı iki boşama, iddeti de iki hayız süresi kadardır"[697] hadisi âhad yoldan gelmiş olmasına rağmen, ümmetin ameli sayesinde mütevatir makamına geçmiştir.[698]
İlm-i zaruri ifade ettiği için mütevatir hadisi inkar eden, tekfir olunur.[699]

2- Meşhur Haber

Hanefilere has olduğu belirtilen "meşhur hadis" terimi, sahabe tabakasında âhad olarak rivayet edilip, tabiin ve tebe-i tabiin tabakalarında tevatür derecesine ulaşan haberlerdir.[700] Dolayısıyla meşhur hadis asıl itibariyle âhad, fer' olarak mütevatirdir.[701] Bu yüzden Cassas, meşhur hadisi, mütevatirin kısımlarından saymıştır.[702] Ancak meşhur hadisi Hz. Peygamber'den nakledenlerin, yalan üzerine ittifak edebilecekleri vehmi (nazarî olarak) mevcuttur.[703] Mest üzerine mesh verme hadisi [704] müt'anın haram kılınışı ile ilgili hadis [705] kadının halası ve teyzesi üzerine nikahının haramlığını bildiren hadis [706] altı şeyin değişiminde fazlalığın haram olduğunu bildiren hadis [707] meşhur hadislerin örneklerindendir.[708]
Bu terimin de diğer hadis terimleri gibi sonradan ıstılahı bir anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Ebu Hanife ve talebelerinin kullandıkları "meşhur" veya "maruf tabirleri kelimelerin lügat manalarına uygun olarak o rivayetin birçok kimse tarafından bilinir ve tammr olmasını ifade etmektedir.[709] Ebu Hanife, Şa'bî tarikiyle gelen bir hadis hakkında, "bu hadis meşhur değildir. Onunla açık kıyas terkolunmaz, şayet bu hadis sabit olsaydı onunla hüküm vermek vacip olurdu" demiştir.[710]
İmam Muhammed de, maruf hadisi tarif ederken, "maruf hadis, Hz. Peyganiber'den geldiğinde şüphe bulunmayan ve her tarafta müslümanların işlerini ona göre tanzim edegeldikleri hadistir" [711]demekte ve şu hadisi örnek vermektedir:
"Kim bir şeyi görmeden satın alırsa, onu gördüğünde muhayyerlik (seçim) hakkı vardır".[712]
Hanefi imamlarından İsa b. Eban (ö.220)'ın belirttiğine göre, meşhur haberin delil olma derecesi mütevatirin delil olma derecesine ulaşmaz. Çünkü tevatüren sabit olan ilim zaruridir ve ilmî yakîni gerektirir. Ayrıca inkâr eden kâfir olur. Halbuki meşhur böyle değildir. İnkâr eden

ittifakla tekfir olunmaz. Meşhur hadisle sabit olan kesin (yakîn) ilmi değil, tatminî ilmi ifade eder. Çünkü o, ancak ikinci ve üçüncü tabakalarda tevatüre ulaşmıştır ve esas itibariyle âhad olduğu için âdeten yalan olabilme şüphesini üzerinde taşımaktadır.[713]
Hanefilere göre meşhur haberle Kur'an'a ziyade yapmak caizdir. Bu, meşhur hadisin, mütevatir hadis kadar olmasa da âhad haberin fevkinde ve ondan daha kuvvetli olduğunu gösterir. Çünkü Kitab'a yapılan ziyade neshtir ve ilm-i yakîn gerektiren bir şeyin neshi de ancak benzer bir ilm-i yakîn ifade eden şeyle mümkündür.[714]
Tatminî ilim ifade eden meşhur hadisin, nasıl olup ta ilmi yakîn ifade eden mütevatir hadis gibi Kitab'a ziyade gelerek onu neshettiği meselesini Serahsî şöyle açıklar: "Çünkü ulemanın meşhur hadisi kabul edip onunla amel etmeleri, bu konuda uyulması zorunlu bir delildir. Zira ikinci ve üçüncü tabakaların icmai şerîbir delil olarak kabul edilmiştir".[715]
Buna göre, Hz. Peygamber'in, *"zina eden evlilere yüz celde ve taşla recm vardır"* [716] hadisiyle Mâiz ve diğerleri hakkındaki recm uygulamaları, Muğîre hadisi [717] ile "mest üzerine meshedilmesi" Abdullah b. Mes'ud'un "üç gün arka arkaya oruç vardır" [718] kıraati gereğince, yemin keffareti orucunun peşpeşe tutulması, Kur'an üzerine yapılan ziyadelerdir. Ve bunlarla nesh manası tahakkuk etmiştir. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın:
"Zina eden kadın ve erkek" [719] sözü muhsan olmayana şamil olduğu gibi, muhsan olana da şamildir ve recm ziyadesiyle muhsan hakkındaki celde nesholunmuştur. Yine Cenab-ı Hakk'ın *"ve ercüleküm"* [720] kavli ayakları yıkama vücubiyeti hususunda (ayaklan meshetmek şeklinde) bir hafifletmeyi de içine almaktadır. Mest üzerine meshle, bu hafifletme nesholunmuştur. "Üç gün oruç vardır" kavliyle, oruçların arka arkaya veya ayrı ayrı tutulmaları caizken "peşpeşe" (mütetâtabiât) ziyadesiyle ayrı ayrı tutmak nesholunmuştur.[721]
Keşfü'l-Esrar müellifinin belirttiğine göre, bu örnekler, Kur'an'ın umumi ifadesini tahsis değil, neshtir. Çünkü hanefilere göre tahsis edenle, tahsis olunanın aynı kuvvette olmaları ve bitişik olarak (aynı anda) yer almaları şarttır. Bu örneklerde sözkonusu şartlar mevcut değildir.[722]
İsa b. Eban, meşhur haberi üç kısımda değerlendirmiştir:
a) İnkarcısını küfre sokmayan, fakat dalalete düşüren meşhur. Mesela birinci ve ikinci, nesilde ulemanın üzerinde ittifak ettiği "recm" haberi böyledir. Buna sadece haricîler muhalefet etmişlerdir ki, onların muhalefeti icma-ya bir zarar vermez.[723]
b) İnkâr edeni sapık yapmayan fakat hataya düşürerek günahkâr yapmasından korkulan meşhur. Mesela mest üzerine mesh haberi böyledir. Çünkü ulema, birinci tabakada bu konuda ihtilaf ettiler. Hz. Aişe ve İbn Abbas, her ne kadar daha sonra bundan rücu ettikleri nakledilmişse de, şöyle demişlerdi:
"Mest üzerine meshi caiz görenlere sorun bakalım. Allah'ın Resulü (s.a.v.) Mâide suresinden sonra meshetti mi? Vallahi Resulullah (s.a.v.) Mâide suresinden sonra meshetmedi".[724]
Sarf konusunda gelen haber de böyledir. İbn Abbas'm, "Peygamber (s.a.v.)'in, ribâ ancak veresiye (nesîe) de olur" [725] hadisine istinaden, peşin alışverişlerde fazlalığı caiz gördüğü, sonfa bu görüşten döndüğü nakledilir.[726]
c) İnkâr edeni, hataya düşürmekle beraber, günaha sokmayan meşhurdur. Fakihlerin, ahkâm konusunda ihtilaf ettikleri haberler böyledir. Çünkü bununla amel eden, o konudaki içtihatla amel etmiştir. Müçtehit hata etse bile günahkâr olmaz, aynı şekilde bu içtihadı inkâr eden de günaha girmez.[727]

3- Âhad Haber (Haber-i Vâhid)

A. Haber-i Vahidin Tanımı Ve Delil Olma Değeri

Bir, iki veya daha çok ravinin rivayet ettiği, fakat meşhur ve mütevatir mertebesine ulaşamayan her haber âhad haberdir. [728] Hadisçilerin ve fıkıh usulcülerinin genel olarak kabul ettikleri bu haber-i vâliid tanımı, mezhep imamlarının yaşadıkları dönemde bilinen bir tanım değildir.[729] Özellikle Ebu Hanife ve talebelerinin haber-i vâhidden anladıkları, terimin sözlük anlamına uygun olarak, tek kişinin rivayet ettiği haberdir. Nitekim Ebu Hanife ve Ebu Yusuf, tek kişinin haberi olarak tarif ettikleri haber-i vahidi, kabul edilemez şaz haberler olarak değerlendirmişlerdir. Mesela istiskâ (yağmur duası)da namazın olup olmadığını soran İmam Muhammed'e Ebu Hanife şöyle cevap vermiştir: "İstiskâda namaz yoktur. O sadece duadır". İmam Muhammed'in, "insanların orada namaz için toplanmasını ve imamın açıktan kıraatini uygun bulmuyor musun?" sorusu üzerine Ebu Hanife "hayır, bunu kabul etmiyorum. Bize sadece Resulullah (s.a.v.)'ın dua ettiği, Ömer b. el-Hattab'ın da minbere çıkıp dua ettiği ve yağmur istediği haberi ulaşmıştır. İstiskâda namazın olduğuna dair tek bir (vâhid) şaz haberden başka bize bir şey ulaşmamıştır. Bu da kabul olunmaz" demiştir.[730] İmam Muhammed, hocasının bu görüşüne katılmamaktadır.[731]
Diğer bir meselede Ebu Hanife, yanında iki atıyla savaşa katılan kimsenin sadece bir atına hisse verilebileceğini belirtirken, Evzâî:
İki atına da hisse verilmesi gerektiğini, bundan fazlasına hisse gerekmiyeceğini söylemekte, Ebu Yusuf ise Ebu Hanife'nin görüşünü şöyle müdafaa etmektedir:
"Ne Hz. Peygamber'den, ne de herhangi bir ashabından, Resulullah'ın iki ata da hisse verdiğine dair, bir hadisin dışında bize bir şey ulaşmamıştır. Tek haber (haber-i vâhid) bize göre şazdır, onu kabul etmeyiz".[732]
Hanefi usulcülerinden Cassas'ın da haber-i vahidi bu anlamıyla kullandığı belirtilmektedir.[733]
Haber-i vâhid, hanefilere göre ameli gerektirir, fakat ilm-İ yakîn ifade etmez. [734] Bazıları ilmi gerektirmeyen şey ameli de gerektirmez, amel ancak ilimle olur, Cenab-ı Hak *"bilmediğin şeyin ardına düşme"* [735] buyurmuştur, dediler.[736]
Haber-i vahidin ravi açısından galat ihtimali taşıdığı için ilm-i yakîn gerektirmediğim belirten Serahsî, "ravi hakkında beslenen hüsnü zan ve adaletinin zahir olmasıyla, doğruluk yönünün tercihi sebebiyle de ameli mucib olduğunu" kaydetmiştir. Haber-i vahidi inkâr eden kâfir olmaz. Ancak onunla amel gerekli olduğu için reddeden sapıklığa düşer. Eğer haber-i vâhidle amelin vücubunu kabul ediyor, fakat tevil ediyorsa bu takdirde sapıklığa düşmüş olmaz. Onunla amel eden itaatkâr, tevil etmeden terkedense âsi olur.[737]
Serahsî, Şerhu's-Siyeri'l-Kebirde de, dini bir hususa raci olan haber-i vahidin özellikle tek bir kişiyi bağlayıcı değilse seran hüccet olduğunu, aksi takdirde böyle bir haberin münker sayılacağını belirtmiştir.[738]
Hanefi usulcüleri, haber-i vahidin ameli icabettirdiğine dair mezhebin görüşünü ve bununla ilgili aklî ve naklî delilleri kitaplannda uzun uzadıya zikretmişlerdir.[739]

B. Haber-i Vâhidle İlgili Meseleler

a) Haber-i Vâhid-Nass İlişkisi

Hanefi mezhebinde, haber-i vahidin kesin ilim ifade etmediğini, ancak ameli icabettirdiğini gördük. Bu vücubiyet, Kur'an ve mütevatir haberin vücubiyeti gibi kesin olmadığından, hanefiler haber-i vâhidle sabit olan hükme vacip demişler ve bunu farzdan bir derece aşağı mütalaa etmişlerdir.
Pezdevî, farz-vacip ilişkisinden bahsederken *"Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun"* [740]ayetini zikrederek, "şüphe yok ki Allah, namazlarda Kur'an okumayı bu ayetle vacip (farz) kılmıştır. Bu konuda Fatihanın tayiniyle ilgili haber-i vâhid [741] ise şüphelidir, dolayısıyla birincinin ikinciyle değiştirilmesi caiz değildir. Fakat ikinci, birincinin hükmünü tamamladığı için onunla amel vaciptir" demekte [742]ve şöyle devam etmektedir: "Kim haber-i vahidi reddederse kötü bir yola sapmış olur, kim de onu Kitap ve mütevatir sünnetle bir tutarsa, derecesini yükseltmekle hata etmiş olur. Doğru yol, sadece bizim söylediğimizdir" [743]
Pezdevî, "hakkında şüphe olmayan nass" [744] diye tavsif ettiği söz konusu ayetin hükmünü farz, haber-i vâhidle sabit olanın hükmünü de vacip diye belirterek, nassla haber-i vâhid arasında bir ayırım yapmıştır.
Ebu Hanife'nin, başın meshedilmesiyle ilgili bir görüşünü [745] izah eden Serahsî, bu ayırımı daha açık bir şekilde şöyle yapmıştır:
"Başın meshedilmesinin farziyyeti nassla, kulakların baştan sayılması da haber-i vâhidle sabittir. Haber-i vâhidle sabit olan, nassla sabit olanın hükmünü gerektirmez. Nitekim namazda Hatîm'e yönelmek -her ne kadar o da Kabe'den sayılsa da- yeterli değildir. Çünkü Kabe'ye yönelmek nassla sabit, Hatîm'in Kabe'den sayılması ise haber-i vâhidle sabittir".[746]
Görüldüğü gibi, Serahsî de "nass" terimiyle Kur'an (ve mütcvatir haber)1! kasdetmekte, haber-i vahidi bunun dışında tutmaktadır.
Nitekim İmam Muhammed'le Ebu Hanife arasında, bir fıkhı meseleyle ilgili olarak cereyan eden şu konuşmada da Ebu Hanife bu farka dikkat çekmiştir.
İmam Muhammed: Abdestte ve gusülde ağıza ve buruna su almayı unutan, sonra namaz kılan kimse hakkındaki görüşün nedir? Ebu Hanife:
Abdest alıp ağıza ve buruna su almayı unutanın namazı tamamdır. Cünüplükten veya hayızdan dolayı gusledip mazmaza ve istinşakı unutan

kimse, ağzına ve burnuna su alır ve namazını iade eder. İ.M.:
Aralarındaki fark nedir? E.H.:
Kıyas bakımından ikisi de aynıdır. Fakat İbn Abbas'tan gelen bir rivayet üzerine burada kıyası terkediyoruz. İ.M.:
Bir kimse abdestte başını meshetmeyi unutsa ve böyle namaz kılsa durum ne olur? E.H.:
Başını meshetmesi ve namazım iade etmesi gerekir. İ.M.:
Ağıza ve buruna su alma hususunda namazın iadesini istemediğin halde, bunda niçin namazın iadesini gerekli görüyorsun? E.H.:
Çünkü başın meshi Allah'ın Kitabıyla farz kılınmıştır. Ağıza ve buruna su almak bunun gibi değildir.[747]

b) Âmm'ın (Genel Hükmün) Haber-i Vâhidle Tahsisi

Cumhur (hanefilerin dışındakiler)'a göre âmm'ın tahsisi, müstakil bir delil olsun veya olmasın, bu delil, âmm'a mukarin (bitişik) bulunsun veya bulunmasın, genel hükmün manasının, bazı fertlerine tahsis edilmesidir.
Hanefiler ise bunu, "âmm'ın müstakil ve ona mukarin bir delille, bazı fertlerine tahsis edilmesidir" diye tarif ederler. Eğer bu delil âmm'a mukarin olmaz da daha sonra gelmiş olursa, o takdirde nesh söz konusudur. [748]
Hanefi usulcüleri, haber-i vâhidle, âmm'ın tahsis edilmesini caiz görmezler. Ancak âmm başka bir nassla tahsis edilmişse, bu tahsis edilmiş âmm'ın kesinliği kalmadığından o zaman, zannî olan haber-i vâhidle tahsis caiz olur.[749] Ebu Zehre bunu şöyle izah eder: "Hanefi uleması, 'âmm, sîgası itibariyle umuma delâletinde kat'îdir dediklerinden, zannî olanla, âmm'm tahsisini caiz görmemişlerdir. Çünkü tahsis demek, bir lafzın delâlet ettiği hükümlerden bir kısmını ondan çıkarmak demektir. Kat'î olmak ise lafzın delâlet ettiği hükmün o kısım hakkında da sabit olduğunu kesin olarak göstermektir. Böyle kat'î bir şekilde sabit olan bir delâlet, zanni bir şeyle ibtal edilemez" [750]
Bu yüzden hanefi usulcüleri, Kur'an-ı Kerim'deki âmm'lar tevil edilmiş olmadıkça delâletleri katîdir, derler. Böylece Kur'an olması hasebiyle iki katiyyet bir arada toplanır. Hem sübutu katîdir, hem de delâleti katîdir. Bu sebeple onun önünde, ona muarız olan haber-i vâhid duramaz. Zira Kur'an her ne kadar âmm olsa da hem sübutu ve hem de delâleti kesindir. Haber-i vâhid olan hadis ise, hâs dahi olsa sübutu zannîdir. Zannî olan delil, katı olamn önünde duramaz. İşte rey fukahası Kur'an'ın âmm'larını umum üzere bırakırlar, onu haber-i vâhidle tahsis etmezler. Hadis fukahasına göre ise-İmam Şafiî vb.-haber-i vâhid dahi olsa hadis, Kur'an'ın beyan edicisi olur, umumunu tahsis eder, mutlakını kayıtlar, mücmelini beyan eder, müphemini izah eder.[751]
Hanefi alimleri, bu görüşlerini teyid için Hz. Ebu Bekir'in, ashabı toplayıp Kur'an'a muhalif olan hadisleri reddetmelerini istemesini, Hz. Ömer'in, boşanan kadımn nafaka ve oturma hakkıyla ilgili olarak Fatma binti Kays'm hadisini reddetmesini, Hz. Aişe'nin, ailesinin ağlaması yüzünden ölüye azab edileceğine dair hadisi red ederek, *"hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz"* [752]ayetini delil getirmesini örnek verirler.[753]
Hanefi usulcülerinin, "âmm'ın haber-i vâhidle tahsis edilemiyeceği" görüşlerinin temelinde, "âmm'ın amel yönünden hâs'a tercih edileceği" prensibi yatmaktadır. Nitekim Serahsî, bu prensibi Ebu Hanife'nin görüşü olarak nakleder. [754]Bu yüzden hanefilerin âmm olan, "el-harâc bi'd-damân" hadisini, hâs olan "musarrat" hadisine [755] tercih ettikleri belirtilmiştir.[756] Yine bu kurala uygun olarak, "*yerden yetişen şeylerden (ziraî mahsullerden) dolayı öşür vardır"* âmm hadisini [757]Ebu Hanife, *"yeşil sebzelerde zekât yoktur"* [758]v e *"beş vesk* [759] *"en az mahsulde zekât yoktur"* [760]hâs hadislerine tercih etmiştir.[761] Halbuki talebeleri Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Ebu Hanife'nin tercih etmediği hadislerle amel etmişlerdir.[762]
Âmm'ın hâs'sa tercihi, Serahsî'nin belirttiğine göre, Ebu Hanife'nin dayandığı esaslardan birisidir.[763] Konuyla ilgili şu örnek verilmiştir: "Cahiliyye döneminde bir savaşta burnundan yaralanan Arfece b. Es'ad, kopan burnunun yerine gümüşten bir burun yaptırmış, bunun koku yapması üzerine Hz. Peygamber, onun yerine altından bir burun yaptırmasını tavsiye etmiştir". Bunu kabul eden İmam Muhammed buna kıyasen, altından diş yapılmasını veya kaplanmasını da caiz görmekte, fakat Ebu Hanife'nin bunu hoş görmediğini bildirmektedir. Ebu Hanife'ye göre, gümüşten diş yaptırmakta sakınca yoktur. Çünkü erkeklerin faydalanmak için altın değil, gümüş kullanmaları caizdir. Bunun delili de Hz. Peygamber'in gümüş yüzük kullanmasıdır.[764]
Serahsî, bu hadisin Ebu Hanife'ye göre tevilini şöyle yapmıştır: "Nebi (s.a.v.), bu ruhsatı sadece Arfece'ye has kıldı. Ebu Hanife, Hz. Peygamber'in *'alim ve ipeği ümmetinin erkeklerine haram, kadınlarına helâl kıldığı'* şeklindeki meşhur hadisini tercih etmiştir.[765]
Tercihte âmm esas olduğu için, bazan umumi bir hükümle hâs bir hüküm neshedilebilmektedir. Nitekim Pezdevî'nin belirttiğine göre Ebu Hanife, "hâs âmm'a hükmedemez, bilâkis hâssın âmm'la neshi caizdir demiştir" [766] Bu konuda ilginç bir örnek, daha sonra umumi bir hükümle neshedildi-ği belirtilen "Ureyneliler" hadisidir.[767] Bu rivayette zikri geçen, "şifa için develerin idrarının içilmesi" tavsiyesi, Hanefi usulcülerine göre, "idrardan sakınınız, çünkü kabir azabının çoğu ondandır" [768]hadisiyle neshedilmiştir.[769]
Ebu Hanife, Ureyneliler hadisiyle amel etmediği halde, İmam Muhammed "eti yenen hayvanların idrarlarının temizliği" konusunda bu hadisi delil göstermiştir. Ebu Hanife ile bu konuda aralarında geçen konuşma şöyledir:
İ,M.:
Bir koyun, içinde su bulunan bir kuyuya bevletse ne dersin? E.H.:
Kuyunun suyunun tamamen çekilmesi gerekir. İ.M.:
Eti yenmeyen hayvanların durumu da, eti yenen hayvanlarınla gibi mi? Yani eti yenmeyen hayvanlardan birisi kuyuya bevletse yine kuyunun suyunun tamamen çekilmesini mi emredersin? E.H.:
Evet. İ.M.:
Pisliklerinin (dışkılarının) hükmü de böyle midir? E.H.:
Evet.
İmam Muhammed, bunun Ebu Hanife ve Ebu Yusuf un [770] görüşü olduğunu kaydettikten sonra kendi görücünü şöyle belirtir: "Eti yenen hayvanların idrarında bir sakınca yoktur. Bunlardan biri kuyuya işese suyunu bozmaz, su değişmedikçe kuyuyu boşaltmak gerekmez. Yine, bunların idrarlarından elbiseye çok miktarda bulaşsa, yıkamak gerekmez. Görmüyor musun, Nebi (s.a.v.), develerin idrarlarının ve sütlerinin içilmesini emretti. Şayet pis olsaydı, içilmesini emretmezdi".[771]
Burada Ebu Hanife'nin bu hadisle niçin amel etmediğinin bir açıklaması yoktur. Daha önce de zikrettiğimiz gibi, usulcüler bunu, daha genel bir hüküm ihtiva eden "idrardan sakınılması gerektiği" hadisiyle, hâs olan Ureyneliler hadisinin neshedildiği şeklinde açıklamışlardır. Halbuki bu nesh olayını dikkate almayan İmam Muhammed, bu hadisi delil olarak kullanmıştır,
Kanaatımızca, en azından Ebu Hanife açısından bu iki hadis arasında bir nâsih-mensuh ilişkisi yoktur. Şayet bu hadis sabitse [772] ve Ebu Hanife'ye ulaşmışsa, Ebu Hanife'nin bunu reddi için iki ihtimal vardır. Ya bunu Kur'an'a muhalif bulduğu için reddetmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:
"Onlara temiz şeyler helâl, pis şeyler ise haram kılındı" [773] buyurulmaktadır. Ya da idrarın içilmesini kerih görmüştür ki, bu daha kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü İbn Ebi Şeybe, Ebu Hanife'nin, develerin idrarının içilmesini kerih gördüğünü açıkça belirtmektedir.[774]
Hanefilerin, âmm'ın haber-i vâhidle tahsis edil emi yeceği prensiplerine çeşitli itirazlar yöneltilmiştir. Bu konuda verilen bir iki örneği burada zikrederek, Hanefi alimlerinin bu kaideye uymayan meseleleri nasıl savunduklarını ortaya koymaya çalışacağız.
Bu örneklerden birisi, dârülharb'de zina eden kimseye had vurulmasıyla ilgilidir.
Şafiî ve Mâlikîler, zina fiilini işleyen kimseye, bu fiil ister dârülislâm'da ister dârülharb'te işlenmiş olsun, had uygulanacağı görüşündedirler. Bu konuda onlar, Cenab-ı Hakk'ın:,
"Zina eden erkek ve kadından her birine yüz sopa vurun" [775] ayetinin umumi manasını delil alırlar ve bunu tahsis eden bir şeyin bulunmadığını söylerler. Buna karşılık hanefiler, dârülharb'de had cezası gerektirecek bir suç işleyene had uygulanamıyacağı görüşündedirler. Çünkü Hz. Peygamber "dârülharb'de hadler uygulanmaz" [776] buyurmuştur ve bu hadisle ayetin umumi manası tahsis edilmiştir.
Bu konuyla ilgili olarak Hidaye'de yer alan malumat şöyledir: "Dârülharb'de veya dârülbağy'de zina edip, sonra dârülislâm'a gelen kimseye had uygulanmaz. Şafiî'ye göre uygulanır. Çünkü onun müslüman olması, nerede bulunursa bulunsun, ahkâmına tabi olmayı da gerektirir. Bizim delilimiz 'dâ-rülharbde hadler uygulanmaz" hadisidir. Had'den maksat zorla itaat altına almaktır. Halbuki yöneticinin dârülharb'de velayet hakkı yoktur. Dolayısıyla bu uygulama faydasızdır. O kimse dârülharb'den çıktıktan sonra da had uygulanmaz. Çünkü had vecibesi orada kesinleşmemiştir. Dârülislâm'a geçmekle de bu gerekçe değişmez.[777]
İnâye'de bu mesele biraz daha genişletilir: "Bizim delilimiz, Hz. Peygamber'in mezkûr hadisidir. Bunun izahı şöyledir: "Hz. Peygamber bu hadisiyle zaten uygulanamıyacağını bildiği için dârülharb'de had ikamesini reddetmiş değildir. Çünkü dârülharb'de haddin uygulanamıyacağını herkes bilir. Zira devlet başkanının otoritesi orada geçerli değildir. Bu hadisten maksat, had vecibesinin bu durumda tamamen ortadan kalktığıdır. Şayet bu hadis Cenab-ı Hakk'ın "feclidû" kavline muarızdır denilirse bu kabul edilmez. Çünkü şüphe konusu, bu ayeti tahsis

etmiştir.[778] Dolayısıyla ortada kesin bir hüccet kalmadığı için artık haber-i vâhid ve kıyasla tahsis caizdir. Şayet burada "haber-i vâhid ve kıyasla tahsis, ancak ayetin mukarin bir lafızla tahsis edilmesinden sonra caizdir" şeklindeki usul kaidesi önümüze getirilirse bu durumda şu söylenebilir: "Burada tahsis ona mukarin bir lafız olan Allah Tealâ'mn 'küllü vahidin minhüma' kavlidir. Buradaki zamir, zânî ve zâniyeye racidir. Zina ise erkeğin milki altında olmayan kadınla normal yoldan cinsî münasebetidir. Böylece 'erkek olmayan' bu tarifin dışında kalmıştır. Bu şekilde mukarin bir şeyle tahsis edildikten sonra, ayetin haber-i vâhid ve kıyasla tahsisi caizdir".[779]
İnâye'nin haşiyesinde Sadî Çelebi, "erkek olmayan bu tarifin dışında kalmıştır" ibaresi hakkında 'bu, şüphelidir, çünkü zânî kelimesi zaten erkek olmayanı (yani kadını) içine almaz. Dolayısıyla bir şeye girmeden çıkış mümkün değildir. Burada tahsis nerededer?" demektedir.[780]
Görüldüğü gibi, olayların ve hükümlerin kaideye uydurulması uğrunda olmadık tevillere girişilmiştir. Halbuki bize göre, bu rivayete ilâve edilen bir ibare, Ebu Hanife'nin zayıf bile olsa niçin bu hadisi tercih ettiğini gösteren en geçerli ipucudur. İbarenin tamamı şöyledir: "Lâ tükâmü'l-hudûd fî dâri'l-harbi mehafeten en yelhaka ehlühâ bil'adüvvi" (Ailesi düşmana iltihak eder korkusuyla dâriilharb'de hadler uygulanmaz).[781]
Bu kadar açık olan bir sebebi bırakıp, meseleyi sonradan tesis edilmiş birtakım şeklî usullere bağlamaya çalışmak, burada görüldüğü gibi lüzumsuz ve makul olmayan tevillere başvurmaya yol açmıştır.
Bu konuda kaideye uymadığı belirtilen ikinci örnek, hırsızlıkta el kesmeyi gerektirecek miktar ile ilgilidir.
Zahirîler, Haricîler ve Hasenü'l-Basrî, az veya çok, çalınan şeyden dolayı elin kesileceği görüşündedirler. Bu konuda hırsızlıkla ilgili ayetin [782]umumunu delil alırlar ve Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği, Allah o hırsıza lanet etsin, yumurta çalar, eli kesilir, ip çalar eli kesilir" [783] hadisinin, bu ayeti teyid ettiğim söylerler.[784]
Cumhur ise, çalman şeyin değerinin belirli bir miktara ulaşmasıyla elin kesileceği görüşündedirler. Ancak bu miktar üzerinde ihtilaf vardır. Şafiîler, çeyrek dinardan azında elin kesilmiyeceğini belirtirlerken, Hz. Aişe'nin rivayet ettiği, 'ancak, çeyrek dinar ve daha fazla hırsızlıklarda, hırsızın eli kesilir" [785] hadisini delil alırlar. Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman bu görüştedirler.[786]
Malikîler de buna yakın bir görüş belirterek, üç dirhem ve daha fazla değerdeki hırsızlıkta elin kesilebileceğini savundular. Çünkü üç dirhem, Hz. Peygamber zamanında çeyrek dinara eşitti. Hanefilere gelince, onlar hırsızlıkta elin kesilmesini gerektiren miktarın on dirhem olduğunu ve bundan aşağısı için el kesilemiyeceğini iddia ettiler. Bu konudaki delilleri İbn Abbas'tan rivayet edilen, "Peygamber (s.a.v.)'in, çalınan bir kalkan yüzünden el kestiğini" bildiren hadistir.[787] Çünkü Hz. Peygamber zamanında kalkanın değeri on dirhemdi.
Burada görüldüğü gibi, hırsızlıkla ilgili ayetin haber-i vâhidle tahsisi, bu kaideyi benimseyen mezheblerin görüşlerine uygundur. Fakat bu husus, böyle bir kaideyi benimsemeyen, bilâkis tersini savunan Hanefi mezhebi için bir çelişki teşkil eder. Bu yüzden Hanefiler, ayeti tahsis eden haberin şöhret derecesine ulaştığım söylemek zorunda kaldılar. Ancak, ayeti tahsis ettiğini söyledikleri haber, gerçekte, tahsis manasım ifade etmez. Çünkü Hz. Peygamber'in kıymeti 10 dirhem olan kalkanı çalanın elini kesmesi, kıymeti bundan daha düşük bir şeyin çalınmasında elin kesilmeyeceğine delâlet etmez.[788]
Kanaatımızca Ebu Hanife'nin, hırsızın elinin kesilmesinde tercih ettiği 10 dirhemlik asgari sınır, sonraki hanefi fakihlerin savundukları usul kaide-leriyle izah edilecek bir şey değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu, Ebu Hanife'nin, mümkün olduğu ölçüde hadleri hafifletmek, şüphe halinde de uygulamaktan vazgeçmek prensibinin bir tezahürüdür.[789]

c) Haber-i Vâhidle Kur'an'a Yapılan Ziyade

Hanefilere göre, Kur'an nassının hâs olsun, âmm olsun, delâleti katîdir. Bunları ancak kendi kuvvetinde bir nass neshedebilir. Zann-ı galib ifade eden haber-i vâhid, katiyyet ve yakîn ifade eden Kur'an nassının hükmünü değiştiremez. Pezdevî, bu konuda şu örneği veriyor:
"Kur'an'da, *'ve'rkeû mea'r-râkîn'* [790] buyrularak, rükû' emredilmiştir. Rükû, malum eğilmedir ve ayetle sabit olduğu için farzdır. Buna, sünnetle sabit olan ta'dil-i erkânı da ekleyip bunun da farz olduğu, terkedince namazın bozulacağı söylenirse, haber-i vâhidle ayetin hükmü kaldırılmış olur. Zira, ta'dilin rükûa ilâvesi, fer'in asla ilavesidir. Farza ilâve olan şey ise vacip olur" [791]
Hanefi usulcüleri bu konuda, "nass (Kur'an) üzerine yapılan ziyade neshtir" şeklinde bir kaide geliştirmişlerdir. Serahsî şöyle der: "Nass üzerine ziyade, bize göre, şeklî olarak beyan, manevî olarak neshtir. Bu ziyade, ister illetle ilgili olsun, ister hükümle ilgili olsun aynıdır". [792] Şafiî'ye göre ise bu, fazlalık umumi olan hükmü tahsisten ibarettir ve bunda nesh manası yoktur.[793]
Hanefi usulcülerin çok önem verdikleri bu kaidenin ilk olarak ne zaman konulduğunu bilmiyoruz. İlk Hanefi usulcülerinden Ebu'l-Hasan el-Kerhî (ö.340) ve talebesi Cassas (ö.370)'ın konuyla ilgili görüşleri bilinmektedir.
Kerhfye göre, zina haddine sürgün cezası ilâvesi gibi, Kur'ân-ı Ke-rim'in hükmünü değiştiren her fazlalık neshtir.[794]
Cassas, Ahkâmül-Kur'an'ının birçok yerinde, "Kur'an nassma yapılan ziyade neshtir" kaidesini zikrederek [795] Kur'an nassını ancak kendi kuvvetinde bir nassın neshedebileceğini [796] haber-i vâhidle Kur'an'a ziyade yapılamıyacağını ve bununla Kur'an hükmünün neshedilemiyeceğini belirtir.[797]
Serahsî bu hususla ilgili Hanefi mezhebinin delillerini sıralarken, meseleyi önce aklî olarak izah etmeye çalışır ve şöyle der:
"Hukukullaha giren ibadât, ukubât ve keffaretler, bölünme kabul etmeyen hükümlerdir. Mesela, sabah namazından kılınan bir rekata, sabah namazı denemiyeceği gibi, mukim kimsenin öğle namazı olarak kıldığı iki rekat ta öğle namazı olmaz. Zıhar keffareü olarak oruç tutan kimse, bir ay oruç tuttuktan sonra aciz düşse ve geri kalan bir aylık oruç için de 60 fakiri doyursa, keffaretini yerine getirmiş olmaz. Aynı şekilde kazf suçu işleyen kimseye 79 sopa vurulsa, şehâdeti sakıt olmaz. Çünkü kazf haddi 80 sopadır ve onun bir kısmı had yerine geçmez.[798]
Serahsî, bu aklî değerlendirmeleri zikrettikten sonra esas konuya geçerek, haber-i vahidin nassa (ayete) nasıl fazlalık oluşturduğunu şöyle açıklar:
"Zina ayetiyle sabit olan had, celdedir. Şayet buna sürgün cezası ilâve edilirse, celde, had olmaktan çıkar. Çünkü bu durumda celde, haddin tamamı değil bir kısmı olmuş olur. Haddin bir kısmı ise had sayılmaz. Nasıl ki sebebin bir kısmı, sebeple sabit olan hükmü gerektirmiyorsa, bu da öyledir ve bu yönden bir nesih söz konusudur". [799]
Serahsî, "nassa yapılan ziyadenin nesh olduğu anlaşılınca, nassla sabit olmuş bir hüküm de haber-i vâhid ve kıyasla neshedilemez" diyerek, bununla ilgili şu örnekleri verir:
"Biz, namazda fatihanın okunmasını, namazın bir rüknü saymıyoruz. Çünkü bu nassla sabit olan şeye bir fazlalıktır. Bunun gibi, hadesten taharet (abdest), tavafın rüknü değildir, çünkü bu, nassa ziyadedir... Abdesti bozulan kimse, abdesti için veya cünüp olan kimse guslü için yeterli olmayacak miktarda su bulsa, bu suyu kullanmaz ve teyemmüm yaparlar. Çünkü vacip (farz) olan, temizleyici suyun kullanılmasıdır. Burada az miktardaki su, taharet hükmündeki sebebin bir kısmı menzilesindedir ve temizleyici değildir. Dolayısıyla onun varlığı teyemmüme mani olmaz".[800]
Serahsî'nin bu aklî açıklamalarının, nassa (Kur'an'a), haberle getirilen ilâve bir hükmün veya tafsilatın, o nassı niçin neshettiğini tam olarak anlamamıza yardımcı olduğunu söyleyemeyiz. O yüzden böyle bir ziyadenin neshedici olabilmesi için, nassın mefhumuna muanz olması gerektiği belirtilmiştir. Nassa olumlu veya olumsuz şekilde (İsbaten veya nefyen) muarız olmayan fazlalık nâsih olamaz.[801]
Mesela, Cenab-ı Hak:
"Erkeklerinizden iki şahit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa, şahitlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir" [802] buyurmaktadır. Burada ikiden daha az şahitle iktifa etmenin caiz olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu yüzden hanefiler şöyle demişlerdir:
"Bir şahit ve yeminle davanın görüleceğini beyan eden haberlerle Kur'an nassına itiraz caiz değildir".[803]
Bunun izahı şöyle yapılmaktadır: "Bu konuda gelen haberin delil olarak kullanılması, ayetin terkini ve Allah'ın bu ayetle emrettiği şahit sayısının düşürülmesini gerektirir. Bir adamın şehadetini kabul eden kimse, Allah'ın iki şahitle şehadet hususundaki emrine muhalefet etmiş olur. Bu, başka bir yönden de ayetin manasına aykırıdır. Şöyle ki: Cenab-ı Hak, aynı ayette şahitlere işaretle, bu şehadetten maksadın ne olduğunu şöyle açıklamıştır: *"Bu, Allah katında en adil, şahitlik için en sağlam ve şüphelenmenizden en uzak olandır".*[804] Ayrıca, *"razı olduğunuz şahitlerden, bir erkek, biri unuttuğunda diğeri hatırlatacak iki kadın"* buyurarak bundan maksadın, ihtiyat, hak sahibine güven telkin etme, şahitlerden şüphe ve töhmeti kaldırmak için yazı ve diğer şahitlerle destekleme olduğunu bildirmiştir. Bir şahit ve yeminle hüküm vermede bu manaların tamamı ortadan kalkmakta ve önemi azalmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde hüküm verme ayete muhalefet etmek demektir".[805]
Bu konuyla ilgili olarak verilen diğer bir örnek de abdest ve gusülde niyetin farz olup olmaması meselesidir. Ebu Hanife, abdest ve gusülde niyeti şart koşmazken, Şafiî bu ikisinin niyetsiz caiz olmayacağım belirtir.
Serahsî'ye göre bunun izahı şöyledir: "Bu konuda delilimiz abdest ayetidir. Nass da zikredilen, gasl (yıkama) ve mesh tabirleridir. Bunlar niyetsiz gerçekleşen şeylerdir. Niyeti şart koşmak, nassa ziyade yapmak olur. Halbuki nassın lafzında, niyete delalet eden bir şey yoktur.

Ziyade, haber-i vâhid ve kıyasla sabit olmaz". [806]
Bununla beraber Ebu Hanife aynı ayetin devamında yeralan feyemmüm için niyeti şart koşmuştur. Çünkü Serahsî'nin izahına göre, teyemmüm lafzı kasttan ibarettir ve ayetin lafzında niyetin şart olduğuna delalet vardır. Çünkü toprak, aslen hadesi giderici bir şey değildir. Teyemmümde sırf taabbüd manası vardır, bu da niyetsiz hasıl olmaz.[807]
Hanelilerin birçok meselede bu kaideye riayet etmedikleri iddia edilmiştir. Konuyla ilgili bir rivayete göre Şafiî, bir şahid ve yeminle muhakeme ettikleri için Medine fukahasım tenkid eden İmam Muhammed'in yanına girer. O, şöyle demektedir:
"Bu, *'erkeklerinizden iki şahid getirin'* [808] buyuran Allah'ın Kitabına bir fazlalıktır". Şafiî şöyle karşılık verir: "Allah'ın Kitabına ziyade olduğunda, haber-i vahidi kabul etmiyorsun. Peki İbn Abbas'ın Resulullah (s.a.v.)'tan rivayet eltiği "varis için vasiyet yoktur" [809] hadisini, Allah'ın, *"birinize ölüm geldiği zaman eğer mal birakacaksa, anaya, babaya, yakın akrabaya, güzel bir biçimde vasiyet etmek müttakiler üzerine bir haktır"* [810]ayetiyle birlikte nasıl kabul ediyorsun". Şafiî daha sonra, abdest ayetiyle beraber mest üzerine meshetme gibi, hanefilerin haber-i vâhidle Kur'an'a ziyade yaptıkları buna benzer meseleleri serdeder.[811]
Hanefileri bu konuda tenkit edenlere göre, bir şahid ve yeminle hüküm venne konusundaki haberler yirmiyi aşkın sahabi tarafından rivayet edildiği ve böylece şöhrete ulaştığı için bunlarla amel terk edilemez.[812]

d) Haber-i Vâhid Ve Meşhur Haber

Hanefiler, Kur'an ve mütevatir habere muhalif haber-i vâhidleri reddettikleri gibi, meşhur habere muhalif olan âhad haberleri de kabul etmediler. Bâtınî inkıtaın ikinci kısmı [813] olarak kabul ettikleri bu konuda verdikleri örneklerden birisi şudur: "Bir şahid ve yeminle hüküm verme" hadisi [814] "delil davacıya, yemin de davalıya gerekir" [815] meşhur hadisine muhalif olduğu için reddedilmiştir.
Keşfü'l-Esrar müellifine göre burada iki yönden muhalefet söz konusudur:
1- Şeriat, her türlü yemini davacıya değil, inkâr edene yüklemiştir, "el-Müddeâ aleyh" ibaresindeki "el" istiğrak içindir ve bütün cinsine şamildir. Eğer davacımn yemini hüccet yapılırsa nassa muhalefet edilmiş olur ve bununla amel olunmaz.
2- Şeriat, hasımları iki kısımda mütalaa eder: Davacı (müddeî) taraf, inkâr eden taraf. Bunun gibi hüccetleri de, delil (beyyine) ve yemin olarak iki kısma ayırır ve yemini inkâr edene, beyyineyi de davacıya hasreder. Bu, yemin ve beyyinenin bir arada ve bir tarafta toplanamıyacağını göstermektedir. Dolayısıyla bir şahid ve yemin haberiyle amel, bu meşhur haberle amelin terkini gerektirdiği için merdud olur.[816]
Hanefiler, Yahya b. Maîn, İbrahim Nehaî ve Zührî gibi bazı alimlerin "bir şahid ve yeminle muhakeme"[817] hadisine itirazlarını dile getirerek onların;
"(Namaz) kametini tekleştiren ve bir şahid ve yeminle hüküm veren ilk kişi Muaviye'dir" dediklerini nakleder. Ayrıca Hz. Peygamber bir arazi davasında, Hadramevtli bir şahsın, Kinde'li diğer şahsın yemin talebini reddetmesi üzerine, Hadrâmiye, "sana ancak onun yemini vardır" buyurmuştur.[818] (Leyse leke minhu illâ zalike). Buradaki "illâ" hasr içindir. Ayrıca davacının yemini meşru olsaydı, bunun, istihlaf (yemin talebi)'tan başka bir yolu olması gerekirdi". [819]
Şimdi de aynı örneği İmam Muhammed'in yorumuyla birlikte görelim. O, İmam Malik'in delil olarak kabul ettiği, "bir şahid ve yeminle muhakeme etme" hadisini kabul etmeyerek, "Peygamber (s.a.v.)'den bize gelen bunun hilafınadır" demekte ve şöyle devam etmektedir:
"İbn Ebi Zi'b, İbn Şihab ez-Zühri'den, bir şahid ve yeminle hüküm verme meselesini sorunca o, bu bidattir, bununla ilk hüküm veren Muaviye'dir, demiştir. İbn Şihab, Medine ehli nazarında, hadiste diğerlerinden daha alimdir. Yine İbn Cüreyc, Atâ b. Ebî Rebah'tan aynı şeyleri nakletmiş ve şöyle demiştir:
"Önceleri yargılamada sadece iki şahid kabul edilirdi. Bir şahid ve yeminle ilk muhakeme eden Abdülmelik b. Mervan'dır" [820]
İmam Muhammed'in ifadesinden de anlaşılacağı gibi, burada esas itibariyle "bir şahid ve yeminle muhakeme"[821] hadisinin sıhhati kabul edilmemekte, dolayısıyla bu rivayetin diğer meşhur bir hadise muhalif olduğu gibi bir açıklama yer almamaktadır. Son izah tarzı, muhtemelen, daha sonra tesbit edilmiş usuller ışığında yapılmış olmalıdır.
Hanefi usulcülerinin meşhur olarak kabul ettikleri, "delil davacıya, yemin davalıya düşer"[822] hadisine daha önce de temas etmiştik. Orada Ebu Hanife, "Peygamber (s.a.v.)'in bu hadiste beyan ettiği yükümlülüklerin dışına çıkamıyacağını ve hunların yerlerini değiştiremiyeceğini belirtirken, bu hadise muhalif herhangibir rivayetten bahsetmemiş, ayrıca bu hadisin meşhurluğu konusunda da bir şey söylememiştir.[823]
"Anlaşılan daha sonra ortaya çıkan muhalif rivayetler karşısında Hanefi usulcüleri, Ebu Hanife'nin dayandığı hadisi meşhur, ona muhalif olanları da haber-i vâhid kabul ederek, meşhur habere muarız olan haber-i vahidin kabul edilmeyeceği prensibiyle bu ihtilafı halletmiş olmaktadırlar.
Bu konuda örnek gösterilen ve Ebu Hanife'nin bu prensibe dayanarak reddettiği belirtilen diğer bir hadis te, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivayet ettiği şu hadistir:
"Peygamber (s.a.v.)'den, kuru hurma (temr) karşılığında yaş hurmanın (rutab) satışı hakkında soruldu. Hz. Peygamber:
"kuruyunca eksilir mi?" diye sordu. "Evet" dediler.
"Öyleyse olmaz" buyurdu [824]
Ebu Hanife bu hadisi, Peygamber (s.a.v.)'in, "et-temru bi't-temri mislen bimislin" hadisine [825] aykırı bulduğu için reddetti. Çünkü bu hadis, yaş hurmanın kuru hurma ile satışına cevaz vermektedir. Zira temr, rutabı da içine alan bir cins ismidir ve hurma meyvesinin başlangıcından itibaren, olgunlaşana kadar geçen süresini kapsamaktadır.[826]
Rivayete göre Ebu Hanife, Bağdad'a geldiğinde bu mesele kendisinden soruldu. Çünkü Sâ'd b. Ebî Vakkas'ın yukarıda geçen hadisini reddettiği için ona kızıyorlardı. Ebu Hanife şöyle cevap verdi:
"Rutab ya 'temr'dir veya değildir. Şayet temr ise, Peygamber (s.a.v.)'in; 'et-temru bi't-temri...' hadisine göre caizdir. Eğer 'temr' değilse, 'cinsleri farklı olunca istediğiniz gibi satınız' [827] hadisi gereğince yine caizdir". Kendisine Sa'd hadisi hatırlatılınca şöyle dedi: "Bu hadisin isnadında Zeyd Ebu Ayyaş'ın ismi geçmektedir. O, hadisi kabul edilmeyenlerdendir".[828]
Keşfü'l-Esrar müellifi, "Ebu Hanife'nin, Zeyd hakkında yaptığı bu ta'nın, hadis ehlince makbul sayıldığını, hatta İbnü'l-Mübarek'in, "O, Zeyd Ebu Ayyaş, hadisi kabul edilmeyenlerdendir derken, nasıl olur da Ebu Hanife hadis bilmiyor denir?" dediğini belirtmektedir.[829]
Ebu Hanife'nin, ârâya hadisi [830] ile amel etmeyerek bu tür alışverişleri [831] caiz görmemesinin bir sebebi olarak, bunu, biraz önce zikrettiğimiz "et-temru bi't-temri..." hadisine aykırı gördüğü söylenir. Çünkü ona göre ârâya satışında riba şüphesi vardır. Serahsî'de Ebu Hanife'nin bu hadisi, "et-temru bi't-temri keylen bi-keylin" hadisine [832]aykırı bulduğu için terkettiğini kaydeder. Çünkü ârâyada, ağaçtaki hurma tahminen hesaplandığı için karşılıklı olarak ölçekle değişim gerçekleşmemektedir.
Bu durumda ortada bir çelişkinin varlığından söz edilebilir. Şöyle ki:
Ârâya[833] hadisini reddeden Ebu Hanife'nin bunu riba şüphesiyle ve riba hadisine aykırı olduğu için reddettiği belirtilmiştir. İkinci örnekte de Hz. Peygamber, yaş hurmanın (rutab) kuru hurma (temr) ile değiştirilmesini aym illetten dolayı, yani riba endişesiyle yasaklamıştır. Halbuki Hanefi usulcüleri bu hadisin terk sebebi üzerinde dururlarken, rutabın da, temr ismi altında mütalaa edilerek ölçekle olmak kaydıyla kuru hurmayla değiştirilebileceğini kaydederler. Fakat *"kuruyunca eksilir mi?"*[834] şeklinde geçen Peygamber ifadesi, bunun ölçekle de olsa caiz olmayacağını zımnen ifade etmektedir. Çünkü aynı ölçeklerle değiştirilen iki kısım hurmadan yaş olammn, kuruduktan sonra eksileceğinde şüphe yoktur.
Bu durumda Ebu Hanife'nin Sa'd hadisiyle amel etmemesinin başka bir sebebi olabilir. Kanaatımızca bu, yukarıda da belirtildiği gibi Ebu Hanife'ye göre, hadisi kabul edilmeyenlerden sayılan Zeyd Ebu Ayyaş'ın, bu hadisin isnadında yer almış olmasıdır.
Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in, Ebu Hanife'nin aksine, Sa'd hadisi ile amel ettiklerini belirten Keşfü'l-Esrar müellifi, bu muhalefetin, Ebu Hanife'nin benimsediği, "meşhur habere muhalif haber-i vahidin terki" kaidesine aykırı düşmediğini, çünkü onlara göre rutabın temr sayılmadığını, örfen de bunun böyle olduğunu, dolayısıyla "riba" hadisi ile Sa'd hadisi arasında bir muhalefet görmediklerini kaydeder.[835]
Kanaatimizce, "haber-i vahidi meşhur sünnete arz etme" gibi bir kuralın, Ebu Hanife'den menkul olduğu bilinmemekle beraber, maruf sünnet karşısında şaz olan tek kişinin haberinin terkedileceğini söyleyen Ebu Yu-sufun görüşü,[836] bu kaidenin temelini oluşturmuştur.[837]

e) Asıllara Muhalif Olan Haber-i Vâhid

Hanefi usulcülerinin birtakım asıllara aykın düştüğü için terkedildiği-ni belirttikleri haber-i vâhidler konusu, esas itibariyle hadis tenkidinden başka bir şey değildir. Nitekim bu konuda örnek olarak verilen rivayetler, şu veya bu şekilde bir ayete, bir hadise, bir kıyasa, hatta bir

maslahata ve örfe aykırı düştüğü için terk edilen haberlerdir.
Hanefi fakihlerinin, asıllar derken neleri kasdettikleri hususunda da bir kesinlik yoktur. Pezdevî bunları, Kitah, maruf Sünnet, umumî belvâ ve Sahabenin ileri gelenlerinin bir şey üzerindeki muvafakati olarak dört grup altında toplar. [838]Bu asılların bizzat teşrîî kaynakların kendileri değil, fakat muhtelif şer'î nasslardan istinbat edilmiş genel asıllar olduğu söylenmiştir;[839] yani bu umumi asıllar ile teşrî kaynakları arasında bir ayırım yapılarak, teşrîî kaynağın hayatın bütün yönlerinde gerekli olan nassların alındığı kaynak olduğu, umumi asılların ise, şer'î nasslardan çıkartılmış Dinin ruhu ve genel maksatlarına uygun külîî kaideler olduğu belirtilmiştir.[840]
Bu konuda İmam Muhammed'in, Şabî'den rivayet ettiği, "kim ölmek üzere olan bir hayvanı terkederse, o hayvan, onu alıp iyileştirene aittir" [841] hadisini örnek verebiliriz. Bunu nakleden İmam Muhammed, "biz bunu kabul etmeyiz, çünkü bu, cahiliyye ehlinin "tesyîbi"dir. [842] Şeriat bunu, *"Allah, bahîra, sâibe, vasile ve hâm diye bir şey (meşru) (almamıştır"* [843] ayetiyle nefyetmiştir diyerek, bu rivayetin ayetten bir asla muhalif olduğuna işaret etmiştir.
İmam Muhammed devamla, Şa'bfnin başka bir yerde, "böyle bir hayvanı sahibinin geri alacağını ve malından sarfetmiş olsa bile onu iyileştirene hiçbirşey ödemesi gerekmediğini" söylediğinin zikredildiğini belirterek, 'buradan anlaşılmaktadır ki, ondan rivayet edilen ilk hadis vehmdir. Şayet onu Şa'bî rivayet etmiş olsaydı, Peygamber (s.a.v.)'in hadisinin hilafına fetva vermezdi. Bunun gibi hadisler, amel edilmeyen şâz hadislerdir" demiştir.[844]
Bu ibareyi şerheden Serahsî ise bu hadisin asıllara muhalefetten dolayı reddedildiğini:
"bir müslümanın mali ancak gönül rızasıyla başkasına helâl olur"[845] hadisi gibi ittifaken kabul edilmiş bir asla dönüşün daha evlâ olduğunu belirterek, "kendi (kayıp) malını bulan kimse ona herkesten daha çok hak sahibidir"[846] hadisinin de bunu teyid ettiğini söylemiştir.[847]
Görüldüğü gibi İmam Muhammed'in asi olarak kabul ettiği nass ayet iken, Serahsf nin zikrettiği asi bir hadistir.
Hanefi fakihlerinden Debbûsî, konuyla ilgili bilgi verirken şunları söyler: "Ashabımıza göre esas olan, bizzat asıllara muhalif olan haber-i vahidin reddedilmesidir. Mesela, Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen *"zekere dokununca abdestin bozulacağı"*[848] hadisi usule aykın varid olduğu için kabul edilmemiştir. Çünkü asıllarda, bazı azaya dokunmakla abdestin bozulacağı yer almamıştır. Yine alıcının rağbetim çekmek için göğsünde süt toplanarak satılan koyunun iadesinde bir sa' hurma verilmesi hakkında varid olan haber-i vâhid (musarrat hadisi) de, bizatihi asıllara aykırı düştüğü için reddedilmiştir. Çünkü usulde, bir akid bozulunca, taraflardan birinin ana malıyla birlikte onun iki katı fazlasını alması diye bir şey yoktur. Bu olay böyle bir duruma yol açmaktadır. Çünkü faraza, yarım sa1 hurma karşılığında bir koyun alan kimse onu, göğsünde kasden süt toplanmış olduğunu anladıktan sonra geri vermek istese, koyunla beraber (sağdığı süte karşılık) bir sa' hurma geri verecek, böylece anamalla beraber, onun kıymetinin iki katım da iade etmiş olacaktır ki, bunun şeriatta bir benzeri yoktur".[849]
Asıllar üzerine yapılan kıyasa aykırı varid olan haber-i vâîiid'e gelince, ashabımız bu tür haberleri kabul etmişlerdir. Mesela, hurma nebîzi ile a-dest alınabileceğini bildiren haber böyledir. Çünkü bu, asıllara yapılan kıyasa muhaliftir. Zira usulde, hurma nebîzi ile abdest almanın cevazını nefyeden bir şey yoktur. Asıllarda sadece diğer meyvelerin nebizleriyle abdest almanın cevazı nefyedilinektedir. İmam Şafiî, hurma nebîzini de diğer nebîzler üzerine kıyas etmiştir".[850]
Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, Debbûsî, usule muhalefetten sözcelerken, bu usulün açık seçik bir tanımım vermemiş ve bunların nasıl ve neye göre asıl sayıldıkları üzerinde durmamıştır. Dolayısıyla böylesine müphem bir "usul" kavramı arkasında değişik yorumlar yer almıştır. Nitekim başka bir yerde, hanefilerin, musarrat hadisini niçin reddettikleri izah edilirken, bunun tazminat konusunda Kitab, Sünnet ve İcma ile sabit umumi asıllara muhalif düştüğü için kabul edilmediği belirtilerek şöyle denilir: "Tecavüz tazminatı, mislî olan şeylerde misliyle takdir olunur. Bu, Kitabla sabittir. Cenab-ı Hak, *"kim size saldırırsa, siz de ona onun size saldırdığı kadarıyla karşılık verin"* [851] buyurmuştur. Mislî olmayan şeylerde ise tazminat, Peygamber (s.a.v.)'in:
"Bir kimse ortak olduğu bir köledeki hissesini azad ederse, durumu iyi olduğu takdirde, ortağının hissesi de kıymet biçilerek (kölenin bütünüyle azad olabilmesi için) o adama yüklenir"[852] maruf hadisi gereğince, kıymet takdir edilir. Malın helak olması ve aynen iadenin mümkün olmaması durumunda, tazminatın misliyle veya kıymetiyle ödeneceği konusunda icma vaki olmuştur. Buna göre, süt eğer mislî ise, misli verilerek, eğer kıymeti ödenen şeylerden ise kıymetini ödemekle tazmin edilir. Fakat bunun yerine hurma ikame edilirse bu, Kitab, Sünnet ve İcmaya aykırıdır".[853]
Zekere temasla abdestin bozulacağı hakkında gelen haberin reddedilmesine gelince, burada da herhangi bir aslın varlığından çok, bu habere muhalif rivayetlerin tercihi sözkonusudur. Bu tercihde aklî bir değerlendirme de rol oynamaktadır. Zekere dokunmakla abdestin bozulacağını bildiren rivayetleri Muvatta'ında zikreden İmam Muhammed, netice olarak, "zekere temasla abdest gerekmez. Ebu Hanife'nin görüşü de budur ve bu konuda bir çok hadis vardır" demiştir.[854]
Bazı sahabilerin bu konudaki makul değerlendirmeleri de dikkat çekicidir. Abdullah b. Mes'ud'a bu mesele sorulunca:
"Eğer pisse onu kes at" [855] diyerek bu suretle abdest bozulmasını makul görmemiştir. İbn Abbas da, namazda zekere temasın hükmünü soran birisine:
"Ha ona dokunmuşum ha burnuma, farketmez" şeklinde karşılık vermiştir.[856]
Bir rivayete göre ise, bu konuda kendisine soru soran birisine bizzat Peygamber (s.a.v.):
"O, bedeninden bir parça değil midir?" [857]Buyurarak, bu şekilde abdestin bozulmayacağını belirtmiştir.
Kanaatımızca Ebu Hanife'nin bu noktada yaptığı iş, bu muhtelif ve muhalif rivayetler arasında bir fakih olarak ve diğer sahabe, tabiîn ve müçtehitlerin yaptıkları gibi bir tercihte bulunmaktan ibarettir. Tabiatıyla onun, bu tercihte dikkate aldığı bazı unsurlar vardır. Ancak bunlar, daha önce tespit edilmiş ve üzerinde ittifak sağlanmış birtakım esaslar değildir.
Şimdi de Pezdevî'nin bu meseleyle ilgili olarak zikrettiği asıl ve izahını görelim. Şöyle diyor:
"Bu, Kitab'a muhaliftir. Çünkü Allah Teala, istinca ile temizlenenleri, *"orada temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah temizlenenleri sever"* [858] ayetiyle methetmiştir. İstinca eden, elini zekerine dokunur. Halbuki bunu hades (abdestsizlik) sayan kimseye göre, zekere dokunmak bevletmek menzilesindedir".[859]
Ancak, Pezdevî'nin bu izahı yeterli değildir. Hadislerde zikri geçen zekere dokunma hususu, abdestli kimseler için variddir. Zira abdestin bozulabilmesi için, ancak abdestli kimsenin zekerine dokunması gerekir. İstinca yapan kimsenin zaten abdesti olmayacağından, zekerine dokunmasının bir önemi yoktur.
Genel asıllara muhalif hadisleri reddetme ameliyesinin, sadece hanelilere mahsus olmadığı söylenmektedir. Nitekim cumhur, *"Benî Mahzumlu bir kadının ödünç aldığı bir malı inkâr etmesi üzerine, Hz. Peygamber'in, elinin kesilmesini emretmesi ve bu konuda Üsâme b. Zeyd'in aracılığını kabul etmemesi"*[860] şeklindeki meşhur hadisle [861]amel etmeyerek, emanet ve ödünç alınan şeylerin inkârında el kesilmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. Çünkü bu, nasslardan anlaşılan umumi asıllara muhaliftir. Zira ödünç alan emindir ve izinsiz almamıştır. Ayrıca korunmuş bir yerden de almamıştır. Muhtemelen bu hadiste yer alan bir ifade hazfedilmiş veya terk edilmiştir. O da, "bu, o kadının adeti idi, o böyle hırsızlık yapardı" ibaresidir.[862]
İlk asırlarda alimlerin kendi usullerine uymayan haber-i vâhidleri reddettiklerini kabul eden Ebu Zehre şöyle der: "Şafiî, Ahmed ve onlardan sonra gelen Zahiriye fukahasını bir tarafa bırakırsak, görürüz ki. Sahabe asrından başlayarak, içtihad asırlarına kadar bütün fukaha Kur'an'dan veya meşhur hadislerden aldıkları, kendi yanlarında sabit usullere muhalif olan haber-i vâhidleri bırakmışlar ve onların Hz. Peygamber'e nisbetini kabul etmemişlerdir".[863]
Hz. Aişe'nin, Ebu Hüreyre'nin bazı rivayetlerine yaptığı itirazlardan örnekler veren Ebu Zehre, İmam Malik'in de bazı asıllara istinaden, birçok hadisi kabul etmediğini misallerle anlatır.[864] Ona göre:
"Hadis alimlerinden bazıları da, kendilerince doğru bilinen birtakım İslâmî asıllara aykırı buldukları bazı hadisleri reddetmişlerdir". [865]
Ebu Zehre'nin bu ifadesi, gerçeği yansıtmaktadır. Çünkü İslâm'ın ilk üç asrı içinde yetişen müçtehitler ve mezhep imamları, rivayetler arasındaki tercihlerini mutlaka birtakım prensiblere ve esaslara göre yapıyorlardı. Ancak bunlar, herkesin üzerinde ittifak ettiği prensipler değildi. Daha doğrusu her imam kendisince doğru ve makul gördüğü bir esasa istinaden tercihini yapıyordu. Tabiatıyla bu tercihlerde, müçtehitlerin en sık başvurdukları kaynak Kur'an'dı. Bunu, kendilerince sahih kabul edilen sünnet izliyor, bunların dışında aklî değerlendirmelere de sık sık müracaat ediyorlardı. Bu arada güçlüğü kaldırma, örf ve maslahat gibi esaslar da dikkate alınıyordu.
İşte umumi asıllara muhalif düşen haber-i vahidin reddi konusu, sadece hanefilerde görülen bir husus olmadığı gibi, yalnızca âhad haberleri kapsamına alan bir konu da değildir. Başta da söylediğimiz gibi bu, bir bakıma hadisleri Kur'an ve sahih sünnete arzetme, daha geniş anlamıyla da bir hadis tenkidi faaliyetidir.[866]

f) Haber-i Vâhid Ve Umumî Belvâ

Hanefilere göre, umumî helvada, yani umumî olarak ihtiyaç duyulan hallerde varid olan haber-i vâhid kabul edilmez.[867] Bu, mütekaddiminden Ebu'l-Hasen el-Kerhî'nin görüşüdür ve müteahhırîn hanefi alimlerince de kabul edilen budur.[868]
Belvâ kelimesinin aslı olan belâ, sözlükte, tecrübe etmek, denemek, müptela olmak gibi anlamlara gelir. Umumî belvâ ise, insanların devamlı karşılaşageldikleri veya belirli aralıklarla sürekli yapageldikleri, yani müptela oldukları iş ve amellerdir ki, bu gibi amellere terettüb eden hükmün herkes tarafından bilinmesi tabiidir. Dolayısıyla, bu gibi herkes tarafından bilinmesi gereken amellerin hükmü sadedinde gelen haber-i vâhid, Hanefi mezhebince makbul sayılmamıştır. Çünkü herkesin yaptığı bir işin hükmüne medar olan haber, bir kişi tarafından değil, birçok kişiler tarafından meşhur veya mütevatir olarak nakledilmiş olmalıdır.
Halbuki cumhur, bu durumda gelen haber-i vâhidle ameli vacip gördükleri gibi böyle bir rivayetin meşhur olmamasını ona noksanlık getirecek veya onunla amelden menedecek bir husus olarak görmezler. Çünkü hadis, sahih ise yani şâz ve malul değilse, meşhur olmaması Resulullah (s.a.v.)'m emrini terketmeyi gerektirmez.[869]
Hanefilerin izahı ise şöyledir:
"Çünkü şeriatın sahibi (Peygamber s.a.v.) insanlara muhtaç oldukları şeyleri açıklamakla memurdur ve onların da kendilerinden sonra gelenlere bunları nakletmelerini emretmiştir. Eğer hâdise, umumî belvâdan bir şey ise, şeriatın sahibinin onu herkese açıklaması ve öğretmesi, onların da kendilerinden sonrakilere yaygın olarak nakletmeleri kaçınılmazdır. Şayet onlardan bir nakil şöhrete ulaşmamışsa, o zaman bunun ya sehiv eseri ya da mensuh olduğunu anlarız. Görmüyor musun; daha sonrakiler böyle bir haberi naklettikleri zaman aralarında şöhrete ulaşıyor. Eğer öncekiler nezdinde böyle bir şey sabit olsaydı o da meşhur olurdu. Herkesin bilmeye ihtiyaç duyduğu bir konuda tek kişi, nakliyle teferrüd etmezdi. Bunun için, şehir halkından birisinin, gökyüzünde bir belirti yokken Ramazan hilalini gördüğüne dair şehadeti kabul edilmez".[870]
Hanefiler, umumî belvâ konusunda gelen haberin meşhur olmamasını, şayet o, âmir bir hükümle gelmişse bu hükmü vücub yerine mendup ve müstehaba, şayet nehiyle gelmişse, tahrirn yerine kerahete hamlederek neticeye bağlarlar. Çünkü böyle bir haberden murad vücub veya tahrim olsaydı, bu hüküm selef arasında meşhur olurdu".[871] Mesela cumhur, namazda besmelenin, açıktan okunmasını, Ebu Hüreyre'den nakledilen, "Peygamber (s.a.v.) namazda besmeleyi açıktan okurdu" [872] haberine istinaden vacip sayarken, hanefiler bu haberin, çoğunluğun hergün yapageldiği namaz gibi umumî bir işte tek kaldığı için makbul olamayacağını belirtirler. Çünkü Peygamber (s.a.v.), *"beni namaz kılarken nasıl görüyorsanız öyle kılınız"*[873] buyurmuştur. Şayet besmelenin açıktan okunması matlub olsaydı bu haber özellikle amel tarikıyla yayılır ve meşhur olurdu. Hulefa-ı Râşîdin'in ve birçok sahabînin uygulaması da bunun aksine varid olmuştur. [874]
Mahremi olmayan kadına dokunmakla abdestin bozulacağına dair, Hz. Ömer'in rivayeti olan, "öpmek, dokunmadan sayılır, ondan dolayı abdest alınız"[875] hadisi, aynı sebeplerle cumhur tarafından makbul, haneliler tarafından gayr-ı makbul sayılmıştır. Sabah namazında kunut duasının okunması hakkında varid olan haber de, umumî belvâ olan bir konuda meşhur olmadığı için hanefilerce kabul edilmemiştir.[876]
Umumî belvâ olan bir konuda varid olup, hanefilerce reddedilen bir haber de, daha önce temas ettiğimiz, "zekere dokunmanın abdesti gerektireceği"[877] hadisidir. Serahsî bu hadis hakkında şöyle diyor: "Bununla amel etmeyiz. Çünkü (hadisin ravisi) Busre, herkesin bilmesi gereken bir konuda rivayetiyle tek kalmıştır. Söylenen şudur: Nebi (s.a.v.), bu hükmü sadece ona öğretmiştir. Halbuki onun buna ihtiyacı yoktur. Buna son derece ihtiyacı olan diğer sahabenin bu hadisi bilmemeleri adeta muhaldir". [878] Serahsî, Mebsutta da bu rivayetle ilgili olarak şöyle demektedir:
"Busre binti Safvan hadisi, sahih olmaktan uzaktır. Yahya b. Main şöyle demiştir:
Üç şey vardır ki, bu konularda Peygamber (s.a.v.)'den hadis varid olması sahih değildir. Bunlardan birisi de bu meseledir. "Peygamber (s.a.v.), sahabenin ileri gelenleri huzurunda bu konuda bir şey söylememiş de, bir kadın olan Büsre'nin önünde mi söylemiş! Halbuki Hz. Peygamber, örtüsü içindeki bakire bir kızdan daha hayalı idi". [879] Bu konuyla ilgili olarak, hanefilere birçok itirazlar yapılmıştır. Bu hususta hanefileri tenkid eden İbn Hazm, onların, haber-i vâhid ve aynı zamanda sahih olmayan bir rivayete istinaden burun kanaması ve kusmadan dolayı abdestin bozulacağını iddia ettiklerini, halbuki abdest ve abdesti bozan şeyler gibi her müslümanın müstağni kalamıyacağı umumî helvadan bir işte böyle davranmakla kendi esaslarına aykırı hareket ettiklerini söyler.[880]
İbn Hazm'a göre, Dinin hemen hemen tamamı, umumî helvadan sayılır. İnsanların bunu bilmeleri gerekir. Taharet veya Hacla ilgili olarak, ömürde bir kere vaki olan bir şeyi bilmek, hergün vuku bulan şeylerdeki helal ve haramı bilmekten daha gerekli değildir. Bunlar arasında ya cahil olan, ya da ne söylediğini bilmeyen kimse ayırım yapar".[881]
Serahsî, bazılarının kendilerine, vitrin vacip oluşu, gusülde ağıza ve buruna su almanın farz kılınması gibi, umumî belvâdan olan bazı meselelerde, haber-i vâhidle amel ettikleri şeklinde itirazda bulunduklarını belirterek, sözkonusu meselelerle ilgili haberlerin haber-i vahid değil, meşhur haber olduklarını kaydeder.[882]
Bazı muhaliflerse, "bir şeyin hükmünün şöhrete ulaşması için, mutlaka umumî belvâdan olması gerekmediğini, çünkü hacamat, namazda kahkaha, ikametin tek veya çift yapılması, imam arkasında kıraat veya terki, namazda besmelenin açıktan veya gizli okunması gibi meseleler umumî olduğu halde şöhrete ulaşmamıştır" derler."[883] Bu konuda hanefileri tenkid edenler arasında Fahreddin Râzi de vardır. O oldukça sert bir üslûpla şöyle der: "Acaip bir iştir ki Ebu Hanife mezhebi, umumî belvâ olan yerde haber-i vahidi reddetmiştir. Şöyle derler:
Şayet haber sahih olsaydı, nakli için birçok sebep ve yol bulunacağından mütevatir olması gerekirdi.. Hanefi mezhebinden olan bu itirazcı cahil, zikrettiği bu esası unutmasın ki, şayet bu itirazının aslı olsaydı, bunun yayılmasına sebep olan şeyler de son derece bol olurdu. Halbuki bu itirazı bu cahilden başkası yapmadığı için, bunun yalan ve bühtan olduğunu biz biliyoruz".[884]

g) Haber-i Vâhid Ve Kıyas

Haber-i vâhid ve kıyasın birbirlerine takdimi konusu da, hanefı alimleri arasında ihtilaflı bir meseledir. Bu konu ile ilgili birçok örnek veren Debbûsî, şunları söylemektedir:
"Üç alimimiz (Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed) nazarında asıl olan, âhad bir tarikle, Nebi (s.a.v.)'den gelen haberin, sahih kıyasa takdim edilmesidir. İmam Malik'e göre ise sahih kıyas haber-i vahide mukaddemdir. Bu asla istinaden ashabımız:
"Meni kuru ise ovalamakla elbise temizlenmiş olur" [885] derken, Malik:
Ancak idrar gibi, su ile yıkanarak temiz olur der, Yine ashabımız:
"Unutanın yemesi orucunu bozmaz" diyerek, haberi [886]esas alırken, Malik:
Kıyasla orucun bozulacağını söyler.. Ashabımız:
Habere istinaden [887] kölenin iki kadından fazlası ile evlenmesini caiz görmezken. Malik:
Hür'e kıyasen kölenin de dört kadınla evlenebileceğini kabul eder. Ashabımız, evlilikte kefâretin nesepte geçerli olduğunu habere dayanarak kabul ederlerken [888] Malik:
Kefâetin "Din"de geçerli olacağını söyler. Ashabımıza göre:
Hayzın en az müddeti 3 gün 3 gecedir ve bu hususta habere tabi olmuşlardır.[889] Halbuki, Mâlik'e göre:
Hayzın en az müddeti bir saattir. Çünkü o bunu diğer olaylara kıyas etmiştir. Ashabımız, sarhoşun boşaması ve köle azadını, habere [890] istinaden sahih kabul ederler. Malik ise, aklını kullanamama illeti yüzünden çocuk ve deliye kıyasla sarhoşun talak ve ıtakını geçerli saymaz. Ashabımız, bir kişinin katli yüzünden bir topluluğun öldürülebileceğini, Hz. Ömer'in hadisine istinaden kabul ederlerken, İmam Malik, bu konudaki haberi terk edip kıyasa tabi olarak bir kişi yüzünden topluluğun öldüriilemiyeceğini belirtir. Ashabımız, Nebi (s.a.v.)'in:
"Kim Arafat'a gece veya gündüz ulaşırsa Haccı tamam olur"[891] hadisine dayanarak, Arafat'ta gündüz vakte yapamıyanın gece yapmasının yeterli olacağını söylerler. Halbuki Malik, bunun caiz olmayacağım, çünkü gecenin bir sonraki güne tabi olduğunu belirterek kıyasa uyar ve haberi terk eder... Ashabımıza göre biri kasden, diğeri hataen olmak üzere iki kişi bir adamı öldürseler, ikisine de kısas uygulanmaz. İmam Malik'e göre ise, kasıtlı olana kısas uygulanır. Burada Malik, iki kişinin beraber yaptıkları bir işi tek kişinin yaptığı işe kıyas etmiştir".[892]
Bu örnekleri verdikten sonra Debbusî devamla:
"Şayet size göre haber-i vahid, sahih olan kıyasa ancak, bu haber Hz. Peygamber'den mervi ise takdim edilir, halbuki bazı meselelerle ilgili haberler Peygamber'den mervî değildir denilirse, deriz ki, kıyas böyle bir habere muhalif ise, açık olan şudur ki, onlar bu haberi yine Peygamber'den rivayet tarikiyle almışlardır. O takdirde usul, âhad haberlerde olduğu gibidir" [893] demektedir.
Debbusî'nin temas ettiği ve örneklerini verdiği haber-i vahidin sahih kıyasa takdimi meselesinde hanefi usulcüleri müttefik değildirler. İsa b. Eban'ın başında olduğu bir gruba göre, şayet ravisi fakihse, o takdirde haber kıyasa takdim olunur. Aksi takdirde sahih kıyası habere takdim etmek gerekir. Ebu'l-Hasen el-Kerhî ve ona tabi olanlara göre ise Kitap ve meşhur Sünnet'e muhalif olmadıkça her adil ve zabıt ravinin haberi kıyasa takdim olunur.[894]

Birinci gruba göre, şayet haber-i vâhid, Hulefa-i Râşidîn, Abâdile, Zeyd b. Sabit, Ebu Muse'l-Eş'arî, Hz. Aişe ve bunlar gibi fıkhıyla şöhret bulmuş kimselerden mervî ise, bu, ister kıyasa muvafık olsun, ister muhalif olsun, hüccettir. Böyle bir rivayete muhalif olan kıyas terk edilir.[895]
Şayet haber-i vahidi, Ebu Hüreyre, Enes b. Malik ve bunlar gibi, Resulullah'la uzun süre beraber bulunma ve hadis dinleme imkânına sahip olmuş, adalet, zabt ve hıfzıyla maruf olduğu halde, fıkhı ile şöhret bulmamış kimseler rivayet ederse, bu rivayetlerden kıyasa uygun olanlar kabul edilir. Kıyasa muhalif olanlara gelince, şayet bunu ümmet kabul etmişse, kabul olunur. Aksi takdirde, yani ümmetin kabulüne mazhar olmadığı gibi, rey kapısını da kapatıyorsa bu durumda kıyas, haber-i vahide takdim olunur.[896]
Bu görüşte olanlara göre, bu şekilde gelen haberi reddetmek, sahabeye ta'n manasına gelmez. Çünkü onlar arasında mana ile rivayet yaygındı ve bu şekilde rivayet ettikleri zaman, Peygamber (s.a.v.)'in murad ettiği mananın hepsini tam olarak nakletnıemiş olabilirler. Zira Hz. Peygamber, başkalarında olmayan "cevâmiu'l-kelim" (kısa, beliğ, fakat bütün unsurlarım şamil konuşma) özelliğine sahiptir. Bu yüzden O'nun murad ettiği manaya tam vukufıyet çok önemli bir iştir. Mana olarak nakleden kimse, ibareden anladığı kadarını naklettiği sırada, murad edilen mananın bir kısmı kaybolabilir.[897]
İşte bu yüzden hanefilerin bir kısmı, rey kapısını kapatan ve sahih kıyasa aykırı düşen haberin terkini zaruri görmüşlerdir. Çünkü sahih kıyas, Kitap, meşhur Sünnet ve İcma ile sabit olduğu için, buna muhalif olan haber de adeta Kitab, meşhur Sünnet ve İcmaa muhalif olmaktadır.[898]
Bu görüşe tabi olan hanefiler, daha önce birkaç kere zikrettiğimiz musarrat hadisini örnek verirler. Bu hadis kıyasa da muhaliftir. Çünkü bu, sağılan süte karşılık bir sa' hurma vermeyi gerekli görmektedir. Halbuki alışveriş ve tesellüm (kabz) işi bittikten sonra, sağılan süt müşteriye tazmin ettirilemez. Çünkü bu süt, sahih mülkün bir parçasıdır. Sahih mülkü olmayan başka bir şeye kıyasen bu sütü tazmin edemez. Akid sebebiyle de tazmin sözkonusu değildir. Çünkü akit tazminatı, kabz (teslim almak)la sona erer. Nasıl ki, kabzdan sonra elde edilen süt tazmin edilmiyorsa, akid esnasında mevcut olup, kabızdan sonra sağılan sütte böyledir. Çünkü akid esnasında mevcut olan süt, karındaki yavru gibi mal değildir. O, ancak sağıldıktan sonra mal olacağı için alış veriş akdine konu olmaz. [899]
Bunun gibi, hadisin, kıyasa aykırı diğer yönlerine de işaret eden Keşfü'1-Esrar müellifi, netice olarak, "bunun, her yönden kıyasa muhalif olduğu sabit olmuştur. Bu yüzden kıyasla terki vaciptir" demektedir. [900]
Hanefiler, kıyasa muhalif olarak, "namazda kahkaha" hadisiyle [901] hem de ravisi Ma'bed el-Cühenî gibi fıkhı ile maruf olmayan biri olduğu halde, amel ederlerken, metnen daha sağlam ve seneden daha kuvvetli olan, aynı zamanda ilim yönünden Ma'bed'den daha üstün bir sahabi olan Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği musarrat hadisi ile niçin amel etmedikleri şeklinde kendilerine yöneltilen itirazlara şöyle cevap verirler:
"Çünkü kahkaha hadisini Ma'bed el-Cühenî'nin dışında Ebu Muse'l-Eş'arî, Cabir, Enes, Imran b. el-Husayn ve Üsâme b. Zeyd gibi daha birçok sahabî rivayet ettikleri gibi, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Hasen Basrî, İbrahim Nehaî ve Mekhul gibi sahabe ve tabiînin büyükleri onunla amel etmişlerdir. Dolayısıyla kabulü ve kıyasa takdimi gereklidir". [902]
Serahsî, Ebu Hüreyre'nin, adaleti, hıfzı, zabtı ve Peygamberle uzun sohbeti gibi inkâr edilemiyecek özelliklere sahip olmakla beraber, sahabenin ileri gelenlerinden bazılarının onun bazı rivayetlerine kıyasla karşı çıktıklarını belirtir.[903]
Nitekim bunların başında Hz. Aişe ve Abdullah b. Abbas gelmektedir. İbn Abbas, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği, "ateşin dokunduğu şeyden dolayı abdest alınız" [904]hadisini duyunca, ona hitaben, "ısınmış suyla abdest alsak, ondan dolayı da abdest almamız gerekir mi?", ailen saçını, sen de bıyıklarını yağlasan, bundan dolayı abdest gerekir mi? diyerek, onun bu rivayetini kıyasla reddetmiştir. Ebu Hüreyre'nin buna karşı:
"Ey amcamın oğlu! Sana hadis geldiğinde onunla darb-ı mesel yapma" dediği naklolunur.[905]
Yine İbn Abbas, Ebu Hüreyre'nin;
"Cenaze taşıyan kimse abdest alsın"[906] rivayetini duyunca,
"İki kuru sopayı taşımakla, abdest almamız mı gerekir?" diyerek karşı çıkmıştır.[907] Ebu Hüreyre'nin bu rivayetine itiraz eden Hz. Aişe ise:
"Müslümanların ölüsü pis midir, bir odunu taşıyan kimseye ne lâzım gelir?" demiştir.[908]
Kıyasın, habere takdim edilebileceği görüşünde olanlar, bu örnekleri delil getirerek, sahabenin de bazı haberleri kıyasla reddettiklerini belirtmişlerdir.
İkinci görüşte olanlara, yani Ebu'l-Hasen el-Kerhî ve ona tabi olanlara gelince, bunlar, ravisi fakih olsun, olmasın, Kitab ve meşhur Sünnet'e aykırı olmadıkça, haberin mutlaka kıyasa takdim edileceğini belirtirler ve şöyle derler: "Râvinin adalet ve zabtı sabit olduktan sonra, onun manayı değiştireceği iddiası, mevhum bir şeydir. Zahir olan, duyduğu gibi rivayet etmesidir. Eğer değiştirmişse bu, manaya zarar vermeyecek şekildedir. Çünkü haberler, onların lisanlarıyla (Arapça olarak) varid olmaktadır ve bu dildeki ilimleri onların manadan gafil olmalarına ve ona vukuf edememelerine manidir. Adaletleri, takvaları ve zabtları, rivayet ettikleri haberlerdeki fazlalık ve noksanlık töhmetini bertaraf eder".[909]
Serahsî'nin belirttiğine göre, haber-i vâhidle kıyasın terki. Sahabe ve ondan sonraki selef zamanında inkâr edilemiyecek meşhur bir işti ve buna "kıyastan udul etme (dönme)" adı verilirdi.[910]
Nitekim Hz. Ömer, kadının, kocasının diyetinden miras almasıyla ilgili olarak, diyetin (ölmeden önce ona hak kazanmadığı için), kocanın mülkünden sayılmayacağı ve karısının bundan hisse alamıyacağı görüşündeyken, Dahhak'ın, Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği, *"zevcenin, kocasının diyetinden miras alması gerektiği"*[911] haberi [912] kendisine bildirilince, bu kıyası terkederek, hadise tabi olmuştur.[913] Hz. Ömer'in oğlu Abdullah da Rafı' b. Hadic'in rivayet ettiği hadise ittibaen, ötedenberi yapageldikleri muhabere [914] uygulamasını terk etmiştir.[915]
Keşfü'l-Esrar müellifine göre, kıyasın haber-i vahide takdimi, Ebu Hanife ve arkadaşlarından nakledilmiş bir şey değildir. Bilakis, onlardan menkul olan, haber-i vahidin kıyasa takdimidir. Nitekim üç Hanefi imamı, Ebu Hüreyre'nin haberiyle amel ederek, kıyasa muhalif olduğu halde, unutarak yiyip içenin orucunun bozulmayacağını kabul etmişlerdir. Hatta Ebu Hanife:
"Rivayet olmasaydı, kıyasla bozulur derdim" demiştir.[916]
Ebu Hanife'nin, kesinlikle kıyası habere takdim etmediği görüşünde olan "et-Tabakatü's-Seniyye" müellifi de, "Ebu Hanife'ye yapılan düşmanlıkların en çirkini, onun, kıyası habere takdim ettiği ithamıdır" [917] diyerek şöyle devam eder:
"Çünkü Ebu Hanife, önce Allah'ın Kitabını, sonra Resulullah'ın Sünnetini, sonra sahabenin üzerinde ittifak ettiği hususu, sonra bir sahabiden gelen haberi delil olarak alır ve böyle amel ederdi. Sahabe ve ulemanın ihtilaf ettiği bir mesele olursa, bir şeyi diğeriyle mukayese ederek sonuca varırdı. Eğer konu ile ilgili hiçbir şey yoksa o zaman kıyas yapardı".[918]
Tabakat müellifi daha sonra kitabında, Ebu Hanife'nin, sahabe haberi (mevkuf) dahi olsa, kıyası terk edip haberle amel ettiğini gösteren birçok Örnek zikretmiştir.[919]
Daha önce birçok vesileyle, Ebu Hanife'nin, hadis olduğu zaman kıyasa yönelmediğinin Örneklerini görmüştük. Burada Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşlerinin de aynı doğrultuda olduğunu gösteren birer örnek nakledeceğiz:
Ebu Yusuf, hırsızlık yapan veya içki içen, ya da zina yapan kimseye had uygulanabilmesi için mutlaka delil gerekeceği, yöneticinin veya onun görevlisinin onları bu işi yaparken görmesinin yeterli olamıyacağım belirtir. Ona göre bu, "hakkında eser (haber) olan bir konuda yapılan istihsandır. Halbuki kıyas, had tatbikini gerektirir. Hz. Ebu Bekir ve Ömer'den de benzer uygulamalar bize ulaşmıştır".[920]
İmam Muhammed de, Medine ehline cevap mahiyetinde kaleme aldığı eserinde, onların, namazda kahkahanın abdesti değil, sadece namazı bozduğu şeklindeki görüşlerine karşılık:
"Şayet, hadisler olmasaydı, kıyas Medine ehlinin dediği gibi olurdu. Lakin hadisle birlikte kıyas olmaz. Mutlaka hadise tabi olunması gerekir" [921] demiştir.
Bu örneklerden hareketle, üç Hanefi imamının, haberin kıyasa takdimi konusunda hemen hemen müttefik oldukları söylenebilir. Kıyasa aykırı görülerek terkedildiği söylenen haberlere gelince, bunlar, muhtemelen başka sebeplerle reddedilmiş haberlerdir. Bu yüzden Keşfü'l-Esrar müellifine göre, İsa b. Eban'dan nakledilen, "haberin mutlak olarak kıyasa takdim edilebilmesi için, ravinin fakih olması şartı", sonradan ortaya çıkmış (muhdes) bir görüştür.[922]
İbn Teymiyye de bu kanaata sahip olarak, mezhep imamlarının, "kıyasa aykırıdır" gerekçesiyle sahih hadise muhalefet edeceklerini kabul etmiyor ve şöyle diyor: "Ebu Hanife ve diğer imamların, kıyas veya başka şeylere muarız olduğu için sahih hadise muhalefet ettiklerini zanneden kimse onlar hakkında hataya düşmüş, zan veya hevâ ile konuşmuş olur. İşte Ebu Hanife, kıyasa muhalif olduğu halde, yolculukta nebizle abdest alma hadisiyle ve yine kıyasa aykırı olduğu halde "namazda kahkaha" hadisiyle amel etmiştir" [923]

h) Sahabe Kavli Ve Kıyas

Haber-i vâhid ve kıyas konusunu incelemişken, sahabe kavlinin kıyasla yapılan bir mukayesesine burada temas etmek yerinde olacaktır. Çünkü sahabe kavlinin dayandığı başlıca temel yine sünnettir.
Serahsî'nin, Cassas'tan nakline göre, Ebu'l-Hasen el-Kerhî, şöyle demiştir:
"Ebu Yusuf'un bazı meselelerde şöyle dediğini görüyordum: 'Kıyas böyledir, ancak bu kıyası eser yüzünden terk ettim. Bu eser de sahabeden birinin kavlidir'. Bu, Ebu Yusufun görüşünün, sahabi kavlini kıyasa takdim etmek olduğunu açıkça göstermektedir. Bana (Kerhî) gelince, bu görüş benim hoşuma gitmiyor".[924]
Serahsî, Kerhî'nin, Ebu Yusuf tan naklettiği bu görüşün bir çok meselede Hanefi imamlarının genel görüşü olduğunu belirterek şu örnekleri verir: "Abdest ve guslün her ikisinde de ağıza ve buruna su almak kıyasen sünnettir. Ancak biz kıyası, İbn Abbas'ın kavliyle terk ettik. Yaranın ucunda beliren, fakat akmayan kan, kıyasa göre abdesti bozmasına rağmen, İbn Abbas'ın kavline labi olarak bu kıyası terk ettik. Bir gün, bir gece veya bundan daha az süreli bayılmalarda, kıyasen, kılınamıyan namazların kaza edilmemesi gerekirken, bu kıyası Ammar b. Yâsir'in ameli üzerine terkettik. Hastanın, vârisi için yaptığı ikrar, kıyasen caiz olmasına rağmen, İbn Ömer'in kavliyle biz bundan vazgeçtik. Ebu Hanife ve Ebü Yusuf a göre üç güne kadar parası ödenmemek şartıyla yapılan bir alışveriş kıyasen fasiddir. Ancak İbn Ömer'den rivayet edilen bir eser üzerine bunu terk ettik". [925]
Hadis ehlinden bazılarının, kıyası, ancak Hulefâ-i Râşidın'in kavilleri karşısında terkettiklerini kaydeden Serahsî, kıyas varken sahabe kavlini dikkate almayan Kerhînin de bu görüşünü şu delillere dayandırdığını zikreder:
"Cenab-ı Hak, *"Ey basiret sahipleri, ibret alın"* [926]buyurmuştur. Buradaki itibar (ibret), nass olmayan yerde kıyas ve reyle ameldir. Yine Cenab-ı Hak, *"bir şey üzerinde çekişirseniz, onu Allah'a ve Resulüne -yani Kitab ve Sünnete- havale edin"* [927]buyurmuştur. Ayrıca, Muaz hadisi de bu konuda hüccettir. İşte bütün bunlar, Sünnetin dışında, reyden (ictihaddan) başka bir şeyle amel edilemiyeceğine delildir".[928]
Serahsî, birinci görüşü, yani sahabe kavlinin kıyasa takdim edileceği görüşünü benimsemekte ve şöyle demektedir:
"Hiç şüphe yok ki, vahiy sahibinden işitme ihtimali, sırf reye takdim edilir. Bu yönden sahabe kavlinin reye takdimi, haber-i vahidin kıyasa takdimi gibidir. Şayet sahabe kavli, kendi reyinden neş'et etmiş ise, onların reyleri diğerlerinden daha kuvvetlidir. Çünkü onlar, Resulullah (s.a.v.)'ın olaylar hakkında verdiği hükümlerin beyan tarzına ve nassların nazil olduğu hallere şahit oldular.[929] Onun için biz deriz ki: Sahabeden birinin kıyasa uygun düşmeyen görüşü, amel konusunda nass gibi bir hüccettir ve onunla kıyas terk edilir". [930]
Reyle bilinemiyecek hususlarda tek sahabi kavlinin hüccet olduğunun bütün Hanefi ulemasınca kabul edildiğini belirten Serahsî, mesela, mehrin asgari miktarının 10 dirhem olduğunu bildiren Hz. Ali'nin kavlini, nifasın azamî süresinin 40 gün olduğunu bildiren Osman b. Ebi'l-As'in kavlini ve çocuğun anne karnında iki seneden fazla kalamıyaeağım bildiren Hz. Ali'nin kavlini benimsediklerini kaydeder. [931]
Hanefi mezhebinde, sahabe kavlinin kıyasa mukaddem olduğunu belirten Debbusî'ye göre, bu kavlin diğer sahabi görüşlerine muhalif olmaması gerekir. Aksi takdirde, o görüşün Resulullah (s.a.v.)'dan işitilmiş olamıyacağı anlaşılır. [932] Şafiî ise, sahabeyi taklidi caiz görmediği gibi, onların görüşleriyle ameli de kabul etmez.[933]

ı) Haber-i Vâhid Ve Sahabe Ameli

Haneliler, sahabeden gelen ve üzerinde ihtilaf olmayan bir hadisi sıhhatine delil sayarak kabul ettikleri gibi, onlardan ihtilaflı olarak nakledilmiş haberi de inkıtaına ve gayri şahinliğine kanaat getirerek hükümde esas almazlar. Keşfü'l-Esrar müellifine göre bu, hanefılere has bir inkıta çeşididir. Diğer usulcüler ve hadis ehli bunu kabul etmezler. [934]
Hanefilere göre, "sahabe, dinin naklinde esas unsurdur. Hüccet olan bir şeyle ihticacı terkle itham edilemiyecekleri gibi, hücceti gizleme, hüccet olmayan şeyle meşgul olma gibi şeylerle de itham edilemezler. Çünkü onların delillere verdikleri önem, başkalarından daha fazla idi. Ayrıca onlar, aralarında ihtilaf çıktığı zaman haber-i vahidle ihticacı terkeder ve onunla amel etmezlerdi. Bu durumda reye başvururlardı. Halbuki rey, haberin sabit olması halinde hüccet değildir. İşte bütün bunlar, onlardan ihtilaflı olarak nakledilmiş haberin, ya daha sonraki ravilerin bir sehvi olduğuna, ya da bu haberin mensuh olduğuna açık bir delildir.[935]
Bu konuyla ilgili olarak verilen örneklerden birisi, çocuğun malından zekat verilip verilmeyeceği hakkındadır. Amr b. Şuayb'ın, babası ve dedesi yoluyla, Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği, *"yetimlerin mallarından hayır yolunda kullanınız, ta ki onu zekât yiyip bitirmesin"*[936] hadisinden hareketle sahabe, çocuğa zekât düşüp düşmeyeceği konusunda ihtilaf ettiler. Hz. Ali ve İbn Abbas gibi bazıları bu hadisi çocuğun malından zekat verilmesi gerektiğine delil gösterdiler. İbn Mes'ud ise, vasînin, çocuğun zekât vermesi gereken yılları hesap edip, bulûğa erdikten sonra ona haber vermesini, fakat onun verip vermemekte serbest olduğunu söyledi.[937]
Hanefilere göre, şayet bu hadis sabit olsaydı, aralarında şöhret bulurdu ve ihtilaf zuhurunda delil olarak kullanılırdı.[938]

aa) Ravisinin İnkâr Ettiği Haber-i Vâhid

Ravisinin inkâr ettiği haberin delil olup olmadığı, alimler arasında ihtilaflı bir konudur. Şafiî böyle bir hadisle amel ederken, Hanefıler amel etmezler. [939]
Süleyman b. Musa, Zührî, Urve ve Hz. Aişe yoluyla Hz. Peygamberden nakledilen şu hadis buna örnek gösterilir: *"Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikâhı bâtıldır".*[940] Daha sonra İbn Cüreyc, bu hadisi, ravilerinden biri olan Zührfye sormuş, o da bilmediğini ifade etmiştir. İmam Muhammed ve Şafiî, bu hadisi delil almışlar fakat Ebu Hanife ve Ebu Yusuf, ravisinin inkârı yüzünden bununla amel etmemişlerdir.[941]
Ebu Yusufla İmam Muhammed'in bu konudaki farklı görüşleri, kendi aralarındaki görüşmelerde de ilginç bir durum ortaya çıkartmıştır. Anlatıldığına göre, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, Ebu Hanife'den rivayet ettikleri üç mesele hakkında ihtilafa düşmüşler ve İmam Muhammed, Ebu Yusuf un inkârına rağmen ondan gelen bir rivayeti kabul etmiştir. Halbuki Ebu Yusuf, kendi rivayetini hatırlayamayan İmam Muhammed'e itimad etmemiştir.[942]
Hanefılerden, ravisinin hatırlamadığı haberle amel edenler, "zülyedeyn" hadisini [943]delil getirirler. Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e, *"zülyedeyn doğru mu söylüyor?"*[944] diye sormuş, onlar da:
"Evet" demişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisi hatırlamadığı halde onların sözünü kabul ederek namazını tamamlamıştır. Çünkü unutkanlık sık sık görülen bir durumdur. Şayet ravi, âdil ve sika ise, doğruluğu nazar-ı itibara alınarak, unutması yüzünden haberi ibtal edilmez.[945]
Bu tür haberle amel etmeyenlerin delili ise Ammar hadisidir.[946] Cünüplükten dolayı teyemmümü kabul etmeyen Hz. Ömer'e, Ammar şöyle dedi:
"Hatırlamıyormusun, seninle beraber bir seferde iken ben cünüb olmuş, sonra da toprakta yuvarlanmıştım. Resulullah (s.a.v.)'a bunu sorunca,
"İki elini yere vurup onlarla yüzünü ve kollarını meshetmen yeterli olmadı mı?"[947] buyurmuştu. Hz. Ömer, âdil ve sika olduğu halde Ammar'a güvenmedi. Çünkü o, kendisinin de içinde yer aldığı bir haber naklediyor fakat Hz. Ömer bunu hatırlamıyordu. Dolayısıyla bu haberi delil almayan Hz. Ömer, cünüb kimsenin teyemmüm yapması görüşünü benimsemedi. Âdetin yalanlaması, nasıl ki hadisi delil olmaktan çıkarıyorsa, haberi, bundan daha zayıf duruma düşüren ravinin yalanlaması da delil olmaktan çıkarır. Çünkü amel edebilmek için hadisin Hz. Peygambere ittisali gerekir. Asıl ravisinin inkân bu ittisali koparır. Ayrıca onun inkârı, rivayetini reddettiğine dair kendi hakkında bir delildir. Dolayısıyla ortada bir tenakuz vardır. Tenakuz halinde de rivayet sabit olmaz.[948]
Dikkat edilecek olursa, burada ravinin inkârı olarak ele alınan konu, ravinin unutması ve hatırlayamamasından ibarettir. Verilen örneklerde inkârı veya yalanlamayı açıkça gösteren tabirler yoktur. Haberlerin kabulünde titiz davranan Ebu Hanife, muhtemelen, hadis rivayeti gibi önemli bir konuda, ravinin kendi rivayetini unutmasını mazur görmemiş ve böyle bir haberi delil almamıştır. Nitekim Serahsî, aslî ve fer'î raviler âdil ve güvenilir olsalar bile, inkârları halinde, haberlerinin ameli gerektirmeyeceğini, çünkü böyle güvenilir ve doğru ravilerin, inkârlarında da doğru ve güvenilir olacaklarını belirtmiştir. Dolayısıyla, böyle bir ravinin, rivayeti ile inkân arasında bir çatışma (muâraza) olacağından, rivayetinden önceki durum esas kabul edilir.[949]

bb) Ravisinin Muhalif Kaldığı Haber-i Vâhid

Ravisinin, rivayet ettiği habere, rivayet tarihinden sonra kavlen ve fiilen muhalefet etmesi, hanefılere göre inkıtaın en açık delillerinden biridir ve bu, o hadisin aslı olmadığını gösterir.[950]

Ravinin, kendi haberine muhalefeti üç şekilde olur:
1- Muhalefetin, rivayetten önceki bir tarihte vukubulması. O takdirde bu muhalefet habere zarar vermez. Çünkü bunun, ravinin bu hadisi duymadan önceki görüşü olduğu ve hadisi duyunca ona tabi olacağı düşünülür.[951]
2- Eğer muhalefet tarihi, yani ravinin, rivayet kendisine ulaştıktan önce mi, sonra mı rivayeti hilafına amel ettiği bilinmiyorsa, bu takdirde yine haber-i vâhidle ihticac sakıt olmaz. Çünkü hadis, esas itibariyle kesin bir delildir. Ancak sübutu üzerinde şüphe hasıl olmuştur. Yani, muhalefet rivayetten ve rivayetin ona ulaşmasından önceyse, hadis delil olur. Fakat bu aykırılık, rivayetten ve bu rivayetin ona ulaşmasından sonraysa o takdirde hüccet olmaz. Ancak esas olan, amelin vacip olmasıdır. Bu muhalefetin, rivayetten önce olduğuna hamlolunur.[952]
3- Ravinin, rivayetine muhalefeti bu hadisten ve onu rivayet tarihînden sonraysa hadis delil olmaktan çıkar. Çünkü ravinin rivayet ettiği hadisine aykırı fetva vermesi veya amel etmesi, o hadisin münkatı olduğuna en açık delildir.[953]
Bu da dört şekilde olur:
Bu rivayet ondan sema' yoluyla değil de, dedikodu kabilinden sadır olmuşsa, onu reddetmek vaciptir.
Hadise aykırı olan ameli, hadisi önemsemediğinden ve gevşekliğinden dolayı ise, bu durumda fasık olacağından rivayeti hiç kabul edilmez.
Bu muhalefet, gaflet ve unutma neticesinde olmuşsa, gafilin şehadeti delil olmayacağı gibi, haberi de delil olmaz.
Şayet hadisin hükmünün neshedildiğini biliyorsa -ki bu en güzel yoldur- rivayetine ve ameline hüsnü zanla bakmak gerekir. Bu durumda, ya rivayetin mensuh olduğunu bildiği halde, isnadı ibka için rivayet etmiş ve bunun hilafına fetva vermiş veya mensuhu bırakarak nasihle amel etmiştir.[954]
Konuyla ilgili örneklere gelince, İbn Ömer'in naklettiği bir sünnete göre:
"Hz. Peygamber namaza durduğunda iki elini omuzları hizasına gelecek kadar kaldırır, sonra tekbir alırdı. Rükua giderken ve kalkarken de aynısını yapardı. Başını secdeden kaldırırken böyle yapmazdı".[955]
Mücahid ise şöyle diyordu:
"İbn Ömer'in arkasında namaz kıldım. İftitah tekbiri dışında ellerini kaldırmadı".[956] İbn Ömer, burada rivayetinin hilafına amel ettiği için, rükudan önce ve sonra ellerin kaldırılması neshedilmiş oldu.[957]
Tahâvî'nin izahı ise şöyledir:
"İbn Ömer, Nebî (s.a.v.)'i ellerini kaldırırken gördü. Fakat kendisi daha sonra ellerini kaldırmayı bıraktı. Bu, ancak Peygamber (s.a.v)'i böyle yaparken gördükten sonra nesh olarak kendisinde sabit olan bir uygulamadır".[958]
Diğer bir örnekte, Hz. Aişe'nin rivayet ettiği:
"Herhangi bir kadın, velisinin izni olmadan evlenirse nikahı batıldır" [959] hadisidir.
Hz. Aişe daha sonra, rivayet ettiği bu hadise aykırı olarak, kardeşinin kızı Hafsa binti Abdurrahman'ı, Münzir b. Zübeyr'le evlendirmiştir. Hafsa'nın babası Abdurrahman o esnada Şam'da bulunuyordu. Döndüğünde bu işe kızarak:
"Benim gibi birine böyle yapılıyor ve sonra bu işin aleyhine fetva mı veriliyor?" dedi
Bunu nakleden Tahâvî şöyle diyor:
"Hz. Aişe, Abdurrahman'in kızını, onun izni olmadan evlendirmeyi caiz gördüğüne göre, ancak sahih nikahla sabit olabilecek temlik hakkına yol açan akdin de geçerli olduğunu kabul etmiş olmaktadır. Kendi rivayetinin sıhhatıyla birlikte Hz. Aişe'nin böyle bir görüşe sahip olması müstahildir. Böylece, bu konuda Zühri'den rivayet edilen haberin fesadı sabit olmuştur".[960]
Ebu Hüreyre'nin rivayeti olan, "köpek ağzını kaba sokarsa onu yedi kere yıkayın" [961]hadisi de ravisinin muhalefet ettiği hadislerden biridir. Çünkü Atâ'nın bildirdiğine göre, Ebu Hüreyre başka bir defa, "köpek veya kedinin ağzını sokup yaladığı kabın üç kere yıkanması gerektiğini" söylemiştir.[962]
Bu durumda Tahâvî'ye göre, Ebu Hüreyre'nin kabın üç kere yıkamakla temizleneceğini kabul etmesi, yine kendisinin rivayeti olan yedi kere yıkamakla temizleneceği haberini neshetmiştir. Tahâvî şöyle devam eder: "Çünkü biz, hüsnü zanda bulunuyoruz ve onun Peygamber (s.a.v.)'den duyduğu bir şeyi ancak bir benzeri karşısında terkedebileceğini düşünüyoruz. Aksi takdirde, adaleti düşer, sözü ve rivayeti kabul edilmez".[963]

cc) Sahabenin İleri Gelenlerinin Muhalif Kaldığı Haber-i Vâhid

Hanefiler, sahabenin ileri gelenlerinden bazılarının bir habere muhalefet etmeleri halinde, onların bu konuda bilgileri olması hasebiyle, söz konusu haberin hüccet olmaktan çıkacağını savunurlar. Çünkü onların, ister kendileri, isterse başkaları rivayet etmiş olsun, Resul (s.a.v.)'den gelen sahih hadise muhalefet edecekleri düşünülemez. Bu konuda en güzel hal çaresi şudur: Ya o hükmün neshedildiğini biliyorlardı veya bu hüküm kesin değildi. Meselenin bu şekilde ele alınması gerekir.[964]
Bu konuda zikredilen örneklerden birisi, Ubade b. Sâmit'in rivayet ettiği:
"Zina eden bekarlara 100 sopa ve bir yıl sürgün, zina eden evlilere, 100 sopa ve taşla recm vardır" [965]hadisidir.
Hanefiler bu hadisle amel etmediler. Çünkü Hulefa-i Râşidîn'in celde ile recmi birleştirmeyi kabul etmedikleri bilinmektedir. [966] Ayrıca Hz. Ömer, zina eden birisini sürgüne göndermiş, onun irtidad edip Bizans'a katılması üzerine de:
"Vallahi bundan böyle asla kimseyi sürmeyeceğim" demiştir. Eğer sürgün, "had" olsaydı, Hz. Ömer, "sürmeyeceğim" diye yemin etmezdi. Çünkü "had" irtidadla terkedilecek bir şey değildir. Bundan anlıyoruz ki, sürgün siyaset ve maslahat gereğidir... Yine Hz. Ali, "sürgün, fitne olarak yeter" demiştir. Eğer sürgün had olsaydı o, fitne olarak isimlendir-mezdi.[967]
Böylece söz konusu hadis, bazı ileri gelen sahabilerin muhalefeti ile delil olmaktan çıkmıştır. Çünkü biz, Dini onlardan aldık. Böyle hadislerin onlardan gizli kalması mümkün değildir. Yine onlar böyle davranmakla sahih hadise de muhalefet etmiş değillerdir.[968]
Hanefilerin bu kaideleri de, diğerlerinde olduğu gibi tenkide tabi tutulmuştur. Bu tenkitlerin başında İmam Şafiî'nin itirazı yer alır. Ona göre, bazı sahabilerin amelinin veya görüşlerinin, hadise az veya çok muhalefeti ya da uygunluğu önemli değildir. Çünkü hadis onu, Resulullah'dan sika kimselerin rivayet etmesiyle bizatihi sabit olmuştur. Şöyle der:
"Sübutu böyle olunca, artık o hadise bazı sahabenin muvafakat etmesini tespit etmeye gerek yoktur. Aynı şekilde, sahabilerin bazıları ona aykırı davrandı diye hadis terkedilmez. Çünkü Resulullah'ın ashabı ve bütün müslümanlar, Peygamber (s.a.v.)'in emrine muhtaçtırlar, O'na ittiba etmekle yükümlüdürler. Onların, rivayet edilen habere uyan ve onu destekleyen hiçbir sözü, o haberin kuvvetini artırmayacağı gibi, ona muhalif görüşleri de, sika kimselerin rivayetine bir halel getirmez".[969]
İmam Şafiî, bazı sahabenin hadise muhalif amelleri konusunda da şu izahı getiriyor:
"Bir adam, Resulullah (s.a.v.)'dan bir şey biliyor. Fakat Resulullah'ın o konudaki muhalif beyanını bilmiyor, sadece bildiği şeyi söylüyor. Ancak onun bu bildiği ve rivayet ettiği şey, Peygamber (s.a.v.)'in bunu nesneden başka bir kavi ve fiilini bilen bir kimse için hüccet olmaz".[970]
Bu konuda hanefilere sert tenkitler yöneltenlerden birisi de İbn Hazm'dir. O, şöyle der: "Sahabeden bazılarının hadis kendilerine ulaştığı halde buna muhalif hareket ettikleri bize ulaşmıştır. Bu, onların o hadisi reddettikleri veya gayr-ı sahih saydıkları manasına gelmez. Bazan bu, tevil edilir. Birçok sünnetin onlardan bazılarına ulaşmadığını bizzat kendileri itiraf ediyorlar".[971] İbn Hazm daha sonra şöyle devam eder:
"Hadis rivayet edip, sonra buna muhalefet ettikleri bildirilen sahabilerin bu davranışını, hadis kendilerine ulaşmadan önce, bunun hilafına fetva vermiş olduklarına hamlederiz. Kendilerine hadis ulaştığı zaman bunu rivayet ederlerdi. Sahabî için bundan başka bir şey düşünmek caiz olmaz. Bizim söylediğimiz dışında ancak iki ihtimal vardır ki, Allah onları bundan korusun, ikisi de dalâlet ve fısktır. Birisi, açıkça, Peygamber (s.a.v.)'in emrine muhalefettir ki, bu hiçkimse için helâl değildir. Onların da böyle yaptığı düşünülemez. Diğeri, kendilerinde, rivayet ettiklerine muhalefeti gerektirecek bir ilim olmasıdır. Bunu bizden saklamaları ve bize mensuhu nakledip, nasihi gizlemeleri helal olmaz. Bu sıfat küfrü gerektirir. Bu, dinde karışıklık yapmaktır. Bu sıfat, onlara nisbet edilemez. Bu nisbeti ancak kalbinde eğrilik olan ve kalbi kör bir cahil yapabilir... Esasen üçüncü bir izaha da lüzum yoktur. Ancak daha önce rivayet ettikleri haberin bir kısmını unutma sözkonusu olabilir. Bu da mümkündür. Eğer tevil ederlerse, onların tevili zandır. Peygamber (s.a.v)'den rivayetleri ise yakindir. Hiçbir müslüman için yakîni zanla terk etmek helal olmaz... Onlara (yani tevil edenlere) gelince, onlar mazurdurlar, çünkü bu, onların içtihadıdır. Bununla beraber, bunların sayılan çok azdır".[972]

j) Haber-i Vahidin Kabulü Hakkında Ebu Hanife'ye İsnad Edilen Şartlar

Ebu Hanife'nin, haber-i vahidin kabulünde ne gibi şartlar ileri sürdüğü bizzat kendisinden menkul değildir. Bu şartlar, onun amel ettiği veya

terk ettiği hadisler nazar-ı itibara alınarak sonradan belirlenmiştir. Bu konudaki prensipler ilk olarak fıkıh usulü kitaplarında zikredilmiş, sonradan daha der-li toplu bir şekle konulmuştur. Serahsî ve Pezdevî, usullerinde bunlara yer veren iki fakihtir.[973]
Hicrî 10. asır Şafiî alimlerinden Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî de, Ebu Hanife'nin menâkıbı olarak kaleme aldığı "Ukudu'l-Cumân" isimli eserinde, İbn Ebî Şeybe'ye cevap olarak ayırdığı bölümde bu şartlan 11 madde olarak zikretmiş ve örneklerle açıklamıştır.[974] Son olarak Zâhid el-Kevserî, Ha-tfb Bağdâdi'ye reddiye olarak yazdığı "Te'nîbu'l-Hatîb" isimli kitabında, sözkonusu şartları 14 adet olarak tespit etmiştir.[975]
Şimdi bu şartları topluca görelim:
1- Eğer haber-i vâhid, şeriatın kaynaklarından elde edilmiş usullere muhalifse, o zaman, muhalif olan haberi şâz kabul ederek, daha kuvvetli delili tercih ederdi.
2- Haber-i vâhid, şayet Kitabın (Kur'an'ın) umum ve zahirine aykırı ise Kitab'a uygun olanı alarak muhalif haberi reddederdi.
3- Haber-i vâhid, kavlî veya fiilî meşhur bir sünnete muhalif olursa, onunla amel etmezdi.
4- Haber-i vahidin kendi değerinde başka bir habere muarız olması halinde, ravinin fıkhı gibi bazı unsurları gözönünde bulundurarak tercihte bulunurdu.
5- Ravinin, rivayet ettiği habere aykırı davranması halinde o rivayeti terk ederdi.
6- Metninde veya senedinde noksanlık olan haberi, ihtiyaten, fazlalık olana tercih ederdi.
7- Umumî belvâ olan konudaki haber-i vahidi reddederdi.
8- Sahabe arasında ihtilaflı bir hükümle ilgili hadisi, ihtilaf edenlerden birinin delil almayarak terk etmesi halinde, o da terk ederdi.
9- Seleften birinin, bir konudaki haber-i vahide itirazda bulunması halinde, o rivayeti terk ederdi.
10- İhtiyatlı davranarak, hadler ve cezalar hakkında gelen muhtelif haberlerin en hafifini tercih ederdi.
11- Ravinin, haberi duyduğu andan rivayet ettiği ana kadar hiç değiştirmeden hafızasında tutmasını şart koşardı.
12- Ravinin, rivayet ettiği haberi hatırlamadığı takdirde yazıya güvenmesini yeterli görmezdi.
13- İhtilaflı bir meselede iki taraftan hangisi için haber çoksa onu tercih ederdi.
14- Haberin, hangi memleket olursa olsun, sahabe ve tabiîn arasında tevatüren uygulanagelen amele muhalif olmamasına dikkat ederdi.[976]
Ukûdu'l-Cuman müellifi bunlardan ayrı olarak şunları zikreder:
15- Ravisi fakih olmayan haber-i vahidi terk ederdi.
16- Açık kıyasa (kıyas-ı celî) muhalif olan rivayeti almazdı.
17- Kıyasın teyid ettiği sabit bir hadise muarız olan haberle amel etmezdi.[977]

IV- Hadisde İnkıta

Hanefi usulcüleri, hadisde iki türlü inkıta (kopukluk)dan bahsederler:
1- İnkıta-ı sûrî (şeklî veya zahir inkıta).
2- İnkıta-ı manevî (gizli veya batın inkıta).[978]
Şekli inkıta, mürsel haberlerde görülen inkıta çeşididir.[979]
Manevî veya batın inkıta da ikiye ayrılır:
1- Muâraza (çatışma) sebebiyle olan inkıta.
2- Nakledendeki kusur ve noksanlıktan doğan inkıta.
Birincisi, asıllara müracaatla ve esaslara arzetmekle meydana çıkar. Bu asıllara muhalif olanlar, merdut munkati sayılır. Bu da dört şekilde olur:
1- Allah'ın Kitabına muarız olan haber.
2- Maruf Sünnete muarız olan haber.
3- Meşhur hadislerin yanında şâz olan ve umumî belvâ konusunda varid olup cemaate aykırı düşen haber.
4- Sahabenin ileri gelenlerinin kabul etmedikleri haber.
İkinci kısım, yani nâkildeki kusurdan doğan inkıta da dört çeşittir:
1- Mestûrun haberi.
2- Fâsikın haberi.
3- Akıllı sabinin (çocuğun) haberi.
4- Matuh (bunak), muğaffel (gafil), müsâhil (ihmalkâr) ve hevâ sahibi (sapık fırka mensubu)nin haberi.[980]
Manevi inkıtaın birinci kısmını oluşturan, muaraza sebebiyle inkıtaı, haber-i vahidle ilgili meseleleri incelerken, tek tek ele almıştık. Muaraza halindeki haber-i vahid, hanefilerce her ne kadar manevi olarak münkatı sayılmaktaysa da, esas itibariyle, senedlerinde kopukluk bulunmadığı takdirde muttasıl haberler içinde yer alırlar. Bu yüzden haber-i vahidi mütevatir ve meşhur haberden sonra, muttasıl haberlerin üçüncüsü ve en geniş kapsamlısı olarak ele almayı uygun bulduk. Şimdi, önce, münkatı haberlerin en önemlisi ve teşrîî değer bakımından da en çok tartışılanı olan mürsel haberleri ele alarak diğerlerine sırası geldikçe temas edeceğiz.[981]

1- Mürsel Haber Tanımı Ve Delil Olma Değeri

Mürsel haber, mütekaddimînin ıstılahında, bilhassa 2. ve 3. hicrî asırlarda, raviden önceki isnadında kopukluk olan münkatı haberlere verilen genel bir isimdir.[982]
İmam Şafiî'nin, mürseli bu manada kullandığı bilinmektedir. Nitekim, "Risâle"de mürsellerden bahsederken bunu, bütün münkati haberleri kapsayacak bir genişlikte kullanmıştır.[983]
İbn Ebî Hatim er-Râzî de, "Kitabu'l-MerâsîTin de, mürseli bu manada kullanmış ve bir bölümün başlığını, "Peygamber'den, ashabından, tabiînden ve ondan sonrakilerden rivayet edilen mürscllerin açıklanması" şeklinde koyarak, Tabiînden sonraki dönemlerin mürsellerinden bahsetmiştir.[984]
Üçüncü asırdan sonraki ulemanın çoğunluğu mürseli, Tabiînin, Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği haber, münkatîi ise, Tabiînin dışında, isnadından bir ravi düşmüş olan haber olarak tanımlamışlardır.[985]
Netice itibariyle, mürselin hadisçilere ve fıkıhçılara göre iki tanımı ortaya çıkmıştır. Hadisçilerin ıstılahında, "mürsel, Tabiînin "kale Resulullah" diyerek rivayet ettiği hadistir".[986] Buna göre, Tabiînden önceki bir ravisi düşen haber münkati, daha fazla ravisi düşen haberse mu'daldir. Usulcülere göre ise bu hadis çeşitlerinin tamamı mürsel olarak kabul edilir.[987]
Hanefi usulcüleri de mürseli bu son anlamıyla kullanmışlar ve bütün münkati haberleri, mürsel adı altında toplamışlardır.[988]
Hanefilere göre, mürsel haberler hüccettir. Scrahsî bunu şöyle açıklar: "Haber-i vahidin hüccet olduğuna, Kitap ve Sünnetten delalet eden herşey, mürsel haberlerin hüccet olduğuna da delalet eder. Çünkü sahabeden ve onlardan sonrakilerden birçok irsal ortaya çıkmıştır ki, bunu ancak muannitler inkâr edebilir".[989] Serahsî, daha sonra, mürsel haberin hüccet olması konusunda, sahabe ve tabiînden birçok delil serdeder.[990]
Hanefilerde mürsel 4 kısımda mütalaa edilir:
1- Sahabenin mürseli,
2- İkinci neslin (tabiîn) mürseli,
3- Her asırdaki adil kimselerin mürseli,
4- Bir yönden mürsel, diğer yönden muttasıl olan haberler.[991]
Sahabenin mürseli, icmaan makbuldür. İkinci ve üçüncü asrın mürselleri de Hanefilerde hüccettir. Hatta İsa b. Eban'a göre mürsel, müsnedden daha kuvvetlidir.[992] Bu kısma giren mürselleri, İmam Malik kabul ettiği halde, İmam Şafiî, böyle bir haberi, başka bir yönden ittisali sabit olmadıkça, bir ayet, meşhur bir sünnet ya da selefin ameli ile teyid edilmedikçe kabul etmez.[993]
Üçüncü grup mürsellere gelince, bu konuda ihtilaf edilmiştir. Bazı Hanefi alimleri, her âdil kimsenin irsali kabul edilir demişler, bazıları da bunu kabul etmemişlerdir. İkincilerin izahı şöyledir:
"Zamanımız fısk zamanıdır. İrsal yapanın, sika kimselerden rivayet ettiğini açıklaması zaruridir. Ancak sika kimselerin, müsnedlerini rivayet ettikleri gibi, mürsellerini de rivayet ettikleri Muhammed b. Hasen ve benzeri güvenilir kimselerin irsali bundan müstesnadır".[994]
Ebu'l-Hasen el-Kerhî, âdil olmak şartıyla her asırdaki ravinin irsalini kabul eder. Çünkü ona göre, ilk üç asrın irsalinin kabul gerekçesi olan

adalet ve zabt unsurları, her devir için geçerli bir illettir. Bu yüzden, müsned rivayeti kabul edilen kimsenin, mürsel rivayeti de kabul olunur.[995]
İsa b. Eban ise, üç neslin dışındaki mürsel ravilerinin, ilim ehli kimseler olmasını şart koşar. Ona göre, insanlar içinde ilim neşriyle şöhret bulmuş kimselerin rivayeti, ister müsned olsun, ister mürsel olsun kabul edilir. Serahsî, İsa b. Eban'ın, bununla İmam Muhammed gibi ilmiyle şöhrete ulaşmış kimseleri kasdettiğini belirtmektedir. İlim neşriyle değil de sadece rivayet yönünden şöhrete ulaşmış kimseye gelince, bunun müsnedi hüccettir, mürseli ise, ilimde şöhrete ulaşmış kimseye arz edilir.[996]
Cassas'ın bu konudaki görüşü ise şöyledir:
"Ravi, âdil ve güvenilir olmayan kimseden rivayetiyle tanınmış biri olmadıkça, ilk üç asrın mürseli hüccettir. Ondan sonrakilerin nıürseline gelince, ancak âdil ve sika kimselerin di şınd akil erden rivayet almamakla meşhur olmuş kimselerin mürseli kabul edilir. Zira Peygamber (s.a.v.), ilk üç neslin hayır ve doğruluğu, ondan sonrakilerin ise yalancılığı üzerine şehadette bulunmuştur". [997]
Serahsî de, "bu konudaki görüşlerin en sağlamı" diye nitelediği, Cassas'ın bu görüşünü benimsemektedir.[998]
Son kısım mürsellere, yani bir yönüyle münkati, diğer yönüyle muttasıl olan mürsellere gelince, bazı hadisçiler bunu reddetmiş, çoğunluğu ise, inkıtaın diğer yönden gelen muttasıl rivayetle ortadan kalkacağını söylemişlerdir.[999]
Hanefilere göre, mürsel haberlerle nesh caiz değildir. Hadis rivayetlerinin birçoğunun mürsel olması ve özellikle Hanefi mezhebinde yaygın olarak kullanılması yüzünden meşhur haberler gibi mütalaa edilmesi, hatta zaman zaman müsned haberden üstün tutulması karşısında kendilerine yöneltilebilecek:
"Meşhur haberle nesh caiz olduğu gibi, mürsel haberle de, size göre neshin caiz olması gerekir" şeklindeki bir itiraza Serahsî şöyle cevap vermektedir:
"Bu caiz değildir. Çünkü mürselin kuvveti, bir nevi içtihatla sabittir. Bu yüzden, onun kuvveti, kıyasla sabit olmuş şeyin kuvvetine benzer. Bununla da nesih caiz olmaz". [1000]Mürsel haberlerle Kur'an'a ziyade yapılması da aynı gerekçeyle caiz değildir.[1001]
Mürsel haberi delil alma konusu, mezhepler arasında ihtilaflıdır. Biz Hanefî mezhebinin mürsel habere dayanarak hükme bağladığı bir iki meseleyi örnek olarak zikretmekle yetineceğiz.
Namazda kahkaha ile gülmek, hanefilere göre namazı bozduğu gibi abdesti de bozar. Bu konuda onlar, Peygamber (s.a.v.)'in, namazda kahkaha ile gülen birisinden, hem abdestini hem de namazını iade etmesini islemesini delil gösterirler.[1002]
Şafiî ve cumhur ise, namazda kahkahanın abdesti bozmayacağını belirtirler ve sözkonusu hadisle mürsel olduğu için amel etmezler.[1003]
Bu konuda diğer bir örnek de, mahremi olmayan kadına dokunmakla abdestin bozulması hakkındadır. Hanefîler bu durumda ahdettin bozulmayacağını şu hadisi delil getirerek savundular:
"İbrahim Teymî, Hz. Aişe'den, "Nebi (s.a.v.)'in onu öptüğünü, fakat bunun için abdest almadığını" rivayet etti. [1004] Bu hadisi rivayet eden Ebu Davud, bunun mürsel olduğunu söylemektedir. Çünkü İbrahim Teymî, Hz. Aişe'den bizzat duymamıştır.[1005]
İmam Şafiî, hanefilerin delil aldığı bu hadisin mürsel olduğunu belirterek, mahrem olmayan kadına şehvetli veya şehvetsiz dokunmanın mutlak olarak abdesti bozacağını söylemiştir. Zira bu konuda İbn Ömer'den nakledilen başka bir rivayet vardır. [1006]
Bozulan nafile orucun kazasının vücubiyeti, öldürme fiiline yardımcı olan kimseye kısas gerekmediği [1007] gibi diğer birçok meselede de Hanefi mezhebi mürsel haberlere istinad etmiştir.[1008]

2- Zayıf Hadis

Zayıf hadis, hadisçilere göre, sahih ve hasen hadisin şartlarını taşımayan hadis olarak tanımlanır. [1009] Sahih hadis, "adil ve zabıt bir ravinin, muttasıl bir isnadla muallel ve şâz olmayan rivayeti" olduğuna göre [1010] zayıf hadis, bu şartların bir veya bir kaçına sahip olmayan rivayet olmaktadır. Tanımlara bakılırsa, hasen hadisle, sahih hadis arasında önemli bir fark yoktur.[1011]
Bu durumda zayıf hadis, isnadında kopukluk olan, mürsel, mu'dal, münkatı gibi hadis türlerinin tamamını ihtiva eden genel bir isimlendirme olmaktadır.[1012]
Mürsel hadisi, önemine binaen ve Hanefi usulcülerinin taksimine uygun olarak, zahirî inkıtanın en önemli kısmı halinde ayrıca ele almıştık. Şimdi hanefilerin zayıf hadisten ne anladıklarını ve bununla nasıl amel ettiklerini inceleyeceğiz.
Selef ve müteahhirin alimlerinin zayıf hadis teriminden kasdettikleri mananın farklı olduğu belirtilmektedir. Buna göre, öncekilerin zayıf olarak tanımladıkları hadisler, sonraki alimlerin ıstılahına göre, hasen hadisler olmaktadır. [1013] Böylece, hanefilerin, "zayıf hadisler kıyasa mukaddemdir" kaidesindeki zayıf hadis terimi, bu tanıma göre, "hasen hadis" olarak anlaşılmalıdır.[1014]
İbn Kayyım'ın bu konudaki ifadesi şöyledir:
"Ebu Hanife ashabı, Ebu Hanife'nin görüşünün, zayıf hadisi kıyas ve reye tercih etmek olduğu üzerinde müttefiktirler. Nitekim O, zayıf olmalarına rağmen, kahkaha hadisini, seferde hurma nebizi ile abdest alma hadisini, 10 dirhem kıymetinden aşağı hırsızlık yapanın elinin kesilmeyeceğini bildiren hadisi kıyas ve reye takdim etmiştir". [1015] İbn Kayyım:
"Zayıf hadisin ve sahabe kavillerinin kıyasa takdimi, Ebu Hanife ve Ahmed b. Hanbel'in görüşleridir" demekte, selef ve müteanhirinin zayıf terimini kullanış farkına dikkat çekmektedir. [1016]
Tehânevî ise, İbn Kayyim'in zayıf saydığı bu hadislerin incelenmesi halinde, ya basen lizâtihî veya hasen ligayrihî olduklarının anlaşılacağını söyler.[1017] İbn Kayyim'in yukarıdaki ifadesi, İbn Hazm tarafından da daha önceden ifade edilmiştir. Ona göre, hanefilerin tamamı, Ebu Hanife'nin, zayıf hadisin reyden evlâ olduğu görüşünü benimsediğinde müttefiktirler".[1018] Başka bir yerde de o, Ebu Hanife'nin, "Resulullah (s.a.v.)'dan gelen zayıf haber, kıyastan evlâdır, böyle bir hadis varken kıyas helal olmaz" dediğini nakletmektedir.[1019]
Hanefilerin mürsel haberi kabul edip onunla amel ettiklerini gösteren bütün örnekler, onların zayıf hadisleri kullanmış olduklarına da örnek olarak gösterilebilir. Ancak mürselin zayıf kabul edilmesi, genellikle, hadisçilerin değerlendirmesine göredir. Burada Ebu Hanife'nin zayıf hadisle ameline örnek gösterilen bir iki misal vermekle yetinelim:
Buhari, "bütün namazlarda, namaz ister hazarda, ister seferde, ister cehren ister hafıyyen kılınsın, cemaate kıraat vaciptir" görüşündedir.[1020]
Hanefilerin delili olan, "kim imama uyarsa, onun kıraati, kendisinin de kıraatidir"[1021] hadisi hakkında ise Buhari, "bu hadis mürsel ve munkati olduğu için, Hicaz ve Irak alimleri katında sabit değildir" demiştir.[1022]
Ebu Hanife'ye göre Cuma namazı, köylerde kılınmaz. Cuma kılınacak yerin şehir olması şarttır.[1023]
Abdürrezzak'ın, Hz. Ali'den rivayet ettiği, "Cuma ve teşrik (bayram namazı) insanları toplayan şehirden başka yerde kılınmaz" [1024]haberi, Ebu Hanife'nin delilidir. Nevevî, "Hz. Ali'nin bu sözünün senedi münkatı ve ittifakla zayıftır" derken Aynî, bu haberin sahih olduğunu belirtmiştir.[1025]
Daha önce hadiste tashih ve taz'îf usullerinin itibarî olduğunu belirtmiştik. Bu bir nevi içtihat sayıldığından, birine göre zayıf olan, diğerine göre sahih olmaktadır. Bunun tersi de doğrudur. [1026] Bu konuda hadisçiler tarafından serdedilen bazı prensipleri zikrederek Ebu Hanife'ye yöneltilen zayıf hadisle amel veya sahih hadisi terk gibi ithamların, hadisçiler nokta-i nazarından da geçerli olmadığım görmüş olacağız.
Süyûtrnin çeşitli hadis imamlarından aktardığı bilgilere göre, şu vasıfları haiz olan hadisler, sahih hadis olarak kabul edilirler:
1- Ulemanın kabul ettiği hadisler. Sahih isnadları olmasa bile, böyle hadisler sahih kabul edilir.
2- Hadis imamları nezdinde şöhrete ulaşıp onların inkârına maruz kalmayan hadisler.
3- Kur'an'dan bir ayete veya şeriat esaslarından bazılarına uygun düşen ve senedinde yalancı bulunmayan hadisler. Genellikle fakihler hadisin sıhhatini bu yolla bilirler.[1027]
Tirmizi'den nakledildiğine göre, Buhari, "suyu temiz, ölüsü helâldir" [1028]şeklinde, deniz suyu hakkında varid olan hadisi, sahih kabul ederek, hadisçilerin isnad yönünden sahih saymamalarını dikkate almamış ve "bana göre hadis sahihtir, çünkü ulema onu kabul etmişlerdir" demiştir.[1029]
Şimdi de İbn Hacer'i dinleyelim:
"Makbul hadisin özelliklerinden birisi, ulemanın o hadis gereğince amel etmiş olmalarıdır. Böyle bir hadis kabul edilir ve hatta onunla amel vacip olur. Usul imamlarından birçoğu bunu böyle belirtmişlerdir".[1030]
Hafız Sehâvî'nin konuyla ilgili görüşleri ise şöyledir:
"Ümmet, zayıf hadisi kabul ettiği takdirde, onunla, sahih hadisle amel edildiği gibi amel edilir. Hatta bazan mütevatir mertebesine çıkar ve onunla kat'î olan şey neshedilebilir. Meselâ Şafiî:
"Varis için vasıyyet yoktur"[1031] hadisi hakkında şöyle demiştir:

"Bu, hadisçilerce sabit değildir. Fakat ulemanın çoğu bunu kabul etmiş ve mucibince amel etmişlerdir. Hatta bunun, vasıyyet ayetini neshettiğini söylemişlerdir". [1032]
Laknevî'nin bu konudaki görüşü ise daha net ve gerçekçidir. O, bazılarının, "şayet hadis, amelle desteklenirse, zayıflıktan kurtulup, makbul mertebesine yükseleceğini belirttiklerini" kaydederek, "bana en uygun görüş te budur" demekte ve şöyle devam etmektedir: "Gönlünü isnada kaptırmış olanlara ağır gelse de, bana göre vakıanın dikkate alınması, kaideye göre yürümekten evlâdır. Çünkü kaideler, dışarıdan durumu açıkça belli olmayan şeyleri ayırmak içindir. Vakıaya tabi olmak daha iyi, ona bağlanmak daha uygundur".[1033]
Zayıf hadisle amel konusunda hadisçilerin zikrettikleri bu kaideler göz önüne alınınca, Ebu Hanife'nin amel ettiği hiçbir hadisin tenkide tabi tutulmaması gerekirdi. Madem ki alimlerin kabulü ve ameli, hadis zayıf bile olsa, hatta isnadı dahi olmasa, onun sahih olması için yeterlidir. O halde, geçmiş ulemanın ve fukahamn en büyüklerinden biri olan Ebu Hanife'nin amel ettiği hadislerin de sıhhatinden şüphe etmemek lazımdır. Ancak anladığımız kadarıyla bu prensipler, sadece Ebu Hanife'yi değil, hadisçilerin tanımları ve değerlendirmeleri dikkate alınınca, zayıf hadisle amelden hiçbir şekilde kurtulamayacak olan diğer mezhep imamları ve fukahayı da tadil etme ve onları bu zor durumdan kurtarma çabalarının bir sonucudur. Kanaatimizce Ebu Hanife başta olmak üzere diğer mezhep imamlarının, fıkıhlarında kullandıkları hadislerin tevsiki için sonrakiler tarafından geliştirilen bu tür savunmalara ihtiyaçları yoktur.[1034]

V- Ravi Ve Rivayetle İlgili Meseleler

1- Ravide Bulunması Gereken Şartlar

Ravide, şu dört şartın bulunması gereklidir:
A- İslam,
B- Akıl,
C- Adalet,
D- Zabt.[1035]

A- İslâm:

Ravinin hadisinin kabul edilebilmesi için müslüman olması şarttır. Müslüman olmayanların, hakikati gizlemeleri ve yalan haber katmaları mümkündür. Çünkü kâfirler, dinde müslümanlara düşmanlık yaparlar ve bu düşmanlığı, Hz. Peygamber'e nisbet ettikleri, dinden olmayan bir şeyi ithal etmek suretiyle, İslâm'ın rükünlerim yıkmak için kullanabilirler. [1036]
İslâm'dan maksat, Allah Tealâ'yı, sıfatlarıyla birlikte tasdik ve ikrar, şeriatını ve hükmünü kabuldür. Bu da iki kısımdır: Birincisi, zahir olandır ki, bu, o kimsenin müslümanlar arasında yetişip tanınmasıyla ortaya çıkar ve ana-babası gibi kendi dışındaki kimselerin tasdikiyle sabit olur. Diğeri ise kendi beyanı ile anlaşılır.[1037]
İmam Muhammed, kafirin haberiyle, eğer onunla amel ihtiyaten gerekliyse, ameli caiz görür. Aksi takdirde caiz görmez. Kafirin hadis rivayeti, suyun necasetini haber vermesi gibidir. Çünkü haber verilen kimse, onun doğru söylediğine kanaat getirse bile, bu suyla abdest alır. Ancak onun doğru söylediğine inanarak suyu dökse, sonra da teyemmüm yapsa bu daha evlâdır. Eğer suyu dökmeden teyemmüm yapıp namazını kılsa, namazı caiz olmaz. İşte kâfirin hadis rivayetindeki durumu, suyun pis olduğunu ihbar etmesindeki durum gibi olmalıdır. Böyle bir kimsenin dinle ilgili haberi, aynen suyun necasetiyle ilgili haberi gibi kabul edilmez ve delil olmaz. Ancak ihtiyat onunla amel etmeyi gerektiriyorsa, bu takdirde onunla amel müstehabtır.[1038]

B- Akıl:

Rivayet edilen haber, düzenli ve belirli manası olan bir söz olduğu için, onu nakledenin -sözünün muteber olabilmesi için- akıl melekesine sahip olması şarttır. [1039]
Akıl, İlişlerin idrakinin sona erdiği yerde başlayan yolu aydınlatan bir nurdur.[1040] Kâmil ve noksan akıl olarak ikiye ayrılır. Kâmil akıl, yetişkin (baliğ) kimsenin aklıdır. Noksan (kasır) akıl ise, çocuğun aklıdır. Çocuğun haberi hüccet değildir. Çünkü şeriat onu kendi dünyevî işlerinde veli kılmamıştır. Din işleri ise daha önemlidir. Matuh da çocuk gibidir.[1041]
İmam Muhammed'in Kitabü'l-İstihsanda, âdil, fâsık ve kâfirin haberinden bahsettikten sonra zikrettiği, "söylediklerine akılları erdiği takdirde, çocuk ve matuh da böyledir" [1042] ibaresi, çeşitli yorumlara tabi tutulmuş, bir kısmı bu atfın âdil raviye döneceğini ve çocuk ve matuhun bu şartla rivayetinin kabul edileceğini savunmuşlardır. Bazıları ise, bunu fâsık raviye atfederek, bunların haberlerinin araştırılması gerektiğini belirtmişlerdir.[1043]
Pezdevî ve Serahsî ise, bu atfın kâfir ravi üzerine döneceğini belirterek, çocuğun ve matuhun haberinin de, kâfirin haberi gibi kabul edilmeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü sabinin ve matuhun haberleri hüccet olsaydı, onların başkaları üzerine velayetlerini de kabul etmemiz gerekirdi. Başkası üzerine velayet, kendi nefsine velayetin bir parçasıdır. Zira velayette aslolan kendi nefsine velayettir. Kendi nefsine gücü yetmeyenin, başkasına güç yetirmesi mümkün değildir. Sabî ve matuhun ise kendi nefislerine velayetleri olmadığı icmaen sabittir.[1044]
Sahabe, küçüklüklerinde, Hz. Peygamber'den haber almışlar, ancak bunu büyüdükten sonra nakletmişlerdir. Eğer küçüğün velayeti delil olsaydı, onlar küçüklüklerinde de naklederlerdi.[1045]
İhtiyat halinde, kâfirin haberi ile -küfrü ve müslümanlara düşmanlığı bilindiği halde- amel caiz olduğuna göre, müslüman çocuğun haberiyle amel, evleviyetle caiz olur. [1046]

C- Adalet:

Adalet, istikamet demektir. Âdil kişi dendiği zaman, insafta ve adaletli hüküm vermede müstakim bir ahlaka sahip kimse kasdedilir. [1047]
Adalet, açık ve gizli olmak üzere iki çeşittir. Açık (zahir) adalet, din ve isabetli akılla sabit olur. Çünkü bu ikisi kişiyi istikamete sevkeder. Gizli (batın) adalet ise, ancak kişinin muamelelerine bakılarak anlaşılır. İnsanların din ve akıl yönünden seviyeleri farklı olduğundan, adaletin nihâî sınırına vukufiyet mümkün değildir. Ancak haram olan büyük günahlardan kaçınan kimse din sınırları içinde istikamet sahibi demektir.[1048]
Başka bir deyişle, adalet, kâmil ve noksan (kasır) olarak ikiye ayrılır. Zahiren müslüman olan ve mutedil bir akla sahip bulunan herkes noksan adalet sahibi sayılır. Çünkü aslolan, istikamet halidir. Ancak bu asıl, o kimseyi saptırıp doğru yoldan çıkartacak olan trhevâ"yı da içinde taşır. İstikametin kemâlinin sonunu tayin edebilecek bir sınır yoktur. Çünkü bu, Allah'ın takdir ve dilemesiyle kişiden kişiye değişir. Bundan kasıt, güçlüğe, meşakkate ve şeriatın hududlarını zorlamaya yol açmayan olgunluktur. Bu da din ve akıl yönünün, hevâ ve şehvet yönüne üstün gelmesidir.[1049]
Büyük günah işleyenin adaletinin düşeceği ve yalancılıkla itham edileceği söylenmiştir. Küçük günahlarda ısrar etmesi de aynı töhmete ve adaletinin cerhine sebep olur. Eğer büyük günahların dışında bir günaha bulaşır, fakat bunda ısrarlı olmazsa adaleti kâmil kabul edilir ve haberi şer'î yönden hüccet sayılır. Mutlak olarak adaletten anlaşılan, onun her yönden en kâmil olanına hamledilmesidir. Bu yüzden fâsıkın ve mestur (hali gizli kalan)'un haberi hüccet sayılmamıştır.[1050]
Ebu Yusuf tan naklolunduğuna göre, had gerektirecek kötülüklerden ve diğer büyük günahlardan salim olan, farzları edâ eden, iyiliği kötülüklerinden çok olan kimse âdil sayılır ve şehâdeti kabul edilir. Çünkü hiçbir kimse günahtan salim değildir. Eğer kötülükleri iyiliklerinden çoksa, onun şehadeti kabul olunmaz.[1051]
Ebu Hanife ve Irak ehline göre ise adalet, kişinin müslümanlığını izhar etmesi, açık fısktan salim olmasıdır.[1052] Şayet bir kimse alışverişinde âdil değilse, haberinde de yalan yönünün ağır bastığı kabul edilir. Çünkü haram olduğuna inandığı halde, diğer yasakları irtikâp etmeyi önemsemeyen kimsenin, haram olduğunu bildiği yalanı da önemsemeyeceği açıktır.[1053]

D- Zabt:

Zabt, kelâmı gerektiği gibi (hakkını vererek) işitmek, ondan kasdedilen manayı anlamak, sonra, bütün gayretiyle onu ezberlemek, daha sonra da onu edâ edeceği (rivayet edeceği) zamana kadar herhangibir zarar gelmemesi için müzakere ve murakabe ederek muhafaza

etmektir.[1054] Zahir ve bâün olarak iki kısma ayrılır. Zahir olanı, metnin sıygası (lafzı) ve lügat manasıyla zabtını, bâtın ise buna ilâveten, fıkhı ve şer'î manasının zabtını ifade eder.[1055] Bu, en kâmil olanıdır ve mutlak olarak zabt denildiği zaman, kâmil olan zabt anlaşılır. Onun için doğuştan veya müsamahakâr davranışı ve umursamaz tavrı yüzünden gafleti çok olan kimsenin haberi hüccet olmaz. Çünkü böyle bir kimsede zabtın birinci kısmı yoktur. Bu yüzden, çatışma halinde, fıkhı ile maruf olmayamn rivayeti, fakih olanın rivayeti karşısında tercih edilmez.[1056]
Ebu Hanife'nin hadis rivayetinde, yazıdan çok hıfza önem verdiği belirtilmiştir. Onun için. Kitaptan rivayeti caiz görmez. Yahya b. Main'e, bir adamın, hadisi, ezberinden değil de yazısı ile rivayet ettiği hususu sorulunca şöyle demiştir:
"Ebu Hanife şöyle diyordu: "Bilinmeden ve ezberlenmeden tahdis edilmez". Yahya b. Main devamla:
"Bize göre, her şekilde tahdis edilir, ister bilsin, ister bilmesin, kitabından kendi hattıyla hadis rivayet edebilir" demiştir. Bunu nakleden Hatib Bağdâdi'ye göre buradaki bilme (ma'rife), hıfzdır.[1057]
Hatta Ebu Hanife'nin, hadis rivayeti için kitaba güvenildiği hallerde herhangibir tağyir ve tahrif olmaması için, ezberlemenin çok daha zaruri olduğunu söylediği kaydedilmektedir. Çünkü ezberindeki bir şeyde hata yapan kimse onu terkeder ve tahdis etmez. Ancak kitabındaki bir yanlışı atması bu kadar kolay değildir.[1058]
Ebu Yusuf ve İmam Muhanımed'c göre ise, kitaptan rivayetin sıhhat şartlarından biri, ravinin semâının sabit olması, diğeri de, kitabının sağlam olmasıdır.[1059]

2- Haberlerinin Değeri Bakımından Raviler

Haberlerinin red veya kabul durumlarına göre raviler, haberleri hüccet olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayrılırlar. Önce haberleri hüccet olmayanlardan başlayarak, haberlerinin değeri yönünden ravileri inceleyelim.[1060]

A- Haberleri Hüccet Olmayan Raviler

a- Kâfirin Haberi: Kâfirin haberi, dinde hüccet değildir.
b- Fâsıkın Haberi: Fâsıkın haberi de dinde hüccet oiarak kabul edilmez. Çünkü böyle bir kimsenin yalanı doğrusundan fazladır. İmam Muhammed'e göre bir fâsık, helâl ve haram konusunda bir haber getirirse, onu dinleyene kendi reyiyle hükmetmek düşer. Çünkü bu, hususi bir iştir. Adalet yönünden ondan haberi alıp kabul etmesi doğru olmaz. Onun haberini araştırması gerekir.[1061] Eğer doğru söylediğine inamyorsa, haberiyle amel etmesi lazımdır, aksi takdirde gerekmez. [1062]
İmam Muhammed, suyun necasetini haber verme konusunda, kâfirle fâsık arasında bir ayırım yaparak, kişinin kalben doğru söylediğine inansa bile, suyun pis olduğunu bildiren kâfirin haberine itibar etmeyerek o suyla abdest alması gerektiğini, şayet suyun pis olduğunu bildiren fâsık ise, doğru söylediğine inanıldığı takdirde suyu döküp, teyemmüm etmenin evlâ olduğunu belirtir.[1063]
Ancak fâsıkın hadis nakli, suyun necasetini bildirmesi gibi değildir. İster dinleyicinin kalbinde onun doğru söylediğine dair bir kanaat oluşsun, ister oluşmasın, fâsıkın hadis nakli esas itibariyle makbul değildir. Dolayısıyla bunların hadis rivayetine ihtiyaç ve zaruret yoktur. Âdil kimseler çok olduğu ve onlardan semâ yoluyla hadis öğrenmek mümkün olduğu için, fâsıkın haberine itimada hacet yoktur.[1064]
Bununla beraber, İmam Muhammed, her ne kadar Dinde haberi hüccet olmasa da, fâsıkın haberiyle -kâfirin haberinde olduğu gibi- ihtiyat halinde amelin müstehab olduğunu, ancak buradaki müstehablığm kâfirin haberiyle ameldekinden daha kuvvetli olduğunu belirtir.[1065]
c- Hevâ Sahibinin Haberi: Hanefiler, hevâ sahibinin şehadetiyle amel etmişler, ancak bundan Hattabiye [1066]yi müstesna tutmuşlardır. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf un görüşü bu doğrultudadır.[1067] Çünkü hevâ sahibi kendi hevâsına daldığı için bu onu yalandan alıkoyar. Böyle birisinden şüphe etmeye ve onu töhmet altına almaya gerek yoktur. Ancak bir kimse, Hattabiye fırkasında olduğu gibi, mensup olduğu fırkayı doğrulamayı din haline getirmişse, o zaman batıl ve yalancı şahitlikle itham edilir.[1068] Serahsî'nin belirttiğine göre ise, her ne kadar şahitlikleri makbul olsa da, dinî hükümlerde hevâ sahibinin rivayetine güvenmemek en doğrusudur.[1069]
Hanefilerin sahibu'l-hevâdan kasıtları, Şia, Havâric gibi sapık itikadı ve siyasî fırkalardır. Nitekim Ebu Yusuf şöyle demiştir:
"Hevâ ehlinin ve onlardan doğru olanların şehâdetlerini kabul ederim. Ancak, "Allah, olmadan önce birşey bilmez" diyen Hattabiye ve Kaderiyye hariç..." [1070]İbrahim Nehaî de, kendisine sorulan bir soru üzerine, Hattabiyenin, Râfızamn bir kolu olduğunu belirterek, onları şöyle tanıtır:
"Senin bir adamdan bin dirhem alacağın olsa, sonra bana gelsen ve benim falancadan bin dirhem alacağım var desen, ben o kimseyi tanımadığım halde sana "imamın hakkı için bu böyledir" desem, yemin ettiğin takdirde de senin için gidip şahitlik yapsam... İşte bunlar Hattaniye'dir".[1071]
Ebu Hanife'nin de bu görüşte olduğu bildirilmektedir. Çünkü o, sahabenin sapıklıkla olduğuna hükmeden aşırı Şia hariç, diğer fırka mensuplarının rivayetini caiz görür. Kendisine:
"Kimden âsâr dinlememi emredersin?" diye soru soran birisine:
"Şia ve sultan'a boyun eğen kimse hariç, âdil olan her hevâ sahibinden alabilirsin. Çünkü Şia'nın asıl itikadı, Hz. Muhammed'in ashabını dalâletle suçlamaktır" demiştir.[1072] Ebu Hanife, sultan'a itaat eden alimlerden hadis alınmaması gerektiği görüşünün sebebini şöyle açıklar:
"Onlar yalan söylüyorlar veya insanlara lüzumsuz şeyler emrediyorlar demiyorum. Lâkin onlar, halkın sultanlara boyun eğmeleri için zemin hazırlıyorlar. Bu iki grup (yani Şia ve sultana boyun eğen alimler), müslümanların imamları olmaya lâyık değildirler".[1073]
Pezdevî, batıl fırkaların hadis ve sünnet rivayeti konusunda Hanefi mezhebinin görüşünü şöyle açıklar: "Bize göre, tercih edilen görüş, bidat ve hevâ fırkalarından olup, kendi fırkalarının dâîliğini yapan kimselerden rivayet kabul etmemektir. Çünkü onlar yalan uydurarak kendi fırkalarının doğruluğuna delil getiriyorlar ve insanları buna davet ediyorlar. Bu yüzden, Hz. Peygamber'in hadisi konusunda emin kimseler değillerdir. Fakat insan haklarıyla ilgili şehadetleri böyle değildir. Çünkü onlar bu konuda tezvire çağırmıyorlar. Doğru olduğu anlaşılırsa, sahibu'l-hevânın şehadeti reddedilmez. Sünnet ve hadis rivayeti konusunda ise, hevâ sahibi fâsık menzilesindedir.[1074]
Serahsî de aynı görüşü benimseyerek, içinde bulundukları taassubla hak yolunu ifsad ederek bu yolda olan kimseleri kendi batıl görüşlerine davet için çalışüklarından dolayı hevâ sahiplerinin rivayetlerine güvenilemiyeceğini ve dini konularda bu rivayetlerin delil olamıyacağını belirtir.[1075]
Burada, rey ehline ve Ebu Hanife ashabına karşı yapılan bir haksızlığa yeri gelmişken değinmek istiyoruz. Hadis ehlinden bazıları, rey ehlini mübtedia (bidatçı) kabul ederek, adeta diğer sapık fırkalar gibi, onların da rivayetlerini kabul etmemişlerdir. Mesela Muaz b. Muaz'ın bildirdiğine göre, Sevvar b. Abdillah (ö.156)'ın yanma girmek isteyen Züfer b. Hüzeyl'e, Sevvar izin vermemiş ve hizmetçisine:
"ha şu reyci Züfer mi, o bidatçıdır, içeri alma" demiştir.[1076] Yezid b. Harun (ö.206)'a da Ebu Hanife ashabından Hasen b. Ziyad el-Lü'lüî hakkındaki görüşü sorulunca:
"O, müslüman mı?" diye karşılık vermiştir.[1077]
Bu rivayetlerin sıhhati konusunda kesin bir bilgimiz olmamakla beraber, sultanlara dalkavukluk yapan ulemadan bile hadis rivayetini caiz görmeyen Ebu Hanife ve ashabına karşı takınılan bu tavrın son derece insafsız ve haksız olduğunu belirtmemiz gerekir.
d- Sabî (Çocuk) ve Matuh (Bunak)'un Haberi: Daha önce de belirttiğimiz gibi, sabî ve matuhun haberi, İmam Muham-med'in ifadesine göre, ne dediklerini bilseler bile, fâsık ve kâfirin haberi gibidir ve din işinde hüccet sayılmaz. Çocuk, dinle ilgili bir şeyden haber verdiği zaman onu kabul etmek gerekmez. Çünkü kendisi zaten buna muhatab değildir. Onun için müslüman çocuk ile yetişkin kâfir, din işlerinde eşit sayılırlar.[1078]
e- Muğaffelin Haberi: Muğaffele, yani aşırı derecede gafil olana gelince, o da sabî ve matuh gibidir. Ancak sırf gaflet töhmeti birşey ifade etmez. Çünkü gaflet, insanların ekseriya maruz kaldığı bir şeydir.[1079] Bu durumda gafleti aşırı derecede olmayan bir kimse, rivayet ve şehadetinde, gâfıl olmayan kimse gibi mütalaa edilir.[1080]
f- Müsâhilin Haberi: Bununla, mücazif (gelişigüzel davranan) kimse kasdedilir ki, bu, yanlışa, hataya, tezvire aldırmayan, dikkat etmeyen kimsedir. Bu da muğaffel gibidir. Bu şekilde davranmaya alışırsa bu, adeta yaratılıştan gelen bir huy, bir âdet haline dönüşür.[1081]
g- Mestûr'un Haberi: Hanefilere göre mestur, bâtını adaleti bilinmese de, zahiren âdil olduğu anlaşılan ravidir.[1082] Böyle bir raviden bir, iki veya daha çok kimsenin rivayette bulunması onu tezkiye etmez. Hadisi hakkında batınî inkıta ile hükmolunur ve rivayeti kabul olunmaz. Ancak ilk üç nesil, Hz. Peygamber'in şehâdetine mazhar olduğu için bundan müstesnadır.[1083]
İmam Muhammed, mesturun haberinin, fâsıkın haberi gibi olduğunu belirtir.[1084] Ebu Hanife'den nakledildiğine göre ise mesturun haberi, âdilin haberi gibidir. Çünkü onun adaleti zahiren sabittir.[1085] Ebu Hanife'nin bu görüşü, onun adalet anlayışına uygundur. Çünkü daha önce

de belirttiğimiz gibi, Ebu Hanife'ye göre âdil, "İslâmı zahir olan ve fısktan salim olan" kimsedir. Tabiatıyla böyle bir kimsenin rivayeti ona göre, fasıkın rivayeti gibi mütalaa edilemez. Ancak Pezdevî ve Serahsî'ye göre, en doğrusu İmam Muhammed'in görüşüdür. Yani mesturun haberi, adaleti belli oluncaya kadar hüccet olmaz. Hadis alanında bu husus ihtilafsızdır. Ancak ilk üç nesil bundan hariçtir ve bu asırdaki mesturların haberi hüccettir.[1086]
Serahsî, Ebu Hanife'nin mestur şahidin şehadetiyle yargılamayı caiz gördüğünü belirterek, "fakat kadı için bu şekilde yargılamak vacip değildir. Çünkü Ebu Hanife, 3.nesilden idi ve sıdk ehli o zaman çoğunluktaydı. Fakat günümüzde böyle birinin rivayeti makbul değildir. Âdil olanların kabulüyle rivayeti teyid edilmediği takdirde onunla amel caiz değildir. Çünkü fisk, zamanımızda yaygındır. Bunun için Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, adaleti belli olmayan (mesrur) kişinin şehadetini kabul etmediler" demektedir.[1087]
Ebu Hanife ile talebeleri arasında bu konuda görülen fark şudur: Ebu Hanife bir kimsenin müslüman olup, fısktan salim olmasını, adaleti, dolayısıyla rivayeti için yeterli görürken, talebeleri, o kişinin adaletinin tespiti için başka bir âdilin tevsikini gerekli görmüşlerdir. Serahsî bunun nedenini zamanın bozulmasıyla izah etmektedir.
h- Müstenker Haber: Hanefilere göre müstenker hadis, selef zamanında zuhur etmekle beraber, onlar tarafından reddedilen meçhul ravinin haberidir ki bu kabul edilmez ve kıyasa muhalif olduğu takdirde onunla amel edilmez. [1088]
Müstenker hadise misal, fatıma binti Kays'ın:
"Peygamber (s.a.v.)'in kendisine nafaka ve mesken hakkı tanımadığı" şeklinde rivayet ettiği hadistir.[1089]
Hz. Ömer bunu reddetmiş ve Rabbimizin Kitabını, Resulünün sünnetini, doğru mu yalan mı söylediğini, unutup unutmadığını bilmediğimiz bir kadının sözüyle terkedemeyiz" demiştir. Bu hadisi diğer sahabilerden de reddedenler olmuştur.[1090]
İsa b. Eban'a göre, Hz. Ömer burada, Kitap ve Sünnetle, kıyası kasdetmiştir.[1091]
Büsre binti Safvan'ın, "zekere (veya ferce) dokunmakla abdestin bozulacağını" bildiren rivayeti de [1092]bu kısma girer.[1093]
Serahsî de, müstenker haberle, Kur'an'ın zahirine aykırı olan ve ulemanın 1. ve 2. nesilde amel etmediği hadisi kasdetmekte ve buna "garib müstenker" adını vermektedir.[1094] Ona göre, böyle bir hadisle amel edenin günahkâr olacağından korkulur. Çünkü bu, yalana daha yakındır. Buna mukabil, doğruya yakın olması ve selefin onu kabul edip amel etmesi hasebiyle meşhur hadisle ameli terkedenin de günahkâr olmasından korkulur. Halbuki "garip müstenker" hadisin sübutu, mücerred zandan ibarettir ve zan ona tabi olanı günahkâr kılar. Çünkü Cenab-ı Hak, *"siz kötü zanda bulundunuz"* [1095] ve *"zannın bir kısmı günahtır"* [1096] buyurmuştur.[1097]
Serahsî, bu zatına örnek olarak kıbleyi tayinde, şüphe edip araştırma yapan bir kimsenin delil mevcut olduğu halde onunla amel etmemesini ve zannına tabi olmasını zikretmektedir ki, ona göre böyle bir kişinin delille ameli terk ettiği için günahkâr olacağında şüphe yoktur.[1098]
Serahsî'nin müstenker haber için verdiği örnek, "bir şahid ve yeminle hüküm verme" hadisidir.[1099]

B- Haberleri Hüccet Olan Kaviler

Hanefi usulcüleri, haberleri hüccet olan ravileri maruf ve meçhul olarak iki genel kategoride değerlendirirler.[1100]
a- Maruf Kaviler: Maruf raviler de iki kısma ayrılır:
1- Fıkhı ve içtihatlarıyla maruf olanlar,
2- Fıkıh ve fetvalarıyla değil de, rivayetleri, hıfz, adalet ve hüsn-ü zabtları ile maruf olanlar.[1101]
Birinci gruba girenler, Hulefâ-i Râşidîn, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Zeyd b. Sabit, Muaz b. Cebel, Ebû Muse'l-Eş'arî, Hz. Aişe ve bunlar gibi fıkıh ve reyleriyle şöhret bulmuş diğer sahabilerdir. Bunların hadisleri ister kıyasa uygun olsun, ister muhalif olsun, hüccettir.[1102] Serahsi'ye göre bu, galibu'r-rey bir ilmi ifade eden hüccettir.[1103]
Bunların haberleri, şayet kıyasa uygunsa onu teyid etmiş olur, kıyasa aykırı ise o zaman kıyas terk edilir.[1104]
Pezdevî, İmam Malik'in, selefin icmaıyla hüccet olan kıyasın, ittisalinde şüphe bulunan böyle bir hadise takdim edileceğini söylediğini kaydetmektedir.[1105]
Maruf ravilerin ikinci kısmı yani Ebu Hüreyre ve Enes b. Malik gibi, adalet, zabt gibi özellikleriyle bilinen ravilere gelince, eğer kıyasa uygunsa, bunların haberleriyle amel edilir, aykırı ise ancak zaruret ve rey (içtihat) kapısını kapaması, halinde terk edilir, bunun dışında terk edilmez.[1106]
Pezdevî'ye göre bunun izahı şudur: Peygamber (s.a.v.)'in hadisini zabt, çok önemli bir iştir. Çünkü sahabe arasında mana ile nakil yaygındı. Eğer ravinin fıkhı, Hz. Peygamber'in hadisini anlamaya ve onu ihata etmeye yeterli değilse o zaman naklinde bazı manaların kaybolmasından emin olunamaz. Böylece hadise, kıyasta bulunmayan ilave bir şüphe girmiş olur. Böyle bir durumda da ihtiyatlı olmak gerekir".[1107]
Pezdevî bu sözleriyle, Enes b. Malik, Ebu Hüreyre ve buna benzer sahabileri kesinlikle küçük görmek gibi bir düşünceleri olmadığını, nitekim, Ebu Hanife'nin Enes b. Malik ve Ebu Hüreyre'nin rivayetleriyle amel edip onları taklid ettiğini belirterek, mezhebin bu konudaki görüşünün, böyle haberleri, rey ve kıyas kapısını kapaması haricinde, reddetmemek olduğunu kaydetmektedir. Eğer bu kapıyı kapatırsa o zaman hadis, Kitap ve meşhur hadisi neshetmiş, icmaa da muarız olmuş olur. Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği musarrat hadisi böyledir.[1108]
Serahsî, bu kısma giren ravilerin bazı rivayetlerine, İbn Abbas ve Hz. Aişe gibi fıkhıyla maruf diğer sahabilerin kıyasla karşı çıktıklarına dair örnekler vermekte ve Ebu Hüreyre'nin İbn Abbas'ın kendi rivayetine yönelttiği bir tenkidin sonunda ona:
"Ey amcamın oğlu, sana bir hadis gelince ona darb-ı mesel yapma" [1109] dediğini belirtmektedir.
Netice itibariyle söylemek gerekirse, Hanefiler maruf ravinin (ister fıkhı ile ister hıfzı, adalet ve zabtıyla maruf olsun) haberini hüccet olarak kabul ederek onunla amel etmişlerdir.
b- Meçhul Raviler: Meçhul, ravinin adaletinin bilinmemesini ifade eden bir terimdir. Adaletin zahirî veya batını olarak bilinmemesine göre iki kısıma ayrılır. Ravinin batını adaletinin bilinmemesi mesrur terimiyle ifade edilir.[1110]
Hanefilerin, meçhul terimiyle rivayeti az olan sahabiyi kasdettikleri, ancak bu mefhumun daha sonra genişleyerek tabiîn ve tebe-i tabiîn tabakalarım da kapsadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Serahsî ve Pezdevinin bildirdiklerine göre, hanefîlerde meçhul hadis, rivayetinde (sahabe tabakasında) sadece bir veya iki hadisiyle bilinen, yani Peygamber (s.a.v.)'le sohbeti uzun olmayan raviler için kullanılan bir terimdir. Mesela, Vabıda b. Ma'bed, Seleme b. el-Muhbık ve Ma'kıl b. Sinan meçhul ravilerdendir. [1111]Ancak yine Serahsi'nin ifadesine göre, ilk üç nesilde yer alan meçhul ravi, şeriat sahibinin beyanı ile tadil edilmiştir. Adaletini izale edecek bir şey ortaya çıkmadıkça böyle bir ravinin haberi hüccet sayılır.[1112] Meçhul ravilerin rivayeti beş kısımda mütalaa edilmektedir:
1- Şayet selef, bunların hadislerini rivayet eder, sıhhatine de şehadet ederse, hadisleri maruf hadis gibi olur.
2- Eğer hadisi naklettikten sonra susarlar ve ta'nda bulunmazlarsa, bu da maruf hadis gibi kabul edilir. Çünkü ihtiyaç halinde sükut, beyan gibidir ve selef de kusurla itham edilemez.
3- Eğer, meçhul raviden sika kimseler rivayet ettiği halde, hadisi üzerinde ihtilaf olmuşsa, hanefilere göre bu, maruf sayılır. Ma'kıl b. Sinan Ebî Muhammed el~EşcaTnin, Birva'a binti yâsik el-Eşcaiyye hakkındaki hadisi böyledir. Birva'a'nın kocası Hilal b. Ebî Mürre, zifafa girmeden ve melıir tesmiye etmeden ölmüştü. Peygamber (s.a.v.) o kadına, kendine emsal kadınların mehriyle hükmetti. Abdullah b. Mes'ud bu haberle amel ettiği halde, Hz. Ali bunu reddederek:
"Topuğuna işeyen bir bedevinin sözü ile amel etmeyiz" dedi.[1113]
İmam Şafiî bu haberle amel etmez. Çünkü ona göre burada kıyasa muhalefet söz konusudur. Halbuki hanefilere göre bu olay kıyasa uygundur, ancak kıyasa muhalif olduğu zaman terk edilir. Ayrıca bunu Abdullah b. Mes'ud, Alkame, Mesruk, Nâfi b. Cübeyr ve Hasen gibi sika kimseler rivayet etmişlerdir. Bunların rivayetiyte onun (Ma'kıl'ın) adaleti sabit olmuştur.
Aynı zamanda kendisi de âdil nesildendir. Bu yüzden hadisi hüccet olmuştur.[1114]
4- Meçhul ravinin hadisi, selef arasında zuhur ettiği halde reddedilmişse, bu rivayet müstenker olur ve kabul edilmez. Kıyasa muhalif olan böyle bir haberle amel olunmaz.[1115]
5- Meçhul ravinin haberinin son kısmı, selef arasında zuhur etmeyen, ancak daha sonra ortaya çıktığı halde red veya kabulle karşılanmayan hadistir. Böyle bir hadisle kıyas terk edilmez. Bununla amel vacip değil, caizdir. Çünkü o zamanda asl olan adaletti. Onun için Ebu Hanife, adaleti zahir olan kimsenin şehadetiyle, başkasının onu tadiline gerek görmeden hüküm vermeyi caiz görmüştür.[1116] Pezdevî, fışkın yaygm olduğu mülahazasıyla, kendi yaşadığı dönemlerde böyle meçhul bir ravinin haberiyle amelin helâl olmayacağı görüşündedir.[1117]

3- Ravinin Fıkhı Meselesi

Hadis ravisinin fakih olması keyfiyyetinin, hanefilerce öne sürülen bir şart olup olmadığı, devamlı tartışılagelmiş bir konudur. Keşfu'l-Esrar

müellifi, bu şarü kabul etmeyerek şöyle der:
"Ebu Hanife'nin, Allah ve Resulünden gelen başgöz üstüne dediği ve selefin hiçbirinden ravinin fakih olmasını şart koştuğu nakledilmediğine göre, bu söz (yani ravinin fakih olması şaru), sonradan ortaya çıkmış bir sözdür. Ashabımız, musarrât ve araya hadisleriyle, bunlar Kitap ve Sünnete muhalif oldukları için amel etmemişlerdir. Yoksa ravinin fakih olmamasından dolayı değil... Bilmiş ol ki, haberin kıyasa takdim edilebilmesi için ravinin fakih olması şartı, İsa b. Eban'in görüşüdür ve Kadı İmam Ebu Zeyd ve daha sonrakilerin çoğu bunu kabul etmişlerdir. Ebu'l-Hasen el-Kerhî ve ashabımızdan ona tabi olanlara gelince, ravinin fakih olması, haberinin kıyasa takdim edilebilmesi için şart değildir. Bilakis, her âdil ve zabıt ravinin Kitap ve meşhur Sünnet'e muhalif olmayan haberi kıyasa takdim edilir".[1118]
Ravinin haberinin kabul edilebilmesi için her ne kadar fakih olması şart koşul ma mı şs a da, tercih söz konusu olduğunda, fakih ravinin rivayetini tercih, Hanefi mezhebinin temel görüşüdür. Nitekim Pezdevî buna işaretle,
"rivayetleri çelişkili olan iki raviden fıkhı ile maruf olmayanın rivayeti, fakih olan ravinin rivayeti karşısında terkedilir. Tercihteki görüşümüz budur" demiştir.[1119]
Ebu Hanife ile Evzâî arasında geçtiği bildirilen meşhur münazara da bu hususu teyid etmektedir: "Süfyan b. Uyeyne rivayet ediyor: Ebu Hanife ve Evzâî, Mekke'de Dârü'l-Hannatîn (buğdaycılar çarşısı)'de buluştular. Evzâî, Ebu Hanife'ye hitaben:
Siz rükûa varırken ve rükûdan kalkarken niçin ellerinizi kaldırmıyorsunuz? Diye sordu. Ebu Hanife şöyle cevap verdi:
Çünkü bu konuda Resulullah (s.a.v.)'dan gelen sahih bir şey yok. Evzâî:
Nasıl sahih bir şey olmaz. Zührî, Sâlim'den, o babasından, o da Resulullah (s.a.v.)'dan rivayet etti ki, "Hz. Peygamber, namaza başlarken, rükûa varırken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırırdı" deyince, Ebu Hanife şöyle karşılık verdi:
Hammad, İbrahim'den, o Alkame ve Esved'den, onlar da İbn Mes'ud'dan rivayet ettiler ki, "Hz. Peygamber sadece namaza başlarken ellerini kaldırırdı ve bundan fazla bir şey yapmazdı". Evzâî dedi ki:
Sana, Zühri'den Salim ve babası yoluyla gelen bir hadis rivayet ediyorum, sen, "bize Hammad, İbrahim'den rivayet etti" diyorsun. Ebu Hanife şöyle cevap verdi:
"Hammad, Zührî'den, İbrahim'de Salim'den daha fakih idiler. Alkame fıkıhta İbn Ömer'den geri kalmazdı. İbn Ömer'in sahabîlik fazileti varsa, Esved'in de birçok faziletleri var. Abdullah b. Mes'ud'a gelince, o, Abdullah'dır" dedi ve bunun üzerine Evzâî sustu.[1120]
Bu konuşmadan açıkça anlaşılan husus, Ebu Hanife'nin fıkıh bakımından daha üstün olan ravinin rivayetini diğerlerine tercih ettiğidir.
Bunu teyid eden diğer bir örnek te, Ebu Yusuf'un Evzâî'ye yazdığı reddiyesinde yer alır: Ebu Hanife, savaşan kimsenin, savaş esnasında silaha ihtiyacı olduğu zaman bunu, imam (idareci)dan izin almadan, ganirnel içinden alabileceğini ve savaş bilince iade edeceğini söylemektedir. Evzâî bir hadis zikrederek [1121] izinsiz alınan böyle bir silahın, savaşın şiddeti azalınca, sonu beklenmeden hemen teslim edilmesi gerektiğini belirtir. Ebu Yusuf,
Evzâi'ye şöyle cevap verir:
"Bu hadis bize de ulaştı. Bunun çeşitli manaları ve tefsir yönleri vardır. Bunları ancak, Allah'ın yardım ettiği kimseler anlar. Şayet savaşta müslümanların kılıçları kırılsa veya kaybolsa, ganimetten kılıç alıp, dâru'l-harb'de bulundukları sürece onunla savaşmalarını uygun görmüyor musun? Savaşın tam ortasında buna ihtiyaçları olmayıp ta iki gün sonra ihtiyaçları olsa ne dersin? Düşman onlara hücum ettiğinde, karşılarında silahsız mı kalsınlar?
Bu, müslümanları aldatarak zayıf düşürmeye yarayan bir görüştür. Savaşın şiddetli anında helâl oluyor da ondan sonra niçin haram oluyor? Ebu Yusuf, şöyle devam eder:
"Bize Peygamber (s.a.v.)'den, sika, fıkhı ile maruf ve emin kimselerden ulaşan müsned bir hadise göre [1122] "Hz. Peygamber, içinde yiyecekte bulunan ganimet elde ederdi ve ashabı o yiyecekten yerdi, bir şeye ihtiyacı olan kimse onu alırdı". İnsanların dârü'l-harbde silaha, bineğe ve elbiseye olan ihtiyaçları, yiyeceğe olan ihtiyaçlarından daha fazladır".[1123]
Burada görüldüğü gibi, Ebu Yusuf, ravilerin sika, fakih ve emin olma özelliklerine dikkat çekmiştir.[1124]
Laknevî, hanefilere bu noktada itiraz eden birisine verdiği cevapla, rivayetin sıhhati için fakih olmanın zaruri olmadığını, ancak Hanefi usul kitaplarının, fakih ravinin rivayetinin, fakih olmayanınkine tercih edildiğini bildiren ifadelerle dolu olduğunu belirtmektedir.[1125]
Laknevî'ye göre, fıkıhtaki farklılık, rivayetlerdeki farklılığı da icabettirir. Çünkü sahabe arasında mânâ ile rivayet yaygındı ve bunu tecviz etmeyenler de azdı. Eğer ravi fakihse, rivayet lafzının manalarını anlamada içtihat yapar, zalıirî ve batını manalar üzerinde düşünür. Halbuki fakih olmayan böyle değildir. O sadece zahirî manaları alır, batınî dayanaklara ulaşamaz. Bu yüzden tearuz durumunda birinci, ikinciye tercih edilir... Netice olarak fakîhin rivayeti, fakih olmayanınkine, zabt, adalet gibi sıhhat şartlarında eşit oldukları takdirde tercih edilir.[1126]
Laknevî'nin ulaştığı bu sonuç, bizce de isabetlidir. Zira Ebu Hanife, fakih olmadıkları belirtilen Ebu Hüreyre ve Enes b. Malik gibi sahabilerin rivayetleriyle amel etmiştir. Eğer fıkıh, rivayetin sıhhat şartlarından biri olsaydı, bunlardan hiç rivayet almaması gerekirdi. Yine Ebu Hanife, bu sahabilerin bazı rivayetleriyle amel etmemiştir. Bu takdirde o, aynı konuda daha fakih ravilerin rivayetlerini tercih etmiş olmaktadır. Nitekim böyle tercihler, daha önce de zikrettiğimiz gibi, sahabe arasında da görülmüştür.
Diğer bir hususa gelince, Ebu Hanife ve ashabının, hadis tercihinde ravinin fıkhına önem vermeleri son derece tabiidir. Çünkü kendileri de birer fakihtir ve fukahanın rivayetleri onlar için ve maksadın hasıl olması bakımından fevkalâde önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, muhaddislerle fakihlerin hadis telâkkileri farklıdır. Nitekim hadisçilere göre, ravinin fakih olması, hadisin tercih sebeplerinden değildir. Çünkü onlara göre, hadisin mana olarak nakli caiz değildir ve hadis ravisinin fakih olup olmaması müsavidir.[1127]

4- Kavilere Yapılan Ta'nlar

Hadis imamlarınca, ravilerc yöneltilen ta'nlar, Serahsî'nin taksimine göre şu şekilde şematize edilebilir:
Ta'n
Müfesser, Müphem
Ta'n'a elverişli olan suçlama: Müçtehedün Fih, Müttefekun Aleyh
Ehliyeti ve Nasihati ile meşhur olanlardan gelen ta'n
Taassub ve düşmanlığı ile maruf olanlardan gelen ta'n.[1128]
Ta'n'a elverişli olmayan suçlama.[1129]

A- Ravinin Ta'n Edilmesine Ve Cerhine Sebep Olmayan Şeyler

a- Müphem, yani açık olmayan ta'n, fakihlere göre hiçbir şekilde cerh sebebi değildir. Çünkü dinin zahirî itibariyle adalet, her müslüman için ve bilhassa İslâm'ın ilk üç neslinden olanlar için sabittir ve adalet müphem bir ta'n yüzünden sakıt olmaz. Dolayısıyla, müphem bir ta'nla hadis hüccet olmaktan çıkmaz.[1130]
b- Müfesser ta'nın, ta'na elverişli olmayan kısmı da cerhi gerektirmez. Hocası Hammad'ın kitabından hadis rivayet edebilmek için Ebu Hanife'nin, oğlunu gizlice onun kitabını almak için gönderdiği şeklinde bazı müfritler tarafından uydurulan itham bu çeşit ta'na örnektir.[1131]
Ebu Hanife'nin, sadece ezberden hadis rivayetini caiz gördüğü için bu ithamın doğru olamıyacağıru belirten Serahsî, şayet doğru olsa bile, ezberindeki hadislerin doğruluğunu kontrol etmek için hocasının kitabını almak istemesinin onun için ta'n sebebi değil, bilakis bu konudaki ehliyetini gösteren bir delil olacağını kaydeder.[1132]
c- Haddesenî fulân (bana falanca nakletti) diyerek tedlis yapan (duymadığı kimseden duymuş gibi nakleden) ravi hakkındaki ta'n da cerh sebebi değildir. Çünkü bu durumda ravinin irsal yapmış olması (yani sahabeyi atlayıp Hz. Peygamber'den rivayet etmiş olması) muhtemeldir. İrsal, kişinin hadis rivayetindeki ehliyetine işaret eden bir göstergedir.[1133]
d- Ravinin ismini ve nesebini belirtmeden sadece künyesini zikretmekle yetinen ve böylece karışıklığa sebep olan ravi de ta'na müstehak değildir. Meselâ Süfyânu's-Sevrî'nin rivayetini sadece Ebu Said diyerek ve sika olup olmadığını belirtmeden nakleden kimse böyledir. Ayrıca İmanı Muhammed'in, "ahberanâ es-sika" (bize güvenilir kimse haber verdi) diyerek, hiçbir açıklama yapmadan nakilde bulunması da bu kısma girer. Raviyi ve dinleyeni herhangibir ta'ndan korumak için böyle nakiller en güzel şekle hamlolunur.[1134]
Serahsî'nin belirttiğine göre bazı cahillerin, İmam Muhammed hakkında yaptıkları şu ta'n da bu türdendir. Rivayete göre İmam Muhammed, Abdullah b. Mübarek'den kendisi için hadis rivayet etmesini ister. Ancak o bunu kabul etmez. Sebebi sorulunca da ahlakını beğenmediğini belirtir.[1135]
Serahsî, bu ithamın doğru olması halinde bile ta'n sayılamayacağını, çünkü fukahanın ahlakının, zahidlerin ahlakıyla hiçbir şekilde uyuşmadığını

belirtir. Zira fakihler, liderlik makamında, zahidler ise uzlet makamındadır. Bazen liderlik makamında çirkin sayılan şey, uzlet makamında hoş görülebilir veya bunun tersi olabilir. Halbuki böyle bir iddia doğru değildir. Çünkü Abdullah b. Mübarek'in İmam Muhammed hakkında takdirkâr ifadeleri bulunduğu gibi, İmam Muhammed'in de ondan birçok rivayetleri vardır.[1136]
e- Hayvan (at vb.) yarışı yapmak ta ta'n için yeterli bir sebep değildir. Çünkü at yarışı veya koşu yapmak, kişiyi kuvvetlendiren ve cihada hazırlayan işlerdir. Aslında meşru olan bir şey ta'n sebebi olamaz.[1137]
f- Çok şaka yapmak ta ravinin ta'n edilmesine yeterli bir sebep değildir. Gerçek dışı birşey söylenmediği takdirde, mizah, seran mubahtır. Rivayete göre Nebi (s.a.v.) mizah yapar, fakat gerçekdışı birşey söylemezdi. Şaka hususunda önemli bir şart ta, mizahın şer'î delili ortadan kaldıracak veya karışıklığa sebep olacak batıl ve müptezel bir şey olmamasıdır.[1138]
g- Ravinin çok genç yaşta olması da, ta'n sebeplerinden değildir. Çünkü sahabenin birçoğu da küçük yaşlarında rivayette bulunmuşlardır. İbn Abbas ve İbn Ömer bunlardandır. Ancak genç yaşta rivayet edecek kimsenin, çocukluğunda tahammül, buluğdan sonra da rivayet esnasında ehil ve yeterli (mutkın) olması gerekir. Bu yüzden biz (hanefıler), Abdullah b. Sa'lebc b. Sağir'in, fitır sadakasının miktarının yarım sa' buğday olduğunu bildiren rivayetini, Ebu Said el-Hudri'nin bu miktarın bir sa' buğday olduğunu bildiren rivayetine tercih ettik. Çünkü Abdullah'ın hadisi metnen daha güzeldi ve İbn Abbas'ın rivayetine de uygun düşüyordu. Dolayısıyla bu, onun ehliyetine (itkanına) delildi.[1139]
h- Fazla hadis rivayetini âdet edinmemiş olan kimse de ta'na muhatap olacak ravilerden değildir. Nitekim fazla hadis rivayetini âdet edinmemiş olan Hz. Hbu Bekir'in bundan dolayı ta'na uğrayacağını kimse düşünemez. Nitekim Rcsulullah (s.a.v.), rivayet âdeti olmayan bir â'râbînin. Ramazan hilâlini gördüğüne dair şehadetini kabul etmiştir.[1140]
ı- Fıkhın furuatıyla ilgili meselelerle fazla uğraşmak ta ta'n sebebi olamaz. Çünkü bu, kişinin içtihadına, zabt ve hafıza kuvvetine delâlet eder.[1141]

B- Müfesser Ta'n

Sebepleri açıkça belirtilmiş bir ta'n, cerhi gerekli kılar. Ancak böyle bir ta'n, taassubuyla maruf veya bununla itham edilen biri tarafından, ta'n ettiği şahsa karşı düşmanlığını ortaya koyacak şekilde yöneltilmişse, bu, cerhi gerektirmez. Mulhid (dinsiz)lerin ve bazı sapık fırkaların Ehl-i Sünnete yönelttikleri ta'nlar böyledir. Ayrıca Şafiî mezhebinden bazı kimselerin Hanefi mezhebinin ileri gelenlerinden bazıları hakkındaki ta'nları da böyledir. Bunlar, taassub ve düşmanlık eseri olduğu için cerhi gerektirmez.[1142]
Serahsî, cerhi gerekli kılan sebeplerin ise 40 maddeyi bulacağını belirterek, kitabı uzatacağı endişesiyle bunları zikretmekten sarf-ı nazar etmiştir.[1143]
Serahsî'nin, Usulünde genel olarak raviye yöneltilebilecek ta'n noktalarını veya cerhe sebep olacak halleri zikretmekten çok, ta'na ve dolayısıyla cerhe sebep olmayacak hususlar üzerinde durmasının sebebini özellikle, Ebu Hanife ve talebelerine, genel olarak ta Hanefî mezhebine hadisçiler tarafından yöneltilen hücumlara cevap verme gayretiyle izah edebiliriz. Nitekim yukarıda saydığımız maddeler içinde Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e yöneltilen ithamlardan verdiği örnekler dışında, ravinin tedlisini, sadece künye zikrederek hadis rivayetini, âdeten fazla rivayette bulunmamayı, fıkhın furuatıyla çok uğraşmayı ve mezhep taassubunun eseri olan hücumları, ta'n sebebi sayılmayacak hususlar arasında sayması hep bu endişe ve gayretin sonucudur. Ayrıca Serahsî, fukahanın özel durumuna dikkat çekerek, bunların hadisçiler gibi mütalaa edilmemesi gerektiğine de işaret etmiştir.[1144]

5- Mânâ Olarak Rivayet

Serahsî'nin belirttiğine göre, hadisçiler genellikle, nakilde lafzı aynen muhafaza etmenin vacip olduğunu, mânâ ile naklin caiz olmadığını söylerler. Delilleri ise şu hadistir: "Allah, sözümü işitip anlayan ve onu işittiği gibi nakleden kimsenin yüzünü ak etsin. Umulur ki nice anlayış sahibi kimse, anlayışı olmayana, nice anlayış sahibi de kendisinden daha anlayışlı olana nakleder".[1145]
Hanefilerin delili ise, sahabeden, "Resulullah (s.a.v.), bize şunu emretti, şundan da nehyetti" şeklinde meşhur olan kavillerdir. Serahsî'ye göre bunu kabulden, inatçılar hariç kimse kaçınamaz. İbn Mes'ud'dan gelen rivayetlerde onun, "buna benzer", "buna yakın" veya "bu manaya gelen bir söz" şeklinde eklemeler yaptığı görülür. Enes de hadis rivayet ettiği zaman hadisin sonunda "veya Resulullah (s.a.v.)'ın dediği gibi" derdi. Bunlardan anlaşılıyor ki, onlar arasında mânâ ile rivayet meşhurdu. Onlardan sonraki ulema da kitaplarında, "bize buna benzer birşey ulaştı" şeklindeki ifadelere yer verirlerdi. Çünkü hadis lafzı muciz değildir. Matlub olan mânâ ile ilgili hükümdür. Tebliğ emri, kasdolıınan şeyin aktarılmasıdır. Bu nakil, mânâ ile tamam oluyorsa emre uyulmuş olur, haram işlenmiş olmaz.[1146]
Sahabenin bir mecliste muayyen bir lafızla söylenmiş bir hadisi çeşitli lafızlarla naklettiğine dair birçok örnek vardır. Bunlardan birisi, mescide bevleden bedevinin bu işi bitirdikten sonra, "Allahım, bana ve Muhammed'e merhamet eyle, bizden başka kimseye merhamet etme" şeklinde yaptığı duaya Hz. Peygamber'in, *"geniş olanı daralttın"* [1147]şeklinde verdiği karşılıktır. Bu ibare, değişik lafızlarla nakledilmiştir.[1148]
Biraz önce, mânâ ile rivayeti caiz görmeyenlerin delili olarak zikrettiğimiz hadis te, aym lafız değişikliğine maruz kalmış ve hadiste geçen "gayr fakîh" ibaresi yerine "lâ fıkhe leh" ibaresi konulmuştur. Keşfü'l-Esrar müellifi, "bu ve benzeri lafız değişikliklerine kimse itiraz etmediğine göre bunun cevazı hakkında icma vaki olmuştur" demektedir.[1149]
Hanefilere göre hadisin mânâ ile rivayet edilebilmesi bazı şartlara bağlıdır. Buna göre, haber ya muhkem olur, metnin zahiri, tek ve bilinen bir manaya gelir; ya da zahir olur, fakat zahirinden anlaşılan mânâ başka birşeye hamledilebilir. Meselâ, husus ihtimali olan âmm gibi, mecaza muhtemel olan hakikat gibi. Eğer haber muhkem ise, mânâ ile nakli, lügat vecihlerini bilen herkese caizdir. Çünkü murad edilen mânâ bilinmektedir. Alim onu, başka bir ibareyle ifade etse de, fazlalık ve noksanlık töhmetine maruz kalmaz. Zahir habere gelince, fıkıh ve lügat ilmini kendinde toplayanın dışındakilerin mânâ ile nakletmeleri caiz olmaz. Alim olmayan, umumunu, hususunu, hakikat ve mecazını ayıramaz.[1150]
Meselâ, Peygamber (s.a.v.)'in, *"Dinini değiştiren kimseyi öldürünüz"*[1151] hadisi genel bir ifadedir. Çünkü "men" kelimesi, erkek, kadın, küçük, büyük herkese şamildir. Ancak buradaki mananın, hususa ihtimali vardır. O da, kadın ve çocukların buna dahil olmadığıdır. Eğer hadisi nakleden, fıkıh ilmine vakıf değilse, belki buradaki lafzı, hususa ihtimali olmayan bir kelimeyle değiştirir ve mesela "erkek, kadın her irtidad edeni öldürünüz" şeklinde nakledebilir. Bu takdirde mana bozulmuş olur.[1152]
Müşkil ve Müşterek'e gelince, onların mânâ ile nakli asla caiz değildir. Çünkü bunlardan murad, ancak teville bilinebilir. Tevil de kıyas gibi reyin bir çeşididir, dolayısıyla başkasına hüccet olmaz.
Mücmel'e gelince, bunun mânâ ile nakli tasavvur olunamaz. Çünkü bunda mânâ, ancak başka bir delille kesinlik kazanır. Müteşabih de aynen bunun gibidir. Mânâsını tam elde edemediğimiz bir şeyin mânâ ile nakli nasıl düşünülebilir.
"Gelir garanti karşılığıdır" [1153] ve "bağını koparan hayvanın sebep olduğu zarar, sahibine tazmin ettirilmez" [1154]gibi, cevâmiu'l-kelim (özlü ve muciz ifade) tarzında olan hadislere gelince, bazı Hanefi alimleri, bunların, lügat ilmine vakıf olmak şartıyla mânâ ile nakledilmesini caiz gördüler. Serahsî'ye göre bu nakil caiz değildir. Çünkü bunlar, nazmıyla, Peygamber'e mahsustur ve O, *"bana cevâmiu'l-kelim verildi"*[1155] buyurmuştur. Yani bundan kasıt, bu özellik bana verildi, başkalarının buna gücü yetmez, demektir.[1156]
Hanefi mezhebinde hadisin mânâ olarak rivayetinin caiz görülmesi, daha önce Ebu Hanife'nin haber-i vahidi kabul şartları içinde zikrettiğimiz, ra-vinin haberi duyduğu andan, rivayet ettiği ana kadar, hiç değiştirmeden ezberinde tutması şartı ile çelişir görünmektedir. Bunu izah edebilmek için belki de yine onun tercih sebeplerinden biri olan, ravinin fakih olma keyfiyyetini gözönünde bulundurmamız gerekir. Çünkü fakih ravinin rivayeti, mânâ ile nakilde daha çok önem kazanmaktadır. Fakih olmayan ravinin, haberi liiç değiştirmeden, olduğu gibi nakletmesinin gerekli olduğunda şüphe yoktur.[1157]

VI- Hadis Tahammülü Ve Edâ Usulleri

Ebu Hanife ve talebelerinin, fakih olmaları itibariyle, hadisçiier gibi devamlı hadis rivayetinde (tahdis) bulunmadıkları bilinen bir husustur. Ancak bu, onların hadis semamdan uzak kaldıkları mânâsına gelmez. Nitekim Ebu Yusuf'un, Ebu Hanife ashabı içerisinde, hadis bakımından otorite sayılması. İmam Muhammed'in de, İmam Malik'ten üç sene boyunca hadis dinleyip, onun Muvattaını rivayet etmesi, bunun delilleridir. Bununla beraber onlardan hadis tahammülü ve edası ile ilgili fazla malumat nakledilmemiştir. Biz bu konu ile ilgili olarak onlardan gelen bazı bilgileri aktarmakla yetineceğiz.
Dini konuda rivayet şartlarını kendisinde toplamış âdil bir ravinin haberinin üç yönü bulunduğunu belirten Serahsî, bunların:
1- Semâ,

2- Hıfz,
3- Edâ olduğunu zikreder. [1158]
Önce semâ'dan başlayarak hadis tahammül yollarını, sonra da hadis hıfzı ve edası ile ilgili Hanefi mezhebinin görüşlerini nakledeceğiz.[1159]

1- Tahammül Yolları

A- Sema'

Şeyhin, yanında bulunan hadisleri talebelerine okuması onların da bunu dinlemeleri esasına dayanan sema', hadis tahammül yollarının en yaygın ve en sağlam olanıdır. Şeyh, hadisleri ezberinden rivayet edebileceği gibi, kitabından da okuyabilir veya talebelerine imlâ ettirebilir.[1160]
Hicrî ikinci asır hadisçilerinin büyük bir kısmının, hadisleri bu yolla aldıkları belirtilmektedir. Nitekim Yahya b. Ebî Talib'e, kendisinden hadis dinlediği Yezid b. Harun'un Bağdat'taki meclisinde yetmişbin talebenin bulunduğu söylenmiştir.[1161]
Gerçekten de bu asırda, hadis semai için toplananların çok büyük miktarlara ulaştıkları ve şeyhten biraz uzak kalanların, duyamadıkları hadisleri, birbirlerine sorarak öğrendikleri nakledilmektedir. A'meş şöyle anlatıyor: "İbrahim Nehaî'nin halkasına devam ederdik. Bazan, o hadis rivayet ederken uzakta bulunanlar işitmezdi. Bir kısmı, diğerlerine, Nehaî'nin ne söylediğini sorar, sonra duydukları bu şeyi rivayet ederlerdi".[1162]
Neha'î'nin, Ebu Hanifenin hocası Hammad'ın şeyhi olduğu düşünülürse, onların da bu tür halkalara devamla sık sık hadis semaında bulundukları söylenebilir. Küfe ehlinin hadis semama verdikleri önemi gösteren bir örnek te, onların genellikle 20 yaşından önce hadis dinlememeye dikkat etmeleridir.[1163] İbn Cüreyc, Vekî b. Cerrah'ı, hadis dinlemeye başladığı sırada:
"İlme erken başladın" diyerek ikaz etmiştir. Halbuki Vekki'in o sarada 18 yaşında olduğu belirtilmektedir. [1164] Bununla, hadis talibinin 20 yaşına kadar Kur'an hıfzı ve ibadetle meşgul olarak, tahammül ettiği hadisin kıymetini takdir etmesi hedeflenmektedir.[1165]
Serahsî, sema' metodunun azimet ve ruhsat olarak iki yönü bulunduğunu belirterek şöyle der:
"Azimet, dinleme (istima1) yönünden söz konusudur. Bunun da dört şekli vardır... Bu dört şekilden ilk ikisi, muhaddisin talibe okuması ve talibin dinlemesi (sema1) ile talibin muhaddise okuması ve şeyhin dinlemesi (kıraat) şeklinde olur. İkinci durumda talib, muhaddise okuduğunun doğru olup olmadığım sorar ve onun tasdikini alır.[1166]
Serahsî, birinci şeklin, yani şeyhin talibe okumasının hadiscilere göre en sağlam, hata ve unutmadan en uzak yol olduğunu, çünkü Peygamber (s.a.v.)'in metodunun da bu olduğunu belirtir.[1167]
Burada görüldüğü gibi, Serahsî, hadisçilerin semadan ayrı bir metod olarak zikrettikleri, talibin muhaddise okumasını yani kıraat veya arz metodunu, semam bir bölümü olarak ele almıştır. Ayrıca Serahsî, Ebu Hanife'ye göre bunun ilkinden daha kuvvetli bir tahammül yolu olduğunu kaydeder.[1168]

B- Şeyhe Okuma (Kıraat) Veya Arz

Talebenin, rivayet ettiği hadisleri, şeyhine okuması veya arzetmesi olarak tanımlanan bu metod, şu şekillerde uygulanabilir: Ya hadisi alan bizzat okur veya başkası okur o dinler; ya da kitaptan veya ezberden okur, şeyh okunan şeyin aslını kıraat esnasında elinde tutar veyahut okunan şeyleri hıfzından takip eder.[1169]
Ebu Hanife ve talebelerinin en çok başvurdukları metodların başında, şeyhe kıraat usulünün geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim Ebû Âsım'ın bildirdiğine göre, Süfyan, Ebu Hanife, Malik ve İbn Cüreyc, kıraatla hadis telâkkisinde bir beis görmezlerken, Ebû Âsim:
"Ben bunu kabul etmiyorum, hiçbir fakihten kıraatla hadis almadım" demektedir.[1170]
Ebu Hanife'nin, şeyhin öğrenciye kıraati (sema) ile öğrencinin şeyhe kıraat (arz)ını aynı değerde gördüğü ve "okuduğun zaman 'haddeseni' de" [1171]diyerek sema tabiri olarak kullanılan "haddesenî" lafzının arz usulünde de kullanılabileceğini söylediği nakledilmektedir. Bu yüzden o, "haddesenâ", "ahberanâ" ve "enbeenâ" tabirleri arasında fark görmez. Şafiî ise, "haddesenâ" tabirinin ancak semâ'da kullanılabileceğini belirtir.[1172] Hatta Ebu Hanife'nin, öğrencinin alime kıraatini, alimin dinleyiciye kıtaatından daha üstün tuttuğu bildirilmektedir.[1173]
Sema' ve kıraat metodlannı aynı değerde mütalaa etmek, sadece Ebu Hanife'ye has değildir. Kadı Iyaz'ın bildirdiğine göre, Hicaz ve Küfe ulemasının çoğunluğu bu görüştedir.[1174]
Sema'ı arza tercih edenler, Peygamber (s.a.v.)'in, çoğunlukla bu şekilde yaptığı ve ona uymanın daha evlâ olduğunu belirtirler. Ebu Hanife adına bu görüşe cevap veren Hanefi usulcüleri ise buna iki yönden itiraz ederler:
1- Resulullah (s.a.v.), vahyin tebliğinde ve hükümleri açıklamada hata ve unutmadan emin idi. Bu yüzden onun kıraati daha evlâ idi. Peygamber (s.a.v.)'in dışındakilere gelince, onların hata ve galat yapmaları mümkündür. Dolayısıyla, muhaddisin okuması ile başkalarının okuması aym şeydir.
2- Resulullah (s.a.v), okur-yazar olmadığı için, sadece ezberinden okurdu ve bu yüzden kıraati evlâ idi. Ancak bir kitaptan rivayet veya kitaptakini sema' hususuna gelince, her ikisi de kitapta olanı tahdis etme manasına geldiği için aynı şeylerdir.[1175]
Ebu Hanife'ye göre, her ikisi de (sema' ve kıraat) aynı olmakla beraber, şeyhe kıraat daha ihtiyatlıdır. Çünkü talebe, metin ve senedin zabtına, ona olan ihtiyacına binaen, şeyhden daha çok önem verir. Talebe kendisi için, muhaddis başkası için çalışır. Bu bakımdan şeyhin, bazı hususlarda hata yapıp şâz duruma düşmesi, talebenin bu duruma düşmesinden daha çok vaki olur. İnsamn kendi işine başkasından daha çok ihtimam göstermesi tabiatı gereğidir. Şeyhin kıraati ile talebenin ona kıraati esnasındaki hata ihtimalleri de eşittir.[1176]

C- Mükâtebe (Kitabet Ve Risale)

Serahsî'nin, içinde ruhsat şüphesi bulunan, azimet diye nitelendirdiği kitabet ve risale [1177] Hanefi mezhebinde sema' ve kiraattan sonra, kuvvet bakımından 3.derecede yer alan bir tahammül yoludur.
Mükâtebe, talibin şeyhden kendisi için hadis yazmasını istemesi veya şeyhin yanında bulunan, ya da başka bir yerden gelen talib için hadis yazmayı uygun ve faydalı görmesi şeklinde cereyan eder.[1178] İcazeli ve icazesiz olmak üzere iki çeşidi vardır.[1179]
Mükâtebenin, münâveleden en önemli farkı, şeyhin yazdığı hadisleri gerektiğinde uzak yerlere gönderebilmesidir. Bu tür yazışmaların, h.2.asırda, hadisçiler arasında bilinen birşey olduğu ve yazılan şeyin tağyir ve tahriften korunabilmesi için mühürlendiği kaydedilmektedir.[1180]
Serahsî'ye göre kitabet, "tezkire" ve "imam" diye ikiye ayrılır. Tezkire, kendisine bakılınca, daha önce duyulan şeyin hatırlandığı mektuptur. Bu şekilde nakil, ister kendi hattıyla, ister başkasının hattıyla yazılmış olsun caizdir. Peygamber (s.a.v.), *"ilmi yazıyla bağlayın"* [1181] buyurmuştur. İbrahim Nehaî de:
"Önceleri ilmi ezber olarak alıyorlardı, sonra insanlarda görülen tembellikten dolayı yazı mubah görüldü" demektedir. Çünkü insanda unutma, mürekkeptir ve hiç kimse kendisini bundan koruyamaz.[1182]
İkinci çeşit kitabet, mektuba bakmakla hatırlanamayan ve sadece yazıya itimad edilen türdür. Meselâ, kadînın kendi hattı ve imzasıyla tescil edilmeyen bir muameleyi hatırlamaması gibi. Kendi hattı veya imzası varsa muameleyi hatırlayabilir.[1183]
Bir hadis tahammül yolu olarak "kitâbe"ye gelince, Serahsi'ye göre, muhaddisin başkasına bir kitap (mektub) yazarak, kitabında, "bunu bana, fülan falandan, o da falancadan tahdis etti" şeklinde rivayet silsilesini zikretmesi, sonra da, "bu kitabım sana ulaştığı ve içindekileri de anladığın takdirde, onu benden tahdis et" demesi halinde bu sahihtir.[1184] Kitap yerine bir elçi göndererek aym usule uygun olarak rivayetlerini ulaştırması halinde de durum aynıdır. Her iki şekilde de hadisleri eda edecek kimsenin "ahberanî" tabirini kullanması gerekir.[1185]
Ebu Hanife'nin bu konuda azimet yolunu seçerek, kişinin kitaba baktığı zaman hatırlayamadığı hadisleri nakletmesini uygun görmediği ve yalnızca, yazıya (kitaba) itimad etmeyi caiz görmediği belirtilir.Çünkü insanın kendisini görmesi için aynaya bakması nasılsa, kalbin bilmesi için kitaba bakmak da aynı şeydir. Eğer aynaya bakmak tanımaya yaramıyorsa muteber değildir. Aynı şekilde kitaba bakmak da hatırlamıya yardım etmiyorsa hederdir.[1186]
Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise, baktığında hatırlamasa bile, hadis rivayetinde, sadece yazıya itimad etmek caizdir [1187]İnsanlara kolaylık bakımından bu ruhsat Hanefi mezhebinin genci görüşü olmuştur.[1188]

D- İcazet Ve Münâvele

Serahsî'nin belirttiğine göre, sema' ve kıraat azimet yolu olmasına karşılık, icazet ve münâvele ruhsat yoludur.[1189]
İcazet, şeyhin talebesine, kendi işittiklerinin (mesmûâtının) bir kısmını veya tamamım rivayet etmesine izin vermesidir. Bu izin, şifahî veya yazılı olarak verilebileceği gibi, şeyhin huzurunda veya uzakta bulunan birisine de verilebilir.[1190]
İcazet metodunun h. ikinci asırdan itibaren, bilinen bir usul olduğu, Hasen Basrî, İbn Şihâb ez-Zührî, İbn Cüreyc, Eban b. Ayyaş, Hişam b. Urve, Leys b. Sa'd, Süfyan b. Uyeyne, Şu'be b. Ebî Hamzc ve Süfyânü's-Sevrî gibi muhaddislerce kullanıldığı belirtilmektedir.[1191]
Böyle olmakla beraber, icâzeyi hadis tahammül yollarından biri olarak kabul etmeyenler de vardır. Bir rivayete göre Ebu Hanife ve Ebu Yusuf da bunlardandır.[1192]
El-Miyancî'nin belirttiğine göre ise, yazılı ve sözlü icazet Malik ve Ebu Hanife mezhebinde münâvele kuvvetinde bir tahammül yoludur.[1193] Ancak Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre icazet verilen şahsın, tahdis ederken herhangi bir hata ya da tezvire sebep olmaması için, şeyhinin ona rivayeti için izin verdiği hadisleri bilmesi gerekir.[1194]
İcazet verilen kimsenin hadis rivayeti esnasında "ahberanî" ifadesini kullanması caiz olmakla beraber, "bana falanca icazet verdi" demesi daha uygundur. "Haddesenî" demesi ise caiz değildir. Çünkü bu, sema' metoduna has bir tabirdir.[1195]
Münâvele ise, şeyhin rivayet ettiği kitabı veya bunun kendisi tarafından tashih edilmiş bir nüshasını ya da içinden seçip kendi hattıyla yazdığı veya başkaları tarafından yazılıp kendisine gösterilen bazı hadislerini:
"Bu benim rivayetimdir, benden bunları rivayet et" diyerek talebeye vermesini ifade eden bir hadis tahammül yoludur.[1196] Buna örnek olarak Ahmed b. Hanbel'in, "Müsned"ini teslim ederken Mervezî'ye söylediği şu sözler zikredilir:
"Bu kitabımı sana verdiğim ve o benim hadisimdir, onu benden rivayet et' dediğim takdirde onu duyup duymamış olmanın bir önemi yoktur". Sonra, Müsnedini Mervezî'ye münâveleten (eliyle) verdi.[1197]
İcazet ve Münâvele, birbirlerine çok yakın iki tahammül yolu olduğu için Serahsî bunları birarada ele almıştır.[1198] Bir bakıma münâvele, icazetin tekidi olmaktadır.[1199]
Ebu Hanife ve İmam Muhammed, talebenin her halükârda, şeyhin ona verdiği kitabin içindekileri bilmesini şart koşmuşlardır. Aksi takdirde verilen icazet sahih olmaz. Ebu Yusuf a göre böyle bir şart gerekli değildir.[1200]
Serahsî, bunu şöyle izah eder: "Bu ihtilaf, onların, "kâdînin kâdîye mektubu" ve "mektuba şahitlik" konusundaki ihtilaflarına kıyasladır. Şahidin şahidliği için mektupta ne yazılı olduğunu bilmesi, Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre şarttır. Ebu Yusufa göre ise, şehadetin sıhhati için bu şart değildir.[1201]
Serahsî kendi görüşünü şöyle açıklar:
"Bana göre en doğrusu şudur: "Talebeye, içindekilerin ne olduğunu bilmediği münâvele için verilen icazet, onların (yani üç Hanefi imamın) hepsine göre de caiz değildir. Sadece Ebu Yusuf, zarurete binaen bunu şehadet konusunda hoş görmüştür. Bir kâdî'nin, diğer kâdîye gönderdiği elçinin mektupta yazılı olan şeyleri bilmemesi zaten zaruridir. Çünkü bu mektuplarda bazan, yazanın da, kendisine gönderilenin de başkasının bilmesini istemedikleri gizli şeyler bulunur. Bu özellik, hadis kitaplarında mevcut değildir. Zira hadisler, dinin aslı oldukları için büyük bir değere ve öneme sahiptirler. Bu yüzden tahammül edenin (yani kitabı alanın), içinde olanları bilmeden anlamadan naklettiği rivayetin sıhhatine hüküm vermek mümkün değildir. İçindekileri bilmeyen birisi, muhaddisin kendisine okuduğu şeyleri duymayan ve anlamayan kimse gibidir. Bu durumda onun rivayet etmesi caiz olmaz. Dolayısıyla, münâvele ve icazet, kitapta ne olduğunu bilmeyen kimselere caiz değildir".[1202]
Serahsî, insanların ellerinde tedavülde bulunan, tasnif edilmiş meşhur kitapları okuyup incelemek için icazet almaya gerek olmadığını söyler. Çünkü bunlar meşhur haber derecesinde mütalâa edilecek bir şöhrete ulaşmışlardır ve bunlan okuyanların, "haddesenî" veya "ahberenî" demeden, "falanca şöyle dedi", "filan mezhebin görüşü budur" demelerinde bir mahzur yoktur. [1203]
Bunu kabul etmeyen bazı cahil hadisçilerin, İmam Muhammed'in kitapları hakkında ta'nda bulunduklarını belirten Serahsî, bazılarının ona:
"Bunların hepsini Ebu Hanife'den veya Ebu Yusuf'tan mı duydun?" diye sormaları üzerine, İmam Muhammed'in:
"Hayır, fakat bunu müzakere yoluyla elde ettik" dediğini nakleder.[1204]
Ebu Hanife'nin, münâveleyi kabul etmekle beraber, bunun sema' ve arz derecesinde kuvvetli olmadığı görüşüne sahip olan alimler arasında yer aldığı belirtilmektedir.[1205]

E- Vicâde

Vicâde, ravisinin hattı ile yazılmış hadisleri veya hadis mecmuasını bulmak, ele geçirmek şeklinde tanımlanan bir tahammül yoludur. Böyle hadisleri bulan kimse, falancanın hattı ile buldum veya okudum diyebileceği gibi, filanca, kitabından kendi hattı ile bize tahdis etti de diyebilir.[1206]
Bu usulün sahabe asrından itibaren mevcut ve maruf olduğu belirtilmektedir. Meselâ, Şahabı Abdullah b. Ömer, babası Hz. Ömer'in kılıcının kabzasında, "beş devenin aşağısı için zekât yoktur..." diye başlayan bir sahife bulmuştur. [1207]Tabiîn devrinde de, sahabeden intikal eden hadis sahifeleri, vicâdeye birer örnek teşkil ederler.[1208]

Serahsi'ye göre bu yolla rivayet caizdir. O şöyle der;
"Eğer bir kimse belirli ve kendi yanında malum bir hatla veya maruf ve mevsuk bir adamın hattıyla bir hadis kitabı bulursa, o kimsenin, "falancanın hattı ile buldum" diyerek rivayeti caizdir. Eğer bu yazıyı belirleyecek hiçbir şey yoksa yani sadece herhangi bir şekilde yazılmış bir hadis kitabiysa, bu hüccet olmaz. Onun kime ait olduğunu teyid edecek bazı şeyler varsa, âdeten, tezvir ve tağyirden emin olduğu anlaşılır ve itimad caiz olur.[1209]

2- Hıfz

Âdil bir ravinin hadis tahammülünde esas alacağı unsurlardan biri olan hıfzın da, azimet ve ruhsat olarak iki yönü bulunmaktadır. Azimet, ravinin, rivayeti dinlediği ve anladığı andan edâ edeceği âna kadar ezberinde tutmasını ifade eder ki, bu, haber naklinde ve şahitlikte Ebu Hanife'nin benimsediği görüştür. Nitekim bu yüzden rivayeti az olmuştur. Bu, aym zamanda. Peygamber (s.a.v.)'in, dini emirleri insanlara beyan ederken takip ettiği yoldur.[1210]
Rivayet konusunda, kitaba dayanmak' ise, hıfzın ruhsat yönünü teşkil eder. Kitaba baktığı zaman, ezberindekileri hatırlaması her ne kadar azimet sayılırsa da bunun ruhsata benzeyen bir tarafı vardır. Şayet kitaba baktığında hiçbirşey hatırlamıyorsa, bunu caiz görenlere göre, bu tamamen ruhsattır.[1211]

3- Edâ

Hadis rivayetlerinin edası (tahdisi, nakledilmesi) da azimet ve ruhsat olarak iki kısımda mütalâa edilmiştir. Azimet, rivayetin lafzı ve manasıyla birlikte duyulduğu şekilde edâ edilmesidir. Ruhsat ise, semâ anında, ravinin, anladığı manayı nakletmesidir.[1212]
Edada ruhsatın bazı çeşitleri vardır. Bunların en önemlisi ise tedlistir. Tedlis, bir kimsenin karşılaştığı (mülâki olduğu) fakat hadis duymadığı kimseden rivayette bulunmasıdır. Dinleyenler, ravinin, hadisi bizzat duymuş olduğunu zannederler.[1213]
Serahsî'nin belirttiğine göre, A'meş ve-Sevrî bu şekilde rivayette bulunuyorlardı. Şu'be ise, bundan şiddetle kaçınıyor ve "zina etmem, tedlis yapmamdan bana daha hoş gelir" diyordu.[1214]
Serahsî'ye göre sahih olan görüş, birincilerin, yani tedlis yapanların görüşüdür. Çünkü sahabe de böyle yapıyorlardı. Onlardan birisi:
"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" diyor, kendisine müracaat edildiği zaman da, "ben bunu Resulullah (s.a.v.)'dan rivayet eden birisinden duydum" diyordu. Fakat onlardan hiçbiri, bu yüzden birbirlerini suçlamıyorlardı. Böylece anlıyoruz ki, bunda bir sakınca yoktur ve bu, mutlak tedlis olarak isimlendirilemez. Hiç kimsenin de bir sahabîyi müdellis olarak nitelemesi caiz değildir.[1215]
Daha sonra mutlak tedlisin tanımım veren Serahsî, bunun, ravinin âlî isnadla rivayetine rağbet kazandırmak için, naklettiği kimsenin ismini isnaddan düşürerek, asıl ravisinden rivayet ediyormuş zannını uyandırmak olduğunu ve bunun iyi bir şey olmadığını belirtir.[1216] Ancak böyle

bir maksad olmadan, dinleyenlere kolaylık bakımından uzun isnadı hazfederek veya tekid maksadıyla, "kale Resulullah" diyerek rivayette bulunulmasında bir sakınca yoktur. Sahabe ve tabiînden yapılan nakiller de bu kısma girer.[1217]
Sadece, sika kimselerin, rivayetlerinde tedlis yapmakla meşhur olmuş kimselerden hadis rivayet etmesi caiz olmakla beraber, sika olmayan kimselerin, rivayetleriyle tedliste şöhrete ulaşmış kimselerden rivayeti caiz değildir.[1218]
Sahabenin, "bununla emrolunduk" veya "şundan nehyolunduk" ya da "sünnet böyledir" şeklindeki ifadeleri, Hanefi mezhebine göre, mutlak olarak Peygamber (s.a.v.)'den ihbarı ifade etmez. Çünkü emir ve nehiy Hz. Peygamberden olabileceği gibi, başkalarından da olabilir. Allah Tealâ, *"Allah'a, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin"* [1219] buyurmuştur. Eğer emir ve nehiy sadece Peygamber (s.a.v)'e hasredilirse, bu ayetin manası tanı olarak gerçekleşemez. Ayrıca Hz. Peygamber, *"sizin, benim sünnetime ve benden sonraki halifelerin sünnetine uymamz gerekir"* [1220] ve *"kim iyi bir sünnet ortaya koyarsa, onun ve onunla amel edenlerin sevabı, o kimseye aittir"* [1221]buyurarak, kendi dışındakilerin de sünnetinin olabileceğine işaret etmiştir. Sahabe, Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinden bahsettikleri zaman âdeten, sünneti ona izafe ederek, "Sünnetü Resulullah" veya "Sünnetü'n-Nebiy" derlerdi.[1222]

VII- Nesh

Nesh, Hanefi mezhebinde geniş ve önemli bir yer tutar. Nitekim Ebu Hanife'nin Kitab ve Sünnette neshin mevcudiyetini kabul etüği ve bilhassa nasih ve mensuhu ayırmada çok titiz davrandığı belirtilir.[1223]
Ebu Hanife, Kur'an'daki neshle ilgili olarak şöyle der:
"Biz biliyoruz ki, Hz. Peygamber iki çeşit tefsir etmezdi. Onun nasih olanını bütün insanlara nasih olarak açıkladı, mensuh olanını da insanlara mensuh olarak açıkladı".[1224]
Hadislerdeki neshle ilgili olarak da o, şunları söylemektedir:
"Bu rivayetler böylece ihtilaflı olarak geldi. Çünkü bunların içinde nâsih de var, mensuh da. "Biz nasıl duymuşsak öyle rivayet ederiz diyorlar". Yazık onlara, akıbetlerinin ne olacağına ne kadar az önem veriyorlar. Oturup, insanlara bazılarının mensuh olduğunu bildikleri hadisleri rivayet ediyorlar. Halbuki bugün, mensuhla amel etmek dalâlettir, insanlar da onların rivayet ettiği hadisi alıp sapıtacaklar".[1225]
Hanefilere göre neshin geçerli olup olmadığı yerler şunlardır:
1- Allah'ın isim ve sıfatlarında nesh olmaz.[1226]
2- Kendisinde, "hâlidîne fîhâ ebedâ" gibi ebedîlik bildiren ve "ilâ yev-mi'1-Kıyâme" gibi hükmün kıyamete kadar yürürlükte olduğunu ifade eden lafızların bulunduğu meselelerde nesh carî olmaz.[1227]
3- Hz. Peygamber'in koyduğu ve hayatında neshetmediği hükümler ondan sonra nesholunamaz. [1228]
4- Nesh emir ve nehiylerde olur [1229] ve bu da ancak Kitab ve Sünnete münhasırdır. [1230]
Nesh dört şekilde vaki olur:
1. Kitabın Kitabla neshi
2. Sünnetin Sünnetle neshi
3. Kitabın Sünnetle neshi
4. Sünnetin Kitabla neshi.[1231]
Serahsi'nin belirttiğine göre, ilk iki kısımdaki neshin cevazı konusunda ulema arasında ihtilaf yoktur. İmam Şafiî son iki kısmı kabul etmez. [1232]Hanefılere göre kıyas, neshedici olmamakla beraber [1233]icma ile neshin carî olduğu ihtilaflıdır.[1234] Sahih olan, icma ile de neshin vaki olmamasıdır.[1235]
Şimdi neshin Sünnette carî olan kısımlarını inceleyelim:[1236]

1- Sünnetin Sünnetle Neshi

Bu, şu şekilde cereyan eder: Mütevatir haber, her türlü haberi tahsis ve neshettiği gibi, meşhur haberler de mütevatir haberi neshedebilir.[1237] Dolayısıyla meşhur haber, âhad haberi neshedebilir. Fakat mütevatir ve meşhur haberler, âlıad haberlerle nesh edilmezler.[1238] Ancak, haber-i vahidin diğer bir haber-i vahidi neshi caizdir.[1239] Mürsel hadislerle de nesh caiz değildir.[1240]
Hadislerde nâsih ve mensuh şu yollarla bilinir:
a- Hz. Peygamber'in işaret ve tahsisiyle.
Kabir ziyaretini ve kurban etlerinin üç günden fazla tutulmasını, önce meneden sonra serbest bırakan hadislerde olduğu gibi bizzat Hz. Peygamber önceki bir hükmün geçerliliğini kaldırmıştır.[1241] İmam Muhammed, 2. hadisle ilgili olarak şöyle der:
"Biz bunu benimseriz. Kurban etini üç günden fazla bekletmek ve ondan faydalanmakta mahzur yoktur. Peygamber (s.a.v.), yasaklamasından sonra bu konuda ruhsat vermiştir. Son sözü, ilk sözünü neshetmiştir. Ebu Hanıfe'nin görüşü de budur.[1242]
b- Aynı meseleyle ilgili olarak, iki veya daha fazla hadisin tearuz etmesiyle bilinir. Bu durumda vürud tarihlerine bakılır. Vürud tarihi önce olanın neshine karar verilir.[1243] Vürud tarihleri belli olmazsa telif (uzlaştırma) cihetine gidilir.[1244] Bu neshe örnek olarak, "ateşte pişmiş birşeyi yiyenin abdest alması gerektiği"ni bildiren hadisin daha sonra, bu durumda abdestin gerekmiyeceğini bildiren hadislerle neshedilmesi gösterilir.[1245] Sabah namazında kunut okunmasının neshedilmesi ile [1246] Ureniyyîn hadisinin neshi de bu çeşit neshe örnek gösterilmektedir. [1247]
c- Bir ravinin, rivayet ettiği hadise muhalif hareket etmesiyle de nesh anlaşılmış olur. Meselâ Ebu Hüreyre'nin, "köpeğin ağzını sürdüğü kabın 7 kere yıkanması gerektiğini" [1248] bildiren kendi rivayetine aykırı hareket etmesi bu tür neshe örnek gösterilir.[1249]

2- Sünnetin Kitabla Neshi

Hanefilere göre, Sünnetin Kitabla neshi caizdir. Zira Hz. Peygamber, Medine'ye geldiklerinde 16 ay Mescid-i Aksa'ya doğru yönelerek namaz kıldılar. Bu hüküm Kur'an'la değil, fiilî sünnetle sabitti. Daha sonra bu Sünnet, *"yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir"* [1250] ayetiyle neshedildi.[1251] Yine, Hz. Peygamber'in müşriklerle yaptığı Hudeybiye anlaşmasının şartlarından olan, "şayet müşriklerden birisi müslüman olarak Medine'ye gelirse derhal geriye iade edilecektir" şartı, *"o kadınları kâfirlere geri göndermeyin"* ayetiyle neshedilmiştir.[1252]

3- Kitabın Sünnetle Neshi

Hanefilere göre, Kitabın Sünnetle neshi şu kayıtlara bağlıdır:
a- Mütevatir ve meşhur haberle Kur'an ayetlerinin neshi caizdir.[1253]
b- Haber-i vâhidle ayetin neshi Peygamber (s.a.v.)'den sonra caiz değildir.[1254]
c- Mürsel hadislerle ayetin neshi caiz değildir.[1255] Kitabın kendi dışındaki birşeyle neshine Serahsî şu örneği verir: Kur'an'ı Kerim'de Peygamber'e hitaben nazil olan,
"Ey Muhammed! Bundan sonra sana hiçbir kadın helâl olmadığı gibi, zevcelerini boşayıp başkalarıyla değiştirmen de helâl değildir" [1256]ayeti, Hz. Aişe ve İbn Ömer'in rivayet ettikleri, "Resulullah (s.a.v.), dünyadan ayrılmadan önce kadınlar ona mubah kılındı" [1257] haberiyle nesholunmuştur.[1258]

4- Neshle İlgili Meseleler

Hanefilerin çoğunluğuna göre, nesh, cem'e takdim edilir. Tarihleri biliniyorsa daha sonra olan önce olanı nesheder. Bu mümkün değilse, imkân nisbetinde iki delilin arası cemedilmeye çalışılır. Hiçbiri mümkün olmuyorsa, iki delille de amel terk edilir.[1259]
Tahavî, suyun ayakta içilmesiyle ilgili bölümde, iki zıt haberin uzlaştırılması konusunda şunları söyler: "Peygamber (s.a.v,)'den, ittifaka ve çelişkiye ihtimali olan iki hadis rivayet edildiği zaman evlâ olan, bunları çelişkiye değil, ittifaka hamletmektir.[1260]
Hanefiler neshi, çok az bir istisna dışında hemen her konuda kabul ettikleri gibi, zaman zaman bunu, ihtilaflardan kurtulmak, itiraz ve hücumlara karşı korunmak için bir kurtuluş yolu olarak ta kullanmışlardır. Bu konuda mezhep asabiyetine bir örnek teşkil etmesi bakımından da önemli olan, ilk Hanefi usulcülerinden Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö.340)'nin görüşlerine yer vereceğiz. O şöyle der:

"Ashabımızın kavline muhalif olan her ayet, ya neshe hamlolunur, ya da aralarında tercih yapılır. Evlâ olan aralarında uygunluk yönü bulunarak tevil yapmaktır" [1261]).
Kerhî'nin verdiği örnekler şunlardır:
Nesh: Allah Tealâ, *"ganimet olarak aldığınız herhangibir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, akrabalara... aittir"*[1262] buyurarak, akrabanın da ganimetten hissesi olduğunu bildirmiştir. Biz diyoruz ki bu ayet (hüküm), sahabenin icmaı ile nesholundu.[1263]
Tercih: Allah Tealâ, *"içinizden, ölenlerin bırakmış olduğu eşler, kendi kendilerine 4 ay 10 gün beklerler"* [1264] buyurmuştur. Ayetin zahiri, kocası ölen hamile kadınların da iddetlerinin, çocuklarını doğurduklarından itibaren 4 ay 10 gün geçmeden bitmeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü ayet, hamile olsun olmasın, kocası ölen bütün kadınları kapsamaktadır. *"Hamilelerin iddet süresi, çocuklarını doğunıncaya kadardır"* [1265] ayeti ise, iddetin bitiminin, 4 ay beklemeye gerek kalmadan doğumla olduğunu belirtmektedir. Bu ayet, kocası ölsün ölmesin, bu durumda olan bütün kadınları kapsamaktadır. Fakat biz, bu ayetin daha önceki ayetten sonra indiğini ve onu neshettiğini bildiren İbn Abbas'ın kavlini tercih ettik. Hz. Ali ise, ayetlerin iniş tarihlerindeki şüpheden dolayı, ihtiyaten her iki süreyi de birleştirdi.[1266]
Tevil: Kıblenin yönü konusunda şüphe edip araştırdıktan sonra, doğru yön sanarak Kabe'ye arkasını dönen kimsenin namazı bize göre caizdir. Çünkü *"nerede olursanız, yüzünüzü Mescid-i Haram'a çeviriniz"*[1267] ayetinin tevili, *"bildiğiniz takdirde Kabe'ye, şüphe halinde ise araştırdığınız yöne dönün"* şeklindedir.[1268]
Bu örneklerden anlaşılacağı gibi, Kerhî'nin, nesh, tercih ve tevil konusunda getirdiği izah tarzları, herkes tarafından kabul edilmiş veya edilebilecek kesin doğrular değildir. Nitekim ilk örnekte geçen sahabenin icmaı ile ayetin neshi keyfiyyeti, hanefilerin büyük bir kısmı dahil diğer mezheblerin ve ulemanın kabul etmediği bir hususdur.
İkinci örnekte gördüğümüz, iki ayet arasında îbn Abbas'ın görüşüne istinaden yapılan tercih de, herkesin kabul ettiği bir tercih yolu değildir. Nitekim Kerhî'nin de belirttiği gibi, Hz. Ali, nüzul tarihleri konusunda şüphe ettiği için iki ayet arasını cemetmiştir.
Üçüncü örnekteki tevile gelince, bunun büyük ölçüde indî ve itibarî bir yorum olduğunda şüphe yoktur.
Kerhî'nin prensip olarak zikrettiği 2.asıl şudur: "Ashabımızın görüşüne aykırı olarak gelen her haber, ya neshe hamlolunur veya benzeri bir haberle çeliştiği için, diğer haber delil alınır, ya da ashabımızın tercih sebepleri gözönüne alınarak aralarında tercih yapılır veya uzlaştırma cihetine gidilir. Ancak bu uzlaştırma, delilin durumuna göre yapılabilir. Eğer delil neshe delâlet ediyorsa, ona hamledilir, şayet bunun dışında bir şeye delâlet ediyorsa ona göre hareket edilir.[1269]
Kerhî'nin bu konuda verdiği örnekler şunlardır: Şafiî, sabah namazının sünnetinin, farzından sonra ve gün doğmadan önce kılınabileceğini söyler. Dayandığı hadis şudur: İsâ'dan şöyle rivayet edilmiştir:
"Resulullah (s.a.v.), beni, sabah namazından sonra iki rekat namaz kılarken gördü ve bu nedir diye sordu. Sabah namazının daha önce kılmadığım iki rekat sünneti dedim. Bunun üzerine birşey demedi".[1270] Kerhî şöyle diyor: "Ben derim ki, bu, Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen, *"sabah namazından sonra güneş doğana kadar, ikindi namazından sonra da güneş batana kadar namaz yoktur"* [1271] hadisiyle neshedilmiştir.
Aralarında, muaraza (çelişki) olan habere gelince, bu, Enes'in rivayet ettiği, "Peygamber (s.a.v.), dünyadan ayrılana kadar, sabah namazlarında kunut duası okudu" [1272] hadisiyle, yine onun rivayeti olan, "Nebi (s.a.v.), bir ay kunut okudu, sonra terk etti" [1273]hadisi arasında görülen çelişkidir. Tearuz ettikleri için her iki hadis de terkedilir ve bize İbn Mes'ud ve diğerlerinin rivayet ettikleri, "Peygamber (s.a.v.), iki ay boyunca Arab kabilelerinden birine beddua etti, sonra bunu terk etti" [1274]hadisi[1275]kalır.
Tevile gelince, bu da şu şekilde olur: "Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edildiğine göre o, rükudan kalktığı zaman *"semiallahu limen hamideh, rabbenâ leke'1-hamd"*[1276] derdi. Bu, her iki zikri, imam ve cemaatın birlikte yapacaklarına delâlet eder. Daha sonra, başka bir hadiste, Peygamber (s.a.v.):
"imam, semiallahulimen hamideh" deyince, siz de:
"Rabbena leke'l-hamd" deyin" buyurmuştur. Böylece zikir ikiye taksim edilmiş oldu. Taksim ise ortaklığı bozar. Bu durumda iki rivayetin arasını bulmak için biz deriz ki: "Cem', (yani iki zikri bir arada söylemek) tek başına namaz kılan içindir. Ebu Hanife'den nakledildiğine göre, cem', nafile namaz kılan, ifrad ise farz namaz kılan içindir.[1277]
Kerhf nin zikrettiği üçüncü prensip te şudur: "Eğer sahabeden bir hadis, ashabımızın görüşüne muhalif olarak varid olmuşsa, bu durumda bakılır: Eğer bu hadis vürudu bakımından sahih değilse buna cevap vermeğe gerek yoktur. Şayet vürudu itibariyle sahihse bu durumda en güzel ve şüphelerden en uzak yol şudur: Sahabiden gelen hadis, icma olmayan bir konuda varid olmuşsa bu, ya tevile hamlolunur veya kendisiyle, diğer bir şahabı arasında muaraza olduğu düşünülür.[1278]
Kerhî'nin buraya kadar naklettiğimiz prensipleri, kendi mezhep imamları hakkında beslediği, aşırı hüsnü zandan neş'et etmektedir. Çünkü bu prensiplere göre ayet ve hadisler bir bakıma, mezhep imamlarının görüş ve anlayışları doğrultusunda tahakküm altına alınmaktadır. Halbuki Hanefi mezhebi imamlarının, Kur'an ve Sünneti anlamada, diğer imamlara kıyasla mutlak bir başarı sağlamış olmaları mümkün olmadığı gibi, onların bütün sünnet bilgisine hakim oldukları da düşünülemez. Ayrıca kendilerinden de böyle bir iddia nakledilmiş değildir. Bilâkis Ebu Hanife'nin:
"Benim görüşümü, Allah'ın Kitabı, Resulullah'ın haberi, sahabenin görüşü karşısında terk ediniz" dediği nakledilmektedir.[1279]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cerh Ve Ta'dil Edenleri Karşısında Ebu Hanife

Ebu Hanife, İslam Tarihi boyunca, üzerinde en çok konuşulan, lehinde ve aleyhinde en çok fikir serdedilen şahsiyetlerden biri olmuştur. Bu keyfiyet ayru zamanda onun, İslam aleminde ulaştığı şöhrete, müslümanlar arasındaki değerine işaret, eden bir göstergedir. İbn Abdilberr buna temasla şöyle der:
"Ebu Hanife'den rivayette bulunarak onu tevsik edenler (güvenilir olduğunu söyleyenler) ve onu methedenler, onun aleyhinde konuşanlardan daha çoktur. Hadisçilerden onun aleyhinde konuşanlar ise, ekseriya onu reye dalmakla, kıyasla ve irca ile ayıplamışlardır. Geçmişteki insanların bazı kişiler hakkında muhalif görüş serdetmelerinin o insanın şerefine işaret edeceği söylenmiştir. Görmüyor musun, Ali b. Ebi Talip hakkında iki grup, yani aşın sevenler ve aşırı buğzedenler helake uğramışlardır. Çünkü hadiste bu iki grubun helak olacağı belirtilmiştir. Bu, dinde ve fazilette zirveye ulaşmış şerefli kimselerin sıfatıdır".[1280]
Gerçekten de Ebu Hanife'yi övenler ve yerenler arasında aşırı gidenler vardır. Ancak bu aşırılık, onu kötüleyenler bakımından çok daha belirgindir. Çoğunluğunu hadisçilerin teşkil ettiği bu ikinci grupta Ebu Hanife'yi zındıklık ve küfürle suçlayanlar bile mevcuttur. Bu konuda yine İbn Abdilberr' i dinleyelim: "Hadisçiler Ebu Hanife'yi kötülemek konusunda ileri gittiler ve haddi aştılar. Onlara göre bu hücumun sebebi, Ebu Hanife'nin rey ve kıyası rivayetlere sokması ve bunlara itibar etmesidir. Halbuki ilim ehlinin çoğuna göre, sahih rivayet karşısındaki kıyas ve nazar (akıl) batıldır".[1281] İbn Abdilberr buna cevaben:
"İlim ehlinden bir kimse bilmiyorum ki bir ayeti tevilinden veya bir sünnet hakkındaki görüşünden dolayı uygun bir teville veya nesh iddiasıyla diğer bir sünneti reddetmiş olmasın. Ancak bu, Ebu Hanife'de diğerlerinden daha çok olmuştur" demektedir.[1282] Ebu Hanife'yi cerh ve ta'dil edenlere geçmeden önce, cerh ve ta'dille ilgili bazı noktalara temas etmek faydalı olacaktır.
Sözlük anlamı yaralamak olan cerh, hadis ıstılahında, bir hadis ravisinin kusurlu sıfatlarını ortaya koymak, onun şehadetini reddetmek, yani rivayet ettiği hadisin reddedilmesini sağlamaktır.[1283]
Ta'dil ise, bir ravinin adaletinin, yani güvenilir olduğunun açıklanması, dolayısıyla rivayetlerinin kabul edilebilir olduğunun belirlenmesidir. [1284]
Raviler hakkındaki cerh ve ta'dil işlemi, esas itibariyle hadis alimlerinin içtihadına dayanmaktadır. Bu konuda, hadisciler tarafından birtakım kurallar teshil edilmiş olmakla beraber bunlar herkesin, hatta hadisçilerin üzerinde ittifak ettikleri genel kurallar değildir. Nitekim Fethu'l-Kadir müellifi şöyle der:
"Müslim ve Buhari, kitaplarında, cerhe uğramış ve aleyhlerinde konuşulmuş birçok ravinin rivayetlerine yer vermişlerdir. Çünkü ravilerin durumu, alimlerin onlar hakkındaki içtihatlarına bağlıdır. Bu konudaki şartlar da böyledir. Birinin şart olarak ileri sürdüğünü diğeri reddeder. Dolayısıyla bir şartı kabul etmeyen kimsenin rivayeti, o şartı kabul eden diğerinin muhalefetine maruz kalır. Birinin zayıf sayıp, diğerinin tevsik ettiği ravi için de durum aynıdır. Müçtehid olmayan ve ravi hakkında yeterli bilgisi bulunmayan kimse için, çoğunluğun üzerinde birleştikleri bir hususa dayanmak tatmin edici olabilir. Ancak müçtehit olan veya raviler konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kimsenin bu hususta şartı dikkate alıp almama konusunda sadece kendi reyine dayanması gerekir. Niçin, senedi sahih olan bir hadis, zayıflığına delâlet eden bir karine

sebebiyle aynı zamanda zayıf sayılmasın? Hasen olan bir hadis, başka bir karineyle niçin sıhhat derecesine yükselmesin. Sahabenin ve selefin ileri gelenleri hep böyle yapagelmişlerdir".[1285]
Zehebînin, Tezkiretü'l-Huffaz'ının girişinde, "bu kitap, Nebevî ilim hamillerinden ta'dil olunanların, tevsik ve taz'ifte, tashih ve tezyifte içtihatlarına müracaat edilenlerin isimlerini ihtiva eden bir tezkiredir" [1286] ifadesinden hareket eden Tehânevî, "bundan anlaşılıyor ki, ravilerin güvenilir veya zayıf olanlarının belirlenmesi ihtilafa ihtimali olan içtihadı bir iştir. Dolayısıyla, bir kimsenin diğeri hakkındaki cerhi, o kimsenin herkesin nazarında mecruh olmasını gerekli kılmaz" demektedir.[1287]
Cerh ve ta'dilin içtihadı bir iş olması, yanılma ihtimalini de beraberinde taşımaktadır. Her müçtehidin, içtihadında mutlaka doğruya isabet edeceği nasıl söylenemezse, her cârih ve muaddilin de cerh ya da ta'dil ettiği kişi hakkında mutlaka isabetli olduğu söylenemez. Üstelik insanlar hakkında karar vermek, herhangibir mesele hakkında hüküm vermekten çok daha zor, o nisbette de hataya ihtimallidir.
Cerh ve ta'dilin herşeyden önce içtihadı ve yanılmaya açık bir konu oluşu keyfiyeti üzerinde bu kadar durmamızın sebebi, hadis ve sünnete bağlılığı hususunda şüphe bulunmayan Ebu Hanifenin birçok hadisçi tarafından insafsız cerhlere maruz bırakılmış olmasıdır.
Ebu Hanife'ye yöneltilen cerhlerin hemen hemen tamamının müphem, yani sebepleri açıklanmayan cerhler olduğunu belirten Tehânevî, onun ta'dil ve tevsik edenleri, özellikle, cârihlerin cerh sebeplerini açıklayarak reddeden ve bunların hasedden neşet eden ve aslında cerh sebebi sayılmayan şeyler olduğunu ortaya koyan muaddilleri karşısında, bu gibi cerhlerin kabul edilemiyeceğini kaydeder.[1288]
Mesela, bu müphem cerhlerin başında yer alan "ehl-i reyden olma" keyfiyeti genellikle gelişigüzel bir suçlama olarak kullanılmış ve bundan, sikalıkları üzerinde ihtilaf bulunmayan bazı hadis ravileri bile kurtulamamışlardır.[1289] Cerhde sık sık kullanılan bu moda tabir yüzünden, Ebu Hanife ve ashabının rivayetlerine sahih hadis kitaplarında yer verilmemiştir. Bunun bir nevi kaçış olduğunu belirten İbn Teymiyye:
"Ebu Yusuf ve benzerleri gibi sikalıkları tasrih edilmiş kimselerin bile, sahihayn gibi belli-başlı hadis kitaplarında rivayetlerine yer verilmemiştir," demektedir.[1290]
Bu hususu Kasımı şöyle dile getirir:
"Sahih hadis kitaplarının müellifleri, rey ehlinden rivayet konusunda haksızlık yapmışlardır. Sahihlerde, müsnedlerde ve sünenlerde İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed gibi kimselerin isimlerine hemen hemen hiç rastlanmaz. Çünkü hadisciler bunları zayıf saymışlardır. Yemin ederim ki bu ikisi hakkında insaflı davranmadılar. Bunlar birer engin denizdir. Eserleri, ilimlerinin genişliğine ve derinliğine şahittir. Belki birçok hadis hafızından daha ileridedirler. Ebu Yusufun Kitabü'1-Harac'ını ve İmam Muhammed'in Muvatta'ını zikretmek bunun için yeterlidir.[1291]
Böylesine müphem cerhlerin taarruzuna en çok maruz kalan fukaha ve özellikle Hanefi fakihleri, hadis imamlarınca mücmel ve müphem olarak, yani sebepleri açıklanmamış bir şekilde ravilere yöneltilen ta'nların kabul edilmeyeceği prensibini getirmişler. Ve "bu hadis sabit değil" veya "münker" ya da "falanca metruku'l hadis", yahut "zahibu'l-hadis" veya "mecruh", ya da "adil değil" gibi ta'n sebebi zikredilmemiş mücerred cerhlerin geçersiz olduğunu belirtmişlerdir.[1292] Buna mukabil sebebi belirtilmemiş ta'dil makbuldür. Çünkü ta'dile sebep olan haller sayılamıyacak kadar çoktur.[1293]
Cerh ve ta'dille ilgili önemli gördüğümüz bu noktalara temas ettikten sonra Ebu Hanife hakkında lehte ve aleyhte konuşanlara yani cerh ve ta'dil edenlere geçebiliriz.[1294]

I- Ebû Hanife'yi Ta'dil Edenler

Daha önce de belirttiğimiz gibi İbn Abdilberr'e göre, Ebu Hanife'yi tevsik edenler, yani güvenilir olduğunu söyleyenler onun aleyhinde konuşanlardan daha çoktur.[1295] Hadis ve Sünnet'e ittihada diğer imamlardan farkı olmayan ve fıkhî görüşleriyle İslam Hukukunda mezhep (ekol) olmuş meşhur bir fakih için bu durum son derece tabiidir.
Kevserî, İbnu'd-Dahîl es-Saydalânî (ö.388) nin, Kitabu'd-Duafâs'ında Ebu Hanife'ye hücum eden Ukayli'ye cevap olarak kaleme aldığı eserinden naklen, ilk üç asır ashabından Ebu Hanife'yi övenlerin bir listesini vermiştir.[1296] Toplam 67 kişinin yer aldığı bu liste, muasırlarından, Etbau't-Tâbiîn dönemi sonuna kadar Ebu Hanife'yi ta'dil edenleri ihtiva ettiği için önemlidir. Zira Ebu Hanife'nin aleyhinde bulunanların birçoğu bu dönemden sonra yaşamış kimselerdir. Nitekim Yahya b. Maîn (ö.233)zamanına kadar Ebu Hanife'nin cerhe uğramadığı, ancak Ahmed b. Hanbel mihnesi, yani halk-ı Kur'an meselesinden sonra muhaddislerin gruplara ayrılmasıyla, bu konuda herkesin önüne geleni söylediği belirtilmektedir.[1297]
Kendi döneminde veya ondan kısa bir süre sonra, Ebu Hanife aleyhinde konuştuğu bildirilen birçok kimsenin, aynı zamanda onun için övücü sözler sarfettikleri nakledilir. Mesela İmatn Malik, Sufyân-ı Sevrî, Süfyan b.Uyeyne, Şu'be, Yahya b. Maîn ve daha birçok kimsenin her iki türden ifadeleri nakledilmiştir. Bunun gibi, Hatib Bağdâdfnin, "Tarih"inde, Ebu Hanife aleyhine konuşanlar listesine aldığı bazı kimseler, onun şeyhinin şeyhlerinden olan İbnu'd-Dahîl'in listesinde methedenler safındadır.[1298]
Ebu Hanife'yi, muasırlarından ve kendi dönemine yakın yaşamış kimselerden ta'dil edenleri ihtiva eden bu geniş listeyi burada zikretmek yerinde olacaktır:
1- Ebu Ca'fer Muhammed el-Bâkır
2- Hammad b. Ebî Süleyman
3- Mis'ar b. Kidam
4- Eyyüb es-Sahtiyânî
5- A'meş
6- Şu'be,
7- Süfyan es-Sevrî
8- Süfyan b. Uyeyne
9- Muğîre b. Miksem
10- Hasen b. Salih b. Hayy
11- Said b. Ebî Arûbe
12- Hammad b. Zeyd
13- Şerik el-Kâdî
14- İbn Şübrüme
15- Yahya b. Saîd el-Kattan
16- Abdullah b. Mübarek
17- Kasım b. Maan
18- Hucr b. Abdilcebbar
19- Züheyr b. Muaviye
20- İbn Cüreyc
21- Abdürrezzak
22- Şafii
23- Veki' b. Cerrah
24- Halid el-Vâsıtî
25- Fadl b. Musa
26- İsa b. Yunus
27- Abdulhamid el-Hımmânî
28- Ma'mer b. Râşid
29- Nadr b. Muhammed
30- Yunus b. İshak
31- İsrail b. Yunus
32- Züfer b. Hüzeyl
33- Osman el-Bettî
34- Cerîr b. Abdulhamîd
35- Ebu Mukatil Hafs b. Müslim
36- Ebu Yusuf el-Kâdî

37- Selim b. Salim el-Belhî
38- Yahya b. Âdem
39-Yezid b. Harun
40- İbn Ebî Rezme
41- Said b. Salim el-Kaddah
42- Şeddad b. Hakim
43- Hârice b. Mus'ab
44- Halef b. Eyyub
45- Ebu Abdirrahman el-Mukrî
46- Muhammed b. es-Sâib
47- Hasen b. 'Umâre
48- Ebu Nuaym Fadl b. Dukeyn
49- Hakem b. Hişam
50- Yezid b. Zeri'
51- Abdullah b. Davud el-Hureybî
52- Muhammed b. Fudayl
53- Zekeriyya b. Ebî Zaide
54- Yahya b. Zekeriyya b. Ebî Zaide
55- Zâide b. Kudâme,
56- Yahya b. Maîn
57- Malik b. Miğvel
58- Ebu Bekir b. Ayyaş
59- Ebu Halid el-Ahmer
60- Kays b. er-Rebi1
61- Ebu Kasım en-Nebil
62- Abdullah b. Musa
63- Muhammed b. Câbir
64- el-Asma'î
65- Şakîk el-Belhî
66- Ali b. Asım
67- Yahya b. Nasr.[1299]

Bu listeye kitabında yer veren Kevserî, ne İbnu'd-Dahîl'in, ne de İbn Abdilberr'in Hanefi mezhebinden olmadıklarını belirtir.[1300]

Ebu Hanife'yi ta'dil edenler arasında, Şu'be, Süfyân-ı Sevrî, Yahya b Maîn, Yahya b. Saîd el-Kattan gibi, ravileri cerhde sertlikleriyle tanınan [1301] kimselerin yer alması dikkat çekicidir. Üstelik Şu'be, Irak'ta hadis ricali üzerinde ilk konuşan ve daha sonra cerh ve ta'dil konusunda alem kabul edilen bir kimsedir.[1302]

Cerh ve ta'dil imamlarının başlıcalarından biri olan Yahya b. Ma'în de Ebu Hanife'yi açık bir şekilde tevsik edenlerdendir.[1303] Şöyle der:

"O sika idi. Sadece ezberlediği hadisi rivayet eder, ezberinde olmayanı rivayet etmezdi". [1304] Başka bir soru üzerine O, Ebu Hanife'nin sika olduğunu, kimsenin onu zayıf saydığını duymadığını, Şu'be b. Haccac'ın, kendisine hadis rivayet etmesi için ona mektup yazdığını belirtir.[1305] Hadisçilerin Ebu Hanife'ye hücumda aşırı gittiklerini kabul eden İbn Maîn,

"Ebu Hanife yalan söyler miydi?" diyenlere karşılık,

"O böyle şeylerden berî, şerefli bir kimseydi" demiş ve Ebu Hanife'nin hadiste doğru söyleyenlerden (sâdık) olduğunu ifade etmiştir.[1306]

Yahya b. Ma'în'in, Ebu Hanife hakkındaki bu tevsik ve ta'dilini zikreden Ebu Gudde, Buhari'nin, Müslim'in, Ebu Davud'un, Ahmed b. Hanbel'in ve Ebu Hâtim'in şeyhi olan bu cerh ve ta'dil imamının, zaman ve mekân olarak yakınlık, ashabı ile içli dışlı olma ve onlardan rivayette bulunma itibariyle Ebu Hanife'yi diğerlerinden çok daha iyi tanıyacağını belirterek kanaatim şöyle açıklar:

"Bu konuda, Ebu Hanife'nin vefatından asır veya asırlar sonra doğmuş Buhârî ve ona tabi olanların sözü değil, İbn Maîn'in sözü geçerlidir. Yahya b. Maîn konuştuğu zaman Buhanı, Müslim, Nesâî, İbn Adiyy, Dârekutııî ve diğerleri susarlar. Çünkü bunların hepsi, İbn Maîn'in rical konusunda emsalsiz olduğuna şahittik etmişlerdir".[1307]

Hadis hafızlarının büyüklerinden ve Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Yahya b. Maîn ve Ali b. el-Medînî'nin şeyhlerinden olan Yezid b. Hânın da Ebu Hanife'yi şöyle ta'dil eder:

"Bin alime ulaştım ve çoklarından ilim aldım. Aralarında beş kişiden daha fakih, daha dindar ve daha alim kimse görmedim. Bunların ilki Ebu Hanife'dir".[1308]

Ebu Hanife'yi insanların en fakihi diye niteleyen talebelerinden Abdullah b. Mübarek de:

"Kûfe'ye girdim ve alimlerine şu beldenizde insanların en alimi kimdir diye sordum. Hepsi birden:

İmam Ebu Hanife dediler" demektedir.[1309] Bunları kaydeden Tehânevî, o zamanın ilminin Kur'an ve Hadisten ibaret olduğunu, insanların en aliminin de Kur'an ve Hadisi en iyi bilen kimse olduğunu belirtir.[1310]

Buhari'nin şeyhlerinden oîan Fadl b. Dükeyn:

"Ebu Hanife'nin meseleleri derinlemesine inceleyen bir kimse olduğunu belirtirken, "diğer bir şeyhi Mekkî b. İbrahim de", Ebu Hanife'nin, zamanında yaşayan insanların en alimi olduğunu" kaydeder.[1311]

Büyük hadis imamlarından olan ve rical konusunda sertliği ile tanınan, Yahya b. Said el -Kattan'ın Ebu Hanife'yi şöyle takdir ettiği nakledilir:

"Allah'a karşı ne yalan söyleyelim. Ebu Hanifenin reyinden daha güzel rey işitmedik ve görüşlerinin birçoğunu benimsedik" [1312]İbnü'l-Kattan, Ebu Hanife hakkında sorulan bir soru üzerine de "onun sika olduğunu" belirtir.[1313]

İmam Şafii'nin, "insanlar fıkıhta Ebu Hanife'nin çocuklarıdır" [1314] sözü, onun hakkında söylediği en meşhur ta'dil ifadesidir. İlk hadis musannıflarından Ma'mer b. Râşid de:

"Hasan Basrîden sonra fıkıhta Ebu Hanife'den daha güzel konuşan birini bilmiyorum" [1315] diyerek onun fıkhî kudretine işaret etmiştir. İmam Buhari'nin:

"Ondan başka kimsenin yanında kendimi küçük görmedim" [1316] dediği şeyhi Ali İbnü'l-Medînî de Ebu Hanife'yi ta'dil edenlerdendir. O şöyle der:

"Ebu Hanife sikadır ve raviliğinde bir beis yoktur. Ondan Sevrî ve İbn Mübarek rivayet etmişlerdir".[1317]

Ebu Hanife'nin muasırlarından olan Şu'be, onun hakkında:

"Vallahi o güzel anlayışlı ve hıfzı kuvvetli idi"[1318] derken, Evzaî, "meselelelerin zorluklarını insanlar içinde en iyi bilen o idi" [1319]demektedir. Hocaları arasında sayılan İmam Cafer es-Sâdık da:

"Ebu Hanife, beldesi halkının en fakihi idi[1320] diyerek onu övmüştür.

Hıfzı ve zühdü ile Kûfe'nin medâr-ı iftiharı olan Mis'ar b. Kidam ise Ebu Hanife'yi gördüğü zaman hürmeten ayağa kalkar, oturduğu zaman gider önüne otururdu.[1321]

İbn Hacer'in naklettiğine göre, Süfyân-ı Sevrî şöyle demiştir:

"Ebu Hanife'nin önünde, şahin önündeki serçeler gibiyiz. O gerçekten alimlerin efendisidir." [1322]Nitekim Ebu Yusuf, Sevri'nin Ebu Hanife'ye bağlılıkta kendisinden ileride olduğunu" belirtmiştir.[1323]

Abdullah b. Davud el-Hureybî ise, Ebu Hanife aleyhinde bulunan kimseleri telmihen şöyle der:

"Ebu Hanife hakkında konuşan insanlar, hasedçi ve cahildirler. Bana göre onlar en iyi durumda cahildirler". [1324] Kendisine, insanların Ebu Hanife'yi ayıpladıkları husus nedir? Diye sorulunca şöyle cevap verir:

"Vallahi onların ayıpladıkları bir konuda, onun ancak isabet ettiğini, ayıplayanların ise hata ettiklerini biliyorum. Bir keresinde onu Safa ile Merve arasında sa'yederken gördüğümde bütün gözler ona çevrilmişti".[1325]

İmam Şafii'nin bildirdiğine göre, İmam Malik de Ebu Hanife'yi övenler içindedir. Ona, Ebu Hanife'yi görüp görmediği sorulur. Şöyle cevap verir:

"Evci öyle bir adam gördüm ki şu direği altın yapacağını söylese, buna delil getirebilir".[1326]

Görüldüğü gibi, Ebu Hanife hakkındaki övgülerin birçoğu onun fıkhî gücü ile ilgilidir. Fakat bu, aynı zamanda onun fıkhının kaynağı olan Kur'an

ve Hadis ilimleri itibariyle de tevsik ve ta'dil edildiğine işaretttir. Bu iki kaynağa dayanmadan, mücerret reyle fıkıhta söz sahibi olmak mümkün değildir.
Nitekim hadisçiler sık sık, çözemedikleri meseleleri, fukahaya havale etmek durumunda kalmışlardır. Onun için, Süfyan b. Uyeyne'nin meclisinde bulunan Ebu Hanife ashabından Bişr b. Velid el-Kâdî, zor bir mesele ile karşılaşıldığı zaman, Süfyan'ın;
"Burada Ebu Hanife ashabından kimse var mı?" diye sorduğunu, kendisine işaret edilince de, "haydi cevap ver" dediğini ve kendisinin de cevap verdiğini belirtir. Bunun üzerine Süfyan:
"Dinde kurtuluş, fukahaya teslim olmaktır" demiştir.[1327]
Kendisine soru soran birisine A'meş, Ebu Hanife'nin halkasını göstererek:
"Bu halkaya devam et, çünkü onlar, bir meseleyle karşılaştıkları zaman, isabet edene kadar onunla uğraşmaktan vazgeçmiyorlar" demiştir.[1328]
Hatib Bağdadî, İbn Kerâme'den şu nakilde bulunmuştur: "Birgün Vekir b. Cerrah'ın yanında idik. Adamın biri, "Ebu Hanife hata etti" dedi. Veki': "Onun yanında Züfer, Ebu Yusuf ve Muhammed gibi kıyas ve içtihatlarıyla, Yahya h. Zekeriyya b. Ebi Zaide, Hafs b. Gıyas, Hıbban ve Mendel b. Ali gibi hadis hıfzı ve bilgisiyle, Kasım b. Maan gibi Arapçaya hakimiyetiyle, Davud b. Nusayr et-Tâî ve Fudayl b. Iyad gibi zühd ve takvalarıyla şöhrete ulaşmış kişiler varken, Ebu Hanife nasıl hata edebilir? Böyle arkadaşlara ve talebelere sahip olan kimse, kolay kolay hata etmez, etse bile onu hakikate döndürürler" diye karşılık verdi.[1329]
Esed b. el-Furat'm bildirdiğine göre, Ebu Hanife'den imlâ suretiyle kitap tedvin eden 40 talebesi vardır. Bunlardan Ebu Yusuf, Züfer, Dâvud et-Tâî, Esed b. Amr, Yusuf b. Halid es-Semti, Yahya b. Zekeriyya b. Ebi Zâi-de'nin de içinde bulunduğu 10 tanesi ileri gelenlerindendi.[1330]
Ebu Hanife ve ashabı hakkında menfî kanaata sahip olan Ahmed b. Hanbel'in bile, halk-ı Kur'an meselesinden dolayı zulüm gördüğü esnada, Ebu Hanife'nin kadılık teklifini reddetmesi yüzünden dövülmesini hatırlayarak, ona merhameten ağladığı ve böylece teselli olduğu bildirilmektedir.[1331]
Buraya kadar andığımız, Ebu Hanife'yi ta'dil ve tevsik edenler, ya onun döneminde veya onun dönemine yakın tarihlerde yaşamış, bizzat onunla veya talebeleriyle görüşüp ilmî alışverişlerde bulunmuş önemli ilmî şahsiyetlerdir. Bu yüzden Ebu Hanife hakkındaki değerlendirmeleri daha isabetli ve kabule şayandır. Şimdi de kendi döneminden asırlar sonra yaşamış belli başlı bazı hadisçilerin Ebu Hanife hakkındaki olumlu değerlendirmelerini zikredeceğiz. Bunların hemen hemen hepsi, Hanefi mezhebine mensup olmayan kimselerdir.
Meşhur Sünen sahibi Ebu Davud es-Sicistânî (ö.275), üç fıkıh imamını hayırla yadederek şöyle demiştir:
"Allah rahmet eylesin, Malik, Şafii ve Ebu Hanife imam idiler".[1332]
El-Fihrist müellifi İbnü'n-Nedim Muhammed b. İshak, Ebu Hanifenin ilminin genişliğine işaretle;
"Karada ve denizde, doğuda ve batıda, uzakta ve yakında ilmin tedvini Ebu Hanife sayesindedir." Demiştir.[1333]
Maliki mezhebine mensup, Endülüs'lü büyük muhaddis, Ebu Ömer Yusuf b. Abdilberr (ö.463) de, Ebu Hanife'yi takdir edenlerden ve ona hücum edenleri, insafsızlıkla suçlayanlardan biridir. O, Ebu Hanife'yi şöyle değerlendirmiştir: "Fıkıhta imamdı. Rey ve kıyası güzel, (meseleleri) istihracı latif, zihni iyi, anlayışı seri, zeki akıllı ve dindardı. Adil ravilerin ahad haberlerini, üzerinde icma edilmiş usullere aykırı bulduğu zaman kabul etmezdi. Ehl-i hadis bunu hoş görmeyerek onu kötülediler ve bunda aşırı gittiler. Bazıları faziletleri, bazıları da kötülükleri üzerine kitaplar yazdılar. Hadisçilerin çoğu onu zemmederler. Hanbelilerin tamamı bugün onu kötülemektedirler. Çünkü Ahmed h. Hanbel, Ebu Hanife ve ashabı aleyhinde konuşanlardan biri idi".[1334]
İbn Abdilberr, diğer iki imam (Malik ve Şafii) ile birlikte, Ebu Hanife'nin faziletlerini, onun lehinde konuşanları, tevsik ve ta'dil edenleri ihtiva eden bir kitap yazmıştır.[1335] Ayrıca diğer bir eserinde Ebu Hanife'ye yöneltilen bazı suçlama ve cerhleri zikrederek bunların geçersiz olduğunu belirtmiştir.[1336]
Ebu Hanife ve talebelerinden övgüyle bahseden diğer meşhur bir hadisci de, Zehebî (ö.748) dir. Ebu Hanife ve iki talebesi Ebu Yusuf ve İmam Muhammed hakkında müstakil bir menakıb kaleme alan Zehebî, Ebu Hanife'nin muhaddis olmadığını kabul ederken, onun yalancılıkla itham edilemiyeceğini belirtir. Ona göre, Ebu Hanife, himmetini Kur'an ve fıkıh üzerine yoğunlaştırmıştır ve bir ilimde ileri gidenin diğerinde geri kalması tabiidir.[1337]
Tezkiretü'l-Huffaz da Ebu Hanife'yi şöyle tavsif eder:
"O, muttaki, alim, ilmiyle amil, âbid, şam büyük bir imamdı. Sultanlardan hediye kabul etmez, ticaret yaparak kazanç sağlardı".[1338]
Bununla birlikte Zehebî, "Mîzânü'l-İ'tidal" de Ebu Hanifeden daha değişik bir şekilde bahseder:
"Rey ehlinin imamıdır. Nesâî, İbn Adiyy ve diğerleri hıfzı yönünden onu zayıf saymışlardır" [1339] Zehebî burada her ne kadar kendi değer yargısını zikretmemişse de, onu zayıf sayanlar olduğunu söyleyerek bir bakıma Ebu Hanife'yi ravi olarak tenkid edenlere katılmış görünmektedir. Mamafih, Ebu Hanife'nin terceme-i halinin, Mizanü'l-İ'tidal'in bazı yazma nüshalarında yer almadığı, bunun sonradan ilave edilmiş olduğu da iddia edilmiştir.[1340] Bunu isbat için uzun bir ta'lik yazan [1341]Ebu Gudde, Zehebî'nin, bizzat mezkûr kitabının girişinde [1342]"Ebu Hanife, Şafii, Buharî gibi, füruatta kendilerine tabi olunan imamlardan hiçbirini, İslam'daki şerefli mevkilerinden, insanlar üzerindeki büyük etkilerinden dolayı kitabımda zikretmedim. Şayet onlardan birini zikrettiysem, Allah ve insanlar nazarında ona zarar vermeyecek, insaflı bir şekilde zikrettim" dediğini kaydederek, Zehebî'nin Ebu Hanife'ye kitabında yer vermediğini belirtmektedir.[1343] Fakat Zehebî, bu ifadesinin devamında, "insana zarar veren şeyin "yalancılık", "hatada ısrar" ve "batıl tedlis" olduğunu açıkladığına [1344] ve başka bir eserinde de Ebu Hanife'nin yalan söylemekten yüce bir şahsiyet olduğunu belirttiğine [1345]göre, Mizanü'l-İ'tidalde onu, hıfzı yönünden zayıf bulanlara işaret etmiş olması yadırganacak bir husus değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Zehebî, Ebu Hanife'nin hadiscilikte geri kaldığını kabul etmekle beraber onu cerhedecek hiçbir ifadeye yer vermemiş, bilakis, hakkında takdirkâr ifadeler kullanmıştır. Nitekim diğer bir eserinde, "Ebu Hanife, adem oğlunun en zekîlerinden biri idi" [1346] demektedir.
Hicrî 9. asrın ünlü hadisçilerinden İbn Hacer el-Askalânî (ö.852) de, Tehzîbü't-Tehzib'inde, Ebu Hanife hakkında gösterilen hüsnü teveccüh ve hadis alanındaki güvenilirliği konusunda birçok rivayete yer vermiştir.[1347] Aynı asrın diğer meşhur bir alim ve muhaddisi Süyuti (ö.911) ise Ebu Hanife'ye dair müstakil bir menâkıb yazmış,[1348] ayrıca Tabakâtü'l-Huffaz'ında ona yer vermiştir.[1349]
Süyuti'nin talebesi olan Şa'rânî (ö.973) ise el-Mizanü'1-Kübrâsında, Ebu Hanife'den övgüyle söz etmekte, ona yöneltilen ithamlara cevaplar vermektedir. Ebu Hanife müsnedlerinden üç sahih nüshayı gözden geçirdiğini belirten Şa'rânî, Ebu Hanife'nin sadece, Esved, Alkame, Atâ, İkrime, Mücâhid, Mekhul, Hasen Basrî ve bunlar gibi sika adil ve seçkin tabîîlerden rivayette bulunduğunu, Ebu Hanife'yle, Hz.Peygamber arasındaki ravilerin güvenilir ve seçkin kimseler olduklarını, aralarında yalancı ve yalanla itham edilmiş kimse bulunmadığını kaydeder.[1350]
Şa'rânî ile muasır diğer bir Şafii alimi İbn Hacer el-Heytemî (ö.973) ise Ebu Hanife hakkında değerli bir menâkıb kitabı yazmıştır.[1351]

II- Ebu Hanife'yi Cerhedenler

Ebu Hanife'yi hadis yönünden tenkid edenler genellikle iki nokta üzerinde çok dururlar:
1- Rey ve kıyası fazlaca kullanması
2- Sahih sünnete muhalefet etmesi.
Ebu Hanife ve ashabının, rey ehli olarak isimlendirilmelerinin menşei ve sebeplerini giriş bölümünde incelemiş, yerine göre Ebu Hanife'nin hadisçilerce zayıf kabul edilen bazı hadisleri bile kıyasa takdim ettiğini örnekleriyle görmüştük. Hadis ve Sünnete karşı genel tutumundan bahsederken, Ebu Hanife'nin sahih hadise karşı kasdî bir muhalefetinin sözkonusu olamıyacağını da belirtmiştik.
Ebu Hanife'nin hadise muhalefeti konusunda günümüze kadar süregelen iddialara verilen çeşitli cevaplar yanısıra, son asırda mezheplere ve mezhep taklitçiliğine hücum sadedinde ortaya çıkan bir gruba yöneltilen şu cevap, meseleye açıklık getirmesi bakımından önemlidir. Hintli müellif şöyle der:
"Asırların en kötüsünde (son asır) imamlara söven, onları taklidi kötüleyen ve bunu terke davet eden sapık bir grup peydahlandı. Halbuki bunların bütün töhmetleri ve her türlü delilleri bu konuda kendilerinden önce gelenleri taklide dayanmaktadır. Çünkü onlar şöyle diyorlardı:
"Ebu Hanife falan meselede sahih hadise muhalefet etti". Şayet, "onun sahih hadis olduğunu nerden bildin?" dersen, "Hafız (İbn Hacer), el-Feth (u'l-Bârî) de, falan ve falanca da başka yerlerde bunu tashih ettiler (sahih saydılar)" derler. Bilmezler ki, eğer Ebu Hanife'yi taklid caiz değilse, İbn Hacer gibi birini taklid nasıl caiz olur? Madem taklidi haram sayıyorsunuz, nasıl olur da Ebu Hanife'nin tashih ve taz'ifde (hadisleri sahih ve zayıf kabul etmede), İbn Hacer ve benzerlerini taklidini gerekli görüyorsunuz? Nasıl olur da Ebu Hanife'nin hadis tashihi anlayışının, İbn Hacer ve diğerlerinin hadis tashihi anlayışlarına uyması beklenebilir? Gerçekte onlar, müçtehitlerden daha aşırı taklitçidirler. Çünkü mukallidler, ancak müçtehit olmayanın, müçtehit olam taklidini gerekli görürken, onlar bizzat müçtehitlerin, müçtehit olmayanları taklidini gerekli görüyorlar". [1352]

Hintli müellifin de işaret ettiği gibi, Hz. Peygamber zamanına yakınlık itibariyle, Ebu Hanife'den çok sonra yaşamış olanların -bunlar hadisçi dahi olsalar- onu hadise muhalefetle suçlamış olmaları, garip bir çelişkiyi de bünyesinde barındırmaktadır.[1353] Şöyle ki, Ebu Hanife ve ondan önceki dönemde sıhhati tespit edilememiş bir hadisin sahih olduğuna daha sonra kim ve nasıl karar verecektir? Veya Ebu Hanife'nin tercih edip kullandığı bir hadisin ondan asırlar sonra zayıf olduğunun tespiti ne derece makuldür?
İşte bu yüzden ve daha önce de belirttiğimiz hadiste tashih ve taz'if işleminin bir bakıma içtihadı bir iş olması dolayısıyla Ebu Hanife'ye yöneltilen, hadise muhalefet suçlaması izafi bir mahiyet taşımaktadır. Bunu söylerken, Ebu Hanife'nin tercih ettiği her rivayetin doğruluğundan emin olduğumuzu belirtmek istemiyoruz. Çünkü bu, hiç kimseye nasip olmamış bir keyfiyettir. Zira Hz. Peygamber'in bütün söz ve fiillerinin tam ve hatasız bir şekilde sonraki dönemlere aktarıldığı söylenemiyeceği gibi, mezhep imamlarının, sünnetin doğru olarak aktarılan kısmıyla bile, ihticacda yüzde yüz başarılı oldukları da iddia edilemez. Ayrıca sahih olduğu bildirilen rivayetlerin hepsinin, tartışmasız Hz.Peygamber'in sözü olduğunu söyleyebilmek te kolay değildir. Bu hususta, isnad kriterinin yanısıra diğer bazı ölçülerin dikkate alınması zaruridir. Onun için, Ebu Hanife'ye yöneltilen hadise muhalefet iddiaları karşısında bu noktaların gözönünde bulundurulması gerektiği kanaatındayız.
Şimdi kendi döneminden başlayarak, Ebu Hanife'yi bilhassa hadisçilği yönünden cerh ve tenkid eden belli başlı ilmî şahsiyetlerin görüşlerine yer vereceğiz.[1354]

1- Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık (Ö. 148)

Ebu Hanife'nin hocalarından sayılan ve daha önce onu takdir edenler içinde zikrettiğimiz İmam Ca'fer, bir rivayete göre, Ebu Hanife'yi rey konusunda uyarmaktadır. İbn Şübrüme anlatıyor:
"Ben ve Ebu Hanife, Ca'fer b. Muhammed b. Ali'nin yanına girdik. Ca'fer Ebu Hanife'ye şöyle dedi:
"Allah'tan kork, dinde reyinle kıyas yapma. Sen, ben, hepimiz ve bizden sonra gelenler yarın Allah'ın huzuruna çıkacağız. Biz, "Allah şöyle buyurdu", "Allah'ın Resulü şöyle buyurdu" diyeceğiz. Sen ve ashabın, "işittik ve reyimizle amel ettik" diyeceksiniz. O zaman Allah bize ve size dilediğini yapacak".[1355]

2- Evzâî (Ö. 157)

Ebu Hanife'nin muasırlarından olan İmam Evzâî de, onu hadise muhalefetle suçlamıştır. O şöyle der:
"Biz Ebu Hanife'yi rey ile hüküm verdiğinden dolayı ayıplamayız. Nitekim hepimiz rey ile hüküm veririz. Fakat biz onu, kendisine bir hadis ulaştığı halde başka bir görüşle hadise muhalefet ettiğinden dolayı kınıyoruz". [1356]
Ahmet b. Hanbel de, Evzâi'nin Ebu Hanife'den hiç rivayet almadığını, çünkü bu konuda onu ayıpladığını söyler.[1357] Evzâî ile Ebu Hanife ve talebeleri arasındaki ilmî çekişme maruftur. İmam Muhammed'in, Ebu Hanife'den rivayet ettiği, "es-Siyerü's-Sağîr" isimli kitabı Evzâî'ye ulaşınca, kitabın kime ait olduğunu sormuş, İmam Muhammed'in olduğunu öğrenince de:
"Iraklılar nerde, bu konuda bir kitap tasnif etmek nerde" diyerek onları küçük görmüştür.[1358] Çünkü ona göre Hicaz ve Şam dururken daha sonra fetholunmuş olan Irak ehlinin, Hz. Peygamber ve ashabının siyer ve meğâzisi konusunda kitap yazacak bir bilgiye sahip olmaları beklenemezdi. Evzâî'nin bu sözü kendisine ulaşan İmam Muhammed, buna kızarak, "es-Siyerü'1-Kebîr'i" tasnif etmiştir.[1359] Ayrıca Ebu Yusuf un, Evzât'nin Siyer'ine yazdığı reddiye de meşhurdur.[1360]

3- Süfyân Sevrî (Ö. 161)

Ebu Hanife'den övgüyle sözettiğini belirttiğimiz Süfyân Sevrî'den nakledilen diğer bir rivayette, "ashabının Ebu Hanife'yi iki veya üç kere tevbeye davet etüği kaydedilmektedir.[1361] Ebu Hanife'nin niçin tevbeye davet edildiğinin sebebini ibarenin devamından anlıyoruz. Çünkü "Süfyân, irca konusunda sert konuşan ve bu görüşte olanlara şiddetle karşı çıkan birisiydi".[1362]
İbnü'l-Cevzî'nin naklettiğine göre Süfyân, Ebu Hanife'nin sika ve emin bir kimse olmadığını da belirtmiştir.[1363] Sübkî, muasarat ve münâferet gibi bazı sebeplerden dolayı Sevri'nin Ebu Hanife aleyhindeki bu kabil sözlerine itibar edilemiyeceği görüşündedir.[1364]
Bununla birlikte Sevrî'nin, kardeşinin ölümü üzerine taziyeye gelen Ebu Hanife için hürmeten ayağa kalktığı, yerine oturttuğu, ona ikramda bulunduğu, bundan hoşlanmayanlara da:
"Bu, ilimde yeri olan bir zattır. İlmi için kalkmasam, yaşı için kalkarım, yaşı için kalkmasam takvası için kalkarım, takvası için kalkmasam fıkhı için kalkarım" dediği nakledilmiştir.[1365]

4- Kadı Şerik b. Abdillah (Ö. 177)

Şerik'e sorulur. Ebu Hanife'yi neden dolayı tevbeye davet ettiniz? Şerik'in cevabı kesindir.
"Küfürden" [1366] Târihu Bağdad'da yer alan bu rivayet, Kevserî tarafından sened ve metin yönünden tenkid edilmiştir.[1367] Çünkü Şerik, Ebu Hanife'nin vefatından beş sene sonra Küfe kadılığına getirilmiştir ve kadı olarak onu tevbeye davet etmesi mümkün değildir.[1368] Ayrıca Kitabü'l-İlelde yer alan bir rivayete göre Şerik:
"Kûfe'nin dört bir tarafında içki satıcısı olmak oralarda Ebu Hanife'nin kavliyle konuşan birinin bulunmasından daha hayırlıdır" [1369]demiştir. Târîhu Bağdad'da yer alan [1370]buna benzer bir rivayeti tenkid eden Kevserî, Şerik'in Ebu Hanife'yi öven ve yeren sözleri arasında çelişki bulunduğunu söyler.[1371]

5- Mâlik b. Enes (Ö. 179)

Ahmed b. Hanbel'in kitabında yer alan bir rivayette, İmam Malik bir yandan Ebu Hanife'yi kasdederek:
"Dinde hile yaptı" derken [1372] diğer taraftan, talebesi Leys b. Sa'd'a:
"Ebu Hanifenin yaman bir fakih olduğunu ve onun yanında ter içinde kaldığını" anlatır.[1373]
Bir yandan, Ebu Hanife'nin, eline kılıç alıp bu ümmete karşı savaşmasının, kıyas ve reyi onlar arasında yaymasından daha ehven olacağını söylerken [1374] diğer yandan onun, Ebu Hanife'den rivayette bulunduğu, birçok fıkhı meseleyi ondan aldığı, hatta kendi ifadesine göre yanında Ebu Hanife'nin fıkhından altmışbin meselenin bulunduğu bildirilir.[1375]
Muvatta' da yer alan bir rivayette [1376] geçen "ed-Dâu'1-Udal" [1377] tabirinin tefsirini soranlara İmam Malik, bunun Ebu Hanife ve ashabı olduğunu söyler. Çünkü Ebu Hanife, insanları iki yönden, yani irca ve reyle sünnetleri reddetme yönünden, sapıklığa sevketmiştir.[1378]
Bu rivayetin sahih olmadığını belirten Muvatta şârihi Bâcî, bunu şöyle açıklar:
"Çünkü Malik, aklı, ilmi, fazileti, dini ve kesin bilmediği bir konuda insanlar hakkında konuşmaması ile maruf biri olarak, böyle gerçek olmayan şeyleri hiçbir müslümana isnad etmez. Malik'in, Ebu Hanife'nin ashabından olan Abdullah b. Mübârek'e karşı gösterdiği ikram ve hürmet meşhurdur. Ebu Hanife ve Mâlik birbirlerinden ilim alışverişinde bulunmuşlar, Muhammed b. Hasen de, Muvattaı Mâlik'ten rivayet etmiştir. İbadeti ve zühdü ile tanınan, kadılık makamını reddettiği için sopa yiyen Ebu Hanife hakkında Mâlik, ancak onun faziletine yakışanı söyler. Ayrıca Malik'in, ehl-i reyden hiçkimse aleyhinde konuştuğunu bilmiyoruz. Halbuki o, nakil cihetinden, ashab-ı hadisten birçok kimsenin aleyhinde konuşmuştur. İnsanları başkalarının ayıbını araştırmaktan sakındıran İmam Mâlik nasıl olur da, imamlardan faziletlerine yakışmayacak bir şekilde bahseder".[1379]

6- Abdullah b. Mübarek (Ö. 181)

Ebu Hanife'nin ashabından olan ve ondan övgüyle bahseden Abdullah b. Mübârek'in de ölümünden kısa bir süre önce, Ebu Hanife'nin hadislerini sildiği nakledilmektedir.[1380] Târihu Bağdad'da yer alan buna benzer bir rivayette Abdullah b. Mübârek'in, Ebu Hanife'den aldığı bütün rivayetleri terk ettiği ve bundan dolayı Allah'tan mağfiret dilediği kaydedilmiştir.[1381]Halbuki aynı eserde, İbn Mübârek'in Ebu Hanife hakkındaki takdirkâr ifadelerine de yer verilmiştir.[1382] Ayrıca yukarıdaki haberlerde Ebu Hanifeden birçok hadis -bir nakle göre 400 hadis- [1383]aldığı anlaşılan Abdullah b. Mübârek'in başka bir yerde.

"Ebu Hanife hadiste yetim idi" [1384]dediği nakledilmektedir ki bu da uydurulan haberlerin tutarlılığına dikkat edilmediğini gösterir.[1385]

7- Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (Ö. 204)

Beyhakî'nin bildirdiğine göre, Şafiî, Irak ehlinin hadislerine ihtiyatla yaklaşan kimselerdendir. Yunus b. Abdüla'lâ'ya eliyle Irak tarafını işaret ederek şöyle der:
"Buradan sana gelen şeylere, -Hicaz veya Medine'ye işaretle- şuradan aslı olmadıkça itibar etme" [1386]Ayrıca o, "eğer Şu'be b. el-Haccac olmasaydı Irak'ta hadis bilinmezdi" [1387]demektedir.
Daha sonra Beyhakî, Şafiî'nin daha mutedil bir görüşüne yer verir. O şöyle demiştir:
"Irak ehlinden ve beldemiz ehlinden doğruluk ve hıfzıyla maruf olan kimsenin hadisini kabul eder, onlardan ve bizim beldemizden galatla maruf olan kimsenin hadisini reddederiz. Bu konuda kimseye müsamaha etmeyeceğimiz gibi, kimseye de haksızlık yapmayız".[1388]
İnsaflı her ilim adamının görüşü olması gereken Şafiî'nin bu ifadesi ne yazık ki, başkaları tarafından ona isnad edildiği muhtemel bazı rivayetlerle gölgelenmek istenmiştir.
İbn Ebî Hatim er-Râzî (ö. 327) ve Hatib Bağdadî (ö. 463) nin kitaplarında yer alan bu rivayetlerden bazıları şöyledir: Şafiî şöyle demiş oluyor:
"Ebu Hanife, önce bir meseleyi yanlış olarak vaz1 eder, sonra kitabın hepsini ona kıyas ederdi.[1389]
"Ebu Hanife ashabının kitaplarına baktım. Hepsi 130 varaktı. Bunlardan seksen varakı Kitap ve Sünnet'e muhalifti".[1390]
"Ebu Hanife'nin reyini sihirbazın ipine benzetiyorum. Şöyle çekersen sarı, böyle çekersen yeşil gelir".[1391]
Rivayetler bu kadarla da kalmıyor. Şafiî vasıtasıyla, Ebu Hanife'nin Kur'an ve Hadis cahili olduğu, talebesi İmam Muhammede ikrar ettiriliyor. İmam Muhammed, İmam Şafiî'ye şöyle der:
"Bizim arkadaşımız (Ebu Hanife) nin susması, sizin arkadaşınız (Malik) in de fetva vermesi yakışmaz. Şafiî şöyle der:
"Allah iyiliğini versin, bizim arkadaşımızın Allah'ın Kitabı konusunda alim olduğunu bilmiyormusun? İ.M.: Evet (biliyorum). İ.Ş.:
Allah iyiliğini versin. Arkadaşımızın, Resulüllah'ın hadisi konusunda alim olduğunu bilmiyor musun? İ.M.:
Evet (biliyorum). İ.Ş.:
Resulüllah'ın ashabı arasındaki ihtilaflar konusunda alim değil miydi? İ.M.:
Evet.İ.Ş.:
Peki akıllı biri miydi? İ.M.:
Hayır. İ.Ş.:
Allah iyiliğini versin, senin arkadaşının (Ebu Hanife) Allah'ın Kitabının cahili olduğunu bilmiyor musun? İ.M.: Evet (biliyorum). İ.Ş.:
Resulüllah'ın hadisi ve ashabın ihtilafları konusunda cahil değil miydi? İ.M.:
Evet. İ.Ş.:
O, akıllı biri miydi? İ.M.:
Evet. İ.Ş.:
Bizim arkadaşımızda üç haslet vardır ki, bunlarsız fetva olmaz. Sadece bir konuda eksiği var. Sizin arkadaşınızda ise üç haslet yok sadece biri var. Onun için diyoruz ki, bizim arkadaşımızın konuşması, sizin arkadaşınızın susması gerekir".[1392]
Adeta mahalle çocuklarının, babalarının marifetleri konusunda yaptıkları ağız kavgası tarzında düzenlenen bu rivayet, bu imamların birbirlerine olan gerçek muamelelerini yansıtmaktan çok uzaktır. Zira bu imamlar, birbirleri ile bir talebe-hoca münasebetinden başka, olgun bir ilim adamı hüviyetiyle ilmî alışveriş ve ciddî münazaralarda bulunmuşlardır. İmam Muhammed, İmam Malik'in Muvattaını rivayet etmiş, İmam Şafiî de İmam Muhammed'in kitaplarından istifade etmiştir.[1393] Yine İmam Muhammed, Medine ehline bir nevi reddiye şeklinde kaleme aldığı Kitabü'l-Hucce'sinde İmam Malik'e karşı; İmam Şafiî de Kitabü'l-Ümm'ünde, İmam Muhammed'e karşı hep ilmî ve müdellel itirazlar yöneltmişler, yukarıda zikrettiğimiz türden amiyane ağız kavgalarına girişmemişlerdir. Üstelik İmam Şafiî daha önce de belirttiğimiz gibi, fıkıh konusunda herkesi Ebu Hanife'nin çocuğu saymış [1394] hocası İmam Muhammed hakkında da takdirkâr ifadeler kullanmıştır. Divanında yer alan, Ebu Hanife için söylediği şu şiir son derece anlamlıdır: "Müslümanların imamı Ebu Hanife, hükümleri, rivayetleri ve fıkhıyla beldeleri ve üzerinde yaşayanları, Zebur ayetlerinin kitap sayfalarını süslediği gibi zinetlendifdi. Ne doğululer ne batılılar arasında ne de Kûfe'de onun benzeri yoktur. Rabbimizin rahmeti o sahife okunduğu sürece ebedi olarak onun üzerine olsun".[1395]

8- İbn Ebî Şeybe (Ö. 235)

Büyük hadis alimlerinden İbn Ebi Şeybe, Ebu Hanife'yi hadise muhalefetle ciddi olarak suçlayan ilk hadisçilerdendir. Buharı, Müslim, Ebu Zura er-Râzî, Ebu Davud, İbn Mâce ve Bakıyy b. Mahled gibi ileri gelen muhaddislerin de şeyhi olan İbn Ebi Şeybe, meşhur Musannafında Ebu Hanife'nin muhalif kaldığını söylediği 125 hadisi ihtiva eden müstakil bir bab ayırmış ve bu baba, "hazâ mâ halefe bihi Ebu Hanife el-eser ellezî câe an Resulillah (s.a.v.)" ismini vermiştir.[1396]
İbn Ebî Şeybe'ye bu konuda kapsamlı bir reddiye yazan Kevserî [1397]Ebu Hanife'nin muhalif olduğu söylenen hadisleri tek tek ele almış ve netice olarak şu kanaata varmıştır: "Bu meselelerin yarısında, muhtelif hadisler varid olmuş, müçtehit (Ebu Hanife), kendince maruf tercih sebeplerini göz önüne alarak bu çeşitli rivayetler içinden seçme yapmıştır. Diğer bir müçtehit ise kendi tercih sebeplerine dayanarak Ebu Hanife'nin muhalif kaldığı hadisleri tercih etmiştir. Haberleri kabul şartlarının şu veya bu müçtehide göre farklı olması onların hadise muhalif olduklarına hükmetmeyi gerektirmez. Zira içtihadî meseleler kesinlik arz eden konular değildir. Meselelerin diğer yarısını da beş bölüme ayırırsak, birinci bölümde, Kur'an nassına muhalif olan haber-i vâhidler yer alır ki bu durumda Kur'an esas alınır. İkinci bölümde meşhur haberlere karşı meşhur olmayan haberler sözkonusudur. Bu durumda meşhur haber amel için tercih edilir. Üçüncü bölümde anlayış farklılıklarına dayanan bir ihtilaf söz konusudur. Burada İmam Ebu Hanife'nin ince anlayışı diğer imamlara nazaran gayet açıktır. Dördüncü bölüm, İmam Ebu Hanife'nin hatalı olduğu meseleleri ihtiva eder. Beşinci bölümde ise musannif, Ebu Hanife'nin söylemediği şeyleri ona isnad etmiştir".[1398]
İbn Ebî Şeybe mevsul, mürsel, merfu, mevkuf haberlerle Tabiî kavli ve o dönemde yaşamış diğer alimlerin görüşlerini serdeltiği bu 125 meselede Ebu Hanife'nin muhalif kaldığı rivayetlerin senedlerini zikrederken onun görüşünü, "Ebu Hanife şöyle dedi" diyerek yarım satırda ifade etmektedir. Halbuki Kevserî'nin de belirttiği gibi, "Ebu Hanife'nin serdetliği görüşlerin senedlerini de zikretmiş olsaydı, vazifesini tam yapmış olurdu".[1399] Zira, Ebu Hanife'ye isnad ettiği görüşlerin bir kısmı mezheb kitaplarında yer almamaktadır.[1400]
Bundan başka, İbn Ebî Şeyhe, zikrettiği rivayetlerin isnadlarındaki kopukluğa veya müttehem ravilere dikkat etmemiş böylece kendisine cevap verilmesini kolaylaştırmıştır.[1401] Kevserî'ye göre bu, onun gafletinden değil, ancak ehl-i hadisin Ebu Hanife'ye red sadedinde ortaya koydukları bütün gayreti bir bab allında takdim etmek arzusundan doğmuştur.[1402] Zira Musannafının birçok yerinde, Ebu Hanife ashabının işine yarayacak isnadlara yer vermiştir ve bu isnadlar, Ebu Hanife'ye red babında zikrettiği isnadlardan daha kuvvetlidir.[1403] Kevserîye göre, Ebu Hanife'ye yapılan bir reddiyeyi ihtiva etmekle beraber, İbn Ebî Şeybe'nin Musannafı, Irak ehlinin mezhebini teyid eden çok sayıda fıkhî delile yer verdiği için aslında büyük bir nimettir.[1404]
İbn Ebî Şeybe'ye karşı, bu konuda yazılan diğer bazı reddiyelerin mevcudiyetinden de bahsedilmektedir. Ebu Hanife'nin menakıbı olarak kaleme aldığı "Ukudu'l-Cumân" adlı eserinde, İbn Ebî Şeybe'ye red sadedinde bir fasıl açan Şafiî Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (ö.942) bu bölümde, Ebu Hanife'ye yöneltilen hadise muhalefet suçlamalarını kısa bir şekilde cevaplandırmıştır.[1405]
Müellif bu faslın başında, Haneli tabakalı sahibi Muhyiddin el-Kureşî (ö.775)nin terceme-i halinde, İbn Ebî Şeybe'ye reddiye olarak kaleme aldığı, "Ed-Dürerü'1-Münîfe fi'r-Reddi Alâ İbn Ebî Şeybe Ani'1-İmam Ebî Hanife" isimli bir kitabının zikredildiğini fakat bunu elde edemediğini söyler.[1406]
Kevserî'nin bildirdiğine göre Sâlihî, İbn Ebî Şeybe'ye müstakil bir reddiye yazmaya başlamış, sadece ilk on hadis için verdiği cevap iki cilt tutmuştur. Daha sonra Kureşfnin yazdığı adıgeçen reddiyeyi görmek ümidiyle yazmayı bırakmış, bu eseri elde edemeyince kitabı yarım kalmıştır.[1407] Kevserî, Hanefî alimlerinden Kasım b. Kutluboğa'nın da bu konuda İbn Ebî Şeybe'ye bir reddiyesi olduğunu zikreder.[1408]
Târîhu Bağdad'da yer alan ve İbn Ebî Şeybe'nin Ebu Hanife hakkında söylediği belirtilen, "onun bir Yahudi olduğu kanaatındayim" [1409]ifadesinin böyle bir hadis alimine yakışmayacak bir isnad olduğu kanaatındayız.[1410]

9- Ahmed b. Hanbel (Ö. 241)

Bir fakih olmaktan ziyade, hadisçi olarak bilinen Ahmed b. Hanbel, ehli reyden, özellikle Ebu Hanife ve ashabından hadis rivayet edilmeyeceği görüşündedir. Oğlunun bildirdiğine göre o, "ehl-i reyden hadis rivayet olunmaz" demiştir. [1411]Ahmed b. Hanbel'in, Ebu Hanife ashabı hakkındaki kanaati adeta bir peşin hüküm halinde gelmiştir ve bunun değişmesi de mümkün görülmemektedir. Zira Ebu Yusuf'un sadûk (çok doğru) bir kimse olduğunu kabul etmekle beraber arkasından:
"Ebu Hanife ashabından bir şey rivayet etmenin gerekli olmadığı" hükmünü ilave etmiştir.[1412] Oğlunun İmam Muhammed hakkındaki bir sorusu üzerine de:
"Ondan bir şey rivayet etmem" dediği kaydedilir.[1413]
Ahmed b. Hanbel, Ebu Hanife'nin talebeleriyle ilgili kanaatini açıkça belirtirken, Ebu Hanife'yi dolaylı olarak tenkid etmiş ve daha çok başkalarının onun hakkındaki cerhlerine yer vermiştir. Meselâ Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle söylediği ona ulaşmıştır:
"Kişinin ilimde en son yapacağı şey, Ebu Hanife'nin reyine bakmaktır ki bu da ilimden acizliktir". [1414]Yine ona ulaşan bir rivayete göre, Hammad b. Seleme şöyle demiştir:
"Ebu Hanife kendisine gelen sünnetleri ve eserleri reyi ile reddeden bir kimsedir".[1415] Ahmed b. Hanbel'in nakline göre, Sevrî ve Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hanife'nin iki kere tevbeye davet edildiğini belirtmişlerdir.[1416]
Bir içki satıcısının Ebu Hanife'nin görüşüyle fetva veren kimseden daha hayırlı olduğunu söyleyen Şerik'in haberi de Kitabu'l-Ilel'de yer alan rivayetlerdendi.[1417]
Bunları nakleden Ahmed b. Hanbel'in de dolaylı olarak bu kanaatları paylaştığım söylemek mümkündür. Çünkü ona göre, Ebu Hanife'nin meclisinde bulunmak bile bir cerh sebebidir. Oğlunun bir sorusuna verdiği cevapta, Şuayb b. İshak'ın, ashab-ı rey ve Ebu Hanife ile birlikte olmaktan başka bir kusuru olmadığını belirtir.[1418]

10- Buhârî (Ö. 256)

Büyük muhaddis Buharî de geleneğe uygun olarak Ebu Hanife'yi cerhedenlerdendir. Et-Târîhu'l-Kebîr'inde verdiği kısa terceme-i halinde Ebu Hanife'nin mürciî olduğunu, rey ve hadisinin terkedildiğini belirtir.[1419]
Et-Târîhu's-Sağîr'inde ise, Nuaym b. Hammad yoluyla naklettiği bir rivayette Fezârî'nin şöyle dediğini kaydeder: "Süfyânu Sevrî'nin yanında idim. Ebu Hanife'nin ölüm haberi geldi. Süfyân:
"Elhamdülillah! O İslâmı ilmek ilmek çözen birisiydi. İslamda ondan daha uğursuz biri doğmamıştır." Dedi.[1420]
Süfyan'dan nakledilen bu haberi tenkid eden Kevserî, Sevrî'nin böylesine pespaye bir ifade sarfetmiş olmasının tasavvur olunamıyacağını ve senedde bulunan Nuaym b. Hammad'ın varlığının, bu haberin reddi için yeterli olduğunu belirtmektedir.[1421] Çünkü Nuaym, Ebu Hanife'yi kusurlu gösteren hikâyeler uydurmakla itham edilmiştir.[1422] Nuaym'ın Sünneti kuvvetlendirmek (takviye) için hadis vazettiği ve Ebu Hanife'yi kötüleyen hikâyeler uydurduğunu halbuki bunların hepsinin yalan olduğunu Zehebî'den nakleden,[1423] Tehânevî, Buharî'den çok, onun şeyhi Nuaym b. Hammad'ı suçlar [1424]
Nitekim ona göre, Buharî'nin Ebu Hanife'ye cephe alışının başlıca sebebi onun, Nuaym b. Hammad'la olan arkadaşlığıdır. Bu yüzden Buharî, Nuaym'ın Ebu Hanife'ye karşı gösterdiği şiddetli taassuptan etkilenmiştir.[1425]
Buharî'nin, et-Târîhu's-Sağîr'inde naklettiği diğer bir rivayet ise şöyledir: "Humeydî'nin şöyle dediğini işittim: 'Ebu Hanife şöyle dedi:
Mekke'ye geldim, önüne oturduğum hacamatçıdan üç sünnet öğrendim. Bana Kabe'ye dön dedi. Sonra başımın sağ tarafından yarmaya başladı ve kemiğe kadar ulaştı".[1426]
Bunu zikreden Humeydî şöyle demektedir: "Yanında Allah'ın Resulünden ve ashabından Hac menâsiki ve diğer konularda hiç sünnet bulunmayan kimse nasıl olur da, miras, ferâiz, zekât, namaz ve diğer islâmî işlerle ilgili Allah'ın hükümleri konusunda taklid olunabilir? [1427]
Bunun, Humeydî'nin düşündüğü gibi Ebu Hanife için bir nakısa değil, esas itibariyle bir medh olduğunu söyleyen Tehânevî, Ebu Hanife'nin kendisine bir harf öğreten kimseye karşı bile müteşekkir ve ibsankâr olduğunu belirtmektedir.[1428] Aynca ona göre Şafiî'nin talebesi olan Humeydî, İmam Muhammed vasıtasıyla, Şafiînin hocası sayılabilecek Ebu Hanife'ye hücum etmekle, aynı zamanda şeyhinin şeyhi olan imama karşı edepsizlik ve nankörlük yapmıştır.[1429]
Buharî'nin Ebu Hanife'ye karşı taassubunun ulemâ nezdinde maruf olduğunu [1430]belirten Ebû Gudde, Zeylai' den şu nakle yer verir:
"Buharı şiddetli taassubu ve Ebu Hanife mezhebine aşırı hücumu yüzünden Sahihinde onun tek bir hadisine bile yer vermemiştir. Halbuki o, Ebu Hanife'nin görüşüne muhalif olan sünnetleri araştırmada çok dakiktir. Her-hangibir konuda, hadisi zikrederek, "Allah'ın Resulü böyle buyurdu, bazı insanlarsa şöyle dedi" diyerek Ebu Hanife'ye ve onun hadise muhalefetine işarettte bulunur".[1431]
Nitekim Buhari'nin, "Sahih"inde zaman zaman "bazı insanlar dediler ki" diye başlayarak üstü kapalı bir biçimde Ebu Hanife'yi ve onun görüşlerini tenkid ettiği bilinmektedir. Bu konu, bir doktora çalışması olarak incelenmiştir. [1432] Buharî'nin, Ebu Hanife'yi, ismini bile anmadan bu şekilde umumî bir ifadeyle tenkid etmesine tahammül edemeyen Kâmil Miras hissiyatını şöyle dile getirmiştir:
"Nasıl ki, İmam Buharî'nin, İmam Mâlik'le, İmam Şafiî'nin içtihatlarını, istidlallerini hürmetle takrir ettik. Evet, İmam Buharî'nin bu iki sahib-i mezheb büyük imamın içtihatlarına iştirakini hürmetle karşılarız. Yalnız hürmet değil, nefret hissettiğmiz bir cihet varsa o da eimme-i mezâhibin alem ve akdemi olan bir imamın ilmî şahsiyetini hiçe sayarak, "bazı benî âdem demiştir ki" diye ism-i cins ile anılması, sonra muhalifinin hatır ve hayalinden geçmeyen bir vech-i istidlal ortaya koyup sonra da dönüp çürütmesi, en sonu bir de tenakuz dolapları çevirmesidir. İmam Buharî'nin iki sahib-i mezhebin içtihatlarına iştirak ve muzahereti ne kadar şâyân-ı ihtiram ise, bu da o nisbette çirkindir. Erkân-ı dîn'in bir rükn-i mühimmi olan Ebu Hanife hazretlerini "eyyühe'n-nâs" sırasına tenzil etmek çok büyük bir cür'ettir".[1433]

11- Müslim b. Haccac (Ö. 261)

İmam Müslim de Ebu Hanife'yi cerhedenler kervanına katılarak, "KitaBu'1-Künâ ve'1-Esmâ" isimli kitabında, onun hakkında şu hükmü vermiştir: "Ebu Hanife, Numan b. Sabit, rey sahibidir. Hadisi muztaribdir ve fazla sahih hadisi yoktur ".[1434]

12- Ebu Zur'a er-Râzî (Ö. 264)

Buharî ve Müslim'in çağdaşı, Zehebi'nin "seyyidü'l-huffaz ve muhaddi-su'r-Rey" diye tanıttığı [1435] Ebu Zur'a er-Râzî künyesiyle meşhur Abdülkerim b. Yezid b. Ferruh da, Ebu Hanife'yi hadis konusunda zayıf sayarak Kitabu'd-Duafâ'sında zikretmiştir.[1436]Aynca onun, Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in cehmiyyeden [1437]olduğunu, Ebu Yusuf un ise cehmiyye ile tecehhüm arasında bulunduğunu (yani tam cehmiyye olmadığını) söylediği nakledilir.[1438] Ebu Hanife'nin, cehmiyyenin kurucusu sayılan Cehm b. Safvân (ö.128) hakkında, "Allah cezasını versin nefyde (Allah'ın sıfatlarını ve insan iradesini yok saymada) ifrata gitti" [1439]dediği göz önüne alınırsa Ebu Zur'anın Ebu Hanife hakkındaki bu isnadı mesnedsizdir.[1440]

13- İbn Kuteybe (Ö. 276)

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed b. Hasen'i, Mürcie'ye mensub kimseler arasında sayan İbn Kuteybe [1441]bunların da içinde yer aldığı rey ehlini "mazeretsiz olarak Kur'an'a ve Resulüllahın sünnetine muhalefetle suçlamaktadır.[1442]
İshak b. Râhûye'nin (ö.238) rey ehli hakkında söylediği, "Allah'ın Kitabını ve Resulünün sünnetini attılar da, kıyasa sarıldılar" ifadesini nakleden İbn Kuteybe, daha önce Ebu Hanife'nin ashabından olduklarını belirttiğimiz Veki' b. Cerrah (ö.197) ve Abdullah b. Mübârek'in de Ebu Hanife'yi tenkid eden sözlerine yer vermiştir.[1443]
Ebu Hanife ve ashabının Kur'an ve Sünnete muhalefetleriyle ilgili olarak İbn Kuteybe'nin "Te'vil"inde verdiği örnekler, Ebu Hanife'nin delillerine yer vermediği için müphem ve temelsiz görünmektedir. Nitekim Ebu Hanife'nin hadise muhalefeti sadedinde verdiği şu örnek bunun delilidir: İbn Kuteybe nakleder:
"Ebu Asım (ö.212)ın, Ebu Avane (ö.176) den rivayetinde^ Ebu Avane şöyle demiştir:
"Ben Ebu Hanife'nin yanında idim. Kendisine hurma fidesi çalan bir adamın cezasından soruldu:
"Elinin kesilmesi gerekir" dedi. Ben ona:
"Bize Yahya b. Said, ona Muhammed b. Yahya b. Hıbban, ona da Rafı' b. Hadîc rivayet etti. Resulüllah (s.a.v.), "meyvede ve el-keser [1444]el kesme yoktur"[1445] buyurdu [1446] dedim. Ebu Hanife:

"Benim bu hadisten haberim yok" dedi. Ben " fetva verdiğin adamı geri çevir" dedim. Ebu Hanife:
"Bırak gitsin, zaten boz katırlar onu alıp götürdü" dedi. Ebu Asım:
"Katırların adamın kanını ve etini götürmüş olmasından (yani elinin kesilmesinden) korkarım" demiştir. [1447]
Halbuki Ebu Hanife'nin, İbn Kuteybe'nin muhalefet etti dediği hadisi delil alarak meyve ve "el-keser" hırsızlığında el kesilmeyeceği görüşünde olduğunu bizzat talebesi İmam Muhammed nakletmiştir.[1448] Kaldı ki Ebu Hanife bir hadise istinaden, dağda başıboş otlayan bir koyunu çalan kimsenin bile elinin kesilmeyeceği görüşündedir. [1449]Ebu Hanife'den bir asrı aşkın bir süre sonra yaşamış İbn Kuteybe'nin onun bu görüşünü duymamış olduğu farzedilse bile, Ebu Hanife'nin hadise muhalefet iddiasına yol açan böyle muhalif bir görüşe sahip olduğunu kesin bir biçimde belirtirken neye dayandığını ve bunu nasıl tespit ettiğini anlamak mümkün değildir. Herhalde bunu da ehl-i hadis, ehl-i rey ihtilafının bir tezahürü kabul etmek gerekecektir.[1450]

14- Nesâî (Ö. 303)

Meşhur hadis imamlarından Nesâî de, Ebu Hanife'yi cerhedenlerdendir. Nesâî, Ebu Hanife hakkında şöyle der: "Hadiste kuvvetli değildir". [1451]
"Rivayeti az olmasına rağmen hata ve galatı çoktur". [1452]
Zehebî'nin Mizanü'1-İ'tidalde kaydettiğine göre ise Nesâî, Ebu Hanife'yi hıfzı yönünden zayıf saymıştır.[1453]
Laknevî'ye göre, Nesâî'nin Ebu Hanife hakkındaki cerhi kabul edilmez. Çünkü o, ravileri cerhetmede çok şiddetli ve aşırı davranmıştır.[1454]

15- Ukaylî (Ö. 322)

Ebu Cafer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Ukaylî, Ebu Hanife ve diğer Hanefî imamlarını cerhde insafsız davranan biri olarak tanınmaktadır. O, "Kitabü'd-Duafâ" sında Ebu Hanife hakkında, kendi muasırlarından ve daha sonrakilerden varid olduğu kabul edilen cerhleri bir araya toplayarak [1455]onu, yalancı, hadis ve reyine güvenilmez, sahtekâr, zaman zaman küfre düşen bir insan olarak takdim etmiştir. Muhaddislerce Ebu Hanife ashabı içinde hadis yönünden en güvenilir kabul edilen Ebu Yusuf bile Ukaylî'nin hışmından kurtulamıyarak cerhden bol bol nasibini almıştır.[1456] Sadece Hanefî imamlarını değil, sahihayn ricalinden, fıkıh ve hadis imamlarından pekçoğunu cerhettiği bildirilen [1457] Ukaylî, bu yüzden cerhine fazla itibar edilmeyen biri olarak kabul edilmiştir.
Ukaylî'nin, Ali b. el-Medînî ve emsali büyük hadisçileri cerhctmesine dayanamayan Zehebî ona şöyle hitabeden "Aklından zorun mu var ey Ukaylî, kimler hakkında konuştuğunu biliyor musun? Sanki bunların herbi-rinin senden kat kat güvenilir olduğunu bilmiyorsun. Bilakis bunlar senin kitabında zikretmediğin birçok sika kimseden de daha güvenilirdirler.[1458]
Ukaylî'nin ravilcrinden olan İbnu'd-Dahîl (ö.388), şeyhinin Ebu Hanife aleyhindeki haksız cerhine reddiye olarak Ebu Hanife'nin faziletlerini ihtiva eden bir cüz yazmıştır. Bunu Mekke'de Hakem b. Münzir el-Endelüsî ondan dinlemiş, bundan da İbn Abdilberr dinleyerek, "el-İntikâ" adlı kitabında ondan istifade etmiştir.[1459]
İslam tarihinde Ebu Hanife'ye haksız hücumda bıılnan hemen herkese cevap vermiş olan merhum Kevserî'nin Ukaylî'ye cevap olarak, "Nakdu Kitabi'd-Duafâ li'l-Ukaylî" isminde neşredilmemiş bir kitabı olduğu bildirilmektedir.[1460]

16- İbn Ebî Hatim er-Râzî (Ö. 327)

Cerh ve ta'dil konusunda en kapsamlı eserlerden birinin müellifi olan Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzî, cerhde israfıyla tanınan babası Ebu Hatim er-Râzî (8.277) [1461]ve diğer şeyhlerinden aldığı Ebu Hanife aleyhindeki rivayetlere kitabında yer verir. Meselâ, Kûfe'lileri cerh konusunda aşırı sertliği ile maruf İbrahim b. Yakup el-Cûzcânî (ö.259) den naklen Ebû Abdirrahman el-Mukrî'nin şöyle dediğini kaydeder:
"Ebu Hanife bize hadis rivayet eder, sonunda da, bu duyduğunuz şeylerin hepsi boş ve batıldır derdi".[1462] Yine Cûzcânî'nin, İbn Ebî Hâtim'e yazıp gönderdiği bir rivayete göre ise, Muhammed b. Câbir el-Yemânî:
"Ebu Hanife, Hammad'ın kitaplarını benden çalmıştır." Demektedir.[1463]
Ebu Hanife aleyhine uydurulmuş iftiralardan başka birşey olmayan bu rivayetlerin yanısıra İbn Ebî Hatim, Abdullah b. Mübarek ve Ahmed b. Hanbel'den naklolunan Ebu Hanife aleyhindeki sözlere de kitabında yer verir.[1464]
Şafiî mezhebinden olan ve "Âdâbu'ş-Şafiî ve Menâkıbuhu" isimli bir eseri de bulunan İbn Ebî Hatim bu kitabında da, Ebu Hanife'yi küçük düşürücü rivayetlere yer vermiştir. Bunlardan birinde Şafiî'nin talebesi Rebi' b. Süleyman'ın şöyle dediğini nakleder:
"Şafiî'nin şöyle söylediğini duydum. Ebu Hanife bir meselede hata ettiği zaman ashabı ona:
"Cevaptan kaçtın" derlerdi.[1465] Ebu Hanife'nin, Kur'an ve Hadis cahili olduğunun Şafiî tarafından bizzat İmam Muhammed'e ikrar ettirildiği uydurma diyalog da bu kitapta yer almaktadır.[1466]
Ebu Hanife'nin terceme-i halinde, aleyhindeki bütün rivayetleri bir araya toplayan îbn Ebî Hatim, Şafiî'nin terceme-i halinde ona toz konduracak en ufak bir rivayete bile yer vermez.[1467] Bilakis burada da Ebu Hanife'yi Şafiî karşısında küçültücü şu rivayeti kaydeder:
"Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:
"Meselelerimiz, yani ashab-ı hadisin meseleleri, Şafiî'ye kadar Ebu Hanife'nin ellerinde idi. Ne zaman ki, Allah'ın Kitabı ve Resulünün Sünnetinde insanların en fakihi olan Şafiî'yi gördük, artık o (Ebu Hanife) yetmez oldu. Çünkü o, hadis talebi az olan birisiydi".[1468]
Hadisçilerin ileri gelen simalarından biri olmakla beraber mezheb taassubuyla, hiçbir ciddî gerekçeye dayanmadan Ebu Hanife'yi cerheden İbn Ebî Hâtim'in bu tutumu, aynı yolu takip eden diğer muhaddisler için de bir örnek teşkil etmektedir.[1469]

17- İbn Hıbban (Ö. 354)

Ebu Hanife'yi cerhte en ileri giden hadisçilerden biri olan İbn Hıbban'ın, "Kitabu'l-Mecrûhîn" de derlediği Ebu Hanife'ye yönelik ithamları şu şekilde sıralayabiliriz:
Hadis bilgisi zayıf,.rivayet ettiği 130 hadisin 120 sinde hata etmiş.
Mürcie'den ve ircaya davet ediyor.
Küfürden iki defa tevbeye davet edildi. (Sevrî'den naklen).
Kur'an mahluktur diyor.[1470]
Bu ümmetin fitnecisi, (Sevrf den naklen).
Muhammed (s.a.v.)'in dinini değiştiren.
Hz. Peygamberin bir hadisine hezeyan diyor.
Hz.Peygamber 'in bir hadisine hurafe diyor.
"El-Beyyi'âni bi'1-hıyârı mâ lem yeteferrakâ" [1471]hadisi için, "bu şiir (recez) dir" diyor.
Süfyân Servî:
Ebu Hanife'nin sika ve emin olmadığını söylüyor. Abdullah b. Mübarek:
"Ebu Hanife hadiste yetimdi" diyor.
Domuz eti yiyen bir kimse hakkında ne dersin? Diye soran birisine:
"birşey gerekmez" diyor.
Allah'a yakınlık maksadıyla bir katıra ibâdet eden kimsenin bu davranışında bir beis görmüyor.[1472]
Akl-ı selim sahibi hiç kimsenin kabul edemiyeceği bu gayrı ciddî iddiaların dışında İbn Hıbban, "Kitâbu'd-Duafâ"sında Ebu Hanife'nin hadisçilik yönünü şöyle eleştirir:
"Bizatihi yalan söylemekten münezzeh bir şahsiyetti. Ancak hadisten behresi yoktu. Rivayet eder, hata yapar, fakat hatasını bilmezdi. îsnadları karıştırır fakat bunu anlamazdı. 200 civarında hadis rivayet etti. Bunlardan sadece dördünde isabet etti. Geri kalanların ya isnadını karıştırdı ya da metnini değiştirdi".[1473]
Bunu nakleden Kevserî şöyle devam ediyor:
"İşte İbn Huzeyme'nin (ö.311) talebesi, bütün başların ilmi, fıkhı ve hıfzı önünde eğildiği Ebu Hanife'nin hıfzı konusunda böyle söylüyor. Halbuki o (Ebu Hanife), ravinin hadisi duyduğu andan rivayet edeceği âna kadar ezberinde tutmasını şart koştuğu gibi, bunu ihlal edecek bir

anlık bir unutmayı bile caiz görmez. Yine o, ravinin, kendi hattıyla yazılmış olsa bile, rivayet ettiğini hatırlamadığı haberi nakletmesini de kabul etmez. Ebu Hanife, İbn Hıbban'ın çok geç bir dönemde, şeyhine (İbn Huzeyme'ye) tabi olarak yaptığı gibi halleri bilinmeyen meçhul ravileri sika kimseler arasında saymamış, bilakis kendisi ile sahabe arasındaki ravilerin hallerini bizzat araştırarak rivayetleri kabule ehil olanlardan almış, diğerlerinden almamıştır. Kendisi ile sahabe arasında bir veya en fazla iki ravi olduğu için onların hallerini bilmek onun için daha kolaydı..."
"Cerh ve ta'dil ehlinin filozofu İbn Hibban, zekâsı ve hıfzı doğuda ve batıda darb-ı mesel olan İmam-ı Azamı, donuk ravi ashabından herhangi bir gafil gibi kabul ediyor. Sözünde hakikatin kokusu bile yok. Bu da taassuptan bir başka renk".[1474]
Kevseri'nin belirttiğine göre İbn Hibban, "Kitâbu's-Sikâf'ında zikrettiği bazı ravileri, "Kitabü'l-Mecrûhm"inde zayıf sayacak, bir raviyi iki tabakada birden ele alacak kadar gafil, mütesânil ve vehm sahibidir.[1475]
İbn Hıbban'ı cerhde aşırılık ve sertlikle suçlayan Laknevî de İbn Hacer'in onun hakkında, "İbn Hibban hazan sika kimseleri de cerheder, öyle ki sanki kafasından çıkan şeyleri kendisi bilmez" dediğini kitabında kaydetmiştir.[1476]

18- İbnAdiyy (Ö. 365)

Ebu Ahmed Abdillah b. Adiyy el-Cürcânî eş-Şâfii'nin de Ebu Hanife'yi cerhde İbn Hıbban'dan geri kalır tarafı yoktur. "El-Kâmil fî Duafâir-Ricâl" isimli hacimli eserinde Ebu Hanife'ye yönelttiği belli başlı ithamlar şunlardır:
Sika ve emin değil (Sevri'den naklen).
Hadisi yazılmaz (Yahya b. Maîn'den naklen)[1477]
Hafız değil, muztaribu'l-hadis, vâhîyyu'l-hadis.
Ebu Hanife beldenizde anılıyor mu? Sorusuna "evet" cevabı alan Malik, o beldede durulmaması gerekir diyor.
Ebu Hanife birisine, "size rivayet ettiklerimin hepsi hata" diyor.
Hz. Peygamber'i rüyasında gören bir şahıs, Ebu Hanife'den hadis alınıp alınamıyacağını soruyor. Hz. Peygamber "alınmaz" diyor.
Yahya b. Said el-Kattan, "o, sahibu'l-hadis değildi" diyor.
Hadisi ve reyi ile kanaat olunmaz.
Nadr b. Şümeyl, "Ebu Hanife metrûkul-hadistir, sika değildir" diyor.[1478]
Fadl b. Dükeyn, "doğuda ve batıda hayırla yadedilen hiçbir fakih yoktur ki Ebu Hanife meclisini ayıplamamış olsun" diyor.
Veki'den naklen: "Kûfe'de bir evde, îbn Ebî Leylâ, Şerîk, Sevrî, Ebu Hanife ve mürciî Hasen b. Salih bir araya geldiler. Ebû Hanife, (Hasen b. Salih'i kasdederek):
"Annesiyle nikahlansa bile imanı Cebrail'in imam gibidir" dedi. Bundan sonra Şerîk, onun ve ashabının şehadetini kabul etmedi.[1479] Sevrî ise ölene kadar onunla konuşmadı."
Hammad b. Seleme'den naklen:
"Ebu Hanife bir şeytandı. Resulullah (s.a.v.) in hadislerini alır reyi ile reddederdi." İbn Ebî Dâvud'dan naklen:
"Ebu Hanife'yi kötüleme konusunda ulemanın icması vardır. Çünkü Basra'nın imamı Eyyüb es-Sahtiyânî, Kûfe'nin imamı Sevrî, Hicaz'ın imamı Mâlik, Mısır'ın imamı Leys b. Sa'd, Şam'ın imamı Evzâî, Horasan'ın imamı Abdullah b. Mübarek onun aleyhinde konuşmuşlardır".[1480]
Isl ve Ebu Hanife, Atâ'dan rivayet ediyorlardı. Zayıflıkta her ikisi de eşit olmakla beraber Isl zabt yönünden Ebu Hanife'den daha iyi idi.
Ebu Hanife'nin işe yarar hadisleri olmakla beraber genel olarak rivayetleri, galat, tashif, sened ve metinlerde ziyadeler, raviler arasında tashiflerle doludur. On küsur hadisi dışında, rivayetlerinin tamamı gayrı sahihtir. Çünkü o, hadis ehlinden değildir. Hadiste durumu böyle olan birisinden de hadis tahammül olunmaz.[1481]
Ebu Hanife'nin hiç ele alınır tarafını bırakmayan İbn Adiyy'in derlediği haberler arasında, Ebu Hanife'yi şeytan yapanlar olduğu gibi, cerhine kabul edilebilirlik unsuru katmak için Hz. Peygamber'e müracaat edenler de vardır. Ne gariptir ki İbn Adiyy'in Ebu Hanife'yi kötüleme hususunda ulemanın icması vardır diye naklettiği ve her beldenin imamının ayrı ayrı zikredildiği haber, tam tersine çevrilerek, işte bu alimlerin takdirkâr ifadeleri karşısında Ebu Hanife'nin lehinde bir icma hasıl olmuştur demek te mümkündür ve belki doğrusu da budur, Zira Ebu Hanife'nin muasırı veya talebesi olan bu alimlerin, onun hakkındaki övgü dolu ifadeleri birçok kaynakta yer aldığı gibi, onlardan günümüze intikal eden ve aralarındaki fıkhı münazaraları ihtiva eden eserler, onların birbirlerine yönelttikleri tenkidlerde ilmî edeb ve anlayışın dışına çıkmadıklarını göstermektedir.
Kevserî'nin de belirttiği gibi İbn Adiyy'in şu ifadesi, Ebu Hanife'ye hücumunda onun nıezheb taassubuyla hareket ettiğini gösteren ipucudur. İbn Adiyy, Şafiî'nin hocası İbrahim b. Muhammed b. Yahya el-Eslemî hakkında şöyle der:
"Onun hadislerinin çoğunu gözden geçirdim ve onlar arasında münker bir hadise rastlamadım" [1482]Halbuki Kevseri'nin ifadesine göre Ahmed b. Hanbel, İbn Hıbban ve diğer hadis tenkitçilerinin bu zat aleyhindeki görüşleri bilinmektedir. Iclî, İbrahim el-Eslemî hakkında:
"O, râfızî, cehmî ve kaderiyecidir, hadisi yazılmaz" demiş, hadis tenkitçilerinin çoğu da onu yalancı saymışlardır. [1483] Kevserî, İbn Adiyy hakkında daha da sert konuşarak şöyle der:
"Fıkıhtan, nazar (akıl) dan, Arapça ilimlerinden uzak olmasına rağmen İbn Adiyy, Ebu Hanife ve ashabı hakkında dili uzun birisi idi. Sonra Ebu Cafer et-Tahavî ile buluşarak ondan ilim aldı ve hali biraz düzeldi. Hatta Ebu Hanife'nin rivayetlerini ihtiva eden bir müsned telif etti.[1484]
Kevseri'nin İbn Adiyy'e cevaplarını ihtiva eden, "İbdâu Vucûhi't-Taaddî fî Kâmil-i İbn Adiyy" isimli basılmamış bir eseri olduğu belirtilmektedir.[1485]

19- Dârekutnî (Ö. 385)

Ali b. Ömer ed-Dârekutnî de, Ebu Hanife'yi hadis yönünden zayıf sayan muhaddislerdendir. [1486] Ebu Gudde, Dârekutnî'nin mutaassıp bir Şafiî taraftan ve aynı zamanda mutaassıp bir Ebu Hanife aleyhtarı olduğunun ulema nezdinde maruf bulunduğunu belirtir.[1487]
Abdülhayy el-Laknevî, cârih ve muaddillerde bulunması gereken şartlar meyanında, "Fevâtihu'r-Rahmût Şerhu Müsellemu's-Sübût" isimli eserden Dârekutnî'nin bu taassubunu tenkid eden şu nakle yer verir:
"Râviyi tezkiye eden kimsenin, âdil, cerh ve ta'dil sebeplerini bilen ve insaflı bir kimse olması gerekir. Mutaassıp ve kendini beğenen biri olmamalıdır. İmam Ebu Hanife'nin hadiste zayıf olduğu suçlamasını yönelten Dârekutnî gibi mutaassıpların sözüne itibar edilmez. Hangi şenaat bundan daha büyük olabilir? Halbuki o, (Ebu Hanife) müttakî, vera' sahibi, Allah'tan korkan bir imamdır. Birçok kerametiyle şöhret bulmuştur. Onun zayıflığına yol açan şey nedir? Bazen de şöyle derler:
"O fıkıhla meşgul olmuştur. (Bu yüzden hadiste zayıf kalmıştır)." İnsaf nazarıyla bak. Bu dediklerinden daha çirkin ne olabilir? Bilakis fakih, kendisinden hadis alınmaya en layık kimsedir".[1488]

20- Ebu Nuaym el-Isfahânî (Ö. 430)

Hadis rivayeti konusunda mütesâhil (dikkatsiz) olduğu ve eserlerinde birçok uydurma rivayete yer verdiği bildirilen [1489]"Hılyetü'l-Evliyâ" müellifi Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah el-Isfahânî de Ebu Hanife'yi cerhedenler arasındadır. "Kitabü'd-Duafâ"sında Ebu Hanife hakkında şöyle der:
"Kur'an'ın mahluk olduğunu söyledi. Bu rezil sözünden dolayı birçok defa tevbeye davet edildi. Hatası ve evhamı çok birisidir".[1490]
Ebu Nuaym'ın bu ağır hücumuna tahammül edemeyen mezkûr kitabın muhakkiki bile:
"Allah seni bağışlasın ey Ebu Nuaym! Ebu Hanife imamdır. Onun aleyhinde konuşmaya senin hakkın yoktur" demek zorunda kalmıştır. [1491] Ebu Nuaym'm, Ebu Hanife ve ashabı aleyhindeki taassubu, "Hılyetü'l-Evliyâ" isimli hacimli eserinde onlara yer vermemiş olmasından da anlaşılmaktadır. Halbuki aynı eserde, Ebu Hanife ve ashabından derece itibariyle çok daha aşağıda olanlara yer verilmiştir. Ayrıca Ebu Hanife'ye dil uzatan birçok hadisçide görüldüğü gibi, Ebu Nuaym'da da mezhep taassubu önemli rol oynamıştır. Zira "Kureyş'e sövmeyiniz, çünkü onun alimi yeryüzünü ilimle doldurucaktır" şeklinde rivayet olunan haberdeki âlim, Ebu Nuaym'a göre Şafıf den başkası değildir.[1492]

21- Beyhakî (Ö. 458)

Biraz önce Kureyşle ilgili olarak zikrettiğimiz haberi kitabında naklettikten sonra, "sahabeden sonra, Şafiî'nin dışında yeryüzünü ilimle dolduran

Kureyş'li kimse bilmiyoruz" [1493]diyen, meşhur muhaddis, Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali el-Beyhakî de, koyu bir Şafiî taraftarı olarak Irak ehli ve Ebu Hanife hakkında müsbet görüş sahibi değildir. Çünkü ona göre:
"Ebu Hanife bazan kıyası terk ederek zayıf hadisle amel ediyor, bazan sahih ve maruf bir hadisi kıyasla terk ediyor, meçhul ravinin haberini ve munkatı hadisi delil olarak kabul ediyordu". [1494]
"Haberleri, mezhebine uydurarak mezhebini asıl, Resulüllah'ın hadislerini ona tabi kılan kimse" [1495] diye tenkit ettiği Tahâvî'nin "Şerhu Meâni'l-Âsâr'ına cevap niteliğinde kaleme aldığı "Ma'rifetü's - Sünen Ve'1-Âsâr" isimli eserinde, kendi ifadesiyle "Şafiî'den gelen âsâr ve süneni naklederek bunların müdafaasını yapan" [1496]Beyhakî, Tahâvi'nin Ebu Hanife ve ashabı için yaptığı işi bir asır sonra, Şafiî ve ashabı için gerçekleştirmiştir.
Söz konusu kitabında, "sıdk ehlinden, Irak ehli hadislerinden kaçınıp Hicaz ehli hadislerini tercih edenler babı" isimli bir bölüm ayıran Beyhakî [1497]bu bölümde, Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in konuyla ilgili uyarılarına yer verir. Beyhakî'ye göre, bazı kimselerin rivayetlerinde tedlis ve münkerat zuhur ettiği için, seleften bir kısmı Irak ehlinin rivayetlerinden sakındırılmışlardır. İhtilaf halinde, Hicaz ehlinin rivayeti diğerlerine tercih edilir. Çünkü onlar, Hz.Peyg amber'in sünnetlerim başkalarından daha iyi biliyorlardı.[1498]
Beyhaki'nin hanefîlere karşı mezhep asabiyeti içinde hareket ettiği, Hanefi ulemasınca da bilinmektedir. Nitekim "Ukûdü'l-Cevahiri'1-Münîfe" müellifi Murtaza el-Huseynî ez-Zebîdî, "alışverişte tarafların muhayyerliği" konusunda Ebu Hanife'ye isnad edilen bir rivayete Süneninde yer veren Beyhaki'yi tenkid ederken bu hususa şöyle işaret etmiştir:
"Hocalarımızın, Beyhakî'nin mutaassıp biri olduğunu söylediklerini hep işitirdim. Ancak kitabında, Ebu Hanife'ye yakışmayan bu çirkin hikâyeye yer verdiğini görünceye kadar bunu doğrulamamış ve hakkında hüsnü zanda bulunmuştum".[1499]

22- Hatîb Bağdadî (Ö. 463)

Meşhur kitabı "Tarihu Bağdad" da, Ebu Hanife'nin terceme-i halini en geniş şekilde veren [1500] lehinde ve aleyhindeki rivayetlerin hemen tamamını nakleden Hatîb Bağdadî, diğer şafiî muıaddisler gibi Ebu Hanife ve ashabına karşı olumsuz bir tavır içindedir.
Hatib Bağdadî, "Tarih" inde Ebu Hanife için ayırdığı bölümün yaklaşık yarısını onun lehindeki rivayetlere [1501] diğer yarısını da aleyhindeki rivayetlere [1502]ayırmakla tarafsız bir tarihçi gibi hareket ediyor görünmektedir. Buna işaret eden İbn Hacer el- Heytemî şöyle der:
"Bil ki o (Hatîb), böyle davranmakla Ebu Hanife'nin mertebesini düşürmek, ona bir noksanlık izafe etmek amacını gütmemiştir. Bunun delili Ebu Hanife'yi methedenlere öncelik vermesi ve bu rivayetleri, daha öncekilerde görülmeyen şekilde çoğaltmış olmasıdır. Bir kimse hakkında söylenen her şeyi toplamak tarihçilerin âdetlerindendir".[1503]
Ancak Hatîb'in ifadesinden, kendisinin hangi tarafa meylettiğini anlamak mümkün olmaktadır. O şöyle der: "Eyyüb Sahtiyanı, Süfyân Sevrî, Süfyan b. Uyeyne, Ebu Bekir b. Ayyaş ve diğer imamlardan Ebu Hanife'ye takriz, övgü ve sena ihtiva eden birçok rivayet zikrettik. Ancak hadis nakilcileri yanında mahfuz olan, geçmiş imamlardan ve onlardan burada zikrettiklerimizden Ebu Hanife hakkında naklolunanlar bunun hilafinadır. Bir kısmı dini asıllara, bir kısmı furuata ait olan birçok çirkin işlerden dolayı (bu imamlar), onun (Ebu Hanife) hakkında çok şey söylemişlerdir. Allah'ın izniyle ve bunlara vakıf olup böyle şeyler duymaktan hoşlanmayanlardan özür dileyerek bu nakilleri zikrediyoruz. Ebu Hanife, nazarımızda yüksek bir mevkiye sahip olmak ve bu kitapta zikrettiğimiz diğer birçok ulemaya numune olmakla birlikte, insanların onun hakkındaki farklı sözlerine ve haberlerine yer verdik. Doğruya muvaffak kılan Allah'tır".[1504]
Yukarıda, "Hatib Bağdadî" böyle yapmakla Ebu Hanife'nin mertebesini düşürmek istememiştir." Sözünü naklettiğimiz Heytemî bu ifadesinin devamında Ebu Hanife aleyhindeki rivayetlerin isnadlannda yer alan ravilerin genellikle mecruh veya meçhul olduğunu belirterek:
"Bu kabil rivayetlerle herhangibir müslümanın namus ve şerefine tecavüz icmaen caiz değilken, nasıl olur da müslümanların imamlarından bir imama tecavüz caiz olur?" demektedir.[1505] Halbuki Hatib Bağdadî, işte bu rivayetleri, "hadis nakilcileri yanında mahfuz" diye nitelendirerek, bir bakıma diğer rivayetlere tercih etmiştir.
Hatib Bağdâdî'nin Ebu Hanife ve ashabı hakkındaki olumsuz kanaatini şu husustan da anlamak mümkündür. Buhari, Müslim, Ebu Dâvud ve diğer bazı muhaddislerin, kitablarında Şafii'in rivayetlerine yer vermemelerini onun hadisteki zayıflığına bağlayan bazı kimselere cevap olarak kaleme aldığı "Mes'elefü'l-îhticac bi'ş-Şâfiî" isimli eserinde Hatib Bağdadî, hiç münasebeti ve gereği yokken, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'i cerheden bazı kimselere ve rivayetlerine yer vermiştir.[1506] Şafiî'den önce gelmiş bu imamları cerhedenlere işarette bulunmakla muhtemelen kendi imamını yüceltmiş olmaktadır.
Hatib Bağdâdi'nin, mezhep taassubuyla hareket ettiğini belirten başkaları da vardır. Meselâ İbnu'l-Cevzî, onun daha önce Hanbelî mezhebine mensub olduğunu, bidatçılığa meyli yüzünden Hanbelîlerin onu sıkıştırdıklarını, bunun üzerine Şafiî mezhebine geçerek eserlerinde Hanbelîlerin aleyhinde bulunduğunu belirtir.[1507] Ayrıca o, Hatîb'de şu iki özelliğin bulunduğunu da kaydeder:
1- Cerh ve ta'dilde avam muhaddislerin âdeti üzere gitmek. Çünkü bu muhaddisler, kıt anlayışları yüzünden cerh sayılmayacak hususlarda da cerh yaparlar.
2- Taassub [1508]
Abdulhayy el-Laknevî de bir Hanbelî alimin, "Tenvîru's-Sahîfe bi Menâkıbı'1-İmâm Ebî Hanife" isimli eserinden şu nakle yer verir:
"Hatib'in sözlerine aldanma. Zira onda Ebu Hanife, Ahmed ve ashabı gibi bir grub ulemaya karşı aşırı asabiyyet vardır. Her yönden bunlara hücumda bulunmuştur".[1509]
İşte bu asabiyyet ve taassub yüzünden onun ve tâbîlerinin Ebu Hanife ve ashabı hakkındaki cerhleri makbul sayılmamıştır.[1510]
Bütün bunlara rağmen, Hatib Bağdadî, Ebu Hanife aleyhinde bulunan diğer hadisçilerden farklı olarak, sadece Ebu Hanife ve ashabı aleyhindeki rivayetleri toplamakla yetinmemiş, Ebu Hanife'yi ta'dil eden, metheden ulemanın beyanlarına da geniş bir biçimde "Tarih"inde yer vermiştir. Buraya kadar zikri geçen hadisçilerin tutumları göz önüne alınırsa bu, gerçekten takdir edilecek bir davranıştır.
"Tarih"in de derlediği Ebu Hanife aleyhindeki rivayetler yüzünden Hatîb Bağdadî'ye birçok reddiyeler yazılmıştır. Bunların en yakın tarihlisi ve elimizde bulunanı Muhammed Zahid el-Kevserî'nin, "Te'nîbu'l-Hatîb Alâ Mâ Sâkahu fî Tercemeti Ebî Hanife Mine'l-Ekâzîb" isimli eseridir. Kevserî bu eserinde, Hatîb'in Ebu Hanife aleyhine naklettiği bütün rivayetleri tek tek ele alarak hem sened hem de metin yönünden tenkid etmiştir. Ancak kendisi de mezhep asabiyyeti yüzünden zaman zaman Hatîb'e karşı haksız hücumlarda bulunmuştur.
Daha önce kaleme alınan diğer reddiyelerse şunlardır: İbnul-Cevzî (ö.597) nin "es-Sehmü'1-Musîb fı'r-Reddi ale'l-Hatîb"i [1511]el-Melikü'l-Muazzam İsa b. Ebî Bekr b. Eyyüb el-Hanefî (578-624) nin "es-Sehmü'l-Musîb fî Kebidi'l-Hatîb"i [1512] Sıbt İbnu'l-Cevzî (581-654)nin "el-İntisâr li İmam-i Eimmeti'l-Emsâr"ı [1513]Ebu'l-Müeyyed el-Hârizmî (593-665) nin, "Câmiu'l-Mesânîd" isimli eserindeki reddiyesi [1514]Süyûtî (ö.911)nin, "es-Sehmu'l-Musîb fî Nahri'l-Hatîb"i.[1515]

23- Cüveynî (Ö. 478)

Hadisçi olmamakla beraber islam âlimlerinin önemli simalarından olan İmamu'l-Haremeyn Ebu'l- Meâlî Abdulmelik el-Cüveynî, mezhep taassubuna güzel bir örnek teşkil eden eseri "Muğîsu'1-Halk fî Tercihi'1-Kavli'l-Hak" da başından sonuna kadar, Ebu Hanife ile Şâfiî, Hanefî mezhebi ile Şafiî mezhebi arasında birtakım mukayeseler yaparak kendi imamını yüceltmek pahasına Ebu Hanife'yi her konuda küçük düşürmeye çalışmıştır.
Arap ve üstelik Kureyş'ten olması hasebiyle Şafiî'nin doğuştan bir üstünlüğe sahip olduğuna işaretle işe başlayan Cüveynî, Ebu Hanife'nin Arap değil Nebtî (Iraklı) olduğunu, dolayısıyla, "İmamlar Kureyştendir", "Kureyş'i öne geçiriniz, siz onların önüne geçmeyiniz" hadisleri[1516]doğrultusunda Şafiî'nin ve mezhebinin, ittibaya diğerlerinden daha lâyık olduğunu belirtir.[1517]
Daha sonra, Şafiî'nin ahâdîs ve ahbarda insanların en alimi olduğunu kaydeden Cüveynî, Ebu Hanife'nin hadisçiliği konusunda ise şunları söyler:
"Ebu Hanife'nin hadis ilminden malumatı çok az idi. Ashab-ı hadisin onu ayıplamada sert davranmaları buna delildir. Onlar dediler ki:
"Resulüllah'ın hadislerini hıfzetmede çok zayıf olan bu kimseler, bu yüzden rey kullandılar, böylece kendileri saptıkları gibi başkalarını da saptırdılar... Ashab-i hadis ise Şafiî'ye tabi oldular".[1518] Bu arada Cüveynî, Ebu Hanife'nin nazar (rey) ının çoğunun, Kur'an, Sünnet, âsâr ve icma-ı ümmete muhalif olduğunu da söyler.[1519]
Cüveynî'nin kitabında yer verdiği ve mezhep taassubuna örnek olması bakımdan fevkalâde önemli uydurma bir hikâyeyi [1520]de burada nakletmek istiyoruz. Hikâye şöyle:
"Gazne Sultanı Mahmud b. Sebüktekin (ö.421) Ebu Hanife mezhebine bağlı idi. Aynı zamanda hadis ilmine merakı vardı. Huzurunda, hadis şeyhlerinden hadis alanları dinler, hadisler konusunda araştırma yapardı. Hadislerin çoğunun Şafiî mezhebine uygun olduğunu gördü. Bu

arada derisinde bir kaşınma hasıl olmuştu. Her iki mezhepten fakihleri Merv'de topladı ve onlardan iki mezhepten birinin diğerine tercihi (üstünlüğü) konusunda konuşmalarını istedi. Fakihler sultanın huzurunda her iki mezhebe göre iki rekat namaz kılınmasında anlaştılar. Böylece Sultan'ın, görüp düşünüp en güzelini seçmesi kolaylaşacaktı. Önce Şafiîlerden Gaffal el-Mervezî (ö.417) her uzvun hakkını vere vere güzel bir abdest alarak, örtünme, kıbleye dönme gibi bütün muteber şartları yerine getirerek, rükünlerini, ta'dü-i erkânını, farzlarını, sünnetlerini, âdabını mükemmel bir şekilde tamamlayarak namaz kıldı. Çünkü Şâfiî bunun haricinde kılınan bir namaza cevaz vermezdi.
Sonra Ebu Hanife'nin caiz gördüğü şekilde iki rekat namaz kıldı. Tabaklanmış köpek derisi giyindi. Bedeninin dörtte birine pislik bulaştırdı. Hurma nebîzi ile abdest aldı. Bu, tam yaz ortasında ve sahrada (dışarıda) cereyan ettiği için bütün sinek ve sivrisinekler üzerine toplandı. Abdesti tersyüz etti. (Yani tertibe riayet etmedi). Sonra kıbleye yöneldi. Niyetsiz namaza başladı. İftitah tekbirini Farsça getirdi. Sonra, *"müdhâmmetân"* [1521]âyetini "dû bergek-i sebz" (iki yeşil yaprakcık) şeklinde Farsça okudu. Sonra horoz gagalaması gibi rükusuz ve fasılasız iki secde yaptı. Teşehhüde oturdu. Nihayet, selam vermeden, yellenerek namazdan çıktı ve "ey Sultan işte bu, Ebu Hanife'nin namazıdır" dedi. Sultan şöyle dedi:
"Eğer bu, onun (Ebu Hanife'nin) namazı olmasaydı seni öldürürdüm. Çünkü böyle bir namazı din sahibi bir kimse tecviz edemez."
Hanefiler bu namazın Ebu Hanife'ye ait olduğunu inkâr ettiler. Gaffal her iki mezhep kitaplarının getirilmesini istedi. Sultan, hırıstiyan bir kâtibe bu kitapları okumasını emretti. Her iki mezhebin görüşü birlikte okundu. Hanefi mezhebinin namazının Gaffal'ın anlattığı şekilde olduğu görüldü. Bunun üzerine Sultan Hanefi mezhebinden ayrılarak Şafiî mezhebine bağlandı".[1522]
Cüveynî bu hikâyeyi naklettikten sonra şöyle diyor:
"Şayet Ebu Hanife'nin caiz gördüğü bu namaz halktan birine arzedilse, kabul etmekten kaçınırdı. Namaz dinin direğidir. Namaz konusundaki bu fasid itikadı, mezhebinin batıl oluşunu açık bir biçimde göstermek için sana yeterlidir".[1523]
Bunun, kesinlikle uydurma bir hikâye olduğunu ifade eden Kevserî, Gaffal'ın namazının da Ebu Hanife'nin namazı olmadığını ona isnad edilen hususların yalan ve yanlışlarla dolu bulunduğunu tek tek ortaya koyarak [1524]şöyle der:
"Bu hikâye bütünüyle uydurmadır. Ne Gaffal el-Mervezî bu namazı kılmıştır, ne de Sultan herhangi bir sebeple mezhebini değiştirmiştir... Sultanın başşehri Merv değil Gazne'dir. Ayrıca Sultan mezhebinde dikkatli ve musir birisidir. Aleyhinde yalan uydurulmaya müsait bir ümmî değildir. Bilakis fıkıh ve hadiste meşhur telifleri vardır. Bunlardan birisi, Hanefi mezhebi üzerine yazdığı ve Gazne beldesinde şöhret bulan "Kitabü'l-Tefrîd" [1525] isimli eseridir. Böyle birisinin bir islam mezhebinin meselelerine muttali olmak için hırıstiyan bir mütercime ihtiyacı yoktur".[1526]
Naklettiğimiz bu hikâye, mezhep taassubunun bir islam alimini ne durumlara düşürdüğünün acı bir göstergesidir.
Zahid el-Kevserî, Cüveynî'nin adı geçen kitabına, "Îhkâku'1-Hak bi İb-tâli'l Bâtıl tî Muğîsi'1-Halk" isimli bir reddiye ile cevap vermiştir.[1527]

24- Gazâlî (Ö. 505)

Hocası Cüveynî'nin etkisinde kalan İmam Gazali de Ebu Hanife'yi tenkid edenler arasındadır. Fıkıh usulü ile ilgili "el-Menhûl" isimli eserinde şöyle der:
"Ebu Hanife'ye gelince o, müçtehit değildir. Çünkü lügat (Arapça) bilmiyordu. "Velev remâhu bi Ebû Kubeys" [1528]sözü buna delildir. O, hadisleri de bilmiyordu. Bu yüzden zayıf hadisleri kabul edecek, sahihleri reddedecek derecede cüretkârdı. Bizatihi anlayış sahibi biri de değildi, fakat akıllı geçinirdi. Zira kendi ittihaz ettiği usullere muhalefet etmek akıllılık alameti değildir".[1529]
Şafiî mezhebine mensup olan Gazalî, Ebu Hanife'yi hadis bilmez, anlayışı kıt biri olarak tavsif eder ve onu müçtehit saymazken, kendi imanımın onun hakkında söylediği "insanlar fıkıhta Ebu Hanife'nin çocuklarıdır" sözünü herhalde aklına getirmemiştir. Kitabın muhakkiki da bunun bir asabiyet olduğunu belirterek, "şayet Ebu Hanife müçtehit değilse, müçtehit olan kimdir?" demektedir.[1530]
Gazâlî bu kitabının sonunda Şafiî mezhebi ile diğer mezhepler ve özellikle Hanefi mezhebi arasında bazı mukayeseler yaparak kendi mezhebinin her konuda tercihe şayan olduğunu göstermeye çalışır [1531] ve sonunda şöyle der:
"Bu bölümü inceleyen kimse, bizim Şafiî mutaassıbı, Ebu Hanife'ye karşı kindar biri olduğumuzu zanneder. Heyhat, biz ancak insaflı ve orta yolu takip edenlerdeniz".[1532]Ancak İmam Gazâlî'nin bu konuda yaptığı şey, hocası Cüveynî'nin iddialarını tekrarlamak ve onun görüşlerini özetlemekten ibarettir.[1533]
Gazâlî'nin, bu kitabı gençlik yıllarında yazdığı, sonradan Ebu Hanife hakkındaki görüşlerini değiştirdiği belirtilmiştir.[1534] Nitekim "İhyâu Ulûmiddîn" adlı eserinde dört mezhep imamını ve bu arada Ebu Hanife'yi hayırla yadetmekte ve ondan övgüyle bahsetmektedir.[1535]

25- İbnü'l-Cevzî (Ö. 597)

Ravideki ufak bir kusurdan dolayı, hadisin zayıf veya uydurma olduğuna hüküm vermede acele eden hadisçilerden kabul edilen Hanbelî İbnü'l-Cevzî [1536] "Kitabü'd-Duafâ"sında Ebu Hanife'yi zayıf ravilerden saymıştır. Bu konuda Süfyan Sevrî'nin, YaHya b. Maîn'in, Nesâî'nin, Nadr b. Şümeyl'in ve İbn Adiyy'in Ebu Hanife hakkındaki cerhlerini kitabında nakleder.[1537]

26- Fahreddîn Râzî (Ö. 606)

Meşhur müfessir ve kelâma Fahreddîn Râzî de mezhep asabiyetiyle Ebu Hanife'ye yüklenenlerden biridir. Şafiî için kaleme aldığı Menâkıbında, Ebu Hanife'nin, kendi beldesinden olduğu sürece, meçhul ravîlerin rivayetini, maktu' ve mürsel haberleri zayıf bile olsa kabul ettiğini, bundan dolayı kıyası terkeftiğini, diğer beldelerin hadislerini sahih dahi olsa, reddederek istihsan ve kıyasa yöneldiğini belirtir.[1538]
Şafiî mezhebine mensup diğer bir alim, İmam Şa'rânî, konuyla ilgili başından geçen bir olayı anlatarak, olgun ve mutedil bir ilim adamı hüviyetiyle Râzî'ye, ondan üç asır sonra bir nevi cevap vermiştir. O şöyle anlatır:
"İlimle meşgul olan birisi yanıma geldi. O sırada Ebu Hanife'nin menkıbelerini yazıyordum. Yazdıklarıma baktı ve sonra koynundan bir tomar kağıt çıkardı. Bir de bunlara bak dedi. Baktım. Ebu Hanife'ye reddiye olduklarını gördüm ve "senin gibiler imamın sözünü anlayabilirler mi ki ona reddiye yazsınlar" dedim. Ben bunları Fahreddîn Râzî'nin kitaplarından aldım dedi. Kendisine:
"İmam A'zam'ın yanında Fahreddîn Razî, bir hocanın yanında talebe veya büyük bir sultanın yanında raiyye, yahut güneşin yanında yıldız gibi kalır. Alimler reayaya, güneş gibi açık bir delil bulunmayınca sultanlarına dil uzatmayı yasak ettikleri gibi, mukailidlerin de tevil ihtimali bulunmayan çok açık bir nass olmadan dindeki imamlarına itiraz etmesi ve dil uzatması yasaktır" dedim.[1539]
Fahreddîn Râzi'nin çeşitli eserlerinde Ebu Hanife'yi tenkid ettiği fıkhı meseleler daha sonra bir Hanefi alim tarafından ele alınarak incelenmiş ve bu konularda Ebu Hanife'nin delilleri serdedilcrek savunulmuştur.[1540]
Geçmiş bazı islam alimlerinin Ebu Hanife aleyhindeki görüşlerini naklettikten sonra, günümüzde de bu eğilimi sürdürmek isteyen bazı kimselere örnek olması bakımından bir ilim adamının Ebu Hanife ile ilgili görüşlerine yer vereceğiz.
Arap aleminde hadis alanındaki çalışmalarıyla tanınan Nâsıruddîn el-Elbânî, "Silsiletü'l-Ehûdîsi'd-Daîfe" isimli eserin de, Ebu Hanife'yi zayıf sayan hadisçilerin sözlerini naklettikten sonra [1541] şöyle der;
"Şüphe yok ki Ebu Hanife bize göre sidk ehlindendir. Ancak zabt ve hıfz olmadıkça hadisinin delil olabilmesi için bu yeterli değildir. Bunlar da (hıfz ve zabt) onun için sabit değildir. Bilakis imamların şehadeti bunun aksini gösterir".[1542]
Elbânî, "bazı mutaassıbların zannettiği gibi bunun, Ebu Hanife'nin, din, takva ve fıkıhtaki makamına zarar vermiyeceğini, birçok fakih, kâdî ve salih kimselerin hıfz ve zabt yönünden'hadis imamlarının tenkidine maruz kaldıkları halde bunun din ve adaletlerine zarar vermediğini" belirtir.[1543]
Ancak ne Elbânî. ne de geçmiş hadisçiler bir nakarat gibi tekrarlaya geldikleri hıfz ve zabl noksanlığı isnadının gerekçelerini ciddî olarak açıklayabilmiş değillerdir. Cerh ve ta'dil kitaplarında Ebu Hanife ile ilgili yer alan lenkidler, buraya kadar da gördüğümüz gibi hadisçilerin müphem ve gayr-i müfesser olarak niteledikleri cinstendir. Çünkü isnad edilen suçlamaların örneklerine çoğu zaman rastlamak mümkün değildir. İbn Ebî Şeybe, Bııharî, İbn Kuteybe gibi bazı alimler Ebu Hanife'nin hadise muhalefetiyle ilgili örneklere kitaplarında yer vermişlerse de, bunların çoğunun hadise muhalefet değil, çeşitli rivayetler arasından bir tercih keyfiyeti olduğu anlaşılmaktadır.
Ebu Hanife'yi hadiste zayıf sayan Darekutnî (ö.385) yi taassupla suçlayan kimseleri de mutaassıp olarak niteleyen Elbânî, Ehu Hanife aleyhinde bulunan şeyhayn ve Ahnıed b. Hanbel gibi diğer hadisçilerin hepsi de mutaassıp mı olmaktadırlar? Diye sormaktadır.[1544]
Ancak Ebu Hanife'den asır veya asırlar sonra yaşamış ve bir kısmının hezhep taassubuyla hareket ettikleri aşikâr olan kimselerin ağızlarından çıkan iki kelimelik sözle bir mezhep imamını mahkum etmek te taassubun bir başka çeşidi değil midir? Ayrıca, kanaatımıza göre, hadislerin

sıhhati meselesi bir yönüyle Hz. Peygamber'in zamanına yakınlıkla doğru orantılıdır. Yani buna göre, Hz. Peygamber dönemine yaklaşıldıkça hadislerin sıhhat nisbeti yükselmekte, bu dönemden uzaklaşıldıkça da o nisbette azalmaktadır. Zira Ehu Hanife'den yaklaşık bir asır sonra yaşamış Yahya b. Maîn (ö. 233) ve Alımed b. Hanbel (ö. 241) döneminde hadis uydurma faaliyetinin ne kadar yaygın olduğunu, bizzat kendilerinin başına gelen bir olaydan anlıyoruz.[1545]Bu yüzden Ebu Hanife zaman itibariyle sahih hadislere ulaşmada kendinden sonra gelenlerden daha şanslı durumdadır.[1546]

Bir Şiî Müellifin Görüşü

Ebu Hanife'yi değerlendirmede buraya kadar görüşlerine yer verdiğimiz Ehl-i Sünnet alimlerinden sonra, Şianın Ebu Hanifeyi nasıl değerlendirdiği konusunda fikir vermesi bakımından 19. yüzyılda yaşamış Muhammed Bakır Hânsârî (1811- 1895) adındaki bir şiî müellifin önemli bir terâcim kitabı sayılan, "Ravdâtu'l-Cennât fî Ahvâli'1-Ulemâ-i ve's-Sâdât" isimli eserinden nakillerde bulunacağız.
Ehl-i Sünnet alimlerinin, bir Ehl-i Sünnet imamına bu kadar hücumlarından sonra, Şianın Ebu Hanife hakkında müsbet bir değerlendirmesi tabiatıyla beklenemez. Nitekim eserinden nakillerde bulunacağımız şiî müellif, Ebu Hanife'yi karalamada yukarıda zikri geçen Ehl-i Sünnet alimlerinin görüşlerinden çok istifade etmiş ve onlardan nakillerde bulunmuştur. Meselâ Cüveynî'nin kitabında yer verdiği Ebu Hanife'nin namazı ile ilgili uydurma hikâyeyi "Vefeyâtü'l-A'yan" dan nakletmiş [1547] Şafiî, Süfyan, Malik, Hammad b. Seleme, Evzâî', İbn Mehdî, Ebu İshak el-Fezârî, Gazalî ve İbnü'l Cevzi'nin Ebu Hanife aleyhindeki sözlerinden örnekler vermiştir.[1548]
Şiî müellif evvela, dört fıkıh mezhebinin oluşumu ile ilgili şu garip hikayeyi anlatır:
"Ehl-i Sünnet mezheplerinden dört mezhep (halife) Mansur zamanında ihdas edildi ve bunlar rey, kıyas, istihsan ve içtihad ile amel ettiler. Bu mezheplerin kuruluş sebebi şuydu; Cafer Sâdik'ın etrafında ondan ilim alan dört bin ravi vardı. Mansur, insanların ona meyletmesinden korktu ve yetkisini elinden aldı. Ebu Hanife ve Malik'e ondan ayrılmalarını emrederek, onun mezhebinden başka mezhepler kurmalarını ve bu mezheplerde rey, istihsan, kıyas ve içtihatla amel etmelerini istedi. Bunları Şafiî ve Ahmed b. Hanbel takip etti, Furu'daki Ehl-i Sünnet mezhepleri, bu dört mezhepte karar kıldı. İmamiye şiası ise Nebî (s.a.v.), sahabe ve tabiîn mezhebi üzere kaldı".[1549] Ebu Hanife'yi tanıtırken:
"Bu insanların dört imamının birincisi, vesvese, rey ve kıyas sahiplerinin imamı Ebu Hanife" diye söze başlayan mezkur müellif, "onun usulünün şeytandan ve cehenneme götürecek azgın hevâdan neşet ettiğini" de kaydeder.[1550]
Dört mezhep imamlarının kabirlerinden kendilerini doğrulayan kerametler zuhur ettiğini ve bu kerametlerin en çoğunun da Ebu Hanife'nin kabrinden meydana çıktığını, muhaddis diye tanıttığı eş-Şûşterî isimli başka bir şiî müellifin "Makâmât" adlı eserinden nakleden müellif, bu kerametlerden birini şöyle anlatır:
"Sultanu'l-A'zam Şah Abbas, Bağdad'ı fethettiği zaman Ebu Hanife'nin kabrinin hela yapılmasını emretti ve oraya def-i hacet etmek isteyenlerin binip gidebilmeleri için sokağın başına iki katır bağlanmasını şer'an vakfetti. Kabrin hizmetçisini de çağırtarak:
"Ebu Hanife şimdi cehennemin dibinde iken sen ne diye bu kabre hizmet ediyorsun?' dedi. O da cevaben:
"Bu kabirde, merhum ceddin Şah İsmail'in defnettiği siyah bir köpek vardır. O, senden önce Bağdad'ı fethettiği zaman Ebu Hanife'nin kemiklerini çıkartarak yerine siyah bir köpek defnetmişti. İşte ben bu köpeğe hizmet ediyorum" dedi.[1551]
Müellif burada, "elhak, hizmetçi sözünde doğrudur. Çünkü adı geçen merhum (Şah İsmail) bunu aynen yapmıştı"demektedir.[1552]
Şiî müellif, Ehl-i Sünnet'in hilelerinden takıyye yaparak kurtulmanın kendilerine göre güzel bir örneğini, yine adıgeçen müellifin kitabından şöyle nakleder:
"Arkadaşım, birgün abdest alıyordu. Ayaklarını meshettiği esnada onların (Ehl-i Sünnetin) azgınlarından birinin başında beklediğini gördü. Hemen ayaklarını yıkadı. Adam ona şöyle dedi:
"Niçin önce mesnettin, sonra da yıkadın?' O:
"Efendimiz, bu mesele, Allah ile Ebu Hanife arasındaki ihtilaflı meselelerden biridir. Allah:
"İmsehû bi ruûsikum ve erculikum ile'l-ka'beyn" [1553] buyuruyor, Ebu Hanife ise ayakları yıkamayı gerekli görüyor. Allah'tan korktuğum için meshettim. Sultandan korkluğum için de yıkadım," dedi. Bunun üzerine adam güldü ve onu serbest bıraktı".[1554]
Şiî müellifin yine mezkur kitaptan nakline göre, şeytan, usulde Eş'arî, ruruda Hanefi mezhebindendir. Zira ümmetin cumhurundan daha alim olan şeytan nasıl olur da mezhepsiz olur. Şeytanın furuda Hanefi mezhebini taklid etmesi onların kıyasla amel etmelerinden dolayıdır. Çünkü o da Adem'e secdeden imtina ettiğinde *"beni ateşten, onu çamurdan yarattın"* [1555] diyerek kıyas yapmıştı.[1556]
Ebu Hanife'nin Emevîlere karşı, Hz. Ali ahfadından Zeyd b. Ali b. Hüseyn'i desteklemesi bile onların yanında aklanması için yeterli değildir.[1557] Halbuki aynı şiî müellif, "Keşşaf tefsirinden [1558] Ebu Hanife'nin, Zeydb. Ali'ye yardım edilmesi, malla desteklenmesi, Devânikî (Ebu Cafer el-Mansur) ve benzerleri gibi İmam ve Halife olarak isimlendirilen hırsız zorbalara karşı onunla birlikte isyan edilmesi gerektiği konusunda gizli gizli fetva vediğini nakletmektedir. Ayrıca kendisine, Abdullah b. Hasen'in oğulları İbrahim ve Muhammed'le birlikte yöneticiye karşı isyana katılması için oğluna tavsiyede bulunduğunu ve oğlunun bu yolda öldüğünü söyleyen bir kadına Ebu Hanife'nin:
"Keşke oğlunun yerinde ben olsaydım" dediğini kaydetmektedir.[1559]
Müellife göre Ebu Hanife'nin, İmam Zeyd'in usulüne tâbi olması ve Zeydiyye'nin furuatta hanefilere benzemesi bu yüzdendir.[1560] Ancak biraz önce şeytanın usulüne tabi olduğunu söylediği Ebu Hanife'nin bu kez nasıl olup ta İmam Zeyd'in usulüne tabi olduğu merak konusudur. Ayrıca Hanefi mezhebine mensup olduğu belirtilen şeytanın mı Ebu Hanife'nin usulünü benimsediği, yoksa Ebu Hanifenin mi şeytanın usulünü benimsediği hususu da pek açık değildir.[1561]
Dünyadaki müslümanların en az yarısının sevip saydığı ve mezhebine tabi olduğu bir imamın -aslı olsun veya olmasın- kabrinin helâ yapılmasına veya kemiklerinin çıkartılıp yerine köpek gömülmesine, üstelik bu olaylardan övgüyle bahsedilmesine müncer olan kin ve gayzın derecesi, gerçekten düşündürücüdür.[1562]

Değerlendirme

Bu bölümün değerlendirmesini şu şekilde maddeleştirebiliriz:
1- İslam Tarihi boyunca birçok kimse tarafından takdirle anılan, hıfzı, zekâsı, fıkhı, takvası ile birçok alimin övgüsüne, birçok hadisçinin ta'diline muhatap olan Ebu Hanife, aynı zamanda, hadis bilgisinin zayıflığı, hıfz ve zabt yetersizliği, hadis ve sünnete muhalefet, rey ve kıyası çok kullanma, mürcieden olma gibi ithamlarla cerhe tabi tutulmuştur.
2- Bu cerh ve tenkitler bazı istisnalar dışında, genellikle hadisçilerden gelmiştir.
3- Yöneltilen cerhler, umumiyetle gerekçesiz olup, müphem ve gayr-ı müfesserdir.
4- Cerhedenlerin çoğu Şafiî mezhebine mensup olup, Ebu Hanife'ye karşı tutumlarında mezhep asabiyeti önemli rol oynamıştır. Hicrî 8. asırdan itibaren bu durumun nisbeten değiştiği gözlenmektedir. Nitekim, bu dönemde Ebu Hanife'den övgüyle söz eden veya hakkında menâkıb kitapları yazan, Zehebî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Süyûtî gibi alimler Şafiî mezhebine mensupturlar.
5- Hicrî 3. asrın ortalarına kadar, Ebu Hanife hakkında konuştuğu bildirilen alimlerin birçoğundan, lehinde ve aleyhinde çelişkili değerlendirmeler nakledilmiştir. Ebu Hanife'nin muasırı olan veya ona çok yakın bir dönemde yaşamış bulunan alimlerden Ebu Hanife aleyhine nakledilen sözleri ihtiyatla karşılıyoruz. Bunların cüz'î bir kısmının akranlar arasında görülen münâferet, hased vb. şahsî sebeplerle [1563]veya anlayış farkına istinaden söylenmiş sözler olarak sıhhati kabul edilse bile, büyük bir bölümünün onlar adına sonradan uydurulmuş olduğu kanaatındayız.[1564] Mezhep asabiyetinin belirginleşmediği, hadiscilerin bir ekol olarak tam teşekkül etmediği bir dönemde, bir kısmı bu rengi taşıyan, bir kısmı o insanların ağzına yakışmayacak çirkinlikte olan bu sözlerin sıhhatinden şüphe etmemek mümkün değildir. Ebu Hanife aleyhinde konuştuğu bildirilen Abdullah b. Mübarek ve Veki1 b. Cerrah'ın onun ashabından olması, hatta İmam Muhammed gibi en gözde talebesinin bile buna âlet edilmesi, görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.
6- Hadisçiler tarafından Ebu Hanife'ye yöneltilen cerhler dikkate alınırsa cerh ve ta'dil işleminin iki tarafı da kesen bir kılıç gibi zaman zaman keyfî uygulamalara konu olduğu görülmektedir. Nitekim böylesine etkili bir silaha sahip olduklarının bilincinde olan bazı hadisçiler, fazla izaha gerek görmeden "falanca zayıf, "filanca metruk", "falan kimse sika değil" gibi mücerret ifadelerle bazı ravileri mahkum etmede aceleci davranmışlardır. Sonradan, onların bu müphem cerh tabirleriyle neleri kasdetmiş olabilecekleri konusunda uzun uzadıya tahminler yürütülmüştür.[1565]

SONUÇ

Ebu Hanife'nin hadis anlayışını ve Hanefi Mezhebinin hadis metodunu ortaya koymaya çalıştığımız bu tezden çıkartabileceğimiz ilk önemli sonuç, Ebu Hanife'nin hadis ve sünnete gereken değeri ve önemi verdiği hususudur. Hadis ve sünnete, teşrîî bakımdan Kur'an-ı Kerim'den hemen sonra yer verme şeklinde ifade edebileceğimiz bu önemi idrak etmede Ebu Hanife'nin, diğer mezhep imamları, fukaha ve hadisçilerden hiçbir farkı yoktur. Kendi açık ifadeleri karşısında Ebu Hanife'ye, bu noktada yöneltilen itiraz ve ithamların bir değeri olamaz. Bu hususta, Ebu Hanife ile diğerleri arasında görülen fark, hadisleri anlama ve değerlendirme sahasındadır.

Ebu Hanife, hadisçilerin anladığı manada bir muhaddis değil, fakihtir ve onun en önemli özelliği de budur. Fıkhında kullandığı hadisleri, devrinde mutad olduğu şekilde, çeşitli rivayetler arasından bazı tercih unsurlarını göz önünde bulundurarak seçmiş ve kullanmıştır. Diğer hadisçilerin yaptıkları gibi kendisine ulaşan her rivayeti toplama amacını gütmemiş, yine hadisçilerin âdeti üzere uzak beldelere hadis talebi için seyahatta bulunmamıştır.

Ebu Hanife'nin re'yi (akıl, şahsî görüş) çokça kullanma keyfiyyeli doğru olmakla beraber bu, tenkid edilecek bir husus değildir. Nitekim Hz. Peygamber başta olmak üzere, sahabe, tabiîn ve diğer fukahâ, bu manada reyi zaman zaman kullanmışlardır. Ebu Hanife ve ashabının "ehl-i rey" ismi altında cerh ve tenkide tabi tutulması, genellikle hadisçilerin benimsedikleri bir tutumdur.

Ebu Hanife ve talebeleri, hadisleri değerlendirirken, nadir istisnalar dışında, şeklî unsurlar üzerinde durmamışlardır. Hadis ravilerinin güvenilir ve anlayış sahibi (fakiri) olmaları, hadis metinlerinin de maruf (herkesçe bilinir) olması gibi hususlar, şeklî açıdan, onların hadis tercihleri için önemli olmakla beraber, esas tercih sebepleri hadislerin muhtevalarıyla ilgili hususlardır. Bu bakımdan hadisleri Kur'an'a arzetme gibi bir prensip, sahabe ve tabiînde görülen örnekleri dışında belki de ilk olarak onlar tarafından geliştirilmiş ve savunulmuştur.

Ebu Hanife ve talebelerinin -sonraki hadisçilerin anladığı manada- bir "hadis usulü" (mustalahu'l-hadis)nden söz etmek mümkün değildir. Bu keyfiyet, o devirde yaşamış diğer fakih ve hadisçiler için de geçerlidir. Onların, arasıra zikrettikleri, "maruf, "meşhur", "şazz", "vahid haber" gibi tabirler, kelimelerin lügat manalarına uygun olarak kullanılmıştır. Daha sonra, Hanefi usulcüleri ve diğer hadisçiler taralından Ebu Hanife'ye atfedilen hadis usulü ile ilgili bazı teknik malumat ve kuralların ona aidiyetini tespit etmek te kolay değildir. Bu yüzden Hanefi mezhebinin hadis usulü ile ilgili hicrî 4. asrın başından itibaren oluşmaya başlayan malumatı ayrı bir bölüm halinde değerlendirdik ve bu bölümde, daha önce kullanılan tabirlerle, sonraki ıstılahlar arasında görülen farklılıklara yeri geldikçe işaret ettik.

Hanefi mezhebine ait sonradan derlenen ve genellikle fıkıh usulü kitapları içinde yer alan hadis usulüyle ilgili malumat, temelde hadisçilerin tedvin ve tasnifine uygun olarak kaleme alınmış olmakla beraber, yer yer mezhep görüşlerini teyid edecek veya diğer mezheblerin itirazlarına cevabı kolaylaştıracak tarzda ta'dil ve eklemelere konu olmuştur. Bu yüzden, mezhep anlayışı doğrultusunda geliştirilen hadis usulüyle ilgili bu tür prensipler, hadisçilerin tenkidine maruz, kalmıştır.

Hadis bilgisinin azlığı veya hadise muhalefet şeklinde, genellikle ha-disçiler tarafından Ebu Hanife'ye yöneltilen cerh ve tenkidler, büyük ölçüde sübjektif değerlendirmelerdir. Bu ithamlar dikkate alınırsa, bundan kurtulacak hiçbir mezhep imamı ve müçtehit bulunamaz. Zira fukahanin mesleği, sadece hadislerle uğraşmak olmadığı gibi, her birinin delil aldığı farklı rivayetleri, hadise muhalefet olarak değerlendirmek te doğru değildir.

Ebu Hanife'yi hadisçiliği yönünden cerhedenler ve onu, sahih hadise muhalefet ve zayıf hadisle amel ettiği gerekçesiyle tenkid edenler, genellikle kendisinden çok sonra yaşamış hadisçilerdir ve dayandıkları ölçüler de yine Ebu Hanife'den en az bir asır sonra gelmiş hadisçilerin tespit ettikleri kriterlerdir. Ebu Hanife gibi bir islam aliminin, nisbeten erken bir devirde hüküm istihsali için tercih edip kullandığı hadislerin, sadece, daha sonra tespit edilmiş kriterlere uymadığı gerekçesiyle zayıf sayılması, kabul edilebilecek bir husus değildir. Kanatımızca hadislerin sıhhatinin teshilinde, Hz. Peygamber dönemine yakınlık önemli bir faktördür ve bu açıdan bakılınca Ebu Hanife kendinden sonra gelmiş birçok hadisçiden daha şanslı bir durumdadır. Buna ilâveten, hadislerin tashih ve taz'îfinde, hadisçilerin kriterleri yanısıra, fakihlerin tercih ve değerlendirmelerini dikkate almak ta son derece önemli ve gereklidir. İşte bu yüzden, tezimizin ikinci bölümünde, bir fakih olarak Ebu Hanife'nin hadis tercihinde dikkate aldığı unsurları tesbit etmeye çalıştık.

Dördüncü bölümün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, Ebu Hanife'ye yöneltilen hücumların başlıca sebeplerinden birisi mezhep taassubudur. Cerh ve ta'dil gibi etkili bir silaha sahip olduklarının bilincinde olan farklı mezheplere mensup birçok muhaddis, bu sıfat altında mezhep asabiyetlerini kamufle etmeyi bilmişler ve lenkidlerini hadisçi hüviyetleriyle yaptıklarına herkesi inandırmışlardır. Kendi İmamlarına yöneltilebilecek en ufak bir itiraza bile tahammül edemeyen bu kimseler içinden Ebu Hanife'yi küfr ve zındıklıkla itham edenler bile çıkmışdır.

Daha sonra aynı anlayış Hanefi alimler tarafından Ebu Hanife'yi savunmak için tersinden işletilmiştir. Onlar da imamlarını müdafaa pahasına, diğer mezheplerin aleyhine olabilecek her türlü fırsatı değerlendirmişler, Ebu Hanife'yi her konuda haklı çıkartmak için büyük gayret sarfetmişlerdir.

Ebu Hanife gibi İslam tarihine mal olmuş büyük şahsiyetleri gerçek hüviyetleriyle değerlendirebilmek için mezhep asabiyetini, tarafgirliği bir tarafa bırakmak, geçmiş alimlerin görüşlerini de tarafsız bir biçimde tahlil ve tenkide tabi tutmak en isabetli yoldur.[1566]

BİBLİYOGRAFYA [1567]

1- Abdülmecid, Mahmud Abdülmecid, el-İtticâhâtu'1-Fıkhıyye inde Ashabi'1-Hadis fi'1-Karni's-Sâlisi'l-Hicrî, Dânı'1-Vefâ, Kahire 1979.
2- Abdulmuttalib Rifat Fevzi, Tevsîku's-Sünne fi'1-Karni's-Sâm el-Hicrî, Usüsühû ve İtticâhâtühû, Mektebetü'l-Hancî, 1. baskı, Kahire 1981.
3- Afîfi es-Seyyid, Hayâtu'1-İmâm Ebî Hanife, el-Matbaatu's-Selefıyye, Kahire 1350 h.
4- Ahmed Emîn, Duha'l-İslam I-III, Matbaatü'l-Cenne, 2. baskı, Kahire 1937.
5- Ali Haydar, Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm I-XVI, Şirketi Mürettibiyye Matbaası, 2. baskı, İstanbul 1317 h.
6- el-Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef, el-Münteka Şerhu Muvatta-i İmam Mâlik I-VII, Dârü'l-Kitabi'l-Arabî, 3. baskı, Beyrut 1983.
7- el-Bağdâdî, Ebu Mansur Abdülkahir b. Tahir, Mezhepler Arasındaki Farklar (Çev. E.Ruhi Fığlalı), Kalem Yayınevi, İstanbul 1979,
8- el-Bağdâdî, Ebu Mansur Abdülkahir b. Tahir, Usûluddîn, İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi Neşriyatı, 1. baskı, İstanbul 1928.
9- el-Belâzûrî, Ahmed b.Yahya, Fütûhu'l-Buldân (Çev. Mustafa Fayda), Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, 1. baskı, Ankara 1987.
10- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, Delâilü'n-Nübüvve I-VII, (Thk. Abdulmu'tî Kal'acî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, Beyrut 1985.
11- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, Kitabu Beyâni Hata'-i Men Ahtae Ale'ş-Şafiî, (thk. Halil İbrahim Mollahâtır) 1. baskı, Riyad 1980.
12- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, Kitabu's-Süneni'l-Kebîr 1-X, Matbaatu Meclisi Dâireti'l-Maarifi'l-Osmaniyyye, 1. baskı, Haydarabad 1346-1355.
13- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, Menâkıbu'ş-Şafiî, (Thk. es-Seyyid Ahmed Sakr), Mektebetü Dâri't-Türâs, 1. baskı, Kahire 1971.
14- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, Ma'rifetü's-Sünen ve'1-Âsâr I-IV, (Thk. es-Seyyid Ahmed Sakr), el-Meclisu'l-A'lâ li'ş-Şuûni'1-İslamiyye, Kahire 1969.
15- el-Buhârî, Abdülaziz Ahmed b. Muhanımed, Keşfu'l-Esrar (Usûl-ü Pezdevî şerhi) I-IV, Şirket-i Sahâfiye-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1308 h.
16- el-Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, el-Câmiu's-Sahîh I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
17- el-Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, et-Tarihu'1-Kebir I-IX, Mektcbetu'l-İslamiyye, Diyarbakır t.y.
18- el-Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, et-Tarihu's-Sağir I-II (Thk. Mahmud İbrahim Zâyed), Dâru't-Türâs, 1. baskı, Kahire 1977.
19- el-Cassas, Ebu Bekr b. Ahmed b. Ali er-Râzî, Ahkâmü'l-Kur'an, I-III, Dâru'1-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut t.y.
20- el-Cündî, Abdülhalim, Ebu Hanife, Batalu'l-Hurriyye ve't-Tesâmuh fi'l-İslam, Kahire 1970.
21- el-Cüveynî, Ebu'l-Meâlî Abdulmelik, Muğîsu'1-Halk fi Terâhi'l-Kavli'l-Hakk, el-Matbaatu'1-Mısrıyye, 1. baskı, Mısır 1934.
22- el-Cûzcânî, Ebu İshak İbrahim b. Ya'kub, Ahvâlu'r-Ricâl, (Thk. es-Seyyid Subhî el-Bedîî es-Samerrâî), Müessesetü'r-Risâle, 1. baskı, Beyrut 1985.
23- ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer, Sünen I-IV, (Tlık. cs-Seyyid Abdullah Haşini Yemanî), Dârü'l-Mehâsin, Kahire 1966.
24- ed-Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abditrahman, Sünen I-II, Dârul-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
25- Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi I-XI, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1973-80.
26- ed-Debbûsî, Ebu Zeyd Ubeydullah b. Ömer, Te'sîsü'n-Nazar, el-Malbaatu'l-Edebiyye, Mısır 1355 h.
27- ed-Dehlevî, Şah Veliyyullah Ahmed b. Abdirrahim, Huccetulllahi'l-Bâliğa I-II, el-Matbaatu'1-Hayriyye, 1. baskı, Mısır 1332 h.
28- ed-Dehlevî, Şah Veliyyullah Ahmed b. Abdirrahim, el-İnsaf fî Beyâni Esbâbi'l-İhtilâf, Matbaatu Farûkil-Evvel, Mısır t.y.. (Türkçesi: Şükrü

Özen, Mezheblerin Doğuşu ve İçtihat Tartışması, İstanbul 1987, s. 45-115).
29- ed-Diyarbekrî, Şeyh Huseyn b. Muhammed b. cl-Hasen, Tarihu'I-Hamîs fi Ahvâl-i Enfes-i Nefîs I-II, Mısır 1283 h.
30- ed-Dümeynî, Müsfir Azmullah, Mekâyîsu Nakd-i Mütûni's-Sünne, 1. baskı, Riy ad 1984.
31- Ebu'1-Arab, Muhammed b. Ahmed b. Temîm, Kitabul-Mihen (Thk. Yahya Vehib el-Cebbûrî) 1. baskı, Beyrut 1983.
32- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, Sünen I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
33- Ebu Gudde, Abdulfettah,"Halk-ı Kur'an Meselesi" (Çev. Müctebü Uğur) AÜİFD, c.XX, s.307-321, Ankara Üni. Basımevi, Ankara 1975.
34- Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit, el-Alim ve'1-Müteallim (Imam-ı Azamın Beş Eseri içinde) Türkçesi: Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.
35- Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit, el-Fıkhu'1-Ebsat (İmam-ı Azamın Beş Eseri İçinde) Türkçesi: M.Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.
36- Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit, el-Fikhu'l-Ekber (İmam-ı Azamın Beş Eseri içinde) Türkçesi: M.Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.
37- Ebu Hanife, Nu'man b. Sabit, Risale ilâ Osman el-Bettî (İmam-ı Azamın Beş Eseri içinde) Türkçesi: M.Öz, Kalem yayıncılık, İstanbul 1981.
38- Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, İhtilaftı Ebî Hanife ve İbn Ebî Leylâ (Thk. Ebu.'1-Vefâ el-Afgânî), Matbaatu'1-Vefa, 1. baskı, Mısır 1357 h.
39- Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, Kitabu'1-Âsâr (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1355 h,
40-Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, Kitâbu'l-Harac, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut t.y. (Türkçesi: Ali Özek), İstanbul Üniversitesi yayınları, İstanbul 1970.
41- Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, er-Reddü alâ Siyeri'l-Evzâî (Tlık. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî), Dânı'l-
Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
Ebu Zehre, Muhammed, Ebu Hanife, Hayatuhu ve Asruh, Ârâuhû ve Fıkhuh, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, y.y. 1977. (Türkçesi: Osman Keski-oğlu, Ebu Hanife, Can Kitabevi, İstanbul 1981).
42- Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, İmam Şafiî (Çev. Osman Keskioğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987.
43- el-Elbânî, Muhammed Nâsıruddin, Silsiletu'l-Eh adîsi'd-Datife ve'l-Mevdûa ve Eseruha's-Seyyie fi'1-Ümme I-III, Mektebetü'l-İslamî, 4. baskı, Beyrut 1398 h.
44- Feyyaz, Şakir Zîb, Ebu Hanife Beyne'I-Cerh vet-Ta'dil (Basılmamış Mas-ter tezi), Mekke 1976.
45- el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, el-Mısbahu'1-Münîr, Mektebetü Lübnan, Beyrut 1987.
46- Gavcî, Vehbi Süleyman, Ebu Hanifeti'n-Nu'man, İmâmu'l-Eimmeti'l-Fukahâ, Dâru'l-Kalem, 4. baskı, Dimaşk 1987.
47- el-Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, Ihyau Ulumi'd-Din I-IV, el-Matbaatu'1-Osmaniyyetü'l-Mısriyye, 1. baskı, Mısır 1289 h.
48- el-Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, el-Menhûl min Ta'likati'1-Usul (Thk. Muhammed Hasen Heyto), 2. baskı, Dımaşk 1980.
49- el-Gaznevî, Siracuddîn Ebu Hafs Ömer b. İshak, el-Gurretü'l-Müni'fe fî Tahkîk-ı Ba'zı Mesâili'1-İmam Ebî Hanife, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. baskı, Beyrut 1986.
50- Goldziher, Ignaz, "İspanya Arabları ve İslam" (Çev. İ. Hakkı Ünal) İslâmî Araştırmalar Dergisi, No. l,s. 80-99. Ankara 1986.
100- Goldziher, Ignaz, Muhammedanische Studien I-II, (Fransızcadan çev. M.Said Hatiboğlu) İngilizcesi: Müslim Studies I-II, (Çev. C.R.Barber, S.M.Stern), George Ailen and Unwm Ltd., London 1967.
101- Goldziher, Ignaz, Zahiriler, Sistem ve Tarihleri, (Çev. Cihat Tunç), A.Ü.İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.
102- Güngör, Mevlüt, Cassas ve Ahkâmu'l-Kur'anı, Elif Matbaası, Ankara 1989.
103- el-Hafif, Ali, Muhâdarât fî Esbâbi'l-İhtilafi'l-Fukaha, Câmiatu'd-Düveli'l-Arabiyye, Mısır 1956.
104- el-Hameş, Addab Mahmud, Ruvâtu'l-Hadis Ellezîne Sekete Aleyhim Eimmetü'1-Cerh ve't-Ta'dil Beyne't-Tevsîk ve't-Techîl, 2. baskı, Riyad 1987.
105- el-Hamevî, Şihabuddin Ebu Abdillah Yakut b. Abdillah, Mu'cemu'l-Büldân I-V, Dâru Ihyai't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1979.
106- el-Hânsârî, Mirza Muhammed Bakır el-Mûsevî, Kitabu'r-Ravdâtı'I-Cennât fî Ahvâli'1-Ulemâ-î ve's-Sâdât HV, 2. baskı, Tehran 1367h.
107- el-Hârezmî, Ebu'l-Müeyyed Muhammed b. Mahmud, Câmiu'l-Mesânîd I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
108- el-Hâşimî, Sa'dî, Ebu Zur'a er-Râzî ve Cühûdühû fi's-Sünneti'n-Nebeviyye mea Tahkiki Kitâbihi'd-Duafâ ve Ecvibetihî alâ Es'ileti'l-Berzaî I-III, Câmiatu'l-İslamiyye, 1. baskı, Medine 1982.
109- el-Hatib el-Bağdâdî, Ebu Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivaye, el-Mektebetü'1-İlmiyye, Medine t.y.
110- el-Hatib el-Bağdâdî, Mes'eletü'l-İhticac bi'ş-Şafiî ffmâ Usnide İleyhi ve'r-Reddü
ale't-Tâinîne bi izamı Cehlihim Aleyhi, (Thk. Halil İbrahim Mollahâtır), Riyad 1980.
111- el-Hatib el-Bağdâdî, Şerefu Ashabi'l-Hadis (Thk. Mehmed Said Hatiboğlu) A.Ü.İlahiyat Fakültesi yayınları, Ankara 1971.
112- el-Hatib el-Bağdâdî, Târihu Bağdad ev Medîneti's-Selâm I-XIV, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut t.y.
113- Hatiboğlu, Mehmed Said, "Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine", İslâmî Araştırmalar Dergisi, No: 8, s. 5-16, Ankara 1988.
114- Hatiboğlu, Mehmed Said, "İslam Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyası", AÜİFD, c. XXI, s. 185-197, Ankara 1976.
115- el-Heytemî, Şihabuddin Ahmed b. Hacer, el-Hayrâtü'l-Hısân fî Menâkı-bi'1-İmâmi'l-A'zam Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân, (Thk. eş-Şeyh Halil el-Meys), Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, Beyrut 1983.
116- el-Hınn, Mustafa Said, Eseru'l-İhtilaf fî'1-Kavâidi'I-Usûliyye fî İhtilâfi'1-Fukahâ, Müessesetü'r-Risâle, 3. baskı, Beyrut 1982. (Türkçesi: Halit Ünal, İslâm Hukukunda Yöntem Tartışmaları, Rey yayıncılık, Kayseri 1993).
117- el-Horasânî, Said b. Mansur b. Şube, Sünen I-II (Thk. Habiburrahman el-A'zamî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, Beyrut 1985.
118- el-Hudarî, Muhammed, Tarihu't-Teşrîi'I-İsIâmî, Matbaatu'l-İstikame, 5. baskı, Kahire 1939.
119- el-Hûlî, Emin, Malik b. Enes I-III, Dâru'l-Kürübi'l-Hadîse, Mısır 1951.
120- el-Irâkî, Zeynüddin Abdirrahim b. el-Huseyn, et-Takyîd ve'1-İzah, Şerhu Mukaddimeti İbni's-Salah, (Thk. Abdurrahman Muhammed Osman), Dâru'1-Fikr, Beyrut 1981.
121- el-Isbahânî, Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah, Hılyetu'l-Evliyâ ve Tabakâ-tu'I-Asfiyâ I-X, Mektebetu'l-Hancı ve Maîbaatu's-Seâde, Mısır 1974-79.
122- el-Isbahânî, Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah, Kitabu'd-Duafâ (Thk. Faruk Hammâde), Dâru's-Sekâfe, 1. baskı, Mağrib 1984.
123- İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah, Câmiu Beyâni'1-İlm ve Fadlih ve Mâ Yenbağî fî Rivâyetihi ve Hamlih I- II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
124- İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah, el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'l-Eimmeti'l-Fukahâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
124- İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah, Kitabu'l-İstiğnâ fî Marifeti'l-Meşhûrîn min Hameleti'1-İlmi
bi'l-Kûnâ I-III, (Thk. Abdullah Merhul es-Sevalime), 1. baskı, Riyad 1985.
125- İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed, el-Ikdu'1-Ferîd I-IX, (Thk. Abdülmecid et-Terhinî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. baskı, Beyrut 1987.
126- İbn Adiyy, Ebu Ahmed Abdullah el-Cürcânî, el-Kâmil fî Duafâi'r-Rical I-VII, Dâru'1-Fikr, 2. baskı, Beyrut 1985.
127- Îbnü'l-Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdirrahman b. Ali, Abbâru'l-Hamkâ ve'1-Muğaffelîn, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, 1. baskı, Beyrut 1985.
128- Îbnü'l-Cevzî, Kitâbu'd-Duafâ ve'1-Metrûkîn I-TII, (Thk. Ebu'1-Fidâ Abdullah Kadı). Beyrut 1986.
129- Îbnü'l-Cevzî, Kitabu'I-Mevzûât I-III, (Thk. Abdrurrahman Muhammed Osman), Matbaatu'l-Mecîd, Medine 1966.
130- Îbnü'l-Cevzî, Telbîsu İblîs, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1403 h.
131- İbn Ebî Hatim er-Râzî, Ebu Muhammed Abdurrahman Muhammed b. İdrîs, Âdâbu'ş-Şafiî ve Menâkıbuhu (Thk. Abdulganî Abdulhalik), Matbaatu's-Seâde, Mısır 1953.
132- İbn Ebî Hatim er-Râzî, Kitabu'1-Cerh ve't-Ta'dil I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye (1952
Hind Baskısından ofset), Beyrut t.y.
133- İbn Ebî Hatim er-Râzî, Kitâbu'l-Merâsîl, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, 1. baskı, Beyrut 1983.
134- İbn Ebî Şeyhe, Abdullah b. Muhammed, Kitâbu'l-Musannaf fi'1-Ahâdîs vei-Âsâr, I-XV, (Thk. Muhtar Ahmed en-Nedvî) Dâru's-Selefiyye, 1. baskı, Bombay 1983.
135- İbnu'1-Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, Üsüdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe 1-VII, (THk. M.İbrahim el-Bennâ ve diğerleri), eş-Şa'b neşri, Kahire 1970.
136- İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbuddin Ebu'1-Fazl Ahmed b. Ali, Fethu'1-Bârî bi Şerh-i Sahîhi'l-Buharî I-XIII, Matbaatu'l-Hayriyye, 1. baskı.

Kahire 1325.
137- İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb I-XII, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.
138- İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, Mukaddime, 4. baskı, y.y. 1978.
139- İbn Hallikan, Ebu'l-Abbas Şemsuddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâ-i Ebnâi'z-Zemân I-VI, (Thk. İhsan Abbas), Dâru's-Sekâfe, Beyrut t.y.
140- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, Kitabu'1-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl I-II, (Hık. Talat Koçyiğit, İsmail Cerrahoğlu), el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul 1987.
141- İbn Hanbel, Müsned I-VI, Çağrı yayınlan, İstanbul 1982.
142- İbnu'l-Hanbelî, Radıyyuddîn Muhammed b. İbrahim, Kafvu'1-Eser fî Safvi Ulûmi'1-Eser fı'1-Mustalahi Alâ Mezhebi's-Sâdeti'l-Hanefiyye, Matbaatu's-Seâde, 1. baskı, Mısır 1326 h.
143- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed, el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm I-VIII, Malbaatu's-Seâde, 1. baskı, Mısır 1345-47 h.
144- İbn Hibban, Muhammed b. Ahmed, Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâi ve'1-Metrûkîn I-III, (Thk. Mahmud İbrahim Zâyed), Mekke t.y.
145- İbnu'l-Hümmâm, Kemaluddin Muhammed b. Abdilvahid, Fethu'l-Kadîr (Hidâye, İnâye ve Haşiyesi ile birlikte) I-IX, Matbaatu'l-Meymeniyye, Kahire 1319 h.
146- İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsuddin Ebî Abdillah Muhammed b. Ebî Bekr, İ'lâmu'l-Muvakkı'în an Rabbi'l-Âlemîn I IV, (Thk. Taha Abdur-raufSa'd), Dânı'1-Cîl, Beyrut 1973.
147- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdillah b. Müslim, el-İhtilaf fi'l-Lafz ve'r-Reddü ale'l-Cehmiyye ve'1-Müşebbihe (Thk. M. Zahid el-Kevserî), Matbaatu's-Seâde, Kahire 1349 h.
148- İbn Kuteybe, el-Maârif (Thk. Servet Ukkâşe), D ânı'1-Ma arif, 4. baskı. Kahire 1981.
149- İbn Kuteybe, Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs, (Thk. Muhammed Zührî en-Neccâr), Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, Kahire 1386 (Türkçesi: M.Hayri Kirbaşoğlu, Hadis Müdafaası, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1979).
150- İbn Mâcc, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, Sünen I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
151- İbnu'n-Nedîm, Ebu'l-Ferec Muhammed b. İshak, el-Fihrist, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1978.
152- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, et-Tabakâtü'l-Kübrâ I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.
153- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Takıyyuddin Ahmed b. Abdilhalim, Mecmûu-Fetâva I-XXXV, Mektebetü'n-Nehdati'l-Hadîse, Kahire 1404 h.
154- İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye, I-IX (Thk. Muhammed Reşad Salim), Câmiatu'1-İmam Muhammed b. Suûd el-İslamiyye, Riyad 1986.
155- Kal'acî, Muhammed Revvas, Mevsûatu Fıkhı İbrahimi'n-Nehâî I-II, Câmiatu'l-Melik Abdilaziz, 1. baskı, Mekke 1979.
156- el-Kârî, Ali b. Sultan Muhammed el-Hercvî, el-Masnû1 fi Ma'rifeti'l-Hadisi'l-Mevdû (Thk. A. Ebu Gudde), Mektebu'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 4. baskı. Kahire 1984.
157- el-Kâsımî, Cemaluddin, el-Cerh ve't-Ta'dil, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1985.
158- el-Kâsımî, Cemaluddin, Kavâidıı't-Tahdîs min Fünûn-i Mustalahi'l-Hadis Mektebu'n-Nesri'l-Arabî, Dimask 1935.
159- Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdullah, Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'1-Kütübi ve'l-Fünûn I-II, Milli Eğitim Basımevi, 2. baskı, İstanbul 1971.
160- el-Kerderî, Hafızuddin Muhammed b. Muhammed b. Şihab el-Harizmî el-Bezzâzî, Menâkıbu Ebî Hanife (Mekkfnin Meıâkıbı ile birlikte), Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1981.
161- el-Kerhî, Ebu'l-Hasen Ubeydullah, Usulu'l-Kerhî (Te'sîsü'n-Nazarla birlikte), el-Matbaatu'1-Edebiyye, Mısır 1335 h.
162- el-Keşmîrî, Muhammed Enver, Feyzu'l-Bârîalâ Sahîhi'I-Buhârî I-IV, Dâru'1-Ma'rife, Beyrut t.y.
163- el-Kevserî, Muhammed Zâhid b. el-Hasen, Akvemul-Mesâlik fî Bahs-i Ri-vayet-i Mâlik an Ebî Hanife ve Rivayet-i Ebi Hanife an Mâlik (Îhkâkul-Hak ile birlikte), 1. baskı, Mısır 1360 h.
164- el-Kevserî, Bülûğu'l-Emânî fî Sîreti'1-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Mektebetü'l-Hancî ve Matbaatuha, 1. baskı, Mısır 1355 li-
165- el-Kevserî, İhkâku'1-Hak bi İbtâli'î-Bâtıl fî Muğîsi'1-Haîk, 1. baskı, Mısır 1360h.
166- el-Kevserî, en-Nüketü't-Tarîfe fi't-Tahaddüs an Rudûdi İbn Ebî Şeybe ala Ebî Hanife, Matbaatu'l-Envâr, 1. baskı, Kahire 1365 h.
167- el-Kevserî, Te'nîbu'l-Hatîb alâ mâ Sâkahû fî Tercemet-i Ebi Hanife mine'1-Ekâzîb, Matbaatu'l-Envâr, 1. baskı, Kahire 1942.
169- el-Keyrânevî, Habib Ahmed, Kavaid fi Ulûmi'1-Fikh (Mukaddimetü İ'lâi's- Sünen içinde), İdâretü'l-Kur'an ve'1-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaçi t.y.
170- Kılıçer, M.Esad, İslam Fıkhında Rey Taraftarları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975.
171- Kırbaşoğlu, M.Hayri, Hazarda ve Seferde Namazların Cemedilmesi Meselesi , (Basılmamış Doktora Semineri).
172- Koçyiğit, Tal'at, Hadis Istılahları, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.
173- Kremer, Alfred von, Kulturgeschichte des Orients Unter den Chalifen I-II, Scientia Verlag Aalen. Hildesheim 1966.
174- el-Kureşî, Mııhyiddin Ebî Muhammed Abdulkadir b. Muhammed, el-Cevâhiru'l-Mudıyye fî Tabakâti'l-Hanefiyye I-IV, (Thk. Abdul-fettah Muhammed el-Hılv), Riyad 1978.
175- Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdulhayy, el-Ecvibetü'I-Fâdıla li Es'ileti'l- Aşereti'l-Kâmile, Mektebu'l-Matbuati'l-İslamiyye, Haleb 1964.
176- el-Laknevî, er-Refu ve't-Tekmil fi'1-Cerhi ve't-Ta'dil (Thk. Abdulfettah Ebu Gudde), Dâru'l-Beşâiri'l-îslamiyye, 3. baskı, Beyrut 1987.
177- el-Makdisî, Şemsüddin Ebî Abdillah Muhammed b. Ahmed, Ahsenu't-Tekâsîm fî Ma'rifeti'l-Ekâlîm, Brill, Leyden 1906.
178- Malik b. Enes, el-Muvatta I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
179- Matlub, Mahmud, Ebu Yusuf, Hayatuhu ve Asâruhû ve Arâuhu'l-Fıkhıyye, 1. baskı, Bağdad 1972.
180- el-Mekkî, el-Muvaffak b. Ahmed, Menâkıbu Ebî Hanife (Kerderî'nin Menâkıbı ile birlikte), Dâru'l-Kitabi'1-Arabî, Beyrut 1981.
181- Merttürkmen, M.Hilmi, Buharî'nin Ebu Hanife'ye İtirazları ve Aralarındaki İhtilaflar, (Basılmamış Doktora Tezi) Erzurum.
182- el-Miyancî, Ebû Hafs Ömer b.Abdilmecid b. Ömer el-Kureşî, Mâla Yese-u'1-Muhaddise Cehluh (Thk. Subhi es-Samarrâî), Şirkem't-Tab' ve'n-Neşri'1-Ehliyye, Bağdad 1967,
183- Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmûz, Mir'âtu'1-Usûl Şerhu Mirkâti'l-Vusûl, Şirket-i Sahafıye-i Osmaniye, İstanbul 1308 h.
184- Molla Hüsrev, Mu'cemu'l-Musannifîn I-III, Matbaatu Tabbâra, Beyrut 1344 h.
185-Musa, Mahmud Yusuf, Ebu Hanife ve'l-Kıyemu'l-İnsaniyye fi Mezhebihî, Kahire 1957.
186- Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, Kitabu'1-Kunâ ve'l-Esmâ, Dâru'1-Fikr, Dımaşk 1984.
187- Müslim, Sahîhu Müslim I-V, (Thk. Muhammed Fuad Abdulbakf), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1. baskı, Beyrut 1955.
188- en-Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, Kitabu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn (Tlık. Buran ed-Dannâvî - Kemal Yusuf el-Hût), Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. baskı, Beyrut 1985.
189- En-Nevbahtî, Ebu Muhammed el-Hasen b. Musa, Firaku'ş-Şîa (Helmut Rit-ter Neşri), Matbaalu'd-Devle, İstanbul 1931.
190- en-Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref, Tehzîbu'1-Esmâ ve'1-Lugâl I-II, İdârelu't-Tıbâati'l-Münîriyye. Mısır t.y.
191- en-Neysâbûrî, el-Hâkim Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah, Ma'rifetu Ulûmii-Hadis, (Thk. es-Seyyid Muazzam Huseyn), el-Mektebetu'l-Ilmiyye, 2. baskı, Medine 1977.
192- Nurseyf, Ahmed Muhammed, Yahya b. Maîn ve Kitabuhu't-Tarih I-IV, Camiatü'l'Melik Abdilaziz, 1. baskı, Mekke 1979.
193- el-Pezdevî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Huseyn. Usûlü'l-Pezdevî (Kenzu'I-Vusûl ilâ Ma'rifeti'I-Usûl), Keşfu'l-Esrar'ın hamişinde, Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, İstanbul 1308 h.
194- er-Râmehurmuzî, el-Hasen b. Abdirrahman, el-Muhaddisu'l-Fasıl Beyne'r-Ravi ve'l-Vâî (Thk. Muhammed Accac el-Hatîb), Dâru'1-Fikr, 3. baskı, Beyrut 1984.
195- er-Râzî, Ebu Abdillah Muhammed b. Fahreddîn, Menâkibu'ş-Şafiî, y.y. 1279h.
196- es-Sâlihî, Muhammed b. Yusuf ed-Dımaşkî, Ukûdu'l-Cumân fî Menâkı-bı'1-İmami'l-A'zam Ebî Hanifeti'n-Nu'mân (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî), Haydar0bâd 1974.
197- Sava Paşa, İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd I-II, (Çev. Bahâ Arıkan), Diyanet İşleri Reisliği yayınları, Ankara 1955.
198- es-Saymerî, Ebu Abdillah Hüseyn b. Ali, Ahbaru Ebi Hanife ve Ashabihi, Âlemu'l-Kütüb, 2. baskı, Beyrut 1985.
199- es-Sehâvî, Muhammed b. Abdirrahnıan, el-Mütekellimûne fi'r-Ricâl, (Thk. Abdulfettah Ebu Gudde), Mektebu'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1. baskı, Haleb 1980.
200- es-Sem'ânî, Ebu Sa'd Abdulkerinı b. Muhammed, Edebu'1-İmlâ ve'l-İstimlâ, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, I. baskı, Beyrut 1981.

201- es-Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ebu Sehl, el-Mebsut I-XXX, Çağrı yayınları, İstanbul 1982.
202- es-Serahsî, Şerhu's-Siyeri'l-Kebir I-V, (Thk. Salahuddin el-Müneccid), Matbaatu Şirketi'l-İ'lânâtı'ş-Şarkıyye, Kahire 1971.
203- es-Serahsî, Usulü's-Serahsî, (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî), Kahraman Yayınları, İstanbul 1984.
204- Sezgin, Fuad, Tarihu't-Turasi'l-Arabî I-X, (Arapçaya çev. Mahmud Fehmi Hicâzî), Camiatü'1-İmam Muhammed b. Suud el İslamiyye, Riyad 1983.
205- es-Sibâî, Mustafa, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşrîi'l-İslâmî, Mekte-betü'l-İslâmî, Dimaşk 1978.
206- es-Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, Tabakâtu'l-Huffaz, (Thk. Ali Muhammed Ömer), Mektebetü Vehbe, 1. baskı, Kahire 1973.
207- es-Suyûtî, Tebyîzü's-Sahîfe fî Menâkıbı'l-İmanı Ebi Hanife, Matbaatu Meclisi Dâireti'n-Nizamiyye, 3. baskı, Haydarâbad 1961.
208- es-Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvi fî Şerh-i Takrîbi'n-Nevâvî I-II, (Thk. Abdulvehhab Abdullatif, Dârü'l-Kütübi'l-Ilmiyye, 2. baskı, Beyrut 1979.
209- Eş-Şafiî, Ebu Abdillah Muhammed b. İdris, Dîvânü'l-İmami'ş-Şafiî, Dârü'l-Kütübi'l-Ilmiyye, 2. baskı, Beyrut 1986.
210- Eş-Şafiî, İhtilâfu'l-Hadis (Thk. Âmir Ahmed Haydar), Müessesetü'l Kütübi's-Sekâfıyye, I. baskı, Beyrut 1985.
211- Eş-Şafiî, er-Risale (Thk. Ahmed Muhammed Şâkir) Mektebetü Dâri't-Türâs, 2. baskı. Kahire 1979.
212- Eş-Şafiî, el-Ümm 1-VII, el-Matbaatü'1-Kübra'l-Emîriyye, 1. baskı. Bulak 1321-1326 h.
es-Şa'rânî, Abdulvehhab, el-Mîzân I-II, Matbaatu't-Tekaddümi'l-İlmiyye, Mısır 1321 h.
213- Schacht, Joseph, İslam Hukukuna Giriş (Çev. M.Dağ-A.Şener), A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.
214- Schacht, Joseph, The Origins of Muhammadan Jurisprudence, University Press, Oxlord, London 1950.
215- eş-Şehristânî, Muhammed b. Abdilkerim, el-Milel ve'n-Nihal I-II, (Thk. Muhammed b. Fethulllah b. Bedran), Matbaatü'l-Ezher, 1. baskı. Kahire 1951.
216- Şener, Abdülkadir, Kıyas, İstihsan, Istıslah, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1974.
217- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Neylü'l-Evtâr Şerhu Mün-teka'l-Ahbâr 1-VIII, Şirketü Mektcbet-i. ve Matbaat-i Mustafa'l-Bâbi'l-Halebî, Kahire 1971.
218- eş-Şeybânî, Ebu Abdillah Muhammed b. el-Hasen, el-Câmiu's-Sağir (Lak-nevî'nin en-Nâfiu'1-Kebîr şerhiyle birlikte), İdâretü'l-Kur'an ve'l-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaçi t.y.
219- eş-Şeybânî, Kitabü'1-Âsâr, Envâr-ı Muhammedî Matbaası, Lucknow 1312 h.
220- eş-Şeybânî, Kitâbü'1-Asl I-V, (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî-Şefik Şahâtc) İdâretü'l-Kur'an ve'1-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaci t.y.
221- eş-Şeybânî, Kitabu'l-Hucce alâ Ehli'l-Medîne I-IV, (Tlık. es-Seyyid Mehdî Hasen el-Keylânî), Matbaatu'l-Maârifı'ş-Şarkıyye, Haydarâbad 1965.
222- eş-Şeybânî, el-Muvatta1 (İmam Malik'in Muvattaının Şeybânî rivayeti) (Thk. Abdulvehhab Abdullatif), Dâru'l-Kalem, 2. baskı, Beyrut 1984.
223- Şibay, Halim Sabit, "Bbu Hanife" İslam Ansiklopedisi c. IV s. 20-28, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.
224- eş-Şik'a, Mustafa, el-İmamü'l-A'zam Ebu Hanifeti'n-Nu'man, Dâru'l-Kütübi'l-Mısrıyye 1983.
225- et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, el-Mu'cemü'1-Kebîr I-VII, (Thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefî), el-Cumhuriyyeti'f-Irakıyye. Vezâretu'l-Evkaf ve'ş-Şuûni'd-Dîniyye, 2. baskı, Musul 1985.
226- et-Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi I-IV, (Çev. Ahmet Temir- Z. Kadiri Ugan), Maarif Basımevi, İstanbul 1958.
227- et-Tahâvî, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed, İhtilâfu'l-Fukahâ (Thk. Muhammed Sağir Hasen el-Ma'sumî), Matbûâtu Ma'hedi'l-Ebhâsi'î-İslanıiyye, İslamâbâd 1971.
228- et-Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr I-IV, (Thk. Muhammed Zührî en-Neccar), Dâru'1-Kütübi'l-İlmiyye, 2. baskı, Beyrut 1987.
229- et-Tehânevî, Zafer Ahmed el-Osmanî, Ebu Hanife ve Ashabuhu'l-Muhaddisûn (Mukaddimetu İ'lâi's-Sünen içinde), İdâretu'l-Kur'an ve'I-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaçi t.y.
230- et-Tehânevî, İ'lâu's-Sünen I-XVIII, (Thk. Muhammed Takî Osman), İdâretu'l-Kur'an ve'1-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaçi 1387 h.
231- et-Tehânevî, Kavâid fî Ulûmi'l-Hadis (Mukaddimetu İ'lâi's-Sünen içinde) (Thk. A. Ebu Gudde), İdâretu'l-Kur'an ve'1-Ulûmi'l-İslamiyye, Karaçi t.y.
232- et-Temîmî, Takıyyüddin Abdulkadir, et-Tabakâtu's-Seniyye fi Terâcimi'l-Hanefıyye I-IV, (Thk. Atıdulfettah Muhammed el-Hılv), Dâru'r-Rifâî, 1. baskı, Riyad 1983.
233- et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünen I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
234- el-Ukaylî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Amr, Kitabu'd-Duafâi'l-Kebîr I-IV, (Thk. Abdulmu'ti Emin Kal'acı), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, Beyrut 1984.
235- Uzunpostalcı, Mustafa, Ebu Hanife, Hayatı ve İslam Fıkhindaki Yeri (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1958.
236- el-Yahsûbî, Kadı Iyaz b. Musa, el-İlmaı ilâ Ma'rifeti Usûl i'r-Rivayeti ve Takyîdi's-Sema' (Tlık. es-Seyyid Ahmed Sakr), Dâru't-Türas, Kahire 1978.
237- el-Yahsûbî, Tertîbu'l-Medârik ve Takrîbu'I-Mesâlik H Ma'rifeti A'lâmi Mezheb-i Malik I-III, (Thk. Muhammed Tavit et-Tancî), Rabat 1965.
238- ez-Zehîdî, es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Huseynî, Ukûdü'l-Cevâhiri'l-Münîfe fî Edilleti Mezhebi'l-İmam Ebî Hanife III, 2. baskı, İstanbul 1309 h.
239- ez-Zebîdî, Zeynuddin Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif, Sahih'i-Buhari Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi 1X11, (Tere. Ahmed Naim-Kâmil Miras), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlan, Ankara
1983.
240- ez-Zehebî, Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Osman, Be-yânu Za'ii'1-İlm ve't-Taleb, Matbaatu't-Tevfîk, Dımaşk 1348 h.
241- ez-Zehebî, el-Iber fi Haber-i Men Ğaber I-IV, (Thk. Ebu Hacir Muhammed es-Said b. Besyûnî Za'lul), Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1. baskı, Beyrut 1985.
242- ez-Zehebî, el-Kâşif I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1983.
243- ez-Zehebî, Menâkıbu'1-İmam Ebî Hanife ve Sahibeyhi Ebi Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen, (Thk. M.Zahid el-Kevserî-Ebu'1-Vefâ el-Afgânî), Lecnetü İhyâi'l-Meârifı'n-Nu'maniyyye, 3. baskı, Beyrut 1408 h.
244- ez-Zehebî, Mi'zânu'l-İ'tidal fî Nakdi'r-Ricâl I-IV, (Thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Dâru Ihyâi'1-Kütübi'l-Arabiyye, 1. baskı, Kahire 1963.
245- ez-Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ I-XXIII, (Thk. Şuayb el-Arnavut ve diğerleri), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1982.
246- ez-Zehebî, Tezkiretu'I-Huffâz I-IV, Dâru Îhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 3. baskı, Haydarabad 1956.
247- ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer, el-Fâik fi Garibi'l-Hadis I-IV, (Thk. Ali Muhammed el-Becâvî-Muhammed Ehu'1-Fadl İbrahim), İsa'l-Bâbi'l-Halebî ve Şürekâhü, 2. baskı, Kahire 1971.
248- ez-Zemahşerî, el-Keşşaf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl I-IV, Dânı'1-Fikr, Beyrut 1977.
249- ez-Zerkeşî, Muhammed b. Abdillah Bedruddin, el-İcâbe li İradi Mâ İstedrekethu Âişetu ale's-Sahabe, (Thk. Said el-Afgânî), el-Mektebetu'l-İslami, 3, baskı, Beyrut 1980.
250- ez-Zeylaî, Cemalüddin Ebî Muhammed Abdillah b. Yusuf, Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye I-IV, el-Mektebetü'1-İslâmiyye, 2. baskı, Beyrut 1973. (Kevseri'nin bu esere yazdığı mukaddimenin Türkçe çevirisi: A.Şener-M. Cemal Sofuoğlu, Hanefî Fıkhının Esasları, Ankara 1982.).[1568]

[1] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 5-6
[2] Ebu Hanife hakkında yazılan menâkiblarla ilgili geniş bilgi için bkz.Abdulhayy el-Laknevî, İmam Muhammed'in "el-Câmiu's-Sağîr'ine yazdığı giriş s.27-28; Ebu'1-Vefâ el-Afganî. Saymeri'nin "Ahbâru Ebu Hanife ve Ashabihî" kitabına yazdığı giriş, s.5-9; Fuat Sezgin, Tarihu'l-Turâsi'l-Arabi, III,33-37; Katip Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, II, 1836-1839.
[3] Ebu Hanife'nin bayatı hakkında bilgi veren eserlerin başlıcaları şunlardır:
Rical ve Tabakât kitapları: Hatib Bağdadî, Tarîhu Bağdad XIII/323-423; İbn Hallikan. Vefeyatul-A'yân, V, 405-415; Nevevi, Tehzîbu'1-Esmâ ve'l-Lügat, II, 216-223; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ. Vi, 390-403; Kureşî, el-Cevâhiru'1-Mudiyye.I, 26-32; İbn Hacer, Telızîhu't-Tehzîb, X, 449-452; Temîmî, et-Tabakâtü's- Seniyye, I. 73-115; IA. IV. 20-28; Sezgin, Târîhu't-Türâsi'l-Arabi, III, 31-50; Mu'cemu'l-Musannifin, II. 3-195.
Menâkıb Kitapları: Saymerî, Ahbâru Ebi Hanife ve Ashabihi, 15-95; İbn Abdilberr. el-İntikâ, 122-171; Mekkî, Menâkıbu Ebi Hanife; Zehebî, Menâkıbu'1-İmam Ebu Hanife ve Sahibeyhi. 5-53; Kerderî, Menâkıbu Ebi Hanife; Suyûtî. Tebyîzus-Sahife; Sâlihî, Ukûdu'l-Cumân; Heytemî, el-Hayrâtu'l-Hısân.
Müstakil Eserler: Seyyid Afîfî, Hayatul-İmam Ebi Hanife; Muhammed Ebu Zehre. Ebu Hanife; Muhammed Yusuf Musa, Ebu Hanife ve'l-Kıyemül-İnsaniyye fi Mezhebihi; Abdülhalim el-Cündî, Ebu Hanifee. Batalu'l-Hurriyye ve't-Tesâmuh fi'1-İslam; Vehbî Süleyman Gavcî, EBu Hanifeti'n-Nu'man İmamul-Eimmeti'l-Fukahâ'; Mustafa Şık'a, el-İmamu'1-A'zam Ehu Hanifeti'n-Nu'man; Mustafa Uzunpostalcı. Ebu Hanife, Hayatı ve İslâm Fıkhındaki Yeri (Basılmamış doktora tezi). Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 15
[4] Saymerî, 17; Bağdadî, Tarih, XIII. 330; İbn Hallikan. V, 405; Zehebî, Siyer. VI, 391; Temîmî. 1.75.
[5] Bağdadî. Tarih. XIII. 330.
[6] alîhî, 41; Mu'cemu'l-Musannifin, II, 11.
[7] Age-, II, 11.
[8] Saymerî, 16; Bağdadî, Tarih, XIII, 326.
[9] İbn Abdilberr, el-İntika, 123.
[10] Saymerî, 15; Bağdadî, Tarih, XIII, 325.
[11] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 15-16
[12] Mekkî. 54; Heytemî, 37
[13] Bağdadî, Tarih. XIII. 331-332; Saymerî, 19; Mekkî. 53; Zehebî, Siyer, VI. 396-397; Heytemî, 38.
[14] Buhari, Fedâilul-Kur'an. 21. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 17
[15] Zehebî. Siyer. VI. 306.
[16] Age.VI. 396.
[17] Age. VI, 397.
[18] Bağdadî. Tarih. XIII. 333; Mekkî. 51; Zehebî, Siyer. VI. 398; Kureşî, II, 463; Heytemî. 38.
[19] Zehebî. Siyer. VI. 398.
[20] Abdülkahir el-Bağdadî. Usûlüddin, 308.
[21] Ebu Hanife el-Fıkhul-Ebsat, 36.
[22] Age., 36.
[23] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 16-18
[24] Bağdadî, Tarih, XIII, 333.
[25] Age, XIII. 334; Temîmî, I. 8.
[26] M.Ebu Zehre, Ebu Hanife. 68.
[27] Age. 67.
[28] Mekkî, 38, 40, 41, 43; Kureşî, 11.454. İbn Teymiyye, Ebu Hanife'nin, Cafer Sadık'tan ilim aldığını ve Ebu Hanife'nin talebeleri yoluyla, diğer mezhep imamlarının da Şia imamlarının ilmine varis olduklarını iddia eden bir şıî müellifin bu görüşünü reddederek şöyle demekledir: "Bu, en düşük ilim sahihinin dahi bileceği bir yalandır. Çünkü Ebu Hanife, Cafer Sadık'ın akranlarındandır. Sadık 148'de, Ebu Hanife 150'de ölmüştür. Ebu Hanife. Sadık'ın babası Ebu Cafer hayatla iken bile fetva veriyordu. Ebu Hanife'nin ne Cafer Sadık'tan, ne de babasından tek bir mesele aldığı bilinmemekledir. Bilakis o, Ata b.Ebi Rebah ve esas şeyhi Hammad b. Ebi Süleyman gibi yaşça onlardan daha büyük kimselerden ilim almıştır (Minhacü's-Sünne. VII, 531-532). Bununla beraber Ebu Hanife'nin hem Cafer Sadık, hem de Muhammed el-Bâkır'dan naklettiği iki ayrı hadis, Ebu Yusuf'un "Kitabü'l-Âsâr'ında yer almakladır (Bkz.s.34 ve 124).
[29] Ahmed Emin, Duhal-İslâm, II, 180.
[30] Saymerî, 20; Bağdadî, Tarih, XIII. 334; Temîmî, 1,92. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 19-20

[31] Saymerî. 21-22; Mekkî. 165; Salihî, 169.
[32] Bağdadî. Tarih. XIII. 333; Mekkî, 51; Kureşî. II. 463; Heytemî, 26
[33] Aynı yerler.
[34] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 20-21
[35] Mekkî. 391.
[36] İbn Main, Tarih, II. 607; Bağdadî. Tarih. XIII. 402
[37] Bağdadî. Tarih, XIII, 352.
[38] Age. XIII. 402.
[39] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 167.
[40] Age., XIV. 167.
[41] Kevserî, en-Nüket, 41.
[42] Age.
[43] Şeybânî, el-Âsâr. 15-16.
[44] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 21-22
[45] Ebu Yusuf, İhtilaf, 164-165.
[46] Tarihu Bağdad'da " mecnüne" olarak geçiyor, XIII. 351.
[47] (İbn Ebi Leyla'nın haddi mescidde uyguladığı ve Ebu Hanife'nin onu hatalı gördüğü konusunda ayrıca bkz. Tahâvî, Ihtilâfü'l-Fukaha, I, 149; Ebu Yusuf, İhtilâf, 222-223.
[48] Ebu Yusuf, Age, 165 (1 nolu dipnot); Bağdadi. Tarih. XIII. 351; Temimi, I. 108-109 (Son iki eserde hata altı yerde gösterilmiştir.) Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 23-24
[49] Halim Sabit Şibay. İA. IV. 26.
[50] Eserleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. Sezgin. III, 37-50.
[51] İbn Nedim, el-Fihrist, 201; Kureşî. II. 461. Katip Çelebi, Keşfu'z-Zunun II. 1287; Sezgin. III, 37-41.
[52] Sezgin. III, 41-42.
[53] Kâtip Çelebi, I, 1437; Sezgin. III. 48.
[54] Kâtip Çelebi, I, 842; Sezgin, III, 48,
[55] Sezgin, III, 49.
[56] Kâtip Çelebi. II. 2015; Sezgin, III. 45.
[57] Sezgin, III, 47.
[58] Age; III, 48.
[59] Sezgin. III. 48.
[60] Age; III, 42-45. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 24
[61] İbn Sad, Tabakat VI, 368.369; Saymerî. 94; Bağdadî, Tarih. XIII. 330; İbn Abdilberr. el-İntikâ, 122-123; İbn Hallikan. V. 414; Zehebî. Siyer. VI. 403
[62] (Bağdadî, Tarih, XIII, 326-328; İbn Hallikan. II. 163.
[63] Bağdadî, Tarih, XIII. 328.
[64] İbn Hallikan, V.414.
[65] Saymeri, 93; Bağdadî, Tarih, XIII, 330; Zehebî, Siyer, VI, 403; Kureşî. II. 502; Kerderî. 19.
[66] Ebu'1-Arab, Kılabü'l-Miheri, 255. Benzer bir rivayet için bkz. Saymerî. 93.
[67] Saymerî, 93.
[68] Saymerî, 93; Zehebî. Menakıb. 30.
[69] Saymerî, 93. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 25-26
[70] Yâkut el-Hamevî, Mu'cemül-Buldan, IV, 491.
[71] Belâzürî. Fütûhul-Büldân (çev. Mustafa Fayda), 394-395.
[72] (Taberî. Mîlletler ve Hükümdarlar Tarihi (çev. A.Temir. Z.K. Ugan). IV. 71.
[73] Ebu Zehre. Ebu Hanife, 20.
[74] Küfe'ye yerleşen sahabilerle ilgili geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd. Tabakât. VI. 5 vd.
[75] İbn Sad. Tabakat, VI, 5.
[76] Age,VI. 9.
[77] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 26-27
[78] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 27
[79] Abdülkadir Şener, Kıyas, İstihsan, Istıslah, 51 (Hallaf'ın "Masadıru't-Teşrîi'l-İslâm kitabından naklen).
[80] Ignaz Goldziher, Zahiriler (çev. Cihat Tunç). 10.
[81] Gazali, Ihyau Ulumi' d-Din, I. 262.
[82] İbn Hazm, Ibtalu'l-Kıyas, (Zahirîler kitabının içinde), 167.
[83] Laknevî, er-Refu ve't-Tekmîl, 86 (A. Ebu Gudde'nin notu).
[84] İbn Kayyım el-Cevziyye, İ'lâmu'l-Muvakkîn, I, 66. (Rey konusunda geniş bilgi için bkz. Age.,1. 47-85)
[85] Bu sıfatların bir listesi için bkz, Bağdadî, Şeref, 145-146.
[86] Şa'rani, Mîzan, I, 47.
[87] Abdülfettah Ebu Gudde,"Halk-ı Kur'an Meselesi" (çev. Müctebâ Uğur). AÜ1FD, XX. 318; Krs. İbn Kuteybe. el-İhtilaf fi'1-Lafz, 0-10; İbn Kuteybe'nin diğer bir tanımı için bkz. Tevil. 73-4
[88] Fahreddin Râzî, Menâkıbuş-Şafii. 245.
[89] Age., 245.
[90] Age.. 242.
[91] Age., 246.
[92] Age., 248.
[93] İbnü'l-Cevzî, Telbîsu İblîs, 113.
[94] Zehebî, Beyânu Za'lı'l-İlm, 6.
[95] Yâkut el-Hamevî, Mıı'cemü'l-Üdeba, XVII. 299-300 den naklen A. Ebu Ğudde'nin nofu, bkz. er-Ref u ve'l-Tekmîl, 88.
[96] Ebu Nuaym el-Isfahânî, Hılyetü't-Evliyâ, VIII. 165 ten naklen Ebu Ğudde'nin notu. er-Ref. 88.
[97] Laknevî, er-Ref'u ve't-Tekmîl. 88 (Ebu Ğudde'nin notu).
[98] Dehlevî'nin, Ahmed, Ishak ve Şafiî'nin ehl-ı reyden sayılmadıkları konusunda bahsettiği ittifakta bir istisnası için bkz. İbn Kuteybe. el-Maarif, 169-171; Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis. 17.
[99] Şah Veliyyullah ed-Dehlevî. el-İnsaf, 73-74
[100] Age-, 32.
[101] Muhammed el-Hudari. Tarihu'l-Teşrî'l-İslâmi, 200. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 27-31
[102] Buhari. İlm, 33. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 31
[103] Müslim, Fedâil, 140. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 32
[104] Ebu Davud. Akdıye. 7. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri

Başkanlığı Yayınları: 32
[105] İbn Abdilberr, Cami', II, 134. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 32
[106] Age., 11,134. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 32
[107] Age., II, 138-139.
[108] er-Refu ve't-Tekmil, 86. (A. Ebu Gudde'nin notu.)
[109] Ahmed b.Hanbel, Müsned, V. 230.
[110] Ebu Davud, Akdıye, 7; İbn Abdilberr, Canıi', II, 134.
[111] Ibn Abdilberr, Cami. II, 134.
[112] Age., II, 134.
[113] Age., II, 123.
[114] Bk/, Ebu Yusuf. er-Reddu ala Siyeril-Evzaî, 30.
[115] Muhammed Revvas Kal'acı. Mevsuatu Fıkh-ı İbrahim en-Nehaî, I. 24.
[116] İbn Sa'd,Tabakat,VI.5.
[117] Kal'acı, 127.
[118] İbn Abdilberr, Cami'. II, 136.
[119] Age, II. 141; Darimî. Sünen. I. 51.
[120] Tehane'vî, Ebu Hanîfe ve Ashabuhu'l-Muhaddisun, 54. (Hz. Peygamber ve ashabının rey ile amelleri konusunda örnekler için bkz. M. Esat Kılıçer. İslâm Hukukunda Rey Taraftarları, 3-27)
[121] İsfahânî, Hılye. IV, 222.
[122] İbn Sa'd.Tabakat.VI. 191.
[123] Kal'acı, Mevsua, I. 110.
[124] Isfahâni, Hılye. IV. 222.
[125] Age.. IV. 222.
[126] İbn Kuteybe. Tevil. 57.
[127] Bağdadî, Şerefu Ashabi'l-Hadîs, 74.
[128] İbn Abdilberr. Cami', II. 146.
[129] Goldziher. Zahirîler. 7.
[130] İbn Abdilberr. Cami'. II. 146.
[131] Age.. II. 144-145.
[132] İbn Sa'd. Tabakat. V. 90.
[133] İbn Sa'd, Tabakat. V. 90.
[134] Muvatta, Ukûl, II.
[135] Pezdevî, Usûl, 1. 15-16.
[136] Bu devirde reyin hemen hemen fıkıhla aynı anlama geldiğini gösteren örnekler için bkz. Tehanevî.
Ebu Hanife, 55-56.
[137] Goldziher, Zahirîler, 17.
[138] Hattabî, Meâlimü's-Sünen'den naklen, el-İnsaf (çev. Şükrü Özen). 87-88. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 31-37
[139] İbn Kuteybe, el-Maarif, 169-171.
[140] İbn Kuteybe, Tevil. 17.
[141] Nevevî. Tehzîbu'l-Esmâ. I. 291.
[142] Emin el-Hûlî, Malik, III. 641.
[143] Tirmizî, Buyu', 12.14.
[144] Age.. Buyu'. 29.
[145] Makdisî, Ahsenü't-Tekâsim. 37.143.179.180.
[146] Şehristanî, el-Milel ve'n-Nihâl. I. 476-478.
[147] İbn Kayyim, Mamul-Muvakkîn, II. 283.
[148] Râzî, Menâkıb, 242-245.
[149] Razı, Menâkıb, 250.
[150] İbn Kayyım. I'lâmu'l-Muvakkım, I. 101. Halbuki o yine aynı eserinde. Ebu Hanife'yi hadis imamları arasında saymıştır. Bkz. Age.. II. 294.
[151] İbn Haldun, Mukaddime, 446.
[152] Dehlevî, el-İnsâf, 73. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 37-39
[153] Goldziher, Muhammedanische Studien, II (Fransızcasından Türkçeye çev. M.Said Hatîboğlu, II. 217-218); Krş.. Muslim Studies, 11,201.
[154] Joseph Schachl, İslâm Hukukuna Giriş (çev. A.Şener, M. Dağ). 45.
[155] Kevserî. Nasbu'r-Râye'nın mukaddimesi. I. 21.
[156] Age., I, 21
[157] Kevser, Nasbu'r-Râye'nin Mukaddimesi, 1, 20.
[158] İbn Hazm, el-İhkâm, IV. 206.
[159] Age., IV, 210.
[160] Age., IV, 209 vd.
[161] İbn Abdilberr, Câmi'.II, 61-62.
[162] Isfahanı. Hılye, IV, 221.
[163] İbn Abdilberr, Cami'. II, 66.
[164] İbn Sa'd, Tabakat, VI. 250.
[165] Hûlî, Malik, III. 641.
[166] Şeybâni, Kitabü'l-Hucce ala Ehli'l- Medine, I, 66-67. 68.
[167] İbn Abdilberr, Cami1, II, 32; İmanı Malik'in reyciliği konusunda ayrıca bkz. Kılıçer, 91-96; Hûlî.
Malik, III, 714-722.
[168] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 39-42
[169] A.Emin,Duha'l-İslâm, II, 181.
[170] Age., II, 181-182.
[171] İbn Abdilberr, Camî', II, 150-163.
[172] Age., II, 152.
[173] Age., II, 154.
[174] Age., II. 34.
[175] İbn Abdilberr, Câmî, II, 152-153.
[176] Age., II, 157.
[177] Age., II. 157.
[178] Age., II, 157.
[179] Bkz. Mekkî. 131; Kerderî. 174.
[180] İbn Haldun, Mukaddimesinin bir faslını bu konuya ayırmış ve nadir istisnalar dışında İslâm alimlerinin çoğunun gayr-ı arab olduğunu

belirterek bunu garip bir vakıa olarak nitelendirmiştir. (Bkz. age., 543-544)
[181] İbn Abdi Rabbih. el-İkdu'l-Ferid, III. 163-364.
[182] İbn Abdilberr. Cami'. II, 87.
[183] İbn Sa'd, Tabakat, VI. 175.
[184] Dârimi. Sünen. 1.66.
[185] İbn Abdilberr. Câmi'. II. 147-148.
[186] Mekke ve Medine civarında iki yer (Bkz. Mu'cemi'l-Buldân. I. 125; III. 346).
[187] İbn Abdilberr. Câmi', II. 152-153.
[188] Râzî. Menâkıb. 133-134.
[189] Örnek olarak bkz. Cüveynî, Muğîsul-Halk, 5.
[190] İbn Abdilberr. Câmi'. II, 63; Bağdadî, Tarih, XIII. 308; İbnül-Cevzi". Telbis. 80-81.
[191] (l83l
[192] Abdülmecid Mahmut Ahdülmecid, el-îtticâhâtü'1-Fıkhıyye Inde Ashahi'l-Hadis, 33.
[193] Age., 74.
[194] Kal'acı, Mevsua. I, 124.
[195] Kevserî, Nasbu'r-Râye'nin mukaddimesi. I, 21.
[196] Age., 1,22-23.
[197] Hadisçilerle fakihler arasında görülen husumet hakkında daha geniş bilgi için bkz. Abdülmecid, el İtticâhât, 105-121.
[198] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 43-48
[199] İbn Sa'd, Tabakat, VI, 7
[200] Kevserî, Nasbu'r-Râye'nin mukaddimesi, I, 30.
[201] Age. 1,30., Kûfe'ye yerleşen sahabilerin bir listesi için bkz. Ibn Sa'd, Tabakat, VI, 12 vd.
[202] Kevserî, Nasbu'r-Râye'nin mukaddimesi, I, 30.
[203] Age., I, 30
[204] Kûfe'de başta hulefâ-i râşidîn ve Abdullah b. Mes'ud olmak üzere birçok sahabiden rivayette bulunan
çok sayıda tabiî, hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakat, VI, 66 vd.
[205] İbn Sa'd, Tabakât, VI, 86-92-
[206] Age, VI, 76-84
[207] Age., VI, 70-75.
[208] Age.. VI, 131-145,
[209] Age.,VI, 109-113.
[210] Age., VI, 270-284.
[211] Age., VI, 332-333.
[212] Kevserî, Nasbu'r-Râye'nin mukaddimesi, I, 34.
[213] Râmahürmüzî, el-Muhaddisul- Fasıl, 560.
[214] Bkz. Mîzânül-İ'tidal, III, 81-82.
[215] Râmahürmüzî, 559.
[216] Bununla ilgili örnekler için bkz. İbn Kutbeybe, Tevil, 8-32.; İbnü'l-Cevzî, Telbis. 111-113; Ahbârul-
Hamkâ, 72-85; R Râzî, Menâkıb, 242, 245, 246, 248; Zehebî, Beyânu Za'li'l-İlm, 6.
[217] Râzî, Menâkıb, 250.
[218] Saymerî, 26-27; Mekkî, 139-141.
[219] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 49-51
[220] Bkz.Ibnü'l-Esir,Üsüdü'l-Ğâbe,1,151-152.
[221] Bkz. Age., III, 182-183.
[222] Bkz. Age., III, 145-146, VI, 179-180. Burada, Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile olarak geçmektedir.
[223] Bkz. Age., III, 203-204.
[224] Serahsî, Usul, 1,314.
[225] Bağdadi, Tarih, XIII, 324.
[226] Bkz. Üsüd, II, 472-473.
[227] İbn Hallikan, Vefeyât, V. 406.
[228] Age., V. 406.
[229] Zehebî, Siyer, VI, 392.
[230] İbn Abdilberr, Kitabü'l-Istiğnâ, I, 572.
[231] Mekkî, 31. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 52
[232] İbnül-Esir, Üsüd, III, 204.
[233] İbnü'l-Esir, Üsüd, III, 178-179.
[234] Bkz. Age, V, 428-429.
[235] Bkz. Age., V, 232-233.
[236] Bkz. Age, I, 307-308.
[237] Diyarbekrî, Tarihul-Hamîs, II. 326.
[238] Bkz. Üsüd, VII, 193.
[239] Bkz. Age.. VII, 193. Mu'cemu'l-Musannifinde Ebu Hanife'nin mülâki olup hadis işittiği 17 sahabinin ismi verilir ki bunların çoğu ya Ebu Hanife'den önce ya da o çok küçük yaşta iken vefat etmişlerdir. Ebu Hanife'nin bunlardan rivayeti olduğu belirtilen on hadis için bkz. age., II, 19-27 ve Salihî, 49-62. Ayrıca Mizzî'nin, Ebu Hanife'nin buluştuğu sahabi sayısını 72 ye kadar çıkarttığı bildirilmektedir. Bkz. Mucem, II, 23. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 53
[240] Tehânevî, Ebu Hanife, 5-6.
[241] Age., 5-7.
[242] Temîmî, Tabakat, 1, 96.
[243] Kevserî'nin buna benzer bir mütalaası için bkz. Te'nîb, 3. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 52-54
[244] Mekkî, 85.
[245] Bağdadi, Tarih, XIII, 323-324.
[246] Zehebî, Siyer, VI, 391.
[247] Age., VI, 392.
[248] Bkz. Mekkî, 38-48.
[249] Bkz. Mu'cemü'l-Musannifin, II, 29-53.
[250] Heytemi, 36; Salihi, 63.
[251] Mekkî, 37.
[252] Age., 38-48. Daha uzun bir liste için bkz. Sahife, 63-87.
[253] Süyûtî, Tebyîzü's-Sahife, 26.
[254] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 54-54
[255] Hârezmî, Câmiu'l-Mesânîd, I, 30. Mekkî'nin Menakıbında bulamadığımız bu liste, bu kitapla birlikte basılan Kerderî'nin Menâkıbmda mevcuttur. Bkz. 497-517. Ayrıca bu listenin tamamı ve Hârezmî'nin zikretmediği 150 kişinin ilavesiyle toplam 880 e ulaşan Ebu Hanife'den ilim alanların isimleri için bkz. Mu'cemul-Musannifin, II, 57-116.

[256] Salihî, 88-158.
[257] Kureşî, I, 5.
[258] Toplam 96 kişilik bu liste için bkz. Zehebî, Siyer, VI, 393-394
[259] Bkz. Süyûtî,'Tebyiz, 11.
[260] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 55-56
[261] İbn Haldun, Mukaddime, 444-445.
[262] Saymerî, 23.
[263] Tehânevî, Ebu Hanife, 12.
[264] Age., 12; Krş. Saymerî, 25.
[265] Tehânevî, Ebu Hanife, 12.
[266] Age., 13.
[267] Age., 16.
[268] Age., 16; Krş. Dehlevî, Hüccetüllahil-Bâliğa, I, 104-105.
[269] Tehânevî, Ebu Hanife, 17.
[270] Tehânevî, Ebu Hanife, 18.
[271] Müslim, Mukaddime, 5.
[272] Dârimî, T, 82. Bu konudaki örnekler için bkz. age., I, 82-87.
[273] İbn Sa'd, Tabakat, VI, 272.
[274] Age., III, 156.
[275] Serahsî, Usul, I, 350.
[276] Şeybâni, el-Hucce, II, 691.
[277] Serahsî, Usul, I, 350.
[278] Age.. 1, 350; Müslim, Mukaddime, 7.
[279] Serahsi, Usul, I, 350.
[280] Zehebî, Tezkiretül-Huffaz, I. 197.
[281] A.Emin. Duhal-İslam, II, 152.
[282] Kasımî, Kavaidü't-Talıdîs, 58.
[283] İbn Haldun, Mukaddime, 445.
[284] Bağdadî, el-Kifâye fî İlmi'r-Rivfiye. 231.
[285] İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ, XX. 232.
[286] Tehânevî, Kavâid, 236.
[287] Age., 237. Bu hususla ilgili olarak ayrıca bkz. Mustafa es-Sibâî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ, 411-417.
[288] Zehebî, Menâlab, 45.
[289] Tehânevî, Kavaid, 193; Ebu Hanife, 18-19.
[290] Mekkî, 84, 85
[291] Age., 95-96.
[292] Saymerî, 25; Bağdadi, Tarih, XIII, 340.
[293] Salihî, 319-320. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Age. 319-412. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 56-61
[294] Ebu Yusuf ve imam Muhammed'in derledikleri, Kitabül-Asarların daha sonra derlenen Ebu Hanife müsnedlerine nazaran daha sağlıklı olduklarında şüphe yoktur. Nitekim sonradan derlenmiş Ebu Hanife Müsnedlerinin ona nisbeti tartışmalıdır. Bu cümleden olarak Fahreddin Râzî şöyle der: "Ebu Hanife'nin müsnedine gelince, açıktır ki, hadis alimleri ve bu sanatın büyükleri, onu kesinlikle kabul etmez ve ona iltifat etmezler. Ayrıca Ebu Hanife (rh.) müsned cemiyle meşgul olmamıştır. Fakat ashabı, Malik'in Muvattaını ve Şafiî'nin Müsnedini görünce böyle bir müsned cemetmeyi zorunlu görmüşlerdir." (Menâkıbu'ş-Şâfiî, 147) Fakat Râzî bu arada, Şafiî'nin müsnedinin de aynen Ebu Hanife müsnedleri gibi somadan derlendiğini unutmuş görünmektedir. Hatta Kevserî'nin belirttiğine göre en erken Şafiî müsnedi, h.5. asırda derlenmiştir. (Îhkaku'1-Hak, 26). Burada yeri gelmişken, bu müsnedlerin, rakib mezheplerin, Ebu Hanife'nin az hadis bildiği şeklindeki ithamlarına cevap mahiyetinde bir hadis imali işi olduğunu belirten Goldziher'in görüşüne de temas etmek istiyoruz. O şöyle der: "Ebu Hanife'nin tilmizleri, onun görüşlerini diğer imamlarınkinden daha fazla olarak müsnedin hadislerine temel yapmışlardır. Böylece tatbike konmuş büyük sayıda müsned hadisler imali ile, rakib mezhebin yaptığı, Ebu Hanife'nin kendi akidesinde hadise ancak pek cüzî bir önem atfettiği yollu ithamın asıl ve esastan ârî bulunduğunun delili elde edilmiş olacaktı. İmamın en ön sıradaki arkadaşlarından h. 7. asra kadar zira sahip bulunduğum malumat daha ileriye gitmemektedir. Ebu Hanife'nin görüşlerinden alınma müsned tertibi teşebbüsleri devamlı şekilde yenilenmiş bulunmaktadır. 7. asırda Hârezm ilâhiyatçısı Ebul-Müeyyed Muhammed b. Mahmud (ö. 665) un elinde Ebu Hanife'ye dair 15 muhtelif müsned vardır. Onları fıkıh baplarına göre tanzim edip bir kitap haline getirmiştir. Mamafih onun bu tevsikatı, Hanefi mezhebinin bütün müsned edebiyatını tüketmiş değildir." (Muhammedanische Studien, M.S. Hatiboğlu çevirisi, II, 191; Krş. Müslim Studıes, II, 230).
Goldziher'in belirttiği hadis imali işinin belli bir noktaya kadar sadece Ebu Hanife müsnedlerinde değil, diğer hadis mecmualarında da müessir olduğunu kabul etsek dahi, böyle toptancı bir görüşle, Ebu Hanife'ye isnad edilen bütün hadislerin uydurma olduğunu söylemek mümkün değildir. Böyle bir iddia Ebu Hanife'nin büyük ölçüde hadislere dayandırdığı fıkhının da temelsiz olduğu sonucuna yol açabilir. Halbuki Goldziher, başka bir yerde Hanefi mezhebine övgüler düzüp, onun, diğer mezhepler karşısında, döneminde fevkalade ileri bir merhaleyi temsil ettiğini söylerken, (bkz. İspanya Arapları ve İslam, çev. l.H. Ünal, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Sayı I, 93-98) bu mezhebin hüküm kaynaklarının başında, önem bakımından Kur'an'dan sonra, sayı bakımından ondan önce yer alan hadis rivayetlerini Ebu Hanife taraftarlarının imalatı gibi göstermesi, isabetsiz olduğu kadar ilmî dayanaktan da yoksundur.
[295] Ebu Hanife'nin diğer bir talebesi Züfer b. Hüzeyl (ö. 157)in de Kitâbü'l-Âsârı olduğu bildirilmektedir. (Bkz. Kevserî, Te'nib, 156).
[296] Afgânî'nin imam Muhammed'in Kitâbü'l-Asarına yazdığı şerhin mukaddimesinden naklen VehbiSüleyman Gavci, Ebu Hanifeti'n-Nu'man 171-172.
[297] Ebul-Müeyyed Muhammed b. Mahmud ef-Hârezmî, Câmiul-Mesânîd, I-II, Dârül-Kütübi'l-İlmiyye(Hind baskısından ofset). Bu eserin daha sonra yapılan ihtisarları hakkında bilgi almak için bkz. Keşfu'z-Zunûn, II,1681. Bizzat Hârezmî'nin ve kitabında yer verdiği Müsned derleyicilerinin birçoğunun hadisçilikleri yönünden bir tenkidi için bkz. Şâkir Zîb Feyyaz, Ebû Hanife Beynel-Cerh ve't-Ta'dîl, 39-44. Hadis kitaplarını beş tabakaya ayıran Dehlevî, Hârezmî'nin Müsned'ini, zayıf ve uydurma hadis kitaplarına ayırdığı IV. tabakada zikretmiştir.(Bkz. Hüccetullahil-Bâliğa, I, 107.)
[298] Keşfu'z-Zunûn'da Ebul-Hüseyin, bkz, II, 1680.
[299] Ebu Nuaym'ın bu Müsned'de sadece iki rivayeti vardır. (Bkz. Şakir Zib, Ebû Hanife, 41)
[300] Ebu Hanife'ye şiddetli hücumlarıyla tanınan İbn Adiyy'in, Tahavî ile buluştuktan sonra tavrının değiştiği ve Müsned'i ondan sonra cem ettiği belirtilmekle beraber (Bkz. Te'nîb, 169), bu Müsned'de tek bir rivayeti bile yoktur (Bkz. Şakir Zîb, Ebu Hanife,40).
[301] Hârezmî, Câmiul-Mesânid, 1,4-5. Kâtib Çelebi, Hârezmî'nin cem ettiği müsnedlerin 15.si olarakMâverdî (ö.450)'nin Müsned'ini kaydetmektedir, (bkz. Keşfu'z-Zunûn, II, 1681.)
[302] Keşfu'z-Zunûn, U, 1681.
[303] Mu'cemu'l-Musaniufîn, II, 120-121.
[304] Kevserî, Te'nîb, 156.
[305] Gavci, Ebu Hanife, 173.
[306] Age., 173.
[307] Age., 173.
[308] Age., 174. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 61-64
[309] Câbir b. Yezid el-Cufî (ö. 128). Kûfeli. Abdullah b. Sebe' ashabından. Sevri ve Şu'be ondan rivayetettiler. (Bkz. İbn Hıbban, Mecrûhîn, I. 208).

[310] Sehâvî, el-Miitekellimûn fi'r-Rical, 87.
[311] Kureşî, I, 59.
[312] Age., I, 59; Ayrıca bkz. Beyhakî. Delâilü'n-Nübüvve, Medhal, I. 44; İbn Hibban. Mecrûhîn, I, 209.
[313] İbn Hıbban. Age., I, 209,
[314] Beyhakî, Delâil. Medhal, I, 45.
[315] Kureşî, I. 60-61.
[316] İbn Hibban, Mecrûhîn, III, 15.
[317] Zehebi, Tezkire, I, 166.
[318] İbn Hacer, Tehzibü'l-Tehzîb. III. 424.
[319] Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivayet ettiği hadis şudur: "Peygamber (s.a.v.)e kuru hurma ile yaş hurmanın alınıp alınamayacağı soruluyor. Hz. Peygamberin *'kuruyunca eksilir mi?* sorusuna evet diye karşılık verilince Hz. Peygamber *"o takdirde olmaz"* buyuruyor". (Bkz. Muvatta, Büyü'. 12.)
[320] Bkz. Zehebî. el-Kâşif, I, 268.
[321] Saymerî, 26. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 65-66
[322] Ebu Hanîfe. el-Alim. 27.
[323] Ebu Hanife. Risale ila Osman el-Betti, 69.
[324] İbn Abdilberr, el-İntika'. 142.
[325]Age.. 143; Tehzîbü't-Tehzîb. X. 451. Ebu Hanife'nin teşride esas aldığı bu sıralamayı içeren rivayetin oldukça erken bir kaydı için bkz. Yahya b. Maîn ve Kitabühü't-Târih. II, 608.
[326] İbn Abdilberr. el-İntika. 144.
[327] Age... 145.
[328] Age.. 141.
[329] Süyuti, Tebyiz. 28
[330] Şa'rani, Mizan, I, 53
[331] Age., I. 47.
[332] Zehebî, Menâkıb, 34.
[333] Şa'rânî, Mîzan.1.47.
[334] Age.. 1.47.
[335] Age.. I. 48.
[336] Age., I, 48.
[337] Kevserî,Te'nîb,86.
[338] Şa'rânî, Mîzân, 1,53.
[339] Mekkî, 143.
[340] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 69
[341] Ebu Yusuf, İhtilaftı Ebî Hanife ve İbn Ebî Leylâ, 78-79.
[342] Age., 16-17.
[343] Age., 21. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 69
[344] Age., 172.
[345] Serahsî, Mebsut, IV, 208.
[346] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 70
[347] Şeybânî, el-Âsâr, 35.
[348] Age., 32. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 70
[349] Şeybânî, el-Asl, I, 61-62.
[350] Şeybânî,el-Asl, 1,59.
[351] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 71
[352] Bağdadi, Tarih, XIII, 340; Temîmî, I, 99.
[353] (Nebîz, hurmadan elde edilen ve Araplar arasında maruf olan bir tür içeceğe denildiği gibi, bunun hazırlanışı sırasında hurmaların içine konulduğu suya da denmektedir. Burada kast olunan ikinci anlamıdır. (Bkz. Kevserî, en-Nüket, 7, dipnot.)
[354] Uknevî, el-Ecvibe, 48 (Ebu Ğudde'nin notu).
[355] Ebu Davud, Diyât, 20. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 71
[356] Dârimi, II. 209.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 71
[357] Tehânevî,'Ebu Hanife, III, 52-53.
[358] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 66-72
[359] Şa'rânî,Mîzân, I, 53.
[360] İbn Abdilberr, el-İntika, 142.
[361] Şeybânî, el-Asl, II. 27-29; Ebu Yusuf, el-Âsâr, 91.
[362] Ebu Yusuf, ihtilaf, 47.
[363] Age.,70.
[364] Age.,33.
[365] Age., 83-84.
[366] Ebu Yusuf, İhtilaf, 80-81.
[367] Şeybânî, el-Âsâr, 44.
[368] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 74
[369] Talak: 6.
[370] Ebu Yusuf, İhtilaf, 196.
[371] Hadis için bkz. Ebu Davud, Talâk, 39.
[372] Ebu Yusuf, İhtilaf, 195,
[373] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 72-74
[374] Mesela, Ebu Yusuf'un, sadece "ihtilafa Ebi Hanife ve İbn Ebi Leyla" isimli kitabında Ebu Hanife'den ayrılıp İbn Ebi Leyla'nın görüşünü tercih ettiği meselelerin sayısı 38 dir.
[375] Ebu Yusuf, el-Âsâr, 73.
[376] Age.. 73 (3 nolu dipnot).
[377] Age., 73 (4 nolu dipnot).
[378] Age., 14.
[379] Age., 14.(2 nolu dipnot).
[380] Age.. 6.
[381] Age., 6 (2 nolu dipnot).
[382] Ebu Yusuf, İhtilaf, 75-76.
[383] Serahsî, Mebsut, XVI, 145; İbn Sa'd, Tabakat, VI, 131.
[384] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 74-76

[385] Mahmud Matlup, Ebu Yusuf, 121-122.
[386] Age., 121-122.
[387] Bağdadi, Tarih, XIV, 246.
[388] Tehanevî, Ebu Hanife, 70.
[389] Zehebî, Tezkire, I, 293.
[390] Tehânevî, Ebu Hanife, 69-70. Daha geniş bilgi için bkz. Age. 69-82.
[391] Ebu Yusuf, ihtilaf, 130.
[392] Ebu Yusuf, er-Reddu ala Siyeril-Evzaî, 65-68.
[393] Ebu Yusuf, er-Reddu ala Siyeri'l-Evzaî, 57.
[394] Age, 37-38.
[395] Age., 76.
[396] Ebu Yusuf, Kitabül-Haraç, 199.
[397] Şeybânî,el-Âsâr, 17.
[398] Şeybânî, el-Hucce, IV, 322-329.
[399] Hadis için bkz. Darekutnî, Sünen, III, 135. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 79
[400] Şeybanî, el-Hucce, IV, 344. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 79
[401] Nisa: 92.
[402] Nisa: 92.
[403] Şeybânî, el-Hucce, IV, 339-351.
[404] Şeybanî,el-Asl, 11,64.
[405] Şeybânî, el-Âsâr, 55; Ebu Yusuf, el-Âsâr, 87.
[406] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 76-81
[407] Bu istisnalarla ilgili bazı örneklen burada zikretmemiz yerinde olacaktır.
1- Ebu Hanife, bir kimsenin zorla boğazına su dökülmesi veya uyuyan kimsenin ağzına su akıtılması halinde orucunun bozulacağını ve kazası gerekeceğini belirtmiştir. (el-Asl, 11,244) Halbuki ikrah (zorlama) altında veya uyku halinde kişinin midesine bir şey girmesi onun iradesi dışında olmuştur ve bu, oruçlunun niyetine de zarar verici bir şey değildir. Nitekim unutarak yiyip içenin orucu Ebu Hanife'ye göre bozulnıamaktadır. Çünkü bunun hakkında hadis vardır. Ancak uykunun ve zorlamanın da geçici olarak mükellefiyeti kaldıracağını teyid eden rivayetler ve uygulamalar vardır. (Bkz. M.S. Hatiboğlu, İslam Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefi Kıyası, AÜİFD, XXI, 189-192.) Bu örnek, Ebu Hanife'nin insanlar için kolay olanı tercih anlayışına aykırıdır.
2- Ebu Hanife, mükrehin talakını, yani zor altında karısını boşayan kimsenin bu boşamasını geçerli saymaktadır. (Fethul-Kadir. III, 344). Çünkü boşama fiili şeklen yerine gefirilmiştir. Bu da, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, tamamen şekli ve insanların maslahatına aykırı bir hükümdür.
Ebu Hanife, bu anlayışına paralel olarak, iki yalancı şahidin kadı'nın huzuruna gelip, bir adamın, karısını boşadığına dai, şahitlik yapmaları halinde, kadı'nın o evli çifti ayıracağını ve kadının bu iki şahitten biriyle evlenmesinde bir sakınca olmadığını belirtmektedir. (Ibn Ebi Şeybe. Musannaf, XIV, 269-270; Kevserî, en-Nüket, 225-227)
3- İmam Muhammed, zekat vacip olacağından korkarak ve zekattan kaçmak maksadıyla bir kimsenin elindeki deve, koyun inek gibi hayvanları senesi dolmadan birgün önce satması veya takas etmesi halinde ne gerekeceği şeklinde Ebu Hanife'ye yöneldiği müteaddit sorularına karşılık o, elindekiler üzerinden bir sene geçmeden zekat gerekmez şeklinde cevap vermiştir (el-Asl, II. 13-14). İmam Muhammed bunu hoş görmeyerek, "zekat sırf bir ibadettir ve ibadetten kaçmak müslünıanların ahlakından değildir" demektedir. (Age., II, 13, 5 nolu dipnot)
Gerçekten de bu davranış, kesin bir farizadan kurtulmak için düşünülmüş bir nevi hiledir ve toplumda fakirlerin aleyhine sonuç doğuracak bir uygulamadır. Ancak Ebu Hanife mn verdiği cevap da şeklî bakımdan hukuka aykırı değildir.
4- Hz- Peygamberin, hazarda ve seferde zaman zaman, namazları cemettiğini belirten rivayetler karşısında, Ebu Hanife bunu caiz görmemekte ve cem'i değişik bir şekilde yorumlamaktadır. Cem'i sân (şeklî cem)de denilen bu uygulamaya göre, cem', birinci namazın son vaktinde, ikinci namazın da ilk vaktinde kılınmasıdır. Böylece namazlar kendi vakitlerinde kılınmış olacaktır. (Şeybânî, Muvatta', 82) Halbuki cem ile ilgili haberler çoktur ve bunlarda izah edilen cem', bir namazın, diğer bir namazın vakti içinde, onunla beraber kılınmasıdır. (Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. M.H. Kırbaşoğlu, Seferde ve Hazarda Namazların Cemedilmesi Meselesi)
Ebu Hanife'nin, diğer örneklerde de gördüğümüz şekilciliği namazların vakitleri dışında kılınmasına izin vermemiş, böylece zaruret halinde insanlara kolaylık sağlayan bir tatbikat gözardı edilmiştir.
5- Hz. Peygamber'den, "ihrama giren kimsenin, şayet izar bulamazsa bunun yerine don, naleyn (terlik) bulamazsa mest giyebileceği" şeklinde rivayetler vardır, (İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 164-165) Ebu Hanife, bu durumda dem (ceza kurbanı) gerekeceğini söylemektedir. (Age., XIV, 165)
Tabiatıyla, hadisteki ruhsat karşısında Ebu Hanife'nin hükmü ağır ve insanlar için bir külfettir. Kevserî, "hadislerde dem'in vücubunu nefyeden veya onu ıskat eden bir şey yok" demektedir.(en-Nüket, 38) Hadislerde dem'i nefyeden bir şeyin olmaması, ruhsatı bırakıp külfete yönelmeyi gerektirmez. Burada da şeklî bir anlayış hakim görülmektedir.
Ebu Hanife'nin sayıları fazla olmayan bu tür hükümleri bize göre hep bu hukuki şekle riayet kaygısıyla izah edilebilecek hususlardır. Kanaatımıza göre Ebu Hanife'nin hukukçu olması, bu şeklî kriterlere önem vermesinde etkili olmuştur. Halbuki o, diğer bir çok meselede, pratik çözümü, kolaylık yönünü tercihi, makul olanı benimsemesi, insan haysiyetine önem vermesi ve cezalandırmada acele etmemesiyle ieııayüz etmiş bir fıkıhçıdır. Nitekim bunun örneklerini bu bölümde göreceğiz. Onun için, verdiğimiz bu örnekleri, onun, hadisleri değerlendirme ve tercih kıstasları karşısında birer istisna olarak mütalaa ediyoruz.
[408] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 83
[409] Bununla ilgili örnekler için bkz. Zerkeşî, el-Icâbe li-İradi mâ İstedrekethu Aişetu ale's-Sahabe; Dümeynî, Mekâyîs u Nakdi Mutuni's-Sünne, 55-107.
[410] Bkz. Rifat Fevzi Abdülmuttalib. Tevsîku's-Sünne fil-Karni's-Sânî el-Hicrî, 297-318; Dümeynî, age, 295-302.
Hadisçilerin bir kısım bu usûlü benimsemedikleri gibi, tehlikeli sayarak tenkid etmişlerdir. Çünkü onlara göre, Kitab ve Sünnet, (vahiy mahsûlü olmaları itibarıyla) aynı derecededir. Hatta bazılarına göre. Sünnet, Kitab'a hakimdir. (el-İtticâhât, 205)
İbn Hazm bu görüşü şöyle özetler: "Aslında Kur'ân'a muhalif sahih bir haberin bulunmasına imkân yoktur. Şeriatla ilgili her haber, ya Kur'ân'da olana izafe edilerek, ona atfedilerek mücmelini tefsîr eder veya ondan istisna edilerek mücmelini beyan eder. Üçüncü bir şekle imkân yoktur", (el-İhkâm, II, 81)
İbn Kayyım ise, Ahmed b. Hanbel'in de içinde yer aldığı hadisçilerin bu konudaki görüşlerini kabul ederek, bir kimsenin Kur'ân'ın zahirinden anladığı ile Rasûlullah'ın sünnetini reddetmesinin caiz olmadığını belirtir ve bu konuda birçok örnek sıralar. (Bkz. İ'lâmul-Muvakki'în, II, 293 vd.)
Bu usûlü, hadisleri kabul etmeyip, Kur'ân'ın zahirini yeterli gören Havâric ve Rafı za'um da kullandığı, konuyla ilgili hadisleri onların uydurduğu da söylenmiştir. (Bkz. el-İtticâhât, 206)
[411] el-Hakka: 44-47.
[412] Nisa: 80.
[413] Ebu Hanife, el-Alim, 26-27.
[414] Ebu Yusuf, er-Redd, 31.
[415] Age., 31.
[416] Ebu Yusuf, et-Redd, 32.
[417] Age., 24-25. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 86
[418] Age., 30.

[419] Serahsî, Usul, 1,364.
[420] Age., I, 365. Şafiî'nin, bu rivayeti tenkidi için bkz. er-Risâle, 224-225. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 86
[421] Rivayetin tenkidi için bkz. Dümeynî, Mekâyis, 290-294.
[422] Serahsî, Usul, I, 364. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 87
[423] Buharî, Büyü, 67. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 87
[424] Serahsî, Usul, I, 364-365.
[425] Age., I, 367.
[426] Ebu Davud, es-Sünne, 15; Tirmizî, iman, 11.
[427] Nur: 2.
[428] Nisa: 16.
[429] Ebu Hanife, el-Alim, 27.
[430] Ebu Hanife'nin bu görüşü için bkz. Risale ilâ Osman el-Betlî, 69.
[431] Diğer bir (anıma göre ise irca. Hz. Osman'ın kaili üzerine ortaya çıkan iç harpte, taraflar hakkındaki hükmü sonraya bırakma işidir. Ebu Hanife'nin irca ve amel-iman ilişkisi hakkındaki kendi görüşü için bkz. el-Alim, 24-25 ve Risale ila Osman el-Betlî, 66-70. îrcâ konusunda geniş bilgi ve Ebıı Hanife'nin Mürcieden sayılıp sayılmayacağı tartışmaları için bkz. Laknevî, er-Refu ve't-Tekmîl, 352-373 ve Tehânevî, Kavâid. 141-146.
[432] Bu örneklerden bazıları için bkz. Serahsî, Usul, I. 365-366. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 84-88
[433] Örnekler için bkz. Zerkeşî, el-Icâbe, 64 vd.
[434] Müslim, Tahâre, 87. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 88
[435] Mihras, içi oyuk ve diktörtgen taş oluk. (Bkz. Feyyûmî, el-Mısbâhu'1-Münîr. 244)
[436] Ebu Hanife, Hz. Aişe'nin bu tür düzeltmelerini genellikle kabul etmiştir. Örneklerinin bkz. Ebû Yusuf, el-Asâr. 47; Şeybânî, el-Asâr, 31; Muvatta. 113,123-124; Zerkeşî, el-Icâbe, 67-68,101,102,107-108)
[437] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 88
[438] Zerkeşî, el-İcâbe. 109. Hz. Aişe'nin, Ebu Hureyre'nin bu rivayetini tashihi için bkz. age., 107-108.
[439] Buhari, Hars, 15; Ebu Davud, imâre. 37.
[440] Ebu Yusuf, Kitabü'l-Haraç, 64.
[441] Şeybânî, Muvatta, 295-296.
[442] Benzer bir rivayet için bkz. Aliyyü'1-Kari, el-Masnû. 57. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 89
[443] Sefahsî, Şerhu's-Siyeril-Kebîr, I, II. Hac'da kavgayı yasaklayan ayet için bkz. Bakara, 197.
[444] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 90
[445] Külle: Testiden biraz büyük su kabı; Bidâa kuyusu: Medine'de içine hayız bezi, köpek leşi gibi şeylerin de atıldığı büyük bir kuyu
[446] İbn Ebi Şeybe, Musannaf. XIV. 160. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 90
[447] Age., XIV, 160.
[448] Bkz. Kevserî, en-Nüket, 33-35.
[449] Laknevî, el-Ecvibe, 231-232.
[450] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 149-151.
[451] Age., XIV, 151.
[452] Tahâvî, Şerhu Meâni'1-Âsâr, I, 384-385.
[453] Age., I, 385-386.
[454] Kevserî, en-Nüket, l 1
[455] A. İbn Hanbel, Müsned, I, 301. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 91
[456] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 92
[457] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 92
[458] Şeybânî, el-Hucce, I, 59-60.
[459] Serahsî, Şerhu's-Siyeri'l-Kebîr, I, 48. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 93
[460] Şeybânî, Muvatta, 320. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 93
[461] Age., 320.
[462] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I, 48.
[463] Şeybânî, el-Asl, 1,32.
[464] Age., I, 54.
[465] Ebu Davud, Tahâre, 88; Tirmizi, Cum'a, 6.
[466] Şeybânî, el-Hucce, I, 48-51,52.
[467] İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, VIII, 197-198. Söz konusu rivayet ve geniş bir tenkidi için bkz. age., VIII, 164-198.
[468] Age., VIII, 197.
[469] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 94
[470] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I, 36.
[471] Şeybânî, Muvatta. 277. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 94
[472] Şeybânî, Muvatta, 277.
[473] Bağdadî, Tarih, XIII, 389.
[474] Bkz. Murtaza ez-Zebîdî, Ukûdü'l-Cevâhiri'l-Münîfe, II, 9-10.
[475] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 88-95
[476] Bunlardan birkaçı: A.v.Kremer, Kulturgeschichte des Orient unter den halifen, I. 504-532; Adam, C.C. "Abu Hanifa. Champion of Liberalisim and Tolerance in İslam", MW, Sayı 36, 217-227; M.Yusuf Musa, Ebu Hanife vel-Kıyemü'1-İnsaniyye fi Mezhebihi; Ebu Zehre. Ebu Hanife, 397-416.
[477] Ebu Yusuf, er-Redd. 17.
[478] Age.. 17.
[479] Age., 17.
[480] Serahsî, Şerhu's-Siyer, III, 885-886.
[481] Ebu Yusuf, er-Redd, 17; Serahsî, Şerhu's-Siyer, III, 885-886. Ebu Hanife'nin bu konuda dayandığırivayetlerin tahlili için bkz. er-Redd, 17-19, 1 nolu dipnot.
[482] Ebu Yusuf, er-Redd, 17; Serahsî, Şerhu's-Siyer, III, 885-886; Ebu Yusuf, Kitabül-Haraç, 19.
[483] Ebu Yusuf, Kitabul-Haraç, 19, (Türkçesi, A. Özek, 48).
[484] Age., 19, (Türkçesi, 48-49).
[485] İmam Şafiî'nin bu meselede Ebu Hanife'yi tenkidi için bkz. el-Umm, VII, 306.

[486] Bkz. Şeybânî, Muvatta, 242; İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 148.
[487] Ebu Yusuf, ihtilaf, 220-22; İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 149.
[488] Şeybânî, Muvatta, 242. Hanefilere göre, evlilerin muhsan olabilmeleri için, hür olmaları, Müslüman olmaları, baliğ olmaları ve baliğ olarak cimada bulunmuş olmaları gerekir. (Tahâvî, ihtilâfu'l-Fukahâ, 139).
[489] Şeybânî, Muvatta, 242.
[490] Kevserî. en-Nüket, 10-11.
[491] Age., 10-11, fi Krş. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî. XII. 138-139.
[492] Kevserî, en-Nüket. 10.
[493] Şeybânî, el-Âsâr, 108; Ebu Yusuf, er-Redd, 50.
[494] Ebu Yusuf, İhtilaf, 156-157.
[495] Age-, 70-71.
[496] Age, 71;
[497] Age., 153-I55; Şeybanî, el-Âsar, 109.
[498] Şeybânî. Muvatta, 239.
[499] Ebu Yusuf, İhtilaf, 155.
[500] Şeybânî, Muvatta, 239.
[501] el-Keser: Hurma ağacının kâfur elde edilen özü. (Bkz. Zemahşerî, el-Fâik fî Garibi 1-Hadîs, III, 247)
[502] Şeybânî, el-Âsâr. 109.
[503] Fethu'l-Kadir, V, 137.
[504] Maide: 38.
[505] Abdülaziz el-Buhari. Keşfü'l-Esrar. I. 131.
[506] Şeybâni, el-Âsâr, 109.
[507] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 270-271
[508] Age., XIV, 271.
[509] Kevserî, en-Nüket, 228-229.
[510] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 213.
[511] Age., XIV. 214.
[512] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 207; Bahari, Diyât. 23. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 99
[513] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 207.
[514] Kevserî, en-Nüket, 126.
[515] Şeybânî, Muvatta, 338.
[516] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 100
[517] Age., 338.
[518] Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre, Ebu Hüreyre bu hadisin tamamını ezberleyememiş, sadece son kısmını nakletmiştir. Hadisin tamamı ve Hz. Aişe'nin tashihi için bkz. Zerkeşî, el-İcabe. 103 vd.
[519] Ebu Davud, Nikâh, 20; Tirmizî. Nikâh, 14.
[520] Fethu'l-Kadir. III, 157.
[521] Ebu Davud, Nikâh. 26; Tirmizî. Nikâh, 18; Müslim. Nikâh. 66. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 100
[522] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 101
[523] Felhu'l-Kadır, III. 159; en-Nüket, 42-43.
[524] Ebu Davud, Nikâh, 20; Tirmizi. Nikâh, 14; İbn Mâce. Nikâh. 15.
[525] İbn Mâce, Nikâh, 15.
[526] Müdebber: Azad olması efendisinin ölümüne bağlı olan köle.
[527] Şeybânî, Muvatta. 299-300.
[528] Age., 299-300.
[529] İbn Ebi Şeybe. Musannaf, XIV. 153.
[530] Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (çev. A.Davudoğiu), VIII. 278.
[531] Kevserî, en-Nüket, 22-24.
[532] Ebu Yusuf, İhtilaf, 157-158; er-Redd. 94.
[533] Ebu Yusuf, er-Redd, 95.
[534] Ebu Davud, Cihad, 154. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 101
[535] Ebu Yusuf. Kitabü'l-Haraç, 205.
[536] Ebu Yusuf, el-Âsâr, 81; Şeybânî, el-Âsâr, 48.
[537] Şeybâni, el-Âsâr. 48.
[538] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 102
[539] Buharî, Cenâız. 50; Nesnî. Cenaiz, 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI. 6. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 95-102
[540] Bakara: 185.
[541] Benzer bir rivayet için bkz. A. İbn Hanbel, Müsned, IV. 338, ve III, 479. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 103
[542] Serahsî, Mebsut, X. 145.
[543] Şeybânî, el-Asl, I. 32.
[544] Serahsi, Şerhu's-Siyer, I, 237-238.
[545] Şeybânî, Muvatta, 45-46. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 104
[546] Age., 45-46.
[547] Age., 46.
[548] Age., 128.
[549] Age,, 343; Ebu Yusuf, el-Âsâr, 56.
[550] Şeybânî, Muvatta, 343. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in ayaklan bevlettiğine dair gelen rivayetleri kabul etmemektedir. Bkz. Zerkeşî, el-İcâbe. 139-141.
[551] Şeybânî, Muvatta, 314.
[552] Age., 314.
[553] Şeybânî, Muvatta, 314.
[554] Ebu Yusuf. el-Âsâr. 35.
[555] Age., 35.
[556] Age., 35; Şeybânî, el-Âsâr. 18.
[557] Şeybânî, el-Âsâr, 18; d-Asl. I. 489-491.
[558] Şeybânî. Muvatta. 46-47.
[559] Age., 47.
[560] Age.. 47.
[561] Bakara: 282.

[562] Cumua: 10.
[563] Şeybânî, Muvatta, 47.
[564] Şeybânî, el-Hucce. I. 1.
[565] Tirmizî, Salat, 3; Mûsned, V, 429. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 106
[566] Şeybânî, el-Hucce, I, 1.
[567] Hadis için bkz. Şafiî, İhtilâfu'l-Hadis, 172.
[568] Age., 173.
[569] Age., 173.
[570] Şeybânî, Muvatta, 103.
[571] Age., 103.
[572] Şeybânî, el-Asl, I, 15.
[573] Age., I, 15.
[574] Serahsî, Mebsûl, I. 37
[575] Serahsî, Mebsût, I, 37.
[576] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 156-157.
[577] Age., XIV, 157.
[578] Buhari, Ezan, 114. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 108
[579] Kevserî, en-Nüket, 27-29.
[580] Ebu Yusuf, İhtilâf, 133.
[581] Serahsî, Mebsût, III, 75.
[582] Ebu Yusuf, İhtilâf. 134. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 103-109
[583] Şeybânî, Muvatta, 98. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 109
[584] Bkz. Malik b. Enes, Muvatta, Kasru's-Salati fî's-Sefer, 10. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 109
[585] Buhari, Sâlât, 100. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 109
[586] Bu konuda ruhsat ifade eden rivayetler için bkz. Muvatta, Kasru's-Salâti fi's-Sefer. 11
[587] Şeybanî. Muvatta, 98.
[588] Şeybanî. Muvatta. 41.
[589] İbn Ebi Şeybe. Musannaf, XIV, 171-172. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 110
[590] Şeybânî, Muvatta. 41.
[591] Age 41
[592] Tahâvî. Şerhu Meâni'l-Âsâr. I, 92.
[593] Age.. 1.93.
[594] Age.. 1.94.
[595] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I. 114.
[596] Age., 1,114.
[597] Age., I, 114.
[598] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 111
[599] Age., 1,130.
[600] Age., 1,130-131.
[601] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I. 137.
[602] Age.,I, 137.
[603] Ebu Yusuf. İhtilaf. 136.
[604] Hadisler için bkz. İbn Ebi Şeyhe. Musannif. XIV, 155-156.
[605] Serahsî. Mebsût, IV. 138.
[606] Kevserî, en-Nüket, 25-27.
[607] Age., 27.
[608] Şeybanî, Muvatta. 118; el-Asl, II, 64.
[609] Şeybânî, el-Asl, II. 64. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 113
[610] Serahsî. Mebsut, II, 188. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 113
[611] Hadis için bkz. Şeybânî, Muvatta, 118. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 113
[612] Serahsî, Mebsut, II, 188.
[613] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 242-244.
[614] Lian: Şüpheli durumlarda, karı-kocanın birbirlerine karşı yeminleşmeleri ve yalan söyledikleri takdirde Allah'ın lanetinin kendi üzerlerine olmasını istemeleri. ilgili âyetler için bkz. Nur: 6-9.
[615] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 157.
[616] Kevseri, en-Nüket, 29-30.
[617] Hadis için bkz. Müslim, Lian, 18-20.
[618] İbn Ebi Şeybe. Musannaf. XIV. 178. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 109-114
[619] Bkz. Ebu Zehre. Ebu Hanife, 383-390.
[620] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I. 169. Burada verilen örnekle örf, gayrimeşru olmayan âdet ve gelenekmanasına kullanılmıştır.
[621] Şeybânî, Muvatta, 91. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 115
[622] Age., 91.
[623] Selem, para peşin, mal veresiye olarak yapılan alışveriştir.
[624] Ebu Yusuf, İhtilâf, 34.
[625] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I, 82.
[626] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 115
[627] Nisa: 119.
[628] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I. 82-83
[629] "Sarık Arabların tacıdır" sözü. Hz. Ali'den de nakledilmiştir. Bkz. Sîretu İbn Hişam, 11.200.
[630] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 116
[631] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I, 91.
[632] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 273-274.
[633] Bkz. Ebu Zehre, Ebu Hanife, 396.

[634] Ebu Davud, el-Büyû ve-Icârât, 70.
[635] Ebu Zehre, Ebu Hanife, 385.
[636] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 114-117
[637] Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm Şerh-ı Mecelleti'l-Ahkâm. III. 173.
[638] Sava Paşa, İslam Hukuku Nazariyatı. I, 92-93. Ayrıca bkz. Mebsut. XV.74,75.
[639] Ebu Hanife. el-Alim ve'1-Müteallim. 11
[640] İbn Ebi Şeybe, Musannaf. XIV, 189-190.
[641] Şeybânî. el-Âsâr. 140.
[642] Şeybânî. el-Âsâr. 140.
[643] Tevbe: 28.
[644] Serahsî, Şerhu's-Siyer. 1, 134-135.
[645] Serahsî, Şerfıu's-Siyer. I. 77-78.
[646] Age.,I,77.
[647] Age.,I,78.
[648] Age.,I,78.
[649] Ibn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 152; Said b. Mansur, Sünen, II, 175-176. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 119
[650] Ibn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 152.
[651] Kevserî, en-Nüket, 19-21.
[652] Age., 20-21.
[653] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV. 170-171.
[654] Age.. XIV, 171.
[655] Kevseri, en-Nûket, 45-47.
[656] Serahsî, Usul. II, 7-8.
[657] Şeybânî, el-Asl, I, 34.
[658] Serahsî, Mebsul, I, 59.
[659] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 158-160.
[660] Kevserî, en-Nüket. 32-33.
[661] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 117-122
[662] Râmehumıuzî, el-Muhaddisu'1-Fâsıl Beyne'r-Ravî ve'l-Vâî. Beyrut, 1984.
[663] Şafiî'nin Risâlesi'nin de ihtiva ettiği konular itibariyle ilk hadis usulü kitabı sayılması gerektiğini söyleyenler vardır. (Bkz. Şafiî, er-Risâle, A.M.Şakir'in mukaddimesi,13)Bu, bir bakıma doğru olmakla beraber, Şafiî'den önceki fukahanın da aynı konuları zaman zaman kitaplarında tartıştıkları (mesela Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in eserleri) gözönüne alınır ve ilk fatihlerin bunu hadis konusunda bir usul tesis etmek amacıyla değil, kendi delillerini kuvvetlendirmek maksadıyla yaptıkları düşünülürse, er-Risâle'yi bütünüyle bir hadis usulü kitabı saymak yanlış olur. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, hadisçilerle fakılılerin meselelere bakış (arzları farklıdır ve ilgilendikleri saha itibariyle hadisçiler için amaç olan rivayet, fakihler için araç durumundadır. Dolayısıyla her şeyden önce bir fakıh olan Şafiî'nin diğer fukalıaya karşı hadis konusunda serdettiği mülâhazalar ve görüşler, daha sonraları konuyu tamamen teknik açıdan ele alan hadisçilerin görüşlerinden ve eserlerinden farklı mütalâa edilmelidir.
[664] Bkz, Usulü'1-Kerhı (Te'sisü'n-Nazar içinde) 80-87.
[665] Dehlevî, el-İnsaf, (Türkçcsi) 108. Konu ile ilgili açıklayıcı Örnekler için bkz. Age., 109-110.
[666] Age.,110-111.
[667] Usulül-Kerhî (Te'si s ün-Nazar içinde) 84-85.
[668] Sonraki Hanefi alimlerinde sıkça görülen bu taklit olgusunun iki ayrı konuyla ilgili örnekleri ve tenkidi için bkz. M.S. Hatiboğlu, "İslam Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Malıkî-Hanefî Kıyası" AÜİFD, XXI, 185-197; "Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine Bir Tenkiti Denemesi", İslâmî Araştırmalar Dergisi, Sayı 8. 5-16.
[669] İbn Haldun, Mukaddime, 454-455.
[670] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 123-125
[671] Joseph Schacht, Tiıe Origins Of Muhaminadan Jurisprudence, 74.
[672] Örnek olarak şu hadis alınabilir: "...femen rağibe an sünneti feleyse minnî". Hadisin tamamı içinbkz. Buharı. Nikah, I.
[673] Serahsî, Usul, I, 113-114; Pezdevî, Usul, II, 308.
[674] Müslim, İlim, 15; Dârimî, I, 130. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 126
[675] Darimî, 1,45. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 126
[676] Serahsî, Usul, 1, 114.
[677] Age., I, 114.
[678] Serahsî, Usul, I, 114.
[679] Ahzab, 21.
[680] Serahsî, Usul, I, 114. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 126-127
[681] Age., I, 114; Pezdevî, II, 310-
[682] Serahsî, Usul, I, 115.
[683] Haşr, 7; Serahsi, Usul, I, 318. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 128
[684] Tehânevî, Kavâid, 279-280. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 127-128
[685] Age., 24.
[686] Age., 23; Serahsî, Usul, I, 292.
[687] Tehânevî, Kavâid. 23.
[688] Age., 17,33 vd.
[689] Age., 17.
[690] Hanefi mezhebinin h. 5.asırdan sonra kaleme alınmış hadis usulü ve ıstılahlarıyla ilgili iki önemli eser için bkz. İbnül-Hanbelî el-Hanefî, Kafvu'l-Eser fi Safvi Ulumi'l-Eser fi'l-Mustalahi ala Mezhebi's-Sâdetil-Hanefiyye, I.baskı, Mısır 1326; Zafer Ahmed el-Tehânevî. Kavâid fi Ulümi'l-Hadis (Tahkik: Abılülfettah Ebu Gudde) Mukaddimetü İ'lâ içinde, Karaçi. t.y.
[691] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 128-129
[692] Serahsî, Usul, I, 282; Pezdevî, Usul, II, 360-361.
[693] Seralısî, Usul, I. 283; Pezdevî. Usul. II, 362.
[694] Seralısî, Usul, I. 283; Pezdevî. Usul. II, 362.
[695] Age., I, 291.
[696] Age., I, 284.
[697] Ebu Davud, Talâk, 6; İbn Mâce, Talâk, 30. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis

Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 130
[698] Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, I, 386. Cassas'ın bu tür değerlendirmeleri için bkz. Age.. I, 87. 165-166,II, 102. III, 150.
[699] Serabsî, Usul, I, 292. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 129-130
[700] Serahsî, Usul, I, 292; Pezdevî, Usul, II, 368.
[701] Serahsî, Usul, I, 292.
[702] Age., I, 292; Pezdevî, Usul, II, 368.
[703] Serahsî, Usul, I. 292.
[704] Buharî, Vudû, 35, Salât, 7.
[705] Buhari, Hac, 34, Nikâh, 31; Müslim, Nikâh, 25-30.
[706] Buhari, Nikâh, 27; Müslim. Nikâh. 37.
[707] Müslim, Müsâkât, 81-83.
[708] Serahsî, Usul, 1, 292.
[709] Bu tür kullanışlar için örnek olarak bkz. Ebu Yusuf, er-Redd, 38, 49, 67; Şeybânî, el-Hucce, IV, 351.
[710] Ebu Yusuf, İhtilâf, 185, dipnot.
[711] Şeybanî, el-Hucce, II, 672-673.
[712] Age., II, 673. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 131
[713] Serahsî, Usul, I. 292.
[714] Age.,I, 292.
[715] Age., I, 293.
[716] Müslim, Hudud, 12-14; Ebu Davud, Hudud, 23. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 132
[717] Buhari, Vudû, 3-5, Salât, 7.
[718] Mâıde, 89. Ayete yer almayan "mütetâbiât" kelimesi, Abdullah b. Mes'ud'un kıraatında mevcuttur.
(Bkz. el-Keşşaf. I, 641).
[719] Nur: 2.
[720] Mâıde: 6.
[721] Abdülaziz d-Buhari, Keşfül-Esrar, II, 369.
[722] Abdülazizel-Buhari, Keşfü'l-Esrar, II. 369.
[723] Serahsî, Usul, I, 293.
[724] Age., I, 293.
[725] Buhari, Büyü', 79.
[726] Serahsî, Usul, I, 294.
[727] Age., 1. 294. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 131-133
[728] Pezdevî, Usul, II. 370.
[729] Haber-i vahidin tarihi seyir içinde geçirdiği bu tanım farklılığı konusunda bkz. Talat Koçyığit. Hadis Istılahları, 22-24.
[730] Şeybânî, el-Asl, I, 448-449.
[731] Age., I, 449.
[732] Ebu Yusuf, er-Redd, 40-41.
[733] Bkz. Mevlüt Güngör, Cassas ve Ahkâmü'l-Kur'an'i, 117.
[734] Pezdevî, Usul, II, 370; Serahsî, Usul, I. 321.
[735] İsrâ: 36.
[736] Pezdevî, Usul, II, 370; Serahsî, Usul, I, 321.
[737] Serahsî, Usul, I, 112.
[738] Serahsî, Şerhu's-Siyer, II, 479.
[739] Pezdevî, Usul, II, 371-377; Serahsî, Usul, I, 322-332. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 133-135
[740] Müzzemmil, 20.
[741] "Lâ salâte illâ bi-fâlihatil-Kitab", Tirmizî, Mevâkîl, 69.
[742] Pezdevî, Usul, II, 304.
[743] Age., II, 304.
[744] Age., II, 304.
[745] Bkz. Şeybânî, el-Asl, I, 45.
[746] Serahsî, Mebsut, I, 65.
[747] Şeybânî, el-Asl, I, 41-43. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 135-136
[748] Mustafa el-Hınn, Eserü'l-İhtilaf fi'1-Kavâidi'l-Usûliyye fi İhtilafi'l-Fukaha, 206.
[749] Serahsî, Usul, I, 133-134, 142; Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, I, 102.
[750] Ebu Zehre, eş-Şafiî, (Çev. O. Keskioğlu) 188.
[751] Ebu Zehre, Ebu Hanife (Çev. O. Keskioğlu) 282
[752] En'am: 164, Isrâ: 15.
[753] A. Buharı, Keşfül-Esrar, I, 294.
[754] Serahsî, Usul, I, 133.
[755] Buharı, Büyü', 64. Musarrat hadisi: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Deve ve koyunları tasriye yapmayınız (yani satmadan önce sütlü görünsünler diye sütü memelerinde bırakmayınız). Kim böyle bir hayvan satın alırsa şu iki yoldan birini seçebilir. Ya hayvanı sağarak yanında alıkoyar, ya da hayvanı iade eder ve (sağdığı sütün karşılığı olarak) bir sa' (3261 gr.lık bir ölçü) hurma verir." "el-Harâc bi'd-damân" hadisi için bakınız, Ebu Davud. Buyu', 71; Tirmızı. Büyü'. 53. "Fayda, garanti karşılığıdır" diye çevirebileceğimiz bu hadisin izahı şöyledir: Bir adam köle satın alıyor, ondan istifade ediyor, sonra onda bir kusur görerek satıcıya iade ediyor. İstifade müşteriye aittir. Çünkü şayet köle ölmüş olsaydı, müşterinin malından birisi ölmüş olacaktı. (Yani mal, onun garantisi altında iken telef olmuş olacaktı. Bu garantiye karşılık ondan elde eltiği yarar müşteriye aittir.) Bkz. Tirmizî, Büyü', 53, c. III, 573-575.
[756] Tehânevî, İ'lâü's-Sünen, XIV, 81
[757] Bkz. Ebu Yusuf, el-Âsâr, 90. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 138
[758] Dârekutnî, Sünen, II, 95. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 138
[759] Vesk: Takriben 193 kg.lık bir ölçü birimi. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 138
[760] Buharı, Zekat, 4. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 138
[761] Serahsî, Usul, I, 133.
[762] Bkz. Şeybanî, el-Asl, II, 161-163.
[763] Serahsî, Şerira's-Siyer, I, 132.
[764] Age., I, 132.

[765] Age., I, 132. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 138
[766] Pezdevî, Usul, 1,291.
[767] Enes b. Malik naklediyor: "Ukl veya Ureyne'den bir cemaat Medine'ye gelmişlerdi. Tutuldukları hastalıktan dolayı orada kalmak istemediler. Hz. Peygamber onlara, Beytülmal'e ait develerin yanına gidip orada kalmalarını ve develerin sütünden ve idrarından içmelerini emretti. Onlar da bunu yaptılar, sıhhatleri yerine geldi. Sonra irtidat etliler, çobanları öldürdüler, develeri de önlerine katıp götürdüler. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaşınca, arkalarından adam gönderdi. Onları yakalayıp getirdiler, ellerini ayaklarını kestiler, gözlerini çıkardılar ve Harre denilen yere attılar. Su istedikleri halde su verilmedi. Bu şekilde öldüler" (Bkz. Buhari, Vüdu', 66, Meğâzî, 36).
[768] Şevkânî, Neylül-Evtar, I, 112.
[769] Serahsî, Usul, I, 133; Pezdevî, Usul, I, 291.
[770] Ebu Yusuf, eü yenen hayvanların idrarlarının az da olsa suyu ifsad edeceğini kabul ederken, bu hayvanların (mesela deve gibi) idrarlarının içilmesinde bir sakınca görmemiştir. (Bkz. el-Asl, I, 30).
[771] Şeybanî, el-Asl, I, 73.
[772] Ebu Zehre'nin hadisi tenkidi için bkz. Ebıı Hanife (çev. O. Keskioğlu), 280-281. Kevserî, Ebu Hanife'nin bu hadisle niçin amel etmediğinin sebebini açıklarken onun, her ne kadar sahabenin ıdûl olduğunu kabul etse de ümmîlik ve yaşlılıktan neş'el eden unutma ve zabt noksanlığı gibi kusurlardan masun olmadıkları görüşünde olduğunu (bkz, en-Nüket, 106) ve tearuz halinde fakih olan ravinin rivayetini, fakıh olmayanınkine tercih ettiğini (Te'nib, 117) belirterek, bu hadisin zabtında bir yanlışlık ihtimaline dikkat çekmiştir. Hadise yapılan itirazlara cevap veren Ahmed Naim, genellikle idrarın, özellikle insan ve deve idrarının geçmişte hastalıkların tedavisinde kullanıldığını, çeşitli kaynaklardan nakletmektedir. (Bkz. Tecrid trc. I, 180-189).
[773] Araf: 157.
[774] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, XIV, 198.
[775] Nur: 2.
[776] Zeylaî. Nasbu'r-Râye, 111,343.
[777] İbnü'l-Hummam. Fethul-Kadîr (Hirlâye, Inâye ve Haşiyesi ile birlikte), V. 46-47.
[778] Yani "şüphe halinde hadlerin uygulanmıyacağını" ifade eden hadisle hu ayet tahsis edilmiştir. Çünkü bu durumda zina edene had uygulanması şüphelidir.
[779] Fethu1-Kadir, V, 46.
[780] Age.,V, 46.
[781] Ebu Yusuf, er-Redd, 81.
[782] Maide: 38
[783] Buhari, Hudud, 7; Müslim, Hudud, 7.
[784] Eserül-İhtilaf, 228; Muhadarât. 142.
[785] Müslim, Hudud. 2.
[786] Eserül-İhtilaf, 228; Muhadarât, 142
[787] Nasbu'r-Râye, III, 358.
[788] Eserul-İhtilaf. 228-229; Muhadarât, 142-143. Konuyla ilgili örnekler için bkz. Age., 138-147.
[789] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 136-143
[790] Bakara: 43.
[791] Pezdevî, Usul, I. 81
[792] Serahsi, Usul. II. 82.
[793] Age-. II, 82.
[794] İbn Kayyım, İ'lâmül-Muvakkıîn.
[795] Ahkâmü'l-Kur'an, I, 35, 139; II. 227, 242, 356.
[796] Age., I, 139, 208; II, 242, 333. 334, 335, 358.
[797] Age., II, 337, 338, 339, 364.
[798] Serahsî, Usul, II, 83.
[799] Age., n, 83,
[800] Age., II, 84.
[801] Keyrânevî, Kavâid fi Ulûmil-Fiklı, 234; Tehânevî. Î'lâü's-Sünen, XV, 370.
[802] Bakara: 282.
[803] Keyrânevî, Kavâıd 234.
[804] Bakara: 282.
[805] Keyrânevî, Kavâid, 234.
[806] Serahsî, Mebsut,I,72.
[807] Serahsi, Mebsut, I, 72-73.
[808] Bakara: 282.
[809] Buhari, Vesaya, 6
[810] Bakara: 180.
[811] Muhadarât, 69.
[812] Muhadarât, 69. Hanefilerin benimsediği bu usulün tenkidi ve bıı kaideye aykırı olarak kabul ettikleri haber-i vâhidler için bkz. İlâmü'l-Muvakkîn, II, 307. vd, Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 143-146
[813] A. Buharı, K.eşfü'1-Esrar, III, 13. Bâtınî inkıtaın birinci kısım, Kur'an'a aykırı olan haber-i vâhidlerdir.
[814] Müslim, Akdiye. 3; Ebu Davud, Akdıye, 21.
[815] Buharı, Rehn, 6.
[816] Keşfü'l-Esrar, III, 13.
[817] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 147
[818] Müslim, İman, 223
[819] Keşfü'l-Esrar, III, 14.
[820] Şeybânî, Muvatta, 301.
[821] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 147
[822] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 148
[823] Ebu Yusuf, ihtilâfu Ebi Hanife s. 78-79.
[824] Ebu Davud, Büyü', 18; Şeybânî, Muvatta, 269.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 148
[825] Müslim, Müsâkât, 83; Tirmizî, Büyü', 23.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 148
[826] Keşful-Esrâr, III, 14.
[827] Müslim, Müsâkât, 81
[828] Keşfü'l-Esrâr, III, 15.
[829] Keşfü'l-Esrâr, III, 15.
[830] Bkz. Şeybânî, Muvatta, 267; Müslim. Büyü', 60, 61.
[831] Araya alışverişi: Elinde yaş hurma bulunmayan bir kimsenin, ailesine yaş hurma yedirebilmek için, başkasının ağacındaki yaş hurmayı, kendi elinde bulunan kuru hurmayla alımını bir miktar üzerinden satın alması. Hz. Peygamber bu alışverişe ruhsat vermiştir.

[832] A. Ibn Hanbel. Müsned, II, 232. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 149
[833] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 149
[834] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 149
[835] Keşfu'l-Esrâr, III, 16. imam Muhammed'in Sa'd hadisini kahul etmesiyle ilgili kısa açıklaması içinbkz. Şeybânî, Mııvatta, 269.
[836] Bkz. Ebu Yusuf, er-Redd, 31.
[837] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 146-150
[838] Pezdevî, Usul, III, 8.
[839] Ali el-Hafif, Muhâdarât. 75.
[840] Dümeynî, Mekâyîs, 457.
[841] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I, 212.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 150
[842] Cahiliye döneminde pullar adına serbest bırakılan ve sülünden sadece misafirlerin faydalandığı develere "sâibe". bu işe de "tesyib" adı verilirdi
[843] Maide: 103.
[844] Serahsî, Şerhu's-Siyer, I. 213.
[845] Ahmed b. Hanbel, Mûsned, V. 72. 425.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 151
[846] Benzer bir rivayel için bkz. Taberanî. el-Mu'cemu'l-Kebîr. VII, 185.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 151
[847] Serahsî. Şerhu's-Siyer, I. 21X
[848] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 151
[849] Debbûsî, Te'sîsü'n-Nazar, 77.
[850] Age.. 77.
[851] Bakara: 194.
[852] Benzeri rivayetler için bkz. Buhari, Şerike, 5, 14; Müslim, Itk, 3.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 152
[853] Keşrul-Esrâr, II, 381.
[854] Şeybâni, Muvatta, 36.
[855] Ebu Yusuf, el-Âsâr, 6.
[856] Şeybânî, Muvatta, 36
[857] Age., 35.Konuyla ilgili rivayetler için bkz. Age., 35-38. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 152
[858] Tevbe: 108.
[859] Pezdevî, Usul, III, 11
[860] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 153
[861] A.lbn Hanbe1,Müsned, VI. 162. Bulıari ve Müslimde yer alan rivayetlerde, kadının çaldığı belirtilmektedir. Bkz. Buhari. Hudöd, 12; Muslini, Iludûd. 9.
[862] Muhâdarât, 77.
[863] Ebu Zehre, Ebu Hanife, 288.
[864] Ebu Zehre, Ebu Hanife, 288-289.
[865] Age., 102 (dipnot).
[866] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 150-154
[867] Serahsî. Usul, I, 368; Pezdevî, Usul, III, 16.
[868] Keşfu'1-Esrar, III, 16.
[869] Muhâdarât, 71.
[870] Serahsi, Usul, 1,368.
[871] Muhâdarât, 71.
[872] Dârekutnî, Sünen, I, 307.
[873] Buhari, Ezan, 18Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 155
[874] Muhâdarât. 72.
[875] Benzer bir rivayet için bkz. Muvatta, Tahâre, 64.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:156
[876] Muhâdarât, 72.
[877] Ebu Davud, Tahâre, 69; Tirmizî, Tahâre, 61,62.
Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 156
[878] Serahsî, Usul, 1, 368.
[879] Serahsî, Mebsut, I, 66.
[880] İbn Hazm, el-İhkâm, I. 116.
[881] Age., I, 115-116.
[882] Serahsî, Usul, I, 369.
[883] Keşful-Esrar, III, 17.
[884] Fahreddin Râzî, Menâkıbu'ş-Şafiî, 6. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 154-157
[885] Şevkânî, Neylül-Evtar, I, 68.
[886] Age.,IV,231.
[887] Age., IV, 231.
[888] Şeybânî, el-Camiu's-Sağir, 140-141.
[889] Zeylaî, Nasbu'r-Râye, I, 191.
[890] Neylül-Evlar, VI, 266.
[891] Dârekutnî, Sünen, II, 240. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 158
[892] Te'sisü'n-Nazar, 48-49.
[893] Age., 49.
[894] Kesful-Esrar, II, 383.
[895] Serahsî, Usul, I, 338-339; Pezdevî, Usul, II, 378.
[896] Serahsî, Usul, I, 339-341; Pezdevî, Usûl, II, 379.
[897] Serahsî, Usul, I, 341; Pezdevî, Usul, II, 379.
[898] Serahsî, Usul, I, 341.
[899] Keşful-Esrâr, II, 382.
[900] Keşful-Esrâr., II, 382.
[901] Hadisin tahrici için bkz. Nasbu'r-Râye, I, 47. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis

Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 160
[902] Keşful-Esrâr, II, 382.
[903] Serahsî, Usul, I, 340.
[904] Müslim, Hayz, 90. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 160
[905] Serahsî, Usul. I. 340.
[906] Ebu Davud, Cenâiz, 35; Tahâre, 127.
[907] Serahsî, Usul, I, 340.
[908] Zerkeşî, el-îcâbe, 111.
[909] Keşfü'l-Esrar, 11.383.
[910] Serahsî, Usul, I, 339.
[911] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 161
[912] Dârekutnî, Sünen IV. 76.
[913] Keşful-Esrâr. II. 383.
[914] Muhabere: Toprak sahibinin, arazisini, ürününün üçtebiri veya dörttebiri gibi bir bölümü karşılığında ekip biçmesi için başkasına kiraya vermesi.
[915] Serahsî, Usul, I. 339.
[916] Kesfu'l-Esrar. II, 383.
[917] et-Tabakâtü's-Seniyye, I, 143-144.
[918] Age.,I, 144.
[919] Bkz.Ağe.,I, 146-151.
[920] Ebu Yusuf, Kitabül-Harac, 178.
[921] Şeybânî, el-Hucce, I, 204.
[922] Keşfu'l-Esrâr, II, 383.
[923] İbn Teymiye, Mecmü-u Fetâvâ, XX, 304-305. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 157-163
[924] (Serahsî, Usul, II, 105.
[925] Age.,II, 106.
[926] Haşr: 2.
[927] Ahzab: 36.
[928] Serahsî, Usul. II, 106-107
[929] Age., II, 108.
[930] Age., II, 110.
[931] Age., II, 110.
[932] Debbusî, Te'sisü'n-Nazar, 55.
[933] Age., 55. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 163-164
[934] Keşfu'l-Esrar, III, 18.
[935] Serahsî, Usul, I, 369; Keşfu'l-Esrar, III, 18.
[936] Benzeri bir rivayet için bkz. Muvatta. Zekat. 12. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 165
[937] Keşfu'l-Esrar, III, 19
[938] Age., III, 19; Serahsî. Usul, I, 369. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 164-165
[939] Serahsî, Usul, II. 3.
[940] Tirmizî, Nikah, 4. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 165
[941] Serahsî,Usul,II.3.
[942] Age., II, 4.
[943] Hadis için bkz. Buharı, Salat, 88. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 166
[944] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 166
[945] Serahsî, Usul, 11,4.
[946] Hadis için bkz. Buharı, Teyemmüm, 4.
[947] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 166
[948] Serahsî, Usul, II, 5.
[949] Serahsî, Usul, II, 5. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 165-167
[950] Age., II, 6.
[951] Age., II, 5; Keşfu'l-Esrar, III, 63.
[952] Keşfu'l-Esrâr, III, 64.
[953] Serahsî, Usul, II, 6; Keşful-Esrar, III, 63.
[954] Serahsî, Usul, II, 6; Keşfu'l-Esrar, III, 63.
[955] Müslim, Salat, 22.
[956] Tahâvî, Şerlin Meâni'1-Âsâr, I. 225.
[957] Serahsî, Usul, 11,6.
[958] Şerhu Meâni'1-Âsâr, I, 225.
[959] Tırmizî, Nikâh, 14. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 168
[960] Şerhu Meâni'l-Âsâr.III, 8; Keşfu'l-Esrâr, III, 64.
[961] Müslim, Tahâre, 89. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 171
[962] Şerhu Meani1-Âsâr, I, 23.
[963] Age., I, 23. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 167-169
[964] Serahsî, Usul, II, 7.
[965] Müslim, Hudud, 12. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 169
[966] Serahsî, Usul, II, 7.
[967] Keşfu'l-Esrar, III, 66.
[968] Age., III, 61.
[969] Şafiî, Ihtilâful-Hadis, 123. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 170
[970] Age., 100.
[971] İbn Hazm, el-İhkâm, II, 12.

[972] İbn Hazm, el-İhkâm II, 12. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 169-171
[973] Bkz. Serahsî, Usul, I, 364 vd; Pezdevî, Usul, III, 8 vd.
[974] Bkz. Salihî, Ukûdü't-Cüman, 397-402.
[975] Kevserî, Te'nîbül-Hatîb, 152-154.
[976] Kevserî, Te'nibü'1-Hatîb, 153-154; Salihi, Ukud. 397-401.
[977] Ukûd, 398, 400, 401. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 171-172
[978] Serahsî, Usul, 1. 359; Pezdevî, Usul, III. 2.
[979] Aynı yerler.
[980] Serahsî, Usul, I, 364-374; Pezdevî, Usul, III, 8-26.
[981] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 173
[982] Abdülmuttalib, Tevsîku's-Sûnne. 243.
[983] Bkz. Şafiî, er-Risâle, 461-467.
[984] İbn Ebî Hatim, Kitabul-Merâsil, 17.
[985] Neysâbûrî, Marifetli Ulûmil-Hadis, 25, 27; Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvi, I, 195
[986] Neysâbûrî, Marife, 25; tbnül-Hanbelî, Kafvul-Eser, 15.
[987] Kafvu'1-Eser, 15; Tedrîbu'r-Ravî, I, 195-196. Mürsel'in, Hadisçiler ve Fıkıhçılar'a göre ortaya çıkan bu tanım farklılığı için bkz. T. Koçyiğit, Hadis Istılahları, 291-292.
[988] Bkz. Pezdevî, Usul, III, 2 vd.; Serahsî, Usul. I. 359 vd
[989] Sertüısî,UsuU,360
[990] Bkz. Age., 1.360 vd.
[991] Pezdevî, Usul, III, 2.
[992] Pezdevî, Usul, III, 2; Serahsî, Usul, I, 359-361.
[993] Pezdevî, Usul, III, 2-3; Serahsî, Usul, 1.360.
[994] Pezdevî. Usul, III. 7.
[995] Serahsî, Usul, 1,363; Keşfu'l-Esrâr, III. 7.
[996] Serahsî, Usul, I. 363.
[997] Serahsî, Usul, I. 363.
[998] Serahsî, Usul,I,363.
[999] Pezdevî, Usul, III, 7; Serahsî, Usul, 1.364.
[1000] Serahsî, Usul, L, 361.
[1001] Keşfu'l-Esrâr, III, 5.
[1002] Hadis için bkz. Nasbu'r-Râye, I, 47 vd.
[1003] Şafiî, er-Risale, 469.
[1004] Ebu Davud. Tahâre, 69. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 176
[1005] Age. 1,124.
[1006] Eseru'l-İhtilaf, 407-408.
[1007] Örnekler için bkz. Age., 404-409.
[1008] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 173-177
[1009] Tehânevî, Kavâid, 26.
[1010] Age., I, 24.
[1011] Bkz. Age. I, 26.
[1012] Ancak hangi hadis çekilerinin veya hangi hadislerin zayıf sayılıp sayılmayacağı konusu, bilhassa fukaha arasında ihtilaflı bir meseledir. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Tehânevî, Kavâid. 33-56; Muhadarât, 49-55.
[1013] Ilâmul-Muvakkı'în, I, 77.
[1014] Tehânevî, Kavâid, 67.
[1015] İ'lâmul-Muvakkı'în, I, 77.
[1016] Age., I, 77.
[1017] Tehânevî, Kavâid, 67. Tirmizî'ye göre Hasen: İsnadında itham edilen kimse bulunmayan, şâz olmayan ve başka bit yolla benzeri rivayet edilen hadis. (Age., 24)
Hasen li Zâtihî: Sahili hadisle bulunan diğer sıfatları aynen tanımakla beraber, zabtında zayıflık bulunan hadis.
Hasen li Gayrîhî: Ravisi, hafızası zayıf veya aklı karışık (ımıhlelit) ya da mestur olan yahut hadisde irsal ve tedlis yapan, ancak hadisine kendisi gibi veya sened itibariyle daha üstün birisi tarafından (başka bir hadisle) mütabaatta bulunulan ravinin rivayeti (Tehânevî. Kavâid, 24-25).
[1018] Tehânevî, Kavâid. 59.
[1019] İbn Hazm, el-İhkâm, VII, 54.
[1020] Dayandığı hadisler için bkz. Buhari, Ezan. 95
[1021] İbn Mâce, İkâmetu's-Salât, 13. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 178
[1022] Merttürkmen, Buhari'nin Ebu Hanife'ye itirazları, 57 ve orada verilen kaynaklar. Buhan'nin de, mürsel haberleri, gerek "Sahih"inde, gerekse "el-Kırâetü Halfe'l-İmam" adlı eserinde ve diğerlerinde delil olarak kullandığı belirtilmiştir. (Bkz. Te'nîb, 153) Böylece o, bu konuda Hanefilere yönelttiği itiraza kendisi de muhatap olmaktadır.
[1023] Şeybânî, el-Asl, I, 345.
[1024] Nasbu'r-Râye, II, 195.
[1025] Buhari'nin Ebu Hanife'ye itirazları, 57 ve orada yer alan kaynaklar.
[1026] Bkz. Tehânevî, Kavâid, 33 vd.
[1027] Tedrîbu'r-Râvî, I, 67-68.
[1028] Ebu Davud, Tahâre, 41. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 179
[1029] Tedrîbu'r-Râvî, I, 67.
[1030] Laknevî, el-Ecvibetül-Fâdıla, 231-232.
[1031] Ebu Davut, Vesâyâ, 6. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 180
[1032] Laknevî, el-Ecvibe, 232.
[1033] Age, 237.
[1034] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 177-180
[1035] Serahsî, Usul, I, 345-346; Pezdevî. Usul. II, 392. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 180
[1036] Serahsî, Usul.. I, 346.
[1037] Age., I, 352; Pezdevî, Usul. II, 402.
[1038] Keşful-Esrâr, III, 23-24. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri

Başkanlığı Yayınları: 181
[1039] Serahsî, Usul, I, 345.
[1040] Pezdevî, Usul, II, 394.
[1041] Age., II, 395.
[1042] Serahsî, Usul, I, 372
[1043].Age., I. 372.
[1044] Keşfu'l-Esrâr, III. 22-23; Serahsî, Usul. I. 372.
[1045] Keşfu'l-Esrâr, III. 23.
[1046] Age.. III, 24. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 181-182
[1047] Serahsî, Usul, 1.350.
[1048] Age. 1.351.
[1049] Pezdevî, Usul, 11,399.
[1050] Age., II, 399-400.
[1051] Tahâvî, Îhtilâfu'l-Fukahâ, 227.
[1052] Bağdadî, el-Kifaye, 82.
[1053] Serahsî, Usûl. I. 346. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 182-183
[1054] Age., I, 348; Pezdevî. Usul, II. 396;
[1055] Pezdevî. Usul. II. 397; Serahısî, Usul, I, 348.
[1056] Pezdevî, Usul. II. 397.
[1057] el-Kıfâye. 231.
[1058] Kadı İyaz. el-İlma, 139.
[1059] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 183-184
[1060] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 184
[1061] Pezdevî. Usul. III, 20-21.
[1062] Serahsî, Usul, I.370.
[1063] Keşfu'l-Esrar, III, 23; Serahsî, Usul, I. 371-372.
[1064] Keşfu'l-Esrâr, III. 21.
[1065] Age., III, 24.
[1066] Hattâbiye: Gulat-i Şia'dan bir gruptur. Liderleri. Ebul-Haflab Mulıammed el-Esedî el-Küfi h.143'de öldürülmüştür. Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed es-Sadik'ın kendisini, yerine vekil ve vasî olarak tayin ettiğini ve Allah'ın ism-i azamını öğrettiğini söyleyen Ebu'l-Hattab, bir müddet sonra, Nebî ve Resullük iddialarında bulundu. Daha sonra kendisinin melek olduğunu ve yeryüzündeki insanlara Allah'ın bir elçisi ve hücceti olarak gönderildiği söyledi. (Nevbahtî, Firaku'ş-Şia, 37-38)
[1067] Tahavî, İhtilâfu'l-Fukahâ, 186.
[1068] Pezdevî, Usul, III, 26. Ebu Hanife ve ashabının yalancılıkla maruf Hattabiye gibi fırkaların şehadetlerini reddettiği, bunun dışında kalan hevâ fırkalarının lıenı şehâdetlerini kabul edip, hem de arkalarında namaz kılmayı caiz gördüğü hususu, İbn Teymiyye tarafından da nakledilmekledir. (Bkz. Minhâcü's-Sünne, I, 62, V, 87)
[1069] Serahsî, Usul, I, 373. Hanefilere göre, ilhamla konuştuğunu iddia eden ve ilhamın ilim ifade eden bir hüccet olduğunu söyleyen kimselerin şehadeti de kabul edilmez. (Age.. I, 373; Pezdevî, Usul, III, 26)
[1070] Bağdadî, el-Kifaye, 126.
[1071] Age., 126.
[1072] Age., 126.
[1073] Age., 126.
[1074] Pezdevî, Usul, III, 26.
[1075] Serahsî, Usul, 1,374.
[1076] Neysâbûrî, Marifetu Ulûmi'l-Hadis, 139.
[1077] Age., 138.
[1078] Pezdevî, Usul, lir. 21-24; Serahsî, Usul, I, 372.
[1079] Pezdevî, Usul. III. 24.
[1080] Serahsî, Usul, I, 373
[1081] Pezdevî, Usul, III, 24; Serahsî. Usul, I, 373.
[1082] Tehânevî, Kavâid, 127.
[1083] Age., 125.
[1084] Addab Mahmuıd. Ruvâm'l-Hadis, 231.
[1085] Pezdevî, Usul, III, 20; Serahsî. Usul. I. 370.
[1086] Aynı yerler.
[1087] Serahsî, Usul, I, 344-345,370.
[1088] Pezdevî, Usul, II. 387-388.
[1089] Buharî, Talâk, 41.Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 189
[1090] Pezdevî, Usul. II, 389-391.
[1091] Age., 11,391.
[1092] İbn Mâce, Talıâre. 63.
[1093] Pezdevî, Usul. II. 389-391.
[1094] Serahsî, Usul. I, 294.
[1095] Feth: 12.
[1096] Hucurat: 12.
[1097] Serahsî, Usul, 1,294.
[1098] Age.,I,294
[1099] Age., I, 294. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 184-190
[1100] Age., I, 338; Pezdevî, Usul, II, 377-378.
[1101] Aynı yerler.
[1102] Pezdevî, Usul, II, 378.
[1103] Serahsî, Usul, I, 338-339.
[1104] Pezdevî, Usul, II, 378.
[1105] Pezdevî, Usul, II, 378.
[1106] Age. II, 379.
[1107] Age. II. 379.
[1108] Age., II, 380; Ayrıca bkz. Serahsî, Usul. I, 341.
[1109] Serahsî, Usul, I, 340.
[1110] Tehânevî, Kavaid. 127.
[1111] Pezdevî, Usul, II, 384; Serahsî, Usul, I, 343. Usul-u Pezdevî sarihi Buhâri,sahabe için meçhul sıfatını kabul etmeyerek, Hz.

Peygamber'den bir iki rivayeti bulunan adı geçen sahabilerin, aslında sahabeden sayılamayacaklarını belirtir. (Keşfu'l-Esrar. II. 384.)
[1112] Serahsî, Usul, I. 352; Ayrıca bkz. Keşfu'l-Esrar, II, 386.
[1113] Pezdevî, Usul, II. 385-386. Hadis için bkz. Tirmizî, Nikâh, 44; Ebu Davud, Nikâh, 32.
[1114] Pezdevî, Usul, II, 386.
[1115] Age., II, 387.
[1116] Age., II, 388.
[1117] Age., II, 388. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 190-193
[1118] Keşfu'l-Esrar, II, 383.
[1119] Pezdevî. Usul, II, 307.
[1120] Mekkî, Menâkib, 113-114; Zebîdî. Ukudü'l-Cevâhir. I. 43.
[1121] Hadis ve tahrici için bkz. er-Reddü Ala Siyeri'1-Evzaî, 14. (Dipnot 6).
[1122] Hadis ve tahrici için bkz. Ebu Yusuf. er-Redd, 16 (Dipnot.3).
[1123] Age.. 16.
[1124] Ebu Yusuf'un aynı eserle, hailisin tercihi sadedinde ravinin fıkhına işaret ettiği birkaç yer için bkz. s. 31, 76.
[1125] Laknevî, el-Ecvibe, 207-208.
[1126] Age.. 218-219.
[1127] Laknevî. el-Ecvibe, 212. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 193-196
[1128] Serahsî, Usul. II, 9.
[1129] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 196
[1130] Age., II. 9.
[1131] Serahsî, Usul, II, 9.
[1132] Age. II, 9.
[1133] Age.. II. 9.
[1134] Age. II. 9.
[1135] Age.. II, 9
[1136] Age.. II. 10 ve 1 nolu dipnot.
[1137] Serahsî, Usul, II, 10.
[1138] Age., II, 10.
[1139] Age., II, 11
[1140] Age., II, 11.
[1141] Age., II, 11. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 196-198
[1142] Serahsî, Usul, II, 11.
[1143] Age., II. 11.
[1144] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 198-199
[1145] Age., I, 355; Aynca bkz. Pezdevî, Usul, III, 54-55. Hadis için bkz. Tirmizî, İlm, 7; İbn Mâce, Mukaddime, 18. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 199
[1146] Serahsî, Usul, I, 356; Pezdevî, Usul, III, 56.
[1147] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 200
[1148] Keşful-Esrar, III, 56. "Lekad lehaccerte vâsian" ifadesinde ki "tehaccerte" kelimesi "dayyakle" ve"mena'te" olarak da nakledilmiştir. Hadisin değişik bir varyantı için bkz. Buhari. F.deb. 27.
[1149] Keşfu'l-Esrâr, III, 56.
[1150] Serahsî, Usul, I, 356; Pezdevî. Usul, III. 57.
[1151] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 200
[1152] Keşfu'l-Esrâr, III, 58.
[1153] Ebu Davud, Buyu'. 73, "el-Harâcu bi'd-Damân". Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 201
[1154] Buharı, Diyât, 28,29, "el-Acmâu Çubarun". Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 201
[1155] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 201
[1156] Serahsî, Usul, I, 356-357; Pezdevî, Usul, III. 58.
[1157] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 199-201
[1158] Serahsî, Usul, I, 375.
[1159] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 201-202
[1160] Kadî İyaz. el-İlma. 69.
[1161] Sem'ânî, Edebül-İmlâ, 16.
[1162] Süyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, II, 26.
[1163] Bağdadi, el-Kifâye, 54.
[1164] Age., 54.
[1165] Age., 54.
[1166] Serahsî, Usul, I, 375.
[1167] Age., 1,375.
[1168] Age., I, 375. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 202-203
[1169] el-İlma',70.
[1170] el-Muhaddisu'l-Fısıl, 420; el-Kifâye, 307.
[1171] el-Muhaddisul-Fasıl, 425; el-Kifâye, 308; İbn Abdilberr, Cami, II, 175.
[1172] El-Cevâhiru'1-Mudıyye, I, 62; İbn Abdilberr, Cami, II, 175. Tahâvî'nin bu tarikler arasında bir fark olmadığına dair Kur'an'dan ve Hadisten delil getirerek yaptığı açıklama için bkz. Age.. II, 175-176.
[1173] Tedribu'r-Râvi, II, 15; Serahsî, Usul, I, 375,
[1174] EI-İlma',7l.
[1175] Serahsî, Usul, I, 375-376; Keşfu'l-Esrâr, III, 40.
[1176] Serahsî, Usul, I, 376; Keşfu'l-Esrar, III, 41. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 203-204
[1177] Serahsî, Usul, I, 375.
[1178] Kadı İyaz, el-İlma', 83-84.
[1179] Irakî, et-Takyîd vel-İzah, 197.
[1180] E1-Kifâye,34l.
[1181] Dârimî, I. 128. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 205

[1182] Serahsî, Usul, S. 357-358.
[1183] Age., 1,358.
[1184] Age., I, 376.
[1185] Age,, l, 376.
[1186] Serabsî, Usul,I,358.
[1187] Age., 1,358.
[1188] Age., I, 358. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 204-206
[1189] Age., 1.377.
[1190] El-ilma',88
[1191] El-Kifâye, 5118-323
[1192] Tedrîbur-Râvi, II. 30.
[1193] El-Miyancî, Mâla Yeseul-Muhaddise Cehluh, 7.
[1194] Serahsî, Usul, I. 377; Keşfu'l-Esrâr. III, 44.
[1195] Serahsî, Usul, I, 377.
[1196] El-İlma'79.
[1197] E1-Kifâye. 327.
[1198] Bkz. Serahsî, Usul, I, 377 vd.
[1199] Age., I, 377.
[1200] Age., I, 377.
[1201] Age., 1,377.
[1202] Serahsî, Usul, I, 377-378.
[1203] Age., I, 378.
[1204] Age., I. 378-379.
[1205] Tedribu'r-Râvi. II. 47. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 206-208
[1206] Age., 11,61.
[1207] El-Kifaye, 354,
[1208] Age., 354 vd.
[1209] Serahsî, Usul, I, 377. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 208-209
[1210] Age., I, 379.
[1211] Age., I. 379. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 209
[1212] Age., I. 379.
[1213] Age., I. 379.
[1214] Age., I. 379.
[1215] Serahsî, Usul, I. 379.
[1216] Age., I. 380.
[1217] Age., I. 380.
[1218] Age., 1.380.
[1219] Nisa: 59. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 210
[1220] Ebu Davud. Sünne, 6; Tirmizî, İlm 16. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 210
[1221] İbn Mâce. 14. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 210
[1222] Serahsî, Usul, I. 380-381. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 209-210
[1223] Saymerî, Ahbâr, 25.
[1224] Ebu Hanife, el-Alim ve'1-Müteallim, 13.
[1225] Age.. 13.
[1226] Age., 13;Pezdevî,Usul, III, 163.
[1227] Serahsî, Usul, II, 60; Pezdevî, Usul, III, 164.
[1228] Aynı yerler.
[1229] Ebu Hanife, el-Alim vel-Mûteallim, 13.
[1230] Molla Hüsrev, Mir'at, 201.
[1231] Serahsî, Usul, II, 67.
[1232] Serahsî, Usul, II, 67.
[1233] Pezdevî, Usul, III, 174.
[1234] Sahabe icmaının Kur'an ayetini neshedeceğini Ebu'l-Hasen el-Kerhî kabul etmektedir. Bkz. Kethî, Usul, (Te'sisü'n-Nazar içinde) s. 84.
[1235] Pezdevî, Usul, III, 175; Serahsî, Usul, II. 66-67.
[1236] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 211-212
[1237] Molla Hüsrev, Mir'at, 189,203.
[1238] Age., 202.
[1239] Pezdevî, Usul, III, 186.
[1240] Serahsî, Usul, 1,361.
[1241] Age., II, 77; Pezdevî, Usul. III. 186.
[1242] Şeybânî, Muvatta, 215.
[1243] Serahsî, Usul, II, 13.
[1244] Tahâvî, Şerlin Meâni'1-Âsâr, IV, 274.
[1245] Şerhu Meâni'l- Asar, I, 62-71.
[1246] Age., I, 241-254; Zebîdî, Ukûdü'I-Cevahir. I. 62-65.
[1247] Pezdevî, Usul, I, 291.
[1248] Buhari, Vudû, 33.
[1249] Tahâvî, Age., I. 21-24; Serahsî, Usul, II, 6. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 212-213
[1250] Bakara: 144.
[1251] Serahsî, Usul, II, 76.
[1252] Age., II, 77; Pezdevî, Usul, III, 182 (Ayet: Mümtehine. 10).
Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 213
[1253] Serahsî, Usul, II. 77; Kesfu'l-Esrâr, III. 182.
[1254] Serahsî, Usul, II, 77. Kitabın haber-i vâhidle neshi, kıblenin tahvilinin Kuba ehline bir kişi tarafından haber verilmesinde olduğu gibi ancak Hz. Peygamber hayatta iken caizdir. (Bkz. Age.. II. 77-78).

[1255] Pezdevî, Usul, III. 5; Serahsî, Usul. I, 361.
[1256] Ahzab: 52.
[1257] Serahsî, Usul. II. 75.
[1258] Krş. Pezdevî. Usul. III. 182. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 213-214
[1259] Laknevî, el-Ecvıbetü'1-Fadıla. 183.
[1260] Tahavî, Şerhu Meâni'1-Âsâr. IV. 274.
[1261] Kerhî. Usul, (Te'sisü'n-Nazar içinde) s.84.
[1262] Ayetin tamamı için bkz. Enfal: 41.
[1263] Kerhî, Usul. S4.
[1264] Bakara: 234.
[1265] Talak: 4.
[1266] Kerhî, Usul, 84.
[1267] Bakara: 150.
[1268] Kerhî, Usul, 84.
[1269] Kerhî, Usul, 84-85.
[1270] Şafiî, Îhtılaful-Hadıs, 118; Beyhakî, Sünen, II, 456; A.b. Hanbel, Müsned, V. 447. Hadisin ravisi İsa değil, Kays b. Amr el-Ensârîdir.
[1271] Darekutnî, Sünen, I, 246. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216
[1272] Age.. II, 39. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216
[1273] Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, II, 387. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216
[1274] Age., II, 387. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216
[1275] Kerhî, Usul, 85.
[1276] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 216
[1277] Age.. 85.
[1278] Kerhî, Usul, 85
[1279] Ali el-Hafif, Muhâdarât, 57. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 214-217
[1280] İbn Abdilberr, Cami', II, 149.
[1281] Age..II, 148.
[1282] Age.,II, 148.
[1283] Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları 72.
[1284] Age..412.
[1285] Fethul-Kadîr'den naklen, Tehânevî. Kavâid, 37,
[1286] Zehebî. Tezkirelül-Huffaz, I. 1.
[1287] Tehânevî, Kavâid. 35
[1288] Tehânevî, Ebu Hanife, 24.
[1289] Örnekler için bkz. er-Refu ve't-Tekmil, 84 (Ebu Gudde'nin notu),
[1290] Age., 85 (Ebu Gudde'nin notu).
[1291] Kâsıınî, el-Cerh ve't-Ta'dil, 31 ve I notu dipnot.
[1292] A. Buhari, Keşfu'l-Esrar, III, 68.
[1293] Tehânevî, Kavâid, 103.
[1294] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 219-222
[1295] İbn Abdilberr, Cami', II, 149.
[1296] Kevserî, Te'nib, 33.
[1297] Keşmîrî, Feyzul-Bârî, I, 169.
[1298] Krş. Bağdadi, Tarih, XIV, 369-370 ve Te'nîb, 33.
[1299] Te'nîb, 33; el-İntika 122-137. İbn Abdilberr bu listede yer alan isimlerden 26 sının Ebu Hanife hakkındaki övgülerini kendisine ulaşan senedleriyle birlikle zikretmiştir. Ayrıca bıı listeyi ona şeyhi Hakem b. Münzir'in, Ebu Yakub Yusuf b. Ahmed b. Yusuf el-Mekkî (İbnu'd-Dahil) den naklettiği, adıgeçen şahsın bu isimleri kendisine ait "Fedâilu Ebi Hanife ve Ahbârihi" isimli kitabından derlediğini belirtmiştir. (Bkz. el-İntika, I37)Ebu Hanife'yi övenlerin bir listesi için ayrıca bkz. Târihu Bağdad, XIII, 336-348; e(-Tabakatu's-Seniyye, I, 95-105.
[1300] Te'nîb, 34.
[1301] Bkz. Laknevî, er-Refu ve't-Tekmil 275, 306
[1302] Tehânevî, Kavâid, 195 (2 nolu dipnot).
[1303] Yahya b. Main'in Ebu Hanife hakkında "hadisi yazılmaz" dediği (Bkz. İbnul-Cevzî, Kilabu'd-Duafâ, III. 163), ayrıca, "hadisi nasıldı?" sorusu üzerine de, Ebu Hanife'nin yanında ne hadis var da soruyorsunuz? (Tarihli Bağdad, XIIT, 416) şeklinde karşılık verdiği nakledilmekle birlikte, bu rivayetlerin doğruluğu mümkün görülmemektedir. Zira İbn Maîn bir yandan Ebu Hanife'nin hadis rivayetini ancak ezberden caiz gördüğünü belirtirken (bkz. el-Kifâye, 231), diğer yandan onu ta'dil eden beyanlarda bulunmuştur. Hatla Onun, Ebu Hanife ve ashabına meylinden dolayı Hanefi mutaassıbı şeklinde suçlandığı, İmam Mulıammed'in "el-Câmiu's-Sağir'ini de bizzat kendisinden aldığı belirtilmektedir. (Te'nîb 157).
[1304] Suyûti, Tabakâtu'l-Huffâz, 73; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, X, 450.
[1305] İbn Abdilberr, el-İntikâ, 127.
[1306] İbn Abdilberr, Cami', II, 148, 149.
[1307] Tehânevî, Kavaîd, 194 (Ebu Gudde'nin notu).
[1308] Age., 188.
[1309] Tehânevî, Kavâid, 188,189.
[1310] Age., 189.
[1311] Age., 187, 189.
[1312] Age.. 190; Krş. Tarihi İbn Maîn, II, 607.
[1313] Tehânevî. Kavâid, 190 (1 nolu dipnot). Zehebi'nîn belirttiğine göre, cerh ve ta'dil konusunda ilk kitap tasnif eden Yahya b. Said el-Katlan'dır. Ayrıca o ve talebesi Veki' b. el-Cerrah, Hanefi mezhebi üzere fetva veriyorlardı. (Age., 1 nolu dipnot;.Krş. Tarilıu Bağdad. XIII. 345-346 ve el-İntika, 132). Bu bilgiler ışığında, Tarihu Bağdad'da yer alan ve Said b. el-Kaltan'a atfedilen "Ebu Hanife sahibul-hadis değildi" (Bkz. Age., XIII, 416) ifadesinin ona aidiyeti şüphelidir.
[1314] Tehânevî, Kavaid. 191.
[1315] Age.. 191
[1316] Age.. 197(1 nolu dipnot).
[1317] Age.. 197(1 nolu dipnot).
[1318] Tehânevî. Kavaid. 198.
[1319] Age., 199.
[1320] Age., 199.
[1321] Age., 199.

[1322] Age., 199.
[1323] Tehânevî, Ebu Hanife, 34.
[1324] Tehanevî, Kavâid, 199.
[1325] Age., 199.
[1326] Age., 200; Krş. Bağdadî, Tarih, XIII, 338.
[1327] Tehnnevî, Kavâid, 201
[1328] Age., 201.
[1329] Age. 201; Krş. Bağdadî. Tarih, XIV,. 247.
[1330] Tehânevî. Kavâid, 202.
[1331] Kureşî, el-Cevâhir, I. 56; Bağdadî. Tarih. XIII. 327.
[1332] İbn Abdilberr, Cami', II, 163; Zehebî, Menâkıb, 46.
[1333] İbn Nedim. el-Fihrist, 285.
[1334] İbn Abdilberr, Kitabul-İstiğnâ, I, 572-573.
[1335] Bkz. el-İntikâ fi Fedâili's-Selaseti'l-Eimmetil-Fııkaha, 122 vd.
[1336] Câmiu Beyâni 1-îlm ve Fadlih. II. 132-163.
[1337] Zehebî, Menakıb. 45.
[1338] Zehebî. Tezkiretu'l-Huffaz. 1, 168-169.
[1339] Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidal, IV, 265.
[1340] Laknevi, er-Refu ve'l-Tekmil, 121 (Ebu Gudde'nin notu).
[1341] Age., 121-127.
[1342] Zehebî, Mîzânul-Î'tidal, I, 2-3.
[1343] Laknevî, er-Ref, 127.
[1344] Zehebî, Mizan,-1. 3.
[1345] Zehebî, Menâkıb, 45.
[1346] Zehebî, el-İber, I, 164.
[1347] İbn Hacer, Tehzibu'ı-Tehzîb, X, 449-452.
[1348] Süyûtî, Tebyîzu's-Sahîfe fî Menakıbı'l-İmam Ebî Hanife, Haydarabad 1961.
[1349] Süyûtî, Tabakatu'l-Huffaz, 73-74.
[1350] Şarani, Mîzân, I, 55
[1351] Heytemî, el-Hayrâtu'1-Hisân fî Menâkıbı'l-İmâmi'l- A'zam Ebî Hanifeti'n-Nu'man. Beyrut 1983. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 222-230
[1352] Habih Ahmed el-Keyrânevî, Kavaid fi Ulumı'l-Fıkh, 4.
[1353] Buna benzer bir tavır da Buharı ve Müslim'in, sahihlerinde, Ebu Hanife'nin rivayetlerine yer vermemiş olmalarını onun hadisçiliği yönünden bir eksiklik kabul etme eğilimidir. Buharı ve Müslim ile Ebu Hanife arasındaki zaman farkı en az bir asırdır ve bu da hadislerin doğru teshili bakımından son derece önemlidir. Ayrıca Buhari, Şafii'den de müsned hiçbir rivayet almadığı gibi, Müslim de Sahihinde Buharı'den hiçbirşey nakletmemiştir. (Bkz. Tehânevî, Ebu Hanife, 68). Bunun dışında, Buhari ve Müslim'in sahihleri bütün sahih hadisleri kapsamadığı gibi, kendileri de böyle bir iddiada bulunmamışlardır.
[1354] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 230-231
[1355] Bağdadî, Şerefu Ashâbil-Hadis, 76. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 232
[1356] İbn Kuteybe, Tevil, (Türkçesi), 71-72.
[1357] Ahmed b. Hanbel, Kitabu'1-İlel, II, 202.
[1358] Ebu Yusuf, er-Redd (Afgani'nin girişi) 2.
[1359] Age.,2-3.
[1360] Bkz. Ebu Yusuf, er-Redd Alâ Siyeril-Evzâî, Beyrut, t.y. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 232
[1361] A. İbn Hanbel, Kitabu'l-Ilel. II. 225
[1362] Age., II, 225. Süfyân Sevrî'den naklen Tarihu Bağdad'da (XIII, 382) yer alan buna benzer bir rivayetin tenkidi için bkz. Te'nîb, 64-65.
[1363] Îbnu'l-Cevzî, Kitabu'd-Duafâ, III, 163; Bağdadi, Tarih, XIII, 417. Sevrî'den nakledilen bu ve benzeri
rivayetlerin tenkidi için bkz. Te'nîb, 160-161.
[1364] Sübkî, Kâidetün fil-Cerh'ten naklen er-Ref 395, (Ebu Guddenin notu).
[1365] Laknevî, er-Ref, 395 (Ebu Gudde'nin notu). Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 233
[1366] A. Ibn Hanbel, Kitabu'l-Ilel, II, 224.
[1367] Te'nîb, 64.
[1368] Age., 64.
[1369] A. İbn Hanbel, Kitabu'l-Ilel, II, 189.
[1370] Tarihu Bağdad, XIII, 397
[1371] Te'nib, 108, Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 233
[1372] A. İbn Hanbel, Kitabu'1-İlel, II, 189; Tarihu Bağdad'da da yer alan bu rivayetin tenkidi için bkz. Te'nîb, 116-117,
[1373] Kadı Iyaz, Tertîbul-Medârik, I, 152.

[1374] Îbn Abdilberr, Cami', II, 147.
[1375] Kevserî, Akvemü'l-Mesâlik, 1. Ebu Hanife ve imanı Malik'in birbirlerinden rivayet alıp almadıklarının tahkiki için bkz. Age.. 1 -6.
[1376] Bkz. Muvatta, Kitabu'l-Isti'zan, 11.
[1377] Ed-Dâu'l-Udal: Doktorların tedavisinden aciz kaldıkları bir hastalık. Sonra bu tabir, din ve dünyaya ait halli mümkün olmayan işler için kullanılmıştır. (Bkz. Bâcî. el-Münteka VII. 299-300).
[1378] Bâcî, el-Müntekâ, VII, 300. Tarilıu Bağdad'da yer alan benzer bir rivayetin sened ve metin yönünden tenkidi için bkz., Te'nîb, 106.
[1379] Bâcî, el- Müntekâ, VII, 300. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 234
[1380] A. İbn Hanbel. Kitabul-Ilel, II, 242. Bu rivayetin sened ve metin yönünden tenkidi için bkz. Te'nîb, 150-151.
[1381] Bağdadî. Tarih. XIII. 404. Bu rivayetin tenkidi için bkz. Te'nîb, 123-125.
[1382] Bkz. Tarihu Bağdad, XIII, 342, 355, 359.
[1383] Age.. XIII, 414.
[1384] Age., XIII, 415. Tenkidi için bkz. Te'nîb 151-152.
[1385] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 235
[1386] Beyhakî, Marifetü's-Sünen vel-Âsar, I, 63. Şafii'nin, senedi sahih olsa bile, Hicaz'dan bir aslı olmadıkça, Irak hadislerini kabul etmediği şeklinde bir rivayet için bkz., Beyhakî, Menâfabu'ş-Şafii, I, 526.
[1387] Beyhaki, Marifetü's-Sünen, 1.64; Ddâilü'n-Nühüvve, I, 46.
[1388] Beyhakî, Marifetü's-Sünen, 1.64.
[1389] İbn Ebi Hatim, Âdâbu'ş-Şafii ve Menâkıbuhu, 171.
[1390] Age., 172.
[1391] Age., 172 Bu rivayetlerin tenkidi için bkz. Te'nîb, 137-140.

[1392] İbn Ebi Hatim, Âdâbu'ş-Şafri, 201-202. Benzer bir rivayet için bkz. İbn Abdilberr, el-İntikâ, 24-25. Bu rivayetin tenkidi için bkz. Kevserî, Bulûğu'1-Emânî, 12, 27.
[1393] Kevserî, Te'nîb, 138.
[1394] İbnTeynıiyye, Minhâcü's-Sûnne, II. 619.
[1395] Şiirin aslı için bkz. Divanül-İmam eş-Şafii. 77. Bu şiir son beyti farklı, 2. beytimle ile ufak bir değişiklikle Abdullah b. Mübarek'e atfedilmiştir. Bkz. Saymeri, 90 ve el-Fihrist 284. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 235-237
[1396] İbn Ebi Şeybe. Musannaf, XIV, 148-282.
[1397] Muhammed Zahit el-Kevserî, en-Nüketü't-Tarife E't-Tahaddüs an Rudûdi İbn Ebi Şeybe Ala Ebi Hanife, Kahire 1365.
[1398] Age. 5. Bu kısma örnek olması bakımından şu rivayeti zikredebiliriz. İbn Ebi Şeybe Musannafında (XIV, 272-273)", Ebu Hanife'nin, namazlar kazaya kalınca ne ezan okunur ne de kâmet getirilir" dediğini naklederek, hadise muhalefet ettiğini belirtir. Halbuki İmam Mûhammed'in "Asâr"ında (s.36)yer alan bir rivayete göre. Hz. Peygamber kazaya kalan bir sabah namazı için hem ezan okunmasını hem de kamet getirilmesini emretmiştir. İmam Mıılıammed. "biz bunu kabul ederiz, Ebu Hanife'nin görüsü de budur" demiştir.
[1399] Kevserî, en -Nüket, 4.
[1400] Age..4.
[1401] Agc. 4.
[1402] Age.,4.
[1403] Kevserî. en-Nüket, 4.
[1404] Age.,7.
[1405] Bkz. Ukûdu'l-Cuman. 394-404.
[1406] Age.. 396. Adı geçen kitap için bkz. Tâcu't-Teracim, 38.
[1407] En-Nüket. 6.
[1408] Age, 7. Son devir alimlerinden Mustafa Sibâî de İbn Ebi Şeybe'nın Ebu Hanife'ye yönelttiği itirazlara cevap verenler arasındadır. Bkz. es-Sünnetu ve Mekânetuha, 420-427.
[1409] Bağdadi. Tarih. XIII. 413.
[1410] Tenkidi için bkz. Te'nîb. 147. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 237-239
[1411] A.İbn Hanbel, Kitabul-İlel ve Marifeti'r r-Ricâl, I, 272,
[1412] Age., II, 258. Diğer bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel Ebu Yusufun hadisle insaflı biri olduğunubelirtirken Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in hadislere muhalefet ettiklerini ve kötü rey sahibi olduklarını kaydeder. (Bkz. Tarihu Bağdad II, 179).
[1413] Kitabu'1-Ilel, 11,258.
[1414] Age., 1., 259.
[1415] Age., II, 68,246.
[1416] Age., 11,69,
[1417] Age., II, 189.
[1418] Age., II, 31. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 239-240
[1419] Buhari, et-Tarihu'l-Kebir, VIII, 81.
[1420] Buhari, et-Tarihu's-Sagir, II, 100.
[1421] Bkz. Kevserî. Te'nîb, 48, 72, 111.
[1422] Age., 48.
[1423] Bkz. Zehebî, Mîzânül-I'tidal, IV, 269.
[1424] Tehânevî, Kavâid, 232-233.
[1425] Age., 232 ve 1 nolu dipnot. Buharî'nin Ebu Hanife'ye karşı taassubunun diğer bir sebebi olarakgösterilen olay ve izahı için bkz. Age., 233-235, dipnot)
[1426] Buhari, et-TarihuVSağir, II, 43.
[1427] Age., II, 43. Burada Yahya b. Ma'în'den nakledilen bir rivayeti zikretmek istiyoruz. O şöyle diyor:
"Ali b. Müshir'i şöyle derken işittim. A'meş Hac için yola çıktı. Kadisiye'ye gelince beni çağırdı. Benim Ebu Hanife'nin meclisinde bulunduğumu biliyordu. Bana, "yurduna dön, Ebu Hanife'den benim için Hac menâsikini yazmasını iste" dedi. Döndüm. Ebu Hanife'ye sordum. Bana yazdırdı. Sonra bunu A'meş'e götürdüm". (Tehânevî, Kavâid, I, 198). Ebıı Hanife ile görüştüğü şüpheli olan Humeydî(ö.219)nin, Hac menâsikini bilmediği şeklinde Ebu Hanife'ye yönelttiği ithamla, büyük hadis imamı ve Ebu Hanife'nin muasırı A'meş(ö.l48) in, aynı menâsiki Ebu Hanife'den sorması arasındaki tezad gerçekten ilginçtir.
[1428] Bkz. er-Ref 395 (Tehânevrden naklen Ebu Gudde'nin notu).
[1429] Age., 395-396 (Tehânevî'den naklen Ebu Gudde'nin notu).
[1430] Bu konuda Tehân evinin "Kavâid fî Ulûmi'l-Hadis"ine ve Ebu Gudde'nin buradaki talikine bkz. s. 233-236.
[1431] Er-Ref, 398-399 (E.Gudde'nin notu); Krş. Nasbu'r-Râye I, 355-56
[1432] Bkz. M. Hilmi Merttürkmen, Buhari'nin Ebu Hanife'ye itirazları ve Aralarındaki İhtilaflar (Basılmamış Doktora Tezi).
[1433] Zebîdî, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi (çev. ve şerhedenler: A. Naim-K. Miras)V. 315. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 240-242
[1434] Müslim, Kitabul-Künâ vel-Esmâ, 31. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 243
[1435] Zehebî, Siyer, XIII, 65.
[1436] Bkz. Ebu Zur'a er-Razî, Kitabu'd-Duafâ III, 664.
[1437] Cehmiyye için bkz. Abdulkahir el-Bağdadı, Mezhebler Arasındaki Farklar (çev. E.Ruhi Fıglalı) 188-189.
[1438] Ebu Zur'a, Kıtabıı'd-Duafâ, III. 570. Ebu Zuradan nakledilen diğer bir rivayette ise Ebu Hanife ve İmam Muhammed, Cehmiyye'den sayılırken Ebu Yusuf bundan istisna edilir. Bkz. Tarihu Bağdad, II, 179.
[1439] Kureşî, el-Cevahirul-Mudıyye, I, 31.
[1440] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 243
[1441] İbn Kuteybe, ei-Maarif, 625.
[1442] İbn Kuteybe, Te'vil (Türkçesi), 78.
[1443] Age., 75-76.
[1444] Tanımı için bkz.II. Bölüm, 88 no'lu dipnot.
[1445] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 244
[1446] A. İbn Hanbel, Müsned, III, 463, V, 140.
[1447] İbn Kuteybe, Te'vil, 53, (Türkçesi) 72-73.
[1448] Bkz, Şeybânî, el-Âsâr, 109 ve Muvatta, 237.
[1449] Bkz. Şeybânî, Muvatta, 236,
[1450] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 243-244
[1451] Nesâî, Kitabu'd-Duafâ ve'l-Metrukîn, 233.
[1452] İbnu'l-Cevzî, Kitabu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn, III, 163-164.
[1453] Zehebî, Mîzân, IV, 265. Ebu Hanife'nin terceme-i halinin Mîzân'da yer alıp almadığı konusundaki tartışmalar için bkz. er-Refu ve't-Tekmil 121-127. (Ebu Gudde'nin notu).
[1454] Laknevî, er-Ref, 121.
[1455] Bkz. Ukaylî, Küahu'd-Duafâi'l-Kebîr. IV, 268-285.

[1456] Bkz. Age. IV. 438-444.
[1457] Bkz. Laknevi. er-Ref'u, 406 (Ebu Gudde'nin notu).
[1458] Zehebî, Mîzân. III. 140.
[1459] Kevserî. Te'nîb, 53
[1460] Bkz. er-Ref'u ve'l-Tekmil, 307 (Ebu Gudde'nin notu). Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 245
[1461] Bkz.er-Ref u ve't-Tekmîl, 275.
[1462] İbn Ebî Hatim, Kitabu'l-Cerh ve'l-Ta'dîl, VIII, 450.
[1463] Age., VIII, 450. Cûzcânî'nın Ebu Hanife ve talebelerini cerhi için bkz. Cüzcânî, Ahvalu'r-Ricâl, 75-77.
[1464] İbn Ebî Hatim, Age.. VIII. 450.
[1465] İbn Ebî Hâlim, Adâbu'ş-Şafii ve Menâkıbuhu 173.
[1466] Bkz. Age., 201-202.
[1467] İbn Ebî Hâtim, Kilabu'l-Cerh. VII. 201-202.
[1468] Age. VII. 203.
[1469] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 246
[1470] Ebu Hanife'nın Kur'an'ın mahluk olmadığı şeklindeki kendi görüşü için bkz. el-Fıkhu'l-Ekber(İmam-ı Azamın Beş Eseri içinde) 58-59.
[1471] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 247
[1472] İbn Hıbban. Kıtabu'l-Mecruh'in. III, 61-73.
[1473] Kevserî. Te'nîb. 90. (İbn Hıbhan'ın Kitabu'd- Duafasından naklen).
[1474] Te'nîb, 90-91.
[1475] Age. 91.
[1476] Laknevî, er-Ref, 275. 277. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 247-248
[1477] Yahya b. Maîn'in. "o sikadır, ancak ezberinde olanı rivayet eder, ezberinde olmayanı tahdis etmez" ifadesi ile karşılaştırınız. Tehzibu't-Tehzîb. X, 449-450.
[1478] Nadrb. Şümeyl'in bunu çürüten bir sözü için bkz. Tarihu Bağdad, XIII, 345.
[1479] Şerîk'in Küfe kadısı olması Ebu Hanife'nin ölümünden sonradır. Haberi uyduran buna dikkat etmemiştir.
[1480] (Burada sayılanların hepsinin Ebu Hanife'yi öven ifadeleri vardır.
[1481] İbn Adiyy. el-Kâmil fî Duafâir-Rical. VII. 2472-2479.
[1482] Zeyla'î, Nasbu'r-Râye, I, 57 (Kevseri'nin Mukaddimesi).
[1483] Age.. I. 57.
[1484] Kevserî, Te'nib, 169,
[1485] Laknevî. et-Ref. 341. (Ebu Gudde'nin notu). Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 248-250
[1486] Bkz. Dârekutnî, Sünen, I, 323.
[1487] Bkz. er-Refu ve't-Tekmil. 70, (Ebu Gudde'nin 1 nolu dipnotu ve oradaki kaynaklar).
[1488] Age. 69-70. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 251
[1489] Bkz. Age., 419 (Ebu Gudde'nin 2 nolu dipnotu).
[1490] Ebu Nuaym el-Isbahânî, Kitabu'd-Duafâ, 154.
[1491] Age.. 154 (Muhakkikin notu).
[1492] Ebu Nuaym, Hılyetü'l-Evliya, VI, 295. Ebu Nuaym'ın bunu isbal sadedinde verdiği izahat için bkz. Aynı yer. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 251-252
[1493] Beyhakî, Beyanu Hata Men Ahtae Ale'ş-Şafii, 26.
[1494] Beyhakî, Menâkıbu'ş-Şafıi, 166-167.
[1495] Beyhakî, Marifetü's-Sünen vel-Âsâr, I, 32.
[1496] Beyhakî, Beyânu Hata; 29
[1497] Beyhakî. Marifet ü's-Sünen, T, 63-78.
[1498] Age., I, 64, 66.
[1499] Zebîdî, Ukûdül-Cevâhiri'l-Münîfe, II, 9-10. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 252-253
[1500] Bkz. Tarihu Bağdad, XIII, 323-423.
[1501] Bkz. Age., XIII, 323-368.
[1502] Bkz. Age., XIII, 369-423.
[1503] Heytemî, el-Hayrâtul-Hısân, 103.
[1504] Tarihu Bağdad, XIII, 369.
[1505] EI-Hayrâtu1-Hısân. 103.
[1506] Mes'elelül-îhticac bi'ş- Şafii. 87-89, 96-100.
[1507] Kevserî, Te'nîb, 11, (el-Muntazam'dan naklen).
[1508] Age.. II.
[1509] Laknevî. er-Ref. 77.
[1510] Age.. 127.
[1511] Laknevî, er-Ref. 77 (2 nolu dipnot).
[1512] Age., 77; Te'nîbul-Hatîb 12.
[1513] Te'nîb, 12; er-Ref 77 (2 (nolu dipnot).
[1514] Câmiul-Mesânîd, I, 38-69.
[1515] er-Ref, 77 (2 nolu dipnot). Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 253-255
[1516] Rivayetlerin tenkidi için bkz. Kevserî, İhkâku'1-Hak, 18-22. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 255
[1517] Cüveynî, Muğîsul-Halk, V, 25.
[1518] Age., 35-36
[1519] Age., 38. Cüveynî başka bir eserinde Ebû Hanife için şöyle diyor: "Böyle bir adam fazilet erbabından sayılamaz". Bkz. el-Burhân fî Usûlil-Fıkh , (Thk. Abdulazîm ed-Dîb), 2.baskı, Kahire 1400 h-, II, 1364. -
[1520] Bu hikayenin ve içinde yer aldığı kitabın Cüveynî'ye aidiyeti konusunda bazı şüpheler için bkz. es-Seyyid Mustafa Nuruddin el-Hüseynî el-Hanefî, el-Me(âlibu'l-Mûnîfe fi'z-Zebbi Anîl-İmam Ebî Hanife, (Thk. Meşhur Hasen Selman), Beyrut 1990. s.22-23. (Muhakkikin notu).
[1521] Rahman: 64. Meali: "Bu iki cennet yemyeşildir."
[1522] Cüveynî, Muğîsul-Halk, 57-59. Hikayeyi Cüveynî den nakleden kaynaklar ve hikaye'nin oydurma olduğu konusunda geniş bilgi için bkz. el- Metabul-Münife, 1-26 (Muhakkikin takdimi).
[1523] Muğîsul-Halk. 59.
[1524] Bkz. Kevserî, lhkâku'1-Hak, 39-43.
[1525] Kitap için bkz. Keşfu'z-Zunûn, 1,426
[1526] Kevserî, Îhkâkul-Hak, 40-41. Hikayenin başka tenkidleri için bkz. İbn Tağribirdî, en-Nücûmu'z-Zâhire fi Mülük-ı Mısr ve'l-Kahire, 4/283-284; Muhammed Enver et-Keşmirî, Feyzu'1-Bârî alâ Sahihi'l-Buhârî, 2/154-155. Şemsü'l-Eimme el-Kerderi (ö. 642) nin, er-Red ale't-Tâinî'l-Mutad ve'l-Intisar li Seyyidi Fukahâi'l-Emsâr isimli eserinde bu hikayeyi tafsilatlı biçimde reddettiği belirtilmektedir. Bkz. el-Metâlibu'1-Münife

(Muhakkikin girişi, s. 19). Kerderî'nin bu esen muhtemelen. Gazallî'ye yazdığı reddiye olmalıdır. Dkz. Dipnot: 245 .
[1527] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 255-258
[1528] Ebu Hanife'den "velev remâhu bi Ebâ Kubeys" şekliyle meşhur oku bu ibarenin mahiyeti ve bunuEbu Hanife'nin Arapça bilmediğine delil gösterenlere verilen cevaplar için bkz. Tehânevi. Ebu Hanife, 61-64.
[1529] Gazâlî, el-Menhûl inin Ta'likati'1-Usul, s. 47 1.
[1530] Gazali, Age., 471 (Muhakkikin nota).
[1531] Bkz. Age.. 488-504.
[1532] Age.. 504.
[1533] Gazâlî'ye bu konuda, Hanefi alimi Şemsü'l-Eimine el-Kerderi (ö.642/1244) tarafından bir reddiye yazılmıştır. Bu reddiye değişik isimlerle Süleymaniye kütüphanesindedir: Risale fi'r-Red ala'l-İmam el Gazâlî biMâ Tekelleme bi Hakkı İmamına Ebi Hanife (Şehid Ali Paşa nr. 2768/I vr. 1-43) Kitab fi'r-Red alâ Men Yu'anid Ebâ Hanife ve Ashabeh, (Şehid Ali Paşa. nr. 779. 73 vr.) Er-Red ve'l-întişâr alâ Mezhebı İmami'l- Eimme ve. Sirâci'l-Ümme Seyyidi Fukahâi'l-Emsâr (Şehid Ali Paşa. nr. 2732/3. vr. 153-176) Bkz. Ahmed Özel, Bczzâzî md.. TDV İslam Ansiklopedisi, VI, 114.
[1534] Heytemî, el-Hayrâtu'1-Hısân. 26.
[1535] Bkz. Ihyâu Ulûmiddin, I, 25-26. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 258-259
[1536] Bkz. Laknevî, er-Ref. 320, 325 ve Ebu Gudde'nin notu, 325-327.
[1537] İbnü'l-Cevzî. Kıtabu'd-Duafâ vel-Metrûkîn, 111. 163-164. Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 259
[1538] Fahreddin Râzi, Menâkıbu'ş-Şafii. 142.
[1539] Şa'rânî, Mîzân, 52.
[1540] Bkz. Sirâcuddîn Ebu Hafs el-Gaznevi (ö. 773). et-Gurretu'l-Münife fi Tahkîk-î Ba'zı Mesaili' İmam Ebi Hamle. 1. baskı. Beyrut 1986.
[1541] Bkz. Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfe, I. 465-468.
[1542] Age., I, 468.
[1543] Age., 1,468.
[1544] Age., I, 469.
[1545] Bu ilginç olayın tafsilatı için bkz. İbnü'l-Cevzî, Kitabü'l Mevzûât. I, 40.
[1546] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:259-261
[1547] Hansârî, Ravdâtü'l-Cennât, 7.1.1.
[1548] Age, 734-735.
[1549] Hansârî, Ravdâtul-Cennât, 734.
[1550] Age., 732.
[1551] Age., 734.
[1552] Age., 734.
[1553] Mâide: 6.
[1554] Ravdâtu'1-Cennât. 734.
[1555] Sâd: 76.
[1556] Ravdâtul-Cennât, 734.
[1557] Ebu Hnnife'nin Hz. Ali taraftarlığı, hocalarından bir nevi veraseten intikal eden bir keyfiyettir. Hocasının şeyhi İbrahim Nehaî, Emevî valisi Haccac'a lanet okumuş (Tabakâtuı İbn Sa'd, VI. 279) ve onun zulmünden dolayı genellikle talebesi Hammad'ın evinde saklanmıştır. (Age., VI, 276). Nehaî'nin şeyhi Alkame b. Kays da Sıffîn de Hz. Ali tarafında çarpışmış ve ayağı sakat kalmıştır. (Age.. VI. 88).
[1558] Bkz. Zemahşerî. el-Keşşaf, I. 309.
[1559] Age.. I. 309; Ravdâtu'l-Cennât, 732-733
[1560] Ravdât, 733.
[1561] Halbuki İbn Teymiyye'nın bildirdiğine göre dört mezhep arasında Şia'nın en sahih gördüğü mezhep Hanefi mezhebidir ve başları sıkışıp Ehl-i Sünnet mezheplerine müracaat zorunda kaldıkları zaman tercihan Hanefilerden fetva isterler. Hanefi imamlar arasında da İmam Muhammed'i Ebu Yusuf'a tercih ederler. Zira Ebu Yusuf, hadis ve sünnet bilgisi bakımından diğerlerinden daha ilerdedir ve Şia, hadis ve sünnele karşı olan nefretinden dolayı bu konuda daha çok söz sahibi olan Ebu Yusuf'u tercih etmez. (Minhâcus-Sünne. III. 432.)
[1562] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:261-264
[1563] Zehebî bu konuda şöyle der "Akranların birbirleri aleyhindeki sözleri, özellikle bunlar mezhep farklılığı, hased gibi sebeplere bağlı bir düşmanlıktan neş'et etmişse, hiç bir değer taşımaz. Bundan Allah'ın koruması dışında kimse kurtulamamıştır. Nebiler ve sıddîkler haricinde ehlinin bundan salim olduğu hiçbir asır bilmiyorum. İsteseydim bu konuda kitaplar dolusu örnekler verirdim. (Mîzânü'l-l'tidal, I, 111). Aynı dönemde yaşamış alimlerin birbirleri aleyhindeki sözlerinin cerh açısından bir değer taşımadığı konusunda geniş bilgi için bkz. Câmiu Beyâni'1-İlm, II, 150-163 ve er-Ref u ve't-Tekmîl, 409-432.
[1564] Bu kanaatimizi teyid eden birçok örnek ve tenkidi için bkz.Te'nîbu'l-Hatîb. 32 vd.
[1565] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 264-265
[1566] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 267-269
[1567] "el" harf-i tarifi alfabetik sırada dikkate alınmamıştır.

[1568] Dr. İsmail Hakkı Ünal, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 271-283

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

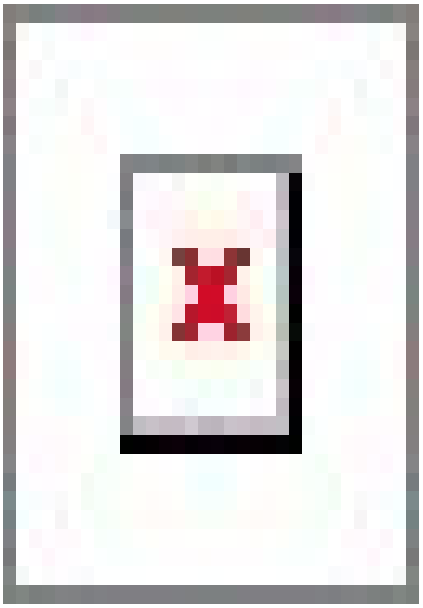

Çeviren: Metin Yiğit

RAĞBET YAYINLARI

HÜCCET DEĞERİ VE TEDVİN AÇISINDAN SÜNNET
Kitaba Dair
TAKDİM
Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla
I. Batının İslam Dünyasını Sömürgeleştirmesi ve Müslümanların Yakalandığı Esas Hastalık
II. Batının İslam Dünyasını İşgal Etmekle Güttüğü Amaçlar
A. Maddî Sebepler
B. Manevî Sebepler
III. Batının İslam Dünyasındaki Uzantıları ve Temsilcileri
IV. Oryantalist Tezleri İslam Dünyasında Yaymaya Çalışan Dört Grup
A. Bilinçli Olarak Faaliyet Gösteren Münafıklar
B. İslam'ı Oryantalist Kaynaklardan Öğrenmeğe Çalışanlar
C. Oryantalist Tezlerden Etkilenip Bunları Savunan Aydınlar
D. Sünnetin Hüccet Oluşunu İnkar Edenlerden Olumsuz Etkilenip Psikolojik Çöküntüye Uğrayanlar
V. Hak ve Hakikat Sahipsiz Değildir.
VI. Tecdidin Dayandığı Temel Dinamikler
VII. Aşın Giden Müslümanların Yaptığı Tahrifat
VIII. Aşırılığın İki Kısmı;
A. Şahısları Abartma
B. İbadetlerde Ölçüsüzlük
IX. Cahillerin Tevili
X. Zikri Biz indirdik, Onu Yine Biz Koruyacağız
XI. Tuzakların Boşa Çıkması
KİTABIN TELİF NEDENİ
İkinci Amil.
Üçüncü Amil;
Kitabın Üslûp ve Özellikleri
Kitabın Tertip ve Fihristi
GİRİŞ
PEYGAMBER (S.A.V.)'İN İSMETİ, SÜNNETİN LÜGAVÎ VE ISTILAHI TANIMI
I. Peygamberlerin Masum Oluşu
A. Peygamberlerin, Tebliğ Vasfına Zarar Getirecek Şeylerden Uzak (Masum) Oluşu
B. Peygamberlerin Tebliğe İlişkin Konularda Sehiv ve Yanılgı Şeklinde Bile Olsa Yalandan Beri (Masum) Oluşları
C. Peygamberlerin Tebliğe İlişkin Fiillerde Sehivden Berî Oluşu
II. Sünnetin Lüğavî Ve Istılahı" Anlamı
A. Sünnetin Lüğavî Anlamı
B. Sünnetin Istılahı Anlamı
1. Muhaddislere Göre Sünnet
2. Usûlcülere Göre Sünnet
3. Fukahaya Göre Sünnet
C. Sünnet Kelimesinin Nas ve Metinlerde Kullanımı
1. Arap Şiirinde Sünnet Kelimesi
2. Kuranda Sünnet Kelimesi
3. Peygamber (S.A.V.)'in Hadislerinde Sünnet Kelimesinin Kullanımı

4. Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti Yol ve Yöntem Anlamında Kullanması
5. Peygamber (S.A.V.)'in Sünnet Kelimesini iyelik Zamiri {yâu'l-mütekellim)ne İzafe Ederek Dinde İzlenen Nebevî Yol Manasında Kullanması
6. Allah Rasûlü (S.A.V.) 'nün Sünnet Kelimesini "el" Takısı İlave Ederek Dinde izlenen Peygamber Yolu Manasında Kullanması
7. Peygamber (S.A.V.)'in Sünnet Kelimesini Bid'at Mukabilinde Kullanması
8. Sahabenin Sünnet Kelimesini Aynı Manada Kullanması
D. "Sünnet" Kelimesi ve Sahabe Kavli
E. Değerlendirme
F. Sünnet'in Tanımı ve Kur'an
BİRİNCİ BÖLÜM
SÜNNETİN ÖNEMİ VE PEYGAMBER (S.A.V.)'İN BUNA DAİR TEŞVİKLERİ
I. Sünnetin Onemı Ve Peygamberin Buna Dair Teşvikleri
Peygamberin Sünneti Kavramaya Teşvik Ettiğine Dair Örnekler
II. Sahabenin; Ezberleme, Öğrenme Ve Uygulama Bakımından Sünnete Verdiği Önem
Sahabenin Sünnete Verdiği Öneme Dair Bazı Örnekler
III. Sahabenin Sünnete Verdiği Önem Ve Kendi Aralarında Sünneti Müzakere Etmesi
Sahabeden Örnekler
IV. Sahabenin Birbirlerine Hadis Müzakeresini Tavsiye Etmeleri
V. Sünnetin Sahabe Psikoloj İsindeki Yeri
VI. Tabunun Hadisleri Müzakere Etmesi
VII. Tabunun Birbirlerine Hadis Müzakeresini Tavsiye Etmeleri
VIII. Hadis Talebi İçin Yolculuk (Er-Rihle)
A. Hadis Talebi Yolculuğunun Sebepleri
B. Hadis Uğruna Yapılan Yolculukların Önemi
İKİNCİ BOLUM
SÜNNETİN YAZIYA AKTARILMASI
I. Peygamber (S.A.V.)'İn Hadis Yazımına Müsaade Etmesi
II. Hadis Yazımını Yasaklayan Hadislerle Hadis Yazımına Müsaade Eden Ve Bunu Emreden Hadislerin Telifi
1- Zeyd b. Sabitin Hadisi
2. Ebu Hureyre'nin Hadisi:
3. Ebu Said el-Hudrî'nin Hadisi:
III. Sahabenin Sünnetin Yazımına Verdiği Önem
IV. Sahabe Öğrencilerinin Sünnet Yazımına Verdiği Önem
A. Ebu Hureyre'den Hadis Yazanlar
1. Beşirb. Nehtk
2. Saîd el-Makburî
3. Mervan b. el-Hakem
4. Hemmâm b. Münebbih
B. Câbîr b. Abdullah'tan Hadis Yazanlar
1. Ebu Süfyan
2. Hasanu'l-Basrî
3. Süleyman b. Kays el-Yeşkurî
4. Abdullah b. Akıl
C. Enes b. Mâlik'ten Hadis Yazanlar
1. Vâsıt'ta Bir Grup İnsan
2. Enes b. Sirîn
3. Sumâme b. Ubeydullah b. Enes
4. Humeyd et-Tavîl
D. Abdullah b. Abbâs'tan Hadis Yazanlar
1. İbni Ebi Muleyke
2. Said b. Cübeyr
3. Kureyb
4. Necdet el-Harûrî
V. Tabunun Sünnetin Yazım Ve Tedvinine -Verdiği Önem
A. Tabunun Hadis ve İlim Yazımı Konusundaki Teşvikleri
B. Tabunun Sünneti Sahifelere Yazması
C. Ömer b. Abdülaziz ve İbni Şihâb ez-Zührî'nin Sünnetin Tedviniyle İlgili Gayretleri
VI. Hicrî İkinci Asırda Sünnetin Tedvini Ve Bu Çağdakilerin Sünnet Uğruna Yaptığı Değerli Çalışmalar
VII. Hicrî Üçüncü Asırdaki Sünneti Tedvin Faaliyetleri
VIII. Selef-İ Salihinden Bazı Kimselerin İlmi Yazmaktan Hoşlanmaması Ve Bu Durumun Nedeni
IX. Hadis Rivayetinde Kullanılan Bazı Terimler
(Haddesenâ, Ahberenâ, Ân, Semi'tu)
X. Bazı Oryantalistlerin Ve Onların Takipçilerinin Düştüğü Fahiş Hatalar
XI. Bazı Sahabîlerin Sünneti Rivayet Etmekten Kaçınması Ve Bazılarının Da Bunu Nehyetmesi
Birinci Sebep
ikinci Sebep
Üçüncü Sebep
Dördüncü Sebep
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SÜNNETİN HÜCCET DEĞERİ VE DİNDEKİ YERİ
I. Kur'an'a Göre Sünnetin Hüccet Değeri
A Cenab-ı Hakk, Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V.)I Kur'an'in Açıklayıcısı, İtaat Edilmesi Gereken Bir Örnek ve Ahkamı Teşri' Eden Bir Merci Olarak Gönderdi.
Kur'an'a Göre Peygamber'in Haiz Olduğu Özellikler:
B. Kur'an-ı Kerîmi» Vahyini İki Kısmına Delâleti
Örnek-1
Örnek-2
Örnek-3
Örnek-4
Örnek-5
II. Sünnetin Hüccet Oluşuyla İlgili Sünnetten Deliller
III. Bir Şüphenin Defi Ve Peygamber (S.A.V.)'İn Nübüwet Ve İsmetinden Hareketle Sünnetin Hüccet Değerini İspatlama
IV. Sünnetin Hüccet Oluşuyla İlgili Sahabe Tatbikatından Deliller Ve Sünnete Başvurmadan Kuranla Amel Etmenin İmkansızlığı
A. Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti ve Ebubekr es-Sıddık (r.a.)
B. Hz. Peygamber (S.A.V.fin Sünneti ve Ömer b. el-Hattâb (r.a.)
C. Selef-i Sâlihînin Sözlerinde Sünnetin Hüccet Değeri

D. Sünnetin Hüccet Değerinin Icmâ' ile Subûtu ve Dinin Bedahetle Bilinen Esaslarından Oluşu
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HABERİ VAHİDİN DELİL OLUŞU, MÜSLÜMAN ALİMLERİN SÜNNETİN NAKLİNDE İZLEDİĞİ YÖNTEM VE SÜNNETİN ÜÇ KISMA AYRILIŞI
I. Zanla Veya Zannı İfade Eden Âhâd Haberlerle Amel Etmenin Gerekliliği
A. Deliller
Birinci Delil
Haberler İkiye Ayrılır:
İkinci Delil
Üçüncü Delil
Dördüncü Delil
B. Haber-i Vahidin İtikatta Hüccet Değeri
II. Sünnetin Aktarım Yolunun Haberlerin Naklinde Takip Edilebilecek En Güvenli Yol Oluşu Ve Müslüman İlim Adamlarının Bu Uğurda Sarfettikleri Eşsiz Çaba
A. Senede Taalluk Eden Konular
1. İsnadın Dindeki Önemi
A. Sahabe Döneminde isnada İhtiyaç Duyulmaması
B. Bazı Sahabîlerin Başka Bir Sahabiye Ait Rivayete Karşı Çıkışı, Raviyi Yalanla İthamdan Kaynaklanmayıp Aksine, Sözkonusu Rivayetin Sahabîye Göre Hatalı Olması İhtimalinden Dolayıdır.
2. Ravilerin Tarih ve Vefatları
3. Ravilerin Tenkid Edilip Cerh ve Ta'dile Tabi Tutulması
A. Selef-i Sâlihînin Raviler Hakkında Konuşmaktan Çekinmesi
B. Muhaddislerin Ravi Tenkidinde Yanlı Davranmaktan Uzak Olduğu
C. Tenkidin, Ravilerin Hayatını Bütün Yönleriyle Ele Aldığı Hususu
4. Cerh ve Ta'dîl İlmi
Cerh ve Ta'dîl İlminin Önemi ve Bu İlmin İslam Ümmetine Özgü Oluşu
5. Kavilerin Tabi Tutulduğu Dakik Tasnif
B. Hadis Metnine Taalluk Eden Konular
1. Hadîsin Metin ve Mana Bakımından İncelenmesi
A. Metin ve Mana Tetkikinin Sahabe Döneminde de Varolup Daha Sonra Muhaddisler Tarafından Sistemleştirilmesi
B. Muhaddis İmamların Hadisleri Kabul veya Reddederken Akla Riâyet Edişleri
C. Muhaddislerin Metin Tenkidi için Belirledikleri Esaslar
1. Hadisin Kur'an'a Arzed ilmesi
2. Hadislerin Birbirine Arzı
3. Bir Tek Hadisin Değişik Varyantlarının Birbiriyle Karşılaştırılması
4. Hadis Metninin Belirli Tarihî Olay ve Malûmata Arz Edilmesi
5. Hadisin Manasının Anormal ve Peygamber ?S.A.V.)'in Söylemeyeceği Bîr Nitelikte Olması
6. Hadisin Şer'i Prensip ve Yerleşik Kurallara Aykırı Olması
7. Hadisin İmkansız (müstehîl) ve Kabuledilemez (Münker) Bazı Bilgileri içermesi
d. Muhaddisler ve Fakihler Bu Kıstasları Metinlere Hakkıyla Uygulamışlardır
2. İlelu'l-Hadis İlmi
C. Mustalahu'l-Hadîs İlmi
D. Muhaddis İmamların Kavilerin Durumlarını Çok Sıkı Bir Tetkikten Geçirip Sahih-Sakîm Haberlere Vakıf Oldukları Gerçeği
III. Sünnetin Üç Kısmı; Te'kîd Edici, Açıklayıcı Ve Müstakil Teşride Bulunan Sünnet
A. Kur'an'ı Açıklayan Sünnet Örnekleri
B. Müstakil Teşrîde Bulunan Sünnet
Deliller:
1. Afi ah Rasûlünün İlahî Vahyin Tebliğinde Hatadan Masum Oluşu
2. Sünnetin Hüccet Oluşuna Delâlet Eden Ayetler
3. Sünnetin Müstakil Teşri Kaynağı Olduğuna Delâlet Eden Bazı Özel Ayetler
4. Sünnetin Müstakil Olarak Hüccet Olduğuna Delâlet Eden Genel Hadisler
5. Sünnetle Ameli Terkedip Kur'an la Yetinmekten Sakındıran ve Sünnetin Müstakil Hüccet Olduğuna Delâlet Eden Husûsi Hadisler
6. Peygamber (S.A.V.)'e Yalan İsnadım Nehyeden ve Bu FÜlİ Azapla Tehdit Eden Rivayetler
7. Ümmetin Bu Tür Sünnetlerle Amelin Gerekliliği ve Sünnetin Bu Kısmının Bağlayıcılığı Konusunda İttifakı
8. Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün Kur an hakkında Söylediği "O Allah'ın Kelamıdır" Sözü
SONUÇ
I. TARİHTE SÜNNETİN HÜCCET DEĞERİNE DİL UZATANLAR
II. Oryantalistlerin Sünnetin Hüccet Değerine Dil Uzatması Ve Modern Dönemde Bunu İlk Yapanların Oryantalistler Oluşu
III. Modern Dönemde Oryantalistlerin Takipçilerinin Sünnetin Hüccet Değerine Dil Uzatması
A. Mısır
B. Hint Kıtası
C. Türkiye
Sözün Özü
BİBLİYOGRAFYA
A. Yazma Kaynaklar

HÜCCET DEĞERİ VE TEDVİN AÇISINDAN SÜNNET

Kitaba Dair

Bugüne kadar sünnetin konumu ve tedvin süreciyle alakalı bir çok çalışma yayınlandı. Bunlar genelde konuyu bir yönüyle ele alan; sünneti, konum ya da tedvin tarihi bakımından İnceleyen çalışmalardır. Bu eserlerin eksikliği, ülkemizde cereyan e-den tartışmalarda hususilik arz eden bazı boyutları yansıtmayan çeviriler olmasıdır.
Elimizdeki eser, bu bağlamda şimdiye kadar yapılan çalışmaları derleyen ve değerlendiren başanlı bir sentez olmakla beraber, müellifin Türkiye'de ikamet etmesi sebebiyle ülkemizde cereyan eden hadis-sünnet tartışmaları da göz önünde bulundurularak yapılmış ve orijinal anlalizler içeren önemli bir çalışmadır.
Zengin ve sağlam bir arka planın mahsûlü olan bu özlü çalışma, sünnetin konumu ve geçirdiği tarihi süreçle ilgili ilmî programlarda rahatlıkla takip edilebilecek niteliktedir.
Bu özelliklerinden dolayı kitabın Türkiye'deki hadis bilincine ve bu alanda yapılan tetkiklere katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.
Kitabın çevirisiyle ilgili bir kaç hususa temas etmek istiyoruz:
Kitabın çevirisinde karma bir metod takip ettik. Bazan serbest bazan da harfî terceme metodu izledik. Gerektiğinde -konunun daha anlaşılır olması için- bazı ifadeleri genişletilerek terceme etmeye çalıştık.
Kitabın metninde aktarma gereği duyduğumuz hususlan köşeli parantezle [ ] verdik.
Dipnotlarda yer alan bilgilerden müellife ait olanları, herhangi bir açıklamada bulunmaksızın verdik, bu bilgilerden mütercime ait olanları ise "çev." şeklinde bir not ilavesiyle kaydettik.
Kitapta kullanılan hadis kaynaklarından bazıları (Buharı, Müslim, Tirmizî, Ebu Davud, IbnİMace) elimizde mevcut olduğundan, kitapta bunlara

atfen verilen hadisleri elimizdeki mevcut baskılarla karşılaştırarak daha detaylı bir şekilde- yeniden tahric etmeye çalıştık. Çeviri esnasındaki numaralandırmada esas aldığımız baskılan bir liste halinde Bibliyografya kısmına ilave ettik. Bu kaynaklardaki hadisler; kitap ismi, bab numarası ve hadis numarası {Buharî, İlm, 27, hadis nr: 89) şeklinde gösterilmiştir. Genelde cilt ve sahife numaralan düzeninde belirtilen diğer kaynaklarda ise herhangi bir tasarrufta bulunmadık.
Çalışma sırasında katkıda bulunan herkese; özellikle kitabın metin tenkidi bölümünü kısmen çevirerek katkıda bulunan Ali Pekcan hocaya ve tashihte emekleri geçen değerli arkadaşlarım; Erdoğan Sarıtepe, Ahmet Türkmen, M.Emin Demircan ve Hüseyin Budulğan'a şükranlarımı arzetmeyi bir borç bilirim.
Tevfik ve hidayet Allah'tandır.
Çeviren Ankara-2003[1]

TAKDİM

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

İslam'ı bütün dinlere galip kılmak üzere Resulünü hidayet ve hakikat ile gönderen Allah'a hamd u senalar olsun.
İnsanlığın hidayet rehberi Kur'ân-ı Kerim'i beyan edip temiz şeyleri helâl ve çirkin şeyleri haram kılmak üzere gönderilen Resûl-i Ekrem'e, onun âl ve ashabına ve onunla birlikte indirilen nura tâbi olanlara salât u selâm olsun. [2]

I. Batının İslam Dünyasını Sömürgeleştirmesi ve Müslümanların Yakalandığı Esas Hastalık

Modern tarihe vakıf olanların bildiği gibi haçlı zihniyetini tevarüs eden entrikacı bati, iki yüz seneyi aşkın bir süredir İslam dünyasını boyunduruk altına almanın planlannı yapmış ve bulduğu her fırsatta bu planlan uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda karşılaştığı her fırsatı değerlendirmiş ve büyük bir kısmına egemen oluncaya kadar İslam dünyasını peyderpey istilâ etmiştir. Aslında Bati, İslam dünyasının geri kalan kısmını da istila edebilecek güçteydi. Ancak amaçladığı hedefler açısından geri kalan kısmı bilfiil işgal etmek yerine, Özene-bezene eğittiği bazı yerli işbirlikçilere teslim etmeyi daha uygun gördü. Bunlar, köken itibariyle müslümanlardan olup onların diliyle konuşan kimselerdi. Ancak batıdan daha batili, sömürgecilerden daha sömürgeci piyonlardı. Bunlar, batinin bilfiil işgal ettiği topraklarda hedeflerini gerçekleştirmek için sarf ettiği gayretten çok daha fazla gayret sarf ediyorlardı.
Bu manzara, Ebu Davud'un aktardığı şu nebevî mucizenin gerçekleşmesinden başka bir şey değildi:
"Pek yakında diğer ümmetler, aç insanlann bir çanak başına üşüşmesi gibi sizin başınıza üşüşecek." Ashab-ı Kiram bunun üzerine: Ey Allah'ın Resulü bu, müslümanların sayı bakımından az olmasından mıdır? diye sorunca Allah Resulü cevaben şöyle der: "Hayır, aksine siz o gün çoksunuz. Ancak bu çokluk, sel üzerinde biriken çerçöpün çokluğu gibi olacaktır. Allah-û Teâlâ sizin kalplerinize uehen salacak ve düşmanlarınızın kalplerinden heybetinizi çekip alacaktır." Ey Allah'ın Resulü vehen nedir? diyenlere de şu cevabı verir: "Vehen, dünya sevgisi ve ölüm korkusudur.[3]
İşte müslümanları paramparça eden ve onları düşmanları eliyle her türlü zillete düçâr kılan ve yaşamakta olduklan zillet ve bayağılığa maruz bırakan ve sonuçta müslümanı uysal koyundan daha hakîr kılan amansız hastalık budur. Hadis-i şerifte belirtildiği gibi bu hastalık, dünya sevgisi ve ölüm korkusudur.
İlk müslümanlar ise, bunun aksine ölümü {Allah yolunda şehit olmayı) seviyor ve dünyadan ikrah ediyorlardı. Onlar bu iki fazileti haiz olduklarından dolayı, sayı bakımından az oldukları halde bütün dünyaya meydan okuyup Allah uğrunda hakkıyla cihad ettiler. Çok kısa bir zamanda Allah'ın dinini yeryüzünün büyük bir bölümüne yaydılar. Sayı ve araç bakımından az oldukları halde dünyanın en büyük iki imparatorluğunu dize getirdiler. Hatta bu durum, birçok düşünürün şaşırıp kaldığı ve hakkında bir çözüm yolu bulamadığı en girift mesele haline geldi. Zira bunun çözümü; kahramanlar üreten, Allah yolunda şehadeti, hayata ve infakı biriktirmeye tercih eden şahsiyetler çıkaran İslam'ın, ilahî ve hak din olduğunu itiraf etmekte yatmaktaydı.
Evet, bu iki zaaf (dünya sevgisi ve ölüm korkusu) müslümanların bu gün düçâr olduğu çöküş, gerileme, zillet ve bayağılığın başlıca nedenidir. Bu nedenler arasında bazı tahlilçilerin ve düşünürlerin zikrettiği başka sebepler de bulunmaktadır ki; bunlann bir kısmı yanlıştır. Doğru olan1 kısmı da zikrettiğimiz iki olumsuzluktan neşet etmekte ve ona dönüktür. [4]

II. Batının İslam Dünyasını İşgal Etmekle Güttüğü Amaçlar

Sömürgeci Batının İslam dünyasını İstilâ etmekle güttüğü pek çok hedefi bulunmaktadır. Batı, bütün gücüyle bu hedefleri geçekîeştirme peşindedir. Bu hedefler, çeşitli olduklan halde iki ana başlık altında ele alınabilir: [5]

A. Maddî Sebepler

Batının İslam Dünyasını işgal etmesinin maddî sebebi,, müslümanların kaynaklarını ve zenginliklerini ele geçirip bunları batıya aktarmak ve işgal edilen bu zenginliklerle batının gelişmesini sağlamaktır. Şayet İslam dünyası batıya hammadde aktarımı yapmaktan vazgeçse, birkaç hafta zarfında batının sanayisi büyük oranda çöker. [6]

B. Manevî Sebepler

İşgalin manevî sebebi ise, müslümanları, onların muazzam ve eşsiz kuvvet kaynağı olan dinlerinden uzaklaştırmaktır. Batılılar, bu güç kaynağını çok iyi bilmektedirler. Bütün dünya, Kur'an'ı eline alarak Britanya parlamentosunda konuşan Gladston'un şu sözlerini duymuştur: "Bu Kur'an müslümanlann elinde olduğu sürece onların topraklarında sürekli kalmamız mümkün değildir,"
Batı, müslümanlan dinlerinden uzaklaştırmak için değişik yollara başvurmuştur. Bunlann en çirkin olanları, Batının, dinin esasları, sabiteleri ve teşri' kaynaklanna dair ileri sürdüğü şüphe ve tereddütlerdir.
Batılılar, İslamî ilimlerde çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Ancak bunu, ilim uğruna ve İlmî hakikatlere ulaşma amacıyla yapmamışlardır.
İslamî ilimlerin araştırılması ve öğrenimi İçin yüksek meblağlara mal olan büyük müesseseler kurmuşlardır. Ancak bütün bunlar, İslam'a ve İslamî esas ve sabitelere dair şüphe ve tereddütler üretmek amacıyla yapılmıştır. Nitekim onların selefleri de aynı yola başvurmuşlardı:
"Düşünüp taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkası ne biçim ölçtü biçti. Sonra canı çıkası nasıl ölçü biçtiyse Sonra baktı.
Sonra kaşlarını çattı, suratını astı En sonunda sırt çevirip kibirlendi de:
'Bu Kur'an olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir.
Bu, insan sözünden başka bir şey değildir.' dedi.[7]
Kur'ân-ı Kerim'den sonra teşrîin İkinci kaynağı olan Sün-net-i Nebeviye, bu şüphelerden büyük ya da en büyük payı alan kaynak oldu. Söz konusu çevreler sünnetin müslümanlann gönlündeki kudsiyetini zedelemek ve kat'î delillerle sabit olan hücciyetini yok etmek için değişik açılardan birçok şüphe ürettiler. Sünnetin hücciyetine delalet eden bu delillerin başında Peygamber (S.A.V.)'in nübüvveti, ismeti ve ne önünden ne ardından hiçbir batıl unsurun kendisine yanaşmadığı Kur'an-ı Kerim gelmektedir. Adı geçen mihraklar, bu şüpheleri birçok İslamî esası reddetmek, ümmetin icmaına mazhar olan ve dinden olduğu bedahetle bilinen bir çok hükmü dışlamak için bir payanda olarak kullandılar. [8]

III. Batının İslam Dünyasındaki Uzantıları ve Temsilcileri

Bat, bu şüphe dalgasını müslümanlar arasında yaymak i-çin İslam dünyasında birtakım uzantılar edinmeye çalıştı. Bu kimselerin üniversite ve enstitülerde ilmî faaliyetlerde bulunan özellikle de İslam'ı araştıran ve İslamî ilimlerle İlgilenen kimselerden olmasını tercih etti. İslam ülkelerinde üniversitelerde yer alan doktor vb. unvanlı bazı akademisyenleri bu şüpheleri yaymak için istihdam ettiler. Bu kimseler, bat kafasıyla düşünmekte ve çalışmalarında batılı tezleri eksen almaktadırlar. Onların seslerini duyurmakta ve sözlerini papağanlar gibi tekrarlayıp durmaktadırlar.

Bütün bunlar, ilmî tetkikler ve bilimsel etütler ismi altında yapılmaktadır. Daha acı ve üzücü olanı bunların çoğu kez İslam'ı savunma ve İslam'ın hakikatlerini açıklama ve doğru anlama adına yapılmış olmasıdır. Sanki ulemâ ve müçtehid imamlardan -hatta Ashabı Kiram'dan bu yana- İslam'ı doğru anlayan hiç kimse olmamış da sadece bu Yahudi, Hıristiyan ve dinsiz kafirler doğru şekilde anlamışlardır. Evet, bunların İslam'ı anladığı doğrudur. Ama sapkın bir anlayışla ya da atalarının yaptğı gibi tahrif etmeye çalışan bir anlayışla anlamışlardır.
"Onlar, kelimeleri yerlerinden değiştirip tahrif ederler.[9]

IV. Oryantalist Tezleri İslam Dünyasında Yaymaya Çalışan Dört Grup

Mezkûr şüpheleri yaymaya çalışanlan dört gruba ayırmak mümkündür. [10]

A. Bilinçli Olarak Faaliyet Gösteren Münafıklar

Birinci grup, Oryantalizmin üretip özenle beslediği eğitm ve öğretimi için hiçbir harcamadan kaçınmadığı kimselerin oluşturduğu gruptur. Bunlar esasta İslam'ı, din ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'i peygamber olarak kabul etmemekte, ancak bazı nederilerden ötürü İslam etiketi taşımakta ve müslüman görünmektedirler. Müslüman halkın tepkisini çekmemek ve İslamî ortamlarda saygı ve itibar görmek bu nedenlerden sadece bir kaçıdır. Bu nedenlerden bir diğeri, belki de en önemlisi şudur: Müslümanlann kalbinde ve kafasında şüphe oluşturabilmek için müslüman halkın güvenini yitirmemek gerekmektedir. Bunlar Allah Teâlâ'nin haklarında "Müminlerle karşılaştıkları vakit iman ettik, derler. Şeytanları ile başbaşa kaldıklarında İse 'biz sizinle beraberiz. Biz onlarla sadece alay ediyoruz.' derler.[11] buyurduğu türden kimselerdir[12]

B. İslam'ı Oryantalist Kaynaklardan Öğrenmeğe Çalışanlar

İkinci grup, İslam'ı din, Hz. Muhammed (S.A.V.)'i peygamber olarak kabul eden, ancak İslam'ı asıl kaynaklarından öğrenememiş ve sağlam yöntemlerle tahsil edememiş kimselerin oluşturduğu gruptur. İslam'ın sağlam yöntemlerle tahsili, İslamî ilimlere vakıf olan otorite kimselerin kılavuzluğu ışığında sahih kaynaklardan öğrenmek suretiyle gerçekleşir. Bu gruptan olan kimseler ise İslam'ı, sahih olmayan kaynaklardan ya da dine ve Peygambere inancı olmayan oryantalistlerin şüphelerle dolu ve çirkin amaçlarla yazılmış eserlerinden öğrenmiş ve sonuçta şüpheye kapılmışlardır. Zihinlerine takılan şüpheleri ilmî ve İslamî hakikatler olarak telakki etmeye başlayıp bunları yaymaya ve hararetle savunmaya koyulmuşlardır. Bunlar Allah Teâlâ'nın haklarında "Kalplerine buzağı sevgisi dolduruldu. [13] dediği tiplerdir. [14]

C. Oryantalist Tezlerden Etkilenip Bunları Savunan Aydınlar

Oryantalizmin yaydığı şüphelerden etkilenip bunları savunan aydınlan üçüncü bir grup olarak zikretmek mümkündür.
Bunlar, İslamî İlimleri sağlam kaynaklardan öğrenmeye çalışmış ancak ilimlerin öğreniminde izlenmesi gereken yolu takip etmemiş kimselerdir. İster İslamî, ister gayr-i İslamî olsun herhangi bir ilmi öğrenmenin yolu, o İlimde söz sahibi ve otorite olan kimselerin gözetiminde, alana ilişkin ilk, orta ve nihâî seviyedeki kaynaklan tahsil edip kolaydanzora doğru tedricî bir seyir izlemektir. Ancak bu kimseler, bunun aksine sağlıksız bir yöntemi, yani kitapları üstâd edinme ve ilmi, kitaplardan almakla yetinme yolunu tercih ettiler.
Bu insanlar, çok malmûmat sahibi olabilirler. Ancak bu malûmat, derinliği olmayan yüzeysel bir bilgi yığını olmanın ötesine geçmez. Bunlar, ilimlerin esaslannı ve inceliklerini elde edememekte, ilmî meselelere dair meleke ve sahih muhakeme sahibi olamamaktadırlar. İslam'ın hakikatine ve İslamî meselelere ilişkin birçok konuyu yanlış ya da eksik anlamaktadırlar. Bu tür insanların bilgileri arttıkça, buna paralel olarak hataları da artış göstermektedir. "Bir şey elde ettin; fakat birçok şeyi kaybettin,, sözünün canlı örnekleridir. Bunlar ilmî meleke ve sahîh bir muhakeme kazanmadıkları için, elde ettikleri bilgi birikimini hazmedememekte ve sağlıklı mukayeselerde bulunamamaktadırlar. Dolayısıyla çelişkilere düşmekte ve sonu gelmeyen şaşkınlıklara girmektedirler. Bu durumun nedeni ise şudur: İlmin kapısı alimlerdir, kitaplar değil. Bundan dolayı "hocası kitap olanın hatası, savâbından fazladır", "İlim, sahafı (üstada müracaat etmeden ilmi sahifelerden öğrenmeye çalı-şan)den; Kuran mushafî {Kur'an'ı kendi kendine öğrenmeğe çalışan kimse)den alınmaz" denilmiştir.
Tıpçılara başvurmadan sadece tıp kitaplarını okumakla birinin tabîp, fizikçilere başvurmadan sadece fizik kitaplarını okumakla birinin fizikçi olduğu hiçbir zaman görülmüş değildir. Keza herhangi birinin bir marangoz yanında çalışmadan marangozluk mesleği öğrendiği de vâki' değildir. Aynı şeyi bütün ilim ve meslek dalları için söyleyebiliriz.
Bu (üçüncü) grupta yer alan aydınlar (alimler demiyoruz) arasında kalemi güçlü ve dili akıcı, sivrilmiş bazı yazarlar da bulunmaktadır. Bunlar, bazı konularda özellikle toplumsal ve siyasal meselelerde güzel kalem oynattıklarından ilmî meselelerde de kendilerinde bir kudret tasavvur etmektedirler. Bundan hareketle Ümî meselelere girişip çok büyük hatalara düşmekte ve ilginç çelişkiler yaşamaktadırlar. Bunun Örnekleri sayılmayacak kadar çoktur.
Hasılı bu aydınlar, ilmî yeterlilik ve duyarlılığa sahip olma-dıklanndan, iyi niyetleri sebebiyle karşılarına çıkan bazı şüpheleri kabullenmektedirler.
Hatta bazan kendilerini Allah yolunda çalışan İslam davetçişi olarak algılayıp islam için İslam'la savaşmakta ve İslamî hakikatleri inşa namına onları yıkmaktadırlar.
Sömürü ve oryantalizm kökenli şüphe ve tezleri İslam dünyasında yaymaya çalışan gruplar bunlardan İbarettir.
Bir çok enstitü ve üniversite öğrencisi ve pek çok aydın, özellikle de sağlam ilmî ortamlardan uzak olanlar bu faaliyetlerden etkilenmiş bulunmaktadırlar. Maesef Türkiye bu propogandistlerden ve onlardan esinlenen şahsiyetlerden büyük oranda etkilenmiştir.
Bunun iki sebebi vardır.
1. Bilindiği üzre Türkiye'nin belli sebeplerden dolayı diğer İslam ülkelerinden daha fazla batının etkisine maruz kalması.
2. Türkiye'de ilmin zaafa uğraması ve İslamî ilimlerde otorite denebilecek ulema sayısının az olması. [15]

D. Sünnetin Hüccet Oluşunu İnkar Edenlerden Olumsuz Etkilenip Psikolojik Çöküntüye Uğrayanlar

Bunlar Vücutta meydana gelen şişikleri kabartan tabib gibi konjüktürü meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu gurup sünneti reddetmese de ona tamamıyla da itimad etmemektedir. Sünnetin hüccet değerini inkar edenlerle kabul edenler arasında gidip gelmektedirler. Esefle belirtmek gerekirki Türkiye'de de buna benzer bir durum söz konusudur. Türkiye İslam dünyasında bir
dönem tartışılıp reddedilen görüşlerin pazan haline gelmiştir. Sözkonusu fikirler benimseniyor ve yayılmaya çalışılıyor. Bunu yapanlar yenilik ve objektiflik adına çıkan ve net ilkeleri olmayan çevrelerdir. [16]

V. Hak ve Hakikat Sahipsiz Değildir.

Ancak hak ve hakikat sahipsiz değildir. Nitekim Cenab-ı Hakk son ve ebedî olmasını irade ettiği bu dini, sünneti de kapsayacak şekilde bütün yönleriyle kendi garantisi altına aldığını bildirmiştir.
"Zikri (Kur'an'ı) biz indirdik ve elbette onu yine biz koruyacağız.[17]
Dinin ikinci kaynağı olan Sünnet de bu korumaya dahildir. Zira Kur'an'm korunmasından maksat, İslam'ın bütün yönleriyle korunması demektir. Yoksa Kur'an'ın mutlakmı takyîd, mübhemini tefsîr ve mücmelini tafsîl eden sünnet korunmadan Kur'an'ın tek başına korunmasının ne yararı olabilir. Nitekim büyük İmam Abdullah b. Mübarek bu ayet-i kerimeye dayanarak sünnetin korunmuşluğunu isbat eder. Kendisine; "Bunca uydurma hadisin durumu ne olacak?" diye sorulduğunda cevaben şöyle der: "Büyük hadis alimleri ne güne duruyor. Onlar bunun için yaşamaktadırlar. 'Zikri biz indirdik onu koruyacak olan da biziz." Gerçekten de hadis alimleri bunun için yaşamışlardır; hadisleri eleyip ayıklamış, sahihini sakîminden ayırt etmişler.
Peygamber (S.A.V.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: "Ümmetimden Kıyamete kadar hak üzere sebat eden ve muhalefet edenlerin kendilerine zarar veremeyeceği bir grup daima var olacaktır. [18]
Bir başka hadiste de şöyle buyurmaktadır: "Bu ilmi, her kuşağın adil olanları devralacaktır. Bunlar, aşırılann tahrifatını,batıl ehlinin ona sızarak yapacağı tahribi ve cahil kimselerin tevillerini ondan uzak tutarlar. [19]

Peygamber (S.A.V.)'in "Allah (c.c) her yüzyılın başında bu ümmete, dinini tecdit edecek kimse(ler) gönderecektir. [20] sözüyle işaret ettiği kimseler, bu adil İnsanlardır. Zira alimlerin ek-Serine göre hadisteki "men" (kimse) kelimesi, bütün bu işleri yapacak olan tek bir şahsı anlatmamaktadır. Aksine İslamî ilimlerde mütehassıs olan, İslam'ı bir bütün olarak belleyen ve İslamî konularda hassasiyet ve hamiyet taşıyan seçkin alimleri ifade etmektedir. Bunlardan her biri İslam coğrafyasının bir noktasında açılmış bulunan değişik gedikleri kapatacaktır. [21]

VI. Tecdidin Dayandığı Temel Dinamikler

Adil kimselerin bu ilmi tevarüs edeceğinden bahseden hadiste de işaret olunduğu gibi tecdid, gerek avam gerekse havas tarafından İslam'a sokulan üç haricî unsurun ayıklanması şeklinde özetlenebilir. İnsanlar bu yabancı unsurları dinin sahih muhtevasından bir parça telakki ettikleri için İslam'ı bu yabancı unsurlardan ayıklamak isteyen herkese karşı düşmanca tavırlartakınmış ve bu uğurda gayret gösteren ehîl şahsiyetleri de değişik lakaplarla adlandırıp bidat ehli olmakla itham etmişlerdir. Halbuki onlar gerçek manada şeriata bağlı ve müceddid kimselerdir.
Bu üç unsurdan ikisi, yani aşırı gidenlerin tahrifatı ve cahillerin tevili, iyi niyet sonucu İslam'a girmiştir. Geri kalan batıl ehlinin dine sızarak yaptığı tahribat {intihal) ise kötü emel ve çirkin garazlarla dine dahil edilmiştir.
Bati ehlinin intihali, bati düşünce ve davranışların yayılmasını amaçlayan kimselerin İslam'dan olmayan hususlan İslam'a nispet etmesi demektir. Bütün bunlar, İslam'ı tahrif edip esaslarını yıkmak, müslümanların zihin ve gönül dünyasında İslam'a ilişkin şüphe ve tereddütler oluşturmak, onlan dinden uzaklaştinp koparmak amacına matuftur. Nitekim bu kitapta İncelediğimiz konular da bu şüphelerin bir kısmına yöneliktir. [22]

VII. Aşın Giden Müslümanların Yaptığı Tahrifat

Aşın gidenlerin tahrifatına gelince;
Bununla İlim veya tasavvuf ehli diye geçinen, İslam'ı hakkıyla anlayıp kavrayamamış olan birtakım kimselerden kaynaklanan ve selef-i salihin ve ilk mutasavvıflar döneminde var olmayan bazı hususlar kastolunmaktadır. Bu hususlar (daha sonraları) ya bazı şahısların icadı ve kişisel görüşü sonucu dine girmiş ya da bidatçi veya gayri müslim bazı sapkın fırkalarla içli dışlı olmanın ve onların gelenek ve ritüellerinden etkilenip onlan taklit etmenin sonucu olarak dine girmiştir. Bu işi yapanlar ve bu taklidi gerçekleştirenler ithal ettikleri uygulamalarda birtakım güzellikler ve yararlar mülahaza ettiklerinden buna yeltenmişlerdir. Ancak, bunun zararı yararından daha fazladır. Keza bu durum aklın şeriata hakim kılınması anlamına gelmektedir. Halbuki Cenabı Hak "Bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim[23] ayetini indirdiği gün İslam'ı kemale erdirmiş ve tamamlamıştır.
Bu kimseler ise dini kendi kişisel görüşleri ve aklî çıkanmlanyla tamamlamaya çalışmaktadırlar. [24]

VIII. Aşırılığın İki Kısmı;

Şahısları Abartma ve İbadetlerde Ölçüsüzlük
Hadiste nehyedilen aşırılık iki kısma ayrılır: [25]

A. Şahısları Abartma

Birici aşırılık, diri veya ölü şahıslar hakkında yapılan aşırılıktır. Bu aşınlık onlan hakettikîerinin ötesinde yüceltmek, onları masum olarak görmek, onların [bizzat] fayda verebileceğine inanmak yani onların diledikleri kimseye fayda veya zarar verebileceğine inanmak gibi hakketmedikleri bir konuma yüceltmek şeklinde gerçekleşir. Bu aşırılıkların sonucu olarak insanlar mezkur şahsiyetlerin kabirlerini yüceltip yükseltmiş ve mezarlar üzerinde türbe, kubbe ve mescit gibi selef-i salihin döneminde olmayan, sahih ve sarih hadisler tarafından nehy (red) edilen yapılar inşa etmişlerdir. Bu iki inanç, yani bazı şahsiyetlerin veya peygamberlerin [Allah'ın bildirmesi olmadan] gaybı [kendiliğinden ve kesin olarak] bildiklerine inanmak, [bizzat] fayda ve zarar verebileceklerine ya da Cenab-ı Hakk'ın onlara bu yetkiyi verdiğine ve bir nevi onlara küçük bir Ulûhiyet bahşedip bir sultanın valilerinden bazılarına ülkenin bir kısmında tasarruf yetkisi vermesi gibi bu alemin bir kısmında tasarrufta bulunma hakkını verdiğine itikat etmek, kişiyi İslam dairesinden çıkaran en büyük şirk unsurlarındandır. Müşriklerin, putlar hakkında taşıdıkları inanç da bu şekildeydi ve küfre düşüşleri de bundan dolayı idi.
Aynı şekilde bir kimse herhangi bir zatın [bağımsız olarak değil de] Allah'ın bildirmesi sayesinde dilediği gibi bileceğine ve Allah'ın ona kudret bahşetmesiyle dilediği gibi fayda ve zarar verebileceğine inanırsa, bu da ayet ve hadislerde nehyolunmuş aşırılık kapsamına girer
"Dininizde aşırı gitmeyin"[26]
"Hnstiyanlann Meryem oğlu İsa'yı abarttıkları gibi beni abartmayınız. Benim için sadece Allah'ın kulu ve resulü deyiniz. [27]
Zira bu tarzda gayba muttali olmak fayda ve zarar verebilmek Cenab-ı Hakk'ın hiçbir peygambere ve meleğe bahşetmediği bir Özelliktir. Ancak bu tasavvur, "evliyanın kerameti haktır." şeklindeki sağlam bir Islamî esasa dayandığı için kişiyi küfre götürmez. Fakat bu tasavvur yerilmiş bir inanç olup şirkin nedenlerinden ve görüntülerinden sayılmıştır. Nitekim bazen kişiyi bilfiil şirke götürdüğü de vâkidir.
Bazı salih kulların keramet nevinden ve harikulade bir tarzda Allah'ın büdirmesiyle gaybı bazı şeyleri bilebileceklerine inanmak, yahut Cenab-ı Hakk'ın onları diğer insanlann yapamadığı harikulade işlere muktedir kılmasına itikat etmek hususuna gelince, bu İslam'ın bize takdim ettiği ve insanlara inanmalarını emrettiği orta yoldur. [28]

B. İbadetlerde Ölçüsüzlük

İkinci aşırılık, ibadetlerle ilgilidir. Sünnetin temelde öngörmediği birtakım ibadetlerin icat edilmesini buna örnek verebiliriz. Bu gibi uygulamalar, ulemânın ittifakla karşı çıktığı hakikî bidatlardır. Temelde sünnete dayanan; ancak keyfiyet ve nitelik bakımından sünnette yer almayan uygulamalar da aşırılığın bu kısmı içinde mütalaa edilebilir. Bu nevi uygulamalar, muhakkik alimlerin karşı çıktığı izafî bidatlardır. Aşırı derecede uykusuzluk, mübâh olan birtakım dünyevî lezzetleri herhangi bir şüphe veya harama vesile olma durumu söz konusu olmadığı halde haram kabul etmek ve acem mistisizminden esinlenerek şeriatın öner-mediği bir takım yöntemlerle nefse işkencede bulunmak bu aşırılığın zikredilebilecek diğer örnekleridir. Nitekim Peygamber döneminde de bazı sahâbîlerin bu türden bir zühd anlayışınayeltendiklerini ancak Peygamberin bunu nehyettiğini görmekteyiz.
Hz. Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre ashabdan üç kişi Peygamber (SAV.) eşlerinin evlerine vartp Peygamber (SAV.)'in ibadetiyle ilgili soru sorarlar. Aldıklan cevaplar üzerine Peygamber'in ibadetini (kendilerine göre) az bulmuşçasına şöyle derler: "Biz nerede Allah Resulü (S.A.V.) nerede? Onun gelmiş ve geçmiş bütün günahlan bağışlanmıştır." Biri "Bundan böyle geceleri ibadetle geçireceğim" der. Bir diğeri, "Ben de bundan böyle bütün günleri oruç tutarak geçireceğim" der. Üçüncüsü "Ben de kadınlardan uzak durup ebediyen evlenmeyeceğim." der. Durum Peygamber (SA.V.)'e İntikal edince Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurur: "Bunu diyen siz misiniz? Allah'a yemin ederim ki ben Allah'tan en fazla korkanınızım. Ancak bununla beraber hem oruç tutar, hem de iftar ederim. Hem uyurum, hem de kalkıp namaz kılanm. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim yolumdan yüz çevirirse benden değildir.[29]
Yine Hz. Enes'in aktardığına göre bir gün Allah Resulü (S.A.V.) mescide girince iki sütün arasında uzatılmış bir halat görür. Bunun ne olduğunu sorunca halatın Zeynep'e ait olduğunu, geceleri ibadetten yorulunca buna tutunarak İbadete devam ettiğini bildirirler. Allah Resulü (SA.V.) şöyle buyurur: "Bunu çözün. Sizden biri rahaük içinde namazını kılsın. Yorulduğunda otursun[30]
İbni Abbas anlatır: Bir gün Allah Resulü hutbedeyken adamın birinin ayakta beklediğini fark etti. Allah Resulü adamın neden hep ayakta beklediğini sordu. Şöyle dediler: Bu, Ebu İsrail'dir. Hiç oturmayıp daima ayakta kalmaya, gölgelenme-meye, konuşmamaya ve sürekli oruç tutmaya kendisini adamıştır. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu:
"Söyleyin konuşsun, gölgelensin ve otursun, orucunu da tamamlasın.[31]
Bu İki tür aşırılık daha ziyade rafızîlerde, ilimden ve İslam'ın safiyetinden uzaklaşmış bulunan [tarikat ismini hakketmedikleri halde bu isme bürünen] bazı çevrelerde bulunmaktadır. Bu aşırılıklar ya cehaletten ya da yabancı birtakım âmillerin etkisi sonucu oluşmaktadır. [32]

IX. Cahillerin Tevili

Cahillerin teviline gelince, bazı mezhep mutaassıplarının yaptığı gibi mezhep imamlarının görüşlerine uymayan nassları uzak tevillerle yorumlayıp imamların görüşlerine uygun hale getirmek bu çerçeveye dahil edilebilir. Böyle bir tavır aslında mezhep imamlarının da razı olmadığı bir tutumdur. Zira alimin görevi nassları esas alıp mezhepleri nassa tabi kılmaktır. Mezhep imamlarının temel yaklaşımı da budur. Nitekim bir çok imamın "Hadis, sahih ise benim mezhebim odur." dediği sabittir.
Ulemadan birçok kimse bu taassupçu tutumu tenkit etmiştir. Bu cümleden olarak İmam İzzeddin b. Abdüsselam şunları ifade etmektedir: "Ne gariptir ki, mukallid fakihlerden bazıları imamların dayandığı kurallarda telafisi imkansız olan bir zaafa muttali oldukları halde onu taklit etmeye devam ederler. Taklitte ısrar edip; Kitap, Sünnet ve sahih kıyasın desteklediği mezhebi terk ederler. Öte yandan Kitap ve Sünnetin zahirini reddetmek için değişik hilelere ve batıl tevillere başvururlar. Bütün bunları aa taklit ettikleri imamı savunma adına yaparlar."
Ancak burada şöyle bir soru akla gelebilir: Sahih bir hadisle karşılaşıp onun mezhep imamının görüşüne muhalif olduğunu gören kimse ne yapmalıdır?
Cevabı İbni Salâh'dan dinleyelim: "Şafiî bir kimse mezhebine muhalif bir hadis görürse önce mutlak ictihad veya bahse konu olan bâb ve mesele için gerekli donanıma (otâtu'i-ictihâd)sahip olup olmadığına bakılır. Şayet böyle bir donanıma sahipse mezhepten bağımsız bir şekilde söz konusu hadisle amel edebilir. Ancak içtihadı donanıma sahip olmamakla beraber hadise muhalif düşme kendisine ağır geliyorsa konuyu araştırır. Şayet araştırma sonucu muhalif görüşe ilişkin tatmin edici bir cevap bulamazsa, Şafiî dışında herhangi bir İmamın kendisiyle amel ettiği bir hadis ise onunla amel eder. Bu durum, söz konusu şahsın kendi imamının mezhebini terk etmesi için mazeret olur."
Nevevî, İbni Salâh'm ifadesini uzun uzadıya naklettikten sonra şunları kaydeder: "İbni Salâh'm söylediği, güzel ve isabetli bir açıklamadır.[33]
Bazı fakihlerin yaptığı, İslam'ın ruhuna ve genel maksatlarına aykm düşen, şâriin güttüğü maksada aykırı sonuçlar doğuran ya da şer'î maksadın tahakkuk etmesini engelleyen şer'î hileler de cahillerin tevili kapsamında değerlendirilmelidir. Tabiî ki bu hileler, bütün alimlerin kabul ettiği dinî kolaylıklardan farklıdır. Dinî kolaylık ve çıkış yollan denebilecek bu nevi şer'î çözümler her şeyden önce sahibinin fıkıhtaki derinliğine dalalet eder. Nitekim başta İmam Ebu Hanife olmak üzere imamlardan pekçok kimse bu alanda büyük üstünlük göstermiştir.
Sûfiyeden bazı kimselerin Kitap ve Sünnetteki nasslann bir kısmını Arap dilinin üslûp ve özelliklerine, nassın vurûd sebebine ve genel akışına aykırı olacak tarzda yorumlaması da söz konusu fâsid (yanlış) tevile girer. Mesela bazılarının Cibril hadi-sincTekı "sen onu görmesen de o seni görmektedir. [34]ifadesiyle ilgili söyledikleri buna örnektir. Bunlara göre hadisteki "tekun" fiili "tamme" olarak ele alınacak "terâhu" fiili de "in" edatının cevabı olacaktır. Bu durumda hadis şöyle bir mana ifade etmiş olmaktadır: "Şayet sen kendi varlığını ve enaniyetini terk edipnefsini görmezsen Cenab-ı Hakk'ı görürsün. Yani vuslata erip marifetullâhın zevkine vararak onu tanırsın. Ve Cenab-ı Hakk'ın murâkabesiyle müşerref olursun." Bu mana sahih olmakla birlikte Arapça'nın özellikleri açısından hadisin buna hamledilmesi batıldır. Şayet hadis bunu ifade etmiş olsaydı hadisteki "terâhu" kelimesi "terah" şeklinde meczûm olurdu. Ayrıca hadisin genel akışı ve vurûd sebebi de bu mananın irade edilmesini engellemektedir.
Bazı mutasavvıfların bir kısım nassları kendi aslî manalarından çıkarmaksızın onlardan birtakım itibarî manaları anlamaları bu olumsuz tevillerle karıştırılmamalıdır. Bunlar, ulemanın kabul ettiği ve işarı tefsir olarak isimlendirdiği manalardır. Bu tür tefsirin en güzel örneği, Kuşeyrî'nin "Letâifu't-İşârât" adlı eseridir.
Keza bazı tevilci alimlerin sıfatlarla ilgili nasslan tevil edip Arapça'nın üslûp ve özelliklerine ters düşecek tarzda ya da Cenab-ı Hakk'ın Zat-ı Zülcelâli hakkında eksiklik vehmini u-yandıracak şekilde birtakım manalara hamletmesi de cahillerin tevili kapsamına girer. Mesela "Rahman olan Allah arşa istiva etti[35] ayetindeki istivayı "istila" ya yormak bu türden bir tevildir. Zira isûîa, Cenab-ı Hakk'ın münezzeh olduğu karşılıklı galebeyi dolaylı olarak çağnştırmaktadır. [36] Cenab-ı Hakk'ı noksanlık bildiren ifade ve manalardan tenzih ettiğimiz gibi, noksanlığı çağrıştıran şeylerden de tenzih etmek gerekir. Onun yüce azameti her türlü noksanlık şaibesinden muallâ ve müberrâdır.
Ancak bu tür naslan, sözün siyakına uygun düşecek tarzda Araplann anladığı yaygın mecazî manalara hamletmeye gelince bu, başvurulması gereken en doğru ve en İsabetli tavırdır. Fakat naslann belirttiğimiz tarzda mecazî manaları bulunmuyorsa, bu durumda yapılması gereken şey onlan olduğu gibi bırakmaktır. [37]

X. Zikri Biz indirdik, Onu Yine Biz Koruyacağız

Hasılı, İslam'a giren bütün haricî unsurlar, bu üç fırka yoluyla yani cahilce tevillerde bulunan ve aşın giden müslürnanlarfa, dine sızarak tahribatta bulunmaya çalışan garazkâr batıl ehlinin kanalı ile girmiştir.
Cenab-ı Hakk "Zikri biz indirdik ve elbette onu yine biz koruyacağız.[38] beyanıyla bu dini kendi garantisi altına aldığını bildirmiştir. "Bu ilmi, her kuşağın adil olanları devralıp taşıyacaktır" hadisi bu ayetin tefsiri olabilecek niteliktedir. Yani dinin korunması İslam'a dahil edilmek istenen bu üç yabancı unsurun ayıklanması seçkin alimler vasıtasıyla olacaktır. Bu, müslüman alimlerin her zaman ve mekanda yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. İlmin azaldığı, cehaletin galebe çaldığı, bidat ve hurafelerin yayıldığı dönemlerde bu gereklilik daha belirginleşir.
Bizlere vaadini gösteren ve bu nebevî ihbarı ve mucizeyi gerçekleştiren Cenab-ı Hakk'a hamd u senalar olsun. Bu nimetlerin bir göstergesi olarak gerek tarihte gerekse günümüzde muhakkik alimler bu üç sapkın fırkayı sürekli gözetlemiş ve gereken önlemi almışlardır. Aşırıya gidenlerin aşırılıklarını, batıl ehlinin ürettiği şüpheleri ve cahillerden neşet eden tevilleri reddedip, bunların geçersizliklerini ortaya koymuş ve bunların İslam'a ait olmadığını açıklayarak hakkı layık olduğu yere oturtmuşlardır. [39]

XI. Tuzakların Boşa Çıkması

Bu çalışmamızda, müsteşriklerin ve onları Allah'a büyüklüğü yakıştıramayan yerli uzantılarının sünnete ilişkin ilen sürdükleri şüphelerini ele almayı amaçladık.
Nitekim Cenab-ı Hak, bu tuzak sahiplerinin emellerini kursaklarında bırakan, onlann şüphelerini çürüten ve bu şüphelerin ne objektif ilmî araştırmalarla ne de insaf ölçüleriyle bağdaştığını; aksine bunların sadece bâtılı hak, hakkı bâtıl olarak gösterip, insanları ona karşı şüpheye düşürmeyi amaçlayan telkinler olduğunu beyan eden zatları müsahhar kılmıştır. Bu cümleden olarak es-Sünne ve Mekânetuha fi't-Teşrîi'l-İslamî adlı değerli eseriyle Oryantalizm putunu yıkan Dr. Mustafa Sıbâî'yi, Hücdyetu's-Sünne adlı eşsiz eserin sahibi Abdulğanî Abdulhalık'ı, Dirâsât fi'i-Hadîsi'n-Nebevt ve Tarihi Teduînihi isimli büyük kitabın sahibi Muhammed Mustafa el-A'zamî'yi, Lemehât miri Tanhi's-Sünne ve ölûmi'İ-Hadîs adlı değerli kitabın sahibi Abdulfetteh Ebu Ğudde'yi, Difâun ani's-Sünne adlı yararlı kitabın yazan Muhammed Ebu Şehbe'yi, el-Hacfis ve'l-Muhaddisûn ve Mekânetu's-Sünne fi'l-İslam adlı kitaplann müellifi Muhammed Ebu Zehv gibi konuyla ilgili çok değerli çalışmalarda bulunup, konunun hakkını veren ve hakkı layık olduğu mevkide ele alan alimleri zikredebiliriz. [40]

KİTABIN TELİF NEDENİ

Beni bu kitabı yazmaya sevk eden şu üç şey oldu.
Bunların birincisi ve başhcası bilindiği gibi son dönemlerde Türkiye'de ilim kisvesine bürünen dili ve kalemi keskin ancak aklı ve gönlü şaşkın olan, dolaylı veya dolaysız bir şekilde oryantalistlerden beslenen bazı kimseler çıkıp sünnetin hüccet değerini inkar etmeye, bundan hareketle İslam'ın esas ve sabitelerini, zarûrât-i dîniyeden olan ve ümmetin icmâına mazhar olan birçok hakikati ve hükmü reddetmeye başladılar. Bundan daha kötü ve daha acı olanı ise bu müsteşrik uzantılannın bunca cinayeti müslüman halkın gözü önünde dîni savunma ve dinî hakikatleri açıklama adına yapmalarıdır. İşte beni bu kitabı yazmaya sevk eden en esaslı amil bu oldu. [41]

İkinci Amil.

Bu alana dair yazılmış eserler, bütünü itibariyle konunun hakkını veren ve konuyu bütün yönleriyle ele alıp inceleyen ihatalı çalışmalardır. Ancak bunların her biri tek başına konuyu ihata edip aydınlatacak nitelikte değildir. Belki de bunlar arasında konuyu tamamıyla açıklamaya en yakın olanı Hücciyetü's-Sünne adlı kitaptır. [42]

Üçüncü Amil;

Bu kitaplar, genelde uzun ve hacimlidir. Küçük hacimli olanlar ise konuyu sadece bir y^rüyle ele alıp incelemişlerdir. [43]

Kitabın Üslûp ve Özellikleri

Bu nedenlerden dolayı hacim itibariyle küçük, ancak konunun hakkını veren, meseleyi bütün yönleri ile kuşatan, daha önce yazılanların özünü içeren, herkesin kolay edinebileceği ve okuyup taşıyabileceği bir kitap yazmak istedim.
Kitapta zayıf olan savunma üslûbu yerine, güçlü olan arz üslûbunu tercih ettim. Konuların son kısımlarında genelde konuya ilişkin şüphelere değinip, bunların geçersizliğini açıklamaya çalıştım. Bununla beraber açıkça değinmediğim bazı şüpheler de bulunmaktadır ki, şayet bunlara da değinecek olsaydık kitap uzayıp genişleyecek ve bizim amaçladığımız özlü ve küçük hacimli olma özelliğini kaybedecekti. Ancak kitaptaki konuları hakkıyla özümseyen dikkatli bir okuyucu, sünnetle ilgili ileri sürülen her türlü şüphenin geçersizliğini anlamakta zorlanmayacaktır. Bunun yanı sıra böyle bir okuyucunun sünnete ve onun hüccet oluşuna duyduğu güven artar. Buna mukabil sünnet konusunda şüphe uyandırmaya çalışanlara, onların bilgi ve samimiyetlerine itimat etmez. Aksine onların küçüldüğüne ve sadece hakkı bâtıl olarak gösterip, hakta şüphe uyandırma amacını güttüklerine kani olur. Onlardan gelecek olan her tülü telkini hiç etkilenmeden ana hatlarıyla reddedebilir.
Konuyla ilgili şüphelere ve bunların geçersizliğiyle ilgili geniş bilgi edinmek isteyenler Muhammed Ebu Şehbe'nin Difâun ani's-Sünne adlı kitabına bakabilirler. Bu kitapta başka yerlerde bulunmayan detaylı bilgiler bulunmaktadır.
Kitabı mantıkî bir düzen içerisinde, müteselsil ve akıcı bir şekilde düzenledim. Önce işlenmesi gereken konuları öne alıp sonra işlenmesi gerekenleri sona bıraktım, bu yönüyle kitap, her bölümünün okuyucuyu bir sonraki bölüme sürüklediği kıssa kitaplarına benzemektedir. Kitap, okuyucuya konuyla ilgili sistemli, tam ve derli toplu bir bilgi sunmaktadır. [44]

Kitabın Tertip ve Fihristi

Kitabı bir giriş, dört bölüm ve bir sonuç şeklinde düzenledim.
Giriş kısmında kitabın ana konularından önce ele alınması gereken iki konuyu işledim. İlk olarak tebliğe ilişkin konularda peygamberlerin masum olup olmadığı konusunu işledim. Zira peygamberlerin ismeti bu konunun dayandığı temel esasür. ikinci olarak, sünnetin sözlük ve ıstılahı manalarını beyan etmeye çalıştım. Çünkü bu nokta şüphelerin çokça ileri sürüldüğü bir noktadır.
Birinci Bölüm sünnetin önemine dairdir. Bu bölümde başlıca işlenecek konular şunlardır: Peygamber (S.A.V.)'in sünnete verdiği önem, sahabenin ezberleme, öğrenme ve uygulama bakımından sünnete verdiği önem, sahabenin kendi aralarında hadisi müzakere etmesi, sahabenin hadis müzakeresini karşılıklı olarak birbirlerine tavsiye etmesi, sahabenin ruh dünyasında sünnetin konumu, hadis talebi uğruna sahabenin yaptığı yolculuklar (rihle), rihle faaliyetinin başlaması, önemi ve sebepleri.
İkinci Bölüm sünnetin yazıya geçirilmesiyle alakalıdır. Bu bölümdeki konuları da şu şekilde sıraladık. Hadisleri derleme işini düşünen ilk kişinin Ömer b. Abdülaziz olduğu şeklindeki yaygın hatayı değerlendiren bir giriş, Peygamber (S.A.V.)'in sünneti yazmaya İzin vermesi, hadis yazımını nehy eden hadisler, yazmaya müsaade eden hadislerle yazmayı nehy eden hadislerin telifi, (bağdaştırılması) sahabenin sünnet yazımına verdiği önem, sahabe şakirdlerinin sünneti ashapdan alması ve yazma işine verdiği önem, tabiin kuşağının sünnetin yazım ve tedvinine verdiği önem, sünnetin hicrî ikinci asırda tedvini ve bu çağda yaşayanlann sünnet uğruna gerçekleştirdikleri üstün hizmetler, sünnetin hicrî üçüncü asırda tedvini ve seleften bazı kimselerin ilmi yazmaktan hoşlanmaması ve bunun sebepleri, hadis aktarımında kullanılan bazı ıstılahların izahı, hadis aktarımının sadece şifahî olduğu vehmi, Bazı sahabîlerin hadis rivayetinden kaçınması diğer bir kısmının da bunu nehy etmesi ve bunun nedenleri.
Üçüncü Bölüm sünnetin genel olarak hüccet oluşuna dairdir. Bu bölümde işlenecek başlıca konular şunlardır: Kur'an'a göre sünnetin delil oluşu ve Cenab-ı Hakk'ın Peygamber (S.A.V.)'i Kitabın açıklayıcısı kılışı, O'nu uyulması gereken en güzel örnek ilan ettiği ve kendisine teşrf (yasama) yetkisi bahşettiği, Kur'ân-ı Kerim'in vahyin iki kısmına yani vahy-i metlûv ve vahy-i gayr-İ metlûve delâleti, sünnete göre sünnetin delil oluşu, Peygamber (S.A.V.)'in nübüvvet ve ismetine dayanarak sünnetin hüccet oluşunu İspatlama, sahabe tatbikatına göre sünnetin delil oluşu, sünnete başvurmadan Kur'an'ı yaşamanın imkansızlığından hareketle sünnetin hüccet değerini ispatlama, selef-i salihinin sözlerinde sünnetin hüccet değeri, sünnetin hüccet değerinin icma ile sabit oluşundan hareketle sünnetin hücciyetini ispatlama.
Sünnetin hüccet değerini inkar edenlerin geneli sünneti olduğu gibi reddetmemektedir. "Zannı ifade ediyor ya da güvenilir yollarla nakledilmemiştir" gerekçeleriyle sadece haber-i vahidi reddetmektedirler. Buna mukabil tevatürle sabit olan haberleri kabul etmektedirler. Bundan dolayı Dördüncü Bölümü haber-i vahide ayırdım.
Dördüncü Bölümde önce fer'î konularda zan ile amel e-dilmesi gerektiğini ispatladım. Sonra Peygamber (S.A.V.)'in sünnetinin bize aktarıldığı yöntemin, haberlerin nakli için en sağlam ve en güvenilir yöntem olduğunu, bundan daha sağlam ve daha güvenilir bir yöntemin mümkün olmadığını kat'î delillerle ispatladım.
Dördüncü Bölümdeki başlıca konular şunlardır: Haber-i vahidin hüccet oluşu, haberi vahidin akide konulannda hüccet değeri, müslüman ilim adamlarının sahih hadisleri sahih olmayan hadislerden ayırt etmek için sarf ettiği eşsiz çaba. Bu fasıl, ayrıca şu hususları da kapsamaktadır: İsnadın dindeki önemi, sahabe ûönen »nde İsnada ihtiyaç duyulmadığı, sahabenin Peygamber (S.A.V.)'e yalan isnad etmekten beri olduğu, Ashabtan
bazı kimselerin diğer sahabîlere ait rivayetleri inkar edişinin yalan ithamından kaynaklanmadığı aksine itirazda bulunan sahabeye göre diğer sahabîlerin yanılması ihtimaline dayandığı, ravilerin tarih ve vefaü, ravilerin tenkidi, cerh ve tadil dediğimiz hâl kritiği, selef ulemasının raviler hakkında konuşmaktan kaçınması, muhaddislerin ravi tenkidinde yanlı davranmaktan beri oldukları, tenkidin söz konusu edilen ravilerin hayatlarının bütün yönlerini kapsadığı, cerh ve tadil ilmi, cerh ve tadil ilminin önemi ve bunun sadece İslam Ümmetine özgü oluşu, ravilerin tabi tutulduğu titiz tasnif, hadisin metin ve mana bakımından incelenmesi, tenkid esaslarının sahabe döneminden beri varolduğu, muhaddis imamların bunları sistemleştirdiği, muhaddislerin hadisi kabul veya redederken akla riâyet ettikleri, muhaddislerin metin tenkidi için belirlediği esaslar, muhaddis ve fakihlerin bu kıstasları metinlere hakkıyla uyguladıkları, ilelu'l-hadis ilmi ve mustalahu'l-hadis İlmi, muhaddis İmamların ravilerin durumlarını çok sıkı bir tetkikten geçirdikleri ve çok köklü bir tenkid melekesine sahip oldukları.
Bunun akabinde sünnetin; Kur'an'ı tekid eden, açıklayan ve müstakil teşri kaynağı olduğu şeklinde üç kısma ayrıldığını açıklayıp, bazılarının itiraz ettiği bu üçüncü kısmı kat'î delillerle ispatladık.
Sonuç kısmında ise sünnetin hüccet oluşuna dair itirazları ele aldık. Bu bölümde yer alan başlıca konular şunlardır: Tarihte sünnetin hücciyyetine ilk dil uzatanlar, günümüzde sünnetin hücciyyetine ilk dil uzatanlann müsteşrikler ve onların takipçileri olduğu, konuyla ilgili sözün özü, ve sünnetin hücciyyetine itirazda bulunanların üç sınıfta ele alınabileceği.
Burada sözümüzü noktalayıp konuyu bitirdik. Başarıyı veren de doğru yola ileten de sadece Allah (c.c.)'dır.
Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ve senalar olsun. Efendimiz Hz. Muhammed'e, O'nun âl ve ashabına salât u selâm olsun.
Muhammed Salih Ekinci
Konya, Arefe Günü 1418[45]

GİRİŞ

PEYGAMBER (S.A.V.)'İN İSMETİ, SÜNNETİN LÜGAVÎ VE ISTILAHI TANIMI

I. Peygamberlerin Masum Oluşu

Peygamberlerin masumiyeti konusu, çok yönlü bir konudur. Burada bizi ilgilendiren husus, peygamberlerin tebliğ vasfına zarar getirecek şeylerden uzak oluşlarıdır. Zira sünnetin hüccet değeri buna bağlıdır. Bu sebebden konunun bu yönünü işlemekle yetineceğiz. [46]

A. Peygamberlerin, Tebliğ Vasfına Zarar Getirecek Şeylerden Uzak (Masum) Oluşu

Peygamberlerin (S.A.V.) tebliğ vasfını zedeleyen şeylerden uzak olması gerekir. Mesela ilahî mesajı gizlemek, nazil olan herhangi bir hükmü bilmemek, ilahî hükümlerde şüpheye kapılmak, ilahî hükmün tebliğinde ihmalkârlık yapmak, risâletin başlangıcında ve sonrasında şeytanın kendilerine melek suretinde görünüp, onları aldatması, vesvese yoluyla onların zihinlerine hakim olması, Allah (c.c.)'dan aktardıkları herhangi bir haberde bilerek yalan uydurma, gerek sözlü ve fiilî beyanlarda gerekse ihbarı ve inşâî açıklamalarda indirilen ilahî hükme aykırı bir beyanda bulunmaktan münezzehidirler.
Bundan dolayıdır ki, bütün dinlerin mensupları peygamberlerin, tebliğ vasfına halel getirecek hususlardan berî olduğu konusunda ittifak halindedirler. Bunun delili ise risalet ve risaletin dayandığı mucizelerdir.
Mucizeler, Cenab-ı Hakk'ın peygamberlerin risalet davasını tasdik etmek için onlara bahşettiği özelliklerdir. Mucizeler, âdeta Cenab-ı Hakk'ın "elçilerim benden naklettikleri hususlarda doğru söylüyorlar." beyanı yerine geçen bir delâlete sahiptir. Şayet peygamberlerden tebliğ vasfına halel getirecek bir şeyin sadır olması mümkün olsaydı, mucizenin delâleti geçersiz olur ve ilahî risaletle güdülen amaç kaybolurdu.[47]
Cenab-ı Hakk, Rasûlü'nün en ufak bir ihmalkârlık yapması durumunda risaleti tebliğ etmemiş olacağını bildirmiş ve onun bütün yaratıklara karşı koruma altında olduğunu beyan etmiştir.
"Ey Rasûl, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni İnsanlardan koruyacaktır.[48]
Cenab-ı Hakk, Peygamberini bütün saptırmalardan veya risaleti tebliğ konusundaki engellemelerden de koruyacağını bildirmiştir.
"Allah'ın lütfü ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'i ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfü gerçekten büyük olmuştur. [49]
Keza Cenab-ı Hakk, elçisinin herhangi bir şey uydurması durumunda ona en şiddetli azabı İndirip onu helak edeceğini beyan etmektedir.
"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, hiç şüphesiz o {Kur'an) çok şerefli bir elçinin sözüdür. Ve o bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz. O bir kahin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz. O, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kıskıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını kopanrdık. Hiçbiriniz de buna mani olamazdınız. [50]
Bununla birlikte Cenab-ı Hakk, Rasûlü'nün ilahî mesajı, gereği gibi tebliğ ettiğine ve sadık bir elçi olduğuna, kendisine emrolunanlan yerine getirip İnsanları hakka ve sırat-ı müstakime çağırdığına şehadet etmektedir.
"Muhakkak ki sen sırat-ı müstakime hidayet edersin. [51]
"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ummî peygamber'e uyanlar (var ya), işte o peygamber onlaraiyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar."[52]
"Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muham-med Sallallâhu Aleyhi ve Sellem), sapmadı ve batıla inanmadı; o arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahiyden başkası değildir. [53]
"Bu gün size dininizi ikmâl ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim. [54]
Bu ayet Peygamber (S.A.V.)'in hayatının son dönemlerinde nazil olmuş bir ayet-i kerimedir.
Nitekim Peygamber (S.A.V.) de kendisi hakkında bu istikamette şehadette bulunmuş ve ne pahasına olursa olsun tebliğ görevine bağlı olduğunu beyan etmiştir.
"Cenab-ı Hakk'ın size emrettiği hiçbirşey yoktur ki, size bildirmiş olmayayım. Cenab-ı Hakk'ın sîzi sakındırdığı hiçbir şey yoktur ki sizi ondan sakındırmış olmayayım. [55]
Peygamber (S.A.V.) amcası Ebu Talib'e hitaben şöyle buyurmuştur:
"Ey amca, Allah'a yemin olsun ki bu işten vazgeçmem için güneşi sağıma, ayı da soluma koysalar, Allah bu dini galip kılıncaya ya da ben bu uğurda yok oluncaya kadar bunu terk etmem [56]

B. Peygamberlerin Tebliğe İlişkin KonulardaSehiv ve Yanılgı Şeklinde Bile Olsa Yalandan[57] **Beri (Masum) Oluşları**

Sehiv ve yanılgıdan maksat unutkanlık ve nebevi maksadı aşan dil sürçmeleridir.
Peygamberlerin (aleyhimusselâm) tebliğe ilişkin konularda kasten yalan uydurmaktan uzak olmaları gerektiğini daha önce belirttik.
Peygamberlerin yanılgı, unutkanlık ve sehiv şeklinde bile olsa yalandan masum oluşlanna gelince İmam Ebu İshak el-İsfirayini ve birçok imamın görüşüne göre peygamberlerin bu nevi yalandan da masum olmaları gerekir. Bu görüş, aynı zamanda tercihe şayan görüş olarak kabul edilmiştir. ;Zira mucize, peygamberlerin kasten yalan uydurmaktan masum olduklarına delâlet ettiği gibi, sehiv ve yanılgı şeklinde bile olsa yalan söylemekten beri olduklanna da delâlet eder. Çünkü mucize, bir nevi Cenab-ı Hakk'ın "kulum benden naklettiği bütün hususlarda doğru söylüyor" beyanı mesabesindedir. Şayet sehven yalan caiz olmuş olsaydı, mucizenin anlamı zedelenirdi.
Sahabenin Peygamber (SAV.)'den sadır olan her haberi, kasten veya sehven sadır olup olmadığına bakmadan tereddütsüz bir şekilde tasdik etmeye koşması da bu görüşü desteklemektedir.
Abdullah b. Amr'dan rivayet edilen şu olaya bakalım.
Ben:
"Ey Allah'ın Rasûlü senden duyduğumuz her şeyi yazalım mı?" dedim.
Allah Rasûlü cevaben: "Evet" dedi.
"Hem normal, hem de öfkeli olduğun hallerde de mi?" diye sorunca Allah Rasûlü şöyle buyurdu:
"Evet, zira ben bütün durumlarda haktan başkasını söylemem.[58]
Bilindiği gibi öfke hali genelde yanılma, sehiv ve unutkanlığın vuku bulduğu bir hâldir. Buna rağmen Peygamber (S.A.V.) haktan başkasını söylemediğini ifade etmektedir.
Kadı EbubekÎr el-Bakillânî ve diğer bazıları tebliğe ilişkin sözlerde peygamberlerin sehiv ve yanılgıya düşebileceklerini; ancak bu durum üzere onaylanmayıp, Allah (c.c.) tarafından uyarılacakları görüşünü savunmuşlardır. Bunlara göre mucize, kasten yalan söylemenin İmkansızlığına delâlet etse de sehven yalanın imkansızlığına delâlet etmez.
Fakat Kadı Iyâz "eş-Şifâ" adlı eserinde konuyla ilgili ihtilafı başka bir şekilde aktanr: "Hata veya sehiv sonucu yalanın sadır oluşunun imkansızlığı konusunda hiç kimse ihtilaf etmemiştir. Ebu İshak ve onun paralelinde görüş serdedenler bu konuda iki delilin olduğunu, yani sem'î olan icma deliliyle aklî olan mucize delilinin bulunduğunu ileri sürerken, Kadı Ebubekir ve ona tabi olanlar konuyla ilgili delillerin sadece birinci delilden ibaret olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlar, mucizenin mezkur hükme delâletini kabul etmiyorlar. Dolayısıyla tartışma noktası, mucizenin hükme delâlet edip etmemesidir. Yoksa hükmün esası ve icmanin buna delâlet edip etmemesi değildir.[59]

C. Peygamberlerin Tebliğe İlişkin Fiillerde Sehivden Berî Oluşu

Peygamberlerden sadır olan fiiller üç kısma ayrılır: [60]

1. Tebliğ amacı gütmeyen ve sadece peygamberlere has dinî işler, kalbi zikirler ve buna benzer fiiller. Bu konuda peygamberler de diğer insanlar gibi sehiv ve yanılgıya mâruz kalabilirler. Alimlerin çoğu bu görüşü benimsemiştir. Bu kısım fiiller esas konumuzu teşkil etmemektedir. [61]

2. Ümmetin bilgilendirilmesi maksadıyla yapılan tebliğ amaçlı fiiller. Bu, peygamberlerin tebliğ veya talim amacıyla daha önce hiç yapmadıkları fiilleri ilk olarak yapıp, hükmünü beyan etmesi şeklinde olur. Bu tür fiillerde peygamberler, kesinlikle sehiv ve yanılgıdan masumdurlar. Aksi takdirde ilahî risalet ile güdülen amaç kaybolup gider. [62]

3. Ümmetin bilgilendirilmesi maksadıyla yapılmamış olan tebliğ amaçlı fiiller. Bu da ümmetin bünyesinde yerleşip kökleşinceye kadar peygamberlerin daha önce defalarca yaptığı ve diğer insanlarda olduğu gibi sadece ibadet amacıyla gerçekleştirdikleri fiillerde söz konusu olur. Bu tür fiillerin tebliğ fiilleri olarak isimle ndirilmesinin nedeni bunlann sadece Peygambere özgü olmaması ve daha önce zikri geçen tebliğ amaçlı fiillere benzemesinden dolayıdır. En sağlam görüşe göre peygamberin hata üzere onaylanmaması ve anında uyarılması şartıyla bu

fiillerde sehiv ve hata caizdir. Bunun nedeni de sehve terettüp edecek olan şer'î hükmün beyanıdır. Zira sehve terettüp eden hüküm hakkında fiilî tebliğde bulunmak, sözle tebliğde bulunmaktan daha etkili ve daha açıklayıcıdır. Böyle bir tebliğ karşıt ihtimâlleri ortadan kaldırma bakımından da daha uygundur.
Bu kısım fiillerde sehiv ve hatanın caiz olmasının nedeni, bu fillerin ne sözlü ifade konumunda olması ne de Allah Teâlâ'dan hükmün şu veya bu olduğu konusunda yapılan nakil mesabesinde olmasıdır. Dolayısıyla buradaki sehiv durumuyla mucizenin delâleti arasında bir çelişki yoktur.
Bundan sonra sehve terettüp edecek hükmün fiilî bir beyanla açıklanmasına gelince, bu, İçinde sehiv bulunması caiz olmayan sözlü ifadeler mesabesinde ibtidaî bîr beyan olup, i-kinci kısma girer. Peygamber (S.A.V.)'in namazda sehive maruz kaldığını anlatan hadislerin bildirdiği sehiv, hiç kuşkusuz üçüncü kısımda geçen türden bir sehivdir. Şayet bu ilk beyan aşamasında olmuş olsaydı, sahabe mesela Zülyedeyn olayında namazın İki rekatlı olduğuna İnanıp, sehiu ile kasr arasında tereddüde kapılmaz ve Zülyedeyn gibi biri de Peygamber'e "yanıldın mı, yoksa kısalttın mı?" diye sormazdı.[63]

II. Sünnetin Lüğavî Ve Istılahı" Anlamı

A. Sünnetin Lüğavî Anlamı

el-Kamûs ve Usanu'l-Arab'ta belirtildiğine göre Sünnet, sözlükte yol anlamına gelmektedir. Lisanu'l-Arabm müellifi Ibnu'l-Manzûr şunları kaydeder: "Sünnet, aslında yol için kullanılır. Önceki insanlann izlediği ve sonrakiler için yürünür hale gelmiş yol demektir."
Muhtaru's-Sihâh'ın sahibi de şunları kaydeder: "Sünnet, sözlükte yol ya da iyi veya kötü davranış demektir."[64]

B. Sünnetin Istılahı Anlamı[65]

1. Muhaddislere Göre Sünnet

Muhaddislerin ıstılahında sünnet: Peygamber (S.A.V.)'den nakledilen söz, fiil, takrîr, ahlâkî sıfat, yaradılışa ilişkin özellik ve bi'setten önce ya da sonra sadır olan davranışlara denir. Muhaddislerin çoğuna göre sünnet hadisle eşanlamlıdır.[66]

2. Usûlcülere Göre Sünnet

Usûlcülere göre sünnet: Kur'an haricinde Peygamber (S.A.V.)'den sadır olan söz, fiil ve takrirlere denir. [67]

3. Fukahaya Göre Sünnet

Fukahaya göre, sünnet: Farz ve vacipler dışında Peygamber (S.A.V)'den sadır olan her şey sünnettir.
Kitap, Sünnet ve Arap şiirlerinde sünnet kelimesinin kullanım alanını inceleyen bir araştırmacının varacağı sonuç şudur: Cahiliye dönemi Arapları kasidelerinde sünnet kelimesini yol manasında kullanmışlardır. Kelime, Kur'an-ı Kerim'de yol ve âdet anlamında kullanılmıştır. Bu anlamlardan ikincisi (âdet) de, birinciye raci'dir. Peygamber (S.A.V.)'in hadislerinde de aynı anlamda kullanılmıştır.
Kelime daha sonra ifade ettiği genel anlamdan müslümanlar arasında bilinen ıstılahı manaya kaydırılıp başına tarif edatı {el) getirildi. Böylece [mutlak haliyle ekseriya[68] "Peygamber (S.A.V.)'in yolu ve şeriatı" anlamında kullanıldı. Tabii ki bu durum, kelimenin sözlük anlamının silinip yok olduğu anlamına gelmez. Bilakis kelimenin kullanımının devam ettiğini; ancak bunun dar ve sınırlı bir çerçevede devam etmekte olduğu anlamına gelir.
Sünnet kelimesinin manasına ilişkin aktardığımız bilgiler, bütün Müslüman araştırmacılar tarafından ittifakla kabul görmüş hususlardır. Bu konuda lugatcı, usûlcü, fukaha ve muhaddisler arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur.
Bilindiği gibi bir kelimenin manasını bilmenin yegane yolu, o dili orijinal şekliyle konuşanlardan, dilin asıl sahiplerinden öğrenmektir.
Ancak müsteşrikler, şüphe uyandırma amaçlı görüşlerinden bazılarını bu kelimeye bina etmek istediklerinden, kelimeleri yerlerinden oynatan selefleri gibi bu kelimeye yeni bazı anlamlar yükleyip, sünnet kelimesiyle ilgili değişik tezler ileri sürdüler. Bazıları bunun putperestlik dönemine ait bir ıstılah olduğunu savunurken bazıları bunun toplumun ideal durumu anlamına geldiğini savunmaktadır. Diğer bir kısmına göre İse kelime, ilk dönemlerde toplumun örfünü veya fikir birliği edilen hususlan ifade ederken, daha sonraları Peygamber (S.A.V.)'în fiillerine hasredilmiştir. Sonuçta Allah (c.c.) müminleri bunlann şerrinden korudu. Zira bu görüşlerin bazısı diğer bazısını tekzip edecek niteliktedir,
Müsteşrikler, bütün bunları sünnetin konumunu ve teşri değerini gözden düşürmek ve hüccet oluşunu inkar etmeğe zemin hazırlamak amacıyla yapmaktadırlar. Halbuki bütün söyledikleri, şüphe uyandırma amacına matuf olan mugalatalardır. Zira sünnetin hüccet oluşu, sünnet lafzına bağlı değildir. Bu İddiaları kabul ettiğimizi farzetsek bile bu, onlara bir şey kazandırmaz. Çünkü sünnetin hüccet oluşu RasûTe itaat mefhumuna bağlıdır. Rasûl'e itaatin vacip oluşu ise Kitap ve Sünnetle sabit olan bir husustur. Bu itaat aynı zamanda risaletin de bir gereğidir:
"Biz her peygamberi Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilsin diye gönderdik.[69]
Bütün çabalanna rağmen Oryantalistlerin tezleri kabul edilebilecek nitelikte değildir. Zira bunlar, gerek Goldziher'in "sünnet, İslam'ın alıp kullandığı cahili bir ıstılahtır." iddiasında, gerek Margoliouth'in "sünnet ilk dönemlerde örfî bir manaya sahipti" iddiasında, gerekse Schacht'ın çalışmalarında iit oürdüğü "sünnet, toplumun geleneği ve hakim örfü anlamına elir." iddiasında görüldüğü gibi delillere dayanmayan iddialardır. Çünkü bu iddialar, sünetin yol ve adet olduğunu ifade eden Arap kelamı ve şiirleriyle, Kur'an ayetleri ve Arap dili otoritelerinden bize ulaşan kat'î metinlerle köklü bir şekilde çelişmektedir.[70]
Bunu isbat eden nas ve metinlerden bir kaç örnek sunmak istiyoruz. [71]

C. Sünnet Kelimesinin Nas ve Metinlerde Kullanımı

1. Arap Şiirinde Sünnet Kelimesi

Lebîd, bir şiirinde şöyle der:
Babalarının kendilerine sünnet bıraktığı
bir topluluktandır o.
Nitekim her topluluğun bir sünnen" ve önderi vardır. [72]
Hassan b. Sabit şöyle der:
Fihr'den ve kardeşlerinden gelen önderler
İnsanlara, kendisine uyulacak bir sünnet bıraktılar. [73]

2. Kuranda Sünnet Kelimesi

"Allah size [helal ve haramı] açıkça bildirmek, sizi daha önce geçmiş [iyi] insanların yollarına {sünen) hidayet edip günahlarınızı bağışlamak ister. [74]
Kurtubî, ayetin tefsirinde şunlan kaydeder: "Sizi daha önce geçmiş insanların yollanna (sünen) hidayet eder, ifadesiyle daha önceki hakk ehlinin yolu kastedilmektedir. Bir görüşe göreayetteki 'hidayet'in açıkça bildirmek olduğu da rivayet edilmiştir.[75]
Ibni Kesir de ayetin tefsirinde şöyle der: "Allah (c.c), sizi daha önce geçmiş insanların iyi yollarına ve beğenip razı olduğu şeriatlara hidayet etmek istiyor. [76]
"Allah'ın öteden beri var olan sünneti budur. Ve sen Allah'ın sünnetinde bir değişiklik bulamazsın. [77]
îbni Kesîr der ki: "Allah'ın sünneti, Allah'ın yaratıkları hakkında öteden beri icra ettiği kanunu ve adeti demektir. [78]

3. Peygamber (S.A.V.)'in Hadislerinde Sünnet Kelimesinin Kullanımı

Peygamber (S.A.V.) de sünnet kelimesini bu çerçevede, yani yol ve adet anlamında kullanmıştır. Ancak bir resul vasfıyla Allah (c.c.) katından getirdiği yolu ifade etmek istediği zaman sünnet kelimesini kendi zâtına izafe edip "sünnetim" sünneti) demiştir ya da kelimeyi takısıyla birlikte kullanıp "es-sünne" şeklinde mutlak olarak kullanmıştır. Böylece kelime, izafeli veyatakısı almış şekliyle kullanıldığında "Peygamberin dînde izlediği yol" anlamında ele alınmıştır. Sünnet kelimesi, bu gibi durumlarda bidat kelimesinin mukabili ve karşıtı anlamında kullanılmıştır. Sonuç itibariyle Peygamber (S.A.V.)'in fiil ve takrirlerini ve O'na ait sözlü ifadelerin delalet ettiği hususları ifade eden bir terim olmuştur. Daha sonra gelen sahabe, tabiin ve tebe-i tabîîn kuşaklan da nebevî kullanıma tabi olmuşlardır. Bu kuşaklar da Peygamber (S.A.V.)'e izafe edilen ya da "el" takısı ile kullanılan sünneti Peygamber'in fiil ve takrirleri ve O'na ait sözlü ifadelerin medlulü manasında, başka bir ifadeyle onlar da sünneti, Peygamber'in dinde izlediği yol ve yöntem anlamında ele alıp bidatin mukabili ve karşıtı manasında kullanmışlardır. Şimdi de bu hususla ilgili bazı örnekler sunmak istiyoruz: [79]

4. Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti Yol ve Yöntem Anlamında Kullanması

Atâ b. Yesâr, Ebu Said el-Hudrî'den Allah Rasülü'nün şöyle buyurduğunu nakleder:
"Allah'a yemin olsun ki, siz önceki ümmetlerin sünnetlerine (sünen) karış-karış ve arşmarşın tabi olacaksınız.[80]
İbni Hacer burada "sünen" kelimesinin "fetha"yla {senen şeklinde) okunması gerektiğini, yani yol anlamında olduğunu belirtir. [81]
İbni Abbâs (r.a.), Allah Rasülü'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "İnsanlann Allah'a en sevimsiz olanlar üçtür: Harem bölgesinde taşkınlık yapan, İslam'a girdiği halde cahiliye geleneğini (sünnet) arzulayan ve haksız yere kan dökmek için bir kimseye karşı kan davası güden"[82]

5. Peygamber (S.A.V.)'in Sünnet Kelimesini iyelik Zamiri {yâu'l-mütekellim)ne İzafe Ederek Dinde İzlenen Nebevî Yol Manasında Kullanması

Hz. Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre ashabdan üç kişi Peygamber (S.A.V.) eşlerinin evlerine varıp Peygamber (S.A.V.)'in ibadetiyle ilgili soru sorarlar. Aldıkları cevaplar üzerine Peygamber'in ibadetini az bulmuşçasına sözler sarf ederler... Hadisin son kısmında Peygamber (SA.V.)'in: "Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. [83] dediği ifade edilmektedir.
Enes b. Malik'in rivayet ettiği başka bir hadis te bu hususu teyid etmektedir. Enes, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Ey yavrucuğum, şayet kalbinde hiç kimseye karşı kötülük duymadan sabahlayıp akşamlayabiliyorsan bunu yap." Allah Rasûlü şöyle devam etti: "Ey oğul işte bu, benimsünneti mâendir. Her kim benim sünnetimi ihya ederse beni sevmiş olur. Her kim beni severse cennette benimle birlikte olur.[84]
Amr b. Avf b. Yezîd b. Milha, babası kanalıyla dedesinden Allah Rasûlü (S.A.V.)nün şöyle dediğini nakleder: "Şüphesiz ki bu din, garip olarak doğdu. Ve [sonunda] yine garipleşecektir. Ne mutlu gariplere! Onlar, insanların sünnetimden bozduklarını düzeltip İslah edeceklerdir. [85]

6. Allah Rasûlü (S.A.V.) 'nün Sünnet Kelimesini "el" Takısı İlave Ederek Dinde izlenen Peygamber Yolu Manasında Kullanması

Ebu Said el-Hudrî (r.a.) anlatıyor: İki adam sefere çıktı. Namaz vakti gelince, yanlarında su bulunmadığından temiz toprak ile teyemmüm alıp namaz kıldılar. Sonra aynı vakit içinde su ile karşılaştılar. Bunun üzerine biri, namazı ve abdesti iade etti. Diğeri ise iade etmedi. Sonra Allah Rasûlü (SAV.)'nün yanma varıp olayı arzettiler. Allah Rasûlü iadede bulunmayana hitaben: "Sünnete isabet ettin, daha önce kıldığın namaz sana yeter" dedi. Abdest alıp namazını iade edene de şöyle dedi: "Sana da iki kat ecir vardır. [86]
Allah Rasûiü (S.A.V.) "sünnete isabet ettin" derken buradaki sünnet kelimesiyle Allah'tan gelen şer'î yolu kasd etmektedir.
Huzeyfe (r.a.) şöyle der: Allah Rasûlü (S.A.V.) bize iki hadis îrâd etti. Bunlardan birinin gerçekleştiğini gördüm. Diğerini İse beklemekteyim. Allah Rasûlü Şöyle buyurdu: "Emanet, insanların kalplerinin derinliklerine indi. Sonra insanlar Kur'an'dan bir şeyler Öğrendi. Sonra sünnetten bir şeyler öğrendi. [87]
Hafız İbnİ Hacer, Fethu'1-Bârî isimli eserinde şunlan kaydeder: Bu rivayette insanların sünnetten önce Kur'an'ı öğrendiklerine dair bir İşaret bulunmaktadır. Burada sünnet kelimesiyle insanların Peygamber'den aldıkları (vacip ve mendup dahil) her şey kastedilmektedir. [88]
İşte "dinde izlenen Peygamber yolu veya nebevi yöntem" ifadesiyle kasdettiğimiz mana budur.[89]

7. Peygamber (S.A.V.)'in Sünnet Kelimesini Bid'at Mukabilinde Kullanması

Hz. Aişe, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Her kim şu işimizde (dinde) olmayan bir şeyi ihdas ederse o, merduttur. [90]
Cabir (r.a.) Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Sözlerin en güzeli Allah'ın Kitabıdır. Yolların en güzeli Muhammed [Sallallâhu Aleyhi ve Sellemİ'in yoludur. İşlerin en şerlisi dine sonradan sokulan (Muhdes)dır. Her bid'at dalâlettir. [91]
Gerek ilk hadiste ifade buyurulan işimiz (emruna) kelimesiyle, gerekse ikinci hadiste îrâd buyurulan yol [hedy) kelimesiyle kastedilen şeyin daha önceki hadislerde iyelik (yâu7-müte-kellim) edatıyla ya da mutlak bir surette "el" takısıyla birlikte zikredilen sünnet kelimesinin kastedildiği açıktır. Keza hadiste yer alan merdut rey'le bid'atın kastedildiği anlaşılan diğer birhususturr. Aşağıda sunacağımız İrbâd b. Sâriye hadisi de bu hususu teyid etmektedir:
"Allah Rasûlü (S.A.V.) bize vaazda bulundu..." cümleleriyle başlayan hadisin sonunda Allah Rasûlünün şu sözleri yer almaktadır: "Sizden yaşayacak olanlar pek çok ihtilafa şahid olacaklardır. Benim sünnetime ve hak ve hidayet üzere olan halifelerimin sünnetine uyunuz. Bunlara sımsıkı sarılıp sonradan [dinde] ihdas edilen şeylerden sakınınız. Zira bütün bid'atîer dalalettir.[92]
Görüldüğü üzre Allah Rasûlü, burada kendi sünnetini muhdes (dine sonradan sokulmuş) şeyler ve bid'at mukabilinde kullanmıştır.[93]

8. Sahabenin Sünnet Kelimesini Aynı Manada Kullanması

İbni Bureyde, Abdullah el-Müzenî'nin Peygamber (SA.V.)'den şöyle rivayet ettiğini nakleder: "Akşam namazından önce namaz kılınız." Allah Rasûlü aynı ifadeyi üçüncü kez tekrar ettiğinde "ancak bu dileyenler içindir" cümlesini ilave ermiştir. Allah Rasûlü, insanlar bunu adet (sünnet) haline getirmesin diye bu açıklamayı yapma gereği duymuştur. [94]
İbni Hacer bu rivayetteki sünnet kelimesinin şeriat ve sürekli izlenen yol anlamına geldiğini belirtir. [95]
İbni Hacer, bu açıklamayla kelimenin burada kast olunan manasını beyan etmek istemiştir. Zira burada sünnet kelimesi şer'î bir durumu yani namazı nitelemek için kullanılmıştır. Dolayısıyla buradaki sünnet kelimesi sözlük anlamında (yol/adet) anlamında kullanılmakla beraber, bununla şeriata dayalı yol ve gelenek manası da irade edilmiştir.
Enes b. Malik (r.a.) anlatıyor: Yemen ahâlisi Allah Rasûlüne varıp "bize sünneti ve İslam'ı öğretecek birini gönder" dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü Ebu Ubeyde'nin elinden tutup "işte bu, ümmetimin eminidir." buyurdu.[96]
Ebu Musa el-Eş'arî anlatıyor: Allah Rasûlü bize hitapta bulundu. Bize sünneti beyan edip namazı nasıl kılacağımızı öğretti ve şöyle buyurdu: "Namaza durduğunuz zaman saflarınızı düzeltin ve biriniz İmam olsun. [97]
Hz. Ömer naklediyor: "Diz kapaklarını avuçlamak size sünnet kılındı. Binânaleyh [rukûda] diz kapaklannızı tutunuz." İkinci bir varyantta (rivayette) "diz kapaklarını avuçlamak sünnettir." ifadeleri yer almaktadır. [98]
Cabir b. Abdullah (r.a.) anlatıyor: "Allah Rasûlü [kurban olarak kesilecek] bir deve veya sığın yedi kişiye yeterli olduğunu sünnet olarak vaz'etti. [99]
Allah Rasûlünden ve sahabeden aktarılan bu naslar konuyla ilgili bir çok örnekten seçilmiş bazı örneklerdir. Yeterli olur düşüncesiyle bu kadarıyla yetiniyoruz.
Bu naslan bir bütün olarak ilim ve insaf ölçüleriyle değerlendiren herkes bu örneklerde yer alan iyelik (yâu'l-mütekelhm) edatına veya Hz. Peygamber'e (sünnetu'n-nebf) izafe edilen ya da "e/" takısı ile birlikte kullanılan sünnet kelimesinin kesinlikle "dinde izlenen Peygamber yolu" anlamında olduğunu anlamakta zorlanmaz. Dinde izlenen mezkur yolun ve uygulamanın Kuran'a veya nebevi söz, fiil ve takrirlerden herhangi

bir delile dayanması farketmez. Keza sünnet dediğimiz bu uygulamaya kaynaklık eden nebevi söz, fiil ve takrirlerin âhâd veya tevatür yoluyla gelmiş olması da sonuç itibariyle farketmez. Zira seleften hiç kimse sünneti mütevatir rivayetlerle ya da hakkında fikirbirliği {icmâ'} edilen konularla smırlandırmamiştır.
İşte sünnetin bu anlamı sahabe, tabiin ve müteakip nesillerin salih alimleri arasında şöhret bulmuş ve karar kılınmış manadır. İleride genişçe izah edileceği üzre onlar, istidlal[100] ve itaat makamında ya da bid'a mukabilinde sünnet kelimesini kullandıkları zaman bu manayı kastediyorlardı. Bu sebebe binâen sahabe veya tabundan biri "falan şey sünnettendir" (mine's-sünneti keza) dediği zaman bununla nebevi söz, fiil ve takrirleri de içine alan Peygamber sünnetini kastetmektedir. Bu tür sözler hükmen merfû' hadis kısmına girer.[101]

D. "Sünnet" Kelimesi ve Sahabe Kavli

Hafız İbni Hacer el-Askalânî, Nüzhetu'n-Nazor adlı eserinde merfu' hadisle ilgili açıklamalarda bulunurken şunları kaydeder:
"Sahabe kavlini ifade etmesi muhtemel kiplerden biri de 'falan şey sünnettendir' (mine's-sünneti) kipidir.
Ulemânın ekseri, bu kipin merfu' hadisi ifade ettiği görüşünü benimsemiştir. İbni Abdilberr, bu konuda icma bulunduğunu belirtir. Ona göre bu kelime, belli bir kaynağa izafe edilmeden kullanıldığı sürece sahabe dışındakilerin dilinde de aynı manayı taşır. 'Hz.Ebubekir ve Hz. Ömer'in sünneti' (sünnetu'I-ömereyri) örneğinde olduğu gibi bir kaynağa izafe edilmediği sürece bu durum değişmez."
İbni Hacer sonra şöyle der: "İbni Abdilberr'in ileri sürdüğü icma iddiası, tartışmalıdır. Konunun Özüyle ilgili Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir. Şafiî alimlerden Ebubekir es-Sayrafî, Hanefîlerden Ebubekir er-Râzî, Zahirîlerden İbni Hazm bu tür [mutlak] ifadelerin merfu' olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Bunlar, mutlak sünnet kelimesinin Peygamber (S.A.V.) ile diğerleri arasında müşterek kullanıma sahip olduğunu ileri sürerek iddialarını delillendirmeye çalışmışlardır. Mutlak 'sünnet' kelimesiyle, Peygamber (S.A.V.) dışındakilere ait mananın kastedilmesinin uzak bir ihtimal olduğu belirtilerek bunlara cevap verilmiştir."
İbni Hacer, konuyla ilgili ihtilafı zikrettikten sonra şu esaslı ve güçlü gerekçeye dayanarak cumhurun görüşünü destekler ve şöyle devam eder: "Nitekim Buharî, Sahihinde[102] İbni Şihab'ın Salim b. Abdillah'tan aktardığı hadisi rivayet ederken, Salim'in babası Abdullah b. Ömer ile Haccâc arasında geçen şu konuşmayı nakleder: Haccâc, İbni Ömer'e arefe günü ne yapılması gerektiğini sorunca Salim araya girip, şayet siz konuyla ilgili sünneti soruyorsanız, öğleyi ikindiyle cem edin, demesi üzerine babası Abullah b. Ömer, doğru söylüyor, diyerek onu tasdik eder. Olayı rivayet eden İbni Şihab, Salim'e bunun bir Peygamber uygulaması olup olmadığını sorunca Salim şu cevabı verir: Onlar [sahabe], sünnet kelimesi ile Peygamber'in Sünneti dışında bir şey kasdetmiyorlardı. Görüldüğü gibi Medine'nin yedi fakihinden {el-fukahâu's-seb'a) ve tabiin kuşağının hafız imamlarından Salim, sahabe dilindeki mutlak sünnet kullanımıyla sadece Peygamber'e ait sünnetin kastedildiğini nakletmektedir. Ebu Kılâbe'nin Enes'ten aktardığı 'kişinin, seyyibe (dul) kadın üzerine nikahladığı bakire kadın yanında yedi gece ikamet etmesi sünnettendir[103] rivayeti de bu çerçevede zikredilebilir. Ebu Kılâbe der ki: 'Şayet dileseydîm, Enes'in bunu Peygamber'den naklettiğini söylerdim.' Yani 'böyle demiş olsaydım, yalan söylemiş olmazdım.' demek istiyor. Zira sahabe dilindeki 'falan şey sünnettendir' {mine's-sünneti keza) kullanımıböyle bir mana taşıyor. Ancak sahabenin zikrettiği ifadeyi asıl şekliyle vermek daha uygundur.[104]
Daha Önce zikrettiğimiz gibi Peygamber (S.A.V.)'in fiil ve takrirlerine ve sözlerinin medlulüne sünnet denilmesi konusu, seleften-halefe bütün ümmet nezdinde icma ile sabittir. Bu konuda farklı görüş bildiren olmamıştır. Sadece sahabe dilinde zikredilen mutlak sünnet kelimesinin Peygamberin sünneti dı-Şında başka bir uygulamayı mesela Hz. Ebu Bekir'e ve Hz. Ömer'e ya da [onları da kapsayacak şekilde] ilk dört halifeye ait bir tatbikatı- ifade etme ihtimalinin olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. [105] Ulemadan çok az bîr kısmı böyle bir ihtimalinvarlığını yani; sahabe kullanımındaki mutlak sünnet kelimesinin sadece Peygamber sünnetiyle sınırlı olmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil cumhur ise sahabe dilindeki mutlak sünnet ifadesinin sadece Peygamber (S.A.V.)'e ait uygulamaları temsil ettiği görüşünü savunmuştur. Aksini savunan alimlere göre sahabe dilindeki "falan şey sünnettendir" gibi mutlak ifadelerin merfu' hadise tahsisi doğru değildir. Ancak bu görüş İbni Hacer'in aktardığı cumhura ait deliller karşısında zayıf kalmaktadır.
Bunlardan ayrı olarak dikkat edilmesi gereken diğer bir husus, sünnet kelimesinin sahabe döneminin sonlarına doğru ya da tabiin döneminde ortaya çıkan bir başka kullanıma kavuşmuş olduğu hususudur. Şâtibî Muvafakat adlı eserinde bu durumu şöyle anlatır: "Kitap ve Sünnet'ten bildiğimiz ya da bil-me'diğimiz bir delile dayanan sahabe ameli için de sünnet lafzı kullanılır. Zira böyle bir amel ya bize ulaşmamış [ama sahabe nezdinde müsellem olan] bir sünnete bağlılığı ifade etmektedir ya da sahabenin veya sahabeden olan halifelerin, hakkında görüş birliği ettiği bir içtihadı temsil etmektedir.[106] Şâtibî bu hususa değindikten sonra konuyla ilgili örnekler vererek açıklamalarına devam eder.[107]

E. Değerlendirme

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında Seyyid Süleyman Nedvî'nin Tahkiki Mana's-Sünne adlı kitabında ileri sürdüğü görüşün ne derece hatalı olduğu anlaşılmış olmalı: "Sünnet, mütevatir uygulamalara yani tevatür yoluyla bize ulaşan Peygamber (S.A.V.) tatbikatına başka bir ifadeyle Peygamber, sahabe, tabiin ve müteakip kuşaklar tarafından tatbik edilen ve her kuşakta tatbik edildiğine dair tevatür bulunan uygulamalara verilen isimdir. Bu tevatürün lafzı rivayet şeklinde olması şart değildir. Zira bir şey amelî sahada mütevatir olduğu halde lafzı bakımdan tevatür seviyesine çıkmamış olabilir.[108]
Nedvî'nin burada ileri sürdüğü tez birkaç noktadan dolayı kabul edilemez niteliktedir:
1-Peygamber'in bizzat kendi şahsı için tevatürden bahsedilemez ve Peygamber'in şahsı için böyle bir tasavvur söz konusu edilemez. Zira Peygamber, Allah'tan gelen [veya ilahî vahyin onayına] mazhar olan sünnetin ve yolun habercidir. Nedvî burada Peygamber'in üzerinde bulunduğu hâl İle Peygamber'den âhâd ve tevatür yoluyla aktarılan hususlan ayırmamıştır. [109]
2-Sözkonusu tevatür, Peygamber (S.A.V.)'in sünnetini bizzat müşahede eden sahabe için de düşünülemez. Zira onlar, bu, durumda bizzat müşahede ettiklerini haber vermiş olmaktadırlar. Dolayısıyla onlar için tevatür veya âhâd söz konusu edilemez.
3-Nedvî'nin açıklamalan, sünnete bağlılığı teşvik eden ve bid'atlardan kaçınmayı telkin eden naslann siyakına aykırıdır. Zira bu naslann siyakı ve sünnetin bid'at mukabilinde kullanımı hangi yolla olursa olsun, Peygamber'den aktarıldığı sabit olan hususların sünnet kapsamına girdiğine delâlet etmektedir. Keza bu durum, Peygamber'den varid olduğu sabit olmayan uygu-lamalann da bid'at kapsamına girdiğini gösterir. Bir uygulamanın bid'at olarak nitelenmesi için o uygulamaya aykırı hususların mütevatir olması şart değildir.
4-Sünnet ıstılahını mütevatir uygulamalarla sınırlamak ümmetin itibar ettiği alimlerden hiç birinin yapmadığı bir daraltmadır,
5-Selef-i salihînin sünnet kelimesini kullanırken takındığı tavır özellikle tartışma ve İstidlal (delil getirme) makamında kullandıkları ifadelerin siyakı bu görüşü nakzetmektedir. Seleften bir çok kimsenin muhataplarına delil getirirken sünnetin şu veya bu şekilde varid olduğu ya da muhatabın görüşünün falanca sünnete aykın olduğu şeklinde bir üslûp kullandıklarını görmekteyiz. Şayet sünnet Peygamber'in mütevatir uygulamalarıyla sınırlı olmuş olsaydı bu uygulamaların herkes tarafından görüşbirliğiyle kabullenmiş olması gerekirdi. Sonuç itibariyle böyle bir tartışmanın da ortaya çıkmasına mecal olmaması gerekirdi. Zira mütevatir olarak aktarılan ve hakkında görüşbirliği (icmâ') bulunan bir konuda tarafların birbirlerine sünneti salık verip delil ileri sürmelerini gerektirecek bir tartışmanın olması düşünülemez.
Buraya kadar yaptığımız açıklamalar ışığında sünnetin hicrî ikinci asnn sonlarına kadar Peygambere özgü olmayan yürürlükteki uygulamalar, İslamî çevrelerde hakkında görüşbirliği bulunan konular ve yüce idealler anlamında ele alındığı bu anlamın ilk ıstılaha aykırı olarak[110] daraltılarak Peygamber'e has-redilmesinin ise hicrî ikinci asrın sonlarına doğru İmam Şafiî'nin gayretiyle gerçekleştiği" şeklindeki iddiaların geçersizliği ortaya çıkmaktadır. İmam Şafiî bir sınırlamada bulunmadığı gibi sünnet lafzına yönelik bir ıstılah üretiminde de bulunmamıştır. O, selef-ı salihîn denen sahabe ve tabiin kuşağının yolunu takip etmeye çalışmıştır. Allah (c.c.) hepsinden razı olsun.[111]

F. Sünnet'in Tanımı ve Kur'an

Burada üç hususa dikkat edilmesi gerekir:
1-Daha önce belirttiğimiz gibi Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti "Peygamber'in dinde izlediği yoF'dan ibaret olup Peygamber'e ait söz ve lafızlarla sınırlı değildir. Sünnet, ne Peygamber'den sadır olan Kur'an gibi ilahî kelamdan ne de Peygamber'den varid olan kendisine ait sözlerden ibarettir. Bilakis sünnet, her iki çeşit kelamın yani ilahî kelam ile Peygamber sözlerinin delalet ettiği hususlardan {medlûlü'I-akvâl) ibarettir. [Başka bir deyişle] bu sözlü ifadeler [bizzat sünnetin kendisi değil, aksine] sünnetin göstergesi ve delilidir. Sünnetin belirlenmesi konusunda Peygamber'e ait fiil ve takrirlerle nasıl istidlal ediliyorsa aynı şekilde [Bir konuyla ilgili] sünnetin ne olduğu konusunda bu iki çeşit söze de başvurulur ve bunlarla da delil getirilir. Yoksa Peygamber'in sünneti sadece Peygamber'in fiil ve tak-rirleriyle -Kur'an'ı hariçte

bırakacak manada- nebevî ifadelerin medlulünden ibaret değildir. Evet Peygamber (S.A.V.)'in Kur'an'la amel ettiğini mülâhaza edip Kur'an'ın da medlulü itibariyle nebevî fiiller kapsamına girdiği düşüncesiyle sünneti Peygamber'in fiil ve takrirleriyle ve nebevî sözlerin medlûlüyle sınırlandırmanın bir mahzuru yoktur. [Bu durumda tanımda geçen "fiil"in kapsamı geniş olup itikada konu olan hususları da içerir.] Peygamber (S.A.V.)'in inancını teşkil eden hususlar da nebevî fiiller kategorisine girer. Zira İtikad, iz'ân ve tasdiktenibarettir. Bu ise ilgili yerlerde açıklandığı gibi nefsî [ve kalbî] birfiildir.

2-Gözden kaçırılmaması gereken diğer bir husus şudur: Selef-i salihîn dediğimiz sahabe, tabiin ve onları takip eden kuşaklar şer'î konularda bir delil ileri sürerken istidlal makamının tabîaü gereği iki tasarrufta bulunmuşlardır:

a-Selef alimleri şer'î bir hükmü İsbat makamında zikredilen mutlak sünnet lafzını çoğunlukla Kitap/Kur'an mukabilinde kullanmışlar ve bu kullanımla iki delil (kitap ve sünnet)i birbirinden ayırmayı hedeflemişlerdir.[112] Nitekim böyle istidlal makamında kullanılan sünnetin, Kitab mukabili ndeki şer'î kaynak manasını ifade etmesi örf oluşturacak düzeyde yaygınlaşmıştır. Yoksa selef-i salihîn bununla Peygamber sözlerinde geçen sünnet kelimesini ya da mutlak şekliyle sünnet kelimesini Kur'ânî medlulün haricindeki hususlara tahsis etmeyi kasdetmiş değildir.

Meselenin özü şudur: İki delil (Kitap ve Sünnet) türü arasında bir ayınm yapma zarureti, selef alimlerinin istidlal makamında sünnet lafzını kelimenin içerdiği mana ve kapsadığı fertlerden {mâsadak) bazısına tahsis edip Kur'an mukabilinde kullanmalarına sebebiyet vermiştir. Onlar sünnetin Kitap mukabilinde zikredilmesini de mezkur tahsisin karinesi ve göstergesi olarak kabul etmişlerdir.

Ancak "sünnet" e bağlılık ve itaati teşvik makamında ya da "sünnet" in bid'a mukabilinde kullanıldığı makamlarda selef ve haleften bütün alimler sünneti geniş ve genel anlamıyla yani başta Kur'an olmak üzere Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin delalet ettiği "dinde izlenen yol" (et-tarikatu'l-muttebetu fi'd-dîn) manasında kullanmışlardır. Bu bağlamdaki sünneti hiç kimse Kur'an mukabilinde kullanmış değildir.

b-Selef alimleri sünnet kelimesini Peygamber (S.A.V.)'in fiil ve takrirleri için kullandıklan gibi aslında sünnetin müştemilâtına girmeyen Peygamber sözleri için de kullanmışlardır. Bu da biraz önce belirtildiği gibi istidlal makamı tabiatının gereği olarak onların başvurduğu bir durumdur. Zira Peygamber'in fiil ve takrirleriyle istidlalde bulunulduğu gibi ondan sadır olan sözlerle de istidlalde bulunulur. Ancak şu fark var ki sözlerle yapılan istidlal sözlerin lafızlan itibariyle olmayıp delalet ettiği mana itibariyledir.

İşte bu mülâhaza ve düşüncelerle ve İrade olunan mananın da açık ve anlaşılır oluşu gözönüne alınarak selef alimleri Peygamber sözleri için de "sünnet" ifadesini kullanmışlardır.

Sonradan gelen usûl alimleri inceledikleri konuların ve uğraştıkları ilmî alanın tabiatı gereği yukarıdaki iki kullanımda selefe tabi olmuşlardır. Yani onlar da bir yandan istidlal makamında zikredilen sünnet kelimesini Kur'an mukabilinde kullandılar diğer yandan Peygamber sözlerini sünnet başlığı altında ele aldılar.

3-Daha önce belirttiğimiz gibi Peygamber (S.A.V.)'in hadislerinde geçen sünnet kelimesi "Peygamber'in nübüvvet ve risâlet vasfıyla getirmiş olduğu dinî yol ve yöntem" anlamına gelmektedir. İster Peygamber (S.A.V.)'in hadislerinde, isterulemadan herhangi birinin ifadelerinde geçsin, itaati teşvik bağlamında ve bid'at mukabilinde kullanılan sünnet kelimesinin bu manaya geldiğini ve bu anlamdaki sünnetin Peygamber'e ait fiil, söz ve takrirleri ihtiva ettiğini de daha önce ifade etmiştik. Ancak burada sözkonusu edilen "fiiller"den maksadın Peygamber (S.A.V.)'e özgü olmayan ve Peygamber'in tebliğ ve ibadet amacıyla gerçekleştirdiği fiiller olduğu hususuna dikkat çekmek istiyoruz. Dolayısıyla Peygamber (S.A.V.)'e hâs olan uygulamalar ve Peygamber'den sadır olan (oturup-kalkma, yeme-içme, uyuma, alış-veriş gibi) cibillî fiiller mezkur manada sünnete dahil olmazlar. Zira "dînde izlenen nebevî yol ve yöntem" şeklinde tanımlanan sünnetten maksat, mükelleflerin dinî açıdan Peygamber'e itaat etmekle yükümlü olduğu şeylerdir. Adı geçen fiiller ise kişinin dinî bakımdan Peygamber'e uyması İstenen nitelikte değildir. Evet, yeme-içme ve uyuma şekli gibi Peygamber (S.A.V.)'in bazı cibillî fiillerinin özel bir görünüm ve şekil kazandığı doğrudur. Bu tür fiillerde ortaya çıkan görünüm ve hey'et de sünnete dahil edilir ve mükelleften bunada uyması İs-tene bilir.

Unutmamak gerekir ki bütün bu söylediklerimiz sünnet kelimesinin, muhatapları itaata teşvik bağlamında ve bid'at mukabilinde kullanılması durumunda söz konusudur. Ancak kelimenin istidlal makamında ve delil türlerini sıralama sadedinde kullanılması durumunda ki bu usûlcülerin kullanımıdır sünnet kelimesi, Peygamber (S.A.V.)'e ait bütün fiilleri kapsar. Zira Peygamber (S.A.V.)'e ait herhangi bir fiil mutlaka teklîfî veya vaz'î hükümlerden birine delalet eder. En azından yapılan fiilin mübahlığına veya gerçekleştirilen akdin sıhhatine delalet eder.

Son olarak şu hususu tekrar hatırlatmak istiyoruz. Sünnetin hüccet değeri, sünnet lafzının mefhumuyla alakalı değildir. Sünnet lafzıyla ilgili iddiaları faraza kabul etsek bile bu durum, İddia sahiplerine bir şey kazandırmaz. Zira sünnetin hüccet değeri ve bağlayıcılığı Peygamber'e itaatin gerekliliği gerçeğine bağlıdır. Bu İse Kitap, Sünnet ve bütün ümmetin mütevatir uygulamasına dayanan kat'î delillerle sabittir. Keza bu durum, Peygamber'in haiz olduğu risalet vasfının da bir gereğidir. "Biz her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik.[113]

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNNETİN ÖNEMİ VE PEYGAMBER (S.A.V.)'İN BUNA DAİR TEŞVİKLERİ

I. Sünnetin Onemı Ve Peygamberin Buna Dair Teşvikleri

İslam Dininin iki ana esasa, yani Kur'an ve Sünnete, dayandığı hususu İslam'ın açık ve kesin ilkelerindendir. Cenab-ı Hakk her İki kaynağı koruması altına alarak muhafaza etmiştir. Dolayısıyla Allah Rasûlü, Kur'an'ın korunup, ezberlenmesini emir ve teşvik ettiği gibi Sünnete de önem verilmesini emir ve teşvik etmekle görevliydi.

Nitekim Hz. Peygamber (S.A.V.) kadın-erkek, küçük-büyük, hürköle demeden bütün ashabına sünnetini talim ve telkin etmiştir. Ancak Hz. Peygamber (S.A.V.) bununla yetinmemiş, ashabını buna teşvik ettiği ve bu doğrultuda çok açık direktifler ve sözlü emirler verdiği sabittir. Konuyla İlgili rivayetlerin bir kısmını aşağıda vereceğiz. Fakat bu rivayetlerin bazısı konuyu açıkça (sarahaten) bildirirken, bazısı dolaylı olarak (delâleten) ifade etmektedir. Mesela, ilmi öğrenmek ve dinde derinleşmek (tefakkuh) ile ilgili hadisler bu kabildendir. Çünkü özellikle Peygamber {S.A.V.) döneminde ilim öğrenmek ve dinde derinleşmek ancak hadislere gereken önemi vermek ve onlardan hüküm çıkarmakla mümkün olabiliyordu.

Kaldı ki, İslam öğretim tarihinde birkaç asır boyunca "ilim" kelimesi hadisleri, hadislerin araştmlmasını ve hadislerle ilgili mevzuları ifade için kullanılmaktaydı. Selef uleması hadis öğrenimi {tahammüiü'l-hadis) için tahammülü 1-ilm" ifadesini kullanıyordu. Nitekim sünnet kaynaklan bu konuyu kitabu'l-ilm" başlığı altnda incelemişlerdir. Hatib el-Bağdadî kitabına "Takyidu't-Itm" adını vermiş, İbni Ebi Hayseme eserini "Kitabu'l-İlm" şeklinde adlandırmıştır. İbni Abdilbenr de kitabı için "Camiu Beyan't-Ilm ve Fadlihi" ismini seçmiştir.[114]

Peygamberin Sünneti Kavramaya Teşvik Ettiğine Dair Örnekler

1. İbni Mesud, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Benim sözlerimi işitip, ezberleyip öğrendikten sonra başkasına ulaştıran kimselerin, Allah yüzünü ağartsın. Nice fıkıh taşıyıcılan vardır ki, fakih değildir. Nice fıkıh taşıyıcıları, fıkhı kendilerinden daha fakih olan kimselere taşırlar.[115]

2. İbni Abbas, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Bildikleriniz haricinde benden hadis rivayet etmekten sakınınız. Kim kasten bana yalan isnad ederse cehennemde yerini hazırlasın. [116]

3. Kesîr b. Kays (r.a.) şöyle der: "Ebu Derdâ ile birlikte Dimaşk mescidinde oturuyorduk. Adamın biri çıkıp geldi ve şöyle dedi: 'Ey Ebu Derdâ, ben Allah Rasûlü'nün şehri Medine'den geliyorum. Herhangi bir ihtiyaç, için değil, Allah Rasûlünden rivayet ettiğini duyduğum bir hadis için gelmiş bulunuyorum.' Ebu Derdâ şöyle dedi: 'Allah Rasûlünün şöyle buyurduğunu duydum: Herkim ilim talebi için bir yola koyulursa Allah onu cennet yollanndan birine sevkeder. Muhakkak ki melekler, ilim talibinin yaptığına duyduklan hoşnutluktan dolayı ona kanatlarını gererler. Şüphesiz ki, yerde ve gökte bulunanlarla, suyun dibindeki balıklar alim için istiğfarda bulunurlar.

Alimin abide üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak geriye dinar veya dirhem bırakmazlar. Onlar, sadece ilmi miras bırakırlar. Her kim ilmi alırsa o büyük bir pay almış olur.[117]

Bu hadis; ilim, fıkıh ve hikmeti teşvik eden hadislerden maksadın nebevi hadislerin teşviki olduğuna ya da hadislerin bu çerçeveye dahil

olduğuna açıkça delâlet etmektedir.
Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurur: "İlim üç kısımdır; muhkem bir ayet, sabit {kâim) bir sünnet ve paylann adilce taksimi. Bunun dışındakiler ise fazlalıktır. [118]
4. Abdullah b. Ömer, Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Bir ayet de olsa benden tebliğ ediniz. İsrailoğullarından rivayette bulunabilirsiniz. Bir beisi yoktur. Her kim kasten bana yalan isnad ederse cehennemde yerini hazırlasın. [119]
Peygamber (S.A.V.)'in "her kim kasten bana yalan isnad ederse..." şeklindeki ifadeleri Peygamber'in sadece ayetlerin tebliğ edilmesini emretmediğini aksine bütün ayet ve hadislerin
tebliğ emrini kasdettiğini göstermektedir. Yani hadis bir bakıma "benden tebliğde bulunun; fakat bana yalan isnadında bulunmayın. Zira her kim bana yalan isnadında bulunursa..." demiş oluyor.
5. İbni Mesud (r.a.) Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Sadece iki insana gıpta edilir. Allah Teâla'nın kendisine verdiği malı hakk uğruna sarfeden kişi ile Cenab-ı Hakk'ın kendisine verdiği hikmetle hükmedip onu insanlara öğreten kimseye.[120]
6. Hz. Muaviye (r.a.), Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle dediğini rivayet eder: "Allah kime hayn dilerse onu dinde fakihkılar. [121]
7. Ebu Derdâ'dan nakledildiğine göre Allah Rasûlüne sorulur: "Kişiyi fakih kılan ilmin sının nedir?" Allah Rasûlü cevaben şöyle buyurur: "Her kim ümmetim İçin, dinine dair kırk hadis ezberleyip, aktanrsa Allah onu fakih olarak hasreder. Ben de kıyamet günü kendisine şefaatçi ve şahit olurum. [122]
8. Hz. Enes (r.a.) Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Her kim İlim taleb etmek için çıkarsa, dönünceye kadar Allah yolunda [cihad etmiş] sayılır. [123]
9. Ebu Said el-Hudrî, Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "insanlar size tabi olacaktır. Dinde derinleşmek(tefakkuh) amacıyla size gelen insanlar olacaktır. Size geldiklerinde kendilerine hayrı tavsiye edin.[124]
10. Hasan el-Basrî'den mürsel olarak gelen bir rivayete göre Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Her kim İslam'ı ihya etme niyetiyle ilim talep ederken vefat ederse, cennette onunla peygamberler arasında sadece bir derece fark olacaktır. [125]
11. Ebu Hureyre (r.a.) Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu nakleder: "Hikmet müminin yitiğidir. Hikmeti bulduğu yerde onu almaya en layık kişi kendisidir. [126]
12. İbni Abbas anlatıyor: Abdü'1-Kays heyeti Peygamber (SAV.)'e geldi. Allah Rasûlü (S.A.V.) "gelen heyet" veya "gelen topluluk kimlerdir?" diye sordu. Onlar da kendilerinin Rabîa heyeti olduğunu söylediler. Allah Rasûlü "merhaba ey zilletten ve pişmanlık duyulacak şeylerden kurtulan topluluk" dedi. Gelenler söz alıp şöyle dedi: "Sizinle aramızda sana gelmemizi engelleyenşu Mudar kafirleri olduğu halde geldik. Sadece haram aylarda size gelebiliyoruz. Bize öyle bir şey emret ki,, onu hem geride bıraktıklanmıza iletelim, hem de onunla amel edip cennete girelim." Allah Rasûlü onlara dört şeyi emretti, dört şeyi de yasakladı. Sadece Allah'a iman etmelerini emretti ve şöyle dedi: "Siz imanın ne olduğunu biliyor musunuz?" onlar "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü şöyle buyurdu: İman "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Mu-hammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganimetlerin beşte birini vermektir." Allah Rasûlü onlara dubbâ, hantem, muzeffet ve nakîri yasakladı. Şu'be der ki: Nakir yerine mukayyer de demiş olabilir. Allah Rasûlü devamla şöyle buyurdu: "Bunları ezberleyip, geride kalanlara bildirin" AllahRasûlü, Abdü'1-Kays heyetinin reisi Eşecc'e şunları söyledi: "Sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm (yumuşak huy-luluk) ve sabır.[127]
Hadiste yasaklanan dubbâ, hantem, muzeffet ve nakirl mukayyer içki yapımında kullanılan kaplardır. [128] İçki yasak olduğu için Peygamber bunları da yasaklamıştır.
İmam Ahmed, heyetten bazılannın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Daha sonra Allah Rasûlü (S.A.V.) yanımıza gelip herkese tek tek öğrendiği şeyleri sordu. Bazılarımız teşehhüd, fatiha, bir-iki süre ile bir-iki sünneti öğrenmiştik. [129]
13. Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır: "Benim kıldığım şekilde namaz kılınız. [130]
14. Cabir, Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu rivayet e-diyor: "Hac ibadetlerini benden öğreniniz. [131]

II. Sahabenin; Ezberleme, Öğrenme Ve Uygulama Bakımından Sünnete Verdiği Önem

Ashab-ı Kiram istisnasız bir şekilde Allah Rasûlü (SAV.)'nün bütün harekât, söz ve fiillerini büyük bir dikkatle izlemekteydi. Peygamberden duydukları şeyleri ezberleme ve öğrendiklerini yaşama noktasında oldukça hırslıydılar. Bundan dolayı öğrenmeyle ilgili her fırsat değerlendiriyorlardı.[132]

Sahabenin Sünnete Verdiği Öneme Dair Bazı Örnekler

1. Ömer b. Hattab (r.a.) anlatıyor: "Ben ve Ensârdan bir komşum nöbetleşe Allah Rasûlü'nün yanına gidiyorduk; bir gün o Allah Rasûlünün yanına vanyordu, bir gün ben. Ben gittiğimde o günün haberlerini ben aktanrdım. O gittiğinde ise o aktanrdı.[133]
2. Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre Peygamber döneminde iki kardeş vardı. Bunlardan biri belli bir sanatla uğraşırken, diğeri Allah Rasûlü'ne eşlik eder ve ondan bir şeyler öğrenirdi. Sanatla uğraşan kardeş diğerini Allah Rasûlü'ne şikayet etti. Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Belki de sen, onun sayesinde nzıklanıyorsun. [134]
3. Yezid b. Seleme (r.a.) anlatıyor: [Bir gün] Allah Rasûlüne şöyle dedim: "Ey Allah'ın Rasûlü, senden çok hadis duydum. Bunların başı sonunu unutturur diye korkuyorum. Bana öyle bir söz söyle ki, bunlann hepsini ihata etsin." Allah Rasûlü cevaben şöyle buyurdular: "Bildiğin şeyler hakkında Allah'tan sakın. [135]
4. Hz. Enes anlatıyor: Kur'an'da, herhangi bir konuda Allah Rasûlü'ne soru sormaktan nehyolunduk, Bu nedenle bedevilerden anlayışlı kimselerin gelip Peygamber'e soru sormasını arzuluyorduk. Onlar sorarken, biz de dinliyorduk. [136]
5. Ebu Hureyre (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet olunur: "Sizler, Ebu Hureyre'nin neden fazla hadis rivayet ettiğini, buna mukabil Ensar ve Muhacirin neden bu kadar rivayette bulunmadığını soruyorsunuz. Muhacir kardeşlerim pazarlardaki alış-verişleriyle meşgulken, ben karın tokluğuna Allah Rasûlü'ne eşlik ederdim. Böylece onların görmediği şeyleri görüyor, onların unuttuklarını ezberliyordum. Ensârdan olan kardeşlerim de mallanyla meşgul oluyorlardı. Ben ise suffa ashabından bir fakirdim. Allah Rasûlü bir hadisinde şöyle demişti: 'Elbisesini yere serip ben sözümü tamamladıktan sonra onu toplayan hiçkimse yoktur ki dediklerimi bellemiş olmasın.' Bunun üzerine üstüm-deki cübbeyi yere serdim. Allah Rasûlü sözünü bitirince onu toplayıp göğsüme bastırdım. Allah Rasûlünün o sözünden hiçbir şey unutmadım.[137]
6. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle der: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'den iki kap İlim aldım. Bunlardan birini insanlar arasında yaymaktayım. Ötekine gelince şayet onu da yaymış olsaydım, şu gırtlağım kesilirdi. [138]
7. Ebu Hureyre (r.a.)'nin naklettiğine göre Ensârdan biri Allah Rasûlü (S.A.V.)'e şöyle der: "Ben sizden hoşuma giden hadisler duyuyorum; ancak bunları ezberleyemiyorum." Allah Rasûlü cevaben "sağ elinden yardım al" diyerek eliyle yazıyı i-şaret eder. [139]
8. Hz. Berâ şöyle der: "Bütün hadisleri Peygamber (S.A.V,)'den duymadık. Arkadaşlarımız bize hadis aktarırlardı. [Zira] biz deve gütmekle meşgul olurduk. [140]
9. Hz. Enes(r.a.)'in şöyle dediği rivayet olunur: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden aktardığımız hadislerin hepsini bizzat ondan işitmiş değiliz. Ancak birimiz diğerine hadis rivayet eder; fakat yalan söylemezdi. [141]
10. Yakub b. Abdullah b. Süleym b. Ukeyme, babası kanalıyla dedesinin şöyle dediğini rivayet eder: Allah Rasûlü (S.A.V.)'e gelip, şöyle dedim: "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü, [bazan] senden bir hadis duyuyor; ancakhadisi duyduğumuz gibi aktaramıyoruz." Allah Rasûlü şöyle buyurdu: "Haramı helâl, helâli haram kılmadığınız ve manayı doğru ifade ettiğiniz sürece bunda bir beis yoktur.[142]
11. Ebu Ubeyd el-Emvâl adlı kitabında şöyle bir rivayette bulunur: Allah Rasûlü (S.A.V.) Selîyt'e bir arazi parçası verdi. Selîyt de buraya gidip, gelirdi. Dönünce kendisine "senden sonra Allah Kur'an'da şunları indirdi, Allah Rasûlü bu konularda şöyle hüküm verdi" denilirdi. Bunun üzerine Selîyt Pey-gamber'e gidip: "Ey Allah'ın Rasûlü bana verdiğin toprak parçası beni senden alıkoydu. Bunu benden geri al. Beni senden alıkoyacak hiçbir şeye ihtiyacım yoktur." dedi[143]
12. İbni Abbas der ki: "Allah Rasûlü vefat edince, Ensârdan bir adama 'haydi gidip ashaba soru soralım. Zira bu gün onların sayısı çoktur.' dedim. O bana 'Ey Abbas'm oğlu, şaşıyorum sana. Sahabe arasında onca büyük kimse dururken, insanların sana İhtiyaç duyacağını mı sanıyorsun?' dedi. Bunun üzerine adamdan aynlıp, hadislerle ilgili ashaba soru sormaya başladım. Bir adamın hadisini kaçıracak olsam kaylûle vakti adamın kapısına varıp, cübbemi yastık yapar beklerdim. Rüzgar toprağı üzerime savururdu. Adam çıktığında beni görür 'Ey

Peygamber'in amcazadesi niçin birini gönderip haber vermedin de ben sana geleydim.' derdi. Ben de 'hayır, benim gelmem daha uygun' der ve ona hadisi sorardım. Benden ayrılan adam ise öylece kaldı. Hatta [gün geldi] beni etrafımda biriken İnsanlarla gördü[144]
Yine İbni Abbas'ın şöyle dediği rivaytt olunur: "[Bazan] tek bir şey hakkında sahabeden otuz kişiye soru sorduğum olurdu. [145]

III. Sahabenin Sünnete Verdiği Önem Ve Kendi Aralarında Sünneti Müzakere Etmesi

Ashab-ı Kiram adeti gereği Peygamber (S.A.V.)'in hadislerini tekrarlardı. Bu durum, bazen tek başına bazen de bir grup sahabenin yardımlaşmasıyla gerçekleşirdi.[146]

Sahabeden Örnekler

1. İbni Büreyde anlatıyor: Muaviye, Hıms'da hamamdan çıkıp, hizmetçisinden elbisesini istedi. Elbisesini giydikten sonra Hıms mescidine gidip, iki rekat namaz kıldı. Namazdan çıkınca mescidde oturan bir grup insan dikkatini çekti. Onlara "sizi burada oturtan nedir?" diye sordu. Onlar şöyle dedi: "Farz namazı kıldık. Vaiz konuşmasını bitirdikten sonra oturup, Allah Rasûlü'nün sünnetini müzakere etmeye başladık-" Bunun üzerine Muaviye şöyle dedi: "Bir gün Allah Rasûlü (S.A.V.) ile birlikte bulunuyorduk. Allah Rasûlü mescide girdi. Mescidde oturmakta olan bir toplulukla karşılaştı. Onlara neden oturduklarını sorunca onlar: 'Farz namazı kıldıktan sonra oturup /Mlah'm Kitabı'nı ve Peygamber'in Sünnetfni müzakere etmeye başladık' cevabını verdiler.[147]
2. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle der: "Ben geceyi üç bölüme ayırırım: Üçte birinde uyur, üçte birinde kalkıp namaz kılarım. Geri kalan üçte birinde de Allah Rasûlü'nün hadislerini tekrarlarım. [148]
3. Bir defasında] Ebu Musa el-Eşarî ve Ömer b. Hattab sabaha kadar müzakere yaptılar. [149]
4. Tavus anlatıyor: "Zeyd b. Erkam gelmişti. İbni Abbas ondan, daha önce kendisine naklettiği şeyleri tekrarlamasını talep ediyordu: 'Peygamber (S.A.V.)'e hediye edilen haram bir etten bahsetmiştiniz bu nasıldı? [bir daha anlatır mısınız!]' Zeyd, şöyle dedi: 'Evet, Peygamber (S.A.V.)'e bir av hayvanının bir parçası hediye edilmişti. O da onu geri çevirmiş ve 'Bunu yiye-meyiz zira biz, ihramdayız.' buyurmuştu.[150]
5. Enes b. Malik şöyle der: "Allah Rasûlü'yle birlikte bulunuyorduk. Altmış kişi kadar vardık. Peygamber bize hadis îrâd ediyordu. Sonra bir ihtiyaçtan dolayı kalkıp gitti. Biz de o hadisleri kendi aramızda müzakere ettik. Kalktığımızda onları kalbimize ekilmiş gibi hissediyoduk. [151]

IV. Sahabenin Birbirlerine Hadis Müzakeresini Tavsiye Etmeleri

Sahabenin, hadis müzakeresine dair tavsiyeleri pekçoktur. Bu cümleden olarak ibni Abbas'tan ve başka sahabîlerden nakledilen şu rivayetleri zikredebiliriz: [152]
Ata, İbni Abbas'ın şöyle dediğini nakleder: "Benden bir şey duyduğunuzda onu kendi aranızda müzakere ediniz. [153]Said b. Cübeyr, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet eder: "Hadisi müzakere edin ve kaçırmayın. Zira hadisler, Kur'an gibi birarada ve ezberlenmiş değildir. Müzakere etmediğiniz takdirde onları kaçırırsınız. [154]
İbni Mesud şöyle derdi: "Hadis müzakere ediniz, zira hadisin unutulmaması onu müzakere etmeye bağlıdır. [155]
Ebu Said el-Hudrî şöyle der: "Hadisi müzakere ediniz. Zira hadisin müzakeresi ona canlılık verir.[156]
Ali b. Ebi Talib şöyle derdi: "Hadisi müzakere ediniz. Bunu yapmazsanız hadis yok olup gider. [157]
İşte sahabe döneminde durum böyleydi; hadisler tekrarlanıp, müzakere ediliyor ve hadis müzakeresi karşılıklı olarak tavsiye ediliyordu. Bu durum biraz sonra değineceğimiz üzere tabiin döneminde de aynı minval üzere devam etti. Böylece sahabîler, dünyada benzeri bulunmayan bu muazzam serveti yani Peygamber (S.A.V.)'in hadislerini koruyabildiler. Onları dinleyip ezberlediler ve sonraki nesillere olduğu gibi aktardılar.[158]

V. Sünnetin Sahabe Psikoloj İsindeki Yeri

Cenab-i Hakk, Rasûlü ve dini için güvenilir sahabîler ve müteyakkız alimleri müsahhar kıldı. Onlar nebevî davete iman edip o uğurda canlarını, mallarını, evlatlarını ve yurtlarını feda ettiler. En derin bir sevgiyle Peygamber'i sevdiler. Nebevî hizmet uğruna canlannı ve mallannı feda ettiler. Peygamberin sünnetini ve hadislerini ezberleyip kayda geçirdiler. Onları koruyup duydukları şekilde daha sonraki kuşaklara aktardılar. Sa-bah-akşam Allah Rasûlü'nün şu nidası onların kulaklannda çınlayıp durmaktaydı: "Bizden bir hadis işitip, onu başkasına ak-tarmakjçin ezberleyen kimseyi Allah sevince boğsun. Nice fıkıh taşıyıcıları bunu kendilerinden daha fakih olan kimselere taşırlar, Nice fıkıh taşıyıcıları vardır ki, fakih değiller. [159]
"Bizden bir şey işitip, onu aynen başkasına aktaranı Allahsevince boğsun. Nice fıkıh aktarılanlar vardır ki işiten (aktaranken daha iyi beller.[160]
"Bir ayet de olsa benden (alıp) tebliğ ediniz. [161]
Sahabîler, Peygamberi hakkıyla dinleyip, ondan duyduklarını hakkıyla tebliğ ettiler. Yakın-uzak hiçbir hadisi kaçırmadan Peygamber'in bütün sözlerini, hal ve harekatını, bakış ve tebessümlerini aktardılar. Azıyla-çoğuyla onun bütün özelliklerini derleyip, onun söz ve fiillerini ezberlediler. Uykuda ve uyanıklıkta, oturuş ve kalkışta, giyimde ve binekte, yemede ve içmede onun bütün hâl ve hareketlerini kayıt altına aldılar. Hatta kestiği tırnağı ne yaptığını, attığı balgamı nasıl ağzından çıkardığını, ilk olarak gerçekleştirdiği bir fiilde ve hazır bulunduğu bir ortamda nasıl hareket ettiğini kaydettiler. Bütün bunları, Peygamber (S.A.V.)'in yüce şanını takdir ettiklerinden ve onun hakkında zikredilenlerin ya da konuşulanların ve ona nisbet edilenlerin ne kadar değerli olduğunu bildikleri için yapıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, onlardan bir hadis duyduğunuzda onu Peygamber (S.A.V.)'in ağzından duymuş gibi hissedersiniz kendinizi. [162]

VI. Tabunun Hadisleri Müzakere Etmesi

1. Atâ der ki: "Câbir'in yanında bulunuyorduk. O da bize hadis aktarırdı. Dışarı çıktığımızda onun aktardığı hadisleri müzakere ederdik, Ebu Zübeyr hadisi en iyi ezberleyenimizdi. [163]
2. Leys b. Sa'd anlatıyor: "Bir gece yatsıdan sonra İbni Şihâb abdestli olduğu halde oturup bir hadisi müzakere etmeye başladı. Bu durum şafak sökünceye kadar devam etti." Mervân [da olayı] şöyle anlatır: "İbni Şihâb hadisi müzakere etmeyebaşladı.[164]
3. ismail b. Recâ der ki: "Biz çocukları toplar onlara hadis rivayet ederdik. [165]
4. Ameş anlatıyor: "İsmail b. Recâ öğrenim çağındaki {sibyönu'l-kuttâb} çocukları toplar onlara hadis öğreterek, ezberlediği hadisleri pekiştirmeye çalışırdı. [166]
5. Ebu Nadre der ki: "Biz İmran b. Husayn'ın yanında hadis müzakere ederdik. [167]
6. Abdullah b. Şeddâd, Abdurrahman b. Ebi Leylâ'ya şöyle der: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Benim göğsümde ölmüş bulunan birçok hadisi ihya ettin. [168]
7. İsmail b. Ebi Halid der ki: "Şa'bî, Ebu Derdâ, İbrahim ve arkadaşlanmız mescitte bir araya gelip, hadis müzakere ederlerdi. Hakkında rivayet bulunmayan bir şeyle karşılaştıklarında gözlerini İbrahim'e çevirirlerdi. [169]

VII. Tabunun Birbirlerine Hadis Müzakeresini Tavsiye Etmeleri

1. Abdurrahman b. Ebi Leyla der ki: "Hadisin ihyası onu müzakere etmekle mümkündür. Hadisi müzakere ediniz. [170]
2. Ebu'l-Âliye şöyle der: "Peygamber (S.A.V.)'den bir hadis naklettiğinizde onu ezberleyin. [171]
3. Evzâî, Zührî'nin şöyle dediğini nakleder: "İlmin afeti onu unutmak ve müzakereyi terketmektir. [172]
4. Habîb b. Ebi Sabit, Talak b. Habîb'in şöyle dediğini rivayet eder: "Hadisi müzakere ediniz. Zira hadisler, birbirine canlılık katar.[173]

5. İbrahim, Alkarne'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Hadisi müzakere ediniz. Zira hadisin hayatı onu müzakere etmeye bağlıdır. [174]

VIII. Hadis Talebi İçin Yolculuk (Er-Rihle)

Gerek sahabe, tabiin ve gerekse onlardan sonraki kuşakların hadise verdikleri önemi, onlann hadis uğruna yaptıkları zor ve kapsamlı yolculuklardan anlamak mümkündür. İslam uğruna gerçekleştirilen rihle faaliyetleri, Arab yarımadasının değişik yerlerinden Peygambere bey'at etmek ve onun getirdiği Kitap ve Sünnet şeklindeki ilahî vahyi öğrenmek üzere gelen Arab kabilelerinin yolculuğuyla başlar.
Daha sonraları, Allah Rasûlü (SAV.)'nün vefatından sonra ashabın fetihler nedeniyle değişik bölgelere dağılması üzerine buna büyük önem verildi.
Cabir b. Abdullah, Şam'da bulunan Abdullah b. Uneys'le buluşmak için yola koyulur. Ezberleyenler arasında İbni Uneys'ten başka kimsenin kalmadığı bir tek hadisi duymak için tam bir ay yolculuk yapar. [175]
Ebu Eyyûb el-Ensârî, Mısır'da bulunan Utbe b. Amir ile görüşmek için yola çıkar. Utbe ile karşılaşınca şöyle der: "Müslümanın kusurunu örtmek konusunda Rasûlullah'tan dinlediğim hadisi bana tekrarla. Zira bu hadisi dinleyenler arasındaikimizden başka kimse kalmadı." Utbe, hadisi okuduktan sonra Ebu Eyyûb yükünü çözmeden bineğine atlayıp tekrar Medine'ye doğru yola çıkar.[176]
Aynı yolculuklar tabiin kuşağında da devam etti. Zira ne-bevî mirasın taşıyıcılan olan sahabe fetihlerden sonra değişik bölgelere dağılmış bulunuyordu. Bir İnsanın değişik bölgelere dağılmış bulunan sahabeyi İzlemeden ve rihle zahmetine katlanmadan, Allah Rasûlü'nün hadislerini ihata etmesi mümkün değildi.
Tabiin kuşağının efendisi büyük imam Said b. Müseyyeb der ki: "Ben bazen tek bir hadis için gece-gündüz demeden günlerce yol yürürdüm. [177]
Busr b. Abdullah el-Hadremî der ki: "Bazen tek bir hadisi duymak için tâ Mısır'a yolculuk yapardım."
Amir eş-Şa'bî şöyle der: "Abdullah b. Mesud'un arkadaşları arasında Mesrûk'tan daha fazla memleketleri dolaşıp hadis talep eden kimse yoktu. [178]
Şa'bî, adamın birine hadis rivayet ettikten sonra ona şöyle der: "Hiçbir zahmeti olmadan bu hadisi sana verdik. Halbu ki [bir zamanlar] bundan daha küçük hadisler için Medine'ye gidilirdi. [179]
Ebu'l-Âliye er-Reyâhî anlatıyor: "Biz Basra'da sahabeden nakledilen rivayetler duyardık. Ama Medine'ye varıp onu ashabın ağzından duymadıkça buna razı olmazdık. [180]

A. Hadis Talebi Yolculuğunun Sebepleri

İlim talebi uğruna yapılan yolculukların birçok sebebi vardır. Bunların en önemlilerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:
1. Sahabe kuşağında rihle, bazen sahabînin Peygamber (S.A.V.)'den duymadığı bir hadisi duymak amacıyla yapılırdı. Bazen de sahabînin bildiği; ancak yaşadığı şehirde kendisinden başka hafızı bulunmayan bir hadisi pekiştirmek İçin yapılırdı. Sahabî, bir aylık mesafede bile olsa, hadisi hıfzında bulunduran şahısla görüşmek için yolculuk yapıyordu.
2. Sahabenin değişik bölgelere dağılması nedeniyle aynı yolculuklar tabiin döneminde de devam etti. Sahabenin her biri nebevi mirastan bîr pay taşıdığı için onların İlmine ihtiyaç duyuluyordu. Bu nedenle kendilerinden hadîs almak ya da mevcut hadisleri teyid etmek için onların ikamet ettiği merkezlere yolculuklar yapılırdı.[181]
Bu iki kuşaktan sonra rihle için başka sebepler de ortaya çıktı. Bunlardan bazılarını zikretmek gerekirse:
3. Hadis uydurma olayının ortaya çıkışı.
Kendi mezheplerini onaylayan hadisler uydurup, onlan Peygamber (S.A.V.)'e isnad eden bidat gruplan çoğalmaya başlayınca, alimler uydurma hadisleri tetkik edip, onların çıkış noktalarını tanımak için rihle faaliyetine giriştiler.
4. Alî sened arayışı
Alî sened talebi için yolculuklar yapılmıştır. İmam Ahmed'in belirttiği gibi "Alî sened talebinde bulunmak, seleften kalan bir sünnettir. [182]

B. Hadis Uğruna Yapılan Yolculukların Önemi

Rihle faaliyeti hadis ricalinin tanınmasında etkili olduğu gibi hadislerin yayılmasında ve varyantlann artmasında da çok etkiliolmuştur. Zira muhaddisler bir beldeye vardıklarında oranın ulemâsıyla tanışıp konuşur ve onlara değişik sorular sorarlardı. Bu nedenle hicrî ikinci ve üçüncü asırda ilim uğruna yapılan rihle faaliyetlerinde dikkate değer bir artış gözlenmektedir. Nitekim Hafız er-Ramehurmuzî ei-Muhoddisu'1-Fâsı! adlı eserinde değişik bölgelere yolculuk yapan muhaddislerin isirn listesini çıkarıp, bunları muhtelif tabakalara ayırmıştır. Önce ulemayla görüşmek için birkaç bölgeye, ardından sadece bir bölgeye yolculuk yapanları zikretmiştir.
İlim talebi için yolculuk yapılan en önemli merkezler Medine, Mekke, Küfe, Basra, Şam, Yemâme, Mısır, Merv, Rey ve Buharadır. Çünkü buralar ulemanın yoğun olduğu ilim merkezleri konumundaydı.
İmam Ahmed'e soruldu: İlim talibi, yanında ilim bulunan birine eşlik edip, ondan mı hadis yazmalı yoksa ilim bulunan beldelere yolculuk edip onlardan mı hadis dinlemeli? İmam cevaben şöyle der: "İlim talibi yolculuk etmeli; Küfe, Basra, Medine, Mekke ve Şam ehlinden hadis dinleyip yazmalıdır. İnsanlar bunlardan hadis almaktadır.[183]
İbrahim b. Edhem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cenab-ı Hakk hadis erbabı kimselerin yaptığı ilmî yolculuklar sayesinde bu ümmeti belâlardan korumaktadır. [184]
Rîhleye dair geniş bilgi edinmek isteyenler Nurettin Itr'in tahkikiyle yayınlanan Hafız Ebubekr el-Hatîb el-Bağdadî'nin fi-Talebi'l-Hadis adlı eserine bakabilirler. Muhakkik, Hatîb'in kaçırdığı sahabe dönemine ait bazı rihle örneklerini de ilave etmiştir. Muhakkikin kitabı tanıtırken belirttiği gibi kitab, verdiği intibanın aksine rihle konusunu bütün yönleriyle ele almış değildir. Hafız Ebubekr sadece rihle konusunun latif ve cazib bir yönünü, yani sadece tek bir hadis için yapılan yolculukları, ele almaktadır. Bu, çekici ve etkileyici bir konudur. Şayet Hatîb rihleyi bütün yönleriyle ele alıp incelemek isteseydişüphesiz kitap birkaç cilt hacminde olurdu. Zira böyle bir durumda kitabın, sayıları yaklaşık olarak binlerle ifade edilen ravileri İhtiva etmesi gerekirdi. Çünkü hadis uğrunda yolculuk yapmamış ravi çok azdır.
Kitap, İlmin ve ilim uğruna yapılan yolculuklann fazileti konusuyla başlamaktadır. Yazar sonra Hz. Musa (aleyhisselâmj'nm Hz. Hızır'la görüşmek için yaptığı yolculuğu zikrediyor. Zira Cenab-ı Hakk, Hz. Musa'ya Hızır'ın kendisinden daha bilgili olduğunu bildirmişti. O da bu amaç (rüşd olarak kendisine öğretilenden Musa'ya öğretmesi[185] için yola koyulur.
Müellif daha sonra sadece bir hadis için birbirleriyle görüşmek üzere yolculuk yapan sahabîlerin haberlerine yer verir. Ardından sahabe sonrası kuşaktan, yani tabiinden, sadece bir hadis için rihlede bulunanlann haberlerini kaydeder. Son olarak da muhaddisten hadis almak için yola çıkan, ancak muhaddisin vefat etmesi nedeniyle hadisi alamadan dönen kimselerin haberleriyle kitabını bitirir.
Hatîb, bu kitabında aktardığı her hadis ve haberi Peygamber (S.A.V.)'e veya yolculuklarım anlattığı sahabe ve tabiine kadar uzanan muttasıl senetlerle zikreder. Bu, aynı zamanda eski muhaddis imamlann yöntemidir. Onlar bir hadisi veya hehangi bir haberi aktanrlarken, mutlaka onu ilk kaynağına u-laştıran senediyle birlikte zikrederlerdi.
Mezkur kitap, muhakkikin yaptığı ilaveler {müstedrek) ve her ikisinde yer alan sahih hadislerle birlikte rihle faaliyetinin Peygamber döneminden itibaren -çok erken sayılabilecek bir zaman diliminde başladığını ve müteakip asırlar boyunca yaygınlaşarak devam ettiğini kanıtlayan önemli bir belgedir.
Müellifin eski imamların yöntemini izleyerek rihleyle ilgili her hadis ve haberi Peygambere ya da sahabe ve tabuna kadar uzanan muttasıl senetlerle zikretmesi, ilim ve özellikle hadis uğruna yapılan yolculukların onlar nezdinde ne derece önemli olduğunu göstermekle beraber, onlann rızâ-i ilâhîyi kazanmakiçin hadis talebi yolunda en büyük sıkıntılara koşacak kadar dinî ve imanî bir kuvvete sahip olduklarına da delâlet etmektedir. Aynı zamanda bu hususlar, başta Goldziher olmak üzere müsteşriklerin ve onların takipçilerinin ileri sürdüğü "rihle faaliyetlerinin emevî döneminde başlayan siyasî amaçlı faaliyetler" olduğu şeklindeki iddialarını da çürütmektedir. Bu kitapta aktar dıklanmız bu batıl ve garazkâr iddiayı çürütmeye kâfidir.[186]

İKİNCİ BOLUM

SÜNNETİN YAZIYA AKTARILMASI

İlmi çevrelerde yaygın olan kanaate göre hadisler hicrî birinci asnn sonlarına vanncaya dek sözlü olarak aktanlmaktaydı. İlk olarak hadisleri yazıya aktarmayı düşünen kişi zâhid halife Ömer b. Abdülaziz oldu. O, Ebubekr b. Muhammed b. Hazm'a gönderdiği yazılı emirde şunları belirtiyordu: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün hadislerine veya sabit sünnetlerine ya da Amra [binti Abdirrahman'nın hadislerine bak ve onları yaz. Zira ben ilmin kaybolmasından ve ilim ehlinin tükenmesinden korkuyorum."[187]

Aynı şekilde İbni Şihab ez-Zührî[188] ve başkalarından da sünneti derleyip yazmalarını talep etmiştir. [189]

İmam Malik (r.a.)'in "ilmi ilk olarak tedvin eden şahıs İbni Şihab ez-Zührî'dir. [190]şeklindeki sözü yaygındır.

Ancak sayılamayacak kadar çok ve güvenilir haberler, hadis yazımı işinin, Peygamber (SAV.) döneminde başlayıp, müslümanlann İtimat ettiği cami' ve müsnedlerîn tedvinine kadar, nesilden nesile genişleyerek devam ettiğini açıkça göstermektedir.

Kanaatimce araştırmacıları "sünnetin yazıya aktarımı yüz yıl veya daha fazla gecikmeyle gerçekleşmiştir." demeye sevk eden iki amil vardır:

Birincisi, sünnetin erken dönemlerde yazıya aktarıldığına i-lişkin rivayetlerden haberdar olamama.

ikincisi, alimlerin konuya ilişkin sözlerini iyi anlayamama.

Ulemanın konuyla ilgili açıklamalannı iyi anlayabilmek için öncelikle konuya taalluk eden üç kavramı birbirinden ayırmamız gerekiyor. Bunlar:

1. Kitabet ve takyîd (bir şeyi yazmak ve kayda geçirmek)

2. Cem' ve tedvin (bir araya toplamak)

3. Tasnif ve tertîb (sınıflayıp düzenleme) Kitabet ve takyidin manası açıktır.

Tedvine gelince: Tedvin, dağınık vaziyette duran şeyleri bir "divan 'da, yani sahifelerin derlenerek tek bir kitapta toplanmasıdır.

Kâmûs sahibi şu açıklamada bulunuyor: "Dîvân, sahifelerin toplandığı yer demektir." Tâcu'l-Arûs'ta ise şöyle ifade edilmekte: "Bir şeyi tedvin etti demek, onu topladı demektir."

Tasnif, tedvinden daha özel bir mana içermektedir. Tasnif sınırlı fasıllar ve müstakil bablarda tedvin edilen şeyleri tertip e-dip, düzenlemektir. Tacu'l-Arûs'un müellifi şöyle diyor: "Bir şeyi tasnif etti demek, onu sınıflara ayırıp, bazısını bazısından ayırdı demektir." Zemahşerî de eİ-Fâik adlı eserinde "Kitabı tasnif etme sözü de burdan türemiştir." der.

Kanaatimce muhakkik alimlerin sahabe döneminde yoktur, dedikteri şey kitabet değil, tedvin ve tasniftir. Onlar hadisin yazıya aktarılmadığını söylemiş değiller.

Şimdi de hadis imamlarından iki büyük imamın konuyu aydınlatan ibarelerine bakalım:

İmam Malik şöyle diyor: "İlmi ilk olarak tedvin eden kişi İbni Şihab ez-Zührfdir."

Hafız IbnİHacer el-Askalânî şu açıklamada bulunuyor; "Gerek sahabe gerekse tabunun büyükleri döneminde Allah Rasûlü'nün hadisleri mecmualarda müdevven ve müretteb hale getirilmiş değildi. Bunun iki nedeni vardı: Birinci neden, Sahih-iMüslimde belirtildiği gibi ilk sıralarda Kur'an'la karışma korkusundan dolayı sahabenin hadis yazması yasaklanmıştı. İkinci neden, geniş bir hafıza ve akıcı bir zihne sahip olmaları ve genelde okuma yazma bilmemeleri idi. Daha sonra tabiin döneminin sonlarına doğru eserler tedvin edilip bablara ayrıldı... İlk olarak hadisleri cem'eden er-Rebî b. Subeyh, Said b. Ebi Urûbe ve başka bazı kimselerdir. Bunlar, her babı müstakil olarak tasnif ediyorlardı. Üçüncü tabakadan büyük şahsiyetler yetişinceye kadar durum böyle devam etti. Bu kimseler ahkamı tedvin etmeye başladılar. Bu cümleden olarak İmam Malik, eî-Muvattayı tasnif etti.[191]Mekke'de İbni Cüreyc, Şam'da Evzâî, Kûfe'de Sevrî ve Basra'da Hammâd b. Seleme tasnif işine giriştiler. Daha sonra çağdaşlarından pek çok kimse de onlan takip etti. [192]

İbni Hacer yine şunları kaydediyor: "Alimlerin belirttiğine göre sahabe ve tabundan bir grup insan, hadis yazımından hoşlanmazdı. Onlar hadisi hıfeederek aldıkları gibi kendilerinden de hıfzedilerek alınmasını istiyorlardı. Ancak, himmetler gevşeyip ümmet, ilmin kaybolmasından korkmaya başlaması üzerine ilmi tedvin ettiler. Ömer b. Abdülaziz'in emri üzerine yüz yılın başında hadisi tedvin eden ilk şahıs İbni Şihab ez-Zührî'dir. Sonra tedvin faaliyetleri arttı. Bunu tasnif işinin yaygınlaşması takip etti. Allah'a hamdolsun bu vesileyle çok hayırlı şeyler meydana geldi. [193]

İbni Hacer'İn ifadelerinden anlaşıldığına göre o, sahabe ve tabiin döneminde hadisin yazıya aktarıldığını inkar etmemektedir. Onun inkar ettiği husus, hadislerin mecmualarda {cevâmi') müdevven hale getirilip değişik kitaplarda tasnif edilmiş olmasıdır. Ancak, onun ifadelerinde kapalılık ve yanlış çağrışıma müsait bir hava yok değildir. Zira zikrettiği gerekçeler okuyucuda hadis yazımının sahabe ve tabiin döneminde mevcut olmadığı vehmini uyandırmaktadır ki, bu doğru değildir.

Bu durumda yapmamız gereken şey, Peygamber (S-A.V.)'in hadis yazımına müsaade eden ve bunu emreden hadislerini inceleyip gerek Peygamber döneminde, gerekse Peygamber sonrası dönemde sahabenin yaptığı yazım faaliyetini incelemektir. Sonra ikinci yüzyılın ortalarına kadar muhaddislerin gerçekleştirdiği yazma faaliyetini tetkik edip, hadisleri yazma işinin Peygamber (S.A.V.)'den başlayıp yaklaşık olarak hicrî ikinci asnn ortalarına kadar kesintiye uğramadan devam ettiğini belirtmek gerekir. Daha sonra H. ikinci asnn ortalarından itibaren İbni Cüreyc, Said b. Ebi Urûbe, İbni Ebi Zi'b, Evzâî, Şu'be, Süfyan es-Sevrî, Malik v.b'nin musannafaü gibi ansiklopedik tipte sünnet kitapları ortaya çıkmaya başladı. Bu muhaddislerin geneli yaklaşık olarak H. 150-160 arasında vefat etmişlerdir.

Bunlardan sonraki dönem özellikle üçüncü asır- bir bakıma tasnif faaliyetlerinin en verimli, en dalak, en derin ve en sistematik olduğu bir dönemdir.

Başka bir açıdan bakıldığında bir önceki dönemde yazılan şeylerin bu dönemin ansiklopedik eserlerine dahil edildiği görülmektedir. Bu nedenle bu dönem H. ikinci asnn eserlerini gölgede bırakmıştır. Dolayısıyla pek azı hariç ikinci asnn eserlerinden geriye bir şey kalmamıştır. Sonuçta bu durum, insanlan tedvinin erken dönemlerdeki varlığını, hatta sünnetin varlığını, temelden inkar etmeye sevketmiştir.

Bu konu, gerçekten geniş bir konudur. Zira bu, yaklaşık iki yüz sene'boyunca yüzlerce muhaddisin gerçekleştirdiği yazım faaliyetini içermektedir. Nitekim Hatîb el-Bağdadî bu çerçevedeki bütün faaliyetleri Takyidu'l adlı eserinde ortaya koymaya çalışmıştır. Hafîb'in yaptığı çalışma benzersiz olup, hala aşılmış değildir. Hatîb'in çağdaşı İbni Abdilber de Câmiu Beyâni'l-Um ve Fadlihi isimli eserinde bu konuyu ele almıştır. Ancak onun yaptığı çalışma Hatîbinkiyle boy ölçüşecek düzeyde değildir.

Çağımızda Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî'nin Dirasâtunfi'l-Hadisi'n-Nebeuî ve Tarihi Tedvinihi adlı kitabı büyük bir gayretin ve takdire şayan bir emeğin ürünüdür. Azamî bu kitabında yaklaşık iki yüz yıl boyunca yazma işinde bulunan muhaddislerin faaliyetlerini çok ciddi bir şekilde incelemiş ve bu alanda çok bariz olarak faaliyet gösterenlerden yaklaşık beşyüz kişiyi zikretmiştir. O bunlan kronolojik bir tarzda ele almış, sahabeden başlayıp tabiin dönemine kadar inmiştir. Sahabe (radiyallâhu anhum)'den elli iki kişi, hicrî birinci asır tabiîlerinden elli üç kişi, tabunun küçüklerinden doksan dokuz kişi, tabunun küçükleri ve etbâ-ı tabiinden iki yüz elli iki kişinin hadis yazma işinde bulunduğunu tespit etmiştir. Bu, onlardan hadis alıp yazanları hesaba katmadığımızda ortaya çıkan sayıdır. Zira sadece onlardan hadis alıp yazanlar onların birkaç katıdır. Nitekim bu konu, el-Azamî'nin kitabının 241 sayfasını doldurmuştur. Bu konu, kitabın "Peygamber (S.A.V.) döneminden, yaklaşık hicrî ikinci asnn ortalarına kadar hadisi tespit faaliyeti" başlığını taşıyan dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Ancak yazar, bunu aşıp hicri ikinci asnn sonlanna kadar inmiştir. Zira vefat tarihi itibariyle en son hadis yazan kişi, H. 201'de vefat eden Ali b. Asım b. Suheyb el-Vasıfî'dir.

Konuyla ilgili geniş bilgi edinmek isteyenler zikrettiğimiz kitaplara bakabilirler.

Biz bu çalışmamızda bazı örneklerle yetinmeye çalıştığımızdan dolayı konuyu geniş bir biçimde ve bütün yönleriyle ele almadık. Fakat hadislerin yazıya aktarılması sürecini işlerken hicrî ikinci asrın ortalarında durmak istemedik. Aksine bu süreci, zuhurundan sonra müslümanlann itimadını kazanan cami', sünen ve müsnedlerin ortaya çıktığı döneme kadar incelemeyi uygun gördük. Tâ ki bu vesileyle hadislerin yazıya aktarılma süreci, başından sonuna kadar, okuyucunun zihninde açık ve bir görünüme kavuşsun.

Allah'tan bize yardım etmesini diler ve sadece ona tevekkül ederiz.[194]

I. Peygamber (S.A.V.)'İn Hadis Yazımına Müsaade Etmesi

Hadisleri inceleyenlerin bildiği gibi Peygamber (S.A.V.)'in hadis yazımını emreden, kısmen de buna müsaade eden pek çok hadisi vardır. Bu hadisler toplamı itibariyle manevî tevatür derecesine varmaktadır. Bununla beraber Peygamber (S.A.V.)'den hadis yazımını nehyeden birkaç hadis de varid olmuştur.

Ancak günümüz bazı müslüman yazarlan ve oryantalistler nezdinde sadece nehiy hadisleri yaygınlık kazanmış görünmektedir. Hadislerin

yazımını emreden ve buna müsaade eden hadisler çok olmasına rağmen göz ardı edilmektedir. Bu hadisler muteber kaynaklar da hiç yer almamış gibi davramlmaktadır. Kanaatimce bu durum iki nedene dayanmaktadır:
1. Hadislerin yazımını nehyetme, [tabiatıyla] daha dikkat çekici olduğundan nehiy hadisleri yayılmış ve meşhur olmuştur.
2. Mezkur yazarların temellendirip pekiştirmek istedikleri bir takım emellerden dolayı nehiy hadisleri daha fazla bilinir olmuştur.
Aşağıda her iki grup hadisleri zikrederek, bunlar arasında nasıl bir telif yapılacağını gösterdik.
Önce birinci grup hadisleri arzedelim:
1. Ebu Hureyre der ki: "İbni Amr hariç Allah Rasûlünün ashabmdan hiç kimse benim kadar hadis toplamış değildir. Zira o yazıyor, ben ise yazmıyordum.[195]
2. Abdullah b. Amr b. As şöyle der: "Allah Rasûlü'nden duyduğum herşeyi yazıyordum. Kureyşliler beni yazmaktan nehyedip, şöyle dediler: 'Her şeyi yazıyorsun. Halbuki Allah Rasûlü de bir beşerdir. O da rıza ve öfke halinde konuşur.' Bundan dolayı Peygambere durumu bildirinceye kadar yazmayı bıraktım. Allah Rasûlü'ne durumu bildirdiğimde parmağıyla ağzını göstererek şöyle buyurdu: 'Yaz, nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki bu ağızdan hakktan gayrisi çıkmaz.[196]
3. Ebu Hureyre şöyle rivayet ediyor: Ensardan bir adam şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü senden bir hadis duyuyorum da bu hoşuma gidiyor; fakat onu ezberleyemiyorum." Allah Rasûlü "sağ elinden yardım dile" diyerek yazmasını işaret etti. [197]
4. Allah Rasûlü'nden şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebu Şâh için yazınız." Ebu Şâh, Allah Rasûlü'nün Mekke'de îrâd ettiği hutbeyi dinleyince "Ey Allah'ın Rasûlü bunu benim için yazınız."diye istekte bulunur. Allah Rasûlü de sözkonusu emri verir. [198]
5. Hz. Aişe Allah Rasûlü'nün hastalığında kendisine şöyle buyurduğunu naklediyor: "Bana pederin ve kardeşin olan Ebubekr'i çağır ki, bir şeyler yaz[dır]ayım. Zira ben herhangi bir isteklinin temennide bulunup 'ben bu işe daha layıkım.' demesinden korkuyorum. Oysa Allah ve müminler Ebubekir hariç herhangi birinin buna kalkışmasına müsaade etmez. [199]
6. İbni Abbas der ki; Peygamber (S.A.V.)'in ağnsı artınca şöyle buyurdu: "Bana kürek kemiği ve divit ya da tahta ve divit getirin. Size sayesinde asla dalâlete düşmeyeceğiniz bîr şey yazayım. [200]
7. Peygamber (S.A.V.)'in bazı kral ve yöneticilere mektuplar yazdığı tarihî bakımdan sabittir.
8. Peygamber (S.A.V.)'in emri üzerine zekatla ilgili hükümler, zekata tabi mallar ve zekatın miktarı iki sayfayı dolduracak şekilde detaylı bir tarzda yazılıp, emir ve valilere gönderilmistir. Bu yazı Ebubekir es-Sıddık (r.a.) ve Ebubekir b. Amr b. Hazm'ın evinde muhafaza edilmiştir.[201]
9. Vâil b. Hucr memleketi Hadramevt'e dönmek istediği zaman Allah Rasûlü (S.A.V.), içinde namaz, oruç, faiz, içki v.b. şeylerle ilgili hükümler bulunan bir mektup (kitab) verir. [202]
10. Emîru'l-Müminin Ömer b. el-Hattâb, ashaba dönüp kadına kocasının diyetinden bir pay verilip verilmeyeceği konusunda Allah Rasûlü'nün bir uygulamasının olup olmadığını sorunca Dahhak b. Süfyan kalkıp şöyle dedi: "Evet, Allah Rasûlü'nün mektubunda bu konu açıklanmaktadır. [203]

II. Hadis Yazımını Yasaklayan Hadislerle Hadis Yazımına Müsaade Eden Ve Bunu Emreden Hadislerin Telifi

Bir önceki konuda buna dair bazı sahih hadisler aktardık. Bunların bir kısmı hadis yazımına müsaade ederken diğer bir kısmı da bunu emretmekteydi. Ancak geriye hadislerin yazıya aktanlmasını yasaklayan hadisler kalmaktadır. Bunlar araştırma ve tetkik gerektiren hadislerdir.
Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün hadis yazımını hoş karşılamadığını bildiren rivayetleri aktaran üç sahabî vardır. Bunlar: Ebu Saİd el-Hudrî, Ebu Hureyre ve Zeyd b. Sabit (r.a)'dir.[204]

1- Zeyd b. Sabitin Hadisi

Zeyd b.' Sabit'İn konuyla ilgili İki rivayeti bulunmaktadır. Birinci rivayet, Muttalib b. Abdullah b. Hanteb yoluyla nakledilmiştir. İbni Hanteb der ki: "Zeyd b. Sabit, Muaviye'nin yanına geldi. MuavİYe kendisine bir hadis sordu. Bir başkasına da hadisi yazmasını emretti. Zeyd kendisine şöyle dedi: 'Allah Rasûlü, hadislerinden herhangi bir şey yazmamamızı emretti.' Bunun üzerine Muaviye yazıyı sildi.[205] Hadisin bu varyantı zayıftır. Zira Muttalib b. Abdullah, Zeyd'den hadis duymuş değildir. [206]
Hadîsin ikinci varyantı Şa'bî'den nakledilmiştir. Buna göre Mervan Zeyd'i imtihan etmek için perdenin arkasına bazı adamlar yerleştirip kendisine soru sorar, onlar da yazarlar. Zeyd, onlara bakıp: "Ey Mervan, özür dilerim. Ben sadece kendi reyimle konuşuyorum. [207] der. Rivayette adı geçen Şa'bî, ne Zeyd'den ne de Mervan'dan hadis duymuştur. Dolayısıyla hadisin bu varyantı da zayıf ve munkatı'dır. Bu hadis, adamların Zeyd'den dinleyip yazdığı şeyin Zeyd'e ait şahsî görüşler olduğunu ve Zeyd'in de diğerleri gibi yazma işinden hoşlanmadığını göstermektedir. Ancak bu yorumu kabul etmek çok zordur. Zira Zeyd'in kendi şahsî görüşlerini yazdığı gibi, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün hadislerini de yazdığını ispatlayan deliller bulunmaktadır. [208]

2. Ebu Hureyre'nin Hadisi:

Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem, babasından, o da Atâ b. Yesâr'dan Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Allah Rasûlü'ne bazı insanların hadisleri yazdıkları haberi ulaştı. Bunun üzerine Allah Rasûlü minbere çıkıp Allah'a hamd u senada bulunduktan sonra şöyle dedi: 'Nedir bu yazdığınız söylenen şeyler? Ben ancak bir beşerim. Kimin yanında bundan bir şey varsa getirsin.' Biz de bunları topladık ve bunlar yakıldı. Peygambere "ey Allah'ın Rasûlü! Senden hadis nakledelim mi?"diye sorduk. O da "benden hadis nakledin. Bunun bir beisi yoktur. Her kim bana bilerek yalan İsnad ederse cehennemde yerini hazırlasın.' dedi.[209]
Ali b. Sehl, babasından o da Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini nakleder: "Hadisleri kapalı bir alanda toplayıp ateşe attık." Zehebî, bu rivayetin münker olduğunu belirtiyor.[210]Muhaddisler, hadisin râvisi Abdurrahman b. Zeyd'in zayıf olduğu konusunda müttefiktir. [211] Binaenaleyh, bu rivayet itibara alınabilecek bir rivayet olmaktan uzaktır.[212]

3. Ebu Said el-Hudrî'nin Hadisi:

Bu hadis iki kanaldan muhtelif lafızlarla rivayet edilmiştir. Bunlardan biri Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in babasından, onun da Atâ b. Yesâr kanalıyla Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den aktardığı rivayettir. Ebu Said der ki: "Biz Peygamberden yazmak için izin istedik. Fakat o, bize izin vermekten çekindi. [213]
Bu hadis yukanda kaydedildiği gibi Abdurrahman b. Eşlemden ötürü zayıftır.
İkinci varyant, Hemmâm'ın Zeyd b. Eslem'den, onun da Atâ Yesâr'dan, onun da Ebu Said'den naklettiği rivayettir. Ebu Said, Allah Rasûlü'nün şöyle dediğini rivayet ediyor: "Benden herhangi bir şey yazmayın. Her kim benden Kur'an dışında bir şey yazmışsa onu silsin. Benden hadis naklediniz, bunun bir beisi yoktur. Her kim bana yalan isnad ederse -Hemmâm der ki: Sanırım Peygamber "kasden" kelimesini de ekledi- cehennemde yerini hazırlasın. [214]
Görüldüğü gibi sonuncu varyant dışındaki bütün hadisler zayıftır. Alimler bu hadisin mevkuf mu merfu mu olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. İbni Hacer konuyla ilgili olarak şunlan kaydediyor: "Bazı-lan Ebu Said hadisinin illetli olduğunu belirtip şöyİe demişlerdir: Doğru olanı, bu hadisin Ebu Saide ait mevkuf bir hadis olduğudur. Bu durum, Buharî ve diğer muhaddislerin belirttiği bir husustur.[215]
Ulema, hadis yazımına müsaade eden hadislerin muhkem olduğu ve pratikte uygulandığı konusunda ittifak ettiğine göre -ki bu, Peygamberden günümüze kadar ümmetin takip etmiş olduğu bir çizgidir- burada sözlü ve ameK icma, var demektir:
Ebu Said hadisinin merfu olduğunun farzedilmesi halinde bu hadisin nasıl izah edileceği konusunda ihtilaf edilmiştir. Konuyla ilgili değişik görüşler olmakla birlikte bunlann en güçlüsü şu üç görüştür. [216]
Birinci Görüş: Yasaklama, hadislerin Kur'anla birlikte aynı sahifede yazılmasına yöneliktir. Zira sahabîler bir ayetin tevilini duyduklarında onu ayetle birlikte yazabiliyorlardı. Kur'an'la herhangi bir karışma olabileceği endişesinden dolayı hadis yazmaları nehyolundu. Hadis yazımına müsaade eden rivayetler ise hadislerin Kur'an'dan ayn müstakil sahifelerde yazılma-sıyla alakalıdır.
İkinci Görüş: Yasaklama, hakkında unutkanlık endişesi taşınmayan, hafızasına itimad edilen ve hadisleri yazması durumunda sadece yazıya

güvenmesinden korkulan kişilerle ilgilidir. Yazma izni ise, unutkanlığından endişe edilen, hıfzına güvenilmeyen ya da hadisleri yazması durumunda yazıya dayanıp kalmasından korkulmayan kimselere yöneliktir.
Üçüncü Görüş: Yasaklama, sünnetin sünnetle neshedil-mesi kabilinden bir şeydir. İlk sıralarda sünnetin Kur'an'la kanş-Kur'an'la karıştırılmasından endişe edildiği dönemlerde hadis yazımı yasaklanmış, bu endişe ortadan kalktığında ise hadis yazımına müsaade edilmiştir. Bu görüş; İbni Kuteybe, el-Hattâbî, Hatîb el-Bağdadî, Nevevî, Hafız Askalanî ve Suyûtî dahil olmak üzere ulemanın cumhuru tarafından benimsenen görüştür. İzin ve nehiy hadislerindeki ifadelerin mutlak olup, bazı şahıs veya durumlarla sınırlandırılmamış olması da bu görüşü teyid etmektedir.
Ancak burada şöyle bir soru akla gelebilir: Neden nehiy hadisleri, izin hadislerini neshetmiyor da izin hadisleri nehiy hadislerini neshediyor?
Bu, iki hususun dolayı mümkün değildir:
a. İzin hadisleri zaman bakımından sonra gelmektedir. Mesela Ebu Şah hadisi fetih senesinde varid olmuştur ki, bu da Peygamber (S.A.V.)'in hayatının son dönemlerine denk gelmektedir.
Ebu Hureyre'nin hadisi de zaman bakımından sonradır. Zira Ebu Hureyre son yıllarda müslüman olmuş bir sahabîydi. Bu hadis, Abdullah b. Amr b. As'ın Ebu Hureyre'nin İslam'a girişinden sonra hadis yazdığını göstermektedir.
Peygamber (S.A.V.) ölüm hastalığında iki defa bir şeyler yaz(dır)ma gayretinde bulunur.
"Ebu Said el-Hudrî hadisinin bütün bunlardan sonra olması, özellikle Peygamberin ölüm hastalığında bîr şeyler yaz(dır)ma isteğinden sonra olması gerçekten uzak bir ihtimaldir.
b. Sahabe ve tabiin döneminden sonra ümmet, yazma izni, yazmanın mübahlığı ve yazma işini uygulama konusunda kat'î bir icmaya varmıştır. Bu, ilk dönemi müteakiben ümmetin bütün fırkalarında müşahede ettiğimiz ameli/pratik tevatürle sabit olan bir icmadır. Hatta son asırlarda Reşid Rıza gibi nehiy hadislerinin izin hadislerini neshettiğini söyleyenler de pratik tevatürle sabit olanı-bu icmaya dahildir. Zira Reşid Rıza gibilerin sayfalarca hadis yazıp naklettiklerine şahit olmaktayız. Müsaadenin nehiyden sonra olduğuna delalet eden en güçlü delillerden biri de bu amelî icmadır.[217]

III. Sahabenin Sünnetin Yazımına Verdiği Önem

Peygamber (SAV.)'in hadis yazımına müsaade etmesi üzerine bir çok sahabî gerek Peygamber zamanında gerek Peygamber sonrası dönemde hadis yazımına büyük önem vermiştir. Bu işi, hadisleri muhafaza etmek ve talepte bulunsun, bulunmasın bütün insanlara hadisleri ulaştırmak amacıyla yapmışlardır.
Bu mübarek kuşağın gayretleri ve yazdığı sahifeler, sünnetin tedvini konusundaki ilk esası ve H. ikinci ve üçüncü asırda tasnif edilen cami', müsned, sünen ve diğer sünnet mecmuları-nın İlk nüvesini oluşturmuştur. Bu sahifelerden bazı örnekler sunmak yerinde olur.
1. Ebu Hureyre {r.a.) şöyle der: "İbni Amr hariç Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün ashabından hiçkimse benim kadar hadis toplamış değildir. Zira o yazıyor, ben ise yazmıyordum.[218]
Abdullah b. Amr b. As (r.a.) Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün hadislerinden belli bir kısmını "es-Sâdıka" ismini vediği bir sahife-de toplamıştı. Bu sahife onun nezdinde sahip olduğu en değerli şey idi. [219]
2. Ebu Tufeyl'in aktardığına göre, Hz. Ali'ye sorulur: Allah Rasûlü diğer insanlardan ayn olarak size herhangi özel bir be-yanda bulundu mu? Hz. Ali cevaben: "Allah Rasûlü kılıcımın şu mahfazasındakiier hariç diğer insanlardan ayrı olarak bize özel bir beyanda bulunmadı." deyip içinde şunların yazılı olduğu bir sahife çıkardı: "Allah'tan başkası için adakta bulunanlara Allah lanet etsin, arazi işaretlerini çalanlara Allah lanet etsin, anne-babastna lanet okuyana Allah lanet etsin, herhangi bir suçluyu (muhdis) koruyup banndırana Allah lanet etsin.[220]
Bazı rivayetler, Hz. Ali'nin fıkhî görüş ve fetvalannın çok erken bir dönemde -belki de kendisi daha hayatta iken- tedvin edildiğini göstermektedir. İbni Ebi Müleyke şöyle der: "İbni Ab-bas'a mektup yazıp bana bir şeyler yazmasını istedim... O da Hz. Ali'nin verdiği hükümleri (kaza) istetip ondan bir şeyler yazmaya başladı. [221]
Hz. Ali'nin fıkhî görüşlerini içeren bir başka mecmua da oğlu Hasan'ın yanında bulunuyordu. Abdurrahman b. Ebi Leyla şöyle der: "Hasan b. Ali'ye Hz. Ali'nin muhayyerlik hakkındaki görüşlerini sordum. O da parçalar halinde bir kitap istetti. Getirilen bu parçalardan san bir sahife çıkardı. Bu sahifede Hz. Ali'nin muhayyerlik hakkındaki görüşleri yazılıydı. [222]
Hucr b. Adiy b. Cebele'nin yanında üçüncü bir mecmuanın olduğu da bilinmektedir. [223]
3. Enes (r.a.) Hz. Ebubekir (r.a.)'in kendisini Bahreyn'e gönderdiğinde şöyle bir mektup yazdığını belirtir: "Bismillahir rarırnanirrahîm, Bu mektup, Allah Rasûlü (SAV.)'nün müslümanlara farz kıldığı zekat farizasına dairdir. [224]
4. Taberânî'nin rivayetine göre Hz. Ebubekir, içinde hadisi şeriflerin zikredildiği bir mektubu {kitab) Amr b. As'a yazmıştır. [225]
5. Amir b. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) der ki: Kölem Nafi' aracılığıyla Cabir b. Semure'ye bir mektup gönderip Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden duyduğu şeyleri bana bildirmesini istedim. O da bana: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden şöyle dediğini duydum... diye yazdı[226]
6. Nafi' b. Cübeyr der ki: Mervan b. Hakem insanlara hitapta bulunup Mekke'yi ve onun hürmetinden bahsetti. Bunun üzerie Râfi' b. Hadîc (r.a.) kendisine seslenip şöyle dedi: "Şayet Mekke haram bir bölge ise bilmiş olun, ki Medine de Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün haram ilan ettiği bir bölgedir. Nitekim bu husus yanımızda bulunan havlânî bir deri üzerine yazılıdır. [227]
7. Abdullah b. Ömer (r.a.), risalelerinde Peygamber (SAV)'in hadislerini yazmaktaydı. [228]
8. Ebi Osman (r.a.) der ki: Utbe b. Farkad'la birlikte Azerbaycan'da bulunuyorduk. Ömer, ona Peygamber (S.A.V.)'den aktardığı bazı şeyler yazmıştı. Yazdıklarından biri de şuydu: "Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Dünyada ipeği, sadece ahirette ondan nasibi olmayanlar giyebilir. [229]
9. Ebu Ubeyde Amir b. el-Cerrah, Hz. Ömer'e mektup gönderir. Hz. Ömer de cevabında şunları yazar: "Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu: Mevlâsı olmayanın mevlâsı Allah ve Rasûlü'dür. [230]
10. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Ömer (r.a.) Peygamber (SAV.)'in zekatla ilgili hadislerini tek bir sahifede toplamıştır. Nitekim Nafi' bunları birkaç kez İbni Ömer'den okumuştur. [231]
11. Fatıma binti Kays'ın bildirdiğine göre Ebu Seleme kendisinde bulunan bazı hadisleri yazıya aktarmıştır. Muhammed b. Amir, Ebu Seleme'nin Fatma binti Kays hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "Ben bu hadisleri onun ağzından dinleyip yazıya aktardım. O (Fatıma) dedi ki: Ben bir adamın yanında dim.[232]
12. Muaviye, müminlerin annesi Hz. Aişe'ye şunu yazar: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden duyduğun şeyleri bana yaz." Hz. Aişe de cevabında şunları yazdı. [233]
13. Muaviye, Muğire b. Şu'be'ye mektup yazıp Peygamber (S.A.V.)'in bazı hadislerini yazmasını ister. Muğire de yazıp gönderir. [234]
14. Muğire, Mervan'a bir mektup yazıp içinde Peygamberin bazı hadislerini zikreder. [235]
15. Numan b. Beşir, Peygamberin bazı hadislerine yer verdiği bir mektup yazıp Kays b. Heysem'e gönderir. [236]
16. Ömer, Ebu Musa el-Eşarî'ye gönderdiği bir mektupta sabah ve öğle namazlarında uzun süreleri (Tivâlu'l-Mufassa!) okumasını salık verir. [237]
17. Ebu Eyyûb el-Ensârî, kardeşinin oğluna bazı hadisleri yazıp gönderir. Bunu İmam Ahmed, Müsned'de şöyle nakleder: Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin kardeşinin oğlu bana şunu nakletti.
Ebu Eyyûb, kendisine yazdığı mektupta Allah Rasûlü'nden şöyle duyduğunu haber verdi.[238]
18. Ebubekir es-Sakafî, Sicistan'da kadı olan oğluna gönderdiği mektupta yargı (Jcazd)ya ilişkin bazı hadislere yer verir. [239]
19. Useyd b. Hudeyr el-Ensârî (r.a.), Peygmber (S.A.V.)'in bazı hadislerini Ebubekir, Ömer ve Osman'ın verdiği bazı hükümleri {kaza) yazıp Mervan b. Hakem'e gönderdi. [240]
20. Cabir b. Semure (r.a.), Peygamber (S.A.V.)'in bazı hadislerini yazıp onları Amir b. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın talebi üzerine ona gönderir. [241]
21. Zeyd b. Erkam (r.a.), Peygamber (S.A.V.)'in bazı hadislerini yazıp Enes b. Malik (r.a.)'e gönderir. [242]
22. Zeyd. Sabit, Ömer b. el-Hattâb'ın talebi üzerine ona dedenin (mirastan alacağı pay) durumuyla ilgili bir mektup yazar. [243]
23. Semure b. Cundeb (r.a.) Allah Rasûlü'nün hadislerinden bazılarını toplayıp oğlu Süleyman'a gönderir. Nitekim imam Muhammed b. Sirîn bu risaleden övgüyle bahsedip şöyle der: "Semure'nin oğluna gönderdiği mektupta çok ilim vardır. [244]
24. Abdullah b. Ebi Evfâ, Allah Rasûlü'nün hadislerini yazıp Ömer b. Ubeydullah'a gönderir. [245]

25. Enes b. Malik (r.a.) çocuklarını ilmi yazmaya teşvik ederdi. Sumâme b. Abdullah'ın belirttiğine göre Enes, çocuklarina şöyle derdi: "İlmi, yazıyla kayıt altına alınız.[246] Hatta Enes'in şöyle dediği nakledilir; "Biz, yazmayanların ilmini, ilim saymazdık. [247] Bu durum sahabe kuşağında alim sayılan herkesin ilim yazımına önem verdiğini açıkça göstermektedir.
Enes, oğluna İtbân b. Malik'in hadisini yazmasını emreder. Enes b.'Malik der ki: "Bana, Mahmud b. er-Rebî', İtbân b. Ma-lik'ten rivayette bulundu. Mahmud b. er-Rebî' dedi ki: Medine'ye gelip İtbân'la karşılaştım. Ona şöyle dedim: Senden bana bir hadis ulaştı... Enes der ki: Bu hadis yani Enes'in Mahmud'tan, Mahmud'un da İtbân'dan duyduğu hadis- hoşuma gitmişti. Oğluma 'yaz' dedim. O da yazdı. [248]
26. Zeyd b. Sabit, ferâiz konusunda kitap tasnif eden ilk kişidir. Cafer b. Burkan der ki: Zührî'nin şöyle dediğini duydum: Şayet Zeyd b. Sabit, ferâizi yazmasaydı onun insanlar arasından kalktığını görürdün. [249] Kabîsa, kendisinden ferâizi nakletmiştir. [250]
27. Abdullah b. Abbas, öğrencilerini ilmi yazmaya teşvik ederdi. Vekî', İkrime b. Ammâr'dan, o Yahya'dan, o da İbni Abbas'tan şunu nakleder: "İlmi yazıyla kayıt altına alınız. [251] Bazen de İbni Abbas'ın kendisi, öğrencileri için istinsahta bulunurdu. Hz. Ali'nin verdiği hükümleri (kaza) öğrencisi İbni Ebi Müleyke için bizzat kendisi yazmıştır. [252]
Kendi hadislerini yazıp öğrencilerine gönderdiğine dair örnekler pek çoktur. [253]
İbni Abbas, yazdıklarını insanlara okurdu. Ancak gözlerinden rahatsızlandığı ve okumakta güçlük çektiği son dönemlerinde başkasından kendi yazdıklarını okumasını isterdi.[254]

IV. Sahabe Öğrencilerinin Sünnet Yazımına Verdiği Önem

Bir önceki mevzuda sahabenin Allah Rasûlü'nün hadislerine verdiği büyük önemi ve bu konuda kendi öğrencilerine yaptıkları tavsiyeleri gördük. Sahabe Öğrencilerinin de bu konuda sahabeyi numûne-i imtisal olarak görmeleri ve onların emirlerine sarılıp, tavsiyelerini tatbikata geçirmesi gayet tabîîdir.
Şimdi sahabe öğrencilerinin üstâdlanndan yani sahabeden sünneti alıp yazmaya ne derece önem verdiklerini görelim:
Selma der ki: "Abdullah b. Abbas'ı beraberinde bazı tahtalarla [ehâh) birlikte gördüm. Bunların üzerine Râfi'den rivayet edilen Allah Rasûlü (SAV.)'nün bazı uygulamalannı yazıyordu. [255]

A. Ebu Hureyre'den Hadis Yazanlar

1. Beşirb. Nehtk

Beşir şöyle der: "Ebu Hureyre'den bir kitap dolusu hadis yazdım. Aynlmak istediğim zaman kendisine 'Ya Ebu Hureyre, ben senden aldıklanmı yazıyordum. Onları senden rivayet edeyim mi?' dedim. O da cevaben 'evet, benden rivayet et' dedi. [256]

2. Saîd el-Makburî

îbni Aclân der ki: "Saîd el-Makburî vasıtasız olarak Ebu Hureyre'den hadis rivayet ediyordu. Aynca babası ve bir başkaadam kanalıyla da ondan hadis naklediyordu. Bunları karıştırıp (ihtilât) birbirinden ayırt edemez hale gelince hepsini Ebu Hureyre'den rivayet ediyormuş gibi yaptı.[257]
İbni Hibbân bu olayla ilgili olarak şu açıklamada bulunur: "Bu durum, kişinin kendisiyle küçümsendiği bir durum değildir. Zira sahifenin tamamı hadd-i zatında sahihtir. [258]

3. Mervan b. el-Hakem

Mervan'ın katibi Ebu Zuayzaa anlatıyor: "Mervan, Ebu Hureyre'yi Çağınp soru sormaya başladı. Beni de oturma mahallinin arkasına oturttu. Ben [söylenenleri] yazıyordum. Aradan bir sene geçtikten sonra Mervan, Ebu Hureyre'yi Çc»SırıP perdenin önünde oturttu. Daha önce yazılanları sormaya başladı. Ebu Hureyre ne eksik, ne fazla öne veya arkaya hiçbir kaydırma olmaksızın hepsini tekrarladı. [259]

4. Hemmâm b. Münebbih

Hemmâm b. Münebbih'in, Ebu Hureyre'den yazdığı bir sahifesi bulunmaktadır. Bu sahife Dr. Muhammed Hamîdullah'ın tahkikiyle birkaç kez basılmıştır.
Ebu Salih es-Semmân, Abdülaziz b. Mervan, Abdullah b. Hürmüz, Abdullah b. Mevhib el-Kureşî, Ukbe b. Ebi'l-Hasnâ ve Muhammed b. Sîrîn'in de Ebu Hureyre'den hadis yazdıklan ri-vayeFedÜmiştir. [260]

B. Câbîr b. Abdullah'tan Hadis Yazanlar

1. Ebu Süfyan

Vekf der ki: Şu'be'nin şöyle dediğini duydum: "EbuSüfyan'ın Cabir'den aldığı hadisler onun sahifesinden ibarettir.[261]
İmam Buharî de Ebu Süfyan'ın Cabir'den hadis dinlediğini kaydetmiştir. [262]

2. Hasanu'l-Basrî

Ebu Hatim der ki: Hasan, Cabir'e kavuştuğu halde ondan [semâ' yoluyla hadis aktarmış değildir.] sadece yazılı bir sahife {kitab) nakletmiştir. [263]

3. Süleyman b. Kays el-Yeşkurî

Ebu Hatim der ki: Süleyman el-Yeşkur, Cabir'e eşlik edip ondan hadis dinledi ve bir sahife dolusu hadis yazdı. Vefat e-dince sahifesi ailesinin yanında kaldı. Ebu'z-Zübeyr, Ebu Süfyan ve eş-Şa'bî, Cabir'den rivayette bulunmuşlardır. Bunlar, Cabir'den hadis dinlemişlerdir. Ancak rivayetlerinin geneli sahi-feye dayanmaktadır. Katâde için de aynı durum söz konusudur. [264]

4. Abdullah b. Akıl

Abdullah b. Akıl şöyle der: "Ben, Cafer'in babası Muhammed b. Ali ve Muhammed b. el-Hanefıyye, Cabir b. Abdullah'a gidip Allah Rasylü (S.A.V.)'nün sünnetleri ve namazlan hakkında soru sorardık. Ondan duyduklanmızı yazar ve [bir şeyler] öğrenirdik. [265]
Atâ b. Ebi Rebâh, Katâde, Mücahid, Mutarrif, Muhammed b. el-Hanefiyye, Ebu Cafer Muhammed b. Ali, Ebu'z-Zübeyr
Muhammed b. Müslim ve Vehb b. Münebbih'in Cabir'den yazdığı rivayet edilmiştir.[266]

C. Enes b. Mâlik'ten Hadis Yazanlar

1. Vâsıt'ta Bir Grup İnsan

Enes b. Malik, Vasıfta bazılarına hadis imla ettiriyordu, onlar da Enes'in meclisinde hadis yazıyorlardı.
İbni Sinan der ki: "Enbâr ahalisinden bir heyetle birlikte Haccac'la görüşmek üzere Vasıt'a doğru yola çıktık, Haccac'ın memuru Ibnu'r-

Reffl'den gördüğümüz zulmü ona şikayet edecektik. Haccac'ın meclisine girdiğimde ortada yaşlı bir adam, etrafında onun söylediklerini yazmakla meşgul olan insanlar gördüm. Sorduğumda onun Enes b. Malik olduğunu söylediler. [267]

2. Enes b. Sirîn

Enes b. Sirîn der ki: "Enes b. Malik, yanına gitmem için birilerini gönderdi. Ben de geciktim. Sonra tekrar birilerini gönde-rince gittim. Şöyle buyurdu: 'Ben de sana şu taşı dişlerinle ısır desem, benim hatınm için yaparsın sanıyordum. Sana aynen kendi işimi seçtim, sen ise bundan hoşlanmıyorsun. Sana Ömer'in sünnetini yazayım mı?' Ben "evet, bana Ömer'in sünnetini yaz' dedim. O da yazdı. [268]

3. Sumâme b. Ubeydullah b. Enes

Sumâme'nin Enes'ten yazdığı zekatla ilgili bir kitabı vardi.[269]

4. Humeyd et-Tavîl

Cemmâz, Halid b. el-Haris'ten kendisine hadis imla ettirmesi talebinde bulunur. Cemmâz der ki: Halid bize Humeyd'in kitabını imla ettiriyor ve şöyle diyordu: "Humeyd, bize Enes'in şöyle dediğini nakletti: Allah Rasûlü (SAV.) dedi ki.[270]
Kesîr b. Süîeym er-Râvî, Süleyman et-Teymî, Ebân b. Ebi Ayyaş, İbrahim b. Hudbe, Halid b. Ubeyd el-Basrî, Enes'in hizmetçisi Harâş b. Abdullah, Dinar b. Abdullah el-Ahvâzî, ez-Zübeyr b. Adîy, Ubeydullah b. Dinar ve Musa b. Abdullah et-Tavîl'in Enes b. Malik (r.a.)'ten hadis yazdığı rivayet edilmiştir. [271]

D. Abdullah b. Abbâs'tan Hadis Yazanlar

1. İbni Ebi Muleyke

İbni Ebi Muleyke şöyle der: "İbni Abbas'a bir mektup gönderip bana bir kitab yazmasını istedim... o da Hz. Ali'nin verdiği hükümleri (kaza) istetip ondan bir şeyler yazmaya başladı. [272]
İbni Ebi Muleyke yine şunları kaydeder: "İbni Abbas'a bir mektup yazdım. O da bana Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şu yargıda bulunduğunu yazdı. [273]

2. Said b. Cübeyr

İbni Abbas'ın yanında, duyduklarımı tahtalara (eluah) yazıyordum. Tahtalar dolunca nalinlerime yazardım. [274]

3. Kureyb

Züheyr der ki: Musa b. Ukbe bana şöyle dedi: Kureyb, birdeve yükü ya da ona denk oranda İbni Abbas'ın kitaplarından yanımıza bıraktı. Musa şöyle der; "Ali b. Abdullah b. Abbas yazmak istediği zaman 'bana falanca sahifeyi gönder' diye yazardı. Sahifeyi istinsah ettikten sonra onu geri gönderirdi.[275]

4. Necdet el-Harûrî

Yezid b. Hürmüz der ki: "Necdet el-Harûrî, İbni Abbas'a mektup yazıp ondan bir şeyler soruyordu. Ben, İbni Abbas'm Necdet'in mektubunu okuduğuna ve ona [cevap] yazdığına şahit oldum. [276]
Buraya kadar sahabe ve sahabe öğrencilerinden hadis ya-zımıyla ilgili aktardıklarımız, pekçok örnekten sadece birkaçıydı. Zira bu kitapta takip ettiğimiz yöntem, belli başlı örneklerle yetinme yöntemidir. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler Dr. Mustafa el-A'zamî'nin "Dirâsât fi'l-Hadîsi'n-Nebevî ue Tarihi Teduînihi" adlı kitabına bakabilirler. Yazar bu kitabında, hem kendisinin hadis yazdığı hem öğrencilerinin kendilerinden hadis alıp yazdığı tarihî açıdan sabit olan elli iki sahabîyi zikreder. Keza konuyla ilgili Hatîb el-Bağdadî'nîn konuya dair "Takyîdu'l-İlm" adlı eserine de başvurulabilir. Zira bu kitap da benzersiz bilgiler içermektedir.[277]

V. Tabunun Sünnetin Yazım Ve Tedvinine -Verdiği Önem

Sünnetin tedvin ve muhafazası konusunda tabiin kuşağının çok büyük hizmetleri olmuştur. Bunun bazı Örneklerini bir önceki fasılda gördük. Şimdi de başka örnekler sunacağız. Bu hizmet Örneklerini üç kategoride değerlendirmek mümkündür:[278]

A. Tabunun Hadis ve İlim Yazımı Konusundaki Teşvikleri

1. Hatîb, birkaç tarîkten kendi senediyle İmam Amir eş-Şa'bî'den onun şöyle dediğini nakleder: "Bir şeyi duyduğun zaman onu duvara bile olsa yaz. İlim namına yazmadığın bir şey bırakma. Bu, o ilmi sahifede bırakıp yazmamandan daha hayırlıdır. Zira günün birinde buna ihtiyaç duyabilirsin.[279]
2. Hasan el-Basrî der ki: "İlim, yazıdan daha iyi bir şeyle kayıt altına alınmış değildir. İlmi tekrar hatırlamak için yazan." [280]
3. Said b. Cübeyr şöyle der: İbni Abbas'ın yaranda sahife-mi dolduruncaya kadar yazardım. Sonra nalinlerimin sırtına sonra da avucuma yazardım. [281]
4. Salih b. Keysân'ın şöyle dediği rivayet olunur: Ben ve Zührî biraraya geldik, ikimiz de ilim talep ediyorduk. Sünnetleri yazalım dedik ve Peygamber (S.A.V.)'den gelen şeyleri yazdık. Sonra Zührî "ashabtan gelenleri de yazalım, zira onlar da sünnettir" dedi. Ben "hayır, sünnet değildir yazmayalım." dedim. O yazdı, ben ise yazmadım. Sonuçta o başardı, ben kaybettim. [282]
5. İbni Şihab ez-Zührî şöyle der: "Şayet doğudan garipsediğimiz ve tanımadığımız hadisler gelmiş olmasaydı ne bir hadis yazardım ne de hadis yazımına müsaade ederdim. [283]
6. Hatîb birkaç tarîkle Muaviye b. Kurre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Biz, yazmayanların ilmini ilim saymazdık. [284]

B. Tabunun Sünneti Sahifelere Yazması

Tabiin kuşağındaki hadis yazımı, sahabe dönemindekindendaha geniş bir alana yayıldı. Zira yazma işi, bu dönemde müslüman coğrafyanın her tarafına yayılan ilim halkalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmişti.
Bu dönemde hadis yazmanın yaygınlaşmasının nedenlerinden bazılarını şöylece sıralayabiliriz:
1. Rivayetlerin yayılıp, isnadların uzaması ve ravilere ait i-sim, künye ve neseplerin çok olması
2. Sahabe ve tabiin büyüklerinden sünnet hafızı birçok kişinin vefat etmesi üzerine sünnetin kaybolmasından endişe duyulması
3. Yazının yaygınlaşması ve muhtelif ilimlerin çoğalmasıyla birlikte ezber melekesinin zayıflaması
4. Bidat ve sapmaların ortaya çıkması ve yalanın yaygınlık kazanması. Bunun sonucu olarak sünneti muhafaza edip, haricî unsurlann karışmasını önlemek maksadıyla sünneti tedvin faaliyetlerine başlandı.
5. Yazıya sıcak bakmama sebeplerinden birçoğunun zail olması.
Bu dönemde sayılamayacak oranda sahifelerin yazıldığı bilinmektedir. Dr. Mustafa el-A'zamî bunların önemli bir kısmını Dirâsâtun fi'I-Hadisi'n-Nebevî adlı kitabında zikretmiştir.[285]

Bu dönemde yazılan sahifelerden birkaçını zikretmekle ye-tinçceğiz:
1. İbni Abbas'ın öğrencisi Said b. Cübeyr'in sahifesi veya sahifeleri[286]
2. Beşîr b. Nehîk'in Ebu Hureyre ve diğerlerinden yazdığı sahife[287]
3. İbni Abbas'ın öğrencisi Mücahid b. Cübeyr'in sahifeleri.
Ebu Yahya el-Kunâsî der ki: "Mücahid beni odasına çıkarıp, bana kitaplarını getirirdi, Ben de istinsah ederdim.[288]
4. Cabir b. Abdullah'ın öğrencisi Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus el-Mekkî'nin sahifesi. Ebu'z-Zübeyr, sahi-fenin birini Cabir'den birini de Cabir dışında başkalanndan rivayet ediyordu. [289]
5. Zeyd b. Uneyse er-Ruhâvî'nin sahifesi. [290]
6. Ebu Kılâbe'nin ölümü anında Ebu Eyyüb es-Sahtiyânî'ye verilmesini vasiyet ettiği sahife. [291]
7. Hişamb. Urve b. ez-Zübeyr'in sahifesi[292]
8. Ebu Eyyûb b. Ebu Temime es-Sahtiyânî'nin sahifesi[293] Bunların haricinde de tabundan rivayet edilen birçok sahife bulunmaktadır. Hicrî ikinci ve üçüncü asırda yapılan tedvin ve tasnif faaliyetlerinde birinci esas olarak sahabe sahifelerine, i-kinci olarak bunlara yani tabiin sahifelerine başvurulmuştur.[294]

C. Ömer b. Abdülaziz ve İbni Şihâb ez-Zührî'nin Sünnetin Tedviniyle İlgili Gayretleri

Bu iki imamın, sünnetin yayılması ve bidatlerin gerek sözlü gerekse fiilî olarak ortadan kaldırılması konusundaki gayretleri meşhurdur. Bu iki zatin tercemeleriyle ilgili Siyeru Alâmi'n-Nube/â ve benzeri eserlere bakılabilir.
1. Buharı, Sahihinde Abdullah b. Dünya'nın şöyle dediğini rivayet etmektedir:
Ömer b. Abdülaziz, Ebubekir b. Hazm'a şunu yazdı: "Bak, Allah Rasûlü (S.A.V.)'ne ait hadisleri yaz. Zira ben ilmin yok olmasından ve ulemanın göçüp gitmesinden korkar oldum. Sadece Peygamber (S.A.V.)'e ait olan hadisleri kabul edin. Alimler ilmi ifşa etsinler, [belirli yerlerde] oturup ders versinler. Ta ki bilmeyenler öğrensin. Zira ilim gizli bir şey haline gelmedikçe yok olmaz.[295]
2. İbni Şihâb ez-Zührî der ki: "Ömer b. Abdülaziz, sünnetleri toplamamızı emretti. Biz de onları defterler halinde yazdık. Ömer, başında yönetici {sultan) bulunan her bölgeye bir defter gönderdi. [296]
3. Darimî'nin kendi senediyle aktardığına göre Ömer b. Abdülaziz, Medine ehline şöyle yazdı: "Bakın, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün hadislerini yazın. Zira ben, ilmin yok olmasından ve alimlerin göçüp gitmesinden korkar oldum. [297]
4. Hafız İbni Abdilber kendi senediyle İmam Malik'ten şöyle söylediğini nakleder: "İlmi ilk olarak tedvin eden kişi İbni Şihabez-Zührî'dir. [298]

VI. Hicrî İkinci Asırda Sünnetin Tedvini Ve Bu Çağdakilerin Sünnet Uğruna Yaptığı Değerli Çalışmalar

Bu asır iki kuşağı kapsamaktadır:
Birinci kuşak, tabiin kuşağıdır. Zira tabundan bazılan hicrî 140 senesinden sonraya kalmışlardır. Nitekim geçen iki bölümde bu kuşağın yazma ve tedvin konusundaki gayretlerine değindik.
Bu asrın kapsadığı İkinci kuşağa gelince bunlar, sahabe ve tabundan sonra gelen ve ümmete sünneti nakleden ravilerzincirindeki üçüncü halkayı oluşturan etbâ'-ı tabiîn kuşağıdır. Bu kuşak, bidat fırkalarına ve zındıklar tarafından yayılan uydurmalara karşı mücadelede öncü bir role sahiptir. Bu asnn ortalarına doğru zındıkların sünnet karşıtı propagandalan ayyuka çıktığından halife Mehdî (rahimehullâh) adamlarından birini bunları takip edip sıkıştırmakla görevlendirdi. Görevlendirilen bu şahıs da zındıkların sahibi şeklinde meşhur oldu.[299]
Bu kuşağın imamları ve alimleri sünnete büyük hizmetlerde bulunup onu haricî unsurlann karışmasından korudurlar, "Tasnif dediğimiz, sünneti bablara ayırıp, müretteb hale getiren kapsamlı tedvin faaliyeti bu kuşağın eliyle gerçekleşmeye başladı. Daha önce ise değişik hadisler, sahifelerde ve küçük kitaplarda sınırlı bir şekilde toplanırdı. Bu da bablara ayırma ve herhangi bir tertibe tabi tutmadan,rastgeie yapılırdı. Sahabenin son döneminde ve büyük tabiin uleması zamanında üstaddan sormak şeklinde başlayan rical ilmi ve hadislerin bab ve fasıllara göre tedvin edilmesi bu kuşağın eliyle geliştiği gibi rical ilminin tasnifi de bu kuşağın öncülüğünde gerçekleşmiştir. Zira Leys b. Sa'd (Ö.175), Abdullah b. Mübarek (Ö.181), Damra b. Rebîa (Ö.202), Fadl b. Dukeyn (Ö.218) gibi alimlerden her biri rical tarihine ilişkin telifte bulunmuştur. Bu dönem, Sünnet-i Mutahhara ilimlerinin tesis dönemi o-larak kabul edilir. Bunun garipsenecek bir tarafı yoktur. Nitekim Malik, Şafiî, Sevrî, Evzâî, Şu'be, İbni Mübarek, İbrahim el-Fezârî, İbni Uyeyne, el-Kattân, İbni Mehdî ve Vekî' gibi pek çok imam bu dönemde yetişmiş ve yaşamıştır.
Bu dönemde gerçekleştirilen tedvin faaliyetlerini iki madde de özetlemekle yetineceğiz.
a. Bu dönemde tedvin faaliyeti geçmiş dönemlerden daha gelişkin hale gelmiştir.
1.Bu dönemdeki faaliyet, bir önceki dönemde olduğu gibihadîslerin bab ve tertip gözetilmeden sahifelerde toplatılması şeklinden[300] tasnif şekline; yani hadisleri tertibe tabi tutup bablarac ayırma, ayrıştırma ve birbiriyle uyum arzeden hadisleri aynı bab kapsamına alma, sonra birkaç babı tek bir kitapta derleme şekline doğru gelişmiştir.
2.Bu çağda yazılan eserler, sahabe ve tabiin döneminde insanların ağzından yazılıp tedvin edilen sahife ve kitapçıkların yanısıra sahabe sözlerini ve tabiin fetvalarını da içermektedir. Daha önce ise bunlar sadece sözlü olarak naklolunmaktaydı. Sahifeler de sadece Peygamber (SAV.)'in hadisleriyle sınırlıydı. [301]
3.H. ikinci asırda yazılan eserler; "Muvattâ, Musannef, Cami', Sünen" gibi başlıklar taşırken bazıları da "el-Cihâd, ez-Zühd, el-Meğâzî, es-Siyer" gibi daha özel başlıklar taşımaktadır.
b. Bu çağda hadise dair eser vermekle meşhur olanlar: [302]
1. H, 150'de Mekke'de vefat eden Ebu Muhammed Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc
2. H. 151'de Medine'de vefat eden Muhammed b. Yesâr el-Muttalibî
3. H. 153'de Yemen'de vefat eden aslen Basralı olup sonradan San'â'ya yerleşen Ma'mer b. Raşid
4. H. 156'da Basra'da vefat eden Said b. Ebi Urûbe
5. H. 156'da Şam'da vefat eden Ebu Amr Abdurrahman b. Amfel-Evzâî
6. H. 158'de Medine'de vefat eden Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Zi'b
7. H. 160'da Basra'da vefat eden er-Rebî' b. Subeyh el-Basrî
8. H. 160'da Basra'da vefat eden Şu'be b. el-Haccâc
9. H. 161'de Kufe'de vefat eden Ebu Abdillah Süfyan b. Said es-Sevrî
10.H. 175'te Mısır'da vefat eden el-Leys b. Sa'd el-Fehmî
11.H.176'da Basra'da vefat eden Ebu Seleme Hammâd b. Seleme b. Dünya
12.H. 179'da Medine'de vefat eden İmam Malik b. Enes
13.H. 181'de Horasan'da vefat eden Abdullah b. Mübarek
14.H. 188'de Rey'de vefat eden Cerîr b. Abdullah ed-Dabbî
15.H. 197'de Mısır'da vefat eden Abdullah b. Vehb el-Mısrî
16.H. 198'de Mekke'de vefat eden Süfyan b. Uyeyne
17.H. 197'de Kufe'de vefat eden Vekf b. el-Cerrâh er-Revâsî
18.H. 204'de Mısır'da vefat eden Ebu Abdillah Muhammed b. İdrîs eş-Şafiî
19.H. 211'de San'â'da vefat eden Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî[303]

VII. Hicrî Üçüncü Asırdaki Sünneti Tedvin Faaliyetleri

Bu asır genelde İslamî ilimlerin, özelde sünnet-i nebevîyeye ait ilimlerin olgunlaşma dönemi olarak kabul edilir. Hatta bu asır sünnet-i nebeviye açısından en verimli asır sayılır. Zira bu asırda ilmi talep uğruna "rihle" denen yolculuklar yapılmış, rical ilmi ve hadislerin tedviniyle ilgili yoğun bir tedvin faaliyeti gerçekleşmiştir. Bunun sonucu olarak müsnedler, kütüb-i sitte veümmetin itimad edip kaynak kabul ettiği sünenler ortaya çıkmıştır.

Bu asırda, bir çok hadis hafızı ve müdakkik alim yetişmiştir. Örnek olarak Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râheveyh, Ali b. el-Medînî, Yahya b. Maîn, Muhammed b. Müslim b. Vare, Ebu Abdillah el-Buharî, Müslim b. el-Haccâc, Ebu Zur'a er-Râzî, Ebu Hatim er-Râzî, Osman b. Said ed-Darimî ve Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî gibi birçok şahsiyeti zikredebiliriz. Keza genelde Ulumu'l-Hadisin, özelde cerh ve tadilin teessüs etmesinde büyük hizmetleri geçen alimleri de bu çerçevede zikredebiliriz. Bunun yanısıra bu dönem alimleri yeni bir telif türünün oluşmasına, yani akide kitaplan olarak bilinen kitaplann yazılmasına, hizmet ettiler. Bu dönemdeki akideyle ilgili telifleri iki kısma ayırmak mümkündür:

1. Kitap ve Sünnette varid olan nasslan derleyip, bununla beraber sahabe, tabiin ve tebe-i tabiîn gibi seİef-i Salih'inin bu nasslan anlamada izlediği yöntemi ve bidat ehline karşı takındığı tavrı anlatan kitaplar. Bu kitapların geneli esSürme unvanını taşımaktadır. Ahmed b. Hanbel ve Ebu Nasr el-Mervezf nin "es-Sünne" adlı eserleri gibi.

2. Bida fırkalannın tavnnı reddeden kitaplar. Bu kitaplar, bida fırkalarının gerçek yüzünü ortaya çıkarmak, müslümanlan uyarmak ve bu fırkaların ümmet için teşkil ettiği tehlikeyi beyan etmek üzere telif olunmuştur.

Mutezile; Me'mun, Mu'tasım ve Vâsık döneminde Abbasî idaresinin resmî desteğiyle faaliyetlerini artırınca, buna paralel olarak Mutezile'ye karşı yazılan reddiyeler de artış gösterdi. Bu cümleden olarak Ahmed b. Hanbel ve Darimî'nin er-Red ala'I-Cehm'ıyye adlı eseri, Buharî'nin Halku Ef'âli'l-İbâd adlı kitabı zikredilebilir.

Tebe-i tabiîn, hicrî ikinci asırda sünneti tedvin etmek noktasında, cerh ve tadîl prensiplerini uygulayarak onu haricî unsurların kanşmasından korumak için büyük ve öncü gayretler gösterdikleri gibi, hicrî üçüncü asırda da sünnete hizmet etmeve ona aykırı bida ve eğilimleri ortadan kaldırma konusunda çok geniş ve zorlu bir faaliyet içerisine girmişlerdir.

Nitekim sünnet uğruna gösterilen bu gayretler, bir yandan müsnedler, sihâh ve sünen gibi kitapların yazılmasıyla, diğer yandan değişik alanlara ilişkin rical kitaplarının ve bu asırda sıkça karşılaştığımız akide kitaplannın yazılmasıyla zirveye ulaşü. Bunun yanısıra bidat ve sapkın eğilimlere ve bunları benimseyenlere karşı verilen mücadeleler ve bunların gerçek niteliğini deşifre edip ümmeti bunlann şerrine karşı uyarmayı amaçlayan faaliyetler, Ehl-i Sünnetin İmamı, Sıddîk-i Sânî Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel (r.a.)'in muhteşem duruşuyla taçlandı. O, başına üşüşen Cehmiyye ve Mutezile mensuplarına karşı direniş gösterip Cenab-ı Hakk'in inayeti sayesinde bu hengâmeden muzaffer olarak çıkmayı başardı. Allah'ın inayetiyle bidatler ortadan kalktı ve bidat savunuculan geri püskürtüldü. Aslında sünnet-i seniyyeyi ve ona bağlı olanları zedelemeyi amaçla-yanlann durumu şairin şu ifadesindeki adamın durumundan farksızdır.

Koca taşı parçalamak için boynuzlayan bir hayvan gibi Taşa zarar vermedi keçi, sadece boynuzunu parçaladı.

Bu asırdaki tedvin faaliyetlerinin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Peygamber (S.A.V.)'in hadislerini başka söz ve rivayetlerden ayırmak.

Bilindiği gibi hicrî ikinci asırda hadisler, sahabe sözleri ve tabiin fetvalarıyla birlikte tedvin edilmiştir.

2. Sıhhat ve zaaf açısından hadislerin derecelerinin belirtilmesine itina gösterme

3. Sünnetin tedvini konusunda değişik eserlerin oluşması. Bu süreçte oluşan başlıca eser türlerini şöyle sıralayabiliriz:

a. Her bir sahabînin hadislerini müstakil olarak aktaran "müsned"ler. Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi gibi.

b. Hadisleri, kitab ve bablara göre sınıflandıran ve sahihi, sahîh olmayandan ayırmaya Özen gösteren "sihâh" ve "sünen" kitapları. Kütüb-i Sitte gibi

c. "Muhtelifu'1-Hadis" ve "Muşkilu'l-Hadis" kitapları. İmam Şafiî'nin ve Ali b. el-Medînî'nin İhtilafu'l-Hadîs adlı kitaplarıyla İbni Kuteybe'nin Te'uîlu Muhtelifi I-Hadîs adlı eserleri buna Örnek verilebilir.[304]

VIII. Selef-İ Salihinden Bazı Kimselerin İlmi Yazmaktan Hoşlanmaması Ve Bu Durumun Nedeni

Hadîslerin yazimiyla ilgili en geniş kaynak Haîîb el-Bağ-dadî'nin Takyîdu'l-İlm adlı eseridir.

Hatîb, kitabını üç kısma ayırır: Birinci kısım, ilmi yazıya geçirmekten hoşlanmama ile ilgilidir. Bu kısmın ikinci faslında ilmin yazımına sıcak bakmadıkları nakledilen alü şahabının ismiyle karşılaşmaktayız.[305] Bunlar

1- Ebu Said el-Hudrî
2- Abdullah b. Mesud
3- Ebu Musa el-Eş'arî
4- Ebu Hureyre
5- Abdullah b. Abbas
6- Abdullah b. Ömer'dir.

İkinci fasılda Hatîb, yazmaya sıcak bakmadıkları rivayet olunan on iki tabiî'nîn ismini zikreder. [306] İsimlerini zikrettiği şahıslar şunlardır:

1- Ebu İdrîs
2- Ebu'l-Âliye
3- İbrahim en-Nehâî
4- el-A'meş
5- ed-Dahhâk
6- Abdullah b. Abdillah
7- Ubeyde es-Selmânî
8- Amr b. Dînâr
9- el-Kâsım b. Muhammed
10- Muhammed b. Sirîn
11- el-Muğîre
12- el-Mansûr

Kitabın ikinci kısmında[307] Hatîb, yazmaya sıcak bakmayanlardan üç tanesinin ismini gerekçeleriyle beraber zikreder. Bunlar: İbni Avn, Ebu Musa el-Eş'arî ve İbni Mesud'dur.

Üçüncü kısımda[308] yazmanın caiz oluşuna ya da onun bilfiil gerçekleştiğine dair varid olan nebevi hadisleri ve sahabe ve tabiîn sözlerini aktanr.

Dr. Mustafa el-A'zamî, Dirâsât fi'l-Hadisi'n-Nebevt ve Tarihi Tedüînihi adlı kitabında yukarda verdiğimiz bilgileri aktardıktan sonra şunları kaydeder: "Bu inceleme sonunda şunu söyleyebiliriz: İlmi yazmaya sıcak bakmadığı nakledilen şahısların tamamından -bir veya iki kişi hariç- aksi doğrultuda rivayetler de nakledilmiştir. Kitabımızın dördüncü babında açıklandığı gibi bunların hadis yazdığı sabittir.

Hatîb el-Bağdadî, sahabeden bazı kimselerin Kur'an haricinde herhangi birşeyin yazımına sıcak bakmadıklarını anlatan rivayetleri verdikten sonra bunları şu şekilde özetler: "İlk zamanlarda bazılarının ilmin yazımına sıcak bakmayışının sebebi ya başka şeylerin Allah'ın Kitabı gibi telakki edilmesi endişesidir ya da insanların Allah'ın Kitabını bırakarak başka bir şeyle meşgul olmaları tehlikesidir... İlk dönemler, fakihlerin azlığı ve vahyi, vahiy dışı unsurlardan ayırdedebilen kimselerin fazla olmaması sebebiyle yazma İşi yasaklandı. Zira Bedevi Arablar ne dinde fakih olan kimseler idi, ne de işe vakıf olan alimlerle oturmuş kişilerdi. Dolayısıyla bunların sahifelerde buldukları şeyleri Kur'an'a ilave edip, bunları da Allah'ın kelamı gibi telakki etmelerinden emin olunamazdı.[309]

Hatîb, başka bir fasılda yazma yasağının başka gerekçelerine de değinir:

"insanlar sünnetleri hıfzetmekle emrolunmuşlardı. Zira isnad yakın idi ve [hadislerin kaynağı ile kendi aralarındaki] zaman mesafesi pek uzak değildi. İnsanların yazıya dayanıp kalmalan yasaklandı. Çünkü bu durum ezberin zayıflamasına harta tamamen ortadan kalkmasına neden olabilirdi. Buna mukabil yazmanın zayıflamasıyla her yerde insana eşlik edecek olan ezber, kuvvet kazanabilirdi. Bundan dolayıdır ki, Süfyan Sevrî şöyle demiştir: Kağıtlar, ilim için ne kötü emanet yerleridir."

Bu sözün sahibi Süfyan es-Sevrî aynı zamanda ilmi yazan biriydi. O yazmaya dayanıp kalmayı yeriyor ve ezberi emrediyordu. Ancak bununla birlikte ihtiyat gereği yazma işini de yapıyordu. Seleften pek çok kimse ezberlediği hadisleri yazarak ve yazdıklannt okutarak pekiştiriyordu. Ezberlerini sağlamlaşürıp pekiştirdikten sonra yazdıklarını siliyoriardı. Bunu da yazılanlara dayanıp ezber güçlerine ve ezberlenen şeylere zarar gelir düşüncesiyle yapıyorlardı. [310] Bu da gösteriyor ki, seleften bazı kimselerin hadis yazmaktan çekinmesi Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetinde geçen nehye değil, başka sebeplere dayanmaktadır. [311]

İnsanların tabiin dönemini müteakiben ilmi yazmaya baş-lamalanna gelince, Hatîb el-Bağdadî bu konuda şöyle der: "Rivayetlerin yaygınlaşması, isnadlann uzaması; ravilere ait isim, künye ve neseplerin çoğalması, ibarelerin farklılaşması ve hafızaların bunları

ezberlemekten aciz hale gelmesi gibi nedenlerden dolayı insanlar, bir zamanlar sıcak bakmadıkları yazıyı yaygın olarak kullanıp, yazılı-ilmî eserlere itimad etmeye başladılar. Bu dönemde [yazılı haldeki] hadis ilmi, bir hadis hafızının sahip olduğu ilimden daha güvenilir hale geldi. Öte yandan Allah Rasûlü, hafızası zayıf olanların yazması için müsaade buyurmuştu. Sahabe, tabiin ve daha sonraki nesiller de bunu uygulamıştır.[312]

IX. Hadis Rivayetinde Kullanılan Bazı Terimler

(Haddesenâ, Ahberenâ, Ân, Semi'tu)

Bu terimlerle konumuz arasında sıkı bir ilişki sozkonusudur. Şöyle ki: Hadis öğrencisi, hadis kitaplarını okuyup isnadlarla ve haddesenâ, ahberenâ gibi terimlerle karşılaştığında çoğu kez bu hadislerin tamamının sözlü olarak nakledildiğini düşünür. Bu kanaata varmasının nedeni de isnadlarda haddesenâ v.b kelimelerin peşpeşe kullanılmasıdır.

Nitekim bazı oryantalistler, bu ıstılahların tekabül ettiği geniş manayı anlayamadıkları için fahiş hatalara düşmüşlerdir. Bu cümleden olarak bazıları, temel hadis kaynaklarında kayıtlı (müdevven) bulunan hadislerin ilk defa sözkonusu müellifler tarafından yazıya aktarıldığını, daha önceleri ise sözlü olarak nakledildiğini savunmuşlardır.

Gerçekte ise "haddesenâ" kelimesi, bu araştrmacılann zannettiğinden daha geniş ve daha kapsamlı bir anlam alanına sahiptir. Hadisi rivayet eden hoca {şeyh) öğrencilerine bir hadis kitabı okuduğunda veya onlara sözlü olarak hadis aktardığında ya da kitaplarından yahut hafızasından öğrencilere bir şey imla ettirdiğinde veya öğrencinin hocasına kitaptan ya da hafızasından hadisleri okuması durumunda muhaddısler, "haddesenâ" kelimesini kullanırlar.

Evet, bazı muhaddısler hocadan duyulan hadisler için "haddesenâ", hocaya okunan ve arzedilen hadisler için "ahberenâ" ifadesini kullanmışlardır. Ancak bazılarına göre bu son durumda bile "haddesenâ" kelimesini kullanmak mümkündür.[313]

Bu ıstılahlardan bir diğeri de [semâ'dan türeme] "semi'tu" (duydum/işittim) kelimesidir. Muhaddısler, semâ' maddesini semâ'ın yazıya eşlik etmesi durumlarında bile kullanırlardı. Zira onlara göre semâ' olmaksızın yapılan salt naklin herhangi değeri yoktur. Bundan dolayı yazmayla [kitabet) birlikte gerçekleşen semâ'ı ifade ederken, yazmaya değinmeksizin bazen semâ' kelimesini bazan da "tahdis" kelimesini kullanırlardı.

Burada konuya ışık tutması bakımından sadece bir örnekle yetinmek istiyouz:

Adamın biri Adem b. Ebi İyâs'a şöyle dedi: Ben, Ahmed b. Hanbel'i dinliyordum. Kendisine Şu'be hakkında soru soruldu. Şu'be'nin Bağdat'ta yazdırarak mı yoksa okuyarak mı kendilerine hadis aktardığı soruldu. O cevaben şöyle dedi: "Şu'be okuyor; Adem, Ali en-Nesâî ve...'den oluşan dört kişilik bir grup da yazıyordu." Adem dedi ki: "[Ahmed b. Hanbel] doğru söylüyor. Ben çabuk yazan biriydim. Ben yazıyordum, insanlar benden alıyorlardı. Şu'be Bağdat'a geldiğinde her birinde yüz rivayet olmak üzere toplam kırk celsede (meclis) hadis aktardı. Ben bunların yirmisinde hazır bulundum ve iki bin tane hadis dinledim (semi'tu). Geri kalan yirmi oturumu kaçırdım.[314]

Bu örnekte Adem b. İyâs'ın, Şu'be'nin meclisinde hadis yazdığını görmekteyiz. O, kendisinin daha çabuk yazan biri olduğunu ve insanların kendi yazdıklanndan istinsahta bulunduklarını belirttiği halde "ben iki bin tane hadis dinledim {semi'tu)" demektedir. Burada semâ' kelimesi, yazıya ait göstergeleri gölgelemiştir.

Binaenaleyh, muhaddislerin hadis aktarımında kullandığı semâ' ve tahdîs gibi kelimelerin arkaplanmda çoğu kez yazma olayı yatmaktadır. Ancak ilk dönem alimlerinin önem verdiği husus, ravinin hocasıyla olan irtibat ve kopukluğu olduğundan dolayı onlar, -yazma ameliyesinin gölgede kalması pahasına-bu (semâ' eksenli) ıstılahları kullanmaya özen göstermişlerdir.

Bu ıstılahların mefhum ve kapsamından anladıklanmıza dayanarak şunu kesin bir şekilde ifade edebiliriz: Tarihçilerin "falan şahıs, filanca kişiden şunu duydu" şeklinde aktardıktan rivayetlerin çoğunda yazma olayı vardır. Ancak bir çok kimse bunun aksini iddia edip, muhaddislerin ilk bir buçuk asırlık sürede sadece ezber ve sözlü aktarıma dayandığını ileri sürmüştür. Sonuçta bu da İslam düşmanlarının dine saldırmalan için bir merdiven görevi görmüştür.

Konumuzla çok yakından alakalı olan bir başka husus, muhaddislerin bazıları hakkında "falanca kitap sahibiydi" şeklindeki ifadeleridir. Örnek olarak İbni Maîn'in, Mlığîs b. Sumeyy el-Evzâî hakkında söylediği "o, kitap sahibiydi[315] sözü zikredilebilir.

İbni Hibbân, Ebu'z-Zİnâd hakkında şöyle der: "O, kitap sahibiydi ve ezberlemiyordu.[316]

Bu ifadeler, sözkonusu şahsın yanında sadece bir kitabın bulunduğu veya mezkur şahıs haricinde diğer muhaddislerin yanında kitapların bulunmadığı anlamına gelmez. Aksine bununla, sözkonusu şahsın genelde kitaplarına dayanarak rivayette bulunduğu, buna karşın diğerlerinin İse hafıza bakımından güçlü olduğu kastedilmektedir. Bu husus, diğer ravilerin nez-dinde de bir veya birkaç kitap bulunduğu gerçeğiyle çelişmez. Keza bu durum, sözkonusu şahıs nezdinde tek bir kitap olduğu anlamına da gelmez. Bununla birlikte bazen mezkur şahıs yanında birkaç kitap olabilmektedir. [317]

X. Bazı Oryantalistlerin Ve OnlarınTakipçilerinin Düştüğü Fahiş Hatalar

1. Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı gibi bazı oryantalistlerin ve Reşîd Rıza gibi takipçilerinin ileri sürdüğü "ashab-ı kiramın hadis namına bir şey yazmadığı ve onlardan tabiin kuşağına yazılı bir şeyin intikal etmediği, keza tabunun da sadece yöneticilerin emri üzerine hadis yazdıkları" şeklindeki iddialar sünnet-i nebevîyeye ait kaynakları ve muhaddislerin sahip oldukları birikimi aktarırken kullandıkları üslûbu bilmemekten kaynaklanmaktadır. Zira onlar, daha önce "haddesenâ" v.b. kelimelerle ilgili açıklamalarda belirtildiği gibi kitap yerine müellife atıfta bulunuyorlardı.

Reşid Rıza'nın "hadisler, ancak yöneticilerden gelen bir emir üzerine yazıya geçirildi" şeklindeki ifadesine gelince, o bununla Raşid Halifelerin sonuncusu Ömer b. Abdülaziz'i ve onun hadis yazımıyla ilgili emrini kasdetmektedîr. Bu işi Ömer b. Abdülaziz gibi bir yöneticiye hasretmek fahiş bir hata olmakla beraber, yöneticinin böyle bir şeyi emretmesinin de hiçbir mahzuru yoktur. Aksine bu, gerek emri veren yönetici gerekse bu emri yerine getiren memur açısından büyük bir iftihar vesilesidir.

2. Goldziher'in çelişik gibi görünen yazmayla ilgili hadislere dayanarak varmaya çalıştığı sonuç da doğru değildir. O, İslam dünyasında ehl-i hadis ve ehl-i re'y şeklinde iki akım olduğunu, hadislerin yazıya geçirilmesi aleyhindeki rivayetlerin ehl-i re'y tarafından uydurulduğunu, buna mukabil ehl-i hadisin de yazmaya müsaade gösteren hadisleri-ürettiğini iddia eder.

Ancak yazma konusunda muhalif ve muvafık kanatların listesine kısa bir bakış bile bu iddiayı çürütmek için yeterlidir. Zira yazma konusunda sert ve tavizsizİiğiyle bilinen Ubeyde ve İbni Sirîn gibi kimseler, ehl-i hadis olan kişilerdir. Yazmayı teşvik ve telkin edenler arasında Hammâd b. Ebi Süleyman, ez-Zührî, A'meş, Ebu Hanife, Sevrî ve Malik gibi fukahanın [ehl-i re'yin] büyükleri de yer almaktadır. Bunun yanısıra o dönemde fakih olmayan muhaddislerin var olması da mümkündür. Ancak kişinin muhaddis olmadan fakih olması mümkün değildi.[318]

XI. Bazı Sahabîlerin SünnetiRivayet Etmekten Kaçınması Ve Bazılarının Da Bunu Nehyetmesi

Seleften bazı kimselerin hadis yazımına neden sıcak bakmadıklarının hikmeti anlaşılmış oldu. Ancak bununla birlikte bazılarının hadis rivayet etmekten hoşlanmayıp bunu nehy etmesinin sebebi neydi acaba? şeklinde bir soru akla gelebilir.

el-Cevap: Selefin bütün durumlarda hadis rivayet etmekten çekindiğini veya onlann bazı özel durumlarda hadis rivayet etmekten çekinmesinin temelde hadisin hüccet değerine inanmamaktan kaynaklandığını düşünmek kesinlikle yanlıştır. Zira Allah Rasûlü'nün onlara hadisleri tebliğ etmeyi ve hadis rivayetinde bulunmayı emrettiği sabittir:

"Bir ayet de olsa benden alıp tebliğ ediniz.[319]

"Benim sözlerimi işitip, ezberleyip, öğrendikten sonra başkasına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Nice fıkıh taşıyıcıları vardır ki, fakih değildir. Nice fıkıh taşıyıcıları, fıkhı kendilerinden daha fakih olan kimselere taşırlar. [320]

Bu manada başka hadisler de bulunmaktadır.

Öte yandan Sünnetin hüccet oluşuna delâlet eden pek çok sahih hadis ve kat'î deliller de bunu teyid etmektedir. Hatta tevatür derecesindeki haberler bizzat sahabenin -ister hadis rivayetinden kaçınanlardan olsun, ister kaçınmayanlardan olsun, ister bu konuda kendilerinden hiçbir şey nakledilmeyenlerden olsun- ileride değineceğimiz sebepler olmadığı sürece sünnete sarılıp onu tebliğ ettiğini, başkalarına karşı sünnetle istidlalde bulunduğunu ve başkası tarafından delil olarak getirildiğinde teslimiyet gösterip, kendi kişisel görüşünden vazgeçtiğini, meydana gelen hadiselerde ona başvurduğunu ve bu konuda hiçbir fikir aynlığının bulunmadığını göstermektedir.

Hasılı, sahabeden bazı kimselerin kaçındığı veya nehyettiği husus "hadis rivayet etme" değildir. Aksine "çokça hadis rivayet etme"dir.
Ashabın bir kısmında gördüğümüz bu çekince ve nehyin bazı sebepleri bulunmaktadır. Bunlann bazısını şöyle belirtmek mümkündür.[321]

Birinci Sebep

Sahabe çokça hadis rivayet eden kişinin, rivayet esnasında farkına varmadan hata etmesinden ve hatalı olarak rivayet ettiği hadisin kıyamete kadar hüccet olarak telakki edilmesinden endişe ediyordu. Zira çok rivayet hata ihtimalini artırır. Gerçi hata eseri yapılan şeylerde günah yoktur. Ancak [başından itibaren] hata ihtimali bulunan bir şeyi bile bile irtikab etmek, sözkonusu hatayı işleyenin kusurlu ve ihmalkâr olduğunu gösterir. Çünkü, böyle bir kimse de bir anlamda yalan söylemiş gibi olur. "Bir korunun etrafında dolaşan şahsın oraya düşmesi an meselesidir."
Bu nedenle ashab, çok çekimser davranmakta ve [mümkün olduğu kadar] az hadis rivayet etmekteydi. Tam olarak emin olmadıkları hadisleri rivayet etmiyordu. Aralarında çok hadis rivayet ettiği halde kendinden emin olanlar İse çokça rivayet ederlerdi.
Ashabtaki bu endişe, bu korku ve çekimserlik sünnetin onlar nezdinde teşkil ettiği kıymeti ve onun dinde amel edilmesi gereken bir hüccet olduğunu göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda onların gönlümüzdeki mevkiini yüceltmekte ve onların Allah Rasûlü {S.A.V.)'nden bize naklettiklerine duyduğumuz güveni artırmaktadır. Keza bu, onlann emaneti, duyduklan gibi eda ettiklerini ve onu layıkıyla koruduklannı da göstermektedir.
Şimdi de bu gerçeği anlatan hadislerden bir kaçını görelim:
Buharî'nin aktardığı bir hadiste Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyuruyor: "Her kim, bana kasten yalan isnad ederse cehennemde yerini hazırlasın.[322]
Bir başka hadisinde Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır: "Her duyduğu şeyi söylemesi, kişiye yalan olarak yeter. [323]
Hz. Enes (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmektedir:
"Şayet ben, hata etmekten korkmasaydım, Allah Rasûlü'nden duyduğum -veya Allah Rasûlü'nün söylediği- bazı şeyleri size aktanrdım. Zira ben Allah Rasûlü'nün 'herkim bana kasten yalan isnad ederse cehennemde yerini hazırlasın.' dediğini duydum. [324]
İbni Sîrîn'in şöyle dediği nakledilir: "Enes, Allah Rasûlü'nden az hadis nakleden biriydi. Rasûlüllah'tan bir hadis aldığında:-'Ya da Allah Rasûlü'nün dediği gibi' {ev kemâ kale) derdi.[325]
Şa'bî ve İbni Sîrîn'den rivayet olunduğuna göre İbni Mesud, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden bir hadis naklettiğinde yüzünün rengi değişir "ya böyle veyahut da buna benzer bir ifade kullandı..."derdi. [326]
Abdurrahman b. Ebi Leyla şöyle derdi: "Muhammed (S.A.V)'in ashabından Ensâr'dan yüzyirmi kişiyle karşılaştım. Bunlar arasında hadis rivayet eden hiçkimse yoktu ki, bu işi kendisine gerek kalmadan başka bir kardeşinin yapmasını istemiş olmasın. Keza fetva istenen hiç kimse yoktu ki sözkonusu fetvalan kendisine gerek kalmadan bir başka kardeşinin vermesini istemiş olmasın. [327]
Yine Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın şöyle dediği rivayet edilir: Biz, Zeyd b. Erkam'dan bize Allah Rasûlünün hadislerini aktarmasını talep ettik. Bize şöyle dedi: "Yaşımız ilerledi ve unutkanlık peyda oldu. Allah Rasûlü'nden hadis nakletmek zor bir iştir. [328]
İşte, hadis rivayetine sıcak bakmamanın ve bundan sakınmanın başlıca nedeni budur. Ancak başka birtakım sebepler de bulunmaktadır ki, onları da ileriki satırlarda zikredeceğiz.[329]

ikinci Sebep

Sahabe, İslam'la yeni tanışmış olup, Kur'an'ı hakkıyla bellememiş olan topluluklara hadis rivayet edilmesini menediyordu. Sahabe başka şeylerle meşgul olunarak Kur'an'ın ihmal edilmesinden korkuyordu. Zira Kur'an, bütün ilimler için en önemli ve esaslı kaynaktır. Hz. Ömer'in aşağıdaki sözü bu sebebe işaret etmektedir:
"Siz, bir beldeye vanp, ahâlinin arı uğultusunu andıran bir şekilde Kur'an okumakla meşgul olduğunu gördüğünüzde on-lan hadislerle meşgul ederek Kur'an'dan alıkoymayın."
Hz. Ömer, burada şunu demek istiyor: Yani sözkonusu şehrin halkı islam'ı yeni benimsemiş olup, Kur'an'ı hıfcetmeye çalıştıkları ve bu ameliyeyi henüz bitiremedikleri bir esnada, onlar önemli (mühimm) bir şeyle meşgul ederek, daha önemli (ehemm) bir işten alıkoymayın. [330]

Üçüncü Sebep

Bazı sahabîler, çok hadis ezberleyenlerin bu ezber çokluğundan dolayı hadisleri tefekkür ve tedebbür etme işini ihmal etmesinden korktuklan için hadis rivayetini nehyedip bundan kaçınmışlardır. Zira çokça ezberleyenler, tedebbür ve derin düşünmeye neredeyse hiç eğilmezler. [331]

Dördüncü Sebep

Sahabe, avamdan olan ve aklî seviyesi zayıf kalmış kimselerin, anlamada zorlandıkları müteşabih hadisleri rivayet etmesini nehyetmiştir. Bu kimseler, müteşabih hadisleri irade olunan manadan uzaklaştmp, hadisin zahiriyle istidlalde bulunduklarından, onları sefih bidatçîlann ürettiği türedi manalara hamle-derler. Ya da hadisleri kendi zayıf akıllarına aykırı bulup, hadislere itimiz etmeye yellenirler ki bu da sonuç itibariyle Allah ve Rasûlü'nü tekzip etme gibi bir sonuç doğurmaktadır.
Bundan dolayı İbni Mesud şöyle demektedir:
"Akıllarına sığmayan bir şeyi söylediğiniz hiçbir topluluk yoktur ki, bu durum, onların bîr kısmı için fitne sebebi olmasın.[332]
Hz. Ali de şöyle buyurmaktadır:
"İnsanlara anladıklar! şeylerle hitap ediniz. Siz, Allah ve Rasûlü'nün tekzip edilmesini ister misiniz?[333]
İbni Hacer, şunları kaydeder: Adem b. Ebi İyâs, [Hz. Ali'nin yukarıdaki sözüne] şunu da ilave eder: "...İnsanların garip karşılayıp, inkâr edeceği şeyleri bırakın." Yani insanların anlamada zorlandığı karışık şeyleri söylemeyi bırakın.
Hadis rivayetine kısmen hoş bakmayanlardan biri İmam Ahmed'tir. O, zahiri itibanyla yöneticiye (sultan) karşı çıkışı ifade eden hadisleri rivayet etmekten hoşlanmamıştır. Keza İmam Malik, sıfat hadislerini, Ebu Yusuf garâible ilgili hadisleri rivayet etmeğe sıcak bakmamışlardır.
Bu durumun daha eski bir örneğini Ebu Hureyre'de görmekteyiz. Buharî'nin rivayetine göre Ebü Hureyre şöyle demektedir: "Allah Rasûlü'nden iki kap ilim aldım. Bunlardan birini yaymaktayım. Diğerine gelince, şayet onu da yayacak olsam, şu boğazı keserler. [334]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜNNETİN HÜCCET DEĞERİ VE DİNDEKİ YERİ

I. Kur'an'a Göre Sünnetin Hüccet Değeri

A Cenab-ı Hakk, Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V.)l Kur'an'in Açıklayıcısı, İtaat Edilmesi Gereken Bir Örnek ve Ahkamı Teşri' Eden Bir Merci Olarak Gönderdi.

Sünnet-İ nebevîyenin İslam'daki konumunu tespit etmek İstiyorsak, öncelikle sünnet-i nebevîyenin ve Resûl-İ Ekrem (S.A.V.)'in Kur'an'a göre haiz oldukları konumu anlamak gerekir.
Kur'an-ı Kerim'i incelediğimizde Cenab-ı Hakk'ın hikmeti gereği Hz. Peygamber (S.A.V.)'e onun risaletiyle mütenasib birtakım sıfatlar ve özellikler bahşettiğini görmekteyiz. [335]

Kur'an'a Göre Peygamber'in Haiz Olduğu Özellikler:

1. Bunlardan biri Cenab-ı Hakk'ın Peygamberi, İnzal ettiği Kitab'ın açıklayıcısı kılmasıdır. Cenab-ı Hakk şöyle buyurmaktadır: "Biz zikri sana indirdik ki, İnsanlara kendileri İçin İndirileni beyan edesin. Umulur ki, düşünürler.[336]
Bu ayet-i kerime, Kur'an-ı Kerim'de insanlara müşkil gibi görünen ilahî muradı açıklama ve mücmel olarak varid olan hükümleri -ki bunlar Kur'an ahkamının önemli bir kısmını oluşturmaktadır- tafsil ederek beyanda bulunma ameliyesinin Peygamberin görevleri arasında olduğunu açıkça göstermektedir. Ayetteki "beyan" tilavetten ayn bir şeydik Bununla sözü daha. açık bir ibareyle veya başka bir dille ifade etme kastedil-memektedir. Zira muhataplar fasîh Arapça konuştuklarından Kur'an'i gayet iyi anlıyorlardı. Kur'an, onların diliyle ve onların kullandığı üslûp ve ifade tekniklerivle inmişti. Onlar bu anlamda bir beyana muhtaç değillerdi. Kur'an, ihtiva ettiği manalara a-çıkça delâlet ettiğinden ifade zaafı ve girifttik gibi belagata aykırı hususlardan uzaktır. Peygamber (SAV.) de Arapça dışında bir dil bilmediği İçin ayetteki beyan ile tercümenin kastedildiğini söylemek de mümkün değildir. Dolayısıyla beyan ile kastedilen şey tercümedir, denemez. Bilakis ayetteki beyan ile kastedilen şey, insanlann ihtiyaç duyduğu türden bir beyan olmalıdır. Bu da iki kısımdır:
a. Kur'an'da müşkil görünen murad-ı ilaht'yi açıklama anlamındaki beyan {beyanu'\-murad)d\x. Zira bir söz belagatın zirvesinde olduğu halde irade olunan mana bakımından müşkil olup, insanlann çoğuna kapalı gelebilir. Böyle durumlarda izah ve beyana ihtiyaç duyulur.
b. Namaz, zekat, oruç ve hac gibi ahkama ilişkin konularda Kur'an'da varid olan mücmel ifadeleri tafsil etme anlamındaki beyan (ta/sî/u7-mucme/)dir. Bu da sözkonusu mücmel hükümleri keyfiyet, zaman, adet, miktar, rükün, şart, âdâb ve diğer noktalar açısından açıklığa kavuşturmakla olur.
Bu ayet-İ kerimeyle sünnetin önemli bir kısmının yani müşkil ayetleri beyan ve mücmel hükümleri tafsil eden kısmının hüccet oluşu kesinlik kazanmış olmaktadır.[337]
Beyan, Cenab-ı Hakk'm Peygamber'e tevdi ettiği bir vazife ve emanet ettiği bir görevdir. Binaenaleyh Peygamber (SiA.V.)'i bu görevden ve bu emanetten soyutlamak mümkün değildir. Keza -önemli bir kısmı- Kitab'ın beyanı: niteliğinde olan sünneti reddetmek, Kitab'a iman vasfıyla bağdaşmaz. Bu,, aynı zamanda Kitab'ı da reddetmektir.
2. Peygamber'e bahşedilen bir diğer özellik, onun bütün müslümanlar için uyulması zorunlu olan örnek insan (usvetun hasene) olmasıdır.
"Sizler için, Allah'a ve Ahiret gününe kavuşmayı uman kimseler için Allah Rasûlü'nde güzel örnekler vardır.[338]
Cenab-ı Hak, Peygamber'in kayıtsız şartsız bir şekilde güzel örnek olduğunu belirtmiştir. Bu, müslümanlann söz, fiil ve davranışlardan oluşan bütün işlerde Peygamberi örnek edinmek ve ona uymakla emrolunduğunu gösteriyor. Aynı zamanda bu, sünnetin bütün kısımlanyla hüccet olduğunun bir delilidir.
3. Peygamber'e verilen özelliklerden bir diğeri ona itaatin Allah'a itaat gibi vacip kılınması ve Allah'a yapılan itaâttan bağımsız olarak ayrıca zikredilmesidir,
"Biz her Peygamberi, Allah'ın izniyle itaat olunsun diye gönderdik. [339]
"Ey İman edenler, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ediniz. [340] "Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. [341]
"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse (bilmiş olun ki) onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kimselerle birlikte olacaktır. Onlar ne güzel arkadaştır.[342]
"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Rasûlü'ne itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de... Şayet herhangi bir şeyde ayrılığa düşerseniz, Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsanız onu Allah'a ve Rasûlü'ne havale ediniz. Bu daha hayırlı ve akıbet itibariyle daha güzeldir. Sana ve senden önce İndirilene iman ettiklerini sanan o kimseleri görmedin mi? Onlar tağutun vereceği hükümle muhakeme olmak istiyorlar. Halbu ki onlar, onu inkar etmekle emrolunmuşlardı. Şeytan ise onlan derin bir sapıklığa düşürmek istemektedir. [343]
Bu ayetler, Peygamberlerin sadece tebliğ ve ikna için gönderilmediğini bununla birlikte Allah'ın izni sayesinde itaat olunmak için gönderildiklerini açıkça göstermektedir. Bu ayetler, aynı zamanda yerine getirilmesi gereken iki tür bağımsız itaatin olduğunu; bunlardan birinin Kur'an'da yer alan ilahî emirlere itaat olduğunu, diğerinin ise Kur'an'da yer almayan ancak Peypamber tarafından tebliğ edilen emirlere itaat olduğuna da delâlet etmektedir.
Keza bu ayetler, insanların muhakeme ve çözüm için Peygamberin hayatında nebevi hüküm ve emirlerde ifadeye kavuşan, onun vefatndan sonra da Kitap ve Sünnette varlığını sürdüren ilahî şeriata başvurmadıkça iman etmiş olamayacaklarını göstermektedir.
Bunlar, İslam'ın bedahetle bilinen açık esaslarındandır.
"Hayır, Allah'a yemin olsun ki onlar aralarında vuku bulan ihtilaflarda seni hakem kılmadıkça sonra da vereceğin hükmü gönül huzuruyla kabul edip teslim olmadıkça iman etmiş olamazlar. [344]
4. Cenab-ı Hakk'ın Peygambere bahşettiği özelliklerden biri de teşrî' yetkisidir.
"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte O Peygamber, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygambere inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen Nur'a uyanlar var ya işte kurtuluşa erenler onlardır. De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize gönderilmiş olan göklerin ve yerin sahibi Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur. O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve ümmî Peygamber olan Rasûlü'ne -ki O, Allah'a ve Onun sözlerine inanır- iman edin ve Ona uyun ki doğru yolu bulaşınız.[345]
Bu ayetler Allah ve Rasûlü'ne imanı içermekte, bununla beraber bu imanın gereği olan emir ve teşrî'de Peygambere ve sünnet-i nebevîyeye itaatin lüzumunu da ihtiva etmektedir. Zaten insanlann nebevî davete ittiba etmeden hidayet bulmaları umulacak bir şey değildir.
Mezkur ayetler, aynı zamanda Allah Teâla'nın Hz. Peygamber'e bahşettiği teşrî' yetkisini de kapsamaktadır. Ayet-i kerimedeki "O Peygamber, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar." ifadesi de bu manayı teyid eder. Allah'ın helal ve haram kılması ile Peygamber'in helal ve haram kılması arasında itaaün gerekliliği açısından hiçbir fark olmadığı halde yukarıdaki ayette "helal ve haram kılma" eylemleri Peygamber'e isnad edilmiş ve bu husus Peygamberin gerçekleştirdiği ameller cümlesinden addedilmiştir, Bundan dolayı bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:
"Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının. [346]
Bu ayet-i kerime, .şeriatın tek bir-kaynaktan, yani Peygamber {S.A.V.)'in ümmetine getirdiklerinden, alındığına işaret eder. Bunun Kurban veya Sünnet şeklinde öirnası bir şeyi değiştirmez. Zira ikisi de vahiy 'kaynaklıdır,[347]
"O (Peygamber) arzusuna göre konuşmadı; o (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. [348]
Pek çok örneğinden sadece birkaçını aktardığımız bu ayetleri gözönüne aldığımızda ftı gerçek «faya çıkmaktadır: Ne Allah Rasûlü'nün sünnetinden ımüstağni kalmak mümkündür ne de Kitabı, onun hamili ve taşıyıcısı olan Peygarriber'den ayırmak mümkündür. Bundan defayıdır ki, îmam ŞeîfS şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın Kitabında yer alan farzları, Allah'ın emri olarak kabul eden, Allah'ın Peygamberinin sünneHerini de ka-bdl, etmiştir. Çünkü Allah, kullan için, Peygamberine itaati farz kalmış ve onun hükmüne başvurmalarını istemiştir. Kim Peygamberin hükmünü kabul ederse Allah'ın emrini kabuî «imiş olur, Zira Allah, ona itaati faiz kılmıştır. [349]
Bu -ayetlerin tetkikinden vardığımız kesin sonuç şudur: AHeftı Rasûlü (S.A.V.)'ne itaat vaciptir. Zira Allah'a itaat, Allah Rasöâü'ne yapılan itaate bağlıdır. Vefatından sonra Allah Rasûlü'ne itaat, onun sünnetine ittiba etmekle mümkündür. Bundan döİayı ümmet fiilî olarak sünnetle amel etme konusunda fikir 'birliği (icma) etmiştir. Bu, felam ümmetinin ilk günden itibaren anladığı bir hususturr. Bundan dolayı İslam ümmeti, Peygamber (S.A.V) döneminden beri, yaptığı teşrî' faaliyetlerinde ve çözdüğü -problemlerde ,Genab-ı Hakk tarafından yaz'edilen bu rabbani^netodu.takipjetmiştir.[350]

B. Kur'an-ı Kerîmi» Vahyini İki Kısmına Delâleti[351]

Kur'an-ı Kerim, iki tür vahyin .varlığına delâlet etmektedir; vahy-i metiûv ve vahy-i gapr-a mettûv
Ahkamın bir kısmı vaıhy-i jaaetlûvdenı (Kur'an) bağımsız'bir şekilde vahy-i gayr-i metiûv 3e vaz'dlunmuştur.
Acaba Cenab-ı Hakk'ın Peygamberi-ne indirdiği vahiy, sadece Kur'an-ı Kerim'den mî ibarettir, ;yoksa bununla benler Peygamber'e vahyedüen ancak Kuran gibi tilâvet olunmayan (gayr-i metlûu) bir vahiy de mi var?
Şüphesiz doğru olan yaklaşım ikinci şıkta belirtilen yaklaşımdır. Zira Kur'an-ı Kerim'İn kendisi bu tür vahyin varlığına açıkça delâlet etmektedir. Şimdi buna delâlet eden ayetlerden bazı Örnekler vereîim.[352]

Örnek-1

"İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yöneknekte olduklan kıblelerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De H: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.
İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Rasûlün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Sen (arzulayıp şu anda) yönelmediğin kıbleyi (ka'beyî) biz ancak Peygambere uyanları, ökçeleri üzerinde gerisin geriye dönenlerden ayırd etmek için kıble yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi' edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.
(Ey Muhammedi) Biz, senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklemekte olduğunu) görüyoruz. İşte şimdi seni razı olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.[353]
Bu ayetler iki önemli konuyu içermektedir:
a- Müslümanların ilk sıralarda yönelmekte olduklan bir kıblesi bulunmaktaydı. Sonra Peygamber (S.A.V.) başka bir kıbleye yönelmekle emfolundu. Peygamber, birinci kıbleyi sevdiği ve temenni edip gözetlediği halde İkinci olan Beytu'l-Mukaddes'e yöneliyordu. Bu, ancak Peygamberin Allah'tan gelen ilahî bir emirle hareket etmesi durumunda mümkün olabilir. Nitekim Bakara-142. ayet te buna işaret etmektedir.
b- Birinci kıble de -ikinci kıble de olduğu gibi- Cenab-ı Hakk tarafından belirlenmiş ve farz kılınmıştır.
"Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (kabeyi) biz ancak Peygambere uyanları, ökçeleri üzerinde gerisin geriye dönenlerden ayırdetmek için kıble yaptık. [354]
Görüldüğü gibi Cenab-ı Hakk, bu ayetle birinci kıbleyi belirleme işini kendisine izafe etmiştir.
Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda birinci kıblenin belirlenmesiyle ilgili tek bir ayet-i kerimeye rastlamamaktayız. Binaenaleyh bu emir, vahy-i gayr-i metlûv ile nazil olmuş bir emirdir. Bundan dolayı bu hususu Kur'an-ı Kerim'de bulamamaktayız.[355]

Örnek-2

"Her hangi bir hurma ağacını kestiniz, yahut kökleri üstünde dikili bıraktınızsa işte (bunlar hep) Allah'ın izniyledir.[356]
Cenab-ı Hakk, kesme işinin kendi izniyle yapıldığını bildirmektedir. Bilindiği gibi bu ayet-i kerime, hurma ağaçlarının kesiminden sonra nazil olmuştur. Ayette zikredilen "kestiniz" ve "kökleri üstünde dikili bıraktınız" fiillerinde kullanılan geçmiş zaman kipi de buna delâlet etmektedir.
Cenab-ı Hakk, kesmeye ilişkin iznin bilfiil kesme eyleminden önce olduğunu bildirmektedir. Ancak biz, Kur'an'da hurmaların kesimine dair her hangi bir ayet bulamamaktayız. Burada sözkonusu edilen izin, kesme eyleminden sonra gelen izin olamaz. Zira, bir eyleme ilişkin izin, ancak o eylemden önce olabilir. [357]

Örnek-3

"Peygamber, eşlerinden birine gizlice bîr söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip, Allah da bunu Peygambere açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, herşeyden haberdar olan Allah bana haber verdi. [358]
Bu ayet-i kerimede Cenab-ı Hakk, Peygamber eşlerinden bazılarının söylenen gizli sözü başkalarına aktardığı hususunu Peygambere açıkladığını bildirmektedir. Cenab-ı Hakk'ın, Peygamberi hanımının ifadesinden haberdar kılması, Kur'an yoluyla gerçekleşmiş değildir. Çünkü Kur'an'da ne Peygamberin hanımına söyledikleri zikredilmiştir, ne de sözkonusu hanımının (r.a.) başkalanna aktardığı söz yer almışür. Dolayısıyla bu bildirimin bir vahy-i gayr-i metlûv vasıtasıyla yapılmış olduğu kesinlik kazanmaktadır. [359]

Örnek-4

"Şüphesiz ki, onu (Kur'an'ı) toplamak ve onu okutmak bize aittir.[360]
"Kur'an'ı toplamak" onu dağınık ve düzensiz bir durumdan koruyacak düzenli bir şekle kavuşturmak demektir. Bu ise bir nevi tertible mümkün olabilir. Zira Kur'an Peygamber (S.A.V.)'e bir defada inmiş değildir. Bu husus, bizzat Kur'an'ın şehadetiyle sabittir. Kur'an ayetlerinin tertibinde nüzul tarihine bakilmamış-tır. Aksine Peygamber (S.A.V.) "falan ayeti falan yere koyun" diyerek ayetlerin yerlerini bildiriyordu. Nitekim Cenab-ı Hakk, Kur'an'ın cem'ini kendi zatına isnad etmektedir. Ancak Kur'an'da bu tertibi belirten ve tayin eden herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kur'an tertibinin vahy-i gayr-i metlûv ile yapılmış olduğu hususu kesinlik kazanmaktadır. Bu tertibin Peygamber (SAV.)'in içtihadıyla yapılmış olduğu iddiası ayetin sarîh delâletine aykırıdır. Zira ayet-i kerimede toplama {cem') işi Cenab-ı Hakk'a izafe edilmiştir. Öte yandan böyle bir iddia hasmımızın bile kabul edebileceği bir İddia değildir. Zira onlara göre Kur'an dışında kalan sünnet ister içtihadı olsun, ister gayr-i içtihadı olsun hüccet olmaktan uzaktır. [361]

Örnek-5

"Allah sana Kitabı ve Hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfü sana gerçekten büyük olmuştur. [362]
"Ümmîlere İçlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onlan temizleyen, onlara Kitabı ve Hikmeti öğreten bir Peygamber gönderen odur. Şüphesiz onlar Önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler. [363]
"Andolsun ki, içlerinden kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan (kötülüklerden) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve Hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.[364]
İmam Şafiî, Hikmet kelimesinin izahına ilişkin şunları kaydeder:
"Razı olduğum Kur'an alimlerinin şöyle dediklerini duydum: Hikmet, Allah Rasûlü'nün sünnetidir. [365]
Görünen o ki, ayetteki Kitap ve Hikmet kelimesi aynı manayı ifade etmemektedir. Nitekim Şafiî, ilk dönem sünnet inkar cılanna karşı bu ayete dayanarak istidlalde bulunmaktadır. Şafiî, hasmına hitap ederken şöyle demektedir:
Şafiî: Sözün tekrar olabileceği görüşünü tercih ettiğiniz taktirde [yani Kitap ve Hikmet kelimesinin aynı şeyi ifade edebileceğini savunduğunuz zaman] bunlardan hangisi daha uygun olur; Kitab ve Hikmetin iki ayn şey olması mı yoksa tek şeyden ibaret olması mı?
Dedi ki: Bunların belirttiğiniz şekilde Kitap ve Sünnet gibi iki ayn şey olması mümkün olduğu gibi tek şeyden ibaret olması da mümkündür.
Dedim: Bunların en doğrusu birinci şıktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim de belirttiğimi teyid eden ve sizin söylediğinize aykın düşen delâletler bulunmaktadır. Dedi: Nerede?
Dedim: Cenab-ı Hakk'in şu sözü "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti tilavet ediniz. (Ahzab, 34) [366]
Şafiî, bu ayet-i kerimeye dayanarak hikmetin de ayetler gibi okunan bir şey olduğunu söylemek istiyor. [367]
Bu söylediklerimizden ayrı olarak vahy-i gayr-i metlûvün varlığına delâlet eden iki delil daha aktarmak istiyoruz.
Bunlardan biri nübüvvetin varlığıdır. Şöyle ki: Nübüvvet, peygamberin (nebf) mucizeleri izhar ederek "ben peygamberim" demesiyle sabit olur. Yoksa nübüvvet iddiası olmadan sadece mucize izhar etmekle sabit olmaz. Zira harikuladelikler peygamberde olduğu gibi velî ve büyücülerde de olabilir. Peygamberin "ben peygamberim" sözü, nübüvvetin, vahy-i metlûvün ve bütün bir İslam'ın medarı olan bir vahy-i gayr-i metlûvdür.[368]
İkinci delil, Kur'an'ın kelamullah oluşudur. Zira bu, ancak Peygamber (S.A.V.)'in nübüvvete delâlet eden mucizeleri eşliğinde Kur'anın kelamullah olduğunu bildirmesiyle sabit olabilir. İşte bu bildirim de vahy-i gayr-i metlûv kısmındandır. [369] Ve-bununla vahy-i gayr-i metlûvün varlığı ve buna iman etmenin gerekliliği kesinlik kazanır. Aynı zamanda bu söz, Kîtâb'ın sübûtu-nun dayandığı ve sünnetin teşride müstakil olduğunu gösteren bir sünnet örneğidir.
Binâenaleyh nübüvvetin subûtu, Kur'an'tn kelamullah oluşu ve bütün bir İslam'ın varlığı, vahy-i gayri metlûvü kabule dayanmaktadır. Kur'an'ın hücciyeti, vahy-i gayri metlûvün hücccyetine bağlıdır. Dolayısıyla vahy-i gayri metlûvün olmaması durumunda ne nübüvvetten, ne Kur'an'dan ne de İslam'dan söz etmek mümkün olacaktır.
Kur'an'ın i'cazma gelince bu, ancak Peygamber (S.A.V.)'in onun kelamullah olduğunu bildirmesinden sonra Kur'an ilahî kelam oluşuna delil olabilir. Aksi taktirde aklî bakımdan Cenab-i Hakk'm adetine aykırı olarak İ'cazlı kelamını bazı İnsanların eliyle izhar etmesi caizdir.

Bizim kanaatimize göre bu aklî bakımdan caizdir. Zira bu, şer'î açıdan caiz değildir. Ancak bu, Kur'anın nazil olup onunla tehaddi yapıldıktan sonra olması durumunda sözkonusudur. Zira Kur'an İle tehaddî, Cenab-ı Hakk'ın benzer bir kelamı hiç kimsenin eliyle izhar etmemesini gerektirir.
Kur'an nazil olup onunla tehaddî yapılmadan önce bunun olması şer'î açıdan caizdir. Fakat bunun vaki' olduğu sabit değildir. Zira aklî ve şer'î açıdan caiz olan herşeyin vaki' olması gerekli değildir.
Jkıraya kadar kaydettiklerimizden, Cenab-ı Hakk'ın Peygamberine Kur'an dışında da vahiyde bulunduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Bu nevi vahye, vahy-i gayr-i metlûv denmektedir. Teşri' bakımından müstakil olan sünnet de bu kabildendir.
Bu aktardıklarımızdan, şu da anlaşılmış olmalı: Bazı oryantalistlerin vahyin metlûv ve gayr-i metlûv şeklindeki taksimini Yahudilikten İslam'a geçmiş bir düşünce olarak lanse etmeleri ya ayetleri ve ayet delâletlerini bilmemekten kaynaklanan bir durumdur ya da İslam'ı temelden silmeyi hedefleyen Yahûdî ve müsteşrikçe bir emeldir.
Evet, bazıları şöyle bir mazeret ileri sürebilirler: "Sünnetin kısmen vahiy olduğu ve Allah katından indirildiği doğrudur. Ancak sünnetin bazı kısımları Peygamber (S.A.V.)'in içtihadlanna dayanmaktadır. Peygamber'in içtihadında hata bulunma ihtimali mevcuttur. Dolayısıyla sünnetin içtihadî olan bu kısmıyla istidlalde bulunmak caiz değildir. Bu durumda sünnetin içtihadî olmayan diğer kısmıyla istidlalde bulunmak imkansız hale gelmektedir. Zira içtihadî olmayan kısımla istidlalde bulunmak için her iki kısmın ayırdedilmesi gerekmektedir. Ancak hiç kimse bu aynmı yapamaz. Çünkü hiç kimsenin elinde bunu sağlayacak araçlar ve edatlar mevcut değildir. Dolayısıyla sünnete başvurmaktan ve sünnetle istidlalde bulunmaktan söz edilemez."
Bu iddiaya karşı cevabımız şudur: Bu mantığa göre Cenab-ı Hakk, ebedî dininin, daha önce tahrife uğramış dinlerde olduğu gibi yanlış ve batıl unsurlarla kanştırılmasına ve tanınmaz hale gelmesine müsaade ederek onu orta yerde bırakmış olmaktadır. Halbuki Cenab-ı Hakk, geçmiş din mensuplarını bu konuda şiddetle kınamaktadır: "Ey kitap ehli! Neden hakkı batıla karıştırıyorsunuz.[370]
Öte yandan bu iddia, İslam'la amel etme imkanını ortadan kaldırmakta ve dinin gönderilişini anlamsız kılmaktadır. İslam'a aidiyet hissi taşıyan hiçkimse İslam'ın bu tür yıkıcı kargaşalardan münezzeh olduğu konusunda en ufak bir şüphe duymaz. Yukarıda kaydettiğimiz ayet-i kerime de bu hususu teyid etmektedir. Zira önceki muharref dinlerin böyle bir nakısayla malûl gösterilmesi İslam'ın bundan beri ve uzak olmasını gerektirir. Saniyen, bu mesele peygamberlerin masumiyeti konusuyla İlişkilidir. Giriş kısmında ele aldığımız bu konuya tekrar atıfta bulunmak gerekirse: Alimler, Peygamber (S.A.V.)'in içtihadda bulunup bulunmadığı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Peygamber'in İçtihadda bulunabileceğini savunanlar, Peygamber'in içtihadında hata olup olamıyacağı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Peygamber'in, içtihadında hataya düçâr olabileceğini söyleyenler, Peygamber'in hatalı içtihad üzere onaylanmayacar. konusunda görüşbirliği etmişlerdir. Zira hata üzre onaylanma durumu kat'î delillerle sabit olan peygamber masumiyetine aykırı olmakla beraber, bi'setin hikmet ve maksadına aykırıdır.
Binâenaleyh "Nebevî Sünnetin ya tamamı vahiydir, ya da bir kısmı vahiy bir kısmı da nebevî içtihada dayanıyor" deriz. Bu ikinci kısım da ya hatasızdır ya da Peygamberin vukuu muhtemel hata üzere onaylanması mümkün değildir, demek durumundayız.
Bu açıklamalar ışığında Sünnetin tamamının kat'î derecede hüccet olduğu ve sabit olan bütün sünnetlerle amel etmenin vacip olduğu sonucu ortaya çıkar. [371]

II. Sünnetin Hüccet Oluşuyla İlgili Sünnetten Deliller

1. Ebu Hureyre (r.a.), Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu naklediyor: "Sizi kendi halinizle başbaşa bıraktığım sürece beni bırakın. Zira sizden öncekiler çok soru sorduklarından ve peygamberleri hakkında anlaşmazlığa düştüklerinden helak oldular. Sizi bir şeyden sakındırdığımda ondan kaçının. Size bir şeyi emrettiğimde, gücünüz oranında onu yerine getirin.[372]
Ebu Hureyre (r.a.) Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle dediğini rivayet ediyor.
"Yüzçevirenler hariç ümmetimin tümü cennete girecektir." Bunun üzerine "yüzçevirenler kimlerdir Ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorulunca Peygamber şöyle buyurdu: "Bana itaat edenler, cennete girecektir; bana İtaat etmeyenler yüzçevirenlerdir. [373]
2. Cabir (r.a.), Peygamber (S.A.V.)'den naklen O'nun rüyada gördüğü meleklerin şöyle dediğini rivayet ediyor:
"Muhammed'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur; Ona isyan eden Allah'a isyan etmiş olur. Muhammed insanlan [mümin ile kafiri veya hakk ile batılı] ayıran bir kıstastır.[374]
3. Hz. Aîşe naklediyor: Allah Rasûlü (S.A.V.) bir gün biraz serbest davranarak bir şeyler yapt. İnsanlardan bazıları bunu yapmaktan kaçındı. Durum Peygamber'e ulaşınca Peygamber, minbere çıkıp Allah'a hamdederek şöyle buyurdu: "Bazılarına ne oluyor da benim yaptığım bir şeyden kaçınıyorlar. Allah'a yemin olsun ki ben, Allah'ı onlardan daha iyi biliyor ve ondan daha çok korkuyorum. [375]
4.Hz. Enes, Peygamber (S.A.V.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildii. [376]
5. İbni Mesud (r.a.) Peygamber (S.A.V.)'in şöyle dediğini naklediyor: "Cenabı Hakk'ın benden önceki ümmetlere gönderdiği hiçbir peygamber yoktur ki, onun, ümmetinden havarileri ve sünnetine uyup emrine tabi olan arkadaşları {ashâb) olmuş olmasın. Daha sonra dediklerini yapmayan ve emir olunmadıkları şeyleri işleyen nesiller iş başına geldiler. Onlara eliyle karşı koyup cihad eden mümindir. Diliyle karşı koyup cihad eden mümindir. Kalbiyle karşı koyup cihad eden mümindir. Bunun dışındakilerde hardal tanesi kadar iman yoktur. [377]
6. İrbâd b. Sâriye anlatıyor: Allah Rasûlü (S.A.V.) günün birinde namaz kıldırdıktan sonra yüzünü bize döndü ve gözleri yaşartan, kalpleri ürperten belîğ bir vaaz verdi. Adamın biri "Ey Allah'ın Rasûlü bu, vedalaşmak üzere olan birinin sözlerine benziyor. Öyleyse bize tavsiyede bulun" dedi. Allah Rasûlü de bize öğütte bulunup şöyle dedi: "Size Allah'tan sakınmayı, Ha-beşli bir köle de olsa [sizden olan emir sahiplerini] dinleyip itaat etmeyi tavsiye ediyorum. Zira benden sonra yaşayacak olanlar bir çok ayrılığa şahit olacaklar. Size sünnetimi ve hakk ve hidayet üzere bulunan halifelerimin sünnetini salık veriyorum. Bunlara tutunup sımsıkı sanlın. Sonradan çıkan türedi şeylerden u-zak durun. Şüphesiz sonradan çıkan herşey bidattir. Her bidat dalâlettir.[378]
7. Malik b. Enes'ten mürsel olarak Allah Rasûlü (SAV.)'nün şöyle dediği rivayet edilmektedir: " Size, iki şey bıraktım. Onlara sarıldığınız sürece dalâlete düşmezsiniz. Onlar Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün Sünnetidir. [379]
8. Ebu Râfi' (r.a.), Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün şöyle buyurduğunu naklediyor: "Sizden birinin, koltuğuna yaslanıp, kendisine emir veya nehiylerimizden bir şey ulaştığında 'bilmiyorum, biz Allah'ın Kitabında bulduklarımıza tabi oluruz' dediğini görmeyeyim. [380]
9. Mikdâd b. Ma'dîkerib (r.a.) Allah Rasûlü'nün şöyle dediğini rivayet ediyor: "Dikkat edin, bana Kur'an'la birlikte bir misü daha verildi. Karnı tok bazı kimselerin koltuklarına yaslanıp, 'Kur'an'a sarılın. Onda bulduğunuz helalleri helal; haramları da haram sayın' diyecekleri zaman pek yakındır. Dikkat edin, Allah Rasûlü'nün haram kıldığı şeyler de Allah Teâlâ'nın haram kıldığı şeyler gibidir. Dikkat edin evcil merkepler, köpek dişli yırtıcı hayvanlar ve anlaşmalı olduğunuz gayri müslimlere ait buluntular size helal değildir. Ancak sahibinin ihtiyaç duymadığı bu-luntujar müstesna. Her kim, bir topluluğa misafir olursa, o topluluk onu ağırlamak zorundadır. Şayet onu ağırlamazlarsa, o kimsenin ağırlanabileceği kadar almaya hakkı vardır. [381]
10. Irbâd b. Sâriye (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Allah Rasûlü (S.A.V.) kalkıp şöyle buyurdu: Sizden biri koltuğuna yaslanıp Cenab-ı Hakk'ın sadece Kur'an'da yasakla-nanlan mı haram kıldığını sanır? Dikkat edin! Allah'a yemin olsun ki ben de bazı şeyleri emrettim, öğütledim ve yasakladım. Bunlar Kur'an'daki kadardır ya da daha fazladır. İzinsiz olarak ehl-i kitabın evlerine girmeniz, kadınlarına vurmanız ve üzerlerine düşen[cizyey]i verdikleri sürece meyvelerinden yemeniz helal değildir.[382]
11. Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü (S.A.V.) birilerini Osman b. Maz'ûn'a gönderip şöyle dedi: "Benim sünnetime yüz mü çevirdiniz?" Osman cevaben : "Allah'a yemin olsun ki hayır, ey Allah'ın Rasûlü, ancak ben senin sünnetine uymak istiyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü şöyle buyurur: "Muhakkak ki ben hem uyurum, hem namaz kı-lanm. Bazı günlerde oruç tutar, bazı günlerde oruç tutmaz iftar ederim. Kadınlarla evlenirim. Allah'tan kork ey Osman! Muhakkak ki, ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirinin senin üzerinde hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Hem oruç tut, hem namaz kıl, hem uyu. [383]
Ruzeyn'in varyantına göre Hz. Aişe, Osman'ın bütün geceyi ibadetle geçirip gündüzleri oruç tutmak ve kadınlarla evlenmemek üzere yemin ettiğini söyler.
12. Ebu Musa (r.a.) Allah Rasûlü'nden merfu olarak şu hadisi aktarır:
"Cenab-ı Hakk'ın benimle birlikte gönderdiği hidayet ve ilmin misali yere düşen yağmura benzer. Bazı yerler güzel olup yağmuru emer ve bol miktarda ot bitirir. Bazı yerler kurak olup suyu tutar,. İnsanlar bundan yararlanıp su içer ve bunu sulamada kullanırlar. Bazı yerler de çorak olduğundan ne su tutar ne de ot bitirir. Bu, dinde ince idrak (jıkh) sahibi olup Allah'ın benimle gönderdiği ilm ve hidayetten yararlanan kimse

ile buna icabet etmeyip benimle gönderilen ilahî hidayeti kabul etmeyen kimsenin misâlidir.[384]
13. İbni Mesud (r.a.)'un şöyle dediği rivayet edilir: "Sözlerin güzeli en Allah'ın Kitabı, yolların en güzeli Muhammed (S.A.V.)'in yolu ve işlerin en kötüsü türedi olanıdır. [385]
14. Hz. Aişe, Peygamber (S.A.V.)'in şöyle dediğini nakleder: "Allah, şu beş kişiye lanet etsin -ki her Peygamberin duası müstecabtır- : Allah'ın Kitabına bir şey sokuşturmaya çalışana, Allah'ın kaderini yalanlayana, Allah'ın haram kıldığını helal sayana, Allah'ın soyumdan {itret) haram kıldıklarını helal sayana ve Sünnetimi terkedene. [386]

III. Bir Şüphenin Defi Ve Peygamber (S.A.V.)'İn Nübüvvet Ve İsmetinden Hareketle Sünnetin Hüccet Değerini İspatlama

Bazıları, sünnetten harekede sünnetin hüccet oluşunu ispatlamaya itirazda bulunup bunun bir kısır döngü {ed-Deuru'l-Mümteni') olduğunu söyleyebilir.
Bizim diyeceğimiz şudur: Allah Rasûlü (S.AV.)'nün risaletinin dayandığı deliller onun dini tebliğ sadedinde îrâd ettiği haberlerde (eI-Ahbâru'l-Belâğiye) masum ve yanümaz olduğuna delâlet etmektedir. Bu haberlerden biri de Peygamber'in emir ve nehiylerine itaatin gerekliliğini ve Kur'an'in Allah kelamı olduğunu bildiren nebevî haberlerdir. Zira risalet, vahyolunan ilahî hükümleri kullara tebliğ etmek üzere Allah ile kul arasında yapılan bir elçiliktir. Şayet Peygamber tebliğe dair haberlerde doğru sözlü ve güvenilir olmazsa mucizenin delâleti geçersiz olur ve risaletle amaçlanan gaye ortadan kalkar. Binaenaleyh Peygamber'in risaİeti, onun tebliğe ilişkin verdiği haberlerde güvenilir olduğunun delilidir.
Biz nebevî emir, nehiy, fiil ve takrirlerin hüccet oluşunu da kapsayan Peygamberin tebliğe ilişkin haberlerine dayanarak nebevî emir, nehiy, fiil ve takrirlerin hüccet olduğunu ispatlıyoruz.[387] Sözkonusu tebliğe ilişkin haberlerde Peygamberin yalan ve gerçek dışı gibi vasıflardan masumiyetine gelince daha Önce bu hususun nübüvvet delilleriyle sabit olduğunu belirtmiştik.
Başka bir ifadeyle biz burada sünnetin özel bir türüne dayanarak, bu mesabede olmayan ve zaman zaman muhatabımızın itirazına uğrayan diğer sünnet türlerini ispatlamaya çalışıyoruz. Dayandığımız kısım, hasmımız nezdinde de tartışmasız olarak kabul edilen sünnettir. Aksi taktirde muhatabımız ilmî delillere karşı hiçbir gerekçesi olmadan büyüklenmiş olur. Zira belağî haberlerde Peygamberin masumiyeti, nebevî risalete i-nanan herkes nezdinde gayet açık olan bir gerçektir.
Keza biz, Kur'an'a dayanarak sünnetin hüccet olduğunu ispatlıyoruz. Halbuki dayandığımız ayet-i kerimenin Kur'an'dan olup kelamuliah vasfı taşıdığı nebevî haberle [nebevî emirler değil] sabit olan bir husustur. Aynı şekilde be!âğî haberlerle hüccet olduğu sabit olan nebeuî emirlere dayanarak Peygambere ait fiil ve takrirlerin hüccet olduğunu ispatlıyoruz. Bütün bunlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Peygamber (S.A.V.)'in nübüvveti ve tebliğe ilişkin verdiği haberlerde yalandan masum olduğu gerçeği, onun daha önce zikri geçen ve sünnetin bütün kısımlarıyla hüccet olduğunu bildiren hadislerde doğru sözlü ve güvenilir olduğunun delilidir. Binaenaleyh Peygamberin tebliğe ilişkin haberlerde masumiyeti tek başına sünnetin bütün kısımlarını ispata yetecek müstakil bîr delildir.
Ancak, risaletin bir gereği olan Hz. Peygamberin masumiyeti sadece tebliğe ait haberlerle sınırlı değildir. Nitekim ulemâ, Peygamber (S.A.V.)'in tebliğe halel getirecek bütün şeylerden masum olduğu konusunda icma etmiştir. Zira tebliğ, sözlü bir haberle yapılabildiği gibi; fiil, takrir, emir ve nehiyle de yapılabilir. Bütün bunlar tebliğ türlerinden sayılır.
Peygamberin tebliğe halel getirecek şeylerden masum oluşu -ki bu tebliğe ilişkin bir haber değildir- belâğî herhangi bir haberin aracılığına ihtiyaç duymadan doğrudan tebliğ fonksiyonlu bütün nebevî fiil, takrir, emir ve nehiylerin hüccet olmasını gerektirir.[388]

IV. Sünnetin Hüccet Oluşuyla İlgili Sahabe Tatbikatından Deliller Ve Sünnete Başvurmadan Kuranla Amel Etmenin İmkansızlığı

Sahabe, dinî hükümleri bazan Kur'an-ı Kerim'den alıyordu. Ancak çoğu kez Kur'an ayetleri uzak bir şekilde mücmel olarak ve takyîcfe gitmeden mutlak bir şekilde nazil oluyordu. Mesla Kur'an'da namazı emreden ayetler mücmel olarak varid olmuştur. Bu ayetlerde namazın rekat sayısı, şekli ve vakti açıklanmış değildir. Keza zekatı emreden ayetler de mutlak olarak nazil olmuştur. Zekatın hangi mallarda vacip olduğu, vacip olduğu malın alt sınırı ve hangi miktar ve şartlarda vacip olduğu beyan edilmemiştir.
Kur'an-ı Kerim'de varid olan ahkamın çoğu bu kabildendir. Bunları izah eden şart ve rükünlere bakmadan, bunlarla amel etmek mümkün değildir. Bu açıklayıcı bilgiler Kur'an'da yer almamaktadır.
Kur'an, bu emirlerle ilgili detaylı bilgi edinmek ve amel etmek için Peygamber (S.A.V.)'i referans gösterir.
"İnsanlara, kendilerine indirileni beyan etmen için ve düşünüp anlasınlar diye sana bu zikri (Kur'an'ı) indirdik[389] gibi pekçok ayet bu manaya delalet etmektedir.
Allah Rasûlü (S.A.V.) de ayetteki "tebyin"i kendi sözleri şeklinde tefsir etmiştir.
"Benim namaz kıldığım şekilde namaz kılınız. [390]
"Hac ibadetlerinizi benden alınız. [391]
Kur'an-ı Kerim, insanlar arasında vuku bulan bütün anlaşmazlıklarda -Peygamber (S.A.V.)'in hükmünde İfadeye kavuşan- ilahî hükme başvurmalannı gerekli görmektedir.
"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hük-medesin diye sana kitabı hak ile indirdik. [392]
"Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp, sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullen-medikçe iman etmiş olmazlar. [393]
Cenab-ı Hakk, ilahî hükümler haricinde başka hükümlere başvurmaktan sakındırmış ve bunu şirk addetmiştir.
"Tağuta inanmamalan kendilerine emrolunduğu halde, tağutîn önünde mahkemeleşmek istiyorlar. Halbuki, şeytan on-lan büsbütün saptırmak istiyor. [394]
"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortaklan mı var? [395]
Bir başka ayet-i kerimede Cenab-ı Hakk, Allah'ı bırakıp rahiplerin ve hahamların vaz'ettiği dine uyan müşrikler hakkında şöyle buyurmaktadır:
"[Onlar] Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını), rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rabbler edindiler.[396]
Zira onlar, din adamlarının helal kıldıklarını helal, haram kıldıklarını haram sayıyorlardı.
Cenab-ı Hakk, müslümanların bütün anlaşmazlıklarda ilahî şeriata başvurmaları gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu an-laşmazlıklann muamelât, mîras, vasiyet, evlenme veya ceza hukukuyla ilgili olması sonucu değiştirmez.
Öte yandan kesin olarak biliyoruz ki, Kur'an'da bu konulara ilişkin ayetler, konuya dair hükümlerden pek azına yetebilecek orandadır. Bunun da ötesinde bunların önemli bir kısmı detaylandırılmaya ihtiyaç duyan mücmel ayetlerden oluşmaktadır. Bu nedenle Cenab-ı Hakk, Kur'anî vecibeleri yaşayabilmeleri için mükellef kimseleri Kur'an ahkâmının tafsilatını öğrenmek üzere kendi Rasûlü'ne havale etmiştir. Ona tabi olmayı vacip kılmış; ona yapılacak itaati kendisine itaatla özdeşleştirmiştir.
"Ey iman edenler, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ediniz. [397] "Andolsun ki, Rasûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler İçin güzel bir örnektir. [398]
"De ki eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. [399]
"Kim Rasûl'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince seni onların başına bekçi göndermedik. [400]Peygamber (S.A.V.) de aynı muhtevayı bir önceki bölümde bir kısmını naklettiğimiz hadisleriyle teyid buyurmuştur.
Dolayısıyla müslümanın ilahî emir ve nehiyleri yaşayabilmek için Peygamber (S.A.V.)'in sünnetine başvurmaktan başka bir çaresi yoktur.
Burada sünnetin hücciyetini ispatlayan başka bir delil daha ortaya çıkmaktadır: Sünnete başvurmadan Kur'an'la amel etmenin imkansızlığı.[401]
Allah Rasûlünün çevresinde bulunan sahabîler, konuyu böyle anlamış ve konuya böyle inanmışlardır. Onlar, Peygam-ber'in emir ve nehiylerine bağlanmış ibadât, muamelât ve diğer bütün işlerde onu izlemişlerdir. Ancak Peygamberin şahsına münhasır olduğunu bildikleri hususları müstesna tutmuşlardır. Bu bağlılık öyle bir düzeye varmıştı ki sebebini bilmeden veya illet ve hikmetini sormadan Peygamber'in yaptıklannı yapıyor ve terkettiklerini de terkediyorlardı.
İbni Ömer anlatıyor: "Allah Rasûlü (S.A.V.) altından bir yüzük edindi. Bunun üzerine insanlar da altın yüzük edinmeye başladı. Sonra Allah Rasûlü (S.A.V.) 'Ben artık bunu ebediyen takmayacağım' diyerek onu attı. Bunun üzerine insanlar da yüzüklerini attılar. [402]
Ebu Said el-Hudrî şöyle der: Allah Rasûlü (S.A.V.) asha-bıyla namaz kıldığı bir esnada ansızın nalînlerini çıkanp soluna bıraktı. Diğerleri bunu

görünce onlar da nalinlerini çıkarıp attılar. Allah Rasûlü (S.A.V.) namazı bitirince "sizi nalinleri çıkarıp atmaya sevkeden neydi?" diye sordu. Ashab "senin nalinleri çıkarıp attığını görünce biz de nalinlerimizi çıkarıp attık."diye cevap verdi. Allah Rasûlü (S.A.V.) şöyle buyurdu: "Cibril gelip nalinlerîmde pislik veya rahatsız edici bir şeyin olduğunu söyledi.[403]
Sahabenin Peygamber'e ait söz ve davranıştan izleme arzusu o kadar ileriydi ki, bazılan nöbetleşerek gün aşın Peygamber'in meclisine devam etmeye çalışıyordu. Mesela Ömer b. el-Hattab, Buharî'nin kendisinden aktardığı bir rivayette şöyle der: "Ben ve Ensardan bir komşum Benî Umeyye b. Zeyd denen semtte idik. Nöbetleşerek Peygamber (S.A.V.)'in yanına varıyorduk. Bıı gün o gidiyordu, bir gün ben. Ben gittiğimde o güne ait haberleri naklederdim. O gittiğinde aynısını o yapardı. [404]
Aynı şekilde Medine'den uzak olan kabileler İslamî hükümleri öğrenip, kavimlerine tebliğ etmek ve onları irşad etmek üzere bazı elemanlarını Peygamber (S.A.V.)'e gönderiyorlardı. Hatta sahabeden bîri sadece nazil olan bir meseleyi veya şer'î bir hükmü sormak için uzun mesafeler katedip Allah Rasûlü'ne gelebiliyordu.
Ukbe b. el-Haris'ten nakledildiğine göre kadının biri Ukbe İle hanımını emzirdiğini söyler. Bunun üzerine Mekke'de oturmakta olan Ukbe, bineğine atlayıp Medine'ye doğru yola çıkar. Allah Rasûlü (S.A.V.)'ne vanp: "süt kardeşiyle bilmeden evlenip daha sonra emziren kadının haber vermesiyle bunu öğrenen kişi hakkında Allah'ın hükmü nedir?" diye sorar. Allah Rasûlü (S.A.V.) bunun, verilen bir haber olduğunu [ve gereğiyle amel etmek gerektiğini] söyleyerek cevap verir. Ukbe'nin bu kadından aynlması üzerine kadın başka biriyle evlenir. [405]
Öte yandan kadınlar, Allah Rasûlü'nün eşlerine, zaman zaman da Allah Rasûlü'ne gidip gelmek suretiyle ve sormak istedikleri hususlan sorarak dinlerini öğreniyorlardı. Kadına açık-Ça söyîenemeyen bir durum olduğunda Peygamber (S.A.V.) zevcelerinden birini sözkonusu meseleyi açıklamakla görevlendirirdi. Hayızdan nasıl temizlenilmesi gerektiğini anlatan Hz. Aişe hadisini buna örnek olarak zikredebiliriz.[406]
İşte, en hayırlı dönemin insanlarının sünnet-i mutahharaya gösterdiği hassasiyet bu tarzdaydı. Sahabe, Peygamber (S.A.V.)'e tam olarak itaat edip onun emir ve nehiylerine uymuş, onun hükmüne teslim olup onun davranış ve hayat tarzına bağlı kalmış ve onun sünnetini öğretme konusunda son derece istekli ve hırslı davranmıştır.
Bu hassasiyet Peygamberin hayatıyla sınırlı kalmamış, vefatından sonra da devam etmiştir. Bunun devam ettiğini gösteren birkaç örnek vermek yerinde olacaktır: [407]

A. Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti ve Ebubekr es-Sıddık (r.a.)

Kabîse b. Züeyb anlatıyor: Ninenin biri Hz. Ebubekir'e gelip mirastan pay istedi. Hz. Ebubekr "Allah'ın Kitabı'nda sana ait bir pay yoktur. Peygamberin sünnetinde de senin durumunla ilgili bir şey bilmiyorum. Sen dön git. Ben bunu insanlardan sorayım" deyip konuyu insanlara sordu. Muğire kalkıp şöyle dedi: "Ben Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün nineye altıda bir verdiğine şahit oldum." Hz. Ebubekr: "Bu konuda sana eşlik edecek kimse var mı?" diye sordu. Bunun üzerine Ensar'dan Muhammed b. Seleme kalkıp Muğîre b. Şu'be'nin söylediklerine benzer şeyler söyledi. Hz. Ebubekr, söylenen hükmü uygulayıp nineye altıda bir pay verdi. [408]
Hz. Ebubekir' "Peygamberin sünnetinde seninle ilgili bir şey bilmiyorum" demesi ve Peygamber (S.A.V.)'in nineye altıda bir verdiğini öğrendikten sonra onun da nineye altıda bir vermesi sünnetin Hz.Ebubekr nezdindeki hüccet değerini ispat açısından yeterli bir örnektir.
Buharî, Müslim ve Ebu Davud'un naklettiği bir rivayette Hz. Ebubekir şöyle buyurmaktadır: "Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün kendisiyle amel ettiği hiçbir şeyi terketmedim. Peygamberin e-mirlerinden herhangi birini terketme durumunda haktan aynlıp sapmaktan korkarım." [409]

B. Hz. Peygamber (S.A.V.fin Sünneti ve Ömer b. el-Hattâb (r.a.)

Hz. Ömer, şehit edilmeden birkaç gün evvel kalkıp şöyle der: "Allahım, Ensardan olan yöneticiler (umerd) konusunda seni şahit tutuyorum. Ben onlan, sadece insanlara dini ve Peygamberin sünnetini öğretip, ganimetleri insanlann arasında paylaştırmak ve adaletle hükmetmek üzere gönderdim. Kimin bir müşkili olduysa bana getirdi.[410]
Hz. Ömer'in Kadı Şurayh'a gönderdiği mektup meşhurdur. Bu mektup, sünnetin hüccet olduğunu ve insanlar arasında yargıda bulunurken ona başvurmak gerektiğine dair birtakım konular içermektedir.
Nesâî der ki: Bize Ahmed b. Muhammed b. Beşşâr, o Abbastan, o Süfyandan, o da Şeyban aracılığıyla Şureyh'ten naklettiğine göre Şureyh, Hz. Ömer'e bir mektup yazıp ona birtakım şeyleri sorar. Karşılığında Hz. Ömer şunları yazar: "Allah'ın Kitabı'ndakilerle hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı'nda yoksa, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün sünnetiyle hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinde yoksa salih kimselerin verdiği hükümlerle hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinde olmayan ve salih kimselerin hakkında hüküm vermediği bir konuysa, dilersen öne geçip hüküm verebilirsin, dilersen hüküm vermekten çekinebilirsin. Ben şahsen hüküm vermekten Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet çekinmeni daha uygun görüyorum. Allanın selamı üzerine olsun.[411]
Nitekim Hz. Ömer birkaç olayda Peygamber (SAV.)'in sünnetine vakıf olduktan sonra görüşünü değiştirmiştir.
Örnek olarak Şafiî'nin kendi senediyle aktardığı şu olayları zikretmek mümkündür:
Bize Süfyân, o Zührî'den, o da Said b. Müseyyeb'ten Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini nakletti: "Diyet, âkileye düşer. Kadın, kocasının diyetinden bir şey alamaz." Dahhâk b. Süfyân, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün Eşyem b. ed-Dibâbî'nin diyetinden eşine pay verilmesi emrini yazılı olarak kendisine gönderdiğini söyleyinceye kadar Ömer,bu görüşteydi. Dahhâk'ın rivayeti üzerine Ömer, kendi görüşü bırakıp buna yöneldi. [412]
Bu gerçşği pekiştiren bir olay daha zikredelim.
Süfyân b. Amr, Becâle'nin şöyle dediğini duyduğunu nakleder: Abdurrahman b. Avf, Hz. Peygamber'in Hecer Mecûsîle-rinden cizye aldığını haber verinceye kadar Ömer, mecûsîlerden cizye almıyordu. [413]

C. Selef-i Sâlihînin Sözlerinde Sünnetin Hüccet Değeri

1. Hasan Basrî'nin aktardığına göre İmrân b. Husayn arkadaşlarıyla oturduğu bir sırada içlerinden biri şöyle der:
"Bize sadece Kur'an'dan bahsediniz." İmrân, adama: "Yaklaş" der. Adam yaklaşınca şunları söyler: "Söyle bakayım, şayet seni ve arkadaşlarını Kur'an'la başbaşa bırakırsak onda öğle ve ikindi namazlarının dört, akşamın üç rekat olduğunu ve sadece ilk iki rekatında kıraatin bulunduğu şeklinde bir bilgiye rastlayabilir misiniz? Şayet seni ve arkadaşlannı Kur'an'la başbaşa bırakırsak onda Ka'be tavafının yedi olduğunu, Safa ve Merve'yi tavaf etmeye dair bilgi bulabilir misiniz?" İmrân şöyle devam eder: "Ey insanlar, bizden [hadis] alınız. Allah'a yemin olsun ki, böyle yapmazsanız dalâlete düşersiniz.[414]
2. Muhammed b. Kesîr, Evzâî aracılığıyla Hassan b. Atiyye'nin şöyle dediğini nakleder:
"Cibril, Peygamber (S.A.V.)'e Kur'an'ı indirdiği gibi Sünneti de indiriyordu. [415]
3. Eyyûb es-Sahtiyânî'den nakledildiğine göre adamın biri Mutarrif e şöyle der: "Bize sadece Kur'an'da yer alan şeylerden bahsediniz." Bunun üzerine Mutarrif şunları söyler: "Allah'a yemin olsun Kur'an'a bir alternatif (bedel) aramıyoruz. Ancak Kur'an'ı bizden daha iyi bilen bir zatın beyanlarını arıyoruz...
4. Evzâî, Eyyûb es-Sahtiyânî'nin şöyle dediğini nakleder: Bir adama Sünnetten bahsettiğiniz zaman, şayet adam "bunu bırak, bize Kur'an'dan bahset" diyorsa bilmiş ol ki o, [hakktan] sapan ve saptıran bir kimsedir. [416]
5. Evzâî, Mekhûl, Yahya b. Ebi Kesîr ve daha pek çok kimse şöyle söylemiştir:
"Kur'an'ın Sünnete olan ihtiyacı, Sünnetin Kur'an'a olan ihtiyacından daha fazladır. Sünnet, Kitab'a hükmeder ama Kitap, Sünnete hükmetme'z. [417]
6. Fadl b. Ziyâd der ki: Ebu Abdillah'a yani Ahmed b. Hanbel'e "Sünnet, Kitaba hükmeder" sözü sorulduğu zaman onun şöyle dediğini işittim: "Ben bu ifadeyi kullanmaya cesaret edemem. Ancak şunu söyleyebilirim: Sünnet, Kitabı tefsir edip tanıtır ve onu beyan eder.[418]
İmam Ahmed'in kaçındığı husus mezkur ifadeyi kullanmaktır. Yoksa aynı ifadedeki manayı (sünnetin Kur'an'ı açıkladığı hususu) kendisi de açıkça belirtmektedir.[419]

D. Sünnetin Hüccet Değerinin Icmâ' ile Subûtu ve Dinin Bedahetle Bilinen Esaslarından Oluşu

Raşİd Halifeler döneminden günümüze kadar selef ve halef alimlerinin eserlerine baktığımızda kalbinde zerre kadar iman ve bir nebze İhlas olduğu halde Sünneti, Sünnet olması İtibariyle inkar eden; Sünnetle istidlalde bulunmayı inkar eden ve onun gereğiyle amel etmeyi reddeden hiçbir imama rastlayamayız. [420] Aksine hepsinin Sünnete bağlı, Sünnetle amel etmeyi teşvik e-den, ona muhalefet ermekten sakındıran, gerek kendi nefsi için gerek başkası için Sünneti delil kabul eden, ona karşı çıkmayı ve onu hafife almayı yadırgayan, onu Kur'an'ın tamamlayıcı ve açıklayıcısı olarak addeden kimseler olduğunu görürüz. Rivayet edilen herhangi bir hadis onların ileri sürdüğü sıhhat şartlarını taşıyan muteber bir hadis ise kendi kişisel içtihadlan sonucu vardıkları görüşten vazgeçerlerdi. Nitekim "hadis sahih ise benim mezhebim odur. [Hadise aykırı] görüşlerimi duvara çarpın.[421] şeklindeki ifade meşhurdur. Bu ibarenin mana itibariyle Şafiî'ye nisbeti tevatürle sabittir. Bir çok müçtehitten buna yakın ifadeler aktarılmıştır.
Onlar, hadisin değerini yüksek tutar ve hadis meclislerinde edebe son derece dikkat ederlerdi. Hadîs ehline saygı ve tazimde bulunup onlardan övgüyle bahsederlerdi. Onların varlığını, din için en büyük yardım ve dinsiz çevrelerin saldırılannı püskürten en güçlü amil olarak görüyorlardı. Sadece bidatçı ve facir kimselerin ya da ilhad ve küfür ehli olanların onlardan buğzedebileçeklerine inanıyorlardı. Onların rivayetlerine büyük bir ihtimam gösterip bu uğurda ömürlerini tüketmişlerdir. İşinden, yuvasından, arzu ve isteklerinden, yurdundan, mal ve evladlanndan aynlarak memleket memleket dolaşmışlardır. Bütün bunları hadisleri rivayet edip derlemek, tahkik edip muhafaza altına almak, hadis tarihini öğrenip sahihini zayıf ve mevzu olanından ayırmak için yapıyorlardı. Şüphesiz bu, önemi büyük ve sonuçları yüce olan bir şey uğruna; yani İslam'ın esas-lanndan biri olan Kur'an'ın anlaşılmasına ve ahkamın genelinin sübûtuna esas teşkil eden bir kaynak (sünnet-İ nebevîyye) uğruna yapılıyordu. Onlar, sünnetin hüccet değeri konusunda fikirbirliği halindedirler. Aralannda vuku bulan ihtilaf sadece İki alana münhasırdır:
a. Hadisin Peygamber'e isnadının sahih olup olmadığı
b. Hadisin sözkonusu edilen hükme delâlet edip etmediğidir.
Şafiî (r.a.) der ki: "Kendisine Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün Sünneti ayan olduktan sonra herhangi bir kimsenin sözünden ötürü o Sünneti terketmenin caiz olmadığı konusunda bütün insanlar ittifak halindedir. [422]
"İnsanların âlim saydığı ya da kendisini ilme nisbet edenlerden hiçbirinin Cenab-ı Hakk'ın, Rasûlünün emrine İtaati farz kıldığı konusunda muhalefet ettiğini duymadım[423]
"Sahabe ve tabundan olup Allah Rasûlü (SAV.)'nden haber verdiğinde haberi kabul edilmeyen, kendisine başvurulmayan ve verdiği haber Sünnet olarak tesbit edilmeyen kimseyi bilmiyorum. [424]
"Eğer Peygamber'den sabit olan bir hadise [farkında olmadan] muhalefet edersek, umanm bundan dolayı muaheze edilmeyiz inşaallah. Kimsenin (bilerek) bunu yapmaya hakkı yoktur; fakat insan bazen Sünnete muhalefet kasdı taşımadığı halde Sünnetten haberdar olmaz ve ona muhalif söz söyler. Bazen de gaflet sebebiyle tevilde hata eder. [425]
Şeyhu'l-İslâm İbni Teymiyye (rahimehullâh) şöyle der: "Şu husus iyice bilinmelidir ki, ümmetin genel kabulüne mazhar olmuş hiçbir imam, küçük veya büyük herhangi bir konuda bilerek Sünnete muhalefet etmiş değildir. Zira müçtehidler Allah Rasûlü'ne itaatin gerekliliği ve Peygamber dışında herkesin sözünün alınıp terkedilebileceği konusunda müttefiktir. [426]
Şayet birinden hadise aykırı bir söz varid olmuşsa bu, mutlaka bir mazerete ve gerekçeye dayanmaktadır. Konuyla ilgili gerekçeleri üç şıkta toplamak mümkündür:
a- Peygamber (S.A.V.)'in o hadisi söylemiş olabileceğine inanmama
b- Peygamber (S.A.V.)'in o hadisle sözkonusu meseleyi kasdettiğine inanmama
c- Sözkonusu edilen hükmün mensuh olduğuna inanma. [427]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HABERİ VAHİDİN DELİL OLUŞU, MÜSLÜMANALİMLERİN SÜNNETİN NAKLİNDE İZLEDİĞİ YÖNTEMVE SÜNNETİN ÜÇ KISMA AYRILIŞI

İnsanlardan bazıları veya önemli bir kısmı Sünneti, Sünnet olması yönüyle inkar etmeyip aksine haber-i vahidin hüccet oluşunu inkar ettiklerinden ve bunu da haber-i vahidin yakin yerine zann ifade etmesinden veya kendince haberin geliş yolunu güvenli bulmadıklarından ve buna mukabil tevatürle sabit olan hadisleri kabul ettiklerinden dolayı haber-i vahidin hüccet değerini isbat etmek üzere böyle bir bölüme ihtiyaç duyduk. Bu bölümde şer'î hükümlerde zannın da yakin gibi bağlayıcı olduğu ve onunla amel etmenin dinî ve dünyevî açıdan zarurî olduğu konusunu işleyip Sünnetin aktanmında izlenen yöntemin haberlerin naklinde izlenebilecek en sağlam ve en güvenilir yöntem olduğunu açıklayacağız. Bundan dolayı bu bölüm, iki ana kısma aynlacaktır. Birinci kısım, zanla amel etmenin gerekliliği hakkındadır. İkinci kısım, Sünnetin aktarımında izlenen yöntemin, haberlerin aktarımı için izlenebilecek en güvenilir yöntem olduğu hakkındadır. Bunun akabinde konuyla ilgili ü-çüncü bir kısım daha gelecektir. Bu kısım ise Sünnetin tekid, tebyîn ve müstakil teşrî'de kaynak olduğuna dairdir.[428]

I. Zanla Veya Zannı İfade Eden Âhâd Haberlerle Amel Etmenin Gerekliliği

Zanla veya zannı ifade eden haber-i vahidle amel etmenin gerekliliğine dair pek çok delil bulunmaktadır. Bunlardan sadece dört tanesini aktarmakla yetineceğiz.[429]

A. Deliller

Birinci Delil

Zanla amel etmek,[430] dinî ve dünyevî açıdan zorunludur. Kitap ve Sünnet ile amel edebilmek için haber-i vahidle amel etmek zarurîdir. Haber-i vahidle amel edilmemesi durumunda Kitap ve Mütevatir Sünnetle amel imkansız olacaktır.[431]

Haberler İkiye Ayrılır:

a. Mütevatir: Yalan üzerinde anlaşmaları âdeten imkansız olan bir topluluğun, kaynağa varıncaya kadar aynı vasıfları taşıyan bir topluluktan aktardığı habere mütevatir denir. Nitekim muhalefetlerine itibar edilmeyenler dışında bütün akıl sahipleri tevatür şartlannı taşıyan haberlerin kesin bilgi ifade ettiği konusunda ittifak etmişlerdir. Bu tanım, usûlcülere göredir.
Muhaddislere göre ise mütevatir "âdetin, yalan üzerine anlaşmalarını imkansız kıldığı derecede çok isnadla vârid olan haber" şeklinde tanımlanır. Birinci tanımda geçen tevatür, içinde sened veya isnadın bulunmadığı kuşaklatın (tabakât) tevatürüdür. İkinci tanım ise isnâdlardan oluşan tevatürdür.
b. Haber-i Vahid: Tevatür derecesine varmayan habere haber-i vahid denir. Haber-i vahid, ravînin sika (âdil ve zabıt) olmaması durumunda ne ilim ifade eder ne de zann. Ancak bazen ilave, edilen karine veya karineler sayesinde zannı ifade eder. Ravinin sika olması durumunda haber-i vahidin [kesin] bilgi veya zannı ifade edeceği konusunda icma mevcuttur. Cumhur İkinci şıkkı tercih etmiştir. Buna göre bazı durumlarda ilave edilen karinelerin takviyesi sayesinde haber-i vahid, kesin bilgiyi ifade edecek dereceye ulaşabilir. Alimlerin bir kısmı da ikinci şıkkı (haber-i vahidin kesin bilgi kazandırdığı görüşünü) tercih etmişlerdir. Binaenaleyh akıllı bir kimsenin sika bir ravinin haberinin zan veya ilim ifade ettiğini inkar etmesi doğru değildir. Zira bu gerçeği inkar etmek, akim bedahetine karşı büyüklenmek ve direnmektir. Bu anlattıklarımız haber-i vahidin ifade ettiği bilgi derecesiyle alakalı şeylerdir.
Haberi vahidle amel etme, daha doğrusu zannla amel etme meselesine gelince, ister sika (güvenilir) ravinin aktardığı haber-i vahidden ister aklî İstidlallerden ister başka bir ameliyeden kaynaklanmış olsun, bütün akıl sahipleri "zan" ile amel konusunda ittifak halindedirler. Zira ister ticarî ve sosyal ilişkiler olsun, İster şahsî konular olsun, ister savaş ve barışa ait hadiseler olsun, insanî hareket ve faaliyetlerin geneli zanna dayanmaktadır. Şayet insanlar bütün faaliyetlerini yakînî işlere hasredip zann ile amel etmeyi terketmiş olsalardı yeryüzünde hareket ve faaliyet namına eser kalmaz, kişisel ve toplumsal maslahatlar atâlete uğrar ve yeryüzü harabeye dönerdi. Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın en

büyük nimetlerinden biri de kulunun nefsinde zan ile ve zannı ifade eden haber-i vahidle amel etmesini sağlayacak bir iç güdüyü yaratmış olmasıdır.
Bu söylediklerimiz genel anlamda dünyevî İşlerle ilgilidir. Aynı şeyleri dinî konular için de söyleyebiliriz. Abdest alınacak suyun temiz olup olmadığı, namazda giyilecek elbisenin veya üzerinde namaz kılınacak mekanın temiz olup olmadığı, suyla abdestin sıhhata zararlı olması durumunda teyemmüm almak gerektiği, kıblenin şu veya bu yönde olduğu, veya arkasında namaza durmakta olduğumuz İmamın abdestli ve temiz olup olmadığı yahut zekatımızı verdiğimiz kişinin fakir olup olmadığı yahut satm almak, kiralamak veya ödünç almak istediğiniz malın gasıp malı olup olmadığı veyahut şu şahidin doğru sözlü ve güvenilir olup olmadığı gibi bilgiler kesinlikten uzak, zanna da-'yalı bilgilerdir. Adil de olsa bu bilgileri veren şahsın doğru ve güvenilir olduğu konusunda kesinlik iddia edilemez. Şayet şer'î hükümlerle amel etme yakînî konularla sınırlı olup zan ile amel caiz olmasaydı bu, insanlar için büyük bir sıkıntı olur ve şer'î hükümlerden pek çoğuyla amel atalete uğrardı. Dolayısıyla Cenab-ı Hakk'ın şer'î hükümlerle ameli zanna bağlaması müslümanlar için büyük bir nimettir. Zira bu hükümlerin yakînî bilgiye bağlanması durumunda mükellef için çok büyük zorlukların çıkacağı muhakkaktır. Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor: "O, dinde size bir zorluk yüklemedi.[432]
Zanna dayalı bu hükümlerden biri de şer'î delillerden hüküm çıkarıp gereğini yapmaktır. Cenab-ı Hakk, müslüman ferdin amel edeceği hükmü çıkardığı şer'î delilin sübût ve delâlet bakımından kat'î olmasını şart koşmamıştır. Şayet Cenab-ı Hakk, müslümana böyle bir şeyi gerekli kılmış olsaydı, sübûtu zannî olan bütün delillerin tamamı ve subûtu kat'î olan delillerin çoğu ile amel etmek imkansızlaşacaktı. Subûtu kat'î olan delilleri de buna katıyoruz. Zira subûtu kat'î olan delillerin de büyük bir kısmı delâlet bakımından zannîdir.
Şayet Cenab-ı Hakk, hükme kaynaklık eden delilin kat'î olmasını talep etmiş olsaydı pek azı hariç amel edilmesi gereken şer'î hükümler ortadan kalkar ve şer'î hükümlerin kahir ekseriyeti atalete uğrardı. Keza subûtu ve delâleti kat'î olan nasslarla amel etmek de imkansızlaşacaktı. Bunu bir örnekle izah edelim: mesela Cenab-ı Hakk, namaz kılmamızı emretmektedir. Namaz kılmak, namazın şeklini bilmeyi gerektirir. Namazın kılmış şek-îiyle ilgili delillerin geneli zannîdir. Keza Cenab-ı Hakk'ın bize farz kıldığı orucun keyfiyetine delâlet eden delillerin geneli zannîdir. Aynı şeyleri hacc ve zekat için de söyleyebilirsiniz.
Cenab-ı Hakk aramızda ortaya çıkan her türlü anlaşmazlıklarda Allah Rasûlü'nün hükmünde ifadeye kavuşan ilahî hükme başvurmamızı emretmektedir:
"Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullen-medikçe iman etmiş olmazlar. [433]
"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükme-desin diye sana Kitabı hak ile indirdik. [434]
Cenab-ı Hakk, ilahî hükmün haricinde diğer mercilerin hükmüne başvurmaktan sakındırmış ve bunu şirk olarak nitelemiştir.
"Tağuta inanmamalan kendilerine emrolunduğu halde, Tağutun önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.[435]
"Yoksa onlar, cahiliyye hükmünü mü arıyorlar? İyi anlayan bir topluluk için hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır? [436]
"Yoksa onların, Allah'ın İzin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? [437]
Cenab-ı Hakk, haham ve rahiplerin vaz'ettiği şeriata tabi olan müşrikler hakkında şöyle buyurmaktadır:
"Allah'ı bırakıp bilginlerini, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîhi rabbler edindiler. [438]
Onlar, haham ve rahiplerin haram saydıklarını haram, helal saydıklannı helal kabul ediyorlardı.
İster muamelat, ister miras, ister evlilik, isterse cezaya ilişkin konularda olsun Cenab-ı Hakk, müslümanlartn, ortaya çıkan bütün anlaşmazlıklarda ilahî şeriata başvurmalarını istemektedir. Ancak bu alanlara ait kat'î deliller ihtiyaç duyulan hükümlerden çok az bir kısmını karşılayabilecek orandadır. Bunların önemli bir kısmı detaylandırılması gereken mücmel hükümlerden oluşmaktadır. [Bu durumda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz:] Şayet şer'î hükümlerin subûtu, delillerin ve delâletin kat'iliğine bağlı olmuş olsaydı, subût ve delâlet açısından kat'î olan delillerin geneliyle amel etmek de İmkansız hale gelir ve sözkonusu nassların işlev ve faydadan uzak olması gerekirdi. Cenab-ı Hakk, kelamının böyle bir hale gelmesinden ve dininin hiç kimsenin amel edemiyeceği ve hiçbir akıl sahibinin razı olamıyacağı bu duruma düşmesinden yüce ve münezzehtir.
Buraya kadar aktardığımız nasslar, şer'î hükümlerde zannı ifade eden âhâd haberlerle amel etmenin vacip olduğunu gösteren kat'î delillerdir.[439]
Bu konuyu yazdıktan sonra İzzuddin b. Abdisselâm'ın şer'î zanla amel etmeye dair söylediklerimizi teyid eden ifadeleriyle karşılaştım. Bunları nakletmek yerinde olacaktır.
İzz (rahimehullâh), Şeceretu'l-Maârif adlı eserin 461-473. sayfalarında şunlan kaydeder:
"Ondokuzuncu Bab, şer'î zanlarla amel etmenin güzelliği ve uygun oluşu hakkındadır.
İnsanların bütün gayreti şimdi ve geleceğe ait maslahatları (yararlı şeyleri) kazanıp hal ve istikbale ait mefsedetlerden (zararlılardan) kurtulmağa yönelik olduğundan şeriat bu konularda zannı galibe tabi olmayı salık vermiştir. Bu da zannın genelde doğru olup yanlış çıktığı yerlerin nadir olmasından dolayıdır. Bu nedenle zann-ı galible tahakkuk edeceğine inanılan maslahatlar, nadir mefsedetler endişesiyle terkedilmez. Şayet şeriat; ibadet, muamelât ve sair tasarruflarda yakînî bilgiyi şart koşmuş olsaydı, bir mefsedet endişesiyle pek çok maslahat heba edilmiş olurdu. Hatta bazı maslahatların yakînî bilgiye bağlanması, insanların ve memleketlerin helak olması sonucunu doğurur. Maslahat ve mefsedetin her ikisinde var olma ihtimalinin belirginleşmesi durumunda zatı ile ameli terketmek bazen takvaya daha uygun olur. Şer'î maslahatlan işlevsiz kılan veya şeriatın dışladığı mefsedetleri doğuran her türlü ihtimal geçersizdir, itibara alınmaz."
İzz (rahimehullâh), şöyle devam eder:
"Birazdan bazı konulara değineceğim. Bunlar, gerek dünyada gerekse ahirette kullar için en yararlı olanın zan ile amel etmek olduğunu ve zann ile amelin ihmal edilmesi durumunda hem dinin hem dünyanın fesada uğrayacağını ortaya koyan örnekler içermektedir."
izz (rahimehullâh), daha sonra sırasıyla şu konuları işler:
1-İbadetler
2-Muamelât
3-Nikâh ve nikâha bağlı konular
4-Hadler ve kısas
5-Cihâd ve cihâda bağlı konular
6-Velâyet ve velayete bağlı konular
İzz'in bahsettiği başlıklar bunlardan ibarettir. Bu başlıklardan her birinin altında bazı örnekler verir.[440]

İkinci Delil

Zan veya haber-i vahidle amel etmenin gerekliliğine dair i-kinci delil şu ayet-i kerimedir:
"Ey iman edenler, bir fasık size bir haber getirdiğinde onu araştırın.[441]
"Araştırın" [fe-tebeyyenü) demek, haberin gereğiyle amel etmeniz için onu araştırmanız gerekir, aksi taktirde tahkik etmediğiniz ve zannı galiple doğruluğuna kanaat getirmediğiniz bir şeyle amel etmeniz caiz değildir, demektir. Yoksa bu ifade, doğruluğuna kesin olarak inanmadığınız haberlerle amel caiz değildir, şeklinde bir anlama gelmez. Çünkü böyle bir durumda "bir fasık"ın zikredilmesi anlamsız olacaktır. Zira bir haberin içeriğiyle amel etmek onun yakînî bilgiyle sabit olmasına bağlı olmuş olsaydı, adil kimsenin verdiği haberin de araştırılması gerekirdi ki, buna göre fasıkın zikredilmesi anlamsız olacaktı. Dolayısıyla ayet-i kerime, zann-ı galibi ifade etmesi durumunda fasıkın verdiği haberle amel edilebileceğini belirtmiş olmaktadır.
Bunun yanısıra mezkûr ayet-i kerime, mefhumuyla şuna delâlet etmektedir: Adil kimsenin verdiği haberi araştırmak gerekmez. Aksine adil ravinin verdiği haberi araştırmadan onunla amel etmek caizdir. Zira böyle bir haberin doğruluğu zann-ı galible sabittir. Binaenaleyh ayet-i kerîme, zanna dayalı iki türlü haberle amel edilebileceğini ifade etmiş olmaktadır. Yüce Allah en iyisini bilendir. [442]

Üçüncü Delil

Allah Rasûlü'nün, ahkamı tebliğ etmek ve helâl-haramı açıklamak için değişik yerlere elçiler gönderdiği tevatürle sabittir. Bu elçilerin beraberinde -krallara gönderilen elçi örneklerinde görüldüğü gibi- bazen yazılı ta'limat ve açıklamalar da bulunuyordu. Bunlar, nebevî emir ve

mesajları, âhâd yollarla aktarmaktaydı. Bu kişilerin yanümayacağı konusunda bir garanti yoktu. Aksine bunların verdiği haber, zann-ı galibi ifade etmekten öteye geçmiyordu. Burdan şu sonuca varıyoruz: Şayet ha-ber-i vahid hüccet olmasaydı, yapılan tebliğ hiçbir şey ifade etmez, aksine insanların sapmasına vesile olurdu.
Bu noktada şöyle bir itirazla karşılaşabiliriz: "Bu delile göre dinî inançlann zannî delillerle sabit olması veya haber-i vahidin kesin bilgi ifade etmesi gibi bir sonuç çıkar. Mesela gönderilen elçilerden biri olan Muaz b. Cebel'e Peygamber (S.A.V.) şöyle demektedir: Sen Kitap Ehlinden bir toplulukla karşılaştığında onları önce Allah'tan başka ilah olmadığına... davet et..."
el-Cevap: Şehadet konusu İslam'ın mesajına muhatap olan bütün insanlar nezdinde tevatürle sabittir. Bunun Peygam-ber(S.A.V.) tarafından emrolunduğu konusunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Peygamberin Muaz'a öncelikle bunu emretmesi, kafirlerin diğer hükümlere davet edilmesinin buna bağlı olmasındandır. Öte yandan kafirlerin şehadet esaslarına davet edilmesi farz veya sünnettir. Bunun yanısıra muhatablarm iman etmesi durumunda Muaz, hem davetten hem de imana gelmelerinden ötürü ilahî mükâfata layık olacaktı.[443]

Dördüncü Delil

Dördüncü delil, Sahabenin, adil raviler tarafından aktarılan haber-i vahidle amel etmenin gerekliliği konusunda icma etmiş olmalandır.
Sahabe pratiğinde bunun sayısız örnekleri vardır. Bu örnekler, tek başına tevatür derecesine varmamış olsa bile bunların delâlet ettiği müşterek mana mütevatirdir. Bunlann hepsini zikretmek çok yorucu olur ve konuyu alabildiğine uzatır. Nitekim bunlardan bazılarını geçen konularda zikrettik. Dolayısıyla bunlar tekrar zikretme gereği duymuyoruz. Zira bütün bu örneklerde müşterek olan ortak payda konusunda kesin bir bilgiye sahibiz. Kesinlik arzeden bu bilgi şudur: sahabe herhangi bir problemle karşılaştığında haber-i vahide başvuruyordu. Çözüme bağlanması gereken bir hadise vuku bulduğunda Peygamber (S.A.V.)'den gelen haberlere bakıyordu. Kendilerine bir hadis aktanldıgında herhangi bir itirazda bulunmadan onu hemen uyguluyordu. Bu gerçeğin inkan mümkün değildir. Bunun sahabe pratiğinde sayısız örnekleri vardır.
Burada zihinlere şöyle bir soru gelebilir: Sahabenin haber-i vahidle amel ettiği sabit olduğu gibi haber-i vahidi reddetiği örnekler de vâki'dir. Mesela Hz. Ebubekr, İbni Mesleme'yle takviye edilinceye kadar Muğîre'nin ninenin mirasıyla ilgili haberini reddetmiştir, Hz. Ömer, Ebu Said el-Hudrîyle destekleninceye kadar Ebu Musa'nın isti'zânla ilgili haberini kabul etmemiştir. Hz. Ali, Ma'kil b. Sinan'ın mufauvıda (mehri belirlenmeden evlenmiş ve kocası zifafa girmeden ölmüş olan) kadınla ilgili hadisini reddetmiştir. Hz. Ali'nin, Hz. Ebubekr haricindekilere yemin ettirdiği nakledilmiştir. Hz. Aişe, îbni Ömer'in "ölü kişi ailesinin kendisine ağlamasından ötürü azap görür." Şeklindeki hadisini kabul etmemiştir.
Bu soruyla ilgili olarak şunlar söylenebilir:
Herşeyden önce sahabenin haber-i vahidle amel etmesi konuyu isbat açısından yeterlidir. Bu hususun sahabe tatbikatında varlığı tevatürle sabittir.
İkinci olarak şunu bilmek gerekir ki az sayıda bazı sahabîlerin bazı özel durumlarda haber-i vahidle amel etmekten çekinmeleri ravinin zabtı ve hafızası bakımından hadisin sıhhatmdan emin olamadıklanndan dolayıdır. Yoksa ravinin doğru sözlü oluşunda herhangi bir şüphe taşıdıklarından değildir. Zira sahabe, birbirini tekzib etmezdi.
Sahabenin sözkonusu tavrı, hadis kabulünde hassas olma isteğine de ^ağlanabilir. Yoksa onların hadisi kabul etmede tereddüt etmiş olmalarının nedeni hadisin haber-i vahid oluşu değildir. Dikkat edilirse [mezkûr örneklerde] sahabîlerin ikinci bir raviyle veya yeminle yapılan takviyeden sonra haber-i vahidle amel ettikleri görülür. Her iki durumda da nakledilen haberler, haber-İ vahid olmaktan çıkmamaktadır. Şayet muhatabımız haber-i vahidin bağlayıcı olmadığını ve bununla amel edilemiyeceğini ileri sürüyorsa bu durumda iki kişinin verdiği haberi de, yeminle desteklenen tek kişinin haberini de inkar etmesi gerekir. Dolayısıyla Hz. Ebubekir, Ömer ve Ali (radiyallâhu anhum)'ın mezkur tavır've uygulamalan muhatabımızın lehine değil, bilakis aleyhinedir.
Biz haber-i vahidin kabul edilmesi gerektiğini söylerken, şüpheden uzak, delillere aykırılıktan veya zedeleyici kusurlardan beri olan haberi kastediyoruz.[444]

B. Haber-i Vahidin İtikatta Hüccet Değeri

Amelî hükümlerde haber-i vahidle amel edilmesi gerektiği bütün alimlerin icmaıyla sabittir. Müslüman alimlerden hiçkimse haber-i vahidi, haber-i vahid olması nedeniyle reddetmiş değildir.
Burada "itikadı konularda haber-i vahidle amel" konusunu ele almak istiyoruz. Ulema konuyla ilgili uzun uzadıya açıklamalarda bulunmuştur. Ancak hiçbirinin meseleyi hakkıyla tahkik edip tatmin edici bir tarzda açıklamadığını görmekteyiz. Şimdi Allah'ın yardımıyla bu konuyu işlemeye çalışacağız:
Kelamcılar arasında yaygın olan görüşe göre haber-i vahid, itikadı konularda hüccet değildir. Fakat ulemanın cumhuruna göre itikadı konularda da hüccettir.
Meseleyi hakkıyla tahkik etmek için konuyu biraz detaylan-dırmak gerekir. Şöyle ki:
Itikadî konular, beş kısma aynhr:
1-Bilinmemesi küfrü gerektiren konular, (zarurat diniyye)
Cenab-ı Hakk'ın varlığı, birliği ve zatî sıfatları gibi konular bu kısma girer.
2-İnkarı küfrü gerektiren, bilinmemesi ise günahkarlığa sebep olan konular.
Cenab-ı Hakkın "kadîm" olduğu, onun dışında bütün alemin "hadis" ve sonradan varolduğu gibi konular bu kısma girer. Zira kişi Allah'ın varlığına ve birliğine inandıktan sonra Allah ve âlem konusunda hudûs ve kıdemle ilgili hiçbir zihnî hüküm taşımadan, kafası bomboş olarak Allah'a kavuşursa, müslüman olarak ölmüş olur. Ancak bunları bilmediğinden dolayı günahkar olur. Kişinin Allah'ın kadim olduğuna, alemin ise hadis olduğuna inanması gerekir. Ta ki, böyle bir meseleyle karşılaşılması halinde aksi doğrultuda bir inanca saplanıp, küfre girmesin. Kitap ve mütevatir Sünnetin sübût ve delâlet açısından kat'î naslanyla sabit olan, ancak avamın bir kısmına kapalı kalan akaid konulannın geneli bu kabildendir.
3-İnkan ileri derecede bidat olan, bilinmemesi ise günahkarlığa sebep olan konular. Kitabın, Mütevatir veya Müstefîd (Mütevatirden düşük haberi vahid'den kuvvetli) Sünnetin zahiriyle sabit olan ve ümmetin genel kabulüne mazhar olan konular bu kısma girer. Bu kısmın inkan, nassları zahirî delâletlerinden kaydırıp, başka manalara hamletmekle olur. Nassları, selefin kabul ettiği manaların dışında başka manalarla tevil etmek çirkin bir bidattir. Şayet ümmetin genel telakkisi, icma ile sabit ve dinin açıkça bilinen konularından biriyse sözkonusu tevil küfre bile sebep olabilir.
4-İnkarı ufak bir bidat olan, bilinmemesi ise muaf olan konular.
Müstefîd olmayan âhâd haberlerle sabit olup, avamın çoğu ve havasın bir kısmı tarafından bilinmeyen, hakkındaki delillerin çelişik olmadığı konular bu kısma girer.
5-Hakkında Kitap ve Sünnete ait delillerin -görünürde- çelişik olduğu ve bu nedenle hakkında ihtilaf edilen konular.
Bu kısma giren konular muhatapların muaf tutulduğu konulardır. Bu konuların muaf olması, bunlarla ilgili genel bir hükmün verilmeyeceği, bunların içtihadı ve taklîdî konular olduğu anlamına gelir.
Ulemadan hiçkimsenîn açıklamasında bu ayırımı göremiyoruz. Ancak şer'î deliller böyle bir ayırımı gerektirmekte ve ulemanın açıklamalarından da bu anlaşılmaktadır.
Bu ayırım sayesinde haber-i vahidin itikatta hüccet olup olmadığı konusundaki ihtilaflı görüşleri bir araya getirebiliriz. Buna göre "Haber-i vahid itikadî konularda delil olmaz" diyenlerin bu sözü haber-i vahide muhalefet edip gereğine inanmamanın küfür olmadığı şeklinde anlaşılmalıdır. Zira haber-İ vahidin subûtu kat'î değildir. Dolayısıyla haber-i vahide muhalefet, Allah Rasûlü'nün [kafî] sözüne muhalefetle özdeşleştirelemez. Buradaki karşı çıkış sadece ravilere olan itimatsızlıktan kaynaklanmaktadır. Ancak kişi haber-i vahidin Allah Rasûlü'nün kelamı olduğuna inandığı halde hiçbir tevile başvurmadan onu reddederse bu küfür olur. Bu söylediklerimize hiçbir alimin itiraz edeceğini sanmıyorum. Çünkü haber-i vahidin itikatta delil olamıyacağı iddiasının nisbet edildiği kelam alimlerinin Özellikle akaidin "sem'iyyât" kısmında haber-i vahidle çokça istidlal ettikleri görülmektedir. Bu husus kelama aşina olan herkesin malumudur.
Abdulhayy el-Leknevî (rahimehullâh) Zaferu'l-Emânî adlı eserinde şunları kaydeder[445] "Alimler, âhâd haberlerin sahih olması durumunda bile itikadî konularda yeterli olamıyacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla zayıf olanların delil teşkil etmeyeceği evleviyetle anlaşılır. Âhâd haberlerin ıyeiexsu\iq'inden maksat, bunların kat'iyet ifade etmediği dolayısıyla insanların kesin olarak inanmakla yükümlü bulunduğu itikadî konularda mutlak surette esas alınamayacağı demektir. Yoksa 'yetersizlikken maksat, ahad haberlerin zann-ı [galibi] de ifade etmeyeceği veya

günümüzde çoğu kimsenin sandığı gibi itikadî konularda hiçbir şekilde itibara alınmayacağı demek değildir."
Leknevî açıklamasına şöyle devam etmektedir; "Taftazanî, Şerhu'l-Makâsıdâa meleklerin masumiyeti konusunu işlerken şöyle der: İtikadı konularda zannî bilgiye [zanniyât) itibar olunmayacağı iddia edilemez. Şayet böyle bir iddiayla kastedilen, zannî bilginin kat'î inanca ve kesin hükme kaynaklık edemiyeceği ise bu tartışma götümeyen bir husustur. Ancak eğer bununla, zannî bilginin sözkonusu hüküm hakkında zann[-ı galib] derecesinde bile olsa bir bilgi ifade etmeyeceği kastediliyorsa bu açıkça yanlış bir iddiadır."
İşte kelam ilmi imamlarından olan Taftazanî, dediğimiz bu hususu açıkça belirtmektedir.
"Haber-i vahid itikadî konularda [da] delildir," diyenlerin sözü ise şu şekilde anlaşılmalıdır: Haber-i vahid sahih olup, karşıt bir delille çatışmadığı ve zahirî mananın dışına çıkmayı gerektiren bir unsur taşımadığı zaman -zannı galib veya kesinlik kazandıran karinelerin bulunması durumunda- kesinlikle onun muktezâsına inanmak gerekir.
Haber-i vahidi ve onun şahinliğini öğrenip onun gereğine inanmamak, günahkarlık ve bidat sebebidir. Bu tespitlere de hiçbir alimin itiraz edeceğini sanmıyorum.
Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da şudur: Tevhid, ilâhî sıfatlar, risalet, öldükten sonra dirilme, uhrevî mükafat ve ceza, cennet ve cehennem gibi temel itikâdî konular, Kur'an'da çok yoğun ve vurgulu bir şekilde açıklanmıştır. Bu konular, aklı ikna edici deliller eşliğinde tekrarlanmış ve detaylandınlmıştır. Konuya ilişkin hadisler ise ya Kur'an'daki muhtevayı teyid edip pekiştirmiş ya da Kur'an'da yer alan küllî hususların cüzî örneklerini ifade etmekle sınırlı kalmıştır.
Cenab-ı Hakk en iyisini bilendir. [446]

II. Sünnetin Aktarım Yolunun Haberlerin Naklinde Takip Edilebilecek En Güvenli Yol Oluşu Ve Müslüman İlim Adamlarının Bu Uğurda Sarfettikleri Eşsiz Çaba

Daha Önce hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde İslam'ın ikinci kaynağının sahih hadisler olduğunu beyan etmiştik. Bu, seleften halefe bütün ümmetin Peygamber döneminden itibaren hakkıyla bildiği ve din olarak telakki ettiği bir gerçektir.
Bundan dolayı selef-i sâlih'in sahih hadislerin muhafaza edilip, zayıf ve uydurma olanlardan ayırdedilmesini en önemli görevlerden telakki etmiştir. Bu işi en güzel şekilde eda edip bu uğurda bütün güçleriyle çalışmışlardır. Bu yolda zorlukları kolay sayıp, her türlü sıkıntıya göğüs germişlerdir. Sonuçta bu alandaki gayretlerini ortaya koyup bu alanın seçkin sımaları haline geldiler. Birçok ilim tesis edip bu ilimleri sağlam kaide ve esaslarla pekiştirdiler. Sünnet-i mutahharanın muhafazası için şaşılacak derecede parlak neticeler elde ettiler. Uydurma olayını ve hadis uyduranları deşifre eden ve sağlam yöntemlere dayanan sabit ilmî dinamikler tesis ettiler. Bu vesileyle hiçbir ilme ve hiçbir peygambere veya herhangi bir büyük şahsiyetin haberlerine tarihin hiçbir döneminde nasip olmayan ölçüde Sünnet-i Mutahharaya hizmette bulundular. Haberlerin kabulü için sağlam ve kesin birtakım şartlar vazettiler ki, bunlardan sağlam ve daha güvenilir şartlar tasavvur etmek mümkün değildir. Tarih, hiçbir ümmetin veya mezhebin haberlerin kabulünde buna yakın bir seviyeyi yakaladığını kaydetmemiştir.
Böylece müslüman ilim adamları tarihin dolaylı aktarım yoluyla şahit olduğu en sağlam haberleri yani "sahih hadisleri" tespit etmiş oldular.
Konuyla ilgili detaylı bilgiler, sayıları yüzlerce ciltle ifade edilen ulûmu'1-Hadisle ilgili kitaplarda bulunmaktadır. Ancak, burada konuya kısaca değinip hadis alimlerinin sahih hadisin tarifine dair söylediklerini kaydetmek istiyoruz.
Hadis alimleri sahih hadisi şöyle tanımlamışlardır:
"Sika bîr ravinin (yani âdil ve zabıt bir kişinin) yine kendisi gibi sika kimselerden asıl kaynağına {ilk rivayet edene) vannca-ya kadar herhangi bir inkıtaya uğramadan illet ve şuzûzdan uzak bir şekilde rivayet ettiği hadise, sahih hadis denir."
Bu tarife baktığımızda iki grup şartla karşılaşırız: Bunlardan birincisi, senede taalluk eden şartlardır. İlk üç şart, yani adalet, zabıt ve inkıtaya uğramama {ittisal) bu gruba girer. Diğer grup ise metin ve sened arasında müşterek olan ancak daha fazla metne ilişkin olan şartlardır. Şazz ve illetli olmama şartları da bu gruba dahil olur.
İllet, hadisin sıhhatine zarar veren ve ancak hadis hafızlarının farkına vardiklan, zahirde görünmeyen gizli kusurdur. Şaz ise güvenilir [sika) ravinin kendisinden daha güvenilir bir raviye muhalefet etmesidir.
Zeki ve dikkatli bir insan'sahih hadis için şart koşulan takdir edilen bu beş şarh düşündüğünde, bunların haberlerin kabulü için ileri sürülebilecek en makul ve dikkatli şartlar olduğunu anlar. Keza bu şartlar muvacehesinde tespit edilen haberlerin, tarihin kaydettiği en sahih ve en güvenilir haberler olduğunu bilir. Ancak hadis alimleri mezkûr şartları genel açıklamalarla yetinmemişlerdir. Bu şartlardan herbirini hak ettiği genişlikte açıklamış ve onun iktiza ettiği hususları belirtmişlerdir. Böylece rivayetleri tenkid edip, doğru olanı yanlıştan ayırdetme konusunda en ince ve en sağlam usûlü keşfetmişlerdir. Birtakım usûl ve ölçülere kavuşmuş, birçok ilmin tedvin ve tasnifine imza atmışlardır. Sonuçta akıllara şaşkınlık verecek derecede muazzam eserler ortaya koymuşlardır.
Muhaddis alimlerin yaptığı çalışmaları iki gurupta toplamak mümkündür:
A. Senede ye ravilere taalluk eden konular
B, Metne taalluk eden konular[447]

A. Senede Taalluk Eden Konular

Bu bölüm altı kısmı içermektedir:

1. İsnadın Dindeki Önemi

Sened, "hadis metnine giden yol" yani metinle son bulan ravi zinciri şeklinde tarif edilmiştir. İsnad da metne giden yolun aktanlması şeklinde tanımlanmıştır. Çoğu kez sened yerine isnad kelimesi kullanılır.
[Senetle ilgili olarak] alimler şöyle demiştir: "Sened, daha önceki ümmetlerden hiçbirine verilmeyen ve sadece Ümmet-i Muhammed'e ait üstün özelliklerden biridir."
ibni Hazm der ki: "Sened, sadece Ummet-İ Muhammed'e ait bir Özelliktir. Yahudiler ve Hnstiyanlar dinî nakillerde sadece kopuk senedli ve başıyla-sonu arasında uzun kopukluklar bulunan haberlere dayanmışlardır.[448]
Hafız İbni Hacer şöyle der; "Sened, uydurma hadislerin tanınmasına vesile olduğu için bilinmesi farz-ı kifaye olan ilimlerdendir. [449]
Hafız Ebu Said es-Sem'ânî der ki: "[Herhâlükarda] Allah Rasülü (S.A.V.)'ne ait lafızların aktarılması gerekir. Bu lafızların sıhhat derecesini bilmek; ancak isnatla mümkün olur. İsnadın sıhhati de ancak sika ravinîn sikadan ve adil ravinin adil raviden rivayet etmesiyle bilinebilir. [450]
Hatîb el-Bağdadî, Tarihu Bağdat'ta ve başka alimler de değişik eserlerde Abdullah b. Mubarek'ın öğrencisi Abdan'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Abdullah b. Mubarek'ın şöyle dediğini duydum: "İsnad, dinden bir parçadır. Şayet isnad olmasaydı, isteyen istediğini söylerdi. Ancak bu gibi kimselere 'bunu sana kim hadis olarak aktardı' diye sorulunca donup kaldılar."
Abdan der ki: "İbni Mübarek bu sözü, zındıklardan ve onların uydurduğu hadislerden bahsedildiği bir sırada söyledi."
İbni Mubarek'ın şöyle dediği rivayet edilir:
"Bizimle şu topluluğun -bidatçı ve yalancı fırkaların- arasında sütunlar yani isnadlar vardır. [451]
Süfyan es-Sevrî der ki: "İsnad, müminin silahıdır. Elinde silahı olmayınca neyle savaşabilir?"
Evzâî der ki: "İlmin ortadan kalkması ancak isnadın ortadan kalkmasıyla olur."
Büyük alim ve değerli muhaddis Şu'be b. el-Haccâc şöyle der: İçinde "haddesenâ" veya "ahberenâ"nın geçmediği tüm hadisler basit ve değersizdir.[452]

A. Sahabe Döneminde isnada İhtiyaç Duyulmaması

Sahabe arasında isnada ihtiyaç duyulmuyordu. Zira sahabe, Peygamber (S.A.V.)'e bilerek yalan isnad etmekten uzaktı. İsnadı sorma olayt; ancak fitnenin vukuundan, bidatlerin zuhuru ve hadis uydurma teşebbüslerinden sonra başlamıştır.
Sahabe kendi aralarında doğruluğun yaygın ve hakim olduğundan emindi. Bu nedenle ashâb, Peygamber döneminde ve hicrî birinci asrın ilk yarısında isnadı sormuyordu. Fitne olay-lan çıkıp, bidatler zuhur edinceye kadar bu güven ve itimad devam etti. Fitne ve bidatlerin ortaya çıkması üzerine isnad sorulmaya başlandı.

Hafız Heysemî'nin Mecmeu'z-Zevâid adlı eserinde[453] Humeyd'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Biz, Enes b. Malik (r.a.)'in yanında bulunuyorduk. Enes şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden aktardığımız hadislerin tamamını ondan duymuş değiliz (yani bazılarını birbirimizden duyduk). Ancak hiçbirimiz diğerine yalan söylemezdi.[454]
el-Berâ'nın şöyle dediği rivayet edilir; "Hadîslerin hepsini Allah Rasûlü'nden duymuş değiliz. Biz develeri gütmekle meşgul olduğumuzdan Allah Rasûlü'nün ashabı, ondan bize hadis aktanrdı. [455]
Beyhakî Berâ bin Azib (r.a.)'den şöyle dediğini nakleder: "Hepimiz [aynı] hadisleri Peygamber (SAV.)'den duyuyor değildik. Bakıp gözetmemiz gereken işler vardı. Ancak, o vakit insanlar yalan beyanda bulunmuyorlardı. Hazır bulunan orda bulunmayana bildiriyordu."
Yine Beyhakî, Katâde'den şunu nakleder: Enes (r.a.) bir hadis rivayetinde bulundu. Bunun üzerine adamın biri "sen bunu bizzat Allah Rasûlü'nden mi duydun?" diye sordu. Enes "evet [bizzat duydum], ya da yalan söylemeyen birinden duydum. Allah'a yemin olsun ki biz yalan söylemezdik, yalanın ne olduğunu da bilmezdik." dedi. [456]
İmam İbni Teymiyye şöyle der: "Allah Rasûlü'nün ashabı insanlar arasında dini en iyi bilen ve dine en bağlı kimseler olduğundan daha sonralan zuhur eden bidatlerden hiç biri onlardan zuhur etmedi. Sahabe arasında günah işlemiş kimseler bulunmakla beraber, bilerek Allah Rasûlü'ne yalan isnad eden kimse bilinmemektedir. Cenab-ı Hakk onları bilerek Peygambere yalan isnad etmekten korumuştur. [457]
Üstad Abdulfettah Ebu Gudde konuyla ilgili olarak şöyle der: Sahabe (r.a.) ilahî emaneti taşımak ve şeriatı insanlara tebliğ etmek üzere yaratılmış ehil insanlardı. Onlar arasında Allah Rasûlü'ne yalan isnad etme veya intihalde bulunma sözkonusu değildi. Zira Allah Rasûlünün 'Kim bilerek bana yalan isnat e-derse cehennemde yerini hazırlasın.' [mealindeki] hadisi onlar arasında yaygın ve meşhurdu. Aynı hadisin sahabeden tevatürle nakledildiği de sabittir. Hafız Suyûtî bu hadisin yüzü aşkın sahabî tarafından rivayet edildiğini belirtmektedir[458]
Sünnet-i Mutahharaya ait bu temiz ve berrak manzara Raşid Halifeler döneminin sonlanna kadar devam etti. Hicrî 35 senesinde Hz. Osman'ın öldürülmesiyle fitne olayları başlayınca, bazı insanların gönüllerinde birtakım siyasî arzu ve emeller oluşmaya başladı. Haberlerin tesbit (zabt) ve naklinde karışıklık gözlenmeye başlandı. Bunun üzerine sahabe sıkı bir tetkike koyulup haberlerin sıhhatından emin olmak için çalışmalar yaptı. Bidatçıların ve ehil olmayan heveskârların sünnete müdahalesini önlemek için isnadı sormaya başladılar.
İmam Müslim, Sahihinin mukaddimesinde[459] büyük tabiîn alimi Muhammed b. Sirîn (r.a.)'den[460]"ilk zamanlar isnadı sor-madıklannı, [461] fitnenin zuhuruyla isnadın sorulmaya başlandığını, sünnete bağlı kimselerin rivayet ettiği hadislerin alındığını bidatçı kimselerin naklettiği hadislerin de reddedildiğini" kaydeder.
Binaenaleyh, isnadın sorulması ve ravileri araştırılıp kusurlu olup olmadıklarının tetkik edilmesi bu döneme, yani hicrî birinci asnn ortalarına rastlar ki[462] bu, aynı zamanda hadis uydurma olayının başladığı bir dönemdir.[463]

B. Bazı Sahabîlerin Başka Bir Sahabiye AitRivayete Karşı Çıkışı, Raviyi Yalanla İthamdan Kaynaklanmayıp Aksine, Sözkonusu Rivayetin Sahabîye Göre Hatalı Olması İhtimalinden Dolayıdır.

Üstad Abdulfettah Ebu Gudde (rahimehullâh) şöyle der: "Dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de şudur: Bazı sahabîler (radiyallâhu anhum), başka sahabîlerin rivayet ettiği hadisleri reddedip bunun Peygamber (S.A.V.)'den sadır olamıyacağınt ileri sürmüşlerdir. Doğrusu bu reddediş, itirazda bulunan sahabînin mezkur hadisi rivayet eden kimseyi yalan veya hadis uydurmakla itham etmesinden dolayı değildir. Bu, sadece hadisi rivayet eden şahsın hata veya yanılmaya duçar olduğunu düşünmekten kaynaklanan bir davranış türüdür. Karşı çıkan sahabî, rivayet edilen hadisi kendi yanında bulunan başka bir hadise veya Kur'an'a aykırı gördüğünden reddetmektedir. Yoksa bu tavır, karşı tarafı yalanla veya hadis uydurmakla itham etmek türünden değildir."
Bu gayet değerli bir açıklamadır. Ebu Gudde'den başka buna dikkat çeken kimseye rastlamadık.
Abdulfettah Ebu Gudde, daha sonra bu babtan bazı hadisleri rivayet ederek konuyu izaha devam eder. Bu hadislerden bazıları, sözkonusu reddin hata veya sehiv mülahazasına dayandığını göstermektedir.
Ustad Abdulfettah Ebu Gudde sonra şunu kaydeder: Buna göre sahabeden birinin diğer bir sahabîden gelen rivayeti reddedişi veya kendisi gibi bir başka sahabî için söylediği "fulânun ye/czibu" şeklindeki ifadelerle kastedilen mana söz konusu sahabînin yanıldığı veya unuttuğu anlamındadır. Zira Ehl-i Sünnete göre "kizb" bilerek veya unutarak ya da yanılarak bir şeyi gerçekte (ne/su7-emir) olduğundan farklı haber vermektir. Günah, ancak bu gerçeği bilerek gerçekleştirenlere aittir. Ashab-ı Kiram (radiyallâhu anhum) bilerek bunu yapmaktan münezzehtir. Tehânevî'nin Kavâid fi UlûmH-Hadîs adlı eserinde kezibe Ebu Muhammed" cümlesine yazdığım dipnota bakınız.[464]

2. Ravilerin Tarih ve Vefatları

Hafız İbni Salâh, Marifetu-Ulûmi'I-Hadis adlı kitabında şunları kaydeder:
"Hadis ilimlerinin altmışıncı türü, ravilerin tarihini bilme ilmidir. Bu ilimde sahabe, muhaddis imamlar ve ulemanın vefat ve doğumlarından ve ne kadar yaşadıklarından bahsedilir.
Süfyân es-Sevrî, kendisinden yaptığımız rivayette şöyle demektedir: "Raviler, yalana başvurmaya başlayınca biz de tarihe başvurduk."
Hafs b. Gıyâs da kendisinden aktardığımız haberde şöyle der: Bir raviyi şüpheli görünce onu senelerle (yani onun yaşını, rivayette bulunduğu kişinin yaşıyla karşılaştırarak) imtihan edin. İsmail b. Ayyâş'tan rivayet ettiğimiz şu olay, buna örnek teşkil eder. İsmail b. Ayyaş şöyle der: "Ben Irak'tayken hadis ehlinden bazıları gelip: Burada Halid b. Ma'dân'dan rivayette bulunan var dediler. Ben de adamın yanına vanp hangi tarihte Halid b. Ma'dân'dan hadis yazdığını sordum. Hicretin 13. senesinde dedi. Bununla hicretin 113. senesinde demek istiyordu. Cevaben kendisine: Sen, ölümünden yedi yıl sonra Halid b. Ma'dân'dan rivayette bulunduğunu iddia ediyorsun, dedim."
İsmail der ki: Halid, hicretin 106. senesinde vefat etmiştir. Kendisinden yaptığımız rivayette el-Hakim Ebu Abdullah şöyle der: Ebu Cafer Muhammed b. Hatem el-Keşşî yanımıza gelip Abd b. Humeyd'den rivayette bulununca kendisine doğum tarihini sordum. Hicretin 202 senesinde doğduğunu söyledi. Dönüp arkadaşlarımıza şöyle dedim: Bu adam, ölümünden 13 yıl sonra Abd b. Humeyd'den hadis dinlediğini ileri sürüyor. [465]
Bu gibi nedenlerden dolayı hafız imamlar ve tarihçiler gerek tabakat ve temcim kîtaplannda gerekse hâdise ve vefatları kaydeden tarih kitaplannda ravilerin doğum ve ölüm tarihlerine Önem vermişlerdir. Ravilerin vefat tarihlerini konu edinen pek çok eser vermişlerdir. Bu eserlerde vefat tarihlerinin yanısıra doğum tarihlerini de kaydetmişlerdir. Ancak sadece doğum tarihlerini konu edinen müstakil bîr eserin varlığını bilmiyoruz.[466]

3. Ravilerin Tenkid Edilip Cerh ve Ta'dile Tabi Tutulması

Tenkid, çok erken bir zamanda, sahabe döneminin ilk sı-ralannda başlayıp tabiin döneminde ve onu takip eden dönemlerde belirgin bir ilim dalı haline geldi. Zaman ilerleyip, bidat ve fitneler arttıkça bu ilme olan ihtiyaç da artü.[467]

A. Selef-i Sâlihînin Raviler Hakkında Konuşmaktan Çekinmesi

İlk kuşak selef alimleri, müteakip kuşağın alimlerine nazaran raviler hakkında daha az, daha vecîz ve daha latif bir (yumuşak) konuşma şeklini tercih etmişlerdir. Onların ta'dil veya cerh konusundaki ifadeleri incelik ve nezaket doludur. Bu ifadeler çağdaşlan için maksadı tamamıyla îfa edecek nitelikteydi.
Büyük tabiî alimi Muhammed b. Şirin birini tezkiye (adaletini isbat) etmek istediği zaman "O, Cenab-ı Hakk'ın olmasını istediği gibidir." derdi. Cerhettiği kişi hakkında da "O, Allah'ın bildiği gibidir."derdi. [468]
İbni Sîrin'in öğrencisi olan Eyyûb es-Sahtiyânî el-Basrî tenkit etmek istediği kişi hakkında şöyle söylerdi: "Dili düzgün değildir. Sayılara ilavede bulunur. [469]
İmam Müzeni, hocası İmam Şafiî'nin yanında adamın biri hakkında "falanca yalancıdır." Sözünü ağzından kaçırınca, Şafiî kendisine serzenişte bulunur ve şöyle der: "Ey Ebu İbrahim, sözlerinde en güzel ifadeleri kullan. Kimse hakkında 'yalancıdır' deme. Onun rivayetleri önemli bir şey değildir, de.[470]
Daha sonraki dönemlerde alimler cerhedÜen raviler hakkında ilavelerde bulunup sert ifadeler kullanmışlardır. Yaşadık-lan şartlar, yalancıların deşifre edilmesini ve sert ifadeler kullanılmasını gerektirdiği için buna mecbur olmuşlardır.[471]

B. Muhaddislerin Ravi Tenkidinde Yanlı Davranmaktan Uzak Olduğu

Hadis hafızı münekkit (tenkitçi) alimler; yandan, hafıza bakımından zayıf, hadisleri kanştıran, rivayetinde eksiltme veya ilavede bulunan, sehiv veya unutkanlık gibi zaaflar gösteren bütün ravileri tenkit etmişlerdir. Hadisi rivayet eden kişinin onların babası veya kardeşi ya da oğlu yahut akrabası veya arkadaşı olması hiçbir şeyi değiştirmez. Bu durum, bir yandan onların dinde ne derece doğru, nezih ve emin olduklarını; diğer yandan Sünnet-i NebevîyenİN onlar nezdinde taşıdığı değeri keza Sünnetin baba, ecdat, evlat ve torunlardan daha değerli olduğunu göstermektedir. Onlar bu konuda hakkıyla örnek olabilecek insanlardır. Onlar masum değildi. Ancak genel ve hakim vasfı doğruluk ve takva idi.
İmam Ali b. Medinî'ye babası sorulunca, onu başkasına so-run derdi. Kendisine ısrarla aynı soru sorulunca: "O, dindar biridir, fakat zayıf bir kimsedir" şeklinde cevap verirdi. Vekî' b. el-Cerrâh, babası beytü'1-mal görevlisi olduğu için ondan bir hadis rivayet ettiği zaman onu bir başkasıyla takviye ederdi.
es-Sünen'in sahibi Ebu Davûd es-Sicistânî, oğlu hakkında "oğlum Abdullah yalancıdır." derdi. Zeyd b. Ebi Uneyse'nin de şöyle dediği rivayet edilir: "Kardeşim -yalancılıkla anılan Yahya'yı kasdetmektedir- den hadis almayınız. [472]
Cerîr b. Abdurrahman ed-Dabbî'ye kardeşi (Enes b. Abdurrahman ed-Dabbî) hakkında soru sorulunca şöyle der: "Ondan hadis alınıp yazılmaz. Zira o, insanlann söyledikleri hakkında yalan uydurmaktadır.[473]
İmam Ebubekir el-Fibeî, davranışlarından dolayı kardeşinden hadis alınmasını nehyederdi. [474]
Tenkidçi alimlerin imamı Şu'be b. el-Haccâc şöyle der: "Şayet birini kayıracak olsaydım, damadım Hişam b. Hassân'ı kayırırdım. Hişam hadisleri ezberiemezdi. [475]
DeÎâitu'n-Nubüvve[476] adlı kitabın girişinde İmam Beyhakî şunlan kaydetmektedir: Ehl-i hıfzın gerek raviler hakkında, gerekse kabul ve reddedilen haberler hakkında yapüğı gayretlere bakan herkes anlar ki, onlar bu konuda en ufak bir ihmâlde bulunmamışlardır. Hatta bazen oğul -haberin reddedilmesini gerektiren bir duruma muttali olduğu zaman- babasını; bazen de baba oğlunu kimi zaman da kardeş kardeşi cerhederdi. Onlar Allah'ın dini konusunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlardı. Ne akrabalık ne de herhangi bir malî ilişki bunu engelleyebilirdi. Onlann bu konudaki tavrını anlatan epey rivayet örnekleri bulunmaktadır.
İbnu el-Kayyım (rahimehullâh) şöyle der:
Ümmet arasında doğrulukla anılan muhaddis imamîann sîyresini ve ahvalini tetkik eden herkes, onlann doğruluk, emanet ve din bakımından insanların en büyüğü; akıl bakımından en ileri, doğruya sarılıp yalandan uzak durma bakımından en temkinli kimseler olduğunu anlar...
Onlar bu konuda ne babalannı ne oğullannı ne hocalarını ne de arkadaşlannı kayınrlardı. Onlar, Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden yapılan rivayetleri benzersiz bir şekilde ince bir tetkike tabi tutmuşlardır. Bu konuda ne peygamberlerden ne de tarihî şahsiyetlerden aktarımda bulunanlar onlara yetişmişlerdi . Onlar, rivayette bulunduklan hocalarını bu hal üzere ta'zimde bulundular. Hocaları da kendi seleflerini aynı hâl üzere bulup onlara en güzel şekilde saygı ve hürmette bulundular. Bu durum, onların varlığından ötürü Allah'a hamd ve senada bulunup Cenab-ı Hakk'ın onlardan razı olduğunu, onları seçip kıyamet günü ümmetlere şahitler kıldığını bildiren zata [Peygamber (S.A.V.)'e] vanncaya kadar bütün kuşaklarda sürüp devam etti.[477]

C. Tenkidin, Ravilerin Hayatını Bütün Yönleriyle Ele Aldığı Hususu

İster ta'dîl isterse cerhetme suretinde yapılan tenkid olsun ikisi de ince ve dakik kurallara tabidir. Muhaddis imamlar, rivayetleri kabul veya reddedilen kimseleri, hadisleri yazılan ya da terkedüen ravileri bu çerçevede değerlendirmişlerdir. Bu kimseler, Özelliklerine göre farklı mertebe ve dercede bulunurlar.
Hadis imamları raviyi, özel şahsı itibarıyla ve rivayette bulunduğu hocalarıyla, hafıza ve unutkanlığıyla, zaptı ve rivayetleri karıştırıp dığı hususuyla, zayıf olup olmadığı yönüyle, hadisi alıp aktarmasıyla, gençliği, olgunluğu ve yaşlılı-ğıyla, ikamet ve yolculuğuyla ve rivayete ilişkin diğer yönleriyle ele alıp incelemişlerdir. Hatta ravilere ait pek çok latif hasene ve incelikleri de ihmal etmeyip zikretmişlerdir. Hangi ravinin bid'a ehli, hangisinin sünnet ve şeriat çizgisinde olduğunu belirtmiş; hangisinin daha hafız ve daha zabıt olduğunu, hangisinin daha eski, hangi ravinin hocasına daha çok eşlik ettiğini, kimin önce kimin sonra geldiğini, kimin uzun, kimin kısa süre hocaya eşlik ettiği gibi hususları kaydetmişlerdir. Bütün güçleriyle ravinin kişiliğini en iyi biçimde aydınlatıp açığa çıkarmış ve bu konuda şaşılacak derecede gayret göstermişlerdir. Bu babtan olarak hadis uyduranları, yalancı üçkağıtçıları, zayıf ve gafil kimseleri tam anlamıyla ayıklanmışlardır. Cenab-ı Hakk'a hamd ve senalar olsun ki, bu ve buna benzer çalışmalar sayesinde Sünnet-i Mutahhara (temiz sünnet) sahtekarların müdahalesinden korunmuş, gerek çağımızda, gerekse çağımızdan önce ve sonra herhangi bir dönemde bu ilmi tahsil etmek isteyen ilim erbabının, hadisleri ve onlann ravileri hakkında doğru ve adil bir hükme varabilmeleri kolay hale gelmiştir. Tabi bu kolaylık kişinin bu ilimden taşıdığı hisseyle (payla) doğru orantılı olarak değişir. Selef-ı sâlihin bu alanda son derece güçlü ve hiç kimsenin yetişemeyeceği hatta yaklaşamıyacağı bir seviyede bulunmaktaydı.
Hadis ricalini tenkide ilişkin bu ilim, daha sonra cerh ve tadil ilmi adıyla bağımsız bir ilim dalı haline geldi. Sahabe ve tabiin döneminden tutun Hafız Zehebî, Irakî ve Ibni Hacer'e kadar bu alanda birçok dahî ve otorite yetişti.[478]

4. Cerh ve Ta'dîl İlmi

Cerh, münekkit (tenkitçi) hadis hafızının, rivayetin reddedilmesini ya da taz'îf (zafiyetinin beyan) edilmesini gerektirecek bir hususla raviyi nitelemesidir. Ta'dîl, münekkit hadis hafızının raviyi, dinî ve ahlakî kusurlardan uzak, güvenilir ve yaptığı rivayetin kabul edilmesini gerektirecek şekilde nitelemesidir.
Keşfu'z-Zunûrun müellifi bu konuda şöyle der[479] Cerh ve Ta'dil ilmi, hususî bazı lafızlarla ravilerin cerh ve tadilinden ve kullanılan lafızların mertebelerinden bahseden bir ilimdir.
Ustad Abdülfettah Ebu Gudde der ki: Bu ilim, iki esas üzere kurulmuştur: Ravilerin tenkidi ve hadis metinlerinin İncelenmesi.
İkinci esası aşağıdaki bölümde ele alacağız.
Bu ilim, ravilerin tartıya vurulduğu bir İlimdir. Bu ilimde ravinin durumu, yaptığı rivayetler, hocaları, Öğrencileri, adalet ve güvenilirliği, ezber gücü, unutkanlığı, rivayetleri karıştırıp karıştırmadığı, zayıflığı ve güçlülüğü, hadisleri alışı, aldığı hadisleri aktanşı, gençliği, olgunluk ve yaşlılığı, ikamet ve yolculukları, menakıb ve iyilikleri, sünnete uyup uymadığı, kişiliği zedeleyen gizli ve açık kusurları, basitlikleri, mürüvvetini bozan fiilleri, fenalıkları, uydurduğu sözler, doğumu ve vefatı gibi hususlar sözkonusu edilir.[480]

Cerh ve Ta'dîl İlminin Önemi ve Bu İlmin İslam Ümmetine Özgü Oluşu

Bu ilim, İslam Ümmetini diğer ümmetlerden ayıran hususlardandır. İslam Ümmeti, bu ilmi tesis edip kurallaştırmakla ve bu alanda derinleşmekle diğer ümmetlerden ayrılmaktadır.
Ümmeti, bu ilmi tesis etmeye sevkeden amil, Hz. Peygamber (SAV.)'in Sünnetini uydurmalardan korumak, yalana ve sahtekârlara karşı mücadele etmektir. Sünnet-i Mutahharaya yapılan saldırıların doğurduğu yararlı ve en güzel sonuç bu ilmin doğuşu olmuştur.
Kötülük yapmak istedin; ama sevindirdin beni Bazen iyilik yapar insan, bilmediği halde
Bu yüce ilim ve ince ölçüler sayesinde selef ve halef alimleri nakil konusu olan her türlü ilmin illet ve kusurlarını deşifre etme imkanına kavuştular. Nebevî hadisler, sıradan sözler, şiirler, edebî nesirler, şahsî veya siyasî tarihler bu ilmin ölçüleri ışığında aydınlatılır. Bu ilim gerçek bir mikroskop ve herşeyi net gösteren bir dürbündür. Bu sayede sahihi sakîmden (sağlamı çürükten), iyiyi kötüden ve doğruyu yalandan ayırdetme imkanı doğmuştur.
Bu ilmin sahihi sakîmden ayirdetmede arzettiği öneme bi-hâen İmam Ali b. Medînî şu paha biçilmez ifadesini kullanmıştır: 'Hadisin manalarını fıkhetme ilmin yarısı, rical ilmi de diğer yansıdır."
Bu ifadeyi Hafız Zehebî, Tezhîbu't-Tehzîb adlı kitabının gidişinde nakletmiştir. Ali b. Medînî bu ifadesinde haklı olarak riâl bilgisini ilmin yansı olarak değerlendirmiştir.
Büyük alim Şiblî Nu'mânî'nin konuyla ilgili çok değerli bir açıklaması bulunmaktadır. Bu babta zikrettiklerimizin neticesi niteliğindeki bu

açıklamaları buraya almak istiyoruz.
Merhum şöyle der: "Diğer ümmetler, uyanış dönemlerinde tarihî şahsiyetlerine ait söz ve rivayetleri derlemeğe kalkıştıklarında aradan uzun bir zaman geçmiş bulunuyordu. Binaenaleyh onlar geçip gitmiş bir ümmetin tarihini yazmaya çalışmış oldular. Bu nedenle o geçmişin sahihini sakiminden ayırdetme imkanına sahip olamadılar. Hatta kayda geçirmeye başladıklan haberlerin ravilerinin hal ve hareketlerini, isim ve doğum tarihlerini dahi bilmiyorlardı. Bu meçhul ravilerin haberlerinden ar-zulanna ve çevrelerine uygun olup, değer ölçülerine ters düşmeyenleri almakla yetindiler. Kısa bir süre sonra bu hurafeler tedvin edilmiş tarihî hakikatler olarak algılanmaya başlandı. İşte Avrupalının geçmiş ümmetlere, eski din ve mezheplere ve bunların bağlılarına ait eserleri bu sağlıksız yöntemle yazılmıştır.
Müslümanlara gelince, tarihî haber ve sîyrelerin aktarımında başvurulacak sağlam kurallar ve esaslar vaz'ettiler. Bu kurallann ilki aktanlacak hadisenin bizzat on tanıklık eden kişiden rivayet edilmesidir. Aradan ne kadar zaman geçerse geçsin hadiseyi ilk tanıklardan aktaran şahsın isminin verilmesi gerekir. Sonra ondan sonraki ravilerin de sırasıyla zikredilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle, hadisenin konuşulduğu noktadan vuku bulduğu İlk zamana kadar ravi zincirindeki bütün halkalann peşpeşe zikredilmesi gerekir. Bununla beraber ravilerin güvenilir, fıkıh ve adalet ehli, rivayet ettikleri hadisleri çok güzel bir şekilde öğrenen kimseler olmaları gerekir. Bu söylediğimiz hususlar son derece zor olduğu halde yüzlerce muhaddis ömürlerini sırf bu hususların tahkik ve tedvinine sarfetmiştir. Bunun için ülkeler dolaşmıştır. Ravilerin durumunu yakinen görmek için uzun mesafeler katetmişler. Muasır ravileri görüp onların durumunu tetkik etmişlerdir. Hal ve gidişatı hakkında emin oldukları kimselere kendilerinden önceki tabakaya mensup ravilerin durumunu soruyorlardı. Böylece bu büyük ilmi gayretlerin sonucunda İslamî ilimler içinde Esmâu'r-Ricâî adında bir ilim oluştu.
Bu sayede daha sonra gelen kuşakların yüzbinlerce hadis hafızı, alim ve raviyi tanıması mümkün oldu.[481]

5. Kavilerin Tabi Tutulduğu Dakik Tasnif

Hazimî, dört muhaddis İmamın aradığı şartlan anlatırken şunları kaydeder:
"Bu şartlardan hiçbiri herhangi bir imamın ağzından alınmış değildir. Buniar, imamların tutumlanndan ve kitaplarından yapılan inceleme sonucu tespit edilen şartlardır.
[Bu çerçevede yapılan tasnife göre] raviler beşe ayrılır:
1-AIdığı hadisleri çok iyi koruyup pekiştiren [zabt ve itkan) ve hadis aldığı hocaya çokça eşlik eden
2-Aldığı hadisleri çok iyi zaptedip pekiştirdiği halde hocasına az eşlik eden
3-İkinci maddede belirtilenin aksine davranan
4-Aldığı hadisleri az zaptedip hocasına az eşlik eden
5-Zaptı ve hocasına eşlik durumu az olmanın ötesinde cerhedilmesini gerektiren olumsuzlukları bulunan
İmam Buharî, birinci maddede zikredilen vasıflan taşıyan bütün ravilerden hadis almaktadır. İkinci sırada yer alanlardan bazılarını seçme yoluna gidip geride kalanları tamamen terketmektedir.
Müslim, birinci ve ikinci sıradaki bütün ravilerden hadis almakta, üçüncü derecedeküer konusunda seçici davranmaktadır. Geri kalanlan ise terketmektedir.
Ebu Davud, dördüncü sıradakilerden; Tirmizî ise, beşinci siradakilerden de hadis alıp rivayet etmektedir. (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun.)"
Hazimî'nin ifadeleri burada sona ermektedir.
İmam Muhammed Enver el-Keşmîrî, Feyzu'1-Bârî (1/34) adlı eserinde şunları kaydeder:
"Hazimî, burada adı geçen imamlann ihtiyaç durumunda bu derecelere kadar inip bu mertebede bulunan ravilerden hadis aldıklannı ve bu mertebeden daha aşağı derecede bulunan ravilere başvurmadıklarını ifade ediyor. Mesela Buharî'nin ikinci derecenin altındaki bir raviye, Müslim'in üçüncü derecenin altındaki bir raviye, Ebu Davud'un dördüncü derecenin altındaki bir raviye hadis almak için başvurmadığını, Tirmizî'nin ise beşinci derecedeki bir raviye de başvurduğunu ifade etmek istiyor. Bu ifadeler, imamlann sadece bu derecedeki ravilerden hadis alıp, daha üstün vasıfları taşıyan ravilerden hadis almadıktan anlamına gelmez.[482]
Burada konuyla ilgili Hafız İbni Hacer'in, Takrîbu't-Tehzîb adlı kitabının giriş kısmında zikrettiği farklı bir tasnife de yer vermek istiyoruz:
Hadis ravüeri, gerek cerh ve ta'dil ve gerekse kabul ve redd bakımından sahip oldukları derecelere göre on iki mertebeye aynlırlar:
1-Sahabe
2-"Evseku'n-nâs" (İnsanlann en güveniliri) gibi ism-i tafdîl kipiyle pekiştirilerek övülenler ya da "sika"-"sika" örneğinde olduğu gibi kendisine ait vasfın aynen tekrar edildiği yahut "sika, hafız" örneğinde görüldüğü üzre hakkındaki niteleyici vasfın mana bakımından tekrar edildiği kimseler
3-"Sika", "mutkin" veya "sebt" gibi sadece bir kiple anlatılan raviler
4-Az bir farkla üçüncü derecedeki ravilerin altında bulunanlar. "Sadûk, lâ-be'se bihi, leyse bihi be'sun" kiplerinden biriyle nitelenenler gibi.
5-Az bir farkla dördüncü derecedeki ravilerin altında bulunanlar. "Sadûkun seyyiu'1-hıfz" veya "sadûkun yehimu" ya da "lehu evhâmun" yahut "yuhtiu" veya "tegayyere bi-âhirih" vasıflarından biriyle nitelenenler gibi
6-Pek azı dışında rivayet ettiği hadis bulunmayan, bununla birlikte terkedilmeyi gerektiren bir özellik de taşımayan ve "mutâbi"i bulunmak şartıyla kabul edileceği belirtilen aksi takdirde "leyyinu'l-hadis" olarak nitelenen kimseler.
7-Kendisinden birden fazla kişinin rivayette bulunduğu ancak hakkında tevsik bulunmayan, "mestur" ve "meçhulüTl-hâl" olarak nitelenen kimseler.
8-Güvenilir kimselerin tevsik etmediği ancak hakkında gerekçesi belirtilmeyen kapalı bir taz'îfin bulunduğu ve "zayıf" olarak nitelenen kimseler.
9-Kendisinden sadece bir kişinin rivayette bulunduğu, hakkında tevsik bulunmayan ve "mechûl" olarak nitelenen kimseler.
10-Hiçbir şekilde tevsik edilmemekle beraber bazı özelliklerden dolayı taz'îf edilen ve hakkında "metruk" veya "metrûku'l-hadîs" ya da "vahidu'l-hadis" yahut "sakıt" ifadesi kullanılanlar.
11-YalanÎa itham edilip hakkında "muttehem" veya "muttehemun bi'l-kizb" İfadesi kullanılanlar.
12-Yalan veya uydurmada bulunduğu söylenen ve hakkında "kezzâb" veya "vazzâ1" ya da "yadau" yahut "mâ ekzebehu" gibi ifadelerin kullanıldığı kimseler.
Ahmed Şakır, "el-Bâisu'l-Hasîs" (s. 106) adlı eserinde bu tasnifi aktardıktan sonra şunları kaydeder: "Sahabeden sonra ikinci ve' üçüncü mertebede yer alanların hadisleri sahih olup birinci dereceden addedilir. Bu nitelikteki hadislerin geneli Buharı ve Müslim'de yer almıştır. Dördüncü derecede yer alan ravîlerin hadisleri ikinci derecede sahih addedilir. Tirmizı'nin "hasen" olarak niteleyip Ebu Davud'un hakkında sükût ettiği hadisler bunlardır. Geriye kalan diğer ravilerin aktardığı hadisler ise reddolunur. Ancak beşinci ve altına dereceden ravilerin aktardığı hadislerin bir kaç kanaldan gelmesi durumu müstesna. Bu durumda hadis, müteaddit tarikler vesilesiyle kuvvet kazanır ve "hasen li-gayrih" seviyesine çıkar. Yedinci mertebeden sonuncuya kadar olanlar ise zayıftır. Bunların zayıflığı, münkerden mevzûya kadar derecesine göre farklılık arzeder.[483]
Kanaatimce tahkîk açısından en uygun olan görüş yedinci, sekizinci ve dokuzuncu derecede olan hadislerin de tarik sayısına göre kuvvet bukıp "hasen li-gayrih" seviyesine çıkabileceğini öngörmektir.
Yukarıda verdiğimiz tasnifler ışığında iki nokta aydınlanmış olmaktadır:
1-Hadis alimlerinin, ravilerin hal ve konumu hakkında sahip oldukları sağlam ve dakik (derin) bilgi
2-Dört hadis imamının ravide aradığı şartlar ve rivayette bulundukları kimseler hakkında izledikleri metod[484]

B. Hadis Metnine Taalluk Eden Konular

1. Hadîsin Metin ve Mana Bakımından İncelenmesi

Bir önceki bölümden anlaşıldığı gibi muhaddis imamlar, ravileri cerh ve ta'dîl açısından ince bir değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. Ravilerin durumlanna ilişkin akıllara şaşkınlık verecek derecede mükemmel kurallar ve ölçüler vaz'etmişlerdir. Bu alanda tebarüz eden zeki sımalar ve parlak meleke sahibi muttaki şahsiyetler birbirleriyle yarışmıştır. Onlar, rical tenkidi konusunda istenen hedeflerin en güzelini gerçekleştirdiler. En ince ve doyurucu sonuçlara vardılar. Senet ve raviye ilişkin bu çalışmaların yanısıra, onlar başka bir esası daha ikame ettiler. Onlar, sahih hadisleri, sahih olmayanlardan, güçlü rivayeti zayıfından ayıran kuralları koydular. Bu kurallar, sened tenkidinden tamamen müstağni

olmamakla birlikte önem bakımından ondan geri değildir. Hatta bazen hadisin değerlendirilmesinde nihâî kriter olmaktadır. Genelde metin tenkidi olarak isimlendirilen bu esas için -Ebu Gudde'nin belirttiği gibi- hadisin metin ve mana bakımından incelenmesi {sebru metni'I-hadîs ve ma'nâhu) demek daha uygundur.[485]

A. Metin ve Mana Tetkikinin Sahabe Döneminde de Varolup Daha Sonra Muhaddisler Tarafından Sistemleştirilmesi

Muhaddislerin ıstılahında metin tenkidi olarak ifade edilen husus, sahabe döneminde bilinmekteydi.
Sahih-i Müslimin giriş kısmında şunlan okumaktayız: İbni Abbas (r.a.), Hz. Ali'nin yargıya dair verdiği hükümleri isteyip ondan bazı bölümleri yazmaya başladı. Karşılaştığı bazı şeyler hakkında şöyle diyordu: "Allah'a yemin olsun ki, Ali ancak haktan saparak böyle bir hüküm verebilir. Aksi taktirde böyle bir hüküm vermesi mümkün değildir.
Görüldüğü gibi bu haberde sahabeden alim bir zat, gelen rivayetleri yanındaki mahfuz ve güvenilir rivayetlere arzetmekte uyanı kabul, uymayanı reddetmektedir.
Hatta Raşid halifelerden ilhama mazhar olmakla bilinen Ömer b. el-Hattâb'ın İbni Abbas'tan daha önce geldiğini söylemek mümkündür. Müslim, Sahîhinde büyük tabiîn alimi Ebu İshak es-Sebîî el-Hemedânî el-Kûfî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Büyük tabiîn fakihi Esved b. Yezid'Ie mescid-i a'zamda oturuyorduk. Şâ'bî, Fatıma binti Kays'ın hadisini aktardı. Bu hadise göre kocası Fatıma'yı üç talakla boşamış, Allah Rasûlü de Fatıma'ya mesken ve nafaka tayin etmemişti. Şâ'bî'nİn bu hadisi rivayet etmesi üzerine el-Esved bir avuç çakıl alıp ona doğru attı ve şöyle dedi: Yazıklar olsun sana, böyle şeyleri hadis olarak rivayet ediyorsun? Ömer [b. Hattâb] şöyle derdi: Peygamberimizin sünnetini unutup unutmadığını bilmediğimiz bir kadının sözünden dolayı rabbimizin kitabını terketmeyiz. Aksine bu durumda olan bir kadına mesken ve nafaka hakkı vardır. Nitekim Cenab-ı Hakk şöyle buyurur:
"Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali müstesna, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar.[486]
Bu iki rivayetten de anlaşıldığı gibi metin tetkiki {sebr) hadisin Kur'an'a ve güvenilir-mahfûz hadislere arzedilmesi esasına dayanır. Ulema, hiçbir tevile sığmayacak tarzda olup Kur'an'm sarih delâletine veya sahih ve sabit sünnete aykırı düşen hadisleri ya zayıf ve metruk olarak nitelemiş ya da uydurma ve geçersiz bir hadîs olarak değerlendirmiştir.
İmam Evzâî şöyle der; "Bir hadisi dinlediğimizde onu, sahte dirhemin sarrafa arzedilmesi gibi ashabımıza arzederdik. On-lann kabul ettiği hadisleri alır, terkettiklerini bırakırdık.[487]
İşte temelleri tâ sahabe döneminin başlarında atlan bu tenkit yöntemi [sebru'İ-metn), muhaddisler tarafından sistematize edilip, hadisin kabulünde vazgeçilmez bir şart olarak ele alınmıştır. [488] Bundan dolayı muhaddisler, sahih hadisi tanımlarken, hadisin metin bakımından şaz ve illefli olmamasını şart koşmuşlar. Keza mevzu gördükleri hadisleri reddederken, metnin uydurulduğuna delalet eden karineleri esas almışlar.
Mesela hadisin mana bakımından basit veya Kitap ve Sünnetin kat'î naslarına ya da icma veyahut akla, his ve müşahedeye yahut tarihî gerçekliğe ters olması veya Alİah Rasûlü'nün ağzından çıkması muhtemel olmayan mübalağaları yahut küçük bir fiile büyük azap takdir eden ya da bir amele büyük bir sevap vaadeden aşın ifadeler içermesi bu karinelerden sadece bazılarıdır.[489]
İmam îbni Dakîk el-îyd, hadisin mevzu olduğuna delâlet eden karinelere işaret sadedinde şunları kaydeder:
"MuhaddisİerÇoğu kez rivayet edilen hadis metnine dönük bazı hususlardan hareketle hadisin mevzu olduğuna hükmederler. Bunun nedeni de şudur: Onlar nebevi lafızlarla çokça hemhal olduklarından nebevi ifadelerle İlgili ruhanî bir durum ve güçlü bir meleke kazanırlar. Bu meleke sayesinde hangi la-fizlann Peygamber ifadesi olabileceğini, hangisinin olamiyacağını bilirler."[490]

B. Muhaddis İmamların Hadisleri Kabul veya Reddederken Akla Riâyet Edişleri

Büyük alim Şeyh Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, el-Envâru'l'Kâşife adlı eserinde şunları kaydetmektedir: [491] MuhaddisİerHadisin kabul ve tashihinde akla riayet etmişler midir acaba?
Ben, muhaddislerin dört noktada akla riayet ettikleri kanaatindeyim:
[1] Hadisi alırken,
[2] Rivayet ederken,
[3] Raviler hakkında hüküm verirken
[4] Hadis hakkında değerlendirmede bulunurken akla riayet etmişlerdir.
Bunlardan birincisine gelince, temkinli davranan muhad-disler, sahihtik imkanı bulunmayan ya da sıhhat ihtimali uzak olan haberleri yazıp ezberlemezlerdi. Şayet ezberleseler de onu hadis olarak rivayet etmezlerdi. Haberin zikrini gerektiren bir maslahatın belirmesi durumunda gerek haberin metninde gerekse ravisinde bulunan kusurlarla birlikte zikrederlerdi.
İmam Şafiî, er-Risaleâe şöyle der: "Genelde hadislerin doğru ya da uydurma olduğu, onları aktaranlann doğruluğu ve yalancıhğıyla bilinir. Ancak özel ve sayıca az bazı hadislerde durum böyle değildir. [Yani ravinin doğruluğu ve yalancılığından hareketle haber değerlendirilmez, bizzat haberin muhtevasına bakılarak hadis değerlendirilir.] Bu gibi hadislerin doğru veya uydurma olduğuna râvinin, gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyi aktarmasıyla yahut aktardığı hadise muhalif olan hususlann sağlamlık ve doğruluğuna dair delâletlerin daha çok oluşuyla delil getirilir.[492]
İkincisine gelince, Yahya b. Maîn'in İfadesiyle bize gelen ve muhaddisler tarafından formüle edilen şu kaide aklın dikkate alındığına delildir: "Hadis yazdığın zaman alabildiğin kadar hadis al, ancak başkasına aktarırken teftişte bulun." Yani ravilerden hadis alırken, hadis rivayetinde makbul olan her şeyhten alabildiğin kadar hadis al. Zira bu, gerek hadis ilimleri alanında gerekse hadis aktanmında sana çok faydalar sağlar. Ancak başkasına hadis naklederken sadece adil ve zabıt şeyhlerden seçerek alacağın hadisleri naklet.[493]
Aklın dikkate alındığı üçüncü ve dördüncü noktaya gelince Hatîb el-Bağdadî, fi İlmi'r-Riuâye adlı eserinde "münker ve imkânsız {muhal) hususlan içeren hadislerin reddedilmesi gerekir" başlığı altında zikrettiği babta konuyla ilgili bilgiler vermektedir. [494]
Ravilerden bazıları hadisi alırken, bazıları da hadisi aktarırken esneklik {tesâmuh) göstermişlerdir. Ancak muhaddis imamlar ravileri daima gözetip teftiş etmişlerdir. Açıkça batıl olan hiçbir hadis görmezsiniz ki senedinde imamların cerhine uğrayan bir, İki veya birkaç kişi bulunmasın.
Muhaddis imamlar çoğu kez, raviyi iki veya daha çok hadis bir yana sadece tek bir münker hadis naklettiği için cerh etmişlerdir. Sıhhati imkansız ya da uzak olan hadisleri münker veya batı! olarak nitelemişlerdir. Zayıf ravilere dair yazılan bibliyografik eserlerde, ilel ve mevzuat kitaplarında bunun pek çok örneğini gösmek mümkündür. İhtiyatlı ve temkinli muhaddisler ak-tardıklan hadisleri tek tek araştırıp incelemedikçe bir raviyi tadil etmezler.
Hadislerin tashihine gelince, muhaddisler bu konuda daha dikkatli ve daha temkinli davranmışlardır. Evet, ta'dîl ve tashihte bulunduğu rivayet edilen herkes temkinli değildir. Ancak işten anlayan ve bu alanla uğraşanlar bunlan birbirlerinden ayırdederler.[495]

C. Muhaddislerin Metin Tenkidi için Belirledikleri Esaslar

Muhaddisler; hadis metinlerini tenkit eden, hadis uydurma olayını tespit eden ve bunları uyduranları deşifre eden eşsiz İlmî dayanaklar İle sağlam tenkit kriterleri tesis etmişlerdir. Bunlardan daha güçlü veya bunların yerine ikame edilebilecek başka alternatif ölçüler getirmek mümkün değildir. Bunlardan bir kısmını daha önce zikretmiştik. Bu bölümde, daha önce detaylı o-larak ifade ettiğimiz şeylerin bir özetini, özet olarak verdiğimiz şeylerin de genişçe bir açıklamasına yer vermek istiyoruz.
Muhaddislerin metin tenkidi için belirledikleri en önemli esaslar şunlardır.
1. İsnad
Abdullah b. Mübarek bu konuda "îsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi.", "Bizimle hadis uydurucuları arasındaki [belirleyici ölçü] senetlerdir" demiştir.
2. Ravî ve Rical Tarihi
3. Ravîlerin tenkidi, onların cerh ve ta'dil açısından du-rumlannın beyanı
Bu üç esas her ne kadar senedle ilgili olsa da sened tenkidinden asıl maksat, metin tenkididir. Zira hadis çalışmalarının esas hedefi de budur. Burada hadis alimlerinin koyduğu temel kurallardan birine de işaret etmek gerekir. Bu kural şudur: "İsnadın sahih olması metnin de sahih olmasını gerektirmez.

Bazan isnad sahih olduğu halde şazz veya illetli oluşundan dolayı metin sahih olmayabilir.
4. Muhaddislerin (hadisin şazz veya illetli olmaktan uzak olmasının gerekli oluşu gibi) hem metin hem de sened için ortak ya da sadece sened için koydukları kural ve esaslar:
Daha önce de belirttiğimiz gibi metin tenkidi, sahabe döneminde tesis edilmiş İdi. Daha sonra muhaddisler, bu metodun kurallarını belirlemişler^ hadisin kabul ya da reddinde bu kurallara uyulmasını gerekli görmüşler, kendi yaşadıktan dönemde yalan ve uydurmanın çoğalmasından dolayı oldukça geniş bir biçimde bu faaliyete yer vermişlerdir, metin tenkidi i-çin bir takım ilmî esaslar ve tenkid kuralları vaz'etmişlerdir.
İmam Evzâî der ki: "Biz (muhaddisler), sahte dirhem (paranın) sarraflara arzedildiği gibi hadisi dinler sonra da onu diğer arkadaşlarımıza arzederdik. Onlar hadisi tanıyıp kabul ederlerse onu alır, onlar almayıp terkederlerse biz de o hadisleri terk ederdik.[496]
Sadece hadis metinlerinin tenkidi için vazedilmiş tenkid kriterlerinden bazılarını vermek istiyoruz:[497]

1. Hadisin Kur'an'a Arzed ilmesi

Eğer hadisin metni Kur'an'la te'üf (bağdaştırma) edilemeyecek derecede Kur'an'la kesinlikle çelişiyorsa o zaman ilgili hadisin reddine ve uydurma olduğuna hükmedilir. Şayet telif (bağdaştırma) yöntemlerinden herhangi biri uygulanarak cem' etmek mümkün olursa, o zaman ilgili hadis reddedilmez.
İbnu'l-Cevzî bu ölçütle ilgili olarak şu örnekleri verir. Bu hadislerden birisi de Ebû Hureyre (r.a.)'den merfû' olarak rivayet edilen "veled-i zina ile onun oğlu cennete giremez" hadisidir.
İbnu'l-Cevzî der ki: "Veled-i zinanın ne suçu vardır ki cennete girmekten alıkonuluyor?! Bu hadis İslam'ın temel prensiplerine (usû!) ve Kuran'ın 'hiçbir suçlu başka bir suçlunun suçunu yüklenmez' (En'âm, 164) şeklindeki açık (sarîh) beyanına aykırıdır.[498]
İbni Kayyim, el-Menâru'1-Munîf adlı eserinde "Dünyanın ömrü yedi bin yıldır" şeklindeki rivayeti zikrettikten sonra şöyle der: "Bu apaçık bir yalandır! Zira, bu rivayet sahih olsaydı herkes bilirdi ki, şu İçinde yaşadığınız zamandan itibaren kıyamet gününe ikiyüz elli bir sene kalmış olacaktı. Halbuki Cenab-ı Hakk şöyle buyurmaktadır: 'Onun bilgisi Rabbimin katındadır' (A'râf, 187) Ve yine Allah Teâlâ bir başka ayette 'Kıyametin bilgisi sadece Allah katındadır' (Lokman, 34) buyurmaktadır.[499]

2. Hadislerin Birbirine Arzı

Bu durumda mahfuz ve maruf hadisler alınır, şâzz ve münker olanlar terkedilir. Şu kadar var ki bu metod [senedle de ilişkili olduğundan] sadece metin tenkidine hâs değildir.[500]

3. Bir Tek Hadisin Değişik Varyantlarının Birbiriyle Karşılaştırılması

Böyle bir arz (karşılaştırma) dan hadis metninde yer alan bazı lafızların Rasûlullâh (S.A.V.)'a değil, ravilere ait olduğu açığa çıkmış olur. Yine ilgili hadiste bir rivayetin başka bir rivayete tercihini engelleyen çelişki {ızdırâb) veya ilgili metni rivayet eden ravilerden birinin tam olmayan zabtından kaynaklanan bir yer değiştirme {kalb), ya da hadisin sıhhatini zedeleyecek bir tahrif ve değiştirmenin {tahrif ve tashîf) var olduğu ortaya çıkmış olur. Bu arz aracılığıyla.muhaddis, bazı rivayetlerde olup diğer bazılarında bulunmayan sahîh zâid sözcükleri de tespit etmiş olur.
Muhaddisler bu hususu kitaplarında çeşitli örnekler vererek açıklamışlardır.[501]

4. Hadis Metninin Belirli Tarihî Olay ve Malûmata Arz Edilmesi

Muhaddisler, ravinin yalanının ortaya çıkarılmasında olduğu gibi aktarılan rivayetlerin de yalan olup olmadığı noktasında tarihî bilgileri kriter olarak kullanmışlardır. Muhaddislerin buna dair pek çok misalleri bulunmaktadır. Bu cümleden olarak Ref'u'l-Cizye an Ehli'I-Hayber adlı uydurma mektubu zikredebiliriz.
[Rivayete göre] Yahudiler, Rasûlullah'a ait olduğu ve içinde kendilerinden cizyeyi kaldırdığı, Sa'd b. Muâz İle Muâviye b. Ebi Süfyân vb.nin de buna tanık olduğuna dair bir mektubun varlığını iddia etmişlerdir. Yahudiler, bu mektubu defalarca ortaya çıkarmışlardır. Nitekim bu cümleden olarak Hatibu'l-Bağdadî ve daha sonra da İbni Teymiyye zamanında da ileri sürülmüştür. Mektup, Hatibu'I-Bağdadî'ye arzedilince o, Sa'd b. Muâz'm tanık olamıyacağım; zira tru sahabînin, Hayber'in fethinden önce vefat ettiğini, aynı şekilde tanıklığı iddia edilen Muâviye'nın de Hayber'in fethinden sonra Mekke'nin fethi sırasında müslüman olduğunu, aynca o sıralarda henüz cizyenin meşru kılınmayıp, Tebük yılından sonra meşru kılındığını dolayısıyla bu belgenin asılsız ve uydurma olduğunu açıklamıştır. İbni Teymiyye (rahimehullâh) de aynı yöntemi kullanarak bu iddianın asılsız olduğunu İspatlamıştır.[502]

5. Hadisin Manasının Anormal ve Peygamber ?S.A.V.)'in Söylemeyeceği Bîr Nitelikte Olması

Peygamber (S.A.V.)'İn böyle birşeyİ söylemeyeceğine bir kaç şekilde hükmedilir. Bu husus, ya mananın düşük ve anormal olmasından ya hadisin Peygamber (S.A.V.)'in normalde söylemeyeceği bir manaya delalet etmesinden ya da his ve beşerî tecrübenin geçersiz saydığı bir içerik taşımasından anlaşılır.
Mesela "Güzel yüzlü ve siyah gözlü kimselere ilgi gösterip değer verin! Zira Allah (celle celâlüh), böyle kimseleri cehennem azabına çarpıtmaktan haya eder", "Güzel yüze bakmak ibadettir", "Üç şey göze kuvvet verir: Yeşile, akan suya ve güzel yüze bakmak" "Horoza sövmeyiniz! Zira o, benim dostumdur. Eğer Adem oğlu onun sesinin [değerini] bilseydi tüylerini ve etini altın karşılığında satın alırdı."
İşte bu anormal sözlere, seviyesi çok düşük olan biri bile tenezzül etmez. [503]

6. Hadisin Şer'i Prensip ve Yerleşik Kurallara Aykırı Olması

Az bir ibadete çok sevap ve ecir, küçük bir günaha ağır bir cezanın verilmesi gibi
Mesela "Kim Cuma günü her rek'atında on fatiha ve on felak... okumak suretiyle dört rekat kuşluk [duha] namazı kılarsa Allah o kimseden, gece ve gündüz serlerini uzaklaştım-... Beni hakk ile gönderen Allah'a yemin olsun ki ona İbrahim, Musa, Yahya ve İsa'ya verilen sevap gibi sevap verilir. [Aynca] onun yolu asla kesilmez, malı hiç çalınmaz.[504]
Bu rivayet, "namazın bir rek'atında ister fatiha ister başka bir süre olsun, tekrarlanarak okunamaz" kuralına aykırı olmakla kalmamakta, ayrıca içerisinde abartılı ve ölçüsüz ifadeler de yer almaktadır. Dört rek'atlık bir namaz kılanın ecri peygamberlerin ecri gibi olamaz. [505]

7. Hadisin İmkansız (müstehîl) ve Kabuledilemez (Münker) Bazı Bilgileri içermesi

Bu nedenle tenkidçi alim İmam İbnü'l-Cevzî şöyle demiştir: "Her ne zaman aklî ölçülere muhalif veya temel dinî prensiplere aykın bir hadis görürsen bil kî o hadis uydurmadır. Mesela bir rivayete göre Peygamberimiz (S.A.V.)'e "RabbİmiZ neden (yaraülmış)dir?" diye sorulunca O da "O ne yerden ne de göktendir. O, önce bir at yaratmış, sonra onu koşturmuş, at da terlemiş, işte Allah kendi nefsini o terden yaratmıştır. [506]
Bu uyduruk haber imkansız şeyleri gerektirmekle beraber söz olarak da bozuk ve çirkindir. Bunu ancak dinsiz biri uydurmuş olabilir.
Yine İbnü'l-Cevzî konuyla ilgili şöyle der[507] "Buna benzer hadislerde ravilerin muteber olup olmadığına bakılmaz direk reddedilir. [508]
Konuyla ilgili bir başka rivayet şudur: "Yeryüzü bir kayanın, o kaya da bir öküzün boynuzlan üzerindedir. Öküz, boynuzlarını hareket ettirince yeryüzü de hareket etmektedir. İşte zelzele de bundandır.[509]
Bu zikrettiğimiz kıstaslar, sahasında uzman muhaddislerin metin tenkidi için oluşturdukları kriterlerden sadece bir kaçıdır. Bunların tamamını bir araya getirmek, ciltlerle ifade edilebilen hacimli çalışmalar gerektirir. Çağdaş yazar ve alimlerden bir grup, bunları bir araya getirme yönünde çalışmalarda bulunmuşlardır. Biz burada bu yedi kritere temas etmekle iktifa ettik. Bu kısa çalışmamız da zaten bunu yapmak İçin yeterli

değildir. [510]

d. Muhaddisler ve Fakihler Bu Kıstasları Metinlere Hakkıyla Uygulamışlardır

Bazı kimseler, muhaddislerin metin tenkidi için gerekli bir takım ölçüt ve kuralları tespit ettiklerini kabul etmekle beraber, onların bu kural ve ölçütleri geniş anlamda uygulama safhasına koyamadıklarını, bu uygulamalann dar bir çerçevede kaldığını, dolayısıyla muhaddislerce tenkid edilmesi gereken bir çok hadis metninin hiç tenkide tabi tutulmadan sadece sahih ve makbul damgasıyla damgalandığını, bu nedenle müslüman alimlerin, makbul hadislerin makbul olmayanlardan, sahih olanların sahih olmayandan ayırdedilmesi amacıyla metin tenkidini daha geniş bir çerçevede ugulamaları gerektiğini iddia etmişlerdir.
Bu görüşle ilgili olarak bir değerlendirmede bulunmak istiyoruz:
1. Metin tenkidi, ömürlerini hadis ilmi uğruna tüketmiş, bu uğurda varını yoğunu harcamış olan mütehassıs muhaddislerin belirlediği ölçü ve kurallara uygun olmalıdır. Onlar, daha iyisi veya bir benzeri meydana getirilemeyecek derecede sağlam ilmî kriterler vaz'etmişlerdir. Eğer metin tenkidi bu ilmî kural ve kıstaslara uygun olarak yapılmazsa, tenkid adına yapılan bu faaliyet ilmî niteliğini kaybeder, arzu ve eğilimlerin egemen olduğu gelişigüzel tenkid haline gelip bir çok sahih hadisin inkarı ve reddi için bir basamak halini alır. Keza bu durum, cahil ve kötü maksatlı kimselere de tenkid kapısının açılmasına yol açar. Herhangi bir kimsenin, hoşuna gitmeyen bir hadisi, nevasına ve kötü niyetine göre reddedip sonra da "bu hadis, iç tenkid (en-nakdu'd-dahilî) açısından sahih değildir" demesine kapı aralar.
Bu ölçüsüz tenkid anlayışından dolayı gerek İslam Dünyasında gerekse dış dünyada son derece tehlikeli düşünceler yaygınlık kazanmaya başladı. Bunun sonucu olarak bir çok ehliyetsiz kimse kendilerinde hadisin kabulü veya reddine karar verebilecek gücün bulunduğunu ileri sürmeye başladı. İşte bu şekilde cahillerin tenkidi ve garazkârlann saldınları için bütün kapılar sonuna kadar açılmış oldu. Böylece herkes kendi temayülüne ve zevkine göre dilediği hadisi kabul, dilediği hadisi reddeder hale geldi.
2. Metin tenkidi yapacak kimsenin tarafsız ve ön yargılardan uzak davranarak sağlam ilmî kuralları, arzu ve isteklerden uzak bir tarzda, hastalıklı ve bozuk ortamlardan etkilenmeden hakkıyla uygulaması gerekir. Aksi halde yapılan tenkid, İlmî niteliği olmayan ve bozuk eğilim ve arzulardan kaynaklanan bir tenkid haline gelir.
3. Bilindiği üzere herhangi bir ilim dalında, ancak o dalda uzman olup ilgili dalın inceliklerine vakıf olan kimseler görüş belirtebilirler. Değilse, ileri sürülen görüş, akıllann kabul etmediği, kulakları tırmalayan garip bir görüş haline gelir. Bundan hareketle şunu belirtmek gerekir: Hadisleri sened ve metin bakımından değerlendirmek, sahasında uzman olan muhaddisle-rin işidir. Aksi halde İslamî ilimler arasında en geniş ve en hassas hüviyete sahip olan hadis ilmi cühela ve garazkâr kimselerin at oynattığı bir meydan haJine gelir. Hangi branş erbabı kendi branşı için böyle bir kargaşaya razı olabilir!? Hangi uzman kendi ihtisas sahasını umumun müdahelesine açarak herkesin alana ilişkin görüş belirtmesine müsaade edebilir? İlim ehli şöyle dursun akıldan hissesi olan hiç kimse bunu hoş görmez. Binaenaleyh diğer İlim dalları için sözkonusu olmayan bir şeyin hadis ilmi için de sözkonusu edilemiyeceği kesindir.
4. "MuhaddİslerİN, metin tenkidi için ortaya koydukları kriterleri geniş anlamda uygulayamadıklan" iddiasının haklı bir tarafı vardır.
Muhaddisin, muhaddis olması hasebiyle görevi ve ifa etmesi gereken rolü, metin ve isnad tenkidi için gerekli olan esas ve kuralları vaz'etmektir. Muhaddisler bu konuda büyük gayretler göstermiş ve görevlerini hakkıyla ifa etmişlerdir; benzersiz ve eşsizdir sistem ortaya çıkarmışlardır.
Tespit edilen kuralların metin ve sened üzerinde tatbik e-dilmesine gelince, muhaddislerin isnada ilişkin kuralları çok kapsamlı bir tarzda senedler üzerine uyguladıklarını görmekteyiz. Zira senede ilişkin konuşma ve değerlendirmelerde bulunmak da onların görevlerinin bir parçası olup onları yakından ilgilendirmektedir. Çünkü bu konular, hadis ilmi kapsamında bulunan ravilerin durumu, senetteki bağlantı ve kopukluk gibi hususlarla [birinci dereceden] alakalıdır.
Metin tenkidine gelince, aslında bu muhaddislerin ifa edecekleri bîr vazife değildir.[511] Aksine bu, muhaddis fakihlerin yani müçtehidlerin üstlendiği bir görevdir. Binaenaleyh - sened bakımından hadisin sıhhatini tespitten sonra- müçtehidin görevi, hadis metinlerini İnceleyip karşılaştırmak, hadisler arasında tercihte bulunmak ve kendi içtihadına uygun olarak bir hükme varabilmek için hadislerin bir kısmını kabul edip bir kısmını reddetmektir. İşte asıl metin tenkidi de budur.
Asıl görevleri bu olmamakla beraber muhaddisler bir ölçüye kadar metin tenkidi faaliyetinde bulunmuşlardır. Bunun en açık şahidi muhaddislerin meşhur, zayıf ve mevzu' hadisler konusunda yazdıkları çok sayıdaki muazzam eserlerdir. Zira bu kitaplarda hadislerin zayıf veya mevzu' oluşuyla ilgili verilen hükümlerin çoğu metin tenkidi esasına dayanır. [512] Özellikle burada büyük muhaddislerin ilelu'l-hadis konusunda yazdıktan eserleri anmakta fayda vardır.
Muhaddislerin geniş anlamda metin tenkidi yapmamış görünmelerinin bir sebebi daha vardır. O da [konunun mahiyeti gereği] metin tenkidinin sened tenkidine göre daha dar bir alana sahip olmasıdır.[513] Yani tenkide konu edilebilecek hadislerin çoğu birinci kısma [sened bakımından tenkid edilen hadisler] dahil olan hadislerdir.
Müçtehid ve fakihlere gelince bunlar, metin tenkidini geniş ve kapsamlı bir biçimde uygulamışlardır. Aksi takdirde içtihadlan makbul olmazdı. Çünkü içtihad, hükme varmak için olanca çabayı göstermek anlamına gelir. Bu çaba da ancak hadis metinlerini inceleyip karşılaştırmak, hadisler arasında tercihte bulunmak ve hadislerin bir kısmını kabul edip tenkidi gerektiren durumlardan dolayt diğer bir kısmını da reddetmekle gerçekleşebilir. Bunun en açık şahidi müçtehidlerin kendi mezhep ve görüşlerini beyan etmek için kaleme aldıkları devâsâ eserlerle daha sonra gelenlerin telif ettiği İlm-i Hilaf günümüzdeki adıyla Mukayeseli Fıkh'a dair yazdıkları kitaplardır. Muhakkik hadisçilerin Muhtelifu'i-Hadîs ve Müşkilu'l-Hadîs alanında yazdıkları eserlerde bu gerçeğin bir başka şahidir. Zira bu ilimler, metinlerin incelenmesi ve değerlendirilmesine dayanırlar.
Evet ister muhaddis olsun ister fakih bu alimler yaptıklan çalışmalarla ilâhî ecir kazanmış müçtehidlerdir. Ama hatadan masum değillerdir. Bu nedenle aralarında bazı hadislerin tenkidi, kabulü ya da reddi konusunda bir takım görüş ayrılıkları olmuştur. Onlardan bir kısmı bazı hadislerin tenkid veya kabulünde hata etmiş olabilirler. Keza uzak bir ihtimal de olsa bir kısmı tenkide muhtaç bazı hadisleri tenkit etmemiş olabilir. Binaenaleyh içtihad için gerekli donanıma sahip muhaddis alimlerden biri çıkar da temelsiz arzu ve eğilimlerden uzak olarak, bozuk ortamların etkisinde kalmadan ilmî bir yöntemle ehli tarafından tenkid edilmeyen falanca hadisin tenkid edilmesi gerektiğini ispat ederse kendisini şükran ve takdirle karşılar Cenab-ı Hakk'ın kendisini bu tür salih amellerden daha fazlasına muvaffak etmesi İçin duada bulunuruz.
Ancak burada şu dört hususa dikkat etmek gerekir:
1. Günümüzde hadis tenkidiyle uğraşıp hadis metinlerinin yeterli oranda tenkid edilmediğini iddia edenlerin ezici çoğunluğu durum itibariyle bu tenkitleri yapacak ehliyette değillerdir. Bu kimselerin Oryantalist bakış, arzu ve eğilimler ve olumsuz konjonktürün tesirinde kaldıkları açıkça anlaşılmaktadır.
2. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu iddia sahiplerinin tenkid ettiği hiç bir hadis yoktur ki, önceki muhakkik fakih ve hadisçiler tarafından tenkid edilmiş olmasın ya da tenkitte bulu-nanlan eleştirme bakımından değerlendirmeye tabi tutulmamış olsun.
Bu tür hadisleri [ve bunlarla alakalı tenkidleri] bulunması muhtemel, ilgili yerlerde aramak gerekir.[514] Nitekim bazı çağdaş alimler bu tür hadislerle bunlar hakkında yapılan değerlendirmeleri içeren kitaplar hazırlamışlardır.
Çağımızda hadis tenkidine soyunanlar çoğu kere kaynak belirtmeksizin ve kendi görüşleriymiş gibi davranarak- önceki münekkit alimlerin görüşlerini almaktadırlar. Bazan da nakledilen bu görüşleri kişisel arzu ve eğilimleri doğrultusunda bir deği-ŞiklİğE ve dönüşüme uğrattıktan sonra tenkidi cevaplayan alimlerin görüşlerine hiç değinmeden alıp kullanmaktadırlar. Bu da kelimenin tam anlamıyla bir ihanet ve kişinin kendine ait olmayan bir özellikle böbürlenmeye çalışmasıdır.
3 Bu iddia sahipleri, yaptıkları tenkit faaliyetlerinde önceki münekkit alimlerin koyduğu esas ve kıstasların haricine çıkamamışlardır. Her ne kadar onlara dayandıklarını belli etmese veya farkında olmaslar da bütünüyle onların belirlediği kıstaslara dayanmışlardır.
Fakat bu kıstasları çok kötü uygulamışlar ve bunu -sıhhati konusunda ittifak bulunan bir çok sahih hadisin inkan pahasına da olsa- sırf arzu ve isteklerinden hareketle eskiye muhalefet etme, yenilik ve fikrî bağımsızlık imajı oluştumak için bir basamak yapmışlardır. Sonuçta bu çirkin ve münker arzularını tatmin etmek yani sıhhati konusunda ittifak bulunan çok sayıda sahih hadisi inkar edebilmek için belirtilen kıstaslan eğip bükmüşlerdir.
4. Günümüzde metin tenkidini gündeme getirenler sünnetin büyük bir kısmının gereği gibi tenkide tabi tutulmadığını ve hakkıyla tenkide tabi tutulması halinde büyük oranın sıhhat vasfını kaybedip zayıf veya uydurma sınıfına gireceğini ileri sürerler.
Bu iddia sonucu itibariyle İslam'ı ortadan kaldırmakla eşanlamlıdır.[515] Çünkü bu iddia Sünnete karşı güvensizliği içermekle beraber Cenab-ı Hakk'ın İslam'ı da önceki dinler gibi doğru-yanlış, hak-batıl içice bir surette orta yerde bıraktığı anlamına gelmektedir. Halbuki Cenab-ı Hakk,

geçmiş din mensuplarını bu konuda uyarmakta ve şiddetle kınamaktadır: "Ey kitap ehli! Neden hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz.[516]Bir başka yerde İslam'ın ilahî koruma altında olup kaybolmayacağını ve sonsuza dek korunacağını beyan etmektedir: "Zikri biz indirdik, elbette onu yine biz koruyacağız. [517] Burada "zikrin korunması" ile sadece Kur'an'ın korunmasının kastedildiğini, Sünnetin buna dahil olmadığını söylemek doğru değildir. Zira Kur'an'm muhafazasından maksat, İslam'ın (sünneti kapsayacak şekilde) bir bütün olarak korunmasıdır. Aksi taktirde Kur'an'ın mutlakını takyîd, mübhemini tefsir ve mücmelini tafsîl eden Sünnet korunmadan Kitab'm tek başına korunmasının ne yaran vardır.
Nitekim büyük imam Abdullah b. Mübarek, bu ayet-i kerimeye dayanarak Sünnetin ilahî koruma altında olduğunu ifade etmiştir. Kendisine: "Bunca uydurma hadis ne olacak?!" diye sorulunca şu cevabı verir: "Büyük hadis alimleri ne güne duruyor? Onlar bunun için vardırlar. Zikri kesinlikle biz indirdik ve onu koruyacak olan da biziz. [518]
Herşeyi en iyi bilen Allah u Teâlâdır. [519]

2. İlelu'l-Hadis İlmi

Abdülfettah Ebu Gudde şöyle diyor: Haberlerin sıhhatini zedeleyen hususlar, sayılamayacak kadar çoktur. Bu babtan olarak bilerek yalan söyleme, hadis uydurmaya teşebbüs ve varolan hadisleri değiştirmeye yeltenmeyi zikredebiliriz. Hadisin sıhhatini zedeleyen mezkûr kusurlardan bir kısmı zahirî kusurlardır. Mesela ravinin zayıflığı, dalgınlığı (gaflet), hafıza zaafı, fışkı ve meçhul oluşu bunlardan bazılarıdır. Hatta çoğu kez sika, hafız ve güvenilir kimselerin aktardığı hadislerde de bu kusurlar bulunabilir. Zira yanılma ve sehiv hafızası en güçlü ve nakillerde en temkinli diyebileceğimiz insanlarda da mümkündür. Ravileri güvenilir ve senedi muttasıl olup, zahiren hiçbir kusur taşımayan nice haberler vardır ki, büyük hadis hafızlarının tetkikinden geçtikten sonra sahihliğini zedeleyen kusurlar barındırdıkları anlaşılmıştır.
İşte zahiri itibariyle sağlam görünen hadislere sızan bu gizli ve kapalı kusurları araştıran ilme ilmu ileli'î-hadis denir. Bu İlmin önemi ve zorluğu da burdan kaynaklanıyor. Bunu bir nebze izah etmek gerekirse: Zayıf ve cerhedilen ravilerin aktardığı hadislerin geçersizliği açıktır. Sika ravilerin aktardığı rivayetlere gelince bu rivayetler zahiri itibariyle kusursuzdur. Bunlardaki hatalı noktalara muttali olmak hadisin geldiği diğer kanallardan geniş bir biçimde haberdar olmak ve ravilerin hadisi alırken, aktarırken, gençliğinde, yaşlılığında, yolculuk ve ikamet durumunda sahip olduğu halleri tam anlamıyla bilmeyi gerektirir. Keza ravilerin hadis alıp naklettiği hoca ve öğrencilerin de aynı şekilde incelenmesini gerektirmektedir.
Hâkim, Marifetli Ulûmi'î-Hadîs adlı eserinde şunları kaydetmektedir:
"Sahih hadis sadece rivayetle bilinmez. O ancak, anlayış hıfz ve çokça dinlemeyle bilinebilir, Bu ilim dalı için en faydalı yol, hadisteki gizli kusur ve illetlerin açığa çıkması için- anlayış ve marifet ehliyle müzakere etmektir.[520]
Bir başka yerde de şunlan kaydeder: "Bize göre hadisin illetli olduğunu belirlemede dayanılan delil; ezber, anlayış ve bii-gi(hı/z, fehm ve mariet)dir. [521]

C. Mustalahu'l-Hadîs İlmi

Buraya kadar zikrettiğimiz altı esas (1-İsnad, 2-Ravilerin Tarih ve Vefatlan, 3-Ravilerin Tenkidi, Cerh ve Ta'dîl açısından Sahip Oldukları Konumun Belirlenmesi, 4-Cerh ve Ta'dîl İlmi, 5-Hadisin Metin ve Mana Açısından İncelenmesi, 6-İlelu'l-Hadîs İlmi) mustalahu'l-hadis ilminin büyük alt dallarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir bakıma Mustalahu'l-Hadîs, ana gövde, bu altı esas da onun yan dalları konumundadır.
Bu hususu biraz izah edelim:
Mustalahu'l-Hadis ilmi Efendimiz Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hadislerini uydurma, yalan, hata ve tahriften korumak için tedvin edilen isnad ve metne ilişkin ya da ravi ve merviye dair kaide ve konuların toplamından ibarettir. Bu kurallar, hadisin sened ve metin bakımından korunması, ravi ve mervinin durumunun beyanı, makbulün makbul olmayandan, sahihin zayıftan, nasihin mensûhtan ayırdedilmesi ve bundan neşet edip dallanan diğer hadis ilimleriyle ilgilidir. Bütün bunlar Mustalahu'l-Hadis ya da Usûlu'l-Hadis veya kısaca el-Mustalah ilmi olarak ifade edilmektedir.
Büyük alim Üstâd Süleyman en-Nedvî (rahimehullâh)'nin rivayetin önemi ve rivayet tenkidinin gerekliliğiyle ilgili önemli bir açıklamasını burada aktarmayı uygun gördük. Bu açıklamada Usûlu'l-Hadis, başka bir ifadeyle Mustalahu'l-Hadîs'in güzel ve vecîz bir tanımı yapılmıştır. Nedvî, Sünnetin manası ve konumunu beyan sadedinde şöyle der;
"Rivayet, insanoğlu için zarurî olan bir husustur. Hiçbir ilim ve hiçbir dünyevî iş nakil ve rivayete başvurmaktan kendini alıkoyamaz. Zira her insanın bütün olaylarda bizzat hazır bulunması mümkün değildir. Hazır bulunmayanların haberdar olmalan da ancak sözlü veya yazılı rivayet yoluyla mümkündür. Sonsaki kuşakların aynı hadiseden haberdar olmaları da bir önceki nesilden rivayet ve naki! yoluyla gerçekleşebilir. Geçmiş ve mevcut ümmetlere ait tarihî bilgiler, din ve mezhepler, filozoflara ait teoriler ve milletlerin tecrüb î ve icatları sadece bu yolla yani nakil ve rivayet yoluyla bize ulaşmıştır. Kur'an-ı Kerim de bize rivayet yoluyla intikal etmiştir. Ancak burada Kur'an'la hadis arasında bir fark vardır. Şöyle ki: Kur'an-ı Kerim'in tevatürle nakledilmesine karşın, hadisler sayılı raviler tarafından bize aktarılmıştır. Fakat bu raviler, meçhul olmayıp meşhur kimselerdir. Keza bunlar durumları, davranıştan bilinen ve isnatları korunan kişilerdir. Kur'an ve hadis arasındaki bu fark, yakîn ve itimad derecesi bakımından bir farklılık gerektirir. Yoksa kabul ve itibar etme noktasında bir farklılık doğurmaz. Bu her müslürnanın kabul ettiği bir farktır. Hiç kimse Kur'an ve Sünnetin bütün yönlerden eşit olduğunu ileri sürmemektedir.
Hadis Usûlü
Hadisler de genel anlamdaki "haber" kategorisine girdiğinden bunları tenkid edip, sahihini sahih olmayandan ayırmak İçin bize ulaşan genel haber ve rivayetlerin tenkidinde kullandığımız tenkit usûlünü kullanmamız gerekmektedir. Başka bir ifadeyle herhangi bir haber bize ulaştığında ne yapıyorsak aynı tavn hadislere de uygulamak durumundayız. Öncelikle haberini işittiğimiz ravinin durumuna ve güvenilir olup olmadığına bakarız. Sonra onun haberi kendisinden aktardığı şahsın durumuna bakarız. Aradaki ravilerin sonuncusuna varıncaya kadar bu işi devam ettiririz. Sonra raviler zincirinin en üst tarafında bulunan şahsın olaya bizzat tanık olup olmadığına, olayı anlayıp muhafaza edecek durumda olup olmadığına bakarız. Daha sonra aktarılan haberi inceler, onun bizzat nisbet edildiği şahsın durumuna uygun düşüp düşmediğine, o zaman ve ortamda gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine bakarız.
İşte bu ve benzeri kuralları muhaddisler hadis tenkidinde kullanmış ve bunları "hadis usûlü" ismiyle adlandırmışlardır. Bu kurallar sayesinde sahih hadisleri, sahih olmayan hadislerden ay ırdetmişlerdir."
Nedvî (rahimehullâh)'nin açıklamadan burada nihayete eriyor.[522]
Burada mütevatir dışındaki hadislerin güvenilir olmadığını ileri sürerek onların hüccet oluşunu inkar edenlere şunu dememiz gerekiyor: "Mütevatir dışındaki hadisleri reddettiğinize göre haber-i vahid (tevatür derecesine varmayan haber) tarzında sabit hiçbir haberi kabul etmemeniz ve ona güvenmemeniz gerekir. Zira tevatür derecesine varmamış olan bir haber için Peygamber (S.A.V.)'in hadislerinin aktarıldığı yöntemden daha sağlam ve daha güvenilir bir yöntem bulmak ne aklen ne de fi'len mümkündür. Bundan dolayı hadisler; ister sıradan, ister tarihî, ister başka bir ilmî alana ilişkin olsun dünyada var olan bütün ahad haberlerden sened bakımından daha sağlam ve yöntem açısından daha güvenilirdir.
Bu bölümde vardığımız sonuç budur. Peygamberimiz (S.A.V.)'in sahih hadislerini reddettiğinizde onun dışındaki haberleri evleviyetle reddetmeniz gerekir. Bu bölümdeki açıklamalarımızdan da anlaşıldığı gibi Sünnet-i Nebeviye, sened ve metin açısından tarihin tanıdığı en dakîk ve en güvenilir hizmete mazhar olmuştur. Hatta denebilir ki, tarih Peygamberin hadisleri dışında dünyaya ve tarihî şahsiyetlere ait haberler için böyle bir hizmete veya buna yakın bir hizmete şahit olmamıştır.
Bu açıklamalardan hareketle bazı oryantalistlerin ve onlann İslam dünyasındaki yerli takipçilerinin ileri sürdüğü hadislerin sadece sened açısından incelendiği ve metinler açısından tahkik edilmediği şeklinde iddialann ve yine diğer bazılannin iddia ettiği gibi İsnatların bile yeterli oranda tetkik edilmediği şeklindeki iddiaların geçersiz olduğu anlaşılmaktadır. Keza bu açıklamalardan geçersizliği kesin olan bu iddialarla müslümanların İslamî esas ve hakikatlar konusunda şüpheye düşürülmek istendiği, İslamî esasların yıkımı ve müslümanlann saptırılması ve nebevî hadislerde keyfî tasarrufta bulunmak için bir kapı aralanmak istendiği ve bu doğrultuda kişilerin arzusuna uyan hadislerin kabul edildiği, uymayanların reddedildiği anlaşılmaktadır. Ancak, "Allah mutlaka nurunu tamamlayacaktır. [523] "Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Allah, kafirler istemese de nurunu tamamlayacaktır. [524]
"Zikri kesinlikle biz indirdik. Elbette onu yine biz koruyacağız. [525]

D. Muhaddis İmamların Kavilerin Durumlarını Çok Sıkı Bir Tetkikten Geçirip Sahih-Sakîm Haberlere Vakıf Oldukları Gerçeği

İmam Ebu'l-Muzaffer Mansur b. Muhammed et-Temimî es-Sem'ânî'nin konuyla ilgili sözlerini aktanp ikinci bölümü nihayete erdirmek istiyoruz.
Sem'ânî, et-İntisâr İi Ehli's-Sünne adlı eserinde haber-i vahidin [kat'î] ilim ifade ettiği şeklindeki görüşünü ispat sadedinde şunları kaydediyor:
"Bilmiş ol ki, haber her ne kadar doğru veya yanlış olma ihtimalini taşısa da... bizim burada belirttiğimiz husus (haber-i vahidin kesin bilgi ifade ettiği hususu), vaktinin genelini hadisle, ravilerin bu ilimdeki derinlik ve bilgilerine, söz ve davranışlann-daki doğruluk derecelerine, taşkınlıktan ve yanılmaktan sakınma derecelerine vakıf olmak için onların hayatlannı ve bu uğurda sarfettikleri gayreti araştırmakla ve onlann durumlannı tetkik edip sahih haberleri sakîm haberlerden ayırmada vukûfiyet kesbetmeye çalışmakla geçirenlere ait bir özelliktir.
Bundan dolayı onlar, ölüm pahasına da olsa Peygamber (S.A.V.)'e yalan yere tek bir kelime bile isnad etmemiş ve isnad edilmesine müsamaha göstermemişlerdir. Bu dini kendilerine ulaştığı gibi bize aktarmışlardır. Bu işe verdikleri önem, ifadelere sığmayacak derecede büyüktür. Onların bu konudaki durumlarına vakıf olan, onların hallerinden, doğruluk ve güvenilirlik derecesinden haberdar olan biri için onların naklettikleri haberler kesin bilgi ifade eder.
Peygamber (S.A.V.)'in Fırka-i Naciye ile ilgili soruya verdiği şu cevap söylediğimiz hususu daha da aydınlatmaktadır. Şöyle buyuruyor Peygamber (S.A.V.): "Fırka-i Naciye benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu [yolda bulunanlar]dır. [526] Buna göre Peygamber (S.A.V.) ve ashabının üzerinde bulunduğu durumun bilinmesi gerekmekedir ki bunun da nakil ve rivayetten başka bir yolu yoktur. Dolayısıyla nakil ve rivayete müracaat etmek gerekir. Nitekim Buharfnin aktardığı bir hadiste Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır:
"İşinde ehil olan kişiyle tartışmayınız."
Dolayısıyla ümmete kılavuzluk yapmış fakihlerin mezheplerini öğrenme konusunda fikıhçılara, lügat konusunda lügat ehline ve nahiv konusunda nahivcilere müracaat edildiği gibi Allah Rasûlü ve ashabının üzerinde bulunduğu yol konusunda da nakil ve rivayet ehline müracaat edilmelidir. Zira bu işe ihtimam gösteren, bunu koruyup araştırmakla ve nakletmekle iştigal edenler onlardır. Onlar olmasaydı, Peygamber (S.A.V.)'in ilmi kaybolur ve hiçkimse onun sünnetine ve üzerinde bulunduğu yola muttali olamazdı.
Şayet "insanlann elindeki rivayetler çoktur ve bunlar insanlara kanşık geliyor" denilse
Biz deriz ki: Bunlar sadece konuyu bilmeyen cahillere karışık gelebilir. Konuyu bilen alimlere gelince onlar, sarraflann gümüş ve altın paralan inceleyerek sahtesini ayıklayıp sağlamını aldıkları gibi hadisleri inceleyip tetkik ederler. Ravilerin arasına hadiste yanılmakla bilinen biri girecek olsa bu, hadis otoritelerine ve ileri düzeydeki alimlere gizli kalmaz. Hatta alimler isnat ve metinde hataya düşüp yanılan ravilerin hatalarını tek tek saymışlardır. Bunun da ötesinde muhaddisler, hangi ravinin kaç hadiste yanılgıya düştüğünü, kaç harfte tahrifte bulunduğu ve neleri tashif ettiğini dahi kaydetmişlerdir."
Sem'ânî şöyle devam eder: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun! düşün, acaba bütün ömrünü Peygamberin eserlerini talep etmek için doğuyu ve batıyı, karayı ve denizi dolaşarak geçiren tek bir hadis uğruna fersahlarca yol kateden, Peygamberden aktardığı bir hadis uğruna gerektiğinde babasını ve en yakını olan kimseleri ithamlı gören, Allah uğruna ve Allah'ın dini uğruna duyduğu hamiyyetten ötürü hiçbir söz ve hitapta yanlı davranmayan sonra muhaddislerin isim, neseb, ömür ve yaşa-diklan çağ hakkında, onların şemail ve haberleri konusunda kitaplar telif edip, Allah ve Rasûlü'ne olan sevginin İslam'a ve sünnete karşı duyduklan hassasiyetin eseri olarak İyiyi kötüden, sahihi sakimden ayırtederek; sonra Peygamberin bütün eserleriyle amel eden hatta ibadet kapsamına girmeyen yeme, İçme, uyuma, uyanma, kalkma, oturma, bir yere girme ve çıkma gibi attığı adımlara ve geçirdiği lahzalara kadar bütün siyretini ve sünnetini yaşayıp insanları buna çağıran ve teşvik eden, bunları yaşamaya davet eden ve bütün imkanlanyla, hatta malını ve canını verme pahasına bütün insanlara bunu sevdirmeye gayret eden bîri, ömrünü heva ve hevesi uğruna arzu ve istekleri doğrultusunda geçiren biri gibi olur mu?"
İbni Kayyim'in Muhtasaru's-Savâiki'l-Mursele adlı eserinden (s. 610-612) naklen verdiğimiz Sem'ânî'ye ait açıklamalar burada son buldu.[527]

III. Sünnetin Üç Kısmı;Te'kîd Edici, Açıklayıcı Ve Müstakil Teşride Bulunan Sünnet

Ulema ve bu cümleden olarak İmam Şafiî er-Risâle'de İbni Kayyım et-Turuku'1-Hukmiyye adlı eserinde Sünneti üç kısma ayırır:
1-Kitabı tekid eden Sünnet
2-Kitabı açıklayan, yani mücmel hususlan tafsil, müşkülen" îzâh ya da mutlakı takyid veya âmmı tahsis eden Sünnet. Sünnetlerin geneli bu nitelikteki Sünnetlerdir. Bu nedenle Sünnet, Kitabın açıklayıcısı olarak nitelendirilmiştir.
3-Müstakil teşride bulunan Sünnet. Bu kısım Sünnet, Kitabın hakkında muvafık ya da muhalif bir beyanda bulunmadığı hususlardan oluşur.
Bazılarına göre Sünnetin Kur'an'ı nesheden dördüncü bir kısmı daha bulunmaktadır. Ancak bu görüş kabule şayan değildir. Zira bu durumdaki Sünnet, Kur'an'ı açıklayan ikinci kategorinin kapsamından ayrı düşünülemez. Allah en iyisini bilir.[528]
Bunlardan birinci kısma dair herhangi bir şey söyleme gereği duymuyoruz.
ikinci kısma gelince bunu açıklayan bazı örnekler sunmak istiyoruz.
Üçüncü kısım da isbat ve tahkike muhtaçtır. Zira bu kısımda bazıları aykırı görüş serdetmişlerdir.[529]

A. Kur'an'ı Açıklayan Sünnet Örnekleri

Hafız İbni Abdilber, Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihi adlı e-serinde kendi senediyle büyük sahabî İmrân b. Husayn (r.a.)'dan şunu nakleder:
Adamın biri gelip İmrân'a bir şey hakkında soru sorar. O da hadisle cevap verince adam: "Sadece Allah'ın Kitabından bahsedin, onun dışındaki şeylerden bahsetmeyin." dedi. Bunun üzerine İmrân b. Husayn (r.a.) şöyle der: "Sen aptal birisin. Allah'ın Kitabında Öğle namazının dört rekatlı ve kıraatin gizli olduğunu görebiliyor musun? İmrân, devamla diğer namazları ve zekat gibi konulan sayıp bütün bunların Kitapta açıklanmış olarak mevcut olup olmadığını sorduktan sonra şöyle der: Muhakkak ki Allah'ın Kitabı bunları müphem olarak zikretmiş, Sünnet de onlan tefeir etmiştir.[530]
Hatîb el-Bağdadî, el-Kifâyefi İlmi'r-Riuâye adlı eserinde bu rivayeti daha geniş bir çerçeveyle aktarmaktadır. Hatîb'in aktardığı varyanta göre İmrân b. Husayn, arkadaşlarıyla birlikte oturduğu bir sırada adamın "bize sadece Kur'an'dan bahsedin." dedi. Bunun üzerine imrân, adama: "Yaklaş" dedi ve şöyle devam etti: "Farzedelim ki seni ve arkadaşlarını Kur'an'la başbaşa bıraktık. Öğle ve ikindi namazlarının dört, akşamın üç rekat olduğunu ve kıraatin ilk iki rekatta bulunduğunu Kur'an'da görebilir misiniz? Seni ve arkadaşlarını Kur'an'la başbaşa bıraktığımızı farzedelim. Beytullahın yedi şavt tavaf edileceğini, Safa ve Merve'nin tavafıyla ilgili hususları Kur'an'da görebilir misiniz? İmrân bunun akabinde şöyle seslenir: Ey kavmim [ilmi] bizden alınız. Allah'a yemin ederim ki bunu yapmadığınız taktirde dalâlete düşersiniz."
Hatîb, daha sonra başka bir kanaldan şu rivayette bulunur: Adamın biri İmrân b. Husayn'a "Kur'an'ı bırakıp bize aktardığınız hadisler de neyin nesi?" diye sordu. İmrân cevaben şöyle der: "Sen ve arkadaşlann şayet sadece Kur'an'la yetinmiş olsaydınız acaba öğle namazının şu kadar, ikindinin de bu kadar olup falanca vakitte kılınacağını, keza akşam namazını, Arefede vakfeyi ve şeytan taşlamanın nasıl olduğunu ve elin - elini bileğine, dirseğe ve omuza götürerek- surdan mı, yoksa burdan mı ya da şuradan mı kesileceğini nereden bilecektiniz. Size naklettiğimiz müddetçe hadislerimize tabi olun. Aksi taktirde saparsınız."
Beyhakî kendi senediyle Eyyûb es-Sahtiyânî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir. Kendisine Sünnetten bahsettiğinizde "bunları bırak, bize Kur'andan bahset -başka bir rivayete göre bize Kur'andan cevap ver- diyen biri, bilmiş olun ki sapkındır." Evzâî der ki: bunun sebebi şudur; Kitap, Sünnete hakim olmadığı halde, Sünnet Kitaba hakimdir.
Beyhakî yine Eyyûb es-Sahtiyânî'den şöyle dediğini nakleder: Adamın, biri -tabiin büyüklerinden Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr'e "bize sadece Kur'andan bahsedin." dedi. Bunun üzerine Mutarrif şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki biz, Kur'an yerine geçecek başka bir şey istiyor değiliz. Ancak Kur'an'ı bizden daha iyi bilen birini arıyoruz.[531]
Ebu Amr b. Abdilber, buna benzer rivayetleri aktardıktan sonra şunu kaydeder:
Evzâî der ki: "Kitap, Sünnetin ona duyduğu ihtiyaçtan daha fazla kendinin açıklanması Sünnete muhtaçtır." Ebu Amr, Evzâî'nin bu sözlerle Sünnetin Kitaba hakim olduğunu yani Kitabı tafsil edip açıkladığını kasdettiğini söyler.
İsâ b. Yunus Evzâî'den, o da Mekhûl'dan şöyle dediğini nakleder: "Kur'an, Sünnetin ona duyduğu ihtiyaçtan daha fazla o Sünnete muhtaçtır."
Yine Evzâî'nin naklettiğine göre Yahya b. Ebi Kesîr şöyle demiştir: Sünnet Kitaba hakimdir. Ama Kitap, Sünnete hakim değildir." İbni Abdilber'in ifadeleri burada son bulmaktadır.[532]

Sünnetin Kitaba nisbetle konumu parçanın bütüne nisbetle konumu gibidir. Cenab-ı Hakk, Yüce Kitabını koruyacağını vadetmiştir: "Zikri kesinlikle biz İndirdik, elbette onu yine biz koruyacağız. [533]Şüphesiz Sünnet'in korunması da Kitab'ın korunması kapsamına girer. Dolayısıyla Sünnet de Cenab-ı Hakk'ın korumasıyla muhafaza altına alınmıştır.[534]

B. Müstakil TeşrİIde Bulunan Sünnet

Alimler, Sünnetin te'kid edici ve açılayıcı kısımlarının varlığı konusunda ittifak ettikleri gibi -muhalefetine itibar edilmeyen bazıları hariç- bütün selef ve halef alimleri müstakil teşride bulunan Sünnetin varlığı ve bağlayıcılığı konusunda da ittifak etmişlerdir. Bu konuda açık ve bağlayıcı pek çok delil bulunmaktadır.[535]

Deliller:

1. Afi ah Rasûlünün İlahî Vahyin Tebliğinde Hatadan Masum Oluşu

Peygamber (S.A.V.)'in eliyle gerçekleşen mucizeler bu masumiyetin delilidir. Onun tebliğ ettiği hususlardan biri de Sünnette yer alan fakat Kuran'da açıklanmayan hususlardır. Dolayısıyla Sünnette belirtilen bu hususlar eğer yanlış olsaydı Allah (c.c) tarafından düzeltilirdi, dolayısıyla böylesi bir sünnetle amel etmemiz vaciptir.[536]

2. Sünnetin Hüccet Oluşuna Delâlet Eden Ayetler

Bu ayetlerin bir kısmı "Kur'an'a göre Sünnetin delil oluşu" başlığı altında geçmişti. Buna göre mezkur ayetler, ister tekid edici olsun, ister açıklayıcı olsun, ister müstakil teşride bulunan olsun Sünnetin hüccet olduğunu kanıtlamaktadır. Bu ayetler, genel ifadeleriyle Sünnetin her üç kısmınada şamildir.[537]

3. Sünnetin Müstakil Teşri Kaynağı Olduğuna Delâlet Eden Bazı Özel Ayetler

Bu cümleden olarak şu ayetleri zikredebiliriz.
"Peygamber onlara güzel şeyleri helal ve çirkin şeyleri haram kılar.[538]
"Hayır, Rabbin'e andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık konusunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabulle-ninceye kadar iman etmiş olmazlar. [539]Bu ayet-İ kerime, ortaya çıkan bütün anlaşmazlıklar konusunda Peygamber (S.A.V.)'in hakem kılınması gerektiğine delâlet etmektedir. Zira ayette geçen "mâ" lafzı usûl-i fıkıhta belirtildiği gibi umum ifade eden lafızlardandır. Ortaya çıkan bazı anlaşmazlıkların hükmü ne Kur'an'da ne de açıklayıcı Sünnette bulunmakta, sadece bunlann dışındaki Sünnette yer almaktadır. Binaenaleyh ayet-i kerimedeki emri gerçekleştirmek için mezkur Sünnetteki hükümle amel etmek gerekmektedir. Bu durumda ayetle amel etmek, Sünnetin bu kısmıyla amel etmeye bağlıdır. Sonuç olarak Sünnetin bu kısmı teşride müstakil olmaktadır.
Müstakil teşri kaynağı olan Sünnetin varlığının bir delili de daha önce vahy-i gayri metlûvvün varlığını isbat sadedinde zikrettiğimiz bazı ayetlerdir. Bunlar Kur'an dışında şen hükümlerin varlığına delâlet eden ayetlerdir.[540]

4. Sünnetin Müstakil Olarak Hüccet Olduğuna Delâlet Eden Genel Hadisler

Mesela daha önce zikrettiğimiz "Benim Sünnetime ve raşid halifelerin sünnetine sarılınız..." hadisini buna örnek verebiliriz. Bu hadisler, arzettikleri çokluk itibariyle Sünnetteki bu bağlayıcılığın, Sünnetin bütün kısımlarına şamil, genel bir bağlayıcılık olduğunu kesin olarak ifade etmektedir.[541]

5. Sünnetle Ameli Terkedip Kur'an la Yetinmekten Sakındıran ve Sünnetin Müstakil Hüccet Olduğuna Delâlet Eden Husûsi Hadisler

Ebu Davud, Tirmizî, İbni Mace ve Darimî, Mikdad b. Ma'dîkeribe (r.a.)'nin Allah Rasûlü'nden şu sözleri naklettiğini rivayet ederler. Ebu Davud haricindeki diğer imamlar, hadisi şu lafızlarla aktarmaktadır: "Dikkat edin, koltuğuna (erîfce)[542] yaslanmış olduğu halde benden kendisine bir hadis ulaştığında bazı adamların şöyle diyecekleri gün yakındır: 'Sizinle aramızda hükmü verecek olan Allah'ın Kitabı'dır. Onda helal olarak bulduğumuzu helal sayar, haram olarak bulduğumuz şeyleri de haram sayarız.' Muhakkak ki, Allah Rasûlü'nün bir şeyi haram kılması1 Allahın haram kılması gibidir. [543]
Mikdâd b. Ma'dîkerib (r.a.) kanalıyla Allah Rasûlünden aktarılan hadisin Ebu Davuda ait varyantı ise şöyledir:
Dikkat edin, muhakkak ki, bana Kitap ve onunla birlikte bir benzeri daha verildi. Dikkat edin, koltuklanna yaslanan ve karnı tok olan bazı adamların şöyle diyeceği gün yakındır: "Şu Kur'ana sarılın. Onda bulduğunuz helalleri helal, haramları da haram olarak kabul ediniz." Dikat edin, ne evcil merkepler, ne köpek dişli canavarlar ne pençeli kuşlar ve ne de sahibinin istiğnası haricindeki buluntular[544] size helaldir. Her kim bir topluluğa misafir olursa o topluluğun onu ağırlaması gerekir. Şayet onu ağırlamazlarsa o kimse, ihtiyacı kadar onların mallarından alarak onları cezalandırabilir. [545]
Yine Ebu Davud, Tirmizî ve ibni Mâce Sürtenlerinde[546] Allah Rasûlünün şöyle dediğini rivayet ederler (Lafızlar Ebu Davud'a aittir): Ebu Râfi' Allah Rasûlünün şöyle dediğini nakleder:
"Sizden, hiçbirini koltuğuna yaslanmış olduğu halde kendisine emir veya nehiylerimizden bir şey geldiğinde 'Biz Allanın Kitabında bulduğumuza tabi oluyoruz başkasını bilmeyiz' derken görmeyeyim.[547]
Hattâbî der ki: "Koltuklarına yaslanan ve karnı tok olan bazı adamlann şu Kur'an'a sarılın, diyeceği gün pek yakındır..." hadisi, Kur'an'da yer almayan konulan açıklayan Sünnetleri reddetmekten sakmdirmaktadır. Nitekim Haricîler ve Rafîzîler, Kur'an'm zahirine yapışıp onun beyanını ihtiva eden sünnetleri terkettiklerinden şaşkınlığa düşüp haktan sapmışlardır. [548]
"Dikkat edin, bana Kitab ve onunla birlikte bir benzeri daha verildi." hadisinden anlaşıldığı üzere delil olma ve derece bakımından Kitab ve Sünnet eşdeğerdir. Kur'an'ın Sünnete göre bazı meziyet ve özelliklere sahip olması bu gerçeği değiştirmez.
Bu hadisden ve hadisin akabinde yer alan Kur'an'da zikri geçmeyen hususlan terkedenleri tenkid eden ve daha sonra buna örnek olmak üzere zikredilen "dikkat edin, ehU merkepler size helal değildir" ifadelerinden öyle anlaşılıyor ki, Peygamber (S.A.V.) bu hükümlerin müçtehidin istinbat alanına girecek şekilde Kur'an'da açıkça zikredilmediğine işaret etmektedir. Aksi takdirde bu hükümlerin öncesinde sonradan söyleyeceklerine dikkat o denli önemli bir girişte bulunmazdı.
Nitekim İbni Kayyım (rahimehullâh), İ'lâmu'l-Muvakkim adlı eserinde sadece Sünnetle sabit olan hükümler konusunda uzun açıklamalarda bulunmuş[549] ve şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Kur'an'da yer almayıp Sünnetle belirlenen hükümler Kur'an'dan fazla olmasa da ondan az da değildir. [550]
Allame Şevkânî, İrşâdu'i-Fuhûl adlı eserinde şunları kaydetmektedir: "Bilmiş ol ki, sözüne itimâd edilen alimlerin tamamı Sünnet-i Mutahhara'nın müstakil teşride bulunabileceği, eşyanın helal veya haram kılınmasında Kur'an gibi [bağlayıcı] olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber (S.A.V.)'in "Dikkat edin, bana Kur'an ve onunla birlikte bir benzeri daha verildi." dediği sabittir. Yani bana Kur'an ve onda yer almayan konulan içeren ve onun bir benzeri olan Sünnet verildir. Yabanî merkep etinin, köpek dişli yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların haram kılınması gibi saymakla bitiremeyeceğimiz pek çok konuyu buna Örnek olarak zikredebiliriz.
Evzâî der ki: Kitap, Sünnetin ona duyduğu ihtiyaçtan daha fazla kendisi Sünnete muhtaçtır. İbni Abdilber de Sünnetin Kitaba hakim olduğunu ve kastolunan manayı açıkladığını belirtir. Yahya b. Ebi Kesîr de şöyle der: Sünnet, Kitaba hakimdir.
Hasılı, Sünnetin hüccet olduğu ve müstakil hüküm teşrîinde bulunabileceği dinin zarurî esaslarından bir esastır. Dinden nasibi olmayanlar hariç hiç kimse bunun aksini ileri süremez. [551]

6. Peygamber (S.A.V.)'e Yalan İsnadım Nehyeden ve Bu FÜİİ Azapla Tehdit Eden Rivayetler

Meselâ "Her kim bilerek bana yalan isnad ederse cehennemde yerini hazırlasın"[552]hadisi gibi. Ulema bu hadisin hem lafız hem mana bakımından mütevatir olduğunu belirtmiştir.
Bir başka hadisde Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır: "Bana yalan isnad etmek, başka birine yalan isnad etmek gibi değildir. Her kim bilerek bana yalan isnad ederse Cehennemde yerini hazırlasın." Bu hadis-i şerifi Buharı ve Müslim Sahihlerinin mukaddimelerinde nakletmişlerdir.
Bundan hareketle diyebiliriz ki şayet Sünnetin şer'î hükümlere kaynaklık etme gibi bir fonksiyonu olmasaydı, Peygambere yalan isnad edenler bu denli şiddetli tehdit edilmez ve ona isnad edilen yalanlar da herhangi birine isnad edilen yalanlardan farklılık arzetmezdi.[553]

7. Ümmetin Bu Tür Sünnetlerle Amelin Gerekliliği ve Sünnetin Bu Kısmının Bağlayıcılığı Konusunda İttifakı

Bütün müslümanlar, sadece bu tür sünnetlere dayanan ve bu kısmından başka bir dayanağı bulunmayan bazı fer'î meseleler konusunda ittifak halindedir. Ahkamın bu tür Sünnetlerden alınması konusunda fikirbirliği halinde olmaları bu tür sünnetin hüccet değeri konusunda da fikirbirliği halinde olduklarını gösterir.
Örnek olarak -anne veya baba tarafından- ninenin varis olacağı ve mirasın altıda birini alacağı şeklindeki hükmü zikredebiliriz. Bu hüküm, bütün ümmetin, hakkında icma ettiği bir hükümdür. Bu hükmün yegane dayanağı Müstakil Sünnettir. Bu Kur'arTda herhangi bir şekilde zikredilmiş değildir.[554]
Şuf a hakkının meşru' oluşu[555] musâkât akdi[556] bir kadını halasıyla birlikte nikahlamanın haram oluşu[557] bu meyanda zik-redilebilecek diğer örneklerdir. İbni Abdilber'in kaydettiğine göre evcil merkep etinin haram oluşu da son dönem alimleri (muteehhirûn) arasında icma ile sabittir.[558]
Mestler üzerine meshermek, ay ve güneşin tutulması halinde kılman namazlar, yağmur namazı, mudârebe/kırâd akdi ve buluntu eşyanın hükmü gibi pek çok konu buna ilave edilebilir.
Kaldı ki bu tür Sünnetin hüccet olduğu konusundaki icmaı açıklamak için bu Sünnete dayanan fer'î hükümler hakkındaki icmaı isbat etmek zorunlu değildir. Aksine, istisnasız bütün müslüman imamlann herhangi bir fer'î hükmün isbaünda bu kabilden bir hadisle istidlalde bulunmaları yeterlidir. İmamlann mezheplerini ve eserlerini inceleyen herkes bunu açıkça görebilir. Bu durum, bütün imamların sözkonusu hadislerin hüccet olduğu konusunda fikirbirliği halinde olduğunu gösterir. Amel edilen hadis özelinin {tür değil) farklı oluşu sonucu değiştirmez. [Zira tür itibariyle bunlar aynıdır. [559]
Abdulfettah Ebu Gudde der ki: Alimlerin formüle ettiği "haber-i vahid Kitaba ya da Mütevatir Sünnete aykırı düşerse ve ikisini te'lif etme imkanı yoksa haber vahid reddedilir." şeklindeki kural, Sünnetin teşrîdeki bağımsızlığıyla çelişmek. Zira bu özellikteki haber-i vahidin Sünnetle hiçbir alakası yoktur. Bu, bilerek ya da sehiv eseri Peygamber'e isnad edilmiş bir uydurmadır. [560]
İbni Kayyim şunlan kaydeder: Allah ve Rasûlü şehâdet eder ki Allah'ın Kitabına kat'î derecede aykırı olan tek bir Sünnet dahi yoktur. Zira Allah Rasûlü, Kitabın açıklayıcısı ve Kitabın kendisine nazil olduğu kişidir. O, Kitapla yönlendirilmiş ve Kitaba uymakla yükümlü tutulmuştur. O, İnsanlar arasında Kitabın te'vîl ve muradını en İyi bilen kimsedir. [561]

8. Allah Rasûlü (S.A.V.)'nün Kur an hakkında Söylediği "O Allah'ın Kelamıdır" Sözü

Bu sözle, Kur'an'ın Allah kelamı olduğu kesinlik kazanmaktadır. Yine bu nebevî açıklamayla Kur'an'a iman etmenin gerekliliği subût bulmaktadır. Bu gereklilik, Sünnetle varlık kazanan bir hükümdür. Dolayısıyla bu nebevî söz müstakil olarak teşrîde bulunan bir Sünnet olmaktadır. Bu konu, vahy-i gayri metlûv bölümünde detaylı.bir şekilde geçmişti.[562]

SONUÇ

I. TARİHTE SÜNNETİN HÜCCET DEĞERİNE DİL UZATANLAR

Daha önce de belirtildiği gibi Sünneti terkedip sadece Kur'anla yetinmek mümkün değildir. Keza İslam'ın öğretilerine bağlılık iddiasıyla Sünnetin delil oluşunu inkar etmeyi bağdaştırmak da mümkün değildir.
Ancak bazı insanlar, meseleleri kavrayamamakta, hatta be-dîhî konulan bile İdrak edememektedirler. Sünnet-i Nebeviye konusunda da durum bundan farklı değildir.
Nitekim sahabe (radiyallâhu anhum) döneminde de Sünnetin teşrîî değerini takdir edemeyenler olmuştur.
Hasan [el-Basrî] der ki: İmrân b. Husayn, Peygamber (S.A.V.)'in Sünnetinden bahsettiği bir sırada adamın biri "Ey Ebu Nuceyd! bize Kur'an'dan bahset" dedi. İmrân cevaben şöyle dedi: "Sen ve arkadaşların Kur'an'ı okuyor musunuz? Bana namazdan ve namazın içindeki hususlardan ve namazın hükümlerinden bahseder misin? Yine bana altın, deve, sığır ve diğer mallann zekatından bahsedebilir misin? Ancak ben bunlara -Sünnette- şahit oldum fakat sen kaybettin." İmrân sonra şöyle dedi: "Allah Rasûlü (S.A.V.) bize zekatta şunlan farz kıldı." Bunun üzerine adam şöyle dedi: "Beni ihya ettin, Allah da seni ihya etsin." Hasan der ki: "O adam, müslümanların fakih-lerinden biri olarak vefat etti.[563]
Öyle anlaşılıyor ki bir benzer problemi de Umeyye b. Halid yaşamıştır. O, bütün meselelerin çözümünü sadece Kur'an'da bulmaya çalışıyordu. Abdullah b. Ömer'e şöyle der: Biz ikamette ve korku halinde kılınacak namazlann Kur'an'da yer aldığını görüyoruz ancak, yolculuk halinde kılınan namazı Kur'an'da göremiyoruz? Abdullah cevaben şöyle der: Ey kardeşimin oğlu, Allah Hz. Muhammed (S.A.V.)'i hiçbir şey bitmediğimiz bir anda bize gönderdi. Biz sadece Allah Rasûlünün yaptığı şeyleri yapıyoruz.[564]
(Rivayetlerden) anlaşıldığına göre zamanın ilerlemesiyle Problemlerini sadece Kur'an ışığında çözmek isteyenlerin sayısı da artmıştır. Hatta Eyyûb es-Sahtiyânî (68-131) şöyle demiştir: Kendisine Sünnetten bahsettiğinizde "bırak bunları, bize Kur'an'dan bahset" diyen biri bilmiş olun ki haktan sapan ve saptıran bir kimsedir. [565]
Öyle anlaşılıyor ki, zikrettiğimiz bu kimseler, herhangi bir fırkayı ya da kollektjf bir yönelişi temsil ediyor değillerdi. Aksine bunların (sinirli) ferdî tutumlar olduğu anlaşılmaktadır. Ve muhtemelen bu kimselerin sayısı zamanla daha da artmıştır.
Dr. Mustafa el-A'zamî Dirâsâtun fi'J-Hadisi'n-Nebevî ve Tarihi Teduinihi adlı değerli eserinde şöyle der:
"Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var. O da .sözkonusu akımın bütün İslam ülkelerinde yaygın olmayıp genelde Irak yöresinde mevcut olmasıdır. Zira İbni Hibbân'ın da belirttiği gibi İmrân b. Husayn Irak'ta bulunuyordu. [566]Keza Eyyûb es-Sahtiyânî de Basra'da ikamet ediyordu. [567]
Öyle "anlaşılıyor ki Şafiî'nin zikrettiği Sünnetin hücciyyetini inkar edenlerde genelde Basralı kimselerdir. [568]
Bu tarihî veriİer ışığında şunu söylemek mümkündür: Tarihte Sünnetin hüccet değerini inkar akımı genelde Irak'a özgü bir olaydır.
Sahabe döneminde bazı şahısların Sünnetin hüccet değerini takdir edemediklerini gördük. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu olaylar ferdî olarak kalmış daha sonra yaygınlaşmıştır.
Neticede hicri ikinci asnn sonlarına doğru İmam Şafiî'nin el-Umm'da belirttiği gibi[569] Sünneti teşrî kaynağı olarak kabul etmeyen küçük bir fırka zuhur etmiştir. Şafiî bu fırkayla ilgili değerlendirmeyi "Bütün haberleri reddeden fırkanın görüşlerinin nakli" başlığı altında verir. Şafiî'nin belirttiğine göre[570] mütevatir dışındaki hadisleri reddeden bir fırka daha bulunmaktadır. Şafiî bunlarla İlgili değerlendirmeyi de "Haber-İ hassayı reddedenlerin görüşlerinin nakli"[571] başlığıyla verir. Bu sonuncu görüş Mutezileden Nazzâm'a nisbet edilmiştir.
Sözün özü şudur: Geçmişten günümüze İslam Ümmeti, Sünne-i Nebevîyenin teşrî kaynağı olup bütün müslümanlar için bağlayıcı olduğu konusunda fikirbirliği halindedir. Tarihte bazı şahıs veye fırkalar Sünnet hakkında olumsuz bir tavır takınmışlardır. Ancak bu durum, hicrî ikinci asnn sonlarına doğru veya genel itibariyle hicrî üçüncü asrın sonunda nihayet bulmuş ve geriye hiçbir eser kalmamıştır. Fakat bu fitne, birazdan görüleceği üzre geçen yüzyılda batılı sömürgecilerin etkisiyle bir kez daha baş kaldırmıştır.[572]

II. Oryantalistlerin Sünnetin Hüccet Değerine Dil Uzatması Ve Modern Dönemde Bunu İlk Yapanların Oryantalistler Oluşu

Şüphesiz hadis kaynakları Sünnetin en güvenilir koruyucularıdır. Nebevi Sünnet, İslamî teşriin ikinci kaynağı olmanın yanısıra akide, hukuk ve medeniyet gibi bütün İslamî konularda özellikle de bu konuların ilk dönemde arzettikleri durumun tetkikinde başvurulan temel referansdır.
İşte nebevî hadisleri araştırmanın önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Zira hadislerin etkisi, İslam Medeniyeti kurumlarından herhangi biriyle sınırlı değildir. Aksine bu etki genel olup İslam Medeniyetinin esaslarını kapsamaktadır.
Nitekim oryantalistler, uzun bir süre edebiyat, tarih vb. alanlarda araştırmalar yaptılar. Ancak onların hadislere yönelmesi son dönemlere denk gelmektedir. Bu konuda kayda değer ilk ve son denebilecek çalışma ünlü oryantalist Goldziher'in gerçekleştirdiği çalışmadır. Goldâher, çalışmasını 1890'da "İslamî Araştırmalar" adı altında Almanca olarak yayımladı. Yazıldığı günden bu yana Goldziher'in kitabı oryantalist çevrede araştırmacıların hidayet kaynağı, daha doğru bir ifadeyle dalâlet kaynağı olmuş ve Kutsal İncil gibi algılanmıştır.
Kitabın yayımlanmasından yaklaşık altmış yıl sonra Prof. Schacht on yılı aşkın bir süreyle fıkhî hadislerin kaynağıyla ilgili uzun uzadıya bazı araştırmalar yaptı. Araştırmalarının sonuçlarını ünlü The Origins Of Muhammedan Jurisprudence adlı eserinde yayımladı. Schacht'ın vardığı sonuç özetle şuydu: Hadisler arasında özellikle de fıkhî hadisler arasında tek bir sahih hadis yoktur. Bu andan itibaren Schacht'ın kitabı oryantalist dünyada ikinci İncil mesabesine çıktı ve selefi olan Goldziher'i geride bıraktı. Zira Schacht, Goldziher'in sıhhatla ilgili şüpheci tutumunu hadislerin kesinlikle sahih olmadığı şeklindeki bakışıyla değiştirmişti.
Scahct'ın kitabı, İslam Medeniyeti araştırmacılan üzerinde derin etkiler bıraktı. Hatta Prof.Gibb, kitapla ilgili şu öngörüde bulunmaktadır: "Bu kitap, gelecekte İslam Medeniyeti ve İslam Hukuku alanında yapılacak bütün araştırmalara en azından batıdaki çalışmalara esas teşkil edecektir."
Yüzyılın dörtte üçlük bölümünde hadisi, konu edinen birkaç makale ve bazı kitapları istisna ederse bu iki kitap dışında oryantalistlerce Sünnete ilişkin başka bir eser yayımlanmamıştır.
Burada İngilizce olarak yazılmış tek bir kitaptan, yani Alfred Guillume'un The Traditions Of İslam adıyla yayımlanmış kitabından da bahsedilebilir. Yazar, bu kitabında tamamen Goldziher'in açıklamalarına dayanmaktadır. Kitap herhangi bir orjinallik taşımadığı için ilmî değere haiz değildir.
Batılı bütün araştırmacılar, Schacht'ın kitabını sevinç duy-gulanyla övmüş ve gereğinden fazla önemsemişlerdir. Ancak övgüler, Schacht'ın izlediği metodun ince bir analizine ve onun vardığı sonuçlann doğruluk ve geçerlilik derecesini öğrenmek için onlann orijinal kaynaklarla karşılaştırılmasına dayanan övgüler değildir.[573]

III. Modern Dönemde Oryantalistlerin Takipçilerinin Sünnetin Hüccet Değerine Dil Uzatması

Dr. Mustafa el-A'zamî "Dirasat fi'l-Hadisi'n-Nebevî" adlı kitabında şunları kaydediyor[574]
"Tarih, hicri ikinci asırdan sonra İslam'a mensup hiçbir fert veya topluluğun Nebevî Sünneti terketmeyi savunduğunu kaydetmiş değildir. Hicrî ikinci asırda bunu savunanlara gelince, onlar varlıklarını sürdüremeyip tarihte kalmışlardır. Yaklaşık on bir asır boyunca durum bu şekilde devam etmiştir. Ancak daha sonra zaman değişmiş, müslümanlann devleti ve hakimiyeti gitmiş, sömürge ve köleleştirme dönemi gelip çatmıştır. Sömürgeciler İslam'ın dinamiklerini ortadan kaldırmak için habis fikirlerini yaymaya başlamıştır.
İşte bu sırada Irak bölgesinde Sünneti terketmeye çağıran bazı kimseler zuhur etmiştir. [575]

A. Mısır

Mısır'a gelince, şayet Ebu Reyye'nin anlattıkları ve çıkar-samalan doğru ise ki kendisi aslında güvenilir biri değildir-"Sünnet'i terk" fitnesi Muhammed Abduh dönemine dayanmaktadır.
Şöyle der Ebu Reyye: "Üstad Muhammed Abduh der ki: Çağımızda müslümanlahn Kur'an'dan başka bir rehberi yoktur. Gerçek İslam, fitne olaylarının zuhurundan önce ilk kuşak müslümanlarının takip ettiği İslam'dır."
"Üstad (rh.a) şöyle der: Bu kitaplar -dipnotta belirtildiği üzere el-Ezher'de okutulan kitapları kastediyor ümmet içinde olduğu sürece ümmet ayağa kalkamaz. Ümmet, ilk asırdaki ruhla yani Kur'an'la ancak ayağa kalkabilir. Bunun dışındaki her şey ümmetle ilim ve amel araşma gerilmiş bir perdedir.[576]
Daha sonra Tevfik Sıdkî aynı yolu takip ederek el-Menâr dergisinde "İslam, Sadece Kur'an'dan İbarettir" başlığıyla iki makale yazdı. Bu makalede Sünnete ihtiyaç olmadığı iddiasını isbat için bazı ayetlerle istidlal etmeye çalıştı.
Reşîd Rıza Dr. Tevfik Sıdkî'nin makalesi üzerine yazdığı yorumda şöyle diyordu: "Geriye tartışmaya açık başka bir konu daha kalıyor. O da şudur: Acaba KavK Sünnetler denen hadisler -ilk dönemlerde herkesin ameline ve ittibaına mazhar olmamakla birlikte- din, şeriat ve genel din olarak kabul edilebilir mi? Bu soruya'evet dediğimizde Peygamber (S.A.V.)'in Kur'an dışında kerîdisinden duyulan şeylerin yazılmasını yasakladığı, sahabenin hadis yazmadığı, sahabeden alim simaların ve halifeler gibi önde gelen kimselerin hadise önem vermediği hatta bu işten yüzçevirdiklerine dair rivayetler büyük bir şüphe olarak önümüze çıkar. Nitekim bunları henüz konuyla ilgili bir şey yazmadığı bir dönemde Tevfik Sıdkîyle yaptığım bir müzakerede kendisine söylemiştim. [577]
Reşîd Rıza, Dr. Tevfik Sıdkî'nin yazdikiannı büyük oranda desteklemektedir. Zira o da nebevi hadisleri-mütevatir ve gayr-i mütevatir olarak ikiye ayırmaktadır. Namazın rekatları ve oruç gibi tevatürle bize aktanlan hadislerin kabul edilmesi gerektiğini savunuyor ve bunlara genel din {ed-Dinu'l-Âmm) diyordu. Bu nitelikte yani tevatürle bize aktanlmayan hadisleri de özel din (ed-Dinu'l'Hâss) olarak isimlendiriyor ve bunları kabul etmek zorunda olmadığımızı savunuyordu.
Reşîd Rıza, hadis yazımını yasaklayan rivayetleri verdikten sonra şöyle diyor: "İbni Abdilber ve benzerlerinin aktardığı Hz. Ebubekir'in yazdıklarını yakması, sahabe sahifelerinden tabuna bir şeyin ulaşmaması, tabunun yöneticilerin direktifi haricinde hadisi neşretmek üzere tedvin etmemesi gibi hususlar göstermektedir ki, sahabe sadece birşeyi ezberlemek için yazar, sonra da onu silerdi. Sahabeden büyük zatların hadis rivayetine rağbet etmediklerini hatta bu işten yüz çevirip bunu nehyettiklerini de göz önüne aldığımızda onların bütün hadisleri Kuran gibi 'genel din' yapmak istemedikleri ihtimali güçlenmektedir.[578]
Ancak Mustafa Sibâî (rahimehullâh)'nin de belirttiği gibi Reşid Rıza'nım ömrünün son dönemlerinde bu görüşlerinden vazgeçtiği anlaşılıyor. [579]
Daha sonra 1929'da Ahmed Emin Fecru'l-İslam adlı kitabını yayımladı. Nebevî Sünnetle İlgili yazdığı bölümde doğru ve yanlışları birbirine karıştırdı. Ölünceye kadar görüşleri üzerinde kaldı. [580] Esefle belirtmek gerekir ki, Ahmed Emin, ilim ehli olmayan hatta ilmî güvenilirliği şüpheli bir kimsedir.
Daha sonra h. 1353'te İsmail Ethem Sünnet'in tarihiyle ilgili bir risale yayımlar ve şunları ifade eder: "Sahiheynin hadisleri de dahil olmak üzere hiçbir hadisin aslı ve esası sabit değildir. Aksine bunların nisbeti şüphelidir. Geneli uydurma niteliklidir.[581]
Kitabına karşı büyük tepkiler gösterilince el-Feth dergisinde yayımladığı makalesinde söylediklerine bir çok edebiyatçı ve a-limin de katıldığını ve bu cümleden olarak Ahmed Emin'in kendisine bir mektup gönderdiğini söylüyordu. Ahmed Emin ise bu yazıyı tekzip etmedi. Hatta ba2i dergilerde çıkan yazılannda arkadaşının başına gelenlerden duyduğu acıyı dile getirip bunun fikir özgürlüğüne karşı bir savaş ve bilimsel araştırmalara karşı bir köstek olduğunu yazdı. [582]
Adı geçen bu şahıslardan sonra sancağı Ebu Reyye devraldı. Ebu Reyye, araştırmasının sonuçlarını "Advâun ale's-Sünneti'l-Muhammediyye" adlı kitabında yayımladı.
Gerçekte Ebu Reyye, yeni bir düşünce veya orijinal bir istidlal ortaya koymuş değildir. Aksine o; İsmail Ethem, Tevfik Sıdkî ve Reşîd Rıza'nın söylediklerini karıştırarak derlemiştir. O, Reşid Rıza'dan çok farklı bir sonuca varmamıştır. Bilakis ictihad davasını güttüğü halde Sünnet kelimesini açıklarken Reşid Rı-za'yı taklit etmiştir. Şöyle diyor Ebu Reyye: "O gün [Peygamber dönemini kastediyor] Sünnet denince sadece amelî sünnetler anlaşılıyordu. [583]
Aduâun ale's-Sünne adlı kitabında da görüldüğü gibi Ebu Riyye'ye göre amelî sünnet, amelî ve mütevatir olan sünnetlerdir: "Peygamberin mütevatir sünnetleri -kî bunlar amelî olan ve ilk dönem müslümanlannın üzerinde ittifak ettiği ve onlar tarafından bedahetle bilinen sünnetlerdir. HiçkÎmsenin İnkar edemeyeceği ya da tevil veya İçtİhadla reddetme yetkisine sahip olmadığı sünnetlerdir. Bildiğimiz farz namazların beş olduğu, sabah namazının iki, akşam namazının üç ve geri kalan diğer vakitlerin dört rekat olduğu, her rakaün kendi içinde kıyam, kıraat, rükû ve iki secdeye şamil olduğu gibi Peygamber (S.A.V.)'den günümüze kadar amel edilegelen ve bilinen hususları buna örnek

vermek mümkündür. İşte Peygamber (S.A.V.)'in Sünneti buna denir. Sünnetin hadisleri de kuşatacak şekilde kullanılması sonradan oluşmuş bir ıstılahtır. [584]
Ahad hadisler hakkında da şöyle diyor: "Herkes kendisine göre rivayet ve delâlet bakımından sahih olan âhâd haberlerle amel eder. Ancak bütün ümmetin, haberi kabul eden şahsı taklid ederek onun bütün ümmet için bağlayıcı genel bir teşri olduğu söylenemez.[585]

B. Hint Kıtası

Geçen yüzyılda İngilizler Hindistan'ı tamamıyla sömürge-leştirdiler. Müslümanlar -başarısızlıkla da sonuçlansa- ülkelerini sömürgecilerin elinden çıkarmak için İngilizlere karşı cihad ilan ettiler. Ancak İngilizler silahlı cihadın arzettiği tehlikeyi sezip u-lemadan silahlı cihadı İnkar eden bir grup oluşturdular. Bunu da cihad hadislerini inkar ederek gerçekleştirme yoluna gittiler.
Çerâğ Ali ve peygamberlik taslayan Gulâm Ahmed Kâdiyânî bu akımın öncü isimleri arasında yer aldı.
Öte yandan çöküş ve mağlubiyet psikolojisi Seyyid Ahmed Hân, Abdullah el-Cekrâlevî ve Ahmeduddîn el-Emretserrî gibi isimlerin çıkmasına neden oldu.
Son olarak Gulâm Ahmed Pervîz çıkıp[586] Ehh'i-Kur'an adında bir cemiyet kurdu. Bunun yanısıra aylık bir dergi çıkardı ve bu doğrultuda bazı kitaplar yayımladı.
Gulâm Ahmed Pervîz içtihad ve istiklâl davası güttüğü halde tamamıyla Tevfik Sıdkî'yi taklid edip. Hadislerin teşri' değerini tamamen inkar ediyordu. Sadece âhâd hadisleri reddetmekle kalmıyor; beş vakit namazı, namazların rekat ve şekilleri gibi tevatürle bize intikal eden sünnetleri de reddediyor ve şöyle diyordu: Kur'an bize sadece namaz kılmayı emretmektedir. Namazın eda şekline gelince bu devlet başkanına bırakılmış bir husustur. Devlet başkanı, zamana ve mekana göre istişarede bulunarak bunu belirler.
Bunlar daha önce Tevfik Sıdkî'nin "İslam Sadece Kur'an'dan İbarettir" isimli makalesinde ileri sürdüğü, ancak sonradan vazgeçtiği görüşlerin aynısıdır.[587]

C. Türkiye

İnkar boyutunun Türkiye ayağı ile ilgili olarak şunları söylemek mümkündür.[588]
Çağımızda Türkiye'de de bazı kimseler, bu akımın bayraktarlığını yapmışlardır. Bu kimseler iddialannda fikrî bağımsızlık görüntüsüne bürünseler de aslında oryantalistlerden ve onların yerli takipçilerinden özellikle de Aduâun ale's-Sünnetn-Muhammediye adlı kitabın müellifi Mısırlı yazar Ebu Reyye'den beslenmektedirler. Halbuki bu kitap yayımlandığı günden itibaren birçok muhakkik alim tarafından tenkid edilip çürütülmüştür. Mezkûr cereyanın bayraktarları ietihad ve bağımsız düşünme davası güttükleri halde, üstü kapalı bir tarzda bu kitabı referans alıp, harfiyen taklid etmişlerdir.
Bunların haricinde Türkiye'de başka bir gurubunda varlığından bahsedilebilir. Bunlar, mevcut konjonktür karşısında ruhen sarsıldıkları gibi Sünnetin hüccet değerini inkar edenler karşısında da psikolojik çöküntüye uğramış kimselerdir. Bunlar vücûtta meydana gelen şişikleri kabartan tabib gibi konjöktürü meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu grup Sünneti reddetmese de ona tamamıyla İtimadda etmemektedir. Sünnetin hüccet değerini inkar edenlerle ümmetin ittifakla benimsediği sünnet anlayışı arasında gidip gelmektedirler.
Esefle belirtmek gerekir ki, Türkiye'de durum budur. Bu ülke İslam dünyasında tüketilip dışlanan görüş ve eğilimlerin revaç bulduğu bir pazar haline gelmiştir. Sözkonusu fikirler İslam dünyasında çürütüldükten sonra Türkiye'de birileri çıkıp onları benimsiyor ve yaymaya çalışıyor. Bu da bir çoğunun yeniliğe ve muhalefete aşırı derecede düşkün olmasından kaynaklanmaktadır. "Muhalefet et, meşhur olursun." (hâlif tu'ref) cümlesinde ifade edilen duruma benziyor. Bu kişiler muhalif görüşleri gündeme getirmeselerdi gündemde olmaz ve tanınmazlardı.[589]

Sözün Özü

Hicrî ikinci yüzyılda az sayıda bazı kimseler, Sünnetin teşrîî değerini inkara kalkıştılar. Bu tutumun temelinde cehalet yatmaktaydı.
Bunun haricinde mütevatir dışındaki hadisleri de İnkar e-den başka bir güruh daha türedi. Ancak bunlar da ikinci yüzyıldan sonra inkıraza uğrayıp, ortadan kalktılar.
Çok sonraları -belki de baüh sömürgecilerin etkisiyle- bu akımlar tekrar ortaya çıktı. Bunlardan bir kısmı sadece cihad hadislerini inkar ederken, bazıları hadisleri tamamıyla (mütevatir, meşhur ve âhâd) hepsini inkar ettiler.
Herhalükarda modern akımların Sünneti inkarı hicrî ikinci yüzyıldaki inkardan farklı değildir. Modern inkarcıların seleflerine ilave ettiği bir argüman bulunmamaktadır. Meşhur deyişle ifade etmek gerekirse "bu gün, ne kadar da düne benziyor.[590]
Çalışmamıza tabiî bir neticeyle son vermek istiyoruz. O da şudur: Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir müslümanın Sünnetin hüccet değerini inkar etmesi mümkün değildir. Meğer cehalet ya da şüphecilerin telkinleri sonucu meseleleri karıştırarak aldatılmış olsun.
Bu konuyu Dr. Abduganî Abdulhahk, Hücciyyetu's-Sünne adlı kitabında güzel bir şekilde tasvir edip özetlemektedir. Allah kendisine rahmet etsin ve Ümmet-i Muhammed namına onu en güzel şekilde mükafatlandırsın. Onun açıklamalarını sözümüze misk-i hitâm kıimak istiyoruz.
Şöyle diyor Abdulganî Abdulhalık:
"Kendilerini ilim adamı olarak lanse edip Sünneti bizatihi inkar eden bazı kimseler bulunmaktadır. Ancak bunların durumunu inceleyip gerçek amaçjannı deşifre ettiğimizde üç tipten birine dahil olduklarını görürüz.
Bunların ilki, dinle alakası olmayan inançsız ve zındık kimsedir. Bu tipler, İslam'ı yıkmak ve müslümanlan yok etmek amacıyla İslam'ın esasları etrafında şüphe uyandırmak için küfrünü gizleyip müslüman olarak görünürler. Bunlar dine ve dinin esasını teşkil eden Kur'an'a açıkça saldıramadıkları için başka bir zaviyeden yani Sünnet cephesinden saldırıyorlar. Zira Sünnetin ortadan kalkmasıyla Kur'an anlaşılmaz hale gelir ve Kur'anî hükümler de işlevsiz kalır. Böylece Kur'an'ın varlığı, yokluğuna eşdeğer olur. Sonuçta Kur'anı, arzu ve isteklerine göre yorumlayıp tevil edebilecekleri bir oyuncak haline getirmeye çalışırlar. Onlar şu ayetlere bağlı görünmeye çalışarak Kur'an'ı anlayabileceklerini sanıyorlar.
"Biz Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.[591] "Biz Kitabı herşeyin açıklayıcısı olarak sana indirdik. [592] Bu ifadeler haktır fakat bunlarla batıl bir hedef amaçlanmaktadır. Kuran, şeriatın tamamını kapsar; şer'î bütün hüküm ve kanunlann esasıdır. Ancak bu husus, sözkonusu kimselerin hedeflediği batıl amacı yani Sünnetin hüccet değerini inkar etme sonucunu doğurmaz.
İkincisi, küfrünü açıkça ilan edip maskesini çıkaran kimsedir...
Üçüncüsü ise, hakka ve hakikate kavuşmayı uman inançlı, ancak aldatılmış kimsedir. Değişik temayüller aklını çelip onu farklı yönlere çeker. Dine bağlı, din konusunda duyarlı gibi görünen ve dini savunma kisvesine bürünen dinsizler ve zındıkların ileri gelenleri, keskin dilleriyle ve sahte dinî görüntüleriyle bozuk görüşlerini ve baül mezheplerini bu gibi zavallılara süslü gösterirler. Hüccet ve delil namına bir takım şeyler derleyip hakkı batılla kanştırırlar. Karşılarındakiler de onların dini koruduklarını zannederek iyi niyetlerinden ötürü söylenenleri alırlar. Bunların sahih ve güçlü görüşler olduğuna inanarak insanları buna davet ederler. Bunların içerdiği hata ve dalâletin, doğurduğu fitne ve fesadın farkında olmaksızın olanca gücüyle bunları savunur. Bundan dolayı "akıllı düşman, cahil dosttan daha İyidir." denilmiştir.
Şüphesiz bu gibi insanlann muhalefeti müçtehidlerin Sünnetin hüccet olduğu ve kendisiyle amel edilmesi gerektiği şeklindeki icmaına halel getirmez. Nitekim bu konu, dinin bedâhetle bilinen {malûmun mine'd-din bi'z-zarûre) meseleleri arasında yer almıştır. Daha önce de belirtildiği gibi dinin bedîhî meselelerinden pek çoğu da bu konuya dayanmaktadır.[593]
Başarı Allah'tandır.
H. 29 Zilka'del418[594]

BİBLİYOGRAFYA

A. Yazma Kaynaklar

EBİ ZUR'A Abdurrahman b. Amr ed-Dîmaşkî, Tarihu Ebi Zur'a, Mektebetu'l-Fâtih nr: 4210, İstanbul
HATÎB el-Bağdadî, ei-Fakîh ve'l-Mütefekkih, Köprülü, nr:392, İstanbul HATİB cl-Bağdadî, Şerefu Ashabi'l-Hadis, Atıf Efendi nr: 601, İstanbul
İBNİ ADÎY, el-Kâmil, (3 cildi İbni Adîy Abdullah b. Abdullah el-Cürcânî'ye aittir.) III. Ahmed, nr: 2943, İstanbul

İBNİ ASAKİR, Tarihu Dlmaşk, Daru'l-Kutubi'z-Zahiriyye, Dimaşk
İBNİ EBİ HAYSEME Ahmed b. Zuheyr b. Harb, Tarih, III. Cilt, Camiatu'I-Kareviyyîn, el-Mahtûta 244/40, el-Mağrib el-Arabî
İBNİ EBİ ŞEYBE AbduÜah b. Muhammed, Musannef, Mektebetu Medine, nr: 333, 334, İstanbul
İBNİ HANBEL Ahmed, e\-İ}e\ ve MarİfetU'r-Rical, Ayasofya nr: 3380
İBNİ HİBBÂN, el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisin, Ayasofya, nr: 492, İstanbul
İBNİ HİBBÂN, es-Sikât, III. Ahmed Kütüphanesi, nr: 2995, İstanbul
İBNİ RECEB, Şerhu İleli't-Tirmizî, III. Ahmed Kütüphanesi, nr: 532, İstanbul
İBNİ ZENCEVEYH el-Ezdî, el-Emuâl, Burdur-Umûmî, nr: 183, Türkiye
İBNİ'UL- CA'D Ebu'l-Hasen Ali, Musnedu A/i b. el-Ca'd, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, nr: 2240 hadis, Kahire
MÜSLİM b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, Kıtabu't-Temyız, Daru'l-Kutubi'z-ZahİriyyC, el-Mecmû': 19, Dimaşk
RAMEHÜRMÜZÎ, el-Muhaddisu'l-FâsıİI beyne'r-Râuî ve'l-Vâî, Köprülü, nr: 397, İstanbul
TABERÂNÎ, el-Mu'cemu't-Eusat, Karaçelebizade, 72-73, İstanbul
B. MATBU KAYNAKLAR
A'ZAMÎ, Dirâsât fi'l-HadisİI'n-Nebevî ve Tarihi Tedvînihi, el-Mektebu'l-îslâmî, Beyrut, 1413
ABDULKADİR Ali Hasan, Nazratun Amme fi'l-Fıkhi'l-İslâmı, Matbaatu'i-Ulûm, Kahire, 1942/1361
258 Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet
ABDURREZZAK, ei-Musannef, el-Medisu'I-İImî bi-Cenûbi Afrîka, 1. bsk., Beyrut, 1390
ABDÜLHAÜK Abdülgani, Hücciyyetu's-Sünne, Virginia- ABD., 1413
AHMED EMİN, Fecru'l-İslam, 6. bsk., en-Nahdatu'İ-Mısriyye, Kahire, 1370
AHMED ŞÂKİR, el-Bâisu't-Hasîs Şerhu İhtisaru Ulûmi'İ-Hadis, 2. bsk., Kahire, 1951
AÜ el-KÂRÎ, el-Meuzûâtu'I-Kubrâ, ŞerİketU's-Sahâfeti'l-Osmaniyye, İstanbul, 1308
Mirkâtu'l-Mefâiîh Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh, el- Meymeniyye, 1309
AWAME Muhammed, Eseru'l-Hadisi'ş-Şerîf fi-îhtİhfi'l-Eimmeti'l-Fukâha,
AYNÎ, el-Binâye, Daru'I-Fikr, Beyrut, 1400 BEYHAKÎ,De/âı7u'n-JVubüuı;e, Daru'I-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1405
el-Medhal Ue's-SünenİI-Kubrâ, Kuveyt, Daru'l-Hulefâ, ty.
BEZZÂR, el-Müsned, Mektebetu'1-Ulûm ve'1-Hikem, Beyrut, 1409
BUHARI Muhammed b. İsmail, es-Sahih {Feihu'l-Bârî ile birlikte), Bulak, 1300/ es-Selefıyye, 1380
et-Tarîhu's-Sağîr, Matbaatu Envâr Ahmed, İlâhâbâd- Hind,1325
et-Tarîhu'l-Kebîr, Haydarâbâd-Hind,1361
BUSTÎ Muhammed b. Hibbân, Meşâhtru Ölemâi'l-Emsâr, Almanya, 1959
DAREKUTNÎ, eİ-İ\el, Daru Tîbe, Rİyâd, 1405
Sünen, Daru' 1-Mehâsin, 1386
Sünen, Matbaatu'l-Ensârî, Delhî, 1310
DARIMI, Sünen, et-Tabâatu'I-Fenniyye, 1386/ el-Matbaau'n-NİzâmÎ, Hind, 1293
Sünen, thk. Muhammed Ahmed Dehmân, Dimaşk, 1349
DULÂBÎ, e/-Kunâ ue'l-Esmâ, Haydarâbâd,1322
EBU DAVUD es-Sicistânî, Sünen, thk. Muhammed Muhyiddin, 2. bsk., Kahire, 1329
Sünen, 2. bsk., thk. Muhyeddin Abdülhamid, Tab'atu
Mustafa Muhammed, 1369
EBU GUDDE Abdulfettâh, el-İsnâdu mine'd-Din, Daru'l-Kalem, 1. bsk., Beyrut, 1412
Lemehât min Tahhi's-Sünne ue Ulûmi'l-Hadîs, Mektebu'l-
Matbûâti'l-İslâmiyye, Haleb
EBU NUAYM el-İsfahânî, Hilyetu'i-Evliyâ, Müessesetu'l-Hancî, Kahire, 1932
EBU REYYE, Aduâun a/e's-Sünneti7-Muhammediye, 3. bsk., Kahire
EBU ŞEHBE Muhammed, Di/âun ani'&Sünne, Daru'1-Cîyl, Beyrut, 1411
EBU UBEYD el-Kasım b. Sellâm, el-Emvâl, thk. Muhammed Hamid el-Fukâ, Kahire,1353
EBU YUSUF Yakub b. İbrahim, el-Âsâr, thk. Ebu'1-Vefâ el-Afgânî, Kahire, 1355-1937
et-Harâc, Kahire, 1324-1927
EBU ZEHV Muhammed, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 1. bsk., Kahire, 1958
Mekânetu's-Sünne fi'i-îslam, Beyrut,1404
EBU ZUR'A ed-Dimaşkî, Tarihu Ebi Zur'a ed-Dimaşkî, Mecrnau'l-Lüğati'l-Arabiyye. Dimaşk, 1400
Tarhu't-Tesrîb fi Şerhi't-Takrtb, Daru'1-Fikri'1-Arabî
el-MUAUJMÎ Abdurrahman, el-Envâru'1-Kâşife, es-Selefıyye, 1378
FESEVİ Yakub, el-Marife ve't-Tarih, Mektebetu'd-Dâr, el-Medinetü'l-Münevvere, 1. bsk., 1410
FEYYAZ, Abdullah, Tarihu7-/mamiyye ve Eslâfihim mine'ş-Şîa, Müessesetu'l-A'zamî, Beyrut, 1275
HACI HALİFE, Kes/u'z-Zunuûn an Esâmi'l-Kutub ve'l-Funûn, İstanbul, 1360
HAKİM Muhammed b. Abdillah en-Nîsâburî, Ma'rifetu Ulûmi'i-Hadîs, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1356
el-Medhai i/â Marifeti's-Sahîh, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1404
el-Müstedrek ale's-Sahibeyn, Haydarâbâd-Hind, 1334
e/-Medho; fi İlmi'l-Hadis, tere. ve thk. Robson, 1953
MarİfetU Ulûmı'l-Hadis, thk. Muazzam Hüseynî, Kahire,
HAMİDULLAH Muhammed, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, 2. Bsk., Kahire, 1952/ 3. Bsk., Beyrut, 1389
HATÎB el-Bağdâdî, el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râuî ve Âdâbi's-Sâmi', thk. Mahmud Tahhân, 1403
el-Fakîh ve'l-Mutefekkih, Matâbiu'l-Kasîm, Riyâd, 1389
el-Kifâye, Dairetu Maârifi'I-Osmâniyye, Haydarâbâd- Hind, 1357
Takyîdu'l-İlm, thk. Yusuf el-Aşş, Dimaşk, 1949
(Tarihti Bağdâd, es-Saâde, 1349
TarİhU Bağdad, Kahire, 1931
HATÎB Muhammed Accâc, es-Sürme kable't-Tedvtn, Kahire,1383
HATTÂBÎ, Meâlimu's-Sünen, thk. Muhammed Hamid el-Fukâ, Kahire, 1948-1949
HAZIMI Muhammed b. Musa, ei-I'tibâr fı'n-Nâsth ve'l-Mensuh mine'l-Âsâr, Haleb, 1347
HEYSEMÎ, Mecmeu'z-Zevâid, Mektebetu HüsamİddIn el-Kudsî, 1352
HUMEYDÎ, Müsned, thk. Habîburrahman el-A'zamî, el-Meclisu'l-İImî, Karaçi, 1963
İBNİ ABDİ'L-BERH, Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi, el-Munîriyye, 1346
el-Intikâ, Husamuddin el-Kudsî bsk., el-MeâhİId, 1350
el-İsttâb (e/-Jsâbe'yIe birlikte), Matbaatu's-Saâde,1323
et-TemhÂd, Ribât, 1387
f Tecrîdu't-Temhid li-mâ fi'l-Muvatta mine't-Esânîd, Kahire,
İBNİ ADÎY, el-Kâmilfi'r-Ricâl, Daru'1-Rkr, Dimaşk, 1404
İBNİ EBÎ ŞERİF, el-Müsâmere Şerhti'I-Musâyere, Ferecullah Zeki el-Kurdî, Mısır
İBNİ EBİ'L-HADÎD, Şerhu Nehci'l-Belâğa, Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, 1381
Şerhu Nehci'l-Belâğa, thk. Muhammed Ebu'1-Fadl İbrahim, Kahire
İBNİ HACER, el-İsâbefi Temyizi's-Sahâbe, es-Saâde, 1323
el-İsâbefi Temyîzi's-Sahabe, Kahire, 1358/1939

Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahihi'I-Buhârî, thk. Muhammed
Fuad Abdüibaki, es-Selefiyye, 1380
Tehzîbu't-Tehzîb, Haydarâbâd-HİInd, 1325
Hedyu's-Sâri Kahire,1383/1964
Lisânu'l-Mîzân, Dairetu'1-Maârifi'n-Nizâmiye, Haydarâbâd-
Hind, 1329
İBNİ HANBEL Ahmed, el-İlel ve Ma'rifetu'r-Ricâl, thk. Talat Koçyiğit, Ankara, 1923
el-Müsned, Kahire, 1313
e/-Müsned, thk. Ahmed Şakir, Kahire, 1949
İBNİ HAZM, el-Fisat fi'l-Milel ve'n-Nihal, el-Edebiyye, 1317
İBNİ HİBBÂN, Kitabu't-Tarth ue'l-Mecrûhm, el-Matbaatu'1-Aziziyye, Haydarâbâd,1390/ Mısır bsk.
Sahih, thk. Ahmed Şakir, Kahire, 1952
İBNİ HUZEYME, Sahih, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Beyrut, 1392
İBNİ KESİR, el-Bidâye ve'n-Nihâye, es-Saâde, 1351
el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1. bsk., Kahire, 1932
İhtişam Ulûmi'l-Hadîs, Sabîh, 3. bsk., 1377
İBNİ KUTEYBE, Te'uiiu MuhtelİfI'l-HadİS, Kahire, 1326
İBNİ MÂCE, Sünen (haz. Muhammed Fuad Abdulbakî), Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, 1382
Sünen, thk. Muhammed Fuad Abdüibaki, Kahire, 1373
İBNİ MAÎN, et-Tanh ue'l-İlel, Merkezu'1-Bahsi'l-İlmî bi-Camieti'1-Melik Abdilazîz, Mekke-i Mükerreme,1399
İBNİ MÜNEBBİH Hemmâm, Sahifetu Hemmâm, thk. Muhammed Hamidullah, 1. bsk., Dimaşk, 1372
İBNİ RECEB el-Hanbelî, Şerhu İleli't-Tirmizî, Matbaatu'1-Ânî, Bağ-dat,1396/ Daru'l-Mellâh, Dimaşk, 1398
İBNİ SA'D, et-Tabakâtu'l-Kubrâ, Leiden, 1904-1940
İBNİ SALAH, Mukaddime fi-Ulûmi'l-Hadis, el-Matbaatu'1-İlmiyye, Haleb, 1350
İBNİ ŞEYBE Yakub, el-Musnedu'I-Kebir el-Mualtel, el-Matbaatu'l-EmrîkİyyE, Beyrut, 1359
İBNİ TEYMİYYE, er-Redd ale'l-Ahnâî, es-Selefiyye, 1376 .....—, er-Redd ale'l-Ahnâî, es-Selefiyye, 1376
İBNİ TULÜN, I'lârnu's-SâİIîn an Kutubi Seyyi'diV-Mursefîn, el-Kudsî, Dimaşk
Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet
İBNU'L-KAYYİM, el-Menâru'UMunîf, 3. bsk., Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 1414
İ'lömu'l-Muuakkîîn, es-Saâde, 1374
(Muhtasaru's-Sauâiki'l-Mursele, Mısır, ty.
İBNU'L-MEDÎNÎ, el-İlel, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1392
İBNU'L-VEZÎR, el-Âuâsım ue'l-Kavâsım, thk. Şuayb Arnavut, Müessesetu' r-Risâle
İBNÜ'L-ESÎR, Usdu'l-GâbefîMarifeti's-Sahâbe, Matbaatu'ş-Şa'b,1390
Usdu'İ-Gâbe fi Marifeti's-Sahabe, Kahire, 1285/1287
İZZ B. ABDİSSELAM, Şeceretu'İ-Maârif, Daru'1-Fıkr KASTALÂNÎ, İrşâdu's-SârîŞerhuSahîhi'l-Buhâri, Kahire, 1285
KETTANÎ Muhammed b. Cafer, er-Risâtetu'1-Mustatrefe, 3. bsk., Dimaşk, 1924
KİNDÎ, el-Vulât ve'l-Kudât, thk., Londra, 1912
LEKNEVI Abdülhayy, Zaferu'l-Emânî, el-İmâratu'l-Arabiyye-Dubay
ei-Ecuibetu'l-Fâzıh, Haleb, 1384/ Kahire, 1404/ Beyrut,
MAÜK B. ENES, el-Muuatta, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Kahire, 1370
MÂMEKÂNÎ Abdullah, Tenkîhu'I-Makâl fi-İlmCr-Ricâl, el-Matbaatu'l-Murtazaviyye, Necef, 1381
MOLLA HATIR Halil, Şübühâtun Haule's-Sürme ve Dahduhâ, Daru'l-Kıble
MUALLİMİ Abdurrahman b. Yahya el-Yemânî, el-Envâru'l-Kâşife, Kahire, 1378 •
MUTTAKİ el-HİNDÎ Alî, Kenzu'l-ümmÖl, 1. bsk., Haydarâbâd,1312 MÜSÜM, es-Sahîh (Nevevî şerhi ile birlikte), el-Mısriyye, 1347
es-Sahih, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, 1. bsk., Kahire
NEDVÎ Süleyman, er-Risâ/etu7-Muhammediyye,
Tabkîku Ma'na's-Sünne ve Beyanu'i-Hâceti i/eyhâ, Daru'l-Fecr
NESÂÎ, Sünen (Fihristli bsk. haz:. Abdülfettah Ebu Gudde), Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 3. bsk., 1415
NISABURI İbnu'l-Cârud, el-Munteka mine's-Süneni'l-Müsnedeti an RasûlillâH, thk. Abdullah Haşim Yemânî, Kahire, 1382
ÖMERÎ Ekrem Ziya, Bunusun fi Tarihi's-Sünneti'l-Müşerrefe, Medine, 1405
RÂMEHURMÜZÎ, eİ-Muhaddisu'l-Fasıl, Daru'1-Fikr, Beyrut, 1391 RAZÎ İbni Ebi Hatim, el-İlel, Daru'l-Marife, Beyrut, 1405
el-Cerhu ve't-Ta'dîl (Takdime İle birlikte), Haydarâbâd-Hindl360-1373
İIe!u'!-Hadis, es-Selefiyye, Kahire,
REBÎ B. HABÎB, Müsned, 3. bsk.el-Küds,1381
e/-Mute(ce//imûn fı'r-Ricâl (Erbau Resâil fi-U}ûmi'i-Hadis"\n
içinde), Beyrut, 1410
SELEFİ Muhammed Lokman, es-Sünne Hücciuetuha ve Mekânetuha fi'l-İsIâm, Mektebetu'1-îmân,
SEM'ÂNÎ Ebu Sa'd, Edebu'l-İmlâ ve'1-İstimiâ, Leiden,1952/ Daru'l-Futuh, ty.
SİBAI Mustafa, es-Sünnetu ve Mekânetuha fl't-Teşni'l-İslâmi, 1. bsk., Kahire, 1380
SİBT İBNİ'L-ACEMÎ, et-Tebvîn Ii-EsmâiTI-Müdeilisîn, Tab'atu Şeyh Râğıb et-Tabbâh, Haleb, 1350
SUYUTÎ, Miftahu'I-Cenne fi'1-Ihticâci bi's-Sünne, el-Camiatu'l-İslamiyye, el-Medinetu'l-Münewere, 1399/ Daru'l-Hedyi'n-Nebevî, Kuveyt, 1400
Tedrîbu'r-Râvî Şerhu Takrîbİ'n-Nevâuî, thk. Abdulvahhab
Abdullatif, 1. bsk., Kahire, 1379-1959
SÜBKÎ, ZEHEBÎ, SEHÂVÎ, Erbau Resâil fi Ulûmi'I-Hadîs, 5. bsk., Beyrut, 1410
ŞAFİÎ, el-Ümm, Bulak, 13214325
er-Risale, thk. AhmedŞakir, 1. bsk., Kahire, 1358
ŞAMÎ Mekkî, es-Sünnetu'n-Nebeviyye ve Metâmu'i-Mubtedieti f\hâ, Daru Ammâr
ŞEVKANÎ,/rşâdu7-FuhÛ/, es-Saâde, 1327/Matbaatu'l-Medenî, 1323
Neylu'l'Evtâr, Mustafa el-Babî el-Halebî
ŞEYBÂNÎ Muhammed b. Hasan, el-Âs&r, Uhor, 1347 TABERANÎ, el-Mu'cemu'i-Evsat, Mektebetu'l-Maârif, el-Mu'cemu'l-Kebîr, Vezâretu'l-Evkâf et-Irakiyye, 1984
TABERÎ İbni Cerii-, Tarihu't-Taberî, 1. bsk., Leiden, 1879-1901
TİRMİZÎ Muhammed b. İsâ b. Süre, el-Cam\', 2. bsk., Matbaatu'1-Babî el-Halebî,139S/ el-Matbaatu'l-Misriyye el-İielu'l-Kebîr, Mektebetu'I-Aksâ, Amman, 1406
el-IIelu's-Sağîr (CamİIu't-Tirmizî'nin sonunda)
Sünen (el-Câmi1), Delhî-Hind, ty.
Sünen, thk. Ahmed Şakir vd. 1. bsk., 1352
VVENSİNCK vd. El-Mu'cemu'l-Mufehres H-Etfâzi'i-Ehâdîs, Leiden
Miftahu KunûzVs-Sünne (Arapçaya çeu. Muhammed Fuâd
Abdulbaki), 1. bsk. Kahire, 1352
YAKÛBÎ, Tarihu'l-Yakubî, Leiden, 1883 ZEHEBÎ, Tarîhu'I-İslâm, el-Kudsî, Kahirel327
Mtzâmı'l'İ'tidâl, thk. e!-Becâvî, Kahire, 1382/1963
Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,

Tarihu'l-Islam, Hüsamuddin el-Kudsî bsk., es-Saâde, 1367
Zikru Men Yu'temedu Kavluhu fi'1-Cerhi ue't-Ta'dtt,
Daru'l-Besâir, Beyrut, 1410
ZEHRANI Muhammed b. Matar, Teduinu's-Sünne, Mektebetu's-Sıddîk,
ZERKEŞI, el-İcâbefî-mâ İstedrekethu Aişetu ala's-Sahabe, el-Mektebu'l-İslamî, Beyrut, 1390
ZİRİKÜ Hayreddin, el-A'tâm, 4. bsk., Beyrut,1389 -
1 el-A'lâm, 2. bsk., Kahire, 1373-1378
Çeviri Esnasında Yapılan Tahriçte Esas Alınan Baskılar:
1-Sahîhu'l-Buhârî, {Fethu'l-Bârî ile birlikte), Dâru'1-fikr, Beyrut, 1414-1993
2-Sahîhu'I-Muslim, {Neveuî şerhi ile birlikte), thk. Halîl Me'mun Şîhâ, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1418-1997
3-Sünenu't-Tirmizî, (Tuhfetu'I-Ahuezî ile birlikte), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
4-Sünenu Ebî Dâvud, (Avnu'l-Ma'bûd ile birlikte), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
5- Sünenu İbni Mâce, (Sindî Şerhi ile birlikte), thk. Halîl Me'mun Şîhâ, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1418-1997[595]

---

[1] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 11-12.
[2] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 13.
[3] Ebu Dauud, Melâhim, 5, hadis nr: 4288
[4] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 13-15.
[5] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 15.
[6] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 15.
[7] Müddessir, 18-25
[8] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 15-16.
[9] Nisa, 46 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 17.
[10] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 17.
[11] Bakara, 14
[12] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 17-18
[13] Bakara, 93
[14] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 18.
[15] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 18-20.
[16] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 20-21.
[17] Hicr, 9
[18] Müslim, İmâre, 53, hadis nr: 4927-4935
[19] İbnü'l-Vezir bu hadisle ilgili olarak şöyle der: Bu, İbni Abdilberr'in sahih olarak nitelediği meşhur bir hadistir. Ahmed b. Hanbel'in bu hadis sahihtir, dediği de rivayet edilir. Hafız Irakî hadisle ilgili olarak şunları kaydeder: Bu hadis Ebu Hureyre, Ali b. Ebi Talip, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer ve Ebu Umâme ve Cabir b. Semure'den merfu ve müsned olarak rivayet edilmiştir. Ancak bu varyantların tamamı zayıftır. İbnü'l-Vezir, bazı alimlerin hadîsle ilgili sözlerini aktardıktan sonra şöyle devam eder: "Hafız Irakî'nin ifadelerinde belirtildiği gibi bu hadisin pek çok şahidi bulunmaktadır. Hadisin zayıf olması ona zarar vermez. Zira bu hadisten maksat [başka delillerle tespit edilen] yerleşik bir manayı takviye etmektir. Yoksa sadece buna dayanarak yeni bir mananın inşası kastedilmemektedir. Bununla birlikte şu hususu da gözönünde bulundurmamız gerekir: Zayıf hadis, tamamen batıl veya merdut olmadığı sürece itibara alınır.
Bu değerlendirmeler, -geniş bilgi sahibi ve güvenilir kimseler olan Ahmed b. Hanbel ve İbni Abdilberr'in tashihi ve Ukay'nin hadisin isnadını tercih etmesiyle birlikte mütâlâa edildiği zaman- hadisin sahih veya hasen olduğunu gösterir. Bkz. el-Avâsım ve'1-Kavâsım, tik: Şuayb Arnavut, 1/308-312
[20] Hadisi Ebu Davud (Melâhim, 1, hadis nr: 4282) ve Hâkim (el-Fiten ve'i-Melâhim 4/522) rivayet etmiştir. Ayrıca Taberani e/-£t;sat'ta sika ravilerden oluşan bir senetle aktarmıştır.
[21] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 21-22.
[22] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 22-23.
[23] Maide, 3
[24] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 23-24.
[25] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 24.
[26] Nisa, 171
[27] Buharı, Ehâdîsu 1-Enbiyâ, 48, hadis nr: 3445
[28] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 24-25.
[29] Buharı, Nikâh, 1, hadis nr: 5063; Müslim, Nikâh, 1, hadis nr: 3389; Nesâî, Nikah, Bâb: en-Nehy ani't-Tebettü], hadis nr: 3217
[30] Buharı, Teheccüd, 18, hadis nr:1150; Nesâî, Kıyamu'1-Leyl, Bâb: el-İhtilâf aiâ Âişe fi ihyâi'1-Leyl, hadis nr:1643; İbni Mace, Salât, 184, hadis nr: 1371
[31] Buharı, eymân, 31, hadîs nr: 6704; Ebu Davud, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 18, hadis nr: 3280; İbni Mace, Keffârât, 21, hadis nr: 2136
[32] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 25-27.
[33] Nevevî, eî-Mecmu' 1/64 Dileyenler, bu önemli açıklamayı kaynağından inceleyebilir. Ayrıca muhakkik alimlerden Allâme Muhammed Avvâme'nin Eseru'l-Hadîsi'ş-Şerîf fi ihtilâf i'l-Eimmeti'l-Fukâhâ adlı eserine bakılabilir. Müellif bu eserinde konuyu hiç bir söze gerek bırakmayacak derecede net olarak ortaya koymuştur.
[34] Buharî, îmân, 37, hadis nr: 50
[35] Tâhâ, 5
[36] Kanaatimizce içtihadı farklılıklar çerçevesinde mütâlâa edilebilecek bu tür hususları "cahillerin tevili" kapsamında değerlendirmemek gerekir. Batınîle-rin, filozofların ve mutezilenin yaptığı ve arapçanın üslûp ve özelliklerine aykırı ve muhkem naslara rağmen yapılan tevilleri buna örnek vermek daha uygun olur. Nitekim Müellifin, görüşlerine çok önem verdiği ve tecdid yöntemi hakkında bir eser yazdığı (el-Fikru'i-Islâmt Inde'l-Imâm ed-Dehlevî) Şâh Veliyyullâh Dehlevî de bu tür hususların naslar tarafından mücmel bırakıldığını, tevil edenlerin de etmeyenlerin de sünnet dairesine dahil olduğunu, hiçbir grubun diğerine üstünlük taslamaya hakkı bulunmadığını, bununla birlikte katıksız sünnet talibi olan kimselerin bu konulara hiç dalmaması gerektiğini (Dehlevî, Huccetullahi'l-Bâliğa, Beyrut, 1997, 1/27) belirtmektedir. -Çeviren-
[37] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 27-30.
[38] Hicr, 9
[39] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 30.
[40] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 31.
[41] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 33.
[42] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 33.
[43] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 33.
[44] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 34.
[45] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 35-37.
[46] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 39.
[47] Mucizenin delaleti konusu kitapta bir kaç kez geçmektedir. Bu ifade kısmen kapalı olduğu İçin konuyla ilgili açıklayıcı bir iktibasta bulunmak istiyoruz. İmam Şa'rânî, ei-Yeuakît ve'l-Cevâhir adlı eserinde Ebu TahÎr el-Kazvînî'ye ait Sirâcu'Î-UkûI adlı eserden naklen şunları kaydeder: "Bilmiş ol ki, enbiyânın nübüvvetinin kat'î delili mucizelerdir. Mucize, Cenabı-ı Hakk'ın harikulade bir tarzda peygamberlik davasında bulunan bir insanı teyid ederek yarattığı bir fiildir. Bu fiil, Cenab-ı Hakkın mezkur insanın davasını tasdik sadedinde 'sen benim elçimsin' sözü mesabesindedir. Bu tıpkı birinin herkes tarafından itaat edilen bir sultanın huzurunda bütün insanlara hitaben 'ey insanlar! Ben şu gördüğünüz sultanın elçisiyim. Doğruluğumun delili de sultanımızın [şimdi] yerinden kalkıp başındaki tacı indirmesidir' demesi üzerine sultanın hemen kalkıp tacını indirmesi örneğine benzer. Sultanın buradaki davranışı 'evet sen benim elçimsin' sözü mesabesinde bir fiildir." Kazvînî, şöyle devam eder:
"Ancak burada üç hususa riayet edilmesi gerekir: 1-FiÎün harikulade [adeti ve alışılmışı aşan] bîr nitelikte olması "2-Nübüvvet davası eşliğinde olması
3-Başkasının muâraza edebileceği bir seviyeden uzak olması Zira örnekte adı geçen sultan, başkasının sözü üzerine tacını kaldıracak o-lursa ya da kısa bir süre

sonra [kendiliğinden] tacını çıkaracak olursa, bu durum elçilik iddiasında bulunan şahsa delil teşkil etmez. Dolayısıyla her üç husus birlikte ancak risalet davasında bulunan şahsın iddiasına deli! teşkil edip sözlü onay mesabesine geçer. Bu tıpkı sözlü emare ve hal karinelerinden insanda oluşan bilgiye benzer." el-Yeuâkît ue'L-Ceuâhir, Beyrut, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t.y, 284-285 burada dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta Peygamber (Saİlallâhu Aleyhi ve Â]İhi SellemJ'in nübüvvetine delâlet eden mucize mefhumunun Kur'an ve kevnî harikuladeliklerle sınırlı olmadığı; bilakis onun yüce ahlakı ve bütün sîretinin de bu çerçeveye dahi! olduğu hususudur. Bkz. Bediuzzaman Said Nursî, Mektubât, s. 163,180 vd.; Sözler, 219 vd. -Çeviren-

[48] Maide, 67

[49] Nisa, 113

[50] el-Hakka, 38-47

[51] Şura, 52

[52] Araf, 157

[53] Necm, 1-4

[54] Maide,3

[55] Hadisi, Şafiî er-Risalede rivayet etmiştir. Ahmed Şakir, hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. Bkz. 87,93,103

[56] Hadisi İbni İshak, Siyre'sinde nakletmektedir. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 39-42.

[57] Burada yalandan maksat, Türkçede olduğu gibi kişinin bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunması değidir. Burada bilerek veya bilmeyerek gerçeğe aykırı olan her türlü açıklama kastedilmektedir. -Çeviren-

[58] Hadisi, aynı manayla Ahmed (el-Müsned, 2/207), Ebu Davud(İIm, 3, hadis nr: 3646}, Hâkim (İlm, 1/104) ve Darimî (Mukaddime, Bâb: Men Rahhase fi Kitabeti'1-İlm, hadis nr: 484) rivayet etmiştir.

[59] Kadı Iyâz, eş-Şifâ, 1/115 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 42-44.

[60] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 44.

[61] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 44.

[62] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 44.

[63] Bu faslı İbni Hümam'ın yazdığı ve İbni Ebi Şerifin şerhettiği eLMusâyere adlı kitaptan aldık. İsmet konusunda detaylı bilgi için Abdülganî Abdülhalık'ın Hücdyyetu's-Sünne adlı eserine bakılabilir. Bu eserde yazar, konuyu bütün yönleriyle ele alıp güzel bir şekilde incelemiştir.
Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 45

[64] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 46.

[65] Tanımlardaki bu farklılık, sözkonusu branşların arzettiği mahiyet farkından ve bunun sonucu olarak branş erbabının üstlendiği görevin farklılığından kaynaklanıyor. Mesela Muhaddisler. branşları gereği Peygamberle ilgili her hususu ve bu cümleden olarak Peygamber'e ait söz, fiil, takrir ve sıfatları tespit edip aktarmayı amaç edindiklerinden Sünneti, "Peygamber (SA.VJ'den nakledilen söz, fiil, takrîr, ahlâkî sıfat, yaradılışa ilişkin özellik ve bi'setten önce ya da sonra sadır olan davranışlar" şeklinde tanımlamışlardır. Usûl alimleri, şer'î kaynakların tesbiti ve ahkamın istinbatıyla ilgilendikleri için Sünneti "Kur'an haricinde Peygamber (SA.V.)'den sadır olan söz, fiil ve takrirler" şeklinde tanımlamışlardır.
Fakihler, meseleyi Sünnetin şer'î hükme delâleti ve bağlayıcılığı açısından ele aldıkları için Sünneti "farz ve uacipler dışında Peygamber (SA.V.)'den sadır olan her şey"şeklinde tanımlamışlardır.
Aynı ifade, sünnete itaati teşvik makamında ya da bid'a mukabilinde kullanıldığı zaman hangi branştan olursa olsun bütün alimlere göre "dinde izlenmesi gereken yol" (et-tarîkatu'l-muttebeatu fi'd-dîn)anlamına gelir. -Çeviren-

[66] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 46.

[67] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 47.

[68] Herhangi bir yanlışlığa meydan vermemek için -müellifin ilerdeki açıklamalarını da gözönüne alarak- böyle bir ilavede bulunma gereği duyduk. Zira ileride de İzah edileceği üzre burada kastedilen husus, sünnet kelimesinin mutlak haliyle genelde Peygamber Sünneti için kullanıldığı ve bu konuda müslüman alimler arasında herhangi bir ihtilafın sözkonusu olmadığı hususudur. Yoksa, kelimenin mutlak haliyle sadece Peygamber'e ait olan uygulamalar için kullanıldığı ve başka hiç bir kullanımının olmadığı ifade edilmek istenmiyor. -Çev.-

[69] Nisa, 64

[70] Geniş bilgi için bkz. Dr. Mustafa el-Azamî, Dirâsât fi'l-Hadîsi'n-Nebeuî ve Tarihi Tedvînihi, 1/1-11; Abdulgani Abdulhalık, Hücciyyetu's-Sünne, Giriş bölümü; Abdülfettah Ebu Gudde, Lemehât Mm Tarihi's-Sünne ue Ulûmi'l-Hadis

[71] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 47-49.

[72] Şerhu'1-Muallakâti'l-Aşr, 227

[73] Divanu Hassan b. Sabit, Daru'l-Endelüs, Beyrut, 1386, s-304 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 49.

[74] Nisa, 26

[75] Tefsiru'l-Kurtubî, 5/148

[76] Tefsiru İbni Kesîr, Daru'l-Endeiüs, Beyrut 2/252

[77] Fetih, 23

[78] Tefsiru İbni Kesîr, 6/343 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 49-50.

[79] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 50.

[80] Buharî, Enbiyâ, 50, hadis nr: 3456

[81] İbni Hacer, Fetfıu'1-Bârî, 6/498

[82] Buharî, Diyât, 9, hadis nr: 6882 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 51.

[83] Buharî, Nikâh,l, hadis nr: 5063; Müslim, Nikâh, 1, hadis nr: 3389; Nesâî, Nikâh, Bâb: en-Nehy ani't-Tebettül, hadis nr: 3217 Hadisin aktarılan varyantındaki lafızlar Buharî'ye aittir.

[84] Tirmizî, Ebvâbu'1-İlm, 16, hadis nr: 2818. TirmİZi, bu hadisin "hasen" olduğunu ve sadece bu yönden "garîb" olduğunu belirtir.

[85] Tirmizî, İmân, 13, hadis nr:2764. Tirmizi, bu hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtir. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 51-52.

[86] Ebu Davud, Taharet, 127, hadis nr: 334; Nesâî, 1/213 Hadisin mezkur lafzı Nesâî'ye aittir.

[87] Buharî, Fiten, 13, hadis nr: 7086 (İbni Hacer, Fethu'l-Bârî, 13/38) Burada sadece giriş kısmı verilen bu hadis, emanetin ve eminlik vasfının insanlar arasından kalkacağı uyarısında bulunmaktadır. Hadiste geçen emanet kimi sarihlere göre imandır, kimine göre de ayette (Ahzab, 72) İnsanlara teklif edildiği bildirilen emanetle özdeştir. -Çev.-

[88] Fethu'1-Barî, 13/39

[89] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 52-53.

[90] Buharî, Sulh, 5, hadis nr: 2697; Müslim, Akdiye, 8, hadis nr: 4467; Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4593

[91] MüsİIm, Cumua, 13, hadis nr: 2002; Nesâî, Bâb: Keyfiyetu'l-Hutbe, hadis nr: 1577; İbni Mâce, Mukaddime, 7, hadis nr: 45

[92] Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4594; Tirmizî, Ebvâbu'1-İlm, 16, hadis nr: 2815; Tirmizî, bu hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtir. Hadisin aktarılan lafzı Ebu Davud'a aittir.

[93] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 53-54.

[94] Buharı, Teheccüd, 35, hadis nr: 1183

[95] İbni Hacer, Fethu'l-Bârî, 3/6

[96] Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 7, hadis nr: 6203

[97] Müslim, Salât, 16, hadis nr: 902

[98] Nesâî, Salât, et-Tatbîk 2/185; Tirmizî, Ebvâbu's-Salât, 190, hadis nr: 257
Tirmizî, bu hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtir.

[99] Ahmed, eJ-Müsned, 3/335 Bu hadis, hasen bir senedle rivayet edilmiştir.

[100] İleride de izah edileceği üzere bu bağlamda kullanılan sünnet kelimesinin asıl anlamı dinde izlenen nebevi yol şeklindedir. Ancak keiime, bazı durumlarda -mesela serî delillerin beyan edildiği bir makamda mukabele karinesi gereği- zorunlu olarak tahsise uğramakta ve "Kur'an dışında Peygamber (Saüallâhu Aleyhi ve Alihi Sellem)'den sadır olan söz, fiil ve takrirler" anlamıyla sınırlandırılmaktadır. ~Çev.-

[101] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 54-56.

[102] Buharı, Hacc, 89, hadis nr: 1662

[103] Buharî, Nikah, 102, hadis nr: £214; Müsüm, Radâ', 12, hadis nr: 3611-12

[104] İbni Hacer, Nuzhetu'n-Nazar, thk. Nureddin Itr, 1414, s. 109
[105] Muhtelif manalarda kullanılan "sünnet" kelimesinin nerede ne anlama geldiğini anlamak için kelimenin kullanıldığı bağlamı dikkate almak gerekir. Buna göre muhtemel manalardan birinin belirlenmesi kelimenin içinde bulunduğu siyak ve sibaka göre olacaktır. Kelime, izafe gibi bir kayıtla kullanılmışsa kullanımdaki kayıt esasına göre mana kazanır. "Ömer'in Sünneti" örneğinde olduğu gibi. Kelimenin mutlak {es-Sünne/Mine's-Sünne) olarak kullanıldığı durumlarda neyi ifade ettiği tartışmalı olmakla beraber bunun ekseriya Peygamberin Sünnetini ifade ettiği söylenebilir. Kelimenin kullanıldığı örneklere baktığımızda bunu rahatlıkla görebiliriz. (Bkz. Leknevî,Zqferu7-Emâni, s. 214 vd.)
Son dönem Hanefi alimlerinden bazıları ile bazı Malikîler ise sahabeye ait söz ve uygulamaların da sünnet kapsamına dahil olduğunu belirtmişlerdir. (Bkz. Şatibî, el-Muvâfakât, 4/3; Tehânevî, Keşşâfu Isülâhâti'-Funûn, 1/982} Buna göre içki cezası, Kur'an'ın cem'i (Bkz. Şatibî, el-Muuâfakât, 4/4) ve teravih namazı (Tehânevî, Keşşaf, 1/981) gibi sahabe tatbikatıyla bize intikal eden hususlar bazı Hanefî ve Malikîlere göre "sünnet" olarak isimlendirilir. Ancak Şafiîler, bunları dinin matlub ve muteber emirleri olarak kabul etmekle beraber sünnet başlığı altında ele almazlar. Mesela teravih namazı için "sünnet" ifadesi yerine "nafile" kelimesini kullanırlar. Bazıları sünnet kelimesinin kullanımıyla alakalı olan bu ihtilafı, mezhepler arası ihtilafların temel nedenlerinden biri olarak ileri sürmüşlerse de bu doğru değildir. Gerek Tehânevînin gerekse Şatibî'nin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi sünnet kelimesinin kullanımıyla alakalı bu farklılık herhangi bir ihtilafın menşei ve nedeni değildir, bilakis müçtehidlerin sahabe kavlinin değeri konusundaki ihtilaflarının tabiî bir sonucudur. (Bkz. Şatibî, a.g.e. 4/4; Tehânevî, a.g.e. 1/982)
Meselenin daha net olarak anlaşılması için sahabe kavliyle igili kısa bir özet sunmak yerinde olur. Sahabe sözünün hüccet olup olmadığı konusundaki görüşleri şu dört maddede özetlemek mümkündür:
1 -Akıl ve içtihad ile kavranamayacak bir konudaki sahabe sözünün hüccet olduğu hususunda bütün müçtehidler müttefiktir. Bu konularda sahabenin Peygamber'den aktarımda bulunduğuna hükmedilir.
2-Sahabenin açıkça ittifak ettiği ve hakkında ihtilafa düşmediği konulardaki söz ve uygulamaları da bütün müçtehidlere göre hüccettir. 3-Herhangi bir sahabînin içtihada binaen söylediği bir sözün başka bir sahabî için bağlayıcı olmadığı konusunda da İttifak vardır. 4-Sahabenin şahsî içtihadına binaen söylediği bir sözün veya yaptığı bir uygulamanın tabiîn ve sonraki kuşaklar için bağlayıcı olup olmadığı konusu ihtilaflıdır. Cumhur bu vasıftaki bir sahabe sözünün hüccet olmadığını söylerken, bazı Hanefi ve Malikîler ve bir kısım Şafiî ve Hanbelî alimler bunun hüccet olduğunu belirtmişlerdir.
Görüldüğü gibi ilk üç şıkta mezhepler arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. İhtilaflı olan son şıkta bile esasıı bir ihtilaftan bahsedilemez. Zira Hanefî ve Malikîlerin" sünnet olarak isimlendirdiği sahabe tatbikatı şayet bir delile dayanıyorsa {ki genelde öyledir) Şafiîlere göre de itibara alınmak durumundadır. Zira Şafiî'ye göre Kitap, Sünnet, Kıyas ve maslahat gibi bir delile dayanan herhangi bir söz veya uygulama dinî emirler kapsamında ele alınır. {Bkz. Abdülganî Abdülhalik, Hücdyyetu's-Sünne, s. 60) Bundan hareketle Raşid Halifelere veya diğer sahabeye ait söz ve uygulamaların büyük bir kısmının Şafiîlere göre de matlup olduğu anlaşılır. Mesela Şafiîler, Kur'an'ın cem'ine veya içki için belirlenen cezaya Sünnet demeseler de sahabe tatbikatıyla sabit olan bu hususların esas alınması gerektiğini belirtirler. Öte yandan Şafiî'f|in j'Sünnet" başlığı altında ele aldığı Peygamber'e ait söz, fül ve takrirleri diğer müçtehidler de hüccet olarak kabul etmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi sadece sahabeden aktarılan bazı içtihadî görüşlerin değeri konusunda kısmî bir ihtilaf sözkonusudur. Ancak bu ihtilaf adı geçen söz ve uygulamaların sünnet başlığıyla ifade edilip edilmemesinden kaynaklanmış değildir. Nitekim bu hususları sünnet başlığı altında ele alan alimler de bunları hiç bir fark gözetmeden sağlam yoldan Peygamberden aktarılan sünnetlerle Özdeşleştirmemişlerdir. Aynı alimlerin sahabe sünnetinin Peygamber sünnetiyle özdeş olmadığı konusunda açık beyanları bulunmaktadır. (Bkz. Tehânevî, a.g.e. 1/981)
Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da şudur: Ne Cumhur ne de görüşlerini aktardığımız Hanefî ve MalikîSer sahabe ve tabunun kişisel ifadelerine veya sonradan oiuşan toplumsal örfe Peygamber'e aittir anlamında "Sünnet" dememiştir; ve Peygamber'e ait olmayan bir durumu O'na nisbet etmemişlerdir. Yukarıda bahsettiğimiz tartışmalar sünnet kelimesinin kullanımı konusunda cereyan etmiştir. Yoksa Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Alihi Sellem)'in söz, fiil ve takriri şeklinde tanımladığımız Sünnet mefhumu çerçevesinde değildir. Bu anlamdaki Sünnetin değeri ve konumu kelimenin kullanımıyla alakalı değildir. Sünnetin bu anlamdaki değeri Kur'an'la sabittir. Nebevî açıklama, uygulama ve takrirlerin değeri; Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Alihi SellemJ'e itaatin gerekliliği Sünnet kelimesinin bu veya şu anlamda kullanılmasına bağlı değildir. Nitekim Peygamber (S.A.V.)'in konumunu beyan eden ve O'na itaati emreden ayetlerde de Sünnet kelimesi kullanılmamıştır. Sünnetin hüccet değeri ve konumu nasların kat'î delaletiyle sabit olan bir konudur. Bu husus bütün müslüman müçtehidler arasında ittifakla sabittir.
Özetle belirtmek gerekirse, islamın temel prensiplerinden hareketle ortaya Ronan çözüm ve uygulamaları sünnete uygun veya sünnet olarak niteleyen alimler olmuştur. Ama buna, "Peygamber'e aittir ve ondan aktarılmıştır" anlamında sünnet diyen yoktur. Ancak tarihselci teze dayanak bulma arayışının hissedildiği bazı çalışmalarda kelimenin değişik kullanımlarından hareketle alakasız bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Kur'an ve Sünnetteki cüz'î direktiflerden çıkarılan temel ilkeleri işletme adına Kur'an ve Sünnetin somut çözümlerini devre dışı bırakan bir yaklaşımın İslamın en temel verilerine aykırı olduğu usul kitaplarında hikmetle talil başlığı altında genişçe izah edilmiştir. Böyle bir mantıkla ortaya konan anlayışa "Sünnet" diyen ya da bu türden bir faaliyeti Sünnet çerçevesinde ele alan hiç bir müçtehid yoktur. Böyle bir anlayış, hiç bir zaman sahabe arasında kabul görmüş değildir. Bu şekildeki bir telakkiye Şafiî kadar diğer müçtehidler de karşıdır. -Çeviren
[106] Şâtibî, el-Muuâfakât, 4/3 vd.
[107] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 56-61.
[108] Süleyman Nedvî, Tahkîku Ma'na's-Sünne, s. 68
[109] Müellifin ifadesini açmak gerekirse: Nedvî'ye göre bir uygulamanın sünnet olması için tevatür vasfını taşıması gerekiyor. Yani bu genellemeye göre "A'nın sünneti" denildiği zaman A'nın bir kaynaktan tevatür yoluyla aldığı uygulama demektir. Şayet sözkonusu olan uygulama tevatür yoluyla alınmamışsa bunun için "sünnet" ifadesini kullanmak doğru olmaz. Buna göre Peygamber'in kendi şahsına izafe ederek kullandığı (sünnetî/sünnetim) muhteva için "sünnet" ifadesini kullanmaması gerekirdi. Zira Peygamber aldığı bu muhtevayı tevatür yoluyla almamıştır. Muhatap olduğu ilahî vahyi sadece Cebrâî! vasıtasıyla almıştır. Ancak buna rağmen O, Allah'tan alıp uyguladığı emirler için "sünnetim" (sünneti) ifadesini kullanmıştır. Bu da yapılan genellemenin yerinde olmadığını gösterir. Nedvî yaptığı genellemenin sonuçlarını, özellikle birinci maddede zikredilen sonucu, kasdetmemiş olabilir. Ancak yaptığı genelleme aklî açıdan böyle mahzurlu bir sonucu doğurmaktadır. -Cev-
[110] Bkz. Ali Hasan Abdülkadir, Nazratun Amme fi'l-Fıkhi't-İslâmî, Matbaatu'i-UIÛıtl 1361-1942, Kahire, s. 122-123
[111] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 61-63.
[112] Bariz bîr örnek olarak meşhur Muâz hadisi hatırlanabilir. Bu hadiste Muâz (r.a.) Kur'an'da bulamadığı açıklamalar için sünnete başvuracağını belirtmekte ve Sünneti, Kur'an'ın mukabilinde ve onun redifinde ikinci bir delil türü olarak zikretmektedir. Sünnetin deliller hiyerarşisi içindeki konumunu ve derecesini belirlemek ve açıklamakla meşgul olan usûlcüler de içinde bulundukları bilimsel çerçevenin yapısının gereği olarak aynı kullanımı sürdürmüşlerdir. Zira bilindiği gibi usûl, serî delilleri ve bu delillerden hüküm istinbat etme yöntemini konu edinir. Böyle bir bağlamda yani sünnetin Kur'an ve diğer deliller mukabilinde, müstakil bir deli! türü ve kaynak çeşidi olarak zikredilmesi gereken bir makamda Kur'an'ı sünnetin tarifi içerisinde zikretmenin imkansız olduğu açıktır.
Fakat sünnetin bid'a mukabilinde kullanıldığı yerlerde öyle bir sınırlamadan söz edilemez. Mesela "Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." hadisi ile "Benim sünnetime ve hak ve hidayet üzere bulunan halifelerin sünnetine uyunuz. Bunlara sımsıkı sarılıp sonradan [dinde] ihdas edilen şeylerden sakınınız. Zira bütün bid'atler dalalettir." hadisinde geçen sünnet kelimesi bu geniş nitelikli kullanıma örnek verilebilir. Bu bağlamda zikredilen sünnet, bütün alimlere göre, başta Kuran olmak üzere dinî her hangi bir delile dayanan bütün tasavvurları ve uygulamaları içine alan bir muhteva taşır. -Çev-
[113] Nisa, 64 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 63-67.
[114] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 69-70.
[115] Hadisi Şafiî ve el-Medhai adlı eserinde Beyhakî rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Ahmed, el-Müsned, 4/82; Tirmizî, Ebvâbu'1-İIm, 7, hadis nr: 2795; Ebu Davûd, İlm, 10, hadîs nr: 3655; İbni Mace, Mukaddime, 18, hadis nr: 230; Darimî, el-İktidâ bi'1-Ulemâ, hadis nr: 228-229. Tirmizî, hadisi buna yakın lafızlarla rivayet ettikten sonra hadisin "sahih ve hasen" olduğunu belirtir. Bkz. Mubârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahuezî, 7/348
[116] Hadisi Tirmizi ve İbni Ebi Şeybe sahih bir senedle rivayet etmiştir.
[117] Ahmed, el-Müsned, 2/325; Tirmizî, İlm, 19, hadis nr: 2691; Ebu Davud, İlm, 3, hadis nr: 3641-3642; İbni Mace, Mukaddime, 17, hadis nr: 223; Darimî, Fazlu'1-İlm ve'1-âlim, hadis nr: 342
[118] Ebu Davud, Ferâiz, 1, hadis nr: 2882; İbni Mace, Mukaddime, 8, hadis nr: 54 "Muhkem ayet" neshe uğramayan ayet demektir, "kâim sünnet" Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Âlihi Sellem)'den rivayet edilen sabit sünnetler demektir. "Âdi! farîza"ya gelince, bu ifadede iki mana ihtimali bulunmaktadır. Bunlardan biri, âdil kelimesinin "taksimatta âdi! davranmaktan türemiş olma ihtimalidir. Buna göre mirasın Kur'an ve Sünnet'te yer alan hisse ve paylar esasınca dengeli ve adaletli bölüşümü irade edilmiş olur. İkinci ihtimal, hadiste yer alan "âdil fariza" terkibinin, Kitap ve Sünnetten veya onlara ait manalardan istinbat edilen bilgiyi ifade etmesi ihtimalidir. Buna göre de hadiste geçen fariza kelimesiyle Kitap ve Sünnetten çıkarılan ve naslardan [içtihad aracılığı olmadan] anlaşılan sarîh hükme muâdil/denk hüküm kastedilmiş olmaktadır. Zira bu durumda [içtihad sonucu] istinbat edilen fariza da Kur'an ve Sünnetten [içtihada gerek duyulmadan] direkt alınan hüküm mesabesinde olmuş olmaktadır. Hattâbî, Meâlimu's-Sünen, 4/83
[119] Buharî, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, 5, hadis nr: 3461; Tirmizî, İlm, 13, hadis nr: 2678; Darimî, el-Belâğ an RasûÜllâh, hadis nr: 542
[120] Buharî, İlm, 51, hadis nr: 73; Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn, 47, hadis nr: 1891-1893

[121] Buharî, Humus, 7, hadis nr: 3116; Müslim, Zekat, 33, hadis nr: 2386; Tirmizî, İlm, 1, hadis nr: 2654 Timizî, hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtir.
[122] Beyhakî, Şuabu'1-Iman, Talebu'1-İtm, hadis nr: 1726; Hâkim, ei-Müstedrek adlı eserinde hadisi Katâde—Enes tarikiyle merfu olarak rivayet ettikten sonra şöyie der: "Bu hadis Buharî ve Müslim'in aradığı şartlara göre sahihtir. Hadisin herhangi bîr kusuruna (illet) rastlamadım. Zehebî de bu konuda Hâkim'e muvafakat etmiştir. Hadisin metnini teyid ve takviye eden pek çok şahit bulunmaktadır.
[123] Darimî, Sünen; Tirmizî, İlm, 2, hadis nr: 2656 Tirmizî, hadisin hasen ve garîb olduğunu kaydeder.
Sünnetin Önemi ve Peygamber'in Buna Dair Teşvikleri
[124] Tirmizî, İlm, 4, hadis nr: 2788; İbni Mâce, Mukaddime, 22, hadis nr: 249
[125] Darimî, Mukaddime, Fazlu'l-İlm ve'1-Alim, hadis nr: 354
[126] Tirmizî, el-İlm, 19, hadis nr: 2696 Tirmizî, hadisin garîb olup sadece bu veçhiyle ma'ruf olduğunu belirtir.
[127] Müslim, îman, 6, hadis nr: 118; Hadisi benzer lafızlarla Nesâî, İbni Mace (Zühd, 18, hadis nr: 4187) ve kısmen Tirmizî (el-Birr ve's-Sıla, 65, hadis nr: 2080) rivayet etmiştir.
[128] El-Hantem: Yeşil testi, ed-Dubbâ': İçki kabı olarak kullanılan kuru kabak, en-Nakîr: ortası oyulmuş ahşap, el-Mukayyer: Ziftle kalaylanmış kap demektir.
[129] Ahmed, el-Müsned, 4/206
[130] Buharî, Ezan, 18, hadis nr: 631
[131] Müslim, Hac, 15, hadis nr: 3124; Ebu Dâvud, Menâsik, 78, hadis nr: 1968 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 70-74.
[132] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 74.
[133] Buharı, İlrn, 27, hadis nr: 89
[134] Tirmizî, Zühd, 21, hadis nr; 2448; el-Hâkim, elMüstedrek, 1/94. Hâkim, bu hadisin Müslim aradığı şartlara göre sahih olduğunu belirtir.
[135] Tirmizî, İlm, 19, hadis nr: 2823
[136] Müslim, îman, 3, hadis nr: 102
[137] Buharî, Buyu', 1, hadis nr: 247; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 35, hadis nr: 6347
[138] Buharî, İlm, 42, hadis nr: 120
[139] Tirmizî, İlm, 12, hadis nr: 2803
[140] Ahmed, el-Musned
[141] Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr, Heysemî el-Meemada (1/154) hadisi aktaran ravilerin, sahih hadis ravileri olduğunu belirtir.
[142] Taberânî, el-Mucemu'!-Kebîr
[143] Ebu Ubeyd, el-Emvâ!
[144] Taberânî, el-Mucemtı'I-Kebîr, 5/129; İbni Sa'd, 2/2: 121; Hatîb, ei-Câmi\ 1/24; Zehebî, Siyeru A/omi'n-Nube/â, 3/220
[145] Zehebî, Siyeru AJâmi'n-Nube/â, 3/231 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 75-77.
[146] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 78.
[147] Hakim, el-Müstedrek, 1/94, Hakim bu hadisin Buharî ve Müslimin aradığı şartlara göre sahih olduğunu belirtir.
[148] Darimî, 1/82; Ayrıca bkz. Hatîb, el-Fakih ue'l-Mutefakkih, 2/128; Hatib, e/-Câmi' H Ahiâki'r-Râuî, s. 181
[149] Hatib, el-Fakih ve'Mutefakkih, 1/132
[150] Ahmed, ei-Musned, 4/374
[151] el-İlma\ 142 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 78-79.
[152] Bkz. Hatîb, el-Fakih ue'l-Mutefakkih, 2/126
[153] Hatîb, Şerefu Ashabı'l-Hadîs, 56
[154] Darimî, î/147; Şerefu Ashabı'I-Hadîs, 56a
[155] Darimî, 1/150; Hakim, el-Müstedrek, 1/95; Hatîb, Şerefu Ashabı7-Hadis, 55
[156] Hakim, el-Müstedrek, 1/150; Tarihu Ebi Zur'a, 95 b; Darimî, 1/146; Şerefu Ashabi'l-Hadis, 56 b
[157] Hakim, el-Müstedrek, 1/95; Darimî, 1/100; HatÎb, Şerefu Ashabi'l-Hadis, 55a
[158] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 79-80.
[159] Ebu Davud, İlm, 10, hadis nr: 3655; Tirmizi, Ebvâbu'l-İlm, 7, hadis nr: 2795; İbni Mace, Mukaddime, 18, hadis nr: 230; Tirmizi hadisi naklettikten sonra hadisin sahih olduğunu belirtir.
[160] Tirmizi, Ebvâbu'l-İ!m, 7, hadis nr: 2795 Yukarıdaki iki hadisin tahriciyle ilgili olarak bkz. A. Fettah Ebu Gudde, Lemehât min Tarihi's-Sünne, 33-35
[161] Buharı, Kitabu Ehadisi'l-Enbiya, 6/496
[162] Seyyid Süleyman Nedvî'nin er-Risaletu'I-Muhammediye adlı kitabının dördüncü konferansına bakınız. Konferans "Mükemmelliği ve Beşerî Hayatın Bütün Yönlerim Kuşatması Açısından Hz. Peygamberin Siyreti" başlığını taşımaktadır. Bu konferans da sözkonusu kitap gibi alanında değerli ve benzersiz bir çalışmadır. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 80-81.
[163] İbni Ebi Haysemc, el-İlm, 127; Darimî, 1/149
[164] Darimî, Sünen, 1/148
[165] İbni Ebi Hayseme, el-İlm, 126
[166] Darimî, 1/148
[167] Beyhakî, es-Sünenu'1-Kubrâ, 2/194
[168] Darimî, 1/148; İbni Ebi Hayseme, etilm, 126
[169] er-Razî, 1/144 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 81-82.
[170] İbni Ebi Hayseme, el-İlm, 126; İbni Sa'd, 6/6 ; Şerefu Ashabi'l-Hadis, 57a
[171] Hatib, Şerefu Ashabi'l-Hadis, 57a
[172] Darimî, 1/150
[173] Hatîb, Şerefu Ashabi'l-Hadis, 52-53
[174] İbni Ebi Hayseme, el-İlrr\, 7a; Darimî, 1/147; Hatîb, Şerefu Ashabi'l-Hadis, 57a Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 82-83.
[175] Buharı, İlm, 19, hadis nr: 78; Aynı hadisi Hatîb kendi senediyle er-Rihle (s.109-118} adlı kitabında rivayet etmiştir.
[176] er-Rihle, 118; İbni Abdilberr, Câmiu Beyâm'l-İlm, 1/94
[177] el-Cami', 1/94
[178] el-Cami', 1/94
[179] Hatîb, el-Kifâye, 402, (Hint baskısı}; Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlıhi, 1/94
[180] Darimî, Sünen, 1/114 Babu'r-Rihle fi Talebi'1-İlm, hadis: 507 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 83-84.
[181] Ahmed b. Hanbel (r.a)'den rivayet edildiğine göre kendisine şöyle sorulur: İsnadın âlî olması için hadis yolculuğuna gerek var mı? İmam Ahmed cevaben şöyle dediğini belirtir: Evet, Allah'a yemin olsun ki hem de çok. Atkame ve Esved'e bir hadis ulaşırdı fakat onlar Ömer'e varıp hadisi ondan duymadıkça [hadisin sıhhatine] kanaat getirmezlerdi. Utumu'I-Hadis, 81
[182] İbni Salah, Ulûmu'I-Hadis, 231 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 84-85.
[183] İbni Salah, UIumu'İ-Hadis, 222-223
[184] İbni Salah, UIumu'İ-Hadis, 222-223
[185] Kehf, 66
[186] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 85-88.
[187] İbni Sa'd, 8/353; Buharî, et-Tarihu's-Sağir, 105; Darimî, Sünen, 1/126; Hatîb, Takyîdu'l-İlm, 105
[188] el-Emvâl, 578; Câmiu Beyâni'1-İlm, 1/78
[189] er-Risâletu'1-Mustatrefe, 4
[190] İbni Ebi Hayseme, et-Târîh, 3/126 b; İbni Asâkir, Tarihu Dimaşk, 15/400; Câmiu Beyâni'1-İlm, 1/76
[191] İbni Hacer, Hedyu's-Sârî, 1/17-18
[192] İbni Hacer, Hedyu's-Sârî, 1/18; Zehebî, Tarihutislâm, 6/65
[193] ibni Hacer, Fethu'l-Bân, 1 218
[194] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 89-93.

[195] Buharı, İlm, 39, hadis nr: 113; Tirmizî, Menâkıb, 110, hadis nr 4094' Dârimî, 483
[196] Ebu Davud, İlm, 3, hadis nr: 3641; Ahmed, el-Müsned, 2/162; Hâkim; el-Müstedrek; Darimî, Men Rahhasa fi Kitabeti'1-İlm, 484
[197] Tirmizi, İlm, 12, hadis nr: 2803 Tirmizî, hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: Bu hadis, münkerdir.
[198] Buharı, İlm, 39, hadis nr: 112; Buharı, Lukata, 7, hadis nr: 2434; Ebu Davud, İim, 3, hadis nr: 3644
[199] Müslim, FezâÎlu's-Sahâbe, 1, hadis nr: 6131
[200] Buharı, Cizye, 2, hadis nr: 3168; Müslim, Vasiyye, 5, hadis nr: 4209
[201] Darekutnî, Zekât, 2/113-117; Ebubekir'in sahifesini Buharî, Zekatu'l-Ganem adlı babta (33, hadis nr: 1454) rivayet etmiştir. Ancak Buharî'de bu yazının Peygamber (SAV) döneminde yazıldığına dair bir açıklama yoktur. Bu mektubu Hz. Ebubekir'in Enes'e yazdığı ve içindekileri Allah Rasûlü (S.A.V)'e isnad ettiği kaydedilmektedir.
[202] Taberanî, el-Mucemu's-Sağir, 242
[203] Darekutnî, 2/485 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 94-96.
[204] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 96.
[205] Ebu Davud, İlm, 3, hadis nr: 3642; Hatîb, Takyîdul-İlm, 35
[206] Tehzibu't-Tehzib, 1/179
[207] İbni Sa'd, Tabakât, 2/2:117; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 2/313 Ancak bu son kaynakta "uzren" kelimesi yerine "gadren" kelimesi kullanılmıştır.
[208] Bkz. Azamî, Dirasât fi'l-Hadisi'n-Nebevî, 108 (İleride bu konuya tekrar döneceğiz.) Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 96-97.
[209] Ahmedr-Musned, 3/13; Takyidu'1-İlm, 34-35
[210] Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, 2/566
[211] Mizânu'l-İ'tidâl, 2/564
[212] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 97-98.
[213] Takyîdu'1-IIm, 32-33, Eserin muhakkiki Yusuf el-Aşş şöyle diyor: Bu hadisi Tirmizî, Darimî ve başkalan rivayet etmiştir. 167 Müslim, Zühd, 16, hadis nr: 7435; Takyîdu'1-İIm, 29-32
[214] Fethu'l-Bârî, 1/208; Ayrıca bkz. el-Envâru'1-Kâşife, 43; el-Muhaddisu'İ-Fâsıl, 37b
[215] Fethu'l-Bârî, 1/208; Ayrıca bkz. el-Envâru'1-Kâşife, 43; el-Muhaddisu'İ-Fâsıl, 37b
[216] Bkz. Hucciyyetu's-Sünne 445, 446
[217] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 98-101.
[218] Buharı, İlm, 39, hadis nr: 113; Ahmed, el-Müsned, 2/249; Tirmizî, Ihn, 12, hadis nr: 2805. Tirmizî, hadisin hasen ve sahîh olduğunu kaydeder.
[219] Bkz. İbni Sa'd, 4/8-9; Darimî, 1/137; Takyidu'l-İlm, 84; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 3/58; TakyÎd ve Siyer'de Mücahid'in şöyle dediği kayıtlıdır: Abdullah b. Amr b. As'ın yanına vardım. Serginin altında bulunan bir sahifayı çıkarmak istedim, beni engelledi. Sen beni bir şeyden alıkoymazdın, dediğimde şu cevabı verdi: "Bu, 'es-Sadıka'dır. Bunlar, aramızda hiçbir vasıta olmadan direkt Allah Rasûlü (S.A.V.)'nden duyduğum şeylerdir. Bu sahife, Allah'ın Kitabı ve ei-Vaht adındaki arazim bana kalsın, dünyanın hiçbir şeyine aldırış etmem." el-Vaht, İbni Amr'a ait bir arazinin adı idi.
[220] Hadisi Buharî ve Müslim muhtelif lafızlarla rivayet etmiştir. Bkz. Müslim, Edâhî, 8, hadis nr: 5097
[221] Müslim, Mukaddime, hadis nr: 22; Hz. Ali'nin verdiği hükümler (kaza) için bkz. Darimî, 2/354; el-Mustedrek, 3/135
[222] Ahmed b. Hanbel, 1/104
[223] İbni Sa'd, 6/154
[224] Buharî, Zekat, 38, hadis nr: 1454
[225] e!-Mucemu'l-Kebir, 1/5
[226] Müslim, İmâre, 1, hadis nr: 4688; Müslim, Fezâil, 9, hadis nr: 5958; Ahmed, el-Müsned, 5/79
[227] Ahmed, el-Müsned, 1/141
[228] Örnek için bkz. Ahmed, el-Müsned, 2/45-90-152
[229] Ahmed, e/-Müsned, 1/36, 1/50; Müslim, Libâs, 2, hadis nr: 5380-82; Buharî, Libâs, 24, hadis nr: 5828
[230] Darekutnî, es-Sünen, 461 (Hind baskısı); Ahmed, e/-Müsned, 1/28-46; İbni Mace, Ferâiz, 9, hadis nr. 2737
[231] el-Emvâl, 393; İbni Renceveyh, 134b; Buharî, et-Tarihu'l-Kebîr, 1/218
[232] Müslim, Talâk, 6, hadis nr: 3685; Ahmed, el-Müsned, 6/413; İbni Sa'd, 8/2Ö0-201
[233] Ahmed, el-Müsned, 6/87; Humeydî, el-Müsned, 1/129; İbni Ebi Hayseme, et-Tarih, 3/44b
[234] Buharî, Ezan, 155, hadis nr: 844; Buharî, Daâvât, 18, hadis nr: 6330; Buharı, Kader,12, hadis nr: 6615; Buharî, Zekât, 53, hadis nr: 1477; Buharî, İ'tisâm, 3, hadis nr: 7292; Müslim, Akdiye, 5, hadis nr: 13-14; Müslim, Mesâcid, 26, hadis nr: 1337; Nesâî, 1/197; Ahmed, el-Müsned, 4/245-247-250-254
[235] Ahmed, el-Müsned, 4/94
[236] Ahmed, el-Müsned, 4/277
[237] Aynî, el-Binâye, 2/361'de şunları kaydeder: Hadisi Abdurrezzâk, el-Musannafta, İbni Şahin ve Tirmizî de kendi kitaplarında rivayet etmişlerdir.
[238] Ahmed, el-Müsned, 5/413
[239] Müslim, Akziye, 7, hadis nr: 4465; Ahmed, el-Müsned, 5/36
[240] Ahrned, elMusned, 4/326
[241] Müslim, İmâre, 2, hadis nr: 4688; Ahmed, el-Müsned, 5/89
[242] Ahmed, el-Müsned, 4/370-374; TehzÎbu't-Tehzib, 3/394
[243] Dârekutnî, Sünen, 4/93-94
[244] Tehzibu't-Tehzîb; Bkz. Ebu Dauud, Salât, 12, hadis nr: 452
[245] Buharî, Cihad, 22, hadis nr: 2818 / Cihad, 32, hadis nr: 2833 / Cihad, 112, hadis nr: 2965; Müslim, Cihad, 7, hadis nr: 5; Buharî, Temennî, 8, hadis nr: 7237
[246] İbni Ebi Hayseme, el-İIm, 137-138; İbni Sa'd, 7/1:14; er-Râmehurmuzî, 34b; Şerefu Ashabı 'I-Hadis, 56b; Takyidu'l-İIm, 96
[247] Takyidu'1-İlm, 96; Şerefu Ashabı'1-Hadis, 56b, 57a
[248] Müslim, îmân,10, hadis nr: 148
[249] Styeru A'lâmi'n-Nübelâ, 2/312; Tarihu'l-Fesevî, 2/148b; İbni Asâkir, Tarihu Dimaşk, 5/558
[250] el-İlel, 1/236
[251] el-İlel, 421; Takyidu'1-İlm, 92; İbnî Ebi Hayseme, el-İIm, 144
[252] Müslim, Mukaddime, 4, hadis nr: 22
[253] Örnek için bkz. Ahmed, 1/224-248-294-308; el-Emvâl, 333-335; Buharı, Rehn, 6, hadis nr: 2514; Buharî, Şehâdât, 20, hadis nr: 2668
[254] Bkz. el-Kifaye, 263; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 2/238; Tirmizî, el-İlel, 2/238 (Hind baskısı) Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 101-107.
[255] İbni Sa'd, 2/2-123, 371, (Beyrut baskıst); Takyîdu'1-İim, 91-92 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 107.
[256] İbni Ebi Hayseme, elAim, İla; el-İlel, 1/43; İbni Sa'd, 7/1: 162; Takyidu'I-İlm, 101 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 107.
[257] Tehzibu't-Tehzib, 9/342; el-İlel, 161a ; es-Sikât, 599
[258] Tehzibu't-Tehzib, 9/343 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 107-108.
[259] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 2/431,432; el-Bidaye ve'n-Nihaye, 8/106 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 108.
[260] Bkz. Dr. Mustafa el-A'zamî, Dirâsötun ani'l-Hadisi'n-Nebeut, 97-98-99 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 108.
[261] el-Kifâye, 255; el-Mîzân, 2/342; Tehzibu't-Tehzib, 4/215, 5/27; er-Râzî, 2/1:146. 475; el-İlel, 120a
[262] Şerhu İleli't-Tirmizî, 142b vd. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 108-109.
[263] Tehzibu't-Tehzib, 2/267, 4/202 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 109.
[264] er-Râzî, 2/1:136; Tehzibu't-Tehzib, 4/215 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 109.
[265] Takyidu'1-İlm, 104; İbni Adîy, el-Kâmil 2/113b, 114a ; er-Râmehurmuzî, 35a ; Tarihu'l-İslam, 6/90; el-Mizan, 2/474
[266] Bkz. Mustafa e\-A'zamî,Dirâsâtfi'l~Hadisi'n-Nebeuî.... Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 109-110.

[267] Tarihu Bağdad, 8/259 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 110.
[268] el-Emvâl, 532-533 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 110.
[269] el-İmlâ, 4/202; İbni Hibbân, el-Mecrûhîn, 23b; eÎ-Hatîb, et-Câmi', 112b Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 110.
[270] Tehzibu't-Tehzib, 4/202; Musnedu Ali b. Ca'd, 157
[271] Bkz. ei-A'zarhî, Dirâsâtfi'l-Hadisi'n-Nebevî, 102-13 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 110-111.
[272] Müslim,' Mukaddime, 4, hadis nr: 22
[273] Buharı, Rehn, 6, hadis nr: 2514; Buharı, Şehâdât, 20, hadis nr: 2668; Ahmed, el-Müsned, 1/242-251; Beyhakî, çs-Sünenu'i-Kubrâ, 6/82
Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 111.
[274] el-İlei, 1/50; Tarihu Ebi Zur'a, 119a; İbni Sa'd, 6/79; Darimî, 1/128; er-Râmehurmuzî, 25a, 25b ; Takyidu'lÂl», 102-103
Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 111.
[275] İbni Sa'd, 5/216; İbni Ebi Hayseme, et-Tânh, 3/Illab Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 111-112.
[276] el-Muntekâ, hadis nr. 10844086; Müslim, Cihad, 48, hadis nr: 4661-4666; en-Nesâî, 2/177 (Hind baskısı); Ahmed, eUMüsned, 1/224-248-294-308; el-Beyhakî, 6/54; Humeydî, Müsned, 1/244
[277] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 112.
[278] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 112.
[279] Takyîdu'1-İlm, 100
[280] Hatîb, bu sözü bir kaç tarîkle Hasan'dan nakieder. Takyîdu'1-İlm, 101
[281] Hatîb, bu sözü de birkaç kanaldan Said b. Cübeyr'den nakleder. Takyîdu'1-İlm, 103-104
[282] Takyîdu'1-İlm, 107; Camiu Beyâni'1-İlm ve Fadlihi, 1/16
[283] Takyîdu'1-İlm, 107-108
[284] Takyîdu'1-İlm, 109 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 113.
[285] Dördüncü babın 2. ve 3. fasıllarına bakılabilir, 1/143-320
[286] Takyîdu'l-İlm, 102-103; Darimî, Sünen, Babu Men Rahhasa fi Kitabeti'l-İlm
[287] Takyidu'1-İlm, 101; Darimî, Sünen, Babu Men Rahhasa fi Kitabeti'1-İlm
[288] Takyidu'1-İlm, 105
[289] Bkz. Ekrem Ziya el-Ömerî, Bunusun fi Tarihi's-Sünne, 130; el-A'zamî, Dirâsât fi'I-Hadisi'n-Nebevî, 1/203
[290] Bu sahifeden on altı varak Şam'ın Zahiriye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bkz. el-Ömerî, Buhûsun fi Tarihi's-Sünne, 230
[291] Bkz. A'zamî, Dirâsâtfi'l-Hadisi'n-Nebeuî, 1/144
[292] Bu sahifeden on altı varak Şam'ın Zahiriye kütüphanesinde bulunmakta^ dır. Bkz. Ekrem Ziya el-Ömerî, Buhûsun fi Tarih i's-Sünne, 230
[293] Bu sahifeden on beş varak Şam'ın Zahiriye kütüphanesinde bulunmaktadır. Bkz. Ekrem Ziya el-Ömerî, Buhûsun fi Tarihi's-Sünne, 230
[294] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 113-115.
[295] Buharı, Um, 34 (34. bab başlığı)
[296] Camiu Beyani'1-İlm, 1/76
[297] Darimî, Sünen, Babu Men Rahhasa fi Kitabeti'1-İlm, 1/104
[298] Camiu Beyani'1-İlm, 1/16 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 115-116.
[299] İmam Zehebî, Sijjeru A'lâmi'n-Nubelâ adlı eserinde (7/401) Mehdî'nin tercemesine ilişkin şunları kaydediyor: Mehdî, zındıkların kasabı ve takipçisiydi. Mehdî'nin el-Mukanne' ve beraberindekileri öldürmesîyle ilgili bkz. el-Bidâye tıe'n-Nihâye, 10/145
[300] İbni Hacer, bunun babların derlenmesiyle alakalı olduğunu belirtir. Benzer hadislerin aynı bab başlığı altında biraraya getirilmesine gelince, bunu ilk yapan şahıs Şa'bî olmuştur. Nitekim Şa'bî'nin "bu talakın önemli bir babıdır" başlığı alünda bir takım hadisleri topladığı rivayet edilmektedir. Tedrîbu'r-Râvî, 1/88-99; er-Risâletu'l-Mustatrefe, 109
[301] Buhûsun fi Tarihi 's-Sün neti '1-Müşerrefe, 234; el-Hadis ve'İ-Muhaddisûn, 244
[302] Bkz. Hedyu's-Sârî, Fasihi; er-Risâletu'l-Mustarrefe, 96; Buhûsun fi Ta-rihi's-Sünne, 232; e!-Hadis ve'1-Muhaddisun, 244
[303] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 116-119.
[304] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 119-122.
[305] Takyîdu'l-İlm, 36-44
[306] Takyîdu'1-İlm, 45-48
[307] Takyîdu'l-İlm, 49-57
[308] Takyîdul-İlm, 64-116
[309] Takyîdu'1-İlm. 57
[310] Takyîdu'1-İim, 58; Ayrıca bkz. İbni Abdilber, Camiu Beyani'tilm ve Fadlihi, 1/69
[311] Büyük alim SeyyÎd Süleyman en-Nedvî, er-Risaletu'1-Muhammedîye adlı değerli eserinde bu sebepleri güzel bir üslûpla anlatmaktadır. İhtiva ettiği değerli noktalardan dolayı Nedvî'nin değerlendirmelerini buraya almayı uygun gördük:
"Sahabenin hadisleri yazmamasının üç sebebi vardır.
Birinci Sebep: Allah Rasûlü (SAV)'nün ilk sıralarda Kur'an'ın başka şeylerle karışmasını önlemek için Kur'an dışındaki şeylerin yazılmasını nehyetmesidir. Kur'an ezberlenip bilinir hale geldikten sonra -ki ona ne önünden ne ardından hiçbir batıl karışmaz- Allah Rasûlü, ashabın kendisinden duyduğu şeyleri yazmasına müsaade buyurdu. Buna rağmen sahabe büyük bir ihtiyat gösteriyor ve sahabenin önemli bir kısmı hadis yazmaktan kaçınıyordu.
İkinci Sebep: Sahabe, insanların yazdıklarıyla yetinmesinden ve hadisleri ezberleyip tefekkür etmede gevşeklik göstermesinden endişe duyuyordu. Nitekim sahabenin tahmin ettiği durum bilfiil gerçekleşti. Zira yazma ve tedvine verilen önem arttıkça ezbere verilen ehemmiyet azaldı. Bunun yanısıra sahabe elinde yazılı halde hadis bulunan herkesin alim olarak telakki edilmesinden endişe duyuyordu ki [daha sonraları] bu da tahakkuk etti.
Üçüncü Sebep: Arapların yazıya itimad etmeyi hafıza zaafı olarak görmeleri ve bunun kendi onurları açısından küçük düşürücü bir durum olduğunu düşünmeleriydi. Onlar, hafızalarına itimad ediyorlardı. Ezberlediklerinden herhangi bir şey yazacak olsalar onu gizli tutma yoluna giderlerdi. Bilindiği gibi, Araplar hafıza bakımından güçlü idiler. Bazen binlerce şiiri ezberler ve bunu hiçbir ilave veya eksiltme olmadan okurlardı. İnsanoğlu tabiatı gereği, sahip olduğu kuvvelerden birini çok kullandığında bu kuvvenin güç ve canlılığı artar. Ashab-ı Kiram ve tabiin hadisleri ezberlemede çok yüksek bir noktaya varmış bulunuyorlardı. Bir hadisle karşılaştıklarında onu alıp çocukların Fatiha Süresini ezberlemesi gibi ezberlerlerdi. Muhaddisler, binlerce hatta yüzbtnlerce hadisi ezberliyorlardı. Sonra da işitip ezberledikleri hadisleri yazıya geçiriyorlardı. Ancak buna rağmen onların ulema ve halk nezdindeki değeri ezbere bildikleri hadislerle ölçülürdü. Bundan dolayı onlar, defter ve sahifelerini insanlardan gizli tutuyorlardı. Ta ki insanlar onların bu sahifelere dayandıklarını ve sadece bu sahifeler-deki hadisleri ezbere bildiklerini sanmasınlar Muhaddisler, bir şeyi sadır (göğüs)da tutmanın satırda tutmaktan daha güvenilir olduğuna inanıyorlardı. Zira müstensihlerin yazarak aktarmaya ça-lıştıgı şeyler tahrife maruz kalabilir. Buna karşı hafızası güçlü ve zabtı muhkem insanların kendi emsallerinden aktardığı şeyler hata ve tahrif tehlikesinden uzaktır, s. 47-48
Hafız îbni Hacer el-Askalânî, Buharî'nin Müslim'e üstünlüğünü anlatırken şunu kaydeder: Buharı münferit kaldığı tenkitli ravilerin hadislerini fazla ak-tarmaz. İkrime İbni Abbas tercemesi hariç, bu ravilerden hiçbiri ya da geneli [yazılı] büyük hadis nüshalarına sahip değildir. Buna mukabil Müslim, bu nüshaların genelini aktarır. Ebu'z-Zübeyr—Cabir, Sehl—Babası gibi tercemeleri buna örnek verebiliriz. Hedyu's-Sârî, 1/22
Hadis alimleri, hadisi sahibinden duymaksızın kitaplardan nakledenleri zayıf addetmişlerdir. Ali b. el-Medînî, Amr b. Şuayb b. Muhammed hakkında şöyle der: Amr'in babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği hadisler, bulduğu bir kitaba dayanmaktadır. Dolayısıyla o zayıf bir kimsedir. Mizanu'l-İ'tidal, 111/265 TirmİzÎ de şuniarı kaydeder: Amr b. Şuayb'ın hadislerini tetkik edenlerin onu zayıf bulmasının nedeni Amr'ın dedesine ait bir sahifeden hadis nak-letmesidir. Onlar bir bakıma Amr'ın bu hadisleri dedesinden duymadığına hükmetmişlerdir. Sünenu't-Tirmizî, 2/140
Zehebî de Amr'ın babası aracılığıyla dedesinden aktardığı rivayetlerle ilgili olarak şunları ifade eder: Bazıları tenkitlerini, söz konusu sahifenin uicâde yoluyla rivayet edimesi nedenine dayandırmışlardır. Bu nedenle "sihâh" sahipleri bu sahifeden uzak durmuşlardır. Sahifelerden yapılan rivayetlere tashîf arız olabilir. Ancak semâ' yoluyla yapılan sözlü aktarıma olmaz, el-Mizân, 3/266
[312] Takyîdu'l-İlm, 54-94 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 122-126.
[313] Sünnet kitaplarında konuya ilişkin örnek ve şahitler için bkz. A'zamî, Dirâsâtfi'I-I-tadisVn-Nebeuîve Tarihi Tedvinih, s. 587-594,85,90
[314] er-Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/1:268; Ayrıca bkz. A'zamî, Dirâsât fi'l-Ha-dîsi'n-Nebevi 81-90
[315] Tehzibu't-Tehzib, 10/255
[316] Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr, 135

[317] Bkz. A'zamî, Dirâsât fi'i-Hadisi'n-Nebeuî, 89-91 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 126-129.
[318] Dirâsât fi'1-Hadisî'n-Nebevî, 80-83 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 129-130.
[319] Buharı, Enbiyâ, 50, hadis nr: 3461; Tirmizî, İlm, 13, hadis nr: 2806; Darimî, Sünen, 542
[320] Ahmed, et-Müsned, 4157; Tirmizî, İlm, 7, hadis nr: 2794; Ebu Davud, İİm, 10, hadis nr: 3655; İbni Mace, Mukaddime, 18, hadis nr: 230; Darimî, Mukaddime, 46, hadis nr: 544; Hadisi rivayet edenler arasında İmam Şafiî de bulunmaktadır.
[321] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 130-131.
[322] Buharı, Enbiyâ, 50, hadis nn 3461; Fethu'1-Bârî, 6/496
[323] Müslim, Mukaddime, 3, hadis nr: 7
[324] Darimî, 1/67; İbni Mace, Mukaddime, 3, hadis nr: 24
[325] İbni Mace, Mukaddime, 3, hadis nr: 24
[326] Darimî, 1/72
[327] Camiu Beyani'1-İlm, 2/163
[328] İbni Mace, Mukaddime, 3, hadis nr: 25
[329] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 131-133.
[330] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 133-134.
[331] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 134.
[332] Müslim, Mukaddime, 3, hadis nr; 12
[333] Buharî, İtm, 49 (49. bab başlığı)
[334] Fethu'1-Bârî, 1/316-317 (es-Selefiyye baskısı) Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 134-135.
[335] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 137.
[336] Nahl, 44
[337] Bu açıklamalar ışığında "Ayetlerde geçen Peygamber (S.A.V)'e itaâttan maksat Kur'an'da yör aİan ilahî emirlere itaattir." şeklindeki iddianın geçersizliği de anlaşılmış olmalıdır. Bu iddianın geçersizliğine dair deliller pek çok olmakla beraber biz bir kaç hususu aktarmakla yetineceğiz:
1-Böyle bir yaklaşım, Kur'an dili olan Arapçamn üslûp ve özelliğine aykırıdır. Zira Kur'an'da [ısrarla] iki müstakil merciye, Allah'a ve Resulüne, itaat emredilmektedir.
2- Bu yaklaşım, genelde peygamberlere Özelde Hz. Muhammed (S.A.V)'e itaati emreden ayetlerin ruhuna aykırıdır. Zira ilgili ayetler sadece Allah'a itaati emretmemekte [bunun yanısıra] bizzat peygamberlere itaatin de emrediidiğine delalet etmektedir.
3- Şayet iddia edildiği gibi ayetler, Peygamber'e ve nebevî sünnete itaati emretmeksizin sadece Kur'an'a itaati emretmekle yetinmiş olsaydı -Sünnetin bağlayıcılık vasfını kaybetmesi nedeniyle- Kur'an, uygulanması imkansız bir kitap haline gelirdi. Kur'anî emirlerin önemli bir kısmı anlamını ve hikmetini kaybedip zayi olurdu. Zira hiç bir mükellefin bu [kapalı] emirleri uygulama imkanı olmayacaktı.
[338] Ahzab, 21
[339] Nisa, 165
[340] Enfal,20
[341] Nisa, 80
[342] Nisa, 69
[343] Nisa, 58-60
[344] Nisa, 65
[345] A'raf, 157-158
[346] Haşr,7
[347] Sünnet'in vahye dayanmayan (içtihadı) kısmı da vahyin onayına mazhar olduğu için vahye dayanan Sünnet mesabesindedir. Nitekim bu espiriden hareketle Hanefî usûlcüler Sünnetin bu kısmına "vahy-i bâtın" demişlerdir. [Bkz. İbni Hümam, et-Tahrîr, (İbni Emîr el-Hâc'ın şerhiyle birlikte) Beyrut, 1983, 3/295] Hatta Peygamberin tebliğe ilişkin konularda hataya maruz kalabileceğini söyleyen alimler bile Peygamberin hata üzere onaylanmayacağını belirtmişlerdir. Aksi takdirde başta Kur'an olmak üzere Peygamberin tebliğ ettiği bütün hususlar ve icra ettiği tasarruflar hatalı olma şüphesine maruz kalırlar. Bunun ise dinin ibtâliyle eşanlamlı olduğu izahtan varestedir, -çev.-
[348] Necm, 3-4
[349] er-Risâîe, 23
[350] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 137-143.
[351] Burada vahy-i metlûvden maksat, tilavetiyle ibadet olunan ve hadis-i şerifte belirtildiği üzre okuyucunun her harfine karşı on hasene kazandığı vahiy, yani Kur'an'dır.
Gayr-i metiûv vahiy ise tilavetiyle İbadet olunmayan vahiydir ki bu da sünnettir. Yoksa [kelimenin sözlük anlamını esas alıp bu ıstüahî çerçevenin dışından baktığınız zaman] sünnet de tilavet olunan (metlûu) bir kaynaktır. "Evlerinizde okunan (tilavet olunan) Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın." Ahzab-34
[Ayetteki] hikmet ise İmam Şafiî'nin belirttiği ve kendisinden öncekilerden naklettiği üzre sünnet demektir. Nitekim selef-i salihîn de hikmeti, sünnet şeklinde tefsir etmiştir. Bu izaha göre mezkur ayet-i kerîme sünnetin de Kur'an gibi Allah katından inzal edildiğine dair kat'î bir delil olmaktadır. Zira her iki inzal aynı bağlamda (sıyâfc:} ve aynı lafızlarla zikredilmiştir. Binaenaleyh hikmetin inzalinin, "demiri indirdik" (Hadîd-25) ayetinde geçen inzal kabilinden olduğunu söylemek doğru değildir. Sonuç itibariyle ayet-i kerimenin vahy-i gayri metlûve dair kat'î bir delil olduğunu söyleyebiliriz.
[352] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 143.
[353] Bakara, 142-144
[354] Bakara, 143
[355] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 143-144.
[356] Haşr,5
[357] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 145.
[358] Tahrim,3
[359] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 145.
[360] Kıyame, 17
[361] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 146.
[362] Nisa, 113
[363] Cuma, 2
[364] Al-i İmran, 164
[365] Şafiî, er-Risate, 78
[366] el-Umm, 7/251
[367] İmam Şafiî burada iki hususa dikkat çekmektedir:
1-Kur'ân'ın genel siyakı ve bütünlüğü çerçevesinde bakıldığında Kitapla birlikte zikredilen Hikmetin Sünnet olması gerekir. Cenab-ı Hakk, Kur'an'ın bir çok yerinde kendisine ve Resûlü'ne itaati emretmektedir. Allah'a itaatin zikredildiği her yerde onun hemen akabinde Resûlü'ne itaat zikredilmiştir. Hiç bir yerde sadece Allah'a itaat tek başına zikredilmemiştir. Buradan ha reketle diyebiliriz ki Kur'an'da kendisine itaatin Allah'a itaat gibi farz kılındığı yegane merci Allah Rasûlüdür. Allah Rasûlü haricinde hiç bîr merci bu konumu haiz değildir.
Kitapla birlikte zikredilen Hikmet kelimesine gelince Arapçanm üslûp ve özelliği birbirine atfedilen İki kelimenin ayrı ayrı anlamlar ifade etmesini gerektiriyor. Buna göre normal durumda Hikmetin Kur'an'dan farklı bir şey olması gerekir. Kur'an'ın bütünlüğünü gözonüne aldığımızda Kur'an'da Kitapla birlikte ele alınan ve Kur'an gibi herkesten itaat edilmesi istenen tek kaynak Peygamber ve onu temsil eden Nebevî Sünnettir. 2-İmam Şafiî'nin bu açıklamalarını doğru anlamak için bunları hangi bağlamda îrâd ettiğine bakmak gerekir. Bu açıklamalar, Kitab'la birlikte zikredilen Hikmetten muradın Sünnet olduğunu; Peygambere inen vahyin Kur'an'la sınırlı olmadığını; Kur'an dışında da bir vahyin bulunduğunu ve bunun Sünnet/Hikmet ile temsil edildiğini ispat sadedinde yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle İmam Şafiî, burada vahy-i gayri metiûvü ispat etmeye çalışıyor. Ancak o dönemlerde "vahy-i gayr-İ metlûv" tarzında bir terim-leşme henüz gerçekleşmiş değildir. Nebevî Sünnet bünyesinde İfadeye kavuşan vahiylerin bu ıstılahla ifade edilmesi daha sonraki dönemlere ait bir olaydır. İmam Şafiî birçok ayette Kitapla birlikte indirilip öğretildiği haber verilen Hikmetin, Nebevî Sünnet kapsamına girdiğini ve indirilen bu hikmetin de Kur'an gibi tilavet olunan bir şey olduğundan hareketle bunun da vahiy olması gerektiği sonucuna varıyor. Başka bir ifadeyle belirtmek gerekirse İmam Şafiî burada Hikmet/Sünnet için kullanılan "tilâvet" kelimesini onun da Kur'an gibi vahiyle indirildiğine dair bir karine olarak ele almaktadır. Tabii buradaki "tilavet"in sonraki dönemlerde terimleşen ve

sadece Kur'an'a tahsis edilen tilavetten farklı olduğu gözardı edilmemelidir. Daha önce de belirtildiği gibi Kur'an haricinde vahyin varlığı nüzul döneminden itibaren bilinen ve kabul»edilen bir hususdur. Ancak bunun vahy-i gayr-i metlûv ismiyle isimlendirilmesi daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. Yanlış anlamaya meydan vermemek için bir hususa daha değinmek gerektiğini düşünüyorum. Sünnetin kısmen vahiy; kısmen vahyin onayından geçen nebevî içtihad olduğundan hareketle İmam Şafiî'nin buradaki açıklamalarına itiraz edilebilir. Ancak bu düşünce doğru değildir. Zira bu ifadelerde genel anlamda Sünnet kapsamına giren şeylerin tamamının vahiy olduğu belirtilmemektedir. Kitapla birlikte indirilen ve tilavet olunan sünnetin vahiy olduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle Kitapla birlikte zikredilen ve bir çok ayet-i kerimede Peygamber tarafından ta'lim edilmek üzere inzal edildiği haber verilen Hikmetin Sünnet olduğunu ve bunun da aynen Kur'an gibi vahye dayandığı belirtilmektedir. Dolayısıyla Şafiî burada Sünnetin vahiyle İnzal edilen kısmından bahsetmekte ve bunun hikmetle ifade edildiğini belirtmiş olmaktadır. Vahiyle inen bu kısma Sünnet demek ayrı; Sünnetin tamamına vahiy eseri demek ayrıdır. Nitekim Şafiî' usûlüne dair telif edilen eserlerde de bu doğrultuda açıklamalar yer almakta ve bu görüş Şafiî mezhebinin genel görüşü olarak kaydedilmektedir. Bkz. Ebu İs hak eş-Şirâzî, Şerhu'l-Luma', thk. Abdülmecid Türkî, Beyrut, 1988, 2/1091 -Çeviren

[368] Bunu daha net anlamak için vahyin ilk dönemlerine bakmak yeterlidir. İlk inen Kur'an ayetlerinde Peygamber (S.A.V)'in nübüvvetine dair bir beyan bulunmamaktadır. Ancak buna rağmen O, kendisinin Peygamber, kendisine nazil olan bazı vahiylerin de Kur'an vahyi olduğunu biliyordu. Bu hususlar, hadislerden de anlaşıldığı üzre Kur'an vahyi haricinde başka bir vahiyle -sonraki dönemlere ait bir ıstılahla belirtmek gerekirse- vahy-i gayri metlûv ile bildirilmiştir. -Çeviren-

[369] Peygamber (S.A.V)'in bütün beyan ve telkinleri Kur'an'la sınırlı değildi. Kur'an kapsamına girmeyen ve Kur'an olarak tescil edilmeyen beyanları da bulunmaktaydı. Kur'an vahyi olarak nazil olan iiahî hitaplar, Peygamber (S.A.V) tarafından ayrı tutuluyor ve Kur'an olarak kayda geçiriliyordu. Tabii bu da, inen sözkonusu ayetlerin Kur'an'dan olduğu şeklinde bir açıklama eşliğinde oluyordu. Yani Peygamber (S.A.V), Kur'an'da yazılacak olan vahiyleri, diğer vahiylerden ve beşerî tasarruflardan ayrı tutarak "onların Kur'an'dan olduğunu ve o çerçevede kayda geçirilmesi gerektiğini" açıklayarak Kur'an kapsamına dahil ediyordu. Tabii ki Peygamber (S.A.V), bu ayırımı yaparken yine bir vahye dayanarak hareket ediyordu. Yoksa Peygamber (S.A.V) veya sahabenin iiahî bir bildirim olmadan bir şeyin Kur'an'dan olup olmadığını bilmeleri mümkün değildir. İşte Kur'an'daki bütün sûre ve ayetler bu tarzda Kur'an dışı bir vahiyle (vahy-i gayr-i metlûv ile) Kur'an kapsamına dahil edilmişlerdir. Bunu bariz bir örnekle açıklamak gerekirse: Mesela Alak sûresinin nazı! olan ilk beş ayetinin Kur'an vahyi kapsamına girip girmediği Kur'an'da yer almayan nebevî bir beyanla olmuştur. Peygamber ise bu durumu kendisine Kur'an haricinde gelen bir vahiyle bilmekteydi. -Çeviren-

[370] Âl-i İmran, 71

[371] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 146-152.

[372] Buharî, İ'tisâm, 2, hadis nr: 7288; Müslim, Hac, 73, hadis nr: 1337; Tirmizî, ilm, 17, hadis nr: 2819

[373] Buharı, i'tisâm, 2, hadis nr: 7280

[374] Buharı, İ'tisâm,.2, hadis nr: 7281

[375] Buharî, İ'tisâm, 5, hadis nr: 7301; Müslim, Fezâil, 35, hadis nr: 6064

[376] Buharî, Nikah, 1, hadis nr: 5063; Müslim, Nikah, 1, hadis nr: 1401

[377] Müslim, îman, 20, hadis nr: 177

[378] Ahmed, el-Müsned, 4/126; Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4594; Tirmizî, İim, 16, hadis nr: 2815; İbni Mace, Mukaddime, 2, hadis nr: 42 Ancak Tirmizî ve İbni Mace namazdan bahsetmemişlerdir.

[379] Muvatta

[380] Ahmed, el-Müsned, hadis nr: 23922; Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4592; Tirmizî, İlm, 10, hadis nr: 2663; İbni Mace, Mukaddime, 2, hadis nr: 13; Beyhakî, Deiâih'n-Nübûuue, 6/549

[381] Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4591; Ahmed, el-Müsned, 4/131; Benzer bir hadisi Darimî rivayet etmiştir. DarİmÎ, Mukaddime, 49/586; İbnî Mace Allah'ın haram kıldığı şeyler gibidir" cümlesine kadar rivayet etmiştir. Bkz. İbni Mace, Mukaddime, 2, hadis nr:12

[382] Ebu Davud, Harâc, 33, hadis nr: 3048 Hadisin senedinde Eş'as b. Şu'be vardır. Bu zat, bazıları tarafından tenkit edilmiştir.

[383] Ebu Davud, Kıyâmu'1-Leyl, 314, hadis nr: 1366

[384] Buharî, İlm, 20, hadis nr: 79: Müslim, Fezâil, 5, hadis nr: 5912

[385] Buharî, İ'tisâm, 2, hadis nr: 7277

[386] Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 152-156.

[387] Bu ifadelerde kısmen bir kapalılık hissettiğimiz için bunları açıklamak istiyoruz:

Sünnetin hüccet değerini sünnete dayanarak ispat ederken aşamalı bir istidlal gerçekleşmektedir. Bu aşamaları ayırarak sırasıyla zikredelim: Birinci Aşama: Peygamber (SAV)'in nübüvvet ve risaletini ispat eden bütün mucizeler ve bütün nebevî hasletler aynı zamanda onun, ilahî mesajın tebliğine ilişkin verdiği haberlerde (el-ahbâru'l-belâğiye) yalandan ve yanlıştan masum olduğunu gösterir. Bu masumiyet mucizenin delaletinin tabiî bir sonucudur. Aksi taktirde mucizenin delalet ettiği mana; risaletle amaçlanan maksat ortadan kalkar. Mucizenin bu manaya nasıl delalet ettiği, giriş bölümünde bir örnek zımnında İzah edilmişti. İstidlalin bu aşamasında Peygamber (S.A.V)'in tebliğe ilişkin verdiği haberlerde yalan ve yanlışa düşmekten beri olduğunu öğreniyoruz. Bu nebevî haberlerden özellikle konumuzla ilgili olan haberlerden örnek vermek gerekirse: Mesela, Peygamber'in emir ve yasaklarına itaat etmenin vacip olduğu ("Muhammed'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur; Ona İsyan eden Allah'a isyan etmiş olur." Buharı; "Dikkat edin, bana Kur'an'la birlikte bir misli daha verildi."Ebu Davud, İbni Mâce) ve Kur'an'ın ilahî kelam olduğuna dair hadisler/haberler bu cümledendir. Bu iki örnek bazında söylemek gerekirse yani Peygamber (S.A.V)'den sadır olan emir ve nehiylere riayet etmek gerektiği ve Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğu konusundaki haberler, Peygamber (SAV)'den sadır olan belâğî haberlerdir. Ve mucizenin delaletinin bir gereği olarak peygamberler bu haberlerin bildiriminde yanlış ve yalana maruz kalmaktan uzaktır. Aksi taktirde Cenab-ı Hakk'ın onlara ihsan ettiği mucizelerin bir anlamı kalmayacaktır. Zira mucize Cenab-ı Hakk'ın "falanca şahıs ileri sürdüğü elçilik davasında doğru söylüyor, bana isnad etttiği şeyler doğrudur, ben de onu teyid ediyorum" sözü mesabesinde bir fiildir.

İkinci Aşama: Peygamber (S.A.V)'İn verdiği haberlere göre onun inşâî bildirimleri ve bu cümleden olarak emir ve nehiyleri ümmet için bağlayıcıdır. Bu emir ve nehiylere riayet etmeyenler hakkında tehditler varid olmuştur.

Başka bir ifadeyle Peygamber (S.A.V)'den varid olan sünnet ve hadisleri iki gurupla sınırladığımızda birinci gurup hadisler haber suretinde olup Peygamber (S.A.V)'in verdiği haberleri ve bildirimleri içerir. "Bana itaat etmeniz gerekir", "Bana Kur'an'la birlikte bir misli daha verilmiştir" meâlindeki hadisleri buna örnek vermek mümkündür. İkinci gurup hadisler, emreden ya da nehyeden inşâî nitelikteki hadislerdir. "Bana itaat edin" mealindeki hadisleri (örneğin bkz. Buharı, İ'tisam, 2/7288} buna örnek vermek mümkündür.

Sonuç itibariyle iki gurup hadis ortaya çıkmaktadır. Muhatabımız bunlardan ikinci gruptaki hadislerin delaletini kabul etmediğinden onun nezdinde müsellem olan haber içerikli birinci gurup hadislerle istidlalde bulunuyoruz. Yani birinci gurup hadislere dayanarak emredici hadislerin bağlayıcı olduğunu ispatlamak İstiyoruz. Dolayısıyla ispatlayan ve ispatlanan, aynı şey olmadığı için bir kısır döngüden bahsedilemez.

Sünnetin hüccet değerini izah ederken bunun yerine tek aşamalı bir yöntem İzlemek de mümkündür. Şöyle ki: Peygamber (S.A.V)'in mutlak masumiyeti, onun sözlü, fiilî ve takriri bütün tasarruflarının hüccet olduğunu gösterir. Zira bilindiği gibi Peygamber (S.A.V)'in masumiyeti sözlü ifadelere münhasır değildir. O; sözlü, fiilî ve takrirî konularda da günaha ve yanlışa düşmekten masumdur. Dolayısıyla Ondan, dinin beyanına dair sadır olan her şey yalan ve yanlıştan beridir. Sadır olan hususların haber veya emir içerikli olması farketmez. İster haber olsun ister emir, her türlü tasarruf onun masumiyetinin gereği olarak hüccet değeri haizdir. -Çeviren-

[388] Geniş bilgi için bkz. Hücciyyetu's-Sünne, 279-283 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 156-159.

[389] Nahl, 44

[390] Buharı, Ezan, 18, hadis nr: 631; Fethu'1-Bârî, 3/11

[391] Müslim, Hac, 51, hadis nr: 3124

[392] Nisa, 105

[393] Nisa, 65

[394] Nisa, 60

[395] Şura, 21

[396] Tevbe, 31

[397] Enfal, 20

[398] Ahzap, 21

[399] Al-i İmran, 31

[400] Nisa, 80

[401] Bu açıklamalar ışığında "Ayetlerde emredilen Peygamber (S.A.V)'e itaâtian maksat Kur'an'da yer alan ilahî emirlere itaattir." şeklindeki iddianın geçersizliği de anlaşılmış olmalıdır. Bu iddianın geçersizliğine dair deliller pek çok olmakla beraber biz bir kaç hususu aktarmakla yetineceğiz: 1-Böyle bir yaklaşım, Kur'an

dili olan Arapçanın üslûp ve özelliğine aykırıdır. Zira Kur'an'da [ısrarla] iki müstakil merciye, Allah'a ve Resulüne, İtaat emredilmektedir.
2- Bu yaklaşım, genelde peygamberlere özelde Hz. Muhammed {S.A.V)'e itaati emreden ayetlerin ruhuna aykırıdır. Zira ilgili ayetlerin sadece Allah'a itaati emretmemekle [bunun yamsıra] bizzat peygamberlere itaatin de em-redildiğine delalet ermektedir.
3- Şayet iddia edildiği gibi ayetler, Peygamber'e ve nebevi sünnete itaati emretmeksizin sadece Kur'an'a itaati emretmekle yetinmiş olsaydı -Sünnetin bağlayıcılık vasfını kaybetmesi nedeniyle- Kur'an, uygulanması imkansız bir kitap haline gelirdi. Kur'anî emirlerin önemli bir kısmı anlamını ve hikmetini kaybedip zayi olurdu. Zira hiç bir mükellefin bu [kapalı] emirleri uygulama imkanı olmayacaktı.
[402] Buharî, Libâs, 46-47, hadis nr: 5866-7; Fethu'l-Bâri, 10/318
[403] Ebu Davud, Salât, 88, hadis nr: 646; İbni Sa'd hadisi bir kaç tarikle rivayet etmektedir. Bkz. İbni Sa'd, Tabakat, 1/480
[404] Buharî, İlrn, 27, hadis nr: 89; Fethu'1-Bârî, 1/185
[405] Buharî, İlm, 26, hadis nr: 88; Fethu'1-Barî, 1/184
[406] Buharı, Hayz 13, hadis nr: 314; Fethu'1-Bârî, 1/414
[407] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 159-164.
[408] Malik, Muuatta; Tirmizî, Ferâiz, 10, hadis nr: 2182
[409] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 164-165.
[410] Darimî, Sünen, 1/72; Mervezî, es-Sünne, 8
[411] Nesâî, 8/204; Ayrıca bkz. Darimî, Sünen, 1/60; Vekf, Ahbâru'l-Kudât, 2/189-190; Hilyetu'l-Evliya, 4/136; es-Sünenu'1-Kubra, 10/115; İ'iâmu'I-Muvakkiîn, 1/65-90
[412] Şafiî, er-Risâle, 426
[413] Şafiî, er-Risâie, 430-431 Şafiî der ki: Becâle'nin hadisi mevsûldur. Bccâle yetişkin biri olarak Ömer b. ei-Hattâb'ı görmüş ve onun valilerinden bazılarına katiplik yapmıştır. er-Risâle, 432 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 165-166.
[414] Beyhakî, Delâil (Giriş kısmı), 1/25; Hafîb ve İbnİ Abdilber bu hadisi birkaç kanaldan rivayet etmişlerdir. Bkz. el-Hatîb, el-Kifâye, 48; İbni Abdilber, el-Cami', 2/191
[415] Darimî, es-Sünen, es-Sünnetu Kâdiyetun aiâ KitâbİİÎâh, 1/117, hadis nr. 594; Hatîb, el-Kifâye, 48; İbni Abdilber, el-Câmi', 1/191
[416] Beyhakî, Delâil (Giriş kısmı); Hucciyyetu's-Sünne, 331; İbni Abdilber, el-Câmi1, 1/191
[417] Beyhakî, Delâii (Giriş kısmı); Hucciyyetu's-Sünne, 332; Hatîb, e/-Kıfâye, 49
[418] el-Hatîb, el-Kifâye, 47; İbni Abdilber, el-Câmi' 2/191-192
[419] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 166-168.
[420] İlk dönem alim ve İdarecilerinin Kur'an yorumunda çok serbest davrandıkları, lıncak İmam Şafiî'nin buna tepki olarak ortaya çıkıp yorum için İçtihad ve kıyas yerine genel olarak hadislerin temel alınması gerektiğini savunduğu iddiası, tarihî gerçeklere tamamen aykırı bir iddiadır. Özellikle oryantalistler tarafından ileri sürülen hadis hareketinin İmam Şafiî'yle başladığı tezi tamamen kurgusal olup hilaf-ı hakikattir. (Geniş bir değerlendirme için bkz. M. Mustafa el-A'zamî, islam Fıkhı ue Sünnet) Sünnetin Kur'an'dan sonra ikinci kaynak olarak görülmesi istisnasız bütün müçtehid imamların içtihad usûlünde karşılaştığımız bir vakıadır. Hatta Şafiî'nin mezhebini tedvin etmeden önce İmam Malik'ten Muvatta dinlediği Irak'a gidip İmam Muhammed'den bir deve yükü ilim aldığı kaynaklarda geçmektedir. Şafiî'den daha önce yaşayan İmam Ebu Yusuf ve Leys b. Sa'd'ın elimize ulaşan beyanlarından mevcut hadis anlayışının ilk dönemlerden itibaren varolduğu ve Şafiî'nin belirleyiciliğinin sözkonusu olmadığı aniaşılmakta-dır.-Çeviren-
[421] Bu sözün izahı için Takiyyüddin es-Sübkî'nin Mecmûatur-ResâiH'l-MümrİyYe içinde basılan açıklamalarına bakılabilir. Bu eser, çok değerli ve nadir bulunan açıklamalar içermektedir.
[422] Bkz. İ'lâmu'l-Muvakiîn, 2/361
[423] Bkz. İ'Iâmu'I-MuvaJtiîn, 2/364
[424] Bkz. Suyûtî, Miftâhu'lCenne, 24
[425] er-Risâle,219
[426] İbni Teymiyye, Refu'l-Melâm ani'l-Eimmeti'i-A'lâm, 22-23
[427] Hucciyyetu's-Sünne, 341-343 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 168-170.
[428] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 171.
[429] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 171.
[430] Burada zandan maksat Türkçe'de kullanılan "şüpheli" anlamındaki zan olmayıp, "Mütevatirin dışındaki" anlamındadır.
[431] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 172.
[432] Hacc, 78
[433] Nisa, 65
[434] Nisa, 105
[435] Nisa, 60
[436] Maide, 50
[437] Şura, 21
[438] Teybe, 31
[439] Bu açıklamalar ışığında "Ayetlerde geçen Peygamber (Sallailâhu Aleyhi ve Alini ve SelİEm)'e itaâttan maksat Kur'an'da yer alan ilahî emirlere itaattir." şeklindeki iddianın geçersizliği de anlaşılmış olmalıdır. Bu iddianın geçersizliğine dair deliller pek çok olmakla beraber biz bir kaç hususu aktarmakla yetineceğiz:
1-Böyle bir yaklaşım, Kur'an etili olan Arapçanın usfûp ve özelliğine aykırıdır. Zira Kur'an'da [ısrarla] İki müstakil merciye, Allah'a ve Resulüne, itaat emredümektedir.
2- Bu yaklaşırı, genelde peygamberlere özelde Hz. Muhammed (Sallailâhu Aleyhi ve Alihi ve Sellem)'e itaati emreden ayetlerin bağlamına aykırıdır. Zira ilgili bağlam, mezkûr ayetlerin sadece Allah'a itaati emretmediğine [bunun yanısıra] bizzat peygamberlere İtaatin de emredildiğine delalet etmektedir.
3- Şayet iddia edildiği gibi ayetler, Peygamber'e ve nebevi sünnete itaati emretmeksizin sadece Kur'an'a itaati emretmekle yetinmiş olsaydı -Sünnetin bağlayıcılık vasfını kaybetmesi nedeniyle- Kur'an, uygulanması imkansız bir kitap haline gelirdi. Kur'anî emirlerin önemli bir kısmı anlamını ve hikmetini kaybedip zayi olurdu. Zira hiç bir mükellefin bu [kapaİı] emirleri uygulama imkanı olmayacaktı.
[440] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 172-177.
[441] Hucurât, 6
[442] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 177-178.
[443] Bkz. Hucciyyetu's-Sünne, 419-420; Şerhu Müsellemi's-Subût, 2/133-134 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 178-179.
[444] Bkz. Hucciyyetu's-Sünne, 418-419; Şerhu Müsellemi's-Subût, 2/133-134 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 179-180.
[445] Leknevî, Zaferu'l-Emânî, 222,223
[446] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 181-184.
[447] Bu iki şıkta zikrettiklerimiz, icaze yoluyla hocamız olan büyük alim ve muhakkik zat Abdulfettah Ebu Gudde (rahimehul!âh}'in "Lemehât Min Tarihi's-Sünneti ue Ulûmi'l-Hadis" adlı kitabının "Muhaddis Alimlerin Sünneti Muhafaza İçin Ortaya Koydukları En Önemli Esaslar" başlıklı bölümün özetidir. 138. sayafadan başlayan bu kısım aynı zamanda kitabın son yarısını oluşturmaktadır. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 184-186.
[448] Geniş bilgi için bkz. İbni Hazm, eJ-Fisa/, 1/334 vd.
[449] Mirkâtu'l-Mefâtîh, 1/218
[450] Edebu'1-İmlâ ve'1-İstimlâ, 4, 55
[451] Bu ifadede hadis, sütûnsuz ayakta duramayan ve yükselemeyen bir eve benzetilmiştir. Hadisler de tıpkı bunun gibi ancak sahih isnad sayesinde kabule şayan olur. Tarihu Bağdad, Vl/66; Abdulfettah Ebu Gudde der ki: "Konuyla ilgili olarak el-Ecvibetu'i-F adıla (s.21-26) kitabına yazdığım not lara ve el-İsnadu Mine'd-Din adlı kitabıma bakınız. Bu iki yerde tabiin < i tebe-i tabiînin isnadın önem ve lüzumuna dair söyledikleri şeylerin çoğunu aktardım.
[452] Üstâd Abdulfettah Ebu Gudde der ki: İsnada gösterilen bu büyük ihtimam sadece Ehl-i Sünnete has bir Özelliktir. Imamiye Şiası nezdinde isnada önem verilmemiştir. Zira onlar şöyle der: "Bizim bütün hadislerimizin masum imamdan sadır olduğu kat'îdir. Bu tür haberler senede ihtiyaç duymaz." Bu İbareyi Şia ulemasının büyüklerinden Abdullah el-Mâmekânî, Tenkîhu'l-Makâl fi İimi'r-Ricâi (1/177) adlı eserinde nakletmektedir. el-Mâmekânî hicrî 1351'de vefat etmiştir. Daha sonra el-Mâkânî bu sözün kabulü için ravilerin durumlarını bilmenin gerekliliğini tartışır. Dr. Abdullah Feyyaz, Tarihul-lmâmiyye ve Eslâfihim mine'ş-Şia (s.

140} adlı eserinde şunları kaydetmektedir: "İmamiye'ye göre imam, masum olduğundan onun söylediklerinde şüpheye mahal olmaz." Dr. Abdullah aynı eserin 158. sayfasında da şunları kaydeder: "İmamların masumiyeti inancı, Şianın (Ehl-i Sünnetin aksine) senetleri Peygambere ulaştırma gereği duymadan, imamlardan sadır olan bütün hadisleri sahih addetmesine sebebiyet vermiştir yet vermiştir. Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 186-188.
[453] 1/153
[454] Hadisi Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr'de rivayet etmiştir. Hadisin raviieri, sahih hadisin ravileriyle aynı şartlan taşımaktadır.
[455] Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Hadisin raviieri, sahih hadisin ravileriyle aynı şartları taşımaktadır.
[456] Her iki rivayeti Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne fi'f-İhticâci bi's-Sünne adlı eserinde nakletmiştir. s. 36
[457] İbni Teymiyye, er-Red ala'l-Ahnâî, 103
[458] Suyutı'nin bu sözünü Aliyyu'l-Kârî, el-Meuzûâtu'i-Kubrâ adlı eserin mukaddimesinde zikreder. Mezkur hadisi Buharı (İlm, 38, hadis nr: 110) ve Müslim (Mukaddime, 1, hadis nr: 4) rivayet etmiştir.
[459] Müslim, Mukaddime, 5, hadis nr: 27
[460] Muhammed b. Sirtn el-Basrî, h. 33'te doğmuş ve 110'da vefat etmiştir.
[461] Bu durum, o dönemde, yalanla itham etme olayının veya bidat ve uydurma endişesinin olmamasından kaynaklanıyordu. Zira İnsanlar henüz bidat ve fitne hastalıklarından uzak bulunuyordu.
[462] Ebu Gudde, Lemehâh Min Tarihi's-Sünne ne Ulûmi'l-Hadis, 73-74
[463] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 188-190.
[464] Ebu Gudde, Lemehât rnin Tarihi's-Sünne ve Ulûmi'l-Hadis, 65-73, 170-171 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 191-192.
[465] İbni Salah, Ma'rifetu UlÛmi'l-Hadis, 382
[466] Konuyla ilgili yazılan eseder hakkında bkz. Ebu Gudde, Lemehât min Tarihi's-Sünne, 155-159 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 192-193.
[467] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 193.
[468] Zirikli bu bilgiyi el-Âiâm (VII/25) adlı eserinde İbni Ebi'l-Hadîd'in Şerhu Nehci'i-Belâğa (9/64 el-Bâbî el-Halebî bask.} isimli kitabından nakletmektedir.
[469] Müslim. Mukaddime, 6, hadis nr: 60
[470] Sahâvî, el-İ'Iân bi't-Taubîh, 69 (el-Makdisî baskısı}
[471] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 193-194.
[472] Sahâvî, ei-Mutekellimûn fi'r-Ricâl, 138
[473] Mîzân, 3/487; üsânu'İ-Mîzân, 5/69
[474] İbni Ebi Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/1:289; Tehzibu't-Tehzîb, 1/469 Kusuru gizleme ve edep ilkesi gereği kardeşinin ne yaptığını söylemeyip işaret etmekle yetinmiştir.
[475] Mizan 5/69
[476] Delâilu'n-Nubüvve, 1/47
[477] İbnu'l-Kayyim, Muhtasaru's-Savâiki'l-Mursele, 2/358 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 194-196.
[478] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 196-197.
[479] Keşfu' z-Zunûn, 1/582
[480] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 197-198.
[481] Süleyman en-Nedvî, er-Risâtetu'l-Muhammediye s. 56-57 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 198-200.
[482] Muhammed Enver el-Keşmîrî, Feyzu'1-Bârî, 1/34
[483] Ahmed Şakır, el-Bâisu'l-Hasîs, s. 106
[484] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 200-203.
[485] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 203.
[486] Talak, 1; Zerkeşî'nin eİ-İcâbe !i İradi mâ İstedrekethu Aişetu ala's-Sahabe, adlı eserinde bu türden pekçok güzel örnek bulunmaktadır.
[487] İbni Ebi Hatim er-Râzî, 1/1:21; er-Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'i-FasıI, 318; Bağdadî, el-Kifâye, 431
[488] Mevzu' hadislerle ilgili literatür için Abdulvahhab Abdullatîf ve Abdullah Muhammed es-Sıddîk'İn tahkikiyle yayımlanan Tenzîhu't-Şeriati'l-Merfûa adlı eserin giriş kısmına bakılabilir. Muhakkik Abdulvahhab Abdullatîf, burada değişik dönemlerde yazılmış ve sadece mevzu hadisleri konu edinen yirmi küsur eseri tanıtmaktadır. Mevzuatla alakalı literatürün sadece mevzu hadislere tahsis edilen eserlerle sınırlı olmadığına dikkat etmek gerekir. Genel başlıklı hadis kaynaklarında da en az bu kadar belki de bundan daha fazla bi' malzemenin var olduğu gözardı edilmemelidir. Mevzuat literatürünün aynı zamanda metin tenkidi literatürü içerisinde yer aldığını da hatırda tutmak gerekir. Metin tenkidiyle İlgili literatürü aynı başlık ("metin tenkidi" başlığı) altında aramanın yanlış olduğu açıktır. Zira sözkonusu ettiğimiz anlamda "metin tenkidi" terkibi daha ziyade modern dönemlerde şöhret bulmuş bir terkiptir. Hatta bu nedenle Abdülfettah Ebu Gudde gibi hadisçiler, bunun yerine "hadisin mana bakımından incelenmesi" (sebru ma'na'I-ha-dis) başlığının seçilmesinin daha uygun olacağını belirtmişlerdir. Mevzuat kitaplarının yanısıra müçtehid imamların telif ettiği, hadislerin metin ve sened bakımından incelendiği geniş fıkıh mecmuaları, usûlü'd-din alimlerinin yazdığı eserler, fakih muhaddislerin yazdığı kitap ve şerhler ve dilci muhaddislerin hadislerdeki garîb lafızları, tashif ve hataları açıklayan kitapları da metin tenkidi literatürünün diğer kısmını oluşturmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Muhammed Tâhir el-Cevâbî, Cuhûdu'l-Muhaddisîn fi Nakdi Metni'I-Hadîsi'n-Nebeuîyyi'ş-Şerîf. 1986, Tunus -Çeviren-
[489] Bkz. e!-Menâru'l-Münîf; Tenzîhu'ş-Şerîa; Lemehât min Tarihi's-Sünne adlı kftabın son kısımları
[490] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 204-206.
[491] el-En vâru'l-Kâşife, 6-7
[492] er-Rİsâle, 399 (madde: 1099) Muhammed Mustafa el-A'zamî, Menhecu'n-Nakd Inde'l-Muhaddisîn Neş'etuhu ve Tarihuhu adlı eserinde (s. 82) İmam Şafiî'nin bu sözüyle ilgili şu açıklamalarda bulunuyor: "MuhaddisİerbütünTenkitlerinde aklı kullanmışlardır. Ancak bir hadisin kabulü veya reddinde sırf akla dayandıkları durumlar çok nadirdir. Hadisleri inceleyen İlmî bir yöntemin de bundan farklı olması düşünülemez. Zira her hadisin değerlendirilmesinde sırf akla başvurmak (herşeyden önce] aklen imkansızdır... Hiçbir akıl sahibi Peygamber (SAV.)'in tarihî varlığından ve yeryüzünde yaşadığından şüphe duymaz. [Bilindiği gibi] yeme, içme, uyuma v.b durumlar beşer tabiatının bir gereğidir. Peygamber (SAV.J'in sağ eliyle yemek yediğini, üç nefeste su içtiğini, yatarken ve kalkarken belirli dualar okuduğunu bildiren rivayetlere baktığımızda, bu rivayetlerde aktarılanların ya da bunların zıddının aklen mümkün olduğunu görürüz. Bir kimsenin sağ eliyle yemek yemesi mümkün olduğu gibi sol eliyle de yemek yemesi mümkündür. Üç nefeste su içmesi mümkün olduğu gibi, bir veya iki nefeste de bunu yapması mümkündür. Keza dua etmesinde veya etmemesinde de bir imkansızlık yoktur. Aklî açıdan arzettiğimiz bu durumların veya buna zıt durumların olup olmaması için hiç bir neden yoktur. Her iki şık ta mümkündür. Bunlardan biri vâki' olabileceği gibi zıddı da vâki' olabilir. Aklen birini diğerine tercih edemezsiniz. Bu gibi durumlarda haberin mevsûkiyetini tercih etmenize neden olan kriter akıl değil, haberi veren kimsenin güvenilirliğidir. Sünnet kaynaklarına baktığımızda hadisierin çoğunun bu kapsama girdiğini görürü2. Bu açıklamalar ışığında muhaddislerin aklı ihmal ettiği şeklindeki itirazların yersiz olduğu anlaşılmaktadır. Zira aklın kendisi, bu tür önermelerin, konusu haricinde kaldığını bildirmekte [ve kendisini sınırlandırmaktadır.]" Müellif, bu ifadelerden sonra senedi sağlam olduğu halde sırf metinden dolayı reddedilen hadis örneklerini vererek açıklamalarına devam eder. Bkz. A.g-e, s. 81-82 -Çeviren-
[493] İkinci maddeyle ilgili bu açıklamayı Abdülfettah Ebu Gudde'nin, eİ-Mual-limî'nin açıklamalarına düştüğü ta'likten alarak el-MualİimÎ'nin cümleleri arasına yerleştirdik.
[494] el-Kifâye, 429
[495] Geniş bilgi .için Ebu Gudde'nin Lemehât'ta el-Muallimî'nin sözleri üzerine yazdığı açıklamaya bakınız. Lemehât, 172-176 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 206-209.
[496] eİ-Cerh vc't-Ta'dfl, 1/1/21
[497] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 209-210.
[498] el-MevzÛât, 3/111
[499] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 210-211.
[500] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 211.
[501] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 211.
[502] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 212.
[503] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 212-213.
[504] el-Mevzûât, 2/112

[505] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 213.
[506] el-Mevzûât, 1/105
[507] el-Mevzûât, 1/105
[508] Ibnu'l-Cevzî'nin bu açıklamasında görüidüğü gibi muhal ve münker muhteva taşıyan veya bu türden bir sonuca götüren hadislerin isnadı nasıl olursa olsun içeriğine bakılarak Peygamber (S-A.V.)'e ait olmadığına hük-mediiir. Binaenaleyh "yerleşik usûlde isnada rağmen hadisin Kur'an öğretilerine, tarihî gerçeklere, tecrübeye ve yaşanan gerçekliğe aykırı olup olmadığına bakmadan bir hadisin Peygamber'e aidiyetini inceleme faaliyetinin olmadığını" ileri süren tezler vakıayı yansıtmamaktadır. Ancak bu faaliyet, mu'terizlerin istedikleri oranda ve mahiyette değildir ve olması da gerekmiyor. Yerleşik telakkide isnada nisbetle metin tenkidi sübjektif bir mahiyet taşıdığı için sened bakımından sahih olan ve muhteva bakımından da makûl ve makbul bir izahı yapılabilen hadisler olumsuz anlamda bir tenkide konu olmazlar. Mesela sened bakımından sağlam ancak günün hakim veri ve değerlerine uymayan rivayetler bu anlamda bir tenkide konu olmamıştır. Bir hadisin alışılmışa aykırı olmasıyla sarih ve kat'î verilere aykırı oluşu arasında fark oiduğu bilinciyle hareket edilmiştir. Bu nevi hadisler sadece metne bakılarak değerlendirilmemiştir. Sadece ka'tî olarak temel kıstaslarla çelişen rivayetler, isnada bakılmaksızın reddedilmiştir. Ibnul-el arrak, Tenzîhu'ş-Şerîati'l-Merfûa adlı eserinde bu hususu şöyle ifade eder: "Bir rivayetin, te'vil edilmeyecek derecede akla aykırı olması; his, müşahede ve âdetin reddettiği bir mana taşıması; Kitab'ın kat'î delâletine, mütevatir sünnete veya kat'î icmaa aykırı olması onun uydurma olduğunun alametidir... Tabiî bütün bunlar telif imkanının olmadığı durumlarda sözkonusudur. Aksi halde te'lif yolu tercih edilir." (a.g.e, s. 6) Bundan dolayı İmam Şafiî sadece metne bakılarak reddedilen hadislerin sened tenki-diyle reddedilen hadislere oranla daha az olduğunu belirtmektedir: "Genelde hadislerin doğru ya da uydurma olduğu, onları aktaranların doğruluğu ve yalancılığıyla bilinir. Ancak Özel ve sayıca az bazı hadislerde durum böyle değildir.|Yani ravinin doğruluğu ve yalancılığından hareketle haber değerlendirilmez, bizzat haberin muhtevasına bakılarak hadis değerlendirilir.] Bu gibi hadislerin doğruluğuna veya uydurma olduğuna ravinin, gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyi aktarmasıyla yahut aktardığı hadise muhalif olan hususların sağlamlık ve doğruluğuna dair delâletlerin daha çok oluşuyla delil getirilir." (er-Rîsâle, madde:1099)
Ancak günümüzde özellikle akademik çevrelerde, makûl bir izahla kabul edilebilecek bir çok hadis de bu kapsama dahil edilmek istenmektedir. Aslında bu mantıkla bakıldığında Kur'an'da da muhteva olarak sıkıntı oluşturacak epey âyet vardır. Ancak Kur'an, subût bakımından bir şüphe taşımadığı için Kur'an'a karşı inkarcı bir tavır yerine tarihselci veya ailegorik bir yorum benimsenmektedir.
Mesela Kur'an'da yer alan ve Hz. Nuh'un kavmi arasında dokuz yüz elli sene kaldığını (Ankebut, 14) anlatan ayet bir problem teşkil etmezken, Hz. Adem'in boyunun altmış zira' olduğunu ifade eden Buhârî hadisi problem olarak algılanmaktadır.
Nâşize kadının durumunu ifade eden ilahî beyan (Nisa, 34) tarihsel yorumlarla izah edilmeye çalışırken aynı içerikteki hadisler temel ilkelere aykırılık adına rahatlıkla inkar edilebilmektedir.
İnsanların bir tek nefisten yaratıldığını, sonra da o nefisten eşinin var edildiğini beyan eden Kur'ânî hitab (Nisa, 4; A'raf, 189; Zümer, 6) akla ve dilin en bedihî verilerine ters düşen yorumlarla geçiştirilirken daha açık bir şekilde Hz. Havva'nın Hz. Âdem'den yaratıldığını Söyleyen sahih hadisler mevzuat nitelemesiyle rahatlıkla bloke edilmektedir.
İnsanı Allah'ın emriyle koruyan (Ra'd, 11) ve Cenab-ı Hakk'ın tavzifiyle insan ruhunu kabzeden meleklerin bulunduğunu bildiren ayetler (En'âm, 61; Secde, 11} tevhid inancıyla uyumlu bir şekilde yorumlanıyor, ama ebdâlın varlığından bahseden hadisler tevhid inancına aykırı bulunmaktadır. Gök taşlarının ve kayan yıldızların semadan haber dinlemek isteyen şeytanları taşlayan ateş huzmeleri olduğunu söyien ayetler bir sıkıntı oluşturmazken buna muadil hatta modern bakış ve kültürle şekillenmiş aklın daha rahat anlayabileceği hadisler gerçeklerle İlgisiz olarak nitelenip reddedile-bitmektedir.
Bazı taşların Allah korkusundan yuvarlandıklarını bildiren ayet-i kerime (Bakara, 74) sebep-sonuç açısından ilgisiz bulunmazken, benzer nitelikteki hadisler mesela Peygamber mescidindeki hurma kütüğünün Peygamber'in ayrılığından dolayı ses çıkardığını anlatan Buhari hadisi İlgisiz bulunabilmektedir.
Kıyamet günü Rabbin arşının sekiz melek tarafından taşınacağını anlatan ayet (Hakka, 17) te'villi veya te'vilsiz bir şekilde izah edilirken, buna benzer nitelikteki müteşabih hadisler antropomorfik (teşbih içeren} bir usîûp taşıdığı gerekçesiyle israîîlî rivayetler listesine dahil edilebilmektedir. Bu ifadelerden mezkûr ayetlerin problemli ve kabul edilemez nitelikte olduğunu söylemek istediğimiz şeklinde yanlış bir sonuç çıkarılmamalıdır. Biz, ister ayet, ister hadis olsun vahye dayalı veya vahyin onayına mazhar olan bütün nebevi beyanatın îman vasfının bir gereği olarak tereddütsüz bir şekilde kabul edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Burada sadece ayetlerle aynı veya benzer içerik taşıdığı halde hadisleri reddeden mantık erbabı açısından bir paradoks ve tutarsızlık bulunduğunu belirtmek istiyoruz. Öyle anlaşılıyor ki örneklerini verdiğimiz bu ve benzeri ayetler şayet senedi sağlam bir nebevî hadis formunda gelseydi tarihsel ve ailegorik yorum külfetine de ihtiyaç duyulmadan reddedilecekti. Halbuki tutarlı bir tutum her ikisini de kabul etmeyi gerektirmektedir. Birini te'vil ederek veya tarihselci yorumlarla izah edip kabul ederken muhteva bakımından buna muadil olan hadisleri reddetmek doğru ve tutarlı değildir.
Kur'an'ın subût bakımından kat'î olduğunu, hadislerin ise genelde âhâd yolla geldiğini ileri sürerek mezkur tezi mâzûr göstermek de doğru değildir. Daha Önce belirtildiği gibi bu hadisler sübûttan dolayı değil, içerik nedeniyle tenkit edilmektedir. Aynı veya benzer içerik Kur'an ayetlerinde de yer aîdığına göre ve bu da tevilli veya teviİsiz bir şekilde izah edilip kabul edildiğine göre aynı durumun hadisler için söz konusu olmaması için hiç bir neden yoktur. Bütün bunlar problemin subût meselesi olmadığını, bilakis meselenin delâlet meselesi olduğunu göstermektedir. Subûta gelince, ilmî ve tutarlı bir davranış, her şeyin hakkettiği konumunda ele alınmasını gerektirmektedir. Tevatürle sabit olan yukarıdaki ayetlerin subûtunu kabul eden biri, âhâd yolla gelen ve benzer bir içerik taşıyan sahih hadisleri de kabul etmelidir. Şu farkla ki bunlardan birincisini kat'î bir bilgiyle benimserken, ikincisini (karine olmaması durumunda) zann-ı galip düzeyinde bir bilgi ve kanaatle kabul etmek durumundadır. Metnin içeriğini ve delâlet ettiği anlamı ileri sürerek hadisi reddetmek tutarlı bir tavır değildir. Zira aynı veya buna muâdil denebilecek muhteva ayetlerde de mevcuttur. Aslında bu hadislerin kat'î olması durumunda da muhatablanmız açısından bir şeyin değişmeyeceği açıktır. Zira subûtu ve delâleti kat'î olan Kur'an ayetleri bile sonuçta tarihî ve temsilî yorumlarla işlevsiz hale getirilip belirleyici olmaktan uzaklaştırıldığına göre hadislerin subût bakımından kat'î olması halinde de aynı akıbete duçar olacakları açıktır. -Çeviren
[509] el-Mevzûât, 1/125
[510] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 213-216.
[511] Metin tenkidi için sırf hadis usûlü kitaplarına bakıp bu alanda yeterli bir literatürün olmadığını söylemek yanlıştır. Usûl-i Hadisin yanısıra dörtbaşı ma'mur bir tenkit ve tahlil teorisi görmek için Usûl-İ Fıkh'a bakmak gerekir. Bu gün Usûl-} Fıkıh olarak anılan bu ilim, aslında bütün islamî ilimlerin usûiü ve metodolojisidir. Bu tenkid teorisinin pratik boyutunu görmek için de hadis şerhlerinin yanısıra müçtehidlerin, fakih muhaddisierin ve usû-lü'd-din bilginlerinin eserlerine bakmak gerekir. Daha önce değindiğimiz gibi mevzuatla ilgili literatürü de bu metin tenkidi kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. -Çeviren-
[512] Burada yeri gelmişken yaygın bir anlayışa değinmek istiyoruz. Metin tenkidinin yetersizliğinden bahsedenlerin çoğu Ku'an'a arz ve temel prensiplere aykırılık gibi tenkid ilkelerinin sadece mevzu ve zayıf hadislere uygulandığını, hadîs mecmualarındaki sahih hadislere tatbik edilmediğini belirtmektedir. Bu argüman, mantıkî açıdan hatalıdır. Zira mevzuat kitaplarında yer alan hadisler veya fıkıh ve usûlud'd-din sahasında yazılan eserlerde mevzu ve zayıf olarak nitelenen hadisler, sözkonusu kriterlere kat'î derecede aykırı bulunduğu için mevzu veya zayıf olarak nitelenmiştir ve ilgili kitaplarda kaydedilmiştir. Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse hadisle iştigal eden alimler, hadisleri, belirtilen sened ve metin kriterleri açısından ele alıp incelemişlerdir. Bu incelemeler sonucunda mevcut kaynaklar oluşmuştur. Kur'an ve sarih akıl gibi temel kıstaslara kat'î derecede aykırı olan rivayetler ise mevzu olarak nitelenmiştir. Ulemadan bazıları da aynı gerekçelerle mevzu olduğuna inandıkları hadisleri biraraya getirmişlerdir. Yoksa önce mevzu diye isimlendirilen bir yekûn oluşturulup sonra adı geçen tenkit kriterleri uygulanmış değildir. Zira böyle bir şeyin ölüyü öldürmekten farkı yoktur. Ulema önce tenkid kriterlerini uygulamış ve bu kriterler ışığında belirlenen rivayetler mevzu veya zayıf olarak nitelenip ilgili eserlerde kayda geçirilmiftir. Mevcut hadis kaynaklarının bu kritetler ışığında oluştuğunun kanıtı bu çalışmaları yapan muhakkik muhaddislerin açıklamaları ve eserleridir. Bu çerçevede zikredilebilecek ve hiç bir tartışmaya mahal bırakmayacak bir diğer delil İse Muhammed Mustafa el-A'zamî'nin kısmen tahkik edip yayımladığı İmam Müslim b. e!-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî (204-261)'ye ait Kitabu't-Temyîz adlı eserdir. Eserin temin edilen varakları A'zamî'nin Menhecu'n-Nakdi Inde'l-Muhaddistn (Mektebetu'l-Kevser, 1990, S. Arabistan) adlı eseriyle birlikte yayımlanmıştır. Kitab şu haliyle bile içerdiği örneklerle bahse konu olan tenkid kriterlerinin uygulandığı hakkında yeterli bir fikir vermektedir. Bunun yanısıra mevcut hadis müdevve-natı oluştuktan sonra da tenkid işlemini mevcut mudevvenatı da içine alacak şekilde geniş bir çerçevede uygulamaya devam edenler olmuştur. Bunun en bariz şahitlerinden biri cumhura göre sahih olan ve şu an tedavülde bulunan hadis kaynaklarında yer alan bazı hadislerin de daha sonraları telif edilen mevzuata dair bazı eserlerde yer almasıdır. Mesela Ibnu'l-Cevzî konuyla ilgili eserinde Ebu Davud, Tirmizi ve Müstedrek'te yer alan bazı hadisleri de mevzu olarak nitelemiştir. Harta Buharî ve Müslimden de birer hadise yer vermiş ve bu nedenle ulemanın haklı tenkidine uğramıştır, (bkz. Tenzihu'ş-Şerîa, Tahkik mukaddimesi) -Çeviren
[513] Metin tenkidi, yapısı gereği sübjektif niteliği ağır basan bir yöntemdir. Metin tenkidiyle sened tenkidi arasındaki bu yapısal farklılık, metin tenkidi konusunda daha sınırlı ve ihtiyatlı davranmayı gerektirmektedir. Kaynaklarımızda sırf metin tenkidi nedeniyle reddedilen hadis oranının sınırlı oluşu da bundan dolayıdır. Dolayısıyla metin ve isnad tenkidi konusunda matematiksel anlamda bir eşitliğin olması gerektiğini söylemek doğru değildir. Bu gibi yerlerde eşitlik dengeyi sağlamaz. Esas denge, her iki tenkid yöntemini, taşıdıkları yapısal farklılığı gözönüne alarak gerekli ölçü ve sınırları aşmadan uygulamakla sağlanabilir. Metin ve sened açısından tenkid edilen hadisler arasında matematiksel eşitlik temin etmek uğruna aslında makûl ve makbul izahları yapılabilen hadisleri de problemli göstermek aynı zamanda metodik bir hatadır. İmam Şafiî'nin (er-Risale, madde:1099) şu ifadeleri müçtehid imamların bu gerçeği çok iyi ihata ettiklerini göstermektedir: "Genelde hadislerin doğru ya da uydurma olduğu, onları aktaranların doğruluğu ve yalancılığıyla bilinir, Ancak özel ve sayıca az bazı hadislerde durum böyle değildir. (Yani ravinin doğruluğu ve yalancılığından hareketle haber değerlendirilmez, bizzat haberin muhtevasına bakılarak hadis değerlendirilir.]

Bu gibi hadislerin doğruluğuna veya uydurma olduğuna ravinin, gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyi aktarmasıyla yahut aktardığı hadise muhalif olan hususların sağlamlık ve doğruluğuna dair delâletlerin daha çok oluşuyla delil getirilir." -Çeviren-

[514] Hadis, bütün islamî ilimlerin müşterek kaynağı olduğu için hadisle ilgili çalışmalar değişik branşlara dağılmış vaziyettedir. Mesela itikada ilişkin hadislerden hangilerinin tenkit edildiğini ve hangilerinin esas alındığını görmek için usui-i din ulemasının eserlerine; fıkhı hadislerden ne kadarının nasıl tenkit edildiğini görmek için müçtehidlerin ve aynı zamanda fakih olan muhaddislerin kitaplarına, bunların ötesinde genel anlamda bir metnin tenkit ve yorumu için nasıl bir metodoloji belirlendiğini görmek için de usûl-i fıkıh kaynaklarına başvurulmalıdır. -Çeviren-

[515] Günümüzde metin tenkidinin yetersizliğini gündeme getirenler, bazı cüz'î örnekler ileri sürerek, birtakım hadislerin tenkit edilmesi gerektiğini söyleseler de yapılan şeyin, sınırlı ve ölçülü ilmî bir faaliyet olduğu söylenemez. Öngörülen faaliyet, sonuçları itibariyle çok gene! bir mahiyet taşımaktadır. Bu proje ve faaliyetler, başlangıçtan günümüze intikal eden, gerek teoride ve gerekse pratikte, İslamın ve islam medeniyetinin temel iskeletini oluşturan ve bütün islamî kurumlara rengini veren, yerleşik usûlün sahih olarak belirlediği hadislerin ezici çoğunluğunu devre dışı bırakmayı gerektirmektedir. Bu ise açıkça ifade edilmese de şu anlama gelmektedir: "İslam Dini genel olarak aslî hüviyetini ve ana çizgisini koruyamamış ve çoğunluğu İtibariyle tarihî süreç İçerisinde tahrife uğramıştır," Zira İslamın ve İslam Medeniyetinin somut şeklini belirleyen Kur'an'ın genel ilkelerinden ziyade, hadislerin müşahhas beyanlarıdır. İslamın ve islam toplumunun bünyesinde bu denli hassas bir mevkiye haiz olan hadislerin tarihî hengâmede kaybolup tanınmaz hale geldiğini ve on dört asırlık bir fetretten sonra yeni tenkid kriterleriyle ancak keşfedilebileceğini ileri süren bir düşünce, tabiî olarak dinin tahrif edildiğini ve tarihî süreklilik vasfını kaybettiğini de ileri sürmüş olur. Böyle bir sonuç ilmî ve tarihî gerçeklere aykırı olmakla beraber, dinin kıyamete dek her dönemde seçkin topluluklar (Maide, 54) tarafından aslî safiyetine uygun olarak temsil edileceğini (Müslim, İmâre, 53, hadis nr: 4927-35) ifade eden naslara da aykırıdır. -Çeviren-

[516] Al-i İmran, 71

[517] Hicr, 9

[518] Hicr, 9

[519] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 216-224.

[520] Marifetu Ulûmi'l-Hadis, 56-60

[521] Marifetu Ulûmi'l-Hadis, 113 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 224-225.

[522] el-Muslimûn dergisi, c. 6, s. 565, sayı: 6/49; Nedvî, TahSâku Ma'na's-Sünneti ve Beyânı1'/-Haceti iieyhâ, 49-54

[523] Tevbe,32

[524] Saf, 8

[525] Hicr, 9 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 225-228.

[526] Tirmizî

[527] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 229-231.

[528] Bkz. Abdulganî Abdülhalik'in "Buhûsun fi's-Sünneti'l-Müşerrefe" (Ebu Gudde, Lemehât min Tarihi'sSünne ve Ulûmi'l-Hadîs, 22'den naklen)

[529] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 231-232.

[530] Câmiu Beyâni'1-İlm, 2/191; ei-Fakîh ve'1-Mutefakkih, 1/76; Detay için bkz. Abdurrezzâk, el-Musannef, 11/155

[531] Ebu Gudde, Lemehât, Min Tarihi's-Sünne, 31-32

[532] İbni Abdilber, Camiu Beyâni'l-İlm ue Fadlihi, 2/191

[533] Hicr,9

[534] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 232-234.

[535] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 234.

[536] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 234.

[537] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 235.

[538] Araf, 157

[539] Nisa, 65

[540] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 235.

[541] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 236.

[542] "Erîke" sofa veya evlerde çeşitli kumaşlarla süslenen yumuşak koltuk ve yatak anlamına geliyor. Gelinler için hazırlananlarda olduğu gibi. Hattâbî, Meâlimu's-Sünen adlı eserinde (7/8) bu hadisi şerhederken şunları kaydediyor: "Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Âlihi Sellem) burdaki nitelemeyle lüks ve refah içinde yaşayan, dine az önem veren, evlerine yapışıp ilim taleb etmeyen, ilmi yerinden ve ehlinden almak için yola koyulmayan kibirli ve zorba kimseleri kasdetmektedir."

[543] Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4591; Ebu Davud, Et'ime, 33, hadis nr: 3798, 3799, Gelecek olan ikinci rivayetteki "Kuşlardan pençeli olanlar size helal değildir." cümlesini Ebu Davud'dan alıp ilave ettik; Aynı hadis için bkz. Tirmizî, Ebvâbu'1-llm, 10, hadis nr: 2801; İbni Mace, Mukaddime, 2, hadis nr: 12; Darimî, Sünen, Bab: es-Sünne Kâdiyetun ale'l-Kitab, 1/117

[544] Hattâbî der ki: Yani sahibinin ihtiyaç duymadığı ve başkası tarafından alınmak üzere terkettiği buluntular istisna edilmiştir.

[545] Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4592. Hattâbî şöyle der: "Hadisin manası şudur: Bu durumdaki biri misafir olarak ihtiyaç duyduğu kadarını aynı zamanda misafiri ağırlamaktan yoksun bırakanlara da bir ceza olarak alma hakkına sahiptir. Tabii ki bu cevaz, yiyecek bir şey bulamayan ve nefsî hakkında endişeye kapılan çaresiz kimselere mahsustur. Bu hadis, aynı zamanda hadislerin Kitaba arzedilmesine gerek olmadığına hadisin Allah ve Rasûlüne nisbetinin sabit olması halinde kendiliğinden hüccet değeri kazandığına delildir. Bazılarının rivayet ettiği "Size bir hadis gelince onu Kur'ana arz edin. Kur'an'a uyuyorsa onu alın, uymuyorsa onu terkediniz." şeklindeki hadise gelince bu, aslı olmayan batıl bir hadistir. Nitekim Yahya b. Maîn bunun zındıklara ait bir uydurma olduğunu belirtmiştir."

Bazıları hadisin mevzu olmadığını hadisteki "Kur'an'a uyguniuk"la -hadisin siyakından da anlaşıldığı gibi- çelişmezliğin kastedildiğini belirtmiştir. Buna göre Kuı'an ve Mütevatir Sünnetle çelişmeyen âhâd haberler kabul edilir. Kur'an ve Sünnette sözkonusu habere tanıklık eden bir hususun olmaması da onun makbûliyetini gölgelemez. [Yani arz edilen haberin Kur'an ve mütevatir Sünnete aykırı olmaması yeterlidir.] Bu hadisle ilgili bir değerlendirme için bkz. Ebu Gudde, Lemehât, 29-30

Beyhakî'nin el-Medhal adlı eserinde rivayet ettiği ve Umeyye b. Abdillah b. Halid'in Abdullah b. Ömer'e hitaben söylediği şu sözler de konuyla İlgili hadisler arasında zikredilebilir. Umeyye, İbni Ömer'e şöyle der: Biz ikamet ve korku halinde kılınan namazlarla ilgili Kur'an'da bazı şeyler görüyoruz. Ancak yolculuk halindeki namazla ilgili bir şey görmüyoruz. Bunun üzerine İbni Ömer şöyle der: "Ey kardeşimin oğlu, Allah Hz. Mubammed (Sallallâhu Aleyhi ve Âlihi Sellem)'i hiçbir şey bilmediğimiz bir anda bize gönderdi. Biz onun yaptığını gördüğümüz şeyleri yapıyoruz." Nesâî, 3/117; İbni Mâce, İkâmetu's-Salât, 73, hadis nr: 1066; Hâkim, el-Müstedrek, 1/258

[546] Ebu Davud, Sünne, 5, hadis nr: 4592; Tirmizî, İlm, 10, hadis nr: 2800; İbni Mace, Mukaddime, 2, hadis nr:13. Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylüyor.

[547] Yani sizden hiçbirini bu durum üzere görmeyeyim. Bu, tıpkı "seni burada görmeyeyim" ifadesindeki kullanım gibidir. Kendisini onları bu durumda görmekten nehyediyor ama [aslında] bununla (mübalağa sanatını kullanarak} onları sözkonusu duruma düşmekten nehyetmiş oluyor.

[548] Hattâbî, Meâtirmt's-Sünen, 7/8

[549] İbni Kayyım, İ'lâmu'l-Muuakkun, 2/287-290 vd.

[550] İbni Kayyim, İ'lâmu'l-Muuakkîîn, 2/290

[551] İ'lâmu'l-Muvakiîn, 1/32, 1/156-157 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 236-239.

[552] Buharî, İlm, 38, hadis nr: 110. Suyûtî der ki: Bu hadisi yüzden fazla sahabî rivayet etmiştir. Suyûtî'nin bu sözünü AÜyyü'1-Kâri el-Meuzüatu'I-Kubrâ adlı eserin mukaddimesinde nakletmektedir.

[553] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 239-240.

[554] Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, 6/511; İbni Kudâme, el-Muğnî, 7/52

[555] Bkz. el-Muğnî, 5/459; Hucciyyetu's-Sünne, 515

[556] Bkz. el-Muğnî, 5/454

[557] Bkz. Şerhıtrpmdeti'l'Âhkâm ve Tâlikâtı, 4/32; Tarhu't-Tesrîb, 7/31-32; el-Muğnî, 7/478:lmamların da ifade ettiği gibi bu konuda aykırı davrananların muhalefetine itibar edilmez.

[558] Bkz. İbni Kudâme, el-Muğnî, 11/65

[559] Hucciyetu's-Sünne, 516

[560] Lemehât min Tarthi's-Sünne, 28

[561] İbni Kayyim, et-Turuku'l-Hukmiyye, 72-73 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 240-241.

[562] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 242.

[563] el-Müstedrek, 1/109; Benzer rivayetler kısaltılarak e/-Ki/âye'de aktarılmıştır.
[564] ei-Müstedrek, 1/258; Hâkim der ki: Hadisin ravileri MedİneIi ve sika kimselerdir. Zehebî de buna muvafık görüş bildirmiştir.
[565] el-Kifâye, 16
[566] Meşâhiru Ulemâi'l-Emsâr, 37
[567] Meşâhiru Ulemâi'l-Emsâr, 150
[568] Bkz. es-Sünne ve Mekânetuha, 160
[569] el-Umm, 7/250
[570] ei-Umm, 7/254
[571] Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/22
[572] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 243-245.
[573] el-A'zamî, Dirâsât /ı 7-Hadisi'n-Nebeuî, Giriş kısmı Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 245-247.
[574] ei-A'zamî, Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebeuî, 26-29
[575] Mevdûdî, Sünnet Ke AİnÎ Haysiyet, 16 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 247.
[576] Ebu Reyye, Advâun ale's-Sünne, 405-406
[577] Mecelletu'l-Menâr, 9: 929-930
[578] Mecelletu'l-Menâr, 10:511
[579] es-Sünne ve Mekânetuha, 42 Nedvî'nin "Tahkîku Ma'na's-Sünneti ve Beyânu'l-Hâceti Ueyhâ" adlı eserine bir takdim yazması da onun eski görüşlerinden vazgeçtiğini gösteriyor.
[580] İkinci baskıda Ahmed Emin'in Girişine bakınız. Burada kitabın ilk baskısının 1929'da yapıldığını belirtilmektedir. Şu an elimizde bulunan 1969'a ait onuncu baskısında da aynı tutarsızlıklar var.
[581] Sibâî, es-Sürme ve Mekânetuha, 213
[582] ibâî, es-Sünne ve Mekânetuha, 214
[583] Ebu Reyye, Aduûn ale's-Sünne, 404
[584] Ebu Reyye, Advûn ale's-Sünne, 406-407
[585] Ebu Reyye, Advûn ale's-Sünne, 407 Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 248-251.
[586] Mevdûdî, Sünnet KeAînî Haysiyet, 16
[587] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 251-252.
[588] Günümüzde homojen bir hadis karşıtlığından bahsetmek mümkün değildir. Daha önce de müellifin müteaddid yerlerde belirttiği gibi mutlak manada hadis inkarı ve sünneti, sünnet olması yönüyle, inkar etmek bir müminde olması gereken îman vasfıyla bağdaşmaz. Ancak buna rağmen gerek Türkiye'de gerekse İslam Coğrafyasının diğer bölgelerinde değişik renk ve tonlarda hadis aleyhtarlığının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir yaklaşımın sünnet karşıtlığı kapsamına girip girmediğini belirlemek için söz konusu yaklaşımın fikrî ve amelî konularda sünnete ne derecede yer verdiği, sünneti belirleyici görüp görmediğine bakmak yeterlidir. DehİevÎ'nin genel manada; yani "bidat" mukabilinde kullanılan "Sünnet" ile ilgili söylediklerinin burada sözkonusu ettiğimiz özel manadaki "Sünnet" İçinde geçerli olduğu kanaatindeyiz. Dehlevî'ye göre Sünnet konusundaki yaklaşımları iki şıkta toplamak mümkündür:
1-Kur'an ve sahih Sünneti olduğu gibi kabul eden sünnet ve cemaat mensubu kimselerin tavrı. Buradaki "sünnet mensubu" vasfının aslında belli bir çevrenin Özel ismi olmadığı, temel bir vasıf olduğu halde, zamanla bu vasfı taşıyan kimselerin özel ismi haline geldiğine dikkat edilmelidir. 2- Karşılaştıkları hadisleri sırf oluşturdukları aklî ilkelere uymuyor diye te'vil veya inkar eden bidatçı kimselerin tutumu. Kabir hayatı, amellerin tartılması, sırattan geçiş, ru'ystuûâh, evliyanın kerameti gibi Kitap ve Sünnetin delaletiyle sabit olan ve selef-i salihînîn olduğu gibi kabul ettiği konuları, bazıları sırf akıl anlamakta zorlanıyor diye inkar veya tevil etmişlerdir. (Bkz. Huccetullöhi'l-Bâliğa, 1/26)
Kanaatimizce bu özlü ifadeler, bir tavrın bidat kapsamına girip girmediğini açıkladığı gibi herhangi bir tutumun hadis/sünnet karşıtı olup olmadığı konusunda da net bir kriter sunmaktadır.
DehİevÎ'nin bu ifadelerini günümüzden hadis karşıtı sayılabilecek bir örnekle aktüelleşrirmek gerekirse: Kur'an'da ve Sünnette Peygamber (S-A.V.)'in Kur'an dışmda da vahiy aldığını ve Allah'ın bildirmesiyle gaybtan haber verdiğini gösteren onlarca ayete ve mana bakımından mütevatir olan hadislere rağmen, Peygamber {S.A.V.J'in Kur'an dışında herhangi bir vahiy almadığını, O'nun gayba dair bildiklerinin ve bildirdiklerinin Kur'an'la sı nırlı olduğunu savunan bir tez, sahih hadislerin önemli bir kısmını devre dışı bıraktığından rahatlıkla hadis karşıtı bir tutum olarak nitelendirilebilir. -Çev.-
[589] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 252-253.
[590] Dr. Mustafa el-A'zamî'nin ifadeleri burada son bulmaktadır.
[591] En'âm, 38
[592] Nahl, 89
[593] Hücciyyetu's-Sünne, 343-345
[594] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 253-256.
[595] Muhammed Salih Ekinci, Hüccet Değeri ve Tedvin Açısından Sünnet, Rağbet Yayınları: 257-264.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

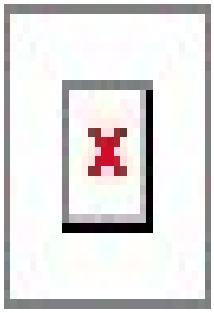

Abdulfettah Ebu Gudde
Çeviren: Enbiya Yıldırım
İnsan Yayınları

MEVZU HADİSLER
Önsöz
Giriş
Mevzu Hadîsi Rivayetin Hükmü:
Hadis Uydurma Sebebleri
I -Siyasî Sebepler
2- İslâm Dinine Ve Devletine Düşmanlık
3- Irk, Kabile, Dil, Şehir Ve İmam Taraftarlığı
4- İnsanları Hayra Teşvik Ve Günahlardan Sakındırmak İçin Kıssa Anlatmak, Vaaz Vermek:
5- Mezhep Ve Kelâmı İhtilaflar:
6- İnsanları Hayra Koşturup Teşvik Etmek Ve Kötülüklerden Sakındırmak:
7- İdarecilere Yakınlaşmak Ve Dünyevî İsteklere Ulaşmak:
Hadis Uydurmanın Neticeleri
Sünneti Korumak İçin Hadis Âlimlerinin Ortaya Koyduğu Esasların Mühim Olanları:
1-İsnat
2- Târîhu'r Ruvât ve'r Rical (Raviler ve Şahıslar Tarihi)
3- Ravileri Tenkid, Tezkiye Veya Cerh Etme Yönüyle Haberini Açıklamak
4- Hadisin Metni Ve Mânâsının Tedkîki
5-Cerh ve Tadil İlmi
6-Mustalahu'l-Hadis İlmi (Hadis Usûlü İlmi): Bu Umul Hadis Dirâyeten'dir (Dirayet Yönüyle Hadis İlmidir)
7-Mevzu Hadisler, Zayıf Hadisler, Mecruh Raviler Ve Hadis Uyduranlara Dair Kitapların Telif Edilmesi
Mevzu Hadislerden Nasıl Kurtulabiliriz?
8- Mevzu Hadisi Tanımanın Kaideleri Ve Emareleri
İstifade edilen kaynaklar

MEVZU HADİSLER

Önsöz

Bismîllahirrahmanirrahim
Âlemlerin Rabbi olan Allah'a (c.c.) hamd olsun. Salât-u selam emîn peygamber, Rasûl efendimiz Muhammed'e, âline, ashabına ve kıyamete kadar kendisine hakkıyla tabî olanlara olsun. İmdi, bu eserde anlatılan konular sınırlı mevzular olup Lemehât min Târîhi's Sünne ve Ulûmi'l Hadis (Sünnet Tarihi ve Hadis İlimlerine Bakışlar) adını taşımaktadır. Ben bu mevzuları Cezayir Diyanet İşleri Bakanlığı'nın 1982 tarihindeki "İslâmî Düşünce" toplantılar serisinin onaltıncısına katılmak üzere, şahsıma gelen davete icabet etmek suretiyle yazdım. Bu toplantının konusu "Nebevî Sünnet" idi. Benden konuşmamın ve bildirimin "Hadis Uydurma Sebepleri ve Neticeleri" konusunda olması istendi. Ben de daveti hemen kabul ettim ve (hazırladığım) dokümanları sundum. Daha sonra bunları genişletip güzel ilavelerde bulundum. Konuyu yazmaya hazırlandığımda, bütünlüğü açısından, bir giriş bölümü yanında başka yönlerden de izaha muhtaç olduğunu gördüm. Bunun üzerine sünnet-i mutahharanın Kur'an-ı Kerîm'e göre durumunu ve İslâmî yasamadaki konumunu, Kur'an'ın açıklayıcısı ve sarihi olan sünnete olan ihtiyacını kısaca açıklamaya eğildim. Ayrıca sahâbe-i kiramın fazîletine dair vârid olan nasslara, onların İslâm'da önderlik makamında olduklarına, Râsûlullah (s.a.v.) efendimiz hakkında yalan söylemekten ve iftira etmekten berî olduklarına da kısaca temas ettim. Ve Nebî (s.a.v.) hayatındayken yalan uydurulduğu vehmini uyandıran bir grup zayıf ve çürük rivayetleri ayıklamaya ve tenkide eğildim. Bu rivayetlerin sakatlığını ve bozukluğunu beyan ettim. Aynı zamanda isnad ve metin tenkidinin sahabe (r.a.) zamanında ve hicrî birinci asır ortalarında söz konusu olduğunu ortaya koydum. Bu tedkîkattan hadis uydurma işinin ortaya çıkışının birinci asrın ilk yansının sonuyla sınırlandırılmasının mümkün olduğu neticesine vardım. Bu dönemden sonra ise, fitnelerin yayılması ve bid'at gruplarının türemesiyle iş arttı da arttı. Daha sonra hadis uydurmanın en önemli sebeplerine temas ettim. Bu sebeplerden yedi tanesini izah edip açıkladım. Bunu yaparken, hadis uyduranların uydurmalarına karşı sünnet-i mutahhara hafızlarının ve hadis mütehassıslarının gayretlerini, bazı idarecilerin iftiracılara engel olup, yalancıları cezalandırmalarını da aktardım. Ardından hadis uydurmanın neticelerine, mütehassıs muhaddislerin ortaya koydukları ilmî tenkid metodlarının kaidelerine temas ettim. Onlar bu kaidelerle hadis-i şerifleri ihata etmişler ve onları iftiracılarla yalancıların oklarından korumuşlardır. Neticede bu kaidelerden aşağıdaki ilimler ortaya çıkmıştır:

1- İsnad: İsnad, ümmet-i Muhammed'e (s.a.v.) has özelliklerden bir tanesidir. İsnad, rivayet ilimlerinin ardından, dirayet ilimlerinin kabul edilmesinde de bîr asıl olmuştur. Hatta ahmakların, gafillerin haberleri ile mizah ehli ve tufeyli kimselerin anekdotlarının toplandığı eserlerde bile isnad kullanılmıştır. Böylece isnad, kendisine ait mütehassısları, hafızları ve bilginleri olan müstakil bir ilim haline gelmiştir.

2- Târîhu'r Ruvât ve'r Rical (Raviler ve Şahıslar Tarihi): Muhaddisler bu konuda ilmî ve kapsamlı kaideler, ilmî ve üstün prensipler koymuşlardır. Hadis ıstılahları, rical ve cerh-ta'dil kitapları onları içermektedir. Hatta onların tarihî seyriyle ilgili müstakil bazı faydalı risaleler bile yazılmıştır.

3- Ravileri tenkid, tezkiye veya cerh etmek suretiyle hallerini beyan etmek: Mütekaddimûn âlimlerin bu hususta çok üstün bir üslûbu vardı. Sonrakilerin edebi, onlarınkinin yüceliğine ulaşamaz. Yakını, akrabası, dostu veya sevdiği biri olmasına bakmadan, hatır için kayırmadan, çok hayırlı bir hizmeti gerçekleştirmişledir. Bu hususta hassas kaideler koyup o kaideler üzerinde yürümek suretiyle onları hakem tayin etmişlerdir.

4- Hadisin metnini ve mânâsını tedkîk: Daha sahabenin (r.a.) ilk döneminde bile metin tenkidi yapılır, mahfuz (sağlam) olmayan hadis mahfuz olanla karşılaştırılırdı. Mahfuz olana itimad edip dayanılırdı. Rasûlullah (s.a.v.) iftira edilmiş uydurma hadislerin bir kısmı onlar zamanında tesbit edilip ortaya çıkarılmıştır.

5- Cerh-ta'dil ilmi: Bu ilmin meşruluğu kitab ve sünnetin nasslarına dayanmaktadır. Bu çok tehlikeli, nice ayakların kayabileceği zor bir ilimdir. Bundan dolayı, pek az muhaddis ve hafızlardan yüksek seviyede âlim olanlar bu mertebeye yükselebilmişlerdir. Bu âlimler, müslüman olsun gayr-i müslim olsun, bilginlerin beğenisini kazanan ve zirveyi işgal eden kaideler ve kurallar ortaya koymuşladır. Bu ilimde ta'dilde bulunacak, cerh edecek ve cerh edilecek kimselere dair aranan şartları zikredip, bu hususta kabul edilip edilmeyecek hususları beyan etmişlerdir.

6- Ilm-u MustalahÎ'l Hadis (Hadis Usûlü İlmi): Bu ilim sened ve metinle başka bir deyişle ravi ve rivayetle ilgili hadis konuları ve kaideleri toplamıdır. Bunların ortaya konması hicrî birinci asrın ortalarında başlamış, dokuzuncu asrın sonlarında kemâle erip olgunlaşarak pişmiştir. Bu konuda sayılamayacak toplanamayacak kadar eser telif edilmiştir. Usûl ilminin konularına dair müstakil eserleri ilk yazan kimse olarak İmam Ali bin el-Medinî (234/849) kabul edilir. Onun ardından gelenler ona tabî olup eserler yazmışlar, konuları toplayıp tertîb etmişler, açıklayıp bölümlere ayırmışlardır. Onların isimlerini ve sözlerini nakletmek çok uzun sürer...

7- Mevzu hadisler, zayıf raviler, mecruh raviler ve hadis uyduranlarla ilgili eserlerin telif edilmesi: Mütekaddimûn muhaddisler işittikleri andan itibaren tanıtıp öğretmek için yalan hadisleri yazmışlardır. Daha sonraları bunlarla ilgili eserler telif edilmiştir. Bunların tasnif edilmesinde farklı farklı metodlar benimsemişlerdir. Aynı zamanda zayıf, mecruh, hadis uyduran kimselerle ilgili kitaplar da telif etmişlerdir. Bu eserlerde onların terceme-i halleri altında neyle itham edildiklerini, uydurdukları veya hata edip Rasûlullah'a (s.a.v.) isnad ettikleri hadisleri vb. hususları zikretmişlerdir. Muhaddisler tüm bu çalışmaları batıl, asılsız hadisleri def etmek, matlûb olan sahih hadisleri korumak için yapmışlardır. Daha sonra, gerek âlim ve gerekse kendi kendine öğrenen öğrenci metoduyla ve gerekse üniversitelerde kabul edilmiş eğitim metodlarıyla olsun, mevzu hadislerden kurtulmayı sağlayan prensiplere genel hatlarıyla temas ettim. Bilahare âlimlerin mevzu hadisleri tanımada esas aldıkları emarelerin büyük bir kısmını zikrettim. Bunlar onbir emareye vardı. Sonra da ihtisas sahibi zevatın mevzu, haberi tanımak için istifade ettikleri prensiplerin büyükçe bir kısmından bahsettim. Bu konuların sonunda bu emarelerin ve prensiplerin öğrencinin fikrini uyandırmadaki etkisine işaret ettim. Bunlar öğrenciye sahih ve yalan hadisi birbirinden ayırmak hususunda bir meleke kazandırmakta, zihnine makbul ve merdûd hadisleri birbirinden ayırdeden ölçüyü nakşetmektedir Sözü, ilk günden bugüne ve Allah'ın dilediği süreye dek bu kaideleri, kuralları koyan ve bu gayretleri sergileyen âlimlerin gayesinin sünnet-i mutahharayı tahriften, değiştirmekten, yalandan ve iftiradan korumak olduğuyla bitirdim. Zaten durumun böyle olduğunun tasdiki Allah Teâlâ'nın şu âyetidir: *"Şüphe yok ki o zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz- Ve muhakkak ki onu muhafaza edecek olan da biziz"*[1]
Riyad, 1983 Abdulfettah Ebu Gudde[2]

Giriş

Bismillahirrahmanirrahîm
Müslümanların kalplerini sünnet ile hidayete açan Allah'a (cc) hamd olsun. Böylece onların kalpleri sünnete yönelmiş, onu dinleyerek rahatlamışlardır. Salât-u selam tertemiz ve nurlu dosdoğru yoluna davet eden efendimiz Muhammed'e (sav) olsun. Kesin delil kopukluğa uğradıktan sonra onunla kâim olmuştur. Rasûlullah'ın (sav) sözlerini, fiillerini ve hallerini muhafaza edip bizlere aktaran ashâb-ı kiramdan da Allah (cc) razı olsun. Sünnet onlar vesilesiyle eksik kalmaktan ve kaybolmaktan korunmuştur. Hadis-i şerîfleri ahp tebliğ etmiş, dinleyip dinleterek yüklenen halefin seleften alması suretiyle hiç bozmadan nakleden tabîînden de Allah(cc) razı olsun. Şüphesiz onlar sağlam imanlarıyla ashaba hakkıyla tabî olmuş, seçkin, mübarek, emin ve temiz insanlar idiler. Hadisler böyle devam ede ede, ondört asır sonra

bizlerin eline, temiz, saf, güzel, nurunu ve parlaklığını kaybetmeden ulaşmıştır. İmdi, ıstılah yönüyle "hadis" şu mânâya gelir: Söz, fiil, takrir, sıfat, yaratılış ve ahlâk yönüyle Nebî (as)a gerek peygamberlikten önce ve gerekse peygamberlikten sonra izafe edilen herşeydir. "sünnet"de aynı anlamda kullanılır. Bu yönüyle hadis'in müradifi olan bir kelimedir. Sünnet İslam'da teşriin ikinci kaynağıdır. Rasulullah (sav) zamanındaki durum böyleydi.

Allah Teala Kitab-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

"Ey iman edenler! Allah'a itaat ediniz ve peygambere de itaat ediniz."[3]

"Allah'a itaat ediniz; peygambere de itaat ediniz ve (muhalefetten) sakınınız."[4]

"Her kim peygambere itaat ederse muhakkak Allah Teala'ya itaat etmiş olur."[5]

"Rasul size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan kaçının ve Allah'tan korkun."[6]

"Hayır, Rabbin hakkı için! Onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan (verdiğin hükme gönül hoşluğuyla razı olup) tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar."[7]

el Hakim en Neysaburi el Müstedrek'te İbn Abbas'tan (ra) rivayet eder:

"Rasulullah (sav) veda haccında insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle buyurdular:

"Ey insanlar! Sizlere iki şey bırakıyorum. Bunlara yapıştığınız sürece asla sapıtmazsınız: Allah'ın (cc) kitabı ve Nebisinin sünneti."[8]

İkrime'nin hadisleriyle, hükümlerini tamamlar.

İmam Ebu Davud, İmam et-Tirmizi, İmam İbn Mace, İmam ed-Darimi Sünen'lerinde çarşıların kapıları kapatılmıştı. Bununla beraber zikir ve virdlerin faziletleriyle ilgili hadisler uydurmayı şeytan kendisine süslü göstermiştir. Hatta kendisine 'güzel ahlakla ilgili bu anlatıp durduğun hadisler neyin nesidir?' dendiğinde şöyle demiştir: 'Halkın kalplerini yumuşatmak için bunları uydurdum.'[9]

el-Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd'âa onun terceme-i halinde der ki: "Ebû Dâvûd es-Sicistânî, 'Gulâmu Halil'in Bağ-dâd'ın deccalı olmasından korkarım' derken, Ahmed bin Kâmil de 'Guîâmu Halîl 275 yılında Bağdâd'da vefat etti. Tabut Yine el-Hakim, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah(sav)şöyle buyurdular:Size iki şey bırakıyorum.Onlardan sonra sapıtmazsınız:Allah'ın,(cc) kitabı ve benim sünnetim. "Sünnet ve Kitab ayrılmaz ikilidirler.Şeriat ancak ikisi olursa tamam olur.Sünnet,Kitab'ı açıklayıcı ve şerh edicidir.Onun manalarını açıklar,müphem yerlerini tefsir eder.Kitab karşısında onun şerhi mesabesindedir.Onun gayelerini delil tafsil ederrivayet etmişlerdir.Ebu Davud dışındakilerin lafzı şöyledir: "el-Mikdam bin Ma'dikerib'ten(ra);Rasulullah (sav) şöyle buyurdular:Dikkat edin !Koltuğuna yaslanmış [10] olarak kendisine benden bir hadis gelen kimse şöyle diyecek midir? 'Bizimle sizin aranızda Allah 'ın (cc) kitabı var.Onda helal olarak bulduğumuzu helal sayar,haram olarak bulduğumuzu da haram sayarız. 'Muhakkak ki Rasulullah 'ın(sav) haram kıldığı da Allah 'ın(cc) haram kıldığı gibidir [11] Ebu Davud'un lafzı şöyledir "el-Mikdâm bin Ma'dîke-rib'tente]; Rasûlullah(sav)şöyle buyurdular: Dikkat edin! Bana Kur'an ve onunla beraber bir misli verildi. Dikkat edin! Karnı tok kişinin koltuğuna oturup yşöyle demesi yakındır: 'Size sadece Kur'an yeter. Onda helal olarak bulduğunuzu helal sayın. Haram olarak bulduğunuzu da haram* kılın. [12] Dikkat edin! Ehlî eşek, yırtıcı tırnaklı tüm hayvanlar ve pençeli tüm kuşların etleri ile zimmîlerin yitik mallan sizlere helal değildir. Ancak sahibi bıraktıysa müstesna. Her kim bir topluluğa misafir olursa, onu ağırlamaları/doyurmaları gerekir. Eğer onu doyurmazlarsa hakkı kadar onları cezalandırabilir (o kadarını alabilir)."[13] Yine Ebû Dâvûd, et-Tirmizî ve Ibn Mâce Sunen'lerinde rivayet etmişlerdir. Lafız Ebû Davud'a aittir. "Ebû Râfi'den; Ra-sûlullahfsavl şöyle buyurdular: "Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, kendisine emrettiğim veya nehyettiğim bir haber geldiğinde, 'Bunu bilmiyoruz. Biz Kur'an'da bulduğumuza tabî oluruz' derken bulmayayım."[14] *Hafız es-Suyûtî, Miftâhu'l Cenne fi'l İhticâc bi's* Sünne adlı kitabında şöyle der:

1- Ehlî eşek etinin haram olduğu. Yabanî eşeğin (zebranın) eti ise helaldir.

2- Aslan ve kurt gibi vahşi yırtıcı hayvanlar cinsinden olan tırnaklı hayvanların etlerinin haram olduğu.

3- Kendileriyle avlanılan şahin, doğan gibi pençeli hayvanların etlerinin haram olduğu. Çünkü bunlar habis hayvanlardandır.

4- Zimmîlerin yitik mallarmmın haram olduğu.

5- Misafiri vedirip ikram etmenin gerekli olduğu. Bu o zamanlar badiyede yaşayan insanların hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olan Önemli genel âdetlerden bir tanesidir.

6-Hadîs-i şerif aynı zamanda Nebî'yetsav] ait apaçık bir mucizeyi ihtiva etmektedir. O da bizden önce ve bugünlerde meydana gelen şu dunımu haber vermesidir: Dinden çıkıp onu terk ederek sünnetle amel etmeyi, onu delil olarak kabul etmeyi inkar edenlerin olacağı.

7-Nebî'^ bu hadis-i şeriflerinde hadisten yüz çevirmenin caiz,olmadığını (...) beyan etmektedir. Çünkü hadisten yüz çeviren Kur'an'dan yüz çevirmektedir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Rasül size neyi verdiyse onu alın, size neyi ya-sakladıysa da ondan kaçının." Haşr, 59/7.

8-Yine NebîM bu hadislerinde,- Kur'an'da zikredümeyip te Rasûlullah'mf53"] haram kıldıklarının Allah'ın^ haram kıldıkları gibi olduğunu açıklamıştır.

9-Rasulullah'ın(sav) helal olanları anmayıp sadece haram kıldıklarına değinmesine gelince; bunda bir nassın ayırdıkları hariç eşyada aslolanın mübah olduğuna işaret vardır."el-Beyhakî, el-Medhalu'ş Sağır diye bilinen el-Medhal ilâ Delâili'n Nübüvve adlı eserinde şöyle der: Hadisin Kur'an'a arz edilmesi hadisine gelince, sahîh değildir, batıldır. Batıl olduğu, hadisin kendisinden ortaya çıkmaktadır. Çünkü, Kur'an'da, sünnetin Kur'an'a arz edilmesine dair bir âyet yoktur."Yine el-Beyhakî ei-Medhalu'l Kebîr diye bilinen el-Medhal ile's Sünen adlı eserinde de şöyle der: Hadisleri reddeden bir takım kimselerin delil olarak getirdikleri, sünnetin Kur'an'a arz edilmesine dair haberlerin batıl oluşu babı: İmam eş-Şafiî şöylie demiştir:Rasûlullah'tan(sav) gelen bazı hadisleri reddeden bir kimse bana şu hadisi delil olarak gösterdi: 'Benden size gelen haberi Kur'an'a arz edin. Ona uyuyorsa, onu ben demişimdir. Uymuyorsa onu.ben dememişimdir."O kimseye şöyle dedim:Az çok rivayeti sahîh olan hiçbir kimse bunu rivayet etmemiştir. Bu meçhul bir kimseden gelen munkatı' (senedi kopuk) bir rivayettir. Biz ise böyle rivayetleri her hangi bir konuda delil olarak kabul etmeyiz. el-Beyhakî de şöyle der: İmam eş-Şâfiî de bu sözüyle Hâlid bin Ebî Kerîme'nin Ebû Cafer [15] tarikiyle Rasûlulltah'tan(sav) rivayet ettiği hadisi kasdetmiştir. Hadis şöyledir: Bu hususla ilgili nasslar ve açıklamalarıyla ilgili daha fazla bigi istiyorsanız, Aliyyu'l Kârî'nin Mirhâtu'l Mefâtîh Şerhu Mişkati'l Mesâbih'ına bakınız. 1/193-8. Bâbu'l i'tisâm bi'l Kitab ve's Sünni'nin ikinci bölümü. Rasulullah(sav) yahudileri çağırır ve onlara sorular sorar. Onlar da anlatırlar. Bu arada Isa(as) if'tirada bulunurlar. Bunun üzerine Rasûlullah(sav) minbere çıkar ve insanlara hutbe îrad eder: "Benden sonra hadisler yayılacaktır. Size Kur'an'a muvafık oiarak.gelen hadisler bendendir Kur'an'a muhalif olarak gelenler ise bana ait değildir."el-Beyhakî de der ki:"Bu hadis tamamı zayıf olan başka tariklerle de rivayet edilmiştir."[16] es-Suyûtî daha sonra el-Beyhakî'den naklederek, bu hadis ve bununla aynı mânâdaki hadislerin tarîk ve rivayetlerini zikreder ve el-Beyhakî'den bu hadislerin illetlerini, çarpıklıklarını, zayıflıklarını ve sıhhatten düştüklerini aktarır. el-Kâmûsu'l Muhît yazarı Şeyh, Muhaddis el-Fîrûzâbâdî Sif-ru's Seâde kitabının sonunda, şöyle der: "Benden gelen bir.hadis duyduğunmda onu Allah'ın kitabına arz edin. Eğer ona muvafıksa kabul edin. Muvafık değilse reddedin' şeklinde nakledilen sahih ve sabit olmuş bir rivayet yoktur. Bu, mevzu hadislerin en kötülerindendir. Bilakis bu hadisin hilafına olan bir hadîs, sahihtir: Dikkat edin! Bana Kur'an ve onunla beraber bir misli verildi."[17] Mağrib hafızı Ebû Ömer bin Abdülber en-Nemerî el-Endelûsî, Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadlih kitabında senediyle beraber büyük sahâbî İmrân bin Husayn'dantel şunu nakleder: Bir adam kendisine gelip bir sual sorar. O da ona cevap olarak bir hadis nakleder. Bunun üzerine adam, 'Bize Kur'an'dan anlatın. Başka şeyden anlatmayın' der. tmrân bin Husayn(ra)' da ona şöyle der: 'Sen ahmağın birisin! Allah'ın(cc) kitabında öğle namazının (farzının) dört rekat olduğunu ve kıraatin cehrî yapılmayacağını bulabiliyor musun İmrân daha sonra ona diğer namazları ve zekatı bu şekilde sıralar ve şöyle der: 'Bunları Kur'an'da açıklanmış halde bulabiliyor musun? Bunları Allah'ın kitabı açıklamamıştır, sünnet açıklamıştır.'[18] el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fî îlmi'r Rivâye'de bu haberi daha geniş rivayet etmiştir, ibaresi şöyledir: Imrân bin Husayn(ra) arkadaşlarıyla beraber oturuyorken, oradaki topluluktan birisi 'Bize sadece Kur'an'dan anlatın' der. Ona 'yaklaşıver' der. O da yanaşır. Sonra ona şöyle der: "Bir düşün! Sen ve arkadaşların Kur'an'la başbaşa bırakılsa-nız, öğle namazının (farzının) dört, ikindinin dört, akşamın üç rekat olacağını ve ilk iki rekatta kıraat yapılacağını onda bulabilir miydiniz? Bir düşün! Sen ve arkadaşların Kur'an'la başbaga bırakılsanız, tavafın yedi kere yapılacağını, Safa ile Merve arasındaki sâ'yı onda bulabilir miydiniz?" Imrân sonra şöyle seslenir: "Ey cemaat! Bizden (hadisleri) alın (öğrenin). Vallahi eğer böyle yapmazsanız sapıtacaksınız!"[19]

el-Hatib daha sonra başka bir tarikle şunu rivayet eder: Bir adam îmrân bin Husayn'a "Kur'an'ı bir tarafa bırakıp bizlere rivayet ededurduğunuz bu hadisler neyin nesidir?" diye sorar. îmrân ona şöyle der:Bir düşün! Sen ve arkadaşların sadece Kur'an'ı kabul etmiş olsanız, öğle ve ikindinin rekatlarının şu kadar olduğunu, vakitlerinin şu zaman diliminde olduğunu, keza akşam namazının rekatlarını ve vaktini, Arafat'ta vakfede durmayı, cemre taşlarının şu kadar atılacağını, elin nereden kesileceğini nasıl öğrenecektiniz? Elini bileğine, sonra dirseğine sonra da omuzuna koyarak 'buradan mı, buradan mı yoksa buradan mı kesilecek?' diye sordu ve ekledi: "Sizlere aktardığımız hadislere tabî olun, yoksa sapıtırsınız." Hafız es-Suyûtî Miftâhu'l Cenne fi'l İhticâc bi's Sünne kitabında der ki: "el-Beyhakî, el-Medhalu's Sağır diye bilinen el-Medhal ilâ Delâili'n Nübüvve adlı eserinde Habîb bin Ebî Fadâle el-Mâli-ki'den senediyle beraber rivayet eder: İmrân bin Husayn(ra) şefaat hadisini zikreder. Oradaki topluluktan bir tanesi: "-Ey Ebû Nuceyd! Siz bizlere hadisler anlatıyorsunuz, fakat biz bunlarla İlgili Kur'an'da bir asıl bulamıyoruz", deyince îmrân kızar ve adama şöyle der:-Sen Kur'an'ı okudun mu? Evet. Peki Kur'an'ın hiçbir yerinde yatsı namazının (farzının) dört, akşamınkinin üç, sabahınkinin iki, öğleyle ikındininkinin de dört rekat olduğuna rastladın mı? Hayır.Peki bunları kimden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de Rasûlullah'tan(sav) öğrenmedik mi? Keza Kur'an'da "Eski evi (Kabe'yi) tavaf etsinler" [20] âyetini okumadınız mı? Peki orada, Kabe'yi yedi defa tavaf edin, Makamın arkasında iki rekat namaz kılın, diye bir ifadeye rastladınız mı? Aynı şekilde Allah Rasûlünü(sav) bir hadislerinde buyurduğu şu hususları Kur'an'da bulabildiniz mi? 'Zekat toplayıcısının bir yerde konaklayıp elemanlarının gidip zekatları toplayıp ona getirmeleri, zekatını verecek olanların mallarını zekat tahsildarının ayağına kadar getirmeleri, birbirlerine kız kardeşlerini vererek kişilerin mehirsiz evlenmesi (şiğâr) İslâm'da yoktur.' [21] Peki Allah Teâlâ'nın kitabında şöyle buyurduğunu duymadınız mı? 'Rasûl size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan kaçının. [22] İmrân, daha sonra şöyle der:

-Bizim Rasûlullah'tan(sav) öğrendiğimiz fakat sizin bilmediğiniz başka şeyler de var." Yine el-Beyhakî, el Medhalu'l Kebîr diye bilinen el-Medhal ile's Sunen'de, keza el-Hâkim de [23]el-Hasanu'l Basrî'den şöyle dediğini rivayet ederler: "îmrân bin Husayn, peygamberimiz Muhammed(sav)in sünnetinden anlatırken, [24] birisi: -Ey Ebû Nuceyd! Sen bize Kur'an'dan anlatıver, der. İmrân ona şöyle cevap verir: -Sen ve arkadaşların Kur'an okuyorsunuz. Hadi bana namazı, namazda neler okunacağını ve kaç rekat olduğunu anlat bakayım? Altının, devenin, sığının, çeşitli malların zekat miktarlarını söyle hele! Fakat ben bunların miktarlarını Rasûlullahtan(sav) dinledim, fakat sen o zaman yoktun. (Dolayısıyla Kur'an'a bakarak bilemezsin.)" İmrân daha sonra sözüne şöyle devam eder: -Rasûlullah(sav) şu malda şu kadar zekatı farz kılmıştır, der (ve zekat miktarlarını sıralar). O zat da:

-Beni ihya ettin. Allah da(cc) seni ihya etsin, diye dua eder. Bunu rivayet eden el-Hasan der ki: -Bu zat (kendisini fıkıhta öyle yetiştirdi ki) müslümanların fakihlerinden biri oldu ve bu" hal üzere vefat etti." Yine el-Beyhakî,ismi geçen eserinde Umeyye bin Abdullah bin Hâlid'den rivayet eder. Bu zat Abdullah bin Ömer'e sorar: "-Kur'an-ı Kerîm'de ikamette (yolculuğa çıkılmadığında) ve korku halinde namazın nasıl kılınacağını buluyoruz. Fakat seferdeyken nasıl kılınacağını bulamıyoruz" İbnu Ömer ona şöyle cevap verir: -Kardeşcağızımın oğlu! Allah(cc) bizlere hiçbir şey bilmiyorken Hz. Muhammed'i(sav) gönderdi. Bizler Hz. Muhammed'i(sav) nasıl yapıyor gördüysek öyle yapıyoruz." [25] Yine el-Beyhakî, senediyle beraber Eyyûb es-Sehtiyânî'den şöyle dediğini rivayet eder: "Bir kişiye birisi bir sünneti rivayet ettiğinde 'Bunu bırak, sen bize Kur'an'dan haber ver', Diğer bir rivayette sen bize Kur'an'dan cevap ver derse, bil ki o sapıktır." el-Evzâî de der ki:"Bunun sebebi sünnetin Kur'an üzerinde hüküm koyucu (yani onu açıklayıcı,tefsir edici) olarak gelmesindendir." el-Beyhakî yine Eyyûb es-Sehtiyânî'den şöyle dediğini rivayet eder: Bir şahıs, (tabîînin büyüklerinden olan) Mutarrif bin Abdillah'ın yanında 'Bize sadece Kur'an'da olanlardan bahsedin deyince, ona şöyle seslenir: Vallahi biz Kur'an'ın yerine birşey koymak arzusunda değiliz. Bilakis hadisleri anlatmaktaki gayemiz, Kur'an'ı bizden daha iyi bilen(in hadislerini) anlatmaktır. [26] Ebû Ömer bin Abdilber, bu tür rivayetleri aktardıktan sonra şöyle der: "el-Evzâî şöyle demiştir: '(Açıklanmaya ihtiyacı olduğundan) Kitab'ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kitab'a olan ihtiyacından fazladır.' İbn Abdilber de (kendisini kastediyor) der ki: Sünnetin Kur'an üzerinde hüküm koyucu olduğunu (yani onu tafsîl edip) ne murad ettiğini açıklar demek istiyor. İsa bin Yûnus, el-Evzâî vasıtasıyla Mekhûlden şöyle dediğini rivayet eder: "(Açıklanmaya ihtiyacı olduğundan) Kitab'ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kitab'a olan ihtiyacından fazladır." Yine aynı senedle el-Evzâî'den şöyle demiştir: "Yahya bin Ebî Kesîr şöyle demiştir: Sünnet Kitab üzerinde hüküm koyucudur, Kitab ise sünnet üzerinde hüküm koyucu değildir." [27] Sünnet, Kitab'a göre küllün cüzü mesabesindedir. Allah Teâlâ Kitab'ı koruyacağını üzerine almıştır:"Oda zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz." [28] Hiç şüphe yok ki, sünnetin korunması Kitab'ın korunması cümlesindendir. O da Allah'ın(cc) korumasıyla himaye altındadır. Allah Teâlâ Rasûlüne(sav) güvenilir bir sahabe topluluğu ve seçkin âlimler cemaati nasib etmiştir. Bunlar Rasûlullahı'n(sav) davetine icabet etmişler, bedenlerini, canlarını, mallarını, çocuklarını, şehirlerini, yurtlarını O'nun yolunda feda etmişlerdir. Allah Rasûlünün(sav) sevgisi onların kalpleri ve gönülleriyle mezcolmuştu. Onun hizmetinde ve yardımında canlarını ve kıymetli varlıklarını feda ettiler. Sünnetlerini ve hadislerini ezberleyip korudular, aslı gibi muhafaza edip bellediler. Nasıl bel-ledilerse aynen aktardılar. Zira Rasûlullah'ın(sav) şu. nidası ve duası sabah, akşam kulaklarında çınlamaktaydı: "Bizden bir hadîs işitip ezberleyerek onu başkasına aktaranın Allah(cc) yüzünü ağartsın. Çünkü nice bilgi sahibi kimseler bu bilgileri kendilerinden daha bilgili olana aktarır. Nice bilgi sahibi de âlim değildir." [29] "Bizden işittiği hadisi işittiği gibi aynen rivayet edenin Allah(cc) yüzünü ağartsın. Kendisine aktarılan nice kimseler dinleyenden daha iyi beller."[30] Allah(cc) onlardan razı olsun, hadisleri O'ndan dinleyip başkalarına aktarma edebini tam hakkıyla yerine getirdiler. Öyle ki, büyük küçük işittikleri sözlerini, hareketlerini, duruşlarını, bakışlarını ve tebessümlerini velhasıl Rasûlullah'lah (sav) ilgili herşeyi naklettiler. Öyle ki, onlardan bir hadis işittiğinde sanki Rasûlullah'tan(sav) bir hadis İşitiyor gibi olursun.işte bu şekilde hiçbir şey zayi olmadı. Allah Teâlâ bu hayırlı ashabı Nebîsine arkadaşlık için seçmiş, emaneti yüklensinler ve risâletî tebliğ etsinler diye kulları arasından tercih etmiştir. Onlar da Allah Teâla'nın dilediği, gibi olmuşlardır

Nitekim Kitab-ı Kerîm'de onlara şöyle hitab etmiştir "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz."[31] Ahmed bin Hanbel Müsned' inde büyük sahâbî, seçkin İnsan Abdullah bin Mes'ûd'un(ra)' şöyle dediğini rivayet eder: "Allah Teâlâ kullarının kalplerine nazar etti. Muhammed'in(sav) kalbini tüm kullarının kalplerinin en hayırlısı olarak buldu. Onu kendisi için seçti ve risaletle görevlendirdi. Hz. Muhammed'in'(sav) kalbinden sonra kulların kalplerine tekrar nazar etti. Ashabının kalplerini kulların kalpleri içinde en hayırlı kalpler olarak buldu. Onları da Nebîsinin(as) vezirleri kıldı. İşte onlar Allah'ın(cc) dini için savaşırlar.[32] Efendimiz Abdullah bin Mes'ud temiz kullar olan sahabe hakkında şunu da söyler: "Onlar Rasulıllah'ın(sav) ashabıdır. En temiz kalp, en derin ilim onlardaydı. İşi zora koşmazlarda hidayet üzere sapasağlam durmuşlardı. Yaşayış olarak da en örnek insanlardı. Onlar bu yönleriyle ümmetin en faziletlileriydiler. Onlar Allah'ın Nebîsi'ne[sav] arkadaşlık ve dini ayakta tutmak İçin seçtiği topluluktu. Bu insanların üstünlüğünü kabul edin, izlerinden gidip yollarına tâbi olun. Gücünüz yettiği kadar onların ahlakını ve yaşamlarını tatbike çalışın. Çünkü onlar doğru yol üzere idiler."[33] Hadisler Rasûlullah(sav) zamanında değiştirilmekten, tebdilden, hariçten birşeyleri içine katmaktan ve yalandan korunup himaye edilmişti. Allah Teâlâ'nın lütfuyla her hangi şüpheli birşey ona karışmadı, hadisler İçinde Rasûlullah(sav) adına yalan ve uydurma söz konusu olmadı. Allah'a(cc) hamd olsun ki sahabeden hiçbir kimsenin Rasûlullah'a(sav) demediği birşeyi nisbet ettiği bilinmemektedir. Allah(cc) onları bundan muhafaza etmiş, şu âyet- İ celîlesiyle onları tam anlamıyla tezkiye etmiştir"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen muhacirler ve ensar ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır." [34] Allah Teâlâ onları yalan isnad etmekten ve iftiradan berî kılmış, İslâm'a önce girmelerini, hicrete katılmalarını, Rasûlullah'a yardımcı olmalarını belirterek kendilerinden razı olduğunu beyan etmiş ve övmüştür. Onlar için şu tezkiyeden daha yüksek bir tezkiye olamaz ki: "Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır." Onların dereceleri o kadar yükselmiştir ki, Allah'la(cc) karşılıklı olarak birbirlerinden razı olma makamına erişmişlerdir. Büyük âlim ez-Zübeyr bin Bekkâr el-Kureşî ez-Zübeyrî, en-Neseb adlı kitabında şöyle demiştir: "Amcam Mus'ab babası Abdullah bin Mus'ab'ın şöyle dediğini bana nakletti: (Halife) el-Mehdî bana sordu: 'Sahabeyi tahkir eden kimse hakkında ne dersin?' Ona dedim ki: 'Bunu yapanlar zındıklardır. Çünkü, onlar Rasûlullah'ın(sav) bir eksiğini söylemeye muktedir olamadıklarından dolayı ashabını tahkîr ettiler. Böyle yapmakla onlar şunu demek istiyor gibiydiler: O(sav) kötü arkadaşlarla dostluk yapan birisiydi."[35] el-Hafız el-Hatîb, Târîh-u Bağdâd'da ez-Zübeyr bin Ebîbekr'den [36] senediyle beraber şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Amcam Mus'ab bin Abdillah'tan dinledim: Ebü Abdillah bin Mus'ab bana şunu anlattı: Emîru'l Mü'minîn el-Mehdî bana şöyle sordu: 'Ey Ebûbekr! Rasûlullah'ın(sav) ashabını tahkîr eden kimse hakkında ne dersin?' Ona dedim ki: 'Bunu yapanlar zındıklardır.' Buna şaşırıp, 'Senden önce böyle diyeni duymadım' dedi. Ona dedim ki: Onlar Rasûlullah'a(sav) bir eksiklik nisbet etmek istediler. Fakat bu hususta kendilerine tabî olan bir topluluk bulamadılar. Bunun üzerine ötekilerin çocukları yanında berikileri, berikilerin çocukları yanında da ötekileri tahkire başladılar. Böyle yaparak şunu demek istiyordular: 'Rasûlullah(sav) kötü arkadaşlarla dostluk yapıyordu. Bir insan için kötü arkadaşları olmasından daha kötü ne olabilir?' Bunun üzerine el-Mehdî, 'Sana katılıyorum' dedi."[37] el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fî İlm'r Rivâye adlı eserinde, Allah ve rasûlünden sahabenin adaleti hakkında gelenler babının sonunda İmam Hafız Ebû Zur'a er-Râzî'nin şu sözünü nakleder: "Rasûlullah'in(sav) ashabından herhangi birini tahkîr eden bir kişi görürsen, bil ki o zındıktır. Sebebi de şudur: Rasulullah(sav) bizim yanımızda hak peygamberdir. Kur'an da hak, Rasûlullah'ın(sav) getirdikleri de haktır. Kur'an'ı ve sünnetleri bizlere aktaranlar Rasûlullah'ın(sav) ashabıdır. Onlar Kitab ve sünneti iptal etmek için, ashabı tahkîr etmekle şahidlerimizi cerh etmek istiyorlar. Halbuki, cerh edilmeye onlar daha layıktır. Böyle yapanlar zındıklardır." [38] İmam Gazâlî de(rh) el-Mustasfâ min İlmi'l Usûl adlı kitabının sünnet bahislerinde, sahabenin(ra) adaletine dair olan dördüncü bölümde şöyle der: "Ümmetin selefinin ve halefinin tamamının kabul ettiği şudur: Ashabın adaleti Allah Teâlâ'nın onların adil olduklarını belirtmesi ve övmesiyle malumdur. Bizim onlar hakkındaki itikadımız budur. Ancak kesin yolla onlardan birisinin bilerek kendisini fıska götürecek bir iş yaptığı sabit olursa o müstesna. Fakat böyle birşey sabit olmamıştır. Bu durumda onların adil olduğunu ispata bile gerek yoktur. Allah Teâlâ da şöyle buyurmaktadır: 'Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.'[39] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: 'Böylece sîzi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık kî bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şahidleri olasınız. [40] Bu o dönemde yaşayanlara bir hitabtır. Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Hakikaten Allah ağacın altında sana bey'at etmekte oldukları vakit, o müminlerden razı olmuştur. [41] Yine Allah Teâlâ '(islâm dinine girme hususunda) öne geçen muhacirler ve ensar [42] buyuruyor. Allah Teâlâ muhacirleri ve ensarı (böyle) birkaç yerde zikretmiş ve övmüştür. Rasûlullah da(sav) şöyle buyurmuştur: 'Dönemlerin en hayırlısı benim dönemim, sonra onların peşinden gelenlerdir.[43] Yine Rasulullah(sav) şöyle buyurmuştur: 'Sizden biriniz yer dolusu akın infak etse, onlardan (ashabtan) birinin infak ettiği bir müd veya yarım müd sevabına ulaşamaz.'[44]

Yine Rasûlullah(sav) şöyle buyurmuşlardır: 'Allah Teâlâ bana ashâb, hısımlar ve ensâr seçip ayırdı. [45] Noksanlıklardan münezzeh olan Allârnu'l guyûb'un ve Rasûlünün(sav) adil kabul etmesinden daha sağlam, daha tezkiye olmuş ne olabilir ki? Hatta onlar (âyetler ve hadislerde) Övülmeseydi bile, Rasûlullah(sav) sevgisi, O'na yardım etme uğrunda "'hicret, cihad, canlarını vermeleri, mallarını harcamaları, babalarının ve ailelerinin katledilmesiyle ilgili şöhret bulan ve tevatür derecesine ulaşan haberler adil olduklarına dair kesin hüküm vermek için yeterli olurdu.[46] İmam Ebû Muhammed bin Hazm ez-Zâhirî(rh) el-Îhkâm fî Usûli'l Ahkâm eserinde fakih sahâbîlerin isimleri babında şöyle der.[47] "Sahabeye(ra) gelince, bir an bile. olsa Nebî(as) ile oturan, bir kelime veya daha fazlasını ondan işiten veya onun yaptığı bir işi görüp belleyen herkes sahabıdır. [48] Münafıklıkları ayrılmaz parçaları olan ve bu halleri ile şöhret bulan, bu şekilde ölenler ise buna dahil değildir.

Sahabenin tamamı adil, imam, faziletli ve makbul insanlardır. Yüceltip tazim etmek, sevmek ve onlar için mağfiret dilemek üzerimize farzdır.[49] Onların tasadduk ettiği bir hurma bizlerin sahip olduğu tüm dünyalığı infak etmesinden daha üstündür. Onlardan birinin Nebî(as) ile beraber bir kere oturması, bizden birinin kıyamete kadar yapacağı ibâdetinden daha üstündür. Bizden birine ahîrete dek süren uzun bir ömür verilse ve insan bu süreyi sürekli ibadette geçirse, Rasûlullah(sav) ile beraber bir an veya daha fazla beraber bulunan sahabinin amelinin seviyesine ulaşamaz.[50] Rasûlullah(sav) şöyle buyurdular: "Ashabımı bana bırakın. Sizden birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve bunu Allah yolunda İnfak etse, onlardan birinin bir müd veya yarım müdlük infakının sevabına ulaşamaz."[51]

îmam İbn Teymiyye er –Reddu ale'l Ehnai adlı eserinde şöyle der:"Nebî(sav)'in ashabı dini en çok bilen ve Rasûlullah'a(sav) en çok itaat eden İnsanlar idi. Sonrakilerde ortaya çıkan bid'atler onlar zamanında yoktu. Rasûlullah'a(sav) bilerek yalan isnad eden bir sahâbî bilinmemektedir. Her ne kadar içlerinde günahları olanlar olsa da, Nebilerine bilerek yalan isnad etmek Allah'ın(cc) onları koruyup muhafaza ettiği hususlardandır."[52] llah(cc) onlardan razı olsun. Ashâb-ı kiram, emaneti yüklenip Şeriatı insanlara tebliğ İçin Allah(cc) tarafından layık görülen ve seçilen insanlardır. Onların hiçbirinde Rasûlullah'a(sav) yalan İsnad etme veya mâl etme hadisesi olmamıştır. ralarında yayılıp, dağılmış ve tevatür derecesine varmış olan şu hadis varken böyle birşey nasıl olsun ki! Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.[53] es-Suyûtî şöyle demiştir: "Bu hadisi yüzden fazla sahâbî rivayet etmiştir."[54] İbnu Adiyy'in el-Kâmil'inde rivayet ettiği, ondan da İbnu'l Cevzî'nin el-Mevzûât kitabının mukaddimesinde[55] zikredip, "kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisinin söylenmesine sebep olarak gösterdiği hadise gelince, bu münker bîr rivayettir. Ona iltifat edilmez, güvenilmez. Bu hadisin iki rivayetinden birisinin ibaresi şöyledir: Ali bin el-Müshîr, Salih bin Hayyân, İbn Bureyde tarikiyle Ibn Bureyde'nin babasından nakleder. Babası şöyle demiştir: "Benû Leys kabilesinden bir mahalle Medine'ye İki mil uzaklıktaydı. Bir adam cahiliyye döneminde onlardan bir kız istemiş, onlar ise kızı vermemişlerdi. İşte bu zat üzerinde güzel bir elbise ile bunlara tekrar geldi ve dedi ki: Bu elbiseyi bana Rasûlullah(sav) giydirdi ve mâllarınız ve canlarınız hususunda hüküm vermemi (kadılık yapmamı) emretti." Daha sonra da sevdiği kadının evine gitti. Bunun üzerine mahalleliler Rasûlullah'a(sav) haber salıp durumu sordurdular. Rasûlullah ise (sav) şöyle buyurdu: "Allah'ın(cc) düşmanı yalan söylemiş!" Rasûlullah(sav) daha sonra bir adam gönderip, şunu emretti: "Sağ bulursan -ki sağ bulacağını sanmıyorum- boynunu vur, ölü bulursan da cesedini yak." Ravi diyor ki: Rasûlullah'ın(sav) gönderdiği adam geldiğinde onu bir engerek yılanı tarafından sokulup ölmüş olarak buldu. Bunun üzerine cesedini ateşte yaktı. Ravi diyor ki: Rasûlullah'ın(sav) "Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisinin söyleniş sebebi budur. Bu hadis münkerdir, hiçbir şekilde sahih değildir. Senedinde Salih bin Hayyân el-Kureşî el-Kûfî vardır. Tehzîbu't Tehzib'teki terceme-i halinde [56] göreceğin gibi münekkid hadisçilerin tamamı zayıf olduğunu belirtmiş ve cerh etmişlerdir. Yahya bin Maîn "zayıftır", en-Nesâî "sika değildir" demiş, el-Harbî de "hadisleri münkerdir" diye belirtmiştir. el-Buhârî de onun hakkında "güvenilirliği tartışılır" demiştir. el-Leknevi'nin er-Ref've't Tekmil'de belirttiği gibi [57] ,el-Buhârî bu ifadeyi ravilerin yalanla itham edilmiş, çok zayıf oldukları mânâsında kullanmıştır. İbnu Adiy de "Rivayet ettiği hadislerin tamamı kendisinden sağlam olan ravilerin rivayetlerine aykırıdır", ed-Dâre kutnî de "sağlam değildir" derken, İbnu Hibbân da "sika kimselerden sika kimselerin hadislerine benzemeyen rivayetlerde bulunuyor" demiştir. Hafız ez-Zehebî de Mîzânu'l î'tidâl'de onun terceme-i halini vermiş, rivayet ettiği münker hadislerden biri olarak bu hadisi zikretmiş, peşinden de şöyle demiştir; "Bunu sadece Haccâc bin eş-Şâir Zekeriyyâ bin Adiy'den ve yine sadece Zekeriyyâ Salih'ten rivayet etmiştir. Suveyd de hadisin son kısmının bir parçasını Ali'den rivayet etmiştir. Hadisin tamamını es-Sârimu'l Meslûl müellifi [58] el-Beğavî, Yahya el-Himmânî, Ali bin Müshir tarikiyle rivayet etmiş ve sahihtir demiştir. Oysa hiçbir tariki sahih değildir." [59] el-Heysemî'nin Mecmeu'z Zevâid'de et-Taberânî el-Mucemu'l Kebir'de rivayet etmiştir dediği şu hadis de böyledir: Abdullah bin Muhammed bin el-Hanefiyye... diye devam ediyor, sonunda şu İfade vardır: "... Rasûlullah(sav) kızdı ve ensârdan bir adamı gönderdi. Ona dedi ki: 'Git onu öldür, cesedini de ateşte yak.' O da geldi, baktı ki adam ölmüş ve defnedilmiş. Oradakilere emretti, kabir kazılıp cesedi çıkarıldı ve onu ateşte yaktı. Sonra Rasûlullah(sav) şöyle buyurdu: "Kim bilerek, benim adıma yalan uydurursa..."[60] Bu rivayetin senedinde Ebû Hamze es-Sumâlî el-Kûfî var. Adı Sabit bin Ebî Safiyye'dir. Bu ravi hadisleri son derece zayıf, rivayetleri terk edilmiş ve zayıf biri olduğunda İttifak edilmiş biridir. Râfızî'dir. İmam Ahmed onunla ilgili olarak 'hiçbir şey değildir' derken Ibn Maîn de aynısını der. Ebû Dâvûd da şöyle demiştir:

"ibnu'l Mübarek kendisine gelip İçinde Hz. Osman'ı yeren bir hadis bulunan bir sahifeyi ona verdi. O da sahifeyi cariyeye geri verip şöyle talimat verdi: Ona söyle: Allah senin de sahifenin de belasını versin.' Onunla ilgili cerh eden başka ifadeler, Tehzîbu't Tehzîb't terceme-i hali içinde zikredilmiştir. Aynı şekilde Mecmeu'z Zevâid'de belirtildiği gibi [61] et-Taberânî'nin el-Mucemul Evsat'ta rivayet ettiği hadis de böyledir: Abdullah bin Amr'dan: "Bir adam Hz. Peygamberin(sav) güzel elbisesi gibi bir elbise giydi...." Bunun senedinde Atâ1 bin es-Sâib el-Kûfî vardır. el-Heysemî'nin ifadesine göre hadisleri birbirine karıştırmıştır. Ebû Hatim er-Râzî de 'Ömrünün sonlarına doğru aklı karıştı, hafızasında pek çok karıştırmalar oldu' demiştir. Tehzîbu't Tehzîb'te terceme-i halinde görebileceğin gibi onunla ilgili başka şeyler de söylenmiştir. [62] Bunun gibi, İbnu'l Cevzî'nin el-Mevzûât [63] mukaddimesinde zikretti hadis te böyledir: Dâvûd ez-Zibrikân şöyle demiştir:Atâ' bin es-Sâib Abdullah bin ez-Zubeyr'in şöyle dediğini bana. haber verdi: Abdullah bir gün arkadaşlarına şöyle der: "Şu hadisin tevili (söylenme sebebi) nedir biliyor musunuz? 'Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın. Bir adam bir kadına âşık oldu. Akşam üstü onun kabilesine geldi..."Bunun senedinde yine Atâ' bin es-Sâib var. Daha Önce geçtiği gibi hadisleri birbirine karıştırmıştır. Aynı şekildesenedinde Dâvûd bin ez-Zibrikân er-Rekâşî el-Basrî var. Zayıf biri olduğunda ittifak edilmiştir. Ibn Maîn onunla ilgili olarak 'hiçbir şey değildir1 demiş, îbnu'l Medînî de 'çok zayıftır' demiştir, el-Cûzecânî de 'yancıdır' demiş, Yakub bin Şeybe ve Ebû Zur'a ve el-Ezdî 'hadîsleri terk edilmiştir' demişlerdir. el-Bezzâr da 'hadisleri gerçekten münker biridir' diye belirtmiştir. Onunla ilgili başka cerh malumatlarını Tehzîbu't Tehzib'te terceme-i halinde bulabilirsin.[64] Bundan da öte, Davud'un Atâ'dan hadis dinlediği dönem karıştırmaya başlamasından sonrasına rastlar. Tehzîbu'tTehzib'te geçtiği gibi Ibn Maîn der ki: 'Şu'be ve es-Sevrî hariç Atâ'dan hadis işitenlerin tamamı, hadisleri karıştırmaya başladığı zamanda işitmiştir.' [65] Daha önce geçtiği gibi bu hadis hakkında 'hiçbir tariki sahih değildir' diyen ez-Zehebî'ye Allah(cc) rahmet etsin.İbnu'l Cevzî'nin[rh) tenkîd edildiği hususlardan bir tanesi de şudur: el-Mevzûât kitabının mukaddimesinde [66] uydurmanın kötülüğüne delil getirmek İçin Ibn Bureyde ve îbnu'z Zubeyr'in hadislerini kabul edip rivayet eder. Eder ama gördüğünüz gibi her iki hadiste son derece tenkid edilen ve sıhhatine zarar veren illetlere değinmez. el-Mevzûâtu'l Kübrâ müellifi Aliyyu'l Kârî de(rh) eserinin mukaddimesinde[67] tıpatıp İbnu'l Cevzî'ye tabî olmuştur. Yukarıdaki iki mezkur hadisi delil olarak almış ve yalan uydurmayı yeren hadisin sağlam bir rivayet olduğuna dair sahih bir mesned olarak zikretmiştir. Bu iki hadise ilave olarak da, Abdullah bin Amr ve Abdullah bin Muhammed bin el-Hanefiyye'nin hadislerini hadis uydurmanın kötülüğünü isbat etmek için delil olarak zikretmiştir. Bu iki hadisin sıhhatine zarar veren yönleri yukarıda öğrenmiştiniz.İmdi, burada anılıp dikkat çekilmesi gerekli önemli bir konu var: O da bazı büyük sahâbîlerin(ra) başka büyük sahâbîlerin rivayet etmiş oldukları hadisleri reddetmeleri ve bu hadisi efendimiz Rasûlullah(sav) söylememiştir diye kabul etmemeleri.Bir hakikattir ki hadisi reddeden sahabinin o hadisi reddetme sebebi kesinlikle ama kesinlikle Allah'ın (cc)lütfu ve himayesiyle rivayet eden raviyi yalanla itham etmek veya uydurduğunu düşünmek ya da iftira etmiştir diye kabul etmek değildir. Çünkü sahâbe(ra) bundan uzaktır. Hadisleri reddetmelerinin sebebi, onlara göre karşıdakinin hata, yanılma ve unutma ihtimali bulunmasındandır. Yahut da o konuda katî bir nass veya yanında bir hadis bulunması sebebiyle kendi zannı veya ictihadı sebebiyle hadisi reddetmektedir. Çünkü kendi kanaatine göre bu hadisi bildiği hadise aykırı görmektedir . Yoksa ki, hadisi reddetme, yalan isnadında bulunma ya da uydurmuştur diye ithamda bulunmak düşüncesinden asla kaynaklanmamıştır. Bu çok önemli ve kıymeti haiz bir açıklamadır. Buna işaret eden başka birini görmedim.[68]el-Buhârî ve Müslim Sahîh'lerinde büyük tâbiî Abdullah bin Ubeydillah bin Ebî Muleyke'den rivayet ederler: O şöyle demiştir:Osman bin Affân'ın kızı Ummu Ebân Mekke'de vefat etti. Cenazesinde bulunmak İçin geldik, İbn Ömer ve İbn Abbas da geldiler. Ben İkisinin arasında oturuyordum. Birden evden sesler (yani ağlayan kadınların sesleri) geldi. Bunun üzerine Abdullah bin Ömer karşısında oturan Amr bin Osman'a "Niye ağlamalarına engel olmuyorsun? Çünkü, Rasûlullah(sav) ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir' buyurmuştur.İbn Abbas da dedi ki: "Ömer de bunun gibi söylüyordu... Vurulduğunda Suheyb 'Ah kardaşım! Vay arkadaşım!' diye ağlayarak yanına girince Ömer ona dedi ki: 'Ey Suheyb! Bana mı ağlıyorsun? Oysa Rasûlullah(sav) 'ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir' buyurmuştur.ibn Abbas (devamla) der ki: Ömer vefat edince bu hadiseyi Hz. Aişe'ye anlattım. O da şöyle dedi: 'Allah(cc) Ömer'e rahmet etsin. Hayır! Vallahi Rasûlullah(sav) 'Ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir' diye buyurmadı. Bilakis Rasûlullah(sav) 'Allah(cc) ailesinin ağlaması sebebiyle kafirin azabını artırır' diye buyurdu. Aişe daha sonra da şunu ilave etti: "Size Kur'an yeter: Kimse kimsenin günah yükünü taşımaz."[69] Müslim rivayetinde şunu eklemiştir: "İbn Ebî Muleyke dedi

ki: el-Kâsım bin Muhammed bana rivayet şunu etti: Ömer ve İbn Ömer'in sözleri Hz. Aişe'ye ulaşınca 'Siz yalancı olmayan ve yalan isnad etmeyen iki kişiden bana naklediyorsunuz, ancak kulak hata eder' dedi. Daha sonra el-Buhârî ve Müslim, Hişâm bin Urve vasıtasıyla babasından şöyle dediğini rivayet ederler: Hz. Aişe'nin yanında İbn Ömer'in Rasûlullah'a(sav) nîsbet ederek 'Ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye kabirde azap edilir' dediği zikredilince şöyle der: 'İbn Ömer ya unuttu veya hata etti. Çünkü Rasûlullah(sav) şöyle buyurmuştu: 'Ailesi onun için ağlarken, hataları ve günahları sebebiyle ölüye azap edilir.'[70] Yine Müslim Hişâm bin Urve vasıtasıyla babasından şöyle dediğini rivayet eder: Hz. Aişe'nin yanında İbn Ömer'in 'ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir' dediği zikredilince, şöyle der: 'Ebû Abdirrahmân'a (bu Ibn Ömer'in künyesidir) Allah(cc) rahmet etsin. Birşey duydu ama güzel ezberlemedi. Zira Rasûlullah'ın(sav) yanından bir Yahudi cenazesi geçiyordu. Yahudiler ona ağlıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullahlsavl şöyle buyurdu: Siz ona ağlıyorsunuz, o ise azap görüyor.'[71] Yine Müslim ve Mâlik, Muvatta'da Abdullah bin Ebîbekr, babası tarikiyle Am re bintu Abdirrahmân'dan şöyle dediğini rivayet ederler: Bu hanımın haber verdiğine göre Hz. Aişe'nin yanında Abdullah bin Ömer'in 'hayatta olanların ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir dediği zikredilince, Hz. Aişe şöyle demiştir: 'Allah'(cc') Ebû Abdirrahmân'ı mağfiret etsin. O yalan söylemedi ancak ya unuttu veya hata etti. Çünkü Rasûlullah{sav] kendisi için ağlanan bir Yahudi kadının kabrinin yanından geçti ve şöyle buyurdu: Ona ağlıyorlar o ise kabrinde azap görüyor.'[72] Sıddîk kızı sıddîka Hz. Aişe'nin(ra) Allah'a(cc) yemin ederek efendimiz Hz. Ömer ve oğlu Abdullah'in(ra) Rasûlullah'a(sav) nisbet ederek söyledikleri sözü reddetmesi, kendi görüşüne göre Hz. Ömer ve oğlunun hata etmiş oldukları düşünmesindendir. Yoksa başka bir sebepten dolayı değil. Çünkü Hz. Aişe, Hz. Ömer ve İbn Ömer hakkında 'Siz yalancı olmayan ve yalan isnad etmeyen iki kişiden bana rivayet ediyorsunuz. Ancak kulak hata eder.' Ve yine aynı Aişe 'İbn Ömer unuttu veya hata etti' demiştir. 'Birşey işitti ama iyi. ezberlemedi' derken, 'yalan söylemedi fakat unuttu ve hata etti' diye de söylemiştir, Hz. Aişe'nin başka(ra) sahâbîlere de böyle İtirazları vâki olmuştur. Bununla ilgili olarak îmam Bedruddîn ez-Zerkeşî'nin el-Icâbe fî me'stedrekethu Aişe ale's Sahabe kitabına bakınız. Hz. Aişe yanında başka sahâbîlerin de diğer sahâbîlerin rivayetlerinin eksiklerini ikmal ettikleri, bazan reddedip hata ettiklerini beyan ettikleri olmuştur. Buna göre sahabeden birinden başka bir sahâbînin rivayetini reddettiği ifadesi gelir veya yine bir sahâbî hakkında 'falanca yalan söyledi' ve benzeri İfâdeler vârid olursa, bundan kastedilen onun hata ettiği veya unuttuğudur. Çünkü ehl-i sünnete göre yalan; kasten, unutarak veya hata ederek bir şeyi bulunduğu hal dışında başka bir şekilde haber vermektir. Böyle durumlarda günah kasten yalan söyleyenedir. Temiz kullar olan sahâ-bîler(ra) ise böyle bir yalanı kasten söylemekten beridirler. Zira Allah(cc) onlardan, onlar da Allah'tan(cc) razı olmuşlardır. Bilgi İçin et-Tehânevî'nin Kavâid fî Ulûmi'l Hadîs'İnde geçen 'Ebû Muhammed yalan söyledi' cümlesiyle ilgili dipnotumuza bakınız.[73] Evet, sünnet-i mutahhare temiz ve arınmış olarak dört halifeli devrinin sonlarına kadar devam etti. Bu da hicretten sonra kırk yıl kadar eder. Daha sonra Hz. Osman(ra) efendimizin şehid edilme fitnesi vuku bulunca, bir takım insanların içlerinde siyasî hevesler depreşti. Hadislerin zabtı ve nakline halel gelme gibi bir durum ortaya çıktı. Ancak sahabe haberleri tam delile dayandırmak ve hakkıyla sıhhatini tesbit etmek suretiyle bu duruma engel olup hadisleri korudular. Gelen hadislerin İsnadlarını sordular. Ve öyle oldu ki heva sahiplerinin arzularınnca uydurulan ve katılan hiçbir şey hadislere karışamadı. İmam Müslim Sahîh'inin mukaddimesinde büyük tabiî Muhammed bin Sîrîn'den(rh) rivayet ettiğine göre, "Önceleri isnadı sormuyorlardı. Fakat ne zaman ki fitne patlak verdi, (hadis rivayet edenlere) 'kimden rivayet ediyorsunuz, isimlerini verin1 diye sordular. İsimlerine bakılıyor, eğer ehl-i sünnetten ise hadisleri alınıyor, ehl-i bid'atten olanların hadisleri alınmıyordu. [74] İsnad ve söyleyeni araştırıp, şüpheli yönlerden berî olduğunu tesbit etme bu dönemde yani birinci asrın ilk yarısının sonlarında başlamıştır. Hafız el-Heysemî Mecmeu'z Zevâid'de Humeyd'den rivayet eder: "Enes bin Mâlik ile beraberdik. Dedi ki: 'Vallahi sizlere Rasûlullah(sav) rivayet ettiğimiz her hadisi ondan işitmiş değiliz. Ancak birbirimize yalan söylemezdik. et-Taberânî el-Kebîr'de rivayet etmiştir ve ricali el-Buhârî'nin ricalidir."[75] Hafız es-Suyûtî de Miftâhul Cenne fi'l İhtıcâci bi's Sünne kitabında şöyle demiştir: "el-Beyhakî el-Berâ' bin Azib'ten)ra) rivayet etmiştir:'Hepimiz bizatihi hadisleri Rasûlullah'tan(sav) işitemiyorduk. Tarlalarımız, meşguliyetlerimiz vardı. Fakat insanlar o günlerde yalan konuşmuyorlardı. Rasûlullah'tan^(sav) hadisi duyan duymayana aktarıyordu.Yine el-Beyhakî, Katâde'den rivayet eder: Enes(ra) bir hadis rivayet edince, bir adam 'sen bunu bizatihi Rasûlullah'tan(sav) İşittin mi?' diye sordu. O da 'evet işittim veyahut da yalan söylemeyen biri bana nakletti. Vallahi bizler yalan konuşmuyorduk, yalanın ne olduğunu da bilmiyorduk diye cevap verdi.[76] Müslim de Sahih'in mukaddimesinde rivayet eder: Mücâhid'den; Buşeyr el-Adevî [77] İbn Abbas'a(ra) gelir ve 'Rasûlullah(sav) şöyle buyurdu', 'Rasûlullah(sav) şunu söyledi', 'Rasûlullah(sav) buyurdu ki' dedikçe Ibn Abbas onu hiç nazar-ı itibara almadı. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Ey İbn Abbas! Bakıyorum da hadislerimi dinlemiyorsun. Sana Rasulullah'tan(sav) hadis aktarıyorum, sense oralı olmuyorsun bile. İbn Abbas da:Biz önceleri bir adamın Rasulullah(sav) şöyle buyurdu dediğini duyduğumuzda gözlerimizi ona diker, kulaklarımızı kabartırdık. İnsanlar ne zaman ki hırçın develerle, uysal develere binmeye başladı,sadece tanıdığımız kimselerin hadislerini alır olduk dedi.[78] Bu haberin yine Müslim'in mukaddimisinde bulunan ikinci rivayetinde, Tavus'tan gelen haber şöyledir: Buşeyr ona hadisleri aktarmaya başlayınca İbn Abbas şu hadisi bir daha tekral et dedi. Onu da tekrar etti. Bunun üzeri de Buşeyr. İbn Abbas'a dedi ki: Anlamadım! Tüm hadislerimi kabul ettin de bunu mu reddettin. Yoksa tüm hadislerimi reddettin de bunu mu kabul ettin? İbn Abbas da der ki:Bizler Rasulullah'tan (sav) hadisler rivayet ediyorduk.[79] Çünkü o zamanlar Rasulullah(sav) adına yalan söylenmezdi İnsanlar ne zaman ki hırçın develerle uysal develere binmeye başladı, ondan gelen hadisleri terk ettik.[80] Allah(cc) onlardan razı olsun,sahabe-i kiram,aralarındaki doğruluk ve güven hususunda tam itmi'nan içindeydiler.Rasulullah(sav)zamanında, hulefa-i raşidin döneminin büyük bölümünde ,Hz.Osman'ın şehit edildiği fitnenin patlak vermesini yani birinci asrın yarısına kadarki sürede sahabe senedleri sormuyordu.Bundan sonra bazı fırkalar zuhur etmeye başlayınca o zaman senedleri sormaya başladılar.[81] Ve haberleri tenkide ve ayıklamaya tabi tuttular. Birinci hicri asrın ilk yarısının sonlarında ortaya çıkan bu tenkid veya ayıklamaişi şu esaslara dayanır;

1- Rivayet edilen haberi, alim sahabinin rivayet ettiği sağlam hadise arz etmek. Makbul ve sağlam olan hadise muvafık olan kabul edilmiş, muvafık olmayan reddedilmiş. İmam Müslim Sahih'in mukaddemesinde İbn Ebi Muleyke'den rivayet eder: "İbn Abbas'a mektup yazıp bazı hususları gizli tutarak bana (hadislerden müteşekkil) bir mektup yazmasını istedim. Benim hakkımda şöyle demiş: samimi bir çocuktur. Yazacağım hadisleri seçiyorum ve bir kısmını ondan gizliyorum."İbn Ebî Muleyke diyor ki: İbn Abbas Hz. Ali'nin mahkeme kararlarının bulunduğu sahifeyi istetti. Ondan bazi şeyleri yazmaya başladı. Arada birşeye takılıyor ve şöyle diyordu: "Vallahi! Ali'nin böyle bir hüküm vermesi için sapıtmış olması gerekir."[82]

2- Ravinin durumu ve halinin adalet, zabt, sıdk ve İlave edip etmemesi yönüyle tesbiti.Tabiînden İmam Muhammed bin Sîrîn daha önce zikri geçtiği gibi şöyle demiştir: "Önceleri isnadı sormuyorlardı. Fakat ne zaman ki fitne patlak verdi, (hadis rivayet edenlere) 'kimden rivayet ediyorsunuz, isimlerini verin' diye sordular. İsimlerine bakılıyor eğer ehl-i sünnetten ise hadisleri alınıyor, ehl-i bid'atten olanların ise hadisleri alınmıyordu."

3- Az önce imam İbn Sîrîn'in sözünde geçtiği gibi isnadını sormak.Rivayet edilen haberi sağlam olan bir hadise arz etmek; usûl ilminde buna metin tenkidi de denir. Ravinin doğruluk ve yalancılık yönüyle tesbiti ise sened tenkidi adıyla anılır. Bu durumda gönül rahatlığı ve itmi'nanıyla şöyle dememiz mümkündür: Raviyi, rivayeti ve senedi araştırmak hicri birinci asrın ilk yarısının sonlarında ortaya çıkmıştır. Bu sünnet-i mutahharanın korunması hususunda tecellî eden ilâhî bir yardımdır. Seçkin sahâbîler çoktu. Hadisleri onlardan alan tabiîn âlimleri de çoktu. Bu sebeple, bid'at ehli kimselerin yerleşip kabul görmesini ve amel edilmesini arzuladıkları şeylerin haberlere katılmasına veya yeni rivayetler uydurulmasına fırsat verilmedi. Bilakis daha ilk günden itibaren bu yönde tenkîd ve ayıklama yapılmıştır.Daha önce özetle anlatılan bilgiler ışığında, hadis uydurma işinin hicrî birinci asrın ilk yarısının sonlarıyla; metin ve sened tenkidinin ortaya çıkışını da sahabe ve tabiînin ilk dönemlerinden itibarendir diye sınırlarını belirlememiz mümkündür. Bundan dolayı, sünnet ile onun emin hafızları arasında, saldırgan heva ve bid'at sahiplerinin hadislere birşeyler katıp, kattıkları ve uydurdukları şeyleri din ve şeriat edinecekleri bir boşluk meydana gelmemiştir.LÜGATTE vedaa'ş şey'e, yedauhû, ved'an uydurdu mânâsında kullanılır. Vedaa'r raculu'l hadis* 'iftira edip yalan hadis uydurdu' mânâsındadır. Hadis mevzudur demek, uydurulmuştur, yalandır demektir. Raculün veddâ, "yalancı İftiracı" mânâsına gelir. [83] Hadisçilerin ıstılahında mevzu hadis şudur: "Söz, fiil ve takrîr olarak Rasûlullah'tan(sav) südûr etmemiş fakat hatayla veya kasten veya da bilmeyerek veyahut da dini bozmak için ona izafe edilen hadistir." Keza Rasûlullah'tan(sav) sâdır olmadığı halde ona izafe edilen herşey mevzu hadistir. Bazıları tarifi kısa tutarak "Kasten veya hatayla olsun fark etmez, Rasûlullah(sav) adına yalan söylenen hadislerdir" diye tarif etmişlerdir. Mevzu sözün hadis diye İsimlendirilmesİnde bir sakınca yoktur. Hafız es-Sehâvî'nin el-Makâsıdu'l Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l Ehâdîsi'd Dâire ale'l Elsine kitabının başında dediği gibi lügat mânâsı yönüyle o da hadistir (sözdür). Aynı zamanda uyduranın iddiasına göre araştırıp halini ortaya koymadan önce, zahiren her ne kadar ıstılâhen hadis olmasa da, hadistir.[84] Yalan sözün hadis diye isimlendirilmesine İmam Müslim'in mukaddimesinde zikrettiği şu rivayet de şahîdlik etmektedir: Semure bin Cundeb ile el-Muğîre bin Şu'be'den(ra); Rasûlullah(sav) şöyle buyurdu:"Yalan olduğunu görerek (yani bilerek veya yalan olduğunu zannederek) benden bir hadis rivayet eden, iki yalancıdan biridir."[85] Yani, bu hadisi rivayet eden kimse, yalanı ortaya atana yalanında ortak olur ve günahıyla cezasına o da katılır. Görüldüğü gibi, Rasûlullah(sav) bu hadislerinde yalan sözü hadis dîye isimlendirmiştir.Mevzu hadis bazan uyduranın kendinden uydurup Rasûlullah'a(sav) izafe etmesi şeklinde de olur. Mevzu hadislerin çoğunluğu böyledir. Bazan da uyduran kimse sahabe ve tabiînden selef~i sâlihînin veya bazı düşünürlerin sözlerini veya Israârî bazı haberleri vb. şeyleri alır ve bunu Rasûlullah'a(sav) nisbet eder. Uyduran kişi bazan da senedi zayıf bir hadis alır ve revaç kazandırıp kabul edilmesi için buna sahih bir sened ekler. Bazan da kişi sahabe ve başkalarının bazı doğru sözlerini hatayla veya yanılarak Rasûlullah'a(sav) izafe eder. Buna da mevzu hadis denir.

Mevzu Hadîsi Rivayetin Hükmü:

îmam İbnu's Salâh, Ma'rifetu Envai İlmi'l Hadis kitabında şöyle der: "Mevzu hadis zayıf hadislerin en şerlisidir. Bunların mevzu olduğunu belirtmeden rivayet edilmesi hangi gayeyle olursa olsun hiç kimse için helal değildir.[86] Sahih olma ihtima1i olan zayıf hadisler ise böyle değildir. Bunların tergîb ve terhîb (hayra teşvik, günahlardan sakındırmak) babında rivayetleri caizdir. (Tabiî ki usûl kitaplarında rivayetlerle ilgili zikredilen şartlara uyarak.) Bir hadisin mevzu olduğu uyduranın itirafıyla ya da İtirafına yakın bir durumla anlaşılır. Şöyle ki, ravinin veya rivayetin durumundaki bir karineden mevzu olduğunu (hadîsçiler) anlarlar. Nitekim lafızlarının ve mânâlarının gevşekliği mevzuluğuna delalet eden uzun uzun hadisler uydurulmuştur."[87] Allâme Aliyyu'l Kârî el-Masnû' fî Ma'rifeti'l Hadisi'l Mevzu kitabında şöyle demiştir: "es-Suyûtî [88] İbnu'l Cevzi'den [89] nakille hadislerinde uydurma, yalan ve asılsız rivayetler bulunanların kısım kısım olduğunu belirtmiştir:

1- Bunlardan bir kısmı, zühd hayatında iyice derinleşmiş, hadisleri ezberlemekten ve sahihiyle mevzusunu birbirinden ayırtetmekten gafil kalmışlardır.

2- Bazılarının kitapları kaybolmuştur. Bunun üzerine hafızalarından rivayet etmişler fakat hata etmişlerdir.

3- Bazıları sika kimselerdir fakat ömürlerinin sonlarına doğru akılları karışmıştır.

4- Bazıları da yanılarak hatalı rivayet etmiş ancak doğrusunu görüp kabul ettiği halde, 'hataya düşmüştür' denilmemesi için inad ederek bundan dönmemiştir.

5- Bir kısmı da zındıklardır.[90] Şeriatı tahrif etmek, şüphe uyandırmak ve dinle oynamak İçin kasten hadis uydurmuşlardır. Zındıkların bazıları şeyhin (ravinin) gafletini kollayıp kitabında olmayan hadisleri ona katardı.

6- Bazıları da mezhebini desteklemek için hadis uydururdu. Sapık fırkalardan Sâlimiyye'ye [91] mensub olan bir kısım İnsanların böyle yaptığı zikredilmiştir.

7- Bazıları da Allah(cc) rızası için, hayra teşvik etmek ve kötülüklerden sakındırmak için hadis uyduruyordu.

8- Bir kısmı da güzel sözlere sened uydurmaya cevaz vermiştir.[92]

9- Bazıları da sultanlara yaklaşmak için hadis uydurmuşlardır.

10- Bir kısmı da kıssacılardır. Çünkü onların istedikleri insanları hislendiren . ve revaç bulan hadislerdir."[93]

Hadis Uydurma Sebebleri

İbn Sîrîn'den,hadis uydurmanın başladığı zaman ve sebebini daha önce aktarmıştım. Uydurmanın başlangıcı hicrî 40 yılı civarıdır. Bu iş Hazret-i Osman'ın şehid edilmesiyle zuhur eden fitnenin akabinde ortaya çıkmıştır. Bu ve bunu takip eden diğer fitnelerden ortaya pekçok fitneler, ihtilaflar, husûmetler ve çekişmeler çıktı. Bu sebeblerden dolayı bid'at gruplarına mensup kimselerin içinde, diğer fırkalara karşı destek bulmak, onları yermek, diğer fırkalara karşı düşmanlığı körüklemek için ya da bazı düşmanların içlerinde gizli ya da İslâm ve müslümanlara karşı düşündükleri tuzaklarını gerçekleştirmek gayesiyle veyahut da daha sonra açıklama ve izahına değineceğim sebeplerden dolayı hadislere hile, uydurma, iftira ve katıştırma düşüncesi doğdu. Bu yanlış düşünceler müslümanların arasında esmeye başlayınca, birlik İçinde tek saf ve aynı düşüncede olmanın sağladığı tek vücûddaki bazı insanlarda gizli olan aynılıklar ve hastalıklar ortaya çıktı. Düşünceler farklılaşıp cemaat ve itaat birliği bozulunca bu hasta kalpler hıyanetlerini hayata geçirmek ve düşledikleri, tuzağı kurmak için işlerini yapmaya koyuldular. İslâm birliğini parçalamaya, oklarını Kur'an-ı Kerîm'e değil de sünneti mutahharaya çevirmeye başladılar. Çünkü, Kur'an-ı Kerîm mütevatirdir, iki kapak arasında korunmuştur, kalplerde ezberlenmiştir. Sünnet ise mütevatir değil ve bir kitapta korunmamıştır. Bu sözlerimizden, sünnet-İ mutahharaya çevrilen okların bir yaydan ve bir defada atıldığı sanılmasın. Durum hiç de öyle değildir. Bu iş Hazret-i Osman efendimizin şehid edilmesiyle sızmaya, ortaya çıkmaya ve şurada burada tezahür etmeye başladı, îdârî otorite ve ilmin İnsanlarda meydana getirmiş olduğu hakimiyet bozulunca bunlar da aynı oranda artarak yayıldı. Üstad İmam İbn Teymîyye Minhâcu's Sünneti'n Nebeviyye adlı eserinde şöyle der: "Hazret-İ Osman zamanında açık bir bid'at ortaya çıkmadı. Şehid edilip de insanlar fırkalara ayrılınca karşılıklı iki bid'at ortaya çıktı:

Hazret-İ Ali'yi tekfîr eden Haricî bid'ati ve Hazret-i Ali'ye imamdır, günahlardan bendir veya peygamberdir yahut da ilahdır iddiasındaki Râfizîler, Bunlârdan sonra İbnu'z Zubeyr ve Abdulmelik'in emirlikleri dönemi olan sahabe asrının sonunda Mürcie ve Kaderiyye bid'atleri ortaya çıktı. Emevî hilafetinin sonları olan tabiînin ilk dönemleri geldiğinde Cehmiyye, Müşebbihe-Mümessile bid'atleri ortaya çıktı. Oysa sahabe zamanında bunların hiç biri yoktu."[94] Eskiden beri âlimler hadis uydurmanın sebeblerini saymışlar ve bu hususta maksadı îfâ eden kitaplar yazmışlardır. Hatta bu mevzudaki çalışmalar genişlemiş ve şimdilerde mevzu hadis ve uydurma sebepleriyle İlgili lisans üstü müstakil tezler yapılmıştır. Öyle ki şöyle söylememiz doğrudur: Yazanlar ilave edilecek bir şey bırakmamışlardır. Alimlerin yazdıklarınndan hadis uydurmanın sebeplerinin mühim olanlarını şöylece özetlememiz mümkündür:

I -Siyasî Sebepler

İlk ortaya hadis çıkan uydurma sebebi budur. Efendimiz Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra fitneler kendini gösterdi, bid'atler zayıf insanların gönüllerinde yol bulmaya başladı. Nebî(sav] ile beraber bulunma ve onu görme hazzını tadmayan bazı insanların tavırlarında çeşitli taassub. düşünceleri ortaya çıktı. Saflarda ayrılıklar ve ihtilaflar hareketlenmeye başladı. Fırkalar ve bid'at grupları hizipleşme ve tevil yolunu tuttular. [95] Bu insanlardan her hizip kendi yerini muhalifine karşı kuvvetlendirmeye çalıştı. Her ihtilaf grubu kendisine dinî bir yol tuttu. Hadis uyduranların ilk başvurdukları şey, şahıslarını faziletlerine dair hadisler uydurmak oldu. İmamları ve önderlerinin faziletine dair hadisler uydurdular. Şîîler efendimiz Hz. Ali'nin faziletine dair pekçok hadisler uydurdular. Onlara karşılık Hz. Ebûbekr'i savunanlar da aynı şeyi yaptılar. Daha sonra bu iki fırka işi iyice çığırından çıkardılar. Şianın gayesi efendimiz Ali'ye Rasûlullah(sav] tarafından hilafetin vasiyet edildiğini ispat etmekti. Bu ve başka hususlarda öyle ileri gittiler ki, ancak o kadar olur. Döneminin ehI-i sünnet imamı olan İbnu'l Cevzi, el-Mevzûât kitabında der ki: (Ebûbekr es'-Sıddîk'in faziletine dair bab) "Sünnete yapıştıklarını iddia eden nasipsiz bir topluluk taassuba düştü ve Hz. Ebûbekr'in faziletlerine dair hadisler uydurdular. Bunlardan bazıları bunu yaparken Hz. Ali aleyhisselamın faziletleriyle. İlgili hadisler uyduran Râfizîlere karşılık vermeyi murad ettiler. Oysa her iki fırka da hatadadır. Bu iki büyük zatın faziletlerine dair haklarında varid olan sahih rivayetler varken bu tür iftiralara ihtiyaçları yoktur."[96] Daha sonra İbnu'l Cevzî aynı kitabta şöyle der: (Ali aleyhisselamın faziletlerine dair bab) "Hz. Ali'nin faziletlerine dair sahih rivayetler çoktur. Fakat bunlar Râfızîleri ikna etmemiş, Hz. Ali'nin kadrini ne düşüren ne de yücelten hadisler uydurmuşlardır. Onunla ilgili doldurdukları şeylerin içi batıla' ihtiyaç duyulan malzemelerle dolmuştur."[97] İbnu'l Cevzî efendimiz Hz. Ebûbekr ile ilgili mevzu rivayetleri 16 sayfada, 1/303 ilâ 319 arası; efendimiz Hz. Ali ile ilgili mevzu rivayetleri de 67 sayfada, 1/338 ilâ 405 arasında toplamıştır. İbnu'l Cevzî'den sonra zamanında Şia ve Mutezilenin edîbi olan İbn Ebi'l Hadîd gelmiş ve Şerhu Nehci'l Belağa'da özetle şöyle demiştir: "Hadislere pek çok yalan karışmıştır. Bazıları bunları insanları dalalete sürüklemek, kalplerini ve akidelerinikarıştırmak gayesiyle söylemiştir. Bazıları da bir topluluğun adını yüceltmek için böyle yapmıştır. Bir topluluğun adını yüceltmek (onları medh etmek) İçin uydurmalarının sebebi dünyevî birşeyler koparmaktı. Hadis ilminde otorite olan hadis âlimleri bu hususta sükût etmediler, bilakis pekçok hadisin mevzu ve ravilerinin de güvenilmez kimseler olduğunu açıkladılar. Halbuki her iki topluluğun çabalayıp yapmaya gayret ettikleri şey gereksizdi. Çünkü, Hz. Ali'nin faziletlerine dair sahih 'hadisler vardı. Keza Hz. Ebûbekr'in faziletlerine dair malum sağlam hadisler vardı. Bu durumda taraftarlığa soyunup onlar adına sıkıntıya girmeye hacet yoktu. Allah Teâlâ'dan bizleri bid'ate sapıp taraftarlık sevgisine kapılmaktan korumasını niyaz ediyorum."[98] el-Kâmûsu'l Muhît müellifi Şeyh, Muhaddis Mecduddîn el-Fîrûzâbâdî Sifru's Seâde kitabının sonunda [99] şöyle der: (... Hz. Ebûbekr'in(ra) faziletlerine dair bab) "Bu konudaki mevzu hadislerin meşhurlarının en meşhurları şu gibi hadislerdir: 'Allah tüm insanlara umûmî tecelli eder, Ebûbekr'e ise husûsî tecelli eder.' 'Allah göğsüme akıttığı herşeyi Ebûbekr'in göğsüne de akıttı.' 'Rasûlullahi(sav) cenneti arzuladığında Ebûbekr'in saçının beyazlıklarını Öperdi.' 'Ben ve Ebûbekr iki yarış atı gibiyiz.' Ve bunlar gibi batıl olduğu akılla açıkça anlaşılan diğer uydurmalar. (Hz. Ali'nin(ra) faziletlerine dair bab) "Bu konuda sayılamayacak kadar çok hadis vardır. Bunların en çirkinlerinden bir kısmı da el-Vasâya'n Nebeviyye adlı kitabta toplanmış olan hadislerdir. Bu kitabtaki hadislerin hepsi de 'Ya Ali...', 'Ya Ali...', 'Ya Ali...' diye başlar. Bundaki hadislerden sadece bir tanesi sahihtir. O da 'Ya Ali! Benim'yanımda sen Musa'nın yanındaki Hârûn gibisin' hadisidir."[100] .Hafız İbn Hacer Lisânu'l Mîzân mukaddimesinde zayıf ve mevzu hadislerin bulunduğu konulardan bahsederken şöyle der: "Faziletlerle ilgili hadislere gelince, Râfizîlerin ehl-i beytin fazilederiyle ilgili uydurdukları hadisler neredeyse sayılamayacak kadar çoktur. Ehl-i sünnetten cahil olanlar da onlara Hz. Muâviye'nin faziletleriyle İlgili hadislerle başlayıp Seyhan'ın (Ebûbekr ve Ömer) faziletleriyle ilgili hadisler uydurarak karşılık vermişlerdir. Oysa Alla(cc) her ikisini de bu uydurmalara muhtaç kılmamış, makamlarını bu uydurulanlardan daha âlî eylemiştir."[101] Bu konuda uydurulan hadislerden bir kısmı şunlardır: "Ali' beşeriyetin en hayırlısıdır. Böyle kabul etmeyen kafir olur." "Cennetteki her ağacın her yaprağında şöyle yazılıdır: Allah'tan başka iiah yoktur. Muhammed Allah'ın rasûlüdür. Ebûbekr es-Sıddîk, Ömeru'l Fârûk, Osman Zü'n Nûreyn." "Benden sonra ümmetimin başına Ebûbekr gelecek." "Ali ümetimden bana ilk iman edendir. O bu ümmetin hayırla şerri birbirinden ayıranıdır. Benden sonraki halifemdir." "Emîn kimseler üç kişidir: Ben, Cibril, Muâviye.Baştakileri, melikleri ve fazileti kimseleri desteklemek için hadis uydurma işi Abbasî hilafeti zamanına dek sürdü. Abbasi hilafetini desteklemek ve kıyamete kadar bakî kalacağı müjdesiyle ilgili hadisler pek çoktur. Okuyan kimse bunların çokluğu ve soğukluğundan tiksinir. Mevzuat kitapları bunları tamamen açıklamış ve burada zikre mahal birşey bırakmamıştır.

2- İslâm Dinine Ve Devletine Düşmanlık

Bu düşmanlık İçine zındıklar ve onlardan başka yahudiler, mecûsiler, islâm'a içinden kin besleyenler ve İslâm kisvesi altına gizlenenler... girer. Bu düşmanlar her türlü yolu deneyerek çeşitli vesilelerle İslâm ve müslümanlardan intikam almak için mevzu hadisler uydurmuşlardır. Allah'ın(cc) zatı, melekler, gökler, yer, nübüvvet, akide, ibadet, şeriat, akıl, yiyecekler, içecekler, giyecekler, canlılar, cansızlar, kabir, haşr, cennet, cehennem, dünya ve ahiretle ilgili ve hatta mercimek, soğan, pırasa ve bakla... ile ilgili hadisler uydurmuşlardır.
Üstad, Muhaddis Mecduddîn el-Fîrûzâbâdî Sifru's Seâde'nin sonunda şöyle der: (Mercimek, bakla, peynir, ceviz, patlıcan, nar ve kuru üzüm yemenin faziletiyle ilgili bab) Bu konuda sahih hadis yoktur. Bu konulardaki hadisleri zındıklar uydurmuşlardır. İslâm'ı kötülemek İçin bunları muhaddislerin kitaplarına katıştırmışlardır. Allah(cc) onları perişan etsin."[102] Burada dinle alay etmek, İslâm ve müslümanlara tuzak kurmak ve gafil zayıf akılları dalâlete sürüklemek için hadis diye uydurdukları saçmalıklardan bazı misaller sunacağız: "Rabbimiz yerden veya semadan değil acı sudandır. Atı yarattı ve onu koşturdu. At da terledi. İşte kendini bu terden yarattı." Nefr (Mina'dan hareket) günü rabbimî insanların önünde boz bir atın üzerinde gördüm. Üzerinde yünden bir cüppe vardı." Allah harfleri yarattığında be secde etti, elif kıyamda durdu." Bu saçmalıklardan bir kısmı da mercimek, bakla, keşkek, patlıcan ve diğer sebze ve yiyeceklerle'ilgilidir. Bir kısmı da horozun fazileti, Abbasî halifeliği, taşlara İtikad etmekle ilgilidir. Şunlar gibi: "Mercimek yiyin. Çünkü o mübarektir, kalbi yumuşatır, göz yaşını çoğaltır. Yetmiş peygamberin diliyle mukaddes kabul edilmiştir."Patlıcan ne niyetle yenirse ona şifadır."Horoza sövmeyin çünkü o benim dostumdur. İnsanoğulları onun sesinde ne olduğunu bir bilse tüy ve etini altına satın alırlardı."Sizden biri bir taş hakkında hüsn-ü zan beslese ondan fayda bulur."Bu iş (hilafet) Abbasoğullarına geldiği zaman İsa bin Meryem veya Mehdî'ye teslim edene dek onlardan çıkmaz.'İslâm'a tuzak kurmak, müslümanları sıkıntıya sokmak, akılları ve zihinleri bulandırmak için bunlardan başka halleri ortaya çıkanlmış buz gibi soğuk hurafeler ve sapıklıklar vardır. Hammâd bin Zeyd bu hususta şöyle der: "Zındıklar Peygamber(sav] adına ondörtbin hadis uydurdular."Zındıklardan biri olan Abdulkerîm bin Ebi'l Avca yakalanıp Basra emîri Muhammed bin Süleyman bin Ali'nin huzuruna 160 yılından sonra götürülünce, emir boynunun vurulmasını emretti. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Vallahi! Sizlerin arasında dört bin hadis uydurdum. Bunlarda helal olanı haram, haram olanı da helal gösterdim.İslâm'ın kılıcı bu zındıkları devamlı kolladı, boyunlarını vurdu. Onlarla ilgili olarak Allah'ın(cc) hükmü olan katl ve sürgünü tatbik etti. Alimler de bu hadisleri araştırmaya girişti Allah Teâlâ'nın dinini(cc) ve nebisinin(sav) sünnetini himaye etmesiyle bu hadîsleri tek tek ortaya çıkardılar ve harf harf elediler. Hafız ez-Zehebî, Tezkiretu'l Huffâz'ında, başkaları da diğer yerlerde İbn Uleyye ve îshâk bin İbrâhîm'den nakledeler: Hârûn er-Reşîd bir zındıkı yakalattı ve boynunun vurulmasını emretti. Zındık ona dedi ki:Ne sebepten boynumu vuruyorsunuz?İnsanları senden kurtarmak için. Ey müminlerin emiri! Sizlerin içinde uydurduğum, bin (Aliyyu'l Kârî dörtbin der) hadisi ne yapacaksın? Onlarda helal olanı haram, haram olanı helal gösteriyorum. Halbuki bunların" bir harfini bile peygamber söylememiştir. Hârûn er-Reşîd de ona şöyle dedi: Ey Allah'ın düşmanı! Ebû Îshâk el-Fezârî ile Abdullah bin el-Mübârek'e ne diyeceksin peki? Onlar bunları harf harf elekten geçiriyorlar.[103] İşte bu şekilde Allah(cc) her asırda dinini koruyan muhafızlar bulundurdu. Bunlar dini bozmaya çalışanların katıştırdıklarını ve yoldan sapmışların sapıklıklarını uzaklaştırdılar. İbn Ebî Hâtim, el-Cerh ve't Ta'dil kitabında Abde bin Süleyman'dan rivayet eder: "Abdullah bin el-Mübârek'e 'Bu uydurma hadisler ne olacak?' diye soruldu. O da şöyle dedi: Mütehassıslar bu iş için yaşıyor: O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz-[104] Yine İbn Ebî Hatim mezkûr kitabında Yahya bin Yemân'dan rivayet eder: "Allah azze ve cellenin yerleri ve gökleri yarattığı günden beri bu hadisler için âmâde olan kullar vardır. Vekî' onlardan biridir."

3- Irk, Kabile, Dil, Şehir Ve İmam Taraftarlığı

Batıl taraftarlığından herhangi bir ümmetin kurtulması nadirdir. Kendi milletlerinin taraftarlığını yapıp Arapların durumunu hakir görenler (ırkçılar) kendilerini ve durumlarını öven, Arapları kötüleyen hadisler uydurdular. Uydurdukları hadislerden bir tanesi de şudur: "Allah kızdığında vahyi arapça, razı olduğunda Farsça indirir." Arapların cahilleri de aynen bunlara mukabele ettiler ve şu hadisi uydurdular: "Allah kızdığında vahyi Farsça, razı olduğunda Arapça indirir." Bu konuda uydurulan hadislerden bir tanesi de şudur: "Allah'ın en kızdığı lisan Farsça'dır. Şeytanların lisanı Hûzîlerin lisanıdır. Cehennem ehlinin lisanı Buharalıların lisanıdır. Cennet ehlinin lisanı İse Arapça'dır." Kabir suali ise Süryanicedir" Bazı şehirlerin faziletlerine dair uydurdukları hadislerden: "Cennet kapılarından dördü dünyada açılmıştır: Birincisi Iskenderiyye. Diğerleri Askalân, Kazvîn. Cidde'nin bu şehirlere olan üstünlüğü ise Beytullâhi'l-Harâm'ın diğer evlere üstünlüğü gibidir." "Cennet şehirlerinden dört tanesi dünyadadır: Mekke, Medine, Beytu'l- Makdis, Dimaşk (Şam). Cehennem şehirlerinden dört tanesi de dünyadadır: Kostantıniyye, Taberân, yanmış olan Antakya, San'a. Tatlı güzel suların ve çiçekleri tohumlayan rüzgarların kaynağı Beytu'l-Makdis'teki taşın altıdır." Bazı imamları övmek veya yermek İçin uydurdukları hadislerden: "Ümmetim içinde Muhammed bin İdrîs adında biri çıkacak. O ümmetine İblîs'ten daha şerlidir. Ve yine ümmetim içinde Ebû Hanîfe isimli biri çıkacak. O ise ümmetimin kandilidir." işte bunlar gibi Abbasî halifelerinin faziletine dair, Türkleri, Habeşîleri ve zencileri yeren, Bağdad, Basra, Kûfe, Merv, Askalân, Nasîbeyn (Nusaybîn) ve Munestîr gibi bazı Mağrib şehirlerini medheden hadisler de uydurdular. Belli tarihlerle, ilgili hadisler de uydurdular. Şu hadis gibi: "130 yılı olunca garibler şunlar olacaktın (Amel etmeyen) zalimin ezberindeki Kur'an, okumayan ailenin evindeki mushaf ve kötü topluluk içindeki sâlih zat." Bunların yanında belli senelerde ve aylarda çeşitli hadiselerin meydana geleceğini haber veren pekçok mevzu hadis de vardır. Şu yıl geldiğinde şu olacak', 'şu ay geldiğinde şu hadise meydana gelecek' gibi.

4- İnsanları Hayra Teşvik Ve Günahlardan Sakındırmak İçin Kıssa Anlatmak, Vaaz Vermek:

insanlara vaaz edip onlara ahiret yurdunu hatırlatmak dinimizce arzulanan bir iştir. Nefisleri ıslah için buna İhtiyaç vardır: "Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir."[105] Vaaz verecek insanın bilgili, tefsir, hadis, fıkıh ve salihîerin zahidlerin hikayelerini, selefin başından geçenleri iyi bilmesi yanında takva, vera ve zühd sahibi olması, ayrıca vaaz meclîslerinde neyi söyleyip neyi söylememesi gerektiğini bilen biri olması gerekir. Eğer böyle olursa vaazı raydalı olur, kalplerde etki bırakır, gönülleri yumuşatıp nüfuz eder, insanlara Öğretir ve ufuklarını açar. Nitekim efendimiz Ömer zamanındaki Mekke kadısı Amr bin Ubeyd (v. 68) böyleydi. Dininin sağlamlığı ve yaşantısının güzelliğiyle meşhur idi. Çok güzel, belîğ konuşur, sahâbî Abdullah bin Ömer onun sohbet halkasına oturur, konuşmasından ve ihlasından etkilenerek ağlardı.Fakat üzücüdür ki öteden beri vaizlerin kahir ekseriyeti bu nezîh sıfatlardan uzaktır. Çoğunun ilmi az, bazılarının ise hem aklı hem de dinî bilgisi azdır. Gayeleri cemaattan kendileri için toplanacak paracıklardır. Böyle olunca da, tek gayeleri acaip haberleri, aslı olmayan geçmişe dair korkunç harikulade şeyleri anlatmaktır. Bunlar dinleyenleri dehşete düşürür, ağızları açık, kulakları dikile kalır. Bu asılsız hikâyeler zayıf kimselerin akıllarıyla oynar, kafasızların göz yaşlarını döktürür ve kalplerini hüzne boğar. Bu tür vaazların gayesi ahireti hatırlatıp insanları bilgilendirmek değil, insanları toplayıp akıllarını İyice yufkalaştırmaktır.Bu vaizlerden bir kısmı, duyulmamış rivayetlerle, acaip hikayelerle halkı kendilerine çekmek için asılsız, yalan hadisler uydurmuşlardır. Böyle yapmalarına rağmen, bu vaizlerin bir kısmı anlatılamayacak kadar terbiyesiz, izah edilemeyecek kadar utanmaz idi. İftîra edip uydurduklarının yalan olduğunu bile bile bu belaları ve musibetleri ortaya dökmüşlerdir. Rasûlullah'a[sav) dolayısıyla Allah'ın dinine iftira ettiklerinden dolayı rabbim izin(cc) katında bunların azapları ve hesapları çok şedîd olacaktır. Bu sebeple bazı âlimler bu tür vaizleri tekfire kadar İşi .götürmüşlerdir: "Uydurduğu yalanı Allah'a isnad edenden daha zalim kim olabilir." [106] Kıssacıların uydurdukları mevzu hadislerden bazı örnekler sunuyorum:"Allah, lâ ilahe illellâh diyenin her kelimesinden, gagası altından, tüyleri mercandan olan... bir kuş yaratır.". Bu tek hadis yirmi sayfa kadar sürüyor. "Cennette bir ağaç vardır. Yukarısından güzel elbiseler çıkar. Altından da altın, İnci ve yakuttan semeri olan, büyük ve küçük abdest bozmayan, kanatlı atlar çıkar. Bunların üzerine Allah'ın veli kulları biner ve onları diledikleri yerlere uçururlar..."Allah'ın Umâre adlı yakut taşlarından, uzunluğu gözün görebildiği uzaklık miktarınca olan bir ata binmiş bir meleği vardır. Bu melek şehirleri dolaşır ve çarşılarda durup şöyle seslenir: Dikkat! Şu malın fiyatı artsın. Dikkat! Şu malın fiyatı ucuzlasın."Büyük abdest veya küçük abdestin akıp gittiği yere düşmüş bir lokmayı alan ve onu yıkayıp yiyen mağfiret olunur "600 yılından sonra doğanlara Allah'ın İhtiyacı yoktur." Bu kıssacılardan bazısı hayret edilecek derecede küstahlık ve yalancılıkta yüzsüz ve son derece cesaretlidir. Hafız Ibn Hibbân'ın. Ma'rifetu'l Mecruhin adlı. eserinde bu konuda aktardığı

haberler az değildir. Allah ona rahmet etsin, bu eserde aktardıklarından biri de şudur: "Rakka ile Harran arasında bulunan Bâcervân şehrindeki Merkez Camii'ne girdim. Namazı bitirince cemaattan bir genç ayağa kalktı ve "Ebû Halîfe bize Ebû'l Velîd, Şu'be, Katâde, Enes tarikiyle rivayet etti: Rasûlullah(sav) şöyle buyurdular:"Her kim bir müslümanın ihtiyacını karşılarsa, Allah ona şu ecri verir..." deyip uzun süren bir hadis zikretti. Sözünü bitirince yanıma çağırdım ve 'Bu.hadisi kimden aldın?' diye sordum. 'Berdea ailesinden aldım' dedi. 'Peki Basra'ya hiç gittin mi?' diye sordum. 'Hayır' deyince, 'Peki Ebû Halîfe'yi hiç gördün mü?' dedim. Yine 'hayır' dedi. 'Nasıl oluyor da görmediğin kimseden rivayet ediyorsun' dediğimde ise şöyle dedi: 'Bizimle münakaşa etmek mürüvvet noksanlığından kaynaklanır. Ben sadece bu İsnadı bilirim. Duyduğum her hadisi bu isnada ekler ve rivayet ederim.' Böyle deyince kalkıp yanından ayrıldım."[107] Ben de diyorum ki, muhtemelen Ibn Hibbân onu inkar etmeden, etrafındaki halktan çekinerek kalktı ve bu yalancı kıssacıyı terketti. Çünkü, etrafındaki halk yalancı, cahil ve iftiracı olmasına rağmen, Ibn Hibbân'ın karşı çıkması' ve inkar etmesi durumunda onun yardımına koşarlardı. Bu sebeple îbn Hibbân'ın susmasının tek sebebi halktan çekinmiş olmasıdır. Bu pek çok büyük âlimin başına gelmiş bir olaydır. Seviyesiz halktan çekindikleri için yalancıların yanında sükût etmek zorunda kalmışlardır.Hafız ez'Zehebî'nÎn Mizânu'l Îtidal kitabında Esîd bin Zeyd el-Cemmâl (el-Kûfî)'nin terceme-i hali anlatılırken şöyle denir:"îbn Main 'yalancıdır', Îbn Hibbân da 'sika kimselerden münker hadisler rivayet eder. Başkalarının hadislerini çalıp kendisine mal eder' demiştir. Abbas ed-Dûrî Yahya bin Maîn'den şöyle dediğini rivayet eder: 'Yanına gitmek için (Bağdâd'daki) Kerh mahallesine gittim. Ona ayakkabıcılar çarşısında rastladım. 'Ey yalancı demek istedim ancak ayakkabıcıların usturalarından korktum."[108] Yine Mizânu'l İtidâl'de Muhammed bin Abdi'bin Amir es-Semerkandî'nin terceme-i halinde şöyle denir: "300 yılı civarında yaşadı. Hadis uydurmakla tanınır, ed-Dârekutnî 'yalan söylüyor ve hadis uyduruyordu' demiştir.Ca'fer bin el-Haccâc el-Mevsılî de der ki: Muhammed bin Abd, Musul'a gelip münker hadisler rivayet edince, hocalardan bir grup toplanıp rivayetlerini reddetmek için ona gittik. Bir de baktık ki, muhaddisler ve halktan oluşmuş kalabalık bir cemaat içinde. Uzaktan bizi görünce niçin geldiğimizi anladı.ve (mevzu bir rivayet uydurup) şöyle dedi: Kuteybe; îbn Lehîa, Ebû'z Zübeyr, Câbir tarikiyle Rasûlullah'tan(sav) şöyle buyurduğunu rivayet etti: 'Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahluk değildir.' Halktan çekinerek üzerine gitmeye cesaret edemedik ve gerisin geri döndük."[109] imam Ebû Muhammed bin Hazm, el-Fısel adlı kitabında aktarır: Kendisi 407 yılında Meriyye şehrinde iken Muhammed bin İsa es-Sûfî el-ilbîrî de şehirdeydi. Bu zat çok ibadet eden, dünyada azla yetinen, güzel konuşan bir vaizdi. Bununla beraber atan tutan, doğru söyledikleri az, hataları çok biriydi. Ebû Muhammed bu vaizi bir keresinde şöyle derken dinlemiş: 'Nebî [sav]'e malının zekatını vermek farz değildi. Çünkü o (Allah'ın) köle(si) olarak peygamber olmayı tercih etti. Köleye ise zekat yoktur. Bundan dolayı peygamber miras bırakmadı, varis de olmadı.'Ebû Muhammed diyor ki: 'İtiraz etmekten geri durdum. Çünkü halk yanındaydı. Onların şamata edip batılı destekleyerek galeyana gelmesinden çekindim. Yanımda da sadece Yahya bin Abdilkebîr bin Vâfid vardı. Beraber gelmiştik. Kabul etmeye etmeye sözlerini dinliyorduk.'[110] Kassacıların Rasûlullah'ın(sav) lisanıyla yalanları ve uydurma hadisleri çoktur. Mevzuat kitapları bunların uydurdukları İle doludur. Bunları açıklamak için pek çok âlim eser yazmıştır. Üstad îbn TeymÎyye bunlardan biri olup, eseri Ehâdîsul Kussâs'dır. Hafız Irâkî'nin de el-Bâis ale'l Halâse min Havadisi'I Kussâs'ı, Hafız es-Suyûtî'nin de Tahzîru'l Havas min Ekâzîbi'l Kussâs'ı vardır. *

5- Mezhep Ve Kelâmı İhtilaflar:

Alimler arasında görüşlerde ve mezheplerde ihtilafların olması kaçınılmaz bir durumdur, insanın fıtratında bu zaten vardır. Ayrıca delillerin kendilerinden de; anlama, sübût, kabul etme, reddetme, tahsis, nesh, takyîd, mutlaktık... gibi yönleriyle bu durum ortaca çıkmaktadır. Önceki alimler ihtilafın sebeplerini açıklayıp, nereden kaynaklandığını ve buna sebep olan hususları açıklamışlardır. İmam îbnu's Seyyid el-Batalyûsî ilginç kitabı et-Tenbîh ale'l Esbâbil'letî Ecvebeti'l İhtilâf beyne'l Müslimîn'de, İmam Ibn Teymiyye faydalı ve sağlam kitabı Refu'l Melâm ani'I Eimmeti'l E'lâm'da, Allame Şeyh Veliyyullah ed-Dihlevî faydalı eseri el-Insâf fî Beyâni Esbâbi'l İhtilâf da açıkladığı gibi. îmam îbnu's Seyyid mezkûr kitabının mukaddimesinde şunu açıklamıştır:"İnsanların hak içinde ihtilaf etmeleri bizatihi hakkın kendisinde ihtilaf edilmesini gerektirmez. Çünkü hakka ulaştıran yollar ile mürekkeb kıyaslar [111] farklı farklıdır. Fakat hak aslında bir tanedir." [112] Mezheplerin, ictihadların, görüşlerin ve benimsenen fikirlerin birden fazla olması durumunda, bu mezheplere müntesip olanlar arasında akılları kıt, ilimleri az, cahil, sorumluluk duyguları zayıf kimseler her zaman bulunur. Bunlar sırf şeytan adına bazı mezhepleri desteklemek, görüşleri teyid etmek için bir takım görüşleri ve ictihadları destekleyen, bunlara aykırı görüşleri ve ictihadları reddeden hadisler uydurmuşlardır. Böyle birşey vuku bulduğunda bu mezhep için bir ayıp veya kınanacak bir durum değildir. Ayıp ve kınanmaya maruz kalacak olan, sorumluluk perdesini yırtmış, dini zayıf bu yalancıdır. Çünkü yalancı kimsedir uyduran ve yeni birşey çıkaran. Mezhep ve mezhep imamı ona birşey emretmemiş veya böyle yapmaya çağırmamıştır. Çünkü mezhep imamı., nasslara tabî olarak ortaya koyduğu hükmü çıkarmıştır. Kendi ictihadı ona nasslardan bu şekilde bir hüküm çıkarttılmıştır. Bu yalan hadisler onların istifade ettikleri nasslardan asla değildir. Uyduran sahtekar için söz konusu olan bir durumu, falanca mezhep hadis uydurmuştur diye değerlendirmek doğru olmaz:Suçu işleyen bir başkasıCezayı çekense benim Pişman olanın ısırdığı Masum parmağı gibiyim Uydurma, mezhebin varlığından kaynaklanıyor, mezhep uydurmanın sebebidir denemeyeceği gibi buna benzer başka birşey de söylenemez. Çünkü mezhep ehil olanından sadır olan bir ictihaddır, meşrudur ve buna izin verilmiştir. Bilakis müctehid bunu yapmakla mükelleftir. Müctehidi hadis uydurdu diye düşünmek, hulefâ~i râşidîni de(ra) hadisleri mesela kendilerinin fazileteliyle ilgili yalancıların uydurmuş oldukları hadisleri onlar uydurmuşladır diye kabul etmemize götürür. Oysa onlar ve muteber mezhep imamları bu denâetten münezzehtir.Yalancılar çeşitli konularda hadisler uydurmuşlardır. Uydurdukları hadisleri seran sahih sabit çeşitli dini konularla ilgili meselelere yaymışlardır. Bu hadisler kendileriyle ilgili uydurulduğu için bu meselelerle ilgili bir eksiklik veya kusur düşünülebilir mi? Buna dikkat ediniz! Yanlışların ve karıştırmaların kuyusuna düşmeyiniz. Allah(cc) beni ve sizleri bundan korusun.Uydurdukları hadislerden bir kısmı Kur'an-i Kerîm'in durumu ve Mutezilenin ortaya çıkardığı fitne halku'l Kur'an (Kur'an'ın mahluk olup olmaması) meselesi diye tanınan konuyla ilgilidir. Şu hadisler gibi: "Kur'an mahluktur diyen kafir olmuştur." "Allah ve Kur'an dışında, göklerde ve yerdeki herkes ve bu ikisi arasındaki herşey mahluktur. Ümmetimden bir topluluk Kur'an mahluktur diyecektir. Bunu diyen yüce Allah'ı inkar etmiş olur ve dediği an hanımı kendisinden boş olur..."Uydurdukları hadislerden bir kısmı da tazı fıkhı meselelerle ilgilidir. Şu hadisler gibi: "Mazmaza (ağza su vermek) ve iştinşak (burna su vermek) cünub için üç kere yapılması farzdır." "Cibril. Ka'be'nÎn yanında bana İmam oldu ve bismillahirrahmanirrahim'i cehrî okudu." "Rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldıranın namazı olmamıştır."Hafız İbn.Hacer'in Lisânü'l Mizân'ında uydurucu, yalancı Muhammed bin Ukkâşe el-Kirmânî'nin terceme-Î halinde şöyle denir:"Güzel görünüşlüydü. Çok ağlardı ye bununla anlatılırdı. Muhammed bin Abdurrahman da şöyle dedi: 'Kur'an okurken ağlar, kalp atışlarını duyardım. En güzel sesli insanlardan birisiydi.' Ebû îshak Ahmed bin Muhammed bin Yûnus da şunu demiştir: 'Batıl hadisler rivayet ederdi. Bana gelen habere göre, Kirmân'da cumaya gelmiş. İmam bir âyet okuyunca bir sayha atıp oracıkta vefat etmiş.' îbn Asâkir de der ki: '225 yılında sağ idi. el-Hâkim de der ki: 'Bana ulaştığına göre Allah rızası için hadis uydurulanlardan biriydi. Kendisine bir topluluğun rükûa giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırdığı söylenince, şöyle dedi: el-Müseyyeb bin Vâdıh, Abdullah bin el-Mübârek, Yûnus bin Yezîd, ez-Zühr.î, Salim,bin Abdillah bin Ömer, babası tarikiyle RasûlulIah'tan(sav) şöyle buyurduğunu rivayet etti: 'Rükûa giderken ellerini kaldıranın namazı olmamıştır.'Bu (yalan olması yanında) en kötü yalanlardan birisidir. [113] Çünkü bu senedle ez-Zührî'den gelen bir rivayet rükûa giderken ve rükûdan kalkarken ellerin kaldırılacağını isbat etme hususunda kesinlik arz eder seviyededir. Bu hadis Muvatta'da ve diğer hadis kitaplarında vardır. Ellerin kaldırılması, kendisi İçin delil getirilmesine İhtiyaç olmayacak kadar sağlamdır."[114] Tehzîbu't Tekzîb 'te İmam eş-Şafii'nin(ra) hadis aldığı hocalarından olan, rivayetleri terk edilmiş yalancı ibrahim bin Muhammed bin Yahya el-Eslemî el-Medenî'nin terceme-i halinde şöyle denir:"el-Bezzâr 'hadis uyduruyordu' demiştir. Kendisine çeşitli sözler getiriliyor, o da bunlara sened uyduruyordu. Kaderi idi. eş-Şafii'nin hadis hocalarından idi. İşte bu bize çok ağır geldi."[115] Ümmetin fırkalara ayrılmasıyla ilgili uydurdukları hadislerden: "Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacak. Zındıklar fırkası hariç tüm fırkalar cennettedir." "Allah yetmiş peygamberin diliyle dört gruba lanet etmiştir: Kaderiyye, Cehmiyye, Mürcie ve Râfızîler..." "Kaderiyye, Mürcie, .Râfızîler, Haricîlerden tevhidin dörtte biri çekilip alınır. Ebedî cehennemde kalacak kafirler olarak Allah'a vanırlar." "Her ümmetin bir yahudi topluluğu vardır. benim ümmetimin Yahudileri de Mürciedir."

6- İnsanları Hayra Koşturup Teşvik Etmek Ve Kötülüklerden Sakındırmak:

İbadet, zühd ve salâh ehli pekçok cahil, Allah Teâlâ'nın masv ve kendi iddialarına göre dine hizmet etmek, insanları hayırlı işlere sevk edip serleri işlemekten sakındırmak gayesiyle bu haram ve fasîd yolu benimsemişler, hayra teşvik ve kötülüklerden sakmdırmakla ilgili hadisler uydurma hatâsına düşmüşlerdi. Bazılarına bu yaptıkları reddedilip kendilerine peygamberini "Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisi hatırlatılınca, şöyle demişlerdir: "Biz onun lehine hadis uyduruyoruz, aleyhine değil." [116] Onların bunu söylemeleri dinlerinin son derece zayıf, kendilerinin çok gafil ve akıllarının kıt olması sebebiyledir.Hadis uydurucularınin bu kesimi, en tehlikeli, ve en zararlı olanlarıdır. Çünkü salih, zahid ve İbadet ehli olarak göründüklerinden, konuşmalarında Rasûlullah'tan[savI hadis diye aktardıkları sözler halk tarafından kabul edilip benimsenir. Çünkü halk yalan söyleyeceklerini düşünmez ve böyle birşey ummaz.Bu gafil, cahil ve yalancı kimselerin akıllarına, hayra teşvik şerden sakındırmak için hadis uydurduklarında, yaptıklarıyla İslâm'a hizmet ettikleri, hayırlı bir iş yaptıkları, sevap kazandıkları ve Allah(cc) katında takdir edildikleri düşüncesi yerleşmiştir.Hafız es-Suyûtî, Tedrîbu'r Râvi'de mevzu hadis bahsinde, Allah rızası için uydurulan hadisler bölümünde şöyle der: "Allah rızası için uydurulan hadislere misallerden: el-Hâkim Ebû Ammâr, el-Mervezî'ye varan senediyle rivayet etmiştir: (Merv kadısı) Ebû İsme Nuh bin Ebî Meryem'e 'îkrime vasıtasıyla İbn Abbas'tan, Kur'an'daki tek tek tüm surelerin fazileteliyle ilgili rivayeti nereden aldın? Oysa bunlar İkrime'nin talebelerinde yok' diye sorulur. Şöyle cevap verir: 'İnsanların Kur'an'dan yüz çevirip Ebû Hanîfe'nin fıkhı ile İbn îshâk'ın el-Megâzî'siyle meşgul olduklarını görünce Allah rızası için bu hadisi uydurdum."[117] Hafız ez-Zehebî, Mîzânul î'tidâl'de Nûh bin Ebî Meryem'in terceme-i halinde mevzu ve iftira ettiği hadislerden olarak şu hadisi nakleder:"Kim Kur'an'ın tamamını hatasız okursa, her harfine kırk sevap vardır. Kim de bir kısmını doğru, bir kısmını hatalı okursa her harfine yirmi sevap vardır. Kim de hepsini hatalı okursa her harfine on sevap vardır."[118]
Hafız es-Suyûtî de Tedrîbu'r Râvi'de mevzu hadis bahsinde, Allah(cc) rızası için uydurulan hadisler bölümünde şöyle der: "İbn Hibbân ed-Duafâ'da ibn Mehdî'den şöyle dediğini rivayet eder; Meysere bin Abdirabbih'e dedim ki: 'Şanu okuyana şu kadar sevap vardır şeklindeki hadisleri nereden aldın Şöyle cevap verdi: 'Onlara teşvik İçin uydurdum."[119] Aynı zatın Mîzânu'l İ'tidâl deki terceme-i halinde şöyle geçer: "Ebû Zur'a dedi ki: Kazvîn'in faziletleriyle ilgili kırk hadis uydurdu. Hem de 'ben bundan ecir bekliyorum' derdi."[120] Gulâmu Halîl de zühd ehli, dünya isteklerinden uzak bir zattı. [121] Vefat ettiğinde Bağdâd çarşıları hep kapatıldı. Bununla beraber hadis uyduran biriydi. Vefatı anında kendisine "Allah'ın sana çok güzel muamelede bulunacağını düşün" tavsiyesinde bulunuldu. "Nasıl böyle düşünebilirim ki" dedi "Ali'nin faziletine dair 70 hadis uydurdum."[122] Yine Hafız es-Suyûtî, Tedrîbu'r Râvi'de mevzu hadis bahsinde, zühd ve ibadet ehli kimselerce Allah(cc) rızası için uydurulan hadisler bölümünde şöyle der: "Ebû Dâvûd en-Nehaî (Süleyman bin Amr el-Bağdâdî) gece en çok ibadet eden, gündüzleri de en çok oruç tutan kişiydi. Bununla beraber hadis uyduruyordu."[123] Mîzânul İ'tidâl'de terceme-i hali anlatılırken şöyle denir: "îbn Adiy dedi ki: Alimler Sufyân bin Amr'in hadis uydurduğunda icma etmişlerdir. îbn Hibbân da 'Zahirde salih bir zattı ancak hadis uyduruyordu. Kaderi idi', el-Hâkim de 'Dünyadan elini eteğini çekmesine ve çok ibadet etmesine rağmen hadis uydurduğunda şüphem yok demiştir. Ebû'l Velîd de Şerîk'i şöyle derken işittim demiştir: 'Amcamız oğlundan (Süleyman bin Amr'ı kastediyor) gördüğümüz hal Rasûlullah(sav) adına yalan uydurduğudur."[124] Keza Hafız es-Suyûtî, Tedrîbu'r Râvi'de mevzu hadis bahsinde, sünneti savunan taassub ehli kimselerce sünnet düşmanlarına karşı uydurulan mevzu hadisler bölümünde şunu der: "îbn Hibbân şöyle demiştir: 'Fakih Ebû Bişr Ahmed bin Muhammed el-Mervezî, kendi zamanında sünnete karşı gelenlere karşı en katı olan ve onu en çok savunan ve müsamaha göstermeyenlerden biriydi. Böyle olmasına rağmen hadis uyduruyordu.' İbnu Adiy de şöyle demiştir: 'Vehb bin Hafs (el-Harrânî) salih zevattan idî. Yirmi yıl kımseyle dünya kelamı konuşmadı, fakat fahiş yalan hadisler uydururdu."[125]
Allah(cc) rızası için, halkın kalplerini yumuşatmak, hayra teşvik için hadis uyduran kimselerden biri olan Gulâmu Halîl (az yukarıda zikri geçen Ahmed bin Muhammed bin Galib el-Bâhilî) zahid, dünya ve onun isteklerinden uzak, kendini ibadet ve takvaya vermiş, halk tarafından sevilen bir insandı. Hatta vefat ettiği gün üzüntüden Bağdâd'daki içinde Basra'ya götürüldü. Medînetu's Selâm'm (Bağdâd'ın) çarşılarının kapıları kapatıldı. Erkekler, kadınlar, çocuklar cenazesinde bulunup namazını kılmak için koştular. Çabucak kılınıp götürüldüğünden bazıları yetişti, bazıları da kaçırdı. Basra'da defnedildi ve kabri üzerine bir kubbe yapıldı. Yiyecek olarak sadece bakla yerdi' demiştir."[126] İşte bunlar salih, Allah rızasını uman olarak gözüken ama hadis uyduranların bir kısmıdır. Bu insanlar yaptıklarını gafletle yapmadılar, sevap umarak yaptılar. Uydurdukları hadisler sebebiyle dalâlet topluluğu olarak değerlendirilmeleri daha uygundur.Salihlerden bir topluluk daha vardır. Bunlar kendilerine benzeyenler hakkında "salihlerin gafleti kendisine bulaşmış" denilen kimselerdir. Cahildirler, aptaldırlar, akılları yoktur, uyanık değillerdir ve öğrendiklerinin sıhhatini tedkîke önem vermezler. Bundan dolayı yalan rivayetler, farkında olmadan dillerinde dolaşıyordu. Çünkü işittikleri herşeyi tasdik edip onaylayıp bunu Rasûlullah'tan(sav) rivayet ediyorlardı. Oysa bu rivayetleri gerçekte Nebinin(sav) hadisleri olmayabiliyor da. Fakat salih, ibadet ve zühd ehli olmalarından dolayı rivayetleri kabul edilip alınıyordu. Münekkid hadis imamlarının bu gibi kimselerle İlgili sözleri vardır. Müslim, Sahîh'inin mukaddimesinde rivayet eder: "Abdullah bin el-Mübârek'ten: Sufyânu's Sevrî'ye dedim ki: 'Abbâd bin Kesîr'in (Abid el-Basrî, Mekke'de ikamet etmiş bir zat. 150 civarında vefat etti) halini (salih ve abid bir kişi olduğunu) [127] biliyorsun. Hadis rivayet ettiğinde asılsız şeyler atıyor, insanları, ondan hadis almayın diye uyarmak istiyorum, ne dersiniz?' Suryân 'uygun olur' dedi. Abdullah diyor ki: '(Bundan sonra) bir mecliste oturduğumda, Abbâd zikredilirse dinî yaşantısını över fakat ondan hadis almayın derdim."[128] Mîzânu'l î'tidâl'de Abbâd bin Kesîr'in terceme-i halinde geçer: "îbnu'l Mübarek şöyle demiştir: 'Gördüklerim içinde, çeşitli hayırlarda Abbâd bin Kesîr'den daha faziletli bir kimse bilmiyorum. Fakat rivayet ettiği hadislere gelirse, bunlar hiçbir şey değildir." Daha

sonra Hafız ez-Zehebî, terceme-i halinde onun münker ve mevzu hadislerinden büyük bir demet sunar. Bunlardan biri de şu sözüdür: Nafi' vasıtasıyla Ibn Ömer'den; İbn Ömer Rasûlullah'a(sav) izafe ederek şöyle demiştir: 'Lâ İlâ illallah deyip (lâ derken) sesini uzatanı Allah, Celâl yurduna yerleştirir.' Ona'Celâl yurdu nedir?' diye sordular. Şöyle cevap verdi: 'Kendisini onunla isimlendirdiği yurddur.' (Nitekim âyette geçer):.'Celâl ve ikram sahibi.'[129] Ayrıca ona kendi zatına bakmak nzkını ihsan eder." Bu seter 'bundan daha büyük mutluluk olmaz ki? Bundan sonraki hayat (böyle bir şerefe nail olduktan sonra) kimsenin umurunda olur mu?' diye sordular. O da şöyle dedi: '(Öyle diyorsunuz ama) ahir zamanda bir topluluk olacak ki, bu ve benzeri şeyleri inkar edecekler. Allah kıyamet günü bunları alemlerde hiç kimseyi azaplandırmadığı bir azapla cezalandıracaktır.' Şu sözü de böyledir: el-Hasan vasıtasıyla Enes'ten; Rasûlullah(sav) şöyle buyurdular: 'Kişi orucum, namazım veya haccım sebebiyle insanlar hep beni konuşuyor diye düşünse Allah'ı inkar etmiş olur.' Şu sözü de böyledir: Ebû İshâk; eş-Şa'bî, el-Hâris tarikiyle Ali'den şöyle dediğini bana nakletti: 'Bir bedevi Nebî'ye(sav) geldi ve şöyle sordu: "Yâ Rasûlallah! İnsanların birbirlerine şöyle dediğini duyuyorum: 'Allah sana hayrını versin. Bu hayır nedir?" Rasûlullah: "-Bunu senden önce kimse bana sormadı." Cibrîl geldiğinde Rasûlullah(sav) ona bunu sordu. Cibrîl de şöyle dedi:

"Evet Bu cennette Hayr adlı bir bahçedir. Uzunluğu bir yıllık, genişliği de yetmiş yıllık mesafedir. Kırmızı yakuttandır ve ortasında nehir vardır..."[130] Müslim de Sahih'in mukaddimesinde rivayet eder: Yahya bin Saîd el-Kattân şöyle demiştir: "Salihlerin, hadislerde olduğu kadar başka bir şeyde yalan söylediklerini görmedik." Müslim de der ki: "Yalan söylemek kasıtları olmadığı halde yalan onların dillerinde dolaşır demek istiyor."[131] Müslim daha sonra Eyyûb es-Sehtiyânî el-Basrî'den şöyle dediğini rivayet eder: "Bir komşum var" dedi. Sonra onun faziletini zikretti. "Ama yanımda iki hurma için şahitlik yapsa şahitliğini caiz görmem diye de ekledi." Müslim daha sonra da Abdullah bin el-Mübârek'ten şöyle dediğini rivayet eder: "(önceleri) cennete girmekle Abdullah bin el-Muharrer'i (el-Cezerî er-Rakkî, Rakka kadısı) görmek arasında muhayyer bırakılsaydım, onu görüp öyle cennete girmeyi tercih ederdim. Onu gördükten sonra ise davar pisliği bana daha sevimliydi."[132] Hafız ez-Zehebî, Mîzânu'l İ'tidâl'de Abdullah bin Muharrerin terceme-i halinde nakleder: "Ibn Hibbân şöyle dedi: 'Allah'ın hayırlı kullarındandı. Ancak bilmeden yalan rivayette bulunuyordu- Anlamadan rivayetleri birbirine karıştırıyordu. el-Mansûr tarafından Rakka valiliğine getirildı.' Hilâl bin el-Alâ' da şöyle demiştir: 'Ebû Ca'fer onu Rakka kadılığına getirdi.' Ibn Maîn de 'sika değildir' demiştir." ez-Zehebî daha sonra onun batıl ve münker hadislerinden bir demet nakleder:"Katâde vasıtasıyla Enes'ten: Nebi(sav) secde eden bir adam gördü. Secdede saçını şu şekilde çekiyor, topraktan tozlanmasın diye topluyordu Rasûlullah da(sav) şöyle buyurdu: 'Allahım saçlarını çirkinleştir.' O an saçları döküldü."[133]

7- İdarecilere Yakınlaşmak Ve Dünyevî İsteklere Ulaşmak:

Her donem ve her şehirde sorumluluk duygusunu kaybetmiş, dinî hayatlarında gevşeklik ve zayıflık olan, dünyayı seven, dünyayı dinlerine tercih eden, kralların ve idarecilerin mallarına tamah eden ve onlara yakın olmak isteyenler bulunur. Bunu temin için onlara batıl şeylerle yağ çekerler. Sorumluluk duygularının azlığıyla orantılı olarak, üsttekilere zulümlerini, eğlencelerini, meskenet veya fesat durumunlarmı destekleyen şerî nasslar sunarlar. İlim ehli olarak gözüken bu kısım, ümmetin bünyesinde korkunç bir hastalık, büyük bir beladır. Bu tip insanlardan uzak olan ümmet veya cemaatlar azdır. Hafız es-Suyûtî, Tedrîbu'r Râvi'de şöyle der: "el-Hâkim senediyle beraber (el-Mehdî'nin veziri) Ebû Ubeydillah'tan şöyle dediğini nakleder: el-Mehdî der ki: 'Mukâtil'in [134] bana ne dediğini görüyor musun? 'istersen sana Abbas'la ilgili hadisler uydurayım' diyor. Ben ise bunlara ihtiyacım yok, dedim."[135] Sultanlara yağ çekmek için hadis uydurduğu bilinenlerden birisi de Giyâs bin Ibrâhîm bin Talk bin Muâviye en-Nehaî'dir. Halife el-Mehdî'den birşeyler koparmaya çalışırdı. el-Mehdî'nin eğlence veya uygun olmayan türden bir işini görünce hemen onu desteklemeye atılırdı.[136] Rical, usûl ve mevzuat kitaplarının pek çoğunda [137] zikredilmiştir: (Giyâs bin İbrahim en-Nehaî) Abbasî halifesi el-Mehdî'nin huzuruna çıkarılır. el-Mehdî güvercinleri sevip onlardan hoşlanan bir zattı, önünde oynaştığı bir güvercin vardı. Giyâs'a 'Müminlerin emirine hadis rivayetinde bulun' denince Ebû Hureye'den bir hadis rivayet eder: 'Kazanana hediye verilen müsabaka sadece develerle, oklarla ve atlarla yapılır.' Giyâs buna bir de 'kanatlılarla' ifadesini ekler. el-Mehdî ona onbin dirhem verilmesini emreder. Kalkıp çıkarken ona şöyle der: "Yemin ederim ki senin o kafan Rasûlullah(sav) adına yalan uyduran bir kafadır. Ne yazık ki buna ben sebep oldum." Hemen güvercinin kesilmesini emreder ve emri yerine getirilir.[138] Bu ve diğer yağcı uydurucuların misalleri çoktur. Onları anıp meseleyi uzatacak değilim. Dünyevî istekler için uyduranların uydurdukları hadislerden: "Râsûlüllah(sav) Kur'an dersi vermenin ve ezan okumanın ücretle yapılmasını nehyetti. Kim böyle yaparsaAllah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti ona olsun."Muallimler insanların en hayırlılarıdır. İlmi eskidikçe tazelerler. Hürmet edin ancak ücret vererek onlari zora sokmayın. Çünkü muallim çocuğa 'bismillahirrahmanirrahîm de' söylediğinde, çocuk da 'bismillahirrahman irrahîm' deyince, Allah çocuk, ebeveyni ve muallimi için cehenemden âzad olduklarına dair birer ahidname yazar."

"Dokumacılarla ve muallimlerle istişare etmeyin. Çünkü Allah onların akıllarını almış, kazançlarından bereketi kaldırmıştır."Râsûlüllahk(sav) muallim Mirdâs'ın yanına uğradı. Ona 'Çocuklardan odun ve pide alma. Allah'ın kitabını bir karşılık alma şartı koşarak Öğretmekten sakın' diye buyurdu."Hadîs uydurmaya sebep olan başka hususlar da vardır: Bazı ravilerin arkadaşlarını ve dostlarını kendisinden dinleyip almaları için, hadise teşvîk etmek kasdıyla uydurmaları gibi. İbn Ebî Habîbe, Hammâd en-Nasîbî, Behlûl bin Ubeyd, Esram bin Havşeb bu günaha düşmüşlerdir Keza, bazı İfsad edici sapıkların bir muhaddisin hadislerini ifsad edip, oniın tarikiyle yalan hadisler yayma çabaları da bunun gibidir. Bunlar yaşlı, hafızası veya gözleri zayıflamış bazı ravilerîn, dostluk veya akrabalığından istifade ederek gaflet anlarını kollarlar ve onun adına hadisler uydurup, o raviye hiç hissettirmeden kağıtlarının ve kitaplarının arasına katıştırırlar. Böyle birşey Hammâd bin Seleme'nin başına gelmiş, Üvey oğlu Abdulkerîm bin Ebi'l Avca eliyle bu musibete uğramıştır: Abdulkerîm haberi olmadan onun kitaplarına asılsız hadisler katıyordu. Aynı durum başkalarının da başına gelmiştir.

Hadis Uydurmanın Neticeleri

Mütehassıs hadis âlimleri bid'at düşüncelerinin ortaya çıkıp yalanların yayıldığı ilk günden beri ilmî ve dînî vecibe olarak batıl ve mevzu hadisleri ortaya çıkarmak, bozucu ve yalancıları faş etmek, yüzlerindeki perdeleri yırtmak, ayıplarını ortaya dökmek için çalıştılar. Sahîh hadisleri mevzulardan, sağlamları karıştırılmış olanlardan ayırdılar. Sünnet-i mutahharanın korunması için saldırgan ve ifsad edicilere, kin besleyenlere fırsat vermeden sert bir kale oldular. Daha önce zikri geçtiği gibi, bu karıştırıcıların ve yalancıların sünneti ifsad etmeye çalışmalarından korkulduğu için Abdullah bin el-Mübârek'e 'Bu uydurma hadisler ne olacak?' diye sorulmuş, o da şöyle demiştir: 'Mütehassıslar bunun için yaşıyor: O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz. [139] Allah-u Azîmuşşân hiç şüphesiz doğru buyurmuştur. Yüce rabbim, bu ümmetin bizden önceki dönemlerinde kaya gibi sağlam muhaddisler, münekkid hafızlar ihsan etmiştir. Bunlara geniş ilim, hafıza, süratle anlayan zihin, geniş mütâlâa, doğruyu öğrenmede sıkıntılara sabır, hak yol üzere sebat, sünnetin alınıp zabtedilmesinde, tedvininde ve toplanmasındaki cefalara katlanma gücünü vermiş, onlara destek olmuştur. Böylece bu âlimler zikri geçen şu âyeti teyid eden bir âyet olmuşlardır: 'O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz. Bu âlimler mevzu hadis ile bunları uyduranları tesbitte bilimsel, sağlam ve doğru bir ilmî tenkid metoduna dayalı prensipler ortaya koymuşlardır. Bu prensipler sayesinde, âlim olsun öğrenci olsun herkes sahih hadisi mevzusundan ayırıp tanıyabilir- Bu prensipler insana, yalan olanı doğrudan, isabetli olanı batıldan, iyi ezberlenmiş olanı ihmal edilmiş olandan ayırtıp gösterir. İşte muhaddisler hadis ilminde hiçbir ilim için nasib olmamış büyük bir hizmeti gerçekleştirmişlerdir. Hatta şöyle söylenmiştir: "İlim üçtür: Olup yanmayan ilim: Nahiv ve usûl-ü fıkh ilmidir. Hem olmamış hem de yanmamış ilim: Beyân ve tefsir ilmi. Hem olmuş hem de yanmış ilim: Bu da hadis ilmidir." Burada 'olmak' ve 'yanmak'la kastedilen şudur: Muhaddisler sika, zayıf ve mecruh ravilerin terceme-i halleriyle, onların isimlerinin, nesleblerinin ve şehirlerinin nasıl okunacağı ile ilgili, isimleri aynı olup esasında farklı olan kimselerle...'ilgili eserler yazmışlardır. Nebi(sav) 'den hadis rivayet eden sahâbîleri toplayıp beyan etmişlerdir. Sika, adil ravileti, hafızaları zayıf ve mecruh olandan, fasid rivayetleri sahihinden ayırıp açıklamışlardır. Her ravinin rivayetlerini toplayıp, hocalarını ve kendisinden hadis alanları, dolaştığı şehirleri, rivayet ettiği hadisleri tesbit edip saymışlardır. Raviler hakkında küçük büyük ne varsa hepsini tedkîk etmişlerdir. Bundan doÎayı hedeflenen gayeyi bile aşmışlardır, İşte bu sebeple hadis ilmi için 'hem olmuş hem de yanmış ilimdir' denmiştir.[140]

Sünneti Korumak İçin Hadis Âlimlerinin Ortaya Koyduğu Esasların Mühim Olanları:

1-İsnat

Hadisçiler isnadı "hadisin metnine ulaştıran yolu haber vermek", senedi de "hadis metnine ulaştıran yol" diye tarif etmişlerdir. Buna sened denmesinin sebebi, hafızların hadislerin sıhhatine veya zayıflığına hükmetmek için ona dayanmalarındandır. Bu kelimeyi kullanırken lügat mânâsını göz önünde tutmuşlardır. Lügat itibanyla sened, duvar vb. yaslandığın, dayandığın şey demektir. Muhaddisler hem senedi hem de isnadı birbirlerinin yerine kullanırlar. Bununla ne kastedildiği kullanıldığı yerdeki karinelerle anlaşılır. Önceleri isnaddan sorulmuyordu. Fitne hadisesi vukua gelip, çekişmeler ortaya çıkıp, zındıkların ve sünnete saldırmada onlar gibilerin zuhurundan sonra artık isnadı sormaya başladılar. Nitekim büyük tabiî Ebû1 Âliye (Rufey' bin Mihrân er-Riyâhî el-Basrî) şöyle demiştir: "Basra'da iken Rasûlullah'ın(sav) ashabından gelen rivayetleri dinliyorduk fakat atlayıp Medine'ye gidip bizatihi onlardan işitmeden razı olmuyorduk."[141] Yine büyük tabiî Hişâm bin Urve de şöyle demiştir: "Biri sana hadis rivayet edince ona kimden aldığını sor. Çünkü, insan doğruluk ve sağlamlık yönüyle kendisinden düşük olan kimseden rivayet ediyor olabilir."[142] İsnad, ümmet-i Muhammed'e has olan üstün özelliklerden birisidir. Önceki ümmetlerden hiçbirine bu nasîb olmamıştır. İsnad, dinimizde önemli bir yere ve yüksek bir makama sahiptir. Onun durumu, önemi ve faziletiyle ilgili olarak âlimlerin sözleri pek çoktur, isnadın konumunu teşhis eden en güzel ve en nefis söz İmam Abdullah bin el-Mübârek'in(ra) sözüdür. el-Hatîb el-Bağdâdî Târihu Bağdaşında, başkaları da [143] diğer eserlerde rivayet etmişlerdir: Abdân'dan (Abdullah bin el~Mübârek'in talebesi): Abdullah bin el-Mübârek'ten şöyle dediğini işittim: 'Benim nezdimde isnad dindendir. [144] Eğer böyle olmasaydı, isteyen dilediğini söylerdi. Fakat kendisine 'sana bu hadisi kim nakletti?1 denilince, kalakalır.'[145] Abdan diyor ki: Ibnu'l Mübarek bu sözü zındıklar ve onların uydurdukları hadisler sebebiyle söyledi. Yine Ibnu'l Mübarek şöyle demiştir: 'Bizim-diğer topluluk (yani bîd'atçiler ve yalancılar) karşısında sağlam esaslarımız vardır. Bu sözüyle isnadı kasdetmektedir. Sufyânu's Sevrî de şöyle der: 'İsnad, müminin silahıdır. Silahı yanında olmazsa ne ile savaşacak?' el-Evzâi de der ki: 'İlmin kaybolması sadece isnadın kaybolmasıyladır.' Büyük tabiî, rau-haddis, münekkid, seçkin insan Şu'be bin el-Haccâc Ebû Bistâm el-Vâsıtî el-Basrî de der ki: 'içinde haddesenâ (bize tahdîs etti) ve ahberanâ (bize haber verdi) bulunmayan her hadis sir-kedir, ottur.' Yani, isnadı olmadığından ona önem verilmez, ucuzdur. İşte bu Şu'be, Irak'ta muhaddislerin durumunu araştıran, zayıf ve terkedilmiş kimselerden uzaklaşan ilk kimsedir. İmam Ahmed onunla ilgili olarak şöyle demiştir: 'O bu hususta tek bir ümmettir.' eş-Şâfiî de 'Şu'be olmasaydı Irak'ta hadis tanınıp bilinmezdi'der.

Büyük tabiî Muhammed bin Şihâb ez-Zührî de hadis rivayet ettiğinde senedini zikreder ve şöyle derdi: 'Çatıya merdivensiz çıkmak uygun olmaz.' Her haber ve rivayeti naklederken isnadın gerekliliği ve ona dayanmanın zarûrîliği hususunda tabiîn ve tebeuttâbiînden gelen.sözler çoktur. Bu sözlerin büyük bir yekûnunu "İsnad Dindendir" adlı makalemde [146] Ve faziletli İmam Abdulhay el-Leknevî'nin' el-Ecvibetu'l Fâdıla'sına olan dipnotlarımda zikrettim. [147] Muhaddislerin isnada önem vermesi, rivayetlerin kabulünde isnadın Öneminin ortaya çıkması neticesinde tefsir, fıkıh, tarih, rical, ensâb, lügat, nahiv, edebiyat, şiir ve hikâyeler gibi diğer îslâmî ilimlerde de haberlerin kabulünde isnad şart koşulmaya başlandı. Hatta gafil, ahmak insanlardan gelen tek lafız, komik ve asalak insanlarla ilgili anekdotlar bile isnadla rivayet edilir oldu. Tefsirde dahi tek kelime isnadla rivayet edilmeye başlandı. İmam İbn Cerîr et-Taberî'nin tefsirinde, el-Hatîb el-Bağdadî'nin et-Tatfil ve Hikâyâtu't Tufeyliyyîn' inde, el-Buhelâ'sında, [148] İbnu'l Cevzî'nin kitapları Ahbârul Hamkâ ve'l Muğaffe-

Iin, Ahbâru'l Ezkiyâ, [149] el-Lukat fî Hikâyâti's Sâlihîn ve Zemmu'l Hevâ kitaplarında olduğu gibi. îbnu'l Cevzî'nin bu kitaplarda küçük bir cümleyi veya bir tek kelimeyi sahibinden rivayet etmek için uzunluğu üç ve daha fazla satır süren sened zikrettiğini görürsün. Allah(cc) ona rahmet etsin, el-Hassu alâ Hıfzı' I ilm ve Zikri Kibâri'l Huffâz adlı güzel eserinde, kısa tutmak ve uzatmamak gayesiyle isnadları zikretmediği için özür diler. Seçkin hafızların bahsine dair olan yedinci bölümde şöyle der: 'Bu kitabın gayesi ezberlemeye teşvîk olduğundan dolayı isnadla uğraşmadım ve uzatmadım..[150] Böyle demekle beraber hafızların terceme-i hallerinin kahir ekseriyetinde, zikrettiği kimseyle ilgili haberleri sahiplerine varan senedlerle zikreder. Size selefin bir tek kelime için bile olsa isnada verdikleri önemi göstermek için bir misal vereyim. Meselâ "el-hîn" kelimesi. İmam Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr et-Taberî'nin tefsirinde, Bakara suresi tefsir edilirken, şöyle denir: "Şânı yüce olan Allah Teâlâ'nın 've metâun ilâ hîn' [151] kelamına gelince. Ebû Ca'fer şöyle demiştir: 'Tevil âlimleri bu âyetin tevilinde (izahında) ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları 'sizin için ölüme dek bir nasîb vardır' mânâsında olduğunu söylemiştir. Böyle diyenlerin kimler olduğunu zikredelim: Mûsâ bin Harun; Amr bin Hammâd tarikiyle Esbât, es-Süddî'den 've metâun ilâ hîn' ayeti hakkında şöyle dediğini bana rivayet etti: 'Ölüme dek bir nasîb vardır.' Yûnus; İbn Vehb, Abdurrahman bin Mehdî, Isrâîl tarikiyle İsmail es-Süddî'den bana rivayet etti. Şöyle demiştir: İbn Abbas'tan. dinleyen kişi onun 've metâun ilâ hîn' âyeti ile İlgili olarak şöyle dediğini bana rivayet etti: '(Hîn) hayattır; el-Müsennâ bin îbrâhîm; Ebû Huzeyfe, Şibl, İbn Ebî Necîh tarikiyle Mücâhid'den, onun 've metâun ilâ hîn' âyetiyle ilgili olarak şöyle dediğini bana rivayet etti: 'Kıyamete kadar, dünyanın sonuna kadar (sizlere bir nasîb vardır.)" Başkaları da 'ilâhîn' ile İlgili olarak 'belli bir müddete dek demişlerdir. Bunu söyleyenlerin kimler olduğunu zikredelim: Ammâr bin el-Hasan'dan bana rivayet edildi, şöyle demiştir: Abdullah bin Ebî Ca'fer, babası vasıtasıyla er-Rebî'den 've metâun ilâ hîn' âyetiyle ilgili olarak şöyle dediğini bana rivayet etti: 'Belli bir müddete dek'."[152] İşte bakınız!

Sahibine kadar vardırmak için bir tek kelime için İki satır, üç satır isnad zikredildiğini nasıl da göreceksiniz! Çünkü sened onların yanında, sözün dayanağı, kelâmı nakletmenin ve nakledilenin sahîh olması durumunda kabul edilmesinin yoludur. Verilen bu ve emsal misallerle, selefin yanında isnadın çok kıymetli olduğu, müslümanların Rasûlullah'tan(sav) bir İslâm âliminden, bir edîbten, bir şairden... nakledilen bir kelimeyi sağlamca tesbit için son derece titiz davrandıklarını görmüş oldunuz. Böyle davranmaları gerekiyordu çünkü, nakledilen kelimenin ihtiva ettiği hükmü alıp, hangi mânâda kullanılmışsa o . şekli tesbît etmek için sahîh bir senedle gelmesi gerekir. Bundan dolayı konuşma ve münazara usûlü kitaplarının başına şu meşhur kaideyi yerleştirdiler: "Nakledİyorsan sıhhatini ispat etmen, iddia ediyorsan delinini zikretmen gerekir."
İmam îbnu'l Cevzî el-Lukat fî Hikâyâti's Sâlihîn adlı yazma eserinin mukaddimesinde şöyle der: "Bu kitabta beşyüzden fazla çeşitli hikayeler topladım. Ve istedim ki bunların beraberinde senedleri olsun. Zira Alî bin Ubeydillah; Abdullah bin Atâ Ebû'l Kasım Abdullah bin Muhammed bin Seleme, Ebû Alî el-. Hasan bin Ahmed tarikiyle Ebû Muhammed Ahmed bin Muhammed el-Edîb el-Esmeî'nin şöyle dediğini bana rivayet etti: "Hikâye, süslü (yani renklerle, nakışlarla ve süslerle güzelleştirip bezenmiş) elbise gibidir. îsnad İse elbisenin sırması (üzerindeki aksesuar) gibidir." Mütekaddimûn nezdin.de ve hatta filologlar nezdinde bir tek kelime için bile isnadın ne derece ehemmiyet taşıdığını öğrenmen için işte sana küçük bîr haber: ez-Zebîdin'in Tâcu'l Arûs'unda 'Nevf maddesinde, bu kelime açıklanırken şöyle denir: "Müerric'e (es-Sedûsî) nisbet edilen kıraati dinlenmemiş bir kitapta şunu okudum. Nüshanın sıhhat derecesini bilmiyorum. Nevf şu mânâdadır; .."[153] Bir kitaptaki tek bir kelimeyi (ki bu kelime sahibinden nakledilen sıhhati en sağlam sözlerinden olabilir) el-Ezherî(rh) söyleyenine isnad etmekten çekiniyor. Çünkü kitabın eline geçen nüshasında bu nüshanın müelliften dinlendiği kaydedilmemiştir. Bilindiği gibi, semâ da (eseri müelliften dinlemek de) isnaddandır. Lügatla ilgili bir kelimenin nakledilmesinde, ahmak-asalak insanların sözlerini aktarmada dahi isnada verilen bu muazzam önem, geçmiş âlimlerini yanında isnadın ve semânın yerini göstermektedir. Onlar bir haberi veya bir kelimeyi veya da ahmak insanlarla ilgili anekdotları bile isnadsız kabul etmiyorlardı. Madem ki durum böyledir, öyleyse hadis-i şerîf ve tefsîrle ilgili rivayetleri alırkenki tutumları nasıl olur, varın siz hesap edin... Bizim geçmiş ulemamız bu dini, onun ilimlerini bugünkü kayıt aletlerinin kaydetmesine benzer şekilde kaydedip, bozulmadan sağlam olarak bizlere ulaştırdılar. İlmî emaneti kendilerinden sonrakilere en iyi şekilde aktardılar. Allah(cc) onlardan razı olsun ve ecirlerini kat kat versin.

2- Târîhu'r Ruvât ve'r Rical (Raviler ve Şahıslar Tarihi)

Hafız îbnu's Salâh Ma'rifetu Envai ilmi'I Hadis, kitabının altmışıncı bölümünde şöyle der: "Sufyânu's Sevrî'den rivayet ettik. Şöyle demiştir: Raviler ne zaman ki yalan söylemeye başladılar, biz de onlara karşı tarihi kullanmaya başladık. Hafs bin Gıyâs'tan da şöyle dediğini rivayet ettik: 'Bir raviyi itham ettiğinizde onu senelerle hesaba çekin.' Yani, onun yaşıyla kendisinden hadis yazdığı kimsenin yaşını tesbît edip karşılaştırın. Bu söz İsmail bin Ayyâş'tan bize rivayet edilen şu rivayetle aynı mânâdadır: Irak'taydım. Hadis ehli bana geldiler ve dedi ler ki: 'Burada bir adam var, Hâlid bin Ma'dân'dan rivayet ediyor.' Yanma vardım ve kendisine 'Hâlid bin Ma'dân'dan hangi yılda yazdın?' diye sordum. O da 113'de dedi. Ona dedim ki: 'Sen Hâlid bin Ma'dân'dan vefatından yedi yıl sonra hadis işittiğini mi iddia ediyorsun?' İsmail diyor ki: Çünkü Hâlid 106'da vefat etmiştir. el-Hâkim Ebû Abdillah'tan rivayet ettik. Şöyle demiştir: Ebû Ca'fer Muhammed bin Hatim el-Keşşî bize gelip Abd bin Humeyd'den hadis rivayet edince, ona kaç yılında doğduğunu sordum. '260' dedi. Ben de arkadaşlara dönüp dedim ki: (Hele bakın!) Bu şeyh Abd bin Humeyd'den vefatından 13 yıl sonra hadîs işitmiş."[154] Rical bilgisi önemlidir, sahih hadisi zayıfından ayırıp çıkarmak için büyük bir öneme sahiptir. Bundan dolayı İmam Alî bin el-Medînî şu kıymetli ve nefis sözü söylemiştir: "Hadisin mânâlarını anlamak ilmin yarısı, ricali tanımak ta diğer yarısıdır." Bunu ez-Zehebî Tezhîbu't Tehzîb adlı eserinin başında nakletmiştir. el-Medînî ricali tanımayı ilmin yarısı saymıştır. Durum gerçekten onun dediği gibidir. Bundan dolayı âlimler ricalin ter-ceme-i halleri ve onlarla ilgili çeşitli tarihlere dair tahdit edilemeyecek ve sayılamayacak kadar eserler telif etmişlerdir. Hatta Allâme Muhammed bin Ca'fer el-Kettânî'nin er-Risâletu'l Mustatrefe li Beyânı Meşhûri Kütübi's Sünneti'l Müşerrefe adlı eseri bu konuda, kitap isimlerini toplamada geniş ve şümullü olmasına rağmen terceme-i haller ve ricallere dair pekçok eser onun kitabında zikredilmemiştir. [155] Bu mevzuyu uzatacak değilim. Çünkü açık ve malum olduğundan fazla izaha gerek yoktur. İlk Önceleri raviler ve ricalle ilgili eserler sika, zayıf ve mecruh kimselerin bir eserde toplanması şeklindeydi. Cerh ve tadil imamı Yahya bin Maîn'in et-Tânh'mde, el-Buhârî'nin et-Târî-hu'l Kebîr'inde ve de îbn Ebî Hâtim'in el-Cerh ve't Ta'dil'inde ve diğer eserlerde olduğu gibi.Daha sonra zayıf kimseler sikalardan ayırılarak müstakil eserlerde toplanmıştır. el-Buhârî'nin ed-Duafâul Kebîr'i ile ed-Duafâus Sağîr'inde, en-Nesâî'nin ed-Duafâ'sı ile İbn Hibbân'ın ed-Duafâ ve'l Mecrûhîn'inde ve diğer eserlerde olduğu gibi. Keza sika kimseler de zayıf kimselerden ayırılarak müstakil eserlerde toplanmıştır. Hafız Ahmed bin Abdillah bin Salih el-İclî'nin es-Sikât kitabında, Hafız imam îbn Hibbân'ın es-Sikât adlı eserinde, Hafız îbn Şâhın'in de es-Sikât çalışmasında ve diğer müelliflerin öteki eserlerde yaptıkları gibi. Allâme Muhammed bin Ca'fer el-Kettânî bu tür kimselerle ilgili eserlerin çoğunu kıymetli eseri er-Risâletu'i Mustatrefe li Beyânı Meşhûri Kütübi's Sünneti'l Müşerrefe'de toplamıştır. Tarih ve çerh-tadil konularında müstakil olarak Hafız Tâcuddîn es-Subkî tarafından önemli ve faydalı iki risale telif edilmiştir: Kaide fi'I Cerh ve't Ta'dil ve Kaide fi'l Müerrihîn. Bunların hizmetini ve dipnotlarının hazırlanmasını bendeniz gerçekleştirdi. Hafız es-Sehâvî ve Hafız ez-Zehebî'nin diğer iki risalesi ile beraber Erbau Resâil fî Ulümi'l Hadis adıyla ikinci kez basıldılar.[156]

3- Ravileri Tenkid, Tezkiye Veya Cerh Etme Yönüyle Haberini Açıklamak

Ana hatlarıyla göz gezdirdiğimiz çalışmamızın baş taraflarında, tenkidin sahâbe-i kirâm(ra) döneminin başlarından itibaren başladığını, tabiîn ve onlardan sonrakilerin dönemlerinde zaman geçtikçe buna olan ihtiyacın artmasından ve de bid'atler, fitneler ve ihtilaflar... yayıldığından dolayı, artık bunun çok açık ve net şekilde (uygulanıp) bilindiğini daha önce açıklamıştım.Selefin ilk dönemindekilerin ricalle ilgili sözleri seleften sonrakilerden daha az, daha vecîz ve maksadı daha tatlı ifade eder mahiyettedir. Onların bir kişiyi tezkiye veya cerh ederkenki sözleri hassas ve yumuşak idi; kendi dön emindekiler nezdinde muradlarını tam olarak ifade etmekteydi. Büyük tâbiî Muhammed bin Şîrîn el-Basrî bir kişiyi tezkiye ettiğinde "o Allah'n(cc) murad ettiği gibidir", yine bir kişiyi cerh ettiğinde de "o Allah'n[cc! bildiği gibidir' derdi. [157] Öğrencisi Eyyûb es-Sehtiyânî el-Basrî birisine dokunduracağı zaman şöyle derdi: "Lisanı doğru değildi", "haddi aşan biridir."[158] imam el-Müzenî'nin (Ebû ibrahim îsmâîl bin Yahya, Mısır'ın âlimi) ağzından hocası İmam eş-Şâfî'nin önünde "falan yalancıdır" lafı çıkınca, Şafî onu azarlar ve şöyle der: "İbrâhîm! Lafızlarını usturuplu söyle, güzel İfade et. Yalancı deme! 'Hadisi birşey değildir' de."[159] Daha sonra âlimler bazı mecruh raviler hakkında kullandıkları lafızları çoğaltmış, söyledikleri ifadeler sertleşmiştir. Zaman icabı durumlarını ortaya çıkarmak, deccâl olanları ifşa etmek ve haklarında ağır söz kullanmak icab ettiğinden buna mecbur kalmışlardır. Hafız münekkid âlimler hata, zayıflık, karıştırma, birbirine zıt iki hadis rivayet etme, bir rivayetinde fazla lafız bulunması, yanılma ve unutma... gibi haller kendisinden sudur eden ravîyi, babaları, kardeşleri, oğulları, akrabaları ve arkadaşları bile olsa tenkid etmekten çekinmemişlerdir. Bu onların dinlerine bağlılıklarını, temiz insanlar olduklarını, emanete sahip çıktıklarını ve sünneti korumanın onlar yanında ne kadar kıymetli bir iş olduğunu gösteriyor. Çünkü hadisler onların nezdinde babadan, dededen, çocuktan ve torundan daha kıymetli idî. Bu konuda tam hakkıyla Örnek alınacak kimseler idiler. Hatalardan masum değildiler, ancak kahir ekseriyeti doğruluk ve takva üzere İdî.
İmam Alî bin el-Medînî babasından sual edilince şöyle demişti: "Onu benden başkasına sorun." Aynı soruyu yinelediklerinde "Bu dînî bir konudur (söylemek zorundayım.) O zayıf biridir" deyivermiştir. Vekî bin el-Cerrâh babası beytu'l-mâlde görevli olduğu için babasından rivayet etmek istediğinde yanına bir başka raviyi daha katıyordu.Sünen sahibi Ebû Davûd es-Sicistânî de "oğlum Abdullah yalancıdır" derken, Zeyd bin Ebî Uneys de "kardeşimden (yalancı olduğu zikredilen Yahya'yı kastediyor) hadis almayın" demiştir. [160] Cerîr bin Abdilhamîd ed-Dabbî'ye kardeşi (Enes bin Abdühamîd ed~Dabbî) sorulmuş, o da "Ondan hadis yazılmaz, çünkü İnsanlarla konuşurken yalan söylüyor" demiştir.[161] îmam Ebûbekr es-Sibğî de bahşiş koparmak için koşuşturduğundan dolayı kardeşinden hadis dinlenilmesini nehyediyordu- [162] Tenkîd ehlinin imamı Şu'be bin el-Haccâc da şöyle demiştir: "Birisine iltimas geçseydim, Hişâm bin Hassân'a geçerdim. Çünkü eniştemdir. Fakat hadisleri iyi ezberlemiyordu."[163] İşte onlar ravileri böyle medheder ve yine böyle tenkid ederlerdi- Onlar bu hususta çok hassas kaideler koymuşlardır. Bu kaideler üzerinde yürüyerek hadisi kabul edilecek veya reddedilecek, yazılacak veya bırakılacak kimseleri tesbît etmişlerdir. Tüm bu ravileri farklı tabakalara ve birbirini takip eden bir derecelendirmeye tabî tutmuşlardır. Ravinin kendisini, rivayetlerini, hocalarını, hafızasını, unutkanlığını, zabtını, karıştırma durumunu, zayıflığını, hadisi alabilmedeki ehliyetini, rivayet ederkenki ehliyetini, gençliğini, orta yaşlılığını, İhtiyarlığını, yaşadığı yerleri, yolculukları İle diğer hallerindeki rivayetle bağlantılı durumlarını hep ele almışlardır. Hattâ onların güzel, latîf yönlerini, ufak tefek hatalarını da anmışlar, bid'atçi ve şeriata bağlı olanları zikretmişlerdir. Raviler arasında kıyaslamalar yapmışlardır: Bir ravi ile ondan daha hafız ve zabtı iyi olanı, daha öncelikli ve birincil olanı, rivayeti önce işitenle sonra İşiteni, hocayla uzun süre bulunanla kısa süreli bulunanı... karşılaştırmışlardır. Güçleri miktarınca ve çalışmalarının elverdiği ölçü nisbetince ravinin halini ve durumunu en güzel şekilde ortaya çıkarmışlardır. Bu hususta gerçekten çok gayret göstermişlerdir. Bu çalışmaların bir neticesi de hadis uydurucularını, deccalleri ve zayıf kimselerle gafilleri tam olarak ortaya çıkarmasıydı. Bu ve diğer gayretlerle beraber hadisler birşey karışmasından korunmuştur. Allah'a(cc) hamd olsun. Bu çalışmalar neticesin de, şimdilerde ve daha Önceki dönemlerde keza bundan sonra yaşayacak olup da bu ilimle iştigal edenlerin bir hadis veya ravisi için âdilâne hüküm verme işi kolaylaşmıştır. Muhaddisle-rin hadisleri ravilerden alıp bizler için eserlerde toplamalarından itibaren durum böyledir. Elbette istifade edip kolayca yararlanmak kişinin hadis ilmine vukufiyetinin miktarıncadir. Selef ise bu hususta son derece mahir ve kuvvetli idi. Bu hususta onlara kimse yetişemez. İçimizdeki üstün ve maharetli olan bir İnsan bile onlarla boy ölçüşemez. Rical tenkidi daha sonra müstakil bir hadis ilmi olmuş ve buna cerh-tadil denmiştir. Bu ilim dalında sahâbe-t kiram ve onlara hakkıyla tabî olan tabiîn devrinden itibaren Hafız ez-Zehebî, el-Irâkî ve İbn Hacer'e kadar uzanan son döneme kadarki çizgide çok üstün insanlar yetişmiş ve belli sayıda mütehassıs âlimler temayüz etmiştir.[164]

4- Hadisin Metni Ve Mânâsının Tedkîki

Bir önceki maddede anlattıklarımızdan anlaşıldığı üzere, mütehassıs muhaddisler ravîieri cerhi tadil, kabul, red... yönünden tenkid etmişler, ravilerle ilgili son derece şahane kaide ve kurallar koymuşlardır. Zeki, uyanık ve anlayışlı akıllar, temiz, pak ve salih ruhlar bunlar karşısında çarpılıp kalır. Bu kaide ve kurallar beklentilere göre en güzel noktada, olması gereken titizliğe göre de en zirvededirler. Ayrıca olması gereken durum itibarıyla da en kifayet eder seviyededirler. Muhaddisler sened veya isnad diğer deyişle ravi tenkidi yönünde işte bu şekilde uğraşmışlardır. Onların bu yöndeki mühim prensipleri ortaya koymaları yanında sahih hadisi sahtesinden, sağlamını zayıfından ayıran önemli prensipler de ortaya koymuşlardır. Bunların ehemmiyeti bir öncekinin ehemmiyetinden az değildir. Bazı durumlarda bunlara bakılmadan edilemez, hatta hakikati ortaya çıkaran ayıraç da bu prensiplerden biri olabilir. İşte bu kaideler toplamına metin tenkidi derler. Bense buna hadisin metninin ve mânâsının tedkiki diyorum. (Hadis târihine dair) bu kısa çalışmamızın baş taraflarında, hadisçilerin ıstılahında metin tenkidi diye zikredilen hususun sahâbe-İ kirâmM zamanında maruf olduğunu zikretmiştim. Ve orada şunu aktarmıştım: "...îbn Abbas Hz. Ali'nin mahkeme kararlarının bulunduğu sahifeyi istetti. Ondan bazı şeyleri yazmaya başladı. Arada birşeye takılıyor ve şöyle diyordu: "Vallahi! Ali'nin böyle bir hüküm vermesi için sapıtmış olması gerekir. Ve yine zikretmiştim ki, bu rivayette, âlim bir sahâbînin rivayet edilen bir hadisi kendi nezdinde,sağlam olan bir hadise arz etmesi (karşılaştırması) söz konusudur. Aynen bunun gibi rivayet edilen hadis, sağlam ve makbul olana muvafık ise kabul edilir, aykırı ise terkedilir. Burada şunu İlave etmek istiyorum: îbn Abbas'tan daha önce Raşid halife Ömer bin el-Hattâb(ra) metin tenkidinde bulunmuştur. Müslim Sahîh'inde büyük tabiî Ebû îshâk es-Sebii el-Hemdânî el-Kûfî'den şöyle dediğini rivayet eder:
(Tabiînin büyüklerinden ve fukahasından) el-Esved hin Yezîd ile beraber Ulu cami'de oturuyorduk. eş-Şa'bî de bizimleydi. eş-Şa'bî (kocası kendisini üç talakla boşamış olan) Fatıma bintu Kays'ın şu hadisini rivayet etti:
'Rasûlullah[sav) benim için ne oturacak ev ne de nafaka yönünde hüküm verdi.'Böyle deyince el-Esved yerden bir avuç toprak alıp eş-Şa'bî'nin yüzüne attı ve şöyle dedi: 'Yazık sana! Böyle bîrşeyi rivayet ediyorsun Öyle mi! Oysa Hz. Ömer şöyle demişti: Ezberlediğini veya unuttuğunu bilmediğimiz bîr kadının sözüne bakarak rahbimizin kitabını ve nebîmizin sünnetini terketmeyiz. [165] Ona hem oturacak ev hem de nafaka vardır. Zira Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça onları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar.'[166] Bu iki haberden de anlaşıldığı gibi metin tedkîki (rivayetin) Kur'an-ı KerînVe ve sağlam sahîh hadise arz edilmesi suretiyle yapılmaktadır. Eğer rivayet Kur'an'm sarîh nassma yani tevil ihtimali olmayan âyetine veya sahîh sünnete aykırı ise, bu durumda onun zayıflığına veya yalan ve amelden düştüğüne hükmedip, onu terketmişlerdir. el-Evzâî demiştir ki: "Biz hadisi dinliyor ve onu arkadaşlanmıza arz ediyorduk. Tıpkı bozuk dirhemin kuyumcuya gösterildiği gibi. Onların bildiklerini, alıyor, terkettiklerini de bırakıyorduk."[167] Sahabenin ilk dönemlerinden itibaren tesis edilen bu tenkid metodunu (metin tedkîkini) muhaddisler yerleştirmişlerdir. Hadislerin kabul edilmesi için bu hususa son derece bağlı kalmışlardır. Sahih hadisin tarifinde de "metninin şaz olmaktan ve illetten uzak olması" şartım koşmuşlardır. Mevzu hadisin reddedilmesinde metnin uydurulduğuna delalet eden karinelere dayanmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Hadisin mânâsının bozuk, sağduyu ve müşahede edilen gerçeklere veya tarihî vakıalara aykırı olması. İşte tüm bunlar hadisin metninin tenkidine yönelik hususlardır.Şimdi bunlarla ilgili bazı misaller sunacağız: "Veled-i zina olanlar yedi kuşağa kadar cennete giremez hadisi şu âyete muhaliftir: "Kimse kimsenin günah yükünü taşımaz." [168] Bu hadisin mevzuluğu metninin tedkikiyle anlaşılmıştır. "Benden -ben demiş olayım veya olmayayım- hakka muvafık bir hadis rivayet edildiğinde onu alın." Bu hadis Rasûlullah'ın(sav) şöyle buyurduğu mütevatir hadise aykırıdır: "Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın." "Dediğim şeyi benim adıma söyleyen kimse cehennemdeki yerine hazırlansın."Doğan çocuğuna Muhammed adını veren çocuğuyla beraber cennettedir" hadisi İle "Kendi kendime yemin ettim. İsmi Muhammed

veya Ahmed olanları cehenneme sokmayacağım" kudsî hadisi yalandır. Batıl oldukları tesbît edilmiştir. Çünkü kitab ve sünnette ortaya konmuş kati kaidelere aykırıdırlar. Zira kurtuluş salih amellerle olacak, sadece İsimler ve lakablarla değil. Bu açık seçik yol -metin ve mânâ yönüyle tedkîk- hadisin isnadının varlığında da kaybolması durumunda da faydalı olur. Bu metod yalan haberin halinin ortaya çıkarılmasına götüren yoldur. Çünkü bazan ricalinin tamamı sika olan bir sened hadisin başına eklenmiş olabiliyor; yalancı ilaveci kimse uydurduğu yalanını kendisine rivayet ettireceği raviyi ve ondan önceki hocaları özenle seçerek sağlamlaştırır. Böyle yapar ki onlara is-nad edilen bu sağlam sened sebebiyle hadis reddedilmesin. Çünkü böyle yaptığında hadisin senedindeki ricali oluşturan raviler ile hoca ve talebeler sağlam kişilerden oluşmaktadır. İşte böyle bir durumla karşılaşıldığında, hadisi araştıran kimse metin tedktkine yönelir. Bu metodla hadisin batıl olduğu ortaya çıkar. Çünkü sünnetullah mahlukâtta şöyle cereyan eder: Her batılda onun batıl olduğunu gösteren bir delil mutlaka vardır. Tesbît edebilen tesbît eder, edemeyen edemez. Mütehassıs hadisçilerle ilgili olarak bu konuda, hayrette bırakan ve son derece güzel rivayetler vardır. Bunlardan metin tedkîki altına girip de tarihî bilgiye dayalı olanlarından bir misal vereceğim. Bu birden fazla âlimin naklettiği bir rivayettir. [169] "Bir takım yahudiler ortaya bir belge çıkardılar ve bunun Rasûlullah'ın(sav) fermanı olduğunu iddia ettiler. Bu fermanda Hayberlilerden cizyenin kaldırıldığı ve bazı sahâbîlerin de(ra) buna şahitlik ettikleri: yazılıydı. Yahudiler fermanın Hz. Ali'nin yazısıyla olduğunu iddia ediyorlardı. Ferman 447 yılında Abbasi halifesi el-Kâim bi Emrillâh'ın veziri, Reîsu'r Ruesâ Ebû'l Kasım Ali bin el-Hasan'a getirilir. Reîsu'r Ruesâ fermanı el-Hafız el-Hatîb el-Bağdâdiye verir. O da buna bakıp bir müddet düşünür ve der ki: "Bu uydurma bir şeydir." "Nereden anladın?" denince derki:"Bunda Muaviye'nin şahitlik ettiği yazılı. Oysa o Mekke'nin fethi yılında, hicretten sonra sekizinci yılda Müslüman oldu. Hayber'in fethi ise yedinci yılda idi. Muaviye ise o vakitler Müslüman değildi ve Hayber'de meydana gelen olaylara şahit olmadı. Keza bu fermanda Sa'd bin Muâz'ın şahitliği yazılı. Oysa kendisi Hayber'in fethinden iki yıl önce, beşinci yılda Benû Kureyza gününde vefat etti."Bu açıklamalar Reîsu'r Ruesâ'nın çok hoşuna gitti. Açıklamalarını kabul edip onayladı ve batıl-uydurma olduğu ortaya çıktığından dolayı fermanda yazılı olan hususta yahudilere izin vermedi." el-Hafiz el-Hatîb el-Bağdâdî'den daha önce bu fermanın yalan ve uydurma olduğunu, Hafız Ibn Kesîr'İn el-Bidâye ve'n Nihâye'de [170] naklettiği gibi îmam Ibn Cerîr et-Taberî ortaya çıkarmıştır. Hafız, Ibnu'l Kayyım da yahudiler tarafından uydurulan bu fermana Ahkâmu Ehli'z Zimme [171] ile el-Menâru'l Munîf fi's ' Sahîhi ve'd Daîf adlı kitabında [172]değinmiştir. Bunun yalan ve uydurma olduğunu fermanı tahlîle tabî tutarak on maddede açıklamış ve sonra şöyle demiştir: "Bu ferman Şeyhu'l İslâm Ibn TeymÎyye'ye getirildi. Yahudiler etrafını çevirmiş, hassas davranarak tazim ediyorlardı. İpek ve dîbacla sarılmıştı. îbn Teymiyye açıp içindekini düşününce üzerine tükürdü ve 'bu pekçok yönden yalandır' deyip, bunları zikretti. Yahudiler de zelil ve yerin dibine geçmiş olarak yanından kalkıp gittiler."Burada dikkat çekilmesi gereken hususlardan biri de şudur: Bu sahte belgede ve daha önceki hadislerde gördüğün gibi metin tedkîkini sadece rivayet, dirayet, İdrak, tarih, tenkid ve basiret yönünden iyi yetişmiş ve mütehassıs olan âlimler yapmıştır, imam Ibn Cerîr et-Taberî, el-Hafız el-Hatîb el-Bağdadî, Şeyhu'l islâm Ibn Teymiyye (rahimehumullahu Teâlâ) bu seçkin münekkidlerdendir. Hafız İbnu's Salâh(rh) Ma'rifetu Envai îlmi'l Hadis adlı kitabının yirmibirinci bölümü olan mevzu hadis bahsinde benim zikrettiklerime benzer sözler söylemiş ve şöyle demiştir:"Bir hadisin mevzu olduğu uyduranın itirafıyla veya İtirafına yakın bir durumla anlaşılır. Hadis âlimleri uydurma olduğunu ravinin veya rivayet edilen rivayetin halindeki bir karineden de anlarlar. Uzun uzun hadisler uydurulmuştur ki, lafızlarının ve mânâlarının bozukluğu mevzuluğunu göstermektedir."Mütehassıs muhaddislerin tam hakkıyla yerine getirdikleri metni ve mânâsını tedkîk metoduyla, "muhaddisler sadece dış tenkîdle (sened tenkîdiyle) ilgilendiler, iç tenkîdle (metin tenkidiyle) ilgilenmediler" diyenlerin iddialarını çürütürler.Bilakis onlar metne en titiz ilgiyi göstermişlerdir. Çünkü önlerindeki hadisler, en çok sevdikleri, önderleri ve peygamberleri olan Rasûlüllah'ın(sav) kelâmıdır. Bunlarla şeriatları, dinleri beyan edilmektedir. Gerçekten de onlar, hadisin zabtı, ezberlenmesi ve salimen korunmasında insanların en hırslılarıdır. Uydurmaların ve iftiraların hadislere karışması karşısında bu hususa en çok eğilen ve bundan en çok korkan insanlardır. Bunların yanında, hadislerin lafızlarına dikkat gösterdikleri gibi mânâlarına da dikkat göstermişlerdir. Onları hadislere Özel ilgi göstermeye iten pekçok sebepler ve yönler vardır. Bunlar beşerden hiç kimsenin sözü için söz konusu olmamıştır. Allâme şeyh Abdurrahman Yahya el-Muallimî(rh) el-Envâru'l Kâşife adlı eserinde şöyle der: "Muhaddisler hadisin kabul edilmesi ve sıhhatinin tesbîtin de aklı da göz önünde bulundurmuşlar mıdır? denecek olursa, ben de derim ki: Evet. Aklı dört yerde göz önünde bulundurmuşlardır: Hadisi dinlerken, rivayet ederken, raviler hakkında hüküm verirken ve hadisler hakkında karar verirken."[173]

1-İhtiyatlı davranan hadisçiler sahih olmayan veya sıhhatten uzak bir hadis işittiklerinde onu yazmamışlar, ezberleme-mişlerdir. Eğer ezberlemişlerse de rivayet etmemişlerdir. Bu hadisi zikretmelerini gerektiren bir maslahat varsa hem hadisin hem de ravinin hangi yönden kusurlu olduğunu tenkîd ederek zikretmişlerdir.

2-îmam eş-Şâfiî er-Risâle'de şöyle demiştir: 'Muhaddisin rivayet ettiği bir hadisin o şekilde olmasının caiz olmaması veya kendisinden daha sağlam ve doğruluğuna delalet eden yönleri daha çok olan bir hadise aykırı rivayette bulunmasıyla da bir hadisin doğruluğuna veya yalan olduğuna delil getirilir. [174] el-Hatîb de el-Kîfaye fî Ilmi'r Rivâye adlı eserinde, 'münker ve asılsız hadisleri atmanın gerekli oluşuna dair bab' diye bir başlık atar."[175]

Bazı raviler hadisleri dinlerken ve rivayet ederken müsamahakar davranırlar ancak İmamlar ravilerİ gözlem alttn'da tutarlar. Bu sebeple batıl olduğu açık olan. her bir hadisle ilgili olarak, senedindeki bir, iki veya daha çok kimse hakkında imamların cerhte bulunduklarını görürsün.

3- İmamlar çoğu kez iki veya daha çok münker hadis rivayet edeni bırak bir (tek münker hadis) rivayet eden ravileri bile cerhederler. Sahih olmayan veya sıhhatten uzak hadis için

münker veya batıl derler. Bu ifadelere zayıf ravilerin terceme-i hallerinde, ilel ve mevzuat kitaplarında çok rastlarsın, ihtiyatlı davranan muhaddisler hadislerini mukayase edip, tek tek elekten geçirmedikten sonra bir ravi .hakkında sika demezler.

4- Hadislere sahihtir diye hüküm verilmesine gelince, onlar bu hususta çok daha fazla dikkatli ve titizdirler. Evet, kendisinden 'falanca sikadır' veya 'filanca hadis sahihtir1 diye sözü rivayet edilen herkes İhtiyatlı değildir. Fakat arif olan ve çok ted-kîk eden kimse ihtiyatlı olan kimselerle olmayanları birbirinden ayırır."[176] Bu açıklamalar kısa bir Özet mahiyetindedir. Araştırmaya yönelindiğinde genişletilmesi mümkündür.

5-Cerh ve Tadil İlmi

Cerh, adalet veya zabt yönünü zayıflatan birşeyîe raviyi kötülemektir. Tadil ise, ravinin adil ve zabit olduğuna hüküm vermektir. el-Hâkim Ma'rifetu Vlûmi'l Hadis1 te der ki: "Hadis ilimlerinin onsekizincisi: Cerh ve Tadil. Aslında bu kisi ayrı konudurlar. Herbiri müstakil bir İlimdir. Bu konu hadis İliminin ürünü olup, onun en yüksek basamağıdır."[177] Keşfu'z Zunûn müellifi cerh ve tadil ilmiyle ilgili olarak şöyle söyler: "Cerh ve tadil ilmi. özel lafızlarla, ravilerin cerh ve tadili ile bu lafızların mertebelerinin araştırıldığı ilimdir."[178] Cerh ve tadilin meşruiyeti Kitab ve sünnetteki nasslara dayanır. Cerhle ilgili olarak şu âyet-i celîle vardır: "Ey iman edenler! Bir fasık size haber getirdiğinde onu araş-tırın."[179] Rasûlülah'ın(sav) ahmak bir kabile reisiyle [180] ilgili sözü de böyledir: "Kabilenin başkanı ne kötü bir adamdır Kabilenin reisi ne kötü bir adamdır."[181] Tadille ilgili bir âyet te şudur; "Muhacirlerden ve ensardan (İslâm'a girmekte) ilk öne geçenler ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan onlar da O'ndan razı olmuşlardır."[182] Hz. Peygamberinim üç donemi tezkiye etmesi de bu saded-dedir: "Sizin en hayırlılarınız benim dönemimde yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenlerdir, sonraki de onların peşinden gelenlerdir." [183] Yine Rasûlullah'ın(sav) şu kavli de bununla ilgilidir: "Tabîînin en hayırlısı kendisine Uveys denilen kişidir.[184] Daha önce geçen iki temel esas (ravilerin tenkidi ve hadislerin metninin tedkîki) cerh ve tadil ilmi dedikleri ilmin esasıdır. Bu ilim, şahısların tartıldığı, ravilerin bizzat kendi durumlarının, rivayetlerinin, hocalarının, talebelerinin, adaletinin ve emniyetinin, hıfzının, unutkanlığının, zabtının, karıştırmasının, zayıflığının, hafizasının kuvvetinin, hadis alışının, rivayet edişinin, gençliğinin,.orta yaşlılığının, ihtiyarlığının, bulunduğu yerlerin, yolculuklarının, menkıbelerinin, iyi yönlerinin, sünnete bağlılığının, bid'at yönünün, cerhe maruz kaldığı hususlarının, kötü ve çirkin yönlerinin, mürüvvetine zarar veren taraflarının, kötü haberlerinin, iftiralarının, doğumunun ve vefatının araştırıldığı bir ilimdir.

Bu çok zor ve çetin bir ilimdir. Ayağın kayması gerçekten çok tehlikelidir. Bundan dolayı îbn Dakîk el-îd el-Iktirâh fî Beyâni'l Istılah adlı eserinde şöyle demiştir:"Sekizinci Bölüm: Zayıf Kaviler. Bu bölümde (ravileri zayıf göstermede) çeşitli (beş) yönlerden kaynaklanan musîbetler (hatalar) söz konusu olur: Birincisi ve en şerlisi, hevâ-u heves, bir dünyevî gaye ve karşı düşüncede olanlara saldırma... doğrultusunda söylenen sözlerdir. İkincisi, akidede farklı düşünmektir. Çünkü farklı akide düŞüncesi insanları birbirlerini tekfire veya bid'ate nisbet etmeye... götürmüştür. Üçüncüsü: Mutasavvıflar ile zahirî ilim ehli arasında vaki olan ihtilaf. Her iki grup arasında nefretleşme olmuş, bu da birbirleri aleyhinde sözler söylemeyi doğurmuştur..Dördüncüsü: İlimleri ve onların durumları ile bunlardan hak ve batıl olanları bilmeme sebebiyle söylenen sözler.Beşincisi: Şüpheli şeylerden kaçınmama, zan ve kesin olmayıp farklılıklar arz eden karinelerle amel etmek sebebiyle meydana gelen nakısıyet (sebebiyle söylenen sözler)..Bu özellikler ravileri tezkiye edenlerden az kimsede bulunduğundan, genelde bu şartlara sahip olmalarının zor olmasından ötürü, insanlarla İlgili söylenen sözlerin tehlikesi çok büyüktür. [185] Bundan dolayı şöyle demişimdir: İnsanların şerefi hakkında konuşmak cehennem çukurlarından bir çukurdur. Tam kenarında da İnsanlardan İki grup durmaktadır: Muhaddisler ve kadılar."[186] Hafız Muhammed bin Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî Ukudu'l Cuman fî MenâkıbÎ Ebî Hanîfete'n Nu'mân adlı eserinde îmam İbn Dakîk'in bu sözünü naklettikten sonra şöyle demiştir: "Kadılar ile muhaddislerin durumu aynı değildir. Kadılar açıtc bir delille hüküm verdikleri için mazurdur. Başkaları ise sadece nakille gelen bilgiye dayanırlar." [187] Bu söz el-Id'in sözünün eksik tarafını güzel bir şekilde tamamlamadır. Cerh ve tadilde ayak kaymasının ne denli tehlikeli olduğunu daha güzel açıklıyor.Bundan dolayı es-Sehâvî, Vethul Muğîs adlı eserinde sika ve zayıf raviler bahsinde, cerh ve tadilin tehlikesini anlattığı yerde şunu der:"(Ey bu işe girişen ve öncekilerin yolunu takip eden kişi!) Maddî birşey veya hevâ-u hevesin seni karşı düşüncede olanlara saldırmaya ve doğru yoldan ayrılmaya, insaflı davranmayı bırakmaya, haksızlığa ve iftiraya s'evketmesin. Çünkü bu (böyle yapan için) en kötü eksikliklerden biridir. Mütekaddimûn âlimler çoğunlukta bundan uzak ve berî idiler. Çünkü onların dinî duyuları çok sağlam idi. Müteahhirûn İse böyle değildir. Zira onların tarih eserlerinde (hak. etmediği halde bazı kimseleri cerh etmek) söz konusu olabilmektedir. Bu İse dini bütün kimseler ve onların tuttukları yollara aykırıdır.Cerh ve tadil tehlikelidir. Çünkü sen tam tedkîk etmeden bir kişiyi adil diye gösterirsen sabit olmayan bir hükmü ispat etmiş gibi olursun. Bu durumda senin, yalan olduğunu zannettiği hadisi rivayet eden kimseler grubuna dahil olmandan korkulur. Eğer sakınmadan bir kişiyi cerh edersen, bundan berî olan bir Müslümana iftira etmiş ve ebedî olarak üzerinde âr olarak kalacak kötü bir damgayla onu damgalamış olursun. Bu sebeple cerh tehlikeli bîr iştir, hem de ne tehlikeli! Çünkü cerhte Allah(cc) ve Rasûlünün hakkı yanında kul hakkı da söz konusudur."[188]

Hafız Îmarn îbnu's Salâh Ma'rifetu Envai IImi'l Hadis kitabında altmişbirinci bölüm olan sika ve zayıf hadis ravileri bölümünde şöyle der:"Cerh ve tadilde bulunmak, Şeriatı korumak, ona hata ve yalan karışmasını engellemek için caiz görülmüştür. Nitekim şahitleri cerh nasıl caiz ise, ravileri cerh etmek de aynen onun gibi caizdir.Sağlam olan kimseyi cerh etmemesi, üzerinde bir âr olarak sürekli kalacak kötü bir sıfatı berî bir kimseye yapıştırmaması (ve de gevşek davranması sebebiyle azap ve sorgulamaya duçar olmaması) için cerh ve tadil yapan kimsenin Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan korkması, iyice emîn olması ve gevşek davranmaktan kaçınması gerekir.Ebû Muhammed Abdurrahman bin Ebî Hâtim de zannedersem bu zikrettiğimiz hususta korkmuştu: Bize rivayet edildiğine veya ulaştığına göre, Yûsuf bin el-Huseyn er-Râzî es~Sûfî onun yanma girer. O da o an kendisinin el-Cerh ve't Ta'dil kitabını okumaktadır. Yûsuf ona: 'Bunlardan niceleri var ki, yüz, ikiyüz yıl önce cennete yüklerini indirmişler, sense onları anıp gıybetlerini yapıyorsun1, deyince Abdurrahman ağlamaya başlar.

Yine bize ulaştığına göre; kendisi kitabını insanlara okurken, yanında Yahya bin Maîn'in şöyle dediği nakledilir: 'Biz bazı insanları ta'n ediyoruz. Belki de onlar cennete yüklerini indireli ikiyüz yıldan fazla olmuştur.' Bunu duyan Abdurrahman ağlar, elleri titrer, kitap elinden düşü ver ir."[189] Abdulfettah da der ki: Şu ve bu sebeplerden ve tezkiye edecekler ile cerh edeceklerde aranan şartların zorluğundan dolayı münekkid mütehassıs âlimlerin sayısı, muhaddislerin ve ravile-rin sayısına oranla gerçekten ama gerçekten azdır. RavİÎerin ve muhaddislerin sayısı binlercedir ve çok kabarıktır fakat münekkid âlimlerin sayısı kesinlikle bine varmaz. Bunlar içinde mütehassıs olanlar ise katiyetle ikiyüze varmaz. Münekkid, üstün ve zirvede olanlar son derece yetişmiş âlimler ise sabit olan bilgiye göre yüze ulaşmaz. Hafız ez-Zehebî'nin Zikru Men Yu'temedu Kavluhû fi'l Cerh ve't Ta'dil adlı cüzü ile Hafız es-Sehâvî'nin el-Mütekellimûn fi'r Rical adlı cüzüne bakılınca durumun böyle olduğu âşikârâne görülür.[190] Evet, bu ilim dalında tezkiye ve cerh edeceklerde aranan şartlar, sıfatlar çok fazladır. Usûl kitapları rivayeti kabul edilenlerle reddedilenlerin özellikleri bahsinde bunları açıklayıp beyan etmişlerdir. Bunları burada zikrederek mevzuyu uzatmak istemiyorum. Bilgi için İbnu's Salâh'ın Ma'rifetu Envai Ilmi'l Hadis'inin ve es-Suyûtî'nÎn Tedrîbu'r Râvî'sinin yirmiüçüncü bölümlerine ve diğer geniş eserler olan Hafız el-Irâkî'nin Şer-hu'l Elfiyye'ü ve Hafız es-Sehâvî'nin Fethu'l Muğîs'i gibi usûl kitaplarına bakınız.

Çok ilginçtir, asırlar geçmesine rağmen cerh ve tadille ilgili kaideleri biraraya getirme yönünde bir telif çalışması yapılmamıştır. Bu fazilet onüçüncü asırda yaşayan müteahhirûnun seçkini, muhakkiklerin hocası, allâme, hüccet, mutkin, fakih, muhaddis, büyük insan, imam Muhammed Abdulhay el-Leknevî el-Hindî'ye kalmıştır. 1264'de doğmuş, 1304'de vefat etmiştir. 39 yıl 4 ay yaşamış, 115 kıymetli eser bırakmıştır.[191] Allah(cc) ona rahmet etsin, kıymetli ve üstün bir eser olan er-Ref ve t Tekmil fi'l Cerh ve't Ta'dil adlı kitabını yazmış; bu kitapta tezkiye ve cerh edeceklerde, cerh edilenlerde aranan evsâf ve şartlar ile cerh-tadil, cerh ve tadil kitaplarıyla, onların müelliflerinin gevşek, katı, itidal üzere, taassup ehli veya düşünmeden söyleyen kimseler mi olduklarıyla ve diğer konuları ve ıstılahları zikretmiştir. Allah Teâlâ bu esere hizmet etmeyi ve dipnotlarını yazmayı birinci, ikinci ve üçüncü baskılarında bana lütfetti. Bu eser konusunda geniş, mihrabında imamdır. Şimdi burada bu ilimde aranan sıfatlar ve şartlardan hiç bahsedecek değilim. "Av kürkün içindedir" dendiği gibi er-Ref ve't Tekmîle havale etmekle yetiniyorum. Ayrıca bu ilim (cerh ve tadil ilmi) İslâm ümmetinin sahip olup diğer ümetlerde bulunmayan üstünlüklerdendir, İslâm ümmeti bu ilmi kurup, geliştirip, yerleştirip ilim olarak uygulamaya koymasıyla diğer ümmetlerden ayrılır. Bu ilmi bu şekilde ortaya çıkarmaya sevk eden âmil Hz. Mustafâ'nın^ sünnetini iftiralardan ve ona karışacak şeylerden korumak, deccallere, göz boyayıcılara ve yalancılara karşı mukavemette bulunmak idi- Bu, sünnet-i mutahharaya yönelen zararlı saldırının ortaya çıkardığı en büyük

ve en faydalı neticelerden birisidir:Bana kötülüğe kasdettin Oysa beni sevindirdin Bazen iyilik edermiş insan Hiç de farkına varmadan Bu ilim sahâbe-i kiram zamanında güzel bir filiz olarak ortaya çıktı. Sonra uzadı ve yeşerdi, birine -ikinci asırda kuvvetlenip sağlamlattı. Üçüncü-dordüncü asırda büyüdü; genişleyip olgunlaşmaya başladı. Böylece devam etti ve hicret-i şerifin dokuzuncu asrında kemâle erdi. Bu konuda yazılan kitaplar çoğaldı, cerh-tadil ilminin farklı konularına dair tehfatlar çeşitlendi. Daha sonra bizim asrımızda bazı meselelere, ayrıntılara, bazı şahıslara dair müstakil çalışmalar yapıldı. Her ne kadar ilmin sonu ve nihayeti olmasa da, bu İlim olup yanmaya yaklaştı.Bu büyük ilimle ve hassas-ince neşterle, selef ve halef, nakledilen şey nebevi hadis olsun, normal bir söz olsun, edebî bir şiir veya nesîr olsun veya bir şahsa ait târihî bilgi ya da siyâsî târihle İlgili bir bilgi olsun... fark etmez, her ilimdeki illetleri ortaya çıkarmışlardır. Bu İlim doğruyu gösteren bir mikroskop, sağlam bir gözlük olmuştur. Bu alet kendisiyle bakan kimseye sahih olanı yaralı olandan ayırtır, hoş olanı çirkin olandan, doğru olanı yalan olandan seçtirir. Ayrıca doğru bir tartıyla sağlam olanla kusurlu olanları kullanana tartar.Bu ilim parlak zekalı, üstün âlimlerle izzet bulmuştur. Allah Teâlâ onları dinini ve nebisinin sünnetini korumaya vazifeli kılmıştır. Onlar benzeri görülmeyecek şekilde, emanete sahip çıkarak kendilerini bu yolda feda etmişlerdir. Allah'tan(cc) korkup, hadisleri gönülden severek, ihlaslı çalışmışlardır. İşte bu şekilde Allah onları Rasûlünün(sav) hadîslerinin hizmetinde muhafızlar ve dinin hizmetkârları kılmıştır.[192] eş-Şa'bî, el-Ameş, es-Sevrî, İbnu'l Mübarek, Ebû îshâk el-Fezârî, Yahya bin Saîd el-Kattân, Abdurrahman bin Mehdî, Ebû Ubeyd bin Sellâm, Ebû'l Velîd et-Tayâlisî, Yahya bin Maîn, Ahmed bin Hanbel, Alî bin el-Medînî, Ebûbekr bin Ebî Şeyhe, İshâk bin Râhûye, Ahmed bin Salih et-Taberî el-Mısrî, ez-Zühlî, el-Buhârî, el-lclî, Ebû Zur'a er-Râzî, Ebû Hatim er-Râzî, Müslim bin el-Haccâc, et-Tirmizî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, en-Nesâî gibi. Keza Bakî bin Mahled, Ebû Zur'a ed-Dimeşkî, İbnu Cerîr et-Taberî, Ibn Ebî Hatim er-Râzî Ebûbekr el-îsmâîlî, ed-Dârekutnî, Ibn Abdilber, îbn Hazm, el-Beyhakî, el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Münzirî, el-Birzâlî, İbnu's Salâh, ed-Dimyâtî, İbn Dakîk el-Id, Ibn Teymiyye, el-Mizzî, el-Kutb el-Halebî, Ibn Seyyidinnâs, ez-Zehebî, ez-Zeylei, el-Alâî, Moğoltây, ez-Zeyn el-Irâkî, el-Burhân el-Halebî, Ibn Hacer, el-Ayni, es-Sehâvî, es-Suyûtî.gibi. Allah(cc) onlardan razı olsun, sünnet ve onun ilimlerine olan hizmetlerinden dolayı onlara kat kat ecirler ihsan etsin.

6-Mustalahu'l-Hadis İlmi (Hadis Usûlü İlmi): Bu Umul Hadis Dirâyeten'dir (Dirayet Yönüyle Hadis İlmidir)

Geçen beş esas şu idi: Isnad; târîhu'r ruvât ve'r rical (raviler ve şahıslar tarihi); ravilerin tenkidi, tezkiye veya cerh etme yönüyle hallerini açıklamak; hadisin metni ve mânâsının tedkîki; cerh ve tadil ilmi. Bu beş ilim mustalahu'l hadis ilminin büyük kısımlarıdır. Mustalahu'l hadis genel bölüm olup, bunlar onun Şubeleridir.[193] Genel bölüm olmasının sebebi şudur: Mustalahu'l hadis ilmi İsnad, metin veya ravi ve rivayetle ilgili kaidelerin ve konuların toplandığı ilimdir. Bunlar sayesinde rivayetler kabul veya reddedilir. Bunlar hicrî birinci asrın ortalarında konulmaya başlamıştır. Daha sonra kemâle ermiş, olmuş ve dokuzuncu asrın sonlarında da yanmıştır. Hedef ise, efendimiz Rasûlullah'ın(sav) hadislerini hileden, yalandan, hatadan, değiştirmekten korumaktır. Bu kaideler de hadisin sened ve metin yönüyle kaydedilmesi, ravinin ve rivayetin durumunun beyan edilmesi, makbul olanla merdûd olanı, sahihle zayıfı, nasihle mensuhu... ve tüm bunlardan ortaya çıkan pekçok hadis ilmini bilmekle ilgilidir, işte bunların hepsine ilmu mustalahi'l hadis veya kısaca ilmu'l muştalan denir. Bu ilmin başlangıç bilgilerinin toplanması ve bazı meselelerinin kaydedilmesi, ricalle ilgili tarihî bilgilerin ve hadislerin tas-nîfinin kitaplarda yazılmaya başlanmasıyla başlar. Daha önce bu bilgiler kişilerin hafızalarında korunuyor ve dillerde dolaşıyordu. Ne zaman ki bu kitaplar hazırlanmaya başladı, orada burada dağınık olarak bulunan bilgiler eserlere girmeye başladı. Usûl ilminin konularına şamil, toplu ve müstakil ilk eser dördüncü asırda telif edildi. Bundan öncekiler mevzunun gerektirdiği kadarıyla orada burada yazılmış kısa bilgiler ve malumatlardı. İkinci asırda usûl ilminin bazı meselelerine dair her mevzuyu ayrı bir babta ele almak suretiyle eserler yazılmaya başlandı. Bu çalışmaları yapanlar her bir konuyu bir veya iki cüzde topluyor ve neticede bizim bugünkü ölçülerimize göre güzel bir kitap oluyordu. Benim az olan ilmime göre, bu işe ilk başlayan kimse İmam Alî bin el-Medînî el-Basrî'dir. 161'de doğmuş, 234'de vefat etmiştir. Hadis ilimlerine dair topluca bir eser telif etmiş, her bir konuyu müstakil bir kitaba tahsîs etmiştir.[194] el-Hâkim, Mâ'rifetu Ulûmi'l Hadis kitabında yirmibirinci bölümde bu kitaplardan bir bölümünü zikretmiştir. Ondan bu çalışmaları burada naklediyorum. Allah(cc) ona rahmet etsin:"Kâdıyu'l kudât eş-Şerîf el-Kâdî Ebû'l Hasan Muhammed bin Salih el-Hâşimî'nin şöyle dediğini duydum: Şunlar Alî bin el-Medîninin eserlerinin isimleridir: Kitâbul Esâmî ve'l Kunâ: Sekiz cüz; Kitâbu'd Duafâ: On cüz; Kitâbu'l Müdellisîn: Beş cüz; Kitâbu Evveli Men Nazara fi'r Rical ve Fahasa anhum: Bir cüz; Kitâbu t Tabakât: On cüz; Kitâbu Men Ravâ an Racul lem Yereh: Bir cüz. Kitâbu ileli'l Müsned: Otuz cüz; Kitâbu'l ilel li ismâîli'l Kâdî: Ondört cüz; Kitâbu İleli Hadisi'bni Uyeyne: Onüç cüz; Kitâbu Men Lem Lâ Yuhteccu bi Hadisihi ve Lâ Yuskatu: İki cüz; Kitâbul Kunâ: Beş cüz; Kitâbu'l Vehem ve'l Hafâ: Beş cüz; Kitâbu Kabâili'l Arab: On cüz; Kitâbu Men Nezele Mine's Sahabeti Şâire'l Buldan: Beş cüz; Kitâbu't Târîh: On cüz; Kitâbu'l Arz ale'1 Muhaddis: iki cüz; Kitâbu Men Haddese Sümme Recea anhu: İki cüz. Kitabu Yahya ve Abdirrahmân: Beş cüz; Kitâbu Suâlâti Yahya: İki cüz; Kitâbu's Sikât ve'l Mütesebbitîn: On cüz; Kitâbu îhtilâfi'l Hadis: Beş cüz; Kitâbu'l Esâmi'ş Şâzze- Üç cüz; Kitâbu'l Eşribe: Üç cüz; Kitâbu Tefsiri Garîbi'l Hadis: Beş cüz; Kitâbu'l îhve ve'l Ehevât Üç cüz; Kitâbu Men Yu'refu b'ismin dûne ismi Ebîh: İki cüz; Kitâbu Men Yu'rafu bi'l Lakab: Bir cüz; Kitâbu'l ileli'l Müteferrika: Üç cüz; Kitâbu Mezâhibi'l Muhaddistn: İki cüz.el-Hâkim der ki: Biz burada ne kadar derin, önde ve zirvede bir âlim olduğu anlaşılsın diye sadece eserlerinin listesini vermekle yetindik. (Yani ondan Önce ve sonra zikretmiş olduğum muhaddislerde yaptığım gibi terceme-i haline değinmedim [195]

el-Hafız el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Câmi' li Ahlâkı' r Râvî ve Adâbi's Sami' adlı eserinde Kâdıyu'l Kudât el-Hâşimî vasıtasıyla ondan bu mezkur kitapları naklettikten sonra şöyle der: "Bu kitapların tamamı kaybolmuştur. Dört veya beş tanesi hariç hiçbirini bulamadık. Ömrüme yemin olsun ki, bunların kaybolmasıyla büyük bir ilim gitmiş, yığınla faydalı bilgiden yoksun kalınmıştır. Alî bin el-Medînî bu ilim dalının düşünürü ve tabibi, hadisçilerin sözcüsü ve hatibi idi. Allah'ın(cc) rahmeti ona olsun. Allah(cc) cennetteki makamını âlî eylesin,"[196]

Gördüğün gibi, üç cüz olan Kitâbu'l Eşribe hariç bu kitapların tamamı hadis ilimlerinin bölümlerine dairdir ve toplam olarak 204 cüze vasıl olmaktadır. [197] Tehzîbu't Tehzîb'teki terceme-i hâlinin sonunda şöyle geçer: "Üstad Muhyiddîn en-Nevevî, el-Hatîb'în el-Câmi'inden naklederek der ki: Alî bin el-Medînî hadîs sahasında 200 eser tasnif etti."[198] en-Nevevî'nîn el-Hatîb'ten naklettiği gibi Alî bin el-Medî-nî'nin hadis sahasında 200 eseri olunca, bunun mânâsı şudur: 29 kitaba ulaşan zikri geçen kitapları, onun hadise hizmet uğrunda meydana getirdiği büyük yekûn tutan eserlerinden sadece bir kaçıdır. Hiç şüphe yok kî, zikredilenlerin dışındaki konulara dair de eserler telif etmiştir. Eserleri kaybolmuştur ancak arkadaşları ve öğrencileri bunları ondan almışlar ve öğrenmişler, kendilerinden sonrakilere aktarmışlardır. İşte Alî bin el-Medînî'nin hadis ilminin bölümleri ve konularının büyük bir bölümüne dair eserler telif ettiğini görmekteyiz. Kendileri ise ikinci asır ile üçüncü asrın başlarının insanıdır.Evet ilk önceleri eserlerini böyle telif ediyorlardı Her hadis ilmine bir kitap ayırıyorladı. Daha sonraları meseleler oturup, konular olgunlaşıp, ıstılahlar yerleşince usûl İlminin her bölümünü bir bab yaptılar. İmam İbnu's Salâh'in Ma'rifetu Envai îlmi'î Hfldis'inde olduğu gibi. Yazdıkları bilgilere ve o konu altına giren meselelerin, furûâtm, açıklamaların ve ikazların durumuna göre bu bölümler uzun veya kısa olabilmektedir.Şöyle demek mümkündür: İmam eş-Şâfiî(rh) (150/204) er-Risâle adlı kitabında bazı hadis mevzularını ilk yazan kimsedir. Bu eserde usûl ilmiyle alakalı bir kısım önemli meselelere değinmiştir. Hadisle ihticac etmek için şart koşulan hususları, ra-vinin hıfzında aranan şartı, mânâyla rivayetin ve müdellisin hadisinin kabul edilmesinin şartı gibi. Kendisinin mürsel hadise bakışı (çeşitli şartlarla kabul edişi) meşhurdur. Hafız el-Irâkî'nin Mukaddimetu İbni's Salâh haşiyesinde zikrettiği gibi, [199] 'hasen hadis' İfadesini kullanmıştır. İkinci asır bittiğinde, her yenilikte olduğu gibi usûl ilminin pek çok meseleleri de oturmuştur. Ancak bu ilmin tamamlanması üçüncü asrın başlarında başlar ve beşinci asra dek devam eder. Üçüncü asırda rical hakkında cerh ve tadil yönüyle çok konuşanlar ve araştıranlar vardı. Yahya bin Maîn, Ahmed bin Hanbel, el-Buhârî, Ebû Ca'fer el-MuharrÎmî (162/242) ve başkaları. Hadislerin tedvini ve toplanması esnasında sened ve metin hakkında konuşan zatlar da vardı. Hafız Muhammed bin Abdillah bin Numeyr el-Kûfî (v. 234), Hafız Ya'kûb bin Şeybe es-Sedûsî el-Basrî (v. 262) gibi.Ya'kûb bin Şeybe'nin el-Müsnedu'l Kebîru'l Muallel adlı eserinin matbu olan bir parçası Ömer bin el-Hattâb'ın müsne-dinden birkaç sayfayı İhtiva etmektedir. İçindeki hadisler otuz hadise vasıl olmamaktadır. Hadislere uygun gördüğü hükümleri içeren pekçok ifade bu parçada vardır. Allah(cc) ona rahmet etsin, dokuz yerde "bu isnadı hasen hadistir" demiştir: s. 40, 43, 46, 59, 60, 74, 83, 93, 96. Sayfa 60'da da "bu senedi hasen hadistir ve sahihtir" demiştir. Sayfa 83'de de "bu isnadı orta halde bir hadistir, ne sabittir ne de sıhhatten düşmüştür, salihtir" derken, 92-3'de de "bu İsnadı sahh bir hadistir. Eğer bu şeyh (ravî) bu hadisi zabtetmiş ise hadisi ceyyid ve hasen kılmıştır", yani bu durumda hadis salihlik seviyesinden ceyyid ve hasen seviyesine çıkmıştır, demiştir.Kendisinden nakletmiş olduğum bu cümlelerde senedi hasendir dediği şeyle neyi kastettiğinin sınırlarını belirlemiştir. Bu hadis salih hadisin üstünde sahihin ise altındadır. Bununla ortaya çıkmaktadır ki, bu et-Tirmizî'den Önce kitaplarında hasen ifadesini kullananların ifadelerindendir. Üçüncü asır boyunca bu İlmin temel mevzuları, rical kitaplarında, hadîs kitaplarında ve Alî bin el-Medînî'nin kitapları gibi bir konu hakkındaki müstakil kitaplarda işlenmiştir. Pek-çok kimse bu ilmin meselelerine dair çalışmalar yapmıştır. Bunlardan bir kısmı şunlardır:İmam Müslim el-Câmiu's Salih'inde nefis bir mukaddime yazmıştır. Bu mukaddime usûl ilmiyle ilgili güzel bilgiler ihtiva, etmektedir. Hadis usûlüne dair bu mukaddime, kullandığı dil, bilgilerin oturmuşluğu, muhtevası ve zikrettiği misalleriyle son derece mükemmeldir. Hocamız Allâme el-Kevserî(rh] Makâlâ-tu'l Kevseride şöyle der: "Sahîh-i Müslim'in mukaddimesi -yine Müslim'in et-Temyîz'i gibi- hadis İmamlarının usûl İlminin kaidelerine giriş babında yazdıkları İlk çalışmalardandır."[200] Ben de derim ki: İmam Ebû Abdullah el-Buhârî'nin el-Câmiu's Sahîh'inde usûl-ü hadis ilminin meselelerine dair pekçok İfadeler vardır. Keza et-Târîh'inde ve ed-Duz/â'sında da durum böyledir. Bu eserlerden hadis ilimlerine dair pekçok ifadeler toplanabilir. Cerh ve tadil lafızları ile usûl ilmine dair çeşitli ifadeler Ebû'I Hasan Ahmed bin Abdillah bin Salih el-lclî el-Kûfî sümme't Tarablûsî'nin (v.261) es-Sifcât'ında bulunabilir.Târîhu Ebî Zur'a e-Dimeşkide de (Ebû Zur'a 200/281) ricale hadis ilimlerinin meselelerine dair gerçekten pek çok ifade vardır. Hatta bu eser bu ilimlere dair açıklamalar ve meselelerle doludur. Öyle ki Öğrencisi Ebûbekr el-Hallâl (Ahmed bin Muhammed bin Hârûn) (v. 311) hocasının kitabını "Kitâbu't Târih ve ileli'r Rical" diye isimlendirmiştir.Bu kitabta usûl-u hadis ilmine dair önemli meselelerle ilgili olarak İmam, tabîî Muhammed bin Şihâb ez-Zuhrî'den (v. 124), İmam el-Evzâî'den (v. 157), İmam Mâlik'ten (v. 179) ve onlar dışındaki İkinci ve üçüncü asır İmamlarından sözler nakledilmiştir.Bu imamların sözlerinde şunlardan bahsedilmektedir: Raviyi tevsik etme, zayıf gösterme, cerh, tadil, bazı sika ravilerin başkalarından üstün olduklarını ifade etme, tedlîs yapanlarla yapmayanları anmak, hafız ile ehfaz (daha üst seviyede hafız), fakih ile fakih olmayan... arasındaki üstünlük, hadis rivayet etmenin, haber vermenin, icazetin, âlime kıraat etmenin, ondan hadis dinlemenin hükümleri, dinlenen hadisler hocadan nasıl rivayet edilecek, Ebû Zur'a ed-Dimeşkî'nin hocası Duheym gibi bazı zevatın kullandıkları ıstılahların belirtilmesi, Nebîf'cl ile sohbette bulunmak, onunla karşılaşmak ve ona yetişmek şerefine nail olanlar ile olmayanların zikredilmesi, mevâlî olanlar ile mevâlîlerîn mevâlîlerinin belirtilmesi, isimleri aynı fakat farklı olan kimselerin isimlerinin, ravilerin neseblerinin, lakabları-nın ve künyelerinin zikri, doğum ve vefat tarihleri ile bazı hocalarının söylenmesi, kaderîlik veya hâricîlik bid'ati, zındıklık, sultanlarla beraber olmak veya onlara karşı gelmek sebebiyle cerh etmek ve diğer faydalı ve önemli meseleler.Muhaddis imamlardan bâzıları da hadisle ilgili söz söylerken, hadisin sıhhatini, zayıflığını veya illetini ortaya koyan bazı kaidelere işaret etmekteydiler. İmam et-Tirmizî, el-Câmi' kitabında çoğu kez, az olarak da Ebû Dâvûd, en-Nesâî gibi zevatlar da Sünenlerinde böyle yapmaktaydılar. Hatta et-Tirmizî, el-Câmi'sÎnÎ son derece güzel bir cüzle bitirmiş ve bu cüzü eserine katmıştır, el-îlelu's Sağîr adıyla maruf olan bu eseri, cerh ve tadil, senedin gerekliliği, zayıf kimselerden rivayet, zayıf kimselerin hadisleriyle ne zaman delil getirilir, ne zaman getirilmez, mânâyla rivayet konularına dair önemli pek çok açıklamalar içermektedir. Aynı zamanda bazı büyük muhaddislerin mertebelerinden, hadis alma ve rivayet etme çeşitlerinden, mürsel hadisin hükmünden, et-Tirmizî'nin eserinde hadis için hasendir veya garibtir diye söylemesi şeklindeki ıstılahından da bir nebze bahsedilmektedir:İmam Ebû Dâvûd da es-Sünen'ini anlattığı "Risâletu Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke fî Vasfı Sünenihi"m yazmıştır. Bu risalede de bu ilimle İlgili bir miktar güzel meseleler vardır. Keza Ahmed bin Hanbel'În el-îlel ve Ma'rifetu'r Rical kitabı da böyledir. Bu eserde usûl ilmine dair pekçok bilgi vardır. İşte bu şekilde telif edilen eserler çoğaldı, çalışmalar çeşitlendi, usûl ve temel konular ile bunlara yönelik furû meselelere dair pek çok eserler yazıldı.Dördüncü asrın başlarında bazı âlimlerin bakışları dağınık olan bu konulan ve kaideleri, bu ilmin meselelerini, düzenlemeye ve birarada bulunduran bir eserde toplamaya yöneldi. Bu hususta ÎÎk müstakil çalışmayı yapan hafız, imam, üstad, bu işi son derece hazmetmiş ve bu Îlmin imamlarından biri olan Ebû Muhammed eî-Hasan bin Abdirrahman bin Hallâd el-Fârisî er-Râmehurmuzî (265/360 civarı) yapmıştır.). Bu ilim dalında değeri yüksek, kıymetli ve meşhur eseri el-Muhaddisu'i Fasıl beyne r Râvî ve'l Vâi'yi telif etmiştir.Daha sonra telifatlar peşi sıra gelmiş, çeşitli konulara dair eserler yazılmıştır. Hafız İbn Hacer'in Şerhu Nuhbeti'l Fiker fî Mustalahi Ehli'l Eser'inde bunlar zikredilmiştir.Ayrıca burada onları zikredip konuyu uzatmayacağım.Bu mevzuda yapılan tarihî gezintiden şu mühim nokta ortaya çıkıyor: Bir yalan veya İftiranın, eğlencenin, değişikliğin veya batıl birşeyin ona karışıp, demediği şeyin Rasûlullah'a^' nisbet edilmesini ve Allah'ın^d dinine ondan olmayan birşeyin katılmasını engellemek için onu koruyup muhafaza ederek, îl-mu Mustalahi'l Hadis veya îlmu'l Hadis veya Ulûmu'l Hadis veya diğer adıyla Usûlü'l Hadis, sünneti mutahhareyle beraber birinci asırdan itibaren ortaya çıkmıştır. AllahM bu ilim ve onun ehliyle dinini, Şeriatını ve Rasûlününisavl hadislerini korumuştur: "O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbette biziz."[201] Bu ilim çürüğü hemencecik ayıran, zayıflık noktasını ve zayıf olanı ortaya çıkaran, kıymeti ve mertebesine göre değer biçen hassas ve nazik bir ölçü olmuştur.Ravi, rivayet veya sened veyahut da durumuna göre hadis hakkında değerlendirmede bulunan kimse hüküm verirken ya aşağı iner ya da yukarı çıkar. İşte böylece Allah(cc) tuzak kuranların tuzaklarını, hilekârlarm hilesini boşa çıkarmış, peygamberlerin efendisin in fol sünnetini kıyamete kadar korumaya almıştır.

7-Mevzu Hadisler, Zayıf Hadisler, Mecruh Raviler Ve Hadis Uyduranlara Dair Kitapların Telif Edilmesi

Rivayetlerde yalan, iftira, karıştırma ve ilaveler yayılıp, yalancı uydurucular çoğalınca, münekkid muhadd islerden pekçoğu çalışmalarının büyük bölümünü; mevzu hadislerin, uydurma haberlerin yalan, değiştirme, bozma, ekleme, oynama, iftira türünden ihtiva ettikleri yönler açısından yazılmasına ve ezberlenmesine ayırdılar. Bunu şu gayeyle yaptılar: Hakiki durumlarını insanlar bilsinler ve hiç kimse üzerine sahih

İsnad eklenmiş veya makbul bir imama İzafe edilmiş mevzu hadislerle aldanmasın, îşte bu çalışmayla sahih olanlarla onlardan olmayanlar birbirinden ayrılıp tanınmıştır. el-Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd'ında, Hafız-ı Kebîr İshâk bin Râhûye'nin terceme-i halinde, onun şöyle dediğini rivayet eder: "Dört bin yalan hadis ezbere biliyorum." Ona yalan hadisleri ezberlemenin ne mânası var diye sorulunca şöyle cevap verir: "Sahih hadisler içinde böyle bir hadise rastladığımda, onu onlardan ayıklarım."[202] Yani sahihler arasından çıkarır, onlardan temizlerim; bu faydası var.el-Hafız el-Hatîb el-Bağdâdî el-Câmi' li Ahlâkı'r Râvî ve Adâbi's Sami' adlı eserinde "zayıf ravilerin ve rivayetine itimad edilmeyenlerin hadisleri bilinmeleri için yazılır ve sika kimselerin hadislerine karıştırılmaz. başlığı altında şöyle den"Ebû Hemmâm dedi ki; Ebû Gassân el-Kûfî'nin şöyle dediğini duydum: Alî bin el-Medînî bana geldi ve îshâk bin Abdil-lah bin Ebî Ferve el-Medenî'nin [203] Abdusselâm bin Harb'tan naklettiği hadisleri benden yazdı. 'Bu hadisleri yazıp da ne yapacaksın?' dedim. 'Bilmek için yazıyorum ki, sahih hadislerle karıştırmayalım.' dedi. Dînever'de kadı olan Ahmed bin İshâk ta şöyle demiştir: Ebûbekr el-Esrem'i şöyle derken işittim: Ahmed bin Hanbel Yahya bin Maîn'i şan'a'da bir köşede Ma'mer'İn Ebân, Enes ta-rîkıyle gelen sahifesini yazdığını görür. (Bu uydurma ve asılsız bir sahifedir). Bir insan ona baktığında gizliyor (ve örtüyordu). Ahmed bin Hanbel (bu durumu görünce) şöyle sorar: 'Sen (Ma'mer'İn Ebân, Enes tarikiyle gelen sahifesini) yazıyorsun. Hem de onun mevzu olduğunu biliyorsun. Şayet biri sana 'Sen Ebân hakkında (cerh edici şekilde) konuşuyorsun hem de olduğu gibi hadisini yazıyorsun' derse ne diyeceksin?' Ona şöyle cevap verir:Ey Ebû Abdillah! Allah(cc) seni bağışlasın! Evet, mevzu olduğunu bile bile Abdurrezzâk, Ma'mer vasıtasıyla gelen bu sahı-feyi olduğu gibi yazıyor ve hepsini ezberliyorum. Böyle yapıyorum ki, daha sonra bir insan çıkıp da Ebân'in yerine Sâbit'i koyarak bu sahifeyi Ma'mer, Sabit tarikiyle Enes bin Mâlik'ten rivayet ettiğinde ona: Sen yalan söylüyorsun! Bu sahife Ma'mer vasıtasıyla Ebân'dan geliyor, Sâbit'ten değil, diyebileyim.Muhammed bin Râfi de şöyle demiştir: Ahmed bin Hanbel'i Yezîd bin Harun'un meclisinde gördüm. Beraberinde de Zukeyr'in (yalancı) Câbir el-Cu'fî'den rivayet ettiği kitap vardı.ve onu yazıyordu. Ona 'Ey Ebû Abdillah! Sen bize Câbir el-Cu'fî'den hadis yazmayı yasaklıyorsun, ama kendin yazıyorsun1 dedim. O da 'hadislerini tanımak için yazıyorum' dedi.Vekî' de es-Sevrî'nin şöyle söylediğini aktarmıştır: Üç çeşit hadis yazıyorum: Bir kısmıyla dinimi yaşıyorum. Bir kısmını tedkîk ediyorum. Bir kısmını da bilmek için yazıyorum;"[204] işte bu şekilde güzel bir gaye için, tanımak maksadıyla mevzu hadisleri yazmalarına, Hafız Ebû Zur'a ed-Dimeşkî'nin et Târîh'inde, Hafız er-Râmehurmuzî'nin el-Muhaddisu'l Fâsıl'ın da yaptıkları nakillerinde imam el-Evzâî işaret etmiştir: "Rakiy-ye bin el-Velîd diyor ki: el-Evzâî'den şöyle dediğini işittim; Kendisiyle ilim elde edilen şeyi öğrendiğin gibi ilim elde edilmeyen şeyi de öğren."[205] Mütehassıs münekkid âlimler bu konuyla İlgili olarak, zayıf ve mecruh ravilerin terceme-i hallerine dair hususî kitaplar yazmışlardır. Bu eserlerinde hadis uyduruculan ile yalancılarının terceme-i hallerini vermişler, durumlarını ortaya dökmüşler ve terceme-i hâllerini anlatırken onlardan rivayet edilen mevzu hadisleri de anmışlar ve bunlara dikkat çekmişlerdir Bu kitaplardan birkaçı şunlardır: el-Buhârî, ed-Duafâ; en-Nesâî, ed-Duafâ; ed-Ukaylî, ed-Duafâ îbn Hibbân, ed-Duafâ ve'l Metrûkîn; el-Ezdî, ed-Duafâ îbn Adiy, el'Kâmil fi'd Duafâ; îbnu'l Cevzî, ed-Duafâ; ez-Zehebî, Mîzânul itidâÎ- fî Nakdi'r Rical; îbn Hacer, Lisânu'l Mîzân; Hafız Burhânuddîn el-Halebı, el-Keşfu'l Hasîs ammen Rumiye bi Vadi'I Hadis. Bu son kitap sadece hadis uyduranlara tahsis edilmiştir.Ayrıca, âlimler, insanlar tanıyıp onlardan uzaklaşmlardîye mevzu hadisleri topladıkları kitaplar da telif etmişlerdir: Hafız. Muhammed bin Tâhir el-Makdisî (v. 507)" bir kitap telif etmiş
ve adını Tezkiretul Mevzuat koymuştur. Hadisleri, baş taraflarını göze önünde bulundurarak harf sırasına göre dizmiştir. Bu eser diğerlerine göre muhtasar bir kitaptır. Ondan sonra Ebû Abdillah el-Huseyn bin ibrahim el-Cûzekânî [206] (v. 543) Kitâ-bu'l Mevzuat mine'l Ehâdîsi'l Merfûât adlı eserini telif etmiştir. Buna Kitâbu'l Ebâtîl de denilir.Daha sonra bu ikisini îmam Ebû'l Ferec Abdurrahman bin el-Cevzî (v. 597) takip eder. O da el-Mevzûât adlı kitabını telif etmiştir. Bu eserin babları rahat anlaşılır şekilde düzenlenmiş olup, hadisleri bulmak rahat olduğundan en kolay istifade edilebilen ve konusundaki en geniş eserdir.Ondan sonra Hafız Dıyâuddîn Ebû Hafs Ömer bin Bedr el-Mevsılî (v. 622) el-Muğnî ani'l Hıfzi ve'l Kitâb bi Kavlihim: Lem Yesihha Şeyun fi Hâze'l Bâb adlı cüzü telif etmiştir. Bu eserinde îmam ibnu'l Cevzî'nin eserini gayet güzel bir şekilde özetlemiştir.
Bunu ibnu'l Kayyım el-Cevziyye diye maruf Hafi2, Münekkid, İmam Ebû Abdillah Muhammed bin Ebîbekr (v. 751) takip eder. Bu zat da el-Menârul Munîf fi's Sahihi ve'd Daîfâdh eserini telif etmiş ve îbnu'l Cevzî'nin kitabını güzelce özetlemiştir. Mevzu hadisleri tanımak için temel prensipler ve kaideleri yerleştirmiştir. Kitap küçüklüğüne, haciminin ufaklığına rağmen çaplı, faydalı ve seçkin bir eser olmuştur. Tıpkı ibnu'l Kayyım'ın(rh) diğer eserleri gibi.Daha sonra Ebû'l Hayr, Muhammed bin Abdirrahman es-Sehâvî (v. 902) el-Mekâsıdu'I Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l Ehâdîsi'l Müştehira ale'l Ekine-adlı kitabını telif etmiştir. Eserinde mevzu hadislerden büyük bir kısmını zikretmiştir. Bu düzenli ve faydalı bir eserdir.Daha sonra Hafız es-Suyûtî (v. 911) büyük kitabı el-Leâliu'l Mesnûa fi'l Ehâdîsi'l Mevzua'yi telif etmiştir. Bu eserinde ibnu'l Cevzî'nin kitabını tenkid etmiş ve onda olmayan bir kısım hadisleri ilave etmiştir. Keza ikinci eseri Zeylu'l Mevzuat'ı da telif etmiştir. Bu da mühim ve faydalı bir kitaptır. Onu Şeyh, Muhaddis, Hafız Ebû'l Hasan Alî bin Muhammed bin Arrâk el-Kinânî (v. 963) takip eder. O da Tenz$\u's Şerîati'l Merfûa ani'l Ahbâri's Şenîaü'l Mevzua adlı eserini telif etmiştir. Bu eserinin bablanm ve tertibini güzelce düzenlemiştir. Kitabının başına önemli ve kıymetli bilgilere haiz geniş ve çaplı bir mukaddime yazmıştır. Bu eser hadis uyduranlanın isimlerini harf sırasına göre ihtiva etmektedir. Bu yönüyle bir nevi hadis uyduranların listesi gibidir.Bu müellifleri Allâme, Muhaddis, Fakın Aliyyu'l Kârı el-Herevî el-Mekkî (v. 1014) takip eder. Mevzu hadislerle ilgili iki eser telif etmiştir. Büyük olanının ismi Temyîzu'l Merfu mine'I Mevzu, bu el-Mevzûâtul Kübrâ'âıt. Küçüğünün ismi de el-Masnû' fî Ma'rifeti'l Hadisi'l Met^û'dur, bu da el-Mevzûâtu s Suğrâ'âır. Ben el-Masnu kitabı [207] ile İbnu'l Kayyım'ın el-Me-nâru'l Munîf inin [208] hizmetini îfâ ettim. (Dipnotlar ıy la beraber baskıya hazırladım). Zaten her ikisi de muhtasar kitaplar içinde meramı ifade etme, faydalı olma ve hüsn-ü kabul görme yönüyle en üstün eserlerdendirler.Bu zevatı Allâme Şeyh Ismâîl el-Aclûnî (v. 1162) takip eder. Keşfu'l Hafâ ve Muzîlu'l libâs amme'ştehera mine'l Ehâdîs ala Elsineti'n Nâs adlı eserini telif etmiştir. Daha Önce zikri geçen Hafız es-Sehâvinîn kitabının usulünce hazırlanmıştır, es-Sehâvi nin kitabında olmayan mevzu ve diğer hadislerden pek-çoğunu eserine ilave etmiştir. Ondan sonra îmam Ebû Abdillah Muhammed bin Alî eş-Şevkânî el-Yemânî (v. 1255) gelmiş ve el-Fevâidu'l Mecmua fi'l Ehâdîsi'l Mevzua adlı eserini telif etmiştir. Bu konuda kendinden öncekilere nisbetle eserine güzel bilgiler koymuştur.Bunların dışında, mevzu hadislerle ilgili olarak telif edilmiş başka kitaplar da vardır. Muhteva itibanyla yerimiz onları alacak genişlikte olmadığından zikrettiklerimizle yetiniyor, diğerlerinin isimlerini vermiyoruz.

Mevzu Hadislerden Nasıl Kurtulabiliriz?

İlim eksikliği, meseleye vakıf ve insanları aydınlatacak uyanık âlimlerin azlığı. sebebiyle mevzu hadislerin yaygın olarak ümmetin kültürü, anlayışı ve gidişatı üzerindeki tehlikesine bakarak, bu hadislerden kurtuluşun şöyle olacağını görüyorum:İlim ehli ve idareciler, mevzu hadisleri sahihlerinden ayırmaları için zikrettiğim kitapları insanlar arasında yaymalıdırlar. Çünkü böyle bîrşey onların konuşmalarına, delil olarak getirdikleri hususlara karşı hassas olma ve hakikati görme yönünde takviyede bulunacaktır. Dinî kültürlerini dine yapışmış, ona. karışmış şüpheli şeylerden temizleyecektir. Bu gerçekleşince mevzu hadislerden sahih hadislere döneceklerdir. Bu iş yapılacak olursa tamamı hayır olur.Mevzu hadis kitaplarına tekrar tekrar bakıp müracaat etmek, başkaları bir tarafa ilim talibini duyup ezberlediği ancak tedkîk edip araştırmadığı batıl ve yalan hadislerle çokça delil getirmekten kurtaracak, artık onları dayanak olarak alma tehlikesinden uzaklaşmasına yardımcı olacaktır. Hadis talibinin aklında bu tür hadisler gerçekten de çoktur! Çünkü çoğunlukta tefsir, hadis, fıkıh, usûl, ahlak, edebiyat, tarih, lügat, nahv ve diğer kitapları okuduğundan bu eserlerde zikredilen mesnedsiz pekçok hadis zihnine yapışıp kalmaktadır. Bu hadisleri okurken ya vakti olmamakta ya da olduğu halde bunun hakikatini araştırıp, uydurulduğunu ortaya çıkaracak İlmî hazırlığı bulunmamaktadır. Böyle olunca da, hadis kalbine ve diline yerleşmekte, okuduğa veya duyduğu gibi düşünmeden rivayet etmektedir. Bundan da ortaya büyük bir zarar çıkmaktadır İdrak ve anlayışının sağlam olması yanında ilim talibinden İstenen hususlardan bir tanesi de, mevzu hadis kitaplarına tekrar tekrar, çokça müracaat edip bakmasıdır. Çünkü bu eserlere çokça bakması onu bu tür hadislerden iyice korur ve uzaklaştırır. Rasûlullah'tan(sav) rivayet ettiği hadislerin sıhhatini iyi tes-bît edip hassas davranma düşüncesini kuvvetlendirir. Ayrıca bü tekrar bakışlar göze ve basîrete canlılık katar, talibin aklında batılla sahihi, sağlamla zayıfı birbirinden ayırma melekesini kuvvetlendirir. Elbette bunu yapmakta bu yönleriyle pekçok hayır vardır. Okuduğunu belleyen araştırıcı ilim talibi, bu kitaplarda zikredilen, daha önceden bilmediği mevzu hadisleri öğrenmek, önceden öğrendiklerini tekrar etmek, aslında zayıf veya mevzu olan ancak sağlam veya sahihtir diye bildiği hatalı bilgisini tashih etmek için, sürekli olarak mevzu hadis kitaplarına bakmak ihtiyacında ve mecburiyetindedir.Sahih hadisleri tedkîk edip okumanın yanında, mevzu hadis kitaplarına tekrar tekrar bakmak, bunları hayırlı bir öğretici, kabulden ve delil getirmeye devam etmekten hayırlı bir kurtarıcı, İnsanlara gösterip, tanımalarını ve terketmelerini teminde ve bunların yerine Rasûlullah'tan(sav) gelen sahih hadisleri yerleştirmede iyi bir yardımcıdır. Çünkü sahih hadisler Müslümanın dînî ve dünyevî tüm ihtiyaçlarını hakkıyla karşılar. Zaten Allah Teâlâ da eskiden beri hak için batıla ihtiyaç bırakmamıştır. Elhamdülillah. Hocamız îmâm el-Kevserî(rh) sahih sünnetin yayılmasına ıhtîmam gösterir, mevzu hadislerin yayılmasından korkardı. Nitekim Ezher Üniversitesi Rektörü Mustafa Abdurrezzâk'a(rh) şu teklifi sunmuştur: "Ezher Üniversitesi'nde lisans üstü öğrenimde, sırf mevzu ve zayıf hadisler dersi için bir hoca tayın edilsin. Bu hoca Ebû'l Hasan bin Arrâk el-Kinânî'nÎn Tenzîhuş Şerîati'l Merfûa ani'I Ahbâri's Şenîati'l Mevzua kitabını bu dersin eğitimi için temel kitap olarak kabul etsin. Çünkü bu eserin bazı üstün Özellikleri vardır. Şöyle ki:"Bir cihetten, kitabın başında hadis uydurma işi ve uyduranlarla ilgili, İbnu'l Cevzî'nin Mevduat'ından nakledilmiş ve başka eserlerden alınmış bilgileri ihtiva eden nefis bir mukaddime vardır. Keza eserin başında Hafız Sıbt İbnu'l Acemî'nin el-Keşfu'l Hasîs ammen Rumiye bi Vadi'l Hadis'i vardır. Çünkü mevzu hadisleri anlatırken kimlerin hadis uydurduğunu bilmeye son derece ihtiyaç vardır."[209]

8- Mevzu Hadisi Tanımanın Kaideleri Ve Emareleri

Bildiğim kadarıyla, mevzu hadisin emarelerine ve onu tanımanın kaidelerine en güzel şekilde temas eden şu iki büyük âlimdir: Birincisi, İmam İbnu'l Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'1 Munîf fi's Sahihi ve'd Daîf adlı eserinde bunları zikretmiştir. İkincisi de imam İbn Arrâk el-Kinânî, Tenzıhu's Şeriatı'I Merfûa anıl Ahbâri's Şenîat'il Mevzua adlı eserinin başında zikretmiştir. Ben bu iki imamın söylediklerini ihtiyacın gerektirdiği ölçüde biraz özetleyip biraz da ilavede bulunup aktaracağım:İmam İbn Arrâk, Tenzîhu's Şerîati'l Merfûa adlı eserinde şöyle der: Mevzu hadisi tanımanın bazı emareleri vardır:
1~ Uyduranın uydurduğunu itiraf etmesi. Başından sonuna dek her sûreyle ilgili Kur'an'in faziletlerine dair hadis gibi. Meysere bin Abdirabbih bunu uydurduğunu itiraf etmiştir. Kendisinin bu ve diğer rivayetleri reddedilmiştir. Bizim onun itirafını emare olarak almamızdan şunu anlamamız gerekir: İti-raf edenin bu itirafına bakarak hemen mevzudur diye hüküm vermiyoruz. Çünkü itirafında da yalancı olabilir. Bununla beraber, kesin hüküm vermemekten hadisi hakkında hüküm verilmez mânası çıkmaz. Çünkü hüküm zann-ı galibe göredir. Burada da durum böyledir. Eğer böyle olmasaydı, itiraflarında dahi yalan söylemeleri ihtimalinden dolayı, öldürdüğünü itiraf edenin öldürülmesi, zina ettiğini itiraf edenin recmedilmesi caiz olmazdı. Öyleyse itiraf edenin itirafına sözünün doğruluğunu gösteren karineler de eklendiğinde, kesin olarak mevzudur diye hüküm veririz, özellikle de itirafını bize söylemesi tövbesinden sonra olursa. (Bu bilgiler İbn Hacer'in Şerhu'n Nuhbe'sinden biraz ilavelerde bulunularak aktarıldı).
2- İtirafına yakın bir durumun söz konusu olması: Tarihin kendisini yalanlaması gibi. Allâme ez-Zerkeşî ile Hafız el-Irâ-kî'nin dediği gibi, bunun misali, hadisi rivayetinde tek kalan kişinin kendisinin doğum tarihini veya hadisi ne zaman işittiğini belirtmesidir. Verdiği tarihe bakıldığında hocasından hadisi işitmesi mümkün değildir. Veyahut yer adı vererek orada işittiğini söyler fakat kendisine nakllettiğini iddia ettiği kimsenin o yere hiç gitmediğinin bilinmesiyle yalan söylediği anlaşılır.
3- Adeten yalan söylemek üzere biraraya gelmeleri veya birbirlerini taklidi mümkün olmayan büyük bir topluluğun o hadisin ravisinin yalan söylediğini gösteren bir rivayette bulunmaları.
4- RavÎnin halinde bulunan bir karine: Gıyâs bin İbrâhîm en-Nehaî'nin el-Mehdî'yle ilgili kıssası gibi. Daha önce geçmişti.[210]
Rivayet edilen hadiste bulunan bir karine: Tevil kabul etmeyecek şekilde aklın icablarına aykırı olması- Buna duyulana, müşahede ile sabit bilgilerin, tabiî dünya gidişatının ters olması da dahildir. Keza Kur'an'm katı nassma ve mütevatir sünnetin veya katı icmânm ifade ettiği hususa aykırı olması da böyledir ez-Zerkeşî der ki: Bu, hadisteki münâfatı kaldıracak bir ifadenin ravilerden birinin rivayetinde, metinden düşmüş olma ihtimali olmadığı zaman söz konusudur. Şu hadis gibi: 'Yüz yıl sonra yeryüzünde hiçbir insan kalmayacak' hadisi gibi. Oysa 'sizden' kelimesi bir ravinin rivayetinde düşmüştür.Abdulfettâh da der ki: "Sizden" kelimesi Ahmed bin Han-beFin Müsned'inde Câbir bin Abdillah'ın^l müsnedinin iki yeiinde geçmektedir:Birinci yer, III/305: Câbir'den: Rasûlullah^l vefatından az bîr süre sonra veya altı ay Önce şöyle buyurdu: "Bugün yaşayan hiçbir insan veya sizden hiçbir insan yüzüncü yıl geldiğinde hayatta olmayacaktır."İkinci yer, 111/379: Câbir bin Abdillah'tan; Nebîn ashabına şöyle buyurdu: "Sizden hiçbir insan yüzüncü yıl geldiğinde hayatta olmayacaktır."
Hafız Ibn Hacer de diyor ki:Sünnetin, mütevatir olanla kayıtlandınlması (yani mütevatir sünnete aykırı olmasının emare olarak kabul edilmesi), mütevatir olmayana aykırılığı hariç tutar. [211] Bu sebeple mütevatir olmayan hadise muhalif olmasına bakıp, hemen hadisin mevzuluğuna hükmeden kimse hata eder. el-Cûzekânî, eî-Ebâtîl kitabında bunu çok yapmıştır. Oysa bu, hiçbir şekilde iki hadis arasını bulmanın mümkün olmadığı zamanlarda söz konusudur. Aiaları bulunabiliyorsa hadis hakkında birşey söylenemez. Şeyh İbn Dakîk el-id de bu emareye, yani rivayetteki bu karineye işaret ederek şöyle demiştir:Rivayetin kendisi veya hadisin lafızlanna bakarak, çok defa hadislerin mevzu olduğuna hükmederler. Onların mevzudur diye hüküm vermelerinin temelinde, NebîninM sözlerini çokça incelemeleri sebebiyle, kendilerinde üstün bir yetenek ve kuvvetli bir meleke oluşmuş olması yatmaktadır. Bu melekeyle Nebî(as)'ın sözü olması mümkün olanlarla olmayanları birbirlerinden ayırırlar.
6- Şartlar, büyük bir olayı ihtiva eden hadisin kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmesini gerektirirken, bunu sadece bir tek kişinin rivayet

etmesi.
7- Rivayetin mükelleflerin hepsinin bilmesi gereken, bilmemenin özür kabul edilemeyeceği bir bilgiyi ihtiva etmesi ancak bir kişinin rivayet etmesi.
8- Lafzının ve mânâsının bozukluğu da mevzuluğun emarelerinden bir tanesidir. Hafız Ibn Hacer diyor ki: Ölçü, mânâsının bozuk olmasıdır. Bu ne zaman tesbît edilirse, -lafızları bo-. zuk olsa da olmasa da- hadisin mevzuluğuna işaret eder. Çünkü bu dinin herşeyi güzeldir. Bozukluk ise seviye düşüklüğüne götürür. Böyle birşey dinin nassları için düşünülemez. Sadece lafız bozukluğuna gelince, bu hadisin mevzuluğuna işaret etmez. Çünkü ravinin hadisi mânâ İle rivayet etme ihtimali vardır, mânâya zarar vermeden fasih olmayan ibarelerle hadisi nakletmiş olabilir. Ancak, ravi rivayet ettiği hadisin lafızları bi zatihi peygamberini ifadeleridir derse, bu durumda lafızlarının bozukluğu hadisin mevzuluğuna işaret eder.
9- Hocalarımızın hocası el-Burhân el-Bikâî der ki: Mânânın bozukluğuna işaret eden karinelerden biri de şudur: Küçük bir günaha karşılık büyük bir azabı veya küçük bir amele karşılık büyük bir müjdeyi haber vermesi. Kıssacıların hadislerinde bu durum çokça görülür. Şu mevzu hadis gibi: "Kim şu kadar namaz kılarsa, cennette ona yetmiş ev vardır. Her evde yetmiş bin daire vardır. Her dairede yetmiş bin yatak, her yatakta da yetmiş bin cariye vardır."
10- Bir karine de îmam Fahruddîn er-Râzî'nin el-Maksûl fî İlmi Usûli'l Fıkh'ta [212] zikrettiğidir: Rivayetin, haberlerin yerleşip, toplanmış olduğu bir zamanda rivayet edilmesidir. Rivayet edilen böyle bir haber araş tır ti irdiği halde ne insanların hafızalarında ne de kitaplarda rastlanmaz, (işte bu onun mevzuluğu-na bir karinedir). Sahabe ve onlara yakın olan ve haberlerin henüz yerleşmediği [213] dönemde bir zatın başkasınca bilinmeyen bir haberi rivayet etmesi ise caizdir.Hafız el-Alâî şöyle der:"Böyle bir haberin başka yerlerde rivayet edilip edilmediği araştırmasını, hadislerin tamamını veya büyük çoğunluğunu ezberlemiş Ahmed, Alî bin el-Medînî, Yahya bin Maîn ve onlardan sonra gelen el-Buhârî, Ebû Hatim, Ebû Zur'a, onlardan sonra gelen en-Nesâî, daha sonrakilerden ed-Dârekutnî gibi büyük hafızlar yapar. Çünkü bir hadisin mevzu olduğuna hüküm vermek için malzemeleri, hadislerin tarîklerini toplayıp, uzak beldelerde bulunan rivayetlerin çoğuna muttali olmak suretiyle oluşur. Böyle olursa ravilerin rivayetlerinden olan hadisler ait olmayanlardan ayırt edilebilir. Durum böyle olunca, bu mertebeye varamamış bir kimse vicdansızca bir hadis için mevzudur diye nasıl hüküm verecek? Böyle birşey hadisçilerin uygulamalarının kabul etmediği bir haldir."Ben de diyorum ki (diyen İbn Arrâk): Bundan şunu anlıyoruz ki, onun zikrettiği hafızlar ve benzerleri (Abdulfettâh da der ki: Ve bunlar gibi olan müteahhirundan Hafız ed-Diyâ el-Makdisî, îbnu's Salâh, es-Sâğânî, el-Münzirî, en-Nevevî, İbn Dakîk el-Id, ed-Dimyâtî, İbn Teymiyye, el-Mizzî, ez-Zehebî, es-Subkî, ez-Zeylei, İbn Kesîr, ez-Zerkeşî, ibn Receb, İbnu'l Mu-lakkin, el-Irâkî, el-Heysemî, İbn Hacer, el-Aynî, ibnu'l Hu-mâm, es-Sehâvî, es-Suyûtî, ez-Zurkânî, îbnu Himmât ed-Di-meşkî gibi hadisçiler) bir hadis hakkında 'bunu bilmiyorum' veya 'aslı yok' der (ve kendisinden sonra hafızlardan hiç kimse de onu tenkîd etmezse) bu, hadis için mevzudur diye hüküm vermeye yeterli olur. Yine de en iyisini Allah[ccl bilir.
11- es-Suyûtî, Tedrîbu'r Râvide [214] mevzuluğun alametlerinden biri olarak şunu zikreder: RavÎnÎn Rafızî, rivayet ettiği hadisin de ehl-i beytin faziletine dair olması. Ben de diyorum ki (diyen îbn Arrâk): Veyahut Rafızînin rivayetinin kendileriyle mücadele edenlerin aleyhinde olması.[215] İmam İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menaru'l Munîf fi's Sahîhi ve'd Daîfte der ki:"Bana, senedine bakmadan bir hadisin mevzu olduğunu bir kaide ile anlamak mümkün müdür diye soruldu.Bu çok Önemli bir sorudur. (Hadisin senedine bakmadan mevzu olduğunu) sahih hadisleri tanıyıp bilmede son derece yetişmiş, hadisler onun eti ve kanıyla hemhal olmuş, hadislere karşı kendisinde bir meleke oluşmuş, hadisleri ve rivayetleri tanımada, onun ashabından biri gibi Rasûlullah'mfsavl emrettiği, nehyettiği, haber verdiği, davet ettiği, sevdiği, hoşlanmadığı ve ümmete şeriat olarak koyduğu hususlara vakıf olarak O'nun yaşantısını ve hayat çizgisini bilmede son derece mütehassıs olmuş kimse bilebilir. Böyle bir insan Rasûlullah'm[sav' hallerinden, hayat çizgisinden ve sözlerinden, başkalarının bilmediği fakat Rasûlullah'ınlsavl haber vermesinin caiz olduğu şeylerle haber vermesinin caiz olmadığı şeyleri bakınca anlar.Bu tabî olanla tabî olduğu insan (metbû') arasındaki durum gibidir. Tabî olduğu kimsenin" sözlerine, fiillerine dair bilgileri öğrenmeye hırslı olan kimsede, bu insana nisbet edilmesi sahih olanlarla olmayanları birbirlerinden ayırma melekesi oluşur. Bu ona has bir durumdur. Kendisi gibi olmayanlarda bu meleke bulunmaz. Bu durum, imamlarını taklîd eden mukallidterin durumuna benzer. Nasıl ki onlar imamlarının sözlerini, ifadelerini ve görüşlerini bilirler, hadis mütehassısları da Rasûlullah'a(sav) ait olanlarla olmayanları bilirler. Yine de en iyisini Allah(cc) bilir. [216] Abdulfettâh der ki: Şeyh Muhammed el-Hût el-Beyrûtî Es-ne'l Metâlib adlı eserinde îmam Ibnu'l Kayyım'ın bu sözünü naklettikten sonra şöyle demiştir: " Bu cevap Şeriat-ı mutah-haraya muhalif olan mevzu, münker hadise nisbetle doğrudur. Ama mevzu hadislerin bir kısmı Şeriata muhalif olmakla beraber bir kısmının mânâsı doğrudur. Bu tür hadisler ise sadece is-nadıyla bilinip tanınır. (Tanınması İçin de) nakledilmeleri gerekir. Zaten önceleri uydurulmuş olan tüm hadisler kitaplarda nakledilmiştir de. (Bunlarla ilgili olarak) âlimlerin kitablarına müracaat edilebilir." [217] Bu Ibnu'l Kayyım'ın sözünün eksik tarafını güzel ve kıymetli bir tamamlamadır.[218] Daha sonra ibnu'l Kayyım suali soranın sorusuna verdiği cevabı tamamlama kabilinden şöyle der"Bizler, hadislerin mevzu olduğuna işaret eden bir kısım kaidelere dikkat çekeceğiz. Bunlardan bîr kısmı şunlardır:
1- Hadisin Rasûlullah'ın(sav) söylemeyeceği saçmalıkları ihtiva etmesi: Böyle hadisler gerçekten çoktur. Şu yalan hadiste olduğu gibi: 'Kim lâ ilahe illallah derse Allah bu sözden yetmiş bin dilli bir kuş yaratır. Her dil yetmiş bin lisan konuşur ve o kimse İçin Allah'tan mağfiretini isterler.
2- Düşüncenin o hadisi yalanlaması: 'Patlıcan ne niyetle yenirse ona şifa olur' mevzu hadisi gibi.
3- Hadisin çirkin manâlı ve alay edilebilecek ifadeler içermesi: Şu hadis gibi: 'Pirinç insan olsaydı çok halîm selîm olurdu. Aç kimse yediğinde onu mutlaka doyurur.' Bu, buz gibi çirkinliklerdendir. Bırakın nebilerin efendisinin sözü olmasını akıllı insanların sözleri bile bu çirkinliklerden uzaktır.
4- Hadisin sahih sünnetin getirdiği hükme aykırılık ihtiva etmesi: Fesad, zulüm, boş şeyler, batılı Övme, hakkı yerme vb. hususları ihtiva eden her hadis batıldır. Allah Rasûlü bu tür hadislerden bendir. Bu babtaki hadislerden bir kısmı ismi Muhammed veya Ahmed olanları medhetmeye dairdir. Bunlara göre bu isimlerde olanlar cehenneme girmeyecektir. Bu ise O'nun[sav] diniyle öğrenilen şu hususa aykırıdır: 'Cehennemden isimler veya lakablar sebebiyle kurtuluş yoktur. Cehennemden kurtuluş İman ve salih amellerledir.
5- Rasûlullah'ın(sav) sahabenin tamamının huzurunda büyük bir iş yaptığının ve ashabın bunu gizlemek hususunda ittifak edip nakletmediklerinin iddia edilmesi. Bid'at fırkalarının en yalancısının (Şia'nın) şu İddiası gibi: 'Rasûlullah'53"! veda hacımdan dönerken tüm ashabının huzurunda Alî bin Ebî Tâ-lib'in elinden tuttu ve herkes onu tanıymcaya dek ayakta tuttu ve sonra şöyle buyurdu: 'Bu benim vasîm ve kardeşimdir. Benden sonraki halifedir. Onu dinleyip itaat edin.' Daha sonra sa-hâbîler bunu gizleyip, bu sözü değiştirip Rasûlullah'ın[sav] emrine muhalefet etmekte ittifak ettiler.' Allah'ın(cc) laneti yalancıların üzerine olsun.
6- Hadisin kendi içinde batıl olması: Hadisin batıllığı Rasûlullah'ın(sav) kelamı olmadığını gösterir. Şu hadis gibi: 'Gökyüzündeki samanyolu arşın altındaki yılanın terinden yaratılmıştır.'
7- Rasûlullah'ın(sav) sözüne benzemesi bir tarara -çünkü onun sözleri kendisine gelen vahiydir- peygamberlerin sözüne bile benzememesi. Şu hadis gibi: 'Güzel yüzlü ve kara gözlülerle beraber olun. Çünkü Allah Teâlâ güzele cehennemle azap etmekten utanır.' Allah'ın^ laneti bunu uyduran pis herife olsun.
8- Hadiste 'şu tarihte' şeklinde zaman belirtilmesi. Şu şekildeki sözler gibi: 'Şu sene gelince şu olacak'; 'şu ay geldiğinde şu meydana gelecek1 gibi. Şirret yalancının şu sözü buna bir misaldir: 'Muharrem ayında ay tutulursa fiyatlar artar, anarşi olur ve sultan iç meselelerle uğraşmak zorunda kalır. Ay safer ayında tutulursa, bu sefer de şunlar olur..' Yalancı bu şekilde devam edip her ayla ilgili birşeyler söyler.
9- Hadisin daha ziyade doktorların ve İhtisas sahibi kimselerin tavsiyelerine benzemesi. 'Keşkek beli kuvvetlendirir' hadisi ile çocuklarının az olduğunu NebîyeîsavI şikayet edene yumurta ve soğan yemesini emrettiği hadis gibi.
10- Akılla ilgili hadisler. Hepsi yalandır. Şunun gibi: 'Allah aklı yarattığında ona gel dedi, geldi. Git dedi, gitti. Sonra benim için senden daha kıymetli birşey yaratmadım. Seninle alır, seninle veririm, buyurdu.'
İbnu'l Kayyım daha sonra bu mevzu hadisin durumunu açıklar.
11- Hızır ve hayatının anlatıldığı hadisler. Hepsi yalandır. Hızır'ın hayatıyla İlgili bir tek sahih hadis yoktur.
îbnu'l Kayyım bu meseleyi geniş şekilde îzâh eder.
12- Müşahedeyle sabit sahih bilgilerin hadisin batıl olduğunu ortaya koyması. Uyduranın peygamberlerle ilgili haberleri karalamak kastıyla uydurduğu uzun boylu Üc bin Unuk hadisi gibi. Bu mevzu rivayette Üc'un boyunun üçbin üçyüz otuzüç zira' olduğu geçer...
13- Hadisin Kur'an'ın sarih nassına aykırı olması. Dünyanın ömrünü belirten hadis gibi: 'Dünyanın ömrü yedibin yıldır ve bizler yedinci bindeyiz.'
14- Gün ve gecelerdeki namazlara dair hadisler. Pazar günü ve gecesi kılınan namazlar, pazartesi günü ve gecesi kılınan namazlar ile haftanın diğer günleriyle İlgili namazlara dair hadîslerin tamamı yalandır.
15- Şabanın ortasındaki geceyle ilgili (bu geceki ibadetlerle ilgili) hadisler. Şu hadis gibi: 'Ey Alî! Şabanın ortasındaki gecede bin kulhüvallahu'yu okuyarak her kim yüz rekat namaz kılarsa, bu gece istediği herşeyi Allah yerine getirir'.,.
16- Hadis lafızmın bozukluğu ye çirkinliği: Böyle rivayetleri kulak işitince çirkin bulur, insan tabiatı kabul etmez, akıllı kimseye mânâsı kötü gelir. Şu hadis gibi: 'Dört şey dört şeyden doymaz: Kadın erkekten, toprak yağmurdan, göz bakmaktan, kulak haberden.
17- Habeşlileri've zencileri yeren hadisler. Hepsi yalandır. Şu hadis gibi: 'Zenci doyduğunda zina, acıkınca hırsızlık eder.'
18- Türkleri, burulmuş kişileri ve köleleri yeren hadisler. Şu hadis gibi: 'Allah, burulmuş kişilerde hayır olacağını bilseydi, onların sulbünden Allah'a ibadet edecek bir nesil çıkarırdı.'
19- Batıl olduğunu gösteren karinelerin hadisin etrafında bulunması. HayberliÎerden cizyenin kaldırılışına dair hadis gibi. Daha önce aktarılmıştı. [219] Bu hadis on yönden batıldır.
İbnu'l Kayyım burada bu on yönü açıklar.
20- Güvercinle ilgili hadisler. Hiçbiri sahih değildir. Şu hadisler gibi: 'Güvercine bakmak Rasûlullah'ın^i hoşuna giderdi.' 'Kazanana hediye verilen müsabaka sadece develerle, oklarla ve atlarla veya kanatlılarla yapılır.' Yalancı herif buna 'veya kanatlılarla' ifadesini eklemiştir. Daha önce bahsedilmişti.[220]
21- Tavuk beslemeye dair hadisler. 'Tavuk, ümmetimin fakirlerinin koyunudur' hadisi gibi.
22- Çocukları yeren hadislerin tamamı baştan aşağı yalandır: 'Sizden birinizin yüzaltmış yılından sonra köpek eniği yetiştirmesi çocuk yetiştirmesinden daha hayırlıdır.' .
23- Geleceğe dair tarih veren hadisler de böyledir: Daha önce buna değinilmişti. 'Şu yıl geldiğinde şu meydana gelir' şeklindeki hadis gibi.
24- Aşure günü sürme sürünmek, süslenip yağlanmak, kokulanmakla ilgili hadis de böyledir: Yalancıların uydurmalarından biridir. Başkaları da bunu uyduranlara karşı Aşure gününü üzüntü ve yas günü edinmişlerdir. Her İki grup da bid'atçidir, sünnetten çıkmıştır.
25- Sûrelerin fazileti ve şu sûreyi okuyana şu kadar sevap vardır şeklinde, tüm sûrelerin faziletini tek tek beyan eden hadis de böyledir."İmam İbnu'l Kayyım'ın zikrettikleri burada bitti. Eserinde bu kaidelerin açıklamalarım genişçe yapmıştır. Bu kaidelerden sonra muhtelif mevzu hadislerden bir demet zikretmiştir. Sadece işaret etmekle yetiniyor, buraya almıyorum. Bu şümullü ve faydalı kaideler ile doğru ve parlak emareler Müslüman kimse ile ilim talibine mevzu hadisi tanımayı öğreten en üstün prensiplerdir. Bunlar ona reddedecek veya en azından duraksayacak kadar, yalancıların insanlar arasına attıkları hadislere karşı uyanıklık ve sağlam bir düşünce kazandırır.Bu emareler ve kaidelerin en azından şu faydası vardır: Alimin ve öğrencinin zihninde sahih hadis ile yalan hadis ölçüsünü yerleştirir. Kültür birikimine veya ilmî malumatına bu gibi bilgileri ekleyen kimse geniş bir ilmi ve büyük bir ganimeti elde etmiş demektir. Başanyı üzerine alan Allah'tır.Çalışmamız müteváziidir. Bununla beraber buraya kadar anlatılan sünnet tarihi ve hadis ilimlerine dair kısa bilgilere bakan kimse için şu ortaya çıkmaktadır: Allah(cc) dinini ve Nebîsinindi sünnetini tahrif ve değişiklikten, ona bîrşey karışmasından veya bir hükmünün kalkmasından korumuştur. Bunları korumak için her dönemde ve her beldede, sahâbe-i kiram zamanından İtibaren bugüne kadar ve Allah'ın(cc) dilediği zamana kadar devam edecek uyanık hafızlar, zekî âlimler ihsan etmiştir. Bu âlimler hadisler için metodik esaslar, ilmî kaideler koymuşlar, ilmî birikimleriyle hadisleri kuşatmışlar, gönülden severek ona hizmet etmişler, en iyi ve en kıymetli olanları onun yoluna feda etmişler, tuzak kuranların hilelerinden, iftira edenlerin iftiralarından muhafaza edip korumuşlardır. Çünkü Allah Teâlâ'nıntel korunmuş olan kitabında bu husus daha baştan tasdik edilmiştir: "O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz ve onun koruyucusu da elbete biziz."[221] imdi, buraya kadar aktardıklarım, muhaddis âlimlerin hadisin hizmetinde, onu karıştırıcıların ellerinden koruma çalışmalarından bir demet- Bu bilgi demetinde onların her dönemde yalancılara ve yalanlara karşı sürekli mücadele ettiklerini, batılı, batıl ehlini ve onların kalemlerini her dönemde hezimete uğrattıklarını görmüş olduk. Bu âlimler bunu yapmak zorundaydılar zaten. Çünkü Allah'"! bunu onlara farz kılmıştı. Yani bu işi yapmak onların vazifesiydi. Allah Teâlâ dine ve müslü-manlara yaptıkları bu hizmetlerden dolayı onları en hayırlı bir şekilde mükafatlandırsın. Alemlerin rabbı olan Allah'a(cc) hamd olsun. Allahım! Kısa bakışlar şeklindeki bu çalışmamızı, sırf senin rızan için yapılmış bir amel kıl! Okuyanları bundan istifade ettir! Onlardan gelen salih dualarla beni mükafatlandır, affet ve rızana ulaştır! Yâ Erhamerrâhimîn! Sonumu hayırlı eyle!Amin.Allah Teâlâ'ya muhtaç Abdulfettâh bin Muhammed Ebû Gudde.

İstifade edilen kaynaklar

Bu listede cilt ve sayfalarına işaret ettiğim eserlerle yetindim. Ka-hire'da basılan eserlerin baskı yerlerine temas etmedim. el-Adâbu'ş

Şeriyye, İbn Muflih el-Hanbelî, (el-Matbaatu'l Menâr, 1348). Ahmed bin Hanbe'lin Müsned'ine dipnotlar, Ahmed Şâkir. el-A'lâm, Hayruddîn ez-Ziriklî, (ikinci baskı, 1378). el-Bâisu't Hasis Şerku ihtisâri Ulûmi'l Hadis, Ahmed Şâkir, (Su-beyh baskısı, 1370).el-Bidâye ve'n Nihâye, İbnKesîr, (es-Seâde, 1351).el-Buhelâ, el-Hatîb el-Bağdâdî, (Thk. Bağdâd'ın üç seçkin âlimi), (Matbaatu'l Ânî, Bağdad, 1384).el-Câmi fi's Sünen ve'l Adâb ve'l Meğâzi ve't Târih, Ibn Ebî Zeyd el-Kayravânî, (Muessesetu'r Risale, 1402). el-Câmi' li Ahlâku'r Râvî ve Adâbi's Sami', el-Hatîb el-Bağdâdî, (Mektebetu'l Fellâh, Kuveyt, 1401).Câmiu'l Beyân, İbn Cerîr et-Taberî, (Dâru'l Meârif baskısı, 1374).Câmiul Beyâni'l ilm ve Fadlih, îbn Abdilber, (Dâru't Tıbâati'l Munîriyye, 1346).Câmiu'l Usûl an Ehâdîsi'r Rasûl, İbnu'l Esîr, (Şam, 1325).el-Câmiu's Sağir mm Hadisi'l Beşiri'n Nezir, es-Suyûtî (Feyzu'l Kadîr'e bakınız).Cemheretu Nesebi Kureyş ve Ahbâruhâ, ez-Zubeyr bin Bekkâr, (Mektebetu Dâri'l Urûbe, 1381).Cemu'l Cevâmi' (Usûl-ü fıkha dair), et-Tâc es-Subkî, (el-Matbaatu'l Ezheriyyetu'l Mısriyye, 1331).el-Cerh ve't Ta'dil, îbn Ebi Hatim er-Râzî, (Haydarâbâd, 1371). ed-Duafâ ve'l Metrûkîn, îbn Hibbân, (el-Matbaatu'l Azîziyye,Haydarâbâd, 1390).Ehbâru'l Ezkiya, tbnu'l Cevzî (Thk. Muhammed Mursî el-Hûlî),(1370, matbaa ismi yazılı değil).Ehbâru'l Hamkâ ve'l Muğaffelin, ibnu'l Cevzî, (Matbaatu't Tevfik, Şam, 1345).el-Envâru'l Kâşife, Abdurrahman el-Muallimî, (es-Selefiyye,1378).Erbau Resâil fî Ulûmi'l Hadis, et-Tâc es-Subkî, ez-Zehebî ve es-Sehâvî, 3. Baskı, (Beyrut, 1400).Esne'I Metâlib, Muhammed el-Hût el-Beyrûtî, (el-Mektebetu't Ticâriyye, 1355).el-Fakîh ve'l Mutefekkih, el-Hatîb el-Bağdâdî, (Metâbiu'l Kasîm,Riyâd, 1389).Fethu'l Bakî bi Şerhi Elfiyyeti'l Iraki, Kâdî Zekeriyyâ, (Fas, 1354). Fethu'l Bârî bi Şerhi Sahîhi'l Buhârî, Îbn Hacer, (el-Mektebetu's Selefiyye ve matbaası, 1380).Fethu'l Muğis bi Şerhi Elfiyyeti'l Hadis, es-Sehâvî, (Matbaatu'l A'zamî, A'zam Garh, Hindistan, Tsz).Feyzu'l Kadîr bi Şerhi'l Camii's Sağir, el-Munâvî, (Mustafa Muhammed, 1357).El-Fısel fi'l Milel ve'l Ehvâ' ve'n Nihel, İbn Hazm, (el-Matbaatu'l Edebiyye, 1317-1321) ve (Matbaatu Muhammed Alî Subeyh, 1384). el-Matbaatu'l Edebiyye baskısından Mektebetu Hayyât ofset olarak çoğaltmıştır, (Beyrut, tsz).Hâşiyetu'l Irâkî, Mukaddimetu îbni's Salâh üzerine, (et-Matbaatu'ilmiyye, Haleb, 1350).Hâşiyetu's Sindî, Müslim üzerine. (Hindistan baskısı).el-Hazzu ala Hıfzi'l. ilm ve Zikri Kibâri'l Huffâz, îbnu'l Cevzî, (Dâ-ru'd De've, Iskenderiyye, 1403).el-Hıtta fî Zikri's Sıhâhi's Sitte, Sıddîk Hasan Hân, (el-Mektebetu'l İlmiyye, Lahor, 1397).el-îbhâc fî Şerhi'l Minhâc, et-Takî es-Subkî ve oğlu et-Tâc es-Subkî, (Matbatu't Tevfik el-Edebiyye, Tsz.)el-Îcâbe li me'stedrekethu Aişe ale's Sahabe, el-Bedr ez-Zerkeşî, (el-Mektebu'l Islâmî, Beyrut-1390): el-İhkâm fi Usûli'l Ahkâm, îbn Hazm, (es-Seâde, 1345).el-Iktirâh fî Beyâni'l Istılah, îbn Dakîk el-îd, (Matbaatu'l İrşâd, Bağdâd, 1402).I'lâmu'l Muvakkıîn an Rabbi'l Alemin, ibnu'l Kayyım, (es-Seâde, 1374). el-I'lan bi't Tevbîh li men Zemme Ehle't Tevrîh, es-Sehâvî, (Matbaatu't Terakkî, Şam, 1349) ve (Matbaatu'l Anî, Bağdad, 1382).el-îlelu's Sağîr, et-Tirmizî, zikri geçecek olan es-Sünen'inin arkasında.el-îlm ve'l İmân fî Binâi'l Umem ve'l Müctemeât, Adulğanî er-Râcihî, (el-Hey'etu'l Âmme li Şuûni'l Matâbi'l Emîriyye, 1394).el-İnsâf fî Beyâni Esbâbi'l ihtilâf, Veliyyullah ed-Dehlevî, (Dâru'n Nefâis, Beyrut, 1397).el~İsnâd mine'd Dîn, Abdulfettâh Ebû Gudde, (Riyad Şeriat Fakültesi'nin çıkardığı Edvâu's Şerîa dergisinin bir bölümü, 1396).el-İstîâb (el-Isâbe ile beraber), İbn Abdilber, (Matbaatu's Seâde, 1328).el-İ'tisâm, eş-Şâtıbî, Matbaatu's Seâde, Tsz. Fakat bu matbaa eseri birkaç kez basmıştır.Kaide fi'l Cerh ve't Ta'dil, et-Tâc es-Subkî, (Üçüncü baskı, Beyrut, 1400).Kaide fi'l Muerrihîn, et-Tâc es-Subkî, (Üçüncü baskı, Beyrut, 1400).el'Kâmûsu'l Muhît, el-Mecd el-Fîrûzâbâdî, (el-Huseyniyyetu'l Mısriyye, 1344). /Kavâid fî Ulûmi'l Hadis, et-Tehânevî, Dâru'l Kalem, (Beyrut,1392).el-Kifaye fi İlmi'r Rivâye, el-Hatîb el-Bağdâdî, Dâiretu'l Meârifi'l Usmâniyye, (Hindistan, 1357).
el-Leâliu'l Mesnûa, es-Suyûtî, (el-Huseyniyye, 1352).Lisânu'l Mîzân, İbn Hacer, Dâiretu'l Meârifi'n Nizâmiyye, (Haydarâbâd, Hindistan, 1329).el-Lukat fi Hikâyâti's Sâlihîn, Ibnu'l Cevzî, yazma.el-Mahsûl min ilmi Usûli'l Fıkh, el-Fahr er-Râzî, İmam Muhammed Suûd Üniversitesi baskısı, (Riyad, 1399 Makâlâtu'l Kevserî, (Matbaatu'l Envâr, 1373).Ma'rifetu Envai İlmi'I Hadis, îbnu's Salâh, el-Matbaatu'l İlmiyye, (Haleb, 1350).Ma'rifetu Ulûmi'l Hadis, el-Hâkim en-Neysâbûrî, (Dâru'l Kütubi'l Mısrîyye, 1356.)el-Masnû' fi Ma'rifeti'I Hadisi'l Mevzu', Aliyyu'l Kârî, (İkinci baskı, Müessesetu'r Risale, Beyrut, 1398). Meâlimu'sSünen, el-Hattâbî, (Matbaatu Ensâri's Sünneti'l Muhammediyye, 1367).Mecmeu'z Zevâid, Hafız el-Heysemî, (Mektebetu'I Kudsî, 1352) el-Mekâsidu'l Hasene, es-Sehâvî, (Dâru'l Edebi'l Arabî, 1375).el-Menâru'l Munîf fi's Sahihi ve'd Daîf, ibnu'l Kayyım, (Dâru'l Kalem, Beyrut, 1390).Menhecu'n Nakd fi Ulûmi'l Hadis, Nureddîn Itr, (Dâru'l Fikr, Şam, 1392).el-Mevâhibu'l Ledunniyye Şerhu'ş Şemâili'l Muhammediyye, el-Bâcûrî, (Matbaatu'l İstikâme, 1353).Mevsûatu. Fıkhi ibrahim en-Nehaî, Muhammed Revvâs Kal'acî,. (Merkezu'l Bahsi'l îlmî baskısı, Mekke, 1399).el-Mevzûât, tbnu'lCevzi, (Matbaatu'l Mecd, 1386).el-Mevzûâtu'l Kübrâ, Aliyyu'l Kârî, (Şirketu's Sahâfeti'l Usmâniyye, istanbul, 1308'den sonra).Miftâhu'l Cenne fil İhticâc bi's 'Sünne, es-Suyûtî, (el-Câmiatu'l Islâmiyye baskısı, Medîne-i Münevvere, 1399, çalışmamızda atıfta bulunulan budur). Keza (Dâru'l Hedyi'n Nebevî baskısı, Kuveyt, 1400).Minhâcu's Sünneti" n Nebeviyye, Ibn Teymiyye, (Bulak, 1321).Mirkâtu'l Mefâtth Şerhu Mişkâti'l Mesâbîh, (Aliyyu'l Kârî, el-Meymûniyye, 1309).Mîzânu'l itidal fi Nakdi'r Rical, ez-Zehebî, (Isâ el-Bâbî el-Halebî, Tsz Mu'cemul Udebâ, Yâkût el-Udmevî, (Dâru'l Me'mûn, 1355).el-Muhaddisu'l Fasıl beyne'r Râvî ve'l Vâî, er-Râmehurmuzî, (Dâru'l Fikr, Beyrut, 1391).Muhtasaru Sünen-i Ebî Dâvûd, el-Münzirî, (Matbaatu Ensâri's Sünneti'l Muhammediyye, 1367).Mukaddimetu Tuhfeti'I Ahvezî, (eÎ-Mubârekfûrî, Dehlî, 1346). el-Musannef, Abdurrezzâk, (el-Meclisu'l ilmî yayını, Beyrut, 1390).el-Mustasfâ min İlmi Usûli'l Fıkh, el-Gazâlî, (Bulak, 1322).el-Mutekeüimûn fi'r Rical, es-Sehâvî, (daha önce zikri geçen Er-bau Resâil içinde).el-Muvatta', imam Mâlik bin Enes, ez-Zurkânî şerhiyle beraber, (Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1381).el-Müsned, imam Ahmed, (el-Meymûniyye, 1313) ve (Dâru'l Meârif baskısı, Şeyh Ahmed Şâkir'in tahkikiyle, 1368).el-Müsnedul Kebîru'l Muallel, Ya'kûb bin Şeybe. (Eserin bir parçası. el-Matbaatu'l Amerikiyye, Beyrut, 1359).el-Müstedrek ale's Sahîhayn, el-Hâkim, (Haydarâbâd, Dekkan, Hindistan, 1334).Nesebu Kureyş, Mgs'ab bin Abdilîah ez-Zubeyrî, (Dâru'l Meârif, 1373).en-Nihâye fi Garîbi'l Hadis ve'l Eser, tbnu'l Esîr, (Isâ el-Bâbî el-Halebî, 1383).en-Nuketu'l Vefiyye bi mâ fi $erhi'l Elfiyye, Hafız el-Bikâî, (yazma).er-Ravdu'l Bâsim fi'z Zebbi an Sünneti EWl Kasınç Muhammed bin ibrahim el-Vezîiy (el-Munîriyye, Tsz).er-Reddu ale'l Ehnâî, tbn Teymiyye, (el-Matbaatu's. Selefiyye, 1376).er-Ref ve't Tekmil fVl Cerh ve't Ta'dil, Abdulhay el-Leknevî, İkinci baskı, (Dâru Lübnan, Beyrut, 1389).er-Risâle, İmam Şafiî, (Matbaatu Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1358).Risâletu Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke, Thk. el-Kevserî, (el-Envâr, 1369).er-Risâletu'l Mustatrefe, Muhammed bin Ca'fer el-Kettânî, (Şam, 1383).er-Risâletu' t Tedmuriyye, Ibn Teymiyye, Thk. Ahmed Şâkir, (Dâ-ru'IMeârif, 1373).Safahat min Sabri'l Ulemâ alâ Şedâidi'l Hm ve't Tahsil, Abdulfet-tâh Ebû Gudde, (Beyrut, İkinci baskı, 1394).es-Sahîh, el-Buhârî, Fethu'l Bârî şerhiyle beraber, (el-Mektebetu's Selefiyye ve Matbaası, 1380).es-Sahîh, Müslim, imam en-Nevevî'nin şerhiyle beraber, (el-Mat-baatu'l Misriyye, 1347).eS'Sârimu'l Meslûl alâ Şâtimi'r RarM, Ibn Teymiyye, Muhyiddîn Abdulhamîd'in ta'likıyle, (Matbaatu's Seâde, 1379)t Sifru's Seâde, el-Mecd el Fîrûzâbâdî, (Metâbiu Dâri's Sekâfe, Katar, 1402).
es-Sikât, Ebû'I Hasan el-îclî, (yasma).
es-Sünen, ed-Dârekutnî, (Dâru'l Mehâsin li't Tıbâe, 1386).
es-Sünen, ed-Dârimî, (Şirketu't Ttbâeti'l Fenniyye el-Müttehide, 1386).es-Sünen, Ebû Dâvûd, İkinci baskı, (Matbaatu's Seâde, 1369).es-Sünen, İbn Mâce, Hazırlayan: Muhammed Fuâd Abdulbâkî, (İsa el-Bâbî el-Halebî, 1372).es-Sünen, en-Nesâî, es-Suyûtî ve es-Sindfnin şerhiyle beraber, (el-Matbaatu'l Mısriyye, 1348).es-Sünen, Tırmizî, (îsâ el-Bâbî el-Halebî, 1384)-es-Sünnetu ve Mekânetu/iâ fit Tesrîi'l Islâmî, Mustafa es-Sibâî, (el-Mektebu'l Islâmî, Beyrut, 1396),Serhul Akîdeti't Tahâviyye, el-Ezruî, Thk. Ahmed Şâkir, (Dâru'l Meârif, 1373).Şerhu'l Beykûniyye, ez-Zurkânî, (Dâru'l Kütubi'l Arabiyyeti'l Kübrâ, 1333).Serhu'i Elfiyye, Hafız Irâkî, (Fas baskısı, 1354).Şerhul Mevâhibi'l Ledunniyye, ez-Zurkânî, (Bulak, 1291).Şerhu Nehd'l Belâğa, İbn Ebi'l Hadîd, (Dâru İhyâi'I Kütubi'l Ara-biyye li Isa el-Halebî, 1381).Şerhu Nuhbeti'l Fiker, Hafız Ibn Hacer, Abdullahel-Adevî'nin haşiyesiyîe beraber, (Mustafâ el-Bâbî el-Halebî. 1381).Şerhu Sahîhi Müslim, en-Nevevî, (el-Matbaatu'l Misriyye, 1347).Tabakâtu's Şâfnyyeti'l Kübrâ, et-Tâc es-Subkî, (İsâ el-Bâbî el-Ha-iebî, 1382).Ta'dlu'l Menfaa bi RicâU'l Eimetıl Erbaa, İbn Hacer, (Haydarâ-bâd, Dekkân, 1324).Tâcu'l Arûs min Cevâhiri'l Kâmâs, ez-Zebîdî, (el-Matbaatu'l Hayriyye, 1306).et-Taftîl ve Hikâyâtu't Tufeyliyyîn, el-Hatîb el-Bağdâdî, (Matba-atu't Tevfîk, Şam, 1346).Târihi Bağdâd, el-Hatîb el-Bağdâdî, (es-Seâde, 1349).Târîhu Ebî Zur'a ed-Dimeşkî, Mecmeu'l Luğati'l Arabiyye, (Şam, 1400).Târîhul Hukfâ, es-Suyûtî, (el-Munîriyye, 1351).et'Târîhu'l Kebîr, İmam Buhârî, (Haydarâbâd, Dekkan, Hindistan, 1375).et-Târîhve'l îlel, Yahya bin Maîn, Merkezu'l Bahsi'l tim, (Câmi-atu'l Melik Abdilazîz, Mekketu'l Mukerreme, 1399).Tedribu'r Râvî, es-Suyûtî, (el-Mektebetu'l İlmiyye baskısı, 1379). u't Tzhtfb, İbn Hacer, (Haydarâbâd, Dekkan, 1325).et-Teîhîsu'l Habîr, Ibn Hacer, (Şirketu't Tıbâati'l Fenniyyeti'l Müttehide, 1384).Temyîzu'l Merfu ani'l Mevzu' (el-Mevzûâtu'l Kübrâ'ya bakınız).
et-Tenbîh ale'l Esbâbi'lletî Evcebeti'l ihtilâf beyne'l Müslimîn, Ibnu's Seyyid et-Batalyûsî, (Dâru'I î'tisâm, 1398).
Tenzîhu'ş Şerîati'l Merfûa ani'l Ahbâri'l Şenîati'l Mevzua, Ibn Arrâk, (Matbaatu Atıf, 1378).Tevdhu'n Nazar ilâ Usûli'l Eser, Tâhir el-Cezâirî, (el-Matbaatu'l Cemâliyye, 1328).Tezhibu't Tehzîb, imam ez-Zehebî, (yazma).Tezkiretu'l Huffâz, İmam ez-Zehebî, 2. baskı, (Haydarâbâd, Dek-kan, 1375).Ukûdu'l Cuman fî Menâkıbi Ebî Hanîfete'n Nu'mân, es-Sâlihî, (Lecnetu İhyâi'l Meârifi'n Nu'mâniyye, Haydarâbâd, Hindistan, 1394).Zemmu'I Hevâ, tbnu'l Cevzî, (Dâru'I Kütubi'l Hadise, 1381).Zikri men Yii'temedu Kavluhû fi'l Cerh ve't Ta'dil, ez-Zehebî. (Dahaönce zikri geçen Erbau Resâil içinde).

---

[1] Hicr, 15/9.
[2] Abdulfettah Ebu Gudde, Mevzu Hadisler, İnsan Yayınları: 7-11.
[3] Nisa, 4/59.
[4] Maide, 5/92.
[5] Nisa, 4/80.
[6] Haşr, 59/7.
[7] Nisa, 4/65.
[8] el-Müstedrek, Kitabu'l-İlm,1/93.Ebu Uveys, Sevr bin Zeyd ed-Dili, İkrime, İbn Abbas tarikiyle.el-Hakim şöyle der: "el-Buhari İkrime'nin hadisleriyle delil getirmiştir. Müslim de Ebu Uveys ile delil getimiştir. Diğer ravileri de muttefekun aleyhtir."ez-zehebi de et-Telhis'inde bu hususta el-Hakim'e muvafakat etmiş ve şöyle demiştir: "Bu hadisin el-Buhari'de aslı vardır." Benim bunun ardından zikredeceğim hadisi de el-Hakim bu hadise şahid (destekleyici) olarak rivayet etmiştir.
[9] Doktor es-Sibâî'nin es-Sünne ve Mekânetuhâ fi't Teşrii'l İslâmi adlı eserinden, s. 87.
[10] el-Hattabi,Mealimu's Sünen VII/8'de bu hadisi şerh ederken şöyle der:"Rasulullah(sav) kişinin bu özelliğini söyleyerek refah, bolluk ve zenginlik içinde yaşayıp da mütekebbir, kendini begenmiş ve dinle ilgisi az olan,ilim talep etmeyip evlerinde tıkılıp kalan,ilmin bulunduğu yerlere ehlinden istifade etmeye gitmeyen kimseleri kasdetdmiştir.",
[11] Ebu Davud,Sünnet,babu'n fi Luzümi's Süne,Lv/279;Et'ime, babu'n nehy an ekli's sibağ,III/486:Gelen rivayette geçen 'pençeli her kuşun eti de helal olmaz'cümlesini Ebu Davud'dan ilave ettim;et-Tirmizi,İlm,babu ma nuhiye anhu en yukale inde hadisi'n Nebi(sav),Lv/145; İbn Mace, Mukaddime,babu ta'zima(…)hadisi Rasulullah(sav)ve't taglizi ala men arezehu,1/6; ed – Darimi,Mukaddime,babu'n es-sünnetu kadiyetun ale'l Kitab,1/117.Et-Tirmizi 'bu hadis bu tarikle garibtir'der.et-Tirmizi'nin bazı nüshalarında böyle geçer.Bazılarında da 'bu hasen garib bir hadistir'şeklindedir.el-Münziri,Muhtasaru Süneni Ebi Davud, V11/9'da bu lafızla naklede. Ebu Davud'dan gelen uzun hadisi zikrettikten sonra da şöyle der: "Bunu et-Tirmizi,İbn Mace tahric et- mişti. et-Tirmizî 'bu tarikle hadis hasen garibtir' demiştir. Ebü Davud'un rivayeti et-Tirmizî ile İbn Mâce'ninkinden daha kapsamlıdır."
[12] Hafiz îmam ei-Hattâbî, Mealim»'* Sünen VII/8'de Rasûlullah'ın^I "Kamı tok kişinin koltuğuna oturup şöyle demesi yakındır: Size sadece Kur'an yeter..." ha-disiyle ilgili olarak şöyle der: "Rasûluliah^I bu hadisiyle, Haricîlerin (büyük günah imleyen dinden çıkmıştır diyenlerin) ve Râfizîlerin (Rasûlullah'tan^ı sonra en üstün kişi Hz. Ali'dir diyenlerin) kabul ettikleri gibi, Kur'an'da bahsedilmeyen ancak sünnet olarak ortaya koyduklarına muhalefetten sakmdırmaktadır. Çünkü Haricîlerle Râfırfler Kır'an'ın zahirine takılıp kalmışlar, Kitab'm açıklaması olan sünnetleri terketmisler, neticede de bîkarar olup şaşkınlık içinde sapıtmışlardır."
[13] Yani kendisine misafirliğin karşılığı ve bedeli olanı ikram etmedikleri yiyecek kadar nevaleyi, onlara bir ceza mahiyetinde alabilir. Bu başka yiyecek bulamayan ve açtıktan ölmek üzere olan kimse için söz konusudur.
Hadis-i şerifte, hadisin Kur'an'a arz edilmesine hacet olmadığına delil vardır. Ne zaman RasûSullah'tant^ sahîh olarak sabit olursa, o hadisin kendisi delildir. Bazılarının rivayet ettiği şu hadise gelince: "Size benden bir hadis geldiğinde onu Allah'ın Kitab'ına arz edin. Eğer Kur'an'a muvafiksa alın. Muhalif ise bırakın." Bu batıl, asit olmayan bir hadistir. Yahya bin Maîn, "Bu, zındıkların (müsÎümanlarm arasına girip inançlarını sarsan, Allah'a ve ahirete inanmayanların ya da Müslüman gibi gözküp küfrünü gizleyenlerin) uydurduğu bir hadistir" demiştir.
[14] Ebû Dâvûd, IV/280; et-Tİrmizî, IV/144; İbn Mâce, I/VII. et-Tirmizî bu hasen hadistir' demiştir.
"Sizden birinizi... derken bulmayayım" ifadesi "Seni burada görmeyeyim" sözü gibidir. RasûluIIah(sav] onları bu halde görmek istememiştir. Maksadı ise, müslümanları çok şiddetli bir şekilde sakındırarak böyle bir durumda bulunmalarından nehyetmektir
ei-Mikdâm'ın(ra) hadisi Rasûlullah'ın(sav) sünnetinin bazı hükümleri koymada, özellikle de genel edeb konuları ile helal ve haram konularında delil ve müstakil olduğunu ispat etmede açık bir hüccettir. Çünkü aleyhisselam şöyle buyurmaktadır:
"Bana Kur'an ve onunla beraber bir misli verildi." Kitab'la murâd Kur'an-ı Kerîm, misli'yle murâd da sünnettir. Sünnetin Kur'an'ın misli gibi olması Kur'an'la amel edilmesinin farz olması gibi sünnetle de amel edilmesinin farz olması yönüyledir.
Yine Rasûlullah(sav) şöyle buyurmuşlardır:
"Rasûlullah'ın haram kıldıkları Allah'ın haram kıldıkları gibidir." Yukandaki hadis-i şerif, sadece sünnetin beyan ettiği bazı hususları ihtiva etmektedir:
[15] Bu Ebû Cafer, Ebû Cafer el-Medâinî'dir: Abdullah bin el-Misver ei-Hâşimî el-Medâinî. Hadis uyduran bir yalancıdır. el-Câmiatu'l İslâmiyye

baskısında Miftâhu'l Ceıne"ye dipnotlar ekleyenin, s. 40'da söylediği gibi büyük tâbiî Ebû Cafer el- Bakır değildir. Hafiz: ez:Zehebî Mîzânu'l İtidal, II/504'de onıın terceme-i halinde şöyle der: "Sika değildir. Ahmed ve başkaları hadisleri mevzudur demiştir, en-Nesâî ve ed-Dârekutnî de hadisleri terk edilmiştir, demişlerdir."
Hafız İbnu Hacerde Lisânu'i Mizan, 111/361 'de bu zatım terceme-i halinde şöyle demiştir: "Ali bin el-Medinî şöyle demişrir: 'Cerir bin Abdilhamit ed-Dabbî el-Kûfı'nin (Rakabe bin Maskale el-Abdî el-Kûfî'den gelen nakille!, şöyle dediğini duydum: Abdullah bin Cafer el-Medâinî halkın sözlerin: hadis diye uyduruyordu. Halbuki onlar Rasûlullah'ın(sav) hadisleri değillerdi.' Ubû Hatim de 'Sika ravilerin hadisleri arasında onun hadislerinin aslı bulunmaz der. Rakabe de şöyle der: 'Abdullah bin el-Misver Rasûlullah'ın(sav) hadislerine benzeterek hadis uydururdu.' Muğire de 'hadis icad ediyordu' der. Ebû İshâk el-Cüzecânî de 'hadisleri mevzudur' derken, İbnu'l Medînî de şöyle der: 'Rasûlullah'(sav) adına hadis uyduruyordu. Sadece edeb ve zühdle ilgili hadisler uyduruyordu. Bu yaptığı kendisine sorulunca da 'yaptığım işte sevap var' diyordu.' el-Buhârî de el-Evsat'ta şöyle der: 'Hadis uydurur.' en-Nesâî de et-Temyîz'mde 'yalancıdır' derken, İshâk bin Râhûye de 'ilim ehli yanında hadis uyduran biri olarak tanınıyordu.' demiş, Ebû Nuaym da 'hadis uyduran beş para etmez biridir' demiştir."
el-Hatîb el-Bagdadî de Târihu Bağdâd, X/1724'de bu zatın terceme-i halinde şöyle der: "Rakabe dedi ki: Abdullah bin el-Misver el-Medâinî Rasûlullah(sav) adına hadisler ve hak olan sözleri de hadis diye uydururdu. Bunlar Rasûlullah'ın(sav) hadislerine karıştılar ve insanlar bunları hadis diye aldılar." 'İnsanlar bunları aldı derken bazı bu adamın durumunu ve hadislerinin halini bilmeyen bazı gafil insanları kastediyor.
[16] es-Suyûtî Miftâhu'} Cenne fi'i İhıicâc bi's Sünne, s. ÎÛ, 21. (Bu eser mütercim tarafından Sünnetin İsiâmdaki Yeri adıyla tereenıe edilmiştir. İstanbul-1992).
[17] s. 259.
[18] Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadlih, 11/191. Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadlih kitabının matbu nüshasının II/191'inci sayfasında bu rivayetin birinci satın basılmamıştır. Ben bunu el-Hatîb'in, el-Fakih ve'l Mütefakkih adlı eserinden tamamladım.(...) 1/76. el-Hatîb'in bu kitabı ile başka kitablarda 'açıklamamıştır' (ebheme) ibaresi tahrif edilerek 'hükmünü koymuştur' (ahkeme) şeklindedir. Bu hadiseyi Ab durrezzâk uzunca rivayet etmiştir: el-Musannef, XI/255. Abdurrezzâk'm rivayetinin sonunda şu ifade vardır: "Bu itirazı yapan kimse bid'at ehli biri değildi. Her nasılsa bu laf ağzından çıkıvermişti." Yeri gelmişken Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadlih'in matbu nüshasında düşen ve tahrif edilen yerlerin; çok olduğunu hatırlatalım.
[19] el-Hatîb el-Bağdadi, el-Kifaye fi ilmi'r Rivaye,s.15
[20] Hac, 22/29.
[21] Ebû Dâvûd, Zekat, b. no: 63; et-Tirmizî, Nikah, b. no: 29
[22] Haşr,59/7.
[23] el-Müstedrek, I/109. Kitâbu'l İlm.
[24] el-Hatîb el-Bağdâdî bu haberi el-Fakih ve'l Mütefakkih, I/77'de anlatır. Onun eserinde bu haber, el-Hasanu'l Basrî'nin İmrân bin Husayn'dan(ra) bizâtihî işittiği şeklindedir. İbare şöyledir: "Bizler İmrân bin Husayn'in yanında oturuyorken, birisi..."
[25] Bu haberi rivayet edenler: en-Nesaî, III/117. Kitâbu Taksîri's Salâti fi's Sefer'in başında; îbn Mâce, I/339, bâbu taksîri's salat fı's sefer; el-Hâkim, el-Müsted-rek, 1/258, Kitabu's Salât.
[26] es-Suyûtî, Miftâhu'l Cenne fi'l îhticâc bi's Sünne'den alınan alıntı burada bitti. s. 9,34,35,43.
[27] İbn Abdilber'in sözü burada bitti: Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadli, 11/191.
[28] Hicr, 15/9.
[29] Ebû Dâvûd, îlm, bâbu fadli neşri'l İIm, III/348; et-Tirmizî, Ebvabu'l îlm, bâbu'l hassi ala teblîği's semâ', IV/141; İbn Mâce, Mukaddime, bâbu men bellağa İlmen, 1/84. Hadis Zeyd bin Sâbit'ten(ra) rivayet edilmiştir. el-Münâvî'nin Feyzu'I Kadir, VI/285'de belirttiği gibi et-Tirmizî ve İbn Hacer'in beyanlarıyla hadis sahihtir. et-Tirmî şunu da söylemiştir: "Aynı konuda Abdullah bin Mes'üd, Muaz bin Cebel, Cubeyr bin Mut'im, Ebû'd Derdâ ve Enes'ten gelen rivayetler de vardır."
[30][30] et-Tirmizî Abdullah bin Mes'ûd'dan(ra) rivayet etmiş (IV/I42), hasen sahih hadistir' demiştir. Hafız İbn Hacer de Tahricu Muhtasari İbni'I Hâcib'te söyle demiştir 'îbn Mes'ûd'dan, Zeyd bin Sâbit'ten ve Cubeyr bin Mut'im'den gelen rivayetlerdir. Sünenlerde veya bir kısmında rivayet edilmiş olup, meşhur bir hadistir, îbn Hibbân ve ei-Hâkim de sahihtir demişlerdir.' Ebû'l Kasım bin Mende de et- Tezkire'sinde Hz. Mustafa'dan'(sav) bu hadisi yirmidört sahabının rivayet ettiğini belirtmiştir. Bunları el-Münâvî, Feyzu'l Kadîr'de söylemiştir. VÎ/284.
[31] AL imran,3/110
[32] Ahmed bin Hanbel, el-Müsned, 1/379. el-Heysemî, Mecmeu'z Zevâid, I/178'de bu hadisten sonra şöyle der: "Ahmed, el-Bezâr ve el-Mecemu'l Kebirinde et-Taberânî rivayet etmîştir. Ricali sikadır." Hocamız, Allâme Ahmed Şâkir(rh) Müsned'e olan dipnotunda, V/221 'de 'isnadı sahihtir' der. İbn Abdilber de el-İstîab'ın mukaddimesinde bunu rivayet eder. 1/6.
[33] Bunu İbn Abdilber, Câmiu Beyâni'l İlm ve Fadlih, II/97'de rivayet etmiştir. İmam, fakih İbnu Ebî Zeyd el-Kayravânî'de el-Câmi' kitabında nakletmiştir. s. 119. Keza İbnu'l Esîr Câmiu'I Usülİ'de. babu'l istimsâk bi'l Kitâb ve's sünne'de isnadını vermeden nakletmiş ve 'bu İbn Rezin'in kitabında bulup, asıl eserlerde bulamadığım bir hadistir demiştir. 1/292.
Bu hadisi Şeyhu'l İslâm İbn Teymiyye, er-Risâletu't Tedmuriyye sonunda, el-Ezrei de Şerhu'I Akîdeti't Tahâviyye, s. 370'de nakletmiştir. Hepsinin rivayetini yukarıda zikredilen rivayette topladım.
İbnu'l Kayyım I'lâmu'l Muvakkıîn, IV/139'da hadisi zikretmiş ve "Ahmed ve başkaları İbn Mes'üd'dan rivayet etmişlerdir" demiştir. Fakat bunu Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde bulamadım. Muhtemelen yine Ahmed bin Hanbel'in olan Fedâilu's Sahâbe'de geçmektedir.
İbn Mes'ûd'un bu sözünün başı şöyledir: "Siden kim hak yolunu tutmak isterse vefat etmişlerin yolunu tutsun. Çünkü hayatta olanın fitneye düşmeyeceğinden emin olunmaz. Onlar ise Muhammed'in(sav) ashabıdır..." Bu rivayetin baş tarafı ibn Abdilber ile İbnu'l Kayyım'da şöyledir: "Kim herhangi bir kimseyi Örnek almak isterse ashabı örnek alsın. Çünkü onlar ümmetin kalpleri en hayırlıları idiler..."
[34] Tevbe, 9/100.
[35] îbn Hacer Ta'cilu'l Menfaa, s. 235'de, Abdullah bin Mus'ab bin e:-Zübeyr'in terceme-i halinde zikretmiştir. ez-Zübeyr bin Bekkâr'm, Cemheretu'n Neseb'inin basılan kısmında bu haberi göremedim.
[36] Ebûbekr bir üst paragrafta geçen Bekkâr'ın künyesidir.
[37] el-Hatîb, Târih-u Bagdâd, X/174. Abdullah bin Mus'ab ez-Zübeyri'nin terceme-i halinde.
[38] el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, bâbu mâ câe fî ta'dîlillâhi ve rasûlihi li's sahabe, s. 49 ve îbn Hacer, el~îsâbe fi Temyizi's Sahabe, I/IO.
[39] Al-i İmran, 3/110.
[40] Bakara, 2/143.
[41] Feth, 48/18
[42] Tevbe, 9/100.
[43] el-Buhârî, İmrân bin Husayn'dan(ra) buna benzer bir lafızla rivayet etmiştir. Şehâdat, bâbun la yeşhedu alâ çevrin izâ uşhide, V/258, XI/244, 580" Hadis şu lafızladır: "Sizin en hayırlınız benim dönemimde yaşayanlarınızdır. Sonraki, onların peşinden gelenlerdir. Sonraki de onların peşinden gelenlerdir." VII/3'de ise "ümmetimin en hayırlısı benim dönemimde yaşayanlardır. Sonraki..." ifadesiyledir.
(...) Hadis Müslim'de Fedâilu's Sahâbe'de, bâbu fadli's sahabe summellezîne yelunehum'dadır. XVl/87. Lafız ise "Sizin en hayırlınız benim dönemimde yaşayanlarınızdır. Sonraki. ve "Bu ümmetin en hayırlıları benim dönemimde yasayanlardır..." şeklindedir.
Nebî(sav)'ın dönemiyle kastedilen sahâbe-i kirâmdır. "Sonraki, onların peşinden gelenler" ile kastedilen tâbiûn, "sonraki de. onların peşinden gelenler" ile kastedilen de etbaut tâbiindir. Ibnu'l esir,en -Nihâye, IV/51'de şöyle der: "Karn (dönem)'in mânâsı bir zaman diliminde yaşayanların tamamı demektir. Bu ise vasati olarak her zaman dilimindeki ortalama ömürleri miktarıdır. Karn kelimesi iktiran(yakın olmak.) kelimesinden alınmıştır. Bununla kastedilen de, sanki bu zaman diliminde yaşayan insanların ömürleriyle hallerinin birbirine yakın oldukları süredir.
Karn'ın kırk yıl, seksen yıl, yüz yıl olduğu söylendiği gibi mutlak zaman için kullanıldığı da söylenmiştir. Kanı kelimesi karene, yekrinu'nun masdarıdır."
[44] el-Buhârî, Îmrân bin Husayn'dan(ra) buna benzer bir lafızla rivayet etmiştir. Şehâdat, bâbun la yeşhedu alâ çevrin izâ uşhide, V/258, XI/244, 580" Hadis şu lafızladır: "Sizin en hayırlınız benim dönemimde yaşayanlarınızdır. Sonraki, onların peşinden gelenlerdir. Sonraki de onların peşinden gelenlerdir." VII/3'de ise "ümmetimin en hayırlısı benim dönemimde yaşayanlardır. Sonraki..." ifadesiyledir.
(...) Hadis Müslim'de Fedâilu's Sahâbe'de, bâbu fadli's sahabe summellezîne yelunehum'dadır. XVl/87. Lafız ise "Sizin en hayırlınız benim dönemimde yaşayanlarınızdır. Sonraki. ve "Bu ümmetin en hayırlıları benim dönemimde yasayanlardır..." şeklindedir.
Nebî(sav)'ın dönemiyle kastedilen sahâbe-i kirâmdır. "Sonraki, onların peşinden gelenler" ile kastedilen tâbiûn, "sonraki de. onların peşinden gelenler" ile kastedilen de etbaut tâbiindir. Ibnu'l esir,en -Nihâye, IV/51'de şöyle der: "Karn (dönem)'in mânâsı bir zaman diliminde yaşayanların tamamı demektir. Bu ise vasati olarak her zaman dilimindeki ortalama ömürleri miktarıdır. Karn kelimesi iktiran(yakın olmak.) kelimesinden alınmıştır. Bununla kastedilen de, sanki bu zaman diliminde yaşayan insanların ömürleriyle hallerinin birbirine yakın oldukları süredir.
Karn'ın kırk yıl, seksen yıl, yüz yıl olduğu söylendiği gibi mutlak zaman için kullanıldığı da söylenmiştir. Kanı kelimesi karene, yekrinu'nun masdarıdır."
[44] el-Buhârî, Fedâilu's Sahabe, bâbu kavli'n. nebi: Lev kuntu müttehizen halîlen, VII/21: Ebû Saîd el-Hudrî'den(ra) Müslim, Fedailu's Sahabe, bâbu tahrimi sebbi's sahabe. XVl/93: Ebû Hureyre'den(ra) Müd: Önceleri maruf olan bir ölçü birimidir. Bugday, hurma vb. Ürünler onunla. ölçülürdü. Bir müd bugünkü hesapla yarım kilodan az yapmaktadır.
İbnu'l Esîr en-Nihâye'-de şöyle der "Rasulullah(sav) infakı müd ile belirtti. Çünkü bu, adeten en az tasadduk ettikleri miktardı." îmam eş-Şâtıbı de(rh) büyûk eseri el-I'tisâm, I/258'de şöyle der: "Malda"yani hiçbir kimsenin mal tasadduku: sevabında, yer dolusu altın infak etse bile onların yarım müd hurma tasadduku sevabında yer dolusu altın infak etse bile onların yarım müd hurma tasadduku sevabına ulaşamamaktadır basit bir kıyasla anlaşılacağı üzere, diğer îmânı meselelerde de onların mertebelerine ulaşamazlar."
[45] .el-Heysemî'nin Mecmeu'z Zevaid'ı, X/17'de geçtiği gibi et-Taberânî el-ıMucemu'l Kebir'de rivayet etmiştir. Hadis Uveymir bin Sâide(ra)'dan gelmiştir. el-Heysemî şöyle der: "Senedinde tanımadığım kimse var." el-Hatîb de bu hadisi Târih-u Bağdât; ll/99'da Enes'ten(ra) zayıf bir isnadla rivayet eder.
[46] el-Mustasfa,I/164. İmam el-Gazâlî'nin el-Faslu'r Rabi' fi Adâİeti's Sahâbe'deki (sahabenin faziletine dair dördüncü bölümdeki) rivayetlerin çoğu el-Hatîb el-Bağdâdî'nın, el-Kifâye, 46-9. sayfaları arasında bulunan bâbu mâ cae ta'dîlillahi ve rasûlihi li's sahâbe'den alınmıştır. Arzu ederseniz oraya bakınız. Bu hususta yeterli, tam anlamıyla kifayet eder ve nefîstir.
[47] Bâbu tesmiyeti's sahâbeti'I fukahâ, V/89. İbn Hazm ki sadece nassların Zahirini alan kimsedir. Şu gelen sözü söylüyor. Dikkat ediniz.
[48] Âlimler, lügat mânâsına dayanmalarına ilaveten Rasûlullah(sav) ile bir an oturmanın, bir an görmenin, bir kelime veya daha fazlasını aleyhisselamdan işitmenin kişiye sahâbî ismini kazandırdığına hükmetmişlerdir. Çünkü Nebî(as)'ın makamı çok yüksek ve şereflidir. Zira nübüvvet nurunu taşıyan insanı görmek, müminin kalbi Üzerinde şimşek gibi çakıp parlar. Onu gören bu etkiden dolayı hayatı boyunca istikamet ve taat üzere bulunur. Büyük sahâbî Abdullah bin Busr'un Rasûlullah'tan(sav) rivayet ettiği şu hadis buna şehadet etmektedir: "Beni görüp iman edene ne saadet! Beni göreni görüp de iman edene de ne saadet! Beni gören kimseyi göreni görüp te iman edene de ne saadet." es-Sııyûti'nin el-Câmiu's Sagir'de belirttiği gibi, bunu et-Taberânî ve el-Hâkim rivayet etmiştir. (el-Münavî Şerhi Feyzu'l Kadir, IV/280).İmam Takıyyuddîn es-Subkî usûl-ü fıkh dalındaki eserlerden olan el-İbhac fi Şerhi'l Minhâc, I/9'da şöyle der: Sahâbî, Nebî'yi(as) Müslüman olarak gören herkestir. Sahâbînin peygamberle uzun müddet oturan kişi olduğu da söylenmiştir ancak sahih olan birinci tariftir. Sebebi de peygamberle beraber bulunmanın şerefi ve onu görmenin büyüklüğündendir. Salih kulları görmenin bile büyük etkisi vardır. Ya bir de salihlerin imamını(sav) görmenin etkisi nasıl olur? Bir an olsun bir Müslüman onu gördüğünde kalbinde hemen istikamete bağlanır. Çünkü, Müslüman olduğu için kabul etmeye, almaya zaten hazırdır. Bu büyük nur sahibiyle karşılaştığı anda o nur üzerine parlar, (...) etkisi insanın kalbi ve azalarında tezahür eder."Suhbet (beraber bulunma) ve sâhib (arkadaş, beraber olan) kelimeleri lügat yönüyle bakıldığında epey müddet beraber bulunmayı ve uzun süreli birlikteliği gerektirmiyor. el-Hatîb el-Bağdâdî'nîn el-Kifâye, s. 51'de kendisinden nakledip tasdik ettigi gibi. Ebûbekr el-Bâkıllânî de böyle açıklamış, bunu benimsemiştir. (Hafız el-Irâkî bunu İbnu's Salâh'm Mukaddime'sine. olan haşiyesinde el-Hatîb'ten nakletmiştir. s. 256). İbnu't Teymiyye'nin es-Sarimu'l Meslül alâ Şâtimi'r Rasûl adlı kitabında, bâbu hukmi men sebbe ehaden mine's sahâbe'de (sahabeden birine sövenin hükmü babında), s. 575'de iyice araştırıp, lügat, Kitab ve sünnetten delil getir rerek belirttiği gibi, durum böyledir. Bilgi için oraya bakınız.Keza İmam İbnu'l Vezîr Muhammed bin İbrâhîm el-Yemânî'nin er-Ravdu'l Bâsim fi'z Zebbi an Sünneti Ebi'l Kasım, I/57-6O'a da bakınız. Müellif burada geniş tutarak, deliller getirerek şunu ortaya koymuştur: Az bir süre beraber bulunmak için dahi'suhbet'ifadesinin kullanılması kitab,sünnet ve bu manaya gelip sahih olduğuna icma edilen ibarelerle sabit olmuştur.
[49] Mâliki fakihi İmam Ebü Abdillah bin Ebi Zeyd el-Kayravânî'nin(rh) (v368) el-Câmi' kitabında, 107-116'ıncı sayfalarda şöyle geçer. İmamların dinî hususlarda icmâ ettikleri hususlardan bir tanesi de şudur: İsmi yüce olan "Allah'ın(cc) esma-i hüsnâsı ve âlî sıfatları vardır... Nebîsinin(sav) dediği gibi dönemlerin en hayırlısı sahabenin dönemi, sonra onların peşinden gelenler, sonrada bunlardan sonra gelenlerdir.
Bir an bile olsa onunla beraber olan veya bir kere dahi olsa onu gören kimse bu Özelliğiyle tabiînin en faziletlilerinden daha faziletlidir. Yine imamlar Rasûlullah'ın(sav) ashabının sadece hayırla yad edilmesi gerektiği, bunun dışında onlara dil uzatmaktan geri durulması icap ettiği hususunda icma etmişlerdir Onlar iyiliklerinin anlatılmasını en çok hak eden insanlardır. Onlar hakkında en hayırlı şeyler düşünülür, hüsn-ü zan beslenir. Çünkü Rasûlullah(sav) şöyle buyurmuştur: "Ashabım sebebiyle bana eziyet etmeyin. Nefsim kudretinde olan Allah'a(cc) yemin ederim ki, sizden biri Uhud dağı miktarınca altın infak: etse, onlardan birinin bir müd veya yarım müdlük sevabına ulaşamaz." İlim ehli şöyle demiştir: "Onlar sadece en güzel şekilde yâd edilirler."
[50] "Bizden birine ahirete dek... seviyesine ulaşamaz" kısmı İbn Hazm'ın el-Fısal fi'l Milel ve'l Ehvâi ve'n Nihal kitabının Şuneu'l Mu'tezile (Mutezile'nin Şenîatları) bahsinden alınmıştır. IV/201. Kahire, el-Matbaatu'l Edebiyye baskısı.
[51] İbn Hacer, Abdullah bin Mes'ûd'un Rasûlullah'tan(sav) rivayet ettiği dönemlerin en hayırlısı benim dönemimdir. Sonra onların peşinden gelenlerdir. Sonraki de onlardan sonrakilerden sonra gelenlerdir' hadisini Fethu'l Bârî, VII/7'de şerh ederken söyle der:"Cumhurun kabul ettiği şudur: Sahabenin faziletine hiçbir amel denk olmaz. Çünkü onlar Rasûlullah'ılsavl görmüşler, O'nu savunmuşlar, hicret veya Rasûlullah'a(sav) yardımda öne geçmişler, Rasûlullah'tan(sav) aldıkları Şeriatı hakkıyla muhafaza edip kendilerinden sonrakilere tebliğ etmişlerdir. Bunları yaptığı herkes tarafından kabul edilen ile ondan sonra gelen hiçbir kimse onlara eşit olamaz. Onlardan sonra gelenlerin bu zikredilen hasletlerden birini yapmaları durumunda onun sevabının bir misli de ashaba verilir. İşte sahabenin(ra] fazileti böylece âyân olmaktadır." İbn

Hazm'ın burada zikrettiği 'ashabımı bana bırakın' ifadesiyle gelen rivayetin tahrîcine gelince: Bu ifadeye benzer lafızlarla hadis Enes ve Ebû Hureyre'den(ra) rivayet edilmiştir. Hadisin söylenmesine sebep olan hadiseyi de içeren onların rivayetinin lafızları şöyledir: Hafız el-Heysemî Mecmeu'z Zevâid, X/15'de bu iki rivayeti nakleder: "Enes bin Mâlik'ten; şöyle demiştir: bîlerdir. Ashâbtan sonra gelenler de, kıyas veya onlara tabî olma yönüyle aynı ifadeye ve hükme muhatab olurlar." Ben de diyorum ki: İbn Hacer de Fethu'l Bari VÎI/34'de aynı hadisin Ebû Saîd el-Hudrî tarikiyle gelen, 'Ashabıma sövmeyin. Sizden biri Uhud dağı miktarınca altın infak etse...' rîvayetiyle ilgili olarak şöyle demiştin "Rasûlullah(sav) tarafından hadisin söylenmesinin sebebi, Müslim'in rivayetinde hadisin baş tarafında vârid olan ifadelerdir: Hâlid bin el-Velîd ile Abdurrâhman bin Avf arasında münakaşa olmuştu. Hâlid ona hakaret etmişti. Rasûlullah da(sav) bu hadisi buyurdu. 'Sizden biri' ifadesinde, 'ashabım' iradesiyle kastedilen ashabın belirli bir kısmına işaret vardır. Böyle.olmasaydı bu hitab tüm sahabe için olurdu. Bununla beraber, peygambere yetişip onunla konuşan bazı zevat dahi kendilerinden önce İslâm'a girenlere hakaretten nehyedilmişlerdir. Bu ise, Nebî'(as) yetişemeyip onunla konuşamayanlanın, kendilerinden önce bu şerefe nail olanlara hakaretten men edilmelerini daha da öncelikli olarak gerektiriyor." (...) Hafız îbn Hacer daha sonra bu hadisteki hitabın sahâbîlerden sonra gelecek olan miislümanlara dönük olduğu iddiasının hatalı olduğunu belirtmiştir. Çünkü aynı hadiste muhatabın Hâlid bin el-Velîd olduğu açıklanmaktadır. O da ittifakla o vakitteki sahabeden bir ferd idi. Halid bin Velîd ile Abdurrahman bin Avf arasında tartışma oldu. Hâlid Abdurrahman'a dedi ki: 'Bizim İslâmla müşerref olmamızdan önceki günler sebebiyle hep kendinizi (bize karşı) yüceltiyorsunuz.' Bu sözün Nebî(as) ulaştığını duyduk. Rasûlullah(sav) bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ashabımı bana bırakın. Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki sizden biri Uhud dağı miktarınca altın tasadduk etse bile onların amellerinin seviyesine ulaşamaz.' Bunu Ahmed rivayet etmiştir. Ricali el-Buhârî'nin ricalidir. Ebû Hureyre'den şöyle demiştir:
(...) Hâlid ile Abdurrahman bin Avf arasında, insanlar arasında olagelen hadiselerden (münakaşalardan) biri oldu. Rasûlullah(sav) bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ashabımı bana bırakın. Sizden biri Uhud dağı miktarınca altın tasadduk etse bile onlardan birinin bir müdlük veya yarım müdlük tasaddukunun sevabına ulaşamaz.' Bunu el-Bezzâr rivayet etmiştir. Asım bin Ebi'n Necûd hariç ricali el:Buhârî'nin ricalidir. Asım da sika kabul edilen biridir." Allâme el-Münâvî Feyzu'l Kadîr III/531'de şöyle der: "Rasûlullah(sav] ashabını şereflendirmek için 'ashabım' ifadesiyle onları kendine izafe ediyor. Bu da onlara hürmet göstermeyi, hakaret edeni men etmeyi ve ta'zirini gerektiriyor. Cumhur bunu böyle kabul etmiştir. Kamil zatlardan birisi de şöyle demiştir 'Ashabım' ifadesiyle sahabeyi kendisine nisbet ettiğinden dolayı, bu ifade her bir sahâbîyi içine almakta olup hepsine şâmildir. Bununla birlikte, burada umum ifade kullanılıp hususîlik kastedilmiştir. Çünkü mezkûr ifadeyi Hâlid ve onun gibi sonradan Müslüman olanlar için kullandığı anlaşılıyor. Dolayısıyla burada kastedilen, dine hizmet, Allah(cc) yolunda infak etmek, O'nun(cc) yolunda meşakkatleri yüklenmek, O'nun(cc) düşmanlanyla savaşmak gibi güzel hizmetleri, tatlı menkıbeleri olan İslâm'a önce girmiş bulunan sahâ-
[52] İbn Teymiyye, er-Reddu ale' l Ehnâi, s. 103
[53] el-Buhârî, İlm, bâbu ismi men kezebe ale'n Nebi(sav) 1/202; Müslim, Mukaddime, 1/67. Hadis Ebû Hureyre'den(as) rivayet edilmiştir.
[54] es-Suyûtî'den bu sözü Allâme Aliyyu'l Kâri el-Mevzûâtu'l Kübrâ'sının mukaddimesinde nakletmiştik s. 8.
[55] 1/55-6.
[56] IV/386.
[57] s.252.
[58] Yani Üstad îbn Teymiyye(rh) Sayfa 169'da bu hadisi nakletmiş, bazı rivayetlerini anmış ve istidlal, hüküm vermek için bu hadise dayanmıştır. Hafız ez-Zehebî ise 'sahihtir' demiştir. Oysa 'hiçbir tariki sahih değildir" diye belirtmiştir. Durum onun söylediği gibidir.
[59] ez-Zehebî, Mizânu'l İ'tidâl II/292-3.
[60] el-Heysemî, Mecmeu'z Zevâid, 1/145.
[61] II/7-8.
[62] VII/2O3-7.
[63] 1/56".
[64] III/185-6. .
[65] Tehzibu't Tehzib, VII/205.
[66] I/55.
[67] s. 4,5,8.
[68] Bkz. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Menhecu'n Nakd İnde'l Muhaddisin, s. 121-2. Ayrıca Ankara İlahiyat Fakültesi araştırma görevlilerinden Bünyamin Erol'un Sahabinin Bazı Hadisleri Red Sebepleri adlı bir çalışması vardır. Bununla birlikte bu mevzu güncel hadis çalışmalarının pekçoğunda yerini almaktadır. (Mütercim).
[69] Enam, 6/164- el-Buhârî, Cenâiz, bâbu kavli'n Nebî(sav) yuâzzebu'l meyyitu bi ba'zi bukâi ehlihî aleyh, III/151; Müslim, Cenâiz başlarında, bâbu'l meyyit yuaazzebu bi bukâi ehlihî aleyh, VI/232.
İmam en-Nevevî Şerhu Sahîh-i Müslim, VI/232'de Hz. Aişe'nin hadisinde yani efendimiz Hz. Ömer ve oğlunun hadisini reddettiği hadisinde şöyle der: "Bu hadiste insan kesin olarak yakînen bilmese de karinelere bakarak zann-ı galip ile yemin etmesinin caiz olduğu var. Muhtemelen Hz. Aişe zan sebebiyle değil de kesin bildiği bilgi sebebiyle yemin etmiştir. Ömrünün son demlerinde bunu Nebî(sav)'den duymuş olabilir, denecek olursa, biz de şöyle deriz: İki ihtimal sebebiyle bu uzaktır. Birincisi; Hz. Ömer ve İbn Ömer Rasûlullah'tan(sav)' ailesinin ona ağlaması sebebiyle azap edilir' dediğini duymuşlardır. İkincisi; durum böyle olsaydı, Hz. Aişe bununla delil getirir ve 'bunu Rasûlullah'tan(sav) ömrünün sonlarında işittim' derdi fakat bununla delil getirmeyip âyetle delil getirdi. Yine de en iyisini Allah(cc) bilir."
[70] el-Buhârı, Meğazi, bâbu kadi Ebî Cehl, VII/301; Müslim, Cenâiz, bâbu'l meyyit yuazzebu bi bukâi ehlihî aleyh, VI/234.
[71] Müslim, aynı yer.
[72] Müslim, aynı yer. Muvatta, Cenâiz, bâbu'n nehyi ani'l bukâi ale'i meyyit, 11/278: ez-Zurkânî şerhiyle beraber.
Hafız İbn Hacer Hz Aişe'nin Hz. Ömer ve oğlunun(ra) Hz. Peygambere nisbetle söyledikleri hadisi reddettiği hadisin şerhinde şöyle der: "Hz. Aişe'nin bu hadisi reddetmesi ve ravinin hata ettiğine veya unuttuğuna karar vermesi pek makbul değildir. Çünkü aynı mânâda hadisi rivayet eden pekçok sahâbî vardır. Kesin ifadelerle bu hadisi rivayet etmektedirler. Bu sebeble bu hadisi sahih bir şekilde yorumlama imkanı olduğundan hiçbir surette reddedilemez. Pekçok ilim ehli Hz. Aişe ile' Hz Ömer'in hadislerinin arasını çeşitli yolla telif etmişler ve uzlaştırmışlardır. (.....} Altıncı telif yolu şudur: Ha(...) dişteki ölünün azap görmesinden murâd, ailesinin ağlayıp paralanması ve diğer benzeri sebeplerden dolayı ölünün üziilmesidir. (Yani ailesinin ağlamasını duyması ona azap verir ve üzülür.) Bu mütekaddimûndan Ebû Ca'fer et-Taberî'ntn tercihidir. İbnu'l Murâbıt, îyâz ve ona tabî olanlar da böyle düşünürler. Müteahhirûndan İbnî Teymiyye ve bir grup bu görüşü desteklemişlerdir." (Fethu'l Bâri, III/154). İbn Hacer daha sonra bu altıncı görüşü destekleyen ve kendisinin de bunu benimseyip kabul ettiğini gösteren hadis ve diğer rivayetleri sıralar.
[73] .s.170-I.
[74] Müslim, 1/84.
[75] el-Heysemî, Mecmeu'z Zevâid, 1/153.
[76] es-Suyûtî, Miftâhu'l Cenne, s.
[77] Adı Buşeyr bin Ka'b el-Adevî'dir. Tabiî'dir. Iraklıdır. Basra'dandır. Sikadır. Büyük sahabi îmrân bin Husayn'la olan durumuyla ilgili kıssadan anlaşıldığına göre ehl-i kitabın sahifelerini okurdu. Bu kıssa Tehtibu't Tehzib'te terceme-i halinde anlatılın 1/471. el-Buhârî de et-Târihu'l Kebir'inde, I/II, 132'de terceme-i halini vermiş ve şöyle demiştir: "(69 yılında) Cârif vebası olduğunda bir kabir kazdı ve içinde Kur'an okudu. Vefat edince kazdığı kabre defnedildi."
[78]müslim,I/81. burada kastettiği mana şudur: İnsanlar sevilen veya yerilen(..) cinsinden türlü türlü yolları tutunca sadece tanıdığımız kimselerin hadislerini aldık, tanımadıklarımızın hadislerini bıraktık.Bkz.İbnul Esir, en-Nihaye, II/29.
[79] Yani Müslümanlar birbirlerine Rasulullah'tan (sav) hadisler nakledıyorlardı. Herkes duraksamadan, şüphelenmeden diğerinin hadisini kabul ediyodu çünkü hadislerin rivayeti hususunda güvenilir idiler, ayrıca hadis rivayetinde ihtiyatlı davranıyorlardı. Sahih-i Müslim'in mukaddemesinin tüm baskılarında ifade rivayet ediyorduk şeklindedir sözünün sonundaki 'ondan gelen hadisleri terkettik'ifadeside bunu desteklemektedir Allame es-Sindi Sahih-i Müslim Şerhi'nde şöyle der:"Nüshaların çoğunda' rivayet ediyorduk 'şeklindedir.Bence bunun'bize rivayet ediliyordu'şeklinde olması gerektiğidir Bu ifade insanların rivayet ettikleri hadislerin dinlenip,onrlardan hadis almaya meyl edildiğinden kinayedir. Çünkü yalan konuşmak insanlardan hadis almaya mani olur.'
[80] Yani rasulullah'tan(sav) geldiği bilinen hadislere muvafık gelenlerin dışındaki hadisleri terk ettik.
[81]ez-Zurkani'nin şerhu'l Mevahibi'l Ledunniyye, V/454'de bu ümmete has özellikler bahsinde, buna delil getirip isbat etmek için zikrettiği hadise gelince;(...)metni şöyledir:"el-Hakim Ma'rifetu +Ulumi'l Hadis 'te ve Ebu Nuaym ile İbn Asakir Hz. Ali 'den (ra) Peygamber'imize nisbet ederek şu hadisi rivayet etmişlerdir:"Hadisi yazdığınızda senediyle beraber yazın,Eğer sahih ise ecrine ortak olmuş olursunuz.Batıl ise günahı uydurıuranındır."Bu mevzu bir hadistir. es-Suyuti el-camiu's Sağır'de hadisi el-hakim'in Ma'rifetu Ulumi'l Hadis'ine nisbet etmiştir. Matbu nüshada bu hadisi göremedim. es-Suyuti hadisi el-camiu's Sağır'de nakletmekle gevşek davranmıştır. Allame el- Münavi Feyzu'l kadir, I/433'de hadisi şerh etmiş ve şöyle belirtmiştir:" ez-Zehebi el-mizan'da mevzudur demiştir. "ez-Zehebi bu sözü el-Mizan IV/98'de M'es'ade bin Sadaka'nın terceme-i halinde zikretmiş, İbn Hacer de Lisanu'l Mizan,VI/22'de bunu onaylamıştır. Acaip olan muhaddis ez-Zurkani'nin yaptığıdır. Çünkü yukarıda bahsettiğim gibi hadisi kabul ederek nakletmiştir Abdulhay el-Leknevi de aynı şekilde hadisi kabul etmiş, delil getirmek için ona tabi olarak hadisi ondan nakletmiştir:Bkz. El-Ecvibetu'l Fadıla li'l Es'ileti'lAşereti'lKamile,s.26
[82] Müslim, 1/82. Müslim bu haberden sonra, I/83'de senediyle beraber Tâvûs'tan şu rivayeti nakleder: "İbn Abbas'a Hz. Ali'nin(ra) hükümlerinin yazılı olduğu sahife getirildi. Bir zira'lık (dirsekle parmak ucu arası miktarlık) kısmı hariç gerisini hep yok etti. Sahife tomar şeklinde uzunca idi." Müslim daha sonra (...)A'meş'e kadar uzanan senediyle beraber Ebû İshâk'tan şunu rivayet eder: "Hz. Ali'den sonra bu şeyleri uydurdukları zaman Hz. Ali'nin ashabından bir adam şöyle dedi: Allah canlarını alsın! Hangi ilmi ifsad ettiklerinin farkındalar mı?"

Bu rivayetler efendimiz Hz. Ali'nin(ra)vefatından sonra Kûfe'de yalanın yayıldığını gösteriyor. Imam en-Nevevî, Müslim şerhinde şöyle der: "Bu sözüyle Rafızîlerin ve Şiilerin Hz. Ali'yle ilgili bilgilere ve hadislere katıp ona izafe ettikleri yalan uydurma rivayet ve sözlere İşaret etmektedir. Onlar bunları hak olanlarla karıştırdılar, karıştırdıkları yalanlarla sahih olanlar birbirlerinden ayırtedilemez oldu."
[83] Allâme ez-Zurkânî'nîn Şerhu'l Beykûniyye, s. 82'deki "Buna mevzu denmiştir. Birşeyi bulunduğu yerden indirdi mânâsında vedaa'ş şey'e kelimesinden alınmıştır. Bu tür hadis de asla onanlamayacak derecede mertebesi düşük olduğundan böyle isimlendirilmiştir" sözü doğru değildir.
[84] es-Sehâvî, el-Mekasıdu'l Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l Ehâdisi'd Dâire ale'l Elsine, s. 3.
[85] Müslim, 1/62.
[86] Mevzu hadîslere karşı son derece gevşek davranmanın bazı âlimlerin arasına yaygın olarak girmiş olması gerçekten üzülecek bir durumdur. Bu sebeple, büyük .bir ilim ve makamda bulunan böyle zevattan birinin Rasûlullah(sav) adına uydurulmuş mevzu bir hadisi el-Buhârî'ye nisbet ettiğini görebilirsin. Eğer bu, el-Buhârî'ye müracatından sonra olduysa bu yanlış bir tedkîktir, el-Buhâriye bakmadan meydana gelmişse durum daha da ağır ve son derece tehlikelidir, hatalıdır: Asyût Üniversitesi Usûtu'd-Dîn Fakültesi dekanı Muhterem Şeyh Dr. Abduğanî Avad er-Râcihî'nin el-ilm ve'l İman fî Binâi'l Umem ve'l Muctemeât adlı kitabı 1394'de Kahire'de Matbuat İşleri Umûm İdare Heyeti tarafından İslâmî Araştırmalar Kurumu'nca basılmış, İslâmî Araştırmalar Kurumu genel sekreteri Dr. Muhammed Abdurrahman Beysar da kitaba bir takdim yazmış, sayfa onbeşte şöyle demiştir: "..Hadis-i şerifte geçer: 'Bir süre tefekkür etmek 60 yıllık (nafile) ibadetten daha hayırlıdır.' Bunu el-Buhârî rivayet etmiştir." Böyle bir rivayeti el-Buhari'ye nisbet etmek el-Buhârî şeklindeki yalın ifadeden kastedilen Sahîhu'l Buharidir çok büyük bir iftiradır. Çünkü hadis mevzudur. Ebû'ş Şeyh İbnu Hayyân Kitâbu'l Azame'de bunu "bir sürelik tefekkür..." ifadesiyle rivayet etmiştir. es-Suyûtî de bu ifadeyle rivayet etmiştir. el-Münâvî de Feyzu'l Kadîr'de mevzuluğuna işaret etmiştir. Bkz. IV/443.-İmam İbnu'l Cevzî'nin el-Mevzûât adlı kitabı III/144'de belirttiği gibi, hadis mevzudur. O şöyle demiştir: "Senedinde iki yalancı var. Bu yalan ikisinden birindendir. Biri İshak bin Necîh el-Malatî'dir. Ahmed 'insanların en yalancısıdır, Yahya da 'yalan hadis uydurup ortaya atmakla maruftur', el-Fellâs ta 'Rasûlullah(sav) adına açıkça yalan uydururdu" demiştir. İkinci kişi ise Osman bin Abdillah el-Kureşî olup İshak el-Malatî'den rivayet eder. İbn Hibbân 'sika kimseler adına yalan hadisler uydurur' demiştir."es-Suyûtî, el-Leâliu'l Mesnüa, I/327'de bu rivayeti destekleyen (şahid) bir rivayet daha olduğunu iddia etmiştir. Burada ya bilerek gafil davranmış ya da gerçekten gaflete düşmüştür: Çünkü zikrettiği aynı mânâdaki hadisin senedinde.iki başka yalancı vardır. Birincisi Saîd bin Meysere el- Bekrî el-Basrî'dir. Yahya el-Kattân (...)'yalancıdır', el-Buhârî de 'hadisleri reddedilmiştir' demiştir. Yani ondan rivayet helal olmaz. İbn Hibbân da onunla ilgili olarak 'mevzu hadisler rivayet eder' demiştir. İkincisi Alî bin İbrahim el-Kazvînî'dir. Hafız İbn Hacer'in Lisânu'l Mîzân'da (IV/194) terceme-i halinde belirttiği gibi, yalan hadis uydurduğu söylenmiştir. Aynı şekilde senedde bazı meçhul kimseler de vardır.es-Suyûtî'nin bu hadisi 'destekler (şahiddir)' diye takviye olarak zikrettiği hadiste bu musibetler var. Peki bu hadis şahid olarak kabul edilebilir mi? Mevzu hadisi başka mevzu bir hadisle destekleyerek son derece gevşek davranan Hafız es-Suyûtî'yi(rh] Allah(cc) bağışlasın.şekilde senedde bazı meçhul kimseler de vardır. es-Suyûtî'nin bu hadisi 'destekler (şahiddir)' diye takviye olarak zikrettiği hadiste bu musibetler var. Peki bu hadis şahid olarak kabul edilebilir mi? Mevzu hadisi başka mevzu bir hadisle destekleyerek son derece gevşek davranan Hafız es-Suyûtî'yi(rh] Allah(cc) bağışlasın.

[87] İbnu's Salâh, Ma'rifetu Envai İlmi'l Hadîs, s. 109. Yirmibirinci bölüm olan mevzu hadis bahsinde. (Bu eser mütercim tarafından tercüme edilmiştir, matbu değildir.)
[88] el'Leâliu'l Mesnûa kitabının sonunda, 11/467-73.
[89] el-Mevzûât kitabının başında, 1/35-47. Hadis uydurma işini yapan veya bu çukura düşen mecruh ravilerin on grubu için bkz İbnul Esîr, Câmiu'l Usûl mukaddimesi, 1/135-145.
[90] Zındık, ahirete ve Allah Teâlâ'nın ilah olduğuna inanmayan veya küfrünü gizleyip Müslüman gibi gözükendir. Zamanımızda mülhid denen kimsedir bu.
[91] Muhammed bin Sâlim'e nîsbet edilen bir kelam ekolü. Bu fırka Allah Teâlâ'nın sürekli yaratmada bulunduğunu, ilâhî Îrâdenin mahlûk olmadığını, ilâhî irâdeden neş'et eden tüm kararların mahlûk olduğuna söyler.
[92] Tehzîbu't Tehzîb, IX/185-6'da hadis uyduran, yalancı, zındık, mulhid gibi kendisini dalalete batırmak ve iyice içine gömmek için isim ve künyeleri yüzden fazladır. Zındıklığı sebebiyle Abbasî halifesi el-Mansûr'un (hilafet yılları: 136-158) katlettiği Muhammed bin Saîd el-Maslûb (el-Esedî, es-Şâmî el-Urdunnî et-Taberî)'nin terceme-i halinde şöyle denir: "Dııheym şöyle demiştir: Hâlîd bin Yezîd el-Ezrak'tan şöyle dediğini duydum: Muhanımed bin Saîd el-Urdunnî'den şunu işittim: 'Söz güzel olunca ona bir isnad uydururum, aldırmam.' îbn Rişdîn de der ki: Ahmed bin Salih el-Mısrî'ye onu sordum. Şöyle dedi: Zındıktır. Boynu vuruldu. Şu ahmakların yanında dört bin hadis uydurdu. Onlara dikkat edin."
[93] Aliyyu'l Kârî, el-Masnû'. İkinci baskı, s. 251.
[94] İbn Teymiyye, Minhâcu's Sünne, III/185.
[95] İmam eş-Şâtıbî el-İ'tisâm I/220'de bid'at ehlinin delil kaynaklan babında Şöyle der: "Sünnetten ayrıldıkları halde onun içinde ve ona bağlı olduklarını iddia eden herkesin kendi yollarının vasıflarını delilleriyle beraber ispat etme zorluğu vardır. Çünkü, delillerinin olmaması davalarını yalanlayacaktır."
[96] İbnu'l Cevzi, el-Mevzûât, 1/303.
[97] age, 1/338.
[98] İbnu Ebi'l Hadîd, Şerhu, Nehcül Belağa, XI/42, 48.
[99] Kitabının son kısmı Rasûlullah'a(sav] nisbet" edildikleri halde hiçbiri sahîh ve sabit olmayan çeşitli konulara dair hadislere ayrılmıştır. Mütehassıs hadis âlimleri bunları tekzib etmişlerdir. .
[100] el-Fîrûzâbâdî, Sifru's Seâde, s, 259.
[101] İbn Hacer, Lisânu'l Mîzân, 1/13.
[102] el-Fîrizâbâdî, Sifru's Seâde, s. 263.
[103] Tezkiretu'I Huffâz, 1/273, Ebû îshâk el-Fezârî'nin terceme-i halinde; yine bu zatın İbn Hacer, Tehzibu't Tehzib, I/152'dekİ terceme-i halinde; es-Suyûtî'nin Târîhu'l Hulefâ, s. 194'de; Aliyyu'l Kârî, el-Mevzûâtu'l Kübrâ, kitabın başından itibarenki akıncı bölümde, s. 14'de.
[104] 15/Hicr,9. ibn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerh ve't Ta'dil, 1/1,18. Bu rivayette geçen âyet el-Cerh ve't Ta'dil'de yoktur. es-Sehâvî'nin Fethu'l Muğis'i, I/256'da ve başka eserlerde vardır.
[105] Zâriyât, 51/55.
[106] Nisa, 6/93.
[107] Ma'rifetu'l Mecruhin adlı eserden, 1/72. (Keza bk2. Mehmet Ali Sönmez, îbn Hibbân ve Cerh Ta'dil Metodu, s. 114-5). Bu haber İbn Hibbân'm mezkûr kitabında bu kıssacıyı bizzat kendisinin gördüğü şeklinde nakledilir. el-Hatib el-Bağdâdî'nin el-Câmi' li Ahlâkı'r Râvî ve Adâbi's Sami' adlı eserinde, II/227'de ise şu rivayet vardır: "... Ebû Amr Saîd bin el-Kâsım, Hafız Ebû Hatim Muhammed bin Ahmed'den (bu İbn Hibbân'ın kendisidir) haber verdi: Talebelerimizden bir genç olan Muhammed bin Yusuf en-Nesevî bana şunu söyledi: Cezîre'de (Mezopotamya'da) Bâcervân adlı şehre gittim. Merkez Camii'nde bir gencin cemaata bir kıssa (...) anlattığın! gördüm. Bir köşeye çekilip kulak kabarttım. Şöyle dediğini duydum: 'Ebû Halîfe bize haber verdi'... Ona "Görmediğin halde nasıl olur da Ebû Halîfe bize haber verdi dersin dedim. Şöyle dedi: Bizim gibilerle tartışmak mürüvvet noksanlığındandır. Biz öyle bir topluluğuz kİ isnadı kazancımız için vasıta olarak kullanıyoruz. Yani isnad vasıtasıyla parçalar (dirhemler) kopanyoruz- Ben esasında sadece bu tek isnadı ezberledim. Ne bulduysam buna yamadım. Benim için bunun Nebî^'ın kelamı olması ile Câhız'ın sözü olması arasında fark yoktur. Ona bütün gücümle nasihat ettim ama fayda vermedi. Nalinlerimi alıp çıktım." Zahir olan bu rivayetin daha uygun olduğudur. Fakat bu olayın aynı kıssacıyla her ikisi arasında aynı mescidde geçmiş olması da muhtemeldir. En iyisini Allah bilir.
[108] ez-Zehebî, Mizanu'l İtidal, I/257.
[109] age,III/633-4.
[110] îbnu Hazm, e!-Fısel, Muhammed Ali Subeyh'in 1384 baskısı, V/46-7; el-Matbaatul Edebiyye, Kahire baskısı, IV/205. Mürcienin şenîatleri bahsi.
[111] Kıyas-ı mürekkeb: Önermesi ikiden fazla olan kıyas.
[112] İbnu's Seyyid, et-Tenbîh, s. 3.
[113] Min enhası'l kezib (en kötü yalanlardan biridir) ifadesi Lisânu'l Mîzân'da "min encesi'l kezib" (en pis yalanlardan biridir) şeklindedir. Bu tahriftir Aynı hata Üstadımız Ahmed Şakir'in'(rh) İbn Kesîr'in İhtisâru Ulûmi'l Hadîs'in) şerhi el-Bâisu'l Hasîs'e de sirayet etmiştir, s. 90.
[114] îbn Hacer, Lisânü'l Mîzân, V/286-9.
[115] İbn Hacer, Tehzîbu't Tehzîb, 3/160.
[116] Bunlar kıt akıllarınca, var olan "kim benim aleyhime bilerek yalan uydurursa..." ifadesinden istidlalle lehine
yalan söylenebileceği mânâsını çıkarmışlardır.
[117] es-Suyûtî, et-Tedrib, s. 184-
[118] ez-Zehebî, Mizanu'I İ'tidâl IV/280.
[119] es-Suyûtî, et-Tedrîb, s. 184-
[120] ez-Zehebî, Mizanu'l İ'tidâl IV/231.
[121] Üstad Abdulvehhâb Abdullatîf in(rh) tahkikiyle basılan Tedribu'r Râvî'nin' her iki baskısında (birinci baskı, s. 185'de, ikinci baskı, I/283'de) bu haber es-Suyûtî'nin zikrettiği Meysere bin Abdirabbih'in haberinin devamı olarak gösterilmiştir
İbare şu şekildedir: "Meysere bin Abdirabbih'e dedim ki: 'Şunu okuyana şu kadar sevap vardır şeklindeki hadisleri nereden aldın?' Şöyle cevap verdi: 'Onlara teşvik için uydurdum.' İyi bir çocuktu, zühd ehli, dünya isteklerinden uzak bir zattı...." .
(...) İşte bu şekilde Ve kâne gulâmen celîlen' (İyi bir çocuktu) diye her iki kelime de fethalı gelmiştir. Bu çok korkunç, fahiş bir hatadır. Doğrusu Ve kâne Gulâmu Halîlin yetezehhedu' (Gulâmu Halîl zühd ehli...) şeklinde Halîl'in Gulâm'a İzafesiyledir. Burası Öncekinden ayrı bir söz, müstakil bir haberdir. Tedrîbu'r Râvi'nin her iki baskısında geçtiği gibi, Meysere bin Abdirabbih'in haberinin devamı değildir. Gulâmu Halîl lakabı olup İsmi Ahmed bin Muhammed bin Gâlib el-Bâhilî el-Basrî'dir. el-Hatîb'in Târîhu Bağdaşında, V/78'de; ez-Zehebî'nİn Mîzâmı'l İ'tidâl'i I/141'de ve İbn Hacer'in Lisânu'l Mizân'ı I/272'de terceme-i hali anlatılmıstır.
[122] Tedribu'r Râvi'den, s. 185.
[123] es-Suyûtî, et-Tedrib, s/185.
[124] ez-Zehebî, el-Mizan, 11/217-8.
[125] es-Suyûtî, et-Tedrib, s. 185.
[126] el-Hatîb el-Bağdâdî, Târihu Bağdad, V/79-80.
[127] İmam en-Nevevî Müslim Şerhinde, I/94'de uzak bir mânâ vermiş ve 'halini biliyorsun' sözünü 'zayıf biri olduğunu biliyorsun demek İstiyor' demiştir. Burada kastedilen bu değildir.
[128] Müslim, Sahîh, mukaddime, 1/94-
[129] Rahman, 55/27,78.
[130] ez-Zehebî, Mîzânu'l I'tidâl, 373-4.
[131] Müslim, Sahih, mukaddime, 1/94. el-Beyhakî de Yahya el-Kattân'ın Hayır ehli diye gösterilenlerin yalanlarından daha çok hiç kimsede yalan görmedim' sözünü şerh ederken şöyle der: "Çünkü onlar ibadetle meşgul olduklarından hadislerin zabtı ve iyice bellenmesine eğilmediler. Yalancılar da bu zevatın hadisleri arasına onlara ait olmayanları kattılar. Bu insanların bir kısmı da hayra teşvik, kötülüklerden sakındırmak için hadis uydurmanın sevap olduğunu sandı. Rasûlullah (sav) adına yalan söylemenin ne kadar büyük günah olduğunu cehaletlerinden bilemediler." Ibnu Muflih el-Hanbelî'nin el~Adâbu'ş Şer'iye'sinden, II/156.
[132] Müslim, 1/104.
[133] ez-Zehebî, el-Mîzân, 11/500.
[134] Mukâtil'İn bin Süleyman el-Hurâsânî el-Belhî, tefsir .sahibi.
[135] es-Suyûtî, et-Tediib, s. 187.
[136] Bkz. Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâisu'l Hasîs, s. 94. Burada benzer birşeyi Halife er-Reşîd'in huzurunda yaptığını zikreder.
[137] el-Hatib el-Bağdâdî, Tarihu Bağdâd, Giyâs bin İbrahim'in terceme-i halinde, XII/3 23-4.
[138] Esasında el-Mehdî'nin günahsız güvercini bırakıp, Rasûlullah'a(sav) iftira eden yalancıya ikram ve ihsanda bulunacağına cezalandırması gerekirdi. Demek ki el-Mehdi bu yaptığıyla iki hataya düştü. Bu konuyla ilgili olarak bir yazar son derece büyük bir hataya düşmüştür. Şimdi buna dikkat çekmek istiyorum:
Bu yazar, Doktor Muhammed Revvâs Kal'acî'dır. Mevsûatu Fıkhi İbrahim en-Nehaî adlı eserinde İmam en-Nehaî'nin hayatını anlattığı bölümde, s. 24'de özetle şöyle der:
"en-Nehaî vefat ettiğinde geriye iki oğul bıraktı. Biri Giyâs, diğeri Ebân. Her ikisi de hadîslerle iştigal ederlerdi.
Giyâs'a gelince, takva ve vera sahibi biri değildi. Muhaddisler onu Rasûlullah(sav) adına geçici bir dünya metaini elde etmek için yalan uyduranlar içinde zikrederler: Bu zat Halîfe el-Mehdî'nin huzuruna girdiğinde, onun bir güvercinle oynaştığını görür. Yağ çekmek için der ki: Rasûlullah(sav) şöyle buyurdu: 'Kazanana hediye verilen müsabaka sadece develerle, atlarla veya kanatlılarla yapılır.'.
Kalkıp çıkarken el-Mehdî ona der ki: 'Yemin ederim ki senin o kafan Rasûlullah(sav] adına yalan uyduran bir kafadır.' Giyâs benzer bir şeyi Halîfe er-Reşid'in huzurunda da yapmış, ona da bir hadis uydurmuş, 'Rasûlullah güvercin uçururdu' demiştir. er-Reşîd'in huzuruna çıkarıldığında (bu hadisi uydurunca) er-Reşîd 'defol buradan' dedi ve kapısından kovdu. Bundan dolayı İmam el-Cûzecânî onunla ilgili olarak şöyle der: 'Bazılarından 'hadis uyduruyordu' dediklerini duydum. Ahmed de 'insanlar onun hadislerini terketti' demiştir."
Muhterem doktor bu iddiasında çok büyük bir hataya düşmüştür. O da şudur: Giyâs'm babası İbrâhîm en-Nehaî meşhur imam İbrâhîm en-Nehaî değil başka (...)biridir. Çünkü Giyâs'm nesebi Giyâs bin İbrâhîm bin Talk bin Muâviye en-Nehaî'dir. Bu İbn Ebî Hatim er-Râzî'nin el-Cerh ve't Ta'dil adlı kitabındaki "Giyâs bin İbrâhîm en-Nehaî, kezzâb (yalancı)"nm terceme-i halini anlatırken geçer. III/II, 57. Orada şöyle der: "Bu kişi Hafs bin Giyâs en-Nehaî'nin amcasının oğludur."
Terceme-i hali Hafız İbn Hacer'in Tehzîbu't Tehzîb'inde {11/415) anlatıldığı gibi, Hafs bin Giyâs en-Nehaî'nin nesebi şöyledir: "Hafs bin Giyâs bin Talk bin Muâviye bin Mâlik bin el-Hâris bin Sa'lebe el-Hazrecî."
Meşhur imam İbrâhîm en-Nehaî'ye gelince nesebi şu şekildedir: "İbrâhîm bin Yezîd bin el-Esved bin Amr bin Rebîa'bin Harise bin Sa'd bin Mâlik bin en-Neha'." İmamın nesebi budur. Bu yalancı pis uydurucunun nesebiyle hiçbir bağlantısı yoktur.
Sayın doktorun iddia ettiği gibi, yalancı Giyâs'm baba isminin büyük İmam İbrâhîm en-Nehaî îl muvank,düşmesi, pis yalancı Giyâs'm onun çocuğu ve evlâdı olmasını gerektirmez.
Şahısların terceme-i halleri hakkında bilgisi olanların bildiği gibi, nice baba, dede, dedenin babasının isimleri arasında tevâfuklar bulunur. Doktor Kal'acî ise İmam ibrâhîm en-Nehaî'yi yalancı herifin nesebine katmış, hem
de babası yapmıştır. Oysa büyük imam bundan beridir. Doktor bey böyle yapmış, hem de çocuğu diye iddia edilen kimseye vurduğu noksanlık ve âr damgasıyla İbrâhîm en-Nehaî'yi de damgalamıştır: Oğlunun yalancı, uyduran, geçici bir dünya merakı elde etmek gayesiyle sultanlara yağ çekmek için Rasûlullah'ın(sav) diliyle hadis icad eden biri olduğuna hükmetmiştir. Vakıada ise İmam en-Nehaî'nin Giyâs isimli oğlu olmamıştır. Hepimiz Allah'ın^' kullanıyız ve hatalardan kurtulmak için yardım istenecek zat Allah'tır.
Daha önce Allâme AlÎyyu'l Kârî'nin el-Masnû' fî Ma'rifetı'l Hadisi'l Mevdû eserine olan dipnotumuzda (birinci baskı, yıl: 1389, s. 204; ikinci baskı, yıl: 1398, s. 254) Giyâs'ın babası İbrahim'in meşhur İmam îbrâhîm en-Nehaî olmadığını, Gyâs'ın nesebinin İbrâhîm bin Talk bin Muâviye olduğunu, imamın nesebinin ise îbrâhîm bin Yezîd bin Kays olduğunu belirtmiştim.
Bu hususu uzattım çünkü bu konuda yapılan hata çok büyük bir hatadır. İmam en-Nehaî'yi böyle bir kötü durumdan koruyan Allah'alccl hamd olsun. Doğruyu göstermesî ve fazlıyla ikramı sebebiyle yine O'na hamd ederim.
[139] Hicr, 15/9.
[140] Allâme Şeyh Tâhir el-Cezâirî(rh) Tevcihu'n Nazar ilâ U/suli'I Eser adlı eserinde, s. 416'da benim az yukarda zikrettiğim 'olma, sertleşip yanma yönüyle ilimlerle ilgili üçlü taksimatı' zikretmiş, daha sonra Üçüncü bölümü (olma ve yanma bölümünü)n hadis ilmiyle irtibarianan bağlantısını tenkid etmiş ve şöyle demiştir:

"İlmin olmasıyla şu kastedilir: Tam olarak açıklanmıştır. Onu öğrenmek isteyenin öğrenmek istediğini elde etmek için çok gayret sarfetmesine gerek yoktur.' Yanmasıyla da şu kastedilir: 'O ilmin tedkîki tamamen bitmiş ve sınırlan aşılmıştır. Bu ya olabilme ihtimali düşünülerek veya buna benzer sebeplerden dolayı ihtiyaç olmayan pekçok bilginin (o tüm içinde) zikredilmesine götürür. Artık öyle olur ki kendisine gerekli olanlarla olmayanları bilmediğinden, konuların çokluğundan dolayı öğrenmek isteyen kişi ne yapacağını bilemez, şaşırıp kalır.'
Böyle bir durum hadis ilminde değil nahiv gibi ilimlerde söz konusudur. Çünkü nahiv ilminde ihtiyaç olniayan pekçok bilgi geçer; özellikle de ne naklin ne de aklın işaret ettiği deliller açısından durum böyledir. Öyleyse evlâ olan hadis ilmini bu bölümden çıkarmaktır.
İyice araştırılıp tedkîk edilmeyen bu sözün konferanslarda söylenmesi güzel olmakla birlikle hu sözde dikkat edilmesi gereken faydalı bir işaret vardır. O da şudur: Olan ve pişen bir ilmin -öğrenen kimsenin ulaşıp faydalanması için- temizlenmesine çalışmak gerekir. Olmayanın da olması veya olmaya yakınlaşması için, konularını tamamlamak yönünde gayret etmeye gerek vardır.
Bu hususa iyice dikkatleri toplayan kimse görecektir ki her hangi bir ilmin son noktaya gelip olması onu yanmaya götürmez. Bilakis tedkîkler çoğunlukta o ilmin konularından bazılarını müsrakilleştirmeye götürür. (O ilmin yeni bir dalı açılmıs olur). Bu ayrılan konunun tedkîki genişledikçe, her ne kadar başka bir ilmin dalı olsa da kendi başına ayrı bir ilim olur çıkar. Aynı şekilde başka bir ilimden çıkan bir ilmin dallan da genelde çok olur. Muhaddislerden biri şöyle demiştir: 'Hadis ilmi pekçok bölümü ihtiva etmektedir. Her bölüm kendi başına bir ilimdir. Öğrenin kişi Ömrünü hadis ilminin tedkîki uğrunda tüketse yine de sonuna ulaşamaz."
[141] el-Hatîb el-Bağdâdî'nin el-Kifâye fi İlmi'r Rivaye'sinden, s. 403.
[142] İbn Ebî Hâtim'in el-Cerh ve't Ta'dilinden, I/İ, 34- Mevzu hadis ve benzeri hususlarda söylenen sözler İçin bu esere bakınız. 1/1, 15-36.
[143] Târihu Bağdâd, VI/166. Bkz. el-Leknevî'nin el-Ecvibetu'l Fâdıla li'l Esileti'l Aşereti'İ Kâmile eserine olan dipnotumuz s. 21-6 ile Riyad'da Şeriat Fakültesi tarafından çıkarılan Edvâu'ş Şeria dergisindeki "İsnad Dindendir" adlı makalem. Sayı 7, yıl: 1396. Burada zikrettiğim isnadın fazileti ve ehemmetiyle ilgili sözlerin
tahrîcini (kaynaklarını) bu iki yerde bulabilirsiniz. Bu sözlerin tahrîcini oraya (,..)havale ederek burada vermedim. {Müellifin İsnad Dindendir adlı makalesi, İ992'de Beyrut'ta basılmıştır: el-İsnâd mine'ci Dîn ve Safhatun Muşrika min Târihi Semâi'l Hadis inde'! Mukaddisin. Mütercim).
[144] İmam eş-Şâtıbî büyük eseri ei-İ'tisâm'da, I/225'de şöyle den "Hadisçilerin 'isnad dindendir' sözlerine gelince, onlar bu sözleriyle sadece 'falanca filancadan bana rivayet etti' demeyi kasdetmiyorlar. Bilakis kendilerinden rivayet ettikleri kimseleri tanımayı içine alan bilgiyi kastediyorlar. Çünkü bu kimseleri tanısınlar ki tnecçhûl, mecruh ve itham edilmiş kimselere dayanıp onlardan hadis rivayet etmesinler, sadece güvenilen kimselerden rivayet etsinler. Çünkü meselenin ruhu şudur; Kişinin içinde, zann-ı galiple bu hadisi Rasûkıllahkavl rivayet etmiştir düşüncesinin baskın olması gerekir. Böyle olsun ki şer'î hususlarda o hadise itimad edelim ve hükümleri ona dayandıralım."
[145] Yani delil getiremeyip susa kalır veya aptallaşıp duraksaya kalır. Bu uslüb (bakiye; kalakalır) üslûbu ikinci, üçüncü ve dördüncü asırda yaşayanların konuşmalarında kullanılan maruf bir ifededir. Daha sonra bu kullanılmaz oldu ve mânâsı insanlara kapalı geldi. Bundan dolayı İbnu'l Mübârek'in bu ve diğer rivayetlerde geçen bakiye ifadelerinde, zikri geçen asırlardan sonra insanların bunu konuşmalarında kullanmadıklarından pekçok hatalara ve tahriflere düşülmektedir. Bu sözün mânâsını başka rivayetlerden de misaller getirerek daha önce zikri geçmiş olan Ed-vâu's Sünne dergisinde yayınlanan "İsnad Dindendir" adlı makalemde açıkladım.
[146] Bkz. s. 75'deki 1 nolu dipnot.
[147] s. 21-6, 299-300. . '
[148] el-Hatîb el-Bağdâdî bu her iki eserinde, iyi kötü, kıymetli-kıymetsiz, önemli-önemsiz, hor haberi sahibine kadar varan senedle zikretmiştir. Mevzu hadisleri âdeti olduğu vechile- bildiği halde hakkında sükût ederek senedleriyle beraber rivayet etmesindeki gevşekliğinden dolayı Allah(cc) onu bağışlasın. Bu durumu el-Buhelâ
kitabında görebilirsin, s. 179'da iki mevzu hadis rivayet etmiş ve sıhhatleri hakkında sükût etmiştir. Bu iki hadisin mevzuluğuna ibnu'l Cevzî, el-Mevzuat'ında (1/184), es-Suyütî de el-Leâliu'l Mesnûa'da değinmiştir: 1/156.
[149] Bu iki kitabın matbu nüshalarında, basanlarca ihtisara gidilerek senedier hazfedilmiştir.
[150] el-Hassu alâ Hıfzi'l ilm ve Zikri Kibâri'l Huffâz, s. 41. ..
[151] Bakara. 2/36.
[152] et-Taberî, Câmiu'l Beyân, 1/535.
[153] ez-Zebîdî, Tâcu'l Arûs, VI/262. Her halde matbaa hatasından olsa gerek, elinizdeki eserin Arapça baskısında ibare şu şekilde yanlış nakledilmiştir: "Müerric'e (es-Sedûsî) nisbet edilen kıraatı dinlenmemiş bir kitapta şunu okudum: Nevf in sıhhat derecesini bilmiyorum."
[154] îbmi's Salâh, Ma'rifetu Envai İlmi'l Hadîs, s. 382
[155] Büyük Hadis Kolleksiyonu'nu hazırlayan değerli araştırmacı Yusuf Özbek kitap İsimlerini geliştirip, eseri hacminin iki katma çıkararak Hadis Literatürü adıyla yayına hazırlamıştır. (İstanbul-1994). (Mütercim).
[156] Eser 1990'da Beyrut'ta beşinci baskısını yapmıştır. (Mütercim).
[157] ez-Ziriklî bunu Mubammed bin Sîrîn'in terceme-i halinde zikretmiştir, el-A'lâm,VII/25.
[158] Müslim mukaddimesi, I/104-
[159] es-Sehâvî, el-İ'lân bi't Tevbih, Kudsîbaskısı, s. 69; Diğer Bağdad baskısı, s. 125.
[160] es-Sehâvî'nin Erbau Resâil'deki el-Mütekellimûn fi'r Rical adlı cüzünden,s. 138.
[161] İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't Ta'diI I/I, 289; îbn Hacer, Tehzîbu't Tehzîb,1/469.
[162] ez-Zehebî, el-Mizân, III/487; İbn Hacer, Lısânu'l Mizân, V/69.
[163] ez-Zehebî, el-Mizan, IV/296.
[164] Hafız ez-Zehebî müstakil olarak Zikru men Yu'temedu Kavluhû fi'l Cerh ve't Ta'dil adını verdiği bir cüz telif ermiştir. Bu eserinde münekkid hafızları sahabe devrinden başlayarak kendi asrının seçkin-üstün âlimlerine kadar tabaka tabaka zikretmiştir. Sahabe asrından sonra tezkiye edip cerh eden iik kişi olarak eş-Şa'bî ve İbn Şîrîn İle başlamış ve İbn Dakîk el-Id, el-Kutb el-Halebî, el-Mizzî, îbn Teymiyye, Ebû'l Alâ' el-Buhârî, Ebû'l Feth bin Seyyidinnâs gibi hocaları ve muasırları ile bitirmiştir. Kendi dönemine kadar zikrettikleri 715'e vasıl olmuştur. Daha soma es-Sehâvî gelmiş ve el-İ'lân bi't Tevbîh li Men Zemme Ehle't Tevrîh adlı eserinde (Kudsi baskısı, s. 163'de; diğer Bağdâd baskısında, s. 338'de) rical hakkında konuşan zevatı zikretmiştir. el-Zehebî'nin zikri geçen cüzünü almış, onu özetlemiş ve biraz da ilavede bulunmuştur. Eserine sahabeden(ra) tenkîdde (...) bulunanlar tabakasıyla bağlayıp hocası Hafız İbn Hacer ve kendisini zikrederek bitirmiştir. Zikrettiği zevat 210'a vasıl olmuştur.Bu her iki cüzün hizmetini îfâ ettim. Her ikisi de Beyrut'ta 1401 yılında İmam Tâcuddîn es-Subkî'nin Kaide fi'Î Cerh ve't Ta'dili ve Kaide fi'I Muerrihin'i ile beraber Erbau Resâil fi Ulumi'l Hadîs adı altında basılmışlardır.
[165] Bazı Usûl-ü fikh kitaplarında ibare şu şekildedir: 'Doğru mu yalan mı söylediğini bilmediğimiz bir kadının sözüne.. Bu ifade sahih olarak sabit olmamıştır. Geniş bir mevzu olduğundan anlatılması buraya sığmaz.
[166] 65/Talak,I. Müslim, Talak, bâbu'l mutallakati'l bâini lâ nefakate lehâ, X/104- Bedruddîn ez-Zerkeşî'nin el-İcâbe li İradi me'stedrekethu Aişe ale's Sahabe adlı eserinde bu hadise benzer güzel örnekler vardır. Bunlardan bir tanesi de bu kitapta s. 33'de geçen, Hz. Aişe(ra) nin efendimiz Hz Ömer ve oğlunun 'ailesinin ona ağlaması sebebiyle ölüye azap edilir' hadisini tenkid edip, doğru halini beyan etmesi ve de onların bu rivayetini reddetmek için 'kimse kimsenin günah yükünü taşımaz' (Enam, 6/164) âyetini delil olarak getirmesidir.
[167] İbn Ebî Hâtim, el-Cerh ve't Ta'dil, I/I, 21. er-Râmehurmuzî'nin el-Muhaddisu'l Fâsıl'inde, s. 318'de "hadislerden bildiklerini alıyor, inkar 'ettiklerini de bırakıyorduk" ifadesiyledir. el-Hatîb el-Bagdâdî'nin el-Kifâye'sinde, s. 431'de de "hadislerden bildiklerini alıyor, inkar ettiklerini de terkediyorduk" şeklindedir.
[168] Enam, 6/164.
[169] Şunlar gibi: Yâkût el-Hamevî, Mu'cemu'l Udebâ, IV/18; et-Tâc eş-Subkî, Tabakâtu'ş Şâfiiyyeti'l Kübrâ, IV/35; Hafız ibn Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, .XII/101-2; es-Sehâvî, el-İ'lân bi't Tevbîh, s. 10 (Kudsî baskısı), 8. 25 (diğer Bagdâd baskısı).
[170] XII/101.
[171] 1/7.9.
[172] s. 102-5.
[173] el-Envâru'l Kâşife, s. 6-7. Ben de derim, ki: Hadisi dinlerken aklı göz önünde bulundurmalanıyla şunu kastediyor: Hadis dinlemek istediği hocayı dinlemeden önce, zeki talebenin onu sınayıp kontrol etmesidir. Bu kontrolü neticesinde, hafızası sayıf, hadisleri birbirine zıt, rivayet anında çok tedlîs yapan, zayıf, münker hadisler rivayet eden, mevzu-hurafe şeyleri hadis diye nakleden, senedteri-metinleri değiştiren, durumu hadisleriyle bağlantılı olsun olmasın bid'at ehli olduğu ortaya çıkan kimseden hadis dinlemekten ve almaktan vazgeçer. Bazı talebeler çoğu zaman kendilerinden hadis alacakları hocaları Önceden imtihan ederlerdi. Bir takım hadislerin senedlerini alıp onlara başka senedlerin metinlerini katarak bunların onların hadisleri ve rivayetleri olduğunu söyleyerek, bu hadislerden sual ederlerdi. Bunu kendisinden hadis almadan önce hocayı imtihan, için kasten yaparlardı. Eğer hoca durumu farkedetse zabtının sağlamlığını, hafizasının kuvvetli oluşunu, son derece uyanık, ezberlediğinde dikkatli olduğunu anlarlar ve ondan hadis alırlardı. Eğer hoca kendisine sorulan bu değiştirilmiş ve birbirine katılmış hadisi onaylayıp ikrarederse ondan rivayeti terkederlerdi.' (Beraberinde Ahmed bin Hanbel de olduğu halde) Yahya bin Maîn ile hocası Hafız Ebû Nuaym el-Fadl bin Dukeyn el-Kûfî arasında böyle bir olay olmuştur. Bu Ebû Nuaym'ın Tehzîbu't Tehzib'teki (VIII/274) terceme-i halinde geçmektedir. Bu rivayet konumuzla ilgili nefis bir örnek olup, güzel esprili bir yönü de vardır. Oraya bakarsınız. (Burada Yahya'nın Ebû Nuaym'ın rivayet ettiği otui hadisi bir kağıda yasması, her on hadiste bir onun olmayan bir hadis ekleyip gelip onu sınaması anlatılmaktadır. Ebû Nuaym bu sınavı başanyla verdikten sonra kasten yaptığını anlar ve ayağıyla göğsüne vurduğu gibi Yahya'yı yere serer. Mütercim). Dinlerken aklı göz önünde bulundurarak hadisi kabul veya reddettikleriyle ilgili misaller rical kitaplarında, özellikle de zayıf ricale dair kitaplarda çoktur. Burada bunlardan üç misal zikrediyorum: ed-darekutni,, es- sünende, 111/175'de, Kitâbu'l Hudud ve'd Diyât ve Gayrihî'nin ortalarında zikredilmiştir: "Sufyân bin Uyeyne anlatıyor: el-Haccâc bin Ertât'ın yanına girdim. Kendisini dinledim. Kabul etmediğim birşey zikretti. Bu sebeple ondan hiçbir şey almadım. Yahya bin Saîd el-Kattân da diyor ki: el-Haccâc bin Ertât'ı Mekke'de gördüm. Ondan hiçbir hadis almadım."2- Müslim es-Sahîh'inin mukaddimesinde (1/121) rivayet etmiştir: (Önceleri
cennete girmekle Abdullah bin el-Muharrer'i (el-Cezerî er-Rakkî, Rakka kadısı) görmek arasında muhayyer
bırakılsaydım, onu görüp Öyle cennete girmeyi tercih ederdim. Onu gördükten sonra ise davar pisliği bana daha sevimliydi."3- Tehzibu't Tehzib'te (II/75) sika, hüccet zat İshak bin Râhuye'nin ve o dönemin hocası Ebû Abdillah Cerîr bin Abdilhamîd ed-Dabbî el-Kûfî'nin terceme-i halinde zikredilir: "Muhammed bin Amr Zuneyc, Cerîr'den şöyle dediğini işitmiştir: 'ibn Ebî Necîh, Câbir el-Cu'fî ve Ibn Cureyc'i gördüm. Hiçbirinden hadis yazmadım.' Kendisine 'kaybetmişsin ey Ebû Abdillah' denilince, dedi ki: Hayır! Câbir ricate (Hz. Ali'nin, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in kıyamete yakın tekrar hayata dönüp, Hz. Ali'nin onlardan intikam alacağına) inanıyordu. Ibn Ebî Necîh de kaderî idi. İbn Cureyc de mut'a nikâhına cevaz veriyordu."Hadisçilerin dinlerken ve alırken değil de rivayet ederken hadisin kabul edilmesi veya reddedilmesinde aklı göz önünde bulundurmalanına gelince; bunun pek çoksebebi vardır:Birisi şudur; Çok hadis toplayan, geniş çalışmalar yapan hafız muhaddislerin âdeti rivayet edilen-edilmeyen hadisleri dinleyip toplamaktı. Çünkü bu pekçok hadis ilmi zaviyesinden faydalı bir İştir. Bundan dolayı şu kaideyi söyleyip yerleştirmişlerdir: "Yazdığında topla, rivayet ederken araştır." Ravilerden hadisleri alırken, gücün yettiğince her raviden hadisleri topla. Rivayet ederken ve senden alınırken sadece zabit ve adil olanların hadislerini seçip rivayet et.Bunlardan birisi de şudur: Çok hadis toplayıp geniş çalışmalar yapan muhaddisler, ravî hakkında adil ve zabit oldukları yönünde hüsn-ü zan beslediklerinden ve de kendilerine göründüğü kadarıyle hadis bu şeyhten doğm olarak geldiğinden ondan hadisleri alıyorlardı. Daha sonra bu hocanın yalan söylediği, hatalara düştüğü ortaya çıktığında veya eksik yönleri tesbît edildiğinde ondan hadisleri alıyorlardı. Oysa Önceden ondan hadis alıp yazmışlardı. Böyle durumlarda onların hadislerinin olduğu satırları kitaplarında veya defterlerinde karalayıp çiziyorlardı, İmam Ahmed bin Hanbel'in kendilerinden Müsnei'inde ve başka yerde rivayet ettiği kimselerden büyük bir topluluğun terceme-i hallerinde bu durumun zikredildiğini görürsün. Burada bununla ilgili bazı misaller zikredeceğim:1- el-Hatîb el-Bağdâdî'nin Tdrihu Bağdad'ında (X/172) yalana uydurucu Ebû Ca'fer Abdullah bin Misver el-Hâşimî el-Medâinî'nin terceme-i halinde el Hatîb'in(rh) sözü geçer: "Ali bin Muhammed bin Abdillah el-Muaddil; Muhammed bin Ahmed bin el-Hasan es-Savvâf, Abdullah bin Ahmed bin Hanbel, babası (Ahmed bin Hanbel), Ebû'l Cevvâb, Ammâr bin Ruzeyk, Hâlid bin Ebî Kerîme (...) tarikiyle Ebü Ca'fer el-Medâinî'den bizlere nakletti. (Abdullah bin Ahmed bin Hanbe! senedin ardından babasının hadisi zikretmediğini söyleyip şunu diyor): "Babam 'ben onun hadislerini çiziyorum. Rivayetleri mevzudur' dedi ve bize ondan hadis rivayet etmeye yanaşmadı."Yine bu zatın Mizânu'i İ'tidâl'deki(11/504) terceme-i halinde şöyle geçer:" Ahmed dedi ki: Arar bin Murre, HSlid bin Ebî Kerîme, Abdulmelik bin Ebî Beşîr ondan rivayet etmiştir. Ben ise onun hadislerini bıraktım. İbn Mehdî de ondan bize hadis rivayet etmiyordu."2- Târihu Bağdad'ında (V/22) Hafız İbn Ukde es-Şîî'nin (Ebû'l Abbas Ahmed bin Muhammed bin Saîd bin Ukde) terceme-i halinde el-Hatîb el-Bagdâdî'nin şu sözü geçer: "Ali bin Muhammed bin Nasr, Hamza bin Yûsuf tarikiyle Ebfı Ömer bin Hayyûye'nin şöyle dediğini rivayet etti: Ahmed bin Muhammed bin Saîd bin Ukde -Bağdâd'da Şîîiere^ait- Berâse Camii'nde Râ5iîiûllah'misavl ashabının veya Seyhan'ın -Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer'in- kusurlarını yazdırıyordu. Bunun üzerine onun hadislerini bıraktım. Ben ondan hiçbir şey rivayet etmem. Bu hadiseden sonra da ondan hiçbir şey dinlemedim."Muhaddislerin raviler hakkında ve hadislerle ilgili hüküm verirken aklı göz önünde bulundurmalarına gelince, rical, hadis, tahrîc, ilel, mevzuat ve diğer kitaplar bunlarla doludur. Bununla ilgili misalleri burada zikrmeye gerek yok.Şeyh el-Muallimî(rn) bu dört hususa kısaca değinmiştir. Ben ise bunları misallerle daha da genişletip izah etmek istedim ki bu ilimde yetişmemiş olan talip bu hususlar geçtiği zaman dikkat etsin. Başarının güvencesi Allah'tır(cc)
[174] eş-Şâfiî, er-Risale, s. 399.

[175] s. 429.
[176] el-Muallimî'nin sözü burada bitti.
[177] el-Hâkim, el-Ma'rife, s. 52.
[178] Kâtib Çelebî, Keşfu'z Zunûn, 1/532.
[179] Hucurât.49/6.
[180] Bu zat Uyeyne bin Hısn el-Fezârî'dir. Mahreme bin Nevfel olduğu da söylenmiştir.
[181] Bunu el-Buhârî es-Sahîh'inde rivayet etmiştir. Edeb'te üç. yerde: babun lem yekuni'n Nebiyyu fahişen ve lâ mütefâhişen, X/452; bâbu mâ yecûzu min iğtiyâbi ehli'l fesâdi ve'r reyb, X/471; babu'l mudârât mean nâs, X/527-
[182] Tevbe, 9/100.
[183] Bunu el-Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Her ikisi de İmrân bin Husayn'dan rivayet etmiştir. el-Buhârî: Şehâdât, bâbun lâ yeşhedu alâ çevrin izâ ustuşhide, V/258; Müslim: Fedâilu's Sahabe, bâbu fâdli's sahabe summellezîne yelûnehum, XVI/87.
[184] Müslim Rivayet etmiştir XVI/95. .
[185] Çünkü yukarıdaki beş maddeden biri sebebiyle raviyi cerh etmiş olması İhtimal dahilindedir.
[186] ibn Dakîk el-îd, el-İktirâh, s. 330-44.
[187] eş-Şâmi Ukudu'l Cuman, s. 405.
[188] es-Sehâvî, Fethu'l -Muğis, s. 478.
[189] îbnu's Salâh, el-Ma'rife, s. 389-90.
[190] Hafız Ibn Hacer'in talebesi Hafız el-Bikâî en-Nüketu'l Vefiyye bi mâ fi Şerhi'l Elfiyye adlı eserinin yazma nüshasında, I/84'de şöyle der: "Kadislerdeki illetleri tanıyıp bilme hususunda otorite olan münekkidlerin sayısı gerçekten azdır. Muhaddislerin çoğu (hafe diye isimlendirilirse de) bu seviyeye ulaşamazlar; hadislerin sıhhatini ve zayıflığını tesbitte ehil olsalar da bu zevatın seviyesine varamazlar."
[191] el-Leknevî'nin pekçok eserini tahkik eden müellif âdeta el-Leknevî uzmanıdır. (Mütercim).
[192] Onlarla ilgili haberlerden kesitler için Safahat min Sabri'l Ulemâ alâ Şedâidi'l İlmi ve't Tahsil adlı eserimin birinci, ikinci, üçüncü baskılarına bakınız.
[193] Allâme Kadı Zekeriyyâ el-Ensârî, Fethu'l Bâkîbi Şerhi Elfiyyeti'l ırâki adlı eserinde, I/7'de şöyle der: "Hadis (sahih olan görüşe göre haber de onunla aynı manadadır) Nebî'ye(as) izafe edilen söz, fiil, takrir ve sıfatlardır. Sahâbîye veya onlardan beride olanlara izafe edilenlere de aynı ismin verildiği söylenmiştir. Bu ilmu'l hadîs rivâyeten {rivayet yönüyle hadis ilmi) diye ifade edilip hadislerin nakline şamil olan İlim diye tarif edilir.İlmu'l hadis dirâyeten (yalın olarak hadis ilmi denince bu anlaşılır) şudur: Ravinin ve rivayetinin kabul veya red açısından kendisiyle tanındığı ilimdir. Meviu-su, raviyi ve rivayeti bu zaviyeden tedkîktir. Gayesi İse bunlardan kabul edilenlerle reddedilenleri tanımaktır. İncelediği meseleler, tedkîk sahasına giren hadis kitaplarında zikredilmiş bulunan malumatlardır.
[194] Şeyh İbrahim el-Bâcûrî'nin el-Mevâhibu'l Ledunniyye Şerhu Şemâili'i Muhammediyye adlı eserinde, dirayet yönüyle hadis İlmine dair sözlerinin sonunda (s.6) Şöyle der: "Bu ilmi ilk tesis eden İbn Şihâb ez-Zührî'dir. Bu işi Ömer bin Abdülazîz'in hilafeti zamanında onun emriyle yapmıştır. Halife, İdaresindekilere (hadisleri bilen âlimlerin tükenmesinden sonra) hadisleri toplamalarını, emretmiştir. O olmasaydı hadisler kaybolacaktı. İşte bu yapılan dirayet yönüyle hadis ilmidir."Bu sözünün hadislerin tedvinini (toplanmasını) kasdettiğine hamledilmesi gerekir. Çünkü Halife Ömer bin Abdülazîz hadislerin toplanmasını emretmiştir, (...)kuralların, kaidelerin, ıstılahlarının toplanmasını değil- Eğer sözü bu manaya muhtemel değilse, terkedilir ve söylediğinin sıhhati vaki olmadığından kabul edilmez.Siddîk Hasan Hân da el-Hıtta fi Zikri's Sıhâhi's Sitte adlı eserinde, s. 85'de ona tabî olmuş, daha sonra el-Mubârekfûrî Tuhfetu'l Ahvezi mukaddimesinde, s. 2'de bu ikisine tabî olmuş, en nihayet bunlara kardeşim Dr. Nûreddin Itr da Menhecu'n Nakd fî Ulûmi'l Hadis kitabında, s. 53'de tabî olmuştur. Bunların hepsi yanlıştır. Muhammed bin Şihâb ez-Zührî'nin ne yaptığını öğrenmek İçin Safıîhu'l BuMrfnin şerhlerine, Kitâbu'l İlm, bâbun keyfe yukbedu'l ilm'e bakmış. Buraya bakarsan onun yaptığının usûl ilmi çalışmasıdır şeklindeki düşüncenin asılsız olduğu sana âyân otur. (Bununla beraber ez-Zührl'nin hadisleri toplarken belli kriterleri göz önünde tutmuş olduğu akla uzak değildir. Mütercim).Burada yeri gelmişken bir hususu belirtmekte fayda van Urduca bazı kelimeler Arapça'daki telaffuz zorluğundan dolayı hafif değişikliklikler uğramaktadır. Bu kelimelerin geçtiği Arapça eserlere bakanlar ise bunları o eserlerden olduğu gibi aktarma durumunda kalmaktadır. Yukarıda geçen Mubârekfûrî gibi. Aslında bu Mu-bârekpûrî'dir. Keza Thânevî Tânevî, Fettenî de Patnî'dir... (Mütercim).
[195] el-Hâkim, el-Ma'rîfe, s. 71. Şimdi sizlere Ebû'l Hasan Alî bin el-Medînî'nin şu eserlerdeki terceme-i hallerinden özet bilgi'sunacağım: îbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't Ta'dil, VI/IIÎ.194; el-Hatîb, Târihu Bağdâd, XI/458-64; İbn Hacer, Tehzîbu't Tehzîb, VII/349-353. Ben burada onu anlatırken Alî bin el-Medînî'nin hadis ilimlerindeki imamlığına ve büyük seçkin zevatın önünde imam olduğuna taalluk eden, bu mevzuyla ilgili bilgileri vermekle yetineceğim:Adı: Ebû'l Hasan Alî bin Abdülah bin Ca'fer bin Necîh el-Medînî el-Basrî. Aslen Medînelidir. Se'dî'dir. Mevlâlık yönüyle bu kabileye nisbet edilmiştir. Pek-çok eserin sahibidir. Ebû Hatim er-Râzî şöyle demiştin "Alî bin el-Medînî insanlar arasında, hadis ve illetlere dair bilgisi yönüyle önder olarak tanınırdı. Ahmed bin Hanbel yüceltmek için adıyla değil de Ebû'l Hasan künyesiyle anardı. Ahmed'den adını söylediğini hiç duymadım." en-Nesâî de demiştir ki: "Sanki Allah Teâlâ Alî bin el-Medînî'yi bu iş için yaratmıştır."Ebû'l Abbâs es-Serrâc ta Ebû Yahya'dan şöyle duyduğunu söylemiştir: "Alî bin el-Medînî Bağdâd'a geldiğinde ilim halkasının başına geçti. Ahmed, Yahya, Halef, el-Mu'aytî ve diğer insanlar gelip aralarında münazara ederlerdi. Bir şeyde ihtilaf ettikleri vakit Alî o konuda konuşurdu. Ahmed bin Hanbel sağ yanma, Yahya bin Maîn de sol yanına oturur ve ikisine hadisleri yazdırırdı."Ebû'l Abbâs es-Serrâc da demiştir ki: el-Buhari'den duydum: (Kendisine 'ne arzuluyorsun?' diye sorulmuş) o da şöyle demişti: "Irak'a gideyim. Alî bin el-Medînî de sağ olsun ve onunla beraber oturayım." el-Buhârî şunu da demiştir: "Alî bin el-Medînî hariç hiç kimse yanında nefsimi küçük görmedim."
Yahyâ bin Maîn'e 'Alî bin el-Medînî mi, el-Humeydî mı daha bilgilidir?' diye sorulmuş, o da şöyle demiştir: "el-Humeydî'nin diğerinden yani Alî bin el-Medî-nî'den yazması gerekir." Ebû Davud'a da 'Alî mi, Ahmed mi daha bilgilidir?' diye sorulmuş, o da 'Alî hadisler arasındaki ihtilafları Ahmed'den daha iyi bilir' demiştir. Furâhinâî'ye (Hafiz Ebû Alî Muhammed bin Alî bin Hamza) Yahya, Alî, Ahmed ve Ebû Hayseme'den sual edilmiş, o da şöyle cevap vermiştir: "Hadisleri ve hadislerin illetlerini en çok bilenleri Alî'dir. Yahya ise en çok rical bilgisine sahip olanlandır. Ahmed de içlerinde en çok farklı malumatı olandır. Ebû Hayseme ise seçkin zevattandır."Abdulmu'min en-Nesefî de şöyle der: Ebû Alî Salih bin Muhammed'e sordum: Yahyâbin Maîn hadisleri ezberliyor muydu? 'Hayır' dedi. Tanında vazıh olarak bulunduruyordu.' Ebû Alî'ye Alî bin el-Medînî ezberliyor muydu?' dedim. 'Evet' dedi. 'Hadise baktığında ne durumda olduğunu biliyordu.'el-Hatîb eÎ-Bağdâdî, el-Câmi' li Ahlâh(cc) Râvî ve Adâbi's Sami' adîı eserinde, II/199'da Ebû Alî el-Hasan bin Muhammed bin Osman el-Fesevî'den onun Ca'fer bin Derestûye'den şunu duyduğunu rivayet eder: 'Alî bin eÎ-Medînî'nin kitabtan rivayet ettiğini hiç görmedim. Sadece Sufyân bin Uyeyne'den işittiklerini ayn: lafızlarla rivayet etmek istediğinde kitaba bakıyordu.'Ca'fer diyor ki: 'Alî bin el-Medînî'nin yarınki hadîs meclisi için bugün ikindiden yer kapardık. Yarınki mecliste dinleyebileceğimiz bir yer bulamayız korkusuyla gece boyunca otururduk. Hatta mecliste yer kapan bir yaslı gördüm. Bevl için kalktığında yerimi kaptırınm korkusuyla bitirene kadar elbisesine bevl yaptı. Bevl yaparken bir taraftan da katlıyordu."
[196] el-Hatîb'el-Bagdâdî.el-Câmi', 11/361.
[197] el-Hatîb onun hacmi büyük, kıymetli eseri Müsned'ini bu cüzler arasında zikretmedi. Çünkü bu eser müellif hayattayken telef olmuştur. Alî bin el-Medînî
bununla ilgili olarak şöyle diyor: "Müsned'i hadislerin tariklerini iyice araştırarak tasnif ettim. Kağıtlara yazıp büyük bir sandığa koydum. Sonra Basra'dan üç yıl (...)uîakta kaldım. Geri döndüğümde baktım ki güveler onu birbirine katmış, hamur haline getirmiş. Daha sonra tekrardan toplamaya muvaffak olamadım."
[198] îbn Hacer, et-Tehzib, VII/357.
[199] s. 8,38.
[200] el-Kevserî, el-Makâlât, s. 83.
[201] Hicr, 15/9.
[202] el-Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, VI/352.
[203] Yalancının biriydi. Senedleri birbirleriyle değiştirir, mürsel hadisi merfu yapar, mesnedsiz münker hadisler rivayet ederdi.
[204] el-Hatîb el-Bagdâdî, el-Câmi', 11/250.
[205] Ebû Zur'a ed-Dimeşkî, et-Târih, 1/263; er-Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'l Fasıl.s.419.
[206] Bu zatın nispeti hakkında ihtilaflar çoktur. Doğrusu el-Cevrekânî'dir. Eserin muhakkikinin 1/66-70 arası verdiği malumata bkz. (Mütercim).
[207] Beşinci baskısı: Beyrut-1994. Bu eser Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu adıyla Ahmet Serdaroğlu tarafından terceme edilmiştir. İst.-1986.
[208] Altıncı baskısı: Beyrut-1994. Eser aynı adla Muzaffer Can tarafından terceme edilmiştir. Ist.-1992.
[209] Hocamız İmam el-Kevserî'nin Mahâlâtu'l Kevsert adlı eserinde neşredilmiş olan "Ezher'de Sünnet İlimlerini İhya" makalesinden (s. 565-7) alınan yer bu kadardır. Hocamı; bunu Ezher Üniversitesi Rektörü Şeyh Mustafa Abdurrezîâk'ı teşvik etmek için yazmıştır. Bu makaleye bakınız. Gerçekten önemlidir ve içinde kıymetli bilgiler vardır.
[210] s.82
[211] Rivayetin mütevatir olmayan hadise aykırı olmasını mevzuluk için alamet saymaktan çıkarır; bu alamet olmaz.
[212] 11/1,425.
[213] "istekarrat" (yerleşme) kelimesi Tenzihu'ş şeria'da (I/7) iki yerde tahrif edilerek ustukriet fîhi'l ahbâr (haberlerin araştırıldığı bir zamanda) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu istekarrat'tır. Nitekim e-MahsüÎ, II/I 425 ve et-Tâc es-SubkÎnÎn Cemu'l Cevâmi'sinde sünnet bahislerinde ibare böyledir: 11/123.
[214] s. 180.
[215] İbn Arrâk'ın zikrettikleri burada bitti. Ben durumun gerektirdiği kadar az bir ilavede bulundum.
[216] İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'l Munîf, s. 43-115.
[217] el-Hût el-Beyrûtî, Esne'l Metâlib, s. 271.
[218] Şeyh Muhammed el-Hût'un(rh) buradaki "mevzu hadislerin bir kısmı Şeriata muhalif, bir kısmının ise manası doğrudur" sözüne gelince; el-Hatîb el-Bağdâdî'nin Târîhu Bağdâd'mda (X/172) hadis uyudurucu, yalancı Ebû Ca'fer el-Hâşimî el-Medâinî'nin {Abdullah bin Misver) terceme-i halindeki bilgi onun bu sözünü doğrulamaktadır: "Osman bin Ebî Şeybe, Cerîr bin Abdilhamîd ed-Dabbî el-Kûfî vasıtasıyla Rakabe bin Maskale el-Kûfî'den nakletti: 'Ebû Ca'fer el-Hâşimî el-Medâinî Rasûlullah(sav) adına hak sözler uydurup rivayet ediyordu.'Yine bu yalancının İbn Hacer'in lısânu'Î Mîzân'ındaki (III/361) terceme-i halinde şu zikredilir: Rakabe "Abdullah bin Misver Rasûlullah'ın(sav) hadislerine (...)
benzer hadisler uyduruyordu." derken İbnu'l Medînî de "Rasûlullah'savJ adına hadis uyduruyordu. Sadece edeb ve ziihd konularında hadisler uyduruyordu. Bu yaptığı sorulunca da 'bunda sevap vardır' diyordu." demiştir.
el-Hatîb ve eÎ-Mîzân'daki terceme-i haiinde (11/505) e:-Zehebî; Ca'fer bin Avn, Hâlid bin Ebî Kerîme tarikiyle Ebû Ca'fer Abdullah bin Misver'den şöyle dediğini rivayet eder: "Fatıma birşey istemek için babasına(sav) geldi. Rasûlutlah'^' ona dedi ki: İstediğin şeyden daha hayırlı birşeyi sana öğreteyim mi? Yatağına girdiğinde şöyle de: Ey Allahım! Sen her zaman Allah'sın. Herşeyi sen yarattın. Seninle beraber bir başkası yaratmadı. Herşeyi sen takdîr ettin. Öğrenim görmeksizin herzeyi sen yaptın. Senden gayri İlâh yok. Ben nefsime zulmettim, beni bağışla. Günahları ancak sen mağfiret edersin."Bu söz mânâ yönüyle doğru bir sözdür fakat Rasûlultahısav! adına uyduruimuş bir yalandan ibarettir. Rasûlullah'a(sav) iftira ederek sevap ve ecir isteyen bu yalancı iftiracı tarafından uydurulmuştur. İşte bazı mevzu hadisler sadece isnad ve rivayet edeni tanımakla tesbît edilir.
[219] s. 103
[220] s.82
[221] 15/Hicr,9.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

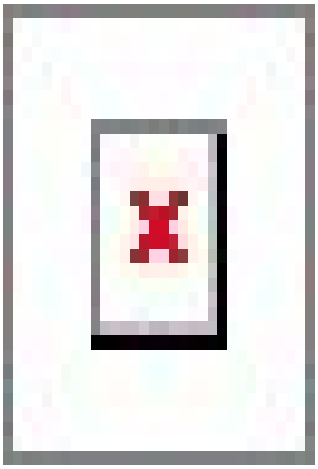

Dr. Seyit Avcı

ENSAR YAYINCILIK

SÛFİLERİN HADİS ANLAYIŞI
Takriz
Önsöz
Konu Ve Kaynaklar
1. Hakîm Tirmizî (Ö.320/932)
2. Gülâbâdî (Ö.380/990)
3. Ebû Abdurrahman es-Sülemî (Ö.412/1022)
4. Ebû Nuaym el-Isfahânî (Ö.430/1038)
5. Abdülkerim ei-Kuşeyrî (6.465/1072)
6. Muhyiddin b. Arabî (Ö.638/1240)
7. Sadreddin Konevî (Ö.673/1274)
8. Ebû Cemre Abdullah b. Sa'd el-Ezdî (Ö.699/1300)
9. Abdurrahman b. Ahmed el-Câmi (Ö.898/1492)
Basılan Eserleri
Yazma Eserleri
Diğer Eserler
GİRİŞ
A. XVIII. Asra Genel Bir Bakış
B. XVIII. Asırda Hadis Ve Hadis İlimleri
1. Osmanlılar'da Hadis ve Hadis İlimleri
2. Diğer İslâm Ülkelerinde Hadis ve Hadis İlimleri
C. Bursevî'nin Hayatı, Şahsiyeti Ve Eserleri
1. Hayatı
2. Şahsiyeti
a. İlmi Şahsiyeti
b. Edebî Şahsiyeti
c. Tasavvufî Şahsiyeti
3. Eserleri
1. Rûhu'l-beyân
2. Ferahu'r-rûh
3. Rûhu'l-Mesnevî
4. Şerh-i Pend-i Artar
5. Şerh-i Hadîs-i Erbain
6. Erbaûn Hadis Sahîhatu'l-Mesânîd
7. Kenz-i Mahfî
8. Şerhu Nuhbeti'l-fiker li-usûli'1-hadis
9. Şerh "İzâ tehayyertüm fi'1-umûr"
10. Risale fî hadîsi "el-Mü'mİnu mirâtü'l-mü'min"
11. Şerh-i şuabi'1-imân
12. Risale fî ilmi'l-hadis
13. Silsile-i Celvetiyye
14. Temâmu'1-feyz fî bâbi'r-ricâl
15. Fürûk
16. el-Vârİdatü'l-kübrâ
17. Kİtabü'n-necât
18. Tuhfe-i Vesîmiyye
19. Tuhfe-i Aliyye
20. Tuhfe-İ Umeriyye
21. Tuhfe-i İsmailiyye
22. Tuhfe-i Haîîliyye
23. Tuhfe-i Hasekiyye
24. Tuhfe-İ Recebiyye

25. Tuhfe-İ Atâiyye
26. Şerh-İ Salavât-ı Meşişiyye
27. Şerh-i Usûl-i Aşere
28. Müteferrikât
29. Kitabü'l-hıtâb
30. Divân
31. Şerh-İ Gazel-i Yunus Emre
32. Şerh-i Gazel-i Bayram Veü
33. Şerh-i Nazmı's-sülûk
34. Huccetü'l-bâlİga
35. Risâle-i Hüseyniyye
36. Şerhu Risale fi'l-adâbi'l-münâzara li Taşköprizâde
37. Ta'lika âlâ Mukaddimeti'l-Cezerî
38. Mecâlisu'1-va'z ve't-tezkîr
39. Kitabü'n-Netice
40. Esrâru'l-hac
41. Şerhu'l-kebâir
42. Vesiletü'l-merâm
43. Mecmûa-i Hakkı
44. Kitabü'l-hutabâ
45. Mecmûatü'l-esrâr
46. Kitabü'l-mir'ât
47. Nakdu'l-hâl
48. Hadarâtü'1-hams
49. Kitabü izzi'l-âdemiyy
50. Hayâtü'Ubâl
51. Kitabü dürreti'l-irfâniyye
52. Risâletü'l-câmia ilâ mesaili'n-nâfia
53. Şerh-i Nazm-ı Hayreti
54. Müzîlü'l-ahzân
55. Kitabü'l-envâr
56. Kitabü'l-kebîr
57. Şerhu Fıkh-i Keydânî
58. Eyyühe'l-bülbül
59. Varidat- Hakkî
60. Ahİdname
61.Nuhbetü'l-letâif
62. Hakâiku'l-hurûf
63. Kitabü'z-zikr ve'ş-şeref
64. Risale fi't-tasawuf
65. Kitabü hakku'sarîh ve keşfu's-sahîh
66. Miracnâme
67. Tuhfe-i Nefesi'r-Rahmân
68. Kitabü'1-fazl ve'n-nevâl
69. Ta'lika âlâ cüz'il-ewel li'l-Kâdî
70. Şerh-i cüz'i'1-ahîr li'1-Beyzâvî
71. Haşiye âlâ Envâri't-tenzîl
72. Tefsiru âyet-i "Vemâ besse fihimâ min dâbbe"
73. Tefsîru "Yâ eyyühe'n-nâsü'büdû"

BİRİNCİ BOLUM

BURSEVÎ'NİN HADİS TESPİT ETME METODU

I. Hadis
A. Hadisin Yapısı
1. Sened
2. Metin
a. Lafzan Rivayet
b. Manen Rivayet
B. Hadis Çeşitleri
1. Makbul Hadisler
2. Merdud Hadisler
a. Zayıf Hadis
b. Mevzu Hadis
II. Sünnet
A. Sünnetin Tanımı
B. Sünnetin Çeşitleri
1. Mutlak Sünnet
2. Mukayyeti Sünnet
a. Nafile Namazlar
b. Mevlid Merasimleri
C. Bursevî'nin Sünnete Bağlılığı
III. Sahabe
IV. Bursevî'nin Hadis Tespit Yolları
A. Zahir Bâtın Ayırımı
B. Bilgi Kaynakları
1. Ahz-ı Zahir
2. Ahz-ı Bâtın
a. Ahz Anillah (Bizzat Tanrıdan Bilgi Alış)
b. İlham
c. Yakaza
d. İnsilah
e. Rüya
f. Keşif
C. Keşfi Kabul Edenler
1. İbn Arabî
2. Konevî

3. Şa'rânî
4. İbn Hacer el-Heytemî
5. Abdülaziz ed-Debbâğ
6. Aclûnî
D. Keşfi Kabul Etmeyenler
1. Aliyyü'l-Karî
2. Leknevî
3. Mübarekpûrî
4. İzmirli İsmail Hakkı
5. Abdülfettah Ebû Gudde
6. Nasırüddîn Elbânî
7. Ahmed ez-Zeyn
V. Bursevî'nin Hadis Tespit Ölçüleri
A. Büyük Veli Ve Âlimlerin Eserlerinde Bulunan Hadisler
1. Ebû Tâlib el-Mekkî
2. Gazâlî
3. Zemahşerî
4. Necmüddin Kübrâ
5. Mevlânâ
6. İbn Kemal
B. Mânası Doğru Olan Hadisler
C. Kelâm Kibar Olan Sözler
D. Mâna Alemindeki Hâdiseler
İKİNCİ BÖLÜM
BURSEVÎ'NİN HADİS YORUMLAMA METODU
I. Normal Yollarla Tespit Edilen Hadisler
A. Kudsî Hadisler
1. Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım Hadisi
2. Göğe Yere Sığmadım Hadisi
3. Velilerim Kubbelerim Altındadır Hadisi
B. Nebevî Hadisler
1. Fakirlik İftihanmdır Hadisi
2. Kavmi İçindeki Şeyh Hadisi
a. Hadisin Mevzu Ve Asılsız Olduğunu Savunanlar
b. Hadisin Zayıf Olduğunu Savunanlar
3. Ümmetimin Âlimleri Hadisi
a. Hadis Değildir Diyenler
b. Mânası Doğrudur Diyenler
c. Hadistir Diyenler
Muhtevasının Genişliği,
4. Peygamber (a.s.)'dan Sonra Bir Nur Gelir Hadisi
5. İşlerde Hayrete Düşerseniz Hadisi
a. Hadis Değildir Diyenler
b. Hadistir Diyenler
6. İnsanlar Uykudadır Hadisi
7. Benim Allah'la Öyle Bir Vaktim Var Ki Hadisi
a. Hadis Olmadığını Savunanlar
b. Hadis Olduğunu Savunanlar
8. Ben Allah'tanım Hadisi
9. Allah Cahif Vefi Edinmez Hadisi
10. Kim Allah'a Giden Bir Yol Öğrenirse Hadisi
11. İki Günü Eşit Olan Zarardadır Hadisi
a. Hadistir Diyenler
b. Hadis Değildir Diyenler
12. Temizliğe Devam Hadisi
13. Nikahtan Doğdum Hadisi
14. Ahir Zamanda Size Şam'ı Tavsiye Ederim Hadisi
15. Kefenlerinizi Güzelleştirin Hadisi
16. Bana Dünyanızdan Üç Şey Sevdirildi Hadisi
17. İkindi Namazını Benî Kurayza Dışında Kılmayın Hadisi
II. Farklı Yollarla Tespit Edilen Hadisler
1. Allah, Adem'den Önce Yüzbin Adem Yarattı Hadisi
2. Dünya Yedi Kattır Hadisi
3. Ben Adil Melik Zamanında Doğdum Hadisi
4. Ben Gizli Bir Hazine İdim Hadisi
a. Hadis Olduğunu İddia Edenler
b. Hadis Olmadığını İddia Edenler
5. Kendini Bilen Rabbini Bilir Hadisi
a. Hadistir Diyenler
b. Hadis Değildir Diyenler
6. Ebrârın Sevapları Hadisi
a. Hadistir Diyenler
b Hadis Değildir Diyenler
7. Ashabım Yıldızlar Gibidir Hadisi
III. Yorum Teknikleri
1. Bursevî'nin İşarî Hadis Metod ve Tekniği
2. Hadis Nakletme Metodu
3. Kelimeleri Açıklaması
4. Rivayet Farklarını Göstermesi
5. Hadisleri Tercüme Etmesi
6. Hadis Tenkidi
7. Kullandığı Kaynaklar
a. Hadis Kitapları
b. Şerhler
c. Hadis Olarak Şöhret Bulmuş Sözlerle İlgili Eserler

d. Garîbü'l-hadisler
Sonuç
Bibliyografya

SÛFİLERİN HADİS ANLAYIŞI

Takriz

Seyit Avcı, İmam Hatip Okulu meslek dersleri öğretmenidir. İstanbul ve Konya'da, İlahiyat Fakültelerinde Hadis Anabilim dalında yüksek lisans ve doktora çalışması yapmış, doktor olmuş, bugünlerde de, İbn Arabi'de hadis konusu üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Haftalık çok sayıda dersle yüklü olan bir öğretmenin, bu Öğrenimler için vakit ayırması ve bunları ger-Çek ölçüleri içinde yapması, bir çok fedakârlığı ve bazı ferağatları kişiye yükler. Doktora safhasında, yukarıdaki İsimle anılan çalışmayı danışman olarak izlediğimiz için, çalışmanın kitap haline gelmesinde de bu yazıyı yazmamız istenince, bir kaç cümle İle okuyucu karşısına çıktık. Bir danışman için bu da Şerefli bir iştir. Demek ki, öğrenci yüz üstü bırakılmamış, gereken İtina gösterilmiş, bir nevi manevî mes'uliyet, hangi ölçüde olursa olsun giderilmiş demektir. Bu nokta bizim İçin teşekkürü mucip bir durumdur.
Hadis Anabilim dalında çoğu kez, bu tür bir çalışma yapılmamaktadır. Daha çok klasik dönemdeki müellifler İle hadisin teknik konuları çalışma alanı olarak seçilmekte, hatta bazan, hadiste geçen bîr mesele, başka bir ilim dalının konusu olsa bile, hadis ilimleri adına işlenebilmektedir. Biz Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, çalışmaların bir bölümünü de, manevî gelişme ve hadis, tasavvuf dünyası ve hadis, sûfiler ve hadis-sünnet ilişkileri gibi konulara ayırdık. Bunu yadırgayanların olacağını da tabii karşıladık. Çünkü burada ilk tespit şöyle oluyordu: "Asılsız haberlerle kendilerine bir dünya ve ruh âlemi oluşturanların ortaya attıkları bu çalışmaları tekrar gün yü2Üne çıkarmanın ne âlemi var? Biz hadislerin sahihlerini kabulde zorluk çekerken, ihtilaflı olanların tekrar piyasaya sürülmesi hiç te doğru değildir". Bu acele hüküm çok kısa bir zamanda değişti. Çünkü, bu kişiler sünneti ve hadis ilimlerini çok iyi bilen muhaddis kimlikleri, sûfi niteliklerinden baskın olan zatlardı. Kitaplarındaki İhtilaflı haber yüzdesi de çok düşüktü. Ayrıca, kalbi amellere ve ahlâka ait, Rasûl-i Ekrem mahreçli ahbârın üzerinde çalışmanın da hiç bir zararı yoktu. İlim sadece fıkıh ve tefsir bilgilerinden ve kelama ait görüşlerden ibaret değildi. Bir de iç dünyamız vardı. Sahabenin, bizim İç dünyamızın mükemmelliğe kavuşmasında, bize yardımcı olacak bir çok peygamber uygulamasını, sağlamca koruyup, nakledip, bizlere ulaştırdığı da bir gerçekti. Artık zahir bâtın kavgası yerine: Hem zahir ve hem bâtın işbirliği önemli görülmeliydi.
Biraz da kendi milletimizin hadisle ve ahlâkla ilgisini bilmeli ve kendi â-limlerimizi tanımalıydık. Bursevî'ye talip olan Seyit Avcı, bu alanda tek İsim değildir. Bilal Saklan, Muhittin Uysal, Ayşe Gültekin, Hikmet Gültekin, Sibel
Alkut da hep sûfi muhaddisler ve eserleri üzerinde çalıştılar. Fikret Karapınar, Gülâbadlı'dan sonra, sûfi hadis sarihlerini kendisine konu olarak aldı. Profesör Doktor Bilal Saklan, aynı çizgiyi sürdürerek bu noktaya geldi. Şunu demek istemekteyiz: Peygamberimizden bize gelen ne varsa hepsinin, bir de kalp akıl işbirliği içinde incelenip, ümmete sunulması insanları korkutmamalıdır. Aklı iki kere kullanarak bugüne kadar söylenen söylendi. Bir de bu eski ve sağlam yol denense ne olur?.
İsmail Hakkı Bursevî veya daha farklı bir adlandırma İle Aydoslu, işi gücü hadislerle meşguliyet olan birinci sınıf bir muhaddis değildir. Ama hadislerle de İşi olan, Kur'an'ı tefsir eden ve değişik ilim dallarında eserler veren bir âlimdir. Onun ilk kez Feridüddin Attar'ın Pendname'sine yazdığı şerhte, değişik alanlarda fikirler beyan ettiğini gördük. Sanki bir dilci gibi yazdığı bir çok şerhte, Usan âlimlerinin özellikle de Türkçe ile uğraşanların alacakları pek çok bilgi olduğunu müşahede ettim. Aynı şeyi, Mütercim Asım efendinin Kamus tercemesi için de hissettim. Kendi kendime, "Niçin bir sözlük okuma ve tahlil dersi konulmuyor okullara?" sorusunu hep sordum. Bir kişi, Pend-i Attar şerhi, Mâ Hazar'ı, kendi bilim dalı açısından İncelese, hocaefendiyi kendilerinden birisi, hatta güçlü birisi olarak görecektir muhakkak. Diğer e-serlerinde de durum aynı olacak gibime gelmektedir. Vaktiyle onun Muhammediyye adlı manzum siyret kitabına yazdığı bir şerhi, Mesnevi İçin yazdıklarını okudum. Orada kendisinin binlerce şiirini, şahane şiirini gördüm. Eski Türk edebiyatı okutan bir ilim mensubuna bunlarla uğraşmasını teklif ettim. O da durumdan haberdardı. Ama bir derdi de vardı cevap olarak dedi ki: "Bizim doçentlik çalışmalarında, dini içerikli eserlere pek iyi nazarla bakılmıyor". Ama Allah var, şahane şiirler idi bunlar. Öyle zannediyorum ki, pek çok kimse de haberdar değildir bunlardan.
Dr. Seyit Avcı Bursevî'nin: Hayatı, şahsiyeti, eserleri gibi hazırlık bilgilerinden sonra çalışmasını iki bölümde işlemiştir: Birinci bölüm, Bursevî'nin Hadis Tespiti, ikinci bölüm: Bursevî'nin Hadis Yorumu'dur. Birinci bölümde, Bursevî'nin eserlerinden: Hadis, Sünnet, Sahabe, Hadis Tespit Yolları gibi ana başlıklar yanında onun özellikle kullandığı ve kendine has olan yolları da işlemektedir. Yaygın kanaatin tekrarı yerine, meseleyi kendi sözlerinden alıp, öylece meseleyi ortaya koymayı tercih eden çalışma özellikle ikinci bölümdeki önemli bir kaç fasılla bitmektedir. Bursevî'nin normal yollarla, herkes gibi alıp kullandığı hadislerden örnekler veren Avcı, farklı yollarla tespit edilen bir Çok haberi de orada tenkide tabi tutmuştur.
Kısaca gerekçesini ve yapısını arza çalıştığımız kitap, artık okuyucunun elindedir. Ondan, konuya vakıf olanlar yararlanacağı gibi, meseleyi uzmanı «adar bilemeyenler de yararlanmalıdır. Çünkü, özellikle bir konu üzerinde
üç-beş sene çalışan kişinin, başka insanlardan farkı, bu üç-beş senelik dönemin o meseleye ayrılmasıdır. Hiç kimse, böylesi özel bir konuya üç-beş yılını veremeyeceği için, doktora ve yüksek lisans çalışmalannın özel bir durumları olmalı ve dikkatlerimizi çekmelidir. Birisi çıkıp kitabı tenkit ederse elbette hakkıdır. Ama, o da üç-beş yıldan çok fazla çalışmış, ehil birisi ise, bizim sevincimiz ve dikkatimiz bir kat daha artacaktır. Çünkü, çalışma daha üstün bir emek tarafından incelenmiş, hatalar ve başarılar tespit olunmuş demektir.
İslâm'ın getirip geliştirdiği her ilim dalının, pek çok yan dalı ve her dalın, mecburen temasta olduğu sair ilimler ve ilim olma yolunda disiplinler vardır. Günümüzde ilim mensuplannın, kendi İhtisas alanlannı da genişletme, şöyle bir etrafa bakarak, bütün içindeki kendi durumlarını yeniden gözden geçirme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu yapılmazsa, tek taraflı kalınacak ve bir takım yanlışlar daha da artacaktır. Hadisin ahlâk ve tasavvufla olan ilgisini ruh dünyasında kuramamış bazı dostların, oldum olası bir takım çalışmalardan ürperdiklerini duymaktayız. Özellikle tasavvuf adı, bir çok âlimin, yine bir çok âlimden soğumasına vesile olmaktadır. Eğer iyi bakacak olursak ülkede, dini ilimler de, tasavvuf da ehlinin elinde değildir. Mü'min ile, onun kulluk kaynağı olan hakiki İslâmi ilimlerin arasına bir çok komisyoncu girmektedir. BunÎan kimler sokuyor? Bir türlü anlayamıyoruz? demenin de faydası yoktur. Gerçek ve muttaki İslâm âlimi ile, gerçek ve muttaki mü'min Rasül-i Ekrem'in çadırında buluşmak mecburiyetindedir. Bu çadır da O'nun mübarek yaşayış biçimleri, yani teknik adıyla sünnetleridir. Efendimiz ile bizim aramız çok uzamıştır. Ama sünneti ile bağımız, zannedildiği kadar uydurma değildir. Gerçek ilimden hem âlim, hem de âmil yararlanmalıdır. Ahlâk ve tasavvufun ehli ile, onu yaşamak isteyen arasında da doğru ve sağlam olmayan unsurlar mevcuttur. Kelimeden korkmamak gerekmektedir. İslâm, ruh dünyası olmayan bir kuru ilimler yükü asla olamaz. Bu itibarla, yine sünnet-i Ahmediyye çadırında buluşmak şarttır. İstersen sen bu çadıra Livau'1-Hamd adını ver. Ne verirsen ver, ama ad verdiğin şey Muhammedi olsun. Gerçek ilim olsun, salih amel ve ihlas olsun.
Daha çok İsmail Hakkı Bursevî'Ier çalışmamız, hem de İyi çalışmamız gerekmektedir. Yazan tebrik eder, çalışmasının ona ahiret azığı olmasını diler, devamını arzu eder ve yayıncısını tebrik ederim.
Prof. Dr. A/i Osman Koçkuzu [1]

Önsöz

Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla
Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya hamd, son elçisi Hz. Muhammed Mustafâ'ya, âl ve ashabına salât u selâm olsun.
İslâm'da zühd hayatı, ilk olarak asr-ı saadet döneminde Hz. Peygamber'in son derece sade ve gösterişten uzak yaşantısıyla başlamıştır. Kur'an'da «tezkiye», «takva» ve «tebettül» kelimeleriyle ifade edilen bu hâl; İbadet, ahlâk ve nefis terbiye yolu olarak kabul edilmiştir. Başlangıçta zahidlik ve zühdî yaşayış olarak bilinen İslâm'ın ruh hayatı, zamanla gelişerek hicri II. ve III. asırda metodu ve hedefi olan bir ilim olarak ortaya çıkmış, daha sonraları ise tasavvuf adıyla sistemleşerek gelişmesini devam ettirmiştir.
Tasavvuf, yüzyıllardır İslâm ümmetini derinden etkileyen dinî akımların başında gelmektedir. Bu özellik ve etkinliği dün olduğu gibi, bugün de gündemdeki yerini korumaktadır. Bu bakımdan tasavvuf, varlığı inkar olunamayan bir gerçeği, aynı zamanda da yaşanan bir hayat modelini temsil etmektedir.
Diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi, tasavvufun da Kur'an'dan sonraki İkinci kaynağı sünnettir. Tasavvufun şekillenmesi ve yönlendirilmesinde H2. Peygamber'in yaşantısının söz, fiil ve takrirlerinin belirleyici bir rolü vardır. Sûfıler tasavvufun ışığını sünnetten aldığını ısrarla belirtmişler, bu iddialannı hadislerle desteklemişlerdir. Sûfilerin eserlerinde bu deliller zikredilmiş, detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Ne var ki

sûfilerin büyük çoğunluğu zahiri ilimlere fazla rağbet göstermemiş, daha çok bâtını bilgilere, kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesine önem vermişlerdir. Bu sebeple onlar hadis ve hadis ilimleriyle fazla uğraşmamalar, eserlerinde kullandıkları hadislerde genellikle kendilerinden önceki âlimlerin metodlarını benimseyerek, onların naklettikleri rivayetlere İtimat etmekle yetinmişlerdir. Sûfilerin hadis naklinde fazla titiz davranmamaları, lafzî rivayetlerin yanında mâna İle rivayeti sıkça kullanmaları, keşif, rüya ve ilham gibi yollarla hadis rivayet etmeleri, diğer âlimler ve özellikle hadisçiler tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmelerine sebep olmuştur. Mutasavvıflarla muhaddisler arasındaki bu münâkaşalar, dün olduğu gibi bugün de sürüp gitmektedir. Sûfılerdekİ bu anlayışın İslâmî İlimleri nasıl etkilediği, müslüman dünyasına faydalı mı yoksa zararlı mı olduğu gerçekten merak konusudur. Dolayısıyla tasavvuf! düşüncenin getirdiği ve götürdüğü şeylerin tespiti, bazılannın iddia ettiği gibi tasavvuf ve ahlâk kitaplarında hadis olarak gösterilen sözlerin çoğunun gerçekte kibâr-ı mutasavvıf e sözleri olduğu meselesinin aydınlığa kavuşturulması, hem hadis hem de tasavvuf açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sahada yapılan çalışmalar, tasavvuf ve hadis ilimleri açısından önemli bir hizmetin yerine getirilmesine vesile olacaktır. Bu amaçla biz de araştırma konusu olarak, eserlerinde bu tür malzemenin bolca bulunduğu Osmanlı dönemi mutasavvıflarından İsmail Hakkı Bursevî (ö.ll37/1725)'yi seçtik. Özel anlamda Bursevî'ye, genel mânada tasavvuf-hadis İlişkilerine tahsis ettiğimiz araştırmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Konuya bir hazırlık olması açısından girişte, XVIII. asra genel bir bakış içinde siyasi ve dinî çevre ele alınmış, daha sonra XVIII. asırda hadis ve hadis ilimleriyle İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Bursevî'nin hadis tespitinden bahsedilmiştir. Burada, Bursevî'nin hadis kavramıyla İlgiSi olarak sened, metin, lafzı ve manevî rivayet, hadis çeşitleri arasında zayıf ve mevzu hadisler, sünnet kapsamı içinde mutlak ve mukayyed sünnet örnekleriyle incelenmiş, Bursevî'nin sünnete bağlılığı, sahabe anlayışı, hadis tespit yolları işlenmiş, hadis tespit yolları arasında ahz anillah, ilham, yakaza, însilah, rüya ve keşiften bahsedilmiş, keşfi savunan bazı âlimler tanıtılmış, son olarak da Bursevî'nin hadîs tespitinde kullandığı Ölçülerden bazıları misâllerle gösterilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise Bursevî'nin hadis yorumuna yer verilmiştir. Bu bölümde o-nun normal ve farklı yollarla tespit' edildiğine inandığı kudsî ve nebevî hadislerin yorumu üzerinde durulmuş, bu hadislerin şerhinde takip ettiği yorum tekniklerinden bahsedilmiştir.

Tasavvufun genellikle sübjektif, hadisin ise objektif bir yapıya sahip olması, iki ilim dalı arasındaki uzlaşmayı zorlaştırmış olmasına rağmen tarafsızlık ilkesi korunmaya çalışılmış, ilmî anlayış her zaman ön planda tutulmuştur. Tek taraflı kaynaklara bakmak yerine, mukayeseli bir tahlil ve tenkit metodu izlenmiş, istifade edilen eserlerden sayfalarca nakil yerine maksadı anlatmaya yetecek derecede orijinal alıntılar yapılmış, gerisi muhteva olarak özetlenmiştir. Bursevî'nin kendi ifadeleri genellikle aslî şekliyle verilmiş, durum gereği ibarelerde bazı tasarruflara gidildiği zamanlar da olmuştur. Prensip olarak lâm-ı tarifler genellikle kullamlmamıştır. Dipnotlarda Bursevî'ye ait olan eserlerde müellif ismi belirtilmemiş, müellifle özdeşleşmiş ve sıkça kullanılan eserlerde kısaltmak amacıyla yalnız müellif İsmi zikredilmiştir. Araştırmanın eksik yönleri olmakla birlikte yapıcı eleştirilerin eserin olgunlaşmasına katkıda bulunacağına İnanmaktayız.

Çalışmanın her türlü safhasında fikir ve tavsiyelerinden yararlandığım danışman hocam muhterem Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu Bey'e, istişare mahiyetinde faydalı görüşlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Bilal Saklan, Prof. Dr. ZekerİYa Güler hocalarıma ve diğer ilim taliplerine burada teşekkür etmeyi bir görev bilmekte, ayrıca hâlen üzerinde çalıştığımız el-Fütûhâtü'1-MekkİYye'nin hadis İlimleri açısından değerini konu edinen bir diğer araştırmayı da neşre muvaffak kılmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz etmekteyim.

Başanya ve mutluluğa ulaştıran Allah Teâlâ'dır.

Seyit AVCI Ekim 1425/2004 Meram-Konya

Konu Ve Kaynaklar

Sünnet, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber tarafından yapılmış bir yorumu, hadis de bu yorumun yazılı belgeleridir. Hz. Peygamber'in bütün İfadeleri Kur'an'm geniş bir tefsirini, hadisçilerin tüm sözleri de sünnetin detaylı bir şerhini oluşturmaktadır.

Hadis musannefâtının tedvin ve tasnifinden sonra Hz. Peygamber'e ait olan bu hadislerin şerh çalışmaları, ona paralel olarak hadislerdeki garib ve nâdir kullanılan kelimelerin sözlük açıklamalarını İhtiva eden hadis lügatlan "garîbü'l-hadis" ile hicri III. asırda başlamıştır.[2] Kısmî şerh mahiyetindeki bu tür eserler, zamanla yerini daha hacimli şerh çalışmalarına bırakmıştır. Hadis edebiyatı tarihi içinde bugün bilinen en eski şerh, Ebû Süleyman Ahmed b. Muhammed el-Hattâbî (Ö.388/998) tarafından Ebû Dâvûd (ö.275/888)'un Sünen'ine yazılan Meâlimü's-sünen adlı eserdir. Ebû Davud'un Sünen'i gibi bir eseri tefsir, müşkil lafızları izah, muğlak mânalarını şerh, ahkâm yönlerini beyân, hadis metinlerindeki hüküm istinbatına elverişli noktalara delâlet ve lafızların gerisinde yatan fıkhî mânaları keşf edeceğini belirten Hattâbî'nin bu açıklamaları tabiatıyla bir şerhte hangi yönlerin bulunduğunu da ortaya koymaktadır.[3] Dolayısıyla ilk devirlerde ve ondan sonraki dönemlerde hadislerin şerhleri, daha çok rivayet ve dirayet esaslarına dayanılarak yapılmıştır. Fakat zamanla muhaddisler tarafından benimsenen bu iki metoda, mutasavvıflar kendi düşünce ve yaşayışlarına uygun, manevî ve ruhî tecrübelerine, ledünnî mükâşefelerine dayalı üçüncü bir metod daha ilave ettiler. "İşârî" adı verilen bu metod, hadislerin de Kur'an âyetleri gibi tasavvuf? şerh ve yorumunun yapılabileceği sonucunu doğurdu. Böylece hadislere diğer ilimlerden farklı bir yaklaşımla, tasavvuf! şerh metodu da girmiş oldu. Aynı kişiler, hadis ilimlerinin teknik yönlerinde de farklı görüşler geliştirdiler. Söz gelişi, keşf ve rüya yoluyla hadislere ulaşma böyle bir tezdir.

Bugün bilinen hadis sarihleri içinde tasavvufî tecrübeye dayalı olarak ilk şerh yazan, Hakîm Tirmizî (ö.320/932)'dir. Hakîm Tirmizî'den önce Hasan Basrî (ö.HO/727), Süfyân es-Sevrî (Ö.161/778), Süfyân b. Uyeyne (ö.196/811), Maruf el-Kerhî (Ö.200/815) ve Muhammed b. Eşlem et-Tûsî (Ö.242/856) gibi sûfilerin hadis rivayeti ve tasavvufî şerh faaliyetleriyle uğraştıkları bilinmekte ise de işârî hadis şerhinde İlk ciddi çığırın Hakîm Tirmizî tarafından açıldığı belirtilmektedir.[4] Onun başlattığı bu yol Gülâbâdî (5.380/990), Sadreddin Konevî (Ö.673/1274) ve İsmail Hakkı Bursevî (ö.1137/1725) gibi mutasavvıflar tarafından devam ettirilmiştir. Mutasavvıfların tasavvufî hadis şerhi konusunda yazdıkları eserler, sayı bakımından diğer şerhler kadar olmasa bile, yine de bir hayli yekûn tutmaktadır. Burada ilk asırlardan başlayarak Bursevî'ye kadar yazılmış olan önemli bazı tasavvufî hadis şerhlerini tanıtmak İstiyoruz. Bu vesileyle Bursevî'den önceki literatürü gözden geçirme ve Bursevî üzerinde etkili olan mutasavvıfları tanıma fırsatı elde etmiş olacağız.

1. Hakîm Tirmizî (Ö.320/932)

Hakîm Tirmizî, tasavvufî tefekkürün İlk temsilcilerinden ve ilk tasavvufî hadis şârihlerindendir. Hadis ve hadis İlimlerine ilgi duyan bir aile İçinde yetişen Tirmizî, bu vesileyle küçük yaştan itibaren hadisle meşguliyete fırsat bulmuştur. Hadiste âlî isnadları bulunan Hakîm Tirmizî hakkında Hucvirî (ö.470/1077), "Bana göre o büyü/c bir zattır. Gönlüm onun auı olmuştur.[5] demektedir. Tirmizî, tasavvufî düşüncenin mümessili olması sebebiyle de el-Hakîm" unvanıyla anılmaktadır. Elliden fazla eser yazdığı belirtilen Hakîm TİrmizÎ'nin en önemli eseri, 1293'te İstanbul'da Mustafa ed-Dimeşkî tarafından neşredilen Nevâdiru'1-usûl fî ehâdisİ'r-ResûI'üdür. Hadislerin ravileriyle birlikte zikredildiği bu eserde, daha sonra hadislerin şerhleri yapılmaktadır. Me'i-îmân ve me'1-islâm, Şerhu's-salâh ve mekâsıduhâ ile Hatmü'l-velâye gibi değerli çalışmaların da sahibi olan Tirmizî, diğer eserlerinde de hadislerin tasavvufî yorumlarına yer vermektedir. Onun özellikle Hatmü'l-velâye adlı eseri, İbn Arabî (ö.638/1240)'yi büyük ölçüde etkilemiş ve ona rehber olmuştur. [6] Bursevî, Hakîm Tirmizî'yi "Tarafeynden hissemend ue ulûm-i zahire ve bâtme ile mütehallî ue ercmend" olan âlimler zümresinden saymaktadır. [7]

2. Gülâbâdî (Ö.380/990)

Sûfi, muhaddis, fakih ve usûl âlimi gibi sıfatlarla anılan Ebû Bekir Muhammed b. İshak Gülâbâdî, tasavvuf tarihinin en eski kaynaklarından olan et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf adlı eserin müellifidir. Tasavvuf hareketinin altın çağı sayılan bîr dönemde yaşayan GülâbâdÎ'nİn eserlerinin çoğu hadise dairdir. Taarruf ta kullanılan hadisler, ilk dört asrın zühd ve tasavvuf anlayışını yansıtması bakımından son derece önemlidir. Fakat asıl Önemli olan onun Bahru'l-fevâid veya Meânİ'1-asâr adını taşıyan tasavvufî hadis şerhidir. Bu eserde, 223 hadisin ahlâkî ve tasavvufî şerhi yapılmıştır. Nesihle yazılmış bîr nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih nr 697, vr. 1-228'dedir. Gülâbâdî, Hakîm Tirmizî (Ö.320/932)'den sonra hadis şerhiyle meşgul olan mutasavvıfların ilklerindendir. Faslu'l-hıtâb adlı eserinde Gülâbâdî ve Hakîm Tirmizî (ö.320/932)'nin Hz. Peygamber'İ rüyada gördükleri ve hadisleri şerh etme konusunda Resûl-i Ekrem tarafından kendilerine İzin verildiğini belirten Bursevî, [8] Rûhu'l-beyân tefsirinde hadisleri şerhederken GülâbâdÎ'nİn eserlerinden yararlanmış, "Kâle'ş-şeyh: Şeyh dedi ki" diyerek ondan nakiller yapmıştır. Meselâ, "İnnallahe yebsütu yedehu bi'1-leyl liyetûbe müsîü'n-nehar; Allah, gündüz günah işleyenin tevbesini kabul etmek için gece elini uzatır [9] hadisi üzerinde dururken Bursevî, GülâbâdÎ'ye göre "bastu'l-yed"den muradın gece ve gündüz günah işleyenlere tevbe etmeleri İçin Allah Teâlâ'nın mühlet vermesinden kinaye olduğunu söylemiştir.[10] Bir diğer örnek de şudur: "La tehâsedû ve

lâ tenâceşû ve lâ tebâğazû: Haset etmeyin, fiyat artırmak iğin piyasayı kızıştırmayın, birbirinize buğzetmeyin [11] hadisinde geçen "La tebâğazû" kelimesini açıklarken Bursevî, Gülâbâdî'den naklen onun bu kelimeyi, "Hevâ ve mezhep konusunda ihtilaf etmeyin, zira dinde bidat ve hak yoldan sapmak buğza sebep olur" şeklinde şerhettiğini belirtmektedir.[12]
Bahru'l-fevâid, IV/X. asırda sünnî-kelam akidesine bağlı olarak yaşayan sûfilerin vücûda getirdikleri hadis şerhlerinde tuttukları yolu ve usûlü göstermesi açısından önemlidir. Zira, sonraki devirlerde bile hadisleri Gülâbâdî kadar güçlü ve derin şekilde şerheden mutasavvıflara çok az tesadüf edildiği belirtilmiştir. Bahru'l-fevâid'de hadislerin özellikle sahih hadislerden seçilmesine özen gösterilmişse de bunun yanında az da olsa bazı zayıf ve mevzu hadislere de yer verilmiştir. [13]

3. Ebû Abdurrahman es-Sülemî (Ö.412/1022)

Tasavvuf tarihinin en önemli sımalarından biri olan Sülemî, "Sûfilerin Şeyhi" sıfatıyla kendisinden sonraki mutasavvıflara son derece etkili olan bir şahsiyettir. Tefsir, hadis, tabakât gibi muhtelif konularda eser yazan Sülemî'nin asıl şöhreti Tabakâtu's-sûfıyye İle Hakâyıku't-tefsîr adlı eserleri sayesinde olmuştur. Hadis sahasında ise Sülemî'nin iki risalesi vardır. Bunlardan biri el-Erbeûn, diğeri el-Hadis mecmuasıdır. el-Erbeûn'un bir nüshası Süleymaniye Murad Buhârî, 318/6'dadır. Bu nüshada kırk ayrı başlık altında tasavvuf, zühd ve ahlâk konusundaki hadisler cemedilmiştir. Tabakât kitaplarının kendisinden "Hafız" diye bahsettiği Sülemî'den Ebû Nuaym (0.430/ 1038), Beyhakî (Ö.458/1065) ve Kuşeyrî (Ö.465/1072) gibi zatlar hadis okumuşlardır.[14] Sülemî'nin bu ilmi kimliğinin yanında onun hadis uydurduğu da İddia edilmiştir. Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri adlı doktora tezi hazırlayan Süleyman Ateş, Sülemî hakkındaki bu İddiaları reddetmekte, Sülemî'nin bu hadisleri kendinden önce yazılmış eserlerden aldığını, dolayısıyla onun hadis uydurmadığını savunmaktadır.[15] Ayrıca bu çalışmasında Ateş, Bursevî'nin Rûhu'l-beyân'da Sülemî'den etkilendiğini ve ondan alıntılar yaptığını da belirtmektedir. [16]

4. Ebû Nuaym el-Isfahânî (Ö.430/1038)

Sülemî (ö.412/1022)'nin talebesi sayılan Ebû Nuaym (5.430/1038), kaynakların verdiği bilgilere göre hadis, kelam, tasavvuf ve tarih dallarında âlim bir kişidir. Onun en meşhur eseri Hüyetü'l-evliyâ'da 800 kadar zahid ve sûfînin biyografisi yer almaktadır. Bu eser, bir tabakât kitabı olduğu kadar hadis kaynağı olarak da önem taşımaktadır. Tasavvufla hadisi şahsında toplayan, ender şahsiyetlerden biri olan Ebû Nuaym'ın hadis sahasında yazdığı Delâilü'n-nübüvve, [17] Sıfatü'l-cenne, [18] ve tasavvuf ehlinin ahlâk ve davranışlarına esas teşkil eden Kitabü'l-erbaîn âlâ mezhebi' 1-mütehakkikîn mine's-sûfiyye gibi eserleri de vardır.[19]

5. Abdülkerim ei-Kuşeyrî (6.465/1072)

Tasavvuf tarihinde telif ettiği er-Risâle'siyle haklı bir şöhret kazanan Kuşeyrî, sünnî tasavvufu sistematize eden müelliflerdendir. İyi bir tahsil gören Kuşeyrî, Sülemî (ö.412/1022)'ye öğrencilik yapmış, kendisinden sonra gelen
Gazâlî (Ö.505/1111) ve diğer mutasavvıflara büyük ölçüde etkili olmuştur. Yirmibeş yıl hadis hocalığı yapan Kuşeyrî'nİn Risâle'sindeki hadislerin hemen hemen tamamına yakını sahih hadislerden seçilmiştir. Kuşeyrî'nİn hadisle ilgili Berlin kütüphanesi 1457 numarada bulunan el-Erbaîn adlı eserinin yanında, bir de onun 1964'te Kahire'de neşredilen el-Mi'râc adlı eserinin varlığını bilmekteyiz. [20]

6. Muhyiddin b. Arabî (Ö.638/1240)

Tasavvuf tefekkürünün en büyük siması olarak kabul edilen İbn Arabî, İslâm dünyasının büyük bir bölümünü dolaşma imkanı bulmuş, pek çok u-lemâ ile görüşmüştür. İbn Arabî'nin eserleri genellikle tasavvuf, kısmen de hadis ve fıkıhla ilgilidir. Hadisten Müslim'in Sahîh'ini İhtisar ettiği el-Mehaccetü'l-beyzâ adlı eseri ile bugün elimizde mevcut olmayan Buhârî ve Müslim'in hadislerinin yalnız metinlerini toplayan Kİtabü miftâhi's-saâde adlı eserleri vardır. Bunun yanında Kitabü'l-envâr adını taşıyan 101 hadistik mecmuası, Muhammed Valsan tarafından Arapça metinleri ve Fransızca tercemesiyle birlikte neşredilmiştir. (Paris 1983). Eser, Mehmet Demirci tarafından Nurlar Hazinesi adıyla Türkçe'ye çevrilerek 1990'da İstanbul'da basılmıştır. [21]

7. Sadreddin Konevî (Ö.673/1274)

Sadreddin Konevî, İbn Arabî (ö.6381240)'nin talebesi, fikirlerinin yayi-cısı ve eserlerinin şârihi olması sebebiyle tasavvuf tarihinde önemli bir yer İşgal eder. Konevî, uzun yıllar hadis İlmiyle ve tedrisiyle meşgul olmuş, Şerh Hadis Erbain adlı eserini son dönemlerinde 656/1258'den sonra yazmıştır. Konevî yirmi dokuz hadisten oluşan bu mecmuasında ve diğer hadis şerhlerinde "İmâmünâ ve Şeyhünâ" ünvanlarıyla bahsettiği İbn Arabî'nin yolundan yürüyerek yepyeni bir ekol geliştirmiş, hadisleri tasavvuf tefekkürünün en ince görüşleriyle şerhederek bu konuda yeni bir çığır açmıştır. Konevî'nin kırk hadis şerhinde zahirî mânalara bağlı kaldığı zamanlar olmakla birlikte, bâtınî mânalara dalmayı, mükâşefeye dayalı tefekkür ürünü yorumlar getirmeyi sevdiğini gösteren bazı görüşleri de vardır. [22]

8. Ebû Cemre Abdullah b. Sa'd el-Ezdî (Ö.699/1300)

Endülüslü bugünkü adıyla İspanyalı olan Abdullah b. Sa'd Ebû Hamze Ebû Cemre, tefsir ve hadis sahasında yazdığı eserleriyle tanınmıştır. Onun asıl şöhreti ise Behcetü'n-nüfûs adlı Buhârî (ö.256/870)'nin Sahîh'ine yazdığı tasavvufî hadis şerhidir. Behcetü'n-nüfûs, 1972 yılında dört cilt halinde Beyrut'ta basılmıştır Ebû Cemre, Hakîm Tirmizî (Ö.320/932) ve Gülâbâdî (0.380/ 990)den sonra tasavvufî hadis şerhi konusunda mühim bir şahsiyettir.[23]

9. Abdurrahman b. Ahmed el-Câmi (Ö.898/1492)

Nefahâtü'I-üns adıyla kaleme aldığı eseriyle şöhret kazanan ve CâmİI unvanıyla meşhur olan Nurûddin Abdurrahman b. Ahmed'in tasavvufî hadis şerhleri konusunda yazdığı iki eseri vardır. Bunlardan biri Çihil Hadis, diğeri de Şerh Hadis Amâiyye'dir. İlk eser ahlâkî, içtimaî, dinî ve tasavvufî konularda derlenen kırk hadisin Farsça manzum tercemesidir. Cami, şâir ve mutasavvıf kimliğiyle manzum kırk hadis şerh ve tercemesinde çığır açmış, bunun Türk edebiyatında da akisleri asırlar boyu devam etmiştir. Nitekim Nevaî, Fuzûlî, Rıhletî ve Münîf gibi Türk şâirleri onun bu eserini Türkçeye tercüme etmişlerdir. Kırk hadisi 1892 yılında Taşkent'te basılmış, Şerh Amâiyye adındaki İkinci eseri ise, yine tasavvufî bir üslupta ve Farsça şiirlere de yer verilerek şerhedilmiştir. Eserin SüieymanİIye, Ayasofya 4207/4 ve Aşir Efendi 459/2'de nüshalan vardır. [24]
Biz burada tarihi seyri İçinde önemli tasavvufî şerh çalışmalarından bazılarını tanıtmaya çalıştık. Bu eserlerin dışında daha başka tasavvufî şerhler de vardır. Konuyu fazla uzatmamak için hicri ilk asırlardan başlayarak gerek müstakil eser sahibi, gerekse kısmî işarî yorum yapan müellifleri ve eserlerini kronolojik sıraya koyarak zikretmekle yetineceğiz.
II. Asır: Hasan Basri (Ö.110/727), [25] Süfyan es-Sevrî (Ö.161/778), [26] Süfyan b. Uyeyne (Ö.196/811). [27]
III. Asır: Maruf b. Firûz el-Kerhî (Ö.200/815), [28] Muhammed b. Esiem b. Salim et-Tûsî (Ö.242/856). [29]
IV. Asır: Ebû Bekir el-Acurrî (Ö.360/970). [30]
V. Asır: Ebû Saîd el-Mâlinî (Ö.412/1022), [31] Abdullah el-Ensari el-Herevî (Ö.481/1089). [32]
VI. Asır: Muhammed b. Muhammed el-Feravî (6.500/1107),[33] Ebu'l-Fütûh Muhammed b. Ebû Cafer Muhammed et-Tâî (Ö.555/1160),[34] Ebû Tâhir Ahmed b. Muhammed el-Isfahânî es-Silefî (Ö.576/1180),[35] Ahmed er-Rifaî(ö.578/1183).[36]
VII. Asır: Şihâbuddin Ebû Hafs Ömer es-Sühreverdî (Ö.632/1234),[37] Sadeddin Muhammed b. el-Müeyyed el-Hamevî (ö.650/1252),[38] Zekiyyüddin Abdülazim el-Münzirî (Ö.656/1258),[39] Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî el-Usfurî fö.666/1268),[40] Muhyiddin b. Yahya b. Şeref en-Nevevî (Ö.676/1277). [41]
VIII. Asır: Ahmed b. Muhammed er-Rumî el-Hanefî (Ö.717/1317),[42] Tâcüddin Ebû Hafs Ömer b. Ali el-Lahmî (Ö.734/1334),[43] Ali b. Muhammed el-Bağdadî (Ö.741/1340), [44] Mahmud b. Ali es-Serayî el-Kerderî {0.759/ 1358),[45] Salâhaddin Said Halil el-Alayî (Ö.751/1360), [46] İsmail b. Mahmud b. Muhammed el-Kürdî (Ö.775/1373), [47] Ali b. Şihâbüddin el-Hemedânî (0.786/ 1284), [48] Sadüddin

Mesud b. Ömer Taftâzânî (Ö.791/1389), [49]Abdurrahman b. Ahmed b. Receb el-Hanbelî (Ö.795/1393). [50]
IX. Asır: Esad b. Mesud el-Ömerî (Ö.812/1409),[51] Hamidüddin b. Musa Kaysarî (Ö.815/1412),[52] Yusuf Hakiki b. Hamidüddin (ö.850/1448 civarı),[53] Ali b. Şükrullah es-Savî (0.874/1470'den sonra), [54] Şeyhzade Mahmud b. Ahmed (ö.882/1477'den sonra), [55] Fasih Muhammed b. Abdülkerim en-Nizamî (Cami 898/1492 ile muasır). [56]
X. Asır: Hızır Bey oğlu Ahmed Çelebi (ö.900/1495'ten sonra},[57] Ahmed b. İbrahim el-Aksarayî (ö.908/1502'den sonra),[58] Celalüddin Muhammed b. Esad Devvânî (Ö.908/1502),[59] Abdullah b. Ahmed el-Hüseynî el-Kâdirî el-İcî (Ö.904/1498),[60] Hüseyin Kâşifi el-Vâiz (Ö.910/1505),[61] Muhammed b. Mahmud b. Cemalüddin el-Aksarayî (Ö.912/1506),[62] Ahmed b. Yahya et-Taftazânî (Ö.916/1510),[63] Cemalüddin İshak Karamanı (0.933/ 1527}, [64] Muhammed b. Muhammed İbn Bilal el-Hanefî (Ö.957/1550), [65] Sofyalı Bâli E-fendi (Ö.960/1553),[66] Lütfi Paşa (Ö.961/1554), [67] Ahmed b. Mustafa Lâli (Ö.971/1563),[68] Abdülmecid b. Şeyh Nasûh (Ö.973/1565), [69] Abdülvehhab Şa'rânî(ö.973/1565). [70]
XI. Asır: Ali b. Sultan Muhammed el-Karî (Ö.1014/1605),[71] Hakânî Mehmed Bey (Ö.1015/1606),[72] Feyzi-i Kefevî (Ö.1025/1616),[73] Abdurraûf Muhammed el-Münavî (Ö.1031/1621), [74] Bahâüddin Muhammed b. Huseyn el-Amilî (Ö.1031/1621), [75] Okçuzade Mehmed Şahî (Ö.1039/1629),[76] İsmail Ankaravî (Ö.1041/1631), [77] Abdurrahman b. Hasan Hıbrî (Ö.1078/1668), [78] Abdülhalim Germiyanî (ö.lO78/1668'den sonra), [79] Karabaş Veli Ali b. Muhammed (Ö.1074/1686). [80]
XII. Asır; Abdülkerim Celvetî (Ö.1100/1689), [81] İbrahim b. Mer'i b. Atıyye eş-Şebrehitî (Ö.1106/1694),[82] Abdülkerim b. Abdüllatif el-Karamânî [83] ieg İshak Hocası Ahmed b. Hayrüddin (Ö.1120/1708),[84] Şeyh Ahmed b. Muhammed (Ö.1130/1718 civarı), [85] Vahdeti Osman Efendi (Ö.1135/1723),[86] Bursalı İsmail Hakkı (Ö.1137/1725),[87] Ebü'n-Nâfi Ahmed el-Kazabadî (Ö.1163/1749),[88] Urfalı Ömer Nüzhet Efendi (Ö.1192/1778). [89]
XIII. Asır: Müstakimzâde Sadeddin Süleyman (Ö.1202/1788),[90] Muhammed Cârullah el-Kudsî (Ö.1213/1798 civarı), [91] İsmail Müfid Efendi (Ö.1217/1802),[92] Ziyaüddin Halid el-Bagdâdî (Ö.1242/1826),[93] Abdullah Eyyubî (Ö.1252/1836), [94] Hafid Mehmed Efendi (ö. 1266/1850), [95] Çerkeşli Osman Efendi (Ö.1277/1860), [96] Vahyi Mustafa Efendi (Ö.1295/1878), [97] Harîrizâde M. Kemaleddin Efendi (Ö.1299/1881). [98]
XIV. Asır: Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi fö.1311/1893),[99] Ömer Ziyaeddin Dağıstanî (Ö.1339/1921), [100] Yusuf b. İsmail en-Nebhânî (Ö.1345/1926), [101] Abdülmecid b. İbrahim eş-Şemubî (Ö.1348/1929), [102] M. Esad Erbilî (Ö.1349/1931). [103]
İlk asırlardan başlayarak tarihi seyri İçinde gerek kendisi mutasavvıf olsun, gerek olmasın tasavvufî hadislerle ilgili derleme, şerh, ta'lik gibi çalışma yapan âlimleri eserleriyle birlikte Yılmaz ve Karahan'in kitaplarına dayanarak zikretmiş bulunuyoruz. Hadis ilmiyle uğraşmış, bu konuda eser yazmış mutasavvıfların sayısı görüldüğü üzere bir hayli kabarıktır. [104] Tasavvufî hadis şerhleri, sayı itibariyle epeyce bir yekûn tutmasına rağmen bu şerhler, hacim olarak çoğu zaman bir kaç ciltle sınırlı kalmakta, ya da belli orandaki sayfalan aşmamaktadır. Mutasavvıfların hadis ilmiyle ne ölçüde ilgilendikleri, hadis ilminde söz sahibi olan, hem zahirî ilimleri hem de bâtınî bilgileri öğrenen mutasavvıfların sayısı bilinmesi gereken önemli bir hususturur. Zira bu durum, tasavvufî hadis şerhlerine olan İlgiyi artırması ve mutasavvıflara duyulacak güveni pekiştirmesi bakımından kayda değer bir noktadır.
Önceki dönemlere şöyle bir göz attığımızda hicri ilk asırlarda yetişen zahid ve sufîlerin ekserisinin hadis ilmiyle meşgul olduklarını görmekteyiz. Kitekim Sülemî (ö.412/1022)'nin Tabakâtu's-sûfiyye'sinde, Ebû Nuaym (o.430/10389)'m, Hilyetü'l-evliyâ'sında, İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200)'nin Sıfetu's-safve'sinde ve Şa'rânî (ö.973/1565)'nin et-Tabakâtu'1-kübrâ'sında biyografileri tanıtılan mutasavvıfların bir çoğu, hadis ilmi ve hadis rivayetiyle ugraş-r-.ışlardır. Hatta o devirlerde Serî es-Sakatî (ö.257/871)'nin [105] yeğeni Cüneyd e,-Bağdadî (ö.297/909)'ye söylediği "Sûfi-muhaddis değil, muhaddis sûfi ol!" seklindeki nasihati tasavvuf muhitlerinde büyük bir rağbet görmüştür. [106] Ne var ki mutasavvıfların tam bir muhaddis gibi hadis ilmiyle meşgul olduklarını söylemek de oldukça zordur. Hadislerin isnadları konusunda muhaddislerin gösterdikleri titizliği göstermemeleri, bunun da ötesinde aslı esası tam olarak tespit edilemeyen bir takım rivayetleri eserlerine almaları, hadislerin lafızlarından çok mânalarına itibar etmeleri gibi sebepler yüzünden çoğu zahid ve safiler, muhaddisler tarafından eleştirilere hedef olmuşlardır. Bu tür tenkitlere hedef olan mutasavvıflardan birisi de İsmail Hakkı Bursevî'dir.
Araştırmamızın asıl konusunu İsmai! Hakkı Bursevî'nin eserlerinde izlediği hadîs tespit metodu ve bu hadislerin yorum şekilleri oluşturmaktadır. Yakarıda Bursevî'den önceki dönemde tasavvufî hadis şerh faaliyetlerine bir göz atmış, bu sahada meydana getirilen literatürün tanıtımına biraz olsun temas etmiştik. Bundan sonra yapmak İstediğimiz, Bursevî'nin kendinden önceki bu literatürden nasıl etkilendiğini, kimlerin tesiri altında kaldığını, işarî hadis şerhi faaliyetlerine ne oranda katkıda bulunduğunu tespit etmektir. Sonuçta bu çalışmanın tasavvuf-hadis ilişkileri açısından önce dinî, sonra da millî kültürümüze katkıda bulunacağını ümit etmekteyiz.
Konunun kaynaklarına gelince, araştırmamız belli bir şahsın hayatını, fikir ve düşüncelerini esas aldığından tabiiatıyla İlk olarak tezin ana konusunu teşkil eden İsmail Hakkı Bursevî'nin kendi eserlerine başvurulmuş, bunun yanında konunun hadis ilimleriyle alâkalı olan boyutları hadis kaynaklarından takip edilmiş, tasavvufla ilgili olan yönleri de tasavvuf kitaplarından araştırılmıştır. Bunların yanısıra, çeşitli ilimlerde yazılmış konu ile ilgisi bulunan diğer kaynaklara da müracaat edilmiştir. Bursevî'nin basılmış eserlerinden mütalaa edebilme İmkanı bulduğumuz kitapları şunlardır:

Basılan Eserleri

Çalışmada öncelikle Bursevî'nin elimizdeki on ciltlik baskısı ve beş bini aşan sayfalarıyla en hacimli ve en meşhur eseri Rûhu'l-beyân adlı tefsirine başvurulmuştur. Zamanında bir raslantı olarak tefsirin hadisleri tarafımızdan tahriç edilmiş, bu vesileyle tefsirin sayfalan birer birer taranmış, eser bir kaç defa satır satır gözden geçirilmiştir.
İkinci olarak, İki büyük cilt halinde basılan Muhammediyye adlı eserin şerhi Ferahu'r-rûh'a bakılmıştır Bu eserde hadislerin keşif yoluyla sahihlen-diğine dair Önemli görüşlerle, ihtilaflı bazı haberlerin şerhleri dikkat çekecek özelliktedir. İki büyük cilt halinde basılan bir başka eseri Rûhu'l-Mesnevî'deki hadisler tek tek çıkarılmış, yeni harflerle neşredilen Kitabü'n-Netice adlı eserinden sık sık alıntılar yapılmıştır. Bir diğer şöhret bulan eseri Şerhu'l-erbaîn'deki hadislerin işârî yorumları gözden geçirilmiş, bazı fikirlerin cesaretle müdâfasının yapılması kayda değer bulunmuştur. Yine hacimli sayılabilecek olan Şerh-i Pend-İ Attâr adlı eseri de dikkatle incelenmiştir.
Bu hacimli eserlerin yanısıra fazla büyük olmayan orta çapta, bazan bir risale ebadında olan çeşitli Tuhfe ismindeki eserlerine, Kenz-i Mahfî, Dîvân, Makâlât, Kitabü'l-hıtâb ve Silsile-i Celvetiyye gibi kitaplarına da başvurulmuştur.

Yazma Eserleri

Bursevî'nin usûl-i hadisle İlgili en meşhur eseri olan Şerhu Nuhbeti'l-fiker'in Bursa Genel, nr. 35, 36 ve 37'de bulunan üç ciltlik ve yine aynı kütüphane 1003 numarada bulunan yazma nüshası, mutasavvıflar tarafından benimsenen hadis usûlüne ait bazı teknik bilgilerin farklı şekillerde yorumlanması sebebiyle araştırmacıların mutlaka ulaşması gereken temel eserlerdendir. Yine aynı kütüphanede kayıtlı olan diğer eserleri de şunlardır: Şerhu el-mü'min mir'âtü'l-mü'min 41/4, (vr. 55b-59b), Erbaûn hadis sahîharu'l-mesânîd 38, (13 vr.), Şerhu cüz'il-ahîr Ii'1-Beyzâvî nr. 28 (319 vr.), nr. 29 (306 vr.), nr. 30 (110 vr.), Kitabü'l-mir'ât nr. 40 (vr. 1-362), Eyyühe'l-bülbül 89/3 (vr. 84-110), Şerhu'1-âdâb 2321, Vâridât-ı hakkiyye 86/2 (vr. 111-265), Hakâiku'l-hurûf 87/2 (vr. 7-12), Hayâtu'1-bâl 84, (177 vr.), Nuhbetü'l-letâif 138 (86 vr.), el-Mecâlisu'1-müntehabe 32, Levâih bi ba'zi'1-âyât 745/9, Mecfneu'l-ahkâm 4253, Tefsiru Sureti Yusuf 4543.
Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Bursevî'nin Kitabü's-sülûk nr. 282, Kitabü'l-müteferrikât nr. 3409, Risâle-i huseyniyye nr. 1792, Şerh-i Gazel-i Bayram Veli nr. 3458, Şerh-i Gazel-i Yunus Emre nr. 3458, Kitabü'n-necât nr. 1789 ve yine Konya Koyunoğlu Müzesi'nde Temâmu'l-feyz fî bâbi'r rical nr. 15013, Şerh-i nazmı's-sülûk nr. 10801, Risâle-i latife kelime-i tevhid nr. 10766 adlı eserleri bulunmaktadır. Bilhassa Temâmü'l-feyz adlı eserde Bursevî'nin hayat hikayesine ait detaylı bilgiler yer almaktadır.

Diğer Eserler

Konumuz daha çok tasavvuf-hadis ilişkileriyle ilgili olduğundan genellikle hadis ve tasavvuf ilim dallarının literatürüne başvurulmuştur. Bu sahada dirayetü'l-hadisle ilgili olarak Hâkim en-Neysabûri (Ö.405/1014)'nin Ma'rifetü ulûmi'l-hadis'i, Hatîb el-Bağdâdî (ö.463/1071)'nin el-Kifaye'si, Kadı lyâz (ö.544/1149)'ın el-İlmâ'ı, İbnu's-Salâh (ö.643/1245)'ın Ulûmu'l-hadîs'i, İbn Kesîr (ö.774/1373)'in İhtisâru Ulûmi'l-hadis'i, İbn Hacer el-Askalânî (0.852/ 1448)'nin Nuhbetü'l-fiker'i, Süyûtî (ö.911/1505)nin Tedrîbu'r-râvi'si, Ebû Zehv'in el-Hadis ve'1-muhaddisûn'u,

Babanzade Ahmed Naİm Bey (Ö.1934)'in Tecrîd mukaddimesi, Subhİ Salih'in Ulûmu'î-hadis ve mustalahuh'u, Abdülhay el-Leknevî'nin (ö.1304/1886) hadis İlimleri ve meseleleriyle İlgili eserlerinden el-Ecvibetü'1-fâdıla'sı, er-Rafu ve't-tekmîl'i ve bunların Abdülfettah Ebû Gudde tarafından yapılan tahkikleri, NuruddİN Itr'ın Menhecü'n-nakd'i, Talat Koçyiğit'in Hadis Istılahları, İsmail Lütfi Ça-kan'm, Hadis Usûl'ü ve Ali Osman Koçkuzu'nun Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi eserleri mütâlâa edilmiştir. İsimlerini saydığımız bu eserler daha çok tezin birinci bölümünü oluşturan Bursevî'nin Hadis Tespiti kısmında kullanılmıştır. Rİvayetü'l-hadİsle ilgili aşağıdaki kaynaklar mütalaa edilmiştir: İmam Mâlik (Ö.179/795)'in Muvatta'ı, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (0.204/ 819)'nin mürettep şekli Minhatu'l-mabûd'u, Ahmed b. HanbeE (Ö.241/855)-in Müsned'i, ve Müsned'in es-Sâätî tarafından tertip edilmiş şekli olan el-Fethu'r-rabbânî'si, Buhârî (Ö.256/870) ile Müslim (ö.261/874)'in Sahîh'leri, Ebû Dâvûd (Ö.275/888), Tirmizî (Ö.279/892), Nesaî (Ö.303/915) İbn Mace (Ö.273/886) ve Dârimî (ö.255/868)'nin Sünenleri, Beğavî (ö.516/1122)'nin Mesâbîhu's-sünne'si, Nevevî (ö.676/1277)'nin Şerhu Müslim'i, İbn Hacer (ö.852/1448)'in Fethu'l-bârî'si, Süyûtî (ö.911/1505)'nin Tenvîru'l-havâlik'i, Kastallânî (ö.923/1517)'nin İrşadü's-sâri'si, Münâvî (ö,1032/1623)'nin Feyzu'l-kadîr'i, Türkçe şerhler arasında Ahmed Naim ve Kamil Miras'in hazırladığı Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ahmed Davudoğlunun Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi ile, Haydar Hatiboğlunun Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi mütâlâa edilen eserlerdendir. Hadis ve hadis şerhlerinden oluşan bu kaynaklar tezin ikinci bölümü olan Bursevî'nin Hadis Yorumu kısmında kullanılmıştır.

Rical ve tabakâtla ilgili bakılan: İbn Sa'd (ö.230/844)'ın et-Tabakâtu'l-kübrâ'sı, Hatîb el-Bağdâdî (ö.463/1071)'nin TârİhuBağdâd'ı, İbn Abdü'l-berr (ö.463/1071)'in el-İstîâb'i, İbnü'1-Esîr (ö.630/1233)'in Üsdü'l-gâbe'si, Zehebî (ö.748/1347)'nin Siyeru a'lâmin-nubelâ ile Tezkiratu'l-huffâz'ı, İbn Hacer'in (ö.852/1448)'in el-İsâbe'sİ de kaynaklarımız arasındadır.

Mevzu hadisler konusunda İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200)'nin, Kitabü'l-mevzûât'ı, İbn Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1350)'nin el-Menâru'1-münîfi, Sehâvî (ö.902/1496)'nin el-Mekâsıdu'I-hasene'si, İbn Arrâk (ö.963/1556)-ın Tenzîhu'ş-şerîa'sı, AlİyyÜ'1-Karî (ö.l014/1605)'nin el-Esrâru'1-merfûa'sı ve el-Masnû adlı eserleri, Aclûnî (ö.H62/1749)'nin Keşfu'l-hafâ'sı, Şevkanî (0.1250/ 1834)'nin el-Fevâidu'l-mecmûa'sı, Nâsırüddin Elbânî'nin Silsiletü'l-ehâdisi'z-zaîfe'si gözden geçirilmiştir. Ayrıca Zemahşerî (ö.538/1143)'nin el-FâİK fi ğarîbi'l-hadis'ine, İbnü'I-Esîr (ö.606/1209)'in en-Nihâye fî garîbi'l-hadis'ine, Kettânî (ö.!345/1926)'nin er-Risâletü'1-müstatrafe'sine de bakılmıştır.

Tasavvufî kaynaklara gelince bu sahada yazılmış önemli eserlere de bakmayı ihmal etmemeye çalıştık. Bu eserlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Haris el-Muhâsibi (ö.243/857)'nin er-Riâye li-hukûkillah'ı, Risâletü'l-müsterşidîn'i, ilk tasavvuf klasiklerinden Ebû Nasr es-Serrâc (ö.378/988)'m el-Lüma'ı, Ebû Bekir Muhammed b. İshak el-Gülâbâdî (ö.380/990)'nin et-Taarrufu ile Miftâhu meâni'l-ahbâr'ı, Ebû Tâlib ei-Mekkî (ö.386/996)'nin Kûtu'l-kulûb'u, Hucvirî (ö.465/1072)'nin Keşfu'l-mahcûb'u, Kuşeyrî (0.465/ 1073)'nin er-Risâle'si, Gazâlî (ö.505/lll)'nin İhyâ'si, Sühreverdî (0.632/ 1235)'nin Avârifi, İbn Arabî (ö.638/1240}'nin Füsûsu'l-hikem'i ile el-Fütûhâtu'l-MekkİyyeÜ'si, özellikle Fütûhât'ta, Bursevî'nin bahsettiği bilgilerin asılları yer almaktadır. İbn Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1351)'nin Medâricu's-sâlikîn'i, Abdurrahman Cami (0.892/1492}'in Nefehât'ı, Eşref Ali Tanevî (Ö.1362/1943)'nin Hadîkatu't-tarîka'sının ilgili yerleri mütâlâa edilmiştir.

Bursevî üzerinde yapılan çalışmalara da burada yer vermek İstemekteyiz. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Hayrullah Nedim, Terceme-İ hâl-i Şeyh İsmail Hakkî, İstanbul 1307/ 1889, Hüseyin Vassâf, Kemalnâme-i Hakkî Bursa Genel Kütüphanesi, nr. 129; Bursalı M. Tahir, Mevlânâ Şeyh İsmail Hakkı el-Celvetî, İstanbul 1329/1911; M. Ali Aynî, "İsmail Hakkı Bursevî Hakkında Bir Tedkik", Dâru'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası, c. II, sayı 9, s. 108-131, İstanbul 1928; M. Ali Aynî, Philosophe Mystique İsmail Hakkı, Paul Geuthner, Paris 1933; M. Ali Aynî, Türk Azizleri I İsmail Hakkı Bursevî, İstanbul 1944; M. Ali Aynî, VI. Milletlerarası Felsefe Konferansına Sunduğu Tebliğin Tercümesi, Bursa Genel Kütüphanesi, nr. 128; Ahmed Said Süleyman, "Vahdetü'l-vücûd ve ba'zu'l-efkâri' 1-bâtınıyye fi'1-kütütrf't-türkiyyeti li-İsmail Hakkî el-Bursevî", Mecelletü Külliyeti'1-Âdâb, Câmiatü'l-Kahire, 1968, I, 29; Sakıb Yıldız, L'Exegete Turc Isma'il Hakkî Burûsawî, Sa Vie, Ses Ouvres et La Methode dans son Tafsîr Rûh al-Bayân, L'UniversİteÜ de Sorbonne, 1972; Erdoğan Fırat, "Kitabü'n-Netice ve İnsan", İslâmİ İlimler Enstitüsü Dergisi, Ankara 1975, II, 205; Hüseyin Yenice, İsmail Hakkı Bursevî'nin MuhammedİyeÜ Şerhinin 1. Cildinde Tasavvuf! Istılah ve Semboller, MU. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1978, yüksek lisans tezi; Lütfi Baykal, Bursevî ve Mısrî'nin Tevhid Risalelerinde Yer Alan Vahdaniyet Anlayışı, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1985; Muti Akkoyun, Rûhu'l-Mesnevî'deki Metod ve Mesnevî'nin İlk Onsekiz Beyti, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1985; Naim Avan, İsmail Hakkı Bursevî'nin Hayatı, Eserleri ve el-Fürûk'u, YÜ., Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, Van; Osman Şenel, İsmail Hakkı Bursevî'nin Hayatı, Eserleri ve el-Fürûk'u, İÜ. Merkez Kitaplık, Edebiyat Fakültesi Kitaplığı, TH1, nr. 66; Ruhnevaz Deringör, İsmail Hakkı Bursevî ve Türkçe Eserleri, mezuniyet tezi, İÜ. Ktp., nr. 2514; M. Ali Sabûnî, Tenvîru'l-ezhân min Tefsiri Rûhi'l-Beyân, İsmail Hakkı el-Bursevî, Dımeşk 1988; M. Murat Yurtsever, İsmail Hakkı Divanı, UÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi, Bursa 1990; İsmail Özdinç, es-Sekâfetü'l-İslâmiyye ve't-tasavvuf inde İsmail Hakkî, 1992; Sunay Yılmaz, İsmail Hakkı Bursevî'nin MuhammedİyeÜ Şerhi'nin II. Cildinde Geçen Tasavvufî Istılahlar ve Semboller, yüksek lisans tezi, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993; Yusuf Çelik, İsmail Hakkı Bursevî'de Basiret Anlayışı, yüksek lisans tezi, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994; Ali Namlı, İsmail Hakkı Bursevî ve Temâmü'1-feyz Adlı Eseri-II, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, İstanbul 1994; İlyas Efendi, İsmail Hakkı Bursevî'nin KİtabÜ's-SilsİleÜ'l-CelvetİyyeÜ's İ. MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, yüksek lisans tezi; M. Zeki Başyemenîc İ, İsmail Hakkı Bursevî ve Kitabü'z-zikr ve'ş-şeref Adlı Eseri, yüksek lisans tezi, MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997; İsmail Hakkı Bursevî, Kırk Hadis Şerhi, araştırma: Hikmet Gültekin, metin: Sami Erdem, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

Bursevî İle ilgili yapılan diğer bazı çalışmalar da araştırma içinde zikredilmiştir. Bütün bu çalışma ve eserlerin ortak amacı, İsmail Hakkı Bursevî'nin Hadis Tespit ve Yorumu konusuna katkıda bulunmaktır. Konuya önce Bursevî'yİ değişik yönleriyle tanıtan bir girişle başlamanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

GİRİŞ

A. XVIII. Asra Genel Bir Bakış

Bursalı İsmail Hakkı, onyedinci asrın ikinci yarısı İle onsekizinci asrın İlk çeyreğinde 1653-1725 yılları arasında yaşamış bir Osmanlı âlimidir. Doğum yeri Aydos'tan başlayan yaklaşık yetmişbeş yıla yakın bir ömrü Osmanlı topraklarında geçirmiş, siyasi ve dinî pek çok olaylara şahid olmuştur. Onun ilmî kimliğini daha iyi tanıyabilmek açısından devrin sosyal, siyasi ve dinî durumu üzerinde durmak gerekir.

Bursevî, Osmanlı Devleti' nîn içte ve dışta zayıflamaya başladığı bir dönemde yaşadı. Osmanlı Devleti XVIII. asra 1699'da imzaladığı Karlofça Andlaşması'nın ağır hükümleri altında ve Avrupa kıtasındaki mühim topraklarını kaybetmiş bir durumda girdiğinden Devlet-i AlİyyeÜ'nİn şöhreti hissedilir bir şekilde sarsılıyor, kudret ve hakimiyeti günden güne azalıyordu. [107]

Bursevî'nin doğduğu günlerde devletin başında Sultan IV. Mehmed bulunuyordu. IV. Mehmed 1648'de yedi yaşında tahta çıkmış ve 1687 yılına kadar 39 yıl bu görevde kalmıştı.[108] Çocuk yaşta tahta oturan IV. Mehmed, devlet idaresinde fazla etkili olamamış ve idareyi Köprülü ailesine terk etmişti.[109] IV. Mehmed, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşanın dirayetli devlet yönetimi sayesinde uzun bir süre rahat etmişti. Fakat devletin peşpeşe gelen savaşlar ve memleket içinde ardarda çıkan İsyanlardan bir türlü kurtulamaması, devletin idari durumunu iyice bozmuştu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dan sonra gelen sadrazamların devlet yönetiminde etkisiz kalmaları, bütün bunlara bir de padişahın vakitlerinin çoğunu Edirne'de av avlamakla geçirmesi, halk arasındaki huzursuzluğu İyiden iyiye artırmıştı. Devlet İşlerini yüzüstü bırakarak avcılığa merak salan ve bu davranışı ile idari otoritenin zedelenmesinde en büyük hissesi olan IV. Mehmed, bir gün vaaz ve nasihat için Hacı Evhad Tekkesi şeyhi Hüseyin Efendi'yi Davud Paşa Camii'ne davet etmiş, fakat Hüseyin Efendi padişahın bu davetini şu sözleriyle reddetmişti: "Vaaz isteyen İstanbul'a gelip şâir nâs gibi camide meclisimizde hazır bulunurlar. Biz varmağa memur değiliz. Buraya gelsinler. Benim söyleyeceğim avdan fariğ ol ve gelip tahtında otur, ibadet ve taatla meşgul ol.[110] Bir başka şeyh, Himmetzâde Abdullah Efendi de padişahı pervasızca eleştirmekten çekinmemiş, "Ümmet-i Muhammed ve devlet sahipsiz kaldı. Bunca memâlik ve kal'a-i İslâm düşmen-i din yedine girip bîhesap cevâmi ve mesâcid puthane oldu. Fiilinizi değiştirin [111] demişti. Avcı Mehmed'in saltanatı zamanında bocalama devresine giren devlet nizamının sarsıntısı ilk defa tesirini orduda göstermiş, Yeniçeri ocağının ısrarı ile padişah, Siyavuş Paşayı veziriazam yapmıştı. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı IV. Mehmed 8 Kasım 1687'de tahttan indirilerek, yerine kardeşi II. Süleyman geçirildi. Bütün bunlara rağmen IV. Mehmed, dinî ibadetlerini ihmal etmeyen, hocası Vânî Mehmed Efendi'ye fazlasıyla ilgi gösteren yumuşak huylu, cömert bir hükümdar olarak tanıtılmaktadır.[112] Hayatının otuzdört senesini onun saltanat döneminde geçiren İsmail Hakkı Bursevî, IV. Mehmed'in Edirne'ye çağırdığı Osman Fazlı Efendi (Ö.1102/1691) ile 1684 senesi sonlarında üç ay kadar birlikte olmuş, bu zaman zarfında şeyhiyle

birlikte bazı eserler okumuştur.[113] Bundan Bursevî'nin IV. Mehmed ile tanıştığını, en azından bu süre içinde onunla görüşmüş olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Bursevî, IV. Mehmed'in bazı icraatlarını tenkit etmekten de çekinmiyordu. Bursevî, devlet adamlarına yaptığı tavsiyelerde padişahlara her konumda takva gerektiğini, yoksa yalnız ihtişamla âlemi ıslah etmenin mümkün olamayacağını belirtiyor, kendi zamanında IV. Mehmed'in kafirlere heybetli ve gösterişli görünebilmek gayesiyle inşa ettirdiği Dolmabahçe sarayının yapılmasını doğru bulmayarak; "Şer'i şerife aykırı olan işlerle uğraşmakta ihtilâl-i âlem vardır [114] diyordu. O, Behlü'l-Dânâ'mn [115] Harun Reşid'e söylediği, "Rafa'te't-tîn vaza'te'd-dîn: Çamuru yükselttin, dini alçaktın!" sözünde anlatıldığı üzere devrin maddi şeylere, süs ve gösterişe aşırı şekilde rağbet ettiğinden yakınıyordu.[116] Bursevî, "Bu a'sârda mülûkun gâliben mağlup olduğu askerin adem-İ kabiliyetindendir [117] sözleriyle Osmanlı Devleti'nin savaşlarda hezimete uğramasının sebebini, askerlerin kabiliyetsiz ve beceriksiz oluşlarına bağlıyordu. Nitekim Bursevî'nin şeyhi Osman Fazlı da dinî hiçbir gayreti olmayan Sultan IV. Mehmed'in beldesinde yaşamaktansa İstanbul'dan Hindistan'a gitmek İstiyor, fakat maddi imkansızlıklar yüzünden buna fırsat bulamıyordu.[118] Bu ve buna benzer sözler, halkın devlet adamlarından pek fazla hoşnut olmadığını göstermektedir.

Bursevî, yalnız idarecileri tenkit etmekle kalmaz. Zira idareciler, halk a-rasmdan çıkar. Halk arasında bozulma ve yozlaşma başladığı zaman bu hâl devlet adamlarına da sirayet eder. Bundan dolayı o halktan da şikâyetçidir. Yaşadığı asırda bidat ve hevâ ehlinin çokluğundan kasabaların değil, belki büyük şehirlerin bile İslâm'ın emirlerine açıkça muhalefet eden insanlarla dolup taştığını, gül bahçesi âlemin karga ve çaylaklarla, fitneci ve gammazlarla dolduğunu belirtmekte,[119] hatta infaktan ve dinî tekliflerden kurtulabilmek için müslüman görünen bazı kimselerin kafirlerin üstün gelmelerini temenni ettiklerinin bile görüldüğünü söylemektedir.[120] Bursevî'nin verdiği bilgilere göre, böylesine bir iki yüzlülük ne yazık ki bir takım din adamlarında da müşahede ediliyordu. Mecnun müftüler ve zalim kadılar kendilerine fetva soranların mallarına göz dikerek şeriatın aksine cerh ve tenkit edilmiş ictihadlarla hüküm veriyorlar, bunda da kendilerinin kuvvetli bir senedlerinin olduğunu zannediyorlardı.[121]

Bursevî, insanların müsamahasının haram aylarla diğer aylar arasında bir fark gözetmemelerine kadar vardığından yakınarak; "Görmez misin, onlar Allah'ın bu ümmet-i merhume için tahsis ettiği ve diğer aylara üstün kıldığı ramazan ayında haramları işlemekten nasıl çekinmezler. Gündüzleri uyku ve diğer beşeri engellerle geçirirler, geceleri ise haram fiilleri icra ederler. Yazık bu dinin garipliğine ve yazık yakın nurunun zevaline! [122] sözleriyle bu durumlardan duyduğu rahatsızlığı dile getirir. O, tenkit ölçüsünü biraz daha aşarak eleştirilerini sürdürür. Özellikle devrinde akılların zayıfladığını, inançların bozulduğunu, bu sebepten burhanın ne olduğunu bilmediklerini, delillere önem vermeyip hakka muhalif iş yaptıklarını, basiretlerinin bulunmamasından dolayı ahmaklık ve şaşkınlıkta âleme ibret olduklarını, böyle olmalarına rağmen kendilerini müceddit, devlet, şeriat ve hakikat ehli zannettiklerini söyler ve;

"Ne deccâllar geldi. Dahi neler gelse gerektir. Ne firavunlar vücud buldu ve neler vücud bulsa gerektir. Lakin her Firavun'a bir Musa, her deceâla da bir Mehdi vardır. Düşünülüp ibret ahna! [123] der. Tek çıkar yolun hak ile bâtılı, sünnet ile bidati ayırdedebilmek için vehim ve hayallerden uzak sahih ve kesin bir ilim veya kalp makamından kaynaklanan sarih bir keşif olduğuna dikkat çeker. Fakat keşfe dayanan ilahi sırları fazla açıklamayı doğru bulmaz. Çektiği sıkıntıların sebebini burada görür, bu durumu şöyle açıklar:

"Bu fakirin erbâb-ı inkarla mübtelâ olması ekseriyetle sır ilimlerinden bahsetmesi ve kabiliyeti olmayanlara açıklaması yüzünden geldi. Gerçi mesele önceden malûm idi Lâkin halk arasında kabiliyetli olanlar var zannolunurdu. [124]

Bursevî, bu durumla ilgili bazı örnekler zikreder. Meselâ o, Bursa'daki evinin dış kısmını mescit yapmak için yıktırdığında zahir ehli olanların gevezelik edip, güzel binaları tahrip ettiğini söylediklerini, fakat daha sonra fâninin bakiye çevrilerek, binanın öncekinden daha muhkem bir şekle dönüştüğünü gördüklerinde şaşırıp kaldıklarını, dünya ehlinin bütün uhrevî işlerde hallerinin böyle olduğunu ifade eder.[125] Yine o, ömrünün kırk senesi içinde beş defa hicret ve seyahat ettiğini, en son ise Şam'dan Üsküdar'a geldiğini, İnsanların bu feyizli ve bereketli gezilerin sırlarını anlamadıklarından dolayı her birinin akılları ölçüsünde boş sözler söylediklerini, halbuki çekilen bütün bu meşakkatlerin manevi İşaretlerle gerçekleştiğini, gereksiz yere asla bir yere gidilmediğini belirtir. [126]

Bursevî'nin kendi eserlerinden yaptığımız bu nakillerde, onun yaşadığı çağdan fazla şikâyetçi olduğu görülmektedir. Bursevî'nin neden böyle sitemkâr bir tavır takındığının şüphesiz bazı sebepleri olmalıdır. Zira o dönemde saraya etki eden bazı müderris ve şeyhülislamların tesiriyle tarikat mensuplarına karşı sert tedbirler alınmış, bu yüzden bazı tekkeler kapatılmıştır. Tarihlere Kâdızâde-Sivasî tartışmaları olarak geçen bu çekişmelerde birinci grup, medrese ve zahirî ilimleri, ikinci grup ise tekke ve tasavvufî ekolleri temsil etmiştir. Bu tartışmalar IV. Mehmed'in saltanat sürdüğü (1648-1687) yıllarında daha da alevlenerek iş çığırından çıkmış, fiilî mücadelelere kadar varmıştır. Kâdızâde taraftarlarının tahrikleri sonucunda özellikle Halvetî ve Mevlevî tekkelerinde serbest bir şekilde sesli zikir yapılması güçleşmiştir. Tasavvuf ehlini, şeriata aykırı davranmakla ve bidatlara taraftar olmakla itham eden Kâdızâdeliler, bu iddialarında kendilerine taraftar da buluyorlardı. Bu dönemde ezan, nat, mevlid gibi şeylerin güzel sesle okunmasının bidat kapsamına girip girmediği, sema ve devrin caiz olup olmadığı, sigara ve kahve İçmenin dinî boyutu, Hz. Peygamber'in anne ve babasının imanlarının hükmü meseleleri, tartışma konularının başında gelmekteydi. Nitekim Bursevî-nin eserlerinde de meseleler uzun uzadıya tartışma konusu yapılmış, zahir ulemaya karşı mutasavvıflar savunulmuştur. [127]

Bu dönemde dikkati çeken bir diğer nokta da bazı tasavvufî meselelere zahir ulemâsının gösterdiği sert tepkidir. Özellikle İbn Arabî (0.638/1240)den sonra bütün İslâm dünyasında olduğu gibi, Osmanlı topraklarında da yayılmaya başlayan vahdet-i vücûd anlayışı tepki alan konuların başında gelmekteydi. Vahdet-i vücûdu tenkit edenler arasında İmam Rabbânî (ö.1035/1626) gibi âlimler olmasına rağmen, vahdet-i vücûd anlayışının yaygınlaşması durmamıştı. [128] Nitekim Bursevî de İbn Arabi'nin bu tezini hararetle savunanlardandır. Bursevî, "Evde ondan başka yurt tutan yoktur" görüşünde olmayan hiç bir peygamber ve velinin bulunmadığını söylemektedir. [129]

IV. Mehmed (ö.H05/1693)'in 1687'de tahttan indirilmesinin ardından II. Süleyman padişah oldu. Fakat yeni padişahın başı âsi askerler yüzünden bir hayli dertteydi. Halk galeyana gelmiş, bu zorbaların berteraf edilmesini istiyordu. İşin vehametini kavrayan Bursevî'nin şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin bir kaç defa saray ile halk arasında gidip gelmesi ve yaptığı tesirli konuşması sayesinde İstanbul tekrar eski huzur ve sükununa kavuşabildi.[130] II. Süleyman'ın harplerle geçen dört yıllık kısa hükümdarlığı 1102/1691'de ölümüyle sona erdi.[131] Onun peşinden II. Ahmed 1691 yılında tahta çıktı. II. Ahmed'in cülusu sırasında Osmanlı Devleti, II. Viyana kuşatmasını takip eden harplerle meşguldü. II. Ahmed, daha çok dış düşmanlarla mücadele etmek zorunda kaldı, İçte de bir çok İsyanlarla uğraştı.[132] Bursevî'nin Temâmu'1-feyz adlı eserinde II. Ahmed'e hayır dua etmesinden onun II. Ahmed'e müspet gözle baktığını söyleyebiliriz. [133]

Sultan II. Ahmed'in üç buçuk yıllık saltanatından sonra II. Mustafa 1695'te padişah oldu. O sıralarda peşpeşe gelen savaşlar yüzünden devletin sosyal ve ekonomik bünyesi iyice sarsılmış bulunuyordu.[134] Zaman zaman sekteye uğrasa bile, Anadolu'nun İslâmlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan tarikat mensuplarına karşı Osmanlı toprakları içinde hükümet ve devlet adamları tarafından saygı gösterildiği, fikir ve düşüncelerine önem verildiği bilinen bir gerçektir. Öyle ki bazı padişahlar, savaş için sefere çıkarken bazı şeyhlerden kılıç kuşanmışlar, bazı şeyh ve müridleri de beraberlerinde götürmüşlerdir. Bu ilkeden hareketle olsa gerektir Bursevî, askerlerin manevi yönünü takviye etmesi için Sultan II. Mustafa tarafından saraya çağrılmış ve padişahın İsteği üzerine 1696-1698 yıllarında düzenlenen Nemçe ve Erdel seferlerine katılmıştır.[135] Bursevî'nin bir din âlimi olarak orduya davet edilmesi, onun saraydaki ve halk arasındaki itibarını göstermesi açısından önemli bir olaydır. Bu durum aynı zamanda tasavvufun padişah ve saray üzerindeki etkisini de göstermektedir.

Sultan II. Mustafa'nın 1703'te tahttan İndirilmesi üzerine kardeşi III. Ahmed yerine geçmiştir. Karlofça Andlaşması'ndan sonra son derece bozulmuş olan mâli durum, Amcazade Hüseyin Paşa'nın aldığı tedbirlerle bir parça olsun düzelmeye yüz tutmuştu. Ekonomi sahasındaki bu çalışmalar sayesinde devletin durumu III. Ahmed zamanında biraz olsun iyileşmeye başlamıştı. III. Ahmed'in son zamanlarından I. Mahmud'un saltanatının ortalarına kadar İran, Rusya ve Avusturya seferleri dolayısıyla para sıkıntısı çekildiyse de hiç bir zaman malî buhran derecesine varmamıştı.[136] Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilere göre, XVIII. asırda askerî durum pek iç açıcı değildi. Karlofça Andlaşması'nı gerektiren savaşlar, Osmanlı ordusunun yeniden düzenlenmesini gerektiriyordu. Yapılan harplerdeki mağlûbiyetler bunu gösteriyordu.[137]

İlmî ve sosyal müesseseler açısından ele alındığı zaman XVIII. asrın birinci yarısı, padişah ve devlet adamları tarafından yaptırılmış olan ilmî ve sosyal müesseseler İtibariyle zikre şayandır. II. Mustafa'nın hocası meşhur Feyzullah Efendi Fatih'de bir medrese ve değerli bir kütüphane yaptırmıştır. III. Ahmed, Topkapı sarayında ve Yeni Cami karşısında halk için iki kütüphane tesis etmiştir. [138] 1730 yılına kadar devleti idare eden III. Ahmed, Patrona Halil'in elebaşılığını yaptığı İsyan sonucunda tahttan indirilmiştir.[139] Buraya kadar anlattıklarımızdan Bursevî'nin uzun sayılabilecek bir ömür içinde, beş tane Osmanlı padişahının saltanat döneminde yaşadığı, bunlardan bazılarıyla da yakın münasebetlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, siyasi açıdan XVIII. asır Osmanlı Devleti'nin temellerinin sarsıldığı, gerilemenin ve zayıflamanın artık iyi bir şekilde hissedildiği bir dönemi temsil etmektedir. Devletin siyasi açıdan zayıflaması, topraklarının her geçen, gün düşmanlar tarafından paylaşılması halkın dinî yaşantısını olumsuz yönde etkilemiş, özellikle tekke ve medreseler de bundan nasibini almıştır. Devlet İçinde gerileme her konuda

olduğu gibi, bu konuda da açıkça kendini göstermeye başlamıştır. Osmanlı'ların kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar uzanan dönemde tekke-medrese tartışmalarına pek rastlanmamaktadır. Bu dengeye tasavvufî düşüncenin hakimiyeti olarak bakmak da mümkündür. Sebep ne olursa olsun zahir ulemâsı ile bâtın evliyası arasında hassas dengenin gene! hatlarıyla korunduğu söylenebilir. Devrin her türlü olumsuzluklarına rağmen müessese olarak erimeye ve çökmeye başlayan tekkeler İsmail Hakkı Bursevî (ö.1137/1725), Abdülğani en-Nablûsî (Ö.1143/1731) ve Erzurumlu İbrahim Hakkı (ğ.1186/1772) gibi tesirleri günümüze kadar gelebilen önemli şahsiyetler yetiştirmeyi başarabilmiştir. Kalemi ve kelamı İle bu çöküntüyü durdurmaya çalışan tekke ve tarikatları ıslah için uğraşanların başında da İsmail Hakki Bursevî gelmektedir.[140] Ne var ki XVIII. asırdan itibaren ulemâ ile meşâyıh arasındaki bu hassas denge bozulmuş ve bu mücadeleler Tanzimat'a kadar sürüp gitmiştir. [141]
Buraya kadar XVIII. asırda Osmanlı Devleti'nin genel durumuyla ilgili bazı bilgiler vermeye çalışmış, tekke ve medreselerde her yönüyle güçlü ulemâ ve meşayıhın az yetişmiş olduğuna dikkat çekmiş bulunmaktayız. Tabiatıyla bu durum İslâmî ilimleri özellikle de hadis ilmini olumsuz yönde etkilemiştir. Araştırmamızın hadis ilmi dalında olmasından dolayı burada, XVIII. asırda Osmanlı sınırlarında ve diğer İslâm ülkelerinde yapılan hadis çalışmalarına da bir göz atmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

B. XVIII. Asırda Hadis Ve Hadis İlimleri

Burada tarihi seyri içinde hadis ilimlerinin geçirdiği safhalar bir yana, daha çok Bursevî'nin yaşadığı XVIII. asırda hadis İlimlerinin genel durumundan söz edeceğiz. Bu konuyu ele alırken önce Osmanlı Devleti sınırları içindeki faaliyetlere daha sonra da diğer bölgelerdeki çalışmalara kısaca temas etmekle yetineceğiz.

1. Osmanlılar'da Hadis ve Hadis İlimleri

İslâm dünyasında Hz. Peygamber (s.a.)'in sahabe ve tabiûnun söz, fiil ve takrirlerinden İbaret olan hadislerin Öğrenim ve öğretim işine özel medreselerin yani dâru'l-hadislerin tahsis edildiği bilinen bir husustur. Bu merde-selerin ilki XII. asırda Şam'da açılmış, ardından sayılan yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Bu ilk dönemden sonra pek çok yerde benzer isimle müesseseler faaliyete geçmiş, Osmanlı Devleti dönemi öncesi Anadolu'da da bu şekilde ihtisas medreseleri varlığını göstermiştir.
Osmanlılar döneminde medrese eğitimine ve dolayısıyla ilim sahiplerine büyük değer verilmiş, tahsil ve eğitim konusunda bütün imkanlar hazırlanmaya çalışılmıştır. Özellikle İslâm dünyasının merkezi haline gelen İstanbul, pek çok ilim adamını kendine çekmeyi başarmıştır.
İslâm eğitim öğretim tarihi içinde müstesna bir yeri bulunan Osmanlı medreseleri yüksek tahsili gerçekleştiren müesseseler olarak göze çarpmaktadır. Osmanlı'larda İlk dâru'l-hadis I. Murad zamanında İznik'te İnşa edilmiş, bundan sonra sayıları hızla çoğalmış, Kanuni Sultan Süleyman tarafından İstanbul'da bir dâru'l-hadis daha açılmış ve bu sayı ona kadar yükselmiştir. Osmanlı dâru'l-hadislerinde hadis ve hadis ilimlerinden başka, diğer İslâmi ilimler de okutuluyordu. Hadisten Buhârî (Ö.256/870) ve Müslim (0.261/ 874)'in Sahih'leriyle, Sağânî (ö.650/1252)'nİn Meşârık'i gibi muteber eser ve şerhler tedris ediliyordu.[142] Buna rağmen araştırmalar Osmanlı döneminde orijinal eserlerin neşredilmediğini, yaygın şekilde bir hadis öğretiminin istenilen seviyede gerçekleşmediğini göstermektedir.[143] Halbuki Selçuklu'lar döneminde yetişen muhaddislerin sayısı bir hayli kabarıktır ve bu muhaddislerin çoğu değerli eserler veren meşhur hadisçilerden oluşmaktadır.[144] Fakat XVIII. yüzyılda bir asır öncesine göre daha değerli bazı ilim adamlarının yetiştiği de gözden uzak tutulmamalıdır.[145] Nitekim Bursevî'nin tefsir, fıkıh ve tasavvufun yanısıra hadis ilimleriyle uğraştığını, bu sahada eserler yazdığını görmekteyiz. Bursevî, usûl dalında İbn Hacer (ö.852/1448)'in Nuhbetü'l-fiker'ine bir şerh yazmış, bunun dışında Nevevî (ö.676/1277)'nin kırk hadisi üzerine ta-savvufî yorumlar yapmış, yine Nevevî'nin Riyâzu's-sâlihîn adlı meşhur eserinden derlemelerde bulunmuştur. Bunların dışında müstakil olarak bazı hadislerle ilgili risaleler de kaleme almıştır. [146]

2. Diğer İslâm Ülkelerinde Hadis ve Hadis İlimleri

Burada Bursevî'nin çağdaşı olan onunla aynı asırda yaşamış, hadis i-limleriyle uğraşmış, eserler yazmış bazı hadisçilerden bahsedeceğiz. Fakat bunda Bursevî'nin hayatta olduğu 1653-1725 yılları arasını esas alacak, varsa diğer önemli muhaddisîere de işaret edeceğiz.
İslâm ülkeleri içinde hadis çalışmalarıyla ün kazanmış en önemli ilim merkezlerinin başında hiç şüphesiz Mısır gelmektedir.[147] Ebû Zehv, 656/1258 yılında Abbasiler'in yıkılışından X. hicri asrın başlarına kadar olan dönemde Mısır'ın hadis ve hadis ilminin değişik branşlarında çok değişik eserler verdiğini belirtmektedir.[148] Hicri X. asır Mısır için bir duraklama dönemini temsil etmekle birlikte, Bursevî'nin yaşadığı dönemde Mısır'da yine de muhaddisler eksik olmamıştır. Nitekim o tarihlerde Mâliki hadisçilerden Echûrî diye meşhur olan Nûruddin b. Ali Zeynü'I-âbidîn (Ö.1066/1656), Irâkî (Ö.806/1403)-nin ed-Düreru's-seniyye adlı siret kitabını iki cilt halinde şerhetmiş,[149] Kastallânî (ö.923/1517)'nin el-Mevâhibu'1-ledünniyye'sine Mısırlı Şafiî âlimlerden Muhammed b. Ahmed eş-Şevberî (0.1069/ 1659), İbrahim b. Mu-hammed el-Meymûnî (Ö.1079/1668) ve Nûruddin Ali b. eş-Şebramellisî birer haşiye yazmışlardır. Aynı esere yine Mısırlı âlim Muhammed b. Abdülbaki b. Yusuf ez-Zürkânî (Ö.1122/1710) tarafından da bir şerh kaleme alınmıştır. [150]
1094/1683 yılında Şam'da vefat eden Mağribli muhaddis Rudânî, Cem'u'l-fevâid min Câmii'1-usûl ve Mecmei'z-zevâid adında ondört kitaptan bir derlemede bulunmuştur.[151] Faslı Abdülkâdir b. Ali (Ö.1116/1704) ve Bursevî'den bir sene sonra vefat eden Sindî (Ö.1138/1726) Nuhbetü'l-fiker üzerine birer şerh yazmışlardır.[152] Hadislerin bulunmasında kolaylık sağlamak acıyla Zehâiru'l-mevârîs'i telif eden Nablûsî (Ö.1143/1731),[153] halk dilinde cdaşan meşhur hadislerle ilgili Keşfu'l-hafâ'yı tertipleyen Aclûnî (0.1162/-49) ile Şah Veliyullah Dehlevî (Ö.1176/1764), EmirSan'ânî (Ö.1182/1768) 3b. hadisle uğraşan âlimler de XVIII. asırda yaşamışlardır.[154] Emir San'ânî, men'de yaşamış Hz. A!i soyundan bir zâttır. Mekke ve Medine'ye giderek raiis tahsil etmiştir. Hadis sahasında Bülûğu'l-merâm şerhi Sübülü's-selâm, khu'l-Câmii's-sağîr, usûlü hadisle ilgili olarak Tavzîhu'l-efkâr adlı eserleridir.[155] Özellikle Şah Veliyyulah Dehlevî (Ö.1176/1764), Hind ülkesinde 'âjyük bir muhaddis, tebiiğci ve ıslahatçı" olarak tanınmıştır.[156] Dehlevî'nin Vj.vatta şerhi yanında, el-Fazlu'1-mübîn fi'1-müselsel min hadisi'n-Nefaiyyi'l-E-in ve Şerhu terâcimi ebvâbi Sahîhi'l-Buhârî gibi eserleri vardır. [157]
Genel bir değerlendirme yapacak olursak, XVIII. asır hadis ve hadis açısından önceki asırlara oranla daha verimsiz bir dönem geçirmiştir. Ellin bu duraklamalara rağmen, Mısır ve Hind ülkelerinin hadis çalışmaları usunda Osmanlılar'dan ileride olduğunu, bu dönemdeki hadis ilmiyle Lai çalışmaların daha çok şerh, haşiye ve derlemeler üzerinde yoğunlaştığı-:.. önceki devirlerde olduğu gibi ciddi ve orijinal eserlerle fazla meşgul olun-rradığını söyleyebiliriz. Nitekim Bursevî'nin hadisle İlgili bir kaç eseri de yu-kr.da belirtilen ölçüler İçinde birer şerh mahiyetindedir. Bunda Bursevî'nin hadis ilimlerinden daha çok tasavvufa yönelmesi etkili olmuştur. Bundan sonraki ».falarda Bursevî'nin hayatı anlatılırken bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

C. Bursevî'nin Hayatı, Şahsiyeti Ve Eserleri

Bursevî'nin kimliği üzerinde durmak, doğumundan başlamak üzere yetiği çevreyi, ilim tahsilinde rehber edindiği kişileri, yaptığı hizmetleri ve gediği eserleri tanımak Bursevî'yi daha iyi anlamak açısından son derece liunİudur. Zira şahsı tanımadan, fikirlerini tam olarak anlamak mümkün değil-c Burada çok fazla aynntıya girmeden, ana hatlanyla Bursevî'nin doğumunda-, ölümüne kadar hayat hikayesi, şahsiyeti ve eserleri üzerinde duracağız.

1. Hayatı

Bursevî'nin aslen İstanbullu olan babası Mustafa Efendi İstanbul'da büyük bir yangında varını yoğunu kaybetmiş olduğundan bugün Bulgaristan sınırları içinde yer alan Aydos kasabasına gelip yerleşmiş, [158] İsmail Hakkı da 1063/1653 senesi zilkade ayı başlarında bir pazar günü Aydos'ta dünyaya gelmiştir. [159]
Bursevî'nin annesi Kerime Hatun, Kadı Ahmed Efendi adındaki bir zâtın kızıdır. Ana baba tarafından her iki aile de Hz. Peygamber soyundan, yani sâdâttandır. Bursevî, Kenz-i Mahfî adlı eserinde Allah Teâlâ'nm kendisini ehl-i beytten olduğu konusunda defalarca müjdelediğini haber vermekte, Resûluilah (a.s.)'a olan zahirî ve bâtını yakınlığından dolayı büyük bir bahtiyarlık duyduğunu ifade etmektedir.[160] Bundan İsmail Hakki'nm asil ve soylu bir aileye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Kaç kardeş olduklarına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte İbrahim isminde bir ağabeyinin olduğu şüphesizdir. [161]

İsmail Hakkı'nın babası Mustafa Efendi, Aydos'ta bulunan Celvetiyye tarikatı Şeyhi Osman Fazh'ya karşı derin bir sevgi ve saygısı vardı. Bundan dolayı onun sohbetlerine gider, zikir meclislerine katılırdı. Öyle ki bazı vakitler kırlara çıkarak beraber ok attıkları bile olurdu. Babasının Osman Fazlı Efendi adındaki bu şeyhe yakınlığı sebebiyle, henüz küçük yaşta bir çocuk olan İsmail Hakkı babasıyla birlikte onun sohbetlerinde bulunur, şeyhi dinlerdi. Hatta Osman Fazlı, kendisiyle şakaiaşır ve; "Sen benim en büyük evladım, ilk öğrencim ue halifemsin" diyerek ona iltifat ederdi.[162] Babası Mustafa Efen-di'nin Celvetîliği, İsmail Hakkı'nın tasavvufî cephesinin oluşumunda büyük rol oynamıştır. O, doğumundan itibaren kendisini tasavvufî bir çevre içinde bulmuş, bu maya İle yoğrulmuştur. Celvetiyye tarikatı ve Bursevî'nin tasavvufî şahsiyeti üzerinde ileride daha geniş bilgi verilecektir.

İsmail Hakkı, yedi yaşına geldiği bir çağda annesini kaybetmiş ve büyük annesinin himayesine girmiştir. Tahsile başlayıncaya kadar da onun yanında kalmıştır. Hakkı, tahsiline ilk olarak 1070/1660'ta Aydos'ta başlamış, Osman Fazlı'mn Aydos'taki halifesi Şeyh Ahmed'den okuma yazma öğrenmiş, bunun yanında bazı tasavvufî kitaplar okumuştur. Yedi yaşında başlayan bu öğrenim süresi beş yıl sürmüştür. [163]

Onbir yaşına ulaştığında aile dostlarından olan Osman Fazlı'mn Edirne halifesi Şeyh Abdülbaki Efendi, memleketi olan Şumnu'ya giderken Aydos'a uğramış, İsmail Hakkı'nın öksüz kaldığını öğrenince baba ve büyükannesinden onu istemiş, onların bu işe rıza göstermeleri üzerine 1074/1664 yılında Hakkı'yı yanına alarak Edirne'ye götürmüştür. İsmail Hakkı bu dönemde Abdülbaki Efendi'den yedi sene tahsil görmüş, ondan sarf nahiv okumuş, İbn Hâcib (ö.646/1248)'in Şâfiye ve Kâfiye'sini ezberlemiş, mantıktan bazı risaleleri öğrenmiş, fıkıhtan Mültekâ'yı, kelamdan Şerhu'l-akâid'İ, ilm-i âdâbdan bazı eserleri, meâni ve beyândan Sekkâkî (ö.626/1299)'nin Miftâhu'l-ulûm'unu, usûl-i fıkıhtan Şerhu'l-menâr'ı, Beyzâvî tefsirinin üçte birini ve değişik ilimlerden pek çok risaleleri okumuştur. Daha önceden Kur'an'ı öğrendiğini belirten İsmail Hakkı Efendi, bu zaman içinde güzel yazı yazdığını ağabeyinin kendisine yirmi ay kadar öğrencilik bile yaptığını söylemektedir. [164]

İsmail Hakkı, Osman Fazlı'mn bir başka halifesinden fıkıh ve kelâmdan bazı kitaplar daha okumuştur. Bu devre içinde çoğu ders kitaplarını kendi el yazısıyla yazmış, annesinden kalan onikİ bin dirhem mirasın bir kısmını kitaplara, bir kısmını da özel ihtiyaçlarına harcamıştır. [165] Şeyh Abdülbaki kendi eliyle yetiştirdiği bu seçkin öğrencisine İcazet vermiş, onun ruhen kemale ermesini sağlamak için 1083/1672 yılında İstanbul'da bulunan Osman Fazlı' nın yanına göndermiştir.

Hakkı Efendi, bundan sonra küçük yaşta elini öperek iltifatlarına mazhar olduğu Osman Fazlı Efendi'nİn terbiyesine girmiş, İlmî ve manevî olgunluğunu artıran bu genç talebe şeyhi tarafından ciddî bir şekilde tasavvufî eğitim altına alınmıştır. İstanbul'da bulunduğu bu süre içinde şeyhinden ilm-i âdabı, kelam ve ferâizi iki defa, bunların dışında belagattan Mutavvel'i, usûlden gerçekten kapalı olduğunu söylediği Ahmed ei-Buhârî (0.747/ 1346)'nin Tenkîh adlı eserini okumuştur. [166] Şeyhin meclisinde takip ettiği derslerden başka dönemin âlimlerinden de İstifade etmiş, Farsça okumuş, Hafız (ö.793/1389) Divân'ını, Gülistan ve Bostan'ı şerhleriyle birlikte, Cami (ö.898/1492)'in Baharistan'ını, İbn Kemal (ö.941/1535)'in Nigaristan'ını, Mevlânâ (ö,672/1273}'nın Mesnevî'si ile Bhi mâ fîhi'ni, Kâşifi (0.910/ 1505)'nİn Cevâhiru't-tefsîr'İnİ okumuş, bu eserlerin çoğunu da ezberlemiştir. [167] Hafız Osman (ö,1110/1690)'dan hat dersleri almış, klasik Türk mûsiki-siyle de ilgilenerek pek çok ilahiyi besteleyebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. İlahi ve şiirlerinin sayısı bir hayli yekûn tutmaktadır.[168]

İsmail Hakkı Efendi, tahsil hayatının son safhasını oluşturan dönemde İstanbul'da beş yıl kalmış, bir taraftan zahirî ilimleri öğrenirken diğer taraftan da ikamet ettiği İstanbul Atpazan'ndaki CelvetİyYe hankâhında şeyhi Osman Fazlı'mn gözetimi altında sülûka başlamış, üç ay kadar bir halvetten sonra geri kalan üç sene zarfında nafile ibadetlerle dua ve zikirlerle ruhî tekâmülünü İyice geliştirmiştir. [169] Onun kısa zamanda kemale erdiğini gören mürşidi Osman Fazh Efendi, kendisine 1086/1675 yılında tasavvufî mânada halifelik vererek eğitim-öğretim, vaaz ve irşadla meşgul olmasını söylemiş, [170] zamanla hizmet ettiği Balkanlar'da müslüman cemaatlerin birlik ve beraberliklerinin sağlanması amacıyla halifesi İsmail Hakkı'yı ilk önce Üsküb'e tayin etmeyi uygun bulmuştur.[171]

Bugün, parçalanan Yugoslavya sınırları içinde Makedonya'da yer alan Üsküp, XVIII. asırda Osmanlı'nın önemli yerleşim yerlerinden lezzetli meyveleri, çiçekli bahçeleri bulunan büyük bir şehir merkezi idi.[172] Hakkı Efendi, üstlendiği bu görev için Üsküb'e giderken Aydos'ta bulunan babasını ziyaret ederek onun hayır duasını almış ve 1086/1675 senesi haziran ayı sonunda Üsküb'e varmıştır. [173]

Üsküp'te Meddah adındaki camiin hücrelerinden birine yerleşen İsmail Hakkı, değişik camilerde yaptığı tesirli konuşmalar sayesinde kısa zamanda Üsküp halkının teveccühünü kazanmış, [174] şöhreti halk arasında artınca önüne başka imkanlar da serilmiştir. Halkın yardımıyla açılan bir hankâhm yanısıra, bölge sakinlerinden zengin bir hanım, İsmail Hakkı için ayrı bir zaviye yaptırmış, masraflarını karşılamak üzere mallarını oraya vakfetmiştir. [175] Hakkı Efendi, bundan bir yıl sonra da 1087/1676'da Şeyh Mustafa Uşşâkî'nin kızı Aişe hanımla evlenmiştir.[176] Ne var ki Üsküp halkının Kitab ve sünnete olan bağlılıklarının azlığı, dünya nimetlerine fazlaca dalmaları, zevk ve safa içinde bir hayat sürmeleri, İsmail Hakkı Efendi'nin vaazlarında üslûbunun sertleşmesine sebep olmuş, kısa bir süre sonra da altı yıl kadar sürecek bir fitne ve imtihan dönemi başlamıştır. [177]

İsmail Hakkı, Üsküp'te yaptığı ateşli vaazlardan dolayı içlerinde Üsküp müftüsünün de bulunduğu bir grup kendisine cephe almaya başlar, ikinci sene sonlarında meydana gelen bu çatışma havası pek kolay yatışmaz ve çeşitli vesilelerle uzun uzun devam eder. Durumdan haberdar olan Fazlı E-fendi, talebesine mektup göndererek bazı tavsiyelerde buİunur. Şeyhinin nasihatlarına rağmen İsmail Hakkı, gençlik heyecanı içinde yaptığı ateşîi ve sert konuşmalarıyla kötü alışkanlıkları bırakmayan kişilerin dedikodularına hedef olur. Osman Fazlı bir müddet sonra, sert bir dille Arapça oİarak kaleme aldığı mektubunu göndermek suretiyle kendisini uyarır. Şeyhinin ağır bir dille yazdığı bu mektup, genç vaizi sonunda yumuşatarak muhaliflerine sözle hücumdan vazgeçirir. [178]

Hakkı Efendi, Üsküp'te telif hayatına başlamış, Cezerî (ö.833/1429)nin Mukaddime'sini şerhetmiş, 1086/1675 senesinde MecâlİsüS-va'z ve 1088/1677-de Şerhu Fıkh-ı Keydânî eserlerini yazmıştır. İleride yazacağı Rûhu'l-beyân tefsirinin temellerini burada atmış, vaazlarında kullandığı ve tefsirlerden aldığı geniş notlan o zamanlar tutmaya başlamıştır. Maişet konusunda Hakkı'nın "Zapt dâiresi dışındadır, Allah yayıp döşeyendir [179] sözlerinden onun maddi sıkıntı çekmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, dindar halkın ilim adamlarına maddi yönden destek oldukları veya mevcut vakıf ve tekkelerin bu görevi yerine getirdikleri şeklinde açıklanabilir.

Üsküb'e gelişinin altıncı senesi içinde meydana gelen bir olay İsmail Hakkı'yı oldukça müşkil bir durumda bırakır. Hâdise, hankâhmda verdiği dersler esnasında zuhur eder. Üsküp mescitlerinde İmamlık yapan bir genç, İsmail Hakkı'nın derslerine devam etmektedir. Ders sırasında menşei bilinmeyen bir sebepten dolayı bu genç dersi ihlal edip hocasına karşı gelir. Bunun üzerine İsmail Hakkı, kendisini falakaya yatırarak 20-30 değnek vurur. Ders esnasında çıkan bu olay, derhal büyütülerek aleyhinde çalışanların işi körükiemesiyle olay mahkemeye intikal ettirilir. İş bununla kaimaz, şikâyetler İstanbul'a kadar ulaştırılır. Bunu haber alan İsmaii Hakkı derhal İstanbul'a hareket ederek hocası Fazlı Efendi'yi görür, şeyhülislamla konuşur. Fakat bu teşebbüslerin hiçbiri fayda vermez. Üsküp kadısının müracaatı üzerine mahkeme İstanbul'daki Kazaskerliğe intikal ettirilir. İsmail Hakkı, davacı talebesiy-le birlikte Kazaskerliğe gelir, mahkeme başlamadan veziriazama yakın kişiler araya girerek davacı talebeyi şikâyetten vazgeçilirler. Hâdisenin tamamen kapanması için Osman Fazlı, halifesi İsmail Hakkı'yı Üsküp'ten alarak Köprü (Cisr) kasabasına tayin eder. [180]

İsmail Hakkı, Üsküp halkı ile geçirdiği altı yıllık mücadelelerden sonra Şeyhi Osman Fazlı'nın tavsiyesi üzerine Üsküb'e bir günlük mesafedeki Köprü kasabasına gitmiştir. [181] 1092/1681 senesinde Köprü'ye geİen İsmail Hakkı, burada ondort ay kadar kalmış, Üsküp'te olduğu gibi tedrisle uğraşmış, vaaz ve nasihatlara devam etmiştir. Hakkı Efendi, Köprü'de bulunduğu ondört ay içinde pek çok sıkıntılarla karşılaşmış, fakat kısa zaman sonra Ustrumca halkının kendisini davet etmeleri üzerine Koprü'yü terketmiştir. Tabiatıyla bütün bu yer değiştirmelerden şeyhi Osman Fazlı'nın haberi vardır ve onun emirleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. [182]

Hakkı Efendi, Köprü'ye yakın bîr mesafede bulunan bu kasabaya 1093/1682'de gelmiş, otuz ay kadar bu beldede hizmetlerini sürdürmüştür. Burada ailesinin sıla hasretinin dışında rahat bir hayat geçirmiştir. [183] İsmail Hakkı'nın Ustrumca'da bulunduğu sıralarda devletin başında IV. Mehmed bulunuyordu. IV. Mehmed, Edirne'deki sarayına ders ve vaaz işleri İçin Osman Fazh'yı davet etmişti. Fazlı, seçkin öğrencisi İsmail Hakkı'yı da yanında görmek istediğinden ona haber gönderip getirtmiş ve birlikte Edirne'de üç ay geçirmişlerdir. [184] O günlerde Bursa'daki Celvetiyye tarikatı şeyhi Sunullah Efendi'nİn vefatı sebebiyle Fazlı, bu yetişkin Öğrencisini Bursa halifeliğine tayin etmiş ve ona Bursa'ya hicret etmesini emretmiştir. [185]

Usküp'ten bile zor ayrılmış olan eşi Aişe Hanımın Bursa'ya gitme işine sıcak bakmaması aile içinde büyük bir huzursuzluk yaşanmasına sebep olmuş, fakat Hakkı EfendİÎ'nin kesin tavrı karşısında Aişe Hanım, bu ısrarlı tutumundan vazgeçerek Bursa'ya gitmeye razı olmuştur. [186] İsmail Hakkı, 1096/1685 mayıs ortalarında Bursa'ya gelmiş, eşi ve iki çocuğuyla birlikte bir eve yerleşmişlerdir. [187] Artık o, Bursalı olmuştur. Bursa'da ilk iki yıl şiddetli sıkıntı ve geçim darlığı içinde geçmiş, dokuz yaşındaki kızı taun hastalığından vefat etmiştir. O günlerde Bursa'da büyük bir kıtlık hüküm sürmekte, halk yiyecek ekmek bulamamaktadır. Öyle ki Bursevî, çocuklarının rızkı için teşbihini ve bazı eserlerini satmak zorunda kalmıştır. Bursa'ya kadar görev yaptığı yerlerde hiçbir şey biriktirmediğini, zenginlikten sonra fakirlikle imtihan olunmaya başladığını belirten Bursevî, [188] geçimini sağlamak için bir süre hüsn-i hatla uğraşmış, fakat ders okutma işleri yüzünden bu işe vakit ayıramamıştır.[189]

Bursa'da pazar günleri ikindiden sonra vaaz etmeye [190] ve 1096/1685 yılında ilahî bir işaretle tefsirini yazmaya başlamıştır.[191] Bursa'da yürüttüğü bu faaliyetlerin yanında bir kaç defa İstanbul'daki şeyhi Osman Fazlı'nın ziyaretine gitmiştir.[192] Kısa bir zaman sonra siyasi işlere karıştığı İddiasıyla Osman Fazlı Magosa'ya sürülmüş, Fazlı Efendİ'nin oradan kendisini bir mektupla çağırması üzerine 1102/1690'da yanında bir kaç kişiyle birlikte Magosa'ya hareket etmiştir. Bursevî'nin Magosa'ya davet edilmesinin sebebi, Osman Fazlı'nın deruhte ettiği Celvetiyye şeyhliğinin kendisine devredilmesidir. Fazlı Efendi, Bursevî'den başka kalbinde kimseye karşı bir ilgi duymadığını, bundan dolayı da bu vazifeyi kendisine vermek istediğini belirtmiş, yanında bulunan oğlu SeyyİD Mustafa ve diğer bazı talebelerine Bursevî'ye beyat etmelerini emretmiştir.[193] Böylece Bursevî, şeyhinden sonra Celvetiyye tarikatının otuzikinci şeyhi olmuş, Magosa'da onyedi gün kaldıktan sonra Anamur-Karaman yoluyla Konya'ya uğramış, beş ay süren bu yolculuktan sonra Bursa'ya dönmüştür. [194]
Bursevî, Bursa'da vaaz, irşad ve tedrisie meşguliyete devam etmiş, üzerinde taşıdığı Celvetiyye şeyhliği görevi sebebiyle devlet erkânı ile temasları olmuş, ilmî ve manevî otoritesinden yararlanılmak amacıyla padişah II. Mustafa tarafından hazırlanan sefere davet edilmiştir. 1107/1696 ile 1109/1698 yıllarında yapılan Nemçe ve Erdel seferlerine bizzat katılmış,[195] iki yıl kadar devam eden bu savaşlarda bir kaç yerinden yara almıştır.[196] Bu iki seferden sonra yaşı elliye yaklaşan Bursevî, İlâhi azık olarak nitelendirdiği hacca niyetlenmiş ve bunun için gerekli yol hazırlıklarına başlamıştır. [197]
Bursevî, ömründe iki defa haccetmiştir. İlk haccına 1111/1700 yılında kara yoluyla gitmiş,[198] yedi ay kadar kaldığı bu mukaddes yolculuğun dönüşünde Hayber ile Tebük arasında bulunan Ulâ [199] mevkiine yakın bir yerde hac kafilesi eşkiyanın hücumuna uğramış, eşyaları yağmalanmış, Haremeyn'de telif ettiği Esrâr-ı Hac ve diğer kitapları elinden alınmış, pek çok yol arkadaşı da kızgın çöl sıcağında susuzluktan hayat mumunu söndürmek zorunda kalmışlardır.[200] İkinci haccı ise bundan onbir yıl sonra 1122/1710'da gerçekleşmiş önce deniz yoluyla Mısır'a gitmiş, Kahire'de âlimlerle görüşmüş, bazılarına icazet vermiştir. Ezher müderrislerinden İbrahim el-Burmavî bunlar arasındadır. Daha sonra yine deniz yoluyla Mekke'ye varmış, hac vazifesini yaptıktan sonra aynı yıl Bursa'ya dönmüştür. [201]
Kaynaklar Bursevî'nin Bursa'da irşad ve nasihatlarla meşgul olduğu günlerde yaptığı konuşmalarında vahdet-İ vücûddan bahsettiği İçin bir ara Tekirdağ'a sürüldüğünden bahsetmektedir.[202] Bursevî, 1126/1714 ile 1129/ 1717 yılları arasında Tekirdağ'da ikamet etmiş, bu süre içinde bir yandan tarikatının yayılması için çalışmış, diğer yandan da eser telifiyle uğraşmıştır. Ta'Iika âlâ cüz'i'l-evvel H'l-Kâdî, Mecmûa-i eş'ar, Tefsîru'l-Fâtiha, Tefsîru Yâ-sîn ve Şerhu Nuhbe'yİ burada yazmıştır. Bursevî, Tekirdağ'dan Bursa'ya döndükten sonra çok sevdiği sûfi âİim Muhyiddin İbn Arabi'nin manevî işaretiyle Şam'a gitmeye karar vermiştir. [203]
Bursevî'nin görev İcâbı Balkanlar'daki bir çok yeri gezdiği, Kıbrıs'a gittiği, hacca giderken Mısır'a uğradığı yukarıda geçmişti. Onun kendi iradesiyle ziyaret ettiği beldelerin başında Şam gelmektedir. Bursevî, 1129/1717 yılında ailesi ve çocuklarıyla birlikte Şam'a gitmiş, orada üç yıl kalmıştır. Şam'da İbn Arabi'nin kabrini ziyaret etmiş, Şam camilerinde vaazlar vermiş, oradaki â-Ümlerle görüşmüştür. Özellikle meşhur mutasavvıf Abdülganî en-Nabîusî (ö.1143/1731) ile tasavvufî konularda münâkaşalar yapmıştır.[204] Şam'da daha önce başladığı fakat bitiremediği Şerhu Nuhbe'yİ tamamlamış, Kitabü'l-hitâb, Kitabü'n-necât ve Tuhfe-i Recebiyye gibi bazı eserlerini yazmıştır. Feyizli ve bereketli geçtiğine inandığı bu üç yıl sonunda Anadolu'daki dostlarını özlediğinden 1132/1720'de geri dönmüş, Bursa'ya uğramadan çok sevdiği Aziz Mahmud Hüdayi'nin kabrinin bulunduğu Üsküdar'a inmiştir. [205]
Bursevî, Şam'da olduğu gibi Üsküdar'da da üç sene ikamet etmiş, daha çok Celvetİyye tarikatını yaymak için uğraşmış, Ahmediye CamİI'nde vaazlar vermiş, devlet erkanıyla görüşmüş, işin en güzel tarafı, telif hayatının en bereketli meyvelerini yaklaşık otuza yakın eserini burada yazıp bitirmiştir. Bursevî, görev icabı dolaştığı yerlerin sonuncusu olan Üsküdar'dan başka bir yere gitmemiş, oradan Bursa'ya dönmüştür. Nitekim;
"Üsküdar'ı dar kıldım kendime âhir demî
Demlerim firkatte geçti bilmezem hergîz visal" beytinde bu gerçeği dile getirmiştir. [206]
Bursevî, 1135/1723 senesinde Bursa'ya geldiğinde yetmişüç yaşına girmiş bulunuyordu.[207] Nefeslerinin yavaş yavaş tükendiğini, vücûdunun günden güne eridiğini gören şeyh, bütün kitaplarını vakfetmiş, kendi parasıyla Tuzpazarı'ndaki Muhammediyye Camii'ni inşa ettirmiştir. Bunların yanında vefatından iki ay öncesine kadar telifiyle meşgul olduğu Şerh-i Pend-İ Attâr'ı tamamlamış, Kitabü'n-Netice, Şerh-i Hadis-İ Erbaîn, Şerh-i Usûl-i Aşe-re ve SilsİIe-i CelvetİyYe adlı eserlerini ikmal etmiştir. En son eseri ise vefatından iki ay önce tamamladığı Risâle-i nefesi'r-rahmân adlı kitabıdır.[208] YetmİşbeŞ yıla yakın bereketli bir Ömür süren bu değerli Türk âlim ve mutasavvıfı 20 Temmuz 1137/1725 yılında Bursa'da hayata veda etmiş, kendi yaptırdığı Muhammediyye Camii'nin avlusuna defnedilmiştir. Daha sonra vefat eden eşi ve çocukları da yanına gömülmüş, bulunduğu yer küçük bir aile mezarlığı haline getirilmiştir.[209] Mezar taşında yazılı olan şu mısralar, aynı zamanda onun vefat tarihini göstermektedir:
Hak hak dedi azmeyledi, Hakkı Efendi cenneti. [210]
Bursevî'nin çocukları konusunda kesin bilgiler elde edebilmiş değiliz. Fakat onun Üsküp'ten Bursa'ya geldiği sıralarda iki çocuğunun bulunduğunu, bunlardan kızı Emetullah'ın dokuz yaşında taun hastalığından Bursa'da hayata gözlerini kapadığını,[211] Şam'da kaldığı zaman içinde Muhammed Tahir adındaki erkek çocuğunun şiddetli bir hastalığa yakalandığını, "Bu fakirin veledi İshak ahirete intikalde firâk-ı azîm vâki olup [212] cümlesinden İshak adında bir diğer çocuğunun daha olduğunu Bursevî'nin kendi ifadelerinden anlamaktayız. [213] Bunun yanında bir eserinin sonunda neslinin devam edeceğine dair keşfen bazı şeyler söylemiştir. [214]

Bahâüddin ismindeki çocuğu kendisinden sonra irşad faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmışsa da çok geçmeden bir yıl sonra 1138/1726'da o da vefat etmiştir.[215] Bursevî'nİn nesil yönünden inkıraza uğrayıp uğramadığı belli değildir. Fakat kaleme aldığı eserlerin günümüze kadar gelmesi, müslüman halkın bu ilim mirasından istifade etmesi Bursevî'nİn çok yönlü bir şahsiyete sahip olduğunu göstermektedir.

2. Şahsiyeti

Bursevî'nİn asıl kimliğini oluşturan, adının ölümsüzleşmesini sağlayan en önemli unsur hiç şüphesiz onun ilmî, edebî ve tasavvufî yönü olan bir Şahsiyete sahip olmasıdır.

a. İlmi Şahsiyeti

Bursevî'nİn iyi bir medrese tahsili gördüğü, şer'î İlimleri ciddi şekilde okuyup öğrendiği bundan Önceki sayfalarda anlatılmıştı. O, meslek hayatına ilk başladığı Üsküp'te henüz genç sayılabilecek bir yaşta eser yazmaya başlamış ve bu faaliyetlere ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Kaynaklar Bursevî'nİn İslâmî ilimlerin bir çok dalında "yed-i tûlâ" sahibi, yani otorite bir âlim olduğunu haber vermektedir.
Bursalı Mehmed Tahir, onun Osmanlı âlimleri ve şeyhleri İçinde eserlerinin çokluğuyla tanındığını belirtmiş,[216] diğer müellifler de bu hususta onun görüşüne katılmışlardır. [217] Nitekim Bursevî'nİn bizzat kendisi bu gerçeği şu sözleriyle ifade etmiştir: "Ez cümle envâ-ı belâ ile mübtelâ iken nice müddet gecelerim seher ile mürur edip tahrir ettiğim kitaplar ve tasnif eylediğim âsâr bu â'sârda kimseye makdûr olmamıştır.[218]
Bursevî, Silsile-i Celvetiyye adlı kitabında eserlerinin sayısının yüzü aştığını, Arapça eserler yazmasına rağmen daha kolay anlaşılabilmesi için genellikle Türkçe'yi tercih ettiğini söylemiştir.[219] Eserleri daha çok şerh mahiyetindedir. Tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf .gibi değişik sahalarda yazılmış kitaplarının listesi ve kısa bir tanıtımı eserleri kısmında gelecektir.
Bursevî'nİn yetişmesinde, ilmî ve tasavvufî şahsiyetinin oluşmasında hizmeti geçen ona hocalık yapanların başında Şeyh Ahmed Efendi gelmektedir.
Bursevî'nİn "Yedi yaşına ulaştığımda annem vefat etti. Büyükannemin yanında kaldım. Hz. Şeyh Osman Fazlı Efendi, Aydos'a Şeyh Ahmed isminde bir halife gönderdi. Ondan bazı tasavvuf kitapları okudum [220] cümlelerinden anlayabildiğimiz kadarıyla İlk tahsilini bu hocasından yapmıştır. Şeyh Ahmed Efendi hakkında fazlaca bir malumat elde etmek mümkün olmamıştır. [221]
İkinci hocası Şeyh Abdülbaki Efendi hakkında Bursevî, "Hz. Şeyhin E-dirne'de Abdülbaki isimli meşhur bir halifesi vardı. Şeyh Efendi bu zatı Aydos'ta terbiye etmişti [222] demektedir. Bundan Abdülbaki Efendi'nin Osman Fazlı'nın Edirne halifesi olduğu anlaşılmaktadır. İsmail Hakkı, Edirne'de Şeyh AbdülbakiEfendİ'den yedi yıl tahsil görmüştür. [223]
Üçüncü hocası ve aynı zamanda şeyhi ise Atpazarlı Osman Fazlı'dır. Osman Fazlı, Fazlı İlahî diye meşhur olup aslen Şumnulu'dur. İstanbul'da Atpazarı semtinde ikamet ettiğinden dolayı Atpazarî denilmiştir. İlk tahsilini memleketinde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiş, ZakİrzâdeAbdullah Efendi (ö.lO68/1657)'ye intisab ederek onun halifesi olmuştur. Zâkirzâde tarafından Aydos kasabasına irşada memur edilen Osman Fazlı Efendi, şeyhinin vefatına kadar orada kalmıştır. Bursevî'nİn "Şeyhim merhum seyyidü'l-aktâb Fazlı İlâhi'nin ibtidâ istihlâf olunduğu Maralzikr kasaba-i Aydos'da tavattun etmeleriyle bu fakir Hz. Şeyhin orada eyyâm-ı ikâmetinde mastaba-i vücûda vaz-ı kadem etti [224]

şeklindeki sözlerinden Bursevî'nİn Osman Fazlı Efendi'nin Aydos'ta bulunduğu sıralarda dünyaya geldiği, onunla tanışmasının çok erken yaşta gerçekleştiği anlaşılmaktadır. [225] Aydos'tan sonra önce Filibe'ye daha sonra da İstanbul'a gelen Fazlı Efendi, İstanbul'da muhtelif camilerde vaaz ve irşad hizmetlerini devam ettirerek kısa zamanda şöhrete kavuşmuş, Atpazarı'nda Kul Camii imam-hatipliği görevinde bulunmuştur. Kâdızâde-Sivasizâde mücadelelerinin alevlendiği XVII. asırda yaşamış olan Osman Efendi, kendisine yapılan bir takım isnadlardan dolayı önce memleketi olan Şumnu'ya, daha sonra da Kıbns-Magosa'da ikamete mecbur edilmiştir. Osman Fazlı, Magosa'da sürgünde bulunduğu esnada 1102/1691 yılında vefat ederek oraya defnedilmiştir.

Atpazarî Osman Fazlı, XVII. yüzyıl Anadolu ve Rumeli topraklarında gelişip yayılan tasavvuf! düşüncenin ve vahdet-i vücûd anlayışının önemli temsilcilerinden biri sayılmaktadır. Eserleri vahdet-i vücûd düşüncesi açısından bir orijinallik taşımamakla birlikte, müellifin kendi ilham ve varidatının mahsûlü olmaları sebebiyle kayda değer olduğu söylenebilir. Anadolu, Rumeli ve Hicaz bölgelerine 150'ye yakın halife gönderen Fazlı Efendi'nİn en önemli hizmeti hiç şüphesiz İsmail Hakkı Bursevî gibi bir şahsiyeti yetiştirmek olmuştur. [226]

Bursevî, şeyhi Osman Fazlı'yi zahirî ve bâtmî kemal sahibi, fazileti ve ilmiyle meşhur bir zât olarak tanıtmakta onu, İbn Arabî {ö.638/1240)'yi ve Konevî (ö.673/1274)'yi üç büyük şeyh olarak kabul etmektedir. Şeyhinin XII/XVII. asrın müceddidi olduğunu söyleyen Bursevî, eserlerinde ondan sıkça söz etmektedir. [227]

Osman Fazlı Efendi'nİn onbeş kadar eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları şunlardır:

el-Lâihatü'1-berkıyyât: Bazı âyetlerin tasavvuf! yorumunun yapıldığı e-ser, Bursevî'nin Rûhu'l-beyân adlı tefsirinin temel kaynaklarından biridir. Müellif nüshası Süleymaniye, Reisü'l-küttab, nr. 511/1'de bulunmaktadır.

Misbâhu'1-kalb: SadreddİN Konevî'nin Miftâhu'I-gayb adlı eserinin şerhidir. Eserin müellif nüshası Süleymaniye, Reisü'l-küttab, nr. 511/2'dedir.

Mir'âtü esrâri'I-irfân: Bu eser de Sadreddin Konevî'nin Fatiha tefsirinin hâşiyesidir. Bir nüshası Süleymaniye, Rağıb Paşa, nr. 120'dedir. [228]

İsmail Hakkı Bursevî'nin hocaları bu üç kişiyle sınırlı değildir. O, İstanbul'da şeyhi Osman Fazlı Efendi'nİn meclisinde takip ettiği dersler yanında, devrin ulemâsından da istifade etmiş, şeyh Muhammed el-Kurrâ adıyla tanınan birinden ilm-İ tecvid okumuş, [229] Osmanlı hattatlarının en meşhuru olan Hafız Osman (ö,1110/1690)'dan hat öğrenmiş, bu arada isimlerini zikretmediği bazı hocalardan Farsça okumuştur. [230]

Bursevî'nin kendisinden istifade ettiği hocalarını böylece zikrettikten sonra, şimdi de onun yetmiş yılı aşan ömrü içinde yetiştirdiği öğrenci ve halifelerinden bazılarını tanıtmak istiyoruz.

Bursevî'nin yetiştirdiği halifelerden biri Vahdeti Osman Efendi'dir.

Aslen Üsküp'lü olan Osman Efendi, şeyhinden iki yıl önce 1135/1723'te E-dime'de vefat etmiştir. Hayatının büyük bir kısmı Edirne'de geçtiği için "E-dirneli" diye de bilinir. Fıkıh ve hadise dair eserleri bulunan Osman Efendi, AIiyyü'1-Karî (ö.l014/1605)'nin kırk hadisine bir şerh yazmış, Şerh Hadis Erbaîn adını taşıyan bu şerhte, hadisleri yorumlarken tasavvufî unsurlara çokça yer ayırmış, İbn Arabî (ö.638/1240)'nin eserlerinden nakiller yapmıştır. Vahdeti Osman Efendi mutasavvıf hüviyetinin yanısıra, fakih kişiliği ile de şöhret bulmuştur. [231]

Diğer bir halifesi Yakub Afvî Efendi'dir. Meşâyıhtan Amasyalı Mustafa Efendi'nİn oğlu olan Yakub Afvî, ilk tahsilini babasından ve devrinin ulemasından İkmal etmiş, daha sonra BilecikIİ Osman Efendi adındaki bir zâta intisab ederek, onun terbiyesinde sülûkunu tamamlamıştır. Üsküdar Yeni Valide Camii ile Şehzade Camii vaizliklerinde bulunan Yakub Afvî Efendi'nİn, İsmail Hakkı Bursevî ile tanışması ve ona talebelik yapması Bursevî-nin Üsküb'e tayin edildiği dönemde başlamıştır. Afvî Efendi, Hüdayi Asitânesi'ne post-nişîn olmuş, 1149/1736 yılında vefat edinceye kadar bu hizmeti devam ettirmiştir. Hadis ilminde Beğavî (ö.516/1122)'nin Mesâbîhu's-sünne'sine Mefatîh adında bir şerhi ile, on kadar tasavvufî mahiyette eseri bulunan Yakub Efendi Karaca Ahmed mezarlığına defnedilmiştir. [232]

Bir diğer halifesi de Zatî Süleyman Efendi'dir. Bursalı Mehmed Tahir'in "Arif şâirlerden, Şeyh İsmail Hakkı halifelerinden bir zattır [233] dediği Zatî Süleyman Efendi, Gelibolulu olup sonradan Keşan'a hicret etmiştir. Tasavvufî şiirlerini ihtiva eden Divân'ı ile Miftâhu'l-mesâil adındaki eserlerinin yanısıra şeyhi İsmail Hakkı Efendi'nin; Bir elif bul mekteb-i İrfandan ol bayı sor

Kad hamide eyleyüp ya gibi andan bayı sor" kasidesini geniş şekilde Şerhetmiştir. Zatî Süleyman Efendi 1151/1738 yılında vefat etmiştir. Kabri, Edirne Keşan'dadır. [234]

Bursevî'nİn diğer halifeleri de şunlardır: Hikmeti Mehmed Efendi (Ö.1165/1752), Derûnizâde Mehmed Hulusi Efendi (Ö.1167/1754), Şeyh Ahaveyn Efendi (Ö.1176/1762), Şeyh Ahmed Pertevi Efendi (0.1182/1768), Şeyh Yahya Efendi, RadovİşIi Şeyh Ali Efendi, Şeyh Sünneti Efendi, Şeyh Mehmed Pertev Efendi ve İçelli Abdülaziz Efendi. [235]

Bursevfnin yetiştirdiği bu öğrenci ve halifeleri, ölümünden sonra üstatlarının yolunu devam ettirmişlerdir. Bursevî, İlmî şahsiyetinin yanında edebiyatla da uğraşmış, şiirler yazmış, çok yönlü bir ilim adamıdır. Onun bu yönünün de bilinmesi gerekir.

b. Edebî Şahsiyeti

Bursevî'nİn yaşadığı XVII. ve XVIII. yüzyıl, daha çok tekke ve tarikatların çevresinde teşekkül eden dinî ve tasavvufî bir edebiyatın etkisi altında kalmıştır. İyi bir tekke terbiyesi almış olan Bursevî, dinî şiirlerin yanısıra gerek nazım ve gerek nesir sahasında özellikle tasavvuf alanında bir çok risale yazmış, Dîvân, Mi'râciyye ve Rûh-ı Mesnevi gibi eserleriyle bu yüzyılın birinci derecede önemli şahsiyetleri arasında yer almıştır.[236] Muallim NâcİI, Bursevî-nîn Türkçe İfade tarzını o zamana göre fevkalâde görmüş, şiirlerinin çoğunun ilâhi şeklinde olduğunu söylemiştir.[237] Fakat onu güçlü bir şâir olarak görmeyenler de vardır. Büyük Türk Klasikleri adlı eserde Bursevî1 nin bir şâir olmaktan daha çok, büyük bir mutasavvıf ve tasavvufun vahdet-i vücûd meselesini açıklayan bir dîn âlimi ve arifi olduğu belirtilmiş, manzumelerinde edebî sanat göstermekten daha ziyade, tasavvufî anlayışı ifade etmek gayesini gözettiği noktasına dikkat çekilmiştir. [238] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisin'de Bursevî'nİn "kuuuetli bir şâir olarak kabul edilmediği" belirtilmiştir. [239] İslâm edebiyatına büyük bir vukufu olan Bursevî, sırası geldikçe güzel Arapça ve Farsça beyitlerle sözlerini süslemiş, onun bu metodu takdirle karşılanmıştır. [240] Bununla birlikte, genellikle ibarelerinin uzun olması, detaylı bilgilere çokça yer vermesinden dolayı okuyucuları usandırabileceği noktasına dikkat çekilmiş, hoşa gidenin alınması, gitmeyenin ise bırakılması tavsiye edilmiştir.[241]

Şiirlerinin onbin beyti aştığını belirten Bursevî, şiirlerinde "Hakkî" mahlasını kullanmıştır.[242] Nitekim bir beyti şöyledir:

Hakkî'ya huffaş olanlar görmedi nûr-ı Hakk'ı Gerçi kim âfâktan pertev-nisâr oldı şafak. [243]

Bursevî'nİn edebî kişiliği çok fazla güçlü kabul edilmemiş olabilir. Fakat onun tasavvufî şahsiyeti, bütün bunları telâfi edebilecek durumdadır ve Bursevî'nİn asıl kimliği de belki burada yatmaktadır.

c. Tasavvufî Şahsiyeti

Bundan önceki sayfalarda Bursevî'nİn Celvetiyye tarikatı meşâyıhmdan Atpazarlı Osman Fazlı'nın terbiyesi altında yetiştiği ve Celvetiyye tarikatına mensup olduğu zikredilmişti. Burada Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar etkili olmuş bu tarikatın Bursevî üzerindeki etkilerini ele alacak, Celvetîliğin Bursevî'den önceki ve sonraki durumunu inceleyeceğiz.

Kaynaklarda Bayramiyye tarikatının Aziz Mahmud HüdayI (0.1038/ 1628) tarafından kurulan bir kolu olarak tanıtılan CelvetîlİIk,[244] Bursevî'ye göre ilk defa İbrahim Zahid-i Geylanî (ö.690/1291)'de zuhur etmiş, ancak Celvetiyye tarikat olarak Aziz Mahmud Hüdayi zamanında teşekkül etmiştir.[245] Tarikat silsilesi Hz. Ali'ye kadar uzanan Celvetiyye, esasen Halvetiyye-nin bir kolu olup diğer bazı tarikatlarla da yakın ilgisi vardır. Tarikatta pir ve reis kabul edilen Aziz Mahmud Hüdayi'nin zamanında İstanbul'da büyük sayıya ulaşan müridlerinin yanısıra, Hüdayi'nin çeşitli bölgelere gönderdiği halifeleri sayesinde Anadolu ve Balkanlar'da yayılmaya başlayan Celvetiyye Özellikle İstanbul, İzmir, Balıkesir ve Orta Anadolu'da bir hayli yaygınlaşmıştır. Gerek Hüdayi devrinde, gerekse daha sonraki devirlerde Balkanlar'da Filibeli İsmail Efendi (ö. 1052/1642), Saçlı İbrahim Efendi (Ö.1075/1664) ve Atpazarî Osman Fazlı Efendi (ö. 1102/1691} gibi seçkin şeyhler tarafından temsil edilen Celvetiyye, Balkanlar'ın en yaygın tarikatlarından bîri olmuş, ikinci merkezi durumunda bulunan Bursa'da ise Üftade (ö.988/1580) ve torunlarıyla itibarını devam ettirmiştir. [246]

Atpazarlı Osman Fazlı Efendi'nin en önemli hizmeti hiç şüphesiz İsmail Hakkı gibi bir sûfi âlimi yetiştirmiş olmasıdır. İsmail Hakkı, daha çocuk olduğu yaşlarda Aydos'ta babası aracılığıyla bu şeyhin elini öpmüş, daha sonra İstanbul'da kendisinden inâbe alarak halifesi olmuştur. [247] Hakkı Efendi hilafet hizmetini yerine getirebilmek için değişik beldeleri dolaşmış, çeşitli yerlerde vazife yapmıştır. İsmail Hakkı, üç yaşından itibaren terbiyesi altına girdiği şeyhiyle yaklaşık yirmi yıl kadar birlikteliği devam etmiş, bu zaman zarfında şeyhinin manevî nüfuz ve otoritesinden, ilim ve irfanından bol bol istifade etme imkanı bulmuştur. Ruhî tekâmülünü böylece tamamlayan İsmail Hakkı Efendi, ilmî

şahsiyeti yanında, sûfi kimliğiyle de yaşadığı çağa damgasını vuran bir Osmanlı âlimi ve mürşidi olmuştur. İsmail Hakkı, Osman Fazlı Efendi'nin 1102/1691'de vefatıyla onun yerine geçmiş, Celvetiyye tarikatının otuzikincİ şeyhi olarak Hakkıyye kolunu devam ettirmiş, Ölümüne kadar da bu görevi yerine getirmiştir. İsmail Hakkı'dan sonra Hakkıyye kolu gerek Bursa'da, gerekse İstanbul'da Mudanyalı Büyük Ruşen Efendi (ö.1209/1794)-den sonra uzun yıllar etkili olmuştur. [248]

Bursevî'nİn tasavvufî şahsiyetini oluşturan âmillerin başında şüphesiz Osman Fazlı Efendi'nİn geldiğini daha önce ifade etmiştik, Osman Fazlı, İbn Arabî tesirinde kalan, onun gibi vahdet-i vücûd çizgisinde olan bir mutasavvıftır. [249] Bundan dolayı Bursevî de şeyhi vasıtasıyla İbn Arabî ekolüne bağlı bir sûfidir. Bursevî, bu iki mutasavvıfa Konevî'yi de ilave eder ve İbn Arabî İle Konevî'yi keşif yolunun öncüleri olarak görür. Ona göre bu iki şeyhin bilgileri bir güneş gibi yüzlerinde parlamakta ve eserlerinden cihana yayılmaktadır. Kendilerinden sonra gelen veliler, bu iki sûfinin üstün hallerini kabul etmişlerdir. [250] Bursevî, İbn Arabî, SadreddİN Konevî ve şeyhi Fazlı İlâhi'nİn tasavvuf ilmindeki üstünlüklerini şu sözleriyle ifade eder:

"Fenn-i tasavvufta tafsîl-i kalem üç kimseye ihsan olunmuştur ki, biri Şeyh-i Ekber ue biri Sadruddîn ue biri şeyhim Seyyid Fazlı-i İlâhVdir (Kaddesallahu esrarahum). Nitekim Kitabü'i-hıtâb'da tafsil etmişizdir. Ve "tafsil-i kalem" denildi. Zira, icmal cihetinden tahrîrât çok vâki olmuştur ki, Şeyh-İ Ekber'den mukaddem gelen zâiklar tafsile mezun değillerdi. Onun için icmâl-i kelâm ile iktifa eylediler ve Şeyh'den sonra gelenler dahî tefâvut üzerine geldiler ve herkes Şeyh'in menbaına vâsıl olmadı ki oradan su getire. Eğerçi niceler ondan âlem-i manâda nefes ahz ettiler, uelâkin istifadeleri bi-kaderi'l-istida'ddır. [251]

Bursevî'nİn eserlerinde gerçekten bu üç şeyhin tesirlerini açıkça görmek mümkündür. Bursevî, âdeta bu sûfiîerin ilim ve feyizlerini kendinde toplayan ve bunları insanlığa yansıtan bir ayna gibidir. Nitekim o, bu zâtların ilim ve İrfanlarına vâris olduğunu şu sözleriyle açıklar:

"Size bu manâyı taklit ile demeziz, belki enfâs-ı evliyanın âsârın vücudumuzda müşahede ue revâihini iştimâmdan sonra söyleyip pend ve nush ile irşad ederiz. Ve benim vücuduma evvel-i nâfih şeyhim Seyyid Fazh-i İlahi (k.s.) ki, sûre-i FatİIha'yı üzerime nefh edip hilafet vermiş ve âhir ol nefes üzerine yerine vâris kılıp dünyadan ol ueçhile intikal etmiştir. Ve saniyen nâfih-i nefesim Şeyh-i meşâyihi'd-dünyâ, Hatmü'l-evlİyâ ve Meşhed-i ekber-i Cenâb-ı Hüdâ Muhyiddîn el-Arabî'dİr (k.s.). Ağzımı takbîl edip nefes-i nefis bahş etmiştir. Ve ondan sonra Uz. Hızır'a mülakat ve nice euliyâ-i kiram ve ervâh-ı izama ittisal hâsıl olup enfâs-ı tayyibelerinden pür-buy olmuşuzdur. Çünki bu ilm-i azizin onların nefesleriyle asr-ı celilesi zuhur eyîeye ve bur-hân-ı bahir ola, medh ve senadan gayrı kâr ne ola? İşte biz onların evladm-danız, münkir her ne sayıklarsa sayıklasın. [252]

Özellikle bundan sonraki konularda üzerinde duracağımız keşif ve keşifle ilgili meselelerde Bursevî'nİn yukarıda söz ettiği İbn Arabi'nin nefesini alması, onun feyzine nâü olması sebebiyledir ki Bursevî'nİn İbn Arabi'ye tâbi olduğu, hemen hemen onun izinden hiç ayrılmadığı görülecektir. Bursevî, eserlerinde takdirle yadettiği İbn Arabî ve Konevî'ye sistemli bir şekilde bağlıdır ve onlardan geniş çapta yararlanmıştır.[253]

Bursevî, tasavvufun ahlâkî ve amelî taraftarıyla olduğu kadar tefekkür yönüyle de ilgilenmiş, bu sahada yazdığı kitaplarla Osmanlı ulemâsı arasında haklı bir şöhret kazanmıştır. [254] Hakkında yapılan araştırmalarda, eserlerinin tasavvuf ıstılahları bakımından son derece zengin olduğu belirtilmiştir. [255]

Bizim tespitimize göre Bursevî, İbn Arabî, Sadreddin Konevî ve kendi şeyhi Osman Fazlı Efendi'nİn tasavvuf anlayışlarına çok iyi nüfuz etmiş, bu üç mutasavvıfın görüş ve fikirlerini iyi bîr şekilde tahlil ederek, bunlara kendi birikimlerini de eklemek suretiyle bu kültürü Türk halkına sunmuş bir mutasavvıftır. Bu açıdan bakıldığında Bursevî, ilmî ve tasavvufî kimliğiyle kültür tarihimizde önemli yer işgal eden seçkin şahsiyetlerdendir. Onun sonraki nesillere bıraktığı en önemli mirası ise değişik branşlarda yazdığı sayıları bir hayli yekûn tutan eserleridir.

3. Eserleri

Bursevî'nin yaşadığı dönemde medrese geleneğine uygun olarak İyi bir Arapça ve Farsça öğrendiğini, bu dilleri rahatlıkla konuşabildiğini Bursevî'nin hayatını anlatırken belirtmiştik. İyi bir öğrenim gören Bursevî, bütün bu birikimlerini zayi etmemiş, görev yaptığı yerlerde vakitlerinin çoğunu ders okutmakla ve kitap yazmakla geçirerek değerlendirmiştir.

Bursalı Mehmed Tahir, Bursevî'nin yüzbeş eserinin isimlerini tespit etmiş bulunmaktadır. [256] Bu sayı, Bursevî'nin bize verdiği rakamlara uygundur. Zira o telifâtının yüzü aştığını, 1137/1725 yılında vefatından kısa bir süre önce yazdığı biyografisinde haber vermektedir. [257] Hasan Turyan'in Bursa Evliyaları adlı kitabında bu sayının yüzaltmışbir olarak gösterilmesi İhtimal bazı eserlerin değişik isimlendirilmesiyle ya da bir kaç sayfalık kısa yazıların da ayrı birer olarak değerlendirilmesiyle açıklanabilir. [258]

Bursevî, önemli eserlerini Arapça yazmış, geri kalan altmış kadarını da Türkçe olarak kaleme almıştır. Bu eserlerin otuza yakını basılmış, diğerleri ise yazma olarak kalmıştır. Bursevî'nin eserleri şunlardır:

1. Rûhu'l-beyân

Yirmiüç yılda kaleme alman Bursevî'nin en büyük ve en meşhur bu e-seri, özellikle Kadı Beyzâvî (Ö.685/1286) ve Ebu's-Suûd Efendi (0.982/1574)'nin tefsirleri esas alınarak, tasavvufî, edebî ve ahlâkî nitelikli tefsirlerden yapılmış bir derleme niteliğindedir. Esasen tefsir, vaaz ve tefsir derslerinde tutulan notlardan meydana gelmektedir. Nitekim Bursevî, bu gerçeği Rû-hu'1-beyân'ın önsözünde şu sözleriyle belirtmektedir:

"Ben bu şehirdeki Ulu Cami'de, şöhretli ve aydınlık saçan mabedde vaaz edip öğüt vermekten başka yapacak bir şey bulamadığımdan, Rum illerinin bir kısmında ikamet ettiğim sıralarda tefsir sayfalarından ve ilim vâsıtalarından bir kısım sayfaları derlemiş olduğumdan, bunlar rüzgarın taşıdığı zerrecikler gibi ellerde dağınık bulunduğundan istedim ki, yakaladıklarımdan aşırt gidenleri özetleyeyim ve bana lütfedilen bilgilerden ona bazı şeyler ekleyeyim. Bunu tanzim edip inci dizisinde toplayayım ve sanatkar parmakla bu inciyi dizeyim. [259]

1117/1705 yılında tamamlanan eser, her bakımdan XVIII. yüzyıl Osmanlı müslüman Türk dünyasının kültür özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı tefsirde devrin hakim kültürleri olan Arap, İran ve Türk kültürünün geniş izleri görülmektedir. Yine devrin ilim ve kültür müesseseleri olan medreselerin çokça rağbet ettikleri gramer, belagat ve edebiyat inceliklerine de geniş yer verilmektedir Yalnız Arap dili ve edebiyatı ile yetinilmemekte, Farsça ve Türkçe edebiyat örnekleri de sergilenmektedir. Dolayısıyla Rûhu'l-beyân tefsiri, devrinin bütün kültür değerlerini yansıtan bir mozaik niteliğindedir. Ne var ki eserdeki bazı rivayetler ve bir kısım nakiller zayıftır. Eserde tefsirle ilgisi bulunmayan pek çok hikayelere, İbretli kıssalara ve tasavvufî şiirlere yer verilmiştir. [260] Nitekim Kevserî (ö.1371/1952), vaizlerin bu tefsire büyük bir ilgi gösterdiklerini, zira bu tefsirde kalpleri incelten hikayeler, Farsça kitaplardan nakiller ve sûfiierin işaretlerinden örneklerin bulunduğunu, kulakların dinlemekten zevk aldığı beyân çeşitlerinin olduğunu belirtmiş, fakat müellifin her eserden, esen ve debelenen herşeyden nakilde bulunduğunu söylemekten de çekinmemiştir. [261] Bursevî'nin vaaz için hazırladığı notlardan meydana gelen tefsir, ciddi bir süzgeçten geçirilmediği için hadislerine fazla itimat edilemez diye tenkit edilmiş,[262] müellifin hadis İlmine vukûfiye-tînin azlığı dolayısıyla eserde zayıf ve mevzu bir çok hadisin bulunduğu belirtilmiştir. [263] Bursevî'nin hadis ilminde gerçekten yeterli olup olmadığı, onun eserlerindeki hadislerin tam bir listesinin çıkarılması ve bu hadislerin kaynaklarının bulunması sonucunda açıklığa kavuşacaktır. Böyle bir çalışma "Rivayet İlimleri ve Bursevî" açısından önemli bir boşluğu dolduracak ve bize Rûhu'l-beyân'daki hadisler hakkında daha sağlıklı bilgiler elde etmemize yardımcı olacaktır. Bursevî'nin tefsirinde kullandığı hadisler bizim tespitlerimize göre 5000 fazladır. Bu açıdan bakıldığı zaman Rûhu'l-beyân hadis yönünden çok zengin bir görünüm arzetmektedir. Burada Rûhu'l-beyân'da tenkide uğramış hadislerden sadece bir kaç Örnek verilecektir.

"Men erâde en yenzura ilâ utekâillahi mine'n-nâr fe'1-yenzur ile'l-mütealimîn: Kim, Allah'ın ateşten azat ettiği kullara bakmak İsterse, İlim öğrenenlere bahsin.[264] Süyûtî (ö.911/1505)'ye göre hadis mevzudur. [265]

"el-Veledü sirru ebîhi: Çocuk, babasının sırrıdır.[266] Hadis için "La asla leh: Aslı yoktur" denilmiştir. [267]

Hubbu'l-vatan mine'l-îman: Vatan sevgisi imandandır. [268] Sağânî (Ö.650/1252) hadise mevzu demiş, Sehâvî (Ö.902/1496) de hadise vâkıf o-lamadığını söylemiştir.[269]

Huzû şetra dînîküm anİ'l-Humeyrâ": Dininizin yansını Humeyrâ Aişej-den alınız, [270] İbn Hacer (Ö.852/1448), hadisin senedini bulamadığını, hadis kitaplarında da sahih bir isnadını göremediğini, yalnız İbnü'I-Esîr (0.606/ 1209}'in Nihâye'sinde kimin tahriç ettiği belirtilmeksizin zikredildiğini,[271]Deylemî (ö.558/1163)'nin de Enes b. Mâlik'ten isnadsız olarak rivayet ettiğini [272] söylemiştir. [273] İbn Kesîr (Ö.774/1373), üstadlan olan Mizzî (0.742/1341) ve Zehebî (ö.748/1347)'ye bu hadisten sormuş, fakat onlar böyle bir hadis bilmediklerini söylemişlerdir. [274] Karî (ö.1014/1605) de "hadisin bir aslı bilinmemektedir" demiştir. [275]

Kellimînî yâ Humeyrâ: Ey Humeyra! Benimle konuş. [276] Hz. Aişe ile ilgili dillerde şöhret bulan bu rivayetin de ulemâya göre bir aslı bulunamamıştır. [277]

Mâ sabba'llahu fî sadrî şey'en illâ ve sabebtuhu fî sadrı Ebî Bekr: Allah Teâlâ, benim gönlüme ne lütfetmişse, ben de aynısını Ebû Bekir'e

aktardım. [278] Aclunî, hadisin mevzu hadisler arasında geçtiğini ifade etmiştir. [279]
Mâ fedalekum Ebû Bekr'in bifazli savmin ve lâ salâtin ve lâkin bişey'in vakara fî kalbin; Ebû Bekir'in size olan üstünlüğü fazla oruç tutması, namaz kılması sebebiyle değil, belki kalbinde olan bir sır sebebiyledir.[280] İhyâ'da zikredilen hadis için Irakî (ö.806/1403), merfû hadisler arasında kaynağını bulamadığını söylemiştir. [281]
Ene ve Ebû Bekr'in keferesey rihân: Ben ve Ebû Bekir iki yarış atı gibiyiz [282] Karî ve Aclunî, hadisin aslının bulunmadığı kanaatindedirler. [283]
Araştırmanın değişik yerlerinde bir vesileyle üzerinde durduğumuz Bursevî'nin eserine aldığı, kendi ölçülerine göre sahih olan, fakat muhaddisler tarafından tenkit edilen daha başka hadisler de vardır. Sahih hadis olmadığı belirtilen bu hadislerden bir kısmının kaynaklarını, ilgili oldukları konularda göstermiş olduğumuzdan aynı şeyleri burada tekrar etmek istemiyoruz.

2. Ferahu'r-rûh

Yazıcızâde Muhammed Efendi'nin 9008 beyitten meydana gelen Muhammediyye adlı eserinin şerhidir. Bursevî'nin bu şerhi, eserin şöhretini daha da artırmıştır. Tasavvuf ağırlıklı olan eserde bazı hadisler geniş şekilde şerhedilmiştir. İki büyük ciltten oluşan eserin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 59-61'dedir. Bîr çok yazmalan bulunan eserin baskı yer ve tarihleri ise şöyledir: Bulak, 1252/1836, 1255/1839, 1256/1840'da yapılan baskılan üç cilt, Bulak 1258/1842 ve İstanbul 1294/1877'deki baskılan ise iki cilt halindedir.

3. Rûhu'l-Mesnevî

Mesnevî'nin yediyüze yakın beytinin izah edildiği eser, "Arife işaret yeter" ve "Az çoğa delalet eder [284] gerekçesiyle iki ciltle yetinilmiştir. 1116/ 1704'te tamamlanan eserde, dörtyüze yakın hadis kullanılmıştır. Şerhu'l-Mesnevî olarak da bilinen eserin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 72-74'tedir.
Şerh, Matbaa-i Âmire'de iki kez basılmıştır. 1285/1868 ve 1287/1870te yapılan baskılan iki büyük cilt olup birinci cilt 528, ikinci cilt ise 580 sayfadır.

4. Şerh-i Pend-i Artar

Ferîdüddin Muhammed b. İbrahim el-Attâr'ın Pend-i Attâr adındaki e-serinin Bursevî tarafından yapılmış şerhidir. Pend-i Attâr şerhlerinin en hacimlilerinden olan eser 689 sayfadır. Bursevî eserin sonunda; "Bu şerh-i letâif-i meskûn ve maârif-i makrûn Şeyh İsmail Hakkı Burûseuî sebbetehu-llahu âlâ sırâh's-seviyyi kaleminden çıkdı ve hatt-ı itmam keşide encam reşide olup 1136/1724 sâli ferhinde fâlî müştemil olduğu şehr-i ramazanın on yedinci rûz-i cuma işraktan sonra mühr-i hitâm urulmuş ve defter tahrir ve tomar durulmuştur" demektedir. [285] Bu şerhle, Bostan şerhinden Bursevînin Farsça kaidelere tamamen vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. [286]

5. Şerh-i HadİS-i Erbain

İmam Nevevî (ö.676/1277)'nin meşhur kırk hadisinin terceme ve şerhinden İbaret olan eser Türkçe yazılan kırk hadis şerhlerinin en büyüğüdür. Şerhte her hadisin metni parça parça ele alınmakta, evvelâ sarf, nahiv, lügat bakımlarından hemen her kelime ve tabir üzerinde durulmakta, sonra gerektikçe başka âyet ve hadislerle mâna takviye edilmektedir. Eserle ilgili bir değerlendirme yapan Abdülkadir Karahan eser hakkında şunları söylemektedir: "Bu kitap daha çok medreselerde talebe-i ulûma Nevevî Erbeûn'unu kolayca anlatıp öğretmek ve hazırlanan onlarca Arapça kırk hadis şerhi yanında kuvvetle mevki alabilecek Türkçe kırk hadis olmak hususiyetini de hâizdir. [287] 1137/1725'te tamamlanan eserin İstanbul 1253/1834 baskısı 391 sayfadır. 1317/1899'te yine İstanbul'da neşredilen bir diğer baskısı İse 304 sayfadır. Şerhin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 39'da olup 197 varaktır. Şerhte ö-zellikle tasavvufî bilgiler ele alınmıştır. [288] Eser, yeni harflerle 1998 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.

6. Erbaûn Hadis Sahîhatu'l-Mesânîd

Yine Nevevî'nin Riyazu's-sâlihîn min kelâmı seyyidi'I-murselîn adlı eserinden derlenen kırk hadis, müellifin ifadesiyle İsnadı sağlam rivayetlerden seçilmiştir.[289] Hadislerin kısa şerhlerinin yapıldığı eserin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 38'de olup 14 varaktır.

7. Kenz-i Mahfî

Mutasavvıflar arasında şöhret bulan, "Ben gizli bir hazine idim" şeklinde hadis olarak nakledilen İbarenin tasavvufî, Türkçe yorumudur. Mebhas başlığı altında on bölümden meydana gelen eser 1290'da İstanbul'da küçük boy 157 sayfa halinde basılmış, ayrıca "Gizli Hazine" adıyla Abdülkadir Akçiçek tarafından sadeleştirilerek yine İstanbul'da 1967 ve 2000 yıllarında yayınlanmıştır. Tamamen tasavvufî mahiyette bir şerh olan bu küçük risalede ne gibi hadisler kullanıldığını bir örnek olması açısından tercemeleriyle birlikte sunacağız.
Allah, insanları karanlıkta yarattı. Sonra üzerlerine nurundan saçtı. [290] "O bir nurdur, onu nasıl göreyim. [291] Mahlukatı benden yararlansınlar diye yarattım. Ben, onlardan yararlanayım diye değil. [292] "Köylerde oturmaktan sakının. Zira köyde oturanlar, kabirde yatanlar gibidir. [293] "Kim bir hayır bulursa Allah'a hamdetsin. [294] Müezzinler, kıyamet günü insanların en uzun boylu olanlandır. [295] "Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler İçindir. [296]"Hikmet, müminin kaybolmuş malıdır. [297] Ne mutlu ömrü uzun ve ameli güzel olana! [298] Bildiği ile amel edene, Allah bilmediğini de öğretir. [299] "Siz, dünya İşlerini benden daha iyi bilirsiniz. [300] Dünyadan bana ne! [301] "Fatıma benden bir parçadır. [302] "Senden bakma lezzeti isterim [303]"Siz muhakkak RabbİnizI göreceksiniz. [304] "Benim Allah'la öyle bir vaktim var ki [305] "Ben Allah'tanım. Müminler de benim nurumun feyzindendir. [306] "Âlimler peygamberlerin varisleridir. [307] "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz. [308] "İnsanlar uykudadır. Öldükten sonra uyanırlar. [309]"Ben kalbi kırık olanların yanındayım. [310] "Ben kıyamet günü insanların efendisiyim. [311] "Çalışın, zira herkes ne için yaratılmışsa o şey ona kolaylaştıracaktır. [312] Rahmetim, öfkemi geçmiştir. [313] "Hiç bir peygambere benim kadar eziyet edilmedi. [314] "Bir cemaatın efendisi onlara hizmet edendir. [315]
Görüldüğü gibi Bursevî'nin kitaplarında kullandığı hadis sayısı bir hayli kabarıktır. Bu da onun İşlediği konularda hadislerle görüşlerini takviyeye çalışmasının, hadise bağlılığının bir tezahürüdür.

8. Şerhu Nuhbeti'l-fiker li-usûli'1-hadis

İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1448)'nin hadis usûlüne dair yazdığı Nuhbetü'l-fiker'İn geniş bir şekilde şerhini oluşturan eser, Bursevî'nin hadis usûlüne bakış açısını göstermesi bakımından son derece önemlidir. Zira bu Şerhte muhaddislerin geleneğine uygun usûl-i hadîs bilgilerinin yanında, mutasavvıfların benimsediği bazı teknik bilgiler de yer almaktadır. [316]

9. Şerh "İzâ tehayyertüm fi'1-umûr"

"İşlerinizde hayrete düşerseniz kabir ehlinden yardım isteyin" mealinde hadis olarak nakledilen ibarenin bir kaç varakhk şerhidir. [317]

10. Risale fî hadîsi "el-Mü'mİnu mirâtü'l-mü'min"

"Mümin, müminin aynasıdır" hadisinin kısa bir açıklamasını ihtiva eden eserin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 41/4'tedir. [318] Risale, yukandaki hadisin sahih olup olmadığı hakkında kendisine sorulan bir soruya cevap maksadıyla yazılmıştır. [319]

11. Şerh-i şuabi'1-imân

İmanın şubelerinden bahseden Türkçe eser, 1304/1887'de İstanbul'da basılmıştır. Yakup Çiçek tarafından İman Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış adıyla tekrar yayınlanmıştır. İstanbul 2000.

12. Risale fi ilmi'l-hadis

Eserin bizzat müellife ait 59 varaktık yazma nüshası Bursa Genel, nr. 34'tedir. Görebildiğimiz kadarıyla bu eser, orijinal bir telif olmayıp İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1448)'nin Nuhbetü'l-fiker adlı eserinin Bursevî tarafından istinsah edilen bir nüshasıdır.

13. Silsile-i Celvetiyye

Bursevî'nin kendi biyografisiyle Celvetiyye tarikatı şeyhlerinden bahseden eser, müellifin İfadesiyle "Hicret-r nebeviyyenin binyüz otuzyedinci sah muhtevi olduğu şehr-İ Rebîüleuuetin bedrinde Medine-i Bursa'da Tuzpazan kurbunda [320] tamamlanmıştır. Eserin müellif nüshası Millet, Şer'iyye nr. 1040'dadır. Bir çok yazması bulunan Silsile, 1291/1874'te İstanbul Haydarpaşa Hastanesi Matbaasında basılmıştır. 144 sayfa olan eser, Türkçedir. Ayrıca eser, 1981 yılında B. Dilcel tarafından da sadeleştirilmiştir.

14. Temâmu'1-feyz fi bâbi'r-ricâl

Tasavvufî konulardan özellikle Celvetiyye'n in âyin ve merasimlerinden söz edilen eserde müellifin hayatına ait detaylı bilgiler bulunmaktadır. Bursevî, bazı eserlerinde bu kitabını övmektedir. [321]

15. Fürûk

Yazılışları aynı, fakat mânaları ayrı olan müteradif ve birbirine benzer müteşâbih kelimeler arasındaki farklar ile mahallî kullanışları konu edinen eser, dil ve edebiyatla uğraşanlar İçin önemli bîr kaynak özelliği taşımaktadır. Arapça olan eser, Ali Enver Efendi tarafından el-Vüsûk fî tercümeti'l-Fürûk adıyla Türkçe'ye çevrilmiş, Mektep Mecmuası sene 3, numara l'den başlamak üzere parça parça neşredilmiştir. Eserin aslı, 1308 yılında İstanbul'da 172 sayfa halinde basılmıştır. Fürûk'ta kelimelerin izahı esnasında hadislerle de istişhatta bulunulması esere ayrı bir değer katmıştır. Küçük bir garîbü'l-hadis çalışması olarak da değerlendirebileceğimiz bu eserdeki hadislerden bazıları şöyledir:
a. "Buheym" kelimesi üzerinde durulurken "Yuhşeru'n-nâsü yevme'l-kıyâmeti urâten hufâten büheymen: Kıyamet günü insanlar çıplak, yalın ayak tek bir renk olarak diriitileceklerdir [322] hadisi zikredilmiş, burada büheym'den kastedilenin bedenlerin ebedi yaşayacak şekilde, her türlü kusurdan uzak özellikler içinde yaratılacağı İfade edilmiştir. [323]
b.Şu kadar var ki, ancak, çünkü mânalarına gelen "beyde" kelimesi a-çıklanırken "Ene efsahu'1-arab beyde ennî min Kureyş: Ben, Arab'ın en fasihiyim. Zira Kureyş'tenim [324] hadisine yer verilmiş, bu kelimenin hadiste "gayra" mânasında kullanıldığı belirtilmiştir. [325]
c. Hayye ale'l-felâh" terkîbi tahlil edilirken buradaki "hayye"nin emir fiil mânasına gelen bir isim olduğu, gelin, süratle yönelin anlamına geldiği, Resûlullah (s.a.)'in "Yâ ehle'l-hendek! İnne Câbiran kad sanaa leküm sü'ran fehayyelen biküm: Ey hendek kazanlar! Cabir size yemek hazırlamış, haydi gelin [326] hadisi ile "İzâ zükira's-saühûn fehayye helen bi-umer: Salih insanlar anıldığı zaman Ömer'den başlayın [327] hadisleri örnek olarak gösterilmiştir.[328]
d. Râha" kelimesinin şerhinde bu kelimenin zevalden sonraki gidiş için kullanıldığı ifade edilmiş, "Men râha ile'l-cumuati fi's-sâati'1-ûlâ fekennema karrabe bedeneten: Kim, cuma namazına zevalin ilk saatinde giderse o kişi bir deve kurban etmiş gibidir [329] hadisi delil olarak zikredilmiştir. [330]
Bursevî, Fürûk'ta kelimeler arasındaki farklara İşaret ederken de şöyle bir örnek vermiştir:
"Ebleh "ile "ahmak" arasında şu fark vardır: "Ebleh adam denildiği zaman bundan gönlünde kin ve düşmanlık olmayan saf, temiz adam anlaşılır. Türkçe'de böylelerine "oğuz" tabir edilir. Hadiste, "Ekseru ehli'l-cenneti el-bülh: Cennetliklerin çoğu, dünya işlerine önem vermeyip, ahirete yönelenlerdir [331] buyurulmuştur. [332]

16. el-Vârİdatü'I-kübrâ

Zamanları gösterilmek suretiyle değişik tarihlerde kalbine doğan gayba ait bilgilerin anlatıldığı eser, halen yazma haldedir. [333] 1131/1719'da tamamlanan eserin 133 varaklık müellife ait nüshası Bursa Genel, nr. 87'dedir. [334]

17. Kİtabü'n-necât

Tasavvuf ve ilmihal bilgilerinden oluşan eser müellifin ifadesiyle "Hakâik-İ ilm-i hâl, usûl-i din-i celiyye, dekâkik-i imâniyye ve afcâidiyye"den bahseder. [335] 1131/1719'da Türkçe olarak yazılan eser, 1290/1873 yılında İstanbul'da basılmıştır. 294 sayfadır.

18. Tuhfe-i Vesîmiyye

1133/1722'de tamamlanan eser, Türkçedir. Yazma nüshalan vardır. [336] Şeyda Öztürk tarafından Üç Tuhfe içinde yeniden yayınlanmıştır. İstanbul 2000.

19. Tuhfe-i Aliyye

Şeyda Öztürk tarafından yine Üç Tuhfe İçinde yayınlanmıştır. İstanbul 2000.

20. Tuhfe-İ Umeriyye

Tevhidin ve Ömer isminin mâna ve hakikatinin anlatıldığı eser, 1134/ 1723'te yazılmıştır. Türkçe olan eser, yukarıdaki eserle birlikte 1240/1824 yılında İstanbul'da basılmıştır.[337] Mehmed Ali Akidil tarafından Üç Tuhfe içinde yeniden yayınlanmıştır. İstanbul 2000.

21. Tuhfe-i İsrnailiyye

1132/1720'de yazılan eser, Türkçedir. 1292/1875 Matbaa-i Basiret baskısı 115 sayfadır.

22. Tuhfe-i Haîîliyye

Eserin adı kitabın baş tarafına "HalîlİIyye-i Hakkı" olarak yazılmış, daha sonra;
"Evvel na't-ı Bârı eyieyelim
Sonra maksud neyse söyleyelim denilmiş ve ardından eserin yazılış gayesi; "Ehî kebîrim Halil Çelebi ilm-i hâlde bir risâle-i camia imlâsın ilkâ ve mütâalasıyla tezciye-i eukât idecek bir eser-i nâfıa tahririn istid'a ildikte."sözleriyle ifade edilmiştir. Sonunda ise eserin yazıldığı yer, "işte bu Tuhfe-i Halîliyye Üsküdar'da eyyâm-ı ma'dudede yazılub temam otdı" cümlesiyle belirtilerek 1133 senesi tarih olarak düşülmüştür. YetmişsekİZ sayfa olan eser 1256'da İstanbul'da basılmıştır.

23. Tuhfe-i Hasekiyye

Kelime-i tevhidin nefy ve ispatından bahseder. [338] 1133/1721'de tamamlanan eserin yazma nüshaları vardır. [339]
Sûfilerin Hadis Anlayışı

24. Tuhfe-İ Recebiyye

1131/1719'da yazılan eserin müellife ait orijinal nüshası, Esad Efendi nr. 1374'tedir. 97 varaklık bu nüshanın dışında, daha başka yazma nüshaları da mevcuttur. [340]

25. Tuhfe-İ Atâiyye

Türkçe yazılan eser, 1134/1722'de tamamlanmıştır. Eserin yazma nüshaları vardır. [341]

26. Şerh-İ Salavât-ı Meşişiyye

Şâzeli şeyhlerinden İbn Meşîş'in eserinin şerhinden oluşan eser, 1113/ 1701'de yazılmıştır. Küçük boy olan eser, 1256/1840 yılında İstanbul'da ve 1279/1862'de Bulak'ta basılmıştır. Her iki baskıda da eser 80 sayfadır.

27. Şerh-i Usûl-i Aşere

Necmüddin Kübrâ (ö.618/1221)'nın el-Usûlü'1-aşere adlı risalesinin Türkçe şerhidir. Bursevî, eseri niçin şerhettiğini, "Bazı dostlar benden daha iyi anlaşılması için bu kitabı Türkçe'ye çevirmemi istediler. Ben de onların bu ricasını kabul ettim" sözleriyle ifade etmiş, sonunda ise eserin yazıldığı yer ve tarihi "Allah'a hamdoîsun bu şerh Şeyh İsmail Hakkı tarafından h. 11371 1724 Rebiüleuvel ayının sonlarında Bursa'da CamÎ-i Lâmi-i Muhammediyye'ye bitişik olan kütüphanede tamamlandı" cümleleriyle belirtmiştir. [342] Bursevî'nİn bu şerhi, Mustafa Kara tarafından 1980'de yayınlanan Tasavvuf! Hayat adlı eser içinde [343] sadeleştirilerek neşredilmiş, ayrıca 1991 yılında Tasavvufun On Esası adı altında Mustafa Çevik tarafından da yayınlanmıştır.

28. Müteferrikât

Çeşitli konulardan ve varidatlardan bahseden eser 1134/1722'de yazılmıştır 289 varaklık eserin müellif nüshası, Esad Efendi, nr. 1667'dedir. Başka yazma nüshalan da vardır. [344]

29. Kitabü'l-hıtâb

1130/1718'de yazılan eser yirmi bölümden meydana gelmektedir. Başında itikadı konulardan, sonunda ise İbn Arabî, Konevî ve Atpazari'nin hayatından bahsedilmektedir. Eser, 1256/1840 ve 1292/1875 yıllarında İstanbul'da basılmış, ayrıca Turgut Ulusoy tarafından da sadeleştirilmiştir. İstanbul 1975.

30. Divân

Niyazi Mısrî (Ö.11Û5/1693) ve İbn Kemal (ö.940/1534)'in bazı şiirlerinin açıklandığı eser 1122/1711'de yazılmıştır. Eser, 1257/1841 yılında Bulak'ta ve 1288/1871'de İstanbul'da olmak üzere iki defa basılmıştır.

31. Şerh-İ Gazel-i Yunus Emre

Türkçe olan eserin müellife ait iki nüshası Esad Efendi, nr. 1521/2, vr. 26-42 ve nr. 1521/4 vr. 62-80'de bulunmaktadır. [345]

32. Şerh-i Gazel-i Bayram Veü

1118/1708'de yazılan eserin müellif tarafından yazılan orijinal metni Esad Efendi nr. 1511/1, vr. 1-26'dadır. [346]

33. Şerh-i Nazmı's-sülûk

Eserde tasavvufî bazı şiirler şerhedilmiştir. [347]

34. Huccetü'l-bâlİga

1133/1721'de yazılan eser "Esrâr-ı İtâhiyye, meârif-i rabbâniyye ve hakâik-i rahmanice"den bahseder. Müellif nüshası, İÜ. Ktp., nr.T. 2217-dedir. [348] Eser, 1291/1874'te Reşahat ayne'l-hayat adlı eserin kenarında (s. 1-124) basılmıştır.

35. Risâle-i Hüseyniyye

Eser, 1133/1721'de yazılmıştır. [349]

36. Şerhu Risale fi'l-adâbi'I-münâzara li Taşköprizâde

Taşköprüzâde (ö.960/1553)'nİn münazara ve âdâb risalesine yazılmış
bir şerhtir. 1092/1681'de telif edilen eser, Bursevî'nin yalnız tasavvufta değil, diğer ilimlerde de âlim bir zât olduğunu göstermektedir. [350] Arapça olan eser, 1273/1856'da basılmıştır. 64 sayfadır.

37. Ta'lika âlâ Mukaddimeti'l-Cezerî

Tecvidle ilgili 1087/1676'da yazılan eserin müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 38/7, vr. 175b-183a'da bulunmaktadır.

38. Mecâlisu'1-va'z ve't-tezkîr

1086/1675'te kaleme alınan eser, Türkçe-Arapça karışık olup yetmişüç vaazdan oluşmaktadır. 1266/1850'de Matbaa-i Âmire'de basılmıştır. 176 sayfadır. [351]

39. Kitabü'n-Netice

Müellifin ömrünün sonuna doğru 1136/1724'te yazdığı eser, Türkçe o-lup tasavvufî ağırlıklıdır. Bursevî, bu eserinde pek çok konuya temas etmiş, hemen her cümlesi ile tasavvufî bir meseleye işaret etmiştir. Anahatlarıyla çeşitli gün ve saatlerde kendisine vârid olan âyet-İ kerime, hadis-İ şerif, Türkçe, Arapça, Farsça şiir, mısra ve sözlerin izah ve tefsirlerinden İbarettir. Müellif, varidatlar üzerinde dururken önce kelimelerin zahir mânasını, daha sonra da bâtın mânasını tefsir etmiş, bu izah ve tefsirleri de âyet ve hadislerle destekleme yoluna gitmiştir. Ayrıca eserde peygamberlerle, salih insanların hayat hikayelerine, mürşidi Osman Fazh'nın (ö.1102/1691) hatıraları ile kendi hayatı hakkındaki bilgilere de yer vermiştir. Bursevî, 75 yıllık ömrünün bütün müktesebatını bu hacimli eserde toplamış gibidir. Esasen kendisi, "Bu kitapta nihayâttan kelâm vardır ki mübtedî onun fehminden âciz ve sâlik olmayan onun idrakinden kasırdır [352] diyerek, eserde derin tasavvufî

konulara girdiğine işaret etmek istemiştir. Nitekim Kitabü'n-Netice'de zâhir-bâtın bütün mevcudatın ve hâdiselerin sebep ve mahiyetleri tevhid noktasından bakılarak izah edilmiştir. Böylece zahir ve bâtının, âlem ile Adem'in hakikatlerinden bahsedilmiş, bu ifade ve açıklamalar ile vahdet-i vücûd anlayışı delilleriyle somut bir hale getirilerek gösterilmek İstenmiştir. Nitekim şu beyitler bu gerçeğe işaret etmektedir:
"Âlem-i kesretten ey sâlik firar eyle yürü
Ferd-i vahid bâr-gâhında karar eyle yürü
Rûyi vahdet görmek istersen bu kesrette eğer
Saf kıl mir'ât-i kalbin tâb-dâr eyle yürü. [353] Eser, Ali Namlı ve İmdat Yavaş tarafından iki cilt halinde yeni harflere çevrilerek 1997 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. [354]

40. Esrâru'I-hac

1700 yılında gittiği hac dönüşünde eşkiya tarafından elinden alınan e-ser, hac esnasında telif edilmiştir. [355] Eserin mevcut bir nüshası bilinmemektedir.

41. Şerhu'l-kebâir

1116/1704'te yazılmıştır. Büyük günahlardan bahsedilen eser, 120 sayfa halinde İstanbul Bâb-ı Seraskeriyye Matbaasında 1257/1841'de basılmıştır.

42. Vesiletü'l-merâm

1134/1722'de yazılan Türkçe eserin yazma nüshaları vardır. [356]

43. Mecmûa-i Hakkı

Bu isim altında Bursevî'ye nispet edilen birden fazla kitap bulunmaktadır. [357] Böyle bir Gser, 1257/1841'de Bulak'ta ve 1288'de İstanbul'da basılmıştır.

44. Kitabü'l-hutabâ

3118/1706 yılında Arapça yazılan eserin müellif nüshası Bursa Genel, nr. 85/1'dedir. 1-39'da bulunan bu yazmanın dışında başka nüshalan da vardır. [358]

45. Mecmûatü'l-esrâr

1102/1691 yıllarında Arapça olarak yazılan eserin 125 varaklık müellif nüshası Atıf Efendi, nr. 1500'dedir. [359]

46. Kitabü'l-mir'ât

1130/1718'de tamamlanan eserde bazı hadisler tasavvvufî mahiyette şerhedilmiştir. Müellif nüshası, Bursa Genel, nr. 40/1'de olup 362 varaktır.

47. Nakdu'I-hâl

1134/1722 yılında telif edilen eserin yazma nüshalan vardır. [360]

48. Hadarâtü'1-hams

Türkçe olarak 1132/1720'de telif edilmiştir. [361]

49. Kitabü izzi'l-âdemiyy

Türkçe-Arapça karışık olan eser, 1135/1723'te yazılmıştır. Müellif nüshası, Bursa İsmail Hakkı Camii Kütüphanesi, nr. 34'tedir. [362] varaktır. [363]

50. Hayâtü'Ubâl

1135/1723'te tamamlanan eserin müellif tarafından yazılan nr. Bursa Genel, numara 84'tedir. 177 varaklık bu nüshanın dışında başka yazmaları da vardır. [364]

51. Kitabü dürreti'l-irfâniyye

1131/1719'da yazılan eserin müellife ait tek nüshası İÜ. Ktp. numara T. 4019'da olup 60 varaktır.

52. Risâletü'l-câmia ilâ mesaili'n-nâfia

Türkçe olan eser, 1118/1706 yılında yazılmıştır. Nüshalan vardır. [365]

53. Şerh-i Nazm-ı Hayreti

1132/1720'de yazılan eser Türkçedir. [366]

54. Müzîlü'l-ahzân

Bursa Genel, nr. 263'te bulunan müellif nüshası 1134/1722'de yazılmıştır. Daha başka nüshaları da vardır. [367]

55. Kitabü'l-envâr [368]

Naim Envar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. İstanbul 1999.

56. Kitabü'l-kebîr

Bursa Genel, nr. 71'de bulunan 135 varaklık müellif nüshası 1133/ 1721'de yazılmıştır. [369]

57. Şerhu Fıkh-i Keydânî

1088/1677'de Arapça yazılan eserin müellife ait iki nüshası Atıf Efendi nr. 873 Üe İÜ. Ktp., T. 3706'da bulunmaktadır. [370]

58. Eyyühe'l-bülbül

Türkçe 1115/1703'te yazılan eserin müellif hattı Bursa Genel, nr. 89/3'tedir. [371]

59. Varidat- Hakkî

1115/1703 yılında tamamlandığı anlaşılan eserin müellife ait nüshası Bursa Genel, nr. 86/2'dedir. [372] Bursevî, bu eserde zikrettiği bütün varidatların ilham mahsûlü olduğunu söylemektedir. [373]

60. AhİdName

Türkçe yazılan eser 1329/1911 yılında İstanbul'da basılmıştır. 54 sayfadır.

61.Nuhbetü'I-letâif

Arapça olan eser 1085/1674'te yazılmıştır. 86 varaklık müellife ait nüsha Bursa Genel, nr. 138'de bulunmaktadır. [374]

62. Hakâiku'l-hurûf

1131/1719 tarihinde yazılan eserin müellife ait nüshası Bursa Genel, nr. 87/2'dedir. [375] Harflerle ilgili Bursevî'nin bir de Esrâru'l-hurûf adlı eseri vardır. [376]

63. Kitabü'z-zikr ve'ş-şeref

1133/1721'de telif edilen eserin yazmaları vardır. [377]

64. Risale fi't-tasavvuf

1134/1721ıde yazılan eser Türkçedir. [378]

65. Kitabü hakku'sarîh ve keşfu's-sahîh

1133/1721'de yazılan Arapça eserin müellif nüshası Selim Ağa Hüdayi Efendi, nr. 468'de olup 507 varaktır.

66. Miracnâme

1121/1709 tarihli Türkçe müellif nüshası Bursa Genel, nr. 124'tedir. 21 varak olan nüshanın başka yazma nüshaları da vardır. [379]

67. Tuhfe-i Nefesi'r-Rahmân

Müellifin ömrünün sonlarına doğru 1137/1725'te yazdığı bu Türkçe e-serin de yazmaları mevcuttur. [380]

68. Kitabü'1-fazl ve'n-nevâl

Bursa Genel, nr. 83'teki 101 varaklık müellif nüshası 1137/1724 tarihini taşımaktadır. [381]

69. Ta'lika âlâ cüz'il-evvel li'I-Kâdî

1127/1715'de yazılan eserin müellif nüshası Bursa Genel, nr. 31 'de olup 209 varaktır. [382]

70. Şerh-i cüz'i'1-ahîr Ii'1-Beyzâvî

1137/1725 tarihli bu hacimli eserin 3 ciltlik müellif nüshası Bursa Genel, nr. 28-30'da bulunmaktadır. 319, 306 ve 110 varaktan oluşan eserin daha başka nüshaları da vardır. [383]

71. Haşiye âlâ Envâri't-tenzîl

Nebe ile İnfîtar Sûreleri arasındaki sûrelerin tefsirini içine alan eser 1136'da yazılmıştır.

72. Tefsiru âyet-i "Vemâ besse fihimâ min dâbbe"

Şuarâ Sûresi (42), 28. âyetin tefsiri olan eser, 1122/1710 yılında yazılmıştır. Bilinen iki nüshası Atıf Efendi nr. 1496 ve Bayezid Genel, nr. 3507'dedir. Bayezid nüshası iki varaktır. (78a-80a.)

73. Tefsîru "Yâ eyyühe'n-nâsü'büdû"

Bakara 21. âyetin tefsirinin yapıldığı eser fazla hacimli değildir. Arapça yazılan eser, 1122/1710 tarihlidir. [384]
74. Tefsîru "Velekad ehazellahu misake Benî İsrail"
75. Tefsîru "İnnellezîne yuhâdiunallahe ve Resûleh",
76. Risâletü'I-zelzele,
77. Şerh-i İcazet Nâme-i Burmavî,
78. Şerh-i İcazet Nâme-i Şâmî,
79. Kitabü's-sülûk, [385]
80. Neticetü'l-letâif,
81. Şerh-i Kasîde-i Fâridiyye, [386]
82. Kitabü's-sülûk, [387]
83. Risâle-i Ammâriyye,
84. Risâletü'1-cehri ve'1-ıhfâ,
85. Risâletü'n-nevâfil,
86. Şerh-i Mektubi'ş-Şeyh,
87. Şerh-i Bostan-i Sa'dî,
88. Risâle-i Virdiyye,

89. Şerhu'l-usûl li-teysîri'1-vusûl,
90. Kitabü'n-nahv,
91. Risâle-i Lâyihât,
92. Risâletün-nasâyih,
93. Lübbü'1-lüb, [388]
94. Risâle-i Latife Kelime-i Tevhid, [389]
95. Beyatnâme-i Tubazâde,
96. Kttabut-teveccüd,
97. Kitabü'1-mesaili'1-kelâmiyye,
98. Şerh-i Mültekâ,
99. Hâşiye-i Velediyye,
100. Necat-i Tâm,
101. Ziyâ-i Ma'nevî,
102. Risâle-i MuhyİI-Beşîr,
103. Şerh-i Mukaddime fî ilmi'n-nahv,
104. Nevâdiru's-savm,
105. Hutabü'l-hutabâ,
106. Şerh-i Nazmı Ahmedî,
107. Risâle-i Bahri,
108. Beyatnâme-i Muhammed Bahrî,
109. Risale-i İn-i Şartiyye,
110. Şerh-i Nazm-ı Suhufî,
111. Şerh-i Nazm-ı Mısrî,
112. Şerh-i Nazm-ı Abdî,
113. Usûlü seb'a,
114. Tuhfe-i Şeybiyye,
115. Risâle-i Hayriyye,
116. Râhatu'r-rûh,
117. Risâle-i Ammâriyye,
118. Şerh-i Salati'ş-Şâfî,
119. Risâle-i Vahdet-i Vücûd.

Bursevf nin kaynaklardan tespit edebildiğimiz, ya da bizzat elde edip bakabildiğimiz eserleri bunlardan ibarettir. [390] Görüldüğü gibi Bursevî tefsir, hadis, fıkıh, belagat, sarf-nahiv, ilm-i tecvid, tasavvuf ve edebiyat gibi İslâmî ilimlerin hemen hemen her dalında küçük-büyük eserler yazmış, bu sahalardaki ilmi kudretini göstermeye çalışmıştır. Bu araştırmada biz özellikle onun hadis sahasında yazdığı eserleri tanımaya, bu eserlerde kullandığı hadislerin kritiğini yapmaya, üzerinde durduğu, tartışma konusu yaptığı hadis usûlü meselelerini diğer ulemânın görüşleriyle mukayese etmeye çalışacağız. Ayrıca hadislerin anlaşılmasında ne gibi bir metod takip ettiğini, ortaya koyduğu fikirlerin ilmi boyutunu anlamaya gayret göstereceğiz. Dolayısıyla bundan sonraki bahiste "Bursevî'nin Hadis Tespiti" üzerinde duracak, bu başlık altında hadis usûlü ile ilgili değişik konulan araştıracağız.

BİRİNCİ BOLUM

BURSEVÎ'NİN HADİS TESPİT ETME METODU

Bu bölümde İsmail Hakkı Bursevî'nin eserlerinde üzerinde durduğu, hadis ilimleriyle ilgili bazı kavramlara bakış açısını ele alacağız. Bu kavramlar arasında hadis literatürü içinde hadisin yapısını oluşturan sened ve metin, kabul ve ret açısından ikiye ayrılan hadis çeşitlerinden zayıf ve mevzu ha-, dişler, sünnet konusunda sünnetin tanımı, Bursevî'ye göre sünnetin kısımları olan mutlak ve mukayyed sünnet kavramları, sahabenin tarifi, kimlerin sahabi olabileceği gibi bazı usûl konulan bulunmaktadır. Bursevî'nin kabul edip benimsediği hadis tespit yollarından ahz anillah, ilham, yakaza, insilah, rüya ve keşif kavramlarını detaylı olarak inceleyecek, bu konularda Bursevî gibi düşünen diğer âlimlerden örnekler vereceğiz. Ayrıca, Bursevî'nin hadis tespit ölçüleri olarak kullandığı büyük veli ve âlimlerin eserlerinde bulunan, mânası doğru olan hadislerden, mâna alemindeki hâdiselerle, kelâm-i kibar sayılan sözlerden seçtiğimiz örnekleri detaylı bir şekilde tahlil edeceğiz.

I. Hadis

Hadis kelimesi sözlükte "yeni" mânasına gelir. Kelime, Kur'an-ı Ke-rim'de "Haydi onun gibi bir söz getirsinler [391] âyetinde ise "söz" ve "haber" anlamında kullanılmıştır. Muhaddislere göre hadîsin terim mânası, Hz. Pey-gamber'e izafe edilen her türlü söz, fiil ve takrirlerdir. Hatta sahabe ve ondan sonraki nesil olan tabiûnun söz ve fiillerine de mevkuf ve maktu kayıtlarıyla da olsa hadis denilmektedir. [392] Hadis ilmi, rivayet ve dirayet olmak üzere iki kısma ayrılır. Rivayetü'I-hadis, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin naklinden ibarettir. Dirayetü'l-hadis ilmi İse, hadislerin sened ve metinlerinin kabul ve ret açısından incelenmesi demektir. [393] Hadis usûlü olarak da adlandırılan dirayetü'l-hadis İlmi, tamamen ıstılahlardan meydana gelmektedir. Aslında hadis ilmi ifadesinden daha çok, hadis ilimleri ifadesini kullanmak daha doğrudur. Zira bu ilim çok değişik branşlara ayrılmaktadır. Hâzimî (ö.584/1188) hadis ilim dallarının yüze ulaştığını, [394] her ilim dalının başlı başına müstakil bir saha olduğunu, bir insanın ömrünün tamamını harcasa da bu ilmin nihayetine ulaşamayacağını belirtmektedir. [395] İbnu's-Salâh (0.643/ 1245), hadis ilimlerini altmışbeş olarak saymış, fakat bunun kesin bir rakam olmadığını, zira bazı şubelerin sayılamayacak kadar çeşitli dallara ayrılabileceğini söylemiş, [396] Süyûtî (ö.911/1505) ise bu rakamı 93'e çıkarmıştır. [397] Hadis tarihi içinde bu kavramların ilgili ilim dalı mütehassısları arasında yer yer ciddi ihtilaflara yol açtığı bilinen bir gerçektir. Mevcut ilim dalındaki bu görüş ayrılıkları tabii olmasına ve İlmî bir değer taşımasına rağmen, bu usûl kaidelerine fazla itibar göstermeyen, kendi ölçülerine göre daha değişik alternatifler ileri sürenler de olmuştur. Daha çok tasavvuf ehlinde görülen böyle bir anlayış şekli zamanla bu iki ilim arasındaki münâkaşaları körüklemiştir. Bunda mutasavvıfların Hz. Peygamber'in hadislerinde ve bu hadislerin sübûtun-da muhaddislerin gösterdikleri hassasiyet kadar ilmî bir titizlik göstermemiş olmaları büyük ölçüde rol oynamıştır. İşte bu ihtilaflardan biri hadisin yapısıyla İlgilidir.

A. Hadisin Yapısı

Hadisler, sened ve metinlerden oluşur. Bu iki unsur, bir hadisi tamamlayan iki ayrı parçadır. Bunlardan ilki seneddir.

1. Sened

Hadisi nakleden raviler zincirine sened, bu ravilerin isimlerinin zikredilmesi, kimin kimden rivayet ettiğinin belirtilmesine de isnad denilmektedir. Hz. Peygamber'e varıncaya kadar hadislerin kesintisiz bir şekilde güvenilir kimseler tarafından rivayet edilmesi demek olan isnad, başka milletlerde bulunmayan Allah Teâlâ'nın yalnız müslümanlara ihsan ettiği bir sistemdir. [398] Hadislerin doğru ve güvenilir bir şekilde nakledilmesinin amaçlandığı bu sistemde kişi için nesep ne ise, hadis için de isnad aynı önemi taşımaktadır. Hadis ve hadis usûlü eserlerinde, isnadın dindeki önemi ve değeriyle ilgili selef ulemâsının pek çok sözüne yer verilmiştir.

İbn Sirîn (ö.l 10/728), "Bu ilim dindir, dininizi kimden aldığınıza dikkat edin [399] tavsiyesinde bulunmuş, Zührî (6.124/742), isnadsız hadis rivayet edenin çatıya merdivensiz çıkan kişi gibi olduğunu söylemiş, [400] Süfyân es-Sevrî (6.161/778), "İsnad, mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne yapabilir? [401] demiştir. Şu'be (6.160/777), isnadı olmayan her hadisi değersiz bir eşyaya benzetmiş, [402] İbnü'I-Mübarek

(6.181/797), isnad olmasaydı isteyenin İstediğini söyleyeceğini belirtmiş, [403] İmam Şafiî (6.204/819) de isnadstz hadis öğreneni gece odun toplayıpta içinde ne olduğunu bilmeyen birine teşbih etmiştir. [404] Bişr el-Hâris (6.227/841), hiç kimsenin sahih olduğunu bilmeden bir hadisi rivayet etmesini doğru bulmamış, [405] Hatîb el-Bağdâdî (6.463/1071) de isnadların şer'î hükümlerin sahih olarak bilinmesinde tek yol olduğunu söylemiştir. [406] Bütün bu bilgilerin vurgulamak istediği ana ilkeyi ise Hâkim en-Neysabûrî (6.405/1014) şu sözleriyle dile getirmiştir:

"Eğer isnad ve muhaddislerin isnada olan düşkünlüklerimle isnadın korunmasına yönelik faaliyetleri olmasaydı, İslâm çizgisi muhafaza edilemez bir hale gelir, bunun neticesinde de iihat ve bidat sahipleri için hadis uydurmak ve isnadlan değiştirip bozmak tehlikesi söz konusu olurdu. Zira haberler, isnadlardan soyulduğu zaman son derece beter bir durum ortaya çıkardı.[407]

Muhaddisler isnada böylesine büyük bir değer verirken, isnada bu kadar önem vermeyen hatta zaman zaman onu tenkit eden çevreler de olmuştur. Bu eleştiriler genellikle ilimlerini kalp ve feyiz yoluyla alan sûfiler tarafından gelmiştir. Gerçi onlar isnadı tamamıyla dışlamamakta, isnadın gereksiz olduğunu savunmamaktadırlar. Nitekim Bursevî, ilim alma yollarını açıklarken buna işaretle şöyle demektedir: "Birincisi ahz-ı hadistir ki, ona ahz-ı zahir derler. Bunda silsile muteberdir. Nitekim Kütüb-i Sitte'den malûmdur ki Câbir (r.a.) bir hadis için Medine-i Müneuvere'den Mısır'a varıp, ravinin lisanından o hadisi tashih etti. İlim için sefer ve seyahat etmek oradan kaldı.[408]

İkincisi ahz-ı bâtındır ki, Kur'an ve hadisin hakikatleri ve zevk ilimleridir. [409]

Görüldüğü gibi Bursevî ravi silsilesine, yani isnada itibar etmekte ve İsnad için yapılan seyahatlerden bir örnek vermektedir. Bursevî'nin hadis seyahatleri konusunda işaret ettiği bu rivayetin mahiyeti şudur:

Câbir b. Abdullah (ö.78/697), üzerinde mazlum hakkı bulunan kimsenin cennete giremeyeceğine dair hadisi Hz. Peygamber'den duyan Abdullah b. Üneys'in bizzat kendisinden öğrenebilmek maksadıyla deve sırtında Şam'a kadar bir ay süren uzun bir yolculuk yapmıştır. [410] CâbÎr (r.a.)'ın bu İlmi fedâkârlığı üzerinde bir değerlendirme yapan Hâkim en-Neysâbûrî (Ö.405/1014), "Câbir b. Abdullah (r.a.) çok hadis rivayet etmesine ve Resûlullah (s.a.) ile uzun zaman birlikte olmasına rağmen bir hadis için kendisi gibi ya da kendisinden daha aşağıda bulunan insanlann ayağına kadar gitmiştir [411] demek suretiyle, onun bütün müslümantara ömek olan bu tutumunu takdirle karşılamıştır.

Hadislerin Hz. Peygamber'e ulaştığını gösteren isnadların İlmi değeri genelde kabul görmekle birlikte, mutasavvıflar tarafından İsnad metodunun yanında ondan daha kesin ve güvenilir bir yol daha kabul edilmiştir. Bu yol, değişik kavramlarla adlandırılsa da bunun genel anlamda keşif yolu olduğunu söyleyebiliriz. Keşif yolunun kurucusu olarak bilinen ve eserlerinde keşif yoluyla elde edilen bilgilere büyük değer veren İbn Arabi'nin eserlerinde, isnad sisteminin tenkit edildiği bir gerçektir. Bununla birlikte İbn Arabi'nin hadisleri isnadlarıyla rivayet eden muhaddisleri öven, onları hayırla yadeden sözleri vardır. İbn Arabî, bu konuda şunları söylemektedir:

"Verasette, risâletten bir pay vardır. Bu nedenle Muâz {r.a.} ve diğerleri için Allah Resulünün Resulü tabiri kullanılmıştır. Bu mertebeye ve kıyamette peygamberlerle birlikte dirilme hakkına, ancak her ümmet İçinde peygamberlerin hadislerini muttasıl isnadlarla rivayet eden muhaddisler ulaşacaklardır. Onlar vahyin nâkilleri ve tebliğde nebilerin vârisleri olduklarından risâletten nasipleri vardır. [412]

Bunun da ötesinde İbn Arabî, ulemâ deyimini de yalnız ehl-i hadis için kullanmakta ve gerçek anlamda imamların hadisçiler olduğunu söylemektedir. [413] Ne var ki İbn Arabî, Füsûsu'l-hİkem adlı eserinde keşif yoluyla hadis rivayet etmenin daha sağlam bir yol olduğunu, hadisçilerin kullandığı isnad sisteminin keşiften daha aşağı mertebede bulunduğunu belirterek şöyle demektedir:

Bozan doğrudan doğruya Allah'tan hüküm alan halife (kutub) makamındaki kişiden mevcut hadislere ters düşen bir uygulama görülebilir. Halifenin hadise aykırı gibi görünen bu tatbikatının bir ictihaddan kaynaklandığı zannedilir. Halbuki durum böyle değildir. Halka göre sahih sanılan o hadis, halife nazarında keşif yoluyla Hz. Peygamber'den sabit olmamıştır. Eğer o hadis, halifeye göre sabit olsaydı, muhakkak ki o hadisle hükmederdi. Her ne kadar o hadisin isnadlan âdil ravilerden bile meydana gelse durum yine böyledir. Zira âdil bir râvî, yanılma ve unutmanın kaynağı olan vehimden, tevil ve tahrifin sebebi olan mâna ile rivayetten korunmuş değildir. Bu gibi durumlar, bugün halife makamındaki kişilerden zuhur edebilir [414] demek suretiyle isnadın zaaf noktasına dikkat çekmektedir.

İbn Arabi'ye ait olan bu görüş, Bursevî'nin Rûhu'l-beyân tefsirinde ve diğer eserlerinde, "Tartk-ı isnad ne kadar adi ani'l-adl olsa yine meb-de-i sehv ve nisyân olan vehimden ma'sum değildir [415] şeklinde tekrar edilmektedir. Bursevî'nin İbn Arabi'ye ait olan bu fikri benimsemesi ve eserlerinde kendi fikri gibi zikretmesi sebebiyle, biz bu görüşü ona nispet etmekte bir sakınca görmemekteyiz.

Buna göre isnad sisteminde yani senedde, hadisi rivayet eden raviler ne kadar adalet ve zapt sahibi olurlarsa olsunlar, yanılma ve unutma gibi beşeri zaaflardan asla korunmuş değillerdir. Her kelimesi ve cümlesi dinî birer hüküm ifade eden ResûluIİah (s.a.)'in hadislerini nakledenler bu hadisleri daha çok hafızalarından aktarmışlar, sonraki nesillere bu yolla ulaştırmışlardır. Kitabetü'l-hadis dediğimiz hadislerin yazıya geçirilmesi, tarihi bir gerçekse de bu yazma işi hiç bir zaman Kur'an ayarında olmamıştır. Hadis hafızları ve ravileri ne kadar güvenilir olurlarsa olsunlar nihayet onlar da birer İnsandırlar, hata ve unutmadan kurtulamamışlardır. Nitekim hadis kitaplarında büyük ölçüde olmasa da sika ravilerin birbirlerine aykırı rivayetleri, hadislerin sened ve metinlerindeki ihtilaf çeşitleri görülmektedir. Gerçekten sahabe başta olmak üzere hadis ravilerinden kaynaklanan bir çok ihtilaf sebebi bulunmaktadır. Ihtilâfu'l-hadis veya muhtelifti hadis diye anılan ilim dalı, bu tür problemlerin çözümünü konu edinen en zor ilim dallanndandır.[416] Bu gibi eserlerin tetkiki Bursevî'nin isnadla İlgili yukarıdaki iddiasına bir haklılık payı çıkarır gibi görünüyorsa da ravilerin nakillerdeki kusur ve yanılgıları beşer olmalarının tabii bir sonucudur ve bu durum sünnetin tespitine gölge düşürecek mahiyette değildir.

Mutasavvıflar tarafından kabul gören, zamanla isnad sistemine karşı yeni bir alternatif olarak ileri sürülen keşif metodunda hadislerin doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in ruhaniyetinden alınmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Ebû Tâlib el-Mekkî (Ö.386/996), İbn Arabî (Ö.638/1240), Sadreddin Konevî fö.673/1274), Abdü'l-vehhab eş-Şa'rânî (973/1565), İbn Hacer el-Heytemî (Ö.974/1566), Abdülaziz ed-Debbağ (Ö.1132/1720) ve Aclûnî (ö.1162/1149) gibi mutasavvıf ve âlimler bu görüştedirler.[417] Nitekim hicri IV. asırda yaşamış meşhur sûfilerden Ebû Tâlib el-Mekkî (Ö.386/996) bu konuda şunları söylemiştir:

"Bir takım hadisçilerin zayıf bulduğu bazı raviler vardır ki, onlar ahiret âlimlerinden ve marifet ekimdendirler. Bu insanların hadis rivayetinde kendilerine mahsus rivayet metodları vardır. Rivayetlerinde ona göre hareket ederler. Hadisçiler bu tür rivayetleri nakledenlerin aleyhinde bir delil değil, esasında bu çeşit rivayetleri nakledenler hadisçiler aleyhinde delil olurlar. Zira bu rivayet metodunu muhaddisler dışında hiç kimse zayıf kabul etmemiştir.[418]

Ebû Tâlib el-Mekkî'nin bu açıklamalanna benzer açıklamaları Bursevî'de de görmekteyiz. Bursevî, Kenz-i Mahfî adlı risalesinde keşifle hadis meselesiyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

"Hujfâz sened ite naklederler, mükâşifler ise bizzat fem-i nebeviden alıp söylerler. Bir nesnenin senedinin malum olmamasından gerçekte o şeyin sabit olmaması lazım gelmez. Belki keşif sahih olunca esah olur. Zira keşifte vehim ve hayat olmaz [419]

Araştırmanın ikinci bölümünde de görüleceği üzere Bursevî bu sözleri "Küntü kenzen mahfiyyen: Ben gizli bir hazine idim [420] hadisine yapılan itirazlara cevap verirken, mezkûr hadisin isnadının bulunmadığını ve sahih olmadığını iddia edenlere karşı söylemiştir. [421] Fakat onun bu anlayışı, hadislerin tespitinde en Önemli ilim yollarından biri olmuştur. İçinde vehim ve hayal bulunmayan keşif metodu Bursevf ye göre her zaman isnaddan üstündür, ondan önce gelir. Keşifte vehim ve hayal olup olmadığı meselesine, keşif konusunda yer verilecektir. Bursevî, bir başka yerde semâ yoluyla öğrenilen ilimieri, keşifle elde edilen bilgilere denk görmez ve şöyle der:

"Bir kimsenin ki muallimi Allah Teâlâ ola, Hak'tan bana şöyle geldi demeye kudret bula, bazı fak i tileri şöyle söylerken işittim diyen ite beraber olmaz. [422] Şerhu'1-kebâir adlı eserinde ise; "Zahirin si/ı-hatİ bâtının sıhhatim mûcib değildir [423] demek suretiyle dış görünüş bakımından isnadı sahih olan bazı hadislerin, gerçekte sahih olmadıklarını ifade etmektedir. Başta İbn Arabî ve ona bağlı olarak Bursevî bunu iddia etmelerine rağmen, muhaddisler tarafından sahih olduğu halde mutasavvıflara göre zayıf veya uydurma olan bir örnek tespit edebilmiş değiliz. [424] İleride bununla ilgili daha detaylı bilgiler gelecektir.

Bursevî'nin isnad hakkındaki bu görüşleri genellikle eserlerine yansımıştır. Eserlerinde kullandığı binlerce hadisin isnadları yer almaz. Bursevî için hadisİerin isnadlannin bulunup bulunmaması o kadar da önemli değildir. Hadis konusunda Bursevî'nin en çok dikkat ettiği nokta bir hadisin kendi Ölçülerine göre otorite tanıdığı, manevi ilimlerle temayüz etmiş velilerin eserlerinde zikredilmiş olması yeterlidir. İster o hadislerin isnadlan bulunsun, ister bulunmasın o kadar büyütülecek bir mesele değildir. Hadislerin senedleri olursa tabii ki iyidir. Şayet gayeye ulaştıracak hadislerin isnadlan yoksa, o takdirde mevcut sözlerin mânalarının doğru olması yeterlidir. Burada asıl söylemek istediğimiz Bursevî'nin isnad yönünden tenkit edilmiş, leh ve aleyhinde sözler söylenmiş hadisler üzerinde daha çok mânaya bakması, geçmiş ulemânın eserlerinde zikredilmesi sebebiyle sırf onlara hüsn-İ zanda bulunarak hadislerin sıhhati meselesinde bunlarla yetinmesidir. Hatta daha da ilerisi, isnadı bulunsun ya da bulunmasın güzel gördüğü her rivayeti kullanmasıdır. Böyle bir anlayış, bir yandan dinî eserlerin her çeşit hadislerle doldurulmasına yol açmış, diğer yandan da zahirî ilimlerle fazla meşgul olmayan mutasavvıfların eserlerindeki bir çok hadisin, otorite muhaddisler tarafından tenkit edilmesine sebep olmuştur. Bu durum ise, mutasavvıfların eserlerindeki hadislere güven ve itimat problemini doğurmuştur. Bundan dolayı muhaddisler, tasavvuf ve ahlâk kitaplarındaki hadislere fazla itibar etmezler. Nitekim

İsmail Hakkı İzmirli (ö.1365/1946), ilm-i hadis ve nakd-i rical İle meşgul olanların bu gerçeği kabul ettiklerini, bunu kavâid-i müsellemeden saydıklarını belirterek, "Tasavvuf ve ahlâk kitaplarında mevzuat, aslı olmayan ehâdis vardır. Ehl-hadis, "adem-i itimat" sözünü de sarf ederler" demekte, muhaddis-lerin sözlerinden örnekler vermektedir. [425] Meselâ Atîkî, Ebû Tâlib el-Mekkî (ö.386/996)ının Kûtu'l-kulûb dîye adlandırdığı eserinde aslı olmayan hadisler zikrettiğini, İbnü'l-Cevzî (6.597/1200) ve Tartuşî (ö.?), Gazâlî (6.505/1111)-nin İhya'sini mevzu hadislerle doldurduğunu, Dervîşü'1-hût el-Beyrutî, Esne'l-metâlib adlı eserinde "Kadrinin yüceliği ve mertebesinin yüksekliği ve ilminin derinliğine rağmen" Gazâlî'nin hadislerine güvenilemeyeceğini, Hakîm Tİrmizî (ö.320/932)'nin kitaplarında da mevzu hadislerin bulunduğunu, İbn Kesîr (ö.774/1373), Muhammed b. Tahir'in tasavvufla ilgili bir kitap tasnif ettiğini, bu kitabında gerçekten münker bir çok hadis zikrettiğini, yine İbn Kesîr (6.774/1373) ve Aynî (6.855/1451), Abdülkadir Geylanî (6.561/1165)-nin Gunye İle Fütûhu'1-ğayb adlı eserlerinde uydurma hadislere yer verdiğini belirtmişlerdir. [426] Aslında burada, yani sened konusunu işlerken hadislerin isnad ve keşif yoluyla rivayeti meselesini daha geniş olarak değerlendirmek, keşfi iddia eden şahıslan gerektiği kadar tanımak, keşifle ilgili leh ve aleyhteki görüşleri tartışmak gerekirdi. Fakat biz, konu bütünlüğünü bozmamak için keşif konusunu "Bilgi Kaynaklan" kısmında ahz-ı bâtın kavramı üzerinde dururken ele alacağımızdan şimdilik bu kadarıyla yetiniyoruz,

Bursevî'nin İsnad hakkındaki bu olumsuz düşüncelerinin sebebi, keşfin daha güvenilir bir yol olduğuna inanmasıdır. Keşfe dayanan bilgileri ön plana alan Bursevî'nin bu tavrı, metin konusuna da sirayet etmiş, bundan dolayı da Bursevî, keşif yoluyla alınan hadislerin orijinal Peygamber ifadeleri olduğunu, bunların lafzan rivayet kapsamına girdiğini savunmuştur, [427] Bu düşünceden hareketle hadis metinlerinin olduğu gibi nakledilmesini benimseyen Bursevî, mâna ile rivayet meselesine pek taraftar olmamıştır.

2. Metin

İsnad zincirinin son bulduğu, hadisin aslını teşkil eden İfade kısmına metin denir. Aslında hadis metinden ibarettir. Sened, sadece o metnin Hz. Peygamber'e veya diğer nesi! mensuplarına ait olup olmadığı konusunda bir dayanaktır. Hadisin kendisi demek olan metinlerin nakledilmesi oldukça 6-nemli bir iştir. Zira Resûlullah (s.a.)'e ait olan bu ibareler, ya olduğu gibi ya da biraz değişikliklere uğrayarak nakledilmişlerdir. Hadislerin İsnadlan ve metinlerindeki değişiklikler, fazlalık ve eksiklikler her hadis kitabında mevcuttur. Özellikle İmam Müslim (ö.261/875)'in Sahîh'i, hadis metinlerindeki lafız farklılıklarını tespit açısından hadis külliyatı içinde seçkin bir yere sahiptir. Müslim, aynı hadisin çeşitli rivayetlerini bir yere toplamak suretiyle bu konuda ilim âlemine, özellikle de hadisçilere büyük bir hizmette bulunmuştur. [428] Hadislerdeki bu değişiklikler hadislerin lafzan ve manen rivayetleri konusunu gündeme getirmiştir.

a. Lafzan Rivayet

Hadislerin Peygamber (s.a.)'den İşİtİldİği gibi kelimesi kelimesine aynen rivayet edilmesi asıldır. Zira Hz. Peygamber bir hadisinde; "Bizden bir hadis duyup da onu tıpkı duyduğu gibi rivayet eden kimsenin Allah yüzünü ak etsin [429] buyurmuş, hadislerin lafzan rivayetini bizzat kendisi teşvik etmiştir. Öyle ki, öğrettiği bir duada "nebi" yerine "resul" kelimesini kullanan Berâ b. Azib'i uyarmış ve "nebi" demesi gerektiğini söylemiştir. [430] Bu endişeden dolayı ashab-ı kiramın ekserisi hadis rivayetinden mümkün mertebe çekinir, ya da rivayetlerinde Hz. Peygamber'in kullandığı lafızları aynen nakletmeye özen gösterirlerdi. Nitekim İmrân b. Husayn (r.a.) bu konuda şunları söylemiştir: "Eğer istesem, ara vermeden hiç bir hadisi de tekrar etmeden peşpeşe iki gün hadis rivayet ederdim. Fakat bazılarında gördüğüm Şu durum beni bundan vazgeçirmiştir. Ashabdan bazılarının görüp işittiklerine ben de şahid oldum. Ne var ki onlar, aslı hiç de dedikleri gibi olmayan hadisler rivayet ediyorlar. Ama bunu bilerek yapmıyorlar. Ben de onlar gibi olmaktan korkuyorum. [431] Bu anlayış ve dikkat içinde bulunan sahabiler, birbirlerinin rivayetlerinde gördükleri takdim-tehir veya bir kelimenin yerine eş anlamlısını koymak suretiyle yapılan değişiklikleri düzeltmişler, muhataplarını İkaz etmişlerdir. Nitekim Ubeyd b. Umeyr isimli bir şahıs, "Münafığın durumu, iki ayrı sürü arasında gidip gelen bir koyun gibidir [432] mealindeki hadisi okurken "el-âira" kelimesi yerine "er-râbiza" okumuştu. Onun böyle okuduğunu duyan Abdullah b. Ömer (ö.73/692), "Vah size vah! Resûlullah (s.a.)'in söylemediği bir sözü ona nispet etmeyiniz" demiş ve

Ubeyd'in bu yanlışını tashih etmiştir. [433] Bundan daha da ilginç olanı, rivayet esnasında kelimelerden de öte harfler üzerinde dahi titizlik gösterenler vardı. A'meş diye tanınan Süleyman b. Mihrân (Ö.148/765), böyle mütehassıs muhaddisierden bahisle, onların bu titizliğine karşı duyduğu minneti şu sözleriyle ifade etmiştir:

"Hadis ilmi vaktiyle öyle insanların elinde bulunuyordu ki onlar hadise bir uav, bir elif, bir dal ilave etmektense, gökten yüzü-koyun yere düşmeyi tercih ederlerdi Bugün öyle raviler var ki, en değersiz bir meselede bile yemin etmekten çekinmiyorlar. [434]

Hz. Peygamber (s.a.)'e ait olan hadislerin olduğu gibi orijinal lafızlanyla rivayet edilmesi son derece güzel olmakla birlikte, ravilerin birer insan olmaları ister istemez hadislerin lafzan rivayetini zorlaştırmıştır. Bu durum ise hadislerin mânalanyla rivayeti meselesini gündeme getirmiştir. [435]

b. Manen Rivayet

Hadis metinlerinde hiçbir değişiklik yapmadan Hz. Peygamber'in ağzından çıkan harf ve kelimeleri ile nakletme demek olan lafızla rivayetin aksine, hadisi ya kısaltarak ya da hadis metnindeki kelimelerin eş anlamlılannı kullanarak, fakat her durumda hadisin asıl mânasını bozmadan yapılan rivayetlere mâna ile rivayet denilmektedir. [436] Hadisçiler arasında münakaşa konusu olan mâna İle rivayet meselesi çoğunluğa göre caizdir ve bu husustaki en kuvvetli delilleri, İslâm şeriatının başka milletler için kendi dilleriyle izahının cevazı üzerindeki icmadır. Buna göre aynı şeyin Arapçaya çevrilmesi daha evlâ olur.

İbn Sirîn (ö.HO/728), İmam Mâlik (Ö.179/795), İbn Uyeyne {0.198/ 813) ve İbn Hazm (Ö.457/1065) gibi âlimler, mâna ile rivayete karşı çıkmışlardır.[437] Bursevî, mâna ile rivayet konusunda daha çok karşı çıkanlar grubunda yer almaktadır. Zira onun ravilerin rivayetleriyle ilgili olarak; 'Gahîce (bozan) nakl ate'l-mâ'na İderler kt, mebde-i te'vilât ve't-tahrtfattır.[438]

demesi, mâna ile rivayetin hadislerin kelimelerini bozduğu ve mânalarını değiştirdiği kanaatinde olduğunu göstermektedir. Bir hadisin çeşitli senedlerle rivayet edilmesi, hangisinin lafzan hangisinin manen rivayet olunduğunun tam kestirilememesi, aynı hadis üzerindeki kelimelerin farklı kelimelerle nakledilmesi gibi sebepler, hadislerin değişik şekillerde anlaşılmasına yol açmış ve mezhep imamlarının fıkhî ihtilaflarında büyük rol oynamıştır. [439] Konu ile ilgili örnekler hadis kitaplarında mevcuttur. İmam Ebû Hanife (ö. 150/767)-nin mâna ile rivayette bulunan kimsenin fakih olmasını şart koşması, bu işin ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından mühim bir tespittir. [440]

Yukarıda naklettiğimiz görüşüyle Bursevî, keşifle hadis nakleden kimsenin bu keşfinin mâna ile rivayette bulunan ravilerin rivayetlerinden daha mevsuk olduğunu, zira rivayetti l-hadis bi'l-mâ'nada tevil ve tahrif kapısının her zaman açık bulunduğunu vurgulamak istemektedir. Böylece o, hadislerde lafzî rivayetin önemine dikkat çekmiştir. Nitekim Şerhu tefsiri cüz'i'1-ahîr li'1-Beyzâvî adlı eserinde Nebe Sûresi'ni tefsir ederken, kıyamet günü insanların onu sınıf halinde dirilecekleriyle ilgili hadisi ihtisar eden Beydavî (ö.685/1286) İçin, "Musannif hadisi değiştirmiş, âdeti üzere ihtisara ve mâna İte rivayete meylederek hadisin lafızlarını başka kelimelerle ifade etmiştir. Halbuki evlâ olan bunu yapmamasıydı" demiştir.[441] Ayrıca Bursevî, keşfen rivayetin lafzan rivayet gibi olduğunu, ehl-i keşfin bir hadisi bizzat "Fem-i nebeviden alıp söylediklerini [442] bundan dolayı da onda tevil ve tahrifin bulunmadığını iddia etmiştir.

Bursevî'nin dışında İbn Arabî de hadislerin mâna ile rivayetine karşıdır. O, Hz. Peygamber'in "Benden bir ketime işiten ve onu işittiği gibi nakleden kişinin Allah yüzünü ağartsın [443] hadisini değerlendirirken hadislere hiç bir şey katmadan olduğu gibi rivayet edilmesi gerektiğini belirtmiş, "Bana göre sahih olan hadislerin mâna ile rivayetinin caiz olmamasıdır demiştir. [444] Zira İbn Arabi'ye göre hadisleri mâna olarak nakleden kişiler bize Hz. Peygamberin sözlerinden anladıklarını rivayet etmektedirler. Halbuki bizler, Kur'an ve ittifakla nakledilmiş haberler olmadıkça Cenab-ı Hakk'a başkalarının anlayışıyla ibadet edemeyiz. Öyle ise evlâ olan hadisleri de Kur'an gibi Hz. Peygamber'den geldiği şekliyle, harfi harfine ona hiçbir şey ilave etmeden nakletmektir. [445] İbn Arabi'ye göre, "Benden bir kelime İşiten ue onu hafızasında tutarak işittiği gibi tebliğ eden kişiye Allah rahmet etsin"m hadisinde vadedilen rahmet kapsamına Kur'an olsun sünnet olsun, vahyi olduğu gibi aynı lafızlarıyla tebliğ eden kişiler dahildir. Onlar da vahyi nakleden mukrî ve muhaddislerdir. Yoksa ne fakihlerin, ne de Süfyan es-Sevrî (ö.161/777) ve diğerleri gibi hadisleri manen rivayete cevaz verenlerin bundan nasipleri vardır. Çünkü mâna İle nakleden kişi, bize hadis-i Nebî'den anladığını nakletmektedir. Böyie birisi ise kendi nefsinin rasülü olmuş olur. Bu kişi kıyamette vahyi işittiği gibi tebliğ ederek risâletin hakkını veren mukri ve Hz. Peygamber'in lafızlarının aynısını nakleden muhaddis gibi peygamberler safında haşrolma şansını yitirir. [446] Daha sonra İbn Arabî, kendisine lütfedilen ilahi nimetlere bir şükür olarak sözlerine şöyle devam etmektedir: "Allah Teâlâ'rm bir inayeti de bize keşif

ilmini, Kitab ue sünneti rivayetle vahyin nakli ilmini vermesidir. O halde mukrî ve muhaddislerin bu rivayet makamları ne kadar şereflidir! Cenab~ı Hak (c.c) bizleri Kur'an ve sünnetin nakline tahsis ettiği kullarından kılsın!" [447]
Hadislerin mâna ile rivayeti meselesinde, muhaddisler de hadislerin mümkün mertebe hiç tasarrufa gitmeksizin lafzan rivayet edilmesinin en doğru yol olduğunu, iyi rivayet edemeyen kimselerin hadise yanlış sokmamaları için mâna ile rivayet kapısının kapatılması gerektiğini tavsiye etmişlerdir.[448] Hadislerin mâna İle rivayetine cevaz verenler bunun ancak bazı şartlar dahilinde söz konusu olabileceğini söylemişler, ilgili şartlan eserlerinde zikretmişlerdir. [449]
Bursevî'nin hadisin yapısını oluşturan sened ve metinle ilgili dikkate değer görüşlerini böylece tespit etmiş bulunuyoruz. Bundan sonra onun hadislere bakış açısını, eserlerinde kullandığı hadislerin sıhhat derecesini tespit konusuna geçebiliriz.

B. Hadis Çeşitleri

Hadis usûlü ölçülerine göre hadisler, farklı şekillerde sınıflandırmalara tâbi tutulmuşlardır. Bu tasnifler içinde hadisler, kabul ve ret açısından incelendiği zaman makbul ve merdud olmak üzere iki kısma ayrılırlar. [450]

1. Makbul Hadisler

Makbul hadis, kendisiyle amel edilmesi gereken hadislerdir. Bu tür hadislere ma'mûlün bih denir. Mütevatir, sahih ve hasen hadisler bu gruba dahildirler. [451] Bu grubun dışında olduğu halde kendisiyle amel olunan başka hadisler de vardır. Nitekim zayıf hadisler içinde bu kabil hadislere rastlanmaktadır.
İslâm tasavvufunun temelini genellikle makbul, daha açık bir ifadeyle sahih hadisler oluşturur. Kur'an ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olan mutasavvıflar görüşlerini sağlam temeller üzerine oturtmaya büyük özen göstermişlerdir. Klasik tasavvuf kitaplarında meselâ, Serrâc (ö.378/988)'ın Lüma'mda, Kuşeyrî (ö.465/1073)'nin Risâle'sinde, Gazâlî (Ö.505/llll)'nİn İhyâ'sında ve Sühreverdî (ö.632/1234)'nin Avârif indeki hadislerin çoğu sahih hadislerden ibarettir. Sûfilerin hadis bilmedikleri şeklindeki bir anlayış tutarlı değildir. Tasavvuf tarihinin en büyük simalarından kabul edilen Sülemî (ö.412/1021)'nin aynı zamanda büyük bir muhaddis olduğu, [452] eserleri günümüze en çok ulaşan İlk sûfi Muhasibi (ö.243/857)'nin hadiste imam derecesine yükseldiği, [453] keşif yolunun önderi kabul edilen İbn Arabi'nin İbn Hacer (ö.852/1448)'in İfadesiyle "Asarı ve süneni iyi bildiği [454] ve yedinci asır muhaddisleri arasında zîkredildiği, [455] kaynakların bize verdiği bilgiler arasındadır. Mutasavvıfların zahirî ilim tahsiline önem vermediklerini söyleyemeyiz. Meselâ, İbnü'n-Nedim "Zahid Mutasavvıflar ve Tasnif Ettikleri Eserler" başlığı altında ilim tahsil etmiş, eser yazmış mutasavvıflardan şu isimleri kaydetmektedir: Haris el-Muhasibî fö.243/857), Abdülaziz b. Yahya, Mansûr b. Ammâr, el-Burculanî, Utbetü'l-Ğulam, İbn Ebi'd-Dünyâ (0.281/ 8959) [456] İbnü'l-Cüneyd, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Mısrî (0.388/ 998), [457] Ğulam Halil (Ö.275/888), Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (Ö.383/993), Feth el-Mevsıîî, Ebû Hamza es-Sufî, Muhammed b. Yahya, Cüneyd el-Bağdadî (Ö.297/909) bunlar arasındadır. [458] Zahiri ilimleri öğrenmiş, zahir ile bâtını birleştirmiş ehl-i İlim arasında durum böyle olmasına rağmen, ciddi şekilde hadis tahsil etmemiş zâhid ve sûfi müelliflerde ne yazık ki muhaddislerde görülen disiplinli bir hadis anlayışını görmek mümkün değildir. Bundan dolayıdır ki, ileride mevzu hadisler konusunda da İfade edileceği üzere Bursevî ve onun gibi düşünen mutasavvıflar hüns-i zan besledikleri evliya ve ulemânın eserlerindeki hadisleri sırf bu iyi niyete dayalı olarak fazla bir tetkike ve tenkide tâbi tutmadan nakille yetinmişlerdir.[459] Tasavvuf erbabının dillerindeki ve eserlerindeki bu çeşit hadislerin sadece birbirlerine duydukları güven yüzünden kuşaklardan kuşaklara aktarılması sonucunda bu hadislerin şuyû bulması kolaylaşmış, İşin vehametini gören muhaddislerin İlmî tenkit ve İkazlan da bu yayılmayı önleyememiş, müslüman halkın kültüründen bunlan söküp atmaya güçleri yetmemiştir.
Bursevî, bir şeyh ve mutasavvıf kimliğiyle yazdığı eserlerde çoğunlukla böyle bir metodu benimsemiştir. Kitaplarında değişik kaynaklardan çok sayıda hadis nakletmiş, görüşlerini hadislerle desteklemeye çalışmıştır. Bakabildiğimiz kadarıyla, Tuhfe-i Vesîmiyye'de 20, Tuhfe-i Halîliyye'de 25, Kenz-i Mahfî'de 30, Silsile-i Celvetiyye'de 36, Rûhu'l-Mesnevî I. ciltte 164, II. ciltte 218, Kitabü'n-Netice I. ciltte 200, II. ciltte 250 civarında hadis tespit etmiş bulunuyoruz. Bu hadislerin çoğu muteber kaynaklarda zikredilen sahih hadislerdir. Rûhu'l-beyân'dakİ hadislerin sayısı ve sıhhat dereceleri ise ciddi bir çalışma konusunu teşkil etmektedir. Zira bu eserde hadis sayısı büyük bir yekûn tutmakta, yalnız on ciltlik baskısının I. cildinde 535, H'de 615, Hl'de 582, IV'te 430, V'te 538, Vl'da 447, VU'de 466, VHI'de 420, IX'da 555 ve X. cildinde 475 hadis ve on cildin tamamında toplam olarak 5063 hadis bulunmaktadır. Bu sayılan üç aşağı, beş yukarı çıkarmak mümkündür.Yukanda saydığımız eserlerde bulunan hadislerin üçte ikilerinin sahih olduğunu, geriye kalan üçte birlik kısmının da ihtilaflı ve mevzu hadislerden oluştuğunu söyleyebiliriz.
Bursevî, tefsirinde sûre sonlarındaki hadisleri değerlendirirken hadisleri sahih, zayıf ve mevzu olmak üzere üçlü bir taksime tâbi tutmuş, sahih hadislerle ihticac meselesinde ulemânın ortak görüşlerine katıldığını açıkça söyleyerek; "Eğer hadis sahih ise, bu konuda söz söylemeye hacet yoktur.[460] demiştir. Bursevî, sahih hadisler çerçevesinde mütevatir hadisin inkarını küfür, meşhurunkini dalâlet olarak görmüş, haber-i vahidle sabit olan bir şeyin inkarını küfür olarak değil, belki kabul etmemek suretiyle günah olarak değerlendirmiştir.[461] Bursevî'nin bu görüşleri ölçülü ve doğrudur. O, sahih hadislerle amel edilmesinin yanında merdud hadisler kapsamında adı geçen zayıf hadislerle de amele taraftardır.

2. Merdud Hadisler

Kendisiyle amel edilmeyen hadislere merdud hadis denir. Makbul hadislerde bulunan kesintisiz sened, ravilerde adalet ve zapt, başka yollardan takviye, şâz ve illetli olmaktan selamet gibi şartlann bulunmadığı hadis zayıf sayılır. [462]

a. Zayıf Hadis

Hadis usûlü eserlerinde zayıf hadis, sahih ve hasen hadis şartlarını taşımayan hadis olarak tarif edilmekte, onlardan yüzlere varan bir sayıda zayıf hadis çeşitlerinden bahsedilmektedir. [463] Zayıf hadisle ilgili ihtilafları bir yana bırakarak burada sadece zayıf hadisle amel noktasındaki görüşleri nakletmekle yetineceğiz. Zayıf hadisle amel meselesinde üç görüş vardır:
Zayıf hadisle amel olunmaz.
Zayıf hadisle her konuda amel olunabilir.
Amellerin faziletleri konusunda bazı şartlar dahilinde amel olunur. [464]
Bursevî eserlerinde üçüncü görüşe meyletmekte, ilgili yerlerde bu meseleye işaret etmektedir. Meselâ, "Kim ezan okunurken ismimi duyar da baş parmakîannm ttrnaklanm öper ve gözlerine sürerse asla kör olmaz [465] hadisini ele alırken, Sehâvî (ö.902/1496)'nin bu hadis için merfû hadisler içinde sıhhatinin tespit edilemediği şeklindeki sözünü nakletmiş ve ardından şöyle demiştir:
"Fakir der ki: Ameli konularda zayıf hadisle amelin caiz olduğunu ulemâ kabul etmiştir. Söz konusu hadisin merfû olmaması, hadisle amel etmemeyi gerektirmez. Kuhistânî, [466] parmakları öperek gözlere sürmenin müstehap olduğunu söylemekle isabet etmiştir. Bu hususta İmam Ebû Tâlib el-Mekkî'nin kitabında söylediği sözler bize yeterlidir. [467]
Bursevf nin hadis tespiti ve hadisle amel konusunda izlediği metodla ilgili bize ipuçları veren bu sözlerinde, onun meşhur mutasavvıfların eserlerine ve onların görüşlerine rağbet ettiğini, onları esas alarak daha çok onlara itibar gösterdiğini görmekteyiz. Bununla ilgili bilgiler ileride gelecektir.
Bir başka Örnek olarak telkin meselesinde sahih ve hasen bir hadis bulunmaması nedeniyle İbn Abdüsselam (ö.660/1262) gibi bazı âlimlerin bidat-ı hasene olduğuna dair fetva verdiklerini belirten Bursevî, İbnu's-Salâh (Ö.643/1245) ve Nevevî (ö.676/1277)'nin fedâilu'I-a'mâlde zayıf hadisle amel edilebileceği prensibinden hareketle telkini müstehap gördüklerini nakletmektedir. [468] Bursevî, sureleri n faziletleriyle ilgili hadisler için de aynı görüşünü tekrarlamış, terğîb ve terhîb hadisleriyle amel edilmesinde muhaddislerin ittifak ettiklerini söylemiştir.[469] Esasen Bursevî'nin zayıf hadislerle amel meselesinde yalnız fedâilu'l-a'mâl noktasında değil, belki daha geniş çerçevede mutlak surette zayıf hadisle amele taraftar olduğunu söyleyebiliriz. Zira bundan sonraki mevzu hadisler bahsinde onun mânası sahih olmak şartıyla her çeşit hadisle İstidlalde bulunduğu gözönüne alınırsa onun böyle bir görüşe sahip olduğu daha rahat anlaşılmaktadır.

b. Mevzu Hadis

Hz. Peygamber (a.s.) adına uydurulmuş rivayetlere mevzu hadis denir. Aslında buna hadis demek doğru değildir. Hadis diye uydurulmuş söz" tabirini kullanmak daha yerinde olur. Buna hadis denilmesi uyduranın iddiasına göredir. Mevzu hadisler konusu fevkalâde Önemli olduğundan İlgili eserlerde üzerinde titizlikle durulmuştur.[470]
Bursevî'nin hadis ilimlerinden daha çok tasavvufî İlimlerle uğraşması, sözden daha ziyade öze bağlanması, elde ettiği her eserden iyi niyetle nakllllerde bulunması gibi sebepler yüzünden binlerce sayfayı tutan kitaplarında kullandığı hadislerin niteliği üzerinde bazan pek isabet edemediği görülmektedir. Hadisler hususunda son derece mütesâhil ve müsamahalı davranan Bursevî, gerek Şerhu Nuhbeti'l-fiker'de, [471] gerekse vefatından kısa bir süre önce yazdığı Şerhu'1-Erbaîn'de bu tavrını açıkça ifade etmiştir. Nitekim, "Bir nesne ki hüdâdtr, onunla amel ediniz. Gerek ben onu diyem ve gerek dimeyem. Ve bir nesne ki redîdir, onunla amel etmeyin. Zira benden helake müeddî kelâm sâdır olmaz" hadisinin devamında;
"Bundan fehmolundu ki bazı ehâdis ki, mazmunu hayr-ı sarihtir, onu mevzudur deyu hükmetmemek gerekir. Zira ehâdis huffâzın mahfuzundan ekserdir ve gaibe hüküm olmaz. Belki ehâdis-i sahîhayı inkar lazım gele. Nitekim Şeyhu'ş-Şâfü Vekî b. el-Cerrâh'ın mezhebi budur [472] demektedir.
Gerçekten içinde hidâyet bulunan, kişiyi pratik hayatında hayırlı işlere yönelten her sözle amel etmek doğru ve güzel bir prensiptir. Zira, "Hikmet müminin kaybolmuş malıdır, her nerede bulursa onu almalıdır. [473] Fakat hadis konusunda bir sözün Hz. Peygamber'e ait olup olmadığının tespiti son derece önem arzetmektedir. Bugün mevcut hadis kaynaklarında sahih hadislerin yanında sahih olmayan mânaları doğru, kelimeleri uyumlu, metinleri öz, pek çok söz vardır. Nitekim Ebû Cafer el-Haşimî adındaki bir zât mânası doğru güzel sözler uydurur ve bunları hadis diye rivayet ederdi.[474] Mânasının doğruluğu bir sözün hadis olmasını gerektirmez. Hadis olduğu ancak güvenilir bir isnadının bulunmasıyla anlaşılır. Peygamber (a.s.) adına uydurulan bu sözler insanı salih amellere teşvik edebilirler. Nitekim sûrelerin faziletleriyle ilgili böyle bir çok hadis uydurulmuştur.
Başlangıç itibariyle akla uygun gibi gelen bu tür bir anlayış sonuçta, her çeşit hadisle sevap elde etmek amacıyla insanları amele yönlendirmekte, onları mevzu hadislerin rivayetinde tesâhüle yani gevşekliğe ve dikkatsizliğe sevketmektedir. Bu kabil uydurma hadisler, zamanla yerleşerek dinin birer parçası haline gelmektedir. Oysa hadislerin ancak tesebbütten, iyi bir araştırmadan sonra nakledilmesini tavsiye eden rivayetler, Peygamber (a.s.) adına yalan düzenleri tehdit eden sahih hadisler vardır. Bu hadislerden bazıları meâlen şöyledir: "Benim üzerimden yalan uydurmayın. Her kim, benim üzerimden yalan uydurursa cehennemi boylar.[475] "Şüphesiz ki benim üzerimden söylenen bir yalan, başka birinin üzerinden söylenen yalan gibi değildir. Kim, kasıtlı olarak benim üzerimden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazır olsun.[476] Bu konuda hadisçiler ve onların yollarını tutanlar böyle tehlikeli bir ortama düşmekten uzak kalmışlardır. Zira onların yolu sünnetin ve hadisin ruhuna en uygun yoldur. Fakat ne yazık ki çoğu zâhid ve sûfiler, mevzu hadisler karşısında ciddi bir tavır takinmamakla itham edilmişlerdir. Meselâ, dünya zevklerine Önem vermeyen değerli bir zahid olarak tanınan Meysere b. Abdirabbih vefat ettiği gün, cenazesine katılabilmek için Bağdat çarşıları tamamen kapanmıştır. Böyle bir zahid olmasına rağmen Meysere, hadis uydurmakla İtham edilmiştir. Vefat edeceği sırada "Rabbinden ümituar ol" dedikleri zaman, "Nasıl olmam ki, Hz. Ali'nin faziletleri hakkında yetmiş hadis uydurdum" diye cevap vermiştir.[477] Süyûtî (ö.911/1505)'nin verdiği daha başka bilgilere göre Ebû Dâvûd en-Nehaî (ö.III/IX. asır) geceleri ibadet etmesi, gündüzleri de oruç tutmasıyla şöhret bulan bir zattı. Buna rağmen hadis uydururdu. Ebû Bişr, Ahmed b. Muhammed el-Fakîh el-Mervezî, zamanında sünneti en çok müdafaa eden, muhaliflere karşı amansız mücadele veren birisiydi. Böyle iken hadis uydurmaktan çekinmezdi. Yine Vehb b. Hafs (Ö.250/864), salihlerden bir zattı. Yirmi sene hiç kimseyle konuşmadan durmasına rağmen, hadis uydurmaktan da geri durmazdı. [478] Genellikle tasavvuf çevreleri arasında görülen bu anlayış, Bursevî'de de görülmektedir. Bursevî, biraz önce naklettiğimiz sözlerinin yanısıra Rûhu'l-beyân'da mevzu hadisler konusundaki görüşlerini daha cesaretli bir tarzda gündeme getirmiştir. Bursevî'nin uydurma hadislerle ilgili olarak Rûhu'l-beyân'da söylediği sözler, konunun daha iyi anlaşılmasını kolaylaştıracağından oradaki cümleleri buraya olduğu gibi aktarmak niyetindeyiz. Bursevî, Tevbe Sûresi'nin sonunda şöyle demektedir:
"Bil ki, Keşşaf sahibi Zemahşerî (Ö.538/1143) ve ona uyarak büyük müfessirlerden Kadı el-Beyzâuî (6.685/1286) ile Ebü's-Suûd (Ö.982/1574) Efendi'nin sûre sonlarında zikrettikleri hadisler konusunda ulema bir hayli söz söylemiştir. Onlardan kimi, bu hadislerin eserlerde zikredilmesine taraftar olurken kimi de İmam Sağanı (6.650/1252) gibi, mevzu olduğu gerekçesiyle bunların tamamıyla nefyine kail olmuştur. Kadir olan Allah affetsin, bu fakir kulun gönlüne doğan şey ise şudur:
Bu hadisler ya sahih, veya zayıf ya da mevzu durlar. Eğer bu hadisler gerçekten sahih iseler, bunda bir problem söz konusu değildir. Şayet isnadları zayıf ise, muhaddisler terğib ve terhibte ilgili konularda zayıf hadisle amel edilmesinde ittifak etmişlerdir. Nitekim Nevevi (ö.676/1277)'nin Ezkar'mda, Ali b. Burhaneddin el-Halebî (ö.lO44/1634)'nin İnsanu'l-uyun'unda ve İbn Fahreddin er-Rumî'nin Esrâr-ı Muhammediyye'sinde böyledir. Eğer mevzu yani uydurma iseler, Hâkim (Ö.405/1014) ve daha başkaları şunu zikretmişlerdir:
Zahidlerden bir adam, Kur'an ve Kur'an süreleriyle ilgili olarak bazı hadisler uydurduğunda ona niçin böyle yaptığı sorulmuş, o da bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Ben, halkın Kur'an'a olan bağlılıklarının azaldığını görünce onlan Kur'an okumaya teşvik etmek istedim."Ona Resûtullah (s.a.)'in "Kim bile bile bana yalan İsnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın [479] buyurduğu hatırlatıldığı zaman da "ama ben onun aleyhine değil, lehine yalan söyledim" demiştir. Terğib ve Terhîb'İn şerhi olan Fethu't-kartb adlı eserde de böyledir. O zahid burada şunu anlatmak istemiştir: Resûlullah (s.a.)'in aleyhine söylenen yalan İslâm'ın ana esaslarının yıkılmasına, şeriatın ve dini hükümlerin tahrif edilmesine yol açar. Halbuki onun lehine söylenen yalan böyle değildir. [480] Zira bunda Resûl-i Ekrem'in şeriatına tabi olmaya, onun yoluna uymaya teşvik vardır. Nitekim Şeyh Izzüddin b. Abdüsselam (Ö.660/1262) şöyle demiştir: "Söz, maksada ulaştıran bir vesiledir. Güzel olan bir maksada hem doğru hem de yalanla ulaşmak mümkün ise, orada yalan haramdır. Şayet ona doğru ile değil de yalnız yalanla ulaşılı-yorsa o takdirde elde edilen bu maksud mubah ise orada yalan mubah, eğer vacip ise, orada yalan da vacip olur. Bu kuralı iyi anla. [481]
Sonuç olarak kişi, bu meselede muhayyerdir. İsterse büyük âlimlere hüsn-i zan besleyerek, bu hadislerle amel eder. Zira bu âlimler, değerli tefsir kitapîannda sûrelerin faziletleri ile ilgili olan bu gibi hadisleri zikretmişlerdir. Zahire bakılırsa, onlar derin araştırma yapmadan eserlerine bir harf bile koymamışlardır. Dilerse, bu hadislerle ameli terkeder. Böylece bir çok hayırdan mahrum kalır. Bu hususta tartışmaya gerek yoktur. Bazan muhaddîsler, bazı hadislerin sıhhati üzerinde ittifak ederler. Halbuki işin özünde o hadisler sahih değildir. Zira insan, hata ve unutmadan mürekkep bir varlıktır. İlmin hakikati ise Allah katmdadır. [482]
Bundan sonra Bursevî, daha önce sened konusunda geçen [483] Şeyh-i Ekber'in halife hakkındaki görüşlerini naklederek sözlerini tamamlamıştır. [484]
Görüldüğü gibi Bursevî, hayırlı İşlere teşvik eden mevzu hadislerin nakledilmesinde bunun caiz olabileceğini savunmaktadır. Halbuki hemen hemen her konuda rehber edindiği meşhur mutasavvıf İbn Arabî, bu meselede farklı düşünmektedir. O, el-Fütûhâtu'1-Mekkiyye adlı eserinde bu meseleye temas etmiş, şeytanî vesveselerin bilinmesine dair olan ellibeşinci bölümde, mevzu hadislerle ilgili görüşlerini net bir şekilde ortaya koymuştur. İbn Arabi'ye göre, şeytanların kendilerine aslında sahih olduğunda şüphe olmayan bir yolla vesvese verdiği bir grup vardır ki bunlar, Hz. Peygamber'in "Kim iyi bir çığır açarsa bu kişiye onun ve onunla amel edenlerin sevabı vardır [485] hadisine dayanarak bazı insanlar, hayra olan gayretleri ve onunla amel edenlerin sevaplarını elde etmek amacıyla harekete geçerler. Bu çeşit insanlar, kendilerine ait olan iyi bir sünnet ortaya koysalar ve bunu da kendilerine nispet etseler bilirler ki bu durumda, halk nazarında itibar görmeyeceklerdir. Ama Hz. Peygamber'in hadisi olduğu takdirde ise bunun kabul edileceğine inanır, dolayısıyla bunu hadis olarak uydurur. Bu hareketini de yukarıdaki hadisle tevil eder. Hatta bu işi usûlün desteklemesiyle de bir hayır zanneder. Ona Hz. Peygamber adına yalan uydurmanın vebaliyle ilgili hadisler hatırlatıldığı zaman da bunu tevil derek, "Bu dalâlet durumunda söz konusudur. Halbuki ben sadece hayır olan bir sünnet çıkardım" der. Bu kişi iyi bir sünnet koyduğundan sevap kazandığı kesin olmakla birlikte, Hz Peygamber'e yalan isnad ettiğinden dolayı da günahkardır. Zira bu kişi, Peygamber (a.s.)'m böyle bir şey demediğini açıkça bilmektedir. [486] İbn Arabi'den önce Gazâlî (0.505/ 1111) de mevzu hadisler konusundaki olumsuz düşüncelerini şu sözleriyle açıklamıştır:
"Bazıları amellerin fazileti ve günahların şiddeti hakkında hadis uydurmanın caiz ve bundan maksadın sahih olduğunu sandılar. Bu ise sırf hatadır. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim üzerime kasten yalan uyduran, cehennemdeki yerine hazırlansın. [487] Yalan, zarurette irtikap edilir, halbuki burada zaruret yoktur. Zira doğruda yalandan uzaklaşma vardır. Âyet ve hadislerden vârid olanlar kâfidir. Yenilerini uydurmaya ihtiyaç yoktur. Asıl hadisler okuna okuna alışıldı, onlarla ünsiyet peyda edildi. Bundan dolayı da tesirleri azaldı. Yeni buluş ve icatlar daha etkili olur. Bunun için terğîb ve terhîb konularında hadis uydurulur diyene de deriz ki; Senin bu sözün boş ve tehlikeli bir sözdür. Zira bu gerekçe Allah ve Resulüne isnad edilen yalanın mahzurunu ortadan kaldırmaz. Aynı zamanda şer'î hükümleri karıştıran bir takım kapılara da yol açmış olur. Bunun hayrı şerrini asla karşılayamaz. Resûluilah (s.a.)'e yalan isnad etmek hiç bir şeyin karşılayamayacağı en büyük günahlardandır.[488] Nitekim İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200) de mevzu hadislerin uydurma olduğunu belirtmeden rivayet edilmesini şeytanın hilelerinden ve şeriata karşı işlenmiş cinayetlerden saymaktadır. [489]
Yukarıda da görüldüğü gibi Bursevî'nin zayıf hadislerden başka bir de uydurma hadislerin naklini benimsemesi, Peygamber (a.s.)'ın lehine

yalan söylemenin şeriata uymaya, Resûluilah (s.a.)'i örnek almaya teşvik ettiğini iddia etmesi, bu tezine destek olarak İzz b. Abdüsselam (ö.660/1262)'in "Söz maksada ulaştıran bir vesiledir. Güzel bir maksada ulaşmak doğru ile değil de yalanla mümkün oluyorsa orada yalan söz mubahtır" sözlerini, surelerin faziletleri konusunda uydurulan mevzu hadislerin rivayet ve nakline dayanak olarak göstermesi, İslâm âlimlerinin sert eleştirilerine sebep olmuştur. [490]
Abdülfettah Ebû Gudde (Ö.1997), İbn Abdüsselam'ın bu sözünün hakkı gasbedüen birinin hakkını elde etmek veya bir zulmü defetmek gibi yerlerde geçerli olduğunu, Bursevî'nin bu istidlalinde hata ettiğini, "Kim benim demediğim birşeyi derse ateşteki yerine haztrtansm [491] hadisinin lehteki ve aleyhteki her türlü yalanı kapsadığını, aksi takdirde her hadisin lehte olması ihtimalinden dolayı sünnet-i seniyyeye olan itimadın ortadan kalkacağını belirtmiş;
Fakih ve usülcü olan bir âlimden bu tür sözler nasıl çıktı bilemiyorum. Herhalde tasavvuftaki taassup ona bu gibi şeyler söylemeyi zararsız bir şey gibi göstermiş olmalıdır [492] demiştir. Benzer eleştirileri Yusuf el-Karadâvî de yapmıştır. Karadâvî Bursevî için şunları söylemiştir:
İnsan, böylesi bir sözün kendisini Allah'ın kitabını tefsir edenler arasına katan ve bazılarının fakih ve usulcü dedikleri bir âlimden sadır olmasına son derece şaşırmadan edemiyor! Tahkik ehli âlimler yanında öncelikle bilinmesi gerekenleri dahi bilmeyen birisinde hangi fıkıh vardır acaba? Sûfi meşrepli bu şeyh bilmiyor ki, Allah bizim için dinini kemale erdirmiş, bizim üzerimize nimetini tamamlamıştır. Dolayısıyla birisinin kendi uydurduğu hadislerle bizim dinimizi tamamlamaya kalkışmasına ihtiyacımız yoktur. Sanki o hâşâ, Allah Teâlâ'nm eksikliklerini telafi ediyor, Muhammed (a.s.)'a güya yaptığı iyiliği hatırlatarak şöyle diyor:
Ben senin noksan olan dinini tamamlamak ondaki açıklıkları kapatmak iğin uydurduğum hadislerle senin lehine yalan söylüyorum!." İmam Izzüddin b. Abdüsselam'm sözüne gelince, o bundan başka bir konu ile alâkalı olup savaş, arabuluculuk, kendini kovalayan bir zalimden kaçan bir suçsuzu kurtarma ve bunun gibi yerlerde yalana ruhsat veren hadislerle İlgilidir ki, benzer sözler bu konuların bulunabileceği yerlerde de zikrolunan şeylerdir. Kaldı ki, İbn Abdissefam'm aynı sözü, bu İddia sahibinin iddiasını reddediyor. Çünkü o, iyi görülen maksada hem doğru hem de yanlış ile ulaşması mümkün ise orada yalanın haram olduğunu zikretmiştir. Öyle ise burada şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: "Yalan hadislerin rağbet ettirdiği bütün faziletlere, korkutup sakındırdığı tüm rezaletlere sahih ve hasen hadislerle de ulaşmak şüphesiz mümkündür. Öyle ise yalan kesin olarak haramdır, hatta büyük günahların en başındadır. [493]
Bursevî'nin "men kezebe aleyye" hadisinden hareketle Resûlullah (s.a.)'in aleyhine söylenen yalanın İslâm'ın prensiplerinin yok olmasına, şer'î hükümlerin kaybolmasına sebep olduğunu söylemesine rağmen, onun lehine yalan söylemenin onun şeriatına uymaya ve onu örnek almaya teşvik ettiğini belirtmesi gerçekten büyük bir hatadır. [494] Böyle bir anlayış, İslâm tarihinde Ehl-i sünnet'e muhalif mezheplerden biri olan Zeydiyye'ye bağlı Mutarrifiyye mezhebi taraftarlan ile bidat ehlinden sayılan Kerrâmiyye mezhebi mensupla-nnda görülmüş, halkı iyiliklere yöneltmek ve kötülüklerden sakındırmak maksadıyla hadis uydurmanın mubah olduğunu iddia ettikleri belirtilmiştir. [495] Bunun yanında bazı mutasavvıfların ve kıyas-ı celiye uygun olan sözleri Hz. Peygamber'e nispet etmeye cevaz veren bir kısım reycilerin de bu görüşe taraftar oİduklan rivayet edilmiştir. [496]
Buna karşılık İslâm âlimleri, özellikle hadis ilmi otoriteleri bu fikri şiddetle reddetmişlerdir. Nevevî (ö.676/1277), ahkam hakkında hadis uydurmakla terğîb-terhîb konusunda hadis uydurma arasında hiç bir fark bulunmadığını, hepsinin aynı derecede haram ve çirkin bir hareket olduğunu söylemiştir. [497] İbn Hacer (Ö.852/1448) de bu hadisin her türlü yalana şamil bulunduğunu, yalandan mutlak surette nehyedilmesinden dolayı "Resûlullah (s.a.)'in lehine yalan" gibi bir meselenin tasavvur olunamayacağını önemle belirtmiş, bazılarının terğib ve terhib mevzuunda şeriata destek oluyoruz zannıyla buna aldandıklanni, hangi konuda olursa olsun hadislerin şer'î bir hüküm ifade ettiğini, Resûlullah (s.a.)'e isnad olunan bir yalanın gerçekte Allah'a karşı yapıldığını ifade etmiştir. [498]
Ne yazıktır ki rnuhaddislerin dinin ruhuna uygun olan bu açıklamalarına rağmen, yukarıda izah edildiği gibi farklı düşüncelere meyledenler de olmuştur. Zühd ve takva ehlinin Hz. Peygamber'e ve onun hadislerine olan sevgileri, sünnet üzerindeki titizlikleri takdir edilmekle birlikte, mevzu hadisler hususunda ehl-i hadisin yolundan uzaklaştıkları, hadislerin sıhhati konusunda fazla titiz davranmadıkları, bazı cahil zahid ve sûfilerin iyiliğe teşvik ediyoruz zannıyla hadis bile uydurdukları görülmektedir. Bursevî'nin mevzu hadisler konusunda neden böyle son derece müsamahalı bir tutum takındığının bazı sebepleri vardır. Bu sebeplerden biri Bursevî'nin kendinden önce yaşamış âlimlerin yolunu izlemesidir.
Bursevî, mevzu hadislerin kullanımında genellikle kendinden önceki müelliflere, bilhassa vehbî ilimleriyle şöhret bulan âlimlere ve onların eserlerine itimat etmiştir. Birinci bölümün sonlarında yer alan "Büyük Veli ve Alimlerin Eserlerinde Bulunan Hadisler" başlıklı kısımda, Bursevî'nin hangi âlimlere itimat ettiğini örneklerle göstereceğiz. Bir kaç İsim saymak gerekirse Ebû Talib el-Mekkî (Ö.386/996), Gazâlî (Ö.505/1111), Zemahşerî (Ö.538/İ143), İbn Arabî (Ö.638/1240), Konevî (Ö.673/1274) bunlar arasındadır. Ona göre bu âlimler "Derin araştırmalar yapmadan kitaplarına bir harf bile koymamışlardır. [499] Fakat yapılan ilmî araştırmalar müfessir, fakih ve sûfilerin bazan bir tetkik yapmadan kendilerinden önceki eserlere tâbi olarak naklettikleri bazı hadislerin uydurma olduğunu, bu âlimlerin dindeki değerlerinin büyük, mertebelerinin yüksek olmasına rağmen kitaplarında mevzu hadislerin bulunduğunu ortaya koymuştur. [500] Nitekim Hintli meşhur muhaddis Leknevî (ö.1304/1886) bu konu üzerinde şu değerlendirmelerde bulunmuştur:
Şayet biri çıkıp, "Dinde ileri gelen büyü/c âlimlerin kitaplarında naklet-tikleri hadislere güvenmek yeterlidir. Zira onların şanları büyük, makamları ise yüksektir" dese, deriz ki; İsnadı olmadan velev ki, mutemet âlimler bile olsalar, naklettikleri hadislere itimat edilmez. Özellikle bu âlimler, hadis münekkitlerinden değilseler durum böyledir. Onların eserlerine aldıkları hadisler iğin, o hadislerin tamamının sahih olduğu kabul edilemez. Görmez misin İhya sahibi Gazâlî, değerli bir âlim olmasına rağmen kitabına aslı olmayan hadisler almıştır. Bunu hafız IrâkVnİn tahricinden rahatlıkla anlayabilirsin. Böyle otorite âlimlerin eserlerine bu çeşit hadisleri almaları, bunların asılsız olduklarını bildikleri halde olmamış, sadece başkalarının o hadisler üzerindeki açıklamalarına aldanmalarından kaynaklanmıştır. Zira muhaddis olmadıklarından, bu rivayetlerin sahih olanla olmayanların arasını ayıramamışlardır. [501]
Bütün bunlara rağmen her nedense Bursevî, yine de isimleri zikredilen bu âlimlere tâbi olmayı daha selametli bir yol olarak görmektedir. Zira ona göre muhaddislerin mevzu saydıkları hadisler konusunda aralarında bir görüş birliği yoktur. Kimisinin mevzu dediğine kimisi sahih demekte, bazan bunun aksi de olmaktadır. Bundan dolayı o muhaddisleri sert bir dille eleştirerek;
"Muhaddislerin zanna uyarak bilgisizce ellerinin yazdıklarından dolayı vay onların haline [502] demekte, mevzu hadisler konusunda eser yazan müelliflere, hakkında mevzu olduğuna dair kesin delil bulunmayan hadisleri mevzu hadisler arasında değil, belki bunları zayıf hadisler içinde zikretmelerinin daha doğru olacağını tavsiye etmektedir. [503] Aslında bu fikirleri Bursevî'den önceki âlîmierin eserlerinde de görmekteyiz. Meselâ, mevzu hadisler konusunda en geniş çalışmalardan birini Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. el-Cevzî (Ö.597/1200) yapmıştır. Ne var ki İbnü'l-Cevzî bu kitabında biraz aşırı gitmiş, mevzu olduğuna kesin delil bulunmayan bazı zayıf, hatta hasen ve sahih hadisleri bile uydurma olduğu gerekçesiyle eserine almıştır. Onun bu durumunu tasvip etmeyen İbnu's-Salâh (0.643/ 1245), "İbnü'l-Cevzî'nin hakkı böyle hadisleri mutlak surette zayıf hadisler içinde zikretmekti [504] demiştir.
İbnü'l-Cevzî'nin mevzu olmayan bir takım hadisleri aşırı giderek mevzu hadisler Üstesine alması ile, Bursevî'nin hayırlı amellere teşvik ettiğini söyleyerek uydurma olduğuna dikkat çekilmiş rivayetleri sahih hadismiş gibi kabul
etmesi pek tutarlı değildir. Bu iki tür anlayış da orta yoldan uzaktır. Bu durumda İbnü'l-Cevzî ve Bursevî gibi gibi düşünenlere daha mutedil ve İhtiyatlı olmaları, meseleye geniş açıdan ilmî bir anlayışla yaklaşmaları tavsiye edilmelidir.
Bursevî'nin uydurma hadisler konusunda müsamahalı davranmasının diğer bir sebebi de bu hadislerin hayra teşvik ettiğini iddia etmesidir. Bursevî, bir çok eserinde Râgıb (ö.502/1108)'ın Zerîa'smda zikredilen; "Size benden hidâyete götüren ya da kötülükten meneden bir badis ulaştığında, ister ben onu söylemiş olayım, ister söylememiş olayım onunla a-mel edin. Şayet hidâyetten dalâlete sürükleyen bir hadis gelirse onu da kabul etmeyin. Zira ben haktan başka bir şey söylemem [505] hadisine atıfta bulunmak suretiyle bu hadisi sıkça kullanmaktadır. Burada söz konusu hadisin sıhhati üzerinde söylenen leh ve aleyhteki görüşleri incelememiz gerekmektedir:
Hatîb el-Bağdadî (Ö.463/1071) Târihu Bağdâd'mda, Câbir b. Abdullah'tan şu hadisi tahriç etmiştir: "Kim, Allah'tan kendisine içinde fazilet bulunan bir şey ulaşır da ona iman ederek ve sevabını da umarak onu alırsa, Allah o kişiye bunun sevabını verir. Gerçekte o şey öyle olmasa da. [506] Bu ha-dİsİ Câbir (r.a.)'den Ebü'ş-Şeyh b. Hayyân, Mekârimu'l-ahlâk adlı eserinde rivayet etmiş, seneddeki bazı ravilerin tenkit edildiğini belirtmiştir. [507] İbn Abdülber (Ö.463/1071) ile İbn Adî (ö.365/975)'nin Enes b. Mâlik'ten rivayet ettikleri aynı hadis, münker olarak da değerlendirilmiştir.[508] Taberânî (ö. 360/971) ve Deylemî (ö.558/1163)'nin yine Enes (r.a.)'den naklettikleri başka bir hadiste ise; "Kime, Allah'tan bir fazilet gelir de onu tasdik edip doğru-İamazsa, ona nail olamaz [509] denilmiştir. İbn Hibbân (ö.354/965)'m yine Hz. Enes'ten tahriç ettiği bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Her kime Allah'tan ya da Resulullah'tan bir fazilet ulaşır da sevabını umarak onunla amelde bulunursa, Allah ona onun sevabını verir." İbn Hibbân, bu hadisin sahih olmadığını söylemiştir. [510] Dârekutnî (ö.385/995)'nin İbn Ömer'den naklettiği bir başka hadis de aynı mânadadır. [511] İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200) ve İbn Hacer (ö.852/1448), yukarıda Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen hadisin mevzu olduğunu söylemişlerdir. [512]
Bütün bu rivayetler karşısında İbn Abdülbcr, muhaddislerin fedâilu'f-a'mâl, yani amellerin faziletleri konusundaki hadislerin rivayetinde daha

müsamahalı davrandıklarını söylemiş, zayıf hadislerle amel meselesinde ulemanın koyduğu hadisin sübûtuna kesin olarak inanmama ilkesinin korunamadığı şeklindeki bir iddiaya karşı da şöyle cevap vermiştir:
Böyle durumlarda muhaddis sübûtu tam olarak tespit edilemeyen zayıf hadisi, sahih hadis üzerine hamieder. Ya da sabit olduğu ihtimalini göz önünde bulundurarak, sened yönünden değil de muhteva yönünden o hadisi, İslâm'ın genel prensiplerinden birinin altında mütalaa eder. [513] Sehavî (ö.902/1496) de hayırlı işlere ve faziletli amellere teşvik eden hadisin İbn Abbas, İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den nakledilen rivayetlerde benzerinin bulunduğunu söylemiştir. [514] Nitekim Süyûtî (ö.911/1505) el-Camiu's-sağîr-de, Taberanî (ö.385/971)'nin rivayet ettiği hadisi zayıf olarak kabul etmiştir. [515] Bu konuda en son sözü ise Alİyyü'1-Karî (ö.1014/1605), "işin neticesi hadis zayıftır [516] demek suretiyle, hadis hakkındaki münakaşaları bir hükme bağlama yoluna gitmiş ve "Hadisin bir aslı vardır [517] demiştir.
Bütün bu bilgiler ışığı altında şunları söyleyebiliriz; Bursevî'nİn, Rağıb el-Isfahanî (ö.502/1108)'nin Zerîa adlı eserine dayanarak naklettiği hadis üzerinde İhtilaflar olmasına rağmen muhaddislerin ekseriyeti, hadisin en a-zından bir aslının bulunduğu kanaatindedirler. Tabiatıyla muhaddislerin bile eserlerinde müstağni kalamadıkları bu hadis, diğer İlim mensupları tarafından daha rahatlıkla kabul görecektir. Fakat işin tehlikeli yönü, bu hadise dayanmak suretiyle kesin mevzu olduğu bilinen bir takım rivayetleri yaygınlaştırmaya çalışmak, ciddiyetten uzak laubali bir tavır takınmak da ilim anlayışı ve İslâm ahlâkı ile bağdaştırılması mümkün olmayan bir zaaf olmalıdır. Bu noktadan hareketle her mümin kesin uydurma olduğu bilinen düzmece bir takım rivayetleri sahih hadismiş gibi kullanmaktan kaçınmalıdır. Zira muhaddislere olan güvenin sarsılmaması ve hadis İlminin selameti açısından böyle bir yolun izlenmesi son derece zaruridir. Bursevî yukarıda hayırlı amellere teşvik eden hadisten başka, bir muhaddisin başından geçen şu olayı da anlatmak suretiyle kendi tezini desteklemeye çalışır:
Muhaddislerden biri, "Her kim cumartesi ve çarşamba günü kan aldırır da sonra baras hastalığına yakalanırsa, kendinden başka kimseyi kınamasın [518] şeklinde Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadise İtibar etmeyip cumartesi günü kan aldırır ve baras hastalığına yakalanır. Aradan geçen zaman içinde bir gece rüyasında, Resûlullah (s.a.)'İ görür ve ona hastalığından şikâyet eder. Resûl-i Ekrem ona niçin cumartesi günü kan aldırdığını, bu konudaki hadisine neden kulak asmadığını sorar. Muhaddis de söz konusu hadisin ravisinîn zayıflığı sebebiyle sahih bulmadığını, bundan dolayı da amel etmediğini söyler. Resûl-i Ekrem ona: "O hadis benden rivayet edilmemiş miydi?" diyerek bir bakıma onu azarlar. Bunun üzerine muhaddis yaptığından pişman olur, özür diler. Resûl-i Ekrem de adama hastalığından kurtulması için dua eder. Muhaddis de hastalığından şifa bularak eski haline döner. [519] Bursevî'nİn ismini vermediği bu muhaddis Ebû Cafer en-Neysaburî adındaki bir zattır. Deylemî'nin rivayetine göre Ebû Cafer şöyle demiştir:
"Bir gün ben, bu hadisin sahih olmadığını söyledim. Bundan dolayı da çarşamba günü kan aldırdım. Derken baras hastalığına yakalandım. Rüyada Resûlullah (s.a.)'i gördüm de ona halimden şikâyet ettim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) bana: "lyyâke ve'l-istihânete hadisimi hafife almaktan sahn" buyurdu, demiş ve başından geçeni yukanda olduğu gibi anlatmıştır. [520]
Bu hadisin sahih olmadığı konusunda Ebû Cafer'in görüşüne muhaddislerden İbn Hibbân (Ö.354/965), İbnü'l-Cevzî (Ö.597/1200) ve Zehebî (Ö.748/1347) de katılmıştır. Fakat diğer yandan Ahmed b. Hanbe! (0.241/ 856), bu hadisten dolayı çarşamba ve cumartesi günleri kan aldırmayı mekruh görmüş, Hakim en-Neysaburî (Ö.405/1014), Beyhakî (Ö.458/1066) ve Deylemî (Ö.558/1163) gibi âlimler bu hadisi tahriç etmiş, Süyûfî (0.911/ 1505) de hadisi sahih kabul ederek eserine almıştır. [521] Üzerinde böylesine ciddi İhtilafların bulunduğu hadislerin sıhhatini tespitte hiç bir zaman acele etmeyip, ihtiyatla davranmanın önemi yukarıdaki olay neticesinde daha iyi anlaşılmaktadır.
Diğer taraftan Bursevî, meşhur sûfi Cüneyd el-Bağdâdî (ö.297/909)nin söylediği [522] "İnsan kalbini hakka tahrik eden her şey mubahtır. [523] sözünü, "Bu bir emr-i küllidir ki altında cüz'iyyât-ı kesîresi vardır, arife gizli değildir [524] şeklinde yorumlayarak, gayet geniş bir kapı açmıştır. Öyle inanıyoruz ki, mânası sahih olan mevzu hadislerin kişiyi hakka yönelteceği düşüncesiyle Bursevî tarafından lehte olanların nakli mubah görülmüş olmalıdır. Bütün müslümanlann Peygamber (a.s.) nâmına yalanı haram kabul ettikleri böylesine nazik bir konuda sonuca bakarak böyle bir tavır takınmak hiç de doğru olmamıştır. Zira zahid ve sûfiler halkın sevip saydığı, sözlerine ve eserlerine güven beslediği kişilerdir. Onların kitaplarında, sohbet ve vaazlarında kullandıkları hadisler gerek bu eserleri mütalaa edenler ve gerekse bu sohbetleri dinleyenler tarafından hüsn-i kabul görecek, aksi bir duruma ihtimal dahi verilmeyecektir. [525] Böyle bir anlayış, bu tür eserlerdeki hadislerin yüzde yüz sahih olduğu kanaatini doğuracaktır. Halbuki gerçek bunun tersinedir.
Tasavvuf literatüründeki bir kısım hadislerin muhaddislere göre sabit olmadığı, hadis olarak gösterilen bazı metinlerin kibâr-ı mutasavvıfe sözleri olduğu tespit edilmiştir. [526] İzmirli İsmail Hakkı (Ö.1365/1946), mutasavvıflara göre sahih olduğu halde muhaddislere göre sabit olmayan otuza yakın hadisin listesini vermiştir. Bu hadislerden bir çoğunu Bursevî de eserlerinde merfû hadis olarak kullanmıştır. Mutasavvıflarla muhaddisler arasında ihtilaf konusu olan bu hadisler şunlardır:
"Leseat hayyetu'I-hevâ kebidî: Heva yılanı ciğerimi ısırdı" mısraı ile başlayan İki beytin mevzu olduğunda, muhaddislerin görüş birliğinde oldukları nakledilmektedir. [527] "Ene ınde'l-münkesirati kulûbuhum min eclî: Ben kalpleri benim yüzümden kırık olanların yanındayım." Hadisin merfû hadis olmadığı belirtilmektedir. [528] "el-Kalbu beytu'r-rab: Kalp, Rabb'in evidir." Zerkeşî, (5794/1391), Sehâvî (Ö.902/1496), Süyûtî (0.911/ 1505) ve Karî (ö.1014/1605) gibi âlimler hadisin aslının bulunmadığı kanaatindedir-ler. [529] "Hubbu'd-dünyâ ra'sü külli hatîe: Dünya sevgisi bütün günahların başıdır." Hadisin sahih olup olmadığı konusunda tam bir netlik bulunmamakta birlikte, yüzde yüz uydurma olduğunu söylemek de mümkün değildir. [530] "İnde zikri's-salihîn ienzilü'r-rahme: Salih insanlar anıldığı zaman oraya rahmet iner." Irakî (6.806/1403) ve İbn Hacer (0.852/ 1448), hadisin aslının bulunmadığını iddia etmelerine karşı, İbnu's-Salâh (0.643/ 1245) ve Karî gibi âlimler ise, hadisin bir asla dayandığını söylemektedirler. [531] "es-Selâmetti fi'1-uzle: Selamet uzlettedir." Karî hadis olmadığını söylerken, hadisin diğer sahih hadisler kapsamına girdiğini ifade edenler de vardır. [532] "Küllü mâ şeğaleke anillahi azze ve celle min mâlin ev veledin fehüve aleyke şü'mun: Seni Allah Teâlâ'dan alıkoyan mal, ya da çocuk sana karşı bir uğursuzluktur." İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200), Sıfatü's-safve adlı eserinde bu sözü, Ebû Süleyman ed-Darânî (ö.215/830)'ye nispet etmektedir. [533] "İnne m ine'1-ismeti en lâ takdir (tecid): istediğin her şeye güç yetirememen, günahtan korunmuş olmanın alametidir." Sûfiyyeden Avf b. Malik tarafından söylendiği belirtilmektedir. [534] "ed-Dünya cîfetün ve tullâ-buha kilâb: Dünya bir cife, leştir. Onu isteyenler de köpektir." Sağanı (Ö.650/1251)'nin mevzu dediği bu haber, Hz. Ali'den mevkuf ve merfû olarak da rivayet olunmaktadır. [535] "ed-Dünya kantaratu'l-ahira: Dünya, ahiretin köprüsüdür." Deylemî (ö.558/1163)'nİn el-Firdevs adlı eserinde zikredilmektedir. [536] "el-Firâru mimmâ la yutak min süneni'l-mürselîn: Güç yetirilemeyen şeylerden uzak durmak, peygamberlerin sünnetlerinden-dir" Hadisin aslının olmadığı İfade edilmektedir. [537] "Mâ bekeytu min dehrin, illâ bekeytu aleyh: Geçen her zamana üzülür, ağlarım." Sehâvî (Ö.902/1496), İbn Abbas (r.a.) tarafından söylendiğini ifade etmektedir. [538] "Efdalu'Mbâdetİ ahmezuhâ: ibadetlerin en faziletlisi, meşakkati en fazla olanıdır." Zerkeşî (ö.794/1391), İbn Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1350) aslının olmadığını söylemektedirler. [539] "İzâ sadakati'1-mehabbetu sekatat şurûtu'I-edeb: Sevgi samimi olduğu zaman, edep kaidelerine riâyet aranmaz." Cüneyd el-Bağdadî (Ö.297/909) ile Müberred (0.286/ 899)'e ait olduğu ifade edilmektedir. [540] "el-Mukadderu kâin; Takdir edilen şey olacaktır." Merfû olduğu ihtilaflı olan bu hadise benzer hadisler zikrolunmaktadır. [541] "el-Ğınâ rukyetu'z-zinâ: Şarkı söylemek zinanın rukyesidir." Fudayl b. Iyâz (0.187/ 803) tarafından söylendiği belirtilmektedir. [542]
İzmirli'nin verdiği listede daha başka hadisler de vardır. İkinci bölümde bu hadisler hakkında geniş bilgi vereceğimizden burada sadece hadislere işaret etmekle yetineceğiz. Bu hadisler şunlardır:
Lî maallahi vakt", "Mâ vesianî semaî", "Men arafe nefseh", Küntü kenzen", "eş-Şeyhu fi kavmih", "el-Fakru fahrî, "Levlâke levlâke", "Hasenâtu'l-ebrâr", "Izâ tehayyertum fi'1-umûr", "en-Nâsu niyâm".
Yukarıda İsmail Hakkı İzmirli (ö.l365/1946)'ye dayanarak saydığımız bu hadislerin tasavvuf kitaplarında çokça zikredildikleri açık bir gerçektir. Bu hadislerden bazılannm şerhine İleride, tezin İkinci bölümünde daha geniş bir şekilde yer vereceğiz.
Özetlemek gerekirse aslında Bursevî, temelde mevzu hadislere karşıdır. O, Hz. Peygamber (a.s.) adına yalan uydurulmasını yalanlann en büyüklerinden olarak isimlendirmiş, büyük günahları açıklayan Şerhu'l-kebâir adlı eserinde bununla ilgili olarak şunları söylemiştir:
"Bir amel İçin sevab ve fazilet beyân ve vaz etmek enbiyâ (a.s.)'a mahsûstur. Zira onlar ucûr-t a'mâl ve fedâii-i ezkâr vahy-i ilâhi ile bilirler. Ol nesne ki vahye mevkuftur, tahmîn-i ukûl ile hasıl olmaz. Onun için fedâil-i a'mâl ve ezkâr bâbmda vaz-ı ehâdis edenler cahil ve müfteri olurlar... Vaz-ı ehâdis edenler küffâr-ı mecûstan beterdir. Böyle tağlizden ötürü vaz-ı hadisi eşedd-i kebâirden addetmişlerdir. [543]
Görüldüğü gibi Bursevî, Hz. Peygamber adına yalan uydurulmasına şiddetle karşıdır. Fakat hadis kitaplarında mevzu olduğu iddia edilen hadisler konusunda kendisinde çoğu zaman tam bir netlik bulunmamaktadır. MuhaddislerİN aynı hadis üzerinde birbirlerine aykırı, çelişkili ifadeleri vardır. Öyle ise iyi niyete dayalı olarak bu hadislerle amel edilmeli, bunların sevabından mahrum kalınmamalıdır. İhtimal ki bunlar arasında sahih hadisler bulunabilir. Aslında bu bîr bakıma hadislerde vadedilen şeyleri, en küçük ecirleri bile zayi etmemeye yönelik takdire şayan bir anlayıştır. Nitekim Bursevî, "Hadis uydurmakla, hüsn-i zatına binâen mevzu hadisle time/ arasında fark vardır [544] derken herhalde bunu kastetmiş olmalıdır. Fakat yine de bu şaibeli bir yoldur. Gönül isterdi ki Bursevî, kendi eserlerinde ifade ettiği;
"Elhâsıl ekmel odur ki, haline galip ola ve her mubah ile amel etmeye [545] prensibini bu meselede de tatbik etmiş olsaydı. Zira terğîb, terhîb, a-mellerin faziletleri ve daha başka konularda mevzu haberlerin kullanılabileceği şeklindeki görüşlerin müslümanlara özellikle zühd ve takva

ehli olan tasavvuf camiasına büyük zarar vereceği, mevcut ihtilafları körükleyeceği açıktır. Kaldı ki İslâm'ın ku kabil haberlere ihtiyacı yoktur. Eğer bir meselede teşvik ve uyarı gerekiyorsa bunun bütün müslümanların üzerinde birleştiği sahih rivayetlerin kullanılarak yapılması mümkündür ve bu yol daha sağlıklı ve daha sağlam bir yoldur.
Buraya kadar geçen bilgiler içinde Bursevî'nin mevzu hadisler konusunda bu hadislerin terğib ve terhîbe yol açtıklarını, bu hadislerin önceki u-lemânın eserlerinde zikredilmiş olduklarını sebep göstererek, mevzu hadislerin rivayetine pek fazla karşı olmadığı anlaşılmaktadır.
Bursevî'de görülen kâmil velilerin eserlerine ve sözlerine karşı böylesine aşırı sevgi ve güven yalnız bu zâtların eserlerine münhasır kalmamış, onların siretlerine uymaya, yollarına tâbi olmaya kadar varmıştır. Zira Bursevî'ye göre bu insanlar verese-i enbiyâdır. Onların sîretleri, örf ve adetleri Hz. Peygamber'in sünnetini hatıra getirmektedir.

II. Sünnet

Bursevî'deki sünnet anlayışına ve örneklerine geçmeden önce, sünnetin kısaca tanımı üzerinde durmak istiyoruz.

A. Sünnetin Tanımı

Sünnet sözlükte; iyi olsun, kötü olsun yol ve âdet mânalarına gelir. Terim olarak ise, Hz. Peygamber (s.a.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan uygulamalara denir. [546] Fıkıh usûlü âlimlerine göre sünnet farz, vacip gibi şer'î ahkamın bir çeşidini oluştururken, kelamcılara göre sünnet, bidatin karşıtı olarak kullanılır. Hadisçilere göre sünnet Hz. Peygamber (s.a.)'in söz, fiil ve takrirlerinin yanısıra onun ahlâkî sıfatlan, sîreti, meğazisi ve kendine vahiy gelmeden önce ibadet için çekildiği Hira mağarasındaki yaşayışı da sünnetten sayılır. [547] Nitekim Bursevî, imanın şubelerinden biri olarak gördüğü sünnete uyma konusundan bahsederken sünneti, "tarîk-ı meslûk-ı nebevi [548] yani Hz. Peygamber'in hayat tarzı, yaşayış modeli diye tarif etmekte ve sünneti İki gruba ayırmaktadır.

B. Sünnetin Çeşitleri

Bursevî, "Nebi ve velinin muvâzabat ettiği nesne sünnettir. Nitekim ehâdiste remzotunmuştu [549] cümlesinde sünneti iki kısma ayırmıştır:

1. Mutlak Sünnet

Genel olarak sü:met tabiri kullanıldı mı bundan sünnet-i nebeviyye, yani Resûlullah (s.a.'in sünneti anlaşılır.[550] Hanefilere göre sünnet, Hz. Peygamber ve sahabe: uygulamalannı kapsar.[551] İmam Şafiî (0.204/ 819)'ye göre sünnet tabiri yalr^ Hz. Peygamber'in sünnetini içine alır.[552] Âmidî (0.631/ 1234)'nin açıklamalarda göre de sünnet kelimesi bazan Hz. Peygamber'den gelen nafile İbadetler hakkında, bazan de Resûl-i Ekrem'den sâdır olan fiiller hakkında kullanılmakla birlikte usûl-i fıkhın kapsamına ikincisi girer. [553]

2. Mukayyeti Sünnet

Bursevî'ye göre velilerin, şeyhlerin ve daha başkalarının uygulamalarına ise sünnct-i mukayyide denir. [554] Meselâ, tarikat şeyhlerinin ikame ettikleri nafile namazlar b.ı bâbdandır. Bunda onların mazhar oldukları manevi rütbeyi izhar vardır. Zta onlar, verese-i resuldür. Meşayıhtan sâdır olan fiillere müstehap dermekle birlikte "sünnet" demekte de bir sakınca yoktur. Çünkü onlann ye:.: iarîk-ı meslûktür. Hadiste, "Kim iyi bir sünnet (çığır) açar da kendisi sonra onunla amel olunursa o kimseye bu çığırla amel edenlerin ecri kadar sevap yazılır [555] buyurulmuş ve sünnet lafzı tabir olmuştur. Nitekim Serahsî (Ö.483/1090) yukarıdaki hadisi ele alarak sünnet lafzının yalnız Resûl-i Ekrem'e mahsus olmadığını, selefin Hz. Ebû Bekir Ömer'in tatbikatlarını sünnet lafzı ile tabir ettiklerini belirtmektedir. [556] Burulemâ-i rüsumun anlatılan bu hakikatların düşmanı olduğunu, anlayışla sâde ve kıt olmasından dolayı nakş-ı sünenin gözlerine girmediğini, "F -hakîka uaz-ı ilâhî olduğuna akıllarının ermediğini" söylemektedir. [557]
Ona göre her asr^ halifeler ve kutuplar vardır. Bunlar insilah yoluyla Hz. Peygamber'.' meclislerine katılırlar ve keşifle pek çok gizli şeyleri bilirler. Bundan dola onların sünnetleri, sünen-i hüdâdan sayılır ve Resûlullah (s.a.)'e iza; olunur. Onların yolları kendi nevalarından olmayıp, şeriata uygundur. [558]
Bursevî, bu ve buna benzer görüşlerini değişik eserlerinde de söz konusu etmektedir. Meselâ, Necm Sûresi'nde yer alan; "O, heuâsmdan konuşmaz. Konuştuğu şeyler ancak bir vahiydir [559] âyetlerinin tefsirinde Hz. Peygamber'in şeytanî vesveselerden ve nefsanî heveslerden tamamen arınarak Allah Teâlâ'da fanî olduğunu, dolayısıyla ne konuşursa hakkı konuştuğunu belirttikten sonra, sözü velilere getirerek şöyle bir ilke ortaya atmaktadır: "Mâ yasduru ani'l-vâsıl şerîa: Hakk'a vâsıl olan kişiden zuhur eden şeyler şeriattır. [560] Zira peygamberler masumdur, veliler de mahfuz, yani günahtan korunmuşlardır. Meselâ Bursevî'ye Söre- sünnette varid olmayan bir vird çıkarmak Allah ve Resulüne karşı bir su-i edeptir. Fakat birisine Allah Teâlâ, hangi kelimelerle nasıl dua edeceğini öğretir, ona talimde bulunursa bu durumda o kişi, kendi nevasından bir şey uydurmuş olmaz, aksine kendisine öğretilen şeye imtisal etmiş ona uymuş olur. Nitekim Şâzelî (Ö.656/1258)'nİn Hizbu'l-bahr'ı böyledir. Rivayete göre Şâzelî, bir hristiyanın gemisiyle deniz yolundan hacca gitmeye niyetlenmiş, fakat rüzgarın esmemesi nedeniyle günlerce beklemek zorunda kalmışlardır. Nihayet Şâzelî rüyasında veya yakaza halinde, Resûl-i Ekrem (s.a.)'i görmüş, Resûl-i Ekrem, kendisine Hizbu'I-bahr'i telkin edip öğretmiştir. Daha sonra hristiyan gemiciye yola çıkmayı emretmiş, gemicinin rüzgar olmadığını söylemesi üzerine Şâzelî, "Dediğimi yap, şimdi rüzgar esecek" demiş, neticede dediği dibi rüzgar çıkmış, hristiyan da müslüman olmuştur.[561] Bu olayı bize hikaye eden Bursevî, sözlerini şöyle tamamlamaktadır:
"Sen ilhamı ve yakaza halinde ilim almayı bu olaya bakarak kıyas et. [562] Yine onun buna benzer olarak Hadis-i Erbain adlı eserinde naklettiği, "Padişahsan ettiğin simden geri kanun olur [563] sözleri de Bursevî'nin peygamberlerden sonra velilerin tatbikatlarına ne kadar önem verdiğinin bir başka delilidir.
Buraya kadar verilen bilgiler konusunda bir değerlendirme yapmak gerekirse, Bursevî'nin sünneti mutlak ve mukayyed sünnet olmak üzere ikiye ayırması, bu kavramları hadislere dayandırması normaldir. Mukayyed sünnet dediği velilerin veya dinde kemal ve üstün mertebe sahibi şahsiyetlerin uygulamaları tamamen anlamsız ve değersiz görülemez. Her ne kadar bu zevatın kendilerine mahsus davranışları, başkalarını dinî anlamda bağlamazsa da onların sîretlerini örnek almak isteyenlere de bir zorluk çıkarılamaz. Zira yukarıda da görüldüğü gibi şeriat, güzel yol açmayı uygun görmüş, o yolda yürüyenlere sevap vadetmîştîr.
Bursevî'dekİ bu mukayyed sünnet anlayışı onun fikirlerini yönlendirmede son derece etkin bir rol oynamıştır. Aşağıdaki örneklerde bu tesirlerin izlerini görmek mümkündür.

a. Nafile Namazlar

Nafile kelimesi, esasen ziyade fazlalık mânasına gelir. [564] Şer'î mânası ise Bursevî'nin ifadesiyle; "Nevâfil-i a'mât odur ki ferâiz ve uâcibât üzerine ziyâde ota ve şer'de asl-ı sahihi buluna. Mendûb, rnüstehap tatavvu onda dahildir. Meselâ, cehrle zikrullah etmek ve salât-ı regâib, berât ve kadir kılmak nafiledir. Zira salât-ı hayra mevzudur. Ferâiz ve vâcibâttan sonra her ne denli namaz kılarsa cümlesi şer'de dahildir. Şâir umûr-s muhdese dahi ona kıyas oluna. [565]
Bursevî'ye göre şeriatta sahih bir aslı bulunan takarrüb, yani Allah'a yaklaşmak maksadıyla ortaya çıkarılan şeylere bidat-ı basene denir. Bunlara hades denmez, aksine sünnet denir. Zira ulemânın sünnetidir, makbuldür. Fakat halk arasında bu meselede ihtilaf-ı fahiş vardır. [566] Bidat problemi sözkonusu edildiği zaman hangi şeylerin bidat olup olmadığı gündeme gelir ve üzerinde bir türlü uzlaşmanın gerçekleşmediği ilmî tartışmalara girişilir. Bu durum dün olduğu gibi bugün de böyledir. Kimilerine göre güzel olan bir şey diğerlerine göre çirkindir. [567] Asırlardan beri Berât, Regâib ve Kadir gecelerinde kılınan namazlar, Hz. Peygamber adına okunan mevlidler, âlimleri sürekli meşgul etmiştir. Nitekim Bursevî, bu durumun kendi asrında da halkı ikiye böldüğünü, halkın bu namazlar hakkında pek çok şey söylediğini, zahir âlimlerden bazılarının bu namazların hicri IV. asırdan sonra ortaya çıkmasına ve bunlarla ilgili naklî bir delil bulunmamasına bakarak bu namazları bidat kabul ettiğini, bazılarının da bu namazların mesnun yani sünnet olduğunu söylediklerini, insaflı olanların da bunlar olduğunu haber vermektedir.[568] Bursevî, Gazâlî (ö.505/llll)'nin Regâib namazını İhyâ'da zikrettiğini, velilerin bu namaza devam edegeldiklerini, bundan dolayı

da bu uygulamanın doğru olduğunu belirtmektedir. [569] Nitekim Gazali İhyâ'da; "Bu namaz müstehaptır. Ahâd tarikiyle rivayet edilmiştir. Ben Kudüs halkının bu namaza devam ettiklerini, terkine müsamaha göstermediklerini gördüğümden bu namazı anlatmayı uygun buldum [570] demiştir.

Bursevî, Regâib namazının bidat-ı seyyie olduğunu söyleyen meşhur muhaddis Nevevî (ö.676/1277)'yi şiddetli bir şekilde ret ve tenkit etmiştir. Nevevî, bu namazın içinde bir çok münkeri bulunan son derece çirkin bir bidat olduğunu, bundan yüz çevirmenin ve yapana da engel olunmasının gerektiğini, ulemânın bu namazın zemmine dair kitaplar yazdığını, değişik bölgelerde bu namazı kılanlann çokluğuna ve bu namazın Kûtu'l-kulûb'da ve İhyâ-i ulûm'da zikredilmesine bakarak bunlara aldanılmaması gerektiğini söylemiş, iddiasını şu hadislerle de desteklemeye çalışmıştır. "Kim dinimizde olmayan bir şey İcat ederse o merdûttur [571] ve "Her bidat dalalettir. [572] Nevevî'ye göre Allah Teâlâ ihtilaflı meselelerde kitabına başvurmayı emretmiş, cahillere ve gafillere uymayı yasaklamıştır. [573]

Bursevî Ferahu'r-rûh adlı eserinde İmam Nevevî'yi övmüş, ona karşı kanaatini şu sözleriyle ifade etmiştir:

"İmam Nevevî'nin musannefât-ı celilesi vardır. Sahih-i Müslim'i şerhey-İemiştir, meşhurdur. Kanaatkar, vera sahibi şehvetleri terkeden, ibadet ve korku sahibi, sarığı küçük, sânı büyük, ilim ve amele düşkün bir zât idi. [574] Ne var ki Nevevî'nin Regâib namazı hakkında bu namazın bidat olduğunu söylemesi ve bunda da biraz ileri giderek; "Bunu ortaya çıkaranı Allah kah-netsin [575] demesi şimşekleri üstüne çekmesine sebep olmuştur. Bursevî, bizzat şerhettiği Nevevî'nin Erbaîn'İnde müellife karşı ağır sayılabilecek bazı sözler sarfederek şöyle demiştir:

"Hadisten Nevevî dedikleri muhaddis Salât-t Regâib'in seyyie olmasına zâhip olup "Kâtelallahu uâdıahâ" dediği bâtıl ve cehl-'ı mahzdır. Salata vakt-İ mekrûhe ve muharremde olmadıkça dalâlet demek hata-ı fahiş ve ayn-ı dalâlet ve cehalet ve lanet ile beddua etmek aks-i dindir. Nitekim muhaddis-i mezkûrdan sâdır olmuştur. [576]

Bursevî, aynı eserin bir başka yerinde ise:

"Nevevî (Ö.676/1277) nâm muhaddisin Regâib hakkında "Kâtelallahu uâdıahâ" dediği kendi eimmesinden olan İmam Gazâlt (Ö.505/llll)'ye râddir. Zira Gazâlî, kitab-t İhyâ'da salât-ı mezkûreyi mukarrer kılıp salât-ı müstehabbedir demiştir. [577] Takrir dahî vaz' hükmündedir. Kendi imamına lanet edenin hâli bellidir. Husûsan sahib-i mezhebi olan İmam Şafiî (6.204/819)-ye sâridir, Zira Şafiî demiştir ki: "Men istahsene fekad şerraa: yani din içinde müstahsen olan nesne meşrûâttandtr [578] Salât-ı mezkûre ise müstahsenât-ı meşâyıhtır. Fedâil-i a'mâlda haber-i vahid ve amel-i ulemâ kafi olduğu cümle erbâb-ı ictihad ve erbâb-ı hakâik indinde müttefekun aleyh iken Nevevî, İbn Teymiyye (6.728/1327), Sübkî (6.756/1355) ve Bikaî (6.885/1480) gibilerin reddi ile şehâdet-i udûl cerh olunur mu?" [579]

Bursevî'nin bu sözleri içinde dikkatimizi çeken en önemli nokta istihsan konusunda onun İmam Şafiî'den nakledilen "Men istahsene fekad şerraa" ibaresine değişik tarzda bir mâna vermesidir. İmam Şafiî'nin istihsan hakkındaki görüşlerini ele alıp inceleyen usûl-i fıkıh kaynakları, Şafiî'nin bu ifadesine menfi mâna vererek bunu "İstihsanla amel eden, yeni din icat etmiş gibi olur" şeklinde anlamışlardır. [580] Ne var ki Bursevî'nin İmam Şafiî'ye ait olan bu sözü, değişik şekilde yorumlayarak meseleye farklı bir şekilde yaklaşmasında onun tamamen yalnız olmadığını görüyoruz. Nitekim İbn Arabî de I-mam Şafiî'nin bu ibaresinin yanlış anlaşıldığı kanaatindedir. İbn Arabî bu konuda şöyle demektedir:

"Hz. Peygamberden sonra insanlar tarafından güzel görülmüş şeriatlar (eş-şerâiu'l-müstahsene) olan sünnetlere gelince, bu Şafiî'nin istihsan dediği şeydir. Fakihler bu konuda, Şafiî'nin "Men istahsene fekad şerraa" sözünü menfi anlamda değerlendirmişlerdir. Halbuki Şafiî, bununla meşru bir gerçeği anlatmak istemiştir. Zira o, dört evtad'dan biri idi... Peygamber (a.s.)'nin "Kim iyi bir çığır açarsa bu kişiye onun ve onunla amel edenlerin sevabı vardır [581] hadisi Şafiî katında da sabittir. Hiç şüphesiz şeriat ona iyi bir çığır açmayı mubah kılmıştır. Bu ise ulemanın peygamberlerden tevarüs ettiklerindendir. O, aynı zamanda da iyidir. Çünkü onu sâri de güzel bulmuş ve sünnet olarak görmüştür. Şu halde kim istihsan yaparsa, yani iyi ve güzel bir çığır açarsa şeriat koymuş demektir. İnsanların bu konuda Şafiî'nin sözünü anlamamaları ne gariptir'. Halbuki onlar gerçekte hatalı da olsa müctehidin verdiği hükmü kabul etmektedirler. Zira o hükmü kanun koyucu da kabul etmiş, makbul ve meşru saymıştır. [582]

İbn Arabî'nin bu fikirlerini çok iyi tahlil edip benimseyen ve eserlerinde hararetle müdafa eden Bursevî, bu vesileyle zahir âlimlere karşı açıkça bir tavır koymakta, ulemâ-i rüsumun ulaştıkları ilmi noktanın yetersizliğini belirtmekte, onların Kur'an'ı anlamak hususunda gafü ve murad-ı nebeviyi kavramak konusunda cahil olduklarını söylemektedir. [583] Halbuki ona göre Allah Teâlâ Kur'an'da; "Bir de ruhbanlık ihdas ettiler. Biz onu üzerlerine farz kılmamıştık, ancak Allah rızasını aramak için bunu yaptılar [584] buyurmuştur. Bursevî, bu âyette hristiyanların ortaya çıkardıkları ruhbanlıktan dolayı zemmolunmadıklarını, aksine gereğine riâyet etmediklerinden dolayı yerildiklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla ona göre bidat olan şeylerin tamamen gayr-i meşru olduğunu iddia etmek yanlış bir anlayıştır. [585] Nitekim Bursevî'deki aynı anlayış İbn Arabî'de de vardır. İbn Arabî, yukarıda zikrettiğimiz âyeti tefsir ederken, "Bunu Allah rızası niyetiyle icat ettiler" ifadesinden, iyi niyetleri sebebiyle hakkına riâyet edenleri Allah Teâlâ'nm övdüğünü belirtmiş, ardından bidat kavramını "İyi bir çığır açma [586] hadisi iie irtibatlandırarak bunu şöyle açıklamıştır:

"Bu ruhbaniyetin bizim şeriatımızdaki bir benzeri "Kim iyi bir çığır açarsa [587] hadisidir. Bu da yeni bir şey icat etmenin aynısıdır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.), teravih namazı için "Bu ne güzel bir bidattir [588] demiş, bunu bir bidat olarak isimlendirmiştir. [589] İbn Arabî, sözlerinin devamında sabit bir hükmü neshetmediği sürece, kıyamete kadar yeni bir çığır açma ve rağbet edilen bir ibadet çıkarma şeklinde şeriat koyma devam etmektedir. Bu hükmün bu ümmet için sünnet olarak isimlendirilmesi bir şereftir. Kim, kanun koyucunun sünnet dediği bir uygulamaya bidat derse, sünnete isabet edememiş demektir. [590]

Tekrar Bursevî'ye dönecek olursak Bursevî, Hadid Sûresi'nde söz konusu bu yirmiyedinci âyetten de ilham alarak, [591] nezrin meşru bir ibadet olduğunu, bunu yapanların bu işe devam etmeleri gerektiğini, zira bu durumda nezrin vacip mertebesine yükseldiğini, Regâib, Berât ve Kadir namazlarını kılanların da bu namazları kendilerine vacip gördüklerini belirtmiş, [592] bu namazların meşruiyetini bir başka yolla da takviyeye çalışarak şu tezi ileri sürmüştür:

Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmet zamanında akdedilen bir ilim meclisinde, dönemin fukahasmdan sayılan Molla Hüsrev (0.885/1480), Molla Gürâni (Ö.893/1488) gibi âlimlerle, bir çok ilimde mahir, zevk ve mükâşefe ilimlerinde hâli bahir olan Şeyh Akşemseddin (ö.864/1459)'in de hazır bulunduğu bir yerde Regâib namazının sıhhati üzerine icma edildikten sonra, vakfiyede yer alması için sultan tarafından emir verilmiş ve caiz olan bu namaz ülû'İ-emrin emriyle vacip mertebesine erişmiştir. Durum böyleyken; "Umûr-ı şer'iyyede ülû'l-emre itaatin lüzumu malûm-ı sabık ve lâhık iken evham ve hayalâta tabi olan eşhasın akvâl-i mûzifesiyle amel kılınır mı?" [593]

Bursevî'nin bidat hakkındaki görüşlerini hülâsa edecek olursak nihaî noktada şunları söyleyebiliriz.

Bidatlar Kur'an ve sünnetle çelişir, onlarla bir tearuz içinde olursa bunlara bidat-ı kabiha denir. Dinde hades dedikleri budur, bunlar merdurtur. Böyle değil de bidatin şeriatta bir aslı olur ve tekarrup yani Allah rızasını kazanmak için ortaya çıkarılırsa, o zaman buna bidat-ı hasene derler. [594] Buna hades değil, "sünnet" tabir ederler ve bunlar makbuldür. Zira bu nevi uygulamalar, ulemânın sünnetidir. Bunlar sünnet-i tahire-i nebeviyyeye dahildirler. Zira mutlak sünnete muhalif olmayan muhdes, yani sonradan ortaya çıkarılmış şeyler kapsamının dışındadırlar. Nitekim, "Her kim İyi bir sünnet koyarsa [595] hadisinde bidat-ı hasene sünnetle tabir edilmiştir. Bundan dolayı bidat-ı hasene, sünnet bâbındandır. Özellikle meşayth ve evliyanın tatbikatları bu açıdan son derece önemlidir. Bu gerçeğe şu hadis-i şerif açıkça işaret eder: "Benim sünnetime ve hidâyete erdirilmiş raşid halifelerin sünnetine yapışın. [596]

Bursevî, bu hadise dayanarak her asırda, "Hulefâ-i maneviyye ve aktâb-ı bâtın [597] bulunduğunu, onların sünnetlerine ittiba gerektiğini, zira bu zatiann "İnsilahla meclis-i nebeviye dahil olup [598] bu vesileyle bir çok işlere vâkıf olduklarını, bazı sünnetlerin zuhurunun bu zevatın yaşadığı vakte bağlı bulunduğunu, bundan Resulün şeriatını değiştirmek gibi bir şeyin lazım olmayıp belki onun gizli taraflarını açıklamanın söz konusu olduğunu, bu açıklamanın ise ayn-ı hidâyetten ibaret bulunduğunu belirtmiştir. [599] Dolayısıyla onların tarikatları indî olmayıp seridir. Onların tatbikatları sünen-i hüdâ çerçevesinde mütâlâa edilmelidir. Halbuki; "Bazı ulemâ-i rüsum zîk-ı fehminden nâşi nice umûr-ı şer'İyyeyi umûr-t bid'iyyeden addedip dâl ve mudil olmuşlardır. [600]

Görülüyor ki Bursevi'de sünnetin kapsamı ve sınırlan bilinen tariflerden daha geniştir. O kâmil vârislerin, âlimlerin uygulamalarına büyük değer vermekte, onları mutlak sünnet kapsamında görerek bunların uygulanmasına teşvik etmektedir. Şeriat, nafile ibadetler konusunda herhangi bir sınırlandırma koymamakla birlikte, insanlan zahmet ve meşakkate sokacak fazla ibadetlere de sıcak bakmamıştır. Tasavvufun nafile ibadetlere önem vermesi, olumlu bîr anlayış ise de bunun zamanla mutlak sünnet gibi algılanması doğru değildir.

Bursevî'nin nafile namazlarla ve mukayyed sünnetlerle ilgili görüşlerini burada incelemiş bulunuyoruz. Bursevî, bu bağlamda mevlidleri de aynı statüde görmekte ve onun da aslî delillere uygun bir uygulama olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla onun mevlidlere yaklaşımı üzerinde de durmak istemekteyiz.

b. Mevlid Merasimleri

Resûlullah (s.a.)'e karşı duyulan derin sevgi ve saygının bir eseri olarak asırlar boyunca her müslümanın gönlünde engin heyecan uyandıran mevlidler, daima büyük bîr vecd ve zevkle dinlenegelmiştir. Bilhassa Türk halkı, Süleyman Çelebi (ö.825/1422)'nin Vesiletü'n-necât adlı eserinde Hz. Peygamber'e duyduğu bağlılığın ve sevginin tam bir ifadesini bulmuştur. Mevlid, bu derece sevilip beğenildiği halde bazı ilim adamları tarafından mevlidin dini boyutu tartışılmış, kimine göre sünnete uygun, hoş ve güzel olan bu uygulama, kimine göre bidat ve çirkin olarak değerlendirilmiştir.
İsmail Hakkı Bursevî'ye göre, içinde münker bir iş olmadıkça mevlid okuma Resûlullah (s.a.)ıe tazim sayılır. Nitekim Süyûtî (Ö.911/1505), "Hz. Peygamber'in doğumundan dolayı Allah Teâlâ'ya karşı şükür vazifesini izhâr etmek müstehaptır" demiştir. Şafiî ulemasından Takıyyüddin es-Sübkî (0.756/ 1355)'nin yanında zamanın âlimlerinden bir cemaat toplanmış, Sübkî onların yanında Sasarî (ö.738/1337)'nin Peygamber (s.a.)'in medhi için yazdığı şu kasideyi okumuştur: [601]
Kalilün limedhi'l-Mustafa el-hattu bi'z-zeheb
Ala verakin min hattın ahsenin min kütteb
Ve İnne tenhezu'l-eşrâfu inde semâih
Kıyâmen sufûfen ev cisiyyen ale'r-rukab.
Mânası:
Mustafa'yı övmek için azdır altın yazı,
Sayfalara en güzel yazıyla bir katibin hattı,
Onu işitince eşraf kıyama kalkıyor
Ayakta saf durarak ya da diz üstü oturarak. [602]
Bundan sonra Sübkî ve yanında bulunanlar ayağa kalkmış, mecliste büyük bir ünsiyet ve kaynaşma meydana gelmiştir. İşte onların bu uygulaması Bursevî'ye göre örnek olarak yeterlidir. [603] Sehâvî (ö.902/1496), ilk üç asırda bunu kimsenin yapmadığını, mevlidin daha sonra ortaya çıktığını, değişik ülkelerdeki müslüman halkın o günde sadaka vermeye, Resûl-i Ekrem'i medh ü senaya büyük bir rağbet gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca mevlid sebebiyle pek çok fazilet ve bereketin hasıl olacağı haber verilmiştir. Nitekim İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200), "Mevlidin özelliklerinden biri de o yıl için bir emniyet ve âcil bir müjde olmasıdır" demiştir. [604]
Mevlidi ilk ortaya çıkaran Erbii padişahıdır. [605] İbn Dıhye (ö.633/1235), mevlid için bir kitap yazmış, eserine et-Tenvîr li mevlidi'l-beşîri'n-nezîr adını vermiştir.[606] İbn Hacer Heytemî (Ö.974/1566) mevlidin bidat-ı hasene olduğunu, bidat-ı hasenenin yapılmasının mendub olduğunda ulemânın ittifakının bulunduğunu nakletmiş, İbn Hacer (ö.852/1448) ve Süyûtî (0.911/1505) de mevlidin sünnetten delilini ortaya koyarak, Malikilerden Fakihânî (ö.?)'nin mevlidin bidat-ı mezmûme olduğu iddiasını reddetmişlerdir. [607]
Bursevî'nin yukarıda özet olarak verdiğimiz mevlid konusundaki fikirlerinden anlaşılan odur ki, Bursevî'ye göre mevlidler güzel bir uygulamadır. Bursevî'nin İbn Hacer'e atfen, onun mevlidin sünnetten aslını bulduğu meselesine kısaca temas ederek bahsi bitirmek istiyoruz.
Süyûtî, Husnu'l-maksid fî ameli'l-mevlid isimli eserinde İbn Hacer'in görüşlerine yer vermiş, onun şartlara riâyet edildiği takdirde mevlidin bidat-ı hasene kanaatinde olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer'e göre mevlidin sünnetteki aslı Sahihayn'daki şu rivayettir:
Nebiyy-i Ekrem (s.a.) Medine'ye geldiğinde Aşure günü yahudilerin o-ruç tuttuklarını gördü ve onlara niçin oruç tuttuklannı sordu. Onlar da aşure günü AHah'ın, Firavn'ı boğup Musa'yı kurtardığını, bundan dolayı da şükür için oruç tuttuklarını söylediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem; "Biz Musa'ya sizden daha yakınız", buyurdu. Ondan sonra hem kendisi oruç tuttu, hem de tutulmasını emretti. [608]
Bu hadis üzerinde bir değerlendirme yapan İbn Hacer, devamla şöyle demiştir:
"Bu hadisten anlaşılır ki, belli bir günde bir nimete kavuşma veya bir beladan kurtulmadan dolayı Allah'a şükredilebilir ve bu âdet her sene tekrarlanabilir. Allah'a şükür vazifesi de ibadetlerle, oruçlarla sadaka ve Kur'an âyetlerini okumakla olur. Hangi nimet rahmet peygamberi Hz. Muham-med'in dünyayı teşrif ettiği günden daha büyük olabilir? Buna göre Âşûre gününde Musa (a.s.) nasıl hatırlanıyorsa, mevlid gününün de hangi güne rastladığı araştırılmalıdır. [609]
İbn Hacer'in bu görüşlerine Süyûtî de katılmaktadır.[610] İbn Teymiyye {Ö.728/1327) de mevlidin bidat olduğunu kabul etmekle birlikte mevlidde
Resûlullah (s.a.)'e sevgi ve ta'zim bulunduğundan dolayı mevlidi kutlayanların bidattan dolayı değil, fakat Hz. Peygamber'e olan muhabbetlerinden do-İayt sevap kazanacaklarını belirtmektedir. [611]
Sonuç olarak Bursevî, mevlid konusunda Sübkî (ö.756/1355) gibi meşhur âlimlerin uygulamalarının örnek olarak yeterli olduğunu söylemiş, hadis ilimlerindeki otoriteleriyle tanınan İbn Hacer ve Süyûtî gibi muhaddislerin mevlidin meşruiyetini kabul ettiklerini de nakletmek suretiyle, mevlidin sünnete uygun bir tatbikattan ibaret bulunduğunu belirtmiştir. Mevlidin meşru olduğuna inanan Bursevî, hadis hafızları olarak nitelendirdiği İbn Hacer ve Süyûtî'nin mevlid konusundaki yukarıdaki hadisle istidlalde bulunmalarını yerinde bulmuştur. Bursevî'nin bir çok meselenin aksine bu meselede hadis-çilere meyletmesi gerçekten olumlu bir tavırdır. Zira münakaşa mevzuu olan bir takım hadislerin sahih olup olmadıkları meselesinde, hadisçileri tenkit etmekten çekinmeyen Bursevî, meviid konusunda farklı bir tutum sergileyerek problemin çözümünde hadisçilerle aynı görüşü paylaşmıştır.
Son söz olarak bizim burada söyleyebileceğimiz şudur: Hadisçilerin sünnetten aslını buldukları bir uygulamanın karşısına çıkarak, müslümanlar arasında gereksiz tartışmalara yol açmanın pratikte bir faydasının olmadığı açıktır. Bidat olduğu gerekçesiyle ve İçindeki yanlış uygulamalar sebebiyle mevlidde karşı çıkanlann fikirleri anlayışla karşılanmalı, sünnete muvafık olduğu düşüncesiyle mevlide sahip çıkanların görüşleri de insaf ölçüleri aşılarak reddedilmemelidir. Zira şartlarına uyulduğu takdirde mevlidte Hz. Peygam-ber'İn anılması, hatırasının canlandırılması söz konusudur. Yalnız burada kastedilen mevlid sıradan her zaman okunan mevlid olmayıp, Hz. Peygamber'in doğum gününde okunan mevlıddir.
Bursevî'nin mukayyed sünnet çerçevesinde verdiği nafile namazlar ve mevlidle ilgili bu örneklerden sonra, sünnet konusuyla doğrudan alakalı gördüğümüz Bursevî'nin Hz. Peygamber'e karşı sevgisini ve sünnete olan bağlılığını ayrı bir başlık altında işlemenin daha yararlı olacağı kanaatini taşıyoruz.

C. Bursevî'nin Sünnete Bağlılığı

Mutasavvıfların Hz. Peygamber (s.a.)'e olan bağlılıkları, diğer insanlara göre daha içten ve daha şuurludur. Onların sünnete sıkı sıkıya tâbi olduklarını gösteren sözleri, yaşantılarıyla ispat ettikleri hal ve hareketleri vardır. Bu konuda bir fikir vermesi açısından hicri. IV. asır mutasavvıf müelliflerden Ebû Nasr es-Serrâc (ö.378/998)'m el-Lüma adlı eserinde "Safilerin Resûlullah (s.a.)'e Uymaları" başlığı altında verdiği şu bilgilere burada yer vermek faydalı olacaktır. Serrâc, ahkam konusunda fukahanın dine yaptıkları hizmetleri takdirle andıktan, onları avam içindeki havas olarak tanıttıktan sonra şöyle demektedir:
"Bu havassın İçinde biraz daha özel bir grup daha vardır ki7 onlar dini esasları sağlamlaştırdtktan, ilahi hududu koruduktan ve bu konularda hiç bir sünnet bırakmadan hepsini yerine getirdikten sonra, Allah Resulü (s.a.)'in taat, ibadet, adâb ve güzel ahlâkla ilgili hoş hallerini araştırarak, nefislerini Allah Resûlü'ne tam uydurmaya ve onu örnek almaya çalışırlar. Resûîullah (s.a.)'in adâb, ahlâk, fiil ve davranışlarına sımsıkı bağlanırlar. Onun yücelttiğini yüceltir, onun küçük ve az gördüğünü küçümser ve azımsarlar. Onun çok gördüğünü de çok görürler. Onun beğendiğini beğenir, beğenmediğini terk ederler. Onun sabrettiğine sabrederler. Onun düşmanlık beslediğine düşmanlık, dostluk beslediğine de dostluk beslerler. Onun değerli saydığına değer verir, teşvik ettiğine yönelirler. Onun sakındırdığı şeylerden de kaçınırlar. [612]
Daha çok mutasavvıf kimliğiyle ün kazanan Bursevî'nin sünnete bağlılık konusunda ele alıp detaylı bir şekilde tahlil ettiği kayda değer açıklamaları vardır. Bursevî, sünnet, sünnî kelimelerini izah ederken İbn Arabi'ye dayanarak şu bilgilen vermektedir;
Hnsanlar, şeriat nazarında üç kısımdır. Bir kısım, sırf bâtını olur. Bu şeriatın hükümlerini batınîiik gibi işlemez bir duruma getirdiğinden kötüdür. Bir kısmı, sırf zahirî olur. Bu tecsim ve teşbihe yo! açar. Ya da kalpleri dünya sevgisi sebebiyle melekût âlemine kapalı olan bir fakihin mezhebine bağlıdır. O, her an mezhepten dışarı çıkma korkusu içindedir. Böyle birisi, Resûîullah (s.a.)'in sünnetlerinden bir sünnet işitse, bir başka mezhebin fakihine göre o sünneti zayıf sayar ve onunla ameli terkeder. Sen ona sünnetin faziletiyle ilgili bin tane sahih hadis getirsen onu dinlemek istemez. Bağlı bulunduğu fakihin kendi kitabında bu sünneti zikretmemesi sebebiyle, geçmiş selef ve tabiin ulemâsına da sû-i zan yapar. Şer'an böyle olmak yerilmiş, zemmedilmiştir.
Bir kısım da anlayabildiği kadarıyla şeriata uyar. Şeriat sahibi nereye yürürse oraya yürür, nerede durursa orada durur. Muhammedi fiillerden en küçük bir şey terketmeksizin bütün gayretini ve himmetini sarfeder.[613] Mutemet hadis kitaplarını mütâlâa esnasında gönlüne doğan şeylere, mütâlâa ehli değilse güvenilir üstatlarından işittiklerine itibar ederek amel eder. İşte orta yol ve sünnet budur. Bununla amel eden

de sünnîdir. Allah sevgisi ancak bu yolu takip etmekle elde edilir. [614]
Bu bilgilere göre sünnetle amel eden gerçek sünnî, zahir ile bâtını şahsında toplayan, sırf zahirî veya sırf bâtını olmayıp, ifrat ve tefritten uzak kalan kişidir. Bursevî, zahir şeriata titizlikle bağlı kalmakla birlikte o yalnız zahirle yetinmemiş, nasların özü ve faydalı ilim olarak nitelendirdiği bâtmî ilmin de gereğine inanmıştır.[615] Bursevî, yukarıda yaptığı bu nakillerden sonra kendisi:
"İttiba ettiğin zaman peygamberlerin efendisi olan Hz. Muhammed (a.s.)'a ittiba et. O Peygamber ki, Adem (a.s.) başta olmak üzere bütün nebiler ve veliler onun sancağı altındadırlar [616] demekte, ardından kişinin Resûl-i Ekrem'le kendisi arasındaki sevgiyi o oranda pekiştireceğini ifade ederek "Allah'ım, bizim mesleğimizi ona muhabbet kıl ve bizi onun şefaatiyle rızıklandır [617] temennisinde bulunmaktadır.
Bursevî, Resûîullah (s.a.)'e uymanın onun getirdiği şeriatın kabul edilmesiyle mümkün olacağını, bunun kişiyi kurtuluşa ulaştıracağını belirtir. Ona göre dinde ihtiyar ve içtinap yani seçme ve çekinme iarzdır. Takva bu ikisinden oluşur. Nitekim hasta perhizle İyileşir. Hasta kalplerin tedavisi akıllı bir kul için her şeyden önemlidir. Bu da ancak takva ve Hayru'1-verâ (s.a.)'in sünnetini ihya ile gerçekleşir. [618] Nitekim hadiste; "Kim benim sünnetimi ihya ederse beni ihya etmiştir. Kim de beni ihya ederse beni sevmiştir. Beni seven de cennette benimle birtikte olur [619] buyurulmuştur. Bursevî, verdiği bu bilgilerden sonra şöyle der:
"Eğer Resulün sohbetine kavuşamamış, onunla beraber olamamışsan o takdirde, senin için onun sünnetine sarılman, hadislerine kulak vermen ve onun sünnetini sevenlerin sohbetine katılman mümkündür. Bu hal ise kıyamet gününe kadar devam edecektir. Salih insanlarla ve takva sahibi kullarla birlikte olmakta büyük fayda vardır. Allah, bizi Kitab ve sünnetin nuruyla nuriandırsınl.[620]
Bursevî, eserlerinde büyük âlim ve sûfılerin sünnete olan bağlılıklarımla ilgili sözlerine ve menkibelerine genişçe yer verir. Bunlarla ilgili açıklamalar yapar. Özellikle Rûhu'l-beyân tefsiri bu konudaki bilgiler için zengin bir kaynak görünümündedir. O, meşhur sûfderden Ebû Süleyman ed-Dârânî (0.215/ 830)'nin hadis yazan kişinin dünyaya meylettiği şeklindeki sözünü, "Tâiib-i hak için hak ile batılı ayırabilecek kadar şer'î ilimleri öğrenmek, özellikle hadislerden hüküm çıkaracak derecede ilim tahsil etmek en önemli işlerdendir' [621] tarzında yorumlamıştır ki bu yorum Bursevî'nin fikhu'I-hadise, yani hadislerin iyi bir şekilde anlaşılmasına verdiği önemi göstermesi açısından kayda değer bir tespittir.
Bursevî'ye göre hadislerin okunduğu bir yerde muhaddisin yanında gülmek gibi meclisin sükûnetini bozan davranışlar mekruhtur. Zira gülmek, bir çeşit alay ve eğlencedir. Resûlullah (s.a.)'İn hadislerinin okunduğu ciddi bir mecliste bunlar yapılamaz. [622] Ayrıca o kendi devrindeki ders halkalarında ve vaaz meclislerinde gördüğü laubali hareketlerden, ciddiyetten uzak işlerden şikâyet eder ve selefin böyle ortamları tasvip etmediğini, bu gibi yerleri derhal terkettiğini belirtir.[623] Bursevî, 1113/1701 yılında tamamladığı Mu-hammed Sûresi'nin tefsirinde Medine'de gördüğü bir sû-i edepten yakınır ve başından geçen bu hadiseyi şu sözleriyle anlatır:
"Harem-i Nebevî'de, kendisine selam olsun şöyle bir olay oldu: Medine'de kaldığım süre içinde her zaman olduğu gibi âdetim üzere, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in mübarek başının bulunduğu tarafa oturmuştum. O sırada bazı insanların bu yüce makamda hoşa gitmeyen çok çirkin bazı hareketlerini gördüm. Derken beni şiddetli bir ağlama tuttu, ağlamaya başladım. Ben ağlarken birden kulaklarıma; "Onlar, Allah'ın lanetlediği kimselerdir [624] âyeti okunmaya başladı Yani, bu gibi makamlarda sû-i edepte bulunanlar şerefli, edep ehli insanların ulaştığı yüksek derecelerden mahrum olacaklardır. [625] Bursevî'nin hac hatıralarından elde edebildiğimiz bu bilgiler onun Resûl-i Ekrem (s.a.)'e olan bağlılığını, ona olan saygısını gösteren örneklerden yalnız birisdir.
Bursevî'deki şikâyetlerin benzerini İbn Arabî'de de görmekteyiz. İbn Arabî, ilahi rahmetin Kitab ve sünnetin sınırında durmakla kazanılabileceğini, insanların; "Bir peygamberin yanında tartışma olmaz [626] hadisinden habersiz olduklarını halbuki, Hz. Peygamber'in hadislerine karşı onun huzurunda bulunuyormuş gibi davranmak gerektiğini, hadis rivayet edilirken lüzumsuz tartışmalardan uzak durulmasını, aynı şekilde hadis dinleyen kişinin de hadis rivayet edilirken sesini yükseltmemesini, zira ehluUaha göre Hz, Peygamber'in sesi ile hadislerinin rivayeti arasında bir farkın bulunmadığını belirttikten sonra;
"Muhaddis nübüvvet kelamından bir hadis rivayet ettiğinde bize düşen görev, hiçbir münakaşaya girişmeksizin onu kabule hazır olmamızdır. Bu hadis ister bir söz başlangıcı, ister bir soruya cevap şeklinde olsun durum değişmemelidir. Bir konuda veya bir ihtilafta Hz. Peygamber'in bir hadisi gündeme geldi mi, artık orada teslim olup durmak vaciptir [627] demiştir. Bursevî, Dârânî (ö.215/830)'nin "Bizim hakikatlerimize iki şahid vardır ki, biri Kitab diğeri de sünnettir" sözünü, Kitab ve sünnetin tasvip etmediği her hakikati mücerred bir iddiadan ibaret görür, nazar-ı İtibara alınmaması gerektiğini, aksinin ilhat ve zındıklık olduğunu söyler. [628] Dârânî'nin sözüne benzer Cüneyd el-Bağdâdî (ö.2 97/909 J'nin söylediği, "Bizim mezhebimiz Kitab ve sünnetle mukayyettir. İlmimiz de Resûlullah (s.a.)'in hadisiyle kenetlenmiştir [629] ifadesini ele alarak, bir hakikate şeriattan bir mesned olmadığı sürece kabul edilemeyeceği noktasına dikkat çeker. [630]
Bursevî'nin kendi eserlerinden derleyebildiğimiz bu bilgiler, Bursevî'nin Hz. Peygamber'e ve onun sünnetine olan bağlılığını göstermektedir. Hadisler karşısında kuru kuruya önceki âlimleri taklit yerine, hadislerden anladıklarını, "Fakir der ki" diye başlayan bir üslup içinde şahsi görüşlerini belirtmesi Bursevî'nin doğrudan hadislerle amel etmeye yönelik gayretlerini göstermesi açısından önemli bir noktadır. Bursevî'nin tasavvufî anlayışında sünnet çizgisini devamlı muhafaza etmeye çalıştığı, bâtınîlik gibi yanlış bir yola sapmamaya özen gösterdiği de açık bir gerçektir.
Bursevî'nin sünnete bağlılıkla ilgili daha pek çok sözleri, konu ile alakalı görüşleri vardır. Fakat bir fikir vermesi açısından biz bu kadarını yeterli görmekteyiz. Burada asıl önemli olan sünnete bağlılık neticesinde kulun Allah Resulüne manevî bir yakınlık kazanabileceği, böylece tasavvuf literatüründe söz konusu edilen sahabi rütbesine erişebileceği meselesidir.

III. Sahabe

Hz. Peygamber (a.s.)'ın söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünnetinin sonraki nesillere ulaştırılmasında en büyük hizmet hiç şüphesiz sahabilere aittir.
Nesillerin en hayırlıları [631] olarak nitelendirilen bu insanlar, gerek hadis rivayetinde ve gerekse İslâmiyet'in daha sonraki kuşaklara öğretilmesinde en önemli rolü oynamışlardır. Bu açıdan onları tanımak, hadis literatüründe son derece önemli bir konudur. Hz. Peygamber'in müslüman çağdaşları demek olan bu bahtiyar insanların hepsi, asr-ı saadet döneminde yaşamışlardır. Asr-ı saadet döneminden sonra acaba bir insan için sahabi olabilme şansı var mıdır? Bursevî'nin böyle bir ihtimalden bahsetmesi, sahabenin tarifi konusundaki görüşleri yeniden gözden geçirmemizi gerekli kılmıştır.
Sahabi, sahb, arkadaşlık etmek, bîr arada bulunmak fiilinden alınmış arkadaş, dost mânasına gelir. Çoğulu sahabedir. Aynı mânada bir de ashâb kelimesi kullanılır ki o da aynı fiilin ism-İ faili olan sâhib kelimesinin çoğuludur. [632]
Sahabinin terim anlamı ise, müslüman olarak Hz. peygamber'i gören ve bu imanla yaşayıp ölen kimse demektir.[633] Hadis usûlcülerine göre bir kimsenin sahabi olduğu tevatür, şöhret, şehadet ve ikrar yoluyla bilinir, bunların dışında başka bir yol yoktur. [634]
Bursevî, genel olarak sahabenin bu şekildeki tanımı ve zikredilen tanınma yollarını kabul etmekte, yeri geldikçe bu bilgilerden usûle uygun şekilde bahsetmektedir. [635] Bununla birlikte, zahire ait bilgilerden bâtını mânalar çıkarmakta son derece yetenekli ve tasavvufî sahalarda gayet maharetli bir yapıya sahip olan Bursevî, sahabenin bu tarifiyle sınırlı kalmamış, bu kelimeye daha geniş mânalar yüklemiştir. Zahir ulemâsının sahabi olabilme şansını risâlet döneminde Hz. Peygamber'i müslüman olarak görenlere tanımalarına rağmen, Bursevî'nin sahabe kelimesi üzerinde işâri yorumlara girmesi, onun kalbî ilimlere daha fazla ağırlık vermesi ve bu bilgileri daha değerli görmesi şeklinde açıklanabilir. Bursevî'ye göre:
Mertebe-i hilâfete vaz-ı kadem eden ekâmiİ ashâbdan ma'döddur. Zira ashâb gerçi Cenâb-ı Nebeuî (s.a.)'e mülaki ve musâhib olana derler. Lakin msilahia mülakat his ile olan mülakata karib olmakla, ikisi inde'l-meşâyih bir hükümde kılındı. [636]
Müteferrikât adlı eserinde, "Ashabım yıldızlar gibidir [637] hadisini şerhederken de şöyle demiştir:
Ulemâ-i billah dahi sahabeden ma'dûdlardır. Şol cihetten ki, akrabul-hak efdalü'1-halk Cenâb-ı Nübüvvet (s.a.) ile sohbet etmek ahz-ı ilim için idi ki, ona sohbet-i ilmiyye derler. Çünkü ulemâ-i billah dahi, o! Hazretin ilminden ifâza-i ilahiyye ile müstefîz oldular. Sohbet-i batmaları, sohbet-i zahire gibi oldu... Maahâzâ insilahda veya hâlât-ı yakazadan bir halde Cenab-ı Nübüvveti müşahede ve lisan-ı şeriflerinden ahz ve istifade eden bilfiil sahabeden olur. [638]
Bu bilgiler gösteriyor ki, Resûlullah (s.a.)'i insilah ve yakaza [639] hallerinde gören bir kimse Bursevî'ye göre sahabeden sayılır. Yukarıdaki bilgilere benzer bilgiler Bursevî'nin Şerhu'l-Erbaîn adlı eserinde de vardır. Bursevî, orada her asırda; "Hu/e/d-i maneviyye ve aktâb-ı bâtın [640] bulunduğunu, bunların; "İnsilahla meclis-i nebeviye dahil olduklarını [641] söylemiştir. Bursevî, bütün bu açıklamalarında insilah ve yakaza tabirlerine dikkat çeker. Bu iki yolun dışında hangi surette olursa olsun, kişinin sahabi olamayacağını belirtir. Meselâ, uyku hali böyle değildir. Uykuda Resûl-i Ekrem (s.a.)'in görülmesi, onunla biraraya gelinmesiyle sohbet gerçekleşmiş olmaz. Çünkü uykuda görülen suret hayalî, insilahda görülen ise hakiki surettir. Hayal gözüyle görülenle kalp gözüyle müşahede edilen arasında fark vardır, Bundan dolayı bir

kimsenin uyku halinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'i görmesi ve ondan istifade etmesiyle sahabiliği gerçekleşmiş olmaz. [642]
Burada kayda değer bir noktadan sözetmek istiyoruz. Bursevî, eserlerinde anlattığı bu manevi halleri saaece kuru nakille yetinmemiş, bizzat bunlan kendi benliğinde yaşayarak tecrübe etmiştir. "Ekser ehl-i rüsum inkar ederler, onun için icmal olundu [643] diyerek fazla ifşa etmek istemediği bu manevi hallere, bazı yerlerde kısaca işaret etmekle yetinmiştir. Bunlardan biri Şöyledir:
Bursevî, Şam'da ikamet ettiği 1129/1717 yıllarında bir gece, [644] uyanık bir durumdayken Resûluüah (s.a.)'i görmüş ve Resul-i Ekrem kendisine hitaben; "Men tahakkaka ismî tahakkaka ismuh: Yani ismimin hakikatine eren kişinin ismi de hakikate erer" buyurmuştur. Bursevî, Resûl-i Ekrem ile olan bu müşahede-i hissiyye ile sohbet-i hakikiyyenin gerçekleştiğini, bu sözün hadis-i şeriflerden, kendisininse sohbetle şereflenmesinden dolayı sahabeden olduğunu büyük bir coşku içinde haber vermektedir. [645] Bunun dışında bîşuur bir halde bir kaç kere Resûi-i Ekrem (s.a.)'İ müşahede etmiş, "Yakaza halinde dahi zukâk-ı Medine'de rast gelmiştir. [646]
Bursevî'nin verdiği bu bilgilere benzer, hatta neredeyse birbirlerine paralel başka rivayetler de vardır. Nitekim İbn Arabî de aynı şeyleri Bursevî'den önce şu sözleriyle ifade etmiştir:
"Salihler içinde keşfinde Hz. Peygamber ile konuşarak, keşif ve şuhûd âleminde Hz. Peygamber'e sahabi olmuş ve ondan hadis almışsa, kıyamette onunla haşrolacaktır. Çünkü bu kişi, en şerefli bir mevkide ve en üstün bir halde, Hz. Peygamber'e arkadaşlık yapmış olan sahabilerden olmuştur. Kimin keşfi bu vasıfta değilse, onlardan olamaz. Uyku ehli birisi yakaza halinde, keşfen Hz. Peygamber'i görüp onunla söyleşip, ondan hadis alarak, hatta hadisleri isnadında bulunan ta'n noktalarını tespit edecek şekilde tashih edinceye kadar, her gece uykusunda Hz. Peygamber'i görmüş olsa dahi bu mertebeye ve sahabi ismini almaya hak kazanamaz. [647]
İbn Arabi'nin bu açıklamalarına benzer bilgiler Bursevî1 den bir buçuk asır önce yaşamış, şeriata son derece bağlı olduğu belirtilen meşhur sûfi âlim Şa'rânfde de görülmektedir. Şa'rânî, müridin belli bir nefis mücahedesi ve riyazatmdan sonra Resûlullah (s.a.)'in meclisinde bulunabilecek bir seviyeye ulaşabileceğini, artık o kişinin uyanık bir haldeyken istediği an Resûl-i Ekrem'le görüşebileceğini belirtmekte ve bazı örnekler vermektedir. Meselâ, Şeyh Ahmed ez-Zevâvî, Nûruddin eş-Şûnî, Aliyyü'l-Havvâs, Ebü'l-Abbas el-Mürsî, Ebu's-Suûd İbn Ebi'1-Âşir, İbrahim el-Metlûbî ve meşhur muhaddis Celâiüddin es-Süyûtî bunlardan bazılarıdır. Öyle ki Şa'rânî, Süyûtî'nİn yakaza halinde yetmiş küsur defa Resûl-i Ekrem'le buluştuğunu, [648] Metlûbî-nin her zaman bu mertebede bulunduğunu, Merâsî'nİn İse; "Şayet Resûlullah (s.a.) benden bir saat gizlenmiş ve görünmemiş olsa kendimi hiç bir vakit iman sahibi bir kul saymam" dediğini nakletmektedir. [649] Buna benzer bir rivayet de Şeyh Ebü'l-Hasen'den rivayet edilmektedir. Ebü'l-Hasen eş-Şâzeli Şöyle demiştir: "Eğer göz açıp kapayıncaya kadar, bir an bile Nebi (s.a.) benden gizlenmiş, görünmemiş olsa kendimi müslümanlardan saymam. [650]
Görüldüğü gibi sûfilerin çoğunluğunda Hz. Peygamber (a.s.)'ın mâna âleminde görülmesi durumu vardır. Bu görme olayında bir insanın sûfıyye ıstılahındaki tariflere göre sahabi sayılabilmesini Bursevî şu iki şarta bağlamaktadır:
İnsilah ve yakaza halinde Resûl-i Ekrem'i görmek
Doğrudan doğruya ondan hadis işitmek. [651]
Buna göre asr-ı saadet döneminden sonra bir insan, Peygamber (s.a.)'i insilah ve yakaza hallerinden birinde görse ve ondan hadis işitse, sûfilere göre o insan sahabeden sayılır. Ona göre böyle manevi derecelere yükselmiş mâna erlerinin Hz. Peygamber'i görmeleri, ondan bir şeyler işitmeleri mümkündür. Böyle bâtını bir sohbetle müşerrref olmak tıpkı zahirî sohbetle müşerref olmak gibidir. Bu ikisi arasında velilere göre bir fark yoktur. Fakat bu makam vusule muhtaç olduğundan tatmayan bunun hakikatini bilemez. [652]
Tamamen tasavvufî bir mahiyet arzeden bu sahabe tanımına, muhaddisler katılmamışlardır. İbn Hacer el-Askalânî (Ö.852/1448), meşhur Buhârî şerhinde yakaza halinde ResûÎullah (s.a.)'i gören bazı salihler için; "Bu cidden müşkildir, eğer zahirine hamledilse bunlar sahabeden sayılırlar. Bu durumda kıyamete kadar Hz. Peygamber ile sohbet ihtimali gündeme gelir" sözleriyle hadisçilerin bu konudaki menfi tavırlarını ortaya koymuştur. [653] Aynca Bursevî'nin uyku dışında insilah ve yakazada bir kimsenin Resûlullah (s.a.)'i görmesiyle sahabi olacağını söylemesine karşı İbn Hacer e!-Heytemî (ö.974/1566) de melekût âleminde Resûl-i Ekrem'in görülmesiyle sahabiliğin gerçekleşmeyeceğini, sahabi olabilmek için onu mülk âleminde görmek gerektiğini, aksi takdirde ruhlar âleminde Resûl-i Ekrem'in ümmetini, ümmetin de Resûl-i Ekrem'i görmüş olacağından bütün ümmetin sahabi sayılmasının sözkonusu olduğunu, bunun ise doğru olmadığını söylemiştir. [654]
MuhaddislerİN rüya ve mâna âleminde bir insanın Resûlullah (s.a.)'i görmesiyle sahabi olunamayacağını belirten görüşlerine Bursevî rüya konusunda onlara katılmış, ama insilah ve yakaza hali dediği âlem-i mânadaki rüyet meselesinde onlardan ayrılmıştır. Tabiatıyla bu ikili ayırım, ilimlerin zahir ve bâtın diye iki kısma ayrılmasından kaynaklanmaktadır. İç aleme dönük, kalp İşlerini esas alan tasavvufî anlayışta böyle bir sahabilik gerçekleşse de, zahire bakan ona göre hüküm veren şer'î deliller açısından bunu tasvip etmek mümkün değildir. İslâm'da ruhanî hayatın varlığı kesin olmakla birlikte bunu başka şeylerle karıştırmamaya .da özen gösterilmesi dinin selameti açısından son derece lüzumludur.
Bursevî'nin asr-t saadette Hz. Peygamber'i görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ashab-ı kiramın yanısıra, hilafet mertebesine yükselmiş kâmil velilerin de sahabeden sayılacakianıyla ilgili görüşlerini ve bu görüşlerle İlgili eleştirileri böylece kaydetmiş bulunuyoruz. Bursevî'deki bu anlayış, onun hadis ilimlerine bakışına tesir etmiş, hadislerin tespit ve tashihinde önemli kriterlerinden biri olmuştur. Zira bu durum, zahirî yollardan hadislerin tespiti yanında, bâtını yollardan da aynı şeylerin yapılabileceği anlayışını doğurmuştur.

IV. Bursevî'nin Hadis Tespit Yolları

Hadîs usûlünde, tahammülü'l-hadis denilen hadis alma şekilleri ve yolları içinde muhaddislerin kabul ettiği sekiz tane metod vardır. Sema, arz, icazet, münavele, kitabet, i'lâmü'ş-şeyh, vasiyet ve vicadeden oluşan bu tahammül yollarından bazıları itiraza uğramış olsa bile, hadisçiler arasında az veya çok tatbik sahası bulmuştur. Bu yollardan herhangi biri hadisçilerin çoğunluğu tarafından zayıf sayılmış ise bu yolla nakledilen hadisler de zayıf sayılmış, aksi durumda ise hadislerin sahihliğine hükmedilmiştir. Gerçi bu durum mutlak değildir. Eğer sıhhati gideren başka şartlar varsa o takdirde, hangi yolla gelirse gelsin fayda etmeyecektir.
Hadis alma usûlleri olarak yaygınlık kazanan bu metodlar dışında, genellikle tasavvufî düşüncede görülen daha başka hadis ahz ve tahammül yollan da geliştirilmiştir. Nitekim keşif, ilham ve rüya bu yollardan bazılarıdır. Tasavvufta sürekli bir zâhir-bâtın ayırımının yapılması, söz konusu ilim dalında diğer ilim dallarına göre yeni iddiaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dinî ilimlerde çoğu zaman zâhir-bâtın ayırımından bahseden mutasavvıflara göre işin bâtın yönü ekseriyetle zahire tercih edilmiş, bâtının zahirden üstün olduğu fikri benimsenmiştir. Bu ikili ayırım dün olduğu gibi bugün de hemen hemen bütün tarikat mensuplarında görülen, gündemden düşmeyen konuların başında gelmektedir.

A. Zahir Bâtın Ayırımı

İslâmda zahir ve bâtın olmak üzere iki çeşit bilginin varlığı görüşü ilk defa Şîîler tarafından ortaya atılmıştır. Hz. Ali henüz hayatta iken, çevresinde toplanan bazı kişiler onda başka kimsenin bilmediği, bir bâtın ilminin varlığından söz etmişlerdir. Aşın ŞÎÎlerden Ebû Mansur el-İcî, Hz. Peygamber'e tenzilin, kendisine de tevilin indirildiğini ileri sürmüş, tenzili zahirî ilim, tevili de bâtınî ilim diye açıklamıştır. Şia'nın bâtmî ilim anlayışı, şer'i hükümlerden çok imamet ve siyaset konusuyla sınırlı kalmasına karşılık, tasavvuf düşüncesinde konu bu İki alanın dışında tamamıyle farklı bir bağlamda ele alınmıştır. Zamanla yaygınlaşan bâtınî ilim, Özellikle mutasavvıflar arasında benimsenerek şöhret bulmuştur. [655]
Mutasavvıflara göre zahirî ilim, duyu organlarıyla Öğrenilen ilimlerdir. Hadis, fıkıh, kelam gibi ilimler zahir ilimleridir ve bu ilimlerle uğraşanlara zâhir ulemâsı, ehl-i zahir adı verilir. [656]
Asr-ı saadette ve onu izleyen ikiyüz yıllık dönemde bu İlim İşaret yoluyla öğrenilmekte, kapalı kapılar arkasında ehli arasında konuşulmaktaydı. Tasavvuf tarihinde İlk defa bâtın ilminden kürsülerde açıkça söz eden Şiblî (Ö.334/945) olmuş, ondan sonra bu anlayış yaygınlaşarak diğer sûfiler tarafından devam ettirilmiştir. Cüneyd el-Bağdadî (Ö.297/909) ise bu ilmi mahzenlerde ve kapalı kapılar ardında öğretiyordu. [657]
Sûfiler, bâtın ilminin Önem ve değeri konusunda görüş birliği içindedirler. Hemen hemen bütün tasavvufî eserlerde, bu husus önemle vurgulanır. Meselâ, Serrâc (Ö.378/998) bâtını ilmi tanımak istemeyenlere karşı şunları söylemektedir:
Şeriat, rivayet ve dirayeti kapsayan bir ilmin adıdır. Rivayet ve dirayeti bir arada düşündüğümüzde karşımıza zahir ve bâtın amellerine çağıran bir şeriat ilmi çıkar. Bu mânada ilimde zahir ile bâtını birbirinden soyutlamak caiz olmaz. Çünkü kalpte olan ve lisanla açığa vurulmayan ilim, bâtın ilmidir. İlim, lisan ile anlatıldığında zahir olur. Bu yüzden diyoruz ki ilim, zahir ve bâtın özelliklerini taşıyan, kulu zahir ve bâtın amellerine çağıran şeriat ilmidir. [658]

Serrâc'a göre Kur'an'ın 2âhir ve bâtını olduğu gibi, hadislerin de zahirî ve bâtınî mânaları vardır.[659] Bâtın ilmiyle ilgili en başarılı açıklamalara Ga-zâlî'nin İhya'sında rastlanır. Gazâlî, zahir ilmine kabuk (kışr), batın ilmine de öz (lüb), gözüyle bakar.[660] Bâtın ilminin varlığı daha çok Gazâlî'den sonra ve onun etkisiyle zahir uleması tarafından da benimsenmiştir. [661]
İbn Arabî ise Füsûsu'I-hikem'de her bölümün başına getirdiği, "hikmet" sözü ile bâtın ilmini kasteder. Ona göre veliler bilgilerini, peygamberlere vahiy getiren meleğin aldığı kaynaktan alırlar.[662] Zahir ile bâtını birlikte mütalaa eden, İkisini birbirinden ayırmayan İbn Arabî, bu konuda şöyle demektedir:
"Faydalanman gerekli olan şeylerde seni uyardıktan sonra bil ki, Cenab-ı Hak insanın tüm yönlerine hitap etmiştir. Ne bâtınından zahirini, ne de zahirinden bâtınını ayırmıştır. İnsanların şer'i hükümlere olan İhtiyaçları, çoğunlukla zahirî yöne olduğundan onlar bu hükümlerin bâtına ait yönlerinden gafil kalmışlardır. İnsanların çok azı bunun farkındadır ki, bunlar da Allah yolunun ehli olanlardır. Çünkü onlar, her meşru hükmün hem zahirini hem de bâtınım birlikte araştırmışlardır. Nitekim onlar, zahirleri için meşru gördükleri her hükmün bâtmlanyla olan ilişkisini de göz önünde bulundurmuşlardır. Şer'î hükümlerin tümünü bu şekilde algılamışlar ve kendilerine meşru kıldığı şekilde Cenab-ı Hakk'a hem zahirde hem de bâtında kulluk etmişlerdir. Böylece çoğunluğun kaybettiği kulluk yansını onlar kazanmışlardır. [663]
İbn Arabi'ye göre, gerçek saadet ve mutluluk zahir ve bâtını birleştirenlerdedir. Onlar da Allah'ı ve ahkamı bilen âlimlerdir. O Fütûhât'ta şer'î konuların hepsini önce zahirî bağlamda eîe alacağını, zahirî yönüyle ilgili hükümIeri tam olarak inceledikten sonra, bu hükümlerin bâtınî yönlerini ortaya koyacağını, böylece şer'î hükümlerin insanın hem zahirine hem de bâtınına sirayet etmiş olacağını belirtmektedir.[664]
Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşıldığına göre Sünnî mutasavvıflar, özellikle Haris el-Muhasibî (Ö.243/857) Serrâc (Ö.378/998), Gülabâdî (0.380/ 990), Kuşeyrî (Ö.465/1072), Gazâlî (Ö.505/1111) ve İbn Arabî, bâtın ilminin varlığını kabul etmişler, bunu da nasların mânalarını derinleştirmek olarak anlamışlardır. İbn TeymİIyye (ö.728/1327) İse, bâtın ilminin "imanın gizli hakikatlerini bilmek" anlamına geldiğini söyleyerek sûfilerin kendi gizli bilgilerini vahye denk tutmakla suçlamıştır.[665]
İsmail Hakkı Bursevî'ye gelince Bursevî, hemen hemen her eserinde gerek âyetlerin gerekse hadislerin zahirî mânaları yanında, anlayabildiği kadar bâtını mânalarından da bahsetmeye çalışmıştır.
Bursevî, her şeyden önce zahirî İlimlerin kesbî, bâtınî ilimlerin ise vehbî olduğu noktasına dikkat çeker: "Ilm-i zahir makâm-ı sıfattandır, talim-i ibâd ile hasıl olur. İlm-i bâtın makâm-ı zattandır, ilham ile ve talimullahi Teâlâ ile hasıl olur, [666] diyerek İki İlim arasındaki farka İşaret eder. Ona göre ehi-i bâtının vehbî, yani ilahi lütuftan kaynaklanan bu bilgileri her zaman diri olan Allah Teâlâ'dan gelmektedir. Diğerlerinin, ehl-İ rüsumun bilgileri ise "meyyiten an meyyit" yani ölüler aracılığıyle öğrenilmektedir. Bundan dolayı onların ilimlerinde fazla bereket yoktur. Fakat hakikat ehli olanların bir dersi ve bir nefesi bin ders ve bin nefes olur. Onların bu İlimlerine ilm-i nâfi, yani faydalı İlim denir. [667]
Esasen gerek ilm-İ zahir olsun, gerek ilm-i bâtın olsun, bunların her ikisi de Allah Teâlâ'nın lütfü sayesinde öğrenilir. Allah Teâlâ ikram ederse kulun aklı bir şeyler alır. Zira kesbî ilimler de vehbîdir. Ehl-i bâtının ilimlerinin vehbî, diğerlerinin bilgilerinin ise kesbî olduğunu söylemenin belli bir sının var mıdır? Kesbî ilimlerle uğraşanların vehbî ilimlerden hiç nasiplerinin olmadığını söylemek mümkü.ı müdür? Yoksa vehbî olduğu iddia edilen ilimleri kontrolden ve tenkitten uzak tutmak için böyle bir yol mu seçilmiştir? Makûl esaslar İçinde bunları düşünmek, her insanın özellikle de ilim adamlarının hakkı, hattâ vazifesidir.
Önceki sûfilerde olduğu gibi, Bursevî'ye göre de Hz. Peygamber (s.a.)'in bir zahirî, görünür bir de bâtmî, görünmez yönü vardır. Nitekim Bursevî, Resûlullah (s.a.)'de iki nur bulunduğunu, bunlardan birincisinin nübüvvet nuru olup bu nura ahkamla uğraşan âlimlerin, ikincisinin ise velayet yani bâtın nübüvvet olup bu nura ise her asırda tayin edilen veliler ve kutupların mazhar olduğunu belirtmekte, Resûl-i Ekrem'in zahir ve bâtından oluşan bu iki yönüne varis olan insanların her zaman varolduğunu, dolayısıyla Resûl-i Ekrem'in nübüvvet ve velayet nurunun ümmet arasında her an parladı-ğını, kıyamete kadar da parlayacağını ifade etmektedir. [668]
Bu durumda, yukarıda gerek Bursevî'nin gerekse İbn Arabi'nin ifadelerinden insanın aklına şöyle bir sorunun gelmesi gayet tabiidir. Madem ki Resûlullah (s.a.)'de İddia edildiği gibi zahirî ve bâtını İki ilim vardı, neden hep zahirden sözetti de batından bahsetmedi?
Bursevî, bu soruya cevap verirken peygamberlerin avam ve havâss bütün insanlara gönderildiklerini bundan dolayı zahire göre onların anlayabilecekleri bir dille konuştuklarını, bâtını mânalar üzerinde fazla durmayıp yalnız işaretle yetindiklerini belirterek; "Lâ yubâu'I-ibil fî sûki'd-decâce: Tavuk pazarında deve satılmaz" darb-ı meşeliyle bu tezini destekler.[669] Böylece halkın bu yüksek ilimleri ve qız\i incelikleri anlamaktan aciz olduğunu, bu yüzden de bu ilmîn mümkün mertebe gizlenilmesi, ya da son derece zeki ve bu ilme istekli olanlara öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü halk bu yüksek ilmi ve ondaki ince mânaları anlayamaz veya yanlış anlar.
Bursevî, aynı meseleyi Kenz-İ Mahfî adlı eserinde de ele almakta peygamberlerin gönderiliş gayelerinin gizli, bâtmî bir üslûpla konuşup İnsanlar arasında karışıklık çıkarmak olmadığını, aksine onların maksatlarının âlemde huzur ve sükûnu sağlamak için çalışmak olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre lisan-i velayet, Hsan-ı nübüvvet gibi değildir, üsan-ı nübüvvet bütün bu mânalara İşaret etmekte birlikte bu mânaların anlaşılması havâssa, ümmetin seçkin tabakasına havale edilmiştir. Zira her sırrın tam olarak zuhur edip ortaya çıkması, vaktine bağlıdır. Her hakikat her asırda zahir olmaz, belki onun için belli bir zaman belirlenmiştir.[670] Bursevî, tasavvuf tarihi içinde tasavvufla ilgili söz söyleyen, tasavvufî meselelerle alakalı açıklamalar yapan mutasavvıfların İbn Arabî'ye kadar olan dönemde fazla derin konulara girmediklerini, İbn Arabî ile ve ondan sonra tasavvufta fevkalâde bir gelişme olduğunu belirmiştir. [671]
Bursevî'nin bu açıklamalarından anlaşıldığına göre o, İbn Arabi'den önce yaşayan Gülabâdî (ö.380/990)'nin eserlerinden Ebû Tâlib el-Mekkî (ö.386/996)'nin Kûtu'l-kulûb'undan, Gazâlî (ö.505/llll)'nin İhyâ'sından ve daha başka bâtın ilminden bahseden en önemli kaynaklardan yararlanmakla birlikte, daha çok Şeyh-i Ekber unvanıyla andığı, İbn Arabi'nin eserlerinden faydalanmıştır. Bursevî, İşarı yorumlarda bu saydığımız eserlerden büyük ölçüde istifade etmekte, bu âlimlerin görüşlerinden daha fazla etkilenmektedir. Zira bu kitaplarda naslar derinlemesine ele alınmış, çekirdeğin kabuğu soyularak özüne inilmeye çalışılmıştır.[672] Nitekim Bursevî, tefsirini isimlendirirken belki de bu noktadan hareketle ona Rûhu'l-beyân adını vermiş, âdeta bu eserde Kur'an'ın ruhuna, asıl maksadına yöneldiğini imâ etmek istemiş gibidir.
Bursevî, Kur'an'ın zahir âlimlere kapalı olduğunu, onların Kur'an'dan anladıklarının ancak zahire ait hükümlerden İbaret bulunduğunu Kur'an'nm düğümlerinin bâtın ve hakikat ehli ulemâ tarafından çözüldüğünü belirtmiştir. Zira Kur'an'da;
"Allah'tan korkun ki, Allah size öğretsin [673] buyurulmuştur. Dolayısıyla Allah Teâlâ kimseye bildirmediğini onlara bildirmiş, öğretmiştir.
Bursevî, hadisleri de Kur'an'la kıyas ederek onun da bâtını mânalarının olduğunu söyler. Ona göre, Resûlullah (s.a.)'in muradı hakikattir. Onun maksadını da ancak hakikat ehli olanlar anlar. Öteden beri hadis âlimleri ve sarihleri, hadislerin hep zahire ait kısmıyla uğraşmışlar, Özüne inmemişlerdir. Nevevî (Ö.676/1277), Kirmanı (Ö.786/1384), İbn Hacer (p.852/1448) ve diğer ulemânın yazdıkları şerhlerle Konevî (ö.673/1274}'nin hadislere getirdiği yorumlar arasında büyük fark vardır.[674] Nitekim Konevî, kendisine kadar kırk hadis telif ve şerhi ile uğraşanlar için şöyle demektedir:
Bazıları için hadisler üzerinde söz söylemek mümkün olmuşsa da onlar genellikle hadislerin irabı ve zahirinden anlaşılan mânalar üzerinde durmuşlardır. Zaten bu da azıcık Arapça ile uğraşan ve fıtrat-ı selimesi olanlar için gizli değildir. Bu eserlerin çoğunda bir fazilet, ziyade bir meziyet yoktur. Halbuki asıl maksat Resülulîah (s.a.)'in maksudunu kavramak, sözünün ihtiva ettiği hikmet ve sırları Kitab ile sünnetin ışığı altında açıklamaktır.[675]
Bursevî ve Konevî'deki.bu anlayış ilk dönem sûfilerinden Ebû Nasr es-Serrâc (ö.378/998)'da da görülmektedir. Serrâc, âyetlerin ve hadislerin zahir ulema tarafından gerektiği şekilde anlaşılamadığından yakınarak şöyle demektedir:
Bu anlattıklarımızın temel dayanağı, Allah'ın kitabında ve Resûlullah'ın hadislerinde vardır. Ancak bunu anlayabilmek, ehlinin işidir. Alimler araştıracak olurlarsa, bunu inkar etmezler. Tasavvufa karşı çıkan ve onu reddedenler, sadece katı kuralcı zahir âlimlerinden bir gruptur. Çünkü onlar ne doğru dürüst Kitabullah'ı, ne de ahbâr-t Resûlullah'ı bilirler. Bildikleri sadece zahir ahkamı ve kendi muhaliflerine karşı kullanacakları bazı delillerdir. [676]
Bursevî, hakikat yerine surete mâna yükleyen, dinin belirli şekillerin i-Çİnde İcrasını her şeyin esası sayan zahirî yaklaşıma fazla itibar göstermemiş, kitleleri hakikat vadisinde yol almaktan, insanları tasavvufî bir yaşantıdan uzaklaştıran bir anlayışı ve bu anlayışı savunanları şiddetle eleştirmiştir. [677] O, uzun sayılabilecek meslek hayatında hep bu görüşleri savunmuş, kitaplarında hep bu fikirlerin yayılması için çalışmıştır. Bazı zamanlar kalemine ve kelâmına sahip olamamış, açık ve sert bir şekilde ehl-i zahire mensup bir takım âlimleri tenkit etmiştir. Bunların başında fakihler gelir. Fukahânın din anlayışını ve dine yaklaşımını beğenmeyen Bursevî, Sİlsİle-i Celvetiyye adlı eserinde onları şu sözleriyle itham etmektedir:
"Zahir uleması Allah erlerinin deccalı ve firavunudurlar. Bunun içindir ki Mehdi ortaya çıktığında bütün fıkhı kitaplar askıya alınacak ve hükümsüz ilan edilecektir. [678]
Aynı eserin bir başka yerinde Hasan Basri (ö.H0/727)'nin Hz. Ali'nin manevi oğlu olduğunu anlatırken: "Bunu iyi anla zira muhaddis ve fakih bu lisanı bilmez. Bunu ancak Allah'ın ihsanına mazhar olanlar bilir [679] diyerek fakih ve muhaddislerin ilm-i bâtını tanımadıklarını, bu sahadaki

idraklerinin kıtlığından dolayı bu gibi mânaları inkar ettiklerini söyler.[680] Onların iyi bir şekilde anlayıp kavramadıkları dini konularda, "Fehm etmedikleri nesneyi küfre hamlederler. Kailini ikfar ederler. Nitekim Şeyh-i Ekfer derler. Maahâzâ bizim yanımızda ekferin dahi mahmiUi sahihi vardır [681] açıklamalarıyla, İbn Arabi'ye yapılan hücumların haksızlığından şikâyet eder. Onlara, akla uzak gibi gelen konularda acele edip inkar yoluna gidilmemesini, ekâbirden sâdır olan kelamın iyi tetebbu edilmesi gerektiğini hiç olmazsa; "Bari erbab-ı bilür deyu" ehline havalesinin lazım olduğunu öğütler. [682]
Bursevî, "Levlâke" hadisinin aslının olmadığını söyleyen muhaddis ve fakihlere karşı acı konuşur. Onları, İlahi sırlardan haberi olmayan, maksuda ulaşmayan bir zümre olarak görür ve:
"işte nazar eyle ulemâ-i zahirînin tuğyanlarına ki her mâna-i latife ki havsala-i şuurlarına güncayiş (sığma) bulmaya hadlerini tecavüz edip redde müsaraât ederler [683] der.
Bursevî, muhaddislere karşı da sert sayılabilecek eleştiriler yöneltir: "Allah, Adem'den önce yüzh'm Adem yaratmıştır [684] mealinde hadis olarak naklettiği İbare üzerinde dururken bu hadisi reddeden hadisçileri anlayışlarının kıtlığıyla itham ederek;
"Ehi-i hadis alîlü'l-basar olduklarından bu hadise nazar-ı sıhhatle bakmazlar [685] der. Ömrünü tamamen ilme vakfetmiş muhaddislerden Hatîb el Bağdadî (ö.463/1071)'nin İmam Ebû Hanife'ye karşı aşın derecede mutaassıp davrandığını belirterek; "İşte bak, mücerred ilim insanı hakikatlere götürmez. Belki çoğu zaman inançları da bozar" diyerek ehl-i zahirin ilm-i bâtından mahrum oldukları noktasına dikkat çeker. [686]
Yine aynı şekilde "Ebû Hanife ümmetimin kandilidir "şeklindeki hadisi kabule yanaşmayan şâfiî muhaddislerin bu konuda taassuba gittiklerini ifade eder ve: "Onlar çarpışan deniz dalgalan içindeki balıklar gibidir" der.[687] Bursevî, zahir ilimlerin insanı gayeye ulaştırmayacağına dair bir başka örnek daha verir ve der ki: "Tefekkür eyle sahibü't-Tefsiri'l-kebîr Fahruddin er-Razî'nin halini ki, âlim-i ehl-i zamanını iken Necmüddin Dâye yüzünden mülzem ohcak, insaf edip şeyhin emriyle halvetine nüzul etti. Feemma ulûm-i resmiyye efkarı onu alıp ve halvette karar-dâde olamayıp âhir oradan çıktı ve kendi muradı üzerine gitti. Ve ilâ hâze'l-ân dillerde dâstân olup bazı ahvali söylenir. [688]
Sûfıyye arasında meşhur olan hırka giyme meselesinde, sahih bir hadisin sabit olmadığını söyleyen hadisçiler hakkında;
Ba'de zâ malûm ola ki, beyne's-süfiyyeti'l-mütehakkıkîn müteâref o-lan telebbüs-i hırka, Resûluliah'tan (sallallahu aleyhi ve selîem) sabit olmamıştır. Belki anın hakkında varid olan eserler batıldır deyu, ehl-i hadis inkar etmişlerdir ve tarîk-ı inad ve taassuba gitmişlerdir. Zira onlardan, süfi namına katı (çok) nâdirdir. Ve tâife-i fukahâ dahi böyledir. Anmçün ziyy-i ulemâda olanların ekseri ile'l-ân ve ilâ kıyami's-sâah decâcilet-i ibadillahi's-salihîn ve ferâinetü'l-evliyâi'l-ârifîn olmuşlardır" sözleriyle muhaddis ve fakihleri sûfilere karşı tavır almakla itham etmektedir. [689]
Bursevî, Kitabü'n-Netice adlı eserinde de yukarıdaki bilgilere benzer sözler söylemekte, sûfiyyeyi müdâfaa ve zahir ulemayı da tenkit sadedinde şöyle demektedir:
"Bu iki taife arasında ila yevmi'l-kıyam beynûnet bakiyedir, mümin ve kafir miyânında harb ve cenk baki olduğu gibi. Eğerçi erbâb-ı hakikat hamûl ve sabûrdur. Ve isare-i fitne edenler erbab-ı rüsumdur. Zira decâdle-i ibâdullahi'S'Salihin ve ferâine-i ehllullahi'l-mukarrabindir ki, kendi nefsi hâtıelerin nisyan edip bî-günah olanların a'razına ve aleyhine düşerler.[690] Yine Bursevî, tasavvuf erbabının inkar ehli yanından meczumdan kaçar gibi kaçtıklarını, zira onların yaralarının merhem kabul etmediğini kendileriyle sohbette bir bereket bulunmadığını söylemekte, "Tekke ehli medresede neyler ki bu cây-ı kâl (söz yeri), o mahall-i hâldir" demektedir.[691]
Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden Bursevî'nin gerçekten zahir ulemaya ağır tenkitler yönelttiği, bu tenkitlerinde bazı zamanlar ifrata kaçtığını da söylemek mümkündür. Nitekim Kevserî {ö.1371/1952), Bursevî'nin bu tenkitkâr ruh halini iyi tespit etmiş olmalı ki, onu vaiz, usûlcü, araştırmalarında nefesi uzun, her kitaptan nakilde müsamahalı, zahid, son derece vera sahibi, âbid, vecd ehli ve zahir âlimlere karşı sûfiyyeyi açıkça müdafaa eden, onlarla çokça sürtüşen bir âlim olarak tanıtmaktadır.[692] Bunda Bursevî'nin yaşadığı dönemde sûfiyyenin bîr takım ithamlara maruz kalması, devlet a-damları tarafından bazı tarikat mensuplarının ceza alması gibi tatsız olaylar rol oynamış olabilir. Fakat her İnsan için, özellikle de sözlerini eserlere yazarak tescil edip ebedileştiren ilim adamları için, karşı tarafa yapılacak eleştirilerde hiç bir zaman insaf elden bırakılmamalı, bu hücumlarda belli ölçüler aşılmamalıdır.
Bursevî, zahir ulemâya böylesine hücum etmekle beraber, tamamen onları dışlamayı da doğru bulmaz. Zira onun ithamda bulunduğu kişilerin oranı bellidir ve bunu genele teşmil etmek doğru değildir. Onun şu sözleri buna delildir:
Ulemâ-i rüsum arasında nicefasık vefacir, belki nice kafir var iken onların itikadat-ı seyyie ve a'mâli kabihasma nazar edip sair ulemâ-i sünneti cerh ve tan etmek caiz olmadığı gibi, mutasavvıfa arasında dahi nice mülhid ve zındık, zâiğ ve dâlle bakıp sair ulemâ-i billahe itâle etmek dürüst değildir. Zira sâri değildir. Belki herkes ameline merhândur.[693]
Ehl-i zahire karşı ehl-i bâtını müdafaa eden, "Sûfiyye-i muhakkikine ehl-i bidat diyen, imana küfür itikat etmiş gibi olup kafir olur" diyen Bursevî'nin bâtın anlayışı, zahiri gereksiz görüp bütünüyle bâtına yönelik bir bâtınîlik değildir. O zahiri esas alan bir bâtın taraftarıdır. "Zâhir-i şer'a murâât ve muhafaza lazımdır ki, cadde-i kümmel budur [694] derken, kamil velilerin yolunu gösterir ve mürşid olacak bir adamda zahir şeriatın bilinmesini ön plana alarak;
Hâşâ ki şerâyi-İ zahire ve ahval-i bâtmeden bî behre olan kimse mürşid ola. Zira kendi mürşide muhtaç olan kimse gayriye nice delil ola [695] demekte ve zâhir-i şeriatın önemine değinmektedir.
Bursevî'nin bu yaklaşımları onun İslâm'ın zahir hükümlerine ve temel esaslarına aykırı bulunan söz ve davranışların kabul edilemeyeceğini, Ebû Saîd el-Harrâz (Ö.277/890), Hucvirî (Ö.465/1072), Gazâlî (Ö.505/1111) ve Sühreverdî (ö.632/1235) gibi bir çok sünnî mutasavvıf tarafından benimsenen; "Zahire aykırı düşen her bâtın batıldır [696] kaidesini benimsediğini göstermektedir.
Bursevî bu temel esasa riâyet etmekle birlikte, asıl ve faydalı ilim olarak ilm-i bâtını kabul etmekte, naslann Özüne nüfuzu gaye edinen bu ilmin üstünlüğüne dikkat çekmektedir. Zira bu yolda olanların ilimleri keşif ve yakın üzerinedir. Zahir âlimlerinin ilimleri İse, fikri ve zihnî düşüncelerdir.[697] Ule-mâ-i billah olanların tarikatlarının bidayeti takva ve salih amel iken, başka-lann kî kitapları mütâlâa ve menfaatlerinin gerçekleşmesi için insanlardan yardım İstemektedir. Ulemâ-i billah olanların nihaî ilimleri Allah Teâlâ'yı müşahedeye ulaşma, diğerlerinin kî ise şöhret, makam ve mansıplara kavuşmadır. İşte Bursevî'ye göre yol, ancak hidâyet önderleri olan bu âlimlerin yoludur. [698]
Zâhir-bâtın meselesinde bizim şahsi kanaatimiz, her şeyden önce bu konuda belli bir sonuca varmak mümkün görünmemektedir. Dinî meselelerde aslolan, zahire ait hükümlerdir. Bu ana ilke merkez olarak kabul edildikten sonra, kişilerin kabiliyet ve İlgilerine göre eğer ihtiyaç hissediliyor ve bunda da bir fayda mülâhaza ediliyorsa o takdirde, şer'ı şerife aykırı olmamak ve haddi de aşmamak şartıyla bâtınî bilgilerden de yararlanılmasında bir sakınca olmamalıdır.
Sonuç olarak sûfilerde görülen bu zâhir-bâtın ayırımı onların ilim anlayışlarına, bilgilerinin kaynaklarına tesir etmiş, onları genelin kabul ettiği metodlardan farklı mecralara çekmiştir. Ehl-i zahirin kabul edip benimsediği, ilim öğrenip üzerlerine hükümler bina ettiği ilim yollan objektif ve gözle görünürken, ehl-i bâtının bu konudaki usûlleri sübjektif olmuş, herkes tarafından kontrole imkan verecek ölçüde olmamıştır. Onların kalbe dayanan bu keşif metodları, iki ilim arasında önemli ayrılıklara yol açmıştır. Dolayısıyla burada, ehl-İ zahir ve ehl-i bâtın tarafından kullanılan bilginin kaynaklan problemi ve bu problem sonucunda doğacak anlayış farklılıklarının, hadise yansıma şekilleri üzerinde durma zarureti doğmuştur. [699]

B. Bilgi Kaynakları

Doğruluğu gerekli ve yeterli delillerle temellendirilmiş şuur muhtevaları demek olan bilginin, insanlar tarafından nasıl elde edildiğine, hangi metod-ların kullanıldığına şöyle bir bakmamız gerekmektedir.[700] İslâm âlimleri bilgi elde etmek için üç çeşit kaynak kabul etmişlerdir. Bunlar şunlardır:
Havâss-ı selime (duyular); İşitme, görme, koklama, tatma ve dokunmadan oluşan bu duyu organlarıyla insan kendi dışındaki şeyler hakkında bilgi edinir.
Akıl: Soyut varlıklar hakkında bilgi akıl yoluyla öğrenilir.
Haber-i sâdık: Doğru sözlü olan kimsenin verdiği haber. Dinî bilgiler bu yolla tespit edilir. [701]
Tasavvufun dışındaki bütün ilim dallarında, akıl ve nakilden oluşan bu kesbî bilgi kaynaklarının ilim İfade ettiği kabul edilmiş ve bu metodlar itibar görmüştür. SûfİIere göre ise ilim kaynakları genel olarak İkiye ayrılır. Bursevî-nin de benimsediği bu ilim yollan şunlardır:

1. Ahz-ı Zahir

Zahirî, görünür olarak ilim alma anlamına gelen bu terimde, yukarıda söz konusu edilen genelin kabul ettiği ilim yolları geçerlidir. SûfİIyye de

dahil olmak üzere bütün ilim mensupları, ahz-ı zahir yoluyla bilgi sahibi olmuşlardır. Islâmî ilimler içinde, özellikle hadis ilminde sırf ravinin kendi ağzından hadis işitmek veya âlî isnad elde edebilmek için, aylarca yolculuğa çıkanlar vardır. Hz. Peygamber'den rivayet olunan hadislerde kelimesi kelimesine, hatta harfi harfine bir titizliğin gösterildiğini belgeleyen kayıtlar mevcuttur. Hadis tarihinde müstesna bir yer işgal eden bu çalışmalarda, ahz-ı zahirde ya da hadisçilerin özel terimleriyle tahammülü'1-îl im dedikleri hadis elde etme metodlarında İlmî bir anlayışın sergilendiği, bu işe son derece özen gösterildiği tarihi bir hakikattir. Hadisçilere göre, bir hadis ancak hadis öğrenim yolları denilen metodlardan biriyle sabit olur. Onlara göre, bir hadisin söz konusu yollann dışında bir başka yolla tespit edilip Hz. Peygamber'e nispet edilmesi mümkün değildir.
Bursevî, yazdığı eserlerde genellikle hadisçilerin bu sistemlerine bağlı kalmış, zikrettiği hadislerde ahz-ı zahirin sınırlarından ekseriyetle çıkmamıştır. Bununla birlikte, onun tamamen ahz-ı zahire bağlı kaldığını da söyleyemeyiz. Zira zaman zaman sûfiliği hadisçiliğe tercih etmekte, özellikle de münakaşalı konularda muhaddislerden daha ziyade mutasavvıflara meyletmektedir. Sûfilerde ahz-ı zahirin yanında bir de ahz-i bâtın denilen vehbî, ya da le-dünnî ikinci bir ilim alma yolu daima var olagelmiştir. [702] Nitekim bu konuda Serrâc (Ö.378/988) şöyle demektedir:
"İİm-i kelam bilginleri tarafından elde edilen aklî delillerin tamamı, nazar yoluyla istinbattır. Bütün bunlar, ehlince makbul ve güzeldir. Çünkü bunların maksadı, hakka yardım ve batılı rettir. Ama bunlardan da güzeli, Allah'a yönelen ehl-i hakâyıkın, ilim ehlinin bilgi, gayret, mücahede, riyazat ve ihiasla elde ettiği hükümlerle amel suretiyle ortaya koyduğu hüküm ve hikmetlerdir. [703]
Serrâc ve daha başka sûfilerde de görülen ahz-i bâtın kavramının tanınması, bu yolla alınan bilgilerin boyutlarının bilinmesi ister istemez insanın ilgisini çekmektedir. Şimdi bu kavrama bir göz atalım:

2. Ahz-ı Bâtın

Cumhurun duyular, akıl ve doğru sözlü bir zatın verdiği haberden oluşan üçlü bilgi kaynağı tasnifine mutasavvıflar bir dördüncüsünü ilave etmişlerdir ki o da kalptir. Onlara göre akıl gibi kalp de bilgi kaynağıdır. [704] Nitekim İbn Arabî, Allah'ı bilmeye götüren yolları; keşif ve fikir yolu şeklinde iki yol olarak gruplandırrmştır.[705]
İşte, tasavvufî düşüncenin diğer ilimlerden farklı bir durum sergilemesinin sebebi budur. Ehl-i zahirle, ehl-i bâtın arasındaki tartışmaların, mutasavvıflara yapılan itirazların temelinde bu farklı kaynak problemi yatmaktadır. Kelamcılara göre geçerli bir metod olarak kabul görmeyen kalbî bilgilere, sûfıler büyük bir değer vermişlerdir.[706]
Tasavvufta kalbî bilgiler bir çaba ve gayretin sonucu değil, ahlâkî bir a-nnma ve yaşama sonunda sağlanan ilahî bir lütuftur. Tasavvufî bilgiye tamamıyla şahsi bir zevk ile ulaşıldığı için başkalarına aktarılamaz. Ancak bu bilgiye ulaşmanın yolu gösterilebilir ki, bu da tamamen manevî bir seyru sülükten ibarettir. Bu yola intisab etmek, kişiyi belli tasavvufî tecrübeler eşliğinde bilginin ilahî kaynağına götürür. Bu kaynak nihayette, Allah'tır. Bu yüzden o ledünnî "Tanrı katından olan" bir bilgidir. Mutasavvıfların gözünde bu kaynağa nispetle duyular ile istidlalî aklın aczi apaçık olduğundan, incelemeye ve araştırmaya dayalı, dolaylı ve güvensiz olan nazarî yola girmektense, kalbi her türlü kötü duygulardan temizleyerek ilahi ilhama hazırlamak, daha kestirme ve daha güvenilir bir yoldur. [707] Zira onlara göre, zahir ehlinin görüş ayrılığı yanlış ve hatalı hükme götürmesine karşın, bâtın ilmi konusundaki farklılık yanlışa götürmez. Çünkü bâtın ilmi faziletler, güzellikler, yücelikler, haller, ahlâkî özellikler, makamlar ve dereceler demektir. Hakikat ehli arasında görülen İhtilaflar, tıpkı zahir ehli arasında ortaya çıkan ihtilaflar gibi Allah'tan bir rahmettir. Fakat zahir ulema arasındaki yanlış hükümler düzeltilmediği takdirde bu hal, onların helakine sebep olur. Halbuki, ehl-i bâtın arasında durum böyle değildir. Çünkü onların her biri, makamı kadar konuşur, hali ölçüsünde cevap verir, vecdi oranında işarette bulunur. Bundan dolayı, kalp erbabı olanlann herbirinin sözünden fayda doğar. [708] Tecrübeye, ruhî hallere dayanan bu ilim yolunun aşağıda sıralayacağımız değişik tezahürleri vardır. Burada Bursevî'nin; "Kur'an ve hadisin hakikatleri ve zevk ilimler [709] diye tarif ettiği, ahz-ı bâtının farklı şekillerini, bunların hadis ilmine yansıma ölçülerini tespit etmeye çalışacağız.
Şimdiye kadar mütâlâa edebildiğimiz eserlerinde Bursevî'nin, ahz-ı bâtın kapsamında daha çok ahz anillah, ilham, yakaza, insilah, rüya ve keşif konuları üzerinde durduğunu görmüş bulunuyoruz. Bu yollarla alınan başta hadis-i şerifler, hadis İlmine ait teknik bilgiler ve hadis şerhleri çalışmamızın ana gayesini oluşturmaktadır. Şimdi bunları birer birer inceleyelim.

a. Ahz Anillah (Bizzat Tanrıdan Bilgi Alış)

Allah'tan vasıtasız olarak ilim almak mânasına gelen bu terim, Bursevî-nin eserlerinde sıkça geçmektedir. Gerçekten doğrudan doğruya Hak'tan ilim almak, ondan bir şeyler öğrenmek mümkün müdür?
Bursevî, Hadis-i Erbaîn adlı eserinde bu soruya cevap vermekte, konu ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Ona göre, risâlet döneminde Hak'tan direkt olarak bilgi almak mümkün değildir. Böyle bir durum, Resulün risâletine aykırıdır. Resûlullah (s.a.) Hakk'a tâbi olduğu gibi, ashab da Resûlullah'a tâbidir. Fakat peygamberlik döneminden sonra, halife makamında olana aracısız ahz anillah mümkündür. Zira halifenin aldığı bu bilgiler yeni bir şeriat değildir. Belki geçerli olan mevcut şeriatın letâif ve meârifidir. Buna ise mâni bir şey yoktur. Zira Kur'an'ın hakikatleri sonsuzdur, her mükâşife haline göre keşfolunur. Ne var ki, Kur'an'dan ve ilhamdan habersiz olanlar feyiz almayı uzak bir İhtimal görürler. Keşif sahibinin; "Ahberanî Rabbî: Rabbim bana haber verdi" gibi ifadeleri ve diğer güzel sözleri hakkında malâyanî söylerler. Allah, bu gibileri kapısından kovmuş, hitabının güzelliğini onlardan gizlemiştir. [710] Yine aynı eserinde, muallimi Allah Teâlâ olanların fakihlerden işitenler gibi olmadığını söylemiştir. [711]
Bursevî, Ebû Yezid el-Bistamî (Ö.234/848)'nin ulemâ-İ rüsuma hitap ederek; "Siz, ilminizi ölülerden alıyorsunuz. Biz ise hiç ölmeyen daima diri olandan alıyoruz. Bizden biri, "Haddesenî kalbi an Rabbî: Kalbim bana Rabbimden haber verdi, der. Halbuki siz, haddesenî fulan, bana filan haber verdi dersiniz. O nerededir? ölmüş derler. Ya o kimden? O da falancadan derler. O, nerededir? O da ölmüş derler" sözünü ele alır ve diriden hiç ölmeyen Allah Teâlâ'dan ilim alanlara ulemâ billah, ölüden yok olup gidenden ilim alanlara İse ulemâ biahkâmillah demektedir. [712] Sûfıler bu yaklaşımlarına Kur'an âyetlerinden deliller de getirmişlerdir. Meselâ, "Allah'tan korkun ki, Allah da size ilim öğretsin [713] "Allah"tan kullan içinde ancak âlimler korkar [714] gibi âyetlerle, "Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, öyle ki ben onu severim. Onu sevdiğim zaman da onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı o/urum [715] hadisi ve benzeri diğer bazı hadisler vehbi ilmin varlığına delil sayılmıştır.
el-Fütûhâtü'1-Mekkiyye'mn pek çok yerinde ahz anillahtan bahseden Muhyİddin İbn Arabi, [716] yukarıda meallerini verdiğimiz âyetlerden sonra, peygamber varislerinin nübüvvetten nasiplerinin Allah'ın kendilerine ilim öğretmek olduğunu beyân etmiş ve şöyle demiştir:
İşte, böyle bir kulun senedini Allah yaklaştırır ve o kul, ahberanî Rabbî bişer'i nebiyyih; Rabbim bana Nebi'sinin şeriatını haber verdi, der. O, ilimde âlidir, hükümde ise tâbidir. Onlar, peygamber olmadıkları halde peygamberler onlara gıpta ederler. Zira Allah'tan alma hususunda onlar peygamberlerle birdirler. Fakat bu taifenin Allah'tan itim alması, ancak Resulün getirdiği şeriatla amel ettikten sonra olur.[717]
Yine İbn Arabî, ulemâ-i rüsumun ilim ancak öğrenmekle olur, sözlerini eleştirerek onların hata ettiklerini, onlara göre Allah'ın nebi ve resullerden başkasına talimde bulunmayacağını, halbuki "Hikmeti dilediğine verİr' [718] âyetinde hikmetin ilim mânasına geldiğini ve "men" edatı ile zikredildiğini, bunun da marife değil nekra olduğunu, dolasıyla bu hükmün herkes için geçerlilik arzetüğini belirttikten sonra:
Fakat ulemâ-i rüsum, dünyayı ahirete, halkı Hakk'a tercih edip kendi cinslerinden olan insanların ağızlarından ilim almayı alışkanlık haline getirince bu durum onları Allah'ın kendilerine ilim ve hikmet Öğrettiği kullan görmelerine engel oldu [719] demektir.
İbn Arabi'nin kendisinden sitayişle bahsettiği zâtlardan Şeyh Ebû Medyen (ö.594/1198)'e falan falan şöyle demiş denildiğinde, [720] "Biz kurumuş et yemek istemiyoruz. Bize taze et getirin [721] diyerek vehbî İlimlere olan ilgisini gösterdiği rivayet olunmaktadır. [722]
Netice itibariyle sûfilere göre zahir âlimler ilimlerini ölülerden, bâtın âlimler İse Allah ve Resûlullah'tan almaktadırlar. Onlara göre, "Bana filan rivayet etti, diyenle bana kalbim Rabbimden haber verdi" diyen arasında büyük fark vardır. Zira birinci gruptakilerin ilimleri "Allemenî ebî ve üstazî: Babam, hocam bana öğretti" kabilindendir. Halbuki ikinci gruptakilerin bilgileri; "Eddebent Rabbi: Beni Rabbim edeplendirdi" cümlesindendir. Bunların ilimleri vehbî, diğerlerinin ki ise kesbîdir. Bundan dolayı da onlar Ebû Medyen'İn sözünde ifade edilen kuru nakilden ibaret olan bilgilere değil, belki kalpten kaynaklanan yeni bilgilere, her an Allah Teâlâ'dan gelen talim ve tecellilere değer vermektedirler.
Ahz anillahın dışında sûfilerin kullandığı bir diğer ilim öğrenme yolu da ilhamdır.

b. İlham

İlham, bir şeyi birdenbire yutmak mânasına gelen "lehime" fiilinin if âl babına nakledilmiş şeklidir ki, bir şeyi yutturmak anlamına gelir. Terim

olarak ise, Allah Teâlâ'nm kulun kalbine feyiz yoluyla telkin ettiği bilgiler demektir. [723] Kelime, Kur'an'da bir yerde geçmektedir. [724]
İlhamın bütün insanları bağlayıcı bir delil olup olmadığı münakaşa konusudur. Kelam ve fıkıh ulemâsına göre ilham, bir şeyin doğruluğunu bilme hususunda İlim yollarından biri olarak kabul edilmemiştir. Zira masum peygamberlerin dışında hiç kimsenin havâtırına güvenilmez. [725] Ibnü'l-Esîr (ö.606/1209) tarafından ifade edilen ilhamın vahyin bir çeşidi olduğu, Allah Teâlâ'nm ilham aracılığıyla dilediği kullannı bazı şeyleri yapmaya ya da yapmamaya teşvik etmesi, İlhamın genele ait bir delil olmadığını göstermektedir. [726]
Genel görüş bu olmakla birlikte, sûfiler zahir ve bâtın amellerinde mahfuz, yani tdlah tarafından korunmuş velilerin İlhamına itibar ederek ilhamı delil olarak görmüşler, şu hadislerin de kendi görüşlerini desteklediğini ileri sürmüşlerdir:
"Ümmetim içinde kendisine ilham olunanlar vardır. Ömer de onlardandır [727] "Ben kulumu sevdim mi onun işiten kulağı, gören gözü olurum.[728] Bu hadislere göre velayet kalbe ilka olunur, göğüs ondan dolayı sevinir, ferahlar. Buna hadis ve ilham da denir. İlhamı reddetmek bir noksanlık sayılmıştır. [729]
Diğer İlim sahipleri İle tasavvuf müntesiplerİ arasındaki önemli farklardan biri de mutasavvıfların ilhamı bilgilere rağbet göstermeleridir. Sûfiler, öğrenmekle elde edilen bilgilerden daha çok ilham yoluyla gelen ilimlere meylederler. Onlar nefsin kötü sıfatlardan arındırılması ve kalbin masivadan uzaklaştırılması sayesinde Allah Teâlâ'nm kulun kalbine hakim olacağını, ilim nurları İle onu nurlandıracağını söylemişlerdir. [730] İbn Arabî, velilerin ilhamı peygamberlerin aldığı kaynaktan aldıklarını, Allah'ın İlham yoluyla kullarına talimde bulunabileceğini belirtmiştir.[731] Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var ki, o da sûfilerin burada kastettikleri ilhamın başkaları için değil kendileri için bir delil olmasıdır. İlham, ilham olunan kimsenin şer'î mükellefiyetini değil ancak şahsi sorumluluğunu artırır, işârî yorumlarda bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilir.[732]
Bursevî'ye gelince o bu konuda sûfiyyenin yolunu takip etmiş, İlhama büyük değer vermiştir. "Ehlullah ki ilham sahipleridir, ictihadla amelden hâli değillerdir [733] cümlesi, vahiy sahibi peygambere vahyin olmadığı yerde nasıl ictihad caiz ise İlham sahibine de gerektiği zaman içtihadın öyle caiz olacağını göstermektedir.[734] Bu ictihad bazan mezhebe muhalefetle bile sonuçlansa, muhalefet eden İçtihada kadir ehl-i keşif olduğundan bunda bir sakınca yoktur. Nitekim, "Hakikat ehli bir mezhebi mezheb edinmez, belki makamına göre cümle mezâhibîe amel eder. Sûfi, mezhebi olmayan kişidir.[735] Bununla birlikte keşif sahibinin ictihadla amel etmesi, başkalarının bu konuda onun içtihadıyla amelde bulunmasını gerektirmez.[736] Bursevî'nİn bu açıklamaları İşin fıkıhla ilgili yönüdür. Bizi burada daha çok ilgilendiren ilhamın hadise ait tarafıdır.
Bursevî, ilhamla yapılan hadis tashihiyle alakalı olarak Ferahu'r-rûh adlı eserinde önemli bilgiler vermektedir. Velilerin hadislerle amel konusundaki prensiplerinin anlatıldığı bu yerde İlhamla ilgili cümleler şöyledir:
"Haber-i vahidin sıhhati hakkında mülhem olsalar haber-i mütevatir ve meşhur gibi onunla amel ederler. Zira, ilham kendilerine göre hüccettir. [737]
Sözlükte, bir tek şahsın rivayet ettiğ' hadis mânasına gelen haber-i vahid, ıstılahta ise, mütevatirin şartlarını taşımayan haber demektir. [738] Mütevatir hadisin taşıdığı şartların ağırlığı sebebiyle hadislerin çok büyük bir bölümü âhâd hadislerden oluşmaktadır. Muhaddislere göre, ravİsİ İkiden aşağı olmayan hadislere de meşhur hadis denir. Meşhur hadis, ahâd haberlerin ilkini teşkil eder. [739]
Bursevî'nin yukarıdaki ifadelerinden, hadislerin büyük çoğunluğunu o-luşturan haber-i vahidlere ki bu haberlerin ravileri tetkike tabi olduğundan içlerinde bir çoklarının zayıf olması da kaçınılmazdır. Bu haberlere Bursevî'nin "Evhadîlcr" ya da "Ehl-i isâr [740] dediği salih kulların ilhamı eklenirse, yani bu hadislerin sahih olduğuna, Hz. Peygamber (a.s.)'in bu hadisleri beyân buyurduğuna dair manevi bir işaret bir ilham alsalar, haber-i vahid olmalarından dolayı zayıf sayılan bu hadisler onların nazarında güç kazanır, öyle ki bu haber-i vahidler büyük topluluklar tarafından rivayet edilen mütevatir, ya da en azından iki ravi tarafından nakledilen meşhur hadisler seviyesine yükselir. Böylece bu hadislerle amel edilir. Zahirde hadisin haber-i vahid oluşundan kaynaklanan bir zayıflık artık onlara göre ortadan kalkmış olur.
Bursevî'nin ilham yoluyla hadis rivayeti veya nakledilen bir hadisi ilham yoluyla sahihlediğiyle ilgili açık ve net bir ifadesine rastlayabilmiş değiliz. Keşifle naklettiği bazı hadisler için "keşfen sahihtir" demesine rağmen, ilham konusunda böyle bir açıklık görememekteyiz. [741] Fakat burada en azından bir örnek olması bakımından izahında ilham kelimesini kullandığı bir hadisten bahsetmek istiyoruz. Hadis şudur: "Fî külli zâti kebidin ratbeön ecr: Kendisinde hayat eseri bulunan her yaş ciğeri sulayan için ecir vardır. [742]
Bursevî, bu hadisin şerhinde şöyle demektedir:
"Bu hadisin zahiri cemi' hayvanâta şamildir. Bazıları âmm-ı mahsûsdur deyu kilâbt ihraç etmişlerdir ve ekser ulemâ onun üzerinedir. [743] Pes, it'âm ve saky-ı kelb iabe'sdir. Nice ehluliahtan sadır olmuştur. Ekâbire ittiba etmek evlâdır. Bundan zahir oldu ki "Ekmeğe hürmet edin [744] ona mani değildir. Gerekse kelbin îüâbı necis olsun. Bize turuku şettâdan sıhhati ilham olunmuştur.[745]
Bu hadisin açıklamasının diğer kitaplarında olduğunu söyleyen Bursevî, devamında bazı öğrencilerinin bu meselede farklı düşünerek halkı köpeklere yemek yedirmekten ve su içirmekten menettiklerini, son demlerinde susuzluktan helak olup gittiklerini belirtmekte, ehlullahın hadisi doğru anladıklarını kendisinin de ilham neticesinde bu görüşte olduğunu ifade etmiştir. [746] Ayrıca ZârİyâtSûresi'nin ondokuzuncu âyetinde geçen mahrum kelimesini köpek İle de tefsir etmiş; "Maksûd ataya muhtaç olan nesnedir ne olursa olsun. Ve ik-ram-ı hubz lâzım İken yine muhtaçtan mutlakan men olunmaz" demiştir. [747] Nitekim Buhârî Şârihi Aynî (ö.855/1451), köpeklerin sulanmasını bu hadisten istisna eden Ebû AbdİlmelikveNevevî (0.676/ 1277) gibi âlimlerin bu sözlerinden dolayı, gönlünde şefkat ve merhamet eseri olan her İnsanın derin bir sızı duyacağını belirtmiş, köpek sulamak suretiyle günahlan bağışlanan bir adamın hikayesinin anlatıldığı bir hadisten böyle bir hükmün çıkarılmasını uygun bulmamıştır. [748]
Sonuç itibariyle Bursevî'ye göre, ciğer taşıyan her canlı hayvana yemek yedirmek ve su içirmek lazımdır. Ekmek de buna dahildir. Ekmeğe hürmet gösterilmesini emreden hadislerde, köpeğe ekmek verilmesini yasaklayan bir mâna söz konusu değildir. Bu hususta Bursevî'nin "turuku şettâ"dan, yani bir çok yoldan mazhar olduğunu belirttiği, fakat bir ipucuna rastlayamadığımız bu ilhamlar ve diğer veliler tarafından uygulanan tatbikatlar bunu göstermektedir Bununla beraber Bursevî, ilham konusunda başkalarını mutlak surette bağlamayı uygun görmemekte ve:
"Şâir mu'tekid olanlar dahi ekâbire hüsn-i zan lâzım olduğunu bilip te-berrük tarikiyle onlara iktida edip akvâl ve efâlde muvafakat gösterirler, müsâb ve me'cûr olurlar. Mümin karındaş, bu söz nefsü'l-emre göredir. Lakin sana bihasebi'z-zâhir itminan ne ile hasıl olursa ona temessük ile memursun. Sana şek ve şüphe getiren umuru terk edersin [749] diyerek ilhamı kabul etme veya etmeme hususunda insanları serbest bırakmaktadır.
Görüldüğü gibi eserlerini tamamıyla kalbî bilgilere, keşif ve ilham yoluyla kazanılan manevî ilimlere hasreden Bursevî burada, ilham konusuyla ilgili olarak sûfiyyenin kanaatini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İlham yoluyla elde edilen bilgilerin kabul veya reddedilmesinde bir zorlamaya gitmek istemeyen Bursevî, işin hakikatmda ilhamın hak ve doğru olduğunu belirtmekte, fakat bunu anlama ve kavramada güçlük çekenlerin de istedikleri yolu seçmekte hür olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla şer'î bilgilerin inceliklerini öğrenmede tasavvufî anlayışa sahip olanların pek fazla uzakta kalamayacakları bu tür bilgiler, bu saha ile İlgilenenlere göre bir değer İfade etmiş olmalı ki, hemen hemen bir çok sûfinin eserlerinde bu kabil bilgiler zikrolu-nagelmektedir.
Genel bîr kavramla keşif olarak adlandırılan manevî bilgiler, yalnızca ilhamla sınırlı kalmamakta daha değişik adlarla da anılmaktadır. İşte bunlardan biri de sûfilerin yakaza dedikleri haldir.

c. Yakaza

Uyanık ve dikkatli olmak mânalarına gelen yakaza kelimesini SeyyİdŞerif (ö.816/1413), "el-Fehmü anİ'Uâhi teâlâ mâ hüve'l-maksûdu fî zecrih: Yapılmaması istenen bir şeyde Allah'tan gelen anlayış [750] olarak tarif etmektedir. Sûfiler, tarikatın başlangıcından itibaren keşif ve müşahedelerin başlayacağını, hatta saliklerin yakaza halinde yani uyanık bir durumda İken melekleri, peygamberlerin ruhlarını görebileceklerini, onların sözlerini İşitebileceklerini ve onlardan bir çok faydalı şeyler iktibas edebileceklerini söylemişlerdir.[751] İbn Arabi, bazı İnsanların uyku halinde idrak ettiklerini uyanıklıkta da idrak edebileceklerini, fakat bunun çok nadir bir hal olup ancak nebiler ve veliler gibi bu yolun ehli olanlara mahsus olduğunu söylemiştir.[752] İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1566)'ye göre ise, her zaman Resûlullah (s.a.) ile yakaza halinde görüşmek, ondan ilim almak İmkan dahilindedir. "Beni uykuda gören uyanıkken de görecektir [753] hadisi buna delildir. [754] Ne var ki hadis Sarihleri, bu hadisin şerhinde Heytemî'nİn görüşüne pek katılmamışlardır. Onlar daha çok Resûl-i Ekrem'in uyanık halde görülmesi keyfiyetini asr-ı saadete tahsis etmişler ve: "Her kim rüyasında Resûl-i Ekrem'i görürse muhakkak Medine'ye hicret ederek görecektir" şeklinde bir yoruma gitmişlerdir.[755] Hadisin değişik yorumları üzerinde duran İbn Hacer el-Askalanî (Ö.852/1448), Resûlullah (s.a.)'in dünyada iken görülmesi durumunu zikretmiş, fakat bunun müşkil olduğunu, rüyalarında Resûl-i Ekrem'i gören bir çok insanın hiç birinden yakaza halinde de onu gördüklerinin nakle-dilmediğini, böyle yakaza sırasında vuku bulacak bir görüşmeyle kişinin sahabi olacağını, bunun ise

mevcut gerçeklerle bağdaşmadığını belirtmiştir. [756] Bir. başka Buhârî Şârihi Kamil Miras ise, bazı ricâl-i sûfiyyenin bu hadisi: "Her kim beni rüyada görürse muhakkak o mümin-i muttaki beni dünyada murakabe halinde görecektir" şeklinde tevil ettiklerini söylemiş ve ardından;
İlmü'n-nefs itibariyle de çok değerli bir tevcihtir. Hatta Şârih Şerkâuî de ıhuan ve âşinâlarında bu halin zuhurunu belirtmiştir. Turuk-ı âliye ricali arasında ise pek çoktur [757] demiştir.
Demek ki bu konuda hadis sarihleri arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Resûl-i Ekrem'in yakaza halinde görülmesinin mümkün ve bunun doğru olduğunu savunan Süyûtî (ö.911/1505), bu konudaki fikirlerini Nüzulü İsa İbni Meryem ahira'z-zeman adlı eserinde gündeme getirmiştir. İsa (a.s)'ın ahir zamanda nasıl hüküm vereceği meselesinde Süyûtî, ulemanın görüşlerini üç maddede özetledikten sonra, kendisine dördüncü bir yolun daha zahir olduğunu, İsa (a.s)'ın yeryüzüne indiği zaman, istediği an Hz. Peygamber ile görüşebileceğini belirtmiş, [758] bu konuda sıraladığı delillerin üçüncüsünde şöyle demiştir:
Geçmiş dönemdeki şeriat imamları, bir velinin Resûlullah (s.a.) ile görüşmesini, yakaza halinde onunla bir araya gelmesini, ilahi bilgi ve mevhibelerden bir takım şeyler öğrenmesini keramet kabilinden kabul etmişlerdir. Nitekim Şafiî imamlarından el-Gazâlî (Ö.505/1111), [759] el-Bârizî (738/1338), [760] Afif el-Yâfiî (Ö.768/1367),[761] Tac es-Sübkî (Ö.771/1369), [762] Mâlikî âlimlerden el-Kurtubî (0.463/1071), [763] İbn Ebî Hamze (0.765/1363),[764] İbnü'l-Hac (Ö.737/1336) [765] Meâhal'inde bu durumun varlığım kesin olarak kabul eden âlimlerdendir.[766] Daha sonra bir fakihin meclisinde fakihin sahih kabul ettiği hadisi keşif yoluyla tashih eden bir veli ile Şeyh Ebü'l-Hasen' eş-Şâzelî (ö.656/1258)'nin bir lahza bile Hz. Peygamber'i görmekten mahrum kalmadığını [767] örnek veren Süyûtî (Ö.911/1505), sonuç olarak şu hükme varmıştır:
'Velilerin Peygamber (a.s) ile halleri böyle olursa, İsa (a.s) gibi bir nebinin istediği vakitte onunla birlikte olması. hiçbir içtihada gerek kalmadan, herhangi bir hadis hafızını da taklit etmeden şeriatın dilediği hükümlerini ondan alması daha evlâdır.[768]
Süyûtî'nin çağdaşı İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1566) yukarıda Süyûtî'nin saydığı âlimlere İbn Ebî Cemre (Ö.699/1300) [769] ve İbnü'i-Arabî (ö.546/1151)'yi [770] de ilave etmiştir. [771] Şa'rânî {ö.974/1566)'nin yakaza durumunda Hz. Peygamber ile görüşen bir çok meşayihtan bahsettiği, bunlar arasında Süyûtî'nin yetmiş defa Resûl-i Ekrem'le müşerref olduğu daha önce geçmişti. [772]
Bursevî ise havassın daima yakaza üzerinde bulunduğunu, [773] uykuda bile olsa bunun böyle olduğu görüşündedir. [774] Şerhu Nuhbe'de; "İnsilahla görmenin üstünde yakaza halinde Resûlullah (s.a.)'in misâlinin görülmesi söz konusudur. Bu ise sahih bir rüyettir [775] demesi, onun yakazayı insilahın fevkinde gördüğü, yakazadaki mülakat Üe sohbetin gerçekleştiği fikrinde olduğunu göstermektedir. Nitekim, sahabe konusu işlenirken yakaza hallerinden bir halde Resûl-i Ekrem'i müşahede ve Hsan-ı şeriflerinden ahz ve İstifade edenin sahabeden sayıldığı,[776] kendisinin yakazada iken Medine'de Resûl-i Ekrem'le karşılaştığı,[777] Şam'da bulunduğu sıralarda da böyle bir hâlin zuhur ettiği; "Men tahakkaka ismi tahakkaka ismuh: İsmimin hakikatine eren kişinin ismi de hakikate erer [778] hadisini Resûl-i Ekrem'den orada işittiği belirtilmişti. [779]
Bursevî'nin Hz. Peygamber (a.s.) ile yakaza halinde görüşebilecek ve ondan doğrudan doğruya arada herhangi bir vasıta olmaksızın hadis alabilecek derecede ruhî olgunluğa ulaştığını gösteren Şam'daki bu olay, Bursevî açısından önemlidir. Bursevî'nin Şam'da bulunduğu 1129-1132, 1717-1720 yıllan arasında meydana gelen bu manevi görüşmeyi kendisi şöyle anlatmaktadır:
"Şam'da ikametim halinde metâtib-i âliyeden bir matlab-ı âli hasıl oldu ki derece-i sohbettir. Yani bir gece bîdâr (uyanık) ve ığmâz-ı ayn üzere iken Cenâb-ı Risâlet (s.a.) muhâzâtıma gelip "Men tahakkaka ismî tahakkaka ismuh" buyurdular. Bu fakir derece-i semât ve rivayeti bitirdiler. Bu kelâmın şerhi gayrı mahaldedir. İşte hâb (uyku) da görüp işitmekle yakazada olmak beraber değildir. [780]
Bursevî sözlerinin devamında bu tür garip mânaların genellikle zahir âlimler tarafından inkar olunduğunu, bu sebeple fazla tafsilata girmek istemediğini, fakat onların inkarından dolayı tamamıyla gizlemenin de doğru olmadığını, zira bu mânaları açıklamakta kabiliyet sahibi insanları irşad etmenin mümkün olduğunu söylemektedir.[781] Aynı hâdiseyle ilgili olarak Müteferrikât isimli eserinde ise;
uBu müşâhede-i hissiyye ile sohbet-i hakikiyye sabit olup kelâm-ı mezkûr ehâdis-i nebeviyyeden ve bu fakirden onu rivayet eyleyen tabiinden ma'düd oldu. Eğer münkir bu makûle hali ilhad ederse cehl-i azîmine mahmul olur [782] demekte, "/şte fau bir rahmet-i hâssadır kifazl-ı İlâhidir ve hiç bir fert onu men'e kadir değildir" sözleriyle bunun imkan dahilinde olduğunu ifade etmektedir. [783]
Bu cümlelerden Bursevî'nin Hz. Peygamber ile görüştüğünü, ondan hadis dinlemek suretiyle sohbet şerefine mazhar olduğunu, böylece sûfiyyenin terimleri arasında yer alan sahabilik derecesine eriştiği anlaşılmaktadır. Bursevî'nin İbn Arabi"den farklı olarak kaydettiği bu "keşfen sabit" hadisin şerhiyle ilgili bakabildiğimiz elliye yakın eserinde bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz. Ancak bu hadisin İsimlerle alakalı olduğu gayet açıktır.
İsimler, mânaların kalıpları ve mânalara götüren kelimeler olduğundan isimle anlam arasında bir bağlılık ve uygunluk olmasını gerektirir. İsimlerin, müsemmâlarına, yani isimlenen kişiye bir tesiri vardır. Güzellik ve çirkinlikte, incelik ve kabalıkta isim alanların kendi isimlerinden etkilendikleri bir gerçektir. Öyle ki ismin müsemmâya olan İrtibatı, ruhun cesetle olan İrtibatı gibidir denilmiştir.[784]
Peygamberler, Adem oğullarının efendileri olup, ahlâkları en şerefli ahlâk, isimleri de en güzel isimler olmuştur. Nitekim Resûlullah (s.a.) "Peygamberlerin isimleriyle isimlenin [785] buyurmuştur. Bunda hiç bir yarar olmasa bile isim müsemmâyı uyarır, mânası ile alâkalanmayı gerektirir. Peygamber İsimlerinin muhafaza edilmiş olması, onların hatırlanıp unutulmaması, onların İsimlerinin peygamberlerin sıfatlarını ve hallerini hatırlatmış olması faydadan uzak değildir. Güzel İsimler, o isimle isimlenen diğer kişilere ruhen bir yakınlık meydana getirir. Hz. Peygamber (a.s.)'m fazla övülen mânasına gelen Muhammed isminin ise en güzel İsimlerden olduğu şüphesizdir.[786]
İşte bu noktaya dikkat edilecek olursa Bursevî'nin; "İsmimin hakikatma eren kişinin ismi de hakikata erer" şeklinde hadis olarak naklettiği ibareyi biraz olsun yorumlamamız mümkün olacaktır. Zira Bursevî, kendi isminin İsmail olmasına rağmen Vâridât-ı Hakkıyye adlı eserinde; "Bir seher vaktinde Allah tarafından Muhammed İsmiyle nida olundum [787] demiş, aynı eserin bir sayfa sonrasında kamil velilerden bahsederken; "Onlar için hakikat-ı Muhammediyye, sûret-i Muhammediyye ve ism-i Muhammediyyeden mertebeleri ve tecellileri nispetinde hisse ve pay uardır [788] diyerek Hz. Peygam-ber'in adıyla bir bağlantı kurmuştur. Yine aynı eserinde; "Rabbimin isimlendirdiği, benim daha başka isimlerim vardır. Muhammed de onlardandır [789] dediğine şahid olmaktayız. Böylece Bursevî Resûlullah (s.a.)'in ismine mazhar olduğunu, onun şahsiyetinin peygamberlik özellikleri dışında velilik yönlerinin kendisine de yansıdığını, Hz. Peygamber'in ahlâkı ve evsafıyla ahlâkianarak onun kamil varisleri arasına katıldığını, kendisine Hak ve halk yanında muhabbet duyulacağını ifade etmek İstemektedir. Nitekim bu yorumumuzu kuvvetlendiren bir başka delil daha vardır.
Bursevî, Ravza-ı Mutahhara'da Hz. Peygamber (a.s.)'ın huzurunda murakabede İken âlem-i misâlde kendi isminin bir deftere yazıldığını, o defter içinde ismini sabit olarak gördüğünü, bundan dolayı hislenerek son derece sevindiğini belirtmektedir. [790] Bu kanaatimizi destekleyen bir başka delil de Bursevî'nin 1136/1724'te Recebin onaltmcı gecesi yatsıdan sonra kendisine; "Resminin çürüyüp gideceği, zikrinin ise baki kalacağı" şeklinde bir İlhamın vâki olmasıdır. [791] Burada Bursevî'nin yakaza halinde Şam'da Hz. Peygamber'in bizzat kendisinden işittiği ve hadis olduğunu söylediği bu ibareye zikretmekten maksadımız, Bursevî'nin yakazada iken hadis işittiğine bir örnek vermektir. Bursevî verdiği bu bilgiler neticesinde, kendi İsminin ve eserlerinin hüsn-İ kabule mazhar olacağını söylemek İstemektedir. Zira Hz. Peygamber'den işitmiş olduğunu söylediği hadis onu bu noktaya götürmektedir.
Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Bursevî, yakazayı sûfilere mahsus ilim yollarından biri olarak görmekle birlikte, yakazada görülen şeyleri İkiye ayırmayı da İhmal etmemektedir. Buna göre yakazada görülen şeyler bizzat meydana gelen, mahza hakikat olan işler ve sırf hayalî olan şeyler olmak üzere İki kısımdır.
Bursevî, ikincisi İçin; "Bunun hakikati olmayıp şeytanîdir. Göreni şa-Şirtmak için şeytan gerçek şeylerden bazılarını buna karıştırır [792] demektedir. Bundan yakazanm objektif olmayıp, sübjektif bir ilim yolu olduğu anlaşılmaktadır. Zira hangi yakazanın hakikî, hangisinin hayalî olduğu nasıl tespit edilecek ve bu tespit nasıl yapılacaktır? Dolayısıyla böyle bir yolla alınan bilgilerin, yüzde yüz güvenilirliğinin bulunmadığı sonucu çıkmaktadır.
Bursevî, tamamen tasavvufî terimlerden İbaret olan yakazayı İnsilah diye tabir ettiği makamın üstünde gördüğünden biz de bu sıralamayı dikkate alarak önce yakaza üzerinde durmuş bulunuyoruz. Konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla da yakazanın peşinden İnsilah üzerinde duracağız.

d. İnsilah

Sözlükte, "seleha" soydu, çıkardı demektir. "İnse/aha'n-nehâru minelley" tabiri kullanılır ki, "Gündüz geceden sıyrılıp çıktı" mânasına gelir. [793] Nitekim Kur'an'da; "Geceden gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlığa gömülürler [794] buyurulmuştur.
Bursevî'nin literatüründe çokça geçen ve tasavvuf! bir terim haline dönüşen kelime onun tanımıyla, "Kuyûd-i cismaniyyeden mutlak ve histen me'huz olmak [795] demektir. Buna göre cismani bağlardan kurtularak bir çeşit ruhun miracı, ilim alması anlamına gelmektedir. Bursevî, "Küntü

kenzen" hadisini Allah Teâlâ'dan alan Davud (a.s.)'ı anlatırken; "Hz. Dâvûd bir vakitte ki, âlem-i zulumâttan münselih ve âletn-i envâra müteveccih idi [796] demiştir. Buradaki insilahtan Dâvûd (a.s.)'ın zulmet âleminden çıkıp nurlar âlemine yöneldiği bir ruh hali tasvir edilmiştir. Rûhu'l-beyân'da daha açık şekilde ruhun bazan ihtiyari olarak cesetten ayrıldığını ve istediği an geriye dönebildiğini belirtmiş, "İşte sûfiyyenin insilah diye isimlendirdikleri hâl budur [797] demiştir.
Bundan önceki sünnet ve sahabe konularında bir nebze olsun insilahtan bahsedilmiş, insilah halinde Resûlullah (s.a.) ile karşılaşmanın hisle olan mülakata yakın olduğu, halife ve kutup makamında bulunan kamil velilerin bu yolla Hz. Peygamber'in manevî meclisine katılabildikleri, bundan dolayı da insilahla mülakatın hisle mülakat gibi olduğu, bu ikisinin meşâyıha göre aynı hükümde mütâlâa edildiği, insilah durumunda görülen suretin hayalî olmayıp hakiki suretten ibaret bulunduğu belirtilmişti. [798]
Ruhun ilim alması demek olan insilahı, Bursevî şu sözleriyle açıklamaktadır:
"Hâlet-İ insilahta enbiya ve evliya dide-i bâtın kuşâde olup miracı- manevi edip âlem-i melekûtu seyrederler. Hakâik ve dekâıkma muttali olurlar. [799] Nitekim Bursevî, İbn Arabî için şöyle der: "Şeyh-i Ekber, Nuh ve Hud (a.s.) ile insilahta çok meârifve mücâlese ve mükâlemesi vâki olmuştur. [800]
Bursevî'ye göre veliler ve peygamberler yakaza halinde cisimleriyle, insilah halinde ise ruhlarıyla var olan âlemlerin suret ve mânaları hakkında bilgi sahibi olurlar. İnsilah hali, yakaza halinin bir çeşididir. [801] Bursevî, İnsilahtan bahsederken insilahı uyku ile karıştırmamaya büyük özen göstermekte aralarındaki farka dikkat çekmektedir:
"Bu iki mertebeyi farketmekte suûbet olmakla umûr-ı hayaliyye umûr-ı kalbiyye gibi zannedip, ikisini birbirine halledip ilhad ederler ve haktan udûl eylerler. [802]
O, insilah ile uyku arasındaki farkı şu örneklerle açıklar:
Bir insan uykuda gördüğü bir nesneyi, uyandığı zaman elinde bulamaz. Zira, rüyada görülen şey hayalidir, hariçte hakiki bîr varlığı yoktur. Meselâ, biri kendini hamamda yıkanır olarak görse, uyandığında bedeninde hamam rahatlığını bulamaz. Süzülmüş bir bal yediğini görse, uyandığında ağzında bal tadını hissedemez. Ama, erbâb-ı keşfin insilahlarındakİ haller böyle değildir. Bu hallerin hariçte eseri hissedilir. Öyle ki, Resûlullah (s.a.) Şeyh Ak-ta'ın [803] eline bir ekmek vermiş Şeyh Akta, o âlemde ekmeğin yarısını yemiş, hisse geldiğinde ise diğer yarısını elinde bulmuştur. [804]
Bursevî, insilahın fıkhî bir boyutuna da işaret etmekte, İnsilah halinde abdestin bozulmayacağını, uykunun ise böyle olmadığını, fakat Resûlullah (s.a.)'in uykularının insilah hükmünde olmasından dolayı onun uykusunda hadesin vuku bulmadığını, bunun Resûl-i Ekrem'in hasâisinden, yani ona mahsus özel durumlar arasında yer aldığını, başkalarının ise ne kadar kamil olurlarsa olsunlar uykudan sonra yeniden abdest almaya muhtaç olduklarını belirtmektedir. [805]
Bursevî'nin "mezâlik-ı ak damdandır [806] yani ayaklann kaydığı yerlerdendir dîye, fazla ifşa etmeyi uygun bulmadığı insilah halinin, hadîs İlimlerine yansıyan yönü velilerin bu insilah yoluyla Hz. Peygamber (a.s.)'ın huzurunda bulunabilme imkanına sahip olmaları ve doğrudan doğruya ondan hadis alabilme ortamına ulaşmalarıdır. Sûfiyyenin kendilerine mahsus bu ilim yollan tartışılabilir olmakla birlikte, onların bu metodla bilgi elde ettikleri, gerek pratik hayatlannda gerekse yazdıkları kitaplarında bunun tezahürlerini zikrettikleri görülmektedir.
Durum böyle olmasına rağmen, Bursevî ve onun dışındaki sûfiler tarafından üzerinde durulan İnsilah yoluyla Hz. Peygamber'den ne gibi hadislerin işitildiği konusunda her hangi bir örneğe ulaşabilmiş değiliz. Yalnız yukarıda "Küntü Kenzen" hadisini Dâvûd (a.s.)'ın insilah halinde Allah Teâlâ'dan aldığı zikredilmişti. Fakat bu söz konusu hadisin hadis değil, İsrailiyyattan olmasını gerektirir. Bunun dışında yine "Küntü Kenzen" hadisini nakil yoluyla değil de keşif yoluyla sabit olduğunu söyleyen İbn Arabî'nin ifadelerine bakılırsa, bu hadisin keşfen öğrenildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda neyin insilah neyin keşif olduğunu tam olarak tespit etmek, bu iki kavram arasındaki farkı göstermek mümkün değildir. Tasavvuf kitaplarında keşif veya daha değişik adlarla anılan ilim alma yollan üzerinde derinlemesine durulmasına rağmen, söz konusu bu yollarla alman hadis Örneklerine rastlamak nedense pek kolay olmamaktadır. Fakat rüya yoluyla öğrenilen hadislere bakıldığı zaman bunun böyle olmadığı, diğer yollara oranla rüya konusunda daha bol malzemenin bulunduğu görülmektedir.

e. Rüya

İslâm âlimleri rüyayı; "Allah tarafından doğrudan doğruya veya bir melek aracılığıyla meydana gelen ilahi bir telkin" olarak tarif etmişlerdir. [807] Şu halde İlahi bir telkinden ibaret olan rüyanın, bilgi ve aynı zamanda hissî bir değerinin olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in hadislerinde rüyaların hem bilgi değeri, hem de duygusal Önemi üzerinde durulmuş, bunlara ayrı ayrı İşaret Duyurulmuştur. "Rüya peygamberliğin kırkaltı cüzünden bir cüzdür [808] hadisi rüyanın ilmî değerine, "Peygamberlik kesildi, mübeşşirat kaldı [809] hadisi de işin hissî yönüne temas etmektedir. Gazâlî fö.505/1111), sadık rüyayı ancak kalpten perdeyi kaldıran salih ve sadık kimselerin görebildiğini, bunun ise bir keşiften ibaret olduğunu, bu durumda rüyay-ı sadıkanın keşifle aynı mânaya geldiğini söylemektedir. [810] Kuşeyrî (0.465/ 1073) de doğru rüyaları kerametin çeşitleri arasında saymaktadır. Onun bu beyânı bir bakıma Gazâlî'nin ifadelerini teyit etmektedir. [811]
Asr-i saadette Hz. Peygamber'in gördüğü rüyaların vahyin bir bölümünü oluşturduğu bilinen bir husustur. Sahabe döneminde ise rüyalarla amel edildiğine dair şöyle bir olayla karşılaşmaktayız:
Ashâb-ı kiramdan Sabit b. Kays, [812] Yemâme savaşında şehit düşer ve üzerindeki zırhı bir başkası tarafından çalınır. Sabit (r.a.) tanıdıklarından birisine rüyasında çalınan zırhının yerini söyler, zırhın satılarak bedelinin nerelere harcanması gerektiği hususunda bir takım vasiyetlerde bulunur ve adama:
Sakın bunun rüya olduğunu kimseye söyleme, Hz. Ebû Bekir'e de benden falan kimsenin şu kadar alacağının olduğunu bildir. Kölelerimden falan falan hürdür", der. Hz. Ebû Bekir de Sâbit'in bu vasiyetini yerine getirir. Tabakât kitaplarında öldükten sonra vasiyeti yerine getirilen Sâbit'ten başka kimsenin bilinmediği belirtilmektedir ki, bu da hadisenin istisnaî bir durumdan ibaret olduğunu göstermektedir. [813] Buna rağmen Hz. Peygamber (s.a.)'in gördüğü rüyaların dışında başkaları tarafından görülen rüyaİarm şer'î bir değerinin olup olmadığı meselesi tartışılmış, konu İlgili değişik görüşler ileri sürülmüştür.
Sûfiler, peygamberlik kapısının kapandığı ama sadık rüya kapısının daima açık olduğu şeklindeki hadisleri, [814] rüyanın bir bilgi edinme yolu olabileceğine delil saymışlardır. Kuşeyrî (ö.465/1073)'nin Risâle'sinde, Gazâlî (ö.505/llll)'nİn İhyâ'sında rüya için özel bölümler ayırmış olmaları, rüyayı kerametin içinde keşifle birlikte değerlendirmeleri bunu göstermektedir. [815]
Sûfiler, rüyayı özellikle seyru sülük esnasında bilgi yollarından biri olarak görmüşler ve görülen rüyalardan manevi terakkiye işaret ve deliller çıkarmışlardır. [816] Nitekim "Onlar için dünya hayatında müjde uardir [817] âyetinin tefsirinde Bursevî, bu müjdenin ancak veli kullar için geçerli olduğunu, zira onların kalplerinin zikrullah ve marifetullaha garkolduğunu, uykularının yakaza gibi ancak hak ve yakîn İfade ettiğini belirtmektedir.[818] Buna göre velilerin rüyaları, rüyay-ı sâdıka kabilindendir ve tasavvuf erbabı için bir değer taşımaktadır. [819]
Bizim burada esas üzerinde durmak İstediğimiz nokta, rüyada Hz. Peygamber'in görülmesi ve ondan ilim alınması meselesidir. "Beni rüyada gören gerçekten görmüş sayılır [820] hadîsini delil olarak alan başta İbn Arabî gibi sûfiler, hadislerin rüya yoluyla Hz. Peygamber'den doğrudan doğruya alınabileceğine kail olmuşlardır.
Ruhî yaratılışı bakımından nev'i şahsına münhasır özellikleriyle İbn A-rabî, rüyaları bilgi kaynağı olarak gören sûfilerin başında gelir. Onun rüya yoluyla gayba ait bir takım bilgiler öğrendiği, peygamberlerden seçkin bazı ruhlardan talimatlar aldığı, Resûlullah (s.a.)'i rüyalarında görerek bir çok müşkilini ondan sorduğu, onunla devamlı şekilde manevi bağlantılar kurduğu belirtilmektedir.[821] Nitekim onun başından geçen hâdiselerden biri şöyledir:
İbn Arabî, bir gün Mekke'de Resûlullah (s.a.)'i rüyasında görür. Resûl-i Ekrem Kabe'ye işaret ederek;
Ey bu evin sakinleri! Burada hangi vakitte olursa olsun namaz kılmayı, bu evi tavaf etmeyi, ister gece ister gündüz, hangi vakitte olursa olsun hiç kimseye yasak etmeyin" buyurur.
İbn Arabî, bu haberi Nesaî (ö.303/915)'nin Sünen'inde rivayet olunan;
Ey Abd-i Menaf Oğullan! Bu evi tavaf etmeyi, orada gece veya gündüz hangi vakitte isterlerse namaz kılmayı kimseye yasaklamayın [822] hadisinin doğruladığını söyler. [823]
İbn Arabî'nin gördüğü rüyalardan bir diğeri de şudur:
İbn Arabî, Kurtuba şehrinde bulunduğu bir sırada rüyasında Adem (a.s.)'dan itibaren Peygamberimiz Hz. Muhammed'e kadar gelen bütün peygamberleri görür. Peygamberler arasından Hud (a.s.), İbn Arabi'ye seslenerek ona niçin biraraya geldiklerinin sebebini anlatır. Hallâc-ı Mansur (ö.309/921)'a [824] Peygamberimiz nezdinde şefaatçi olmak için toplandıklannı söyler. Zira Hallâc-ı Mansur, bir su-i edepte bulunarak hayatta iken, "İnne Resûlallah (s.a.) himmetehu düne mansibih: Resûl-i Ekrem'in bütün himmet ve arzusu makamı uğrundaydı." demiştir. Kendisine bunun nasıl olduğu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Allah Teâlâ 'Rabbin sana verecek, sen de hoşnut olacaksın [825]

buyurduğunda Resûl-i Ekrem'in, her kafir ve mümin hakkında şefaati kabul edilinceye kadar razı olmaması gerekirdi. Halbuki Resûl-i Ekrem, 'Benim şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenler içindir [826] buyurmakla yetindi" demiştir, saha Hallâc, bu sözlerini söyledikten sonra Resûlullah (s.a.) teşrif etmiş ve Hallâc'a; 'Ey Mansur! Şefaat konusunda beni mi kınıyorsun?' diyerek ona yönelmiş, Hallâc da, Resûl-i Ekrem'e karşı aynı düşüncede olduğunu tekrar etmiştir. Bunun üzerine Allah Resulü; 'Hallâc! Benim, Rabbim azze ve celleden haber verdiğim 'Ben bir kulu sevdiğim zaman onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum [827] kudsî hadisini duymadın mı? deyince Hallâc (0.309/ 921), 'Evet ya Resûlallah' diyerek tasdik etmiş, 'O halde bilmiyor musun? Ben Habibullah'ım, ben Allah'ın sevgilisi olduğuma göre, benim dilimden konuşan Allah'tır. Şefaat eden kendisine şefaat edilen O'dur. Ben hakikatte yok hükmündeyim. Şimdi sen, hangi sebeple beni kınıyorsun?' sözlerine karşılık Hallâc, derhal bu sözünden tevbe ettiğini söyleyerek, günahının keffa-retinin ne olduğunu sormuş, Resûl-i Ekrem de kendisine;

"Karrib nefseke lillahi kurbânen faktul nefseke biseyfi şeriatı Canını Allah İçin kurban et, nefsini de şeriatımın kılıcıyla katlet!" İhtarında bulunmuş, neticede bilindiği gibi Hallâc ölümle cezalandırılmıştır.

Rüya sahibi İbn Arabî, Hud (a.s.)'ın kendisine, Hallâc'ın o zamandan bu toplantı zamanına kadar Resûlullah (s.a.)'den mahcûb, yani ondan uzak olup görüşemediğini, kendisinin ve diğer peygamberlerin Hallâc'ı bağışlaması hususunda Resûl-i Ekrem'e ricada bulunmak maksadıyla, aracı sıfatıyla biraraya geldiklerini söylemiştir. [828] İbn Arabî'nin gördüğü bu rüyayı Rûhu'l-beyân tefsirine alarak bize aktaran Bursevî, bu rüyadan hareketle şöyle demektedir:

"Kadir olan Allah affetsin bu fakir der ki; Bu kıssada iki husus vardır. Bunlardan biri, Hallâc'a şefaatçi olmak için gelenlerin büyüklüğüne bakarak Hallâc (k.s.)'un büyük bir şahsiyet olmasıdır.

Bir diğeri ise, Hallâc 309/921 senesinin sonlarına doğru Bağdat'ta katledilmiştir. Hz. Şeyh-i Ekber ise, Şam'da 638/1240 yılında ölmüştür. Hallâc'ın katliyle Şeyh-i Ekber'in ölümü arasında üçyüz yirmidokuz sene vardır. Bundan zahir olduğuna göre, Hallâc'ın ruhu takriben üçyüz sene Resûl-i Ekrem'le müşerref olamamış demektir. Bunun sebebi ise, Hallâc'ın ağzından edebe muhalif olarak çıkan bir cümledir. Zira, kurb ve huzur makammda bulunanların her konuda edebe riâyet etmesi gerekir. Ne zannediyorsun şeriatın sınırını aşan, Kur'an'ın benzerinin yapılmasını tecviz eden [829] hayal ve evhamla amel edilmesini kabullenen kişiler birer en'am (mahluk) gibidirler. Allah'tan af ve afiyet isteriz. [830]

Görüldüğü gibi Bursevî, büyük değer verdiği manevi şeyhi İbn Arabi'nin rüyada gördüğünü söylediği bir olayı eserine alarak nakletmekte ve rüya yoluyla nakledilen bu hadiseden değişik hükümler çıkarmak suretiyle bir neticeye gidebilmektedir.

Buna göre Hallâc, bir mâna eridir ve geçmişte sarfettiği bazı sözlerden dolayı uzun süre mâna alemindeki sohbetlerden uzak kalmıştır. Özellikle İbn Arabi'nin verdiği bilgiler, Bursevî'yİ yönlendirmede etkin rol oynamakta, asırlar öncesi ve sonrası İçin yeni fikirler üeri sürme, bu fikirleri savunma imkanı ve ortamı için zemin hazırlamaktadır. Şimdi İbn Arabî'nin rüyada Hz. Peygamber (s.a.)'den İşittiğini söylediği bu çeşit sözlere hadis denilir mi, denilmez mi? sorusu akla gelmektedir. [831]

Hintli çağdaş âlim ve mutasavvıflardan Eşref Ali Tanevî (0.1363/ 1943), [832] "Kim beni rüyada görürse gerçekten beni görmüştür [833] hadisine dayanarak sûfilerin keşif ve rüya yoluyla rivayet ettikleri hadislere hadis denilebileceğini, tahkik ehli âlimlerin sözlerinde bu tür hadislerin bulunduğunu, bunların itimada şayan sahih rivayetler olduğunu belirtmiş, bizzat muhaddislerden Sağânî (ö.650/1252)'nin Mesârıku'Uenvâr'da; "Yeme/c hazır olur ve namaz için de ikamet getirilirse önce yemeğe haşlayin [834] şeklindeki hadisi rüya yoluyla naklettiğini ve rüyadaki bu hadis için hadis tabirini kullandığını söylemiştir. Tanevî'nin işaret ettiği bu rivayetin asli Şöyledir:

Sağânî'nin en büyük arzularından biri, yukarıda zikredilen hadisi bizzat Resûlullah (s.a.)'in kendisine sormaktı. Sağânî, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

"Uzun zamandan beri Resûl-i Ekrem'i rüyada görmeyi ve bu hadisin sahih olup olmadığını kendisine sormayı istiyordum. Böylece âlî isnadla bu hadisi rivayet etmiş olayım. Derken aradan seneler geçti. Nihayet 611/1215 yılı 18 zilkade cumartesi gecesi seher vaktinde kendimi bir dam üstünde akşam namazı kılarken gördüm. Resûlullah (s.a.) de yanında bir kaç kişi olduğu halde oturuyor, yemek yiyordu. Beni yemeğe çağırdı. Fakat ben namazı kılıp sonra icabet edeyim dedim. Birden Resût-i Ekrem'in Ebû Said b. Muallâ'ya namaz kılarken seslenip onun da namaz bittikten sonra cevap vermesini, bundan dolayı da Allah Teâlâ'nm "Allah ve Resulü sizi hayat verecek bir şeye çağırdığı zaman ona icabet edin [835] ihtarında bulunduğu olayı hatırladım. Hemen gidip yanma oturdum. Allah'ın Resulüne, yâ Resûlallah "Yemek sofraya konulduğunda namaz için ikamet getirilirse önce yemekten başlayın" hadisi sahih midir? diye sordum. Bunun üzerine Allah'ın Resulü, "Evet o sahihtir" buyurdu [836]

Tânevî, pek çok zahir ehlinin sûfileri hadis uyduran kişiler olarak gördüklerini, halbuki bunun yanlış olduğunu, zira sûfilerin hadisleri;

Ya keşif veya rüya yoluyla, (rüyada görülen bu hadisler bazan mâna ile de rivayet olunur). Ya da iyi niyetle baktıkları kitaplardaki hadisleri sahih zannederek naklettiklerini, bu durumda da onların mazur görülmesi gerektiğini zira onların mesleklerinin hadis âlimliği olmadığını ifade etmektedir.[837] Meselâ ona göre, sûfıyye arasında meşhur olan; "Mûtû kable en temûtû: Ölmeden önce ölünüz" ifadesi, "Kün fi'd-dünya keenneke ğarîb: Dünyada sanki bir garip gibi o! [838] hadisinin mâna ile rivayeti olarak değerlendirmek mümkündür. Zira tasavvuf erbanının pek çok sözü hadis ismiyle şöhret bulmuştur. [839]

Tânevî'nin sûfiler hakkındaki bu müsamahalı açıklamaları iyi niyete dayanmakla birlikte İstismara açık olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Zira bu durumda, zayıf ve mevzu olan bir çok hadisin mânalarının sahih hadis-lerdeki mânalara uygun düştüğü görülebilir. Bu durum ise mânası doğru o-lan sözlerin, bazı hadislerle eş anlama gelmesi sonucunu doğurur ki, o takdirde hadislerin tespiti ve Peygamber (a.s.)'a olan nispeti konusunda yapılan ilmî mesaîlerin bir mânası kalmaz.

Tânevî'deki bu anlayışın aynısı ondan önce yaşamış olan Bursevî'de de görülmektedir. Bursevî, manevi büyüğü olarak kabul ettiği İbn Arabî gibi, rüyada hadis almaya taraftardır. Zira ona göre ehlullahın uykusu yakaza gibidir, yakîn yani kesin bilgi ifade eder. [840]

Gerçekten Bursevî'nin hayatında rüyaların ayrı bir yeri vardır. Daha önce hayatı anlatılırken de geçtiği üzere Bursevî 1087/1676 senesinde Üsküp'te bulunduğu günlerde evleneceği kadının kim olacağını, [841] 1085/ 1674 yılında şeyhi Osman Fazlı Efendi (ö.l 102/1691)'den Mutavvel adlı kitabı okuduğu sıralarda Bursa'ya halife tayin edileceğini önceden rüyasında görmüştür.[842] Bursevî'nin rüyada hadis aldığına dair açık bir örnek olmamakla birlikte, onun rüyasında Peygamber (a.s.)'ı gördüğü, onunla konuşup sohbet ettiğine dair bazı bilgiler mevcuttur. Nitekim Temâmü'1-feyz adlı eserinde anlattığına göre bir gece rüyasında Resûl-i Ekrem'i görür ve:

"Ya Resûlalîah! İnsanlar sizin vücûd-i şerifinizin bir kimya olduğunu söylüyorlar. Bu sözün bir hakikati var mı?" diye sorar. Resûl-i Ekrem (s.a.):

"Evet, lakin eseri bin yılından sonra ortaya çıkar" buyurur. Daha sonra insanların yerin altında bir deniz, o denizde de bin tane şehir olduğunu söylediklerini bu konuda ne buyurduklarını sorar. Resûl-i Ekrem, bu soruya olumlu cevap verir. Bursevî devamında, "Sonra gördüm ki, ben bu Şehirlere hilafetle yönelmişim" der.[843] Bursevî'nin hikaye ettiği bu konuşmadan ne kastettiğini tam olarak anlayabilmiş değiliz. Bundan dolayı da üzerinde yorum yapmayı uygun bulmamaktayız. Fakat onun rüya yoluyla hadîs almayı benimsediğini gösteren şu zamana kadar da hadis kaynaklarında göremediğimiz daha açık bir rivayetle karşılaşmaktayız:

Hadis metin olarak şöyledir: er-Rûm lâ yedhuluhu'l-ma'sûm:

Rûm'a ma'sum girmez. [844]

Bursevî, rüyada alınan bu hadisin sebeb-İ vürûdunu şu şekilde anlatmaktadır:

Ariflerden biri rüyasında Resûlullah (s.a.)'i görmüş ve yâ Resûlalîah, ben Rûm'a yönelmek isterim demiş. Resül~i Ekrem de 'Rum'a ma'surn girmez' buyurmuştur. Bu hadisten dolayı arifin gönlüne bir şüphe düşmüştür. Oysa ona göre Rum içinde sayılamayacak kadar veliler âlimler ve sahhler vardır. Sonra bu meseleyi araştırmış, burada ma'sumdan kastedilenlerin peygamberler olduğunu öğrenmiştir. Zira velilere mahfuz denilir, ma'sum denilmez.[845]

Bu olay Abdurrahman Cami (ö.892/1492)'nin Nefehâtü'1-üns kitabında biraz daha tafsilatlı olarak anlatılmaktadır. Şöyle ki:

Şeyh Ebû Said Mecdüddîn (ö.607/1210} adındaki salih bir zat, bir gece rüyasında Resûlullah (s.a.)'i görür ve ona bir takım sorular sorar. İslâm âlimlerinden bazıları hakkında bilgi ister. Kendisi Bağdat'tan Şam'a gitmiş, oradan da Rum diyarına geçmek istemektedir. Bu rüyayı Şam'da görür. Resûl-İ Ekrem, sohbet esnasında ona nereye gitmekte olduğunu sorar. O da Rum'a gideceğini söyler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"er-Rûm mâ dehalehu'I-ma'sûm: Rum'a ma'sum girmemiştir" buyurur. Şeyh Mecdüddin uykudan uyanır. Daha sonra orada Muvaffakuddîn Gevaşî adındaki bir velinin ziyaretine gider. [846] O da ona nereden gelip nereye gittiğini sorar. Ona da aynı cevabı verir. Bu defa Şeyh Muvaffakuddîn, "Rum'a masum girmemiştir" hadisini okur. Şeyh Mecdüddîn, hayretler içinde şaşırarak adamın eteğinden yapışır, durumu öğrenmek İster. Meğer, Önceki gece o da Resûlullah (s.a.)'in meclisinde bulunuyormuş, orada işitmiş. Artık bundan sonra Şeyh Mecdüddîn Rum'a gitmekten vazgeçerek Şam'dan Bağdat'a döner.

Nefehât mütercimi Lâmiî Çelebi (Ö.933/1532), müellif Abdurrahman Câmi'nin bu hadisle ilgili olumlu veya olumsuz hiç bir değerlendirmede

bulunmadığını belirtmektedir. Cami, bu hadisin mânasının kendisine bir hayli müşkil geldiğini, zira Rum'a sayılmayacak derecede meşayıh ve evliyanın hatta ashâb-ı kiramın ayak bastığını düşünürken, nihayet aziz dediği birinden bunun mânasını öğrenir. Burada ma'sumdan murad, enbiyadır. Evliya ise mahfuzdur. Eğer Rum'a din gayesi ile gidiliyorsa enbiyanın ayak bastığı Bağdat, Şam gibi bir yeri bırakarak onların ayak basmadığı Rum gibi bir yere gitmek münasip değildir. [847]
Hadiste zikredilen Rum'dan neyin kastedildiğini ise Bursevî şöyle açıklamaktadır:
"Rumdan murad diyar-ı Kayserdir ki Şam etrafında arz-ı Arab'dan ayrı olur. Evet, arz-ı Arabdan arz-ı Ruma bir peygamberin ayak basmaması tazım gelir. Fakat zahir olan budur ki, bu kelam Adem (a.s.)'dan başkasına nispetledir. Zira Adem (a.s.) zamanında Arab, Acem, Rum memleketi diye bir şey yok idi. Sonra kaleler ue büyük şehirler bina olununca evliya Rum'a ayak bastı. Enbiya basmayıp, Arab diyarında sakin oldular. Bunun sırrı budur ki, arz-ı Arab zat mertebesine İşarettir. Peygamberler, önce zâtı gözetip şanlarına münasip olan terakki ile daima terakki ettiler. [848]
Bursevî'nİn bir rüya hadisesine dayanarak yaptığı bu izahlardan Rum diyarına, yani Anadolu'ya Adem (a.s.)'dan başka hiç bir peygamberin ayak basmadığı, buralara peygamber gelmediği, peygamberlerin Arab diyarında vazifelerini icra ettikleri, Rum'a İse mahfuz olan velilerin gönderildiği anlaşılmaktadır.
Tarihin meçhul sayfaları arasında tam bir netlik kazanmayan bu gibi rivayetler karşısında kesin bir yargıya varmak söz konusu değildir. Herhangi bir nassm bulunmadığı bu meselede bir rüya ile kesin bir sonuca varmak yerine, ihtimal üzerinde durmak daha doğru olsa gerektir. Fakat burada A-dem (a.s.)'ın her bölgeye gitmemesinden, peygamberlerin davetlerinin Rum diyarına ulaşmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Zira peygamberlerin risâlet görevleri, âlİmîer, veliler, mürşidler ve dervişler aracılığıyla diğer bölgelere ulaştırılmıştır.
Bursevî'nİn kaydettiği bu rüya olayına benzer daha başka rivayetler de vardır. Hz. Peygamber'İ rüyada görmek mazhariyeti hemen hemen bîr çok sûfide görülmekle bMikte, ondan hadis almak daha nadir rastlanan bir hususiyettir. Burada rüyada Peygamber (a.s.)'ı görerek ondan hadis dinlediği iddia edilen bazı kişilerden Örnekler vermek istiyoruz.
1. Ebû Bekir Muhammed b. Ali el-Kettânî (ö.322/934)'ye rüyasında Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: [849]
"Men tezeyyene Hn-nâsi bİşey'İn ya'lemullahu minhü hifâfehu Şânehullah: Kim Allah'ın kendisinde olmadığını bildiği bir şeyle süslenmeye kalkışırsa Allah onu ayıplar.[850]
Bu hadisin kaynaklarda bir aslı vardır. Deylemî,(558/1163) aynı hadisi Ebû Musa'dan tahriç etmiştir ki metni şöyledir: "Men tezeyyene lî'nnâsi bimâ ya'lemullahu minhü gayra zâlike şânehullah. [851]
2. Yine Kettânî, Peygamber (a.s.)'dan kalbinin ölmemesi için dua istemiş, Peygamber {a.s.) da ona her gün kırk defa "Ya hayyu yâ kayyûmu, lâ ilahe illa ente: Ey Hay ve Kayyûm olan Allah! Senden başka ilah yoktur" demesini tavsiye buyurmuştur. [852]
3. Ebû Abdillah b. Hafif (ö.391/1001)'e Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir: [853] "Men arafe tarîkan İlallahi teâlâ selekehu sümme racea anhü azzebehullahu teâlâ azaben lem yuazzibhü ehaden minel-âlemîn:
Kim Allah'a giden bir yol bilir, tanır da sonra o yoldan dönerse Allah ona âlemlerde hiç kimseye yapmadığı azabı yapar.[854]
4. Abdülaziz b. Ebî Ravvâd (Ö.159/776)'a Resûl-i Ekrem şu tavsiyede bulunmuştur: [855]
M en iste vâ yevmâhu fehüve mağbûn ve men kâne yevmühü şerran min emsihi fehüve mel'ûn: Kim, iki günü eşit olursa aldanmıştır. Kimin de bugünü dünden daha kötü ise o da lanetlenmiştir. [856]
5. Dâvûd b. Yahya adındaki bir adam rüyasında Resûlullah (s.a.)'i görmüş ve ona abdalın kimler olduğunu sormuştur. ResûM Ekrem, adamın bu sorusuna şöyle cevap vermiştir:
"Ellezîne la yadribûne bieydihim şey'en ve inne VekİA'bne'l-Cerrâh minhüm: Elleriyle hiç bir şeye vurmayanlardır. Veki b. el-Cerrâh (Ö.197/813) da onlardandır. [857]
6. Ebu'I-Hasen eş-Şâzelî (ö.656/1258}'ye Nebiyy-i Ekrem hitap ederek; [858] "Ya Ali! Tahhir siyâbeke mine'd-denes tehuz bi-mededillah fî külli nefes: Ey Alil Elbiseni pisliklerden temizle, her nefeste Allah'ın nimetlerini tadasın" buyurmuştur. [859]
7. Ebû İshak İbrahim b. Şehriyar (ö.426/1035}'ın [860] tasavvuf nedir? sorusuna Resûlullah (s.a.) şöyle cevap vermiştir:
"et-Tasavvuf terkü'd-dcâvî ve kitmamı'1-meânî: Tasavvuf davaları terkedip mânaları gizlemektir," Yine onun tevhit nedir? sorusuna Resûl-i Ekrem; "Küllü ma hecese bibâlike ev hatara fi hayâlike fallahu sübhanehu bihılâfi zâlike: et-tevhidu en tünezzihehu aniş-şekki ve'ş-şirki ve't-ta'til: Allah gönlüne düşen, hayaline gelen her şeyin zıddıdır. Tevhid; şek, şirk ve ta'tilden Allah Teâlâ'yı tenzih etmektir" şeklinde karşılık vermiştir. [861]
8.İbn Arabî, Bağdat'ta bulunduğu sırada arkadaşlarından olan Siracü'd-dîn Ömer b. Mekkî adındaki zat, İbn Arabi'ye rüyasında Resûl-i Ekrem (s.a.)'i gördüğünü, Resûl-i Ekrem'in kendisine şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Men erâde en yağfirallahu lehu fe'1-yed'u bihâze'd-duâ: Allahümme innî es'eluke'1-hüdâ ve't-tükâ ve'I-iffete ve'I-ğınâ ve a-tinâ sü'Ienâ ve'rzuknâ ümniyyetenâ ev kale feâtini fi'd-dünya ve'l-ahirati haseneden birahmetîke yâ erhame'r-rahimîn: Kim Allah'ın kendisini bağışlamasını isterse, şu dua ile dua etsin. Allahım! Senden hidâyet, takva, iffet ve zenginlik isterim. İstediğimizi ver ve bizi arzularımıza ulaşmakla rızıklandır, (Bir rivayete göre de) Dünya ve ahirette bana iyilik ver. Ey merhametlilerin en merhametlisi, bize rahmetinle muamele et. [862]
Olayı bize anlatan İbn Arabî, rüyayı gören ravi Ömer b. Mekkî'nin hadisin son tarafında tereddüt edip, Resûlullah (s.a.)'in ne söylediğini bilemediğini, bundan dolayı da her İki rivayette varid olan duaları okumak suretiyle iki rivayetin de birleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. [863]
9. Yine İbn Arabî'nin Fütûhât'ta zikrettiği bir başka rüya olayı da şöyledir:
İbn Arabî, "Mescitte Cenaze Namazı" konusunu İşlerken şöyle demektedir:
"Ben gerek mescidde olsun, gerekse başka yerlerde olsun cenaze namazının kılınabileceği görüşündeydim. Fakat bir defasında rüyamda Resûlullah (s.a.)'i gördüm. Resûl-i Ekrem cenazenin mescide girmesini, mescit içinde cenaze namazının kılınmasını yasaklıyordu. Bu rüya sebebiyle önceki içtihadımdan vazgeçtim. Artık ondan sonra mescitte cenaze namazı kılmadım. Zira Nebiyy-i Ekrem (s.a.), "Kim benî rüyada görürse hakkı görmüştür. Şeytan benim suretime giremez [864] buyurmuştur.[865]
Hadisçilerin de rüyalarında Resül-i Ekrem'i görerek ona bazı şeyler sorduklarına dair rivayetler eksik değildir. Meselâ Beyhakî (Ö.458/1066), Delâilü'n-nübüvve adlı eserinde şöyle bir olay anlatmaktadır:
Câbir b. Ebî Hakîm adındaki bir zât rüyasında Resûlullah (s.a.)'i görür. Ona "Ya Resûlallah! Ümmetinizden Süfyan es-Sevrî (ö.161/778) denilen zat "La be'se bih: sika biri midir?" diye sorar. Resûl-i Ekrem de adama: "La be'se bih: Evet sikadır" şeklinde cevap verir. [866]
Rüyada Resûlullah (s.a.)'i gören onunla sohbet edenlerden birisi de Süyûtî (ö.911/1505}'dir.[867] Süyûtî, rüyasında Resûl-i Ekrem'e bazı hadisler sormuş, sahih olanlar için Resûl-İ Ekrem'in onayını almıştır. Hadis sahasında telif ettiği Cem'u'l-cevâmi adlı eserini Peygamber (a.s.)'a arzederek, kitabından bir şeyler okumak İstemiş, Resûl-i Ekrem de; "Getir bakalım şu kitabı ey Şeyhu's-sünne, Şeyhu'l-hadis!" diyerek ona iltifatta bulunmuştur. Bu manevi halden dolayı çok sevinen Süyûtî bu müjdenin kendisi İçin bütün dünya nimetlerinden daha değerli olduğunu söylemiştir. [868]
Son olarak Ebû İshak eş-Şirâzî'ye rüyasında Resûl-i Ekrem'in söylediği bir hadisi ve bunun gibi rüyada işitilen hadislerle ilgili muhaddislerin kanaatini belirterek konuyu bitirmek istiyoruz. Resûl-i Ekrem, Şirazî'ye "Ya Şeyh! İn eradte's-selâmetc fetlubhâ fî selâmeti ğayrike minke: Ey Şeyh! Eğer selamet istersen onu senden başka kimselerin selametinde ara!" buyurmuştur. [869]
Abdülfettah Ebû Gudde (Ö.1997) bu hadisi tenkit ederek böyle bir şeyin hadis gibi rivayet edilmesinin doğru olmadığını, rüyada Resûlullah (s.a.)'in görülmesiyle şer'î bir hükmün sabit olmayacağını, Peygamber (a.s.)'a ait bir hadisin bu tür bir yolla tespit edilemeyeceğini söylemiş, âlimler arasında kabul edilen ortak görüşün bu olduğunu belirtmiştir. [870]
Dumeynî de Mekâyisu nakdi mütûni's-sünne adlı eserinde eski ve yeni ulemanın çoğunluğunun rüya yoluyla bir hadisi zayıf veya sahih kabui etmediklerini, böyle bir yolun batıl olduğunu, dîni ifsat edip, mevcut hükümleri bozacağını, hatta Resûlullah (s.a.)'den gelen her şeyi yalanlamaya götürecegını söylemiştir.[871]
Gerçekten dini ve özellikle hadislerden ibaret olan sünneti bâtıl akımlardan korumak için böyle bir anlayış son derece zaruridir. Dinde hüküm zahire göredir. Bâtına ait bilgiler, bütün müslümanları bağlayamaz. Bununla birlikte, rüyaların hiç bir değer taşımadığını söylemek de mümkün değildir. Rüya, rüyayı gören kimseler için bir takım bilgiler İhtiva edebilir. İşte sûfiler bu noktadan hareketle, şeriatın zahirine aykırı olmayan bu çeşit rüyalardan yararlanmışlar, fıkhî ictihadlarının yönlendirilmesinde, evrâd ve ezkârlarınm tespit ve tayininde bu yoldan istifade etmişlerdir. Bunun yanında gerek ferdî gerekse içtimaî pek çok konuda rüya yoluyla Hz. Peygamber'den feyiz ve ilim alarak dînî yaşantılarım takviyeye çalışmışlar, rüyalardan azamî derecede faydalanmaya bakmışlardır. [872]
Rüyanın yanında sûfilerin kabul ettiği bîr diğer İlim öğrenme yolu, belki de en önemlisi keşiftir.

f. Keşif

Bir şeyi örten perdeyi kaldırarak açığa çıkarmak anlamına gelen keşif kelimesi, tasavvuf literatüründe ayrı bir öneme sahiptir. Mutasavvıflara göre keşif, belli rizâyet ve mücahede sonucu, bir takım kabiliyet ve melekelerin iyice geliştirilmesi ve ruhî bazı güçlerin meydana çıkarılması demektir.[873] Keşif, akıl ve duyularla ulaşılmayan bazı bilgileri kalp gözüyle görmeyi, sezgi aracılığıyla kavramayı ifade eder. Keşif yoluyla kazanılan bu biigiye marifet, irfan, ilm-i mükâşefe, ilm-i bâtın gibi adlar verilir. Mutasavvıflara göre en üstün bilgilere keşif yoluyla ulaşılır. [874] Akıl ve nakil vasıtalı olarak bilgi verdiği halde keşif İnsana doğrudan bilgi sağlar. Bu bilgiler okuma ve yazma İle değil, ancak amel ve İbadet sonucu meydana gelir. [875]

Sûfiler, bu anlayışlarına Kur'an ve sünnetten deliller de getirmişlerdir. "Biz ona tarafımızdan ilm-i ledün öğrettik [876]"Eğer takva üzere olursanız Allah size hakkı bâtıldan ayıracak bir kuvvet verir [877] âyetleri ile "Müminin firasetinden sakının. Zira o Allah'ın nuruyla bakar [878] hadisi ve daha başka âyetlerle hadisler bu yolla kazanılan bilgilere işaret etmektedir.

Sûfilerin bu anlayışlarına karşılık kelamcıların çoğunluğu, keşfi bilgi kaynağı olarak görmemiştir. Çünkü herkes tarafından kullanılması ve kontrol edilmesi mümkün değildir. Buna karşılık Gazâlî, (Ö.505/1111) Râzî (0.606/ 1209), ve Amidî (ö.631/1233) gibi bazı kelamcılar, keşifle kesin bilgiler eide edilebileceği kanaatindedirier. İbn Teymiyye (ö.728/1327) İse, velilerin keşifleri konusunda kelamcılardan bazılarının bunu inkar ettiği, bazılarının da keşfi kabul konusunda aşırı gittikleri, en tutarlı yolun orta yol olduğu görüşündedir. [879] Keşfin en önemli temsilcilerinden olan İbn Arabi'ye ööre Allah'ı bilmeye götüren yollar, keşif ve akıl ile istidlal yoludur. Birinci yol olan keşif yoluyla meydana gelen ilim zaruri bir İlimdir. Kişi bunu şüphe götürmeyecek bir şekilde, hem delille hem de zevk yoluyla hissedebilir. Bu ilm-i ilahiyi bir tecelli ile elde edenler, resuller, nebiler ve bazı velilerdir. İkinci yol olan akıl yolu ise, birinci yolun altındadır. Delille görüş sahibi olan kişinin deliline bazan olumsuz bir şüphe girebilir. Böylece de o şüpheyi tespitte ve aranılan şeyde hak olan yönü bulmakta zorlanır. [880]

Çağdaş âlimlerden Musa Carullah Bigiyef (Ö.1949) de bilgi elde etme yollarının, bilinenden bilinmeyenin çıkarılması olan akletme, nakil ve keşif şeklinde üç kısma ayrıldığını söylemiş, bunlar arasında keşif, vahiy ve ilhamın Allah katından olması sebebiyle kesin ve gerçeğe uygun bir bilgi türü olduğunu belirtmiştir.[881] Bazılanna göre de keşif, ictihad gibi yalnız sahibini bağlar. [882]

İsmail Hakkı Bursevî, İbn Arabî 'ye bağlı olarak keşfe büyük önem veren mutasavvıfların başında gelir. Yazdığı eserlerinde onun bu meylini açıkça görmek mümkündür. O, keşfi bütün gücüyle savunur. Nazarî ilimlere fazla itibar etmez:

"Bir görüşe başka bir görüş muhalefet ederek onu nesheder. Keşf-i hayalî de böyledir. Bunlar, ulemâya arız olan musibetlerdendir [883] der. Nisa Sûresi'nde geçen, "Eğer o Allah'tan başkasından gelmiş olsaydı, onda bir çok tutarsızlıklar bulurlardı [884] âyetinde İhtilaf eden ulemayı tenkit ederek; "ölemâ-i mahcûbîn onu telfikten aciz olmuşlar ve her biri bir tarafa gitmişlerdir. Zira muktezây-ı akl ihtilaftır. Eğer kümmel-i mükaşifîn gibi, cümlesi bir çeşmeden nûş etmiş olsalar, feyzde ihtilaf olmadığın bilirler ve her hükmü yerli yerine korlar ue ihtilaftan halas olurlardı [885] der.

Keşif sahibi insanlar tarafından yazılan eserlerin, söylenen sözlerin ise kendi yanlarından olmayıp hepsinin ilahi emirle olduğuna inanır. Bundan dolayı erbab-ı keşfin İlimlerine aşırı şekilde rağbet ederek der kî:"Şol cihetten ki, ilmin kendi indi olmayıp keşfi ohcak, ol malumatı kitabet dahi indi olmaz. Erbab-ı rüsumun hali İse böyle değildir. Zira onların u-lumu efkar-ı akliyye netâicidir. Bu cihetten indi bilirler ue indi yazarlar. Onun için erbab-ı dil indinde rağbet bulmaz. Zira, heluay-ı sükkeri var iken basal ve suma itibar kalmaz. Ve basal ve sûm ki raiha-i femi tağyir ve melaikeyi tenfir eder, netaic-i efkar olan ulum ve semerât-ı ukûl-i kasıra olan hayalat dahi sade dillerin kalplerin bulandırır ve harem-i mânadan çıkarıp beriyyelerde dolandırır. [886]

Bursevî'ye göre, insana dünya ve ahirette kati ilim ve sahih keşif fayda verir. Cedel sahiplerinin ilimleri cehalet hükmündedir. Onlar şehvetlere, lezzetlere, evham ve hayallere dalmışlardır. Onlar bilgilerini ölüler aracıhğıyle elde ederler. Halbuki keşif sahibi olanlar ilimlerini ölülerden değil bizzat diri olan Allah Teâlâ'dan alırlar. [887] Hz. Peygamber'e itaati emreden âyetler İçinde işaret yoluyla, âlim olan veliler de vardır. Onlar peygamberlerin vârisleridir. Yolları Peygamber (a.s.)'m yoludur. Allah'a ulaşmak isteyenler İçin bir mürşid-i kamilin sohbetine ihtiyaç vardır. Mürşid, manevi makamları tanıyan kişidir. Bu makamlar akılla değil, ancak keşif ve ilhamla bilinir. [888] Meselâ Bursevî, keşif yoluyla Beyt-İ Mamûr'un yedinci kat göğün sonunda bulunduğunu,[889] doğru olanın bu olduğunu söylemiş, [890] yine keşif yoluyla bir defasında şeytanın çirkin suretini gördüğünü ve sesini İşittiğini belirtmiştir. [891]

Bursevî'ye göre keşif, hıfz (ezber) gibidir ki kitapları mütâlaaya muhtaç değildir. Nitekim ona göre, hiç okumamış bazı ümmî insanların gayb diliyle konuştukları bir gerçektir. Bursevî bununla ilgili şöyle bir örnek verir:

"Nitekim Mağrip'te bir muhtesip var idi ki, ümmi idi ve her gün şehri devr edip adi ve iktisaptan sonra, akşam oldukta ulemayı hanesine davet edip o gün vâki olan vakâi ve hudut ve siyaseti onlara arz ettikte cümle-i muamelâtı şer'e muvafık ve Kitab'a mutabık gelirdi. Maa-hâzâ kendisi ulûm-i şer'iyyeden bî-haber idi, velakin dâiye ve ilham ile amel ederdi. [892]

Bursevî'ye göre asr-ı saadetten asırlarca sonra gelen kâmil velilerden bir çokları sabah namazında Cenâb-ı Risâlet (s.a.)'e iktida etmişler, ondan Kur'an dinlemişlerdir. Bu anlatılanlar mücerred bir vehim ve kuru bir hayalden İbaret değildir. Nitekim bununla İlgili olarak, "Bu makûle kibarı ve hakâiki red eden vehim ve hayalinden red eder ve kabul eden lübb-i safî ve keşf-i vâfîden kabul eder" demiştir. [893]

Bursevî'ye göre keşif ehli olanlar, şer'î hükümlere muhalif iş tutmazlar. İlhamla Hakk'a hidâyet olunurlar. İlahi keşif, ancak Allah Teâlâ'ya tam teveccüh ve kalbi bütün masivadan temizlemekle meydana gelir. [894]

Yine Bursevî'ye göre, kamil bir insan uykuda bile olsa daima yakaza halindedir. Bundan dolayı onun söz ve davranışları şeriata uygundur. Zira onlar ilham sahipleridir. Onların bir meseledeki doğru keşifleri, şeriat sahibinin vahiy olmayan konulardaki içtihadı gibidir. [895]

Bursevî'dekİ keşif anlayışı onun bütün fikir ve ruh dünyasını içine almakta, pek çok konuda kendisini yönlendirmektedir. Onun böylesine keşfe yönelmesi, içinde bulunduğu manevi halin bir tezahürü olarak görülmelidir. Bizi burada en fazla ilgilendiren konu ise, onun hadis ilimleriyle ilgili keşfe dayalı olarak ortaya attığı ve müdâfaasını yaptığı fikirlerdir. Gerçekten hadis ilmi kaidelerini zorlayan, kabulü mümkün olmayan bu çeşit görüşler tasavvu-fî camiada gayet makul görülmüş, hatta ulaşılması gereken en üstün ilim olarak takdim edilmiştir.

Genellikle tahlil ettiği dinî bilgilerde ehl-i zahir, ehl-i bâtın diyerek zâhir-bâtın ayırımına giden, ilim öğrenme yollarında ahz-ı zâhir-ahz-ı bâtın kategorisinde dikkat eden Bursevî, hadis âlimlerini de İki gruba ayırmakta, hadislerin tespiti ve onlarla amel konusunda sûfiyyenin kabul ettiği prensiplerin en açık şekilde ortaya konduğu bu sınıflandırmada çok önemli bilgiler yer almaktadır. Bursevî'nin chl-i âsâr ve ehl-i îsâr dediği bu âlimlerin özelliklerini tanımak, bize konu hakkında detaylı ipuçları verecektir.

Asar, eser kelimesinin çoğulu olup haber mânasına gelir. İhtilaflar bir yana eser aynı zamanda hadisçilere göre hadisle eş anlamlıdır. Buna göre eser veya âsâr, Hz. Peygamber'den rivayet olunan hadislerdir. [896]

Ehl-i âsâr, Bursevî'ye göre; "Erbâb-ı nakl ve haber olanlardır. [897]

Yani, hadisleri veya daha geniş bir ifadeyle haberleri nakil ve rivayet edenlere denir. Ehl-i âsâr denilen ravilerin ve muhaddislerin yegane gayeleri, Resûlullah {s.a.J'den gelen bu din mirasını toplayarak sağlam bir şekilde kaydetmektir. Nitekim Bursevî bunu, "Erbâb-ı zahir hadisleri tashih eyleyip kitaplarında dere ve mâadayı terk ederler [898] cümlesiyle belirtmiştir. Gerçekten de ehl-i âsâr denilen bu insanlar yüklendikleri sorumlulukları büyük bir itina ve titizlikle ifa etmişler, meydana getirdikleri muazzam hadis mecmualarında hadisleri bir elemeye tâbi tutarak sahihini zayıfından, sağlamını çürüğünden ayırmışlar ve senedleriyle birlikte eserlerine almışlardır. Artık bir sözün hadis olup olmadığı, ancak bu kayıtlara bakarak anlaşılır. Bütün müslümanlara mâl olmuş bu Peygamber mirası, şunun veya bunun mücerred bir iddiasıyla değil, ancak muhaddislerin el emeği, göz nuru sonucu ortaya koydukları çalışmalarda hangi ölçüde değer kazandığına bakarak anlaşılır. Hadisçilerin isnadı olmayan hiç bir rivayete hadis gözüyle bakmadıklan, isnadı bulunan pek çok rivayete de hadis usûlü kriterlerine göre bir kıymet vermedikleri ortadadır.

Hadisçilerin bu ilmî tutum ve anlayışlarına karşılık, aynı düşüncenin diğer ilim dallarında da olduğu söylenemez. Bursevî'ye göre, biraz önce de belirtildiği gibi zahir ehli olanların, ya da onun tabiriyle ehl-i asarın tespitleri belli ölçülere kadar bir değer taşımakla birlikte, bir haberin fi nefsi'1-emr, yani gerçekten Hz. Peygamber'e ait olup olmadığı, ancak ehl-İ îsâr denilen keşif sahibi velilerin keşifleriyle açıklığa kavuşur.

Bursevî'ye göre bu zâtlar, Hakk'ı bütün masivâ üzerine tercih ettiklerinden kendilerine bu isim verilmiştir. Bunlara "Evhadîler" de denilir. [899] Hakk'a mensup olan bu kullar, keşf-i bâtın ve ilham-ı rabbanî sahibidirler. Erbab-i bâtın olan bu insanlar, bir haberin sıhhatini tespitte ashâb-ı zahirin mütevatir ve meşhur hadislerde mirac-ı cismanî ettikleri gibi, onlar da mirac-ı ruhanî ederler. Haber-i âhâd da bu kapsama dahildir. Onlar, haber-i vahide keşif ve yakîni de ekleyerek bu haberlerle amelde bulunurlar. Bursevî'nin bu konu ile ilgili sözlerinin devamı şöyledir:

"Bu taifenin mezhepleri budur ki, bir haber Kütüb-i Sitte'de sebt olunmuş bile olsa onunla amel hususunda cânib-i gaybe müracaat edip ayan beyân ve keşf-i burhan zam ettikten sonra fiile şurû ederler. Kütüb-i Sitte'nin gayride olduğu surette dahi böyledir. [900]

Gerçekten bu cümleler tasavvufî düşüncede hadislerle amel meselesinde, sûfilerin temel anlayışlarını gösteren en önemli tespitlerdir. Buna

göre ehl-i isâr, yani keşif sahibi kullar, gerek ümmetin kabulüne mazhar olan birinci derecedeki Kütüb-i Sitte ofsun, gerekse bu altı hadis kitabının dışındaki eserler olsun, bu eserlerdeki hadislerin gerçekten Hz. Peygamber tarafından söylendiğini ona nispetinin tam olarak tespitini bilebilmek için gayb âlemine müracaat ederler. Yani doğrudan doğruya keşfen Resûl-i Ekrem'in ruhaniyetine başvururlar. Nitekim "Küntü Kenzen" hadisi ile ilgili değerlendirme yaparken müfessir Âlûsî sûfilerin bu durumlarına işaret ederek; "Sûfiyyeden bunu nakledenler bu hadisin naklen sabit olmadığını itiraf ederler. Fakat onlar bunun keşfen sabit olduğunu söylerler, Nitekim İbn Arabî, Fütûhât'm 198. babında bunu açıkça ifade etmiştir. Zira keşifle hadisi sahihleme onların tabiatıdır" demiştir. [901]

Bundan sonra gelecek olan İbn Arabî konusunda keşifle ilgili örneklere daha geniş şekilde yer vereceğiz. Şimdi burada dikkate değer bir husus göze çarpmaktadır. İster Kütüb-i Sitte'de olsun, isterse diğer eserlerde bulunsun bir takım rivayetlerin, bizzat muhaddisler tarafından cerh ve tenkit edildiği şüphesizdir. Ama muhaddislerin ittifakiyle ya da ekseriyetiyle kabul ettikleri, sahih olarak gördükleri kaç tane hadis keşif sahiplerine göre sahih değildir. Dolayısıyla ehl-i bâtın tarafından cerhedildiği, kendisiyle amelin terkedîldiği bu hadisler ve ehl-i zahirce sahih kabul edilmediği halde, ehli bâtın tarafından sahih görülen, kendisiyle amel olunan hadislerin tespiti gerçekten büyük önem arzetmektedir.

Ehl-i îsârm Kütüb-i Sitte ve diğer eserlerdeki hadislerle amel prensiplerinden onlann yüzyıllardır tasavvuf! eserlerde tenkit konusu olan, "Çoğu ki-bâr-i mutasavvıfe sözleridir" şeklinde iddialara maruz kalan rivayetlere bakış tarzlarını da anlamamız mümkün olmaktadır. Zira hadislerin tashihi için gayb âlemine başvurulan bir sistemde, artık mutasavvıfların eserlerinde mevcut olan bir hadis için yapılacak itirazlar yerinde olmayacaktır.

Bursevî keşif üzerinde böyle titizlikle durmasına rağmen, o her mükaşifin keşfine de itibar etmez. Sûfiler arasında keşif sahibi olanların çoğunun, keşiflerinin hayalî olduğunu, onlara güvenilemeyeceğini, bundan dolayı onların imanla küfrü birbirine karıştırarak hem kendilerini, hem de başkalarını dalalete sürükledikleri-nden yakınır. Ona göre muteber olan keşif, keşf-i sarîh-i kalbidir. Buna hakiki keşif de denir. Kamil velilerin durumları böyledir.[902] Hayâlı keşif, yakînî keşfin altındadır, gerçeğe uygun değildir.

Bursevî, keşiften bahsederken genellikle keşifte vehim ve hayalin olmadığını savunmaktadır.[903] Halbuki meşhur mutasavvıf Ebû Nasr es-Serrâc (ö.378/988)'ın Lüma'mda verdiği bilgilere baktığımızda kalp kaynaklı bilgilerde de değişik ihtimal ve ihtilafların bulunabileceği sonucuna varmak mümkündür. Serrâc bu konuda şöyle demektedir; "Hal sahibi ve gönül ehli kimselerin de durumlarına ue bilgilerine göre çıkardıkları bir takım bilgiler vardır. Onlar Kur'an ve hadisin zahirinden bâtını mânalar, hikmetler ve sırlar çıkar-mışlardır. Onlar da çıkardıkları hükümlerde zahir ehlinin görüş farklılığı gibi değişik fikirler öne sürmüşlerdir" [904]

İbn Arabî de keşifle elde edilen bilgilerin yanılmaz kesin bilgiler olduğunu savunmasına rağmen, keşif sahibinin keşfedilen şey hakkında vereceği hükmün bazan yanlış olabileceğini de belirtmektedir.[905] Buna göre mükaşif, doğru bir keşif görmekle birlikte tabir caizse bu keşfini yorumlamada, keşfin neye delalet ettiği konusunda hüküm vermede hataya düşebilmektedir. Aynı kanaatin Bursevî'de de olduğunu söyleyebiliriz. Bir taraftan ateşli bir şekilde keşfi savunurken Bursevî diğer taraftan; "Pes, keşifte ihtilâl-i azîm vardır ki, rütbe-i şeriat o makûle ihtilali götürmez [906] diyebilmektedir. Demek ki keşif de izafî, itibarîdir. Yani, mükaşiflerin durumuna göre değişebilmektedir. O halde, hakiki keşifle hayali keşiflerin arasını kim ayıracak, velilerden nakledilen keşifler konusunda kim belli bir sonuca varacaktır. Bu son derece zor ve içinden çıkılması mümkün olmayan bir problem gibidir. Belki bu karışıklıktan dolayı olacak ki Bursevî, keşifle amel noktasında fazla bir taassuba gitmeyi doğru bulmaz. Büyüklere hüsn-i zan besleyen, onların söz ve fiillerine muvafakat gösterenlerin bundan dolayı sevap kazanacaklarını, fakat gönlünde bir şüphe ve tereddüt hasıl olanların ise, "Şüphe veren şeyleri şüphe vermeyen şeylere bırakmayı [907] tavsiye eden hadis gereğince, zahir hal ne ise ona sarılmayı tavsiye etmektedir. [908]

Bursevî, hadis tespit yollarından biri olarak gördüğü keşif meselesinde tamamıyla yalnız sayılmaz. Gerek mutasavvıflardan ve gerekse diğer ilim adamlarından, keşfin kabul edilmesi meselesinde aynı kanaati paylaşanlar olmuştur.

C. Keşfi Kabul Edenler

Kulun, salih amelleri neticesinde mazhar olduğu ilahi ilham olan keşfin varlığına esasen kimsenin karşı çıktığı söylenemez. Allah'ın sevdiği kullarına bir takım ihsanlarda bulunması, onlara diğer İnsanlar arasında bir üstünlük tanıması, her akıl sahibinin kabul edebileceği bir gerçektir. Her devirde keşif sahibi kulların mevcudiyeti, bu İnsanların mazhar oldukları bu keşifleriyîe amel etmeleri söz konusu olabilir. Fakat keşfin hadis ilimlerinde ilk defa kimler tarafından gündeme getirildiği, hangi âlimlerin bu yolla edindikleri bilgilere eserlerinde yer verdikleri bir merak konusudur. Önceki dönem sûfilerden Ebû Talip el-Mekkî (ö.386/998}'nin meşhur eseri Kû-tu'l-kulûb'da keşif kokusu olmakla birlikte, keşfin hadis sahasına dahil edilmesi, bazı hadislerin keşifle alınması bazılarının cerh veya tadil edilmesi İbn Arabi İle başlamış ve ondan sonra daha da belirginleşerek devam ettirilmiştir. Bursevî'nin ilmini takdirle andığı, kendisine karşı aşırı bir sevgiyle bağlandığı müellif ve mutasavvıfların başında şüphesiz İbn Arabî gelmektedir.

1. İbn Arabî

Tam adı Ebû Bekir Muhyiddin b. Ali et-Tâî olan İbn Arabî, 560/1162 tarihinde Endülüs'ün Mürsiye şehrinde soylu ve kültürlü bir aileden dünyaya gelmiştir. Zahirî ve bâtınî ilimlerde müctehid seviyesine ulaştığı belirtilen İbn Arabî, bir çok İslâm beldesine seyahat etme imkanı bulmuş Fas, Tunus, Cezayir ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşamış, Mekke-Medîne'yi ziyaret etmiş, onbeş yıl kadar da Anadolu'nun değişik şehirlerine uğramış, Konya'da Sadreddin Konevî (ö.673/1274)'ye hocalık yapmıştır.

Vahdet-İ vücûd anlayışının en önemli temsilcilerinden olan İbn Arabî, tasavvufî sahada yazdığı bazı eserleri ve fikirleri hakkında çok konuşulan bir zattır. İbn Arabî hakkında İslâm âlimleri üç zümreye ayrılmış, kimileri onun büyük bir veli ve âlim olduğunu, kimileri onun dalâlet ve küfür içinde bocalayıp kaldığını söylemiş, bazıları da Şeyh hakkında hüsn-i zan besleyerek e-serlerini okumaktan halkı menetmek gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bursevî, İbn Arabi'nin en önde gelen hayranlarındandır. Hemen hemen her eserinde ondan bahsetmiş, kitaplarından nakillerde bulunmuştur. Bursevî'ye göre, İbn Arabî zahiren Maliki mezhebine mensup, bâtınen ise bütün mezhepleri şahsında toplamış, ilhamla amel eden büyük bir velidir. O, ilahi hakikatleri bütün incelikleri ve derinîikleriyle kaleme almış, verdiği bilgilerde yapmaya memur olduğu İşlerde hiç kimse onun seviyesine yüksele-memİştir. Nitekim Bursevî, Rûhu'l-beyân'da şöyle demiştir;

"Fa/cır der ki, Resûlullah (s.a.)'in Arap olmasından dolayı onun vâris-i ekmeli de Arap milletinden gelmiştir. O da Hazret-i Şeyh-i Ekber, Misku'l-ezfer ve Kibrit-i Ahmer olan Muhyiddin b. Arabî kaddesallahtır. Ancak onun vâris-i ekmet olduğunu söyledim. Zira o, hâtimetu'l-velâye'dir. O, bu mertebenin en kamil mânada mazhandır ve onda diğerlerinde zahir olmayan faziletler zuhur etmiştir. Başkaları onun sofrasında ancak tufeyli mesabesindedir: [909] Bursevî'ye göre, Şeyh'in mertebesi için Hatmu'l-velâye denilmesinden maksat, onun üstün özelliklerini taşıyan bir başka veli gelmez demektir. Bursevî, İbn Arabi'den Şeyh-i meşâyihi'd-dünya övgüsüyle sözeder. Bu övgünün gerekçesini de şöyle zikreder:

"Şeyh Muhyiddin el-Arabî Hazretlerine (k.s.) Şeyh-i Ekber dediklerinin astı budur ki, Allah Teâlâ ona hitap edip "Ente ekberu meşâhidî" buyurmuştur. Yani İmam-ı Ali'den sonra (k.v.) ekber-i meşâhid-i hak Şeyh-i mezkûrdur. Onun için ilâ yevmi'l-kıyâm Şeyh-i meşâyihi'd-dünyadır. [910]

İbn Arabî, 638/1240 yılında Şam'da vefat etmiştir. Sûfilerin ıstılahında mutlak mânada Şeyh denildi mi İbn Arabî kastedilir Eserlerinin sayısı, beşyüze yakındır. [911] İbn Arabî'nin hayatı hakkındaki bilgileri böylece özetledikten sonra onun keşif konusundaki görüşlerine geçebiliriz:

Muhaddislerin hadisleri kayda geçirirken üzerinde en fazla hassasiyet gösterdikleri nokta, hiç şüphesiz hadislerin isnadlarıdır. Zira İsnad, hadisin Hz. Peygamber (a.s.)'a ulaştığını gösteren resmî bir belgeyi temsil etmektedir. Hadis ilminin medarının isnad olduğu da bu noktadan hareketle söylenmiştir. Ümmet-i Muhammed'in sahip olduğu en büyük meziyetlerden biri olan isnad sisteminin tenkit edilmesi, keşfin isnadtan daha sağlam ve daha güvenilir hadis elde etme yolu olduğu şeklindeki en ciddi eleştiriler hiç şüphesiz Ibn Arabi'den gelmiştir.

İsnadın tenkidiyle ilgili bazı bilgiler daha önce sened konusunda bir nebze olsun ele alınmıştı. Burada aynı şeyleri tekrara lüzum görmüyoruz. Şu kadar var ki, İbn Hacer (Ö.852/1448) tarafından hakkında, "Asan ue süneni iyi bildiği, değişik ilimlerde söz sahibi olduğu, pek çok kişiden hadis öğrendiği [912] belirtilen İbn Arabî, Kettanî (ö. 1345/1926)'nin Risâle'sinde de yedinci asrın muhaddisleri arasında zikredilmiştir. [913] Ali Vasfı Kurt tarafından, Mağrib ve Endülüs'de Hadis İlminin Gelişim Safhaları ve Muhyiddin İbnu'l-Arabi'nin Hadis Kültürü adıyla üzerinde şu ana kadar yapılan en yeni doktora çalışmasında İbn Arabi'nin Mağribli 18, şarklı 19 hadis hocasının isimleri zikredilmiş, [914] ayrıca okuduğu hadis kitapları,[915] bunların yanında İbn Arabi'nin hadisle ilgili 27 adet eseri de birer birer tanıtılmıştır. [916] Böylesine hadis ilimlerine vâkıf bir âlimin

herkesin alışık olduğu fikir ve İstidlal yoluyla elde edilen bilgileri ikinci plana iterek keşif yolunu benimsemesi, keşifle kazanılan bilgilerin ilm-i zarurî ifade ettiğini belirtmesi gerçekten önemli bir noktadır. [917]
İbn Arabi'de hadislerin keşif yoluyla tashihi fikri çok erken dönemde başlamış, daha Mağrib'de bulunduğu 598/1201 yılında kendisinin kurbet makamına ulaştığını, hadisleri keşif yoluyla alabilecek bir kişinin mutlaka kurbet mertebesine yükselmesi gerektiğini söylemiştir.[918] İbn Arabî, henüz hiçbir hadis kitabını tanımadan, keşif ve ilham yoluyla Hz. Peygamber ile irtibat kurmuş, daha sonra öğrendiği hadislerin keşfen müşahede ettikleriyle çelişmediğini ifade etmiştir.[919] Nitekim İbn Arabî, keşif yoluyla Hz. Peygam-ber'in suretinden ilim aldığını bir örnekle şöyle açıklamaktadır:
"Biz daha önce ne âlimlerden, ne de kitaplardan öğrendiğimiz şer'î hükümlerin bir çoğunu bu suretin bir benzerinden aldık. Şer'î hükümlerle ilgili olarak bu suretin bana söylediklerini, memleketimizin âlimleri içerisinde hadis ilmi ile fıkhı mezheplerin ihtilafım bilen birisine anlattığımda, benim bildirdiğim her konuda bir harfi bile eksilmeksizin Hz. Peygamber'den sahih bir hadis rivayet edildiğini söylemiştir. Hatta o bu duruma şaşınyordu. Meselâ namazda her eğilme ve doğrulmada iki elin kaldırılmasıyla ilgili olarak gördüğüm de bunlardan birisidir. Halbuki beldemizde fakihlerin hiç birisi bu görüşte olmadığı gibi, bunu yapan da yoktu. Böyle bir uygulamayı daha önce de hiç görmemiştim. Bunu muhaddislerden olan Muhammed fa. Ali el-Hâc'a arzettiğimde bana bu konuda Hz. Peygamber'den Müslim'in Sahîh'inde zikrettiği bir hadis rivayet etmişti.[920] Müslim'in bu rivayetine hadisleri mütâlâa ettiğimde vakıf olmuştum. [921]
İbn Arabî, Fütûhât'ı yazarken takip ettiği yolu izah ederken yine keşfe dayandığını şu sözleriyle belirtmektedir:
Bizim bu ve diğer eserlerimiz, başka eser ve müelliflerin yolundan gitmemektedir. Çünkü her yazar, kendi iradesinin etkisi altındadır. Zira yazar eserinde kendi tercihinin sınırları içinde ve özellikle yaymak istediği bilgisinin tesirinde dilediğini ifade eder, dilediğini de etmez. Eser sahibi, bilgisinin sonuçlarını yazarken ele aldığı konunun hakikatim ortaya koymak zorundadır. Halbuki bizler eserlerimizde böyle değiliz. Bize verilen bilgiler ancak ilahi makamın kapısında bekleyen, kendisine kapıdan açılacakları gözetleyen muhtaç ve her türlü bilgiden yoksun kalplerde oluşan bilgilerdir. [922]
Keşif yolunun kurucusu olarak kabul edilen İbn Arabî, bu iddialarını eserlerinde açıklamış, keşifle ilgili görüşlerini fevkalâde bir cesaretle savunmuştur. [923] Bundan önceki bahislerde Bursevî tarafından dile getirilen kamil velilerin herhangi bir hadisle amel hususunda Hz. Peygamber'e başvurmaları meselesi, aynısıyla İbn Arabi'nin Füsûsu'l-hikem adlı büyük yankılar uyandıran eserinde mevcuttur.
Füsûs'taki bilgilere göre, İbn Arabi'nin halife unvanını verdiği bu kamil insanlardan bazan bir meselede o konudaki bir hadise ters düşen bir söz duyulabilir. Halk bu sözün ictihadtan kaynaklandığını, aksi takdirde hadise aykırı bir beyânda bulunulmayacağını sanır. Halbuki durum böyle değildir. Belki bu halife nazarında o hadis keşfen sabit olmamıştır. Eğer sabit olsaydı o hadisle hükmeder, aksi istikametteki ictihadtan vazgeçerdi.[924] Bu fikirleriyle İbn Arabî, kaynaklarda mevcut her hadisin sahih olmadığını, ulemanın sahih zannettiği bazı hadislerin, keşif sahipleri tarafından tashih edilmediğini belirtmektedir. Nitekim el-Fütûhâtu'1-Mekkiyye adlı hacimli eserinin değişik bablarında buna işaret ederek daha geniş şekillerde yer vermiştir. [925]
İbn Arabî'ye göre senedi yönünden sahih olan nice hadisler vardır ki, mükaşif onu Resûlutlah (s.a.)'e sorar. Resûl-i Ekrem onu kabul etmez, "Ben böyle bir şey demedim, bununla hükmetmedim" buyurur. Böylece o mükaşif, bu hadisin zayıf olduğunu bilir ve onunla ameli terkeder. Her ne kadar tarikinin sıhhati sebebiyle hadisçiler o hadisle amel etse de, gerçekte öyle değildir. Nitekim Sahîh-İ Müslim'in baş tarafında böyle bir rivayet vardır.[926] Mükaşif, ehl-i nakle göre sahih olan bu hadisin senedini kimin uydurduğunu bilir. Ya şahsın ismi kendisine açıklanır, ya da o şahsın sureti kendisine gösterilir.
Yine senedinin zayıf olması sebebiyle, kendisiyle amelin terkedildiği nice zayıf hadisler vardır ki, gerçekte sahihtir. Sened içindeki yalana ravi bir hadis uydurmadığı ve doğru söylediği halde muhaddis ona güvenmediğinden onu reddeder. Bu ravi tek kaldığı ve medâr-ı hadis olduğu zaman da böyledir. [927]
Fütûhât'ın bir başka yerinde ise bu zatların keşiflerinde Resûlullah (s.a.)'i gördüklerini, Resûl-i Ekrem'in kendilerine nakil yönünden zayıf olan hadisleri tashih ettiğini haber vermiş, [928] kendisinin ulaştığı manevi makamı bir tahdis-i nimet kabilinden zikrederek şöyle demiştir:
"Ben Resûlullah (s.a.)'e bütün hadisleri arzettim. O, bana nakil yönünden sahih olan pek çok hadis için ben bunu demedim, yine rivayet açısından zayıf nice hadisler için ise ben onu söyledim buyurmuştur. [929]
İbn Arabi'nin bu sözleri kuru bir iddiadan ibaret kalmamaktadır. Gerçekten o, keşif yoluyla tashihine inandığı bazı hadisleri eserlerinde zikretmeyi ihmal etmemiştir. Burada gerek Fütûhât'ta gerekse diğer eserlerde tespit edebildiğimiz bazı örnekleri sıralamak İstiyoruz:
a. Mâlik b. el-Ezher'in, Nâfi'den onun da İbn Ömer'den naklettiği uzunca bir hadis şöyledir:
Hz. Ömer, Kadisiyye'de bulunan Sad b. Ebî Vakkas'a bir mektup yazarak Nadla b. Muaviye el-Ensarî'yi cihad için Irak'ın Hulvan bölgesine göndermesini istedi. Sad, Nadla'yı üçyüz süvari ile oraya gönderdi. Onlar Hulvan'a geldiklerinde baskın yaptılar, ganimet ve esir aldılar. Esirleri götürürken ikindi olmuş, güneş batmak üzereydi. Nadla, yanmdakilerle birlikte bir dağ eteğine sığındı. Sonra Nadla kalkıp ezan okumaya başladı. Allahü ekber diye iki defa nida edince dağ tarafından bir ses ona cevap verdi: "Büyük olanı büyükledin ey Nadla" dedi. Nadla, Eşhedü en la ilahe illallah" dedi. O da; "İhlas kelimesi" diye karşılık verdi. O, "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" deyince o ses, "Bu dindir, İsa (a.s.) bizi bununla müjdeledi" dedi. Ezan bittikten sonra Nadla, "Allah sana rahmet etsin sen kimsin? Melek mi, cin mi yoksa Allah'ın kullarından biri mi?" diye sordu. "Sesini bize işittirdin kendini de bize göster" dedi. Nadla, "Biz Resûlullah ve Ömer'in ordusuyuz" diyerek kendisini tanıttı. Derken dağ değirmen gibi yarıldı. Saçı sakalı ağarmış, üzerinde yün elbise bulunan bir adam göründü. Selam verdi, onlar da selamını aldı. "Sen kimsin?" diye sordular. O da: "Ben Züreyb b. Bersamla-yım, İsa (a.s.J'ın vasisi" diye cevap verdi. "İsa (a.s.}'ın semadan inipte domuzu Öldüreceği, haçı kıracağı güne kadar bana uzun ömürle dua etti ve beni bu dağa yerleştirdi" dedi.
Daha uzunca devam eden bu rivayet içinde Resûl-i Ekrem (s.a.)'in; "İsa fa. Meryem'in bazı vasilerini Irak'taki bir bölgeye yerleştirdiği" hadisi de zikrolunmaktadır. [930] Hadisin sonunda bir değerlendirme yapan İbn Arabî ŞÖyle demiştir:
Bu hadisin isnadı tenkit konusu olmakla birlikte, bizim gibilere göre bu hadis keşfen sahihtir. [931]
b. Nebî (s.a.)'den bana ulaştığına göre: "Her kim yetmişbin defa keli-me-i tevhidi söylerse o kimse bağışlanır. Kim için söylenirse o da bağışlanır" buyurmuştur. [932]
Bu rivayetle ilgili olarak İbn Arabî şöyle bir olay anlatmaktadır: "Resûlullah (s.a.)'den bana ulaşan bu hadiste geçtiği şekliyle yetmişbin kelime-i tevhidi ben, hiç kimseye niyetlenmeden bir defa okumuştum. Bir gün bazı dostlarla yemek için birlikte bulunuyordum. Aramızda keşfi ile meşhur bir genç de vardı. Yemek esnasında genç birden ağlamaya başladı. Kendisine neden ağladığını sordum. Bana annesini azab İçinde gördüğünü söyledi. Ben içimden, okuduğum o yetmiş bin tehlilin sevabını onun annesine bağışladım. Bunun üzerine ağlayan genç gülmeye başladı. Şimdi annemi güzel bir yerde görüyorum dedi."
İbn Arabî, sözlerinin devamında şöyle demektedir: "Ben hadisin sahih olduğunu keşfinin doğruluğu ile, keşfinin doğruluğunu da hadisin sahihliğiyle anladım. [933]
c.İbn Adî (ö.365/976)'nin İbn Abbas'tan naklettiği bir hadiste Resûluliah (s.a.)'in ihramlının kemer kullanmasına ruhsat verdiği belirtilmektedir. [934]
Rahhasa Resûluliah (s.a.) fi'l-himyân lil-muhrim."
İbn Arabî bu hadis için, "Bu hadis, ehl-i hadîse göre sahih değilse de ehl-i keşfe göre sahihtir" demektedir.[935] Bu hadisin Taberânî (360/971} ve İbn Adî (Ö.365/976) tarafından İbn Abbas'tan merfû olarak tahriç edildiğini belirten İbn Hacer (ö.852/1448), hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. [936]
d. Sözlerinizde aşırılık, kalplerinizde fesad olmasaydı siz de benim gördüğümü görür, işittiğimi de muhakkak işitirdiniz: Levlâ tezyîdün fî hadîsiküm ve temrîcün fî kulûbiküm leraaytüm mâ erâ ve lesemi'tüm mâ esmeu."
Bu hadis için İbn Arabî, 'Naklen rauinin zayıflığı sebebiyle sabit olmayan bu hadis keşfen sahihtir" demiştir. [937]
e. Resûluliah (s.a.) halka hutbe okuduğu bir gün, mescide bir adam girer ve: "Ey Allah'ın Resulü, cennet elbiseleri cennette yaratılır mı, yoksa orada dokunur mu?" diye sorar. Adamın bu sorusuna mecliste bulunanlar güler. Resûl-i Ekrem ise onların bu tutumlarını hoş görmez ve: "Bir cahilin âlime soru sormasına mı gülüyorsunuz?" buyurur. Sonra adama işaret ederek, cennet elbiselerinin cennet meyveleri İçinden çıkacağını söyler. [938]
İbn Arabî, naklen hasen olduğunu belirttiği bu hadisin keşfen tashih edildiğini ifade etmiş ve hadisi sahih mertebesine yükselterek hadisin sahih-liğine hükmetmiştir. [939] Hadisi, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (Ö.214/819), Ahmed b. Hanbel (Ö.241/855), Nesâî (Ö.303/915), Hâkim (Ö.4Û5/1014) ve Beyhakî (Ö.456/1066) tahriç etmişlerdir. [940]
f. "Kur'an âyetleri içinde her bir âyetin zahiri ve bâtını, haddi ue matlaı vardır. Bu mertebelerden her bir mertebe için insanlar, bu taifelerden her bir taife için bir kutup vardır. Bu kutup üzerine felek döner: Fî âyi'l-Kur'an innehu ma min âyetin illa leha zâhirun ve bâtınun ve haddun

ve matlaun ve lîkülli mertebetin min hazihi'l-merâtibi ricalun ve likülli taifetin min hâulai't-tavâif kutbun ve ala zâlike yeduru'l-felek. [941]
Irâkî (Ö.806/1403), hadisin ilk cümlesini İbn Hibbân (ö.354/965)'ın Sa-hîh'İnde İbn Mesud'dan tahriç ettiğini belirtmektedir. [942] İbn Arabî ise, ehl-i keşfin bu haberin sıhhati konusunda icma ettiklerini söylemektedir. [943]
g. Yedi kat arzın her birinde bizim gibi yaratıklar vardır, Fî külli arzın mines-seb'i'l-arazîn halkun misluna. [944]
İbn Arabî, "Eht-İ keşfe göre bu rivayet doğrudur' demiştir [945]
h. Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi istedim de mahlukatı yarattım. Onlara kendimi tanıttım, onlar da beni tanıdılar: Küntü kenzen lem u'raf feahbebtü en u'raf fehalaktü'l-halka ve tearraftü ileyhim fearafûnî. [946]
Hadis kitaplarında bulunmayan bu hadis için İbn Arabî, "Keşfen sahih, naklen gayr-i sabit" değerlendirmesinde bulunmuştur. [947]
ı. "Beni nefsinde zikredeni ben de nefsimde zikrederim: Men zekeranî fî nefsihi zekertühü fî nefsî. [948]
Muteber hadis kaynaklarında yer alan bu hadisi İbn Arabî, (vakıa) rüyasında Hz. Peygamber'den işitmiştir. [949]
i. "Allah, Adem'den önce yüzbin Adem yaratmıştır: înnallahe halaka (kable) Ademe miete elf Adem. [950]
Bursevî, Fütûhât'a atıfta bulunarak keşfen sahih olduğunu söylemiştir. [951]
j. "Ben âdil melik zamanında doğdum: Vülidtü fî zemeni'I-meliki'l-âdil. [952]
Fütûhât'ta açıkça keşif yoluyla alındığı belirtilmemekle birlikte [953] Bursevî, bu hadisin de keşfen sahih olduğunu ifade etmiştir. [954]
k. "Nefsini bilen Rabbini bilir: Men arafe nefseh fekad arafe Rabbeh. [955]
Aclûnî (Ö.1162/1749), İbn Arabi'ye göre bu hadisin keşfen sahih olduğunu nakletmiştir. [956]
l. Zemzem suyu ne niyette içilirse onun içindir: Mâu zemzem limâ şüribeleh. [957]
İbn Arabî, Dârekutnî (ö.385/995)'nin Câbir'den rivayet ettiği bu hadisin sahih olduğunu, niyet ettiği bir iş için zemzem suyu içmesi ve sonuçta arzusunun yerine geldiğini görmesiyle, bizzat zevk yoluyla, bunu yaşamak suretiyle tespit ettiğini söylemektedir. [958]
m. "İlimden öylesi vardır ki, gizlidir. Onu ancak alim billah olanlar bilir. Onlar bu ilimle konuştuktan zaman onları ancak Allah'tan gafil olanlar inkar ederler. İnne mine'Mimi kehey'eti'l-meknûn la ya'lemuhu Üle'l-alimûne billah. Feizâ natakû bihi lem yünkirhu aleyhim illa ehlü'l-ğırrati billah. [959]
Hadisin sonunda İbn Arabî, "Hazâ hadistin sahihun mücmeun aleyh min tariki'l-keşf inde ehlihi. Bu hadis, keşif ehlinin keşif yoluyla üzerinde icma ettikleri sahih bir hadistir [960] demiştir.
İbn Arabi'nin bahsettiği bu hadisi Deylemî (Ö.558/1163), Ebû Hureyre'den tahriç etmiştir. [961]
n. Resûlullah (s.a.)'e küsuftan sorulduğunda, "İza tecellallahu lişey'in haşea leh: Allah Teâlâ, bir şeye tecellî ettiği vakit o şey ona boyun eğer. [962]
Bu hadis için İbn Arabî, "el-Hadis ğayru sabit min tariki'r-rivaye sahihu'I-manâ: Hadis, rivayet yoluyla sabit değildir, mânası doğrudur. [963] demiştir. İbn Arabî'nin hadis hakkında bu şekilde bir değerlendirmede bulunması, hadisin keşif yoluyla sabit olduğunu hatıra getirmektedir.
o. "Allah, Adem'i kendi suretinde yaratmıştır: Halaka'l-lahu Adem'e alâ süratin. [964]
İbn Arabî'ye göre, nakil ehline göre sahih olmasa da, keşfin tashih ettiği bir başka rivayette "Rahman'm suretinde yaratmıştır" şeklindedir. [965]
İbn Arabfye ait olan diğer eserlerin ciddi şekilde incelenmesi, muhtemelen keşif konusundaki malzemeleri artıracak, daha değişik hadislere u-laşma imkanı sağlayacaktır. Biz burada keşfin en önemli savunucularından olan İbn Arabî'nin hadislerle ilgili, elde edebildiğimiz bazı keşiflerini bir fikir vermesi açısından zikrettik. Esasen keşif yoluyla rivayet edildiği belirtilen hadisler, öyle iddia edildiği gibi büyük bir yekûn tutmamaktadır. Birer birer sayfalarını karıştırdığımız İbn Arabî'nin en büyük ve en meşhur eseri el-Fütûhâtu'l-Mekkiyye'sinde keşifle tashih edilen hadislerin sayısı, ona var-mamaktadır. Fütûhât'ın dışında Füsûsu'l-hikem, Şerhu Risale Adûdiyye [966] ve içinde otuz kadar risalenin bulunduğu Resâilu ibn Arabî adlı eserde [967] hadisler, genellikle hadis usûlünde benimsenen tekniklere göre zikredilmekte, keşif konularına temas edilmekle birlikte, hadislerin keşif yoluyla alındığına dair herhangi bir İfade geçmemektedir. Keşifle tashih edildiği belirtilen bazı hadisler de başkaları tarafından İbn Arabî'ye nispet edilmekte, dolaylı yoldan onun adı kullanılmaktadır. Nitekim Bursevî'nin eserlerinde bunun örneklerini görmekteyiz. Bundan sonraki konularda da görüleceği üzere, Bursevî'nin dayandığı pek çok fikrin arkasında İbn Arabî'nin varlığı sezilmektedir. Bundan dolayı İbn Arabî'yİ iyi tanımak, Bursevî'yi daha yakından anlamak açısından çok önemlidir. Diğer sûfilere pek benzemeyen İbn Arabî, yukarıda da görüldüğü gibi kendisine mahsus özel bir ruh haline sahip bulunmaktadır. O, keşif yoluyla bizzat Hz. Peygamber ile görüşerek onun meclislerine katılabil-diğini, hadislerini ona arzederek hangi hadislerin kullanıma elverişli olup olmadiği noktasında bu yolla bir kanaata varabildiğini İddia etmektedir.[968] İbn Arabî bu durumu şöyle açıklamaktadır:
Resûlullah (s.a.), ehl-i keşfin yanındadır. Onlar, hükümleri ancak ondan alırlar. Bundan dolayı bu fakir hiç bir mezhebe mensup olmayıp müşahede ettiği Resûluilah (s.a.) ile beraberdir. [969] Bir başka yerde ise keşif ehii olan kimse İçin, "Yakazada iken Hz. Peygamber ile konuşup, ondan ilim alır, isnaddaki cerhe sebep olan hadisleri ona sorarak gerçeği öğrenir. Hadisleri Peygamber (a.s.) ona tashih eder" demektedir. [970]
İbn Arabi'nin ilmî ve tasavvuf! şahsiyeti üzerinde detaylı araştırmanın sahibi Ali Vasfi Kurt, İbn Arabî tarafından ileri sürülen keşif metodu sayesinde onun keşif ve ilham yoluyla elde ettiği bilgilerle irfanını güçlendirdiğini, ulemanın İçine düşmüş olduğu İhtilafların iç yüzünü bu yolla halletmeye çalıştığını, bütün bunlardan başka, onun belki de en orijinal yönünün keşfî bilgilerini, zahir ulemasının eserlerinde zikrettikleri rivayetleri tashih ve anlamada, hatta itikadî ve amelî ihtilafları gidermede kullandığını, keşfe dayanan tecrübelerini zahir ve bâtının tam ortasına koyarak daima şeriatın hakikatla, hakikatin da şeriatla sağlamasını yaptığını, daha doğrusu bu çelişkiyi gidermeye çalıştığını belirtmektedir. [971]
İbn Arabi'nin keşifle ilgili bu fikirleri kendisinden sonra gelenleri etkilemiş olmalı ki, İbn Arabi'den sonra keşiften bahsedenlerin sayısında yavaş yavaş bir artma meydana gelmiştir. İbn Arabi'nin açtığı bu yola sülük edenlerin başında İbn Arabi'nin fikirlerini İlim dünyasına tanıtan öğrencisi, Sadreddin Konevî gelmektedir.

2. Konevî

Asıl adı Muhammed b. İshak olan Sadreddin Konevî, kaynakların verdiği bilgilere göre 605/1208 tarihinde Malatya'da dünyaya gelmiştir. Babası Mecdüddin İshak, Selçuklu sarayına yakın elçiliklerde bulunmuş bir ilim ve devlet adamıdır. On onbir yaşlarında Malatya'da İbn Arabî ile tanışan Konevî, onunla birlikte Şam'a gitmiş, vefatına kadar ondan hiç ayrılmamıştır. Yaklaşık onbeş yıl birlikte olduğu manevi büyüğü ve hocası saydığı İbn Arabî'den sonra Konevî, Haleb'e geçmiş, oradan hac İçin Hicaz'a gitmiştir. Mısır'a da uğradığı belirtilen Konevî daha sonra Konya'ya gelip yerleşmiştir.
Vefatına kadar Konya'da ikamet eden Konevî, Konya'daki hayatı sırasında hadis okutmuş, vaaz ve irşadla meşgul olmuştur. [972] "Sadreddin Konevi'nin HadisçilİĞi" adı altında Konevî'nin hadis İlİmlerindeki yerini efradını cami, ağyarını mani denilebilecek biçimde ele alıp inceleyen Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu'nun Konevî hakkındaki kanaatlarını şu şekilde özetleyebiliriz:
Konevî, yaşadığı çevredeki İlim ve tasavvuf erbabından farklı olarak hadis ilimleriyle uğraşmış, hayatının son demlerinde belki de tek işi bu olmuştur. Nitekim o, Şerhu'l-erbaîn adlı eserinin baş tarafında;
"Bizâatî Jî Hmi't-hadis bifazHUah vâfira, ve safkatî fi ma'rifeti esrarlh râbiha: Hadis ilminde Allah'ın lütfuyla sermayem bol ve hadislerin sırlarını bilme konusunda alışverişim karlıdır" demektedir. [973]
Konevî'ye yakın bîr dönemde yaşayan tarihçi AksarayİdE eserinde o-nun ilmi mevkiini ve hadisçi yönünü "Der ân zemân Şeyhülislâm Şeyh Sadreddin Muhammed bûd. Âlim~i kamil-i mükemmil bûd. Bercevâmii ulûm ittila yafte, husûsen der ilm~i hadis ki der meşârik ve meğârib der ân fen müşârun ileyh bûd: O devirde Şeyhülislâm Şeyh Sadreddin Muham-med'di. Kamil ve mükemmil bir alimdi. Bütün ilimlere aşina, doğuda ve batıda herkesin parmakla gösterdiği bir kişi idi.[974] Buna rağmen Konevî, klasik mânada bir hadis bilgini olarak görülmemiş olacak ki, hadis biyografi kitaplarında İsmi geçmemektedir.
Tasavvufi tefekkürün mühim simalarından biri olan Konevî, hocası İbn Arabî gibi ilahi feyiz ve keşfi ön planda tutmuş, keşfi en önemli bir bilgi kaynağı olarak görmüştür. el-Fukûk fi müstenedâtı hükmi'l-Füsûs adlı eserinde verdiği bilgilerde hadis naklinde senedsiz ve kaynaksız bir metod kullandığını, [975] bizzat Hz. Peygamber İle görüşmeye dayandığını gösteren bilgiler vardır. Konevî, bu eserinde (vr. 151b) Ln Arabî'nin Hz. Peygamber ile ve ölmüş bazı kişilerle görüştüğünü, bu görüşmelerin gece ve gündüz farkı olmadan devam ettiğini anlattıktan sonra, kendisi sözlerine şöyle devam eder:
Bu halt ben defalarca bizzat denedim. İşte bu Peygamberimizin "Allah Teâlâ, yeryüzüne nebilerin cesetlerini yemeyi haram kttmtştır [976]

sözüyle işaret ettiği husustur. [977]
Bu iki büyük sûfi âlimi her konuda kendine örnek ve rehber edinen Bursevî, Konevî'nin gerek tasavvuf, gerekse hadis ilimlerinde büyük bir şahsiyet olduğu görüşündedir. Bursevî, bu İki sûfı âlim için İki şeyh demekte, kendilerinin doğuda ve batıda meşhur olduklarını, bilgilerinin bir güneş gibi yüzlerinde parladığını, kendilerinden sonra gelen velilerin ve âlimlerin onları takdirle andıklarını kitaplarından faydalandıklarını belirtmekte, bazı velilerin marifet konusunda diğerlerinden üstün olduklarını, İbn Arabî İle Konevî'nin bunlar arasında bulunduğunu söylemektedir. [978]
Bursevî, Şeyh-i meşâyihi'd-dünya övgüsüyle bahsettiği Konevî'den büyük ölçüde yararlanmıştır. [979] Gerek Nevevî (ö.676/1277)'nin kırk hadisine yazdığı şerhte ve gerekse Kenz-İ Mahfî gibi risalelerde Konevî'nin etkisi açıkça görülmektedir. [980] Konevî'nin manevi cephesini takdir eden Bursevî, onu Mevlânâ (Ö.672/1273) ile mukayese ederek; "Rütbe-i hakikatte Hz. Sadr'la aralan beyne's-semâ ue'l-arzdır" demektedir. [981] Bursevî, Mevlânâ'nın çağdaşı olan Sadreddİn Konevî'nin hadis meclislerine devam ettiğini, İbnü'l-Esîr (ö.606/1209)'in Câmiu'1-usûİ adlı eserini ondan dinlediğini belirtmektedir ki bu bilgiler Konevî'nin hadis ilminde Mevlânâ'ya hocalık yapacak seviyede olduğunu göstermektedir. [982] Yine Bursevî, Şeyh Kutbuddin isimli bir zâtın aynı eseri Konevî'den okuduğunu haber vermektedir ki bu da Konevî'nin hadisçiliğine ait bir başka rivayettir. [983] Ayrıca Konevî'nin kendisi de vasiyetinde öldükten sonra cenazesini fıkıh kitaplarında tarif edilen cenaze yıkama şekliyle değil de hadis mecmualarında zikredilen şeküde yıkamalarını vasiyet ederek hadise olan Özel ilgisini bu vasiyetiyle göstermek istemiştir. [984]
Konevî'nin hadisçiliği konusunda genel bir değerlendirme yapan Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu nihai noktada şunları söylemektedir:
"Bu bahse netice olarak diyebiliriz ki, hadis ilimlerinin tekniğini ve ilmi şartlarını bilmesine rağmen Konevî, hocası ve keşfi esas alan diğer bazı sûfiler gibi, terminolojiye, teknik şartlara, usûl konularına ue kaynak verme mecburiyetine pek iyi riâyet etmez. Kullandığı haberlerin bir bölümü, sûfilerde müşterek olan, münakaşaya davet eden haberlerdir. Bunun yanında, verdiği hadislerin yüzde yetmişten fazlasının sahih haberler olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar çok defa kalbi ameller, metafizik meselelere, felsefi a-çıklamalara, zevklerin izahına mesned olarak serpiştirilmiş haberlerdir. Şeyh bunların hadis olduğunu kabul eder. [985]
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, İbn Arabî'nin bu seçkin öğrencisi u-zun süre birlikte olduğu hocasının ilim ve fikir dünyasından geniş çapta faydalandığından büyük ölçüde onun etkisinde kalmış, hocası gibi Konevî de, hadis naklinde doğrudan doğruya Hz. Peygamber ile görüşmeye dayanan bir yolu benimsemiş, bundan dolayı da İbn Arabî ve Konevî keşif yolunun kurucuları olarak kabul edilmişlerdir. [986]
Konevî'den sonra İbn Arabî'nin fikirlerini müdafaa eden, eserlerini şerh ve ihtisar eden âlimlerden birisi de Abdülvehhab eş-Şa'ranî'dir.

3. Şa'rânî

Abdülvehhab b. Ahmed eş-Şa'rânî 893/1494'de Mısır'da doğmuş, yedi yaşında hafız olmuş, bir çok âlimden ders okumuş Şafiî mezhebi âlimlerin-dendir. Aynı zamanda büyük bir sûfı ve tarikat şeyhi olduğu belirtilen Şa'rânî-nin tefsir, fıkıh ve tasavvufa dair eserleri vardır. Bilhassa et-Tabakatü'1-kübra adını taşıyan eseri meşhurdur. Şa'rânî üçyüze yakın kitab yazmış, hadisle ilgili olarak halk dilinde dolaşan hadislerle ilgili el-Bedrü'1-münîr fî ğarîbi ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr adlı bir eser tertip etmiştir. Bu eser, alfabetik olup 2300 kadar hadis ihtiva etmektedir. Şa'rânî, eserlerinde kullandığı hadislerin kaynaklarını genellikle göstermeyi ihmal etmemiştir. Şa'rânî, 973/1565 yılında Mısır'da vefat etmiştir. [987]
Büyük ölçüde İbn Arabî'nin etkisinde olan Şa'rânî eserlerinde İbn Arabî-nin görüşlerine benzer fikirler ortaya atmış, bunların savunmasını yapmıştır.
Şa'rânî, kamil bir velinin mukallit olmayacağını, böyle bir velinin İlmini müctehidin aldığı kaynaktan aldığını, şeriatın sahibinden ilim alan bir velinin ise peygamberin ayağını görmeden bir şeye adım atmasının haram olduğunu belirtmekte, [988] keşif sahibinin keşif yoîu İle aldığı ilimleri, onlarla amel etmeden önce, Kitab ve sünnetle karşılaştırması uyarsa amel etmesi uymazsa vazgeçmesinin şart olduğunu, keşfine hata karışmayan bir kimsenin yaşadığı sürece ondan dönmemesi gerektiğini, çünkü böyle bir keşfin nakil yolu zaruri olan şeriata uygun olduğunu ifade etmektedir. [989]
Şa'rânî, bazı sûfilerin Peygamber (a.s.)'m sünnetinde delilini bulamadıkları bir şey için kalben Resûlullah (s.a.)'e teveccüh ederek onun huzurunda bulundukları zaman ona sorduklarını ona göre amel ettiklerini, fakat bu gibi hallerin ancak tasavvuf yolunun büyüklerine mahsus olduğunu açıklamış, bu gibi maneviyat erlerinin Resûl-i Ekrem'den aldıkları İlimle başkalarına bir şey tavsiye etmelerinin gereksiz olduğunu ama, biri kendiliğinden böyle bir şeyi kabullenirse bunda da bir sakıncanın bulunmadığını vurgulamıştır. [990]
Resûlullah (s.a.) ile görüşmenin ve ondan ilim almanın mümkün olduğunu savunan Şa'rânî, el-MİZân adlı eserinde "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidâyete ulaşırsınız" hadisini zikrederken burada keşiften bahsetmiş ve: "Muhaddisler bu hadis hakkında söz söylese de hadis ehl-i keşfe göre sahihtir", demiştir. [991]
Beyhakî (ö.458/1066)'nin rivayet ettiği bu hadisi Deylemî, (5.558/1163) İbn Abbas'a isnad etmiştir. [992] Yani hadis en azından ya zayıftır, yahut da mevkuftur. Elbânî ise, hadîsin uydurma olduğunu, Şa'rânî'nİn bu sözüne İltifat edilmemesini, keşifle tashih işinin en iyi durumda ictihad gibi olup hataya İhtimalinin bulunduğunu, bunun sûfiyye tarafından uydurulmuş kötü bir bidat olduğunu söylemiştir. [993] Keşfin tenkidiyle ilgili bu bahsin sonunda daha geniş bir değerlendirme gelecektir.
Eserlerinde keşfe sıcak bakan âlimlerden bir başkası da Şa'rânî'den bir yıl sonra vefat etmiş olan İbn Hacer el-Heytemî'dir.

4. İbn Hacer el-Heytemî

İbn Hacer el-Heytemî, 909/1503 yılında Mısır'da doğmuş Şafiî ulemâsından bir zâttır. Dedelerinden biri çokça sustuğundan dolayı taşa benzetilmiş, "hacer" nispesi oradan gelmiştir. Çeşitli İlimlerde eseri bulunan Heytemî 974/1566'da vefat etmiştir. [994]
Heytemî, el-Fetâvâ'l-hadîsİyye adlı eserinde her zaman Resûlullah (s.a.) ile yakaza halinde görüşmenin, ondan ilim almanın mümkün olduğunu belirtmiş, daha önce İsimlen geçen Bârizî, (ö.438/1046), Gazâlî (0.505/ 1111), İbn Ebî Cemre (Ö.699/1300), Tâc es-Sübkî (Ö.711/1311), Afif el-Yâfiî (0.768/ 1363) gibi âlimlerin bu fikirde olduklarını söylemiştir.[995]
Hatta bir velinin hazır bulunduğu bir mecliste, fakihin biri bir hadis rivayet etmiş, o veli de "Bu hadisin aslı yoktur" demiştir. Orada bulunanlar, bunu nereden bildin? diye sormuşlar, bunun üzerine o veli:
İşte Nebiyy-i Ekrem (s.a.) burada duruyor ve ben böyle birşey demedim buyuruyor" diye cevap vermiştir. O sırada perde kalkmış, fakih de bu gerçeği görmüştür. Heytemî, bu olayı anlatmakla yetinmiş, keşifle tashih e-diimeyen bu hadisin hangi hadis olduğuna dair bir açıklamada bulunmamıştır.[996]
Gerçekten Resûlullah (s.a.)'i yakaza halinde yani uyanık halde görmek mümkün müdür? Bir kısım âlimler bunu imkan dahilinde görmezken bir kısmı da bunun mümkün olabileceğini iddia etmişlerdir. Heytemî, bunun gerçekleşebileceğini doğrusunun da bu olduğunu savunmuş, Buhârî'nin Sa-hîh'inde zikredilen "Beni uykuda gören uyanıkken de görecektir [997] hadisini delil göstermiştir. Nitekim Gazâlî, el-Munkız mine'd-dalâl adlı eserinde sûfilerin yakaza halinde melekleri, peygamberleri görebileceklerini seslerini İşitebileceklerini ve onlardan bir takım şeyler öğrenebileceklerini söylemiş, [998] öğrencisi İbnü'l-Arabî (ö.546/1151) ve diğer âlimlerden İbnü'1-Hâc (0.737/ 1336) da Peygamber (a.s.)'ı yakaza halinde görmenin zorluğunu kabul etmişler, fakat bunun mümkün olduğunu belirtmişlerdir. [999]
Hz. Peygamber ile yakaza halinde görüşebilmek zor bir durum olmakla birlikte bu hal her mümin için geçerlidir. Onu görebilmek için belli bir ilim seviyesinden daha ziyade onun şeriatına ve sünnetine bağlı muttaki bir kul olma şartı yeterlidir. İşte Abdülaziz ed-Debbağ bunlardan biridir.

5. Abdülaziz ed-Debbâğ

Kaynaklarda HızırİYye tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Faslı mutasavvıf AbdüİaziZ Debbâğ 1090/1679'da Fas'ta doğmuş, Hz. Hasan soyundan gelen bir zattır. el-İbrîz adlı eserde devrinin gavsı olarak tanıtılmasına rağmen hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. [1000] Debbağ'ın 1132/1720 yılında öldüğü belirtilmektedir. Debbağ'ın müridi ve el-İbrîz adlı eserin derleyicisi Ahmed b. el-Mübarek (ö.1156/1743) onu eşi bulunmayan tasarruf sahibi ümmi bir veli olarak tanıtmaktadır. [1001]
Debbağ, ümmî bir veli olarak tanıtılmakla birlikte, onun zahir ilimlerini okuduğuna dair bilgiler de vardır. Zira Debbağ'a göre, zahir ilmini öğrenmeyen bir veliye büyük feth yani keşf vaki olmaz. Zahir ve bâtın İlmini bilmeyen ve her iki ilimde kamil olmayanlar mürşidlik yapamazlar.Ona göre kamil İlim Allah'ın ihsan ettiği ledün ilmidir. Duyularla elde edilen ilim, bu ilmin yanında bir hayal gibidir. Batıni ilim güneşe, zahirî ilim ise bir fenere benzer. İnsan qece fenere muhtaç olduğu gibi batını ilim de zahirî ilme muhtaçtır.

Debbağ, peygamberler gibi velilere de meleğin indiğini emir ve nehiy getirdiğini, onların hiç bir mezhebe bağlı olmadıklarını, ruhlanyla Allah Teâlâ'yı, zatlarıyla da Resûlullah (s.a.)'i müşahede ettiklerini belirtmektedir. [1002]
Ümmî olduğu ısrarla söylenmesine rağmen çeşitli ilimlerde bilgisi bulunan Debbağ'ın Özellikle hadise ait görüşleri oldukça önem arzemektedir. Debbağ'ın müridi Ahmed b. el-Mübarek, şeyhinin keşifle pek çok meseleyi bildiğini iddia etmektedir. [1003]
Debbağ'a hadislerin sahih olup olmadığını nasıl bildiği sorulduğunda bir kandili örnek olarak göstermiş, kandilin yağı konduğunda nasıl ışığı artarsa Resûl-i Ekrem'in sözünü işittikleri zaman ariflerin meâriflerinin de öyle arttığını, nurlarının çoğaldığını, başkalarına ait sözlerde durumun böyle olmadığını söylemiş, kışın konuşan bir insanın ağzından buhar çıktığı gibi, hadis okuyan kimsenin de ağzından nur saçıldığını, dolayısıyla hadisleri böyle bir yolla farkettiğini ifade etmiştir. [1004]
Bundan da ötesi Debbağ'ın Buhârî (Ö.256/870) ile Müslim (0.261/ 875) hadislerini bile birbirinden ayırabildiğini belirten Ahmed b. el-Mübarek hocasını hadisleri bilme konusunda sarsılmayan bir dağa benzetmektedir. [1005]
Debbâğ, İbn Arabi'nin Fütûhât'ta keşfen sahih olduğunu söylediği "Ben gizli bir hazine idim" mânasındaki "Küntü kenzen [1006] hadisine o da sûfİ meşreb biri olarak keşfen bu hadisin sahih olmadığını Peygamber (a.s.)'m böyle bir şey buyurmadığını iddia etmiştir. [1007] Debbâğ, "Ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri gibidir [1008] hadisinin de sahih hadis olduğu kanaatine katılmamıştır. [1009]
Bursevî ile aynı asırda yaşamış olmasına rağmen, Bursevî'nin kesin hadis olduğunu belirttiği yukarıdaki iki hadise yine vehbî ve keşfî ilimlerde söz sahibi olduğu belirtilen bir başkasının katılmaması, aynı hadisler üzerinde farklı bir tutum sergilemesi gerçekten dikkat çekicidir. Bu durum bizi müctehidlerin ictihadlarmdaki farklılıklar gibi velilerin keşiflerinde de ihtilafların bulunduğu sonucuna götürmektedir. Böylesine kapalı olan manevi bir atmosferde hangi keşfin daha sahih olduğunu tespit etmek ise bir hayli müşkil görünmektedir.
Hadislerin keşif yoluyla öğrenilebileceği meselesi Abdülaziz ed-Debbağ'la aynı zaman diliminde yaşamış, onunla çağdaş olan Keşfü'1-hafâ adlı eserin sahibi Aclûnî'de de görülmektedir.

6. Aclûnî

İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, 1087/1676'da Şam'ın Aclun beldesinde doğmuştur. Kırk yıl Şam Ümeyye Camİİ müderrisliğinde bulunan Aclûnî, devrin Şam muhaddisi olarak şöhret bulmuştur. Yirmiye yakın eser yazan Aclûnî 1162/1749'da Şam'da vefat etmiştir. [1010]
Halk dilinde hadis diye dolaşan sözlerle İlgili yazılmış eserlerden Keşfu'l-hafâ ve müzilu'l-îîbas amme'ş-tehara mine'l-ehâdis ala eisineti'n-nâs adlı meşhur eserin müellifi olan İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, bu eserinin mukaddimesinde bir hadisin sahih veya mevzu ya da bu ikisinin dışında başka bir kapsama girdiğine hükmetmenin ancak hadisin zahirine göre olduğunu, muhaddisin o hadisi isnad veya diğer şartlara göre değerlendirmesine bağlı bulunduğunu, yoksa işin özünde halin böyle olmadığını ifade etmiştir. Aclûnî, bu konuda şöyle demiştir:
Bir hadisin mevzu veya sahih olduğunu söyleyebilmek hadisin zahirine göredir. Yani muhaddisin o hadisle ilgili isnad ve diğer hususları na-zar-ı dikkate alarak verdiği hükme bağlıdır. Gerçekte o, hadis olmayabilir. Zira caizdir ki, bir muhaddise göre sahih olan bir hadis gerçekte mevzu veya zayıf olabilir. Bunun tersi de mümkündür. Sahîhayn'da, yani Buhârî ile Müslim'in Sahih'lerinde bile olsa durum böyledir...Evet, müteuatir hadis, ittifakla Resûlullah (s.a.)'e ait olan hadistir. Muhaddislere göre sahih olan bir hadis gerçekte zayıf olabileceği ihtimali ile birlikte, muhaddislere göre sabit olan hükümle amel edilir ve o hadisten hüküm çıkaran âlimlerin açıklamalarına bakarak hadis sonucunda şer'i bir sorumluluk ortaya çıkar. [1011] Bu sözlerin ardından Aclûnî, daha önce İbn Arabî konusunda anlatılan keşif ehli kimselerin nasıl hadis aldıklarına dair Fütûhât't'ta geçen bilgileri aynısıyla nakİetmiştir.
Aclûnfnin kendi görüşüne mesned olarak İbn Arabi'nin keşif konusundaki fikirlerini nakletmesi keşifle hadis tezini benimsediği gösterir. [1012] Mutasavvıfların dışında hadis sahasında eserler vermiş Aclûnî gibi muhaddis bir âlimin bu şekilde düşünmesi, bir hadisçi kimliğiyle keşif meselesine müsamahalı bir şekilde yaklaşması, onun tenkit edilmesine sebep olmuş, çağdaş âlimlerden Abdülfettah Ebû Gudde (Ö.1997), hadis ilimlerinin heder edilmesine yol açabilecek bu sözleri Aclûnî'nin nasıl caiz gördüğünü, sünnetin sübû-tu için sahih bir naklin yanında sarih bir keşfin ne zamandan beri kaynak olduğunu, bunlara aldanılmaması gerektiğini önemle vurguladıktan sonra:
"Aclûnî'nin bu görüşüne şaşıyorum. O ki Buhârî'nin Sahih'ini şerheden bir muhaddis iken kalkıp keşiften bahsediyor" demiştir. [1013]
Aclûnî, görebildiğimiz kadarıyla Keşfu'l-hafâ'sında "Men arafe nefseh fekad arafe Rabbeh: Kendini bilen Rabbini de bilir" hadisinde bu hadisin İbn Arabî'ye keşfen sahih olduğunu söylemiş, bunun dışında genellikle muhaddislerin hadis naklinde kullandıkları ilmî ölçülere bağlı kaimaya çalışmıştır.[1014] Bununla birlikte Aclûnî'nin Keşfu'1-hafâ adlı eserinin girişinde hadislerin keşif yoluyla alınabileceğini nakletmesi, bu konuyu gündeme getirmesi onun keşfe sıcak bakmasının bir işaretidir.
Buraya kadar keşfi savunan, eserlerinde keşif yoluyla elde edilen bilgilere temas eden âlimlerden başta çalışma konumuzun esasını teşkil eden İsmail Hakkı Bursevî'nin konu ile ilgili görüşlerine yer vermiş, daha sonra da kronolojik sıraya göre Muhyiddin b. Arabî (Ö.638/1240), Sadreddin Konevî (Ö.673/1274), Abdülvehhab eş-Şa'ranî (Ö.973/1565), İbn Hacer el-Heytemî (Ö.974/1566), Abdülaziz ed-Debbağ (Ö.1132/1720) ve Aclûnî (0.1162/ 1749) gibi zatların keşif mevzuundaki fikirlerine şöyle bir göz atmış bulunuyoruz. Yukarıda isimlerini saydığımız şahsiyetler ve onların dışında keşfe sıcak bakan başka âlimler keşifle neyi hedeflemektedirler? Keşfin kabul edilebilirliği onlara ne kazandıracaktır? Böylesine üzerinde yüzlerce binlerce sayfa eserlerin yazıldığı, yüzyıllardır üzerinde tartışmaların yapıldığı keşif meselesinin iç yüzünü öğrenmek gerçekten önemlidir. Bir bakıma bu konu insanın ilgisini de çekmektedir.
Keşif meselesiyle ilgili bu sorulara en ayrıntılı, en derli toplu verilen cevap ve açıklamaları biz yine İbn Arabî'de buluyoruz. İbn Arabî, bu sorulara şöyle cevap vermektedir:
"Eğer veli nebiler, şeriatın hükümleri konusunda Allah Teâlâ'nm kendilerine bildirmesi veya Hz. Peygamber'in müşahede edilmesi neticesinde İ-mam Ahmed, Şafiî, Malik ve Ebû Hanife'nin katında onların nakil yoluyla sahih olarak rivayet ettikleri bir hadise muhalif bir hükmün ortaya çıktığına muttali olurlarsa bu durumda veli nebiler bu hükmün karşısında tevakkuf ederler. Bu hükmün Hz. Peygamberin şeriatına muhalif olduğunu bilirler. Bu sebeple zaruri olarak hadise muhalif olan bu hükmü uygulama onlara vacip olur. Nitekim görüş sahibi (sahibu'n-nazar) birisine göre, bu hadisin sahihli-ğine dair bir delil bulunmadığı halde, bir diğerinde hadisin sıhhatiyle ilgili bir delil olsa hiç şüphesiz her ikisi de içtihadın hakkını vermiş demektir. Zira müctehidlerin her birisinin katında sabit olan bir hükme muhalif olması haramdır ve bütün bunların hepsi tek bir şeriattır.[1015]
İbn Arabî sözlerinin devamında, benzeri bir durumun bir velide zuhur etmesi halinde, bu konuya uzak olanlardan biri tarafından o velinin nübüvvet iddiasında bulunduğu gerekçesiyle tekfir edildiğini, kendi zamanında böyle bir çok kişinin varlığına şahid olduğunu, bu gibi insanları mazur gördüğünü belirtmekte, onların bu davranışlarını iyiye hamlederek cümlelerine şöyle devam etmektedir:
"Bununla birlikte onların bu tutumlarını kabul ediyor ve onları bu hususta tasvip ediyoruz. Allah katında onların mükafat alacaklarına da hükmediyoruz. Fakat bu onlara muhalefet eden kişiyi kesin bir biçimde hatalı görmeme şartına bağıldır. Eğer onlar kesin olarak bu velinin hatalı olduğunu ileri sürerse, bu durumda mazur olmazlar. Zira onlar bu velileri en azından kendilerini ne tasdik ne tekzip ettiğimiz ehl-i kitap mertebesinde görmeleri gerekirdi. Çünkü onların ne doğruluğuna ne de yalancılığına delalet edecek bir delil yoktur. Belki de onların yapması uygun olan, iddia ettikleri konularda teslimiyetle kendilerine göre sabit olan hükmü onlara uygulamaktır. Eğer doğru iseler kendi lehlerine, yalan söylüyorlarsa kendi aleyhierinedir. işte veli nebilerden bu minval üzere hüküm sadır olmaktadır. Hiç şüphesiz onlar, ö-zellikle Hz. Muhammed devletinin sahip olduğu bu zamanda şeriat sahipleri değil, aksine yalnız tâbîleridir. [1016]
Görüldüğü üzere İbn Arabî burada keşif ehli velilerin ictihadlarını onların bir konudaki tatbikatlarına sebep olan delillerini anlamadan hemen hataya hamletmenin, biraz daha ileri giderek onları tekfire kadar yeltenmenin yanhş olduğu noktasına dikkat çekmektedir. Gerçekten bir şeyin delilini anlamadan, bir meselenin iç yüzünü iyice kavramadan âlimleri tenkide çalışmak, onlar hakkında ön yargılı olmak ilim anlayışıyla bağdaşamaz. Fakat mesele keşif meselesi olunca bu konuda ister istemez bir çekingenliğin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. İbn Arabî, sözü keşfin İlmi değerine getirerek şöyle demektedir.
"Veliler, hem kendileri hem de bu ümmetten kendilerine tabi olanlar i-çin sahih şeriatı içerisinde hiçbir şüphe olmayan bir şekilde muhafaza etmektedirler. Onlar insanlar içinde şeriatı en fazla bilenlerdir, fakat fukaha bunu kabul etmemiştir. Ayrıca onlar doğru olduklarını ispatlamak için deli! getirme zorunda değildirler. Bilakis bu durumlarını gizlemeleri vaciptir. Gerçekte hatalı olduğunu bildikleri halde, ulema-i rüsuma göre sabit olan şeyleri reddetmezler. Onların bu durumlarının hükmü, bir konuda içtihadının gerektirdi-ğiyle ve delilinin sonucuyla hükmetmek durumunda olan bir müetehid gibidir. Bir müetehidin kendi hükmüne muhalif olan bir kişiyi hatalı görmesi gerekmez. Çünkü kanun koyucu şârî, onun bu hükmünü kabul etmiştir. E-debin gerektirdiği, kanun koyucunun hükmen kabul ettiği bir konuyu hatalı görmemektir. O kişinin delil ve keşfinin neticesinin kendisine zahir olduğu ve müşahede ettiği şeyin hükmüne sadece kendisini bağlayacak şekilde tabi olmasıyla hükmedilir.[1017]
İbn Arabî, burada ehl-İ ilmi böyle konularda ilmin gereği olan edebe riâyete davet etmekte, olur olmaz şekilde keşifle amel eden velilere dil

uzatanları orta yola çağfrmaktadir. Ne var ki İbn Arabî'nin bu çağrısı keşif problemini haliedememiştir. Keşfin kabul edilmesi veya reddedilmesi meselesinde ehl-i zahir İle ehl-İ bâtın denilen iki grup arasında tarihten beri sürüp gelen münakaşaların sert tartışmaların bir türlü önü alınamamıştır. Bundan sonra da bu problemin çözülmesi söz konusu değildir. Zira her iki taraf kendilerinin doğru yolda olduklarına inanmıştır. Bir kere zahir ulema velilerin kerametini kabul etmekle birlikte, kalbi yollarla elde edilen bilgileri delil olarak kabuİe yanaşmamışlardır. Nitekim İbn Arabî tarafından da keşfin yalnız sahibi için bir delil olduğu yukarıda ifade edilmiştir. Artık bu durumda gereksiz bir çok münakaşanın önü kesilmiş olmalıdır. Zira İbn Arabî bile keşfi başkalarını bağlayıcı bir delil olarak görmediğini belirtmiştir. Ama velilere karşı gönlünde bir muhabbet besleyen, onların şeriatı daha iyi anlayıp yaşadıklarına inanan bîri de kalkar kendiliğinden onlara uyacak olursa, açıkça şeriata aykırı bir davranışta bulunmadığı sürece onlara İnsafsızca hücum etmek de doğru değildir.
ibn Arabî'nin keşifle ilgili bu değerlendirmeleri aynısıyla keşfe inanan diğer sûfilerde de görülür. Nitekim yukarıda Aclûnî (ö.H62/1749)'nin kendi sözlerinden yaptığımız alıntılar içinde Aclûnî'nin de aynı kanaatte olduğunu söyleyebiliriz. Aclûnî tarafından ifade edilen hadislerin zahire göre şahinlik ölçülerinin tespit edildiği, bu durumun aksinin de olabileceği meselesine gelince, bu mesele sırf hadis ilmi için değil, bütün ilimler için, hatta dünya ahkamının tamamı için geçerli olan bir husustur. Zira insanlar zahire göre hüküm verirler, böyle yapmak zorundadırlar. İşlerin iç yüzü Allah'a havale edilir. Kulların yapabileceği, zann-ı galibe göre hüküm vermektir. Bu ilkeden taviz verildiği zaman sünnetin zarar göreceği şüphesizdir. Ortada yüzlerce hadisin isnadları varken bile belli bir sonuca çoğu zaman ulaşılamazken, isnadların olmadığı tamamen ehl-i keşfin beyânlarına kalan-bir hadis ilminin durumunu derin derin düşünmek gerekir. Dolayısıyla böyle bir dînî sorumluluğun bilincinde olan âlimler, bu konuda son derece hassas davranmak zorunda kalmışlar, ister istemez keşfe sıcak bakmamışlardır.

D. Keşfi Kabul Etmeyenler

Keşifle hadis rivayetine taraftar olan yukarıda isimlerini verdiğimiz bu âlimlerin yanısıra, büyük bir çoğunluk keşfe karşı çıkmıştır. İslâmî ilimler tarihinde hadis elde edebilmek ve hadisleri rivayet eden ravilere ulaşabilmek için diyar diyar dolaşan muhaddisler dünyada eşi benzeri görülmeyen bir gayret ve azimle Hz. Muhammed (a.s.)'ın hadislerini tespit ederek kitaplara kaydetmişlerdir.
Peygamber (a.s.)'a ait olan hadislerin rivayeti konusunda fevkalâde başarılı çalışmaları gerçekleştiren muhaddisler, bu sahada yüzyıllardır kütüphaneleri dolduran ciltler dolusu eserler yazmışlardır. Bu yorucu ilmî mesailer sonunda bir hadis tarihi meydana getiren bu mütehassıs ilim adamları ravüerin ne kadar hadis rivayet ettiğini, kimin kimden hadis alıp kime naklettiğini fişlemişler, bunlar içinde doğru ve yanlış olanları birbirinden ayırarak İnce bir elemeye tâbi tutmuşlardır. Böylece hadisçiler usûl ve kaidelerini, ölçü ve terazilerini belirlemişler, bir sözün Peygamber (a.s.)'a nispeti konusunda bu kıstasları esas almışlardır.[1018] Onların ortaya koydukları bu İlmî prensipler diğer ilim dallarında da benimsenmiş, hadisler hususunda bütün müslü-manlar bu güzel çalışmalardan büyük ölçüde istifade etmişlerdir. Müslümanlar arasında hadis ilminde vazedilen bu kanunlar kabul edilmekle birlikte başka metodlar geliştirenler de olmuştur. Bunun en açık örneği ise keşifle hadis rivayeti meselesidir. Kaynaklarda belirtildiği kadarıyla Ebû Talib el-Mekkî (Ö.386/996) ile başlayıp İbn Arabî 'de zirvesine ulaşan, sûfiler arasında zamanla yayılıp şöhret bulan keşifle hadis rivayeti Bursalı İsmail Hakkı (ö.1137/1725) ile de devam ettirilmiştir. Ne var ki daha çok mutasavvıflar tarafından benimsenen keşif yoluyla hadis rivayetine muhaddisler karşı çıkmış, bu yolun mahzurları üzerinde ciddi endişelerini her konumda ifade etmişlerdir. Keşfe karşı çıkan âlimlerden bazıları şunlardır:

1. Aliyyü'l-Karî

Ali b. Sultan Muhammed el-Karî Herat'ta doğmuş, ilk tahsilini burada yaptıktan sonra Mekke'ye gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Mekke'de Alî el-Müttakî, İbn Hacer el-Heysemî ve KutbuddİN el-Mekkî gibi âlimlerden ders almıştır. Başta fıkıh ve hadis olmak üzere bir çok ilimde söz sahibi olan Aliyyü'l-Karî, kıraat ilmine vukufundan dolayı el-Karî veya genel olarak Molla Ali el-Karî diye anılmıştır. Özellikle mevzu hadislerle İlgili çalışmalarıyla tanınan el-Karî, 180 civarında eser yazmıştır. Aliyyü'l-Karî'nin Mirkatü'l-mefatîh, el-Esrâru'1-merfûa fi'1-ahbâri'l-mevzûa, el-Masnû fî ma'rifeti'l-hadisi'l-mevzû, el-Ehâdisü'1-kudsiyye, Şerhi'ş-Şifâ, Şerhu Nuhbeti'l-fiker adlı eserleri meşhurdur. Bu eserler değişik yer ve tarihlerde basılmıştır. Hadis ve hadis İlimlerinde değerli eserleri bulunan Aliyyü'l-Karî 1014/1605 yılında vefat etmiştir.
Aliyyü'l-Karî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücûd felsefesine şiddetle karşı çıkmış, İtikadî konularda Selefiyye'nin görüşlerini benimsemiş, bu sebeple kelam ve tasavvuf konularındaki aşırı temayüllere tepki göstermiştir.[1019] İşte bundan dolayıdır ki Aliyyü'l-Karî, hadis usûlü konularından bahsederken hadis tashihinde mutasavvıflar tarafından kullanılan keşif ve ilhamda hata ihtimalinden dolayı, bunları eserlerinde hadis rivayet yolu olarak zikre şâyân bulmamıştır.[1020] Bir çok alim ve mutasavvıf Aliyyü'l-Karî'nin eserlerinin okunmaması yolunda menfi tavır takınmalarına rağmen, onun eserlerinin elden ele dolaşıp okunmasına engel olamamışlardır.[1021]

2. Leknevî

Ebü'l-Hasenât Abdülhay b. Abdülhalim e!-Leknevî, Hînd diyarında 1264/1848 yılında Banda'da doğmuştur. Müderris olan babasından bir çok ilmî okuma ve öğrenme imkanı bulan Leknevî, ömrünün sonlarına doğru Haydarabad adliye nazırlığına getirilmiştir. 110 civarında eseri bulunan LeknevînİN eserlerinin çoğu Arapça olup basılmıştır. el-Fevâidü'1-behiyye, el-EcvİbetÜ'1-fâdile, er-Rafu ve't-tekmil, el-Asâru'1-merfûa gibi değerli eserleri vardır. Leknevî 1304/1886 yılında vefat etmiştir. [1022]
Leknevî el-Asâru'1-merfua fi'1-ahbâri'l-mevzûa adlı eserinde, Regâib gecesi namazı İle İlgili rivayet olunan hadis üzerinde uzun uzadıya durmuş, bu namazın Behcetü'l-esrar ve daha başka eserlerde zikredilerek, bunun sûfiler tarafından keşif yoluyla tespit edildiğini iddia edenlere karşı:
"Regâib namazıyla ilgili hadisin Gunye ue daha başka tasavvuf kitaplarında bulunmasına itibar olunmamahdır.[1023] Zira bir hadis, keşf-İ rical İle değil ancak nakd-i rical ile sabit olur.[1024] demiştir.
Leknevî sözlerinin devamında, muhaddislerin Regâib namazı konusunda gösterdikleri reaksiyonu yerinde bulmuş, Regâib namazının avam ve havas arasında yayıldığını, halkın bu namaz konusunda bunun bizzat Hz. Peygamber tarafından kılındığını, dolayısıyla bu namazın sünnet olduğunu zannettiklerini, halbuki söz konusu namaz hakkındaki rivayetlerin mevzu olduğunu belirterek, "Eğer muhaddisler bu durumu açıklamamış olsalardı, bırakın avamı havassın çoğu bile bu namazın sûfıyye kitaplarında zikredilmesine bakarak buna aldanırlardı [1025] demiştir.
Böylece Leknevî hadisçi olmayan kişilerden hadis alınmaması gerektiğini, zira hadisçi olmayanların eserlerinde isnad ve kaynak göstermediklerini, mutasavvıfların hadis sahasındaki nakillerine itibar etmenin doğru olamayacağını belirtmiştir. Leknevî'nin keşif konusundaki menfi görüşlerine Hintli diğer bir âlim Mübarekpûrî de katılmıştır.

3. Mübarekpûrî

Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim Mübarekpûrî 1283/ 1866-da doğmuş, Kur'an'ı hıfzederek öğrenime başlamış, Urduca ve Farsça öğrenmiştir. İlk tahsil döneminden sonra Dehli'ye gelerek öğrenimini burada sürdürmüştür. Memleketine döndüğü zaman Daru'r-ta'lim adıyla bir medrese açmış, burada çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybeden Mübarekpûrî 1353/1934 yılında vefat etmiştir. [1026]
Ondan fazla eser bırakmış olan Mübarekpûrî, Tirmizî'nin Sünen'ine yazdığı Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhî Câmü't-Tirmizî adlı şerhinin mukaddimesinde keşif, rüya ve ilhamla hadis tashihinin bilinemeyeceğini, bunda medarın isnad olduğunu söyleyerek şöyle demiştir:
"Sıhhati bilinmeyen bir hadis ne Resûtulhh (s.a.)'in rüyada yapmış olduğu bir tashihle, ne de keşif ve ilham yoluyla sabit olur. Bu ve buna benzer hükümler rüyada Hz. Peygamber'in sözüyle tespit edilemez. Tespit ancak dünyada İken söylemiş olduğu sözle mümkündür. Çünkü bir hadisin sahih olduğunu anlamanın yolu isnada dayanır.[1027]
Keşfi tenkit konusunda Aliyyü'1-Karî (Ö.1014/1605), Leknevî (0.1304/ 1886) ve Mübarekpûrî (Ö.1353/1934)'nin birbirine benzer görüşlerini ülkemizde İzmirli İsmail Hakkı eserlerinde gündeme getirmiştir.

4. İzmirli İsmail Hakkı

İzmirli İsmail Hakkı son dönem Osmanlı mütefekkir ve âlimlerindendir. 1285/1868 yılında İzmir'de doğmuş, küçük yaşta hafız olmuş, medrese derslerine devam ederek dinî ilimleri öğrenmiştir. Çeşitli okullarda hocalık yapmış, değişik dergilerde yazılar yazmıştır. Onun Arapça, Farsça, Fransızca, Rusça, Rumca ve Latince gibi değişik lisanları bilmesi geniş bir dil kültürüne sahip olduğunu göstermektedir. İzmirli İsmail Hakkı 1946 yılında Ankara'da vefat etmiş, Cebeci Asri Mezarlığına defnedilmiştir. [1028]
Keşifle hadis rivayeti meselesi Cumhuriyet döneminde Şeyh Saffet Yetkin ile İzmirli İsmail Hakkı arasında uzun münakaşalara sebep olmuş, İzmirli keşfi tenkit hususunda Mustasvıfe Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi Hakkın Zaferleri adlı eserinde epeyce söz söylemiştir. [1029]
İzmirli'ye göre hadîs, nakd-İ rical ile sabit olur. Hadis, tenkit ve tetkik süzgecinden geçirilir. Tasavvuf İse tesÜm yoludur. Sûfiyyenin büyükleri kasıtlı olarak hadis uydurmaktan uzaktırlar. Muhaddislere göre nakd-i rical İle sabit olmayan hadisler sûfiyyeye göre keşf-i rical ile sabit olur. Bu bir nok-ta-i nazar meselesidir, buna bir şey denilmez. Nice sûfiler vardır ki ledünnî ilimler deryasına dalmış, fakat zahiri ilimlerle meşgul olmamışlardır. Keşif yoluyla Resûlullah (s.a.)'den hadis alma ve tashihleme, hattâ velilerin yakaza halinde Resûl-i Ekrem'i görmeleri mümkündür. [1030] Ancak, evliyanın Resûl-i Ekrem (s.a.) ile yakaza halinde müşerref olmalarının keyfiyetini ispat etmek zordur. Muhaddisler arasında sahihliği ve zayıflığı sabit olması veya olmaması meselesinde ihtilaf edilen bir hadis hakkındaki değişik görüşlerin doğruluğu keşif yoluyla öğrenilebilir. Fakat bu ilim keşifte hata yok ise yalnız o şahıs hakkında doğru olabilir. Çünkü ilham ve keşif, başkalarını bağlayan bir delil değildir. "Kad sahha hâzâ'l-hadisü indenâ bil-keşf: Bu hadis bize göre keşfen sahihtir" diyen bir zat bu konuda KÎtab ve sünneti miyar edinerek ilhamı evhamdan, takvayı fücurdan ayırmış ise ancak kendisi hakkında bir ilim hasıl olur. Yoksa o da olmaz. [1031] Nitekim Tanevî de keşfin şer'an bir delil olmamasına rağmen eğer şeriatta üzerinde sükut edilen bir konuda pek çok keşif birleşirse o keşifle bir kanaate varılabileceğini söylemiş, büyüklerin her olay hakkında bilgi sahibi oldukları, her an keşif yapabilecekleri düşüncesinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. [1032]
İzmirlİ'nin dışında sonra keşfe karşı çıkan bir başka muasır hadis âlimi de Abdülfettah Ebû Ğudde'dir.

5. Abdülfettah Ebû Gudde

Hadis sahasında neşrettiği eserlerle yirminci yüzyıla damgasını vuran hadisçİlerden Abdülfettah Ebû Gudde, Aclûnî (Ö.1162/1749)'nin yukarıda geçen [1033] keşifle hadise meyleden ifadelerini tenkit ederek sünnetin sübûtun-da muhaddislerden nakledilen sahih rivayetler yanında mükaşiflerden haber verilen keşiflerin kaynak olamayacağını, velayet ve kerametin bu hususta bi: etkisinin bulunmayacağını ne kadar değerli olurlarsa olsunlar hadislerin velilerden değil ancak muhaddislerden alınması gerektiğini belirtmiştir. [1034] Eoû Gudde'nİn hocası ZahÎd el-Kevserî (ö.1371/1952) de her ilimde itimadın başkalarına değil, bizzat o ilmin İmamlarına olacağını, zira bazan bir İlimde önder olanın başka bir ilimde çoğu zaman geride kaldığını vurgulamakta-d;r. Onun bu sözünü Yahya b. Said el-Kattân (Ö.198/814)'nın şu ifadesi de desteklemektedir. Kattan; "Sa/İ/ı kimselerin hadiste olduğu kadar başka hiçbir şeyde yanıldıklarım görmedik" demiştir [1035]

6. Nasırüddîn Elbânî

Elbânî, Süsiletü'l-ehâdİsi'z-zaîfe ve'1-mevzûa adlı eserinde hadislerin keşif yoluyla sahihlenmesini sûfiyyenin ortaya çıkardığı çirkin bir bidat olarak değerlendirmiş, eğer keşif sahih ise en İyi durumda rey gibi yanlış ya da doğru olabileceğini, bunun da içine hevâ karışmadığı zaman böyle olacağını ifade etmiştir. [1036]

7. Ahmed ez-Zeyn

Menâhicu'l-muhaddİsîn fî takviyeti'I-ehadisi'I-hasene ve'd-daîfe [1037] adlı eserin müellifi Ahmed Murtaza ez-Zeyn de, "Keşif, sapık ve saptıran mutasavvıfların bidatlarındandır, küfür olmaktan uzak değildir. Çünkü bunda gayb bilgisini iddia etme vardır. Ayrıca rüya yoluyla hadis rivayetinin de hiç bir önemi yoktur [1038] demiştir.
Görülüyor ki İslâm âlimleri özellikle de muhaddisler, keşif metodunun ilmîliğini asla kabul etmemişler, bununla şer'î bir hükmün sabit olmayacağı konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bütün bu tenkitler gösteriyor ki, muhaddisler keşif ile hadis tashihini asla kabul etmemişler, böyle bir yolun hadislere büyük bir darbe vurabileceği endişesiyle bunu reddetmişlerdir. Keşfin görünür bir tarafının olmaması, maddî âlemin zahire göre hükümde bulunması, keşfin genele ait bir delil olmasını engellemiştir. Aslında bu dünya hayatında olabilecek bazı istismarları Önlemesi açısından zahire göre hüküm verme İşi, son derece sağlam bir prensip olarak kabul edilmelidir Fakat burada şu hususu belirtmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Keşfi eleştiren muhaddisler ve diğer âlimler, keşfin varlığını İnkar etmemektedirler. Onların keşfi kabule yanaşmamaları keşifle hadisin İlmî bir yol olmadığı, böyle bir metodla ümmet üzerine şer'i bir hükmün terettüp etmediği noktasındadır. Bu gibi kapalı olan problemlerin çözümünde en ölçülü ve en tutarlı teklifi bundan asırlarca önce yaşamış İlk devir zâhid ve sûfilerınden Ebû Süleyman ed-Dârânî (Ö.215/830) [1039] şu sözüyle yapmıştır:
"Gönlüme günlerce hakikat sırlarından bazı şeyler doğar. Fakat iki âdil Şahit olan Kur'an ve sünnet onu tasdik etmedikçe asla kabul etmem, gönlüme girmesine izin vermem.[1040] Öyle ise geçmişte olduğu gibi bugün de bundan sonraki dönemlerde de müslümanlar için yegane ölçü Kitab ve sünnet olmalıdır.
Keşfi eleştiren bu görüşler hiç şüphesiz ilmî ölçülerdir ve tutarlıdır. Bununla birlikte keşfe karşı, isnad yoluyla hadis rivayet işinin yüzde yüz doğru olduğu da iddia edilemez. Nitekim bu konudaki münakaşaları değerlendiren M. Said Hatiboğlu, bugün Buhârî (Ö.256/870) ve Müslim (ö.261/875)'in Sa-hih'lerinîn her ne kadar benzeri eserler arasında en sahih olmalarına rağmen bu eserlerin de her türlü noksandan uzak olmadıklarını, hadisier hakkında verilen sahihlik hükmünün, ravi değerlendirmelerinin İtibarî, yani şahsa göre değişebilir olduklarını, sahih olmayan rivayetler için de onların mutlaka yalan olduklarını söylemenin mümkün olmadığını, dolayısıyla bu hükümlerin kesinlik ifade etmediğini belirttikten sonra şöyle demiştir:
"Bu ölçüleri Buhârî ve Müslim'in hadislerine de tatbik etmeyi engelleyen hiçbir haklı gerekçe olamaz. Bu iki kitabın ötekilerden farkı, musanniflerinin rivayetleri değeriendirişlerindeki isabet nisbetinin daha yüksek görülmüş olmasındandır. Bu isabetin de itibari olduğunu unutmamak gerekir. [1041]
Hatiboğlu tarafından ifade edilen bu görüşleri bir örnekle delilendirerek konuyu bitirmek istiyoruz. Mevzuat kitaplarından meselâ, Aliyyü'l-Karî (ö.l014/1605)'nin ei-Masnû adlı eserini ele alıp karıştırdığımızda şöyle bir rivayetle karşılaşmaktayız:
Hadis: İnnenî leecidü nefese'r-Rahman min kıbeli'I-Yemen ev min cânibi'l-Yemen: Ben Rahman'ın nefesini Yemen tarafında hissediyorum. Kâle'l-Irâkî: Lem ecid lehu aslen: Irakî demiştir ki: Aslını bulamadım. [1042]
el-Masnû'yu tahkik edip neşreden Abdülfettah Ebû Gudde, hadisle ilgili bize Aliyyü'l-Karî'den farklı olarak şu bilgileri vermektedir:
Halbuki İhyâ'nın tahridni yapan Irâkî (6.80611403), Kavâidü'l-akâid adlı kitabın sonunda hadisi Ahmed b. Hanbel (ö.241/855)'in Müsned'inde Ebû Hureyre'den tahriç etmiş, ricalinin de sika olduğunu söylemiştir. [1043] Hey-semî (6.807/1404), Mecmeu'z-zevâid (X, 55)'de hadisi yine Ebû Hureyre-den rivayet etmiş, hadisin İmam Ahmed tarafından tahriç edildiğini, ricalinin Şebib b. Rauh dışında sahih hadis ricali olduğunu, Şebib'in de sika olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir. Aynı hadisi Beyhakî (6.458/1066), el-Esmâ ue'ssıfât'ta sahabi Seleme b. Nüfeyl es-Sekunî'den nakletmiş, [1044] Bezzâr (6.292/905) Müsned'inde, Taberânî (6.360/971) Mu'cemu'l-kebîr, Mu'cemu'l-evsat ve Müsnedü'ş-Şâmiyyin adlı eserlerinde aynı hadisi tahriç etmişlerdir. Muhammed b. Kasım Haydarabâdî, el-Kavlu'l-müstahsen fî fahri'l-hasen adlı eserinde bu hadisle ilgili genişçe durmuştur. [1045] Nitekim Aliyyü'1-Karî (ö,1014/1605)'den bir asır sonra gelen Aclûnî (Ö.1162/1749) de hadisin Irakî (Ö.806/1403) tarafından aslının bulunamadığını söylemekle yetinmiştir. [1046] Şu durumda Aliyyü'1-Karî ve Aclûnî'nin eserlerine bakanlar için "Nefes-i Rahman" hadisinin sahih hadis olmadığı, dolayısıyla hadisin aslının bulunmadığı kanaati hasıl olacaktır. Daha değişik kaynaklara bakma fırsatı bulanlar ise, onların tersine hadisin sahih olduğuna hükmedeceklerdir. Bu durum belki de epeyce bir hadis için söz konusudur. Fakat herşeye rağmen bu gibi ihtilaflar ilmî mesâilerin devam ettirilmesine vesile olmakta, hadislerle amel etme noktasında daha ciddi çalışmaların yapılmasına yol açmaktadır.
Bursevî'nin hadis tespitinde kullandığı metodları incelediğimiz bu kısımda onun muhaddislerin benimsediği tahammül yollarının dışında, ahz anillah, ilham, yakaza, insilah, rüya ve keşif yollarını kullanarak bu yollarla hadis almaya taraftar olduğunu, bu konuda onun gibi düşünen bazı âlimlerin de bulunduğunu örneklerle göstermiş bulunuyoruz.
Bursevî'nin hadis tespit yolları dışında, onun mevcut hadisler üzerinde bazı ölçülere bakarak bir değerlendirmede bulunduğu, ya da daha başka kriterleri esas alarak hadis kapsamına değişik malzemeleri de ilave ettiği görülmektedir. Onun bu fikirlerini Bursevî'nin hadis tespit

ölçüleri konusunda biraraya getirmek İstiyoruz.

V. Bursevî'nin Hadis Tespit Ölçüleri

Hadis ilmi kaidelerine vâkıf olan, bu ilmin diğer ilimler arasında daha ciddi bir yapıya sahip olduğunu kavrayan her ilim adamının en başta yapması gereken şey, Resûlullah (s.a.)'e nispet edilen hadislerin sıhhat problemi karşısında ilmî bir tavır takmmasıdır. Kur'an'ın geniş bir şekilde şerhini ve dinin ana kaynaklarından ikincisini oluşturan hadislerin, senedleri ve metinleriyle birlikte rivayetlerinin esas alınması, hadislerin sahih olup olmadıklarını tespitte sened ve metin tenkitlerinin yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla herhangi bir hadisin şu veya bu eserde bulunmasından daha ziyade güvenilir bir isnadla, Allah Resûlü'nün üslûbuna yakışır bir lafızla tespit edilip edilmediğine bakılmalıdır. Hadisçilerin genelde takip ettikleri usûl budur. Yalnız bu usûlün herkes tarafından benimsendiği söylenemez. Özellikle tasavvuf! düşüncede bazı sûfilerin hadislerin tespitinde değişik ölçü ve kriterleri esas aldıkları görülmektedir. Hadislerin tek tek sened ve metin tenkitlerinin yapılarak bir sonuca gidilmesi yerine bir takım İslâm âlimlerinin eserlerindeki hadislere toptan sahih gözüyle bakılarak bir genellemeye gidildiği müşahede edilmektedir. Meşhur müelliflerin eserlerinde bulunan hadislere tamamıyla tenkit kapısını kapatan bu tür bir anlayış tarihte görüldüğü gibi günümüzde görülmektedir.
Burada memleketimizde yaşamış sûfi bir âlim olan İsmail Hakkı Bursevî (ö.H37/1725)'nin hadislerin tespitinde, sahih olup olmadıkları noktasında ne gibi ölçü ve kriterleri esas aldığını, onun hangi ölçülere göre hadisleri değerlendirdiğini ele alacağız. Bursevî'nin hadis tashihinde şu ölçülere dikkat ettiğini görmekteyiz:

A. Büyük Veli Ve Âlimlerin Eserlerinde Bulunan Hadisler

Bursevî, hadislerin kabulünde özellikle muhaddislerin ihtilaf ettikleri, sıhhati üzerinde tartışmalara giriştikleri hadisler konusunda bu ölçüye dayanmaktadır. Meselâ o, "Ümmetimin âlimleri İsrail Oğulları'nın peygamberleri gibidir [1047] hadisi üzerinde dururken bu hadisin aslının olmadığını iddia eden muhaddislere karşı, bu hadisin Gazâlî (Ö.505/1111), Necmüddin Kübrâ (Ö.618/1221), Şehyzâde (Ö.951/1544), Hüdayi Efendi (ö.1038/1623)) gibi çeşitli ilimlerde otorite sayılan büyük âlimlerin, kâmil velilerin eserlerinde sahih hadis olarak zikredildiğini belirttikten sonra şöyle demektedir:
"Evet bu kadar erbâb-ı meânî ve fehâvî, usûl ve furüi hâvî olan ulemâ-i ümmet ve küberâ-i millet hâşâ ki tarîk-i kizbe sülük ideler. Bu hususta kendi hevâları yoluna gideler. Elhâsıl, ekâbir-i fuhûla hüsn-i zannı olanlar onları tasdik eyler. [1048]
Yine aynı hadisle İlgili olarak Temâmü'1-feyz adlı eserinde âdil âlimlerin Şehadeti, Gazâlî ve emsali büyüklerin kitaplarında geçmiş olmasından dolayı bu hadisin sıhhatinde şüphe etmediğini söylemekte, [1049] "Nefsini bilen Rabbini bilir [1050] hadisi hakkında bunun, "Bazı uiemâ-i kibar tarafından hadis olmak üzere tasrih edildiğini [1051] belirtmektedir.
"Gök, yer beni içine almadı [1052] hadisini şerhederken bunun sahih hadis olması gerektiğini, eskiden beri bu hadisin "Ulemâ-i billah olanların eserlerinde hiç bir cerh ue münakaşa olmaksızın yer almakta [1053] olduğunu, "Fakirlik iftihanmdır [1054] hadisini yorumlamadan önce bazı hadis hafızlarının bu hadisin uydurma olduğuna zâhib olduklarını, "Lâkin kibâr-ı mütekaddimîn ve müteahhirinden nicelerin" bu sözü Resûlullah (s.a.)'e nispet ettiklerini, [1055]İşlerde hayrete düşerseniz [1056] hadisine yapılan itirazları, zahir âlimlerin bu hadise karşı tavırlarını konu edinirken bu hadisi Farsça tefsir sahibi Kâşifî (ö.910/1505)'nİn eserinde zikrettiğini Rûm'un allâmesi dediği İbn Kemal (ö.940/1534)'in bu hadisi şerhettiğini söylemekle yetinmekte, başka bir açıklama yapma gereği hissetmemektedir. [1057]
Bursevî, tefsirlerde sûre sonlarında sûrelerin faziletleriyle ilgili rivayet o-lunan hadislere yapılan itirazlara cevap verirken de şöyle demektedir: Bu hadisleri Keşşaf sahibi zikretmiş, Kadı Beyzâvî, Ebu's-Suûd gibi büyük müfessirler de bu hususta ona tâbi olmuşlardır. [1058] Aynı sözlerin devamında bunu biraz daha açıklayarak; "Kişi isterse ekâbire hüsn-İ zanna binâen bu kıymetli tefsirlerde zikrolunan hadislerle amel edebilir. Zira bu değerli müfessirler derin araştırmalar yapmadan eserlerine bir harf bile koymamışlardır [1059] demektedir. Bundan dolayıdır ki Bursevî yukarıdaki tefsirlere itimat ederek fedâil-i süverle ilgili hadisleri Rûhu'l-beyân'a almış, hadislerin sahih olup olmadıkları meselesinde ciddi bir değerlendirme yapma gereği duymamıştır.
Burada Bursevî'nin kibâr-ı evliya ve uiemâ kapsamı İçinde gördüğü yukarıda isimleri geçen zatlardan bazılarını tanıtarak Bursevî'nin hadis konusunda kimlere dayandığını tespit etmek istiyoruz. Bursevî'nin isimlerinden sözettiği önemli simalar arasında Ebû Tâlib el-Mekkî, Gazâlî, Zemahşeri, Mevlânâ, Necmüddin Kübrâ ve İbn Kemal yer almaktadır.[1060] Bu zevatın hadis ilimleriyle olan alâkası üzerinde duracak, zahirî ve bâtınî yönlerine biraz olsun temas etmeye çalışacağız Kronolojik sıraya göre zikredecek olursak bu âlimlerin başında Ebû Tâlib el-Mekkî gelmektedir:

1. Ebû Tâlib el-Mekkî

Aslen İran'ın batısındaki Cebel bölgesinden olup uzun süre Mekke'de kaldığı ve burada yaşadığı İçin Mekkî nispesinİ alan Ebû Tâlib, Gazâlî (Ö.505/1111) ve Abdülkadir Geylânî (ö.561/1165) üzerinde önemli tesirleri olan bir mutasavvıftır. [1061]
Tasavvuf yolunun incelikleri hakkında benzerinin tasnif edilmediği belirtilen Kûtu'l-kulûb adlı eseri, tasavvuf tarihinin en önemli kaynaklarındandır. Bununla birlikte eserde zayıf ve uydurma hadisler olduğu gerekçesiyle Kûtu'l-kulûb, muhaddisler tarafından tenkit edilmiştir. [1062] Nitekim Nevevî (Ö.676/1277), Regâib Namazı ile ilgili rivayetin Kûtu'l-kulûb'da zikredilmesine bakarak buna aldanılmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. [1063]
Öte yandan sûfiler bu esere büyük bîr değer vermekte, müellife karşı tam bir güven beslemektedirler. Sühreverdî (ö.632/1234), Avârifu'l-maârifte Ebû Tâlib'İn bütün nakillerine İtimat edileceğini, kitabında bereket bulunduğunu belirtmiş, [1064] onun bu hüsn-İ şehadetini esas alan Bursevî, Sühreverdî-nin bu sözünü değişik eserlerinde zikretmiştir.[1065] Öyle ki Bursevî "İmam Ebû Tâlib'in kitabındaki sözler bize yeterlidir [1066] diyerek tam bir teslimiyet örneği göstermiştir. Yukarıda Regâib Namazı ile ilgili Nevevî'nin tenkit dolu açıklamasına karşı Bursevî, Ebû Tâlib'i savunmuş;
İmam Mekkî ki, muhaddis olduğundan [1067] dbâl-i Mekke'de on seneden ziyade nebatatla taayyüş eyleyip vücûdu sebz-renk [1068] alıp halde ona muâdil ve denk yok iken,[1069] naklen ve keşfen Kûtu'l-kulûbda Salât-i Berâtı tashih ettikleri ledâ üli'l-ebsâr nümayân iken" demiştir. [1070]
Bursevî Şerhu Nuhbe'de ise Ebû Tâlib'in, Lâ uhibbu haberan illâ sabiten: Sabit olmayan bir haberi zikretmeyi sevmem [1071] dediğini naklediyor ki, onun bu ifadesinden bir haberi ya nakil, ya da keşif yoluyla tahkik etmeden eserlerinde zikretmediği anlaşılmaktadır. Sühreverdî (ö.632/1234)-nin gerek biraz önce geçen Ebû Tâlib hakkındaki hüsn-i şehadeti ve gerekse Ebû Tâlib'in bizzat hadislerin tashihinde nakil ve keşif yolunu kullandığına
İşaret eden sözleri BursevfyİB büyük ölçüde etkilemiş, bundan dolayı da Bursevî Kûtul-kulûb'daki bütün bilgilerden gönül rahatlığıyla istifade etmiştir. [1072]
Konunun baş tarafında Ebû Tâlib'in bir çok sûfiyi etkilediği belirtilmiş, bunlar arasında özellikle Gazâlî'nin ismi geçmişti. Bursevî gibi Gazâlî de, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin tesirinde kalan mutasavvıflardandır.

2. Gazâlî

Huccetü'l-İslâm Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, İslâm âleminin yetiştirdiği en büyük şahsiyetlerden biridir. [1073] Fıkıh, usûl-i fıkıh, tasavvuf, felsefe ve mantık gibi ilim dallarına vâkıf olan GazâÎî'nin yazdığı eserler İçinde Ihyâ'nın ayrı bir yeri ve önemi vardır. İhya bazı âlimlere göre dünyada tasnif olunan kitapların en güzeli, seferde ve hazarda birlikte olunacak arkadaşların en iyisidir.[1074] İhyâ'nm üstün meziyetleri genelde kabul edilmekle birlikte, her eserde olduğu gibi o da tenkit oklarından nasibini almıştır. İhya, daha çok içinde zayıf ve mevzu hadisler ihtiva ettiği gerekçesiyle eleştirilere hedef olmuştur. Nitekim Zehebî, "İhyâ'da hayr-ı kesir olmakla birlikte içinde bâtıl hadisler vardır" demiş, [1075] Süyûtî (ö.911/1505) de Mirkatu's-suûd ila Sünen-i Ebî Dâvûd adlı eserinde İhyâ'da zikredilen bir hadis vesilesiyle, "İhyâ'da aslı olmayan hadislerin varlığı gayet açıktır" diyerek aynı şeyi söylemiştir. [1076] Bundan dolayıdır ki hadis münekkitleri İhyâ'daki hadislerin tahrici üzerinde çalışmışlar, Gazâlî'nin büyüklüğüne bakarak İhyâ'daki zayıf ve uydurma hadislere aldanılmaması konusunda okuyucuları uyarmışlardır. Irâkî (ö.806/1403) İhyâ'daki hadisler üzerinde iki çalışma yapmış, [1077] Sübkî (ö.771/1369), Tabakâtü'ş-

Şâfîiyye'sinde İhyâ'da senedlerini bulamadığı hadislere genişçe yer vermiş, [1078] bu değerli araştırmaları İhyâ'yi İthâfu's-sâde ismiyle şerheden Zebîdî (Ö.893/1488) tamamlamış [1079] ve böylece İhyâ'dan yararlanma imkanı kolaylaşmıştır. Eğer bu kıymetli tahriç çalışmaları olmasaydı İhya okurlarının pek çoğu hadisler konusunda zor ve sıkıntılı bir durumla karşılaşmış olacaklardı.
İhya üzerindeki çalışmalar bunlarla sınırlı kalmamış, İbnü'l-Cevzî (Ö.597/1200) İ'lâmü'1-ahyâ adlı eserinde İhyâ'daki asılsız haberleri biraraya getirmiş bunlardan bazılarına Telbîsu İblis'te işaret etmiş, torunu Ebü'l-Muzaffer de dedesinin bu iddialarına katılarak onu desteklemiştir. Daha sonra İbn Hacer (ö.852/1448) hocası Irâkî'nin bulamadığı hadisleri bir ciltte toplamış, [1080] Kasım b. Kutluboğa (Ö.879/1476) da Tuhfetü'1-ahyâ çalışmasıyla bu değerli ilmî mesâileri devam ettirmiştir. [1081]
Çağdaş âlimlerden İzmirli İsmail Hakkı (Ö.1365/1946) ise "İhya ve Hadisleri" başlığı altında Gazâlî'nin hadisçüiği konusunda ulemânın sözlerini toplamış, diğerleri gibi o da Gazâlî'nin hadis ilmindeki zayıflığına dikkat çekerek şöyle demiştir: "Gazâlî, yüksek mertebesi ile beraber hadiste yed-\ tûlâ sahibi olmadığından İhyâ'smda bir çok mevzu hadis vardır. [1082] Evet fazilet sahibi olmak başka bir şey, hadis âlimi olmak başka bir şeydir. Hadis ilminde söz sahibi otorite muhaddislerin Gazâlî hakkındaki tespitleri ana hatlarıyla bundan ibarettir. Gazâlî'nin az hadis bilmesi onun büyüklüğüne bir noksanlık getirmiş olsa bile, o yine de ilim ve irfanı ile tarihteki yerini almış bulunmaktadır. Nitekim Gazâlî'nin kendisi de bizzat hadis ilimleriyle fazla uğraşmadığını, bu ilimdeki ihatasının yeterli olmadığını itiraf etmiş, Kânûnu't-te'vîl adlı eserinde Bizâatî fî ilmi'I-hadis müzcât: Hadis ilmindeki sermayem azdır" demiştir. [1083]
Gazâlî İhyâ'daki hadislerin seçiminde kendinden önceki ulemânın, özellikle en çok etkilendiği sûfilerden Ebû Tâlib el-Mekkî (ö.386/996)'nin Kûtu'l-kulûb adlı eserinden istifade etmiştir. Dolayısıyla bu hadislerin sahih olduğuna kanaat getirerek bunları bir hüsn-i zanna binâen nakletmiştir.[1084] Bir muhaddis olmadığı için de Zebîdî {ö.893/1488)'nin beyânına göre hadis nakil ve rivayetinde ruhsat ve genişliği tercih etmiş, rivayetlerde takdim-tehir, ziyade ve noksanlık yapmış, bazı yerlerde hadislerin lafızlarına pek itina göstermemiştir. Zira ona göre mânada isabet edildiği takdirde kelimeler üzerindeki tasarrufların o kadar büyük bir önemi yoktur.[1085] Ne var ki hadislerin nakil ve rivayetinde böylesine bir müsamahanın gösterilmesi, hiç de doğru olmamıştır. Zira bu durum hadislerdeki lafzı rivayet anlayışını olumsuz yönde etkilemiş, zamanla Hz. Peygamber (a.s)'m mübarek ağızlarından çıkan orijinal ifadelerin tespitini bir hayli güçleştirmiştir.
İhya üzerindeki eski ve yeni bütün bu tahlil ve tenkitler sûfiyye nezdinde İhyâ'ya zerre kadar gölge düşürememiştir. Değil hadislerinden şüphe etmek, Bursevî'ye göre "İhyâ'da itiraz edilecek asla bir harf bile yoktur. [1086] Zira ona göre, "Gazd/f, İhyâ-i ulûm nâm telif-i celili itmamdan sonra âlem-i mânada Fahr-ı Âlem (s.a.)'e mülâki olup arz ve imza ettirmiştir. [1087]
Bursevî Gazâlî'yi zahir İlimlerde imâm, ârif-i billâh, irşada yetkili bir seccade nişin olarak tanıtır.[1088] Ayrıca Gazâlî'nin zahir ulemâ arasında kurtuluşa eren nadir şahsiyetlerden olduğunu mertebe-İ istidlalden terakki edip on sene tevhid-i efâl mertebesinde kaldığını,[1089] bazı büyüklere göre onun "Ruesâ-i tarikattan sayıldığını, zahiri ve bâtını ilimlerde söz sahibi olduğunu söylemektedir. [1090] Her nedense sûfi meşreb müellifler buna benzer sözleri, kesin hüküm bildiren cümleleri sarfetmek konusunda daha rahat davranmaktadırlar. Bu durum onların eserlerine yapılacak tenkit yolunu kapatan manevi bir baskıya yol açmakta, tasavvuf mensuplarına İtiraz hakkı tanımamaktadır. Halbuki ilmî anlayışta cerh ve ta'dil veya bir başka ifade ile tenkit ve takdir kaçınılmazdır. Daha doğrusu kaçınılmaz olmalıdır.
Bursevî, gerek Gazâlî'nin ve gerekse onun hadis almada örnek aldığı Ebû Tâlib el-Mekkî (ö.386/996)'nin ehl-İ hakâikten olduklarını belirterek, [1091] evliyây-ı kiramın keşf-i sarih ve zcvk-i sahih ile hasıl olan ilimlerine itibar etmemenin şaşılacak bir hal olduğunu, bu gerçeğe itiraz edenlerin ancak cehaletlerinden dolayı itiraz ettiklerini söylemiştir. [1092]
Bu araştırma içinde görüleceği üzere bir hadisin İhyâ'da veya Gazâlî'nin diğer kitaplarında bulunmuş olmasını Bursevî hadisin sıhhati İçin yeterli bir delil olarak görmüş, bunun dışında hadisi tenkit ve reddedenlerin sözlerine hiç itibar etmemiştir. [1093] Halbuki hadisçiler bu tezi çürütmüş, İhya'nın üstün faziletlerine rağmen içinde bir takım zayıf ve mevzu haberlerin bulunduğu gerçeğini İspatlamışlardır. Nitekim Bursevî'nin hiç tereddüt göstermeden eserlerine alıp naklettiği, fakat ulema tarafından tenkide uğrayan İhya'daki hadislerden bazıları şunlardır:
a. Innema halaktu'l-halka liyerbehû aleyye ve lem ahlukhum Iierbeha aleyhim: Ben mahlukatı benden yararlansınlar diye yarattım. Ben onlardan yararlanayım diye onları yaratmadım." Rûhu'l-beyân I, 37 ve VI, 17'de yer alan bu hadis için Irakî (Ö.806/1403), "Lem ekıf lehu aslen: Bir aslını bulamadım [1094] demiştir.
b. M'efterazallahu ala halkıhı ba'de't-tevhîdi şey'en ehabbe ileyhi mine's-salât: Allah, teuhidden sonra kullarına namazdan daha güzel bir şey emretmemiştir." Rûhu'l-beyân I, 122 ile II, 277'de bulunan bu hadis hakkında Irakî, "Lem ecidhu hakeza: Hadisi bu şekilde bulamadım [1095] değerlendirmesini yapmıştır.
c. Yü'tâ bieşkeri ehlii-arzı feyeczîhillalıu cezae'ş-şakirîn: Kıyamet günü yeryüzünün en çok şükredeni (Allah'ın huzuruna) getirilir. Allah Teâlâ ona şükredenlerin mükafatını verir." Rûhu'l-beyân I, 283 ve II, 192'de zikredilen bu hadis yine Irakî tarafından "Lem ecid lehu aslen: Bir aslını bulamadım [1096] cümlelerine maruz kalmıştır.
d.İnne lî hırfeteyni isneteyni femen ehabbehuma fekad ehabbenî ve men ebğazahuma fekad ebğazanî: el-Fakru ve'1-cihadu: Benim İki sanatım var. Bunlan seven beni sevmiş, bunları sevmeyen beni sevmemiştir. Onlar da fakirlik ve cihattır." Rûhu'l-beyân I, 435'te kullanılan bu hadisin de Irakî'ye göre aslı bulunamamıştır. [1097]
e. La yekunenne ehadukum ke'1-ecîri's-sûi in lem yu'ta ecran lem ya'mel ve la ke'1-abdi's-sûi in lem yehaf lem ya'mel: Sakın sizden biri ücretini almadan iş görmeyen kötü işçi ve korkmadan çalışmak istemeyen kötü bir köle gibi olmasın." Rûhu'l-beyân II, 39, 233'te geçen bu hadis için Irakî, "Lem ecid lehu aslen: Bir aslını bulamadım"[1098] demiştir.
f. Uzzibe ehlü karyetin fihâ semâniyetü aşera elfen amelühüm amelü'l-enbiya: İçinde peygmberler gibi ibadet eden onsekizbin kişi bulunan bir memlekete azab olunmuştur. Dinleyenler; 'Bu nasıl oldu?' diye sorduklarında Resûl-i Ekrem: Çünkü onlar Allah için gazap etmedi, marufu emredip münkerden nehyetmediler" buyurmuştur.
merfûan: Merfû hadisler arasında bulamadım [1099] dediği bu ibareyi Bursevî, Rûhu'l-beyân II, 74'te hadis olarak nakletmiştir.
g.İttekû mevâzıa't-tühem: Töhmete sebep olabilecek yerlerden sakinin." Yine Irakî'nin "Lem ecid lehu aslen: Bir aslına rastlayamadım [1100] diyerek tenkit ettiği bu haber, Rûhu'l-beyân IV, 271'de yer almıştır.
h. Veylün li't-taciri min belî, vallahi ve la vallahi. Evet, vallahi öyledir. Allah'a andolsun öyle değildir diyen tacire yazıklar olsun" hadisi için de İrakî, bir aslına vakıf olamadığını söylemiştir. [1101]
Muhaddisîer tarafından tenkide uğrayan bu hadisler, İhya'nın hadisleri konusunda daha ihtiyatlı davranmamızı gerektirmektedir. Nitekim Sübkî (ö.771/1369)'nin İhya'da 943 hadisin senedinin olmadığını söylemesi [1102] ve bunları da birer birer sayması, bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Nitekim aynı durum Zemahşerî'nİn Keşşafı için de geçerlidir.

3. Zemahşerî

Tefsir, hadis, lügat ve edebiyat gibi bilim dallarında mütehassıs olan Ebu'l-Kasim Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, 467/1075 tarihinde Zemahşer köyünde doğmuştur. Değişik İslâm beldelerinin yanısıra uzun süre Mekke'de kalmış, bundan dolayı da Carullah unvanını almıştır. Zemahşerî, Arap lisanına gerçekten vakıf bir müfessir olarak şöhret kazanmıştır. Hatta bir gün Ebû Kubeys dağına çıkmış Arap kabilelerine, "Babalarınızın ve dedelerinizin dilini gelin benden öğreniniz" diyerek onlara meydan okumuştur. 538/1143 tarihinde Cürcan'da vefat eden Zemahşerî'nİn en önemli eseri hiç şüphesiz el-Keşşâf adlı Kur'an tefsiridir. Keşşafta âyetlerin belagat yönünden mânaları ele alınmış, Kur'an'm İ'cazı İncelenmiş, âyetlerin ilmî yorumlan yapılmıştır. Belagat ve i'caz bakımından son derece zengin özellikler taşıyan Keşşaf, kendisinden sonra gelen müfessirlere büyük Ölçüde etki etmiştir. [1103]
Keşşaf üzerinde pek çok çalışma yapılmıştır. Tefsir içinde yer alan hadisler muhaddisîer tarafından birer birer ele alınıp incelenmiş, kaynaklan gösterilmiştir. Cemalüddin Abdullah b. Yusuf ez-Zeylaî (ö.762/1361)'nin Tahrîcu ehâdîsi'l-Keşşâfı İle İbn Hacer el-Askalanî (ö.852/1448)'nin el-Kâfi'ş-şâf fî tahrîci ehâdîsi'l-Keşşâf adlı eserleri bunlar arasındadır.[1104] İbn Hacer'İn bu eseri Beyrut'ta Keşşafla birlikte dört cilt halinde basılmıştır.
Bursevî'nİn "Ecille-i Müfessirîn" övgüsüyle yadettiği müfessirlerden Zemahşerî (Ö.538/1143), Kadı Beyzâvi (Ö.685/1286) ve Ebü's-Suûd Efendi' nin (ö.982/1574) tefsirlerindekİ hadisleri ve bu hadisler üzerinde muhad-disler tarafından yapılan değerlendirmeleri tespit etmek son derece önemlidir. Biz burada bu müfessirlerden yalnız Zemahşerfnin Keşşafını ele alacak, bu eserin bir tanıtımını yapacağız. Zira bu eser, her yönden gerek tefsir ve gerekse hadis açısından kendisinden sonra gelen diğer iki tefsire kaynaklık etmiştir. [1105]
Zemahşerî'nİn Keşşafta zikrettiği, Bursevî'nİn de Rûhu'l-beyân'da naklettiği bazı hadisler şunlardır:
a. Bakara Sûresi yüzdokuzuncu âyetin sebeb-i nüzulünde zikredilen Uhud savaşından sonra bazı yahudi hahamların Ammar b. Yasir'le Huzeyfe b. Yeman'ı İslâm Dini'nden dönüp yahudi olmaya davet etmeleri üzerine bu iki büyük sahabi onların bu tekliflerini şiddetle

reddetmişler ve durumu Re-sûl-i Ekrem (s.a.)'e anlattıklarında Resûl-i Ekrem onlara; "Esabtumâ ve eflahtumâ: İsabet etmiş ve felah bulmuşsunuz" diyerek onların bu hareketlerini takdir etmiştir. Ne var ki İbn Hacer, bu rivayetin kaynağını bulamadığını söylemektedir. [1106]
b. Yâ Benî Hâşim lâ ye'tîni'n-nâsü bia'mâlihim ve te'tunenî biensabiküm: Ey Haşim Oğullan! Kıyamet günü insanlar amellerimle bana gelmezken siz, soyunuzu vesile edinerek bana geleceksiniz" şeklindeki hadisin İbn Hacer (ö.852/1448)'e göre aslı yoktur. [1107]
c.İnnemâ ümirtüm en ta'tezilû mücamiatuhunne iza hüzne ve lem yü'merküm bîîhracihinne mine'l-büyuti kefi'li'l-eâcim: Siz kadınlarla hayız halinde cima etmemekle emrolundunuz. Yoksa Acemlerin yaptığı gibi kadınlar hayızh ilen onları evlerinden çıkarmakla emrolunma-dınız" hadisi de asılsızdır. [1108]
d.Ya Ali! Seyyidü'l-beşer Adem ve seyyidü'1-arab Muhammed ve la fahr ve seyyidü'I-fürs Sclman: Ey Ali! İnsanların efendisi Adem, Arabtn efendisi Muhammed'dir. Bunu iftihar etmek için söylemiyorum. İranlı'ların efendisi de Selman'dır" tarzındaki hadis de kaynaktan yoksundur. [1109]
e. Ma kûriet hazihi'l-âyetü fî dârin illa ihtecerathe'ş-şeyatin sefasîne yevmen: Bu âyet [1110] bir evde okunursa otuz gün şeytanlar terkederler" hadisinin de aslı yoktur. [1111]
f. La salâte illa bi't-tuhûr: Abdestsiz namaz yoktur" hadisi için İbn Hacer, "Lem ecidhu hakeza: Bu şekilde bulamadım" demiştir. [1112]
g. İnne salâtehu setenhâhu: Namazı yakında onu vazgeçirecektir." Rivayete göre ensardan bir genç beş vakit namazı Resûlulîah (s.a.} İle birlikte kıldığı halde her türlü kötülüğü işlemekten de geri durmazdı. Onun bu hali Peygamber (a.s.)'a haber verildiği zaman yukarıdaki hadisi söylemiştir. Bu hadis hakkında da İbn Hacer, "Lem ecidhu: Hadisin kaynağına ulaşamadım" açıklamasında bulunmuştur. [1113]
h. el-Hacûn ve'1-bakî' yu'hazu bietrafİhimâ ve yünşerâni fi'I-cenne: Hacûn ve Bakî'in etrafından alınır da Cennet'e konulur." Keşşaftaki bu rivayetin kaynağı tespit edilememiştir. [1114]
i.îbn Mesud'dan rivayet edildiğine göre bîr gün Resûl-İ Ekrem (s.a.), Hacun tepesinde durmuş ve: "Yeb'asullahu Teâlâ min hazihi'l-buk'ati ve min haze'l-harâmi seb'îne elfen vücuhuhüm ke'1-kamer: Allah Teâlâ, bu yerden ve bu Harem bölgesinden yetmişbin kişiyi yüzleri ondördüncü gecedeki ay gibi parlar bir surette diriltir" şeklinde devam eden hadisin de aslı bulunamamıştır.[1115]
k. Men ehabbenî fekad ehabballah: Beni seven Allah'ı sevmiş olur.[1116] Bu lafızda bir hadis tespit edilememiştir.[1117]
Görüldüğü üzere Keşşafta muhaddisler tarafından tenkit edilen hadisler vardır. Bu gerçek iyi niyete dayanarak görmemezlikten gelinemez. Keşşaftaki hadislerin tamamının sahih olduğunu İddia etmek, ömürlerini Hz. Peygamber (a.s.)'m lisanlarından dökülmüş sahih hadisleri tespit etmek İçin harcamiş olan muhaddislere karşı bir haksızlık olmaz mı? Gerek Zemahşerî (0.538/ 1143) gerekse onun yolundan giden Kadı Beyzâvî (Ö.685/1286) [1118] ve Ebu's-Suûd Efendi (ö.982/1574)'nin tefsirlerini ilim namına övmek ne kadar İlmin hakkı İse, gerektiği zaman onları tenkit etmek de o derece iimin hakkı olmalıdır. Tenkitlerde asıl olan ilim adamlarının ilmî kimliklerini yıpratmak değil, aksine İlmîn geleceği için gerçekleri olduğu gibi aktarmaktır.
Bursevî'nin eserlerine değer verdiği mutasavvıf müelliflerden bir diğeri de Necmüddin Kübrâ'dır.

4. Necmüddin Kübrâ

Asıl adı Ebü'l-Cenâb Ahmed b. Ömer olan Necmüddin Kübrâ, tahsil döneminde sahip olduğu parlak zekâ ve üstün kabiliyetinden dolayı akranlarıyla girdiği münazaralarda fevkalâde bir başarı gösterdiğinden kendisine et-Tâmmetü'I-kübrâ (büyük belâ) denilmiştir. [1119] Daha sonraki yıllarda şeyhinin kendisine taktığı Necmüddin lakabı ile zamanla Necmüddin Kübrâ şeklini almıştır.
Zahirî ve bâtını ilimlerde büyük bir meleke ve zevk sahibi olduğu belirtilen Necmüddin Kübrâ, bir çok şeyhten hadis dinlemiş, hadis ve sünnete vâkıf, Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmayan bir âlimdi.[1120] Müridleriyle birlikte Moğollar'a karşı çıktığı cihatta seksen küsur yaşlannda şehid düşmüştür. [1121] Tasavvuf mesleği üzerine yazdığı Te'vîlât-ı Necmiyye adlı tefsiri, Bursevî'nin Rûhu'l beyân'ı için başlıca kaynaklardan biri olmuştur. [1122] Bursevî tefsirinde bu eserden nakillerde bulunmuş, ihtilaflı hadislerin rivayetinde Necmüddin Kübrâ'nın bir hadisi eserinde zikretmiş olmasını yeterli bulmuştur. [1123]
Burada hadisle İlgili aynı zamanda işârî bir hadis yorumu örneği olması açısından Bursevî'nin Te'vîlât-ı Necmiyye'den yaptığı bazı iktibasları nakletmek istiyoruz. Bursevî, Al-i İmrân SûresİI'nde yer alan; "Sîzi rahimlerde istediği gibi şekillendiren O Allah'dır [1124] âyetinin tefsirinde ceninin yaratılma aşamalarını anlatan Sizden biriniz yaratılma safhasında anasının karnında kırk gün bekletilir. Sonra o kadar bîr süre içinde pıhtı olur. Daha sonra et parçası haline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üfürülür [1125] hadisini zikrettikten sonra şöyle demiştir: Allah Teâlâ ana rahmine düşen bir nutfeyi kırkar gün safhaları içinde insan suretinde nasıl şekillendiriyorsa, ricalullahtan birinin velayet sulbünden sadık müridin kalp rahmine düşen bir nutfe de böyledir. Mürid, şeyhin bütün tasarruflarına teslimiyet göstermelidir. Zira şeyh melekü'l-erham, yani rahimde çocuğa şekil veren melek yerindedir. Şeyh, müridin zahir ve bâtın hallerini kontrol eder, nutfenin düşmesi veya sağlığının bozulmasını gerektirecek dengesiz hareketlerin, çirkin kokuları ortaya çıkaracak hastalıkların meydana gelmemesi için gerektiği zaman müridine halveti ve uzleti emreder. Mürid şeyhin emriyle oturur, onun emriyle kalkar. Allah Teâlâ, hakla desteklenmiş şeyhin velayetini şartlarına uygun her kırk günün geçmesiyle mürid üzerinde şekillendirir. Onu bir halden başka bir hale, bir makamdan başka bir makama çevirir, yükseltir ta ki, kuds bahçelerine, üns cennetlerine dönünceye kadar. [1126]
Bursevî, Necmüddin Kübra'nm hadis üzerindeki yorumunu beğenmiş olmalı ki, onun yukarıda geçen sözlerini, Allah, onun marifet ve hakikat ko-valanndaki ilminden üzerimize bol bol akıtsın [1127] diyerek bitirmektedir. Tasavvuf tarihinin en hareketli ve bereketli bir çağında yaşamış olan Necmüddin Kübrâ aynı zamanda KübrevİyYe tarikatının şeyhidir. Sûfıyyenin büyükleri arasında ismi geçen Necmüddin Kübrâ, 618/1221 yılında vefat etmiştir. Bursevî, Necmüddin Kübrâ'nın ef-Usûlü'1-aşere adlı eserini şerhetmiştir. [1128]

5. Mevlânâ

Büyük Türk mutasavvıf ve mütefekkiri olarak tanınan Mevİânâ Celâleddin Rûmî 604/1207'de Belh şehrinde doğmuş, 672/1273'te Konya'da vefat etmiştir. [1129]
VII. asır Konya ilim çevrelerinde eserleri günümüze kadar gelebilen hadis ilimleriyle uğraşan zümrelerden birisi de Mevlânâ'nın önderlik ettiği Mevlevîlerdir. Mevlânâ'ntn iyi bir müderris olduğu, etrafında toplanan Mevlevîle-re hadis okuttuğu belirtilmekte, [1130] onun hadis ilmindeki yetki ve yeteneğine dair şöyle bir örnek verilmektedir:
Mevlânâ, bir gün hadis ilminde ünlü bilgin ve mutasavvıf, Konevî (ö.673/1274)'nin ziyaretine gider. O esnada öğrencilerine hadis okutan Konevî, Mevlânâ'yı görünce ayağa kalkar, okutmakta olduğu dersi Mevlânâ'ya bırakır ve Mevlânâ, Konevî'nin kaldığı yerden derse devam eder. [1131]
Onun en meşhur eseri Mesnevi'de ve diğer teliflerinde Hz. Peygam-ber'in hadislerine atıfta bulunması, Mevlânâ'nm özellikle tasavvufî hadisler konusunda geniş bir kültüre sahip olduğunu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki Bursevî, zaman zaman Mevlânâ'yı ve Ölümsüz eseri Mesnevî'yi kaynak olarak göstermektedir. MesnevI'dekİ hadisler üzerinde İran'da Bediüzzaman Firuzanfer, Ahâdis-i Mesnevi isimli bir eser neşretmiş, ülkemizde de Ali Yardım tarafından bir doktora tezi hazırlanarak hadislerin kritiğiyle uğraşılmıştır. [1132]
Mevlânâ'nın dışında Bursevî'nin hadis aldığı, eserlerine itimat ettiği âlimlerden bir diğeri de Osmanlı şeyhülislâmlarından İbn Kemal'dir.

6. İbn Kemal

Bursevî'nin büyük ölçüde eserlerinden istifade ettiği ve kendisinden takdirle bahsettiği âlimlerden biri de müfti's-sekaleyn lakabıyla anılan Şeyhülislâm Ahmed b. Süleyman'dır. Daha çok Kemal Paşazade veya İbn Kemal olarak tanınan bu Osmanlı âlimi önceleri askerliğe heveslenmiş, daha sonra bu hevesinden vazgeçerek ilme yönelmiştir. Devrin meşhur ulemasından ilim tahsil eden İbn Kemal, önce Edirne müderris ve kadısı olmuş, daru'l-hadis ve medaris-i seman müderrisliğinden sonra Yavuz Sultan Selim tarafından kazaskerliğe tayin edilmiştir. Yavuz'un Mısır seferine katılan İbn Kemal, orada ulemâ ile görüşmüş, yaptığı ilmi sohbet ve münazaralarla onların takdirlerini kazanmıştır. Şeyhülislâm Ali Cemali Efendi'nin vefatından sonra şeyhülislâm olmuş, Ölümüne kadar sekiz yıl bu görevde kalmıştır.
Tefsir, hadis, fıkıh.tarih ve edebiyat dallarında küçük büyük üçyüz kadar eser yazan İbn Kemal 94O/1534'te İstanbul'da vefat etmiştir. [1133] İbn Kemal, eserlerinin çokluğu sebebiyle çağdaşı meşhur âlim Süyûtî (Ö.911/1505) ile mukayese edilmiş, akli ilimler ve inceliklere nüfuz bakımından İbn Kemal, nakli ilimler ve özellikle hadis sahasında Süyûtî üstün görülmüştür. İbn Abidîn (Ö.1252/1836), Reddü'l-Muhtâr'mda İbn Kemal'in her ilimde yed-i tûla sahibi olduğunu, hemen hemen her İlimde telifatmın bulunduğunu, Mısır diyarında Süyûtî ne ise Anadolu'da da İbn Kemal'in aynı konumda olduğunu nakletmekle birlikte [1134] Leknevî (ö.1304/1886), her ne kadar İbn Kemal'in edebiyat ve usûl yönünden

Süyûtî'ye eşit olsa da hadis ilimlerinde ona denk olamayacağını, Süyûti'nin bu ilimlerde daha geniş bir ihataya, daha ince bir anlayışa malik bulunduğunu belirtmiş, İbn Kemal'in ise hadis iiminde sermayesinin az olduğuna, eserlerini mütalaa edenlerin bu durumu farkedeceklerine dikkat çekmiştir.[1135]
Leknevî'nin bu mukayesesi başkaları tarafından da itibar görmüş, İbn Kemal'in Hadis-i Erbain risalesi ve Meşârikul-envâr şerhiyle Süyûtî'nin binlerce hadisi toplayan eserleri karşılaştırıldığında aralarındaki farkın görülebileceği ifade edilmiştir.[1136] İbn Kemal bütün vakitlerini ilme ayıran, gece gündüz demeden çalışan zamanın her türlü şartlarına rağmen kalemi durmayan bir ilim adamı olarak tanıtılmakla birlikte,[1137] onun hadis sahasındaki eserlerinin sayısı sekizi geçmemektedir.[1138] Bursevî'nin "İza tchayyertüm fi'1-umûr hadisinde kaynak olarak İbn Kemal'in Erbaîn'ine atıfta bulunması, "Rûm'un a//âmesi bu hadisi şerhetmiştir, [1139]sahih hadistir [1140] diyerek İbn Kemal'e güven duyması, İbn Kemal'in hadis ilmindeki otoritesinden daha ziyade ona olan sevgi ve saygısının bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Bursevî, eserlerinde görebildiğimiz kadarı ile İbn Kemal'in telifatmdan yararlanmış, onun kitaplarında zikrettiği hadislerin sahih olduğunda fazla tereddüt etmemiştir.
Buraya kadar Bursevî'nin ilmî otoritelerine itimat ederek eserlerinden gönül rahatlığıyla nakillerde bulunduğu âlimlerden Ebû Talib el-Mekkî, Zemahşerî, Necmüddin Kübra, Mevlânâ ve İbn Kemal'i kısaca tanıtmaya çalıştık. İsimlerini saydığımız bu zatların hepsi kendi sahalarında şöhret bulmakla birlikte, muhaddislerin ölçülerine göre hiçbiri hadisçi değildir. Hadis ilimlerinin değişik branşlarında bazı eserler yazmış olmalarına rağmen, muhaddislerin tabakât kitaplarında bir hadisçi sıfatıyla isimleri zikredilmemektedir. Dolayısıyla Bursevî'nin titizlikle üzerinde durduğu büyük veli ve âlimlerin eserlerindeki hadislerin toptan sahih olduğu şeklindeki teslimiyetçi bir anlayış muhaddisler tarafından kabul görmemiş, tasvip edilmemiştir. Nitekim hadis usûlü âlimleri eserlerinde kimlerden hadis alınacağına dair bilgiler vermişler, bu konuda belli ölçüler koymuşlardır.
Hatîb el-Bağdadî (Ö.463/1071) el-Kifâye adlı eserinde "Resûlullah (s.a.)'den Gelen Hadislerin Ancak Sika Ravilerden Olursa Kabul Edileceği [1141] ve "Sika Olmayan Ravilerden Rivayetin Zemmi [1142] gibi başlıklar altında konu ile ilgili bilgilere yer vermiş, Kadı lyâz (ö.544/1149) el-İlma'ında, "Hadis Öğrenmede Samimi Niyetin Önemi ve Hadis Alman Kişinin TenkİI [1143] babında kimlerden hadis ahnıp alınamayacağına biraz olsun temas etmiş, Kâsımî (ö.1332/1914) de Kavâidü't-tahdîs'de "Musannıfları Büyük Alim Bile Olsalar İsnadiarı Belli Olmadıkça Fıkıh ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislere İtibar Olunmaması [1144] gibi unvanlar altında hadisçilerin hadis almadaki ana İlkelerine dikkat çekmişlerdir. Bu durumda Bursevî'nin hadislerin kabulünde bir hadisin ulemâ billah olanların dillerinde dolaşmasını ve onların eserlerinde yer almasını yeterli görmesi ancak tasavvuf! düşüncede itibar görebilir. [1145] Ehl-İ hadisin bu meseledeki tavırları bellidir. Daha önce mevzu hadisler konusunda bu anlayışın yanlış olduğuna dair bazı bilgiler geçmişti. Aslında Bursevî'nin "ekâbire hüsn-i zan" diyerek ifade ettiği otorite âlimlere karşı İyi niyetli olmak, onların eserlerinde yer alan bilgilere itimat ederek bu bilgilerin doğru ve güvenilir olduğuna inanmak gerçekten güzel bir anlayıştır. Biz bu anlayışın sadece Bursevî'ye mahsus olduğunu söyleyemeyiz. Zira diğer ulemanın eserlerinde ve sözlerinde bunun örneklerini pekâlâ görmek mümkündür. Meselâ, AlİyyÜ'1-Karî (ö.1014/1605) gibi özellikle mevzu hadisler konusunda mütehassıs bir İlim adamı bile kaynağına rastlayamadığı bazı hadislerde bu tür bir yaklaşımdan uzak kalamamsştır.
Karî, iki büyük cilt halinde şerhettiği Kadı lyâz (ö.544/1149}'m eş-Şifâ'sında zikredilen; "Marifet sermayemdir. Akı! dinimin esasıdır. Seugi ö-zümdür. Şevk bineğim, zikrullah yotdaşımdır. Güven hazinem, üzüntü arkadaşımdır. İlim silahım, sabır elbisemdir. Fakirlik iftiharım, zühd sanatımdır [1146] diye devam eden hadisin kelimeleri hakkında açıklamalarda bulunduktan sonra, hadisin sıhhati konusunda şunları söylemiştir:
Bunlar derin mânaları ihtiva eden kelimelerdir. Muhtevaları Kitab ve sünnete uygundur. Musannif sahasında güvenilir, nakillerinde itimat edilir olduğundan rivayet ettiği bu hadiste ona hüsn-i zan beslemek gerekir. Bize göre hadisin sahih olduğunu gösteren bir belge bulunmasa da ihtimal ona göre bir delil olmalıdır. Düclî, bu hadisin hadis imamlarına göre uydurma olduğunu söylemektedir. Bu durum, hadisin isnadında yer alan bazı ravilerin tenkit edilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. [1147] Bütün bunlara rağmen müslümanlar içinde dinî bakımdan sevilen, ilmî otoritesi kabul edilen, aynı zamanda keşif sahibi olduğu bilinen ulemanın eserlerindeki hadislerin tamamının tenkide tâbi tutulmadan sahih olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim Leknevî (Ö.1304/1886) bu hususta muhaddis olmayan âlimlerin sahih ile mevzu hadisleri birbirinden ayıramadıklarını, böylece başkalarının o hadis hakkındaki açıklamalarına aldandıklarını, hadislerin naklinde gereğinden fazla müsamaha gösterdiklerini söylemiş, Allah Teâlâ'nm her makama bir makâl, her fenne de bir rical tayin ettiğini, bazan bir şahsın taşıdığı fazilet ve özellikleri başkasının taşıyamadığını, öyle ise herkesi layık olduğu yere koymak gerektiğini belirtmiştir. [1148] Ayrıca bununla ilgili olarak Müslim (Ö.261/875) de ilimde her hak sahibinin hakkının verileceğini, o kimsenin layık olduğu yerine oturtulacağını söylemiş, [1149]"Her ilim sahibinin üstünde daha âlim biri vardır [1150] âyeti ile Hz. Peygamber'in insanlara derecelerine göre muamele edilmesini tavsiye eden hadisini zikrederek insanların bilgi yönünden eşit olmadıklarına dikkat çekmiştir. [1151] İmam Mâlik (Ö.179/795)'in beytülmal teslim edilecek kadar emin insanlardan, salihlerden bile olsa bazı şeyhlerden sırf bu işe ehil olmamalarından dolayı hadis almaması, hadis rivayet işinin rastgele bir iş olmadığını göstermektedir. [1152]
Zehebî (Ö.748/1347) bu durumu örnekleriyle gösterme yoluna gitmiş, i-limdeki büyüklüğüne rağmen Nuh b. Ebî Meryem (Ö.173/789)'in hadislerinin terkedildiğini, [1153] bazan bir fende imam olanın başka bir ilim şubesinde bilgsinin az olduğunu, meselâ Sibeveyh (ö.l80/796?)'in [1154] nahivde İmam olmasına rağmen hadîsi bilmediğini, el-Cerrâh (Ö.198/814)'ın [1155] hadiste ön safta yer almasına karşılık Ara fazla aşinalığının bulunmadığını, Mu-hammed b. el-Hasen (ö. 189/805) [1156] fıkıhta baş olduğu halde kıraatin ne olduğunu tanımadığını ifade ettikten sonra, "Savaşların komutanları vardır. Savaşları onlar yönetir" demiş ve insanlara ilimden çok az bir pay verildiğine işaret etmiştir. [1157]
Öyle ise hadislerin nakil ve rivayetlerinde sahih olup olmadıkları konusunda asıl görev, "hameletü'1-âsâr: sünnetin taşıyıcıları" olan muhaddis-lerindir. Resûlullah (s.a.)'in "Bu ilmi her kuşaktan âdi! olanlar yüklenecektir" [1158] buyurarak kendisinden sonra gelen, hadislerini rivayet ederek insanlara öğretenlere rahmet duasında bulunduğu, halifeleri olarak kabul ettiği muhaddislerin sünnete olan hizmetleri konusunda kimsenin bu konuda onlara ortak olamayacağı gün gibi aşikârdır. İlmî disiplinin muhafaza edilmesi açısından muhaddislerin hadislerle İlgili görüş ve düşünceleri her şeyin üstünde tutulmalı, bu konuda gayr-i ciddi bir tavır İçinde olunmamalıdır. [1159]
Bursevî'nin hadis tespit ve tashihinde kullandığı "Büyük Veli ve Âlimlerin Eserlerinde Bulunan Hadisler" başlığı altında verilen bilgilerden anlaşıldığına göre iyi niyete dayanmak ve büyük sayılan âlimlerin eserlerine itimat etmek suretiyle bir hadis anlayışı geliştirmek pek isabetli görünmemektedir. Bu prensibin mahzurlu tarafları derinlemesine yapılan hadis araştırmalarında ortaya konulmuştur.
Araştırmalar neticesinde hadis olarak şöhret bulan bazı haberlerin Hz. Peygamber'e ait olmadığı tespit edildiğinde bu haberlerin sıhhatini savunmak için bu sefer de bir başka alternatif ileri sürülmektedir. Muhaddislerin söz konusu haberlerin zayıf veya uydurma olduğu noktasındaki net ifadeleri karşısında, o zaman da "lafzı sabit olmasa da mânası sahih" şeklinde bir formül geliştirilerek İşın içinden sıyrılma yoluna gidilmektedir. Nitekim bazı müelliflerin eserlerinde bu ve buna benzer örnekleri görmek mümkündür. İsmail Hakkı Bursevî de bu yolu benimseyenlerdir. Bursevî'nin eserlerinde kullandığı ölçülerden bir diğeri de nakledilen hadislerde hadislerin mânalarına bakmasıdır.

B. Mânası Doğru Olan Hadisler

Resûlullah (s.a.) fesahat ve belagat açısından üstün bir yeteneğe sahip olduğundan son derece tatlı ve düzgün konuşurdu. Konuştuğu sözlerin lafızlarında bozukluk, mânalarında uyumsuzluk görülmezdi. [1160] Allah Teâlâ tarafından kendisine diğer peygamberlere verilmeyen az sözle çok mâna ifade etme kabiliyeti demek olan "cevâmiu'l-kelim"e sahip olma özelliği verilmişti. [1161]
Hadislerdeki bu özelliğe dikkat eden mütehassıs muhaddisler mevzu hadislerin alâmetleri ve bunları tanıma yollarında bu ölçüyü kullanmışlar, hadis diye rivayet edilen bir haberin dil kaideleri bakımından bozuk olmasını, muhtevasının peygamber sözüne yakışmayan bir manasızlık ve ölçüsüzlük taşımasını o hadisin uydurma olduğuna delil saymışlardır.[1162] Rebî b. Huşeym bununla ilgili olarak; "Bir hadisin gün gibi açık bir aydınlığı vardır. Bundan dolayı biz onu kabul ederiz. Yine diğer bir hadisin gece karanlığı gibi de zulmeti vardır. Onu da reddederiz" demiştir.[1163] Şu kadar var ki yalnız lafızdaki rekaketin hadisin mevzu olduğuna delalet etmediği, zira bazılerin mâna İle rivayetinden dolayı lafızlarındaki fesahatin kaybolduğu, bu suretle hadisin manen doğru olsa bile lafzen bozuk rivayet edilmiş olabileceğini belirten muhaddisier, bu sebepten asıl mühim olanın lafızdaki rekaketin değil mânadaki bozukluğun olduğunu söylemişlerdir.[1164] Bu durumda hadisin sıhhatini tespitte mâna, lafea göre daha fazla önem taşımaktadır.
Ehl-i hadisin mâna ile ilgili bu usûl açıklamalan, tasavvuf camiasında sınırlan biraz daha genişletilerek bazı zamanlar isnadı bulunmayan ya da ihtilaf konusu olan hadislerin tespit, tercih ve tashihinde bir ölçü olarak kullanılmıştır.
Bursevî, "Fakirlik iftiharımdır [1165] hadisinin mevzu olduğunu belirten muhaddislere karşı, "Lâkin mânası sahihtir [1166] "İnde ehiillah mazmûnı sahihtir [1167] gibi gerekçeler göstermek ve şahsi kanaatini "Bu fakirin fehm ittiği budur ki erbâb-ı kâl lafza ve ashâb-ı hâl mânaya nazırlardır.

Kelâm-ı mezkûrun ise mânası sahihtir [1168] diyerek açıkça ifade etmiş, hadisin Hz. Peygam-ber'in zâhidane yaşantısını dile getiren sahih hadisler kapsamına girdiğini, bu hadislerin muhtevasına uygun olduğunu söylemiştir.
Bursevî'nin, "Zira fakrdan murad zühd ue terk-i dünya ve masivâ ve tehalli ani'l-vücûdi'î-fanidir. Bu ise memdûh nesnedir ki erbâb-ı hakikat yanında a'iây-ı kemâlâttır [1169] şeklindeki yorumu da bunun böyle olduğunu gösteren bir başka delildir. Böylece Bursevî, hakikat âlimlerine göre güzel ve doğru olan şeylerle onların mesleklerine uygun olan söz ve fiillerle amel olunabileceğini, bu konuda tatbikata esas olan rivayetin mânasının şeriatın ruhuna, kamil velilerin yoluna muvafık olmasını ölçü olarak kabul etmiştir. Bursevî'deki bu mantık anlayışını, h. III. asır zahid ve sûfilerinden Yahya b. Muaz er-Razî (ö.258/871)ının şu sözlerinde bulmak mümkündür. Razî şöyle demiştir:
En güzel şey güzel simah, yumuşa/c huylu, fesahat sahibi bir insanın, dibi derin denizlerden çıkardığı, ince manalı, doğru sözdür. [1170] Yahya b. Muaz'ın söylediği bir diğer söz de şudur:
Güzel söz, güzeldir. Sözden daha güzeli, mânâsıdır. Mânadan daha güzeli o mânayı kullanmaktır. Mânayı kullanmaktan daha güzeli ise onun sevabıdır. Sevaptan daha güzeli de kim için amel ediliyorsa onun rızası-dır. [1171] Nitekim aynı düşünceyi İbn Arabi'de de görmekteyiz. Ümmetin âlimlerini Benî İsrail'in peygamberlerine benzeten hadisi eserlerinde hadis olarak zikreden İbn Arabî, bu hadisi nakletmekteki gayesini, Biz bu hadisi isnadı sağlam olmamakla birlikte, bu ümmetin âlimlerinin mertebe bakımından peygamberlere dahil olduğuna, dinleyenleri ünsiyet ettirmek için nakletmekteyiz" sözüyle açıkladığını görmekteyiz.[1172] Buna benzer bir başka görüşü, "İşlerde hayrete düşerseniz [1173] hadisini değerlendirirken Abdülhakim Arvasî (ö.1362/1943) de ifade etmiş, ibarenin hadis olmasa bile gerçeğe aykırı olmadığını belirtmiştir.[1174]
Bu görüşler, isnadı sahih olmayan veya münakaşa konusu olan hadislerin naklinde bazı ulemanın takındığı tavrı ortaya koymaktadır. Her nedense gerek İbn Arabî tarafından ifade edilen isti'nas ünsiyet, insanı ısındırma, konuya yaklaştırma, gerekse Bursevî ve Arvasî tarafından gündeme getirilen mânası sahih olduğu gerekçesiyle eserlerde zikretme formülünden bir türlü vazgeçilememektedir. Bu durum yani böyle hadislerin istidlal için olmasa da isti'nas için yani konuyu zenginleştirme, değişik kültür malzemelerini kullanmak suretiyle mevzûyu daha cazip hale getirme metodu bir çok âlimde görülmektedir.
Bursevî'nin alışılmışın tersine zaman zaman hadislerin metin tenkidine Önem verdiğini gösteren bazı örnekler de vardır. Nitekim, "Ümmetimin â-limleri Benî israil'in peygamberleri gibidir" hadisini şerhederken çok açık bir ifade İle şöyle demiştir:
"Biz, bu ve benzeri haberlerin hadis olduğunda şüphe etmiyoruz. Zira hadisin muhtevasının zenginliği, mânasının derinliği bunu göstermektedir. [1175] Bursevî'nin hadislerin muhtevasına baktığını bunu bir kriter olarak kullandığını gösteren bir başka örnek ise, "Ebû Hanife ümmetimin kandilidir" hadisinde söz konusu ettiği, "Bizim meblağ-i ilmimiz budur ki, nazmı cihetinden sıhhati yok ise dahi mânası cihetinden sıhhati olmakla [1176] cümlesi ile "Hüdöya dal olan kelamı ise ıtlaktan men olunmadığı [1177] sözüdür Demek ki ona göre hidâyete delalet eden, hayra götüren sözlere engel olunmamak bunlara karşı çıkılmamalıdır.
Bursevî'nin hadis tespit ve tashihindeki bu müsamahası onu son derece tesahüle götürmüş, bazı yerlerde Vekî b. el-Cerrâh (Ö.198/814)'ın hadislerin âlimler tarafından kaydedilen ve hafızlar tarafından ezberlenen sayıdan fazla olduğunu belirtmek suretiyle bazı hadislere kaynak yönünden çıkış yolu aramış,[1178] münakaşalı hadislerde ise şeriatın zahirini esas alarak, "Zâhir-i şer'e müsâdime etmeyen hadise bu mevzudur veya batıldır dememek gerekir [1179] şekliyle daha geniş bir çerçeve çizmiş, bu tür hadisleri rafa kaldırmayı uygun görmemiştir. Şu halde şeriatın zahirine aykırı düşmüyor diye Resûlullah (s.a.)'e nispet edilen yüzlerce hadis içinde, sahih ile sahih olmayanı ayırmanın büyük bir hassasiyet içinde meydana getirilen hadis kitaplarının bu durumda ne faydası olmayacaktır. Zira Resûl-i Ekrem'e atfedilen fakat mânaları doğru olan uydurma hadisler, ya da zamanla hadis olarak şöhret bulan ke-lâm-ı kibar kabilinden hatırı sayılır büyük insanlar tarafından söylenen çok güzel sözler vardır. [1180] Bu sözlere hadis gözüyle bakarak bunları da hadislerle aynı kefeye mi koymak gerekir? Böyle bir zihniyetin hadis usûlü açısından tasvip edilmesi mümkün değildir. Hadis ilmi, Hz. Peygamber'e izafe olunan bir habere merfû, sahabiye nispet edilene mevkuf, tabiine atfedilene ise maktu' hadis adını vererek haberleri layık olduğu yere yerleştirir. [1181] Artık hiç bir mevkuf hadise merfû gözüyle bakılmadığı gibi, merfû bir hadise de mevkuf olarak değer biçilmez. [1182] Ne var ki hadislerin mânasına bakarak Bursevî'de görüldüğü gibi geniş bir hadis dairesi çizmek ve bu daireye daha başka sözleri de ilave etmek, tasavvufî düşüncede müşahede edilen bir durumdur. Bursevî'nin kullandığı, aslında bu konunun bir devamı mahiyetinde olan kefâm-ı kibar denilen büyük şahsiyetlerin söylediği sözlere de hadis gözüyle bakılması meselesi tasavvuf-hadis ilişkilerinde önemli bir problemi temsil etmektedir.

C. Kelâm Kibar Olan Sözler

Buradaki kelâm-ı kibardan kasdtmız, sahabe nesli başta olmak üzere selef-i salihîn, kibâr-ı mutasavvıfe ile peygamber varisi, arif velilerij kamil âlimlerin sözleridir. Yukarıdaki başlık ilk bakışta belki biraz garip görünebilir. Fakat Bursevî'nin hadis tespitinde ölçü olarak kullandığı öyle ifadeleri var ki onun bu ifadeleri yukarıdaki başlığı doğrular mahiyettedir.
Bursevî bununla ilgili olarak, 'Kim nefsini bilirse Rabbini bilir" hadisinde bazı bilgiler vermiş, diğer yerlerde de buna benzer sözler söylemiştir.
"Men arafe nefseh" hadisinin cumhura göre haber-i Nebi olduğunu söyleyen Bursevî, [1183] bu gibi kelimât-ı irfaniyyenin Resûlulah (s.a.)'in tercümanı olması hasebiyle Hz. Ali'ye nispet edildiğini aslında bu sözün Resûl-i Ekrem'den sâdır olmadığını, fakat "Vâris-i ekmelin lafzına itina hadistir [1184] prensibinden hareketle böyle sözlerin mânalarına bakarak Hz. Peygamber'e affolunduğunu, hadis değildir diyenlerin ise lafzın Hz. Ali'den çıktığını dikkate alarak mevkuf hadis olduğunu söylediklerini belirtmekte, bunun benzeri olan "Fakirlik iftihanmdtr", "Ölmeden önce ölünüz" ve "Ümmetimin âlimleri israil Oğulları'mn peygamberleri gibidir" gibi ihtilaflı hadislerin de aynı şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. [1185]
Bursevî, bu tezine, "Ben ilmin şehriyim. Ali de onun kapısıdır [1186] hadisini delil olarak göstermiştir. [1187] Onun "Men arafe nefseh" hadisi için "Hadistir dedikleri mazmununa binâen ve selb ettikleri lafz-ı Ali'ye görecfır [1188] CQmiesincjen anlaşılan odur ki, mânası doğru olan diğer hadislerdeki muhtevaya uygun bulunan Hz. Peygamber'in gerçek vârisi konumunda yer alan Hz. Ali gibi kâmil vârislerin bu çeşit sözleri Resûl-i Ekrem'e nispet olunabilir. Bursevî, Hz. Ali'nin hayatı, menâkıbı, Peygamber (s.a.)'e olan yakınlığı, tarikat silsilelerindeki yeri ve öneminden sıkça bahsetmekte ona ayrı bir önem vermektedir. Nitekim Silsile-i Celvetiyye adlı eserinde, Hz. Ali'nin diğer üç halifeden ilim yönüyle üstün olduğunu belirtmekte;
"Cenâb-ı Nübüvvete akrab-ı nas İmam Ali'dir ki, imamu'l-âîem ve sirru'l-enbiyadır... Eyyam-ı hilafetinde kutb-ı zahir ve bâtın olmuştur" demektedir.[1189] Ayrıca Kitabü'n-Netice'de;
"Ulum-i keşfiyye-i ilahiyye ile İmam Ali (k,v.) şöhret bulmuştur ki bu pertev-i ilim (ilim nuru) ona Resûlutlah'dan (s.a.) aks etmiştir [1190] sözleriyle, "Kelâm-ı Nebevi ceuâmiu'l-kelimdir. Onun için ondan nice ulûm-i garibe istihraç olunmuştur. Cefr-i Ali ve vefk-ı Hatmu'l-evliya (r.a.). Ve sair kelimât-ı kibar dahi ona kıyas oluna...İyice anla, çünkü o senin için neticedir, hem de ne netice, ve sırdaştır hem de ne sırdaşl [1191] sözleriyle Hz. Ali'nin üstünlüğüne dikkat çekmektedir.
Bursevî'nin sözlerine benzer bilgiler başka âlimlerin eserlerinde de görülmektedir. Meselâ Aliyyü'1-Karî (ö.1014/1605), Şifâ şerhinde "el-Aczü fahrî" hadisini şerhederken hadisteki "el-Acz" kelimesinin başka nüshalarda yer alan "el-Fakr" kelimesinin yerine zikredilmiş olabileceğini, bu hadisin uydurma olduğunun ancak isnadı açısından söylenebileceğini belirtmiş, aksi takdirde hadisin muhtevasının Kur'an'a uygun olduğunu veya bu İbareye yakın mânaların değişik zamanlarda Resûlullah (s.a.)'den işitilmiş ve daha sonra Hz. Ali tarafından mevkuf olarak ifade edilmiş olmasının da İhtimal dahilinde bulunduğunu söylemiştir. [1192]
Şevkanî (ö.1250/1834), sûfiyyenin "Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır" şeklindeki hadisten İlham alarak ilm-i bâtını Hz. Ali'ye nispet ettiklerini ifade etmiş, [1193] İbnü'l-Hadîd de bu konuda şöyle demiştir:
"Bu hadisten dolayıdır ki biz, tevhid ve ve adaletle ilgili mevzularda ince bahisleri Hz. Ali'nin sözlerinde ve hutbelerinde buluyoruz. Hz. Ali'nin dışında hiç bir sahabi ve tabiinin sözlerinde onun sözlerine benzer kelimeler bulamıyoruz: [1194]
Kısacası bu fikirlerden anlaşıldığına göre Hz. Ali'den gelen açıkça merfû olduğu belirtilmeyen mevkuf hadis şeklindeki rivayetlere, merfû hadis gözüyle bakılabilir. Zira Hz. Ali'nin bilgilerinin kaynağı Peygamber (a.s.)'dır. İfade ettiği bilgileri doğrudan Hz. Peygamber'e nispet etmese de mâna olarak bunları ondan almıştır. Bursevî'nin, Aliyyü'l-Karî'nin ve daha başkalarının sözlerinden bu sonuç çıkmaktadır. Bu durumda kemâle ermiş, gerçek verese-i enbiyâ olan şahsiyetlerin söyledikleri sözler bağlı bulundukları peygamberin hadislerine mâna yönünden uygunluk arzeder, bir nevi onun hadislerini şerheden sözler kapsamına girer. Bu söylediklerimizi destekleyen Bursevî'nin çok açık ifadeleri vardır. Nitekim Kitabü'n-Netice'de bununla ilgili olarak şöyle demektedir:
"Kelâm-ı Resul kelâm-ı ilâhiye mülhak olduğu gibi, kelâm-ı kibar dahi ketâm-t Resûl'e mülhaktır. Zira ekâmil-i nâsa nisbetle cemîi füyûzun menbaı birdir. Tefâuût hemân suverindedir. Bu mânadandır ki meşâyıh-ı tarikat ve muhakkıkîn-i hakikatin akvâl ve efâltne itiraz etmek dürüst değildir. Zira itirazın neticesi itiraz-ı Resul olur.[1195]

"Ketimât-t kibar dahî hadis-i Resût'e ilhak olunmuştur. Yani ke-İam-ı Nebevî Kur'an'dan ma-adâ kelam üzerine ne veçhile tafdil olunursa kelimât-t aliye-i erbab-ı hakâik dahi kelimât-ı ashâb-ı rüsum üzerine tercih olunur. Nitekim bi-tarıkı'l-işare gelir: "Resulün davetini aranızda birbirinizin daveti gibi tutmayın [1196] Yani davetten davete fark vardır ki, zavahir-i ahkama ve cennata davet ve bevatı-ı hakaika ve likai Rahman'a davet başkadır ki avam ezvak-ı havassı bilmediği gibi lisanlarını dahi bilmez. Ve İbaratta tefavüt olduğu mukarrerdir. Eğerçi değme fehim ve beliğin ona vukufu yoktur. Onun için kelam-ı ekabir ile esağiri tesviye ederler, İşte her asırda bi-mezaklarm hali budur ki memrûru'l-mizac olduklarından şerbet-i asele dahi ederler. [1197]

Yine Bursevî aynı eserinde büyük âlimlerin sözlerine değer vermeyip, bu sözler hakkında ileri geri konuşanlan eleştirerek şunları söylemektedir;

"Kelam-ı ekabirin neticesi ne olduğun bilmeyen dahi ve ta'na başlar ve kendinin cehlini izhar eyler. Zira eğer arif olaydı ol dahi onların tarikma salik olurdu ve menzil-i hakikat bulurdu ve sükut eylerdi, belki Hak ile natık olup halkı dahi ol tarika süluke davet kılardı. [1198]

Biz Bursevî'nin eserlerinde açıkça görebilmiş değiliz ama yukarıda geçen "Men arafe nefseh" hadisini bazı âlimler Yahya b. Muaz er-Razî (ö.258/871) tarafından söylendiğini belirtmektedirler. Nitekim muhaddis-lerden Ebü'l-Muzaffer es-Sem'ânî (ö.615/1218), "el-Kelâm ale't-tahsîn ve't-takbîhi'İ-Ukaylî mine'l-kavâtı" adlı eserinde söz konusu hadisin "merfû olarak bilinmediğini", Yahya b. Muaz er-Razî [1199] tarafından söylenen sözlerden olduğunu söylemiştir.[1200]

Bursevî'nin söz konusu ettiği "vâris-î ekmel [1201] kavramı sadece sahabe nesli ya da Hz. Ali ile sınırlı kalmamakta diğer büyük şahsiyetleri de içine almaktadır. Bursevî, bir başka eserinde ravilerin hallerinden bahsederken, "Kdh olur ki bazı selef-i salihînin kelâmım ahzedib hadis suretinde ibraz eder. Hasan Basrî ue emsali gibi. Zira demişlerdir ki, Hasan Basri'nin kelamı kelâm-ı enbiyaya (a.s.) müşâbihdir" demektedir. [1202] Nitekim hadis tarihinde bunun örnekleri görülmüş, Hasan Basri (ö,110/728)'den başka Malik b. Dînar (Ö.181/797), Fudayl b. lyaz (0,187/803) ve Cüneyd el-Bağdadî (0.297/ 910)'nİn meşhur sözleri de hadis diye tanıtılmıştır.[1203] İleride de görüleceği gibi Bursevî hicri III. asır mutasavvıflarından Ebû Saîd el-Harrâz (ö.277/890)-m söylediği, "Ebrârin hasenatı mukarrabînin seyyiâtıdır: Ebrar kulların sevap olarak işledikleri, mukarrep olanların günahları yerindedir "sözü üzerinde dururken "Şeyh Hanâz'ın tarikat yolunun büyüklerinden ehl-i hakikatin seçilmişlerinden" olduğunu beyân ettikten sonra;

"Bu makûleler fil-hakika elsine-i Fahr-ı Âlem (s.a.)'den bir li-san-ı mahsûs ve hasenatından bir hasene-i hâssa olmakla makaleleri Fahr-ı Âlem (s.a.)'e nispet olunur [1204] demekte, yukarıda da geçtiği üzere gerek Hz. Ali, gerekse Yahya b. Muaz er-Razî (ö.258/871)'nin "Men arafe nefseh: Kendini bilen Rabbini bilir" kelâmına ve benzerlerine nasıl hadis deniliyorsa Harrâz (ö.277/890)'m bu sözüne de bu anlamda hadis lafzının tabir olunabileceğini belirtmektedir.

Bursevî'nin "Bir lisân-ı mahsûs" olarak isimlendirdiği bu özel lisân muhtemelen keşif âleminde bu çeşit sözlerin Hz. Peygamber'den İşitilmiş olmasıdır. Ya da az önce ifade edildiği gibi doğrudan doğruya "vâris-i Ne-bi"nin sözüne hadis ıtlak olunabileceğidir. Şu halde İzmirli İsmail Hakkı (Ö.1365/1946)'nın tasavvufi eserlerde bulunan birtakım sözlerin hadis olmayıp mutasavvıfların sözleri olduğu iddiası güç kazanmaktadır. Ne var ki görüİdü-ğü gibi, lafız olarak hadis olmasa da mâna yönünden sahih olan kibâr-ı muta-savvıfe sözlerine tasavvufî literatürde hadis gözüyle bakılabildiği Bursevî'nin eserlerinde de bunun böyle anlaşıldığı örneklerle gösterilmiş olmaktadır.

Bursevî'nin hadis tespit ve tashihinde kullandığı bir diğer ölçü de mânâ alemindeki olaylardır.

D. Mâna Alemindeki Hâdiseler

Bursevî, mâna alemindeki bir takım hâdiselere itibar edileceğini, mutasavvıflar arasında bu gibi muamelelere değer verileceğini, sûfiyyenin hırka giyme ve Hasan Basrî (ö.H0/728)'nin Hz. Ali'den hırka giydiği yolundaki rivayetlere temas ederken gündeme getirmiş, bu konuda menfî tavır takınan muhaddislerin bu tutumlarını eleştirmiştir. Silsile-i Celvetiyye adlı eserinde sûfiyye arasında yaygın olan hırka giyme meselesinde Resûlulah (s.a.)'den bir şey sabit olmadığı, bu hususta varit olan haberlerin bâtıl olduğu gerekçesiyle ehl-i hadisin bunu kabulde tarîk-İ inad ve taassuba gittiklerini, zira onların arasında sûfilerin lehine çalışanın, onları savunanın çok nadir olduğunu, fukahânm da bu konuda muhaddislere uyduğunu belirtmiştir. [1205]

Sûfiler, hırka giyme âdetinin ilk defa Hz. Ali tarafından Hasan Basri'ye giydirilmesiyle başladığına, ondan sonra meşâyıhm bu tatbikatı esas alarak teberrük maksadıyla hırka giyme ve giydirme işine devam ettiklerine inanmaktadırlar.[1206] Fakat muhaddislerin bir kısmı Hasan Basri'nin Ali'den semâmın olmadığını ileri sürmüş, İbn Hacer (ö.852/1448} ve daha başkaları "Hz, Ali'nin Hasan'a hırka giydirdiğini söylemek yalan ve iftiradır. Hadis imamları Hasan'ın, Ali'den hadis işitmediğini söylemiştir. Nerede kaldı ki ona hırka giydirsin" demişlerdir.[1207]

İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1566), bu konuda ulemayı kabul ve reddedenler olmak üzere İkiye ayırmış, çoğunluğun bunun mümkün olmadığı görüşünde olduklarını, fakat Makdisî (Ö.507/1113), Mizzî (Ö.741/1341) İbn Hacer ve Süyûtî (ö.911/1505) gibi muhaddislerin Hasan Basri (ö.lIO /728)'nİn Hz, Ali'den hadis dinlediğini savunarak aksini iddia ettiklerini söylemiştir.[1208] Nitekim Tedrîb'deki bilgilere göre Yahya b. Ubeyd adındaki biri Hasan Basri'ye niçin mürsel rivayetlerde bulunduğunu sormuş, o da:

"Görüyorsun biz Haccâc zamanındayız. Resûluliah (s.a.)'den naklettiğim bütün hadisler Ali'dendir. Fakat bunları Ali'den aldığımı söyleyemem [1209] âemişür. [1210]

Hırka meselesini burada uzun uzadıya tartışmaya, karşılıklı delilleri sıralamaya gerek yoktur. Bu konuda orta yolu Sühreverdî (Ö.632/1234) göstermiş, selef-i salihînden bir grubun hırka giymediklerini, giyenlerin de sahih bir maksatlarının sünnetten bir asıllarının bulunduğunu, giymeyenlerin görüşlerinin de makul karşılanması gerektiğini söyledikten sonra;

"Meşâyıhın bütün tasarrufları doğruya ve iyiye hamledilir [1211] demek suretiyle sûfilerin tatbikatlarına meylettiğini ifade etmiştir. Nitekim aynı düşünce Bursevî'de de vardır. Bursevî, meşayıhın hırka giyip giydirdiklerini bunun Resûluliah (s.a.)'in ruhaniyetinden ve velayet kandilinden istifade eden Şeyhlerin sünneti olduğunu, [1212] Hasan Basri'nin Hz. Ali'den hırka giyip hadis işittiğini reddedenlere karşı;

"Fi'l-hakika Ali, hırkayı Hasan Basri'ye ilbas etti. Gerek sen zahirde tut ue gerek batında. Zira muhaddisler Hasan'm İmam Ali'den semâmı ve onunla sohbetini inkar etmişlerdir [1213] demekte ve zahiren tespiti pek kabul görmeyen bu hırka meselesinde sözü yine bâtına getirip şöyle eklemektedir:

"Lâfcin sûfiyyenin nazarı, âîem-i mânadan olan muamelâta dahi şâmildir. [1214]

Bu da gösteriyor ki Bursevî, hırka giyme uygulamasını sonuçta ahz-ı batın kapsamında görmekte, bu yolla elde edilen bilgilere ve tatbikatlara itibar etmektedir. Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Bursevî'de Hadis Tespit Ölçüleri olarak açtığımız başlık altında onun hadisler konusundaki tutumuna ilişkin şunları söyleyebiliriz:

XVIII. asrın velûd müellifleri arasında yer alan Bursevî, yazdığı eserlerde çok sayıda hadis kullanmıştır. Bu hadislerin sahih olup olmadıkları konusunda Bursevî'nin bir muhaddis kimliğiyle değil, daha çok bir mutasavvıf sıfatıyla hareket ettiği görülmektedir. Hadisler üzerinde hadisçilerin geleneğine uygun olarak kılı kırk yararcasma bîr anlayışla değil de daha çok müsamahalı ve Önceki nesillere güven duygusuyla hareket etmektedir. Ona göre büyük veli ve âlimlerin eserlerinde bulunan, lafzı sabit olmasa da mânası doğru olan hadisler. İslâm büyüklerinin kelâm-ı kibar kabilinden olan sözleri ile mâna alemindeki hadiselerle ilgili hadisler büyük değer taşımaktadır. Maksada yarayan, tasavvufî anlayışı en güzel biçimde anlatan rivayetleri kullanmakta bir sakınca görmemektedir.

Dinin genel çerçevesi açısından bakıldığı zaman naslara ters düşmeyen uygulamalar dinî bakımdan bir vebal getirmese de ilmî açıdan pek çok problemi beraberinde getirmektedir. Hadisler hususunda son derece rahat ve müsamahalı davranan bir mutasavvıf ile Hz. Peygamber'in orijinal ifadelerine olanca titizliği göstermeye çalışan bir muhaddis arasındaki ihtilaflar bu durumda devam edip gidecektir. Halbuki hadisçiler gibi tasavvufçular da aynı titizliği gösterseler, hem ortak bir noktada hadislerin muhafazası gerçekleşmiş, hem de gereksiz münakaşaların önü kesilmiş olacaktır.

Daha çok hadis usûlünün teknik konularına ayırdığımız birinci bölümde Bursevî'nin eserlerinde kullandığı hadislerden epeyce örnekler vermiş bulunuyoruz. Fakat bu örnekler daha çok hadislerin tespit noktasında yoğunlaştığından, yorum açısından kayda değer geniş bilgiler verememiştik. Bundan sonra tezin ikinci bölümünde Bursevî'nin çokça kullandığı hadislere ve bu hadislerin yine Bursevî tarafından ulaşabildiğimiz kadanyla yorumlanna yer vereceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

BURSEVÎ'NİN HADİS YORUMLAMA METODU

Birinci bölümde Bursevî'nin hadis tespiti konusu ele alınmış, onun hadis usûlü İle ilgili fikir ve görüşleri incelenmişti. Burada ise muhaddislerin yoluna uygun olan İsnad yoluyla elde edilmiş, sahih, zayıf veya mevzu hadislerden bazı örnekler vereceğiz. Ayrıca sûfiyyenin kendilerine mahsus farklı tespit yollarından hadis ve tasavvuf literatürüne geçmiş bir kaç hadis şerhinden bahsedeceğiz. Bu hadisleri, Bursevî'nin en fazla üzerinde durduğu hadislerden seçmiş bulunuyoruz. Bu hadislerde Bursevî'nin hadis tespitinde kullandığı metodlar daha yakından görülecek, onun hadis şerhinde nasıl bir yol izlediği, hangi esaslara riâyet ettiği daha iyi anlaşılacaktır.

I. Normal Yollarla Tespit Edilen Hadisler

Normal yollarla tespit İfadesinden kastedilen, açıkça keşif yoluyla alındığı belirtilmeyen rivayetlerdir. Bu rivayetler hadis kriterlerine göre hangi ölçülerde değerlenirse değerlensin farketmemektedir. Zira burada hadislerin sahih olup olmadıklarından daha çok, bu haber veya hadislerin Bursevî'nin eserlerinde zikredilmiş olması şartı aranmaktadır. Hadislerin İsnadları konusundaki değerlendirmeler hadislerin geçtiği kısımlarda gelecektir. Normal yollarla tespit edilen hadisler kudsî ve nebevî hadisler olmak üzere iki başlık altında ele alınacaktır.

A. Kudsî Hadisler

Bursevî'nin kudsî hadislere bakışı muhaddisierden pek farklı olmamakla birlikte, kısa da olsa onun kudsî hadislerle ilgili bazı görüşlerini aktarmak istiyoruz.
Bursevî'ye göre kudsî hadis, Allah Teâlâ'nın ilham veya uyku yoluyla Resûlullah (s.a.)'e bildirdiği, Resûlullah'm da kendi İfadesi ile RabbİndenHaber verdiği hadislerdir. Kur'an, nazım ve mâna olarak münzel olduğu halde kudsî hadisler lafzan değil, manen münzeldir. Bu ilahî hadisler vahyin sırlarından olup Miraç Gecesi'nde Resûl-i Ekrem'e melek aracılığı olmaksızın ilka olunmuştur. Bazan de Resûl-i Ekrem bu hadisleri Cibril, Mikail ve İsrafil kanalıyla Allah Teâlâ'dan almıştır. [1215] Bursevî, Resûlullah (s.a.)'in "Ley/e-i
Mirac'da Hakk ile doksan bin kelimât söy/eşti"ğini belirtmesine rağmen, [1216] kudsî hadislerin sayısının yüz civarında olduğunu ifade etmiştir.[1217]
"Allah sevapları ve günahları yazdı [1218] kudsî hadisinin izahında gerçekte bütün hadislerin kudsî olduğunu, Resûlullah (s.a.)'in fâni fillah ve baki billah olmakla Hakk'in onun lisanıyla konuştuğunu söyleyerek hadislerin vahiy mahsûlü olduğu noktasına dikkat çekmiştir.[1219] Onun hadislerin açıklanması ve yorumunda ahz anillaha yani Allah'tan gelen bilgilere dayandığını gösteren ifadeleri vardır. Meselâ, "Ey Ademoğlu, sen bana dua ettiğin ve ümit beslediğin sürece senin günahlarını affederim [1220] mealindeki kudsî ha-dısİ şerhederken insanların İşledikleri günahlan ve bu günahlardan bağışlanma yollarını açıkladıktan sonra şöyle demiştir:
"Bazı suretini Allah Teâlâ bu fakire tarif eylemiştir. Lakin setri evla olmakla tahrir olunmadı. [1221]
Bursevî, hemen hemen bir çok eserinde tasavvufî anlayışta çokça kullanılan kudsî hadislerden ikisi üzerinde fazlaca durmaktadır. Bunlardan ilki "Levlakc", ikincisi de "Mâ vesianî semaî" hadisleridir.

1. Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım Hadisi

Bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muham-med (a.s.)'ın fazilet ve meziyeti her şeyin üstündedir. Hz. Peygamber'in yüce mertebesini, üstün şahsiyetini beyân eden sayısız âyet-i kerimeler ve hadis-İ Şerifler vardır. Ne var ki bunlar İçinde "Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım" şeklindeki kudsî hadis İslâmî Türk edebiyatında yukarıda olduğu gibi müslüman şairlerin şiirlerini süslemede ayrı bir şöhret kazanmış, diğer yandan mutasavvıf âlimlerin Hz. Peygamber'e olan sevgilerini dile getirmede âdeta bir darb-ı mesel halini almıştır.[1222]
Levlâke" sözünün mânasına bakanlar bu sözü kudsî hadis olarak ifade etmekten büyük bir haz duymuşlar, fakat aynı sözün Hz. Peygamber'e ulaşan İsnadına nazar edenler bu kanaata ortak olmamışlardır. Zira muhad-dislere göre, bu hadisin sahih bir isnadı bulunamamıştır.
Hadisçilerden Sağânî (Ö.650/1252), Aliyyü'1-Karî (Ö.1014/1605) ve Şevkânî (Ö.1250/1834) hadisin mevzu olduğunu ifade ederlerken, Aclûnî (Ö.1162/1749) hadis olmasa da mânasının doğru olduğunu belirtmiştir.[1223]
Sûfilere özellikle Bursevî'ye göre "Levlâke" mutlak surette hadistir. Nitekim Bursevî, Ferahu'r-rûh adlı eserinde bu durumu şöyle açıklamaktadır:
Levlâke hadîs-i kutsidir. Bu hadis-i şerif eğerçi bazı huffâz ve fukaha katında sâbitu'l-asl değildir. Velakin inde'l-cumhur şayi ve mütevâtirdir. [1224]
Bursevî aynı eserin bir başka yerinde, Allah Teâlâ'nın Miraç Gecesi Resulüne bu sözle hitap ettiğini söylemiş,[1225] ayrıca Beyhakî (ö.458/1066)-ye atfen naklettiği benzer bir hadiste Allah Teâlâ'nın, Adem (a.s.)'a Levlâ Muhammed mâ halaktüke: Eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım" buyurduğunu belirtmiştir.[1226] Aynı hadisi Hâkim (Ö.405/1014), Müstedrek'inde tahriç etmiş, "isnadı sahihtir" demiş olmasına rağmen Zehebî (0.748/ 1347) bunun mevzu olduğunu söylemiştir. İbn Kesîr (ö.774/1373)'in Târih'inde batıl olarak değerlendirdiği bu habere İbn Hacer (ö.852/1448) Lisânu'l-mîzan'ında muvafakat göstermiştir. [1227]
Bursevî sıhhatinde hiç tereddüt etmediği, "Levlâke" hadisini değişik eserlerinde zikretmiş, hemen hemen aynı mânaya gelen sözleriyle hadise yorumlar getirmiştir. [1228] Onun hadisle ilgili açıklamalarını şöylece sıralayabiliriz:
"Levlâke lemâ halaktü'I-eflâk" işaretinde cümle-i verese dahillerdir. Ve cemi-i mevrûsün anh olan enbiya-i kiram mündericlerdir. [1229] Zira saff~ı evvelde muhazât-ı ilahiyye kıldıktan illet-i gaiye-i [1230] icat olduklarını müş'irdir. Bu cihetten "Kelâm-ı mezbûr ve hitâb-ı mestur sahihu'i-asl değildir. Zira şân-ı enbiyayı derecelerinden tenzil ve kendilerini tahkirden hali değildir" diyen fukaha ve emsali esrâr-ı ilahiyyeden nâagâhdırlar. Tarık-1 akla sülükleri hasebiyle menzilires olmamışlardır, işte nazar eyle ulema-i zahirin tuğyanlarına ki, her mâna-İ latife ki havsala-i şuur kasırlarına küncayiş bulmaya hadlerini tecavüz edip redde müsâraat ederler. Bilmezler ki, bu muamele redd-i şâri'e müeddi olur. Var amedi ilmin muhit olmadığı mevzu da "Fes'elû ehle'z-zikri in küntüm lâ ta'lemûn: Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun [1231] muktezasmca cevabı müşkiîi ehl-i zikr-i hakikiyyeden talepkar ol ve ulema-i hakikat beyân buyurmuşlardır ki hadis-i Leulâke risâletin cemi eşyadan efdaliyyetini ve haber-i "Ene seyyidü veledi Adem; Ben Adem oğullarının efendisiyim [1232] husus üzere beşerden hayrini müş'irdir.[1233]
Rûhu'l-beyân'da Levlâke ile ilgİİi olarak, "Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik [1234] âyetinin tefsirinde bu hususu biraz daha açıklamış ve şöyle demiştir:
Bız ki, Hakk'm iradesi halkı yaratmak isteyince hakikat-ı Ahmediyyeyi, Hz. Ehadiyyetin örtüsünden çıkararak imkan mimiyle onu diğerlerine üstün kıldı. Onu âlemlere rahmet kılarak insanlığı onunla şereflendirdi. Sonra ondan ruhlar meydana geldi de maddi âlemde ortaya çıktı. Bunu "Ben Allah'tanım, müminler de benim nurumun feyzindendir" hadisiyle belirtti. İşte onun yaratılması en üstün gayedir. [1235] Yukarıdaki hadisi Bursevî eser-ierinde kullanmasına rağmen hadis mevzu olarak değerlendirilmiştir. [1236]
Kitabü'n-Netice adlı eserinde de şunları söylemiştir:
"Levlâke hitabının ibareti gerçi Cenâb-ı Nübüvvetedir (s.a.), velâkin işaretinde cemî-i havass-ı beşer dahildir. Zira cümlesi saff-ı evveldedir ve yekparedir ki biribirlerinden temeyyüzleri taayyünât ve bazı fezâil iledir ve illâ cümlesi illet-i gâiyye-i âlemdir. Ve fukaha bu mânayı fehm edemeyip kelâm-ı mezkûrdan şâir enbiyayı tahkir lâzım gelir diye ta'n etmişler ve kelâm-ı mezbûrun mevzûiyyetine zâhib olmuşlardır. İşte fukahanın akıllarının neticesi bu ve meblağ-ı ilimleri şudur. [1237]
Sonuç olarak Levlâke hadisinin muhaddislere göre sahih bir İsnadı bulunmamasına rağmen Bursevî'ye göre bunun sahih olduğunu, bu hadiste Resûiullah (s.a.)'in Allah katındaki değerinin İfade edildiğini görmekteyiz.
Varlığın yegane sebebi olarak bu hadiste Resûlullah (s.a.)'in gösterilmesi gerçekte gizli bir hazine olan Cenab-ı Hakk'm bilinme isteğinin bir tecellisinden ibarettir. Zira Allah Teâlâ göğe, yere sığmadığı halde mümin kulunun kalbine sığdığını, bu kalp vasıtasıyla tanındığını bildirmiştir. İşte bu nokta sûfilerin çokça kullandıktan "Mâ vesÎanî semaî" hadisinde genişçe şerhedilmiştir.

2. Göğe Yere Sığmadım Hadisi

Allah Teâlâ, insanı ancak yaratanını tanıması ve ona kullukta bulunması için yaratmıştır. İnsanın diğer yaratıklardan üstün olmasını sağlayan Allah Teâlâ'yı bilmeye olan istidadıdır. Dolayısıyla insan en üstün mertebe olan marifetullaha diğer azaları İle değil ancak kalbi ile sahip olabilir. Allah'ı bilen, ona yaklaşan, onun için çalışan, Allah katında olanları keşfeden bu kalptir. Burada kastedilen "kalp" bedendeki bir et

parçasından ibaret olan organ olmayıp, gözle görülmeyen insanın özü ruhani bir varlıktır.[1238]
Allah'ın göklere, yere ve dağlara arzettiği ilahi emaneti onlar kabul etmekten çekinmiş, marifet ve tevhidden ibaret olan bu mükellefiyeti ancak insan yüklenmiştir.[1239] Gazâlî (Ö.505/1111), emaneti bu iki kavramla tanımlamakla birlikte, müfessirlerin bu konuda değişik görüşleri vardır. Onlara göre buradaki emanetten maksat namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak, haccetmek, doğru söz söylemek, borcu ödemek, ölçü ve tartıda adil olmak, gusül abdesti almak, kısacası Allah'ın emrettiği farzları yapmak, yasakladığı haramları yapmamaktır.[1240] Emanetle ilgili bu Kur'an âyeti sabit iken aynı mânaya gelen yukarıdaki "Göğe yere sığmadım, fakat mümin kulumun kalbine sığdım" hadisinin sübûtu üzerinde İhtilaf edilmiştir.
Mâna yönünden diğer hadislerde aslı bulunmasına rağmen muhad-disler, bu kalıpta bir hadisin İsnadının olmadığı gerekçesiyle mevzuat kitaplarında zikredilmesini uygun görmüşlerdir. Gazâlî'nin İhyâ'sında mevcut olan bu hadis için Irâkî (Ö.8Û6/1403) aslını bulamadığını belirtmiş, [1241] İbn Teymiyye (5.728/1328), Zerkeşî (Ö.794/1391), Sehâvî (Ö.902/1496) ve Aliyyü'1-Karî (ö.1014/1605) gibi âlimler de aynı kanaatte olup, İsrailiy yattan olduğunu ifade etmişlerdir.[1242] Bununla birlikte Irâkî, aynı hadisin tahricinde Taberânî (ö.360/971)'nin rivayet ettiği şu hadise işarette bulunmuştur:
İnne lillahi âniyeten min ehli'1-arzi ve âniyetü Rabbiküm kulübü ibadihi's-salihîn: Allah Teâlâ'mn yeryüzündeki kullarından kapları vardır. Rabbinizin kapları salih kullarının kalpleridir. [1243]
Bursevî, muhaddislerden farklı olarak bunun hadis olduğu görüşündedir. Her zaman olduğu gibi, bu hadisi savunurken de aynı tezini ileri sürmüş ve şöyle demiştir:
Zahir olan bunun sahih olmasıdır. Zira bu hadis eskiden beri ulemâ billah olanların lisanlarında dolaşmakta, eserlerinde hiç bir cerh ue münâkaşa olmaksızın yer almaktadır. [1244]
Bursevî, sahih olduğuna inandığı bu hadis hakkında Lübbü'1-lüb adlı kitabında da şu açıklamalarda bulunmaktadır:
Kul, gönül hazinesinin kapısında oturup Hakk'ın kütüphanesine girmeye, Hak'tan gayri efkara yol uirmeye. Dil (gönül) hanesini hıfzeylemek lazımdır. Hakk'ın rızasına muhalif olan hauatırdan. Zira kulun kalbi, Hakk'ın hazinesi ve kitaphanesidir. İnsan hazinedarıdır. Hakk'ın fikrinden gayrı şeylere yolu kapamak gerekir. Hadislerde;
Müminin kalbi Allah'ın arşıdır [1245] "Müminin kalbi Allah'ın evidir [1246] buyurulmuştur.
İhmal edip Hakk'ın hazinesini haramilere çaldırırsa hâli müşkil olur. Zira hâin olmuş olur. Allah ise hâinleri sevmez. Nitekim şâir şöyle demiştir:
Gönülde yanınca Hakk'ın çerağı Kesilir uğrunun (hırsız) ondan ayağı [1247]
Hakikatte Allah Teâiâ, kendi fikrinden başka kulunun gönlüne bir şey girmesine razı olmaz. Zira, gönül kendi evidir. Zira hadiste "Gönül, ilâhi bir Kabe'dir [1248] denilmiştir. Her kim oraya Hak'tan başka fikirlere yol verirse kalbini putlarla doldurmuş olur. Âyette; "O, her gün bir iştedir [1249] buyurulmuştur. Allah Teâlâ, daima tecelli üzeredir. O tecelliden emr-i Hakk zahir olup ve kullar üzere nazil olup ibadullahın gönlünü ziyarete gelmek üzeredir. Emr-i Hak, gizli misafirdir. Müminin kalbine konuk olur. O geldiği anda kulun kalbi Hak'la dolu ise o misafir gönülde Hak'la karşılaşır. Nitekim "Gök, yer beni içine almadı, mümin kulumun kalbi içine aldı" buyurulmuştur. Bu hadisin tefsirinde bir âşık şöyle demiştir.
Hakk'a bakan incidir gönül
İsme müsemmâya mazhardır gönül
Bir şahin bir anka kuşudur gönül
Zât-ı Hakk'ın varlığıdır gönül. [1250]
Bursevî, Yunus Emre'nİn gazeline yazdığı şerhte bu hadisle ilgili olarak şu tavsiyelerde bulunmuştur:
Var imdi bu hadisi bir hoş teemmül eyle. Tâ sana ona libas olmak nereden gelir fehmedesin vefehm anillah ehli olmakla şâkir olasın. [1251]
Ona göre kalp Allah'a, Allah sevgisine ve bilgisine karşı bir elbise gibidir. Bunu böyle bilip, bu anlayışın Allah'tan geldiğine İnanan insan bu halden dolayı Rabbine şükretmeli ve bu sırrın mahiyetini İyi anlamaya çalışmalıdır.
İbn Arabî, Fütûhât'ın 34. babında bu hadisi zikretmiş. "Kalbu abdî: Kulumun kalbi" ibaresinde yer alan abdî kelimesindeki izafet yâ'sı kadar yani Allah'a olan kulluk derecesi nispetinde kulun Allah'tan bir şeyler alabileceğini, marifetullah konusunda o ölçüde hissedar olabileceğini ifade etmiştir. [1252]
Heytemî (ö.974/1566), bu hadisin aslının bulunmadığına inanmakla birlikte, Allah'ın kalplere hulul ettiği şeklinde sûfiyyeye nispet edilen bir yorumu reddetmiş ve sûfilerin Allah hakkında neyin vacip, neyin muhal olduğunu iyi bildiklerini, onlann bundan maksatlarının müminin kalbinin Allah'a iman, muhabbet ve marifetle açılıp genişlemesi demek olduğunu belirtmiştir. [1253]
Sûfi müelliflerin hadis üzerindeki yorumları aşağı yukarı birbirinin aynıdır. Nitekim Bursevî'den bir asır önce vefat etmiş olan Müceddid-i Elfi Sâni İmam Rabbânî (ö.1034/1625) de hadisin yorumunda Bursevî'nin görüşlerine benzer şeyler söylemiştir. İmam Rabbânî'ye göre, Aüah Teâiâ; "Göğe yere sığmam. Fakat mümin kulumun kalbine sığarım" buyurdu. Çünkü yer ve gök geniş olmakla birlikte maddedirler, mekanhdıriar. Mekansız olan nasıl olduğu bilinmeyen mukaddes varlık bunlarda yerleşemez. Mekansız olan mekanda yerleşmez. Müminin kalbi ise mekansızdır.[1254] Nasıl olduğu anlaşılmaz. Bunun İçin burada yerleşir. Tasavvuf büyükleri arasında kalbinin geniş olduğunu söyleyenler, kalplerinin mekansız olduğunu anlatmak istemişlerdir. Müminin kalbi, sonsuz olan nurların tecelli yeridir. Bu bilgilerden İnsanın nasıl Rahman'ın halifesi olduğu anlaşılır. Halife olmaya yakışmayan, emanet yükünü taşıyamaz. Sultanın hediyelerini ancak onun hayvanları taşır. Bundan dolayı Allah emaneti insana yüklemiştir.
Görülüyor ki sûfilerde ortak özellik kalbin Allah Teâlâ'yı büme, onun tecellilerine mazhar olma yeri olduğudur. Bu noktada onların kalple ilgili açıklamalarına diyecek bir şey yoktur. Bizim burada üzerinde durduğumuz sûfiyyenin eserlerinde boica zikredilen "Mâ vesianî semaî: Gök, yer beni içine almadı" şeklindeki hadisin sahih olup olmadığıdır. Yukarıdaki bilgilerden bu hadisin muhaddislere göre sabit olmadığı anlaşılmaktadır. Halbuki hadisçüerin hilafına Bursevî, bu ibarenin sahih hadis olduğunu savunmaktadır. Bursevî de dahil olmak üzere sûfîler hadisin sıhhatine hükmetmişler, yukarıda görüldüğü gibi mesleklerine uygun şekilde hadise yorumlar getirmişlerdir. [1255] Çok fazla olmasa da Bursevî'nin kullandığı bir başka kudsî hadis de "Evliyâu tahte kubâbî" şeklinde nakledilen haberdir.

3. Velilerim Kubbelerim Altındadır Hadisi

Bursevî bu ibareyi eserlerinde kudsî hadis olarak göstermekte, Kitabü'n-Netice adlı eserinde hadisle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:
Pes, abd mahafl-i kesb ve ubûdiyyet iken da'vay-ı rubübiyyet ve cebr etmek ihtilâİ-i teklife bâis olur. Bu cihetten hâl-i cem' ue hakikat-ı libas-ı fark ue şeriatla setr etmek lazım geldi. Onun için hadis~i kutside geldi ki: "Evliyâu tahte kubâbî la ya'rifuhum gayrî; Velilerim kubbelerim altındadır. Onları benden başkası bilmez". Yani, evliya hey'et-i Hak üzerine iken libas-ı beşeriyyet ile mesturlardır ue makam-ı aynda olduklarına ağyar muttali değildir, meyer ki gayriyyetten halâs olup onlarla mücânis olalar, ve illâ a'mâ değil belki basîr bile olsa yine verâ-i perdede olana nispetle yine a'mâ gibidir [1256]
Buraya kadar zikredilen hadisler içinde "Levlâke" ve "Mâ vesianî" hadislerinin sıhhati konusunda sûfilerin yukarıda geçen iddiaları ilmî bir gerekçeye dayanmamakla birlikte, hadisin yorumu hususunda getirdikleri açıklamalarda zahirî açıdan pek fazla bir mahzur bulunmamaktadır. Bundan sonra göreceğimiz hadislerde de bu durum müşahede edilecektir. Onlardaki temel zihniyet, bir hadisin lafzının tespit edilmesinden daha çok, hadis olarak nakledilen o sözün mânasının doğru olmasıdır. Nitekim şimdi üzerinde duracağımız nebevî hadislerden "el-Fakru fahrî; Fakirlik iftihanmdır" hadisinde de aynı durum görülecektir.

B. Nebevî Hadisler

1. Fakirlik İftihanmdır Hadisi

Dünya, insanların ayaklarını kaydırmak suretiyle onları Hak'tan uzaklaştıran bir kavramı temsil etmektedir. Bundan dolayı dünyayı sevmek bütün hataların başı sayılmış, ona buğzetmek de taâtların anası ve Allah'a yakınlığın esası olarak kabul edilmiştir. Zira, kurtuluşa ulaşmanın selamete kavuşmanın yegane yolu budur. Kurtuluş ümidi dünyadan ayrılıp uzaklaşmaya bağlıdır. Fakat bu uzaklaşma ya dünyayı kuldan uzaklaştırmakla olur ki buna fakr, [1257] veya insanı dünyadan uzaklaştırmakla olur ki buna da zühd denir. [1258]
Konu ile ilgili pek çok âyet [1259] ve hadislerin mevcudiyeti, hadis kaynaklarında müstakil bölümler açılmasına sebep olmuş, [1260] özellikle de tasavvufta fakrın bir makam olarak değerlendirilip ölçülerinin konulmasına yol açmıştır. [1261] Tasavvuf kitaplarında fakrın mutlak surette zenginlikten efdal ve üstün olduğundan bahsedilir. Hucvirî (Ö.465/1Û72), Yahya b. Muaz er-Razî, Ahmed b. Ebi'UHavarî, Haris el-Muhasibî,

Ebû Abbas b. Ata, Rüveym, Ebü'l-Hasen b. Şem'ûn, Ebû Saîd Fazlullah b. Mihenî gibi sûfilerin gınayı fakrdan üstün tuttuklarını nakletmekle birlikte, "Bütün şeyhler ve halkın pek çoğu da fakrı gınaya üstün tutarlar. Çünkü Kur'an ue hadis onun üstünlüğünü anlatır. Ümmetin ekseriyeti bu hususta İttifak etmişlerdir" diyerek bu konuda bir tercih yapar.[1262]. Gazâlî (Ö.505/1111), "Mutlak Surette Fakrın Fazileti" başlığıyla tercihini fakrdan tarafa koyar. [1263] İbnu'l-Kayyım da (0.751/ 1350) "Bu menzile (fakr) sûfilere göre tasavvuf yolunun en şerefli, en üstün ve en yüce menzillerindendir. Bilakis her menzilin ruhu, sırrı, özü ve gayesidir" demek suretiyle şahsî kanaatini fakrın lehinde kullanır. [1264]

Fakrın faziletiyle alâkalı Hz. Peygamber (s.a.)'in bir çok beyânları bulunmaktadır. Bu hadislerden bazıları şöyledir: "Ümmetimin yoksulları, zenginlerden beşyüz yıl önce Cennet'e gireceklerdir. [1265] "Müminin dünyadaki hediyesi yoksulluktur. [1266] "Allah Teâlâ bir kulunu sevdiği vakit onu bela ile ibtila ve imtihan eder. Sevgisi son haddine vardığı vakit aile, mal, evlat diye kendisinde hiç bir şey bırakmaz [1267]"Allahım! Beni miskin yaşat, miskin öldür ue miskinler zümresinde hasret. [1268] "Cennet'e muttali oldum, (kapısında durdum) halkının çoğunu fakirler olarak gördüm. [1269] "Allah bir kulunu sevdi mi sizden birisinin hastasını sudan koruduğu gibi onu da dünyadan korur [1270] Bütün bu rivayetlere rağmen her nedense hadisçilere göre üzerinden bir türlü sis perdesinin kalkmadığı "el-Fakru fahrî: Fakirlik iftiharımdtr" hadisi, sûfiler nazarında büyük bir hüsn-i kabul görmüştür. Bundan dolayıdır ki Bursevî, bu hadisi eserlerinde fakirliğin faziletinden bahsettiği yerlerde merfû hadis olarak kullanmış, şerh ve İzahlarda bulunmuştur. Bununla birlikte hadisteki İhtilaflara işaret eden tespitleri de vardır. Bu tespitleri şöylece sıralayabiliriz:

Hadisin lafzında ihtilaf olunmuştur. Velâkin mânası sahihtir. [1271] "Ehl-İ hadis, hadise ta'netmişlerdir. Fakat mânası sahihtir. [1272] "Bu kelâm gerçi inde'l-huffaz sabit değildir. Velâkin İnde ehlillah mazmunu sahihtir. Zira fakrdan murad zühd ve terk-i dünya ve mâsiuâ ve tehalli anilvücûdi'l-fanidir. Bu ise memdûh nesnedir ki erbâb-ı hakikat yanında a'lây-ı kemâlâttır.[1273]

"Bazı huffaz bu hadisin mevzûiyyetine zâhib olmuşlardır. Velâkin kibâr-ı mütekaddimîn ue müteahhirinden niceler bu makaleyi Fahr-ı Âlem (s.a.)'e nispet etmişlerdir. Binaen alâ hazâ, hâlen beyne'n-nâs hadis olmak üzere

şayidir. [1274]

el-Fakru fahrî kelâmı indel-huffaz mevzudur. Velâkin erbâb-ı hâl lisanında hadis-i sahih olmak üzere dâir olduğundan mâada tasniflerinde dahi resm-i hadis üzere Fahr-ı Âlem (a.s.)'a mensuptur. [1275]

BursevfnİN bizzat kendi sözlerinden yaptığımız bu nakiller hadis üzerinde ihtilaf bulunduğunu göstermektedir. Nitekim İbn Hacer (ö.852/1448), Sehâvî (Ö.902/1496) ve Aliyyü'1-Karî (ö. 1014/1605) gibi muhaddisler hadisin bâtıl ve uydurma" olduğunu söylemişler, diğer hadisçiler de onların bu görüşlerine muvafakat göstermişlerdir.[1276] Ne var ki sûfiler, hadisin mevzu olduğuna pek taraftar değildir. Onlara göre en azından hadis diğer sahih hadislerle tezat teşkil etmemektedir. Meseleye bu açıdan bakan Bursevî çözüm için şöyle bir teklif getirmektedir:

Bu fakirin fehm ittiği budur ki, erbâb-ı kâl lafza ve ashâb-ı hâl mânaya nazırlardır. Kelam-ı mezkûrun ise mânası sahihtir. Zira Fahr-ı âlem (s.a.) bir hadis-i müttefekun aleyhde buyurur:

Allahümme ağninî bi'1-iftikari ileyk: Allah'ım sana muhtaç olmakla beni zenginleştir. [1277] Nitekim Aliyyü'1-Karî de "mevzu, uydurma [1278] dediği bu "el-Fakru fahrî" hadisi için Şifâ şerhinde daha müsamahalı bir tavır takınmıştır. "el-Aczü fahrî ve'z-zühdü hırfctî: Acz övüncüm, zühd de mesleğimdir [1279] şeklinde hadis olarak nakledilen ibareyi açıklarken şunları söylemiştir:

Resûl-i Ekrem (s.a.), ubudiyet mertebesinde acziyetini ifade ederek, rububiyetin kudret ve kuvvetine muhtaç olduğunu belirtmek suretiyle iftihar etmiştir. Nitekim Kur'an'da "Allah zengindir, siz ise fakirsiniz [1280] buyurulmuştur. Her ne kadar İbn Teymiyye, İbn Hacer gibi âlimler "el-Fakru fahrî" hadisinin mevzu olduğunu söyleseler de hadisteki "el-Aczü fahrî" cümlesindeki "el-Aczü" kelimesi başka nüshalarda yer alan "el-Fakru" kelimesinin yerine zikredilmiş olmalıdır. Bu hadisin uydurma olduğu ancak isnadı açısından söylenebilir. Aksi takdirde hadisin muhtevası Kur'an'a uygundur. Ya da bu ibareye yakın mânaların değişik zamanlarda Resulullah (s.a.)'den işitilmiş ve daha sonra Hz. Ali tarafından mevkuf olarak ifade e-dilmiş olması da mümkündür, [1281] Nedendir bilinmez ama Kadı Iyâz (Ö.544/İİ49) gibi hadis ve hadis ilimlerinde söz sahibi bir muhaddis bile, kaynağı tam olarak belli olmayan bir hadisi eserine almakta bir sakınca görmemektedir. Hadislerin isnadları konusunda ilke olarak son derece titiz davranmaya çalışan muhaddislerin, bu ilkelerine zaman zaman bağlı kalamadıkları gözden kaçmamaktadır. Hadislerin isnadları konusunda hadisçiler tarafından gösterilen bu sınırlı müsamaha, başkaları tarafından sınırları daha da genişletilerek hadislerin Kur'an ve sünnete uygunluğunun yeterli olması noktasına kadar vardırılmaktadir. Meseleye bu açıdan bakıldığında, Islâmın özüne ters düşmeyen her çeşit hadisin yaygınlaşması durumu ortaya çıkar ki, böyle bir anlayışın hadis ilimlerine büyük bir darbe vuracağı gayet açıktır.

Tekrar hadisin şerhine dönecek olursak Bursevî'nin de ifade ettiği gibi Peygamber (s.a.)'in fakirliği sevdiğini, mütevazi bir kul olarak yaşamayı yeğlediğini gösteren başka rivayetler de vardır. Meselâ bir hadiste Resûl-i Ekrem (s.a):

"Allah'ım! Beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve benî miskinler zümresi içinde hasret! [1282]buyurmuştur. Binaenaleyh şüpheli görülen bazı hadisler eğer diğer sahih hadislerle mâna yönünden takviye edilirse böyle hadisler güç kazanır. Buna istinaden Bursevî, hadisi kendi üslûbu İçinde izah etmeye çalışmıştır. Ona göre hadis şöyle açıklanabilir: Fakr hali ikiye ayrılır:

Fakr-ı sûrî, yani maddi fakr ki, insanın muhtaç olduğu şeyleri bulamaması demektir.

Fakr-ı hakîkî, buna manevi fakr da denilir. Üç çeşittir:

a. Ancak halka muhtaç olmaktır. Nitekim "Fakirlik, her iki dünyada yüz karalığıdır [1283] hadisi bunu ifade eder.

b. Hakk'a ve halka muhtaç olmaktır. "Neredeyse fakirlik küfür olacaktı [1284] hadisinde buna işaret vardır. Bu ikisi mezmûmdur, her kimin gönlünde bu meyil varsa o bedhahtır.

c. Ancak Hak Teâlâ'ya muhtaç olmaktır. 'Fakirlik iftiharımdır" buna işaret eder. Bu ise memdûhtur, Allah ve insanlar yanında mahmûddur.

Evet, Resûl-i Ekrem (s.a.) göklerin ve yerlerin hazinelerine mâlik ve iksirin ilmine kadir iken fakirliği ihtiyar etmesinin bir takım sebepleri vardır:

1. Eğer Resulullah (s.a.) zengin olsaydı ona tâbi olan halk dünyaya rağbet eder, dünyayı isterlerdi. Bundan dolayı bazı pirân-ı tarikat meclislerine katılanların dünyajle ilgilenmelerine müsâade etmemişlerdir.

2. Resûl-i Ekrem, fakirlerin kalplerine bakarak fakrı seçti. Tâ ki zenginler mallarıyla müteselli oldukları gibi onlar da Resûl-i Ekrem'in haline bakıp teselli bulsunlar. Bundan anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem'in gerçekte ihtiyacı yoktu. Zira göklerin ve yerin hazine anahtarları elinde idi. Fakat o bir gün aç bir gün tok olmayı arzu etti.

Eğer bir kimse Resûl-i Ekrem (s.a.)'e fakir idi dese şiddetle tazir olunur. Bunu tahkir ile söylerse belki kafir olur. Rahman ismine mazhar olan nasıl fakir olur? Açlıktan karınlarına taş bağlamaları zaruretten değil kendi istekleriyle İdi.

3. Dünya Allah katında hor ve zelil olduğundan zenginliği ihtiyar etmedi. Allah Teâlâ'nm fakire mal-mülk vermesi kafirin izzetine delâlet etmediği gibi mümine vermemesi de müminin zilletine delâlet etmez.

4. Son derece cömert olmasından dolayı dünyayı başkalarına saçtı, dağıttı. O, yalnız Hak'la başbaşa kalmayı arzuladı. Nitekim "Bütün varlığınla

O'na yöne/",[1285] Allah del Sonra bırak onları [1286] ve benzeri âyetler buna delâlet eder.

5. Resûl-i Ekrem, cennet-i âcilede idi. Nitekim "Ben Rabbimin katında gecelerim. O, beni yedirir, içirir [1287] buyurmuştur. Evet, dünyada olmayan dünyayı neyler? Zira dünyadan hâriçtir. Onun için dünyayı başkalarına nispet etti. "Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi. Güzel koku, kadınlar ue gözümün nuru namaz [1288] buyurdu.

6. Fâni fillah ve baki billah Hak ise dünyadan ve gıdadan beridir. Cenâb-ı Nübüvvetin gıdalanması beşeriyet ahkamına uymak içindir. Yoksa gıdaya ihtiyacı olduğundan değildir. Nitekim İdris (a.s.) ondan efdal değil iken on altı sene yemek yemedi, su içmedi, uyku uyumadı. Bazı meczublar da senelerce iftar etmeyip ahirete oruçlu olarak gittiler. Buna göre Efdalu'l-Kâinat (s.a.)'in hâli kıyas olunmalıdır. [1289]

7. Fakr-ı hakikiyi fakr-ı surî ile tatbiktir. Nitekim hadiste, "Düm ale't-taharati yüvessa' aleyke'r-rızk: Temizliğe devam etki rızkın boilaşsm [1290] denilmiştir. Bu hitab ile ilk muhatab olan sahabedir. Onların taharet-i zahire ve bâtmeleri devamlı iken zahirde darlık içinde yaşamaları kendi kemailerin-dendir ki zahirlerini ihtiyarlarıyla bâtınlarına tatbik ermişlerdir. Burada fakr-ı hakîkiden murad mâsivadan hâli olmaktır. Kalp, masivadan hâli olunca kalıp da mâsivadan uzak olur. [1291] Ashab-ı kiram içinde bazılarının zengin olması, zenginliğe uygun yaşayış seviyelerinin bulunması genele teşmil edilemez. Zira onların zühd ve fakr hallerini anlatan rivayetler bunu göstermektedir. Onların gösterişi sevmeyen, görünüşe önem vermeyen hayat hikayeleri bu gerçeği açıkça ispat eder. Bu rivayetlerden bazılarına kısaca işaret edeceğiz:

Hz. Ebû Bekir vefat ettiği zaman ne bir dinar ne de bir dirhemi vardı. Halife olmadan önceki servetini de Beytü'l-mâl'e hibe etmişti. [1292] Hz. Ömer'e halifeliği döneminde daha güzel elbise ve daha lezzetli yemek yemesini tavsiye edenlere, Resul-i Ekrem (s.a.)'in çektiği sıkıntılara ortak olmak istediğini söyleyerek bu teklifi kabul etmemişti.[1293] Yine halifeliği zamanında üzerinde on iki yaması bulunan bir elbise ile hutbe

okur, [1294] üstüste üç yamalı bir elbise ile dolaşırdı. [1295] Osman (r.a.), hilafeti döneminde halka lezzetli yemekler yedirir, fakat evde kendisi sirke ve zeytinyağ ile yetinirdi.[1296] Hz. Ali de aynı yoldaydı. Bir defasında önüne tatlı getirilmiş, tatlıyı önüne alarak "Senin kokun hoş, tadm ve rengin de güzeldir. Fakat ben midemi şimdiye kadar ahşık olmadığı bir şeye alıştırmak istemem" demiş ve ondan yememiştir. [1297] Biz burada dört halifeyi ele alarak bazı örnekler vermeye çalıştık. Bu konuda daha başka rivayetler de vardır. [1298]
Bursevî'ye göre kişinin zahir ve bâtınında halka ihtiyaç eserinin olmaması hakiki bir iftihardır ki işte gerçek zenginlik budur. Nitekim Vâsıtî (Ö.320/932), [1299] "Fakir, Allah'a muhtaç olmaz" demiştir. Bu sözün mânası fakr-ı hakîkî ile fakir olan kimse Hakk'ın zenginliğiyle zengin olup ihtiyaç hali ondan uzaklaşır, demektir. Yoksa zahirinden anlaşıldığı gibi değildir. Zira bu nokta ayakların kaydığı yerlerden, mezâlik-i akdâmdandır. Meselâ bir hazinedar ki padişahın bütün mallan onun elinde ve tasarrufunda olsa, padişahın zenginliğiyle zengin olup padişah hükmünde olur. Kişinin kendisine muhtaç olması muhal olduğu gibi onun dahi kimseye ihtiyacı kalmaz. Bu aziz mâna ise fenafillaha ayak basıp farzlarla Allah'a yaklaşanların halidir. Bu devlete eren bununla her ne kadar övünse yeridir. Zira bu en yüksek kemal derecelerindendir. [1300]
Bursevî, yukarıda anlatılanlarla İlgili olarak Şeyhi Osman Fazlı (0.1102/ 1691)'nm bazan kendisine şöyle dediğini haber vermektedir:
"Ey Hakkı! Öyle bir fakr ile fakir ol ki, o her fakrın aslıdır. Onun ise bir aslı yoktur. Eğer böyle yaparsan öyle bir zenginlikle zengin olursun ki o her zenginliğin aslıdır. Onun ise bir aslı yoktur. Arif fakire herşey muhtaçtır. O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. Zira her şey onun yanındadır. Var olan kaybolmaz, hazır olan İstenmez ue onda iktisat da edilmez. [1301]
Sonuç olarak diyebiliriz ki, "el-Fahru fahrî ve bihi eftehir: Fakirlik iftihartmdır. Onunla iftihar ederim" hadisinin tespiti hususunda Bursevî'nin şu ölçüleri kullandığını görmekteyiz:
Mânasının ehlullaha göre sahih olması,
Kibar-ı mütekaddimin ve müteahhirinden nice âlimlerin bunu Peygamber (s.a.)'e nispet etmeleri.
Erbâb-ı hâl lisânında sahih hadis olması. [1302]
Bursevî tarafından hadisin tespitiyle ilgili olarak öne sürülen bu fikirlere Kadı Iyâz (Ö.544/1149) ile AIİyyü'1-Karî (ö.l014/1605)'nin de katıldığını söyleyebiliriz. Zira hadis kitaplarında herhangi bir isnadı bulunmamakla birlikte Kadı Iyâz'm bu hadisi Şifâ'sına aldığını, Şifâ sarihi Aliyyü'l-Karî'nin de bu hadisin sahih olduğuna meylederek Kadı Iyâz'ı savunduğunu yukarıda bizzat kendi eserlerinden nakletmiştik. Karî'nİn oradaki açıklamaları tıpkı Bursevî-nin Hz. Ali için kullandığı, "Vâris-i ekmelin lafzına itina hadistir [1303] görüşüne benzemektedir. Dolayısıyla hadisin tespiti konusunda Kadı Iyâz ile Aliyyü'l-Karî'nin Bursevî'ye yakın bir pnlayış içinde bulunduklarını, hadisin şerhi hususunda yaptıkları izahlarla bu hadisin muhtevasının Kur'an ve sünnete uygun olduğu noktasında hem fikir olduklarını ifade edebiliriz.
"Fakirlik İftİharımdır" hadisi gibi muhaddislerle mutasavvıflar arasında ihtilaf konusu olan hadislerden bir diğeri de şeyhle ilgili hadistir.

2. Kavmi İçindeki Şeyh Hadisi

Tasavvufî eserler nefsin güzel sıfatlarla süslenmesi kötü vasıflardan temizlenmesi anlamına gelen nefis tezkiyesi ve tasfiyesi için bir mürşid-i kâmil edinmenin önem ve lüzumundan bahsederler.[1304] Bu görüşlerini ispat etmek için Kur'an âyetlerinden Peygamber (a.s.)'ın hadislerinden ömekier verirler. Yukandaki hadis de sûfilerin kendi görüşlerine dayanak yaptıkları hadisler arasındadır.
İsmail Hakkı Bursevî, "erbâb-ı zahir arasında muhtelefun [1305] dediği bu hadis için Şerh-i Tarîkat'ı kaynak göstermiş, Gazâlî (Ö.505/1111)-nin İhya'sında [1306] Kutbuddin ed-Dımeşkî (ö.?)'nin Risâletu'l-Mekkiyesi'nde, Mevlânâ (ö.672/1273)'nın Mesnevî'stnde bunu hadis olarak zikrettiklerini ifade etmiştir. [1307]
Bursevî'nin "erbâb-ı zahir'"den kastettiği muhaddisler olmalıdır. Zira muhaddisler, bu hadis üzerinde epeyce söz söylemişlerdir. Burada, hadisin sıhhati konusundaki bütün görüşlere yer vermeye çalışacağız. HadİSçilerin hadis hakkındaki görüşleri genel olarak iki şıkta toplanmaktadır.

a. Hadisin Mevzu Ve Asılsız Olduğunu Savunanlar

Bu hadisi, İbn Hibbân (Ö.354/965) ez-Zuafâ'da, Deylemî (6.558/1163) el-Firdevs bime'sûri'i-hıtab adlı eserinde, [1308] Râfi b. Ebî Râfi'in babasından merfû olarak tahric etmişlerdir. İbn Hibbân, Abdullah b. Ömer b. Ganem el-İfrikî'nin hal tercemesinde onun bu hadisi Malik-Nafi-İbn Ömer vasıtasıyla merfû hadis şeklinde rivayet ettiğini, fakat hadisin mevzu olduğunu belirtmiştir. [1309] Sehavî (ö.902/1496), bu hadisin mevzu oluşunun el-İfrikî'den kaynaklanmadığını, zira onun "celilü'1-kadr" değerli sika bir ravi olduğunu, bunda kimsenin şüphesinin bulunmadığını İfade etmiş, üstadı İbn Hacer (ö.852/144)'in hadisin kesin uydurma olduğunu söylediğini, ondan önce ise Takıyyüddîn İbn Teymiyye (ö.728/1328)'nin şöyle dediğini nakletmektedir: "Bu söz, Nebi (s.a.)'in hadislerinden değildir. Bazı âlimler bunu, "Cemaati arasındaki şeyh, kavmi içindeki peygamber gibidir. Halk, onun ilmiyle bilgilenir, edebiyle edeplenir" tarzındaki bir lafızla kitaplarına kaydetmişlerdir. Ama bütün bunların hepsi asılsızdır. [1310]
Süyûtî (ö.911/1505) el-Câmiu's-sağîr adlı eserinde hadisin iki farklı rivayetini kaydetmiş, bunlardan ilki olan "eş-Şeyhu fî ehlihi ke'n-nebiyyi fi ütnmetihi" hadisinde bu hadisi Halîli'nin Meşihat'ında, İbnu'n-Neccâr'ın da Târih'inde Ebû Râfi'den tahriç ettiklerini belirtmekle yetinmiş, hadisin sıhhati konusunda herhangi bir remiz koymamıştır. [1311] Hadisin kaynakları üzerinde bir değerlendirme yapan sarih Münâvî (ö. 1031/1622), Halilî ve İbnu'n-Neccâr'ın her ikisinin de bu hadisi Ahmed b. Yakub el-Kuraşî el-Cürcanî el-Emevî tankıyla, Abdü'l-meİİk el-Kanâtırî'den tahriç ettiklerini söylemiş, Mtzânu'l-i'tİdâl'da, el-Kanâtırî'nin aslı olmayan "eş-Şeyhu fî ehlihi ke'n-nebiyyi fi ümmetih" hadisini rivayet ettiğini, kantar kantar yalan söylediğinden dolayı kendisine "Kanâtırî" denildiğini belirtmiş, ayrıca Lisânu'l-mîzan'da söz konusu hadisin Sahr el-Hâcib adlı bir şahıs tarafından uydurulmuş olduğunun zikredildiğini söylemiştir. [1312] el-Câmiu's-sağîr'de kaydedilen ikinci rivayet İse, "eş-Şeyhu fî beytihi ke'n-nebiyyi fi kavmihi: Evi içinde şeyh, kavmi arasındaki peygamber gibidir" şeklindedir. [1313] Suyutî, hadisin İbn Hibbân (ö.354/965) tarafından ez-Zuafâ'da, Şirazî'nin de el-Elkab'da İbn Ömer'den rivayet ettiklerine işaret ederek, hadisin zayıf olduğunu göstermek amacıyla "dat" harfi koymuş, fakat Münâvî (ö.1031/1622), senedte yer alan İbn Ğanâim adlı şahsın Malik'ten işitmediği hadisleri naklettiğini, dolayısıyla muhaddislerin bu hadisi kabul etmediklerini söylemiştir. [1314] Özetlemek gerekirse İbn Hibbân (Ö.354/965), İbn Teymiyye (Ö.728/1328), Zerkeşî (Ö.794/1391), İbn Hacer (Ö.852/1448), Sehâvî, (ö.902/1496) ve Şevkânî (Ö.1250/1834), hadisin mevzu olduğunu savunan hadisçiler grubunda yer almışlardır. [1315]

b. Hadisin Zayıf Olduğunu Savunanlar

Gazâlî (ö.505/lll)'nin "Aklın Şerefi ve Hakikati" konusunda İhya'da zikrettiği bu hadisin tahricini yapan Irâkî (Ö.806/1403), hadisin İbn Hibbân (Ö.354/965) ve Deylemî (Ö.558/1163) tarafından zayıf bir senedle tahriç edildiğini söylemekle yetinmiş, başka bir hüküm vermemiştir. [1316] Yukarıda Süyûtî (ö.911/1505)'nin eserine aldığı iki hadis hakkında biraz olsun değerlendirmeler geçmişti. Süyûtî'nin tahriç ettiği bu hadisler hakkında Münâvî (Ö.1031/1622), muhaddislerin olumsuz görüş belirttiklerini nakletmişse de Süyûtî'nin kesin mevzu olduğuna inandığı bir haberi el-Câmiu's-sağîr'e almayacağı gayet açıktır. Suyutî, bu hadislerden birincisi hakkında kanaat belirtmemiş, ikincisinin ise zayıf olduğunu söylemiştir.[1317] Aliyyü'1-Karî (0.1014/ 1605) de hadisin son derece zayıf bir senedle tahriç edildiğini ifade etmiştir. [1318] Aclûnî (ö.l 162/1749) ise hadisle ilgili mevcut bütün bu ihtilafları naklettikten sonra hadis her ne kadar zayıf da olsa "Âlimler peygamberlerin varisleridir [1319] hadisi ile, "Bilmiyorsanız, zikr ehline sorunuz [1320] âyetinin, hadisi mâna yönünden desteklediğini söylemiştir. [1321]
Genel bir değerlendirme yapacak olursak "Kavmi içindeki şeyh, ümmeti içindeki peygamber gibidir" hadisinin, hadis ilmi kriterlerine ve hadis otoritelerine göre sağlam bir rivayet olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat az da olsa, mevcut ihtilafları dikkate aldığımızda hadisin tamamen uydurma olduğunu da söylemek mümkün değildir. Zira bazı âlimlerin hadis üzerinde tevakkuf etmeleri, yani kesin bir hüküm vermekten kaçınmış olmaları bunu göstermektedir. Hadis ilmi ölçülerine göre, ilim anlayışına sahip olanların bu çeşit haberleri kullanmada, daha ihtiyatlı davranacakları muhakkak olmakla birlikte, işin zahirine değil de batınına yani özüne bakanların son derece zayıf da olsa bu kabil hadislerle istidlalde bulunmaları bir bakıma normal karşılanmalıdır. Zira, meslekleri ve meşrepleri hadis olmayan insanların bu ilmin disiplinine tam manasıyla uymaları beklenmemelidir. Hatta, maksada ulaştıracak hadislerin mevzii olması durumunda, bu nevi hadislerin diğer naslarda aslının bulunup bulunmadığına bakarak, problemi bu yolla gidermeye kalkışanların bile varlığı su götürmez bir gerçektir. Böyle bir anlayışın kısa vadede amaca ulaştıracağı, ama asırların geçmesiyle harfi harfine korunan sünnet mirasındaki nebevi sözlerin yerlerinin kaydırılmasına ve aşınmasına sebep olacağı da şüphesizdir. Zaten hadis ilmi ile diğer iiim mensuplarının ihtilaf etmelerinin en büyük sebebi de bu noktada aranmalıdır. Bunun bariz örneklerini Bursevî'de görmek mümkündür. Bursevî, bir hadisin hadis hafızlan tarafından kaydedilmesine iltifat etmesine rağmen aynı hadisle ilgili diğer hadis hafızlarının görüşlerine değer vermemesi başka şekilde izah edilemez. Nitekim Bursevî, üzerinde

durduğumuz hadis için "Huffâzın bu hadisi tahricinden sonra onu mevzu hadisler içinde zikredenin görüşüne iltifat edilmez [1322] diyerek muhaddislerin kanaatlarını bir tarafa bırakmakta ve netice olarak "Gazâlî de bunu hadis olarak zikretmiştir [1323] demek suretiyle hadisin sıhhatine hükmetmektedir.
Bursevî'ye göre bu hadis ihtilaf, mebnâ ve mâna olarak tıpkı "Ümmetimin âlimleri İsrailoğullannm, peygamberleri gibidir' hadisi gibidir. [1324] Yani bu iki hadis arasında üç yönden bir benzerlik bulunmaktadır. Ona göre nübüvvet babalık, velayet de analık gibidir ki bu ikisinin karışımından manevi evlatlar meydana gelir ve bunların izdivacından hakiki nesiller ortaya çıkar. Zira nebîlik Allah'tan haber verme velilik de Allah'tan ilham almadır. [1325] Hadiste şeyhin peygambere benzetilmesi halkı Hakk'a davet, onları irşat etme, işlerinde ilminin genişliği ve aklının çokluğu noktasındadır. Peygamberlere ihsan edilen bu nimetler kamil velilere de ikram edilmiştir. [1326] Onların da bu güzel ihsanlardan nasipleri vardır. [1327]
Bursevî, Tuhfe-i Vesîmİyye adlı eserinde "İttihaz-ı şeyh" başlığı altında bu hadisi zikretmiş, hadisin detaylı bir şekilde tasavvufî yorumuna girişmiştir. Bu yorum anahatlarıyla şu hususları ihtiva etmektedir.
"Her kavmin şeyhi, ilim ve aklına nazarla meyân-ı ümmette nebi gibidir, itaati lazım ve mütabaatı vaciptir. Zira ulû'l-emirdir. Ulûl-emr yalnız mülûk değildir. Belki ulema, şüyuh ve verese dahi onda dahildir Lakin mülâkim hükümeti avama ve havassa, ulemanın avama, şüyuhun havasadır, Ebû Yezid Bestamî (Ö.234/848) k,s. hazretlerinin kelimatmda gelir ki, "Men lem yekûn lehu şeyhun feşeyhuhu şeytan: "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır [1328] ve Seyyidü't-taife Cüneyd Bağdadî k.s. hazretlerinden menkuldür ki buyurmuştur: "Men lem yekûn lehu üstazun, feüstazuhu eş-şeytan: Ustad-ı olmayanın üstadı şeytandır. [1329] Bursevî'ye göre Cüneyd el-Bağdadî (ö.297/909)'in bu sözü Ebû Yezid Bestamî (ö.234/848)'nin sözünden daha şümullüdür. [1330] Zira üstat lafzı, muallim-i zahir ve mulakkın-ı bâtına şâmildir. Ama şeyh kelimesi örfte MürşİD İçin kullanılırken Arap dilinde mutlak reis için kullanılmıştır.
Yine Bursevî'ye göre, şeyhin lüzumu özellikle "Ona vesile arayın [1331] âyetinden anlaşılmaktadır. Bu âyetin tefsirinde onun hükümlerini bilmeye uğraşın mânası mümkündür. Bu durumda üstad-ı zahir kastedilir. Fakat onu bilmeye çalışın şeklinde takdir olunursa üstad-ı bâtın olduğu anlaşılır ki bu daha doğrudur. Âyetteki vesileden murat muhakkiktir yoksa mukallit değildir. Şeyh-i muhakkik her türlü durumda müridin müşkilini çözmeye kadir olan kişidir. Böyle bir şeyhin alâmeti ise, zahir-i şeriata uymasıdır. Zira maksudun hasıl olması ancak Şârie uymak ile mümkündür. "el-Vusûl bimüraâti'1-usûl: Vusul, usûle riâyetle olur", denilmiştir. [1332] Bundan dolayı filozof ve râhibierde vusul yoktur. Zira onlar aklı esas almışlardır. [1333] Rûhu'l-beyân'da, "Âyet vesile aramayı açıkça emretmiştir, vesile mutlaka gereklidir. Allah'a vasıl olma ancak vesile ile gerçekleşir ki onlar da uiemâ-i hakikat ve meşâyıh-ı tarikattır" denilmekte, şeyhin lüzumu âyetle desteklenmektedir. [1334] Diğer tefsirlerde vesile kelimesi, "günahlardan sakınmak ve sevapları artırmak için çalışın" şeklinde çerçevesi geniş olarak tefsir edilmiş, açıkça bir şeyh kavramından bahsedilmemiştir.[1335]
Bursevî, zahir âlimlerin tezkiye-i şeyhe taraftar olmayıp belki tezkiye-İ akait ve zâhir-i şeriata göre, İnsanların amellerinin düzeltilmesine taraftar olduklarını belirttikten sonra onlara cevap verir. Ona göre, zâhir-i şeriat küfür ve günahlardan tezkiyeye dairdir. Bu İse herkese göre kabul edilen bir husustur. Fakat bâtın-ı şeriata göre fâni alakaların hepsinden uzaklaşmak lazımdır. Ehl-İ rusûm bunu bilmez, bundan dolayı da dinin ahkamını öğrenmeye çalışan İlim taliplerinin dışında kimseyi irşat edemezler. Peygamber (a.s.)'in "Âlimler peygamberlerin vârisleridir [1336] hadisindeki mirastan maksat ilm-i ledünnîdir ki Kur'anın bâtınıdır. Bir kimsede bu ledünnî ilim bulunmaz ve bulunanların varlığını da inkar ederse onun su-i hatimesinden korkulur. Nitekim Musa (a.s.) gibi büyük bir peygamber Hızır (a.s.)'a öğrendiği şeylerden kendisine bir şeyler öğretmesi için tâbi olmuştur. [1337]
Bursevî, Kitabü'n-Netice'de ise şöyle demiştir: "İşte netice-i ilim ve amel ne olduğu zahir oldu. Süluku inkar eden taşrada kalıp bâb-ı Hakka duhûl edemedi ve neticeden bî haber kaldı. İmdi, zaîf el ehl-i zahirin elidir ki, bâb-ı maksûdu fetke kadir değildir. Kavî el ehl-i bâtının elidir ki, izn-i Hak ile cen-net-i maneviyye kapısını açmağa kadir olur. [1338]
Görülüyor ki Bursevî, başta Kur'an'daki vesile âyetini [1339] ve üzerinde durduğumuz "Cemaati içindeki şeyh ümmeti içindeki peygamber gibidir" hadisini esas almak suretiyle, bunları şeyh edinme meselesine mesned yapmış bu nasları İşârî yorumlarla yorumlayarak bunları tasavvuf ve tarikatlardaki şeyh kavramının önem ve fonksiyonunu açıklığa kavuşturmada kullanmıştır. Bu anlayışa göre İslâm'da şeyh edinme zâhir-i şeriatın yanısıra bâtın-i şeriatı anlama açısından son derece Önemlidir, hatta gereklidir.
Bursevî'den tam altı asır önce yaşamış olan İmam Gazâlî (0.505/1111} de şeyh edinme konusunda müspet düşünenlerdendir. Gazâlî, İhya içinde yer alan "Kitabü riyazatu'n-nefs ve tehzibi'l-ahlak' kitabında insanın kendi kusurlarını bilmesinin yollarını anlatırken dört yol saymış, bunlar arasında birinci yol olarak, "Kalbin kusurlarını bilen, gizli afetlere muttali olan bir şeyhe teslim olup onun huzurunda diz çökmek, bu şeyhi kendine hakim tanımak ve mücahedesinde onun işaretine uymaktır [1340] demiş, yine aynı eserinde biraz daha ayrıntılı olarak şunları söylemiştir;
"Müridin doğru yola ulaşması için uyup ardından gideceği bir şeyh ve üstada ihtiyacı vardır. Zira dinin yolu kapalı, şeytanın hileleri ise pek çoktur. Şeytan, kendim hidâyete ulaştıracak şeyhi bulamayan kimseyi, kendi yollarından birine çeker. Muhafız ve rehbersiz çöl yollarına çıkan kişi ise kendini tehlikeye atmış sayılır. Onun sonu kendiliğinden biten bir ağacın haline benzer. Bu ağaca bakıp sulayan olmadığı için çabucak kurumaya mahkum olduğu gibi bu adam da aynı durumdadır. Hatta bu ağaç, imkan bulup büyüse de aşılanmamış olduğu için meyve vermez.
Irmak kenarında yürüyen bir körün rehberine sarıldığı gibi mürid de şeyhine sarılmalı ve bütün mukadderatını ona teslim etmelidir. Evrad ve ezkarında hiç bir hususta ona muhalefet etmemelidir. Kesin olarak bilmelidir ki, kendisi isabet ettirip doğru yolda olsa bile, şeyhinin kendisine olan faydasından daha az ve şeyhinin ona olan faydası ise daha çoktur. [1341]
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Gazâlî ahlâkı güzelleştirmek, olgun bir insanlık seviyesine yükselmek için bir mürşid-i kamilin terbiyesine ihtiyaç olduğunu, onun önderliğinde kişinin daha da kemale ereceğini savunmaktadır.
Feyzu'l-kadîr'de "Cemaatı içinde şeyh, ümmeti arasındaki peygamber gibidir" hadisinin şerhinde Münâvî (Ö.1031/1622), İbn Arabî'den bazı nakiller yapmıştır. İbn Arabî bu konuda şunları söylemiştir:
"Şeyhler, kendi zamanlarında peygamberler gibi Hakk'ın naibleri, temsilcileridir. Onlar, dinî hükümlere varis olmuşlardır. Şeriatın korunması, kalplerin ve dinî âdabın muhafaza edilmesi onlara havale edilmiştir. Onlar, tabiat ilmini bilen doktor gibi Allah'ı bilen âlimlerdir. Tabip yani doktor, tabiatı tanımaz. O, ancak bedenin çalışmasını kolaylaştıran ilaçları tanır. Tabiat âlimi ise, tabip olmasa da mutlak surette bu ilaçları bilir. Şeyh ise her ikisini de kendinde toplamıştır. Şeyhin ilimden nasibi, insanların davranış sebep ve kaynaklarını, onların gönüllerine gelen iyi ve kötü düşünceleri, çirkin birfiktin güzel bir surette görünmesindeki aldatıcılığı bilmesidir. Şeyh, nefeslerin, bakışların hayır ve serden ihtiva ettiği şeyleri bilir. Hastalıkları ilaçları, gıdaları bu ilaç ve gıdaların ne zaman, nerede, hangi yaşta verileceğini, mizacı bozan ve bozmayan şeyleri bilir. Hakiki keşif ile hayali keşf arasındaki farkı, ilahi tecelliyi, terbiye safhalarını, müridin çocukluktan gençliğe ve diğer basamaklara intikalini, neyin şeytan, neyin nefis için olduğunu bilir... İşte şeyhler din tabibi, doktorudurlar. Terbiye aşamasında noksanı olan bir müridin şeyhlik koltuğuna oturması helal olmaz. Zira o bu durumda, düzelteceğinden daha fazlasını ifsat eder, bozar. Doktor olmadığı halde doktorluğa heveslenen birisi gibi sağlamı hasta eder de hastayı öldürür". [1342]
İbn Arabi'nin bu fikirleri, şeyhin gerekliliği ve önemi konusunda yukarıda Gazâlî'den yaptığımız nakilleri desteklemektedir. Muasır âlimlerden Zahid el-Kevserî (ö. 1371/1952) de sülûkun öneminden bahsetmiş, kendini ve nefsinin durumlarını dikkatle inceleyen ve düşünen herkesin nefsinin bizatihi noksanlığını anlayacağını ve onu kemâle erdirmek için başkasına muhtaç olduğunu, kişinin bunu anladığı zaman içinde bir olgunlaşma arzusunun doğacağını, işte ehl-i tarikin bu hareketi seyru sülük olarak adlandırdıklarını belirtmiştir. [1343] Bir diğer sûfi şeyh M. Esad Erbilî'ye göre, tarikatın lüzumu ve vacip olması âyet-i kerime ve hadîs-İ şeriflerle sabittir. [1344] Dolaysıyla sûfi meşrep âlimlerin genellikle bu şekilde düşündükleri, bunun aksine görüş ileri sürenlerin görüşlerine fazla iltifat etmedikleri görülmektedir.
Yukarıda Bursevî'nin chl-i zahirin şeyh edinmeye taraftar olmadıklarına dair sözleri geçmişti. Burada chl-i zahirden kastedilenler mutasavvıfların dışındaki diğer ilim mensuplarıdır. Onlara göre bir mürşide intisab ederek seyru sülük yapmak ne farzdır ne de vaciptir. İntisab etmekten maksat, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin ışığı altında ruh ve kalbi besleyip onları hastalıklardan korumak olduğuna göre tarikata girmeden de bu işi yürütmek mümkündür. Hidâyete ulaşma, nefsi kötü huylardan arındırma işi şeyhe bağlı değildir. Aksine KİTab ve Sünnetin muhtevasını öğrenerek onlarla amel etmeye, selef-i salihinin yolunu izlemeye bağlıdır. Çünkü Kur'an ve sünnet bizatihi Allah'a hidâyet eden, ruh ve nefsi her yönüyle tezkiye edip yetiştiren iki ana kaynaktır. Kişinin bu iki kaynakla kalbi hastalıklarının tedavi edilemiyeceği görüşü ise Allah ve Resulüne bir iftira, Kitab ve sünnete karşı onları hükümsüz bırakmadır. [1345] Şeyh olmadan Allah'a ulaşmanın imkansızlığını iddia etmek büyük bir vehimdir. Konu tartışmalı olmakla birlkikte bazı usûl âlimleri bizzat sahabinin sözünü bile mutlak mânada bağlayıcı bir delil olarak görmemişlerdir.
Ashabdan nakledilen görüş ve sözlerin dinî bir hüccet olup olmadıkları konusunda ulema üç gruba ayrılmıştır. Bir gruba göre, sahabi sözü kayıtsız şartsız delil olur. İmam Malik (ö.179/795), Hanefilerden Ebû Said el-Berdeî (Ö.317/929), Ebû Bekir el-Cessas (Ö.370/980), Şemsü'l-

Eimme es-Serahsî (Ö.483/1090) ile daha başka bazı âlimler bu görüştedir. Diğer bir gruba göre, sahabi kavli mutlak surette hüccet değildir. İmam Şafiî (Ö.204/819), Gazâlî (Ö.505/1111), Razî (Ö.606/1209), İbn Hacib (6.771/1369) ve Şafiî mezhebi mensupları arasındaki görüş bu merkezdedir. Bir başka gruba göre sahabi sözü, kıyas ve akılla idrak edilemeyen bir konuda söylenmişse hüccettir. Kerhî (6.340/952), Ebû Zeyd ed-Debûsî (6.430/1039) de bu görüştedirler. Nitekim bu son görüş hadis usûlünde hükmen merfû kapsamına alınmıştır. Buna göre, akılla bilinmesi mümkün olmayan İsrailiyyattan alınmamış, bir içtihada bağlı bulunmayan, geçmiş devirlere ve gelecek dönemlere ait gayb haberleri konusundaki sahabi sözleri merfû hadis hükmünde kabul edilmiştir.[1346] Sahabi sözünü delil olarak görmeyenlere göre sahabinin sözü bağlayıcı değilken başkalarının sözleri nasıl bağlayıcı olabilir. Mürşidin gerekliliğini savunan mutasavvıfların kendilerine göre delilleri olduğu gibi, aksi görüşü savunanların da delilleri vardır. Bu konuda mutlak ispat ve nefiy yerine, yani tamamen sülûkun lazım olduğunu iddia edenlerle, bunun şart olmadığını ileri sürenlerin görüşlerinin dışında bir üçüncü görüş var ki, o da tasavvufa, tarikata girmek zaruri olmamakla birlikte nefsin tezkiye ve terbiyesi, imanın kemâli için ehliyetli bir mürşidin terbiyesini almanın faydalı olacağıdır.[1347]
Belli bir tarikata girmek suretiyle, bir mürşid-i kamile bağlanma konusunda üçüncü görüş, diğer iki görüşe göre, îslâmın ruhuna daha uygun görünmektedir. Birinci görüş, yani şeyh edinmenin mutlak gerekli olduğunu savunmak bütün müslümanİarı buna mecbur etmek gibi olacağından isabetli değildir. Zira İslâm dünya ve ahiret saadetinin kazanılması konusunda büe "Artık dileyen iman etsin, dileyen de inkar etsin [1348] âyetiyle insanları serbest bırakırken müslüman kimliğini kazanmış, 'Allah'a davet eden, satih amel işleyen ve ben gerçekten müslümanlardamm [1349] diyen bir insan için, din içinde bundan da öte bir kimlik ve sorumluluk istemek doğru değildir.
İkinci görüş, birinci görüşün tam tersine tamamen şeyh edinmeyi gereksiz görmek de tutarlı değildir. Dinin ana ilkelerine uymak, her ne kadar yeterli gibi görünse de bizzat sâri' olan Allah Teâlâ kullarını nafile ibadetlere teşvik etmekte, [1350] bu yolla kendisine yaklaşacaklarını, rızasını kazanacaklarını haber vermektedir. Öyle ise fazilet mücadelesinde kimseye engel olmamalı, önüne dinî bir bent koymamalıdır.
Üçüncü görüş ise, diğer ikisine bakışla daha mutedil ve akılla donatılmış insan fıtratına daha tabii gelmektedir. Buna göre kendi yaşantısını beğenen, başkalarına ihtiyaç hissetmeyen bir kimse için mutlaka şeyh gereklidir demek haddi aşmak olmalıdır. Ama bunun yanında ilmiyle amil, irfanıyia arif, kemale ermiş üstün ahlâk sahibi şahsiyetlerle birlikte olmak suretiyle, onların yolunda yürümek, onlardan istifade etmek her akıl sahibinin kabul edebileceği bir husustur. Ulemanın ihtilaf ettiği meselelerde ümmete zorluk çıkarmak, Allah Teâlâ'nın rahmetini daraltmaktan başka bir şey değildir.
Alimlerin ilminden ve salihlerin feyzinden yararlanmanın önemini böylece belirttikten sonra, aynı zamanda bu üzerinde durduğumuz hadisle "Ümmetimin âlimleri İsrailoğullannm peygamberleri gibidir" hadisi arasında Bursevî'ye göre ihtilaf bakımından mebnâ ve mâna olarak bir benzerlik bulunduğundan bundan sonraki bahiste söz konusu hadisin incelenmesi, her iki hadisin daha İyi anlaşılmasına yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

3. Ümmetimin Âlimleri Hadisi

ilim, dünya ve ahiret saadetinin kazanılmasında en önemli vesilelerden biridir. Dünyada rahat ve huzur İçinde yaşayabilmenin, ahirette yüksek makamlara ulaşabilmenin en önemli yollarından biri hiç şüphesiz ilimdir. İlimden en büyük nasibi peygamberler almış, onları âlimler takip etmiştir. Peygamberlikten üstün rütbe olamayacağına göre onların bıraktıkları ilim mirasına sahip olmaktan daha büyük şeref de tasavvur edilemez.[1351] Âlimlerin "ve-rese-i enbiyâ" olduklarına dair aşağıda zikredeceğimiz sahih hadis meşhur olmakla birlikte, onların Benî İsrail'in peygamberlerine benzetildikleri bir başka hadis, münakaşa konusu olmaktan kurtulamamıştır.

a. Hadis Değildir Diyenler

Muhaddisler, bu hadisi mevzu hadisler listesine almışiar, Buhâri (Ö.256/870)'nin, Sahih'inde rivayet ettiği "Âlimler, peygamberlerin vârisleridir [1352] hadisinin en sağlam rivayet olup, yukarıdaki hadisten Müslümanları müstağni kıldığını belirtmişlerdir. Zerkeşî (Ö.794/1391), Irâkî (0.806/ 1403), İbn Hacer (Ö.852/1448), Sehâvî (Ö.902/1496), Süyûtî (Ö.911/1505), Heytemî (Ö.974/1566), Aliyyül-Karî (Ö.1014/1605), Şevkânî (6.1250/1834} ve çağdaş hadisçilerden el-Elbânî, hadisin sahih olmadığı, isnadının bulunmadığı görüşündedirler.[1353] Keşfe dayalı ilimleriyle meşhur Fas'lı ümmi Mürşid Abdülaziz Debbağ (Ö.1132/1720) da hadis olmadığı kanaatindedir. [1354]

b. Mânası Doğrudur Diyenler

Bunun yanında hadisin mânasının doğru olduğunu ifade eden âlimler de olmuştur. Taftazânî (6.793/1390), Fethuddin eş-Şehîd (ö.?), Ebû Bekir el-Mevsilî (ö.?) ve Süyûtî bunlardandır. [1355]

c. Hadistir Diyenler

Fahreddin er-Râzî (6.606/1209), Bârizî (6.738/1338), Yâfıî (6.768/1367), İsnevî (Ö.772/1370), İbn Kudâme (Ö.774/1343) ve gibi âlimler ise hadisinin sahih hadis olduğunu savunmuşlardır.[1356]
Sûfiyye de aynı kanaati paylaşmış, bu ibarenin hadis olduğu sonucuna varmışlardır. Nitekim Bursevî bu görüşü hararetle savunmuş, hadisin sıhhatini reddedenleri sert bir dille eleştirmiştir. Bursevî'nin kendi ifadelerini aynen aktarıyoruz:
Bu kelâmı eğerçi ulemâ-i hadis ve huffâzdan bazıları mevzuatta dere eylemişlerdir. Velâkin İmam Gazali bazı müellefâtında ve Şeyh-i Ekber hazretleri Risâle-i Sülûk'ta ve Şeyh Neanüddin, Te'vîlâtmda ve Hüdâyi Efendi, Vâkıâtında ve Şeyhzâde, Haşiye'sinde ve sair kibâr-ı evliya ve uzama ve fuzalâdan cem'i kesir, kimi tefsir, kimi hadis ve kimi gayri musannefâtmda hadis-i sahih olmak üzere irad eylemişlerdir. [1357]
Görüldüğü gibi Bursevî'nin hadis ilimlerine bakış açısı budur. Gayet samimi ifadelerle ortaya konan bu görüşler tasavvuf ile hadis arasındaki en büyük farkı gözler önüne sermektedir. Tasavvufta hüsn-i niyeti ve büyüklere teslimiyeti temel ilke kabul edenlerde bu şekil düşünce tarzı esastır. Hadiste ise tenkit ve tetkik muhaddislerin asla vazgeçemeyeceği temel ilkedir. Kim ve ne olursa olsun gerçeği söylemek lâzımdır.
Bursevî'nin yukarıdaki sözlerinden onun hadis anlayışı ile ilgili şu sonuçlan çıkarabiliriz:
Gazâlî (6.505/1111), İbn Arabî (6.638/1240), Necmüddin Kübrâ, (0.618/ 1221), Hüdâyi Efendi (6.1038/1623) ve Şeyhzâde (6.951/1544) gibi âlimlerin eserlerinde yer alan hadisler,
Büyük velilerin, kamil âlimlerin tasniflerinde zikredilen hadisler Bursevî'ye göre tereddütsüz sahihtir.
İbn Arabî, Risâletüs-'sülûk'un dışında Fütuhat'ta da bunun hadis olduğuna İşaret etmiş, "Inne ulemae hâzihi'l-ümmeti enbîyâu Benî İsrail" "Ulemâu hâzihi'l-ümmeti enbiyâu sâiril iiraem" ve "Ulemâu hâzihi'l-ümmeti keenbiyai Benî İsrail", gibi ufak tefek bazı farklarla zikretmiştir.[1358] Ayrıca Risâletü'l-envâr ve Kitabü menâzüi'1-kutb adlı eserlerinde de yukarıda geçen "Ulemâu hazihi'l-ümmetü enbiyâu Benî İsrail" ibaresini aynısıyla tekrar etmiştir. [1359]
İbn Arabî, değişik eserlerinde merfû hadis olarak naklettiği bu hadisin aslında tenkit edilmiş bir haber olduğuna vâkıftır. O, bu hadisi nakletmekteki amacını; "Biz bu hadisi, isnadı sağlam olmamakla birlikte, bu ümmetin âlimlerinin mertebe bakımından peygamberlere dahil olduğuna, dinleyenleri ün-siyet ettirmek İçin nakletmekteyiz" sözüyle açıklamıştır.[1360] Ayrıca İbn Arabî-ye göre, bu ümmet içinde İsrail Oğullan'nın peygamberlerine benzeyenler başta sahabe olmak üzere tabiûn ve etbâu't-tabiîndir. İsim vermek gerekirse, İbn Sirîn (Ö.110/728), İbn Ebi Rabah (6.115/733), Ebû Hanife (6.150/767), Süfyan es-Sevrî (6.161/177), Malik b. Enes (ö. 179/795), İbn Uyeyne (6.198/813), Şafiî (6.204/819), İbn Hanbel (Ö.240/854) bunlardandır.[1361]
Bursevî, yukarıdaki hadisi hadis olarak açıklayıp şerheden Şeyhzâde (Ö.951/1544) [1362] 'nin bu görüşünde isabet ettiğini belirtmiş ve daha açık bir üslûpla şöyle demiştir:
"Biz, bu ve benzen haberlerin hadis olduğunda şüphe etmiyoruz. Zira muhtevasının genişliği, mânasının derinliği, âdil âlimlerin şehâdeti, kibâr-ı ulemânın Gazâlî ve onun gibilerin eserlerinde bulunması bunu göstermektedir. [1363]
Görüldüğü gibi Bursevî zaman zaman metin tenkidi üzerinde de durmakta ve bir haberin hadis olup olmadığının anlaşılmasında muhtevasına, yani hadisin mânasına da bakmaktadır. Ona göre bir hadisin;

Muhtevasının Genişliği,

Mânasının derinliği gibi ölçüler hadisin sıhhatinde kullanılabilecek kriterlerdir. Zira vahy-i gayr-i metluv olan hadisler sıradan kelimelerden

ibaret değildir. Hz. Peygamber az sözde çok mâna ifade etme yeteneği olan sözlerle yani, "cevâmiu'l-kelim" ile gönderilmiştir.[1364]
Bursevî'nin hadis elde etme konusunda keşfin yanında rüyadan da ya-rariandığı daha Önce geçmişti. Bursevî'nin meşhur velilerden Şâzelî (0.656/ 1258)'nin rüyasında bu hadisle ilgili gördüğü bir olayı nakletmek suretiyle hadisin sıhhatini takviye etmeye çalıştığını görmekteyiz.[1365] Hâdise kısaca şöyledir:
Şâzelî, bir gün Mecsid-i Aksâ'da istirahat ederken uyuya kalmış ve bir rüya görmüştür. Rüyasında, mecsidin dışında bir taht kurulmuş, bazı insanlar oraya gelmektedir. Bu kalabalığın peygamber topluluğu olduğunu, Hallâc-ı Mansur'un Peygamberimize karşı işlediği bir su-i edepten dolayı diğer peygamberlerin Peygamberiniz nezdinde Hailâc'a şefaat etmek için geldiklerini öğrenen Şâzelî onlann sözleini daha iyi işitebilmek için onlara biraz yaklaşır. O esnada Hz. Musa, Peygam:erimİ2 Hz. Muhammed'le konuşmaya başlar ve ona:
"Sen, benim ümmetimin âlimleri Benî İsrail'in peygamberleri gibidir" buyurmuşsun. Onardan birini bize göster bakalım, der. Resûlullah (s.a.) ona İmam GazâSî'yi gösterir. Hz. Musa, Gazâlî'ye dönerek ona bir soru sorar. Gazâlî, bu soruya on şıklı bir cevap verir. Bunun üzerine Musa (a.s.):
"Soru bir ceıap ise on oldu. Cevap soruya denk olmalıydı" diyerek itiraz eder. Onun bu itirazına, Gazâlî şöyle karşılık verir:
"Bu itiraz sizin için de geçerlidir. Hani Allah Teâlâ size, "Şu sağ elindeki nedir? [1366] diye sormuştu. Bunun cevabı yalnız "sopamdır" demekti. Halbuki siz bir çok şeyle cevap verdiniz. [1367]
Bu rüyayı gören Şâzelî, sözlerine şöyle devam etmektedir: "Ben, Muhammed (a.s.)'ın büyüklüğünü İbrahim, Musa ve İsa (a.s.) gibi peygamberler yerde otururken, onun yalnız başına taht üzerinde bulunuşunu düşünüyordum. Birden bir şahıs, beni şiddetli bir şekilde dürtmeye başladı. Uyandım baktım ki, bir kayum Mescid-i Aksa'nın kandillerini yakıyor. Bana:
"Şaşma! Zira, bütün peygamberler O'nun nurundan yaratılmışlardır", dedi. Ben bayılarak düşmüşüm. Cemaat namazı kıldıktan sonra ayıldım, o kayyımı aradım. Fakat bugüne kadar bulamadım. [1368]
Görüldüğü gibi Bursevî, "Ümmetimin âlimleri İsrail Oğulları'nın peygamberleri gibidir" hadisinin sahih olduğunu iddia ederken başta Gazâlî ve İbn Arabî'nin eserlerinde geçmiş olmasını öne sürmüş, ardından da Şâzelî-nin Mescid-i Aksa'da gördüğü bir rüya olayı ile bu tezini destekleme yoluna gitmiştir. İbn Arabî, biraz önce naklettiğimiz sözlerinde aslında bu hadisin sahih bir aslının bulunmadığını, bunu yalnız ünsiyet kazandırmak için zikrettiğini açıkça belirtmiştir. Fakat her nedense onun bu açıklamalarından daha ziyade uygulama galip gelmiş ve bir çok mutasavvıfın eserinde bu ibare sahih ve merfû bir hadis Şeklinde zikredilmiştir. Demek kî hadisin lafzından daha çok muhtevası onları bu mecraya sürüklemiştir. Nitekim Bursevî de bu yola girenlerdendir.
Bursevî'nin hadisin sübutu için getirdiği ölçüleri, dayandığı prensipleri böylece zikrettikten sonra artık onun hadis üzerindeki yorumlarına geçebiliriz. Bursevî'ye göre hadis şöyle açıklanabilir:
Hadisin makbul bir kaç mânası vardır;
a.İsrail Oğullan'na gönderilen peygamberler, meydana geİen olaylarda ilahi vahiyden alınan naslara tâbi oldukları gibi ümmet-i Muhammed'in âlimleri de ilahi nasîara ittiba edip ictihadlanyla onlardan bir çok ahkam istinbat ederler. Benzerlik bu yöndedir. [1369]
b. Bu ümmetin âlimlerinin tayinleri Benî İsrail'in enbiyasının tayini gibi olur. Yani, onlann galip sıfatları üzere tecelli eyleyip kimi tayini Musa, kimi tayini İsa ve kimi başka tecelliler üzere zahir olurlar. Lakin bu mâna bazı kâmil velilerin meşreb-i Muhammedî üzere olmasına mani değildir. [1370]
c. Bu ümmetin evliyası doğruluğu talepte yani her iki cihandan yüz çevirme ve Hakk'a teveccühte İsraİİ Oğulları'nın peygamberleri gibidir. Zira bütün mâsivâdan fena bulmadıkça ne velayet ve ne de onun üzerine binâ olunan nübüvvet hâsıl olur.
d. Benî İsrailin peygamberlerine tâbi olan kâmil insanlar, tâbi oldukları nebilerin bâtınından ve o nebiler dahi Resûlullah (s.a.)'in bâtınından [1371] feyz almakla bu ümmetin âlimleri İsrail Oğulları'nın peygamberleri gibi olurlar. Ümmetin âlimlerine bu şeref yeterlidir. Onlardan niceleri kıyamet gününde nice bin etbâi ile gelseler gerektir. Enbiya-i Benî İsrail'den niceler ise bir veya iki tâbi ile gelse gerektir. [1372] Bundan mutlak mânada âlimlerin peygamberlerin derecelerine ulaşmaları ve onlara tercih edilmeleri lazım gelmez. Nitekim efdal, başka bir sebepten dolayı mefdul oiur, aksi de olabilir. Bir hadiste Resûl-i Ekrem (s.a.): "Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz [1373] buyurmuştur.
Benî İsrail'in peygamberlerine benzetilmesinde âlimlerin faziletini, makamlarının yüceliğini, derecelerinin yüksekliğini, şan ve şereflerinin üstünlüğünü açıklama vardır. Zira onlar, nebilerin ilimlerine vâris olmuşlar ve ictihadlarıyla dinde hükümler koymuşlardır. Nasıl ki büyük bir sultanın emirleri vardır. Her biri haşmet ve izzette, yetkilerinin genişliğinde birer melik ye-rindedirler. Onların bu halleri, kendisine tâbi oldukları sultanın azametinden haber verir. İşte âlimler de böyledir. Onlar da peygamberlerin nübüvvet kandilinden aldıkları ışık ve nurla halkı aydınlatır, onları irşad ederler. Öyle ki İbnü'ş-Şeyh (ö.951/1544) Kevser Sûresi'ndeki kevser kelimesini, ümmetin âlimleri olarak tefsir etmiştir. Buna göre Hz. Peygamber'e pek çok hayır ve nimetin ihsan edildiği kevsere ilahi feyizlerle elde edilen ledünnî ilimler ve bu ilimlere sahib olan kâmil âlimler de dahil olmaktadır.[1374] Nitekim Elmalılı M. Hamdi Efendi (ö.1361/1942) de Bursevî'nin yukarıdaki görüşlerine uygun olarak âlimlerin vahiy menbamdan feyiz alarak Resûlullah (s.a.)'in zikrini ihya, dininin eserlerini, şeriatının prensiplerini yaymak için ümmete hayır ve fazilet talim etmek itibariyle cennette ndvan kaynağından akan kevsere, benzediklerini ifade etmekle güzel bir yorum yapmıştır.[1375]
Ümmetimin âlimleri, Benî İsrail'in peygamberleri gibidir" hadisi üzerindeki tartışmalar bir yana, tartışılamayan ortak nokta ilmin fazileti ve âlimlerin peygamberlerin ilmine verasetidir. Bu fazilet ve üstünlük ister bu hadisten, ister başka hadislerden anlaşılsın değişen bir şey yoktur. İlim mirasına sahip olanlar hiç şüphesiz çok büyük manevi bir pay elde etmişlerdir.
Bu manevi mirastan faydalanma kişilerin istidatlarına kabiliyet ve gayretlerine göre olacağından âlimlerin dereceleri birbirlerine nispetle farklılık arzedecektir. İlim ve irfanlanyla İslâm'a hizmet etmiş sayısız ilim adamları içinde mezhep imamlarının ayrı bir yeri vardır. Onları sevmek gayet tabii olmasına rağmen bu sevgide haddi aşanlar da olmuştur. Ne yazık ki bu hâl bazılarını ifrata sevketmiş, Peygamber lisanıyla onları övme tekellüfüne itmiştir. İşte bunlardan birisi de Hanefi mezhebi imamı Ebû Hanife 'dir.

4. Peygamber (a.s.)'dan Sonra Bir Nur Gelir Hadisi

İslâm fıkıh tarihi içinde İmam Ebû Hanife (ö. 150/767) kadar övenleri ve yerenleri çok olan bir başka şahsiyet hemen hemen yok gibidir. Onu medhedenler bazan öyle ileri gitmişlerdir ki, onu peygamber derecesine yaklaştırmışlar, Tevrat'ın onu müjdelediğini, Hz. Muhammed (a.s.)'ın onun geleceğini haber verdiğini, ümmetinin çerağı olduğunu söylediğini İddia etmişlerdir.[1376] Menâkıb kitaplan bu çeşit haberlerle doldurulmuştur.[1377] İmam Ebû Hanife'nin müstesna kişiliği, dindeki üstün mevkii sebebiyle bu tür hadisler taraftar da bulmuştur.
Mezhep imamlarına özellikle mensubu olduğu Hanefi mezhebine karşı büyük bir sevgi ve bağlılığı bulunan Bursevî, İmam Ebû Hanife'nin lehinde söylenen bu hadislere itibar etmiş, onlara değer vermiştir. Onun bu konuya ışık tutan sözleri ve ilgili haberlere ait görüşleri vardır. Bursevî söz konusu yukarıdaki hadis çerçevesinde iki şık ileri sürmüştür:
Birinci şıkka göre hadis hükmen mcrfû'dur.
Hadis usûlünde Hz. Peygamber'e aidiyeti açıkça belirtilmeyen, fakat haberlerin mâhiyetinden ona ait olduğu anlaşılan hadislere hükmen merfû hadis denilmektedir.[1378]
Bursevî Şerh-i Pend'de hadisi bu kaide altında mülâhaza ederek şöyle demektedir:
"Rauzatu'l-ahbâr'da gelür ki İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:
"Peygamber (a.s.)'dan sonra bir nur olur. Ebû Hanife diye künyelenir." Yani Cenâb-ı nübüvvetten sonra bir nur gelir ki ânm künyesi Ebû Hanife'dir. Bu mâna umûr-ı müstakbeleden ihbara müteallik oimağla bu makûle kelâmı sahabi hadis-i merfû hükmünde olub içtihada mecal olmadığı usûl-i hadiste musarrahtır.[1379] Ve bazı rivayâtta "O bu ümmetin kandilidir" lafzı vâki olmuştur. Buradan ahz olunub Aynu'l-ilm adlı kitâbda uerade "Ebû Hanife sirâcu ümmeti" yani hadisde bu veçhile vârid oldı demekdir. Nitekim izâfet-i ümmetten mehüzdur. Velâkin bazı ehl-i hadis ânı mevzuatta dere itmiştir. [1380]
Bursevî'nin İbn Abbas'a isnad ederek naklettiği bu hadis bazı kaynaklarda uResûtullah (s.a.)'den sonra bütün Horasan üzerine bir ay doğar. Künyesi Ebû Hanife o/ur [1381] tarzındadır. Evet, Ebû Hanife'nin fazileti hakkında İbn Abbas'tan nakiller yapıldığı bir gerçektir. Gerek bu hadis ve gerekse Ebû Hanife'nin ümmetin kandili olduğu şeklindeki hadisler Bursevî'nin iddia ettiği gibi bazı ehl-i hadis tarafından değil, belki pek çok muhaddis tarafından mevzu hadisler arasında zikredilmiştir. Dolayısıyla hadisin sıhhati tespit edilemediğine göre onun hükmen merfû olduğu davası da ortadan kalkmış olur.
Heytemî (ö.973/1566), Ebû Hanife'nin fazileti konusundaki bütün hadislerin uydurma olduğunu, İbnü'l-Cevzî (Ö.597/1200) Zehebî (0.748/ 1347), İbn Hacer (Ö.852/1448), Kasım el-Hanefî (6.879/1476) ve Süyûtî (0.911/ 1505)'nin bu görüşü savunduklarını, bundan doîayı da hadis imamlarından Tahâvî (ö.321/933), Muhyiddin el-Kuraşî (ö?) gibi âlimlerin bu rivayetleri eserlerine almadıklarını belirtmiştir. [1382]
Muhaddislerin takındığı bu menfi tavır sebebiyle olacaktır ki Bursevî hadisin hükmen merfû oluşu İddiasını biraz yumuşatmış ve hadisin lafız

yönünden olmasa bile mâna yönünden sahih olduğu tezini İleri sürmüştür.[1383]
İkinci şıkka göre hadisin mânası doğrudur.
Bursevî, ilmî karakteri icâbı hadislerin şerh ve yorumunda bu prensibi çokça gündeme getirmekte, muhaddislerin açıkça menfi tavır takındıkları haberlerin kullanımında bu çareye başvurmaktadır. Nitekim bu hadisle ilgili olarak şahsi kanaatini şu sözleriyle beîirtmekdir:
uBizim meblağ-ı ilmimiz budur ki, nazmı cihetinden sıhhati yok ise dahi mânası cihetinden sıhhati olmakla nitekim kelâm-ı İbn-i Abbas ânı teyid ider. Sureti hadiste ifrağ olundu. Hüdâya dal olan kelâmı ise ıtlaktan menolun-madiği İmam Râgıb'm Kitabü'z-zerîasında mesturdur. [1384]
Bu ifadelere göre herhangi bir söz hadis olsun veya olmasın mânası doğruysa, ve kişiyi hayırlı amellere yöneltiyorsa o sözlere engel olunmamalı, aleyhinde bulunulmamahdır. Bu gibi ihtilaflı konularda sonuca bakmalı, iyi ve güzel ise müsamaha İle karşılanmalıdır. Bursevî dillerde dolaşan, fakat senedlerİ bulunmayan pek çok habere sahip çıkmayı gerektirecek şu açıklama ile yukarıdaki sözlerine devam etmiştir:
"Meâ hazâ Şeyhu'ş-Şâfiiyye Veki b. el Cerrah demişdir ki: "Ehâdisi şerife halkın zabt ve hıfz ettiği mertebeden ekserdir." Amnçün zahir şer'i müsa-dime etmiyen hadise bu mevzudur veya bâtıldır dememek gerektir. [1385]
Hadislerin kitaplara geçen rakamlardan fazla olduğu, bazı hadislerin gerçekten kayıtlara geçmediği gerçeği doğrudur. Bu noktadan hareketle dinin zahirine ters düşmeyen, isnadı olmayan veya Hz. Peygamber adına uydurulan hadislere karşı müsamahalı olmak da son derece mahzurludur. Zira böyle bir durumda mevzuat kitaplarında yer alan birçok hadisin İslâm'a aykırı olmadığı görülebilir. O zaman mevzu hadisleri listelemenin pratikte bir faydası olmayacaktır. Bursevî, bu konuda Peygamber (a.s.)'a ait oluşu kesin olmayan hadislerin mânalarının doğru olduğu sürece kullanılmasında bir sakınca görmediğini açıkça İfade etmiş ve:
"Imam-ı Azam'ı çerağa teşbit etti. Zira bu ümmet ânm nur-ı ilmiyle müstenir ve menâr-ı marifetiyle mühtedi olmuştur [1386] sözleriyle Ebû Hanife'nin ilmi otoritesini belirtmiş, Şerh-İ Pend'de ise;
"Ebû Hanife'ye sirac demek ilmi hasebiyledir. Zira hiyadette ilim, nur gibidir. Bu cihettendir ki Sirâcüddin deyu tesmiye ederler [1387] demiş, Kitabü'n-Necât'ta da; "Pes hakikat-ı Resulden me'hûz olub ve nur ile takyid olmakla Ebû Hanife'ye Siracü'l-ümme denildi [1388] cümlesiyle İmam Ebû Hanife'nin ümmet içinde âdeta parlayan bir kandil gibi etrafa hikmet ışıklan, İlini nurları saçtığını belirtmiştir.
Bursevî fırsat buldukça eserlerinde İmam Ebû Hanife'nin menâkıbından örnekler vermek zikri cemilini yadetmek suretiyle onun şahsiyetinden bahseder. Meselâ;
"Nazar ey/e ki İmam Ebû Hanife (r.h.) müctehid ve fıkhın gaurı (hakikati) 'na ermişken ve zahiren onun gibinin kazasında mazarrat yo/c iken yine mukteza-yı zühdü kazaya mani oldu. Onun için darbı kabul etti ve kazayı kabul etmedi. Zira halkın madrubu olmak indellah ihaneti müstelzim değildir, belki bâis-i izzettir [1389] diyerek Ebû Hanife'nin zühd ve takvasına işaret eder.
Bursevî Ebû Hanife'nin ümmetin kandili olduğunu bildiren hadis konusunda tamamen tutarsız da değildir. Zira Aynî (Ö.855/1451), et-Târihu'l-kebîr adlt eserinde söz konusu hadisin bütün tariklerini biraraya getirmiş, bu kadar çok senedi bulunan bir hadise mevzu demenin zor olduğunu iddia etmiştir. [1390] Aynî'nin sıhhatine meylettiği bu hadiste Zahid el-Kevserî (ö.1371/1952) de onu desteklemiştir. Elbânî, Aynî'nin bu tavrına şaştığını, zira onun taassuptan uzak bir ilim adamı olduğunu söylemiş, Kevserî'ye ise çok görmediğini, çünkü onun Ebû Hanife lehinde mutaassıp fikirleriyle şöhret bulduğunu ifade etmiştir.[1391]
Süyûtî (Ö.911/1505) ve Heytemî (Ö.974/1566), İmam Ebû Hanife'nin faziletini müjdeleyen haberler içinde kendisine güvenilecek en sahih rivayetin Buhârî ve Müslim tarafından tahriç edilen şu hadis olduğunu belirtmişlerdir: [1392]
"İman Ülker yılanında da olsa Farslı'lardan biri onu elde edecektir. [1393] Bu hadisin şerhinde Nevevî (Ö.676/1277), [1394] İbn Hacer (Ö.852/1448), [1395] Kastallânî (Ö.923/1517) ve Münâvî (Ö.1031/1622) [1396] Ebû Hanife'den hiç bahsetmezlerken, Muhammed Habibullah Zâtu'l-Müslim adlı eserinde bu hadiste kastedilenlerin başta Selmân-ı Farisi ve diğer Acemler olmakla birlikte bunda Ebû Hanife'nin büyük menkabesinin bulunduğunu, hatta hadisten onun kastedilmiş olmasının mümkün olduğunu ileri sürmüştür. [1397]
Sonuç olarak İmam Ebû Hanife'nin faziletine ait nakledilen hadisleri kabul ve reddedenler veya Süyûtî ile Heytemî gibi biraz daha uzlaşmacı bir tarzla meseleye bakanların tekellüften kurtulamadıkları, ister istemez bir takım zorlamalara giriştikleri gözden kaçmamaktadır. İşin tekellüfsüz tarafı ise Ebû Hanife'nin gerçekten müstakil mezheb sahibi büyük bir müctehid olduğu, fıkıh tarihinde asırlardır ilminin derinliği, dininin metaneti ve görüşünün isa-betiyle şöhret bulduğudur.
Ehl-i hadis ile ehl-i tasavvuf arasındaki ihtilaflı olan hadislerden bir diğeri de "İza tehayyertüm fi'l-umûr" hadisidir.

5. İşlerde Hayrete Düşerseniz Hadisi

Bursevî'nin değişik eserlerinde malzeme olarak kullandığı bu hadis de mutasavvıflarla muhaddisler arasında İhtilaf konusu olan hadislerdendir.[1398] Bursevî, bu hadisi İbn Kemal (ö.940/1534)'in Hadis-i Erbaîn'de [1399] ve Farsça tefsir sahibi Kâşifi (ö.910/1505)'nin Risâle-i Aliyye'sinde tashih ve irad eyleyip ziyade şerh ve beyân ettiklerini, bazı muhaddislerin bu hadise mevzu demelerine iltifat edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. [1400]
İbn Kemal, Erbam'inde bu hadisi nereden aldığına dair bir açıklama yapmamış, [1401] Aclûnî (Ö.1162/1748) de bu hadisi sadece İbn Kemal'in zikrettiğini ifade ederek hiçbir değerlendirmede bulunmamıştır. [1402] Hadis konusundaki görüşleri iki grupta ele alabiliriz:

a. Hadis Değildir Diyenler

İbn Teymiyye (Ö.728/1328) Âiûsi (Ö.1270/1853), Leknevî (0.1304/ 1886) gibi âlimler hadisin mevzu olduğunu, [1403] Elmalılı Hamdi Yazır (0.1361/ 1942) da hadisin şöhret bulmasına rağmen sıhhatinin tespit edilemediğini söylemişlerdir.[1404]

b. Hadistir Diyenler

Muhaddislerin hadis üzerindeki olumsuz açıklamalarına rağmen sûfiler bu hadise son derece itina göstermişler, velilere karşı rağbeti artırmak, onlarla hemhal olmak için bunun tasavvuf? yorumlarına girişmişler, rabıta ve tevessülün meşruiyeti meselesinde de bu hadise dayanmışlardır. Nitekim Bursevî gibi düşünen bir başka sûfi Abdülhakim Arvasî fö.1362/1943), [1405] hadise yapılan itirazlara şu şekilde cevap verme gereğini duymuştur:
"Hâdiseler ve tecelliler karşısında hayrete düşenleri ruhan'ıyetlere başvurmaya davet mealindeki hadise itiraz edenler bu keyfiyetten uzak kimseler olmak gerektir.
Rum beldesinin büyük âlimlerinden ve kâmil ariflerinden Müfti's-sekaleyn yani insanların ve cinlerin müftüsü Ahmed İbn Kemal'in eserlerinden Şerhu'l-erbam'i okuyan bir kimsede bununla ilgili hiçbir tereddüt kalmaz. Bu hadise karşı çıkanlar hakikatten uzak oldukları için onun mevzu olduğunu sanırlar. Suçu da muhaddislere isnad ederler. Hâşâ ki tahkik ehli bunu hadislere ait isnad şartlarının dışında bile görseler ve kendi ictihad-larınca sübut derecesine varmadığına dahi inansalar mutlaka hadis değildir diye hükmetmezler, böyle hükümlerden çekinirler. Düşünürler ki, hadis olmasa bile gerçeğe aykırı olması icap etmez. Bunun üzerinde keşif ehlinin ittifakı yeterlidir. [1406] Hemen hemen bütün sûfilerde görülen lafzı sabit olmasa da mânasının sahih olmasından dolayı hadisle amel meselesi, Bursevî gibi Arvâsî'de de göze çarpmaktadır. Sûfilere göre bu hadisin büyük bir değer taşıdığını, zira Allah dostları velileri, salih kimseleri sevme, yaşadıkları sürece onlardan istifade etme, vefatlarından sonra ruhaniyetlerinden feyiz alma, tevessülde bulunma gibi hususlarda onlara yol gösterdiğine İşaret etmiştik. Bu çerçeve içinde Bursevî hadisi şerhetmiş, işarı yorumlara girişmiştir. Hadisle ilgili bir kaç varaklık bir eser yazmış,[1407] ayrıca Makâlât isimli kitabında da benzer açıklamalarda bulunmuştur. Biz bu iki eseri mukayese ederek konu ile alâkalı Bursevî'nin görüşlerini nakletmeye çalışacağız.
Hadisin şerhinde hakîki ve mecazi olmak üzere iki mâna üzerinde durulduğunu görmekteyiz,
Bursevî, hakîki mânayı, mecazi mânaya göre ikinci derecede görmüştür. Nitekim onun, "Yahut ehl-i kuburdan murad mevtadır ki onların kabirlerini ziyarette kalbe nevan fena ve infial gelip, Cenab-ı Hakk'a teveccühle husûl-i maksude tevessül etmiş olur. Pes, istiâne fi'l-hakika Hak'tandır ve Allah'tan gayri vesileler, sebeplerdir"[1408] sözleri bunu göstermektedir.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre ehl-i kubûr'dan kastedilenler kabirlerde yatan ölülerdir. Onlardan istifade onların ahval ve siretlerini düşünerek, ilmî, amelî eserlerinden ve güzel âdetlerini yaşatmak suretiyle ruhaniyetlerinden faydalanmaktadır.[1409] Nitekim İbn Kemâl de hadisin şerhinde daha çok kabir ziyaretinin fayda ve öneminden bahsetmiş, ruhu kemale ermiş, manevi tesir sahibi bir zâtın kabrine ziyarete gidilir, orada bir müddet durulursa ziyaretçi İle ziyaret edilen arasında manevi bir alışveriş olacağını, karşılıklı olarak birbirlerinin ruhlarından etkileneceklerini, bu halin her iki taraf için fayda sağlayacağını, zaten ziyaretin meşruiyetinin de burada yattığını belirtmiş, bu durumla İlgili

bazı örnekler vermiştir.[1410] Fakat Bursevî, hadisin zahirî mânasına fazla iltifat etmemiş, daha çok mecazi mânaya yönelmiştir. Bursevî burada velilerin özellikleri üzerinde durmakta, onların görev ve yetkilerinden bahsetmektedir. Bursevî'ye göre veliler üç sınıfa ayrılmaktadır:
Seyirleri âlem-i ecsâm ve ekvânda olan veliler. Bunların velâyet-i âmmeleri vardır. Nitekim Allah Teâlâ, "Allah, iman edenlerin uelisidir [1411] buyurmuştur. Bunlar görünen madde âleminde yaşamaktadırlar.
Seyirleri âlem-i ervahta olan veliler. Bunlar ruhlar âleminde dolaşırlar.
Seyirleri âlem-i hakikatta olan veliler.
İlk iki taife için velâyet-i hâssa vardır. Onlar için, "Uyanın, Allah'ın velilerine korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar [1412] Duyurulmuştur. Üçüncü grup diğer iki gruptan üstündür. Hadisteki ehl-î kuburdan kastedilenler de bunlardır. Onlar ızdırarî ölümden önce ihtiyari ölümle ölmüşlerdir. [1413] Kendilerinde nefsâni tasarruf kalmamıştır. Dolayısıyla onların cesetleri ruhlarına kabir gibi olmuştur. Onlar, dünyada ve ukbâda gerçek diri olanlardır. Nitekim Resûlullah (s.a.), "Kendini kabir ashabından say [1414] buyurmuştur. [1415]
O halde hadisin mânası şöyle olur:
Ey gaybî imanla iman eden müminler! Zahir ve bâtın işlerde, şuhûdî huzûri imanla iman eden ehl-i fena müminlerden yardım İsteyin. Onlar ölmeden önce ölerek gerçek uyanışa ermişler, dinin hallerini yakinen görmüşlerdir. Onlar, işlerinde basiret üzeredirler. Onlardan yardım istemek, Allah'tan yardım istemek gibidir. Zira onlar Allah'ta fâni, Allah ile bakidirler. Onlara ilâhi sırlar bildirilir. Onlar, Allah'ın elçileridir. Velilerin himmetleri nebilerin şefaatlerine tâbidir. Şefaat de Allah'ın inayetine bağlıdır. Bu inayet kula ulaşırsa ona enbiyâ tarafından şefaate, evliya tarafından da himmete izin verilir. Onların himmetlerinden çekinmek, uzaklaşmak cehalettir. Zira onlar Allah'ın ahlakıyla ahlâklanmışlardır. Allah'ın kemâlâtı, esma ve sıfatları onlarda bilfiil zahir olur. Bu sebeple onların rahmanı nefeslerinden kâinatta birtakım şeyler zuhur eder. Bundan dolayı şirk lazım gelmez. Çünkü hakiki muvahhid, tesiri Allah'tan başkasından bilmez. Sıfata iltica zâta iltica gibidir. Ölmeden önce Ölenlerin bereah ve dünya hayatları arasında bir fark yoktur. Onların yakaza ve uyku halleri de böyledir. Nitekim hadiste "Gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.[1416] buyurulmuştur. İlahi ilme sahip ulemâ için bundan bir nasip vardır. Onlar verese-i enbiyâdır. Uyku ve vefat hallerinde onların ruhlarından istimdat tıpkı yakaza ve hayatta iken onlardan İstimdat gibidir.[1417] Meselâ bir kimseye ızdırab vâki olup iânet ve İstimdada muhtaç olsa, "Eğîsû yâ ibâdailah yerhamukumullah" diye yahut bir gece "Hak Teâlâ'nın kullan bana yetişin, imdat edin Hak Teâlâ'da size rahmet eylesin" dese elbette ferah ve halâs zuhur eder.[1418] Onlar hakikat kandilinden ışık alırlar. Onlardan uzak olan matluba ulaşmaktan mahrum kalır. Şimdi kabir ziyareti yapan kişi ya keşif sahibidir ya da değildir, yani mahcubdur. Keşif sahibi olmayanın muradı tevessül ve istişfa, yani şefaat beklemektedir.Yoksa istediğini kabirde-kilerden talep değildir. Zira, mahluk ihtiyaç sahibi bir âcizdir. Acizin kendisi gibi bir âcize yardımı söz konusu olamaz. Burada maksat, kabir sahibini arzusunun hasıl olması İçin şefaatgâh etmektir. Havas halka değil, Hakk'a teveccüh eder. Halbuki avâm-ı halk yani yaratılan tarafa bakarlar da Hakk'ı bırakırlar. Böylece küfür ile imanı birbirine karıştırırlar. Ben şeyhten talep edeceğime Allah'tan isterim diyenin aklı ve dini zayıftır. Zira Allah İle münasebeti olmayanın bir mükaşifîn eteğine tutunması o vâsıta ile Hakk'a yaklaşması gerekir."
Bursevî'nin yukarıda nakledilen görüşleri daha öncesinde Konevî (ö.673/1274)'de de görülmektedir. Konevî, bir veli kulun yetişmesi tam olunca Allah Teâlâ'nın oraya konuk olacağını, o veli kulun kalbinin Rabbin mekanı haline geleceğini belirtmiş, durum böyle olunca bu anlatılan zât gibi o-lan kişilerden, din ve dünya işlerinde yardım istenilirse ona yardım edileceğini, darda kalan insanların zor durumlardan kurtarılacağını söylemiştir.[1419] İbn Kemâl de "Hadiste zikredilen kabir ashabından dirilerin kastedilmiş oması da muhtemeldir Bu durumda Nebiyy-i Muhtâr'm "Ölmeden önce ölünüz" hadisine imtisal ederek ızdırarî ölümden önce ihtiyarı ölümle ölenler kastedilmiştir" demek suretiyle mecazî mânadan bahsetmiştir.[1420]
Bursevî, sözü hadisin sıhhati üzerindeki münakaşalara getirerek der ki;
"Eğer dersen ki şerhettiğin bu hadisin sıhhati var mıdır? Zira nefislerini unutan bazı zahir âlimler bunu cerhedip tanediyor.
Derim ki; Sahih hadistir. Bunu Hüseyin Kâşifi fârisi tefsir sahibi Risâle-i aliyye'sinde zikretmiş, Rûm'un allâmesi İbn Kemal bunu şerhetmiştir. Hak'tan sonra ancak dalâlet vardır. Buna dil uzatan ancak nesebine dil uzatır. Zira bunu tenkit ve reddetmek onun bu silsileden olmadığını, ahyârın, salihlerin sohbetinden uzak olduğunu gösterir.[1421]
Üzerinde durduğumuz hadis ve hadisin şerhiyle ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse şunları söyleyebiliriz:
Bu hadîs muhaddislere göre sahih değildir. Fakat sûfilere göre sahihtir. Bursevî, hadisin sıhhatinde tereddüt etmemekte Kâşifi (ö.910/1505) ve İbn Kemal (ö.940/1534)'in eserlerinde zikredilmesini yeterli görmektedir. Diri olsun, ölü olsun veli kulların ruhaniyetlerinden istimdatta bulunmak, onları yardıma çağırmak, onların tasarruflarına İnanmak, onları vesile kılarak Allah'tan birşeyler İstemek yani tevessülde bulunmak Bursevî'ye göre caizdir. hatta güzeldir. Bunun şirkle alakası yoktur.
Salih amellerle tevessül konusunda ulema arasında ittifak bulunmasına rağmen şahıslarla tevessül hususunda ihtilaf edilmiştir. Şahıslarla tevessül birkaç çeşide ayrılmış neticede tasavvuf erbabı ile bir çok ulema tarafından bu da caiz görülmüştür.
îbn Teymİyye (ö.728/1328) ve taraftarları tevessül nevilerini kesinlikle reddetmişlerdir. Oldukça kavgalı ve ihtilaflı olan tevessül meselesinde esas nokta tevhid inancının korunmasıdır. Tevessülü kabul etmeyenler bunun şirk olduğunu iddia ederlerken caiz görenler de bunun aksini savunmuşlardır. Tevessülün lüzum ve zaruretine dair açık bir nas olmadığı gibi, tevessülü yasaklayan bir nas da mevcut değildir. Müslümanların bu meseleyi büyütmemeleri, tefrikaya âlet etmemeleri birleşilecek en önemli noktadır. [1422]
Bursevî'nin üzerinde durduğu hadislerden bir başkası da "en-Nasü niyâm feizâ mâtû intebehû: İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar" hadisidir.

6. İnsanlar Uykudadır Hadisi

Ölüm, ruhun cesetten ayrılarak azâb veya nimet içinde kalmak üzere geçirdiği bir değişiklikten İbarettir. Ölümün mânası, ruhun bedenden ayrılarak onu tasarrufa muktedir olmaması demektir. İnsanlar uykuda görmediklerini uyanık halde gördükleri gibi, hayatta iken görmediklerini de öldükten sonra göreceklerdir. Aslında İnsanlar uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar denilmiştir. [1423]
Kaynaklarda daha çok mevkuf hadis olarak Hz. Ali'ye nispet edilen "İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar [1424] ifadesi İbn Arabi'nin el-Fütûhâtu'1-Mekkiyye adlı eserinde merfû hadis şeklinde rivayet e-dilmiştir.[1425] Hadis konusunda İbn Arabi'nin tartışılmaz otoritesini kabul etmesinden dolayıdır ki bu İbare, Bursevî'nin eserlerinde de merfû hadis muamelesi görmüştür. Bursevî, Kenz-i Mahfi'sinde hadisle ilgili tasavvufî yorumlar yapmış, güzel tevcihlerde bulunmuştur.[1426] Ona göre hadisin izahı şu hususları ihtiva etmektedir:
İnsanlar, tabiî ölümle berzah âlemine intikal etmeden veya iradi ölümle Hak'ta fena bulmadan yahut âlem-i teayyünden, lâteayyüne [1427] gitmeden gafletten kurtulamazlar. Onlar, ancak bu iki suretin biriyle agâh olurlar. Bu makamdandır ki Hz. Ali "Perde açılsa yakınım artmaz [1428] demiştir. Bu sözden maksadı hakikatte perdenin kaldırılmış olduğuna işarettir. Zira, sûri olan perdenin kalkmamasından yani mevt-i tabiînin henüz gerçekleşmemesin-den manevi perdenin münkeşif olmaması lazım gelmez. Belki mcvt-i iradî ehli olanlar başkalarının mevt-i tabiî ile gördüklerini bilfiil dünyada görürler. Zira onların bâtınları perdesizdir. Mahcuplar, yani keşif ehli olmayanlar böyle değildir. Nitekim Kur'an'da: "Biz senin gözünden perdeni açtık. Bugün artık gözün daha keskindir [1429] buyurulmuştur. Bu âyetin tefsirinde İbn Kesir üç ihtimal üzerinde durmaktadır. Birinci ihtimal, burada kastedilen kafirlerdir. İkinci ihtimal, iyi ve kötü her mümindir. Zira ahiret, dünya hayatına nispetle yakaza, dünya da ahirete oranla uyku mesabesindedir. Üçüncü ihtimal de buradaki muhatap Peygamber (a.s.)'dır. O takdirde mâna şöyle olur: "Ey Peygamber! Bu Kur'an sana uahyedilmeden önce sen gaflet içindeydin. Bu Kur'an'ı sana indirmekle senden perdeyi kaldırıyoruz. Artık bugün gözün daha keskindir." Fakat İbn KesİR'e göre bu âyette kastedilen bütün insanlardır. İnsanların hepsi kıyamet günü gerçekleri daha iyi anlayacaklar, her şeyi apaşikar göreceklerdir. [1430] Bursevî ise, yukarıdaki görüşlere işarî bir tefsir örneği getirmiş ve şunları söylemiştir:
"İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah onun basiret gözünden örtüsünü a-çarak onun bakışını keskin yapar. Kendi rüşdünü görür, şerrinden sakınır. Bunlar saadet ehli müminlerdir. Yine öyleleri vardır ki, Allah onların basiret gözlerini hiç bir nefse imanın fayda vermediği kıyamet günü açacaktır. Bunlar da şekavet ehli kafirlerdir. Ahirette hicap ehli için hasıl olacak olan ayne'l-yakin hali dünyada ehl-i keşf için hasıl olur. Onlar, bu dünyada ilme'I-yakînden ay ne'l-yakîne terakki etmişler." [1431]
Sonuç olarak "en-Nâsü niyâm feizâ mâtû intebehû: İnsanlar uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar" şeklinde muhaddislerin Hz. Ali'ye nispet ettikleri bu hadis, sûfiyyenin özellikle de Gazâlî (Ö.505/111İ) ve İbn Arabî'nin eserlerinde onlara tâbi olarak da Bursevî'nin kitaplarında merfû hadis olarak zikredilmiştir. Bursevî'nin vahdet-i vücûd görüşünün izlerini de gördüğümüz bu hadiste, insanların dünyada uyuyan bir insan gibi gaflet içinde oldukları ö-lümie bu gaflet uykusundan uyanacakları, ilahi gerçekleri o zaman anlayacakları belirtilmekte, tabii ölümü tatmadan önce nefisleri ıslah etmek suretiyle iradî ölümün önemi vurgulanmaktadır. [1432]
İnsanlar uykudadırlar" hadisinin yanısıra sûfiyyenin eserlerinde sıkça kullanılan hadislerden biri de "Lî maallahi vaki" hadisidir.

7. Benim Allah'la Öyle Bir Vaktim Var Ki Hadisi

Tasavvuf kitaplarında sıkça zikredilen "Lî maallahi vakt lâ yeseunî fîhi melektin mukarrab ve lâ nebiyyün murselun: Benim Allah'la öyle bir vaktim var ki, o vakitte bana ne mukarreb bir melek, ne de mürsel bir peygamber yaklaşabilir" tarzındaki hadis de muhaddislerin ölçülerine göre hadis değildir.

a. Hadis Olmadığını Savunanlar

Sehâvî (ö.902/1496), bu ibarenin mutasavvıflar tarafından çokça kullanılmasına rağmen ne yazık ki, bu ibare İle bir hadisin tespit edilemediğini söylemiş, [1433] Kuşeyrî (0.465/1073)'nin Risâle'sİnde "I.İ vaktun la yeseunî fîhi ğayru Rabbî: Benim öyle bir vaktim var ki, o vakitte Rabbimden başkası yer almaz [1434] şeklinde bir rivayetin kaydedildiğini, bunun da Tirmizi (ö.279/892)'nin Şemâil'de İshak b. Rahûye (ö.238/852)'nin de Müsned'inde Hz. Ali'den tahriç ettikleri şu hadise benzediğini ifade etmiştir:
"Resûluilah (s,a.) evine geldiğinde zamanını üçe taksim eder, bir kısmını Rabbine, bir kısmım ailesine, geriye kalanını da kendine ayırırdı. Kendine ayırdığı bu vakti de kendi özet hayatı ile insanların işlerine ayırırdı [1435]
Aüyyü'1-Karî {ö. 1014/1605) de bu ifadenin sûfiyyeden birinin sözü olduğunu, hadis olmadığını belirtmiştir.[1436]

b. Hadis Olduğunu Savunanlar

Aclûnî (ö.l 162/1749) yukarıdaki bilgilere ilave olarak, bu ibarenin Hatib el-Bağdadî (Ö.463/1071) tarafından zayıf bir senedle tahriç edildiğini, Dim-yatî (ö.705/1306)'nin [1437] bunu hadis olarak kabul ettiğini kaydetmiştir.[1438]
Bursevî'ye gelince, Bursevî'nin eserlerinde bu ibare hadis şeklindedir. Nitekim Kitabü'n-Netice adlı eserinde şöyle demektedir:
"Hadiste gelir ki, "Benim Allah ile bir vaktim vardır. O vakitte bana ne mukarrep bir melek ne de gönderilmiş bir peygamber yaklaşabilir." Yani bu hadis-i şerif, gerçi Hak'tan bila vasıta ahzini beyândır. Feemma b'ılâ vasıta istifazanın onlara ihtisası yoktur. Belki bu mâna tecelli-i zatinin kendilerinde kuvvetini ve Hak ile kemal-İ vahdetini beyândır ki, hakikatte hakka'l-yakîn mertebesidir. Bu hakikatin onlara ihtisası vardır. Bunun hakâikındandır ki gelir: "Hanginiz benim gibidir? Ben Rabbimin katında gecelerim. O, beni yedirir ve içirir." [1439]Zira bu kelam iş'ar eder ki ashab onun misli değildir ve ashab misi olmayıcak sonra gelen evliya dahi bi't-tahkı'l-a'la misli değildir. Zira, ashabın sairler üzerine fazl-ı râcihi vardır.[1440]
Muhaddislerden Sehâvî ve AlİyyÜ'l-Karî'nin açıklamalarına bakılırsa bu hadis, Sûftyye tarafından söylenmiş bir sözdür. Fakat Aclûnî (0.1162/1749)-nin Hatîb el-Bağdadî (Ö.463/1071) ve Dimyâtî (ö.705/1306)'den naklettiği bilgiler göz önüne alınırsa bu ibarenin zayıf da olsa hadis olduğu anlaşılmaktadır.
Hz. Peygamber (a.s.)'ın Allah Teâlâ'ya yakınlığının dile getirildiği bu hadisin yanısıra aşağıdaki hadis de Peygamber (a.s.)'ın kendi zâtı ile alâkalıdır.

8. Ben Allah'tanım Hadisi

Bursevî'nin "Levlâke" hadisiyle de irtibatlandırdığı bu hadise göre, Allah Teâlâ mahlukatı yaratmak isteyince İlk önce hakikat-ı Muhammediyyeyi ortaya çıkarmış, onu âlemlere rahmet kılarak, İnsanlığı şereflendirmiş, sonra onun nurundan ruhları yaratmıştır.[1441] Bursevî, bu konuya temas ettiği yerlerde genellikle "Ene minallah ve'1-müminüne minnî, (min feyzi nurî): Ben Allah'tanım. Müminler de benim umumdandır, benim nurumun feyzîn-dendir" şeklinde bir hadis zikretmektedir. [1442]
Ne var ki hadisi mevzuatla ilgili eserlere alan muhaddisler hadis üzerinde müspet kanaat belirtmemişlerdir. Sehâvî fo.902/1496), şeyhi Ibn Hacer (ö.852/1448)'in bu hadise "yalan, uydurma'1 dediğini, bazı hafızlara göre de bu lafızla merfu bir hadisin bitinn e iiğinİ söylemiş, Kitab ve sünnette şu rivayetlerin sabit olduğunu belirtmişti1: "Bazınız bazınızdandır [1443] Sünnette ise Peygamber (a.s.) Eşarîler için, "Onlar bendendir. Ben de onlardanım" buyurmuş, Hz. Ali'ye hitaben de "Sen bendensin, ben de sendenim" demiş, torunu Hz. Hasan'a da "Bu bendendir. Ben de ondanım" buyurmuştur. MuhaddİSlere göre bütün bu rivayetler sahihtir. [1444] Bu hadis, Deylemî (ö.558/1163)'nin Firdevs adlı eserinde "Ben Allah azze ve celle'denim. Müminler de bendendir. Kim bir mümine eziyet ederse bana eziyet etmiş olur" şeklinde tahriç edilmesine rağmen hadisin isnadının olmadığı belirtilmiştir.[1445] Hadis muhteva olarak diğer hadislerin şümulüne girmekle birlikte bu lafızla rivayetinin sabit olmadığı anlaşılmaktadır. Zaten Bursevî de bu kadarını yeterli görmektedir. Fakat cezim sigasıyla kesin olarak bu hadisi Hz. Peygam-ber'e nispet hususunda ihtiyatlı davranmak daha selametti görünmektedir. Nitekim aynı şeyler "Allah cahil veli edinmez" hadisi için de söz konusudur.

9. Allah Cahif Vefi Edinmez Hadisi

Kitabü'n-Netice adlı eserinde Bursevî, bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir:
"Eserde gelir ki, "Me'ttehaza'ttahu min veliyyin cahil ve lev ittehazehu leattemeh: Allah, cahil veli edinmez. Şayet edinecek olsa ona ilim öğretir." Yani bu hadisin mânası sahihtir, velâkin bihasebi'n-nazm bazı huffaz onu sabit değildir demişlerdir. Velâkin maksûd olan sıhhat-i mânadır. Ve ta'lim-i ilâhînin bir sureti "Emseytü Kürdiyyen ve asbahtu Arabiyyen: Kürt olarak akşamladım, Arap olarak sabahladım" makalesinden müstefâddır.[1446]
Bursevî'nin işaret ettiği gibi hadis, muhaddislere göre merfû hadis değildir. İbn Hacer Askaiânî (Ö.852/1448), öğrencisi Sehavî (Ö.902/1496), hadisin "sabit olmadığını [1447] söylemişler, Aliyyü'1-Karî (ö.1014/1605} ve Aclûnî (ö.1162/1749) de eserlerinde aynı bilgileri nakletmişlerdir.[1448] Bununla birlikte İbn Hacer Askaiânî, "Fakat mânası sahihtir. Eğer Allah Teâlâ bir cahili dost e-dinmek isterse ona öğretir, sonra onu veli edinir [1449] demiş, İbn Hacer el-Heytemî (Ö.974/1566) de, el-Fetâva'1-hadîsiyye adlı eserinde şunları söylemiştir:
"Allah Teâlâ başkalarına ihsan etmediği dini bilgileri, rızasını kazandıracak ihlasıı amelleri takva sahibi bu kullarına, ilham yoluyla öğretir. Artık kimin velayeti sabit olursa ona, ilim ve irfan verilmiştir demektir. Böylece Allah Teâlâ, cahil veli edinmemiş olur. Eğer Allah'ın cahil bir veli edineceği düşünülecek olsa bile yine Allah Teâlâ, diğer velilerine ikram ettiği bilgileri ona da ikram eder. [1450]
Heytemî (ö.974/1566)'nin bu yorumuna Bursevî bazı örnekler vermek suretiyle velilerin durumunu açıklama yoluna gitmiş, daha önce keşif konusunda bir nebze üzerinde durulan Mağrib'li bir zatın ümmî olmasına rağmen bütün işlerinin dine uygun olduğunu- söyledikten sonra, sözlerine şöyle devam etmiştir:
"İşte bunlar erbâb-ı tevfikten başka bir taifedir ki ekser-i zühhatta bu tevfik yoktur. Uîûm-i tefsiriyye ve emsali dahi böyledir. Yani bazı ehl-i keşf vardır ki, ilm-i tefsirden bî-haber iken bazı ayat arz olundukta bir veçhile tefsir eder ki, ehl-i tefsirin tefasirine muvafık gelir. Velâkin bu mertebe nevâdirden olmakla mu'teddün bih olmayıp herkes tahsil-i ilm-i hal ile memur olmuştur. [1451]
"Allah, cahil veli edinmez. Edinirse ona ilim öğretir" şeklinde rivayet olunan bu ibare, Bursevî'nin eserlerinde hadis suretinde zikredilmektedir.[1452] Bursevî, söz konusu hadisin lafız açısından sabit olmadığını kabul etmekle birlikte, daha önce de geçtiği gibi hadisin veya hadis diye nakledilen ifadelerin mânalarının doğru olmasını yeterli görmek suretiyle kullanılmasında bir sakınca görmemektedir. Onun lafzı sabit olmayan bir çok hadiste İzlediği mânası sahih formülü burada da kendini göstermektedir.
Bursevî'nin hadis tespitinde rüyalardan yararlandığı, rüya yoluyla rivayet edilen hadislere hadis gözüyle baktığı meselesine araştırmanın rüya bahsinde temas edilmişti. Şimdi zikredeceğimiz hadis o hadislerden biridir.

10. Kim Allah'a Giden Bir Yol Öğrenirse Hadisi

Bu ibarenin rüyasında Ebû Abdillah b. Hafif (ö.391/1001)'e Resûlullah (s.a.) tarafından söylendiğini daha önce rüya konusunda belirtmiştik. [1453] Rüya yoluyla alman bu hadisi Bursevî eserlerinde merfû hadîs şeklinde zikretmekte, hadisle ilgili açıklamalar getirmektedir:
VârİD olmuştur ki, "Men arafe tarîkan ilallahi teâlâ selekehu sümme racea anhü azzebehullahu teâlâ azaben lem yuazzibhü ehaden minel-âlemîn." Kim Allah'a giden bir yol bilir, tanır da sonra o yoldan dönerse Allah ona âlemlerde hiç kimseye yapmadığı azabı yapar. [1454] Bursevî,

bundan sonra sözlerine şu şekilde devam etmektedir:
"Demişlerdir ki; Mürtedd-i tarikatın zenbi mürtedd-i şeriattan a'zamdır. Zira küfr-i bâtın küfr-i zahirden eşeddir. Ve eğer iktida etmezse cebr yoktur. Ve zahirde davet terğib içindir. Zira mubayaa tarikiyle mütâbaatte şeref-i zâyid vardır. Belki fi'l-hakika umûr-i uacibeden gibidir. Zira, insan ruh ve cesedi hamildir. Hükm-i ceset ahkamdır ki, ulemâ-i zahirden ahz olunur. Ve hükm-i ruh hikem ve hakâikdir ki ulemâ-i bâtından iktibas olunur. Çün ki zahirî vücutta bî-batn zahr olmaz, bâtın-ı vücutta dahi bi-lâ bâtın zahir olmaz. Ve "cenaheyn" dedikleri budur. Ve bu mertebenin cem'İyy etinden mahrum olan cenâh-ı vahit üzerine olan murğ (kuş) gibi olur. Ve murğ-i ruhu âiem-i melekûta pervaz ve tâvus-i sırrı âlem-i kudse cevelân edemez. [1455]
Rüya yoluyla öğrenilen bu hadis üzerinde Bursevî'nin yaptığı açıklamalardan, tarikata girdikten sonra ondan dönmenin yanlış bir davranış olduğu, bu yola girenlerin devam etmeleri gerektiği, aksi takdirde kendi iradesiyle beîli bir yola sülük edip sonra gereğine riâyet etmeyenlerin şeriattan İrtidat eden kimseden daha kötü olacağı, böyle birine mürtedd-İ tarikat denileceği anlaşılmaktadır.
Bursevî'nin eserlerinde zikrettiği hadislerden bir diğeri de "İki Günü Eşit Olan Zarardadır' hadisidir.

11. İki Günü Eşit Olan Zarardadır Hadisi

İnsanın yaşadığı sürece maddi manevi her sahada terakki edip İlerieme-si, bugününün dünden, şu anının önceki andan daha hayırlı ve kazançlı olması şüphesiz İnsanın kendi lehinedir. Özellikle ebedi alem için yaratılan insanın İlim ve irfanında zühd ve takvasmda her gün bir adım daha atarak kemal derecesine yükselmesi güzel bir davranıştır. Bursevî'nin biraz önce ifade ettiğimiz konuya ışık tutan bazı sözleri vardır:
"Mahcuba lazımdır ki, beher yevm evrâk-ı kelimât-ı meşâyıhden bir kaç varak okuya ta ki, men'isteva yevmahu fehuve mağbun: İki günü eşit olan aldanmıştır" kabilinden olmaya. [1456] "Menistevâ yevmâhu" vefkı üzere insanın müstaiddi ehl-i himmet ue daima terakkide olanıdır. [1457] "İnsanın mükerrem ve mufaddalmm nişanı budur ki, nimet mezîd oldukça şükür dahi mezîd olup vücûdunun sıkleti hıffete ve inkıbazı inbisata mübeddel olup gittikçe hali terakkide olur ve kevn başına başka bir kemal bulur. Ve dahi "iki günü eşit olan aldanmıştır" vartasından kurtulur [1458] gibi cümleleri bu duruma işaret eder.
Bursevî'nin doğaldan merfû hadis olarak eserlerinde kullandığı "Menistevâ yevmâhu fehuve mağbûn: İki günü eşit olan aldanmıştır."
hadisinin Hz. Peygamber'e ait oluşu konusunda hadisçiler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. [1459]

a. Hadistir Diyenler

Bu İbareyi hadis şeklinde Deylemî (Ö.558/1163), Firdevs'inde Hz. A-li'den tahriç etmiş, [1460] fakat hadisin senedinin zayıf olduğu belirtilmiştir. [1461] "Menistevâ yevmâhu" hadisi üzerindeki bütün görüşleri dikkate alan Abdülfettah Ebû Gudde, Deylemî'nİn rivayet ettiği hadisin AIiyyü'1-Karî (Ö.1014/1605) tarafından yalnız İbn Ravvâd (Ö.159/776)'m rüyası olarak bilindiği iddiasını boşa çıkardığını söylemiştir.[1462] Nitekim Sehavî (0.902/ 1496) de rüya olayından bahsetmemiş, hadisin yalnız Firdevs'teki rivayetinin zayıf oluşunu belirtmekle yetinmiştir. [1463]

b. Hadis Değildir Diyenler

Bu sözün hadis olmadığını savunan Irakî (ö.806/1403} ve Aliyyü'1-Karî gibi muhaddisler bunun Abdülaziz b. Ebî Ravvâd [1464] tarafından görülen bir rüyada Hz. Peygamber'in İbn Ravvâd'a yaptığı bir tavsiyesinden ibaret olduğunu söylemişlerdir. [1465] Nitekim bu rüya olayını Hatib el-Bağdadî (0.463/ 1071) de İktizau'1-ilm ve'1-amel adlı eserinde nakletmiştir. [1466]
Yukarıdaki görüşler ışığı altında hadisin en az zayıf bir isnadla tahriç edildiği, veya en azından salihlerden biri tarafından rüyasında Hz. Peygamber'den İşitildiği anlaşılmaktadır. Bursevî'ye göre hadisin zayıf olması ya da rüyada Hz. Peygamber (a.s.)'dan alınması arasında çok büyük bir fark bulunmamaktadır. Her İki durumda da hadis, hadis olarak kullanılabilir.
Üçüncü bir şık ise hadisin mânasının doğru olmasıdır. Nitekim Aclûnî (Ö.1162/1749) de söz konusu hadisten sonra Asr Sûresi'nin ilk âyetlerini zikretmek suretiyle buna işaret etmek İstemiş gibidir. [1467]
Tasavvuf kitaplarında zikredilen bir diğer hadis de "Temizliğe devam et" hadisidir.

12. Temizliğe Devam Hadisi

Sadreddin Konevî (ö.673/1274)'nin Şerhu'I-Erbaîne hadîsen adlı eserinde ilk hadis olarak yer alan bu hadis, Konevî'ye göre "cevâmiu'I-kelim" hadislerdendir. [1468] Hadisin kaynağının tespit edilemediği söylenmişse de [1469]hadisin Şerhu'l-Erbaîn'de sahih hadis olarak geçmesinden dolayıdır ki Bursevî, bu hadisi eserlerinde zikretmiştir.[1470] Bursevî hadisin yorumu ile ilgili olarak Kitabü'n-Netice adlı eserinde şöyle demiştir:
"Hak Teâiâ ile münâcât ve müsamereye davet olundukta zekata, yani taharet-i kalbe müsaraat ediniz. Zira, kıraetle münâcât etmek huzûr-i kalb üzerine mebnîdir. Huzur ise kalbi efkar ve vesâvis-i denes ve uesahtan tathîr ve işgal ve alâkattan saha-i derûnu tahliye ile husule gelir. Pes, yalnız itiraf ve ikrar kifayet etmez, belki mahall-i secdenin tahareti lazımdır ki kalbdir. Zira, nefs-i insaniyye ibtida secdeyi kalbde ve badehu kalebde eyler. Yani kalbde Hakk'a ser-fürû bulunmadıkça kalebin inkıyadına itibar olunmaz. Ve zahiri nezafet üzerine olmak vafi değildir, mâ-dâm ki kalbde nezafet olmaya. Onun için hadiste geldi ki: "Düm ale't-tahârati yüvesse' aleyker'rızk: Temizliğe devam et ki rızkın genişlesin." Yani, rızk-ı sûrî taharet-i sûriyyenm devamına menût ve rızk-ı ma'nevî taharet-i batmenin istimrarına merbuttur. Pes, Şol kimse ki Hak'tan zahiren ve bâtınen rızk-ı mutlak talep eder, taharet-i mutlaka üzerine daim olur. Ve hadiste gelir ki: "Din, nezafet üzerine bina olunmuştur. [1471] Bu mânadan itikâdât-ı faside ve zunân ve şükûk ve ağrâz-ı bâtıla encâs-ı maneviyye makûlesindendir ki, bâtını bunlardan tathir lazımdır.[1472]
Bursevî'ye göre hadiste anlatılmak İstenen sadece kalıp, yani dış görünüş bakımından şeklî bir temizlik değil, bunun yanında kalbî, iç âleme dönük bir temizlik de söz konusudur. Zahiri pisliklerden, bâtını da günahlardan temizlemek gerekir. [1473] Zahir ve bâtın güzelliği önce peygamberlere, daha sonra da velilere verilmiştir. Bursevî "Ben nikah sonunda dünyaya geldim" hadisiy-le buna işaret etmektedir.

13. Nikahtan Doğdum Hadisi

Aynı lafızlarla olmasa da Beyhakî (ö.458/1066)'nin Delâilü'n-nübüvve'sinde buna benzer bir hadis bulmaktayi2. Hz. Peygamber'İn şerefli soyunun anlatıldığı bu yerde Beyhakî, Enes b. Malik ve Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan Resûlullah (s.a.)'İn "Haractü min nikâh ve lem ahruc min sifâh: Ben nikah yoluyla olan bir evlilikten meydana geldim. Gayr-İ meşru bir yoldan gelmedim [1474] hadisini tahriç etmiştir.
Bursevî bu hadisin kapsamına velileri de katarak şöyle bir açıklama yapmaktadır:
"Nübüvvet ve velayette sıhhat-i nikah şarttır. Nitekim gelir: "Vülidtü min nikâh la min sifâh: Nikah sonunda doğdum, zina sonunda değil." Pes, sırr-ı velayet dahi sırr-ı nübüvvet gibidir. Ve nikah-ı gayr-i sahihten gerçi ba'z gelmiştir, velakin adaleti zâhir-i şeriattadır. Kaza ve şehadet ve emsali makbuldür. Zira bunlar, ahkâm-ı zahiredendir ki "Sallû halfe külli berrin ve fâcirin; Salih ve facir herkesin ardında namaz kılınız [1475] mucebince iktida olunur, feemma hakikatte silsileden hariç olmakla İktida olunmaz. Elhasıl, veled-i zina veliyy-i örfî olmaz. Eğerçi mü'min-i şer'î olur. Zira, netice-i velayet nikah-ı sahih üzerine mebnidir ki nikah mevzûât-ı ilahiyyedendir. Fa'lem zâlik!" [1476]
Hz. Peygamber'İn kendi zatı hakkında ifade buyurduğu rivayet edilen ve diğer peygamberleri de içine alan bu hadiste peygamberler topluluğunun sahih bir nikah akdi sonucunda dünyaya geldikleri vurgulanmaktadır. Bu hadisten ilham alan Bursevî, aynı hükmün veliler İçin de geçerli olduğunu söylemektedir. Ona göre sağlam temellere oturmamış, gayr-i meşru aileden velayete lâyık bir çocuk dünyaya gelemez. Velilik için tıpkı peygamberlikte olduğu gibi sahih bir nikah şarttır.
Bursevî'nin buna benzer dikkat çekici yorumlan Şam'la İlgili aşağıdaki hadisde de görülmektedir.

14. Ahir Zamanda Size Şam'ı Tavsiye Ederim Hadisi

Bursevî bu hadisle İbn Arabî arasında doğrudan bir bağlantı kurarak Şöyle demektedir:
"Şeyh-i mezkûrun hatmiyyetinden ötürüdür ki "Aleyküm bi'ş-Şâm fî âhiri'z-zaman; Ahir zamanda size Şam'ı tavsiye ederim" uarid olmuştur.

Yani hatm nerede ise âhiriyyet dahi oradadır. Hüve'l-Euuel ki İmam Ali'yi (r.a.) halk etti, onun için "Ben ilmin şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır [1477] denildi. Bab ise evvelü'l-medhaldir Hüve'l-Ahir ki şeyhi halk etti, onun için "Biz sonra gelen en öne geçenleriz [1478] varid oldu ki Şeyh'i hatmiyyeti ile bile sabıklardan kıldı, kendi hatmiyyeti ile sebki gibi. [1479]
Bursevî, Şam'ın ve Şeyh-i Ekber sıfatıyla andığı İbn Arabî'nin özellikleri ve faziletleri konusunda daha başka açıklamalar da yapmaktadır. [1480] Onun yukarıdaki sözlerinden Şam'la iigili bu hadisin doğrudan doğruya İbn Arabî'yi kastettiği anlaşılmaktadır. Şam'la ilgili hadisler üzerinde kısa şerhler yapan Münâvî (Ö.1032/1622), Bursevî'nin yaptığı gibi açıkça bir isim vermemektedir. el-Câmiu's-sağîr'de Şam'da ikamet etmeyi tavsiye eden iki hadis zikredilmektedir. Bunlardan biri; "Aleyküm bi'ş-Şâm: Size Şam'ı tavsiye ederim" şeklindedir. Bu hadisi Taberânî, Muaviye b. Hayde'den tahriç etmiştir. Heysemî, bu hadisin bütün isnadlannın zayıf olduğunu söylemekle birlikte, Ebû Ya'lâ'nın ravileri sika olan uzunca bir hadis içinde bunu rivayet ettiğini belirtmektedir.[1481] İkincisi de şudur: "Aleyküm bi'ş-Şâm feinnehâ safvetu bilâdillahi yeskünüha hıyaratuhu min halkıhi: Size Şam'ı tavsiye ederim. Zira orası Allah'ın seçkin mekanlarındandı. Orada Allah'ın mümtaz kulları oturur." Yine Taberanî'nin Vasile (r.a.)'den tahriç ettiği bu hadis için İbnü'l-Cevzî mevzu demiş, Heysemî ise bütün isnadlarınm zayıf olduğunu söylemiştir. [1482] Bu durumda Bursevî'nin hadis hakkındaki yorumu daha çok kişisel bir mahiyet arzetmektedir.
Bursevî'nin eserlerinde geçen bir başka işârî hadis yorum örneği, "Kefenlerinizi güzelleştirin" hadisinde de görülmektedir.

15. Kefenlerinizi Güzelleştirin Hadisi

Ebû Hureyre ve Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet edilen bu hadisi Ibnü'l-Cevzî (ö.597/1200)'nin Kitabü'i-mevzûât'mda "Hassinû ekfâne mevtâküm feinnehüm yetezâverûne fî ekfânihim: Ölülerinizin kefenlerini güzel yapın. Zira onlar kefenlen içinde birbirlerini ziyaret ederler [1483] şeklinde tahriç etmiştir. Hadisin Ebû Hureyre tarikiyla gelen isnadmdaki ravilerden Süleyman b. Erkam için Ebû Dâvûd, Nesâî ve Darekutnî onun metrûku'l-hadis olduğunu, Enes b. Malik yoluyla gelen rivayetin senedinde ise Sad b. Selâm'ın bulunduğu, bu şahıs için İmam Ahmed ve Buhârî'nin "kezzâb: yalancı" dedikleri belirtilmiştir. [1484] Bununla birlikte sahih hadis kitaplarında hadis, "İzâ keffene ;hadüküm ehâhü fei'yuhsin kefeneh: Sizden biri din kardeşini kefenlediği zaman kefenini güzel yapsın" şeklinde değişik varyantlarla tahriç edilmiştir. [1485]
Bursevî bu hadisle ilgili olarak Kitabü'n-Netice'de şöyle bir yorum yapmıştır:
"Hariçte elvan nice ise elvân-ı a'mâl dahi böyledir ki her amel için reng-i mahsûs vardır. "Ve arz alellah" dedikleri reng-a renk .üzerinedir, dünyada arz-ı cünd ale's-sultan gibi. Ve hadiste gelir: "Hassinû ekfâneküm; Kefenlerinizi güzelleştirin." Yani kefenden murat ameldir. Zira herkes kendi ameli libasın telebbüs eder. Ve meyyite kefen sarıldığı gibi ona dahi ol libas-ı amel hal' olunur.[1486]
Görüldüğü gibi Bursevî, buradaki kefen kelimesini zahir mânasından alıp kefeni, amel anlamında yorumiamıştır. Kefenlerinizi güzelleştirin" ifadesinden maksat amellerinizi güzel yapın demektir. Zira kabirde insana amel lâzımdır.
Bursevî'de işarî hadis yorumunun değişik bir örneği, "Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi" hadisinde de kendini göstermektedir.

16. Bana Dünyanızdan Üç Şey Sevdirildi Hadisi

Nesaî ve Ahmed b. Hanbel tarafından tahriç edilen hadis hakkında Bursevî Rûhu'I-beyân'da şöyle bir açıklama yapmaktadır: [1487]
Resûlullah (s.a.) bu hadiste "ahbebtü: sevdim" dememiştir. Peygamber ve velilerin kadınlarla ünsiyet etmesi ilahî izin neticesinde olur. Şeytan'm onlar üzerinde bir tasarrufu yoktur.[1488]
Bazı büyükler demişlerdir kî, kim şeriattaki zor ve çetrefilli mânaları anlamak isterse farz emirler içindeki nafileleri çokça yapsın. Eğer fazla evlenmek imkanı olursa bu daha iyi olur. Nikahta pek çok nafile hayırlar söz konusudur. Zira nikahta izdivaç ve nesil üretmek vardır. Böylece aklın ve hissin gereğini birleştirmiş olur. Zahir ve bâtın isminden zuhur eden şeyleri elde eder. Böyle nafilelerle uğraşan kişinin meşguliyeti daha mükemmel ve daha güzel olur. O bunu yaptığı zaman Hak onu sever, Hak onu sevdiği zaman da Allah ehlinden olur. [1489]
Bu hadisin yorumundan anlaşıldığına göre nikahta bereket vardır. Hatta şartlar gerçekleştiği zaman fazla evlilik güzeldir. Nikahın olumlu semerelerinden biri de dinin müşkil problemlerini anlamaya yardımcı olmasıdır. Bursevî'nin bu şekildeki izahlarını olumsuz değerlendirmek mümkün değildir. Peygamberler için geçerli olan nikah sünneti, onun ümmeti için de geçerlidir.
Mutasavvıflar tarikat adâb ve erkânı ile ilgili görüşlerini hadislere dayandırmaya çalışmışlar, hadislerden kendi anlayışlarına göre hükümler çıkarmışlardır. Tarikatın âdabı konusunda aşağıdaki hadisten nasıl bir hüküm çıkarıldığını Bursevî bize şu hadiste izah etmektedir:

17. İkindi Namazını Benî Kurayza Dışında Kılmayın Hadisi

Resûlullah (s.a.) Hendek savaşından evine döndüğü zaman Cibril (a.s.) gelmiş, kendisinin meleklerle birlikte Benî Kurayza'ya gideceğini, Resûl-i Ekrem'in de oraya gitmesi gerektiğini, bu hususta Allah Teâlâ'dan emir aldığını bildirmişti. İşte bu olayın cereyan ettiği sırada Resûl-i Ekrem henüz çıkardığı zırhını tekrar yeniden giymiş ve ashabına hitab ederek; "İkindi namazını Benî Kurayza dışında kılmayın" emrini vermişti.[1490] Resûl-i Ekrem'in bu emrini iki şekilde değerlendiren sahabilerden bir kısmı yolda namazlarını kılmışlar, diğer kısmı da emrin zahirine bakarak ikindi namazını tehir ederek ancak yatsı sonrası kılabilmişlerdi. Her iki grup bu davranışlarından dolayı kınanmamişlardı.[1491]
Ahzab Sûresi'nde bu rivayetlere yer veren Bursevî, sözlerinin devamında şöyle demektedir:
"Bu olaydan etkilenen sûfiler tarikatın âdabı konusunda şu hükmü çıkarmışlardır: Bir şeyh, yani mürşid müridini bir ihtiyaç için bir yere gönderir de mürid yolda giderken ezan okunursa, mürid önce şeyhinin ihtiyacını görmeye teşebbüs etmelidir. Ama bunu namazı önemsemediğinden dolayı değil, ancak şeyhine gösterdiği hürmet ve tazimden dolayı yapmalıdır.
Sûfılerin buna benzer değerlendirmeleri tarikatın adâb ve erkanını mümkün olduğu kadar hadislere dayandırmaya çalıştıklarını göstermektedir. Burada sûfiler tarafından çıkarılan hüküm iki şekilde anlaşılabilir. Eğer namaz vakti geniş olursa o takdirde şeyhin emrini öne almakta bir sakınca olmamalıdır. İkinci duruma göre, namaz vakti geçecek ise o zaman Allah'ın emrini takdim etmelidir. Yani zaman ve şartlara göre durum değerlendirmesi yapmak gerekir.
Buraya kadar olan "Normal Yollarla Tespit Edilen Hadisler" bölümünde kudsî ve nebevi olmak üzere toplam yirmi hadis tane üzerinde durulmuş, bu hadislerin Bursevî tarafından nasıl değerlendirildiklerine bakılmış, yorumları konusunda Bursevî'nin sözlerinden alıntılar yapılmış, ayrıca diğer ulemanın eserlerinden yapılan nakiller ve mukayeselerle hadisler hakkında daha isabetli karar verme İmkanları araştırılmıştır. Bir kaç tanesi dışında muhaddis-lere göre zayıf ve aslı bulunamayan hadislerden oluşan bu hadisler, Bursevî-ye göre tereddütsüz sahihtir. En azından lafızları sabit olmasa da mânaları yönünden bu haberlerin hepsi, diğer hadislerdeki muhtevaya ve evliya-i kiramın anlayışlarına uygundur. Bunların hadis olarak kabul görmemesi pek fazla bir şey değiştirmez. Din büyükleri sayılan velilerin eserlerinde bu ibarelerin hadis suretinde nakledilmesi, sûfilere göre istidlal açısından yeterlidir. Ana hatlarıyla Bursevî'nin görüşlerinin bu merkezde olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlayış sûfilerin kendilerine mahsus diğer ilim mensuplarını bağlamayan bir anlayış şeklidir. Sûfilerin tecrübeye dayalı olarak yaşadıkları ruh hallerinden, konuştukları sözlerinden istifade etmekte bir sakınca bulunmamakla birlikte, hadislerin tespiti konusundaki görüşlerine daha ihtiyatlı yaklaşmalı, bu konuda eğer hadis adına konuşulacaksa muhaddislerin fikirleri ölçü olarak alınmalıdır.
Şimdi de sûfiyyeye mahsus hadis alma metodlarından keşif yoluyla alındığı İleri sürülen hadislerden bazı örneklere geçmek istiyoruz.

II. Farklı Yollarla Tespit Edilen Hadisler

Burada keşif yoluyla rivayet edildiği bildirilen yedi hadisin yorumu üzerinde duracağız. Bu hadislerden bazılan hadis kitaplannda zikredilmese de hadislerin mutasavvıflara göre keşfen nakledildiğinin iddia edilmesinden dolayı, bu hadisleri yukarıdaki başlık alünda toplamayı uygun görmüş bulunuyoruz.

1. Allah, Adem'den Önce Yüzbin Adem Yarattı Hadisi

İslâmî kaynaklarda özellikle tefsir ve tarihe ait eserlerde, Hz. Adem (a.s.)'dan Önce yeryüzünde insan veya ona benzer akıllı ve şuurlu bir varlığın bulunup bulunmadığı meselesi, bir ihtilaf konusu olarak günümüze kadar tartışılagelmiştir.
Bu ihtilaf, Adem (a.s.)'m yaratılışıyla ilgili Bakara Sûresi'nde zikredilen "halife" kelimesi ile meleklere atfedilen, "Yeryüzünde fesat çıkaracak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? [1492] anlamındaki âyetten kaynaklanmaktadır.

Söz konusu âyetin nasıl bir ihtilafa yol açtığı, bu ihtilafın niçin olduğu taraflarca ileri sürülen fikirler sayesinde bilinebileceğinden önce tefsir kitaplarında yer alan görüşler üzerinde durmak gerekmektedir. Bu konudaki görüşler daha çok iki madde altında toplanmaktadır:
Birinci görüşe göre, Kur'an'da Adem (a.s.)'a ve onun soyuna halife denildiğine göre, yeryüzünde Adem'den önce başka bir insan türü yaşamış olmalıdır. Buniar yeryüzünde fesat çıkardıkları için helak edilmişler, bu sebeple de Adem ve soyu halife yani bu eski insanların halefi olmuş onların yerine geçmiştir. Melekler de Adem'in neslinin yeryüzünü fesada veren ve kan döken varlıklar olacağını bu eski insanlarla kıyaslayarak ileri sürmüşlerdir. İbn Abbas (ö.68/687)'tan nakledilen bir rivayete göre Adem (a.s.)'dan önce cinler yaşamış, daha sonra Allah onları yok etmiş ve yerlerine Adem ile soyunu yaratmıştır. Bu iddiada söz konusu varlıkların daha çok cinler olduğu anlaşılmaktadır. [1493] Konu iie ilgili olarak İbn Arabi'nin Fütûhât'ta iki yerde bahsettiği [1494] bu olayın mahiyetini Bursevî'nin kendi üslûbu çerçevesinde ele alacak ve Fütûhât'ta yer alan aslı ile de bir karşılaştırma yapmaya çalışacağız. Bu hâdise kısaca şöyle cereyan etmiştir:
ibn Arabî, bir gün Kabe'yi tavaf ederken bazı şahıslar görmüş, onlardan biri kendisine;
Sen beni bilir misin? Ben senin evvel gelen ecdadındanim, demiştir. İbn Arabî de;
Sen dünyadan intikal edeli ne kadar müddet ofdu? diye sormuş, bunun üzerine o şahıs;
Kırk bin seneden fazladır, diye cevap vermiştir. İbn Arabî, Ademoğlu neslinin bu kadar ömrü yoktur. Zira devr-i sünbüle, yani insanlık tarihi yedi bin senedir, demiş bu defa o şahıs;
Hangi Adem'den sorarsın? yakın olandan mı, yoksa uzak olandan mı?
karşılık vermiştir. O esnada İbn Arabî, Peygamber (a.s.)'dan rivayet olunan "Allah yüzbin Adem yaratmıştır" hadisini hatırlamıştır. [1495] Böylece İbn Arabî, bu şahsın Adem (a.s.)'dan önce yaratılan insanlardan olabileceğini anlamış ve bu olayı peygamberlerden İdris (a.s.)'a sormuş, o da onun bu keşfini tasdik ederek;
Biz peygamberler topluluğu öncesini biimesek de âlemin sonradan yaratıldığına iman ederiz. Hak Teâlâ ise kâinattan önce de var idi" demiştir. [1496] İbn Arabî devamında, âlemin sonradan yaratıldığı şüphesiz olmakla birlikte insanın ne zaman yaratıldığı konusunda tarihin mechûl olduğunu söylemiştir. [1497]
Bir başka rivayette ise bu durum şöyle anlatılmaktadır:
İbn Arabî tavaf sırasında tanınmayan bir takım adamlar görmüş, onlara kim olduklarını sormuş, onlar da "Biz Adem'den kırk bin yıl önce gelen Hk ecdadındamz" diye cevap vermişlerdir. [1498] Öyle ki onlardan biri İbn Arabî'ye ŞU beyti okumuştur:
Lekad tufnâ kemâ tuftüm sinînâ
Bihâze'l-beyti tarran cemîâ"
Mânası:
Sizin tavafınız gibi biz de tavaf ettik senelerce
Bu beyti toptan hep beraberce. [1499]
Bursevî Duhan Sûresi'nde yine bu meseleye işaret etmiş, "O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir [1500] âyetinin tefsirinde şöyle demiştir:
"Şeyh İbn Arabî (k.s.), Fütûhât-ı Mekkiyye'sinin "Bâbû hudûsi'd-dünyâ: Dünyanın Yaratılışı Babf'nda "İnkazâ kable Adem'e mietü elf Adem: Adem'den önce yüzbin Adem gelip geçmiştir" şeklindeki zayıf hadisi zikretmiştir. İbn Arabî, bir defasında Kabe'yi tavaf ederken bununla ilgili olarak bir keşfe ve müşahedeye mazhar olmuş, tavaf sırasında bazı ruhlar kendisine temessül etmiştir. [1501] Bursevî, diğer eserlerinde zikrettiği bilgilerin aynısını burada da tekrarlamıştır. Fakat burada diğerlerinden farklı olan tek nokta yukarıda zikredilen hadisin "hadisen zaîfen: Zayıf hadis" olduğuna işaret edilmiş olmasıdır. [1502]
İbn Arabî'nin başından geçen bu keşif olayına son devir Türk mütefekkir ve yazarlarından Mehmet Ali Ayni (ö.1364/1945) olumlu bir yaklaşımda bulunmuş, [1503] İnsanın yaratılması konusunda Şeyh'in bu keşfini tasdik mahiyetinde şunları söylemiştir:
"Jeoloji ue insan ilmi erbabı bu meseleyi haliedememişlerdir. Herhalde insanın neş'eti tarihi yahudi âlimlerinin haber verdikleri gibi yedi bin senelik olamaz. Fakat ne faydası var ki, diğer israiliyat rivayetleri sırasında bu rivayet de eski kitaplarımıza girmiştir. Ancak Şeyh-İ Mübarek'imiz bu meseleyi jeoloji mütehassıslarını güzel ve doğru kabul etmeye mecbur edecek bir şekilde halletmiştir". [1504]
Mehmet Alt Ayni, İbn Arabî'nin yukarıda biraz önce aktardığımız Kabe'yi tavaf esnasında gördüklerini aynısıyla naklettikten sonra sözlerine şöyle devam etmiştir:
"Şeyhimizin böyle ruhani bir konuşmaya atfettiği tahminini, yeni İlimlerin keşifleri ve tahminleri tamamen tasvip etmektedir. Vakıa, insanın üçüncü devirde bile yaşamış ue hatta eski fil (elepha antiquus) denilen şimdi türü ortadan kalkmış bir hayvanla çağdaş olduğuna delalet eden kemiklere, muhtelif araştırmalar sırasında tesadüf edildiğinden, insanın yeryüzünde herhalde 100 bin sene Önce de var olduğuna inanmak lazım geliyor. İşte bu keşif ve temyiz sebebiyle olmalıdır ki Şeyhimiz, insan için "hadistir (sonradan olma ve yaratılmadır), ama ezeli bir hadistir" hükmünü vermiştir. Âlimlerin ittifakla reddettiği bir mesele de budur. [1505]
İnsanın tarihçesi konusunda M. Ali Ayni'nin 20. yüzyılda kabul ettiği bu görüşleri müellifimiz Bursevî, bundan iki asır önce benimsemiş, Hadîs-i Erbaîn adlı eserinde, "Ey kullarım öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ue cinleriniz sizden en takva sahibi birinin kalbi üzere olsa bu benim mülkümde bir şey artırmaz [1506] kudsî hadisini şerhederken belirtmiş, şöyle demiştir:
Caizdir ki, ol Adem'den mukaddem gelen envât sitteye dahi şamil ola. Cin, Bin, Hin, Tim, Rim, Yim gibi ki bunların her biri duhûr-ı tauile Dünyada muammer olmuşlardır ki yalnız Cinnin Adem'e gelince ömrü altmış bin senedir. [1507] Aynı eserin bir sayfa sonrasında ise, "Innallahe halaka kable Ademe miete elf Adem" hadisini kaydetmiş ve:
"Nispet ümem-i âlâya olmayup kable Adem olan ümeme olduğu zahir oldu. Eğerçi tarihi meçhul ue hudûsA âlem mukarrerdir ve bu makûle ehadise gerçi ehl-i hadis alîlü'l-basar olduklarından nazar-ı sıhhatle bakmazlar ue lakin keşjen sahihtir. Biz her halde keşif ehliyle beraberiz. Zira onlar halde ve mealde esahh-ı ricaldirler. Diğer ehl-i kîl ve ka [1508] olanlara karşı onların tam bir hüccetleri vardır [1509] demiştir.
Bursevî bu sözleriyle îbn Arabi'ye bağlılığını, ona olan güvenini vurgulamak İstemiştir. Bunun yanında İbn Arabî'nin keşif yoluyla tahriç ettiği "Allah, Adem'den önce yüzbin Adem yaratmıştır" hadisine karşı yapılacak itirazları da düşünmemiş değildi. Bursevî, onlara karşı her zaman olduğu gibi burada da tavrını açıkça ortaya koymuş, yukarıda İfade edildiği gibi hadisçileri ilimlerinin az oluşlarıyla itham etmiştir. [1510] Bursevî'nin "Ehl-i hadis alîlü'l-basar olduklarından nazar-ı sıhhatle bakmazlar [1511] ifadesinden hadisin muteber hadis kitaplarında yer almadığı ve muhaddislere göre sabit olmadığı hükmünü çıkarmamız mümkün olmaktadır. Zira Bursevî bu hadisi yedinci asır âlimlerinden ve sûfilerinden İbn Arabi'ye nispet etmiş, ondan önce herhangi bir kaynak ismi vermemiştir. Nitekim mevzuatla İlgili eserlerde bu hadise rastlanamamıştır.
Bursevî, İbn Arabî'nin keşfine paralel bir görüşü tabiînden ve İmamiyyenin oniki imamından biri olan Muhammed Bakır (ö,114/733)'dan nakletmiş-tir. Muhammed Bakır şöyle demiştir: [1512]
"Ebu'l-beşer olan Adem'den önce bin belki daha fazla Adem gelmiş-L [1513] Aym görüş Oğ]u CafeM Sadık (ö. 148/765)'tan da rivayet edilmiş, [1514] onun da Adem (a.s.)'dan önce bir milyon Adem yaratıldığı fikrinde olduğu belirtilmiştir. [1515]
İkinci görüşe göre, Hz. Adem'in halife diye tanıtılmasından daha önce bir insan türünün yaşamış olmasının gerekmiyeceği, zira halife kelimesinin burada "Daha önceki bir insan topluluğunun halefi" mânasına değil, Allah'ın vekili, O'nun emirlerini uygulayan anlamında kullanıldığı, meleklerin Hz. Adem ve soyu hakkındaki bu bilgilerinin ya Allah'ın daha önce bu konu ile ilgili onlara bilgi vermesinden ya da Levh-i Mahfuz'daki yazıyı okumuş olmalarından kaynaklanmış olduğu ileri sürülmüştür. Bu görüş yani Adem (a.s.)'dan önce bir insan türünün yaşamadığı bütün muteber tefsirlerin ve İslâm âlimlerinin görüş birliğine vardığı bir noktadır. [1516]
Sonuç olarak Adem (a.s.)'dan önce yeryüzünde insanın var olduğunu İmamiyye ile sûfiyye Bursevî de dahil iddia etmiş, onların dışında cumhur müslümanlara göre Hz. Adem'den önce bir insan neslinin yaşamadığı, Kur'an'da anlatıldığı kadan ile ilk insanın Adem (a.s.) olduğu sonucuna varılmıştır.
Gayb âleminin sırlarına karşı aşın bir ilgisi olan insan zihni, Adem (a.s.)'dan önce bir insanın bulunup bulunmadığını araştırmakla kalmamış, bunun dışında başka yer ve mekanlarda da insanın varlığını tecessüse koyulmuştur. İşte bundan sonraki konumuz bu mesele üzerinde olacaktır.

2. Dünya Yedi Kattır Hadisi

Kur'an-ı Kerim'de yer alan, "O Allah ki yedi kat göğü ve yerden de bir o kadarım yaratmıştır [1517] âyetinde müfessirlerin çoğunluğu, bazı hadislerle de istidlal ederek yedi kat gök olduğu gibi yedi kat da yer olduğunu, her birinin arasında semâ ile arz arasındaki gibi mesafe bulunduğunu, her yer tabakasında da Allah'ın bir takım mahluklannın mevcut olduğunu söylemişlerdir. [1518]
Yer tabakalarında insan olması meselesinde ciddi bir ihtilaf vardır. Bu konuda âlimlerin değişik görüşleri sebebiyle problem biraz daha

büyümüştür. Burada ilmi münakaşalara sebep olan, "Yerden de bir o kadarım (yedi kat) yarattı [1519] âyeti ile ilgili olarak İbn Abbas'tan nakledilen şu rivayettir:
Yedi tabaka arzdır fci, her arzda nebiniz gibi nebi, Adem'iniz gibi Adem, Nuh'unuz gibi Nuh, İbrahim'iniz gibi İbrahim, İsa'nız gibi İsa ve benim gibi İbn Abbas uardtr. [1520] Öyle ki İbn Abbas biraz daha ileri gitmiş ve şöyle demiştir:
Eğer ben bunun tefsirini size anlatmış olsaydım siz onu inkar ederdiniz.[1521] Yukanda nakledilen hadisin İbn Abbas'a dayanan isnadının sahih, fakat senedde bulunan ravilerden Amr b. Mürre sebebiyle şaz olduğu söylenmiştir. Beyhakî (Ö.458/1066) tarafından yapılan bu değerlendirmeyi, Süyûtî (Ö.911/1505) beğenmiş, isnadın sahih olmasından metnin de sahih olmasının gerekmiyeceğini, bazan metinde sıhhate mâni bir takım kusurların olabileceğini belirtmiştir. Nitekim Hâkim (ö.405/1014)'in de hadis için "isnadı sahihtir" dediği rivayet edilmiştir. İbn Kesîr (ö.774/1373) bu rivayetin eğer İbn Abbas'tan nakli sahih ise onun bu hadisi İsrailiyattan aimış olabileceğini, Resûlullah (s.a.)'e sağlam bir senedle ulaşmayan hadislerin onu söyleyene reddolunacağını söylemiştir. İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1566) de hadisin zayıf olduğu anlaşıldığında onu tevile gerek kalmayacağını, böyle gayb haberleri konusunda zayıf hadislerin kabul edilemeyeceğini, mutiaka tevil gerekirse bunun beşere gönderilen peygamberlerin risâletini cinlere ulaştıran elçi cinler olabileceğini, böylece o elçi cinlerin de resul ismiyle anılmalarının mümkün görüleceğini belirtmiştir ki, aynı tevili Süyûtî de yapmıştır.[1522]
İsmail Hakkı Bursevî, İbn Abbas'tan nakledilen bu hadis için şu değerlendirmeyi yapmıştır:
"Bizim aramızda enbiyâ ve evliya nice ise onların arasında dahi nebiler ve veliler meşrebinde olan seyyidler vardır ki kavimleri üzerinde hâkimdirler. Hadis hafızları bu hadis hususunda ihtilaf ettiler. Lâkin Fütûhât-ı Mekkiyye-de gelir ki keşfen sahihtir. [1523] Buradandır ki tarikat pirlerimizden Şeyh Üftâde [1524] halifesi Şeyh Hüdâyi'ye [1525] hitap edip buyurmuştur ki:
"Nice âlemler vardır ki hâlen onlarda benim gibi Üftade ve senin gibi Mahmud vardır. O âlemlerde Mahmud ve Üftâde'ler konuşur. [1526]
Fütûhât'ta İbn Abbas hadisi için, "Kad sadakat hazihi'r-rivayetü inde ehli'1-keşf' ibaresi kullanılarak hadisin keşif ehline göre doğruluğu ifade edilmiştir. Fütûhat'ta yerin yedi tabaka olduğundan, buralarda bağlar bahçeler, hayvanlar, madenler, dünyada olduğu gibi, konuşan hayat sahibi canlılar bulunduğundan ve daha Allah'tan başka kimsenin bilmediği şeylerin varlığından bahsedilmiştir. [1527]
Bursevî, şeyhlerinin bu sözlerinin İbn Abbas hadisindeki mânaya uygun olduğunu, Âkâmu'l-mercân sahibinin [1528] bu haberi sahihlediğini ve İbn Abbas'in bu hadisi İsrailiyattan aldığını söyleyen Sehâvî'nin fö.902/1496) bu iddiasını da reddettiğini belirtmiştir. [1529]
Bursevî, Kitabü'n-Netice adlı eserinde ise, "Gerçi arz dahi yedi tabakadır, feetnmâ tabakaları birbirine muttasıl olmakla tabaka-i vahide hükmünde kılınmıştır. İşte ehl-İ zahirin verdiği mâna ve zahib olduğu meslek budur" demiş ardından; "Sual olunursa ki, "Her arzda Adem gibi Adem ve Nuh gibi Nuh ve İbrahim gibi İbrahim vardır" diye vârid olduğu nedir ki, kibâr-ı evliya onu tashih etmişlerdir? Cevab budur ki, onlardan maksud istiklâl üzerine hilafet değildir, belki onlar halife-i arzın zilli mesabesindedir" diyerek hadisin sıhhatine kail olduğunu beyân etmiştir. [1530]
Bütün bu görüşler ışığı altında bir değerlendirme yapmak gerekirse şun-İan söylemek mümkündür:
Yerin katlarında mevcut olduğu iddia edilen bu canlıların keyfiyeti hak-ksnda kesin bir nas bulunmamaktadır. Eğer bu varlıkların cin olduğu kabul edilirse diğer âlimlerle Bursevî arasında bir benzerlik görülmektedir. Ama insan bulunduğu farzediİirse hadisçilerin sened ve metin açısından kabul etmedikleri bu hadisi Bursevî keşifle sahih saymış, hocalarından işittiği bir takım sözlerle de bu iddiasını güçlendirmeye çalışmıştır. Böylece Bursevî, İbn Arabî başta olmak üzere Celvetiyye meşâyıhından Üftâde ve Hüdâyi ile birlikte İbn Abbas hadisinin sahih olduğuna inanmış, bunun neticesi olarak da yerin katlarında insan bulunduğu kanaatine varmıştır.
Bursevî'nİn keşif yoluyla nakledildiğini belirttiği bir diğer hadis de Enûşirvan'ia ilgilidir.

3. Ben Adil Melik Zamanında Doğdum Hadisi

Bu hadiste kastedilen Sasânî hükümdarı Enûşirvan diye meşhur m. 531-579 yılları arasında hüküm süren I. Hüsrev b. Kubad'dır. Mecusî olan bu zât, ölümünden sonra tabutu sokaklarda bir hafta dolaştırılmış, onun üzerinde alacağı olan bir kimse bulunamamıştır. Bu ve buna benzer güzel hallerinden dolayı İslâmî kaynaklarda Enûşirvan'ia ilgili hikaye ve menkıbelere sıkça yer verilmiştir. [1531]
Bursevî, HadİS-i Erbaîn adlı eserinde bir vesile ile temas ettiği bu hadis İçin;
"Gerçi ehi-i hadis ânı tahriç etmemişlerdir velâkin keşfen sahihtir [1532] demiştir. Şerhu Nuhbe'de bu görüşünü, "Hadisin bazı hadis hafızlarına göre cerhedilmesine itibar edilmez" [1533] cümiesiyle belirtmiştir. Muhaddislerin bu hadisi tahriç etmemeleri, hadisi sahih görüp eserlerine almamaları demek olsa gerektir. Aksi takdirde hadis ilk asırlardan itibaren tespit edilmiş, mevzuatla ilgili eserlerde üzerinde görüşler belirtilmiştir.
Hadisçilerden Halîmî (Ö.403/1012), [1534] Şuabu'Mmân adlı eserinde hadisin sahih olmadığını, eğer sahihse KİSra EnûşİrvAn'ın gerçekte âdil olduğundan değil, belki âdil İsmiyle şöhret bulduğundan ona bu ismin verildiğini, yoksa Resûlullah (s.a.)'in Allah'ın hükmü dışında başka bir şeyle hükmeden birisini âdil olarak nitelemiyeceğini söylemiştir. Ebû Ömer b. Kudâme senedinin munkatı olduğu, Sağânî (ö.650/1252) mevzu hadisler arasında yer aldığı, Sehâvî (Ö.902/1496) de aslının bulunmadığı kanaatindedirler. [1535]
Çağdaş hadisçilerden Elbânî hadisi bazı cahillerin rivayet ettiğini, aslının olmadığını söylemiştir. Hatta salihlerden biri rüyasında Hz. Peygamber (s.a.)'e bu hadis için Hâkim en-Neysâburî fö.405/1014)'nin uydurma dediğini sormuş, Resûl-i Ekrem de Hâkim'in bu görüşünü tasdik ederek böyle bir ifade kullanmadığını belirtmiştir. Elbâni bu rüyadan da hareketle her ne kadar rüyalar delil olmazsa da ulemânın tenkit ve tahkiklerine uygun olan yerlerde isti'nâsa mani olmadığını ifade ederek hadisin kesin uydurma olduğu kanaatine varmıştır.[1536]
Hadisçilerin bu haber üzerindeki olumsuz açıklamalarına rağmen sûfiler özellikle de İbn Arabî ve ona bağlı müellifler, muhaddislerin naklen aslını bulamadıkları bu hadisi keşfen tespit etmişler, müslüman olmayan birine adil denilemiyeceği İddiasını geniş bir çerçeve İçinde ele alarak gayr-i müslim bir hükümdara da bazı özellikleri sebebiyle âdil denilebileceği şeklinde yorumlamışlardır. [1537]
İbn Arabî, Fütûhât'ın 402. babında Allah Teâlâ'nın bir takım isim ve sıfatlarının bulunduğunu, halifeler ve nâibler üzerinde bu özelliklerin zuhur ettiğini, bazı naiblerin bu mertebeye ilahi bir ahid olmaksızın kendilerinin ulaşarak halkı arasında adaletle hükmettiklerini, hükümlerinde hakka dayandıklarını bunlara itaatin gerektiğini, bazılarının da güzel huylar demek olan mekârim-i ahlâkla amel etmeyip adaletle de hükmetmediklerini, bunlara itaatin lâzım olmadığını, meselâ Firavun'un böyle olduğunu ifade ettikten sonra, Hak için her zaman tam bir iktidarın olduğunu fakat cezalandırma işinde hikmet gereği bazan İhmal olmaksızın imhal (süre) verilip tehir edildiğini, dünya hayatında sulh ve sükûnun esas olduğunu, bazan şeriatla amel ermeyen fakat örfen sabit olan mekârim-i ahlâkla hüküm süren sultanların kadrini Hakk'ın bildiğini bundan dolayı da onları övdüğünü belirtmiştir. Nitekim Resûlullah (s.a.) nâib meliklerden olan Kisrâ zamanındaki doğum tarihinden bahsederken "Ben âdil melik zamanında doğdum" buyurmuştur. Kisra Enûşirvan münzel bir şeriat üzerinde bulunmadığı halde Resûl-i Ekrem (s.a.) onu meliklikle ve adaletle sıfatlandırmıştır. Bunun benzeri Kur'an'da da vardır. Allah Teâlâ, ilahi hitapla görevlendirmediği kimseleri meliklikle zikretmiş, onlan bu kelime ile nitelemiştir.[1538] Zira onlar da perde arkasından Hakk'ın nâibleridir. [1539]
Bursevî, Rûhu'l-beyân'da İbn Arabi'nin bu fikirlerine uygun şeyler söyler ve kişinin müşrik olmasının melikliğe engel olmayacağını, Enûşirvan'ın âdil bir melik sıfatıyla şöhret bulduğunu, zira onun zulmetmemesi ve adaletli davranması sebebiyle buna hak kazandığını ifade eder kî, bu açıklamalar bütünüyle Fütûhât'taki bilgileri desteklemektedir. [1540]
Bursevî, bu hadis için sadece "keşfen sahihtir" demekle yetinmiş, [1541] genellikle keşif yoluyla alınan hadislerin kaynağı İbn Arabî'ye bir atıfta bulunmamıştır. Fakat hadisin Fütûhât'ta Hz. Peygamber'den nakledilmesi ve detaylı bir şekilde şerhedilmesi bize hadisin İbn Arabî'ye Qöre sabit olduğu fikrini vermektedir. [1542] Böylece muhaddislerin kabule yanaşmadıkları bu hadisi sûfiler, başta İbn Arabî ve ona paralel olarak İsmail Hakkı Bursevî kendilerine has bir metodla tashih edip kabul etmişler, tarihi açıdan da mümkün görülebilen Hz. Peygamber'in Kisrâ Enûşirvan zamanında doğduğu gerçeğini vurgulamışlar ve hadiste yer alan âdil kelimesini de geniş bir şekilde şerh-ederek hadisçiler gibi düşünmediklerini göstermişlerdir.
Müslümanların dinî yaşantılarında sadece tarihi bir hakikatin ifadesi sayılabileceğine inandığımız bu hadisin uygulamada herhangi pratik bir faidesi bulunmamaktadır. Nakil yoluyla muhaddislere göre sabit olmayan bu hadisin keşif yoluyla tespit edildiği yalnız Bursevî tarafından öne sürülmektedir. Bir haberin hadis olup olmadığı keşif yoluyla değil aksine İsnadlann sağlam olmasıyla anlaşılabilir. Bununla birlikte sûfilerin hadis üzerinde yaptıkları ta-savvufî yorumların muhaddislerin yüzeysel ve dar yorumlarına göre daha derin ve zengin bir görünüm arz ettiği de gözden kaçmamaktadır. Nitekim Bursevî Kitâbü'n-Netice adlı eserinde Hz. Peygamber (s.a.)'in vilâdet nurunun aksinden dolayı Fars Kisrası Enûşirvan'a âdil denildiğini, Enûşirvan'm Resûl-İ Ekrem zamanında yaşamasından dolayı onun nurundan istifade ettiğini söylemektedir. [1543]
Hz. Peygamber (s.a.)'in âdil melik zamanında doğmasıyla diğer zamanlarda doğması arasında bir fark yoktur. Önemli olan onun varlık alemini teşrif ederek peygamberlik vazifesiyle insanlığa gönderilmiş olmasıdır. Hz. Adem (a.s.) ile başlayan Allah'tan haber alma, onu bilme, tanıma

olayı son Resul Hz. Muhammed (a.s.) ile daha da kemale ermiş, ilahi sırlar hazinesi demek olan kenzi mahft'den, gizli defineden pek çok bilgiler, ilimler onun vasıtasıyla insanlığa ulaştırılmıştır.

4. Ben Gizli Bir Hazine İdim Hadisi

Kâinatı yoktan var eden, âlemi yaratarak Adem'in emrine veren Allah Teâlâ Kur'an-i Kerim'de cinleri ve insanları ancak kendisine ibadet etmeleri için yarattığını belirtmiş, [1544] bu ibadetler vesilesiyle de kendisini tanıyıp bilmelerini istemiştir. Zâriyât Sûresi'nde zikredilen "Liya'büdûn: Bana ibadet etsinler" kelimesi, bazı müfessirlerce "Liya'rifûn: Beni tanısınlar, bilsinler" şeklinde tefsir edilmiştir. Hâzin {ö.725/1325), bunun güzel bir yorum olduğunu belirtmiş, "Zira onları yaratmasaydı varlığım ve birliğini bilemezlerdi" demiştir. [1545] Bu açık Kur'an âyeti yanında ona mâna yönünden ters düşmemekle birlikte yukarıdaki kudsî hadis ile de Allah Teâlâ'nın bilinme isteği ifadelendirilmiştir. Üzerinde geniş açıklama ve yorumların yapıldığı, dinî kültürümüzün şekillenmesinde etkilerinin görüldüğü, "Küntü kenzen mahfiyyen" hadisine daha çok sûfi meşrep olanlar sahip çıkmıştır. Öyle ki konu, İsmail Hakkı Bursevî'nin müstakil bir eser yazmasına bile sebep olmuştur. Şimdi bu hadisin hadis olup olmadığı meselesinde biraz durmak gerekir:

a. Hadis Olduğunu İddia Edenler

Fütûhât'ta iki yerde görebildiğimiz hadis şu şekildedir: "Verade fi'l-hadisi's-sahihi keşfen ğayru's-sabiti naklen an Resûlillah (s.a.) an Rabbihi azze ve celle ennehü kale: Mâ hazâ ma'nâhu: Küntü kenzen lem u'raf feahbebtü en u'raf fehalaktü'l-halka ve tearraftü ileyhim fearafûnî:
Ben bilinmeyen bir hazine idim. Bilinmek istedim de halkı yarattım. Onlara kendimi tanıttım, onlarda beni tanıdılar. [1546]
Bursevî, Kenz-i Mahfî adım taşıyan risalesinin baş tarafında şöyle demektedir: "Fütûhât-ı Mekkiyye'de hadisin keşfen sahih, naklen gayr-i sabit olduğu yazılıdır. Yani bu hadis-i mezkûr gerçi inde'l-huffaz sabit değildir. Nitekim İmam Süyûtî Dürer-i Münteşira nam kitabında, 'La aste leh: Aslı yok der. [1547] Feemmâ inde'l-mükaşifîn sahihtir. Zira huffaz sened ile naklederler, mükaşifûn ise fem-i nebeviden bizzat alıp söylerler. Bir nesnenin senedinin malum olmamaktan fî nefsi'İ-emr adem-i sübûtu lazım gelmez. Belki keşif sahih olunca esah olur. Zira keşifte vehim ve hayal olmaz. [1548]
Yine aynı risalede nakledildiğine göre, Hz. Dâvûd (a.s.)'m Cenab'ı Hakk'a mahlûkatı niçin yarattığını sormuş, bunun üzerine Allah Teâlâ; "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim. Bilinmek için de mahlûkatı yarattım" diye cevap vermiştir. [1549] Yani Dâvûd (a.s.) Allah Teâlâ'ya yaratılışın sırrından sormuş, Allah Teâlâ da bu kudsî hadis ile cevap vermiştir. Nitekim Fenari (Ö.834/1431) Risâle'sinde Dâvûd (a.s.)'ın bir vakit âlem-i zulûmattan sıyrılıp, âlem-i envâra yöneldiği bir sırada, Cenab-ı Hak ile aralarında böyle bir konuşmanın geçtiğini bildirmektedir. [1550]
Bursevî bu hadisi Kitabü'n-Necat adlı eserinde, "Künrü kenzen ki hadis-i kudsîdir, ona Dâvûd (a.s.)'a hitab olunmuştur [1551] demekte, Ferahu'r-rûh'da ise, "Hadis-i kudsî'de Hz. Davud (a.s.)'a hitab edip 'küntü kenzen' buyurdu [1552] şeklinde zikretmektedir.
İbn Arabî ile Bursevî'den başka Sa'duddîn Saîd el-Ferğmânî (ö.?) Muntehe'l-medârik adlı eserinde ve Konevî (ö.673/1274), Hadis-i Erbaîn'de bunu hadis olarak zikretmiştir. [1553]

b. Hadis Olmadığını İddia Edenler

Sûfiyyenin keşfen sahih olduğunu iddia ettikleri bu hadise karşı muhaddisler kendi metodlarına uymayan bir yolla hadisin tashihini doğru bulmamışlardır. Başta İbn Teymiyye (Ö.728/1328), Zerkeşî (Ö.794/1391) ve İbn Hacer (ö.852/1448) gibi âlimler bu hadisin sahih veya zayıf bir senedinin bulunmadığını, dolayısıyla aslının olmadığını söylemişlerdir. [1554]
Okuma yazma bilmediği, hadisleri keşif yoluyla aldığı bildirilen Faslı ümmî veli Abdülaziz ed-Debbağ (ö.1132/1720) da Resûli Ekrem'in böyle bir hadisinin bulunmadığını İfade etmiştir. [1555] Onun bu keşfi, İbn Arabî'nİn keşfine zıt düşmektedir. Burada hangi mükâşifın isabet ettiğini tespit etmek ise oldukça zor bir iştir. Ne var ki Debbağ'ın bu keşfi, muhaddîslerin görüşlerine uygun bir görünüm arz etmektedir.
Sonuç olarak, "Küntü kenzen" hadisinin muhaddislere göre bir aslı ve esası yoktur. Fakat onların bütün çırpınışları, hadis üzerindeki olumsuz tavırları keşifle amel edenlerin önünü kesememiş, anlayışlarında bir değişiklik meydana getirememiştir. Bunun nedeni ehl-i zahir ehl-i batın meselesi incelenirken söz konusu edilmişti. Şimdi yüzelli sayfaya yakın Kenz-i Mahfî risalesinde Bursevî'nin hadisle ilgili bazı açıklamalarına yer vereceğiz. Önemli gördüğümüz ifadeler İzahlar, kısaca şöyledir:
"Küntü" kelimesinde olan ta vahdet-i ehadiyyet-i zatiyyeden ibarettir ki, cemi esma ve sıfat onda müstehlektir. Evrak ue ağsan şecere-i nevatta müstehlek olduğu gibi. Onun için kenz-i mahfinin tarifinde gelir ki; "Hüue'i-hüviyyetü'l-ehadiyyetü'l-meknunetü fi'l-ğaybi ve hüve ebtanu batın: O, gaybde gizli bir tek hüviyettir. Gizliden daha gizlidir.[1556]
Küntü" kelimesi gerçi fi'li mazi olduğu cihetten zaman-ı maziye delalet eder. Fakat Hakk'a nispetle mücerred ihbar mânasına mahmuldür. Zira O'na göre mazi, müstakbel ve hal cari değildir. [1557]
Küntü kenzen mahfiyyen" demek benim kenz-i mahfi olduğum muhakkaktır diye ihbardır. Kenz, taht-ı arzda vaz olunmuş emval-i nefisedir. Burada murad bitariki't-teşebbüh hazâin-i zat-ı ehadiyyede meknun ve müctemi olan esma ve stfat-ı alidir. Zat-ı ehadiyyeye kenz denildi ki gaybde meknun ve bînişan olmakladır. Zat-ı ilahiyye ebtan-ı külli bâtın olan mertebe-i gaybde iken asla alamet yok idi Şol nevat gibi ki taht-ı arzda medfundur ve henüz onda nişan nabuddur. Bu cihetten orada nevat olduğunu kimse bilmez. Çünkü vech-i arza huruç ve inşikakında hasıl olan nısfından birbir ki zata ve birbir ki dahi sıfata nişan olup neşvü nema buldukça şecere suretine girer ve ağsan ve evrak sahibi olup gayetinde meyve zuhur eder ki asl-ı nevatm sureti olan çekirdeği müştemildir, İşte her şey ashna rücu eder dedikleri budur. Cüneyd (ö.297/909)'e sual olunup "Me'n-nihâye: Nihayet nedir?" dediklerinde "er-Rucû' İİe'I-bidâye: Başlangıca dönmektir" deyu cevap verdiği dahi ana nazırdır.[1558] Bir kimse ol neuatı görmek murad eylese şecereye nazar eder. Şecereye nazar etmek ona nazar gibi olur. "Elveledu smvü ebîh: Çocuk babasının mislidir" de böyledir [1559] İşte Hakk'Ia âlemin misali budur, yani âlem ve Adem zat-ı ehadiyyenin esma ve sıfatla tecellisinden vücut bulup mufassal isminden zuhuratı tamam olduktan sonra "ve ileyhi türceûn; O'na döndürüleceksiniz" vefkmca tafsil icmale reddolundu. [1560]
"Metin, şerhe göre muhtasar (kısa) ve mücmel (özlü) olduğu gibi Adem dahi âleme göre böyledir ve fi'1-hakika Adem'i gören âlemi görür. Ve bilakis Nitekim Kur'an'a nazar eden sûret-i Muhammedi'ye nazar etmiş gibi olur. Ve bilakis bu makamdandır ki bazı kibar "Ene'l-Kur'an: Ben Kur'anım" demişlerdir. Murad, kitab-t camidir ki hakâik-i ilahiyye ve kevniyyeyi hâvidir ve Kur'an'ın ahlâkı ile mütehallık olduğu cihetten sûret-i Kur'an olmuştur. Bu veçhile veli dahi veraseti hasebiyle suret-i Muhammedi ve Kitab ve Kur'an olur... Alem bir şecere ve melaike onun ağsan ve evrakı ve insan ol seçerinin meyvesi gibidir. Bu meyvenin zübdesi Muhammed (a.s.) dir. [1561]
Kenz-i zata mahfî denildi: Allah var idi, fakat zuhuru yok idi, maruf değil idi. Zira marifet gayrın vücudu üzrerine mübtenidir. Pes gayr olmıcak marifet dahi olmaz. [1562]
Liu'raf: Rab ile merbûb arasında irtibat ne veçhiledir? Kainat ondan ne veçhile intişar etmiştir? Anı bilmeğe itm-i ilahî derler ki esma, sıfat ve efâle müteallıktir. [1563]
Cüneyd (Ö.297/909): "La ya'rifullahe illallah: Allah'ı, Allah'tan başkası bilmez. "Yani Hakk'ı ancak Hak bilir, halk bilmez. Fakat Hak Teâlâ dahi insanla bilinir. Zira insan kendi sıfat-ı kemaliyyesinin suretidir. Maksud Allah Teâlâ'yı esma ve sıfatıyla marifettir. Yoksa künhü zatile marifet değildir. Zira "Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur [1564] kelamında müteallak ilim olan mertebe-i uluhiyettir ki makâm-ı vahidiyyettir. Yoksa mertebe-i zatiyye değildir ki makam-ı ehadiyyettir. Zat-ı vahidiyyedîr. Zat-ı ehadiyyeye İlmin taalluku raci değildir. Kur'an'da; "Allah Teâlâ sizi zatından tahzir eder [1565] ki, tâiib-i zât olmayınız. Belki talib-i esma ve sıfat olunuz ki sizin muktezay-ı istidadınız zat-ı esma ve sıfat zımnında bilmektir. [1566]
Bursevî, Ferahu'r-rûh adlı eserinde de bu kudsî hadis için şöyle demiştir:
uYani benim zatım, ziyade gizli bir kenz gibi idi. Halkı halk edip hafi celi oldu. Sıfat ve zatı gösterdi. Libas-ı kevn ol zata zinet verdi. Ayine-i âlem o-nun cemaline mazhar düştü. [1567]
Bursevî'nin "Küntü kenzen" hadisinin tespit ve yorumundaki fikirlerini özetlemek gerekirse şunları söylemek mümkündür:
Genellikle tasavvuf çevrelerinde dillerden düşmeyen, bir çok tasavvufî konuların izahında eserlerde çokça zikredilen bu hadisin muhaddislere göre bir aslı bulunmamaktadır. Naklen sahih olmayan hadisin, keşif yoluyla sabit olduğu İbn Arabî tarafından ortaya atılan bir iddiaya dayanmaktadır. Mâna yönünden zengin bir muhtevaya sahip olan bu ibarede Allah Teâlâ'nm gizli bir hazine gibi olduğu, bilinmek istediği, mahlukatı de bu sebepten dolayı yarattığı ifade edilmekte, sûfilere göre sahih olan "Küntü kenzen" hadis-i kudsîsinde bu gerçek en açık

şekilde ortaya konulmaktadır.
Allah Teâlâ'yı isimleri ve sıfatlanyla tanımayı öğütleyen "Kenz-i mahfi" hadisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bir takım merhaleler, makamlar gerekmektedir. Zira Hakk'ı bilmek mümkün değildir. Bundan dolayı Bursevî buna işaret ederek der ki;
"Ey Aşık! Hakk'ı bilmek mümkün değildir. Ta ki kişi kendi nefsine arif olmayınca. Nitekim hadiste; Men arafe nefseh fekad arafe Rabbeh: Yani her kim nefsini bildiyse, Rabbisine arif olur. Aksi de böyledir [1568] buyuruimuştur.
Bursevî'nİn bu sözlerinden "Kenz-i mahfî" hadisinin daha İyi anlaşılabilmesi "Men arafe nefseh" hadisine bağlı görünmektedir. Dolayısıya biz de bu sıralamaya dikkat ederek bundan sonra bu hadis üzerinde duracağız.

5. Kendini Bilen Rabbini Bilir Hadisi

Yüzyıllardır müslümanlar arasında şöhret bulan hadis, İlim sahipleri a-rasında sürekli bir ihtilaf konusu olmuştur. Metni mevcut olmasına rağmen, isnad zincirinin bir türlü Hz. Peygamber'e ulaştırılamaması, ibarenin muhad-dislerin listesine hadis olarak girmesini engellemiş, fakat mânasının güzelliği, bir çok gerçeği İhtiva etmesi sebebiyle de sûfilerin gündeminden hiç düşmemiştir. Bu hadis üzerindeki görüşleri daha önceki hadislerde olduğu gibi iki grupta mütâlâa edebiliriz:

a. Hadistir Diyenler

Bursevî bazı yerlerde merfû, bazı yerlerde de mevkuf olarak naklettiği bu hadis için;
Cumhur indinde haber-i Nebi olmak üzere meşhurdur [1569] demiştir.
Bursevî'nİn "Cumhur" ifadesinden muhaddîsleri kastettiği hatıra gelebilir. Fakat öyle değildir. Zira biraz sonra detaylı bir şekilde üzerinde duracağımız "Men arafe nefseh" hadisi, hadisçiler arasında hadis olarak kabuî edilmemiştir. Durum böyle olduğuna göre Bursevî'nİn cumhur İfadesinden muhaddisleri kastetmediğini söyleyebiliriz. Onun bu terimden kastettiği tasavvuf erbabı mutasavvıflardır. Bu tespit sön derece önemlidir ve Bursevî-nin bütün eserleri mütalaa edilirken bu hususa dikkat edilmelidir. Nitekim Bursevî, bir başka yerde bunun "Bazı utemâ-İ kibar tarafından hadis olmak üzere tasrih edildiğini [1570] belirtmiştir. Bursevî'nİn bazı büyük âlimler diyerek isim vermeden atıfta bulunduğu bu âlimlerin başında Ibn Arabi gelmektedir. Bursevî'nİn hemen hemen bütün eserlerinde ondan etkilendiği, kitaplarından nakiller yaptığı şüphesizdir. Nitekim "Men arafe nefseh" hadisi, el-Fütûhâtu'l-Mekkiyye'nin pek çok yerinde hadis olarak zikredilmiştir. [1571] Bu hadisle ilgili olarak İbnü'1-öars şöyle demiştir:
"Tasavvuf kitapları bu hadisle doludur. İbn Arabî ve daha başkaları bu ibareyi hadis olarak kaydetmişlerdir. Süyûtt'nin el-Câmiu's-sa§îr adlı eserini şerheden şeyhimiz Hıcazfnin bize anlattığına göre İbn Arabî hadis hafızlarından sayılan bir zattır. Bazıları da İbn Arabi'nin; "Bu hadis, rivayet yoluyla sahih olmasa da, bize göre keşfen sahihtir" dediğini nakletmişler dir. [1572]
Bursevî, yukarıda "Men arafe nefseh" ibaresinin cumhura göre "Haber-i Nebi" olduğunu söylemiş, bir başka yerde ise hadis üzerindeki mevcut İhtilafları göz önünde bulundurmuş olmalı ki hadisi Hz. Ali'ye nispet etmiş ve niçin ona nispet edildiğinin gerekçesini şöyle açıklamıştır:
"Bu makûle kelimât-ı irfaniyye Hz. Ali'ye nispet olunmak Sultan-ı Kevneynin tercümanı olmak hasebiyledir. Hadis olmadığıjûrette Fahr-ı Aleme nispetinin vechi budur ki, bu mazmun hakikaLe Fahr-ı Âlemden sâdır olmamıştır. Lakin, "Vârisi ekmelin lafzına i'tinâ hadistir" demişlerdir. Hadistir dedikleri mazmununa binâen ve selb ettikleri lafz-ı Ali'ye göredir. [1573]
Bursevî'nİn bu kadar açık ve net ifadeleri, bize sûfiyyenin hadis ilimlerine bakış açıları ve hadis anlayışları konusunda bazı ipuçları vermektedir. Onların bu kadar geniş kapsamlı bir hadis anlayış sahalarının olması, muhad-dİslerle temelde bir görüş ayrılığına sebep olmuştur. Biz bu sözlerin detaylı bir şekilde izahını Bursevf nin hadis tespit ölçüleri kısmında ele aldığımızdan burada üzerinde fazla durmak istemiyor, sadece bunun sûfilere göre hadis olduğunu söylemekle yetiniyoruz. [1574]

b. Hadis Değildir Diyenler

Öte yandan hadisçiler, "Men arafe nefseh" hadisinin hadis olmadığı konusunda hemen hemen fikir birliği içindedirler. Ulaşabildiğimiz en eski kaynak olan Mâverdî (ö.450/1058)'nin Edebü'd-dünya ve'd-dîn adlı eserinde temrîz, (ruviye) sigası ile Hz. Aişe'den şöyle bir hadis nakledilmiştir:
Hz, Aİşe, Resûl-i Ekrem (s.a.)'e; İnsan Rabbini ne zaman tanır? diye sormuş, Peygamber (a.s.) da:
Kendini tanıdığı zaman" diye cevap vermiştir. [1575] Ne var ki hadisin bir isnadı bulunmamaktadır. [1576] Muhaddislerden Ebü'l-Muzaffer es-Sem'ânî (Ö.615/1218), el-Kelâm ale't-tahsîn ve'ttakbîhi'l-Ukaylî mine'l-kavâtı' adlı eserinde "merfû olarak bilinmediğini", Yahya b. Muaz er-Râzî (0.258/ 872)'nin sözlerinden olduğunu söylemiştir. [1577] Nevevî (ö.676/1277) "sabit olmadığını", İbn Teymiyye (ö.728/1328) "mevzu" olduğunu belirtmişlerdir. [1578] Bunlardan başka Zerkeşî (Ö.794/1391), Firûzâbâdî (Ö.817/1414), İbn Hacer (Ö.852/1448), Sehavî (Ö.902/1496), Süyûtî (Ö.911/1505) [1579] İbn Hacer el-Heytemî (Ö.974/1566) ve Aliyyü'1-Karî (Ö.1014/1605) gibi âlimler de bu görüştedirler. [1580] Bu sözün Ebû Saîd el-Harrâz (ö.277/890)ıa ait olduğu da ifade edilmiştir. Nitekim Şezerâtu'z-zeheb adlı eserde Harrâz'ın, "Men lem ya'rif mâfî nefsihi keyfe yar'ifu Rabbehu?: Nefsini bilmeyen Rabbini nasıl bilir" dediği nakledilmiştir. [1581] Çağdaş hadisçilerden Elbânî muhad-dislerin kanaatlarını kaydettikten sonra şöyle demiştir.
"İşte hadis otoritelerinin hükmü budur.,Ne yazık ki fakihler, sünnete hizmet ve ona sonradan sokulan şeyleri temizleme konusunda muhaddislerin bu değerli çalışmalarından istifade etmemişler, bundan dolayı da kitaplarında zayıf ve uydurma hadislerin çokça yer almasını önleyememişlerdir. [1582]
Nevevî (Ö.676/1277) ve İbn Hacer (Ö.852/1448) gibi hadisçiler, "Eğer hadis sabit olsaydı bunun mânası kendini Allah'a karşı zayıf ue muhtaç gören, Ona kulluğu vazife bilen kimse Rabbini kuvvet, kahr, rubûbiyet, mutlak kemâl ue üstün sıfatlar sahibi olarak tanıyacak, bilecektir [1583] tarzında izah etmişlerdir.
Bursevî ise hadiste iki yön olduğunu belirtmiştir:
Birincisi, insan nefsini ve nefsin mazhar olduğu hayat, ilim, irade, kudret, İşitme, görme ve konuşma gibi sıfatlarını burhan ile bilip ve mükaşefe ile bulup Rabbü'l-âlemînin vücûduna istidlal ve vicdanla Cenab-ı Hazretine visaldir. İkincisi, bu subûti sıfat ile mevsûf olan Rabbini mükaşefe ile keşfedip sonra o vücûdun sırrının gölgesi olan kendi nefsine rücû ve İntikaldir. Bu mânaya göre "Nefsini bilen rabbini bilir" denilir. Hülasa, ya eserden müessire veya müessirden esere intikal olunur. Sâlike lazımdır ki bu vücûd-ı vahidin marifetinin menziline vasıl olup, kayıt ve izafeten halas ola. [1584]
Arifin irfanı tamamıyla Rabbine yönelmezse Onu tanıması mümkün olmaz. Zira Allah Teâlâ her türlü kayıtlardan, nispetlerden uzaktır. Bu itibarla onu bilemez.
Ghan O'na şehâdet eden güzel bir aynadır,
Her zerrede O'nun zâtını müşahede et. [1585]
Sözün özü, nefsini bilmeyen Rabbini bilemez. Bu ifadenin mefhûmu muhalifinden nefsini bilen sadece nefsiyle yetinmez, Rabbini de bilir hükmü çıkarılır.[1586] Nitekim İbn Arabî de bu gerçeği şöyle ifade etmiştir:
"İnsan Hakk'm zuhurundan bir parçadır. Hak ise insanın aslı ve ilk kaynağıdır. Bundan dolayı insanın kendi nefsini bilmesi Rabbini bilmesine bir başlangıçtır. Zira İnsanın Rabbini bilmesi de kendi nefsini bilmesinin sonucudur. Bu hakikati belirtmek için Resul-i Ekrem (s.a.):
"Kim nefsini tanırsa Rabbini de tanır" buyurmuştur. Şu hale göre sen dilersen bu haberde onu bilmenin imkansızlığına inanırsın ki bu Allah hakkında caizdir. Dilersen onu bilmenin sübûtuna hükmedersin. Birinci şikka göre sen kendi nefsini bilmediğini anlamış, ikinciye göre de nefsini bilmiş, bu surette de Rabbini bilmiş olursun. [1587] Sonuç olarak, "Men arafe nefseh" ibaresinin hadis olduğu görüşüne hiç bir muhaddis katılmamıştır. Bursevî İse mutasavvıflara göre bunun merfû hadis olarak şöhret bulduğunu, ya da en azından Hz. Ali (r.a)'in sözleri arasında mevkuf hadis olarak geçtiğini ifade etmiş, eserlerinde hadise bol bol yer vermiştir. Ne var ki merfû hadis olmasa da kim söylemişse güzel söylemiş, ilahi bir hakikati dile getirmiş olmalı ki Ebû Talib el-Mekkî (0.386/996) Kûtu'l-kulûb'da, Tâcüddin b. Atâullah es-Sİkendârî, Letâifü'l-minen'de, İzzü'd-din b. Abdisselam (Ö.660/1262), Sadreddin Konevî (Ö.673/1274) gibi âlimler, [1588] bunların dışında İbn Arabî (Ö.638/1240), Nevevî (6.676/1277), İbn Hacer el-Askalânî (Ö.852/1448) ve Süyûtî (Ö.911/1505) gibi muhaddisier de "Men arafe nefseh" ibaresinin şerhi hususunda görüş belirtmişlerdir. Yeni dinî bir hüküm getirmeyen yalnızca İlahi bir gerçeğin ifadesi sayılabilecek bu söz, dini naslara ters düşmemekte, bir bakıma "Allah, Adem'i kendi suretinde yarattı [1589] sahih hadisinin kapsamına girmektedir. Allah Teâlâ'nm en

güzel suret ve sirette yarattığı insanın kendi nefsini tanıması, kendi zatmdaki bu ilahi tecellileri kavramaya çalışması, insanın kendi ilim ve İrfanını artırmasına yardımcı olacaktır. Ama yine de dini hassasiyet açısından kesin hadis olduğu belli olmayan bir ifadeyi Hz. Peygamber'e nispet etme işinde ihtiyatlı olmalı, eğer bu sözler kelâm-ı kibar ise bunu açıkça belirtmelidir. Böyle İlmî bir anlayış belki de gereksiz bir takım İhtilafların önünü kesecek, belli standartlarda bir disiplinin yerleşmesine yardımcı olacaktır. Bu yol takip e-dilmediği sürece asırlardan beri tartışılagelen birçok münâkaşalar devam edecektir. Nitekim bundan sonra üzerinde duracağımız '7yi kulların sevapları, mukarrep olanların günahları yerindedir7' sözünde de aynı durum görülmektedir.

6. Ebrârın Sevapları Hadisi

Birr" kelimesi Kur'an-ı KerÎm'de her türlü iyilik, İhsan, doğruluk ve günahsızlık gibi mânalarda kullanılmıştır. Buna göre "birr" iman, ibadet ve ahlâka ait bütün iyilikleri ifade eden son derece geniş bir kavramdır. Bârr ve çoğulu ebrâr ise vazifesini yapan ihsan sahibi salih ve sadık kişi demektir.[1590] Bursevî'ye göre "ebrâr", nefisleri kirlerinden korunmuş said kullar, imanlarında sâdık olan farzları yerine getirip günahlardan kaçınan kimselerdir. [1591] Kurb ise, yaklaşmak ve yakın olmak anlamına gelir. Mukarreb de Allah'ın koruyup kendisine yaklaştırdığı kul demektir.[1592] Arzu ve iradelerinden soyutlanmış, Allah'ın haklarını yerine getiren ve onun rızasını isteyen kişiler olarak da tarif edilmiştir. [1593]
Bursevî'nin "Ebrâr ile mukarrabîn beraber değillerdir [1594] diyerek aralarındaki farka işaret ettiği bu söz, kulların manevi makamlarında bir olmadıklarını, ebrârın sevap zannedip işledikleri amellerin onların üstünde bulunan mukarreb kullara göre, seyyiâttan hatta sakınılması gereken günahlardan ibaret olduğunu göstermektedir. Bu durumu ifade eden yukarıdaki ibare, Bursevî'ye göre hadistir. Bursevî, bunun hadis olarak tespitinde şimdiye kadar alışık olmadığımız bir usulden bahsetmekte, bu tezini şu sözleriyle İfade etmektedir:
"Bu kelâm-ı latif, Ibn Asâkir'in [1595] rivayet ettiği üzere hadis değildir. Belki Şeyh Ebû Saîd Harrâz (k.s.)'un makâlâtmdandir. [1596] Ebû Saîd, Şeyh-i Ekber (k.s.) lisanı üzere uzamâ-i tarikattan, hatta ehass-ı hauâs ehl-i hakikat-tandır. [1597] Bu makûleler fi'l-hakika elsine-i Fahr-ı "Âlem (s.a.)'den bir lisân-ı mahsûs ve hasenatından bir hasene-i hâssa olmakla makaleleri Fahr-ı Âlem (s.a.)'e nispet olunur. Nitekim Hz. Ali (r.a.)'in kelâmına ve emsaline hadis ıtlak ederler. [1598]
Ebû Saîd Harrâz (ö.277/890) tarafından söylenen bu sözün hadis olup olmadığı konusunda elde edebildiğimiz bilgiler şunlardır:

a. Hadistir Diyenler

Elbânî, Ebü'1-Fazl Muhammed b. Muhammed eş-Şâfiî'nin ez-Zıllü'l-mevrûd adlı eserinde bu ibareyi hadis olarak zikrettiğini nakletmiştir. [1599] Bu zatın c^ında söz konusu İbarenin hadis olduğuna büyük bir çoğunluk kaiıl-

b Hadis Değildir Diyenler

Bursevî'nİn bir sözün hadis olup olmadığını belirlemede İzlerini takip görüşlerine ve eserlerine başvurduğu âlimlerden GazâİÎ'nİn Ihyâ'sında, "Kcile'l-kâilu's-sâdık: Hasenâtü'l-ebrâr seyyiâtü'l-mukarrabîn [1600] şeklinde zikredilen ibare hadis suretinde gösterilmemiştir. Her ne kadar "Kaie'l-kâiluYsâdık: Doğru söyleyen söyledi" cümlesi ilk planda Hz Peygamber'i hatıra getirse de Irakî (ö.806/1403)'nin tahriç çalışmasına bunu almaması bu ibarenin hadis olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla buradan hareketle bu ibarenin İhya'da hadis şeklinde zikredilmediği sonucunu çıkarabiliriz. İbn Arabi'nin Fütûhâf ında bu söz sûfıyyeye, [1601] Zerkeşî {ö.794/1391)'nin Lükata-sı'nda Cüneyd el-Bağdadî (ö.297/909)'ye nispet etmiştir. [1602] Sehavî {0.902/ 1496), [1603] Karî (Ö.1014/1605), [1604] Aclûnî (Ö.1162/1749) gibi muhaddisler de bu sözü Ebû Saîd el-Harrâz'a atfetmişlerdir. [1605]Bazıları da Zünnûn el-Misrî'ye isnad etmişlerdir. [1606]
Görüldüğü üzere başta Gazâlî ve İbn Arabî gibi sûfi müellifler bu İbareyi hadis suretinde kullanmamışlardır. Nitekim yukarıda isimlerini kaydettiğimiz muhaddislerin kanaatları da bu merkezdedir. Bu durumda bu sözün şahısları değişik de olsa sûfiyye tarafından söylenen bir kelâm-ı kibar olduğunu belirtmek yanlış olmamalıdır. Nitekim Bursevî bunu prensip olarak kabul etmekle birlikte, muhteva açısından bu ibareyi hadis kılıfına bürümek eğilimindedir. 'nİn hadis mantığı olarak Öne sürdüğü, "Uzamâ-i tarikattan, hatta -t havâss ehl-i hakikattan" olanların sözleri için hadis tabirinin kullanılabileceği gerçekten dikkate değer bir noktadır. Sûfiyyenin bu tür anlayışîan araştıranın "Keîâm-ı Kibar Olan Sözler" kısmında bir nebze olsun ele alınmıştı. Bursevî'nİn bu sözle ilgili olarak Kitabü'n-Netice'de verdiği bazı bilgilerden nakille yapmak istiyoruz. Ona göre Resûlullah (s.a.)'e verilen şefaat iki çeşittir:
Birincisi, şefaat edebilmeleri için başkalarına şefaattir. Buna göre diğer nebi|erı veliler, salihler ve melekler şefaat makamına ererler, günahkârlara il-i rütbeye uğramış olanlara şefaat ederler.
İkincisi ise bizzat ResûllullahTın şefaatidir. Bu şefaatla Resûl-i Ekrem büyük günah işlemeyenlere şefaatte bulunur. Derecelerin yükseltilmesi için yapılan şefaat de buna dahildir. Zira, "Ebrârın hasenatı mukarrabînin
sayyiâtıdır" gereğince tenezzül erbabına göre masiyyet hükmündedir. [1607] Aynı eserin bir başka yerinde ise, mukarreblerin ebrârın üstünde olduğunu, zira mukarreb olanların ebrâra nispetle mutlak kemallerinin bulunduğunu, mukarreblerin zât, sıfat ve efâle sahip oldukları halde ebrârın yalnız sıfat mertebesinde kaldıklarını belirtmiş, mukarreb olmanın son derece arzu edilen manevi bir makam olduğunu söylemiştir. [1608] Yine mukarreblerin hem yemin hem de vech sahipleri, ebrârın ise yalnız yemîn erbabı olduğunu ifade etmiştir. [1609]
Keşif yoluyla nakledildiği belirtilen hadislerden bir diğeri de "Ashâbî ke'n-nücûmî" hadisidir.

7. Ashabım Yıldızlar Gibidir Hadisi

Daha önce keşfi savunan âlimler içinde Şa'ranî (ö.973/1565)'yi anlatırken bu hadise kısaca işaret etmiş, hadisin Şa'ranî tarafından keşfen nakledildiğini belirtmiştik. [1610] Orada Beyhakî (ö.458/1066)'nin rivayet ettiği bu hadisi, Deylemî (ö.558/1163)'nin İbn Abbas'a isnad ettiğini, [1611] hadisin en azından zayıf, veya mevkuf olduğunu söylemiştik. Elbâni İse hadisin uydurma olduğunu iddia edenler arasındadır. [1612]
Burada Bursevî'nİn hadisin yorumu konusundaki fikirlerine işaret edeceğiz. Bursevî bu hadisle ilgili olarak şöyle demektedir:
"Bu ümmet-i merhume içinde bazı nuranî kimseler vardır ki, halk o-nunla Hakk'a mühtedî olurlar, nücum ile semte mühtedî oldukları gibi. Allah Teâlâ buyurdu: "Onlar yıldızlarla yollarını doğrulturlar," Resûlullah (s.a.) de buyurdu ki: "Ashabı ke'n-nücûmi bieyyihim ıktedeytüm ihtedeytüm: Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidâyete erersiniz. [1613] Yani nücûm ile ihtida-i sûrî uaki olduğu gibi ashab ile dahi ihtida-i ma'neuî vaki olur. Zira ashab (r.a.) ilm-i nebeviyi mustashiblerdir. İlim ise nurdur. Ve kuu-vet-i mütabaatle bilâ vasıta ilm-i ilahiye dahi malik olmuştur...Hilafet mertebesine karîb olanlar hutefâ hükmünde olup kamlarının bu'du fî nefsi'l-emr kurbu münafî olmadığı gibi kurûn-ı müstakbelede dahi nice ricat geldi ki, münasebet-i ma'neviyye ve nice cihet-i camia hasebiyle ashab-ı idaddan kılındılar ve edne'lemr tebe-i tabiin dairesinde bulundular. Bu cihetten ihtida ve ihtidaya salih oldular. Eğerçi bazı nüfûs-i mütemerride ve câhile bu mânadan ibâ ve imtina eder ve iltihakı inkar ve kabul etmez, velakin cehlinden nâşfdfr. [1614]
Bursevî, Risâle-i kelime-i tevhid adlı eserinde de benzer açıklamalar yaparak şunları söyler:
"Hadiste "Ashabım yıldızlar gibidir" büyütülmüştür. Yani benim ashabım tariki Hakk'a delil olmakta nücum gibidir. Bu sohbet dahi hilafet gibidir. Sohbet-i kümmeîe şamil olur. Kümmel dahi iktida ettiler. Hakk'a hidâyet etmekte nücum gibidirler. Yani kümmel dahi ism-i hâdî tahtında olmakla onlara iktida eden dahi öyle değildir. Pes bundan malum oldu ki, âlem-i nurdan olan kimse hâdî olur. [1615]
Bu İzahlarda anlaşıdıldığına göre "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidâyete erersiniz" hadisinde ashabın hidâyet rehberleri oldukları İfade edilmekle birlikte halife mertebesine ulaşmış, insan-ı kamillerin de aynı konumda oldukları belirtilmektedir. Onlar da sahabiler gibi hidâyet kandilleridir. Onlar sayesinde Hakk'a giden yollar bulunur.
Buraya kadar olan kısımda yani Bursevî'ye göre "Farklı Tespit Yollan" başlığı altında yedi hadis üzerinde durmuş bulunuyoruz. Bu hadisler, "Allah, Adem'den önce yüzbin Adem yaratmıştır", "Dünya yedi kattır.", "Ben adil melik zamanında doğdum", "Ben gizli bir hazine idim.", "Nefsini bilen Rabb'ini bilir", Ebrâr'ın sevapları mukarreb olanların günahlarıdır", "Ashabım yıldızlar gibidir" şeklinde keşif yoluyla alındığı İfade edilen hadislerdir. "Ebrâr'ın sevapları mukarreb olanların günahlarıdır" anlamındaki Ebû Saîd el-Harrâz (Ö.277/890) tarafından söylenen bu söz ve "Ashabım yıldızlar gibidir" dışındaki diğer ifadeler İbn Arabi'ye dayanmaktadır. Bursevî, keşifle hadis konusunda mevcut malzemeye yeni bir ilavede bulunmamış, yalnız İbn Arabi'nin eserlerinden bunları nakletmekle yetinmiştir. Dolayısıyla keşifle hadîs rivayetinin en önemli kaynağı İbn Arabi'dir. Bununla birlikte burada şu hususu da belirtmekte yarar görmekteyiz. Keşifle nakledildiği ileri sürülen bu ibareler tamamıyla

sûfilerin keşif yoluna dayanmamaktadır. Bunlar İçinde "Adem'den önce yüzbin Adem yaratmıştır" hadisi ile "Ben gizli bir hazine idim" hadİs-İ kudsîsi dışındaki hadislerin hadis kaynaklarında zayıf veya mevzu bir isnadı bulunmaktadır. Meselâ, "Dünya yedi kattır" hadisi İbn Abbas'a isnad edilmekte, "Ben adil melik zamanında doğdum" hadisi muhaddislere göre asılsız kabul edilmekte, "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" hadisi Hz. Ali'ye dayandırılarak mevkuf haber olduğu belirtilmektedir. Keşif yoluyla alındığı Öne sürülen bu hadisler veya bu ibareler üzerinde mevcut kaynaklarda ihtilaflı da olsa bilgiler vardır. Yani bu hadisler tamamen sonradan ortaya çıkmış, orijinal ifadeler değildir. Belki "Ben gizli bir hazine idim" hadisi için bunun önceki kaynaklarda bulunmadığı söylenebilir. Onun dışındaki diğer hadislerle ilgili önceki dönem eserlerde az veya çok malumat bulunmaktadır. Bursevî bunları yalnız nakletmiş, üzerinde kendi ilmî ve tasavvuf anlayışına dayanarak yorumlar yapmıştır. Bursevî'nin verdiği bu bilgilerin bağlayıcı bir tarafı bulunmamakla birlikte, tasavvuf ekollerinde bu tür işârî bilgilerin rağbet gördüğü, ehîi tarafından bu malzemeden istifade edildiği de göz ardı edilmemelidir. Zaten Hz. Peygamber'in dışında bütün insanların sözleri arasında tercih yapma veya yapmama hakkı söz konusu olduğuna göre burada da aynı durum geçerlidir. Buraya kadar Bursevî'nin eserlerinden seçerek meydana getirdiğimiz hadis şerhi bölümünde bu hadislerin daha çok tasavvufî bir mahiyet arzettiğinî görmüş bulunuyoruz. Dolayısıyla tasavvufî hadis şerhi konusunda Bursevî'nin eserlerinde değişik hadislerin bu hadislerin yorumunda zengin sayılabilecek malzemelerin kullanıldığını söyleyebiliriz. Yeri gelmişken tasavvufî hadis şerhinin Önemi, şartları ve özellikleri île Bursevî'nin işarı hadis şerhindeki metod ve tekniğinden bahsetmek istiyoruz.
Bursevî'nin eserlerinden seçtiğimiz normal ve keşif yoluyla tespit edildiği belirtilen bazı hadislerin şerhlerinden ve bu şerhler üzerindeki kısa değerlendirmelerden sonra, şimdi de Bursevî'nin hadis yorumunda nasıl bir yol izlediği, hangi esaslara göre hadisleri şerhettiği ve ne gibi eserlerden istifade ettiği üzerinde durmak istiyoruz.

III. Yorum Teknikleri

Burada Bursevî'nin eserlerinde kullandığı hadislerde nasıl bir yol takip ettiği üzerinde duracağız. Yorum teknikleri adını verdiğimiz bu başlık altında Bursevî'nin işârî hadis şerhindeki metodu, hadis nakletme usûlü, kelimeleri açıklaması, rivayet farklarını göstermesi, hadisleri tercüme etmesi, hadis tenkidi ve kullandığı kaynaklar hakkında bilgi vermeye çalışacağız

1. Bursevî'nin İşarî Hadis Metod ve Tekniği

Araştırmanın konu ve kaynaklar kısmında tasavvufî hadis şerh faaliyetleri tanıtılırken bu konuda meydana getirilmiş literatürden biraz olsun bahsedilmiştİ. Esasen sûfilerin feyiz ve ilhamlarına dayanan İşârî yorum başlangıçta Kur'an âyetleri için söz konusu edilmekteydi. Tefsir tarihine baktığımız zaman tefsir çeşitlerinin rivayet ve dirayet olmak üzere İkiye ayrıldığını, ama zamanla buna işârî veya tasavvuf? denilen üçüncü bir metodun daha ilave edilmiş olduğunu görmekteyiz.Tefsir usûlü kaynaklan İşârî tefsirin şartları ve özelliklerinden söz ederken, bunun daha çok Kur'an İçin geçerli olduğundan bahsederler. Fakat işârî tefsirin yalnız Kur'an'a mahsus ve onunla sınırlı kaldığı söylenemez. Zira Kur'an âyetlerinin nasıl işârî mânaları varsa, Hz. Peygam-ber'in hadislerinin de işârî yorumlan vardır. Tefsir ilminde işârî tefsir şartlan aymsıyla hadis ilminde de geçerlidir. Resûlullah (s.a.)'in mübarek lisanlarından çıkan kelimelerin gelişi güzel, zahirinden tamamen uzaklaşarak yorumlanması mümkün değildir. Bunun belli kuralları, herkes tarafından kabul edilen bir ilkeleri olmalıdır. İslâm âlimleri işârî tefsir ve yorumun yapılabilmesi için şu şartlan İleri sürmüşlerdir:
a. Zahirî mânaya aykırı olmamalıdır.
b. Zahir mânanın dışında yalnız işârî mânanın geçerli olduğu İddia e-dilmemelidir.
c.Yorum, lafızla alâkası olmayan bir tarzda yapılmamalıdır.
d.İşârî yoruma şer'î ve aklî bir engel bulunmamalıdır.
e.İnsanların zihinlerini alt üst eden biçimde olmamalıdır. [1616]
İşârî tefsir ve yorumun yapılabilmesi için müfessirler tarafından tespit edilen bu temel ilkelere Bursevî'nin eserlerinde hangi ölçülerde riâyet edildiğini araştırmamız gerekmektedir. Zira bu araştırma sonucunda Bursevî'nin işârî veya diğer bir tabirle tasavvufî hadis şerhi ekolünde nasıl bir yere sahib olduğu konusunda bir kanaata varmamız mümkün olacaktır. Bu beş maddede ifade edilen prensiplerin hepsi önemli olmakla birlikte ilk iki maddedin içinde diğerleri de vardır. Bundan dolayı biz ilk iki madde üzerinde durmaya çalışacağız:
Birinci madde:İşârî yorum zahirî mânaya aykırı olmamalıdır. Yani lafzın içerdiği dış mânaya dikkat ve riâyet etmeli, ondan uzaklaşmamahdır. Nitekim Bursevî'de bu hassasiyetin olduğunu Kitabü'n-Netice'deki, "Zavâhir-i edilleden udûi caiz değildir [1617] ve Şerh-i Pend-i Attar'daki, "Zahir şer'î mü-sadime etmeyen hadise bu mevzudur veya bâtıldır dememek gerektir [1618] sözlerinden anlıyoruz. Bursevî, bu prensipten hareketle nasslann yorumunda zahir mânaya dikkat edilmesini benimsemekte, bâtmîlerde olduğu gibi zahiri bırakıp bütünüyle batını bir anlayışı doğru görmemektedir. Bunu bir örnekle delillendirmek gerekirse şu örneği verebiliriz:
Mülk Sûresi'nde yer alan, "Neredeyse cehennem öfkesinden patlayacak hâle ge/ir [1619] âyetinin tefsirinde Bursevî Peygamber (a.s.)'in; "Bana cehennem o kadar yaklaştırıldı ki, size dokunur korkusuyla onu geri itmeye başla-c/ım [1620] hadisini zikrettikten sonra şöyle demiştir:
"Fakir der ki: Bu beyândan ve diğer sahih hadislerin delâletinden anlaşıldığına göre cehennem diğer canlı varlıklar gibi hayat ve şuur sahibi bir varlıktır. Başka varlıklardan zuhur eden şeyler ondan da zuhur eder. Ehlullaha göre bu ve bunun gibi yerlerde mecaza gitmeye gerek yoktur.[1621] Bu son cümlede görüldüğü gibi Bursevî, lafzın zahirî mânası maksadın anlaşılmasına yetiyorsa o takdirde mecaza gitmenin doğru olmadığı noktasına dikkat çekmektedir.
İkinci madde: Zahir mânanın dışında yalnız işârî mânanın geçerli olduğu iddia edilmemelidir. Bursevî'nin eserlerinde bununla ilgili örnekler de bulmak mümkündür. "Men keteme ilmen ya'lemuhu ülcime bi-licâmin mi-ne'n-nâr: Kim bildiği bir İlmi gizlerse ağzına ateşten bir gem vurulur [1622] hadisi üzerinde dururken Bursevî şöyle demektedir:
"Burada "Ucam" ibaretinden fehm olunan gerçi lisan ile ketmdir, feemma kaleme dahi şamildir. Zira kalem ile vâki olmak nâdirdir ki, sadr-ı evvelde kitabet kıllet üzerine vâki olurdu. Pes onların bihbirlerine Ukalan lisan ile idi. Hicretten yüz sene mürur ettikten sonra kalem ile imlaya bed' ettiler, tâ ki ilm-i ilahî ve şer'î nebevî evrakta müspet olup halk ondan müntefi'olalar.[1623]
Bu misâl Bursevî'nin yalnız işârî mânayı kastetmediğini, işârî mânayı zahirî mânanın önünde değil, onun peşinden ikinci ihtimal olarak kabul ettiğini ortaya koymaktadır. Bursevî'nin en önemli ve en hacimli eseri olan Rûhu'1-beyân tefsiri işârî tefsirin önemli kaynakları arasında yer alır. Fakat Bursevî daha çok kendi ilim ve irfanına, ruhî ve şahsî tecrübelerine dayanmak suretiyle hadisleri şerhetmiş, kuru kuruya nakillerle yetinmemiştir. Zaten eserlerinde başka müelliflere çok fazla atıfta bulunmamıştır. Bulunduğu zaman da manevî otoritesine iyice İnandığı zâtların eserlerine başvurmuştur. Zira ona göre herkes hadislerdeki asıl maksadı kavrayamaz. Kitabü'n-Netice'de her asırda gelen ariflerin hadisleri şerh ve mânaları keşfe çalıştığını, fakat hadişlerdeki İnce kavramları anlamaktan âciz olanların yanlış tevillere kapılarak indî hükümlerle oyalandıklarını belirtmiş, Resûl-i Ekrem'in hadisleri için;
"Bilmelidirler ki onun kelimâtı camiadır. Ve her âlim ve arif ki ondan bir nesne fehm eyleye, onun fevkinde dahi murâd-ı nebevi vardır. Kasır İse maksûd-ı nebeviyi fehm eyledim ve neticeye erdim zanneyler. Heyhat! [1624] demek suretiyle hadislerdeki mânaların son derece zengin ve derin olduğuna, herkesin şahsi kabiliyet ve manevî özelliklerine göre bir şeyler anlayabilecekleri noktasına dikkat çekmiştir. "Bilmiyorsanız zikir ehlinden sorun [1625] âyetinde kastedilenlerin ehl-i Kur'an ve hadis olduğunu belirterek müfessir ve muhaddislerin görüşlerine başvurmuş, ama bunun yanında tasavvufun bahşettiği derin mânalara, ince kavramlara işaret etmekten de geri durmamıştır. Bursevî'nin hadis tespiti konusunda son derece müsamahakâr davrandığı kesin olmakla birlikte, hadislere getirdiği İşârî yorumlarda her ne kadar kendinden önceki literatürden büyük ölçüde istifade etmişse de kendi şahsi görüşlerini rahatlıkla ifade ettiği yerler hiç de az değildir. Yaptığı İşarı yorumların bir kısmı münakaşaya davet etse de, kendinden önceki dönemlerde benzer yorumlar yapılmıştır. Dinin zahirine her konumda bağlı kalmaya çalışan Bursevî'nin tasavvufî yorumlarında tenkit edilecek çok ciddi noktaların olmadığını, işârî hadis faaliyetlerinde tamamıyla orijinal olmasa da ona yakın yeni fikirler ortaya attığını söyleyebiliriz.
Bursevî'nin işârî hadis anlayışıyla ilgili verdiğimiz bu bilgilerden sonra onun eserlerinde hadisleri kullanırken nasıl bir yol İzlediği meselesine geçebiliriz.

2. Hadis Nakletme Metodu

Resûlullah (s.a.)'e isnad olunan hadislerin rivayetinde ana ilke bu hadislerin senedleriyle birlikte nakledilmesidir. İslâm'ın ilk devirlerinden itibaren isnad sisteminin kullanıldığı, hadisle ilgili eser yazan müellifler tarafından bu ilmî disiplinin devam ettirildiği tarihi bir gerçektir. Zira bu

sistemde hadisleri nakleden ravileri tetkik İmkanı mevcuttur. Dileyen bu ravilerin biyografilerini rical kitaplarından okuma ve araştırma imkanına sahiptir. Ne var ki isnad-ların sayfaları kabartması ve zaman kaybına yol açması gibi gerekçelerle, daha sonraki dönemlerde bu uygulamanın yer yer terkediidiği görülmüştür. İbnü's-Seken (Ö.353/964) ile başlayan bu uygulama Beğavî (0.516/1122) ile daha da yaygınlaşmıştır.[1626] Nitekim Beğavî, senedlerini hazfederek meydana getirdiği Mesâbîhu's-sünne adlı eserinin mukaddimesinde hadis İmamlarının nakline İtimat ederek ve uzatmamak maksadıyla hadislerin isnadlarmı tamamen terkettiğini belirtmiştir. [1627]
Senedlerin terki konusunda Beğavî'deki bu anlayış Bursevî'de de kendini göstermektedir. Hadis ilimleriyle uğraşan bir muhaddisin uzatmamak gayesiyle terkettiği senedleri, bir mutasavvıfın hiç zikretmemesi gayet normal karşılanmalıdır. Bursevî'nin hadisleri nakilde nasıi bir yol takip ettiğini tespit açısından eserlerinde kullandığı bazı lafızları şöylece sıralayabiliriz:
Eşâra Resûlullah (s.a.) bikavlih: Resûlullah (s.a.) şu sözüyle işaret etti, [1628] fi'1-haber: haberde denilmiştir ki, [1629] fi'1-hadîs: hadiste Duyurulmuştur ki, [1630] kale Aleyhisselam: Aleyhisselam buyurdu ki, kâle'n-Nebiyyü aley-hi's-seîâm: Nebi (a.s.) buyurdu, [1631] kale Resûlullah (s.a.): Resûlullah (s.a.) buyurdu ki, kekavlihİ aleyhisselam: Aleyhisselam'in şu sözünde olduğu gibi, [1632] kemâ kale Aleyhisselam: Aleyhisseîam'ın buyurduğu gibi,[1633] kemâ kâle'n-Nebiyyü aleyhi's-selâm: Nebi (a.s.)'ın buyurduğu gibi, [1634] kavluhû Aleyhisselam: Aleyhisseîam'ın şu sözü, [1635] likavlihi Aleyhisselam: AleyhİsselamI-ın şu sözünden dolayı, [1636] ruviye ennehû Aleyhisselam kale: rivayet olunduğuna göre Aleyhisselam Efendimiz şöyle buyurdu, [1637] süile'n-Nebiyyü aleyhisselam: Nebi (a.s.)'a soruldu ki, [1638] verade: vârid oldu ki. [1639]
Türkçe eserlerinde İse, uHadiste gelür ki, haberde gelür ki, hadiste varid olmuşdur ki, eserde gelür, şer'de gelür ki" şeklinde İfadeler kullanılır.[1640] Çok az olarak sahabi ismi verir, hadisin hangi sahabiden rivayet edildiğini belirtir. [1641] Genellikle kaynak İsmi vermemekle birlikte ara sıra hangi eserden hadisi aldığına işaret etmekle yetinir.
Bursevî, hemen hemen bütün eserlerinde doğrudan hadis metinlerini nakletmeyi esas almış, maksadının sened değil, metin olduğunu hissettirmiş, son derece müsamahakâr davrandığı hadislerin sıhhatinde Önceki müelliflere tâbi olmayı ana prensip edinmiştir.

3. Kelimeleri Açıklaması

anlaşılmasına bağlıdır. Özellikle hadis metinlerinde çokça kullanılmadıkları için tanınmayan, dilde kendileriyle zor ünsiyet kurulabilen, anlaşılması açıklama gerektiren bazı kelimeler vardır. Lügat ve hadislerdeki anlamları inceleyen bu branşa hadis ilminde garîbü'l-hadis denir.[1642] Böyle nadir kelimelerin geçtiği hadis metinleri üzerinde detaylı açıklamaların yapılması zarureti vardır.
Bursevî gerek hadisleri şerhederken, gerekse başka müelliflerin eserlerine şerh yazarken genellikle kelimeler üzerinde durur, açıklamalarda bulunur. Bununla ilgili bazı örnekler vermek gerekirse şunları verebiliriz:
a. Mücahid'den rivayet edilen bir hadiste Cibril (a.s.) bîr süre Peygamber (a.s.)'a gelmemişti. Daha sonra geldiğinde Peygamber (a.s.) ona niçin geciktiğini sormuş, o da; "Nasıl gelebilirim ki? Siz tırnaklarınızı kesmez, bıyıklarınızı kısaltmaz kaküllerinizi temizlemezsiniz" demiştir. [1643]
Bursevî, hadiste geçen "berâcim" kelimesini; "Parmakların üzerinde olan mafsallar ve ukdelerdir ki onda vesh müctemi olur. Oraları tenkih ve tanzif ile emretti [1644] şeklinde açıklayarak bu yerlerin parmak oynaklan ve kirin toplandığı parmak boğumlan olduğunu söylemiştir, [1645] Nitekim hadiste; "Parmak boğumlarını yıkamak fıtrattandır [1646] buyurulmuştur.
b. Nazzıfû lisâsekum: "Diş etlerinizi temizleyin" hadisindeki "lise" kelimesini dişlerin üstündeki etler olarak İzah etmiş, böyle yemek kırıntılarının dişlerden iyice temizlenmemesi sonucu ağzın kokacağını, meleklerin bundan rahatsız olacağını, Kur'an yolu olan bu yerlerin kötü kokulara sebep olacak şeylerden temizlenmesi gerektiğini söylemiştir. [1647]
c. Iyyâkum ve'1-kefûr, feinne sâkini'l-kefûr sâkinu'l-kubûr: Köylerde oturmaktan sakının. Zira köy halkı kabir sakinleri gibidir" hadisinde "kefûr" kelimesinin zamme ile küfrün çoğulu olduğunu, fakat burada fetha ile köy mânasına geldiğini belirtmiş, "Cemaattan uzak olan köylerde, ilmihal bilenlerden uzak olan dağ başında ve yeryüzünün ıssız bölgelerinde oturanlar kabirde yatan Ölüler gibidir [1648] demiştir.

4. Rivayet Farklarını Göstermesi

Bursevî, "el-Müslimu ehu'l-müslİm; Müslüman müslümanın kardeşidir" hadisinden söz ederken hadiste geçen, La yahzuluhu: onu yardımsız bırakmaz" kelimesi yerine, [1649] bazı rivayetlerde "onu tehlikeye atmaz" mânasına gelen "La yüslimuhu" düşmüştür [1650] diyerek o zaman ki Türkçe ile rivayet farkına işaret etmiştir. [1651]
İnsanın ana rahminde yaratılma safhalarının anlatıldığı hadiste, "Sümme yurselu ileyhi'l-melek: Sonra ona melek gönderilir" ibaresini ele alan Bursevî, "Nüsha Meşârık'ta "Sümme yürsiluîlahu ileyhi'l-melek: Sonra Allah ona bir melek gönderir" demek suretiyle rivayetlerdeki farklara temas etmiştir. [1652]
Müslim'in rivayet ettiği Allah Teâîâ'nın zulmü kendine haram kılmasının konu edinildiği hadis-i kudsîde; "Femen vecede hayran: Kim hayır bulursa" lafzı İçin "Bazı nusah-ı sahîhada "Femen amile hayran: Kim hayır işlerse" düşmüştür [1653] demiştir.

5. Hadisleri Tercüme Etmesi

Dili Arapça olmayan milletler için âyet ve hadislerin kendi iisanlanna göre çevrilip İfade edilmesi, Kur'an ve sünnetin o milletlere ulaştırılması bakımından son derece önemlidir. Bursevî, Arap dilini çok İyi bilmesine rağmen yaşadığı çevrenin İhtiyaçlarına göre bazı eserlerini Türkçe yazmış, devrin anlayabileceği bir üslûpla hadisleri Türkçeye tercüme etmiştir. İşte bunlardan bazı örnekler:
a. Bir nesne merfû olmadı illâ mevzu oldı." "Yani her âli nesneye âhiriyyet olur ve alçağa düşer. [1654]
Hadisin aslı Buhârî'deki şu rivayettir: Enes (r.a.)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
SûfilerİN Hadis Anlayışı
Nebi (s.a.)'in Adbâ denilen bir devesi vardı ki koşuda önüne geçilmezdi. Bir ara yük devesi üstünde bir bedevi geldi. Yapılan koşuda bu yük devesi Adbâ'yı geçti. Bu durum müslümanlara ağır geldi. Resûl-İ Ekrem ashabın hâlini anladı da: "Ashabım, Allah'ın bir âdeti, bir nizamı vardır ki ona göre Allah dünyada her yükselen şeyi muhakkak surette aşağı iter" buyurdu. [1655]
b.Âhir zamanda halkın hayırlısı feresinin yularından tutup gaza İden . ve ehl-İ ribat olan veyahut vech-i meâş için bir kaç koyun ittihaz idüp dağ başında kalandır. [1656]
c. Cibril hadisinde geçen "Feesnede rukbeteyhi ilâ rukbeteyhi: Dizlerini dizlerini dayadı" kelimelerinin izahında şöyle demiştir:
"Nitekim Türk, diz bediz oturdu der ve acem nişest zânu bezânu deyu tabir eyler. [1657]
d. Peygamber (a.s.) tarafından cahil insanların günahları sebebiyle ahiret ateşine düşüşlerinin ifade edildiği hadisi Bursevî;
"Cümlenizden etkâ ve ahşa benim ve kezâlik eşjâk benim ki siz kendin ateşe tarh eden pervaneye benzersiniz ve ben sizin miyânınızdan tutup ateşe düşmekten sizi men ederim [1658] şeklinde tercüme etmiştir. [1659]
e. Resûlullah (s.a.) ramazan ayında mescidde itikafta iken kendisini ziyarete gelen zevcelerinden Safiye (r.a)'yı uğurlamaya çıktığında, dışarıda iki kişi görmüş ve onlara hitaben şöyle demiştir:
"Yâ hazâ! Mukâleme ettiğim zevcem Safiyye'dir, ecnebiyye değildir. [1660]
f. Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'i ihtiyarlatan surelerin zikredildiği hadisi Bursevî Şöyle ifade etmiştir.
"Yâ Resûlallah! Mübarek mehâsiniziz ağarmağa başlamak ne sebeptendir? dediklerinde cevap buyurdular ki: Benim mehâsinimin sebeb-i şeyb-i sûre-iHûd'dur. [1661]
g. Dünyanın Allah katındaki değersizliğinin belirtildiği hadis Bursevî tarafından şu şekilde mânalandırılmıştır:
"Eğer dünyanın indallah cer\âh-ı baûza kadar vezni olaydı, kafire bir i-çim su vermezdi. [1662]
h. Resûl-i Ekrem'in aile hayatı ile ilgili bir hadis de şöyledir:
Cebrail bana bir kıdr içinde lahm getirip ondan eki ettim ve bana ci-mada kırk racül kuvveti İ'tâ olundu. [1663]
ı. Allah Teâlâ bir kuluna muhabbet etse mülk ve melekûtta; "Siz dahi muhabbet ediniz" diye nida olunur, [1664]
i. Sizden birinizin imanı kâmil olmaz, tâ ki ben ona ehlinden ve evlâdından ve emvalinden ehab olmayınca. [1665]
Bursevî'nin Türk diliyle tercüme ettiği bu hadislerin yanısıra, onun hadisler üzerinde metin tenkidi de yaptığı görülmektedir.

6. Hadis Tenkidi

Bursevî, eserlerinde kullandığı hadislerde ana kaynaklara müracaat etmeyi, hadisleri hadis ilmi kriterlerine göre bir muhaddis gibi değerlendirmeyi gaye edinmemiş, daha çok kendisini hedefe ulaştıracak malzemeleri bulduğu zaman önceki müelliflere karşı bir iyi niyet sonucu onların eserlerindeki hadislerden yararlanma yoluna gitmiştir. Genel metod bu olmakla birlikte, tamamen gece odun toplayan bir hâtıb-ı leyi gibi de olmamış, yer yer hadisleri sened ve metin açısından tenkide tabi tutmaktan, çelişkili gibi görünen hadisleri uzlaştırmaktan ve şahsi kanaatini açıklamaktan da geri durmamıştır. Nitekim şu hadislerde bunun örneklerini görmek mümkündür;

a.Çekirgeleri öldürmeyin. Çünkü onlar Allah'ın askerleridir. [1666] Sahabi Ebû Zuheyr el-Enmârî'den rivayet edilen bu hadis için İbn Kesîr (Ö.774/1373) "garîb" demiş, [1667] İbn Hacer (Ö.852/1448) de Beğavî ve Taberânî'nin Müsnedu's-Şâmiyyîn'de tahriç ettiklerini belirterek bir değerlendirmede bulunmamıştır. [1668] Süyûtî (ö.911/1505) ise hadisin zayıf olduğu düşüncesindedir. [1669] Nitekim Bursevî de benzer bir yaklaşımla şöyle demiştir:

"Eğer bu hadis sahih ise bundan çekirgelerin ekinlere zarar vermediği zaman öldürülmelerinin yasak olduğu anlaşılır. Aksi takdirde öldürmek veya bir başka suretle onları defetmek caiz olur. [1670]

b. Kureyş'e söumeyin. Zira Kureyş'in âlimi yeryüzünü ilimle dolduracaktır. [1671]

Bursevî, Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) ve bazı âlimlerin bu hadisten, İmam ŞâfÎÎ (ö.204/819)'nin kastedildiğini fakat Sağânî (ö.650/1252) ve İbn Hacer (ö.852/1448)'in hadisin uydurma, Irâkî (806/1403)'nin de zayıf olduğunu belirttiklerini ifade ettikten sonra kendi kanaatini şöyle açıklamaktadır:

Fakir der ki: Sahih olduğu takdirde hadisten zahir olan Resûlulhh (s.a.) âlim ile nefs-İ kerimini kastetmiş olmasıdır. Zira O'nun sânı yükselmiş, tebliği intişâr etmiş, ilmi yayılmış, arzın her tarafı onun eserleriyle dolup taşmış, uzunluğu ve genişliği olan her yer onun nuruyla aydınlanmıştır. [1672]

Bursevî her ne kadar bu hadiste İmam Şafîî'nin kastedildiğine taraftar değilse de o, Şafîî'nin dindeki kadir ve kıymetini takdir etmekten de geri durmaz. Onun Şafîî hakkında; "imam Şafîî (r.h.) elli dört yaşında İken berzaha sefer etti ue o vakitte evtâd-ı erbaadan idi. Eğer dahi muammer olaydı kutbiyyet-i kubrâya dek hareket etmek ihtimali var idi [1673] sözleri iie, 'İmam Şafîî mertebe-i hakikatte Ebû Nasr ue mertebe-i fıkıh ue ictihadda İmam Tahâvî gibidir [1674] şeklindeki ifadeleri bunu göstermektedir.

Yukarıda zikredilen hadis üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Zira hadisin sahih olup olmadığı konusunda Sağânî'nin mevzu dediğini kaynaklar doğrulamakla birlikte, İbn Hacer'İn de aynı görüşte olduğunu söylemek isabetli değildir. Zira îbn Hacer bu hadisle ilgili müstakil bir kitap yazmış ve ona "Lezzetu'I-ayş fî turuki'l-eimmeti min Kurayş" adını vermiştir. İbn Hacer, hadislerin değişik tariklerinin birbirini takviye ettiğini, dolayısıyla hadisin bir aslının olduğunu söylemiş, hadîsin hasen mertebesine yükseldiğini belirtmiştir. Nitekim Beyhakî (Ö.458/1066) de aynı görüştedir. [1675] Hafız Irâkî ise, hadisin uydurma olduğunu İddia eden Sağânî'nin bu İddiasını reddetmiş, İmam Ahmed (ö.241/855) gibi bir muhaddisin mevzu bir hadisi kitabında zikretmesinin asla mümkün olamayacağını söylemiş; "Hadisin temrîz sigasıyla rivayet edilme sebebinin ise isnadının zayıflıktan kurtulamamış olması, bundan dolayı da ihtiyat için hadisin bu tarzda tahriç edildiğidir" demiştir. [1676]

Bursevî, bu hadisten İmam Şafîî (ö.204/819)'nin kastedildiğini söyleyen âlimlerin görüşlerine katılmamakta, burada kastedilenin İmam Şafîî değil bizzat Resûlullah (s.a.)'in kendisinin olduğunu İfade etmektedir. Nitekim Aliyyü'1-Karî (ö.1014/1605) de aynı görüşü benimseyenlerdendir. Bazıları da bu hadiste Hz. Ali'ye işaret olduğunu savunmuşlardır. [1677] İmam Ahmed (Ö.241/855) Abdülmelik b. Muhammed, Beyhakî (Ö.458/1066) ve daha başkalarının bu hadiste belirtilen âlimin İmam Şafîî'den başkasının olmayacağı noktasındaki görüşlerine meyletmeyen Bursevî'nin [1678] "Peygamber (a.s.)'dan sonra bir nur gelir. Ebû Hanife diye küny elenir [1679] şeklinde İbn Abbas'tan rivayet edildiği söylenen hadisteki şahsın İmam Ebû Hanife (Ö. 150/767) olduğunu hararetle savunması, ister istemez akla bir mezheb taassubu fikrini getirmektedir. [1680] Her iki hadiste işaret olunan zatlar gerçekten bu iki büyük müctehid İmam İse, bu onların faziletlerini bir kat daha artırır. Böyle değilse bu durum onların meziyetlerinden hiç bir şey eksiltmez. Zira onların yaptıkları hizmetler, bıraktıkları eserler ortadadır.

c. Erkek olsun kadın olsun herhangi bir kul cehaletten dolayı namazını terkeder, sonra da bundan dolayı tevbe eder pişman olursa cuma günü öğle ile ikindi arası on iki rekat namaz kılsın. Her rekatta Fatiha, Âyete'l-kürsi, îhlas ve Muauvizeteyn'i birer kere okusun. Böyle yaparsa Allah onu kıyamet gününde hesaba çekmez ve o günahlarının bulunduğu sayfada seuaplar bulur [1681] mealindeki hadisin şerhinde Bursevî şöyle demiştir:

"Bu hadis sahih olduğu takdirde bundan, söz konusu namazın geçmiş namazların kazası ve onların yerine geçeceği anlaşılmaz. Nasıl anlaşılsın ki günahların affı için önce tevbe sonra pişmanlık gerekir. Tevbenin şartlarından biri de geçmiş şeyleri kaza etmektir. O halde mâna şöyle olur:

Allah o kişiyi kıyamet gününde hesaba çekmez. "Sana farz kıldığım namazı niçin vakitlerinde kılmayıp geciktirdin?" demez. Bu da yukarıda anlatılan kişinin, tevbesini pekiştiren mazeretini kuvvetlendiren bu oniki rekatlık namaz bereketiyledir. Şeriatte bir kulun namazları terketmesi sebebiyle hesaba çekileceği nasıl bir gerçekse, namazları vakit İçinde tehir edenlerin de hesaba çekileceği bir gerçektir. [1682]

d. Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete giremez [1683] hadisi üzerinde duran Bursevî bu hadisi Hattâbî (ö.388/988}'nin şu şekillerde yorumladığını nakletmektedir:

Burada kibirden maksad, imandan tekebbür etmek, yani iman etmemektir.

Ya da kibrin azap veya af yoluyla kibirli olandan çıkarılmasıdır. Bursevî, Hattâbî'nin ikinci yorumuna katılmadığını açıkça ifade ederek şöyle demiştir:

Fakir der fefc Hadis kibirden sakındırmak ve çirkinliğini açıklamak için söylenmiştir. Hattâbî'nin ikinci tevili ise uzak bir ihtimaldir. Zira bütün hata ve günahla-nn durumu böyledir. Bu durumda hadisteki tahsisin bir mânası kalmaz. [1684]

Bu ve daha başka misaller Bursevî'nin hadisleri gerek sened, gerekse metin açısından bir tenkit süzgecinden geçirdiğini, tearuzu'I-ahbârda yani birbirine tezat teşkil eder gibi çelişkili görünen hadislerde bir çözüm yoluna gittiğini, yeri geldikçe "Ben derim ki, fakir der ki, eğer dersen ki, biz de deriz ki" gibi ifadelerle şahsi kanaatini ortaya koyarak tenkit zihniyetine sahip olduğunu göstermektedir. [1685] Dolayısıyla Bursevî, gerek hadis kitaplarını gerekse hadis şerhlerini tanımaktadır. Bu sahada meydana getirilmiş literatüre vakıftır. Zira eserlerinde hadis kitaplarına yapılan atıflar bunu göstermektedir.

7. Kullandığı Kaynaklar

İsmail Hakkı Bursevî yazdığı eserlerde, tahlil ettiği dinî meselelerde genellikle âyetlerden sonra hadislerle istidlali prensip haline getirmiştir. On cilt olarak basılan Rûhu'l-beyân adlı tefsirinin 450 sayfalık birinci cildinde beşyüzden fazla, tefsirin tamamında da beşbin (5000) civarında hadis kullandığı göz önünde bulundurulursa onun hadislere verdiği önemi ve eserlerindeki hadis oranını biraz olsun anlamamız mümkün olacaktır. Biz burada onun en hacimli eseri Rûhu'l-beyân'ı esas alarak kullandığı hadislerin kaynaklarını tespit etmeye bir kaç satırla da olsa onları tanıtmaya çalışacağız. Böylece onun hadisler konusunda başvurduğu kaynakların ilmî değerleri ortaya çıkacak, dayandığı eserlerin sağlam olup olmadığı anlaşılacaktır.

a. Hadis Kitapları

Hadisle uğraşan her ilim adamının en başta kullanacağı eserler hiç şüphesiz Kütüb-i Sitte diye anılan altı kitaptır. Daha çok Buharı (ö.256/870), Müslim (ö.261/875)'in Sahih'leri ile Ebû Dâvûd (Ö.275/888), Tirmizî (0.279/ 892), Nesâî (Ö.303/915) ve İbn Mâce (ö.273/886)'nin Sünen'lerinden oluşan bu altılı grub içine, bazıları İbn Mâce'nin Sünen'i yerine İmam Mâlik (ö.795)'in Muvatta adlı eserini dahil ederler. [1686] Nitekim Bursevî de bu görüştedir ve o İmam Mâlik'in Muvatta'ım Kütüb-i Sitte'den sayar. [1687] Bursevî, İmam Ahmed b. Hanbel (ö.241/955)'i "Sünen-i nebeviyyeyi ihyada alem olan bir âlim" olarak tanır ve onun keşif derecesine yükseldiğini söyler. [1688] İbn Hazm (ö.456/1064)'dan, Beyhakî (Ö.458/1066) ve Mazerî (0.536/ 1141)'den kibâr-ı muhaddisîn diye bahseder. Beyhakî'nin Delâilün-nübüvve ve Şuabu'1-iman gibi eserleriyle, Taberânî (ö.360/971)'nin Mu'cem'leri kaynakları arasındadır. [1689] Tahâvî (Ö.321/933)'nin Meâni'l-âsâr'ma, Dârekutnî (ö.385/995)'nin Sünen'ine, Beğavî (ö.516/1222)'nin Mesâbîhu's-sünne'sine de müracaat etmiştir.

b. Şerhler

Hadis usûlü tekniklerine göre her hadisin değerlendirilmesi, kaynaklardaki durumunun tespit edilmesi, ihtiva ettiği lafızlar ve mânalarla ilgili

edebî ve ilmî yönlerin kavranması, taşıdığı fikhî hükümlerin doğru olarak tahlil ve izah usûlünün bilinmesine yönelik olan hadis şerhleri telif türlerinin en zorlarından kabul edilmiştir. [1690]
Sayılan bir hayli kabarık olan şerh çalışmaları içinde Bursevî'nin başlıca şu şerhlerden yararlandığını görmekteyiz:
1. Hattâbî, Meâlimu's-sünen
Ebû Davud'un Sünen'ine yazdığı bu şerhle hadis edebiyatında ilk sarih olarak tanınan Hattâbî (Ö.388/998), kendisinden sonra gelenlere şerh yolunu açmış olmasından dolayı, sonra şerh yazanlar genellikle onun görüşlerine atıf yapmadan geçemezler. [1691]
2. Beğavî, Şerhu's-sünne
Beğavî (ö.516/1122)'nin ale'l-ebvâb sisteme sahip olan bu eseri bir çeşit fıkhu'l-hadis çalışmasıdır. 4422 hadisin açıklamasından oluşan eser modern baskısı ve detaylı fihristleriyle oldukça kullanışlıdır.[1692] Mesâhîbu's-sünne'nin de müellifi olan Beğavî bu eserinde ise 4931 hadisi biraraya getirmiştir. Bursevî, daha çok Mesâbîh'den ve herhangi bir tanıtma yapmaksızın Şerhu'l-Mesabîh dediği bir şerhten istifade etmiştir. [1693]
3. Nevevî, el-Minhâc
Müslim (ö.261/875)'in Sahîh'ine yazılmış şerhler içinde Nevevî'nin Şerhu Müslim diye de anılan el-Minhâc'ı en muteber şerh olarak kabul edilmiştir. [1694] Bursevî, gerek bu şerhten gerekse Nevevî (Ö.676/1277)'nin Riyâzu's-sâlihîn ve el-Ezkâr gibi diğer eserlerinden yararlanmıştır.
4.İbn Hacer, Fethu'1-bârî
İbn Hacer (ö.852/1449)'in yirmibeş yıl süren uzun çalışmalarının mahsûlü olan bu değerli eser, hadis ilimleri açısından şerhlerin en üstünü olarak görülmüş, elinde Feth'i olan için ilim yolunda hicrete gerek kalmayacağı söylenmiştir. [1695] Bursevî, Buharı şerhleri içinde Nevevî, Kirmânî (0.786/ 1384) ve İbn Hacer'in şerhlerine başvurmakla birlikte bu şerhlerin zahiri a-şamadıklarım, Konevî (ö.673/1274)'nin şerhi yanında bu âlimlerin hakikatlere dalamadiklarını belirterek tenkit de eder.[1696] Bursevî'nin İbn Hacer'le ilgili olan tenkitlerinden biri şöyledir:
Nebe Sûresi'nde "O gün sûra üfürülür, bölük bölük gelirsiniz [1697] âyetinin tefsirinde; "Tuhşeru aşratu esnaf min ümmetî ba'zuhum alâ sûrati'l-kıradeti: Ümmetim on sini/ halinde diriltilir. Bazıları maymun, bazıları domuz suretinde [1698] hadisini zikreden Bursevî, hadisle ilgili yorumlar yapar. Hadisin Sa'lebî ve başka tefsirlerde, ondan önce de ehl-i tarafeyn ulemanın eserlerinde bu hadisin geçtiğini belirterek sözlerine şöyle devam eder;
"Hadisin İbn Hacer tarafından mevzu olduğu iddiasına itibar edilmez. Zira onun hadis hakkındaki bu hükmü, işin özünü anlamamaktan ileri gelir. Kıyamet günü bütün özelliklerin ortaya çıkacağı gündür. Nitekim Allah Teâlâ, "O gün bütün sırlar ortaya çıkar [1699] buyurmuştur...Hadisin lafzının mevzu olduğunu kabul etsek bile mânası sahihtir, diğer sahih rivayetlerle desteklenmiştir. O halde ey mümin! Hacer gibi katı kalpli olma, kalbinden feyiz ırmakları, hikmet pınarları fışkıran kişi gibi ol. [1700]
5.İbn Melek, Mebârıku'l-ezhâr't
Sağânî (ö.650/1252)'nin Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinden derlediği 2264 hadis ihtiva eden Meşârıku'l-envâr isimli eserini İbn Melek (Ö.880/1475), Mebânku'I-ezhâr adıyla şerhetmiştir. Oldukça faydalı ve güvenilir bir kitaptır. [1701]
Bursevî, bu şerhler dışında Hakim Tirmizî (ö.320/932)'nin kitaplarını, Gülâbâdî {ö.380/990) [1702] 'nin eserlerini, Münzirî (ö.656/1258)'nin et-Tergîb ve't-terhîb'inin şerhlerini, [1703] Konevî (ö.673/1274)'nin Erbaûn'lannı, [1704] Süyûtî (ö.911/1505)'nin eserlerini, İbn Kemal (ö.940/1534)'in Şerhu'l-Erbaîn'ini elde edip onlara bakmıştır. Özellikle tasavvufî hadis şerhlerine değer veren Bursevî, muhaddislerin dışında diğer ilim mensuplarının hadis şerhlerinden de yararlanmıştır.

c. Hadis Olarak Şöhret Bulmuş Sözlerle İlgili Eserler

Halk dilinde darb-i mesel cinsinden dolaşıp duran bir çok sözün hadis zannedildiği, bu sözlerin bazı zamanlar Hz. Peygamber'e nispet edildiği bir gerçektir. Oysa bu sözler içinde hadis olanlar bulunduğu gibi, hadis olmayıp da kelâm-ı kibar kabilinden başkalarına ait sözler, fıkhî kaideler de bulunmaktadır. Hadis edebiyatı tarihi içinde bu tür karışık malzemenin tek tek incelenerek durumlarının tespit edilmesi, sünnete yönelik tehlikeleri bertaraf etmesi açısından önem arzetmektedir. Bu sahada değişik eserler yazılmış olmakla birlikte burada Bursevî'nin kitaplarında kullandığı, daha çok başvurduğu e-serlerden İki tanesini tanıtmakla yetineceğiz. [1705]
1. Sehâvî, el-Mekâsidu'1-hasene
Daha çok Sehâvî diye meşhur olan Muhammed b. Abdirrahman 831/1427'de Kahire'de doğmuş, 902/1496 yılında Medine-i Münevvere'de ölmüştür. İbn Hacer (ö.852/1448)'in en seçkin öğrencisi olan Sehâvî'nin alfabetik olarak yazdığı el-Mekâsıdu'1-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-ehâdîsi'l-müştehira, en çok başvurulan eserlerin başında gelir. 1356 sözü alfabetik olarak inceleyen bu eser belki de kolay kullanımı sebebiyle Bursevî'nin sıkça müracaat ettiği eserlerden olmuştur. [1706] Bursevî, başta Rûhu'l-beyân olmak üzere bir çok kitabında Mekasıd'dan nakiller yapmış, [1707] müellifi Sehâvî'ye Hâtimetu'l-huffaz ve'1-muhaddisîn: Hafız ve muhaddislerin sonuncusu" diyerek övgüler de bulunmuştur. [1708]
2. Süyûtî, ed-Dureru'1-muntesira
Süyûtî (Ö.911/1505) bu eserini Zerkeşî {ö.764/1392)'nin et-Tezkira fi'İ-ehâdîsi'I-müştehİra adlı kitabından özetlemiş, ona faydalı bilgiler de ilave etmiştir. [1709]
Bursevî, Süyûtî'nİn gerek bu eserinden gerekse diğer eserlerinden yararlanmış onlardan nakiller yapmıştır.[1710] Bursevî mevzu hadislerle ilgili olarak fazla eser ve müellif adı vermemekle birlikte, bazan İbnu'l-Cevzî (0.597/ 1200)'nin el-Mevzûât'ına,[1711] bazan da Sağânî (ö.650/1252)'nin el-Ehâdisu'l-mevzuat adlı eserine başvurmuştur.

d. Garîbü'l-hadisler

Hadislerin iyi bir şekilde anlaşılması hadis metinlerindeki kelimelerin anlaşılmasına bağlıdır. Bazı zamanlar hadislerde kolaylıkla çözülemeyen özel açıklamalar gerektiren kelimeler bulunabilir. İşte garîbü'l-hadis denilen bu branş bir bakıma kısa hadis şerhleri ihtiva eden, hadis sözlüklerinden ibarettir. Hadisle uğraşan her ilim adamının başvurması kaçınılmaz olan bu eserlerden en meşhurları el-Fâik ile en-Nihâye'dir. [1712]
1. Zemahşerî, el-Fâik fi garîb'il-hadis
Keşşaf tefsiri sahibi meşhur âlim Zemahşerî (ö.528/1143)'nin yazdığı bu eser kelimelerin bir ve ikinci harfine göre alfabetik bîr sıraya konulmuştur. Kullanım açısından fazla pratik olmayan eser 1906'da Haydarabad'da basılmış, daha değişik şekillerde de yayınlanmıştır.[1713]
2. İbnu'1-Esîr, en-Nihâye fi garîbi'l-hadis
Aynı zamanda Câmiu'1-usûl adlı hadis kitabının musannifi olan Mecdüddin Ebu's-saâdât Ibnu'1-Esîr (ö.606/1209)'İn yazdığı en-Nihâye muhteva ve metod açısından bu sahada yazılmış eserlerin en mükemmelidir. Son derece kulanıma elverişli olan eser basılmıştır. [1714]
Bursevî'nin eserlerinde İsmen zikrettiği bu kaynakların yanısıra, ismen zikretmediği halde Rûhu'l-beyân'daki hadislerin kaynaklarını araştırdığımız sırada onun daha başka kaynaklardan da hadis aldığını söyleyebiliriz. Zira gerek tefsirinde, gerekse diğer eserlerindeki hadisler çok değişik kaynaklarda geçmektedir. Bu eserleri alfabetik olarak şöylece sıralayabiliriz:
İbn İshak, es-Sîre; İbn Mübarek, Kitabü'z-zühd ve'r-rekaik; İbn Sad, et-Tabakâtu'l-kübrâ; Buhârî, el-Edebü'1-müfred; Taberî, Câmiu'l-beyân an tevili âyi'l-Kur'an; Tirmizî, eş-Şemâilu'I-Muhammediyye; Deylemî, Müsnedü'l-firdevs bime'sûri'l-hıtâb; Ebû Nuaym el-Isfahanî, Hılyetü'l-eviiya; Hatîb el-Bağdadî, TârİhU Bağdad; İbn Abdülber, el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb; Hâkim en-Neysaburî, el-Müstedrek; Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, el-Esmâ ve's-sıfât, es-Sünenü'1-kübra; Halebî, İnsânu'1-uyûn; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid; Hindî Muhammed TâhİR, Tezkiratu'l-mevzûât; Irakî, el-Muğnî; İbn Arrâk, Tenzîhu'ş-şeriati'l-merfûa ani'l-ahbâri'ş-şenîati'î-mevzûa; İbnü'i-Esîr, Usdü'1-gâbe fî marifeti' s-sahâbe; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye, Tefsîru'1-Kur'ani'l-azîm; İbn Hacer el-Askalânî, Bülûğul-meram, el-KâfÎ'ş-şâf fî tahrîcİ ehadisi'l-Keşşâf, Lisânu'l-mîzan, el-Metâlibu'l-âlİye bi-zevâidİ'1-mesânîdi's-semâniye; İbnü's-Sünnî, Amelü'1-yevm ve'1-leyle; Kurtubî, el-Câmi' li-ahkâmi'1-Kur'an; Münâvî, Feyzu'l-kadîr şerhu'l-Câmii's-sağîr, Müttekî, Kenzü'l-ummâi fî süneni'l-akvâîi ve'1-efâl, Süyûtî, ed-Dürru'1-mensûr fi't-tefsîri bi'1-mesûr, el-Habâik fî ahbâri'l-melfıik, Lekatu'l-mercân, Şerhu's-sudûr; Zeylaî, Nasbu'r-râye li-ehâdisİ'l-Hidaye, Aliyyü'1-Karî, el-Esrâru'1-merfûa fi'l ahbâri'l-mevzûa, Şerhu'ş-Şifâ; Zebîdî, Muhammed Murtazâ, Ithâfu's-sâdeti'l-müttekîn bi-şerhi İhyâİ ulûmi'd-dîn.
Rûhu'l-beyân'da yer alan hadislere kaynak olan bu eserler, tefsirdeki bir çok hadisin hadis kaynaklarında bir aslının bulunduğunu göstermektedir. Yazdığı yüzü aşkın eserleriyle XVIII. yüzyıla damgasını vuranlardan biri olan İsmail Hakkı Bursevî'nin ulaşabildiğimiz elli civarındaki eserlerinden başta onun hadis usûlüne ait teknik meselelerle ÜgilİÎ görüşlerini tespit etmeye çalıştık. Ardından tasavvufî mahiyette

şerhettiği hadisleri araştırarak Bursevî'nin işarî hadis yorumundaki yeri ve önemi üzerinde durmaya gayret ettik. Bursevî'nin eserleri ilim meraklıları ve araştırmacıları için gerçekten zengin bilgi ve nakiller içermektedir. Bundan sonra Bursevî üzerinde yapılacak çalışmalar onun daha İyi tanıtılmasını sağlayacak, değişik yönlerini ortaya koyacaktır. Araştırmacıların ilgi ve alâkalan bu yöne çekilebildiği takdirde ta-savvuf-hadis ilişkilerinde olumlu gelişmeler olacaktır.

Sonuç

Genel anlamda sûfilerin özel anlamda İsmail Hakkı Bursevî (0.1137/ 1725)'nin hadis anlayışına yer verdiğimiz bu araştırmamızda başlıca şu sonuçlara varmış bulunuyoruz:
Bursevî, XVII. ve XVIII. yüzyılda yaşayan, meşreb olarak tasavvufu benimseyen bir Osmanlı mutasavvıfı ve ahlâkçısı olarak kültür tarihimizin ö-nemli şahsiyetlerinden biridir. Mutasavvıf kimliği sebebiyle eserlerinde sûfilerin diğer İlim mensuplarından daha üstün olduğunu, dini onlardan daha iyi anlayıp yaşadıklarını iddia etmiş, bu manevî otoritesini her alanda olduğu gibi hadis sahasında da göstermeye çalışmıştır. Bunun sonucu olarak, hadislerin Hz. Peygamber'e ait olduğunu gösteren İsnad sistemini ciddi bir şekilde tenkit etmiş, muhaddislerin kullandıkları isnad sistemine karşı, hadislerin doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in kendisinden alınabileceği şeklinde, ehl-i hadisin ravi zincirine karşı hadislerin keşif yoluyla alınabileceği şeklinde bir formül geliştirmiştir. Keşif yoluyla âli isnad elde edildiğini, keşfin muhaddisler tarafından kullanılan isnaddan daha güvenilir ve daha üstün olduğunu Öne sürmüştür. Böyle bir görüş, tasavvuf ehli arasında kabul görse de, hadisçiler arasında kabul görmemiştir. Velilik hak ve gerçek olmakla birlikte, hadis ilminin kuralları bu tür bir anlayışı geçerli saymamıştır.
Bursevînin hadislerle amel konusunda zayıf hadisler dışında bir de uydurma hadislerle amel edilmesini savunması, bu fikirlerini hadislerle ve diğer âlimlerin sözleriyle desteklemeye çalışması, onun en çok eleştirilen yönü olmuştur. Zayıf hadislerle amel edilmesi, belli ölçüler içinde kabul edilebilir olmakla birlikte mevzu hadislerle amel etmenin gerekçesini açıklamak mümkün değildir. Bursevî aslında hadis uydurulmasına ilke olarak karşıdır. Hadis uydurulmasını caiz görmemektedir. Aksine onun savunduğu, muhaddisler tarafından uydurma olduğu hususunda tam bir ittifakın sağlanamadığı veya mânasının diğer hadislere ters düşmediği haberlerde, bu hadislerin en az zayıf hadis olması ihtimalinden dolayı bir iyi niyete dayanarak bu hadislerle amel etme, bu hadislerin sevabından mahrum kalmama düşüncesidir. Bu kadar ılımlı bir yaklaşım eleştiriye açık olmakla birlikte, sûfilerin hadisle amel konusundaki çabalarını da takdirle karşılamak gerekmektedir.
Bursevî, sünnet konusunda mukayyed sünnet dediği veliler ve âlimlerin tatbikatlarını mutlak sünnet kapsamı içine dahil etmiş, özellikle tarikat mensupları arasında uygulanagelen Regâib, Berat, Kadir gecesi namazları gibi sünnet-bidat kavramları arasında tam yerini bulamayan uygulamalarda, özellikle velilerin icraatlarına büyük önem vermiş, onları sünnet çerçevesinde uyulması gereken bir yol olarak görmüştür. Dinî açıdan mukayyed sünnetin geçerli bir yol olduğu anlaşılıyorsa da zamanla çoğalan bu çeşit sünnetlerin, ümmete meşakkat vereceği, üzerlerine düşen yükümlülüğü daha da artıracağı bir gerçektir. Hz. Peygamber'in evrensel boyutlu mutlak sünnetini yaşamak, yaşatmaya çalışmak daha tutarlı gelmektedir.
Bursevî sahabenin tarifi meselesine de farklı bir boyut getirmiş, Hz. Peygamber'in mânâ âleminde görülmesiyle, kişinin sahabi olabileceğini söyleyerek, muhaddislerin benimsediği tanım dışında, yeni bir tanım geliştirmiştir. Kendisinin de Hz. Peygamber ile görüştüğünü ondan hadis dinlediğini belirtmek suretiyle bunun mümkün olduğunu savunmuştur. Fakat bilinen ve alışılagelen Hz. Peygamber'i dünya gözüyle görenlere sahabi denilmesidir.
Bursevî, usûl-i hadis kitaplarında ayrıntılı bir şekilde incelenen, hadis öğrenme yollarına bir misilleme olarak değil, ona bir takviye kabilinden ahz-ı bâtın adı altında ahz anillah, yakaza, ilham, insilah, rüya ve keşfi ilim öğrenme yolu olarak kabul etmiş, ehli olanların bu yollardan hadis öğrenebileceğini, mevcut hadislerin sıhhat durumlarının bu metodla tespit edebileceğini ileri sürmüş, bu konuda keşfin en önemli temsilcilerinden olan İbn Arabî 'nin eserlerinden örnekler vermiştir.
Hadis tespit ölçüleri meselesinde Bursevî bazı esaslara göre hareket etmiş, hadislerin sahih olup olmadığı noktasında bir hadisin büyük veli ve âlimlerin eserlerinde zikredilmiş olmasını, mânasının doğru, diğer hadislere uygun bulunmasını, kelâm-ı kibar sözlerin ve âlem-i mânadaki hâdiselerin de hadis kapsamında ele alınmasını benimsemiştir.
Hadis yorumuna gelince, Bursevî yukarıda geçen hadis tespit yolları ve ölçüleri içinde şerhettiği hadislerde genellikle işârî yorumlara girmiş, kendinden önceki mutasavvıfların hadis şerhlerinden istifade etmekle birlikte, en çok İbn Arabi'den yararlanmıştır. Bursevî'nin tam manasıyla İbn Arabî aşığı olduğu, onun gibi vahdet-i vücûdu savunduğu açık bir gerçektir. Firavun'un imanı meselesi dışında Bursevî'nin İbn Arabi'ye muhalefet ettiğine dair ikinci bir örneğe rastlayabilmiş değiliz. Bursevî'nin tahlil ettiği pek çok fikrin asıllarını İbn Arabi'nin eserlerinde bulmak mümkündür.
Bursevî hadisleri naklederken senedlerinden daha çok metinlerine bakmış, amacına ulaşmada yardımcı olabilecek her türlü rivayeti kullanmıştır. Bu bakımdan bir hadisçi değil, daha çok bir sûfi kimliğiyle hareket etmiştir. Yaptığı yorumlarda sırf nakille yetinmemiş, yeri geldikçe ulemâyı tenkit etmiş, şahsi görüşlerini mütevazi bir üslup İçinde belirtmiş, İslâmî ilimlerde yetişkin biri olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.
Kullandığı kaynaklar bakımından birinci derecede önemli ana hadis kitaplarından daha çok, elde ettiği her eserden gönül rahatlığıyla yararlanma yoluna gitmiştir. Bursevî'nin eserlerinde hadisle amel erme ilkesine büyük önem verilmesine rağmen, bir hadisin hadis olup olmadığı meselesinde hadis kaynaklarına müracaat edilmesi ihmal edilmemelidir.
Bursevî'nin hadis ilminde gerçekten yeterli olup olmadığı, onun eserlerinde kullandığı hadislerin sahihlik derecelerini tespit etmekle mümkün olacaktır. Biz bu çalışmamızda Rûhu'l-beyân'daki hadislerin tahricini de yapmış olmakla birlikte, araştırma içinde ancak sınırlı sayıda hadislerden örnekler vermiş bulunmaktayız. İçinde beşbin (5000) civarında hadis bulunan tefsirin-deki hadislerin ayrı bir çalışmaya konu edinilmesi ve orada bu hadislerin daha geniş boyutlarda ele alınması gerekmektedir. Bursevî'nin diğer eserleri de yüksek lisans ve doktora öğrencilerine malzeme olmalıdır. Bu çeşit çalışmalar "Rivayet İlimleri ve Bursevî" açısından Önemli bir boşluğu dolduracak ve bize Bursevî'nin hadis kültürü hakkında daha sağlıklı bilgiler verecektir. Özellikle Bursevî'nin etkilendiği İbn Arabî'nin eserleri üzerinde daha detaylı yeni araştırmaların yapılması gerekmektedir. Tasavvuf çevrelerinde konuşulan değişik düşüncelerin orijinalleri genellikle el-Fütûhât'ul-Mekkiyye'de ve İbn Arabî'nin diğer eserlerinde bulunmaktadır. Bazı çalışmalar yapılmış olsa da derinlemesine olarak İbn Arabî'nin hadisçiliği üzerinde bir araştırmaya İhtiyaç duyulmaktadır.
Bîr örnek olarak İsmail Hakkı Bursevî'yi ele aldığımız, ama genel mânada tasavvuf-hadis ilişkileri çerçevesinde sûfilerin hadis anlayışını konu e-dindiğimiz bu çalışmamızda son olarak şunları söyleyebiliriz:
Mutasavvıfların hadislere bakışı, hadis kullanma, hadis tespit ve yoru-mundaki usûlleri muhaddislerin usûllerine göre bazı farklılıklar arz etmektedir. HadisçİlerIn hadisleri büyük bir titizlik içinde senedleri ve metinleriyle nakle çalışmalarına rağmen, sûfiler ve diğer ilim sahipleri daha ılımlı bir tarzda meseleye yaklaşmaktadırlar. Onlarda hadisçilerde görülen kılı kırk yaran ilmî bir zihniyet yerine, hadislerin Kur'an'a ve sünnete uygunluğu esası yeterli olmaktadır.
Sûfilerin asıl gayeleri, manevî hallere ait ilim ve inceliklerin kavranması ve bunlarla amel edilmesidir. Onlar daha çok ilahî sırların anlaşılması, kalbin arındırılması ve nefsin ıslah edilmesiyle uğraşmışlardır. Bu konuda sûfilerin anlayışları diğer ilim mensuplarına göre daha derin olduğu gibi, hadisçilerin hadisler hususundaki görüşleri de diğer fırkalara göre daha kapsamlı ve daha ilmîdir. Öyle ise her ilim dalı kendi sahasındakileri bilmede başkalarına göre daha ehliyetli ve daha liyakatlidir.
Tasavvuf-hadis ilişkileri, dinin dış görünümü açısından pek problemli değilse de mevcut iki ilim arasında usûlden kaynaklanan ihtilafların varlığı da bir gerçektir. Her iki ilim dalının mümkün olduğu kadar belli ölçülerde ortak noktalan paylaşmaları, başta bu ilim mensuplarını ve ardından diğer müslümanlan mutlu edecektir. Mümkün olduğu kadar hadise dayanan bir tasavvuf anlayışı, İslâm ümmetinin dinî yaşantısında daha Muhammedi bir yol izlenmesine yardımcı olacaktır. Eğer bu araştırma bu yönde olumlu bir adım atabildiyse sahibi kendini bahtiyar hissedecektir.
Velhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn.

Bibliyografya

Abdullah b. Mübarek el-Mervezî, Kitabü'z-zühd ve'r-rekâik, Beyrut ts.
Abdullah b. Süleyman b. Menî, Htuâr mea'l-MâlÎkî fî reddi münkerâtihi ve dalâletih, Mekke 1983.
Abdurrahman Bedevî, İbn Arabi, hayatuhû ve mezhebühü, Mısır 1965. Abdurrahman b. Hasan, Fethu'I-mecîd Şerhu KİtabI't-Tevhîd, Kahire

1372. AbdüİkadirBedrân, Tehzîbu Târihi'bni Asâkir, Î-VII, Beyrut 1987. Abdülkerim, Muhammed,Nûru7-/s/dm, İstanbul 1985. Abdülvehhâb Neccâr, Kısasu'l-enbiyâ, Beyrut 1986.
Adûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs ammâ'ş-tehera mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs, I—II, Beyrut 1985. (Aclûnî).
Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, el-Müsned, I-VI, İstanbul 1982. ez-Zühd, Beyrut 1983.
Ahmed b. Mübarek, et-İbrîz min kelâmı seyy'tdı Abdİ'İ-azîz, Beyrut ts. (İbrîz).
Ahmed Emin, Zuhru'l-İsiâm, I-1V, Beyrut 1969.
Akgündüz, Ahmed, Ebü's-Süud Efendi, DİA., İstanbul 1994.
Aliyyül Karî, Nuruddîn Ali b. Sultan, el-Ehadisü'l-kudsiyye, (trc. H. Hüsnü Erdem, Kırk Kudsi Hadis Ankara 1985).
el-Esrâru'l-merfûa fil ahbâri'l-mevzûa, Beyrut 1971.
el-Masnû fî marifeti'l-mevzû (thk. A. Ebû Gudde), Beyrut 1389. (Karî).
Şerhu ayni'l-ilm, MI, Mısır 1351.
Aiûsî, Ebü'1-Fadl Şihâbü'd-dîn es-Seyyid Mahmud, Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'ani'l-azsm ve's-seb'n-mesânt, Beyrut ts. (Âlûsî).
Âmidî, Ali b. Ebû Ali, el-İhkâmfî usûli'l-ahkâm, Kahire 1968. (Âmidî) Arvâsî, AbdülhakİM, Râbtta-i Şerife (sadeleştiren N. Fazıl Kısakürek, İstanbul 1981). Ateş, Süleyman, İşâri Tefsir Okulu, Ankara, 1974.
Sülemi ve Tasavvufî Tefsiri, İstanbul 1969.
Yüce Kur'an'm Çağdaş Tefsiri, 1X11, İstanbull988.
Artar, Ferîdüddîn, TezkİratU'l-evtiyâ, (trc. Erkam Yayınlan, İstanbul 1984).
Avvâme Muhammed, Eseru'l-hadîsi'ş-şerîf fî ihtilâfı't-eimmeti't-fukahâ, (trc. M. Hayrı Kırbaşoğlu, İmamların Fıkhı İhtilaflarında Hadislerin Rolü, İstanbul 1980). (Avvâme).
Aydemir, Abdullah, Ebü's-Suud Efendi ve Tefsirdeki Metodu, Ankara 1968.
Tefsirde İsrailiyyat, Ankara 1974.
Ayderûsî, Muhyiddin Abdülkadir, Ta'rifu'l-ahyâ bi fedâili'l-lhyâ, Mısır ts. (İhya'ya mülhak).
Târihu'n-nûri's-sâfir an ahbâri'l-karni'l-âşir, Beyrut 1985. (Târih).
Aydınlı, Abdullah, Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis, İstanbul 1986. (Aydınlı).
Hadis Istılahları Sözlüğü, İstanbul 1987.
Ayni, M. Ali, Şeyh-iEkberi Niçin Severim, İstanbul 1339-1341.
Beğavî, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mesûd, Mesâbîhu's-sünne, I-IV, Beyrut 1987.
Baltacı, Cahit, Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976
Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, I-II, İstanbul 1971.
Beyzâvî, Kadı Nasıru'd-dîn Ebî Saîd Abdullah b. Ömer, Envöru't-tenzîl ve esröru't-tevtl, I-VI, Mecmua mine't-tefâsîr içinde, Beyrut (Matbaa-i Amire 1315'ten ofset). (Beyzâvî).
Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. e!-Huseyn, Delâilü'n-nübüvve, I-VII, Beyrut, 1985.
el-Esmâ ve's-sıfât, (thk. İmâdü'd-dîn Ahmed Haydar), MI, Beyrut 1985.
Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük Tefsir Tarihi, I-II, İstanbul 1974. (Bilmen).
Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Câmiu's-sahîh, I-VIII, İstanbul 1981.
el~Edebü'l-müfredt (thk. M. Abdülkadir Atâ), Beyrut 1990.
Bursalı, M. Tahir, Osmanlı Müellifleri (O.M.), I-III, (hzr. A.F. Yavuz, İsmail Özen, İstanbul 1972). (Bursalı).
Bursevî, İsmail Hakkî, AhİdnâMe, İstanbul 1329.
Dîvân, Mısır 1257.
Erbaûn hadîs sahîhatu'l-mesânîd, Bursa Genel, nr. 38.
Eyyühe'l-büibül, Bursa Genel, nr. 89/3.
Ferahu'r-rûh, I-II, İstanbul 1294.
FurÛk, İstanbul 1310.
Hadîs-i Erbain Tercemesi, İstanbul 1307. {Şerhu'l-Erbaîn'le aynı eser.)
Hakâtku'l-hurûf, Bursa Genel, nr. 87.
Hayâtu'l-bâl, Bursa Genel, nr. 84.
Huccetu'l-bâliğa, İstanbul, 1291 (Reşahât kenarında).
Kenz-i Mahfî, İstanbul 1290.
Kitabü'l-hıtâb, (sadeleştiren Turgut Ulusoy, İstanbul 1975).
Kitabü'l-Mir'ât, Bursa Genel, nr. 40.
Kitabü'l-müteferrikât, Konya Yazma Eserler, nr. 3409.
Kitabü'n-Necat, Konya Yazma Eserler 1789.
Kitabü'n-Netice, (hzr. Ali Namlı, İmdat Yavaş), I-II, İstanbul, 1997.
Kitabü's-sülûk Konya Yazma Eserler, nr. 282.
Lübbü'l-lüb, İstanbul 1328.
Makâlât, Bursa Genel, nr. 745. Makâlöt, Mısır 1257.
MecâlİSu'l-va'z ue't-tezkîr, İstanbul 1303.
Risâle-İ Hüseyniyye, Konya Yazma Eserler, nr. 1792.
Risâle-İ latîfe kelime-i teuhîd, Koyunoğlu, nr. 10766.
Rûhu'i-beyân fî tefsiri'1-Kur'an, I-X, İstanbul 1389. (Rûh).
Rûhu'l-Mesnevî, I-II, İstanbul 1287.
Şerh-i Gazel-i Bayram Veli, Konya Yazma Eserler, nr. 3458.
Şerh-i Gazeli Yunus Emre, Konya Yazma Eserler, nr. 3458.
Şerh-i nazmı's-sülûk, Koyunoğlu, nr. 10801.
Şerh-i Pend-i Attâr, İstanbul 1250.
Şerh-i salauât-ı Meşîşiyye, İstanbul ts.
Şerhu cüz'İ'Uahîr li'l-Beyzâvî, Bursa Genel, nr. 28, 29, 30.
Şerhu'I-Erbaîn, İstanbul 1313.
Şerhu el-Mü'min mirâtu'l-mümin, Bursa Genel, nr. 41/4.
Şerhu Nuhbeti'l-fiker, Bursa Genel, nr. 35-36-37, 1003.
Şerhu'l-Usûli'l-aşere, (hzr. Mustafa Çevik, Tasavuffun On Esası, İstanbul 1991).
Temâmu'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Koyunoğlu, nr. 15013.
Tuhfe-i Hatîliyye, İstanbul 1256.
Tuhfe-İ Umeriyye, İstanbul ts.
Tuhfe-İ Vesîmiyye, İstanbul ts.
Vâridât-t Hakkıyye, Bursa Genel, nr. 86.
Busırî, Muhammed b. Saîd, Kasîdetü'l-bürde (trc.Abidin Paşa, hzr. Ö.Faruk Harman, Kaside-İ Bürde Tercüme ve Şerhi, İstanbul 1977).
Büyük Türk Klasikleri, (hzr. Haluk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş}, İstanbul 1988. Cami, Abdurrahman, Nefehatü'l-üns min hadarâti'l-kuds, (Lâmî Çelebi Terceme ve Şerhi İle, İstanbul 1980). (Cami).
Canan, İbrahim, Kütüb-İ Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, XVII, Ankara 1988.
Ceran, Ahmed Şeref, Şeyh Sadrüddin Konevi, Konya 1995.
Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usulü, Ankara 1983. (Cerrahoğlu).

Cihan, Sadık, "Osmanlı Devrinde Türk HadisçİleRi", AV. İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi sayı, 2.
Cürcânî, es-Seyyid eş-Şerîf Ali b. Muhammed, et-Ta'rîfât, İstanbul ts. (Cürcânî).
Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1989. (Çakan). Hadis Usûlü, İstanbul 1991.
Çantay, Hasan Basri, Kur'an-t Hakim ve Meal-i Kerim, I-III, İstanbul 1981.
Çelebi, Ahmed, Târîhu't-terbiyeti'l-İslâmİyye, (çev. Ali Yardım, İslâmda Eğitim Öğretim Tarihi, İstanbul 1983).
Çelebi, Mehmed Hemdemi, Solakzâde Tarihi,{hzr. Vahid Çabuk), I-II, Ankara 1989.
Dacvî, Hamdullah, el-Besâir W münkiri't-tevessül, İstanbul 1984.
DanİşMend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I-IV, İstanbul 1961. (Danişmend).
Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. AbdİrrahMan, es-Sünen, I—II, Beyrut ts. Dâvûdî, Muhammed b. Ali b. Ahmed, Tabakâtü'l-müfessirîn, I-II, Kahire 1392. Davudoğlu, Ahmed, Sâhih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I-XI, İstanbul 1980. {Davudoğlu). Deylemî, Ebû Mansûr Şehrdâr el-Hemedâni, Müsnedü'l-firâevs bime'sûri'l-hıtâb, I-
Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, es-Sünen, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid}, I-IV, İstanbul Is.
Ebû Gudde, Abdülfettah, Lemehât min târihi's-sünne ve ulûmi'l-hadîs, Beyrut 1984.
Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-Isfehânî, Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ, 1-X, Beyrut 1967.
Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-Imâdî, İrşâdu aklî's-selîm, I-V, Mısır ts.
(Ebu's-Süûd).
Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtu'l-kulûb, I-II, Mısır 1961. Ebû Zehre,
Ebû Hanife, (çev. Osman Keskioğlu, İstanbul 1981).
eş-Şâfiî, (çev. O. Keskioğlu, îmam Şafiî, Ankara 1987).
Usûlü'1-fikh, İstanbul ts., Usulü'l-fıkh, (çev. Abdülkadir Şener, İslâm Hukuk Metodolojisi, Ankara 1981).
Ebû Zehv, Muhammed, el-Hadîs ue'1-muhaddisûn ev inâyetü'l-ümmeti'l-İslâmiyye
bi's-sünneti'n-Nebeviyye, Mısır 1958. (Ebû Zehv).
Elbânî, Nâsıruddîn, SUsiletü'l-ehâdisİ'z zaîfe ve'l-mevzûa, I-II, Beyrut 1374. {Elbânî). Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dinî Kur'an Dili Açıklamalı Türkçe Tefsir, I-IX, İstanbul
1979. (Elmalılı). Erbilî, Muhammed Esad, Mektûbât, İstanbul 1983.
Eren, Mehmet, "Sadreddin Konevi ve Fatiha Tefsiri", SÖ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl 1997, sayı 7.
Fayda, Mustafa, "fon Kemal'in Hayatı", İbn Kemal Sempozyum Bildirileri, Ankara 1986.
Fırat Erdoğan, "KİtabU'n-netice ve insan", İslâmi İlimler Enstitüsü Dergisi, II, 1975.
Gazâlî, Muhammed b. Muhammed, İhyâu ulûmid-dîn, I-V, Mısır ts.
el-Munkızu mine'd-dalâl (çev. Hilmi Göngür, İstanbul 1990).
Geylânî, Abdülkadir, Gunyetü't-tâlibîn, (çev. A. Faruk Meyan, İstanbul 1971).
Gülâbâdî, Tâcü'I-İslâm Ebû Bekr Muhammed b. İshak el-Buhârî, Bahrü'l-feuâid, Haleb Ahmediyye nüshası (SÜ. Araş. Gör. Fikret Karapınar'da bulunan fotokopiden).
et-Taarruf H-mezhebi ehli't-tasauuuf, (çev. Süleyman Uludağ, Doğuş Devrinde Tasavvuf, İstanbul 1979).
Güler, Zekeriya, "Vesile ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri", İlam Araştırma
Dergisi, c. II, sayı 1, Ocak-Haziran 1977. Gümüş, Sadreddin, Seyyid Şerif Cürcani, İstanbul 1984.
Gündüz, İrfan, Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri, İstanbul 1989. (Gündüz). Hadramî, Muhammed el-Haddâdî, es-Sünne ue'i-bid'a, Beyrut 1992. Hallâf, Abdülvehhab, İlmu usûli'l-fıkh, (trc. Hüseyin Atay, İslâm Hukuk Felsefesi, Ankara 1985). Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Bağdâdî, el-Kifâyefî ilmi'r-rivâye, Medine ts.
Şerefu ashabi'l-hadîs, (thk. M. Saîd Hatiboğlu), Ankara, 1971.
Târihu Bağdâd, I- XIV, Beyrut ts. (Hatîb).
Hatiboğlu, Haydar, Sünen-İ îbn-i Mace TercemesİI, I-X, İstanbul 1982.
Hâzin, Alâüddin Ali b. Muhammed, Lübâbu't-te'uît fi meâni't-tenzil (Mecmua mine't-
tefâsîr içinde), I-VI, Beyrut, 1320'den ofset.
Hennad b, Serî, Kitabü'z-zühd, (thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar), I-II, Beyrut 1985. Heysemî, Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr, Mevâridu'z-zam'ân ilâ zevâid'i İbn-i Hibbân,
Beyrut ts. Heytemî, Ahmed b. Hacer, el-Fetâvâ'l-hadîsiyye, Mısır 1970. (Heytemî).
el-Hayrâtu'1-hısân fi menâkıbı Ebî Hanife en-Numân, Beyrut 1983.
Heyet, (İlmî müşavir Hakkı Dursun Yıldız), Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, I-XIV, İstanbul 1989.
HİndÎ, Muhammed Tâhir, Tezkiratu'l-mevzûât, Beyrut 1399. (Hindî). HucvİrÎ, Ebü'l-Hasen Ali b. Osman, Keşfu'l-mahcub, (çev. Süleyman Uludağ, Hakikat
Bilgisi, İstanbul 1982). (Hucvirî). Irâkî, Ebü '1-Fazl Abdürrahim b. el-Huseyn, el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'1-
tahrici mâfi'l-İhyâi mine'l-ahbâr, Mısır ts. (İhyanın hamişinde). İtr, Nuruddîn, Menhecü'n-nakd fî ulûmi'l-hadîs, Dimeşk 1981. İA., İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. I-XII/I, İstanbul 1965-1974. İbn Abidîn, Muhammed Emin, HaşİyetÜ Reddi'l-muhtâr ale'd-DürrİI-muhtâr, I-VI,
İstanbul, 1984. (İbn Abidîn). İbn Abdülber, Ebû Ömer b. Yusuf, el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb, (thk. Ali Muhammed
el-Becâvi), I-IV, Mısır 1969. (İbn Abdülber). İbn Arabî, MuhyİddÎn Ebû Abdillah Muhammed el-Hâtemî et-Tâî, Füsûsu'l-hikem
(çev. Nuri Gençosman, İstanbul 1990).
el-Fütûhâtu'l-Mekkiyyet I-IV, Mısır, 1329. (İbn Arabî).
Kitabü'l-celâle, (Resâil İbn Arabî içinde), Haydarabad, 1367/1948.
Kitabü'l-envâr, Haydarabad, 1367/1948.
Kitabü'i-ı'lâm, Haydarabad, 1367/1948.
Kitabü ıstılâhı's-sûfiyye, Haydarabad, 1367/1948.
Kitabü menâzili'l-kutb, 1367/1948.
Kitabü't-tecelliyât, Haydarabad 1948.
Muhâdaratü'l-ebrâr ve müsâmeratü'l-ahyâr, Yusuf Ağa, nr. 546.
Risâletü'l-envar, Haydarabad 1367/1948.
Risale la yeulu aleyh, Haydarabad 1367/1948.
İbn Arrâk, Ebü'l-Hasen ei-Kinânî, Tenzîhu'ş-şerîati't-merfûa ani'l-ahbâri'ş-şenîati'l-meuzûa, I-fl, Beyrut 1981. (İbn Arrâk).
İbnü'l-Cevzî, Ebü'I-Ferec, Cemâlüddîn, Kitâbu'i-mevzûat, I-III, Medine, 1966. (İbnü'l-Cevzî).
Telbîsü İblis, Kahire ts.
İbnü'1-Esîr, İzzü'd-din Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed, Üsdü'1-gâbe fî marifeti's-sahabe, I-VII, Kahire, 1970.
İbnü'1-Esîr, Mecdüddîn Ebü's-saadât Mübarek b. Muhammed, en-Nihâye fî garibi'I-
hadis, I-V, Beyrut, 1965. (İbnü'1-Esîr). İbnü'1-Hâcc, el-Medhal, {thk. M. Hamid el-Fakihî), I-IV, Mısır 1960.
İbn Hacer, Ahmed b. Ali ef-Askalânî, ed-Dürerü't-kâmine fî a'yâni'l-mieti's-sâmine, I-V, Kahire 1966.
Fethu'l-bâri şerhu Sahihi'UBuhârî, (thk. M. Fuâd Abdülbâki), I-XIII, Beyrut ts., (İbn Hacer).
el-İsâbefî temyizi's-sahâbe, I-IV, Beyrut ts. (Mısır 1328'den ofset).
Nuzhetü'n-nazar şerhu Nuhbeti'l-fîker, (çev. Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları
Hakkında Nuhbetu'I-Fiker Şerhi, Ankara 1971).
İbnü'Mmâd, Ebü'l-Felah Abdülhay b. el-Imâd el-Hanbelî, Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri
menzeheb, I-VIII, Beyrut 1979. (İbnü'I-Imâd). İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddin Ebi Abdillah Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî
ed-Dımeşkî, Medâricu's-sâlikîn beyne iyyâke nabüdü ve iyyöke nesteîn, I-III, Mısır 1983.
el-Menâru'1-münîffî's-sahih ue'z-zaîf, (thk. A. Ebû Gudde}, Haleb 1994.
Zâdu'l-meâd fî hedy-İ hayri'l-ibâd, (çev. Muzaffer Can, I-V, İstanbul 1990).
İbn Kemâl, Ahmed b. Süleyman, Erbain, İstanbul 1316.

İbn Kesîr, İmâdü'd-dîn Ebû'I-Fİdâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, (çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1994).
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm, I-IV, İstanbul 1986. {İbn Kesîr).
İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim, Te'vİh muhtelifî'I-hadis, Kahire 1966. İbnü'l-Manzûr, Ebü'1-Fadl Cemalüddin Muhammed el-İfrîkî, üsânu'1-arab, I-III, Beyrut ts. îbn Melek, İzzüddin Abdullatif, Şerhu Meşâriku'l-envâr, İstanbul 1328. İbn Merzûk, Ebû Hâmid, et-Tevessül bi'n-nebî ve bi's-sâlihin, İstanbul 1986. İbnü'n-Nedîm, Ebü'I-Ferec Muhammed b. İshak, el-Fihrist, Beyrut 1997. (İbnü'n-Nedim).
İbn Receb, Abdurrahman b. Ahmed, CâmİU'İ-ulûm ve'l-hikem, Beyrut ts.
İbn Sa'd, Muhammed, Kitab et-Tabakâtu'1-kübrâ, I-IX, Beyrut 1985. (İbn Sa'd).
İbnu's-Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, Ulûmu'l-hadîs, (thk. Nuruddîn Itr),
Dımeşk 1984. (İbnu's-Salâh). İbnü's-Sübkî, Tacüddîn Abdülvehhâb b. Ali b. Abdülkâfı, et-Tabakâtü'ş-Şâfîiyyeti'l-kübrâ, I-VIII, Mısır 1968.
İbn Teymiyye, Takıyyüddin Ebü'I-Abbâs Ahmed b. Abdülhalim, İktizâu's-sırâti'l-müstakîm, (thk. M. Hamid ei-Fakihî), Beyrut ts.
Kitabü'l-iman, Beyrut 1983.
Külliyat, (çev. Said Şimşek ve dğr. İstanbul 1987).
el-Mü'dze ve kerâmâtü'l-evliyâ, (thk. M. Abdülkadir Ata), Beyrut ts.
İzmirli, İsmail Hakkı, Mustasvtfe Sözleri mi, Tasavvufun Zaferleri mi? Hakkm Zaferleri, İstanbul 1340. (İzmirli).
Risale fî ilmi'l-bâtın, (Mecmûâtü'r-resâİli'l-münîriyye içinde), Mısır 1343.
Yeni İim-i Kelam, Ankara 1981.
Kadı Iyâz, Ebü'l-Fazl lyâz b. Musa, el- İlmâ' ilâ marifeti usûli'r-rivâyeti ve takyîd'ı's-semâ', Kahire 1970. (Kadı lyâz).
eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûkİ'l-Mustafa, (çev. Suad Cebeci, Şifa-i Şerif, Ankara 1992).
Kandehlevî, Muhammed Yusuf, Hayatu's-sahabe, I-III, Hindistan 1969.
KandemİIr, M. Yaşar, Mevzu Hadisler, Ankara 1980.
Kara, Mustafa, Tasavvufl Hayat, İstanbul 1990.
Kara, İsmail, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, I-II, İstanbul 1987.
Karadâvî, Yusuf, Keyfe neteamel mea's-süneti'n-nebeviyye, (çev. Bünyamin Erol, Sünneti Anlamada Yöntem, İstanbul 1991).
Karahan, Abdülkadir, Hadis Bilgini Olarak Mevtana S.Ü. 6. Milli Mevlana Kongresi, Konya 1992.
IslâmTürk Edebiyatında Kırk Hadis, Ankara 1991. (Karahan).
Karaman, Hayrettin, Fıkıh Usulü, İstanbul 1982.
Günlük Hayatımızda Haramlar Helaller, İstanbul 1979.
İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul 1974. (Karaman).
İslâmın İşığında Günün Meseleleri, I-II, İstanbul 1980.
Kardeş, Mehmet, Büyük İslâm ve Tasavvuf önderleri, İstanbul 1993. (Kardeş).
Kâsımî, Muhammed Cemalüddin, Kavâidü't-tahdîs, Beyrut 1987. (Kasımı).
Kastallânî, Ahmed b, Muhammed, İrşâdü's-sârî li- şerhi Sahîhi'l-Buhârî, I-X Beyrut ts. (Kastallânî).
Katip Çelebi, Keşfu'z-zunûn, MI, İstanbul 1941.
Mizânu'1-hakfî ihtiyari'l-ehak, İstanbul 1980.
Kehhâle Ömer Rıza, Mu'cemu musannifî'l-kütübi'l-arabiyye, Beyrut 1986.
Mu'cemü'l-müellİfîn, I-XV, Beyrut ts.
Keklik, Nihat, Muhyiddîn İbnü'I-Arabî, el-Futûhâtu'i-Mekkiyye, Ankara 1990.
Sadreddin Koneuî'de Allah Kâinat ue İnsan, İstanbul 1967.
Keskioğlu, Osman, Fıkıh Tarihi ue İslâm Hukuku, Ankara 1984.
İslâmda Eğitim ve Öğretim, Ankara 1985.
Kestellî, Hâşiyetü'l-Kestellî alâ Şerhi'l-akâid, İstanbul 1966.
Kettânî, Abdülhay b. Abdilkebîr, Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât, {nşr. İhsan Abbas), Mil, Beyrut, 1982.
Kettânî, Muhammed b. Cafer, er-Risâletü'i-mustatrafe libeyâni meşhûri kûtübi's-sünneti'l-müşerrefe, İstanbul 1986. (Kettânî).
Kevserî, Muhammed Zâhid b. el-Hasen, Fıkhu ehli'l-Irak ue hadisuhum (çev. C. Kemal Sofuoğlu, Abdülkadir Şener, Hanefi Fıkhının EsasİarI, Ankara 1982}.
İrğamu'l-merid (çev. M. Vehbi Şahinalp ve dğr., Altun SÜsile, İzmir 1983).
el-Makâlât, Humus 1388 {Kevserî).
Koçkuzu, Ali Osman, I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, "Selçuklular Zamanında Hadis İlmi ue Ünlü Muhaddisler" Konya 1993.
Hadis İlimleri ue Hadis Tarihi, İstanbul 1983 (Koçkuzu}.
Mesnevî'nin Birinci Defterinde Hz. Peygambere ve Hadislerine Yapılan
At]flar", Diyanet Dergisi, c. XXIII, sayı 2, 1987.
Sadreddin KoneuİI'nin Hadisçiliği", Diyanet dergisi, c. XXV, s. 3.
Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, Ankara 1985. (Koçyiğit).
Konevî, Sadruddin Muhammed b. İshâk, Şerhu'l-erbaîn hadisen (thk. H.Kamil Yılmaz, İstanbul 1990).
Hadis-i Erbain (çev. Abdülkadir Akçiçek, Hadis-i Erbain Tasavvuf, İstanbul 1970).
Konyalı, İbrahim Hakkı, Konya Tarihi, Konya 1964.
Kurt, Ali Vasfı, Endülüste Hadis ve İbn Arabî, İstanbul 1998.
Mağrib ve Endülüs'de Hadis İlminin Gelişim Safhaları ue Muhyiddin İbnu'l-
ArabİI'nin Hadis Kültürü, Basılmamış doktora tezi, Ankara 1997. (Kurt).
Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an, I-XX, Kahire 1387. {Kurtubî).
Kuşeyrî, Abdülkerim, er-Risâletü'l-KuşevrİIvye, Beyrut 1987. (Kuşeyrî).
Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhay, el-Ecuibetü'l-fâdsle Ii'1-es'iieti'l-aşereti'l'kâmile, (thk. Abdülfettah Ebû Gudde), Haleb 1964.
el-Feuâidü'Ubehiyye fî terâdmi'l-hanefiyye, Kahire 1324.
er-Raf'u ue't-tekmîlfi'l-cerhi ue't-tadîl, (thk. A. Ebû Gudde), Beyrut 1987.
Malik b. Enes, el-Muuatta, (çev. A. M. Büyükçmar, Yaşar Erol, Ahmed Arpa, Durak
Pusmaz, Abdullah Yücel, I-II, İstanbul 1981).
Maverdî, Ebü'l-Hasen, Edebü'd-dünya ve'd-dîn, İstanbul 1985. (Edeb). Mesudî, Ait b. Huseyn, Mürûcu'z-zeheb ue meâdinu'i-ceuher, I-IV, Beyrut 1986. Muallim NâcİI, Esâmi, İstanbul 1308.
Muhasibî, Haris b. Esed, Risâletü'l-müşterşidin, (thk. A. Ebû Gudde), Haleb 1964.
er-Riâye !i-hukiki!iah, Beyrut, ts.
Mevlânâ, Celâleddin Rûmî, Diuân-i Kebir, (hzr. Abdülbâki Gölpınarli), I-VII, Ankara 1992.
Fihi Ma Fîh, (çev. Meliha Ülker Anbarcıoğlu, İstanbul 1990).
Mübarekpurî, Muhammed Abdurrahman, Mukaddimetu Tuhfeti'i-ahvezî, Tuhfetü'l-ahvezî, I-X, Beyrut 1346'dan ofset.
Münâvî, Abdurrauf, Feyzu'l-kadîr şerhu'l-CâmİI'S'sağîr, 1-VI, Beyrut ts. (Münâvî). Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddin, et-Terğîb ue't-terhîb mine'l-hadisi'ş-şerif, I-V, İstanbul ts. (Katar 1985'ten ofset),
Müttekî, Alâuddin Ali, Kenzü'l-ummâlfîsüneni'İ-akuâl ue'l-efâl, I-XVI, Beyrut 1985. Nâsıf, Mansur Ali, et-Tâcu'1-Câmi li'l-usûifîehâdisî'r-Resûl, I-V, İstanbul 1979. Nesâî, Ahmed b. Şuayb, es-Sünen, I-VIH, Beyrut ts.
Nesefî, Ebü'I-Müîn, Şerhu'l-akâid (Haşiyetü'I-Kestellî sonunda), İstanbul 1966. Nesefî, Ebü'l-berekât Abdullah b. Ahmed, Medâriku't-tenzîl ue hakâiku't-te'uîl, I-VI, (Mecmuatü'n-mine't-tefasir içinde) Beyrut ts.
Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddin, Şerhu Müslim, I-X (Kastallanî kenarında) Mısır ts. (Nevevî).
el-Fetâuâ, (hzr. İbnu'l-Attâr), İstanbul 1986.
Nureddin es-Sabûnî, el-Bidayefi usuli'd-din, (nşr. Bekir Topaloğlu), Ankara 1978. Özel, Ahmed, "Ali el-Karî" D/A, İstanbul 1989. Hanefi Fıkıh Âlimleri, Ankara 1990.
Özkürkçüler, Ayşe, Şeyh Sadreddin KoneuİI'nin Hadisçiliği ve Şerhu'1-Erbaine Hadisen Adlı Eseri, basılmamış yüksek lisans tezi, Konya 1998.

Öztürk, Yaşar Nuri, Tasauuufun Ruhu, İstanbul 1989. Pekolcay, Necla, "Mevlid", /A, İstanbul 1965.
Rabbani, Ahmed el-Farûkî es-Serhendî, el-Mektubât, (Arapça'ya çeviren: Muhammed Murad, ed-Düreru'1-meknûnât, I-II, İstanbul ts).
Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr, Muhtâru's-sıhâh, Beyrut 1981. Reşid Rıza, Muhammed, el-Menâr, I-XI, Mısır, 1354.
Sâätî, Ahmed Abdurrahman e!-Bennâ, el-Fethu'r-rabbânî H tertibi Müsnedi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, I-XIV, Beyrut ts. (Sâätî).
Minhatu'l-ma'bûd fî tertibi Müsnedi't-TayâlisîEbîDâvüd, I-II, Beyrut 1400.
Sâbûnî, Muhammed Ali, et-Tıbyân fi ulûmı'l-Kur'an, Beyrut 1981. Said Havva, Terbiyetüne'r-rûhiyye (çev. Said Şimşek, İbrahim Sarmış, Ruh Terbiyemiz, İstanbul 1986). Saklan, Bilal, Kûtu'i-Kulûb'daki Tasavvufi Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından
Değeri, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1989.
Sandıkçı, Kemal, İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis, Ankara 1991. Saymerî, Ebû Abdillah Hüseyn b. Ali, Ahbâru EbîHanife ve ashâbih, Beyrut 1976. Sehâvî, Şemsüddin Muhammed b. Abdirrahman Fethu'l-muğîs, Kahire 1968. el-Mekâsıdu'l-hasene fi beyânı kesırin mine'l-ehâdisi'l-müstehira ale'l-elsine,
Mısır 1375, 1407. (Sehâvî). Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, Usûlü's-Serahsî, (thk. Ebû'l-
Vefa el-Afgânî), MI, İstanbul 1984 (Serahsî). Serrâc, Ebû Nasr Abdullah b. Ali, el-Lüma' fi't-tasavvuf, (çev. H. Kamil Yılmaz, İslâm
Tasavvufu, Tasavvufla İlgili sorular-Cevaplar, İstanbul, 1996). (Serrâc). Sofuoğlu, Mehmet, Tefsire Giriş, İstanbul ts. Subhi Salih, Ulâmu'l-hadis ve mustalahuh (çev. M. Yaşar KandemİR, Hadis İlimleri ve
Hadis Istılahları, Ankara 1973). (Subhi Salih). Sühreverdî, Avârifu'i-maârif, Mısır ts. (İhya'ya mülhak). (Sühreverdî). Sülemî, Ebû Abdirrahman, Tabakâtu's-Sülemî, Mısır 1969.
Resâil (nşr. Süleyman Ateş), Tasavvufun Ana İlkeleri, Süiemî'nin Risaleleri,
Ankara 1981.
Süleyman Çelebi, Mevlid, (hzr. Faruk K Timurtaş, İstanbul 1990). Süyûtî, Celâlüddİn Abdirrahman b. Ebî Bekr, ed-Dürerü'l-münteşira, Mısır 1307.
ed-Dürru't-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, I-VI, Mısır ts.
el-İklîl fi's-tinbati't-tenzii, Beyrut 1985.
el-İtkân fî uiûmi'l-Kur'an, İstanbul, 1978.
el-Minhâcü's-sevî fî tercemeti'l-imam en-Nevevî, (thk. Ahmed Şefik), Beyrut
1988. Nuzûlü İsa'bni Meryem ahira'z-zaman, (thk. M. AbdülkadİR Ata), Beyrut 1985.
Tedrîbu'r-râvi fî şerhi Takribi'n-Nevâoî, (thk. Abdülvehhab Abdullatif), I-II,
Beyrut 1979. (Süyûtî).
Tenvîru'l-hcvâlik şerhu Muvatta'İ Mâlik, I—III, Beyrut ts.
Ukudu'z'zeberced alâ Müsnedi'l-İmam Ahmed, I-II, Beyrut 1987.
Şafiî, Muhammed b. İdrîs, İhtilâfu'l-hadis, (thk, M. Ahmed Abdülaziz), Beyrut 1986.
er-Risâte, İstanbul 1985.
Şakır, Ahmed Muhammed, el-Bâisu'l-hasîs şerhu İhtisarı UlumİI-hadİs, Beyrut 1951. Şa'rânî, Ebü'l-Mevâhib Abdülvehhab, Tenbthu'l-muğterrin (çev. Ömer Temizel, İslâm Büyüklerinin Örnek Ahlakı ve Hikmetli Sözleri, İstanbul 1979).
et-Mîzânü'l-kübra (çev. A. Faruk Meyan, Mizânu'l-kübra, İstanbul 1980).
Levâkihu'l-envari'l-kudsiyye (çev. Selahaddin Alpay,Uhudü'İ-kübra, İstanbul 1981).
el-Yevâkît ve'İ-cevâhİr fi beyânı akâidi'l-ekâbir, I-II, Mısır ts.
Şamil, İslâm Ansiklopedisi, I-VI, İstanbul 1990. Şâtibî, Ebû İshak İbrahim b. Musa, el-İ'tisâm, I-ü, Beyrut ts. el-Muuafakât fi usûli's-şeria, (çev. Mehmed Erdoğan, Muvafakat, MV, İstanbul 1990).
Şevkânî, Muhammed b. Ali, el-Fevâidu'l-mecmûafi'l-ehâdisi'l-mevzûa, İstanbul ts.
Velâyetullah ve't-tarîk ileyhâ, Kahire ts.
Şeyhzâde, Muhammed b. Muslihiddîn, Haşiye alâ tefsiri'l-Kâdî, \-N, İstanbul 1990 ofset.
Taberî, Muhammed b. Cerîr, Câmiu'l-beyân an tevîli âyi'LKur'an, l-XXX, Mısır 1954. (Taberî).
Târîhu'l-umem ve'l-mülûk, I-XI, Beyrut 1967.
Tâhir el-Mevlevî, Şerh-i Mesnevi Tahiru'i-Mevlevî, NXIV, İstanbul 1963.
Tanevî, Eşref Ali, Hadîkatu't-tarîka mine's-sünneti'l-enîka, (çev. Zaferullah Davudi,
Ahmed Yıldırım, Hadislerle Tasavvuf, İstanbul 1995). Tanpınar, Ahmed Hamdi, Beş Şehir, İstanbul 1989 (Tanpınar).
Taşköprüzade, Ahmed Isamüddin, eş-Şekâiku'n-nu'mânİyye fî ulemâi'd-devleti'l-
Usmâniyye, İstanbul is. Tirmizî, Muhammed b. İsâ, Sünen (çev. Osman Zeki Molla Mehmedoğlu, I-Vİ, İstanbul ts).
eş-Şemâilu'l-MuhamrnedİyyE, {thk. İzzet Ubeyd ed-Deâs), Humus 1991.
Türk Ansiklopedisi, MEB., I-XXXHI, Ankara 1978.
Topaloğlu, Bekir, Kelâm İlmi, İstanbul, 1981.
Topaloğlu Nuri, Se/çuWu Devri Muhaddisieri, Ankara 1988.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devİeti'rtin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1984.
Ülken, Hilmi Ziya, Eski Yunan 'dem Çağdaş Düşünceye Doğru İslâm Felsefesi Kaynak-
ton ve Etkileri, İstanbul 1993.
VVensinck, A.J., el-Mu'cemu'l-müfehres ii elfâa'l-hadîs en-mbevî, I-VIII, İstanbul 1988.
Yâkût, Ebû Abdillah el-Hamevî, Mu'cemü'i-buldân, I-V, Beyrut 1979.
Yavuz, Yunus Şevki, "Beyzavi",D/A, İstanbul 1992.
Yıldınm, Ahmed, Tasavvufun Temel ÖgreÜ/erfntn Hadİslerdekİ Dayanakları, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996. (2000 yılında Ankara'da basıldı).
Yıldız, Sakıp, "Büyük Türk Müfessiri İsmail Hakkı Bursevî'rtin Hayatı", İslûmi İlimler Fakültesi Dergisi, sayı 2, yıll975.
Yılmaz, Hasan Kamil, Aziz Mahmud Hüdayi, ve Celvetiyye Tarikatı, İstanbul, 1982.
Tasavvufi Hadis Şerhleri ve Konevi'nin Kırk Hadis Şerhi, İstanbul 1990. (Yılmaz).
Yusuf b. Yakub, Tenbîhü'l-ğabîfî ru'yeti'n-Nebî, İstanbul ts. Zağlûl, Muhammed Saîd, Meusûâtu etrâfi'l-hadîs, I-XI, Beyrut 1989. Zebîdî, Muhammed Murtazâ, İthâfu's-sâdeti'l-müttekîn bi şerhi İhyaİ ulûmi'd-dîn, I-XIV, Beyrut 1989.
et-Tecrîdü'sarth H ehâdîsi'l-Câmü's-Sahîh, (trc. Babanzade Ahmed Naim,
Kamil Miras, Sahîh-İ Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, I-
XII, Ankara 1981). (Ahmed Naim, Miras). Zehebî, Muhammed b. Ahmed, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, I-XXIII, Beyrut 1985.
Tezttiratu'l-huffaz, I-IV, Haydarâbâd 1956. (Zehebî).
Zehebî, M. Hüseyn, et-Tefsîr ue'l-müfessirîn, I-II, Beyrut 1976.
Zeki Mübarek, et-Tasavvufu'1-îslâmî, 1-H, Mısır 1954.
Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, Menâhüu'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'an, I-II, Beyrut 1988
Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed, et-Tezkira fi'l-ehâdis'il-müştehira, Beyrut ts.
(Zerkeşî). Zirikli, Hayreddin, el-A'lâm kâmûsu terâcimi H- eşhuri'r-ricâii ve'n-nisâi mine'l-arabi müsta'rabîn ue'l-müşteşrikîn, 10(111, Beyrut 1969.

---

[1] SÜ. ilahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Emekli Öğretim Görevlisi. İsmail Hakkı Bursevî'nin Hadis Tespit ve Yorumu, Bursevî'nin Hadis Kültürü Adlı Çalışma Üzerine.

[2] Hadislerin anlaşılması yolunda ortaya konan ilk garîbü'l-hadis eseri Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ (Ö.210/825) yazmıştır. Bugün basılmış elde mevcut en eski garîbü'l-hadis, Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm (ö.223/838)'a aittir. Ondan daha geniş ikinci önemli eser ise, İbn Kuteybe (ö .276/889)'nin Garîbü'l-hadis'idir. Eser, 1977'de Bağdat'ta üç cilt halinde basılmıştır. Çakan, İ.L., Hadis Edebiyatı, s. 170. Ibnü'n-Nedim, kendi dönemine kadar olan garîbü'l-hadislerden otuza yakın eser ismi vermektedir. Fihrist, s. 115-116.

[3]Çakan, s. 150.
[4] Kettânî, er-Risâletü'l-müstatrafe, s. 102; Yılmaz, H. Kami), Tasavuufi Hadis Şerhleri ve Konevi'nin Kırk Hadis Şerhi, s. 34-35, Karahan, Abdülkadir, İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis, s. 44.
[5] Hucvirî, Keşju'l-mahcûb, (trc. Süleyman Uludağ, Hakikat Bilgisi), s. 244.
[6] Hakîm Tirmizî, Neuâdiru'l-usûl, s. 1; Kettânî, s. 56-57; Yılmaz, s. 36-38; Abdülaziz Dehlevî, Bustânu'l-Mıthaddisin (trc. Ali Osman Koçkuzu) s. 119-121.
[7] Kitabü'n-Netice, I, 280. Bazı İstisnalar dışında müellif ismi verilmeyen eserler genelde İsmail Hakkı Bursevî'ye aittir.
[8] Yılmaz, s. 37, Gülâbâdî, et-Taarruf, (trc. Süleyman Uludağ, Doğuş Devrinde Tasavvuf Taarruf), s. 11 vd.
[9] Müslim, tevbe 31.
[10] Rûhu'l-beyân, II, 299.
[11] Buhârî, edeb 58; Müslim, birr28.
[12] Rûh, IX 30. Hadis için bk. Gülâbâdî, Bahru'l-fevâid, Haleb Ahmediyye (SÜ. Ar. Gör. Fikret Karapınar'ın fotokopi nüshası), vr. 250.
[13] Kettânî, s. 103; Güiâbâdî, Taarruf, (Uludağ tarafından yazılan giriş), s. 11-33; YıİmaZ, s. 39-40.
[14] Yılmaz, s. 41-42; Karahan, s. 59. Sülemî'nin hayatı için bk. Hatîb, Târihu Bağdâd, 11, 248-249; İbnu'1-Imâd, Şezerât, III, 196-197; Cami, Nefehât, (trc. Lâmii Çelebi), s. 350-352; Ateş, Tasauuufun Ana İlkeleri Sülemî'nin Risaleleri, s. 1-6; a.mlf., Sülemî ve Tasavuufi Tefsin, s. 32-76.
[15] Hatîb, II, 248; Ateş, Sülemi'nin Risaleleri, s. 3; Yılmaz, s. 41.
[16] Ateş, Sülemî ve Tasavuufi Tefsiri, s. 233-234.
[17]Haydarabad 1320
[18]Beyrut 1988
[19]İbnü'1-Imâd, III, 245; Yılmaz, s. 42; Karahan, s. 59; Türer, Osman, "Ebû Nuaym el-lsfehânî", DİA., X, 201-204.
[20] DehİevÎ, Bustân, s. 141-142; Yılmaz, s. 42-43.
[21] Yılmaz, s. 49-50; Kurt, Ali Vasfi, Endülüs de Hadis ve İbn Arabî, s. 357 vd.
[22] Karahan, s. 54; Yılmaz, s. 111-114. Konevî'ye ait Şerhu Hadis-i Erbaîn adındaki bir eser, Harun Ünal tarafından Tasavuufi Yorumlarıyla Kırk Hadis adıyla 1984'te İstanbul'da basılmış, ayrıca H. Kamil Yılmaz tarafından da Tasavvufi Hadis Şerhleri ve Konevi'nin Kırk Hadis Şerhi ismi altında tahkikli olarak neşredilmiştir. (İstanbul 1990).
[23] Dehlevî, Bustân, s. 215; Yılmaz, s, 55.
[24] Yılmaz, s. 66-67; Karahan, s. 103-109.
[25] Hasan el-Basrî'nin rivayetlerinden derlenen "el-Ehadîs e!-MüteferrİKa" Asâr-ı Hasan adıyla TikritlİzâdeH. HısnÎ tarafından 1329-1331 yıllannda Kerkük'te bastırılmıştır. Yılmaz, s. 34-35.
[26] Süfyan es-Sevrî'nİn rivayetleri Mimmâ esnede Süfyan es-Sevrî adıyla bir araya getirilmiştir. Şam Zahiriye, Meğazi 90 (vr. 40a-47b)'de bulunmaktadır. Yılmaz, s. 35.
[27]İbn Uyeyne'nin hadise dair bir mecmuası Süleymaniye Şehid Ali Paşa 546/1 (vr. la-4b)'de yer almaktadır. Yılmaz, s. 35.
[28] Marufun bir kaç varaklık bir mecmuası, Şam-Zahiriyye 68/6 (vr. 39a-41a)'da bulunmaktadır. Yılmaz, s. 36.
[29] Muhammed b. Eşlem, zâhid sûfiler arasında Erbaîn telif edenlerin ve muhaddis-sûfi olma yolunda bulunanların ilklerindendir. Onun Müsned ve Erbain gibi eserleri bilinmekte İse de bu eserler günümüze kadar ulaşmamıştır. Yılmaz, s. 36; Karahan, s. 44.
[30]Âcurrî'nİn Kitabü'l-erbaîn adlı eserinin bir nüshası Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesi 357 numaradadır. Karahan, s. 44-49; Yılmaz, s. 38. Dehlevî, Bustân, s. 143-144.
[31] MâÎinî'nin Kitabü'l-erbaîn fi şuyûhfs-sûfiyye adındaki eserinin bir nüshası Şam-Zahiriyye kütüphanesi 164/1'dedir. Yılmaz, s. 40; Karahan, s. 59, 72.
[32] Tasavvuf klasiklerinden Menâzilü's-sâirîn adlı eserin müellifi olan Herevî'nin el-Erbaîn fi delâleti't-tevhid adlı eserini Herevî üzerinde doktora çalışması yapan Muhammed Said el-Afgânî, tezinin muhtevası içinde neşretmiştir. (Kahire ts. Daru'I-kütübi'I-hadise). Yılmaz, s. 43.
[33] Muhammed el-Feravî'nİn Tabîbu'l-kulûb adındaki eserinin bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi 957/1'dedir. {vr. lb-25a). Eser, Farsçadır. Yılmaz, s. 44.
[34] Müellifin, el-Erbaîn fi irşâdi's-sâilîn ilâ menâzili'l-müttakîn adlı eserinin nüshası Ayasofya 512 (vr. 26-135a)'dadır. Yılmaz, s. 45; Karahan, s. 52, 72.
[35] Silefi, İbn Ved'an'ın Erbaîn'ini şerhetmiştir. Eserin Süleymaniye Esad Efendi, 312/4 (vr. 46-70), Laleli 3733/8 ve Şehid Ali Paşa 540/1, 542/1 {vr. 1-55) nüshalan vardır.Yılmaz, s. 46; Karahan, s. 49, 52.
[36] RifâÎyye tarikatı pîri olan Rifâî'nin el-Erbaûn hadisen ve Hâletü ehli'l-hakîka maallah adında hadise dair iki eseri vardır. İlk eser, Hak Yolcusunun Düsturları adıyla 1985'te İstanbul'da neşredilmiş, ikinci eser de Halep'te 1962 yılında basılmıştır. Yılmaz, s. 47.
[37] Tasavvuf sahasında yazdığı Avarifü'l-maârif adlı eseriyle şöhret kazanan Sühreverdî'nin gerek bu eseri, gerekse Nuruosmaniye 2402'de bulunan Risale seyr ve tayr adlı eseri hadislerin tasavvufî anlamda şerhi açısından önemlidir. Yılmaz, s. 48-49.
[38] Necmüddin Kübrâ (Ö.618/1221}'nın müridi olan Hamevî, hadis şerhi konusunda Şerh Hadis küntü kenzen adlı bir risale yazmıştır. Bu risalenin bir nüshası Süleymaniye-Serez, 3909/3 (vr. 49-51)'de bulunmaktadır. Yılmaz, s. 50.
[39] et-Terğîb ve't-terhîb'in müellifi olan Münzirî'nin el-Erbaûn el-MünzÎriyye fi ahâdisi hayri'l-beriyye adını taşıyan eserinin bir nüshası Topkapı Sarayı, Hazine dairesi 54 numaradadır. Yılmaz, s. 51; Karahan, s. 73.
[40] Muhtâru's-sıhâh adlı lügatin sahibi olan Râzî'nin Şerh Hadis Erbaîn ismini taşıyan eseri basılmıştır. (İstanbul 1284, 1293, 1328). Yılmaz, s. 52.
[41] Sahîh-i Müslim şerhi el-MÎnhâc, Riyâzu's-salihîn, el-Ezkâr gibi eserlerle İslâm dünyasında meşhur olan Nevevî'nin kırk iki hadis ihtiva eden el-Erbaûn'u yine kendisi tarafından şerhedilmiştir. Nevevî, bu şerhinde mutasavvıfların eserlerinden bol nakiller yapmak suretiyle tasavvuf erbabına olan sıcak yakınlığını göstermiştir. Şerh, 1350 yılında Mısır'da basılmıştır. Yılmaz, s. 53-54.
[42] Rumî, Ümmü'l-kitab adıyla derlediği kırk hadis mecmuasını Farsça'ya terceme ve geriletmiştir. Eserin tek nüshası Paris Bibliotheque NatİonaleFarsça yazmalar 115'te kayıtlı bulunmaktadır. Yılmaz, s. 57.
[43] Lahmî, Nevevî'nin kırk hadisini el-Menhecü'l-mübîn fî şerhi'l-erbaîn adıyla şerhetmiştir. Eserin bir nüshası Bayezid Kütüphanesi 906 (vr. l-78)'dedir. Yılmaz, s. 57-58.
[44] Bağdadî de Nevevî'nin kırk hadisine şerh yazan sarihlerdendir. Müellife ait eserin bir nüshası Süleymaniye-M. Hafid, 36 {vr. l-65}'dedir. Yılmaz, s. 58.
[45] Türkçe kırk hadis şerhlerinin ilki sayılan Nehcü'İ-feradis'in Süleymaniye Yeni Cami 879'daki nüshası TDK. tarafından tıpkı basımı yapılarak 1956 yılında Ankara'da neşredilmiştir. Yılmaz, s. 58.
[46] Müellifin Şerhu'l-hadis el-müselsel bi'1-evliyâ ve Kitabü'l-erbaîn fi a'mâli'l-muttakîn adlı eserleri Süleymaniye-Reisü'İ-küttab 1181 (vr. 1-10 ve ll-260)'dadır. Yılmaz, s. 59.
[47] Sirâcu'l-âbidîn fî şerhi'l-erbaîn adlı eserinin bir nüshası Bayezid Kütüphanesi nr. 907'dedİr. Yılmaz, s. 60.
[48] Süleymaniye-Şehid Ali Paşa 2794'de kayıtlı bulunan mecmua içinde el-Hemedanî'ye ait üç kırk hadis vardır. ÇihİÎ hadis der-bâb-ı fukara {vr. 60b-69a), Çihil hadis-i diğer (vr. 69b-75a), Çihil hadis-i diğer (vr.75b-81a). Yılmaz, s. 60-61.
[49] Karahan, s. 63. Taftazânî'nin Şerhu'l-hadisi'l-erbaîn li'n-Nevevî adlı eseri 1316 yılında İstanbul'da basılmıştır. Yılmaz, s. 62.
[50]Şerhu'l-Erbain en-Neveviyye 1973 yılında Mısır'da basılmış, Şerh hadis Muâz ve fazî keÜmetü't-tevhid (SüİeymanÎye-Şehid Ali Paşa 543/1 vr. l-12)'de ve Şerh hadis inne ebgata evliya indallah (Süleymaniye-Fatih 5318/5 vr. 138-211)'de bulunmaktadır. Yılmaz, s.63; Karahan, s. 63.
[51]Ömerî, Nevevî'nin kırk hadisine şerh yazanlardandır. Şerhin Laleli 485'te {vr. 2-140) bir nüshası bulunmaktadır. Yılmaz, s. 64.
[52] Musa Kaysarî'nin Şerhu'l-Erbaîn hadisen adlı eserinin bir nüshası Şehid Ali Paşa 540/1 (vr. lll-117)'dedir.Yi!maz, s. 64; Karahan, s. 74.
[53] Yukarıda adı geçen Kaysarî {ö.815/1512)'nin oğlu olan Yusuf Hakikî babasının kırk hadis şerhine yazdığı Arapça talikin bir nüshası Süleymaniye Esad Efendi 1441/3 (vr. 13-36)'dadır.Yılmaz, s. 65.
[54]Şerhu'l-hadisi't-erbaîn adını taşıyan eserinin bir nüshası Bayezid Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin 657'dedir. Yılmaz, s. 65.
[55] Nevevî'nin Erbaîn'ini şerheden müellifin eseri Süleymaniye-Hacı Mahmud Efendi 553/1'dedir. Yılmaz, s. 66.
[56] Nevevfnin Farsça şerhi Süleymaniye-Fatih 783 {vr. lb-105b)'de bulunmaktadır. Yılmaz, s. 67.
[57] İnnema'l-a'mâl bi'n-niyyât hadisinin şerhine dair bir eseri Süleymaniye-Ayasofya, 575 (vr. 1-23)'tedir. Yılmaz, s. 68.
[58]İbn Ved'ân'ın kırk hadisine şerh yazan el-Aksarayî'nin bu eserinin bir nüshası Esad Efendi 312/6'dadır, Yılmaz, s. 68.
[59] el-Erbaîn es-SultânİyyeFî ahkâm i'r-Rabbâniyye adını taşıyan eserin bir nüshası Süleymaniye-Çelebi Abdullah 270/1 (vr. l-16)'dadır. Yılmaz, s. 69.
[60] Icî, tarafından derlenen Nefâisu'l-ahbâr adındaki kırk hadis ve onun şerhinin bîr nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed kitapları 630'dadır. Yılmaz, s. 69.
[61] Tasavvufla iigili Reşahât ayne'l-hayat adlı eserin sahibi KaşİFî'nin yazdığı er-Risâletü'1-aliyye fİ'1-ehâdisi'n-nebeviyye adlı Farsça eser, Abdurrahman Hıbrî {0,1078/1668) tarafından Türkçeye terceme edilmiştir. Karahan, s. 240; Yılmaz, s. 70.
[62] Erbaîn hadis, Laleli 3669/3 (vr. 31b-46b), Şerh Hadis Erbaîn en-Neveviyye, Esad Efendi 3700/1 (vr. lb-25b), Şerh Hadis innailahe halaka Adem âlâ süratih,

Süleymaniye Lala İsmail 163/2 (vr. 31-52)'de bulunan bu üç eser AksarayÎ'ye aittir. Yılmaz, s. 70-73.
[63] Meşhur âlim Taftazânî'nin torununun oğlu olan Ahmed b. Yahya'nın Şerh Hadisi' 1-Erbaîn li'n-Nevevî adındaki eserinin bir nüshası Süleyman iye- Reşid Efendi 155/5 (vr. 139-166)'dadır. Yılmaz, s. 73.
[64] Karamanî'nin kırk hadis şerhinin bir nüshası Esad Efendi 336 (vr. l-174)'tedir. Yılmaz, s. 73; Karahan, s. 74.
[65]Şerh Hadis "en-Nâsü niyâm" adlı eserinin bir nüshası Süleymaniye-Esad Efendi 1513 (vr. 1-51}'dedir. Yılmaz, s. 74.
[66] Küntü kenzen mahfiyyen" hadisini şerheden Bali Efendi'nin bu eserinin bir nüshası Süteymaniye-Fatih 5381/15 (vr. 170-173 }'tedir. Yılmaz, s. 75.
[67] Risâl^tü'l-künûz fi letâyifi'r-rumûz adlı kırk hadis şerhi SüleymanİYe-Pertev Paşa 90 (vr.l-76)'dadır.Yılmaz, s. 75.
[68] Arafâtü'l-ârifîn adındaki kırk hadis şerhinin bir nüshası İÜ. Kütüphanesi Türkçe yazmalar 558/12 (vr. 122-161}'dedir. Yılmaz, s. 76.
[69] Nevevî'nin kırk hadisini şerheden Lâli'nİn bu eseri Süleymaniye-Laleli 3713/1 {vr. 1b-15a)'dadır. Yılmaz, s. 77.
[70]Şa'rânî'nin hadisle ilgili el-Bedrü'1-münîr fî garîb ehadisi'l-beşîr en-nezîr adlı eserinde şerh yoksa da diğer eserlerinde hadislere tasavvufî yorumlar getirmiştir. Yılmaz, s. 78.
[71] Nevevî'nin kırk hadisini şerheden Karî'nin bu eserinin bir nüshası Hacı Mahmud Efendi 564 (136 vr.)'tedir. Yılmaz, s. 79; Karahan, s. 75.
[72]Şerh Hadis Erbaîn adlı eseri İÜ. Kütüphanesi Türkçe yazmalar 902'dedir.Yılmaz, s. 79.
[73] Ravzatu'l-ubbâd adını taşıyan eseri Süleymaniye-Reşid Efendi 137/1 (vr. l-94)'tedir. Yılmaz, s. 80.
[74] Münâvî'nin Talîk Muhtasar ale'l-Erbaîn li'n-Nevevî adlı eserinin bir nüshası Süleymaniye-Reşid Efendi 133 (vr. l-179)'dadır.Yılmaz, s. 81.
[75] Kendisinin derlediği kırk hadis mecmuasının müellif hattı Süleymaniye-Esad Efendi 337'dedir. Yılmaz, s. 81.
[76] Ahsenü'l-hadis adındaki kırk hadis şerhi İstanbul'da 1311 ve 1313 yılında iki defa basılmıştır. Yılmaz, s. 82.
[77] Ankaravfnin Şerh Hadis Erbaîn adlı eserinin bir nüshası Nafiz Paşa 184'tedir. Yılmaz, s. 83.
[78] H. Hıbrî, Hüseyin Kâşifi'nin kırk hadisini Riyâzu'l-ârİfin fi hadisi'l-erbaîn adıyla genişleterek Türkçeye çevirmiştir. Eserin bir nüshası İÜ. Kütüphanesi Türkçe yazmalar 601 (vr. 1-104)'dedir. Yılmaz, s. 83-84.
[79]Şerh Hadis Leyse verâallah adlı risalesi Pertev Paşa 647/12 (vr. 57a-59a)'dedir. YıİmAz, s. 84.
[80]Şerh hadis "HubbİbE ileyye imin dünyâküm" adındaki eserinin bir nüshası Süleymaniye-Reşid Efendi 409/2 (vr. Ilîa412b)'dedir. Yılmaz, s. 84.
[81] Celvetî'nin TenvîruVsâlikîn adlı eseri Süleymaniye-Esad Efendi 3632/2 (vr. 41b-llla) dedir. Mecmeu'l-fevâid adındaki diğer bir eseri de aynı mecmua içindedir. Yılmaz, s. 85.
[82] el-Fütûhâtü'1-vehbİyye adındaki Nevevî'nin kırk hadis şerhi 1304 ve 1306 'da Mısır'da basılmıştır. Yılmaz, s. 86.
[83] Terceme-İ Hadis-i Erbaîn adlı eserinin bir nüshası İÜ. Kütüphanesi Türkçe yazmalar 3758 (vr. lb-26a)'dadır. Yılmaz, s. 86.
[84]Şerh HadİS-İ Erbaîn adındaki eserinin bir nüshası Süleymaniye-M. Hafîd 473/2 (vr. 15-52)'dedir.Yılmaz, s. 87.
[85] el-Erbaîn fî fadâili zikrillah ile Şerhu'l-hadis el-erbaîn fi fazileti salâti'n-Nebî adlı eserleri Süleymaniye Esad Efendi 3632'dedir. (vr. 113-130), (vr. 133-151). Yılmaz, s. 88.
[86]Şerh Hadis Erbaîn adındaki eserinin bizzat müellif tarafından yazılan 201 varaklık nüshası Esad Efendi 340'dadır. Yılmaz, s. 89.
[87] Bursevî'nİn Şerhu'l-Erbaîn hadisen, Erbaûn Hadis, Kenz-i Mahfî gibi tasavvuf! sahada telif edilmiş bu üç eserinin tanıtımı için Bursevİ'nin eserleri kısmına bakınız.
[88]Şerh Hadis "el-İhsân" adını taşıyan eseri, Süleymaniye Nafiz Paşa 1350 (vr. 25b-26a)'dadır. Yılmaz, s. 92.
[89] HadİS-İ Erbaîn Şerhi adlı eseri SüîeymaniYe-Fertev Paşa 422'dedİr. Yılmaz, s. 92.
[90]Şerh Hadis "Men arafe nefseh" adıyla terceme ettiği eser, SüleymanİYe-Hüsrev Paşa 140/1 (vr. l-6)'da bulunmaktadır. Yılmaz, s. 93; Karahan, s. 75.
[91] Hüsnü's-sülûk fi şe'ni'l-mülûk adındaki eseri Süleymaniye-Bağdatlı Vehbî 1048 (57 vr.j'dedir. Yılmaz, s. 93.
[92] Erbaûn adlı eserinin müellif hayatta iken yazılan nüshası Süleymaniye-H. Hüsnü Paşa 237/1 (vr. l-8}'dedir. Yılmaz, s. 93.
[93]Şerh Hadis Cibril adındaki Farsça eser, Süleymaniye-Esad Efendi 1205'tedir. Yılmaz, s. 94.
[94] Minhatü'1-bâri, Süleymaniye-İbrahim Efendi 27, Tezkiratu'r-rumât, İÜ. Kütüphanesi Türkçe yazmalar 3826/1, Nefehâtü'l-abir, Süleymaniye-H. Hüsnü Paşa 203'dedir. Yılmaz, s. 94-95.
[95] Hadis-i Erbaîn Şerhi adlı eseri, Süleymaniye-Esad Efendi 407 (vr. l-314)'dedir. Yılmaz, s. 96.
[96]Şerh Hadis "İnnallahe yuhibbu'1-abde't-takî el-ğanî el-hafi" adlı eserinin nüshası Süleymaniye- H. Mahmud Efendi 561'dedir. Ayrıca eser 1283'te Mısır'da basılmıştır. Yılmaz, s. 96.
[97] Hezzu'z-zâkirin ve hutru't-tâlibîn adındaki eseri 1279/1862'de İstanbul'da basılmıştır. Yılmaz, s. 97; Karahan, s. 76.
[98] Feyzu'l-muğnî fî şerhi hadis-i kudsî "Men talebeni" adlı eserinin bir nüshası Süleymaniye-Şazeli 27/1'dedir. Yılmaz, s. 98.
[99] Ahmed Ziyâuddin Gümüşhanelî'nin Râmûzu'l-ehâdîs adlı eseri (İstanbul 1275), Levâmiu'l-ukûl (İstanbul 1294) adıyla şerhedilmiştir. Hadis-i Erbaîn adındaki eseri de Mısır'da basılmıştır. Yılmaz, s. 98-99; Karahan, s. 76.
[100] Dağıstanî'nin Zübdetü'l-Buhârî Tercemesi (Beyrut 1986) ve Hadis Erbaîn (İstanbul 1326) adlı eserleri vardır. Yılmaz, s. 100.
[101] Nebhânî'nin Müntehabu's-Sahîhayn (Kahire 1329), el-Ehâdisu'l-erbaîn (Beyrut 1315} ve İthafü'l-Müslim (Beyrut 1312} gibi derleme niteliğinde eserleri vardır. Yılmaz, s. 100-101.
[102]Şerhu'l-Erbaîn en-NevevİYye adlı eseri 1321'de Kahire'de basılmıştır. Yılmaz, s. 101.
[103] Kenzu'l-irfan adıyla derlediği 1001 hadisten meydana gelen eser basılmıştır. (İstanbul 1317, 1987}. Yılmaz, s. 101.
[104] Zamanı bilinmeyen ve kendilerine ulaşılamayan yirmiye yakın tasavvufî hadis şerhleri de vardır. Bu eserlerin tanıtımı için bk. Yılmaz, s. 103-108.
[105] Serî es-Sakatî, Cüneyd el-Bağdâdî'nin dayısı ve hocası olan meşhur bir sûfıdır. Sakatî, Maruf e!-Kerhî'ye öğrencilik yapmış, Haris el-Muhasibî ve Bişr el-Hâfî ile arkadaşlık etmiştir. Kuşeyrî, Risale, s. 36.
[106] Gazâlî, İhya, I, 22; Yılmaz, s. 33.
[107] Danişmend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, III, 484.
[108] Hemdemi Çelebi, Sohkzâde Tarihi, II, 4, 581-582; Danişmend, 111, 412-464.
[109]Çelebi, I, 627; Baysun, Cavit, "Mehmet IV", ÎA., VII, 547-557.
[110]Gündüz, İrfan, Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri, s. 126.
[111] Gündüz, s. 126.
[112] Osmanlı Ansiklopedisi, IV, s. 170-171.
[113] Temâmu'l-feyz, Konya Koyunoğlu Müzesi, nr. 15013, vr. 183a; Gündüz, s. 125.
[114] Ferah, I,119; Şerhu Nuhbe, nr. 35, vr. 46b.
[115]Şahsiyeti meçhul bir sûfi ve hakim" kimliğiyle kaynaklara geçen Ebû Vüheyb b. Amr b. el-Kûfî, Behlûl-i Dânâ, deli görünüşlü akıllılar zümresinden sayılan bir şahsiyettir. Tasavvufi e-serlerde hak aşığı bir veli ve sufi olduğu belirtilen Behlûl'ün Abbasi halifesi Hanın Reşid zamanında yaşadığı, hiç çekinmeden ona gerçekleri söylediği, hata ve kusurlarını çeşitli biçimlerde yüzüne vurarak onu doğru yola getirmeye çalıştığı İfade edilmektedir. İbnü'l-Cevzî (Ö.597/1200), İbn Arabi (Ö.638/1240), Şa'rânî (Ö.973/1565), Münâvî (Ö.1031/1622) ve diğer müelliflerin eserlerinde menkibeîeri zikredilen Behlûi Dânâ'mn ölüm tarihi kesin olmamakla birlikte onun 183/799'de vefat ettiği söylenmektedir. Uludağ, Süleyman, "Behiûl-i Dânâ", DİA, V, 352-353.
[116] Ferah, 1,119.
[117] Hadis-i Erbain, s. 277.
[118] Rûh, III, 378; Gündüz, s. 126.
[119] Tuhfe-i Halîliyye, s. 293.
[120] Rûh, III, 490.
[121]Rûh, III, 418.
[122]Rûh, III, 426.
[123] Tuhfe-i Halîliyye, s. 53.
[124] Hadis-i Erbain, s. 16.
[125] Rûhu'i-Mesneuî, 1, 496.
[126] Tuhfe-i Ismâiliyye, s. 330.
[127]Örnek olarak Bursevî'nin eserlerinde bidat konusu için bk. Tuhfe-l Haliliyye, s. 49-50; Şerh-i Pend~i Attar, s. 304; Makâiât, s. 22-23; Şerhu'l-Erbam, s. 16-17, 94; Eyyühe'l-büibül, Bursa Genel, nr. 89/3 vr. 85b; Ferah,!, 153,163. Mevlid için bk. Rûh, IX, 56-57.
[128] Doğuştan Günümüze Kadar Büyük İslâm Tarihi, XIV, 381-382.
[129] Sifei/e-i Celveüyye, s. 29.
[130] Gündüz, s. 127-128. bk. Tanpınar, Ahmet Hamdi, Beş Şehir, s. 120-121.

[131] Kütükoğlu, "Süleyman II", İA., XI, 155, Danişmend, III, 465; Osmanlı Ansiklopedisi, IV, 172-201.
[132] Baysun, Cavit, "Ahmed II", İA., VIII, 695-700; Danişmend, III, 472-476, Büyük islâm Tarihi, XI, 91-96.
[133] Temam, vr, 64b.
[134] Orhonlu, Cengiz, "Mustafa II", İA., VIII, 695-700; Danişmend, III, 477 vd.; Büyük İslâm Tarihi, XI, 97-114.
[135] Hadis-î Erbaîn, s. 19. bk Özcan, Abdülkadir, "Osmanlılarda Askeri Teşkilat", Osmonh Ansiklopedisi, IV, 122.
[136] Uzunçarşıh, Osmanlı Tarihi, IV, 320.
[137] Uzunçarşıh, IV, 321 vd.
[138] Uzunçarşıh, IV, 326-330.
[139]İlgürel, Mücteba, "Ahrned III", D/A, II, 33-34.
[140] Gündüz, s. 128-131; Öztürk, Y. Nuri, Tasavvufun Ruhu, s. 186; XVIII. asırda yetişmiş diğer âlimler için bk. Uzunçarşıh, Osman/ı Devletinin ilmiye Teşkilatı, s. 236-239.
[141] Osmanlı Ansiklopedisi, IV, 122.
[142] Baltacı, Cahit, Osman/ı Medreseleri, s. 12, 20-21, 583-606; Çelebi, Ahmed, Tarihu't-terbiyeti'l-Islâmiyye, (çev. Ali Yardım, İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi), s. 127-130; Keskioğlu, Osman, İslâm'da Eğitim ve Öğretim, s. 27-28; Büyük İslâm Tarihi, XIV, 92, 106; Koçkuzu, Ali Osman, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, s. 360.
[143] Koçkuzu, s. 360.
[144] Bu konuda müstakiİ bir çalışma yapan Nuri Topaloğtu, Selçuklular döneminde yaşamış 130 muhaddisin listesini vermektedir. Selçuklu Devri Muhaddisleri, s. 185-188.
[145]Uzunçarşıh'nsn verdiği bilgilere göre bu devirde usûl-i fıkıh, mantık, ferâiz, adâb, meâni ve diğer sahalarda yirmiden fazla eser yazan Mostar kasabasından Mustafa Efendi (Ö.1119/1707), fıkıh, kelam ve akâidde Kazasker Abdülbaki Arif Efendi (Ö.1125/1713), tefsir, kelam, mantık, hendese ve heyete dair risale ve şerhieriyle Ahmed Efendi (Ö.1120/1708) ve bu asrın mütefekkir âlimlerinden hem medrese hem de müspet ilimlerde söz sahibi olan Yanyalı Hoca Esad Efendi (ö. 1143/1730) gibi âlimler yetişmiştir, Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, s. 236-237; bk. Cihan, Sadık, "Osmanlı Devri Türk Hadisçileri", AÜ. İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi, sayı 2, s. 171. vd.
[146] Bu eşeletin tanıtımı İçin Bursevî'nin eserleri kısmına bakınız.
[147] EbÛ Zehv, Muhaddisûn, s. 438-440; Koçkuzu, s. 353-354.
[148] Kettânî, s. 20; Abdü'1-hay el-Kettânî, Fihris, 11, 782-784.
[149] Ebû Zehv, s. 440; bk. Wensinck, (trc. M. Fuad Abdülbaki), Miftahu künûzi's-sünne, M. Reşid Rıza'nın mukaddimesi.
[150] Kettânî, s. 201.
[151] Kettânî, s. 176; Kettânî, Fihris, I, 425-429.
[152] Kettânî, s. 216-217.
[153] Kettânî, Fihris, II, 756-758.
[154] VIII. asır hadis âlimleri için bk. Kettânî, Fihris, i, 79; Karaman, Hayrettin, İslâm Hukuk Tarihi, s. 178.
[155] Karaman, s. 178.
[156] Bilmen, Tefsir, 11, 721; Koçkuzu, s. 355.
[157]Bilmen, Tefsir, II, 722; Karaman, s. 177-178.
[158] Aydos, bugün Bulgaristan sınırları içinde Burgaz şehrinin 30 km. kadar kuzeybatısında dere boyunda bir kasabadır. Aydos, İslimiye (Sliven)-Burgaz demiryolu hattında işlek bir İstasyon ve değişik yolların birleştiği bir kavşak yerindedir. Osmanlı devrinde Tuna boyuna giden doğu yolunun önemli uğrak yerlerinden biri olan Aydos, tarım ürünleri ve kaplıcalarıyla meşhurdur. Türk Ansiklopedisi, IV, 381.
[159] Si/si/e, s. 100-101. Bursevî'nin doğum tarihi bizzat kendi ifadesiyle şöyie belirtilmiştir: ''Bu fakirin vilâdeti 1063 zilkadesi evâilinde yevm-i ehadde vaki olmuştur." Silsile, s. 107; Temam, vr. 163a; Ruh, I, 34 (cilt sonunda).
[160] Kenz-i Mahfî, s. 75-76. Bu konuda Bursevî şöyle demektedir: "Kîle lî vakte'z-zuhâ asluhu yerciu ile'1-arabiyyi'l-elîf, yani enne İsmail b. Mustafa b. Bayram b. Şâh Hudâbende vebnü Kerime binti Ahmed el-Kâdı b. Abdurrahman Efendi İbn-i Muhammed Efendi İbnü'ş-Şeyh Davud Efendi (r.h.) rahmeten vâsiaten min ev!âdi'l-arab fı'l-asl. Ve hazâ lem yekûn lî malûmen ilâ hâzel-ân. Ve'1-hamdülillahi ale'i-karabeti'n-nebeviyyeti zahiren ve bâtınen." Kenz-İ Mahfî, s. 75-76. Zâhid el-Kevserî (Ö.1371/1952) de Bursevî'nin sâdâttan olduğunu söylemektedir. Kevseri, Makâlât, s. 592.
[161]Temam, vr. 163a.
[162]Temam, vr. 163a.
[163]Temam, vr. 163a.
[164]Temam, vr. 163a.
[165]Temam, vr. 163a.
[166] Temam, vr. 163b-165a; Silsile, s. 104.
[167] Temam, vr. 164a.
[168] Rûh, 1,46 (cilt sonu).
[169] Temam, vr. 166a; Kitabü'n-Netice, I, 444.
[170] Yıldız, Sakıp, "Atpazarî Osman Fazlı", DÎA., IV, 84.
[171] Yıldız, a.g.e., !V, 84.
[172] Hoca, Nazif, "Üsküp", ÎA., XIII, 123.
[173] Temam, vr. 168a; bk. Divân, s. 3-4. İsmail Hakkı, Üsküb'e tayinini şu sözleriyle anlatır: "Mukaddem liedi't-temhîd biiâd~ı Rûmiyye'den Helde-i Osküb'e istihtâf olunup etrafta on sene kadar durdum." Silsile, s. 102.
[174] Temam, vr. 169a.
[175] Yıldız, Sakıp, "Türk Müfessiri İH. Bureevî'nİn Hayatı", İs/dmi İlimler Fakültesi Dergisi, sayı 2, s. 110,
[176] Temam, vr. 169a. Bundan sonraki konularda da görüleceği üzere rüyalar Bursevî'nin hayatında önemli bir yer işgal eder. Hakkı Efendi, bu eviilik olayını şöyle bir rüya ile anlatır: "Allah bana eşimin Mustafa Uşşâkî'nin kızı olacağını gösterdi. Bu zât özü sözü doğru, edeb sahibi şeriata bağlı bir şeyhdi. Ben bu hali bir müddet içimde gizledim. Tâ ki, o da akraba olacağımıza dair bir rüya görsün. Nihayet evliliğe ilk davet eden o oldu. Ben de kabul ettim. Zira kader değişmez. O zaman yirmidört yaşındaydım. Çok geçmeden UşşakİÎ vefat etti." Temam, vr. I69a.
[177]İsmail Hakkı, Üsküp halkını içki içmekten çekinmeyen, cami ve cemaatı ierkeden, geçmişleriyle böbürlenen, "Tağut, kafirûn bien'umillah: Tağut, Allah'ın nimetlerine karşı nankör bir halk" olarak tanıtmaktadır. Temam, vr. 168a-169b. bk. a.e., vr. 170,171,172. Hakkı, "Hak söz söylemek bana dost bırakmadı" diyerek muhaliflerinin çoğaldığından şikayet eder. Temam, vr. 169b; bk. Divan, s. 3, Rûh, IV, 145.
[178] Yıldız, a.g.m., s. 110-112.
[179] Temam, vr. 173a-b.
[180] Temam, vr. 170-172a; Yıldız, a.g.m., s. 111-112.
[181] Temam, vr, 169a-173a.
[182] Temam, vr, 173a-b.
[183] Temam, vr. 172b.
[184] Bu üç ay zarfında Hakkı, hocasıyİa birlikte her gün İbn Arabi'nin Füsûsu'l-hikem adlı eserini okuduklarını söylemektedir. Temam, vr. 183b.
[185] Hakkı, Ustrumca'da Taşköprüzâde'nİn Münazara ve Âdâb Risâlesi'ni şerhettiğini belirtmektedir. Temam, vr. 172b, 173, 174a.
[186] Bursevî'nin azmi ve kararlılığını göstermesi açısından bu hicret olayı kayda değerdir. Bursevî bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Ailemin ilk anda Bursa'ya gitmeye razı olmadığını görünce "Ren Rabblme hicret ediyorum, o bana doğru yolu gösterecektir" dedim. Bunun ardından "Bu benimle senin ayrılığındır" Kehf, 78. âyeti okudum. Mehrini ve diğer eşyalarını alıp ö-nüne getirdim. Benim bu derece samimi niyetimi ve kesin tavrımı görünce dayanamadı, ağladı. Zira ortada İki çocuk vardı. O anda Allah onun kalbinden vatan sevgisini öyle çıkardı ki, benden çok Bursa'ya gitmeyi İster oldu. Dünyada aile İle imtihandan daha çetin bir ibtilâ görmedim." Temam, vr. 177b; bk. a.e., vr. 173a, 174b; Divân, s. 3-4.
[187] Temam, vr. Î75a; bk. Rûh, VI, 81; Si/si/e, s. 102; Divân, s. 3. Tanpınar, "XVII. asırda Bursa'ya gelip yerleşmiş olanlardan biri de çok çalışkan ve iyi niyet sahibi Celvetî şeyhi İsmail Hakki Efendi'dir" sözleriyle İsmail Hakkı'nın şahsiyeti konusundaki düşüncelerini dile getirir. Beş Şehir, s. 119.
[188] Temam, vr. 178b; bk. Divân, s. 3; Risâie-İ kelime-i tevhid, Koyunoğlu nr. 10766, vr, 4a; Kitabü'n-Netice, I, 99.
[189] Temam, vr. 164a-b.
[190] Temam, vr. 182a.

[191] Temam, vr. 182b. Tanpınar, yine Beş Şehir adlı eserinde Bursevî'den de bir nebze olsun bahseder ve onunla ilgili olarak: "Meşhur tefsirine çalışırken sabahlara kadar uyanık kalırmış. O esnada da bahçedeki horozu ona "İsmail Efendi hû!" diye seslenirmiş" der. Tanpınar, s. 121.
[192] Temam, vr. 183a.
[193] Osman Fazlı, bundan kısa bir süre sonra 1102/1691'de vefat etmiştir.
[194] Temam, vr. 124, 130,133,135,138b; Silsile, s. 102,103,108; KenzA Mahfî, s. 86.
[195] Hadis-i Erbaîn, s. 19; bk. Tanpınar, s. 122.
[196] Bursevî bu durumu şöyle anlatır: "Ez-cümle, iki sene sefer-i Nemçe edip beş sene dahî onun semerât-ı İnhirafıdır. Ve ez-cümle, vücûdum pür-kürûh ve cürûh olup beş on sene kadar â-lâm ve mihan-i mütemadiye olduğudur." Kitabü'n-Netice, II, 338: Tanpınar, s, 122; Yılmaz, Aziz Mahmud, s. 241.
[197] HadÎs-i Erbaîn, s. 19.
[198]Şerh-i Gazel-i Yunus, Konya Yazma Eserler, nr. 2458/2, vr. 58b; Rûhu'l-Mesnevî, I, 79.
[199]Yakut, Mu'cemü'l-buldân, IV, 44.
[200]Şerh-i Pend, s. 345; Rûh, I, 46; Kitabü'n-Netice, II, 338.
[201] Hadis-i Erbain, s. 19, 43; bk. Kevserî, Mokâlât, s. 592.
[202] Bilmen, II, 535; Yıldız, a.g.m., s. 116; Ateş, İşâri Tefsir Okulu, s. 243.
[203] Yıldız, ag.m., s. 117-119.
[204] Bu bilgileri kaydeden Kevserî, Nablûsî İle Bursevî arasında geçen münâkaşa konularına dair herhangi bir bilgi vermemektedir. Makâlât, s. 592.
[205] Hadis-İ Erbain, s. 110-152; er-Risâietü't-tasavuuf, vr. la-b; Kevserî, s. 592.
[206] Tuhfe-i Halîime, s. 76.
[207] Si/si/e, s. 104.
[208] Yıldız, a.g.m., s. 124; Kitabü'n-Netice, 11, 339; Fırat, Erdoğan, "Kitabü'n-Netice ve İnsan", İslâmi İlimler Enstitüsü Dergisi, 1975, II, 210.
[209] Bursevî, 1137/1725 yılında yaşının yetmişbeşe ulaştığını, vefat zamanının kendisine ilâhi bir işaretle bildirildiğini, bazı şiirlerinde bunu belirttiğini, fakat bu sırrı gizlemenin daha doğru olacağını söylemiştir ki vefatı da aynı yıl İçinde gerçekleşmiştir. Ruh, I, 48, (ci!t sonu); Silsile-İ Celvetiyye'de "Vakt-İ vefat dahî ta'rîf-i ilâhî ile müteayyen olundu, Iciyas olunur. Velâkin sırrı vâcib ve ıhfâsı lazım olan umurdandır. Ve âna müteallik bazı nazm bitarîkı'r-remz gayri mahalde yazı/m ıştır." Si/si/e, s. 107. bk. Kitabü'n-Netice, 11, 129. Bursevî'nin vefat tarihine işaret eden şiirlerini tespit etmek mümkün olmamıştır. Bazı kaynaklarda Bursevî'nin ölüm tarihi 1127 olarak gösterilmiştir. Fakat bu tarih yukarıdaki bilgilere uygun değildir. Meselâ bk. Muallim Naci, Esâmi, s. 58; ZitİkIi, A'lâm, 1, 309.
[210] Bursalı, I, 124; Biimen, II, 534. Bu beyt, Bursevî'nin Bursa Genel, nr. 745'te bulunan Makâlât adlı eserine (vr. 23a) de vefat tarihi olarak kaydedilmiştir.
[211] Temam, vr. 175a; Silsile, s, 102; Rûh, IX, 331.
[212] Kitabü'n-Netice, 11,368.
[213] Hadis~i Erbaîn, s. 152. "Sinîn-i kesîre kesret-i ıyâ/ ve kıllet-i mâl ile taayyüş" ifadesinden ailesinin kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Kitabii'n-Netice, 11, 339.
[214] Erbaûn hadis sahîhatu'l-mesântd. Bursa Genel, nr. 38, vr. 14a'da yer aian bu bilgiler aynen Şöyledir: "Bir gece istiğrak halinde âlem-i gayba müteveccih bulunuyordum. Allah Teâlâ bana neslimin âhir-zamana, Mehdî-i Muntazar'a kadar uzandığını haber verdi. Fakat benim neslim iki gruptur: Bir grubu Rumeli tarafında, diğeri de Anadolu tarafındadır. Anadolu tara fında olan grup sona erecektir. Ama Rumeli'ndeki nesüm ise, asia inkıraza uğramadan Meh-dî zamanına kadar varacaktır. Benden 128 yıl sonra Rumeli'nde anasının kamından biri doğar ve benim tekkeme gelip orada bir süre kalır. Fakat halk kendisini tanımaz. Zamanı gelince dedesinin yerini dava eder, bu makama ve kitaplanmıza talip olur. Halkın çoğu onu yalan ve hile ile itham ederek ret ve inkâra kalkışırlar. O benim oğlumun kızı neslindendir. A-lâmeti de orta boylu, beyaz yüzlü, siyah-sarı arası (kızıl) sakallı olması, göğsünün ortasında büyük bir ben bulunmasıdır. Onun zuhuru 1318 yılıdır. Gaybı Allah'tan başkası bilemez." Bursevî'nİn bu keşfini eserinde nakleden H. Kamil Yılmaz, bu konuda şunları söylemektedir: "Bu tür keşifler, zaman zaman İbn Arabî {ö.638/1240)'nin ve Sadreddin Konevî (0.673/ 1274}'nin eserlerinde de rastlanabilen rivayetlerdir. Adı geçen tarihte böyle birinin ortaya çıktığına dair bir bilgiye rastlayamadik." Yılmaz, s. 91. Bursevî'nİn nesli konusunda yukan-daki bilgilere benzer bilgiler için ayrıca bk. Silsile, s. 142.
[215]Şerh-i Pend, giriş.
[216] Bursalı, 1,122.
[217] Esad el-Fakir, Şerh-i Pend, giriş; Kitabü'n-Netice, II, 339, İA., İsmail Hakkı Bursevî md.; Bilmen, II, 712-714; Ateş, İşâri Tefsir Okulu, s. 242; Fırat, a.g.m., II, s. 205; Kardeş, Mehmet, Büyük İslâm ve Tasavvuf Önderleri, s. 235; Türk Dili ue Edebiyatı Ansiklopedisi, V, 5.
[218] Kitabü'n-Netice, II, 339, V, 5.
[219] Silsile, s. 103.
[220] Temam, vr. 163a.
[221] Yıldız, "Atpazarî", DİA., IV, 84.
[222] Temam, vr. 163b; Yıldız, "Atpazarî", DİA., IV, 84.
[223] Temam, vr. 163b; Sikile, s. 101. bk Yıldız, "Atpazarf, DR, IV, 84; a.mlf., s. 106.
[224] Si/site, s. 100-101.
[225] Silsile, s. 101.
[226] Bursalı, I, 30-32; Yıldız, "Atpazarî", DİA-, IV, 83-85; Yılmaz, Aziz Mahmud, s. 239-240.
[227] Kitabü'l-hıtâb, s. 258; Silsile, s. 92-100: Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 26; Tuhfe-İ Ha/i%ye, s. 76; Temam, vr. 2a.
[228] Yıldız, "Atpazarî", DİA., IV, 84-85.
[229] Temam, vr. 164a.
[230] Temam, vr. 164a.
[231] Bursalı, 1, 217; Ydmaz, s. 88-89. Vahdeti Osman Efendi'nİn ayrıca fıkıh sahasında Mühtede'l-Ebhur ilâ Mülteka'l-Ebhur şerhi ile el-Kifâye tercemesİ de vardır. Bursalı, I, 217.
[232]Bursalı, I, 229-230; Yılmaz, Aziz Mahmud, s. 264-265.
[233]Bursalı, I, 232.
[234] Bursalı, I, 232-233.
[235] Kitabü'n-Netice,I,XX.
[236] Banarlı, Nihat Sami, Türk Edebiyatı, II, 796; Doğulun Günümüze Büyük İslâm Tarihi, XIV, 546.
[237] Muallim Naci, Esâmi, s. 58.
[238] Büyük Türk Klasikleri (hzr. Haluk İpekten, ve dğr.), VII, 306.
[239] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, V, 6.
[240] Bilmen, II, 535.
[241] Bursalı, I, 124.
[242] Rûh, 1,46 (cilt sonu).
[243]Şerh-i Usûl-i Aşere (hz. Abdülkadir Akçİçek, Tasavvufun On Esası), s. 86.
[244] Yılmaz, "Celvetiyye", DM., VII, 273.
[245] Silsile, s. 63; Yılmaz, "Celvetiyye", DM., VII, 273; a.mlf., Aziz Mahmud, s. 25.
[246] Yılmaz, "CeİvetiyyE", DİA., VII, 273-275; a.mlf., Aziz Mahmud, s. 152, 153, 235.
[247] Silsile, s. 101-102; Temam, vr. 163a. Bursevî, Osman Fazlı Efendi'ye olan manevi yakınlığının yanısıra onun kızlarından birisiyle evlenmek suretiyle de maddi yakınlığa da nail olmuştur. Kitahü'n-Netice, I, 254; Silsile, s. 107.
[248] Yılmaz, Aziz Mahmud, s. 241; Kitabü'n-Netice, I, 79.
[249] Bursevî'nİn vahdet-i vücûd konusundaki fikirleri gayet açıktır. O, Kadı Adûd (0.756/ 1355)'un Mevâkıf adlı eserinde "Leyse fi'd-dâri gayru.hu deyyâr: Âlemde ondan başkası yoktur" diyenleri hristiyanlara benzetmesini son derece yanlış bulmuş, "Feemmâ bu manâ kadılıkla olmaz, belki kadılığı demiş etmekle olur. Ehl-i vahdet hakkında yanlış kaza etmiş. Dünyada bu hüküm ve kazadan rücû etmediyse şimdi berzahta rücû etmiştir" demiştir. Kitabü'n-Netice, I, 444.
[250] Rûhu'l-Mesnevî, II, 526; Kitabü'l-hıtâb, s. 257; Lübbü'i-lüb, s. 36-37,
[251] Kitabü'n-Netice, 11,337.
[252] Kitabü'n-Netice, 11,384.
[253] Yılmaz, s. 19.
[254] Yılmaz, s. 90.
[255] Büyük Türk Klasikleri, VII, 306.

[256] Bursalı, I, 121-122.
[257] Sffaîte, s. 103.
[258] Kardeş, s. 236.
[259] Rûh. 1,2-3.
[260] Bilmen, II, 712-713; Bursalı, 1,122.
[261] Leknevî, Ecvibe, s. 133 (Ebû Gudde'nin dipnotu).
[262] Karaman, Günümüz Meseleleri, I, 396-397; Ateş, İşarı Tefsir Okulu, s. 244; Karlığa, Bekir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri (İbn Kesir), XVI, 229.
[263] Leknevî, Ecvibe, s. 133 (Ebû Gudde'nin dipnotu.)
[264] Rûh, 1,102.
[265] AdÛnî, II, 229.
[266] Rûh, II, 26.
[267] Sehâvî, s. 448; Adûnî, 11,451.
[268] Rûh, II, 270, 427, VI, 81.
[269] Sehâvî, s. 195; Aclunî, 1,413.
[270]Rûh, 11,204.
[271] Nihâye, I,438.
[272] Deylemî, nr. 2828. Deyiemî'de hadis, "Huzû sülüse dîniküm min beyti Aişe: Dininizin üçte birini Aişe'nin evinden alınız" şeklindedir.
[273] Sehâvî, s. 209; Aclunî, I, 449.
[274] Sehâvî, s. 209; Karî, s. 212; Aclunî, I, 449.
[275] Karî, s. 98.
[276] Rûh, IV, 383, VI, 3, 427.
[277] Aclunî, I, 450.
[278] Rûh, IV, 525.
[279] Aclunî, II, 565.
[280] Rûh, 11,294.
[281] Aclunî, II, 248. Bu hadisi Hakîm et-Tirmizî (Ö.320/932) ve Ebû Ya'iâ (Ö.276/889), Hz. Aişe'den, Ahmed b. Menî' (5.244/858) de Hz. Ebû Bekir'den merfû hadis olarak rivayet etmişler, TirmİzÎ (0.320/ 932}'nin Nevâdiru'l-usûl'ünde bu sözün Ebû Bekir b. Abdullah el-Müzenî'ye ait olduğu da söylenmiştir. Aclunî, II, 248.
[282] Rûh, I], 247.
[283] Karî, Esrar, s. 476; Aclunî, II, 565.
[284] Rûhu'l-Mesnevî, II, 579.
[285] Şerh-i Pend, s. 687.
[286] Bursalı, I, 123.
[287] Karahan, s. 258.
[288] Yılmaz, s. 90; Karahan, 256-260.
[289] Erbaûn Hadis, Bursa Genel, nr. 38, ur. İla.
[290]s. 26
[291]s. 28
[292]s. 34
[293]s. 37
[294]s. 46
[295]s. 51
[296]s. 57
[297]s. 58
[298]s. 58
[299]s. 59
[300]s. 60
[301]s. 64
[302]s. 65
[303]s. 67
[304]s. 67
[305]s. 78
[306]s. 87
[307]s. 89
[308]s. 97
[309]s. 98
[310]s. 105
[311]s. 115
[312]s. 119
[313]s. 121
[314]s. 125
[315]s. 143
[316] Yazmaları; Bursa Genel, nr. 35-37; 1003; Rağıb Paşa, nr. 242; Ahf Efendi, nr. 374; Kılıç Ali Paşa, nr. 182; Pertevniyal, nr. 186-187; Keçecizade, nr. 46; Bayezid Genel nr. 804.
[317] Süleymaniye, Esad Efendi nr. 1549/2, vr. 67-69.
[318] Bursa Genel, nr. 41/2 vr. 55-59.
[319] Bursa Genel, nr. 41/1. vr. 55b.
[320] Silsile, s. 144.
[321] Yazma nüshaları: Halet Efendi, nr. 244; Atıf Efendi, nr. 1393; Selim Ağa, Hüdayi Efendi, nr.
455; IU. Ktp. nr. A-3602, 830; Bursa Genel, nr. 4800/1; Konya Koyunoğlu, nr. 15013.
[322]Ibnü'l-Esîr, Nihâye, 1,167.
[323] Fürûk, s. 35.
[324] İbnü'l- Esîr, I, 171.
[325] Fürûk, s. 35.
[326] Buhârî, cihâd 188.
[327] Müsned, VI, 148; Ibnü'l-Esîr, 1, 472.
[328] Fürûk, s. 48-49.
[329] Buhârî, cum'a 4; Ebû Dâvûd, taharet 127; Nesâî, cum'a 14; Muvatta, cum'a 1.
[330] İbnü'l-Esîr, 11, 273; Fürûk, s. 59. Fürûk'ta diğer örnekler için bk. s. 56, 60, 62, 64, 66, 75, 76,89,90,114.
[331] İbnü'l-Esîr, I, 155.
[332] Fürûk, s.154.
[333] Bursalı, I, 123.
[334] Yazma nüshaları: Hacı Mahmud, nr. 2554; Esad Efendi, nr. 1790.
[335] Konya Yazma Eserler, nr. 1789, vr. 97b.
[336] Bursa Genel, nr. 81, 38 vr. Hacı Mahmud, nr. 2671, 2675, 6362/2.

[337] 97 varaklık müellif nüsha Mihrişah Sultan nr. 162'dedir.
[338] Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 14.
[339] Bursa Genel, nr. 77, 175 vr.; Halet Efendi, nr. 211, 212; Hacı Mahmud, nr. Ağa Hüdayi Efendi, nr. 456; Mihrişah, nr. 164; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 809.
[340] Bursa İsmail Hakkı Ktp. nr. 32; Pertev Paşa, nr. 637/9,
[341] Bursa Genel, nr. 17709/1, 88 vr.; Hacı Mahmud, nr. 2734, 3909/2; Mihrişah, nr. 192; Selim Ağa Hüdayi efendi, nr. 439; Bağdatlı Vehbi, nr. 1537; Bursalı, I, 121.
[342] Eser, 1291/1874'te İstanbul'da basılmıştır.
[343]s. 31-70
[344] Topkapı Sarayı E.H. nr. 1305; Aüf Efendi, nr. 1486; Konya Yazma Eserler, nr. 3409.
[345] Konya Yazma Eserier, nr. 3458/2; Atıf Efendi, nr. 1414/3,1414/4; 1420/2; Halet Efendi, nr. 724/4
[346] Konya Yazma Eserler, nr. 3458/1; Aöf Efendi, nr. 1420/1,1414/2; Halet Hendi, nr. 724/1; Selim Ağa Hüdayi Efendi, nr. 469, Bayezid Genel, nr. 3506/5.
[347] Koyunoğlunr. 10801.
[348] Huccetü'l-bâliga, (Reşahât kenarında) s. 123.
[349] Konya Yazma Eserler, nr. 1792.
[350] Sofuoğlu, Tefsire Giriş, s. 369.
[351] Temam, vr. 169a.
[352] Kitabü'n-Netice, I, XXVI.
[353] Kitabü'n-Netice, 1,366.
[354] Yazma nüshaları ve muhtevasının tanıtımı İçin bk. Fırat, a.g.m., s. 205-219.
[355]Şerh-i Pend, s. 345; Bursevî, bu eserin hac yolunda meydana gelen eşkıya baskınında elinden alındığını, eserin büyük bir mecmua olduğunu, içinde Harem'de gönlüne gelen varidatların ve hac sırlarının anlatıldığını belirtmektedir. Vâridat-ı Hakhyye, Bursa Genel. nr. 86, vr. 123a.
[356] Halet Efendi, nr. 243, 62 varak; Hacı Mahmud, nr. 2260/2; Mihrişah, nr. 210, Hasan Hüsnü Paşa, nr. 810, Tahir Ağa, nr. 372; Selim Ağa Hüdayi Efendi, nr. 263,467 Hekimoğlu, nr. 514.
[357] Bursa Genel, nr. 38, 41, 85/2, 475.
[358] Bursa Orhan, nr. 713; Seİim Ağa, Hüdayi nr. 461.
[359]İstanbul Belediyesi, Atatürk Ktp., Osman Ergin, nr. 2752.
[360] Atıf Efendi, nr. 1515, 268 varak.; Esad Efendi, nr. 1787; Topkapı Sarayı, E.H. nr. 1277; İÜ. Ktp., nr. T. 2146, 2153.
[361] Millet, Şer'iye, nr. 869, 46 w.; 874, 875, İÜ. Ktp., nr. T. 2226/1, 3931/2, 4214/1.
[362] Atıf Efendi, nr. 1504/1.
[363] Atıf Efendi, nr. 1420/2.
[364] Atıf Efendi, nr. 1396; İÜ. Ktp., nr. T. 2281/2; D.T.C. Fak., İ. Saib Sencer, nr. 2122.
[365] Hacı Mahmud, nr. 2260; nr. 2902,52 vr.; Hüdayi Efendi, nr. 442; Bursa Ulucami, nr. 2749,
[366] Hacı Mahmud, nr. 2749/5; Selim Ağa, Hüdayi Efendi, nr. 469, vr. 180-182; 472/2,476.
[367] Atıf Efendi, nr. 1506; Hacı Mahmud, nr. 2735, 3118; Seiim Ağa Hüdayi Efendi, nr. 473.
[368] Millet, Şeriyye, nr. 1338/2.
[369] Atıf Efendi, nr. 1393/3,1420/5; Kasidecizade, nr. 305; İÜ. Ktp., nr. T. 2120/2.
[370] Hacı Mahmud, nr. 1027,100 vr.; Hüdayi Efendi, nr. 446.
[371] Esad Efendi, nr. 1791/2'dedir.
[372] Atıf Efendi, nr. 1479/2; nr. 1517; Esad Efendi, nr. 1791; Hüsrev Paşa, nr. 189.
[373] Vâridât-ı Hakkiyye, Bursa Genel, nr. 86, vr. 123a.
[374] Atıf Efendi, nr. 1512.
[375] Millet, Şer'iyye, nr. 1252/2.
[376] Atıf Efendi, nr. 1396/2, vr. 77-84.
[377] Mihrişah Sultan, nr. 193, 44 vr.; Atıf Efendi, nr. 1480; Hacı Mahmud nr 2752- Selim Ağa Kemankeş, nr. 28; İÜ. Ktp., nr. T. 3339/2.
[378] Laleli, nr. 1372/1, vr. 1-24; Selim Ağa, Hüdayi Efendi, nr. 187/2.
[379] Bursa Genel, nr. 76/1; nr. 17709/2; Atıf Efendi, nr. 1501/1, nr. 1781; İÜ. Ktp., nr T 245-nr. 343; nr. 621/2; nr. 2577; Topkapı Sarayı E.H., nr. 1615.
[380] Atıf Efendi, nr. 1405/2, vr. 25-36; nr. 1501/3; Hacı Mahmud, nr. 2920- Selim Ağa Hüdayi Efendi, nr. 460.
[381] Hacı Mahmud, nr. 1703/2; nr. 2838; İstanbul Belediyesi, Atatürk Ktp., Osman Ergin, nr. 1174.
[382] Rağıb Paşa, nr. 196; Atıf Efendi, nr. 82; Nuruosmaniye, nr. 145.
[383] Bursa Genel, nr. 949-51; Rağıb Paşa, nr. 154; Bayezid, Umumi, nr. 755; Bayezid, Veliyyüddin, nr. 296; Atıf Efendi, nr. 282; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 43; Hamidiye, nr. 197.
[384] Atıf Efendi, nr. 1496, vr. 122a-146a; Bayezid Genel, nr. 3507, vr. 80a-96a.
[385] Konya Yazma Eserler, nr. 282.
[386] Konya Yazma Eserler, nr. 1792.
[387] Konya Yazma Eserler, nr. 282.
[388] Ateş, bu eseri Bursevî'ye nispet etmektedir. İşarı Tefsir Okulu, s. 244.
[389] Koyunoğlu, nr. 10766.
[390] Bursevî'nin eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Bursalı, Osmanlı Müellifleri, I, 121-124; İA., İ.H. Bursevî m<±; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, V, 6. Bursevî'nin İstanbul kütüphane-ierindeki yazma nüshalarının tespitinde Kİtabü'n-Netice'yi neşreden Ali Namlı'nın notlarından istifade edilmiştir.
[391] Tûr{52),34.
[392]İbn Hacer, Nuhbetü'l-fiker (trc. Talat KoçyİĞit, Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetü'l-fiker Şerhi), s. 22; Süyûtî, Tedrîb, I, 42; Ahmed Naim, Tecrîd-i Sarih, I, 6; Subhi Salih, Ulûmu'l-hadis, (trc. M. Yaşar Kandemir, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları), s. 1-2; Aydınlı, Abdullah, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 63.
[393] Süyûtî, I, 40; Ahmed Naim, I, 5.
[394] Hâzimî, Ebû Bekr Zeynüddin Muhammed b. Ebî Osman el-Hemedânî eş-Şûfiî, Kitabü'l-i'fibar fi'n-nâsih ve'1-mensûh mine'I-ahbâr adh kitabın müellifi olan hadis âlimidir. Kettânî, s. 80.
[395]Şüyûtî, I, 53. İbnu's-Salâh, UlÛmu'i-hadto, s. 7-11.
[396]İbnu's-Salâh, s. 11; Süyûtî, [, 53.
[397]Süyûtî, I, 53.
[398] Hatîb, Şeref, s. 43; Süyûtî, II, 159; Kâsımî, Kavâid, s. 2; Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, s. 170.
[399] Müslim, mukaddime 5; Kadı Iyâz, İlmâ, s. 59. Süyûtî, Tenvîru'l-havâlik, s. 3. İbn Sirîn tarafından söylenilen bu söz, Enes b. Malik'ten hadis olarak da rivayet edilmiştir. Kadı Iyâz, s. 59
[400] Süyûtî, II, 160.
[401] Hatîb, Şeref, s. 41; Süyûtî, II, 160; Abdülfettah Ebû Gudde, Lemehât, s. 76.
[402] Ebû Gudde, s. 76.
[403] Müslim, mukaddime 5; Hatîb, Şeref, s. 41.
[404] Münâvî, Feyzu'Mcadfr, I, 433; Leknevî, Ecvibe s. 22.
[405] Hatîb, VII, 71-72.
[406] Hatîb, Şeref, s. 41; bk. İbn Hacer e!-Heytemî, Fetâoâ, s. 128. İsnadla ilgili geniş bilgi için bk. Müslim, mukaddime; Süyûtî, II, 159-160; Koçyiğit, s. 170-174.
[407] Hâkim, Ma'rife, s. 6
[408] Buharı, ilim 19. Câbir b. Abdullah en çok hadis rivayet edenler arasında olup 1540 hadis rivayet etmiş, hicretin 74. senesinde Medine'de vefat etmiştir. İbnü'1-Esîr, Üsdü'I-ğabe, 1, 307-308. Hadis tahsili için yapılan seyahatlerle ilgili geniş bilgi İçin bk. İbn Hacer, Fethu'l-faârî, 1,174; Süyûtî, II, 160; Subhi Salih, s. 39-44; Koçyiğit, s. 427.
[409] Silsile-i Celvetiyye, s. 10.
[410] Buharı, ilim 19, tevhit 32; Müsned, III, 495. CâbÎr (r.a.)'in gittiği yeri Bursevî Mısır olarak kaydetmekle birlikte, bazı kaynaklarda bu yer Şam olarak

geçmektedir. Hâkim, s. 7- Subhi Salih,s.42;Koçyiğii,s.423;Kandemir>M.Yasar,"Câbirb.Abdullah",DM VI 531
[411] Hâkim, s. 8-9.
[412] Fütuhat, III, 50 (313. bâb)
[413] Fütuhat, III, 50.
[414] Füsûsu'l-hikem, (çev. Nuri Gençosman), s. 230.
[415]Şerhu'l-Erbaîn, s. 92; Şerhu Nuhbe, nr. 35, vr. 46b; Ferah, II, 6; Temam, vr. 193b; Rûh, III, 548.
[416]Çakan, Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yollan, s. 120-136. Bu konuda İmam Şafiî'nin Ihtilâfu'l-hadis (Beyrut 1986) ve İbn Kuteybe'nİn Te'uilü muhtelifi'l-hadis (Kahire 1966) adlı eserlerinde konu ile ilgili pek çok Örneğe rastlamak mümkündür. Tevîl, M. Hayri KıruâŞoğK] t^r^fından Hadis Müdafası adıyla Türkçeye çevrilmiştir. İstanbul 1979.
[417] Bu âlimlerin tanıtımı, keşifle ilgili görüşleri için "Keşfi Kabul Edenler" başlıklı konuya bakınız.
[418] Yıldırım, Ahmet, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, Ankara 2000 s. 40 (Kûtu'l-kulûb, 1,177'den).
[419] Kenz-i Mahfî, s. 2; Şerhu Nuhbe, nr. 37, vr. 4a.
[420] Zerkeşî, s. 136; İbn Arrâk, I, 148; Sehâvî, s. 327; Hindi, Tezkira, s. 11; Karî s 141-142-AdÛnî, II, 173.
[421] Küntü kenzen" hadisi İçin Süyûtî, bu hadisin aslının olmadığını {ed-Düreru'l-münteşira, s. 193). Süyûtî'nin hadis hakkındaki bu olumsuz kanaatini nakleden Bursevî, her ne kadar muhaddislere göre sahih olmasa da ehl-İ keşfe göre bu hadisin sabit olduğunu savunmuştur. Kenz-i Mahfî, s. 2.
[422]Şerhu'lErbatn, s. 92.
[423]Şerhu'l-kebâir, s. 50.
[424] Bu konuda bk. Fütuhat, 1, 150 (14. bab). Fütuhat, II, 376 (187. bab). Karî, s. 273 (Ebû Gudde'nİn dipnotu); Adûnî, 1, 9; Mübarekpûrî, Mukaddimetü Tuh/eti 7-û/ıuczf, s. 308-309.
[425]İzmirli, İ. Hakkı, Mustasuife Sözleri, s. 20.
[426]İzmirli, s. 20; Aydınlı, Tasavvuf ve Hadis, s. 170-172.
[427] Kenz-i Mahfî, s. 2.
[428]Örnekler için bk. Müslim, imân, 2, 3, 6, 14, 17; Hatîb, Kifâye, s. 171-213; İbnu's-Salâh, s. 213 vd.; Süyûtî, I, 95; Çakan, İhtilaflar, s. 134.
[429] Tirmizî, ilim 7; Ebû Dâvûd, İlim 10; İbn Mâce, Mukaddime. 18; Dârimî, mukaddime 24; Müsned, V, 183.
[430] Buhârî, vudû 75; Müslim, zikr 56; Tîrmîzf, dua 16; İbn Mâce, duâ 15; Dârimî, istizan 51; Müsned, IV, 285, 290, 292, 296, 299, 300, 302.
[431] Saâtî, el-Fethu'r-rabbânî, 1,167.
[432] Müslim, münafıkîn 17.
[433] Hatîb, Kifâye, s. 172; Subhi Salih, s. 64-65. Sahabenin hadis rivayetindeki çekingen tavırları konusundaki örnekler İçin bk. İbn Sa'd, Tabakât, III, 156,373; Buhârî, ilim 38, menakıb 25; Müslim, zekat 154; Ebû Dâvûd, ilim 4, sünnet 28; İbn Mâce, mukaddime 3; Dârimî, mukaddime 25, 28.
[434] Hatîb, Kifâye, s. 178; Subhi Salih, s. 65. İmam-i Malik'in de meriû hadisler konusunda çok titiz davrandığı belirtilmektedir. Süyûtî, II, 101.
[435] Hatîb, Kffâye, s. 188; İbnu's-Salâh, s. 213; Süyûtî, I, 98.
[436]İbn Hacer, Nuhbe, s. 65; Koçyiğit, s. 372.
[437]İmam Mâlîk'in mâna İle rivayeti caiz gördüğü de nakledilmiştir. Ahmed Naim, I, 454; bk. İbn Sa'd, VII, 158-159; Hatîb, Kifaye, s. 198-211; Kadı lyâz, s. 174-181; Süyûtî, II, 98; Kâsımî, s. 221-225; A. Muhammed Şakir, Bâis, s. 136; Subhi Salih, s. 63-69; Ebû Zehv, s. 201-207; Ahmed Naim, I, 454-468; Nuruddîn Itr, Menhecü'n-nakd, s. 227-230.
[438]Şerhu 'I-Erbaîn, s. 92; bk. Rûh, III, 548; Temam, vr. 193b; Şerhu Nuhbe, nr. 36, vr. 138b-139a.
[439]Bu konudaki örnekler için bk. Muhammed Avvâme, Eseru'i-hadisi'ş-şerîf fî thtihfi'l-eimmeti'l-fukahâ, (trc. M. Hayri Kırbaşoğlu, İmamların Fıkhî İhtilaflarında Hadislerin Rolü), s. 22-26; ayrıca bk. Süyûtî, Ükûdu'z-zeberced, 1,17.
[440]Kevserî, Fıkhu ehli'l-lrak ve hadisuhum, (trc. M. Cemal Sofuoğlu, Abdülkadir Şener, Hanefi Fıkhının Esasları,), s. 36; Avvâme, s. 22.
[441]Şerhu tefsiri cüz'i'1-ahîr ti't-Beydâvİ, Bursa Genel, nr. 28, vr. 40b; Rûh, X, 299-300- İbn Arrâk, II, 389-391.
[442] Kenz-i Mabfî, s. 2.
[443] Ebû Dâvûd, ilim 10; Tirmizî, ilim 7; İbn Mâce, mukaddime 18.
[444]İbn Arabî, Füfû/ıâU, 403.
[445] Fütuhat, 1,129 (38. bâb).
[446] Ebû Dâvûd, ilim 10; Tirmizî, ilim 7; Müsned, i, 437.
[447] Fütuhat, I, 230 (38. bâb).
[448] Süyûtî, II, 102; Ahmed Naim, I, 466; Koçyiğit, s. 373.
[449] İbnu's-Salâh, s. 213; Ahmed Naim, I, 467; Suhbi Salih, s. 66.
[450] Kâsımî.s. 75
[451] Subhi Salih, s. 116.
[452] Zehebî, Tezkiratü'I-huffâz, III, 1046; İbnü'1-Imâd, III; 196, Ateş, Sülemî'nin Risaleleri, s. 3
[453]İbnü'n-Nedim, s. 230; Hatîb, VIII, 211; Muhasibi, Risâletü'l-müsterşidîn, s. 7, II (Ebû Gudde'nin takdim yazısı); a. mü, Riâye, s. 5; Aydınlı, s. 204.
[454]İbnü'1-Imâd, V, 190.
[455] Kettânî, s. 335.
[456]İbnü'n-Nedim, İbn Ebi'd-Dünyâ'yı "Hadisleri ve bu konudaki rivayetleri bilen" hadisçi zahid bir sûfi olarak tanıtır ve eserlerinin listesini verir. Fihrist, s. 230.
[457] el-Mısrî (Ö.388/998) de "Hadisi bilen" bir sûfi olarak geçmektedir. İbnü'n-Nedim, s. 231.
[458]İbnü'n-Nedim, s. 230-232.
[459] Ateş, Sülemî'nin Risaleleri, s. 3.
[460] Rûh,m,548.
[461] Hadis-iErbaîn, s. 28-29.
[462]İbnuVSalâh, s. 41; Ahmed Naim, I, 270.
[463]İbnu's-Salâh, s. 41; SüyûÜ, 1,179; Kâsımî, s. 108-123; Şâkir, Bâis, s. 42; Koçyiğit, s. 467-470.
[464]İbnu's-Salâh, s. 41; Çakan, Hadis Usûlü, s. 146; bk. Leknevî, Ecvibe, s. 34-36; Ahmed Naim, I, 270-271; Kasımı, s. 113; Subhi Salih, s. 177-179.
[465] Karî.s. 169; Adûnî, 11,269-271.
[466] Kuhistânî, Hanefî fukahâsından Câmiu'r-rumûz adlı eserin sahibi bir âlimdir. 950/1543-de vefat etmiştir. Keskioğlu, Osman, Fıkıh Tarihi, s. 109.
[467] Rûh, VII, 229; bk. Tahtavî, Haşiye, s. 138; Muhaddisler ezan okunurken baş veya şehadet parmaklarının iç tarafını öperek gözlere sürme ile ilgili sahih bir hadisin bulunmadığını belirtmişler, Kuhistanî ve sûfiyyenin fetvalarında bunun müstehap olduğu görüşüne katılmamışlardır. İhtilafa sebep olan hadisin kaynağı Deylemî'nin Hz. Ebû Bekir'den rivayet ettiği bir hadistir. Karî'nİn bu hadisle amel olunabileceği fikrini Ebû Gudde doğru bulmamıştır. Masnû, s. 169-170; Aclûnî, II, 269; İbn Abidîn, Reddü'l-Muhtâr, I, 398.
[468] Rûh, IV, 417, VII, 186. Telkinle İlgili hadislerin zayıf olduğu fakat diğer rivayetlerin desteklemesi sebebiyle ameî olunabileceği ifade edilmiştir. Nevevî, Fetâvâ, s. 83-85; Aclûnî, i, 366-367.
[469] Rûh, III, 548. Bursevî, bu görüşü Nevevî ve daha başka âlimlerden nakletmektedir. Nevevî, Ezkâr, s. 7.
[470]İbnu's-Salâh, s. 98-101; Kâsımî, 150-183; Ebû Zehv, s. 479-489; Itr, s. 301-319; Ahmed Naim, I, 282-294; Subhi Salih, s. 225-236; Koçyiğit, s. 225-234; Kandemir, Mevzu Hadisler Ankara 1980.
[471]ŞerhuNuhbe,nr.35,vr.2a,44b.
[472] Hadis-i Erbain, s. 231. Bursevî, Vekî b. el-Cerrâh (ö. 198/813)'ın: "Ehâdis-i şerife halkın zapt ve hıfz ettiğinden çoktur. Onun için şeriatın zahirine muhalif olmayan hadise bu mevzudur veya batıldır dememek gerekir" dediğini nakleder. Şerh-i Pend, s. 71.
[473] Aclûnî, I, 435.
[474] Hatîb,X, 172.
[475] Buhârî, ilim 38, cenâiz 33; Müslim, mukaddime 2, zühd 72; Ebû Dâvûd, ilim 4; Tirmizî, fiten 70, ilim 8,13; İbn Mâce, mukaddime 4; Dârimî, mukaddime 25, 46; Müsned, fi, 47, 83, 123, 150. bk. Buhârî, enbiyâ 50, edeb 109; Müslim, mukaddime 2; Tirmizî, menakıb 19; Müsned, I, 70, 78, 101, 130.
[476] Müslim, mukaddime 2.
[477] SüyÛtî, I, 283.
[478] Süyûtî, I, 283.
[479] Buhârî, enbiya 50; Müslim, mukaddime 2.

[480] Men kezebe aleyye: Kim faenîm üzerimden ya/an söylerse" hadisinde yer alan "aleyye" kelimesini aleyhimde şeklinde anlayanlara göre, Hz. Peygamber'in aleyhine yalan söylemek caiz değildir. Fakat Peygamber (a.s.)'ın lehine hadis uydurmak İslâm'a hizmet maksadı taşıdığından bu şekildeki yalan caizdir. Süyûtî, I, 283.
[481] Bursevî'nin İzz b. Abdüsselam'dan naklettiği bu sözler daha önce Gazali tarafından ifade edilmiştir. İhya, 111,137.
[482] Rûh, III, 548.
[483] Birinci bölümün başındaki "Sened" konusuna bakınız.
[484] Rûh, ffl, 547-548.
[485] Müslim, zekat 69, ilim 15; İbn Mâce, mukaddime 14.
[486] Fütuhat, I, 282.
[487] Buhârî, ilim 38; Müslim, mukaddime 2.
[488] Gazâlî, III, 139.
[489]İbnü'l-Cevzî, Telbîsü İblts, s. 118.
[490] Rûh, III, 548; Ferah, II, 81; Şerhu'l-Erbaîn, s. 3.
[491] Buhârî, ilim 238, Müslim, zühd 72; Ebû Dâvûd, İlim 4; Tirmizî, fiten 70; İbn Mâce, mukaddime 25; Müsned, I, 70.
[492] Leknevî, Ecvibe, s. 134-135 (Ebû Ğudde'nin dipnotu).
[493] Karadavî, Keyfe neteâmel mea's-sünneti'n-nebeu'tı/ye (çev. Bünyamin Erol, Sünneti Anlamada Yöntem), s. 31-32.
[494] Rûh, 111,548.
[495] Kerrâmiyye, Muhammed b. Kerram es-Sİcistanî adında abid ve zahid bir şahsa nispet edilen bidat fırkalarından bir mezheptir. Süyûtî, 1,283.
[496] Nevevî, Şerhu Müslim, 1, 95; Kandemir, s. 65.
[497] Nevevî, I, 95.
[498] İbn Hacer, 1,199-200.
[499] RÛh,III,548.
[500] Karî, s. 94 {Ebû Ğudde'nin dipnotu).
[501] Leknevî, Hatibe, s. 33-34; Leknevî, aynı görüşlerini mevzu hadisler konusunda yazdığı el-Âsâru'l-merfûa adlı eserinde (s. 8-9) de tekrar etmiştir.
[502]Şerhu Nuhbe, nr. 36, vr. 79a.
[503]Şerhu Nuhbe, nr. 36, vr. 78b.
[504]İbnuVSalDh, s. 99.
[505] Hadis-i Erbain, s. 231; Şerhu Nufı6e, nr. 35, vr. 44b, nr. 36, vr. 78b.
[506] Haîîb, VIII, 296; Deylemî, III, 559-560.
[507] Sehâvî, s. 402.
[508] Sehâvî, s. 403.
[509] Deylemî, III, 560; Sehâvî, s. 403.
[510]İbn Arrâk, I, 265.
[511]İbn Arrâk, 65.
[512] Münâvî, VI, 95.
[513] Sehâvî, s. 403.
[514] Sehâvî, s. 403; İbn Arrâk, I, 265.
[515] Münâvî, VI, 95.
[516] AciÛnî, II, 310.
[517] AciÛnî, II, 310.
[518] Münâvî, VI, 35.
[519]ŞerhuNuhbe,™. 36, vr. 78b.
[520] Münâvî, VI, 35.
[521] Deylemî, III, 608; İbn Arrâk, II, 358.
[522] Ebü'l-Kasım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavarîrî el-Bağdâdî, ilk devir tasavvufunun en güçiü temsilcilerinden olan meşhur bir sûfıdîr. Bağdat'ta doğup orada yaşamış, küçük yaşta tahsile başlamış, Ebû AH e!-Hasan b. Arefe başta olmak üzere bazı âlimlerden hadis dinlemiş, dayısı Seri es-Sakatî gibi sûfilerin sohbetinde bulunmuştur. Tasavvufun yanında, şer'i ilimlere vakıf olduğundan dolayı "Tavusu'I-ulemâ" ve "Seyyidü't-tâifc" gibi unvanlarla anılmıştır. Sûfı tabakat kitaplannda önemli bir yer tutan Cüneyd'e bütün tarikat mensupları büyük bir veli nazarıyla bakmışlardır. Cüneyd 297/909 yılında vefat etmiştir. Sülemî, Tabakât, s. 155-163; Hatîb, VII, 241-249; Hucvirî, s. 229-232; Cami, s. 131-135, İbnü'-Imâd, II, 228-230; Ateş, Xüneyd-i Bağdadi", DM., 119-121.
[523] Silsile, s. 52.
[524] Silsile, s. 52.
[525] KandemÎr, s. 79.
[526]İzmirli, s. 13.
[527] Sehâvî, s. 337; Acfönî, II, 184.
[528] Sehâvî, s. 114; Aclûnî, I, 234; Kitabü'n-Netice, II, 8, 367.
[529] Sehâvî, s. 308; Karî, Esrar, s. 260; Aclûnî, II, 129.
[530] Sehâvî, s. 194; Aclûnî, I, 412-413.
[531] Sehâvî, s. 298-299; Karî, s.125; Aclûnî, II, 91.
[532] Sehâvî, s. 252; Karî, s. 111; Aclûnî, I, 551-552.
[533] Aclûnî, II, 168.
[534] Karî, s. 69; Aclûnî, I, 299-300.
[535] Deylemî, nr. 502; Aclûnî, 1,492.
[536] DeyİemÎ,nr.31Ol.
[537] Aclûnî, II, 110.
[538] Sehâvî, s. 365.
[539] Sehâvî, s. 89; Karî, s. 57; Aclûnî, 1,175.
[540] Sehâvî, s. 61; Karî, s. 54; Aclûnî, I, 95-96.
[541] Sehâvî, s. 388,465; Aclûnî, II, 505.
[542] Kari, s. 203; Aclûnî, II, 106.
[543]Şerhu'l-kebâir, s. 52; Şerhu Nuhbe, nr. 36, vr. 63a.
[544]Şerhu Nuhbe, 36, vr. 78b.
[545] Silsile, s. 52.
[546]İbnü'1-Esîr, II, 409; Cürcânî, s. 122.
[547] Serahsî, Usûl, 1,114; Âmidî, İhkam, 1,156; Ebû Zehra, Usûlü'I-fıkh, s. 105; Koçyigit, s. 401.
[548] Tuhfe-İ Hatf/iyye, s. 49; Şerh-i Pend, s. 605. Nitekim Serahsî de sünneti "et-Tarikatü'l-meslûketü fı'd-dîn: Dinde takip edilen yof olarak tanımlamış, sünneti Hz. Peygamber ve sahabenin uygulamaları olarak görmüştür. Serahsî, 1,114. bk. Amklî, 1,156.
[549]Şerh-İ Pend, s. 605. Bu hadislerden biri "Kim, iyi bir çığır açarsa" diye başlayan hadistir. Müslim, ilim 15; Nesâî, zekat 64.
[550]Şerhu Nuhbe, nr. 35 v: *- Şerh-i Pend, s. 605; TuhfeA Ha/ı"/iyye, s. 49.
[551] Serahsî, 1,114.
[552] Serahsî, 1,113-114.
[553]Âmidî, 1,156.
[554]Şerhu Nuhbe, nr. 35, v *: Şerh-i Pend, s. 605; Tuhfe-i Haliliyye, s. 49.
[555] Müslim, zekat 69; İbn ttft mukaddime 14.
[556] Serahsî, 1,114.
[557] Hadis-i Erbain, s. 288.

[558] ag.e., s. 226.
[559] Necm (53), 2-3.
[560] Ruh, IX, 213. Bursevî aynı görüşünü, "Mâ yasduru ani'l-vâsıl mine'1-ef âl şerîa: Hakk'a uasıi olan kişiden zuhur eden fiiller şeriattır" şekiinde başka eserlerinde de tekrar eder ve bu prensibin iyi anlaşılması gerektiğini, bundan tafsilatlı bir çok bilgi çıkarılabileceğini belirtir. Temam, ve. 188a.
[561] Kûh,lX,213.
[562] Rûh, IX, 213. Bursevî, aynı yerde Ebû Yezid el-Bistamî (ö.261/875)'nin kendisinden uzun bir süre sonra 'Nefes min enfâsillah: Allah'ın nefeslerinden bir ne/es'in dünyaya geleceğini haber verdiğini, bu zâtın da Şeyh Ebu'l-Hasen el-Harkanî (Ö.419/1029) olduğunu, Bistamî'nin sözünün zuhur ettiğini söylemektedir. Bursevî'nin bu hâdiseleri anlatmaktaki maksadı, velilerin İlham yoluyla bir takım ilahi bilgileri öğrendiklerine dikkat çekmektir.
[563] Hadis-i Erbaîn, s. 288.
[564] Serahsî, I, 114; İbnü'1-Esîr, V, 99; Cürcânî, s. 245.
[565] Tuhfe-i Ha/î/ryye, s. 49-50; Bursevî'ye göre, cehri zikir, tasliye ve tarziye de hep bu kabildendir, a.g.e., s. 49.
[566]Şerh-i Pend, s. 304.
[567]Şâbbî, frisam. I, 36; İbn TeyfnİyYe, İktkâu's-sırâtı'l'mûshdam, s. 267-272; Yaran, Rahmi, "Bidat", D/A, VI, 129-131.
[568] Makölât, s. 22-23. Receb ayında kılınan Regâib namazı h. 448/1057'den sonra ortaya çıkmıştır. Regâib namazını Mekke-i Mükerreme'de yaşamış Şeyhu's-sûfîyye olarak bilinen İbn Cehzam (Ö.414/1023) uydurmuştur. İbnü'l-Cevzî (6.597/1200), İbn Kayyım el-Cevziyye (Ö.751/1350) ve Aliyyü'1-Kari (Ö.1014/1605) de bu görüştedir. İzmirli, s. 92-98.
[569] Receb ayının ilk perşembe günü akşam ile yatsı arasında kılınan bu oniki rekat namazla ilgili hadisi Ebû Rezîn rivayet etmiş, fakat İrâkî (Ö.806/1403) bunun uydurma olduğunu söylemiştir. İhya, I. 203; İbnü'l-Cevzî, II, 124; Kari, Esrar, s. 414.
[570] Gazâlî, 1,203.
[571] Buhârî, itisâm 20; Müslim, akdiye 17,18; Ebû Dâvûd, sünnet 5; İbn Mâce, mukaddime 3.
[572] Müslim, cuma 43; Ebû Dâvûd, sünnet 6.
[573] Nevevî, Fetâuâ, s. 62-63. Bu konudaki âyet için bk. Nisa (4), 59.
[574] Ferah, 1, 163, Nevevî, 631/1233'te Şam'a bağlı Neva nahiyesinde dünyaya gelmiş, İslâmî ilimlerin hemen hemen bütün dallarında haklı bir şöhret kazanmış büyük muhaddis ve fakihlerdendir. Sözü fukahâ arasında sened kabul edilen Nevevî, çok erken bir çağda daha elli yaşına varmadan 676/1277'de vefat etmiştir. Zehebî, IV, 1470-1476; İbnü'1-Imâd, V, 354-356. Süyûtî, Nevevî İle ilgili Minhâcü's-sevî fi tercemeti imam en-Neveuî adlı müstakil bir eser yazmıştır. Beyrut 1988.
[575] Ferah, I, 163; Şerhu'i-Erbam, s. 16-17, 94.
[576]Şerhu'l-Erbaîn, s. 94; Eyyühe'I-bülbül, vr. 85b.
[577] Gazali, I, 203.
[578]Şerhu'l-Erbaîn, s. 16-17. Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr. 72a, 98a; Müteferrikti, vr. lla-b.
[579]Şerhu'l-Erbaîn, s. 16-17; Yukarıda ismi geçen âlimlerden başka Regâib, Şaban ayı namazla-rıyla ilgili hadislerin uydurma olduğunu savunan daha başka âlimler de vardır. Ebû İsmail Ensarî, Sem'ânî (Ö.562/1167), İbnü'I-Cevzî (Ö.597/1200), İbn Nasır, İbn Dıhye (Ö.633/1236), Tartûşi (ö.?), İbnu's-Salâh (643/1245), İzz b. Abdüsselam (Ö.660/1262), Ebû Şâme (Ö.665/1207), İbn Kayyım (Ö.751/1350), İbn Receb (6.795/1392), Irâkî (Ö.806/1403) İbn Hacer (852/1448), Süyûtî (Ö.911/1505) ve Aliyyü'1-Karî (Ö.1014/1605) bunlar arasındadır. Hatta İbn Kayyım, "Sünnet ilmini koklayanların bu gibi hezeyan ve nakillere aldanmaları şaşılacak şeydir" demiştir. İzmirli, s. 92. bk. Îbnü'l-Cevzî, II, 124-127; Karî, Esrar, s. 414.
[580] Bursevî'nin İmam Şafiî'den istihsanın lehinde gibi naklettiği bu söz kaynaklarda; "İstihsan yapan şeriat koyuyor" demektir şeklinde istihsanın aleyhinde anlaşılmıştır. Nitekim Şafiî'nin bizzat kendisinin Kitabü'l-Ümm'de İstihsanın iptali unvanı adı altında bir bahis açarak; "İstihsan bir çeşit zevktir" dediği, istihsanı şahsi bir anlayış olarak gördüğü ve onu kullanmayı doğru bulmadığı belirtilmiştir. Şafiî, Risale, s. 220; Ebû Zehre, Şafiî, s. 274-281; a. mlf., Ebû Hanife, s. 376; a. mlf., Usûlü'l-fıkh, s. 270.
[581] Müslim, ilim 6, 16; Ebû Dâvûd, sünnet 7; Tirmizî, ilim 15; Nesâî, iman 16; Dârimî, mukaddime 44; Müsned, II, 397, 505, 520.
[582] Fütuhat, II, 168.
[583]Şerhu'l-Erbaîn, s. 94.
[584] Hadid (57}, 27.
[585]Şerhu't-Erbaîn, s. 94.
[586] Müslim, ilim 6, 16; Ebû Dâvûd, sünnet 7; Tirmizî, ilim 15; Nesâî, iman 16; Dârimî, mukaddime 44; Müsned, II, 397,505,520.
[587] Müslim, zekat 69; İbn Mâce, mukaddime 14.
[588] Buhârî, teravih 1.
[589] Fütuhat, II, 533.
[590] Fütuhat, 1,329.
[591] Nitekim Şâtıbî (Ö.790/1388) de bu âyetle ilgili olarak; "Ruhbanlığa riayet etmemelerinden maksat başladıktan sonra terkedip bırakmaktır" demiş, sûfiierin kendi kendilerine yüklendikleri belli vakitlerdeki evrâd ve ezkârın hükmünün buradan çıkarılacağını, onlara bu virdlerini mutlak surette devamlı olarak yerine getirmelerinin emredileceğini, zira şâriin amellerde gözetmiş olduğu maksatlardan birinin de mükellefin amellerde devamlılık göstermesi olduğunu belirtmiştir. Nitekim bununla ilgili hadisler de vardır. Buhârî, rikak 18; Müslim, müsafirîn 141,215, 217; Ebû Dâvûd, tatavvu 27. bk. Şâbbî, Muvafakat, (trc. Mehmet Erdoğan), II, 242.
[592] Ferah, I, 153. Hz. Ömer de Ramazanda gece ibadetini âdet edinenlere karşı buna devam etmelerini emretmiş ve onlara Hadid Sûresi'nin ruhbanlıkla ilgili bu ayetini hatırlatmıştır. Onun bu emri bidat-i hasene olduğu takdirde ona devam edileceğine delil sayılmıştır. Leknevî, İkâme, s. 46.
[593] Hadis-i Erbain, s. 14; bk. a.g.e., s. 80-88.
[594]Şeriatta aslı bulunan bir şeye kelime itibariyle bidat denilirse de gerçekte o §ey bidat sayılmaz. İbnü'l-Cevzî, Telbîs, s. 15-17; İbnü'1-Esîr, I, 106; İbn Receb, Câmiu'l-ulûm, s. 252; Cürcanî, s. 43; Leknevî, İkâme, s. 56; Karaman, Günün Meseleleri, II, 248-261.
[595] Müslim, zekat 69; İbn Mâce, mukaddime 14.
[596] Ebû Dâvûd, sünnet 5; Tirmizî, İlim 16; İbn Mâce, mukaddime 6; Dârimî, mukaddime 16.
[597] Hadis-i Erbain, s. 226.
[598] a.g.e., s. 226.
[599] Hadis-i Erbaîn, s. 226; Kitabü'n-Netice, I, 232.
[600]Şerhu'l- Erbain, s. 16. Bursevî, Nevevî için; "Salâî-i Regâib hakkında "Kâtelallahu uâdıahâ" diyen budur. Müteehhirîn ve niceler bu hususta ona tebeiyyet eyleyip, salât-ı mezkûre musallJsine taktidde ifratlar etmişlerdir" demekte ve bu gibi âlimler için Allah'tan af dilemektedir. Ferah, I, 163.
[601] Sasarî, Ahmed b. Muhammed b. Salim eş-Şâfiî, AsakİR ve Şam kadılıkları yapmış, şair, edîb, son derece mütevazı ve güzel ahlâk sahibi bir zat olarak tanıtılmaktadır. İbn Hacer, ed-Düreru'l-kâmine, I, 280-281; Süyûtî, Minhâcü's-sevf. s. 85.
[602] RÛh,lX,S6.
[603] Rûh, IX, 56. AIİ b. Abdülkafi es-Sübkî, Mısırlı ŞâfİÎ mezhebine mensup bir âlimdir. Dimyatı1 den hadis okumuş, Eşrefiyye Dâru'l-hadis'inde meşihat görevinde bulunmuştur. İslâmî ilimlerin çeşitli dallarında otorite kabul edilen Sübkî, yüzelli civarında eser yazmış 756/1355'de vefat etmiştir. İbnü'1-Imâd, VI, 180; Kettânî, s. 82; Bilmen, II, 564.
[604] Rûh, IX, 56; bk. İbn Merzûk, Tevessül, s. 115.
[605]İslâm dünyasında resmî mevlid törenleri Erbil Atabeklerinden Muzafferüddin Gökböri (Ö.630/1232) devrinde yapılmıştır. Son derece dindar olduğu söylenen bu zâtın döneminde mevlid ihtifalleri büyük bir coşku içinde yapılır, fakirler, düşkünler gözetilir, sadakalar dağıtılırdı. Mevlid konusunda ilk eseri el-Arus ismiyle İbnü'İ-Cevzî (Ö.597/1200) yazmış, ondan sonra İbn Dıhye (Ö.633/1235) yukarıda zikredilen et-Tenvîr'i kaleme almış, İbn Arabî (Ö.638/1240), İbnü'l-Cezerî (Ö.751/1350) ve Süleyman Çelebi (0.852/1442) de birer eser te-!if etmişlerdir. Süleyman Çelebi, Mey/id, s. III; İbnü'l-Imâd, V, 138-140; İbn Merzûk, Tevessül, s. 115; Kettânî, s. 201; Abdülkerim Muhammed, Nûru'Üslâm, s. 87.
[606]İbn Dıhye, VI. asnn Endülüs muhaddislerinden olup 633/1235'da Kahire'de ölmüştür. İbnü'Mmâd, V, 160; Kettânî, s. 201.
[607] RCth, IX, 56-57. Mâliki mezhebi ulemasından Tâcuddin el-Fâkihanî'ye mevlidin dinde bir aslının bulunmadığı sorulduğunda Fakihânî bu soruya şöyle cevap vermiştir:
"Mevlidin Kitab ve sünnette bir delilini bilmiyorum. Bu ululama selefin yolunda yürüyen dinde önder büyük âlimlerin hiç birisinden nakledilmemiştir. Aksine mevlid, tufeylilerin İhdas ettiği bir bidattir. Meulid konusundaki ihtimalleri sıralayacak olursak mevlidin vacip veya mendup olduğunu söyleyemeyiz. Mevlid merasimine sâri izin uermemiş, bildiğim kadarıyla da sahabe, tabiin ve mütedeyyin âlimlerden bunu yapan olmamıştır. Eğer Allah huzurunda mevlidden sorulacak olursam, mevlid konusunda benim cevabım budur. Mevlid, caiz ve mubah da olamaz. Zira din içindeki bir bidat müslümanlann icması ile mubah

sayılmaz. O takdirde genye mevlidin ancak mekruh ve haram o/duğu ihtimali kalır..." Abdullah b. Süleyman b. Menî, Hıvâr, s. 194-195; Pekolcay, Necla, "Mevlid", İA., VIII, 175.
[608] Buhârî, savm 69, enbiya 24; Müslim, siyam 127; İbn Mâce, siyam 41; Muvatta siyam 138
[609]İbn Merzûk, s. 114-115.
[610]İbn Merzûk, s. 114-115.
[611] Ibn Teymiyye, İktizâ, s. 294. Mevlid konusunda geniş bilgi İçin bk. İbnü'1-Hâc, Medhal, II, 3-35.
[612] Serrâc, s. 95. bk. a.e., s. 93-96.
[613] Bursevî, ilim ve irfanda en büyük mürşid kabul ettiği İbn Arabi'nin buna muvaffak olduğunu bu konuda kendisinin, "Resûîullah (s.a.)'in bütün sünnetlerimle amel ettim. Yalnız biriyle amel edemedim. Resûl-i Ekrem, kızı FaUma'yı evlendirdikten sonra gider onun evinde tekel-lüfsüz bir şekilde gecelerdi. Ben ise kızım olmadığından bunu yapamadım" dediğini nakie-der. Rûh, III, 258.
[614] Rûh, III, 257-258; Keklik, Fütuhat, s. 17.
[615] Hadis-i Erbain, s. 75; bk. Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 20.
[616] Rûh, III, 258.
[617] Rûh, III, 259.
[618] Rûh, III, 343.
[619] Süyûtî'nin zayıf kabul etliği bu hadisi Siczî, (Ö.444/1052) Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir. Münâvî, VI, 40. Benzer rivayet için bk. Tirmizî, ilim 16.
[620] Rûh, III, 343.
[621] Rûh, 1,369.
[622] Rûh, IX, 66.
[623] Rûh,lX,66.
[624] Muhammed (47), 23.
[625] Rûh, VIII, 518.
[626] Buharı, ilim 39, cihad 175; Müslim, vasıyyet 5, 20-22.
[627] Serrâc, s. 104; Hatîb, VII, 243.
[628] Silsile, s. 52; Şerh-i Saktoât-ı Meşfşiyye, s. 24.
[629] Fûtûhdt, 1,298 (61. bâb).
[630] Si/si/e s. 51; Rûh, IH, 258-259.
[631] Buhârî, şehâdet 9, rikâk 7; Müslim, fedailu's-sahâbe 212; Tirmizî, fiten 45; İbn Mâce, ahkâm 27.
[632] Râzi, Muhtar, shb md; İbnü'1-Esîr, 1,19.
[633] Hâkim, s. 22-24; Haüb, Kifaye, s. 49-52; İbnu's-Salâh, s. 293; İbn Hacer, İsâbe, 1, 7; Süyûti, II, 208; Ahmed Naim, 1,13.
[634] Ebû Zehv, s. 130; Okiç, Hadis Meseleleri, s. 25; bk. HaÖb, Kifâye, s. 50; İbnu's-Salâh, s. 293; İbn Hacer, İsâbe, I, 7; Süyûti, II, 208; Ahmed Naim, I, 13.
[635] Bursevî'nin sahabe tarifi konusunda eserlerinde verdiği bilgilerden bazısı şöyledir; "Sohbet lügatte, mutlak mülazemettir, bir saat olsa da. Anınçün ekser ulema ashab-ı Resulillah (s.a.) hakkında bu mânayı ahzedip kesret-i sohbeti olmıyana dahi ıtlak etmişlerdir." Rûhu'l-Mesnevt, 1, 222. "Sahabe, feth ile ve kesr ile asılda mastardır. Sonra feth ile ashab-ı Resulillah (a.s.) için isim kılındı, Lakin Kamus'tan zahir olur ki, sahabe mastar olduğu gibi ashab dahi cem dahi olur. Yani ashab, sahibin ve sahb dahi sahibin cemi olduğu gibi sahabe dahi böyledir. Sahabi, Resûlullah {a.s)'ı görüp onunla tul-ı sohbet edendir. Gerek ondan hadis rivayet etsin, gerek etmesin. Bazıları demişlerdir ki töl-ı sohbet şart değildir. Tafsil-i makamı usul-i hadiste meşrûhrur." a.g.e., II, 57. "Sahabe-i güzin derler, zira cümle nas meyanında sohbet-i Resûluilah ile muhtar ve müctebâ olmuşlardır ve melekâtı fâala ve ahlâkı zaide ile itösafla istifâet mertebesini bulmuşlardır." a.g.e., I!, 428; bk. Hadis-İ Erbain, s. 201.
[636] Huccetü'l-bâliğa, s. 4.
[637] Beyhakî'nin rivayet ettiği bu hadis bazı muhaddislere göre mevzu sayılmıştır. îbn Arrâk, I, 419; Aclûnî, 1,147; Elbânî, Si/sile, I, 78.
[638] Müteferrikti, vr. 7b.
[639] Huccetü'l-bâliğa, s. 5.
[640] Hadis-i Erbain, s. 226, Bursevî, sahih hadislerde geçen hulefâ-i raşidîn ifadesinin zahir bâtın bütün halifelere şamil olduğunu, batın hilafet üzere olan evliyanın Resûl-İ Ekrem'den sonra gelmelerinin Peygamber (a.s.)'a olan ittisallerine engel olmadığını, ittisalin şartının ise insilah ve yakaza hallerinde Resûl-i Ekrem'i görmek ve ondan vasıtasız olarak hadis işitmek olduğunu söylemekte, böyle kümmel-i evliyanın sahabeden sayıldığını ifade etmektedir. Risâle-i Kelime-i tevhid, vr. İla.
[641] Hadis-i Erbain, s. 226; Şerhu Nuhbe, nr. 37, vr. 4a; Kiabü'n-Netice, I, 411.
[642] Huccetül-baliğa, s. 4. bk. Silsile, s. 106; Şerh-i Pena, s. 480.
[643] Silsile, s. 106.
[644] Hadis-i Erbaîn, s. 110,152; Kevserî, Makâlât, s. 592.
[645] Silsile, s. 106; bk. Müteferrikti, vr. 7b-8a.
[646] Müteferrikti, vr. 25a.
[647] Fütuhat, III, 50 (313. bâb).
[648]Şa'rânî, Uhûdü'l-kübrâ, s. 43-44; Süyûtî ile ilgili bu menkibeyi Ayderûsî, Târihu'n-nûr, s. 52'de ve İbnü'l-lmâd da, VIII, 53-54'te nakletmişlerdir. Öyle ki Resûl-i Ekrem, Süyûtî'ye "Şeyhu'l-hadis" diye iltifat bile etmiştir. Şezerti, V1I1, 54.
[649]Şa'rânî, Uhûd, s. 44. Aynca bk. a.mlf, Tenbihu't-muğterrin, (trc. Ömer Temizel, İslâm Büyüklerinin ömek Ahlakı), s. 24-25.
[650] Süyûtî, Nuzûtü İsa, s. 46.
[651] Risâle-i keüme-i tevhid, vr. İla. Nitekim İbn Arabî, Rûh'un hakikat-ı Muhammed'e İlka ettiğini, Rûh'un bu ilkasını işiten keşif sahibinin Resûlullah (s.a.)'in lisanından işiten sahabi gibi olduğunu söylemektedir. Fütûhti, 1,150 (14.bab).
[652] Risâte-i kelime-i tevhid, vr. İla.
[653]Fethu'/-bârî, XII, 385; bk. Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 308.
[654] Heytemî, Fetâuâ, s. 300. bk. Yusuf b. Yakub, Tenbîhü'l-gabî, s. 16-17.
[655] Uludağ, "Bâtın İlmi", DÎA., V, 188-189. bk. Şevkanî, Velâyetullah, s. 72.
[656]Serrâc, s. 23-24; Uludağ, "Bâtın İlmi", DİA., V, 188.
[657] Uludağ, "Bâtın İlmi", DÎA., V, 188.
[658] Seirâc, s. 23. Serrâc burada, kendi görüşlerini Lokman (31), 20 ve Nisa (4), 83. âyetleriyle destekler. Lüma, s. 24.
[659] Serrâc, s. 24. Sofilere göre bu konuda bazı hadisler de rivayet edilmiştir. Bu hadislerden biri, "Kur'an, yedi harf üzerine nazil olmuştur. Her ayetinin bir zahiri bir de bâtını vardır". Heysemî, Mevârid, s. 441; Gazâlî, I, 297; İbn Arabî, bu hadisin keşfen sıhhatine kail olmuştur. Fütuhat, I, 187; Ateş, Sülemî ve Tasavvufi Tefsiri, s. 16-20. Bir diğeri de "İyi bilin ki, bana Kur'an ve onun bir misli verildi" hadisidir. Ebû Dâvûd, sünnet 6; Tirmizî, İlim 10; Dârimî, mukaddime 49; Mûsned, IV, 130; Serrâc, s. 23-24.
[660] Gazftlî, 1,19-20.
[661] Uludağ, "Bâtın İlmi", DİA, V, 188.
[662] Uludağ, "Batın İlmi", DİA., V, 188. Zâhir-bâtınla İlgili bazı değerlendirmeler İbn Arabî, Füsûsu'l-hikem, s. 54.
[663] Fütuhat, I, 334.
[664] Fütuhat, I, 334; Kurt, Endüiüste Hadis ve İbn Arabî, s. 507.
[665] Uludağ, "Bâtın İlmi", DİA., V, 189. bk. İbn TeymİIyye, Risale fî llml'l-bâtm, 229-252; Aydınlı, s. 92-97.
[666] Ferah, I, 19; a.e., II, 8.
[667] Si/si/e, s. 10, Bursevî, Tâhâ Sûresi'ndeki (20), 114; "Rabbim, ilmimi artır de\" âyetinde kastedilenin bu ilahi ilim olduğunu söylemektedir. Rûh, V, 432; Silsile-i Ce/uefiyye, s. 21. Bu konuda İbn TeymİIyye (Ö.728/1327), "İlim ikidir. Biri kalpte, diğeri de dildedir. Kalp ilmi, ilm-i nâfidîr. Dil ile olan ilim ise, Allah'ın kullarına karşı bir hüccetidir" şeklinde Hasan Basrî (ö.H0/728)'den mürsel olarak bir hadis nakletmektedir. İbn TeymİIyye, Kitabü'l-imân, s. 23, 23-28. Hadis için bk. Süyûtî, ed-Dümı'1-mensftr, V, 250; Müttakî, Kenzü'l-ummâl, nr. 28947.
[668] Hadis-i Erbaîn, s. 29.
[669] Silsile, s. 21; Şerh-i SalauâU Meşişiyye, s. 24; Şerh-İ Pend, s. 524. Bursevî, Hadis-i Erbain, s. 95'de Peygamber (a.s.)'ın "Ben zahire göre hükmederim" dediğini nakletmekle birlikte bu ibare hadîs değildir. Kitabü'n-Netice, II, 292. Bunu Nevevî, Resûlullah (s.a.)'İn "Ben ne insanların kalplerini açmaya ne de karınlarını yarmaya memurum" Müslim, zekat 144 hadisinin şerhinde söylemiş, fakat her nedense fakih ve usûlcüler arasında bu söz hadis olarak şöhret

bulmuştur, Nevevî, V, 22; Sehâvî, s. 91; Aclûnî, I, 221-223. Bununla birlikte bu mânayı doğrulayan sahih hadisler vardır, bk. yukarıdaki eserler. Nitekim İmam Şafiî, Allah Teâlâ'nın insanlara hüccetlerini açık bir şekilde bildirerek dünyada ancak zahir ve aşikâr cilanla amel etmelerini emrettiğini belirtmiştir ki, onun bu açıklaması yukarıdaki mânaya uygun düşmektedir. Ebû Zehre, Şafiî, s. 281-

[670] Kenz-i Mahfî, s. 116-117. Kitabü'n-Netice'de ise keşifte ihtilal (karışıklık) olduğunu, şeriatın ihtilâli kabul etmediğini bundan dolayı da Resûl-i Ekrem (s.a.)'in şeriatla konuşup hakikata şeriatla remizde bulunduğunu, marifet yoluna irşad kıldığını belirtmiştir. Bursevî'ye göre süt olan bir yerde kaymak ve yağ da olur. Fakat bunların meydana gelmesi için tarikat lazımdır ki mücahededir. Zira süt durduğu yerde kendiliğinden kaymak ve yağ olmaz. Belki bu amele muhtaçtır. İşte âlem-i hikmet sebepler âlemidir ve âlem-i esbâbta kudret delilleri azdır. a.g.e., 1,365.

[671] Kitabü'n-Netice, II, 337. İbn Arabî hakkında geniş bilgi için İbn Arabî kısmına bakınız.

[672]Uludağ, "Bâtın İlmi", DİA., V, 188.

[673] Bakara (2), 282.

[674] Rû/ı, IX,388.

[675] Konevî, Şerhu 'İ-Erbaîn, s. 3; bk Rûh, IX, 388.

[676] Serrâc, s. 17.

[677]Öztürk, Tasavvufun Ruhu, s. 22.

[678] Si/si/e, s. 32. Fakihlerin bu şekilde sert bir dille tenkidi İbn Arabi'de de görülür. Hatta yukarıdaki birinci cümle ona aittir. Keklik, Fütuhat, s. 9. Gazâlî'nİn fakihlere yönelik eleştirileri olmuşsa da bu kadar ağır olmamıştır. İhya, I, 17-18; bk. İzmirli, Yeni İlm-i Kelam, s. 96. Fukaha ile mutasavvıfa arasındaki ihtilaflar için bk. Ahmed Emin, Zuhru'l-İslâm, 11 53-82.

[679] Silsile, s. AO.

[680] a.g.e, s. 40.

[681]Şerh-i Gazett Bayram Veli, vr. 34b.

[682]Şerh-İ Salauat-t Meşişiyye, s. 25.

[683] Kitabü's -süiûk, vr. 3a-b; bk. Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 3-4; Kitabü'l- hıtab, s. 86-87.

[684] Meşhur ve mutemed hadis kitaplarında kaynağını tespit edemediğimiz bu hadis, tasavvufî eserlerde geçmektedir. İbn Arabî, Fütuhat, III, 348, 549; Ferah, I, 26; II, 35; Hadis-i Erbain, s. 193-194. Hadisle ilgili geniş bilgiler İkinci bölümde gelecektir.

[685] Hadis-i Erbam, s. 194.

[686]Şerhu Nuhbe, nr. 35, vr. 13b.

[687] a.g.e., vr. 418b.

[688] Kitabü'n-Netice, 11,398.

[689] Silsile, s. 32; bk. Hadis-İ Erbain, s. 166.

[690] Kitabü'n-Netice, 11,239.

[691] Kitabü'n-Netice, 1,397,11,426.

[692] Kevserî, Makalât, s. 594.

[693]Şerh-i Salauât-ı MeşİşİyYe, s. 32.

[694] Hadisi Erbain, s. 75.

[695] Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 20. Bir başka yerde ise; "Sûfl odur ki, zahir şer'a halini tatbik ide ve ilm-İ hal bile" diyerek gerçek sûfinin zahir şeriata bağlı bulunduğu belirtmektedir, biayâtu'l-bâl, vr. İla.

[696]İbnü'1-lmâd, II, 192; Uludağ, "Bâtın İlmi", DİA., V, 189.

[697] Bursevî, zahir ulemâyı ehl-İ kil ve kâl, yani dedi kodu yapan kimseler olarak görmekte, onların ilimlerinin keşfe dayanmayıp falan şöyle dedi, bu konuda şöyle denildi gibi genellikle nakilden ibaret olduğuna dikkat çekmektedir. Hadis-i Erbain, s. 194.

[698] Rûh,IV,48.

[699] Zahir ve bâtın ilmi hakkında geniş bilgi için bk. Serrâc, s. 23-24; Kuşeyrî, 72-73; Gazâlî, I, 19-22; Sühreverdî, s. 52-59; İbn Teymiyye, Risale fî ilmi'l-bâtın, s. 229-252; Siiyûtî, Itkân, II, 235-257; Cami, s. 44-45; Ateş, Sü/emi ve Tasâuuufi Tefsin, s. 24-27,142-146; Aydınlı, s. 92-97; Uludağ, "Bâtın İlmi", DM., V, 188-189.

[700]Taylan, Necip, "Bilgi", DM., VI, 157.

[701] Nureddin es-Sâbûnî, Biddye, (nşr. Bekir Topaîoğlu}, s. 17; Nesefi, Şerhu'l-akâid, s. 108; İbn Teymiyye, Mu'cize, s. 56-67; izmirli, Yeni İ!m-i Kelam, s. 33-34; Topaîoğlu, Kelam İlmi, s. 83.

[702] Ledünnî tüm konusunda geniş bilgi için bk. Şevkanî, Velâyetulhh, 72-73.

[703] Serrâc, s. 110.

[704] Gazâlî, IH, 23-26.

[705]İbn Arabî, Fütuhat, I, 319 (65. Bab).

[706] Tayları, Necip, "Bilgi", DM., VI, 159-160. Tayları, Kur'an'ın bilgi kaynaktan arasında kalbî sezgiden de bahsetmektedir.. a.g.e., VI, 158.

[707] Taylan, "Bilgi", DİA,, VI, 160. Aydınlı, "İlimle Amel Etmenin Semeresi: İlham veya Keşif başlığı altında bu yollarla bilgi edinen sûfîlerden örnekler zikretmektedir. Aydınlı, s. 89-92.

[708] Serrâc, s. 111.

[709]Silsile, 5.10.

[710] Madi$-İ Erbain, s. 90. Bu bilgiler İbn Arabi'nin Füsûs'unda da mevcuttur. İbn Arabî, halifenin özellikleri hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir. Füsûs, s. 226-231.

[711]Şerhu't-Erbaîn, s. 92; bk. Şerhu'l-kebair, s. 14; Kitabü'n-Netice, 11,110.

[712]Şerh-i Salauât-ı Meşişiyye, vr. 24b; bk. Kenz-i Mahfî, s. 82; Şerhu Nuhbe, nr. 35 vr. 30a; Ruh, IX, 304; bk. İbn Arabî, I, 280; Heytemî, s. 320-321.

[713] Bakara (2), 282.

[714] Fâtar (35), 28.

[715] Buharı, rtkak 38.

[716] Fütuhat, I, 57,198, 279-280, III, 51.

[717] Fütuhat, III, 51. İbn Arabî, aynı yerde Kur'an'ın değişik âyetleriyle de İstidlalde bulunmaktadır.

[718] Bakara (2), 269. Elmalılı, hikmetin tanımı ile ilgili yirmiden fazla görüş zikretmiştir ki bunların çoğu isimleri değişik de olsa hikmetin ilim olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Hak Dini, 11, 915-929.

[719] Fütuhat, I, 279. İbn Arabî, yazdığı eserlerde Allah'tan izin ve bilgi aldığını, meselâ, normal boyda yedibin sayfa tutan Fütûhât'taki her bir harfi ilahi bir imlâ, rabbani bir İlkâ ile kaleme aldığını (Keklik, Fütuhat, s. 93-98), Füsûsu'l-hikem'i ise 627/1230 yılında Hz. Peygamber'in Şam'da rüyasında kendisine verdiğini söylemektedir. Füsûs, s. 19. Velilerin ilim almasıyla ilgili bilgiler için ayrıca bk. İbn Arabî, Kitabü't-envâr, (Resâilu İbn Arabî içinde), s. 16.

[720] Fütuhat, I, 280. Ebû Medyen, Şuayb b. el-Huseyn Medyeniyye tarikatının kurucusu Kuzey Afrikalı bir mutasavvıftır. 515/1121'de Endülüs'te doğmuş, şer'î ilimleri öğrenmiş, Abdülkadir Geylanî {Ö.561/1165) ile görüşmüş, ondan hadis dinlemiştir. Geylanî İçin doğunun şeyhi denilirken Ebû Medyen'e de batının şeyhi denilmiştir. Kör olan Ebû Medyen 594/1198'de Tilimsan bölgesinde vefat etmiştir. Cami, s. 605-607; Keklik, Fütuhat, s. 477, Yazıcı, Tahsin, "Ebû Meyden", DİA., XI, 186-187.

[721]Fütuhat, I, 280.

[722]Ahz aniüah konusunda geniş bilgi için bk. Gazâlî, 1,19-20; Aydınlı, s. 89-92.

[723] Gazâiî, III, 18; Ibnü'1-Esîr, IV, 282; Cürcânî, s. 34.

[724]Şems (91), 8.

[725] Heytemî, s. 322; Cürcânî, s. 34; İbn Hacer, XII, 338; Kestelli, Haşiye a/d şerhi 7-afcâid, s. 45,108.

[726]İbnü'l-Esîr, IV, 282.

[727] Buhârî, ashâbu'n-Nebi 6; Müslim, fedâiiu's-sahâbe 23.

[728] Buhârî, rikak 38. Bu hadis Zehebî (ö.748/1348}'nin hayretini celbetmiş; "Eğer el-Câmiu's-sahîh'in heybeti olmasaydı, bu hadisi münker hadisler arasında sayarlardı" demiştir. İbn Hacer, XI, 341; Kastallânî, IX, 290.

[729] Heytemî, s. 320. bk. İbn Hacer, XIII, 388-389. İbn Hacer, ilhamın "vahy-İ bâtın" olduğunu söylemektedir. Feth, XII, 388.

[730] Gazâiî, III, 19.

[731] Serrâc, (H. Kamil Yılmaz'ın eki), s. 549.

[732] Lüma, (H. Kamil Yılmaz'ın eki), s. 549; bk. Rabbânî, Mektûbât, II, 95.
[733]Huccetü'l-bâliğa, s. 65.
[734] aS-e., s. 65. ,
[735] Ferah, II, 6. İmam Rabbânî (ö.lO35/1626)'ye 9°re keşif ve ilham veliyi taklit dairesinden çıkarmaz. Bu konuda Zünnûn, Bistâmî (Ö.234/848), Cüneyd (Ö.297/909) ve Şiblî gibi büyük sûfiler de aynıdır. Onlar da müetehid İmamları taklitte diğer insanlar gibi sorumludurlar. Mektûbât, II, 95 (55. mk.).
[736] Huccetü'l-bâliğa, s. 66. İmam Rabbânî, ilhamın ancak sahibi için delil olduğunu, velilerin yanlış ilhamlarına uymanın doğru olmadığını belirtmiş, hata eden veliye de bir sevap verileceğini, bundan dolayı onlara dil uzatılamayacağını söylemiştir. Mektûbât, I, 43, II 95.
[737] Ferah, I, 179.
[738] İbn Hacer, Nuhfae, s. 28.
[739]İbn Hacer, Nuhbe, s. 25.
[740] Evhadîler, Hak Teala'ya mensup olan keşf-i bâtın ue ilham-ı rabbani sahibi kullar demektir. Bunlara ehl-i îsar da denilir. Bu zatlar Hakk'ı bütün masivâ üzerine îsar ve ihtiyar eylemişlerdir." Ferah, 1,179.
[741] Keşif yoluyla rivayet edilen hadislere ikinci bölümde yer verilmiştir.
[742] Buhârî, müsakat 9, mezalim 23; Müslim, selam 153; Ebû Dâvûd, cihad 44; İbn Mâce, edeb 8; Muvatta, sıfatü'n-Nebi 23.
[743] Nitekim Nevevî, hadisteki sulama sevabının yalnız muhterem olan ve öldürülmesi emrolunmayan hayvanlara mahsus olduğunu, köpeğin ise bunun dışında kaldığını ifade etmiş, Ebû Abdülmelik de Nevevî'nin bu görüşüne katılmıştır. Nevevî, IX, 89; İbn Hacer, V, 42, Kastallânî, IV, 202; Münâvî, IV, 458.
[744] Münâvî, II, 91-92; bk. Gazalî, II, 4; İbnü'l-Cevzî, II, 289.
[745] Hadis-i Erbain, s. 89; bk. Tuhfe-i İsmailiyve, s. 317.
[746] Hadis-i Erbain, s. 89; bk. Kitabü'n-Netice, 1,335.
[747]Kitahü'n-Netice, 1,335.
[748]Miras, VI], 225.
[749] Ferah, 1,179.
[750] Cürcâni, s. 259. bk. İbn Arabî, Kitabü ıstıtâhıVsû/iyye, s. 17. Nitekim salihlerden bir cemaatin yakaza halinde korktukları bazı şeyleri Resûi-i Ekrem'e sordukları, Resûl-i Ekrem'in de onlara bunlardan çıkış yollarını gösterdiğiyle İlgili bilgiler için İbn Hacer, XII, 385.
[751] Gazâlî, Munkız, s. 62; a.mlf., İhya, III, 26-29.
[752] Keklik, Fütuhat, s. 430.
[753] Buhârî, tabir 10; Müslim, rüya 11.
[754] Heytemî, s. 297-298.
[755] Nevevî, IX, 116; İbn Hacer, XII, 385; Kastallânî, X, 134; Miras, XII, 277.
[756]İbn Hacer, XII, 385.
[757] Miras, XII, 277; Hatiboğlu, Sünen-i İbn-i Mâce Şerhi, X, 100.
[758]Süyûtî, Nüzulü İsâ, s. 43.
[759] Gazâlî hakkında geniş bilgi için "Gazâlî" konusuna bakınız.
[760] Ebu'l-Kasım AbdurrahİM b. İbrahim el-Bârizî, Şafiî fakihlerden hadis hafızı, kadılık yapmış bir zattır. Ömrünün son zamanlarında gözlerini kaybetmiştir. 738/1338'de vefat etmiştir. İbnu'1-Imâd, VI, 119.
[761] Abdullah b. Esad b. Ali el-Yâfiî, 698/1298 yılında Yemen'de doğmuş, tarihçi ve mutasavvıf bir âlimdir. Küçük yaşında diğer çocuklar gibi oyun oynamadığını gören babası, onu ilim tahsiline yönlendirmiştir. Halktan uzak tenha yerlerde yaşamayı seven Yafiî 768/1367'de Mekke'de vefat ermiştir. ed-Dürru'n-nazîm fî havassi'l-Kur'ani'i-azîm, Miratu'l-cinân adlı e-serleri vardır. İbnu'1-Imâd, VI, 210.
[762] Tâcüddin Abdülvehhab b. Ali b. Abdülkafi es-Sübkî, Takıyyüddin es-Sübkî (0.756/ 1355)'nin oğludur. Mizzî (ö.742/1341), Zehebî (Ö.747/1348) gibi âlimlerden ders okumuş, Cem'u'l-cevâmi, Şerhu Muhtasaru İbni'l-Hâcib, et-Tabakâtü'ş-şâfiİyyeti'1-kübrâ adındaki eserlerin sahibidir. 771/1369'da vefat etmiştir. fbnu'l-lmâd, VI, 221-222.
[763]Suyûtî'nİn, Nüzulü İsa eserini tahkik eden Abdülkadir Atâ, buradaki Kurtubî'nin, meşhur muhaddis İbn Abdülber en-Nemerî olduğunu söylemiştir. İbn AbdüİIber 368/978'de Kurtuba'da doğmuş, 463/1071'de Şatıba'da ölmüştür. el-İstîab, et-Temhîd, Câmiu beyâni'l-ilim adlı eserleri meşhurdur. İbnu'1-Imâd, III, 314-316; Süyûtî, Nüzulü İsâ, s. 45
[764] Muhammed b. Ali Hüseyin b. Hamze, 715/1315'de Dımeşk'te doğmuş 765/1364'te yine orada ölmüştür. Tehzîbü'I-kemâl, el-Keşşâf fi ma'rifeti'l-etrâf ve daha başka eserleri vardır. Süyûtî, a.g.e., s. 45 (Abdülkadir Atâ'nın dipnotu).
[765] Ebû Amr, Osman b. Ömer İbnu'l-Hâcib, 570/1174 yılında Esna'da doğmuş, 646/ 1249'da vefat etmiş. Mısırlı, Mâliki ulamasından dil ve fıkıh bilginidir. el-Kâfıye, eş-Şâfıye, Muhtasaru'1-fıkh adlı eserler yazmıştır. İbnu'I-Imâd, V, 234-235. el-Medha! adlı eseri dört cilt halinde basılmıştır. Mısır 1960.
[766] Süyûtî, a.g.e., s. 44-45.
[767] Süyûtî, a.g.e., s. 46.
[768] Süyûtî, a.g.e, s. 46.
[769]İbn Ebî Cemre'nin tanıtımı için önsözdeki tasavyufî hadis şerhlerine bakınız.
[770] Ebû Bekir İbnü'I-Arabî, 468/1076 senesinde İşbiliyye'de doğmuş, değişik İslâm beldelerini dolaşmış., Gazâlî'den fıkıh öğrenmiş. Mâliki mezhebi ulemasındandır. Arızatu'l-ahvezî fî şer-hİ't-Tirmizî adlı Tirmizî şerhi vardır. 546/1151'de vefat etmiştir. İbnu'1-lmâd, IV, 141-142.
[771] Heytemî, 297-298.
[772]Şa'rânî, Uhûdü'l-kübra, s. 43-44; Ayderûsî, s. 52; İbnü'1-Imâd, VIII. 53-54.
[773] Tefsiru cOzl'l-ahtr Ii'1-Beyzâuî, nr. 28, vr. 17a.
[774]Şerh-i Pend, s. 66; Kitabü'n-Netice, I, 410.
[775]ŞerhuNuhbe,nr.37,vr.4a.
[776] Müteferrikât, nr. 3409, vr. 7b.
[777] a.g.e., vr. 25a.
[778] Hadis kaynaklarında bulamadığımız bu rivayet Bursevî'nin eserlerinde geçmektedir. Silsile, s. 106; Müteferrikât, vr. 7b-8a.
[779] Silsile, s. 106; Müteferrikât, vr. 7b-8a.
[780] Silsile, s. 106; bk. Kitabü'n-Netice, I, 410.
[781] Silsile, s. 106.
[782] Müteferrikât, vr. 7b.
[783] Kitabü'n-Netice, 1,410.
[784]İbn Kayyım, Zâdü'i-meâd, (çev. Muzaffer Can), II, 893.
[785] Ebû Dâvûd, edeb 61; Nesâî, hayl 3; Müsned, IV, 345.
[786]İbn Kayyım, Zad, 1,117.
[787] Vâridât'tHakhyye,vT. 113b.
[788] ag.e., vr. 114a.
[789] a.g.e., vr. 114a; bk. a.e., vr. 114b-122b.
[790] Hadis-i Erbain, s. 297-298.
[791] Kitabü'n-Netice, II, 22.
[792] Ferahı, 1,102; bk. Kitabü'\-m\r'ât, vr. 19b.
[793]İbn Manzûr, Lisânu'İ-arab, I, 80.
[794] Yasin (36), 37; bk. Araf (7), 175; Tevbe (9), 5.
[795] Huccetü't-baliğa, s. 5; bk. Temam, vr. 134b.
[796] Kenz-i Mahfî, s. 2-3.
[797] RûM, 258.
[798] Huccetü'l-bâliğa, s. 4; Müteferrikât, vr. 7b.
[799] Huccetü'l-bâliğa, s. 5.
[800] Ferah, i, 124; bk. Temam, vr. 134b; Rûh, I, 258-259; İbn Arabî, Füsûs s 131 295' İbnü'l-Imâd, V, 196.
[801] Ferah, I, 24. Temâmü'l-feyz'de insilahın üç çeşidinden bahsedilmektedir (vr. 134b).

[802] Huccetü'l-bâliğa, s. 5.
[803] Sûfiyye arasında Akta isminde iki zat vardır. Bunlardan biri Ebü'1-Hayr e!-Akta'dır. MağrÎbli olup 340/951 civarında vefat etmiştir. Kuşeyrî, s. 45. Diğeri ise Cüneyd el-Bağdâdî (ö.297/909)'nin arkadaşlarından olan Ebû Yakub el-Akta'dır. Sülemî, Tabafcâtu's-sû/ijjye, s. 370-372; Cami, s. 181-182.
[804]Şerh-i Pend, s. 489. Kuşeyrî, benzer bir olayın İbnü'l-Celâ'ın başından da geçtiğini anlatmaktadır. Risale, s. 309; bk. Ruh, 1, 258-259.
[805] Huccetü'l-bâliğa, s. 5.
[806] a.g.e., s. 5.
[807] Elmalık, IV, 2865. Rüya kelimesi, Kur'an'da altı yerde geçmektedir. Yûsuf (12), 5, 43, 100; İsrâ (17), 60; Saffât (37), 105; Fetih (48), 27.
[808] Buhârî, tabir 2, 4, 10; Müslim, rüya 6, 7; Ebû Dâvûd, edeb 88; Tirmizî, rüya 1, 2, 6; İbn Mâce, rüya 1, 3; Dârimî, rüya, 2; Muvatta, rüya 1; Sââtî, XVII, 210-211. Muteber hadis kitaplanda rüya müstakil bir bölüm halinde işlenmiştir.
[809] Buhârî, tabir 5; Müslim, salât 207; Ebû Dâvûd, rüya 2; Nesâî, tatbik 6, 62; İbn Mâce, rüya 1; Dârimî, salât 77, rüya 3; Muvatta, rüya 3; Sââtî, XVII, 209.
[810] Gazâlî, IV, 504.
[811] Kuşeyrî, s. 304.
[812] Sabit b. Kays b. Şemmâs, ensardan Hazreç kabilesine mensup bir sahabidir. Hatîbu'l-ensâr ve hatîbu'n-Nebi olarak anılan Sabit (r.a.), Uhud ve ondan sonraki bütün savaşlara katılmış, Hz. Ebû Bekir döneminde yapılan Yemâme Savaşı'nda şehit olmuştur. İbn Abdülber, I, 200; İbnü'1-Esîr, I, 275-276; İbn Hacer, İsâbe, 1,195-196.
[813]İbn Abdülber, I, 200; İbnü'l-Esîr, I, 275; İbn Hacer, İsâbe, 1,195-196; Miras, VIII, 304.
[814] Müslim, rüya 7.
[815] Kuşeyrî, s. 304-313; Gazâlî, IV, 504-507.
[816] Serrâc, (H. Kamil Yılmaz'ın eki), s. 548.
[817] Yunus (10), 64.
[818] Rûh, IV, 61; Kitabü'l-mir'ât, vr. 19b.
[819] Rûh, IV, 61.
[820] Buhârî, ilim 38, edeb 109, tabir 10; Müslim, rüya 10,11; İbn Mâce, rüya 2.
[821]İbn Arabî, Füsûs, s. 131, 295; a. mlf.. Fütuhat, IH, 345-348; Keklik, Fütuhat, s. 70-78; Temam, vr. 134b; İbnu'Mmâd, V, 196; Bedevi, İbn Arabî, s. 59, 60.
[822] Nesâî, mevakît 41, menasik 137.
[823] Fütuhat, II, 254; I, 599. bk. Keklik, Fütuhat, s. 89, 53-69,85-92.
[824] Ebû Muğîs, Hüseyn b. Mansur el-HalIâc, 224/857 tarihinde İran'da bulunan Beyza şehrinde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta Kur'an hafızı olan Hallâc, değişik İslâm beldelerini dolaşmış, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin iki yıl hizmetinde bulunmuş, Cüneyd el-Bağdadî, Amr b. Osman el-Mekki, Ebu'l-Huseyn en-Nurî gibi meşhur sûfilerle sohbet etmiştir. Güze! ve tatlı konuşma kabiliyetine sahip olduğu belirtilen Hallâc'in tasavvufî şiirleri vardır. Hatîb Târih'inde (VIII, 115-118) şiirlerinden nakillerde bulunmuştur. Çile dolu bir hayat geçiren Hallâc hakkında sûfiler iki gruba ayrılmış, kimileri onu tamamen reddederken, kimileri de ona aşırı bir rağbet göstermiştir. Hallâc, 309/921 yılında öldürülmüştür. İbnü'n-Nedim s 236-239; Hatîb, VIII, 112-141; İbnü'1-Imâd, II, 253-257.
[825] Duhâ(93),5.
[826] Ebû Dâvûd, sünnet 21; Tirmizî, kıyâme, 11; İbn Mâce, zühd 37; Müsned, III, 213.
[827] Buhârî, rikâk 38.
[828] Rûh, V, 14. Aynı olayla İlgili bir başka rivayet İçin bk. Ruh, V, 374-375. İbn Arabî'nin tecelli konusunda Hallâc-ı Mansur'la yaptığı ruhanî bir konuşma için bk. İbn Arabî, Kitabü't-tecelliyat, s. 31.
[829] Bursevî, İbn Arabî'nin yukarıda zikredilen rüyasından hareketle Hallâc-ı Mansur'un büyük bîr zat olduğu sonucunu çıkarmakla birlikte, bu son cümlelerinde Hallâc'ın hayatta İken dine muhalif, tepki gören bazı işlerine işaret etmekte bir bakıma zamaniyla yaptığı bu İcraatları tasvip etmediğini vurgulamak istemektedir. Bunlardan biri, Hallâc'ın Kur'an'ın benzerini yapabileceğini, ona nazire söyleyebileceğini iddia etmesidir. Rivayete göre, Amr b. Osman el-Mekki adındaki zat Kur'an okurken Hallâc onun kıraatini İşitmiş ve "Yümkinunî en uellife mislehu ve etekelleme bih: Onun benzerini yapmam ve onu söylemem benim için mümkündür" demiştir. Hatîb, VIII, 120; İbnu'1-lmâd, II, 254.
[830] Rûh, V, 14. bk. Si/si/e, s. 122.
[831] Yukandaki örneklerden başka İbn Arabî'nin rüyada Hz. Peygamber ile görüşmek suretiyle, vitir namazını tek rekat olarak kılmaktan nehyeden ve senedi tenkit edilen Buteyra hadisinin (İbn Mâce, ikame 116) sahih olduğunu, Ebû Medyen (ö.594/1198}'e buğzeden birisini sevmeyen İbn Arabî'nin, Hz. Peygamber'in kendine bazı nasihatlarda bulunması üzerine o a-dama olan buğzundan vazgeçtiğini gösteren bilgiler için bk. Kurt, s. 628-630.
[832] Eşref Ali b. Abdilhak et-Tanevî el-Farukî el-Hanefî, Hindistanlı alim ve mutasavvıflar-dandır. Tasavvuf yönü ağır basan Tanevî'nin, risalelerle birlikte 800 civarında eserinin olduğu belirtilmektedir. Başlıca eserleri Beyânu'l-Kur'an, ve el-Bevadir ve'n-nevadır'dir. Tânevî, 1362/1943 yılının 9 Temmuz'unda Tâne'de vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. A.S. Bazmee Ansan, "Eşref Ali", DİA., XI, 472-473.
[833] Müslim, rüya 7.
[834] Buhârî, ezan 10, 42, et'ıme 58; Müslim, mesâcİd 66; Ebû Dâvûd, etime 10; Tirmizî, mevâkît 145; Nesâî, imamet 51, İbn Mâce, İkâmet 34; DârÎmî, salât 58.
[835]Enfal 24
[836]İbn Melek, Mebârik, I, 294; bk. Sehavî, s. 38; Aclûni, I, 91, Sağânî, bir çok ilimde söz sahibi hadiste müteşettîd bir İslâm âlim', olarak tanıtılmaktadır. İbnü'1-Imâd, V, 250; Leknevî, Ecvibe, s. 172; Kettânî, s. 151.
[837] Tânevî, Hadîka, {çev. Zaferuilsh Davudi, Ahmet Yıldırım, Hadislerle Tasavvuf), s. 319-320.
[838]Buhârî, rikak 3, Tirmizî, zühd 25; İbn Mâce, zühd 3. Yukarıda nakledilen "Mütû kable en temutû: Ölmeden önce ölünüz" İbaresi sûfiyyenin sözleri arasında geçer. Aclûnî, il, 384.
[839] Tânevî, a.g.e., s. 43.
[840] Rûh, N, 61.
[841] Temam, vr. 169a.
[842] Temam, vr. 165a, 166a.
[843] Temam, vr. 165a. Bursevî bir çarşamba gecesi de rüyasında Resûl-i Ekrem (s.a.J'i ve Hz. Ebû Bekir'i gördüğünden bahseder. Hakâiku'l-hurûf, Bursa Genel, nr. 87, vr. 20b-2la.
[844] Rûh. 111, 445; Rûhu'I-Mesnevî, II, 475; Ferah, i, 62.
[845] Rûh, III, 445-446; Ferah, I, 62.
[846] Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yûsuf el-Mavsılî, 590/1194 yılında Musul'un Gevaş kalesinde doğmuş, Şafiî fakihlerînden ve müfessirlerinden bîr zattır. Zehebî (Ö.748/1347) onun hakkında şöyle demektedir: "Halktan uzak, eşi benzeri olmayan, zühd, salah, tebettül, doğruluk ue ictihad sahibi İdi. Keşif ue kerameti ile meşhur idi." İbnü'l-lmâd, V, 366. Celalüddin Mahallî ve Süyûtî Celâleyn tefsirinde Kevaşî'nin Tabsıra fi't-tefsir adlı eserinden istifade etmişlerdir. Gevaşî, 684/1285'te vefat etmiştir. İbnü'l-lmâd. V, 365-366; Bilmen, II. 527-528.
[847] Cami, s. 483-485. Yukarıda adı geçen Şeyh Mecdüddin el-Bağdadi'ye. rüyasında Resûl-i Ekrem (s.a.} şöyle dua etmesini tavsiye buyurmuştur ki, rüyada öğretilen dualardan bir örnektir: "KulUlahümme tüb aleyye hatta etûbe ve'sımnî hatta lâ eûde ve habbib İleyye't-tâât ve kerrih İleyye'l-hatîât: De ki: Ey Allah'ım! Teubemi kabul et, sana tevbe edeyim. Bern günahtan koru, günaha dönmeyeyim. Bana sevapları seudir, günahları da çirkin göster." Cami, s. 484.
[848] Ferah, I, 62.
[849] Kettânî, aslen Bağdatlı olup, Cüneyd (Ö.297/909) Harrâz (Ö.277/890) ve Nuri gibi sûfilerle sohbet etti. Kendisine Mustafa (a.s.)'in şakirdi derlerdi. Zira gece gündüz Allah Resûlü'nü görür, halkın sorduğu sorulan Peygamber (a.s.)'a rüyasında sorar öğrenirdi. Öyle ki bir gün Yemen'de San'a Camii'nde halk meşhur muhaddis Abdürrezzâk es-San'ânî (Ö.2U/826)-den hadis dinlerken Kettânî mescidin bir köşesine çekilmiş oturuyordu. Sen, Abdürrezzâk'ı niçin dinlemezsin? diyen birine: "Ben burada Rezzak'tan dinlerim, sen Abdürrezzak'a davet edersin" demiştir. Cami, s. 226-227; Sülemî, Tabakât, s. 373-377; Kuşeyrî, s. 45; İbnü'l-Imâd, II, 296; Rûh, V, 433.
[850] Kuşeyrî, s. 307.
[851] Aclûnî, II, 314.
[852] Kuşeyrî. s. 307.
[853]İbn Hafif, zahir ve bâtın İlimlerinde âlim, zamanında meşayıhın şeyhi idi. Ruveym, Harîrî ve İbn Atâ gibi sûfilerle sohbette bulundu. Beşinci tabaka süfilerinden olup 391/1001 senesinde vefat etti. Kuşeyrî, s. 48; Cami, s. 278-280.
[854] Kuşeyrî, s. 312: Bursevî, bu ibareyi hadis suretinde nakletmektedir, bk. Kitabü'n-Neüce, il, 132.
[855]

[856] Bu hadisi biraz İlavelerle Deylemî, zayıf bir isnadla Hz. Ali'den tahriç etmiştir. Yani hadisin kayıtlara geçmiş bir aslı olup, tamamen rüyadan İbaret değildir. Sehâvî, s. 402; Kari, s. 175; Aclûnî, II, 305.
[857] Hatîb, Târih, XIII, 510. Vckî b. el-Cerrâh, İrak'ın muhaddisi olarak anılan KufelİĬ bir âlimdir. Ameş, Ibn Cüreyc, Evzâi, Süfyan es-Sevrî ve Şube'den hadis tahsil etmiş, kendisinden de İbn Mübarek, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medinî rivayette bulunmuşlardır. İmam Ahmed, ilimde Vekî gibi birisini görmediğini söylemiştir. Oğlu Müleyh, ölmeden önce babası Vekî'İn ellerini göstererek; "Oğlum, şu ellerimi görüyor musun? Ben, bunlarla_ hiç bir şeye vurmadım" dediğini nakletmektedir. Vekî, 197/813 yılında irtiha! etmiştir. İbnü'n-Nedim, s. 278; Hatîb, XIII, 496-512; Zehebî, I, 306-309; İbnu İ-Imâd, 1, 349-350; Leknevî, Fevâid, s. 222,
[858] Ebü'l-Hasen Ali b. Abdilah, Şâzeliyye tarikatının kurucusu evliyanın büyüklerinden bir zattır. İskenderiye'de ikamet etmiş, kör olmasına rağmen zahiri ilimleri öğrenmiş, sonra tasavvufa yönelmiştir. "Şeriatın gemi dilimi bağ/amasaydı yarın ue ondan sonra kıyamete kadar olacak şeyleri haber verirdim" diyen Şâzelî 656/1258 de vefat etmiştir. İbnü'Mmâd, V, 278-279; Cami, s. 642-645.
[859] Cami, s. 643.
[860] İbn Şehriyar, aslen İranlı olup babası sonradan müslümanlığı kabul etmiştir. Değişik İslâm beldelerinde bir çok muiıaddisten hadis dinleyen İbn Şehriyar, 426/1035 yılında ebedi âleme göçmüştür. Cami, s. 2'JS.
[861] Cami, s. 298.
[862]İbn Arabî, Muhâdaratü'İ-ebrâr, vr. 141b.
[863] a.g.e., vr. 141b.
[864] Buhâri, ilim 38, tabir 10; Müslim, rüya 11; Ebû Dâvûd, edeb 88; Tirmizî, rüya 4, 7; Müsned, II, 232,261,342,410.
[865]İbn Arabî. Fütuhat, Buiak 1269, I, 561 (Konya, Hayra Hizmet Vakfı Kitaplığında bulunan kenarlı tashihli nüsha.)
[866] Beyhakî, Delâil, II, 405.
[867] CelâÎüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî, lslâmî ilimlerin pek çok dalında otorite kabul edilen bir alimdir. Kaynaklarda yazdığı eserlerin altıyüz civarında olduğu belirtilen Süyûtî, bütün hadisleri alfabetik olarak Cem'u'l-Cevâmi adlı eserinde toplamayı amaçlamış, fakat 911/1505 yılında vefatı bu muazzam çalışmayı engellemiştir. Ayderûsî, s. 51-54; İbnü'1-Imâd, VIII, 51-55; Kettânî, s. 182483.
[868] Ayderûsî, s. 52; İbnü'I-Imâd, VIII, 53.
[869] Sehâvî, s. 474; Karî, s. 213.
[870] Karî, s. 174, 213 (Ebû Ğudde'nin dipnotu); Nevevî, I, 150. Muhaddisler bir hadisle istidlalde bulunabilmek için ravinin sema anında zapt sahibi olmasını şart koşmuşlardır. Tabiatıyla uyku zapt haline müsait olmadığından bir değeri olmayacaktır. Mübârekpûrî, Mukaddime, s. 309-310.
[871] Kurt. s. 575.
[872] Rüyalarında Hz. Peygamber'den çeşitli konularda bilgi alanların sayısı bir hayli kabarıktır. Bu tür rivayetlerin toplanıp mevcut hadis mecmûalarındaki hadislere uygun olup olmadığının araştırılması rüya İle nakledilen hadislerin niceliği ve niteliği hakkında bir bilgi verecektir. Nitekim Şah VeİiyyullahDehlevî (ö.1176/1762), "Nübüvvet kesildi, ancak müjdeler kaldı" sahih hadisini esas alarak zarûrât-ı diniyyeye aykırı olmayan kırk adet hadisi ed-Dürru's-semîn fî mübeşşirati'n-NebİyyI'1-emîn adlı eserinde biraraya getirerek böyle bir çalışma gerçekleştirmiştir. Tânevî, Hadîka, s. 320; Dacvî, BesâÎr, s. 113. Ayrıca Talat Sakallı tarafından Rüya ve Hadis Rivayeti adlı bir çalışma yapılmıştır. İsparta 1994.
[873] Serrâc, s. 339; Gülabâdî, Taarruf, s.154; Cünânî, s. 184; Tayîan, "Bilgi", DİA., VI, 160.
[874] Serrâc'ın bu konudaki görüşleri İçin bk. Lüma, s. 16-17.
[875] Gazâlî, III, 23. Gazâlî burada "Belli Yollardan Okuyup Öğrenmeden Tasavvuf Erbabının İddia Ettiği Şekilde Marifet Sahibi Olmanın Mümkün Olduğunu İfade Eden Şer'î Deliller" başlığı altında âyet, hadis ve toplumdaki müşahedelere yer vermiştir, bk. Özalp, Ahmet, "Keşif, Sami! İA., 111,348.
[876] Kehf(18),65.
[877] Enfâl(8),29.
[878] Tirmizî, tefsiru'l-Kur'an (15), 6. Münâvî, bu hadisin şerhinde detaylı bilgiler vermektedir. Feyzu'i-kadîr, 1, 142-144.
[879]İbn Teymiyye, Mu'dze, s. 57.
[880] Fütuhat, 1,319.
[881] Kurt, s. 573.
[882] Uludağ, "Bâtın İlmi", DM., V, 189; Özalp, "Keşif, Şamil M., III, 348.
[883]Şerhu Nuhbe, nr. 35 vr. 42b.
[884] Nisa (49), 82.
[885] Kitabü'n-Netice, I, 62.
[886] Kitabü'n-Netice, II, 58.
[887]Şerhu Nuhbe, nr. 35 vr. 30a; Rûh, IX, 304.
[888] Rûh, III, 332, Afif Tilemsanî de aklın her konuda yeterli bir delil olmadığını, akılla çelişen bazı şeylerin keşif yoluyla sabit olduğunu söylemiştir. İbn Teymiyye, Külliyat, (trc. SaÎd Şim-Şekvedğr.) 11,95.
[889] Tûr{52),4.
[890] Beyt-i Mamur'la ilgili olarak Bursevî, "Bu fakir der ki, keşif yoluyla sahih olan Beyt-i Mamûr'un yedinci kat semanın sonunda olmasıdır. Zira kalp makamına işarettir" demektedir. Rûh, IX, 185. Aslında Beyt-i Mamûr'un yedinci kat gökte olduğunu bildiren sahih hadisler vardır, bk. Buhârî, bedü'1-halk 6; menâkıbu'l-ensâr 42; Müslim, imân 259, 264; Nesâî, salat 1; Müsned, III, 149,153, IV, 207, 209. BursevTnin bu keşfi, Beyt-i Mamur hakkındaki ihtilafları hadislere uygun şekilde ortaya koyması açısından manevî bir tespit olarak değerlendirilebilir.
[891] Rûhu'l-Mesnevı, II, 180.
[892] Kitabü'n-Netice, I, 402.
[893]Kitabü'n-Netice, I, 411-412; bk. Rûh, X, 99; Şerhu Nuhbe, nr. 35. vr. 42b.
[894] Kitabü'n-Netice, II, 402-403.
[895]Şerh-i Pend, s. 66: Huccetü'i-baliğa, s. 65.
[896] Kâsımî, s. 61;SubhiSalih,s. 7.
[897] Ferah, 1,178.
[898] a.g.e., I, 178.
[899] Ferah, 1,178-179.
[900] Ferah, I, 179.
[901] Karî, s. 141-142 {EbÛ Ğudde'nin dipnotu).
[902] Tuhfe-i Halîllyye, s. 66.
[903] Kenz-i Mahfî, s. 2.
[904] Serrâc, s. 111.
[905] Kurt, s. 602-603.
[906] Kitabü'n-NetİÇe, I, 365.
[907] Tirmizî, sıfatü'l-kıyame 60; Nesâî, eşribe 50; Müsned, I, 200.
[908] Ferah, I, 179.
[909] Rûh,IV,209.
[910] Kitabü'n-Netice, II, 68.
[911] Kitabü'l-hıtab, s. 252-254; Rûhu'l-Mesneui, II, 526; LübbüVüb, s.36-37; Silsile-i Ceivetiyye, s. 33,51. İbn Arabi'nin hayatı için bk. Zehebî, Siyer, XXIII, 48-49; Şa'rânî, Yeuâkît, I, 3-14; İbnü'I-Imâd, V, 190-202; Cami, s. 621-632; Keklik, Fütuhat, XVII-XXIX; Bilmen, II, 503-517; Ateş, Ahmet "Muhyiddin b. Arabi", İA., VIII, 448; Aynî, Şeyh-i Ekberi Niçin Severim; Zeki Mübarek, Tasauvuf, 1,158-208; Abdurrahman Bedevi, İbn Arabî; Zehebî, Tefsir, II, 407-408; Ülken, İslâm Felsefesi, s. 277-290; Kılıç, M. Erol, "İbnu S-Arabî", DİA., XX493-520.
[912]İbnü'1-Imâd, V, 190.
[913] Kettânî, s. 335. Kettânî, İbn Arabi'den bahsederken onu arif velilerin öncüsü, muhakkik İmam diye tanıtmakta, onun kudsî hadislerle ilgili senedleriyle telif etiği Mişkâtü'l-envâr adlı içinde yüzbir hadisin bulunduğu bir eserinden ve yine onun aynı metodla yazdığı Câmiu'l-ahkâm fî marifeti'l-halâli ve'1-harâm adındaki diğer bir kitabından söz etmektedir. Nitekim, Fütûhâftaki hadislerin büyük çoğunluğu isnadlarıyla birlikte zikredilmiştir. Kettânî, s. 41,81,167, 335.
[914] Kurt, s. 330-338.
[915] Kurt, s. 339-350.

[916] Kurt, s. 351-385.
[917]Şa'rânî, İbn Arabi'nin bütün bilgilerinin keşiften kaynaklandığını, şüphe ve tahriften uzak olduğunu söylemiştir. İbn Arabi'nin kendisi de, "Bizim ve ashabımızın bütün ilimleri fikir yoluyla değil, ancak ilahi feyizledir" demiştir. Ferah, II, 255; bk. İbn Arabî, Fütuhat I 319 (65 bab)
[918] Fütuhat, II, 261 (161. bâb).
[919] Kurt, s. 589.
[920] Müslim, salât 24-25.
[921] Fütuhat, III, 70 (312. bâb).
[922] Kurt, s. 357.
[923] Koçkuzu, "Mesnevi'nin 1. Defterinde Hz. Peygambere ve Hadislerine Yapılan Atıflar", Diyanet Dergisi, c. XXIII, sayı 2, s. 27.
[924]İbn Arabî, Füsûs, s. 230.
[925] Fütuhat, 1,127,150,187,224,483, 591, 758, 774, II, 32, 61,322, 376, III, 13,131, 343, 26, 549, IV, 3, 28.
[926]İbn Arabî'nİn işarette bulunduğu Müslim'deki rivayetin aslı şudur. Ali b. Müshir ve Hamzatü'z-zeyyât adlı iki şahıs Ebân b. Ayyaş denilen birisinden bin kadar hadis dînlerler. Ali, daha sonra Hamza İle karşılaştığında Hamza kendisine rüyada Resûlullah (s.a.)'i gördüğünü, Ebân'dan işittikleri hadisleri Resûl-i Ekrem'e arzettiğini fakat Resûl-i Ekrem'in bunlardan pek azını beş veya altı tane hadisi tanıdığını, diğerlerini tanımadığını haber verdiğini söyler, bk. Müslim, mukaddime 5. İbn Arabi'nin bunu zikretmesinin sebebi, ravilerin rivayet-lerindeki yanılma payını göstermek suretiyle keşfin üstünlüğünü belirtmektedir.
[927] Fütuhat, I, 150 (14. bâb). Benzer bilgiler için bk. II, 376 (187 bâb). Karî, s. 273 (Ebû Ğudde'nin dipnotu); Aclünî, I, 9; Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 308-309.
[928] Fütuhat, IV, 28 (420. bab).
[929]İbnü'1-Imâd, V, 190.
[930] Fütuhat, I, 224 (36. bab).
[931] Fütuhat, I, 224. İbn Hacer, hadisin mevkuf ve garib olduğunu söylemiş, İbn Kayyım da haberin "batıl: uydurma" olduğunu ifade etmiştir. Menâr, s. 79-80; İbn Arrâk, I, 241; Beyhakî, Delâil, V, 425-428.
[932] Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 308; Haldun el-Ahdeb, Esböbu ihtilâfi'I-muhaddisîn, s. 614.
[933] Mübarekpûrî, a.g.e., s. 308; aynı örnekle ilgili başka bir rivayet İçin bk. Kitabü'n-NetİCe, I, 226. Münâvî, VI, 189.
[934] Fütûhdt, I, 744(18. hadis).
[935] Fütuhat, I, 744.
[936]İbn Hacer, IH, 397.
[937] Fütuhat, III, 13, 131. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Ümâme'den tahriç edilen hadisin ravilerinden Ali b. Yezid tenkit edilmiştir. Müsned, V, 266; Sâât, VIII, 132.
[938] Fütuhat, III, 434.
[939] a.g.e., III, 434.
[940] Müsned, II, 225; Sâât, XXiV, 202; a. mlf., Minha, II, 243.
[941] Fütuhat, I, 187.
[942] Gazâlî, I, 99; Sühreverdî, s. 50.
[943] Fütuhat, 1,187.
[944] a.g.e.,1,127.
[945] ag.e., I, 127.
[946] ag.e., II, 322, a. mlf., Füsûs, s. 304. Bu ve bundan önceki hadisle ilgili ikinci bölümde geniş bilgi verilecektir.
[947] Fütuhat, II, 399.
[948] a.g.e., II, 61.
[949] a.g.e., II, 61. Hadis için bk. Buhârî, tevhid 15, 43; Müslim, zikir 3, 21; Tirmizî, Deavât 131; İbn Mâce, edeb 53, 58; Müsned, II, 251, 405.
[950] Fütuhat, III, 549. Önce manasına gelen "kable" kelimesi Fütûhât'ta yoktur. Bu kelime Bursevî'nin eserlerinde ilave olarak geçmektedir. Ferah, I, 26, II, 35; Rûh, VIII, 405.
[951] Ferah, I, 26, II, 36; Hadis-i Erbain, s. 193.
[952] Fütuhat, IV, 3.
[953] a.g.e,, IV, 3.
[954] Hadis-i Erbain, s. 182.
[955] Fütuhat, 1,483,591.
[956] Aclûnî, II, 343. "Men arafe nefseh" hadisi, İbn Arabî'nin eserlerinde merfû hadis şeklinde zikredilmekte, fakat hadisin keşif yoluyla tashih edildiğine dair açık bir ifade geçmemektedir. İbn Arabî, Kitabü'l-celâle, s. 7; Kitabü'l-ı'lam, s. 3; Risale la yeûlu aleyh, s. 12-13.
[957] Fütuhat, I, 758.
[958] a.g.e., I, 758. Hadis değişik yollardan da rivayet edilmiştir. Münâvî, V, 404-405. Hatîb (Ö.463/1071) de zemzem hadisine istinaden Allah Teâlâ'dan üç şey istemiş, bu üç arzusuna da kavuşmuştur. Zehebî, III, 1139.
[959] Fütuhat, III, 244 (354. bâb).
[960]Fütuhat, III, 244.
[961] Deylemî, nr. 802.
[962] Fütuhat, 1, 498.
[963] a.g.e.. I, 498.
[964] Buhârî, istizan 1; Müslim, birr 32,115; cennet 11, 28.
[965] Fütuhat, 1,106-107.
[966] Konya Yusuf Ağa kütüphanesi nr. 4721'de bulunan bu eser 1087/1676 tarihli olup 303 varaktır.
[967] Hacimli bir kitap olan bu Risâle'de şu eserler bulunmaktadır: Kitabü'1-fena, Kitabü'l-celâl, Kitabü'l-e!if, Kitabü'l-celâle, Kitabü'ş-şe'n, Kitabü'l-kurbe, Kitabü'l-i'lâm, Kitabü'1-mîm, Risâletü'I-kısmi'I-iIâhî, Kitabü'1-yâ, Kitabü'1-ezel, Risâletü'l-envâr, Kitabü'1-isrâ, Risale fi suali İsmail b. Sudekin, Risâletü'ş-Şeyh ile'1-Imam er-Razî, Risale la yeûlu aleyh, Kitabü'ş-şâhid, KİtabÜ't-terâhum, Kitabü menzili'1-kutb, RİsâlerÜ'l-intisâr, Kitabü'l-kütüb, Kitabü'I-mesâil, KİtabÜ't-tecelliyât, Kitabü'l-isfâr, Kitabü'1-vasâya, Kitabü hılyeti'l-ebdâl, Kitabü nakşi'l-Füsus, Kitabü'1-vasıyyet, Kitabü ıstılah ı's-sûfiyye. 1367/1948'de Haydarabad'da basılan eserin, Beyrut ofset baskısı tarihsizdir.
[968]İsnadla ilgili geniş bilgi için bk. İbn Arabî, Kitabü'l-kurbe, s. 5. Fütuhat üzerinde beşyüz sayfayı bulan bir araştırma yapan Keklik, İbn Arabî ile ilgili çok değişik yönleri ele almakta, oldukça detaylı bilgiler vermektedir. Keklik, el- Fütûhâtü '1-Mekkiyye, Ankara, 1990.
[969] Fütuhat, III, 335.
[970] a.g.e., III, 50.
[971] Kurt, s. 590.
[972] Konevî'nin hayatı hakkında geniş bilgi İçin bk. Cami, s. 632-634; Kitabü'l-hAab, s. 254-257; Bilmen, II, 525-526; Keklik, Sadreddin Konevi'nin Felsefesinde Allah-Kainat ve İnsan, s. VII-XXIII; Ülken, İslam Felsefesi, s. 190-197; Koçkuzu, "Sadrettin Konevî'nin HadisçilİĞi", Diyanet Dergisi, c. 25, sayı 3. s. 3-18; Yılmaz, 111-112; Eren, Mehmet, "Sadreddin Konevi ve Fatiha Tefsin", SÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl 1997, sayı 7, s. 431-435; Ceran, Ahmet Şeref, Şeyh Sadrüddin Konevi, Konya 1995; Özkürkçüler, Ayşe, Şeyh Sadreddin Koneoi'nin HadisçilİĞi ve Şerhu'l-ErbaİneHadisen Adlı Eseri, basılmamış yüksek lisans tezi, Konya 1998.
[973] Konevî, Şerhu'l-Erbaîn, (thk. H. Kamil Yılmaz), s. 2-3.
[974]Koçkuzu, a.g.m., s. 9.
[975] Bu eserin nüshası Konya Yusuf Ağa Kitaplığı nr. 4858'tedir. Bu eserden başka Yusuf Ağa'da Konevî'nin en-Nefehât el-İlahiyye 4867, Miftahu ğaybi'l-cem'i ve'l-cud 4865, et-Teveccüh el-etemm nahve'1-Hakk 4883 adlı eserleri de vardır.
[976] Ebû Dâvûd, salât 201, vitr 26; Nesâî, cuma 10; İbn Mâce, ikâme 79, cenâiz 65; Dârimî, salat 206; Müsned, IV, 8.
[977] Koçkuzu, a.g.m., s. 14.
[978] Kıtabü'l-Mab, s. 257; Rûhu'l-Mesnevî, II 526; Lübbü'i-lüb, s. 33.
[979] Tıthfe-i Vesîmiyye, s. 24. Bursevî, Konevî'nin bu unvanının sebebinden bahsederken şöyle der: "Sadreddin el-Konevî (k.s.) onun (İbn Arabî} devha-i (ağaç) marifetinin şube-i kebîresidir. Onun İçin Şeyh-i meşâyihid-dünya'dır. Nitekim idrak-İ tam ve aklı vâfır ve İlm-İ kâmil olanlar bilirler" Kitabü'n-Netice, I,

408.
[980] fîûn, X, 99,403.
[981] Yılmaz, s. 119; Keklik, a.g.e., s. XI.
[982] Kitabü'i-htab, s. 254-255.
[983] Bursevî, Şeyh Kutbuddin'in kendi el yazısıyla yazıp Konevî'nin huzurunda okuduğu Câmiu'l-usûl'ün nüshasını İstanbul'da devlet adamlarının birinin kütüphanesinde gördüğünü, böyle güzel bir esere sahip olmasından dolayı o şahsı tebrik ettiğini söylemektedir. Kitabü'l-hıtab, s. 255.
[984]İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, s. 495; Konevi i!e ilgili geniş bilgi için bk Keklik a.Q.e., s. IX-XXHI.
[985] Koçkuzu, a.g.m., s. 16.
[986] Koçkuzu, a.g.m., s. 7, 14; a.mlf., "Mesnevİ'nİn Birinci Defterinde HazretİPeygamber'e ve Hadislerine Yapılan Atıflar Üzerine", Diyanet Dergisi, yıl 1987, c. XXIII, sayı 2, s. 27; ayrıca bk. Katip Çelebi, Mizânu'I-hak, s. 65.
[987]İbnü'1-İmâd, VI, 372-374; Kettânî, s. 192; Kettânî, Fihris, II, 1079-1082; Zeki Mübarek, Tasavvuf, s. 277-309; Yılmaz, s. 77-78.
[988]Şa'rânî, Mizan, s. 49.
[989]Şa'rânî, ag.e., s. 30.
[990]Şa'rânî, Tenbihü'l-muğterrîn, s. 24-25; a. mlf., Uhûd, s. 42-43.
[991]Şa'rânî, Mizan, s. 59.
[992]İbn Arrâk, I, 419; Karî, Esrar, s. 388; Aclûnî, İ, 147; Elbânî, I, 144.
[993] Elbânî, I, 144-145.
[994]İbnü'1-lmâd, VIII, 370; Ayderûsî, s. 258-263; Ketfanî, Fıhris, 1,337-340; Kettânî, s. 194.
[995] Yukarıda isimleri geçen âlimler hakkında "yakaza" konusunda bilgi verilmişti.
[996]Heytemî, s. 297.
[997] Buhârî, tabir 10; Müslim, rüya 11.
[998] Gazâlî, Munkız, s. 62; a. mtf., İhya, III, 23-26.
[999]Heytemî, s. 298.
[1000] Ahmed b. Mübarek, tbrtz, s. 6-54; Abdülaziz ed-Debbâğ, DM., 1,188.
[1001] Debbâğ, DİA, 1,188.
[1002] Debbâğ, DM., 1,188.
[1003] Ahmed b. el-Mübarek, İbrîz, s. 58-136.
[1004]İbrîz, s. 55.
[1005]İbrîz, s. 55.
[1006]İbnArabî FüW/ıat,n,322.
[1007] Mübarek, İbrîz, s. 54-55.
[1008] Zerkeşî, s. 167; Sehâvî, s. 286; Heytemî, s. 289; Karî, s. 123; Münâvî, IV, 384; Aclûnî, II, 83; Şevkânî, s. 286; Eîbânî, I, 679.
[1009] Mübarek, ibrîz, s. 55. ibrîz'de daha başka hadisler için de (s. 55) değerlendirmeler yapılmıştır.
[1010]Kettanî, Fihris, I, 98-100; Yardım, Ali, "Aclûnî", DİA., 1, 327-328.
[1011] AciÛnî, I, 8.
[1012] Aclûnî, I, 8-9; bk. İbn Arabî, Fütuhat, I,150.
[1013] Karî, s. 273 (Ebû Ğudde'nin dipnotu). Aclûnî, el-Feyzu'I-cârî isimli bir Buhârî şerhine başlamış, fakat vefatı sebebiyle Kİtabü't-tefsirde yarım kalmıştır. Yardım, D/A, I, 327. Aclûnî, yaşadığı dönemin Şam muhaddisi olarak tanıtılmakla birlikte Eibânî, Aclûnî'nİn hadisleri tenkide tâbi tutmadan nakleden bir mukaUid olduğunu ileri sürmüştür. Si/si/e, 1,222, 261.
[1014] Aclûnî, II, 343.
[1015] Fütuhat, II, 79.
[1016] Fütuhat, II, 79.
[1017]Kurt, s. 610-611.
[1018]Şerrâcs. 11-12.
[1019]Özel, "Ali el-Karî", DÎA., 11.403.
[1020] Ahdeb, Esbabu ihtilâfi'i-muhaddisîn, s. 616.
[1021] Karî, s. 9-10, a.mlf.; el-Ehâdîsü'l-kudsiyye, (İre. H. Hüsnü Erdem, Kırk Kudsi Hadis), s. 41-47; Bilmen, II, 681-683; Özel, ag.e, II, 403-405; a.mlf., Hanefi Fıkıh Âlimleri, s. 126-127.
[1022] Karaman, s. 206; Kandemir, s. 163-164.
[1023] Abdülkadi; Geylanî, Gunyetü't-tâlibtn, (trc. A. Faruk Meyan), s. 287-288.
[1024] Leknevî, Âsâr, s. 76.
[1025] Leknevî, Asar, s. 76; Kandemir, s. 163-164.
[1026]Çakan, s. 165-166.
[1027] Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 309; a.mlf., Tuhfetü'l-ahoezî, I, 244.
[1028] Kara, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, II, 91-93.
[1029]İzmirli, Mustasvıfe Sözleri mi Tasavvufun Zaferleri mi? Hakkın Zaferleri adlı bu eserini Şeyh Safvet Yetkin'tn Tasavvuf Zaferleri adlı kitabına reddiye olarak yazmıştır. Eser 1340/1921 yılında istanbul'da basılmıştır.
[1030] Heytemî, s. 298; Tanevî, Hadîka, s. 28.
[1031]İzmirli, s. 101.
[1032] Tanevî, a.g.e., 82.
[1033] Aclûnî" başlıklı konuya bakınız.
[1034] Karî s. 84-85, 217-218; Ahdeb, a.g.e., s. 616.
[1035] Müslim, mukaddime 5. İmam Mâlik (Ö.179/795) ve Şu'be (Ğ.160/777)'nin de buna benzer sözleri için bk. Süyûtî, Tenuîr, s. 3; Leknevî, Ecuibe, s. 30-35; Ahmed Naim, Mukaddime, s. 72.
[1036] Bbânî, Si/si/e, 1,144. İbrahim Canan da keşifle hadisi savunan tek bir sünnî muhaddisin çıkmadığını söylemiştir. Canan, Kütüb-l Sitte Muhtasarı, II, 68.
[1037] Eser, 1994'te Riyad'da basılmıştır.
[1038] Kurt, s. 600.
[1039] Ebû Süleyman Abdurrahman b. Ahmed b. Atıyye ed-Dârânî ilk zahidlerden, Suriye bölgesinin en eski sûfilerinden biri olan Dârânî aslen Vasıflı'dır. Gençlik döneminden sonra tasavvufa yönelmiş, bazı âyetlere getirdiği tasavvufî yorumlar sebebiyle de işârî tefsir hareketinin ilk temsilcilerinden sayılmıştır. Haris el-Muhasibî başta olmak üzere birçok sûfiyi etkileyen Dârânî 215/830 yılında vefat ermiştir. Hatîb, X, 248; Hucvirî, s. 211; Cami, s. 94; Kara, Mustafa, "Darânî", D/A, VIII, 485.
[1040] Hatîb, X, 248; Kuşeyrî, s. 25.
[1041] Kurt, s. 602.
[1042] Karî,s.69.
[1043] Irakî, Muğnî, I,104.
[1044] Beyhakî, Esma, II, 209-210.
[1045] Karî, (Ebû Gudde'nin dipnotu} s. 69-70. İbn Arabî de hadisi sahih hadis olarak değerlendirenlerdendir. Fütuhat, I, 300.
[1046] Aclûnî, 1,251.
[1047] Zeiteşî, s. 167; Sehâvî, s. 286; Heytemî, s. 289; Karî, s. 123; Münâvî, IV, 384; Aclûnî, II, 83; Şevkânî, s. 286; Elbânî, I, 679.
[1048] Ferah, 11,99.
[1049] Temam; vr. 29a. Tasavvufta ileri gelen mutasavvıfların eserlerindeki hadislere sahih gözüyle bakıldığı gibi fıkıhta da müctehid imamların zikrettikleri hadislere de aynı gözle bakılmıştır. Oysa bir hadisin sahih olduğu şu veya bu eserde geçmesiyle değil ancak muhaddislerin o hadisler hakkında verdikleri hükümlerle anlaşılır. Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 306.
[1050] Zerkeşî, s. 129; Heyternî, s. 289; Sehâvî, s. 419; İbn Arrâk, II, 402; Hindî, s. 11; Adûnî, II, 343; Elbânî, I, 166.
[1051] Ferah, II, 223. Bursevî'nin "ulemâ-i kibar" tabirinden genellikle kastettiği İbn Arabî, İkinci olarak da Konevî'dir. Nitekim Bursevî'nin tarikat silsilesindeki

şeyhlerden Aziz Mahmud Hüdayi (Ö.1038/1623) de "meşâyıh-i izânı-ı mükâşıfûn" tabirinden aynı zatları kasteder. Yılmaz, s. 120.
[1052] Heytemî, s. 290; Sehâvî, s. 373-374; Kari, Esrar, s. 310, Adûnî, II, 255-256.
[1053] Ferah, II, 208.
[1054] Sehâvî, s. 300; Karî, s. 128; AclÛnî, II, 113.
[1055] Ferah, I, 133. Yine aynı hadisle ilgili olarak "Lâkin erbâb-ı hâl lisanında hadis, sahih olmak üzere dair olduğundan mâada tasniflerinde dahi resm-i hadis üzere Fahr-ı Âlem (s.a.)'e mensuptur" demektedir. Ferah, II, 85.
[1056] AclÛnî, 1,88.
[1057] Makâlât, s. 29.
[1058] RÛh, III, 547.
[1059] Rûh, III, 548. Bursevî, müfessirlerin bu hadisleri zikretmelerine bazı gerekçeler göstermektedir. Bunlar arasında neticede kişiyi hayra götüren hadislere engel olunmaması, fedâil, terğîb, terhîb konusundaki rivayetlere karşı çıkılmaması, fedâil-i a'tnâl hadislerinde fazla şiddet gösterilmemesi gibi sebepler bulunmaktadır. Şerhu Nuhbe, nr. 36, vr. 78b.
[1060] Bu zatların dışında Hakîm Tirmizî (Ö.320/932), İbn Arabî (Ö.638/1240), Konevî (0.673/ 1274), Molla Fenan" (Ö.834/1431), Mevlana Cami (Ö.898/1492), Şa'rânî (Ö.973/1565), Kaşânî (Ö.1091/1680) ve Atpazarlı Osman Fazlı (Ö.1102/1691) Bursevî'ye göre ilm-i zahir ve bâtında söz sahibi âlimlerdir. Kitabü'n-Netice, I, 280.
[1061] Hatîb, III, 89; İbnü'l-lmâd, III, 120-121; Cami, s. 172; Saklan, Bilal, "Ebû Tâlib", DİA, X, 239-240.
[1062]İzmirli, s. 92,104; Saklan, a.g.e., X, 240,
[1063] Nevevî, Fetâvâ, s. 62-63.
[1064] Sühreverdî, s. 193.
[1065]Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr. 98a; Ruh, VII, 229. Bursevî, bu eserlerinde Mekkî'nin İlminin bolluğundan hıfzının çokluğundan, manevi halinin yüksekliğinden ve Kutu'l-kulûb'da verdiği bilgilerin doğruluğundan sözetmektedir.
[1066] Ruh, VII, 229. Bursevî, 1136/1724 yılında 4 Receb çarşamba günü minber kenarında murakabede iken sol tarafından yeşil elbiseli nurâni bir şeyhin gelerek hırkasının yenini öptüğünü, bu zatın Ebû Talib el-Mekkî olduğunu söylemektedir. Kitabü'n-Netice, i, 463.
[1067] Ebû Tâlib, Mekke'de hadis tahsil etmiş, Ahmed el-Masîsi, Ebû Bekir el-Müfîd ve daha başka muhaddislerden rivayette bulunmuştur. Hatîb, III, 89; İbnü'1-Imad, ili, 120. İzmirli ise, Ebû Tâlib'in zâhid ve sûfi olduğunu, fakat hadis imamlarından olmayıp Kûru'l-kulûb'unda ehâdîs-i mevzua bulunduğunu belirtmektedir. İzmirli, s. 104.
[1068] Ebû Tâlib, daha çok perhizkar bir hayat yaşamayı âdet edindiğinden yemek yemeyi terketmiş, yalnız mubah olan bitkilerle yetindiğinden dolayı da vücudu yeşil bir renge bürünmüştür. İbnü'1-Imâd, III, 120-121.
[1069] Kaynaklar onu ibadete düşkün salih bir adam olarak tanıtmaktadır. Hatıb, III, 89; İbnü'U Imâd, III, 120.
[1070]Şerhu'l-Erbaîn, s. 17.
[1071]Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr. 98a.
[1072] Kûtu'l-kulûb'dakİ Tasavvufi Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından Değeri" adlı bir doktora tezi hazırlayan Bilal Saklan, Mekkî'nin hadis elde etme yollan konusunda detaylı bilgi vermemesine rağmen onun keşif, ilham ve rüya yoluyla hadis rivayetini benimsediğini belirtmiştir, a.g.e., basılmamış doktora tezi, Konya 1989, s. 88, 124. Ayrıca bk. Mekkî, Kûtu'l-kulûb, I, 15-16, II435.
[1073] İbnü'1-Imâd, IV, 10-13; Bilmen, II, 443-460; İhya (çev. A. Serdaroğlu İstanbul 1974) Ubeydullah Küçük'ün önsözü, I, IX-CVI.
[1074] Yazıcı, Tahsin, "Ebû Medyen", DİA., X, 187; Ayderûsî, Ta'nfu'l-ahyâ, V, (İhya'ya mülhak], s. 5-6.
[1075] Zehebî, Siyer, XIX, 339-340; Leknevî, Raf, s. 53 (Ebû Ğudde'nin dipnotu).
[1076] Kâsımî, s. 183.
[1077] Irâkî, önce geniş tuttuğu Tahrîcu ehâdisi'1-İhyâ çalışmasını daha sonra el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi tahrîci mâfı'1-İhyâ mine'l-ahbâr adıyla kısaltmıştır. Bugün İhya ile birlikte basılan bu eserdir. İbnü'1-Imâd, V, 56; Kettânî, s. 190; Mübarekpûrî, Mukaddime, s. 222.
[1078] Sübkî, İhyâ'da senedi olmayan dokuz yüz kırk üç hadisi birer birer saymıştır. Tabakât, VI, 287-389; Zehebî, Siyer, XIX, 339, dp.
[1079] Zebîdî İthaf, L 65-72.
[1080] Leknevî, Ecuibe, s. 118-120 (Ebû Ğudde'nin dipnotu); Kufralı, Kasım, "Gazali", İA. IV, 757.
[1081] Leknevî, Ecvibe, s. 120; Kettânî, s. 190; Mübarekpûrî, a.g.e., s. 223.
[1082]İzmirli, s. 52-60.
[1083] Leknevî, Ecvibe, s. 118 (Ebû Ğudde'nin dipnotu).
[1084] Leknevî, Ecvibe, s. 118 (Ebû Ğudde'nin dipnotu); Bilmen, II, 454.
[1085] Zebîdî, İthûf, I, 65-66.
[1086] Ferah, II, 237.
[1087] Ferah, II, 236-237; bk. Makâlât, s. 19.
[1088] Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 19.
[1089] Küabü'n-Netlce, 1,128-129, 246.
[1090] û.g.e., s. 279-280.
[1091] Eyyühe'I-bülbül, vr. 85b.
[1092] Ferah, II, 237.
[1093] Örnekler için bk. Temam, nr. 29a; Ferah, II, 99; Silsile, s. 22; Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr 93b: Tuhfe-i Vesfmiyye, s. 18.
[1094] Irakî, IV, 150.
[1095] Irâkî, 1,147.
[1096] Irâkî, IV, 136.
[1097] Irâkî, IV, 194.
[1098] Irâkî, IV, 306.
[1099] Irâkî, II, 310.
[1100] Irâkî, III, 36.
[1101] Irâkî, II, 75. Aynı hadis için bk. Rûh, I, 350.
[1102] Tabakât, VI, 287-389.
[1103] Kettânî, s. 157; Bilmen, II, 470.
[1104] Zemahşerî hakkında geniş bilgi için Dâvûdî, Tabakâtü'l-müfessirîn, II, 314-316; İbnu'l-irnâd, III, 118-121; Kettanî, s. 157; Bilmen, II, 464-471; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 293.
[1105] Bilmen, II, 464471; 528-535; Aydemir, Ebû's-Suud Efendi ue Tefsirdeki Metodu, s. 89; Cenahoğlu, 292-293; Yavuz, Yunus Şevki, "Beyzâvi", DİA, VI, 100-102; Akgündüz, Ah-met, "Ebu's-Suûd Efendi", DİA., X, 365-371.
[1106]İbn Hacer, Kâfi, I, 176; Rûh, 1, 203.
[1107] Kâfi, I, 194; Rûh, I, 240.
[1108] Kâfi, I, 265; Rûh, I, 347.
[1109] Kâfi, I, 302; Rûh, I, 405.
[1110]Âyete'1-kürsİ
[1111] Kâfi, I, 302; Rûh, I, 406.
[1112] Kâfi, III, 284; Rûh, VI, 224.
[1113] Kâfi, III, 456; Rûh, VI, 474.
[1114] Kâfi, II, 389; Rûh, li, 68. Hacûn ve Bakî Mekke ile Medine kabristanlıklarıdır. Rûh, li, 68.
[1115] Kâfi, II, 389; RÛh, II, 68.
[1116]RÛh, 11,243.
[1117] Kâfi, 11,539.
[1118] Beyzâvî tefsirinde geçen hadislerin tahriçleri de yapılmış, özellikle sûre sonlarındaki hadislerin mevzu olduğuna dikkat çekilmiştir. Mübarekpûri, Mukaddime, s. 224.
[1119] bk. Nâziât (79), 34.

[1120] Dâvûdî, Tabakât, I, 58-61; İbnü'1-Imâd, V, 79-80; Cami, s. 475.
[1121] Dâvûdî, Tabakât, I, 60.
[1122] Bilmen, II, 497. Te'vîlât-ı Necmiyye bazı eserlerde Necmüddin Kübrâ'ya. bazılarında ise öğrencisi Necmüddin Dâye (ö.654/1256)'ye nispet edilmektedir. Zehebî, Tefsir, II, 393; Bilmen, II, 497-498.
[1123]Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr. 93b. Bursevî, Necmüddin Kübra'yı Zülcenâheyn ulemâ arasında saymaktadır. Kitabü'n-Netice, I, 280.
[1124]Âl-i İmrân (3), 6.
[1125] Buhârî, bed'ü'1-halk 6, kader 1; Müslim, kader 1,2; İbn Mâce, mukaddime 13; Müsned, IV, 7.
[1126] Rûh, II, 4.
[1127] Rûh, II, 4.
[1128]İbnü'1-lmâd, V, 79-80; Cami, s. 475480; Bilmen, II497498; Kara, Tasavvufi Hayat, s. 11-27.
[1129] Cami, s. 516-520; Tâhiru'l-Mevlevi, Şerh-i Mesnevi, I, 19-21; Ahmed Emin, Zuhm'l-İslâm, IV, 231-232.
[1130] Koçkuzu, "Mesnevi"nİn Birinci Defterinde Hz. Peygamber'e ve Hadislerine Yapılan Atıflar Üzerine", Diyanet Dergisi, c. XXIII, sayı 2, s. 27-28; a. mlf., "l-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri", Konya 1993, s. 178.
[1131] Karanan, "Hadis Bilgini Olarak Mevlânâ", SÜ., 6. Milli Mevlana Kongresi, Konya 1992, s. 15. Konevî'nin Mevlânâ'yla bu şekilde davranması bir saygının eseri olmalıdır. Zira Konevî, Mevlânâ'ya hadis ho ılığı yapmıştır.
[1132] Koçkuzu, "Mesnevi'i. birinci Defteri", s. 27.
[1133] Taşköprüzâde, Şekâik, - 226-227; İbnü'1-İmâd, VIII, 238-239; Bursalı, I, 352-353; Bilmen, II, 635-639; İbn Abidîn. leddü'l Muhtar, I, 26; Özel, Hanefi Fıkıh Â/imleri, s. 111; Şeyhülislam İbn Kemal Sempt ;um Bildirileri, Ankara 1986, s. 31-305.
[1134]İbn Abidîn, 1,26.
[1135] Bilmen, II, 636-637.
[1136] Bilmen, II, 637.
[1137] Taşköprüzûde, s. 227; İbnü'1-imâd, VI11, 239.
[1138] Fayda, "Mustafa, İbn Kemal'in Hayatı", İbn Kemal Sempozyum Bildirileri, s. 60.
[1139] Hadis için bk. Rûhu'i-Mesnevî, II, 41; Şerhu'i-Erbaîn, s. 380.
[1140] Makâlât, s. 29; Şerhu'l-Erbain, s. 380; Rûhul-Mesneuî, II, 41.
[1141] Hatîb, Ki/aye, s. 31-32.
[1142] Hatîb, a.g.e., s. 32-33.
[1143] Kadı lyâz, s. 54-61.
[1144] Kâsımî, s. 182-183.
[1145] Bursevî'de bu anlayışın değişik örnekleri vardır. Meselâ o Muhammediyye'sine şerh yazdığı sûfi âlim Yazıcızâde Mehmed Efendi hakkında şöyle demiştir: "Âlem-İ melekûta insilah vâki olup Muhammediyye'yi Fahr-ı Âlem (s.a.)'e arzla memur olduğunu beyân etmiştir." Ferah, II, 236. Aynı eserin bir sayfa sonrasında ise Muhammediyye'ye şu iki kitabı da eklemek suretiyle şunları söylemiştir: "Füsûs'ta, İhyâu'l-ulûm'da, Muhammediyye'de ue bunların emsali Fahr-ı Âlem (s.a.)'in işareti ile tahrir olunan kıymetli eserlerde itiraz edilecek asla bir harf yoktur, itiraz edenler, cehaletlerinden itiraz ederler. İlham-ı evliya münkirlere göre hüccet değil ise de buna inananlara göre kuvvetli bir delildir. Şaşılacak haldir ki, bundan habersiz olanlar hayali bazı olaylara itibar ederler de euliyay-ı kiramın keşj-i sarih ve zevki sahih ile hasıl olan ilimlerine itibar etmezler." Ferah, II, 237. Nitekim Füsûs'un baş taraflarında da bu eserin İbn Arabi'ye âlem-İ misâlde verildiği ifade edilmiştir. Füsûs, s. 19.
[1146] Karî, Şerhu'ş-Şifâ, I, 319.
[1147] Karî, a.g.e., I, 319.
[1148] Leknevî, Ecvibe, s. 34; bk. s. 30-35.
[1149] Davudoğîu, Sabîh-i Müslim Şerhi, 1, 8.
[1150] Yûsuf (12), 76.
[1151] Davudoğîu, 1, 9.
[1152] Davudoğîu, I, 39, 49. bk. Hatîb, Kifaye, s. 116; Kadı lyâz, s. 60.
[1153] Ebû isme Nuh b. Ebî Meryem, sûrelerin faziletleri konusunda nakledilen hadisleri uyduran kişi olarak kitaplara geçmiş bir zattır. Usûl-i hadis, hadis ricali ve mevzuatla ilgili eserlerin hangisine bakılsa hemen hemen hepsinde Nuh b. Ebî Meryem, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Nitekim Hanefi mezhebinden olmalarına rağmen Aliyyü'1-Karî {0.1014/1605} ve Abdülhay ei-Leknevî (Ö.1304/18S6) gibi âlimler de aynı kanaati paylaşmışlardır. Tecrıd-ı Sarih mütercim ve sarihi Ahrrtet Naim merhum bu iddianın yanlış olduğunu, "Ehl-i reyin ecille-i fukahasmdan Mervek âlimi, mukteda bihi ve kadısı" olan Ebû Isme'nin fıkhı İmam Ebû HanİfE (Ö.150/767) ile İbn Ebî Leyla (148/765) gibi iki büyük müctehidden aldığını, el-Câmi unvanıyla anılan böyle bir zatın hadis uydurmasının, hele hele uydurduğunu ikrar ermesinin muhal olduğunu belirtmiş, Ebû Isme'yi müdafaa konusunda bir hayli söz söylemiştir. Tecrîd-i Sarih, (Mukaddime) s. 285-287. Tecrîd'İn diğer sarihi Kamil Miras da Ahmed Naim'in bu görüşlerine katılmış, Ebû Isme'nin hadis uydurmaktan tamamen beri olduğunu ifade etmiştir. a.g.e., s. 496498. bk. Süyütî, I, 282; İbnü'1-imâd, I, 283; Leknevî, Âsâr, s. 15.
[1154] Sivebeyh, Ebû Bişr, Amr b. Osman, nahiv sahasında yazdığı el-Kitab adlı eseriyle büyük bir şöhret kazanmış, onun bu eseri daha sonraki nahiv tedrisatında esas kabul edilerek bu alanın bir numaralı kaynağı haline gelmiştir. Öyle ki İbnü'n-Nedim'İn nakline göre Mâzinî (Ö.249/862), el-Kitab'ın büyüklüğünü ifade ederken şöyle demiştir: "Kim, nahiv ilminde Sibeveyh'in el-Kitab'ından sonra büyük bir kitap yazmak isterse, haya etsin." Bu eser, 1317/1889 yılında Bulak'ta basılmıştır. İbnü'n-Nedim, s. 74; Gümüş, Seyyid Şerif Cürcani, s. 35-36.
[1155] el-Cerrah hakkında daha önce rüya konusunda bilgi verilmişti.
[1156]Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybanî, İmam Ebû Hanife (Ö.150/767)'nin öğrencilerinden, onun mezhebini yayan ve kendi ictihadlarıyla zengişleştirerek Hanefi mezhebini kuran fakihlerdendir. Ebû Hanife'nİn vefatında 18 yaşlarında olan Şeybanî, daha çok Ebû Yusuf (Ö.182/798)'tan okumuştur. İmam Malik (ö.l79/795)'ten de üç yıl kadar ders okuyan Şeybanî, aynı zamanda İmam Şafiî (ö.204/819)'nİn hocaları arasındadır. Harun Reşid ile beraber gittiği Rey'de 189/805 yılında vefat etmiştir. Aynı gün Kisaî de öldüğünden halife Harun Reşid; "Bugün Rey'de Arapça ve fıkıh defnedildi" demiştir. Velûd bir yazar olan İ-mam Muhammed'in el-AsI, el-CâmİU's-sağîr, el-Câmiu'l-kebîr, es-Siyeru's-sağîr, es-Siyeru'l-kebîr ve ez-ZİyadAt gibi günümüze kadar ulaşan eserleri vardır. İbnü'1-lmâd, I, 321-324; Leknevî, Fevâid, s. 163; Karaman, s. 96,98; Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri, s. 22-24.
[1157] Zehebî, III, 1031.
[1158] Hatîb, Şeref, s. 30.
[1159] Hatîb, Şeref, s. 30. bk. Kadı lyâz, s. 17-19.
[1160] Kadı lyâz, Şifâ (çev. Suat Cebeci, Şifa-i Şerif), s. 65-67.
[1161] Buhârî, tabîr 11; Müslim, mesâcid 5-8; Tirmizî, siyer 5; Müsned, II, 172, 212. Bursevî, cevâmiu'l-kelimden bahsederken "Kelâm-ı Nebevi cevâmiu'l-kelimdir.Onun için ondan nice u/ûm-i garibe istihraç olunmuştur. Ve şâir kelimâtı irfaniyye dahi ona kıyas oluna" demektedir. Kitabü'n-Netke, I, 384.
[1162]İbn Arrâk, I, 7; Subhi Salih, s. 226; Kandemir, s. 177.
[1163]İbn Arrâk, I, 7; Subhi Saiih, s. 226; Koçyiğit, s. 227.
[1164] Koçyiğit, s. 227.
[1165] Hadisie İlgili geniş açıklama için ikinci bölüme bakınız.
[1166]Bununla ilgili olarak "Her mevzudur dedikleri her veçhile mevzu olmaz" demekte, "Fakirlik iftiharımdır" gibi hadislerin lafzı mevzu bile olsa mânalarının sahih olduğunu, her yönden mutlak manada mevzu olmadığını belirtmektedir. Şerhu'i-kebâir s. 51. Bursevî, benzer sözleri "Allah, câhil veli edinmez" hadisinde de söylemektedir. Kitabü'n-Netice, II, 402; bk. Aclûnî, II, 235. Hadis için ikinci bölüme bakınız.
[1167]Şerh-i Pena, s. 605.
[1168] perafo^ ı\ 85. Bursevî, kıyamet günü insanların on grup halinde dirilecekleriyle ilgili hadisi mevzu olarak değerlendiren İbn Hacer 'in gerçeğe vâkıf olamadığını söylemiş, "Hadisin mevzu olduğunu kabul etsek bile manası doğrudur, bu konuda sahih hadisler vardır" demiştir. Ruh, X, 300.
[1169]Şerhi Pend, s. 605.
[1170] Hatîb, XIV, 209.
[1171] Hatîb, XIV, 209.
[1172] FütÛhât, I, 546.
[1173] Hadis için ikinci bölüme bakına.
[1174] Arvasî, Rabıta-i Şerife, s. 25.
[1175] Temam, w. 29a.

[1176]Şerh-i Pend, s. 71.
[1177] a.g.e., s. 71. Bursevî'nin bu sözü Hz. Ali'nin, "Söyleyene bakma, söylenene bak" sözünü hatıra getirmektedir. Kari, s. 206.
[1178]Şerh-iPend, s. 71.
[1179]a.g.e., s. 71.
[1180] Kari, bu durumu açıklarken muhaddislerin ancak sabit oian lafızların hadis olup olmadıklarını araştırdıklarını, aksi takdirde aslı bulunmayan mezvû hadislerin çoğunun Kitab ve sünnette sahih bir aslının bulunduğunu, bunlann hadis olarak değerlendirilmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir. Masnû, s. 172.
[1181] Mevzuatla İlgili eserlerde hadis olmayan bazı sözler için muhaddisierin, "Ma'nâhu sahîh: mânası sahihtir" şeklinde değerlendirmeleri olmuştur. Fakat bu durum o sözün hadisler kapsamına girmesini gerektirmez. Belki sadece kelâmın mânasının doğruluğunu ifadeden ibarettir. Örnekler için bk. Sehâvî, s. 260, 261, 362; Kari, s. 88, 128,156.
[1182]Bu kaidenin yainız bir istisnası vardır. Hadis usûlünde sahabenin ictihaddan kaynaklanmayan, Hz. Peygamber'den duymuş olma ihtimali bulunan sözlerine hükmen merfû denilir ki, bu durumda mevkuf olan bazı rivayetlerin Resûlullah (s.a.)'e nispeti caiz olur. Süyûtî, I, 190-191.
[1183] Ferah, I, 37; bk. Temam, vr. 207b; Rûh, III, 78; JuhfeA Umeriyye, s. 17
[1184] Ferah, I, 23; Kitabü'n-Netice, 1, 64.
[1185] Ferah,!, 23.
[1186] Hadisin devamında "Kim ilim isterse kapıya gelsin" buy umlm ustur. Münâvî, ResûluIİah (s.a.)'İn bütün dinî ilimleri içinde toplayan bir ilim şehri gibi olduğunu, şehre İse bir kapı gerektiğini, bu kapıya da Hz. Ali'nin layık bulunduğunu belirterek Resûl-i Ekrem'in yolundan gitmek isteyenlerin şehre bu kapıdan girmeleri gerektiğini söylemiştir. Hadis, İbn Hacer ve daha başka muhaddislere göre hasendir. Feyz. III, 46; Sehâvî, s. 97-98- Aclûnî 1 235-236
[1187] Ferah, I, 23.
[1188] Ferah, I, 23.
[1189] Silsile, s. 26. Bursevî, burada Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili daha değişik bilgiler nakletmekte, "Ya Ali! Ene ve ente ebû hazini'1-ümrne: Yani Ali, Haşimî olanların surette vâlidi olduğu gibi, ekamil-i ümmete dahi manada valid oldu" hadisine yer vermektedir. Si/si/e, s. 26-27.
[1190] Kitabü'n-Netice, 1,177.
[1191] a.g.e., I, 384.
[1192] Kari, Şerhu'ş-Şifâ, I, 319.
[1193]Şevkânî,vWâyetu//ah,s.72.
[1194]Şevkanî, a.g.e., s. 72.
[1195] Kitabü'n-Netice, I, 64.
[1196] Nur (24), 63.
[1197] Kitabü'n-Netice, II, 357-358.
[1198] ag.e., 1,175.
[1199]Zekeriyya Yahya b. Muaz er-Râzî, zamanında "ez-zâhid, el-vâiz" olarak şöhret bulmuş, hadis rivayetinde bulunmuş, ilm-i recada konuşmuş, bu sahada güzel sözler söylemiş bir sûfidir. Onun bu sözlerinden bir çoğu tabakât kitaplarında nakledilmiştir. Hucvirî, Allah Teâlâ'nın yeryüzünde Yahya isminde iki kulu bulunduğunu, bunlardan birinin nebilerden, diğerinin İse velilerden Yahya b. Muaz er-Râzî olduğunu söylemiştir. Yahya b. Muaz er-Râzî 258/871 yılında Neysabur'da vefat etmiştir, bk. Serrac, Lüma, 35, 37, 46,135,193, 206; İbnü'n-Nedim, s. 229; Hatîb, XIV, 208-212; Hucvirî, s. 222-223; Cami, s. 108-109; İbnü'İ-Imâd, II, 138-139; Ateş, Şulemi ve Tasavvufi Tefsiri, s. 94.
[1200] Sehâvî, s, 419.
[1201] Bursevî'nin "vâris-i ekmel" kavramı, İbn Arabî'de nebevî halin ve ledünnî ilmin koruyucuları olarak göze çarpmaktadır. İbn Arabi'ye göre Hz. Peygamber'in hallerini, İlimlerini, sırlarını muhafaza eden âlimlerden bazıları şunlardır: Hz. Ali, İbn Abbas, Selman-ı Farisi, Ebû Hureyre, Huzeyfe, Hasan Basri (ö.l 10/728), Malik b. Dinar (Ö.181/797), Eyyub es-Sahtiyani (Ö.131/748), Şeybanu'r-Râi, Fudayl b. lyaz (Ö.187/802), Zünnun el-Mısri (Ö.246/860), Cüneyd el-Bağdadi (Ö.297/910), Sehl b. Abdullah et-Tüsteri (Ö.283/896) ve bu büyüklerin yolunda gidenlerdir. İbn Arabî, Fütuhat, I, 151 {14. bab).
[1202]Şerhu'İ-kebâir,s.52.
[1203] Kandemir, s. 174.
[1204] Ferah, II, 141.
[1205] Silsile, s. 32.
[1206] Hadis-i Erbaîn, s. 166; Rûh, IV, 315.
[1207] Sehâvî, s. 331; Hindî, s. 192; Kan, s. 144; Aclûnî, II, 180. Kan, hırka meselesinin aslının bulunmadığı konusunda muhaddisierin ittifak halinde olduklarını nakletmektedir. Masnû, s. 144.
[1208] Heytemî, Fetâuâ, s. 176. Bu durumda Hasan Basri'nin Hz. Ali'den hadis dinlediği meselesinde İbn Hacer el-Askalâni'den menfi ve müspet olmak üzere iki görüşün nakledildiği anlaşılmaktadır.
[1209] Süyûtî, I, 204.
[1210] Hasan Basri'nin hayatı için bk. İbn Sad, VII, 156-178; İbnu'l-lmâd, 1,136-137.
[1211] Sühreverdî, Avârif, s. 81, Sûhreverdî'nİn hırka giyme konusunda işaret ettiği rivayet için bk, Buhârî, libas 22; Ebû Dâvûd, libas, 2.
[1212] Temam, vr 16b, Rûhu'l-beyân'da ise, "Meşâyıh bereket için hırka giymiş ve giydim İşlerdir. Bunu Allah'ın ilhamı ve işareti ile yapmışlardır. Hiç kimsenin bu işin fuzûlî işlerden ve çirkin bidatlardan olduğunu iddia etmesi doğru değildir" denilmiştir. Rûh, IV, 315; bk. Silsile, s. 39.
[1213] Hadis-i Erbaîn, s. 166.
[1214] ag-c, s. 166.
[1215] Hadis-i Erbam, s. 180; Kenz-i Mahfî, s. 3-4; Si/si/e, s. 18.
[1216]Şerh-i nazmı's-sü/ûJc, vr. 4a; Kenz-i Mahfî, s. 4.
[1217] Hadis-İ Erbain, s. 180.
[1218] Buharı, rikak 31; Müslim, iman 207.
[1219] Hadis-İ Erbaîn s. 280.
[1220] TirmizÎ! deavât 98; Dârimî, rikâk 72; Müsned, V, 154.
[1221] Hadis-İ Erbaîn, s. 301.
[1222] Nitekim Süleyman Çelebi (Ö.825/1422) ölmez eseri Meviid'de, "Levlâke'"yi zikretmiş (s. 15) bununla ilgili olarak "Ger Muhammed olmaya idi ayan, Olmayısardı zemin ü âsmân" (s. 13) ve "Ma'nîde çünki mukaddemdur Resul, Hem hakikatta odur asl-ı usûl" (s. 17) demiş, Şeyhi (Ö.826/1422) gibi o da; "Bu Süleyman nice medh itsün ânı, Çünki meddahıdır onun ol Gani" beytiyle aczini belirtmiştir, (s. 25) Kaside-i Burde sahibi Bûsirî (Ö.692/1296) de; "Eğer o Resul olmasaydı, dünya yokluktan varlığa çıkamazdı" demiştir, bk. Kaside-i Burde {hz. Ö. Faruk Harman), s. 43.
[1223] Karî, s. 150; Aclûnî, II, 214; Şevkânî, s. 326.
[1224] Ferah, 1,16; bk. Hayâtu'1-bal, vr. 169a.
[1225]Ferah, I, 183.
[1226] Beyhakî, DeİâiI, V, 489. Beyhakî'ye göre hadis zayıftır. İbn Maîn, Ahmed b. Hanbel, Nesâî gibi muhaddisler seneddeki ravilerden Abdurrahman b. Zeyd'İn zayıf olduğunu söylemişlerdir. Beyhakî, DeÎâil, V, 489 dp.; Rüh, III, 255, V, 439.
[1227] Elbânî, I, 88. Yukarıdaki hadise benzer bir hadisi Deylemî, İbn Abbas'tan rivayet etmiş bu hadiste Peygamber (a.s.) şöyle demiştir: "Bana Cibril geldi. Ey Muhammed sen olmasaydın cenneti, yine sen olmasaydın cehennemi yaratmazdım" (kudsî hadisini haber verdi. Fakat bu hadis için de Elbânî zayıf olduğunda şüphe olmadığını, zira Deylemî'nin bu rivayetinde tek kaldığını belirtmiştir. Ebânî, 1,450; aynca bk. Deylemî, Fırdeus, nr. 8031.
[1228] RCh, III, 255, V, 439; Şerh-İ Pend, s. 55; Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 3; Kitabü'l-hıtab, s. 86; Rûhu'i-MesnevİI, I, 53; II, 168, 381; Si/si/e, s. 50; Kitabü's-sülûk, vr. 3a; Ferah, I, 16, 183; Hayâtu't-bâl, vr. 169a.
[1229]Kamil veliler evliya ve asfiya Peygamber (s.a.)'e tabi olduklarından bu hadisin şümulüne onlar da dahildirler, bk. Rûh, V, 528; Risâ!e-i kelime-i teuhid, vr. 13a.
[1230]İllet demek, bir şeyin varlığının kendisine dayandığı şeydir. İllet-İ gaiye, varlığı istenen şeydir. Yani burada Hz. Muhammed (a.s.)'ın kainatın yaratılma sebebi olduğunu anlatmaktır. Kainatın yaratılmasındaki gaye Hz. Muhammed'in varlığını ortaya çıkarmaktır. İllet için bk. Cürcânî, s. 154.
[1231] Nahl (16), 43; Enbiya (21), 7.
[1232] Müslim, fedail 3; Tirmizî, tefsir 18, menâkib 1; İbn Mâce, zühd 37.
[1233]Vesîmiyye, s. 3-4, bk. Kitabü's-süiûk, vr. 3a-b; Şerh-i Pend, s. 55; Kitobü'n-Netice II, 20, 61.
[1234] Enbiya (21), 107.

[1235] RQh,V, 529.
[1236] AdÛnî, I, 237.
[1237] Kitabü'n-Netice, I, 55.
[1238] Gazâlî, III, 2; Cürcânî, s. 178; Elmahlı, i, 209-212,
[1239] Bu mealdeki âyet için bk. Ahzâb (33), 72.
[1240] Geniş bilgi İçin bk. Beyzâvî, Nesefî, Hâzin, İbn Abbas, (Mecmua içinde), V, 142-143; İbn Kesîr, III, 522-523; Ebu's-Suûd, IV, 221; Elmahlı, VI, 3934.
[1241]İhı/â, III, 15, Sübkî, İhyâ'da tespit ettiği, 943 isnadsız ve aslı olmayan hadisler içinde bu hadîsi de zikretmiştir. Tabakât, VI, 331.
[1242] Heytemî, s. 290; Sehâvî, s. 373-374; Karî, Esrar, s. 310, Aclûnî, II, 255-256.
[1243] Bu hadis Hz. Ali'ye de nispet edilmiştir. Muhasibi, Risâletü'l-müsterşidİn, s. 96; Gazâlî, Ihyâ, III, 15. Irâkî, hadisin müdeiles olduğunu söylemiştir. Aclûnî, il, 256.
[1244] Ferah, II, 208; bk. Rûhû'l-Mesnevî, II, 264; Si/si/e, s. 30; Bu ibare Bursevf nin takdir ettiği büyüklerden İbn Arabî'nin, Fütuhat, !, 316'da, Mevlânâ'mn Divân-ı Kefafr'inde, II, 104, 201'de kudsi hadis olarak zikredilmiştir. Ayrıca bk. Konevî, Hadis-i Erbain, s. 84.
[1245] Sagânî, bu hadisin uydurma olduğunu söylemiştir. Aclûnî, II, 130.
[1246] Aynı mânadaki ''Kalp, Rabbin evidir" hadisi de mevzudur. Karî, mânasının doğru olduğu kanaatindedir. Karî, Esrar, s. 260; Sehâvî, s. 308; Aclûnî, II, 129.
[1247] Lübbü7-/üö,s.4İ.
[1248] Hadisin kaynağı bulunamamıştır.
[1249] Rahman (55), 25. Bu âyetteki "şe'n" kelimesini müfessirler şu şekilde açıklamışlardır: Diriltmek, öldürmek, bir topluluğu aziz yaparken bir başka topluiuğu zelil kılmak, zengin ve fakir yapmak, isteyene vermek, sağlamı hasta etmek, hastayı sağlığına kavuşturmak gibi, ezelde takdir ettiklerine muvafık olarak yaratacağı emir ve hükümdedir. Aynı zamanda a-yet, "Allah, cumartesi günü iş yapmaz" diyen yahudilere de bir reddir. Süfyan b. Uyeyne'ye göre dehr (zaman) Allah Teâlâ'ya göre İki günden ibarettir. Birinci gün dünyanın ömrüdür ki bu müddet içinde O'nun "şe'n: iş"'i emretmek ve yasaklamaktır. İkinci günü de kıyamet günüdür ki, o zaman da "şe'n: iş"'i, ceza ve hesaptır. Beyzavî, Hâzin, Nesefî, (Mecmua içinde), VI,141-142; İbn Kesir, IV, 273; Ruh, IX, 300; Hmalılı, VII, 4679-4680; Çantay, Kur'an-ı Hakim, III, 990-991.
[1250] Lübbü'Nüb, s. 41-42. bk. Kitabü'n-Netlce, I, 385-417.
[1251] Şerh-i Gazel-ı Yunus Emre, vr. 47a.
[1252] İbn Arabî, Fütuhat, I, 216; bk. Konevî, Hadis-i Erbain, s. 84-88.
[1253] Heytemî, s. 290; Sehâvî, s. 373-374. Nitekim Bursevî, Kitabü'n-Netice'de bu hulul iddiasını reddetmiş ve şöyle demiştir: "Kalb mahall-i ilimdir ve Hakk'm zât-ı hakikatte ilmidir. Onun için ilim için başka mahal istemez. Hemân demek oldu ki: Benim zât ve sıfatım insan-ı kâmil âyinesinden görünür. Pes, insan-ı kâmil ayine ue sûret-i Hak ile zahirdir, yoksa Hak onun kalbine ve vücuduna hulul etmemiştir ue ilhad ehlinin zâhib olduğu gibi değildir" a.g.e., !, 136.
[1254] Kalbin ahvali ile İlgili geniş bilgi için bk. Gazâlî, III, 248.
[1255] Rabbânî, Mektûbât, 1, 325-326. bk. a.g.e., I, 80,101.
[1256] Kitabü'n-Netice, I, 76. bk. a.g.e., 1,145, 220, 236, 442.
[1257] Ebû Saîd Ebü'1-Hayr adındaki sûfi fakrı; "Fakr, Allah ile gani olmaktır" şeklinde tarif ederken, (Hucvirî, s. Î03), İbnü'l-Kayyım sûfilerin fakr kelimesiyle, "Ubudiyetin gerçekleşmesi ve her halde Allah Teâlâ'ya muhtaç olunduğunun bilinmesi" mânasını kastettiklerini söyler. Medâricü's-salikîn, II, 457.
[1258] Gazâlî, IV, 190.
[1259] Bakara (2), 268, 271, 273; Tevbe (9), 61; Hac (22), 28; Fâür (35), 15; Muhammed (47), 38; Haşr (59), 8.
[1260] Hadis edebiyatında kitabü'r-rikâk ve kitabü'z-zühd gjbİ başlıklar altında bu tür hadislere ait örnekler vardır, bk, Buharî, rikak; Müslim, zühd; Tirmizî, zühd; İbn Mâce, zühd; Dârimî, 2ühd.
[1261] Gazâlî'nin, İhyâ'sında fakr ve zühd (IV, 189-243) birlikte işlenmiş'Hucvirî'nin Keşfu'l-mahcûb'unda (s. 99-110) fakrdan bahsedilmiş, Kuşeyrî'nin Risâle'sinde ve İbnu'l-Kayyım'ın Medâric'inde önce zühd sonra fakr zikredilmiştir. Risale, s. 93-96; 209-216; Medâric, II, 9-20; II, 456-468. bk. Serrac, s.46-48; Gülabâdî, Taarruf, s. 144-146.
[1262] Keşfu't-mahcûb, s. 104.
[1263]İhya, IV, 193.
[1264] Medâric, 11,456.
[1265] Tirmizî, zühd 37; İbn Mâce, zühd 6; Müsned, II, 343.
[1266] Irakî, IV, 195.
[1267] Irakî, IV, 195.
[1268] Tirmizî, zühd 37; Beyhakî, Sünen, VII, 12.
[1269] Buhârî, rikak 51; Müslim, zikr 26.
[1270] Tirmizî, tıb 1; Hâkim, Müstedrek, IV, 207; Heysemî, Meoaridü'z-zam'an, s. 612.
[1271] Ferah, II, 78.
[1272] Rûh, IX, 432.
[1273]Şerh-i Pend, s. 605.
[1274] Ferah, 1,133. Mevlânâ'ya göre bu hadistir. Diuân-ı Kebir, II, 423, III, 82, 446, V, 293.
[1275]Ferah, II, 85.
[1276] Sehâvî, s. 300; Karî, s. 128; Aclûnî, II, 113.
[1277] Ferah, II, 85; Makâlât, vr. 266, Kitabü'n-Netice, II, 34 135, 229. Bursevî'nin müttefekun aleyh dediği bu hadis kaynaklarda bulunamamıştır.
[1278] Karî, s. 128.
[1279] Karî, Şerhu'ş-Şifâ, I, 319.
[1280] Muhammed (47), 38
[1281] Karî, Şerhu'ş-ŞifÖ, I, 319.
[1282] Tirmizî, zühd 37; İbn Mâce, zühd 7; Münâvî, II, 152.
[1283] Sağan?, bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Aclûnî, II, 113; bk. Kitabü'n-Netice, il, 53.
[1284] Ebû Nuaym, Hilye'de Beyhakî, Şuab'da, Taberânî, Evsafta Enes (r.a.)'den rivayet etmişlerdir. Hadisin bütün tarikleri zayıf olmakla birlikte benzer mânada sahih hadisler vardır. Gazâlî, III, 187; Münâvî, IV, 542; Aclûnî, II, 141.
[1285] MüzemmİI (73), 8.
[1286] En'âm{6),91.
[1287] Buhârî, savm 20, 48, 49; Müslim, siyam 57-58; Muvatta, siyam 58; Müsned, III, 8, VI, 126.
[1288] Nesâî, işretü'n-nisâ 1; Müsned, III, 128,199, 285.
[1289] Kitabü'n-Netice, I, 98.
[1290] Müttekî, Kenzü'i-ummâl, XVI, 128.
[1291] Kitabü'n-Netice, 11, 404-405; Ferah, II, 85.
[1292]İbnHanbel, Zühd, s. 138.
[1293]İbn Mübarek, Kitabü'z-zühd, s. 201; İbn Sad, III, 277; İbn Hanbei, Zühd, s. 154; Hennâd, Zühd, II, 360; Ebû Nuaym, Hiiye, I, 48.
[1294]İbn Hanbel, Zühd, s. 154.
[1295] Münzirî, Terğib, II, 396.
[1296]İbn Hanbel, Zühd, s. 160.
[1297] a.g.e., s. 165; Ebû Nuaym, Hilye, I, 81.
[1298]İbn Hanbel, Zühd, 135-237; Kandehlevî, Hayâtu's-sahâbe, II, 254-289. Zühd konusunda yazılan eserlerin tanıtımı için bk. Yılmaz, s. 15-30.
[1299] Sufiyye tabakâtında Vasıti nispeti Ebû Bekir Muhammed b. Musa'dan bahsedilmektedir. Cüneyd ve Nuri gibi sûfilerle sohbet eden ve sânı büyük bir zât olarak tanıtılan Vâsıtî'nin i-fadelerinin kapalı olmasından dolayı ehl-i zahirin birşey anlamadığı belirtilmektedir. Kuşeyrî, Vâsıtî'nin h. 320'den sonra vefat ettiğini söylemektedir. Kuşeyrî, s. 41-42; HucvİrÎ s. 258-259; Cami, s. 224-225.
[1300]Ferah, I, 133; bk. Kitabü'n-Netice, I, 443.
[1301]Ferah, II, 85 Makaiât, Bursa Genel, nr. 745, vr. 24b.
[1302] Rûh, VII, 334, IX, 432; Şerh-i Pend, s. 605; Temam, vr. 177a; Ferah, I, 133, II, 78-85; Makâlât vr. 24b-26b.
[1303] Ferah, 1,23.

[1304] bk. Gazalî, III, 64, 75-76; Kevserî, İrğam, s. 14.
[1305] Temam, vr. 28b; bk. Tuhfe-i Mesîmryye, s. 18.
[1306] Gazalî, 1,83.
[1307] Temam, vr. 2b; TuhfeA Vesîmiyye, s. 18.
[1308] Deylemî, nr. 3666. Firdevs'te hadis, "eş-şeyhu fi ehlihi ke'n-nebiyyi fi ümmetih: Ailesi içine şeyh, ümmeti içindeki peygamber gibidir" şeklindedir.
[1309] Sehâvî, s. 257.
[1310] Sehâvî, s. 257; Aclûnî, II, 22.
[1311] Münâvî, IV, 185
[1312] Münâvî, IV, 185.
[1313] Münâvî, IV, 185.
[1314] Münâvî, IV, 186. Münâvî, İbn Teymiyye, İbn Hacer ve Sehâvî gibi hadisçilerin İsmini yermektedir.
[1315]İbnü'l-Cevzî, 1,183; Zerkeşî, s. 190; Sehâvî, s. 257; İbn Arrâk, 1,208; Münâvî, IV 185-186- Karî s. 115; Adûnî, fi, 22; Şevkânî, s. 286.
[1316] Irakî.1,83.
[1317] Münâvî, IV, 185.
[1318] Karî, s. 115. bk. Gazâlî, I, 83, dp., İbnü'l-Cevzî,, I, 183; Zerkeşî, s. 190; Sehâvî, s. 257- İbn Arrâk, 1, 208; Münâvî, IV, 185; Aclûnî, II, 22; Şevkânî, s. 286.
[1319] Buhârî, ilim 10; Ebû Dâvûd, ilim l;Tirmizî, üim 9; İbn Mâce, mukaddime 17
[1320] Nahi(16),43.
[1321] Aclûnî, II, 22. Gerek Aclûnî, gerekse ondan önce Sehâvî bu konuda en sahih rivayetin, "Bir genç, yaşından dolayı bir şeyhe hürmet eder ikramda bulunursa, Allah da o gence yaşlılığında hürmet edecek insanları yaratır" hadisinin olduğunu söylemişlerdir. Sehâvî, s. 257' Aclûnî, II, 22. Hadis Tirmizî, bin 75'te geçmektedir.
[1322] Temam, vr. 8b; bk, Tuhfe-i Vesîmiyye, s. 18; Rûhu'l-Mesneui, II, 482.
[1323] Temam, vr. 28a-b, 29a.
[1324] Temam, vr. 28b.
[1325] Bursevî, velilerin ilhamını peygamberlerin vahyine benzetmekte bu iki hususta içtihada lüzum kalmayıp gereğiyle amel edilmesini tavsiye etmektedir. Şu kadar ki vahiy ümmete, ilham ise ona inananlara göre hüccettir. Kitabü'n-Necât, vr. 51b. Bu açıklamalar daha Önce de belirtildiği gibi Bursevî'ye göre İlhamın sufiler için delil olduğunu göstermektedir.
[1326] Bursevî'nin sitayişle kendilerinden bahsettiği bazı isimler için birinci bölümdeki "Büyük Veli ve Âlimlerin Eserlerinde Bulunan Hadisler" başlıklı konuya bakınız.
[1327] Temam, vr. 28b.
[1328] Ebû Yezîd el-Bistâmi'ye atfedilen bu meşhur sözün, Abdulkadir Geylani'nİn eserlerinde hadis olarak geçtiği de söylenmektedir. Esad Erbili, Mektûbât, s. 52.
[1329] Tuhfe-i fesîmfyye, s. 18; Bursevî, bu görüşlerini değişik eserlerinde de tekrar eder. Kitabü'l-mir'ât, Bursa Genel, nr. 40 vr. 38a; Rûh, II, 229; Kitabü'n-Netice, I, 99-100.
[1330] Bayezid-İ Bestamî, diye anılan Ebû Yezid Tayfur b. İsa b. Süruşan, rivayetlere göre İran'ın Bistam kasabasında doğmuş, ilk büyük mutasavvıflardandır. Tasavvufun doğuş devrinde yaşayan Bayezid, Şakik-i Belhi, Hatem el-Esam, Ahmed b. Hadraveyh, Zünnun, Yahya b. Muaz ve SehİI b. Abdullah gibi ünlü mutasavvıflarla görüşmüştür. Bayezid, tasavvuf tarihinde sekr, fena, melamet, tevhit, marifet, muhabbet ve işar gibi konularda sözleri ve şathiyeleriyle tanınan bir sufidir. Ölüm tarihi genellikle 234/848 olarak verilmektedir. Hucvirî, s. 204-206; Cami, s. 109-110; Uludağ, "Bayezid-i Bistami", DİA., V, 238-241.
[1331] Mâide (5), 35; bk. Kitabü'n-Netice, I, 23.
[1332]İlk zahidlerden Ebû Süleyman ed-Dârânî (Ö.215/830) tarafından söylenildiği belirtilen bu söz, kendisinden sonra tasavvuf! çevrelerde seyru sülükün bir ilkesi haline gelmiştir. Kara, Mustafa, "Daranı", D/A, VIII, 485.
[1333] Tuhfe-i VesîmİyyeS. 18.
[1334]Rûh, 11, 388. Söz konusu âyet yukarıda geçen Mâide Sûresi'nin 35. ayetidir.
[1335] Beyzâvî, Nesefi, Hâzin, II, 278 (Mecmua içinde); İbn Kesîr, II, 52; Ebû's-Suûd, II, 24.
[1336] Buharı, ilim 10; Ebû Dâvûd, ilim 1, İbn Mâce, mukaddime 17; Dârimî, mukaddime; 32; Sââtî, e!-Fethu'r-rabbânî, 1,149; Tirmizî, İlim 19; Heysemî, Meuâridu'z-zam'an, s. 49.
[1337] Tuhfe-i vesîmiyye, s. 18; krş. Rûh, V, 272-274. Şeyhle ilgili daha başka örnekJer için bk. Rûh,W, 139, 162.
[1338] Rûh, 1,3; bko.e., 1,64,11,356.
[1339]Mâide (5), 35.
[1340] Gazâlî, III, 64.
[1341] Gazâlî, III, 75-76.
[1342] Münâvî, IV, 185. İbn Arabî, Fütuhat, II, 365.
[1343] Kevserî, İrğam, s. 14.
[1344] Erbilî, Rîsâle-i Esadiyye, s. 9.
[1345] Muhâsibî, Risâletü'l-müsterşidîn, (Ebû Gudde'nin dipnotu) s. 31-32.
[1346]Şafiî, Risale, s. 261-262; Süyûtî, I, 190-191; Hallaf, İlnrn usull'l-ftkh, (trc. Hüseyin Atay, İslâm Hukuk Felsefesi), s. 281-282; Ebû Zehre, Ebû Hanife, (çev. Osman Keskioğlu), s. 335-340; a.mlf, Usülü'l-fikh, (çev. Abdülkadir Şener, İslâm Hukuk Metodolojisi), s. 184-189; a. mlf, Şafii, (çev. O. Keskioğlu), s. 293-303; Karaman, Fıkıh Usulü, s. 104; Koçyiğit, s. 217.
[1347] Karaman, Günün Meseleleri, I, 415.
[1348] Kehf(18),29.
[1349] Fussilet(41),33.
[1350] Buhârî, rikâk 38.
[1351] Gazâiî, 1,12.
[1352] Buhârî, ilim 10; Ebû Dâvûd, ilim l;TirmİzÎ, ilim 9; İbn Mâce, mukaddime 17.
[1353] Zerkeşi, s. 167; Sehâvi. s. 286; Heytemî, s. 289; Karî, s. 123; Münâvî, IV, 384; Aclûnî, II, 83; ŞeJkânî, s. 286; Elbânî, I, 679.
[1354] Ahmed b. el-Mübarek, İbriz, s. 55.
[1355] Zerkeşî, s. 167. dp.
[1356] Zerkeşî, s. 167.
[1357] Ferah, II, 99. Hadis için bk. Si/si/e, s. 22.
[1358]İbn Arabî, Fütuhat, 1,151, 223 (36. bab).
[1359] ibn Arabî, Risâletü'l-enuâr, s. 17; Kitabü menaziü'l-kutb, s. 1.
[1360] Fütuhat, I, 546.
[1361]İbn Arabî, Fütuhat, I, 151.
[1362] Şeyhzâde, Muhyiddin Mehmed b. Musluhiddin, Kâdı'nın tefsirine yazdığı haşiye ile tanınan bir Osmanlı âlimidir. Hadisten Şerhu'l-Mesâbîh ve Şerhu'l-Meşânk adlı eserleri bulunan Şeyhzade, 951/1544'te İstanbul'da vefat etmiştir. Bilmen, II, 643; Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri, s.113.
[1363] Temam, vr 29a.
[1364] Buhârî, cihad 122; tabir 22; Nesâî, cihad 1, tatbik 100.
[1365]Şâzelî"nİn tanıtım, daha Önce "Rüya" konusunda geçmişti.
[1366] Tâhâ(20),17.
[1367] Burada Tâhâ Sû:ssi'ndeki bazı âyetlere işaret edilmektedir. Allah Teâlâ, Musa (a.s.)'a; "Ey Musa! Sağ elindeki nedir?" diye sorduğunda Musa (a.s.), "O, benim asamdır, ona dayanırım, onunla davalarıma yaprak silkerim ve onda daha başka faydalandığım şeyler de vardır", şeklinde bire2 detaylı bir tarzda cevap vermişti. Tâhâ (20), 17-18.
[1368] Rûh, V, 374-375. Bursevî, yine aynı eserinde (V, 14), Hallâc-ı Mansur'la alakalı bu rüyayı İbn Arabi'ye nispet etmiş, aynı rüyanın İbn Arabî tarafından Kurtuba şehrinde görüldüğünü belirtmiştir. Burada ise hem Hallâc'la hem de Gazâlî ile ilgili bu rüya olayını Ebu'l-Hasen eş-Şâzelî'ye ait olarak göstermiş, kaynak olarak da Rağıb el-Isfahânî'nin el-Muhadarât adlı eserini göstermiştir. Bu durumda rüyanın aynı asırda yaşamış İbn Arabî ve Şeyh Şâzelî tarafından ayrı ayrı

görüldüğü, ya da rüyanın kime ait olduğu konusunda değişik rivayetlerin bulunduğu hatıra gelmektedir. Rûh, V, 14, 374-375.
[1369] İbn Arabî, buna ahkâm-ı Resûl'ü koruyanlar demektedir. Fütuhat, I, 151. Meselâ, dört mezheb imamı bunlar arasındadır, a.g.e., 1,151.
[1370] Aynı konu ile İlgili olarak İbn Arabî şöyle demektedir; "Muhammed (a.s.)'ın şeriatı önceki şeriatlan içine alan ve kıyamete kadar yürürlükte kalacak olan yegane şeriattır. Bu şeriatla amel eden her mükellef Muhammedîdir. Muhammedî olan bu mükellef şeriatla amel e-derken, yol olarak geçmiş peygamberlerden birinin yolunu tutar ki bundan dolayı o peygamberin şeriatine nispet edilerek kendisine İsevi, Musevî, İbrahîmî, denilir. Bu nispet ona bariz vasfından dolayı verilir. Bu hal onun Muhammedî meşreb üzere olmasına engel değildir."Fütuhat, I, 222-223 (36. bab); bk. Kenz-iMahfî, s. 58; Kitabü'n-Netice, 1, 242.
[1371] Ahval-İ Resul" yani Resûlullah (s.a.)'in hallerini, sırlarını ve İlimlerini koruyan âlimler vardır. Hz. Ali, Selman, Zünnûn, Cüneyd bunlardan bazılarıdır. Fütuhat, I, 151 (14. bab); krş. Kitabü'n-Netice, 1, 53.
[1372]Hadisin geniş şekildeki yorumu için bk. Ferah, II, 99-100: Rûh, III, 255; Şerh-i Sahuât-ı Meşişiyye, s. 14.
[1373] Müslim, fedâil 140.
[1374] guraya k^ar o]an bilgiler Bursevî'nin değişik eserlerinden alınmıştır. Rûh, IV. 60: X, 524-525; Temam, ve. 28b, 29a. Ayrıca bk. Heytemî, s. 289; Şeyhzade, Haşiye, IV, 605.
[1375] Elmalılı, IX, 6184; Kevser kelimesindeki tefsirler için bk. Beyzâvî, Vi 584- İbn Hacer XI 467468.
[1376] Ebû Zehre, Ebû Hanife s. 7, 67; İbn Abidîn, 1,52-53; Uzunpostalcı, Mustafa, "Ebû Hanife". DİA., X, 130.
[1377]İmam Ebû Hanife'nin menâkıbına dair gerek Hanefilerden gerek diğer mezhep mensupları tarafından bir hayli eser yazılmıştır. Ömek olarak bk. Sayman, Ahbâru Ebî Hanife ve ashabih, Beyrut 1976; Heytemî, Hayrâtu'l-hisân, Beyrut 1983. Bu konudaki literatürün tanıtımı İçin bk. Bardakoğlu, Ali, "Ebû Hanife", DİA., X, 143-145.
[1378] Koçyiğit, s. 217.
[1379] Süyûtî, II, 190-191.
[1380]Şerh-i Pend, s. 71. Bursevî aynı bilgileri Kitabü'n-Necât isimli eserinde de tekrar eder. a.g.e., vr. 49a. Ayrıca bk. Ferah, II, 4; Şerhu Nuhbe, nr. 1003 vr. 418b.
[1381] Heytemî, Hayrat, s. 24; Aclûnî, I, 33.
[1382] Heytemî, ag.e, s. 25; bk. Hatîb, XIII, 335; İbnü'l-Cevzî, II, 48; İbn Arrâk, II, 30; Kan, Esrar, s. 76; a.mif., Şerhu Ayni'l-ilm, I, 48;_EIbânî, I, 42-43.
[1383]Şerhu Nuhbe'de İse, "Eğer bu hadisin İbn Abbas'tan nakli sahih ise hükmen merfû hükmündedir. Mevzu hadisler arasında zikrolunsa bile" demiştir, a.g.e., nr. 1003 vr. 418b.
[1384]Şerh-İ Pend, s. 71.
[1385] a.g.e., s. 71.
[1386] Ferah, II, 4. Bursevî'nin İmam Ebû Hanife'ye karşı son derece sevgi ve saygısı vardır. Bununla birlikte akşam namazından önce sünnet kılınmasına taraftar olmadığından dolayı Ebû Hanife'nin bu içtihadının ariflerin uygulamasına muvafık olmadığını belirtmiş" Nolaydı rîva-yet-i uhrâ İle âmil olaydı ki bu surette içtihadı etemm olurdu" demiştir. Kitabü'n-Netice, II, 80.
[1387]Şerh-İ Pend, s. 71.
[1388] Kitabü'n-Necât, vr. 49a.
[1389] Kitabü'n-Netice, II, 226.
[1390] Hatîb, XII!, 335 dp.; Sbânî, II, 42-43. Taşköprülüzâde de değişik senedlerle rivayet olunan bu hadisin bir aslının olduğunu, en aşağı durumda zayıf hadis olabilceğini bunun da fedâii konusunda kullanılabilmeğini imâ etmiştir. İbn Abidîn, Reâdu'l-muhtâr, 1, 53.
[1391] Bânî, II, 43; Bursevi de Ebû Hanife ile ilgili hadisin mevzu olduğunu iddia eden Şafiî muhaddisleri taassupü suçlamaktadır. Şerhu Nuhbe, nr. 1003, vr. 418 b,
[1392] Heytemî, Hayrat, s. 23.
[1393] Bunan\ tefsir (62), 1; Müslim, fedâilu's-sahabe, 230.
[1394] Kastallânî, VII, 383.
[1395]İbn Hacer, VIII, 643.
[1396] Münavî, V, 322.
[1397] Davudoğlu, X, 477; bk ibn Abidîn, I, 52-53.
[1398] Rûh, V, 178; Ruhu'1-Mesnevî, II, 41; Şerh-i Pena, s. 534; Makâlöt, s. 27-29; Şerhu'l-Erbaîn, s. 380.
[1399]İbn Kemâl, Hadis-i Erbain, s. 62.
[1400] Rûhu'l-Mesneuî, II, 41; Şerhu'i-Erbaîn, s. 380.
[1401]İbn Kemal, Erbain, s. 62.
[1402] Aclûnî, 1,88.
[1403] Dacvî, Besâir, s. 49.
[1404] Elmalil., IX, 6052.
[1405] Abdülhakim Arvasî, 1865 yılında Van'ın Başkale ilçesinde doğmuş, Nakşibendiliğin Halidiyye kolu şeyhi olarak tanınmış bir zâttır. 1919'da İstanbul'a gelmiş, burada müderrislik, vaizlik ve İmamlık görevlerinde bulunmuş, 1943'te Ankara'da vefat etmiştir. Azamat, Nihat, DİA., 1,211-212.
[1406] Arvasî, Rabıta s. 24-25.
[1407]Şerhu hadisi iza tahayyertum fİ'1-umûr adını taşıyan bu eser SüleymanİYe Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 549/2'de bulunmaktadır.
[1408]Şerhu'l-Erbaîn, s. 192.
[1409] Elmahlı, IX, 6052.
[1410]İbn Kemâl, Erbain, s. 62-64.
[1411] Bakara (2), 257.
[1412] Yunus (10), 62.
[1413] Sufiyyeye nispet edilen "Ölmeden önce ölünüz" sözünde bu duruma işaret edilmiştir. Karî, s. 198; Adûnî, II, 384.
[1414] Tirmizî, zühd 25; İbn Mâce, zühd 3.
[1415] Bursevî yukarıda olduğu gibi Makâlât s. 27'de müminleri üç sınıfa, Ruhu'l-beyân, 1, 409'da avam, havas ve havâssu'l-havâs olmak üzere üç gruba, Şerh izâ tehayyertum, vr. 66b. de âdem-i sagîr ve âdem-i kebîr diye ikiye ayırmıştır ki bunların hepsi birbirine yakın tasniflerdir. Kitabü'l-mirât, vr. 112b-113a,
[1416] Buhârî, teheccüd 16, tevarih 1, menâkıb 24; Müslim, müsâfirin 125; Ebû Dâvûd, taharet 9; tatavvu 26; Tirmizî, menâkıb 208, fıten 63; Nesâî, leyi 36; Muvatta, ley! 9.
[1417] Nitekim Echûrî (Ö.1066/1656) bununla iigiii olarak şöyle demiştir: "Veli. dünyada kınındaki kılıç gibidir. Öldüğünde ondan sıyrılır ve tasarrufta daha fazla kuvvet kazanır." Kevseri, Irğam, s. 38.
[1418] Ahidnâme, s. 8-9.
[1419] Konevî, Hadis-i Erbain, s. 110. bk. Kevserî, o.g.e., s. 61-62.
[1420]İbn Kemâl, Erbain, s. 62-64.
[1421]Makâlât, s. 27-29; Şerh hadis izâ re/ıoyyertum, Süleymaniye Esad Efendi 1549/2, vr. 66b-69a; bk. Rûh.V, 177-178; Kitabü'n-Netice, II, 51-52.
[1422]İbn Merzûk, Tevessül s. 274; Abdurrahman b. Hasan, Fethu'l-medd, s. 168 vd; Abdülke-rim Muhammed, Nûru'l-ktâm, s. 98-138; Karaman, Helaller ue Haramlar, s. 138-142; a. mlf. Günün Meseleleri, I, 100-104; Kevserî, İrğam, s. 38; Güler, Zekeriya, "Vesile ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri", İlam Araştırma Dergisi, c. II, sayı 1, Ocak-Haziran 1997, s. 83432.
[1423] Gazâlî, IV, 494; Gazâlî, "İnsanlar uykudadırlar" ifadesini hadis olarak kullanmıştır. İhya, IV, 23; Irâkî, merfu hadisler arasında bulamadığını, Hz. Ali'ye nispet edildiğini söylemiştir. İhya, IV, 494.
[1424] Sehâvî, s. 442; Kan", Esrar, s. 368; a.mif., Masnû, s. 199; Aclûnî, D, 414; İzmirli, Mustasvıfe Sözleri, s. 101-103.
[1425] Fütuhat, 1,207.
[1426] Kenz-i Mahfi, s. 98; bk. RÛh, II, 132; Hayâtu'1-bâl, vr, 102a.
[1427]Âlemi teayyun dünya, âlem-i İateayyün de âhiret demektir.
[1428] Kitabü'n-Netice, I, 39, Rûh, IX, 122; bk. Mevlânâ, Fihi Mâ Fih, s. 45-74; Kuşeyrî, bu sözü, Amir b. Abdi Kays'tan nakletmişse de meşhur olanın Hz. Ali'ye ait olduğudur. Kuşeyrî, s. 142; Karî, s. 149; Sühreverdî, s. 76.
[1429] Kaf(50),22.
[1430]İbn Kesîr, IV, 225; Beyzavî, Hazin, Nesefî, VI, 65.
[1431] Rûh, IX, 121-122.

[1432] Gazâlî, IV, 494*495; İbn Arabî, Fütuhat, I, 207-208; Kitabü'n-Netice, I, 371.
[1433] Sehâvî, s. 358; Aclûnî, II, 226
[1434] Nitekim Kuşeyrî'den önce Gülabâdî'nin Bahrü'l-fevâid adlı eserinde hadis "Lî maaliahi vaktün İn yeseunî fîhi ğayruh" şeklindedir. a.g,e. vr. 270.
[1435] Tirmizî, Şemail, s. 165.
[1436] Kari, s. 151.
[1437]Muhammed Şerefüddin Abdülmü'mİn b. Halef b. Ebi'l-Hasen ed-Dimyâtî, 613/1217'de Mısır'da doğmuş, devrinin meşhur hadis âlimlerinden hadis öğrenmiş, et-Terğib'in müellifi Münzİrî (ö.656/1258)'ye öğrencilik yapmış, Münzİrî'nin Mısır'da kaldığı süre içinde ondan hiç ayrılmamıştır. Rivayetlerinin güvenilir olması sebebiyle saduk ve mütkın diye anılan Dimyatı aynı zamanda Mizzî (741/1341), Zehebî (Ö.748/1347) ve Takıyyüddin es-Sübkî (Ö.756/1355) gibi zatlara da hocalık etmiştir. Mu'cemu'ş-şüuûh, Kitabü'l-erbaîn ve daha başka eserleri bulunan Dimyâtî 705/1306 yılında Kahire'de vefat etmiştir. İbnü'l-Imâd, VI, 12-13; Ateş, Ali Osman, "Dimyati", DİA.~, IX, 310-312.
[1438] Aclûnî, Ü, 226
[1439] Buhârî, temenni 9. savm 20,48. 49, hud Müslim, ssyâm 57-58; Müsned, ili, 8 VI, 126.
[1440]Kitabü'n-Netice. i, 127. bk. Rûh, II, 26i- Ke ız-i Mah/ı, s. 78.
[1441] Rûh. V, 529.
[1442] RÛh, II, 370; IV, 196; V, 529; VI, 232; Rûhu'l-Mesnevi, I, 11; Tuhfe-i HaiiHyye, s. 8; Tuhfe-\ Vesîmiype, s. 12; Kitobü'n-Netice, 1, 128; Kenz-i Mahfî, s. 87.
[1443] Âl-i İmrân (3), 195.
[1444] Sehâvt.s. 116; Aclûnî, I, 237.
[1445] Sehâvî,s. 116; Aclûnî, I, 237.
[1446] Kitabü'n-Netice, s. 402.
[1447] Sehavî, s. 363; Karî, s. 156; Adûnî, II, 235.
[1448] Karî, s. 156; AcîÛnî, II, 235.
[1449] Sehavî, s. 363; Karî, s. 156; Aclûnî, II, 235.
[1450] Aclûnî, II, 235.
[1451] Kitabü'n-Netice, I, 402.
[1452] Ruh, IV, 25; Rûhul-Mesnem, I, 487.
[1453]İbn Hafif, beşinci tabaka safilerinden olup 391/1001 senesinde vefat etti. Kuşeyrî, s. 48; Cami, s. 278-280.
[1454] Kitabü'n-Netice, II, 132; bk. Kuşeyri, s. 312.
[1455] Kitabü'n-Netice, II, 132.
[1456] ag.e, II, 58.
[1457] o.g.e., II, 203.
[1458] a.g.e., II, 307.
[1459] Rûh, II, 41; Kitabü'n-Netice, I, 89,105, 223, 393; II, 58, 203, 254, 307.
[1460] Deylemî, nr. 5910.
[1461] Sehâvî, s. 400; Aclûnî, II, 305.
[1462] Karî, s. 175, (Ebû Ğudde'nİn dipnotu).
[1463] Sehâvî, s. 400.
[1464] Abdülaziz b. Ebû Ravvâd hakkında daha önce "Rüya" konusunda bilgi verilmişti.
[1465] Karî, s. 174; Aclûnî, 11,305.
[1466] Karî, s. 174, (Ebû Ğudde'nİn dipnotu).
[1467] AclÛnî, II, 305.
[1468] gu eserj tankjk edip neşreden H. Kamil Yılmaz, hadisin kaynaklarda bulunamadığını belirtmekte ise de hadis Kenzü'l-ummal, XVI, 128-129'da geçmektedir. Konevî, Şerhu'l-Erbaîn, s. 5.
[1469] Konevî, Şerhu'l-Erbaîn, s. 5 (Yılmaz'ın tahkiki).
[1470] Rûh, 1,324, II, 353; Rûhu'l-Mesnevi, 1,8, II, 156; Kitabü h-Netice, II, 327; Tuhfe-i Ha/%ye, s. 23.
[1471] Irakı, "Büniye'd-dîn ale'n-nezâfeti: Din, temizlik üzerine kurulmuştur" şeklindeki hadisin kaynağını bulamadığını belirtmiştir. Karî, s. 77-78. Fakat bu mânada "Teiniz olun, zira islâm temizdir" (İbn Hibbân, Zuafâ) ve "Temizlik imana çağırır" (Taberânî, Evsat) gibi hadisler vardır. Karî. s. 78.
[1472] Kitabü'n-Netice, 11,327
[1473] Konevî, bu hadisle ilgili geniş bilgiler vermektedir. Şerhu'l-Erbain, s. 5-21.
[1474] Beyhakî, Delâil, I, 174. İbn Kesîr hadisi "garîb" olarak değerlendirmiştir, a.g.e., dp.
[1475] Münâvî, IV, 201. bk. Ruh, III, 496.
[1476] Kitabü'n-Netice, II, 376. bk. Rûh, X, 112; Tuhfe-i Halîliyye, s. 71.
[1477] Münâvî, III, 46; bk. Sehâvî, s. 97-98; Aclûnî, I 235-236.
[1478] Buhârî, vudû 68, cum'a 1,12, enbiyâ 54, eymân 1, diyât 15, ta'bir 40, tevhid 35; Müslim, cum'a 19, 21; Nesâî, cum'a 1; Dârimî, mukaddime 8.
[1479] Kitabü'n-Neticejl, 315.
[1480] ag-e., II, 315.
[1481]Münâvî, IV, 342.
[1482]Münâvî, IV, 342.
[1483]İbnü'l-Cevzî, III, 241.
[1484]İbnü'i-Cevz/, 111,241.
[1485] Müslim, cenâiz 49; Ebû Dâvûd, cenâiz 30; Tirmizî, cenâiz 19; Nesâî, cenâiz 37; İbn Mâce, cenâiz 12; Müsned, III, 295, 329, 349, 372; Aclûnî, I, 102-103.
[1486] KItabü'n-Netice, I, 78. Muhaddislerden Beyhakî {6.458/1066) de hadisle ilgili aynı yorumu yapmıştır. Aclûnî, 1,103.
[1487] Nesâî, işretü'n-nisâ 1; Müsned, III, 128,199, 285.
[1488] Rûh.VII, 179.
[1489] RÛh,V, 183.
[1490] Buhârî, meğazi 30; Müslim, cihâd 69; Beyhakî, Delâil, IV, 5-23.
[1491] Buhârî, meğazi 30; Müslim, cihâd 69; Beyhakî, a.g.e., IV, 5-23.
[1492] Bakara (2), 30.
[1493] Taberî, I, 199-201; İbn Kesîr, I, 70-7Î; Âlûsî, I, 220: Bolay, Süleyman Hayri, "Adem (as)" DM., 1,359.
[1494] Fütuhat, III, 348, 549.
[1495] Ferah, I, 26, II, 35; Hadis~i Erbain, s. 193-194; Si/site, s. 140. Bursevrnin bu eserlerinde hadis, "Allah, Adem 'den Önce yüzbin Adem yaratmıştır" şeklindedir.
[1496] Bu bilgiler aynısıyla Rûh VIII, 405-406'da da geçmektedir.
[1497]İbn Arabî, Fütuhat, III, 549, 348; Ferah, I, 26, II, 35; Hadis-i Erbain, s. 193.
[1498]İbn Arabî, III, 348; bk. Ferah, I, 26.
[1499]İbn Arabî, III, 549.
[1500] Duhân{44),8.
[1501] Rûh, VIII. 405.
[1502] Rûh, VIII, 405.
[1503] M. Ali Ayni, 1869 yılında Manastır'ın Serfiçe kasabasında doğmuş, çeşitli kademelerde idarecilik, değişik okullarda hocalık yapmış, son devir mütefekkirlerinden olup kırka yakın eser yazmıştır. Bunİar arasında 1944'te İstanbul'da yayınlanan Şeyh-i Ekber'i Niçin Severim adlı eseri meşhurdur. Ayni, 1364/1945 yılında vefat etmiştir. Arar, İsmail, "M. Ali Ayni", DİA., IV, 273*275.
[1504] Kara, İslamcılık Düşüncesi, II, 58.
[1505] Kara, a.g.e., II, 58-59. İnsanlık tarihinin altı yahut da yedi bin senelik olduğuna dair rivayetlerin kaynağı İbn Abbas, Kabu'l-ahbâr ve Vehb b. Münebbih'e kadar uzanmaktadır. Taberî, Tarih, 1,10,16,18.

[1506] Müslim, birr 55; Tirmizî, kıyamet 48; İbn Mâce, zühd 30.
[1507] Hadis-i Erbaîn, s. 193; Ferah, II, 35; RÛh, II, 93; bk, MesÛdi, Murûcu'z-zeheb, I, 24; Taberî, Tarih, I, 84; İbn Kesîr, Bidâye, I, 68.
[1508] Bursevî, "Ehl-İ kîl ve kâl olanlar" sözüyle keşif sahibi olmayan, ilimlerini tamamen nakil ve rivayet yoluyla alan zahir âlimlerini kastetmektedir.
[1509] Hadis-i Erbaîn, s. 194.
[1510] Hadisi Erbaîn, s. 194; Silsile s. 140.
[1511] Hadis-i Erbaîn, s. 194.
[1512] Muhammed el-Bâkır b. Ali 57/676'da Medine'de doğmuş, 114/733 yılında yine orada vefat etmiştir. İlim ve hikmeti yaran manasına Bakır denilmiştir. Ebû Said el-Hudrî, Câbir ve daha başka sahabilerden hadis rivayetinde bulunmuştur, Zehebî, I, 124-125.
[1513]Ferah, I, 26; bk. Reşid Rıza, Menâr, IV, 325; Ateş, Çağdaş Tefsir, i, 142-143.
[1514] Cafer es-Sâdık, Caferi fıkhının kurucusu ve İmamiyye mezhebinin altıncı İmamıdır. 80/699'da Medine'de doğmuş, 148/765'te aynı yerde ölmüştür. Buhâri'nin dışında Kütüb-i Sitte'de rivayetleri vardır. Zehebî, I, 166-167 İbnu'Umâd, I, 220; Öz, Mustafa, "Cafer-es-Sâdık",DM., VII, 1-3.
[1515] Reşid Rıza, Menâr, IV, 325; Ateş, a.g.e.. I, 143; İmamiyye fırkasından Câmiu'l-ahbar müellifinin Adem (a.s.)'dan önce otuz bin Adem yaratıldığını söylediği de rivayetler arasındadır-Reşid Rıza, IV, 325; Ateş, a.g.e., 1,143.
[1516] Taberî, I, 199-209; Âlûsî, I, 220, 221; Reşid Rıza, I, 251, IV, 324-327: Abdülvehhab Neccâr, Kısasu'l-enbiyâ, s. 11-12; Aydemir, Tefsirde İsrailiyyat, s. 99; Ateş, a.g.e., 1, 142-143; Bolay, "Adem", DİA., I, 359.
[1517] Talâk (65), 12.
[1518] Taberî, XXVIII, 153; İbn Kesîr, IV, 385; Hâzin, VI, 295; Ebu's-Suûd, V, 173; Süyûtî, İklîl, s-268; Rûh, X, 44, 45; Elmalılı, VII, 5078.
[1519] Talâk (65), 12.
[1520] Beyhakî, Esma, II, 131; İbn Kesîr, IV, 385; Süyûtî, ed-Durrül-mensûr, VI, 238; Kastallânî, V, 305; Rûh, X, 44, 45; Sehâvî, s. 49, 50; Karî, Esrar, s. 96.
[1521] Taberî, XXVIII, 153; İbn Kesîr, IV, 385.
[1522]İbn Kesîr, Bidâye, I, 21; Sehâvî, s. 50; Karî, Esrar, s. 96; Aclûnî, I, 123; Rûh X 44
[1523] Fütuhat, 1,127.
[1524]Üftâde, Mehmed Muhyiddin (Ö.988/1580) Celvetiyye tarikatının 9. şeyhidir. Hutbe Mecmuası ve Dîvân olmak üzere iki eseri vardır, Bursa'da medfundur. Bursalı, I, 214-215; Yılmaz, Aziz Mahmud, s. 178-182.
[1525] Hüdâyi Aziz Mahmud (Ö.1038/1623) Üfrade'nİn halifelerinden olup yirmi kadar eser yazmıştır. Kabri Üsküdar'dadır. Bursalı, I, 125-129; Yılmaz, a.g.e., s. 37-52.
[1526]Hadis-i Erbaîn, s. 197; bk. Ruh, III, 105; Kitabü'n-Netice, i, 367.
[1527]İbn Arabî, Fütuhat, I, 127; bk. a.e., I, 32,127-131, 200.
[1528]Âkâmul-mercân adlı eser Bedreddin eş-Şibli (ö.769/1368}'ye aittir. Cinlerden bahseden eser, 1326 da Kahire'de basılmış, Cinlerin Esrarı adiyle Türkçeye de çevrilmiştir. Kılavuz, A. Saim, "Cin", DJA,VEI1, 10; Katip Çelebi, Keş/, I, 141.
[1529] Hadis-i Erbain, s. 197; Rûh, İli, 105.
[1530] Kitabü'n-Netice, I, 367.
[1531] Mesûdî, I, 273-280; Tefazzuli, Ahmet, "Enûşirvan", DÎA., XI, 255.
[1532] Hadis-i Erbaîn, s. 182; bk. Şerhu Nuhbe, nr. 35, w. 151b; nr. 36 vr. 72b; Şerh-i Pend, s. 555; Rûh, IV, 201,
[1533]Şerhu Nuhbe, nr. 36 vr. 72b.
[1534] Ebû Abdillah Muhammed b. Halim, Buhara'lı Şafiî fakihlerindendir. Zamanında Mavera-ünnehr'de hadisçilerin Önderi olan bu zâtın Şuabu'1-iman adlı eseri meşhurdur. 403/1012 yılında vefat etmiştir. İbnu'1-Imâd, III, 167-168; Kettânî, s. 58; Zehebî, 1İİ, 1030-1031.
[1535] Zerkeşî, s. 179; Sehâvî, s. 454; Aclûnî, II, 454; Eibânî, II, 425.
[1536] Elbânî, (I, 425; bk. Zerkeşî, s. 179; Sehâvî, 454; Karî, s. 204; Aclûnî, II, 454.
[1537]İbn Arabî, IV, 3.
[1538] Bakara (2), 246; Yûsuf (12), 43, 50, 54; Kehf (18), 79.
[1539]İbn Arabî, IV, 3.
[1540] Rûh, IV, 201. Hadis Şerhu Nuhbe'de de vardır. Nr. 35, vr. 151b, nr. 36, vr. 72b.
[1541] Hadis-i Erbain, s. 182.
[1542]İbn Arabî, IV, 3.
[1543] Kitabü'n-Netice, 1,253.
[1544] Zâriyât (50), 56.
[1545] Hazin, VI, 87; İbn Kesîr, V, 238; Ebu'sSuÛd, V, 105; Rûh, IX, 178; Kitabü'n-Netice I 456
[1546] Fütuhat, II, 399 (198. Bab), II, 322 (178. bab); FüsÛs, s. 304
[1547] Süyûtî, Dürer, s. 193.
[1548] Kenz-i Mahfî, s. 2.
[1549] ag.e, s. 2. bk Rûh, IX, 178; Hayatu'l-bâl, vr. 126b; Kitabü'n-Netice I 85 148 325 437 II 137-176,244,352.
[1550] Kenz-i Mahfî, s. 3; Ferah, 1,169, II, 4; Kitabü'n-Necât, vr. 40a' Rûhu'l-Mesneuî I 39 no 166,11,484.

[1551] Kitabü'n-Necât, vr. 40a.
[1552] Feröfi, 11,4.
[1553] Karî, s. 141. (Ebû Ğudde'nin dipnotu); bk. Konevî, Hadis-i Erbain, s. 82-83.
[1554] Zerkeşî, s. 136; Karî, s. 141-142; İbn Arrâk, 1,148; Sehâvî, s. 327; Adûnî, II, 173; Hindî, s. 11.
[1555] Ahmed b. et-Mübarek, İbriz, s. 54.
[1556] Kenz-i Mahfî, s. 10.
[1557] a.g.e., s. 15.
[1558] Benzer bilgiler için bk. Si/si/e, s. 127
[1559] Bu lafızla bir hadis tespit edilememiştir. Fakat, "Ammu'r-racül sınvü ebîh: Kişinin amcası babasının benzeridir" şeklindeki hadis için bk. Müslim, zekat 11; Ebû Dâvûd, zekat 22; Tinnizi; menâkıb 28; Müsned, I, 94, H, 322, IV, 165.
[1560] Kenz-i Mahfî, s. 18-19.
[1561] a.g.e., s. 21-22.
[1562] a.g.e., s. 23-24.
[1563] ag.e,s.35.
[1564] Muhammed (47), 19.
[1565]Âl-İ İmrân (3), 28.
[1566] Kenz-i Mahfi, s 31-31,143; bk. Kitabü'n-Netice, II, 57.
[1567] Kenz-i Mahfî, 1, 169; bk. İbn Arabî, II, 319, 322, 399.
[1568] Lübbu'Nüb, s. 5-6. Kenz-i Mahfî hadisinin muhtevası Hakk'ın bilinmesi ve onun sevilmesi Üe ilgilidir. Bu konu tasavvuf! eserlerde Kitabü'1-fîkr, ve Kitabü'knahabbe, başlıkları altında daha detaylı olarak incelenmiştir. Kuseyrî, s. 246-254; Gazâlî, IV, 292-329; 423-448; İbnu't-Kayyım, Medâric, III, 10-44.
[1569] Ferah, 1,37; bk. Temam vr. 207b; Tuhfe-i Umeriyye, s. 17; Rûh, III, 78; Hayâtu'l-bâl, vr. 68b.
[1570] Ferah, II, 223.
[1571] Fütuhat, 1, 483, 591, III, 44, 50, 73, 458, IV, 455.
[1572] Aclûnî, II, 343.
[1573] Ferah, 1,23.
[1574] Birinci bölümün sonundaki "Kelâm-ı Kibar Olan Sözler" başlıklı konuya bakınız.
[1575] Mâverdî, Edeb, s. 230.
[1576] Mâverdi, s. 230
[1577] Sehâvî, s. 419.
[1578] Sehâvî, s. 419; Aclûnî, II, 343; Karî, s. 188.
[1579] Süyûtî, el-Kavlu'1-eşbeh. fi hadisi men arafe nefseh adlı bir risale yazmış, hadisi beş sayfa kadar şerhetmiştir. el-Hâvt li'l-fetâuâ, II, 412-417.

[1580] Karî, s. 188.
[1581]İbnu'1-Imad, II, 193; Zerkeşî, s. 129; Heytemî, s. 289; Sehâvî, s. 419; İbn Arrâk, II, 402; Hindi, s. 11; Elbânî, I, 166 Aclûnî, II, 343.
[1582] ElbânU 166.
[1583] Nevevî, Fetâvâ, s. 280 ve dp.
[1584] Ferah, I, 23; Temam, vr. 207b; Lubbü'l-lüb, s. 6.
[1585] Rûh, IX, 158; bk. Hayâtu'1-bâl, vr. 68b-69a; Kitabü'n-Netice, I, 265-266, 301, II, 338.
[1586] Tanevî,Hadfta,s.321.
[1587]İbn Arabî, Füsûs, s. 326. a.mlf., Kitabü'i-celâle, s. 7; Kitabü'l-i'lâm s. 3; Risale la yeulu aleyh, s. 12-13.
[1588] Süyûtî, el-Kavlu'1-eşbeh fi hadisi "Men arafe nefseh" Hâvi, II, 412-417.
[1589] Acıûnî, I, 455.
[1590] Râzî, Muhtar, s. 47; Toksan, Ali, "Birr", DİA., VI, 204-205.
[1591] Ruh, X, 361, 370. Ebrârla İlgili ayetler için bk. Âl-i İmrân (3), 193, 198; İnsan (76), 5; İnfitar (82), 3; Mutaffifin (83), 18, 22.
[1592] RÛh,X,370.
[1593] Aclûnî, I, 428; Mukarreb kelimesinin geçtiği bazı ayetler için bk. Nisa (4), 172; Vakıa (56), ll;Muraffifîn(83h21.
[1594] Ahidname, s. 53.
[1595]İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen keskin zekası geniş hadis bilgisi, zühd ve takvası ile tanınmış büyük bir muhaddistir. Eserleri arasında en meşhuru, Târihu Dımeşk'tİr. Zetıebî, "Bu eseri inceleyen IbnAsâkir'in ilimdeki mertebesini görür" demektedir. 571/1176'da vefat eden İbn Asâkir'in Tarih'i, Abdülkadir Bedran tarafından tertib ve tehzib edilerek 1332 yılında Suriye'de neşredilmiştir. İbnu'İ-lmâd, IV, 229-230; Kehhâle, Mu'cemu musannifi'l-kütübi't-arabiyye, s. 341.
[1596] Kaynaklarda fena ve beka nazariyesinin kurucusu oiarak bilinen Ebû Saîd el-Harraz'ın adı Ahmed b. İsa'dır. Bağdat'ta doğmuş meşhur sufilerden Serî es-Sakatî, Bişr el-Hafi'ye öğrencilik yapmış, Zünnûn ve Cüneyd el-Bağdadî ile de sohbet etmiştir. Cüneyd el-Bagdadî, "AI!ah, Harrâz'in sahip olduğu halin hakikatini bizden istemiş olsaydı mahvolurduk" diyerek onun manevi makamına olan hayranlığını belirtmiş, Sülemî de Harraz'ı, "Sûfilerin önderi en fazla saygı göreni" diye tanıtmıştır. Harrâz, seri hükümlere titizlikle bağlı kalmanın gereğine inanmış "Zahire aykırı düşen ilm-i bâtın bâtıldır" demiştir. Bununla birlikte "Ebrârın sevabı, mukarreb olanların günahıdır" sözü, hadis bilginleri tarafından tenkit konusu yapılmıştır. Harraz'ın hadis dinlediği ve rivayet ettiği, fakat sika bir hadisçi sayılmadığı belirtilmiştir. Kuşeyrî'ye göre 277/890'da vefat eden Harraz'ın Kitabü's-sıdk, Kitabü'l-ferağ adlı eserleri ile diğer risaleleri Resâi! fı't-tasavvuf adıyla yayınlanmıştır. (Bağdat 1967). bk. Hatîb, IV, 276; Kuşeyri, s. 37; Hucvirî, s. 246; Zehebî, Siyer, XIII, 419-422; Cami, s. 125; İbnü'1-Imâd, II, 192; Bedran, Tehzibü Tarih-i Dtmeşk, I, 417-433; Demirci, Mehmet, "Ebû Said el-Harraz", DİA., X, 222-223.
[1597] Harraz'ın manevi derecesinin üstün olmasından dolayı olacak ki İbn Arabî, tevhid konusunda Harrâz'la bazı konuşmalar yaptığını belirtmektedir. İbn Arabî, Kitabü't-teeelliyat, s. 34.
[1598] Ferah, II, 141; Kitabü'n-Netice de bu söz Ebû Saîd el-Harrâz'a nispet edilmiş, "Yani mukarrabinin terk ettiği kâr, ebrâra göre hasene ve terakki ue mukarrabîne göre tenezzül olur" denilmiştir. a.g.e., II, 155.
[1599] Elbânî, 1,135.
[1600] Gazâlî, IV, 49.
[1601] İbn Arabî, III, 109; bk. Lübbu'i-Iüb, s. 41.
[1602] Aclûnî, 1,428.
[1603] Sehâvî, s. 188.
[1604] Kari, s. 94.
[1605] Aciûnî, 1,428.
[1606] Aciûnî, 1,428.
[1607] Kitabü'n-Netice, I, 431. İbn Hacer'in ebrar ile mukarreb arasındaki farkı gösteren açıklamaları için AcİûnÎ, I, 428.
[1608] Kitabü'n-Netice, II, 68.
[1609] a.g.e., 1, 297.
[1610]Şa'ranî, Mizan, s. 59.
[1611]İbn Arrâk, I, 419; Karî, Esrar, s. 388; Aclûnî, 1,147; Elbânî, I, 144.
[1612]Sbânî, s. 144-145.
[1613] Nahl(16), 16.
[1614] Kitabü'n-Netice, II, 398-399. Bursevî burada görüşlerini başka hadislerle de destekler, bk. a.g.e., II, 399. Hadis için bk. o.e., I, 409, 456.
[1615] Risâ!-i keüme-İ teuhid, vr. llb.
[1616] Süyûtî, İtkân, II, 235-239; Zehebî, Tefsir, I, 377; Zerkânî, MenâhU, I, 89; Sâbûnî, Tıbyân. s. 175; Ateş, Sülemî ve Tasavvufı Tefsiri, s. 13-15.
[1617] Kitabun-Netice, 1,348.
[1618]Şerh-i Pend, s. 71.
[1619] Mülk (67), 8.
[1620] Nesâî, küsûf 12,14, 19; Müsned, VI, 351.
[1621] Rûh, X,83.
[1622] Ebû Dâvûd, ilim 9; Tirmizî, ilim 3; İbn Mâce, mukaddime 24; Müsned, II, 263, 305.
[1623] Kitabü'n-Netice, 1, 215. bk. Rûh, II, 142.
[1624] Kıtabü'n-Netlce, II, 28-29.
[1625] Nahl(l6),43.
[1626] Kettânî, s. 85. bk. Serrâc, s. 81-83.
[1627] Beğavî, Mesâbîh, I 109.
[1628] flûh, I, 8, 11,14,23.
[1629] Rûh,l,6,9,3l,
[1630] Rûh, 1,3, 9, 13,30,50,56.
[1631] Ruh, 1,21,24,34,35,49,63.
[1632] Rûh,l2l.
[1633] Rûh, I,23, 33,50.
[1634]Rûh, 1,3,10,44.
[1635] Rûh, I, 7,26,31,38.
[1636] Rûh, \,25,36.
[1637] Rûh, I, 25.
[1638] Rûh, I, 6.
[1639]Şerh-i Pend, s. 71.
[1640] Rûbul-Mesnevî, I, 53,136,151,161,199, 226, 290, 374, 377, 463, 487; II, 41, 77,194, 264. 315; Tuhfe-i Halîllyye, s. 12, 24; Tuhfe-i Umeriyye, s. 17.
[1641] Rûh, I, 5, 26, 29, 32, 38, 421.
[1642]İbnu's-Salâh, s. 272-274; Kettanî, s. 154-158; Ebû Zehv, s. 474-477; Itr, s. 332-334; Koçkuzu, s. 86-89; Çakan, s. 169-171.
[1643] Hadisi İbn Ebû Hatim tahriç etmiştir. İbn Kesir, III, 130, İmam Ahmed de benzer rivayete yer vermiştir. Müsned, I, 243.
[1644] Tuhfe-i HaHIiyye, s. 25; bk. Rûh, I, 223, II, 351.
[1645] Müslim,' taharet 56; Ebû Dâvûd, taharet 29; Tirmizî, edeb 14; Nesâî, zinet 1; İbn Mâce, taharet 8; Müsned, IV, 264, VI, 138.
[1646]İbnü'!-Esîr, 1,113.
[1647] Rûh, II, 351; Hadiste geçen "lise" kelimesi için bk. İbnü'1-Esîr, IV, 232; Buharı, libâs, 83; İbn Hacer, X, 377.
[1648] Tuhfe-i Halîtiyye, s. 72; bk. Buharı, el-Edebü'l-müfred, s. 175; İbnü'1-Esîr, IV, 189; İbn Arrâk, I, 53, Münâvî, IV, 401-402; Aclûnî, II, 477.
[1649] Bu şekildeki rivayet İçin bk. Müslim, bîrr 32; Tirmizî, birr 18; Müsned, III, 491.
[1650] Buharı, mezâlim 3; Müslim, birr 58.
[1651] Hadis-i Erbain, s. 268; Buhârî, kader 1; Müslim, kader 1.
[1652]Şerhu'l-Erbaîn, s. 72.

[1653]Şerhu'l-Erbaîn, s. 258; Müslim, bir 55.
[1654] TuhfeA Halîhyye, s. 64.
[1655] Buhârî, cihad 59; Tirmizî, hay! 14.
[1656] Tuhfe-i Halîliyye, s. 72; bk. Münâvî, IH, 481.
[1657]Şerhu'I-Erbain, s. 11; bk. Buhârî, İman, 37; Müslim, iman 7.
[1658] Buhârî, rikâk 26; Müslim, Fedâil 17; Tirmizî, edeb 82.
[1659] Kitabü'n-Netice, I,133.
[1660] a.g.e., I, 211; Buhârî, itikaf 7.
[1661] Kitabü'n-Netice, II, 276; bk. Ruh, I, 21; IV, 195. Hadis için bk. Tirmizî, Şemail, s. 31.
[1662] Kitabü'n-Netice, II, 404; bk. Tirmizî, zühd 13; İbn Mâce, zühd 37.
[1663] Kitabü'n-Netice, II, 196; bk. İbn Hacer, I, 378; Münâvî, I, 99.
[1664] Kitabü'n-Netice, II, 66; bk. Buhârî, bedü'1-vahy 6, edeb 41; Müslim, bir 157; Tirmizî, Tefsir (19), 7; Muvatta, şear 15; Müsned, II, 267.
[1665] Kitabü'n-Netice, II, 504; bk. Buhârî, iman 8; Müslim, iman 70; Nesâî, iman 19; İbn Mâce, mukaddime 9.
[1666] RÛb, 111,220.
[1667]İbn Kesîr, II, 240.
[1668]İbn Hacer, İsâbe, IV, 77-78; bk. İbn Abdülber, IV, 1663; İbnu'1-Esîr, VI, 124.
[1669] Münâvî, IV, 416.
[1670] Rûh, III, 220.
[1671] Ferah, II, 5.
[1672] Ferah, II, 5.
[1673] Kitabü'n-Netice, I, 242,
[1674] a.g.e., 1,69.
[1675] Sehâvî, s. 281; Münâvî, II, 105; Aclûnî, II, 69; Süyûtf de hadisi hasen olarak değerlendirenlerdendir. Münâvî, II, 105.
[1676] Sehâvî, s. 281-282; Münâvî, II, 105; Aclûnî, II, 69. Hadisin bir kısmı için bk. Tirmizî, menâkib 65; Saâtî, XXIII, 229. Tamamı için bk. Hatîb, II, 60-61; İbnü'1-Esîr, III, 113- Sââtî Minha, II, 199.
[1677] Sehâvî, s. 281, (Muhammed es-Sıddîk'in dp.).
[1678] Hatîb, Tarih, II, 61; Sehâvî, s. 281; Aclûnî, II, 69.
[1679] Heytemî, Hayrat, s. 25. Ayrıca bk. Hatîb, XHI, 335; İbnu'î-Cevzî, II, 48; İbn Arrâk, II, 30; Kari, Esrar, s. 76; a.mlf., Şerhu Ayni'1-ilm, I, 48; Eîbânî, I, 42-43.
[1680] Hadis ikinci bölümün "Normal Yollarla Tespit Edilen Hadisler" kısmında müstakil bir başlık altında incelenmiştir.
[1681] Ruh, III, 40.
[1682] KÛMU 40.
[1683] Rûh, VIII, 143; Müslim, İman 147-149; Ebû Dâvûd, libas, 26: TIrmizî, birr 61; İbn Mâce, mukaddime 9, zühd 16; Müsned, I, 399, 412; İV, 133-134.
[1684] Rûh, VIII, 143. Nevevîde Hattâbfnin bu yorumlarına katılmamıştır. Davudoğlu, 1,382-383.
[1685] Bu konudaki daha başka örnekler için bk. Rûh, IV, 35, 8; III, 379.
[1686] Rezin es-Serakustf (Ö.535/1140) Tecrîdü's-sıhâh'da, İbnü'1-Esîr (Ö.606/1209), Câmiu'l-usûl'de bu fikirde olduklarını göstermişlerdir. Ebû Zehv, s. 419; Kettânî, s. 13.
[1687] Kitabü'n-Necat, vr. 50b; Ferah, II, 5.
[1688] Tuhfe-İ Vesîmiyye, s. 38. Bir başka yerde ise İmam Ahmed'in Hızır'ın şehâdetiyle siddık-lardan olduğunu, halk-ı Kur'an meselesinde şiddetli işkencelere maruz kaldığını o esnada açılan avret mahallini gaybdan zahir olan bir elin örttüğünü söyler. Kitabü 'n-Netice II 342
[1689] Rûh, VIII, 490.
[1690] Ali Nâsrf, Tac, I, 13; Çakan, s. 142-143.
[1691]Çakan, s. 150-151. Rûh, VIII, 143
[1692]Çakan, s. 152453. bk. Rûh, VIII, 116.
[1693] Mesâbîh'in kırktan fazla şerhi İçinde Bursevî'nin hangi şerhten yararlandığını tespit etmek mümkün değildir. Bu şerhlerin listesi için bk. Beğavî, a.g.e., I, 63-72. Ayrıca bk. Rûh, VII, 192, VIII, 12, 198, 245.
[1694]Çakan, s. 153.
[1695]Çakan, Î56-157.
[1696] Ruh, IX, 338.
[1697] Nebe (78), 18.
[1698] Rûh, X, 298. bk. Tefsiru cüzl'l-ahlr [\I-Beyzavî, vr. 40b. Hadis İçin bk. Kurtubî, XIX, 175.
[1699] Tarık (86), 9.
[1700] RÛh, X, 300.
[1701] Kettânî, s. 173; Karaman, Günün Meseleleri, I, 397.
[1702] Kettânî, s. 103.
[1703] Rûh, VII, 500.
[1704] RÛh, VII, 260, 302.
[1705] Bu tür eserlerin tanıtımı İçin bk. Sehâvî, (Abdülvehhab AbdüllatiFin mukaddime yazısı); Kettânî, s. 191-192; Çakan, s. 132-136; Ebû Zehv, s. 450-451.
[1706] Sehâvî'nin biyografyası için bk. Ayderûsî, s. 18-23; İbnu'l-Imâd, VIII, 15-17; Sehâvî, mukaddime.
[1707] Rûh, VII, 104, 220, 229, 232, 356, X, 21, 44, 60.
[1708] Temam, vr. 46b. Kettânî, müreehhirin âlimlerin eserlerinde Sehâvî ve Süyûtî'nİn hâtimetu'l-huffâz olarak şöhret bulduklarını belirtmekle birlikte, Allah Teâlâ'nın İhsanının belli bir zamana ve mekana mahsus olmayıp hafızların her zaman bulunabileceğini söylemektedir. Kettânî, Fihris, I, 77-78.
[1709] Kettânî, Risale, s. 192.
[1710] Ruh, X, 336; Kenz-iMahfi, s. 2-3.
[1711] RÛ/ı,X,269.
[1712] Ebû Zehv, s. 474-477; Kettânî, s. 154-158.
[1713] EbÛ Zehv, s. 476-477; Kettânî, s. 157.
[1714] EbÛ Zehv, s. 477; Kertânî, s. 156.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNNET MÜDAFAASI

Mütercimlerim Önsözü

İnsanları en güzel bir şekilde yaratan yüce Allah onları başıboş bırakmamış dünyada güzel bir hayat yaşayarak âhiretlerini de garantiye almaları için onlara kitap-lar göndermiştir.
Bu kitapların muallakta, bir faraziye olarak kalmamaları için insanlığa yine bir insan vasıtasıyla tatbikatım göstermiştir. Bunun için kitapların insanlığa sunduğu dosdoğru yolu «Kendilerine in'am edilen yolu» ifadesiyle muşahhaslaştirmiştir. Nitekim yine kendi ifadesiyle «nimetini kemâle erdirdiği gün» kendisine en son İn'am edilenin de bu görevi sona ermişti. Ancak geriye vahyin gözetiminde yaşadıkları bu örnek hayatı miras olarak bırakmıştı.
Bu Örnek yaşamın tamamına sünnet adını veriyoruz. Bu örnek yaşantıyı bütünüyle kabul eden her mü'min de sünnî ya da ehl-i sünnet adını almıştır.
Nübüvvet ile sünnet içice olan şeylerdir. Nübüvveti kabul etmeyen, ya da nübüvveti anlamayan birisinin sünneti anlaması mümkün değildir. Nebi şüphesiz bir insandır; ancak kendisine vahyedilen ve bütün insanlığa imam, önder ve örnek olan bir insan. Resul bir elçidir, fakat görevi sâdece mesajı getirmekle kalmayan bir elçi. Risâlet (hâşa) vahiy postacılığından ibaret değildir.
Kendisinde bir iyilik bulunan her insanı örnek edin. memizi tavsiye eden Kur'an'ın, yeryüzünde bütün iyilikleri şahsında toplayan, Hz. Aişe'nin İfadesiyle âdeta canlı bir Kur'an olan Peygamber'i örnek göstermemesi düşünülemez.
Bu manada Nübüvveti kabul eden herkes sünneti de kabul etmiştir veya nübüvveti anladığı oranda sünneti anlamıştır. îlk günden bugüne nübüvveti anlayan ve kabul eden mü'minler arasında bu mânada sünnet üzerine herhangi bir tartışma olmamıştır. Ancak hadislere beşerî unsurlar fakat nebevi olmayan beşerî unsurlar karıştıktan sonra hüccet olma bakımından sünnet üzerine tartışmalar çıkmıştır. Aslında bu tartışmalar sünnete yönelik değildir; sünneti tesbit etmeye yöneliktir. Sünneti tesbİt için yapılan tartışmaların kökü sünneti tatbik için seçilen nesle kadar uzanır. Ne zaman ki nübüvveti anlamayanlar da bu tartışmanın içinde yer aldı, o zaman durum tamamen karışmaya başladı.
Sahih hadislere baktığımız zaman bu son durumu bizzat Hz. Peygamber haber vermiştir. Bu haberlere görü Hz. Peygamber, Hayber'in fethi günü «ehlî merkeb» gibi bâzı şeyleri haram kılmış ve sonra şöyle demiştir: «Dikkat edin yakımla bir adam çıkacak ve ikoltuğuna yaslanarak benini hadislerimi {nakledecek, sonra da : «Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı vardır. Onda gördüğümüz haramları haram, helalleri ide helal sayarız» diyecekler. Dikkat edin : Resulün'haram kıldıkları Allah'ın haram kıldıkları gibidir. [Hadisin bütün varyantları için bkz. Ebu Davud Had no : 4580, Tlrmîzi 5/38 Had no : 2664, ibn JVIâce 1/6 Had no : 12 imam Ahmed, Müsned 4/132, Hakim Müstedrek 1/109. Dârımi Sünen İ/453 Had no : 586]
Kaynaklarımızda Hariciler bu hadislerin ilk doğrulayıcıları olarak geçerler. Zımnen öyle sayılsalar da, Haricîlerin sünneti toptan reddettiklerini söylemek mümkün değildir. Onlar sünnetin hâmilleri ve nâkilleri olan sahabilcri reddetmişlerdir. Siyâsî tavırları doğrultusunda hareket etmiş ve tekfir ettikleri insanlardan dinlerinin ikinci kaynağım almayı reddetmişlerdir. Kaynaklar iyice tetkik edildiği zaman genel olarak tatbik edi-legelen sünneti kabul ettikleri gömlecektir. Hatta bunlardan ibadilerin günümüze kadar gelen hadis kitaplarına rastlıyoruz. Bi'set asrının sonlarında yaşayan Rebi b. Ha-bib'in el-canüu's-sahih adlı eseri buna en güzel Örnektir.
Şiânın da sünnete karşı tavrı siyâsî anlayışı doğrultusunda olmuştur. Onlar da sâdece chl-i beyt kanalıyla gelen hadisleri kabul etmiş, diğerlerine karşı lakayt kalmışlardır.
Mutezile mezhebi de akılcılığından hareketle herne-kadar birtakım hadisleri reddetmişlerse de, sünneti lop yektin reddetme gibi bir anlayışa sahip olmamıştır.
Kısaca ilk asırlarda sünnet üzerine yapılan tartışmalar O'nun teşrii değeri, ya da dinde hüccet olmak yönü üzerinde durmaktan ziyade o'nun tesbiti ve anlaşılması üzerinde olmuştur.
Bu tartışmalar milâdi 1800 yıllarına kadar müslü-manlar arasında konuşulmuştur ve tartışılmıştır. Ancak 1800 yıllarından sonra sünnet ile ilgili bu tartışmalara gayr-i müsümlerin de katıldığını görüyoruz. İlk defa müsteşriklerden A. Sprenger, sünnet ve hadisler üzerinde araştırmalar yapmış ve hadislerden büyük bir kısmının uydurma olduğu kanaatine varmıştır. Daha sonra G. Weil. W. Muvİr ve R.P.A. Dozy en azından Buhârideki hadislerin yarısının sahih olduğu kanaatine varmışlardır.
Bunlardan sonra müsteşriklerin şeyhi olarak bilinen Goldzier, Muhammedanische Studien adlı eserinin II. cildinde hadis literatürünün büyük bir kısmını tenkide tâbi tuttu. Goldzier hadisleri Hz. Peygamberden sâdır olan şeyler olarak değil, islâm'ın oluş döneminde ilk iki asır boyunca sosyal, tarihî ve dini durumun neticesi olarak değerlendirdi.
t. Schacht, «Origins of Muhammedian Zurisprudence» adlı eserinde fıkhı hadisleri Goldzier'in bakış açısıyla değerlendirerek aynı neticelere varmıştır.
Batıda yapılan bu çalışmalar müsteşriklerin hadis ilmine merakından kaynaklanmıyordu şüphesiz. Bir yerlerde sünnet üzerindeki bir takım şüphelerin gündeme gelmesi gerekiyordu. Bu görüş ve düşünceler Mısır'da sesli olarak gündeme

geliyor. Mısır, bu tartışmalar anında ingilizlerin istilası altındadır.
İlk önce bu görüşlerin yaygınlaşmasını müslüman iken Hristivan olan sonra tekrar müslüman olan Mirza Bakır yapar. Mir/a Bakır Mısır'ı terkederek ingiltere'ye yerleşir. Arkasından Dr. TevfİK Sıdkî, Reşit Rıza'nın çıkardığı el-Menar dergisinde «el-İslâmu Huve'l Kur'anu Vahdeh» «İslâm Kur'andan ibarettir» başlığını taşıyan bir makale yazar ve burada sünneti külliyen reddeder. Arkasından Tevfik Sıdkî tenkid yağmuruna tutulur. Bu ten-kidler sâdece Mısır'dan değil Hindistan'dan da gelmeye başlar ve konu çok ciddi boyutlarıyla islam âleminde tartışılır.
Bir önsöz için bu tartışmaların muhtevasını anlatmak mümkün değildir. Ancak sünnet üzerindeki aykırı düşünceler günümüze kadar devam etmiş ve tartışmalar günümüzde de en hararetli dönemini yaşamıştır. İslâm Ansiklopedlsl'nde hadis maddesini yazan Zuynbol'un ifadesiyle, Batı ve Doğu arasında bu konuda köprü vazifesi gören şahsiyetler çıkmış ve Batıda yapılan tenk'id normları ile sünneti yeniden sorgulanmışlardır. Zuynbol'a göre bunlar Pakistan'dan Fazlur'rahman, Mısır'dan Ahmet Emin ve benzerleridir.
Bütün bu tartışmalardan sünnet etrafında meydana gelen şüpheleri biraraya getirip derleyerek bir kitap yazmakda Mahmut Ebu Reyye'ye nasib olmuştur. O'nun «Şeyhu'l Madîra Ebu Hurayra» adlı eseri büyük bir şîa âlimi olan Hbu'l Haseyıı Şerefud'din el-Âmîlî'nin «Ebu Hureyre» adlı eserinin bir kopyası iken, dilimize «Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması» ismi ile çevrilen «Advaun ales'sünneti'I MuHammedİye» adlı eseri baştan beri anlatmaya çalıştığımız tartışmalardan ortaya çıkan şüphelerin bir derlemesidir. Ebu Reyye'ye cevap vermek sünnet üzerine günümüze kadar devam eden bütün şüphelere karşı koymaktı. Bunun için birçok reddiye yazıldı. Bu reddiyeleri şöylece sıralamak mümkündür:
1-Mustafa es-Srbâî, Süleyman cn-Nedvî, Muhib bud-Din el-Hatib : «Difâun anî'I Hadisi'n-Nebevî ve Tef-nidu Şubuhât Husûmihİ» Uç şahsın ortaklaşa kaleme aldıkları bu eser 1958 yılında Kâhirede basılmıştır.
2-Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el~Yemâni, «El Envâru'l Kâşife Ii mâ fi Kitabi Advâ ales'sünnetl'İ Muhammediyye mine/zeleli vet'tâdlili ve'I mucâzete.» 1959'de basılmıştır.
3- Muhammed Abdurrezzak Hamza: «Zulumatü Ebî Reyye emâmc Advâi's-Sünneli'1 Muhammediyye» 1959'da basılmıştır.
4 -Dr. Mustafa es-Sıbâî «es-Sürmetü ve mekâne-tuha fit'teşrfil İslâmî» 1961'de Kâhirede basılmıştır. Kısmen Ebu Reyyeye reddiyedir.
5 -Dr. Muhammed Accac el-Hatib : «Ebu Hureyre Râviyetui İslam» 1962Fde Kâhire'de basılmıştır.
6- Abdu'l Mun'im Salih el-Aylî el Iz/.î «Difâun An Ebî Hureyre» 1969 Beyrut.
7 - Prof. Muhammed es-Samâhî : «Ebu Hureyre fi'I Mizan» 1958'de basılmıştır.
8- Prof. Muhammed Muhammed Ebu Şehbe: «Dıfaun Anis' Sürme»
Aslında bu eser bütün bu reddiyelerden önce kaleme alınmıştır. Ancak 1989'da Mısır'da bastırılabilmiştir.
Yukarıdanberi izahına çalıştığımız, hadis ve sünnet tartışmalarında Türkiyenin konumu ne olmuştur? Bu alanda Türkiyede neler yapılmıştır? Bu, aslında üzerinde etraflıca durulması ve incelenmesi gereken bir konudur. Bu kısa girişimizde biz ancak şu kadarını söyleyebiliri/; Cumhuriyet dönemi Türkiyesinde, islâm i ilimlerin her sahasında olduğu gibi, hadis ve hadis ilimleri konusunda da uzunca bir zaman ilmi hiçbir girişim olamamıştır. Bunun sebepleri herkesçe malumdur. 1950'lere kadar Türkiyede, hadis alanında efkârı umumîyeye arz-edilen kapsamlı yalnızca İki eser görebiliyoruz. Bunlardan birisi ancak, 1928-48 yılları arasında tamamlanma imkanı bulabilen «Sahihi Buharı Muhtasarı Tecridi Sarih Ter-cemcsUdir. İmam Zebîdî'nin (816-993/1413-1487) bu eseri D.Î.B. tarafından hazırlatılmıştır. Babanzâde Ahrncd Naîın beyin ilk üç cildini hazırladığı eserin geri kalan kısmını Kâmil Miras (1874-1957) tamamlamıştır. 12 cilt halindeki eserin birinci cildi Hadis usûlüne dâir türkçede yazılmış en mükemmel Hadis Usulü eseridir. Ah-med Nâiın kaleme almıştır, Bu dönemde yayımlanan bir diğer eser ise : îmanı Nevevî'nin (631-676/1233-1277) «Ri-yazu's-Sâlihin min Kelâmı Seyyidi'I-Mitrselin» adlı eseridir. Eserin birinci ve ikinci ciltleri Hasan Hüsnü Erdem ile Kıvâmûddin Burslan tarafından, üçüncü cilt ise yalnızca H. Hüsnü Erdem taralından terceme edilmiştir. Daha sonradan Eserin başına A. Hamdi Akseki tarafından Hadis ve Sünnet konusunu işleyen güzel bir mukaddime ilâve edilmiştir. Ayrıca, bu donemde Darü'İ-Fû-nun İ.F. Mecmuasında 1926 yılında [Yıl 1, s. IV, s. 132-210] da yayımlanan Zâkir Kadiri Ugan'ın «Dini ve Gayrı Dinî Rivayetler» adlı çalışması da bu alanda gerçekleş! i-rileti çalışmalar arasında sayılabilir. Bu zaman sürecinde yapılan ba.şka çalışmalar da vardır, ancak biz yalnızca en önemlilerine işaretle yetiniyoruz.
Cumhuriyet donemi Türkiyesinde, 1950'den, bilhassa İlahiyat Fakültesinin, sonra da Yüksek İslâm Enstitüleri'nin teşekkül ettirilmesi ile hadis ve sünnet ilimlerinin muhtelif dallarında kıymetli çalışmalar yapılmıştır. Akâdemik düzeyde gerçekleştirilen bu çalışmaların bir kısmı basılma imkanı bulmuş, ne var ki, bazıları henüz Türk okuruna sunulamamıştır. Bu dönemde yapılan çalışmaların bazısı te'lif, bir kısmı terceme ki bunların, bir kısmı Arapça'dan, bir diğer kısmı da balı dillerinden, müsteşriklerin çalışmalarından yapılan tercemelerdir. bir kısmı da tahkik ve neşr şeklinde olmuştur. Bu arada, muhtelif konularda yazılan makaleler de mevcuttur. Şu incelemeleri bu dönemin çalışmalarına örnek olarak verebiliriz : Hz. Peygamber zamanında Hadis Tedvini» Muhammed Hamidullah'm kaleme aldığı bu makaleyi Nazif Danışman dilimize çevirmiştir. [A.Ü.İ.F.D. 1952].
Fuat SezgİN'in, 1956 yılında hazırladığı «Buhârî'nin Kaynaklan Hakkında. Araştırmalar» adlı çalışması kayda değer bir çalışmadır. Yine; 1959 yılında, Muhammcd Tayyib ökiç'in kaleme aldığı «Bazı Hadis Meseleleri üzerine Tetkikler» isimli çalışmasının büyük bir kıymeti ilmiyesi vardır. Bu arada, Ahmcd Hamdi Akseki'nin 1959'da. yayımlanan «Hadis ve Sünct» isimli makalesi de [Hakka Doğru, İst. 1959 sh. 14-17] zikretmeden geçilemiyecek bir makaledir.
196O'lı yıllar, daha önceki yıllara nisbetle hadis ve sünnet alanında yapılan çalışmalarda bir açılım dönemi olarak sayılabilir. İ961 yılında, seri hâlinde, İslâm Mec-muası'nda neşredilen «îslâmda Hadis» isimli makaleler dizisi, hadisin cumhuriyet devri Türk insanına tanıtımında şüphesiz önemli rol oynamıştır. Makaleler Talat Koçyiğit tarafından kaleme alınmıştır. Aynı

yazarın [A.Ü. İ.F.D. Yıl, 1961, c. IX], de Yalnızca müslümanlara has bir metod olması bakımından hadiste isnadı inceleme mevzuu yapan «İslâm Hadisinde İsnad ve Hadis Hâvilerinin Cerhi» isimli makalesiyİe, 1962 yılında, James ROBSON'-da yaptığı [A.Ü.Î.F.D. s. X] «İbn İshak'ın İsnad Kullanışı» 1963 [A.Ü.Î.F.D. e. XI] «Kitap ve Sünnette Ncsh Meselesi» ad makaleleri şüphesiz büyük değeri olan çalışmalardır. Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu tarafından tahkikli neşri yapılan Ahmed b. Hanbelin, «KHabu'1-İlel ve Marifelü'r Rîcâl» adlı eseri bu yılların, söz konusu neviden Türkiye'de gerçekleştirilen yegâne eseridir. 1963 te AH Özek'in, «Hadis Rîcâli» isimli çalışması şüphesiz o yıllarda büyük bir önemi hâiz olan eserdir. 1967 de M. Esat Kıhçer'in çevirdiği [A.Ü.İ.F.D. 1964 c. XII] M. Zübeyr Sıddîkının «İsiânı Hukukunda Hadisin Yeri» adl maka-ijpsi önemlidir. Öte yandan Talat Koçyiğiin [A.Ü.Î.F.D.
3.967] «Mcvzze Hadislerin Suhuru» isimli makalesi kıymetli bir incelemedir. Bu yıllarda, Hayreddin Karaman'in İmam Hatip okullarında hadis ders kitabı olması için yazmış olduğu «Hadîs Usulü» değerli bir çalışmadır. (1965) Talat Koçyiğit'in 1969'da yayımlanan «Hadisçilerle Kelâmcılar Arasında Münâkaşalar» isimli eseri sahasında ilk eserdir. Yine aynı yazarın (A.Ü.Î.F.D. XVII, 1967] «T. Goldziher'in Hadisle İlgili Ban Görüşlerinin Talil ve Tenkitli» isimli makalesi zikretmeder geçemiyeceğimiz bir makaledir. Son olarak teknik bakımdan hadis alanında yapılan çalışmalar arasında «Muhammed Zübeyr Sıddik'in» Hadith Literatür» adlı eserinin, Yusuf Ziya Kavakçı tarafından «Hadis Edebiyatı Tarihi» ismiyle 1966'da dilimize kazandırılması da kayda değer bir çalışmadır.
Hiç şüphesiz, 196O'lı yıllarda, teknik bakımdan zi-yâcle, hadîs metinlerine yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Şunları örnek olarak verebiliriz.: Ö. Nasûhi Bilmen «500 Hadîs» 1961; H.B. Çantay «Hadisler, Onkere Kırk Hadis» 1962; Ahmec Davudoğlu'nun, İbn Hacer'e ait «Bûluğu'l-Meram min EdİlleliI Ahkâm» adlı eserini bazı şerhlerinden de istifade ederek «Selâmet Yolları» ismiyle terce-me ve şerhi. (1967)
Mehmet Sofuoğlu'nun dilimize kazandırdığı «Sahihi Müslim ve Tercemesi» 1967-70; Son olarak Mansur Ali Nasıf'ın «Et-Tacu'l-Câml'U'l-Usûl fî Ahâdisû'r-Rasûl» İsimli eserinin Bekir Sadak tarafından «Tac Tercemesi» ismiyle çevirisi. (1966-68)
1970'li yıllar, hadis ilimleri sahasında biraz daha verimli bir dönem olarak önümüze çıkmaktadır. Bu yıllarda Hadis Usulü, Hadis Tarihi vb. konularda te'lif eserler görebilmekteyiz. Ayrıca, hadisin İslâm'daki değerini ve yerini ele alan özgün çalışmalar da bu yıllarda şöiTilebilmektedir.
7O''!i yılların hemen başında, Diyanet Dergisi'nin c. IX, sy. 98-99, da neşredilen, Talat Koçyiğİt imzalı «Hadisler Arasındaki Tenakuz Meselesi» isimli makalesi bildiğimiz kadarıyla, o güne kadar. Muhtelifû'l-Hadis mevzuunda ele alınan Türkçe ilk denemedir. M. Sait Hatiboğlu'nun J. Schacht'tan yaptığı «Peygamberin Sünneti Tabiri hakkında» isimli [A.Ü.İ.F.D. c. XVIII, 1970] makalesi, Sünnet kavramına dikkatleri çekmeye yönelik ilk çalışmadır. Ignaz Goldziher'den tercemesini Cihad Tunç'-un gerçekleştirdiği [A.Ü.İ.F.D. c. XIX] «İslâmda Hadisin Yeri Etrafındaki Mücâdeleler» isimli makale, de kayda değerdir. Hadis ilminde ve tarihinde en eski yazılı vesikalardan birisi olması bakımından, önemli bir yeri bulunan, Muhammed Hamidullah tarafından neşri gerçekleştirilen «Hemmam b. Münebbih'in Sahifesi»nin, Talat Koçyiğit tarafından 197İ'de teıcemesi, kaynak eserleri dilimize kazandırma noktai nazarından kıymetli bir çalışmadır. Yine, aynı zâtın Hadis usulünün en önemli kaynaklarından birisi olan, İbn Hacer'in «Nüzhetû'n-Nazar» isimli eserini, hadis tarihi hakkında bir girişle, «Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetû'I-Fiker Şerhi» ismiyle dilimize kazandırması, çok önemli bir çabadır. (1971) Yine, aynı yıl, M. Sâid Hatiboğlu'nun, Hatip el-Bağdâdi [392-463/1002-1071] nin «Şerefû Ashabi'I-Hadis»inin tenkidli bir neşrin gerçekleştirmesi bu neviden ülkemizde gerçekleştirilen çok mühim bir eserdir. Ayrıca, onun sahabenin hadis ilmindeki yerini ve kıymetini göstermesi bakımından son derece kıymetli bir incelemesi olan «Hz. Âişe'nin Hadis Tenkidçiliği» isimli makalesi [A.Ü.t.F.D.
CXÎX, 1973] Türkiyedeki hadis çalışmaları arasında mümtaz yeri olan bir incelemedir.
Son dönemde kaleme alınmış olmasına rağmen, hadis ilimleri ve ıstılahları alanında son derece mükemmel olan ve bu ilimlere dâir, oryantalistlerin görüşlerini ve ilgili kurumlan da, değerlendiren kıymetli bir eseri, Prof. Dr. Subhi Salih'in «Ulûmû'l-Hadis ve Mustalahuhü» adlı eserini, M. Yaşar Kandemir'in «Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları» âdiyle I973'de dilimize kazandırması, bu yılların kayda değer çalışmalarındandır. Telif eser olması yönüyle, Talat KoçyiğU'in «Hadis Usûlü» adlı eseri (1974) bu zatın, Türkiye'deki hadis çalışmalarına katkısının bir başka tezahürüdür. Mevzu Hadisler sahasında, ilk defa müstakil telif çalışmasını da İ975'te M, Yasar Kandemir'in «Mevzu Hadisler» ismiyle yaptığını müşahede ediyonjz. 1976'da Hadis ilminin ana temellerinden biri olan, îbn Şihâb ez-Zührî'nin hayatı ve ilmî şahsiyeti hakkında, Talat Koçyiğit'in [A.Ü.t.F.D. c. XXI] «îbn Şihâb ez-Zührî» adlı makalesi de değerli bir incelemedir. Bundan bir yıl sonra, 1977'de, hadis ilimleri alanında bir diğer kıymetli telif eserle karşılaşıyoruz. «Hadis Ta-rUıi» adlı bu özgün çalışma, ülkemizde yapılan, hadis tarihi alanında hem ilk ve hem de en kapsamlı eserdir. (Talat Koçyiğit) Hadis ilminin en önemli mevzularından birisi olan, hadislerin Kur'anla mukayesesi mevzuunun, Suat Yıldırım tarafından «Hadislerin Kur'anla Karşılaştırma Meselesinin Kaynakları» ismiyle 1978'de [Prof. M. Tayyib Okiç armağanı s 105-114], bir makale halinde yayınlanmış olması, geç te olsa, bu konuda yapılmış ilk özgün çalışmadır. Yine, bu yıllarda, Ali Osman Koçkuzu'nun «Peygamberin Sünnetinin Dinimizdeki Değeri ve Yeri» isimli, Makaleler Serisi [Nesil Dergisi, sy. 2, 3, 4; sh. 12-17, 30-34, 32-36 (1978-79)] Sünnetin konumu üzerinde ülkemizde kaleme alman, büyük kıymeti hâiz çalışmalardan birisidir. M. Said Hatiboğlu'nun [A.Ü.İ.F.D. c. XXIII, 1978] «Hilâfetin Kureyşliliği» adlı makalesi, hadislerin değerlendirilmesindeki metodu göstermesi bakımından ilginç bir denemedir. Hayrı Kırbaşoğlunun, tbn Kuteybe'-nin «Tevili Muhtelifi'l-Hadis»in «Hadis Müdafaası» ismiyle I979'da icrcemesi de işaret edilmesi gereken bir çabadır.
70'H yıllarda. Usûle yönelik, çalışmalardan başka, hadis metinleri ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan; 1971-80 arasında tamamlanan, Ahmed Davudoğlu'-nun «Sahihi Müslim Tercemesi ve Şerhi» M. Zeki Molla-ahmedoglu'nun «Süneni Tirmizi Tercemesi» 1972; Talat Koçyİğit'in «Hadislerin Işığında İman, İbâdet, Ahlâk», (1974) gibi eserler sayılabilir.
1980'Ii yıllara gelindiğinde, Hadis ve Sünnet alanındaki, akâdemik düzeydeki çalışmalar hızlı bir tempo ile sürdürülürken, bunun yanında, bu yıllarda sözkonusu alandaki çalışmaların tabana doğru yayıldığını da müşahede ediyoruz. Bu yıllar,

müslüman Türk okurunun ilgisini yavaş yavaş sünnet ve hadise çeken yıllar olarak gözümüze çarpmaktadır. Akâdemik düzeydeki çalışmalara şunları misâl olarak verebiliriz;
Talat Koçyİğit'in «Hadis Istılahları» (1980) adlı eseri, Türkçemizde kaleme alınan, bu neviden ilk telif eserdir. Bu eserin, bir benzeri İslâm âleminde de yoktur denilse mübalağa edilmiş olmaz. Zâl'er Ahmed el-Osmânî'nin «Kavâîd fi Ulûmil-Hadis» adlı muazzam eserinin İbrahim Canan taralından 1981'de dilimize çevrilmesi de kaydedilmesi gereken bir uğraşıdır. î. Lütfi Çakan'ın «Hadîslerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları» isimli doktora çalışması (1982) bu alanda, Cumhuriyet dönemi Türk iyesi hadis çalışmalarında ilk Türkçe eser olmakla birlikte, büyük kıymeti ilmiyesi olan bir çalışmadır. Yine, aynı ismin «Ana Hatlarıyle Hadis» (1983) ve «Hadis Edebiyatı» (1985) adlı çalışmaları da kayda değer eserlerdir. Bu yıllarda, hadis ilimleri içerisinde çok Önemli bir yeri olan, Nâsih Mensüh konusunu mevzu edinen çok kıymetli bir inceleme ise Ali Osman Koçkuzu'nun «Habiste Nâsih Men-sûh» isimli kıymetli eseridir. (1985) Mürsel hadisler alanında, Selâhaddin Polat'ın «Mürsel Hadisler ve Delil Olma Bakımından Değeri» isimli doktora çalışması (1985) bu alanda herhalde ilk ve tek eserdir. Ali Osman Koçkuzu'nun, Hindistanlı büyük hadisçi, Abdülaziz b. Şah Veliyyullah Dihlevî'nin «Büstânü'l-Muhaddisîn»ini dilimize kazandırması (1986) hadis ricali ile ilgili önemli bir İhtiyacın karşılanmasına katkıda bulunmuştur. Bu yıllarda, daha pekçok çalışma yapılmış olmakla beraber, biz bu kadarına işaretle yetiniyoruz. Bu arada şunu da belirtmeden geçemiyeceğiz, 50'li yıllardan bu yana, İlahiyat Fakültelerinde çok kıymetli, Doktora, Doçentlik ve Profesörlük taktim tezleri hazırlanmış, ancak bunlardan pekçoğu henüz basılmamıştır. Örneğin : Talat Koçyİğit'in «Hadis'-Jerİn Toplanması ve Yazı ile Tesbitİ» (1957) M. Said Hatiboğlu'nun «İslâmi Teıüdd Zihniyetinin Doğuşu ve Hadis Tenkidçiliği» (1963) A. Osman Koçkuzu'nun «İslâm Dininde Haberi Vahid'in İtikatli ve Teşriî Yönlerinden Yeri ve Değeri» (1968) vb.
Hadis metinleri ile ilgili çalışmalarda, bu yıllarda devam etmiştir. Şunları örnek verebiliriz; Hicri 2. asra âit, günümüze kadar ulaman hadis ilminde çok önemli bir yeri olan, İmanı Mâlik'İn «El-Muvatta», aralarında A. Muhtar Büyükçınar'm bulunduğu dört mütercim tarafından 1982'de dilimize çevrilmiştir. Yine aynı yıl, «Süneni ibrı Mace» isimli hadis kitabı, Haydar Hatiboğlu tarafından «Süneni ibn Mâca Tercümesi ve Şerhi» İsmiyle çok güzel bir Türkçe ile dilimize kazandırılmıştır.
80'li yıllar, yukarıda da belirttiğimiz gibi, hadis ve sünnet konusundaki münakaşaların tabana yayıldığı yıllar olmuştur. Bu yolda en önemli pay hiç şüphesiz. 1981 yılında, Edip Gönenç tarafından dilimize çevrilen «Mustafa es-Sıbâî'nin 1961 yılında yazdığı «Es-Sünnetıı ve Mekânetûhâ fi't-Teşri'ü-îslâm» adlı esere aittir. Eser Türkçeye «İslâm Hukukunda Sünnet» ismiyle çevrilmiş ve o yıllarda Türk okuru tarafından beğeni ile karşılanmıştır. Hiç kuşkusuz, bu yıllarda, sünnet tartışmalarının, akâdemik düzeyden çıkıp, Türk okurları arasında da tartışılıp, bu tartışmaların yaygınlık kazanmasında önemli bir rol oynayan, bir başka unsur da, onbeş günde bir yayınlanan «İktibas» süreli yayınlar tarama dergisinin söz konusu alanla ilgili yapmış olduğu iktibaslardır. Örneğin : 26'dan 30'ncu sayısına kadar, M. Yaşar Kandemir'in, Mevzu hadislerle ilgili çalışmasından, uydurma hadislerin ortaya çıkış sebepleri üzerine bir dizi alıntı yapmıştır. Ayrıca 39-40. sayılarında M. Said Hatiboğlu'nun [A.Ü.Î.F. Dergisinde] yayımlanan «Hz. Âişe'nin Hadis Tenkidçi-liği» isimli makalesin iktibas etmiştir. Bundan başka, sünnet ve Hadis'in anlamlarının tesbiti konusunda Talat Koçyiğit'İn «Hadis Usulü» adlı eserinden 55 ve 56'ncı sayılarında alınlılarda bulunmuştur. Bu arada, 66 ilâ 68'nci sayılarında, «Riyâzu's-Sâlihin'in» Mukaddimesinden A. Haindi Akseki'ye ait kısımdan, Hadis-Sünnet ve anlamlarına dair bir alıntı yapmıştır. Kuşkusuz, bu iktibaslar, söz konusu tartışmaların tabana yayılmasında çok büyük rol oynamıştır. Bu arada, 1983'te Yaşar Kaptan «Aylık Dergide» (Mayıs-Haziran) «Sünnete Dâirdir» başlığı ile bir makale kaleme almış, makalesinde mevzu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu makaleyi 61-62 ve 63. sayılarında İktibas dergisi de yayınlamıştır. Yine, Nisan İ983'te Hilâl Dergisinde İbrahim Değirmenei'nin «Sünnete Karşı Hayır'm Şoku» başlıklı bir makalesi yayınlanmış, Yazar, sünnet karşıtı tutumları eleştirmiştir. Makale, İktibas'ın 66. sayısında da yayınlanmıştır. Tabiiki, bu yıllarda yukarıdaki nevîden konuyla ilgili daha başka incelemelerde yapılmıştır. Ancak biz yalnızca dikkat çekmek için bu kadarıyla yetiniyoruz.
Efkan Umûmiye'nin Sünnet konusundaki münakaşalara dikkatlerini çevirmesinde rol oynayan bir diğer eserde. Pınar Yayınları tarafından 1985'te Hüseyin Aslan'ın çevirisiyle Türkçeye kazandırılan «Sünnetin Etrafındaki Şüpheler» isimli eserdir. Kitabın yazarı Muhammed Tâlıir Hekim'dir. Bu arada, İlim ve Sanat, Dergisinde [sy. 7, s. 36-41, 1986] îsmail Hakkı Ünal imzalı «Sadece Kur'anla Yetinilebilir mi? Hadislerden Müstağni Kalmak Mümkün mü?» başlıklı makale de, bu yıllarda süz konusu münakaşaların, Türkiye'de hangi boyutlara ulaş-ıığım göstermesi bakımından dikkâte değer bir makaledir.
Son olarak, bu tartışmaları had safhaya çıkaran eser, hiç şüphesiz, mısırlı gazeteci Mahmud Ebû Reyye'-nin Yöneliş Yayınları arasında. Muharrem Tan tarafından çevirisi yapılarak «Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması» başlığı ile Türkçeye çevrilen eseridir. Bu eser, Türkiyedeki Sünnet tartışmalarının yoğunlaşmasında müsbet i'ol oynamasına karşın. Hadis ve Sünnet konusunda -terîi formasyonu bulunmayan Türk okuyucusu açısından çok menfi tesirleri olmuştur. Kitabın muhtevası bundan yaklaşık 40 yıl önce Mısır toplumunda konuyla ilgili olarak yapılan tartışmaların bir göstergesidir.
Maalesef, Yazarın Sünnet ve hadis konusunda, or-. yantalistlerle müslüıvıan ilim adamları arasında köprü olanlardan biri addedilmesi sıfatiyle, sünnet konusunda tamamen oryantalist bir zihniyet taşıyor olması bi/.im okurumuzun bir kaos içine düşmesine neden olmuştur. îşte, İ9901ı yılların başında, hadis ve sünnet alanında Türkiyede yapılan çalışmaların bir yenisi olarak, yukarıda zikrettiğimiz esere bir reddiye olarak kaleme alınmış bulunan «Sünnet Müdafaası» adlı elinizdeki bu eser yer almaktadır. «Sünnet Müdafaası» Ebu Reyyenin, maksatlı ve sübjektif değerlendirmelerini bertaraf edecek, ilmi mu-kakayese neticesinde okuyucuyu doğru ve sağlıklı bilgiye ulaştırabilecek nitelikte bir eserdir. Eserin orjinal adı «Difaun anî's-Sünne» dir. Yazarı, Mısırlı âlim, Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe'dir. Eser üç ayrı bölümden oluşmaktadır.
I.BÖLÜM ;Ebû Reyye'nin kitabının bir tenkidi olup, müellif ileri sürülen bütün şüpheleri, tek tek ele alarak, önce özet, daha sonra da tafsilatlı olarak eleştirmektedir. Ebu Reyyenin tutarsızlığını ve yetersizliğini ortaya koymaya çalışmaktadır.
II.BÖLÜM :Yine, Ebû Şehbe'ye ait olup, Mısırlı Yazarlardan, Ahmed Emin, Ali Hasen Abdulkadir gibi yazarların, oryantalistlerin tesiriyle ileri sürdükleri, hadis ve sünnet konusundaki yanlış görüşleri tenkid etmektedir.

III.BÖLÜM : Yazarı, Abdülğâni Muhammed Abdül-hâlık'tır. Aynı zamanda, «Hucciyyetû's-Sünne» adlı muazzam eserin de yazarıdır. Müellif sünnetin hüccet oluşunu inkâr edenlerin, tâ ilk devirlerden beri ileri sürdükleri, sünnet ve hadisler konusundaki temel dört şüpheyi ele almakta ve bunları ilmi bir şekilde cevaplandırmaktadır.
«Sünnet Müdafaası» adlı eserin, Cumhuriyet devri Türkiyesi Hadis ve Sünnet çalışmalarına müsbet yönde katkıda bulunması, 199O'lı yıllarda, Hadis ve Sünnet alanında müsbet fikirler taşıyan eserlerin te'lif ve nesrine bir başlangıç olması, ayrıca; bu sahadaki menfi fikirleri izâle etmek suretiyle, okuyucuları doğru neticelere sevketmesi en büyük temennimizdir.
Gayret bizden, Tevfik ve inayet Allah'tandır.
M.G. - M.E.Ö.
9/8/1990 Ankara [2]

Muhammed B. Muhammed Eb'u Şehbe

1914 yılında Mısırda Desuk kentine bağlı Minyetu Cenah köyünde dünyaya geldi. Henüz küçük yaşlarda köydeki medreseye devam eden Ebu Şehbe bir taraftan okuma yazma öğrenirken, 9 yaşında Kur'-an'ı ezberler. Daha sonra (Batılılaşma hareketi içinde) açılan ilkokula kaydolur ve 12 yaşında mezun olur.
1925 yılında Desuk kentindeki ilmi ve dini enstitüye kaydolur ve buradan 1930 yılında mezun olur.
1930 yılında Tanta kentinde yine Islâmi ilimlerin öğretildiği bir ba'şka enstitüye kaydolarak 1935 yılında bu enstitüden mezun olur.
1935 yılında el-Ezher Üniversitesi'nin Usulu'd-Din Fakültesi'ne girer ve 1939 yılında «Usulu'd-Din»i bitirerek aynı yıl yüksek lisans öğrencisi olarak Ezher'e kabul edilir.
Beş yıl sonra yani 1944 yılında yüksek lisansını bitirir ve J946 yıhncja üstün başarı ile doktorasını tamamlar. Aynı yıl aynı fakülteye öğretim üyesi olarak tayin olunur. Daha sonra sırasıyla Doçent ve Profesör ünvanlannı ahf. Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe 1963 yılında Bağdad Üniversitesi'nde bir yıl, 1966 yılında Sudan Ummu Derman Üniversitesi'nde üç yıl öğretim üyesi olarak bulunur.
1969 yılında Asyut'ta Ezher'e bağlı olarak açılan Usulu'd-Din Fakültesi'ne Dekan olur ve 1973 yılma kadar bu görevde kalır.
Din eğitimi ve öğrenimini İslah çalışmalarına katılmak için gittiği Suudi Arabistan'da da dört yıl misafir öğretim üyeliği yapar.
Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe'nin ondan fazla telif eseri ve yüzlerce ilmi makaleleri yayınlanmıştır. Telif eserlerinden başlıcaları şunlardır:
1-el-Medhal li Dinaseti'l Kur'ani'l-Kerim
2 - es-Siretü'n-Nebeviyye fi Davi'l Kitabi ves'Sünne (2 cilt)
3 -Âlamu'l-Muhaddisin
4 - Şerhu'l-Muhtar min Sahih-i Müslim (3 cilt)
5 -Ulumu'l-Hadis
6- fi-Usuli'1-Hadis
7- Risâletu'n-fi'1-îsrai ve'1-mirac
8- el-Kutubu's Sihah Fi's-Sünne
9- Hazretu'l tslam ile'r-Riba
10- el-tsrailiyatu ve'l Mevzuat fi Kutubi't Tefsir
11-el-Hududu fil İslâm
12- Şerh-u Sahih'ü Buhari
13-Difaun ani's Sünne (elinizdeki «Sünnet Müdafaası» adıyla terceme ettiğimiz eser)
Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe eserlerinde de görüldüğü gibi hayatını sünnet ve hadis araştırmaları üzerine geçirmiş bir alimdir ve en önemli özelliği de günümüzde bir elin parmaklan kadar az olan «hadis isnad icazeti"ne sahip olan çok önemli bir alim oluşudur.
«Hadis isnad icazeti» konusunda muhaddis Zahid'-ül Kevseri (rh.a) de Türklerden en son hadis isnad icazetine sahip olan bir alimdi. [3]

ÖNSÖZ

Hamd insanı şereflendiren; onu akıl ve konuşma ni'metiyle pok çok yaratığına üstün kılan Allah'a, sa-lat ve selam, Allah'ın kendisine hikmet ve hak ile batılı ayırmaya kâfi hitabet gücü verdiği Peygamberimiz Hz. Muhammed'e, Onun ehl-i beytine, ashabına ve en güzel şekilde onlara tabi olanlara olsun.
İslâm şeriatı iki yüce esasa dayanır •. Kur'an-i Kerim ve Hz. Peygamber'in Sünneti.
Kur'an, dinin aslıdır, doğru yolun kaynağıdır; Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi ve çağlar boyu O'nun peygamberliğine delalet eden bir alamettir.
Sünnet ise; Kur'an'm açıklaması, hükümlerinin izahı, prensiplerinin tafsili ve getirdiği yasaların tamamlayıcısıdır. Kuşkusuz sünnet, masum olan Peygamber Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun den sâdır olduğu tesbit edildiği zaman kendisine uyulması vacip olan bir kanun ve hidayettir.
Sünnetin bir kısmı Vahy meleği Cebraill tarafın-dan gelen açık bir vahy iledir. Bir kısmı da ilham ve kalbe ilka yoluyladır.[4]
Diğer bir kısmı ise; Peygam-ber'in içtihadına dayanır. O'nun bir içtihadı Kur'an'-dan edindiği bilgiye, şeriat kaidelerine ve

kalbini dolduran vahy nurları ile ilâhi öğretime dayanır ki, bunlar da okuma, yazma, araştırma ve inceleme ile elde. edilmezler.
Nitekim Allah Teala da şöyle buyuruyor: «Oku, yaratan Rabb'inin adılla O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabb'in sonsuz kerem sahibidir. O rab ki kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini de öğ-retti» [5] Burada kalemle öğretmek kesbi ilme işarettir. İkinci öğretmek ise Allah'ın dilediği kimseye verdiği vehbî ilmi ifade etmektedir.
Hz. Peygamber, her ne zaman bir ictihadda bulunur vahy de bu içtihadı sukut ile karşılarsa, bu, Allah'ın bir takriri (onaylaması) olarak kabul edilir. Bu tür ictihadlar da kendisine indirilen vahy niteliğini kazanır. Bu manada Hz. Peygamber'den sâdır olan her şey Vahy olarak kabul edilebilir. Nitekim Allah da şöyle buyurmaktadır : «Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki arkadaşınız Muhammed yoldan sapmamış ve azmamıştır. O, kendiliğinden konuşmamaktadır. O'nun konuşması ancak bildirilen bir vahy iledir.» [6]
İslâm ümmeti bu iki esasın tebliğine son derece büyük bir önem vermişlerdir. Öyle ki bu, hiç bir ümmetin, peygamberlerinden, krallarından ve büyüklerinden geriye kalana gösterdikleri itinaya benzemez. Sahabe Kur'an'ı ezberlemiş (korumuş), âyetleri üzerinde düşünmüş ve fıkhetmişler, onu Allah'ın indirdiği şekliyle kendilerinden sonra gelen Tâbiun'a ulaştırmışlardır. Tâbiunda aynı şekilde kendilerinden sonra gelen nesle iletmişlerdir. Böylece sayılması mümkün olmayan bir kitle her asırda kendilerinden sonraki nesle nakletmiştir. Ezberleme ve şifahen alma yollarına bir de hem Peygamber asrında, hem de ondan sonraki devirde yapılan yazı ile kaydedilmesi yolu eklendi
Nihayet Yüce Allah'ın «Kur*an'ı biz indirdik ve O'nu muhakkak biz koruyacağız»[7] sözünü doğrular-casına hiçbir değişiklik, tahrif ve fazlalığa uğramadan Kuran bize kadar ulaşmıştır.
Aynı şekilde Sahabe, Hz. Peygamberin sünnetini de ezberleyerek, anlayarak ve fıkhederek lafzı ile ki asıl olan ve çoğunluğu böyledir veya ma'nasıyla kendilerinden sonra gelen tâbiuna teslim etmişlerdir. Tâbiunda etbaut-Tâbiine nakletmiş ve bu şekilde devam etmiştir.
Sünnet, Hicri birinci asırda genel olarak tedvine tâbi tutulmamıştır. Bu da Kur'an'la karışması ya da sahabenin Kur'an'ı bırakıp O'nunla uğraşması endişesini taşıyan bu konudaki yasaklamadan kaynaklanmıştır. Birinci asırda, sünneti ezberleyenler çok olmasına karşın, onun yazımıyla uğraşanlar az olmuş ve bir asır bu şekilde kapanmıştır.
îkinci asnn hemen başlarında genel bir tedvin hareketi başlamış bu övgüye değer iş için âlimler zinde bir tavır sergilemişlerdir. Tedvin hareketi, tenkid, cerh ve tâdil, hakkı ve doğruyu araştırma çalışmalarıyla beraber olmuştur. Hadis imamları ve uzmanları bu iş için gerek metin tenkidi gerekse senet tenkidine dair, hassas köklü ve âdil kaideler koymuşlardır.
Bu tedvin hareketi, kıymetli eserler ve delil olmaya uygun ve delil olabilecek hadisleri içine alan geniş ansiklopedileri meydana getirmiştir. Hu kitapların bir kısmı sahih hadislere hasredilmiş bir kısmı da sahih, hasen ve zayıf hadislere ayrılmıştır. Ayrıca bir kısmı Hz. Peygamber'in hadislerini ihtiva ederken diğer bir kısmı da sahabe ve tâbiunun sözlerini de içine almıştır.
İslâm, çok eski asırlardan beri uyumayan düşmanlara mûbtelâ olmuştur. Bunlar, İslâm'ın gücünü ve devletini batırmak için hile ve desiselere baş vurmuş, ağlar örmüş, tuzaklar hazırlamışlardır.
İşte bu düşmanlar, düşmanlıklarını açığa vuramayınca hile ve desiselere sığınarak çeşitli yollara başvurdular. Bu, bazen Sebeüer'in[8] yaptıkları gibi Resulullah'ın ehl-i beytine muhabbet ve sevgi besliyor görünmek, bazen de dini naslarda, Arap dili ve İslâm şeriatıyla bağdaşmayan teviller yapmak sure-Liyle K&rrnatiler, BâtinÎler vb.nin yaptıkları gibi dini emirleri ortadan kaldırmaya çalışmak şeklinde ortaya çıkmıştır
Bu düşmanlar, müslümanları dinlerinin esası olan Kur'an-ı Kerim'in mütevatir oluşu, icazı, çelişkilerden uzak oluşu ve hükümlerinin her asır ve her topluma uygun oluşu hususunda şüpheye düşürmeye yeltenmişlerdir. Bu gayelerini gerçekleştirmek için birçok rivayetler uydurmuş ve âyetlerin mânalarım tahrif etmişlerdir.
Aynı şekilde Müslümanları dinlerinin: ikinci esası olan Hz. Peygamber'in sünnetinden de şüpheye yöneltmişler ve bu kötü emellerine erişebilmek için çeşitli üsluplar edinmişlerdir. Ba'zen bu şüpheyi sünnetin tesbiti, (yani) mütevatir olmayıp âhâd oluşunu Heri sürmek, ba'zen de rivayet uydurmak suretiyle meydana getirmişlerdir ki; bu rivayetler, hadisleri, düşüncede sathilik, vaki ve müşahedeye, sarih akla ve sahih nakle ya da salim tecrübeye ters bir pozisyona sokmuştur. Ayrıca bunlardan başka uslublar da kullanmışlardır.
Sünnete hücum sancağını ilk olarak en-Nazzam ve onun izinde yürüyen sünnet düşmanları taşımıştır. Bunların hadisle ilgili makalelerinin çoğuna Alla-me îbn-i Kuteybe «Te'vilu Muhtelefi'l Hadis» adlı kitabında cevaplar vermiştir.
Son asırlarda bir takım müsteşrik ve papazlar türemiş sünnete yöneltilen bu şüphe ve saldırılan almış ve onları abartarak gönüllerinin istediği kadar çoğaltmış, taşımadığı manalara hamletmiş ve insanlara öylece sunmuşlardır.
Son derece üzüntü veren durumlardan birisi; batılıların her türlü görüş ve düşüncelerine güvenen bazı kimselerin bu şüphe ve saldırıları kapıp bir kısmini kendilerine yalandan isnad ederek hata üstüne hataya düşmeleridir.
Diğer bir kısım kimselerin ise bunu kendisine ftis-bet etmeyip, ancak bunlara rıza göstererek bunların borazanlığım yapmalarıdır. Bu kimseler kitaplarında söz konusu şüphelere yer vermişler, dahası bununla da kalmayıp bu şüpheleri kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. Merhum Üstad Ahmet Emin'in «Fecru'I İslâm» ve Duha'l İslâm adlı eserlerinde yaptığı gibi. Ancak Ahmed Emin, müsteşriklerin iddialarının pek çoğuna katılmakla birlikte bazı görüşlerine de muhalefet etmiş ve tenkidlerinde yumuşak davranmıştır.
Bunların bir kısmı heva ve arzularına uyarak sünnet ve hadis ehline açıktan düşmanlık hususundu misyoner ve müsteşrikleri geride bırakmışlardır. Bunlar daha şeni ibareler kullanarak başta büyük şahabı Ebu Hureyre olmak üzere her türlü edep ve erkandan uzak, çirkin lafızlarla sahabeyi -dillerine dolamışlardır. Tıpkı Mahmud Ebu Reyye'nin «Advâun ales-Sün-neti'l Muhammediyye» adlı eserinde yaptığı gibi.
Ahmed Emin ile Ebu Reyye'nin kitapları arasında oldukça çok fark vardır. İkisinin arasındaki fark âlim ve âlîm olduğunu iddia eden, asıl araştırıcı ile araştırıcıların eteklerine yapışan kimse arasındaki fark gibidir.
Sünnet ve ilimlerinde araştırma yapmak basit ve kolay bir iş değildir. Sabır ve metanet, derin bir düşünce ve tefekkür gerektiren bir iştir. Yüzeysel düşünce ve gelişigüzel inceleme insanı ancak kötü görüşlere ve kötü sonuçlara götürür.

Müsteşrik ve izlerinde yürüyenlerin içine düştükleri hataların bir kısmının hadisleri dikkatlice ince-lemeyip köklerine ve derinliklerine ulaşamamalarından kaynaklandığını açıkça söyleyebilirim. Bunlar zahirin ötesini görememiş ve hadislerin derlendiği asrı ve toplumu ve bu asırda meydana gelen kargaşaları tasavvur edememişlerdir. (Bunun yanında) hadis imamlarının din, ilm, titizlik, uyanıklık, güvenirlik, gizli ve açık hallerde Allah'ın murakebesini gözetmelerinden ileri gelen ayrılmaz niteliklerini de kavrayamamışlardır.
Yüce Allah, sünnet ve hadisleri savunacak, hilebazların hilelerinden onları koruyacak kimseler var-etmiştir. Bundan sonra da hiçbir asır, sünneti câhillerin tevillerinden, bozguncuların yalan isnadlarından ve aşırı gidenlerin tahriflerinden muhafaza edecek ilim ehlinden hâli kalmayacaktır.
Allah, İbn-i Kuteybe'ye rahmet etsin. O, hadis düşmanlarının ortaya attığı pek çok şüphelere cevap vermiştir. O'nun bu reddiyesi, ta'zimle anılacak övgüye değer bir cihaddır.
Halâ îslâm âleminin her tarafında sünnet ve hadislerle büyük bir dikkatle ilgilenen ve çalışmalarında derinleşen, ona yönelen şüpheleri reddetmeye azami gayret sarfedenler bulunmaktadır. Mağrib, Hindistan, Şam, Hicaz ve Ezher âlimleri tarafından bu meyanda kıymetli eserler meydana getirilmiştir.
Hamdolsun ki Allahu Teala benim de sünnet araştırmalarıyla şereflenenierden olmamı; onun temiz sahasını asabiyet ve duygusallıktan beri olarak ilim, is-bat, araştırma ve ikna ile müdafa edenlerden olmamı
dilemiştir. Ben «Hadiste uydurma, çağdaş yazar ve müsteşriklerin şüphelerine cevaplar» adındaki Doktora tezimde bu şüphelerin bir kısmına ilmi cevaplar verdim.[9]
(Ebu Reyye'nin) «Advâun ale's-Sünneti'l Muham-mediyye» adh eseri ortaya çıkınca yazarın hadislere ve hadis ricaline eski ve yenilerin bütün hücumlarını, müsteşrik, misyoner ve piyonlarının söylediklerinin tümünü araştırmaya tabi tutmadan benimsediğini gördüm. Yazarın bu kitabında sünnetin çelişki arzettiği-ni, tahrif ve tebdile uğradığını göstermek için son derece gayret sarfettiğini ve bu uğurda sahih rivayetleri karaladığım yalan ve uydurma haberleri de tashih ettiğini gördüm. Anladım ki bu kitaba reddiye yazmak sünnet etrafında dolaşan bütün gürültülere cevap olarak sayılabilir. Bu itibarla kitabıma «Sünnet Müdafaası, Müsteşrik ve Çağdaş Yazarların Şüphelerine Reddiyeler» adını verdim.
îlk önce bu düşünceleri «el-Ezher» dergisinde ten-kid etmeye başladım. Peşpeşe orada 7 makale, kaleme aldım[10]Sonra ortaya çıkan bazı nahoş durumlardan dolayı bu dergideki reddiyelerime son verdim. Daha sonra bu reddiyeleri tamamlamaya giriştim ve bütün.vaktimi buna ayırdım. Allah'a hamdolsun O'nun yardımıyla bu kitap meydana geldi.
Burada bu konu ile ilgilenen iki değerli âlimTkar-deşimize işaret etmeden geçemeyeceğim. Bunlar; üs-tâd Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el-Yemânî ile, üstad Abdurrezzak Hamza'dır, Her biri bu konuda geniş kapsamlı birer eser hazırlamışlardır. Böylece Allah'tan mükafata, insanlardan da sena ve övgüye mazhar olmuşlardır.İşte ben de İslâm âleminin her tarafındaki ma'ri-fet âşığı, hakikat arayıcıları, sünnete gönül veren gayretli okuyucularıma bu kitabımı takdim ediyorum.
Ayrıca bu reddiyelere bir giriş olarak sünnetin dindeki yeri, onun delil olma bakımından durumu, kısaca geçirdiği safhalar ile İslâm'da hadis tenkidi âlimlerinin ortaya koydukları usul ve kaidelere değinmek istiyorum.
Söylediğim her doğru Allah'tandır. Eğer bir kusur olursa (bilinsin ki) gayem hakkı ve doğruyu aramaktır. Başarım ancak Ali alı1 tandır. Ona güvendim ve ona yöneldim.
Ebu Muhammed
Muhammed b. Muhammed
Ebu Şehbe. [11]

Sünnetin İslâm'daki Yeri

İslâm dininin birinci temeli Kur'an-ı Kerim'dir. Sünnet ise ikinci esası teşkil eder. Kur'an'a göre sünnetin konumuna gelince; Sünnet, Kur'an'ın açıklayı-cısıdır. Mücmel ifadelerini tafsil, müşkilini izah eder, mutlakım takyid, umumunu > tahsis eder. Kısaca değinilen hususları açar. (Nitekim) Allah Teala şöyle buyurmuştur:
«Biz sana da Kur'an-ı indirdik, tâ ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça an latasın ve taki onlar da düşünüp anlasınlar»[12]başka bir âyette ise «Şüphesiz ki sen dosdoğru yola iletmektesin. (O) yol göklerin ye yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin İşler sonunda Allah'a döner.» [13]
Hz. Peygamber, Kur'an'ın âyetlerini bazen sözleriyle bazen davranışlarıyla bazen de her ikisiyle birlikte açıklardı. Nitekim şu âyette geçen zulüm kelimesini şirk olarak tefsir ettiği kaydedilmiştir. «İman edenler, ve imanlarına zulm karıştırmayanlar, işte güven onlarındır ve hidayet üzere olanlar da onlar-dır.»[14] Yine «Kimin kitabı sağ tarafından verilirse kolay bir hesap ile hesaba çekilecektir ve sevinçli olarak ehline dönecektir [15]âyetinde de «Kolay hesabı» Kul'un hesab için Allah'ın huzuruna çıkarılıp fakat amelleri sorgulanmadan bırakılması olarak tefsir etmiştii.
Buhari'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber: «Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle kılın» buyurmuştur, Müslim, Ebu Davud ve Neseî'nin rivayet ettikleri diğer bir hadisin de ise Veda Haccı sırasında şöyle buyurmuştur: «Hac menasikini alınız. Zira bu haccımdan sonra bir daha hac yapabileceğimi sanmıyorum» hadisin diğer bir varyantında ise : «Hac menasikini benden alınız.» buyurmuştur.
Ahmed, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesei ve îbn-i Mace; Ubade tbn-i Samit'den Hz. Peygamber" İn «Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı dört şahid getirin, eğer şâhidlik ederlerse, o kadınları Ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir (çıkar) yol gös-terinceye kadar evlerde hapsedin.»[16] ayeti hakkında şöyle dediğini naklederler. «Benden alınız, benden alınız (benden öğreniniz) Allah onlara bir çıkar yol gösterdi» Bekar'm bekarla zina etmesinin cezası yüz dey-nek ve bir yıl toplumdan tecrid edilmektir. Evli kimselerin zina cezası ise yüz değnek ve recmedilmektir. [17]

Sünnetin Kur'an-ı Açıkladığına Örnekler

Allah Tealâ bir âyet-i kerimede «Namazı kılın zekatı verin» buyurmuştur. Ancak Namazın ne rek'at sayılarını, ne nasıl kılınacağını, ne de vakitlerini açıklamadığı gibi, farzlarını, sünnet ve vaciplerinden ayrı olarak" da zikretmemiştir. Bütün bunları Hz. Peygam-ber'in sünneti izah etmiştir. Aynı şekilde Kur'an, zekatın ne zaman vacip olacağını da belirtmemiştir. Ayrıca nisap miktarını, zekat olarak verilecek birimi ve nelere zekat düşeceğini de belirtmemiştir. Bütün bunları yine sünnet belirgin olarak ortaya koymuştur.
Allah Teâlâ, başka bir âyette «erkek hırsız ve kadın hırsızın yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin, Allah azizdir, hakîmdir»[18]buyurmuş ancak ceza gerektirecek hırsızlığın ne olduğunu, ellerin nereden nereye kesileceğini müphem bırakmış yine bütün bunları sünnet açıklığa kavuşturmuştur.
Yine Allah bir âyette «Ey insanlar" İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan isi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz.»[19] buyurmuş, fakat içki içene verilecek cezayı tâyin etmemiştir, bu haddi tayin edende yine sünnet olmuştur.
Başka bir âyette «zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız Allah'ın dinini tatbik hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın...[20] buyurmuş, bu
hükmün kimlere uygulanacağını belirtmemiştir. Sünnet bu hükmün bekarlar için olduğunu söylemiş, evlilerin cezasını ise recm olarak tesbit etmiştir.
Başka bir âyette «(savaştan) geri kalan üç kişinin de Allah tevbelerini kabul etti, yer yüzü genişliğine rağmen, onlara dar gelmiş ve vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı.» [21]buyurmuş, bunların kıssaları ve işledikleri suçu açıkça ortaya koymamıştır. Sünnet, bunları en güzel bir şekilde açıklamıştır. Bunlara benzer sayısız örnekler verilebilir. Öyle ki eğer sünnet, Kur'an'ı açıklamasaydı bir çok husus bize kapalı kahr, onu anlamamız güçleşirdi. Sahabe ve Tâbi un bu gerçeğin farkındaydılar.
İbnu'l Mübarek, İmran b. Husayn'in «siz bazı hadisler rivayet ediyorsunuz ki aslını Kur'anda göremiyorum» diyen bir adama şöyle dediğini rivayet eder : «Sen ahmak bir adamsın, sen Allah'ın kitabında, öğle namazının dört rekat olup kıraatin onda açıktan olmayacağını bulabiliyor musun?- Sonra İmran b. Hu-sayn adama sıra ile namaz, zekat ve benzeri hususlarda aynı tarzda sorular yönelterek sonunda, sen bütün bunları Allah'ın kitabında açık bir şekilde görebiliyor musun? diye sorduütan sonra şöyle der: «Allah'ın kitabı bütün bunları kapalı bırakmış, sünnet ise bunları açıklığa kavuşturmuştur.»
İmam Evzai, Hassan b. Atiyye'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Hz. Peygamber'e vahy geliyor, Hz. Cebrail de bir vahyi tefsir eden sünneti beraberinde getiriyordu.»
Rivayete göre Mekhulda şöyle demiştir: «Kur'an-ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kuran'a olan ihtiyacından fazladır.» tmam Ahmed'de şöyle demiştir: «Sünnet Kur'anı açıklar ve izah eder.» [22]

Sünnetin Teşri'de (Yasama) Müstakil Olması

Sünnet Teşride bazen müstakil olur.[23] Bir kadınla halası veya teyzesini birlikte nikahlamanın haram oluşu, süt kardeşliği sebebiyle getirilen evlenme yasakları, azı dişli vahşi hayvanlarla yırtıcı pençeli kuş7 ların etlerinin haram oluşu, deniz ölüsünün helal oluşu bir şahid ve yominle yetinerek hüküm vermek gibi sünnetin Kur'an'a ziyade olarak getirdiği hükümler buna örnek olarak verilebilir. [24]

Sünnetin Delil Oluşu

Kendilerine itibar edilen bütün âlimler sünnetin (dinde) delil oluşunda ittifak etmişlerdir. İster beyan sadedinde olsun isterse müstakil hüküm getirsin bu böyledir. İmam Şevkâni bu konuda şöyle der : «Sünnetin delil oluşu, ve hüküm koymada müstakil oluşu dini bir zorunluluktur. Buna ancak İslâm'dan nasibini almayan kimseler muhalefet ederler.[25] İmam Şevkâni bu hususta haklıdır. Çünkü sünnetin delil olduğuna sadece Hariciler ve Râfizîler itiraz etmişlerdir. Bunlar Kur'anın zahirine sarılıp sünnetleri ihmal ederek sapıtmış ve saptırmışlar, doğru yoldan ayrılmışlardır.[26]
Kur'an ve sabit olan sahih sünnet Hz. Peygamberden sadır olduğu tesbit edilen herşeyin delil olduğuna dair pek çok hüküm ihtiva etmektedir. Allah Tealâ şöyle buyuruyor: «De ki Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin...»[27] başka bir ayette «Ey iman edenler Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir şeyde çekişirseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanmış-sanız onu Allah'a ve Resulüne götürün.» [28]Meymun b. Mihran ayetteki Allah'a götürmekten maksadın onun kitabına başvurmak, peygambere götürmek ise sağlığında bizzat kendisine, ölümünden sonra da sünnetine baş vurmak olduğunu söylemiştir.
Başka bir âyette ise şöyle buyuruyor: «Hayir; Rab-binc andolsun ki aralannda çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe îman etmiş olmazlar.» [29] Ayet Hz. Peygambor'in hem Kur'an'la hem de sünnetle vardığı hükümleri içine almaktadır. Hatta âyete göre Kur'an ve sünnetin getirdiklerini zahiren kabul etmek yetmez bilakis onlara kalben rıza gösterip benimsemek gerekir.
Bir başka âyette ise «Her kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur» [30] Burada Allah Teala, Peygamber'e itaati kendisine itaat olarak saymış ve ona muhalefet etmekten de sakındırarak şöyle demiştir : «Onun buyruğuna aykırı hareket edenler başlarına bir belanın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar [31] Eğer Resul'ün emri deli) ve bağlayıcı olmasaydı ona muhalefetten dolayı ateşle tehditte bulunulmazdı.
Allah Teâla buyuruyor : «Gerçek şu ki Resulullah'-da sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar için en güzel bir

Örnek vardır. ..»[32] Bir başka ayette «...Resul size neyi verirse alınız neden yasakladıy-sa kaçınınız...» Allah Teâla, Resul'ün emrini tabi olunması gereken bir vecibe, yasak kıldığı şeylerin de kaçınılması gereken bir husus olduğunu belirtmiştir.
Bu konuda pek çok ta hadis vardır. Bunlardan birisi: Ebu Davud'un Sünen'inde Mikdad bin Madi-keribten rivayet ettiği Hz. Peygamber'in şu hadisidir: «Biliniz ki bana Kur'an ve beraberinde bir misli verilmiştir. Haberiniz olsun ki; yakın bir gelecekte (mal ve mevki ile mağrur olan) bir takım ahmak kimseler çıkıp koltuklarına yaslanarak şöyle diyecekler: «Size düşen Kur'ana sarılmaktır. Onun helal dediğini helal, haram dediğini de haram sayınız.» bilin ki; ehli merkeblerin etleri, aza dişli vahşi hayvanların etleri, kendi rızasıyla bıraktığı dışında zımminin kaybettiği mah da helal değildir. Her kime bir misafir gelirse ona düşen onu ağırlamaktır. Şayet ağırlamazlarsa bunun bedoiini ondan alabilir.» [33]
îmanı el-Hattâbî «Bana kitab ve beraberinde bir misli verildi» ifadesinin iki manaya geldiğini söyler.
Birincisi yâni zahir, metluv vahy ile birlikte kendisine gayri mettuv oian bfttıni bir vahy verilmiştir.
İkincisi; Kur'an kendisine, okunan bir vahy olarak verilmiş, onun açıklaması olarak da bir misli daha verilmiştir. Yâni Hz. Peygamber'e kitabı açıklama yetkisi verilmiştir. (Bu yetkiye dayanarak) has ifadeleri ta'mim, âm. olanları da ,tahsis ediyor. Kitaptaki kapalı ifadeleri açıklayarak zâid hükümler getirebiliyor. Böylece sünnetin kabulü ve kendisiyle amel etmenin mecburiyeti aynen tilavet olunan Kur'an gibi oluyor.
Buradaki «...mal ve mevkii ile mağrur ahmak kimseler...» ifadesi ile Hz. Peygamber Kur'an'da zikredilmeyen sünnete muhalefet etmekten sakındırıyor. Ki hârici ve râfizîler bu kanaate sahip olmuşlardır. Bunlar Kur'an'ın zahirine sarılıp onun açıklamasını içeren sünnetleri terketmişler, böylece şaşkına dönüp sapıtmışlardır.lü
«Koltuğuna yaslanarak» ifadesiyle de «Bunların lüks vo konfou*içerisinde evlerine yapışıp kalan kimseler olduklarını, ilmi asıl kaynaklarından almadıklarını kastediyor. [34]
Bu hadis aynı zamanda Hz. Peygamber'in bir mucizesine delalet etmektedir. Nitekim ilk devirlerde olduğu gibi son asırlarda da hadisleri bırakıp Kur'anla yetinmek gibi kötü bir davayı savunan gruplar ortaya çıkmıştır. Bunların maksadı dinin yansını yıkmaktır. Sen dinin tamamını yıkmak da diyebilirsin. Çünkü sünnet safdışı bırakıldığı zaman şüphesiz bu ümmetin Kur'an'ınm pek çok âyetini anlayamamasına Allah'ın muradının ne.olduğunu idrak edememesine yol açacaktır. Sünnet reddedilip Kur'an da anlaşılmadığı zaman vay İslâm'ın haline...
Irbâd b. Sâriye'den merfu olarak gelen bir rivayete göre (Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur) «Benim sünnetime ve hidayet üzere olan râşid hâlifelerimin sünnetine de yapışın. Ve onlara sımsıkı sarılınız.»
Bu hadisi Ebu Davud ve Tirmizi rivayet etmiş, (Tir-nızi'ye göre) sahih ve hasen bir hadistir.*
el-Hâkim ibn-i Abbas (ra)'dan Hz. Peygamberimizin veda hutbesinde şöyle dediğini nakleder: «Şeytan sizin yurdunuzda tapılmaktan ümidini kesmiştir. Ancak bu perestiş'in ötesinde sizin önemsemediğiniz bazı konularda kendisine itaat edilmesinden memnun kalır. İşte bundan sakınınız. Size (iki) şey bıraktım, onlara yapıştığınız müddetçe dalalete düşmezsiniz. Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti.» Bunun benzerini İmam Malik, el-Muvatta'ında rivayet etmiştir.
Bu hadisten açıkça anlaşıldığına göre hüküm çıkarmada sünnete baş vurmak, Kur'an'a başvurmak gibi, zorunludur. Sahabe Allah onlardan razı olsun sünnet ve hadisin (dinde) delil olduğunda özellikle Kur'anda bir aslı olmasa bile ve onunla amel hususunda icma etmişlerdir. Ri/. onlardan hiç birisinin bu icmaa muhalefet ettiğini de bilmiyoruz. Onlardan birisi yeni bîr durumla karşılaştığı zaman önce hükmünü Allah'ın kitabında arardı. Bulamazsa sünnete başvururdu. Orada da bulamadığı takdirde Kur'an, sünnet ve usul çerçevesinde ictihad ederdi.
Onlara bu sağlam esası koyan Hz. Peygamber olmuştur. Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken ona «Sana bir dava geldiği zaman ne île hüküm verirsin» diye sorar, Muaz (r.a) -Allah'ın kitabıyla» diye karşılık verir. Eesulullah ya orda da bulamaz-san» deyince Muaz; «ResuLullah'ın sünnetiyle hüküm veririm» der. Hz. Peygamberin «Orada da bulamaz isen» demesi üzerine Hz. Muaz «bütün gücümü sar-feder ictihad ederim»der.[35]
Bunun üzerine Hz. Peygamber Muaz'ın göğsüne vurarak şöyle dedi: «Resulünün elçisini Allah ve re-sulunun rızasına götüren şeylerde muvaffak kılan Allah'a hamdolsun.»
Sahabe; Allah'ın «...Resul sîze neyi vermişse alınız neden yasakladiysa kaçınınız» âyetinden sünnetin getirdiği her şeyin Kur'an'a dayandığını anlamışlardır.Buhari SahüYinde Abdullah b. Mesud'dan gelen şu rivayete yer vermiştir. «Dövme yapan ve yaptırana, yüzdeki tüyleri aldıran ve estetik için dişlerini seyre İtti ren[36] Allah'ın yarattığını değiştiren kadınlara Allah lanet etsin.» Bunu duyan Sahabeden Ummu Yâ-kub[37] (isminde bir kadın) bu da ne demek? deyince Abdullah b. Fvtesud; «Rasulullahın lanet ettiğine ben neden lanet etmeyeyim ki «bu da Allah'ın kitabında vardır.* der. Kadın «Allah'a andolsun ki Kur'an'ı başından sonuna kadar okudum. Fakat böyle birşeye rastlamadım.» der. İbn Mesud «Allaha andolsun ki dikkatlice okumuş olsaydın bulmuş olman gerekirdi.» Zira Allah Tealâ şöyle buyuruyor «...Resul size ne vermişse onu alın neden yasakladıysa ondan kaçmm ...»[38]
İşte bu âyet Kur'an'da zikri geçmeyen her konuda sünnetin getirdiği hükme bir asıl teşkil eder. Sahabeden sonra gelen ulema da bu apaçık yolda yürümüşlerdir. Rivayet edilir ki İmam Şafii (raî bir gün Mescid-i Haram'da oturmuş insanlara konuşurken şöyle demiştir : «Bana sorduğunuz herşeyin cevabını Kur1-an'dan verebilirim» Bir adam «ihramda iken eşşek arısı öldürenin hükmü nedir?» diye sorar. İmam «bir şey gerekmez» diye cevap verince adam «bu Allah'ın Kitabının neresinde var?» der. İmam ise yukarıdaki âyetle karşılık verir.
Arkasından da Hz. Ömer'in «Ihramlı kimse eşşek arısını öldürebilir» dediğine dair isnadı ile birlikte bir rivayet zikreder.
İbn'i Abdi'l Berr «Kitabu'I îlm»[39] adlı eserinde «Ab-durrahman b. Yezid'den şöyle bir rivayette bulunur. Bir gün o «ihramlı iken elbise giyen birisine rastlar (onu bundan menedinceî adam; «buna dair bir ayet. getirirsen» çıkarırım der. Bunun üzerine O söz konusu âyeti okumaya başlar. [40]

Sünneti Kur'an'a Arz Hadisi

Sünnetin teşride müstakil olmadığını savunanların ileri sürdükleri şöyle bir hadis vardır: «Size benden bir hadis gelirse Allah'ın kitabı ile karşılaştırın. Ona uygun düşerse alın, muhalif olursa terkedin». Hadis imamları ve uzmanları bu hadisin hadisleri sai1-dışı bırakmak gibi kötü emellerine erişebilmek için zındıklar tarafından Peygamber'e iftira edilerek uydurulmuş bir haber olduğunu açıklamışlardır. Bazı imamlar bu hadisi Kur'an'a arzetmiş ve şöyle demişlerdir: «Biz bu hadisin kendisini Allah'ın kitabına arzetük, bizzat onun Kur'an ayetlerine ters düştüğünü gördük : «...Resul size ne verdiyse alınız, neden yasakladıysa kaçınınız...» «...de ki eğer Allah'ı seviyorsanız bana. uyun ki'Allah da sizi sevsin...» «...kim Resule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur...»[41]
Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim bu hadisi yalanlamış ve reddetmiştir.
Bazı müştekrikler ve sömürgelerine alet olan bazı yaverleri sönüp gitmiş olan bu çirkin iddiayı yeniden hortlatmaya teşebbüs etmişlerdir. Ancak Allah Teala eskiden bu düşünceyi savunanlara karşı hakkı savunacak ve hilelerini kursaklarında bırakacak kimseler var ettiği gibi şimdi de bunu yapacak kimseler hazırlamıştır. «...Kafirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez...» [42]

Sahabenin Hadis Ve Sünnete Verdikleri Önem

Sünnetin dindeki yeri ve Kur'an-ı Kerim'deki konumu dolayısıyle Sahabiler Hz. Peygamber'in hadislerine son derece büyük önem vermişlerdir. Kur'an'a gösterdikleri Özeni ona da göstermiş, onu lafzı ya da manasıyla ezberlemiş ve anlamışlardır, sünnetin maksat ve gayelerim kendilerine has Arap selikasıyla Hz. Peygamber'den duydukları sözler ve müşahade ettikleri davranışlar ve hadislerin vücud sebebleriyle idrak etmişlerdir. Bu konuda anlayamadıkları bir müşkülle karşılaştıklarında Resulullah (as)'a sormuşlardır.
Sahabiler Allah'ın vahyi ve Hz. Peygamber'in sün-, netini işitmeye o kadar büyük ehemmiyet vermişler ki, bunu münavebeli olarak ta'kib etmişlerdir. Buhari Sahih'inde Hz. Ömer (ra)'den söyle bir rivayette bulunur. «Medine'nin yüksek bir semti olan Umayye b. Zeyd oğullan[43] mahallesinde (otururken) ensardan bir komşum vardı. Resulullah'ın meclisine sırayla bir1 gün O, bir gün de ben giderdik. Ben gittiğim vakit ogün gelen vahy ve diğer şeyleri O'na bildirirdim, O gittiği zaman aynı şeyi o bana yapardı.[44]
Sahabe böylece dünya ve ahiret menfaatlerini birleştirmişlerdir. Ne dinleri onları dünyalarından ne de dünyaları dînlerinden alakoymuştur.
Biz biliyoruz ki Kur'an ve sünnet ilim ve âlimlerin fazileti ile doludur. Yine biliyoruz ki Sahabe sünnetin dinin ikinci aslı olduğunu biliyor, Resulullah'ı kendi nefislerinden çok seviyor, onu dinlemekten büyük bir manevi haz duyuyorlardı. Konuştuklarının vahy ürünü olduğuna inanıyorlar, ondan işittikleri şeylerini iman ve takva için bir gıda[45] ve bunun cennete giden bir yol olduğuna kanaat ediyorlardı.
Bütün bunlardan biz sahabenin sünnet ve hadisleri dinlemeye ne kadar düşkün olduklarım tasavvur edebiliyoruz. Onların bu durumu apaçık bir gerçektir.
Sahabe sünnetin bütün insanlara tebliğ edilmesi gereken bir din olduğunu bildikleri için buna azami derecede itina göstermişlerdir. Hz. Peygamber de çok defa şu sözünde olduğu gibi onları buna teşvik ederdi; «Benim sözlerimi işitip, belleyen ve onları işittiği gibi başkalarına aktaranın A Hah yüzünü ağartsın. Çünkü nite, söz kendisine sonradan ulaşan kimseler vardır ki: Onu bizzat işitenden daha iyi kavrarlar.» Başka bir rivayet şöyledir: «Nice fıkıh taşıyanlar var İti fa-kîh değildir. Nice taşıyanlar da kendilerinden daha fakîh olanlara fıkıh iletirler.» Bunu İmam Şafii ve Beyhaki el-Medhâl'inde rivayet etmiştir.
Resulullah Meşhur Vecla Haccı hutbesinde şöyle buyuruyor; «Burada hazır bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin, çünkü burada bulunan kendisinden daha iyi kavrayan birisine ulaştırabilir.» (Bunu da) Buhari Salıih'inde rivayet etmiştir.[46]
Hz. Peygambere bir heyet geldiği zaman onlara Kur'an ve sünneti ve onlara bunları iyi öğrenip başkalarına ulaştırmalarını tavsiye ederdi. Buhari'de geçtiğine göre Abdu'l Kays kabilesi temsilcilerine şöyle tavsiye etmiştir: «Bunları iyi belleyin ve buraya gelmeyenlere bildiriniz.» Başka bir rivayette «hemşeri-lerinize dönün ve bunları öğretin»[47] buyurmuştur.
Hz. Peygamber onlara sürekli şu hadisi telkin ediyordu. *Her kim ilmi gizlerse kıyamet gününde ağzına ateşten, bir gem vurulur.» Bunun için sahabe sünnetleri muhafaza etmeye lafzı veya manasıyla ezberleyip tebliğ etmeye oldukça önem vermişlerdir. [48]

Hz. Peygamber Döneminde Hadis Yazımının Yasaklanması

İki sebepten dolayı hadisler Hz. Peygamberin döneminde tedvin edilmemiştir:
Birincisi: Yazım âletlerinin fazla miktarda bulunmayışı ve sahabenin kıvrak zekalarına ve ezberleme gücüne olan güven.
İkincisi: Hz. Peygamber'in yalnız Kur'an'ın yazılıp, hadislerine yazılmasını yasaklayan bir emrinin mevcudiyetidir.
Müslim, Sahih'inde Ebu Said el-Hudri (ra) 'den Re-sulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Kur'an'ın dışında benden işittiğiniz hiç bir şeyi yazmayın, her kim böyle bir şey yazdıysa onu imha etsin.» Bunun için selef ulemasından bazıları hadislerin yazılmasını hoş karşılamamışlardır.
Hz. Peygamber'in yazılmasını yasaklamasının bazılarının onları Kur'an'la karıştırmaları endişesinden kaynaklandığı açıktır. Ya da özellikle ümmî olan insanların Kur'an'ı bırakıp hadislerle meşgul olmalarını önlemek içindir. Veya bu yasak sadece hafızasına güvenenler içindir. Ancak okuma-yazma bilmediğinden dolayı Kur'an ve sünneti birbirine karıştırmasından emin

olunan kimse veyahut duyduğunu unutmaktan ya da iyi muhafaza etmekten korkan kimsenin yazmasında bir mahzur yoktur.
Hz. Peygamber'in bazı sahabilerden Hadis yazmasına müsade ettiğine delalet eden haberler bu şekilde yorumlanabilir.
Ebu Davud, el Hakim ve başkaları Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle rivayette bulunmuşlardır. «Re-sulullah'a dedim kij Ey Allah'ın Rasulu senden duyduğum herşeyi yazabilir miyim, Resulullah «evet» dedi. Ben «sakin halinizde iken de kızgın halinizde iken de mi» diye sordum. Resulullah «evet», benim her halimde de benden haktan başka bir şey sâdır olmaz.» buyurur.
Buharı de, Ebu Hureyre (ra)'den şöyle bir rivayette bulunmuştur. «Resulullahın ashabı içerisinde Abdullah b. Amr b. As hariç benden daha fazla hadis bilen hiç kimse yoktu. Çünkü O duyduğu hadisleri yazardı ben ise yazmazdım.» Abdullah gibi olanlar Kur'an ve hadisi karıştırmaktan emin olunan kimselerdir.
Tirmizi de, Ebu Hureyre (ra)'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Ensardan bir kişiHz. Peygamber'in meclisinde oturup onun sözlerini dinlerdi. Bu sözler çok hoşuna gider ancak ezberleyemezdi. Bunun üzerine bu durumu Hz. Peygambere şikayet edince Resulullah eliyle yazıya işaret ederek ona yazmasını salık verdi.
Buharı ve Müslim Sahih'lerinde «Yemenli Ebu Şah'ın Hz. Peygamberden Mekkenin fethi sırasında irad ettiği hutbenin kendisine yazı verilmesin i istemiş o da «Ebu Şah'a (hutbeyi) yazıverin» dediğini rivayet etmişlerdir.
Yine Buhari Sahih'inde şu rivayete yer verir: «Hz. Ali'ye Kur'andan başka kendilerine Hz. Peygam-ber'den kalan bir şeyin olup olmadığı soruldu. O; «Hayır, canlıyı yaratan, tohumu yaran Allah'a yemin olsun ki, (Bizim'yanımızda) Kur'an'dan başka sadece kendi kitabını anlayışı hususunda Allah'ın bir kuluna verdiği anlayış ve bir de şu sayfadakiler var» dedi. IRavi) Hz. Ali'ye «o sayfada neler var» deyince O, «diyet, esirlerin salıverilmesi ve bir kafire karşılık Müs-lümanın öldürülmemesi (ile ilgili hükümler) vardır, diye karşılık vermiştir.
Ayrıca Hz. Peygamber'in zekat, diyet ve miras ile bazı uygulamaları Amr b. Hazm ve diğer bazı (Valilerine) yazdığı tesbit edilmiştir.Bazı alimler hadislerin yazılmasına izin veren haberlerin yasak getiren hadisleri nesh ettiği görüşündedirler. Çünkü yasaklama İslâm'ın ilk dönemlerine tesadüf eder ki bu zamanda ashabın Kur'an'ı bırakıp hadislerle uğraşmaları veya Kur'an dışındaki bazı şeyleri ona karıştırmaları endişesi sözkonusuydu. Daha sonraları bundan emin olununca yasaklama kaldırıldı.
Nesh görüşünü destekleyen hususlardan birisi de izne dair bazı hadislerin sonraki tarihlere rastlama-sıdır. Nitekim yazmaya dair hadisin ravisi olan Ebu Hureyre hicretin 7. yılında müslüman olmuş, Ebu Şah olayı ise Mekke'nin fethedildiği tarih olan hicri 8. senesinde vuku bul muştur.
Her hal-u karda Resulullah'ın dönemi bittiğinde sahabe arasında hadis yazanların sayısı pek fazla değildi. [49]

Hz. Peygamberin Vefatından Sonra Hadis Yazımı

Hz. Peygamber, Hakk'ın rahmetine kavuşur kavuşmaz sahabeden hadis yazanların sayısı artmaya başladı. Daha sonra Tâbiun'dan da yazanlar olmuş ve hadis yazımını sahabeden de ileriye götürmüşlerdir. Said b. Cubeyr'den rivayet edildiğine göre; O, ibn-i Abbas'tan duyduğu hadisleri bineğin üstünde yazmış, binekten inince de onları silmiştir.
Abdurrahman b. Ebiz'zenâd babasından şu rivayette bulunmuştur: «Biz helal ve haram (bildiren hadisleri) yazardık İbn-i Şihab (ez-zuhr-i) ise her duyduğunu yazardı. Ona ihtiyaç duyulduğu zaman O'nun ne kadar âlim biri olduğunu anladım» Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre Yezid b. Muaviye zamanında bütün kitapları yanmış ve bunun için o şöyle demiştir: «Keşke malım ve ehlim telef olsaydı da kitaplarım yanmasaydı.»
Hz. Ömer (ra) hadisleri biraraya toplayarak yazıya dökmek istemiş ve bunun için sahabe ile istişare etmiştir. Sahabe yazması yönünde görüş beyan edince bir müddet bu konuda istihareye yatmış ancak Allah ona bir şey göstermemiştir.
Beyhaki Medhal'inde Urve b. Zübeyr'den şu rivayette bulunur. Hattab oğlu Ömer (ra) sünnetleri yazmak istedi ve bunun için sahabe ile istişare etti. Ancak sahabe görüş belirttikten sonra bir ay bu konuda istihareye yattı. Bir sabah Allah ona bir yol gösterdi ve şöyle dedi; «Ben sünnetleri yazmak istedim ancak sizden önce bazı kavimleri hatırladım, onlar birtakım kitaplar yazdılar ve onlara yönelerek Allah'ın kitabını terkettiler. Allah'a andulsunki ben kesinlikle Allah'ın kitabına bir şey karıştırmayacağını [50]

Genel Olarak Hadis Tedvini

Râşid Halife Ömer b. Abdula/.i/ dönemine kadar durum böylece sürüp gilt İ. Yani kimisi hadisleri yazıyor, kimisi yazmıyordu. Ömer b. Abdula/.i/. Hak ile batılın birbirine karışmasından veya sünnetlerin kaybolmasından korkarak hadislerin toplanıp tedvin edilmesini istedi. Zaman birinci yüzyılın başıydı. Diğer şehirlerde ilimleriyle tebarüz etmiş kişilere mektup göndererek hadislerin toplanmasını emretti. Ayrıca valilerine de bu emri bildiren birer mektup yazdı.
İmam Mâlik, Muhammed b. Hasan eş-Şeybftni tarikiyle gelen şu rivayete Muvatla'da yer verir. : «Ömer b. AbdulazİZ Hbû Bekr b. Muhammet! h. Amr ile Hazm'a yazdığı mektupla şöyle dedi : «11/.. IVygunıher'in hadi.\-Jeti, sünnetleri veya Hz. Ömer'in sözleri vb. gibi şeyleri bul ve yaz. Zira ilmin ve alimlerin kaybolmasından korkuyorum.» (Ayrıca ona) Ensar'dan Aınrc binli Abdıı'rah-man ve Kasını b. Muhammed b. l-'bu ttckr'in yanında ne varsa yazmasını tavsiye elli.
Buharı bir Ta'lik[51]'iıulc şöyle der; Ömer b. Abdül-aziz Ebu -Bekr b. Mazm[52]a ya/.dgı bir mektupla şu\lc dedi : «Kendi beldende Hz. Peygamberin hadislerinden ne bulursan yaz. Zira ilmin ve âlimlerin yokolmasından korkuyorum» Tarih-i Isbahan adlı eserinde Ebu Nuayın Ömer b. Abdilazi/'den onun bütün bölgelere mektup göndererek «Hz. Peygamber'in hadislerini toplayınız» dediğini nakleder.
Adil halife Ömer b. Abdulaziz'in mektup gönderdiği kişilerden birisi de Hicri 124'de velal eden Hicaz ve Şam ehli âlimlerinden Medineli büyük İmam Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zührî'dir. [53]

Tedvin Hareketinin Hızlanması

Her şehir merkezinde âlimler, kendilerine verilen bu görevi en güzel şekilde gerçekleştirdiler. Hadis ve sünnetleri seçerek toplamaya yöneldiler. Sahibini zayıfından, makbulünü merdudundan ayırdılar. Seleften hiç kimse hadisleri yazmakta bir sakınca görmedi. Daha önce aralarında bulunan hadis yazımı ile ilgili ihtilaf da bu şekilde ortadan kalkmış oldu ve bu konu istikrara kavuştu. Hadis yazımının cevazı konusunda hatta bunun müslahab bir davranış olduğu hususunda, icma hasıl oldu. İlmi tebliğ etmekle mükellef olan ve fakat onu unutmaktan korkan birisi için vacip olduğu uzak bir görüş olmasa gerektir.[54]
Hadis ilminde ilmi tedvin hareketi gelişti. Sıdk ve emanet sahibi araştırmacı, bir topluluk bu kıymetli işin sonunda sıcak yaatklarından uzaklaşarak hokka ve defterlerine sarıldılar. Bu uğurda zor işlere katlandılar. Defter ve okkalarını yanlarından ayırmayarak şeyhlerle bir araya gelmeye ve hadisleri direk ağızlarından almaya gayret gösterdiler. Bu yolda uzun geceleri uykusuzlukla geçirdiler, ıssız çöl ve çorak arazîleri katettiler. Muhtelif şehir ve bölgeleri dolaştılar. 0 günkü vasıtalarla yolculuk zor olduğu, imkânlar elvermediği halde ilim ve hadis rivayeti için üstün bir örnek oldular ki bu sayede (isimleri) ebedi kalan âlimler zümresine katılmış oldular.
Hadis ve sünnet için altmçağ kabul edilen yaklaşık olarak üçüncü asırda hadislerin toplanması sona erinceye kadar âlimler hadisleri toplamaya, tenkid ederek ayırmaya. Sahih, Sünen ve Müsned'leri telif etmeye devam
ettiler. Bu asrın son bulmasıyla cerh ve tâdil ile tenkid işi de neredeyse sona ermişti. Daha sonra hadis kitaplarım tertib etmek, düzene koymak ve onlara istidraklerde (yani eksik ve hatalı yönlen bulmak) bulunmak gibi işler başladı. Bu da dördüncü ve onu takibeden asırlarda devam elti.
Netice olarak (konuyu) şöylece özetleyebiliriz :
Sünnet, aradan uzun bir süre geçmeden tedvin edilmiştir. Özel bir anlamda tedvin Hz. Peygamber'in döneminde başladı. Sahabe asrında ve Tâbiun asrının ilk yıllarında gulişli, Tâbiun asrının sonlarında ise genel bir hüviyete kavuştu. Üçüncü asrın sonlarına kadar bu ge-lişme .sürdü ve tamamen olgunluğa kavuştu ki, bu üç asır kurtuluş, hidayet ve doğru yolda ilim, amel ve İman gibi yüce hasletlere şûhid oîan asırlardır. [55]

İlim Uğruna Yapılan Seferler

İslâm âlimlerinin özellikle hadis imamlarının ve onu derleyenlerin en belirgin özellikleri şüphesiz çok göç etmeleri ve uzun yolculuklara çıkmalarıdır. Onlar sahabenin ve sahabeye en güzel şekilde uyan tâbiunun sünneti üzere yürüdüler. Onlardan birisine sika raviler kanalıyla bir hadis ulaşınca bununla İktifa etmiyorlardı. Bilakis hadisi vasıtasız olarak ilk ravîsinden almak için gece gündüz demeden yolculuğa çıkıyorlardı. Sahih-i Buhaii'dc kesinlik ifade eden bir siga ile yapılan talike göre Cahit-b. AbdİIlah el-Ensari Abdullah b. Uneys'ten bir hadis almak için, bir aylık yolculuğa çıkmıştır.
Buhari'nin «el-Edebu'l Mufred»inde İmam Ahmed ve Ebu Yâla'nın «ei-Musned»]erinde naklettiklerine göre kıssanın tamamı şöyledir :
Abdullah b. Muhammed b. Ukayl Câbir b. Abdillah'ın şöyle dediğini işittiğini söyler; «Bir adamın Hz. Peygamber'den bir hadîs işittiğini Öğrendim. Bir deve satın alarak, bineğimi hazırladım ve bir aylık yolculuk sonunda Şam'a vardım. Bir de baktım ki Abdullah b. Uneys(miş). Kapıcıya «Câbir'in kapıda olduğu söyle dedim. O, «Abdullah oğlu Cabir mi?» diye sordu. Ben «evet» deyince çıkıp boynuma sarıldı. Ona «Senin Resulullah»tan bir hadis duyduğunu işittim. Senden işitmeden önce Ölmekten korktum» dedim. O da şöyle dedi: «Hz. Peygamberin şöyle dediğini işittim; «İnsanlar kıyamet günü çıplak olarak haşralacaklar.»
Yine Câbir'in şöyle dediği rivayet edilir: «Hz. Pey-gamber'in kısas konusunda bir hadisi olduğunu duydum, hadisin asıl ravisinin Mısır'da olduğunu öğrendim bir deve satın alarak Mısır'a kadar gittim adamın kapısına vardım...» bundan sonrası ilk kıssa da geçtiği gibidir.
Taberani, Mesleme b. Mahled'den Câbir'in kendisine gelerek şöyle dediğini nakleder : «Senin, müslümanın aybını örtmek ile ilgili bir hadis rivayet ettiğin bana ulaştı. Onu bana da söyler misin...» anlaşıldığına göre Cabir, bu gaye için farklı seferler düzenlemiştir.
îmam Ahmed'in munkatı bir senedle rivayet ettiğine göre büyük sahabi Ebu Eyub el-Ensari müslümanın aybını örtmek hususunda rivayet ettiği bir hadis için Ukbe b. Amir el Cuheni'ye gitmiştir.
Ebu Davud, Sünen'inde Abdullah b. Bureyde tarikiyle sahabeden birisinin Fadale b. Ubeyd'den bir hadis almak için Mısır'a gittiğini rîakleder.
Tâbiun ve onlardan sonra gelen âlimler de bu yol üzere yürüdüler.
Hatip [el Bağdadi] Ubeydullah b. Adiy'in şöyle dediğini rivayet eder: «Ali'nin yanında bir hadis olduğunu duydum. O'nun ölmesinden ve bu hadisin kaybolmasından korktum yola çıktım ve Irak'a gidip kendisini buldum.»
imam Malik'in Yahya b. Said'den rivayet ettiğine göre Said b. Museyyib; «Ben bir tek hadis için gece, gündüz demeden yolculuk yapardım.» demiştir.
Hatib (el-Bağdadi) Ebu'l Aliye'nin şöyle dediğini nakleder : «Biz sahabeden nakledilen hadisler duyardık ancak gönlümüz buna razı olmaz, onlara gider ve bizzat onlardan dinlerdik.[56]
Şa'bi bir meseleden dolayı verdiği fetva için (birisine) şöyle der : «Sana bu fetvayı karşılıksız verdim ancak bundan daha küçük bir mes'ele için Medine'ye gidiliyordu.»
'Dârimi sahili bir senedle Busr b. Ubeydullah'm : «Ben bir tek hadis için şehirden şehire dolaşırdım» dediğini nakleder. Ebu Kılâbe; «Sadece bir hadis işitebilir miyim diye Medine'de üç gün kaldım» demiştir.

İmam Ahmed'e : «İlim taleb eden birisi âlim birisinin yanında oturup tahsil mi görsün yoksa ilim yolunda seferemi çıksın?» diye soruldu. O da «sefere çıkarak farklı belde âlimlerinden aldıklarını yazsın» diye cevap verir.
İlim ve hadis uğruna uzun yolculuklara katılanlar arasında, Ebu Hanife, Malik, Şafii, Ahmet ve diğerleri de vardır. Muhaddislerden ise sayılamayacak kadar çoktur.
Bunların ilk öncüleri ise: Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Neseî, îbn-i Mâce ve Hâkim gibi imamlardır. Bunlardan hayatı boyunca rahat ve istikrarın tadını tatmayanlar vardır. [57]

Hadis Tedvininin Geçtiği Safhalar

Daha önce de belirttiğimiz gibi genel olarak tedvin hareketi hicri birinci asrın sonunda başladı. Farklı beldelerdeki âlimler Râşid Halife Ömer b. Abdilaziz'in da've-tine icabet ettiler. Muhtelif bölgelerde İslâmî ilimler sahasında otorite olan kişiler hadisleri toplama işine soyundu. Bu geniş sahada âlimler birbirleriyle (adeta) yarıştılar. Medine'de İmam Mâlik (Ö : 179) Mekke'de Ebu Muhammed Abdulaziz b. Cureyc (Ö : 150) Şam'da el-Fuzaî (Ö : 156) Yemen'de Ma'mer b. Râşid (Ö : 153) Basra'da Hammad b. Seleme (Ö : 176) ile Said b. Ebi Arube (Ö : 156) Kûfe'de Sufyan es-Sevri (Ö : 161) Horasan'da Abdullah b. Mübarek (Ö : 181) Vasıt'ta Huşeym b. Beşir (Ö : 188) Rey şehrinde ise Cerir b. Abdulhamid (Ö : 188) ve daha niceleri birer eser te'lif ettiler. Bunlann tamamı hicri ikinci asırda yaşamışlardır.
Bu asırda müelliflerin metodu hadisleri sahabe sözleri ve tâbiun fetvalarıyla birlikte toplamak olmuştur. Bu husus îmanı Malik'in Muvatta'ında açıkça görülmektedir.
Sonra hadis tedvini için yeni bir dönem geldi. Ki bu dönemde sadece Hz. Peygamber'in hadisleri toplandı. Bu adım ikinci yüzyılın başında atıldı. Bu adımı atanların bir kısmı müsned tarzında eserler verdiler. Bu da konularına bağlı kalmaksızın bir sahabinin hadislerini, birara-ya getirmekten ibarettir. Mesela namaz ile ilgili bir
zekat ve cihad ile ilgili bir hadis ile yanyana gelebilir, imam Ahmed Osman b. Ebi Şeybe, tshak b. Râhûye vb. gibilerinin müsnedleri bu çeşitdendir. Müsned sahipleri sadece sahih hadislere bağlı kalmayıp hasen ve zayii hadisleri de kitaplarına toplamışlardır.
Meşhur Kûtübü Sitte sahibi gibi bazı hadisciler de kitaplarını fıkıh bablarına göre te'lif ettiler. Bunların bir kısmı sadece sahih hadisleri biraraya getirdiler. Buhari ve Müslim gibi. Bazıları da Sahihin yanında zayıf ve hasen hadislere de yer verdiler. Ancak bazen buna işaret ederken bazen de buna işaret etmediler. Bu okuyucunun bilgisine ve makbul haberleri, merdud olanlardan; zayıflan, sahihten ayıracak tenkit gücüne, güvenden kaynaklanıyor. Bunun en güzel örnekleri «Sünenul Erbaa» de-dğimiz Ebû Davud, Tİrmlzi, Nesaî, ve İbn-i Mâce'dir.
Hicri üçüncü asır (200-300) Sünnetin toplanması, tedvini, tenkid ve temyizi bakımından altmçağdır. Hadis imamları ve uzmanları, tenkid konusunda mahir ve sarraf olanlar bu asırda yetiştiler. Nerdeyse sabit olan bütün hadisleri az bir kısmı müstesna içine alan Kütub-i Sitte ve benzerlerinin güneşleri bu asırda parladı. Bütün fakihler, müctehidler, müellifler, öğretmenler, bu eserlere iti-mad ettiler. Tebliğciler, ıslatıcılar ve ahlakçılar, psikolog ve sosyologlar arzu ettiklerini bu eserlerde buldular. [58]

Hadiscilerin Tenkid Ve Dirayete Verdikleri Önem

Hadis imamları hadisleri sağlam kitaplarda toplamakla ilgilendikleri gibi kabulü ve reddini gerektiren se-ned ve metin yönlerinden de araştırmaya özen göstermişlerdir. Hakikaten hadisin bu yönleriyle ilgilenmek çok
faydalı ve övgüye değerdir. Çünkü iyiyi kötüden, sahihi illetliden, ayırmak buna bağlıdır. Sünnet bu yolla her türlü uydurmadan korunmuş olur. .islâm Şeriatı bu şekilde muhafaza edilmiş olur. Bu yönden araştırılan konular şunlardır : Sahih, hasen ve zayıf hadisler ve bunlardan herbirinin durumu, munkati, mu'dal, şazz, maklûb, munker, muztarıb ve mevzu gibi zayıf hadis çeşitleri, bunlarla iigili olarak cerh ve tâdil yönünden râvilerin durumları ve bununla ilgili lafızlar, rivayet ve şartan hadis tahammülü ve keyfiyeti, eda ve lafızları, (hadisi başkalarına naklederken kullanılan tabirler), hadisin illetleri, garibi ve muhlelcfi (çelişkili hadisler), nasihi ve mensubu, ravilerin labakaları, vatanları, ölüm tarihleri ve bunlara benzer bir çok konu ki, hepsine hadis ilimleri ve rical kitaplarında geniş bir şekilde yer verilmiştir.
Biraz ünce hadislerin genel olarak birinci asrın sonunda tedvin edildiğini belirttik. Sakın rivayet ve şartları, raviler ve sıfatları, cerh ve tâdil gibi konuların o zaman olmadığını sanma çünkü bütün bu hususlar kalplere ve zihinlere nakşedilmişti. Bu gibi ilimlerin durumu hadis metinlerinin durumu gibiydi. Hadisleri toplayan imamlar bunlardan habersizdi denilemez bilakis bunları en güzel şekilde biliyorlardı. Görünürde olmasa bile 'zihinlerinde vardı. Nitekim hadisleri tedvin ederken rivayetleri kabul konusunda aşın ihtiyata yer vermeleri hadislere yalanın, halta ve gafletin karışmasını önlemeleri hususunda bize gelenler bunları bildiklerini doğrulamaktadır.
Bu hususu ilk asırlarda yazılan eserlerde açıkça görebilirsin. Bu eserlerde metinler ile; tenkid ve rivayet ilminin usulü beraber verilmiştir. İmam Safî (Ö : 204)'nin er-Risale'sinde işlediği konular, İmam Ahmed (Ö : 241)'in
talebelerinin, kendisine sordukları sorular ve aralarında geçen konuşma, İmam Müslim (Ö : 161)'in Sahih'inin mukaddimesinde yazdıkları, İmam Ebu üavud (Ö : 275)'un meşhur Sîmen'inde takib ettiği metod ile ilgili Mekke ehline yazdığı risale, İmam Ebu İsa et-Tirmizî (Ö : 279)'nİn Câmi'inin sonunda aldığı, sahih, hasen ve zayii" hadislerle ilgili «el-İIel» adlı kitabı, İmam Buhari (Ö : 256)'nin kaleme aldığı «Üç tarih»[59] ve benzeri gibi eserler hep bu cümledendir.
Bütün bunlardan dolayı rahatlıkla diyebiliriz ki : Hadis tenkidi, sahih hadisleri sahih olmayandan ayırma işi; müsned, cami ve diğer hadis kitapları te'lif edilirken beraber olmuştur. Bâzı hadis kolleksiyonlarında derecesine işaret edilmeksizin ki bu oldukça azdır zayıf mün-ker ve mevzu haberlere yer verilmesi hadis imamlarının cerh ve ta'dil sahih ye zayıf hadisin

şartlarında ihtilaf etmelerinden kaynaklanıyor. Cerh konusunda kimisi aşın sert, kimisi yumuşak, kimisi orta yollu davranmıştır. Bazılarının keşfedemediği illetleri bazıları bulabilmiş. Bu ise, İslâm'da araştırma hürriyetine en güzel Örnektir. Ancak bu hürriyetin ash; hakkı ortaya çıkarmak ve batılı yok etmek içindir, yoksa heva ve arzuları tatmin için değildir. [60]

İslâm'da Makbul Rivayetin Şartları

Hadisciler makbul rivayet için öyle şartlar koymuşlardır ki, bu şartlar; ravinin doğruluğu, nakillerinde yalan, hata ve gafletten beri olduğunu fazlasıyla göstermektedir. Bu şartlan şöylece sıralayabiliriz:

1- Müslüman Olması:

Bu içten ve dıştan İslâm'a teslim olmaktır. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahire t gününe imanı, Allah'ın şeriatı ve hükümlerini kabulü gerektirir. Gerek ilminde gerekse amellerinde bunlara bağlı kalması gerekir. Diğer dinlerde de yalan yasak olduğu halde, müslümaılık şartının konulması şunun içindir : Konu dini bir konudur, kafir, gücü yettiği kadar başkasının dinini yıkmaya çalışır. Ayrıca İnandığı şeylerden dolayı ithama maruz kalmıştır. İtham unsuru baki kaldıkça dinî hususta rivayetlerinin kabulü doğru olmaz. Haberi mü'min değilken almış ve İslam'dan sonra naklet-misse kabul edilir.

2- Mükellef Olnası:

Bu akıl baliğ olmakla tahakkuk eder, çocuk ve delinin rivayeti alınmaz Birincisi şer'an sorumlu olmadığı için onu yalandan alıkoyan bir şey yoktur. İkincisine ge-ÎİÎnce, anlama, ayırma kabiliyetinin olmayışındandır. Tabii ki mümeyyiz olan çocuk buluğa ermeden haberi alır buluğa kavuştuktan sonra nakledersе elbette rivayeti alınır. Sahabenin Allah onlardan razı olsun İbn-i Abbas, Îbnu'z-Zııbeyr ve Mahmud b. RebİY gibi gençlerin rivayetlerini kabul hususunda icma etmeleri de buna delalet eder. Sahabeden sonra gelenler de bunu kabul etmiş ve temyiz yaşım beş olarak tesbit etmişlerdir. Bu konuda da Mahmud b. Rebi'nin şu hadisine dayanmışlardır : «Ben beş yaşında iken Hz. Peygamberin ağzına su alıp, yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum.»

3- Adalet:

Kişinin takva ve murûet sahibi olduğuna delil olan bir melekedir.

Takva; Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da kaçınmaktır. Bu da büyük günah işlememek, küçük günahlarda ısrar etmemek ve bidatlerden uzak olmakla meydana gelir.

Murûet ise; riayet edildiğinde insanı güzel ahlak ve adalet sahibi kılan edep kurallarıdır.

İki şey murûeti yok eder;

a) İnsanı aşağılayan küçük günahlar, küçük önemsiz bir şeyi çalmak gibi.

b) İnsanın onurunu düşüren ve onun şerefine halel getiren bazı mubah hareketler; yolda bevletmek, edebi aşacak tarzda mizah yapmak. Bu gibi şeyler daha çok örf ve âdellere dayanır.

Hadiscilerin adaletten maksatları ravinin adil olmasıdır. Bu ister erkek ister kadın oîsun, hür olsun, köle olsun gözleri görür olsun, olmasın farketmez. Hadisçiler erkeklik, hürriyet ve görmeyi şart koşmamakta haklıdırlar. Zira birçok hadisi müminlerin anneleri ve başka kadınlar, Zeyd b. Harise gibi azatlı köleler ve İbn-i Umml Mektum gibi amalar da rivayet etmişlerdir.

4- Zapt:

(Bilgiyi muhafaza etmek) : Bu da iki kısımdır:

a) Ezberlemek suretiyle muhafaza etmek (zaptu'sadr)

b) Yazmak suretiyle muhafaza etmek (zaptu'l-Kitab)

Birincisi; Şeyhinden işitiğini ezberlemesi ve işittiği andan söyleyeceği ana kadar istediği zaman onu tekrarlayabilmesidir. '

İkincisi; hadisleri yazdığı kitabı muhafaza etmesi ve onu işittiği andan rivayet edeceği ana kadar her türlü değişiklikten korumasıdır. Ravi bu kitabını ancak güvendiği ve değişiklik yapmayacağından emin olduğu kimseye ödünç verebilir.

Ezberlemek suretiyle muhafaza üzerinde icma meydana gelmiştir. Ancak yazmak suretiyle muhafazaya tmam Ebû Hanife ve tmam Mâlik gibi büyük imamlar karşı çık-mışlardır[61]. Cumhur'a göre ezberlemek şartıyla kitabından rivayet edenin rivayeti kabul edilir. .

îşte bir ravide bütün bu şartlar tahakkuk edince rivayeti kabule şayan olur. Bu şartların tamamını taşıyan kimsenin doğru söyleyip söylemediğinden şüphe edilemez, hatta hadiscilerin tenkîd metodlarına, cerh ve ta'dil yollarına, ravinin gerçek durumuna öğrenmek için yaptıkları araştırmalara zan ve töhmet akındaki ravilerin rivayetlerine gösterdikleri dikkate vâkıf olanlar, nerdeyse bu şartlan taşıyan ravilerin yalan söylemelerinin imkansız olduğuna inanır. Bu hakikat rical kitaplarını okumayan ve hadisçilerin tenkit metodlarını bilmeyen bazılarına bir demagoji olarak görülebilir. Ama bu söylediklerim bir gerçektir. Bu kitaplar üzerinde derin araştırma yapanlar bilirler. Bilenler de (bu hakikati) itiraf ederler.

Zapt için de biraz önce belirttiğimiz manada ortaya .koydukları şartlar rivayetlerinde hata ihtimalini uzaklaştırıyor galatı, hatası çoğalan, ezberleme gücü zayıflayanların rivayetlerini reddetmişlerdir. Aynı şekilde hatası ve sevabı eşit olan ravilerin de rivayetlerini reddetmişler ve onları munker olarak kabul etmişlerdir. Onun için hadisçiterin rivayetler hususunda haddinden fazla ihtiyatlı davrandıklarını açıkça görüyoruz. Hadisleri uyanık, zeki ve âdil kimselerden almış ve evham sahibi, rivayetlerde hata işleyenlerin naklettiklerini terketmislerdir. Bu konuda sade insanın kendisinden kurtulamadığı nadir olan hatalaar müsamaha göstermişlerdir.[62]

Nice dindar ve güvenilir kimse var ki hadisçilerin nez-dinde hadis rivayet etmeye ehil değildir. îşte bu konuda bunlar hakkında bize gelen bazı rivayetler:

İbn-i Sirin'in şöyle dediği tesbit edilmiştir : «Bu ilim dinin kendisidir, dininizi kimden aldığınıza iyi bakınız»

Hicret Yurdu (Medine) nun îmarnı, Malik b. Enes bakın ne diyor: «Biz bu mescidde 'falan Resulullah'm şöyle dediğini

nakletti' diye (hadis rivayet #eden) nice insanlarla karşılaştık. Bunların her biri beytu'1-mâlı teslim edecek kadar emin insandı, ama ben onlardan hiç bir. hadis almadım. Çünkü bu işin ehli değillerdi.»
Yahya b. Said el-Kattan da şöyle diyor: «Birçok sa-lih kimse var ki hadis rivayet etmeseydi onun için daha hayırlı olurdu» tabii ki el-Kattan bununla hafıza gücü zayıf olanları kastediyor.
İmam Ahmed «İnsanları kendisinin arzularına uymaya çağıran heva sahibi, yalancı ve hadiste hata edip bu hataları kendisine bildirilince kabul etmeyen dışında herkesten hadis yazılabilir.» demiştir.
Süleyman b.~Musa da şöyle der; «Hadis imamları şöyle derlerdi; timi, hadisleri rivayet yolu ile değil de (orada burada buldukları) sayfalardan elde eÜen kimselerden almayın. Zira bunlar hadisleri birbirinden temyiz edemezler, kelimelerin yazılışında yanlışlığa düşer ve çok hata ederler.»[63]
Meşhur kitaplarında hadisleri toplayan imamlar sadece rivayete ve âdil ve zabıt ravilerden şifahi olarak almaya itimad etmişler, yazmayı güven ve muhafazayı artırmak için kullanmışlardır. Ta ki bu dereceye ulaşmayan ve kendilerinden sonra gelecek hadis talihleri onlara müracaat etsinler. [64]

Hadisçilerin Metin Ve Sened Tenkidine Verdikleri Önem

Hadisçiler isnad tenkidine o kadar özen göstermişler ki, bu konuda eklenecek hiç bir şey kalmamıştır. Rical tenkidi hususunda bize büyük bir serveti miras olarak bıraktılar. Bu eserlerin bir kısmı sika raviler, bir kısmı zayıf raviler, bir kısmı genel olarak bütün raviler hakkındadır. Ravileri tenkid ederken sadece zahirî olarak cerhetmekle yetinmediler. Bilakis dahili yönden de tenkid ettiler, bunun en güzel delili- de halkı işlediği bidate çağıranla veya çağırmayan bidat ehli ravilerin rivayetlerinin ayrı kategoride değerlendirilmesi teşkil eder. Nitekim hadisçiler birincisinin rivayetini red, ikincisininkini de kabul etmişlerdir. Çünkü birincisinin yalan söyleme ihtimali çoktur. Fakat ikincisi öyle değildir. Aynı şekilde işlediği bidate çağırmasa da bu bidatini destekleyecek bir rivayette bulunursa yine kabul etmemişlerdir. Bidate çağıran birisi de bu bidate ters bir rivayette bulunursa böyle rivayetleri de kabul etmişlerdir. Çünkü bu takdirde psikolojik olarak yalan ihtimali oldukça azalıyor.
Sahibini yanlışlığa sevkedecek unsurları da güz önünde bulundurarak, devlet adamlarının kapısına gitmeyi onlardan ödül almayı ve benzeri şeyleri bir «cerh» sebebi saymışlardır.
Hadisciler isnad tenkidine (harici lenkid) önem verdikleri gibi metin tenkidi (dahili tenkid) ne de Önem verdiler. Bunun da en güzel delili bir hadisin te'vil imkan t olmaksızın akla hisse ve müşahadeye ters düşmesini mevzu hadisin emaresi olarak görmeleridir. Hadisciler çoğu kez Kur'an'a, meşhur sünnete ve tarihi hakikatlere ters düşen ve fakat te'lif imkanı olmayan birçok hadisi reddettiler, münker ve şazz hadisi, metni illetli' ve metni muztarib gibi kısımları hadislerin içinde değerlendirdi ter.
Evet hadisciler mutlaka gözönünde bulundurulması gereken bu sebepleri önemli bazı nedenlerden dolayı isnad tenkidine verdikleri önemi metin tenkidine vermediler. Bu sebebleri sahih hadis konusunda ayrıntılı olarak anlatacağız. [65]

Hadiscilerin Hadislerin Anlaşılması Ve Manalarına Verdikleri Önem

Hadisciler aynı şekilde yadisîerin anlaşılmasına da büyük önem verdiler. Hadiscilere iftira atanların iddia ettikleri gibi onlar manalarını anlamadan sadece hadisle-leri taşımakla kalmamışlardır. Nitekim hadisleri her türlü şaibeden ayırarak eleyen ve onları saf bir şekilde toplayan ilk hadis imamları aynı zamanda fıkıh ve dirayet ehli kimselerdi. İmam Malik, Ahmet, Sufyan, b. Uyeyne,
Sufyan es-Sevrî, Buharî, Müslim ve diğer Kütub-i Sitte yazarları bunun açık örnekleridir.
Ahmed b. Hasan et-Tirmİzi; Ahmed Hanbel'den : «Benim yanımda hem hadisci, hem de fakih olan kimse, hadis ezberleyip de fakih olmayan kimseden daha hayırlıdır.» dediğini işittiğini söyler.
Hâkim, Tarih'inde, Abdulaziz b. Yahya'nın şöyle dediğini rivayet eder; «Sufyan b. Uyeyne bize şöyle dedi; «Ey hadis ehli hadislerin manasını iyi öğrenin, ben otuz sene hadislerin manalarını anlamakla uğraştım.[66] Buharî'nin bazı hadîslerin tercemelerine bir hadisi fıkhı konular münasebetiyle farklı yerlerde bölük bölük vermesi (takti) gibi hususlara başlıklarına bakıldığı zaman ne gibi neticeleri doğurduğu görülebilir. Hadislerin anlaşılması ve fıkhı neticeleri İhtilaflı meselelerde müstakil görüşlerini de açıklar bîr meselede tercih yapmadığı zaman onu kesip atmaz, bunlardan dolayı «Buharî'nin fıkhı bölüm başlık-larındadır.» denilir. Müslim'in kitabındaki tertibide böyledir, Sünen sahipleri, özellikle Tirmizi bir işi bilen anlayan bir fakih edasıyla ııkhî görüşleri kitabında ortaya koymuştur
Evet sonraki asırlarda az da olsa metinleri anlamadan bütün gayretlerini hadis toplamaya sarfeden kimseler çıkmıştır. Bunlar daha çok hadisler güvenilir kitaplarda toplandıktan sonra ortaya çıkmıştır. Ebu'l Fe-rec, «îbnu'l Cevzî'nin; «Saydul Hatır» adlı eserinde bilmedikleri şeyleri taşıyan hamallar olarak vasıflandırdığı kimseler bunlar olsa gerek»[67] demiştir. Burada bir çok örnekleri verilmiştir. [68]

Lafız Ve Mana İle Rivayet

Alimler; hadislerin harfi harfine orijinal lafızlarını korumanın îslâm teşriatında son derece önemli bir yeri olup; îslâm, ahkamının yüce bir hükmü olduğunda ittifak etmiştir. Mümkün olduğu kadar orijinal lafızları muhafaza etmek gerekir. Hadis nakli ve rivayeti ile iştigal edenlere bu düşer. Hatta bazı âlimler mâna ile rivayeti caiz görmeyip bunu vacip addetmişlerdii.
Hadisleri mana ile rivayet etmeyi caiz görenler de bazı şartların ve son derece önemli ihtiyatların tahakkukunu şart koşarak

şöyle demişlerdir : Hadisleri aslî lafızlarını terkederek mâna ile rivayet etmek; hitap tarzlarını ve lafızların inceliklerini bilmeyenlere haramdır.
Ancak lafızları taşıdıkları manalarıyla bilen onların ifade ettiği manalar hususunda uzman olan farklı manalara gelen lafızlarla zahir ve anım ifadeleri diğerlerinden ayıranın bu yola baş vurmasını caiz görmülşerdir. Fakih ve muhaddislerin cumhuru bu görüştedir.
Selef-i Salih lafzen rivayet etmeye azami gayret sarf-utmiş ve mâna ile rivayetin belli ölçüler dâhilinde verilmiş bir ruhsat olduğu görüşündedir. Bâzıları mâna ile rivayeti uygun bulmamış lafızlarla rivayet etmekle yetinmişler. Veki' (İbnu'l Cerrah) şöyle demiştir; «Kasım b. Muhammed, Ibn-i Şirin ve Reca b. Hayve Allah onlara rahmet etsin hadisleri aslî lafızları ile tekrarlıyorlardı». Beyhaki'nin el-Medhal'in de belirttiğine göre imam Malik de lafzen rivayet hususunda ısrar etmiş, merfu hadisleri mana ile rivayet etmeyi yasaklamış, ancak sair hadislerin lafzı rivayetine cevaz vermiştir.
Seleften mâna ile rivayete cevaz verenler de vardır. Nitekim İbn-i Şirin; ibrahim en-Nehai, Hasan-ı Basri ve Şabi'nin hadisleri mana ile rivayet ettiklerini nakleder.[69]
Burada bilinmesi gereken bir husus da şudur; mana ile rivayet etmek sadece hadis müdevvenatmın içermediği hadisler için caizdir. Aksi takdirde hiç kimsenin herhangi bîr musannifin kitabında yer alan bir hadisin lafızlarını değiştirerek onun yerine aynı mânayı ifade eden başka bir lafza yer vermesi doğru değildir. Çünkü bu ruhsat sadece lafızları ezberleyen ve onları aynen akta-ramayan kimseler içindir. Yazılı sayfa ve kitaplarda böyle bir durum söz konusu değildir. İbnu's-Salah'ın da dediği gibi bir insan lafızları değiştirmeye salahiyeti olsa da başkasının eserini değiştirmeye yetkisi yoktur.[70]
Bilinmesi gereken diğer bir husus Hz. Peygamber'in çok ma'naya şamil veciz ifadelerinde olduğu gibi lafızları ile ibadet edilen dua, zikir, ve teşehhüd hadisleri bu ruhsatın dışındadır.
özel olarak tedvinin birinci asırda başladığını, genel anlamda ikinci asnn başında başladığım, mana ile rivayetin yazılı belge ve kitaplardan yapılmasının caiz olmadığını, hadisleri nakleden ravilerin aynı lafızlara bağlı kaldıklarını ancak bazılarının mana ile rivayeti uygun gördüklerini ve bu uygun görenlerin çoğunlukla fesahat ve belagat erbabı hâlis Arap olduklarını, onların bizzat Hz. Peygamber veya Hz. Peygamber'in bütün hallerine şahid olan ve ondan işitenlerden dinlediklerini, onların hitap tarzlarım ve sözün yorumlarını bildiklerini, rivayet ettikleri şeylerin din olduğunun farkında olduklarını, Hz. Peygamber'e yalan isnad etmenin haram olduğunun farkında olduklarını ve bunun Allah'ın şeriatı ve hükümlerine yapılacak bir iftira olduğunun farkında olduklarım bilirsek, bütün bunları gözönünde bulundurursak daha önce işaret ettik mana ile rivayetin dinde bir zarar teşkil etmediğini, bazı müsteşrik ve onların izinden yürüyenlerin iddia ettikleri gibi naslarda herhangi bir tahrif ve tebdilin olmadığını anlarız. Ayrıca kitabını koruyacağını tekeffül eden Cenab-ı Mevla, Resulünün sünnetinide tahrif ve tebdilden koruyacağını üstlenmiştir. Allah, her asırda sünneti tahriften, bozguncuların hilelerinden, ve cahillerin te'vilinden koruyacak âlimler varetmiştir. Bu sebeple içine kansan bâtıl giderilmiş ve geriye kalan hak, içenlere saf bir kaynak olarak bırakılmıştır. «De ki hak geldi, artık batıl ne bir şey ortaya çıkarabilir. Ne de geri dönebilir (o tamamen yok olup gitmiş tir.)[71]
Şimdi Allah'tan yardım ve tevfik dileyerek reddiye ve mudafaya başlayabiliriz. [72]

EBU REYYENİN KİTABINA ÖZET BİR ELEŞTİRİ

Ağustos 1945 yılma tekabül eden Hicri 1364 yılının Ramazan ayında Mahmud Ebû Reyye, er-Risâle dergisinin 633. sayısında «el-Hadlsu'l Muhammedi» (Hz. Muhammedin Hadisleri) başlığım taşıyan bir makale yayınladı. Hadis konusundaki görüşlerini içeren bu makalenin yakında yayınlanacak bir kitabının özeti olduğunu belirtiyordu. Okuduğum vakit yazdıklarının bir kısmını doğru bulmakla beraber bir kısmında haktan sapmalar gördüm. Bunun üzerine kalemi aldım ve bir reddiye yazarak er-Risale dergisine gönderdim. Derginin 642. sayısında yayınlanan makalemin sonunda; «Bunun yayınla, nacak bir kitabın özeli olduğu için üstaddan kitabım yeniden İnceleyerek güzden geçirmesini ortaya çıkan hakikatler için tekrar düşünmesini, hadis ilminin basit bîr iş olmayıp inceleme, araştırma sabır ye metanet gerektiren bir iş olduğunu belirtmiştim.
Yazar bunu kabul etmemekle beraber benim tenkitlerime alınarak reddiyeme bir cevap yazmış ve er-Rİsâlc mecmuasının 654. sayısında yayınlamıştır. Süzkonusu cevabi yazısının mukaddimesinde benim makalemin hakkı arayan bir makale olduğunu kabul ederek üzerinde durulmaya ve kendisine cevap verilmeye değer olduğunu belimi Suma Ebu Reyye kitabının neşrini geciktirdi ben de tekrar üzerinde düşünüyor zannettim.
Derken bu yıl (1377 h = 1958 m.) Üstad Ebu Reyye'-nin «Advaun ale's Sünnetli Muhammedlyye» adında bir kitabı ortaya çıktı.[73] Kitabı üzerinde düşünerek araştırıcı gözüyle okudum, önceki makalesinin büyütülmüş bir şekli olduğunu gördüm. Yazann pek azı müstesna hiçbir düşüncesi değişmemişti. Bunun üzerine Özellikle sünnet konusunda bilgi sahibi olmayanların düşüncelerinde sarsıntıya yol açtığı için geniş uzun bir reddiye yazmaya karar verdim. Bana hüsnüzan besleyen ve daha Önceki reddiyemi hatırlayan fazilet sahibi bîr çok kişinin teşvikleri bu isteğimi arttırdı.
Önce bu reddiyelerimi «el-Ezher»in (ez-Zehra) adlı dergisinde yayınlamak istedim, bu iş için Ezher dergisinden daha uygun bir dergi olabilir miydi? Çünkü bu dergi Ezher'in dili idi, İslâm'ın bayraktarlığını, tanıtımını ve ona uzanan dilleri susturmayı üstlenmişti, dünyanın her tarafındaki müslümanların güvendikleri bir dergiydi.
Kitabın geniş reddiyesinden önce kısa bir Özetini burada vermeyi uygun gördüm. Dileyen bunu kitap ve yazarının metodu hakkında bir fikir veren ana çizgiler olarak da değerlendirebilir.
1-Yazar büyük iddialar ortaya attığı halde bu iddialarını destekleyecek delillerden mahrumdur. Veya delilleri ortaya koymaya çalışmış ancak bunlar yetersiz kalmıştır. Yahut delilleri ileri sürmüş ancak bunlar da iddialannm büyüklüğü yanında kısır kalmıştır. Mesela kitabının beşinci sayfasındaki şu iddiası buna bir örnektir.; «Hadis alimleri rivayet yönünden hadis ilmi için

bütün gayretlerini sarfettikleri halde; bu ilimi tahsil etmeye geçmeden önce bilinmesi gereken önemli bir konuyu ihmal ettiler. Bu konu; Hz. Peygamber'in söylediği sahih hadislerin hakiki nassını araştırma meselesidir. Hz. Peygamber bu hadisleri söylerken yazılmasını emretti ini yoksa bunları yazmayı yasakladı mı? Sahabe ve onlardan sonra gelenler bunları tedvin ettiler mi yoksa bundan kaçındılar mı? Ondan rivayet edilen haberlere gerek laf/i olarak, gerek mâna yönünden onun ağzından çıkan sözlere tıpatıp uygun mudur, ters midir? (işte hadisciler bütün bu soruların cevaplarını ihmal ettiler.)
Yazann ihmal ettiklerini iddia ettiği bu konuların tamamında hadisçilerin büyük araştırmalar yaptıklarını ve bütün çabalarını bu yolda harcadıklarını Allah da biliyor ilimde derinleşenler de biliyor.
Buna diğer bir örnek: 7. sayfadaki şu sözleridir: «Hadis kitaplarında sahih vehasen olarak isimlendirilen hadisler arasında hemen hemen Hz. Peygamber'in ağzından çıkan lafızlara ve terkiplere uyan bir tek hadis bile mevcut değildir...»
s. 13'teki Örnek de şöyle; «Bu konularla daha önce kimse ilgilenmediği için Hz. Peygamber'in hadisleri hususunda insanlar sağlam bilgilere sahip olsunlar diye bütün bunları içeren bir kitap te'lif etmek istedim.»
Oysa haddizatında ortaya attığı bütün konular hakkında âlimler son sözü söylemişlerdir. Bu konudaki delillerimizi ileride ayrıntılı olarak ortaya koyacağımız eleştiride belirteceğiz
2-Yazar bazı konularda delil getirirken müsteşikle-, rin sözlerine dayanmıştır:
s. 81, 171 ve 172. sayfalarında yaptığı gibi, hikmet sahibi yazar pek azı müstesna müsteşriklerin İslâm'a ve müsülmana karşı kin beslediklerini; hür ve nezih olduğunu iddia ettikleri araştırmalarıyla (ki nczihlikle uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur) zehir kustuklarını nasıl bilmez. Onların amaçları İslâm'ın Kur'an ve Sünnet gibi iki direğini yıkmak suretiyle yüce İslâm'ın yüce kalesini yıkmaktır.
Bütün çabalarına rağmen Kur'an'a şüphe sokaına-ymca genel olarak sünnetin mütevatir olmadığını ileri sürerek bütün çaba ve gayretlerini sünnet konusuna teksif ettiler.
Böylece ba/.i insanlar şüpheye düştüler; hatta bu şüphenin eseri olarak zaman zaman hadis konusunda gürültüye yol açan bazı görüşleri savunan araştırıcılara ki Ebu Reyye de bunlardandır rastlıyoruz. (Bunların -ileriye sürdükleri görüşlerin) Müsteşriklerin mamulü olduklarına; bunlardan alıp ithal ettikleri ve yalandan kendilerine izafe ettiklerine Allah şahiddir.
3-Yazar bazı konularda fazla uzatmış ve (lüzumsuz) bir çok nakillerde bulunmuştur. Bunun sebebi en uzak ihtimalle dahi olsa arzu ettiği neticelere ulaşmaktır. Mesela ma'na*ilc rivayetin dinî, edebî ve luğavî zararlarını anlatırken yaptığı gibi. Öbür yandan adalet ve zapt gibi konuları oldukça es geçmiştir. Ayrıca İslâm'da rivayet tenkidi ve rivayet ilminin üzerine bina edildiği adalet ve zapt gibi iki konu kitabda birkaç satırla nasıl geliştirilebilir.[74]
Bana öyle geliyor ki yazar bunu kasıtlı yapmıştır. Zira adalet ve zaptın şartlarını hadis imamlarının ortaya koydukları esas ve kaidelerle beraber zikrederse kitabında ileri sürdüğü bir çok şeye çelişki ar/edecektir.
Rivayetleri tenkid etmek için hadis usulü alimlerinin koymuş oldukları usulün eski ve yeni insan aklının vardığı en yüksek noktadır desem aşırı gitmiş olmam. Allah'ın izniyle bu konuya da ileride genişçe yer vereceğim.
4- Bu ya/arın enterasan yönlerinden biri de kendisini destekleyen ve görüşlerini te'yid eden uydurma haberlerden delil getirmesidir. Mesela 29. sayfada Medine'de çok hadis rivayet ettikleri için Uz. Ömer'in îbn-i Mes'ud lîbu'd-Derda ve İîbu Musa'yı hapsetiği rivayetini delil getiriyor. Oysa îbn-i llazm'ın dediği gibi bu haber açıkça uydurma ve yalandır. Kaldı ki yazarın bir rivayeti İbn-i Hazma nisbet etmesi nakil yönünden ilmî güvenirlilikle asla bağdaşma/.*
Bütün imamların ittifakıyla uydurma olan, sünneti Kur'an'a arzetme hadisi de delil olarak verdiği örneklerdendir.
Öbür yandan «dikkat edbı bana ki t ab ve bir misli verildi» gibi sabit ve sahih bir hadise 252. sayfadaki ihtilaftan hareketle metin tenkidi yapılmış ve buna şüphe düşürmeye çalışmıştır.
123. sayfada îsrâ ve miraç hadîsinde Hz. Musa'nın Hz. Muhammed'in Allah Teala'ya tekrar müracaatını sağlaması hadisine la'n etmiş ve bunu İsrailiyattan saymıştır.
Yine «sadece üç mescide yolculuk yapılır» hadisinde Mescidi Aksa'mn zikredilmesini 129. sayfasında İsrailiyattan saymıştır.
Aklî ve nakli ilimlerde imam olan İbn-i TeymİYe ki müellif kitabında sık sık ondan nakillerde bulunmuştur bu hadisten delil getirmiş ve herhangi bir endişe de duymamıştır. Bu, Buharı ve Müslim'in ittifak ettikleri .bir hadistir. İleride genişçe reddiyeye geçince bunlara benzer çok şey görülecektir.
Bu hadislere ta'n hususunda müsteşriklerin ileri gelenlerinden başka yazara öncülük yapan seleften kimse bilmiyorum.
İnsanı üzen ve dehşete düşüren hususlardan bir tanesi 114. sayfada Buharî'nin Abdullah h, Amr b. As'tan rivayet ettiği 'Hz. Peygamberin Kur'an'da zikredilen bazı vasıflarının Tevrat'ta da olduğunu bildiren hadisi Kabu'l Ahbar tarafından talebesi Abdullah'a gelmiş bir hurafe olarak değerlendirmesidir. Bilmiyorum bu iddia Allah'ın şu sözü ile nasıl bağdaşabilir? : «Yanlarındaki Tevrat ve İncirde (vasıflarını) gördükleri ümmî Resul ve Nebi'ye labi olanlar...»[75]
5-Hadis uydurmacılığı bölümünde yazar siyasî ve mezhebi asabiyetten söz ederken müsteşriklerle aynı kanaate varmıştır. Şöyle ki ona göre 'bir sahabi'nin faziletini, herhangi bir görüşü, bir fikri destekleyen her hadis mevzudur. Bunu güvenilir araştırma kaideleri kabul etmediği gibi hiçbir insaf sahibi insan da kabul etmez. Şundan dolayı yazar faziletler konusunda birçok sahih hadise dil uzatmıştır. Tevrat ve İncil'de bile faziletlerine değinilen sahabe hakkında hiçbir sahjh hadisin olmaması, bazılarında bulunan meziyet ve faziletlerin bazılarında bulunmaması ma'kul değildir. Faziletler konusunda veya herhangi bir fikir ye düşünceye delil teşkil eden her hadisin mevzu iddiası ifrat ve delilsiz varılan boş bir yargıdan ibarettir. Aynı şekilde faziletler konusunda varid olan her hadisin sahih olduğunu iddia etmek de araştırma eksikliğinden doğan bir tefrittir. Öyleyse geriye vasat, âdil yol kalıyor ki o da sarih akıl ve tutarlı tenkid ile sahih ve sahih olmayan, merdud ve makbul haberleri birbirinden ayıran araştırıcıların yoludur. Faziletler ve benzeri hadisler konusunda hadis imamlarının takib ettikleri yol da budur.
6-Yazar dindar ve ahlak sahibi insaflı hiçbir gönlün razı olmayacağı şekilde Allah Resulünün ashabından Ebu Hureyre (ra)'ye

ağır ithamlarla yüklenmiştir. Biz peygamberler dışında hiçbir beşerin masum olduğunu iddia etmiyoruz. Ancak biz ilim ve fazilet yönünden herkese hakkım vermek istiyoruz. Kimsenin aklına pranga vurmak da istemiyoruz. Sağlıklı tenkid kaideleri çerçevesinde her araştırmacı istediği tenkidi yapar ve dilediği görüşü ortaya atar. Ancak dileğimiz, âlimlerde olduğu gibi tenkideinin tenkid âdabına uyarak, insafı elden bırakmaması, kötü maksattan uzak olarak nezih sözlü, güzel la-birli olmasıdır. Salih selefimiz de aralarında tartışıyor ve münakaşa ediyorlardı. Ancak onlar iftira, insafsızlık ve kötü sözlerden uzak kalmış, iffeti asla elden bırakmamışlardı. Bırakın edebi (edep bir yana) müellifin Ebu Hureyre efendimizin Allah'ın nimetini anarak sarfetmiş olduğu sözlere getirdiği yorumda her türlü rencide edici ifadeleri kalemine nasıl yakıştırdığını da anlamak mümkün değil. Yazar 187. sayfada aynen söyle diyor; «Ebu Hureyre'nin kibir ve böbürlenmesi onu daha da bayağılaştırmış aslı ve mayası kendisine galebe gelmiş bu değerli hanıma karşı muamelede tüm edep ve haya sınırlarını aşmıştır. Rüyasında bile göremeyeceği bu evlilikten sonra şöyle demişti «Ben Busre binl-i Gazva'nın yanında karın tokluğuna çalışıyordum, bindiklerinde peşlerinden gidiyordum, indiklerinde onlara hizmet ediyordum şimdi de onunla evlendim. Ben biniyorum, indiğimde o bana hizmet ediyor... »[76]
îbn-i Sa'd-ın rivayetine göre şöyle demiştir: «Karın tokluğuna ve sırtının pekliği karşılığında Busre bint-i Gazvan'a hizmet ediyordum. O benden kendisine tabi olmamı ve hizmetinde her an kaini olmamı isterdi. Ne zamanki Allah Teala onu bana eş kıldı şimdi ben onun bana tabi olmasını ve hizmetimde kaim olmasını kendisinden istiyorum.»
Edebiyatçı ve araştırmacı yazar, bu ibareye getirdiği yorumda aynen şöyle diyor; «her türlü aşağılığı ifade eden, erdemlik ve şahsiyetlilikten âri olan şu söze bakın. Görüldüğü gibi (adam) eşini kendine hizmet ettirmek ve
ona hakaret etmekle kıvanç duyuyor, asîl bir aileden gelen şerefli bir insan böyle yapar mı hiç.»[77]
Edebiyatçı (!) yazarın okuyucularına sunduğu bu ibareyi olduğu gibi bırakmakla yetiniyorum. Bunun hükmünü temiz ahlak mahkemesine ve insan vicdanına bırakıyorum, şüphesiz ki bu konudaki hüküm katı olacaktır.
Yazar, kitabının pek çok yerinde sünnet taraftarlarını ve kendi kanaatlerine muhalif olanları zaman zaman Jiaşeviyye olmakla zaman zaman muannid olmakla bazen de bağnazlıkla (donuk kafalı) suçlamıştır kî bu ve benzeri hususlar da te'lif ve tenkid eserlere yakışmaz.
Ebu Reyye rahat olsun, ben onun büyük sahabi Ebu Hureyre'ye yaptığı gibi ne onun akidesine, mezhebine ve yetişme tarzına ne de soyunun şerefli olup olmadığına veya şahsiyetli olmadığı gibi hususlara değinmeyeceğim. Kalcnıİ elime aklığım günden beri bu tür safsatalardan kendimi uzak'tuttum... Sövüp saymak sadece sağlam delil ve salim mantıktan yardım atmayan aciz kimselerin kândır. Ben kitabın konularını tenkid etmekten başka bir konuya girmeyeceğim.
Basan ve yardımı sadece Allahtan dilerim.
Allahım yardım et ve kabul buyur. [78]

Detaylı Eleştiri Alimlerin Hadislere Verdikleri Önem

Ebu Reyye kitabının 4. ve 5. sayfalarında şöyle diyor : «Hadisin islâm'da böylesine saygın bir yeri olmasına
rağmen âlimler ve edipler ona gereken önemi vermediler. Bu işi Hadis âlimleri diye isimlendirilen kişilere bıraktılar. Bunlar da kendi aralarında mütedavil kılarak kendi metodlarma göre tedris ettiler. Bu grubun ortaya çıkardığı metod, değişmeyen donuk kaideler üzerine bina edildi, tik muhaddislerki bu kaideleri koyanlar onlardır bütün gayretlerini ravileri tanımaya ve mümkün olduğu kadar ravilerin tarihlerine genişçe yer vermeye hasrettiler. Bu ravilerden sadır olan rivayetlerin sahih olup olmadığı veya makul olup olmadığı bunları ilgilendirmiyordu. Sonra gelen hadisçiler de bunların çizdikleri sınırlara takılıp kaldılar. İnceleme ve araştırmaya tabi tutmadan rivayetlerin ifade ettiği zahiri manâlara bağlı kaldılar.»
Yazar heva ve taassub sultasından kurtulamayan oryantalist misyonerlerden oldukça etkilenmiştir. Hatta hadisler hakkında onlardan daha aşırı bir hükme varmıştır. Böylece bu tutumuyla onları gitgide geride bırakmıştır.
Cevap:
1-Yazarın yukarıdaki sözden ne kastettiği açıkça anlaşılmıyor. Fıkıh âlimlerini kastediyorsa onlar hadise
gereken ihtimamı göstermiş ve bu uğurda geniş çapta çaba sarfetmişlerdir. Bu konuda ahkam hadisleri ve bunların şerhlerine bakılması yeterlidir. Bu hususta onlarca ci.t eserin kaleme alındığı müşahacle edilir.
Eğer dirayet (hadis metni) ile uğraşan muhaddisieri kastediyorsa onlar da hadislerin metinleri, şerhleri ve tahlillerine oldukça fazla yer vermişler, araştırmadık önemli bir yerini bırakmamışlardır. Güvenilir hadis kitaplarından hiçbiri yoktur ki, üzerine birçok şerhler yazılmasın. Bunun için herhangi genel kütüphanenin kataloguna bakılması yeterlidir. O zaman müslüman âlimlerin hadis ilmine verdikleri önemi, Kur'ana verdikleri önem hariç hiçbir şeye vermedikleri görülecektir. Bu konuda bize büyük bir servet bırakmışlardır. Hatta ilmî kıymetinden dolayı hadis sahası gayr-İ müslim âlimlerden bir grubu da cezbetmiş, onlardan da bu sahada araştırma yapan ve bu uğurda ömür tüketenler çıkmıştır.
Şayet ahlak ve mevize âlimlerini kastediyorsa, onlar da te'lif etlikleri kitapları Uz. Peygamberin hadisleri ile doldurmuşlardır. Aynı şeklide edebiyat ve belagat âlimleri de çoğu yerde kendi kitaplarında hadislerden deliller getirmiş ve ihtisasları yönünden hadislere gereken ilgiyi göstermişlerdir. Bazıları hadislerin sanat ve edebiyat yönünü ortaya çıkarmak için eserler yazmışlardır, imam Şerif (er-Radiy)'in «İcazu'l Kur'an» adlı eserinin, tamlaması olarak kaleme aldığı «el-Belağat'un-Nebeviyye» eserinde yaptığı gibi.
Yazar, muh ad dişlerin dışındaki alimlerden ve edebiyatçılardan ne istiyor? Kendisi haddini aştığı gibi onlardanda hadlerini aşıp işleri olmayan şeylere burunlarını sokarak sahih, zayıf, merdud, iyi ve kötü haberleri birbirinden ayırmalarını mı istiyor? Edebiyat alimleri, hndisçi olmayan benzerleri ehil olmadıkları konulara karışarak bilgi sahibi olmadıkları şevler üzerinde durup izzeti nefislerini düşülmediler.
2-Yazarın gerek burada gerekse kitabının başka yerlerinde hadisçileri karalaması onlara dil uzatması ve onları bağnazlıkla

suçlaması onların değerlerini düşürmediği gibi müellifin de şanım yüceltmez. Bilakis araştırmacı ve âlimlerin yanında onun bu davranışı tenkid ve kınanmaya kıyıktır.
Hadis âlimlerinin ravi ve rivayeti tenkid eiinek için ortaya koydukları kaideler; gerek eskiden gerekse şimdi tenkid ilminin ulaştığı en yüce noktalardır. Sonraki nıı-haddisler önemli bir yenilik getirmemişlerdir. Ancak laibikatt genişlelmek ve bazı sonradan gelişen psikolojik çalışmalardan istifade etmek bunun dışındadır.
Yazar biraz insaflı davransaydı, muhaddislerin kaide. leriyle, beğendiği kimselerin kaideleri arasında bir karşılaştırma yapar ve böylece sağlıklı bir neticeye ulaşırdı. Fakat delilsiz olarak yukarıdaki sözü söylediği için bi/c de düşen umumî bir cevap vermek olmuştur. Adalet ve zapt konularına değinirken ayrıntılı olarak anlatacağız; la ki mııhadislcrin kaidelerinin kısır ve donuk olmadığı ortaya çıksın. [79]

Hadisçilerin Sened Ve Metin Tenkidine Verdikleri Önem

Bilmiyorum yazarın, muhaddislerin bütün çalışmalarını hadislerin İsnadına hasredip metine önem verdiklerini, iddia elmeye gönlü nasıl razı olabilir? Hadis hakkında metninden hareketle şazz, munker,
muztanp muallel ve mevzu olarak hükme varmaları, hadisin metninde bulunan belirtilerden dolayı mevzu olarak hükme varmaları, hadisin metninde bufunan belirtilerden dolayı mevzu olduğuna delalet eden esaslar bu iddia ile nasıl bağdaşabilir? (Mesela) hadis metninde, bir Arap dili edebiyatı uzmanını bırakın; arabın en fasihi bir yana fesahet sahibi birisinden sadır olamayacağına şehadet edecek şekilde lafız bozukluğunun bulunması, muhal olan bir şeyi içeren mana bozuklukları, hikmet sahibi birisinin söyleyemeyeceği demagoji ve abartma ifadeler, hadis metninin hisse ve müşahadeye ters olması, herhangi ma'kul bir te'vile medar olmadan Kur'an'a, mütevatir ve sahih sünnete ve icmâya muhalif olması veya hadisin Hz. Peygamberin zamanında mevcut olmayan bir durumu ifade etmesi gibi. Hadis uydurmacılığı tarihi ile ilgili kitapları dolduran esaslar hep (bir hadisi metninden dolayı mevzu sayan esaslardır.)[80]
Rebil b. Huseym: Şöyle demiştir; «bir hadisin maruf olduğunu bildiren gündüzün aydınlığı gibi aydınlığı veya munker olduğunu ifade eden gece karanlığı gibi karanlığı vardır.»
İmam îbnu'l Cevzi de şöyle der: «Akıl, nakit ve usule muhalif olan bir hadis görürsen bil ki o uydurmadır sözü ne güzel sözdür». Bu konuda muhakkik İbnu'l Kayyım (el-Cevziyye)'nin de kıymetli bir sözü var ki Aliyyü'l Kari «el-Mevzuât» adlı eserinde zikretmiştir. İşin garip tarafı yazar kitabının 104 ve 105. say-falarında buna benzer şeyleri zikretmiştir. Ancak önce söylediği sözleri ile sonra yer verdiği muhakkiklerin sözleri nasıl bağdaşabilir bilemiyorum?
Bu konuda daha çok açıklığa kavuşsun diye bazı hadisçilerin metin tenkidlerini burada aktarmak istiyorum. Böylece bütün gayretlerin sened tenkidine hasredilip metin tenkidinin yapılmadığı iddiasının yanlış olduğu görülecektir.
İbnu'l Cevzi; «Göz ağrısından Cebrail'e şikayet ettim bana Mushaf'a bakmamı önerdi» hadisini değerlendirirken, Hz. Peygamber'in zamanında mushaf var-mıydı ki bakılsın der.
Hafız îbn-i Hacer bir mevzu Hadis olan «Cebrail Miraç gecesinde bana bir ayva verdi, ben de yedim. Hatice o zaman Hz. Fatıma'ya hamile idi.» hadisini değerlendirirken şöyle der: «Bunun uydurda olduğu açıktır. Zira bi'l ittifak Hz. Fatıma Mirac'tan önce dünyaya gelmiştir.»
İbn-i Kayyim, «Bir adam hadis rivayet ederken aksırırsa bilin ki o doğrudur» şeklindeki uydurma hadisi tenkid ederken şöyle der; «Bazıları bu hadisin senedini doğrulasa da insan hissi yalan olduğuna şehadet ediyor. Çünkü biz, çok aksıran fakat yalan söyleyen insanlar görüyoruz. Şayet bir hadisi bir kişi rivayet ederken aksırırsa yinede sıhhatine karar verilemez.
Sened zayıf hatta sağlam olsa bile hadis imamlarının metin tenkidine ne derece güvendikleri açıkça görülmektedir.
Buna bir başka örnek de Hayber ehlinden cizye alındığını bildiren hadistir. Bu haberi uyduran kişi
Sâd b. Muaz (ra)'ı şahid olarak zikreder. Bu hadisi tenkid edenler «Sa'd b. Muaz'ın Hayber'den önce Hendek harbinde vefat ettiğini Cizye hükmünün henüz nazil olmadığı için sahabe ve diğer araplar tarafından bilinmediği, söz konusu hükmün Tebük seferinden bonra nazil olduğu, yine bu hadiste Hayber I ilerden cizye sorumluluğunun kaldırıldığı oysa, onların zamanında böyle bir mükellofiyetin zaten söz konusu olmadığı gibi benzer yönlerden ona kadar varan sebeple tenkid etmişlerdir.[81]
Hadislerin kusurlarını tes-bit etmek ve mevzu hadîsleri ortaya çıkarmak için te'lif edilen eserlerde bunlara benzer birçok örnek vardır. Bütün bunları belirttikten sonra hâlâ hadisciler bütün çabalarım isnad tenkidine hasrederek metin tenkidi ile ilgilenmediler denilebilir mi? [82]

Hadiscilerin Metin Tenkidinde İhtiyatlı Daviıanmalar1nın Sebeblerî

Hadisçilerin isnad tenkidine metin tenkidinden daha fazla yer verdiklerini inkar edemeyiz. Bunun bazı sebepleri vardır. Biz burada bu sebepleri okuyucu ve araştırmacılara sunmayı yararlı görüyoruz.
Aslında Hadis alimlerinin isnad tenkidinde attıkları uzun adımları metin tenkidinde uygulamamaları onların uzak görüşlü, derin düşünceli ve temkinli olduklarına bir delildir. Mesele dini bir mesele olduğu için sünnetin ortaya konmasında senedi gözetti lur, dinin aslı ve kaynağı olan bir nass'ın tesbitinde ravi-nin iç ve dış görünüşüyle takva sahibi, sâlih, adil, zabıt ve Hz. Peygamber'e yalan isnad etmekten uzak olduğunu tesbit etmekle yetinmişlerdir. Her ne zaman ravide zapt, hıfz, emanet, tebdil ve tağyirden uzak olma vasıflarıyla beraber, şartlarıyla birlikte adalet sıfatı da bulunursa yalan ve uydurma ihtimali imkansızlaşır, denilemezse bile oldukça uzak olur. Öyleyse metin tenkidinde aşırı gitmeye gerek yoktur. Bunun da başîıca sebepleri şunlardır :
a) Hadis bazen müteşâbih olur, manası anlaşılmaz; o takdirde sadece aklı hakem yaparak metni tenkid etmeye gerek yoktur. Zira bu tür müteşâbih hadisleri akıl idrak edemez. Bundan ne kastedildiğini ancak Allah ve onu tebliğ eden Resulü

bildirdiği takdirde anlaşılır. Bize düşen hakiki manasını Allah'a havale ederek varit olduğu gibi kabul etmek ve imkansız olan zahiri manadan kaçınmaktır ya da akla ve muhkem nakle uygun şekilde te'vil etmektir. Allah'ın sıfatları ve benzeri konulardaki hadisler bu çeşittendir.

b) Hadisin metni bazen mecazî olur, hakiki manayı ifade etmez. Gerek dil açısından gerekse usul açısından mecaza hamletme imkanı olduğu halde, hakiki manasına hamletme akla hisse ve müşahedeye terstir diyerek hadisi reddetmek sağlıklı araştırma kaideleriyle bağdaşmaz.

Sahih-i Buhari'de[83] rivayet edilen güneşin battıktan sonra arşın altında secde ettiğini bildiren hadis gibi, şayet bu hadisi hakiki manasına hamledecek olursak yanlış olduğu açıkça ortaya çıkar, eğer mecazi olarak mana verecek olursak beliğ bir ifade olduğu ortaya çıkar. Zira güneşin secdesi yüce Allah'ın iradesine boyun eğerok seyrine devam etmesi ve Allah'm yerleştirdiği sağlam sistemden şaşmayarak, kesintisiz ara vermeden devam etmesidir. Bu tür hadislerle, yaratıkları âlemlerin Rabbi'ne boyun eğmeye teşvik kastedilir. Son derece azametli bir yapıya sahip olan güıi(3ş, Allah'ın İradesine boyun eğiyorsa zayıf bir yaratık insanın özellikle güneşe ibadet edenler O'na İnanması ve boyun eğmesi elbette gerekir.

Bu uslüb oldukça yaygındır. Mesela Arapların şöyle dediğini görüyoruz. «Devem yolun uzun olduğunu bana şikayet etti (dedim ki) sabret deveciğhn ikimiz de mübtelayız» görüldüğü gibi bu şiirde ne .şikayet ne de konuşma sözkonusudur. Bu sadece bir mecaz ve bir temsilden ibarettir. Temsildeki inceliğe bakın, oğer başka şekilde ifade edilse bu incelik görülmeyecektir. Bu tür beliğ temsiller hiç bir şüpheye maruz kalmayan ve bize mütevatir olarak gelun Kur'an-ı Kerimde de mevcuttur. «Şimşek, Allah'ı hamd ile teşbih eder.» âyetinde olduğu gibi, öyleyse hadislerin de bu tür ifadeler kullanması ilk defa yapılan bir şey değildir.

c) Hadis metni bazen gaybî bir haber olur. Kıyamet ve ahiret gününün özellikleri gibi, o takdirde gaybî bir'şeyi zahire kıyas edip aklın yargısıyla reddetmek insafsızlık olur. Cennet ve sıfatları, nimetleri cehennem ve azabı hakkındaki hadisler de bu çe-şitd endir.

d) Bazen hadis metni gün geçtikçe ilmi hakikatle ortaya çıkan ve Nebevi bir mucize olduğu anlaşılan bir metin olur. *Köpek birinizin kabını yalarsa biri toprakla olmak üzere yedi kez yıkasın» hadisi gibi. Bazı doktorlar köpek artığından meydana gelon mikrobun giderilmesi için toprağın fonksiyonunu is-bat ettiler.[84] Öte yandan bazı dinden nasibini alamayanlar bunu teşride zorlama ve bir mucazefet olarak kabul etmişlerdir. Ancak müminler hükmün hikmetini anlamadıkları zaman onu kulluğun gereği kabul edip itibar etmişlerdir.

İnsaflı herkesin göreceği gibi şayet hadis âlimleri yüzeysel bir değerlendirme ile hemen hikmeti gizii olan bu ve benzen hadisleri reddetmeye kalkışsaydı sonra da açıkça bunun hikmeti ortaya çıksaydı o zaman bu, araştırma eksikliği, cehalet ve risaletin sahibinin hakkına tecavüz sayılmaz mıydı? Şimdi yazara soruyorum hala hadiscilerin takip ettikleri metodun doğru olduğu hususunda benimle aynı görüşte değil misin?

Yazar 6. sayfada- şöyle iddia ediyor : «Muhaddis-lerin tamamı bu ilmi araştırmaya başlamadan, kitaplarını okumadan önce bilinmesi gereken önemli bir işi ihmal ettiler. Bu da Hz. Peygamber'in buyurduğu sözün hakiki nassını tesbit etmektir, Hz. Peygamber bu nassın aynen yazılmasını emretti mi yoksa terk-ederek bunu yasakladımı? Sahabe ve onları takib-edenler tedvin ettiler mi? yoksa buna yanaşmadılar mı? rivayet edilenler gerek lafzen gerekse manen olarak Hz. Peygamber'in ağzından çıktığı ifadelere uyuyor mu yoksa muhalif mi? sonra ondan yapılan bu rivayetler ne zaman tedvin edildi? Ümmetin âlimlerinin bu husustaki durumları ne idi?...»

Bu iddiayı destekleyecek hiç bir delil yoktur.

Bu, hayatlarını bu uğurda harcayan hadis imamlarının hakkına açıkça tecavüzden başka bir şey değildir. Bahsettiği bu meseleler hakkında âlimler bir çok inceleme ve araştırma yapmışlardır. Onlarca hadis usûlü kitaplarında bunlar görülebilir. Mesela şu kitaplara bir göz atılması yeterlidir. El-hakim Ebu Abdullah'ın «Ulumü'l-Hadis»i, İmam İbnu's Salah'ın «Ulumu'l~Hadis>' i, Hafız iraki'nin «Elfiyetu'l-Hadis» i İmanı Nevevi'nin «et-Takrib»i, Hafız İbn-i Kesir'in «el-Baisu'l-Hasis fi iimi'l-Hadis»i, Hafız İbn-i Hacer'in «Nühbetü'l-Fiker»i ve şerhi, Hafız Suyutî'nin «et-Ted-rib»i ve buna yazılan on kadar şerhleri büyük âlim ol Leknevi'nin «Zufür'ul Emani (fi şerh-i ınuhtasari'l Curcani)»si ve Şeyh Tahir el-Cez&irî'nin «Tevcihu'n Nazar»ı eski ve yeni yazılan daha nice eser. Hakikati araştıran kişiye bu kitaplardan her hangi birine mü-racat etmek yeterlidir. O zaman Ebu Reyye'nin hadis-cilerin ihmal ettiklerini söylediği her konuda ayrı bölümler ve yeterli araştırmaların olduğunu ilm-i yakin ile bileceklerdir. Ayrıca hocasına tabi olarak bunların hadis imamlarına iftira olduğunu da göreceklerdir. [85]

Bütün Hadislerin Mâna İle Rivayet Edildiği İddiası Ve Bu İddiaya Cevap

Yazar eserinin 8. sayfasında sabır ve metanetle araştırmaya koyulduktan uzun bir müddet sonra şaşırtıcı hakikatlere ve önemli neticelere ulaştığını şu şekilde belirtir: «Bütün hadis kitaplarında sahih diye isimlendirilen veya hasen olarak kabul edilen hadisler arasında hemen hemen Hz. Peygamber'in ağzmdan çıktığı gibi hakiki lafzı ve muhkem terkibi ile gelen bir tek hadis görmedim. Bazı kısa hadislerde geçen yalın kelimeler asli lafızlarıyla rivayet edilmişse de bu pek azdtr. Bana öyle geliyor ki ıstılahlarında sahih diye isimlendirdikleri hadisler haddi zatında sahih olmayıp raviler cihetiyle sahih sayılmıştır.

Yazar burada son derece yanlış ve delilsiz bir hükme varmıştır. Biz hadislerin tamamının lafızlarıyla rivayet edildiğini söylemiyoruz. Zira bir tek hadis mana değişmese de farklı farklı lafızlarla rivayet edilirken nasıl böyle diyebilirim. Aynı şekilde yazarın iddia ettiği gibi bütün hadisler mana ile rivayet edilmiş de diyemeyiz. Bütün rivayetlerin ittifakla aynı lafızlarla naklettikleri hadisler mevcutken nasıl böyle iddia edilebilir. Bütün rivayetlerin bir tek lafzı ittifakla nakletmeleri bu lafızların Resulullahtan işitilen aynı lafızlar olduğuna delalet etmez mi? Öyle hadisler var ki Belagatten anlayanlar onun arabın en fasihinden yani nübüvvet pınarından fışkırdığından asla şüphe duymaz? Bunu daha önce de belagat ve beyan âlimleri fark etmiş ve Nebevi belagat ile ilgili kitaplar telif etmişlerdir.

Burada işaret edilmesi gereken bir husus; lafzen rivayet edilen hadislerin çoğunun kısa hadisler olduğudur. Ayrıca mana İle rivayet edilen uzun hadislerde değişiklik bir iki veya üç kelimededir. Hadis lafızlarının tamamında değişikliğe yol açan ma'na rivayeti çok azdır. Bunları uzun ve kapsamlı araştırmalardan sonra söylüyoruz. Nitekim Buharı, Müslim ve diğerlerinde tiz. Aişe'den rivayet edilen «vahyin başlangıcı» hadisi ki uzun hadislerdendir buna en güze] örnektir. Raviler bu hadisin çok az kelimelerini farklı varyantlarla rivayet etmişlerdir. Burada bu kadarla yetinmek istiyoruz. Yazann kitabında mana ile rivayete ayırdığı bölümü tartışırken genişçe tenkid edeceğim. Orada onun delil olarak kullandıkları örneklerin bir kısmının lehine değil aleyhine deli), olduğunu açıklayacağız. Tartışmasız hadis imamı olan hafız İbn-i Hacer bakın bu konuda ne diyor:
«Hz. Peygamber'in hadislerinden O'nun «cevamiul kelim» (yani az kelime ile çok şey ifade etme özelliği) vasfına delalet eden hadislerin bir kısmı şunlardır. Hz. Aişeden gelen «Her kim bizim işimiz (dinimiz) içine ondan olmayan bir şeyi sokarsa bu iş merduddur» hadisi, yine Buharı ve Müslim'in ittifak otüği «Allah'ın kitabında olmayan her şart batıldır» hadisi, Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği «Ben size bir şey emrettiğim zaman gücünüz nisbetinde onu yerine getirin» hadisi, Mikdad'm rivayet ettiği dört Sünen'de yer alan Hakim ve Jbn-i Hibban tarafından sahih olduğu bildirilen. «İnsanoğlunun doldurduğu en şerli kap karnıdır.» hadisi ve buna benzer araştırmayla ortaya çıkacak bir çok hadis gibi. Bunlar daha çok ra-vilerin lafızlarında tasarrufta bulunmadıkları hadislerden görülür. Bu hadisler; varyantlarının az oluşu ve lafızlarının üzerinde ittifak edilmesi ile ortaya çıkar. »[86]
Hafız ibn-i Hacer'in zikrettiklerine şu hadisleri de eklemek istiyorum: «Müslüman, müslümanlann elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.» «İnsanlar içlerinde işe yarar bir tane dahi binit bulunmayan yüz deve gibidir.»[87] «Müminler bir bina gibidir, bir kısnu diğer kısmını destekler.» «Sevgide ve rahmette müminleri bulursun (diye başlayan!» hadis, «İnsanları ateşe sürükleyen dillerinin ürünüdür.»
«Haya İmandandır» «Küçük dere kenarında yetişen her nebat şişkinlikten ya öldürür ya da Ölüme yaklaştırır.» ve buna benzer bir çok hadis asli lafızları ve hakiki terkibleriyle gelmiştir.
Hadiscilerin sahih olarak isimlendirdikleri hadislerin haddi zatında sahih olmayıp ravilerin durumlarına göre sahih oldukları iddiasına gelince, bu kendisinden bin sene Önce söylenen bir şeydir. Hadis imamları bu konuda şöyle demişlerdir: Hadisin sahih, ha-sen veya zayıf olduğu hükmüne varmak muhaddis açısından sahih ve hasen şartlarının tahakkuk edip etmemesine bağlıdır. Yoksa evvelemirde bu hadislerin sahih, hasen veya zayıf oldukları manasına gelmez. Bunu yakinî olarak ancak gaybı bilen Allah bilir. Ak-len doğru kimsenin yalan söylemesi veya yalancının doğru söylemesi mümkündür. Bu ihtimal hadis ima.larını araştırmada derinleşmeye, incelemede ve hükmü tesbit etmede oldukça temkinli ve insaflı davranmaya sevketmiştir. [88]

Kur'an'ın Mütavatir Oluşunun Sebebi Peygamber Döneminde Yazılmas1dır İddiası Ve Buna Cevap

Yazar kitabının io; sayfasında şöyle diyor : «Şayet hadis te Kur'an gibi Peygamber devrinde tedvin edilip Kur'an'a verilen dikkat ve inceleme hadislere de verilmiş olsaydı sünnet de Kur'an gibi mutevatir olarak gelirdi. Ve müslümanlar bu şiddetli ihtilafa girmezlerdi...»
Sanki yazar Kur'an'ın mutevatir oluşunu Hz. Peygamber döneminde yazılmasına bağlıyor. Oysa hakikatte öyle değildir. Zira tevatür Kur'an'ın lafzı ve nakli yönüyledir. Binlerce sahabi Hz. Peygamber'den almış ve onu ezberlemiştir. Tabiundan da binlerce kişi aynı şekilde şahabiden almıştır. İşte bu şekilde tevatürün kendileriyle sabit olduğu çok sayıda insan yine büyük sayıda bir insan topluluğundan alarak, mutevatir olarak bize ulaşmıştır. Ve kıyamete kadar, böyle devam edecektir. Kur'an'ın mutevatir oluşunun ana sebebi ezberlenmesi ve şifaen alınmasıdır, yoksa sayfalardan nakledilmesi değildir. Yazım; biri sayfalarda diğeri hafızalarda olmak üzere iki şekilde varlığını sürdürsün diye, koruma ve tesbit unsuru olarak kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Ebubekir ve Hz. Osman dönemlerinde Allah ikisinden de razı olsun Kur'an'ı sayfalarda toplayanların gayesi de bu idi. Onlar, Hz.'Peygamber'in huzurunda yazıldığı gibi yazılmasına önem verdiler. îşte sünnet de Hz. Peygamber döneminde yazılsaydı fakat Levatür derecesine ulaş-Lıracak kadar kimse ezberlemeseydî yazarın iddia ettiği gibi mutevatir olarak bize gelmezdi.[89] MiUevatir olup olmamak çok sayıda insanın rivayet edip etmemesine bağlıdır. Nitekim Sünnet, Hz. Peygamber döneminde tedvin edilmediği halde az da olsa bir kısmı mutevatir olarak gelmiştir. Şayet mütevathiik yazılmaya bağlı olsa idi büyük bir dikkat ve ihtimamla tedvin edilmiş kitaplar hep mutevatir olurdu. Oysa ne gezer? [90]

Sünnetin Dindeki Konumu İle İlgili Çelişkili Sözler

Yazar kitabının 17. sayfasında şöyle diyor; «onlar, kavlî sünneti, Kur'an'dam sonra gelen dinin ikinci ya da üçüncü derecesinden kabul elliler» birkaç satır sonra da $öyle diyor : «oysa ikinci dereceden elinden olan (yani dinin ikinci kaynağı olan) amelî sünnettir.» Kavli sünnetin ikinci dereceden bir kaynak olmadığı anlaşılıyor. Sözlerinin sonu öncesine çelişki ar/eden yazarın bir konu üzerinde sebat kılmayarak, kendisinde meydana gelen bu kararsızlığın sebebini anlayamıyoruz doğrusu.
Sonra eş-Şatıbi'nin, «el-İ'Usam» adlı kitabından kavlî ve amelî sünnet arasındaki farka bir sözünü delil getiriyor. Oysa Şatibî'nin sözü sünnetin kavil, fiil ve takrir olduğuna delalet ediyor. Daîıa sonra Reşit Rıza'nın şu sözünü naklediyor «dinde esas olan birinci mertebede Kur'an'ı Kerim'dir. İkinci derecede ise üzerinde ittifak
edilen amelî sünnettir. Ondan gelen ahad haberler ise gerek rivayet yönünden gerekse delalet yönünden üçüncü, derecede gelir. Ü/erinde ittifak edilenlerle amel edenler ahire t le kurtulur ve Allah'a yakın olur. Ga/zali de bu görüştedir» Görüldüğü gibi bu sözde onun çelişkili sözüne delil teşkil edecek bir şey yoktur. Muhakkiklere göre sünnet ister kuvlî, isler fiilî, isterse takriri olsun dinin ikinci kaynağıdır. Birinci kaynağı Kur'an'dır.

Şu kadar da var ki Reşit Rıza'nın ikinci derecede saydığı, ü/erinde ittifak edilen amelî sünnettir. Yoksa genel olarak bütün amelî sünnet değildir.
Bu hususun izaha ihtiyacı vardır, yoksa maksat okuyucuyu şüpheler içinde bırakmak değildir. [91]

Müellifim Hz. Ömer'e, Hadis Rivayet Ettiği İçin Bazı Sahabileri Hapsettiğine Dair (İftirası

Ebu Reyye kitabının 29. sayfasında «Sahabe ve Hadis Rivayeti» başlığı allında şunları yazıyor. «İbn-i Hazm'ın, el-ihkam (fi usulil Ahkam) adlı eserinde rivayet ettiğine göre Hz. Ömer, çok hadis rivayet ettikleri için ibn-i Mesud, Ebu Musa (el-Eşarî) ve Ebud'Derda'yı Medine'de hapsetmiştir.»
Hakikatte (Hz. Ömer'e) bu iftirayı yapan İbn-i Hazm değil yazarın kendisidir. Yazar okuyucuya İbn-i Hazm'ın bunu rivayet ettiği intibaını veriyor. Halbuki kesinlikle onun rivayeti değildir. Sadece kitaplarında zikretmiştir. Hadis ilminde mübtedi olanların da bileceği gibi bîr hadisi rivayet etmekle kitabında yer vermek arasında fark vardır. Yine okuyucuya İbn-İ Hazm'ın bu rivayeti kabul ettiği intihamı da veriyor. Halbuki İbn-i Hazm bundan
beri olduğu gibi bu rivayeti tenkid ederek batıl olduğunu açıklamıştır".
Bakın ibn-i Hazm «el-ihkam»mda ne diyor : «Hz. Ömer'den O'nuıı İbn-i Mes'ud Ebud'Derda ve Ebu Zer'i Hz Peyganıber'den hadis rivayet etlikleri için hapsettiği rivayet edilir.» sigasıyla zikretmiştir. Şayet kendisi rivayet etseydi «Biz rivayet ellik derdi.» (Ayrıca) tbn-i Hazm bu rivayet hakkında senedinde yer alan İbrahim b. Ab-durralunan b. Avi Hz. Ömer'i işitmediği için münkati olduğunu söyler. Münkati ise delil-teşkil etmeyen zayıf hadislerdendir. Zira sakatlık senetten düşürülen ravide olabilir, hadisi onun uydurma ihtimali söz konusu olabilir. İbn-i Hazm sözlerine devamla şöyle diyor.[92] «bu haberin yalan ve uydurma olduğu aşikardır. Çünkü bu durumda Hz. Ömer, ya sahabeyi itham etmiş olur ki bu takdirde kendisi de itham edilenlerden olur. Veya onları hadis ve sünnetin tebliğinden nehyedip gizlemelerini inkar etmelerini islemiş olur. Bunu yapmak ise İnsanı İslâm'dan çıkarır. Allah müminlerin emirim bütün bunlardan muhafaza eylesin, bunu kati surette müslüman olan birisi söylemez, şayet itham olunmadıkları hakle hapsetmişse bu onlara /ulumdur. Fasid anlayışına delil bulmak içinbula'nedilmiş rivayetlere sığınanlar istediklerini tercih etsinler (her iki şekilde de yanlış olur.)»
İbn-i Hazm'm dedikleri işte bunlardır. Yazar hala haberleri aktarırken güvenilir olduğunu iddia edebilir mi? Dikkatli okuyucu bu adamın âlimlerden yaptığı nakillerden şüphe duyarsa mazur sayılmaz mı?
Bu rivayetin yalan olduğunun delillerinden birisi de; İbn-i Mesu'd'un Hz. Ömer'in görüş ve yoluna tabi olan birisi olmasıdır. Bu konuda o şöyle der: «şayet bütün insanlar bir tarafa Ömer de başka tarafa gitse ben Ömer'in yanında yer alnım» Hz. Ömer onu Kule halkına ilim öğretmek İçin göndermiş ve Kulelilere «Abdullah'ı si/y göndermekle sizi nefsime tercih etlim» demiştir. Az hadis rivayet etmek hususunda O'nun Hz. Ömer'e muhalefet ettiğini akıl nasıl alır. Hz. Ömer'in de O'nu hapsettiği misil düşünülebilir?
Sonra yazar burada metin tenkidini nasıl ihmal c&c\\ halbuki bütün hadisçilere metin tenkidini terkettikleri için dil uzatan O'dur, öncekilerin ulaşamadığı moltn tenkidini kendisinin yaptığını iddia eden de O'dur. (Bunların) bir hücum ve sataşmadan ibaret okluğunu Allah biliyor.
Bunun dışında yazar bunun bir sayfa sonra yer verdiği Amr b. Meymun'un sözü ile çeliştiğini nasıl görmez. Amr b, Meymun şöyle demiştir. «Bir yıl Abdullah b. Me-sud'a gidip geldim bu bir sene zarfında ne «Rcsıılullah şöyle dedi» dediğini ne de ondan bir hadis naklettiğini işitmedim. Bir gün bir hadis rivayet etti birden bir hüzün kapladı ve şakır şakır terlediğini gördüm.»
Kendisinin tcnkidçîlerin şeyhi olduğunu iddia eden bir zata, gerekli açıklamaları yapmadan öncesi sonu, sonu öncesi ile çelişki arzeden rivayetleri getirmek yakışır mı?
Okuyucu kardeşim bütün bunların sebebi yazarın keyfinin istediğini alıp istemediğini almamasından kaynaklanıyor. Sonra o bu sözü müsteşriklerden kapmıştır,[93] çünkü şazz rivayetleri alıp kabul görsün diye tbn-İ Ha/m'u izafe edenler onlardır. [94]

«Bana Kasten Kim Yalan İsnad Ederse...» Hadisine Dil Uzatması Ve Bu Konudaki Hakikatin İzahı

Kitabının 37. sayfasında «her kim bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerini hazırlasın» hadisi şerifine yer vermiş ve Hafız İbn-i Hacer'in bu hadisin bazı varyantlarında «mütaammıden» kelimesinin yerini almadığını, Buharı Müslim ve diğer hadis kitaplarında ise bu kelime ile beraber variddir, dediğini belirttikten sonra şöyle der; «Kim hakikaten inceleme yapar ve araştırmayı dı> rinleştirirse İçlerinde üç raşid halifenin de bulunduğu sahabeden gelen rivayetlerde «müteammiden» kelimesinin olduğunu görür hiçbir akıl sahibi Hz. Peygamber'in böyle bir şey dediğine ihtimal vermez, bana öyle geliyor ki : bu lafız, kasıtsız olarak Allah rızası için Hz. Peygamber'e yalan hadis isnad edenlere bir yol bulunsun veya hata vchm ve yanlış anlayarak başkasından hadis rivayet eden ravilere dayanak olsun diye ayrıca hataen bunu yapan günahsız okluğu için, bu konuda mesu'l tutulmasınlar diye, âlimler tarafından idrac diye bilinen yolla hadise sokuşturulmuş t ur.
Bu şekilde O'nun Hafız îbn-i Hacer'in söylediklerine ikna olmayıp, bu zorlama ve faraziyelere yer verdiğini görüyoruz.
1- Bu hadis Buharı, Müslim ve diğer hadis kitaplarında hir çok sahabiden çok sayıda varyantla rivayet edilmiştir. îsnadlan sahih, hasen ve zayıf olmak üzere bazı muhaddisler bunun sayısını yüze kadar ulaştırmıştır. Hafız İbn-i Hacer'in de Fethu'l Barî'de zikrettiği gibi bu hadisin bu lafızlarla tevatür derecesine ulaşan kanallarla rivayet edildiği bir gerçektir[95]Varyantlarının bu yüksek sayıya ulaşması (yani mütevatirlik) Hz. Peygam-ber'e yaları isnadının /.enimi ile ilgilidir yoksa bu lafızlar ve verilecek cezanın hususiyeti ile İlgili değildir. Şuura yazarın iddia ettiği gibi bu rivayet üç halifeden gelmiyor. Buharı ve Müslim'de Hz. Ali'den onların dışındaki hadis kitaplarında da Hz. Osman'dan rivayet editmiş-tir[96] «müteammiden» kelimesi Buharı, Müslim[97] ve diğer güvenilir hadis kitaplarının bir çok rivayetlerinde geçmişi ir. İçinde bu kelimenin geçtiği

rivayetler, geçmeyen rivayetlerden daha çok ve daha kuvvetlidir. Buharı ve Müslim'de Ir.nes, Libû Hureyre, Muğİre b. Şu'be, Abdullah b. Aınr b. As'ın rivayetlerinde bu kelime yer alırken, Ifz. Ali, ve Zübeyr b. Avvam'ın rivayetlerinde yer almaz. Hadis lenkideileri ve diğerine göre kaide, iki rivayet çatıştığı zaman isnadı çok ve kuvvetli olanlar tercih edilir. Burada da «müteammiden» lafzına yer veren rivayetler tercih edilir. Mutlak mukayyede hamledilir. Bulaf/a yt-'r veren rivayetlerin tercih unsurlarından bir tanesi de İsnınİli'nin Müstahrec'i ile, İbn-i Mace'nin es-Sü-ncn'ind[98]Zübeyr b. Avvam yoluyla gelen rivayetlerde bu laf/a yer verilmesidir. Hadisi ezberleyen ezberlemeyene karşı delildir. Aynı şekilde sahih rivayetlerde belirtildiği gibi okuyan ve yazan Abdullah b. Amr b. As'ın rivayetinde de bu lafız vardır ki, Abdullah'ın rivayeti başkalu-rındaTi daha sikadır.(güvenilirdir).

2-Ebu Reyyc'nin bu kelimenin hadise sokuşturul-ması için gösterdiği sebeplere gelince bunlar makul değildir. Bilmiyorum kasıtsızhk ile Allah rızası için hadis uydurma nasıl bir arada gelir -başka bilenin de çıkacağını sanmıyorum. Bunu yapan kişi iddiasına göre hadis uydururken hayırlı iş ve faziletlere teşvik ederek1 Allah'ın rızasını ve şeriate hizmdti gözetir. Bunu yapanlar da ehl-i tasavvuftan cahil ulanlar ile Kerramiye fırkasına mensup olanlarıdır. Bunlar tergib ve terhib için hadis uydurmaya cevaz vermişlerdir. Öyleyse bu maksatta hadis uydurmak ile kasıtsızhk nasıl birleşir? Bunun inanası makbul ve doğru olmayan bir kasıt olmaksızın olmalıdır.

Ya/.ar'ın bu kelimenin uydurulmasına «ravilere dayanak olsun diye» gösterdiği sebep ise yine yanlıştır. Çün-ki hata ve sehvi gidermek bu kelime ile olmaz, başka dulİİlerle o zaten sabittir. İslam şeriatında kendisinden bir kusur olmaksızın hata işleyen ve unutan kimseye günah yazılmıyaeağı tcsbii edilmiştir. Bu mukarrer bir durum olduğu halde söz konusu kelime ravilere bir fayda sağlamaz. Bu kelimeye yer verilişinin sırrı yalana şiddetli bir ceza terettüp ederken hata ile veya unutarak bir şey yapana günah olmadığını vurgulamaktır. Bu kelime ile kayıtlandırılmusı aslında tabirin dikkat ve nezahatine delildir. Bu da halnen ve unutarak bir günah işleyenin de buna dahil olduğunun vehmini kaldırmak içindir.

İmam Nevevİ Müslim'in şerhinde şöyle diyor;[99]«Eş1-ari kclamcılanna göre yalan; gerek kasten gerekse sehven bir haberi olduğundan farklı olarak aktarmaktır. Ehl-i sünnetin görüşü budur. Mutezile ise şöyle demiştir; bir şeyin yalan olması için kasıt şarttır. Bu hadis de bize delildir. Zira Hz. Peygamber, kasıt ile kayülandır-mıştır. Çünkü bazen kasten yalan söylendiği gibi bazen de sehven yapılır. Ayrıca icma ve kitap ile sünnetin meşhur naslarına göre hataen ve unutarak suç işleyene günah olmadığı açıktır. Hz. Peygamber mutlak ifade kul-Iansaydı unutarak bu işi yapana da günah olduğu anlaşılırdı. Onun için kasıt i!e kayıtlandırdı. Mutlak rivayetlere gelince onlar kasıt mukayycd rivayetlere hamledilir (Her şeyi bilen Allah'tır).

Ne varki hadis İmamları hataon veya unutarak suç işleyene günah olmadığını söylemelerine rağmen hataen ve sehven hadise sokulan bir şeyi Hz. Peygamber'e nis-bet edilen bir yalan olması itibariyle mevzu hadislere benzer olarak saymışlardır. (Onlara göre) bu durumu açıklamadan böyle bir haberi rivayet etmek caiz değildir.

Halüî, ibnu's Salah, Irakî ve diğer bazı hadisçiler bu görüştedir[100] İbn-i Main ve tbn-i Ebi Hatim gibi bazı cerh imamlarına göre ise bu tür rivayetler uydurma olarak kabul edilir. Bazı imamlar ise müdree* olarak kabul etmiştir. Her ne olursa olsun bu tür hata ve unutmaları ravinin adalet ve zaptına halel getiren bir kusur olarak değerlendirmişlerdir.

3 -Bu yazarın ilginç yönlerinden birisi de «sarhoş olduğunuz halde» ifadesini terk ederek «namaza yaklaşmayın» diyen (Bektaşi)ierin yolunda yürümesidir. Biraz önce Hz. Ömer'in hadis naklettikleri için üç sahabi'yi hapsettiğine dair İbn'i Hazm'dan yaptığı rivayet görülmüştü.

Orada yaptığım şimdi de «Her kim bana kasten yalan isnad ederse.:.» hadisini anlatırken yapıyor. 42. sayfada ibn-i Hacer'den nakilde bulunurken O'nun yukardaki hadisin mütevatir olmadığı görüşünde olduğunu belirtiyor, (yaptığı nakil şöyle); «Hadisin tarikleri çok olduğu için (hadiscilerden) bir cemaat mütevatir olduğunu söylemiştir Ancak bazı üstadlarımız bu konuda tartışmışlar, çünkü ınütevatirin şarlı (rivayetlerden) iki tarafın ve bunların arasındaki ravüerin çoklukla eşit olmasıdır. Bu da hadisin her varyantında mevcut değildir.» (görüldüğü gibi ibn-i fiacer'den naklederken) yer vermemiştir.

Devamı harfi harfine şoyledir.[101] «Böyle diyenlere şöyle cevap vermişlir : Mutlak mütevatir olmaktan maksat her asırda başından sonuna kadar bir topluluğun bir topluluktan rivayet etmesidir. İlim İfade etmesi için bu kafidir. Aynı şekilde Enes tarikiyle gelen hadisi O'ndan çok sayıda ravi rivayet etmiş ve tevatür derecesine ulaşmıştır. Hz. Ali'nin rivayetini Tabiunun meşhurlarından sika olan altı ravi nakletm iştir, ibn-i Mesud, Ebu Hureyre ve Abdullah b, Amr b. As'ın rivayelleri de böyledir. Eğer bunların her biri için kendisinden gelen sahabiden mütevatir olarak gelmiştir dense doğrudur. Çünki mütevatir için muayyen bir sayı şart değildir, ilim ifade etmesi kafidir. «Nuhbetu'l fiker» şerhinde ve * Ulumu'I Hadis» adlı kitabın değerlendirmesinde belirttiğim gibi ravide bulunan yüce sıfatlar çok sayı yerine kaimdir. Bu eserlerimde söz konusu hadisten başka mütevatir hadis yoktur diyenlere cevap verip örneklerinin çok olduğunu belirttim, «kim Allah için bir mescid inşa ederse...» hadisi, mest üzerine mesh; rukua varırken elleri kaldırmak, şefaat, havz(-ı Kevser) Ahirette Allah'ı görmek, imamın kurcyşiliği ve ben/eri hükümleri ifade eden hadisler hep bu çeşitdendir» aynı şekilde ihn-i Hacer'in Enes tarikiyle diye başlayan kısmı ihn-i ttacer'in sözü olup naklettiği bir şey değildir. Kasten terk ettiği bu açık sözlerden sonra yazar İbn-İ Hu-cer'in yukardaki hadisin mülevatir olmadığı görüşünde olduğunu iddia edebilir mi ki, sözlerinden de bu anlaşılıyor. .

Yazarın 39. şayiasının haşiyesinde yer verdiği; «asrımızda sünnet daileri ve isnad köleleri (hadiste geçen müteammiden) ziyadesini isbat için inad ediyorlar, sanki bunlar ibn-i Kuteybe, Buharı, en-Nesai, el-Mun/iri, el-Haltabi, İbn-i Hacer, Suyuti ve ibn-i Kayyım gibilerden daha İyi hadis ilmi biliyorlar» sözüne gelince bu fasid söze cevap vermeyeceğim sadece derim ki; bir çok rivayette bu ziyadeye yer veren Buhari'yi hatta bu ziyadeyi isbatlamak için birçok açıklamada bulunan ibn-i Hacer'i burada zikretmekten utanmadın mı? Hikmet sahibi Peygamber ne güzel buyuruyor; «İlk nübüvvetten gelen sözlerden birisi şöyledir; küanmadığın takdirde dilediğini yap.» [102]

Mana İle Rivayet Dine Her Hangi Bir Zarar Getirmemiştir

Ebu Reyye'nin adetlerinden birisi de kafasına bir fikir geldiği zaman veya hevası galebe çaldığı zaman araştırmayı kendi görüş ve arzularına göre yapmasıdır. Bu meyanda eline geçirdiği her şeyi kullanmaya çalışıyor. Bunun için kelimeleri tahrif etmek, lafızlara yüklenmedikleri manaları yüklemek, yanlış nakillerde bulunmak, araştırmacı, imam ve âlimlere dil uzatmak ona göre hiçbir vebal gerektirmiyor.
Bir başka adeti ise bir fikri ve düşünceyi arzeder-ken saptırma ve mübalağaya baş vurmasıdır. Fer'i olan bir şeyi asıl, asıl olan bir şeyi de tali alarak gösteriyor. 54. sayfada «hadis rivayeti» konusunu anlatırken yaptığı gibi. Burada hadislerin mana ile rivayetini asıl ve kaide olarak alıp laf/.en rivayetinde şaz/, ve nadir bir durum olduğunu bildirmiştir. HatUı imamlara da dil uzatarak, «kitaplardan okudukları veya nakledenlerden işittikleri hadislerin sahih olarak sağlam bir şekilde geldiğini lafızların tahrif ve tebdile uğramadan Hz. Peygamber*in ağzından çıktığı gibi korunmuş olarak ravilere geldiğini sahabe ve onlardan hadisi akınların işittikleri gibi aynen tedvin edildiği zamana kadar naklettiklerini, aldıkları şekilde eda ettiklerini, hiçbir tebdil ve değişmeye uğramadığını hadis ravilerînin son derece kuvvetli hafızaya, mükemmel zapt ve ezberleme gücüne sahip olan ö/.el bir sınıf olduğunu» zannedenleri cehaletle itham etmiş ve neticede şöyle demiştir : «Şüphesiz bu düşünce din bilginlerini oldukça etkilemiştir Allah'ın korudukları müstesna teslimiydin vacip olması ve ahkamım kabullenmenin farz olması bakımından hadislerin ele Kur'an ayetleri gibi olduğuna inandılar. (Ki onlara göre) Bunlara muhalefet eâen şüphe duyan tövbeye davet edilir.»
Bu sözleri okuyan şayet Hz. Peygamber'in hadislerini bilen ilim ehli değilse hiçbir hadisin muhkem lafzıyla gelmediğini sanacaktır. Hadislere bir çok tebdil ve tahrifin girdiğini zannedeceklir. Oysa rivayette asiolan Hz. Peygamber (s.a.s.)'den İşitikliği lafızlarla aynen aktarılmasıdır. Mana ile rivayet ise sadece zihinde lafızlar kaybolunca veya tam emin olunmayınca ihtiyaç anında bir ruhsat olarak verilmiştir.
Hadis ilmi ile uğraşanların bilmesi gereken hususlardan bir tanesi bazı âlim ve ravilerin mutlak şekilde rivayet etmeyi yasaklamalarıdır. Bu âlimler kendilerine ve başkalarına lafızları İşittikleri gibi nakletmeyi şart koşmuşlardır. Mana ile rivayeti caiz gören âlimler oldukça ihtiyatlı hareket ederek hadisleri tebdil ve tahrtfu-n velıer hangi bir ilaveden koruyacak şartlar dahilinde cevaz venûij ve şöyle demişlerdir; «Mana ile rivayet sadece lafızları ve ınaksadları bilen, ifade ellikleri manalar hususunda uzman olan (aynı manayı ifade eden) lafızlar arasındaki farkı görenlere caizdir. «Yine demişler ki; bu da hadisler tedvin edilmeden önce caizdi fakat kitaplarda tedvin edildikten sonra kelimeleri müradifi (eş anlamlı) ile değiştirmek hangi halde olursa olsun lafızla-nnda tasarrufta bulunmak doğru değildir.»[103]
îşin garip tarafı yazar, şeyh Tahir el-Cezairî'nin «Tevcihu'ıı-Nazar» adlı kitabından buna benzer şeyler nakletmiştir. Bilmiyorum kanıt getirmediği bir şeyi nasıl nakleder. Sonra tedvin hareketlerinin genel ve resmi bir sıfatla birinci asrın nihayetinde başladığı Yazarın zihninden nasıl kaçmış olabilir. Üçüncü asır bitmek üzere iken sünnetin tamamı Sahih, Sünen, Müsnedlerde tedvin edilmiş, bitmiştir. Bazı sahabi ve tabiiler özellikle Hz. Peygamber'in vefatından sonra[104]birinci asırda hadis tedvini ile uğraşmışlardır. Yazarın vardığı bu zalimane hükümler ile bu hakikatler nasıl bağdaşabilir? Bütün bunlardan sonra birisi yazarı kötü maksatlı olmak ve tslâm teşriatınm ikinci kaynağını yıkmaya teşebbüs etmekle suçlarsa mesul tutulabilir mi?
İslâm düşmanları Ebu Reyye ve benzerlerinin îs-lâm'ın i ki direğinden birini yıkmak için giriştikleri kötü teşebbüslerden fazlasını arzu etmemiştir. Ebu Reyye bil-sinki; din bilginleri Allah şanlarını yüceltsin sünnetin dindeki yerini tarif ederken, onu layık olduğu makamına oturturken ilim, amel ve suluk yönünden onu gerekli görürken, onun sahasından he türlü kötülüğü uzaklaştırırken, sabit olan sünneti reddeden, onu ibtal etmeye çalışan, onunla alay eden ve hafife alanları günahkar ve fasık addederken bütün bu söz ve hareketlere müstehlik olmak için yapmadılar. Onların bu düşünceleri sağlam iman, aydın görüş ve asil ilimlerinden kaynaklanmıştır.
2-Yakıştırılan bu hükümler ancak sahabe, tabiun ve elbailtabiinden olan ravilerin taşıdıktan şahsî, dinî ahlakî sıfatlardan habersiz olanlardan sadır olabilir. Hz. Peygamber ve tarihî vakıaların şehadetiyle faziletli olan bu asırlarda yaşayanlar için uygun söz şudur: Onlar kamil din, yüce ahlak, takva ve muruet sahibi insanlardır. Onlar rivayet ettikleri naslavın; dînin kaynağı, asıllarında» bir asıl olduğunu gerçek manada biliyorlar, onda yapacakları herhangi bir tahrif ve tebdilin cehennemdeki yerlerini hazırlamaya sevkedeceğinin de farkındaydılar. Bu itibarla onlar kuvvetli hafıza, keskin zeka ve diri bir vicdan ve belleyen, akleden kaplere sahip insanlardı. Bu özellikleri veya bir kısmını inkar etmek; hissedilen ve sabit olan hakikati inkardır.
3 - Yazar mana ile rivayeti caiz görenlerin delili olan Abdullah b. Süleyman el-Leysî'nin rivayet ettiği: «DedimkİI <ya ResuİuIiah! senden bir hadis işitiyorum fakat senden iş t (iğim {gibi {nakledemiyorum ya bir kelime eksik veya bir kelime fazla oluyor, Hz. Peygamber şöyledetli : «şayet bir helali Iharam, bir iharaını helel kılmıyor ve jmanada isabet ^diyorsanız zararı |yok» bunu (ravi) Jı ı-, san-ı TBasrî'ye söyledikten (sonra «şayet bu hadis olmasaydı biz lıadis rivayet etmezdik der». Haberi naklettikten sonra 57. sayfanın dip notunda şöyle diyor : «şüphesiz bu hadis, «kim benden bir hadis duyar onu beller ve işittiği gibi naklederse Allah yüzünü ağartsın» hadisini' terstir. Fakat her grubun kendi görüşünü isbat etmek için bir hadisten destek alması lazım!» Yazar bu sözüyle hadisin uydurma olduğunu kast ediyor.
Ben, ona derim ki; bu hadisi ibn-i Mendeh[105] (310-395 h) «Marifetu's-Sahebe»de, Taberani el-Mu'cemu'l-Keblr'inde, Hatip Bağdacıî ve başkaları kitaplarında, rivayet etmişler, hadis imamları ve tabîbleri kitaplarında nakletmiş ve hiç kimse mevzu olduğu hükmüne varmamıştır.[106] Yazar gerçekten sağlam bir araştırma arzusundaysa; se-ned ve metin yönünden tenkid etmesini ve uydurulan kelimeleri açıklamasını isterdim, fakat bunu yapmamıştır. İki hadisin çelişki ar/elliğini hayal etmesi de doğru değildir.
«Her kıın benden bir hadis duyar, onu beller duyduğu gibi naklederse Allah yüzünü ağartsın» hadisi işitİleni olduğu gibi muhafazaya teşvik içindir. Şüphesiz mana ile rivaycİ caiz görenler el'dal olanın hadisi aynı lafızlarıy-ta rivayet etmek olduğu görüşündedir. İkinci hadis isemana ile rivayetin belirli şartlarla caiz olduğunu açıklamak içindir. Bir sözü oldukça ihtiyatlı

davranarak manasıyla rivayet eden için işittiği gibi nakletti denmezmi? elbette denir. .
4 - Yazar mucazefet yaptığı görüşlerini delillendir-mek için mana ile rivayete örnekler veriyor, bu nıeyanda Teşehhud lafızlarım veren hadisler, îslâm ve iman hadisi «sizi senin bildiğin Kur'an'i ona öğretmek karşılığında evlendirdim» hadisi, beni Kurayza'da kılınan namazla ilgili hadis gibi rivayetlere yer vermiş ve kitabının bir çok sayfasını bunlarla doldurmuştur. Bunun arkasındaki maksadı dini yönden mana ile rivayetin zararlı olduğunu ortaya koymaktır. Fakat Allah Teala İşlediği bazı hatalarla bu maksadını boşa çıkarmıştır. Yazarın araştırma yeteneğini ve hadis ilminde ulaştığı dereceyi bu hatalar ortaya çıkarmıştır. Kendisine arız olan bu halaları hususunda kısaca hakkı ortaya koymaya çatışacağım. [107]

Teşehhud Hadisinde Çelişki Yoktur

Yazar, namazda okunan teşehhüdün ibn-i Abbas Hz. Ömer ve diğerlerinin rivayet ettikleri farklı varyantlarım zikretmiş ve sonra şöyle demiştir : «Bunlar sahabeden gelen lafızları farklı, sekiz teşehhud tür. Şayet bunlar mana ile rivayet edilen kavlî hadisler olsaydı, «belki» derdik; fakat bunlar her sahabinin günde çok defa tekrarladığı mütevatir amellerdendir.»
Rivayet edilen bu farklı teşehhüdlerin Hz. Peygamber tarafından bir defa söylendiğini nerden çıkarıyorsun ki mana ile rivayetin zararına delil olarak alıyorsun. Hadis ilmine yeni başlayanlar, hemen basit bir düşünceyle
farklı vesilelerle söylenen değişik rivayetler olduğunu anlar. Çünkü Hz. Peygamber, farklı vakitlerde değişik lafızlarla söylemiş ve 'bunlardan" herhangi birisi ile teşehhüdün caiz olduğunu açıklamıştır. İslâm'a ilk girenlerden ibn-i Mesud ilk Önce duymuş, fetihten sonra hicret edenlerden ibn-i Abbas daha sonra işitmiş ve diğerlerin-ki de böyle olmuştur.
İbn-i Kudame el-Hanbeli şöyle der: «Hz. Pcygam-ber'den sahih olarak gelen hangi teşehhüdü okursan caizdir; buna îmanı Ahnıed şöyle işaret etmiştir. Abdullah'ın (İbn-i Mesud) teşehhüdü daha çok hoşuma gidiyor fakat başkası okunsa da caizdir.» Çünkü Hz. Pey-gamber'in sahabeye farklı farklı öğretmesi hepsinin caiz olduğuna delalet eder, tıpkı mushafı farklı kıraatlerle okumak caiz olduğu gibi.[108] Bu teşehhüdîerden benimsediklerini hatalı görmeden onları reddetmeden bir kısmını diğer kısmına tercih hususunda imamların görüşleri farklıdır. Hanefi ve Hanbelilerin dahil olduğu cumhur, Abdullah ibn-i Mesud'un teşehhüdünü almıştır. Safiler, ibn-i Abbas'ın; Malikiler de Hz. Ömer'in teşehhüdünü kabul etmişlerdir. Bu seçimlerinde (herkesin) tercih unsurları ve delilleri varki bu onların sadra şifa veren araştırma, derin inceleme ve yeterli tetkik sahibi olduklarına delalet ediyor[109]Tirmizi der ki: «îbn-i Mesud'un hadisi başka tariklerle rivayet edildiği için teşehhüd hadislerinin en sahihidir. Sahabe ve Tabiundan ilim sahibi olanların çoğunluğu da bununla amel etmiştir.»
Alimlerle âlim olduklarını iddia edenler arasındaki farkın görülmesi için; İmam Şafiî'den rivayet edilen bir sözü belirtmek istiyorum. Kendisine ibn-i Abbas'ın teşehhüdünü neden tercih etliği sorulduğu zaman şöyle demiştir; «Ben ibn-i Abbas'lan gelen sahili bir haber olduğunu işittim ve daha geniş buldum diğerlerinden daha çok ve daha cami gördüğüm için onu aldıın. Ancak bunu alırken sahih olan diğer şekillerini alanları kınamadım.» Şayet tartışma gereği bütün bu teşehhüd-lerin bir vesileyle söylenen tek rivayetten geldiğini kabul etsek dahi aralarındaki fark. bu kadar gürültüyü gerektirmeyecek derecede basittir. îbn-i Mesud'un teşehhüdü : «Ettahiyyalü lilİahi ves'salavatü vet'tayyibatü es-selamu aleyke eyyuhen-Nebiy» Jafızlarıyla gelirken ibn-i Abbas'dan gelen lafızlar «Euehiyyatü el-mubarekatu es-Selavati ettayyibatu lillahi» İbn-i Mesud, Hz, Ömer ve diğerlerinin lafızları ise şöyledir : «Ettehiyyatu lillahi ez'-zakiyatu lillahi, esselavatu lillahi ettayyibatu lillahi» diğerleri de ibn-İ Mesud'un rivayeti gibidir. Bunların dışındaki rivayetlerde ise önünden bir kelime eksilip azalmak suretiyle yukarıda gelen lafızların dışına çıkmaz o da her kelimeden sonra veya başında yahut sonunda «lillahi» kelimesinin gelmesidir. Bunların hepsi caizdir; Arapça yönünden de her biri için ayrı bir nüans vardır. Teşeh-hüdden önce besmeleye yer verilmesi ise Hafız ibn-i Ha-cer'in de Fethu'I-Barî'de belirttiği gibi sahih değildir. Öyleyse sünnete ve hadise şüphe düşürmekten başka bir maksadı olmayan bu yapmacık gürültünün sebebi nedir? Sonra (sayın) araştırmacı yazar teşehhüdün kavlî sünnet olmayıp mütevatir olarak gelen amelî sünnet olduğunu nerden çıkardı? Küçük bir talebe bile namazın kavillerden ve fiillerden ibaret olup teşehhüdün kaviller bölümüne girdiğini bilir. [110]

İman Ve İslam'ı Tarif Eden Hadisler

İman ve İslâm hadis[111] konusunda müellife arız olanlar bu mey andaki bütün rivayetlerin tek rivayetten kaynaklandığı iddiası hayreti mucip yönlerdendir. Meşhur cibril hadisi ile Talha b. Ubeydullah'ın rivayet ettiği İslam'ın prensiplerini soran adamın kıssasının aynı olmadığını kim bilmez; dahası cibril hadisinin Ebu Eyyub el-Ensarî'nin rivayet elliği «Uz. Peygamber'e gelerek «ba-mı cennete yakınlaştınp ateşlen uzaklaştıracak amelden haber verir misin?» diye soran adamın kıssası, ve Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği «Bir arabi Hz. Peygamber'e gelerek bana öyle bir amel söyle ki İşlediğimde cennete gideyim» hadisinden farklı olduğunu kim bilmez? Evet Ebu Eyyub ve Ebu Hureyre hadislerinin aynı kıssa olduğu söylenil'. Ancak ayrı kıssalar olduğu da söylenmiştir. Nitekim Hafız ibn-i Haccr de ikinci görüşe meyletmiştir.[112]
Bana öyle geliyorki, şüphenin kaynağı şudur, yazar Müslim'in SahİH'inde hepsini bir yerde zikrettiği İçin tek kıssa zannetmiştir. Veya şüphesi İmam Nevevî'nin kitabının 67. şayiasında söylediklerini yanlış anlamasından kaynaklanmıştır. İmam Nevevî, cibril hadisi ile başı tozlu adamın hadisi, Ebu F.yyub'un hadisi ve Ebu Hureyru'nin hadisinin aynı kıssa okluğunu zannetmekten beridir. Şayet yazar, bu sahada muhakkiklerin dayanağı olan ve muhaddislerin emiri olan Hafız ibn-i Hacer'in «Fethu'l Bari» adlı kitabına baksaydı tafsilatına vakıf olabilirdi. Ve bu derece şeni hatalara düşmezdi. [113]

Kuran'ı Öğretme Karşılığında Nikah Hadisi

Ebu Reyye 68. sayfada mana ile rivayetin dîne zararını anlatırken şu haberi delil olarak getirmiştir. «Bir kadın Hz.

Peygamber'e gelerek kendisini ona hibe etmek istedi. Hz. Peygamber, bunu kabul etmedi. Bir adam Öne atılarak ya Resulullah «O'nu benimle evlendirir misin?» dedi yanında mihir olarak hiçbir şey yoktu. Sadece Kuran okumasını biliyordu Hz. Peygamber «bildiğin Kunın'ı O'ııa öğretmek şartıyla O'nu seninle nikahladım; dedi» diğer bir rivayette «yanında olan şey karşılığında Ü'nunla evlendirdim» üçüncü bir rivayetle «yanındakİni vermek üzere O'nu seninle evlendirdim» dördüncü rivayette «beraberinde bulunan şey karşılığında seni O'na sahip kıldım» (bu rivayetleri 'belirdikten sonra) şöyle diyor: «Bu sekiz çeşit rivayetin aslı bir tek rivayettir. «Arzusunu desteklemek için ibn-i Dakik el-îd ile el-Aiâî'-den iki nakilde bulunuyor. Biraz sonra göreceğin gibi her ikisini de gayesine erişmek için kestirip atmıştır.
Bunun farklı hadisler olması ihtimali ile birlikte bir fek kıssa olduğu daha açıktır. Binaenaleyh biz bu ve başka başka hadislerin farklı lafızlarla varid olduğunu inkar etmiyoruz. Ancak manayı ihmal etmemek şartıyla lafızlar birbirine yakın ve birbirini tefsir ediyorsa (olabilir). Mesela yazarın zikrettiği hadiste «seni nikahladım» ve «seni evlendirdim» İladelerinin aynı manada olduğunu görüyoruz, «yanında olan» ve «yanında bulunan» lafız-Um arasında da bir fark yoktur. Her iki ibarenin vermek istediği mana aynıdır. Yine «O'nu sana verdim» ve «seni Ona sahip kıldım» lafızları da aynı şeyi ifade ediyor. Hür bıı- insanı köle edinmek aklen ve şer'an makul değildir.
Geriye sadece evlenme manasına gelen faydalanma hakkı maksadı kalıyor. Bu beş rivayet arasında hiçbir tezat mevcut değildir. Sekiz rivayetten geri kalanlar İse bir kısmı «O'na Kur'an'ı okuman ve öğretmen karşılığında seni O'nunla nikahladım» bazıları da «yanmdakine karşılık O'nu sana verdim» diğer bazıları da «yanındakine karşılık O'nu al» lafızlarıyla varid olmuştur. Böylece sekiz rivayet arasında, yazarın sünnete dil uzatmasına yol açacak, onun bize değişerek geldiğini İddia edecek kadar büyük bir fark olmadığı açıkça ortaya çıkmıştır.
Bu ve benzeri hadislerde muhakkik âlimlerin takib ettikleri inetod; Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sadır olan lafzın aslını büyük gayretlerle araştırmak incelemek ve onu tercih etmektir. Zahirî tenkid kaidelerinden başka hadis âlimi ve uzmanlarının Hz. Peygamber'den sadır olmaya daha layık lafı/lan bulmaya yarayan ince hassas özel bir melekeleri vardır. İbn-İ Dakik el-îd şöyle diyor; «Bu hadis bir kıssa ve bir lafızla varid olmuştur. Hadisin çıkış noktasında ittifak etmelerine rağmen lafızlarında ihtilaf edilmiştir. Böyle yerlerde doğru olan dikkatle tercih yapmaktır. Darekutnî'den nakledildiğine göre en doğrusu «seni O'nunla evlendirdim» (lafzıdır) çünkü onun ravileri daha çok ve daha hafız kimselerdir.»[114] Yazar, ibn-i Dakik el-îd'iu büzünü naklederken «çıkış noktasında ittifak ettiler» cümlesine kadar nakletmiş ve orada durmuştur, geri kalan kısmı almamıştır. Uyanıklar ve zeki okuyucu son kısmı terk etmesinin sebebinin neden kaynaklandığını anlar. Çünki bu sözler onun vermek istediği neticeyi yıkıyor. Aynı şekilde Alâî'den nakilde bulunurken de şu kısım almamıştır: «lakin kalp evlendirme lafzını ıcr-cih etmeye daha çok meylediyor çünkü çok ravi tarafından rivayet edilmiştir. Bir de kızı isteyen adam Re-sulullah'a «O'nu benimle evlendir» diyor.- Bunu neden lerk edeıek kitabına almadın güvenilir (araştırıcı)!
İbn-i Hacer bu konuda şöyle diyor : «Evet sunduğum bilgilerden anlaşıldığına göre evlendirme lafzını rivayet edenler diğer lafızlarla rivayet edenlerden sayic; daha çoktur. Özellikle bunlar arasında İmam Malik gibi hafızlar var. Süfyan b. Uyeyne'nin «seni nikahladım» lafzıyla yaptığı rivayet de diğerlerine müsavidir, bunun gibi diğer bir rivayet daha var.»[115]
Böylece lafızlar birbirine yakın ve uygun oldukça, iki rivayet arasındaki tercihle müetehid doğruyu bulabileceği müddetçe mana ile rivayetin müellifin iddia ettiği gibi dinen hiç bir sakıncası olmadığı ortaya çıkmıştır. [116]

Beni Kurayza'da Namaz Hadisi

Yazar kitabında Buharî'nin Sahlh'indc ibn'i Ömcr-den naklettiği şu hadise yer veriyor : «Hz. Peygamber. Hendek savaşı (günü şöyle dedi. Herkes ikindi tnamazııu Beni Kurayza'da kılsın» daha sonra ibn-i Hacer'in bu hadisin şerhinde söylediği şu sözü naklediyor; «Buharî'nin bütün nüshalarında bu böyledir. Müslim ise bütün şeyhlerinden «öğle namazı» olarak rivayet etmiştir, oysa Buharı ve Müslim rivayetlerinde bir tek şeylı ve isnadda birleşirler. Ebu Ya'la ve diğerleri Müslim'e muvafakat ederler; ibn-i Sa'o m rivayeti de böyledir. Fakaı megu/.i yazarları' ikindi namazı olduğunda ittifak etmişlerdir»
Yazar ibn-i Hacer'in sözlerini buraya kadar kısaltarak almıştır. îbn-i Hacer'in sözlerinin devamı şöyledir. «Ayrıca Buhariye; Taberani ve Beyhakî «ed-DeIâü»de muvafakat etmiştir. Bütün bunlar Buharî'yi te'yid eder. Bazıları söz konusu emirden ünce öğle namazını kıldıkları, bazıları da kılmadıkları ihtimalinden hareketle iki rivayeti birleştirmişlerdir, (o takdirde) öğleyi kılmayana «kimse öğleyi kılmasın» kılana da «kimse ikindini kılmasın» denilmiştir. Bazıları da birbiri ardınca giden İkİ taife olmaları ihtimalini vererek birleştirmiştir. O takdirde de birinci taifeye Öğle, ikinci taifeye de ikindi denilmiş olabilir. İkisi de muhtemeldir... tbıı-i Hacer sözlerine devamla; «Bana göre lafızdaki ihtilaf ravilerin bık zindan kaynaklanmıştır... veya Buharı, metoduna göre caiz olduğunu belirttiği gibi, lafızlara riayet etmeyerek hafızasından yazmıştır. Bunun aksine Müslim lafızları daha çok muhafaza eder... Ancak Ebu Hafs es-Süleınî'nİn, Buharfye muvafakat etmesi birinci ihtimali (raviden kaynaklanması) güçlendirir, bülün bunlar ibn-İ Ömer hadisi ile ilgilidir. Başkasının rivayetlerine gelince yukarıda geçen iki ihtimalinden bir taifeye öğle, diğer taifeye ikindi, denilmiş olması tercihe şayandır.»
Hafız ibn-i Hacer'in, Buharî'nin rivayetine herhangi bir raviden veya Buharî'nin kendisinden muhtemel olan vehmi birinci ihtimali tercih ederek reddettiğini görüyoruz. Ebu Reyye geliyor ibn-i Hacer'in sözünün Önünü ve arkasını kırparak ikinci İhtimali seçtiğini naklediyor, ayrıca ibn-i Hacer'in sözlerinden İki rivayeti birleştirmek ile ilgili âlimlerin sözlerini terk ediyor; zeki okuyucu yazarın bu kırpmaktan maksadının ne olduğunu anlar; bunun arkasında hadis imamlarının özellikle emirleri olan Buharî'nin zabit ve titiz olmadıklarını göstermek arzusu yatıyor.
Şayet her iki rivayette de vehm karıştığını kabul etsek bu hadisten çıkması gereken hükmü etkiler mi? hayır asla.
Kendisini te'yid etliğini iddia ettiği bu rivayetleri ortaya koyduktan sonra yazar şu hatalı neticeye varmıştır. 70- sayfada şöyle diyor; «daha Önce de açıkladığımız gibi Uz. Peygamber'in hadislerini mana ile rivayet etmek caiz olunca ravilere hadisleri artırmak, eksiltmek lafı/-, kırında takdim vu lahir etmek caiz görüldü dahası kelimelerdeki yapısal bozuklukları kabule imkan

verdi durum böyle olunca bütün bunların etkisiyle şüphesiz özellikle hadisleri mana ile rivayet sebebiyle büyük' zararlar ortaya çıkmıştır.» Muhaddislere yapılan bu İftiraya verdiğimiz cevab kâfidir kanaatindeyiz. [117]

Ebu Reyye'nin Hadisçilerle İstihzası Ve Onlara Cehalet İsnadı

75-79. sayfalarında bazı hadislerdeki hataları lafızlarda takdim ve tehiri, eksiltme ve arttırmaları bazı hadislerin özelle nakledilmesi gibi hususlara alaylı bir us-lubla değiniyor. Kavilleri serdetme şekli, muhaddislerİ bu konutla gevşek bir durumda gösteriyor; daha sonra şöyle uzun bir başlık atıyor. «MuhaddİslerIn faziletler konusunda yaptıkları rivayetlerde gevşek davranmaları ve bunların zararları.»
BilmİyEn de bütün muhaddislerin bu yolda olduğunu zanneder. Oysa Buharı, Müslim ve ibn-i Huzeyme gibi muhaddisler kitaplarını sadece sahih hadislere hasretmişler ve faziletler İle ilgili hadislerde oldukça titiz davranmışlardır. Muhaddisler faziletlerle ilgili zayıf hadisleri bu ilmin erbabı tarafından açıkça ortaya konan şarîlar dahilinde kabul etmişlerdir. Yazarın yaptığı gibi görüşleri arzederken sözleri düşünmeden ortaya koymak ilmî emanete aykırıdır. Bu şekil; bir konuyu açıklamak ve izah etmek çok yanlışlık ve karışıklığa yol açar. Hakikati arayan okuyucuların ilmî emanete riayet etmeden sunduğu bu konularda yazarın muhacklisleri nasıl kötü lükle teşhir etliğini görmek için hadis usulü kitaplarına bakmaları yeterlidir. Bunlar arasında en yakın tarihte yazılanı, «Şeyh Tahir el-Cezairî'nin - «Tevcuhu'n-Nazar» adlı kitabıdır. [118]

Hadisçilerin Mana İle Rivayette Oldukça İhtiyatlı Davranmaları

Şimdi de hakikati arayanların sahih sünnet ve hadislerin tahrif ve tebdile uğramadan eksiksiz olarak bize ulaştıklarını bilmeleri için buraya kadar anlattıklarımızdan çıkardığımız Öncülleri ve hakikatleri özetlemek isliyoruz :
1-Sahabi, tabiin ve Tebeuttabiin'den bir çok hadis ravisi mana ile rivayeti yasaklamış hadisleri lafızları ile nakletmeyi gerekli görmüşlerdir.
2 -Âlimler mana ile rivayeti sadece lafızları tanıyan, uslublan bilen, lafızların delalet ettiği manalar ve bunların arasındaki nüanslar konusunda uzman olanlara caiz görmüşlerdir.
3-Buna cevaz verenler de bunu rivayette gerekli ve tabi olunması gereken bir usul olarak tanımayıp sadece ihtiyaç duyulduğu zaman baş vurulacak bir ruhsat olarak kabul etmişlerdir.
4 -Hadis tedvini genel ve resmî olarak birinci yüzyılın sonunda başlamış üçüncü asrın sonunda nihayet bulmuştur. Bazı sahabi ve tabiîler birinci hicri asırda özellikle Hz. Peyganiber'in vefatından sonra hadisleri tedvin ediyorlardı.
5- Mana ile rivayete, tedvin edilen kitapların dışındaki hadisler için ruhsat verilmiştir. Kitaplardaki hadisler için ruhsal daha Önce de geçtiği gibi caiz değildir.
6-Hz. Peygamber'İn veciz ifadeleri dua ve zikir gibi kendisiyle ibadet edilen lafızları ihtiva eden hadisleri mana İle rivayet etmek bilittifnk caiz değildir.
7-Sahabeden ve onlardan sonra gelen ravilerden hadisleri nakledenlerin onları, rivayet ederken gevşeklikten koruyan tebdil ve tağyir yapmaktan muhafaza eden dinî, nefsi ve ahlakî hasletleri vardı. Bunu inkar etmek enaniyeüen başka bir şey değildir.
8-Hadisleri toplayanların onları tedvin ederken riayet ettikleri kaideler; doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan ve makbul rivayetleri merdud olanlardan ayırmak için tenkicl ilminin ulaştığı en ince kaidelerdir.
Bu hakikatler ve öncüller bizi şu doğru neticelere götürür : Hz, Peygamber'İn hadislerinin bir çoğu muhkem lafızlanyla bize ulaşmıştır Bazı hadisler asli manasını ihlal eden herhangi bir değişikliğe uğramadan mana ile rivayet edilmiştir. Ancak mana ile rivayetten dolayı hadislere giren küçük bir şey varsa ona da âlimler dikkatleri çekmişler ve onları açıklamışlardır. Alemlerin Rabbi'nden (bu dini) tebliğ eden (yüce Resul)ne güzel buyurmuş; «Bu İlmi her nesilden adil olan bir taife taşır ve onu aşırı gidenlerin tahrifinden,'ehil batılın sokuş turmalaruulan >ve cahillerin tevilinden ,korur.» [119]

Ebu Reyye'nin Müsteşriklerin Sözlerine Dayanması

Yazar 81 ve 82 sayfaların dipnotlarında İslâm An-siklopedisi'nde hadis uydurmacılığı ile ilgili sözleri naklediyor. Bu sözlerin son kısmı şöyle: «Bir çok hadisi Peygamber'in sünneti saymak tarih metodolojisi açısından mümkün değildir. Bilakis bunlar peygamberin vefatından sonra ilk asırlarda bazı nüfuz sahibi kimselerin sahip oldukları görüşleri temsil edip sadece Peygamber'e ıısbei edilmiştir, Bu, hadislerin çoğunun uydurma olduğu demektir.» £bu Reyye, bu sözü naklettikten sonra bir tek kelime yorum yapmamıştır. Bu onunda bunu kabul ettiği manasına gelir. Hatta kitabında söyledikleri bunun bir tekrarıdır. Ben derim ki; bu sözler aşın ve ondaki hükümler haktan uzaktır. İslâm An.siklopedLsi'ııde bu maddeyi yazan yazarın iddia ettiği gibi hadislerin çoğu İslâmi gelişmenin bir eseri olmadığı gibi Hz. Peygamber'e nis-bet edilmesi gibi bir vakıayı da isbatlamaz. Bilakis tedvin edilen hadislerin çoğu güvenilir yollarla tesbit edilmiş vedirek Hz. Peygamber'den alınmıştır. Hadis imamları (hadisleri) toplarken son derece ihtiyatlı davranmış ve metin ile sened tenkidine de oldukça önem vermişlerdir. Daha önce de şüpheye yer vermi-yecek şekilde açıkladığımız gibi makbul ve merdud haberleri birbirinden ayırmışlardır. Onlar rivayetleri tenkid etmek için ortaya koydukları usul ve kaidelerin yanında iyi ile kötüyü birbirinden ayıracak melekeye de sahiptiler. Biz; siyasi, mezhebi ve kelamî ihtilafların hadis uydurmaya etkisini inkar etmiyoruz. Fakat tedvin edilen hadislerin büyük bir çoğunluğunun uydurma olduğunu var gücümüzle inkar ediyoruz. [120]

Ebu Reyye'nin Hz. Muaviye'ye Dil Uzatması

Kitabının 91. sayfasında «Hz. Muaviye ve Şam» diye bir başlık açarak Hz. Muaviye ve Şam beldelerinin faziletleri ile ilgili uydurma hadislere yer vermiştir. Burada bu yüce sahabinm Mekke'nin fethinde serbest bırakılan (et-Tuleka) zorla İs4dma girenlerden ve müeltefe-i kulubtan olduğunu söylemiştir.
Yazar, sahabe tarihi yazarlarının Vakidi ve îbıı-i Sa'd'tan Hz. Muaviye'nin Hudeybiye'den sonra Mekke'nin fethinden önce İslâm'a girdigini.[121] ailesinin korkusuyla müslümanlığını sakladığım, Umretu'l kaza esnasında müslüman olduğunu rivayet ettiklerini görmemiştir. Bazılarına göre o ve babası lEbu Süi'-yan) müellefe-i kuluptandir. Fakat çoğunluğa göre Hz. Muaviye müellefe-i kulubtan değildir. Ebu Anıttı. Abdil Ber «bazılarına göre Muaviye ve babası müellefe-i kuluptandir; (ancak) Uz. Muaviye bazılarına g'öre müellef-i kuluptandir.» elerken çoğunluğun bu görüşte olmadığını ima etmek istiyor. Bunun için Hafız ibn-i Hacer'in Ebu Süfyan'ın hayatını anlatırken onun müellefe-i kuiuptan olduğunu vurguladığını; Hz. Muaviye'nin hayatında bununla ilgili herhangi bir şey anlatmadığım görüyoruz. Her nasıl- olursa olsun müslüman olmuş ve İslâm'ı güzel olmuştur. O, Hz. Peygamberin vahiy katiplerinden olup İslâm davetinin yayılması ve fetihlerinin genişlemesi uğruna övgüye değer şekilde cihad etmiştir. (Sonradan) İslâm'a girişinden dolayı imanında herhangi bir fesad, itilasında herhangi bir şüphe mevcut değildir.
Biz, Hz. Muaviye'nin fazileti ile ilgili bir çok hadisin uydurulduğundan şüphe etmiyoruz. Hadis imamları hepsini bir bir saymışken nasıl şüphe duyabiliriz? Ancak biz, O'nun kendisi ve Şam bölgesi ile ilgili uydurulan hadislerde herhangi bir müdahalesi olduğundan onu tenzih ederiz. İmam İshak b. Râhi'ye «Muaviye'nin faziletleri hususunda hiçbir sahih hadis yoktur.» dese de büyük İmam Buhari bazı faziletlerini zikretmiştir. İmam Buhari'nin O'nun hakkında «Muaviye'nin faziletleri babı» demeyip bir çok yerde yaptığı gibi «Muaviye'nin zikri babı» demesi ona herhangi bir zarar vermez. Nitekim aynı şeyi Abbas ve oğlu Abdullah Allah her ikisinden de razı olsun'in fazileti babında da yapmıştır.[122] Aynı şekilde Buhari'nin kendi şartı üzere Muaviye'nin fazileti ile ilgili herhangi bir hadis zikretmeyip biri sahabi olduğunu diğeri dinde fakih olduğunu isbat eden ve ibn-i Abbas'tan gelen iki mevkuf habere yer vermesi de ona herhangi bir zarar vermez. İnsaf ehli yanında O'nun sahabi ve fakih olması fazilet olarak yeter. Sonra Buhari'nin şartlarına uygun olarak O'nun fazileti hakkında Hz. Peygamber'den merfu bir hadisin olmaması Buhari'nin dışındaki güvenilir hadis kitaplarında da faziletine dair hadislerin olmadığını gerektirmez. Nitekim yazarın kendisi de fazileti hususunda Tirmizi'-nin rivayet ettiği iki merfu hadisi zikretmiştir ki.-'bu iki hadis faziletleri hakkında varid olan hadislerin en sahihleridir. Hafız ve tenkidei ibn-i Kesir «el-Bidaye vc'n-Nihayc»[123] adlı eserinde Hz. Muaviye'nin fazilotleri ile ilgili varid olan tüm rivayetleri serdettikten, mevzu olanları diğerlerinden ayırdıktan sonra şöyle der: «İbn-i Asakir, Hz. Muaviye'nin fazileti ile ilgili mevzu olduğunda şüphe olmayan bir çok hadis rivayet etmiştir. Biz bütün bunlardan yüz çevirerek sahih, hasen ve ibn-i Asakir'in yer verdiklerinin dışında bulunan mevzu ve münker haberleri vermekle yetindik» Öyleyse onun fazileti ile ilgili her hadisi mevzu saymak ve onu her türlü özellik ve faziletten tecrid etmek, araştırmada insaf ölçülerine uymasa gerektir.
Aynı şekilde biz Şam ve diğer meşhur beldelerin fazileti hakkında hadislerin uydurulduğunu inkar etmiyoruz. Yine biz, hadis uzmanı ve tenkitçilerinin de işaret ettikleri gibi Hz. Peygamber'e hile ile uydurulmuş, ebdal hadislerinin varlığını bazıları bir kısmını doğru bulsa da inkar etmiyoruz. Ancak bizim kesinlikle reddettiğimiz nokta Hz. Muaviye'nin bunları uydurtmuş olması ve bunda herhangi bir müdahalesinin bulunmasıdır. 94. sayfada bakın yazar nasıl dil uzatıyor. «Hz. Muaviye hicri 41. yılında Hz. Hasan kendisine biat ettikten sonra Irak'tan Şam'a döndüğünde irad ettiği hutbede Şam'ın ebdal arazisi olduğunu hatta bu konuda merfu hadislerin mevcut olduğunu belirtmiş ve onları zikretmiştir.»
Yazara attığı taşı yutturacak, Hz. Muaviye'den de bu zan ve töhmeti giderecek olan Şeyhu'l-îslâm ibn-i Teymiyye'nin şu sözleridir: «Ebdal lafzı sadece Şamlı birisinin munkatı bir isnadla Hz. Ali'den Hz. °eygamber'e isnad ettirilen bir hadiste varid olmuştur. Bunun Hz. Peygamber'in sözü olmadığı açıktır.» hazarın 95-99. sayfalarında İbn-i Teymiyye'nin ebdal hadisinin uydurma olduğuna dair sözlerini Reşit Rı. za'dan naklettiği sözlerin içinde zikretmesi de ilginçtir. Şayet ebdal hadisi Hz. Muaviye'den rivayet edilseydi biz de onunla beraber «belki» derdik, ancak durum , açıkça görülüyor. Reşit Rıza, Hz. Ali'den rivayet edilen hadis sahih olarak farz edilse dahi hadiste geçen Ebdal'ın ehl-i tasavvuf indinde maruf olan Ebdal olmadığım tahrifçilerin bunu ona hamlettiklerini açıklamaya çalışmıştır. Yazarın en garip yönlerinden birtanesl de tasvip edip naklettiği bir çok hususun haddi zatında onun kabul ettiği ve ortaya attığı görüşlerine ters olmasıdır. Kitabının bir çok yerinde bunu görmek mümkündür.
Sözün özü şudur : Hadis imamları ve uzmanları rivayetlerin her türlüsünü yeterince araştırmış ve bu uğurda bir ömür harcamışlar; gerek faziletler gerekse başka konularda varid olan hadislerden; sahih, ha-sen, zayıf ve uydurma olduklarım belirtmedikleri bir tek hadis kalmamıştır. Mevzu hadisler hakkında telif edilen eserlere göz atılması kafidir. O zaman dediklerimin doğru olduğu anlaşılacaktır. Onlar sünnete hizmette, ondan mevzu olanları ayıreletmede kusur işlememişlerdir. Ancak esas kusur, tedvin edilen ilme gereUi ihtimamı vermeyen sonraki âlimlerdedir. Bun-dar dolayı onlar bir çok hataya düşmüşlerdir.
Yazar 101. sayfada şöyle diyor «Hadis uyduranlar bu işin doğru olduğunu desteklemek için de hadis uydurdular». Sonra şöyle diyor: «îbn-i Hazm, cl~ih-kam'ıncla Ebu Hureyre'den merfu olarak şu rivayete yer verir. «Benden size bir hadis rivayet edilir hadis hakka uygun olursa, ister ben söylemiş olayım ister olmayayım alınız.» Yine Ebu Hureyre'den, Resulullah şöyle demiştir: «Benden size söylemediğim güzel bir söz ulaşırsa ben söylemiş (gibi olurum)» Akıl sahibi hiç kimsenin şüphe duymayacağı gibi biz de bu iki hadis ve benzerlerinin (İslâm'ın genel prensipleriyle) çeliştiği için uydurma olduğundan şüphe etmiyoruz. Bu hadislerin metinlerine ibretli bir bakış; bırakın masum bir Peygamber'den herhangi bir akıl sahibinden bile sadır olmayacağına delalet edecektir. En akıllı bir insan (peygamber) söylemediği güzel bir şeyi söylemiş olduğu nasıl sadır olabilir? Hatta söylese de söylememiş olsa da kendisinden rivayet edilen hadisi almayı nasıl emredebilir? Bu oldukça ilginç bir şeydir. [124]

Hasen Bir Hadise Dil Uzatması

Şayet yazar söylediklerine delil olarak zikrettiği iki uydurma hadisle yetinseydi bizim sözlerini doğrultmak için herhangi bir muahezeye tabi tutmamız gerekmeyecekti. Fakat bu iki hadisi zikrettikten sonra dipnotta söyledikleri bizi buna zorlamıştır. Yazar aynen şöyle diyor: «Bu iki hadise İmam Ahmed'in rivayet ettiği şu hadisde benziyor:» Resulullah şöyle buyurmuştur : «Benden bir hadis işitir kalpleriniz ondan hoşlanmaz,nişleriniz ondan nefret eder ve onu size uzak görürseniz (bilin ki) ben ondan daha uzağım». Reşit Rıza isnadının ceyyid (sağlam) olduğunu belirtmiştir.
Yazarın, muhaddis âlimlerden sayarak kendisinden bir çok nakillerde bulunduğu Reşit Rıza, bu ha-oUsin isnadının sağlam olduğunu belirttiği halde, hadis hafızı ve münekkidlerinin de belirttiği gibi uydurma olduğunda hiç şüphe olmayan iki hadisle bu hadisin nasıl aynı olduğunu belirtebiliyor? Ne tuhaftır ki, yazar bir çok nakilde Reşit Rıza'ya dayanarak onun sözlerini peşinen kabul ediyorö Fakat burada onun sözlerini peşinen kabul ediyor. Fakat burada batıla sapıyor. Bana öyle geliyor ki yazar bir yerde karar kılmayıp nevasına tabi olan birisidir, nevasına uyanı alıyor, uymayanı da kulak ardı ediyor. Her halde Reşit Rıza yukarıdaki hadisin isnadı hakkında vardığı hükmü Hafız ibn-i Kesir'in Tefsirinde söylediklerinden almıştır [125]Tefsirinde söz konusu hadise yer Verdikten sonra «imam Ahmed bunu ceyyid bir is-nadla rivayet etmiştir.» der. Başka hadis kitaplarında bu hadis mevcut değildir. Fakat şu bir hakikattir ki gerek isnad yönünden gerekse mana yönünden bu hadis ile diğer iki hadis arasında herhangi bir benzerlik söz konusu değildir. Diğer iki hadis uydurmadır; bu hadis ise hasen bir hadistir. İmam Ahmed'in rivayet ettiği bu hadis mana itibariyle «insanlar sana fetva verse desen kalbine danış» hadisine yakındır. Bu da bir hadis işitildiği zaman kalbin güven duyup duymamasına işaret ediyor. Bu kalbi itminan da sadece kalbi imanla mamur, İslâm'ın hidayeti ve kaidelerinin marifetiyle aydınlanmış, sünneti tahsil eden, bir hadisin Hz. Peygamber'in sözü olup olmadığını birbirinden ayırdetmek için kendisinde bir meleke oluşacak kadar sünneti öğrenmeye, okumaya çalışan müslüman-larda bulunur. Rebi b. Hüseyin bu melekeye şöyle işaret ediyor: «Hadislerin maruf olduğunu bildiren gündüzün aydınlığı gibi aydınlığı, münker olduğunu ifade eden gecenin zulmeti gibi karanlığı vardır.»
îbnu'l Cevzi de şöyle der: «münker hadis ilim talebesinin tüylerini ürpertir ve ekseriyetle kalbi ondan nefret duyar.» îşte bu şekilde hadisin gerek rivayet yönünden gerekse mana yönünden sabit ve sahih olduğu bize açıklanıyor.
Yazar 105 ve 107. sayfalarında Aîlame el-Kasımi-nin «Kavaidu't-Tahdis» adlı kitabında ibn-i Teymiye, ibnu'l Kayyım, ibn-i Dakik el-îd, ibn-i Ur ve el-Hanbeîî gibi imamlardan yaptığı nakillere yer veriyor ki, hepsi muhaddislerde makbul ile merdud, sahih ile zayıf hadisleri birbirinden ayırmak için hasıl olan meleke ve kalbi itminan etrafında dönüyor. [126]

Ebu Reyye'nin Mevzu Hadisle Müdrec Hadisi Birbirine Karıştırması

104. sayfada idrac yolu ile hadis vâz'ına yer ver miş ve müdrec olan hadisleri mevzu hadislerden saymıştır.
Müdrec olan hadisi mevzu hadislerden saymak dikkatsizlikten kaynaklanmıştır. Evet ibnu's-Salah gibi bazı hadis imamları galat yolu ile idracı hadisten olmayan bir şeyi hadistenmiş gibi gösterdiği için mevzu hadislerin benzeri olarak kabul etmişler, ancak muhaddislerin çoğu sadece idrac olarak değerlendirmişlerdir. Yazara düşen bir karışıklığa ve şüpheye yol açmayan idrac ile hadisten olmayan bir şeyi hadistenmiş gibi gösteren idracı birbirinden ayırmaktı. Kapalı bir kelimenin tefsiri veya senedde geçen müphem bir ismin izahı ya da ravinin idracı olduğu lafzî ve hali karinelerle anlaşılan idrac önemsiz bir meseledir, ravinin adaletine bir halel getirmez. Bu tür id-raclar mevzu olmaktan uzaktır. Hiçbir karine ile bağdaşmayan şüphe ve karışıklığa yol açan idrac'a gelince kasten yapılırsa tamamen haramdır, ravinin adaletini yok eder ve yalancılardan sayılır. es-Semani şöyle der: «Her kim kasten idrac ederse adaleti sakıt olur. Kelimeleri yerlerinden tahrif edenlerden ve yalancılardan sayılır.» Yazarın bütün idracları mevzu saymasının dikkatsizlikten kaynaklandığı açlkça ortaya çıkmıştır. Onun kaidesine göre müphem bir kelimeyi açıklamak ve izah etmek için idrac eden bir çok hadis imamı hadis uydurmakla tavsif edilir. Ona göre ez-Zuhri Sahihayn'da «vahyin başlangıcı» hadisini rivayet ederken «et-Tehennus» kelimesini taabbud olarak tefsir etmekle hadis uyduranlardan sayılır. En Nesaî'de bir hadisin ravisi «ene zaimun» ifadesinde 'ez-zaim'i el-Hamil diye tefsir etmesi onu uydurmacılardan kılıverir. Ebu Hureyre (ra) Hz. Peygamber (s.a.s.)'den «köle için iki ecir vardır, nefsim elinde olan Allah'a andolsun ki Allah yolunda cihad, Hacc ve anneme iyilik olmasaydı köle olarak ölmeyi tercih ederdim.»[127] sahih hadisini rivayet ederken «Nefsim elinde olan» diye başlayan kısmı idrac etmekle bu hadis uydurma sayılır. Bu son örnekte ilk bakışta idrac olduğu anlaşılıyor zira Hz. Peygamber henüz küçükken annesi vefat ettiği için bunu söylemesi imkansız olduğu gibi mahlukatm en faziletlisi olarak köleliği arzu etmesi de imkansızdır. Yazarın vardığı sonucu bu ilmin uzmanı hiç bir araştırıcı ikrar etmez. [128]

Kabul Ahbar'a Dil Uzatması

108. sayfada «Hadiste israiliyat» diye bir başlık atmış ve bu israiliyatm menşeini açıklamıştır. Sonra da müslüman olan Kâbu'i Ahbar ve Vehb b, Müneb-bih gibi ehl-i kitap âlimlerine saldırmıştır. Daha çok Kâbu'l Ahbar'a dil uzatmış ve onu ilk Siyonist olarak vasıflandırmıştır.
Ona yaptığı saldırılar konusundaki görüşlerimi şöylece sıralayabilirim :
1-Ka'bul Ahbar tabiundandır. Ne kadar gizli olursa olsun herhangi bir ravinin gerçek durumu kendilerine gizli kalmayan cerh ve tadil âlimleri onu uydurmacılıkla suçlamamışlardır. Cumhura göre o sika bir ravidir. Bunun için «ed Duafa ve'l metrukin» (zayıf ve hadisleri terkedilen ravüer hakkında yazılan) kitaplarda onun ismine rastlamak mümkün değildir. ez-Zehebi «Tezkiretü'l-Huffaz» adlı kitabında kısaca hal tercemesine yer vermiş, ibn-i Asakir ise «Tarih-i Dımeşk»te bunu genişletmiştir. Ebu Nuaym ise -el-Hilyetü'l-Evliya»da O'nun haberlerine vaazlarına ve Hz. Ömeri' korkutmasına uzun uzadıya

yer vermiştir. îbn-i Hacer «el-İsabe» ve «Tehzibu't-Teh-zip» adlı eserlerinde hayatını vermiştir. Bütün ten-kidçiler sika olduğunda ittifak etmişlerdir.[129] Yalnız Sahih-î Buharî'de hakkında geçen şu haber bana ters görünüyor. Buharı, senediyle Hz. Muaviye'nin hilafeti devrinde, hac esnasında Medine'de kureyşten bir topluluğa konuşurken Kâ'bul Ahbar hakkında şöyle dediğini rivayet eder: O ehli kitaptan söz edenlerin en doğrusu idi buna rağmen biz O'nu yalan söyleyip söylemediğini denerdik.» Başka bir rivayette «şüphesiz en sadık olanlanndandı» demişti. Hz. Muaviye'nin sözünden açıkça anlaşıldığına göre Kâb'm bazı rivayetleri cerhedümiştir. Ancak bu Ebu Reyye ve benzerlerinin söyledikleri gibi uydurmacı ve yalancı olduğuna delalet etmez. Hz. Muaviye'nin bu sözünün bir kıymeti var. O insanlan ve desiselerini hemen kavrayan bir dahi idi Hz. Muaviye, Kâb'tan korkmazdı, ona aldanması da düşünülemez. Eğer hakkında bundan daha fazla bir şey bilseydi çekinmeden söylerdi. Kâ'b hakkında hüsn-ü zan besleyen bazı âlimler Hz. Muaviye'nin bu sözünü de iyiye yorumlamışlardır. Nitekim ibn-i Hıbban «es-Sikat adlı kitabında «Hz. Muaviye onun zaman zaman verdiği haberlerde hata ettiğini kasdetmiştir, yoksa yalancı olduğunu kastetmemiştir» der. îbn-i-Cevzi ise: «Bu sözün manası, Kâb'm ehli kitaptan verdiği bazı haberlerin yalan olduğudur. Yoksa kasten yalan söylemiştir demek değildir. Çünkü Kâb yahudi âlimlerinin en seçkini idi» demiştir. İbn-i Abbas daha önce Kâb hakkında «haberler daha önce değiştiği için yalana düştü» demiştir.[130] îbnu'l Cevzî'nin tenkid melekesine sa-hib olup uydurmacılara savaş açtığını, aklımızdan çıkarmayalım. Onun «el-MevzuaU adlı kitabı bazen mevzu olduğuna hüküm vermede gevşek davranmakla muaheze edilse de en güzel ve en meşhur kitaplardandır.
Şayet ibnu'l-Cevzi, Kâb hakkında Ebu Reyye ve benzerleri gibi onun uydurmacı desiseci olduğunu düşünseydi onu cerhetmekten tereddüt etmezdi. Adı geçen kitabının mukaddimesine bakıldığı zaman açıkça görüleceği gibi özellikle uydurmacılara karşı keskin bir dile sahip olan ibnu'l Cevzi o zaman Muaviye'nin sözünü iyiye yorumlatnazdı. Bunun için âlimlerin Kab hakkında bu söylediklerini duyduktan sonra onun uydurmacı olmadığı, kasten yalan söylemediği açıkça ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bazı rivayetlerinde hurafeler, bazı yalan tsrailî haberler görülse de bu daha çok kendisinin nakilde bulunduğu kitaplarını tebdil ve tahrif eden ehl-i kitaba, hurafe ve israüiyat ile dolu bazı eski kitaplara irca olunur. (Tabiiki) hakkı ve doğruyu araştırsaydı, iyi ve kötü haberleri birbirinden ayırsaydı daha güzel olurdu. [131]

Vehb B Münabbih'e Dil Uzatması

Vehb b. Münebbih'e gelince o tabiunun seçkinlerinden ve sika ravilerindendir. Ebu Reyye'den başka onu uydurmacı ve desiseci olmakla suçlayan hiç kimse olmamıştır.
Titiz her araştırmacı basiret, sahibi her tenkidçi israiliyatm çoğunun İslâm'ı kabul eden ehli kitap âlimleri vasıtasıyla îslâm'a girdiğini, yine bunların hüsnü niyyetle bu haberleri naklettiklerini inkar etmez. Aynı şekilde ilmi kitaplara ve müslümanlardan avam olanların fikirlerine bu rivayetlerin kötü etkilerini, İslâm'da yeri olmadığı halde bunları islâm'dan zanneden düşmanların bu dine saldırmalarına vesile 'olduklarını da kimse inkar etmez. Araştırmacının kabul etmeyeceği şey İslâm'a giren ve güzel bir şekilde ona bağlı kalan Kâb, Vehb ve benzerlerinin maksatarının desise ve uydurma yoluyla dini ifsat etmek olduğudur. Allah'ın bu ümmete en büyük lutfu; bu îsrailî rivayetlerin İslâm akidesi, haram ve helal, hükümlere taalluk etmeyip peygamberler ve geçmiş ümmetlerin kıssaları, dünyanın yaratılışı, ahiret ve mah-lukatm sırlan ile ilgili olmasıdır. Sadece bir kısmı peygamberlerin ismetine ters görünüyorsa da basit bir düşünceye sahip olan kimseler bile bunların batıl Ve yalan olduğunu anlar.
îbn-i Haldun, Mukaddimesinde rivayet tefsirlerine giren tsrialiyattan söz ederken yazarın yaptığı gibi ehl-i kitaptan İslâm'a girenleri desise ve uydurmacılıkla suçlamamıştır. Sadece onları Araplara nakledilen israiliyatın kaynakları olarak zikreder.[132] İnsaflı araştırmacının tavrı da budur; ta'neden ve adil davranmayan araştırıcıların değil. [133]

Muhaddislerin İsraiüyat Tenkidi

Hadis uzmanı ve tenkidçilerinin bu israiliyatın hakikatlerini ortaya çıkarmak, sahihini batılından, doğrusunu yanlışından ayırmak için yaptıkları övgüye şayan çalışmaları vardır. Kâb ve benzerlerinin rivayet ettikleri hiçbir haber yoktur ki, onlar tarafından ilmî bir tenkide güzel bir şekilde uğramasın. Müslüman âlimlerin bu şahane çalışmaları olmasaydı bunlar İslâm'ın ve müîsümanların başına büyük bir musibet olurdu. Hadis imamları bu konuda o derece ihtiyatlı davranmışlar ki bu hususta şöyle demişlerdir: «Ictihad eseri olmayan sahabe kavilleri, söz konusu sahabi İslâm'a giren ehl-i kitap âlimlerinden haber almakla bilinmiyorsa, merfu hadis hükmündedir. Şayet onlardan haber almakla biliniyorsa Îsrailî haber olması mümkün olduğu için merfu sayılmaz.» Bu ihtiyat hadisçilerin uzak görüşlü olduklarına ve tenkid-teki asaletlerine delalet eder. Burada el-Ezher dergisi sayfalarında «İsrailiyat ve Tefsir Kitapları» başlığı altında kaleme aldığım yararlı bir araştırmanın yayınlandığını sayın okuyucularıma bildirmek isterim. Orada islâm'a sokulan bir çok îsrailiyat ve hurafelerin iç yüzünü ortaya koymaya çalıştım. [134]

Ebu Reyyenin Araştırma Metodu

Yazar, İsrailiyat ile ilgili bahsinde Kâbu'l-Ahbar, Vehb b. Münebbih ve benzerlerinden yapılan bütün rivayetlerin uydurma, bizim şeriatımızda bu rivayeti destekleyen ve doğrulayan Rivayetler olsa da tamamının yanlış olduğunu belirtmektedir.
Bu hak ve vakıa ile bağdaşmayan aşırı bir hükümdür. Araştırmacı, muhakkik âlimlere göre müs-lüman olan ehl-i kitaptan sağlam ve doğru haberler nakledildiği gibi yalan ve batıl olan haberler de rivayet edilmiştir, bazıları da iki tarafa da hamledilebilir. İşte îmam ibn-i Teymiyye-ki mükemmel olarak hadis ilmini, dinde fakihliği; sağlam tenkid ve iyi anlayışı birleştiren medresenin önderidir. Ehl-i kitaptan İslâm'a girenlerden gelen haberleri üç kısma ayırıyor:

Birincisi: Bizim elimizde doğruluğuna şehadet eden delillerle sahih olduğunu bildiğimiz haberler ki bunlar doğrudur.
İkincisi: Elimizde ona muhalif olan delillerle yalan olduğunu bildiğimiz haberlerdir.
Üçüncüsü: Hakkında herhangi bir şey olmayan ne ondan ne de bundan olan haberler. Biz bu tür haberlere inanmadığımız gibi yalanyamayız da, daha önce de geçtiği gibi başkalarına aktarmak caizdir. Bunların çoğunda dini herhangi bir fayda yoktur.[135] Talebesi ibn-i Kesir de Tefsirinde bunun aynısını söy-lemiştir.[136]
Şimdi de büyük hafız ibn-i Hacer'in «Fethu'l- Bari» de Buhari'nin Ebu Hureyre'den naklettiği şu hadisin şerhinde neler söylediğini görelim: «Ehli kitap Tevrat'ı Ibranice olarak okur ve Arapça ile müslü-manlara tefsir ediyorlardı. Resulullah (s.a.s.) bunun üzerine şöyle dedi: Ehli kitabı ne tasdik edin ne de yalanlayın. Biz, Allah'a, bize ve size indirilene iman ettik, bizim ve sizin ilahınız birdir deyin.* Yani doğru olan bir şeyi yalanlayarak veya yalan olan bir şeyi tasdik etmek suretiyle zorluğa düşmemek için doğru ve yalan olması muhtemel olan haberleri (ne tasdik edin ne de yalanlayın) ancak bu tekzib etme yasağı İslâm şeriatına muhalif olan haberler hakkında değildir.. Aynı şekilde tasdik etme yasağı şeriata uygun olan haberler hakkında değildir. İmam Şafii tr.a.) de buna işaret etmiştir. Böylece bütün îsrailî haberlerin tamamının sahih olduğu hükmünün yanlış ve haktan uzak olduğu, bütün rivayetlerin yalan ve batıl olduğu hükmünün de aşın ve yanlış bir hüküm olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.
Yazarın takip ettiği bu metod bir çok hata doğurmuştur. Bu yolla şüphe duyulmayan bir çok hadisi, îsrailiyat ve ehl-i kitap hurafelerinden saymıştır. Halbuki zan ve tahminden başka bir delil yoktur. Hatta haksızlığı o dereceye vardı ki, hiçbir tarafından batılın yanaşamadığı Allah'ın kitabı tarafından tasdik edilen bir çok rivayeti dahi batıl saymıştır. Bundan da öte İslâm'a giren ehl-i kitaptan kimsenin rivayet etmediği, onlardan alınması muhtemel olmayan bazı hadisleri de batıl saymıştır, bu acaip araştırma yollan görülsün diye bu hadisleri burada ar-zetmek istiyorum:[137]

Kur'an'ın Şehadet Ettiği Sahih Bir Hadis

113 ve 114. sayfalarda Kâb ve ibnu's-Selam'ın Tev-ratta bir peygamberin geleceğinin müjdelenmesi ve Hz. Peygamber'in vasıflarına dair rivayetlerine yer verdikten sonra şöyle der: «Bu hurafe yani peygamberin geleceğini müjdelemek ve vasıflanın zikretmek-Kâb'ın talebelerinden birisi olan Abdullah b. Amr b. As'a uzanır.» Buhari, Abdullah/b. Yesar'm şöyle dediğini nakleder: «Abdullah b. Amr b. As ile karşılaştım. O'na Resulullah'ın Tevrattaki vasıflarını anlatır mısın diye sordum. O da «Allah'a andolsun ki o Kur'-ran'da zikredilen bazı sıfatlarla Tevrat'ta da zikredilmiştir.» Ey peygamber biz seni şahid, müjdeleyici ve
uyarıcı olarak gönderdik» seni ümmilerin koruyucusu yaptık, sen benim kulum ve peygamberimsin, seni el-mutevekkil diye isimlendirdim; (Q peygamber) ne kaba ne serttir, çarşılarda bağırıp çağırmaz kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder ve bağışlar, eğri olan bir millet onunla Lailahe illallah diyerek doğru yolu bulmadıkça kapalı kalplerini ve kör gözlerini açmadıkça Allah onun ruhunu almaz.» îbn-i Kesir bundan fazla olarak ibn-i Yesar'm sözlerini şöyle bitirdiğini söyler: «Sonra âlim Kâb'a rastladım ona da aynı soruyu sordum bir harfini dahi farklı söylemedi» nasıl farklı olabilirki tabi o Abdullah'a öğreten de Kâb'tır.
Bu yazarın önceki kitapların Arap ve ümmi bir peygamberin geleceğini müjdelemesini hurafe olarak değerlendirmesi ahmaklığın ta kendisidir. Bilmiyorum yazar bütün doğruları yitirdi mi? Yoksa Allah'ın şu sözünü hiç mi görmedi? «Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. O'nu müttaküere, zekatı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım. Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye o ümmi peygambere uyarlar. O Peygamber ki, kendilerine iyiliği emreder, kendilerini kötülükten mene-der, güzel şeyleri helal çirkin şeyleri haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarmdaki zinciri kaldırıp atar. O'na inananı destekleyerek O'na saygı gösteren, O'na yardım eden ve O'nunla beraber indirilen nura uyanlar, işte felaha erenler onlardır.[138]
İşte yukarıdaki hadis hiçbir şüpheye maruz kalmayan Kur'an'ın bu ayeti tasdikinden başka bir şey değildir. İster bu hadisi Abdullah b. Amr, Kâb'dan alsın isterse KAb'm kitaplarından O'na öğrettiğinden olsun. Çünkü Abdullah, b. Amr okuma yazma bilen, ehli kitabın kitapları konusunda ilim sahibi birisidir. Nitekim sair kitaplara şehadet eden, onları koruyup gözeten Kur'an onu tasdik ettiği için bu haber doğrudur. Ona inanmak vaciptir. Şaşıyorum şu yazara nasıl olur da Tevrat ve İncÜ'de peygamberin geleceğinin müjdelenmesi ve vasıflarının zikredilmesini hurafe olarak değerlendirmeye vicdanı el verebilir? Sevinin ey misyonerler! Çünkü müslüman ismi ile anıldığı halde bilgi ve araştırma adı altında kendilerine hizmet edenler, sözlerini yayanlar çıkmıştır. [139]

Hz. Abbas'm Yağmur Duasında Vesile Edinmesi Hadisi

118'nci sayfada yağmur talep etme hadisine değinirken Kâb'ın müslumanların akidesini bozmak için bunu fırsat bilerek, Hz. Ömer'i (r.a.) Peygamberimizin amcası Abbas'ı vesile edinerek yağmur talep etmeye sevketüğini söyler. Hz. Ömer'in (r.a.) Abbaa'ı vesile edinerek yağmur talebinde bulunduğunu zikrettikten biraz sonra da şöyle der: «Hz Ömer bu hileye aldanmadı ve meseleyi anladı. Bunun üzerine yağmur isterken peygamberi bile vesile edinmeyerek istiğfar ile yetindi» yazar bu iddiasını desteklemek için «el-Muğni» ve «eş-Şerhu*J Kebir» adlı eserlerden Hz. Ömer'in yağmur duasına çıktığında istiğfardan başka bir şey yapmadığını naklediyor.
Buna cevap olarak derim ki : i. Bu hadisi, Buharı Sahih'inde Hz. Enes (r.a.) den şöyle nakleder: «Ömer ibn-ul Hattab kıtlık yılında Abdulmuttalip oğlu Abbas'ı vesile edinerek Allah'tan yağmur diledi ve şöyle dedi. «Ey Allahım! biz peygamberimizi vesile edinerek senden yağmur dilerdik sen de verirdin (şimdi de) peygamberimizin amcasını vesile edinerek senden yağmur istiyoruz» ve kendilerine yağmur verilir. Yazar bunun Kâb'ın bir desisesi olduğuna delalet etmek için Enes

hadisine dil uzatmak ve onu buna ters olan kuvvetli rivayetlere muhalif saymıştır. Şimdi yazann Buhari'nin rivayetlerine tercih ettiği kuvvetli rivayetleri okuyucularıma sunmak istiyorum:
Bu rivayet ibni Ebi'd Dünya'mn «Kitabu'l - Mataramda «el-Muğni» ve «eş-Şerhu'1-Kebir» adlı eserlerde ve Cahız'ın «el-Beyan ve't-Tebyüı- adlı kitabında geçen bir rivayettir! Sonra bu rivayetle Enes hadisi arasındaki muhalefete bakın. Yazarın yağmur duası için zikrettiği haller yani bir defasında namaz ve hutbe ile yapılmış olması, bir defasında Cuma hutbesinde veya bir farz namazın akabinde irad ettiği bir hutbede söylemiş olması; diğer bir defa da namaz kılınmadan bir dua ile yapılmış olması, biri-1 sinde mesciddeki minber üzerinde, diğer birisinde mescidin dışında yapılmış olması bütün bu haller sahih sünnetle[140] Hz. Ömer bir defasında Hz. Abbas'ı vesile edinerek yağmur istemiş, başka bir zamanda sadece yağmur duasıyla yetinmiştir. Üçüncü defa ise istiğfarla yetinmiştir. Çünkü bütün bu haller yağmurun gelmesini celbeder. Öyleyse rivayetler arasında hiçbir çelişki yoktur, özellikle tercih ettiği rivayette herhangi bir tahsis söz konusu değildir.
Yazann ikinci rivayeti naklettiği el-Muğnl ve eş-Şer-hu'l Kebir'in yazarı bu rivayetten bir kaç sayfa sonra aynen şöyle der:[141]
«Salih olduğu bilinen birisini vesile edinerek yağmur istemek müstehaptır. Zira dualara bu yolla daha çok icabet edilir. Hz. Ömer de kıtlık yılında Hz. peygamberin amcası Abbas'ı vesile edinereH. yağmur talep etmiştir» (ibn-i Kudameî daha sonra Hz. Mua-viye'nin ve Dahhak b. Ka'ys'ın Yezid ibnu'l Esved'i vesile edinerek yağmur istediklerini zikreder. Açıkça ortaya çıkmıştır ki, yazar Hz. Abbas'ı vesile edinerek yağmur talep etmenin Kâb tarafından müslü-manların akidelerini bozmak için yapılan bir desise olduğu görüşüne varmak için arzusu doğrultusunda dilediğini almış dilediğini de terk etmiştir.[142]
2. Sonra Abbas (r.a.)'ı vesile edinerek yağmur istemek akideyi nasıl bozabilir? Bütün müslümanlar diri olan insanları vesile edinmenin caiz olduğunda icma etmişlerdir. Hiç kimse dirileri vesile edinmenin akideyi ifsad edeceğim söylememiştir. Hz. Ömer'in de içlerinde bulunduğu ensar ve muhacir Abbas'ı vesile edinmenin akideye ters düştüğünü nasıl bilmezler ki hep beraber bunu yapmışlardır? Bu ümmetin fakihleri ve muhaddisleri sıhhatine hükmedip delil getirdikleri Enes hadisinin bir desise olduğunu nasıl bilmezler? Bu şaşılmayacak bir şey değildir doğrusu. [143]

İsra ve Miraç Hadisi

123. sayfada İsra ve miraç hadisinde Hz. Peygam-ber'in Hz. Musa'ya müracatını Israiliyattan saymış. Bu rivayetin sıhhatine inananları cahil olmakla suçlamış ve onları ahir zamanın haşevİyesinden saymıştır. Daha buna benzer nice sövgü ve kınamalar kaleminden dökülmüştür.
Cevap olarak yazara derim ki: Delilsiz ve burhansız düşünmeden söz sarfetmek insaflı titiz bir araştırmacıya yakışmaz. Miraç gecesinde Hz. Musa'nın zikredilmesi ve Hz. Peygamber'in ümmetine farz kılman namazları hafifletmesi için Allah Tealaya muracatını sağlaması (bu hadisin) İs railiyattan olmasını neden gerektirsin? Yazarın mantığına göre Hz. Musa'nın veya herhangi bir İsrailog-lu peygamberin faziletine dair her hadis israiliyat-tandır. Öyle inanıyorum ki bunu bırakın bir araştırmacıyı akıllı hiç bir kimse söylemez. İslâm âlimlerine göre beni israil'in haberleri ile ilgili daha önce anlattıklarımız bu okuyucuya yeterlidir. Eğer İsra ve miraç hadisi Kâbu'l-Ahbar ve diğer beni İsrail âlimlerinden rivayet edilseydi aklen bu rivayette Hz. Musa'ya yer verilmesinin bir desise olduğu caiz olurdu. Ancak hadis yirmi kusur sahabiden rivayet edilmiştir. Bunlar arasında ehl-i kitaptan İslâm'a girenlerden bir kişi olmadığı gibi onlardan haber almakla bilinen kimse de mevcut değildir. Sağlıklı araştırma mantığına göre de bu ihtimal tamamen uzak bir ihtimaldir. Hafız Ebu'l Hattab b. Dıhye «et-Tenvir fi Mevlidi's-Siraci'l-Münir» adlı kitabında îsra ve miraç hadisini rivayet eden sahabileri zikrederek bunların yirmi beş'e kadar vardığını söyler. O bu konuda va-rid olan rivayetleri mütavatir olarak değerlendirmiştir. Münekkid Hafız İbni Kesir Tefsirinde Ebu'l Hattab Jın bu sözünü nakletmiş ve güzel ve yerinde söz olarak yorumlamıştır.[144] Hiçbir akıllının buna uydurma karıştığını söylemesi mümkün müdür? Buharı Müslim ve diğer güvenilir kitapların yazarları sözkonu-su hadisi değişik tariklerle rivayet etmişlerdir. Bütün bu rivayetleri yakinen görmek isteyenler ibn-i Kesir'in tefsirine müracat edebilirler. Bildiğim kadarıyla güvenilir hiç bir ilim ehli Hz. Peygamber'in Hz. Musa'ya müracatınm îsrailî bir desise olduğunu söylememiştir. Yazarın hayal ettiği bu kanaat ümmetin bütün âlimlerine gizii mi kalmıştır? Oysa en uygun olan bu rivayetin Allah'ın ve Resulünün namazları hafifletmeden önce bu ümmetin yüklenme gücü ve kudretini bilmediklerini istilzam ettiğini açıklamaya çalışmak ve buna şüphe sokmak yerine bu mü-'racatın sırrını ve hikmetini araştırmaktır. Hz. Musa'nın geçmiş insanların tecrübesine ve henüz peygamberimize meçhul olan israiloğu 11arının en şiddetli şekilde terbiye edilmesini bilip önün hafifletilmesi için yeniden Rabb'ine müracat etmesini işaret buyurmasında ne zarar vardır ki, yazar bunun mahzurlu olduğunu iddia ediyor? Sonra müracat sebebiyle elli vakit farz namazın beş vakte indirilmesinin Allah'ın kullarının gücünü bilmediğine delalet edeceğini kim söylüyor ki, bütün görüşünü bunun üzerine bina ediyor. Allah Teala şüphesiz, olanı ve olacağı bilir; peygamberi MuKammed (s.a.s.Tın kullarına tahfif dileyeceğini do biliyor. Bu sebeble elli vakti beş vakte indireceğini de yine O biliyor. Bunun da bir sırrı ve hikmeti vardır. O da Allah'ın bu ümmete rahmetini ve kolaylık getirmekle nimetini göstermesidir. Yüce Allah'ın şu sözü de buna delildir. «Ben farzları infaz ettim ve kullarıma kolaylık diledim.»
Bunun hikmetlerinden birisi de hafifletme konusunda ümmeti için dilediği şefeatı kabul etmekle Hz. Peygamber'in katındaki mevkini göstermektir. Kardeşi Musa'nın istişaresine kulak asarak ümmetine olan şefkat ve merhametini göstermektir. Bu mü-racat kul ile, Rabbi seven ile sevgili arasında yapılan müracat tekrarından başka bir şey değildir. [145]

Şeddu'r-Rihal Hadisi

128. sayfada «Beytu11 Makdis hakkında varid olan israiliyat* başlığı altında bazı rivayetleri zikreder.
129. sayfada ise sahih hadisin önceleri Mescid-i Haram'ı ve Mescid-i Nebevi'yi içerdiğini ancak «kub-betus sahra»nın inşasından sonra bunun ve Mescid-i Aksa'nın fazileti hakkında hadislerin ortaya çıktığını söyler. Ebu Reyye, «üç

mescidin dışında hiçbir mescide sevap kastıyla yolculuk yapılmaz (bunlar) benim bu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Ak-sa'dır» hadisinde Meecid-i Aksa'ya yer verilmesini uydurulan bir israiliyat olarak anlar. Bu iddiasını da ibn-i Abbas'ın şu rivayetine dayandırır: «Bir kadının başına bir musibet gelir, kadın «Allah bana şifa verirse Beytu'l-Makdis'te namaz kılacağım iler, sonra iyi olunca yola çıkmak için bineğini hazırlar çıkmadan önce Hz. Peygamber*in hanımı Meymune'ye gelir ve bunu haber verir. Meymune validemiz
evinde otur yaptığından ye ve Resülullah'in mescidinde de namazını kıl zira O'nun: «benim mescidimde bir rekat namaz kılmak Kabe'nin dışında sair mes-cidlerde kılınan bin rekatten efdaldir» dediğini işittim» Ebu Reyyc, bunun üzerine derki; şayet mescid-i Aksa bu hadislerde geçseydi Hz. Meymune bu kadını adağını yerine getirmesinden alıkoyamazdı.
Bu iddialara karşı cevaben deriz ki:
1-Biz gerek Mescid-i Aksa gerekse Hacer-i muallak hakkında bir çok hadis ve haberin uydurulduğunu inkar etmiyoruz. Bizim esas inkar ettiğimiz husus «yukarıda geçen hadise «Beytu'l-Makdis'in» hile yoluyla uydurularak sokuşturulduğudur. Öyle inanıyorum ki herhangi bir araştırıcının beytü'l-makdîsi faziletlerden uzak tutması ve bu konuda varid olan her hadisi israiliyat sayması yanlış ve hatalı bir hükümdür. Nasıl böyle denebilir? Beytu'l-Makdis'in fâv zileti sadece sahih hadislerle değil hiçbir şüpheye maruz kalmayan mütevatir Kur'an'la da kafi bir şekilde sabittir. Allah Teala şöyle buyuruyor: «Her türlü noksan sıfattan münezzeh olan Allah geceleyin kulunu Mescidi Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüttü. O'na ayetlerimizden bir taşırımı gösterelim diye böyle yaptık o gerçekten işiten ve görendir. »[146]
Bu arada hiçbir delile dayanmayan ve hiçbir esasa istinad etmeyen zanna ve kuruntuya herhangi bir Ver kalmamıştır. Beytu'l Makdis geçmiş peygamberlerin kıblegahı ve hicret yurdudur. Yeryüzünde kuklan ikinci mesciddir, binasını* ilk yükselten Hz. îb-rahim'in torunu olan Hz. Yakub'tur. Süleyman peygamber ise bu binayı .yenilemiştir. Müslümanlar hicretten sonra on küsur ay namazlannda oraya yöneldiler. Yazar Mescid-i Aksa'nm fazilet yönünden diğer iki mescitten daha düşük olsa da onlarla beraber aynı hadiste yer verilmesini nasıl uzak görebilir? Hadis üç mescidin de Allah'ın bazı peygamberlerinin yüce hatıralarını taşıyan birer eser oldukları için üçünü de beraber zikretmiştir. Şayet yazar gerçekten bir araştırmacı olsaydı delilsiz söz sarf edeceğine hadisi metin ve isnad yönünden güvenilir ilmî me-todlarla tcnkld ederdi.
2-Bu hadisi büyük iki iman, Buharı ve Müslim Sahih'lorinde rivayet etmişlerdir. Bu iki imamın hadisleri tashihdeki yüce mertebeleri, rical ve ilel ilmine vukufiyetlori, hadislerin gizli illetlerini ortaya çıkarmak için keskin bakışlı oldukları bilinmektedir. Bunların dışında ibn-i Hibban da Sahih'inde, Ebu Da-vud, Tirmizi, en-Nesai ve ibn-i Mâce de Sünen'lerin-de İmam Ahmed ve el-Bezzar Müsned'lerinde, Tabe-rani el-Mucemu'I-Kebir ve el-MucemuM Evsafta rivayet etmişlerdir. Hz. Ömer, Ebu Said el-Hudri, Ebu Hureyre, Ebu Busra el-Giffari ve babası ile Ebu'l Cad gibi bir sahabi topluluğundan rivaye edilmiştir.[147] Ümmet bu hadisi kabul ile telakki etmiştir. Seleften günümüze kadar hadis tenkidi ve değerlendirmesinde hiçbir güçlük çekmeyen, sayılamıyacak kadar çok imam bu hadisi hüccet olarak kullanmıştır. Bu husus bütün bunlara kapalı kalmış da yazar tarafındanmı ortaya çıkmıştır?
3-Allah kendisine şifa verdiği takdirde Beytu'l-Makdis'te namaz kılacağını adayan kadının kıssasına yer vermesine gelince bu ölüleri bile güldürür.[148] Yüzlerce kitap ve kaynağı araştırdığını iddia eden yazara soruyorum, hadisin hilafına verilen fetva veya onun tersine yapılan amelin hadisin yalan olduğuna delalet ettiğini kim söylüyor? Durum böyle olsaydı bir çok' hadisin mevzu olduğu hükmüne varırdık.
Allame ibnu's-Salah bu konuda şöyle der: «böylece deriz ki; bir âlimin herhangi bir hadise uygun olarak amel etmesi ve o doğrultuda fetva vermesi onun o hadisi sahih kabul ettiğine delalet etmez. Aynı şekilde bir hadise muhalefet etmesi de onun hadisi reddettiği manasına gelmez.»[149] Meymune validemiz bu fetvayı verirken Mescid-i Haram ve Mescid-i-Nebevi'de kılınan namazın Mescid-i Aksa'da kılman namazdan daha efdal olduğunu bildiren hadise dayanmıştır. Adağı en efdali yapmakla yerine getirmek evladır. Özellikle kadın olduğu için sefer meşakkatinden uzak bir rahatlık da söz konusudur.
İmam Aynî şöyle diyor «Bazıları bu hadisten her kim bu üç mescidden birine gitmeyi adarsa bunu yapması gerektiğini çıkarmıştır. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve Bu-vayti rivayetinde imam Şafii bu görüştedir. Ebu Hanife mutlak surette vacip olmadığını söyler. Şafii «el-Umm» de Mescid-i Haram için yapıldığı takdirde menasiki olduğu için vacip olur ancak diğer iki mescid için vacip değildir. îbnu'l Münzir ise Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî için vacip olduğunu Mescid-i Aksa için ise vacip olmadığını söyler. Cabirin şu hadisini de buna delil getirmiştir. Söz konusu hadise göre «bir adam Hz. Peygamber'e «Ben Allah sana Mekke'nin fethini müyesser ederse Beytu'l Makdis'te namaz kılacağımı adadım»der. Hz. Peygamber O'na burada kıl buyurur.[150] Meymune validemi?, ve Cabir hadisine göre her kim bir yerde namaz kılmayı adarsa daha faziletli bir yerde bunu ifa ettiği takdirde yerine getirmiş olur. Fakat aksi olmaz[151] imam Şafiî-de «el-Umm»de Mescid-i Haram için yapılan böyle bir nezrin yerine getirilmesinin vacip olduğunu belirtirken diğer iki mescid için bunun vacip olmadığını bildiriyor. Bununla birlikte îmam Şafii bu hadisi sahih görenlerdendir. Yazarın araştırma mantığına göre Şafiî'nin «el-Umm»de söylediklerine dayanarak Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa'nın faziletlerinin sabit olmadığını, ayrıca bunların uydurma olduğunu söylememiz gerekir Oysa bu sağlıksız bir araştırma yöntemidir, ne eskiden ne de şimdi bunun benzerini göremiyoruz. [152]

Sahihayn'de Bulunan [Diğer Bir Hadis

Ebu Reyye 131. sayfada «Şam'ın fazileti konusunda yahudi eli» başlığı altında Sahihayn'de yer alan şu hadisi zikreder: «Benim ümmetimden sürekli hakkı savunan bir taife bulunur. AI La hm emri gelinceye kadar neomlardan ayrılan (ne ide nıulıalif olanlar onlara zarar veremezler. Kıyamete kadar bu böyle olur.» Daha sonra Buharinin bunların Şam'da olduklarını rivayet ettiğini nakleder.
Biz Şam ve diğer İslâm beldeleri hakkında vatan taassubundan dolayı bir çok hadis uydurulduğunu biliyoruz. Yüzlerce yıl

önce hadis imamları ve uzmanları bunları açıklamışlardır. Bizim reddettiğimiz esas mesele ya-zarrn her hangi bir araştırma yapmadan zann ile veya hadis hakkında yapılan bir tevilden hareketle sahih hadislere dil uzalmasıdır.
Buna yukarıdaki hadisi zikredip yahudi uydurması olarak vasıflandırmasından daha açık bir deli! olamaz. Yahudilerin bundan sağhyacaklan fayda nedir? Kaldı ki Şam beldeleri onların beldeleri değildir. Onlar oraları daha almadan Arap beldeleriydi. Yahudilerin Ben-i Unıey-ye'ye yaranmak için kıyamete kadar İsâm'ın ve İslâm sultasının devam edeceğine, hak'ta sebat kılan bir taifenin sürekli bulunacağına delalet eden bir hadisi uydurmalarını hangi akıl kabul eder? Yalandan da oisa kendilerinin baki kalmaya müstahak, Allah'ın en seçkin halkı olduklarını iddia edenler nasıl böyle bir şey yapabilir? Oysa yazar onları dâhi ve hilekar olmakla tavsif ediyor. Öyleyse düşmanlarının yapısını yücelten ve temellerinin sağlam olduğunu bildiren bir hadisi nasıl uydururlar. Gerçek şu ki bu tavrıyla yazar aklımızı ortadan kaldırmamızı istiyor.
Bu hadisi Buharı ve Müslim Sahihlerinde rivayet etmişler. Buharı «Kitabul i'tisamda «Muğire b. Şube'den şu lafızlarla nakleder : «Ününe I imden bir taife sürekli üstün olurlar hatta kıyamete kadar bu galibiyetleri sürer». Yazarın işarel ettiği rivayeti Buhari «Nübüvvet Alametleri'nden iki bab sonra rivayet etmiştir. Buna göre) Umeyr b. Hani Muaviye'nin şöyle dediğini işitmişlir. «Hz. Peygamberin şöyle dediğini duydum : «Benim ümmetimden Allah'ın emirlerini sürekli yerine getiren bir taife bulunur. Allah'ın eniri gelinceye kadar onlardan ayrılan ve onlara muhalif olanlar onlara zarar veremezler.» Malik b. Yuhamir Mua/'ın bunların Şam'da olduklarını belirttiğini söyler. Muaviye de : «İşte Malık, Mua/'ın bunların Şam'da olduğunu işittiğini naklediyor» demiştir.
Müslim de Sahih'inde Sevban, Muğire b. Şube, Mua-viye ve Cabir b. Abdullah isnadıyla rivayet eder; ancak Müslim'in bu rivayetlerinde Muaviye'nin «Muaz bunların Şam'da olduğunu söyler» İfadesine yer vermez. Bu hadis Buharı ve Müslim'in dışındaki kitaplarda da rivayet edilmiştir.
Burada dikkat edilmesi gereken bir husus yazarın işaret etliği gibi Mua/'ın sözünün merfu olan hadisten olmadığıdır. Meiiu olan haberin içinde bu fazlalık yoktur. Bu sadece Muaz'ın hadise aktardığı bir yorumdur. Bedruddin Aynî Buharı şerhinde «Malik b. Yuhamir'in Muaz'-dan naklettiği bu sözü merfu değildir» der. Buharı, hadisin tercemesini verdikten sonra hadiste geçen taifeyi ilim ehli olarak tefsir eder, Ali ibnu'l-Medini bu taifenin hadis ehli olduğunu bildirir. Aynı şey İmam Ahmed'ten de rivayet edilmiştir, başka şeyler de söylenir. Sahabeden bu güne kadar, imamların bu taifeyi tayin hususunda ihtilal elliklerini görüyoruz. İmam Buharî'nin de hadisin anlaşılmasında Muaz'ın rivayetine yer vermesi, sahih bir hndise dil uzatmaya ve onu yahudüerin desisesi saynıaya tklil teşkil eline/..
Aynı şekilde bazı âlimlerin, Müslim'in Sahih'inde, Sad b. Ebi Vakkas'lan merfu olarak rivayet t'tüği «Mağripte kıymrtfle kadar sürekli hakkı savunan bir taife bulunur»
hadİsindeki taifeden maksadın Şam ehli olduğunu söylemeleri de dil uzatmaya delil olmaz; (yazar) bu hadisi âlimlerin aynı asırda uydurulduklarına işaret ettikleri hadisler arasında zikretmiştir.
Bu yazarın en ilginç işlerinden birisi nevasına uymayan Buharî ve Müslim hadislerini reddederken «Ni-hayetu'l Ereb» gibi edebiyat kitaplarında «el-Mu'cib fi Telhisi Ahbari'l-Mağrib» gibi tarih kitaplarında ar/usuna uygun olan hadisleri naklederek güvenmesidir. Bilmiyorum yazar edebiyat, tarih vb. gibi eserlerde iyİ-kötü makbul ve merdud her türlü habere yer verildiğini nasıl bilmez? Öyleyse yazar bu kitaplardan yaptığı alıntılara nasıl güvenir? Burada şuna dikkatleri çekmek istiyorum Sünnet hususunda tek dayanak isnadları açıkça belirten veya hadisleri rivayet ettikten sonra sahih, zayıf, makbul ve merdud olanları birbirinden ayıran güvenilir hadis kitaplarıdır. [153]

Ebu Reyyenin İslâm'da Mesihiyyat İddiası Ve Temim Ed-Darî'ye Dil Uzatması

140. sayfada «İslâm'da mesihiyat» diye bir başlık atarak şöyle demiştir. «İsrailiyat, îslâm dinini iftiralarıyla kirletirken bu din mesihihiyattan da nasibini almıştır. Bu mesihiyat}ın en büyüğünü ilk üstlenen Temim b. Evs ed-Darî olmuştur.» Yazar, daha sonra mesihiyattan olduğunu iddia ettiği hadisleri bir bir sıralamaya başlar.
Bu meyanda 141. sayfada da şöyle der: «TemÎm-i Darînin yaydığı mesihiyyattan birisi Hz. Peygamber'e anlattığı Cessase, Deccal ve Hz. İsa'nın nuzulu gibi şeyleri içeren haberdir.» [154]

Cessase Hadisi

Cessase hadisini İmam Müslim Sahihi'nde[155] Vatıma binti Kays'tan rivayet etmiştir, hadis şöyle : «Hz. Pey^gamber birisine namaz için toplanın diye çağırmasını em-İvder. (namaz bitip) Resuhıllah selam verince «Her kes namaz kıldığı yerde kalsın» der ve sonra «sizi neden buraya »topladığımı biliyor musunuz?» diye sorar. Sahabe «Allah ve Resulü dalıa iyi bilir.» diye karşılık verdiler, Resulullah : «ben sizi ne bir şeye teşvik ne de bir şeyden sakındırmak için topladım. Lakin Teinim ed-Dari hrls-tiyan biri adamdı bana gelip biat ederek İslam'a girdi vo bana mesih ve deccal hakkında anlatıklarima uygun bir (iÖz »nakletti, işte (bu sözü size nakletmek için) sizi butraya topladım» dedikten sonra Temimin kıssasını (yani) kavminden bir toplulukla bir gemiye binerek yolculuğa çıkıp bir ay denizde kaybolduktan sonra bir adaya varıp indiklerini, orada kendileriyle konuşan büyük bir hayvan gördüklerini, bu hayvanın adanın bir yerinde bulunan bir şahsa işaret ettiğini ona gittiklerinde onun kendilerine uzunca konuştuğunu ve bunun Mesihu'd-Deccat olduğunu (anlatır).
Yazardan Önce kitaplarında sözlerini naklettiği merhum Reşit Rıza'dan başka hiç kimse bu hadisten şüphe duymamıştır. Reşit Rıza'mn bütün çabalan Hz. Peygaın-ber'in sukutunun bu kıssanın doğru olduğuna delalet etmiyeceğini ve bu gibi şeylerin takrir olarak değerlendirilemeyeceğini isbat etmekten ibarettir. Zira (ona göre) serî bir hüküm terettüb etmeyip dinin herhangi bir emrini ihlal etmeyen yabancının haberini tasdik etmek peygamberlere caizdir. Buna cevap olarak deriz ki:
a) Cessase hadisini İmam Müslim Sahih'inde rivayet etmiştir, ravileri sika, adil ve tanedilmeyen kimselerdir. Müslim'den

başka imam Ahmed, Ebu Ya'la, Ebu Davucl, ,İbn-i Mace de rivayet etmiştir. Sahabeden Fatı-ma bint-i Kays'tan başka, Ebu Hureyre, Hz, Aişe ve Cabir de rivayet etmişlerdir. Yani hadis sadece Müslim taralından rivayet edilmediği gibi ravi Fatıma bint-i Kays ta tek başına rivayet edenlerden değildir.
Hz. Peygamber bu hadisi minber üzerinde sahabeden bir topluluğa anlatmış, ve onu kendilerine anlattığı Mc-sihu'd-Deccal ve büyük kıyamet alametlerine de uygun görmüştür. Öyleyse Peygamber'in sukutla karşıladığı takrirlerinden sayılmaz demek doğru değildir. İmamlar Hz. Peygamber'in bu anlattığını Temimu'd-Dari'nin menki-besinden saymışlardır. Hafız îbn-i Hacer el-İsâbe adlı eserinde[156]Temim'in hal tercemesini verirken, şöyle der : «Sahabenin meşhurlar ıarasında yer almıştır. Ünce hris-liyanken daha sonra Medine'ye gelmiş ve Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'e Cessâse ve Deccal kıssasını anlatmış, Hz. Peygamber de bunu kendisinden nakletmiş ve bunu onun menkıbelerinden saymıştır.» îbn-i Hacer daha sonra Ebu Nuaym'den şunları nakleder: «asrının rahibi ve Filistin'in âbidlerinden idi, Gecelerinin çoğunu te-heccüd ile geçirirdi. Bir gece sabaha kadar namazda şu ayeti okumuştur: Yoksa kötülüUceri İşleyen kimseler kendilerini iman edip sâlih amel İşleyenler gibi yapacağımızı mı «andılar? Hayatları ve Ölümleri onlarla bir olacak Öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar»[157] Yine «el-isâbe»de yer alan menkıbelerinden birisi de şöyledir :[158] «el-Be-gavi, Ceriri tarikiyle Ebu'l ÂkVdan o da Muaviye b. Har-mel'den şunu nakleder : «Hz. Ömer'e vardım ve Ey Mü'-minlerin emiri! Sen hakkımda hüküm vermeden önce tev-be ederek geldim.» dedim. Bana «sen kimsin» dedi. Ben de «Müseyleme (tu'l Kczzab)ın damadı Muaviye b. Har-mele» dedim. Bana «Medine ehlinin hayırlısının yanma git» dedi. Bunun üzerine ben Temimud-Dari'nin yanına gittim. Biz orada konuşurken, hârre mevkiinde hİr yangın çıktı. Hz. Ömer, Tenıim'e gelerek «Ev Temim çık» dedi. Temim : «Ben kim oluyorum ki» dedt. Kendi nefsini küçük gören Temim sonra kalkar ve ateşi çevreleyerek çıktığı kapıdan İçeri sokar, sonra peşinden kendisi de girer ve ateş ona hiçbir zarar vermez.
Her yönüyle mükemmel olan, hadisleri ilham yolu ile öğrenen Hz. Ömer'e, Temimu'd-Darî'nin doğruluk dürüstlük ve ihlas bakımından durumu gizli kalacak öyle mi? Hem de «Ben kimseyi aldatmanı amma aldatan kimseler de beni aldatamaz» diyen Hz; Ömer. Öyleyse (Hz. Ömer'in güvendiği) böyle bir zatı yalancılık, desicecilik ve dini bozmakla suçlamayı akıl nasıl uygun görür?
b) Reşit Rıza'nın «bu hadis Peygamber'in takrir-i sayılamaz» iddiası da yanlıştır. Hafız İbn-i Hacer, Fethu'I Bari'de şöyle der : «Hz. Peygamber'in takrirlerinin, huzurunda yapılan ve söylenen, bir şeye muttali olduğu halde, inkar etmemesinin o şeyin cevazına delalet ettiğinde bütün âlimler iuilak etmişlerdir. Zira İsmet sıfatı başkası için caiz ulan batılı red etmemeyi peygamberden nefyeder. Bu itibarla o asla batılı lasvib edemez.» [159] Ayni şekilde Reşit Rıza'nın «zira peygamberler din işlerinin dışında yalancıyı tasdik etmekten masum değillerdir. Bu haber de onlardandır.» İddiası ise daha da yanlıştır. Kıyamet alametlerini haber vermeyi nasıl din işlerinden itibar etmez, bilemiyorum kimsenin de bileceğini sanmıyorum. Şayet Temim'in anlattıkları yalan olsaydı, vahy bu konuda hakikati bildirmekten geri kalmazdı. Nitekim bir çok kez münafıklar ve benzeri gizledikleri şeylere muhalif sözler söyleyince; vahy onların yalanlarını ortaya çıkararak, onları rüsvay etmiştir [160]

Deccal'ın Zuhuru ve Mesih'in Nuzuîu ile İlgili Hadisler

Ahir zamanda Deceaî'ın zuhuru ve mesihin nuzulu ile ilgili hadisler sahihtir. Çünkü Hz. Peygamber bir çok hadîsinde âhir zamanda deccâlın geleceğini, Hz. İsa'nm da inip İslâm şeriatı ile âdil olarak hükmedeceğini, haçları kırıp, domuzu öldüreceğini ve deccâlın ölümünün de O'nun elinden olacağını haber vermiştir. Bütün bunlar bir çok tariklerle gerek Buhari ve Müslim'dc [161]gerekse diğer güvenilir hadis kitaplarında rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber'in kıyamet alametlerinden haber vermesi sadece Temimu'd-Darî'nin verdiği yukarıdaki habere dayanmaz. O, Temim'in anlattıklarını fırsat bilerek sahabeye daha önce anlattıklarının hak olduğunu, şüphesiz vuku bulacağtnı belirtmek İçin onu anlatmıştır. Sonra yazar ve onun gibi düşünenler hiç bir yönden bâtıl'ın yanaşmadığı, Allah'ın şu sözü hakkında (ne düşünürler) : «O söz başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir dâbb'e (canlı) çıkarırız; o onlaar insanların âyetlerimize içtenlikle İnanmadıklarını söyler.»[162] Birçok müfessire göre burada geçen dâbbe, Müslim'in rivayet ettiği hadiste geçen Cessâse'dir. Ayette hadisi tasdik eden hiçbir şey yok mu? Özellikle âyet bunun kıyametten Öncede çıkacağını reddetmemiştir. Zira «Sözün baslarına gelmesine» bağlanan bu canlının çıkmasıdır, bizzat mevcut olması değil. Hatta Kur'an'ın tabiri (sanki) bunun sözün vukuundan önce bulunduğunu ima ediyor.
c) Yazarın dipnotta Temim'in kıssasına getirdiği yorumda : Herhalde coğrafya âlimleri bu adanın yeryüzünde nerede olduğunu teshil etmek için araştırıyorlar! Sonra bize haber verirler o zaman biz de Temim efendimizin! haber verdiği acayip şeyleri görürüz!» diyerek alay etmesi düşünce eksikliğinden ve dar ufuklu oluşundan kaynaklanıyor. Sayın yazar efendimize! soruyorum : «coğrafya âlimleri yeryüzünün her tarafım keşfetmişler mi? Gerek karada gerek denizde hâlâ insan ayağının değme-diği bir çok bölge vardır. Hatta bilinen kıtalarda bugüne kadar meçhul olan yerler olduğu bilinmektedir. Afrika ve diğer kıtalarda henüz bilinmeyen bölgelerin olduğundan Öyle zannediyorum ki yazar da haberdardır. Bir çok dağlık bölgelerde hâlâ bilinmeyen nice mağaralar vardır. Kaldı ki bunlar karada bilinmeyenler ya denizde! İnsanoğlunun yaşadığı arzın dörtte üçü denizlerle kaplıdır. Şayet Temim'in sözünü ettiği adanın bugün bilinen bir ada olduğunu farzetsek Temi m'i buraya ve burada yaşayan canlıya muttali kılan Allah Teala'nın başkalarını da muttali kılması gerekir mi? Temim bunu gördükten sonra ve Allah'ın takdir ettiği kadar güzlerden kaybolması caiz değil mi?
Sonra hayvanın konuşmasında şaşılacak nedir; papağan İnsanların konuştuklarını aynen aktarmıyor mu? İnsanaklı cansızları bile konuşturma safhasına gelirken Allah'ın hayvanları konuşturma kudretini nasıl uzak görebiliriz? [163]

Hz. İsa'nın Fazileti Hakkında Bir Hadis

Ebu Reyye 144. sayfada şöyle diyor: «Hadislere karışan mesihiyattan biri de Buharî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadistir : Buna göre Hz. Peygamber şöyle demiştir : «İsa İbn-i Meryem dışında şeytan her çocuğa dünyaya gelirken dokunur; ona da dokunmaya gifi-miş ancak araya bir Örtü gerilmiş ve ona dokunamamıştır.» Resulullahlan işittiğim başka bir rivayette şöyle der : «Âdem oğlundan lıiç kimse yoktur ki doğarken şeytan ona dokunmasın ki şeytanın bir dokunması üzerine o çığlık atar. Ancak Hz. Meryem ve oğlu İsa bundan müstesnadır.» Yazar dipnotta da şunları söyler : «Buhari'nin rivayet ettiği bu hadisi İbn-i Hacer şerh ederken şöyle der : «el-Keşşaf sahibi (ez-Zemahşerî) bu hadise dil uzatmış ve onun sıhhatini kabul etmemiştir. Aynı şekilde er-Râzi de buna dil uzatmış ve bu haberin naslarla çelişen bir haberi vahid olduğunu belirtmiştir.»

Buna cevap olarak derim ki.:

a) Herşeyden önce bu hadis Buharî, Müslim ve diğer hadis imamları tarafından rivayet edilen Sahih bir hadistir. Hadisten anlaşılan hususlar Hz. Meryem'in annesinin yaptığı bir duanın icabetinden ibarettir. Nitekim Allah Teâla onun şöyle dua ettiğini bizlere bildiriyor: «•-ona Meryem adını verdim onu ve zurriyetini lanetli Şeytanın şerrinden koruman için sana sığınıyorum.[164]

vasmdan konuşmayan Hz. Peygamber'in, Peygamber kar deşlerinden birisinin veya başkasının herhangi bir özelliğini veya faziletini açıklamasının ne zararı var bilmiyorum. Bu eğer bir şeye delalet edecekse ancak Hz. Peygamberin yüceliğine, O'nun tebliğdeki emanetine ve İslâm dininin beşerden gelmeyen ilâhi bir din olduğuna delalet eder. Zira beşerden kaynaklansaydı, Peygamberleri bu şerefli ve yüce mevkilerde, göstermeye Özenme/di. Hz. İsa veya bir başkasına isnâd edilen bir özellik diğer peygamber kardeşleri için bir eksiklik demek olmadığı gibi, O'nun diğerlerinden daha üstün olduğunu da bildirmez. Daha az faziletli bir insanda bulunan bazı vasıfların ondan daha faziletli bir insanda bulunmadığı bir gerçektir. Bu, O'nun eidaliyetine bir zarar getirmez. Çünkü O da kendisini enüstün kılan bazı vasıflara sahiptir. Bir çok âlim tarafından da belirtildiği gibi bu hadisi söyleyen Hz. Peygamber, söze dahil değildir. Başka bir hadiste de rivayet edildiği gibi, Hz. Peygamber şeytanin herhangi bir iğvasma uğramamıştır. Durum ne olursa olsun yukarıdaki hadiste Hz. İsa'nın bizim peygamberimizden daha faziletli olduğuna işaret eden herhangi bir şey yoktur. Yazarın da belirttiği gibi bazı Hristiyan papazlarının bâtıl akidelerini isbat etmek için bu hadise sığınmalarına gelince, bu onun iddia ettiği gibi, hadisin bâtıl olduğunu ve onu reddetmeyi gerektirmez. Esas vebal hadisin mânasını tahrif ederek başka yorumlara hamledenin üzerinedir.

b) Bu hadis gerek isnad yönünden, gerekse ma'na yönünden sahihtir. Muhakkiklere göre reddetmeyi gerektirecek bir manası yoktur. Zira akıl ve nakille çelişen bir dunun söz konusu değildir. Burada bütün mesele bazılarının hadisi akla ve nakle muhalif zannederek reddetmiş olmalarıdır. Mutezileden Kâdi Abdu'I-Cebbar ve ez-Ze-mahşeri de bunlardandır. ez-Zemahşerî hadisin sıhhatinde tereddüt else de sahih olduğu takdirde mânâsının şöyle olacağını belirtmiştir: «yani her doğanı şeytanın azdıracağım timid eder. Ancak Meryem ve oğlu bundan müstenadir. Zira ikisi de masumdur. Aynı şekilde Meryem ve Hz. İsa'nın vasfını taşıyan herkes için de böyledir, tıpkı Alkıh Teâlanın : «(şeytan)... ben bütün insanları azdıracağım ancak sâlih kulların müstesna»[165] âyetinde belirtildiği gibi. (Hadiste geçen) çığlık atmaktan inaksal şeytanın bu hararetli arzusunu temsil etmektir. Sanki ona dokunuyor ve elleriyle onu dövüyor gibi. Bazı Manevilerin anladıkları veçhile gerçekten bir dokunma ve dürtüklenıe söz konusu değildir. Öyle olsaydı şey-ianın dokunma dürtmelerinden dünyayı çığlıklar kaplardı. Görüldüğü gibi ez-Zemahşerî hadisin kesin olarak sahih olmadığını söylemiyor.[166] BİR çok âlime göre buradaki dokunma gerçektir. Şeytan bunu Hz. Meryem ve oğluna yapmak İstemiş ancak Hz. Meryem'in annesinin yaptığı duaya icabet edildiği için bunu gerçekleştirememiştir. Dokunmanın olmasını gerektirmez. Bu da peygamberler ve onların yolunu izleyen seçkin, ihlaslı insanlar için böyledir. Binâenaleyh hadis, yazarın anladığı gibi, Allah Teâlanın «Benhn hâlis kullarına karşı senin hiç gücün yoklur...»[167] «ben bütün insanları azdıracağım ancak senin hâlis kulların müstesna»[168]âyetlerine muhalif değildir. Zemahşerî'nin zannettiği gibi dünyanın çığlıklarla dolması gerekmez. Zira hadise göre bu sâdece doğum esnasında meydana gelmektedir. Daha sonrası İçin değil, müşahade ile hükmedecek olursak doğarken ağlayarak bağırıp çağırmayan hiç kimse yoktur. Bunu da inkar etmek inattan başka bir şey değildir. Hadislere dil uzatırken Zemahşeri'nin sözlerine dayanmak doğru değildir. Burada bilinmesi gereken bir hususa işaret etmek istiyorum ez-Zemahşeri, tefsir ilminde imam olmakla birlikte sahih hadislerin tesbitinde kendisine müracaat edilemez, çünkü o hadis âlimi olmadığı gibi hadislerin ricali ve illetleri konusunda uzman değildir. Nitekim el-Keşşaf adlı tefsirinde gerek peygamberlerin kıssaları .ve gerekse diğer yerlerde nice mevzu hadislere yer vermiştir.

Şayet yazar güvenilir bir araştırmacı olsaydı meseleyi tek tarafU sunmazdi, oysa ona düşen hadisi sahih kabul edenlerin,görüşlerini ve bakış açılarını da ortaya koyup tartışmaktı, ondan sonra da dilediğini seçmekte hür olurdu. Ancak yazarın takip etliği metod her şeye tek taraflı bakan insafsız kimselerin metodu gibidir. Onun için birçok halalar işlemiştir.

Bakın Muhakkik alimler ve bu konuda neler söylüyorlar. İbn-i Hacer, Fethu'l Bâri'de[169] Zemahşerinin itirazını zikredip doğru olmadığını belirttikten sonra şöyle der : «hadisin lafızlarından anlaşılan manada herhangi bir müşkil yoktur. Sabit olan peygamberlerin ismetine muhalif de değildir. Bilakis haberden anlaşıldığına göre şeytanın doğan her çocuğa dokunması mümkündür. Ancak Allah'ın hâlis kullarına dokunması herhangi bir sarar verme/.,* Nitekim bu halis kullardan Hz. Meryem ve oğlu bundan istisna edilmiştir. Çünkü şeytan âdet-i veçhile dokunmaya gitmiş aralarına bir perde gerilmiştir. Hz. Meryem ve oğluna has olan özellik de budur. Hadise göre şeytanın diğer halis kullara musallat olabileceği an-laşılmaz[170]

Kurtûbi tefsirinde şöyle der: «Katade dediki, şeytan Hz. îsa ve annesi hariç doğan her çocuğun böğrüne dokunur, şeytan onlara giderken aralarına bir perde gerildi ve dokunma boşa gitti. Alimlerimiz dedilerki; Şâyel böyle olmasaydı onlara yapılan tahsisin bir manası kalmazdı Binaen aleyh şeytanın dokunması dokunulan kişiyi dalâlete sürüklemesi ve azdırması manasına gelmez. Böyle bir düşünce oldukça yanlıştır. Nitekim şeytan nice peygamberlere ve velilere ifsad ve iğva yolları, ile musallat olmuştur. Bununla beraber AÎlah Teâla onları şeytanın hedefinden korumuştur. «Benini kullanma karşı senin her hangi bir gücün yoktur.» dedi gibi.[171].

Fahr-i Râzi, Kâdi Abdül Cebbâr'ın reddettiğine dair sözlerini naklettikten sonra şöyle der : «Bilki bütün bu vecihler muhtemeldir. Ancak bu ihtimallerle bir haberi reddetmek caiz değildir. Yine de en doğrusunu Allah biIir»[172]daha sonra sözlerine devamla der kî: «baz» ehl-i sünnet âlimlerinin bu gibi sahih hadisleri tevil ederken
felsefecilerin safsatalarına meylettikleri için Mutezilile-re tâbi olmaları şaşılacak bir şeydir. Oysa bu hadislerin zahiri manalarıyla kalmaları ne bir suyu bulandırır ne de bir yolu daraltın»[173] (Şimdi sayın Ebu Reyye'ye sormak istiyorum) nakillerde bulunurken İmam Fahreddin er-Râziye iftira edip demediği şeyleri ona mal etmek güven, emanetle bağdaşır mı? Sizin er-Rûzi'den yaptığınız nakil, onun bu hadise dil uzattığını iddia etmeniz söyledikleriyle bağdaşıyor mu? Halbuki; görüldüğü gibi er-Râzi, Kâdi Abdulcebbâr'ın hadisten duyduğu şüpheleri naklederek bunları reddetmiştir. Ancak yazar çoğu kez acele davrandığı için bu hatalara düşmüştür. Çoğu kez de ihtiyaç duyduğu için nasları kasıtlı olarak tahrif etmiştir, îmanı Alüsi de tefsirinde ez-Zemahşerî'nin görüşünü naklettikLen sonra şöyle der: «Bu konuda bir çok hadisin bulunduğu açıktır. Ekseri sahih hadis kitaplarında tedvin edilmiştir. Onun için bu, herhangi bir çelişki arzetmez. îmam Cafer es-Sâdık da bunu rivayet etmiş ve kabul ile karşılamıştır.» Alûsi bunu müteakiben önce Kâdi Abdülcebbar sonra da ez-Zemahşeri'nin bu konudaki görüşlerini çürütmeye başlar. [174]

Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması İle İlgili Hadisi Yalanması

146. sayfada Hz. Peygamber'in göğsünün varıldığını bildiren hadislere şüphe sokmuş ve bu konuda alaylı bir uslub kullanmıştır. Ayrıca aralarında hiçbir ilişki olmamasına rağmen bu hâdise ile Hristiyanlık akidesinde Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi arasında bir ilişki kurmuştur, hatta çarmıha gerilme akidesini savunmak için
çaba sarfettiğini görüyoruz.. Bundan başka keyfi ne dilerse söylüyor. Bunun iki sebebi olabilir-
Birincisi: Ya yazar bir münafık olup (bu yolla) ha-kiki veçhesini, içinde gizlediğim ve kötü emelim ortaya çıkarmıştır.
îktncisİ: Yahut bir yağcı ve yardakçı olup hrisüyan-lara özellikle misyoner ve müsteşrik efendilerine hoş görünmek istemiştir. Her iki durumda şer ve dalalettir.
Hz. Peygamber'in (Allah'ın emriyle) göğsünün varıldığını bildiren hadis sahihtir. Bu da birisi küçüklüğünde süt annesi Halime es-Sâdiyye'nin yanında iken diğeri de İsra ve miraç gecesinde olmak üzere iki defa tekerrür etmiştir. Ki bu ikincisi Buharı ve Müslim'de mevcuttur. Hatta bu iki defadan başka vahyi elakki etmeye hazırlamak için kısa aralıklarla bunun tekrar edildiği de söylenmiştir. Hâliz tbn-i Hacer, Fethü'l Bâri'de şöyle der «Bazıları isra gecesinde Hz. Peygamberin göğsünün yarıt-dığım redderek bunun henüz küçükken süt annesinin yanında iken yapıldığını ve bunu inkar etmediklerini söylerler, (bunlardan başka) Bi'set ile beraber de Hz. Peygamber'in göğsünün yarıldığı ile ilgili birçok rivayet tes-bit edilmiştir. Nitekim Ebu Nuâym «ed-Delâil» adlı eserinde bunları tahric etmiştir. Bunların her birisinin bir hikmeti vardır. Bunlardan birincisi Müslim'de Hz. Enes tarafından rivayet edilen hadiste diğer varyantlardan fazla olarak yer verilen ifadelerde de belirtilmiştir. (Buna göre Cebrail) bir parça et çıkaarrak «işte bu şeytanın sendeki nasibiydi» der. Bu çocukluğunda yapılmıştır. Bunun ü/erine o şeytandan korunmuş olarak en mükemmel tarzda yetişmiştir. İkincisi bi'set ile beraber yapılmıştır ki bu da şerefini arttırmak ve en temiz hal üzerine kuvvetli
bir kalp ile vahyi alması için yapılmıştır. Üçüncüsü ise miraca çıkmak istediği zaman olmuştur ki, bu da onu munacaata hazırlamak için yapılmıştır.»[175]
Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması ile Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi arasındaki ilişki neresindedir anlayamıyorum. Göğsün yarılması sahih senedîerle sabit, doğru, hak ve mümkündür. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ise bâtıl olduğu gibi akla ve nakle de muhaliftir. Kur'an kesinlikle bunu reddetmiştir. Allah Teâla şöyle buyuruyor : «... soysa onu öldürmediler ve asmadılar fakat (İsa) on-[lara benzer .gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, ondan yana tam bir kuşku içindeler. O hususta bir bilgileri yoktur,; Sadece zanııa uyuyorlar, onu yaki-nen öldürmediler, Bilakis Allah'onu katına yükseltti. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir [176]Eski çağlarda göğsün yarılmasına insan ihtimal vermese de tıbbın müthiş btr şekilde ilerlediği asrımızda uzak görmek uygun oimasa gerek. Hatta insan hayatının bağlı olduğu kalp ve beyin gibi organlarda bile ameliyatların yapıldığım görüyoruz, bunu reddetmek bıçaksiz ve yarasız meydana gelen, bu nebevi mucizeyi inkar etmeyi âdet edinenlere yaraşır.
Yazar bütün bu haksız yere yaptığı hücum ve kınamalardan sonra İsrailiyat ve mesihiyyat ile ilgili geniş bilgi edinmek için Tefsir, hadis ve tarih kitapları ile Goid-zier ve Won Kramer gibi müsteşriklerin kitaplarına müracaat etmemizi Öneriyor. Bununla o hakiki .kimliğini ortaya koymuştur. Aslında onu bütün bu hata ve yanlışlıklara sevkeden husus kendisine imam kabul ettiği misyoner ve müsteşrik hocalarına tabi olmasıdır.
Yazar çağdaş sebeiler olan bu yahudilerin İslâm'a ve müslümanların karşı içlerinde gizledikleri kin ve nefreti görmemiştir. Bunlar kötü emellerine ulaşmak için girecek bir gedik bulamadıkları için sünnete şüphe düşürmeye çalışarak bu ilâhi nuru söndürmek istediler. «Ancak kâfirler hoş görmese de Allah nurunu tamamlamak is ter. [177]

EBU HUREYYE (R.A.)

Ebü Reyye, kitabının elli sayfadan fazlasını büyük sahibi Ebii Hüreyye (r.a.)'nin hayalına ayırmış bulunmaktadır, (Bu elli sayfada) kendisine izafe etmediği bir kötülük ve bir eksiklik kalmamışın-. Bölüm Ebü Hurey-rc'ytî tahsis edildiği hakle başka sahabilere de dil uzatmış ve onu cerhetliği gibi unlan da cerhetmiştir. Bütün sahabilerin âdil olduklarını savunan ehl-i ilmin cumhuru ile de alay otmiş ve onlara demedik şey bırakmamıştır.
Bunun için Ebıı Rcyye'nin bu konudaki görüşlerini tenkide geçmeden Önce bu meselede hak yerini bulsun diye genel olarak sahabe hakkında birşeyler söylemeyi gerekli görüyorum. [178]

Sahabenin! İslâm'daki Yeri

Hadis imamlarına ve âlimlerin Örfüne göre sahabi, iman ederek Resülullahla biraraya gelmiş ve iman üzere ölmüş kimselerdir. Resullulah'ı gördükten sonra irtidat edip ve bu hal üzere ölenlere sahabi denmez. Sahih olan kavle göre irtidat ettikten sonra tekrar tevbc edenler yeniden sahabi kabul edilirler. Aynı şekilde zahiren İslâm olup içinde küfür olan nifak ehli sahabi olmak şe-ıvlinden mahrumdurlar. Allah ve Resulü de böyle kimselerin nifaklarını ortaya çıkaracaklarını tekeffül etmişlerdir. Alimlerin Cumhuru ne göre sahabi olmak için ki-Şinin Hz. Peygamber ile beraber uzun bir müddet kalması şart değildir, O'nunla birlikte cihad etmiş ve Allah yolunda infak etmiş olmak da gerekmez. Ancak bazı âlimler onunla beraber uzun bir müddet kalmayı ve yine birlikte bir veya iki savaşa katılmış olmayı şart koşmuşlardır. Hernekadar Cumhur Hz. Peygamber'le beraber uzun bir müddet kalmayı onunla birlikte savaşa katılmayı ve Allah yolunda infak etmeyi şart koşmasa da uzun bîr zaman beraber bulunan, ondan çok hadis işiten veya beraber savaşa katılan, ona yardım etmek için canını ve malım feda etmekten esirgemeyenleri böyle olmayanlardan daha üstün faziletli olarak kabul etmiştir. Hafız İbn-i Hacer «Nuhbetu'l Fiker» şerhinde şöyle der : «Hz. Peygamber'den ayrılmayıp onunla beraber savaşa katılan veya onun sancağı altında canını veren sahabi-lerin sürekli beraber bulunmayan veya sadece bir defa huzurunda bulunanlardan yahut onunla az bir şey konuşan, onu bir defa yakından gören veya uzaktan gören veya onu çocukken görenden daha üstün olduklarında hiçbir şüphe yoktur. Ancak hepsi de sahabi olma şerefini haizdirler. Hz. Peygamberden bizzat hadis işitmeyenlerin hadisleri rivayet yönünden mursel kabul edilirler. Bununla birlikte bunlar da onunla sahabi olma şerefine nail oldukları için sahabeden sayıhrîar.[179]
Buna Allah Teâîanm şu sözü de işaret eder / «...elbette içinizden Mekke'nin fethinden önoe (Hak yolda, harcayan ve savaşanlar Ötekilerle) bir olmaz, onların derecesi ısonradan ünfak eden ve savaşanlardan daha büyüktür. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel sonucu vadetmiştir, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.» [180]

Sahabenin Adaleti

Muhaddis, fakih ve usulculerin cumhuruna göre sa-habilerin tamamı adalet sahibi kimselerdir: Bundan maksat şudur: yâni onlar sahip oldukları kuvvetli iman, takva, ımuruvvet, yüce ahlak gibi vasıflar ve safsata işlerden uzak olmaları sebebiyle kasten Hz. Peygamber'e yalan isnad etmezler. Yoksa adaletten maksat onlar bütün masiyeterden, hata ve nisyandan masumdurlar, demek değildir. İlim ehlinden hiç kimse böyle dememiştir. Onların adaletine sahibi oldukları arzusuna tabî olan bidat ehlinden bâzı kimseler dışında hiç kimse muhalefet etmemiştir. Onların görüşleri ve sözleri kale alınmaz, zira hiçbir delile dayanmaz, burası bu görüşlere genişçe yer vererek tartışmak için uygun değildir; onun için burada bu kadarla yetineceğiz.
Sahabenin adaleti sabit ve bilinen bir husustur. Zira onların âdil oldukları bizzat Allah tarafından bildirilmiştir. Onların temiz olduklarını, en hayırlı, en âdil, en yüce ve muttaki bir topluluk olduklarını haber veren de yine Allah Teâla'dır. Bir âyette şöyle buyuruyor : «Böylece biz sizi vasat bir ümmet kıldık...»[181] Buradaki vasat seçkin ve âdil demektir. Zira her şeyin vasatı hayır ve adaletidir. Bir başka âyette «Biz sizi İnsanlar arasından çıkarılmış en hayırlı ümmet laldık zina siz İyitigl emreden^ Kötülükten sakındırır ve Allaha iman edersiniz»[182]Şüphesiz her iki âyetin hitabına ilk muhatab olanlar sahabi-lerdir. Allah teâla başka bir âyette: «Muhacirlerden ve Eîisftrdan (İslâm'a [girmekte) İlk Öne geçenler ile bunlara güzeloe]tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onIar da O'ndan razı ohmıştur»[183] bir başka âyette : «Allah ağacın altımla sana biat eden müminlerden razı olmuştur...»[184] diğer bir âyelte «Muhammed, Allah'ın resulüdür, onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı şiddetli kentli aarlarmda inerhamelidirler...»[185] buyurmuştur. Daha bunlara ben/er birçok âyette onlar tezkiye edilmiş faziletleri yüceltilmiş, sâdık bir imana, ihlasa ve yüce ahlaka sahip oldukları belirtilmiştir. Yerde ve gökte kendisine hiçbir şeyin gizli kalmadığı yüce Allah'ın tezkiyesinden sonra hangi tezkiyeden söz edilebilir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir.
Peygamberimiz IIz. Muhammed (s.a.s.) de onların kötülüklerden uzak ve adalet sahibi olduklarını belirtmiş ayrıca onların şeref" ve hukukunu tanımaya, fazilet sahibi oklukları için onlara eziyet etmemeye ve dil uzatmamaya davet etmiştir. Buhâri ve Müslim'de yer alan merfu bir haberde şöyle der: «Benim ashabıma sövmeyin nefsim elinde olan Allah'a aııdolsunki sizden biriniz Uhıid dağı katlar lalluı ,infak ıtitse tunlardan birisinin verdiği bir İîîçek hatta yarı ölçek derecesine ulaşmaz» gerek Buharı ve Müslim'de gerekse diğer güvenilir hadis kitaplarında mütevâtir bir habere göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. «İnsanların en hayırlısı bana yakın olandır, sınıra da onları tâkib edenlerdir...» Tırınizi (süneninde) ve ibn-i Hibban SahİH'inde Hz. Peygamber'in şöyle dediğini naklederler. : «Ashabını konusunda Allah'tan korkunuz, onlara kin beslemeyin, onları seven beni sevdiği için sever onlara buğ/.eden bana ibuğv.ettiği İçin buğzeder, onlara eziyet eden bana .eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edeni Allah hemen (belası) ile tutuverir.»
el-Bezzar, Müsnedin'de sika ravileıie verdiği bir rivayete göre Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakleder: «Allah, Nebi ve Resuller müstesna, ashabımı bütün cin ve insan topluluğuna seçkin kılmıştır.» Tarihî hakikatler bu hadisin doğru olduğunu her yönüyle doğrulamıştır. Sahabe'nin tarih ve siyerine vakıf olanlar, onların sahip oldukları ilim, amel, takva, güze! ahlak, heva w hevesten uzak olma gibi vasıflarına vâkıf olanlar bunun bir gerçek olduğunu bilirler. Başta Râşid halifeler olmak-üzere büyük sahabüer, her sahabinin sadece peygamberi görerek sahabi adını alsa da .faziletin sahibi olduğunu bilirlerdi. Rivayete göre bir bedevi Hz. Ömer'e gelerek I?.n-sar'ı hicveder Hz. Ömer onlara '«şayet Resulullah'tn ashabından olmasaydı ne olacağını bilemiyorum ama hakkından gelirdim, ancak o bir sahabidir.» der. gorüldüpü gibi hakkı tatbik ederken müsamaha tanımayan 11/. Ömer'in sahabi olma şerefini haiz olduğu için hu /atı bırakın cezalandırmayı ona bir kınama bile vermemişi ir.
Allah'tan ve Resulünden bu zikrettiğimiz âyet ve hadisler varid olmasa dahi, hicret etmeleri, mallarım ve. çocuklarını

terketmeleri, jslâm'ın zaferi İçin cihad ölmeleri, mallarını harcamaları, Allah yolunda babaları ve oğullarım dahi öldürmeleri gibi hallerinden dolayı kesinlikle âdil oldukları, nezih ve emin kimseler olup kemlilerinden sonra gelen bülün insanlardan faziletli oldukları neticesine varılabilir. İslâm alimleri sahabenin bülün bu ö/elliklerini tarif etmişlerdir. I lalız Ahmet el-Beyhaki. din akıl ilim ve zeka yününden kim olduğu bilinen İmam eski bir risalesinde sahabevi .lâvık-ı veçhile dükten sonra $öyle dediğini nakleder : «onlar bütün ilimlerde bizden üstün oldukları gibi, içtihad, takva ve akıl yönünden de bizim fevkimizde insanlardı (onların görüşlerinden) ilim elde edildi ve onunla istinbat yapıldı onların görüşleri bize göre bizim görüşlerinizden daha iyi ve evladır.»[186] îmam Ebu Zurâ er-Râzt de derki : «Sahabeyi ayıplayan birisini görürsen bil ki o zındıktı)-. Zira Resul hak, Kur'an hak, getirdiği hükümler de haktır. Bütün bunlar sahabe vasıtalarıyla bize geldiğine göre bunlar zındıklar ve benzerleri'in maksatları bizim şâ-hidlerimizİ (sahabe) cerhederek kitap ve sünneti ibtal etmektir. Onlar cerhedilmeye daha layıktırlar zira önler zındıklardır.
Allah'ın Ebu Zur'a (r.a.)'run lisânına ilka ettiği bu söz ne hikmetli sözdür. Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in bazı sahabilerin rivayetleri için başkalarına müracaat etmeleri ve ikinci bir şahidi talep etmeleri ki bu da oldukça azdır bu konuda.bir şüphe meydana getirmesin, zira bu itham ve- ceıhetmek için değil yakin hâsıl olsun diye fazladan yapılan bir araştırmadır. İki râşid Halife bu ihtiyatlı hareketleri ve övgüye değer titizlikleri ile rivayetleri tesbit için sağlam metodun temelini atmış oldular, buna en güzel şekilde delalet eden Hz. Ömer'in (r.a.) Ebu Musa el-Eşarîye söylediği sözüdür, rivayet ettiği bir hadisi ResuluHahtan işitirken duyan başka bir şahidi getirmesini kendisinden istedikten sonra şöyle demiştir. «Ben seni itham etmiyorum ancak bu (söylediğin) Resulullahın hadisidir» bu açık sözden sonra sahabeye hücum edilerek itham edilir, zan altında tutulabilir mi? [187]

Mazlum Sahabî Ebu Hureyre

Bildiğim kadarıyla sahabeden Ebu Hureyre (r.a.) kadar zâlim tenkid oklarına hedef olan başka bir şahabı yoktur, bu zalimane saldırıların izleri çok uzaklara dayanır. Allame Ibn-i Kuteybe «TeViI-İ Muhtelefll Hadis» adlı kitabında en-Nazzam ve benzerleri gibi bidat ehlinin Ebu Hureyre'ye yaptıkları birçok saldırıları uakletmişLîr.[188] İslam âlimi sayılan hiç kimsenin Ebü Hureyre'ye, kadrini düşürecek derecede saldırdığını bilmiyorum. Sonra müsteşrikler çıktılar daha Önce bu işi yapanların sözlerini aldılar, onları arttırarak geri bize iade ettiler, sonra sözlü fikirler ve zalimane hükümlerle karşımıza çıktılar. Herhalde müsteşriklerin, kökü haçlı saldırılarına uzanan bu hamlelerinin arkasındaki maksatlarının ne olduğunu belirtmeme gerek yoktur. Onların maksadı İslâm'ın direklerini yıkmaktır. Müslümanlardaki îslâm ruhunu zayıflatmaktır. Ancak bu şekilde devletlerinin arzu ettiği ekonomik sömürgecilik ve insanları köle edinme projeleri gerçekleşebilir. Allah da şâhiddir onların bazen sahabeye bazen de sünnete dil uzatmaktan tek gayeleri îslâm şeriatının ikinci kaynağı olan sünnete şüphe düşürmek ve ona olan güveni azaltmaktır. Müslümanlar sünnetten şüphe duyar ve ona olan güvenleri azalırsa bu sefer Kur'an da anlaşılmaz hâle gelecektir. O- zaman vay islâm'ın haline! Müsteşrikler çağdaş bâzı müslüman yazarları etkilemede bir ölçüde başarılı oldular. Bu yazarlar onlann peşlerinden giderek hiçbir delile dayanmayan iddialarını tekrarlayıp durdular; hatta kendilerinden de bir şeyler katarak arttırdılar. Hem müsteşrikler hem de hu çağdaş yazarlar bilim, araştırma ve tenkid hürriyeti adı allında zehirlerini kustular. Bu iddialarının gerçek ilim, sağlam araştınna ve nezih tenkitle bağdaşmadığını Allahta bilir, ilimde derinleşenler de. (Son olarak) Ebu Reyye geldi ve bütün bu söylenenleri tekrarladı hatta çamura biraz daha su katarak kitabında «Ebu Hureyre» başlığı altında uzun bir böiüm açtırarak her türlü kırıcı sözlerle doldurdu. Burada Ebu Hureyre-v ebaska sahabilere hücum ederek onları yalan ve uydurmacılıkla suçladı. Bu konuda İbn-i Kuteybe'nin Nazzamdan yaptığı nakilleri tekrarlayarak tıpa tıp ona tâbi oldu. Bu bölümün her sayfası hiç bir araştırmacıya yakıştıramadığımız ilmî hatalarla doludur. Onun için açıkça diyebilirim ki, yazar hu konuya girerken sağlam araştırma olarak nitelendirdiği peşin fikirlerle donanmış vaziyette başlamıştır. Oysa nezih ilmî araştırma kaideleri, araştırmacıdan, incelemeye başlarken o konudaki bütün madde ve metinleri toplamasını sonra kendisini her türlü heva ve peşin fikirden tecrid etmesini ister. Daha sonra kişi vardığı hüküm hakka en yakın hüküm olsun diye naslan mukayese eder, tetkik eder, inceler ve derinden araştırır. Fakat arzusu doğrultusunda İstediğini alıp İstediğini terketmek sağlıklı araştırma ve tutarlı tenkit kaideleri ile bağdaşma/.
Yazar gayesine ulaşmak için nakillerde bulunurken bir kısmını kırparak diğer bir kısmı ile yetiniyor. Tıpkı (ayeti okurken) «sarhoşken» ifadesini terkedip «Namaza yaklaşmayın» dİyen(Bektâşi) gibi gayesine hizmet etmeyen bazı kuvvetli rivayetleri terkederken kendisini destekleyen her zayıf rivayetten delil getirmiştir.
İftira ediyorum veya insaf hududunu aşıyorum zannedilmesin diye birçok örnekten bazılarım vermekle yetinmek istiyorum.
s. 168'de Ebu Hureyre'yi yalancılıkla itham etmeye başlar başlamaz aynen şöyle diyor : «Zııbeyr (Ebu Hureyrenin) hadislerini işitince doğru söyledi, yalan söyledi dedir,» Bu şekilde nakledince sanki Zübeyr'in Ebu Hureyreyi yalancılıkla itham ettiği anlaşılıyor. Söylediklerimin doğru olduğunu görmek için şimdi de metnin tamamını verelim. el-Bidfıye veıı-Nihaye sahibinin naklettiğine göre : «Urve, Hz. Zübeyr'den rivayet ederek şöyle der: «Babam bana dedi ki, bent bu yemenliye yaklaştırıl" mısın Ebu Hureyre'yi kastederek zira o Hz. Peygamber'den çok hadis rivayet ediyor. Ben de onu yaklaştırdım. Ebu Hureyre hadis naklediyordu babam da doğru, yalan...» diyordu, dedim ki! babacığım (bazen) doğru (bazen) yalan sözünden ne kastediyorsun, dedi ki «O'nun bu hadisleri ResuluUah'tan işittiğinden hiç şüphe etmiyorum lâkin bâzılarını olduğu gibi naklederken bâzılarını aynen (Hz. Peygambcr'in iafızlarıyla) nakledemedi.»[189] bu metnin tamamından yazarın vardığı sonucaşe-hndet edecek bir şey görülüyor mu?
Hesabına gelen bâzı rivayetleri alıp kuvvetli olduğu halde hesabına gelmeyenleri de lerkcttiğine dair bir Örnek : 192. sayfada Hz. Ömer'in, Ebu Hureyre'yi Bahreyn'e vali olarak tayin ettikten sonra güvenilirliğini ihlal eden bâzı şeyleri duyunca görevinden azledip yerine başkasını tâyin etliğini ve Hz. Ömer'in ona hakaret ederek sert konuştuğunu aktarmasıdır. Keşke yazar bunun kaynağını zikretseydi de güvenilir bir kaynaktan olup olmadığını görseydik. Şimdi aynı kıssayı sahabe tarihleri içinde en güveniliri olan «e!-îsabc» [190] den nakletmek istiyoruz : «Abdurrezzak dedi ki bize Mâmer Eyyup'ten O'da

ibn-i Şîrîn'den naklen dedi ki: Hz. Ömer Ebu Hureyre'yi Yemen'e vali tayin etti oradan dönerken on bin dirhem ile birlikte döndü. Bunun üzerine Hz. Ömer, «kendine seçtiğin bu malları nereden getirdin?» diye sorar, o da : yavrulayan bir at, bana gelen hediyeler ve bir esirden aldığım haraçtan ibaret diye karşılık verir. Hz. Ömer bakar ve gerçekten öyle olduğunu anlar sonra tekrar vali yapmak için çağırır. Ancak Ebu Hureyre bunu reddedince Hz. Ömer: «senden daha hayırlı kimse görev istemiştir.» der. Ebu Hureyre «O, Allah'ın Peygamberinin oğlu Yusuf peygamberdir ben ise Umeyme oğlu Ebu Hu-reyre'yim ve üç şeyden korkuyorum. îlimsiz konuşmak, isabetsiz hükme varmak, dövülmek sövülmek ve malımın alınması,»
Hafız ibn-i Kesir de aynı kıssayı «el-Bidaye»de naklettikten sonra akabinde şöyle der : «başkalarına göre Hz. Ömer birinci valiliğinde !2 bin dirhem borç yüklediği ikincisinde bu görevi reddetmiştir.»[191]
Görüldüğü gibi Abdurrezzak'in rivayetinde Ebu Hu-reyre'ye hiç bir itham mevcut değildir, bilakis her yönden masum olduğu anlaşılmaktadır. Sonra tenkit konusunda mütehassıs olan iki imam da bunda ittifak etmişlerdir, belki ibn-i Kesir'in üslubundan ve diğer rivayete işaret etmesinden buna meyletmediği anlaşılabilir. Ancak Abdürrezzak'ın da büyük bir imam olduğu ve rivayetler arasında tercih ettiği bir gerçektir. Şayet yazarın
iddia ettiği gibi Hz, Ömer, Ebu Hureyre'yi ithamh kabul etseydi ikinci defa ona valilik teklif eder miydi? Kaldı ki Hz. Ömer'in valilere karşı sert tutumu bilinmektedir. Esas kabul edilmesi gereken rivayetin Abdurrezzak'in rivayeti olduğu açıktır, öyleyse Ebu Reyye'nin hüccet ve burhana dayanmayıp hesabına geleni alıp, gelmeyeni terkettiği ortadadır. O'nun Abdurrezzak'in rivayetini almamasının tek sebebi arzusunun ihtiyacından kaynaklanmaktadır.
Bunlardan bîr tanesi de 163. sayfada geçiyor. Buna göre «Hz. Ömer bir defasında Ebu Hureyre'ye şöyle demiştir asen Hz. Peygamber'den çok hadis rivayet ediyorsun, senin Allah resulüne yalan isnad etmenden korkuyorum» Ayrıca Hz. Ömer, Peygamber'den hadis rivayet etmeyi terketmediği takdirde memleketine süreceği tehdidinde bulunur. Ona «ya hadis rivayetini terkedersin ya da seni Devs topraklarına sürerim» demiştir.
Güvenilir hiç bir kitapta Hz. Ömer'in Ebu Hureyre'yi yalanla itham ettiğini ben görmedim. Yazarın edebiyat ve benzeri kitaplardan ya da haaylinden getirmiş olması müstesna. Ayrıca Hz. Ömer'in onu Devs topraklarına sürgünle tehdid etmesinde onu yalanla itham ettiği manası çıkmaz. Olsa olsa bu ihtiyat ve fazla titizlik ifade eder. Zira çok rivayet etmek beraberinde hata ve nisyanı da getirir. Hz. Ömer'in rivayetleri tesbit metodu bilinmektedir. [192]

Yazarın Edebiyat Ve Târih Kitaplarını Esas Alması

Ebu Reyye'nin ilginç bir yönü de yüzlerce hadis kitabını gözden geçirdiğini iddia ettiği halde nasıl olur da hadis imamlarının edebiyat ve tarih kitaplarındaki rivayetlerin kabul edilmeyeceğine ve bunlaar güvenilmiyeceğine dair sözlerini görmez. Zira bu kitaplar yalan yanlış bir çok şeyle doludur. Hadis sadece sika imamların kitaplarından alınır. Hangi hadisin sahih, hangisinin /.ayıt;, hangisinin merdud, hangisinin makbul olduğu kendisine müracaat edilen imamlardım alınır. Bu imamların koydukları, kaidelerden birisi şöyledir : Kim bir hadis rivayet ederse senedini açıkça belirtmek ya da kim mhric etmişse ona isnad ettirmek zorundadır. Aksi takdirde «denilir ki» : «rivayet edilir kİ» «zikredilir ki» gibi hadisin zayıf olduğuna delâlet eden sığalarla Hz. Pey-gamber'e nisbet edebilir. Sahih ve hasen olduğunu tesbit etmeden kesinlik bildiren siga ile Hz. Peygamber'e nisbet edemez.» Yazarın bir çok nakilde bulunurken dayandığı kitaplar şunlardır :«eş-Şi'ru. ve'ş-Şu&ra»«Shnaru'l Kulûb nt-Mudâfl ve'l Mensub» «Makamat Bedi'iz'zaman el-He-mectâni» «el-Meselu's-Sâir» «Şerlı Nehcu'l Belağe» ed-De-mlri'nin «Hayatu'İ Hayavân't» ve «Nihayefu'l Edep» vb gibi kitaplardır. Bunu söylemekle ben bu kitapları ve yazarlarını ayıplamak istemiyorum; söylemek istediğim şudur : Birçok âlim kendi sahalarında güvenilirdir. Ancak hadis rivayeti yönünden bunlara güvenilmez, hadisin sahih veya zayıf olduğu bunlardan Öğrenilmez. Çünkü bunlar hadis uzmanları değildir. Hadis ve eski siyer kitapları arasındaki güvenilirlik farkından dolayı hadis imamları, megazi yazarlarının İmamı olan ibn-i îshâk'ı bile hadis rivayeti yönünden zayıf saydıklarına göre onun dışındaki edebiyatçı, dilci ve diğer genel araştırmacıların durumlarına ne denilebilir? Bu fırsatı vesile bilerek, tarih, ahlâk ve vaaz kitaplarının İslâm'a sokuşturulan İsrailiyat ve mevzu hadislerle dolu olduğunu araşurma-cılaar açıklamak ve bunu müslümanlarm dikkatlerine ar/etmek istiyorum. [193]

Ebu Reyye'nin Aklın Öncülleri İle Çelişmesi

Başta büyük sahabi Ebu Hureyre'nin tarihi gibi nazik bir konuda olmak üzere nakillerde bulunurken yazarın edebiyat ve benzeri kitaplara dayanması, ayrıca araştırmaya peşin fikirle başlamasından dolayı küçük bir talebenin bile yapmayacağı haatlara (yazar) düşmüştür.
Mesela bunlardan birisi Î56. sayfada Ebu Hureyre ile alay ederek ona «şeyhu'l Madire) diye isim vermesidir[194] es-Seâlibî'nin «Sîmâru'l Kulub» adlı eserinden naklen şöyle diyor : «Ebu Hureyre, Madire çorbasını çok sever Muaviye ile beraber yerdi. Namaz vakti gelince de gider. Hz. Ali'nin arkasında namaz kılardı. Bu kendisine sorulunca «Muâviyenin çorbası yağlı ve daha güzel, Hz. Ali'nin de arkasında namaz kılmak daha faziletli. (Bunun üzerine) ona şeyhu'l Madire denilirdi.»[195]
Akıl bunu nasıl kabul eder? Çünkü Hz. Ali Irak'la, Hz. Muaviye Şam'da Hz. Ebu Hureyre de Hicaz'da idi. Ebu Hureyre'ni Hz. Ömer zamanında Bahreyn'de valilik yaptıktan sonra hiç Hicaz'ı terketmecüği tesbit edilmiştir. İmam ibn-i Abdi! Ben* şöyle der: «Hz. Ömer, onu Bahreyn'e vali yapar sonra da azleder. Tekrar görev vermek istediği halde o bunu reddeder. Daha sonra vefatına kadar Medine'den ayrılmaz.»[196] Şayet Ebu Hureyre'ye Hz. Süleyman'ın (uçan) sergisi verilmişse ya da yeryüzü kendisi için dür uluyorsa o başka...
157. sayfada Ebu Hureyre'nin hayatı hakkında bir eser yazan bir yazardan onu abartmalı lakaplarla Övdükten sonra şöyle bir

nakilde bulunur : «Bu ve başka hikayelerden anlaşıldığına göre Ebu Hureyre', Sıffîn savaşında bulunmuş ve her iki tarafa da yağcılık yapmıştır.» daha sonra da şöyle der: «Birçok kişinin anlattığına göre Ebu Hureyre bazen Hz. Ali'nin cemûaüne iltihak eder ve onunla namaz kılardı, yemeği de gider Muaviye'-nin cemaati ile yerdi. İşler kızışınca da dağa sığınırdı. Bu durum kendisine sorulunca da : şöyle derdi : «Hz. Ali daha âlîm, Hz. Muaviye daha yağlı, dağ da daha salimdir.»
Özellikle bir insanı itham etmek ve cerhetmek için bu tür hikaye kitaplarından bilgi alınır mı? Hem bu insan kim? Allah resulünün yüce bir sahabisi. Sonra Hz. Ebu Hureyre'nin Siffin savaşına katıldığını kim söyledi? İftiracı yazarın ve muhakkik olduğunu iddia ettiği arkadaşının yapacağı en büyük şey; bu bâtıl hikayenin doğruluğunu isbatlamaktır. Nasıl oluyor da böyle büyük bir işe kalkışır ve böylece tüm şiddetiyle, saldırabiUyorlar. Sonra bu hikayeyi anlatan «o bîr çok kişi» kimlerdir. Ayrıca Ebu Hureyre'nin iki cemaat arasında gidip gelerek her iki tarafa da yarandığı halde nasıl durumu anlaşılmıyor? Bunu akil nasıl alabilir?
Bize yetişin ey akıl sahipleri, «bu çirkin söz onundur manası: Bizim aklımız yoktur» demek diyen ne güzel söylemiş.Edebiyat kitaplarım dolduran bu ve benzeri hikayeler naklen sahih olmadığı gibi aklen de uygun değildir. Zira bu hikayelere yer veren kitaplar boş zamanlarda hoş vakit geçirmek maksadıyla kaleme alınmıştır. İlmî araştırmalarda en uygun olan bunlara itibar etmemektir. Fakat bunlar bir sünnet tarihi kitabının yerine konur. Hz. Peygamber'in ve ilk seçkin müslümanların tezkiye ettiği yüce bir sahabi bir yana, büyük bir ilim adamını cerhetmek için esas kabul edilirse, işte bu hiç bir dönemde görülmemiş araştırma üslubudur.
Ne hayret vericidir ki : bu şeni iftiraların sahibi kitabının dış kapağında aynen şunları yazıyor: «Bu Muhammedi hadisin tarihi ve din ile dünya işlerinde onunla ilgili her şeyi açıklamaya yönelen yazılı bir çalışmadır. İlmî tahkik kaidelerine uygun olarak yazılan bu kapsamlı çalışma kendi sahasında ilk olup; daha önce aynı minval üzere hiçbir eser te'iif edilmemiştir : «Pek doğru! gerçek ilmî araştırma kaidelerinden, sahih nakil ve salim nakilden oldukça uzaktır. Karıştırma, sövgü ve iftira yönünden sahasında ilk eserdir, lahkik-sadakat ve adaletten âri olduğu haîde daha önce aynı minval üzere kim böy-ie bir eseri telif edebilir? Yazarın araştırmayı saptırıp, tahkik, adalet ve insaf ölçülerini aştığı artık açıkça ortaya çıkmıştır. Kaldı ki araştırma ve çalışmasının sadece bir kısmı görüldü. [197]

Ebu Reyye'nin Şahabı Ebu Hureyreyi Tenkid Edeken Haddi Aşması

Ebu Reyye'nin Ebu Hurcyre'yc reva gördüğü kaleminden dökülen istiiıza, sövgü ve kırıcı sözler hiçbir şerelü İnsanın kabul etmeyeceği ve hiçbir iffetli kalemden dökülmeyecek şeylerdir. Bırakın asil bir. soydan gelen şerefli bir sahabiyi basit bir İnsana dahi böyle bir şeyin yapılmasını kabul etmediğimiz gibi din ve ahlak sahibi hiç kimse de buna razı olmaz. Sünnet konusunda kalem oynatan birisinin sünnetin sahibi Hz. Peygamber ile .Buharı ve diğer hadis imamlarının edepleri ile cdeplenmesini isleriz.
İşle haddi aştığına bâzı Örnekler; onun bu sövüp saymalarını nakletmek zorunda kaldığımız için özür dileriz ;
a) Bunlardan birisi s. 152'de onun hakkında şöyle der: «Ebü Hu rey re sahabenin içinden hiçbir işe yaramayanlardandı»
b) 166. sayfada da şöyle diyor: «Hz. Aişe ona sen Resülullah'tan işitmediğin hadisler rivayet ediyorsun dediğinde O, Hz. Aişe'ye Buharı, îbn-i Sâd, ibn-i Kesir ve başkalarının rivayetine göre edep ve vakarla bağdaşmayan şu cevabı verir : «sen ayna ve sürme ile uğraşırken bu hadisleri kaçırmışsındır.»
Oysa bu ibarede Ebu Reyye'yi sahabi Ebu Hureyre'yi çirkin sözlü olmakla suçlamada haklı kılacak hiçbir ifade yoktur. Bütün akıl sahibi İnsanlara soruyorum hangi mantığa göre nefsini müdafaa eden edepsiz ve vakarsız olur.
Burada bilinmesi gereken bir husus ibn-i KesÎr'in «e!~Bidâye...» adlı eserinde verdiği rivayete göre Hz. Aişe, Ebu Hureyıe'ye : «Sen, Resülullah'tan çok hadis rivayet ediyorsun yâ Eba Hureyre!» der Ebu Hureyrede O'na : «Allah'a and olsun ki kına yakmak ve sürme sürmek gibi şeyler beni Resülullah'tan hadis dinlemekten alıkoymadı. Ancak benim hadislerimi çok gördüğüne göre bunların seni bundan alıkoyduğunu görüyorum» diye karşılık verir. Hz Aişe de «belki» diye karşılık verir. Bu rivayet birinci rivayetteki şüpheleri giderdiği gibi Hz. Aişe'nin de £bu Hureyre'nin dediklerine kanaat getirdiğini ifade etmektedir.
c) 185. sayfada da şöyle diyor: «Bu durumda olan biri şüphesiz hiçbir ehemmiyeti olmayan düşük bir insandır» yazarın nazarında Ebu Hureyre'yi düşük kılmaya müstahak kılan suçu nedir biliyor musun sayın okuyucu! (güya o karnını doyurmak için Hz. Peygamber'e sahabi olmuş, Suffa'ya sığınmasının sebebi fakir oluşuy-muş başkasının yediklerini o da yer veya gider Hz. Peygamber ya da bir sahabinin yanında yemek yermiş!... Gerçekten bu Ebu Hureyre'yi yarlayacak bir ayıp mı?!!
Allah Teâla yüce kitabında suffa ashabını övmüştür. Ebu Hureyre'nin de onlardan olduğu bir gerçektir. İsterseniz buyrun ayeti beraber okuyalım : «Onlar, Allah yolunda kapanıp kalan fakirlerdir. Yeryüzünde gezip dol aşamazlar, Bilmeyen iffetlerinden dolayı onları zengin sanır, onları simalarından tanırsın; yüzsüzlük edip insanlardan dilenmezler. [198]
Sonra Ebu Reyye geliyor ve (Allah'ın belirttiği) bu övgüleri kınamaya, faziletleri de reziletlere tebdil ediyor. Ne diyorsun (haşa) Allah'ın sözünü bırakıp Ebu Rey-ye'nin iftiralarına mı bakalım!!
d) s. 187'de şöyle diyor: «Kendisi ile evlendiği Bus-re binti Gazvan adındaki hanım efendiye edep ve vakar sınırlarını aşan sözleri ve nankörlüğü onun hafif meşrep olduğunu göstermiş ve böylece aslı ve tabiatı ortaya çıkmıştır.» Bütün bu küfür ve hakaretin sebebi nedir biliyor musun? Zira Ebu Hureyre bu hanımla evlendikten sonra şöyle demiş : «Ben Busre binti Gazvan'ın yanında karın tokluğuna hizmetçilik yapıyordum. Bir yola çıktıklarında arkalarından gider konakladıklarında hizrnet ederdim, şimdi ben O'nunla evlendim şimdi ben biniyorum konakladığımda O bana hizmet ediyor.»
îbn-i Sâd'İan bu manada bir rivayet daha zikrettikten sonra nefsi bununla tatmin olmuyor; Ebu Hureyre'nin haysiyetine dil uzatarak bir hakaret daha savuruyor; dip notta aynen şöyle diyor: «her türlü aşağılığı ifade edan, erdemlik ve müruetten uzak

olan şu söze bakın, görüldüğü gibi (adam) eşini kendisine hizmet ettirmek ve ona hakaret etmekle kıvanç duyuyor asil bir aileden gelen şerefli bir insan böyle yapar mı?»
Hiçbir araştırma ve tenkidde bunun benzerine rastladınız mı acaba? Hangi şeriatte, hangi örfte, hangi kanunda sövme, tenkid, hakaret, araştırma sayılır? Yazar gerçekten bir araştırmacı olsaydı, nezih bir tartışmacı olsaydı bu rivayetlere kötü gözle bakmaz Ebu Hureyre'nin bunları Allah'ın nimeterine bir şükran ifadesi olarak söylediğini anlardı. «d-Bidaye ve'n-Nihayesde geçen habere göre Ebu Hureyre şöyle demiştir: «yetim olarak büyüdüm, miskin olarak hicret ettim, karın tokluğuna ve sırtımın pekliğine Busre binti Gazvan'ın yanında çalışıyordum. Bindiklerinde peşlerinden gider, konakladıklarında onlara odun loplardım. Bu dini sağlam; Ebu Hu-reyreyi de önder yapan Allah'a hamdolsun.»[199]
Ebu Nuaym «Htlyetu'l Evliya»'sında sahih bir senetle Mudârib b. Cuz'ün şöyle dediğini rivayet eder : «bir gece yürüyordum bir de baktım ki bir adam tekbir getiriyor, ona yanaştım (baktım ki Ebu Hureyre) ne yapıyorsun? dedim. O da «Allah'ın üzerime çoğalan nimetlerine şükrümü edâ ediyorum, zira ben Busre binli Gazvan'ın yanında yol azığı ve karın tokluğuna çalışıyordum. Bindiklerinde peşlerinde gider, konakladıklarında hizmet ederdim. Sonra Allah beni onunla evlendirdi bu sefer ben bindim konakladığımda da O bana hizme tetti.»[200] Hakaret bunun neresinde? Sonra Ebu Hureyre gibilerin sözlerini köü zannı bir tarafa bırakarak husn-ü zan ile yorumlamak daha uygun olmaz mı? Herhangi bir nıüslüman kardeşe karşı ihtiram ve hus'nü zan beslemek islâm âdabından ise Resulullah'ın. ashabından bir sahabiye karsı nasıl davranmak lâzım? Yazar, Allah Teâla'nın «...zan'-ın bir kısmı günahtır...» sözünü nasıl görmez, yüce resulün «zandan kaçınınız zira zan en yalan sözdür» dediğini ayrıca «kişiye star olarak müsUiman kardeşine hakaret etmesi kafidir» dediğini nasıl duymaz. Hz. Ömer'in : «Müslüman kardeşinin ağzından çıkan bir kelimeyi iyiye hamletme imkanın oldukça şerre youmiama» sözünü hiç mi duymadı. Ebu Hureyre'nin sözü iki eşin arasında geçen bir latifeden başka bir şey değildi. Busre binti Gazvan bunun bir hakaret olduğunu, kendisini küçük düşürmek maksadıyla söylendiğini sezseydi bunu asla kabul etmez ve şerefini müdafaa ederdi. Kaldı ki biz müslüman Arap hanımlarının şerefle donandıklarını, hak gördükleri konularda bırakın eşlerini müminlerin emirlerine bile karşı çıktıklarım biliyoruz. [201]

Ebu Hureyre'nin Çok Hadis Rivayet Etmesi (İksar)

162 ve 163. sayfalarda yazar büyük sahabi Ebu Hureyre'yi Hz. Peygamber'le beraber sadece üç yıl kaldığı halde sahabe arasında en çok hadis rivayet ettiği için ayıplıyor ve Muhammed İbn-i Hazm'ın nalc-letti&ine göre Bakiye îbn-i Mehled'in Musned'inde Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadislerin .5374 hadise ulaştığını belirtiyor.
Ebu Reyye ve benzerlerine şunları söylemek istiyorum :
a) Sahabüik hayatında üç yıl gibi bir zaman kısa olmamakla beraber, başkasına göre daha az Hz. Peygamberle bulunsa da Ebu Hureyre (r.a)'nın çok hadis rivayet etmesindeki garabet neresindedir? Bu gerek aklen gerekse âdeten ilk olarak yapılan bir şey değildir. Nice şahıslar varki az zamanda çok şey öğrenir başkası onun birkaç katı zamanda öğrenemez. Zeka, ilme ciddi bir şekilde kendini vermek ve dünyevî meşgalelerden kurtulmak gibi şeyler daha çok şey öğrenme ve tahsil etmeye yardımcı olurlar. Bugün bile bazı öğrenci ve müridlerin bir hocanın yanında kısa bir müddet kalarak onlardan ciltler dolusu kitap kaydettiklerini ve Ebu Hureyre'nin Resului-lah'Lan ezberlediği hadislerden pek geri kalmayacak derecede sözlerini ezberlediklerini görüyoruz. Oysa bizim asrımızla onların asrı arasında çok fark olduğu gibi hayat, şartları, istidat ve kendini bu işe adama yönünden onlarla Ebu Hureyre arasında büyük farklar vardır.
Rivayet edilen bu 5374 hadisin bir çoğunun iki ve üç satıra ulaşmadığını unutmamamız gerektiğini belirtmek istiyorum. Tamamı bir araya getirilse bir cilt kitabı geçmez öyleyse garabet bunun neresinde?
b)Ebu Hureyre (r.a) dünyaya- pek bağlı bir insan değildi, az bir şeye kanaat ederdi. O zaman hanımı ve çocuklarıda yoktu, onu meşgul edecek ticaret ve ziraatle de uğraşmıyordu. Tek işi mümkün olduğu kadar Hz. Peygamber'den ayrılmamaktı, (isterseniz) neden çok hadis rivayet ettiğini Ebu Hureyre'nin bizzat kendisinden dinleyelim:
Buharı, Müslim ve diğer hadis kitaplarında Bu-hari'nin rivayet ettiği lafızlara göre Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir: «İnsanlar Ebu Hureyre çok hadis rivayet ediyor diyorlar. Allah'ın kitabında iki ayet olmasaydı bir tek hadis rivayet etmezdim.» sonra Allah'ın şu ayetini okur: «indirdiğimiz açık delilleri ve hidayeti gizleyenler...» (bu ve peşindeki âyeti) sonuna kadar okur, sözlerine devamla: «Muhacir kardeşlerimiz çarşı işleriyle meşgul oluyorlardı, Ensar kardeşlerimiz de kendi mallarıyla uğraşıyorlardı. Ebu Hureyre ise karnını doyurmak için Resulullah'tan ayrılmazdı. Onların hazır bulunmadıkları yerlerde ben bulunuyor ezberlemediklerini de ben ezberliyordum.»
Çok hadis rivayetinin sebeplerinden birisi de Resulullah'tan sonra da kendisini ilme, hadis rivayetine fetvaya adamasıdır. Hatta daha önce de geçtiği gibi Hz. Ömer onu valilikten azlettikten sonra ikinci kez vali olmasını isteyince o bunu reddetmiştir.
Aslında onu kıvrak bir zekaya ve kuvvetli bir hafızaya sahip kılan Hz. Peygamberin ona yaptığı duadır. Bu konuda şöyle der: «bir gün unutkanlığımı Hz. Peygambere şikayet ettim Hz. Peygamber de bana «abanı ser» dedi, ben de onu serdim iki elleriyle avuçladı sonra bana «topla» dedi, ben de topladım, bir daha hiçbir şey unutmadım.» [202]Bâzı âlimler bunu Hz. Peygamber'in bir mucizesi saymışlardır.
kendi zamanında en çok hadis ezberleyen sahabi idi Nesâi ceyyid (sağlam) bir isnadla Sünen'in ilm bölümünde, el-Hakim de el-Müsteirek'te : Zeyd b. Sabitin şöyle dediğini rivayet ederler: Ben, Ebu Hureyre ve başka birisi Hz. Peygamber'in yanındaydık, bize «dua edin» ben ve arkadaşım dua ettik O da âmin dedi. Sonra Ebu Hureyre dua etti ve şöyle dedi: «Allahım bu iki arkadaşımın istediklerini ben de istiyorum (bir de) senden unutmayacağım bir ilim istiyorum.» Resulullah da «amin» dedi. Biz «Ya Resulullah» bize de» dedik O, «Devsli genç sizi bu konuda geçti» dedi. Buharı «Tarih» inde Muhammed b. Hazm'ın on küsur yaşlı sa-habinin bulunduğu bir mecliste otururken Ebu Hu-reyre'nin onlara Resulullah'tan

hadis naklettiğini, tanımadıkları bazı hadisleri kendisine müracaat etmek suretiyle öğrendiklerini, bunun defalarca tekrarlandığını ve o günden bu yana Ebu Hureyre'nin en çok hadis ezberleyen sahabi olduğunu öğrendim» dediğini nakleder.
Onun hafızasına delalet eden bir husus da Hafız ibn-i Hacer'in «el-İsâbc'de naklettiği şu rivayettir: «Mervan'm Kâtibi Ebuz-Zuaya'a der ki: «Mervan, Ebu Hureyre'yi çağırdı, kendisine hadis rivayet ediyordu, beni de koltuğun arkasında oturttu ve ben onun söylediklerini yazıyordum; sene tamam olunca tekrar çağırttı ve aynı hadisleri sordu bana da (yazdıklarıma) bakmamı emretti. Ebu Hureyre bir tek harf değiştirmedi.» Ebu Hureyre'nin bu özelliğini gerek sahabiler gerekse sonradan gelen imamlar tanımışlardır. Abdullah b. Ömer, O'na şöyle der: «Şüphesiz sen içimizde Resulullah'tan hiç ayrılmayan ve (dolayısıyla) hadislerini en iyi bilensin.» îmam Şafii dereyre, asrında hadis rivayet edenlerin en hafızı idi» demiştir. Bütün bunlardan sonra çok hadis rivayet ettiği için hâlâ onun emanet ve sıdkına dil uzatmak için bir kapı açılabilir mi? Çok hadis rivayet etmenin sebebi uzun zaman Resulullah'tan ayrılmaması ve dünyevi meşgalelerinin olmamasına bağlıdır. Hayatın kolay oluşu, onun kendisini ilme' ve tâlime vermesi, hüküm ve siyaset işlerine karışmaması ve vefatının gecikmesi de bunun sebeplerindendir. Yazarın sözlerinin başında da belirttiği gibi çok hadis rivayetinin fazilet ve dindeki yeri arasında herhangi bir irtibat yoktur. Üç halife görülmüyor mu? dindeki yerleri, fazilet konumlan ve Resulullah'a yakın olmalarına rağmen kendilerini ilme verememiş ve sınırları genişleyen devletin işlerinden ayrı kalmamışlardır. (Oysa) Çok hadis rivayetini hazırlayan unsurlar da bunlardır. Onun için çok az hadis rivayet etmişlerdir. Dördüncü halifeye gelince vefatı geç olduğu için ilim ve fetvaya kendini verince rivayetleri de çok olmutur.[203] Birisinin dindeki mevkii ile çok hadis rivayet etmesi arasında irtibat kurmak hiçbir şekilde ilmi tahkik kurallarına uymaz, önceki âlimler bunu anlamışlardır. A'meş Ebus-Salih'in şöyle dediğini nakleder : «Ebu Hureyre Resulullah'ın ashabı içerisinde en çok hadis ezberleyendir yoksa en faziletlileri değildir»»[204]

Ebu Hureyre'nin Şakacı Ve Lafçı Olduğuna Dair İftirası

161. sayfada «Ebu Hureyre'nin şakacılığı ve laf-Çihğı» başlığı altında şöyle diyor: «Ebu Hureyre'nin hayatından bahseden tarihçiler, O'nun şakacı ve lafçı bir insan olduğunu insanlara hoş görünerek onların sempatisini kazanmak için çok konuşup garip hikayeler anlattığını ittifakla bildirirler.»
Tarihçilerin O'nun şakacı ve lafçı bir insan olduğuna icma ettikleri iddiası diğer iddiaları gibi hiç bir delile dayanmayan bir iddiadır. Hiçbir güvenilir âtimin böyle bir şey dediğini bilmiyoruz. İşte ibn-i Abdi'l Berr «el-lstiâb»'mda hiç de böyle bir şey demiyor. Hafız ibn-i Hacer «el-İsâbe»de ibn-i Ebi'd-Dünya ve Zü-beyr b. Bekkâr'ın «Kitabi'l Mizah»lahnda tahric ettikleri bir rivayetten başka bir şey zikretmiyor: Bu kitaplarda geçtiğine göre ibn-i Adan, Said'den, O da Ebu Hureyre'den şöyle nakleder: «bu adam Ebu Hu-reyre'ye gelerek: «Ben oruçluydum sabah uyandım babamın yanma gittim yanında et ve ekmek gördüm oruçlu olduğumu unutarak doyana kadar yedim» der Ebu Hureyre ona «(bir şey olmaz) Allah sana yedirmiştir.» Adam (sözlerine devamla) «falanın yanma gittim deve sağdığım gördüm ve kanana kadar sütü»-den içtim» der. Ebu Hureyre «Allah sana içirmiş» der. Adam: «sonra evime gittim (biraz yattım) uyanınca bir bardak su istedim ve içtim.» deyince Ebu Hureyre «Kardeşim orucunu iade etmen gerekmez» der. Bu rivayeti nakleden hiç te onu şakacı ve lafçı tavsif etmez, ibn-i Kesir «el-Bidâye ve'n Nihaye» adlı eserinde yazarın naklettiği bir çok kıssaya yer vermiş ancak kesinlikle yazar gibi değerlendirmemiştir.
Bu büyük âlimleri .büyük sahabi Ebu Hureyre hakkında çirkin söz sarietmekten tenzih ederiz. Bu hususta yazarın en-Nazzam ve benzerleri ile hadise ve ınuhaddislere iftira, etmeyi kendisinden öğrendiği yahudi müsteşrikten başka selefinin olmadığına Allah şahididir. Goldzier'in kullandığı tabir yazarın tabirinden daha temizdir. îşte (O'nun) kullandığı ibare.; «Bize öyle geliyor ki hadisleri rivayet ederken az sebeplerle etkili bir uslub kullanmıştır bunun da sebebi mizah ruhlu olarak temayüz etmesidir...»[205] İki ibare arasındaki fark görülüyor.
Sonra Ebu Hureyre'yi ne ile ayıplıyorlar? Yani O'nu dini yönden bir sakıncası olmayan şahsiyeti zedelemeyen şaka ve latifeleri yaptığı için mi ayıplıyorlar? Oysa kimse bununla ayıplanabilir mi? Her asırda latifeci, hafif ruhlu büyük âlimler olmuştur.
Herşeyden önce bilinmesi gereken bir hususu belirtmek istiyorum. Mizah iki kısma ayrılır.
3.Birincisi seviye itibariyle düşük mizahtır. Mu-cazefet ve karşı tarafa saygısızlığa dayanır. Bu tür mizah doğruluk ve güvenilirliği ihlal eder. Allah'a hamdolsun ki Ebu Hureyre bu tür mizahtan uzaktır.
2.Seviyeli ve latif olan mizah, herhangi bir kimseye eziyet veya hakaret sözkonusu olmaz. Çoğu insanı düşünceye ve ibrete sevkeden nüktelerden oluşur. Zeka ve uyanıklığın derecesini ölçer ki bu tür mizah makbuldür. Bu, Hz. Peygamber ve sahabeden de bâzılarının yaptığı bir şeydir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde : «ben mizah yaparım ancak haktan başka bir şey söylemem» buyurmuştur. Hafız ibn-i Hacer-in *el-İsâbe»de naklettiği kıssayı düşünecek olursak O'nun mizahlarının da bu türden olduğu anlaşılır. Ebu Hureyre'nin söz konusu adama verdiği fetva Buhari'nin rivayet ettiği Hz. Peygamberin şu hadisine dayanır: «Her kim oruçluyken unutarak yer, içerse orucunu tamamlamasın, zira onu yediren ve içiren Allah'tır.»
Ebu Hureyre'nin yaptığı mizahın ilim ve hikmetten hâli olmadığını göstermek için onun zarafet sahibi olduğunu gösteren bir örnek daha vermek istiyorum : Rivayete göre Ebu Hureyre bir grupla yolculuğa çıkar. Konakladıklarında yemek hazırlanır, kendisi başka yerdo namaza durur, birisini göndererek yemeğe çağırırlar, Oda ben oruçluyum derdi, onlar karınlarım doyurur doyurmaz Ebu Hureyre gelir ve yemek yemeye başlar, topluluk kendisini çağırmaya giden elçiye bakar, elçi «bana ne bakıyorsunuz vallahi bana oruçlu olduğunu söyledi», deyince Ebu Hureyre doğru söylüyor çünkü Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim. «Ramazan ayı ve her aydan üç g/ün oruç tutan bütün asrı oruçlu geçirmiş gibidir» ben de ayın başında üç gün oruç tuttum Allah'ın tahfifine göre oruçsuzum ancak mükafatları kat kat verişine göre oruçluyum» der.[206]
Mizahın yüceliğine bakın, Ebu Hureyre bu miza-hıyla iki şerefli gayeye ulaşıyor, birisi kendisini rahat bırakmalarını sağlıyor;

diğeri ise onlara seri bir hüküm bildirerek Resulullah'm hidayet prensiplerinden birisini öğretiyor (hem de) bu şahane ve teşvik edici üslupla, öyleyse bunda ne hamakat var? Çirkin ve batıl sözler bunun neresinde?
Üçüncü bir örnek yazarın kendisi tarafından nakledilmiştir. Ebu Nuaym «el-Hüye»de Salebe b. Mâlik el-Kurazi'den şunu nakleder: «Çarşıda Ebu Hureyre ile karşılaştım sırtında bir kucak odun vardı kendisi ^yru zamanda Mervan'ın yerine Medine'ye valilik yapıyordu. Bana -Emir'e yol aç ey Mâlik'in oğlu» dedi bon de -bu kadar yeter» dedim o yine «Emire yol açın» dedi üzerinde de odun vardı.» (Evet şiindi soruyorum) bu bir kişinin lafçı ve şakacı olduğunu gerektirir mi? Bu söz doğru değil de nedir? Vali vekili emir sayılmaz mı, emir odun taşımaz mı, sonra odun taşıması yüksek tevazu önıeği sayılmaz mı? Ebu Reyye'nin çirkin iddialarını isbatlamak için zikrettiği diğer şeyler de gerçekle bağdaşmayan itham ve iddialardan ibarettir. Nazzam ve onun izinde giden müsteşrik ve misyonerlerden başka ondan önce kimse bu iftiralara baş vurmamıştır. O tutarlı tenkid ve sağlam araştırma kaidelerine dayanmadan daha önce Ebu Hureyre'ye dil uzatanların sözlerini tekrarlayan bir daîden başka bir şey değildir. [207]

Ebu Hureyrenin Hadis Uydurduğuna Dair Bir İftira

Ebu Reyye 164. sayfada şöyle diyor: «Ebu Hureyre bir haramı helal bir helali de haram kılmadıkça çok hadis rivayet etmeyi mahzurlu görmezdi. Uydurduğu bu iddiasını Hz. Peygamber'e isnad ettiği bir hadisle desteklemiştir.» Bu hadislerden bir kısmı ehli hadis nezdinde mevzu değildir. Mesela: «bir helali haram bir haramı da helal kılmaz, manada isabet ederseniz bir beis yoktur» hadisi gibi. Bâzıları da mevzudur : «Size hakka uygun bir hadis rivayet edilirse ister söylemiş olayım isler olmayayım, onu alınız» hadisi gibi.
a) «bir helali haram kılmadıkça...» diye başlayan hadis mevzu değildir. Daha önce de bunu açıkladım ayrıca hadis Hz. Ebu Hureyre'den rivayet edilmemiştir. Râvi Abdullah b. Ekmiye el-Leysî'dir. Yazar kendisi kitabının 56. sayfasında -Tevcihu'n-Nazar» adlı kitaptan Abdullah el-Leysi tarikiyle rivayet edildiğini nakletmiştir. Bilmiyorum yazar neden önce naklettiği doğrudan saparak Ebu Hureyre tarafından rivayet edildiğini öngören yanlış bir kanaate varmıştır. Bilebildiğim tek sebep araştırma yapmaksızın dilediğini yazmasıdır. Ebu Hureyre'ye saldırıları hakkı görmesine engel olmuş ve böylece hatalara düşmüştür. Halbuki hak daha zahir ve açıktır; bâtıl ise karanlıktır.
Yukarıdaki hadisten sonra zikrettiği hadislerin, bir az önce de belirttiğim gibi, mevzu olduğunda hiçbir şüphe yoktur.
b)Yazar sanki Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği her hadisin mevzu, uyduranın da Ebu Hureyre olduğunu ima etmek istiyor. O'nun bu vehmi oldukça hatalıdır. Çünkü hadis uyduran herkes uydurduğu hadisi bir sahabi ile Resulullah'a isnad etmiştir. Şayet yazarın bu vehmi doğru olsaydı her hangi bir sahabi ve tâbiden rivayet edilen mevzu hadisler o sahabi veya tabii tarafından uydurulmuş sayılırdı. Böyle bir varsayım ille bir şey İfade edecekse yüzeysel araştırma, sathi bilgi ve kısır inceleme yapıldığını ifade eder. Yazar^böyle bir hatadan hareketle birçok mevzu hadisi Ebu Hureyre veya başka sahabiye isnad etmiş ve onlan uydurmacılıkla suçlamıştır. Gerçekte sahabe bu tür mevzu hadislerden uzaktır. Hadis uydurmacılığı sahabeden sonra başlamıştır. Allah Teâla uydurulan bu hadisler için hadis uzmanları ve sarrafları var etmiş onlar bunların kusur ve illetlerini ortaya çıkarmışlardır. Süfyan (ibn-i Uyeyne'ye) «bu mevzu hadisler ne olacak?» diye sorulunca, «(korkmayın) onlar için uzmanlar yaşıyor» diye cevap verir.
Kâbu'l Ahbar hakkındaki vehimleri de hep bu hatadan kaynaklanmıştır. Kâb'tan. gelen tüm rivayetleri O'nun uydurduğu zehabına kapılmıştır. Oysa hadisin O'na isnad edilmesi O'nun uydurmuş olduğunu gerektirmez. Bazen hadisler Kâb'tan sonra gelen uydurmacılar tarafından vaz edilir. İşte bundan dolayı yazar büyük hatalara düşmüş ve yazdıklarının büyük bir kısmı gerçek olmaktan uzak olmuştur. [208]

Ebu Hureyre'nin Müdellis Olduğu İddiası

Yazar kitabının 164. sayfasında Ebu Hureyre!nin rivayetlerde tedlis[209] yaptığını belirttikten sonra ted-1 isin ne demek olduğu ve hükmünü açıklar...
Herşeyden önce şunu belirtmek istiyorum Âlimlerden büyük bir çoğunluğu tedlisin yanlış olduğu kanaatinde olup Ebu Hureyre'nin bunun her çeşidinden uzak olduğunu söylemişlerdir. îçlerinde Şu'be'-nlu de bulunduğu küçük bir azınlık ise yukarıdaki görüşü benimsemiştir, ancak bu kanaatte olanlar mu-haddisler tarafından bilinen manada tedlisi kastetme-mişlerdir. Çünkü o mânada tedlis zemmedilmiştir. Onlar başka bir mâna kastetmişlerdir. İşte Şu'be'nin bu konudaki sözü: Yezid b. Harun, Şu'be'nin şöyle dediğini işittim der: «Ebu Hureyre tedlis yapardı yâni Kâb'tan rivayet eder, Hz. Peygamber'den de rivayette bulunur; fakat bunları birbirinden ayırmazdı.
Ameş, tbrahim en-Nehâi'den naklen onların Ebu Hureyre'den gelen tüm rivayetleri kabul etmediklerini söyler.
Şu'benin sözünden de açıkça anlaşıldığına göre O hadisçiler tarafından bilinen manada tedlisi kastet-memiştir. O başka bir hususu tedlis oiarak değerlendirmiştir. İbn-i Kesir, el-Bidâye'de şöyle der: «ibıvi Asâkir Ebu Hureyre'nin tarafını tutarak İbrahim on-Nehai'ye cevap vermiş ve şöyle demiştir: -İbrahim'in dedikleri Küfelilerden bir taifenin sözüdür, cumhur bu kanaatte değildir.» Sonra yazar ibn-i Kesir'in şu sözlerini naklediyor: »...sanki Şu'be «Ebu Hureyre1-nln rivayet ettiği cünüp olarak sabahlayanm orucu yoktur» hadisine işaret ediyor. Bu tahkik edilerek kendisine sorulunca şöyle der «bana birisi haber verdi ben kendim Re sulu 11 ah'tan duymadım.» Ben de derim ki; o bazen rivayetleri sahabeden almış ancak bunu belirtmemiştir. Buna hadisçilerin ıstılahında sahabe mûrseli adı verilir ki bu da imamların ittifakıyla hüccettir. Çünkü sahabi daha çok yine sahabiden nakleder. Bütün sahabe de adil olduğuna (göre mesele yok).
Yazar iddiasını delillendirmek için Müslim'in Bişr b. Said'den naklettiği şu rivayete yer verir: «Allah'tan korkun ve hadisleri koruyun. Zira biz Ebu Hureyre'nin meclisinde bulunuyorduk O bize Resulullah'tan hadis naklettiği gibi Kâb'tan da naklederdi.

Sonra kalkar giderdi bizimle beraber bu mecliste bulunan bazı kimselerin ondan işittiği Resulullah'm sözlerini Kâb'a, Kâb'ın sözlerini de Resulullah'a isnad ettiklerini işittim.» Başka bir rivayete göre «Kâb'ın dediklerini Resulullah, Resulullah'ın söylediklerini de Kâb dedi derlerdi. Allah'tan korkun ve hadisleri koruyun» demiştir. Bu rivayet aslında yazarın kendi iddiasını çürütür. Çünkü Ebu Hureyre'nin bu işten uzak olduğunu sarahaten açıklıyor. Hadisleri karıştıranlar kendisi değil ondan duyanlardır. Kendisinden işitenler hata işlerse Ebu Hureyre ne yapsın? Peygamberler de dahil, Allah başkalarının kulaklarına ve zihnine hükmetme yetkisini hiçbir insana vermemiştir. Ebu Hureyre'nin bu konuda günahı nedir? Ebu Beyye'nin Ebu Hureyre'ye yaptığı bu iftira bana (şairin) şu sözünü hatırlattı: «başkası iftira etti aranızdan azap gören de benim, ortada dikilip, kalan da ben oluyorum. [210]

İslâm'da İlk İtham Edilen Ravî Ebu Hureyre'dir İddiası Ve Buna Cevap

Yazar 166. sayfada «İslâm'da ilk itham edilen râvi başlığı altında şöyle der: «Sahabe, Ebu Hureyre'yi itham etmiş ve O'nun (hadislerini) reddetmişlerdir. O'nu reddedenlerin başında Hz. Aişe validemiz geliyordu, zira zaman zaman ikisi de karşı karşıya gelmişlerdir... Ebu Hureyro'yi yalanla itham edenler arasında Hz. Ömer, Osman ve Ali de vardır.» Daha sonra iftira ve yalanda o dereceye varmış ki Hz. Ali'nin onun hakkında kötü söz kullanarak «dikkat edin O insanların en yalancisıdır.» veya «sağ iken Resulullah'a en çok yalan isnad eden Ebu Hureyre'dir», ayrıca onun rivayet ettiği bir hadis üzerine, «Söyle bakayım Hz. Peygamber ne zaman seninle dost oldu?» dediğini iddia eder. Daha, sonra yazar, en-Nazzam ve benzerlerinin sözlerini kendisine malederek aktarmaya başlıyor, kendisinin iddiasına şâhid olduğunu söylediği bu sözler şunlardır:

a) Ebu Hureyre «Cünüp olarak sabahlayan'ın orucu yoktur» hadisini rivayet edince Hz. Aişe bunu reddederek şöyle der: «Resulullah ihtilamdan dolayı olmaksızın cünüp olarak sabahlardı sonra gusleder ve oruç tutardı." Hz. Aişe, O'na birisini göndererek hiçbir izana sığmayan bu hadisi Resulullah'tan rivayet etmemesini salık vermiştir... Bunu duyan Ebu Hureyre: «o benden daha âlimdir, ben bunu Resulullah'tan değil FadI ibn-i Abbas'tan işittim» diyerek bir ölüyü şahid tutar insanlara da bu hadisi sanki Resulullah'tan rivayet etmiş gibi anlatır.

b) Hz. Peygamber'den «Sizden kim uykudan uyanırsa ellerini kaba daldırmadan önce yıkasın zira siz ellerinizin* nerede geceledigini bilemezsiniz» hadisini rivayet edince Hz. Aişe onu direk muaheze etmeyip «içi oyulmuş büyük taşlan (el-mihras)[211] ne yapacağız» demekio yetinir.

c) «Uğursuzluk hayvan kadın ve evdedir» hadisini rivayet edince Hz. Aişe yalan söylüyor diyerek bunu inkar etmiş ve şöyle demiştir. »Resulullah, câ-hiliyye ehli hayvan, kadın ve evde uğursuzluk var derler demiştir» der ve arkasından şu âyeti okur. «Ne yerde, ne de kendi canlarınızda meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın..»[212]

d)Yine Ebu Hureyre : «Her kim bir ölü yıkar ya da onu taşırsa abdest alsın» hadisini rivayet edince ibn-i Mes'ud reddetmiş ona sert sözler söylemiş ve şöyle demiştir, «ey insanlar ölülerinizi necis kabul etmeyin.»

e) «Sizden biriniz sabahın iki rekât (sünnetini) kılarsa sağ tarafına uzansın.» hadisini rivayet edince Mervan ona şöyle der: «uzanmak için mescide kadar yürümemiz yetmiyor mu ki bir de uzanalım» Ömer bunu duyunca «Ebu Hureyre de çok oldu artık» der.

Bunlara Cevap:

a) (Evvela şunu belirtmek isterim) bunlar onun düşünce ve araştırma ürünleri değildir. Bunlar mu-haddislere düşman olan en-Nazzam ve benzerlerinin sözleridir. Allame ibn-i Kuteybe «Te'vilu Muhtelefi'l Hadis» adlı kitabında naklettikten sonra, bunlara kar. şı koymuş, yalan olduğunu açıklamış vo bunların hadise ve muhaddislere her hangi bir eksiklik geüremi-yeceğini açıklamıştır. Yazarın öyle gösteriyorki daha önce de belirttiğim gibi «ibn-i Kuteybe, Te'vilu Muhte-lei'i'l Hadis'te derki...» diye söze başladığı zaman bilmeyen de gerçekten bu sözlerin ona ait olduğunu zanneder oysa haddi zatında ibn-i Kuteybe kurdun

Hz. Yusuf'un kanından berâati gibi bu sözlerden beridir. Yazarın bu metodu nakil güvenilirliği ve araştırma titizliğinden uzaktır; tedlisin en kötü derecesi budur. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Alinin Ebu Hurey-re'yi yalanlamaları, Hz. Ali'nin ona kötü niyet beslediği gibi şeyler kasıtlı yalan iddiadan başka bir şey değildir. îşte sahabe tarihi ile ilgili güvenilir kitaplar, bunlarda bu iddialardan hiçbir şey bulmak mümkün değildir.

Reddiyeye geçmeden önce delil olarak ileri sürdüğü rivayetlerin gerçek mahiyetlerini tafsilatlıca ortaya koyalım. Yalnız ondan da önce şunu belirtmek istiyorum: Şüphesiz sahabe, hadisleri Hz. Peygamber'-don alıyordu. Gerek hadisi almak için zaman ayırmak gerekse Resulullah'la sürekli beraber bulunmak konularında eşit olmadıkları gibi hafıza ve ezberleme gücü yon.unden.de aynı değillerdi. Bunun için azlık ve çokluk yönünden rivayetleri farklılık arzetmiş-tir. Sahabe, hadisleri bizzat Hz. Peygamber'den aldıkları gibi bir başka diğer sahabi aracılığıylada almışlardır. Zaman zaman, bir kısmı diğer kısmına rivayet ettiği bir hadisi için baş vurmuştur.

Ya iyice tesbit etmek ve emin olmak için birbirlerine müracaat ederlerdi, çünkü insanoğlu elinde olmadan hatalara düşebileceği gibi; bazen unutkanlığa da düşebilir. Yahut bir kısmının yanında bulunan bir hadise muhalif olan, veya onu tahsis ve takyid eden bir haber bulunur, onun için müracaat ederler. Veyahut hadisi Kur'an'm zahirine ve hıfzettikleri sünnete vb. gibi hususlara muhalif gördüklerinden bunu yaparlardı. Sahabenin birbirine yaptıkları bu müracaatı, oryantalist ve misyonerlerle bunların sözlerini tekrarlamayı kendine görev sayan bâzı çağdaş yazarların yaptıkları gibi, bâzısının bâzısına ithamı ya da tekzibi gibi batıl iddialarla değerlendirmek insafsızlıktır.

Hz. Aişe validemiz Allah ondan razı olsun şüphesiz son derece zeki ve âlim bir hanımdı, kanaat getirmedikçe bir şeyi kabul etmezdi. Resulullah'tan işitmeyip başkalarının O'ndan yaptıkları bazı hadisleri müşkil görmüştür. Zira onları ya Kur'an'm zahirine ya da kendisinin Resulullah'tan işittiği hadislere çelişkili görmüştür. Bundan dolayı bazı sahabilere müracaat ederdi.

Bu meyanda Ebu Hureyre'ye müracaatı O'nu itham ya da tekzip ettiği manasına gelmez. Bilindiği gibi sadece Ebu Hureyre değil Hz. Ömer ve oğlu Abdullah'ın da bir takım rivayetlerine şüphe ile bakmıştır. Kaldı ki Hz. Ömer, Sahabenin fakihi ve muvafakat sahibi[213] birisi olup, Hz. Peygamber'in iki vezirinden birisi ve Râşid Halifelerin ikincisiydi. Ümmetin icmaı, hadis düşmanlarının bile ittifakıyla zerre kadar bir töhmet bulaşmamıştır. Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer: «Ölü, ehlinin üzerine ağîamasıyla muazzeb olur» hadisini rivayet edince Hz. Aişe bunu duyar ve şöyle der: «Allah Ömer'e rahmet etsin Allah'a andoîsunki Resul-ullah bu şekilde bir şey dememiştir. Lakin O, «Allah, ehlinin üzerine ağlamasiyla kafirin azabını arttırır* rtedi demiş (ve arkasından) size bu konuda Kur'an kâfidir diyerek şu âyeti okur. «...Kimso kimsenin günahını yüklenmez...»[214] yine Sahihi Müslim'de geçtiği- göre ibn-i Ömer «Ölü ehlinin üzerine ağlamasıyla azap duyar» hadisini rivayet edince Hz. Aişe «Allah Abdullah'a rahmet etsin birşey işitmiş ancak ezber-lememiştir. (oysa) Resulullah, yahudi bir cenazenin yanından geçerken ailesi üzerine ağlıyordu bunun tüterine «siz ağlıyorsunuz o da azab duyuyor.» demişti» yine ibn-i Ömer Hz. Peygamber'in içerisinde müşrik ölülerin bulunduğu Bedr kuyusunun üzerinde ayağa kalkarak (onlara konuştuğunu) ve «onlar benim söylediklerimi işitiyorlar» dediğini nakledince Hz. Aişe: •yanlış aktarmış oysa, Resulullah onlar şu anda söylediklerimin hak olduğunu bildiler» demiştir. Sonra da şu ayeti okur: «Allah dilediğine işittirir sen kabirde-kilere işittirecek d eğilsin... »[215][216]

Görüldüğü gibi Hz. Ömer ve oğlunun rivayetlerini reddederken Kur'an'ın zahirine dayanmıştır. Bu da onun içtihadına göredir. Şüphesiz bir rivayet Hz. Peygamber'den geldiği tesbit edilince, fıkıh ve ilim yönünden hangi dereceye ulaşırsa ulaşsın, sahabenin, içtihadına tercih edilir. Hz. Aişe'nin, Hz. Ömer'e ve Abdullah b. Ömer'e müracaat etmesi onları itham ve tekzib etmesi manasına gelir mi? asla! Bunu en güzel Sahih-i Müslim'de geçen şu sözü ifade eder: «Allah, Abdullah'ı affetsin o yalan söylemiyor ancak ya unutmuştur ya da hata ediyor.» Yine sahih bir habere göre Hz. Ömer ve Abdullah'ın rivayetlerini duyunca şöyle demiştir. «Siz bana bu hadisleri yalan söylemeyenlerden naklediyorsunuz ancak kulakları yananlış işitmiştir.»[217] Hz. Aişe'nin bu sözünden, sahabe'nin birbirlerine müracaatlarının itham ve tekzib manasına gelmeyeceğine açıkça işaret eden başka bir şeye gerek varmı? Öyleyse Ebu Reyye ve onun gibi düşünenlere soruyorum siz Hz. Aişe'nin Ebu Hureyre'ye müracaatını itham ve tekzib olarak değerlendiriyorsunuz da Hz. Ömer ve oğluna müracaatını böyle değerlendirmiyorsunuz, bize cevap verin ey sağlam mantık sahipleri!!!Şimdi verdiği hadislerin açıklamasına geçebiliri/..

a) «Cünüp olarak sahahi ayanın orucu yoktur.»

hadisini Hz. Aişe'nin reddetmesi ve aksine fetva vermesi Ebu Huneyre'nin adaletine bir halel getirmediği gibi O'nun güvenilirliğine de bir zarar getirmez, bütün hadise Hz. Ebu Hureyre'nin kendi bilgisine göre fetva vermesidir ki bunu da Resulullah'tan Fadl (b. Abbas) O'na nakletmiştir. Zahir olan kavle göre bu hüküm İslâm'ın başlangıcında vardı, oruç tutan kimse yatsı namazını kılınca veya yatınca sabaha kadar yemek, içmek ve cinsi münasebette bulunmak haramdı, daha sonra Allah'ın rahmeti, tahfifi gerekli görerek sabaha kadar yeme, içme ve cinsi münasebette bulunmayı şu âyetle helal kıldı: »Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı; onlar sizin örtüleriniz siz de onların örtülerisiniz...»[218] şimdi muhakkik ve araştırmacı âlimlerin bu hadis hakkındaki sözlerini nakletmek istiyorum : Hafız İbn-i Hacer, Fethu'l Bûri'de şöyle der-. «İbn-i Huzeyme bâzı âlimlerin bu hadis konusunda Ebu Hureyre'nin hata ettiğini zannettiklerini zikreder. Daha sonra bunu reddederek Ebu Hureyro bu konuda hata etmemiş bilakis sahih bir habere dayanmıştır. Ancak bu haber neshedümiştir. Zira Allah Teâta ilk olarak orucu farz kıldığında, oruç gecelerinde uykudan sonra yemek içmek ve cinsî münasebetle bulunmayı menetmiştir. İşte Fa di b. Abbas'-ın hadisi bu zamanda söylenmiş olabilir. Daha sonra. Allah, bütün bunları gece sabaha kadar helal kılmıştır. Cima eden sabaha kadar öyle kalır ve fecrin doğuşundan sonra da guslederdi. Hz. Aişe'nin hadisi Fadl İbn-i Abbas'm hadisinin nâsihidir. Ne Fadl'a ne de Ebu Hureyre'ye nâsih olan bu haber ulaşmamış ve fetvayı da ona göre vermiştir. Fakat bu haberi duyunca fetvasından vaz geçmiştir [219]İbnu'l Münzir, el Hat-tâbi ve daha birçok âlim neshe kail olmuşlardır.»[220] Ebu Hureyro neshi öğreninceye kadar öbür fetva ile amel etmiş öğrenir öğrenmez de bundan vaz geçmiştir. Bu da büyük bir fazilettir. Hafız ibn-i Hacer yine Fethu'I lîâri'de sözlerine devamla şöyle der: «Bu hâdisede Ebu Hureyre'nin bir fazileti söz konusudur. Çünkü o hakkı öğrenince itiraf etmiş ve düşüncesinden vaz geçmiştir. Bundan da anlaşıldığına göre sahabe ve tâbiuıı mursel haberleri kullanmış ve kimse itiraz etmeden haberden vazgeçilmiştir. Zira Ebu Hu-reyre vasıtasız Hz. Peygamber'den duyması mümkün olduğu halele işitmediğini itiraf etmiştir. İhtilaf çıkınca bunu açıklamıştır.» Görüldüğü gibi dil uzatanlar fazileti rezil ete çevirivermişler.

b) «Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman ... yıkamadan elini bir kaba batırmasın zira elinizin nerede gecelediğini bilmezsiniz.» hadisini Hz. Aişe, muaheze etmeyip «el-mihrası ne yapacağız demiştir» bu hususu delil olarak sunmasına gelince buna şöyle cevap verilir:

Bu hadisi Buharı ve Müslim müteaddit tariklerle, Ebu Davud, Tirmizi, en-Nesai ve ibn-i Mâce de rivayet etmişlerdir. Sahabeden ibn-i Ömer, Cabir ve Hz. Aişe tarafından rivayet edildiği gibi Hz. Peygamber'in bu tatbikatı da Hz. Ali, Osman ve Zübeyr b. Nefir tarafından da nakledilmiştir. Hadis gerek Hz. Peygamber'in sözü, gerekse fiili olarak Ebu Hureyre ve başkaları tarafından da sabit olmuştur. Hz. Aişe'nin kendisi hadisin râvileri arasında olduğu halde Ebu Hu-reyre'ye karşı çıkmış olması makul değildir. Bunun için yazarın Ebu Hureyre'yi cerhetmek ve yalanla itham etmek hedefi boşa, çıkmıştır.

Bu gibi sözler usûl ve benzeri kitaplarda bulunur. Bir hadisi ve lafızlarını tesbit etmek için bu kitaplar hüccet olamazlar. Ancak yazar rast gele aldığı için tahkik etme ihtiyacım hissetmemiştir. «Musellemu's-Sebût» şâr'ihi eş-Şeyh Leknevî (Hz. Ebu Hureyre'ye yapılan bu itirazın) Hz. Aişe ve İbn-i Abbas'tan sabit olmayıp şahabı olduğu ihtilaflı olan Kaynu'l-Eşcaî'-den geldiğine dikkat çeker. Bu zat hakkında «el-İsa-be»'de şöylo denir : «Kaynu'l Eşcaî tabii olup Abdullah o- Mesud'un arkadaşlarmdandır. Ebu Hureyre ile aralarında bir hadise geçmiştir.» daha sonra Ebu Hurey-»enın rivayeti zikredilerek Kaynu'l-Eşcai'nin O'na: Ya biz bu Mihrasmızı (oluk) getirirsek onunla ne yapacağız» dediği nakledilir.[221]

Sonra Kayn, itiraz ve şüphe kastıyla değil de durumun açıklanması için bu soruyu sormuş olamaz mı? Müslüman birisinin durumunu da buna yorumlamak lâzım. Şayet onun buna itiraz ettiğini varsaysak bile tabiînin sahabiye reddiyesi ölçü

olmadığı gibi saha-binin adalet vasfına da bir haleî getirmez.
«Uğursuzluk kadın, hayvan ve evdedir» hadisine gelince bunun da gerçek yönünü şöylece açıklayabiliriz :
Bu hadisi Ahmed, ibn-i Huzeyme ve el-Hâ-kim, Katade, O da Ebu Hessan'dan şöylece rivayet etmişlerdir: «Ben- Amıı kabilesinden iki adam Hz. Aişe'nin huzuruna girerek: Ebu Hureyre'nin «Resul-ullah, uğursuzluk kadın, hayvan ve evdedir.» dediğini rivayet ettiğini söylerler. Hz. Aişe, şiddetli bir şekilde gazaplanarak: «Resulullah öyle demedi, cahiliy-ye ehlinin bunları uğursuz addettiğini söyledi diye karşılık verir.» görüldüğü gibi hadisin lafızları yazarın dediği gibi «Hz. Aişe, O yalan söyledi» şeklinde değildir. Bunu uyduranlar en-Nazzam ve yandaşlarıdır. Ebu Hureyre'ye kötü sözler sarfedilerek ona iftira atan yazar da bunlardandır.
Biz, Hz, Aişe'nin birçok defa Kur'an'ın zahirine sarılarak sahabeye karşı çıktığını biliyoruz. Bu hadisi de reddederken Allah Teâla'mn «Ne yerde ne de kendi canlarınızda meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış oima[222]sın- âyetini esas almıştır. Hz. Aişe buna benzer sözleri Hz. Ömer ve oğiu Abdullah'a da söylemiştir. Bu sözle Ebu Hureyre'ye yalancıdır diye dil uzatanlar aynı şeyi Hz. Ömer için neden söylemiyorlar?
2 -Bu hadis Ebu Hureyre'nin dışında başka sa-habiler tarafından da rivayet edilmiştir. Buharı Sa-hih'inde, ibn-i Ömer ve Sehl b. Sad es-Saidi'den rivayet etmiştir. Müslim de yine aynı iki râviden başka, Câbir b. Abdullah'tanda rivayet etmiştir.[223] Hz. Aişe'nin Ebu Hureyre'ye itirazı bu sahabilerin kendisine muvafakatından sonra değildir, ibn-i Hacer de Fet-hu'l Bâri'de «Bu itirazı sahabeden zikrettiklerimizin muvafakati ile beraber Ebu Hureyre'ye yapıldığım söylemenin bîr ma'nası yoktur» der.
Görüldüğü gibi yazar naklederken dürüst davranmamış hakkı ve doğruyu aramamıştır.
d) Yazarın, Ebu Hureyre «Her kim bir ölü yıkar ve taşırsa abdest alsın» hadisini rivayet edince ibn-i Mesûd reddetmiş ve sert bir dille konuşmuştur.» dediğine de şu şekilde cevap verebiliriz.
1 «Munteka'l Ahbar»[224]adlı kitapta geçtiği üzere hadisin metni şöyledir: Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : «Her kim bir ölü yıkarsa ve taşırsa gusletsin abdest alsın» hadisi bu hadis kitabında rivayet edilmiştir. Yalnız ibn-i Ma- «abdest» zikretmemişdir. Tirenizi kendi isnadıyla Ebu Hureyre'den merfu olarak «ölüyü yıkayana gusül, taşıyana abdest gerekir.» şeklinde rivayet etmiş ve şöyle demiştir. Bu babta Hz. Ali ve Aişe'den de hadisler mevcuttur. Bu hadis hasen bir hadistir.»
Hadisi birçok hadis imamı rivayet ettiği gibi Ebu Hureyre tek başına bunu rivayet etmemiştir. Bu da sözkonusu töhmeti ondan kaldırır. îbn-u Ebi Hatim'in sahih bir senedle babasından naklettiğine göre bu hadisin Ebu Hureyre'den gelen mevkuf bir haber olması daha doğrudur. Hadis ister merfu olsun ister mevkuf olsun hadisi tahric edenlerden hiç kimse ibn-i Mes'ud'-un veya başka bir sahabi'nin itirazına yer vermemiştir. Sadece Musellemu's-Sebût sahibi hadisi «her kim bir cenaze taşırsa abdest alsın» şeklinde rivayet etmiş ve ibn-i Abbas'ın bunu kabul etmeyerek; «Kuru tahta taşımakla abdest almak gerekmez» dediğini nakleder, ancak hadis ve rivayetleri tesbit ederken usûl kitapları esas alınmaz.
2 -Bu.konuda delillerin çatıştığını görüyoruz. Tirmizi ve diğer hadis imamları Ebu Hureyre ve diğer sahabeden rivayet ettikleri halde Buhari'nin Sa-hih'inde ibn-i Ömer'den buna muhalif bir talik naklettiğini görüyoruz. Bu talike göre: «ibn-i Ömer, Said b. Zeyd'in ölen bir oğlunu kokulayıp taşımış daha sonra da abdest almamıştır.» Bunun için sahabe ve onlardan sonra gelen âlimler bu konuda tartışmışlardır. İmam Ebu İsa et-Tirmizi şöyle der: «İlim ehli ölü yıkayan hakkında ihtilaf etmiştir. Resulullah'ın ashabı ve diğer4erinden bir gruba göre ölüyü yıkayana gusül gerekir, bazılarına göre ise abdest gerekir. Mâlik b. Enes ise gusletmeyi vacip görmeyip mustahap saymıştır. İmam Şafii de aynı görüştedir. Ahmet b. Hanbel de şöyle der: «Ölü yıkayana gusl'un vacip olmadığını ümid ediyorum bu konuda en az söylenen şey abdest alınmasıdır. İshak'a göre ise mutlaka abdest almak gerekir..."
[225] Böylece meselenin âlimler arasında ihtilaflı olduğunu görüyoruz. Kimisi vacip, kimisi mendup olduğuna kail olurken kimisi de Ebu Hureyre ve diğerlerinin rivayet ettiklerinin mensuh olduklarını ileri sürmüşlerdir. İbn-i Hacer'in de Fethu'l Iâri'de belirttiği gibi Ebu Davud söz konusu hadisi tahric etlikten sonra mensuh olduğunu söylemiş ancak nâsihini belirtmemiştir.
e) -Sizden biriniz sabah'm iki rekâtım kıldığı zaman sağ taraf ma uzansın» hadisi hakkında Mervan'in: «Uzanmak için mescide kadar yürümemiz yetmiyor mu bir de uzanalım" dediğini, ibn-i Ömer'in de bunu duyunca «Ebu Huruyre çok oldu» demiştir iddia? kl gelince,
Kıssanın tamâmı el-İsabe*de de geçtiği üzere şöyledir: «İbn-i Ömer'e Ebu Hureyre'nin söylediklerine bir itirazın var mı? diye soruldu. O «hayır yalnız o bazen cesaretli bazen de korkak davranmıştır.» dedi Ebu Hureyre bunu duyunca: «ben ezberlemiş olsam da başkaları unutursa benim günahım nedir?» dcr.[226] Bağevinin sağlam bir senedle Velid b. Abdir'rahman-dan naklettiğine göre Abdullah b. Ömer, Ebu Hurey-re'ye: «Sen Resulullah'ın yanından en çok ayrılmayanımız ve O'nun hadislerini en iyi bilenimizsin demiştir.»
Bu hadis de sabit ve sahihtir. Ebu Davud ve Tir-mizi sahih isnadlarla rivayet etmişlerdir. Tirmizi Ha-sen ve sahih bir hadis olduğunu belirtmiştir, İnkar edenlerin itirazı buna bir zarar vermez. Mervan kim oluyor ki sahih bir hadisi reddederken sözlerine itibar edilsin veya Ebu Hureyre'nin adalet, emanet ve güvenilirlik vasıflarında sözleri tercih edilsin, sonra Ebu Hureyre'ye dil uzatanlar O'nun bu hadisi tek başına rivayet etmediğine ne diyecekler? Binaenaleyh büyük âlime Hz. Aişe validemiz de Hz. Peygamber'-den rivayet etmiştir. Hz. Aişe hem onların yanında hem de bize göre rivayetlerinde asla itham edilmemiştir. O'nun bu rivayeti Buhari ve Müslim'de sabittir. Sabahın iki rekâtından sonra uzanmayı reddedenler ya hadisi duymamışlardır veya vacip yada müs-tehab oluşunu reddetmişlerdir. İbn-i Hacer, Fethu'l BârL'de şöyle der : «İbn-i Mes'udun yaşlanmayı red etmesi, İbrahim en-Nehâi'nin, ibn-i Ebi Şeybe'nin naklettiği gibi, bunun şeytani yaslanış olduğunu söylemesi bunu işlemeyi emreden hadisin kendilerine ulaşmadığına hamledilir. İbn-i Mesud'un sözlerinden anlaşıldığına göre O, bu fiilin vucubiyyetini reddetmiştir. İbn-i Ömer'in buna bidattir demesi de böyle yorumlanır. Çünkü O, bununla şaz olmuştur. Hatta onun bu şekilde uzananları kovduğu rivayet edilir. Fakat onun inkarı mescidde uzanmaya karşıdır. Zahir

olan ibn-i Nazm'ın da dediği gibi bu emrin müstehab olup vucubiyyet ifade etmemesidir. Ebu Davud!da geçen Ebu Hureyre hadisindeki emri de mustahap ifade ettiğine yormuşlardır.» Durum ne olursa olsun (birisinin) hadisi inkar etmesi Ebu Hureyre'nin yalanla ithamına delalet etmediği gibi ravinin adaletine de her hangi bir leke getirmez. îbn-i Ömer'in -Ebu Hureyre çok oldu...» sözü ise ne bir ithama ne de bir eksikliğe işaret eder, şayet yazar benim el-İsâbe'den naklettiğim gibi metnin tamamını nakletseydi bütün kuşkuları gider, atacağı taş boğazına takılır ve itham yolu kendisine kapanırdı. [227]

Ebu hureyre'nin cerhedildiğîni isbatlamak için Alimlere iftirası

Yazar 169. sayfada: «Ebu Hureyre'ye gelen bu itirazlar ve rivayetlerine yapılan ithamlar sahabeden sonra gelen tabiun ve tebeu't-tâbi'ine kadar uzanır» dedikten sonra bu yalan iddiasını delülendirmek için, zann-ı galibe göre, uydurma olup sahih olmayan nakillerde bulunur. İmam Ebu Hanife, İbrahim en-Ne-ha[228] el-Ameş'den hatta Cafer el-Eskâfi ve «el-Mese-ius Sair» adlı eserin yazarı olan İbnu'l Esir'den nakillerde bulunur. Daha sonra sözlerini şöyle bitirir. «Mu-sarrat[229] meselesi ,Harun er-Reşid'in meclisinde geçince orada bulunanlar seslerini yükselterek tartışmaya başladılar. Kimisi Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadisi delil getirirkeri[230] kimisi de bu hadisi reddederek Ebu Hureyre'nin rivayetleri hususunda itham edildiğini ileri sürüyordu. Halife de bu ikinci görüşe meyletti.

Cevap.

Yazarın İmam Ebu Hanife'ye nisbet ettiği: »Bütün sahabe adildir, bâzıları bundan hariçtir. Ebu Hu-reyre ve Enes b. Malik de bunlardandır.» sözü gerçekte hiçbir güvenilir kitaba dayanmaz. Açık bir sened-le belirtilmemiş ki tenkid edelim ya da sahih ve zayıf olduğunu bilelim. Kesin olarak diyebilirim ki Ebu Ha-nife'den bunu rivayet eden yalan söylemiştir. Sonra bu, İmam Ebu Hanife'nin: «Resulullah'tan bize gelen herşeyin başımız ve gözümüz üstünde yeri vardır» sözü İle de çelişki arzeder. Çünkü bu söz ister Ebu Hureyre olsun ister başkası olsun Resulullah'tan getirdikleri her şeyi kabul ettiğini ifade eder.

Dört mezhep imamı ve onların güvenilir arkadaşlarından hiç birisi bütün sahabenin adil olduğuna karşı çıkmamıştır. Bütün mesele şudur: Hanefilerin kabul ettikleri usul kaidesine göre râvi, fıkıh ve içti-hadla tanınmış birisi ise rivayeti ister kıyasa uygun olsun, ister olmasın kabul edilir. Ancak ravi sadece rivayetle meşgul olan birisi ise ancak rivayeti kıyasa uyuyorsa kabul edilir. Bir kıyasa uyup başka bir kıyasa ters düşerse yine alınır. Lakin bütün kıyaslara ters düşerse yine alınır. Lakin bütün kıyaslara ters düşerse kabul edilmez. Hanefilerin bu konudaki delilleri hadislerin mâna ile naklinin yaygın olmasından-dir. Binaenaleyh râvi'nin fıkhı eksikse mânasından bir şey eksiltip eksiltmeyeceğine güven olmaz. O zaman onu kıyasa ters düşüren zaid bir şüphe arız olur. Buna da musarrât hadisini örnek olarak verirler. Onlara göre bu, bütün yönlerden sahih kıyasa aykırıdır. Çünkü telef olan bir şeyin tazminatı ya benzeri ya da kıymetidir. Oysa bir ölçek hurma misil olmadığı gibi kıymeti de olmaz. Halbuki telef olan bir şeyin misli ya da kıymeti ile ödetilmesi kitap sünnet ve ic-ma ile sabittir...[231] Bâzıları bu hadisi kıyasa aykırı olduğu için değil Kitap ve Sünnete aykırı olduğu için kabul etmemiştir, İşte bu sebeple açıkça diyebilirizki; Hanefilerin Ebu Hureyre'nin bazı hadisleri karşısın- da tevakkuf etmeleri yazarın iddia ettiği gibi O'nun adaletinde bir eksiklik gördükleri ya da yalanla itham ettikleri için değildir. Kötü anlayışıyla Hanefi-lere iftira atan, onlara sahih hadisleri terk ediyorlar görüntüsünü veren, başta Ebu Hureyre olmak üzere sahabeye dil uzattıklarını ima eden (yazarın anladığı gibi değil); Hanefilerin bu tevakkufları sadece usullerinde mevcut bir asla göredir. [232]

Ebu Hureyre'nin Hıfzı Ve Fıkhı

Hanefilerin bu husustaki delilleri çürütülmüştür. Sahabenin büyüklerinden nakledildiğine göre onlar haber-i vahidle kıyası terketmişlerdir. Fakih ve fakih olmayan ravi arasında ayırım yapmak sonradan çıkarılan bir bid'attir. Selef ve halef ulemasının cum- -huruna göre haber-i vahid kıyastan önce gelir. Ayrıca Ebu Hureyre'nin fakih olmadığı da doğru değildir. Sahabenin büyük bir çoğunluğu özellikle hadis rivayeti ile bilinenler fakih âlimlerdir. İbn-i Hazm, Ebu Hureyre'yi sahabenin fakihlerinden saymıştır. Hafız ıbn-i Hacer'in naklettiğine göre ibn-i Hazm, Hureyre'yi Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Ebu Musa, Muaz, SûcTb. Ebi Vakkas gibi fetva ehli olan sahabenin ikinci tabakasından saymıştır[233] Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği el-Musarraf hadisine gelince, son derece sahih bir hadistir. Bunun en güzel delili de llanei'ilerin fa-"kin olarak bildikleri ibn-i Mesud'un bu hadis doğrul-tuşunda fetva vermesidir. Bunun için Buhâri, Ebu Mureyre'nin el-Musarrâ!' hadimini rivayet ettikten sonra Abdullah b. Mesud'dan gelen şu mevkuf habere yer verir. «Her kim memelerinde süt birikmiş bir koyun satm alır sonra iade ederse beraberinde bir ölçek hurma versin.» Bu da Buhari'nin fakih ve uzak görüş^ lü olduğuna işaret eder. Burada işaret edilmesi gereken diğer bir husus fakih olmayan râvinin rivayeti celi kıyasa ters düştüğü zaman hanefilerin tamamı > tarafından reddedilmemiştir. Ebu Hureyre'nin fakih olmadığı da sadece bir kısmı tarafından söylenmiştir. Muhakkik olanlar bunların aksine, görüş beyan etmişlerdir. îşte bakın «Ukutfu'l-Cuman fi Menakib-i Ebi Hanife en-Nu'man»[234] adlı kitabın yazan, Ebu Ha-niie'nin Hz. Peygamber'den sabit olun hadisleri reddettiğini iddia edenlerin görüşlerini reddedip bunun sebeplerini serdederken şunları söylüyor:

«Dördüncüsü : Hadis'in râvisinin fakih olmaması: Bu, İsa b. Ebân'ın mezhebidir. Muteahhirun ulemasından çoğu ona tabi olmuştur. Bu sebeple Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği ol-Muserrât hadisi reddedilmiştir. Ebu'l Hasan el-Kerhi ve ona tâbi olanlar; «haberi kıyasa tercih etmek için râvinin fakih olması

sart değildir, bilakis Kitap ve meşhur sünnete muhalif olmayan âdil ve zabit olan bir râvi tarafından rivayet edilen her haber kabul edilir ve kıyasa da tercih edilir» demişlerdir. Sadru'l İslâm Ebu'l Yusr'ün (el-Pezdevî) dediğine göre âlimlerin çoğu bu görüşe meyletmiştir. Kitaplarına müracaat edildiği zaman Pezdevi ve et-Tahkik sahibinin bu konuyu açıklığa kavuşturdukları görülecektir.

«et-Tahkik»[235] sahibi derki: «Bizim ashabımız (ha-nefiier) Ebu Hureyre'nin »unutarak yiyen ve içen oruçlu» hakkındaki

rivayetle kıyasa muhalif olduğu halde amel etmişlerdir. Hatta İmam Ebu Hanife «bu konuda rivayet olmasaydı kıyas yapardım» demiştir. Yine Ebu Hanife'nin Resulullah'tan gelen herşeyin başımız ve gözümüz üstünde yeri vardır.» dediği tes-bit edilmiştir. Seleften hiç kimse râvi'nin fakih olmasını şart koşmam ıştır, bunun sonradan çıkarılan bir bidat olduğu ortaya çıkmıştır.»
İmam Abdu'l Aziz «et-Tahkik» adlı eserinde şöyle diyor: «Ebu Hureyre, fakih olup içtihadın bütün şartlarını haizdir. Zira o sahabe zamanında fetva veriyordu, o zaman fakih olmayan fetva veremezdi.» «Taba-kâtu'l Haneliyye» adlı eserin sahibi eş-Şeyh Muhyicl-din el-Kureşi kitabının sonunda şöyle diyor: «Ebu Hureyre sahabenin fakihJerindendir. İbn-i Nazm da onu sahabenin fakihleri arasında saymıştır. Bizim şeyhimin Şeyhu'] İslâm Takiyud'Din es-Sûbki, Ebu Hureyre'nin bütün fetvalarını içeren bir cüz meydana getirmişti kendisinden işitmiştim.» Musarraf hadisi için verilen bâzı cevapları da el-Kureşi tabakâtmm sonunda zikretmiştir.
Durum ne olursa olsun bâzı hanelilerin Ebu Hu-rey re'nin rivayet ettiği el-Musarrâf gibi bâzı hadisleri reddetmeleri O'nun rivayetlerine bir eksiklik getirmediği gibi O'nun adalet vasfını da ihlal etmez. Öyle inanıyorum ki bu açıklayıcı bilgiler okuyucular için yeterli olmuştur. Ayrıca Hanefilerin, bütün kitaplarında görüldüğü gibi, Ebu Hureyre'nin birçok rivayetlerini almaları onu asla adalet yönünden kusurlu bulmayıp itham etmediklerine en güzel delildir. Bu da bilinen bir gerçektir. Hafız ibn-i Hacer, Fethu'l Bâri'de şöyle der: «Ebu Hanİfe, Ebu Hureyre ve benzerlerinin rivayetleri için celi olan kıyası terketmiştir. Hurma şırası ile abdestin cevazı, namazın kahkaha tile bozulacağı) ve benzeri hususlarda olduğu gibi.» Ebu Reyye'nin, en-Nehai'den getirdiği «bizim ashabımız Ebu Hureyre'nin rivayetlerini terkederdi» sözüne gelince şayet sahihse Hanefi mezhebinde olduğu gibi celi kıyas'a ters düşen rivayetlerini kastetmiştir. Ebu Cafer el-Iskâfi'den getirdiği rivayeti ise onun en-Nazzam ve yandaşlarından yaptığı bir nakilden ibarettir. «el-Meselu's-Sâir» sahibinden yaptığı nakil de öyle. Harun er-Keşid'in meclisinde ımısarrât meselesi tartışılırken O'nun Ebu Hureyre'nin rivayetleri ithama uğramıştır diyenlerin tarafına meyletmesi meselesi hiç bir senede dayanmayan bir sözdür, böyle şeyler üzerinde düşünmeye bile deymez her halde Harun er-Reşid'e yapılan iftiralardandır ki bunların sayısı da çoktur.
Bütün bunlardan sonra yazar kendisini bu kadar gizlemesine rağmen bütün bu yanlışlıklarının kaynağını ilan etmekten başka çare bulamamıştır, s. 171'de Yahudi Müsteşrik Goldzier'in Ebu Hureyre hakkında söyledikleri onun hadislerine karşı dikkatli olunması, Sprencer'in takva konusunda hadis uydurmak için aşın gittiği vs. sözlerini nakleder.
Bütün bunlar apaçık iftiradır. Zerre kadar bir bilgi , bunlar üzerine bina edilomoz. Bütün bunlara cevap vermiş bulunuyorum. Verilen cevaplara müracaat edilebilir. En acayip husus Ebu Reyye'nin Goldzier'in sözlerini alıp nevasından ve hadis bilgisizliğinden dolayı istediği kadar üfürmüş habbeyi kubbe yapmış olmasıdır. Bu yalanlarla susuzların su zannettiği bir serap oluşturmuş; susuz, aslına vâkıf olunca birşey olmadığını anlamıştır. Artık açıkça ortaya çıkmıştır ki Ebu Reyye, hakiki veçhesiyle bir iddiacı, abartmacı ve saldırgan dillidir, başkalarının görüşlerini çalıp kendisine övünç vesilesi yapmakta da meharetli birisidir. [236]

Kabul Ahbâr'ın Ebu Hureyre'ye Yalan Ve Uydurulmuş Haber Telkin Ettigi İddiası

Yazar 172. sayfada .«Kâbu'I Ahbar'dan rivayet alması» başlığı altında şöyle der: «Hadis Alimleri sahabenin tabiîmden haber alması ya da büyüklerin küçüklerden rivayeti babında Ebu Hureyre, Abâdile (Abdullah b. Mesud, A. b. Abbas, A. b. Amr. b. Âs Abdullah b. onur) Muaviye, Enes ve başkalarının yahudiliğini kalbine gömerek yalandan İslâm'a girmiş gibi görünen Kabu'1-Ah-oar'dan rivayette bulunduklarını zikrederler, Kâb'a ilk: aldanan Ebu Hureyre olmuştur. Kâb, O'nun bu safdilliligini kullanarak İslâm dinine sokuşturmak istediği her şeyi O'na telkin etmek için O'nu elde etmiştir.» Ebû Rey-ye, daha sonra bunları İsbat etmek için Ebu Hureyre'den gelen birçok rivayete yer verir ve bu rivayetlerin Kâb'tan alınan birer İsrailî haber olduklarını açıklar, kitabının birçok sayfasında da Ebu Hurcyre'nin bu rivayetleri ile Kâb'ın sözlerini mukayese etmeye çalışır.
Cevap :
Kâb'ı ilgilendiren hususlar, yâni içten yahudi olup müslüman görünmesi hususuna daha önce bir bölüm ayırarak anlatlık. en-Nazzam, müsteşrikler ve onların- bo-razanlığıiı yapan Ebu Reyye'den başka ona böyle bir iftira atan hiçbir kimse bilmiyorum. Kâb'a yakın bir çağda yaşamalarına rağmen, rical tenkidi ve onların gizli hallerini öğrenme hususunda büyük dikkat ve ilim sahibi ola rıcerh ve tâdil âlimleri O'nu cerhetmemişlerdir. Delilsiz ve şâhidsiz insanları cerhetmek, adalet olmasa gerektir.
Ebu Hu rey re ve AbâdİIe (dört Abdullah) gibi bâzı sahabilerin ondan,rivayetleri yeni ortaya çıkan bir husus değildir. İmam el-Irâki, ibnüs Salah'ın «el-Mukaddime» sine yazdığı şerhle tabiinden rivayet eden sahabilerin tamamını vermiştir. Biz, gerek Kâb, gerekse diğer clıl-i Kitap âlimlerinden yapılan bir kısım rivayetin aslında yalan olduğunu inkar etmiyoruz. Bunu daha önce de belirttim. Ancak hadis âlimleri ve tenkidçileri bütün bunları tenkide tabi tutarak sahih ve illetli olanları, makbul ve merdud olanları birbirinden ayırdıkları gibi Kâb'm ehi'i Kitab'm u/liflerinden elde ettiği bilgilere dayanmalan ve bâzı ravilerin karıştırarak Hz. Peygamber'e isnad ettiklerini de hiçbir hata eksiklik ve fazlalığa meydan venne-yccek şekilde birbirinden ayırmışlardır. Bizim, yazara karsı çıktığınız husus Ebu Hureyrc'yi safdilli olmakla suçlaması ve Kâh'ın onu elde edip birçok îsrailiyatı telkin ettiği ve ünımi okluğu için Tevrat tan öğrenmesini uzak gördüğü, gibi meselelerdir. Bilemiyorum yazar ilmin okuma ve yazmakatn ibaret olmadığını nasıl bilmez, oysa duyu organlarıyla alman bir kelime, okunarak Öğrenilen bîr kelimeden belleğe yerleşmek bakımından pek geri kalmaz. Yazar gerek eski zamanlarda, gerekse şimdi gözleri gören okuyan ve yazan kimselerden daha çok ilim ve marifet sahibi olan âmâlar hakkında ne der? Tabi ki gözleri görmeyen okuyamaz ve yazamaz ancak işitme yolu İle öğrenir.
Yazarın iddiasına delil olarak getirdiği hadisler :

1- «Güneş ve Ay, kıyamet gününde ateşe atılacak îki Öküzdür.» Hadisi :
173. sayfada şöyle diyor: «Bezzar, Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in : «Güneş ve Ay kıyamet günü cehenneme atılacak iki öküzdür.» dediğini rivayet eder. Bunun üzerine Hasan (Basri) suçları nedir? diye karşılık verince : «Ben, sana Resulullah'tan hadis naklediyorum sen de suçlarını soruyorsun» der. Bu sözün aynısı Kâb'tan da nakledilmiştir. Ebu Vâla el Mûsuli Kâb'ın şöyle dediğini rivayet eder: «Kıyamet günü ay ve güneş iki kısır öküz gibi getirilip onlara tapanların gözleri Önünde cehenneme atılacaklar.» yazar kaynak olarak da cd-Demiri'nin «Hayatu'l Hayavan» adlı kitabını zikreder.
Cevap :
el-Bezzar'ın Ebt* Hureyre'den naklettiği hadis sahihtir. Hafız İbn-i Hacer, Felhu'I Bâri'de[237]İbn-i Kesir de
tefsirinde[238] zikretmiş ancak hakkında herhangi bir şey dememişlerdir. Bu iki tenkidei İmamın susması yazara cevap olarak yeter. Hafız Ebu Yala aynı manada bir ha^ dişi Mü s ne d'inde Ye.?, i d er-Rekbâs ve Enes tarikiyle zikretmiş ancak bunun isnadı zayıftır. et-Teyalisi (Ebu Da-vud) de Özetleyerek buna yer vermiştir. Buharî'nin Sahih'inde merfu olarak Ebu Hureyre'den naklettiği ha-diste Ay ve Güneş'in iki kısır oku/, olduğu ve a*t£şe atılacakları yer almaz. Buradaki lafzı aynen şöyledir": «Gü* neş ve Ay kıyamet giüıii dürüUîoeklerdir»[239] BuHari'nin rivayeti seksiz şüphesiz sahihtir. Bunu Allah'u Tıjâla'nın «...siz ve Allah'ın dışında taptıklarınız cehennemin odunusunuz siz de oraya. gİrecekshıiz»[240] âyeti de le'yıt etmektedir. Hadis sabit olduktan sonra metin yönünden her hangi bir müşkü olmaz.
Birisi deseki : ay ve güneş'in suçlan nedir ki ateşe atılsınlar? ben de derini ki : (buna en güzel cevabı) el Hattabî vermiştir. : «ikisinin ateşte bulunmaları azap edilmelerini gerektirmez. Oraya atılmalarının sebebi dünyada iken bunlara ibadet edenleri rusvay etmek ve ibadetlerinin bâtıl olduğunu göstermek İçindir. Şüphesiz tapanların tapılanlarla birlikle ateşte biraraya gelmeleri en büyük azap, ledib ve istihzadır.» el-İsmailî şöyle der ; «onların ateşte olmaları azap edilmelerini gerektirmez çünkü Allah'ın bâzı melekleri, taşlar ve başka şeyler cehennem ehline azap olmak için orada bulunurlar. Allah'ın dilemedikleri asla azap görmez.» Yine birisi «güneş ve ay nasıl dürülerek ateşe atılırlar oysa cehennem astronomi âlimlerinin belirttiklerine göre bırakın güneşi ayı bile
almaz» derse şöyle cevap verilebilir: Bunlar kıyamet günü vuku bulacaktır. Kıyametin halleri dünyanın hallerine kıyas edilmez. Arz ve Sema o gün değişecektir, bugün âlemde geçerli olan sistem değişecektir, bunların şâhidİeri Kur'an'da sayılamayacak kadar çoktur. Bütün fezayı yaratan yüce Allah, şüphesiz dürmek istediğini dürer, nurunu almak istediğini alır, büyük olanı küçültür, küçük olanı büyültür ve bütün bunlara kadirdir. Hiç bir rnuvahhid bundan şüphe duymaz. Mülhidler ve dinsizlere uelince onlara söylenecek şeyler ayrıdır Yazar'm yer verdiği Kâb'ın rivayetini hiçbir hadis ve tefsir kitabında görmedim. «Hayatıı'l Hayvan» adlı kitap ise hadisleri tesbilte ölçü değildir. Sahih olduğunu farzetsek yine yazarın görüşünü desteklemez. Ebu Hureyre'ye dil uzatmasında haklı olduğuna şahid olmaz. Zira bu bilgi Ehl-i Kitap'lan alınmış olabilir. Bu kitaplarda hak ve bâtıl karışık olduğu için her şeyi bâtıl değildir. Kur'an ve sünnet, hak ve batıl olan rivayetlere şehadet eder. Veya bu bilgi Eİbu Ilureyre ve Enes'ten alınmış.olabilir. Ebu Hureyre'-nin Kâb'tan alıp Hz. Peygamber'e ref'etmesi Kâb'ın ondan almasından daha evla değildir. Bilhassa Kur'an da rivayetine şheadet etmiştir. Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'an'ın sarihi ve açıklayıcısıdır.
2 -S. 174'de şöyle diyor: el-Hâkim, Mustedrek'te sahih hadis râvileri tarikiyle Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakleder : «Allah bana bir horozdan bahsetmeme iizin verdi, hu horoz'un iki layağı yende boynu Arşın [altındadır. Sürekli «seni teşbih ederim Rabbim sen ne yücesin der.»[241] sonra da derki : bu hadis Kâb'ın sözüdür bu sözünün metni de şöyledir... (da ve Kâb'tan naklolunan konuyla ilgili bir sözü nakleder.)
Cevap :
İbnu'l Cevzi, hadis'in metninin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Uydurma olduğu dikkate alınmalıdır. Çünkü 1-1.m hadisleri tashihte gevşek davranmıştır. İbn-i Kav. . i I-Cevziyye'nin sözleri de bunun sabit olmadığına delalet Kayyım «Cevabu'l Es'ileti't Trablusiy-ye» adlı esui.nde Horoz ile ilgili bütün hadisleri sarfet-tikten sonra şöyleder: «Hulâsa lıoiozla ilgili tüm hadisler yalandır. ,Jece şu hadis müstesna : «Biriniz horozun ötüşünü 'T.anız Allah'ın fazlını isteyin zira o bh"melek gördüğü - u öter.»[242]
Bir hadis mevzu olunca ne Ebu Hureyre'den ne de Hz. Peygamber'den sabit olmamış demektir. Bu sebeple yazarın sözünü üzerine bina ettiği esas yıkılmıştır. Kâh'ın sözü* de sabit olmuşsa Ehl-i Kitab'ın kitaplarında mevcut olan bir îsrailiyattan ibarettir.
3-Yazar 174. sayfada şöyle diyor : Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in Nil, Seyhan, Ceyhan ve Fırat nehirleri cennet nehirlerindendir»[243] dediğini rivayet etmiştir. Oysa
bu da Kâb'ın sözüdür. Kâb şöyle der: «Allah cennetteki dört nehri dünyaya yerleştirmiştir. Nil, cennetteki bal nehridir, Fırat, cennetteki şarap nehridir, Seyhan, cennetteki süt nehridir, Ceyhan da cennetteki su nehridir.»
Cevap :
Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadis son derece sahih bir hadistir. Sahih'i Müslim'de geçen metni şöyledir : Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil, hepsi cennet nehirlerinden-dir.» Bâzılarının anladıkları gibi hadis hakiki mâna ifade etmeyip bir teşbihten ibarettir. Yani bu nehirler insanlara fayda, çok hayır ve bereket, gibi sıfatları yönünden cennet nehirlerine benziyor demektir. Bazılarına göre burada mahzuf bir kelime vardır. Buna göre : «Cennet ehlinin nehirlerindendir.» demek olur Bu aynı zamanda Hz. Peygamber'den bir müjdedir. Yani Allah vadini yerine getirecek, kendisine zafer ihsan edecek ve dinini diğer dinlerden üstün kılacaktır. Öyleki : bu din bu dört büyük nehrin bulunduğu bölgelere ve diğer yerlere çünkü temsil yolu ile anlatılmıştır tahsis yoluyla değil yayılacaktır. Bu da gerçekleşmiştir. Zira bir asır geçmeden İslâm hakimiyeti Atlas Okyanusu'ndan Hindistan'a kadar uzanmıştır. Nasıl te'vi! edilsin dil ve şeriat yönünden hadiste reddedilecek bir duı-um yoktur. Sahabe zeka ve saf kalpleriyle bu ve benzeri hadislerin söylediği durum ve şartları kavrayarak bâzılarına muşkil gelen bu gibi hadislerden Hz. Peygamber'in ne kastettiğini anlamışlardır. Bunun için herkes görüşünü açıkça beyan etme hürriyetine sahip olduğu halde

kimsenin böyle hadisleri müşkil kabul ettiği bilinmemektedir.
Kâb'tan.ftldığı rivayeti «Nİhayetu'l Edeb»ten almıştır. Hadisleri tesbit için bu kitap esas alınmaz. Şayet böyle dediği lesbit edilse de sözleri teşbihli yorumlanır. Biraz düşünecek olursak Ebıı Hureyre'nin Kâb'ın anlattığının etkisinde kalmış olmasının uzak bir ihtimal olduğu anlaşılır. Bunun bir zan ve tahmin olduğu ortaya çıkar, iki hadis farklıdır. En yakın ihtimal, Kâb'ın sözünün E bu Hureyre'nin rivayetinin bir tefsiri olmasıdır. Allah'ın şu sözü de buna ışık tutmaktadır. «Muttekilere söz verilen cennetin durumu şudur.: içimle bozulmayan sudan ırmaklar, tatlı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren ışuraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır ve onlar için orada her çeşit m< -Rab'lerinden de bağışlama vardır...»[244]

4 -(Yazar yine aynı sayfada şöyle der. îbn-i Kesir tefsirinde şöyle diyor : Ebu Hureyre'nin Ye'cuc ve Me'cuc ile ilgili hadisin metni Ahmed b. Hanbel'in ondan rivayet ettiği gibi şöyledir : «Ye'cuc ve Me'cuc şeddi hergiin kazarlar güneş neredeyse kaybolacağı zaman âmirleri : «dönün yarın tekrar kazacaksınız.» der ve dönerlerdi» ibn-i Hanbel aynı hadisi Kâb'tan da rivayet etmiştir: Ebu Hureyre nıuhtelen bu hadisi Kâb'tan almıştır. Çünkü 0, sık sık O'nun meclisinde bulunur(ve O'ntınla konuşurdu.»

Cevap :

Evet ibn-i Kesir bu hadisi tefsirinde zikretmiştir. İmam Ahmed ve Tirmizî'nİn rivayetlerine yer verdikten sonrada şöyle demiştir: «isnadı kuvvetlidir ancak metninde bulunan bir nekaretten dolayı merfu olmaya uygun değildir. Çünkü âyetin zahirine göre (ye'cuc ve me'cuc) şeddin binası sağlam olduğu için ne deleb i İmişler nede üzerine yükselebilmişlerdir, tbn-i Kesir sözlerine devamla «lakın bu haber Kâbu'l Ahbar'dan da rivayet edilmiştir.» sonra aynı manada bir haber daha nakleder ve ikisinin aynı olmadığını belirtir... İbn-i Kesir sözlerini şöyle bağlar: «Muhtemelen Ebu Hureyre bunu Kâb'tan almıştır. Çünkü O, çoğu kez gider meclisinde bulunur ve O'ndan haber alırdı. Ebu Hureyre bunu ondan aldı fakat bazı râviler O'ndan gelen merfu bir hadis zannederek Hz. Peygambere isnad etmişlerdir.»[245] Ne ilginçtir ki, yazar ibnHi Kesirin sözlerini naklederken kasten bu soır bölümü hazfetmiştir. Zira bu son kısmı O'nun «Ebu Hureyre Kâb'tan haberleri alıp Hz. Peygamber'den doğduğunu söylüyordu» iddiasını reddetmektedir. Nakilde güvenilirliğe bakın! Bir başkasına yanlış gösterme üslubu doğrumudur?

Bana göre de, ibn-i Kesir'in de belirttiği gibi, hadis münker olup sahih değildir. Senedinde Katade'nin olması bunu doğrulamaktadır. Zira Katâde tedlis ile bilinen bir râvidir. Muhtemelen bu duıum bir râvinin hazfedilmesinden kaynaklanmıştır.

Ayrıca metnin Kur'an'a muhalif olduğunu belirtmiştik. Bundan başka meşhur sünnete de muhaliftir. Sahi-hayn de geçen bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle bu-yurmuştrr. «Yaklaşan bir serden dolayı vay arabın hâline baş parmağıyla şehadet parmağım halkalaştıra-rak o gün ye'cuc ve me'cuc bu şekilde şeddi (sararak) fethedecektir.» Hadis sahih olmadığına göre yazar'ın iddialarının dayanağı, da yıkılmış demektir.

5-Yine 174. sayfada: «Buhafi ve Müslim'de yer alan Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği : Allah insanı kendisureHnde yarattı» hadisuıe gelince bu söz Tevrat'ın birinci ishah (sifr'den büyük fasıldan küçük bölümlerine ishah denir.)'ında aynen şöyle geçmektedir : «Allah insanı kendi suretinde yarattı, Allah'ın sureti üzerine insan yaratıldı» Dipnotta bu hadisin bâzı varyantlarında: «Hz. Adem'in boyu altmış arşındır, bir varyanta göre «Rahmanın sureti üzerine yarattı» denildiğine İşaret ettikten sonra ibn-İ Hacer'in Fethu'l Bari'd e bu hadis için «Eski kavimlerden Ad ve Semud'un yaşadığı bölgelerden şu ana kadar kalan yerlere bakılacak olursa hadis'in müşkil -olduğu anlaşılır .[246] Çünkü bunların evleri Ebu Hureyre'nin rivayetinde belirtildiği kadar boylarının uzun olmadığına delalet etmektedir.» diyerek tenkid ettiğini belirtmektedir.

Cevap :

Hadis Buhari, Müslim ve diğer güvenilir hadis kitaplarında rivayet edilmiştir. Ebtı Hureyre'nin Tevrat'a uygun olan bir hadis rivayet etmesi ona bir zarar vermez. Zira bütün kitaplar Allah'tan gelen vahydir. Kur'an ve sahih sünnet geçmiş kitapların varlıklarına şehâdet ederler. Tevrat ve İncil'de, Kur'an'la aynı olan yerler hak ve gerçek olup hiçbir tebdil ve tahrife uğramamışlardır. Allah Teâhı Maİde süresinde Tevrat ve İncili, İncil'in Tevrat'la plan âyetleri tasdik ettiğini belirttikten sonra ^öyle buyurur : «Sana, <la kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve onları kollayıp koruyucu olarak bu kitabı gerçekle indirdik. Onların aralarımla Allah'ın indirdikleri ile hükmet ve sana gelen gerçekten ayrılıp onların keyiflerine uyma!...»[247]

Hadis hem sened yönünden hem de metni ve mânası yönünden sahihtir. «Kendi suretinde» cümlesindeki zamir ister 11/.. Adem'e gitsin islerse «Allah, Adem'i Rahman'ın suretinde yaratlı» varyantında olduğu gibi yü (»l* Allah'a gitsin larkeiıne/.. Şayet /amir Adem'e gidi-yursa ki Arap dili kaideleri gö/Öiıünde bulundurulursa bu daha uygundur. O takdirde durum acıktır. Hadisin manası da şöyle olur. Yani Allah, Ademi şimdiki insan oğlunun bulunduğu .şekil üzere yarattı, İ'arkh bir evrim yc-cirmemiştir tıpkı zürriyetinde olduğu gibi bilakis Allah onu ruhunu ilk üflediği gün kâmil mânada düzgün bir insan olarak yaratmıştır. O takdirde bu hadis en beliğ bir şekilde maddeci ve tabialçılann görüşlerini reddetmiş olur. Şayet zamir Âdem'e değil de Allah'a râci ise bu konuda söylenecek söz açıktır. Selefin mezhebine göre (bu gibi naslara), varid olduğu gibi teşbih etmeden keyfiyeti üzerinde durmadan bunları Allah'ın gerçek bilgisine bırakarak, inanmak gerekir. Fakat Halefin mezhebine göre dil şeriat ve akl'ın hudutlarını aşmadan tevil etmek gerekir, O zaman yapılacak tevil de gayet basittir. Yâni «Allah, kendi sıfatları olan hayat, ilim, semi, basar va benzen sıfatları vererek yarattı» demek olur.

Hafız ibn-i Hacer'in müşkil gördüğü, Ebu Reyyo'-nin de okuyucuyu .şüphelendirmek için naklettiği hususta aslında herhangi bir karışıklık yoktur. Dünya'nın umrü binlerce ya da on binlerce yıl olarak değerlendirilemez, bilakis dünya'nın yaşı milyonlara varmıştır. Nitekim Jeoloji ve biyoloji âlimleri de bu görüştedir. Öyleyse bu kadar uzun süre zarfında insanoğlunun bugüne kadar ya-rauhşında bâzı eksikliklerin olması uzak bir ihtimal defi' c1"'. İbn-i Hacer, kendi asrında bunu müşkil görmüş- ıhnin ve lennin ilerlediği günümüzde bunda anlamayacak bir durum yoktur. Bana öyle geliyor ki, ibn-î Hacer bu süzü

söylerken ehl-i Kitabın «dünyamın ömrü yedi bin senedir» görüşünün etkisinde kalmıştır. Oysa bu şüphesiz bâtıldır. Daha sonra O da bunu anlamış ve dünyanın ömrünün bundan daha fazla olduğunu hadisten istinbat esnasında bunu şöylece belirtmiştir: «Hz. Adem ve Hz. Muhammed arasındaki müddet chl-i Kitap ve diğer habercilerin verdikleri müddetten daha fazla dır.»[248]
Şu kadar varki : Hadis belli bir Ölçü kastetmeyip altmış arşın demekle sâdece çok uzun olduğunu vurgulamak istemiş olabilir. İbn-i Ebi Hatim'ih, hasen bir is-nadla Ubeyy b. Kâb'tan merfu olarak rivayet ettiği şu hadis de bunu destekliyor: «AUah, Âdem'i uzun boylu çok saçh yarattı, sanki uzun bir hurma ağacı kadardı.» Bütün bunlardan sonra (soruyorum!) Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği haberin Tevrat'takine uygun düşmesi ile kendisinden aldığını iddia ettiği K.âbu'1-Ahbar arasında ne gibi bir ilişki var? Kâb'ın bu kıssa ile uzaktan yakından bir alakası yoktur. [249]

Îmam Malik'e Bâzı Sahih Hadisleri Reddediyor Diye İftira Atması

Yazarın bütün gayreti başta Ebu Hureyre'nin rivayetleri olmak üzere hadislere şüphe düşürmek olduğu için 175. sayfanın dipnotunda ibn-i Hacer'in hadisten duyduğu kuşkuya yer verdikten sonra şöyle, der : «İmam Mâlik de bu hadisi ve» Allah teâla kıyamet günü sâk'ınj gösterdiği zaman diledikleri ateşe girene kadar elini ateşe sokar» hadisini şiddetle reddetmiştir oysa «ikinci hadis» Ebu Hureyre'nin rivayeti olup Buhari ve Müslim'de mevcuttur Buharîdeki metni de şöyledir : «Rabbimiz Sakını açar, derken her erkek ve kadın mümin ona secde eder. Ancak dünyada İken insanlar görsünler ve işitsinler diye secde edenler de secde için gelecek belleri ,bü-külmeyecektir.»
Cevap :
Yazar ve benzerlerine Önce şunu söylemek istiyorum. Bu şaibeli konulardan ve mütekâbili hadislerden bahseden kişinin gerçekten araştırması ise - kaynaklarını zikretmesi gereklidir. İmam Mâlik'în hangi kitapta bu hadisleri inkar ettiğini bilmiyoruz. Bana öyle geliyor ki, yazarın söylediklerini inceleyen O'nun iftiralarına bir dayanak bulamadığı zaman kafadan delilsiz sözler sarfetme-ye başladığını görecektir. Bahsettiği bu habisler müte-şabih hadislerdendir. Kur'an'da müteşabih âyetlerin olmasını dileyen yüce Allah gayba imam akılları almayan, kalpleri iman nuruyla aydınlanmayan Ebu Reyye ve benzerlerini imtihan etmek için Resulünün hadislerinde de müteşabih hadislerin olmasını dilemiştir. «...Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onuri müteşabih âyetlerinin peşine düşerler. ..»[250] Selefin bu konudaki görüşü bilinmektedir. Şayet yukarıdaki iftirayı îrnarn Mâlik'ten başkasına atsaydı bâzılarına göre mümkün olabilirdi. Fakat İmam Malik'in bu konudaki sözleri meşhurdur. Kendisine istiva (Allanın arşa dayanması) hakkında soru sorana «istiva bilinmektedir. Keyiiyeti ise meçhuldür. Bununla ilgili soru sormak bidattir, (soranı kastederek) Bunu yanımdan çıka-rır» çünkü O kötü biridir.» diye cevap vermiştir.
Yazar sadece İmam Mâlik'c değil, Ebu Hureyre'ye hatta Buharı ve Müslim'e de iftira atmıştır. Zira Buharî içinde «sak» bulunan1 söz konusu hadisi Ebu Said el-Hud-ri'den[251], İmam Müslim de yine Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etmiştir.[252]Buharı ve Müslim'deki Ebu Hureyre hadisi ise Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisle aynı manada olsa da «sak» kelimesi içinde geçmemektedir. [253]

Hz. Peygamberin Sıfatı İle İlgili Bir Hadise Dil Uzatması

175. sayfada şöyle diyor : Kâbu'l Ahbar, Peygamber'in Tevrat'taki sıfatlarını zikredince; Ebu Hureyre de O'nun sıfatları hakkında şöyle demiştir : «O ne çirkin sözlü ve davranıştı idi ne de böyle yapanları severdi ne de çarşılarda gürültü çıkarırdı.» oysa bu Kâb'ın sözünün ta kcn-libidir.»
Yazar daha Önce ele IIz. Peygamberin Tevrat'taki sıfatlarının Kâb tarafından uydurulan bir hurafe olup Abdullah b. Amr b. Âs'ın da ondan aldığını iddia etmiş ve biz de buna yeterli cevap vermiştik.
Daha Önce söylediklerimden fazla olarak şunu belirtmek istiyorum. IIz. Peygamber'in çirkin sözlü ve dav-ramşh olmayıp başkasından da böyle olmasını islemediği dost ve düşman tarafından doğrulanan hiç kimsenin tartışmadığı bir husustur. Ebu Hureyre veya başkasının bu sıfatları rivayet etmeleri, hangi hal olursa olsun, Kab'ın bu sıfatlarını Tevrat'tan zikretmesine bağlanmaz. Çünkü onlar bı.ı Muhammedi ahlakı mülahaza ve müşahade ile biliyorlardı. [254]

«Allah Toprağı Cumartesi Günü Yarattı» Hadisinin Gerçek Yüzü

Yazar yine 175. sayfada şöyle diyor: «Müslim, Ebu Hureyre'den şunu rivayet etmiştir. «Resulullalı elimi tu-iarak -şöyle dedi : «Allah toprağı cumartesi günü yarattı, onun üzerinde dağları pazar günü, ağaçları pazartesi, külülüğü salı, nuru çarşamba günü yarattı. Perşembe günü canlıları yeryüzüne yaydı, son yaratık olarak cuma günü ikindi ile geıenin arasındaki saatlerde de Hz. Adem'i yarattı.»
Bu hadisi İmam Ahmed ve en-Nesâi de Ebu Hurey-re'den rivayet etmişlerdir. Buharı, ibn-i Kesir ve başkaları Ebu Hureyre'nirı bu hadisi Kâbu'l Ahbar'dan aldığını söylemişlerdir. Zira bu hadis yerin ve göğün allı günde yaratıldığını bildiren Kur'an ayetine terstir. İşın ilginç yönü, Ebu Hureyre bu hadisi alırken Hz. Peygamberin elinden tuttuğunu belirterek açıkça IIz. Peygamber'den işiliiğini söylemişt.ir. (Hbu Reyye sözlerine devamla) şöyle diyor : Gerek bizim memleketimizde gerekse başka yerlerde Hadis ilminden bir şey bildiğini iddia eden veya onlara tabi olanları bu müşkili halletmeye ve şeyhlerini (Ebu Hureyre'yi) düştüğü çukurdan çıkarmaya davet ediyorum.» Ya/ar daha sonra edebi elverdiğince Ebu Hu-ıtîyre ile istihza ediyor.
Cevap ;

Bu hadise çok eskiden hadistiler dikkal çekmiş, onu illetli saymış ve hakkında tartışmışlardır. Bâzılarına gö-m hadisin senedi sahih değildir. Zira İsmail b. Umeyye, İbrahim h. Ubi Yahya'dan almıştır. İbrahim b. F.bi Yahya um ise rivayetleri hüccet olamaz. Buharî'nin şeyhi Ali \ eUMedinî'ye bu hadisin senedi sorulunca: «ismail b. Umeyye'nin bunu sadece ibrahim b. Ebi Yahya'dan aldığını görüyorum» diye karşılık verir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında şöyle der: «İbrahim b, Ebi Yahya Ka-deriyye, Mutezile ve Cehmiyye'den olup her bela onda vardı. İnsanlar O'nun hadislerini terkettiler çünkü hadis uydururdu» ibn-i Main, O'nun hakkında «yalancı verafizidir» derdi. Gerek sarahaten, gerekse tedlis yolu ile İbrahim bu isnadda yer aldığı için böyle isnadlarla hadisin metni sahih olmadığı gibi; hadis Hz. Peygamber'e, F.bu Hureyre'ye ve O'ndan sonra gelen sika râvilere yalandan isnad edilmişse, o takdirde araştırmacının bunun üzerine bîr hüküm bina etmesi doğru değildir [255]Zira hüküm vermek hadisin sabit olması demektir.

Bâzılarına göre hadis Hz. Peygamber'den söylenen merfu bir haber değildir. Ebu Hureyre bunu Kâbu'l Ahbar'dan almıştır, bâzı râvilerinde vehm olduğu için merfu olduğunu söylemek doğru değildir, doğru olan Kâb'ın mevkuf haberi olmasıdır. İmamlar imamı Buharî, Târilı'-inde bu görüşe vararak şöyle demiştir : «Bâzıları Ebu Hureyre vasıtasıyla Kâbu'l Ahbar'dan nakletmişler ki, sahih olan da budur.» AJlame ibn-i Kesir de buna muvufa-kat etmiş ve şöyle demiştir: «Sanki bu hadisi Ebu Hureyre Kâb'dan almış daha sonra bâzı râviler «Resulullah elimden tuttu» ifadesini ekleyerek merfu bir haber haline getirmişlerdir.»[256] Her ne olursa olsun Ebu Hureyre Kbu Reyye'nin sataşmalarından kınamalarından hadis uydurma ithamından uzaktır. (Buna rağmen) Ebu Reyye dönüp dolaşıp onunla keyfinin dilediği kadar istihza ediyor, oysa durum ibnu'l Medinî ve ona tabi olanların de-ditti ise Et>u Hureyre bundan tamamen uzak olmuş ulur. Ebu Hureyre'ye atfedilen lafızlar, Peygamber'den işitmesi, Resulullah'ın elinden tutması sabit olmayıp uyduranın yalan uydurma ve bâtıl olan bir şeyi hak görüntüsüne sokarak Ebu Hureyre'ye yaptığı bir iftiradan öteye geçmez. Şayet durum Buhâri ve İbn-İ Kesir'in dediği gibiyse o takdirde merfu hale getirmekten uzaktır. Çünkü O, «Ben, Rcsulullah'tan işittim ya da Resulullah elimde tuttu» dememiştir. Ancak dıırumu karıştıran bir râvi Hz. Peygamber'e isnad ederek söz konusu lafızlarla da bunu te'yid etmiştir. Umarım Ebu Reyye'nin Mısır hatta İslâm alemindeki hadiscileri, Ebu Hüreyre'yi düştüğü kuyudan kutarmaya meydan okuyuşuna ben güldüğüm gibi, okuyucular da gülüp geçmiştir. Gerçek ortaya çıkmıştır. Ne çukur ne de düşme söz konusu değildir. Bütün id-diaâlanm boş bir uçurum üzerine bina etmiş ve oradan cehenneme yuvarlanmıştır. O ne kötü varış yeridir, Ebu Reyye'nin sözlerini okuyan bütün âlemle savaşıp, semâyı fethettiğini zanneder. Bu da gurur ve enani-yetle karışık cehalete delalet eder. Bir araştırmacı içinde gurur ve cehaletten daha zararlı bir haslet yoktur. [257]

Veli Hadissi

176. sayfada yazar şöyle diyor: «Buhari Ebu Hureyre den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini[258] rivayet etmiştir : «Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse muhakkak ben ona harb açarım. Bir kulum far/ kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibâdetle bana yaklaşumaz. Kulum bana, yaptığı nafile ibâdetler-le de yaklaşır. Nihayet onu severun. Bir kere de othı sevdim 31ü, artık ben o kulumun jişiltiği kulağı, göreceği gözü, kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, yaptığım şeylerden tereddüt ettiğim tek şey Ölümden hoşlanmayan jnıu'minin canını almaktır. Ztra ben onun kötülüğünü istemem» Hadîs uzmanı olanlar bu hadisin is-railiyât koktuğunu hemen anlayacaktır.» Yazar daha sonra dipnotta da şunları yazıyor : «Bu hadisi sadece Buharı rivayet etmiştir. İmam Müslim Sahih'inde, ibn-i Hanbel de Müsned'inde zikretmemiştir. Sahabeden de sâdece Ebu Hurey re tarafından rivayet edilmiştir. Birçok imam bu hadisin kusurlu olduğunu söylemiştir.» Hadiste kusur olarak itibar ettiği şeyleri zikrettikten sonra da şöyle diyor : Bana Öyle geliyorki bu konuda Ebu Hureyre'nin hocası Vehb b. Munebbih'tir. Hilyetu'l Evliya'da bu Kâ-hin'in hal tercesemesi anlatılırken şöyle dediği rivayet edilmiştir : Tevrat'ta Allah Teâlâ'nın şöyle dediğini gördüm : «Mümin'in ruhunu kabzetmekten başka bir şeyden tereddüt etmedim.»

Cevap :

Buhari bu hadisi Sahih'inde[259] zikretmiştir. Çünkü sahih bir hadistir. Buharî'nin şeyhi Hâli d b. Muhallet ile Şurcyk b. Abdillah gibi bâzı imamların tenkid etmeleri hadisin sıhhatini ihlal etmez. Çünkü İmam Buharı şeyhini başkasından daha iyi tanır. Buharı ile bir başkasının bir ravi hakkındaki görüşleri çelişirse Buharî'nin görüşü tercih edilir. Çünkü 0, hadisin illetleri ve ricali konusuııda eşsizdir. Hatta bir hadisdeki gizli illeti ortaya çıkarınca İmam Müslim iki gözünün arasından öpmüş ve unu Ü-stadlann üstadı lakabı ile anmıştır. Şayet hadisin râvilerinde sıhhatini ihlal edecek bir durum olsaydı. Buharı, kitabına almazdı. Müslim Sahih'incîe, İmam Ahmed Müsned'inde yer vermese de diğer hadis imamları onu taline etmişlerdir. El-Beyhaki «Kitabu'z-7.uhd»ünde, ayrıca Ebıı Ya'la, el-Bezzar ve Taberâni de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hatta İmam Ahmet de Kitabu'z-Zûhdün'de yer vermiştir. Hadis sâdece Ebu Hu rey re tarafından rivayet edilmeyip Hz. AİŞe, Hz. Ali, F.bu Umame, İbn-i Ahbas, Enes, Huzeyfe ve Muâz b. Cebel gibi bir grup sahabi m-rafından da rivayet edilmiştir. Hadis'in isnadı tek olmayıp birçok farklı tariklerle gelmiştir. Bunlar zayıf almaktan hâli olmasalar da birbirlerini takviye ederler, yazarın da tavsif ettiği gibi hadiste müminlerin cm İri olan Hafız İbn-i Hacer de bu konuya kafa yormuş ve Fethu'l Bâri'de şöyle elemiştir. «Bu hadisin bir tek isnadda geldiğini söylemek yanlıştır. ... hadjsin birçok isnadı vardır. Bunların toplamı bir aslının olduğuna delâlet eder.»[260] İbn-i Hacer daha sonra bu farklı isnadları birbir zikrederek hangi kitaplarda geçtiğini söyîer ayrıca sahabeden de kimlerin rivayet ettiğini bir bir belirtir böylece anlaşılıyor ki, hadisin isnadında herhangi bir kusur sö/ konusu değildir.

Mâna yönüne gelince son kısmındaki «tereddüt > meselesinden başka anlaşılmayacak bir durum yoktur. Mutevatir Kur'an ve sahih sünnette bu hadisin ifadele-nne benzer bir çok şey vardır. Şayet Müşkildir diyeıvk bu hadisi reddecek olursak bir çok Kuran âyetini ve sahih hadisleri reddetmiş oluruz. Alimler bu konuda iki görüş ileri sürmüşlerdir.

1- Selefin görüşü : O da benzetme yapmadan, keyfiyeti üzerinde durmadan, bi/.ce bilinen zahiri şeylerden Allah'ı tenzih ederek vârid olduğu gibi iman etmektir. Ayrıca bunun hakiki bilgisini de Allah'ın yüce bilgisine bırakmaktır.

2- Halef âlimlerinin görüşü: O da te'vil etmektir. Nitekim onlar hadisi mecaz olaıak anlamışlardır. Buna göre hadis Allah'ın mümin olan velileri sevmesi ve onlara kötülük ve e/.iyeUen hoşlanmadığım beşerin indinde anlaşılabilen bu ibare ile temsil etmiştir. Bâzıları hadisin sonunda geçen tereddüdü Allah'a değil de meleklere hamletmiştir. Onlar Allah'ın elçileri oldukları için unların yaptıkları Allah'a nisbet edilmiştir. Çünkü onları gönderen O'clur. İbn-İ Hacer Fethu'l Bâri'de yeterli izahlarda bulunmuştur dileyen ona müracaat edebilir.
Yazarın nakildeki ihanetlerinden bir tanesi de el-HaU tabî'nin sözlerini kısaltarak anlaşılmaz bir vaziyette verip, buna verdiği cevaba yej- vermemesidir. Bu metodu kimlerden aldığım biliyoruz. Şimdi yazarın bu ilginç durumunun görülmesi için Hat tabî'nin sözlerinin tamamına vermek istiyorum : «Allah'ın tereddüt etmesi caiz değildir, bir şeyden vaz geçmesi de O'nun için düşünülemez ancak bu hadis iki şekilde te'vil edilebilir, birincisi insanoğlu bazen hayatına isabet eden bir hastalık veya beladan kurtulur, Allah'a dua eder Allah da ona şifa verir ve O'nu o beladan kurtarır. İşte Allah'ın bu fiili bir şey dileyip sonra tereddüt edip bundan vazgeçenin fiili gibi olur. EceK geldiği zaman mutlaka Allah'la mülâki olacaktır. Çünkü Allah, yaratıklar için ölmeyi kendisi için de bekayı dilemiştir. İkincisi: Yani: benim yaptığım şeylerden elçilerini canını alırken tereddüt ettikleri gibi başka bir şeyden tereddüt etmezler...» demek olur.
Sonra yazarı hadis konusunda varılması caiz olan bu hükme varmaktan alıkoyan nedir? Bütün mesele Vehb'in sair Peygamberlere gelen kitaplarda benzerini gördüğünü zikretmesi midir? Bu neden Allah'ın hem Musa'ya hemde Hz. Muhammed'e söylediklerinden olmasın? Hadisin büyük bir kısmı Beni İsrail'den bilinen kötü ahlak, sertlik ve kötü tabiat ile bağdaşmaz, polisiyye bir burna sahip olan yazar bunu niye görmez?! Tevrat bile onları maneviyattan uzak, madde sevgisiyle donanmış köleleri aşan bir toplum olarak tavsif etmektedir. Seninki gibi bir koku alma duyusuna ve usta Siyonist buruna sahip olmadığımız için Allah'a hamdediyoruz. [261]

Sahihi Müslim'deki Bir Hadis'in İsrailiyat Olduğu İddiası

177. sayfada Ebu Hureyre'yi gaflet, hamakat ve sefahatle .suçlayarak günahlar yükledikten ;sonra şöyle der.- «Burada sözü uzatmamak için son olarak Ebu Hureyre'nin aslında israliyattan olduğu halde Hz. Peygamber'den rivayet ettiği bir hadisi zikredeceğim. İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den Resulullah'm şöyle dediğini rivayet eder. «Cennette bir ağaç vardır ki bir atlı onun gölgesinde yüz yıl yürür de (onu katedemez) dilerseniz «... ve uzatılmış gölge ...» âyetini okuyun. Sonra Ebu Hureyre'nin bu hadisi rivayet eder etmez Kâb'ın sür'atle gelip kendisini tasdik ettiğini belirtir ve muhtelif vasıflarına deyinir.
Cevap:
Bu hadisi sadece İmam Ahmed değil büyük iki .imam Buharî ve Müslim de Sahih'lerinde rivayet etmişlerdir. Hivayet sadece Ehu Hureyre'den gelseydi bazıları bu söze çıldırabilirlerdi ancak hadis Ebu Hu-»"eyre'den başka yazara göre ona nisbetle gaflet ve hamakatla suçlanmayan sahabiler tarafından da rivayet edilmiştir. Buharı, Ebu Hureyre, Enes[262], Sehl b. Sâd ve Ebu Said el Hudri'den rivayet ederken[263] İmam Müslim de Ebu Hureyre, Sehl b. Sâid ve Ebu Said el Hudri'den rivayet etmiştir.[264] Diğer üç sahabiye ne dersin acaba asrın araştırmacısı! yoksa iddia ettirin gibi Kâb, Ebu Hureyre'yi kandırdığı gibi onlun da mı kandırdı? İnsanlar arasından çıkarılmış, en hayırlı ümmet, olan, Allahın Tevrat ve İncil'de örnek olarak gösterdiği Hesulullah'ın ashabının bu kadar gaf-let ve hamakat içinde bulunduklarına kim inanır? Biraz haya ey misyonerlerin çömezi. Nebevi Hikmet ne güzel buyurmuş: «Utanmadığın takdirde ne yaparsan yap...»
Yazarın buradaki ihanetlerinden birisi de ibn-i Kuteybe'ye yaptığı gibi ibn-i Kesir tefsirini kaynak olarak vermesidir. Okuyucu da ibn-i Kesir'in bu hadisi zayıf kabul ettiğini sanacak, İbn-i Kesir'in tefsirine baktım orada bütün rivayetleri serdettikten sonra şöyle demiştir. «Bu hadis Hz. Peygamber'den sabittir. Hatta hadis imamlarına göre sıhhati kesin, mü. tevatir bir haberdir. Çünkü birçok tariklerle rivayet edildiği gibi isnadlan kuvvetli râvileride sikadır.»[265]
Sadece şunu demek istiyorum. Bu yazarın durumuna şaşarım!!! «dalalete düşene hidayetçi yoktur.» diyen Allah ne gü/.el buyurmuştur. [266]

Ebü Hureyre'yi Zayıf Hafızalı Olmak Ve Hadis Uydurmakla Suçlaması

177. sayfada «Hafızasının zayıflığı» başlığı altında şöyle der: «Ebu Hureyre'nin kendisi de çok unutkan olduğunu, öyleki hafızasının, işittiği hiçbir şeyi tutamadığını belirtir. Sonra Hz. Peygamber'in kendisine dua ettiğini bunun üzerine kulağına gelen hiç bir şeyi unutmaz olduğunu bildirir. Bunu da çok hadis rivayetine kılıf uydurmak ve işitenlere kendi rivayetlerinin sahih olduğunu isbatlamak için söylüyor.
Müslim, el-Arac'ın Ebu Hureyre'den şunu işittiğini nakleder: «Siz, Ebu Hureyre'nin Peygamber'den çok hadis rivayet ettiğin iddia ediyorsunuz Allah şahid-dir. Ben fakir bir adamdım. Resulullaha karın tokluğuna hizmet ederdim. Muhacirler çarşıda pazarda ticaret ile uğraşırken Ensar da mallan, mülkleri ile "meşgul oluyorlardı. Bunun üzerine Resulullah: benden işittiğini unutmaması için kim örtüsünü yere serer"? dedi «ben de örtümü serdim sonra hadislerini söyledi ve bana giydirdi ondan sonra işittiğim hiçbir şeyi unutmadım.» Müslim, «MâlİK'in hadisi Ebu Hureyre'nin sözlerinin bittiği yere kadar zikreder. Peygamberin «Kim serer.» sözlerine yer vermez» der. Mâlikin bu rivayeti daha sahihtir zira söz ondan sonra kesiliyor son söz ile ilk söz arasında bir ilişki yoktur.
Cevap:
1-Herşeyden önce bunlar Ebu Reyye'nin kendisinin ortaya attığı fikirler değildir. Bunlar İslâm ve Müslümanların düşmanı yahudi müsteşrik Goldzier'in ^kirleridir. Ebu Reyye'nin tek yaptığı şey bu Oryan talist'in sözlerini tekrarlamaktır. Gerçeği söylemek gerekirse Goldzier yazardan daha iffetli davranmıştır. Şimdi yazarın adım adım onu takib ettiğini göstermek için Goldzier'iıV söylediklerini aktarmak istiyorum: Şöyle diyor Goldzier: «İnsanlar Ebu Hureyre'nin hafızasının hataya

düşmekten beri olduğu inancını doğrulamak için kıssa uydurarak şöyle dediler.» Hz. Peygamber konuşmaları esnasında aralarına serdiği bir abayı elleriyle dürdü böylece Ebu Hureyre işittiği herşeyi ezberleyen bir hafızaya sahip oldu.»[267]
Bu kıssa Buhari, Müslim ve diğer güvenilir hadis kitaplarında rivayet edilmiştir,[268] aklen ve naklen mu-'halif görünen bir yönü yoktur. Hatta vakıa bunu te-yid etmiştir. Sahabe ve onlardan sonra gelen ehl-i ilmin kuvvetli hafızaları buna şâhiddir. Şüphesiz bu peygamberin açık mucizelerindendir. Buhari'nin «Tarihlinde Beyhaki'nin el-Medhal'inde anlattıklarına göre Muhammed b. İ'mare b. Hazm, Ebu Hureyre'nin hasletlerinden birini şöyle anlatmıştır: «Sahabenin yaşlılarından on küsur kişinin bulunduğu bir mecliste oturdum. Ebu Hureyre, Resulullah'tan hadis naklediyordu bâzıları bilmediklerini öğrenene kadar ona müracaat ediyorlardı, sonra tekrar hadis naklediyordu ve bunu defalarca yaptı o gün Ebu Hureyre'nin en kuvvetli hafızaya sahip olduğunu öğrendim» 1. Ah-med ve Tirmizi'nin rivayetlerine göre Abdullah b. Abbas, Ebu Hureyre'ye : «Şüphesiz sen içimizde Resulullah'tan ayrılmayan, dolayısıyla hadislerini en iyi bilensin dem iştir. Tirm izi bunun hasen olduğunu.
söyler. O'nun, Mervan ve kâtibi ile olan kıssası meş-hurdur.[269] Akıl ve nakil ilimlerinde imam olan İmam Sâfii «Ebu Hureyre'nin asrında hadis rivayet edenlerden en kuvvetli hafızaya sahip olduğunu» söyler. Bu gibi imamların sözlerini bırakıp müsteşrik ve yaverlerinin sözlerine sanlınak sağlam araştırma ve şalini mantık'ın kânmıdır.?
2-Yazarın İmam Müslim'in, İmam Mâlik hadisi Ebu Hureyre'nin sözlerinin bittiği yere kadar zikredip sergi kıssasına yer vermediğini bunun da önü ve arkası arasında ilişki olmadığı için en sahih olduğunu İddia ederek söz konusu hadise şüphe sokmaya çalışması boş bir çabadan ibarettir. Bu çaba hadisçilerin yollarını ve Müslim'in maksadını bilmemekten ve kelimelerin yerlerini değiştirme pahasına da olsa Ebu Hureyre'ye karşı derin bir nefretten kaynaklanıyor. Müslim'deki varyantında hadisin asıl ravisi ez-Zuh-ridir. O, ibnu'l Museyyib'ten, O da Ebu Hureyre'den almıştır. Hadisi Ebu Hureyre'den üç kişi almıştır. Mâlik, Sul'yan b. Uyeyne ve Mâmer. Mâlik Ebu Hureyre'nin sözlerini anlatmakla iktifa etmiş ki bu da kendi nefsini müdafaa ve çok hadis rivayet etmenin sebeplerini izah etmesinden ibarettir. Sufyan ile Mâmer ise kıssayı Hz. Peygamber'in sözleri ile birlikte naklet-mişlerdir. Kıssa Zuhri'den ibn-i Uyeyne ve Mâmer tarikiyle varid olmuştur ki, her iki büyük imama" da dil uzatmaktan kaçınırım. Aynı şekilde Sufyan b. Uyeyne ile Ma'mer'in anlattıkları Buharide hadisige-C«n îbrahini b. Sâd'ın kısssasına da uygun düşmüş [270] tür
Kıssa'nın evvelinin sonu ile bağlantılı olmaması sadece yazarın hayal ettiği bir şeydir. Çünkü aralarında sıkı irtibat mevcuttur. Ebu Hureyre önce dünyevi meşgalelerden uzak olarak Hz. Peygamber'den ayrılmamasının sebebi ile Hz. Peygamber'den çok ha-(İiü rivayet ettiğini belirtir, arkasından da ikinci bir sebep zikreder o da Hz. Peygamber'in duası bereke-tiylo O'nun hadislerini unutmamayıdır. Bütün bunlardan başka kıssa Sahih-i Buhari'de müteaddit sahih tariklerle Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir, îmamlar bunu Ebu Hureyre'nin faziletlerinden ve Hz. Peygamberin de mucizelerinden saymışlardır. İbn-i Hacer, Fethu'l Bari'de şöyle,der: «Bu iki hadiste biri Ebu Hureyre çok hadis rivayet ediyor diyorlar diye başlayan hadis diğeri de örtüsünü yere sermesi kıssası açıkça Ebu Hureyre'nin bir fazileti ve Hz. Peygamberin de nübüvvet alametlerinden olan bir mucizesi vardır. Zira unutkanlık insanlığın ayrılmaz vasıı'ların. dandır. Nitekim Ebu Hureyre de bıinu itiraf etmiş ve ancak Hz. Poygamber'in duasıyla bunun kendisinden uzaklaştığını belirtmiştir.» Böylece yazarın Müslim'in ibaresini anlamadığı boşyere dil uzattığı açığa çıkmıştır. [271]

Yazarın Bazı Rivayetleri Tahrif Etmesi

Yazar Ebu Hureyre'nin yukarıda geçen kıssayı uydurduğuna dair iftirasını doğrulamak için bazı rivayetleri başka yerlerden kaparak unutmazlığına muhalif olduğunu iddia ediyor. 178. sayfada alaylı bir üslûpla şöyle diyor: «Allah'ın hiçbir sahabiye hatta hiçbir insana vermeyip Ebu Hureyre'ye verdiği bu kuvvetli hafıza birçok yerde onu aldatmış, serdiği örtüsü de parçalanarak içindekiler dökülmüştür. İşte sana birkaç örnek :»
Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: Hastalığın sirayeti ve uğursuzluk.. ..Yoktur.» Ebu Hureyre bunu önce söylemiş sonra unutmuştur. Zu'l Yedeyn'in Hz. Peygamberin namazdaki unutkanlığı ile ilgili haberinde Ebu Hureyre öğle veya ikindi namazı olup olmadığını tayin edememiştir. Yine Ebu Hureyre Hz, peygamberden: «Sizden birinizin karnını kan ve irin doldurması şiir doldurmasından hayırlıdır» hadisini rivayet edince Hz. Aişe «iyi ezberleyememiş... Hz. Peygamber «Beni hicveden şiirden» demiştir, der. Yazar işte bu şekilde birçok yorde abartarak anlattığı Ebu Hureyre'nin unutkan olduğuna verdiği örnekler üç hadisten ibarettir. Cevabımızdan sonra biri veya ikisi-nin dışındakilerin doğru olmadığı anlaşılacaktır.
1-Örtü kıssası hakkındaki rivayetler muhteliftir, bir kısmında bu sözden sonra unutmazlığı peygamberden işittikleriyle kayıtlandınlmıştır. Sahih-i Müslim'de: «o günden sonra ondan aldığım hadisleri unutmadım» derken Buhari'de «Ondan sonra hiçbir şey unutmadım» der. Bâzı rivayetlerde de unutma-rnazlık bu kıssa esnasında Hz. Peygamber'den işittik-tikleri ile sınırlandırılmıştır. Nitekim Şuayb'ın rivayetinde : «Ben o söylediklerinden hiç bir şey unutmadım- demiştir. Binaenaleyh şayet kastoiunan ikinci görüş ise o takdirde bu Ebu Hureyre'nin bâzı hadisleri bu kıssadan önce veya sonra unutması ile herhangi bir çelişki arzetmez. Şayet birinci görüş kast-ol'unmuşsa ki tercih edilen de budur bu sözü
söylemeden önce (yani Hz. Peygamber'in bu duasından önce) bâzı hadisleri unutması ile çelişkili olmaz.
2 «Hastalık sirayeti ve uğursuzluk yoktur...» hadisine gelince Buharı Sahih'inde Ebu Hureyre[272]İbn-i Ömer [273] ve Enes b. Mâlik'ten rivayet etmiştir. Taberiye göre Hz. Aişe ve Sa'd b. Ebi Vakkas'tan da rivayet edilmiştir. Müslim'de Ebu Hureyre, Saib b. Yezid, Câbir, Knes ve ibn-i Ömer'den rivayet etmiş-tir.[274] görüldüğü gibi Hadis sadece Ebu Hureyre'den değil. Bilakis birçok sahabi de kendisine muvafakat etmiştir. Ebu Hureyre'nin uydurmuş olması veya hatalı rivayet etmiş olması ki bu yazarın sataşmayıdır muhal değilse oldukça uzak bir ihtimaldir. Geriye sadece şu kalıyor, ya unutmuştur, ya da iyi bir maksatla böyle yapmıştır. Şayet unutmuşsa bu kıssadan önce duyduğu hadislerdendir. Bu da kıssadan sonraki unutmazlığı

ile çelişmez ve bu hadisi unutması ile kıssada geçen hususun ters olmadığı açıkça ortaya çıkmış olur. Sonra doğru kabul etsek bu bir tek hadisi unutmuş olması Ebu Hureyre'nin yüceliğine ve hafızasının gücüne bir zarar vermez. Şairin dediği gibi:-
Her kiminki tüm meziyetleri sayılır, ayıplarının sayılması da fazilet olarak ona yeter.»
Biz Ebu Hureyre'nin hafıza gücüne (son olarak) Ebu Seleme'nin şu sözleriyle değinelim: Ebu Seleme derki:«bundan başka Ebu Hureyre'nin bir tek hadisi unuttuğunu görmedim* hatta bâzı rivayetlere göre
Ebu Seleme Ebu Hureyre'nin hadisi unutmuş olması ile hadislerden birisinin mensuh olması arasında tereddüt elmiştir[275] Şayet ihtimal olarak Ebu Hureyre'nin unuttuğunu farzetsek: o hadisten vazgeçerek anlatmamasının iyi bir niyete mebni olması mümkündür. Mesela hadisin mensuh olması gibi araştırmacı âlimlerle kibirli iddiacıların arasındaki farkı görmek için Hafız ibn-i Hacer'in Ebu Seleme'nin yukarıdaki sözüne getirdiği yorumda söylediklerini nakletmek istiyorum : «Yunus'un rivayetine göre Ebu Seleme şöyle demiştir: «andolsunki Ebu Hureyre bize bunu anlattı bilmiyorum o bunu unuttu mu? yoksa nesh mi edildi?» Ebu Seleme'nin bu söylediğine göre iki hadisi birleştirme hususu daha önce cüzzam bahsinde geçti [276]
İbnu't Tin, Ebu Hureyre'nin bu hadisi Hz. Peygamberin duasından önce işitmiş olabileceğini söyler. Söz konusu hadis için «Ebu Hureyre'nin o gün Resu-lullah'tan işittiklerini unutmadığı» kastolunmustur denilmektedir. Yoksa tamamen unutkanlığı kaldırılması manasına değil, bir görüşe göre de ikinci hadis birincisini neshetmiştir. Onun için de şükür etmiştir. Kur-tubi el~Mufhim[277] adlı kitabında şöyle der: «iki hadis birbirinden farklı iki hüküm ifade edip aralarında bir ilişki olmadığı için ihtiyaca göre birisini alıp diğerini almadığı ihtimali yanında, câhil biri ikisinin birbiriyle çelişkili olduğunu zannettiği için de birini sükutla karşılamış olabilir. Daha sonra emin olunca ikisini de beraber rivayet etmiştir.>»[278] Görüldüğü gibi unutmuş olması kesin değil sadece bir ihtimaldir, kabul edilse bile bu hadisle kıssa arasında bir çelişki yoktur, bütün bunlar için Ebu Hureyre, dil uzatan bu saldırganın istihza olayını haketmiştir diyebilir miyiz?
Namazda unutma hadisine gelince, yazar bunu ibn-i Hacer'tn Fethu'l Bâri'sinden almıştır. İbn-i Hacer, burada şüphenin râvilerden kaynakladığını açıkça belirtir, ancak en-Nesaî'nin rivayetinden dolayı Ebu Hu-reyre'den kaynaklandığına da cevaz verir. Çünkü O, bir defa namazın hangi namaz olduğunu kesin olarak belirtirken bir defa da şüphe duyurmuştur. Şimdi yazarın keyfi nakilde bulunduğunu görmek içinâbn-i Hacer'in dediklerini tam olarak aktaralım[279]«Zahir olan kavle göre ihtilaf râvilerden kaynaklanmakladır. Kıssanın iki defa vuku bulması oldukça uzaktır. en-Nesâi ibn-i Avl tarikiyle ibn-i Sirin'den şüphenin
Ebu Hureyre'den kaynaklandığını rivayet etmektedir. Rivayet şöyle ; «Resulullah öğle ve.ikindi namazlarının birisinde (unuttu).» Ebu Hureyre hangisi olduğunu unuttum dedi Zahire göre Ebu Hureyre daha çok şüphe ile rivayet etmiştir. Bazen öğle olduğu zannı galebe çalmış öğle namazı demiş bazen de ikindi olduğunu zann-ı galiple söylemiştir.»
Görüldüğü gibi şüphenin Ebu Hureyre'den olması kesin değildir. Çünkü râvilerden birisi en-Nesâi'nin rivayetindenin karıştırarak bunu Ebu Hureyre'ye nisbet etmesi mümkündür. Şayet şüphenin ondan olduğunu kabul etsek bunu da Peygamber'in duasından önce işitmiş olabilir. [280]

Şiir Hadisi Ve Gerçek Yönü

Ebu Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, şöyle buyurmuştur: «Sizden birinizin karnını kan ve irinle doldurması şiirle doldurmasından hayırlıdır» (Bunu duyan) Hz. Aişe : (Ebu Hureyre) iyi ezberlememiş oysa Hz. Peygamber «...Beni hicveden şiir» demiştir der. Yazarın bu hususta haklı olduğu biç bir yön yoktur. Sâdece bâzı kitaplardan araştırma yapmaksızın, kapıp almıştır.
Konunun gerçek yönünü şöyle maddeleyebîliriz:
l-Hadis, yazarın, Hz. Aişe'nin itiraz ettiğini iddia ettiği lafızlarla Buharî tarafından Ebu Hureyre ve ibn-i Ömer tarikiyle merfu olarak rivayet edilmiştir.[281] Müslim de Sahih'inde Ebu Hureyre, Sâd b. Ebi Vakkas v© Ebu Said el-Hudri'den rivayet etmiştir, ,görüldüğü gibi hadisi (bu lafızlarla) tek başına Ebu Hureyre rivayet etmemiştir. Bilakis Hz. Aişe'nin «ezberlememiş» suçlamasını mümkün kıîmasa da uzaklaştıracak şekilde diğer üç sahabi de buna muvafakat etmiştir,
2- (Hz. Aişe'nin bu itirazı) rivayet yönünden sahih olmadığı gibi dirayet yönünden de sahih de-ğildir.
Birinci yönden. Hafız ibn-i Hacer, Fethu'l Bâri'de bu ziyadenin Şâ'bi'den gelen mürsel bir haber olup, mürsel haberlerin de hüccet olmadığım belirttikten sonra şöyle der: «Bu ziyade mevsül olarak iki yolla bize gelmiştir, tbni Ebi Ya'laya göre Câbir hadisi şöyledir : «Karnın kan ve irin dolması beni hicveden şiirle dolmasından hayırlıdır.» Bu haberin senedinde bilinmeyen bir râvi vardır. CDiğerini de) et-Tahavi ve ibn-i Adiy Kelbi ve Ebu Salih tarikiyle aynı hadisi rivayet ederek «Hz. Aişe'nin» ezberlememiş Hz. Peygamber «beni hicveden şiir» demiştir.» dediğini rivayet etmişlerdir. İbnu'l Kelbi'nin hadisleri sağlam olmadığı gibişeyhi Ebu Salih de zayıf bir râvidir, kendisine.....denilir. Öyleyse bu ziyadelik sabit değildir[282]Dirayet yönünü de imam Nevevi'nin Müslim şerhinde söyledikleriyle açıklamak istiyoruz: «Ebu Ubeyd: dedi ki bâzıları buradaki şiirden maksat Hz. Peygamber'! hicveden şiir olduğunu söylemişlerdir. Ancak hem Ebu Ubeyd, hem do âlimler bu yorumun yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü bu yoruma göre hicivden kötü olanın değil çoğu günahtır. Oysa âlimler Hz. Peygamber'i hicveden bir tek kelimenin bile küfür olduğunda icma etmişlerdir. Âlimler de-dilerki: Doğru olan, (karnın şiirle dolmasından) maksat şiirin kişiyi Kur'an'dan, seri ilimlerden ve Allah'ı zikirden alıkoyacak kadar kişiye galebe çalıp hâkim olmasıdır. Hangi şiir olursa olsun bu kadarı kötüdür Fakat zamanının çoğunu Kur'an, hadis ve diğer seri ilimlere veriyorsa az şiir ezberlemesinde bir beis yoktur. Zira o takdirde karnı şiirle dolmuş olmaz.» Nevevî sözlerini şöyle bağlar: «Âlimlerin tamamı bu çerçevede şiirin kötü sözler taşımadıkça mubah olduğunu söylemişlerdir. Şiir sadece bir sözdür; iyisi iyi, kötüsü kütüdür, doğru olan da budur. Binaen aleyh Hz. Peygamber şiir dinlemiş ve dizmiştir. Hessan (b. Sabitle) müşrikleri hicvetmesini emretmiştir. Sahabe gerek sefeıierde gerekse başka yerlerde huzurunda şiir soy lemislerdir. Halifeler, sahabeden ileri gelenler ve seleften fazilet erbabı da şiir yazmışlardır. Mutlak olarak bütün şiire karşı çıkan olmamıştır. Karşı çıktıkları şiir sâdece

fuhşiyat ve benzeri konuları işleyen kötü şiir-1erdir.»[283]
Açıkça anlaşıldığına göre kötü olan şiir insanı faydalı ilim ve marifetten, meşru kazanç yollarından alıkoyacak derecede insanı meşgul eden veya kırıcı sözler taşıyan haksız yere başkasını öven ve yeren, yahut kadınların güzelliklerini ve avretlerini anlatan şiirlerdir. Umarım okuyucular da yazarın Ebu' Hureyre'ye tamamen iftira ettiğini ve O'na sataştığını iyice anlamışlardır. Çünkü üçüncü rivayet sahih değildir, diğer iki rivayette ise unutkanlık muhtemeldir, kesin değildir. [284]

Kur,An'da Şiir Olduğu İddiası

Görüldüğü gibi müslüman âlimlerin şiir hakkındaki görüşleri budur. Yâni onlara göre güzeli güzel, kötüsü de kötüdür. Öyleyse yazarın 179. sayfanın dipnotunda söylediklerinin yanlış olduğu açıktır. (Bakın ne diyor) : «Bilmeyenler Ebu Hureyre'nin bu sözünü hüccet kabul ederek Hz. Peygamber'in şiirden hoşlanmadığını söylediler. Bunu muslini ve gayri muslimler arasında yaydılar. Oysa Hz. Peygamber'in şiir dinleyip onu övdüğünü, şiir söyleyen kimseleri mükafatlandırdığını görüyoruz.» Sonra şöyle diyor: «Ayrıca Kur'an'da da onlarca beyit şiir vardır. Oldukça çok sayıda da mısra vardır. Mesela şu ayet remel (Aruz şiir türü) çeşidi olarak vârid olmuştur.» ... ve cifanın ke'l cevab ve kudurin râsiyet» (havuzlar kadar leğenler ve sabit kazanlar...) şu ayette de[285] «Hafif» tü-ründendir: «ve men tezekkâ finnema yetezekkâ li nefsini...» (...kim temizlenirse kendi menfaatine temizlenmiş olur...[286] «...ve yuhzihim ve yensurukum aleyhim ve yeşfi sudure kavmin müminin» ... onları rezil etsin sizi onlara üstün getirsin ve müminlerin göğüslerini ferahlandırsın.»78 ayeti de aruzun el-vafir cinsindendir. Konumuzdan sapmamak için Kur'an'da-ki şiir ve beyit niteliğindeki tüm âyetleri burada veremeyiz.»[287]
Bu, konudan çıkmak ve sapmak değilse; çıkmak ve sapmak nedir o zaman? durum sâdece konudan[288]
sapmalc olsaydı (!) bu basit bir şeydir. Ancak yazar, burada Kur'an'da olmadığı evvelemirde bilinen şiirin mevcudiyetini iddia gibi bir hataya düşmüştür. Edebiyatçı olduğunu iddia eden yazar şiirin maksatlı olarak dizilen mısralardan ibaret olduğunu bilmiyor mu? Alimler kasten dizilmeden ortaya çıkan vezin sözlerin şür olamıyacağını anlatırken delil olarak, âlimler tarafından ittifakla şiir diye isimlendirilmediği halde Kur' an'daki vezinli cümleleri getirirler. Yazar bunu nasıl bilemez? Oysa Allah Teâla: «...Biz, O'na şiir öğretmedik bu O'na gerekmez de (bu kitap) sadece bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır[289] buyurmuştur. Âyet Kur'an'ın şiir olduğu iddiasını kesinlikle reddetmiştir ve onun bir öğüt ve Kur'an'dan ibaret olduğunu bildirmiştir. Alla-me ez-Zemahşeri ki, tartışmasız Arap edebiyatçısı ve Kur'an'ın icazının sırlarını keşfedenlerdendir, (bu ayetin tefsirinde) şöyle diyor: «Yani biz, O'na Kur'anı öğretmekle şiir öğretmedik, bunun manası Kur'an şiir değildir. Şiirle hiçbir ilişkisi yoktur. Şiir belli bir manaya delalet eden vezinli ve kafiyeli sözdür. Oysa Kur'an'da vezin, kâfiye nerede? Şâirlerin ürettiği manalar nerede? Onların sözlerinin nazımı nerede? Kur'an'ın nazmı nerede? Öyleyse tahakkuk etse de şiirle Kur'an arasında hiçbir münasebet yoktur. Sadece ikisi de Arapça lafızlardan teşekkül etmiştir. Şayet Hz. Peygamber'in:
«Ben peygamberim yalan değil ben Abdu'l Mutta-ıibin oğluyum ve sen sadece kanayan bir parmaksın, Allah yolunda da (kâfirle) karşılaşmadın» gibi kafiyeli şiir şeklinde söylediklerini sorarsanız. Şöyle cevap
verebilirim. Bu sözler Hz. Feygamber'in sanat yapmadan .zorlanmadan, kondi akıcılığıyla sarfoUigt sözlerdir. Ancak vezinli söylemeye çalışmadan, böyle bir kastı olmadan şiir gibi olmuştur. Aynı şekilde birçok kimsenin hutbelerinde, mektuplarında ve muhaverelerinde vezinli sözler geçer; ama hiçkimse bunları şiir olarak isimlendirmez, gerek konuşanın gerekse dinleyicinin bunların şiir olduğu akıllarına gelmez. Bütün konuşmaları araştıracak olursan şiir kitabına benzer çok şeyler görülecektir... Allah, Kur'an'ın şiir olmadığını belirtirken «o sadece bir öğüt ve Kur'andır» der • yani O, sadece Allah'tan bütün insanlara ve cinlere bir öğüttür. Nitekim başka bir ayette de «o Kur'an ancak bütün âlemler için öğüttür.» Yani bu Kur'an mihraplarda okunan, ibâdetlerde tilâvet edilen ve her iki dünya saadeti için amel edilen bir semavî kitaptır, şeytanın iğvalarıyla dolu şiirle mukayese edilebilir mi?»
Dil ve belaget yönünden ne kadar güçlü olduğu bilinen ez-Zemahşeri'ye gizli kalan bu hususu ahir zaman yazan Ebu Reyye mi keşfetmiştir? Allah Teâla bir âyeti Kerimede şöyle buyuruyor: «Hayır yemin ederim gördüklerinize, ve görmediklerinize İd o (Kur'an) elbette şerefli bir Peygamber'in (Allah'tan aldığı) sözüdür. O bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz. O bir Kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz» (Hakka, 69/38-42) Allah Teâla bu sözlerle Hz. Peygamber'in şair, Kur'an'ın da şiir olmadığını ,bildirmiştir. İmam Âlûsi, bu âyetin tefsirinde şöyle diyor: «birinci âyetin» ne de az inanıyorsunuz ikinci âyetin de ne de az düşünüyorsunuz diye bitmesinin sebebi şudur: Kur'an'ın şiire benzemediği
açıktır ancak inatçı biri bunu inkâr edebilir, buna inanmayanın bu iddiası için hiç bir özürü olamaz o bir merkepten daha inatçıdır. Fakat kehânet öyle değildir, onu anlamak için Hz. Peygamber'in hallerine ve kehânetin yollan ve sözlerine zıt olan Kur'an'ın manalarına vâkıf olmak gerekir.»[290]
Allah Teâla, müşriklerin sözlerini hikaye edip reddederek şöyle bildiriyor. «Hayır dediler (Muhammed'in söyledikleri) karmakarışık rüyalar, hayır onu uydurmuş, hayır o şairdir, o halde bize öncekilere verilen mucizeler getirsin» (Enbiya, 21/5) Başka bir âyette de: «sen öğüt ver: Eabb'inin nimeti sayesinde sen ne kahinsin ne de mecnun. Yoksa onlar (senin hakkında) O bir şairdir, zamanın felaketlerine çarpılmasını gözetliyoruz mu diyorlar.» (Tür 52/29-30) buyurarak önce onların şairdir sözünü reddetmiş daha sonra da Kur'an'ın şiirden uzak olduğunu belirtmiştir. Allah'ın bu âyetleri ve o ilimde rusuh kimselerin bu sözlerinden sonra yazar hâla ilim ve iman ehlinden olduğunu iddia edebilir mi? [291]

Ebu Hureyre Hafız Değildir İddiası

Yazar 170. sayfada da şunları yazıyor.- «îşin garip tarafı Ebu Hureyre'ye körü körüne güvenenler O'nu hata ve nisyandan beri kabul ediyorlar. Öbür taraftan bunları Hz. Peygamber'e nisbet etmekte bir beis görmüyorlar.» Hz. Peygamber'in bâzı sureleri unuttuğunu ifade eden bir hadise yer verdikten sonra da ^oyle diyor: «Şayet Ebu Hureyre, kendi kendisini tav-srf

jıttiği gibi bu kadar zeki ve kuvvetli hafızaya sahipse, hiçbir lafız hiçbir kelime kaçırmadan duyduğu herşeyi ezberleyebiliyorsa, İslâm ile geçen ömrü uzun ve boş zamanı olduğu halde, neden Kur'an'ı ezberle-memiştir. Oysa sahabeden birçok erkek ezberlediği gibi, Ununu Varaka'nın da içlerinde bulunduğu bâzı kadınlar da ezberlemiştir. Çünkü durum hiç de bilindiği gibi olmamıştır. Gerek Hz. Peygamber gerekse râşid Halifeler döneminde bu konuda hiç ismi geçmemiştir. Hz. Ömer'in ne derece O'na güvendiğini, O'nu hadis rivayet etmekten men ettiğini bir daha tekrar edince kırbaçla döverek memleketine sürgün tehdidinde bulunduğunu daha önce anlatmıştır. Ebu Hureyre iddia edildiği gibi olsaydı tek başına hadis rivayet etmesini uygun görürdü, gerek Hz. Ömer ve gerekse başkalarının yanmda en sâdık râvi olurdu. Durum bununla da kalmamış ileride de açık bir şekilde görüleceği gibi O'nu rivayet uydurmakla itham etmişlerdir.»

Cevap:

Eski ve yeni âlimlerden Ebu Hureyre'nin hiç unutmadığım iddia eden kim var bilemiyorum. Ancak Allah Teâla, Resulü'nun duası sayesinde sergisini serme kıssasından sonra Hz. Peygamberin hadislerini unutmamıştır. Bunun bir vakıa olduğunu büyük sa-habi ve âlimlerin buna şehadet ettiklerini de önce belirttik, burada tekrarlamamıza gerek yok sanıyorum. Sonra Ebu Hureyre'nin ne Hz. Peygamber'in hayatında ne de vefatından sonra Kur'an'ı ezberlemediğini Ebu Reyye nereden çıkarıyor kendisi bu konudaki dayanağını neden belirtmiyor ki kendisi ile tartışabilelim, imam Suyuti, «el-ltkan» da, Ebu Ubeyd'den Ebu Hureyre'nin sahabenin kurralarından olup sahabenin en kurrâsı Ubey b. Kâb'ın yanında okuduğunu zik~ reder[292] Araştırmada edep kaidelerinden bir taneside müsbet bir şeyin menfi bir şeye tercih edilmesidir. Tartışma gereği Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber'in hayatında bütün Kur'an'ı ezberlemediğini farzetsek yine bu Ebu Hureyre için bir eksiklik olmaz. Çünkü bir çok sahabi büyük olmalarına rağmen Hz. Peygamber'in hayatında bütün Kur'an'ı ezberlememiş daha sonra hıfzını tamamlamışlardır. Daha önce Ebu Hureyre'nin uzun bir zaman ilim ve fetva ile uğraştığım belirtmiştik. Kuranı hıfzetmiyen birisi nasıl olur da ilim ve fetva ile uğraşır?

Sonra Ebu Reyye, Ebu Hureyre'nin hafız olmadığını nereden çıkarmıştır biliyor musunuz? Muhtemelen 183. sayfada dipnotta bir hadise getirdiği yorumdan çıkarmıştır. Orda şöyle diyor. «Müslim Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder: «Kur'an'ı dört kişiden alın: Ummu Abd'ın oğlu (Abdullah b. Mesud) onunla başlamıştır Muaz b. Cebel, Ubey b. Kâb ve "Ebu Huzeyfenin Mevlâsı Salim.» Ebu Reyye sonra şöyle bir yorum yapıyor : «görüldüğü gibi Ebu Hureyre bir Mevlâmn derecesine bile ulaşamamıştır!!!» Bu ne biçim mantıktır? Akıl sahiplerine soruyorum.

Şayet bu hadiste Ebu Hureyre'ye yer verilmemesi O'nu ihmal ve küçük düşünnekse aynı hadiste zikredilmeyen bütün meşhur sahabiler için ne denilecektir? Hz. Peygamber, Râşid Halifeler, Zeyd b. Sabit Ebudderda, dört Abâdile ve diğer Kur'an hafızları sa-habiden alın dememiştir, bu sakat mantığı şimdi onlara da mı tatbik edelim yani. «durum hiç de bilindiği gibi değildir» ifadesine gelince sayıp sövmek ve boş dereye taş atmaktan başka bir şey değildir. Bunlar yeni rastladığımız şeyler değildir. Daha önce de yeteri kadar bunlara cevap vermiştik. [293]

El-Viaeyn (İki Kap) Hadisi

S. 182'de «iki grup (kap) hadis ezberleme» başlığı altında şöyle diyor,

«Buhari Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben, Resulullah'tan iki grup hadis,ezberledim, birisini yaydım diğerini de yaysam şu boğazım kesilir.» Bu hadis (cemae) Kûtub-i sitte ve ibn-i Han-bel'in Müsned'inde birbirine yakın lafızlarla Hz. Alî'den rivayet ettikleri şu hadise muhaliftir. «Hz. Ali'ye «sizin yanınızda Peygamber'den kalan yazılı bir metin var mı? diye soruldu O, da şöyle cevap verdi: «Hayır Allah'ın kitabı, bir müslümana verilen anlayış, ve şu sayfadakilerden başka hiç bir şey bırakmadı.» Ebu Hureyre'nin bu rivayeti Buhari'nin Abdulaziz b. Rafi den naklettiği şu habere de muhaliftir.: «Ben ve Şed-dad b. Mâkel, ibn-i Abbas'm yanına girdik Şeddad, O'na: «Hz. Peygamber bir şey bıraktı mı?» diye sordu. Bunun üzerine O, «Hz. Peygamber bu iki kap arasındaki şu (mushaf) dan başka bir şey bırakmadı» diye cevap verir. Şayet Hz. Peygamber yakınlarına bir eser bırakacak olsaydı ve bunu diğer sahabilerden saklı tutmak isteseydi Hz. Ali bunun için herkesten daha . evlâ idi. Çünkü O'nun gözetiminde yetişmiş hem de amcasının oğludur. İlk müslümanlardandır. O'nun damadıdır. Sefer hâlinde ve seferin dışında O'ndan aynlmamıştır. Hz. Ali olmasa dahi Hz. Ebu Bekr (es-sıddık), Hz. Ömer, Ebu Ubeyde vs. gibi (daha yakın) sahabi erkek ve kadınlar vardı.

Böyle bir şey nasıl olur? Buharı ve Müslim'in Hz. Huzeyfe'den naklettiği şu rivayet ne olacak? «Resu-lullah bizim aramızda bir görev üstlendi kıyamete kadar bu görevle ilgili ne varsa anlattı, bizden de bunları ezberleyen ezberledi unutan unuttu.» ibn-i Asâkir'in Târih'inde geçtiğine göre bazı âlimler Hz. Peygamber'-in bütün ashabından birşey gizlediğine inanmanın mazallalv peygambere (görevine) ihanet nisbet etmek olduğunu söylemişlerdir.»

Cevap:

Bu hadisi imam Buharı Sahih'inde rivayet etmiştir. Hem sened hem de metin yönünden son derece sahih bir hadistir. Burada geçen «viaeyn» (iki kap) dan maksat Hz. Peygamber'den aldığı iki grup hadısdir. Kelime burada mecazidir, hem de bilinen kullanılan bir mecaz. Bir grubu ahkam, ahlak ve mucize gibi konulara taalluk eden hadislerdir. Gizlemiş durumuna girmemek için bunlan tebliğ etmiştir. Diğeri ise (ilerde olacak) fitneler, büyük hâdiseler ve kıyamet alâmetleri ile kötü idarecilere işaret eden hadislerdir. Bunların büyük bir kısmını anlatmayı tercih etmemesinin sebebi; işitenleri fitneye düşürür korkusudur. Veya bunlan anlattığı takdirde kötü idarecilerden kendisine, çocuklarına ve malına zarar ge-Hr diye susmayı tercih etmiştir. Aîlame ibn-i Kesir «el-Bidâye ve'n - Nihaye» adlı eserinde .şöyle der: Ebu Hureyre'nin açıklamadığı bu grup hadisler ilende olacak fitne ve hâdiseler ile insanlar arasında vuku bulacak savaşlarla ilgilidir. Öyleki meydana gelmeden sözetse birçok insan tekzib edecek ve hak haberleri reddeceklerdi.»[294] Hafız ibn-i Hacer de «Fethu'l Bâri»de şöyle der [295] «Alimler, Ebu Hureyre'nin anlatmadığı bu kısım hadislerin içinde kötü idarecilerin isimleri halleri ve zamanları anlatılan hadisler olduğuna hamletmişlerdir. Ebu Hureyre bir kısmım gizli* liyordu kendi nefsinden korktuğu için açıklayamıyor-du. Mesela «Ebu

Hureyre'nin Altmışıncı yılın başı ve çocukların idaresinden Allah'a sığınırım.» sözü gibi, bu söz Muaviye oğlu Yez'id'in hilâfetine işaret eder. Çünkü Hicri altmışıncı yılda gerçekleşmiştir. Allah Teâla Ebu Hureyre'nin duasını kabul etmiş ve O, bu hilâfetten bir yıl önce vefat etmiştir.....Şayet bu hadisler de ahkam hadisleri olsaydı onlan gizlemesi mümkün olmazdı, çünkü o zaman birinci hadiste geçen âyetin zemmettiği ilmi gizleyenler sınıfına girerdi. »[296]Bâzıları da şöyle der: «Söz konusu hadislerin kıyamet alametleri, ahir zamanda değişecek durumlar ve büyük hadiselerle ilgili olması muhtemeldir. Çünkü bunlara ihtimal vermeyenler reddecek bâzı şuursuzlar itiraz edecektir.[297]
Hadis nasıl te'vil edilirse edilsin bunda Hz. Pey-gamber'in bunları sâdece Ebu Hureyre'ye anlatıp başka kimseye anlatmadığına işaret eden herhangi bir husus yoktur ki, yazar konu ile alakası olmayan bütün bu şüpheleri hadise sokmaya çalışıyor, dil, belagat ve edebiyat âlimlerinden hiç kimsenin böyle bir üslubu tahsis olarak değerlendirdiğini bilmiyoruz. Sadece edebiyatla alakası olmadığı halde edebiyatçı olduğunu iddia eden bu yazarın zekası-Böyle anlamıştır."
Yazarın zikrettiği Hz. Ali ve ibn-i Abbas'ın hadisleri ile Ebu Hureyre hadisine getirdiği yorum arasında hiçbir ilişki yoktur. Ebu Hureyre'nin hadisi başka, öbür ikisi daha başkadır. Şia ve taraftarları Hz. peygamber'in başta Hz. Ali olmak üzere ehl-i beytine başkalarının muttali olmadığı özel bazı şeyler bıraktığını iddia ederler. İşte bunun için birisi Hz. Ali'ye bunu sormuş o da doğru bir şekilde onlara cevap vermiştir.
Hafız ibn-i Hacer yazarın işaret ettiği hadisin şerhinde şöyle der: «Bu soruyu Hz. Ali'ye soran Ebu Cuhayfe'dir. Zira şiilerden bir topluluk başta Hz. AH olmak üzere Resulullah'ın ehl-i beytine başkalarının muttali olmadığı bâzı vahyler bıraktığını iddia ettiler, bu soruyu Hz. Ali'ye ayrıca Kays b. Ubâde, el-Eşkar en-Nehâî de sormuşlardır. Bu iki zâtın hadisleri de en Nesâî'nin Sünen'inde mevcuttur.[298]
Hz. Huzeyfe: başka bir hadiste şöyle diyor: «Allah'a andolsun ki, insanların içinde kıyamete kadar vuku bulacak fitneleri en iyi bilen benim.» Ebu Hureyre'nin hadisi ile bu söz çelişkili değildir. Zira bu Hureyre bunları en iyi bilen olduğunu iddia et-". Oysa Huzeyfe zannına binaen yemin içmiştir. Zanmnda doğru olabilir, o takdirde gerçekten insanlar'içinde fitneleri en çok bilen O'dur. Zannında yanılmış ta olabilir o zaman bu konuda O'ndan daha âlimler de vardır demek olur.
Böylece iki hadis arasında çelişki olmadığı hatta çelişki şüphesinin bile olmadığı açıkça ortaya çıkmıştır. Yazarın «Şayet Hz. Peygamber bir eser bırak-saydı Hz. Ali'yi falanı falanı tercih ederdi, sözü ise Ebu Hureyre'yi gözden düşürmek için sarfetügi boş bir sözden başka birşey değildir.
Aynı şekilde Ebu Hureyre ile Huzeyfe hadisleri arasında da kati suretle çelişki mevcut değildir. Çünkü Huzeyfe, Hz. Peygamber'in bunu sadece kendisine söylediğini veya bunu sadece kendisinin ezberlediğini iddia etmemiştir. Hatta ibaresinden başkalarının da ezberlediği anlaşılmaktadır. Zira hadiste-. «... ezberleyen ezberledi unutan unuttu.» denilmiştir. Müslim'de geçtiğine göre hadisin tamamı şöyledir: «... benim bu arkadaşlarıma onları bildirdi. Onlardan bazı şey-'ler varki unutuyorum, daha sonra gördüğümde hatırlıyorum tıpkı bir adamın tanıdığı bir adamın yüzünü unutup gördüğünde hatırladığı gibi.» Okuyucular, Ebu Reyye'nin hadisin geri kalan kısmına neden yer vermediğini anlamışlardır. Zira bu kısım O'nun iddiasını reddederek hatasını boğazına tıkıyor da ondan. Hz. Peygamber'in bu haberleri sahabeden bir grubun huzurunda söylediğine dair hadisler de vardır. Sahih-i Müslim'de Ebu Zeyd yani Amr b. Ahteb'detı şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah bize birgün sabah namazını kıldırdı ve minbere çıkarak öğle vaktine kadar hitab etti. Minberden inip öğle namazı*11
kıldı ve tekrar minbere çıkarak ikindi namazına kadar hitap etti sonra tekrar indi namaz kıldırdı ve tekrar çıkarak güneş batana kadar hitab etti. Bize olan ve olacak olan şeyleri haber verdi (o gün söylediklerini) en iyi bilenlerimiz, en iyi ezberleyenleri-mizdir.»
İbn-i Asâkir'in Târih'inden naklettiği âlimlerin sözüne gelince yazarı bunu zikretmeye sevkeden âmilin ne olduğunu bilemiyorum, başkasının da anlayabileceğini sanmıyorum. Çünkü Ebu Hureyre'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in bütün sahabilerden birşey gizlediğine işaret eden bir şey yoktur. Ebu Hureyre de böyle bir iddiada bulunmamıştır, bu sadece Ebu Reyye'nin bir iftirasıdır, [299]

Ebu Hureyre'nin Sahabe İçinde Değeri

184. sayfada da şöyle diyor: «Ebu Hureyre, kim oluyor ki Hz. Peygamber bütün dostlarından ve yakınlarından gizlediği bir şeyi sadece O'na bıraksın. O'nu peygambere yaklaştıracak hiç bir fazileti yoktu. Ue-sul'un vefatından sonra da sahabe'nin her hangi bir tabakasından sayılmamıştır. Ne İslâm'a ilk girenlerden, ne muhacirlerden, ne ensardan, ne mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerden, ne seçkinlerden (Na-kib), ne ariflerden, ne hayatının son kısmını İslâm'ın ilk döneminde geçirenlerden, ne Önce, Resulullah'a hasım olan şâirlerden, ne müftilerden ne de Kur'an ezberleyen kurradandır. Faziletine dair Resulullah'tan "içbir hadis bize gelmemiştir. Hakkında bilinen tek §ey auffe ashabından olduğudur. Bundan fazla ve eksik bir şey bilinmiyor.»
Yazar dipnotta cehaletine cehalet ekleyerek âlim-lerin fazilet yönünden sahabeyi on iki dereceye ayır-'cüklanru belirtir ve bunları sıralar... her tabaka için önde gelen sahabilerden örnekler verir, ancak Ebu Hureyre'yi herhangi bir tabakaya sokmaz.
185. say-ftının dipnotunda ise şöyle der: «Buhari ve diğer hadis imamları sahabenin büyüklerinden bir taifenin faziletine dair birçok hadisler rivayet etmişler, ancak Ebu Hureyre'yi bunların arasında göremiyoruz.
Gerçek şu ki: Yazar bu ifadelerde düştüğü kadar başka yerlerde cehalet bataklığına gömülmemiştir. Şimdi anlattığı şeyleri gerçek şekliyle tefsilatlıca anlatalım : «Ebu Hureyre sahabenin her hangi bir tabakasında yer almaz» sözü tamamen merduttur. Biraz ilim ve anlayışa sahip olsaydı Hudeybiye musalahası Ut, Mekke i'etlıi arasında Medine'ye hicret eden tabakadan sayardı. Zira hicretin yedinci senesinde Hz. Peygamber'e hicret ederek geldiği tesbit edilmiştir. Hâkim, sahabeyi on iki dereceye taksim ederken genel bir tasnif yapmıştır. Her tabakada yer alanların isimlerini serdetmeyi istememiştir. Çünkü bu,

oldukça uzun bir iştir. Yazara düşen ki o yüzlerce kitap karıştırdığını iddia ediyor O'nun bizim işaret ettiğimiz tabakadan olduğunu bulmak idi.
«O'nu Hz. Peygamber'e yakın kılacak herhangi bir fazileti yoktu» iddiası doğru değildir. O'nun Allah Re-sulu'nun ashabından olması fazilet olarak O'na yeter bundan fazla olarak O, üç seneden fazla O'ndan hiç ayrılmamıştır. Hz. Peygamber, O'na ve annesine müminler tarafından sevilmesi mü'minlerin de onlara sevdirilmesi için dua etmiştir. ResuluHah'm dostları ve İslâm'ın misafirleri olan suffe ashabının ileri gelen-lerindendir. Bazen O dua e&niş ve Hz. Peygamber -âmin" demiştir.
«O'nun fazileti hakkında bir tek hadis vârid olmamıştır.» İddiası da yanlıştır. İmam Müslim, O'nu fazilet sahibi olan sahabe arasında zikretmiş îmam Nevevi O'na bir bölüm ayirmıştır.[300] İmam Hâkim, Müstedrek'inde O'nun güzel menkibelerini birkaç sayfada ani atmıştır [301]İmam Buhâri, O'nun hal terceme-sine özel bir bölüm açmamışsa da diğer bölümlerde faziletlerine değ inmişti r[302]İbn-i Hacer'in Fethul Bâri'de bahsettiği menkıbelerini hatırlatmak kâfidir.
«Muhacirlerden değildir» sözü de yanlıştır. Zira •O, kendi beldesinden Medine'ye hicret etmiştir. İslâm yolunda ve Medine'de Resulullaha komşu olmak için meşekkâtli bir hayata katlanmış kendi beldesi ve ailesinden uzak kalmıştır. Hafiz ibn-i Hacer el-İsâbe'de şöyle der: «Hudeybiye ve Hayber arasında İslâm'a girdi, Medine'ye hicret ederek geldi. Sufi'ede yerleşti oysa fetihten önce sadece. Mekke'den Medine'ye hicret etmek vacipti. Mekke'nin dışındaki yerlerden hicret etmek vacip değildi.»
«Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenlerden de değildi.» sözü de hatadır. Zaten malı yoktur ki mal ile cihad etsin ancak İbn-i Abdil Berr'in zikrettiğine göre Hz. Peygamber'le beraber Hayber'e iştirak ederek canı ile cihad etmiştir. Daha sonraki gazvelere de katılmıştır, ibn-i Sâd'm rivayetine göre.bunu kendisi de belirtmiştir.
Aynı şekilde «ne müftilerden ne de Kur'an ezberleyen kurradandır.» sözü de yanlıştır. Buna cevap olarak biraz önce belirttiğimiz şeyler yeterlidir. Orada O'nun fetva ehli ve kurrâdan olduğunu ortaya koyduk. [303]

Ebu Hureyre Ve Umeyye Oğulları

Yazar kitabının 185. sayfasında «Ebu Hureyre'nin Umeyye oğulları taraftarlığı- başlığı altında O'nun önce bir yoksul olduğunu belirttikten sonra kalemin yazmaktan haya ettiği yakışıksız kelimelerle ona sataşmıştır. (Bu yazdıklarına göre) «Hz. Ali ile Muaviye arasında savaş çıkınca; Ebu Hureyre tabiatının yatkın olduğu tarafa yaklaşmıştır. Tabi ki bu Muaviye1-nin tarafıydı, rengarenk nimetlerle donanmış sofrasında oburluğunu gidermek için O'nun tarafını tuttu. Umeyye oğullarına yağcılık yaparak onlara meylettikten, Onlar da O'nu hediyelere boğduktan sonra zengin olmuştur. Emevilerin Medine valileri ayrıldıklarında O'nu yerlerine vekil tayin ederlerdi.» Ebu Reyye, bu bölümde bırakın bir müslümana din ve ahlak sahibi hiçkimseye yakışmayacak çirkin sözler sarfet-miştir.
Bu iftiraların bir kısmına daha önce cevap verdim onlara izafeten burada da bazı şeyler söylemek istiyorum.
1-Ebu Hureyre hiçbir gün Umeyye oğullarına taraftarlık yapmamıştır. Elde ettiği serveti Umeyye oğullarından çok önce tutmuştu. Yazann 192. sayfada tahrif ederek de olsa yer verdiği Hz. Ömer'in maluı-dan dolayı hesaba çekmesi bunun en büyük şahididir. Sahih rivayetler Ebu Hureyre'nin Umeyye oğullarına, onların sefih valilerinede muarız olduğunu ifade etmektedir, îmanı Buhari Sahih'inde, Amr b. Yahya b. Said'ten şunu rivayet etmiştir: «Dedem bana şöyle dedi: «Ben Medine mescidinde Ebu Hureyre ile beraber oturuyordum. Bizimle beraber Mervan da vardı. Ebu Hureyre Resulullah'ın: «Ümmetimin helaki Kureyşten bir grup çocuğun eliyle olacaktır.» dediğini işittim» dedi. Başka bir varyantda «sefih çocuklar» dedikten sonra: «şayet falan ve falanın oğludur demeyi istesem yaparım» demiştir. Fethu'l Bâri'de geçtiği üzere bu hadise Hz. Muaviye döneminde olmuştur. Bunun da beni Umeyye'nin lehine olduğunu söylemeyi hangi akıl uygun görür?
O'nun şecaatine, hakkı savunma cesaretine ve Umeyye oğullarına karşı çıktığına en güzel delalet eden ibn-i Ebi Şeybe'nin merfu olarak Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu haberdir. «Çocukların idaresinden Allah'a sığınırım, çocukların idaresi nedir? diye so-ruîdu: O da «Onlara itaat ederseniz helak olursunuz dini yönden isyan ederseniz sizi helak ederler... yani malınıza canınıza ya da her ikisine kast ederler.» dahası ibn-i Ebi Şeybe şöyle bir rivayete yer verir. «Ebu Hureyre çarşılarda yürürken şöyle derdi. «Allahım beni altmışıncı seneye ve çocukların idaresine kavuşturma» bununla Yezid b. Muaviye'yi kastediyordu. Zira o altmışıncı hicri yılda başa geçmiştir. Biz, Hz. Muaviyo'nin oğlunu veliahd tayin etmek için yaptıklarını biliyoruz. O halde Ebu Hureyre'nin Emevilere özellikle Hz. Muaviye'ye taraftar olduğunu hangi akıl söyleyebilir? Mervan ve başkalarının O'nu yerlerine
vekil tayin etmeleri, onlara taraftar olduğu ya da ya-., randığı için değil fazileti ve insanlar arasındaki konumu gereğidir. Buna delalet eden en güzel örneği; ibn-i Sâd'ın senediyle Velid b. Rebah'tan naklettiği şu rivayettir. Şöyle diyor Velid: «Ebu Hureyren'in Mer-van'a şöyle dediğini işittim.» Allah'a andolsunki sen. vali değilsin, vali senden başkasıdır O'nu bırak Hz. Hasan'ı dedesi Resulullah'm yanma gömmek istedik-, îeri zaman sen seni ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokuyorsun sadece burada olmayan birini yani Hz. Muaviye hoşnut etmek istiyorsun.» Bunun üzerine Mervan kızarak O'na yöneldi ve şöyle dedi: «Ey Ebu Hureyre insanlar senin Hz. Peygamber'den çok hadis rivayet ettiğini söylüyorlar oysa sen O'nun vefatından az önce geldin.» Ebu Hureyre şöyle dedi: '«Ben Resulullah Hayber'de iken geldim o gün otuzya-şıim aşkındım, vefatına kadar onunla beraber kaldım, hanımlarının evlerini onunla beraber dolaştım, O'na hizmet ediyordum. O'nunla beraber savaşa katıldım, hacca gittim, böylece O'nun hadislerini en iyi bilen "ben oldum. Allah'a andolsun ki: benden önce O'na sahabi olanlar benim O'ndan ayrılmadığımı bilirler ve bunun için O'nun hadislerini bana sorarlardı. Ömer, Osman, Ali Talha ve Zübeyr bunlardandır. Allah'a and-ölsunki, Medine'de söylenen hiçbir hadis bana gizli, kalmamıştır. Ayrıca Resulullah'm yanında değeri olan. ve Medine'den çıkardığı hiçkimse bana gizli kalmamıştır.»
Ravi derki, Allah'a andolsunki Mervan daha son ra O'na hiç dokunmadı.[304] Ebu Huroyre, Emevî taraftan olup sofralarında

dolaşan bir asalak olsaydı yazarın iddia ettiği gibi Mervan'a böyle karşılık vermesi akıl kârı mıdırki kraliyet ailesindendi Ebu Hureyre'nin kendisi ile ilgili söyledikleri yanlış olsaydı Mervan hiç susar ve daha sonra O'ndan vaz geçer miydi?
Yazar'ın iftiralarından birisi de 187. ve onu takip eden sayfalarda yazdıklarıdır. Şöyle diyor yazar: «Ebu Hureyre'nin Muaviye için yaptıkları kılıcı ve malı ile cihad etmek değildi, O'nun cihâdı müslümanîar arasında hadis yaymaktı. O hadislerle Hz. Ali taraftarlarını küçük düşürüyor O'na dil uzatıyor ve insanları ondan uzaklaştırıyordu. Hz. Muaviye'yi de hadislerle yükseltiyordu. Bu rivayetlerinden bâzıları Hz. Osman ve Hz. Muaviye gibi Âs oğullarına ve diğer Umey-ye oğullarına yakınlığı bulunan zatların faziletleri ile ilgilidir.» Yazar daha sonra bu hadislerden (!) örnekler veriyor.
Yazar ve yazar gibi düşünenlere öncelikle şunu belirtmek istiyorum. Gerek Ebu Hureyre'nin gerekse bütün sahabenin âdil olduklarına, Resulullah'a kati surette söylemediği bir şeyi isnad etmediklerine en güzel delil yazarın kendisinin kitabında naklettiği âlimlerin şu sözüdür: «Muaviye'nin fazileti hakkında sahih hiçbir hadis yoktur. Şayet sahabeden böyle bir şey olsaydı bu müfteri'nin iddia ettiği gibi O'nun fazileti hakkında hadisler rivayet edilir ve onlara ham-ledilirdi. imamlarda o takdirde senedlerini sahili sayarlardı, fakat böyle bir hadis vâki olmamıştır.» Yazarın Ebu Hureyre tarafından uydurulduğunu iddia ettiği hadislerin çoğu mevzu'dur. Âlimler bunları çıkarmışlar. Yazarın insanı ağlatan ve güldüren bir yönü de bir hadis uydurma olduğu zaman o hadis hangi sahabi tarafından rivayet ediliyorsa o sahabi tarafından uydurulduğunu vehmetmeğidir. Bu cehaletten ibarettir. Oysa esas âfet sahabeden sonra gelen râvilerden kaynaklanmıştır. Şayet durum yazarın zan.nettiği gibi olsaydı sahabenin büyük bir ekseriyeti cerhedilirdi. Şimdi örnek olarak verdiği hadislere göz atalım :
1.Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. «Benden sonra fitne ve ihtilaflara düşeceksiniz, Birisi, Yâ Re-sulullah o zaman bize kimi tavsiye edersiniz veya bize ne emredersiniz dediğinde, Hz. Osman'ı işaret, ederek o zaman Emin kişi ve ashabına yapışınız.» diye cevap verdi. İbn-i Kesir der ki, ki İslâm'da tenkid ön-cülerindendir bu hadisi ibn-i Hanbel rivayet etmiştir. İsnadı ceyyid (sağlam) ve hasendir. Gariplik ve töhmet bu rivayetin neresinde bilemiyorum halbuki; Hz. Osman zin-Nureyn Hz. Peygamber'in damadı ve İslâm'a ilk giren fazilet sahibi birisidir. Faziletleri sa-yılrriayacak kadar çoktur. Buharı ve Müslim'de de bir kısmı geçmektedir. Mazlum olarak öldürüldüğünde hiç bir şüphe yoktur. Fitne yayanlar hem O'na hem îslâm'a karşı büyük bir cürüm işlemişlerdir. Ebu Hu-reyre bu fitnenin durumu ve Hz. Osman'ın safında yer almaya teşvik eden Hz. Peygamber'in hadisini rivayet edince Ebu Reyye geliyor ve bunu reddederek O'nu ha-dis' uydurmakla suçluyor. Allah Resulü ve müminler O'nun bundan beri olduğunu biliyorlar.
II. «Ümmetimden en çok sevdiklerim benden sonra gelen ve beni görmeden bana iman edip asılt yapraktaki mushaf lerle amel edenlerdir» hadisine gelince! Bu, Vâkidî'nin rivayetidir ki O da yalanla itham edilmiştir. Râvilerden ibn-i Ebi Sebre hadis uydurmacısı dır. Öyleyse bu hadisi delil olarak kullanmak doğru değildir. Ebu Hureyre'ye bu mal edilemez. Binaen aleyh yazarın bu hadise dayanan tüm boş iddiaları yıkılmıştır.
III. «Üç musibete uğradım» diye başlayan ve yemeğin arttığım ifade eden hadise gelince Ebu Reyye keyfinin dilediği kadar bununla alay etmiştir. Yazarın reddettiği husus Hz. Peygamber'in dokunması ve bereketi için dua etmesi ile az hurmanın çoğalması kıs-sasıdır. Oysa bu kıssa farklı senedlerle imam Ahmed ve Beyhaki tarafından rivayet edilmiştir. Bu kıssayı ancak kalpleri karanlık ve kafaları dar olanlar reddederler. Az hurma, su ve yemeğin bereketlenmesi gibi gözle görülür birçok mucize hakkında hadisler vârid olmuştur. Bunları yakinen görmek isteyen, Buhari, Müslim ve diğer güvenilir hadis kitapları ile siyer ve tarih kitaplarına müracaat edebilir. Sadece Sahih-i Buharî'ye müracaat etmesi bile kafidir. Sahih'inde bu konulara güzel bir bölüm açmıştır. Veya Beyhaki'nin «Delâilun Nübüvvesi-si ile Hafız ibn-i Kesir'in «el-Bi-dâye ven'-Nihayesi»ne müracaat edebilir ki, bu son kitapta büyük bir kısmı anlatılmıştır.[305]
Ebu Reyye ve benzerlerinin nefisleri nevalarına tabi olarak dünyaya bağlanıp kalıyorsa, akıllan duyu ve maddenin ötesine ulaşamıyorsa biz ne yapalım?
Ebu Hureyre'nin uydurduğunu iddia ettiği Hz. Muaviye'nin fazileti.ile ilgili hadis, uzmanlarınca da belirtildiği gibi uydurma hadislerdir. İmamlar her hadişin kim tarafından uydurulduğunu da belirtmişlerdir. Hiç kimse Ebu Hureyre'nin bunda payı olduğunu söylememiştir. [306]

Ebu Reyye'nin İlmi Emânete Bir İhaneti

Yazar iki yönden ilmi güvenilirliği ihlal etmiştir. Birincisi kaynak olarak ibn-i Kesir'in el-Bidaye ve'n Nlhaye'sini vermesidir. Okuyucu bu zalimane hükümleri de oradan aldığını zannedecek, oysa ibni Kesir -üç kişi emindir» hadisinin müteaddid tariklerini zikrettikten sonra hiçbirisinin sahih olmadığım belirtir, daha sonra der ki: İbn-i Asakir, Muâviye'nin fazileti hakkında birçok mevzu hadise yer vermiştir. İşin garip tarafı Hafız ve bu ilme muttali olduğu halde bu hadislerin münker, râvilerinin de zayıf olduğunu nasıl anlamaz? Bunların mevzu olduğuna ib-nu'l Cevzi de dikkat çekmiş Suyuti de O'na muvafakat etmiştir.[307]
İkincisi ibn-i Adiy «Üç kişi emindir» hadisinin Ebu Hureyre'den geldiğini söylememiş Vasile b. Eskâ'~ dan geldiğini belirtmiştir.» Hz. Peygamber'in Muavi-ye'ye bu yemekten bir pay vererek «şunu al ki, benimle cennette buluşasm» hadisi de Enes ve ibn-i Ömer tarikiyle gelmiştir ve bütün varyantları uydurmadır. Bunlar, yazarın Ebu Hureyre'ye iftirada baş vurduğu hileleri reddetmektedir.' ,
Yazarın 189. sayfada yer verdiği: «Ebu Hureyre'nin Umeyye oğullarına yardımları o dereceye ulaşmıştı ki, halkı Emevî görevlilerinin istedikleri sadakaları (zekat) vermeye teşvik ediyor ve onlara küfretmekten sakındırıyordu» sözü ile Ebu Hureyre'nin el-Accac er-Râzi'ye söylediği sözün hiçbir dayanağı yoktur. Buna kaynak olarak verdiği «eş-Şiru ve'ş-Şu-ara* adlı kitabın rivayet yönünden güvenilirliği yoktur. Söz konusu rivayet sahih olsa bile iddiasını destekleyecek bir şey yoktur. Ebu Hureyre'ye olan kininden hadislere ifade etmedikleri manalar yüklemektedir. Olsa olsa bu müslüman olan birisine Allah'ın farz kıldığı zekatı vermeyi tavsiye etmekten başka bir şey değildir, aynı rivayette «yakında Şam'ın hizmetçi ve köleleri size

gelecekler...» demiştir. Bu ibare Umeyye oğullarına taraftar olduğunu değil; bilakis onlardan dertli olduğunu, hoşnut olmadığını bildiriyor. Ancak heva insanı kör ve sağır yaptığı için Ebu Reyye böyle anlamamıştır. [308]

Ebu Hureyre Ve Hz. Ali

Yazar 190. sayfada «Hz. Ali aleyhine hadis uydurması» başlığı altında ibn-i Hadid'in Nehcu*l Beiâge şerhinden Ebu Cafer el-İskâfi'nin şu sözlerini naklediyor : «Muaviye, sahabeden ve tâbiundan bir topluluğu Hz. Ali aleyhine, O'nu düşüren ve halkın O'ndan uzaklaşmasını gerektirecek kötü çirkin haberler uydurmaya sevk etmiştir. Bunun karşılığında onlara vaadlerde bulunmuş onlar da O'nu memnun etmek için bu haberleri uydurmuşlardır. Ebu Hureyre, Amr b. As, Mugire b. Şu'be ve Tâbiun'dan Urve b. Zubeyr bunlardandır.»
Her araştırmacı ibn-i Ebi'l Hadid ve Ebu Cafer el-îskâfi'nin inatçı birer şii olduklarını bilir. Her ifci-sine de bu konularda güven duyulmaz. Hz. Muaviye, sahabeyi hadis uydurmaya sevketmekten beridir. Sahabe de Resuîullah'a yalan isnad edecek kadar (haşa) kendi nefsini düşürmez. Şayet yazar bu yaptıklarıyla şiilere yaranmak istiyorsa onlar bu ucuz yaranmaya aldıracak kimseler değildir.
Ebu Hureyre'nin cemaat yılı (Hz. Hasan'ın Hz. Muaviye'ye biat ettiği yıl) İrak'a gidişini biz bilmiyoruz ve inanmıyoruz da, ibn-i Abdil Berr, «Bahreyn'den, Hz. Ömer zamanında, döndükten sonra Hz. Ömer tekrar vali olmasını istemiş, ancak O'nun bunu reddederek ölünceye kadar Medine'yi terketmediğini zikre-der»[309]ki gerçek olan da budur.
Hz. Ali'nin faziletleri oldukça çok ve meşhurdur. Ebu Hureyre de Hz. Ali'nin faziletine dair bir çok hadis rivayet etmiştir ki, bunlar O'nun Muaviye'yi destekleyip Hz. Ali'ye düşman olmaktan son derece uzak olduğunu ifade eder. Ayrıca bu rivayetler yazarın atmak istediği taşı kendisine yutturacak niteliktedir.
Buharı, Müslim ve diğer hadis kitaplarında bunlar çoktur. Hz. Ali efendimizin faziletleri sayılamayacak kadar çoktur. Bu konuda müstakil eserler kaleme alınmıştır. İmam en-Nesâi'nin «Kitabu'İ Hasais»i gibi. , Hz. Ali hakkında sabit olan sahih hadisler hiçbir sa-habi için sabit olmamıştır. Bütün bunları sâdece Allah rızası için hür araştırma kaidelerine tabi olmak için söylüyoruz. Makam sahibi birisinden korktuğumuz veya dünyalık menfaat gayesiyle birine yaranmak için söylemiyoruz. [310]

Nakilde Diğer Bir Hiyâneti

192. sayfada Ebu Hureyre'nin valilik hayatından sözederken kelimeleri tahrif ederek nakil emanetine ihanet etmiş ve bu suretle Hz. Ebu Hureyre'ye iftira etmiştir. Bunlara daha önce de genişçe cevap verildiği için oralara bakılması yeterlidir.
193. sayfada Reşit Rıza'nm Ebu Hureyre hakkında söylediklerini nakletmiştir. Reşit Rıza'nm sözleri üzücü bâzı hususlardan uzak değildir. Ancak ne olursa olsun Reşit Rıza'nm söyledikleri ile Ebu Reyye'nin yazdıkları arasında dağlar kadar fark vardır. İkisinin arasındaki fark âlim olduğunu iddia eden câhil ile, konulara muttali olan âlimin sözleri arasındaki fark gibidir. Reşit Rrza'mn söyledikleri onun zan ve iftiralarına dayanak olamaz. Sanki yazar da Reşit Rıza'nm sözlerinin kendisinin varmak istediği neticeye yardımcı olmayacağını anlamış ve 195. sayfanın dipnotunda şunu yazmıştır: «Reşit Rıza bu sözleri, Ebu Hu-reyre'yi tenkid eden misyonerlere reddiye olarak söylemiştir. O'nun için açıkça Ebu Hureyre'yi müdafaa ettiği görülmektedir. [311]

Sahabenin Adaleti

Yazar 196 ve 197. sayfalarda önceki iddialarım tekrarlıyor. Bazen, .sahabe'nin tamamının âdil olduklarını söyleyen âlimlere dil uzatıp, bu konuda söylemediklerini onlara mal ediyor. Bu meyanda şunları yazıyor : «Sarih akıl sahibi kelam âlimlerinin bu konuda söyledikleri ne kadar hoşuma gidiyor, onlardan şu hikmetli sözler gelmiştir...» dedikten sonra imam ibn-i Kuteybe'nin «To'vüu Muhtelefi'l Hadis» adlı kitabından en-Nazzam ve benzerlerinin sözlerini naklediyor. Bütün bunlara daha önce cevap vermiştik. Yazar burada sanki kelam âlimlerinin en-Nazzam ve benzerlerinden oluştuğunu savunuyor. Bunun okuyucuya kelam âlimlerinin hepsinin böyle düşündüğünü işaret etmek için yapılan bir karıştırma olduğu açıktır. Kelam âlimleri dendiği zaman Ebu'l Hasan el-Eşâri, Ebu Mansur Maturidi, el-Bâkulâni, er-Razi ve benzerleri gibi güvenilir âlimler akla gelir; yoksa aşın mutezili olan en-Nazzam ve benzerleri gelmez. [312]

Bir Çelişki

Yazar 197. sayfada şöyle diyor: «daha önce de belirttiğimiz gibi Ebu Hureyre'nin, gerek Hz. Peygamber, gerekse râşid halifeler döneminde herhangi bir ağırlığı yoktur. Hz. Ömer'in ölümüne kadar bir tek hadis rivayet etmek İçin ağzını açamamıştır. Birinci fitne, yâni Hz. Osman'ın öldürülmesi ve Emevilerin yükselmesinden sonra ancak fetva vermeye cür'et etmiştir.» Yazar daha önce de kitabının bir çok yerinde Hz. Ömer'in O'nu çok hadis rivayet etmekten men ettiğini ve O'nu tehdid ederek: «ya, Reşulullah'tan hadis rivayet etmeyi terkedersin ya da seni memleketine geri sürerim.» dediğini nakletmiştir. (yine yazar başka yerlerde) : Ebu Hureyre'nin fetva ehlinden olmayıp fıkıh ile tanınmadığını belirtmiştir. Hangi sözüne inanacağımızı biz de şaşırdık, Dünkü söylediği bugün söyledikleri ile çelişiyor, orada söylediği burada yazdığına ters bu sadece yazarın şüpheci ve hasta bir akılla düşündüğünü ifâde eder, bir ordan bir bur-dan görünen ücretli bir kalemin yazdıklarına delâlet eder ki, bozgunculuların karı da budur. [313]

Ebu Hureyre'nin Rivayet Ettiği Bazı Hadisler

Yazar 198 - 202 sayfalarında Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bazı hadisleri sıralamıştır. Ben, bu hadîsleri gerçek yönleriyle ortaya koymak ve doğru yorumlarını yapmak istiyorum. Bunların bir kısmı ifade ettikleri hususlar yönünden İslâm'ın güzellikleri olarak itibar edilir. Bu açıklamalardan sonra yazarın Ebu Hureyre'nin rivayetlerine kem gözle baktığı görülecek ayrıca doğruyu eğri, güzeli kötü, hakkı batıl olarak algıladığı da ortaya çıkacaktır. [314]

Ölüm Meleği'nin Hz. Musa'ya Gönderilmesi

Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den şu haberi nak-Jetmişlerdir: «Ölüm Meleği Hz. Musa'ya gönderildi: Hz. Musa, kendisine gelen meleği dövdü (ve gözü kör oldu). Bunun üzerine melek tekrar Allah'a dönerek: «Yarabbi beni ölmek istemeyen bir kuluna göndermişsin- dedi. Allah Teâla gözlerini yeniden iade ederek ona tekrar git ve O'na elini bir öküzün sırtına koymasını söyle, elinin altındaki her kıl için ona bir yıl verildi. (Melek bunu kendisine iletince) Hz. Musa «sonra ne olacak ey Rabbim?» dedi. Allah Teâla da «sonra ölüm gelecek» diye karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Musa «öyleyse şu anda ölmek istiyorum.» dedi ancak Allah'tan kendisini mukaddes topraklara bir taş atımı yaklaştırmasını istedi. Allah Resulü şöyle buyurdu: «orada olsaydım O'nun kırmızı kum tepesinin yanından geçen yolun kenarındaki kabrini size gösterirdim.» Müslim'in bir rivayetinde «Hz. Musa Meleğin gözüne vurdu ve çıkardı» diye geçmektedir.
Taberi «Tarih» inde Ebu Hureyre'den şunu naklet-miştir. «Ölüm meleği bazen insanlara aşikâre geliyordu. Hz. Musa'ya geldiğinde vurdu ve gözünü çıkardı bu hadiseden sonra insanlara gizli (görünmeden) gelmeye başladı.»
(Ebu Reyye bunları naklettikten sonra) «Bu hadisten İsraliyat kokusu geliyor» der.

Cevap:

Bu hadisi iki büyük imam Buhari ve Müslim[315] Tavus tarikiyle mevkuf, Hemmam b. Münebbih tarikiyle de merfu olarak rivayet etmişlerdir. Hafız ibn-i Hacer, Abdurrezzak'a göre ikincisinin meşhur olduğunu el-İsmaili'nin tahricine göre de Muhammed b. Yahya'nın birinci mevkuf haberi, merfu olarak rivayet ettiğini söyler.
Hadis şüphesiz merfudur. Hemmam b. Münebbih'-m rivayetine göre bu açıktır, ravinin rivayeti de hükmen merfudur. Çünkü içtihada varılacak bir konu değildir. Sahih senedle açıkça merfu olarak rivayet edilmesi de tsrailiyattan uzak olduğunu gösterir.
İmam Ahmed de Musned'inde rivayet etmiştir. Hadiste muşkü herhangi bir durum yoktur. Şayet Hz. Musa gelenin ölüm Meleği olduğunu bilseydi o zaman müşkil olabilirdi, O, sadece ölmek istemediği için kendisini müdafaa etmiştir. Zira Peygamberlerin makamı (bile bile) böyle yapmamaktan münezzehtir.
Gerçeklen Hz. Musa, O'nu hakkına tecavüz ec\a\ birisi olarak zannetmiş ve kendi nefsini müdafaa etmiştir. Bunun neticesinde de gözleri çıkmıştır. Bütün semavi şeriatlerde ve vaz'î kanunlarda nefsi müdafaa etmek meşrudur.
Rivayette, O'nun, ölüm meleğini tanıdığını belir-lon bir ifade yoktur. Meleklerin insan kılığına girdikleri bilinen bir hakikattir. Hiç bir şüpheye maruz kalmayan Kur'an da bundan haber vermiştir. Peygam-ber'in insan şekline girenin Melek olduğunu bilmesi gerekmez. Melekler İbrahim ve Lut (a.s)'a Kur'an'ın anlattığına göre insan kılığında gelmiş ve ikisi de unları tanımamışlardır. Bilselerdi Hz. İbrahim onlara kebab getirip yemez misiniz? demezdi Hz. Lût da kavminin onlara bir zarar vermesinden korkmazdı. Hz. Musa'nın da O'nu önce tanımadığına en güzel delil ikinci defa geldiğinde O'nun ölüm meleği olduğunu Uınımasıdır. Allah ta O'nu ölüm ve hayat arasında muhayyer kılmış; O da ölmeyi tercih etmiştir. Hadis oldukça açıktır. Bu yorumu daha önce do ilk âlimlerden Ebu Bekr ibn-i Huzeyme, ve başkaları da yapmıştır. Akli ve nakli ilimleri cemeden el-Mazeri, Kadı lyaz ve ümmetin diğer âlimîerince de tercihe şayan ûlmuştur.[316]
Burada bilinmesi gereken bir.husus; Melekler çeşitli şekillere girerler ancak bu şekilleri o hakiki suretleri değildir. Hz. Musa'nın meleğin gözünü çıkarması O'nun şekil ve yaratılışına bir eksiklik getirme/. Bu anlattıklarımızla tumanın) hadisteki bütün müş-kiltik giderilmiştir. [317]

2-Cennet ve Cehennemin Tartışması Hadisi

Buharî ve Müslim yine Ebu Hureyre'den Hz. Pey-gamber'in şöyle dediğini naklederler: «Cennet ile cehennem tartıştılar cehennem «bana müstekbir ve zorbalar atılmak suretiyle tercih edildim.» der, Cennet ise «bana ne oluyor sadece insanların zayıf ve düşkünleri bana giriyor.» Allah Teâla cennete şöyle buyurdu : «Sen benim rahmetimsin, seninle dilediğim kullarıma rahmet ederim» cehenneme de şöyle buyurdu «sen de benim azabımsın seninle de dileğim kullarıma azab ederim.» Her biri dolacaktır, ancak cehennem Allah Teâla ayağını üzerine koyuncaya kadar dolmaz o zaman «yeter! yeter!» der; cehennem o zaman dolar ve toplanıp dürülür.»

Cevap:

Bu hadisi de Buharı ve Müslim rivayet etmiştir[318]Buhari, hadisi Ebu Hureyre'den, son kısmını da Hz. Enes'ten rivayet etmiştir.[319] İmam Müslim de şüpheye yer vermeyecek tarzda muhtelif senedlerle Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Aynı hadisi Ebu Said el-Hudri'den de rivayet etmiş son kısmını da Enes b. Malikten rivayet etmiştir. Bu haber sadece Ebu Hu-reyre tarafından rivayet edilseydi yine de dil uzatmayı gerektirmezdi. Kaldı ki görüldüğü gibi birçok sahabi tarafından rivayet edilmiştir. Bununla sözlerinin dayanağı yıkılmıştır. Ebu Hureyre'nin tek başına rivayet ettiğini söylüyor. Eğer Ebu Hureyre yazara göre adil ve sika değilse hadisin sabit olduğu diğer sahabilcr hakkında ne diyecek?!
Bu rivayet yönünden değerlendirmesiydi. Dirayet yâni mâna yönünden değerlendirmesine gelince, biz şüphe bırakacak her hangi bir kapalılık göremiyoruz. Bunu ancak Arap dili ve üslubunu bilmeyenler müşkil olarak görürler. Kur'an'da şöyle deniyor: «Biz cehenneme doldu mu? dediğimiz gün, o da daha yok mu der...» Hadis cennet ile cehennemi tartışan iki akıllı

insan yerine sokarak temsil siyakında gelmiştir. Sonra da âdil ve hâkim olan Allah aralarını bulmuştur. Arap dilinde ve ifade tarzlarında buna benzer çok şeyler vardır. Mesela bir Arap şairi şöyle der:
«Devem bana yolun uzuluğundan şikayet etti Dedim ki sabret deveciğim ikimizde mübtelayız.»
görüldüğü gibi ne şikayet ne de konuşma söz konusudur, bu sadece bir temsildir. Imruu'l Kays meşhur Muallak'mda geceye hitaben şöyle der: «Bütün şiddetiyle uzayıp üzerime var gücüyle çöktüğü zaman ona dedimkl: Ey uzun gece hâlâ sabahı aralayacak mısın? Fakat sabah da senden geri kalmaz.»
Bir başkası şöyle der: «Havuz doldu ve yeter» dedi. Havuz konuşmaz bu sadece hayali bir temsildir. Hadisteki tartışmanın cennet ve cehennemde görevli iki melek arasında yapıldığına yormak da caizdir. O takdirde söz mecaz kabilinden mahzuf olur. Yâni cennet (meleği) ile cehennem (meleği) tartıştılar şeklinde anlaşılır.
Bazı âlimler gibi hadisi mecaz değil de hakiki manasına hami edecek olursak dahi aklen uzak bir şey olarak görmeyiz. Biz bu konuda yazarın her titiz âlîm için söylediği gibi ne tutucuyuz ne de Haşeviyiz.
Çünkü Allah'ın cansız varlıklar için idrak edecek akıl ve mantık yaratması Kudretine zor gelmez. Bugün insan aklı yürüyen, hareket eden konuşan hesap gören robotları icad etmişse Allah'ın kudretine cennet ve cehennemi konuşturması, temyiz kabiliyeti vermesi çok mudur?
«Cehenneme ayağını koyması»na gelince âlimler bu konuda iki görüş ileri sürmüşlerdir. Biri benzetme yapmadan keyfiyetini bilmeden Allah'ı tenzih ederek iman etmek ve gerçek bilgisini Allah'a bırakmaktır ki, bu selefin görüşüdür. Diğeri ise tevil etmektir bu da halef âlimlerinin yoludur.
Tevil edenlere göre burada ayaktan (kadem) mak-sad Allah'ın azab ehlinden takdim ettikleridir. Veya bâzı mahlukatın ayaklarıdır. Yahut maksat cehennemin Allah'a boyun eğmesi ve karar kılmasından kinayedir. Zira haddini aşarak daha fazla istediğinde Allah Teâla onu zelil kılarak ayak altına aldı (demek olur), yoksa maksat gerçek ayak değildir. Araplar organları darb-ı mesellerde kullanır fakat gerçek hallerini kastetmezler. İnsanlar hâla konuşurken «onu ayaklarımın altına aldım» derler fakat gerçekte ayaklarının altına almamışlardır. Sadece onu zillet ve ha-karete duçar kıldıklarım bildirirler. [320]

Kâfir'in İki Omuzu Arası Hadisi

Buharı, Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis rivayet eder: «Kâfirin iki omuzu arası süratli bir binicinin üç günde alabildiği mesafe kadardır.» Müslim de yine Ebu Hureyre'den aynı rivayetin ön kısmını vermiş zi-V.âye olarak şu ifadeyi de nakletmişür: «(Kâfirin) derisinin kalınlığı üç günlük mesafe kadardır.»
Cevap:
Ru hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. Bu-hari «Kitebur'rikak» cennet ve cehennemin sıfatı bâb'-ında yer vermiştir[321] Yazarın ima etmek istediği gibi Buharî'nin bu rivayeti mevkuf olmayıp merfu haberdir. Müslim de Sahihinde aynı rivayeti ziyadesiz morl'u olarak rivayet etmiştir.[322] Müslim'in ztyâdeli olan diğer rivayetinin fazla kısmı şu lafızlardadır: «Kâfirin azı dişlen Uhud kadar, derisinin kalınlığı da üç günlük mesafe kadardır.» görüldüğü gibi yazar nakilde bulunurken titiz davranmamıştır. Aceleci davranarak «ön kısmına yer vermiş» derken zamirin merciini bilmeden bu kelimeyi Fcthu'l Bâri'den almıştır.
Ebu Hureyro'den başka kimselerden de kıyamet günü kâfirin hilkatinin büyüyeceğini bildiren hadisler varid olmuştur. Bu da Ebu Huroyre'nin bu hadisleri tek başına, rivayet etmediğini bildirmektedir.
İmanı Ahmet, Mücahid kanalıyla ibn-i Ömer'den merfu olarak şu hadisi rivayet eder: «Cehennem ehli ateşte o İcatlar büyüyecek ki, kulak yumuşağı ile boynu arası yediyüz yıllık mesafe kadar olacaktır.» el-Bey-haki, bâs (öldükten sonra dirilme) bahsinde başka bir senedle yine Mücahit kanalıyla ibn-i Abbas'tan «yetmiş, bahar mesafe kadardır.» şeklinde rivayet etmiştir, İbn-i'Mübarek Kitubuz-Zuhd'ünde yine Ebu Hureyre'den şunu rivayet etmiştir «Kâfirin azı dişi kıyamet günü Uhud'dan büyük olacaktır. Orayı doldurmak ve azabı (iyi) tatmak için cüsseleri büyüyecektir.» Hadisin senedi sahihtir, açıkça merfu olmasa da hükmen merfudur. Çünkü içtihadla varılacak bir bilgi değildir[323]
Kâfirin cüssesinin cehennemde büyümesinin hikmetine gelince hadiste işaret edilmiştir, el-Kurtubi bundan ayrı olarak el-Mui'him adlı kitabında şöyle izah etmiştir: «Kafirin cüssesinin cehennemde büyümesi, azabının büyümesi ve eleminin kat kat artması
içindir. Kitap ve sünnetten de tesbit edildiğine
göre şüphesiz Kafirlerin azabı farklı farklı olacaktır. Mesela biz biliyoruzki, Peygamberleri öldüren, müslümanlara kötü mua'melede bulunan, yeryüzünü fesada verenlerin azabı ile sadece kafir olup müslü-manlara iyi muamelede bulunanların azabı aynı olmayacaktır.»
Hz. Peygamber'in: «Kafirin derisi üç günlük mesafe kadar olacaktır.» hadisi büyük bir sır olup modern tıp tarafından açığa çıkarılmıştır. Zira kılcal damarlar sadece deride olur; deri büyüyüp genişledikçe insanın elemi artar. Bu da nübüvvet'in del iller indendir. «O nevasından konuşmaz, O'nun söyledikleri sadece vahydir.» yoksa bu sırları to gün) kim bilebilir, halbuki Peygamber ne okuma yazma bilir, ne tıp ilmini bilirdi, O'nun zamanında hiçbir doktor bu sırra da ulaşmamıştır. [324]

Sinek Hadisi

Buhari ve ibn-i Mace (Yine Ebu. Hureyre'den) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler:
Birinizin yemek kabına sinek düştüğü zaman tamamını hatırsın, sonra çıkarsın zira bir kanadında hastalık diğerinde de şifa vardır.» [325]Yazar dipnotta yaptığı yorumda sinek savaşı olarak isimlendirdiği, «Livai'l İslâm» dergisi ile «ed-Doktor» dergisi arasındaki (tartışmada) «Doktor» dergisini destekleyerek bu hadisi sahih olarak kabul eden imamlara dil uzatmış ve

ayıplayarak kötü lakaplar kullanmıştır.
.Şimdi kabul eden ve reddedenler tarafından etrafında büyük kavga ve gürültülerin koptuğu bu hadisin gerçek yönünü tafsilatlıca burada vermek istiyorum. «Hadiste uydurma hareketi ve müsteşrik ve çağdaş yazarların şüphelerine reddiye»» adlı profesörlük tezimde de bu hadisle ilgilenmiş ve hakkında va-rid olan şüphelere cevap vermiştim. Ben «ezhcrin» temsilcisi olarak eğitim ve öğretim rnetodlannm ıslahı için Mekke'de iken Suudi Arabistan radyosuna bir din-leyic itarafından bu hadisle ilgili olarak bir soru yöneltilmişti; işte burada tezime yazdığım ve radyodan da okuduğum açıklamanın bir özetini vermek istiyorum :
Önce Kur'an'a göre sünnetin konumu, İslâm ümmetinin sünnete verdiği yüksek ehemmiyeti, hadisçi-lerin sened tenkidine son derece önem verdiklerini, metin tenkidi ile de ilgilendiklerini ancak bu kitabımda da belirttiğim yüce gayelerle sened tenkidine verdikleri itinâyı metin tenkidine vermediklerini anlattıktan sonra~şöyle dedim :
Bu hadisi Buhari, Ebu Davud, en-Nesâi ve İbn-i Mâce rivayet etmiştir. Hiçbir hadis tenkidcisinin se-
nedine dil uzattığını görmedim. Son derece sahih bir hadistir. Hadise yapılan tenkidler dikkatsiz kimselerden sadece metnine ve mânasına yönelik olmuştur. Bu kimseler diyorlarki: «Mikrop kaynağı olan sinek nasıl olur da şifa olur, Allah, hastalık ve şifayı nasıl olur da bir yerde birleştirir, sinek akıl sahibi mi ki bir kanadını diğerine takdim etsin?»
İlk âlimlerimiz Allah ecirlerini versin bu şüpheleri gidermek için büyük gayretler sarfetmiş ve aklen Allah'ın hastalık ve ilacı bir yerde birleştirmesinin mümkün olduğunu, bunun bilinen ve muşahodc edilen bir durum olduğunu söylemişlerdir. Binaen aleyh arı, altından zehir bırakırken insanlar için şifa olan bal ağzından akıyor. Zehirli yılanın eti, ilaçtan olan bir panzehirdir. Ayrıca en büyük hendese sistemi üzerine evini inşa etmesini gösteren, karıncaya ihtiyacı için azığını biriktirmeyi, bitmemesi İçin taneyi ikiye yarmasını öğreten Allah Teâla sineğe de önce bir kanadını sonra diğerini batırmayı İlham etmeye kadirdir, bâzıları hadisin mecaz olduğunu söyleyerek cevaz vermeye yönelmişlerdir. Buna göre hastalık kibir hasia-ıığıdır dova da sineğin düştüğüne itibar ederek mutevazi olmaktır.
Allah Teâla geçmişte ve gelecekte bu hadisin sırlarının ortaya çıkmasını dilemiştir. Bâzı uzman doktorlar sinekte mikrobu öldürücü bir maddenin olduğunu kaba batırılmak suretiyle sineğin taşıdığı mikropların bu madde tarafından giderildiğini tesbit etmişlerdir. Böylece eski âlimlerin, ihtimal olarak söyledikleri bir hakikat olarak ortaya çıkmıştır. Şimdi de çağdaş bir doktorun Mısır «el~Hidayetu*l tslâmiyye» cemiyetinin düzenlediği bir konferansta söylediklerini aktaralım :
«Sinek, muhtelif hastalıkları yayan, mikroplarla dolu artık maddeler üzerine konar, bâzısını vücudu ile taşırken bir kısmını da yer. Bunun üzerine cisminde tıp bilginlerinin anti bakteri diye isimlendirdikleri zehirli bir madde oluşur ki bu madde bir çok hastalık mikrobunu öldürür. Bu anti bakteri olduğu müddetçe mikropların canlı kalması ve insan vücuduna zarar vermesi imkansızdır. İki kanadından birisinin özelliği anti bakteriyi başka bir yerine taşımaktır. Binaenaleyh sinek bir yiyecek ve içeceğe düştüğü zaman taşıdığı mikropları da bırakır ancak bu mikrobu uzaklaştıracak ve insanı ondan koruyacak en yakın şey yine sineğin bir kanadına yakın bir yerde karnında taşıdığı anti mikroptur. Hastalık varsa devası da yakındır.»
İngiltere'de yayınlanan «Tıbbi Deneyler» dergisinin 1927 târih ve 1308. sayısında yayınlanan bir yazıda şöyle denmiştir : «Sinek hastalıklı bir tarladan mikroplar yedi. Bir müddet sonra bu mikroplar ölerek yok oldular. Sinekte ise bakteriyovac denilen zehirli bir madde oluştu. Şayet sinekten bir parça alınarak tahlil edilse hastalık yapan dört çeşit mikrobu yok eden bu madde elde edilir. Batılı tabibler de buna benzer şeyler söylemişlerdir. Böylece bâzı dikkatsiz kimselerin yalan saydığı bu hadisin Hz. Peygam-ber'in doğruluğuna delalet eden en büyük bir ilmi mucize olduğu ortaya çıkmıştır.»
Saygı değer iki doktor daha bu sinek hadisi hakkında kıymetli bir araştırma yayınladılar. Bunlar da delillerle ve ilmî kaynaklan zikrederek şüpheye yer bırakmayacak tarzda bu hadisi isbatladılar.[326] Araştırma, Doktor Mahmud Kemal ve Dr. Abdu'l Mu'nim Hüseyin tarafından yapılmıştır. Şimdi de bu araştırmayı aynen vermek istiyoruz:
«Başta hadisi yalanlayan doktorlar olmak üzere birçok kimse bu hadise itiraz etmiştir. Çünkü bunun sebebi sineğin hastalık yapan mikropları taşıyan bir hayvan olmasıdır. Biz Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisler arasında sahih hadisler olduğu gibi uydurma hadislerin de olduğunu biliyoruz. Hadis fakih-lerine düşen sahihleri açıklayıp uydurma olanları bertaraf etmektir. Ancak gerek hadis âlimleri, gerekse fakihler senedi sika râvilere dayandığı için bu hadisin sahih olduğunu belirtmişlerdir. Bâzı doktorlar sağlık açısından değerlendirerek hadisi yalanlamışlardır. Biz hadisi üç esas üzerinde anlatmak istiyoruz.
1-Herşeyden önce hadisin sıhhatine karışmayacağız, çünkü bu hadis fakihleri ve hadis tahsili gören âlimlerin ihtisasıdır. Mevzu hadislerin nasıl bertaraf edileceğini onlar bilirler.
2-ilmi araştırma yaparken Hz. Peygamber'in verdiği haberin hakikatine ulaşmak için hadisin sahih olduğu varsayımından hareket edeceğiz. Zira «O he-vasmdan konuşmaz, O'nun konuştukları ancak vahy-dir.»
3-Haşarat ve asalak haşaratlar konusunda yeterli ilmî kaynaklara baş vurmadan önce hadisin kendisini derinliğine ele almayacağız.
Böylece günlük gazete ve dergilerde uzun zamandır hadisi reddeden ve kabul eden gruplar arasında yapılan uzun münakaşaları okuduktan sonra hakkı yerini bulmasına çalışacağız. Bâzıları hadis uzmanlarının sahihtir sözünü okuduktan sonra tereddütsüz kabul ettiler ve bu sıhhati te'yicl etmek için ilmi kaynaklara baş vurdular.
İlmi kaynakların haber verdiğine göre Almanya'da Hal Üniversitesi öğretim üyelerinden Brifield 1071 yılında Kara sineğine Embozamoski denilen mantarların (fungous) intomoftrali familyasından sico-maysis cinsinin ficomaysis türünden bir parazitin musallat olduğunu tesbit etmiştir. Söz konusu mantar, hayatını sineğin karnındaki yağ tabakasında geçirmektedir. Önceleri içi boş yuvarlak kabarcıklar şeklinde olan bu bakteri daha sonra karın bölgesine uzayarak hava boşlukları vasıtasıyla dışarı çıkıyor. Bu şekilde sineğin dışında bir tabaka oluşturuyor. Bu safha Bakterinin üreme safhasıdır. Yumurtaları kabarcığın içinde toplanarak patlatacak bir duruma geliyor. Daha sonra kuvvetli bir şekilde parçalanarak yumurtaları boşluğun etrafında iki cm. dağılıyor. İçindeki sıvı da etrafa serpilmiş oluyor.

Pencere kenarında ölmüş bir sineğin etrafında daima bu mantarların yumurtalarına rastlamak mümkündür. İçinden yumurtaların çıktığı uzunca kabarcık sineğin üçüncü ve son kısmında karnı ve sırtı üzerinde bulunur, Bu arka üçüncü kısmı sinek herhangi bir yere konduğu zaman dengesini sağlamak ve uçmaya hazır olmak için yüksekte tutar. Kabarcığın parçalanması biraz önce de belirttiğimiz gibi boşluktaki sıvının kuvvetlice fışkırmasından sonra meydana gelir. Bu .bazen kabarcığın etrafındaki fazla sıvıdan da oluşabilir.
Parçalanma esnasında sıvıdan ve yumurtalardan mantarın bir .stopla/.ma parçası çıkar. En büyük parazitoloji uzmanı Prof. Lanciron'un da 1945 yılında ortaya koyduğu gibi sineğin dokularında yuvarlak kabarcıklar şeklinde yaşayan bu bakteriler aynı zamanda hastalık taşıyan haşareleri yok eden kuvvetli bir enzim salgılarına sahiptir.
Öte yandan 1947 yılında İngiltere'den Arştin ve Kook'iar; 1930 yılında ise İsviçre'den Rolyos, sineğin karnında yaşayan bu bakteri familyasından cafasin adında bir antibiyotik elde ettiler. Bu Antibiyotik Tifo ve Dizanterininde aralarında bulunduğu Gram Negatif mikropları öldürme gücüne sahiptir. 1948 yılında İngiltere'de Baryan, Kortis Himenc, Cifris ve Makcovan yine sinekte yaşayan bu bakteri familyasından Klo-tinizin adında bir antibiyotik elde etti. Bu Antibiyotik de Tifo ve Dizanteri gibi Gram Negatif mikroplara kurşı oldukça etkilidir. 1949 yılında İngiltere'den Koks, Farmer, İsviçre'den Cerman ve Eous Atlencer ve Blan-ter, sinekte yaşayan aynı parazitten inyatin adında bir antibiyotik elde ettiler. Bu da Gram Pozitif, Gram Negatif ve diğer bazı mikroplara karşı etkili bir antibiyotiktir. Dizanteri, Tifo ve Kolera mikroplarını yok eder. Bu antibiyotikler henüz tıbbi sahada kullanılmıyor. Ancak ilmi yönden ilginç olduğu halde çok alındığı takdirde yan etkilere yol açar. Öbür yönden muhtelif hastalıkların tedavisinde bütün antibiyotiklerden etkilidirler. Çok az bir kısmı Tifo, Dizanteri ve Kolera gibi mikropların yaşamasını önler.
1947 yılında Moftiş, sineğin vücudunda bulunan mantar kültüründen antibiyotik maddeler elde ediyor.
Bunların da Tifo ve Dizanteri gibi Gram Negatif mikroplara karşı son derece etkili olduklarını ortaya çıkarıyor. Ayrıca ateşli hastalıklara sebep olan mikroplara karşı mantar parazitlerin faydaları ile ilgili olarak bu antibiyotik maddelerden bir gramının, bin litre sütü müzmin hastalık yapan mikroplardan koruduğunu ortaya koymuştur;
Bu da bu maddelerin son derece etkili olduklarına en büyük delildir.
Sineğin Kolera, Tifo ve Dizanteri gibi mikropları bulaştırmasına gelince. Bu mikroplar sadece sineğin ayaklarından ve dışkısından bulaşır. Bu husus bakteriyoloji ile ilgili tüm kaynaklarda yer aldığı için buruda konu ile ilgili kaynakları vermeye gerek görmüyoruz.
Bütün bunlardan hareketle diyebiliriz ki; sinek bir yiyeceğe konduğu zaman Tifo, Kolera ve Dizanteri gibi hastalıkları yapan mikroplan ayakları ile taşımış olacaktır. Ancak antibiyotik maddeler ihtiva eden parazitler sineğin ayaklarıyla taşıdığı mikroplan öldürme gücüne sahiptir. Sineğin karnı üzerinde bulunan ve antibiyotik ihtiva eden kabarcık şeklindeki bu parazitler iç boşluğu baskı altına alan sıvı, dokunmadan parçalanmaz. Parçalanınca da sıvı ve yumurtaları dağılır.
Böylece hadis-i şerifin manası ortaya çıkmış oluyor. Hadis, sinek bir yemeğe konduğu zaman ayakları ve dışkısıyla taşıdığı hastalık yapan mikropları etkisiz hâle getirmek için sineğin tamamının batırılması gerektiğini bildiriyor. Ayrıca bu bulgular hadis-loki «sineğin bir parçasında hastalık diğor kısmındada şifa vardır.» ifadesini doğruluyor ki bu da karnında bulunan parazitlerin taşıdığı antibiyotik maddeler ctup etrafındaki sıvının etkisiyle parçalanıp dağılır.
Netice olarak deriz ki: Umarız okuyucularımız hadisin sıhhatini yakini olarak görmüşlerdir. Mü'mine yakışan şeyin Hz. Peygamber'den sahih olarak gelen haberlere teslim olmak olduğuna kalben mutmain olmuşlardır. İlim ve beşeri marifetin arttığı her gün Allah Teâla Hz. Peygamber'in doğruluğuna ve büyük mucizesi Kur'an'm sadakatine delalet eden şâhidleri gösteriyor. Nitekim bir âyette şöyle buyuruyor: «Biz onlara ufuklarda ve kendi canlarında âyetlerimizi göstereceğiz ki O IKur'anl'm gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbt'nin herşeye şahid olması yetmez mi?. [327]

Münker Bir Hadisten Delil Getirmesi

Yazar diyorki: Taberâni, el-Evsat da Hz. Peygamberin şöyle dediğini rivayet etmiştir. «Bir Melek bana Allah'tan bir mesajla geldi sonra bir ayağını kaldırarak göklerin üstüne kaldırdı birini de yerde bıraktı.»
Bu hadis münker bir hadistir. Böyle olan bir hadisten delil getirmek doğru değildir. Öyleyse yazar bu hadisten hareketle varmak istediği hedefe ulaşamaz ki, o da Ebu Hureyrö'ıin hurafe şeyleri rivayet ediyor iddiasıdır.
Tirmizi'nin rivayet ettiği «Acve (bir tür hurma) cennet meyvasıdır ve onda zehire şifa vardır.» hadisine gelince yakında değineceğiz inşallah. [328]

Diğer Bir Hadis

Yazar 200. sayfada (Ebu Hureyre'nin rivayetleri ile istihza ederken) el-Hâkim ve İbn-i Mâce'nin sahih senedle rivayet ettikleri şu hadise de yer verir: «(Gece yatarken) Kaplarınızı örtünüz, tulumlarınızı bağlayınız. Kapılarınızı kapatınız, yatsıdan sonra çocuklarınızı dışarı bırakmayınız.[329] Zira bu vakitte cinler (başka bir rivayette şeytanlar) sür'atle yayılırlar. Uyurken lambalarınızı da söndürün çünkü fareler fitili keser de ev yanabilir...»
Bu hadisi aynı lafızlarla Buhari Sahih'inde rivayet etmiştir.[330] Ancak Ebu Hureyre'den değil de Câbir b. Abdullah'tan almıştır. Kitabının başka yerlerinde de yine Câbir'den farklı varyantlarla rivayet etmiştir.[331] 'Müslimde Sahih'inde Buhari gibi farklı sened-lerle Câbir'den rivayet etmiştir. Görüldüğü gibi hadis Ebu Hureyre'nin dışında da başka senedlerîe sabittir. Hadisi sâdece o rivayet etseydi yine de dit uzatılacak bir illeti yoktur. Kaldı ki başkaları da rivayet etmiştir. Bu hadis islâm'ın Övünç vesilesindendir. İçtimai ve sıhhi yönden koyduğu sağlam prensipleridir. Hz. Peygamber'in bu irşadını aydınlatmak için önce hadisi kısaca şerhedelim ki, okuyucu daha da iyi anlasın ve Ebu. Hureyre'nin bu hadisi aktarmakla tekdire değil

takdire layık olduğunu
Hadis, «yatarken kaplarınızı örtünüz» diyor yemek ve su kaplarını örtmeyi kim istemez? Onları örtmek pisliğin ve her türlü haşaratın içine düşmesini önler, bu da insan sağlığı açısından ne kadar önemlidir. Yazar iyilikleri kötülük görecek kadar kalbini kin bûrümüşse, Hz. Peygamber'in sağlıkla ilgili bu tavsiyesinin yüceliğini anlamak için tıp bilginlerine sorsun. Hadis «tulumlarınızı bağlayınız» diyor yâni iple ağzını sımsıkı bağlayın demektir. Buda bir öncekinden sağlık açısından geri kalmaz.
Yine «Kapılarınızı kapatınız» diyor; Kapıların kapalı olmasının faydalarını kim inkar edebilir? Başta çöl beldeleri, köy ve bucaklarda yaşayanlar olmak üzere insanın kendisi, çocukları ve malı her türlü bozguncudan, zararlı hayvanlardan ve saldırgan köpeklerden korunmuş olur.
«Yatsı vakti çocuklarınızı tutunuz» yâni yanınızda tutup bu vakitte dışarı bırakmayınız. Hadiste gerekçe olarak : «Çünkü bu vakit cinlerin sür'atle yayıldıkları vakittir.» denilmiştir. Diğer iki rivayette ise cinler yerine «şeytanlar» geçmiş ve birinci lafızdaki cinden maksadın şeytanlar olduğu açıklanmıştır. Arap dilinde şeytan denilince insan, cin, hayvan hatta kuşlardan bozguncuların kastedildiğinin bilinmesi gerekir.
Arap dilinde bunun örnekleri çoktur. Çocukların akşamları cin, insan, hayvan ve kuşlardan bozguncu olanlardan zarar görebileceklerini kim bilmez? Bu müşahede ile görülen hissedilir bir durumdur. Diğer bir rivayette «(Gece karanlığa boğulurken)- çocuklarınızı koruyunuz zira şeytanlar o zaman yayılırlar, Yatsıdan bir saat sonra bırakabilirsiniz» denilmiştir. Bu müşahede ettiğimiz bâzı hususlar için uyarıdır. Çün-icü gündüz gizlenip gece karanlığı çöker çökmez deliklerinden çıkan vahşi hayvanlar ve eziyet verici varlıklar vardır ki bunlar saldırganlık özelliğine sahiptirler, gördükleri her insana eziyet ederler.
Hadis şeytanlar derken cinlerden, insanlardan ya da hayvanlardan şeytan diye tayin etmemiştir. Yorumu nasıl olursa olsun manası sahih ve yüce gayeler taşıyan bir hadistir.
Hadis «uyurken lambaları söndürün» diyor. Hadis imamları ve açıklayıcıları Hz. Peygamber'in bu irşad-larının lambaya has olmayıp her türlü ateş, soba ve tandır gibi şeyleri de kapsadığını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi nassın zahirine mana verirken bağnaz davranmamış ve elastiki bir anlayışla yorumlamışlardır.
Aslında yazara düşen Hz. Peygamber'in bu irşadının yüceliğini anlamak için hadis şarihlenne güvenmiyorsa; sosyologlara baş vurmaktır.! Hatta İçişleri bakanlığına danışabilir! Onlar O'na fitil (çıra) soba ve tandırın çıkardıkları yangınlarla ne derece zarara yol açtıklarını haber verirler!
Umarım (sayın) okuyucular yazarın Ebü Hurey-re'ye karşı kiminin; iyilikleri kötülüklere, faziletleri re-ziletlere tahvil edecek dereceye ulaştığını yakın olarak görmüşlerdir ve yazarın dil uzattığı bu hadisin Hz. Peygamber'in sağlam bir tevcihatı olduğunu anlamışlardır. [332]

Cennetteki Büyük Ağaç İle İlgili Hadis

Yazar 201. sayfada da şöyle diyor: «Müslim yine Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet eder: «Cennette bir ağaç vardır ki bir atlı gölgesinde yüz sene yürür (se yine bitmez)» (Müslim 4/2175) Kitaplar Ebu Hureyre'nin bu kabilden hatta daha düşük rivayetleri ile doludur, biz burada bu kadarıyla iktifa edeceğiz, çünkü hepsini ortaya koymak için müstakil ciltler dolusu kitaplara ihtiyaç vardır.»

Cevap:

Daha önce verdiğimiz cevaplar bu hadis için de kâfidir. Böylece Ebu Hureyre'nin rivayetlerinden ten-kid ettiklerinin gerçek yönlerini izah etmiş olduk. Bunların büyük bir kısmı uydurma hadislerdir. Hem Re-sulullah hem de Ebu Hureyre bunlardan uzaktır. Mevzu hadisler yalan ve uydurma olduğu için hiçbir araştırıcının bunlardan neticeler çıkarması veya bunları delil olarak kullanması doğru değildir.
Hadislerin bir kısmı Ebu Hureyre'den başka sa-hâbiler tarafından rivayet edilmiştir. Bazıları da başka sahabiler tarafnıdan aynen rivayet edilmiştir. Bir kısmı da sahih hadis olup yazar, dar düşünceli ve* hadisleri tanıma ve anlamada yeteneği olmadığı için, dil uzatmıştır. (Bunun bir sebebi de) Müsteşrik, misyoner ve benzerlerini taklid etmesidir. Oysa ilmin ilerlemesi bu hadislerdeki bazı sırları ortaya çıkarmıştır. Öyleki o gün bu bilgiler vahye mazhar olan bir peygamberden başkasının aklına bile gelmez. [333]

Yazarın İthamlarının Kaynağı

Burada bilinmesi gereken bir hususa değinmek istiyorum. Ebu Reyye, müsteşrik, misyoner ve benzerlerine tabi olan bir mukalliddir. Ebu Hureyre'ye dil uzatırken ve sünnete hücum ederken verdiği hadislerin büyük bir kısmım Ahmed Emin'in, Fecru'l İslam ve Duha'l İslâm adlı eserlerinden almıştır. Ahmed Emin de bunları Goldzier gibi müsteşriklerden almıştır. Böylece yazarın sadece bir borazan olduğunu söyleyebiliriz. Oysa bir araştırmacıya yazdığı her şeyde başkasını taklid etmesi, O'nun borazanı olması yakışmaz. Hadis ilmini ve ricalini bilmediği için başka da ne beklenebilirdi ki. Bu ilimden nasibi oldukça azdır. Onun için görüşlerinin karışık olması pek şaşırtıcı olmasa gerek.
Yazar kitabında Ebu Hureyre'ye elli sayfa ayırmıştır. Tamamı sövüp saymak, zan ve itham ile akıl ve nakle dayanmayan iftiralardan ibarettir. Bunlarla kendisinin kötü niyetli olduğunu izhar etmiştir. Kini o dereceye varmış ki sözlerini şöyle bitirmiştir. «İşte bu Hz. Peygamber'le sadece üç yıl beraber kalıp kitaplara sığmayan binlerce hadis bırakan Ebu Hureyre'nin hayatıdır. Uzun uzadıya üzerinde durmamızın nedeni bütün sahabenin durumunu yansıtması içindir.» [334]

Dil Yetersizliği

Ebu Reyye «el-ulûf»un binler, onbinden fazla olan sayılar için kullanılan bir cem-i teksir olduğunu bilememiştir. Oysa imam ibn-i Hazm'ın kitabında en detaylı musannef olan Bakıy b. Mahled'in Müsnedi'nin Ebu Hureyre tarafından rivayet edilen 5374 hadise yer verdiğini nakletmektedir. Görüldüğü gibi bu sayı, bırakın onbini altı bine kadar dahi ulaşmamıştır. Ger. çek şu ki Ebu Hureyre'nin rivayetleri kitapların sayfalarını değil ilim ve rivayet yönünden sahabenin konumunu ve kadrini bilmeyen Ebu Heyye gibi sünnet ve hadis düşmanlarının göğsünü daraltmıştır. Biz, Ebu Hureyre'nin neden çok hadis, rivayet ettiğini anlattık, sahabenin, Tâbiunun ve ilim ehlinin O'nun hakkındaki görüşlerini de aktardık şayet durumu sahabeye gizli kalmışsa Hz. Peygamber'in şehadetiyle asırların hayırlısı olan tâbiûn asrına nasıl meçhul kalabilir? Kaldı ki İmam Buhari'nin belirttiğine göre 800 ilim ve rivayet ehli kendisinden nakilde bulunmuştur.
Dikkat edin Hidayet ancak Allah'tandır. Allah'ın dalalete düşürdüğünü hidayete götürecek kimse yoktur. [335]

Dört Halife'nin Az Hadis Rivayet Etmelerinin Sebepleri

S. 203'te dört halife gibi sahabe büyüklerinin rivayetlerinden söz ederek bunlann az hadis rivayet ettiklerini belirtiyor. Daha önce de başta Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer olmak üzere dört halifenin neden az hadis rivayet ettiklerini nisbeten anlatmıştık. Bunun başlıca sebebi hilâfet işleri ve İslâm'ı yaymakla meşgul olmalarıdır. Yoksa ne I^esulullah'tan az hadis işitmeleri, ne ezberlediklerini unutmaları ne de Ebu Reyye'-hin tekrarlayıp durduğu gibi işleri güçleri hadis işitip, ezberleyip neşreden sahabeden şüphe etmeleridir. Daha önce de belirttiğimiz gibi çok hadis rivayetinin başlıca amilleri: boş vakit, kuvvetli hafıza, dünya meşgaleşinin azlığı, ömrün uzun olması ve ilim ve fetva ile uğraşmaktır, tekrar hatırlamakta fayda vardır. [336]

Hz. Ebu Bekir'i İthamı

Akıl ve nakille bağdaşmayan zanlanndan birisi, de Hz. Ebu Bekir hakkındaki şu sözüdür: «Göze çarpan husus kuvvetli hafızaya yüksek bir zekâya ve sağlam bir imana sahip olduğu halde Hz. Ebu Bekir'in Hz. Peygamber'in hadislerini ezberlemekten yüz çe-virmesidir. Ezberlediklerini de rivayet etmemiştir. (Bir-ara) biriktirdiklerini de yakmıştır...»
Biz, Hz. Ebu Bekir'in Resulullah'ın hadislerini ezberlemekten, imtina ettiği görüşünü kabul etmiyoruz. Halbuki Hz. Ebu Bekir bu işi nefsinden daha çok seviyordu, gözünden kulağından daha aziz biliyordu. Okuyucular bilsinler ki yazar Ebu Hureyre'ye dil uzatabilmek için Hz. Ebu Bekir'i itham etmiştir.
Ezberlediklerini de rivayet etmemiştir, görüşüne de katılmıyoruz. Gerek Buhari ve Müslim'de gerekse diğer hadis kitaplarında kendisinden birçok hadis rivayet edildiği halde nasıl böyle denebilir? Hâkim'den naklettiği, Hz. Ebu Bekir'in beşyüz hadis toplayıp sonra yaktığı rivayetine gelince Hakim'in bütün rivayetleri sahih değildir. O hadislere sahih damgasını vururken gevşek davranmakla bilinmiştir. Şayet haberin sahih olduğunu kabul etsek dahi bu O'nun son derece titiz olduğunu gösterir. Adil vesika ravi de olsa hata ve unutkanlık ihtimali olduğu için ne derece ihtiyatlı hareket ettiğini gösterir. Yoksa yazarın varmak istediği gibi sahabeler şüphe edip onları itham ettiği için değildir. [337]

Hz. A|i'nin Rivayetleri

«Hz. Ali'nin rivayetleri» başlığı altında söylediği O'nun Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olup daha küçükken kendi evinde yetiştirdiği vs. gibi şeylere katılıyoruz. Ancak fazilet ayn şey rivayet ayn şeydir. Aralarında hiçbir irtibat yoktur. Bakarsın birisi kendisinden çok daha faziletli birisinden daha fazla hadis rivayet edebilir. Sonra Hz. Ali'nin rivayetleri Bu hari ve Müslim'de çoktur. Ancak O, Hz. Ebu Hureyre, Abâdile (dört Abdullah) ve diğer çok hadis rivayet edenler gibi vaktini bu işe ayıramamıştır. Onun içinde rivayetleri az gelmiştir. Sonra tarihi tetkik edenler Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in vefatından önce ve sonra hep cihad ile meşgul olduğunu, Hilâfeti esnasında harpler ve büyük zorluklarla karşılaştığını ayrıca Ebu Hureyre ve çok hadis rivayet edenler (muksir) den önce vefat ettiğini göreceklerdir. Bütün bunlar az hadis rivayet etmesinin sebepleridir. [338]

Kötü Anlayış Ve Korkunç Bir İftiraya Örnek

203. sayfanın dipnotunda yazar imam ibn-i Tey-miye'nin Hz. Ömer hakkında «İkUdaıTs-Sırâti'l Müstakim» adlı eserinden şu söylediklerini naklediyor.: «Hz. Ömer, Hz. Peygambor'in izinden yürüyerek Allah'ın kitabı üzerinde çok durur Resul'un sünnetine sarılırdı. İşlerini İslâm'a ilk giren Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr... gibi İslâm ve müslümanlar hakkında görüş- serdedebilen ilim ve fıkıh erbabı ile istişare ederdi.»
Yazar ille de Ebu Hureyre'ye iftira atmak istediği için İmam ibn-i Teymiye'nin bu sözlerinden şu neticeyi çıkarıyor: «îbn-i Teymiye'nin şu ince anlayışına ve geniş malumatına bakın Hz. Ömer'in İstişare ettiği kimseler arasında Ebu Hureyre'yi zikretmiyor. Çünkü O'nun ne ilmi ve fıkhı ne de bir görüş ve nasihati olabilirdi.
Nasıl anlayacağını bilmeyen akıllara şaşarım doğrusu imam ibn-i Teymiye Hz. Ömer'in İslâm'a ilk girenlerle istişare ettiğini belirttikten sonra bunlardan bazılarını Örnek vermesi, yazarın iftira ettiği gibi bunun Ebu Hureyre için bir noksanlık olacağı, aklından bile geçmemiştir. Ebu Hureyre tabi ki İslâm'a ilk girenlerden değildir. Zira hicri yedinci yılda müslünıan olmuştur. Ancak İslâm'a ilk girenlerden olmaması O'nun için bir kusur değildir. Binlerce sahabi sonradan İslam'a girmiştir. Durum Ebu Reyye'nin sakat anlayışı ve çarpık mantığı'nın. anladığı gibi olsaydı bu bütün sahabilere yönelik bir eksiklik olurdu. Sonra Hz. Ömer'in istişare etmediği herkes'in ilim, fıkıh, içtihat ve nasihat ehli olmadığım kim söylemiştir? Bu hatalı çıkarım doğru

olsaydı sahabenin büyük bir kısmı için bir eksiklik olurdu. Ebu Hureyre'ye dil uzatabilmek için bu kadar zorlanmaya (kırk dereden su getirmeye) bu kadar da yanlış neLiceler çıkarmaya kalkışmaya da pes doğrusu. Yetişin ey insaf ehli bizi bu fırtınadan ve kötü sözlerden kurtarın. [339]

BAZI MÜŞKİL HADİSLER

207. sayfada «MüşkÜ hadisler» başlığı altında yer alan verdiği hadislerin bir kısmı merfu, bir kısmı mevkuf bir kısmı da şüpheye yer olmadan sahih oldukları halde bunları müşkil kabul etmiştir. Bu hadislerin bir kısmı da sahih olmayıp büyük bir ihlimalle mevzu ya da İsraili haberlerdendir.
Bu hadisler ile ilgili cevaba geçmeden önce derim ki:
Bu yazarın ilginç yönlerinden birisi bir taraftan müş-killer üzerinde dururken bir taraftan da müşkülen artırmasıdır. Bu arada kötü maksadı, güvenilir âlimlerin; başta Buharı ve Müslim'de olanlar olmak üzere bu hadişlerdeki müşkiiiere verdikleri cevapları belirtmekten kaçınmıştır.
Yazarın durumu en tatlısı bile acı olan iki hususdan İbarettir. Çünkü yazar ya bu hadisleri şerheden imamların yazdıklarına muttali olmamıştır ki, bu bir eksiklik ve cehalettir. Ya da muttali oldu ancak bunların sünnete ve hadisçilere olan güveni azaltmak hedefine yardım etmediğini gördü de es geçmeyi tercih etti. Bu da hıyanet ve hakkı batıl ile kanştırmakdır. Her ikisi de insaflı bir araştırıcıdan uzaktır.
Yazar müşkiiiere ve ithamlara yönelmeyi âdet edinmiştir. Ancak yaptığı iş bunlara üfürerek habbeyi kubbe yapmaktır. Ne varki çok geçmeden köklü ilmi araştırmanın karşısında kalanıamiş, su yüzündeki kabarcıklann yok olduğu gibi bunlar yok olmuştur. Bir defa da olsa bu âdetini bozup hadis ve ricalinin bir güzelliğine değinmemiş ir. Oysa sünnet içerisinde gerek eğitsel, gerekse yaratılış ile ilgili ve gerekse İnsanı yüce gayelere sevkeden İslâm'ın güzelliklerinden ve övünç vesilelerinden, olan binlerce hadis vardır. Müellife düşen kısa bir kelime ile de olsa buna işaret etmekti; ama bunu yapmamıştır. Tabiiki bunu içinde gizlediği kötülükten dolayı yapmamıştır. [340]

Müşkil Gördüğü Hadisler

Şimdi yazarın arzettiği müşkil hadisler ve onların gerçek yönlerini izah etmek istiyoruz. [341]

1-Levh-i Mahfuz Hadisi

Ibn-i Abbas (Hz. Peygambei 'in şöyle dediğini) rivayet etmiştir: «Allah levh-i mahfuzu beyaz inciden yarattı. İki Ikabını da Ikırmızi yakuttan yarattı. Kalemi ve yazısı nurdandır. Eni yerle gök arası 'kadardır. Allah Teâla O'na her gün bir defa bakar (ona göre) kimisini diriltir ve (kimisini de öldürür. Kimisini yükseltir kimisini de lalçaltır ve dilediğini yapar.»
Cevap:
Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen sahih hiçbir hadis mevcut değildir. Sadece sahabe ve tâbiûn'dan gelen haberler vardır. Vacip olan levh-i mahftı/.'un varlığına inanmaktır. Allah'ın olan ve olacak olan herşeyi orda kaydettiğini kabul etmektir. Bunun ötesinde levh-i mahfuzun vasfı, keyfiyeti, yazıyı yazan kalemin nasıl olduğu gibi şeyleri kabul etmek gerekmez. îbn-i Abbas ve başkalarından gelen bu haber en yakın ihtimalle ehl-i kitaptan alınan israiliyat cümlesinden dir. îlginç olduğu İçin nakledilmiştir. Özellikle Kur'an'da bunu tasdik eden ya da tekzib eden bir âyet olmadığı için rivayet etmekte bir beis görülmemiştir. Daha Önce de İslâm'a göre ben-i İsrail'in haberlerini izah ettik. Binaen aleyh hadis sahih olsa da herhangi bir müşkil söz konusu değildir. Allah'ın kudreti her şeyi yapmaya kâfidir. [342]

Güneşin Secdesi Hadisi

Buhari, Müslim ile Sünen ve Müsned'lerde ayrıca bazı rivayet tefsirlerinde Ebu Zerr'den rivayet edildiğine göre «Hz. Peygamber güneş batarken kendisine : «Güneş (nereye gidiyor biliyor musun?» diye sorar. O da Allah ve Resulü dalıa iyi bilir» deyince : «Resulullah o arşın altında secde etmeye gidiyor» diye karşılık verir.[343]
Daha ünce de belirttiğimiz gibi bu hadiste herhangi bir müşkil söz konusu değildir. Sadece mecaz ve temsil kabilindendir. Bu tür mecazlar Arap dilinde meşhur ve yaygındır. Bu hadisi ancak Arap dilinin zevkine eremeyen ifâde ve uslub tarzları konusunda bilgi sahibi olmayanlar müşkil görebilirler. [344]

Hapsedilmiş Şeytan Hadisi

Müslim zamileteyn[345] (iki deve yükü kitap) sahibi Abj dullah b. Amr'ın rivayet ettiğine göre «Denizde Dâvud oğlu Süleyman'ın bağladığa şeytanlar vardır. Çıkıp insanlara bir Kıır'an okumaları yakındır.»
Bu rivayet Abdullah b. Amr üc biten mevkuf bir haberdir, öyleyse bizi ilgilendirmez. Şu kadar var ki, cin âlemine inanan kinişe için pek bir problem teşkil etmez. Akla aykırı bir şey de yoktur. Kaldı ki kanaatime göre Yermuk'tan elde ettiği eh M Kitab'm kitaplarından nakletmesi muhtemeldir. Birisi çıkıp bu haberin merfu olduğunu söyleyemez. Zira biz diyoruz ki : «Hadis imamları içtihada varılamayan sahabe sözlerinin hükmen merfu olduğunu söylemişlerdir. Ancak sahabi Abdullah b. Amr b. As gibi israiliyat haberleri alanlardan olmaması şartıyla. Onun için bu haber asla hükmen merfu olamaz. [346]

Acve (Medine Hurması) ve Şifa Olduğuna Dair Hadis

Buharı «Acve sihire karşı şifadır» babında Amir b. Sad'dan, O da babasından Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir. «Kim her sabah acve hurması yerse, o gün akşama kadar ne zehir ne de sihir O'na zarar vermez.» Başka bir rivayete göre «yedi hurma yerse» diye geçer [347]Aynı hadisi Müslim de Sâd b. Ebi Vakkas'tan, rivayet elmiştir.[348] en-Nesâî ise başka bir varyantını şu şekilde rivayet eder : «Acve cennettendir, Zehire karşı dailer şeyden önce yazarın bu konuda üstaz Ahmed F.ıniı'in Duhâ'l İslam adlı kitabına tabi olduğunu, O'nurı da müsteşriklerden etkilendiğini belirtmek isterim.

Cevap:

Eski âlimler Allah ecirlerini versin bunun bir çeşit Medine hurması olduğunu söylerler. Hadislerde verilen sayı, çokluk ifade eder Özellikle yedi rakamı bunun için kullanılır. Yine bu âlimlere göre : bâzı topraklarda yetişen meyve ve bitkilerin özellikleri başka topraklarda yetişenlerden farklı olmaktadır. Bunu daha Önce söylemişler ilim de bugün bu görüşü doğrulamıştır. Öyleyse Medine'de yetişen bu hurmanın, zehiri giderici özelliğinin olmasında; nefsi ve cesedi zehir ve sihire karşı korumasında aklen ne mâni olabilir? Biri ortaya çıkıp : «biz bunu deneyelim yâni birisine önce bu hurmadan yedirelim sonra da zehir verelim bakalım ne olacak?» diyemez. Çünkü hadis hangi zehir ya da zehirlenme çeşidi olduğunu tahdid etmemiştir. Öyleyse hangi zehir olduğunu araştıralım? Bu noktadan Nebevi tıbbın özellikle ruhsal ve psikolojik yönden etkili olduğuna dikkat çekmek isterim. Binaen aleyh her kini bu niyetle hurma veya acve yerse sihirden gelecek etkileri gidererek beden ve nıh yönünden bir güç kazanacaktır.

İnsana yapılan sağlık veya hastalık telkinlerinin etkisi inkar edilemez. Bazı insanlar bâzı hastalıklardan ruhî yönden güçlü ve kararlı olduklarından kurtulurlar. Bâzı sağlıklı insanlar da korku ve kuşkudan dolayı rahatsız olurlar. Hadis gaybî bir durumu bildirdiği için Hz. Peygamber ve getirdiklerinin hak olduğuna inandığımız müddetçe, sağlam ilmî isbat yolları ile sahih olduğu tesbit edildiği müddetçe kabul etmek zorundayız. Bu konuda fazla bilgi elde etmek isteyenler imam ibnu'İ Kayyım'm «Zâdu'l Meâd», Hafız ibn-i Hacer'in de «Fethu'l Bari» adlı kitaplarına müracaat edebilirler.[349]

2-Hadis Nebevi bir mucize olarak itibar edilebilir. «ed-Doktor» dergisinde kimyager, doktor Mahmud Selâme'nin, Acve'nin faydalan konusunda kıymetli bir araştırmasına muttali oldum. Doktor bu araştırmasında, hadisi doğrulayan başka yazılarda da olduğu gibi, insan vücudunu zehirden koruyan bir âmil olduğu neticesine varmıştır. (Bunları okuduğumda) Subhanallah dedim, Hz. Peygamber, bunu söylerken ne doktordu ne de tıp tahsili görmüştü. Hem söylediği zamanda tıbbî araştırmalar buna varacak kadar ilerlememişti. İbret alın ey basiret sahiplen! Bu hadise itiraz edenler bugün ilmin Acve'nin Özellikleri hakkında söylediklerine ne derler.

Şayet bâzı Mahir müslüman doktorlar sahih hadis kitaplarında mevcut olan tıp ile ilgili hadislere yönelir, sabır ve imanla araşttnrsa öyle inanıyorum ki, insanlık için büyük hayırlara vesile olur ve bu hadislerden birçok tıbbî mucizeler ortaya çıkaracaklardır. Bu davete İcabet edecek yok mu? Evet bâzı mümin tabibler bu sahaya yönelerek bâzı makaleler neşrettiler. Ancak ben bu konuda kaynak olabilecek büyük bir telifle yeterli bir araştırma yapılmasını kastediyorum [350]

Şeytanın Ezanı İşitirken Kaçması Hadisi

Buharı ve Müslim Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini naklederler: «Namaz için ezan okunduğunda şeytan arkasını döner» ve ezanı duymamak iciiq .seslice yellenir, ezan bitince döner, Kamet getirilince (aynı şekilde) tekrar arkasını döner bitince İnsanla nefâ& arasına girmek için tekrar önünü dÖner.» [351] (Ebu Reyye bu hadisi naklettikten sonra) alay ederek şöyle der:

«araştırmacı âlimler bu hadisin şerhinde şeytanın bunu kıyamet günü ezanı işitmedim diyebilmek için yaptığını söylerler.»

Yazarın bu hadisi neden müşkil olarak kabul ettiğini bilmiyorum. Oysa Hz. Peygamber'den gelen ve gaybı ilgilendiren merfu bir haberdir. Bu tür hadisleri cin âlemine inanmayanlar inkâr ederler. Bu âlemi inkar edenlerin hükmünün de küfür olduğu malumdur. Çünkü o /aman Kur'an'la sabit olan bir şeyi inkar etmiş olur. Hadis temsil ve mecaz makamında gelmiş ve şeytamn ezanı işittiğinde nefret ve tiksintisini tasvir etmiştir. Bu tür temsiller Arap dilinde yaygındır. Hadis hakiki manaya hamledilse yine de bu imkansızdır denilemez. Cinlerin tabiatı ki onlar da yer içerler buna zıt değildir. İblis ve avânesi bizi görüyorlar fakat biz onları görmüyoruz. Nitekim Alah Teâla'da da bir âyet-i kerimede : şöyle buyuruyor: «..... o ve kabilesi sizin onları göremiyeceğiniz yerden sizi görürler... [352]Allah teâla bâzı Önemli hikmetlere binâen bâza jpeygamberlerini onlann hallerinden ve tasarruflarından haberdar etmiştir. Bu gaybi işlerdendir. Binaen aleyh masum bir peygamberden sabit olunca inanmak gerekir. Bilemiyorum, Ebu Reyye hadislerle alay hükmünü nasıl bilmez. [353]

Ebu Süfyan Hadisi

Müslim Ebu Süfyan'dan O'nun Hz. Peygamber'e şöyle dediğini rivayet eder : «Ya Resulullah! Bana üç şey ver : kızım Üramu Habibe ile evlen, oğlum Muâviye'yî (vahiy) katibi yap, müslümanlarla savaştığım gibi kâfirlerle de savaşmamı bana emret...»[354] yazar hadisi naklederken tasarraf al t a bulunmuş ve Müslim'deki lafızları aynen almamıştır.

Bu hadisi ilk hadis imamları da müşkil olarak kabul etmiş ve İkrime b. Ammar'm bir hatası (velim) ola-rak niıelendimrıişlerdir. O, hata eden ve karıştıran bir ravidir. Çünkü Ilz. Peygambcr'in Ümmu Habibe ile hicri altıncı veya yedinci yılda evlendiği kesin olarak tesbit edilmiştir ki, bu da kati suretle Ebu Siifyan'm sekizinci yılında İslâm'a girmesinden önce idi. Alimlerden zorlanarak bu hadise cevap verenler olmuştur. Bundan maksadın «kızım ile olan evliliğe devam edebilirsin ya da nikah akdini yenile» demek olduğunu söylemişlerdir. Bunun bir zorlanma olduğu gerçektir ancak hadis uydurma olmayıp içine hata karışmıştır. Binaen aleyh cerh ve tâdil âlimlerinden hiç kimse İkrime b. Ammar'ı hadis

uydurmakla suçlamamiştır. Veki (ibnu'l Cerrah) ve Yahya ibn-i Main, O'nun sika olduğunu söylemişlerdir ki, bu iki imam(m raporları) yeterlulir [355]Bu hadise vehm'in karıştığını söyleyen «Minhacu's-Sünne» adlı eserinde, ibn-i Teymiye olmuştur yoksa Ebu Reyye yeni bir şey söylememiştir. Bütün yaptığı şey, bu küçük yanlışlığı büyüterek İmam Müslim'in Sahih'inin değerini düşürmeye yönelmektir. [356]

Resulullah'in Umeyye B. Ebl's-Salt'ın Bâzı Söylediklerini Doğrulaması

imam Ahmed «Müsned»inde îkrime'den; O da ibn-i Abbas'tan Hz. Peygamber'in : «Şâir Umeyye b. Ebi's-Salt'ın şu sözlerin tasdik ettiğini rivayet eder:
Güneş her gece nin sonunda kızıl olarak doğar Ve sabahleyin rengi gül rengi iolur. Fakat jbize kolaylıkla doğmaz Azap görmeden ve sopalanmadan
Allah Resûlu'nun hakikat olduğu müddetçe Umeyye ve benzerlerinin sözlerini tasdik etmesinde aklen ve şer', an bir mâni yoktur. Sahih bir hadise göre Hz. Peygamber «en doğru söz şairin : «Allahtun başka her şey bâtıldır» sözüdür» buyurmuştur. Şayet söz yalan yanlış olsaydı. I iz. Peygamber uyarırdı. Bundan dolayı şair «Lebid»in «Her nimet zail olacaktır» sözünü duyunca «yalandır zira cennet nimetleri zail olmayacaktır» demiştir. Aynı şekilde bu mevzu bahsimiz olan Umeyye'nin şiirlerini duyunca «lisanı iman etmiş ancak kalbi inkar etmiştir» buyurmuştur. [357]

Kıyametin Vakti

Müslim, Enes b. Mâük'ten şu rivayette bulunur : «Bir adam, Hz. Peygamber'e «Kıyamet (es-Sâet) ne zaman kupacak» diye sorar. Hz. Peygamber kısa bir müddet sükut ettikten sonra yanında Ezd kabilesinden bir çocuğa bakarak, «Bu çocuk yaşarsa iyice ihtiyarlamadan kıyamet kopar» cevabım verdi. Hz. Enes çocuk o gün benim yaşıtimdi der.[358] Yazar hunu naklettikten sonra alay ederek şöyle der. «isnad köleleri bu konuda ne der acaba muhtemelen bâzıları bu çocuk hala ihtiyarlığa ulaşmadı diyecektir.»
Bu hadisi ancak ne kastedildiğini anlamayacak kadar dar görüşlü ve kısır düşünceli kimseler müşkil olarak görebilirler. Bu ve benzeri hadislerde kastedilen kıyamet
günü değildir. Belli bir vakittir: Yâni birinci asırda yasayan neslin sona ermesidir. «es-Saat» kelimesi bülün dünyanın sona ermesi demek olan kıyamet mânasına geldiği gibi özel bir saat (vakit) manasına da gelir. İsle buradaki kastedilen de ikinci manasıdır. Sahih-i Müslim'deki bir hadis te bunu teyid eder. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «Bu geceyi biliyor musunuz? Bu geceden itibaren yüz sene sonra bugün yaşayan hiç kimse yer yüzünde kalmayacaktır.» Bu hadisi rivayet eden ravi derki : «insanlar Resulullah'ın bu so/.ünü yanlış andılar. Halbuki : Rcsuhıllah burada o günkü neslin sona ereceğini kasdel-miştir.» Yine sahih bir hadise göre; «Bir adam Hz. Pey-gamber'e, bir gün konuşurken, «kıyamet (es-sâet) ne zaman kopacak?» dîye sorar, Resulullah sözlerini bitirince : «kıyamet (es'sâet)den soran kimdi?» der adam «bendim Ya Resulullah!» eleyince şöyle buyurur : «Emanetler zayi olunca kıyameti (es~saat) bekle «Adanı» emanetler nasd zayi olur?» diye sorar Hz. Peygamberde : «işler ehline verilmediği zaman kıyameti bekle» diye karşılık verir.»
Görüldüğü gibi burada kıyametten maksat ümmetlerin kıyametidir. O da kuvvet İzzet ve ayakta kalmak için gerekli sebepleri terkettiklerinde helak olacakları saattir. Hadis en önemli sosyoloji nazariyelerinden birisini ortaya koymuştur.
Böylece Ebıı Reyye'nîn isnad kullan olarak itham ellikleri Hadis imamlarının kendisi ve benzeri gibi Allafı ve Resulullah'ın düşmanlarına yardımcı olan, heva ve paranın esiri, şeytanın kölelerinden daha geniş ufuklu ve sağlam akıllı oldukları ortaya çıkmıştır.
Ya/ar bütün bu hadislerden sonra şöyle diyor : «Şen'î" birçok hadis var ancak uzatmamak için bu kadarla yetineceğiz. îmam et-Tehâvî'nin hadislerin müşkilleri'nden bahseden [359] dört ciltlik bir kitabı vardır, isteyen ona müracaat edebilir.»
Ben de diyorum ki : «evet dileyen et-Tehavî'nin bu kitabına müracaat edebilir. O zaman zahiren müşkil görünen hadisleri anlamada gerçek âlimlerin metodunu, onları nasıl anladıklarını, hadîse ve hadis ehline nasıl saygılı davrandıklarım, selef-i sâlihe karşı nasıl bir edep takındıklarını görebilirler. Aynı şekilde âlimlerle âlimcik-ler, hakikat arayıcıları ile yalancı makam ve aldatıcı serap arayanlar arasındaki farkı da görebilirler.» [360]

Beklenen Mehdi ile İlgili Hadisler :

Yazar 209. sayfada şöyle diyor : «Mehdi hakkında vârid olan hadisler de müşkilattandır. Hhl-i sünnete göre onun adı Muhammed b. Abdullah başka bir rivayette ete Ahmed b. Abdullah'tır. Imamiyye Şiası bunun masum imamlardan olan Muhammed b. Hasan el-Askerî olduğuna ittifak etmiş ve bunu «el-Hucce» ve «el-kaimu'l muntazar» diye isimlendirmişlerdir.»
Mehdi muntazar hakkında çok eskiden beri âlimler farklı görüşler serde t m işlerdir. Bâzıları zayıf bulmuş ve reddetmiştir Ibn-i Haldun'un «Mukaddimesinde yaptığı gibi Hafız es-Suyutî ve ibn-i Hacer el-Heyscmi gibi bâzı âlimler sahih olarak kabul etmişler. Hatta bazıları da mütevatir kabul etmişlerdir. Büyük müetehid, mııhaddis el-Kâdi eş-Şevkânî bunlardandır, O'nun bu konuda bir
risalesi vardır [361] Oysa biz, eş-Şevkânî'yi birçok belaya maruz kalsa da delillere kanaat getirmeden konuşmayan, hür fikir ve düşünceli biri olarak biliyoruz. Medeni mesele delilleri çatışan ihtilaflı bir meseledir, öyleyse yazarın bunu abartarak, sünnete dil uzatmak için bir vesile ittihaz edinmesi ve hadis ehlini hakir görmesi gerekmez. (Buna rağmen) Hadis ricali ve tenkidini bilen bir içtihad ehli olsaydı bu da O'nun bir görüşüdür derdik. Ancak kendisi başkasına tâbi oluyor ve bütün sözlerini taklid

yolu ile oluyor. Öyleyse durum o kadar abartılacak ve tantanası çıkarılacak bir şey değildir.
Burada bilinmesi gereken husus mehdi hakkındaki hadislerin bir kısmı sahih bir kısmı da sahih değildir, bâzısı zayıf bâzısı mevzu'dur. [362]

Oniki Halife ile İlgili Hadisler

Yazar 210. sayfada oniki halife ile ilgili hadislere yer vererek Buharî, Müslim ve diğerlerinde bu meyan-da geçen hadisleri zikreder. Bu hadislerin tamamını da Hafız ibn-i Hacer'in Fethu'l Bâri'sinden nakleder. Zikrettiği hadisler arasında et-Taberânî'nin Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet ettiği bir hadis ve Kâb'tan gelen iki mevkuf habere yer verir. Sonra şöyle der: «Bu hadisler oniki halifenin geleceğini haber verdiği halde bütün bu hadislerle çelişen bir hadis rivayet ettiler.
O da «sefine hadisi» (diye bilinen) Sünen sahiplerinin rivayet ettikleri ibn-i Hibban ve başkalarının sahih saydıkları su hadistir: «Bentleri sonra hilâfet otuz senedir.
Sonra da krallık olacaktır.» Yazar daha sonra büyük âlim lere göre iki hadisin kendileri ve râvileri hakkında güveni giderecek tarzda çelişkili olduğunu okuyucuya ima etmek istiyor. Bunları müteakiben de Kâdi lyaz ile imam lîbu'l Ferce ibnu'l Cevzî'nin sözlerini naklediyor.

Cevap :

1-Yazar, haberleri naklederken Fethu'l Bâri'yi esas almıştır. Şu kadar varki Özelliklerinden olduğu gibi inceleme ve araştırma yapmadan nakletmiştir. Kâb'm rivayetlerini naklediyor. Halbuki ibn-İ Hacer, Kâb'ın rivayetleri hakkında «son derece sakattır.» demiştir. Sakat hadisler ise hiç bir şekilde hüccet olamazlar.

2-Yazar, Kâdi İyaz'ın bu iki hadisi müşkil gördüğünü belirtirken soruya yer venniş cevabı almamıştır. Bu, insanı müdellislerden sayan ilmi bir ihanettir, hıyanettir. Şimdi Kâdi İyaz'ın sözlerinin tamamını alalım. Hafız ibn-i Hacer Fethu'l Bâri'de der ki :[363] «Kadi tyaz. bunu özetleyerek derki: hadiste geçen oniki rakamına karşı iki som sorulabilir. Birisi bu hadis sefine hadisi diye bilinen, yani sünen sahiplerinin zikrettiği ibn-i Hibban ve başkalarının sahih gördükleri «Benden sonra hilâfet otuz sene sürecektir. Ondan sonra da krallık olacaktır» hadisi ile çelişiyor. Zira bu otuz sene zarfında sadece dört halife ile Hz Hasan'ın.günleri vardır. İkincisi hilâfeti yüklenenler bu sayıdan fazla olmuştur» yazar KadİIyaz'ın sözlerini burada kesiyor. Şimdi bakalım devamında ne diyor Kadı tyaz : «Kadi îyaz dedi ki birinci soruya şöyle cevap verilebilir! Sefine hadisinde kastedilen Nübüvvet hilafetidir. Buhari ve Müslim'de, Câbir b.
Semure'den gelen rivayette de kayıtlandırılmamıştır. îkin-ci soruya da şöyle cevap verilebilir; Hz. Peygamber sadece oniki halife gelecek demek istememiştir. Oniki halife gelecek demiştir. Bu oniki halife görevi yaptı ise fazlası gelmez, tltmek değildir. Bunlardan dördü geçti öyleyse kıyametten Önce bu sayı tamamlanacaktır.»
Ebu Reyye, Kadı İyaz'a yaptığını ibnu'l Cevzîye de yapmıştır. Sözlerinin bir kısmını alırken büyük bir kısmını da terketmiştir. İbnu'l Cevzî'nin anlattıktan Feihu'I Bâıi'de bir sayfa yer tutmuştur[364] tbn-i Hacer de bu konudaki rivayetleri tahkik etmiş ve kitabının birkaç şayiasını bunlarla doldurmuştur, öyle ki hakikati arayan titiz bir okuyucu bu konuda Buharı ve Müslim'de yeralan hadislere yakinen inanır. Hafız ibn-i Hacer hepimizin ittifakıyla bu ilmin büyük simalanndandır. Hatta yazarın belirttiği gibi hadis ilminde müminlerin emindir. Öyleyse yazar neden hadisleri anlamada ve aralannı te'lif etmede O'nun metoduna baş vurmamıştır?
Yazar, Fethu'l Bâri'den bunları araştırma ve inceleme yapmadan acele olarak mı aldı? Yoksa içinde gizlediği şeyden dolayı kasıtlı mı yaptı? bilemiyorum. Bu zalimane kitabını sahibine yazdığımız reddiyeye muttali olanlar onun içindekini anlamışlardır. Şayet birinci ihtimal doğruysa bu bir cehalettir. İkinci doğruysa bu bir ihanet aldatma ve tedlistir. [365]

Deccal Hadisleri

Yazar 213. sayfada Deccal hadislerini sıraladıktan sonra onlara dil uzatarak ahir zamanda Deccal'in çıkacağının bir hurafe olduğunu belirtir. İşin ilginç tarafı yazar Buharı ve Müslim ile diğer hadis kitaplarında sahabeden farklı senedlerle gelen sahih hadisleri reddederken aynı sayfada Kâbu'l-Ahbar gU bi kimselerden gelen uydurma haberlere de yermiş lir.
Biz deccal ile ilgili, onun sıfatlan, ne zaman çıkacağı, kim olduğu nereden çıkacağı hakkında hadislerin uydurulduğunu reddetmiyoruz. Lakin bununla birlikte Buharı ve Müslim ile diğer hadis kitaplarında sahih hadisler de mevcuttur.
Buhari ve Müslim'de, Deccal ile ilgili birçok hadis rivayet edildiği gibi[366] diğer güvenilir hadis kitaplarında da nakledilmiştir. Hatta bâzı âlimler Deccal ve Hz. îsâ'-nın nüzulü ile ilgili haberlerin tevatür derecesine ulaştığını bildirirler. Şayet, Deccal'in çıkışı ile ilgili hadisler mütevatir ise o zaman sabit olduğu kesinlik kazanır ki; inkarına mecal olmaz. Eğer tevatür derecesine ulaşmayan sahih haberler ise, Buharı ve Müslim'de geçen hadisler gibi ümmetin kabul ettiği sahih hadislerle ibnu's Salah, ibn-i Hacer ve ibn~i Teymiye, selef ve halef ulemasının cumhuru tarafından katiyyet ifade ederler. [367]
Hatta bâzı âlimler sahih hadislerin (zann değil de) ilm-i yakin ifade ettiği görüşündedirler. Bu görüş Davud ez-Zâhiri, Hasan b. Ali ei-Kerâbîsi, Haris b. Esed el-Mu-hasibi taarfından benimsenmiştir. İbn-i Huveyz Mindad, Malik'ten de bu görüşü nakletmiştir. Aynı görüşü savunan ibn-i Hazm bu konuda şöyle der: «Adil ve sika bir râvİ'nin yine kendisi gibi bir râvi kanalıyla Hz. Peygarn-ber'den rivayet ettiği sahih bir haber ilim ve ameli birden gerektirir, zorunlu kılar.» Bu görüşü destekleyen muteabhir âlimlerden Merhum Şeyh Ahmed Muhammed Şâkirde bu konuda şöyle der : «Delillerin ağır bastığı gerçek. Bu, ibn-i Hazm ile ister Sahihayn'de olsun; ister başka hadis kitaplarında, sahih hadislerin kesin ilim ifade ettiğini söyleyenlerin görüşüdür. Bu yakini ilim delile dayanan nazari bir ilimdir. Bu da ancak râvilerin halleri ve illetlere vâkıf hadis ilminde müiebahhir olan kimseler İçin hâsıl olur. Nazari olan bu yakini ilim herhangi bir ilimde mütebahhir olduğuna nefsi ikna olup kalbi mutmain olan herkes için zahir olur.[368]

Her ne olursa olsun bir müslümanın deccal hadislerini reddetmesi ve ondan şüphe duyması doğru değildir. Hz. Peygamber'in Önce kendi asrında ortaya çıkmasının muhtemel olduğunu söylemesi; sonra da Ahir zamanda ortaya çıkacağını haber vermesi, onlara dil uzatmak ve yalanlamak için yeterli bir sebep olmasa gerek, çünkü vakti tayin edilmeden Hz. Peygamber'e vahy edilmiş olabilir. Bunun üzerine o kendi asrında çıkacağını anlamış olabilir. Daha sonra Allah Teâla bunun âhir zamanda kıyametten Önce vuku bulacağını haber vermiş olabilir.
Rivayet yönünden Deccal hadislerinin bir kusuru yoksa, şüpheleri ber taraf edecek tarzda farklı varyantlarla rivayet edilmişse, mana ve dirayet yününden de herhangi bir kusuru yoktur. Hz. Peygamber başka bir hadiste otuza yakın Deccal'in geleceğini sonuncusunun da büyük Deccal olacağını haber vermiştir. Sahih-i Bu-harî'de geçen bu hadis şöyledir: «Dâvaları aynı olan iki büyük grup savaşmachkça, herbhi peygamber olduğunu iddia eden otuza yakın deccal çıkmadıkça kıyamet kopmaz..» et-Taberâni ve îmam Ahmed'in rivayetinde.ise : «Otuz yalancı (peygamber) çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Sonuncusu da şaşı Deccal olacaktır.» deniliyor. Vakıalar tamamen bu hadisin doğruluğunu teyid etmiştir. Bu dee-callardan, Museyleme (el-Kezzâb), el-Esved el-Ansî ilk zamanlarda çıktıkları gibi son zamanlarda da Hindistan'da Gulam Ahmed el-Kûthyâni hortlamıştır. Bâzıları da istikbalde çıkacak ve sonuncusu Hz. İsa'nın tarafından öldürülecek olan büyük Deccal olacaktır.
Madem bu gaybi haberlerin olması mümkündür, ve doğruluğunda şüphe olmayan Hz. Peygamber bunları haber vermiştir, öyleyse inanmak ve tasdik etmek vaciptir. Bu konuda aklın hakemliğine baş vurmak doğru değildir. Çünkü bu aklın idrak edemeyeceği gaybî haberlerdendir. [369]

Dünyanın Ömrünü Tahdid Eden Hadisler

Yazar 214. sayfada dünyanın Ömrü (başlığı altında) şöyle der: «Âlusî'nin tefsirinde geçtiği üzere: Suyutî dünyanın ömrünün 700 sene olduğuna dair birçok hadis rivayet etmiştir. (Yine ona göre) bu ümmetin ömrü 1000 yılı aşacak ancak bu fazlalık beşyüz seneye ulaşamıya-caktır.»

Cevap :

Dünyanın ömrünü yediyüz yılla tahdit eden ve Hz. Peygamber'in altıncı yüzyılın sonunda geldiğini bildiren haberlerden sadece birisi merfu olarak rivayet edilmiş ancak ibnu'l Cevzî ve diğer hadis uzmanları ve sarrafları bunun da uydurma olduğuna hükmetmişlerdir. Madem bu haberlerin herhangi bir kıymeti yoktur, öyleyse hadislere dil uzatmak için bize bir sebep teşkil edemez. Bunlardan bazıları mevkuf olarak sahabe ve tâbiûndan rivayet edilmiştir. Sabit oldukları kabul «dilse dahi hüsn-ü niyyetle müslüman oları ehl-i Kitaptan aldıkları bâtıl İsrailiyattan oldukları muhakkaktır. Maazallah merfu olma-Iarı mümkün değildir. Dünyanın ömrünü 700 yılla tahdid etmek Allah'a, yaratıklara ve ilme iftira eden yahudilerin cehalet indendir.
Yazara şunu da belirtmekte yarar görüyorum. İmam Suyûtî'nin içtihadı O'nu bu îsrailî haberlerin bir kısmını kabul etmeye götürmüşse, bu şüphesiz bir hatadır. İsmet sıfatını haiz olmayan hangi insan hata etmez ki? İsmet sadece Allah ve Resulü'ne aittir. îmam Suyûtî bu haberlere güvenmişse, öte yandan O'nun dışında bir çok hadis imamı onları tenkid etmiş ve bâtıl olduklarını ortaya çıkarmıştır. Dünyanın ömrünün bu haberlerde belirtilenden kat kat fazla olduğu kati delillerle ortaya çıkmıştır ki, bu da rivayetlerin batıl olduğunu kesinleştirmiştir.
Yine 214. sayfada ; «Müslim'de geçen bir hadise göre kıyamet hicri birinci asır sona ermeden kopacaktır.» diyor. Herhalde yazar bununla Hz. Peygamber'İn vefat etmeden bir ay önce söylediği şu hadisi kastediyor : «Bu gece bana gösterildi ki, yüz sene sonra bu gün yaşayanlardan yeryüzünde kimse kalmayacaktır.» insanlar Hz. Peygamber'İn bu sözünü aktaranlardan yanlışlıkla «yüz sene olarak anlamışlardır. Oysa Hz. Peygamber «Bugün yeryüzünde yaşayanlardan kimse kalmayacak» demiştir, yani asrın sona ereceğini belirtmiştir.
Hadis açıkça o asrın in kiraza ereceğini belirtmiştir. Yoksa büyük kıyametin kopacağım kastetmemiştir. Daha önce de bazıları bu hadisi yanlış anladıkları gibi, yazar da yanlış anlamıştır. Şâyel yazar, rivayet üzerinde biraz düşünseydi bu yalan iddiaya yeltenmeyecekti. [370]

Fiten Hadisleri Ve Kıyamet Alâmetleri

Yazar daha sonra şöyle der : «Biz burada müslüman-ların güvendiği, Haşevî şeyhleri tarafından mukaddes bilinen hadis kitaplarım dolduran Fiten, kıyamet alametleri ve Hz. îsâ'mn nüzulü ile ilgili haberleri de zikretmeyi gerekli görmedik. Aynı şekilde Nil, Fırat, Seyhun ve Ceyhun nehirleri ile Buhari ve diğer kitaplarda geçen yedinci kat göğün üstündeki Sidretuİ Müntehâ'nın aslının ne olduğundan, bahseden hadislere de yer vermedik.

Cevap:

Fiten, kıyamet alametleri ve Hz. îsâ'nın nüzulü ile ilgili hadislerin bir kısmı sahih, bir kısmı hasen hatta İmam eş-Şevkânî'nin de belirttiği gibi ahir zamanda Hz. îsâ'nın nüzulü ile ilgili haberlerin bir kısmı tevatür de-, recesîne ulaşmıştır. Bu konudaki bazı rivayetler de zayıf ve mevzudur. Hadisçiler bütün bunları tenkid ederek sahih ile illetli olanları, makbul ve merdud olanları birbirinden ayırmışlardır.
Nil ve Fırat hakkındaki hadislere gelince... daha önce de bunlardan ne kastedildiğini açıklamış, bunun doğru yorumunu yapmıştık. Bu hadislerde hakiki mana değil mecaz kastedilmiştir ki, bu da hem dil açısından hem-de şeriat açısından geçerli bir mecazdır.
215. sayfada şöyle diyor: «Allame Reşit Rıza tefsirinde, kıyamet alametleri ile onun emareleri olan fitneler, deccal, cessase ve mehdi ile ilgili hadislere dil uzattıktan sonra şu neticelere varmıştır:
1-Hz. Peygamber gaybı bilemezdi. Sadece Allah bâzı gaybları kendisine indirdiği kitabında bildirmiştir ki

bunlar da iki kısımdır. Bir kısmı sarih olarak kendisine bildirilmiş bir kısmı ise istinbat ile elde edilmiştir.
2-Hadislerin büyük bir çoğunluğunun ma'na ile rivayet edildiğinde şüphe yoktur. Binaen aleyh her râvi anladığını rivayet etmiştir. Bunlar büyük bir ihtimalle yanlış anlamış olabilirler. Zira bunlar gaybi haberlerdir. Muh-lemelen anladıklarını fazla lafızlarla tefsir etmişerdir...
Bu neticelere şu şekilde cevap verilebilir:
1-Hz. Peygamber'in gaybı bilemeyip ancak Allah'ın bâzı gaybleri kendisine bildirdiğine biz muhalefet edemeyiz, bunu reddetmiyoruz. Ancak biz diyoruz ki, Hz. Peygamber'in haber verdiği kıyamet alametleri ve istikbalde zuhur edecek fitneler Allah'ın kendisine bildirdiği gaybi haberler cümîesindendir. Nitekim Allah Teâla: «... O, kimseyi gaybına muttali kılmaz, ancak razı olduğu elçiler müstesna. ..»[371] buyurmuştur.
2-Mana ile rivayete gelince, bunun gerçek yönünü daha önce de ortaya koyduk. Orada hadislerin delalet ve ahkam yönünden değişikliğe uğramaları ile hataya maruz kalmalarının akli bir ihtimal olduğunu belirttim. Halbuki hadis imamlarının mana ile rivayetin caiz olması için ortaya koydukları şartlar, râvilerin hakkı ve doğruyu ararken gösterdikleri titizlik ve hatalardan nasıl kaçındıklarına muttali olanlar galat ve değişme ihtimalinin ne kadar uzak bir ihtimal olduğunu göreceklerdir.
3-Mezhep ve siyaset mutaassıpları ile salih ve muttaki görünen insanların uydurdukları hadisleri, âlimler ilmî olarak tenkid etmiş ve yalan olduklarını açığa çıkarmışlardır. Bu konuda onlara gizli kalan bir şey kalmamıştır.
4-«Bazı mevzu hadisler sâdece uyduranların itiraf etmeleriyle ortaya çıkmıştır...» iddiası hiçbir şekilde doğru değildir. Zira itiraf sadece bir delil ve karinedir. İmamların dayandıkları esas, sened ve metin tenkididir. Bunlar itiraf etmeseydi yine de âlimler sahip oldukları tenkîd melekesi, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayırdetmek için koydukları dakik kaideler sayesinde bunların mevzu oldukları neticesine varırlardı. Bunun en güzel delili bir hadisin mevzu olduğuna delalet hususunda ikrara kesin olarak itibar etmemeleridir. Zira bir ikrarda bulunan kimsenin de yalandan itiraf etmesi muhtemeldir, bunları kitaplarında serdetmişlerdir.
5-îmam Muhammed Abduh'tan naklettiği, bâzı sa-habi ve tâbilerin müslüûıan olan herkesten hadis rivayet ettikleri, oysa her müslümanın sadık mümin olmayıp Hz. Peygamber'den ve başkalarından işittiklerini birbirinden ayırmadıkları, gürüşüne gelince: Abduh'un bu sözleri söylediği tesbit edilse dahi kesinlikle doğru değildir. Yazar sözlere taşımadığı manaları yüklemek konusunda oldukça haris davranmıştır.
Bu münasebetle bir hakikati tescil etmek isterim, îmam Muhammed Abduh hadis imamı sayılacak derecede sünnet ve ilimlerinden nasiptar olmamıştır. Bunun için ibâzı hadisleri değerlendirirken, bâzı hatalara düşmüştür. Burada yazar ve benzerlerine bir hususu daha vurgulamak isterim. Hak, kişilerle tanınmaz bilakis kişiler hak ile tanınır. Hicret beldesi İmamı Malik b. Enes şöyle der: «her kesin sözü alınır ve reddedilir ancak Hz. Peygamber'i kastederek şu makamın sahibi müstesna»
Ben şahsen imam Abduh ve talebesi Reşit Rıza'ya saygı duymakla beraber her insaflı araştırıcı gibi her
söylediklerini doğru ve hüccet olarak kabul etmem. Zira ikisi de insandır, tnsan hataya düşebilir. Reşit Rıza, sünnet ve hadîs alimi olmakla birlikte bazı noktalarda ayağı kaymıştır, tsmet, Allah'a ve Resulü'ne hastır.
6-Sahabenin tümü âdildir, eğlabiyyet kaidesi hakkında daha öncede kafi derecede izahlar yapılmıştı. «Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından iki yüzlülüğe iyice alışmış kimseler vardır. Sen onları bilmezsin, onları biz biliriz, onlara iki kere azab edeceğiz sonra da onlar büyük azaba İlctileceklerdir.[372] âyetinden delil getirerek bazı münafıkların müslüman görünüp nifak ile hükmettikleri ve bu durumun Resulullah ve ashabına gizli kaldığı (iddiasına gelince). Herşeyden Önce âyette bunların hallerinin sürekli gizli kalacağı ile ilgili bir şey yoktur. Bilakis âyet Allah'ın bunların durumlarım Peygamber ve ashabına haber sererek açığa çıkaracağını belirtmiştir. «îki kere (kerreteyn) azab edeceğiz» der. Maksat çokluk ifade etmektir. Tıpkı «sonra îkikere (kerreteyn) gözlerini çevirir..» âyetinde olduğu gibi. Âyet, Allah'ın Peygamber'ini bunların durumlarından haberdar edeceğini bildiriyor. Bu hususu doğrulayan rivayetler de gelmiştir, ibn-i Ebİ Hatim, Taberâni el-Evsat'da, ve başkaları ibn-i Abbas'tan şunu rivayet etmişlerdir.: «Hz. Peygamber, bir cuma günü hutbeye çıktı ve «kalk ey falan çık çünkü sen münafıksın, çık ey falan çünkü sen münafıksın» diyerek İsimlerini açıklayıp (bazılarını) dışarıya kovdu. Ömer b. Hattab bir mazeretinden dolayı cti-nıuda bulunmamıştı. Onlar camiden çıkarlarken onlarla karşılaştı. Cumada bulıuıamadığı için utanarak gizlendi İnsanların cumadan dağıldıklarını zannetti, onlar da hallerinden haberdar oldu diye f Ömer'den gizlendiler. Hz. Ömer, Mescide girdi ve kimsenin dağılmasını gördü. Bir adaın Öıner.e : Müjde ey Ömer Allah bugün münafıkları ortaya . çıkardı» dedi. İşte bu lonların birinci lazabıdar. İkinci azab ise kabirdedir.» ibn-i Merdüye'nin Ebu Mes'ud ei-Ensâri'den rivayetine göre Hz. Peygamber o gün minberden 36 kişiyi bu şekilde ayağa kaldırmıştır.
7-Ebu Reyye'nİn naklettiği : «Metni müşkil ve rivayeti ınuztarip olan, Allah'ın koyduğu kanunlara, dinin asıllarına veya kat'i naslara, yahut gözle görülen yakini olaylara muhalif olan her hadis zikrettiğimiz hususlardan dolayı zannidir. Binaen aleyh kim zikredilen bu rivayetlerden bîrinde müşkil görmeyip inanırsa (mesele yok) zira doğruluğu (mı kabul etmek) asıldır. Her kim de her hangi bir yönünden şüphe duyarsa yahut bâzı şüphe edenler metindi' bir takım şüpheleri ortaya çıkarırlarsa o zaman zikrettiğimiz hususlardan rivayete (senede) güvenmediğine hamletsin. Çünkü rivayetin Israilî desiselerden veya mâna ile rivayet edilmesi hatasından yahut işaret ettiğimiz diğer şeylerden kaynaklanması mümkündür...» sözlerine gelince:
Bu sözler haddi zâtında doğrudur. Nitekim muhakkik âlimler de bunları mevzu hadislerin alâmetleri olarak tanımışlardır. Ancak hata bu kaideleri tatbik etmek ile ilgilidir. Çünkü O'na göre müşkil olmayan bir hadis, başkasına göre müşkil olabilir. Bâzılarının kevni sünnetlere muhalif gördükleri, tahkik ve tetkik sonucunda muhalif olmadığı ortaya çıkabilir. Bâzılarının kat'i naslara ya da hisse muhalif gördüğünü bir başkası öyle görmeyebilin Nitekim yazar ve bâzı hadis tenkitçileri bu yüzden birçok hataya düşmüşlerdir. Çünkü bunların en büyük gayeleri yalanlamak ve yıkmak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için en basit sebeplere bile başvurdular. Bazı hadisleri yukarıda zikredilenlere muhalif olduğunu gpstermck için her türlü yola başvurdular. Ancak titiz muhakkik âlimler bu kaideleri uygularken son derece ihtiyatlı davrandılar .özellikle muhalif olduğuna

dair bir hüküm verirken teenni ile hükmettiler. Onun için Hadisler için vardıkları hükümlerde isabet ettiler.
Daha önce de hadis imamlarının sened ve metin tenkidine verdikleri önemi belirtirken koydukları sahih kaidelerle .zahiren akla, hisse, keVni sünnetlere ve diğer hususlara ters görünen hadisleri reddederken acele davranmadıklarını belirtmiştim. Ö bölümün hatırlanması yeterlidir. [373]

Sahabe Ve Hadislerin Toplanması

Yazar 219. Sayfanın dipnotunda «Kur'anın tedvini» başlığı altında şunları yazıyor: «Göze çarpan ve akla takılan hususlardan bir tanesi de şudur : Sahabenin Yc-mame'de kırılmasından endişe eden Hz. Ömer, korku içinde Hz. Ebu Bekir'e gelmiş ve biran önce Kur'an'ın yazılarak, bir araya toplanmasını isterken «onlar hadis hafızıdır» demeyip «onlar Kur'an hafızlarıdır.» demiştir. Ayrıca Hz. Ömer hadislerin yazılarak bir araya toplanmasını değil sadece Kur'an'ın yazılıp bir araya toplanması için çaba sarfetmiştir. Hatta biz onların Kur'an'ı cem ve tedvin ettiklerini görürken ki bu da büyük sahabe topluluğunun önünde yapılmıştır onlardan bir kişinin dahi hadislerinde yazılarak bir araya toplanmasını teklif etliğini göremiyoruz. Onlar sadece Kur'an'ın toplanması ile ilgilenmişlerdir. Bu da onların hadis toplamaya önem vermediklerinin en büyük delilidir. Onların Kur'an-dan başka asırlar boyu baki kalacak başka bir kitapları olamazdı.>.
Cevap :
Yazarın kötü niyetli olup, maksadının ilk İslâm neslinde dahi, sünnetin değerini düşürmek olduğuna bu ifadeler en büyük delildir. Ayrıca bu uğurda söz ve hadiselere yüklenmedikleri manalar yüklediğini de açıkça göstermektedir.
Hikmet, o zaman, kurrânın çoğu vefat edince, yazılı aslından bir şey kaybolur korkusuyla süratli bir şekilde Kur'an'ın bir mushafta toplanmasını gerektirmiştir. Fakat hadisler için böyle bir ihtiyaç henüz baş göstermemişti. Çünki ümmet Kur'an'la' mükellef olduğu gibi hadislerin lafızlarım ezberlemek ve onunla ibadet etmekle mükellef değildi. Aslolan manasıydı lafızları değil, Kur'an'-İa karışmaması için yazılması da yasaklanmıştı. Sahabe, ehemmi mühimme, aslı fer'e tercih ettikleri için böyle bir şey yapmadı. Ne zamanki hadisleri toplamak, yok olmaktan kurtarmak gerekti, Râşid Halife Ömer b. Abdu'l Aziz resmi bir şekilde toplanmasını emretti. Genel olarak hadis tedvini de bu şekilde başladı. Özel anlamda tedvin aslında daha önce başlamıştı. Zira sahabe ve tâbiun'dan bazıları hadisleri yazıyorlardı. O'na atmak istediği taşı yutturacak ve sahabeye yaptığı bu iftirayı reddedecek (en güzel delil) Beyhakî'nin el-Medhal'inde Urve b. Zübeyr'-den naklettiği şu haberdir : «Hz. Ömer sünnetleri yazmak istedi. Bunun için Hz. Pey«amber'in ashabı ile istişare etti onlar da olumlu buldular. Bunun üzerine Hz. Ömer bir ay boyunca istihareye yatmaya başladı. Sonra bir gün sabah kalktı, Allah istiharesine karşılık vermişti, şöyle dedi : «Ben, sünnetleri yazmayı istemiştim fakat sizden önce, kitaplar yazıp onlara üşüşen ve Allah'ın kitabını terkeden kavimleri hatırladım. Allah'a andolsunki Allah'ın kitabı ile hiçbir şeyi kanştırmayacağım.»[374]
Bu açık delilden sonra hala birisi sahabenin hadisleri toplamakla ilgilenmediklerini, onların koruyacakları başka bir.kitapları olamazdı diye iddia edebilir mi? [375]

Tedvin Ve Tevatür İlişkisi

Ebu Reyye'nin insanı hayrete düşüren sözlerinden birisi de 217. sayfada yazdığı şu ifadelerdir: «Şayet Hz. Peygamber ve ashabı, Kur'an'ın tedvinine Önem verdikleri gibi hadislerin tedvinine de ehemmiyet verselerdİ o zaman bütün hadisler lafzı ve manasıyla mütevâtir olarak bize gelecekti. O zaman Hz. Peygamber döneminde bilinmeyen ne sahih, ne hasen, ne de zayıf hadisler olacaktı. Böylece bütün ihtilaflar kökünden hallolacaktı. Âlimler, hadislerin sıhhatini araştırma külfetine katlan-mayacaktı. Hadis ilimleri, adalet, zapt, cerh ve tâdil yönünden râvilerin halleri ile ilgili bu kadar eser yazılmaya gerek kalmayacaktı. Fakihier ihtilafa düşmeden tek mezhep üzere olacaklardı. Çünkü o zaman hepsi müte-vatir olduğu için ihtilaf kapılarını açan, safları parçalayarak mezhep ve fırkalara bölen zanni galip olarak isimlendirdikleri şeylere baş vurmazlardı; O zaman bugün hâla devam eden ehl-i hadis ve ehl-i rey tartışması olmazdı. Böylece hadisler de nahiv, dil ve belagat âlimleri için önemli bir kaynak olurdu.»
Cevap:
Bunlar irticâli söylenen sözlerdir. Sağlam ilmi araştırmanın karşısında çok geçmeden yok olacaktır. Zira hiç bir bilgiye dayanmıyor. Şimdi işin gerçek yönlerini ele alalım:
1-Bu sözler Kur'an'ın ve tevatürün ne olduğunu bilmemekten kaynaklanıyor. Çünkü yazar, Kur'an'ın mütevâtir oluşunu yazımına bağlamaktadır. Ne kadar ilginç bir anlayış!. Oysa Kur'an'ın mütevâtir oluşu her asırda binlerce müslümanın ezberlemelerindendir. Bu binlerce kişi sürekli yine kendileri gibi kalabalık bir gruba naklederek zamamza kadar gelmiştir. Bu sırada ne bir harf artmış, ne de eksilmiştir. Tebdil ve tağyire asla uğramamıştır. Şayet tevatür yazım ve tedvine bağlı olsaydı çeşitli ilim ve dallarda yazılan binlerce eski ve yeni kitap mütevâtir olurdu. Oysa gerçek anlamda bu kitapların tevatür ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Tevatürde as-lolan; yalan üzerine ittifak etmeleri imkansız olan bir topluluktan şifahi olarak almaktır. Bu topluluğun da yine kendileri gibi büyük bir topluluktan aynı şekilde almaları gerekir. Kitabın nakledildiği ilk asla varıncaya kadar bu böyledir. Şayet sünnet, Hz. Peygamber döneminde ya da şahabı asrında tedvin edilip böyle büyük bir topluluk tarafından ezberlenmemiş olsaydı mütevâtir sünnet olmazdı. Böyle bir şeyi hadis ilmine ilk başlayan bir talebenin bile bilmemesi düşünülemez. Genel olarak sünnetin tedvini Kur'an'ın toplanmasından sonradır. Ancak az da olsa mütevâtir hadisler gelmiştir.
Hulâsa tevatür ve tedvin ayrı ayrı şeylerdir.
2 -Fakihier ile ilgili söyledikleri, imamlar arasındaki ihtilaf sebeplerini bilmemekten kaynaklanıyor. Bunu çürüten en büyük delil şudur; Kur'an kesin olarak mütevâtir olduğu halde fakihier ve âlimler onu anlamada ve ondan hüküm istinbat etmede

ihtilaf etmişlerdir. Müte-vatirlik delalet ettiği manalar üzerinde ihtilafı gidermemiştir. Zira Kur'an'ın subutu kati olduğu halde birçok lafızların delalet ettikleri manalar zannîdir.
«İhtilaf kapılarını açan, ümmetin saflarını bölerek fırkalar haline getiren zannı galibe tabi olmaktır.» sözü düşünülmeden sarfedilen bir sözdür. İddia ettiği gibi feri hükümlerde zanna tabi olmak ümmeti bölmemiş t ir. Bu ümmeti esas bölenler, heva ve heveslerine uyarak, din ve dünyalarını satan, yazar ve benzerleridir. İslâm düşmanları da, İslâm'ın temellerini yıkmak ve İslâm ümmetinin gücünü yok etmek için bu kişileri vesile edinmiştir. Bütün çabaları boştur. Hak mutlaka ortaya çıkacaktır. Allah bütün işlerinde galiptir. Ancak insanların çoğu bunu bilmezler. Hz. Peygamber'in hadisleri teşri ve hidayetin kaynağı olmaya devam edecektir. Işık ve nur saçmaya devam edecektir. Fıkıh, kânun, edep, ahlak ile nahiv, dil ve belagat âlimlerine merci olmaya devam edecektir. [376]

İbn-İ Ebi's-Serh İlk Vahy Kâtibidir İddiası

218. sayfada şöyle diyor: «Mekke'de Hz. Peygamberin ilk vahy katibi, irtidad edip Mekke'nin fethinde tekrar İslâm'a giren Abdullah b. Ebi's-Serhtir.»
Bilemiyorum yazar bu konuda hangi kaynağı esas almıştır. Müsteşrik efendilerinin kitaplarından başkası değildir. «el-İstiâb» ve «el-İsabe» adlı eserlere müracaat ettim. «O, Hz. Peygamber'in vahy katiplerindendir, sonra irtidad etmiş nihayet Mekke'nin fethinde İslâm'a girmiş ve iyi bir müslüman olmuştur.» ifadelerinden başka bir şey bulamadım. Hz. Peygamber'in yanında değerleri bilinen çocuk ve erkeklerden ilk İslâm'a giren Hz. Ebu Bekir ve Ali ile yine ilklerden olan Hz. Osman Zi'n-Nüreyn gibi zatlar dururken yazarın bu zâtı ilk vahy kâtibi kılmasının sırrı nedir? bilemiyorum. Her halde alıştırma yapa yapa adet edindiği karıştırmadan kaynaklanmıştır. [377]

Hadis Tedvini Meselesinde Ebu Reyye'nin Yanlışlıkları

223. sayfada «Hadis Tedvini» başlığı altında Önce, hadis tedvininin Tâbiun asrının sonunda başladığım belirtir. Dipnotta ise Tâbiun asnnın sonunun, hicri yüz ellinci yılın sınırları olduğunu vurgular. Daha sonra kitabın ileri sayfalarında el-Herevî'nin el-Kastalanî'den naklen söylediği, Ömer b. Abdülaziz'in birinci asrın başında Ebu Bekr b. Muhammed b. Hazm'a hadisleri tedvin etmesini emrettiği ile ilgili sözlerine yer vererek şöyle der: «Öyle görünüyor ki Ömer b. Abdulaziz öldüğü zaman Muhammed b. Hazm Özellikle O'nun yerine halife olan Yezit b. Abdulmelik O'nu görevinden azledince hadisleri yazmaktan vazgeçti. O'nunla beraber hadis yazan herkes bunu terketti böylece 105 yılında Hişam b. Abdulmelik başa geçinceye kadar hadis yazımına ara verildi. Hişam b. Abdulmelik bu işle ilgilenerek ibn-i Şihab ez-Zührî'yi bu işe teşvik etti hatta O'nun ibn-i Şihab'ı, hadis yazmayı hoşkarşılamadığı için buna zorladığını söylerler.»
Her insaflı kişinin de gördüğü gibi bana öyle geli-yorki yazar, «tedvin çok sonraları yapılmıştır» diyerek hadislere dil uzatmak gayesini güttüğü için, genel olarak tedvin hareketinin birinci yüzyıldan sonra başladığını isbat etmeye çalışıyor. Dipnotta yazdıkları ile, âlimlerden naklettiği tedvin hareketinin birinci yüz yılın başında Ömer b. Abdulaziz ile başladığı fikri nasıl bağdaşabilir? Oysa Ömer b. Abdulaziz H 99. yılda Hilâfete geçmiş ve 101 yılında da vefat etmiştir.
Sonra Ebu Reyye, Ömer b. Abdulaziz öldüğü zaman Muhammed b. Hazm ve O'nunla beraber hadis yazan herkesin bu işten vaz geçtiğini nereden çıkanyor.[378] Neden durum tam bunun tersi olmasın? Bilakis hadis cemi ve tedvin işini daha fazla hızlandırmasınlar ki vâki olan/da budur özellikle bu işi üstlenenler sünnetin islâm' teşriatmm ikinci kaynağı, olduğunu bilen insanlardır. Onlar bu işi üstlenirken şerefli, dini bir vazife ifa etliklerinin farkındaydılar. Hz. Peygamber'in şahadetiyle ' çağların en hayırlısında yaşayan bu saygı değer insantar hakkmda en uygun zan bu olsa gerektir.
Burada bilinmesi gereken bir hususu (tekrarlamak istiyorum) : Tedvin hareketi, her ne kadar genel olarak birinci yüz yılın sonunda başlamışsa da özel şekilde Hz. Peygamber'in zamanında başlamıştır. Henüz o hayatta iken bâzı sahabi ve tabiiler hadis ve sünnetleri yazıyorlardı. Sahih güvenilir rivayetler bunu doğrulamaktadır. [379]

Sahabe Ve Tâbiûn'dan Hadis Kâtipleri

Buhari, Sahih'inde Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir.: «Resulullah'ın ashabından Abdullah b. Amr b. As'tan başka benim kadar hadis bilen yoktu. Zira Abdullah (duyduklarını) yazıyordu, fakat ben yazmıyordum.»
Buharı ve Müslim'in naklettiklerine göre Yemenli Ebu Şâh Hz. Peygamber'den Mekke fethi esnasında irad ettiği hutbeden duyduklarını yazmasını istemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber : «Ebu Şah için yazın» buyurmuştur Ebu Davûd, Hâkim ve diğerleri Abdullah b Amr b. Âs'ın şöyle söylediğini naklederler : «Dedim ki ya Resulullah senden işittiğim şeyleri yazabilir m İyim? O «Evet» dedi Ben «hem gazap halinizde hem de hoşnut olduğunuz [vakitlerde de mi?» dedim. Bunun üzerine O, şöyle buyurdu «Evet çünkü ben hem gazab hâlimde hem de diğer hallerimde sâdece hakiki konuşurum.» Tirmizi, Ebu Hureyre'den şunu nakleder: «Ensardan bir adam Resulullah'ın meclisinde bulunur O'nun hadislerini dinler ve bundan hoşlanırdı fakat ezberleyemezdi. Hafızasını Hz. Peygatnber.e şikayet edince Resulullah ona «eliyle yazıya işaret ederek öyleyse sağ elinden yardım isle buyurdu.» Sahih-İ Buharî'de geçtiğine göre Hz. Ali'nin yanında bâzı sünnetleri (diyet, esirleri serbest bırakma, ve
bir kâfire bedel bir müslüman öldürülmemesi ile ilgili) ihtiva eden yazılı bir sayfa vardı. Yine sahih bir habere göre Hz. Peygamber zekat, diyet ile ilgili hükümlerle bazı farz ve sünnetleri Amr b, Hazm ve diğer valilere yazılı olarak göndermiştir. Hz. Peygamber döneminde hadislerin tedvin edildiğini bildiren başka haberler de mevcuttür.[380]
Hadis yazımını yasaklayan hadis, i.şin başında söylenmiştir. Kur'an'dan başka şeylerle meşgul olurlar veya Kur'an başka

şeylerle karışır endişesiyle söylenmiştir. Ne zaman ki bunlardan emin olundu, o zaman hadisleri yazma yasağı neshcdildi.
Hz. Peygamber vefat edince sahabe ve tâbiûndan birçoğu hadis yazmaya başlamıştır. Said b. Cübeyr : «İbn-i Abbas ile beraber bulunup ondan hadis dinlediğini ve binek üstünde İken yazdığını konakladıkların da da sildiğini» söyler. Abdurrahman b. Ebi'z -Zenad babasından şunu nakleder : «Biz Helal ve haram bildiren hadisleri yazardık. İbn-i Şihab ise her işittiğini yazardı. O'na ihtiyaç duyulduğunda O'nuıı en âlim kişi olduğunu anladım.» Hişam b. Urve, Yezid b. Muaviye'nin hilâfeti döneminde Harre günü bütün kitaplarının yandığını haber vermiş ve zaman zaman «keşke ehlim ve malım gitseydi de kitaplarım yanmasaydı» demiştir.
Bilinmesi gereken diğer bir husus Ömer b. Abdül-aziz'in hadislerin toplanıp yazılması için hertarafa mektup göndermiş olmasıdır. Ebu Nuaym «Tarih-i Isbahan» da Ömer b. Abdülaziz'İn her tarafa şöyle yazdığını nakletmiştîr: «Resulullah'ın hadislerini araştırıp yazınız.» Kendine mektup yazdıklarından birisi de h 124. de vefat eden ibn-i ŞİhabEz-Zühri'dir. Hatta Suyûtî, O'nun Ömer b. Abdülaziz'İn emriyle ilk hadis tedvin eden kişi olduğunu bildirir. Âdil hâlifenin bu emrini yerine getirmek için bütün bu âlimler en güzel şekilde icabet etmişlerdir. [381]

Ebu Reyyenin Bâzı Öncülsüz Çıkarımları

227. sayfada yazdıklarını şöyle özetleyebiliriz : «îlk tedvin hareketi Emevilerin son döneminde neş'et etmiştir. Bu da bölümlere ayırmadan, ayırt edilmeden gelişi güzel yazılıyordu. Muhtemelen bu tedvin, o gün yaygm olan ilim meclisleri tarzında yapılmıştır. Zira bu asırdaki ilim meclisleri belli bir ilme tahsis edilmezdi. Bir mecliste farklı ilimler işlenirdi. Atâ şöyle demiştir.: «Ben, ibn-i Abbâs'ın meclisinden; fıkıh yönünden daha zengin, heybet yönünden daha büyük, daha güzel bir meclis görmedim. Kur'an ehli, dil bilginleri ve şairler (yani herkes) soru sorardı o da e ngüzel şekilde cevap verirdi...»
Cevap :
Ata'nın bahsettiği ibn-i Abbâs'ın meclisi ilim meclisi ulup hadis meclisi değildir. Çünkü hadis meclislerinin öze! bir statüsü vardır. Bu meclislerde hadisler isnasıy-la. zikredilir ve açıklanması gereken yerler açıklanırdı. Yazarın vermek istediği görüntü yersizdir. Bakın Hafız İbn-i Hacer «Fethu'l Bâri»nin mukaddimesinde neler di-yor[382] «Şunu bil ki : Allah bana da sana da ilim ihsan etsin Hz. Peygamber'in hadisleri sahabe, tâbiunun ilk devirlerinde ne Câmi'lerde tedvin edilmişti ne de tertibe tabi tutulmuşla.
Bunun başlıca iki sebebi vardır:
Birincisi: Onlar, SahİH-i Müslim'de geçtiği üzere Kur'an'la karışır endişesiyle ilk bakışta bundan nıenedi!-inişlerdi.
İkincisi: Geniş hafızalı ve kıvrak zekâlı olmaları. Çoğu yazı yazmayı bilmiyordu. Daha sonra tabiim asrının sonlarına doğru Haricî, Rafızî ve kaderi inkar edenler ortaya çıkınca muhtelif şehirlerde âlimler çoğaldı ve hadislerin tedvini ve tasnifi de yayılmaya başladı. îlk hadis derleyenler Rebî b. Subeyh ve Said b. Ebu Arûbe ve benzerleridir. Bunlar her bölümü belli bir dereceye kadar tasnif ettiler, sonra üçüncü tabakanın büyük âlimleri geldi ve hükümleri tedvin ettiler.» [383]

Delile Dayanmayan Bir Faraziye

231. sayfada «Tedvinin geçirdiği aşamalar» başlığı altında şöyle diyor: «ilk Önce hafızada yer alan hadisler âlimlerin rivâyetleriyle derlendi. Bunlar her hangi bir tasnife tabi tutulmadan, bablara ayrılmadan bir say fadaderlendi. Bu safha hadisle beraber fıkıh, nahiv, edebiyat ve şiiri de ihtiva ediyordu. Bu döneme tedvinin ilk (çocukluk) devri denilir.»
Cevap:
Yazarın bu söylediklerini nereye dayandırdığını bilemiyorum. Bu dönem fıkıh, edebiyat ve nahivi de içine alıyorsa, şiiri ihtiva etmesi nasıl mümkün olur? Usla/. Ahmed Emin'den yaptığı nakil bunu ifade etmez. Şimdi ondan naklettiğini aynen verelim : «Emevilerin döneminde ilim, alimlerin hafızadan rivayetlerine dayanıyordu. Yahut uygun bir şekilde bir araya getirilen sayfalardan
ibaretti. Bu sayfalarda bazen bir hadis; fıkhı bir mesele, dil ve gramer ile ilgili bir mesele birden bulunabiliyordu. Âlimlerin meclisleri de öyle idî» Ustaz Ahmed Emin'in genel olarak ilim tedvininden söz ettiği açıktır. Özel olarak hadis tedvininden bahsetmiyor. Bunları Abbasiler ile Emeviler döneminde ilmi mukayese ederken söylemiştir. Bunun için «Fecru'l İslâm»[384] ve «Duha'l İslâm» adlı kitaplarında hadis tedvininden söz-ederken buna benzer bir şey söylememiştir. Buralarda titiz âlimlerin söylediklerini yazmıştır. Biz daha Önce ilk tedvin hareketinin nasıl başladığını Hafız ibn-i Hacer'den naklettik orada yazarın söylediklerine benzer bir şey mevcut değildir. [385]

Başka Hatalı Bir Çıkarım

233. sayfada hadis tedvininin geçirdiği aşamaları sıraladıktan sonra şöyle diyor: «îşte bu şekilde gerçek tedvinin üçüncü aşırın ortalarından sonra başlayıp dördüncü asra kadar devam ettiğini özetlemiş olduk.»
Cevap :
Gerçek şu ki: Bu ibareyi okuduğumda, ne demek istediğini anlamak için uzun uzun düşündüm. Eğer sahih hadislerin bir kitapta tedvinini kastediyorsa bu yanlıştır. Çünkü bunun bayraktarlığını yapan iki büyük imam, Buharî ve Müslim üçüncü asrın başlarında yaşadılar. Eğer genel olarak tedvini kastediyorsa bu daha acayip bir hatadır. Çünkü telif eserler ikinci asrın başında başlamış, bu asır boyu gelişerek çoğalmış ve üçüncü asrın ortalarında değil başlarında zirveye ulaşmıştır. Ebu Reyye, İmam MâÜk'in el-Muvatta'ına ne der acaba? Ki, kesinlikle ikinci asırda te'lif edilmiştir. Çünkü imam Mâlik'in vefat tarihi 179'dur. Büyük İmam Ahmed b. Hanbelin el-Müsned'ine ne der? O da kati olarak üçüncü asrın ortalarından önce te'lif

edilmiştir. O'nun da vefat tarihi 241'dir, [386]

Sahabe İnsandır Ancak Din Ve Ahlâk Yönünden Zirvede Bir İnsan

233. sayfada «Tedvin hareketinin gecikmesinin etkileri» başlığı altında şöyle diyor : «sahabe ne ilk insanlardı nede masum kişilerdir.»

Cevap :

Biz de sahabeyi normal bir insan olarak görüyoruz ancak Resul'un terbiyesi onların din ve ahlak yönünden mükemmel, şahsiyetleri bakımından insanın yüce bir tarzı olduklarını kabul ediyoruz. Hz. Peygamber'in terbiyesi sayesinde onlar bu risateti bütün insanlığa taşımaya ehil olmuşlardır.

Tabi ki biz, Hz. Peygamber'in ashabını gerektiği şekilde tavsif ederken, ihlas sahibi olan İmamlarına bağlı, din ve ahlakı çiğnemeyenleri kastediyoruz. Yoksa münafık ve mürtedleri biz zâten hesaba almayız. Onları bu sıfatlarla tavsif edemeyiz. Aynı şekilde biz, Hz. Peygamber'in ashabının yalandan ve hadis uydurmaktan beri olduklarını söylerken, masum olduklarını kastetmiyoruz. Daha Önce sahabenin adaletine değinirken de bunları belirttiğimiz için tekrarlamak istemiyorum. Oraya tekrar bakılabilir. [387]

Halifelerin Rivayetleri Kabul Ederken yaptıkları İhtiyat Ve Titizliktir Yoksa Tekzib Değildir

234. sayfada yazdıkları «Ebu Bekir, Ömer ve Ali gibi büyük sahabilcrin, sahabeden biri büyüklerinden de olsa bir hadis rivayet ettiği zaman, bunu Hz. Pcygam-ber'den beraber işittiği bir şahid getirmedikçe veya yemin içmedikçe kabul etmezlerdi.» sözlerine gelince; daha Önce bu konudaki gerçeği ifade etmiştim.

Hulafâ-i Râşidin'in bu hareketi sadece takva, titizlik ve araştırma gereğidir. Onlar bununla kendilerinden .sonra gelenlere biraz Önce de belirttiğimiz gibi tesbit ve araştırma kaidelerinin temellerini atmışlardır. [388]

Tedvinin Gecikmesinin Dine Büyük Zararı Olmuştur İddiası

236. sayfada siyasî ve mezhebi ihtilaflara değindikten sonra şöyle der: «îşte bunun için sahih hadislere ulaşmak oklukça zorlaştı. Ravilerin durumlarım araştırmak ise daha da zorlaştı. Bunlar kesin olarak bilinince (diyoruzki) : Tedvin harekelinin gecikmesinin büyük zararları olmuştur. Çünkü bu sebeple rivayetler çoğalmış, sahihler ve mevzular karışmış ve asırlar boyu birbirinden ayırdetmck güçleşmiştir.»

Cevap :

Bu açıkça bir saptırmadır. Biz bu sesi tanıyoruz. Biz biliyoruz ki âlimlerimiz süratle bütün gayretlerini teksif ederek, ravilerin halleri ve rivayetlerin tenkidi ile ilgili son derece önemli araştırmalar yaptılar. Bu uğurda seferlere katlanarak nice çöl ve vadileri aştılar. Neticede arzu ettikleri sâiıih hadislerle illetli olanları ayırma İşlemini tamamladılar. Aynı- şekilde tedvinin gecikmesinin son derece zararları olmuştur. İddiası da kesinlikle bir saptırmadır. [389]

Adalet Ve Zapt Konusunda Eksik Bir Özet

Yazar 239. sayfada Adalet ve zapt konularına değinmiş ve eksik olarak bir özet vermiştir. Burada, adaletin bırakın tarifi, şekline bile vâkıf olmanın güç olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Açıkça görüldüğü gibi bunu kasıtlı yapmıştır, şayet âlimlerin adalet ve zapt ile şartlan konusunda söylediklerini nakletse eksikliği ortaya çıka cak ve söylediklerinin büyük bir kısmını iptal edecektir.

Öyleyse âlimlerin bu konuda söylediklerini biz aktaralım ta ki; muhaddislerin tenkid metodlannın ne kadar köklü olduğu, koydukları kaidelerin ne derece ince kaideler olduğu iyice anlaşılsın.

Adaleti «Sahibini takva ve muruet (şahsiyetli)'den ayırmayan bir nefse yerleşen bir haldir melekedir» diye tarif etmişlerdir.

Takva, Allahın emirlerini yerine getirmek, küfür, fısk ve bidat gibi yasaklardan kaçınmaktır.

Müruet ise; insanı güzel ahlak ve âdet sahibi kılan nefsâni terbiyedir.

Âlimlere göre murueti iki şey ihlal eder:

1-İnsanı küçük düşüren küçük günahlar; bir ekmek ya da çok Önemsiz bir şey-çalmak gibi

2-Yine insanı küçük düşüren ve o vakarını gideren mubah şeyler; yollarda bevletmek, itidali aşacak mizah yapmak gibi.

Adaletten maksad tam adalettir. Eksik değil, eksik adaleti muhaddisler adalet saymamışlardır.

Zikrettiğim manada adalet ancak müslüman olmak, akıl baliğ olmak, fıska götüren şeylerle, murueti ihlal eden şeylerden uzaklaşmakla tahakkuk eder. Bunun için hadis âlimleri, râvinin âdil olabilmesi için: «Müslüman, akıllı, baliğ, fıska götüren sebepler ve murueti ihlal eden hususlardan uzak olması gerektiğini söylemişlerdir. (Bu vasıfları haiz kimse) ister köle olsun, ister kadın olsun, ister kör olsun, isterse iftira suçundan dolayı kendisine had uygulanmış sonra tevbe etmiş olsun veya hadisi tek başına rivayet etmiş olsun farketmez. Fakat şahidin âdil olması şartı bundan farklıdır. Çünkü iftira suçundan ceza almış kimsenin şehâdeti kabul olmaz. Aynı şekilde kör, kadın (tek başına ise) ve kölelerin şehâdeti de makbul değildir. Çünkü şehadet velayet kabilindendir. Fakat rivayet öyle değildir. Böylece kâfir, çocuk, deli fâsık (büyük günah işleyen ve küçük günahlarda ısrar eden) ve muruetini kaybeden kimselerin âdil olmadıklarını açıkça anlıyoruz. Bu, âlimlerimizin Allah onları hayırla mükafatlandırsın son derece dikkatlerini göstermektedir. Onlar sadece müslüman ve akıllı olmak gibi şartlarla yetinmemiş, buluğ çağına ermeyi, fısktan uzak olmayı ve müruet sahibi olmayı da şart koşmuşlardır. Bunun sebebi,

müslüman ve akıllı olmak zahiren yalan söylememeyi gerektirir, oysa bunların yanında insan heva ve şehvet sahibidir. Öyleyse İslâm ve akıl sıfatlarınım heva ve şehvete ağır gelmesi ve onları bastırması gerekir ki.
bu da ancak fısktan ve murueti ihlal eden şeylerden uzak olmakla meydana gelir.[390]
Zapt'a gelince, âlimler onu da «uyanık olmak ve gafil olmamak» olarak tarif etmişlerdir. Bu da ravinin doğrularının hatalarından çok olması ve hatanın kendi nefsinde de az olması ile olur. Zapt da iki kısma ayrılmıştır.
1-Göğüs zaptı (Zaptu's-sadr) : Bir hadisi işittiği andan nakledeceği ana kadar ezberinde tutmaktır. Eğer hafız İse lafızları aynen muhafaza ederek aktarması gerekir. Şayet mâna ile rivayet edecekse manayı değiştiren veya ihlal eden durumları bilmesi gerekir.
2 -Kitap zaptı (Zaptu Kitabın): Hadisleri (yazılı olarak) aldığı andan vereceği ana kadar eksik ve ziyade, tağyir ve tebdile uğramadığından emin olarak (bir kitapta) muhafaza etmesidir.
Böylece hadisçilerin hata ve sevapları eşit olan ra-viye veya hatası sevabından çok olan raviye zapt yönünden itibar etmediklerini görüyoruz. Bu tür ravileri el-muğaffel (gaflet sahibi) veya fahiş galat işleyen ya da çok hata işleyen olarak isimlendirmişlerdir. Aynı şekilde doğrusu hatasından çok olup kendi nefsinde çok hata işleyen ravilere de itibar etmemişlerdir. Bunlar da scy-yiu'l hıfz (kötü hafızalı) diye isimlendirilmişlerdir. [391]
işte bu şekilde râvi'nîn âdil ve zabit olduğu tesbit edilirse kalbin mutmain olmasını gerektirecek tarzda sika olduğu tesbit edilmiş olur. Çünkü (önce) isnadına bakılır. Eğer isnadı muttasıl olur da munkatı, muallek, mürsel, mu'dal, mudelles, muzdarıb değilse; sayıca ve özellik yününden kendisine tercih edilen râvilerin rivayetine do ters değilse işte bu metin kabul edilir ve kime isnad edilmişse O'na nisbet edilir.
Gün gibi ortaya çıkmıştır ki hadisçilerin râvi ve rivayet ve isnad için koydukları şartlar kesin olarak güvenmeyi sağlıyor yalan olmayıp doğru olduğu hata olmayıp sevab olduğu ağır basıyor ve rivayetin raviden geldiği sağlam olarak tesbit edilmiş oluyor. Bunu ne başka bir ümmette ne de başka bir ilimde hemen hemen bulmak mümkün değildir. [392]

Ebu Reyye'nin Ahad Hatta Mütevatir Haberlere Şüphe Sokmaya Çalışması

24CM243. sayfalarında haberleri mütevatir ve âhad olarak iki kısma ayırdıktan sonra bu konuda birçok nakillerde bulunur. Tarifi üzerinde dönüp dolaşarak ne ifade ettikleri ve kendileri ile amelin vacip olup olmadığı hususunda çok durur. Zan ifade ettikleri için âhâd haberlere şüphe sokmaya çalışır. «Çünkü zan, haktan bir şey ifade etmez» der. Hatta mütevatir haberlere ve onların ilim ve yakin ifade etmelerine de şüphe sokmaya çalışır. 240. sayfada aynen şöyle der : «Mütevatir haberler de ilm-i yakin ifade etmesi bakımından şüpheden uzak değildir. Bu şüphelerden bir tanesi şudur: «Yalan üzerinde birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaat bir adamın hayatta olduğunu haber verirken başka bir topluluk bunun tersini söyleyebilir.» Buraya kadar söyledikleri söz götürür fakat bundan sonra bakın nasıl küfre varan sözler sarfediyor : «Müslümanlar en büyük müteva-tir durumları inkar etmişlerdir. Çünkü Yahudi ve Hris-tiyanlar iki büyük ümmet olarak 11/. İsa'nın asıldığını haber vermişler. İncil de bunu sarahaten belirtmiştir. Müslümanlar tevatür'ün en yüksek derecesine ulaşan böylesi bir haberi reddediyorlarsa bundan başka hangi habere iümad edilebilir?» [393]

Hz. İsa'nın İdam Edildiği Haberinin Mütevâtir Olduğu İddiası

Ebu Reyye burda içinden çıkamayacağı büyük hatalar işlemişti]-. Ahir zaman allamesine! Soruyorum : Hz. İsa'nın idam edilmesinin mütevâtir olduğunu kim söyledi sana? Gerçek şu ki bunu haber verenlerin isnadları muttasıl değil munkatı'dır. Aynı şekilde tevatürün şartı olan bütün tabakalarda büyük bir topluluğun haber vermesi şartı mevcut değildir. Onun için tevatür asılsızdır.
Sonra yazar, yahudilerîn kitaplarına ne diyecek, muhakkik tarihçilerin belirttiğine göre yahudilerin kitapları bir kelime ile de olsa Hz. İsa'nın idamına işaret etmemiştir. Onların dini tarihlerinde de böyle bir şey yoktur. Yahudilerden sadece bâzıları hristiyanlara uyarak bundan söz etmiştir.
Merhum Şeyh Abdu'l Vahhab en-Neccar, «Kısasu'l Enbiya» adlı eserinde şöyle der: Yahudilerin yanında falan /amanda mesih adında birisi geldi öldürüldü ve idam edildi diye bir bilgiye işaret eden hiçbir şey mevcut değildir. Dini tarihlerinde de kesinlikle bununla ilgili bir şey yoktur.» en-Neccar sözlerini şöyle bağlar: «BİR yahudi Hz. İsa'dan ve öldürülmesinden söz ederse bu atalarmdan, babalarından kalan tarihlerinde yazılı olduğu için değil sık sık hristiyanların «Hz. Mesih geldi fakat yahudi-ler onu Öldürdüler» dediklerini işittikleri için söylüyor-lardır. Çünkü kitaplarında böyle bir şey yoktur.» Böyle haberlerle mütevâtirlik isbat edilebilir mi ki sen yahudilerin sana göre büyük ümmet böyle söylediklerini iddia ediyorsun?!!!
İndilere gelince Hz. İsa'nın öldürülmesi ve asılması kadar hiç bir meselede ihtilaf edilmemiştir. Bunlar da uydurma olduğuna ve sabit olmadığına delildir. Sonra Hz. İsa'nın asılması meselesinde hristiyanlar arasında bir icma ya da ittifak oluşmamıştır. Satrinasyon. Barskal-yonyon ve Bolsyon gibi taifeler Hz. İsa'nın öldürülmesi ve asılmış olmasını reddederler.
BâzfTıristiyan âlimlerin bu konuda açık bir kanaat veren şehadetleri de söz konusudur. Alman Her Arnest de Yunus «İslâm Gerçek Hıristiyanlıktır» adlı kitabında, 142. sayfada şöyle der: «Hz. İsa'nın asılması ve kendisini insanlığa feda ettiği ile ilgili bütün haberler, mesihi, hris-tiyanlığın asıllarından telakki etmeyen : Pavlos ve benzerlerinin uydurmalarıdır.» Mulmuhr de «Hrisliyanhk Tarihi» adlı kitabının birinci cildinde şunları yazar : «Hz. İsa'ya verilen cezanın infazı alacakaranlık bir vakitte olmuştu. Bundan Kudüs hapishanelerinde cezalarının infazını bekleyen bir suçlunun Hz. îsa ile yer değiştirmesinin mümkün olduğu çıkartılabilir. Nitekim bâzı taifeler böyle inanmış ve Kur'an da bunu tasdik etmiştir.»[394] Bu sarih küfür konusunda hristiyanlara yanaşan yazar bunlara ne der acaba!?
Sonra yazar, mütevâtîr haberlerin ilim ifade etmesi gibi bazı ilmi meselelere şüphe sokmak, ortaya şüpheleri atıp cevaz

vermemekte veya sadece bunlara İşaret etmekle ne kastediyor?
Yazar, misyoner ve papazların söylediklerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmamıştır. Yalan iddiaya göre _ en büyük mütevâtir haber olan Hz. İsa'nın idamını inkar edenler müslümanlar değildir. Şüpheye mahal bırakmayacak tarzda kesin olarak rededen Allah Teâla'dır.: Bakın ne buyuruyor : «Sözlerini bozmalarından Allah'ın âyetlerini inkar etmelerinden, haksız yere peygamberleri öldürmelerinden ve «kalplerimiz kılıflı» demelerinden ötürü (yahudilerin başlarına belalar getirdik). Hayır (Kalpleri kılıflı ıdeğil) fakat inkarlarından dolayı Allah, q kalplerin lüzerini miihiirlemişir. Artık pek azı hariç onlar inanmazlar. Küfürlerinden ve Meryem'e büyük İftira atmalarından, «Biz Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesihi öldürdük demelerinden ötürü... Oysa O'nu öldürmediler ve asmadılar fakat (İsa) onlara benzer gösterildi. O'nuıv hakkında anlaşmazlığa düşenler, O'ndan yana tam bir kuşku içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar O'nu yakinen öldürmediler. Hayır Allah O'nu kendisine yükseltti Allah daima üstündür, hikmet sahibidii-.[395]
Allah'tan gelen yüce kitabın teshilinden sonra, hiç bir inkarcının reddetmesi veya şüphecinin, te'vil ihtimali olmayan muhkem nassa, şüphe düşürmesi mümkün değildir.
Kur'an'a inanmayanlara da deriz ki : Hz. Peygamberdin, Hz. İsa'nın idam edildiğini ilk defa kendi nefsinden söylemiş olması mâkul değildir. Zira Hz. Peygam-ber'in bunu reddetmesi için her hangi bir gayesi ya da gözettiği bir maslahat yoktu. Bilakis idamının isbatı Kur'an'da sıksık zikredilen yahudilerin haksız yere Peygamberleri Öldürdükleri meselesine girer. Hz. İsa'nın idam edilmesi Hz. Peygamber'in bir çok âyette belirtmek istenen yahudilerin isyanları, muhalefetleri, yer yüzünü bozmaları ve peygamberleri öldürdüklerine en güzel delili olabilirdi. Eğer Hz. îsâ'nm asılması bir hakikat olsaydı Hz. Peygamber'in, yahudilerin bozuk ahlaklı ve kötü tabiatlı olduklarını yaymak için kullanması son derece önem arzederdi. Lâkin peygamber efendimiz bir şeyi kendi nefsinden arzu ettiği şekilde kabul ya da reddetmezdi. ancak o bir vahy'dir.: «O nevasından konuşmaz, Ö'nun söyledikleri ancak vahycür.» [396]

Mukarrer Kaidelere Şüphe Sokması Ve Ayetleri Tahrif Etmesi

243. sayfada cumhurun ^ümmet; zannı galibe göre doğru olduğu bilinen her haberi kabul etmeye memurdur.» sözünü naklettikten sonra dipnotta şöyle bir yorun» getirir: «Sence kabul ettikleri bu kaideyi Allah ve Resulü mü emretti?! Sence bu kaide bizi Kur'ân'ın birçok âyetlerinde belirtilen zanna tabi olmak hükmünden çıkarabilirmi?» mesela bir âyette: «onların çoğu zandan başka bir şeye uymuyorlar. Zan ise gerçekten hiçbir sakilde Hakkı ifade etmez.. .»[397] diğer bir ayette «onların bu hususta bir bilgileri yoktur Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise haktan hiçbir şey kazandxrmaz.»[398] Hri s Uyanların Hz. İsa'yı Çarmıha gerdikleri ile ilgili olarak başka bir âyette de: «...zanna uymaktım başka bir bilgileri yoktur...» buyurmuştur.
Bu yorumdan anlaşıhyorki yazar âlimlerin sözlerini ve âyetlerin maksadını anlamamış tır. «Ümmet; doğru olduğu zann-ı galibe göre bilinen bir haberi almaya memurdur.» kaidesi Kur'an'dan ve mütevâtir sünnetten alınmıştır. Akim ve naklin delalet ettiği bu konuda, âlimler icma etmişlerdir. Şu kadar var ki, zann-ı galibe göreka bul, sâdece fer'î hükümlerle ilgilidir. Akideyi ilgilendiren meseleler ancak ilm-i yakin ile bilinen bilgilere dayanır. Bu konularda zann kâfi değildir. İşte yazarın zikrettiği âyetler de bu konu ile ilgilidir. Binaenaleyh akide, tevhid ve dinin asılları ie ilgili meselelerde zan haktan bir şey ifade etmez. Sonra yazar nasıl oluyor da Hz. tsa'nm idamını reddeden ve bunun zanni olduğunu söyleyen âyeti delil getiriyor, oysa biraz Önce bunun mütevâtir olduğunu söylemişti.
Gerçekten ben kendi kendisi ile çelişen bu şüpheci yazarın hâline şaşıyorum.
246. sayfada da şunları yazıyor: «Kelamcılar, hallerinden anlaşıldığına göre zanni durumlarla ilgili kendi mezheplerine muhalif her hadisi reddediyorlardı. Hadis-çiler nezdinde sahih olan bir hadisle karşılaştıkları zaman tevi'lini mümkün görürlerse tevi'l ediyorlardı yahut «bu ahad haberlerdendir, ahâd haberler ise zan ifade ederler» diyerek reddediyorlardı.» Bu arkası evvelini yalanlayan boş bir sözdür Bilemiyorum «onlar bütün hadisleri reddediyorlardı» ifadesi ile «onlar sahih bir hadisle karşılaştıkları zaman» ifadeleri nasıl birleşebür? Kelamcılarm çoğu âhad olan sahih hadislerle amel dtmişlerdir. Emin olmak isteyen akaid kitaplarında ahiret halleri ve semiyyat bahislerine müracaat edebilir! 0 zaman bu konuda birçok hadisle amel ettiklerini görecektir. Sonra bütün kelamcılar aynı değildir. Kimisi araştırmalarında titiz ve teenni ile hareket etmiş kimisi de hadisleri reddetmekde ve onlara saldırmada acele davranmıştır.
Burada tekrarladığı cennet ile cehennemin tartışması ile ilgili hadisi daha Önce izah etmiştik. Dipnotta yer verdiği «Kelamcılarm, hadiscileri Haşevî diye isimlendirdikleri ve onları insanların en cahilleri olarak tavsif ettikleri» sözlerine gelince saçmadır, cevap vermeye dey-mez. Muhtemelen şahsındaki hastalığı onunla tedavi etmeye kalkışıyor. Hiçbir araştırıcı Kelamcılar arasından hadiscilere böyle yüklenen bir sefih bulamayacağı gibi ilim ehli olarak bilinen hiçbir grup arasında âlimler hak-kında hiçbir sınır tanımayan, cehalette direten, keskin dilli bir sefih bulamaz. [399]

Fakihleri Mezhep Taassubu İle Suçlaması

247. ve onu takib eden sayfalarda fakihlere deyine-rek onların kendi mezhep imamlarının muteahhirinden de olsa görüşlerine muhalif olan tüm hadisleri te'vil ettiklerini, veya o hadise, hadis imamları tarafından bilinmesede, başka bir hadisle karşı çıktıklarını belirtir... Bunun gibi başka şeyleri de «Tevcihim Nazar» adlı kitaba dayanarak nakletmiştir.
Cevap:
Bu sözün bir hak tarafı bir de bâtıl tarafı vardın Sonradan gelen bâzı fakihlerin kendi mezhepleri için hadişleri te'vil ettikleri doğrudur. Biz, her ne zaman olursa olsun bir grup içinde iyi ve ılımlı insanlar olduğu gibi kötü ve tutucu insanların da çıkacağını inkar etmiyoruz.
Sözlerinin batıl tarafına gelince okuyucuya sanki bütün fakihlerin böyle olduğunu ima ederek genelleştirme-siclir. Gerçek şu

ki birçok fakihler sadece delile boyun eğmişlerdir. Bâzı mezheplere ait kitaplarda, o mezheplerin hilafına delilleri kuvvetli olan görüşlerin tasvip edildiğini görüyoruz. İlk mezhep imamları ve talebelerinin mu-taassıb ve inatçı omayıp delillere tâbi oldukları bilinmesi gereken bir gerçektir. Bunun en güzel delili bir kısmının diğer kısmından ilim almasıdır. Şâtıbî'nin el «Mu-vafakat»ıncla belirttiği gibi her bir imamın : «ne zaman sahih bir hadis görürseniz o benim mezhebimdir. O zaman benim görüşlerimi duvara çalınız.» dedikleri sahih isnadlarla rivayet edilmiştir, imam Ebu Yusuf ile İmam Muhammetl'in birçok meselede imamları ve ustazları İmam Ebu HanÎfe'ye muhalefet ettiklerini görüyoruz, îmam Ebu Yusuf, bâzı meselelerde İmam Ebu Hanife ile tartışmış haklı olmadığına kanaat getirince o görüşlerden vazgeçmiştir. İmam 'Muhammed de Hicaz'a gelip İmam Mâiik'e talebe olup Irak'ta muttali olamadığı bâzı hadislerle 'karşılaşınca aynı şeyi yapmıştır. İşte bu ieti-had ve araştırmada son derece müsamaha ve genişliğe en güzel Örnektir.
Hakkı araştıran bir yazara düşen, insafı elden bırakmamaktır. Kendisine taraftar olan bir taifeyi tutup öbürüne saldırmadan mücâzefet ve aşırılığa başvurmadan hükümlere varmadır. Aksi takdirde eser yazmayı ehline
bıraksın. [400]

«Dikkat Edin Ben, Kitap Ve Beraberindebir Misli İle Gönderildim» Hadisine Dil Uzatması

215. sayfada hadis âlimlerinin, sünneti Kur'an'a arzet-meyi öneren hadisini daha önce işaret ettiğimiz gibi uydurmadır. tenkidlerine yer verdikten sonra şöyle der: «Bir hadis rivayet ettiler ki metni aynen şöyledir:» «Dikkat edin bana Kitap ve bir misli verildi.» bu son derece acayip bir hadistir. Çünkü Hz. Peygamber'e dini ve şeriatı açıklamak için Kur'an'm mütemmimi olarak Kitab'ın bir misli verilmişse neden vefat etmeden önce Kur'an'ı tedvin ettiği gibi bunları da tedvin etmemiştir? Kaldı ki, «benden Kur'an'dan başka birşey yazmayın» diyerek yazımını yasaklamıştır. Hz. Peygamber'in kendisine vahyoîunan bu vahiylerin yarısını, kimisi ezberleyip kimisi de unutacağı şekilde zihinlere bırakıp kaydetmemesi doğru olur mu? Bu hareketiyle Hz. Peygamber emaneti ehline teslim etmiş ve risâleti gerektiği şekilde tebliğ etmiş sayılır mı?»

Cevap:

Ben de derim ki, son derece acayip olan, yazarın bu hadisin uydurma olduğunu işba t lamaya çalışmasıdır. Sahih olan bu hadisi Ebu Davud Sünen'inde Mikdam b. Mâdikebrib'ten rivayet etmiştir. Hadisin tamamı şöyledir : «Dikkat edin bana kitap ve beraberinde bir misli verildi. Dikkat edin yakında karnı tok bir adam koltuğu-na yaslanarak şöyle diyecektir, «size Kur'an yeter, oradaki helalleri {lıelal, haramları da haram olarak kabul edin» dikkat edin size ehl-i merkebin eü de haramdır. An, her yırtıcı hayvan ve sahibinin rızası olmada*» zım*mi'nin yitiği de haramdır. »[401] Hadis nakil ve rivayet yönünden sahih olduğu gibi akıl ve dirayet yönünden de sahihtir. Kur'an da bunu te'yid etmiştir. Allah Teâla bir âyette : «..insanlara ne İndirildiğini açıklayasin diye sana zikri İndirdik...» buyuruyor. Başka bir âyette : «Resul size ne verirse alınız, neyi yasaklarsa ondan kaçınırız ..» buyurmuştur.» Hadislere önem vermemiştir sözü - gerçekten ilginç bir mantıktır. Biz Hz. Peygamberin kendi hayatında hadis yazımım yasaklamasının sırrım izah ettik, ki o da Kur'an'la karışma tehlikesidir. Kur'an'in mu-ciz oluşu, yazının ilerlememiş olması, ilk neslin ümmi olması da bu sebeplerdendir. Kur'an'm lafızlarını muhafaza etmek vaciptir. Sünnet için böyle denilemez çünkü onda aslolan manasıdır, lafzı değil; sonra hadislerin tedvininin emredilmemesi Önem vermediğini ve onun teşriin ikinci kaynağı olmadığını ifade etmez.
Hz. Peygamber, onları sünneti yazmaktan alıkoyunca - yazarın iddia ettiği gibi Allah'ın kendisine vahyetti-ğinin yarısını terketmiş olmaz. Çünkü O, sünnetini taşıyacak ashabının güçlü hafıza, kıvrak zeka ve idrak eden kalplere sahip olduklarını biliyordu. Bunun (o günkü) arapların bir Özelliği olduğu muhakkaktır. Bundan ancak câhil olanlar şüphe duyarlar, Hz. Peygamber'in bu hareketiyle emaneti ehline verdiği ve risâleti gerektiği şekilde tebliğ ettiğinde hiçbir şüphe yoktur. Nasıl şüphe edilir ki? Sünnetin büyük bir kısmı ya Kur'an'm âyetlerini, ya müşkillerini açıklamak, mutlak ifadeleri takyid etmek ya da genel ifadeleri tahsis etmek için vardır. Kur'an, zihinlerde ve kitaplarda baki kaldıkça sünnetinde varlığından hiçbir şüphe duyulmasın çünkü onu da güçlü hafızalar ve zihinler muhafaza etmiştir. Hz. Peygamber'in de kendisi sünneti duyduktan başka nesillere nakledinceye kadar ezberlemeye ve muhafaza etmeye çoğu kere teşvik etmiştir. Bir hadisinde şöyle buyurur.: «Benden bir söz İşitip ezberleyip işittiği gibi başkalarına nakledenlerin Allah yüzerini ağartsın, Kendisine tebliğ edilen çok kişi İlk duyandan daha iyi belleyebilir.» başka bir rivayette «nice fıkıh taşıyanlar vardır ki, kendilerinden daha fakih olanlara onu İletirler.»
Allah, kullarına rahmet ve kolaylık dilediği için vahyin bir kısmının «metluv» ve korunmuş olmasını; tila-vetiyle ibâdet edilmesini istemiştir ki O Kur'an'dır. Bir kısmının da «gayri metluv» olmasını, lafzı ile ibadet edilmemesini istemiştir ki o da sünnettir. Hz. Peygamber her ikisini de tebliğ etmiştir. Ve müslümanlara birincisini aynen korumalarını, ikincisini de lafızları değişse de mânalarını muhafaza etmeyi emretmiştir. Ümmetde ona verdiği bu sözü yerine getirmiş onu korumuş ve en güzel bir şekilde tebliğ etmiştir. [402]

Hadislerin Değerini Düşürmek İçin İmamların Sözlerini Saptırması

Hevasına uygun bir neticeye ulaşmak için lafızların manasım tahrif etmek ve ifade etmedikleri mânaları yüklemek Ebu Reyye'nin âdetîerindendir. Bunlardan bir tanesi de 252. sayfada îmam Mâlik'in şeriat kaidelerine ve Kur'an'a ters düştüğü için bâzı hadisleri müşkil görerek kabul etmediğine dair naklettiği sözlerdir. Oysa onu böyle bir mâna çıkarmaya sevkeden sebep, hadislere şüphe düşürmek ve bilmeyenlere büyük imamların da hadisleri kabul etmeyip, reddettikleri intibaını uyarmaktır. Haşa ki İmam Mâlik, yazarın kastettiği sağlam bir delili olmadan sahih bir hadisi reddetmiş veya küçümsemiş olsun. Bâzı imamlar bir kısım hadisleri duymadıkları için amel etmemişlerdir. Bazıları işitir ancak O'na göre sahih olmadığı için terketmîştîr, veya sahih olur fakat başka bir delille jnensuh olarak kabul ettiği veya mukayyed ya da özel bir duruma has

olduğu için kabul etmez. Yahut da hadis başka delillerle çatışır ve imam, o delili tercih ettiği için hadisi terkeder. Bazen de tercih yapamaz ve tavakkut eder (yani olduğu gibi bırakır). Her nasıl olursa olsun yazarın söyledikleri ne hadislere şüphe düşürür ne de onların kıymetini azaltır.
253. sayfada Evzâî ile Ebu Hanife arasında namazda rüku'dan önce ve sonra elleri kaldırmak ile ilgili bir tartışmaya yer verir. Şöyleki: El-Evzâî elleri kaldırmakla ilgili hadisten delil getirirken, Ebu Hanife de böyle bir şey olmadığına dair hadisten delil getirir.
Bu kıssa ile yazarın üzerinde konuştuğu konu arasında ilgi aradım, herhangi bir münasebet yakalayamadım. Eğer Ebu Hanife, el-Evzâî'nin ileri sürdüğü merfu hadisi, sahabi veya tabîînin sözleri ya da kendi görüşüyle rettdetseydi, o zaman yazar akıl ve Peygamber'den başkasının sözleriyle merfu hadislerin reddedildiği iddiasını isbatlamış olurdu. Ne varki: Ebu Hanife, el-Evzâî'nin hadisine, merfu olan başka bir hadisle karşı koymuştur, öyleyse bu hadisede Ebu Reyye'ye delil olacak bir durum söz konusu değildir. Bu tartışmanın ifade ettiği bir şey varsa o da iki taraftan her birinin sened metin veya başka yönlerden tercih ettiği hadisi delil olmaya uygun bulduğu için kabul ettiğini ifade eder. İçtihada dayalı görüş ayrılıkları temiz düşünce hürriyetinin tabiatıdır. İslâm düşünce tarihi bu tür tartışmalarla doludur ki, bu da İslâm'ın fikir hürriyetine verdiği Önemin güzel bir örneğidir,
254. sayfada okuyucuya imam Ebu Hanife'nin bâzı hadisleri reddettiğini ve bunun için de çok kınandığı intibaını vermek için çeşitli nakillerde bulunur. (Olsun) Bu kınama Ebu Hanife'ye bir zarar vermez O, hâlâ müslümanların nezdinde en büyük imamdır.
1-Herşeyden önce rastgele eline geçen bir şeyi nakletmek bir araştırmacıya yakışmaz, ölümü pahasına da olsa, bir sarraf gibi tenkid gözü ile bakması icab eder. imam Ebu Hanife'nin, tarih boyunca faziletini, fıkhını ve konumunu kıskanan ve O'na kötü sözler söyleyenler olmuştur. Bunlar keyiflerinin dilediği gibi iftiralar atmışlardır. Hatta bu iftiraları büyük imamlara nisbet etmişlerdir. Oysa bu imamlar da, imam Ebu Hanife de bu iftiralardan beridir. İmam Ibn-i Abdi'l Berr: «el-İntika» adlı eserinde, 149. sayfada kısmen de olsa buna değinerek şöyle der : «Biz bu kitabımızda O'na yapılan Övgü ve karalamalardan, O'nun hâli ile bağdaşanları zikredeceğiz. Allah bizi hased ehlinden muhafaza buyursun, (âmin)» ibn-i Abdi'l Berr'in bu ifadeleri O'nu karalayanların sözlerini naklettiği için bir özür mahiyetinde olduğu gibi okuyucuya da açıkça uydurulan bu sözlere aldanmama-ları gerektiğine dair bir ikazdır.
2-imam Ebu Hanife'nin bâzı âhad haberleri reddettiği ve onlara önem vermediği ile ilgili söyledikleri üzerinde daha önce de durmuştuk. İmam Ebu Hanife de, diğer imamlar gibi yanında sahih olan hadislerle amel etmiştir. İmamların bu konuda farklı mi'yar ve dakik ölçüleri vardır; ki bâzı'dar görüşlüler bunları kavrayama-yabilirler.
Sonra yazarın bu anlattıkları tmam Ebu Hanife'nin sahih bir hadisle karşılaştığı zaman herşeyden vazgeçip onunla amel ettiğine dair gelen rivayetlere ters düşmektedir. İbn-i Abdi'l Berr, «el-lntika» adlı eserinde şöyle bir rivayette bulunur: «imam Ebu Hanife'ye birisi: «ihram-Ii kişi izar bulamazsa şalvar giyebilir mi?» diye sorar, Oda «hayır izar giymesi lâzımdır» diye cevap verir. Adam «izan yok ki giysin» deyince imam : «Şalvarını satsın onunla izar alsın» der. Bunun üzerine «Hz. Peygamber'in bir gün hutbede «ihramlı izar bulamazsa şalvar giysin» dediği kendisine nakledilir, İmam: «Benim yanımda bu konuda Resulullah'tan gelen sahih bir hadis yoktur ki, onunla fetva vereyim. Herkes işittiklerine göre bir sonuca varır. Bizim yanımızda da sahih olarak gelen «ihramlı şalvar giymesin» hadisi olduğu için işittiğimiz bu hadise göre bir neticeye varmış bulunuyoruz» deyince kendisine : «Sen, Resulullah'a muhalefet mi ediyorsun?» denir. Bunun üzerine İmam Ebu Hanife şöyle der: «Allah'ın bizi kendisiyle şereflendirip kurtardığı Resulullah'a muhalefet edene Allah lanet etsin»[403] İşte bu büyüktmama da yaraşan budur hakkında söylenen saçma ve bâtıl sözler değil.tmam Ebu Hanife çoğu zaman bir görüş ortaya atmış, sonra .sahih bir hadis görünce bu görüşünden vazgeçmiştir. Yine ibn-i Abdi'l Bcrr «el Intika»da senedi ile Zuheyr b. Muaviye'den şunu nakleder: «Ebu Hanife'ye, Köfe'nin eman vermesi hususunda soru sordum. Şöyle dedi: Eğer müslümanlarla beraber savaşmıyorsa emâ-m bâtıldır.» Bunun üzerine ben : «Asım el-Ahvel, Fudayl b. Yezid er-Rakkâşî'den bana şöyle nakletti: «Biz düşmanı muhasara altına almıştık içlerinde eman almış bİ-risİ vardı kendilerine bir ok atıldığı zaman «hani bize emari vermiştiniz» dediler. Biz de «size eman veren bir köledir» dedik onlar da «biz sizden kimin hür kimin köle olduğunu bilmiyoruz.» dediler. Biz bunun üzerine meseleyi Hz. Ömer'e yazdık. Hz. Ömer de «Köle'nin ema-rnna cevaz veriniz» diye bize yazılı olarak cevap verdi.» Bunu duyan Ebu Hanife sükut etti. Sonra on yıl Kûfe'den uzak kaldım. Tekrar döndüğümde Ebu Hanife'ye giderek köle'nin eman verip veremeyeceğini sorduğumda bana Asım'ın hadisi ile cevap verdi. Binaenaleyh imamın sözünden dönerek işittiği nakli delillere tabi olduğunu anladım. O'na uzanan bütün tenkidler sahih rivayetlerle reddedilmiştir.»
Şimdi de yazarın naklettiği şeyleri tartışmaya açalım. Bir yerde şöyle diyor : «ibn-i Abdi'l Berr «el-tntlka» da derki: hadisçilerin büyük bir kısmı ahâd haberlerin çoğunu reddettiği için Ebu Hanife'yi ayiplamıştır. Çünkü O, âhad haberleri Kur'an ve djğer hadislere arz-ediyordu; bunlara ters düşenleri şazz diye isimlendirerek reddediyordu.»
Yazar bunun neresinden kendisine pay çıkarıyor bilemiyorum. Usûl âlimlerine göre, hadisin senedi bazen sahih olur, ancak râvileri kendisinden daha sahih râvi-lere muhalefet ettikleri için sahih olmaz ve şazz olarak bilinir. Şayet bu sözler doğru ise geniş düşünmeyen, mu-taassıb bâzı hadisçiler tarafından söylenmiştir.
Başka bir nakil şöyle «es-Sevrî dedi ki:» Ebu Hanife bilgi alırken son derece titiz davranırdı, Haramları he-lal kılmaktan son derece kaçınırdı, sika râvilerden gelen sahih hadisleri alır sonra da Hz. Peygamber'in fiilleri ve Küfe âlimlerine ulaşan şeylerle amel ederdi.» yazar buraya kadar alıntı yapmış ve es-Sevrî'nin sözünün son kısmını almamıştır. es-Sevrî sözlerini şöyle bitirir : «Bâzıları Ebu Hanife'ye dil uzatmıştır. Allah, bizi de onlarıda affetsin»"
Burada ne imamda bir eksikliğe ne de hadislerde bir çelişkiye işaret eden hiçbir şey yoktur. Nitekim es-Sevri de O'nu karalayan rivayetlerin iftiradan başka bir şey olmadığını açıklamıştır.
Bir başka yerde der ki: «Veki İbnu'l Cerrah, Ebu Hanife'nin ResuluIIah'tan gelen 200 hadise muhalefet ettiğini gördüm»

demiştir. el-Evzâî ise şöyle der: «Biz Ebu Hanife re'y ile amel ettiği için O'nu suçlamıyoruz hepimiz re'y ile amel ederiz ancak biz, O'nu Hz. Peygamber'den kendisine hadis geldiği halde muhalefet ettiği için kınıyoruz.»
Ben derimki îmam Evzâî'ye en güzel cevap biraz önce belirttiğim, Ebu Hanife'nin «Resulullah'ın hadislerine muhalefet edene Allah lanet etsin» sözü ile, sahih bir hadis gördüğü zaman görüşlerinden vazgeçtiğine dair gelen rivayettir. Muhalefet etmiş olması hadisin delil olmaya uygun olup olmadığı veya başka sebeplerle görüş aynlığındandır. Her ne olursa olsun yazarın tahrif ederek yaptığı bu nakiller, O'nun maksadı olan ahad haberlerin kusurlu ve sadece zann ifade ettiklerine delil olmazlar. Tabi ki heva ve heveslerine göre birisinden dilediğini alıp, dilediğini terketmekle hiçbir yere varamaz. [404]

Dil Ve Gramer Bilginlerine Göre Hadisler

Yazar 254. sayfada şöyle diyor: «Görüldüğü gibi hadisleri kabul yönünden İslâm âlimleri üç gruba ayrılmışlar : Kelamcılar ve usulcüler, fakihler ve hadisçiler. Şimdi de araştırmamızı tamamlamak için dil ve gramer bilginlerinin hadislere bakış açıları üzerinde durmak istiyorum. Zira bunlar da dil ve gramer kaidelerini isbat sadedinde hadislere itibar etmemişlerdir.»
Cevap :
4-Ebu Reyye, kelamcılar ve fakihlere göre hadisi anlatırken, hadisçilere göre hadisleri anlatmaya yanaşmamıştır. Unuttu mu, yoksa kötü niyetinden dolayı kasıtlı mı unuttu bilemiyorum, insaf ve emanet kurallarına riayet edex*ek hadisçilere göre de hadisleri ele alsaydı söylediklerinin büyük bir kısmı çelişki arzederdi, umarım cevaplarını esnasında hadisçilere göre hadis ile, hadisleri toplayan, sahih ve zayıfları ayıran, hadis, hadis usulü, hadis ricalinin tenkidi ve açıklamadık hiçbir hadis bırakmayan şerhleri ihtiva eden zengin bir servet bırakan hadisçilcrin övgüye değer çalışmaları (biraz da olsa) vuzuha kavuşmuştur.
2-Yazar, dil ve gramer kaidelerinde hadislere itibar etmeyenlerin bakış açılarını anlatırken abartmalar yapmıştır. Bundan maksadı mana ile rivayetin dil ve gramer bilginlerinin itibarına şayan olmayacak derecede zararlı olduğunu vurgulamaktır...
îlmi güvenilirliği onu sarf ve nahiv kurallarını isbat ederken hadisleri delil olarak getirenlerin bakış açı-İrtnnıda anlatmaktan alıkoymuştur. Halbu ki, bunların
başında meşhur «elfiyye» sahibi büyük İmam ibn-i Mâlik de vardır. Benimsediği görüşe yapışıp kalmış ve bütün nakilleri o yönde yapmıştır. Bu insaflı, temiz karakterli bir araştırıcının kârı [405]

Dil Ve Gramer Kaidelerine Hadisleri Delil Getirenlerin Görüşleri

Herşeyden önce okuyucularıma meselenin bir tek görüşle kesinlik kazanmadığını bilmelerini isterim. Kaideleri belirtmede, lafızları ortaya koymada hadislere itibar etmeyenlerin karşısında hadisleri bu gibi konularda hüccet olarak kabul eden büyük imamlar da mevcuttur. Bu ikinei görüşü benimseyen bilginleri şöylece sıralamak mümkündür: Allame ibn-i Mâlik (ö. 672) Allame ibn-i Hişam (761) (ki ibn-i Haldun bu zat hakkında şöyle demiştir: «Biz hâlâ mağribte, Mısır'da ibn-i Hişam adında Sibeveyh'ten daha iyi nahiv bilen bir dil bilgininin çıktığını duyuyoruz.»), et-TeshlI'e şerh yazan el-Bedru'd -Dcrnami'ni, el-iktirah ve bunun şerhi olan «el-Kİfayctu'l Mutahaffiz»e şerh yazan Allânıe ibnu't-Tayyib. Ayrıca el-Cevheri ibn-i Seyyid ibn-i Fâris, ibn-i Harüf, ibn-i Cinni ve es-Süheyli de bu görüşü desteklemişlerdir. Hatta es-Sü-heyli: et-Teshil'in şerhinde Ebu Hayyan, el-Cemel'in şerhinde «Ebu'l Hasan es-Sâni'den başka bu meseleye muhalefet eden dil bilgini olmamıştır.» der.
Şimdi de el-Bedru'd-Demâminî'nin, şeyhi îbn-i Haldun'un hadisleri dil konusunda delil olarak kabul etmeyenlerin görüşlerini reddi konusunda naklettiklerini ve söylediklerini aktaralım, ed-pemâmini, el-Muğnî'ye yazdığı haşiyede şöyle der: «Ebu Hayyan, dil konusunda güvenilmeyen râvilerin, manalarını değiştirerek rivayetmiş olmaları ihtimalinden hareketle gramer kaidelerinde delil olarak hadislere itibar etmemiştir. Çoğu kez hadislerden delil getirdiği için ibn-i Mâlik'e de itiraz etmiştir. Üstadımız ibn-i Haldun bu görüşü reddederek şöyle der :, «Hadisler gramer kaidelerinde katiyyet ifade etmeseler de zann-ı galip ifade ederler. Çünkü rivayette aslo-lan lafızları değiştirmemektir, özellikle râviler arasında yaygın olari lafızları aynen tesbit edip almaktır. Mâna ile rivayeti caiz görenler bunun evlâ olana muhalif olduğunu itiraf etmişlerdir. Zamvı galip bu gibi hükümlerde yeterlidir. Hatta serî hükümlerde bile geçerlidir. Zahire muhalif görünen ihtimal pek tesirli değildir. Aynca mâna ile rivayetin cevazı ile ilgili tartışma sadece kitaplarda tedvin edilmeyen hadislerle ilgilidir. İbnu's-Salah'ın dediği gibi tedvin edilen hadisler için geçerli değildir. Hadis tedvini ise Arap dili bozulmadan önce birinci asırda olmuştur. Onların söyledikleri gibi lafızların değiştiğini farzetsek yine de delil olarak alınabilir. Çünkü onlar değiştirirken delil olabilecek başka bir lafzı yerine koymuşlardır ve daha sonra da tebdil edilen bu lafızlarla tedvin edilmiş ve mana ile rivayet yasaklanmıştır. Böylece o konuda sağlam hüccet olarak kalmıştır.» ed-Demâ-ininî «et-Teshil»in şerhinde de buna benzer şeyler yazmıştır.
Böylece gramer kaidelerine delil olarak hadislere itibar edenlerin ince anlayışları açıklanmış oldu. Ayrıca böyle düşünenlerin azınlık değil çoğunluk olduğu da anlaşıldı. el-Bedrud-Demamini ve Ustazı ibn-i Haldun'un bu açıklamalarından sonra söylenecek bir söz ya da ileri sürülecek bir delil kalmamıştır.
Umarım okuyucular da bizimle beraber Ebu Reyye'-nin güvenilir bir araştırıcı olmadığım anlamışlardır. Çün-kü O, okuyucusuna ibn-i Mâlik ve tbn-i Haruf'tan başka hiç kimsenin hadisleri dil kurallarına delil olarak kabul etmedikleri intibaını vermek istemiş ve Öbür tarafı kapalı bırakmıştır. Oysa hakikatin böyle olmadığı açıkça ortaya çıkmış şüphe ve kapalılık giderilmiştir. Daha önce geçen mana ile rivayet bahsinde yazdıklarımız tekrar hatırlanırsa, mana ile rivayetin zaruret anında bir ruhsat olup aslolanın lafzen rivayet olduğuna ve yazarın iddia ettiği gibi, gerek dinî açıdan, gerekse de dil açısından hiçbir zarara yol açmadığına kanaatleri artacaktır. [406]

Sihir Hadisi Ve Muhammed Abduh

Yazar 259. sayfada imam Muhammed Abduh'un ha-disçiler nezdinde derecesi ne olursa olsun, Kur'an, akıl ve müsbet ilimle çelişen âhad haberleri kabul etmediği görüşüne yer vererek O'nun bu meyanda Lebid bin el-A'sem'-in Hz. Peygamber'e sihir yaptığını bildiren hadisi reddettiğini belirtmiştir. Bunu yaparken de iki hususa dayandığını söylemiştir.

1-Hadis, âhad haberlerdendir Binaenaleyh akaid meselelerinde âhad haberler kabul edilmez. Hz. Peygam-ber'in aklının sihirden etkilenmekten masum oluşu iti-kâdi bir meseledir. Böyle bir durumun nefyedilmesi zan-nî bilgilerle olmaz, ancak yakinî bilgi ile olabilir.

2-Hadis, Kur'an âyetlerine terstir. Çünkü Kur'an O'nun sihirden etkilendiğini söyleyen müşriklerin sözlerini reddederek bu iddialarını şu şekilde çürütmüştür.: «Zâlimler dediler ki: Siz sadece büyülenmiş bir adama tabi oluyorsunuz. Sana nasıl misaller getiriyorlar bir bak onlar sapılmışlardır. Yol bulamazlar.[407] » Seni dinledik-teri zaman neye kulak verdiklerini ve gizli toplantılarında zâlimlerin, siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, dediklerini 1>)z çok iyi biliriz. Sana nasıl misaller verdiklerine bir bak. Bu yüzden sapmışlardır.[408]

3 -Hz. Peygamber'in yapmadığı bir şeyi yapıyor olarak hayallemesi caiz olsaydı; kendisine gelmeyen bir şeyi de geldi olarak hayallemesi veya kendisine nazil olmayan bir şeyi nazil oldu olarak hayallemesi de caiz olurdu ki, bunun mümkün olmadığı, açıklamaya gerek olmayacak kadar açıktır.

Sihir hadisi ile ilgili olarak önce şu hususları belirtmek istiyorum :

1-Herşeyden önce hakikat şahıslarla bilinmez. Bilakis şahıslar hakka göre, hakikat ile tanınır. îmam Muhammed Abduh, bu konuda yeni değildir. Kendisinden önceki mutezili âlimlere tâbi olmuştur. Eğer yazar hakkı sadece şahsiyetlerle tanıyorsa karşısında olduğumuzu bildirir ve O'na şöyle deriz : Sahih hadisle amel ederek onu reddetmemek akıl ve mütevâtir nakle göre te'vil etmek, selef ve halef ulemasının ekseriyeti tarafından kabul edilmiştir. Akı!, Kur'an ve müsbet ilimle çeliştiğine dair basit bir şüpheden dolayı, hadisleri reddetmek, hiçbir şekilde ilmi araştırma kaidelerine uymaz. Güvenilir sahih hadisler ikinci derecede akideyi ilgilendiren meselelerde kesinlik arzetmese de zann-ı galib ifade eder. Biz, Allah'ın varlığı ve tevhid gibi birinci derecede akidenin temeli olan meselelerde sadece kat'i ve yakin bildiren naslara itibar edildiğini inkar etmiyoruz.

îmam Muhammed Abduh, Sihir hadisini reddetmiş-se O'ndan daha âlim, naklî ve aklî delilleri daha iyi birleştiren el-Mâzeri Kâdi tyâz, ibn-i Teymiye, tbnu'l Kayyım, ibn-i Kesir, Hafız ibn-i Haber ve Müfessir Âlusi gibi bir çok âlim de rivayet ve dirayet yönünden sahih olarak kabul etmişlerdir. Binaen aleyh sihir hadisini sahih görenler : «Hz. Peygamber'in başına gelen şeyin peygamberler için caiz olan ve her insanın arız kaldığı bir çeşit hastalık olduğunu, cismâni bir rahatsızlıktan başka bir şey olmadığını söylemişlerdir.» Hadisin bâzı varyantlarında «yapmadığı bâzı şeyleri yaptığını hayal ediyordu,» ifadelerine yer verilmiş ancak Sufyan b. Uyeyne'den gelen sahih rivayette bu hayalin akli bir durum ile ilgili olmayıp bundan ne kastedildiği açıklanmıştır: «Hz. Aişe'den gelen sözkonusu rivayette; «Resulullah'a sihir yapıldı, hatta kadınlara yaklaşmadığı halde yaklaştığını zannediyordu.» denilmiştir. Süfyan, bunun sihrin en şiddetli çeşidi olduğunu belirtmiştir. Kâdi tyâz da bu konuda şöyleder: «Muhtemelen hadiste zikredilen hayalden kasıt şudur; yâni dinç hâlinden cimaa muktedir olduğu hâlini anlıyor; ancak kadına yaklaştığı zaman sihirle bağlananların durumunda olduğu gibi böyle olmadığını i ark ediyordu. »[409]

işle Süfyan b. Uyeyne'nin rivayeti ile vKâdı lyaz'ın şerhi bu hadis hakkında varılması gereken anlayıştır. Binaenaleyh bu takdirde hadisi reddedenlerin şüphesine sebep olan, Hz. Peygamber'in ismeti ihlal edilmiş olmaz.

2-Hadisin Kur'an'a muhalif olduğu doğru değildir. Müşrikler «siz sadece sinirlenmiş bir adama tabi oluyorsunuz.» sözleriyle Hz. Peygamber'e sihir yapıldığını bir müddet değiştiğini sonra da şifa bulduğunu kastetmiyorlardı. Onlar, bununla yaptığı ve söylediği herşe-yin hayal ve delilikten kaynaklandığını, O'na gelenin vahy olmadığını kastediyorlardı, gayeleri risaletini inkar el-mek ve O'mın delirmiş olduğunu yaymaktı. Bu konudaki âyetlere bakan herkes bunu açıkça anlayacaktır. Öyleyse gayeler ve mevzular farklı farklıdır.

3 «Din dışı şeylerde, olmayan hadiseleri oldu gibi hayal Iemesi caiz olsaydı; dini işlerde de bu caiz olurdu» sözleri de doğru değildir. Daha önce de açıkladığımız gibi hadisten anlaşıldığına göre sihrin etkisi, aklında değil, cisminde baş göstermiştir. Rivayetin söylediklerine delalet ettiğini kabul etsek yine sözleri yanlıştır. Zira vahy ve peygamberlik işlerini dünya işlerine kıyaslamak yanlış bir mukayesedir (kıyas ma'al fank). Çünkü Hz. Peygamber dini işler açısından, hata, tağyir ve tedbilden masumdur. Dünya işlerinde ise masum değildir. Peygamber'in iki veçhesi vardır Birisi.insan oluşu diğeri resul oluşu. Birinci veçhesine göre yani insan olması hasebiyle, sair insanlar için caiz olan O'nun için de caizdir, sihir de buna dahildir. îkinci veçhesi yani peygamber olması itibarıyla masum olduğu için, risaleti ihlal edecek durumlar mümkün değildir. Sonra bu hadisi reddedenler Kur'-an'da Hz. Musa'ya nisbet edilen sihirbazların ip ve asalarını, koşan yılanlar olarak hayallemesine ne diyecekler? Mütevâtir Kur'an'ı da mı reddedecekler? Kur'an'da sabit olan şeyleri kabul ettiklerine göre Musa (a.s.) kıs-sasındaki tahayyülü ismete munafi addetmezlerken, ne oluyor da sihir hadisindeki tahayyülü ismete munafi sayıyorlar?

Allah fenla, insanlar peygamberleri uluhiyet makamına çıkarmasınlar ve onların da kendileri gibi bir insan olduğunu bilsinler diye, onları muhtelif musibetlerle imtihan etmeyi dilemiştir; böylece onların din ve risâleti tebliğ etmek uğruna katlandıkları musibetlerle Allah'ın İndındeki makamları yücelir ve sevapları artar.

Ben, aklî ve nakli delilleri te'if eden âlimlerin görüşlerini serdederek sözü uzatmak istemiyorum sadece iki nakille yetinmek istiyorum :

1-İmam el-Mâzeri der ki: «Bazı bidat ehli, nübüvvet makamını çiğniyor gerekçesiyle bu hadisi reddetmişlerdir. Hadisten şüphe duyarak; onun ifade ettiği manaya götüren her şeyin bâtıl olduğunu söylemişlerdi!.-İddialarına göre, «bunu caiz görmek peygamberlerin getirdikleri şeriatlere güvensizlik meydana getirir. Çünkü Cebrail'i görmediği halde gördüğünü, kendisine vahyedil-mediği halde vahyedildiğini hayallediği ihtimalini de beraber getirir.» Bütün bunlar doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in Allah'tan yaptığı tebligat konusunda sıdk üzere olduğu ve bu hususta masum olduğu delillerle sabittir. Mucizeler O'nun sıdk üzere olduğunu doğrulamıştır. Bunun hilâfına bir delili mümkün saymak bâtıldır. Peygamber'in kendisi

için gönderilmediği, risâlet ile alakası olmayan dünyevi meselelere gelince, insanın arız olduğu şeyler O'nun için de caizdir. Mesela hastalık gibi, öyleyse dini işlerde masum olduğu halde, dünyevi bir işi hakikatte olmayan şekliyle hayal etmesi uzak değildir. Bâzıları hadisten maksadın hanımlarıyla birleşnıediği halde birleştiğini hayallediği olduğunu söylemişlerdir. Çoğu kere uykuda bile insan öyle görebiliyor öyleyse uyanıkken de böyle hayallemiş olması uzak bir ihtimal değildir.[410]

2-İmam ibnu'l Kayyım, Hz. Peygamber'e sihir yapıldığını ifade eden, hadisleri zikrettikten sonra şöyle der : «Bu hadis hadisçiler nezdinde kabul görmüş ve sıhhatinde ihtilaf edilmeyen sabit bir hadistir. Ancak bir çok kelamcı garip görmüş ve şiddetle redderek yalanlamışlardır, hatta bâzıları bu konuda müstakil eserler te'iif ederek «râvi Hişam b. Urve'ye yüklenmiş ve O'nun hakkında söyledikleri en güzel söz O hata etmiş, durumu karıştırmıştır, yoksa böyle bir şey filvakıa olmamıştır.» ifadesidir. Bunlara göre : Hz. Peygamber'in -büyülenmesi doğru değildir. Zira o zaman kâfirlerin «... siz ancak büyülenmiş bir insana uyuyorsunuz.» sözleri doğrulanmış olur... Yine bunlar derler ki, peygamberlerin büyülenmeleri caiz değildir. Çünkü bu, Allah'ın onları himaye edip koruduğuna munafidir.

Ehl-i ilmin yanında yanında bunların da söyledikleri bu ifadelerdir. Çünkü Hişam, insanların en âlimi ve güveniliridir. İmamlardan hiçbirisi hadislerini reddetmeyi gerektirecek bir kusur bulmamıştır, bu kelamcıîann işi değildir.

Hişam'dan başkası da bu hadisi Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Buhari ve Müslim sahih olduğunda ittifak etmiş ve hiç kimse bu hadisin aleyhine bir kelime söylememiştir. Kıssa, tefsir, hadis tarih ve fıkıh ehlince meşhurdur. Bunlar, Resulullah'ın hallerini ve başına gelenleri ke-lamalardan daha iyi bilirler, tbnu'l Kayyım sözlerine devamla : «Hz. Peygamber'e isabet eden sihir arızi olan bir hastalıktı. Allah ona şifa verdi. Bu da hiçbir yönden ayıp veya bir eksiklik değildir. Peygamberler hastalanırlar ve bayılırlar da; nitekim Hz. Peygamber hastalığında bayılmış, ayaklan sürçerek düşmüş ve şakakları yarılmıştır. Bu, O'nun Allah indindeki şeref ve derecesini yücelten musibetlerdendir. Peygamberler en çok belaya maruz kalan kimselerdir. Annesiyle imtihandan tutun da ölüm, dövülmek, sövülmek ve hapsedilmek şekillerine kadar İmtihan edilmişlerdir, öyleyse Hz. Peygamber'in bâzı düşmanları tarafından büyülenerek imtihan edilmesi yeni bir şey değildir. Nitekim kendisine taş atılmış ve yaralanmış, secdede iken üzerine deve işkembesi atılmış ve bu şekillerde de imtihan edilmiştir. Bunlar, O'nun için bir ayıp veya eksiklik değildir. Bilakis Allah indindeki derecelerinin yüksekliğine ve kemâline çlelalet eder.»

İbnu'l Kayyım daha sonra bu hadisi reddedenlerin bizim de belirttiğimiz şüphelerine cevaplar verir.[411]

Burada Ebu Reyye'nin yüzeysel araştırmasına bir örnek daha vermek istiyorum :

261. sayfada şöyle der: «imam Muhammed Abduh, bu şekilde Garanik kıssası,, Zeyneb binti Cahş hadisi-ye burada belirtmediğimiz birçok itikadı ve itikâdi olmayan hadisleri reddetmiştir.»

işte bu söz, yazarın ne kadar yüzeysel bir araştırıcı ve yetersiz bilgi sahibi olduğunu gösterir. (Bir defa) Garanik hadisesi güvenilir ehl-i hadisin de işaret ettiği gibi bâtıl ve uydurma bir haberdir, imam Abduh, doğmadan asırlar önce reddedilmiştir. Muhammed Abduh'un yaptığı tek şey bunu bâtıl gören Kâd* lyaz ve benzerleri gibi ilim ehlinden nakiller yaparak gene kendi güzel üslubuyla açıklamasıdır. Sadece bâzı izafelerde bulunmuştur. Aynı şekilde Zeyneb bint-i Cahş hadisi de hadis ehl-i nez-dinde mevzudur. Hafız ibn-i Hacer, Fethu'l Bari'd e, uzun

uzun üzerinde durmuş ve aslının olmadığını izah etmiştir, imam Abduh, eskilerin sözlerini güzel bir şekilde aktarmadan öteye geçmemiştir. Yazarın haksız yere, dil, uzattığı ve doğrudan uzaklaştığı açığa çıkmıştır.

261 ve 262. sayfalarda, Muhammed Reşit Rıza'dan bâzı nakillerde bulunur. Bu nakillerde bâzı serzeniş ve muâhazalar vardır. Dikkatli bir okuyucu önceki bölümlerde yazdıklarımız içersinde bu serzenişlere cevabı bulacaktır. Biz, hakkı kişilerle tanıyanlardan değiliz. Kişiler ancak hakk'(ın ölçüleriyle) tanınırlar. Bilhassa (asrımızda) onların gördükleri hadis ilmini biz de tahsil ettik, onların aklı varsa bizim de aklımız var araştırmada edindiğimiz metod, delilsiz hiçkimsenin sözlerini kabul etmemek ve reddetmemektedir. [412]

Mütevâtir Hadisleri Reddetmesi Ve Hafız İbn-İ Hacer'e İiftirası

Yazar 262. sayfada «Mütevatir hadis yoktur» başlığı altında şunları yazıyor: «Mütevatir hadis oldukça azdır... Bâzıları «Her Hm bana bir yalan isnad ederse cehennemdeki yerini hazırlasın» hadisi ile havz-i Kevser ve birkaç hadisten başka lafzen mütevatir hiçbir hadisin olmadığı kanaatindedir...» Biraz sonra dipnotta; «Biz 41. sayfada Ibn-i Hacer'in yukarıda (manasım verdiğimiz) hadisin mütevatir olduğu görüşünü reddettiğini naklettik.» der. Havz-ı Kevser ile ilgili hadisin metni üzerinde yorum yapmış ve alay ederek : «işte hadisçilerin mütevatir dediğine bir örnekdir» (ifadesiyle sözlerini bitirir.)

Cevap:

1- Mütevatir lafzı ve mânevi olmak üzere iki kısma ayrılır. Birinci kısmı az ikinci kısmı çoktur.

2- Sözkonusu hadisin mütevatir olmadığı görüşünü Hafız ibn-i Hacer'e nisbet etmesi O'na bir iftiradır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Hafız îbn-i Hacer, başkalarına ait bu görüşü almış ve reddetmiştir. Aynı şey başka hadisler için de sözkonusudur. Fakat yazar Hafız ibn-i Hacer'e mal ederek, emanete ihanet etmiştir, kitabı bu tür hıyanetlerle doludur,

3-Havz(-ı Kevser) ile ilgili naklettiği rivayetin lafızları üzerinde durmak istemiyorum. Buharı, Sahih'inde Abdullah b. Amr b. As tarikiyle Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmiştir.: «Benim haram bir aylık yol genisliğindedir. Suyu sütten beyazdır. Kokusu miskten daha güzeldir. Taslan gökteki yıldızlar gibi, O'nun suyunu İçen ebediyyen kanmaz.»[413] Müslim de aynı lafızlarla rivayet etmiştir[414] Hadis farklı varyantlarla birçok saha-bi tarafından rivayet edilmiştir. el-Kâdi (lyaz) el-Kurtu-bi, Hafız ibn-i Hacer ve başkalarının belirttiği gibi hadis, mütevatirdir. Hafız ibn-i Hacer Fethu'l Bari de bu hususda şöyle der: «el-Kurtubi «el-Mufhim» adlı eserinde Kadı îyaz'a uyarak şöyle der: Her mükellefin, Allah tarafından Hz. Peygamber'e tamamı gözönünde bulundurulduğu zaman, kati bilgi ifade eden meşhur hadislerde ismi, sıfatları ve şarabı (içecek) sarahaten belirti^ Ien bir havuz'un tahsis edildiğini bilmesi ve inanması vaciptir. Çünkü 20 küsuru Buharı ve Müslim'de olmak

üzere otuz küsur sahabi tarafından rivayet edilmiştir. Gerisi, Buharı ve Müslim'in dışında rivayet yönünden meşhur ve sahih olarak rivayet edilmiştir. Sahabeden de onlar kadar tabii rivayet etmiştir. Onlardan sonra da iki katı naklederek devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Ehl-i sünnetin selef ve halef uleması hadis üzerinde icma etmiştir. Sâdece ehl-i bidatten bir taife, zahiri manasım çevirerek reddetmişlerdir. Bunlar aklen zahiri manasını çevirmeye ve te'vil etmeye gerek olmadığı halde, tev'ilinde ileri gitmişlerdir. Binaenaleyh mânasını tahrif eden selefin icmâına karşı çıkmış ve Halef imamlarının görüşlerinden ayrıJmıştır.»[415] İbn-i Hacer daha sonra bu hadisi Haricilerin ve bâzı mule/.ililerin reddettiğine yer verir. Hafız ibn-i Hacer daha sonra bu hadisi Haricilerin ve bâzı mutezililerin reddettiğine yer verir.
Hafız ibn-i Hacer, bu hadisin bütün varyantlarını ve sahabeden rivayet edenleri tetkik etmiş ve elliden fazla sahabiden geldiğini ortaya koymuştur. Bu meyanda o şöyle der: «Hbu Hureyre, Enes b. Mâlik, ibn-i Abbas, Ebu Said ve Abdullah b. Amr gibi bir çok sahabi hadisi bû/ı fazlalıklarla rivayet etmişlerdir. Bunların rivayet ettikleri hadislerin bir kısmı, sâdece havz'ın varlığını ifade eder, bir kısmı havzın sıfatlarını ve kimlere nasib olacağını belirtirken bir kısmı da kimlerin oradan kovııla-cağına yer verir. Buharî'nin bu babta yer verdiği hadisler de böyledir. İ9 farklı varyantı mevcuttur. Muteahhi-rinden bâzı âlimlerin seksen sahabiden geldiğini tesbİt etliklerini öğrenmiş buhınuyomz.»
MütevaLir, ehl-i ilmin icmaıyla sölyeyene nisbetle ya-kin ve katiyyet ifade eder. Hbu Reyye ve O'nun gibi bu hadisleri inkar edenlerin, Hz. Peygambcr'den mülevâür olarak gelen haberleri reddetmenin ve onunla alay etmenin hükmü konusunda görüşleri nedir acaba. O'na göre iman ve küfür yönünden durumlarının ne olduğu görülebilir? [416]

Ebu Reyye'nin Kötülüklere Yer Verip İyilikleri Gizlemesi

Ebu Reyye, kitabının 269. sayfasından itibaren meşhur hadis kitaplarından bahseder. Her kitabın yazarının kısa bir hat tercemesine, her kitabın hadis kitapları arasındaki konumuna değinir. Anladığım kadarıyla yazar bu konulan işlerken güzel yönlerinden çok kusurlu yönlerini vermeye itina göstermiştir. Bunu da gerçekleştirmek için inceleme ve araştırmaya tâbi tutmadan şundan bundan rivayet avına çıkar. Kitabını, telif gayesi olan, hadis ve muhaddislerin değerini düşüren, onları rivayet ettiklerini düşünmeyen, sâdece birer bilgi hammah olduklarını gösteren her rivayete yer verir. Oysa hakkı arayan ve gayesi hak olan bir araştırıcıya yaraşan, rivayetleri öh çüp biçmek ve aralarını mukayese ederek sened ve metin yönünden ya da akıl ve nakil bakımından tercihe şayan olanları seçmektir. Yoksa gözleri sadece kusurlara açmak ve iyilikleri, güzellikleri görmemezlikten gelmek değildir. Çünkü böyle yapmak adalet sahibi olmayan araştırıcıların karıdır. Böylelerinin hakka ve doğruya ulaşmaları oldukça zordur.
Şimdi yapacağım nakiller bu sözlerimizi doğrulayacaktır, bizzat görmek, işitmek gibi değildir.
273. sayfada «ibn-i Main'in imam Mâlik'i Tenkidi» başlığı altında Yahya ibn-i Main, «îmam Mâlik hadis ehli değildir rey ehlindendir» sözünü, ayrıca el-Leys b. Sâd'ın «imam Mâlik'e yetmiş mes'ele saydım hepsi sünnete muhalifti, O da bunu kabul etti» sözünü nakleder. Biraz önce söylediklerimize en güzel delil budur:
îmam Mâlik kadar, ulemanın büyüklüğünde ittifak ettiği başka bir imam hemen hemen mevcut değildir. Ancak yazar, îmam Mâlik hakkında bütün âlimlerin Övgülerini bırakarak heybesinden sâdece bu iki nakli veriyor. Mağribli Hafız İmam ibn-i Abdi'! Berr'in «el-intikş fi fedailis-Selaseti'l EİmmetiI Fukaha» adlı eserine müracaat ettim. Gördüm ki on küsur sayfayı Süfyan b. Uyeyne, Şu'be, ibnu'l Haccac, eş-Şâfîî, Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi ve Muhammed b. Hasen gib imamların, imam Malik'e yaptıkları övgülere ayırmıştır.[417]
îbn-i Main'den yaptığı rivayet, ibn-İ Abd'l Berr'gibı güvenilir âlimlerin naklettikleri Yahya b. Main'in İmam Mâlik'e övgülerini ihtiva eden haberlere terstir. îbn-i Ab-di'i Berr kendi isnadıyla ibn-i Main'in şöyle dediğini nakleder : «Nafî'in Eyyub ve Abdullah b. Ömer'den naklettiği rivayetleri alanların en-güveniliri İmam Mâlik'tir. İbn-i Ebi Meryem Yahya b. Main'e «senin kalında c!-Lı*ys mi yüksek yoksa Malik mi?» diye sorar. îbn-i Main «Malik» diye cevap verir. Yine ibn-i Main, Mâlik hakkında şöyle der : «Mâlik, Allah'ın mahlııkatına olan hüccetlerin-dendir.» ibn-i Main'e uygun düşen de bunlardır. Farzede-lim ki yazarın ibn-i Main'den naklettiği rivayet doğru olmuş olsun; bir araştırıcı olarak yazara düşen her ikisini de naklederek mukayese etmektir. En azından ikisini belirtip bir tarafı tutmaktır. Ta ki okuyucular durumu iyice anlasınlar. Sonra ibn-i Main'in, İmanı Mâlik hakkında «O, hadis ehli değildir» sözü nasıl doğru olabilir. O'nun kitabı el-Muvatta bugün elimizdedir. Birçok hadİsci katında rivayet ettiği merfu hadisler Buharî ve Müslim mesabesindedir. Bakın îmam Şafii, O'nun hakkında ne diyor: Mâlik'ten sana bir hadis gelirse iki elinle sarıl» Başka bir rivayette «sana bir haber gelirse, Mâlik'ten ise yıldız gibidir.»[418]
el-Leys b. Sâd'ın sözüne gelince, burada Mâlik'e yönelik herhangi bir kusur yoktur. Zira hadislere muhalefet inat ve kibirden dolayı olursa o zaman bir kusur teşkil eder. Fakat içtihad ve delil yönünden muhalefet edilirse değil. Her imama bütün hadislerin ulaşmış olması şart olmadığı gibi, imamların her hadisle amel etmesi de şart değildir. Çünkü gördükleri hadis mensuh olabilir, ya da bir konuya has veya mukayyed olabilir. Bunun gibi birçok sebeplerle tercih edilmemiş olabilir. [419]

Buharı Ve Îbn-İ Hacer'e İftirası

274. sayfada «Buhari, mâna ile rivayet ederdi» başlığı altında Hatib Bağdadi'nin «Tarîh-i Bağdad» adlı eserinde, Buharî'den naklettiği şu söze yer verir: «Nice hadisleri, Basra'da işttim Şam'da yazdım, nicelerini de Şam'da duydum Mısır'da yazdım» Kendisine «hadisleri aynen tamamım mı» diye sorulduğunda sükut etmiştir.
îbn-i Hacer: «Buharî'deki nadirattan birisi de Hz. Peygamber'e sihir yapıldığım bildiren hadiste olduğu gibi bir tek isnadla tam olarak iki farklı lafızla rivayet etmesidir.»
Buhari mâna ile rivayeti caiz görenlerdendir. Ancak Buharî'nin bu sözünde mâna ile rivayete delalet edecek hiçbir şey yoktur.

Bu sözden anlaşılan tek şey bir şeyi işittiği zaman ona uygun bir yer, bölüm bulmadan yazmıyor oluşudur. Kendisine sorulan soruyu sükutla karşılaması, O'nun mâna ile rivayet ettiğine delil olmaz. Olsa olsa hadisin sadece bir kısmına yer vererek ihtisar \;tmiş olmasına delalet eder. Nitekim, kitabındaki meiodu da böyledir. Bir tek hadisi bölerek (Takt'i) her bahta uygun olan bölümüne yer vermişi ir. Hafız ibn-i Hııcer'den yaptığı nakilin ise uzaktan yakından mâna ile rivayete dair hiçbir alakası yoktur. îbn-i Hacer'in böyle bir maksadı yoktur. Bunu sihir hadisi münasebetiyle söylemiştir. Çünkü Buhari, bir defa O'nu İbrahim b. Musa'dan «bir gece ya da bir gündüz» diyerek tereddütlü olarak rivayet etmiş; diğerinde ise aynı şahıstan «birgün» diye tereddütsüz olarak rivayet etmiştir. İbn-i Hacer, Önce şüphenin Buharî'den kaynaklandığını zannetmiş daha sonra bunun Buharî'nin şeyhinin şeyhi İsa b. Yunus'lan ne'şet ettiğini anlamıştır. İki rivayete yer verip şüphenin Buharî'den kaynaklanmadığını belirttikten sonra aynen şöyle der: «Kesinlik ifade eden ikinci rivayetten anlaşılıyor ki, Buharî'nin şeyhi İbrahim b. Musa bir defa cezm sigasıyla bir defa da tereddütlü olarak rivayet etmiştir. Bu konuda zikredeceğim ihtilaf da bunu teyid eder. Buharî'nin bir hadisi tam olarak bir isnad ve iki lafızla rivayet etmesi nadirattandır.»[420]
Görüldüğü gibi yazar sözü rastgele araştırmadan almış ve hem Buharî'ye hem de ibn-i Hacer'e iftira etmiştir.
Yazar 274. sayfada «Buharî'nin, kitabı henüz müsvedde iken ölmesi» başlığına yer verir. Daha sonra yine îbn-i Hacer'in Fethul Bâri'sinden.konu ile ilgili nakiller yapar ki, hiçbirisi bu başlığa ve arkasındaki maksada şe-hudut etmez. Yazarın, böyle bir başlık atmaktan maksadı, bilmeyenlere Buharî'nin, kitabı müsvedde hâlinde ikt*n Öldüğünü daha sonra başkalarının temize çektiğini, bunların da gereken itinâyı göstermedikleri intibaını vermektir. Bütün bunları güvenilir hadis kitaplarına şüphe düşürmek için yapmıştır.
Oysa gerçek şu ki, Buharı, kitabını temize çekip son derece güzel şeklini verdikten sonra vefat etmiştir. Hafız ibn-i Hacer'den yaptığı nakil, Buharî'nin temize çektiği bab başlıkları ile ilgilidir. Yani o bazı bablar altında hiçbir hadise yer vermezken, bazı hadisleri de zikretmiş ancak başlık koymamıştır. Yazarın yer verdiği bu nakil, Sahih-i Buharî'nin, bir asılda yazılı olduğuna delilidir. Ebu İshak el-Müstemli şöyle der : «Ben Sahih-i Bu-hari'yi, Buharî'nin arkadaşı Muhammed b. Yusuf el-Fer-bevî'nin yanındaki asla göre İstinsah ettim, bazı şeylerin tamamlanmadığını gördüm (bu eksiklerden birisi) bazı başlıklar altında hadis yokken bazı hadislerin de başlığının olmaması idi. Bunun üzerine bir kısmını diğer kısmına iliştirdik.»
Ebu Cafer Mahr^nd b. Ömer el-Ukeylî'nin şu sözü Buharî'nin, kitabım yazıp hadis imamlarına arz etmeden, ölmediğine en btryük delildir.: «Buharı kitabını te'-lil ettikten sonra Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main ve Aii b. el-Medini gibi imamlara arzetti. Onlar da dört hadis hariç hepsinin sahih olduğuna şehadet ettiler.» Ukay-li bu sözün bizzat Buharî'ye ait olduğunu nakleder. el-Fer-bevî'nin şöyle dediği nakledilmiştir. «Buharî; gusledip iki rekat namaz kılmadan kitabıma hiçbir hadisi yazmadım dedi.» Bunun başlıca sebebi ilmi bir içtihada varmak ve akli bir araştırma yapmak için kalbi güvenle birlikte ruhî ilhamı da hasıl kılmaktır. Buharî'nin son derece sahih bir hadis kitabı, meydana getirmek amacıyle hadisleri elemek ve seçmek için gösterdiği gayretin en güzel delili şu ifadelerinde yer bulmuştur : «Ben, bu kitabımdaki hadisleri altryüzbin hadis arasından seçtim.» Ayrıca Buharî'nin kendi kitabını bir çok talebesine rivayet ettikten sonra vefat ettiği meşhurdur. Nitekim bugün elimizde olan şekliyle bütün hadislerini ihtiva ederek asıl nüshasından istinsah etmek için, bu talebeleri yarışmıştır. [421]

Cerh Ve Tâdil İmamlarını Nf İhtilafları

286. sayfada Ahmed Emin'den alıntılar yapmıştır. Özet olarak; cerh ve tâdil imamlarının, cerh ve tâdil kaidelerinde açıkça ihtilaf etmeleri, bunların sebepleri, bâzılarının çok sıkı davranarak devlet ricali ile ilişkisi olanların hadislerini kabul etmedikleri, bazılarının çok vakur bir tavır takınarak bir mizahta bulunan kimsenin hadislerini reddettikleri, bunlara binaen şahıslar hakkında çok ihtilaf ettiklerine dairdir. Buna örnek olarak da ibn-i Ab-bas'ın azadh kölesi İkrime verilir. Çünkü dünyayı hadis ve tefsirle doldurduğu halde, «bazıları yalancılık ve harici görüşler taşımak, kralların hediyelerini kabul etmekle suçladıkları halde, yalanlarından birçok şey rivayet ettiler.» Sözlerini şöyle bitirir: «Nitekim Buharı, îkrime'-nin sıdkına kail olmuş ve Sahîh'inde ondan birçok hadis rivayet ederken Müslim, kizbinc kanaat getirmiş ve Hac bahsinde Said b. Cubeyr'in bir, hadisine takviye babında getirdiği bir hadis hariç, hiçbir rivayetine yer vermemiştir.»
Bu sözlerin bir kısmı doğru, bir kısmı yanlıştır. Ha-dişçilerin cerh ve tadil sebeplerinde ihtilaf ettikleri doğrudur. Ancak bu ihtilafı rical hakkında hüküm vermeye vesile edinmek yanlıştır. Onlar bazı sebeplerde ihtilaf etmişlerse de, ekseriyetinde ittifak halindedirler. Sonra neden cerh konusunda katı davrananlar kınanıyor ki? Bu, rivayette son derece ihtiyatlı davranmaya götürür, zararlı bir şey değildir. Eğer muhaddisler bu konuda gevşek davransalardı, onların başına ilk kalkan, bundan dolayı kalkardı. Bu konuda hakikati öğrenmek isteyenler ibn-i Hacer'in Fethu'l Bari mukaddimesine bakabilirler[422]
tbn-i Hacer, bu mukaddimesinde, tkrime'nin lehinde ve aleyhinde söylenenlere yer verdikten sonra buradaki yalandan maksadın hata olduğunu açıklar. «Çünkü hicaz ehlinin dilinde yalan., her türlü hata anlamında kullanılırdı.» der. Bunun en güzel delili: «Şayet Kizbden maksat yalan olsaydı Müslim o bir hadisine de yer vermezdi. Yalan, sahibinden rivayeti haram kılar ki, muhaddisler bu hususta ittifak etmişlerdir. Hafız ibn-i Hacer, tkrime'ye dil uzatanlara, birbir cevap verdikten sonra, özet olarak onun sika olduğunu, Buharî'nin sika saymasının bunun için yeterli olduğunu bildirir. Fazla malumat edinmek isteyenler, rical tenkidi konusunda hatalı bir araştırmanın nasıl yapıldığım görmek için Fethu'l Bari'nin mukaddimesine müracaat edebilirler. [423]

Reşit Rıza'nın Sözlerini Yanlış Yorumlaması

Yazar 277-279. sayfalarında Reşit Rıza'nın sözlerini nakletmiştir. Bu sözlerin de bir kısmı yanlıştır. Herşeyden önce biz şahıslara kul olmayız. Nerede olursa olsun
ancak Hakk'a boyun eğeriz. Bu noktada yazara îmam Mâlik'in şu sözünü hatırlatmakta yarar görüyorum: «Şu kabrin Hz.

Peygamber'in türbesini göstererek sahibi hariç herkesin görüşleri hem alınır hem de reddedilir.»
Ayrıca Reşit Rıza'nın sözleri, yazarin maksadı olan hadislere ve Sahih-i Buharî'dekİ hadislere dil uzatmaya yönelik değildir. Binaenaleyh O, Buharî'de âlimlerin tarif ettikleri tarzda uydurma hadislerin mevcudiyyetini kabul etmemiştir. İbaresi aynen şöyledir: «Hadis ilminde mevzu hadise getirilen tarif doğrultusunda Buharî'de mevzu hadislerin varlığını savunan görüş yanlıştır. Hiç kimse de bunu isbatlayamaz; ancak çok az hadisler var ki metni vaz alameti olarafc sayılan şeylerden hûli değildir.»
Az olduğu söylenen bu hadisler üzerinde derin bir inceleme ve araştırma yapıldığı zaman ,bunun da yanlış olduğunun ortaya çıkacağını belirtmek isterim. Reşit Rıza'nın sözleri arasında örnek olarak yer verdiği, sihir ve sinek hadisleri hakkındaki hakikati daha önce belirtmiştik. [424]

Beni Kurayza'da Namaz Hadisi

284. sayfada Buharı ve Müslim'in ittifak ettiği hadislere örnek olarak Hz. Peygamber'in, Hendek savaşı günü «hiç kimse Ben-i Kurayza'ya varmadan ikindi namazını kılmasın» hadisine yer verir, bir başka varyantında ise Öğle namazı olarak geçer.
Daha önce bu konunun gerçek yönünü izah ettik, yazar burada Hafız ibn-i Hacer'in sözlerini tahrif ederek gereği gibi anlamamıştır. [425]

Ebu Reyye'ye Göre Buharî Ve Müslim

290-291. sayfalarında Ebu Reyye, şunlan yazıyor: «Görüldüğü gibi hadisçiler Buharı ve Müslim'in birçok rivayetini illetli bulmuşlardır. îbn-î Hacer'in Buharî Şerhi ile Müslim'in Nevevi şerhine baktığımızda bir çok müşkü ile karşılaşıyoruz. Bu müşkülen içeren müteaddid eserler yazılmıştır. Sahih diye isimlendirdikleri Buharı ve Müslim bütün bu illet ve tenkidlere maruz kalmış ve bütün bunlar söylenmişse bunlardan başka bazı israili ve manayı hatalı naklettikleri rivayetlerle dolu olduğunu bir tarafa bırak o zaman Buharı ve Müslim'in dışındaki hadis kitaplarının nasıl olduğunu tahmin et. Müsnedîeri söylemiyorum Zira bunlardaki hadislerin güvenilir tarafı yoktur. Selin önündeki çer çöp gibi hiçbir konuda itimad edilmez.»
Cevap:
Görüldüğü gibi yazar okuyucuya bırakın sair hadis kitaplarım ve Müsned'leri, Buharî ve Müslim'in dahi zayıf ve mevzu hadislerle dolu olduğu intibaını vermek için demegoji ve saptırmalara başvurmuştur. Bunlar yeni şeyler değildir. Biz, Darekuînî ve başkalarının bazı hadislerini tenkid ettiklerini biliyoruz. Ancak bu, o hadislerin zayıf veya uydurma olduğu manasına gelmez. Binaenaleyh (ed-Dârekutni) Buharî ve Müslim'in kitaplarında gerekli gördükleri yüksek sıhhat derecelerini düşürdükleri hadisleri tenkid etmiştir, ibn-i Haccr Fethul Bari mukaddimesinde, İmam Nevevi de Müslim şerhinde tenkid eden bu hadisler konusunda bir bir cevap vermişlerdir. Tenkid edilen bu hadislerin büyük bir kısmının cevabı son derece basittir. Bazılarında zorlanmışlardır ki bu da Sahihayn'de oldukça azdır. Cevaplarında ulemanın zorlandığı bu kadar az hadis dolayısıyle yazarın bu derecede serzenişte bulunması adalet ve insaf Ölçüleriyle bağdaşırmı?!!
Burada ibn-i Hacer'in Fethu'l Bari mukaddimesinde tenkid edilen hadislere bir bir cevap verdikten sonra söylediklerini aktarmak istiyorum.. Şöyle diyor İbn-i Hacer : «îsnadlarm illetlerini bilen, gizli tariklere muttali olan, hadis hafız ve tenkidçilerinin bütün tenkidlcri bunlardan ibarettir. Kaldı ki hepsi Buharî'nın münferid kaldığı hadisler değildir. Bilakis çoğunda Müslim de iştirak etmiştir. Hem Buharî hem de Müslim'de tenkide uğrayan hadisler 32 hadistir. Buharî'nın münferid kaldığı sadece 78 hadisdir. Hepsi de kusurlu değildir. Bütün bir kısmının cevabı açıktır kusur defediîmiştir. Bazılarının cevabı muhtemeldir. Bölümün başında da özet olarak belirttiğim gibi net olarak cevabı mümkün değildir Bunlardan her hadisin olumlu yönlerini izah ettim.» Yazar,hu konuda yazdıklarımız üzerinde düşünecek olursa Buhari'nin ne kadar yüce bir şahsiyet olduğunu, eserinin ne kadar büyük bir eser olduğunu anlar. Ehl-i ilmin öncüleri eski vo yeni musanneflere bu kitaptaki hadisleri kabulde bunu öncelik tanımışlardır. Elbette asabiyet sahibi olup kafadan reddedenle, meri kaidelere bağlı olarak insafla karşı çıkan bir olmaz. [426]
İmam Nevevi de Müslim Şerhi'nin Mukaddimesinde şöyle der : «Bir grup âlim, Buharî ve Müslim'in gerekli gördükleri şartlan uygulamadıkları hadisleri çıkarmıştır. Bunların hepsine veya bir kısmına cevap verilmiştir. Allah izin verirse yerinde görülecektir.»
Bu iki büyük imamın görüşlerini atıp Ebu Reyye'nin tahrifatlarını mı alalım? [427]

İmam Ahmed'in Müsnedi Île Diğer Müsnedlere Dil Uzatması

291. sayfada hadis kitapları arasında İmam Ahmed'-in Müsned'ine yer vermeyişinin sebebini şöyle açıklıyor : Bu kitaba ve sayısı kabarık olan «Müsned»Iere. yer ver-meyişimizin sebebi şudur : Âlimler bu kitapları tartışmışlar ve bunlara güvenilemeyeceği, bunlardan delil getiri-lemîyeceği hükmüne varmışlardır. Şu kadar var ki: Müslümanlara hakiki veçhesini ortaya çıkarmak için bunların en meşhuru olan Ahmcd b. Hanbel'in «eI-Müsned»ine değinmek istiyorum.» daha sonra sözlerini deliİlendirmek İçin Şeyh Tâhir el-Cezâiri'nin «Tevcühu'n Nazar» adlı kitabından şu naklilerde bulunuyor : «Müsnedîere gelince hu kitaplar derece itibariyle Sünen'Ierden aşağıdır. Bu eserler babJara ayrılmadan, her sahabmin rivayet ettiği hadisleri, ayrı ayrı alan kitaplardır. Bunların musannif-laıının âdetleri sahih olsun olmasın bir sahabîden gelen rivayetleri toplamaktır. Dolayısıyle buradaki hadisleri mutlak olarak (araştırmadan) hüccet olarak almak doğru değildir.»
Tahir el-Cezâiri'nin sözleri bunlardan ibarettir. İbhu's-Salah ve başkaları da daha önce aynı şeyleri belirtmişlerdir. Yazar, ibnu's-Salah'ın sözlerini de nakletmiştir.

Biz Miisned'Ierin Sahih ve Sünen kitaplarının altında olduğunu kabul ediyoruz. Ancak bizim şiddetle reddettiğimiz husus; imamların buradaki hadislere hiç itibar etmedikleri iddiasıdır. Yazarın sözü ile âlimlerin «Mutlak olarak oradaki hadisler hüccet kabul edilmez» sözü arasında büyük fark vardır. Bu farkı küçük bir talebe dahi farkeder, Ne varki yazar, kin dolu kalbi ve tersyüz olmuş akh ile öyle anlamıştır. İmamların demek istedikleri kayıtsız olarak bunlardaki hadislere teslim olmamaktadır. Çünkü sahih, hasen ve zayıf hadisler beraber bulunmaktadır. Sahih ve Hasen hadis delil olur, ama zayıf hadis bütün çeşitleriyle delil olmaz. İşte bunun için alimler, müsnedlerdeki hadislerin derecelerini ve delil olmaya uygun olup olmadığını araştırmayı gerekli görmüşlerdir. Şu bir gerçektir ki : İmam Ahmed'İn Müsned'inde-ki hadislerin büyük bir çoğunluğu sahih ve hasen olup delil olmaya elverişlidir. Oradaki birçok hadis, Buharı, Müslim ve diğer güvenilir hadis kitaplarında da vardır. Biz, Müsned'de zayıf hadislerin hatta az da olsa uydurma hadislerin varlığını reddetmiyoruz. Ancak bunların tla çoğunluğu oğlu Abdullah'ın ve Ebu Bekr el-Kâti'nin ekledikleri ziyâdelerindendir. Bunun da bir tehlikesi yoktur; çünkü ahkam konusunda olmayıp hep fedail (faziletler) hakkındadır. Daha sağlam bilgi isteyenler Merhum Şeyh Ahmed Şâkir'in tahkiki ile yazılan «Talaiul Müsned» adlı kitaba müracaat edebilir.
İşin ilginç taraf ı yazar bundan sonra âlimlerin, İmam Ahmed'İn Müsned'i hakkındaki görüşlerini nakleder ve ük önce de İmam ibn-i Teymİye'nin sözleri ile başlar. Ne var ki, yazarın bu imamdan yaptığı tüm nakiller yazarın iddiasını reddetmektedir. îbn-i Teymİye'nin söylediği tek şey, Müsned'İerde yer alan her hadisin delil olmayacağıdır. Bunlarda sahih hadisler olduğu gibi, sahih olmayanlar da mevcuttur. Gerek ibn-i Teymiyye gerekse başka âlimler, zayıf bilinen bâzı râvilerden almalarına rağmen yalanı ile bilinen kimselerden asla rivayet almazlar...» İbn-i Teymİye'nin yazarın anladığı gibi Müsned'de mevcut olan hadislerin zayıf olup delil olmaya elverişli olmadığını söylemiş olması mümkün değildir. Binaenaleyh kitaplarında İmam Ahmed'İn Müsned'inde rivayet ettiği birçok hadislerden delil getirmiştir. İbn-i Teymiye gibi birisinin sahih ya da hasen görmediği hadisleri hücceL olarak alması makul değildir.
Câlib-i dikkat bir husus ta yazarın âlimlerin el-Müs-ned'deki zayıf hadislere olan tenkidlerine fazlaca yer verirken bir kelime de olsa güvenilir imamların el-Müs-ned'in güvenilir hadis kitapları arasındaki yeri ile ilgili söylediklerine yer vermemiştir. Bu da kötü niyet ve maksadının bir belirtisidir.
Şimdi Müsned hakkında herşeyi ortaya koyabilecek değilim; ancak bâzı âlimlerin onun hakkındaki -sözlerini nakletmekle yetineceğim. Rivayete göre îmam Ahmed'in oğlu Abdullah şöyle der: «Babama kitap yazmayı hoş görmediğin hakle neden el-Müsnedi yazdın?» diye sordum. Bunun üzerine şöyle cevap verdi: «Bu kitabı öncü olsun diye, yâni insanlar Resulullah'ın sünnetinde ihtilafa düştükleri zaman O'na müracaat etsinler diye yazdım.» Yine rivayete göre bu kitabı te'lif ettiği zaman oğlu Abdullah'a': «bu Müsned'i koru, çünkü o insanların müracaat edecekleri bir kitab olur.» Şurası tartışma gÖ-türmeyun bir gerçektir ki : îmam Ahmed, sözü evirip çevirmekten, kitabını boş yere Övmekten uzak bir insandır. Eğer dünya malında ve makamında gözü olsaydı halku'I Kur'an (Kur'an'ın yaratılmış olması) fitnesinde ağzından çıkacak bir tek kelime yeterdi. Ancak o insanlık tarihi boyunca şerefli ve baki kalacak bir makamı seçmiştir.
Büyük imam Ebu Musa el-Medini şöyle der: «Bu kitap yani Müsned hadis ehli için güvenilir bir kaynak ve büyük bir asıldır. Ondaki hadisler birçok hadi» ve rivayetler arasında seçilmiştir. Sahibi onu, münakaşa konulannda baş vurulacak bir sığmak ve güvenilir bir kaynak olarak bırakmıştır.» Rivayet edilir ki: Ebu'l Hüseyn Ali b. Muhammed el-Yuninî'ye, «Kutub-u Sitte'yi ezberlediğini duyduk, nasıl ezberledin?» diye soruldu. Oda «imam Ahmed'in Müsnedini ezberledim çünkü diğer kitaplarda olup ta O'nda olmayan çok azdır.» dîye karşılık verir. Hafız ibn-i Hacer de «Ta'cilu'l Menfaa Bir Ricâli'l Erbaa» adlı eserinde öyle der : «el-Müsned de aslı olmayan üç dört hadisten başka hadis yoktur. Bunlardan bir tanesi Abdurrahman b. Avf'ın sürünerek cennete gideceğini bildiren hadistir. Bu konuda da o mazurdur. Çünkü bu, îmam Ahmed'in üzerinin çizilmesini emrettiği hadislerden olup unutularak terkedilen ya da çizdiği hakle yazılanlardır.»
Bütün bunlar, yazarın 298. sayfada Müsned hakkında sonuç olarak yazdıkları ile bağdaşıyor mu? bakın ne yazıyor : «Bunlar büyük imamların Müsned hakkında söylediklerinden gördüklerimizdir. Bu nakiller onun tanımı ve kıymeti hakkında fikir vermeye kâfidir. Hiç de meşhur olduğu gibi değildir. îtimad edilmeyen, içindeki hadisler hüccet olarak kabul edilmeyen diğer müsnedler gibi bir Müsned'dir. [428]

Hadisçilerin Metindeki Hatalarla İlgilenmedikleri İddiası

Ebu Reyye, kitabının 300. sayfasında Hadisçilerin metindeki hatalarla ilgilenmediklerini belirterek bu konuda Şeyh Tahir el-Cezâiri ile Reşit Rıza'dan nakillerde bulunmuştur. Şahıslara köle olmadığımızı sadece Hakka boyun eğdiğimizi burada tekrarlamak istiyorum.

Cevap:

Bu iddiayı daha önce müsteşrikler de ortaya atmış ve onların eteklerine yapışan çağdaş yazarlar tarafından sakız gibi tekrarlanmıştır. Bu iddia tamamen yanlış bir iddiadır. Çünkü hadisçiler isnad tenkidi ile ilgilendikleri gibi, metin tenkidi ile de ilgilenmişlerdir. Onlara göre hadisler, mevzu, metruk, münker, şaz, maklub, muztanb ve muallel gibi kısımlara ayrılırlar. Bunların büyük bir kısmı isnada yönelik olduğu gibi metne de yöneliktir. Yazarın kendisi hadiscilerin Mu/tanb hadisleri, isnadı muztanb ve metni muztanb diye ikiye ayırdıklarını belirtiyor. Aynı şekilde mevzu, muallel ve diğer çeşitlerde de bu ayırımı yapmışlardır.
Evet hadisçiler isnad tenkidine verdikleri aynı önemi metin tenkidine vermemişlerdir. Ancak bunun sebebi bâzı araştıncılarm kavrayamadığı gizli bir sır ve ince bir anlayıştır. Daha önce detaylanyla bu konu üzerinde durdum. Metin tenkidine verdikleri öneme misaller getirdim, isnad tenkidine verdikleri önemin aynısını neden metin tenkidine vermedikleri ile ilgili bakış açılarını izah ettim. Yine daha önce Reşit Riza'nın müşkil hadislere Örnek olarak takdim ettiği güneşin secdesi ile ilgili hadisin gerek rivayet, gerekse mâna yönünden sahih olup son derece şahane bir uslubla söylendiğini açıkladım bunları tekrarlamaya

gerek yoktur.
Hadiscilerin isnad tenkidine verdikleri önemi metin tenkidine vermediklerine gerekçe olarak belirtilen onların bu konuda eksik olduğu, bu işin onların işi olmayıp fıkıh ve usûl âlimlerinin işi olduğu yazann Reşit Rı-za'dan naklettiği gibi görüşü tamamen yanlıştır. Binaenaleyh eski ve yeni birçok hadis âlimi rivayet ve dire-yeti birleştirmiştir. Bir çoğu her iki usûl ilminde usulu'l fıkıh ve usulud-Din de derinleşmiş âlimlerdir. Eğer bâzı fıkıh ve usûl âlimleri bir takım hadislere hücum ediyor ve reddediyorlarsa; bu, onlann metinleri daha iyi bildikleri anlamına gelmez. Bilakis bu, onlann rivayet ilmini ve şartlarını iyi bilmediklrei, hadiscilerin mahirleştik-leri gibi bu konuda uzmanlaşmadıklan manasına gelebilir. Bâzı râvilerin manasına ve anlamına bakmadan hadisleri toplamayı ve ezberlemeyi görev edindikleri vaki ise de bu oldukça nadirdir. Hiçbir kıymeti haiz değildir. Muhakkik hadiscilerin kendileri bunları kötüleyerek hadisin fıkhını ve anlamını öğrenmeyi hadis talebesinin adabından saymışlardır. tbnu's-Salah «Mukaddime»sinin 212. sayfasında şöyle der: «Bir hadis talebesine anlamadan hadis işitmek ve yazmakla yetinmek yaraşmaz, o takdirde faydasız bir şey için kendisiniyormuş olur ve ehl-i hadisten ete sayılmaz, terkettikleri bu husustan dolayı onlar...»
Hadis ehlinin hadislerin mana ve fıkhına Önem verdikleri bundan daha sarih olarak anlatılabilir mi? Yine bunu en güzel şu beyitler (manalarında) de görüyoruz.: «Ey rivayet ilminin talibi, rivayet ederken rivayete önem verdiğin gibi, dirayete (mâna) de önem ver az rivayet et, fajcat riayet et, zira ilmin nihayeti yoktur.»
Hatta hadis âlimleri Arap edebiyatı ilimlerini de bilmeyi gerekli görmüşlerdir. Ibııu's-Salah bu konuda da şöyle der: «Bir hadis talebesinin lafızlardaki hatayı, tahrifi ve nahoş ifadeleri anlamak için nahiv ve luğât ilmini (filoloji) bilmesi gerekir. Şu*be'nin şöyle dediğini rivayet ettik: «Hadis tahsili görüp Arapça'yı iyi bilmeyen kişi kafası olmayıp ta üzerinde takkesi olan adam gibidir. Hammad b. Seleme şöyle der : «Hadis ilmi talep edip nahiv bilmeyen kişi, içinde arpa olmayan torbayı boynunda taşıyan merkeb gibidir.» [429]

Sahihi Buhâri'nin Değerini Düşürmeye Çalışması

Yazar 308. sayfada Buhâri'nin kendi şeyhi olan Hâlid b, Mahled cl-Katvanî el-Kiifî'den rivayet ettiği «Her kim benim veli bir kuluma düşmanlık ederse...» diye başlayan hadise yer verdikten sonra, dipnotunda şöyle der: «ez-Zehebî, Mizanu'l-İtldal adh eserinde Hâlid b. Mahled el. Katvânî'nin hal tercemesini anlatırken bu hadise de değinerek şöyle demiştir: «Bu hadis oldukça garip bir hadistir, eğer Salılh-i Buharı'nin heybeti olmasaydı bunu îbn-i Mahled'in münker hadislerinden sayardım,» Cevap:
Yazara sadece şunu söylemek istiyorum; Herşeyden Önce sana düşen hadis imamlarının büyüklerinden sayılan ve rical tenkidi konusunda tam bir uzman olan ez-Zehebî'-nin sözlerim iyi anlamak ve eserinde Buhari ve diğer sahih kitaplarla, sünen ve müsnedlere böyle kötü hücumlarda bulunmamaktır. [430]

Bütün Sahabe Udüldür Diyen Alimlere Alay Ederek Onlara Dil Uzatması

310. sayfada âlimlerin sahabenin adaleti hakkında ^Özlerini naklederek ez-Zehebî ve başkalarının da söylediği gibi cumhura göre hepsinin âdil olup şimdiden sonra tenkid edilmiyeceklerini nakleder. Daha sonra da cumhumn bu anlayışım kınayarak bu konuda haksız olduklarını savunur.
Daha önce sahabe'nin adaleti konusunda yazdıklarım yeterli olduğu için cevabı tekrarlamak istemiyorum. [431]

İlmi Emanete İhaneti Ve İbn-İ Kuteybe'ye İftirası

312. sayfanın dipnotunda şöyle der: «îbn-i Kuteybe, TeVilu MuhtelefİİHadis adlı eserinde şöyle der: «dediler ki hadisçilerin ilginç bir yönü bir şeyhe yalan is-nad edip O'nun hadislerini Yahya b. Main, Ali b. cl-Me-dini gibilerin tenkidlerine uyarak kesinlikle yazmamalarıdır, öbür taraftan sahabeden hiç kimse muvafakat etmediği halde Ebu Hureyre'nin rivayetlerini delil kabul etmeleridir. Halbu ki: Hz. Ömer, Osman ve Aişe (r.a.) onu yalanlamışlardır.
Cevap:
Bu bir tedlis ve ilmi emanete hıyanettir. Çünkü yazar, okuyucuya sanki ibn-i Kuteybe'nin bu görüşte olduğu intibaını veriyor. Oysa durum hiç te öyle değildir. îbn-i Kuteybe, sadece en-Nazzam ve benzerleri gibi hadislere ve râvilere dil uzatanlardan hikaye etmiştir. îbn-i Kuteybe Allah onu hayırla mükafatlandırsın bunlara gereken cevabı vermiş hadis ve ehline taraftar olarak, son derece derin ve titiz bir âlim olarak onları ımida-dafaa etmiştir. Yazar bu karıştırmayı kitabının birçok yerinde yapmıştır; biz çeşitli yerlerde buna işaret ettik. [432]

Sahabe'nin Adaletine Şüphe Sokması

Ebu Reyye 312-328. sayfalarında dönüp dolaşıp saha-belik nedir ve sahabenin adaleti ne demektir? Konusu üzerinde durarak cumhurun görüşünü reddetmeye başlar. Bunu isbatlamak için surdan burdan delil! avlayarak sözlere ifade etmedikleri mânalar yükler. Son olarak da şeyh el-Mukbilî ve diğerlerinden nakillerde bulunur.
Aslında daha önce yazdıklarımız hu konuda hak ile bâtılı birbirinden ayırmıştır, birkaç defa sahabe içerisindeki münafıkların Allah ve Resulü tarafından açığa çıkarıldıklarını, Müslümanların gerçek durumlarına vâkıf olduklarını belirttim. Hz. Peygamber'in hayatında ve ölümünden sonra irtidad ederek Levbe edip İslâm'a dönmeyenlerin ve bu hal üzere ölen mürtedferin sahabi olma şerefinden uzak olduklarını yazdım. Ayrıca bunlar âlimlerin cumhuru'nun âdildir, dediklerinden de uzaktır. Âlimlerin sahabi tarifinde ne münafıklar ne de mürtetler mevcut değildir. Yine daha ünce adalet ve îsmelin ayrı ayrı

şeyler olduğunu defalarca yazdım. Sahabe udüldur, diyenler asla onların ma'siyet hata ve nisyandan ma'sum olduklarını söylememişlerdir. Sadece onların kasden Hz. Peygamber'e yalan isnad etmediklerini söylemişlerdir. Hatta bir suçtan dolayı had uygulananlar, bir günah İşleyip tevbe edenler, - fitnelere ve savaşlara katılanlar dahi Hz. Peygamber'e kasden yalan isnad etmemişlerdir. Yalnız burada bilinmesi gereken bir husus bir suç işleyip cezaya çarptırılanların oldukça az olduklarıdır. Binaenaleyh bunların durumlarını sıratı müstakimden asla ayrılmayan, küçük büyük, gizli açık her türlü günah ve mâ-siyetten uzak kalan binlerce sahabeye kıyas etmek son derece yanlıştır. Gerçek tarih bunun en büyük şahididir.
Sahabe'nin adaletine dil uzatanların bu iddialarını ispatlamak için dillerine doladıkları sahabilerin bir kısmından hiç rivayet gelmemiştir. Bâzılarının da ya bir iki ya da üç hadisleri vardır. Bunların rivayetleri diğerlerinden ayrı olarak bilinmiştir. Kaldı ki dinin usulü ve furuunu ilgilendiren hiç bir mesele bu hadislerden birisi üzerine bina edilmemiştir. Buna en büyük delil Reşit Rıza ve Şeyh el-Mukbilî'nin üzerinde durdukları sahabi olduğu ihtilafh olan Bişr b. Erlat'tır. Bu zâtın bir hadisi Ebu Davud'un Sünen'inde olup savaş halinde iken hırsızın kolunun kesilmemesi ile ilgilidir. Bir başka hadisi de bir duadır. İbn-i Hıbbân Sahih'inde Hz. Peygamberin şöyle dediğini bu zattan rivayet eder : «Allah'ım bütün işlerimizin sonunu hayırlı kıl, dünyanın rezaletinden ahire in azabından bizi kum.»[433]
Biz adalet sahibidir derken rivayeti yönünden adil olduğunu kastediyoruz. Harplere ve fitnelere karışması. Muaviye'nin tarafını tutmuş olması içtihadı bir meseledir. Bu, O'nun adaletini ihlal etmez. Allah bize de onlara da mağfiret elsin. «Dökülen bu kanlara kılıçlarımızı bulaştırmadığı gibi, Allah dillerimizi de bulaştırmasın» sözünün sahibine Allah rahmet etsin.
Okuyucu kardeşlerim demogojİ yaparak kafa karıştıran yazarların söylediklerine aldırmasınlar Allah biliyor ya bunların maksadı, sünnet binasını yıkmak ve ona şüphe sokmaktır. Bunun da tek yolu Hz. Peygamber'-den ilk tebliğ eden onu bizlere taşıyan sahabenin güvenilirliğine şüphe sokmaktır. [434]

Bâzı rivayetlerin tenkidini İbn-haldun'dan önce münekkid muhaddisler Yapmıştır

Yazar 331. sayfada sonuç kısmında ibn-i Haldun'un hadis tenkidi ve sahihlerle zayıfları ayırmak konusunda bâzı sözlerini naklelmiştir ki, tartışmasız kabul edilen son derece güzel ve sağlam sözlerdir.
Ancak yazara şunları söylemek istiyorum : Bâzı Mu-haddisler bu tenkidleri ibn-i Haldun'dan çok Önce yapmış ve bunları bilfıi) tatbik etmişlerdir [435]Şunu da be-, lir.tpıek; islerim ki, söylediği bu kaidelere en çok muha!feendisidir. Takib ettiği yol; aklın ilk njıd göre/, yanlış olduğu açık olan görüşlerin doğ-iu|uiiâ kenâf hevasıyla ulaşmaktır. Bunun en büyük deîiİÎ «MBu Öülreyre'nin Muaviye'nin sofrasında yemek 'Mri arkasında namaz kıldığını İfade eden rivayete îifömmââıdır. Hangi akıl buna inanır. Muaviye Şam'da Hz. Ali Kûfe'de idi. Yazarın kitabı bunlarla doludur. [436]

Ebü'hanife «Az Hadis Rivayet Etmiştir»İddiası

sayfada ibn-i Haldun'dan naklen şöyle diyor: imamlar hadis rivayeti sanatında yarıştılar. Ancak Ebu Hanifc'nin rivayet ettiği hadisler on yedi civarında olmuştur.»
Bu sözü ibn-i Haldun başkalarından nakletmişse de doğru değildir. Aslında ibn-i Haldun'un bu rivayet karşısında sükut etmemesi gerekirdi. Çünkü sukut tasdik ve itiraf manasına gelir. Oysa .Mukaddime'sinin birçok yerinde rivayetleri seçerken ve tenkid ederken tâbi olunması gereken kaideler üzerinde duran kendisidir. İmam Şafii'nin «insanlar fıkıhta Ebu Ifanife'ye muhtaçtır.» dediği büyük imamın sadece 17 hadis rivayet etmiş olmasını'akıl alırmı? Ibn-i Haldun, bu rivayete yer verip sukut etmekle koyduğu kaidelerden hareketle yanlış rivayetleri kabul edip kendisi tatbik etmeyenin durumuna düşmüştür. Oysa Gerçek şu ki İmam Ebu Hanİfe'nin on yedi müsnedi vardır. Hepsi de Hindistan'da basılmıştır. Şu anda elimizin altmtiaidır'.i:Sühîafr^ü imtii? yalan ofîüğuna büyük deUMirrntoe^btİ sozHnHü^[437]
Söyleniş' sebebi fıtt^yeu atfedilen bu söze ;(indnmay'izf, hiçbir 'a'kiîİi* ^dmıp6tnlez:.'[438]

Genel bir muhteva tenkidi

347. sayfada şöyieKİtBu/İkUabın^kfşekfâii tes* ' bi t et t iğim zaman fexı /derece ı ^izayacjB^sf tlf sna|naihtştım î;; Bu nedenle araştırma .esnasında, ortaya çıkan bazı şeyleri terketmek ve süzu daha i azla uzatmamak ıçm.bu kadar-la yetinmek zorunda fca.ldım.»
Derim ki: Nasıfrlu^kaıj^Vzam^k|,;iöğu natlfter-den ibarettir bazen bîr telcnakiî bir kaç sayfa tutuyor!' Bunun en güzel delili sonuç'Kısmımla'"kabul etîilece^hıçf." bir tarafı olmayan nakildir. Yine kitabın büyük bîr'kis'mi tekrardan ibarettir. rieytıı' şeyleri söylüyor, Mûham^fi^ğîl nakiİlerr lasak i
Pİmıy;6;te:^hdîfeh^! ayiplıybra^tirmasm'iri somictr ojchjjü^ü;iddîârediböyle
lan' üstün [439]

Sonuç

Yazar, bu kadar dolaştıktan sonra kitabını Bâzı Kur'an âyetleriyle bitiriyor. Bundan maksadı Allah'ın Kitabından başka bir şeye ihtiyacının olmadığıdır. Sünnetin Ku'an'a göre konumunu ifade eden, sünnete tabi olmayı teşvik eden, âlimlerin dinin aslı olan Kur'an'a ihtiyaçları kadar ona da muhtaç olduğunu bildiren âyetleri kasıtlı olarak terketmiştir. «Biz sana insanlara ne indirildiğini açık lavaşın diye Kur'an'i indirdik» «Resule itaat edtıı Allah'a itaat etmiş olur,» «Resul size ne verdiyse alın neden yasaJdadıysa kaçının» âyetleri gibi. Daha sonra yazar zahiren Allah'ın Kitabından başka sünnet ve

hadislere ihtiyacımızın olmadığını ima eden bâzı hadis ve sözleri naklediyor. Nihayet «Resulün sünneti mütevâtir olan ameli sünnettir. Sünnetin hadislere deıtlak olunması sonradan çıkmıştır.» diyecek kadar ileri gitmiştir.
Bu, küçük bir talebenin bile bildiği fahiş bir cehalettir. Şayet sünneti sâdece ameli olan mütevâtir sünnete hasredecek olursak, ahkam, ahlak, ve mevize ile ilgili Hz. Peygamber'den gelen binlerce hadisi terketmiş oluruz. Sünnete hadis, hadise, de sünnet denmesi iddia ettiği gibi sonradan çıkmış değildir. Bu ilk asırda bilinen bir gerçektir. Ömer b. Abdulaziz Medine'deki Valisi Ebu Bekr Muhammed b. Hazm'a yazdığı mektupta «Hz. Peygamber'in hadislerini topla...» demiştir. Beşinci Râşid Halil'e bu sözüyle ameli sünnetlerin dışında kalan hadisleri mi kastetmişti? Bcyhaki el-Medhal'inde, Urve'den Hz. Ömer'in sünnetleri yazmak islediğini, bu konuyu . ashab ile istişare ettiğini onların da yazmasını salık verdiklerini naklctmistir. Yazar buna ne diyecek? Hz. Ömer sünnetlerden sadece ameli sünnetleri mi kastediyordu? Hayır asla! Çünkü ameli sünnetler söylediğim gibi fiilî tevatürle sabittir. Yazılmasına ve kaydedilmesine gerek yoktur.
Hz. Ömer, sünnet derken hem fiilî, hem de kavlî olanları kastediyordu. Yazar kitabının sonuç kısmında âdeta ittifak edilen külli kaideler olarak nitelendirdiği bazı neticelere varmıştır ki, hepsi de Öncülleri fasid olan yanlış neticelerdir. Yanlış öncüllerden sadece yanlış neticeler çıkar. Zikrettiği kaidelerden doğru oîan ve üzerinde ittifak edilen hiçbir kaide yoktur. Sadece muhalefet ettiği bâzı şeylerin kaide ve usul olduğunu iddia etmiştir.
Oysa yazarın sonuç kısmında kendine gelerek doğruyu bulmasını arzu ederdik. Lakin bunu da yapmayarak kötü niyetini ve batıl üzere ısrarını açığa çıkaran kötü bir sonuçla bitirmiştir. O ve O'nun gibileri için ne yapabiliriz? Hayatın süsü ve fitnesi heva ve heveslerin galebe çalması, para sevgisi, kötü sözleri tekrarlayan bâ-, zı insanların çömezi, müsteşrik ve misyonerlerden İslâm düşmanları ve sömürgecilerin oyuncağı haline getirmiştir. Bakın Allah ne güzel buyuruyor : «Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (yanındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını Ve ikalbmi jııühürlediği gözünün Üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi O'na Allah'tan sonra kün doğru yolu gösterecek?...» (Câsiye 45/23) «Allah'ın saptırdığı kimseyi doğru yola götürecek yoktur.»
Reddiyemi burada noktalamak istiyorum. Çünkü bu kitapta hakikati açıklamak için vermiş olduğum sözü yerine getirmiş bulunuyorum. Zira Ebu Ff.eyye'nin kitabının gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için verdiğim sözü yerine gelirmiş bulunuyorum. Umarım Kitabın gerçek yüzünü gördüğüm gibi, okuyucularım da açıkça görmüşlerdir. Yazarının tek maksadının sünnet ve hadislere dil uzatarak, meşhur hadis kitaplarının değerini düşürmek olduğu anlaşılmıştır. Kitabın bâzı yerlerinde haklı şeyler varsa da büyük bir kısmı batıl sözlerdir.
Ayrıca yazarın başkasına tabi olduğu, müsteşrik vo misyonerlerin sözlerini tekrarladığı açıkça anlaşılmıştır. Yazdığı eserin, sağlam ilmî araştırma kaidelerinden uzak olduğu, ortaya attığı iddiaların hiçbir mesnede ve delile dayanmadığı ortaya çıkmıştır. Öyleyse okuyuculara* düşen bu kitaptaki boş sözlere aldırmayıp, bu konuda hadis ehlinden muhakkik âlimlerin yazdıklarına kulak asmaktır. Onlar bu konuda yeterli bilgi vermektedirler.
Başta hamdettiğimiz gibi bitirirken de Allah'a hamd-ederiz; verdiği nimet ve basan için O'na şükürler olsun. Eğer O, bizi hidayete iletmezse doğru yolu bulamazdık, bütün basan Allah'tandır, O'na yöneldim, O'na dayandım: Peygamber'i Hz. Muhammed'e, O'nun ali ve ashabına da salal ve selam olsun.
Ecrini Allah'tan dileyerek te'lif ettiğimiz bu kitabı Miladi 20 Nisan 1960'a tekabül eden hicri 1379 yılının Şevval ayının 25'i Perşembe günü sabah namazından Önce bitirdim.Muhammcd Ebu ŞehbeGünümüzde bir takım insanlar, "Size düşen Kur'ana sarılmaktır, onun helal dediğin ihelal, haram dediğini de haram saydığınızda
kurtuluşa erersiniz!" diyerek inanan insanları sadece bir kaynağa yöneltmekte ve bilerek Allah'ın
Rasulunü ve hadisi devreden çıkartarak: "sünnetsiz bir hayat" in savunuculuğunu yapmaktadırlar.Tam bir müsteşrik kafasıyla hareket eden bu yerli "oryantalist işbirlikçileri" nin asıl amaçlan sadece sünneti devreden çıkartmak değil, koskoca bir hadisler deryasını bir çırpıda yok saymak ve dolayısıyla da onları rivayet eden eşsiz sahabiyi neredeyse "yalan hadis" gibi ağır bir ithamla suçlayarak inananların gözünden sahabinin etkinliğini silmektir. Bu yüzden olsa gerek, şimdilerde her önüne gelen bir ahkâm kesmekte, hadisleri reddetmekte, sünneti kabul etmemekte ve eşsiz sahabiye dil uzatabilmektedir. Bu hastalığın şifası da hiç şüphesiz Rasulullah sevgisinde, sünnet ve hadis sevgisinde yatmaktadır. Nitekim Ali Imran Sûresinin 31. ayetinde: "De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin" denilerek bu reçete vahiyle teyid edilmiştir. Günümüzde hadis,sünnet, mezhep ve tasavvuf İnkarcılarına karşı bu sahada yazılmış en ciddi reddiye mahiyetinde olan Prof. Dr. Ebu Şehbe'nin "Sünnet Müdafaası" adlı elinizdeki iki ciltlik bu eserle, insanımız Rasulullah'a ve onun sünnetine daha çok yaklaşacak ve bu değerlere daha sıcak sarılacaktır. [440]

İKİNCİ KISIM

Tarihte ve Modern Zamanlarda Sünnete Yöneltilen İtirazlar ve Bunlara Verilen İlmî Cevaplar

Prof. Muhammed Ebu Sehbe

İKİNCİ KISIM

Tarihte ve Modern Zamanlarda Sünnete Yöneltilen İtirazlar ve Bunlara Verilen İlmî Cevaplar

BÖLÜM 1

Ahmed Emin, Duha'l-İslâm adlı eserinde şu görüşlere yer vermektedir: «... Ehî-i kitap'tan müslüman olanlar, İncil'den aldıkları bâzı sözleri İslâm'a sokuşturmuşlar ve onlara Hz. Peygamber'in hadisi süsü vermişlerdir. Üstad Goldzier, hadislere

sokuşturulan hristiyâni unsurlara şunları örnek vermiştir:
1- «Sağ elinin verdiği sadakayı, sol eli bilmeyecek kadar gizleyen kimse, (kıyamet gününde Allah'ın himayesinde olacaktır.)»
2- «(Resûlullah birgün ashab'ına); benden sonra haksızlıklar ve hoşunuza gitmeyecek hâdiseler göreceksiniz buyurur, ashâb, öyleyse bizlere ne emir buyurursunuz ey Allah'ın Resûlu? derler. Resûlullah ise, onların hakkına riâyet edin, kendi hakkınızı da Allah'tan isteyin» cevabını verir.
Bu anlayış Maîta Incü'indeki, «Kral'm hakkını krala, Tanrı'nm hakkını Tanrı'ya verin» sözünden alınmıştır. Fakirlerin zenginlerden üstün telakki edilmesi de hris-tiyani bir bakış açısının uzantısıdır. Nitekim bir hadiste,
«Ümmetimin fakirleri zenginlerinden beşyiiz sene önce cennete gireceklerdir» denilmiştir.»[441]
Ahmed Emin, bu fikirlere temelde cevaplar vermekle birlikte, Goldzier'in Örnek verdiği hadisler konusunda suskun kalmış, onların sahih olduklarını belirterek müdafaa etmemiştir. Bu durumda sünnete yöneltilen eleştirileri cevaplandırırken, bize düşen, bu hadislerin Goldzier ve O'na tâbi olanların iddia ettikleri gibi olmadığını kapsamlı ve açık bir şekilde ortaya koymaktadır :
1-Biz hadisçiler, birtakım yahudi ve hristiyanla-rın hadislere sokuşturmalarda bulundukları noktasında Goldzier ile aynı düşünmekle beraber, îslâm âlimlerinin müsteşriklerden asırlarca önce bu durumu beyan edip açıkladıklarını da biliyoruz. Hadis ilimleri sahasında otorite olan ibn-i Kesir, ez-Zehebî, hocaları ibn-i Teymiye, elIrâ-kî ve ibn-i Hacer'in eserlerini tetkik edenler, bu zatların İsrâilî olan haberlerle, olmayanlarını birbirinden ayırdıklarını görme imkanı bulurlar. Bu âlimler haberleri objektif ve sağlam ölçülerle değerlendirmişlerdir.
Suyûtî, «Tedribu'r-Râvi» adlı eserinde şöyle demiştir : «Çoğu mevzu haberlerde olduğu gibi, genellikle uyduranlar bunları ya kendilerine, ya hukema ve zâhidlere, ya da isrâiliyâta isnad etmişlerdir. Mesela, «Mide bütün hastalıkların yuvası, gayret her devâ'mn başıdır» gibi hadislerin aslı ve esası yoktur. Bu kabil sözler ancak bâzı doktorların sözleri olabilir. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz haber'in câhiliye devri Arap tabiplerinden olan Haris b. Kelde'nin sözü olduğu söylenmiştir. el-Irâki, Elfiye şerhinde buna şu hadisi örnek vermiştir: «Dünya sevgisi her hatanın başıdır» O'na göre bu ya, ibn-i Ebi'd-Dünya'-mn Mekâytâu'ş-Şeytsaı adlı eserinde söylediği gibi Mâlik b. Dinar'a âit bir söz, veya el-Beyhakî'nin ez-Zühd adlı eserinde rivayet ettiği üzere Hz. İsa'nın bir sözüdür [442]
İmam ibn-i Teymiye de, hadis olduğu iddia edilen : «Beni ne yer, ne de gök kuşatamadı. Fakat beni mü'min kulumun kalbi ihâtâ etti» sözünün îsrâiliyattan olduğunu, Resulullah'tan böyle bir şeyin sâdır olmadığını söylemiştir.
Bizim burada O'na ve taraftarlarına karşı çıktığımız nokta bu konuda sahih hadisleri örnek göstermiş olmalarıdır. Eğer tenkidçi muhaddislerîn reddettikleri hadisleri örnek olarak göstermiş olsalardı, bizim onlara herhangi bir itirazımız olmazdı. Ama bunu yapamazlardı. Çünkü onlar, bir bütün olarak sünnete gölge düşürmeyi ve onda şüpheler meydana getirmeyi gaye edinmişlerdir.
2-İslâm'da mevcut olan bâzı şeylerin, Hristiyanhk ve Yahudilikte de varolmasmm, onlardan alınmış olduğu anlamına geldiğini söylemek insafsızlık olur. Tevatüründe ve her türlü tahriften korunmuş olduğunda hiçbir şüphe bulunmayan Kur'an-ı Kerim'in bâzı kıssaları ve ahlâki hükümleri Tevrat ve İncil ile paralellik arzeder. Bu, onların Tevrat ve incil'den alınmış olduğu anlamına gelir mi? Pek tabii ki, hayır.
Burada bilinmesi gereken bir husus varsa o da, Semavî şeriatlerin kaynağının Allah olduğudur. İman ve itikada müteallik meseleler, ahlâkî faziletler ve zaman ve mekanın değişmesiyle farklılık arzetmeyen küllî kaideler her dinde aynıdır. Nitekim Kur'an, bunu şöylece bildirinektedir : «Allah, size dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi şeriat (hukuk düzeni) yaptı. Şöyle ki, dini ikâme edin ve onda ayrılığa düşmeyin»[443] Başka bir âyette : «Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, O'na «Benden başka ilah yoktur, bana kulluk edin» diye vahyetmiş ol-mayahm»[444]denilmiştir. Diğer bir âyette ise: «Sana da kendinden Önceki kitaplar[445] doğrulayıcı ve onları kollayıp koruyucu olarak bu kitabı gerçekle indirdik [446]buyrulmuştur. Şu kadar var ki, bu küllî kaideler ve ahlâki faziletler İslâm dininde her zaman ve mekana en uygun, kapsamlı ve mükemmel olarak gelmiştir. Kısaca bütün semavî dinlerde bâzı hükümlerin ve ahlâkî faziletlerin müşterek olması ne akla ne de şeriate muhalif değildir. Daha evvelki semavî kitapların tamamı tahrif edilmemiştir. Kur'an-ı Kerim ise tahrif ve tebdilden tamamen korunmuş, diğer semavi kitaplara şâhid, onları kollayıp koruyucu bir kitap olarak nazil olmuştur. Allah Teâla O'nun eksiksiz olarak îslâm ümmetine ulaşması için birçok sebep ve vesileler yaratmıştır. Binâenaleyh İsrâüi haberlerden Kur'an'a uygun düşenler hak, ona muhalif olanlar ise bâtıldır.
Mesela hristiyanlıktaki hoşgörü ve bağışlama buna en güzel örnektir. Hz. İsa, en çok, insanları bu ilkelere davet etmiştir. Bunun yegâne nedeni ise, Yahudilerin zulümlerine, son haddine varan can, mal ve ırz düşmanlıklarına son vermektir.
Daha sonra gelen İslâm, objektif hukuk kuralı olarak kısası ve kötülüğe misli ile karşı koymayı mubah kılmış, ancak, bunun yanında, Kur'an'ın pek çok âyetinde affı ve kötülüğe karşı hoşgörü ile mukabelede bulunmayı teşvik etmiştir. Bu durumda, af ve hoşgörü konusunda İslâm'ın hristiyanhktan etkilendiği nasıl iddia edilebilir?
Sadakaların gizli verilmesi hükmü, ne hristiyanlığa ne de bir başka dine mahsus değildir. Bu, bütün dinlerin üzerinde ittifak ettikleri bir husustur. Nitekim Allah Te-bâreke ve Teâla Kur'an-ı Kerim'de «...sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! eğer gizleyerek fakirlere verirseniz bu sizm için daha hayırlıdır ve sizin günahlarınızdan bir kısmına keffarettir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. [447]buyurmuştur. Bu âyet'in hükmü apaçık ortadayken, Gold-zier ve O'nun gibi düşünenler bu anlayışın hristiyanlığm bir eseri olduğunu nasıl iddia edebilirler?...
Fakirliğin övülmesi hususuna gelince, bu da iddia edildiği gibi sırf hristiyanlığa ait bir olgu değildir. İslâm, Yahudilik ve Hristiyanlık bu konuda aynı kanaate sahiptir. Amellerin karşılığının verilmesi prensibi ise bütün ilâhi dinlerde ortak bir esastır. Bunu Kur'an, şu şekilde ifade etmektedir: «ve çok vefalı İbrahim'in (sahifesinde yazılı olan şu gerçekler); hiç kimse kimsenin günahım yüklenemez, insana ancak çalıştığının karşılığı vardir»[448] Bu hüküm karşısında fakir zengin herkes eşittir. Fakir, imamndaki sadakati ve samimiyetiyle, canı ve çok az da olsa malı ile cihad ederek zenginin ulaşamıyacağı

derecelere varabilir. Şükreden, Allah'ın ve kulların hukukunu gözeten zengin de fakirin uiaşamiyacağı derecelere erişebilir. Nitekim, Ebu Bekir, Osman b. Affan ve Abdurrahman b. Avf gibi pek çok zengin müslüman, fakirlerin erişemiyecekleri mertebelere ulaşmıştır. Öyleyse, mesele asla zenginlik ve fakirlik meselesi değildir.
Allah Teâla'nm katında f akir'in mevkiini yücelten pek çok âyet vardır. Nitekim Cenab-ı Allah Ensar hakkında şöyle buyurmuştur : «.. .ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler. Ve onlara verilen (ganimetlerden) ötürü gönüllerinde [bir Jüıtiyaç (eğilimi) duymazlar. Muhtaç olsalar dâhi, (göç eden yoksul kardeşlerini öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar umduklarına erenlerdir.» [449]
Muhacirler hakkında ise şöyle buyurmaktadır : «(Bir de o mallar), göç (eden fakirlere aittir ki, (onlar) yurtlarından ve mallarından (sürülüp) çıkarılmışlardır. Allah'ın lütuf ve rızasını ararlar, Allah'a ve resulüne (canlarıyla mallarıyla) yardım ederler .İşte doğru olanlar onlardır.»[450]
Bu âyetler doğrultusunda, Buharî, Müslim ve diğer hadis kitaplarında pek çok hadis de yer almaktadır.
Durum böyle olunca, Goldzier ve O'nun gibi düşünenlerin görüşlerini üzerine bina ettikleri esaslar yıkılmış, buna dair verdikleri Örneklerin hiçbir anlamı kalmamıştır. Bunun daha iyi anlaşılması için verdiği örnekler üzerinde biraz daha durmak istiyoruz :
«Sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek kadar gizleyen kimse (Allah'ın himayesindedir)» Bu hadis, kıyamet günü Allah'ın himayesinde olacak yedi sınıf kimseden bahseden uzun bir hadisin parçası oîup, Buharî ve Müslim tarafından sahih bir isnadla rivayet edilmiştir[451] Aynı şekilde Tirmizi ve Nesâî'nin de rivayet ettikleri bir
hadistir.
İkinci örnek ise: Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiği «Benden sonra haksızlıklar (el-Eseretu) ve hoşlanmayacağınız olaylar göreceksiniz...» hadisidir. Bu da Buharî ve Müslim[452] tarafından rivayet edilen sahih bir hadis olup, isnadında ve metninde, tenkidi gerektiren herhangi bir husus yoktur. Hadisten anlaşılan; müslüman-lan, idarecilerin bu haksızlıklarını ve kendi haklarını gaspettiklerini gördükleri vakit onlara karşı hemen isyana ve ihtilale yeltenmekten sakın durmaktır. Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde yer verdikleri başka bir hadiste belirtildiği gibi, dine taalluk eden konularda apaçık küfürlerini görmedikçe, icraatlarından hoşlanmasalar bile ayaklanmaktan menetmektir. Hadiste geçen'«el-Eseretu» kelimesinin esas manası, halkın haklarının tamamını veya bîr kısmını gasbetmek demektir. Aslında bu hikmetli bir görüştür. Zira İslâm, idarecilerin en ufak bir zulmüne karşı hemen ayaklanmaya müsade etseydi, İslâm toplumunda kan gövdeyi götürürdü. Çünkü, ne kadar âdil olursa olsun, her idarecinin mutlaka ufak tefek kusurları bulunur. Sonra her idarecinin, tebâsımn tamamının beğenisini kazanması da mümkün değildir. İnsanların bu durumuna Allah Teâla şöyle işaret etmektedir: «Eğer o sadakalardan kendilerine bir pay verilirse, hoşlanırlar. Onlardan kendilerine pay verilmezse hemen kızarlar...»[453]
Hadisteki «İdarecilerin hakkı'm vermek»ten maksat ise şudur: Halkın elinde idarecilerin küfrünü isbat eden apaçık bir delil bulunmadıkça, onları dinleyip itaat etmeleridir. Hadlerin tatbikine yardımcı olmaları; Allah yolunda infak edip, cihada iştirak etmeleri ve zekatlarını vermeleridir. Hâsılı, Allah'ın idarecilere karşı yapmakla sorumlu tuttuğu mükellefiyetleri yerine getirmeleridir,
Hz. Peygamber'in «Adaleti ve hakkınız olan şeyleri Allah'tan isteyin» sözünün anlamına gelince; idarecilerin size vermekle mükellef oldukları f ey ve ganimet gibi haklarınızı Allah'tan isteyin, bunları elde etmek için hemen onlarla savaşmayın, onları Allah'a havale edin. Pek yakında Allah, size yardım edecek ve onların hakkından gelecektir.
Görüldüğü gibi yukarıdaki hadisin, Hz. İsa'nın: «Kral'm hakkını krala, Tanrının hakkını Tanrıya verin» [454] sözü ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Aynı manayı ifade ettiği görüşüne katılsak bile, bu, onun Hz. İsa'nın sözünden alınmış olduğu anlamına gelmez. Zira hem Hz. Mu-hammed hem de Hz. İsa (a.s.) Allah Teâla'nm birer peygamberi olup vahye mazhar olmuş zatlardır. Bu takdirde, söz konusu anlayış, şeriatlerin üzerinde ittifak ettiği bir mesele olur.
«Ümmetimin fakirleri, zenginlerinden beşyüz sene evvel cennete gireceklerdir» hadisine gelince; bunu imam Ahmed, Tirmızi ve ibn-i Mâce, Ebu Hureyre kanalıyla rivayet etmişlerdir. Tirmizi'ye göre, sahih ve hasen bir hadistir Daha önce de belirttiğim gibi, fakirlerin övülüp, faziletlerinin dile getirilmesi gibi hususlar bütün şeriatlerin muvafakat ettikleri bir nokta olabilir. Ancak bu onların mü'min, salih ve muttaki olmaları, belalara tahammül edip, sabretmelerine bağlıdır. Aksi takdirde şükreden zenginler onlardan çok daha üstündürler. [455]

BÖLÜM II

Ahmed Emin, Duhal-İslâm adlı eserinin başka bir yerinde şu görüşlere yer vermiştir : «Bâzı oryantalistler İmam Ahmed b. Hanbel'in, Abbasîler döneminde, Emevî-lerin menâkibine dair rivayetlere yer vererek bir şecaat örneği gösterdiğini ifade etmişlerdir. Buharı ve Müslim'de ise, bunun tam tersi bir tutumun görüldüğünü, bu iki imamın Abbâsilere yaranmak için söz konusu menkıbelere eserlerinde yer vermediklerini iddia etmişlerdir. Öbür taraftan yine imam Ahmed'in Müsned'inde Hz. Ali ve şiasi-nin menkıbelerini zikretmekten çekinmediğine dikkat çekmişlerdir.[456]
Ahmed Emin bu görüşlere cevap vermiş olsa da, ben, biraz daha geniş olarak üzerinde durmak istiyorum :
1- Müsteşriklerin bu sözü sarfetmekle esas maksatları, Hadis imamlarının, idarecilere yaranmak için onlan öven, muhâlilferini de yeren hadisler uyduran birer korkak olduklarını vurgulayarak hadis ve sünen kitaplarının güvenilirliğine gölge düşürmektir. Bu gerçekleştiği zaman islâm teşriatinm ikinci esası yıkılmış olacak böylece müslümanlarm Kur'an'ı anlamaları zorlaşacaktır. Kur'an'da anlaşılmaz olunca islâm kökünden yıkılmış olacaktır. Allah'ın izniyle, müslümanlar arasında, bildikleri ile amel eden, sünneti ve hadisleri seven, ona yöneltilen şüpheleri
cevaplandırmaya muktedir âlimler bulunduğu müddetçe bu gerçekleşmeyecektir.

2 - Mesele ne korkaklık ve kahramanlık, ne de yağcılık ve yaltakçılık meselesi değildir. Esas mesele, hadisleri kabulde öngörülen şartlar meselesidir. Hadisçiler eserlerine alacakları hadislerde bazı şartların bulunmasını esas almışlar ve bunlara sıkı sıkıya riâyet etmişlerdir. Pek tabii ki, imamların kabul ettikleri bu şartların hepsi aynı düzeyde değildir. Buharı ve Müslim gibi bâzı imamlar, işi çok sıkı tutup, sâdece sıhhati tesbit edilebilen hadisleri alırken, Ahmed b. Hanbel, Tirmizi ve Nesâi gibi imamlar da faziletlere dair haberlerde daha toleranslı davranmışlardır. İşte Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde rivayet etmedikleri, Emevîlerin faziletine dair rivayetleri, İmam Ahmed'in Müsned'inde kaydetmiş olmasının sırrı budur.

3- Hiçbir ilmî mesnede dayanmayan bu iddiayı çürüten diğer bir husus, Buharı ve Müslim'in eserlerinde Emevîlerin faziletine dâir rivayetlere yer vermiş olmalarıdır. Emevi soyundan olan, râşid hâlife Hz. Osman'ın fazileti ile ilgili pek çok haberi her iki imam da zikretmiştir [457]

Buharı, Sahabe'nin Faziletleri bölümünde, Muâviye b. Ebu Süfyan'a ait bir bab açmıştır. Burada, Hz. Muâviye'nin faziletine dâir zikredilenler Abbas ve ibn~i Abbas için zikredilenlerden fazladır. Hz. Muâviye hakkında «Muâviye'nin zikri babı» diye başlık atmış olması O'nun fazileti'nin olmadığına delalet etmez. Nitekim ibn-i Abbas ile ilgili bölümde de aynı başlığı atmıştır. İmam Müslim de aym şekilde davranmış, Muâviye (r.a.)nin babası Ebu Süfyan b. Harb'in faziletine ilişkin bir habere yer vermiştir. Bu da O'nun Mekke'nin fethi sırasında, İslâm'a girdikten sonra Resulullah'tan istediği bazı şeyleri içeren hadistir.

Eğer mesele, korku ve yağcılık meselesi olsaydı Bu-harî ve Müslim, Abbasi'lerin dedesi olan Hz. Abbas ve oğlu hakkında çok daha fazlasını zikrederlerdi. Bu kısa açıklamadan açıkça ortaya çıkıyor ki, mesele ne korkaklık ve ödleklik, ne de kahramanlık ve yağcılık meselesi değildir. Esas mesele; onların hadisleri kabulde Öngördüğü şartların ağır olmasıdır. Binâenaleyh İmam Ahmed'in aksine Bubarî ve Müslim'e göre, Hz. Muâviye ve babasının fazileti ile ilgili pek az sahih hadis vardır. İmam Ahmed'in ise, bu konularda daha toleranslı davrandığını belirtmiştik. Nitekim O'nun : «Biz helal ve haram konusunda rivayette bulunduğumuz vakit, işi sıkı tutardık. Faziletler konusunda rivayette bulunduğumuz zaman ise toleranslı hareket ederdik.» dediği nakledilmiştir. Bu yüzden Müsned'de Emevîler hakkında zikredilen hadisler diğerlerinden fazla olmuştur.

4 - Bu yanlış iddia'yı çürüten bir diğer husus da, Buharî ve Müslim'in Hz. Ali ve Şia'sının faziletine dâir yer verdikleri hadislerin Hz. Abbas ve oğlu Abdullah'ın faziletine ilişkin zikrettiklerinden daha fazla olmasıdır. Her iki imam da eserlerinde Hz. Ali hakkında bir, Hz. Hasan ve Hüseyin haklarında da ayrı ayrı birer bab açmışlardır,[458] Halbuki, Abbasi halifeleri Hz. Ali taraftarlarını kendilerine hasım olarak görüyorlardı. Eğer mesele korku ve Abbâsilere yağcılık meselesi olsaydı, Buharî ve Müslim eserlerinde bu gibi konularda hiçbir şeye yer vermezlerdi.

Oysa her iki eserde de Resûlullah'ın Hz. Ali'ye: «Ya Alil Harun (a,s.) Musa (a.s.) run İcardeşi olduğu gibi, Sende benimle kardeş olmak işemez misin?, ne var ki, benden sonra peygamber gelmeyecektir.» dediği, Hayber fethi sırasında ise onu kastederek: «yânn sancağı Allah ve Re-suhVnıtn sevgilisi, veya Allah ve [resulünü seven birisine vereceğim» buyurduğu rivayet edilmiştir. Buharî'nin bir başka rivayetinde ise, Resulullah bir münasebetle Hz. Ali'ye : «Sen benden, ben de sendenim» demiştir.

Buna diğer bir örnek, Müslim'in bizzat Hz. Ali'den naklettiği şu rivayettir: «tohumu yaran, mahlukâtı yaratan Allah'a iandolsun ki, Resulullah bana : «Seni sevenler mü'mm, sana buğzedenler ise münafıktır» dedi.» Bu hadisin ibn-i Hanbel'in Müsned'inde Ümmü Seleme tarikiyle gelen bir de şâhid'i vardır. [459]

BÖLÜM 3

Ahmed Emin «Duha'l İslâm» adlı eserinin başka bir yerinde, muhaddislerin tenkidçiliğine değinirken, şu görüşlere yer vermektedir: «...Ne var ki, Hadisçiler dâhili tenkide, yâni metin tenkidine pek fazla girmediler. Hadis metinlerinin vakıa İle uyuşup uyuşmazlığı ile ilgilenmediler. Buna imam Tirmizi'nin, Ebu Hureyre'den rivayet ettiği : «Mantar Allah'ın kullarına lütfettiği bir ni'met, suyu da gözler için şifâdır Acve (bir çeşit Medinehur-maşıdır) de, cennetten çıkma bir meyve olup zehirlenmenin ilâcıdır.» en güzel delildir. Mesela hadisçiler bu hadisi değerlendirirken, deney yapmak suretiyle mantarın faydasının olup olmadığını anlamaya çalıştılar mı?. Evet, onlar, Ebu Hureyre'nin «bir miktar mantar olarak suyunu bir kab'ın içine sıktım ve gözleri bozuk bir cariyeyi onunla tedavi ettim ve iyileşti[460] dediğini rivayet etseler de; bu, hadis'in sıhhatini tesbit için yeterli değildir. İlaçların tesbitinde mantıkî olarak cüzî bîr tecrübe kâfi değildir. Bunun yolu deneyi tekrarlamak ve bileşiklerini kimyevi bakımdan tahlil etmektir. O devirde bu mümkün olmasa da deneme yanılma yoluyla tesbit edebilirlerdi, tş-te bu nitelikteki hadislerin sıhhati ancak bu yöntemle ortaya konabilir.[461]

Cevap :

1-Buharî, Müslim, Tirmizi ve ibn-i Mâce gibi muteber hadis kaynaklarında yer alan bu haberin ne senedinde, nede metninde akla, nakle ve vâkıâ'ya muhalif bir durum sözkonusu değildir. Hiç bir âlim sıhhatinden şüphe etmemiştir. Bir sözün Hz. Peygamber'den geldiği tes-bit edildiği zaman, şüpheye mahal yoktur. Zira hadis, vahy eseri ise mantar'm şifa olduğu muhakkaktır. Yok eğer Resulullah'ın bir içtihadı olup, Allah Teâla da buna sükût buyurmuşsa bu da Allah'ın, Resulünü bir takriri olarak telakki edilir ve Allah tarafından O'na vahyedüenler cümlesinden sayılır. Çünkü Allah Teâlâ'nın doğru olmayan bir konuda peygamberini ikrar etmesi muhaldir. Her halükârda mantar'm göze şifa olduğunda şüpheye yer yoktur. Hadisten anlaşılan da budur. Nitekim Ebu Hureyrede hadisten bunu anlamış ve bizzat deneyerek tat-"bik etmiştir.

2 -Müslümanlar tâ sahabe devrinden günümüze kadar tecrübeden geri durmamışlardır. İbnu'l-Kayyım, «Zâ-du'1-Meâd^adh eserinde, ileri gelen tıp otoritelerinin mantar suyunun göze iyi geldiğini itiraf ettiklerini zikreder. Aralarında el-Mesihi ve ibn-i Sina'nın da bulunduğu bir grup doktora göre, mantarın göz iltihabına iyi geldiğinide ifade eder.[462] Aynı şekilde Davud el-

Antâki'nin ei-Tez-kire'sinde bu kanaate yer verilmiştir. İmam Nevevi, Müslim şerhinde kendi zamanında kör olan hadis ilmi ile uğraşan sâlih bir âlimin mantar suyuyla şifa bulduğunu kaydeder.[463] Bu ilacı deneyen bâzı kimseler onun başka bir madde ile kullanılması gerektiğini söylemişlerdir. Zira bâzıları tek başına mantar suyunun zararlı olduğunu muşâhede etmişlerdir. eî-Gâfıki, el-Müfredat adlı eserinde, mantarın sürme ile karıştırılarak kullanıldığında çok faydalı bir ilaç olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü gibi müslü-manlar imkanları nisbetinde, asırlar boyu tecrübe ve deneyden geri durmamışlardır. Eski tabiblerden bir kısmı bunun başlı başına bir ilaç olduğunu söylerken; bir kısmı da başka bir madde ile karıştırılmak suretiyle kullanılabileceğini vurgulamıştır.

3-İlimlerin büyük gelişmeler kaydettiği asrımızda, tıp ilmi çok mesafeler katetmiş, hatta doktorlar tedavisi imkansız gibi görünen hastalıkların dahi ilacını keşfetmiş, bir insanın uzuvlarım diğer bir insana nakletmeyi başarmışlardır. Eğer muhtelif branştaki doktorlar rivayet ve dirayet bakımından hadis ilmiyle iştigâl eden âlimlerin de yardımıyla, Tıbbu'n-Nebevî'yi inceleme ve araştırmaya tâbi tutsalar, bundan büyük hayırlar elde edileceği gibi; pekçok oryantalist ve onlara tabi olanların şüphe düşürdükleri birçok hadisin sahih olduğu da gün yüzüne çıkar. Dahası bu hadislerin Hz. Peygamber'in birer mucizesi oldukları da açıkça anlaşılır. Çünkü Resulullah bir tabib olmadığı gibi, tıp ilmiyle de hiç uğraşmamıştır. Öte yandan bi'set asrında yaşayan tabiblerden bu hakikatleri bilen birisi yoktu ki, Resulullah'ın onlardan aldığı söylenebilsin. Bu durumda geriye sâdece bu hadislerin vahy eseri olduğu ihtimâli kalıyor. Zira : «O hevâ1-sindan konuşmaz, O ancak vahyolunan bir vah»

Bu ve benzeri hadislerde yakmi olarak ne kastedildiği bilinemediği için sıhhatlerini araştırırken tecrübe bir şey ifade etmemektedir. Binâenaleyh söz konusu olan bu hadiste de hangi mantarın kastedildiği açık değildir. Zira Resûlullah özel bir mantarı kastetmiş olabileceği gibi, genel olarak bir türe de işaret etmiş olabilir. Ayrıca mantar, bütün göz hastalıkları için şifa olmadığı gibi her zaman ve herkese de şifa olmayabilir.

Sonra mesele kıyamete kadar sabit kalması gereken şer'î bir mesele değildir. Bu nedenle, Rasulullah'ın zamanında, belirli bir hastalık için, özel bir yerde, yine belirli bir mantar çeşidinin ilaç olması da mümkündür. Deney başarısızlıkla neticelenirse, bu, hadisin sahih olmayıp gerçekle bağdaşmadığı anlamına gelmez. Çünkü üzerinde deney yapılan mantar, tedavisi arzulanan hastalığa te'sir etmeyebilir. Ayrıca deneyde kullanılan mantar, hadiste sözü edilen mantar olamıyabileceği gibi, deneyin başarısızlığı mantarın yapısının dışında bir sebeple kaynaklanmış olabilir.

Tıbb'm geliştiği bir asırda yaşadığımız halde, ilmen yüzde yüz başarılı netice vereceği kesin olan bâzı cerrahi müdâhelelerin başarısızlıkla neticelendiğini görebiliyoruz. Bunun sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz : îlacın yapısı dışındaki etkenler, havada ve âletlerde mikropların bulunması, doktorun yanlış teşhisi ve ilacın hastalığın bulunduğu yere isabet etmemesi. Uzman doktor kardeşlerimizin bizlerden daha iyi bildikleri gibi, bu tür hadislerin sıhhatini tesbitte deney ve tecrübe yegâne yöntem değildir.

Bütün bunlara tıbbi bitkilerin zamanla özelliklerini yitirdiklerini de ilâve etmek lâzım. Aslında mantar ve diğer varlıklar zararsız olarak yaratılmışlardır. Ancak, daha sonra çeşitli etkenlerle, kendilerine bâzı âfetler arız olmaktadır. Öyleyse bugün mevcut olan manta-larla yaptığımız bir deneyin başarısızlıkla neticelenmesi, faydaları zamanla izâle olmuş olabileceği için, hadisin yalan olduğu anlamına gelmez. Nitekim pek çok bitki de zamanla, ya da kendisini çevreleyen ortamın değişmesiyle özelliklerini kaybedebilmektedir.

Bu söylediklerimizi 6/10/1961 târihinde Kâhire'de çıkan el-Ehram gazetesinin 14. sayfasındaki, «Tıbbî Bitkiler Bahçesi» başlıklı şu yazı da doğrulamaktadır: Tıbbî gözlemler, tıpta kullanılan bitkilerin son derece hassas olduklarını, toprak, sıcaklık, rutubet ve deniz seviyesinden yüksekliklerine göre özelliklerini kaybedebileceklerini söyler. Bazen de yerlerinin değiştirilmesi nedeniyle bitkilerde yepyeni özellikler ve unsurlar meydana gelebilmektedir. İtalya'da bâzı tarımsal araziler, uyuşturucu elde etmek İçin, haşhaş üretimine çevrilmiş, fakat bitkiler uyuşturucu hiçbir madde vermemiş bunun yerine yelkenli gemi halatlarının yapımında kullanılan çok sağlam elyaf vermiştir. Halbuki, bu bitkinin elyaf ile uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur. [464]

BÖLÜM IV

Ahmed Emin, Duha'I-İslâm adlı eserinin başka bir yerinde, Hadis'in isnad ve metin tenkidine değinirken şu görüşleri serdetmiştir :

«... Hadisçiler, hadis uydurulmasında önemli bir faktör olan siyâsî sebeplere değinmemişler, Emevî ve Abbasi idarelerine destek veren rivayetlere kuşku ile yaklaşmamışlardır. Hadislerin, rivayet edildikleri içtimaî yapıyla ilgilerini tesbit edebilmek için, Hz. Peygamber ve râşid halifeler dönemi ile Emevî ve Abbasi döneminin sosyal yapısını ve bu devirlerde ortaya çıkan siyasî ihtilafları ele alan kapsamlı incelemeler yapmamışlardır. Bunun yanında, râvileri hadis uydurmaya sevkeden psikolojik unsurlar üzerinde de durmamışlardır. Gerçi zaman zaman bunları gözönünde bulundurduklarını bildiren bâzı rivayetleri görebiliyoruz İbn-i Haldun'un, Ebu Hanife'nin az hadis rivayet etmesine ilişkin şu sözü buna örnek olabilir: «Ebu Hanife, râvinin kendi davranışıyla çelişki arzeden hadisleri zayıf telakki ederdi» Biraz kapalı ve veciz bir ifade olmakla beraber, bu söz, hadislerin sıhhati tesbite çalışılırken, yalnızca râvileri tetkik etmekle yetinilemiyeceğine, bilakis hadis metninin beşer tabiatı ve sosyal yapısıyla uyuşup uyuşmadığına da bakılması gerektiğine dair bir metoda işaret etmektedir.

Râvinin psikolojik durumunun, rivayetine nasıl etki ettiğini göstermesi bakımından, ibn-i Ömer'in şu haberi güzel bir örnektir : «Resulullah, davar bekçiliğinde kullanılan köpeklerle, av köpeklerinden başka köpek edinen kimse'nin sevaplarından hergün iki kırat eksilir» demiştir. Fakat aynı hadisi Ebu Hureyre şöyle rivayet etmiştir : «...Av köpekleri ile davar ve tarla bekçiliğinde kullanılan köpekler bundan müstesnadır.» Görüldüğü gibi Ebu Hureyre hadise, tarla bekçiliğinde kullanılan köpekleri de ilâve etmiştir. Bu durum ibn-i Ömer'e aktarıldığı vakit: «Ee! ne de olsa Ebu Hureyre ziraat ile uğraşıyor»

demiştir. İbn-i Ömer'in bu sözü, rivayette psikolojik unsurların ne gibi bir rol oynayacağına dâir latif bir telmihtir. Bu meyanda daha başka rivayetlere rastlamak mümkündür. Ancak bunlara verilen önem hiçbir zaman isnad tenkidine verilen önem kadar olmamıştır. Zâten hadisçiler sened tenkidine eğildikleri kadar, bu yöntemlere de ağırlık verselerdi, faziletlerle ilgili hadisler de dâhil, pek çok hadisin uydurma olduğu rahatlıkla ortaya çıkardı.»[465]

Cevap :

1- Hadisçiler, rivayetleri objektif bir biçimde tenkide tâbi tutmuşlar, sened ve metin incelemesinde esas aldıkları kriterler çerçevesinde sahih ya da zayıf olan haberleri tesbit edip ortaya çıkarmışlardır. Daha öncede üzerinde durduğumuz gibi, haktan uzaklaşmak ve hükümde aşırılığa düşmekten korkan her iffetli eleştirmen'-in yaptığı gibi, hadisçiler de, tenkidlerinde teenni ile hareket etmiş ve son derece temkinli davranmışlardır. Fakat müsteşriklerin ve onların borazanlığmı yapanların esas maksatları, cerh ve tâdil imamlarını acul, hükümde acele davranarak kestirip atan kimseler olarak lanse etmektir. Halbuki, bu imamların böyle olmadıkları gün gibi aşikârdır.

Diğer yandan hadisçilerin : «Bidat ve hevâ sahibi kimselerin rivayetleri muteber değildir» şeklindeki prensipleri açıkça ortadayken, Ahmed Emhı'İn, onları siyâsi unsurları gözardı etmekle suçlamasını anlamak doğrusu mümkün değil. Söz konusu prensibi, bâzı imamlar farklı şekilde uygulamışlar ve yalnızca bidatinin propagandasını yapan kimselerin haberlerini kabul etmemişlerdir. Bunun nedeni ise, kanaatlerindeki taassubun propagan-dist râvileri rivayetlerde tahrife sevketmesi ihtimâlidir. Ancak cerh, ve ta'dil imamları herşeye rağmen, bu tür râvilerin bütün rivayetlerini reddetmemiş, kanaatleri ile çelişki arzeden haberleri kabul etmişlerdir.

İmamların siyâsi unsurları hesaba kattıklarına diğer bir delil de onların şu kaideleridir: «şıi bir râvi'nin Hz Ali'nin fazileti, aynı şekilde Rafızî birinin Ali (r.a.) karşıtlarını kınayan rivayeti uydurma kabul edilir.»

Öyle anlaşılıyor ki, Ahmed Emin, mevzu hadisler sahasında yazılan, İbnu'l-Cevzi'nin «Kitâbu'I-Mevduât»ı, Suyûti'nin «eI· Leâtil-Masnûa»sı ve İbnu'l-Arrak'in «Ten-zihu'ş-Şeri^smdan haberdar değildir! Bu kitapları incelemiş olsaydı müellilferinin şahıs, bölge, cins ve milletlerin fazileti ile ilgili hadisler konusunda ne derece titiz davrandıklarını ve eserlerinde herbiri için ayrı birer bab açtıklarını görme imkanı bulurdu. Sâdece Suyûtî'nin adı-geçen kitabında, faziletlere dâir zikredilen mevzu haberler yüz sayfadan fazla yer teşkil etmektedir.

Bütün bunlardan sonra, Ahmed Emin, nasıl olur da kalkıp : «... Hadisçiler sened tenkidine eğildikleri kadar, bu yöntemlere de ağırlık verselerdi, faziletlerle ilgili harahatlıkla--ortaya çıkardı» diyebilir.

Şayet O, bununla, hadisçılerin, faziletlerle ilgili bütün hadislerin uydurma olduğuna hükmetmediklerini kastediyorsa biz bu görüşe asla katılmayız. însaf sahibi hiç bir araştırmacının da bunu söyleyebileceğini basiretli okuyucularımızdan şu söyleyeceklerimize de dikkat etmelerini istirham ediyoruz :

a) Bir rivayete göre Hz. Enes : «Hamama girdim. baktım ki, Resulullah üzerinde bir peştemalle oturuyordu» demiştir. îbnu'l Cevzi bu haberi değerlendirirken: «O zaman Araplar arasında umûma ait hamamlar yoktu» diyerek rivayetin uydurma olduğuna hükmetmiştir. ,

b) Yine ibnu'l Cevzi: «bundan yüzyıl sonra Allah'ın işine yarayacak hiçkimse doğmayacaktır» şeklindeki bir rivayetin de sened yönünden tahlilini yaptıktan sonra: «pek çok değerli âlim h. 100'den sonra dünyaya gelmiştir. Böyle bir haber nasıl sahih olabilir?» diyerek uydurma olduğuna dikkat çekmiştir.

c) Hadisçilerin, el-Herise (bir çeşit yiyecek)'nin insanın cinsi gücünü arttırdığını bildiren rivayeti değerlendirken, «Bu haberi uyduran Muhammed b. el-Haccac el-Lahmî'dir. Bu adam Herise satarak geçinirdi» tesbitini. yaprnaları da, râvinin psikolojik yönüne dikkat etmeleri bakımından ilginçtir. Daha bunlara benzer pek çok misal bulmak mümkün. Ne yazık ki, Ahmed Emin hadisçilerin yazdıklarını okuma ve inceleme külfetine katlanmamış, görüş ve iddialarında oryantalistlerin izinden gitmeyi tercih etmiştir.

2 -Ahmed Emin'in, köpek besleme ile ilgili, Ebu Hureyre rivayeti hakkında ibn-i Ömer'in sözlerini: «ibn-i Ömer'in bu sözü, rivayette psikolojik unsurların ne gibi bir rol oynayacağına dâir latif bir telmihtir» diyerek yorumlamasına birkaç yönden cevap vermek istiyoruz :

a) Herşeyden önce, Ebu Hureyre'nin, tarla bekçiliğinde kullanılan köpekleri de içeren rivayeti Buharı ve Müslim'de yer almaktadır. Sonra bu şekliyle hadis, sâdece Ebû Hureyre değil daha başka sahabîler tarafından da rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tanesi afif sa-habi Süleyman b. Ebî Zuheyr'dir. Bu zat Buharî'de yer alan rivayetinde şöyle demektedir : «Kim davar ve tarla bekçiliğinde kullandığı köpekten başka köpek edinirse her gün amelinden bir kırat eksilir» Bunu Resûlullalı'tan bizzat sen mi işittin sorusuna da, Süleyman b. Ebi'z-Zübeyr : «Şu Mescid'in rabbine andolsun ki, evet, bizzat ben işittim» cevabını vermiştir.

İmam Müslim ise, aynı lafızlarla, Yahya b. Said -el-Kattan tarikiyle, Abdullah b. Muğaffel'den gelen bir isnadla bu hadise yer vermiştir. Müslim ayrıca ibn-i Ebî Hâtim'den de nakletmiştir. Bundan başka, Tirmizi, Nesâi ve ibn-i Mâce de eserlerinde bu rivayete yer vermişlerdir.

Görüldüğü gibi aynı hadis, Ebu Hureyre'den başka, pek çok tarikle hadiste ziyâde yapmaları mümkün olmayan sahabiler tarafından da rivayet edilmiştir. Kaldı ki, aynı ziyâde bizzat ibn-i Ömer'den de gelmiştir. Nitekim İmam Müslim, hadisin Şu'be ve Ebu'l-Hakem tarikiyle ibn-i Ömer'den gelen şu varyantına yer vermiştir : «Kim ziraat, davar ve av köpeğinden başka köpek edinirse her gün sevabından bir kırat eksilir»[466] İmam Nesai de .aynı ziyâdeyi ibn-i Ömer'den rivayet etmiştir.

İmam Nevevi ise aynı konuda şu mutalada bulunmuştur : «İbn-i Ömer bu hadisi Ebu Hureyre'den işittikten sonra gerçekten Resulullah'm bunu söyleyip söylemediğini tetkik etmiş, söylediğine kanaat getirince de Ebû Hureyre'den duyduğu şekliyle rivayet etmiş olabilir. Yahut ibn-i Ömer önceleri hadisi bu ziyâde ile rivayet ettiği halde daha sonra bunu unutmuş olabilir. Hâsılı, bu şekliyle hadisi rivayet eden yalnız Ebu Hureyre olmayıp, bir grup sahabe de bu konuda ona muvafakat etmişlerdir. Ebu Hureyre bunda münferid kalsaydı, yine de fazlalığı içeren rivayeti kabul olunurdu. »[467]

b) Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da şudur : ibn-İ Ömer'in sözü, ne Ebu Hureyre'nin rivayetine şüphe düşürecek ve ne de O'nun doğruluk ve emânetini gölgeleyecek bir nitelik taşımamaktadır. Burada yalnızca Ebu Hureyre'nin onu ezberinde tutmasına yardımcı olan bir niktaya işaret edilmiştir ki, o da bu sahabinin ziraatle meşgul olmasıdır. Zâten genel olarak insanlar kendilerini yakından ilgilendiren şeylere daha fazla ilgi duyar ve kolayca bellerler.
Bu hususta îmam Nevevî âlimlerin şu değerlendirmelerine yer vermiştir.; «...Burada, Ebu Hureyre'nin rivayetini zayıf gösterecek veya onda şüphe uyandıracak bir şey söz konusu değildr. Bilakis, ibn-i Ömer'in sözünden anlaşılan, Ebu Hureyre'nin ziraatle uğraşan biri olduğu, dolayısıyle kendisini ilgilendiren rivayetin bu kısmını daha iyi bellediğidir. Zira, âdeten insan ilgi alanına giren şeyi diğerlerinden çok daha iyi öğrenir ve başkalarının bilemiyeceği hükümlerini daha iyi muhafaza eder.»
c) î&n-i Ömer'in Ebu Hureyre'den tazim ve takdirle söz etmiş olması ve O'nun kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu itiraf etmesi de bu anlayışı kuvvetlendirmektedir. Nitekim Ebu Hureyre'nin cenaze merasiminde O'nu rahmetle anarak : «Resulullah'm hadislerini bize muhafaza ediyordu» dediği sabittir. Ayrıca el-Bağavi «es Sahâbe» adlı eserinde yine ibn-i Ömer'in O'na hitaben : «ya Ebâ Hureyre! sen, içimizden Resûlullah'a en çok mülazemet eden ve O'nun hadislerini en çok ezberleyensin» dediğini kaydetmiştir. Anlaşılan Ahmet Emin, sahabenin yağcılık ve yaltakçılık nedir bilmediklerini, hak ve hakikat uğruna tenkid etmekten asla çekinmediklerini farketnıemişe benziyor. Eğer ibn-i Ömer (r.a.) hadise yaptığı ilâveden dolayı Ebu Hureyre'yi yalancılıkla itham edecek olsaydı bundan asla geri kalmazdı. Çünkü O'nun Ebu Hureyre'den korkmasını gerektirecek hiç bir neden yoktu.
Rivayet yönünden sabit olan bu ilâve, dirayet yönünden de son derece ma'kuldur. Zira Şâri'in davar köpeklerine müsaade ederken göz Önünde bulundurduğu illet, tarla bekçiliğinde kullanılan köpekler için de aynen mevcuttur. Kaldı ki hayra ve şerre muhtemil olan bir sözü, hayra yormak, bırakın sahabeyi, normal bir müslümana yaraşan iffetli bir davranıştır. Nitekim Ömer b. Hattab (r.a.) da bu nokta üzerinde ısrarla durarak: Kardeşinizin sözünü mümkün merebe iyiye hamletmeye çalışın, kötüye yormayın» demiştir. Gerçek şu ki, Ahnıed Emin bu iddialarıyla büyük haksızlık etmiştir.
3 - Şimdi de Ahmed Emin'in şu ifadeleri üzerinde duralım: «... Gerçi onların bu kabil bâzı şeyler rivayet ettiklerini görebiliyoruz. Buna ibn-i Haldun'un, Ebu Ha-nife'nin az hadis rivayet etmesine ilişkin şu sözü örnek olabilir: «Ebu Hanife râviriin kendi davranışlarıyla çelişki arzeden hadisleri zayıf telakki ederdi.» Biraz kapalı ve veciz bir ifade olmakla beraber bu sözü, hadislerin sıhhati tesbite çalışırken, yalnızca râvileri tetkik etmekle yetinilemiyeceğine, bilakis hadis metninin beşer tabiatı ve sosyal yapısıyla uyuşup uyuşmadığına da bakılması gerektiğine dâir bir metoda işaret etmektedir.»

Cevap :

Ahmed Emin, ibn Haldun'un sözünü tahrif etmiş. O'nu kastedilen manasından alarak, hiç te taşımadığı bir anlama hamletmiştir. îbn Haldun, asla, O'nun dediği gibi; Yalnızca rivayetlerle yetinilmeyip, onların sosyal vakıalara ve beşer tabiatına arzedilmesi gerektiğini, söylemek istememiştir.
İbn Hadun'un esas kastı: Ravi, kendi rivayet ettiği hadisin aksine bir fetva verdiği veya O'nun aksine davranışta bulunduğu zaman, haber-i vâhidle amel edilip, ediîemiyeceğidîr. Zira, Ebû Hanife ve ashabı, bu gibi durumlarda, (isnad) bakımından sahih bile olsa, hadisin zayıf olduğuna hükmetmektedirler. Usulcüler, Haneftlerin bu kanaati hakkında şu mütalaayı yapmaktadırlar : «Hanefi âlimler, haber-i vâhidle amel edilebilmesi için üç şart Öngörmüşlerdir. Birincisi, râvinin, rivayet ettiği habere muhalif amel etmemesidir. Şayet, ravi, ameli veya fetvasıyla rivayete ters düşecek olursa, rivayetine itibâr edilmez. Bilâkis muteber olan ameli ve fetvâsıdır. Bu şartlarını da izah ederken şöyle demektedirler: «Sahabenin tamamı âdil insanlardır. Binaenaleyh bu vasıfta olan bir râvinin, neshedici başka bir unsur bulunmadıkça, ra-sulullahm hadisine aykırı davranması asla makul değildir. Aksi taktirde bu tutumu, O'nun adalet vasfını zed-]er.»[468] Bu izahtan sonra, ibn Haldun'un sözünden ne kastettiği iyice anlaşılmaktadır. Nitekim O, bu sözlerinden sonra, konuyla ilgili olarak, Mâlikî'lerin görüşlerine yer vermiş, haber-i vâhidle amel edilebilmesi için onların da, rivayetin Medine ehli-nin tatbikatıyla çelişmemesi şartını aradıklarına dikkat çekmiştir.[469] Bütün bunların arkasından ibn Haldun «Şâfîîlerin görüşü» başlığı altındada şu değerlendirmede bulunmuştur : «Haber-i vâhidle amel edilebilmesi için, İmam Şafii, ne Mâliki ve ne de HaneBlerin şartlarına gerek duymamıştır. Bilâkis O'nun tek aradığı, senedin sahih ve muttasıl olmasıdır. Sened sahih ve muttasıl olduğu sürece, hadis meşhur olsun, olmasın, Medine'lilerin tatbikatıyla çelişsin veya çelişmesin, O'nunla amel etmiştir. Şayet hadis, başka hadislerle muâraza teşkil ederse, bu durumda, onu nesheden rivayetin olup, olmadığına bakmış, var ise O'nu esas almıştır. Yok ise, aralarını cem etmeye çalışmış, buna da imkân bulamazsa, aralarındaki tearuzu giderecek şekilde te'vil etmiştir. İmam Şâfîi, İttisal şartından dolayı mürsel haberlerle istidlalde bulunmamıştır. Zira, mürsel haber, isnadından, sahabenin düşmesi sebebiyle kopukluk olan bir haber türüdür. Ancak O, başka bir rivayetle desteklenmesi hâlinde bu nevi haberleri delil olarak kabul etmiştir. Sâid b. el-Müseyyib'in mürselleri ile amel etmesinin hikmeti de budur. Çünki, onlarm tamamının başka tariklerden muttasıl olarak geldiğini tesbit etmiştir.»[470]
İbn Haldun ardından, ,Hanbelilerin görüşlerine yer vermiştir. Onların da, Mâliki ve Hânefilerin şartlarına itibar etmemeleri yönünden, îmana Şafii gibi düşündüklerini, ne varki farklı olarak, ittisal şartını da gözetmediklerini belirtmiştir. Bilâkis, sened sahih olduğu sürece, muttasıl olsun veya olmasm onunla amel ettiklerini, bu yüzdende mürsel haberleri kıyasa tercih ettiklerini vurgulamıştır. Sünnetle amel konusunda, en geniş mezhebin Hanbeli mezhebi olduğu da ibn Haldun'un mütalaları arasındadır [471]
Bu konuda, İmam Şafii'nin görüşünün en tutarlı görüş olduğuna dikkât çekmeye bilmem gerek var mı? Kanaatimiz o ki, ravileri âdil ve zabıt olup, senedi de muttasıl bulunduğu sürece, râvinin âmeli veya fetvasıyla çeHşip çelişmediğine bakılmaksızın hadisle amel edilme-lidir. [472]

Bu Konuda Hadis Âlimleri'nin Mütâlası:

Hadisçiler, râvinin rivayeti doğrultusunda fetva vermesinin veya o yönde amel etmesinin, ne hadisin sıhhatine ve ne de râvilerinin adaletine hükmetmesi anlamına gelemiyeceğini belirtmişlerdir. Zira, O'nun ihtiyaten böyle hareket etmiş olması ihtimâli vardır. Yine, haberle paralellik arzeden bir başka delile uymuş olması da ihtimâl dahilindedir. Seyfüddin el-Amidî gibi bazı usulcüler bu şekil bir tutumun, hadisi tashih etmek anlamına geldiği kanaatine sahiptirler. Cüveynî ise, ihtiyaten yapılmadığı taktirde bu manaya gelebileceği görüşündedir. Ibn Teymiyye'nin ise bu konudaki kanaati, terğib ve terhib içeren haberlerle diğerlerinin ayrı ayrı mütaala edilmesi yönündedir.
Aynı şekilde, râvinin hadise muhalefeti de, tamamen başka bir sebepten kaynaklanmış olabileceği için, O'nun zayıf olduğunu veya râvilerinin sika olmadıklarını ifâde etmez. Nitekim, İmam Mâlik, alışverişte «Muhayyerlik» hadisini rivayet etmiş ancak, Medine'lilerin tatbikatına ters düştüğü için, onunla amel etmemiştir. Fakat bu, asla, hadisi rivayet eden «nâfî'» hakkında bir cerh sayılmamıştır.
İbn Kesir ise «râvinin, rivayeti doğrultusunda amel etmesine veya fetva vermesine, o konuda başka hiç bir hadisin bulunmaması da yol açmış olabilir» der. El-Irâkî, bu kanaate katılmayarak, şu değerlendirmede bulunur: «Bir konuda yalnızca bir hadisin bulunması, îcma ve kıyas gibi başka delillerin de bulunmadığı anlamına gelmez. Sonra, hâkim veya müftî, elindeki bütün delilleri ortaya koymak zorunda.değildir. Pekâlâ, başka bir delile sahip olup, O'nun ışığında kalbi hadise yatmış olabilir. Yahut ta, zayıf hadisin, kıyasa tercih edilmesi gerektiği inancındadır...» [473]

BÖLÜM V

Bu bölümde de Ali Hasan Abdulkâdir'in «Nazratün Âmme Fi Târihi'I Fıkhi'l-İslâmî» adlı eserinde ortaya attığı şüpheler üzerinde duracağız. Ali Hasan Abdulkâdir kitabının bir yerinde şu görüşleri serdetmektedir :
«Allah Teâla, Kur'an'da, zekâtı müslümanlar üzerine farz kılmıştır. Fakihler ise, zekâtın kimlere vacip olduğunu, bütün müslümanlara mı? Yoksa, yalnızca belli miktarda mala sahip olanlara mı? farz olduğunu ve yine, zekât olarak verilecek miktarın nekadar olması gerektiğini, bütün tafsilatı ile ancak, Rasûlûlîah'ın hadislerinde bulabilmişlerdir.
Juynball. gibi bazı araştırmacılar ise, bu rivayetlerin sıhhatinden endişe etmişler ve onların tarihi gerçeklere ters düştüğünü ileri sürmüşlerdir. Sahabenin herbireri-nin gücü nisbetinde zekât verdiğine, bu konuda kendilerine tevcih edilmiş özel bir talimatnamenin bulunmadığına dikkat çekmişlerdir. Bu araştırmacılar, Kur'an'm hiçbir sınırlama getirmeden zekâtı farz kıldığını, müslümanla-rın da, tâ ilk gündenberi onunla amel ederek yanlarında, nakid para, zinet eşyası, mâl, elbise v.b. gibi ne varsa onu zekât olarak vermeyi îtiyad edindiklerini savunmuşlardır. Söz konusu hadislerin ise zekat ameliyesine, yirmi dinara yarım miskal, aşağısına ise hiç zekat gerekmediği gibi bir takım sınırlamalar getirdiği de aynı araştırıcılar tarafından kaydedilmiştir.
Zekât birimlerinin tafsilatıyla işlendiği vesikalardan bir kısmını, Hz. Ebû Bekir'in valilerine gönderdiği mektupları oluşturmaktadır. Bazı rivayetlerde ise bu mektupları Rasulullah'm yazdığı, fakat gönderme fırsatı bulamadan vefat ettiği ifâde edilmektedir. Rasulullah'm ölümünü müteakip, Hz. Ebu Bekir'in onları yürürlüğe soktuğu, ondan sonra hâlife olan Ömer'in de aynı icraatı devam ettirdiği kaydedilmektedir.
Bu mektuplarda, deve, sığır ve davarlardan verilecek zekât miktarları, tafsilatıyle işlenmiştir. Böylece Allah'ın mutlak olarak farz kıldığı zekât, bir takım sınırları ve şartları olan tafsilatlı bir ameliye haline gelmiştir. Bundan sonra insanlar, zekatlarını edâ ederken, fıkhı bir takım kural ve kaidelere göre hareket edegelmişlerdir...»[474]
Ali Hasen Abdülkadir, bu çelişkili sözleri nakletmiş, fakat bir cümle olsun eleştiri getirmemiştir. Bu da, O'nun, oryantalistlerin kanaatlerine katıldığı anlamına gelir. Böyle bir durumun bir müslümamn, dahası, bir Ezher âliminin kitabında yer alması, hiç şüphesiz, yeni yetişen talebelerin, sözkonusu hadislerdeki şüphelerinin artmasında, daha etkili bir vesile olacaktır. Halbuki, bu hadîsler, zekâtın nisabım, ne kadar maldan zekât verilmesi gerektiğini, o kadar dakik bir biçimde ifâde etmektedir ki, bu Onların Allah tarafından vahyedildiklerinin bir işaretidir. Zira Rasulullah ümmî bir zat olup, bir hadiste de belirtildiği üzere, okuma yazma bilmeyen bir toplumda yetişip büyümüştü.

Cevap :

1- Bu septik oryantalistler, zekatın nisâbına delâlet eden hadislerin tarihi gerçeklerle uyuşmadığım nereden çıkartıyorlar? Bu konuda onların ve görüşlerini nakleden yazarın kaynak göstermesini beklerdik. Bizler, tarihi gerçeklerin tesbiti hususunda hadis rivayetlerine iti-mad etmiyeceğiz de neye güveneceğiz? Hadisçilerin yöntemini kullanmasına rağmen, Taberi gibi eski tarihçiler bile, rivayetlerin incelenmesinde onlar kadar müdekkîk olamamışlardır. Vakıa ortadadır. İşin daha da ilginç tarafı, bu araştırmacıların, sahabeden her bir ferdin gücü nisbetinde zekât verdiğini, bu konuya ilişkin onlara tevcih edilmiş herhangi bir talimatın da bulunmadığını iddia etmeleridir. Bu ulu orta konuşmaktan başka birşey değildir. Şayet sahabenin" gücü oranında zekat verdiği sahih olsa bile bu, sâdece ilk zamanlara ait bir uygulama olabilir. Niekim, bu durum çok fazla devam etmemiş, zekâtın .sarfedileceği yerler tafsilatıyle. Kur'an'da ortaya konmuştur. Konuyla ilgili sayılamıyacak kadar da hadis vardır. Sünnet ise Zekât'a dâir bütün meseleleri ince ince tes'bit etmiştir. Bilindiği gibi sünnet, İslâm teşrii'nin ikinci aslıdır. Kur'an'ı tefsir ve izah etmiş, mücmelini beyân, âm'mmi tahsis, mutlakmı takyid etmiş, bazen de müstakil olarak hükümler koymuştur. Şayet, yalnızca Kur'an'a itimad edilmiş olsaydı, dini ve dünyevi pek çok meseleye fakihler çözüm bulamazlardı. Ne varki, sünnet ve hadislerin, dinî, dünyevî siyasî ve içtimaî gelişmenin ürünü oldukları, bu şüpheci oryantalistlerin büyük çoğunluğu tarafından iddia edilip durmaktadır.
Yahudi müsteşrik, Goldzier'in sünnet hakkındaki görüşleri de onlardan pek farklı değildir. Hatta O, bu konuda pekçok oryanalistin de fikir babasıdır.
Buharı ve Müslim'de yer alan haberler'den bir tanesi şudur : «Üç yaşını doldurmuş beş deveden aşağısında ze-kât yoktur.

Yine beş Vesâk (60 ölçek)ten aşağısı da zekâta dâhîl değildir.» Ayrıca Buharî, Enes (r.a)in şu rivayetini kaydetmiştir : «Hz. Ebû Bekir, O'nu Bahreyn'e vali olarak gönderirken kendisine şöyle yazdırmıştır : «Bismillahirrahmânirrahîm. Bu, Allah Teâla'mn Rasulu'ne emrettiği, Rasulunün de müslümanlar üzerinde farz kıldığı zekât farizasıdır. Müslümanlardan herkim O'nu usulü dâiresinde isterse, veriniz...»[475] Deve ve Koyunların nisabından bahseden pek çok sahih hadis bulmak da mümkündür. Bu konuda kendisine müracaat edilebilecek en güzel eser Mecdu'd-Din İbnû'l Esîr'in «Câmiu'1-Usûl ilâ ahâdîsi'r Rasûl adlı eseridir.[476]

Zekât miktarlarının, Rasulullah (s.a.s.) tarafından yazdırılmış olması, ancak O'nun valilerine göndermeden vefat etmesi, Peygamber'in vefatını müteakip halife Ebû Bekir (r.a.)'in onlân yürürlüğe koyması ve O'ndan sonra da Hz. Ömer (r.a.)'in aynı uygulamayı devam ettirmesi ile ilgili rivayetler; zekât birimlerinin Rasulullah zamanında takdir edilip, herkes tarafından da biliniyor olmasıyla çelişki arzetmez. Zira, sahabe, hadisleri yazmaktan men edildikleri zaman onları ezberledikleri gibi, zekatla ilgili rivayetleri de ezberlemişlerdir. Hadislerin yazımını yasaklayan rivayet Müslim'de şöyle yer almaktadır: Ben(im hadislerimi) alın yazmayın. Kim benden, Kur'an dışında birşey yazmışsa imha etsin. Benden hadis rivayet etmenizde bir beis yoktur. Kim kasten bana yalan isnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.»

Rasulullah (s.a.s.) zekât birimlerini, valilerine bizzat anlatmış ve şifahen öğretmiş olabilir. Zekât ve nisabla-nnın kayıtlı bulunduğu vesikalar ise, özellikle Rasulul-lah'm vefatından sonra, kendilerine müracaat edilecek güvenilir birer asıl olarak kalmış olabilirler. Bir başka ihtimal de, valilere gönderilen nüshalarla zekât memurlarının yanında bulundurulan nüshaların, ana, nüshadan çoğaltılan yazılı vesikalar olmasıdır.

3-Sırf şüphe sokuşturmak ve rivayetleri inkar edebimek için, Kur'an'm zekatı şartsız ve mutlak olarak farz kıldığını söylemekte garip bir iddiadır. Kur'an'm, dini hükümlerin tamamım bütün detaylarıyla zikretmiş olduğunu iddia eden yokki. Kur'an, dinin aslı ve kaynağıdır. Allah, bu ümmeti, Kur'an'ı muhafaza etmekle mükellef tutmuştur. Binaenaleyh, O'nun bu derece veciz olması, İslâm ümmeti için bîr rahmettir. Sonra, Allah Teâla, Kur'an'ı açıklamak üzere, Peygamberi Muhammed (s.a.s.)'i göndermiş ve «insanlara, kendilerine indirileni açıklaya-sın diye sana da zikri indirdik. Belld aklederler.»[477] buyurmuştur.»

Rasulullah, söz, Bil, ahlak ve hayat tarzıyla O'nu en-güzel biçimde açıklamıştır. İşte, sünnet ve hadislerden meydana gelen bu engin servet, Kur'an'ı açıklamanın bir ürünüdür. Kur'an, namazların adedini, rekatlarını, secdelerini, hangi namazda açıktan, hangisinde gizli okunacağını belirtmemiştir. Rûku'da ve secdede ne denileceğini? birinci ve ikinci oturuşta neler okunacağını taf silatıyle zik-retmemiştir.

Özet olarak; zekâtın nisab miktarları da, şeriat tarafından tesbit edilmiş bir keyfiyettir. RasûlûUah ta pekçok hadis ve sünnetiyle konuya değinmiş. Allah'ın emriyle onu açıklayıp, sınırlarını tâyin etmiştir. Hâlife ve sahâbiler ise, yalnızca, şeriatın getirip, Rasulullah'ın açıkladığım tatbik etmişlerdir. [478]

BÖLÜM VI

Ali Hasen Abdülkadir, «Nazratûn âmme fi'1-Fıfchil-İs-İâmî» adlı eserinin bir başka yerinde ise, şu görüşlere yer veriyor : «... Yalnızca Kur'an ile yetinilmesi ve oldukça az hadis rivayet edilmesi konusunda Hz. Ömer'in ta,v-rı inkârı kabil olmayan bir gerçektir. Abdullah b. el-Aîâî, Kasım b. Muhammed'in kendisine şu rivayeti haber verdiğini bildiriyor : «Ömer b. el-Hattâb devrinde hadisler oldukça çoğalmıştı. Bunun üzerine Ömer, halkın onları getirmelerine dâir bir emir çıkarttı. Hepsi bir araya toplandığı vakitte, yakılmalarını emretti. Ondan sonra, halka dönerek : Ehl-i Kitab'm mesnât (Allah'ın kitabından başka edindikleri kiaplar)ı gibi, siz de, Allah'ın kitabının yanında başka, başka kitaplar mı edinmek istiyorsunuz, dedi.» El-Alâî, Kâsım'm, o gün kendisini hadis yazmaktan men ettiğini def haber veriyor.[479]

Sahabeden üç zatın, hadis rivayetinde çok ileri gittikleri için, hâlife Ömer tarafından göz altına alındıkları da rivayetler arasında yer almaktadır.[480]

İş bu kadarla da kalmamış, Hz. Ömer, kendi kanaatleri ile çelişki arzeden rivayetleri reddetmekten çekinmemiştir. Fâtıma binti Kays'm, O'nun yanında; kocasının O'nu üç talâk ile boşadığım, fakat, Rasûîûllah'm kendisine ne nafaka ve ne de Süknâ (boşanan kadının bannma

hakkı) vermediğini ifâde etmesi üzerine, Ömer: «Doğru söyleyip, söylemediğini bilmediğimiz bir kadının sözüne bakarak, biz Allah'ın kitabını bırakamayız. Bu durumda olan bir kadının, hem nafaka ve hem de süknâ hakkı vardır.» demiştir.

Buna benzer bir diğer rivayette, Hz. Ömer'in teyemmüm hakkındaki görüşü münâsebetiyle zikredilen şu haberdir : «Âmmar b. Yâsir, Ömer'in yanında : bir sefer esnasında ihtilâm olduğunu, su bulamaması üzerine cünüp-lük'ten kurtulmak için toprağa belendiğini, söylemiş; bilâ-here Rasulullah'a durumu haber verince O'nun : «şu şekilde yapman yeterliydi», diyerek, ellerini toprağa vurup, sonra da yüzünü ve kollarını sıvazladığını» haber vermiştir. Ancak, Ömer, bunu hüccet olarak kabul etmemiştir. Zâten apaçık bir karine olmadıkça hadisleri kabul etmemek O'nun bir prensibiydi,»[481]

Cevap :

1-Sayın, Ali Hasan Abdülkâdir'in : «Yalnızca Kur'an ile yetinilmesi ve oldukça az hadis rivayet edilmesi konusunda Hz. Ömer'in tavrı, inkârı kabil olmayan bir gerçektir.» görüşüne katılmak mümkün değildir. Zira, Ömer, hiçbir zaman insanları hadis rivayetinden menet-memiş, sadece rivayetlerinde dikkatli olmalarını tenbih etmiştir. Raşid hâlifelerin hadis rivâyetindeki tavırları budur, halkı da böyle olmaya çağırmışlardır. Hz. Ömer'in hadis rivayetini büsbütün yasaklamayı düşünmeyip, bilâkis, bu konuda temkinli hareket ettiğinin en güzel delili «îstizân» hadisini rivayet eden Ebu Musa el Eşa'ri'ye şöylediği sözüdür. O, büyük sahâbî, Ebu Musa el-Eş'arî'nin sözkonusu hadisi rivayet etmesi üzerine, kendisinden bir şahid getirmesini istemiş, O'nun da Übey b. Kab'b'ı şâhid olarak getirmesinden sonra : Sübhânallah! ben (seni yalancılıkla itham etmek istemedim). Yalnızca bir şey işittim ve o konuda ihtiyatlı hareket etmek istedim, o kadar.» demiştir. Rivayetin başka bir

varyantında ise, Hz. Ömer'in, Rasulullah'm bu hadisini işitmekten kendisini çarşı pazarda alışverişin alıkoyduğunu, söylediği kaydedil[482]miştir Yani, Rasulullah'm sağlığında ticâretle meşgul olması. O'nu bizzat Hz. Peygamber'den işitmesine mani olmuştur. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde ise Hz. Ömer'in, Ebû Musa'ya şöyle dediği nakledilmiştir. «Ben seni itham etmek istemiyorum. Fakat, insanların, Rasulullah'a yalan isnad etmelerinden endişeleniyorum.» Bunu, îmam Mâlik te rivayet etmiştir. Yine, İmam Buharı «El-Edebûl-Müfred» adlı eserinde, Ubeyd b. Hanîn'den yaptığı bir rivayette Hz. Ömer'in, Ebû Musa'ya: «Vallahi, Rasulullah'm hadisleri konusunda güvenilir bir insansın, fakat ben onu iyice tahkik etmek istedim.» dediğini kay[483]detmiştir.

Bütün bu nakiller, Ömer el-Faruk (r.a.)'un, hadis rivayetini azaltmağa ve yalnızca Kur'an ile yetinmeye çağırmadığının en açık delilleridir. O'nu, hadis ve sünnetleri bırakarak, yalnızca Kur'an'la yetinmeyi kastetmekten Allah korumuştur. Kur'an'da hükmünü bulamadığı mese-lelerde> hadis ve sünnetlere başvurduğu bilinip dururken, nasıl olur da, O'nun: Yalnızca Kur'an'la iktifa etmeye çağırdığı iddia edilebilir? Örneğin, kadının düşük yapması ve Şam'da beliren veba hastalığı gibi hadiseler karşısında takındığı tavır en güzel örneklerdir. Şanı yakınlarında, «Serğ» denilen mevkiye kadar varmışken, Ab-durrahman b. Avf'm, Rasulûllah (s.a.s) in : «Bîr yerde, veba zuhur ettiği zaman oraya gitmeyin. Bulunduğunuz yerde belirirse, o zaman da, oradan dışarıya çıkmayın.» dediğini hatırlatması üzerine oraya gitmekten vazgeçmiş ve geri dönmüştür. Hadisi, Buhârî rivayet etmiştir.

Müslim'de, Mısver b. Mahreme'nin şöyle dediğini kaydetmiştir : «Hz. Ömer, kadının çocuğunun düşürülmesine sebep olmanın hükmü hakkında halkla- istişare etti. Mu-gire b. Şu'be : Resulullah'ın bu konuda diyetin, ğurre, yâni, köle veya cariye olduğuna hükmettiğini haber verdi. Ömer'in, senden başka buna tanık olan var mı? diye sorması üzerine, Muhammed b. Mesleme ona tanıklık etti...[484]

Hz. Ömer'in, Kur'an ve Sünnet'te hükmünü bulamadığı meselelerde Hz. Ebû Bekir'in tatbikatını esas aldığı da bilinmektedir.

2- Hz. Ömer'in, sahabeden üç kişiyi hadis rivayetinde çok ileri gittikleri gerekçesiyle gözaltına aldığına gelince, bu kesinlikle uydurmadır. Kitaplarda mevcut olan haberlerin sahihi de, sakimide bulunabildiğine göre, yazara düşen, rivayetleri iyiden iyiye tetkik etmeden kitabına almamaktı. Nitekim, bu rivayet Hz. Ömer'e isnad edilmiş uydurma bir haberdir.

İşte size, Zahiri mezhebinin, Davut ez-Zâhirî'den sonra ikinci imamı, hadis ve sünnet âlimi, fıkhü'l-hadiste ihtisas sahibi Ebû Muhammed b. Hazm ez-Zâhiri'nin bu konuda söyledikleri :

«Hz. Ömer'in, hadis rivayetinde aşırı gittikleri için, ibn Mesud, Ebu'd-Derdâ ve Ebu Zer (r.a.)'i hapsettiği rivayet edilmiştir. Munkatı olduğu için rivayete itiraz edilmiştir. Zira haberin râvilerinden, îbrâhim b. Abdur-rahman b. Avf. onu, Hz. Ömer'den işitmemiştir»[485] Bey-hâkî'nin kanaati de budur. Hz. Ömer'den bunu işitmiş olduğunu ise, yalnızca, Yakub b. Şeybe, Taberi v.b. kimseler İddia etmiştir. Zahir olan işitmediğidir. İbn Hâcer. «Tehzibüt-Tezhîb» adlı eserinde, İbrahim'in 75 yaşında iken, h. 95 veya 96'da vefat ettiğini söylüyor ki, [486] bu durum O'nun h. 20 senesinde duğduğunu gösterir. Buna göre, Hz. Ömer'in vefatında O, üç yaşında olmuş olur. Bu yaş ise, hadis tahammül yaşmın şok altındadır. Bu itibarla, senedindeki inkita'dan dolayı rivayet hüccet olabilecek nitelikte değildir. .

İbn Hazm konuyla ilgili mütalaasına şöyle devam eder : «Bu haberin yalan ve uydurma olduğuna, bizzat kendisi şahitlik etmektedir. Çünki, böyle bir durumda, Hz. Ömer Sahabeyi yalancılıkla itham etmiş olur ki, kendisi de bu ithama dahil olur, Yahut ta, bizzat hadis ve sünnetlerin tebliğini yasaklamış, sahabeyi, onları gizlemeye ve inkâr etmeye zorlamış demektir. Bu ise, İslâm'dan çıkmak anlamına gelir. Allah, mü'minlerin emirini böyle bir şeyden muhafaza buyurmuztur. Bu söz, asla bir müslümanm söyleyebileceği bir söz değildir. Eğer, Hz. Ömer, İtham etmeden onları, hapsetmiş ise, bu da onlara yapılmış bir zulüm olur. Binaenaleyh, reddedilmiş rivayetlerle fasid görüşlerine delil getiren kimseler, şu işâret ettiğimiz iki habis yoldan hangisini dilerlerse onu tercih etsinler.»[487]

Bu rivayete şüphe düşüren ve sahih olmadığını gösteren hususlardan bir tanesi de İbn Mesud'un (fıkıhta) Hz, Ömer'in mezhebine ve yoluna tabi olmasıdır. O : «Bütün insanlar bir vadiye ve yola sapsalar (bir görüşe meyletseler), Hz. Ömer de bir başka yola ve vadiye sûlûk etse (başka bir görüşe kail olsa) ben O'nun peşinden giderim (O'nun görüşünü alırım)» demiştir.

Hz. Ömer (r.a.) de, O'nu, Kûfe'ye muallim olarak gönderdiğinde, Kûfelüere : «Abdullah'ı göndermekle, sizi kendime tercih ettim» demiştir.

Yine, Ibn Mes'ud ve Ammâr b. Yâsir, hakkında : «Bu ikisi, Muhamnıed (s.a.s.), ashabının ileri gelenlerindendir» dediği sabittir.

Hal böyle olunca, ibn Mesud'un, rivayet konusunda, Hz. Ömer'in metoduna muhalefet etmesi nasıl makul olabilir? böyle bir nedenle de, Hz. Ömer'in O'nu hapsetmiş olması, nasıl düşünülebilir?

Adı geçen, Fatıma binti Kays rivâyetindeki asılsız ilâve ise şudur : «Biz, ne Rabbımızm kitabını ve ne de, Peygamberlerimizin sünnetini, doğru söyleyip söylemediğini bilmediğimiz bir kadının sözüne bakarak terkedemeyiz.» Müslim'de ise rivayet şöyle kaydedilmiştir: «...Bellediğini veya unuttuğunu bilmediğimiz bir kadının sözüne bakarak, ne Rab'bimizin kitabını ve ne de Peygamberimizin sünnetini terkedemeyiz. Kadının hem sükna ve hem de nafaka hakkı vardır.»[488]

Burada hata, Ali Hasan Abdülkadir'in ve Selefi Ah-med Emin'in müsteşriklerin sözlerine itimad etmeleri, onların görüşlerini değişmez gerçekler kabul etmelerinden neş'et etmiştir. Hem bu yazarlar ve hem de müsteşrikler bu konuda «Müsellemû's-Sübût» adlı eserde zikredilenlere dayanmışlardır. Halbuki, O, bir hadis kitabı olmayıp, Usûl-û fıkh'a dâir kaleme alınmış bir eserdir. Ve Prensip iibâriyle, hadislerin sıhhat bakımından vasıflarını tesbitte bu gibi eserlere bakılamaz.

Ali Hasen Abdülkâdir, eserinin bir başka yerinde «Hadis uydurmacılığı ve bu konuda müsteşriklerin mütalalan başlığı altında şu görüşlere yer vermektedir:«...Burada son derece önemli bir konuya tafsilatlı olarak temas etmeyi faydalı mülahaza ediyoruz. Bu mesele, ilk asırlarda hadis uydurmacılığı meselesidir. Yakın zamanlara kadar müsteşrikler arasında şu görüş

revaç bulmuştur. Hadislerin büyük bir çoğunluğu, İslâm'ın, birinci ve ikinci asırdaki, dinî, siyasî ve içtimaî gelişmesinin bir neticesidir. Hadislerin îslâm'm ilk devrini yansıtan birer vesika olduklarım söylemek doğru değildir. Onlar, ancak, İslâm'ın inkişâf devirlerindeki dinî gayretin birer ürünüdürler.»[489]

Müsteşrikler bu görüşlerini şu şekilde izaha çalışmışlardır :

a) Emeviler ile muttaki âlimler arasındaki husûmetin had safhaya ulaştığı H. Birinci asırda onlar (âlimler) da hadis ve sünnetleri toplamaya başlamışlardır. Ellerindeki hadislerin gayelerini gerçekleştirmede yeterli olmıyacağma bakarak, İslâm'ın ruhuna ters düşmeyen ve fakat

halkın da teveccühünü celbedebilecek nitelikte hadisler uydurmaya kalkışmışlardır. Bunu yaparken de, dinin prensiplerinden uzaklaşmak, ilhad ve tuğyana karşı mücâdele maksadiyle yaptıklarını düşünerek, vicdanen bir sıkıntı hissetmemişlerdir. Bu - arada, Enıevi saltanatının düşmanı olan Ali taraftarlarına da ümid bahşettiklerini nazarı dikkate almışlardır. İlk etapta, Emeviler karşı harekete geçmede dolaylı bir yol olan, ehl-i beyti över nitelikteki hadisleri uydurmaya başlamışlardır. Böylece, ilk asırda hadis, fıkhî ve teşrîî prensiplere muhalif davrananlara karşı, suskun bir muhalefet şeklinde seyretmiştir.

b) Mesele bu kadarla da kalmadı. Bizzat hükümet bütün bunlar karşısında sessiz kalmadı. Bir görüşe yaygınlık kazandırmak ya da müttâkî zevatı susturmak istediğinde, O da, hadise yapıştı ve hadis uydurmayı tezgâhladı. Bütün bunları, gördüğümüzde denilebilir ki, hadis uydurma hareketi, bir kısım hadislerin terviç edilip, bir kısmının karalanması oldukça erken bir dönemde başlamıştır. Zira, siyasî veya iktisadî hiçbir ihtilaf yoktur ki, onu destekleyen sahih isnadh bir grup hadis bulunmasın.

Emevilerin hadis uydurmada takib ettikleri metod, Muaviye'nin, Muğireb. Şu'be'ye söylediği şu sözde kendini göstermektedir: «Ali'ye hakareti, .Hz. Osman'a rahmet okumayı, Ali taraftarlarına sövüp, hadislerini karalamayı ihmal etme. Tam tersini de Hz. Osman ve ehlini övmek için yap. Ve onların bunu duymalarını sağla.» İşte, Emevilerin Ali aleyhindeki hadisleri bu esas üzerine kaim olmuştur. Eme-vi ve tâbilerini, kendi bakış açılarına uygun olan hadislerde yalan olması pek ilgilendirmiyordu. Zira, yegâne mesele, kendilerine mensup insanların oluşturulup, çoğaltılması idi.

c) Emeviler, hadis uydurma yolundaki dehâlarıyle, İmam Zührî gibilerini bile elde ettiler, (onun uydurduğu) hadislerden birtanesi, «sevap kazanmak maksadiyle, yolculuk, {yalnızca üç mescide, benim şu mescidime (Medine mescidi), Mescidi Haram'a, ve Mescidri Aksa'ya, yapılabilir.» şeklindeki hadistir. Bu, Emevilerin, bu hadis vasıasıyle, Beytül-nıakdisi kutsayıp, Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî ayarına getirmek suretiyle, orayı halk için bir ziyaretgah yapmadaki siyasi eğilimlerini yansıtır. İşin ilginç tarafı, bu hadîsin uydurulması, İbn Zübeyr'in, Şam-, lılar'a Kabe'yi ziyaret etmeyi yasakladığı zamana rastladığıdır. Bunun, Beytü'l-makdis, Şam ve Medine'niı faziletine dair hadislerle de ilgisi vardır. Nitekim, Medine'yi bazıları «Tayyibe» diye isimlendirirken, Emeviler «habise» bazı kimseler de «kokuşmuş yer» şeklinde isimlendirmişlerdir.

d) Mesele, siyasî maksatla veya Emevi hanedanı yararına hadisler uydurmakla da kalmadı. Bilâkis, dini sahaya, Medine ehlinin görüşleri ile, bağdaşmayan, ibâdete müteallik konulara da sirayet etti; Örneğin, herkesin bildiği gibi, cuma hutbeleri, önceleri, iki hutbeden teşekkül ediyor, halifeler hutbeyi ayakta irâd ediyorlardı. Bayram hutbeleri de, namazdan sonra icra ediliyordu. Emeviler bunu değiştirdiler. Halife, Cuma hutbesini oturduğu yerden vermeye, başlarken, Bayram hutbelerini de namazdan önceye aldı. Bu uygulamalarına ise : Recâ b. Hayve'nin «Resulullah ve raşid halifeler hutbeyi oturdukları yerden irad ediyorlardı» şeklindeki rivayetiyle istidlalde bulundular; oysa, aynı zamanda, Cabir b. Semûre de «kim size. Rasulullah oturarak hutbe irad etti derse, yalan söylemiştir.» diyordu.

Bunun bir benzeri de Muaviye'nin minberin basa-maklanm artırması, ve Mescidde, daha sonra, Abbâsilerin kaldıracağı, kendine has müstakil bir makam edinmiş olmasıdır.

Yine, mesele, istekler doğrultusundaki hadislerin ter-viciyle de kalmamış, kendi bakış açılarım yansıtmayan hadisleri karalamaya,, onları gizleyip, zayıf göstermeye kadar uzanmıştır. Hiç şüphe yokki, Emevilerin lehine imâl edilen birtakım ' hadisler, Abbâsilerin gelişiyle ortadan kayb oluvermiştir.

e) İddia sahibi, sözlerini teyid edebilmek için, ilk devir âlimlerinin, râviler hakkındaki cerh ve ta'dil ifâde eden beyanlarını kullanmıştır. [490]Bunlardan bir tanesi, muhaddis Âsim b. Nebil'in[491]«Salih kimselerin, en fazla hadiste yalan söylediklerini gördüm» şeklindeki ifadesidir. Benzeri bir görüş, Yahya b. Said el~Kattân'dan[492] da rivayet edilmiştir. Bu meyanda diğer bir söz ise, Ve-kî'in, Ziyâd b. Abdullah hakkındaki: «Hadiste mevkiinin yüceliğine rağmen, yalancı idi» sözüyle, Yezid b. Harun'un : «Bir kişi, hariç, Kûfeli hadisçiler, Süfyan b. Uyeyne ve Süfyan es-Sevrî'ye varıncaya kadar, hepsi tedlis yaparlardı. Her iki Süfyan da, tedlis yapan râviler arasında zikredilmişlerdir.» sözüdür.

f) Müslümanlar, ikinci asırda, hadislerin sahih olduğunu söylemenin yalnızca şekle râci olduğunu, isnad-ıarı sahih olan hadisler arasında, pek çok uydurma hadisin var olduğunu farketmişlerdir. Bu konuda şu ha-

dişler de onlara yardımcı olmuştur. : «Yakında bana is-nad edilen hadisler çoğalacaktır. Kim size bir hadis rivayet ederse, O'nu, Allahın kitabiyle karşılaştırın. Ona muvafık düşüyorsa, söylemiş olsam da, olmasam da biIinki bana aittir.» îbn Mâce, aynı hadisi; «Hadislerde söylediğim iddia edilen her güzel sözü, mutlaka ben söyle-mişimdir.»[493] şeklinde kaydetmiştir. Bu doğrultuda hareket edilerek yapılanlara sahih hadislerden bir örnek verebiliriz. Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah'-ın, av ve davar köpekleri dışında bütün köpeklerin öldürülmesini emrettiği, haber verilmiştir. İbn Ömer'e, Ebû Hureyre'nin, bu hadise, tarla bekçiliğinde kullanılan köpekleri de ilâve ettiği söylenilince, O, «E! ne de olsa, Ebu Hureyre'nin ekip, biçtiği arazisi var» demiştir.[494] İbn Ömer'in bu değerlendirmesi, hadisçinin şahsi maksatlardan dolayı neler yapabileceğine işaret etmektedir.

g) İlk devir hadisçileri, bazı fıkhî kaideleri ispat edebilmek için, şifahi olarak yapılan rivayetlerden başka, Resulullah'm isteklerini beyan eden yazılı vesikalar ortaya çıkarmak suretiyle yeni bir yöntem daha ihdas ettiler. Bu çeşitte, bir tasdik aracı olarak, Emeviler asrında ortaya çıkmıştır. Ama, mesele bu sahifelerin nüshaları etrafında dolaştığı vakit onların istinsah edildiği ana nüshayı soruşturup, sıhhatini incelememişlerdir. Biz, şu haberden hareketle uydurmacıların cüretini ortaya

koyabiliriz : «Emeviler devrinde, bazı kimseler, Kuzey ve Güney araplarmm arasım bulmaya çalışmışlar ve Tubba' b. Mâ'dîkerib devrinde, gûyâ, Yemenlilerle Rabia arasında bir anlaşmanın yapıldığım ortaya koymuşlardır. Bu anlaşmaya dair vesikanın da, Himyerli bir emirin torunlarından bazısının yanında saklanmış olarak bulduklarını söylemişlerdir.» Şimdi, böyle bir haberi kabul edenlere, zaman bakımından çok daha yakın olan başka bir haberi kabul etmeleri zor gelmese gerek. Bu haberden kastımız, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarda ne kadar zekât gerektiğini ele alan haberdir. Bu konuda muhtelif hadisler varid olmuştur. Fakat bunlardan sahih kaynaklara alınabilecek nitelikte, ayrıntılı olarak zekâtın nasıl verileceğine dair nizamı belirten sahih bir haber yoktur. Bu nedenle, raviler, Rasulullah'm zekât konusunda valilerine yaptığı vasiyetleri içeren yazılı bir vesikaya ihtiyaç duymuşlardır. Bunlara, Muaz b. Cebel'e yaptığı tavsiye ile, muhtevalarım hadis ravilerinin bizlere naklettiği, Amr b. Hazm ve diğerlerine yazdığı mektuplar örnek olarak verilebilir.
Raviler, bu asıllardan nakledilen nüshalarla da yetinmediler. Bilakis, daha eski bazı asıllar ortaya çıkardılar. Bu asıllardan, Hz. Ömer'in ailesinin yanında saklanan bir nüsha vardır ki, Ömer b. Abdülaziz, ondan bir nüsha daha nakledilmesini emretmiştir. Ebu Davud da, Zûhrî'nin onu sahih bulduğunu rivayet etmiştir. Yine, Ebu Davud'un bahsettiği, Rasuluîlah'm mührünü de taşıyan bir diğer vesika daha vardır. Bunu, Sumame b. Abdullah b. Enes'ten alarak, Hanımad b. Üsame ortaya çıkarmıştır. Bu vesikayı, Hz. Ebu Bekir, Enes b. Malik'i, zekât toplamak için görevlendirdiği vakit, O'na vermiştir.» Ali Hasen Abdülkadir, bu görüşlerin, geçen asırda müsteşrikler arasında, revaç bulan görüşler olduğunu ifâde ederek şu, birkaç satırla onlara cevap veriyor : «Burada müsteşriklerin mesnedsiz iddialarını, sağdan soldan ele geçirdikleri haberler üzerine bina ettikleri açıktır. Selefin hadislerin tesbitindeki aşın ihtimamlarının bir sonucu olarak sarfettikleri, cerh ve ta'dil ifadelerini sabit gerçekler olarak ele almışlardır.»[495]
tşte bu kadarı, değerli yazar, Üstad, doktor Ali Hasen Abdülkadir'in, Yahudi müsteşrik Goldzier'in görüşleriyle doldurduğu birkaç sahifeden sonra, ona yönelttiği bir iki satırlık cevabıdır. Halbuki O, islâm ve batı kültürüne vâkıf bir Ezher âlimidir. O'nun gibi bir âlimin yapması gereken, kitabım okuyanların gönlünden ortaya atılan şüpheleri izale edecek kadar cevabı uzatmaktı. Şayet böyle yapmış olsaydı; Allah'tan engin bir rahmet, Hadis ve sünnetlerin, İslâm ve Kur'an'daki mevkiini bilen biz müslümanlardan da teşekkür ve övgü alırdı. Bu münasebetle ben, sünnet ve hadislere bir hizmet, onlara düşürülmek istenen şüphelere de bir reddiye olması bakımından, cevabı uzatmayı uygun gördüm. İslâm, Kur'an ve sünnete karşı hınç duyan bu yahudi müsteşrikin nazariyelerinin içerdiği bütün kuşkulara tafsilatıyle cevap vermeden önce, Müsteşrikler arasında revaç bulmuş, pekçoğunun sıkı sıkıya benimsediği, oysa çok azının incelediği, yukarıda sunduğum görüşleri takdim etmeyi münasip gördüm. [496]

Müsteşrikimin Bu Görüşlerine Cevaplar :

Rasulullah, sahabe ve onlardan sonra gelen müslü-maniarm özelliklerinden elde edilen gerçekler, Goldzier'in görüşlerini çürütmektedir.
1- Kur'an-ı Kerim. Rasulullah (s.a.s.)a indirilmiş-tit O da hiçbir ilâve veya eksik yapmadan. O'nu aynen indirildiği gibi tebliğ etmiştir. Sahabe ise, Kur'an'ı B.z. Peygamber'den alarak, iyice ezberleyip, anlamak, bilgisini elde etmek için ömürlerini vakfetmişlerdir. Halis arap olmalarına rağmen Kur'an'daki herşeyin bilgisini ihata edememişlerdir. Zira, Kur'an'm tafsile ihtiyaç duyan mücmel, beyan ve tefsire gereksinimi olan müphem,tapalı tarafların giderilmesi icab eden müşkil ifadeleri vardır. Ayrıca, kendisiyle özel bir durum kastedilen âm, yine tahsis edilmesi gereken âm ve takyid edilmeye muhtaç olan mutlak ifa.deleri vardır ki, bütün bunları anlamada, yalnızca lügat bilmek ve bazı şer'î kaidelerden haberdar olmak yeterli olmamaktadır. Bu gibi ayetlerin tefsirinde mutlak kanun koyucu ve Allah tarafından bir teb-liğci olan Hz. Peygamber'e müracaat etmek durumundadırlar. Nitekim, Allah Teâla: «İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana da Kur'an'ı indirdik. Umulur ki, düşünüp anlarlar.»[497] buyurmaktadır. Bir diğer ayetinde ise : «Biz bu kitabı, sana, sırf hakkında ihtilafa düştükleri konularda, insanlara açıklanan ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olması için indirdîk.» [498] buyurmuştur.
Diğer taraftan, ihtiyaçları ve beklentileri olan her nedeni toplum gibi, müslümanlar da, bir takım dinî ve dünyevî proplemlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Sade ve bedevi bir hayattan, itikad, ibâdet, muamelat, ahlak ve benzeri konularda vahy ve Tevhid esası üzerine kurulmuş öır hayata intikal etmişlerdir.
Yepyeni bir, inanç ve hukuk nizâmına kavuşmuşlardır. Dinin aslı.olan Kur'an-ı Kerim gerek dinî ve gerekse dünyevi hayatlarında gereksinim duydukları her konuda ve ilk defa karşı karşıya geldikleri problemlerde,
onlara imdat edebilecek tafsilatlı bir kaynak değildi. Zira, Allah Teâla, anlama ve amel etmenin de ötesinde, O'nun muhafazasıyle de İslâm ümmetini yükümlü kılmıştır. Şayet, Kur'an, herşeyi, bütün detaylarıyla içerir bir vaziyette gelmiş olsaydı, İslâm ümmetine, O'nu muhafaza etmek güç gelecek, dahası buna güç yetiremiyeceklerdi. Bu itibarla, karşılaştıkları limî ve dünyevî bütün meselelerde, Allah'ın hükmünün ne olduğunu öğrenebilmek, Kur'-an'i ve hikmetlerini öğrenmeye olan arzularını tatmin edebilmek, O'nun itikâd, ibâdet, muamelât, ahlak, siyaset ve benzeri konularda ihtiva ettiği bilgiye muttali olabilmek için, mutlaka, ama mutlaka, bir müjdeci, korkutucu,, muallim ve dosdoğru yola bir kılavuz olarak gönderilen, Hz. Peygamber'e başvurmak zorundaydılar.
Rasulullah (s.a.s.) in, kadın erkek, bütün müslüman-ların her konuda, kendisine başvurdukları yegane merci olduğu, meşhur ve tevatüren sabit bir keyfiyyettir. Öyleki, onlar, gusûl, hayız, nifâs, temizlik ve ihtilâm olma gibi çok Özel meselelerini bile Rasulullah'a soruyorlardı. Ra-suluîah (s.a.s.) da, hiçbir hürmeti çiğnemeden, ve haya sınırlarını aşmadan, en açik bir şekilde onlara, izahatta bulunuyordu. Kadınlar ise, genellikle, utanıp, Rasulullah'a açıkça soramadıkları konularda mü'minlerin anneleri va-sıtasıyle sorup, yardım alıyorlardı. Rasulullah (s.a.s.), bütün bunlara, ya kendisine vahyolunduğu şekliyle cevaplar veriyor ki çoğunlukla böyle olmuştur yahut da ieti-hadda bulunarak cevaplar veriyordu. Muhakkik âlimlerin

kanaatine göre, Rasulullah ietihad ediyordu. Ancak içtihadında hata üzerine karar kılmasına müsade edilmiyordu. Rasulullah'in içtihad ettiği konuda vahyin gelmemesi, Allah Teâlâ'nın O'nu, içtihadında takrir etmesi anlamına gelmektedir.
Sahabe, Rasulullah'tan teşrîe yönelik sadır olanları, bu esasa göre değerlendiriyor, hatta harp, siyaset gibi dünyevî meselelerde dahi, tutumunun, Allah'tan gelen vahye göre olabileceğini imkân dahilinde görüyorlardı. Bedir savaşında, Hubâb b. Münzir ile Rasuluîlah arasında geçen şu konuşma buna güzel bir delil olabilir : «Ya Rasu-lallah! Burası bizim için tercih hakkı olmayan, Allah'ın sana karargah edinmesini emrettiği bir yer midir? Yoksa, sizin bir görüşünüz ve harp stratejisi icabı (tercih ettiğiniz bir yer) midir? Rasuluîlah; Bilakis, benini, kendi görüşüm, bir harp stratejisi icabı seçtiğim bir yerdir.« Rasulullah'm bu sözü üzerine, Hubab, başka bir veri Önermiş, Hz, Peygamber de, istişare sonucu orduyu, oraya istihkam etmiştir.
Buraya kadar söylediklerimiz kabul edildikten sonra ki kabul edilmek durumundadır Rasulullah'm, muhtelif beyan çeşitleriyle Kur'an'ı beyanı ve tefsirine dair büyük bir servetin varlığına, ayrıca, bundan başka, müstakil olarak, sünnetin koyduğu hükümlerine ve Kur'an'da bahsi geçmeyen bu hükümleri izah eden hadislerin- mevcudiyetine inanmamız gerekecektir. İşte bu muazzam servet, ister kavli, ister fiili ve isterse takriri olsun sünnet ve hadislerle bilinen olgudur.
2- Sahabe, kanun koyma yetkisine sahip, Rasu-lulîah (s.a.s.)'dan, sadır olanlara, büyük bir özen göstermiş, onu kendi canları ve ruhları mesabesinde telakki etmişlerdir. Sahabeyi Rasulullah'tan sadır olanları bellemeye, anlayıp öğrenmeye ve onlarla amel etmeye sevk eden unsurlar şunlardır:
a) Herşeyden önce, takva mertebesine, Rasulullan -m getirdikleriyle amel etmekle ulaşılabilmesi, İslâm'da enbüyük şerefe de yalnızca, bu takva ile nail olunabilme-sidir. Allah Teâla : «Allah katında en keriminiz, en muttaki olanınızdır.»[499] buyurmaktadır. Takvaya ise, sadece kitab ve RasuluÎlah'm sünnetiyle amel etmekle erişilebilir. Bu itibarla onlar, Kur'an'ı muhafazaya gösterdikleri itinayı, aynen, Rasulullah'm sünnetlerini muhafazada da göstermişlerdir. Mü'minlerİn emiri Ömer b. el-Hattab, Mekke emirine : «Yerine, kimi bıraktın? diye sorduğu vakit, O'na; İbn Ebzâ'yı, bıraktım, cevabını vermiş. Ömer; İbn Ebzâ da kimdir? dediğinde ise; Mevâlîlerimizden bir tanesidir, karşılığını vermiştir, Ömer'in; Bir köleyi nasıl yerine bırakabilirsin? demesi üzerine; Bırakırım, çünkü O, Kur'an hafızı ve feraiz âlimidir. Zira ben; Rasuluîlah (s.a.s.)'m : «Allah, bu kitapla bir takım toplumları yükseltir, bir kısmını da alçaltn-» buyurduğunu işittim, demiştir. Hadisi, Müslim rivayet etmiştir. Rasulullah'm meclisine verilen öneme bakın ki, sahabeden herhangi biri oraya giderken arkadaşına «Gelde bir saat iman edelim» dermiş.
b) Dinî hükümlerin pekçoğu ve Rasulullah'dan gelenler, çok meşhur olan ya da bazı sahabilere has bulunan olaylarla ilgilidir. Veyahut da, hatırda tutulmasında büyük rolü olan soru v.b. hususlarla ilgilidir. Bu kabul edilen bir gerçek olduğuna göre, Goldzier ve onun gibi düşünen oryantalistler, sahabenin, sünnet ve hadislerin büyük bir kısmını ezberleyerek, tabiuna nakletmiş olmalarını, tabiunun da sonraki nesillere aynen iletmek suretiyle, onların ta bize kadar gelmiş olmasını neden imkansız görüyorlar?
c) Sahabenin, Rasulullah'a. besledikleri sevgi darb-ı mesel haline gelmiştir. Dost düşman herkes de bunu ikrar etmektedir. Hatta, Hudeybiye andlaşmasından sonra, Rasulullah'm muarızlarından bazıları müşrik kavimlerine gelerek : «Allah'a yemin olsun ki, Kisrâ'yı da, Kay-ser'i de mülklerinde gördük. Hiçbirinin ashabı, Muhammed'in ashabının O'nu sevdiği kadar, onlardan birine muhabbet beslemiyordu.» demişlerdir. Rasulullah'a karşı sevgileri, ondan akıp gelen suyu, ve abdest suyunun artığım elde edebilmek için birbirleri ile çekişecek kadar ileri bir düzeye varmış, Rasulullah'm balgamını ve tük-rüğünü elde edebilmek için gözlerini dört açacak kadar had safhaya ulaşmıştır. Hadislerin ve sünnetlerin ezberlenmesinde bu sevginin tesirini, varın, siz hesap edin. Bugün bile insanlar, bazı lider ve politikacıların pekçok sözünü ezberleyebilmektedirler. Peygamberlik ile önderlik arasındaki, yine, Peygamber'e tabi olan sahabe ile, önderlere bağlanan kimseler arasındaki engin farka karşın, nasıl olur da, sahabenin çok sayıda hadis ve sünneti ezberlemeleri ve kendilerinden sonra gelenlere tebliğ etmeleri imkansız görülebilir?
3 - Sahabe ve tabiun, Rasulullah'm vefatından sonra, sünnete, onun toplanmasına ve korunmasına eşsiz bir itina göstermişlerdir. îşte, Cabir b. Abdullah (r.a.); bir tek hadisi, doğrudan Rasulullah (s.a.s.)'dan rivayet eden birisinden işitebilmek için tam bir aylık yol tepmiş ve bu iş için Özel olarak bir deve satın almıştır. Bunu, Buharı muallak olarak rivayet etmektedir. Ve yine, işter Abdullah b. Abbas (r.a.); sahabeden birinin bir hadisi kulağına gelmiş ve hemen direkt kendisinden işitmek için kalkıp yanma gitmiştir. Uyumakta olduğunu öğrenince, ridasını yastık edinip kapısının önüne uzamvermiş, rüzgarın saçtığı kumla üzeri toz toprak olmuştur. Bilahare, sahabi dışarı çıkmış ve : «Seni buraya kadar getiren nedir? Ey Rasulullah'm amcasıoğlu. Birini gönderseydin de., ben sana gelseydim olmaz mıydı?» demiştir. Bunun üzerine ibn Abbas, sana gelmek, bana düşer, demiş, sonra da, hadisi bizzat ağzından işiterek ayrılıp gitmiştir. Sahabenin içerisinde Câbir b. Abdullah ve İbn Abbas gibileri daha pek çoktur.
Sahabeden sonra gelen, tabiûn da, sünnet ve hadislere karşı aynı itinayı muhafaza etmişlerdir. Said b. Cü-beyr'in İbn Abbas ile yolculuk yaptığı, bu esnada G'ndan bazı hadisler işittiği, hu hadisleri binitindeyken yazıp, indikten sonra da kitabına geçtiği rivayet edilmiştir.
4 - İslâm âlimleri, ta sahabe devrinden itibaren, sünnetin toplanılıp, genel bir tedvine tabi tutulması işlemi tamamlanıncaya kadar, O'nun lafızlarını ezberlemek, manalarını anlamak ve hükümlerini kavramakla temayüz etmişlerdir. Hadiste, uydurma akımına karşı durmuşlar, yalancı ve uydurmacıları sıkı bir takibat altına almışlardır. Gizli ve kapalı yönlerini açığa çıkarıp, gerçek veçhelerini ortaya koymuşlardır. Böylece, insanlar onlardan kaçınmış ve görünüşlerine aldanmamışlardır.
Allame, Ebul-Ferec Abdurrahman b. el-Cevzi (ö. h. 597) şöyle demektedir : «Hiçbir kimsenin Kur'an'a ilavede bulunması mümkün olmayınca, bazı zümreler, Rasulullah'm hadislerine ziyadelerde bulunmaya, söylemediği şeyleri O'na nisbet etmeye başladılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, rivayetleri tashih edecek, sahihini ortaya koyup, zayıfını gün yüzüne çıkartacak bir topluluk yarattı ve hiçbir asrı da onlardan boş bırakmadı.»

Süfyan es-Sevrî de (ö.h. 161) «Melekler, gökyüzünün muhafızları, hadisçiler de yeryüzünün muhafızlarıdır» diyor. Abdullah b. el-Mübarek'e (Ö.h. 181), de. «Bu mevzu hadisler ne olacak?» diye sorulduğu, O'nun : «Onların içyüzünü ortaya koyacak uzmanlar daima varolacaktır» diye cevap verdiği rivayet edilmiştir.
İmam Ez-Zehebî de «Tezkiretû'l-Huffaz» adlı eserinde şunu kaydetmiştir : «Halife, Reşid, bir zındığı öldürmek için alıp getirdiği vakit O; ben, bin tane hadis uydururken, sen neredeydin? diye sormuş, Halife de : Ey Allah'ın düşmanı! Ebu İshak el-Fezarî [500] ve Abdullah b. el-Mübarek, onları tetkik edip, tek tek ortaya çıkarırken,, esas, sen neredeydin?» karşılığını vermiştir.
Yine, İbnü'l-Mübarek'in: «Eğer, çölde birisi yalan söylemeyi tasarlasa, insanlar O'na yalancı demeye başlarlar.» dediği de rivayet edilenler arasındadır.
Yapmış olduğumuz bu nakiller, hadis âlimlerinin yalancılara ve hadis uyduranlara karşı ne kadar uyanık olduklarımı, sürekli denetimde bulundurarak, uydurdukları şeyler nedeniyle onları kınayarak yalanlarını ortaya çıkardıklarını, ortaya koymaktadır. İşte bu şekilde hilelerini kendilerine çevirmişlerdir. Bütün bu ve burada zikrine imkan bulamadığımız gerçekler bizi, sünnet ve hadislerin sağlam temeller üzerine oturduğu bilgisine ve inancına götürmektedir. Goldzier'in iddia ettiği gibi; onların, müslümanlann dinî, siyasî ve sosyal alanlardaki gelişmelerinin bir ürünü olmadıklarını ortaya koymaktadır. Bilemiyorum, İslâm âleminin her tarafında, ibadet ve muamelata dair kuralların ve benzeri hususların büyük bir kısmında ittifak söz konusu iken, hadislerin büyük çoğunluğu, nasıl olur da, gelişmenin ürünü olabilir? Eğer iddia edildiği gibi, mesele, bir gelişim meselesi olsaydı, müslümanlar bu ittifaka ulaşamazlardı. Fıkhın fü-rûuna dair ihtilafların çok büyük bir kısmı, bakış açılarının farklılığı sebebiyledir. Pek çoğu da, içtihadda takip edilen yönteme, birtek delil üzerindeki anlayış farklılıklarına yöneliktir. Yine, bir takım hadislerin, bir bölgede bulunabilmesine karşın; başka bir yerde bulunamaması da bu ihtilaflarda önemli bir faktördür. Bunun sebebi ise, bir kısım salıabinin haberdar olduğu hadislere, bir kısmının muttali olmamasıdır.
Kaldı ki, biz ilk asrı, fıkıhta bir çocukluk dönemi olarak asla kabul etmiyoruz. Bu asrı, yalnızca, dinî ve hukukî bakımdan bir olgunlaşma devri olarak telakki ediyoruz. Âlimler, teferruata dair konularda, ne kadar ihtilaf ederlerse etsinler, hükümlerin tesbitinde yegane müracaat ettikleri kaynaklar Kur'an, sünnet veya bu ikisine kıyas ve bir de icma'dır.
RasuluUah döneminin, dinî ve fıkhî bakımdan bir olgunluğa erişme dönemi olduğunun en güzel delili, Allah Teâla'nm Veda Hacc'ında indirdiği şu âyettir : «Bugün, sîze, dininizi ikmâl ettim. Üzerinize nimetimi tamamladım. Ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.»[501] Rasulul-lah'm şu sözleri de buna bir delildir : «Size iki şey baraktım. Bu ikisine sarıldığınız müddetçe sapıklığa düşmezsiniz. Bunlar Allah'ın kitabı ve benim sünnetimdir.» Rivayete İmam Mâlik ve Hâkim eserlerinde yer vermişlerdir. Başka bir hadisinde ise, RasuluUah bu hususa şöyle işaret etmiştir : «Sizi, gecesi gündüzü gibi olan ve yalnızca helak olmuş kimselerin sapacağı, berrak bir burhan üzere bıraktım.»
Asırlar ve zamanlar ne kadar ilerlerse ilerlesin, müs-lümanlar; din ve dünyevi konularda ihtiyaç duydukları her hükmü, Kur'an'da bulabilirler. Şayet, orada bulamı-yacak olurlarsa, sünnete başvururlar, eğer orada da, bulamazlarsa, Kur'an'da veya sünnette bulunan benzeri hükümlere kıyas ederler. Bunların hiçbirine imkan bulamadıkları takdirde, Kur'an ve sünnetten çıkarılan usul kaideleri çerçevesinde ictihad ederler, islâm'da ictihad, kıyamete kadar baki bir olgudur. Ancak, ictihad edecek şahsın, içtihada ehil olabilmesi için, mutlaka, taşıması gereken bir takım, şartlar sözkonusudur. Binaenaleyh, İslâm'ın ictihad müesesesi her isteyenin girebileceği bir kapı değildir. İslâm'ın bütün insanlık için evrensel, kıyamete kadar baki bir din olması için, ictihad kapısının da açık ve kıyamete kadar O'nun da baki kalması icab-eder. Ta ki, dinî ve dünyevî konularda beşeriyetin her türlü ihtiyacına cevap verebilsin. «İşledikleri fücur mikta-rınca insanlar için hüküm ortaya çıkarılması gerekir» diyen kimse, ne kadar doğru söylemiştir.
İslâm hukukunun, geçirdiği gelişme dönemlerini, çocukluk, gençlik, olgunluk ve kemâl asrı gibi derirlere ayırmak İslâm Şeriatı ile bağdaşmaz. Zira, İslâm teşriâ-tının aslı, Kur'an, sünnet, icma ve kıyastır. Böyle bir taksim ancak, beşerî sistemler ve vaz'î kanunlar için söz konusu olabilir.
Oryantalistlerin pekçoğu, İslâm hukukuna, Allah katından gelme ilâhî bir hukuk nizamı olarak bakmıyorlar; onu, diğer beşerî sistemler ve vaz'î kanunlar gibi değerlendirmeye tabi tutuyorlar. İşte bu yüzden sözkonusu hatalara düşüyorlar.
Evet, fıkıh ve ahkama dair eserlerin tedvininde bir gelişme söz konusu olabilir. Bu, Allah'ın bütün ilimler için koyduğu bir kanundur. Hepsi, azdan başlar gittikçe çoğalır, basitten mürekkebe doğru ilerler. Fıkıh ise, Kitap, sünnet, İcmâ ve kıyas olmak üzere, ilâhî hukuk üzerine bina edilmiştir. Ancak, onda asırlar boyunca, anlayış, tercih ve hükümlerin istinbatmda, fakihlerin büyük bir gayreti sözkonusudur.
İctihad ve istinbat konusunda, mezheplerin yöntem farklılığına ve çokluğuna rağmen, herhangi bir fıkıh kitabına müracaat edilecek olursa, Kur'an ayetleri.ve Hz. Peygamber'in hadisleri ile dolu olduğu müşahede edilir. [502]

BÖLÜM

Oryantalistlerin Şüphelerine Verilen Ayrıntılı Cevaplar

1- Biz, muttaki âlimlerin, Emeviler aleyhine hadis uydurdukları, onlardan intikam almak için, düşmanlarına övgüler dizdikleri yolundaki oryantalist iddialara katılmıyoruz. Takva ile hadis uydurmak bir arada bulunamaz. Avam, havas, herkesin bildiği gibi «takva» insanın, hem içiyle ve hem de dışıyla, dinde istikâmet üzere olması demektir.
Burada, «muttaki» kelimesi, mutaassıp müsteşrik Goldzier'in gayesine sinsice erişebilmek, okuyucuya ithamını kolayca kabul ettirebilmek için, cümleye sokuşturduğu bir kelimedir. Zira, vermek istediği intiba şudur: Muttaki âlimlerin hâli bu olunca, takva sahibi olmayanların hâlini, varın, siz hesab edin. Hiç şüphesiz, onlar, diğerlerinden çok daha ileri gidip, hadis

uydurmada onları fersah fersah geride bırakmış olacaklardır.
Biz, bu iftiracının iddiasında ne derece haklı olduğunu görebilmek için; o muttaki âlimlerden bazısının isimlerini vermesini beklerdik. Ta ki, söz konusu kimseler hakkında, cerh ve ta'dil imamlarının sözlerini tesbit edelim de, iddia edildiği gibi, gerçekten âlimler mi, yoksa âlim müsveddeleri mi, veya ilimle uzaktan yakından ilgisi olmayan kimseler mi, öğrenelim) isterdik. Ne var ki, islâm'a ve müslümanlara hınç besleyen bu yahudi yazar, kötü maksadını kamufle edebilmek için sözü müphem bırakmıştır.
Biz müslüman âlimler, Emevileri ve muarızlarını öven, ya da yeren hadislerin uydurulmuş olduğunu inkâr etmiyoruz. Nasıl, inkâr edebiliriz ki, mevzu hadislere dâir yazılan eserler bunların pekçoğunu ortaya koymaktadır. Fakat bizim, şiddetle karşı çıktığımız husus bunu yapanların muttaki olmaları iddiasıyla; hadisçilerin mevzu haberleri anlamadan, onları uyduranların ayıbını, kusurunu ortaya koymadan rivayet etmiş olmaları iddiasıdır. Nitekim İbn Şirin, bu konuda diyor ki: «Daha önceleri, isnad sorulmuyordu. Ne zaman ki, fitne zuhur etti. O vakit, kendisinden rivayette bulunduğunuz kimseleri söyleyin denilmeye başlandı. Sünnet ehlinin hadisleri alınmaya, bidat ehlininki reddedilmeye başlandı.» Sünnet ehli olanlar, inanç ve hattı hareketlerinde dürüst olan kimselerdi. Bidat ehli ise; bunun tam tersi bir konum içerisinde bulunan kişilerdi. Yine, İbn Şîrîn : «Bu ilim (hadîsler) dindir. Dinînizi, kimden aldığınıza iyi dikkât edin.» diyor. Bunu, Müslim, «Sahih»inin mukaddimesinde rivayet etmiştir. Müslim'in bu konuda bir diğer rivayeti de, Abdullah b. Mübârek'in şu sözüdür: «îsnad dindendir. Şayet, isnad olmasaydı, isteyen, dilediğini söylerdi.» İbnu'l-Mübârek'in: «Bizimle hadis rivayet eden şu kavim arasında ayaklar, yani isnad vardır»[503] sözü de, Müslim'in rivayetleri arasında yer almaktadır. Künyesi Ebu'z-Zinâd olan. Abdullah b. Zekvan'dan da : «Medine'de yüz kadar güvenilir insan tanıdım. Ne var ki, bu işin ehli olmadıklarından kendilerinden hadis alınmazdı» dediği rivayet edilmiştir.[504]
îşte bütün bunlar, âlimlerin, yalancı ve uydurmacıları takibat altında tutup, gerçek yüzlerini oıtaya koymada ne kadar uyanık olduklarına delâlet eder. Daha evvel, müsteşriklerin sözlerini özet olarak eleştirirken, muttaki âlimlerin, değil hadis uydurma hareketine ortak olmak, bu faaliyetler karşısında nasıl cihad ettiklerini izah etmiştim.
işaret etmek istediğim diğer bir nokta da, ilk asırda, ortaya çıkan fitne ve ihtilaflara rağmen, insanlardaki dinî güdünün, hala kuvvetli olduğudur. Bu dinî güdü, muttaki alimlerde ve hak konusunda eleştiri almaktan sakınmayan kimselerde çok daha kuvvetli ve nettir. Ne kınama ve ne de tehdit onları, hiçbir zaman korkutamamıştır. Her zaman iyiliği emredip, kötülükten sakındırdıkları ise bilinen bir gerçektir. Çoğu zaman, bir âlim, halife ve idarecilere nasihat edebilmiş, hakka ve dine muhalefet ettiklerini onlara söyleyebilmiştir. Mesele, böyle olunca, muttaki âlimler, niçin, münafıklık yapıp, amaçlarına yalan ve desise ile ulaşmaya çalışsınlar? Goldzier'in de itiraf ettiği üzere, onlar muttaki insanlardır. Bütün müslümanlann nazarında takva vasfı Rasulullah (s.a.s.)'a yalan isnadiyle çelişir ve onunla, asla, bir arada bulunamaz. Hâlife ve idarecilerin gönlünü almak için, hadis uydurma işini, ancak, dinlerini dünya karşılığında satan, şahsiyetsiz, ahlakî ve dinî bakımdan zayıf karakterli kimseler yapabilir.
Öte yandan, halife ve idareciler de zaten, dindar ve ahlaklı insanlardı. Asla, kendileri lehine, Peygamber'e yalan isnadına razı olmazlardı. Bunun en güzel örneği, Gıyâs b. İbrahim'le ilgili şu rivayettir : «Birgün, Halife Mehdi'nin huzuruna giren Gıyas O'nun güvercinlerle oynadığını görür hemen O'na : «Mızrak, tırnak (at, deve) ve kanat (kuş v.b.) müsabakasından başka yarış, meşru değildir» diye bir hadis rivayet ederek Halife'nin gönlünü almak için «kanat» kelimesini hadisin sonuna ilave eder. Burada, uydurulan yalnızca son lafızdır, hadisin diğer kısmi sahihtir. İmam Ahmed ve Sünen-i Erbaa yazarlarının eserlerindeki varyantında «kanat» kelimesi yer almamaktadır. Hadisi rivayet ettikten sonra Gıyas, gitmek mak-sadiyle kalktığı vakit, halife O'nun yalan söylediğini fark-etmiş ve O'na : «Senin yalancı bir adam olduğundan eminim» demiştir. Bilâhere de, Gıyas ve benzeri, münafık, dini gevşek kimselerin hadis uydurmalarına sebep olduğu için güvercinlerin kesilmesini emretmiştir.
Buna benzer, diğer bir hadiseyi de Hatib el-Bağdadî, yalancı Ebu'KBuhterî'nin terceme-i halinde zikretmiştir. Birgün bu zat, kıssa anlatmak için halife Harun er-Reşid'-in huzuruna girmiş, bir de bakmış ki, halife güvercin uçuruyor hemen bir hadis uydurmuş ve : «Rasulullah (s.a.s.) da güvercin uçurmuştur» deyivermiş. Harun er Reşid, O'nun yalan söylediğini farketmiş ve azarlayarak : «Defol, huzurumdan, eğer. Kureyşli olmasaydın seni azlederdim» demiştir. Keşke, azletseydi, ya da tutup, cezalandır s aydı, ne vardı?
Bakınız halife Mehdi ve Harun Reşid, gönülleri alınmak için uydurulan hadislere, nasıl da tepki gösteriyorlar. Bu, halifelerin vicdanlarının ve dinî hamiyetlerinin kuvvetli ve diri olduğuna delalet eder. [505]

BÖLÜM VIII

2- Burada ele alacağımız şüphe de, öncekilerde olduğu gibi, ciddî ve ilmî meselelerde hiçbir mesnede daJ yanmadan, ulu orta, ileri sürülmüş bir iddiadır. Biz, bu şüpheciden Emevi halife ve hükümetlerinin insanları hadis uydurmaya teşvik ettiklerini; canlarının her istediğini, hadis uydurarak destekledikleri gösteren delilleri gözlerimizin önüne sermesini beklerdik. Kendisine alda-nanlarm ve onların borazanlığım yapan müsîümanlann nazarında, muhakkik ve yaptığı alıntılarda güvenilir bir zat olan Goldzier'in garipliklerinden birisi de, badis uydurma hareketinin, oldukça erken bir devirde başladığını ileri sürmesidir. Bu rneyanda, Hz. Muaviye'nin, Muğire b. Şu'be'ye söylediği şu sözü de delil getirmektedir : «Aman! Ali'ye hakaret etmeyi, Hz. Osman'ı rahmetle anmayı ve Ali taraftarlarına sövmeyi ihmal etme. Hadislerini de çürük göster...» Goldzier, maksadına nail olabilmek için, cümleye hemen, «hadislerini de» ifâdesini ilave ediver-miştir. Halbuki rivayetin, Tarihû't Taberî'deki şekli şöyledir : «Aliyi kınayan, O'na hakaret eden kimselere rahmet okuma. Yalnızca Hz. Osman'ı rahmet ve istiğfarla an. Alinin ashabı kınanmaya müstahaktır. Onlardan uzak durulmalı ve sözlerine kulak verilmemelidir. Hz. Osman'ın taraftarları ise aşırı derecede Övülmeli, onlara yakınlık duyulmalı ve onlarla konuşulmalıdır.»

Biz, bu metinde, Goldzier'in iddiasına delâlet eden birşey göremiyoruz. İşte, müsteşriklerin iktibaslardaki güvenirlikleri böyledir. Bu sözü okuyan kimse şöyle tahayyül eder : İlk asırda, İslâm ümmetini bir dağınıklık sarmıştır. İslâmî ruh bir telâş içinde veya izmihlalle karşı karşıyadır. Aksi takdirde, muttaki âlimlerin, Emeviler aleyhine hadis uydurmaları; Emevilerin de, aynı şekilde onlara karşılık vermeleri neyle izah edilecektir? Eğer, Goldzier yalnızca faziletlere ve karalamaya yönelik hadisleri kastetmiş olsaydı, mesele biraz olsun yumuşardı. Fakat O, dinî işlerin hemen hemen tamamında, okuyucuya, bu hayâlı durumu tasavvur ettirmek istemiştir.
Diğer taraftan, Goldzier'in bir diğer iddiası da : İster, dinî, isterse itikadî olsun, ihtilafa medar olan her meselenin sağlam isnadlı bir grup hadise dayandığı yolundaki, iddiasıdır.
Bir defa, ihtilaflı olan her konuda, herkesin sahih hadislere dayandığı tezini reddediyoruz. Kendisinde ihtilaf edilen o kadar çok mesele var ki, taraflar, hiç de delil ol-mıyacak hadislere sarılmışlardır. Ayrıca, bir konuda mücerred olarak ihtilal edilmiş olması ve onunla ilgili sahih olduğu ileri sürülen hadislere dayanılması, söz konusu hadislerin uydurma olmalarını gerektirmez. Fıkhı meselelerde ihtilafların makul sebepleri âlimlerin enine boyuna zikrettikleri sahih yorumları vardır.[506]
Kaldı ki, ihtilaflardan bir kısmının, insanlara genişlik olması bakımından, Rasulullah'm herhangi bir fiilinin farklı şekillerde hikaye edilmesi buna yol açmış olabilir. Sahabeden birisi Rasulullah'm bir fiilini, başka bir digeri de ayrı bir fiilini nakletmiş olabilir. Bu gibi durumlarda, gerçekte bir çelişki sözkonusu değildir. Zira, her iki davranışta mubah ve meşru bir davranış olabilir. Yahut da, biri mubah, diğeri müstahab veya her ikisi de, müstehab olabilir. Bu arada, her ikisi de vacip olup, biri diğerinin yerini tutabilecek nitelikte olabilir.
İhtilaflardan bir kısmı da vardır ki, bunlar, sahabeden bazılarının Hz, Peygarnber'den herhangi bir hükmü işitmiş olması, diğerlerinin de onu işitmeyip, şer'î kaide ve usuller çerçevesinde, ictihad etmesinden kaynaklanabilir, îçtihadları bazen, hadise muvafık düştüğü gibi, bazen de düşmeyebilir. Bu noktada, sahabenin hepsinin, Rasulullah ile her zaman beraber olma yönünden, aynı düzeyde olmadıklarını hatırlamak lazım.
Rasulullah (s.a.s.) vefat edince, Sahabe, tslâm âleminin çeşitli yerlerine dağıldılar. Kimisinin bildiği hadislerden, kiminin hiç haberi yoktu. Medine v.b. yerlerde; yeni bir problemle karşılaşıldığı zaman, o konuda hadis bulunabiliyor ve hadis doğrultusunda hükme varılıyordu. Fakat, daha sonra, başka bir yerde aynı türden bir problemle karşı karşıya geliniyor, oradaki sahabilerm, ilgili hadisten haberleri olmayabiliyordu. Binaenaleyh, onlar da, mecburen ictihad ediyorlardı. Bilahare, konuya ilişkin bir hadis ortaya çıkıyor. Sahabe bu hadisi rivayet ettiği vakit de, onlar, sözkonusu meselede, kendilerinin haberdar olmadıkları ve fakat bize kadar naklolunan hadise ters bir hüküm vermiş gözüküyorlardı. Onların hadis doğrultusunda amel etmemeleri, kendilerine ulaşmadığı için, hadis hakkında bir cerh unsuru olamaz.
Bazen de, rivayetlerdeki çelişkinin kaynağı, Hz. Pey-gamber'den müşahede ettikleri hali nakildeki, bakış açılarının farklılığı olabilir. Zaten, bu kabil ihtilafların çoğu, bu sebeb dolayısıyladır. Bunun, en güzel örneğini,
Rasululllah'ın hangi çeşit hac yaptığını dile getiren rivayetlerde görmek mümkündür. Bu rivayetlerin bir kısmı O'nun, Hacc-ı Kıran (bir ihramla hac ve umreyi birlikte yapmak), bir kısmı, Hacc-ı İfrâd (yalnızca haccetmek), bir kısmı da, Hacc-ı Temettü (Hac ve Umre, her ikisi için ayrı ayrı ihrama girmek) yaptığını ifade etmektedir. Bunun nedeni şudur : Sahabeden bazıları, Hz. Peygam-ber'ıı hac için ihrama girdiğini görmüş ve O'nun Hacc-ı İfrâd yaptığını rivayet etmişlerdir. Bazıları da, haccın yanında Umre de yaptığını görmüşler ve Haccınm Hacc-ı Kıran olduğunu rivayet etmişlerdir. Hacc-ı Temettü yaptığını rivayet edenler ise, Temettu'nun şer'î ma'nasım değil de, luğat manasını kastetmişlerdir.
Sahabeden gelen rivayetlerdeki çelişki, bazen de, hadisi farklı anlamaktan, ya da, zahiren çelişkili gibi görünen hadislerin arasını cem'deki yöntem ayrılığından ortaya çıkmış olabilir. Yine, hükmün illetine yahut bir nassı diğerine tercih etmeye değişik yaklaşım tarzı da buna neden olmuş olabilir.
İhtilafların bir diğer nedeni de, hadislerin âm, has, mutlak, mukayyed, mücmel ve mübeyyen oluşlarıdır. İmamlardan bir kısmı, hadisi âm olarak telâkki ederken, bir diğer kısmı, O'nun tahsis edildiğini söyleyebilir. Yine, bir kısmı hadisin mutlak, diğeri de mukayyed olduğuna kanaat getirebilir, v.b. İslâmî ilimlerde, derinlemesine inceleme yapmayan birisi, ilk bakışta bunları bir çelişki olarak veya uydurma ürünü olarak görebilir. Ancak, önyargılardan ve taassuptan uzak, etraflı bir araştırma yapacak olursa hakikat apaçık kendisine görünecektir.
Gelelim diğer şüphesine : Goldzier; Emevilerin Zührî gibi âlimleri elde ettiklerini, onların: da,vfimevi hanedanı lehine hadisler uydurduğunu iddia ediyor ve «sevap mak-sadıyle yolculuk ancak üç mescide; benim şu mescidime, Mescid-i Haram'a ve Mescid-i Aksa'ya, yapılabilir» şeklindeki hadisi de buna Örnek veriyor. Goldzier'in buradaki esas amacı, rivayet ilminin üzerine kurulduğu temel direkleri yıkmaktır. Bunlar ravilerdir. O'na göre, bu kimseler, halife ve idarecilerin emirlerine tâbi şahsiyetlerdir. Hele, en büyük hadis hafızı, hadislerin yayımında büyük emeği geçen ez-Zührî'nin hali böyle olunca, ilim ve mertebe bakımından O'nun altında kalan ravilerin hali ne olacak? Elbetteki sultanların nzası onları da cezbedecektir. Müsteşrikler ez-Zührî'ye dil uzatmakla, özelde, O'nun konumunu zedelemek, genelde ise, bütün ravilere gölge düşürmek istemektedirler.
Okurlarımızın da hatırlayacakları gibi, burada üzerinde durduğumuz şüphe ile ilgili konular üzerinde daha önce de uzun uzadjya durmuştum. [507]

BÖLÜM IX

1- Sünnete ve sünnet âlimlerine karşı kin dolu olan yahudi müsteşrik Goldzier'in, ibadetlere ilişkin hükümlerde, Medinelilerin tatbikatıyle uyuşmayan haberlerin uydurma oldukları, iddiasına gelince, bu da, öncekiler gibi hiçbir mesnedi olmayan, bir iftiradan başka bir şey değildir. Bu, ancak, ilk devir İslâm toplumu hakkında hiçbir bilgisi olmayan veya bildiği halde iftira eden birinin sözü olabilir.

O dönemde, çok sayıda sahabi olduğu gibi dinleri uğruna en kıymetli şeylerini hatta canlarını feda eden, hak uğruna eleştiri almaktan sakınmayan ve yalnızca Allah'tan korkan çok miktarda da tabii vardı. Dinî prensiplere ilâvede bulunmak ya da onları değiştirmek, ne bir halifenin ne de bir başkasının kârı değildi. Zira, din, insanların tahribinden emin kılınmıştır. Müslümanlar, İdarecileri daima tarassut altında tutmuşlar, bazı ibâdetlerde ihdas ettikleri değişikliklere şiddetle tepki göstermişlerdir. Oysa, idareciler de yapmak istedikleri şeylerde, ;bir takım haberlerin te'vilini esas almışlardır. İşte, âlimlerin, sultanları murakabedeki sıkı tutumlarına bazı örnekler :

Ez-Zehebi, Tezkiretû'I-Huffâz adlı eserinde, İbn Ömer >(r.a.)'in terceme-i hâlini verirken şu haberi nakletmiştir : «Haccac hutbe irad ederken, Abdullah ayağa kalkmış ve .O'na: «Ey! Allah'ın haramını çiğneyip helâl edinen, Allah'm beytini yıkan ve O'nun dostlarını öldüren Allah oryantalistlerin şüphelerine cevaplar düşmanı» diye seslenmiştir. Haccac, kim bu? diye sormuş, Abdullah b. Ömer, denilmesi üzerine: «Sus, ey, bu*nak ihtiyar» diye karşılık vermiştir.» [508]

Başka bir rivayette ise, şöyle denilmiştir : «Haccac bir hutbesinde: «Haberiniz olsun, îbn Zübeyr, Allah'ın kitabını değiştirmiştir» demiş. Bunun üzerine, ibn Ömer : «Yalan söylüyorsun, ne ibn Zübeyr, ve ne de sen,, Allah'ın kitabını değiştirmeye güç yetiremezsiniz» demiştir. Haccac'ın «sen, bunak bir ihtiyarsın» diye karşıhk vermesi üzerine, O da; «Eğer, sen sözünden dönecek olursan, ben de ancak o zaman dönerim» cevabını vermiştir.»[509] îslârn ümmetine en sert davranan, onları ezik ezik ezmeye, hakkı söyleyen dilleri susturmaya yeltenen Haccac-Zâlime karşı bile Abdullah b. Ömer gibi bir zatın sukut etmediğini görüyoruz.

Emevilerin uydurma hadislerle, sultalarını meşrulaştırma çabalarına, halk tarafından şiddetli bir tepki gösterilmemesi makul olamaz. Kaldı ki, hadis uydurma gibi bir olgu, bu kadar erken bir devirde başlamamıştır. Böyle bir durum, ancak, fıkhı ihtilafların kızışıp, mezhep taassubunun ayyuka çıktığı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Faziletlere dâir hadislerde bazı âlimler toleransh davransalar bile, ahkâm hadislerinde, gevşek davranılmayıp, çok sıkı bir tutum sergilenmesi gerektiğinde bütün âlimler ittifak etmişlerdir. Zira, helâl ve haram ifade eden hükümler, ancak bu hadislerle bilinebilmektedir.

2 -Şaşkınlığı mucip bir diğer husus da Goldzier'in iftiralarını desteklemek için, Emeviler hesabına zikret'tiği bazı hadislerdir ki, hiçbiri de davasını destekleyecek nitelikte değildir.

Rasulullah (s.a.s.)'m, cuma hutbelerini ayakta irad ettiği, nihayet, Hz. Musaviye'nin gelip hutbeleri oturarak vermeye başladığı, inkârı kabil olmayan bir husustur. Ancak Hz. Muaviye'nin bunu bir mazeretinden dolayı yaptığı aşikardır, ibn Ebi Şeybe : «Muâviye iyice şişmanlayıp da, irileşince, hutbeleri oturduğu yerden irad etmeğe başlamıştır» şeklinde, bir rivayete yer verirken, Bey-haki de «Sünen» adlı eserinde : «Dermansızlığı, hastalıktan ve yaşlılığından ileri geliyordu» diye ilavede bulunmuştur. Biz, müfteri Goldzier'den iddiasını doğrulayacak bir tek hadis göstermesini beklerdik.

El-Beyhâkî, Kab b. Ucre'den de şunu rivayet etmiştir : «Kab, birgün mescide girmiş, Abdurrahman b. Abdülha^kem'in oturduğu yerden hutbe irad ettiğini görmüş. Bunun üzerine : «şu habise bakın, oturduğu yerden hitab ediyor. Halbuki, Allah Teala : «Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman, hemen dağılıp, oraya gittiler ve seni a[510]'akta bıraktılar.»3 buyurmaktadır demiştir» İşin ilginç tarafı biz, Îbnû'l-Hakem'in, oturmasının meşruluğuna dair, bir tek hadisi delil getirdiğini göremiyoruz.

Goldzier'in daha önce zikrettiği Reca, b. Hayve hadisine gelince, ona muttali olmak mümkün olmadı. Bu konuda, bize hadisin kaynağını göstermesi icab ederdi. Reca b. Hayve büyük hadis hafızlarından olup, hadis uydurmakla da itham edilmemiştir.

Cabir b. Semure hadisi ise, bu konuda bilfiil bir Ka-dis uydurulduğuna delil teşkil etmez. Bilakis bu, bazı insanların, sonradan çıkan bu değişikliğe Hz. Peygamher'in hadisleriyle işaret etmiş olabileceğini zannetmeleri ihtimaline bir cevap aynı zamanda, sultanlara yaltaklanan, zayıf imanlı bazı kimselerin böyle bir değişikliğe kalkışmalarına da bir reddiyedir. însan bazen sözünü desteklemek, hasmına da yapmış oldukları şeye sahih sünnetten bir delil olmadığını göstermek için, böyle bir üslûba başvurabilir.

Bayram hutbelerine gelince, bunu Muavİye ve valilerinin namazdan önceye aldıkları doğrudur. Zira, insanlar, namazdan sonra, oturup hutbeye kulak vermez olmuşlar, onlar da böyle bir çareye başvurmuşlardır. Ancak, ümmetin, bu tutumlarını kınamasından ve şiddetli tepki göstermesinden kurtulamamışlardır. Buna rağmen, biz Muaviye ve valilerinin yaptıklarına birtek hadisi delil getirdiklerini bilmiyoruz.

Buharı Sahİh'in'de şöyle bir rivayete yer veriyor, «Muavi'yenin Medine valisi Mervan b. Hakem, bayram hutbesini namazdan önceye almak isteyince, Ebu Said el-Hudri O'na karşı çıkmış ve elbisesini tutup çekelemiş-tir. Mervan da, O'na, aynı şekilde karşılık vererek, çıkıp namazdan evvel hutbeyi irad etmiştir. Bunun üzerine, Ebu - Said «Allah'a yemin olsun ki, tağyirat yaptınız» diye bağırmıştır. Mervan : «Ey Eba Said Senin bildiğin artık kalmadı» deyince, Ebu Said «Vallahi, bildiğim, bilmediğim-' den daha hayırlıdır,» demiştir. Mervan da: «Halk namazdan sonra bizi dinlemeye kalmıyorlardı, biz de böyle yapmak zorunda kaldık.» cevabını vermiştir.

İşte, Mervan, yaptığını haklı çıkarabilmek için, mazeret beyan etmiş, bir hadis uydurmamıştır. Veya Goldzier'in iddia ettiği gibi, hadis uyduracak birini ayariama-mıştır. Oysa bu zaman uydurmaya en müsait bir zamandır.

Peygamber'in, minberinin basamaklarının çoğaltılması da aynen böyledir. Mervan basamakların sayısını altıya çıkarmış, bunu da, halk çoğaldığı için yaptığını söylemiştir. Bu, şeriat nokta-i nazarından son derece isabetli bir yaklaşımdır. Ama, Mervan'm bu konuda bir tek hadis uydurduğunu göremiyoruz. Doğrusu, ben bu müsteşriğe, şaşıyorum. Koskoca bir dava ile ortaya çıkıyor, sonra, ona delil getirmek isterken, davasını kökünden yıkıp, atacak birşeyler ortaya koyuyor. Goldzier'e ve araştırmalarına aldananlar, çarpık mantığın ve insaflı bir âlimin el atmasıyla seraba karışıp, yok olup gidecek bir delille ortaya çıkmanın, sonunun ne olduğunu görsünler. [511]

BÖLÜM X

1-Goldzier'in bazı zayıf yalancı ve gafil raviler hakkında, cerh ve tadil imamlarının sözlerinden getirdiği örneklerde, bizim görüşümüzü desteklemekte, aym zamanda O'nun iddialarını da çürütmektedir. Bu, cerh ve ta'dil imamlarının uyanıklığına, hadise sokuşturulmak istenen mevzu haberleri reddetmekteki gayretlerine, basiretlerine ve dahiyane tenkidciliklerine en büyük delildir. Hatta, öy-leki, onlar, bir ravi ne kadar salih gözükmeye iç yüzünü gizlemeye çalışırsa çalışsın, onun gizli yönlerini ortaya koyabilmişlerdir.

Cerh ve ta'dil imamlarının, ravide aradıkları vasıflardan bir tanesi «Adâlet»tir. Yani, O'nun zahiren ve ba-tmen âdil bir insan olmasıdır. Ebu Asım en-Nebü'in sözünü ettiği kimseler ise, sûfi ve derviş meşrebli kişilerdir. Bu gibileri, caiz olan ile olmayanı, helâl ile haramı birbirinden pek ayırd edemezler. Binaenaleyh, tergib ve terhib (yani birşeye teşvik veya kaçındırmak) maksadıy-le, hadis uydurulmasına cevaz vermişlerdir. Veya, sufi-likleri ve dervişlikleri, hadis öğrenmelerine, üstadlarm-dan hadis işitip, almalarına ağır basmıştır da denilebilir. Bu itibarla, her duyduklarına iltifat etmişler, farkında olmadan yalana düşmüşlerdir. İşte, bu nitelikteki insanlardan hadis alınmazdı. Âlimler, bu sözü, dervişmeşrep ve gafil kimselerin zararına karşı, bir uyarı mahiyetinde söylemişlerdir. Müslim, mukaddimesinde, rivayette titiz davranmaktan, itham edilmiş ve zayıf kimselerin rivayetinden kaçınmaktan söz ederken bu söze yer verir. Müsteşrikler ise bu sözü asıl maksadından çıkartıp, fazileti rezalet, mürüvveti âr kılığına sokmuşlardır,

2-Goldzier'i, Ziyad b. Abdullah el-Bekâî, hakkındaki kanaatlerinde, araştırması yanıltmıştır. Veya, gerçeği bilmesine rağmen, bilmiyor gözükerek, âlimlere yalan isnad etmiştir. Zira, Ziyâd yalancı değildir ve asla yalancılıkla da itham edilmemiştir.

İmam Ahmed, Ziyad b. Abdullah hakkında : «On(un rivâyetin)da bir beis yoktur. Hadisleri, doğru kimselerin hadislerindendir» derken, Ebu Davud İse, İbn Mâin'den naklen : «Ziyâd el-Bekâî, İbn İshak'tan 3'aptığı rivayetlerde sikadır. O'nun dışındakilerden rivayetinde ise zayıf görülmüştür. İbn îshak'tan meğazi'ye dair rivayette bulunanların en sağlamı, O'dur» demiştir.

Bu müfteri'nin naklettiği, Veki'in sözünü ise, Tirmizi, Kitabu'n-Nikah'ta, Buharı kanahyle rivayet etmiştir. Buna göre Veki: «Ziyâd, faziletli biri olmasına rağmen, hadis rivayetinde yalan söylerdi» demiştir. Fakat, Buhârî'-nin Tarih'inde kaydettiği rivayet buna muhaliftir. O'nun kaydına göre rivayet: «Ziyad, faziletinin yanında, hadiste de yalan söylemezdi» şeklindedir. Bilindiği gibi bir konuda, nakilde bulunan şahısla kendisinden nakledilenin sözleri çelişirse, kendisinden nakil yapılanın sözüne itibar edilir. Buharî'nin nakildeki dikkati ise, izaha muhtaç değildir. Özellikle de, burada olduğu gibi, tercih edilmesi açık olan bir yerde. Zira, Ziyad, asla yalancılıkla itham edilmemiştir. Nitekim, Hakim de «El-Kûna» adh eserinde, Buharî'nin kaydettiği şekliyle habere yer vermiştir. Bu durumda, Tirmizi'nin rivayetinde metinden, manaya olumsuzluk kazandıran «lâ» harfinin düştüğü anlaşılıyor.[512] Tabi o zamanda «Yalan söylemezdi» olması gereken ifade «yalan söylerdi» şeklinde mana kazanıyor.

Ayrıca Buhârî, Kitabu'l-Cihad'da, Mutâbi olarak Zi-yad'm bir haberine Müslim ise, Sahih'inin birkaç yerinde O'nun rivayetlerine yer vermiştir. Şayet, yalancı ve yaltakçılıkla itham edilen birisi olsaydı ne Buharı ve ne de Müslim, O'nun rivayetini eserlerine almazlardı. Bu iki imamın, rivayetini kabul etmek suretiyle, Ziyad'ı tezkiye edip, sika bulmaları, güvenilirliği hakkında delil olarak yeterlidir. Bu arada şunu da hatırlatalım ki, raviler arasında yalancıları bulunmakla beraber, sika, adil ve zabıt olanlar, onlardan kat, kat daha fazladır.

3-Goldzier'in, Yezid b. Harun'dan naklettiği: «Bir kişi hariç, Süfyan b. Uyeyne ve Süfyan es-Sevri'ye varıncaya kadar, bütün Kûfe'li hadisçiler tedlis yapardı.» sözü cerh ve ta'dil âlimlerinin, tedlis yapan ravilere dikkat çekmek için söyledikleri bir sözdür. Kesin olarak, tes~ bit edilmedikçe «an'ane» ile yaptıkları rivayetlerin kabul edilmemesi için bir uyarı anlamı taşımaktadır. Üstelik, tedlis, yalan demek değildir. Bu, yalnızca, ravinin, şeyhi ile karşılaşmış (lika) olabileceğine de, olamıyacağma da ihtimali olan bir ibare ile, rivayette bulunması demektir. Süfyan b. Sâid es-Sevrî ve Süfyan b. Uyeyne'nin tedlislerine gelince; bu, rivayetin lika ve sema'a (yani ravi'nin şeyh ile karşılaştığına ve doğrudan ondan işittiğine) delâlet eden başka bir tarik ile gelmesi halinde.

tedlis ihtimali izale olur. Hadisçiler, bunların ve aynı durumdaki diğer ravilerin hadislerini nakilde bu esasa göre hareket etmişlerdir. Şu kadarı da var ki : Küfe, İslâm merkezlerinden yalnızca birisidir. Küfe dışındaki yerlerde ise, hiç tedlis yapmamakla bilinen pek çok ravi vardı.

Hakim, Ebu Abdullah, «Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs» adlı eserinde : «Ben araştırmacıyı, tedlis yapan ve tedlisten kaçman raviler hakkında doğruya sevkedeeek bir noktaya temas etmek istiyorum,» der. Ve şunları kaydeder; «...Hicaz, Harameyn, Mısır ve Avâlî bölgesinin mezheplerinde asla tedlis yoktur. Aynı şekilde, Horasan, el-Cibâl, Isbahan, Fâris, Hûzistan ve Maveraun'-Nehir, imam. larmdan,. bir tek kişinin dahi tedlis yaptığı bilinmemektedir. En çok tedlis yapan hadisçiler, Kûfe'lilerdir. Basra'dan ise, çok az kimse buna yeltenmiştir.»

Adı geçen, her iki Süfyan da, ileri gelen hadis imam-larmdandır. Kendilerine isnad edilen tedlis, yerilen tedlis nevinden değildir. Süfyan b. Uyeyne'nin, sadece, sika kimselerden rivayetinde tedlis yaptığı bilinmektedir.

İbn Abdilberr, bu konuda, hadis imamlarının şu sözlerini nakletmiştir : «îbn Uyeyne'nin tedlisi makbuldür. Zira, O, tedlis yaptığı vakit, Ibn Cüreyc, Ma'mer ve benzerlerini atlamıştır. (Bunlar ise makbul ravilerdir). İbn Hıbbanda bunu tercih etmiş ve bu durumun, dünyada yalnızca, Süfyan b. Uyeyne'ye has bir özellik olduğunu belirtmiştir.»[513]

Süfyan es-Sevrî'nin tedlisi ise : İsim ve künyeleri birbirinin yerine kullanmak kabilinden birşeydir. Beyhaki, «El-Medhal» adlı eserinde, bu konuda, Muhammed b. Râ-fi'in şu rivayetine yer vermiştir: «Ebu Âmir'e; Süfyan tedlis yapar mıydı?» diye sordum «Hayır,» cevabını verdi. Peki, Kûfe'ye geldiği vakit, onların, herhangi birisinden hadis rivayet etmediklerini anlayınca: «bana falan kimse rivayet etti» diyerek, ravi, ismi ile biliniyorsa, künyesini, künyesi ile maruf ise, İsmini zikrederek, rivayet etmez miydi? dedim. Bana: «Bu tezyîn'dir, tedlis değil» karşılığını verdi.»

Her halükarda, hadis imamları, tedlis yapanların rivayetinde ihtiyatlı davranmışlardır. Bunun içinde, tedli-sin bir kısmını,

ravinin cerhine sebep saymışlardır. Bu nevi tedlis, zayıf bir raviyi hazfederek, O'nun yerine sika bir ravi koymak suretiyle yapılan «tedlisü't-tevsiye» adı verilen tedlistir.[514] Bir kısmının ise, ravinin cerhine neden teşkil etmiyeceğini belirtmişlerdir. Bu nevi, tedlis de, her iki Süfyan'dan nakledilen tedlis çeşididir. Bütün hu izahlarımızdan, Goldzier'in kendisine yapıştığı şeylerin, mesnedsiz şeyler olduğu, hakka zerre kadar gölge düşürebilecek nitelikte olmadıkları ortaya çıkmıştır. [515]

BÖLÜM XI

Goldzier'in : «İkinci asırda nıüslümanlar, bir hadise salıih demenin yalnızca şekîe yönelik olduğunu, isnadları sahih olan hadisler arasında, pekçok uydurma hadisin bulunabileceğini farkettiler» sözüne gelince; buna da birkaç açıdan cevap vermek istiyoruz :

Bir defa bu söz, oryantalistlerin bir iftirasıdır. Biz, hiçbir imamın sözlerinde ve hiç bir güvenilir kaynakta bunu göremiyoruz. Hem, nasıl olur da imamlar sahih hadisleri tesbit edebilmek ve onları, uydurma olanlarından ayırmak için, bütün güçlerini sarfeder, ömürlerini vakfederler de, sonra kalkıp, sahih olduğuna hükmettikleri rivayetler arasında yalan ve uydurma haber bulunabileceğini öngörürler? Bu mantıklı bir şey değildir.

İlk devir âlimleri, yalnızca bir hadisin sahih, hasen veya zayıf olduğuna hükmetmişlerdir. Bu da zannı galip ve zahire göre verilmiş bir hükümdür. Bize de emredilen, böyle hareket etmektir. Yoksa, onların bu şekilde hükmetmelerinin anlamı, hadisin, hakikatte de böyle olduğu manasına gelmez. Çünkü, yalancı birisinin doğru söyleme ihtimali olduğu gibi, sadık birisi de yalan söyleyebilir; her ikisi de ihtimal dahilindedir. Tabii bu, yalnızca mantiki bir tasarımdır. Hadis âlimlerini bu şekilde bir kanaate sevkeden, onların aşırı insaf ve tevazularidır; Zira, işin içyüzünü ve mutlak gerçeği yalnızca, Allah Teâlâ bilebilir. Bütün bunlarla birlikte, nasılki, pek çok hadisin kati bir şekilde yalan olduğuna hükmetmişlerse çok sayıda hadisin kesin olarak sahih olduğuna da hükmetmişlerdir. Ancak, hadisçilerin sahih veya zayıf olduğuna hükmettiği haberlerin kesinliğine inanabilmesi için, bir insanın, onların kaide ve kurallarından haberdar olması gerekir. Bunun yanında kişinin hadis kaynaklarına iyice muttali olması, hadis imamlarının ilim deryasına daldıkları gibi, O'nun da kendini bu ilme vermesi bir zarurettir. Pek tabii ki, böyle birisi işin tadına erer bunun somıcu olarak da hadisçilerin faziletini itiraf eder.

Gerçekten hayreti mucib diğer bir husus da; Goldzi-er'in iftiralarının dayanakları arasında, hadisçilerin hadis olduğu ileri sürülen şu sözden de destek aldıklarını iddia etmesidir : «Yakında, bana isnâd edilen hadisler çoğalacaktır. Kur'an'a muvafık olanları, söylesem de, scy-lemesem de bana aittir.» Halbuki, bu sözün uydurma olduğunda zerre kadar şüphe yoktur. Yahya b. Mâ'in (ö.h. 233) gibi, pekçok münekkid ve hadis uzmanı âlim, bunun uydurma olduğuna dikkat çekmiştir. İbn Mâin; O'nu zındıkların uydurduğunu da belirtmiştir. Haberin yalan olduğuna kani bir diğer zât ise, Abdurrahman b. Mehdî (ö.h. 198)'dir. îbn. Hacer, «Et-Takrib» isimli eserinde, O'nun, hafız, sika, güvenilir; hadis ve ricali konusunda uzman bir zat olduğunu söylüyor. Zayıf ve uydurma haberlere Örnek olarak da şu sözü Örnek verdiğini kaydediyor : «Benden size bir hadis nakledildiği zaman, hakka uygun düşüyorsa, onu tasdik edin. Ben onu söylemiş olsam da, olmasam da, siz onu alın...»

Es-Sehâvî, hadisi, Darekutni'nin «El-Efrâd»'da, Ukay-lî'nin «Ez-Zuafâ»da, Ebu Ca'fer İbnû'l-Buhteri'nin «El-Fevâid»'de Ebu Hureyre'den, merfû, olarak rivayet ettik-*lerini, fakat hadisin münker, olduğunu kaydediyor. Ukayîî 'ise, hadisin sahih bir isnadının bulunmadığını, tariklerinden birini, Taberânî'nin, ibn Ömer'den merfu olarak şöylece rivayet ettiğini söylüyor : «Yahudilere Musa'yı sordular, onlar da, hakkında çok şey söylediler. Bazı şeyleri ilave ederken, bazılarını da çıkartıp attılar ve sonunda kafir oldular. Hristiyanlara da Isa (a.s.) soruldu. Onlar da hakkında çok şey söylediler. Bazı şeyleri ilave ederken, bazılarını da çıkartıp attılar. Nihayet, onlar da kafir oldu. Bana isnad edilen hadisler de çoğalacaktır. Size bir hadis ulaştığı vakit, onu Allah'ın kitabiyle karşılaştırın. Ve O'na itibar edin. Allah'ın kitabiyle paralellik arzede-ni mutlaka ben söylemişimdir. Ona zıt düşeni ise asla ben söylememişimdir.» İbn Hacer de bu hadisin bütün 'tarikleri hakkında ileri geri söz edildiğini haber vermiştir. Hadisin bütün tariklerini, Beyhaki «El-Medhal» isimli eserinde bir araya getirmiştir. Es-Sağanî de : «Size benden bir hadis rivayet edildiği zaman, onu, Allah'ın kitabına arzediniz. Şayet, ona muvafık düşerse kabul edin, eğer muhalif düşecek olursa reddedin» şeklindeki hadisin uydurma olduğunu kaydetmiştir.»[516]

Bunlardan başka daha pek çok âlim, sünnetin, Kur'an'a arzı ile ilgili hadisin uydurma olduğunda ittifak etmişlerdir. Neredeyse hadisçiler arasında bu konuda icma vardır.

Özet olarak, ne biz ve ne de, akıl sahibi herhangi biri, Goldzier'in ileri sürdüğü hadis ile, ibn Mace'nin rivayet ettiği: «Söylenen her güzel sözü ben söylemişim .gibi (kabul edin)» hadisinin uydurma, metinlerinin çelişkili ve tutarsız olduğunda en ufak bir şüphe duymayız.

Her iki hadisin de metnine şöyle derinlemesine bir bakıldığında Peygamber şöyle dursun, zerre kadar aklı olan birisinin bile söyleyemiyeceği hemen anlaşılır. Öyleyse dost-düşman herkesin, en akıllı bir zat olduğunu itiraf ettiği Hz. Peygamber, güzel olduğu sürece, söylemediği bir sözün kendine ait olabileceğini nasıl kabullenebilir? Dahası, nasıl olur da, sarfetsin veya sarfetmesin, böyle bir &Özün, kendi hadisi olarak alınmasını emredebilir? Bu, son derece ilginç bir durumdur.

Goldzier'in ibn Ömer ve Ebu Hureyre'nin «Av ve davar köpeklerinin dışındaki köpeklerin öldürülmesine dair, rivayet ettikleri hadis hakkındaki değerlendirmelerine, daha önce, aynı, konuda, Ahmed Emin'in görüşlerini eleştirirken değinmiş ve cevap vermiştim. Basiretli okuyucularımız, bu örnek vesilesiyle Goldzier ve Ahmed Emin'in aynı paralelde düşündüklerini rahatlıkla farkedebilecek-tir. Böylece, bu tip Müslüman araştırıcı ve yazarların, müsteşrikleri, nasıl, adım adım takip edip, onlara tabi olduklarını görebilecektir. Ahmed Emin'in, en büyük dehası ise, araştırmalarında fikrini açıkça söylemeyip zehiri altın kupada sunmasıdır. [517]

BÖLÜM XII

Oryantalistlerin çoğunluğunun fikirlerine ve yalan yanlış görüşlerine tabi olduğu Goldzier'in, hadis kaynaklarını okuduğu, ne var ki pek nüfuz edemediği anlaşılıyor. İçine girdiği sünnetin engin deryasında, dalgaların kendisini yutacağını anlayınca, rasgele yüzme3^e, karaya ulaşabilmek için, bir sağa, bir sola çarpmaya başlamış. Tabi ki neticede de karaya kavuşamamıştır.
Müsteşrikler, edebiyat alanındaki bazı çalışmalarda muvaffak olabilmişlerse de, sünnet ile ilgili incelemelerinde çok büyük hataya düşmüşlerdir. Çünki, hadis ilimleriyle meşgul olan müslüman âlimler bile, uzun bir çalışma, inceleme ve geniş vakit ayırma sonucunda, bu ilme müteallik bazı gerçeklere ulaşabilirken, islâm ve islâmî ilimlerin yabancısı olan bu kimselerin, hadis konusunu incelemeye kalkıştıklarında, durumları ne olur? Bunla,ra ilaveten, bir de, şarkiyat çalışmalarındaki ard niyet ve kötü maksatları, Kur'an ve Sünneti tahrife yönelik gayretleri de eklenince, tabii, araştırmalarında hata ve yanlıştan geçilmez oluyor. Bu hataların bir kısmı, kasten ve kelimeleri asıl anlamlarının dışına kaydırarak işlenirken, bir kısmı da, cehaletten ve yeterli derecede bilgi sahibi olmamaktan ileri geliyor.
Goldzier'in sözünü ettiği, hadis sahifelerine, hadisçi-lerimiz gereken ihtimamı vermişler, sahih, zayıf ve uydurma olanlarını birbirinden ay^rd edip, beyan etmişlerdir. Ebû Hûdbe, Dİnâr, Eşecc Nastur, Yusr ve Nısaym-gibi bazı kimselerin sahifelerinin uydurma olduklarını da -açık bir şekilde ortaya koymuşlardır.
Hadisçilerin ihtimamına mazhar olan bu nüshalardan bazıları, Rasulullah (s.a.s.) zamanında yazdırılmış, bir kısmı da Raşid halifeler devrinde kaleme alınmıştır. Bu nüshalar zekatların nisabı ve hangi mallardan zekat verileceğini ihtiva eden sahifelerdir.
Halife, Ebû Bekir (r.a.)in, Enes b. Mâlik'i Bahreyn'e gönderirken, O'na verdiği vesika, hadisçilerin kanaatine göre, yazılı sahifelerin en sahihidir. Bu vesika, Rasulul-lah'ın koyduğu farizalara dayanılarak tesbit edilen, deve ve davarların nisap miktarını belirlemektedir.
Ebu Muhammed İbn Hazm'm bu vesika hakkındaki görüşü şudur : «Bu mektup, son derece sahihtir. Ebû Bekir es-tSıddîk, sahabenin huzurunda, onunla amel etmiş, fakat hiç kimse kendisine karşı çıkmamıştır.»
Buhârî, Ebû Davud, En-Nesâî, İmam Ahmed ve Da-rakutni'nin rivayet ettikleri, bu vesika ile ilgili hadisin, isnadının sahih, ravilerinin de sika olduğu, Darekutnî tarafından ifade edilmiştir. Hadisi, İmam Şâfîî, Beyhâki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Ancak, Ebû Dâvud, Tir-mizi ve İmam Ahmed tarafından rivayet edilen Zühri varyantında ise ihtilaf edilmiştir. Zührî'nin, Sâlim'den, O'nun da, babasından yaptığı bu rivayet şöyledir : «Rasulullah (s.a.s.) zekâtları yazdırmış, fakat, valilerine gönderemeden vefat etmişti; ölümünü müteakip, Ebû Bekir (r.a.) O'nu valilere gönderdi ve kendisi ölünceye kadar da tatbikatı ona göre yaptı.» Tirmizi, bu rivayetin «ha,sen» olduğunu söylemiştir.
Yine Zührî'den.mürsel olarak gelen bir rivayette O, sözkonusu nüshanın, Rasulullah'm zekatlar konusunda dikte ettirdiği mektubun bir nüshası olduğunu, kendi zamanında ise bunun, Ömer'in ailesinin yanında muhafaza edildiğini söylemiştir.
Ayrıca, Zührî, bu nüshanın, Ömer b. Abdülaziz ve Abdullah b. Ömer'in oğulları olan, Salim ve Ubeydullah tarafından istinsah edildiğini, kendisinin de O'nu bizzat Sâlim'den okuyup, ezberlediğini ifade etmiştir. Buhârî'nin, bu nüshanın, muhafaza edilmiş olduğunu umduğu rivayet edilirken, ibn Mâin'in de. hadîsin zayıflığına hükmettiği nakledilmiştir.
Bütün bunlar ortadayken, hadisçilerin, sözkonusu sahifelerin sıhhat ve kaynağını araştırmadıkları söylenebilirmi? [518]

Sığırların Zekâtına Dâir Hadîsler

1 - Goldzier'in şüphe düşürmeye çalıştığı ve alimlerin nisab miktarlarını tayinde esas al(ma)dıklarını söylediği, sığırların zekâtma ilişkin hadis'e gelince; bu da muteber kaynaklarda rivayet edilmiştir. îşte Kûtûb-ü Hamse ve «Münteka'l-ahbar»da yer verilen bir haberde, Muâz b. Cebel (r.a.) şöyle demektedir: Rasulullah (s-a.s.), beni Yemen'e gönderirken, her otuz sığırdan bir yaşında bir dana veya düve almamı emretti.» İmam Ahmed'in Yahya b. el-Hakem'den yaptığı bir rivayette ise, Muaz (r.a.)'m : «Rasulullah beni, zekât âmili olarak Yemen'e gönderirken, her otuz sığırdan yaşını tamamlamış bir dana, her kırk sığırda ise iki yaşını tamamlamış bir dana, almamı, emretti» dediği nakledilmiştir. Aralarında, ibn Hıbbân ve Dârekutnî'nin de bulunduğu çok sayıda âlim bu nüshaların sahih olduğu kanaatine sahip olmuşlardır.
îbn Hazm gibi, bazı âlimler ise, hadisin ravilerinden Mesrûk'un, Muaz b. Cebel'i işitmediği gerekçesiyle, diğerlerine muhalefet ederek, hadisin munkatı olduğunu belirtmişlerdir. İbn Hacer de, Abdtılhak'tan, sığırların, zekatına dair yalnızca bir hadisin sıhhatinde ittifak edildiğini, nakletmiştir.
İbn Abdilber, ise : «Et-Temhid» adlı eserinde, Muaz hadisinin senedinin muttasıl, sahih ve sabit, olduğunu söylüyor. «Eİ-İstizkâr» adlı eserinde de; sığırların zekatı konusunda sünnetin, Muaz hadisinde, belirtildiği gibi olduğunda, bütün âlimlerin ittifak ve icma ettiklerini kaydediyor. [519]
İbn Hazm'm, hadisin munkatı olduğu yolundaki görüşünü, O'nun muttasıl ve sahih olduğuna hükmeden âlimlerin görüşüne tercih ettirecek herhangi bir neden yoktur. Bunu kabul etsek bile, Hadis'in munkatı olması ayrı bir şey, uydurma olması apayrı bir şeydir. İşin ilginç tarafı Goldzier'in bir rivayetin sahih olup olmadığı .yolundaki ihtilaf üzerine hadisin uydurma olduğu hükmünü nasıl bina ettiğidir!!! Kaldı ki, bu rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiş olsa bile, sahih olduklarından ittifak edilen, sığırlardaki zekâtın nisabını havi daha başka rivayetler de vardır.
Beyhâki, «es-Sünen» adlı eserinde, Ebû Bekr b. Mu-hammed b. Amr b. Hazm'm, babasından, O'nun da, dedesinden yaptığı bir rivayete yer vermiştir. Rivayet şöyledir : «Rasulullah (s.a.s.) Yemenlilere ferâiz, sünen ve diyetleri konu edinen bir mektup yazdı ve O'nu da Amr b. Hazm ile onlara gönderdi. İşte bu, onun bir nüshasıdır. Deve, sığır ve davarların zekat miktarını belirtmektedir.»
İmam Ahmed b. Hanbel'e, zekatlara dair bu hadisle ilgili görüşü sorulmuş, O da, sahih olduğunu, umduğunu, söylemiştir. İmamın, hadisin sıhhatini, kesin olarak ifade etmemesi O'nun takvasının bir işaretidir.
Bütün bunlardan sonra, birtakım hadislerin sıhhati ve bazı nüshaların güvenilirliği konusunda, âlimlerin ihtilaflarından hareket

ederek, hadis uydurmacılığının ilk asırda başladığı gibi bir netice çıkarmak, ilim adamına yakışır mı? Ayrıca, bir hadisin sahih olmaması ile uydurma olması arasında fark olduğu da bilinmelidir. Evet, bir hadis sahih olmayabilir. Bu, asla onun uydurma olduğu anlamına gelmez. Olsa, olsa O'nun hasen olabileceği ihtimalini taşır.

2- Bana öyle geliyorki, Golcbrier, sözkonusu mek-tub ve nüshaların yalnızca, yazılı olarak nakledildiğini zannediyor. Bu doğru değüdir. Çünkü, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bu mektup ve sahifeler, sahih ve muttasıl isnadlarla, sözlü olarak da rivayet edilmişlerdir. Nitekim, Buharı, Sümâme b. Abdullah b. Enes'ten, Enes (r.a.) in: «Ebû Bekir (r.a.) bu mektubu, beni Bahreyn'e gönderirken yazmıştır» dediğini kaydetmiştir. Ayrıca, Zührî'-nin, bu vesikayı Sâlim'den okuyub ezberlediği de daha önce geçmişti. Bu durumda, demek ki itimad, yalnızca yazıya değil, aynı zamanda sözlü rivayetedir.

Öte yandan, râvide güvenilirlik vasfı bulundukça ve sika kimselerden rivayet yoluyla alındığı müddetçe, yazılı bir vasiyete müracaat etmenin, ne mahzuru olabilir, buna da bir mana veremiyorum. Goldzier, sünnet ilminden haberdar olmayan okuyuculara, Kuzey ile Güney arapları arasındaki anlaşmaya dair bir vesikayı ve insanların derhal O'nu tasdik edişlerini örnek gösteriyor. Ama, böyle bir anlaşmanın, zekât ve nisap miktarlarını dindeki mevkiini, helâl ve haramın ne olduğunu bilmek kadar, ehemmiyeti haiz bir konu olmadığını farkedemiyor. Unutmamak lazım ki, Sünnet teşri'in ikinci aslıdır ve ancak, o bilindiği taktirde helâl ve haramı öğrenebilme imkanı vardır. Bu nedenle, Sünnetin, müslümanların nazarındaki seçkin yerini almış olması, şaşılacak bir durum değildir. Hadis sahifelerini, söz konusu antlaşmayı hâvî sahifeye kıyas etmek, bâtıl bir kıyastır. [520]

SONUÇ

Öyle inanıyoruz ki, bu uzun eleştirilerimiz neticesinde, mantık ve insaf sahibi okuyucumuz, Goldzier'in sünnet'in başına örmek istediği çorabın ne kadar zayıf olduğunu görmüş, O'nun sünnete yönelttiği şüphelerin, objektif ve dürüst bir inceleme karşısında yok olup gittiklerini farketmiştir. Bu meyanda, ileriye sürdüğü bütün iddiaları mesnedsiz ve hayal ürünü olduğuna göre, hadisin, müslümanların, dinî, siyasî ve sosyal gelişmelerinin bir ürünü olduğu yolundaki görüşü de yıkılıp gitmiştir.

Şimdiye kadar ortaya koyduğumuz delillerden hadislerin sağlam ve kuvvetli temeller üzerine kâim olduğu anlaşılmıştır. Hadisler, İslâm'ın ilk asrı, peygamber devrinin doğru bir tasviridir. Zira onlar, Rasulullah'ın söz, fiil ve takrirleri, veya, O'nun, ahlak ve yaratılışla ilgili tavsifleridir. Daha geniş bir ifadeyle, hadisler Ra-sullah'm, inanç, hukuk, İslâm ahlâkı ve İslâm'ın tebliğin-deki en önemli unsurlardan olan meğazi ve seriyelerle ilgili sireti, O günün dünyasındaki kral ve idarecilerin İslâm'a girmelerini teminde takip ettiği metodun en doğru bir tasviridir diyebiliriz.

Kur'an ve Sünnet, ashabın, Rasulullah (s.a.s.)m bıraktığı istikâmette devam edebilmeleri için, İslâm'ın doğuş dönemini yansıtan en doğru iki vesikadır. Birinci vesika, yani Kur'an, gerek bir bütün ve gerekse tafsilatı itibariyle, katiyyet ve yakin ifâde eden bir tevatürle tesbit edilmiştir. İkinci vesika, sünnet ise, bizlere kadar, güvenilir nakil yollarının en hassas ve en titiziyle, ulaşmıştır. Nitekim bu çalışmamızda zikrettiklerimiz konuyu, oldukça açıklar bir biçimde ortaya koymuştur. Ben bu kitabın, Allah katında benim için bir azık olmasını umuyorum. Rasulullah (s.a.s.)'dan hadisi, âdil, sika ve son derece zabıt olan sahabe nakletmiştir. Sahabeden, tâbiun alıp üstlenmiş, onlardan da, tebeut-tâbi'în almış ve bu şekilde nesilden nesile devam etmiştir. Daha, üçüncü asır tamamlanmadan hadis ve sünnetler, sahih, müsned, sünen, cami ve mu'cem türünden eserlerde tedvin edilmiştir. Bu nedenle, biz, hadislerin çok büyük bir kısmının sahih, az bir miktarının uydurma olduğunu söylüyoruz. Bütün İslâm âlimlerinin kanaati de bu doğrultudadır ve bu : Allah Teâla'nın : «Zikri biz indirdik, O'nu koruyacak olan da biziz» sözünün bir tecellisidir. [521]

Çağdaş Müsteşriklerin Hadîs Hakkındaki Görüşleri

AH Hasen Abdülkadir, «Nazratön Âmme £î Târîhî'IL Fıkhî'l-îslâmî» adlı eserinde, yerinde bir davranışla, çağdaş müsteşriklerin hadis hakkındaki nazariyelerine de yer vermiş ve şöyle demiştir : «Modern asırda, müsteşrikler arasında, öncekinin aksine, netice itibariyle, İslâm'ın bakış açısıyla uyuşan ikinci bir nazariye revaç bulmuştur.»

Müsteşrik Wink, bir çalışmasında, hadisçilerin, hadis tetkiklerinde gösterdikleri gayretlerine değindikten sonra, onlarln oynadıkları role ilişkin olarak şöyle diyor : «Müslümanların, dâhili ve harici bir takım nedenlerle sahih olmayan hadislerin bütün nevilerini tesbit edememiş olmalarından hareketle, bütün hadislerin güvenilirliklerini reddetmek makul bir tutum olamaz. Zira, İslâmî hadis sağlam bir esası muhtevidir. Hadisin, ancak, birinci ve ikinci asırdaki uydurmalardan ibaret olduğu; Onun, yalnızca Rasulullah (s.a.s.) ve ashabı döneminin tasvirine delâlet edebileceği şeklindeki kanaat, Peygamber'in şahsiyetinin, müslüraanlar üzerindeki tesirinden tamamen-habersizdir. Aynı zamanda bu kanaatte olanlar, Rasulullah'-m sünnet ve hadisteki tarihi izlerini iptale yeltenen gayretleri de bilmiyorlar, demektir. Böyle bir görüş, maddeci tarih anlayışının bir sonucu olup Kur'an'daki ilâhî, itikâdi meselelerin de vücud bulmasını istememektedir. Bunların, binlerce tasvir ve temsilden ibaret olduklarını düşünmekte, İslâm kültürünün de, ahenkli ve yeknesak olmayıp, muhtelif şekil ve renklerde, çeşitli milletlerle karışımın bir ürünü olduğunu zannetmektedir.

Böyle bir yaklaşıma göre sürdürülen incelemeler ve bunun temel varsayımı olan «aksine delil bulunmadıkça, her fıkhı hadis uydurmadır» kanaati, sonsuz bir faraziye ve şüphe kapısının açılması sonucunu doğuracaktır. O zaman da, sahih, genel ve muteber görülen bir meselede, herhangi bir tenkide itibar etmemiz mümkün olmayacaktır.

Bununla birlikte, yukarıdaki kanaati taşıyan bu kimseler, Peygamber'in ne şahsı ve ne de misyonu ile bağdaşmayan konularda genel bir ittifaka varabiliyorlar. Bunun en çarpıcı örneği, pekçok meselede şüphe içerisinde olmalarına karşın, Garanik vak'asmdaki ittifaklarıdır.[522]

Müslüman râvilerin, sübjektif ve mutaassıp oldukları söylenemez" Nasıl söylensin ki, bu raviler, Rasuiullah (s.a.s.)ın «Ben

kavmimin dininde iken, Uzza'ya toprak renginde bir koyun kurban ettim» dediğini, yine O'nun; çocuklarına : «Abdü'1-Uzza, Abdu menaf ve Kasım» gibi isimler koyduğunu rivayet edenlerin ta kendisidir.
Aynı şekilde, Zeyneb binti Cahş kıssası, ifk olayı ve Hafsa hadisesi gibi, Peygamber'in şahsi ve ailevi birtakım meselelerini dile getiren rivayetleri de sahih hadis mecmualarında görebilmekteyiz. Prensip olarak, hadislerin bir kısmının sahih olduğu itiraf edildiği zaman; Ra-sulullah'in konumu ile uygunluk arzetmeyen çok az sayıda rivayetin sahih olabileceğini, bunun dışında kalanların ise, aksine delil bulunmadıkça uydurma olacaklarını söylemek tutarsızlık olur.
Müslümanların, hayat tarzlarıyla alakalı, küçük-bü-yük her meseledeki ittifakları, sünnete sıkı sıkıya sarılmayı, değişmez bir gaye hâline getiren hadisin; şartların bir gereği olmadığını, ve daha sonraki müslÜman nesillerin, tutarsız birtakım fikirleri üzerine bina edilmediğini, gösteren en güzel delildir.
Daha sonra, Wink, Goldzier'in içine düştüğü bazı yanılgıları zikrederek eleştirisini yapmış ve O'nun görüşlerinde hatalı olduğunu vurgulamıştır. »[523]

Müsteşrik Wink'in Sözlerimin Yorumu

Wink ve onun gibi düşünenlerin sözleri, şarkiyat tarihinde, önemli bir dönüşüm noktası olarak değerlendirilebilir. Pekçok müsteşriğin, iştirak ettiği, Goldzier'in görüşleri, bir müddet revaç bulduktan sonra, yine, kendi içlerinden Wink'in onlara cevap verdiğini, hadis ve ha-disçiler hakkındaki nazariyelerim çürüttüğünü ve hadis konusunda hakkı dile getirdiğini müşahede ediyoruz. Wink, sağlam ve muhkem bir esastan hareketle, hadisi Rasulullah (s.a.s.) dönemine kadar götürmüş, O'nun, Goldzier'in idida ettiği gibi, sosyal, siyasal ve dini gelişimin bir ürünü olmadığını vurgulamıştır. Gerçekten, Wink ve O'nun gibi düşünenlerin görüşleri, hadis konusunda, îs~lâm âlimlerinin/öteden beri söyleyegeldiklerine en yakın, hatta, hemen hemen aynı paralelde görüşlerdir.
Wink'in en hassas mülâhazalarından bir tanesi şu tespitidir : «Müsteşriklerin büyük çoğunluğu, Garanik kıssasının sahih olduğunda ittifak etmişlerdir. Halbuki bu hadise, imkansız ve saçmadır. Zira, Peygamber'in ismetini zedelemekte, Peygamberliğine dil uzatmaktadır. Fakat, aynı zamanda, bu müsteşrikler, en sahih haberleri, uydurma olarak yaftalamakta veya en azından şüphe düşürmektedirler. Müttefekun aleyh olan, Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri «Sevap maksadıyle yolculuk, yalnızca üç mescide, benim şu mescidime, Mescid-i Harama ve Mescıd-i Aksâ'ya yapılabilir» hadisi hakkında ne iddia-ettiklerini daha Önce görmüştük.
Müsteşriklerin çoğunluğunun tavrı, sahihi zayıf, mev-zu'yu sahih göstermektir. Onları buna sevkeden yegâne sebep ise; taassuptur: îslâm'a ve İslâm Peygamberine, Kur'an'a ve Sünnet-i Nebeviyye'ye karşı, gönüllerinde gizledikleri hınçtır.»
Yine, Wink'in orjinal tesbitlerinden bir diğeri de, müslüman râvilerin, sübjektif ve mutaassıb sayılamıyacaklarıdır. «Zira onlar, bir taraftan tevhid ve nübüvvete halel getirmeyecek nitelikte, Rasulullah'm ismetine delâlet eden hadisleri rivayet ederlerken, diğer taraftan, Peygamberliğe ve O'nun ismetine gölge düşürecek unsurları içeren hadisleri de rivayet edebilmişlerdir. Şayet, ilk kısımla yetinmiş olsalardı bile, bu onlar için nakısa olmazdı. Ancak, nakildeki emsalsiz emânet anlayışları, sahih akideye dokunsa da, ismeti zedeleyecek unsurlar taşısa da, rivayetlerden hiçbirşeyi gizlememe prensipleri buna mani olmuştur.
Fakat, bunun manası, asla rivayet ettikleri şeylerin, derece bakımından, sahih, hasen, zayıf veya uydurma olduklarını beyan etmedikleri anlamım taşımaz. Onlar, rivayetlerin yukarıda işaret ettiğimiz vasıflarını da beyan etmişlerdir.
Bütün İslâm âlimleri, mevzu haberin, ancak, uydurma olduğu söylenilerek rivayet edilebileceğinde^ aksi taktirde, O'nu rivayet edenin son derece büyük bir günah işlemiş olacağında ittifak etmişlerdir.» [524]

Bütün Âlimlerin Uydurmaolduklarında İcma Ettikleriiki Hadis

Bu arada, Wink'in «el-Kelbî»'nin «Kitâbu'I-Asnâm s. 19» adlı eserini kaynak göstererek zikrettiği: «Ben Kavmimin dinindeyken, Uzza'ya, toprak renginde bir koyun kurban ettim» şeklindeki hadisin hadisçilerin icma'ı ile uydurma olduğunu da hatırlatalım. Zira, hadis, bizzat kendi kendisinin uydurma olduğuna en açık delildir. Çünkü, Rasulullah'm, Peygamberlik öncesi hayatı bile, bırakın sonrasını, inanç, hukuka riâyet, ilim, amel, ahlak ve davranış bakımından, dünyanın tanıdığı en örnek bir hayattır. Bundan başka, Hz. Peygamber'e isnad edilen söz-konusu davranışın, imkansız olduğuna delâlet eden aklî ve nakli deliller de vardır. Hadis olduğu ileri sürülen bu uydurma haberi müsteşrik E .Dermenghem «Muhammet!'ıı Hayatı»[525] adlı eserinde zikretmiştir. Bu da, bizim, arzularına uyduğu müddetçe müsteşriklerin, zayıf ve uydurma haberleri sahih addetmekte bir beis görmedikleri, şeklindeki kanaatimizi doğrulamaktadır.
Nitekim, buna bir diğer örnek de, Hz. Peygamber'in «es-Safrâ» adlı putu sıvazladığı yolundaki rivayettir. Maalesef, Hüseyin Heykel de «Hayât-û Muhammed» adlı eserinde, bu rivayete yer vermekle, büyük bir hata etmiştir.
Bu meyanda nakletmekten haya etmedikleri başka; bir rivayet de, Rasulullah (s.a>.s.)m, Müşriklerin önemli; günlerinde, onların toplantı ve programlarına iştirak ettiğini dile getiren rivayettir.
Bu ve benzeri haberler, itimada şayan olmayan bazı kitapların ihtiva ettiği haberlerdir. Müsteşrikler ve onların izinden giden bazı müslüman yazarlar, hiçbir araştırma ve tetkike tâbi tutmadan onları kitaplarında, sa-hihmiş gibi nakletmişlerdir. Halbuki, Rasulullah (s.a.s.)m en fazla buğzettiği husus, putlara perestiştir. Hatta, onlara dokunmaya bile çok kızar, bunu yapanları, bu davranıştan, şiddetle menederdi. İşte, el-Beyhâkî, buna dâir. Zeyd b. Hârise'nin şu sözlerini naklediyor. «Bakırdan yapılmış «İsaf» demlen bir put ile müşriklerin tavaf esnasında sıvazladıkları «Naile» isimli bir diğer put vardı,. Birgün, Rasulullah (s.a.s.), tavaf ediyordu. Ben de, O'nun-la tavaf etmeye başladım. Putun yanından geçerken, O'na dokunuverdim. Rasulullah, derhal, «O'na elini sürme» dedi. Tavafa devam ettik, kendi kendime bir daha dokunacağım, bakalım, ne olacak,

dedim ve Putu sıvazladım. Rasulullah hemen, sen bundan men olunmadın mı? diye. karşı çıktı» Zeyd, «Rasulullahı kerim kılan, ve O'na Kur'an'ı indiren Allah'a yemin olsun ki, Allah Ona risaleti ikram edinceye ve Kur'an'ı kendisine indirinceye kadar-bile, asla, bir putu selamlamamıştır.» diyor.
Müslüman râvilerin, sübjektif ve mutaassıp olmadıklarına delil olarak, müsteşrik yazar Wink'in zikrettiği diğer bir haber de.şu idi: «Peygamber (s.a.s.) çocuklarına, Abduluzza, Abdû Menâf ve Kasım ismini vermiştir.» Bu da bir önceki gibi, hadisçilerin uydurma olduğunda icma ettikleri bir haberdir. Nitekim isnadında, Buharı, Yahya b. Said, ve Ebu Davud'un yalancı olduğunu söyledikleri,, Heysem b. Adî et-Tâîy Ebu Abdurrahman el-Menbîcî, vardır, îbn Adr de O'nun çok az müsned hadis rivayet ettiğim, daha çok, birtakım haberlerin rivayeti ile meşgul olduğunu söylemiştir.
Yeri gelmişken şuna da işaret edelim; rivayetle iştigâl eden ve kendilerine «ahbârîyyun» denilen bir zümre vardırki, bunlar sahih olanı da, olmayanı da rivayet ederler. Hasen'i zayıfı birbirinden ayırdedemezler. Zira onları ilgilendiren, haberleri toplamaktır. Bunlar gece odun toplayan kimse gibidirler.[526] Bu nedenle, hadisçi-Ier «falanca kimse ahbârîVdir, dediklerinde, bununla, o kimsenin, güvenilir ve itimada şayan hadis ehlinden olmadığını kastederler.
İmam Nesâî, çocuklarına ad koyması ile ilgili rivayetin, Peygamber'den sadır olmasının İmkansızlığını belirterek, ravi Heysem'in münkerû'l-hadis olduğunu söylüyor. Buhari kendisinden rivayet ettiğini söylemekle Heysem'in, büyük bir ihtimalle, Hişam b. Urve'ye iftira ettiğini de vurguluyor.
Ebu Hatim ise, Vâkidî'den nakillerde bulunduğu için Heysem'in, metrukü '1-hadis olduğunu söylüyor el-Iclî'de yalancı biri olduğuna işaret ederken, Ya'kub b. Şeybe: «İnsanların bir takım haberlerini bilirdi, fakat, hadiste kavi olmadığı gibi, bu konuda pek malûmatı da yoktu»
diyor. İmam Ahmed, es-Sâcî, İbnû's-Seken, İbn Şâhîn, İbnû'l-Cârûd ve ed-Dârekutnî gibi bazı âlimler de O'nu
zayıf râviler arasında zikretmişlerdir.
Özet olarak; Wink'in zikrettiği bu hadis, ravilerin-den Heysem sebebiyle uydurma olduğu kaydedilen bir hadistir. Bu konuda, Tahâvî «Müşküûl-Hadis» Beyhâkî «es-Sûnen» en-Nakkâş ve el Cûzekânî, mevzuata dâir yazdıkları, eserlerinde söz etmişlerdir. Mesûdî'nin «Murû-cû'z-Zeheb» adlı eserinde kaydettiğine göre, Heysem h. 206 veya 207 de vefat etmiştir.[527]
Bütün bu sıraladıklarımızdan sonra, haberin uydurma ve yalan olduğunda en ufak bir şüphe kalır mı?
Wink'in: «Müslümanların, dahili ve hârici nedenlerden dolayı, sahih olmayan hadislerin bütün nevilerini ayırmaya muvaffak olamadıklarına bakarak, bütün hadislerin güvenilirliklerini reddetmek ma'kul bir tutum değildir. Zira, İslâm hadisi, sağlam bir esası muhtevidir...» şeklindeki sözlerine gelince; bu konuda biz onunla aynı düşünmüyoruz. Çünki âlimlerimiz her rivayetin, sahih, hasen, zayıf ve uydurma oluşu bakımından vasfını beyan etmişlerdir. Fakat, bunu tesbit edebilmek, sabır, metanet ve uzun bir inceleme ister. Bunun en güzel delilide, sahih, hasen, zayıf ve uydurma haberlerin her bireri için müstakil eserlerin telif edilmiş olmasıdır. Tabii, bunların hepsine muttali olmak büyük bir sabır ve metanet ister.
Daha evvelki eleştirimde, hadisçilerin, niçin sened tenkidine gösterdikleri ihtimamı, metin tenkidine de göstermediklerine ve bu tutumlarının haklılığına işaret etmiştim. Bunun nedeni olarak da, hadis metninin müteşabih, hakikatten ziyade mecaz olabileceğine, veya Allah'ın, sırrım daha sonraları ortaya çıkarabileceği bir metin olabileceğine dikkat çekmiştim. Bu noktada şu beklentimizi
ifade etmek istiyoruz : Allah'ın fazlı ve müslüman âlimlerin çabalanyle, Goldzier'in peşinden giden pekçok müsteşrik'in, İslâm teşriatmm asıllarından ikincisi olan sünnet hakkındaki kanaatlerini değiştirip, hak söze gelmelerini, bu gün gibi aşikâr gerçeği kabullenerek, içlerinden birisi olan VVink gibi, onu dile getirmelerini bekliyoruz. Bu gerçek şudur: «Peygamberin hadisleri, yüce esas ve sağlam temeller üzerine kâimdir. Onlar, asla ne dinî ne siyâsî ve ne de sosyal, gelişmenin bir sonucu değillerdir.» [528]

SONUÇ

Bu kitapta şu ana kadar zikrettiğimiz şüpheler; pek-çoğu mutassıp, İslâm'a ve müslümanlara kin güden müsteşriklerin hazırladığı «İslâm Ansiklopedisinde, uzman-' lan tarafmdn çevirisi gerçekleştirilen oryantalist ürünü eserlerde, iddia ve görüşlerinin çoğunluğunda müsteşriklere tabi olan müslüman yazar ve araştırıcılann eserlerinde rastlayıp, üzerinde durduğumuz şüphelerdir.
Ancak, buraya kadar değinmediğimiz birtakım şüpheler daha var. Bu nedenle biz, daha evvel zikrettiklerimizle yetinmeyerek, incelememize biraz daha devam edecek ve bu şüpheleri ele alacağız. Böylece, eserimiz, sünnet ve hadise dil uzatan düşmanlarımn bütün söylediklerini, onlara verilen ilmi cevaplan kapsayan bir eser olacaktır. Zaten, bendeniz, tâ, talebelik yıllarımdan beri, Kur'an ve Sünneti Müdafaa eden bir eser yazmayı kendi kendime ahdetmiştim.
Kanaatime göre, bu çeşit cihad, islâm'daki cihad çeşitlerinin en yücesidir. Biz, İslâm'ın dünyaya hakim ve yeryüzünde hükümrân olduğu zamanlarda bile, buna ihtiyaç duymuşsak, bugün, bu cihada çok daha fazla muhtacız demektir. İmam Ahmed, Ebû Dâvud, En-Nesâi, İbn Hıbbân ve Hâkimin rivayet ettikleri bir hadiste, Rasulullah (s.a.s.) : «Kâfirlere karş mallarınız, canlarınız ve dillerinizle cihad edin» buyurmaktadır.
Bugün şer güçler, her taraftan azgın dişlerini göstererek, müslümanların üzerine saldırmaktadırlar. Gerçi, çoğu zaman kâfirlerin, kendi aralarında ihtilâfa düştükleri, birbirlerini her türlü vesileyle yok etmeye çalıştıkları da görülmektedir. Bunun en güzel delili, iki askeri blok arasında mevcud olan ihtilaftır. Bu bloklardan birisi, ismen Hristiyan olan batı bloku, diğeri ise ateist doğu blokudur. Fakat, herşeye rağmen, aralarındaki mücadelenin birbirlerini helak edecek düzeye erişmeden, dengeli bir şekilde sürdüğünü de hatırlatmakta fayda var.
Ancak, mesele, müslümanlarla ilgili olup, İslâm söz-konusu olunca, hepsi bir safta yer ahveriyorlar. Bugün bu, hepimizin, bizzat, müşahede ettiği bir durumdur. Eğer, bir kısmı müslümanlara sevgi gösterisinde bulunup, sempatik davranıyorsa,

bilmek lazım ki, bu men-faatları gereğidir.
Âlimlerimizin «küfür tek millettir» sözünü hiç akıldan çıkarmamak lazım. Çünkü bu söz, Allah'ın, onların diliyle söylettiği son derece büyük esprisi olan bir sözdür. Bugün, batının veya doğunun imâl ettiği, bazı, sözüm ona müslümanlar, bu sözü bir taassup ürünü sayarak, ondan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Allah biliyor ki, O'nun taassupla hiçbir alakası yoktur. Yalnızca, şaşmaz bir hakikatin ifadesidir.
Bunun en güzel delili, gasbedilen Filistin'de meydana gelen hadiselerdir. Şayet, ingilizler ve yardakçıları olmasaydı, Yahudiler Filistin'de vücud bulamazdı. Yahudilerin Filistin'i ihlâllerine imkân hazırlayan onlardır ve yine bu söz bir hakikatin ifadesi olmasaydı, İngilizlerin eseri olan bu devlet, Ortadoğu'da kurulamazdı. İşte, bu devleti ilk tanıyan da komünist Rusya olmuştur. Bütün bunlardan sonra, bir müslüman, kâfirlerin tek millet olduklarından hâlâ nasıl şüphe edebilir!?
Allah Teâlâ, tâ ezelden beri, âlimlerden, hakkı söyleyip, onu gizlemiyeceklerine, hak yolunda, batılı zelil etme uğruna cihad edeceklerine dair söz aldığına göre, bu açıklamaları yapmamız zorunludur. Hassaten, vatanlarına, dinlerine, kitaplarına ve peygamberlerinin sünnetine; kafir, azgın ve düşman devletlerin musallat olduğu bir dönemde müslüman âlimlerin üzerine, bu bir vecibedir.
Artık, bütün dünyadaki müslüman âlimlerin, İslâm şeriatının güzelliklerini ortaya koyma zamanı gelmiştir, Kur'an ve sünneti müdafa için mücadeleye bilenmeleri bir zarurettir. İslâm düşmanlarının, batıllarına hak, safsatalarına hüccet ve burhanla karşılık verilmelidir.
Bu azametli İslâm dini, tembellik, gevşeklik ve rahatlık üzerine kaim olmamıştır. Bilâkis O, cihad, müdafaa, şehâdet sevgisi, canı, evladu iyâli ve malı kurban etme esası üzerine kurulmuştur. Kılıçla cihaddan evvel, sözle cihad üzerine bina edilmiştir.
Ben, âlim kardeşlerimi ve evlatlarımı, hep birlikte, kendi ihtisas alanları dairesinde, İslâm'ı, Allahm kitabını, Peygamberin sünnetini, İsîâmî ilimleri ve İslâm kültürünü müdâfa etmeye çağırıyorum. Şayet, İslâm kültürü olmasaydı, beşeriyet bugünkü fikri terakkiye ulaşamazdı. Bu itibarla, dünya İslâm'a medyundur.
İslâm'ı savunan, O'na davet eden, O'nun faziletlerini ve güzelliklerini ortaya koyan âlimlere, Rasulullah'm tevcih ettiği şu tâc yeter: «Âimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler, miras olarak para pul bırakmamışlardır. Onların mirası yalnızca ilimdir. Kim O'nu elde ederse, en büyük nasibi elde etmiş demektir.»
Peygamberliğin üstünde hiçbir mertebe olmadığına, bu mertebeye vâris olmanın Ötesinde bir şeref bulunmadığına göre, Allah'a yemin olsun ki, dünyadaki, mal, mülk, saltanat, makam, mevkii, çoluk çocuk, hepsi, bu varisliğin yanında bir hiç kalır.
Bütün bunlardan sonra, eğer, söylediklerim doğru, ise Allah'tan ve O'nun tevfikiyledir. Yok, eğer hatalı ise, bu taktirde benden ve şeytandandır. Ne varki, ben yal-, nızca hayır murad ettim, o kadar «Ben, sadece, gücümün; yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat, başarmam,; ancak, Allah'ın yardımıyladır. Yalnız O'na dayandım ve.; yalnız O'na dÖneceğtm..» [529]

Temenni Ve Tavsiyeler

Goldzier'in «El-Akide ve'ş-Şeria» adlı eseri, kendisine en çok muttali olmak ve içindekilere cevap vermek istediğim bir kitaptır. Ne var ki, Allah buna fırsat vermedi. Öyle zannediyorum ki, içerisinde pekçok mesnetsiz, hayal ürünü iddialar vardır. Bu yüzden sözkonusu kitaptaki şüphe kapılarını kapatacak nitelikli bir reddiyenin yazılması âlimler üzerine bir vecibedir.
Temennim, bu kitabı görüp içerisindeki saçmalıklara muttali olan âlimler, ona cevap vermeyi kendine vazife bilsin. Böylelikle, üzerindeki İslâmî bir vecibe'yi gerçekleştirmiş ve Allah'ın kendilerine büyük mükâfatlar vereceği kimseler arasına girmiş olur. «Kim, Allah'a ve Rasû-lüne itaat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine lutuflar-da bulunduğu, peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar, ne güzel arkadaştır.»[530]
Asil îslâm kültürü için, ciddi tehlikeler arzeden kitaplardan bir tanesi de, Goldzier'in, «Mezâhibü't-Tefsîri'l-Islâmî» adlı eseridir. Bu kitap, müsteşriklerin en büyük putu Goldzierin kaleme aldığı en tehlikeli kitap olarak değerlendirilebilir.
Kitap, Dr. Abdülhâlim en-Neccâr tarafından Arapça'ya çevrilmiştir. Ne var ki, ihtiva ettiği saçmalıkları, safsataları ve Kur'an tefsirine yaptığı iftiraları reddeden, ikna edici yorumlar yapılmamış, dipnotlar konulmamıştır. Usûlûddin Fakültesi'ne[531] ilk girdiğim yıllar bu kitabı okumuştum. Kitabın her sahifesi tahkik ve yoruma muhtaçtı. Tâ o zamandan bu kitaptaki, İslâm kültürüne yönelik iftira, karalama ve tahriflere cevap vermeye azmetmiştim. Fakat, Sünnet-i nebeviyenin enine boyuna tedrisi ile meşgul olmam, beni bundan alıkoydu. Hadis ve sünnetlerle olan meşgaleme, bir de, Buhârî'nin şerhi işi eklenince, buna hiç de fırsat bulamadım. Kitap ve sünnet ilimlerinde ihtisas yapanlardan birisi, bu kitaptaki sakat ve yanlış görüşlere cevaplar verecek bir çalışma yapsa, ne kadar da, güzel olurdu. Hatta, bu son derece tehlikeli kitaba verilecek reddiye, bir doktora tezi bile olabilir. Doktora talebelerinden bu görevi üstlenecek birinin çıkmasını, ne kadar, arzu ediyorum, bir bilseniz.!! Allah'ın bunu gerçekleştireceğine inanıyorum.
Çeyrek asırdan uzun bir zamandır, sünnetin tedrisiyle, Q'na yöneltilen, şüphe, iftira ve saçmalıklara cevaplar vermekle geçen uzun ömrümün, kalbimin, aklımın ve zihnimin bir hülasası olan bu kitabın son bölümünde üzerine şüphe düşürülmeye çalışılan bir grup hadisi ele almak istiyorum. Bu arada, daha evvel detaylı olarak bahsettiğim hadislere değinmiyeceğim. Yalnızca, İslâm'a ve müslümanlara hınç besleyen, sünnet düşmanlarının üzerinde münakaşayı yoğunlaştırıp, şüphe sokuşturma-' ya çalıştıkları hadisleri zikredeceğim. [532]

Tarihte Ve Modern Zamanlarda Kuşku Düşürülmeye Çalışılan Hadisler

Gerek eskiden, gerek, şimdilerde üzerine şüphe düşürülmek istenen bazı hadislere değinmek istiyorum. Bunlardan bir kısmı için ileri sürülen kuşkular, oldukça erken devirlere, tâ ikinci ve üçüncü asra kadar uzanır. Bunları, Muhammed b. Abdullah b. Müslim b. Kuteybe (ö.h. 276) «Te'vil-û Muhtelifî'l-Hadis» adlı eserinde dile getirmiştir. Bu şüpheler, En-Nazzâm[533] ve benzeri mu'-tezilîlerin ileri sürdükleri şüphelerdir, örneğin bu hadislerden bir tanesi «sinek»le ilgili olan, «Ez-Zûbâb» hadisidir. Bugün bile, hâlâ, etrafında bazı kuşkular vardır. Fakat modern tıp ilmi, bu hadisin, Rasulullah'm mucizelerinden biri sayılabileceğini ortaya çıkarmış, tıbbî tahliller O'nun bazı sırlarım tesbit etmiştir. Bunlara ileride değineceğiz.
Buharı, Müslim ve diğer hadis kolleksiyonlarında rivayet edilen, bu kabil, hadisleri şöylece sıralayabiliriz :.
- Rasulullah'a sihir yapıldığı yolundaki hadis,
- Cessâse hadisi,
- Mesih, deccâl hadisi,
- Ahir zamanda, îsâ (a.s.)nm nüzulü ile ilgili hadis,
- Ölüm meleği ile Musa (a.s.) arasında geçenleri muhtevi hadis,
- İsrâ ve Miraç ile ilgili hadis,
- Rasulullah (s.a.s.)m göğsünün yarılması ile ilgili hadis,
- Şeytanın, Meryem ve oğlu İsa (a.s.) dışında dünyâya gelen her insana ta'n ettiği yolundaki hadis v.b.. birtakım hadisler. [534]

«Ez-Zûbâb» Hadîsi Ve O'munla İlgili Olarak İleri Sürülen Şüpheler

Hadisi, Buhârî iki tarikten rivayet etmiştir. Birisi şöyledir : «Bize, Halid b. Mahled[535], Süleyman b. Bilâl'den, O, Akabe b. Müslim'den, O, Abîd b. Huneyn'den, O da,Ebu Hureyre (r.a.)den şöyle dediğini işittiğini rivayet etmiştir : Rasulullah (s.a.s.) «sizden birinizin içeceği içerisine bir sinek düştüğü vakit, onu iyice daldırsın, ondan sonra çıkartıp atsın. Çünki, sineğin bir kanadında zehir, diğerinde ise şifa (panzehir) vardır, denüştir.»[536]
Diğeri ise şu şekildedir : «Bize, Kuteybe b. Said, İsmail b. Ca'fer'den, O, Benü Temim'in mevlası, Akabe b. Müslim'den, O, Benû Zûreyk'ın mevlası, Abîd b, Huneyn'-den, O da, Ebû Hureyre'den, Rasulullah (s.a.s.)m şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Sizden birinin kabına sinsi-; düştüğü zaman, onu tamamen daldırsın.» [537]
Hadisi, İmam Ahmed,[538] Ebu Dâvud,[539] Nesâîö İbn Ma-ce,[540] Dârimi [541] ve Bezzar d [542] muhtelif tariklerden rivayet etmişlerdir [543]

Hadîs sahihtir:

«Ez-Zûbâb» hadisi, sahih ve sıhhatin de en üst derecesindedir. Bu nedenle O'nu, hadis imamlarından yedi tanesi rivayet etmişlerdir. Herbirerinin isnadı da sahihtir. Bunda hiçbir kuşku yoktur. Metin yönünden ise, tıp, hadisi şüpheye mahal bırakmıyacak şekilde isbat etmiştir. Hadisin manası sahihtir.
Şayet, sinekte, hastalıklara yol açan mikropların ve öldürücü nitelikte bir maddenin bulunduğu neticesini veren deneyleri müslüman doktorlar yapmış olsaydı, birisi çıkıp, onlar hadisi kayırmışlardır, diyebilirdi. Fakat, bu deneyleri yapanların hiçbirinin de İslâm'la ilgisi yoktur. Ne var ki, inceleme ve tıbbi araştırmaları, onları bu neticeye götürmüştür. Müslüman doktorların tek yaptığı ise, deney ve araştırmalardaki bulguları ilmî kaynaklardan terceme etmek olmuştur. Bu hizmetlerinden ötürü, Allah kendilerini engüzel şekilde mükâfatlandırsın.
Varyantlardan bazıları çok basit lafız farklılıkları ile gelmiştir. Örneğin birisinde «iki kanadından biri» anlamına gelen lafız «ihdâ cenâheyhi» şeklinde ise, diğerinde «Ahadi cenâheyhi» şeklindedir. Bunun sebebi de «Kanat» anlamına gelen «cenah» kelimesinin hem müzekker hem de müennes bir lafız olarak kullanılabilmesidir. Bu gibi unsurlar rivayetin sıhhatini etkileyebilecek nitelikte değildir. Binaenaleyh varyantlarının bu her iki şekli da sahihtir. Hakiki manasıyle «cenah» lafzı kuşlar için kullanılır. Onun dışındakiler için ise kullanımı mecazidir. Şu ayeti kerimede olduğu gibi: «onları esirgeyerek, üzerlerine kanat ger.» [544]
Ebû Davud'un, Said el-Makburî tarikiyle, Ebû Hureyre'den gelen bir rivayetinde: «Çünkü, o, zehir olan kanadı ile korunur» ifadesi, diğer rivayetlerden farklı ve fazla olarak yer almıştır. İbn Hıbban'm kanaatine göre, bu fazlalık sahihtir. Kanaatimize göre ise, bu, kanadındaki zehir, O'nun silahı yerine kaim olduğu için böyledir, îbn Hacer, «Fethul-Bari» adlı eserinde : «Hadisin tariklerinden hiçbirisinde sineğin hangi kanadmda zehir.
hangisinde panzehir olduğunu açıklayan bir ifâdeye rastlamadım. Ancak, bazı âlimler, O'nun sol kanadı üzerine konduğuna bakarak, sağ kanadında panzehir olduğu neticesine varmışlardır ki, bu da makuldur.»[545] demektedir. Bize göre bunun nedeni, sağ tarafta hayır bulunmasıdır. Nitekim Rasulullah temizliğine varıncaya kadar" her işini sağdan başlayarak yapmayı itiyad haline getirmişti. Sol tarafla ise, şerre 'işaret vardır.
İbn Mâce'nin, Ebu Said el-Hudrî'den yaptığı bir rivayette : «O, önce zehiri, daha sonra şifâ'yı bırakır.» denmektedir. Buradaki, «Zehir'den murad, hastalıklara neden olan mikroplardır ve Rasulullah bununla, hastalığa' yol açan şeyleri kastetmiştir. «Şifa» ifadesi ise şifa nedeni, anlammadır. Nitekim, modern tıp araştırmaları da bumi-te'yid etmiştir. [546]

Zûbâb [547] **Hadisinin İzahı**

Sineğin bir takım özellikleri ve ilginç nitelikleri vardır. Çok kaçmasından ve hareketliliğinden dolayı bu ismin verildiği söylenmiştir. Kur'an'da da zûbâb kelimesi yer almaktadır. Allah Teâla : «Allah'ı bırakıp da yalvar dıldannız, bir araya

gelseler' bile, bir sineği dahi yara* tamazlar. Sinek, onlardan bir şey kapsa, Onud- geri alamazlar. İsteyen de aciz, kendisinden istenen de! »[548] buyurmuştur.
Halifelerden birinin îmanı Şâfi'ye: «Allah sineği niçin yarattı?» diye sorduğu; O'nun da : «Kralları rezil etmek için», cevabını verdiği, hikâye edilir. înıam Şâfîi, kendisine soruyu soran, halifeye, daha evvel bir sineğin musallat olup, O'nu çok güç durumlara soktuğunu bildiği için, cevabiyla bu hadiseye telmihte bulunmuştur.
Sineğin içerisine düşebileceği şey de bazı rivayetlerde «kab» bazısında «içecek» bir kısmında da «yiyecek» olarak geçmektedir. Bunlardan en kapsamlısı «kab» lafzıdır. Çünki bu lafız, sıcak olsun, soğuk olsun, yiyecek ve içeceklerin tamamına şamildir.
Sineğin tamamen kaba daldırılması yolundaki emir, panzehirin, zehiri karşılaması için bir yönlendirmeye mtuftur. Tamamının daldırılmasının istenmesi ise, bir kısmını daldırmakla mecaz kastedilmiş olması tevehhümünü ortadan kaldırmaktadır. Ebû TJbeyde bunu şöyle izah ediyor : «Yani, zehirini çıkardığı gibi, panzehirini de çıkarması için onu, yiyeceğe ve içeceğe iyice batırırı. Zira bu, Allah'ın ona ilhamı ile olan bir iştir» Bazı varyantlarda «daldırmak» anlamına gelen farklı farklı fiiller kullanılmıştır.
Rasulullah, daha sonra da, sineğin çıkartılıp, atılmasını emretmiştir. Bu emir için de, rivayetlerde, aynı manaya gelen farklı fiiller kullanılmıştır. Abdullah b. El-Mü-sennâ'nın, amcası Sümâme'den yaptığı bir rivayette: «Enes'in yanındaydik. Yemek kabına sinek düştü. Enes, parmağıyle Onu, kaba, üç kere daldırdı, sonra da bismillah diyerek (yemeğe başladı). Arkasından, böyle yapmalarını, onlara Rasulullah (s.a.s.)m emrettiğini söyledi.» .şeklinde yeralmıştır.

Hadis Sahih'tir

Buhari, Ebu Davud, En-Nesâî, îbn Mâce, İbn Hıb-bân ve El-Bezzâr'dan yaptığımız rivayetler muvacehesinde araştırmalarında hakkı arayan, insaf sahibi herkes, zûbâb hadisinin pekçok tarikten ye çok sayıda sahabi tarafından rivayet edildiğini görecektir.
Hiçbir hadisemin, bu hadisin senedi hakkında menfi tavır sergilediklerine rastlamıyoruz. Binaenaleyh isnad cihetiyle son derece sahihtir. Metnine yönelik bazı eleştiriler ise, birtakım cahil, gevşek ve bidat sahibi şahsiyetlerden gelmektedir. Bunların itirazları şöyle Özetlenebilir :
«Pisliklerin üzerine konan, mikrop yuvası bir hayvanda, nasıl olur da, şifa bulunabilir? Sonra Allah, hastalıkla, devasını bir yerde nasil birleştirebilir? Kaldı ki, sinek, kanatlarından birini diğerinden önce kullanması gerektiğini bilen akıllı bir varlık mıdır?» vb.
Bu hadis, tâ ilk devirlerden bu yana, üzerinde şüphelerin yoğunlaştırılmak istendiği bir hadistir. îbn Kuteybe (öh. 276) konuya değinmiş fakat sadece hadisin sahih ve farklı lafızlarla da rivayet edilmiş olduğunu işaret etmek birde, daha evvel kaydettiğimiz, Enes b. Mâlik rivayetini nakletmekle yetinmiştir.
İbn Kuteybe, bu hadis münasebetiyle, hadisleri haksız yere eleştirmenin, onları iptal etmek ve islâm'dan çıkmak anlamına geleceğini, rivayetleri* reddetmenin, Rasu-lullah'ın getirdiği dine, sahabe ve tabiûn'un metoduna ters düşeceğini vurgulamıştıf» [549]Sünnete dil uzatanlara cevaplar verdiğinden dolayı, Allah kendisind[550]en hoşnud ve razı olsun.
İlk devir âlimlerimizden bazıları bu şüpheleri cevaplandırmaya gayret etmişlerdir. Allah kendilerinden razı olsun. Bunlardan bir tanesi de akli ve nakli ilimlerde mütebahhir olan, Hammad b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hattâb el-Bûstî (ö.h. 388)'dir. O, bu konuda şu değerlendirmeyi yapıyor : «... Duyduğumuza göre, nasipsizlerden biri, bu hadis hakkında ileri geri lâf etmiş. Sineğin kanadında da nasıl oluyor da zehir ile şifa bir arada bulunabiliyor? Sinek, kendi kendine bunu nasıl ak-ledebiliyor ki, Önce zehitf olan kanadını, sonra da diğerini koyuyor? O'nu, buna kim zorlamıştır? diye sorular sormuş. Bu sorular yâ câhil veya câhil gözüken birisinin sorularıdır. Zira pekçok hayvan bünyesinde Allah Teâla zıt nitelikleri bir arada yaratmıştır. Böylece, hayvanın kuvvelerini meydana getirmiştir. îşte, arıya, içerisinde bal yapacağı, acaib bir yer edinme güdüsünü vermiştir. Aynı şekilde karıncaya, ihtiyaç zamanı için azık biriktirme ve tohumun yeniden börtleyip bitmemesi için, onu, ikiye bölme güdüsünü vermiştir. Bunları yapan Allah, sineğe de kanadının birini önce, diğerini de sonra koyma güdüsünü vermeye kadirdir.»
Allame, Ebu'l-Ferec İbnül-Cevzi ise (ö.h. 597); bu nakillerde şaşılacak bir tarafın bulunmadığını; çünkü arının ağzıyla bal yaparken, zehirini altından attığını; öldürücü yılanların, zehirinin etleri ile karışmış olduğunu ve gözü parlatmak için, sineğin, sürmeyle birlikte göze çekildiğini hatırlatmıştır.
Bazı tıp otoriteleri de sinekte zehirli bir maddenin varlığına sokmasından mütevellit, vücudda bir takım şi-şik ve kabarıkların oluşmasını delil getirmişlerdir. Bu ze-hiri, silah olarak kullanır, kendisine eziyet verecek bir yere düştüğünde silahını ona aşılar. Bu nedenle, Allah Teâla, diğer kanadına yerleştirdiği panzehirle, bunun karşılanmasını irade buyurmuştur. Böylece iki madde birbirine karışmıştır. [551]
İbnul-Kayyım, Şemsûddin, Ebû Abdullah Muham-med b. Ebû Bekir ed-Dımeşkî (ö.h. 751) ise bu konuda şu mütâlâada bulunmaktadır : «Sinekte zehirli bir maddenin bulunduğu bilinmektedir. Bunun delili ise, sokmasından mütevellit, vücutta oluşan şiş ve kabarcıklardır. Bu zehir O'nun silahı yerindedir. Kendisine ezâ verecek bir yere konduğunda, silahı ile korunur. Bu nedenle, Allah Teâla, diğer kanadında, onu karşılayacak bir panzehir koymayı irade etmiştir. Bu hikmete binaen, Ra-sulullah (s.a.s.) da, yiyecek ve içeceklere düştüğü zaman, iyice daldırılmasını emretmiştir. Bu, o devirdeki tıp otoritelerinin ulaşabileceği bir şey değildir. Bilâkis, peygamberlik pınarından fışkırmış hakikatlerden sadece bir tanesidir. Bununla birlikte, uzman bir doktor, o maddenin ilaç olabileceğini kabullenir, onu haber veren zatın, alel ıtlak, bütün mahlûkatm en mükemmeli olduğunu, beşerî kuvvetlerin dışında, ilâhi vahiyle desteklendiğini ikrar eder. Hatta, pekçok doktor, akrep ve zenbûr (bir tür ısırıcı sinek) söküğünün sinekle ovulması halinde faydası dokunup, ağrıyı teskin ettiğini söylemişlerdir. Bunun si^ nekte bulunan panzehirden kaynaklandığı gün gibi aşikârdır.
Yine, kirpiklerde meydana gelen şişiklerin de sineklerin kafası kopartılıp, sürülmesi halinde iyileştiği söylene gelmiştir.» [552]

Tıbbü'n Nebevi Vahy Ürünüdür

Modern tıbbın «ez-Zûbâb» hadisi ile ilgili görüşünü zikretmeden önce şu noktayı belirtmek istiyorum. Ben, Tıbb-ı Nebevî'nin, Rasulullah (s.a.s.)ın hata yapması caiz olan, dünya işlerinden olduğunu savunan türedilerden biri değilim. Ne yazık ki bunlardan bir kısmı da âlim geçinen kimselerdir. Onlar, bunu, Müslim'in Hz. Enes'ten rivayet ettiği, hurmaların-aşılanması nevinden bir hadise olarak değerlendirmektedirler. Hurmaların aşılanması ile ilgili rivayet şöyledir : «Rasulullah hurma aşılayan bir grup kimsenin yanına gelmiş bakmış ki, erkek tohumları dişilerinin üzerine gelecek şekilde aşılıyorlar, onlara, keşke böyle yapnıasanız, daha iyi olurdu, demiştir. (Rasulul-lalı'in tavsiyesine uyarak, o işten vazgeçmişler) Fakat, hurmalar, o mevsim, iyi ürün vermemiş. Rasuluîlah (s.a.s.) bir ara yine, onların yanına uğradığında «Hurmalarınızdan ne haber?» diye sormuş. Onlar da, «Siz böyle, böyle demiştiniz ama...» diye karşılık vermişler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.s.) : Siz dünya (ilgi alanınıza giren) işlerinizi benden daha iyi bilirsiniz» demiştir.
Rafi b. Hadîc'ten gelen bir varyantında ise, en son onlara : «Ben de, sadece bir beşerim,, Sîze, dininizle ilgili birşey emrettiğim vakit, onu, alnı. Ama, sizlere, kendi görüşüme göre bîrşey emrettiğim vakit bilin ki, yalnızca, ben de sîzin gibi bir beşerim,»[553]
RasuluIIah (s.a.s.) «Sineğin kanatlarından birinde zehir, diğerinde Panzehir olduğunu» tekitli bir şekilde söylemişken, onların bunu, hurmaların aşılaması nevinden bir hadise gibi telâkki etmeleri mantıklı bir davranış değildir. Böyle tekidli bir davranış, zan ve tahminin carî olduğu dünya işleri kategorisine giremez.
Aynı şekilde, RasuluIIah (s.a.s.)'m Buharî ve Müslim tarafından rivayet edilen : «Kim, her sabah yedi tane Medine hurması yerse, O'na ne zehir ve ne de sihir zarar vermez» sözü de dünyevî nitelikte değerlendirilemez.
Tıbba ilişkin hadislerde kullanılan üslup ile, hurmaların aşılanması hadisindeki üslûp arasında çok fark vardır. Zira, RasuluIIah (s.a.s.) hurmaların aşılanması olayında, kesin bir ifade kullanmamış : «Keşke, böyle yapmasaydınız, daha iyi olurdu» demek suretiyle temennisini dile getirmiştir. Halbuki, RasuluIIah, tıbbî hadislerin, hepsinde olmasa bile, büyük çoğunluğunda, onların vahiy ürünü olduklarım ima edecek şekilde, kati ifadeler kullanmıştır.
Zaten iki çeşit tedavi vardır. Birisi, Peygamberlerin yaptığı kalp ve inanç tedavisi, diğeri de bedene ait tedavidir. Bu da ruhanî ve cismanî olmak üzere iki kısımdır. Birincisinde, rukye ve dua ile bir tedavi yöntemi uygulanırken, diğerinde, bal, hurma, mantar v.b. maddelerle bir tedavi metodu uygulanır.
Peygâmber'in temel ve esas görevi, kalp ve inançların tedavisidir. Ancak, O'nun şeriatı, hem cismani ve hem de ruhani tedaviye ilişkin pekçok hususu ihtiva etmiştir. Bunun en güzel delilini de, hadis mecmualarında yer alan «Kitabu't-Tıp» adlı bölümler teşkil eder. Hatta, bazı hadisçiler, bu konuda müstakil eserler de yazmışlardır. Ebu Nuaym, Es-Suyûtî İbnu'l-Kayyım'm «Et-Tib-bû'n-Nebevî» adlı eserleri buna Örnek olarak zikredilebilir.
Bütün bunlardan sonra, beni esas ilgilendiren, Tıbb-ı Nebevî'nin dünyevî işler katagorisinde sayılacağı kanaatinde olan türedilerin gönlünden bu yanlış inancı silip atmaktır.
Ebû Sâîd el-Hudrî'den gelen bir rivayette: «Bir zat, RasuluIIah (s.as.)'a gelerek, kardeşinin midesinden şikayeti bulunduğunu, bu konuda ne tavsiye edebileceğini sormuş. RasuluIIah (s.a.s.) da O'na, bal şerbeti içirmesini öğütlemiş. Adam birkaç kere böyle aynı nedenle gelmiş. RasuluIIah (s.a.s.) her seferinde de aynı tavsiyede bulunmuş. Fakat, dördüncü seferinde, Adam : «Ya RasuluIIah! içirdim, fakat iyileşmedi», demiştir. Bunun üzerine Allah Rasulu : «Allah Teâla, hiç kuşkusuz doğru söylemiştir. Kardeşinin kanımda birşeyler var. Hele, sen bir daha bal şerbeti içir, ona» demiştir. Adam da, derhal, hastaya bal şerbeti içirmiş ve hasta iyileşmiştir.» Bu hadisi, Buhari, Müslim, Tirmizi ve En-Nesaî rivayet etmişlerdir.
Bu noktada, konuya ilişkin olarak, İbnû'l-Kayyım'ın sözlerini nakletmek istiyorum:
«...Doktorların tıbbı'nm, Rasulullah'm tıbbı yanındaki konumu, bazı Sûfî Meşrebli kimselerin ve kocakarıların tedavi yöntemlerinin tabiblerin tedavisine nisbe-ti gibidir. Nitekim bunu bazı tıp otoriteleri de itiraf etmişlerdir. Zira, bu insanların tababet konusunda esaslı bir bilgileri yoktur. Kimileri bilgi kaynaklarına, kıyas, tecrübe, ilham, rüya ve sezgi derken, pekçoğu da, hayvanlardan gözlemlenerek birtakım neticelere varıldığını söylüyorlar.
Böyle şeyler, faydalı ve zararlı olan herşeyi Rasu-lüne vahyeden, Allah'ın vahyinde görülemez. İnsanların tıp konusundaki bilgilerinin, Allah'ın vahyine nisbeti, bütün ilimlerin, peygamberlerin getirdiği bilgiye nisbeti gibidir. Hatta, tedevide kullanılan öyle ilaçlar vardır ki, büyük tıp uzmanları akıl erdirememiş, ilim, tecrübe ve başka ilaçlara kıyaslan da, onlara bir yarar sağlamamıştır. Bu, doktorlann akıl erdiremediği ilaçlar arasında şunları sayabiliriz : Kalbi ye ruhanî bir takım ilaçlar, Allah'a dayanıp, güvenme, O'na dayanıp, hükmüne razı olarak, te-vazuya bürünme, sıkıntıda kalanlara yardım eli uzatma ve meşakkatleri kaldırmaya çaba gösterme, dinlerinin ve mezheplerinin farklılığına rağmen bütün milletler bu ilaçlan tecrübe etmişler ve tıp otoritelerinin,ne bilgi, ne deney ve ne de kıyaslarının erişemiyeceği şifayı verdiğini gözlemlemişlerdir.
Herkes gibi, bizler de bu konuda tecrübelerde bulunduk ve bu çeşit ilaçların, maddî ilaçların yapamadığını gerçekleştirdiğini gördük. Bilâkis, Rasulullah (s.a.s.)m tavsiye ettiği ilaçlar yanında maddî (tıbbî) ilaçların, tıbbî tedavi metodlarma nazaran sûfilerin tedavi şekilleri mesabesinde kaldığını müşahede ettik. Bu, ilâhi hizmet kanununa göre tahakkuk eden bir durumdur. Tabii sebeplerin farklı farklı olabileceğini de unutmamak lâzımdır. Binaenaleyh insan âlemlerin Rabbı olan derdin de devanın da yaratıcısı, bütün kainatı idare edip, dilediği gibi tasarruf eden birtek Allah'a inandığı zaman, Cenab-ı Hak'tan yüz çevirip uzaklaşan kimselerin asla müşahede edemiye-ceği ilaçlan elde edebilir. Malum olduğu üzere, ruh, beden, ve insan tabiatı kuvvetli oldukça, hastalıklann definde ve bastırılmasında birbirlerine yardımcı olurlar. O takdirde, nasıl olur da, tabiatı ve bedenî kuvvetli olan, Allah'a yakınlığı, ansiyet ve sevgisiyle, O'nu zikrederek kavuştuğu nimetlerle, bütün kuvvelerini O'na yöneltip, O'nda birleş-tirmesiyle, yardımı O'ndan dileyip, O'na tevekkülü ile feraha kavuşmuş birisine, bütün bunların en büyük ilaç olacağı, O'nun bütün sıkıntılarını gidereceği, inkâr olunabilir. Bunu yalnızca, insanların en câhil, en kaba,

Allah'tan ve hakiki insanlıktan en uzak olanı inkâr edebilir...» [554]

Zûbâb (Sinek) Hadisi Peygamberin Mûcizelerindendir

Sinekte panzehir bulunduğuna dair, 1927 yılında bilimsel deney ve tıbbi incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu incelemelerin bulguları bir makale halinde «İngiliz Tıp Mecmuasında» yayınlanmıştır. O günden, bu güne kadarda, bu tür deney ve araştırmalar sürdürülmüştür. Bunlarm neticesinde, açık ve seçik olarak, Zûbâb hadisinin, Hz. Peygâmber'in mucizelerinden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh, bundan sonra, değerli okuyucularımızın ve basiret sahibi araştırmacıların, zübab hadisinin, hem rivayet ve hem de dirayet bakımından sahih olduğuna kati olarak, kanaat getireceklerini umuyoruz. Aynı zamanda, Rasulullah (s.a.s.)dan, sahih olarak gelen haberleri kabul edip, benimsemenin titiz bir mü'mine yakışan en güzel davranış olacağının da farkına vardıklarını ümid ediyoruz.
Günbegün gelişmekte olan, bilimsel tesbitler sayesinde, Allah Teala, Kur'an ve Hz. Peygâmber'in doğruluğuna delâlet eden ,enfûsî, afakî ve kevni âyetlerini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim o, şöyle buyurmuştur : «Ufuklarda, (yer, gök, ve dünya memleketlerinde) ve kendi nefislerinde, insanlara, âyetlerimizi göstereceğiz ki, o (Kur'-am)'nin[555] gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'ı-nin, herseye şahid olması yetmez mi?»[556] Evet, Ya Rabbi! ben buna şahid olanlardanım. [557]

İzah ve İkâz

Burada, Rasulullah'ın sineğin iyice batmlıp, sonra da çıkartılıp, atılmasına ilişkin emrinin vücüb için değil, yalnızca talim ve tavsiye için olduğuna işaret etmek istiyorum. Aynı şekilde, hadiste, kendisine sinek daldırılıp, çıkarılan yemeğin veya içeceğin, yenilmeye devam edileceği yolunda da bir emir yoktur. Bilakis, bu, her insanın kendisine bırakılmış bir durumdur. Kim, yemeğe veya içmeğe devam etmek isterse buna bir mani yoktur. Kimde, tiksinirse onda bir mahzur sözkonusu değildir. Birşey, helâl olduğu halde insan bazen ondan tiksinti duyabilir. Bu gayet tabii bir hadisedir. Bunun engüzel örneği, ke-ler'dir. Rasulullah ondan tiksinmiş ve yememiştir. Zira, O, memleketinde yenmesi adet olan bir hayvan değildi. Üstelik, şârii hakim ve vahye mazhar olan birisinin tavsiyesi, malı zayi olmaktan korumaya yönelik olarak değerlendirilmelidir.
Fakir muhitlerde pek çok insan, içine sinek düşen yiyecek ve içecekleri dökmüyorlar. Bilakis, hiçbir mahzur görmeden ve tiksinmeden, sineği çıkartıp attıktan sonra, onları yiyip içmeğe devam ediyorlar. Çünkü, bu yiyecek ve içecekleri çok büyük sıkıntı ve meşakkatlere katlanarak elde edebiliyorlar. Bendeniz, bilfiil bunu yapanları gördüm. Yiyecek ve içeceklerinden gözleri gibi memnundular.
Bu arada bir diğer noktaya daha değinmek ve dikkât çekmek istiyorum. Biz hadisçilerin, hadisi şerifin rivayet ve mana yönünden sahih olduğunu savunmamız, insanları sineklere karşı korunmaktan, evleri, cadde ve sokakları onlardan arındırmaktan, yiyecek ve içecekleri sineklerden muhafaza etmeye teşvik etmekten vazgeçtiğimiz anlamına gelmez. İslâm, kelimenin tam anlamıyle bir temizlik, hastalıklardan ve kötülüklerden korunma dinidir. Ayrıca, İslâm, tedaviye yönelik tıbbi yöntemler getirdiği gibi koruyucu tedavi usulleri de önermiştir. Hatta, ancak modern çağlarda tesbit edilebilen bazı yöntemleri ilk defa o getirmiştir. Buharı ve Müslim'in, Câbir b. Abdullah'tan yaptıkları bir rivayette, Allah Rasulu: «Yemek kap-îanmn üzerini örtün, içecek kaplarının da ağzını bağlayım ki, sular pislenmesin, zararlı böcekler girmesin. Akşam, karanlığı bastığı vakit çocuklarınızı yanınıza alnı»
buyurmuştur. İşte, Hz. Peygamber bizlere, yemek ve su kaplarımızı korumamızı, olaki, gece karanlığında başlarına birşey gelir diye, çocuklarımızı muhafaza etmemizi öğütlüyor. Ne hazindir ki, hadisin uydurma olduğunu savunan bazı cahil gûrûhu, O'nun hem isnad ve hem de mana yönünden sahih olduğunu müdâfaa edenlere, «Si-nekçîler» diyecek kadar ileri gitmişlerdir. Allah yoluna davette, kitab ve sünneti müdafada incitilmek, biz âlimleri müteessir etmemektedir. Ayrıca, Rasulullah (s.a.s.)'m zaman zaman yalancılıkla, bazende şairlik ya da kahinlikle itham edilmesinden dolayı çektiği sıkıntılar ile As-hab'm İslâm'a davet ve O'nun yayılması yolunda göğüs-Iedikleri zorluklar yanında, bugünkü âlimlerin basma gelenler nedir ki?.. Sahabeden sonra gelen müslünıanlarm karşılaştıkları sıkıntıların hepsi bir ara3^a getirilse horlanmak, hakarete uğramak ve ezilmek suretiyle Rasulullah (s.a.s.) ve ashabının basma gelenlerin binde biri biîe etmez.
Sonra, en ufak bir şüpheden dolayı hemen sahih hadisleri yalanlamamızı veya zayıf görmemizi isteyenlerin görüşleri ne oldu? Bilahere, modern ilim ve tıp geldi, zûbâb, hadisinde olduğu gibi, bu sahih hadislerde gizli olan, insaf ehlinin, Rasulûllah'm mucizelerin elen telakki ettiği, sırları ortaya çıkarmadı mı? Bundan sonra, daha evvel uydurma olduğuna hükmedip, yalanladığımız hadislerin, dönüp, sahih olduklarını mı söyliyeceğiz? Yoksa, ne yapacağız?
Sünnet ve hadislere karşı içlerinde hmç duyan bu kimseler, bizim, hadisleri, eğlence ve oyuncak edinmemizi istiyorlar. Dün, ulemanın sahih bulduklarını, bugün bizim yalanlamamızı ve yine, dün, kendi yalanladık!arımızı, bugün tashih etmemizi arzuluyorlar. Bu mümkün değildir ve Allah Teâlâ, kıyamete kadar hakka davet edecek bir zümreyi daima varettikçe mümkün de olmıya-caktır! Nitekim, Allah Rasulu (s.a.s.) şöyle buyuruyor: «Ümmetimden bîr taife, sürekli hak üzere ve galip olacaklardır. Onlar, hakim bir vaziyette iken, Allah'ın emri gelinceye kadar muhalifleri onlara bir zarar veremiye-ceklerdir.»[558] Hadisi, Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bu taife, insanların Allah'ın huzuruna gidecekleri güne kadar, iman, yakin, hüccet ve burhan ile hakim olacaktır. Allah Teâla, destek ve yardımını, onlardan esir-gemiyecektir Muhalifleri ise, asla, onlara bir zarar vere-miyeceklerdir. [559]

Hz. Peygamber'e Sihir Yapıldığına Dâir Hadisler

ilk devirlerden bu yana, şüphe düşürülmeye çalışılan, münakaşa konusu yapılan hadislerden bir kısmı da, Hz. Peygamber'e

sihir yapıldığını ifade eden hadislerdir. Halbuki, bu hadisler, Buhari, Müslim ve diğer hadis imamlarının rivayet ettikleri, son derece sahih, hadislerdir.
Buhari ve Müslim'in Hz. Âişe'den yaptıkları bir rivayette şöyle denilmektedir: «Benî Zûreyk'ten[560]Lebid b. el-'Asam, denilen birisi, Rasulullah (s.a.s.)'a sihir yapmıştı. Öyleki, Hz. Peygamber bunun etkisiyle yapmadığı birşeyi, yaptığını zannediyordu. Nihayet bir gün akşam, benim yanımda bir müddet dua etti ve : «Ey Âişe! Allah'ın isteğime icabetle bulunduğunu, farkettin mi? Yanıma iki kişi geldi. Birisi baş ucuma, diğeri de ayak ucuma oturdu. Biri diğerine, (beni kast ederek), bu adamın sıkıntısı nedir? diye sordu. Öbürü: O'na sihir yapılmış, dedi. Diğeri: Kim sihir yapmış? deyince, öteki: Lebid b. el-' Asam, cevabını verdi. Öbürü, tekrar; sihiri nereye yapmış? diye sorunca, öbürü; Bir saç kılı ile, hurma tohumu içerisine, diye karşılık verdi. Diğerinin peki şimdr nerededir? şeklindeki sorusuna da. Zervân kuyusunda, cevabını verdi» dedi. Daha sonra, Rasulullah (s.a.s.), ashabından bir grup kimse ile oraya, gitti geldi. Sonra da : «Ey Âişe! Kuyunun suyu, sanki kına rengi gibi bulanıktı; hurma tohumlarının tepesi de, şeytanların kafası gibiydi», dedi. Ben de; «Ey Allah'ın Rasulû! Onu çıkarttın mı?» diye sordum. Bana; Allah, Teâla, beni afiyete kavuşturduktan sonra, insanların arasında bir fitne olmaması için onu çıkartmadım,» dedi. Sonra da, kuyunun kapatılmasını emretti ve kuyu doldurularak, kapatıldı.»[561]
Aynı hadisin, başka bir varyantında ise şu farklılıklar vardır. Birincisi, sihir yapılan maddenin saklandığı kuyunun ismi «Zû Ervân»[562] olarak geçmektedir ikincisi ise, Rasulullah (s.a.s.)'m : «...sihir yüzünden insanların fitneye düşmelerinden endişe ettim» ifadesidir.
Yine, Buhari'nin bir rivayetinde, bunu ilk rivayet edenin, İbn Cûreyc [563]olduğuna işaret edildikten sonra, Hz. Peygamber'in yapmadığı halde, yaptığını zannettiği fiilin ne olduğu sarahaten zikredilmektedir. Şöyleki: «O, hanımları ile cinsi münasebette bulunmadığı halde, kendisini birleşmiş zannederdi»[564]denilmektedir.
Bu hadisi birbirine yakın lafızlarla, Buharı; Müslim, îmam Ahmed,[565] îbn Sa'd[566] ve İbn Mâce de[567] rivayet etmişîerdir. [568]

Bu Konudaki Şüpheler Ve Eleştirileri

Sihir hadisi hakkındaki şüpheler, ilk asırlara kadaruzanır, ibn Kuteybe, «Tevil-i Muhtelefil-Hadis» adlı ese:rinde, dini yönden gevşek olan, Nazzam ve benzerlerinin[569]
dil uzattıkları hadis ve sünnetler arasında, bunu da zikreder [570]
Son asırda da, aklı herşeyde hakim kılan cerh ve tadil ilminden nasibini almamış bazı kimseler de bu hadisi reddetmeye yeltendiler.
Bu asırda, sözüm ona, bir ilim adamı! [571]çıkıp, sünnet konusunda bir kitap yazarak, sünnet ve hadislere gölge düşürecek ne varsa, hepsini orada bir araya getirdi. Bu hadisi reddederken de Muhammed Abduh'un apaçık, delillerle O'nu inkar ettiğini kaydetmiştir.
Abduh'un ve ondan çok daha evvel, Mu'tezili âlimlerin, bu hadisi reddederken dayandıkları hususlar, şunlardır :
a) Hadis, her ne kadar, Buharı ve Müslim'in rivayeti olsa da, ahad bir haberdir. I?u itibarla, itikadı konularda, delil olamaz. Peygamberin, sihir ve benzeri şeylerle akli fonksiyonlarını yitirmesi, O'nun masumiyeti ile doğrudan ilgilidir, İsmet ise itikadi bir meseledir. Binaenaleyh böyle bir meselede, ancak, mütevâtir ile amel edilebilir. Zan ile yetinilemez.
b) Hadis, Rasulullah (s.a.s.)'a asla, sihir yapılmadığını söyleyen, sarih Kur'an ayeti ile çelişmektedir. Ayet, Peygamber'in sihire dûçâr olduğu iddiasını, müşriklere nisbet etmekte ve bu iddialarından dolayı onları kınamaktadır.
Allah Teâla: «...Ve zâlimler: «saz, başka değil, sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz,» dediler. Bak, senin için nasıî misal verdiler de saptılar. Artık, bir daha yolu bulamazlar»[572] buyurmaktadır. Bir başka ayette de : «Biz, onların, seni dinlerken ne sebeple dinlediklerini, kendi aralarımda, gizli konuşurlarken de, o zalimlerin : «siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz» dediklerini gaye iyi baliyoruz. Bak nasıl misal verdilerde saptılar. Artık, bir daha yolu bulamazlar»[573] buyurmaktadır.
c) Şayet, Rasulullah (s.a.s.)'ın bir şeyi yapmadığı halde yaptığını zannetmesi caiz olsa, bu durumda, tebliğ etmediği halde bir şeyi tebliğ ettiğini, veya kendisine indir ilmemesine rağmen, bir şeyin, indirildiğini de tahayyül etmesi caiz olurdu. Bunun imkansızlığı ise; izaha ihtiyaç duymayacak kadar açıktır.
Cevap :
Hakkın insanlarla bilinmeyeceği, büakis, insanların hak ite bilineceği bir gerçektir. Nitekim, Ali b. Ebü Tâlib bir sözünde : «Hakkı tanı, ehlini de tanırsın» demiştir.
Üstad Muhammed Abdüh, sihir hadisi hakkında ilk konuşan şahıs değildir. O, sadece kendinden önceki, Mu'tezililere ve onların izinden gidenlere tâbi olmuştur! Âlimlerin sözlerinden delil getiren (Ebu Reyye), hakkı insanlarla tanıdığına göre, biz de, mukabelede bulunarak kendilerine şunu izah ediverelim : Sahih hadislerle amel edip, onları hemen reddetmemek, akıl ve mütevâtir nakil ışığında te'vil etmek, âlimlerin çoğunluğunun kabul ettiği bir görüştür. En ufak bir şüpheden dolayı veya akla ve Kur'an'a ters düştüğü kuruntusuyla, hadisleri reddetmek,
asîa bilimsel bir davranış değildir. Sahih hadisler, âhi-rete müteallik itikadi konularda, kesinlik ifade etmeseler bile, en azından bir zannı galip ifade ederler. Bizler, Allah'ın varlığı, tevhid, öldükten sonra dirilme, Peygamberlerin elçiliğini ispat gibi temel itikad esaslarında, ancak, kesinlik ifade eden delillerle hareket edileceğini, zaten inkar etmiyoruz.
Eğer, Abduh, sihir hadisini inkâr etmiş ise, akli ve nakli ilimlerde söz sahibi, el-Mâziri, el-Hattâbi, Kadı îyaz, îbn Teymiyye, İbnû'l-Kayyım, îbn Kesir, en-Nevevi, İbn Hacer, el-Kurtubî ve ÂIûsî gibi pek çok âlim de, O'nun hem rivayet ve hem de dirayet yönünden sahih olduğunu isbat etmişlerdir.
Bu imamlar gibi düşünen Buhari, Müslim ve daha sonra gelen âlimler hadisi değerlendirirken; Rasululiah'a arız olan hususun,

Peygamberlerin başına gelmesi caiz olan, bedeni hastalıklar ve beşerî arızalar kabilinden bir şey olduğunu söylemişlerdir. Hadis, Buhari ve Müslim'in dışındaki hadis kaynaklarında' da, çok sayıda sahabiden gelen tariklerle rivayet edilmiştir. Bu sahabiler arasın-^ da, Hz. Aişe, İbn Abbas, Zeyd b. Erkâm ve hata, unutma ve yalan söyleme ihtimali çok uzak olan nice kimseler vardır.
Hadisin bazı varyantlarında : «Öyle ki, O'na birşey, yapmadığı halde, yapmış gibi gösterildi» denilmektedir. Ancak, Süfyan b. Uyeyne'den gelen sahih bir rivayet, buradaki kapalılığı gidermektedir. Bu rivayeti, Süfyan'dan, Buhari'nin hocası olan iki büyük zat rivayet etmiştir. Bunlardan bir tanesi: «el-Müsnedî» diye bilinen Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Ca'fer el-Cûfî, Ebu Ca'fer el-Buhari'dir. İbn Hacer, O'nun; Onuncu tabakadan, sika ve hafız bir zat olup, müsnedi cem' ettiğini ve h. 229'da vefat ettiğini,[574] söylemiştir. Bu zat kanalıyle, gelen rivayet, Buhari'nin «Kitabu't-Tıb» bölümünde kaydedilmiştir.
İkinci imam ise : Abdullah b. ez-Zûbeyr b. Isa el-Humeydî, el-Kureşi el-Mekki, Ebu Bekir'dir. Bu zat îbn Uyeyne'nin iler gelen talebelerinden olup, onuncu tabaka'dan sika ve hafız bir zattır; h. 229'da vefat etmiştir.[575]
Hakim, Buhari'nin, hocası Humeydî'nin rivayet ettiği bir hadis bulunduğu vakit, başkasına, iltifat etmediğini söylüyor. Bu iki zatın Süfyan'dan yaptıkları rivayet ise şöyledir : «Rasulullah (s.a.s.)'a sihir yapılmıştı. Öyle-ki, hanımları ile cinsi münasebette bulunmadığı halde, bulunduğunu zannederdi.» Süfyan, bunun en şiddetli sihir çeşidi olduğunu söylemiştir.
İtimada şayan olan rivayet budur. Bu yüzden, Kadı îyaz : «Rasulullah, daha evvel, cinsi temasa dair iktidarı konusunda ünsiyet ettiği dinçliği hisseder, ancak, eşine yaklaştığı zaman, bağlanmış (sihir yapılmış) kimselerde olduğu gibi bunun kaybolduğunu farkederdî»[576] diyor.
Öte yandan ilmî araştırmalarda; maksad'ın hilafına delalet eden bir haberle, maksada uygun bir haber rivayet edildiği zaman, kural, ikincisine göre âmel etmektir.
Bu durumda, ortada, Rasulullah'm ismetini ihlâl edecek birşey kalmadığından; hadisi inkar edenlerin esas aldıkları temel de yıkılmış demektir.
Öte yandan, hadisin Kur'an'a ters düştüğü iddiasına da katılmıyoruz. Zira, müşrikler, «siz, ancak, kendisine sihir yapılmış bir adama tâbi oluyorsunuz,» derken, bununla, Rasulullah'a bir müddet tesir edip, daha sonra Allah'ın şifa verdiği bir sinirlenmeyi kastetmiyorlar. Onların, yegane kastı; Rasulullah'm getirdiklerinin vahiy olmayıp, her söylediğinin bir hayal ve cinnet eseri olduğudur. Binaenaleyh amaçları, risaletini ortadan kaldırmaktır. Kafirlerin hiç bir söz ve tutumda sebat etmedikleri de bilinmektedir. Onlar, Rasulullah'a bazen şair, bazen kâhin, bazen de sihirbaz demişlerdir.
RasuluIIah (s.a.s.)'ın, dinî olmayan meselelerde tahayyüle maruz kalması, dini konularda da vehme kapilabileceği anlamına gelmez.
Daha önce hadisi açıklarken söylediklerimiz hatırlanacak olursa bunun ne derece tutarsız bir görüş olduğu anlaşılacaktır. Zira, sihir O'nun, bedenine tesir etmiş, akimi etkilememiştir. Şayet, rivayetin zahiren delâlet ettiği husus, kabullenilecek olsa bile, yine onların dedikleri anlama gelmez. Çünki, vahiy ve risalete müteallik işleri, dünya işlerine kıyas etmek batıldır. RasuluIIah, dini konularda, hata, tağyir ve tebdilden korunmuştur. Dünya işlerinde ise, böyle bir durumu sözkonusu değildir.
RasuluIIah (s.a.s.)ı iki yönüyle yani bir beşer ve bir de peygamber olması yönüyle değerlendirmek gerekir. Beşer olması bakımından diğer insanlar için sözkonusu olan bütün hususlar O'nun için de geçerlidir. Risalet yönünden ise, masum olduğuna dair, akli ve nakli delillerin bulunması nedeniyle, risaletini ihlal edecek bir durum O'nun için asla caiz değildir.
Sonra, hadisi inkâr eden bu kimseler, Musa (a.s.)'nın, sihirbazların iplerini ve bastonlarını, canlı bir yılan şeklinde tahayyül ettiğine dair, Kur'an ayetlerine ne diyecekler, acaba? Mütevatir ve kat'i olan Kur'an'ı da inkar edebilecekler mi? Yoksa, bu durumun, Hz. Musa'nın, peygamberlik ve tebliğ makamma halel getirdiğini mi söyleyecekler?
Kur'an'm ortaya koyduğundan kaçamıyacaklarına göre, niçin sihir hadisindeki, tahayyülü, ismete münafi olarak değerlendiriyorlar?
Allah Teala, insanlara, peygamberlerin de, tıpkı kendileri gibi birer beşer olduklarını göstermek için, onları çeşitli musibetlere duçar kılmış, risalet görevlerini yerine getirirken ve Allah'ın dinini tebliğ ederken katlandıkları belâ ve meşakkatler sebebiyle, sevaplarım ve mevkilerini daha da yükseltmek için, onları, muhtelif musibetlerle yüzyüze getirmiştir.
Akli ve nakli ilimlerde otorite olan, âlimlerin bu konudaki sözlerini fazla uzatmak istemiyorum. Ancak onlardan yalnızca iki tanesinin görüşünü nakletmeden de geçemiyeceğim. [577]

İmam El-Mazerî'nîn Görüşü

Peygamberlik makamına şüphe düşürüp halel getirdiği iddiasıyle bazı bidatçılar, bu hadisi inkâr etmişler ve bu neticeye götüren herşeyin de batıl. olduğunu söylemişlerdir. Hadiste belirtilen hususu mümkün görmenin, Peygamber'in şeriat konusunda vaz' ettiklerinde de, güvenilirliğini zedeleyeceğini, çünkü buna göre, Cebrail'i görmediği halde, gördüğü, kendisine vahyedilmediği halde vahyedildiği zannına kapılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bunların hepsi de merduddur. Çünkü Peygamber'in Allah'tan tebliğ ettiği konularda, sadık ve masum olduğuna dair kesin deliller vardır. Mucizeler de bunu tasdik eden delillerdendir. Bu münasebetle, aleyhinde kesin bir nas bulunan şeyin muhtemel olduğunu kabullenmek batıldır.
Peygamberlerin görevleri arasında yer almayan dün-[578] işlerine gelince; Hz. Peygamber de, bütün beşere arız olan, hastalık v.b. unsurlara yakalanabilir. Bu itibarla, dini meselelerde masum olmasına rağmen, hiçbir gerçekliği bulunmayan dünyevî bir meseleyi, olmuş gibi tahayyül edebilmesi mümkündür. Nitekim bazıları, hadisi izah ederken : «Rasulullah'm eşleri ile cinsi temasta bulunmadığı halde, kendisini onlarla birleşmiş zannettiğini, bu gibi şeylere insanın genellikle uykuda maruz kaldığım ancak, Rasulullah'm böyle bir şeyi uyanıkken de tahayyül etmiş olmasının düşünülebileceğini, söylemişlerdir.» [579]

İbnu'l-Kayyım'ın [580]**Görüş**

«...Bu hadis, hadisçiîer tarafından sahih görülerek kabul edilmiş ve sıhhatinde hiçbir ihtilafa düsülmemistir. Pek çok kelâm âlimi ise, hadisi anlayamadıkları için, şiddetle karşı çıkıp, inkâr etmişlerdir. Hatta, bazıları, bu konuda müstakil eser yazarak, hadisin ravilerinden Hi-şam b. Urve b. ez-Zübeyr'e sataşmış ve en iyimser kabul edilebilecek bir ifade ile şöyle demiştir: «...Böyle bir şey yoktur. Ravi (Hişâm) hata etmiş ve karıştırmıştır. Çünkü, Rasulullah'a sihir yapılabilmesi mümkün değildir. Zira bu, kafirlerin : «Siz ancak, sihir yapılmış bir adama tâbi oluyorsunuz» sözünü tasdik etmek anlamına gelir. Allah'ın, kendilerini himaye etmesi ve şeytanlardan koruması sebebiyle, Peygamberlere sihir yapılması mümkün değildir.»
Bu gibi sözler âlimlerin yanında merduddur. Çünkü Hişam en sika ravilerden birisidir, imamlardan hiçbirisi, hadislerinin reddini gerektiren bir sebeple O'nu cerh etmemişlerdir. Böyle bir konuda kelâmcılara söz düşmeyeceği kanaatindeyiz.[581]
Hadis, Hişam'dan başka, Hz. Aişe'den de rivayet edilmiştir. Buhari ve Müslim, hadisin sahih olduğunda ittifak etmişlerdir. Ayrıca, hadisçilerden hiçbir kimse bu hadis hakkında ileri geri laf etmemiştir. Hadis, tefsir, tarih ve
fıkıh ehli tarafından bilinen meşhur bir hadistir. Bu kimseler, böyle konuları, kelâmcılardan çok daha iyi bilirler. Sonra, Rasulullah (s.a.s.)'m başına gelen sihir, gelip geçici, Allah'ın kendisini şifayab ettiği bir hastalıktı. Bunda ise, ne bir ayıp vardır, ne de bir kusur. Çünkü, Peygamberler de, pekala hastalanabilirler, hatta bayılabilirler de. Nitekim, Rasulullah (s.as.), bir hastalığı esnasında bayılmıştır. Ayağı çıktığı zaman da, düşmüş ve böğrü yüzülmüştür. Bunlar, birtakım belalardır ki, Allah onlarla Rasulunün derecesini artırır. Bilindiği gibi, insanlar içerisinde en şiddetli musibetlere dûçâr olanlar peygamberlerdir. Bu itibarla onlar, ümmetleri tarafından dövülmek, öldürülmek, hakarete uğramak ve hapsedilmek gibi şeylerle karşı karşıya kalmışlardır. Binaen aleyh, Ra-sulullah'm da düşmanları tarafından bazı sıkıntılarla yüz-yüze bırakılması yeni birşey değildir. Nitekim, birisi ok atıp, O'nu yaralamış, başka birisi de, secdede iken, dışkı dolu işkembeyi üzerine bırakmıştır. Bunların hepsi birtakım belalardır ve peygamberler için ne bir noksanlık ve ne de âr değildir. Bilakis, onların kemalinden ve Allah katındaki derecelerinin yüksekliğindendir.» [582]

SONUÇ

Mutezilî Nazzâm ve benzerlerinin zamanından, günümüze kadar, İslâm düşmanlarının, hadis ve sünnetler hakkında ileri sürdükleri şüphelere uzun uzun temas ettikten sonra, bu etraflı incelememizin sonunda ulaştığımız neticelerin de bir özetini vermede fayda görüyoruz.
1 - İslâm, Allah Teâla'nm buyurduğu üzere, O'nun bütün beşeriyet için hoşnud olduğu genel ve ebedî bir dindir. «Allah katında din, İsîâm'dir»[583] «Kim, İslâm'dan başka bir din ararsa bilsinki, (O din) ondan kabul edilmeyecek ve O, âhirette kaybedenlerden olacaktnv>[584]
Bu din, Rasulullah döneminde, müşrik, putperest, Yahûdî ve Hrîstiyanlar tarafından, apaçık düşmanlığa maruz kalmış, insan ve cin şeytanlarının vesvesesiyle ortaya atılan şüphelerle yüzyüze gelmiştir. Fakat bu düşmanlıklar cihad ve verilen mücadeleler neticesinde yok olup, sönüp gitmiştir. Binaenaleyh, şirk ve müşrikler, batıl ve ehli, zevale mahkum olmuş, geriye, yalnızca, apaçık hak kalmıştır. Nitekim, Allah Teâla; «Deki: Hak geldi, batıl zail oldu. Zaten, bâtıl yok olmağa mahkumdur. Biz, Kur'an'ı mü'minlere rahmet ve şifa olarak indiriyoruz, ve O, zalimlerin ziyanım artırmaktan başka onlara bir katkıda bulunmaz» [585] buyurmuştur. Başka bir ayetinde ise;
«Hayır, Biz, hakkı batılın üzerine atanz da, O, onun beynini parçalar. Derhal batılın canı çıkar. Allah'a yakıştırdığınız niteliklerden ötürü de vay siz(in haliniz)'e»[586]buyurmaktadır.
Rasulullah (s.a.s.)'m vefatım müteakip, sahabenin eliyle, dünyanın dört bir tarafına erişip yayıldıktan sonra İslâm, bir takım Rum, Fârîs ve Yahudi zındıkları, Hris-tiyanlar ve bazı münafıklar tarafından tezgahlanan yepyeni komplolarla yüzyüze gelmiştir. Bu zümreler, yeryüzünde hakim olan Allah'ın dinine ve yeryüzünde tatbik edilen şeriatına harp açmalarından dolayı, Allah'ın onlar hakkındaki hükmünden emniyette olabilmek için, küfürlerini gizleyip, müslüman gözüküyorlardı.
Onlar, kuvvete baş vurmadılar. Zaten, adil ve merhamet sahibi Allah'ın, yeryüzündeki sultanına karşı çıkabilecek güçte de değillerdi. O zaman, desise, uydurma, Allah ve Rasulune yalan isnad etme yolunu tercih ettiler. Onlardan bir kısmı, bazı senbollerin ardına saklandı. İslâm'ın yiğidi Hz. Ali'nin ve ehl-i beytin sevgisiyle ortaya çıktıkları gibi. Bu sapık güruhun başında da, habis ya-hudi, hilebaz Abdullah b. Sebe, vardı. O, maksadına erişebilmek için, bütün âlimlerin uydurma olduğunda ittifak ettikleri, şu hadisi ortaya attı: «Her peygamberin bir vasisi vardır. Benim vasim ise Ali'dir.»
îbn Sebe ve avânesinin sapıklığı, bu noktada da kalmadı. Bilakis, daha şiddetli ve akide bakımından daha da zararlı bir boyuta ulaştı. Onlar, mülhid ve kafirlerin tavsifinden münezzeh olan Allah'ın, efendimiz Ali'ye hulul ettiğini iddia ettiler.
Bunları, önce Hz. Osman, ondan sonra da, Hs. Ali takibat altında tutmuş, bir kısmının cezasını vermişler, ancak bir kısmı kaçıp, gözlerden uzaklaşmayı başarabilmişlerdir. İşte bu yahudi Abdullah b. Sebe, İslâm tarihindeki en büyük fitnenin sebeplerinden biridir. Hz. Osman'ın öldürülmesiyle neticelenen büyük bir fitnenin kapısını açmış ve bu, önce Hz. Ali ve Osman taraftarları, sonra da Ali ve Muaviye arasında, kanlı çarpışmalara neden olmuştur. Gerçi biz, onların ihtilaflarını içtihadı bir farklılık olarak görüyor; isabet edenin iki, hata edenin, ise bir ecir aldığına inanıyoruz. Bunun yanında İslâm birliğini zedeleyen en büyük darbenin, bu habis, hilebaz yahudi ve muhtelif renk ve cinsteki zındıklardan geldiğine kaniyiz.
İslâm'ı kabul edenlerin büyük bir kısmının, kendi arzu ve istekleri ile onu benimsedikleri iyice bilinmelidir. Onlar, İslâm'la haşir neşir olmuşlar ve içlerinden İslâm'a ve îslâmî ilimlere, İslâm kültürüne son derece yararlı şahsiyetler çıkmıştır. Bunun en güzel delili, İslâmî ilimlere ve İslâm kültürüne hizmet edenlerin, Allah'ın dini uğruna, cihada hayatını vakfedenlerin büyük çoğunluğunun Arapların dışındaki müslümanlardan olmasıdır.
İslâm'a ve nıüslümanlara karşı kin dolu zındıklar ise, eskiden kalma batıl inançlarından, cahili âdetlerinden ve fasid törelerinden arınıp, kurtulamamışlardır. Cins, din ve dil taassubu onlara hakim olmuştur. Fakat bu kimseler, mü'min olanların

yanında yok denecek kadar azınlıkta kalmışlardır. Bu azınlığı, halifeler, idareciler ve âlimler sürekli tarassut altında tutmuşlar; idareciler cezaî müeyyideyi hak edenleri idama mahkum ederken, âlimler de iddialarını çürütüp, saçmalıklarını ortaya koymuşlardır.

2- İslâm, usul ve furu' bakımından iki yüce asılda temessül eder. Bunlardan, birincisi, dinin aslı ve dosdoğru yolun kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, diğeri ise; Kur'an'm izah ve tefsiri olan, sünnet ve hadislerdir. Sünnet, Kur'an'ın mücmelimi izah, âm'mını tahsis ve mut-lak'ını takyid ettiği gibi, müstakil olarak hükümler de koymuştur.

Zaman zaman, İslâm düşmanları bu iki asla ilişmiş ve onlara şüphe düşürmeye yeltenmiştir. Kuran-ı Ke-rim'i, binlerce kadın, erkek, mekteplerdeki çocuklar, medrese ve fakültelerdeki talebeler ezberlediğinden dolayı, O'na ilavelerde bulunma veya bir takım eksiltmeler yapmak imkansız denilemese bile, son derece güç bir işti. Bu nedenle de, İslâm düşmanları, O'nun tefsirinde uydurma ve manalarında tahrif yöntemini seçtiler. Binaenaleyh, rivayet ve dirayet tefsirlerinin ihtiva ettiği, çok miktardaki, uydurma haberler, israili rivayet ve hurafeler; böylece oluşmuş oldu.[587]

Her asırda ve her yerde, gulatı şîa, karmâtiler, bâ-tmîler, cahil sofu ve zındıklar, bidatçı, sapık düşünce ve kötü niyet sahibi kimseler, Kur'an âyetlerinin tefsiri sa-detinde, hayretamiz ve saçma te'viller yapagelmiştir. Öyle te'viller ki, bunlar ne Kur'an dili, ne davetteki üslubunun güzelliği ve ne de O'nun belagatıyle uyuşmayan, şeriat ve akim tasvip etmediği yorumlardır. Ne hazindir ki, bu cahili ve batıl yorumlar, kendilerine kulak verecek, hasta kalpli, dini gevşek, ebleh kafalı kimseler bulabilmiş ve bu kimseler, insanlar arasında onların revaç bulup, yaygınlaşması için çaba sarfetmişlerdir.

Ancak, bu ümmetin içindeki mü'min, selim akıllı ve aydın fikirli âlimler, sözkonusu saçmalıkları ve tahrifatları tespit edip, ortaya koymuşlardır. Böylece, bu kimselerin hilelerini kendilerine geçirmişler, Rasulullah (s.a.s.) m buyurduğu gibi Kur'an baki kalmıştır : «Kur'an'a tâbi olan arzular sapıtmaz, O'nu okurken diller dolaşmaz, ilmine âlimler doymadığı gibi, çok okunarak tekrarından dolayı bir bıkkınlık da gelmez insanı hayran bırakan yönleri ise asla tükenmez.»[588]

Metinde yeraîan «Lâ tezûgu bihi» ifadesi, O'na tâbi olmakla arzular hakdan uzaklaşmaz» anlamına geldiği gibi, sapık arzular O'nu istikâmetten, eğriliğe çeviremez manasına da gelebilir.

O'nu okuyan dillerin dolaşmıyacağmdan maksat ise Arap olmasalar dahi, mü'minlerin O'nu okurken bir sıkıntı çekmiyeceklerine işarettir. Nitekim, Allah Teâla : «And-olsun ki, biz Kur'an'i öğüt alınması için kolaylaştırdık, öğüt alan yok mudur?»[589] buyurmaktadır.

Başka bir âyetinde ise : «Biz, o (Kur'an)'ı, senin dilinle (indirerek) kolaylaştırdık ki, O'nunla, korunanları müjdeleyesin ve inatçı bîr kavmi, O'nunla uyarasın.»[590]
buyurmuştur.

Kur'an'a her zaman sataşan ve O'na şüphe düşürmek isteyenler olmuştur. Fakat bunlar, her seferinde âdeta sert kayaya çarparak paramparça olup gitmişlerdir. O'na dîî uzatanların hali şairin benzetmesine nasıl da uyuyor :

Parçalamak için kayaya toslayan (keçi gibi) Onu parçalayamadı, lâkin boynuzlarını kırdı.

Kur'an, ondört asırdan fazla bir zamandır Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi, bir müjde, ikaz, nûr ve hidayet kaynağı olarak, kalmıştır. Kıyamete kadar da, böyle devam edecektir. Kur'an'a dil uzatanlar beyhude uğraşmayıp saçmalıklarından ve safsatalarından vaz geç- -meli ve kendilerini O'nunla huzura kavuşturmalıdırlar. Zira, Kur'an, tahrif ve tebdilden korunmuş ilahi bir kitap, Allah'ın muhafazasını üstlendiği yegane eserdir. Allah Teâla «Kur'anı biz indirdik, O'nu koruyacak olan da bi-ziz»[591]buyurmaktadır. Bu ilahi kitap ondört asırdır, müs-Iüman olan ve olmayanlar için, insan fikrinin bir muharriki ve meşalesi olmuştur.

Müslümanlara gelince : Kur'an, onların, hidayet kaynağı, inançlarının, hukuk ve ahlak düzenlerinin, siyasî ve iktisadî yapılarının menba'ıdır. Gayri müslimler için ise, O'nun meş'ale oluşu; bütün zamanlar boyunca, insanlık. için yaratılmış en hayırlı ümmetin, inancında, hukuk ve ahlâkında, hayat anlayışında (adil) vasat ümmetin teşekkülüne sebep olan, psikolojik, bilimsel, siyasî, toplumsal, ahlakî ve dinî temelleri, Kur'an'ı tahlil etmek suretiyle görebilmeleri bakımındandır. Nitekim Allah Teâla şöyle buyurmaktadır : «Böylece, sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahid olasınız, Peygamber de size şahid olsun» [592] «siz insanlar içerisinden çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz, iyiliği emreder, kötülükten menedersiniz...»[593]

Allah Teâla, Kur'an'a yöneltilen şüpheleri reddedip, batıl olduklarını ortaya koyacak, âlimler zümresini her zaman varedegelmiştir.[594]

3- Malûm zümreler, Kur'an'a dil uzattıkları gibi, sünnete ve hadislere de sataşmışlardır. Sünneti tahrif etmenin kendileri için, Kur'an'dan daha kolay olacağına inanmışlardır. Zira, Kur'an-ı Kerim, gerek bütün halinde, gerekse tafsili olarak, kesinlik ve yakin ifade eden bir tevatürle [595] sabit olmuştur. Sünnet ve hadislere göre, müslümanlarm gönlünde daha büyük bir kudsiyeti haizdir. Çünki, sünnet ve hadislerin çoğunluğu, âhad isnadIarla[596]tesbit edilmiştir. Ve onların kudsiyeti müslümanlarm nazarında, Kur'an kadar değildir.

Sünnet ve hadislere aşağıdaki yollarla ilişilmeye çalışılmıştır :

a) Öncelikle, sahabe ve onlardan sonraki hadis ra-vileri karalanmaya çalışılmıştır. Zira, onları nakledenlerin güvenilirliği azaltıldığı zaman, haliyle, nakledilen şeyin de aynı vasfı azalacaktır. Onların da istedikleri, bu-dur zaten. Bu amaçlarına ulaşabilmek için, sahabe içerisinden, en fazla hadis rivayet eden Ebu Hureyre ve tabiundan, Şam ve Hicaz'ın imamı İbn Şihâb ez-Zührî'yi dillerine dolamışlardır. Bu iki imamın güvenilirliği aza-lmca, evleviyetle, diğerlerinin ki de azalacaktır.

b) İsnad sistemini kötüleyerek, onun konumunu zedelemek. Genellikle bu konuya değinirken şöyle derler : «Müslümanların nezdinde, isnad tenkidi ve rical tarihine ilişkin incelemeler had safhaya erişmişse de, senedlerin tetkiki esnasında, bazı noktalan farketmemiş, onlara yö-nelip, gerekli itinayı sarf etmemişlerdir.»

İslâm öncesi, hiçbir ümmette, müslümanlardaki kadar geliştirilme diği bilinip dururken ve tsnad sisteminin müslümanlara has bir yöntem olduğu değerlendirmesi yapılırken, onlar, yine de bu sözü söylemekten çekinmezler. Hatta, sahih, muttasıl isnad uygulamasının, dünya tarihinde yalnızca müslümanlarda görülen bir metod olduğunda ittifak edilmiştir.

c) Bu arada ortaya attıkları diğer bir iddia da, müs-lüman âlimlerin, rical tarihi ve isnad tenkidi ile çok sıkı ilgilenmelerine karşın, metin tenkidini ihmal ettikleridir.
Bu iddialarını da, birtakım hadislerin birbiri ile çeliştiği, bazısını da vakıanın yalanladığını söyleyerek, desteklemeye çalışırlar. Ayrıca, astronomi, tıp v.b. modern ilmin elde ettiği verilerin de bazı hadisleri çürüttüğünü, birtakım hadislerin de, sahih olup, olmadıklarını anlayabilmek için tecrübe ve deneyime ihtiyaç olduğunu, gevelerler.
4 - Müsteşrikler, Yahudi bilim adamları, Hristiyan papazları, İslâm düşmanı Yahudilerin, Fâris ve Rum zmdıklarmm ve Yunan felsefesi kalıntılarının iftiralarını onaylamışlar, bunlara, canlarının İstediği herşeyi de katmak suretiyle ilavelerde bulunarak, sonunda pireyi deve yapmışlardır.
Bu iftiralarda da yahudi asıllı, müsteşrik Goldzier başı çekmiş, bu konuda pekçok oryantalist de O'na tâbi olarak, hadis hakkındaki mütalâalarını, münakaşaya dahi gerek göstermeyen kesin yargılar olarak kabul etmişlerdir. Avrupa ve diğer ülkelerde bunları yaymışlar, batı üniversitelerinde master, doktora gibi ilmî payeler kazanmak maksadıyle, oralara giden bazı müslümanlar da, maalesef, onlara aldanmıştır. Geri döndüklerinde ise, İslâm memleketlerinde, bu iftiraları efkârı umumiyeye sunmak suretiyle, özellikle üniversite öğrencilerine telkin etmişlerdir. Ve nihayet oryantalist fikirler, İslâm âleminin büyük bir kısmında yayılma imkânı bulmuştur. Mesele, yalnızca talebelerle de sınırlı kalmamıştır. Üniversitelerde, gözde yerlere gelmiş, kürsü sahibi, bazı ilim adamlarının da, müsteşriklere tâbi oldukları kitapları va-sıtasıyle, onların zehirlerini, İslâm ümmetine şırınga etmeye çalıştıkları görülmüştür.
5- Bazı yahudi ve papaz müsteşriklerinin hadis in-cemelerinde görülen hataları, İslâm'ı ifsâd etmek, müslümanları kopmaz İslâm ipinden ayırabilmek için işlenmiş kasıtlı hatalardır. Tek maksatları, bu ilâhî dinin güvenilirliğini sarsmaktır. Bunu da İslâm'ın iki yüce aslı, Kur'an ve Sünneti karalamakla gerçekleştirmek istiyorlar. Bu konular üzerinde daha evvel Örnekler verip, uzun uzun durmuştuk.
Aslında, oryantalist çalışmaları, ne ilme ve ne de islâm kültürüne hizmet etmek için var olmuş değildir.
O'nun arkasında, sadece, İslâm'ı karalama ve müslüman-lan dinlerinden çevirebilme politikası yatmaktadır. Özellikle de Kur'an ve sünnetten soğutabilme politikası. Bu uğurda, onlar, müslümanlarm gönlündeki cihad ruhunu takviye eden, çok sayıda Kuran ve sünnet nassını tahrif etmek istiyorlar. Müslümanlarm gönlündeki cihad ruhunu sarsmadan, İslâm memleketlerine sahip olamayacaklarına, oraların yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömüremiyecek-lerine inanıyorlar. Bu iki asla itimad sarsıldığı zaman, mü'minler, cihad farizasından kopacaklar ve böylece, vatanlarının düşman eline geçmesi kolaylaşmış olacaktır. Nitekim, bu gerçekleşmiştir de. Çünkü, batı, İslâm beldelerini tahrip etmeyi, ancak, onlardaki cihad ruhunun zayıflaması ve dünyaya yönelmelerinden, sonra, başarabilmiştir. Buhari'nüı, Ebu Ümâme el-Bâhilî'den yaptığı bir rivayette, Ebu Ümâme, bir saban ve tarım aleti gördükten sonra, şöyle demiştir: «Rasulullah'ın şu hangi kavmin eline girerse, mutlaka Allah onları zelil kılar» dediğini işittim.[597] Yanlış anlaşılmasın, hadis, müslümanla-rı ziraat ve tarımla meşgul olmaktan nehyetmemekte-dir. Nasıl nehyedebilir ki? Bizzat sahih hadislerle böyle bir anlayış reddedilmektedir. Buhari, Müslim ve diğer, hadis kaynaklarında, Enes b. Mâlik (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir : «Rasulullah (s.a.s.) «Ağaç diken veya eldn eken her müslümana onlardan, kuş, hayvan ve insanın istifadesinden dolayı, Allah sadaka ecri verir» demiştir.
Allah Rasulu, birinci hadisinde, cihadı tamamen terkederek, kendini tarım, ziraat ve dünya işlerine veren kimseleri kastetmiştir. Allah Rasulü, ne kadar da doğru söylemiştir. İşte, İslâm düşmanları, müslümanlara, ancak onlardaki cihad ruhu gevşeyip, Allah yolunda şeha-det aşkı yok olduktan, cihadı terkedİp, başka şeylerle meşgul olmaya başladıktan sonra, hâkim olabilmişlerdir. Rasulullah'ın ashabı, ticaret, ziraat ve bostanlarıyle ilgileniyorlardı. Fakat, daima gönülleri, cihaddaydı. Cihada çağırıldıkları zaman, derhal icabet ediyorlardı. Onlar cihada koştukları gibi, ne eşe, ne evlada, ne eve ve ne de mala koşuyorlardı.
Ebu Hureyre (r.a.)'nin bir rivayetinde, Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır : «İnsanların en hayırlı yaşı-yanlarmdan birisi Allah yolunda, atinm dizginini tutup, onun sırtında uçan, düşman sesi veya düşmana hücum çağrısı işittikçe at koşturan, Öldürmeyi ve Ölümü, harp meydanlarında arayan adanıdır.»[598] Bu sözün anlamını müslümanlar iyi düşünmelidirler ve yeniden izzetlerini yeryüzündeki sultalarını elde etmek istiyorlarsa, cihada hazır, cihad aşkı ile dolu olmalıdırlar. Bu arada, düşmanlarına karşı, gerekli olan silahlarını da hazırlamak zorundadırlar.
6- Bazı müsteşriklerin ve hadis tetkiki ile uğraşan kimselerin hataları ise; Sünnet ilimlerini anlayamayıp, bu yolda Ömrünü vakfetmiş âlimlerin sözlerini kavraya-mamaktan ileri geliyor. Bunun sebebi ise, sünnet ilimlerinin, sabır, metanet ve uzun zaman isteyen bir alan, engin bir derya olmasıdır. Bu nedenle, orada yüzecek olan birinin, nasıl yüzüleceğim, hangi kıyılarda durulabileceğini bilmesi gerekir. İnci; mercan ve yakutlarını tetkik edecek birisinin, satıhtakilere ve yüzeydeki taşlara takılıp kalmayan, mahir bir uzman olması icab eder. Şayet, onlar, derinliklerine inebilmiş, maksat ve meramını anlayabilmiş olsalardı, içine düştükleri hatalara maruz kalmazlardı. Hadis ve sünnetlerle meşgul olan pekçok müs-lüman bile bu dereceye ulaşamadığına göre, müslüman olmayanlar nasıl ulaşacaklardır?
7- Müsteşrik Goldzier ve ekolü, bir müddet, pekçok oryantalisti hakimiyeti altında tutmuştur. Fikirleriyle, O'nu kendilerine en büyük put ittihaz edinmişler; Sünnet ve hadis tetkiklerinde, eserlerini yegâne kaynak olarak görmüşlerdir. Bu arada, çok az müsteşrik O'nun bütün fikirlerine iştirak etmemeyi başarabilmiş; bazı kanaatlerini eleştiri konusu edebilmişlerdir. Hatta, sünnet hakkındaki yargılarının, büyük bir zulüm olduğunu söyleyebilmişlerdir. Muhtemelen, oldukça az sayıdaki müsteşriki, sözkonusu tavırlarını sergilemeye sevkeden, onların hür düşünceli oluşları ve müslüman âlimlerin, Gold-zier'in Kur'an ve sünnet hakkındaki iddialarına verdikleri, cevaplar olsa gerektir.
Aslında, Goldzier, habis yahudi Abdullah b. Sebe'nin bir uzantısıdır. İslâm'ı yıkmayı kendilerine biricik gaye edinen çağdaş, taraftarlarından bir tanesidir. Bütün dünya müslümanları, özellikle de, üniversitelerde öğrenim gören mü'min gençler bu gerçeğin farkında olmalı, bu müsteşriğin Kur'an ve sünnet tetkiklerindeki saçmalıklarına ve sunmak istediği zehirlerine karşı uyanık bulunmalıdırlar.

8- Bazı müsteşriklerin, sünnet ve hadis ilimleri sahasında şükranla karşılanacak, inkarı gayrı kabil çalışmalar yaptıkları da bir gerçektir. Bu çalışmalar, hadis ilminin kaynak eserlerini neşretmek ve bu sahada inceleme yapanları kaynaklara ulaştırmada anahtar rolü oynayacak, te'lif eserler vermek suretiyle tezahür etmiştir.

Bunun en güzel örneği, müsteşrik Winsek'in «Mîftâh-u Kûnûzi's-Sünne» adlı eseri ile bir grup müsteşrik tarafından hazırlanan «El-Mu'cemü'1-Müfehres li elfazî'1-Ha-disi'n-Nebevî» adlı eserdir. Bu tür çalışmaları şükranla karşılamamız, bizim, faydalı, ilmî gayretleri takdirimizin bir göstergesidir. Biz, ne müsteşriklerin tamamını yeriyor ve ne de hepsini övüyoruz; tek yaptığımız iyi yapanla, kötü yapanı tefrik etmektir. Şurası da bir gerçek ki, bu bahsettiğimiz, teşekkürle karşılanan çalışmaları yapanlara, tamamen kendilerini bu işe vakfetmelerini temin edecek, maddî ve manevî yardımlar, yapılmış, gerekli kolaylıklar sağlanmıştır. Şayet bütün bu yardım ve imkanlar müslüman âlimlere de sağlanmış olsa, İslâm kültürü için çok daha hayırlı sonuçlar ortaya çıkardı.

Ancak, esefle belirtmeden geçemiyoruz. Aslında, sözü geçen iki faydalı eserin benzerlerini yapmak müslümanlarm işiydi. Lâkin yapamadılar ve yine, maalesef, İslâm üniversiteleri, ilim ve ilim adamlarını teşvik konusunda, batı üniversitelerinin yaptıklarını yapamıyorlar. Bu durum bizi üzüntüye boğuyor; fakat bu bir hakikattir. Gönül, bunları söylemek istemezdi, ama, unutmamak lazım, hakkı itiraf etmek de bir fazilettir.

9- Hadis sahasında araştırmalar yapan, Ebu Reyye gibi, âlim geçinen, bazı müslüman araştırıcılar, söyledikleri her hususta, adım adım müsteşrikleri takib etmişlerdir. Bunun da ötesinde okuyucuların kafasına daha da yatkın hale getirmek için, onların görüşlerini süslemeye, hak elbisesine büründürmeye gayret etmişlerdir. Böylece bu kendileri için, kambur üstüne kambur, olmuştur. Bu neîdüğü belirsiz herif, büyük sahabi, Ebu Hureyre (r.a.) yi, ele alırken, O'na sövüp, hakaret edecek kadar ileri gitmiş ve alçalmıştır.

Hakikat şu ki, yahudi müsteşrik Goldzier, bu büyük sahabiyi tenkid ederken, Ebu Reyye'den çok daha iffetli ve edepli davranmış; O'nun kadar basitleşmemiştir. (Daha önce bu konuya temas etmiştik)

10- Müslümanların aklî hayatı, îslâmî ilimlerin doğuşu, gelişmesi ve tarihi konusunda eserler veren bazı müslüman araştırmacılar da, görüşlerinin büyük bir kısmında müsteşriklere tâbi olmuşlar, ancak, bazı meselelerde onlara katılmayarak, çok faydalı münakaşalarda da bulunmuşlardır. Örneğin, Ahmed Emin, «Fecru'l-İslâm» ve «Duha'I-îslâm» adlı eserlerinde böyle yapanlardan bir tanesidir. Ahmed Emin, Edebiyat Fakültesi dekanlığına kadar yükselmiş, İslâm âleminde büyük ünü olan bir zattır. Biz, O'nun ve benzerlerinin, müsteşriklerin fikirlerine tâbi olmaktan kaçınmalarını, aynen bizlerin yaptığı gibi, sünnet ve hadis kaynaklarını kendilerinin tetkik etmelerini beklerdik. Şayet böyle yapmış olsalardı, bizlerle aynı neticeye ulaşır, sünnetin sağlam bir^ esas üzerine kâim olduğunu, hadislerin çoğunun, Rasulullah zamanına kadar uzandığını görürlerdi. Ayrıca, Allah Teâla'nm, bu hadisleri, Rasulullah (s.a.s.)'dan alıp, rivayet eden, âdil ve zabıt insanlar yarattığınında farkında olurlardı. Bu insanlar, sırasıyla adalet ve zabt vasfını haiz sahabi, tabiun, tebeut tabiin vâ onlardan sonra gelen kimselerdir. Hadisler, sahih, müsned, sünen, mu'cem ve cami' türünden eserlerde toplanmcaya kadar, bu nitelikteki raviler rivayet yöntemini devam ettirmişlerdir.

Hadislerin tenkidi, sahih, hasen ve zayıflarının birbirinden ayırımı işlemi, tâ sahabe ve tâbiun zamanından beri rivayetten ayrılmamış, hadislerin cem'i ve tenkidi hep birlikte sürdürülmüştür. Bu meyanda, büyük sahabi, îbn Mesud: «Kişiye yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter» derken, İbn Abbâs : «Bir zamanlar, bir kimseyi «Rasulullah şöyle buyurdu» derken işittiğimizde, hemen gözlerimizi ona diker, kulaklarımızı ona verirdik. Ne zaman ,ki, insanlar, sahih zayıf ayirdetmeksizin hepsini rivayet etmeye başladılar artık, biz de bildiklerimizden başkasını onlardan, almaz olduk» demektedir.

İmam Mâlik de : «Haberiniz olsun ki, her işittiğini söyleyen kimse, selâmete eremez. Her duyduğunu söyleyip dururken (hadiste) imam da olamaz» diyor.

Ebû'z-Zinâd ise: «Medine'de hepsi de güvenilir yüz kişi gördüm, hadiste ehil olmadıkları gerekçesiyle hiçbirinden hadis alınmazdı» demektedir.

İbn Şirin de : «Fitne çıkıncaya kadar, eskiden, isnad sorulmazdı. Ne zaman ki fitne çıktı. O vakit ravilerin isimleri sorulmaya, sünnet ehlinin hadisleri kabul edilmeye bidat ehlinin ki ise reddedilmeye başlandı» diyor.

Abdullah b. El-Mübarek de : «İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, dileyen, dilediğini söylerdi. Bizimle (hadis nakleden) şu kavim arasında ayaklar, yani, isnad vardır» diyor.

Süfyan ; «İsnad, mü'minin silahıdır.» derken Abdur-rahman b. Mehdî de : «Bir insan, işittiği şeylerin bazısında, dilini tutmadıkça, ^hadiste) tâbi olunacak bir imam olamaz»[599] diyor.

İmam Şafiî de, isnadsız, hadis taleb edenin, gece odun toplayan kimse gibi olacağına dikkat çekiyor. İsnad ve ravilerin tenkidine dair daha, buna Kenzer pekçok söz söylenmiştir. Şayet böyle olmasaydı, İslâm düşmanı zındilar karşılarında yalanlarını ortaya çıkarıp, hilelerine cevaplar verecek hiç kimse bulunmadığı için, hadisler yoluyla, din ve ahlakı tahrib etme fırsatını, çok rahat bulabilirlerdi.

Yukarıda, bu meyanda kaydettiğimiz sözler, nasıl oluyor da müslünıan araştırıcıların gözünden kaçabiliyor? Biz, Ahmed Emin ve benzerlerinin, müsteşriklere kuyruk olmalarını değil, tetkiklerinde müstakil şahsiyetlerini ortaya koymalarını arzu ederdik.

11- Bugün, müslüman adı taşıyan bazı kimseler, eski bir bidati, hadis ve sünnetleri bırakarak, yalnızca, Kur'an'la yetinme bidatini hortlatmaya çalışmaktalar ve «Bize Allah'ın kitabı yeter» (sloganını) ağızlarından eksik etmemekteler. Oysa onlar, bu sözleriyle bizzat, Allah'ın kitabına ters düştüklerinin farkında değiller. Çünkü, «Ra-sul, sîze neyi verirse onu alın, sizi, neden men ederse ondan da sakmın.»[600] «Biz sana da, kendilerine indirileni, insanlara açıklayasın diye, zikri indirdik»[601] «Biz, sana kitabı, ancak, ihtilâf ettikleri konuları onlara, açıklayasın diye indirdik»[602] gibi, sayılanıiyacak kadar çok Kur'an âyetine ters düşmektedirler.

Maalesef, bazı İslâm beldelerinde bu çirkin bidate arka çıkanlar var. Halbuki bu, ahmakça ve aptalca ortaya atılmış bir

bidattir. Bu bidat, en azından, îslâm ümmetini Kur'an'ı (doğru) anlamaktan uzaklaştıracaktır. Sünnet ve hadisler terkedilip, Kur'an da anlaşılmaz bir hale gelince, İslâm'ın ruhuna fatiha demekten başka birşey kalmayaçaktır. Fakat, Allah'ın izniyle bu gerçekleşmiyecektir. Ferdlerin yapması bile çirkin görülen bu daveti, müstemleke olan bazı îslâm memleketlerinin idarecilerinin üstlenmesi, pek tabii ki daha ahmakça.ve daha çirkindir. Zaten onlar, bu işe kalkışmakla, bilmediklerini saçmayla-yan, bir konuma düşmüşlerdir.
Benzerlerinin, tarihte gömülüp gittiği gibi; modern asırda hortlayan bu iddia da yok olup gidecektir, islâm âlimleri ve mü'minlerin büyük bir çoğunluğu, apaçık, hakka ve sıratı müstakime davet ettikçe ona hayat hakkı olmayacaktır.
Bugün, İslâm âleminde, samimi olarak, Allah'ın kitabı ve Rasulu'nun sünneti ile amel etmeye çağıran, şayan-ı takdir olan bir diriliş vardır. Zaten, müslümanların, kendilerini çepe çevre kuşatan tehlikelerden kurtulmaları için, bu iki yüce asla sarılmaktan başka çareleri yoktur. Pek çok İslâm ülkesinde bu dirilişin alametleri ortaya çıkmış; Allah'ın kitabı ve Rasulu'nun sünneti ile amel edilmesine dair çağrılar, karşılık bulmuştur. İslâm toplumları kitap ve sünneti hakim kıldıkları zaman muzaffer olacaklardır. Çünkü, kim Allah'ın dinine yardım ederse, Allah da O'na yardım eder. Nitekim, Allah Teâla : «Allah, kendi (dini)ne yardım edene, elbette yardım eder. Şüphesiz, Allah kuvvetlidir, galiptir»[603] buyurmaktadır.
İslâm toplumları, Kur'an ve Sünneti hakim kıldıkları zaman, kendilerini tanıyacaklar. Onları, başkalarından ayıran,, inanç, hukuk ahlak, hayat tarzı v.b. hususlarda îslânıî şahsiyetlerini yeniden kazanacaklardır.
Ey İslâm ümmeti! Allah'ın kitabı ve Rasuiu'nün Sünnetine sıkı sarılın, size âlemlerin Rabbından tebliğ eden zatın şu sözü yeter : «Size iki şey bıraktım. Onlara, sarıldığınız müddetçe sapıtmazsınız. Bu iki şey Allah'tı kitabı ve benim sünnetimdir.»
12- Allah Teâla, her asırda ve her yerde, dinini mü-dafa eden O'nun güzelliklerini ve meziyetlerini ortaya koyan, Kur'an ve Sünnete yöneltilen şüpheleri tek tek reddeden âlimler var etmiştir, Hakkı savunan ve müdafa eden böyle bir taife her zaman var olacaktır. Çünkü Allah Te-ala'nın kanunu budur. Şayet, batıl üstün gelse, yardımcıları çoğaîsa bile, mutlaka hakka arka çıkan O'na destek veren de bulunur. Buhari ve Müslim, Muğire b. Şu'be tarikiyle gelen bir rivayette, Rasulullah (s.a.s.)'ın şöyle dediğini kaydetmişlerdir : «Ümmetimden bir taife daima üstün olacaklardır. Bu halleri, Allah'nı emri (kıyamet) gelinceye kadar devanı edecektir.»[604] Müslim'in kaydettiği başka bir varyantta ise : «Ümmetimden bir topluluk, insanlara daima üstün olacaklardır...» şeklindedir. Yine, Buhari ve Müslim, Muaviye b. Ebû Süfyan'm şöyle dediğini rivayet etmişlerdir : Rasulullah (s.a.s.) : «Ümmetimden bir topluluk, Allah'ın enirini tatbike devam edeceklerdir. Onları, aşağılayan veya muhalefet edenler, onlara bir sarar veremeyecek, nihayet Allah'ın emri, onlar üstün bir vaziyette iken gelecektir» derken, işittim.»
Buradaki üstünlük, hüccet ve delil bakımından üstün gelmek anlamınadır. Bu itibarla, o, her zaman ve mekanda cari olabilen bir şeydir. Bazen, ilk asırlarda olduğu gibi, güç ve sulta ile birlikte de bulunabilir.
İslâm devleti, oniki asırdan fazla bir zaman zarfında dünyaya hükmetmiştir. Sonunda, önceki ümmetlerin basma gelen, tefrika, bölünme ve Allah'ın kitabını terket-me gibi hususlara o da maruz kalmış, bunun neticesinde ümmet çözülüp dağılmış ve düşmanlarının önünde parçalanmış bir av haline gelmiştir. İşte bugün, bu ümmet, uykusundan kalkmış, gafletten uyanmış, esaret ve kölelik bağlarından, zorba gasipların sultasından sıyrılmıştır. Bütün İslâm devletleri hür ve kendi kendilerini idare etmektedirler (!) Biz böyle bir ortamda safların yeniden birleştirilmesini, tek kelime etrafında toplanılıp, yeniden bu devletlerin Allah'ın ipine sarılmalarını umuyorduk. Ne var ki, hâlâ aralarında bir tefrika ve parçalanma var hatta, bazı müslümanlar, birbirleri ile savaş halindedirler. İnanıyoruz ki, yegane güç ve kuvvet Allahm'dır. Sulhu sükûnu temin etmeye; ümmeti birtek kelime etrafında toplamaya va safları birleştirmeye O, kadirdir o vakit, İslâm ümmeti, izzet ve kuvvetini yeniden kazanacak, yeryüzünde elinden kaçırmış olduğu gücünü yeniden elde edecektir.
Buhari ve Müslim, Muaviye (r.a.) tarikiyle, Rasulullah (s.as.)'m şu sözüne yer vermişlerdir: «Allah, kime hayır murad ederse, O'nu dinde fakih lalar. Müslümanlardan bir cemaet, daima, kıyamete kadar, hak uğruna savaşacak ve düşmanlarına üstün gelecektir.»
İmam Müslim de, Sevbân (r.a.)'dan Rasulullah'm: «Ümmetimden bir topluluk daima üstün olacaktır. Onları aşağılayan veya muhalefet edenler, onlara bir zarar veremiyecek nihayet, onlar üstün bir vaziyette iken, Allah'ın emri (kıyamet) gelecektir.» dediğini kaydetmiştir, Câ-bir (r.a.)'in: «Rasuîllah (s.a.s.) «ümmetimden bir topluluk, daima hak uğruna savaşacak ve kıyamete kadar üstün olacaklardır» dediğini işittim, sözü de, Müslim'in bu meyanda zikrettiği rivayetlerdendir.
Bugün, İslâm ümmetinin maruz kaldığı, za'fiyet, tefrika ve parçalanmaya bakarak, bazı müslümanlarm ümidsizliğe düşmemeleri için bu müjdeleyici hadislerin hepsini zikretmeye özen gösterdik. Allah'ın rahmetinden ve bu rahmetin İslâm ümmetine erişeceğinden ümid kesmek ne bir müslümanm ve ne de bir mü'minin ahlakı ile uyuşmaz. Allah Teala Peygamberi Hz. Yakub'un, oğullarına söylediklerini hikaye ederken bakınız ne diyor : «Ey Oğullarım! gidin. Yusuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Zira, kafirlerden başkası, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.»[605] Bu âyet, hak din ve hak davet uğruna canlarını kurban eden mücahidlerin kalbine sebat versin, her nekadar, sıkıntılarla karşı karşıya gelseler, belâlara dûçâr olsalar da, bu apaçık yolda devam etmeleri için, onlara bir teşvik olsun.
Yukarıda zikrettiğimiz hadislerdeki, hak üzerine sebat eden topluluğun kimler olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Buhari, «Onlar, ilim ehlidir» derken, İmam Ah-med; «eğer, bunlar hadisçiler değilse, başka kim olabilir?» demiştir. Kadı îyaz, İmam Ahmed'in bu sözÜj'le, ehli sünnet ve'1-cemaati ve hadisçilerin mezhebince itikad edenleri, kastettiğini söylemiştir. Bu sözü daha farklı anlayanlar da olmuştur. Bu yüzden, biz, bütün ilim ehlinin, hadiste kastedilenin kendileri olduğunu izaha çabaladıklarını görüyoruz. Gerçek ise, imam Nevevî'nin Müslim şerhinde yaptığı yorum doğrultusundadır. İbn Hacer, bazı ilâvelerle, O'nun yorumunu şöyle naklediyor.
«Bunun, mü'minler içerisinden müteaddid cemaatlar olması mümkündür. (Şu kimselerden herbireri kastedilmiş olabilir) kahramanlar ve harp sanatını bilen kimseler; fukaha, müfessir ve muhaddisler, iyiliği emr kötülükten sakındırma görevini ifa edenler, zahid ve abid kimseler v,b. Ayrıca, bunların hepsinin bir memlekette bulunmaları da icab etmez. Bilakis, hepsi bir yerde toplanmış olabilecekleri gibi, bütün yeryüzüne dağılmış da olabilirler. Yine bir memlekette bulunup, bazılarında

bulunmayabilirler. Ayrıca, bütün yeryüzü, peyderpey, sadece bir memlekette, içlerinden tek bir fırka kalıncaya kadar, diğerlerinden boşalmış olabilir. Onlar gittikten sonra da, Allah'ın emri (kıyamet) gelir...»[606]

Kitap ve sünneti müdafa etmenin insana kazandırdığı şerefle, hiçbir şey mukayese edilemez. Zaten herşey mevzusunun şerefi ile şerefyâb olur. Allah (c.c.)'m sözü, sözlerin en şereflisi, Rasulu'nun sözü ise, O'nunkinden sonra en şerefli sözdür. Bununla, ne soy, ne mevkî, ne mal isterse Karun'unki kadar olsun ne emirlik ve nede vezirlik şerefi kıyaslanamaz. Çünkü bunların hepsi, arızi, iğreti ve fanidir. Fakat, Allah'ın kitabını ve Rasulu'nun sünnetini müdafanm şerefi bakidir, cennete ulaştıran yolların en yücesidir.

Genel olarak bütün ilim adamlarının, özellikle de hadisçilerin bu noktayı iyi kavramalarını rica ediyoruz. Kur'an ve sünneti müdafaa bir çeşit cihaddır, Nitekim, Hz. Peygamber, bunu şöyle dile getirmiştir: «Müşriklerle mallarınız, canlarınız ve diLerinizle cihad (Hadisi Ebu Davud rivayet etmiştir.)

Kafirlere karşı, dille yapılacak olan cihadın içerisine kalemle, yani kitap ve makale ile yapılan cihad da girer. Mal ve canla savaşın yerini kalem ve kitapla mücadelenin aldığı, müslümanlann tepesine şer unsurların tebelleş olduğu, en büyük kavganın sözle yapıldığı bu çağda, bu bazen basın, bazen radyo, zaman zaman da televizyon ka-nalıyle öyle önemli bir konuma gelmiştir ki, müslüman-larm herşeyden çok ona yönelmelerinin zarureti apaçık ortadadır.

13- îşin en ilginç yanı da şudur. Onca, cahillerin te'villeri, sapıkların saçmalamaları ve şüphecilerin vesveseleri tepesine üşüşmesine rağmen, Kur'an ve Sünnet, ondört asırdan beri, oldukları gibi, aynı sağlamlık, aynı hakkaniyet, aynı sebat ve aynı kuvvet üzere kalabilmiştir. Ne bir za'fiyet, ne bir gevşeklik ve ne de bir çözülmeye dûçâr olmamışlardır. Çünki Kur'an ve Sünnet her ikisi birden Hakk'm katından indirilmiş iki gerçektir. Bu ikisini getiren, Peygamber de haktır. Bu itibarla, Allah Teâla'nın, hak olan peygamberinden ve yine hak olan Kur'anye Sünnetten, hakkı soyup alması, hem aklen ve hem de şer'an imkansızdır. Bunu, İtalyan müsteşrik «Carediu» da itiraf etmekten kendini alamamış ve: «Kur'an'm üzerinden, on asırdan fazla zaman geçmiştir, fakat, o hâlâ, sanki dün dünyaya yeni gelmiş gibi taze ve diridir.» demiştir. Bu, gayri müslim birisinin, hak adına yaptığı doğru bir tanıklıktır.

Bu noktada, Kur'an ve Sünnetin bunca zamandır, safiyetini kaybetmemesinin hikmeti sorulabilir. Bu yerinde bir sorudur ve izaha muhtaçtır.

Allah'ın bütün beşeriyet için razı olduğu genel ve ebedî bir din olan islâm'da, çok üstün manevî unsurlar vardır. Bu unsurlar, hür iradesi ve imanı ile ona teslim olan insanları, onun yolunda, dünyanın en büyük sıkıntı ve belâlarını omuzlamaya, canlarını, ailelerini, evlatlarını ve dünyadaki en değerli şeylerini yoluna kurban etmeye sevkeder. Bu manevî unsurlar, kitap ve sünnette temes-sül ederler. Tarih buna en güzel tanıktır. Eğer, İslâm tarihini, ondört asırdır onu yok edip, silmek gayesiyle tezgahlananları şöyle bir araştıracak olursak, bunun sayilamıyacak kadar çok örneklerini bulabiliriz.

İşte İslâm'da mevcud olan bu manevî unsurlar, O'nun bir peygamber, bir erkek, bir kadın, bir hür, bir köle ve bir çocukla başlaması ve. nihayet bugün dünyanın beş kıtasına yayılmasını sağlıyan unsurlardır.

Allah yolunda azaba duçar olan Bilâl b. Rebah ve benzerlerinin, dinlerinden dönmeyen kararlı kahramanlar olarak, dayanılamıyacak kadar, ağır işkencelere tahammül etmelerini sağlayan da işte bu çok üstün manevî unsurlardır.

Azgm ve zorba Ümeyye b. Halef, Bilâl b. Rebah'ı anasından doğmuş (çıplak) bir vaziyette alır, kızgın yaz günlerinde Mekke sıcağının etleri dağlayacak kadar, beynini eritecek derecede şiddetli olduğu vakitlerde, kumlar üzerine yatırır, göğsünün üstüne de kocaman bir kaya koyarak ona «Muhammed'i ve Tanrısını inkâr etmedikçe seni bırakmıyacağım» derdi. Halbuki bu durum, O'nun dinindeki ve inancındaki sebatını artırır, bir an olsujı «Allah bir, Allah bir» demekten ayrılmazdı. Böylece, azabın acısı, imanın tadına karışır, imanın tadı işkencenin acısına üstün gelirdi. Sanki azâb O'na serin ve salim olurdu.

YâsİR ailesi!, Ammar b. Yâsir, babası ve annesi, hiçbir ailenin tahammül edemiyeceği, işkence ve acılara katlanmıştır. Ammar'ın baba ve annesi işkence altında ölüp; gitmiştir. Melun Ebu Cehil, annesinin edep yerine bir mızrak saplamış ve kadıncağız ruhunu teslim etmiştir.. Böylece islâm'daki ilk şehid kişi bir kadın olmuştur. Sonra, pek fazla zaman geçmeden, babası da inancı uğruna şehâdet şerbetini içmiştir.

Hz. Peygamber, onlar Allah yolunda işkence görürken, yanlarından geçer de, «Sabredin ey Yâsir ailesi! Sabredin. Şüphesiz varacağınız yer, cennettir» demekten başka birşey yapamazdı. Fakat, bu sözler, onların kalbine serinlik ve rahatlık verirdi.

Müşriklerin, onlara işkence yaparken kullandıkları-aletlerden biri de zırh idi. Onu ateşte kızdırırlar, sonra, da Ammar'a giydirirlerdi. Ammar'm azabı, o kadar şid-. detlenirdi ki, artık, ne dediğini bilemez bir hale gelirdi. Bu arada, kalbi imanla dolu olduğu halde, ağzından küfrü gerektiren sözler kaçırır, sonra da ağlayarak doğru^ Rasulullah'ın yanma gelirdi. Rasulullah, O'na: «Neyin var?' ne oldu?» diye sorar, O da : «felâket, ey Allah'ın Rasulü. felaket! Sana dil uzattım, onların ilahlarını hayırla andım» derdi. Rasulullah, «peki, kalbin nasıldı?» diye sorar, O da: «îmanla dop dolu» derdi. Bunun üzerine,, Allah Rasulü, Ammar'ın gözlerini eliyle sıvazlar ve: «Eğer sana, tekrar işkence edecek olurlarsa, sen de oralara, daha önce söylediklerini, yine tekrarla.» derdi.

Ammar'ın işkence esnasında, istemeyerek söyledikleri yüzünden, bazı kimseler, O'nun kafir olduğunu söyleyecek oldular. Fakat nevasından konuşmayan Allah Rasulü : «Hayır, (hayır, şüphesiz İd Ammar, tepesinden tu*-nağina kadar İmanla doludur. İman, O'nun eti ve kanıyla karışmıştır» dedi. Bilâhere de, Ammar'ın sadakatine dair Allah'ın tanıklığını ifade eden vahiy geldi ve Allah Teâla: «İnandıktan sonra, Allah'ı inkâr eden, kalbi imanla yatışmış olduğu halde (inkara) zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan-kimselere Allah'tan bîr gazap iner ve onlar için büyük bir azab vardır»[607] buyurdu.

Ayeti kerime, Allah yolunda işkence çeken bu kimselere, kalpleri imanla dolu olduğu sürece, ağızlarından küfür sözünü kaçınvermelerinin bir vebal getirmiyece-ğini, bunun, Ölümle tehdid edilen kimselere bir ruhsat olduğunu ifade ediyordu. Yasir ailesinden başka, daha pek çok kimse işkenceye çarptırılıyordu.

İnanç uğruna, işkencelere tahammüldeki kahramanlıklar, yalnızca erkeklere has bir olgu olarak kalmamıştır. Allah younda pekçok kadın da işkenceye reva görülmüş, onlar da büyük bir sabır, direnç ve kahramanlık Örneği göstermişlerdir. Bunun en

güzel örneği, Ömer b. el-Hattâb'm cariyesi Zenîre'dir. Ömer, kolları yorulup, takati kesilinceye kadar, O'nu döver, hatta Ebu Cehil de O'na yardımcı olurdu da, bütün bunlar sadece O'nun, dinindeki sebatını artırırdı. Bundan, başka Benû Zühre'nin kölesi, Ümmü Üneys, Bilâl b. Rebah'm annesi Hamâme, Benu'I-MüemmÜ'in cariyesi, yine En-Nehdiye isimli bir cariye ve kızı bunlara misal verilebilir.
Ebu Cehil bu insanları görünce kızar ve; «şunlara ve peşlerinden gidenlere şaşmıyor musunuz? Şayet, Muhammed'in getirdiği hayır ve hak olsaydı, bizden önce, bunlar O'na gitmezdi. Zenire bizden Önce mi, hakka gidip, erecek? derdi.
Evet, ey Ebu Cehil! Senin hiçbir üstünlüğün yok. Zenire senden önce hakka kavuşmuştur. Yeryüzünde bir-tek müslüman oldukça, o şeref ve hoşnudlukla anılacak, sana ise, kıyamete kadar herkes lanet edecektir. Ey Ebu Cehil! artık, soy sop gitmiş, geriye yalnızca, takva kalmıştır : «Allah katında en üstün olasımız, en muttaki o!anıîîizdır.»
Allah'ın İslâm'a ve sadık müsîümanların kalplerine yerleştirdiği bu, gizli ve üstün manevî unsurlar, Şam ve Beytü'l-Makdis'i istilaya çalışan, haçlı savaşlarında, batı ittifakına ve ordularına karşı müslümanlara dayanma gücü veren unsurlardır. Hristiyan taassubunun hortlattığı bu haçlı saldırılan, doksan seneden fazla bir süre, o beldeleri istila etmiştir. Fakat, büyük İslâm kahramanı, Selahaddin Eyyübi komutasındaki İslâm orduları, Şam ve Beytü'l-Makdis'i geri almış, rüsvay ve perişan bir vaziyette onları püskürtmüştür. En büyük komutanlarından birisi Mısır, Mansurc'de esir edilmiş, çok kısa bir süre sonra da, Mısır ve Şam'da İslâm orduları onları kahru perişan edip, denize dökmüş ve unutamıyacakları bir ders vermiştir.
Moğolların İslâm memleketlerini istila edip, tahribinden, insanları katledip, İslâm medeniyetinin emarelerini yok etmesinden sonra, müslümanlara yeniden eski gücünü veren, yine bu, İslâm'da saklı manevî unsurlardır.
Ve yine, bu unsurlar, Moğol imparatorunu müslü-manlarm hiç bir güç ve kuvvetinin bulunmadığı bir zamanda, İslâm'a sokmuştur. Oysa, o vakit, tek güç kuvvet ve hakimiyet Moğolların elindeydi. O'nun müslüman oluşuyla, çok sayıda Moğol da İslâm'ı kabul etmiş ve İslâm'a karşı muharip olduktan sonra, O'nun davetçileri ve koruyucuları haline gelivermişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor : «Allah, kimi doğruya iletmek isterse, O'ıun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak dilerse, O'nun göğsünü (adeta) göğe çıkıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar.»[608] «Muhakkak İd, bunda, kalbi olan ve-yahııd şahid olarak kulak veren kimse için bir öğüd var-dır»[609]
Son iki asırdır, azgın şer güçlerin üşüşmesi karşısında, müslümanlara direnç veren yine bu manevî unsurlardır. Hristiyan haçlıları eski hallerine dönmüş, belki daha beter bir vaziyete düşmüşlerdir. O'nun yerine yeni' bir şer güç ortaya çıkmıştır. Bu güç, eski ve yeni her türlü tahrip vasitasıyle, bütün memleketleri kasıp kavuran, harap eden siyonizmdir.
Ne var ki, İslâm hakkında, hertürlü kötülükleri düşünen O'nu yok etmeye çalışanların önüne dikilip, gözünde büyüyen de yine bu manevî unsurlardır. Müslümanlara, bütün düşmanları karşısında direnç veren bu unsurlardır ve Allah'ın izniyle, kıyamete kadar da, bu hak din ve; onu savunan bağlıları baki kalacaklardır. Bu söylediklerimizle tebliğ görevimizi yapmış sayıyoruz. Allahım şahid ol. [610]

Tavsiye Ve Temenniler

1- Dünyada, Sünnet ve hadis tetkikleri ile meşgul olanların, koordineli olarak, ortak bir strateji çerçevesinde hareket etmeleri kaçınılmazdır. Doğu'da, Hint Okyanusu'ndan, Batı'daki, Atlas Okyanusu'na kadar bütün İslâm âleminde sünnet-i nebeviyeye hizmet için ortaya çıkmış cemaatlar vardır. Bu cemaatler birbirleri ile irtibat halinde çalışacak olsalar, şüphesiz bundan çok hayırlı neticeler elde edilir. Dünyanın dört bir yanma yayılmış olan bu cemaatlerin sünnet'e hizmette ortak bir plan ve projeye ihtiyaçları vardır. Plân ne kadar iyi; proje ne kadar belirgin olursa, o zaman, bu mü-teaddid cemaatler daha iyi ürün verebilir ve Allah'ın izniyle her vakit bunun meyvesi görülür.
Şayet, Rasululah'ın sünnetine hizmet için ortaya çıkmış bulunan bu cemaatler, İslâm âleminin çeşitli yerlerinde, yıllık konferans ve toplantılar düzenlemiş olsalar; bu vesileyle tanışıp, kaynaşma sağlanır ve bu ulvî gaye etrafında bir yardımlaşma zemini oluşturulurdu. Nitekim, Allah Teâla şöyle buyuruyor : «İyilik ve takva üzerinde yardımlasın, günah ve düşmanlıkta yardunlaşmaym»[611] Allah'ın kitabına ve Rasulü'nün sünnetine hizmetten daha büyük iyilik var mı ki?
îlk asırlarda, hadisçiler, hadisleri toplamak gayesiyle, üstadlarla karşılaşmak, onlardan hadis dinlemek suretiyle bu tanışmayı ve yardımlaşmayı gerçekleştirmişlerdir. Bu uğurda pek çok meşakkatli ve sıkıntılı yolculuklar yapmışlardır. Ta sahabe devrinden beri, hadisçi-lerin, hadis ve sünnetlerin toplanma işi tamamlanıncaya kadar, bu yolda sürdürdükleri seferler sonraki nesillerin hâlâ saygıyla andıkları bir davranıştır. Bu durum yalnızca İslâm ümmetine has bir olaydır.
Buhari, Cabir b. Abdullah (r.a.)'m Rasulullah (s.a.s.) dan bizzat hadis işiten, büyük sahabi, Abdullah b. Üneys'_ten birtek hadisi öğrenebilmek için, bir aylık bir yolculuğa katlandığını rivayet etmiştir.
Cabir (r.a.)'in «Mısır'da bulunan bir zatın, Rasulullah (s.a.s.)'dan bir hadis naklettiği kulağıma geldi. Hemen bir deve satın alıp, Mısır'a kadar gittim ve hadisi bizzat kendisinden dinledim» dediği de rivayet edilmiştir. Aynı hadiseyi Taberani, Mesleme b. Mahled tarikiyle rivayet etmiştir.
îmam Ahmed de, birtek hadis için, büyük Sahabi, Ebu Eyyüb el-Ensari (r.a.)'nin Ukbe b. Amir'in yanma yolculuk ettiğini kaydetmiştir.
Ebu Davud da, bir sahabinin aynı gaye ile.Mısır'daki Fudale b. Ubeyd'e kadar gittiğini nakletmiştir.
Aynı şekilde, bu uygulamayı, tâbiun ve onlardan soru • ra gelen hadis imamları da devam ettirmişlerdir.
El-Hatib el-Bağdadi, Abdullah b. Adîy'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Ali'nin bir hadis rivayet ettiğini duydum. Eğer, ölürse, başkasında bulamanı diye, yola çıkıp Irak'a kadar gittim.»
İmam Malik de, Said b. el-Müseyyib'in: «Birtek hadis için günlerce ve gecelerce yolculuk yaptım» dediğini nakletmiştir.
Yine, el-Hatib, Ebu'î-Âliye'nin : «Rasulullah'm ashabından nakledilen hadisler duyardık, gönlümüz razr olmazdı, kalkıp, bizzat kendilerine gider, dinlerdik» dediğini rivayet etmiştir.

Şa'bi de bir konuda fetva verdikten sonra, fetvayı sorana : «Sana, bunu hiçbir karşılık olmadan verdik. Bir zamanlar, bundan çok daha basit bir şey için, ta Medine'ye yolculuk yapılırdı» demiştir.
Darimî de, Büsr b. Ubeydullah'm, birtek hadis için muhtelif şehirlere yolculuk yaptığını, nakletmiştir.
Ebu Kılâbe ise; sırf, acaba bir tek hadis işitebilir miyim diye, işi olmadığı halde üç gün Medine'de kaldığını söylemiştir.[612]
Mesafelerin uzaklığına, yolculuğun sıkıntısına, mal ve vasıtanın azlığına, rağmen ilk asırlarda bunlar gerçekleştiğine göre, yolculuk sıkıntılarının ortadan kalktığı; güçlüklerin kolaylaştığı, yolculuk vasıtalarının ve konforun son derece bollaştığı asrımızda, neden bu tanışma ve kaynaşma gerçekleşirilemesin?
2- Sünnet'i Nebevi'ye hizmet gayesiyle ortaya çıkan bu cemaatlara düşen diğer bir görev de; sünnet ve hadislerin muhtelif cihetlerinde hizmet verecek birimler oluşturmaktır. Bir birim, îslâm kültüründe, hadis ilimlerine dair eserlerin neşrini üstlenirken; diğeri bu sahada şerh edilmemiş bulunan eserlerin şerhini veya şerh edilmiş olupda, çok muhtasar bulunanları genişletmek görevini yerine getirecektir. Böyle olan eserlerin başında Müslim'in Sahih'i, İmam Ahnıed'in Müsned'i, Sünen-i Nesei ve Sünen-i îbn Mâce gelmektedir. Bu arada, bir diğer birim de müşkil hadisler üzerinde çalışacaktır. Hadislerde görülen bu problemler, bazen açık bir şekilde farkedilebilir. Yahut da akla ve müşahedeye ters düşmekten ileri gelebilir. Veya, tabiat ve astronomi ilimlerinin gelişmesi sonucu elde edilen bulgularla çelişmekten ileri gelebilir. Bu birim, kapsamlı bir inceleme ve araştırmadan sonra, ele alman konuda tek bir görüş oluşturacaktır. Böylece, bugünkü müslüman gençler, müşkil hadisler konusunda ileri sürülenleri cevaplarken, kültür ve düşünce farklılığı sonucu, içine düştükleri fikrî bulanıklığa maruz kalmıyacaklardır.
İslâm düşmanları, ki bunlara sünnet ve hadis düşmanları da denilebilir sünnete bu müşkil hadislerden hareket ederek dil uzatmaktadırlar. Bugünkü müslüman gençler, bu şüphelerden kendilerini uzak tutacak, kültürel birikime, hadis bilgisine ve dinî gayrete sahip değillerdir.
Bu gençler, biz âlimlerin boynundaki birer emanettir. Onları, bu şüphe ve kuşkularla başbaşa bıraktığımız taktirde fitnenin kucağına atmış oluruz. İslâm'ın istikbâli bu gençlere bağlıdır. Gücümüz nisbetinde, inançlarını korumak, fitnelerle aralarında perde olmak en başta gelen görevimizdir.
Diğer bir birimin görevi de, hadis ve hadis ilimleri üzerindeki çalışmaları, gençlerin anlıyacağı bir seviyeye getirmektir. Hadis sahasında ihtisas yapan öğrencilere bile, ilk hadis kaynaklarına müracaat etmek güç geliyor;
anhyamadıklan için şerhleri okumakta sıkıntı çekiyorlarsa, hadis talebesi olmayanlar ne yapsın?!
Bu kolaylığın sağlanması için, kapalı ifâdelerden uzak açık ve akıcı bir üslupla kitap ve kitapçıklar yazılmalıdır. Hadis ve hadis ilimlerine dair çalışmalar, ancak, böyle sevdi rilebilir.
3-Sünnet ilimlerinde ihtisas yapan, severek, sünnet kitaplarım okumanın faydasına inanan âlimler, önceki muhaddisler gibi bunu sırf Allah rızası için yapmalı; mal ve vazife kaygusu ile bu işe kalkışmamalıdırlar.
Birisi, Sahihi Bulıarî'yi sened ve metniyle okutmalı; bu arada, metinde geçen garib kelimeleri açıklamalı, fıkhı ve ilmî bakımdan, psikolojik, ahlakî sosyal ve eğitim yönünden hadislerden ne gibi sonuçlar elde edilebileceğine değinmelidir. Bir başkası, aynı yöntemle Sahih-i Müslim'i okutmalıdır. Bu arada bir diğeri mutabi ve şahid olarak kaydedilen rivayetlerdeki, hadis ilmi bakımından ortaya çıkan inceliklere değinmeli, ihtiva ettiği ahlakî ve hukukî noktalan belirtmelidir.
Aynı tarzda, Ebu Davud, Neseî, Tirmizi, İbn Mace, Ahmed, Darekutnî (Sünen), Hâkim, Beyhâki, (Sünen) gibi zatlarır eserleri de okutulmalı; imkan nisbetinde izahları yapılmalıdır. Böylece hadis kitaplarının hepsi üzerinde, uzman bir âlim veya bir grup mütehassıs çalışma yapmış olmalıdır. Ayrıca, bu derslerin halka açık olan cami ve mescidlerde yapılmasında da büyük faydalar sÖzkonu-sudur.
Bu noktada, hadis tedrisi ile uğraşanların geçimlerini nasıl temin edecekleri sorulabilir. Geçmiş dönemlerdeki âlimlerimiz nasıl geçinmişlerse onlar da öyle geçineçeklerdir. İlk devir âlimlerimizin büyük bir kısmı; hadis rivayeti, hatta ilm öğretme karşılığında ücret almanın haram olduğu görüşündeydiler. Pekçok, tefsir, hadis, fıkıh ve usûl âlimi, aza kanaat etmiş, Allah'ın vereceği mükafatla yetinmişlerdir. Kaldı ki bugün, çok sayıda İslâm devletinin hazinelerinde bu görevi karşılayacak kadar zekât ve diğer gelirler de mevcuttur. Allah'ın ihsan .ettiği kaynaklardan, bu âlimlerin geçimim sağlayacak, hayatlarının idamesine yetecek kadar meblağ da temin edilebilir. Hepsinin de ötesinde, İslâm üniversitelerinin sahip oldukları mülkiyet de, bu âlimlerin ihtiyacını karşılayabilecek güce sahiptir. Zaten, kitap ve sünnete hizmet etmek, İslâm devletlerinin ve üniversitelerinin en büyük yükümlülüğüdür.
4- İslâm üniversitelerinden her birerinin bütün ihtiyaçlarına yetecek kadar konforu sağlamak suretiyle, bir grup samimi âlimi, kitap ve sünnetin hizmetine tahsis etmesi gerekir. Bu aynen gayrı müslim devletlerin yaptıkları gibi yapılmalı; ilmî cemiyet mensuplarına ilgi göstermeli; araştırma yapanların araç ve gereçleri tamamlanmalıdır. Batılılar bundan dolayı büyük neticeler alabilmiş; faydalı çalışmalar ortaya koyarak ilme büyük katkıda bulun abilmişlerdir.
5- İslâm üniversitelerinin pek çoğu, hâlî hazırdaki durumlarıyla hiçbir branşta, hüküm, fetva, hitabet ve vaaz sahalarında kendisine başvurulabilecek nitelikte âlim yetiştirmemektedir. Bunun sebebi ise, İslâm'ın altın devirlerinde olduğu gibi, eğitim ve Öğretimin, ilim için, ilim anlayışı üzerine bina edilmemesidir. Bugün, üniversitelerdeki eğitim kap kaç esası üzerine kurulmuştur. Bunun nedeni ise, devlet görevinde çalışabilecek, görevli memur ve öğretmen nesli oluşturabilme kaygusudur.
Günümüzde Üniversiteden mezun olan pek çok.kimseyi, yalnızca para ilgilendirmektedir. Böylelerine devlet-işinde görev almasını sağlayacak bir diploma veya belge de verilebilir. Hakiki manada öğretimi için seneler gereken ilimlerin tahsilinde, saat veya saatcikler ne ifade edebilir ki? Dahası, hastalığı istisnasız bütün İslâm üniversitelerini saran şu tezler, uzun uzun yazılan eserlerin ne kadarından insanı müstağni kılabilir ki? Bunlar, ancak, bir fitil, lambadan; bir damla, deryadan ne kadar müstağni kalabilirse, o kadarını yapabilirler.
Üniversitelerimizin, kuruluş gayeleri, metodlan, eğitim ve öğretim yöntemleri konusunda, yeniden kendilerini gözden geçirip, değerlendirmeye tâbi tutmaları, insanî bir fazilet, edebî bir şecaat olacaktır. İstisnasız bütün üniversite yetkililerine bu

meyanda, Hz. Ömer'in, yargı ve edepleri konusunda, Ebu Musa el-Eşa'ri'ye söylediklerini hatırlatıyorum : «Dün verdiğin bir hüküm, doğrasu sana gösterildikten sonra, önceki kararını yeniden gözden geçirmene mani olmasın. Zira, hakka dönmek, batılda ısrar etmekten çok daha hayırlıdır.»
Allah'ın salât ve selâmı, efendimiz Muhammed. (s.a.s.)'e, O'nun âl ve ashabına olsun.
Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe [613]

Sünnetin Hüccet Oluşunu İnkâr Edenlerin Ortaya Attıkları Kuşkular Ve Bunların Eleştirisi

Bu bölüm, Abdülğâni Abdülhâlık tarafından kaleme alınmış olup, yazar, ötedenberi sünnetin hüccet oluşunu reddedenlerin ortaya attıkları dört temel kuşkuyu ele almakta ve bunlara cevaplar vermektedir. [614]

Sünnet'in Hüccet Oluşunu İnkâredenlerin Ortaya Attıkları Kuşkularve Bunların Eleştirisi

I. ŞÜPHE

Deniliyor ki; «Allah Teâla kitabında «Biz, kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık,» [615]ve «...Bu kitabı sana, herseyin bir açıklaması olarak indirdik,[616] buyurmaktadır.
Bu âyet-i kerimeler, Kur'an'm, dine tealluk eden her-şeyi, ve dinî hükümlerin tamamını içerdiğini ifade eder. O'nun, dini her bakımdan izah ederek, tafsilatıyla ortaya koyduğunu belirtir. Bu durumda, sünnet gibi başka bir şeyin, dini hükümlere kaynaklık etmesine, onu açıklayıp tafsilâtını ortaya koymasına gerek kalmamıştır. Bunun aksini savunmak; kitabın din konusunda yetersiz kaldığını ve herşeyin bir açıklaması olmadığım söylemek olur. Böyle bir söz ise; Allah Teâla'nm bizzat kendi haberine muhalefet etmesi demektir ki,- bu da imkansızdır.»
Cevap:
Herşeyden önce, birinci âyet-i kerimede geçen «el-Ki-tâb» ile kastolunan, Kur'an-ı Kerim değil, «Levh-i Mahfuz»dur. Çünkü, herşeyi içeren, bütün mahrukatı, büyüğü,
küçüğü, geçmişi hâli ve istikbâli, bütün detaylarına varmcaya kadar kuşatan O'dur. Nitekim, Allah Rasulu., (s,a.s.) : «Kıyamete kadar, meydana gelecek olan bütün hususlarda kalem kurumuştur (Yâni; herşey takdir edilmiştir)» buyurmaktadır.
Ayet-i kerimeleri, siyak ve sibaklarına göre anlamak ; gerekir. Dikkat edilecek olursa, ilk ayet-i kerimenin Öncesinde, Allah Teâla : «Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadı ile uçan kuşlardan (ne varsa) hepsi sizin gibi ümmetlerdendir (topluluklardır.)»[617] buyurmuştur. Bunun arkasından, ayete verilecek en uygun mana bizim işaret ettiğimiz manadır. Burada, hayvanlardan oluşan diğer ümmetlerle, insan arasındaki benzerlik ise şu noktadadır. Hayvanların da, ömür, rızık, ölüm, saadet ve meşakkat gibi bütün halleri, tıpkı insanmki gibidir. Kitabu'1-Mah-fuz'da hepsi en ince detaylarına kadar tesbit edilmiştir.
Eğer bu âyette de, Kitab'tan maksadın, ikinci ayeti kerimedeki gibi, Kur'an olduğunu kabullensek bile, her iki ayeti de genel manada zahirlerine hamletmek mümkün olamıyacaktır. Çünkü, bu, Kur'an'ın, ister dine tealluk etsin, ister dünyaya, her hükmün tafsilatını ve izahını kapsadığı, hiçbir şeyi eksik, gedik bırakmadığını söylemek olur. Aksi takdirde, Allah Teâla'nm kendi haberine muhalefet etmiş olması icabeder. Kur'an'ın dünyevî meseleleri en ince detaylarına kadar zikretmediği açık bir şekilde görülmektedir. Aynı şekilde, dinî hükümlerdede, yalnızca, Kur'an'la yetinmenin ne kadar güç bir iş olduğu ortadadır. O halde ayetleri zahirlerine hamletmekten kaçınıp te'viline yönelmek bir zarurettir.
Âlimlerimiz, bu ayetleri muhtelif şekillerde te'vil etmişlerdir. Bazıları; Kitabın (Kur'an) indirilmesin deki yegane gayenin Allah'ın bilinmesi, hükümlerinin insanlığa sunulması ve dinin izah edilmesi, olduğundan hareketle, O'nun yalnızca, dinin kapsamına giren herşeyi beyan ettiğini söylemişlerdir.
Ancak, burada söz konusu olan «beyan» iki kısımdır :
a) Nass yoluyla yapılan beyan : Bu da; Kitabın iti-kad esaslarını beyanı, Namaz, Zekât, Oruç ve Hacc'm farz, alış veriş ve nikahın helâl, Faiz ve fuhşiyatm haram oluşunu beyanıdır. Ayrıca, temiz ve pis olan yiyeceklerin hükümleriyle ilgili beyanı da bu kısma girer.
b) Şârî'in, kitabında, delil ve hüccet olduğuna itibar ettiği diğer delillere havale etmek suretiyle yapılan, beyandır. Böyle olunca : Sünnet, icma', kıyas ve muteber olan diğer delillerden herhangi birisinin beyan ettiği her hüküm de Kur'an tarafından beyan edilmiş sayılır. Çünkü, bize o delilin meşruiyetini beyan edip, bizi ona yönelten ve sevkeden, kendisiyle amel etmeyi üzerimize vacip kılan Kur'an'dır. Eğer, O, bizi bu delile irşad etmemiş, gereği ile amel etmeyi vacib kılmamış olsaydı ne biz bu hükmü elde edebilir ve ne de onunla amel adebilirdik. Bu takdirde Kur'an, teşriin (yasamanın) esası olup, şer'î hükümlerin tamamı O'na dayanmaktadır.
Bu meyanda İmam Şafiî, şu görüşlere yer verir : «mü'minlerin başına gelebilecek her türlü hadiseye dair, o konuda, doğru yolu gösterecek bir delil Kur'an'da mutlaka mevcuttur. Zira, Allah Teâla şöyle buyurmaktadır. «Bu Kur'an, Rab'lerinin izniyle, insanları karanlıklardan aydin-Ilığa, (yâni) herşeye galip, (ve) övgüye layık olan, Allah'ın, yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz bir kitaptır.»[618] «Sana da, kendilerine indirileni, insanlara açıklayasın diye Bikri indirdik.», «Sana bu kitabı, herşeyin bir açıklaması (beyan) bir hidayet ve rahmet, müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.», «Aynı şekilde, sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir biîmiyordun. Fakat, biz onu, kullarımızdan dilediklerimizi, kendisiyle hidayete kavuşturduğumuz bir nûr kıldık. Muhakkak ki, sen doğru yola iletensin.»
.Burada beyan, usûl ve furû ile ilgili herşeyi kapsayan bir kelimedir. Bu manalar için, en azından söylenebilecek şey şudur : Kur'an, bu manaları aralarında tedavül eden kimseler için bir beyandır. O zaten onların lisanı ile indirilmiştir. Beyan nokta-i

nazarından, bu manaların bir kısmı diğerinden kuvvetli olabilir. Fakat, her halükarda, dili konuşanlar için anlaşılmaları yönünden seviyeleri birbirine yakındır. Arap lisanını bilmeyenlerin yanında ise bu manalar birbirinden çok farklıdır...
Allah'ın kitabında verdiği hükümlere göre, kullarının ubudiyette bulunmaları için beyan edilenler birkaç yönden ele alınabilir :
a) Bunlardan bir kısmı, bizzat Kur'an'da, açıkça zikredilerek (nâs'la) beyan edilmiştir : Namaz, zekât, hac ve oruç gibi, kulların üzerine düşen farizaların tamamı, açık ve gizli fuhşiyatm hepsi, zina, içki, domuz eti, kan ve ölü eti gibi şeylerin haram olduğunun açıklanması bu beyan çeşidi ile tesbit edilmiştir. Ayrıca, Allah Teâla, ab-destin farziyeti ve daha başka buna benzer hususları, bizzat nas ile beyan etmiştir.
b) Farziyeti, kitabla hükme bağlanan, keyfiyetinin izahı ise peygambere bırakılan hususlar : Namaz ve ze-katm miktarı, vakitleri vb. konular buna örnekdir.
c) Allah'ın hakkında nas zikretmeyip, Hz. Peygam-ber'in sünnetiyle hükme bağlanan hususlar : Allah Teâla. Kur'an-ı Kerim'de, Rasul'e itaati ve hükmüne müracatı farz kılmıştır. Rasulullah'ın verdiği hükümleri kabul eden, Allah'ın bunu farz kılmasından dolayı kabul etmektedir.
d) Allah Teâla'nm, hakkında içtihadı farz kıldığı hususlar: Allah Teâla, bizzat farz kıldığı konularda, nasıl kullarının itaatini deniyorsa, böyle durumlarda da, onların ic-tihad hakkındaki tutumlarını denemektedir. Nitekim, âyetlerinde şöyle buyurmuştur : «Yemin olsun ki, içinizden cihad edenlerle, sabredenleri belirleyinceye kadar ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar, sizi imtihan edeceğiz.»[619] «Allah içhüzdeldleri yoklamak, ve kalplertnizdekileri temizlemek için (böyle yaptı)...»[620] «Umulur ki, Rabbınız, düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da, nasıl hareket edeceğinize bakar.[621]
İmam Şafii sözlerine şöyle devam eder :
«... (Bir diğer beyan çeşidi de) Kur'an'da zikredilmeyen konularda, Hz. Peyganıber'in sünneti ile koyduğu hükümlerdir. Bizim, bu kitabımızda, kaydettiğimiz, üzere Allah Teâla'nm kullarına kitab ve sünneti öğrenmelerine, ilişkin, yaptığı tavsiyeler, hikmetin, Hz. Peygamber'in sünneti olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Allah'ın, Rasule itaati farz kıldığına, O'nun dindeki konumuna dair
zikrettiklerimiz de bunu desteklemektedir. Kur'an'da bizzat zikredilerek farz kılınanların beyanı ise şu şekillerde olur :
a) Kur'an'm son derece açık bir şekilde beyan ettikleri : Bu durumda, Kur'an'm yanında başka bir şeye ihtiyaç duyulmaz.
b) Gayet açık bir şekilde farz kılınanlar: Allah Teâla, Rasulune itaati farz kılmıştır. Binaenaleyh O da; Allah'ın emri ile, farziyyetin niceliğini, kimlere farz olduğunu, ne zaman farziyettinin icab edip, hangi durumlarda ortadan kalkabileceğini beyan eder.
c) Kur'an'da, hakkında hiçbir nas bulunmayıp da, Hz. Peygamber'in sünneti vasıtasıyle beyan edilenler: Sünnetteki herşey Kitab'm beyanıdır. Allah'ın kitabındaki farzların tamamını kabullenen bir kimse, O'nun, kullan üzerine Rasulü'ne itaat etmelerini ve hükmüne müracaat edip, boyun eğmelerini farz kılışından ötürü, Rasulullah (s.a.s.)'m sünnetini de kabullenirler. Kim, Rasulullah (s.a.s.)'m hükmünü kabullenirse, filhakika, Allah'ın hükmünü kabullenmiş demektir. Çünkü Allah Teâla, O'na itaati farz kılmıştır.
Her nekadar, Yüce Allah dilediği gibi[622], muhtelif nedenlerden dolayı farz kılmak helâl veya haram etmek suretiyle hüküm koysa da, Yine, Allah ve Rasulünün herbire-rinden hükümleri kabul etmenin sebepleri farklı, farklı olsa da, Kur'an'daki hükümlerle, sünnetteki hükümleri kabullenmek, aslında, herikisini birden Allah'tan kabullenmek anlamına gelir.»
Bu son mütalaadan, Dr. Tevfik Sıdkı'mn «İslâm Yalnızca Kur'an'dan İbarettir»[623] adlı makalesindeki: Niçin, dinin bir kısmı Kur'an, diğer bir kısmı hadis olsun ki? Bunun hikmeti, ne olabilir? Şeklindeki sorularına verilecek cevap anlaşılabilir, Nakledildiğine göre, İmam Şafiî, birgün Mescid-i Ha-ram'da otururken : Bana, ne sorarsanız sorun, cevabını Allah'ın kitabından verebilirim, demiştir. Bunun üzerine birisi, ihramh iken, eşek arısı öldürmenin hükmünü sormuş, îmam, bir şey gerekmiyeceğini, söylemiş, soru sahibi. Peki, bu, Allah'ın kitabının neresinde? deyince, İmam : Allah Teâla : «Rasul size neyi verirse onu alın...» buyuruyor, karşılığını vermiş ve şu rivayeti zikretmiştir «Benim sünnetime ve benden sonraki raşid halîfelerin sünnetine yapışınız.» Daha sonra da Hz. Ömer'in: «îhramlı birisi, eşek arısı Öldürebilir» dediğini hatırlatmıştır. Böylece, imam, üç delille, Allah'ın kitabından hüküm çıkararak, kendisine tevcih edilen sorunun cevabını vermiştir. Benzeri bir rivayet de, döğme yaptıranlar hakkında İbn Mesud (r.a.)'dan rivayet edilmiştir.
Hatırlanacağı üzere, zina eden işçi ile ilgili hadiste, işçinin babası, Hz. Peygamber'e: «Bize, Allah'ın kitabıyla hükmet» demiştir. Rasulullah (s.a.s.) da; Sizin, aranızda, Allah'ın kitabıyla hüküm vereceğim» demiş, daha sonrada; işçiye bir yıl sürgün ve sopa cezası, kadına da, itiraf ettiği takdirde, recm, cezası hükmünü vermiştir. Buradan hareketle, el-Vahidî: «Allah'ın kitabında ne recm ve ne de sürgün cezası zikredilmemektedir. Öyleyse bu, Ra-sulullah'-m verdiği bütün hükümlerin, tıpkı, Kur'an mesabesinde olduğuna delalet eder» demektedir.[624]
2- Ayet-i kerimelerin bir diğer te'vili ise şöyledir : Kur'an bir bütün olarak, dine tealluk eden hiçbir şeyi eksik bırakmamış, detaylarına işaret etmeksizin, şeriatın temel prensiplerini beyan etmiştir. İbadet ve muamelata dair hususların, araştırılıp, tesbit edilmesi esnasında müc-tehidlerin istinbatta bulunabilmeleri için bunun yeterli olmadığı malumdur. Bu yüzden, mutlaka, mücmeli tafsil edip açıklayan bir kaynağa müracaat etmeleri gerekmektedir. Sünnetin teşri'de müstakil oluşundan bahsederken, bu konu üzerinde durulacaktır.
Ebu Süleyman el-Hattabi, «Mealimu's-Sünen» adlı-eserinde, Süneni Ebu Davud'u dinlerken, îbnu'l-Arabi'nin, eliyle önündek nüshaya işaret ederek, şöyle dediğini nakleder : «Eğer bir kimsenin yanında, Allah'ın kitabı, ve bir de şu kitap (Ebu Davud'un Süneni) bulunsa, ilim konusunda, asla, başka bir şeye ihtiyaç duymaz» İbn Arabi, sözünde yerden göğe kadar haklıdır. Zira, Allah Teâla, kitabını herşeyi açıklamak üzere göndermiş ve «Biz kitapta, hiçbirşeyi eksik bırakmadık» demiştir. Allah Teâla, dinin kapsamına giren her konuyu, Kur'an'ın içermekte olduğunu haber vermiştir. Şu kadar var ki, beyan iki şekilde olur:
a) Beyan-ı Celi (Açık beyan) : Bizzat nass zikredilerek* yapılan beyandır.

b) Reyan-i Hafi (Gizli beyan) : Kur'an lafızlarının zımnen ifade ettiği manalardır. Bu çeşidin etraflıca izahı,
Hz. Peygamber'e bırakılmıştır. Allah Teâla'mn : «İnsanlara! lindirileni, kendilerine aeıklayasin diye, sana da kitabı verdik, umulur ki tefekkür ederler» âyetinin ifade ettiği mana da budur. Kitab ve Sünneti, her ikisini birden idrak eden kimse beyanın iki yönünü de elde etmiş olur.
3- Ayetlerin bir başka şekilde tevili konusunda, müfessir Alûsi bazı âlimlerin şu görüşünü nakleder : İşler, dinî ve dünyevî olmak üzere iki kısımdır. Dünyevî olanları ile, Peygamber'in bir ilgisi yoktur. Çünkü, onlar için gönderilmemiştir. Dinî olanlar ise : Ya aslî'dir veya ferî'-dir. Aslî konuların yanında ferî meselelerin pek ehemmiyeti yoktur. Zira herşeyden önce, peygamberlerin gonde-rilmesindeki yegane hikmet tevhid ve benzen hususlardır. Dahası, kullar, Allah'ı bilmek için yaratılmışlardır. Nitekim Allah Teâla : «Ben, insanları ve cinleri. a*3cak, bana, kulluk etsinler diye yarattim.»[625] buyurmaktadır. Müfessirler buradaki «kulluk» kelimesini «marifet; Allah'ın bilinmesi» olarak yorumlamışlardır. Ayrıca, tasavvuf ehlinin sahih kabul ettiği, meşhur bir kudsî haberde de : «Ben gizli bir hazine idim. Tanınmayı arzuladım ve bu maksatla mahîukatı yarattım»[626] denilmektedir. Kur'an-ı azimüşşâri, dinin aslî meselelerini, en kâmil bir şekilde tekeffül etmiştir. Ayette geçen «herşey» den maksat da bu olsa gerektir.» [627]

II. ŞÜPHE

Sünneti inkâr edenlerin, bir diğer iddiaları da şudur : «Allah Teâla «Kur'an'ı biz indirdik. O'nu muhafaza edecek olan da biziz» buyurmaktadır. Bu ayetin ifade ettiği mana; Allah'ın yalnızca, Kur'an'm muhafazasını tekeffül ettiğidir. Sünneti değil. Eğer, sünnet de, Kur'an gibi, hüccet ve delil olmuş olsaydı, Allah Teâla, mutlaka, O'nu da koruması altına alırdı.»
Cevap :
Allah Teâla, kitabıyla, sünnetiyle, bütün şeriatı muhafaza etmeyi tekeffül etmiştir. Şu sözü de, buna delâlet etmektedir : «Allah'ın nurunu ağızlanyle söndürmek istiyorlar. Allah ise : Kâfirler istemese de, nurunu tamamlamayı murad etmektedir»[628] Allah'ın nurundan maksat, O'nun şeriatı, kulları için hoşnud olup, onları, kendisiyle mükellef tuttuğu dindir. Bu din insanların maslahatlarını içermektedir. Zira, Allah Onu; gerek Kur'an ve gerekse Kur'an dışında gönderdiği vahiyle, Rasulune inzal etmiştir. Ta ki, insanlar onunla amel ederek dünya ve ahirette saadet ve hayırlarına olan şeylere erişebilsinler.
Allah Teala'nm : «Zikri biz indirdik, O'nu koruyacak olan da biziz» sözüne gelince; ayetin metnindeki «lehu» zamiri hakkında iki görüş ileri sürmüşlerdir :
a) Bu zamir, Hz. Muhamrned (s.a.s.)'e işaret etmektedir. Eğer böyle anlaşılacak olursa, ayet-i kerimeden kendilerine delil getirmelerine imkân yoktur. (Zira bu durumda, kastolunan, Kur'an değil, Peygamber (s.a.s.) olmuş olur.)
b) Zamir, daha önce geçen «ez-Zikr» kelimesine işaret etmektedir. Eğer «Ez-Zikr»i de, kitap ve sünnet ile beraber, şeriat'm tamamı olarak yorumlarsak, yine O'nunla delil getirmelerinin imkânı kalmayacaktır. Kur'an olarak tefsir etmek durumunda kalırsak, o zaman da, ayette, Kur'an dışındakilere nisbetle hakiki bir tahsisin varlığını söylemekten kurtulamıyacağız. Çünkü, Allah Teâla, Kur'-an'dan başka, daha pekçok şeyi muhafaza etmiştir. Örneğin, Rasulullah (s.a.s.)'ı ölümden ve hileden korumuş, kıyamete kadar, arş, gökler ve yeri yok olup gitmekten muhafaza buyurmuştur. Şayet, buradaki tahsis izafi olup, özel bir şey (Kur'an) için ise, bu durumda, ona işaret eden karine veya delil olması gerekir. Halbuki, ister sünnet olsun, isterse başka birşey, böyle bir delil söz konusu değildir. Metindeki «lehu» câr ve mecrurun öne alınması da, hasr için olmayıp, ayetler arasındaki münasebetten dolayıdır.
Dahası, ayet-i kerimede, özel bir şeye nisbetîe izafi bir hasr bulunsaydı, bu sünnet olamazdı. Çünkü, Kur'an'in muhafazası, sünnetin korunmasına dayanmakta ve bunu gerektirmektedir. Çünkü, sünnet, Kur'an'm en sağlam ka-r leşi ve kalkanı en güvenilir muhafızı ve en açık sarihidir. O, Kur'an'ın mücmelini tafsil, müşkilini tefsir, müphemini tavzih, mutlakmı takyid ve has ifadelerini genelleştirir. Bununla birlikte O'nu, hevâlarına uyan ve abesle iştigâl edenlerin keyfi te'villerinden korur. Do.layisıyle, sünnetin muhafaza edilmesi, Kur'an'ın korunmasının bir gereği ve yine O'nun korunması, Kur'an'ın muhafazası demektir.
Allah Teâla, aynen Kur'an'ı muhafaza buyurduğu gibi, sünneti de muhafaza etmiş, bunun bir sonucu olarak da, her ne kadar, ümmetin her ferdi tek tek tamamını öğremnese de, İslâm ümmetinin bütününe sünnetin hiçbir unsuru gizli kalmamıştır.
İmam Şafii, Arap dilinden söz ederken şu görüşlere yer vermiştir : «Arap dili, lisanlar arasında, en fazla lafız ve en geniş manaları içeren bir dildir. Peygamber'in dışında, bu dilin bütününü ihata eden birisini bilemiyoruz. Ancak dilin hiçbir şeyi Onu konuşanların tamamına gizli kalmamıştır. Binaenaleyh, dili bilen kimsei yoktur denilemez (Yani, bir dili konuşanların, o dil hakkındaki tek tek bilgileri bir araya gelince dilin bütünü ortaya çıkar) Arapların lisan bilgisi, fukahanm sünnet bilgisi gibidir. Hiçbir şeyi kendisine gizli kalmamak üzere, sünnetin tamamını ihata eden birisini bilmiyoruz. Fakat, sünnet âlimlerinin hepsi bir araya getirilince, sünnet ilminin tamamı elde edilmiş olur. Herbirerinin bilgisi ayrılınca, bazısı bir kısmından yoksun kalır. Ama, ona gizli kalan, başka birisinin yanında mutlaka mevcuttur.
.Sünnet âlimleri derece derecedir. Bir kısmı, sünnetlerin çoğunu bilmektedir. Bazıları, daha azmin bilgisine sahiptir. Sünnetlerin çoğunu bilen birisinin, bilmediğini,: ille de kendi düzeyinin üstün dekilerden öğrenmesi diye bir zaruret yoktur. Pekâla kendi seviyesinde olanlardan da öğrenebilir. Neticede de, bütün bir sünnet bilgisini elde eder. Sünnetlerin tamamı hususunda, âlimlerin cümlesi tek bir fert gibidir. Ama, her bireri, belledikleri sünnet oranında derece derecedirler.»[629]
Allah Teâla, kitabını, her asırda, bir önceki nesilden diğerine nakledecek, çok sayıda güvenilir hafızlar yarattığı gibi, aynı şekilde, sünneti için de, bir o kadar, belki de daha fazla itimada şayan insanlar yetiştirmiştir. Bu insanlar, ömürlerini sünneti tetkike vakfetmişler, kendileri gibi adil ve güvenilir kimseler vasitasiyle (isnadla) hadisleri, Rasulullah (s.a.s.)'dan nakledegelmişlerdir. Sonunda, sahihini sakinimden ayırarak, her türlü şüpheden ari ve herçeşit şaibeden beri olarak bize kadar ulaştırmışlardır. Bu durum, bütün berraklığı ile ortadadır. Böylece sünnet, hilebazların şüphelerine ve münafıkların

saptırmalarına karşı keskin bir kılıç, her zaman zındıkların gözünde bir pıtrak ve mülhidlerin boğazında bir düğüm olmuştur. Allah Teâla, aynen Kur'an'ı koruduğu gibi, Rasulunun sünnetini de muhafaza buyurmuştur. O'nu kitabının kalesi ve kalkanı, bekçisi ve sarihi kılmıştır.
Hiç şüphesiz, İslâm düşmanlarının, sünnetin hüccet oluşunu ibtal etmekteki yegane gayeleri dini yıkmaktır. Fakat, «Kafirler hoşlanmasalar da, Allah nurunu tamamlamayı dilemektedir,» [630]

III. ŞÜPHE

Bir diğer iddiaları da şudur : «Sünnet hüccet olsaydı, Hz. Peygamber, yazılmasını emreder. Sahabe ve tâbiûn da, cem' ve tedvini için gerekli girişimlerde bulunurlardı. Çünkü, sünnetin hüccet oluşu, ona, gereken ihtimamın verilmesini; korunması için icab eden titizliğin gösterilmesini ve bu uğurda gerekli çalışmaların yapılmasını zorunlu kılar. Zira, böylece sünnet, tahrif ve tebdilden, unutularak kaybolup gitmekten ve ehliyetsiz kimselerin, onda, hata etmelerinden korunmuş olur. Bu ise; ancak, gelecek nesillerin, subutu kati bir tarzda, onu, elde etmelerine imkan sağlamakla mümkündür, subutu zaıınî olanlarla ih-ticaeta bulunmak doğru değildir. Nitekim, Allah Teâla : «Bilmediğin şeyin peşine düşme», «onlar ancak, zanna tabi oluyorlar» buyurmaktadır. Subutunun kati olabilmesi ise; ancak ve ancak, Kur'an'da olduğu gibi, yazıya geçirilmesi ve tedvin edilmesi ile mümkündür. Fakat, böyle yapılmamıştır. Çünkü, Rasulullah (s.a.s.) yalnızca, hadislerin yazılmasını emretmemekle kalmamış, daha da ileriye giderek yazılmalarım yasaklamıştır. Önceden yazılmış bulunanların da imha edilmesini emretmiştir. Sahabe de aynı tarzda hareket etmişler, hadis rivayetinden kaçınmakla kalmayıp, başkalarını da çok hadis rivayet etmekten menetmişlerdir. Aralarından bununla iştigal edenler de çok az rivayette bulunmuşlardır.
Sünnetin yazım ve tedvini ise, hata, nisyan, tebdil ve tağyirin arız olmasına imkan verecek kadar uzun bir müddet geçtikten sonra gerçekleştirilmiştir. Bu da, bir kısmında şüphelere yol açıp, katiyyetine bölge düşürmüş ve O'nu itimada şayan olmaktan uzaldaştırmıştır.»
Hasih, Rasulullah'm, sahabe ve tabiun'un davranışları, şariin, sünnetin kati bir şekilde sübutunu murad etmediğine en açık delildir. Aynı zamanda bu irade, şariin nazarında, sünnetin muteber bir delil olmadığının ve hüccet olarak kullanılamıyacağınm da bir delilidir. İddiamız şu rivayetler tarafından da açık bir şekilde teyid edilmektedir :
e Ebu Said el-Hudri, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini haber vermiştir : «Benim sözlerimi yazmayınız, kini, benden, Kur'an dışında birşey yazmışsa, onu derhal yok etsin. Benden, rivayette bulunmanızda ise bir mahzur yoktur. Kim, bana yalan isnâd ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.» (Müslim)
•Yine, Ebu Said el-Hudri şöyle demiştir : «Biz oturmuş Rasulullah (s.a.s.)'dan işittiklerimizi yazıyorduk. Bu arada, Rasulullah çıkageldi ve : «Ne yapıyorsunuz?» dedi. «Senden işittiklerimizi yazıyoruz» diye karşılık verdik. Bunun üzerine : Allah'ın kitabının yanında, başka bir kitap daha mı istiyorsunuz? O'nu herşeyden tecrid edin» buyurdu. Bizler de, yazdıklarımızın hepsini bir araya topladık ve ateşleyip yaktık. Sonra da; «Ey Allah'ın, Rasuluî senden hadis rivayet edebilir miyiz?» diye sorduk, O da : «Evet, İsrail oğullarından da, rivayette bulunmanızda bir sakınca yoktur. Çünkü, sizin onlardan rivayette bulunduğunuz şeylerin, daha da garipleri onlarda vardır» karşılığını verdi.» (Müsned-i Ahmed)
•Muttalib b. Abdullah b. Hantab şöyle demiştir; «Birgün, Zeyd b. Sabit Muaviye'nin huzuruna girdi, Mua-viye O'na bir hadis sordu. Zeyd, hadisi haber verince de birisinden onu yazmasını istedi. Bunun üzerine Zeyd; «Rasulullah, bizlere, hadisleri yazmamamızı emretmişti» diye hatırlattı. Muaviyede isteğinden vazgeçip, yazıyı sildirdi.» (Sünen-i Ebu Davud)
• Kasını b. Muhammed şöyle demiştir : «Hz. Aişe diyor ki: Babam, Hz. Peygamber'in beşyüz kadar hadisini bir araya getirmişti. Bir gece O'nu çok sıkıntılı bir halde gördüm. Ben O'nun bu durumundan husursuz oldum ve bir rahatsızlığından dolayı mı yoksa kötü bir haber nedeniyle mi kederlendiğini sordum. Sabahleyin, yanımda bulunan hadisleri getirmemi istedi; ben de, götürdüm. Ateş istedi ve onları yaktz. Sonra da «içerisinde kendilerine itimad ettiğim kimselerden rivayetler vardı. Düşündüm de; onlar, ashnda bana rivayet ettikleri gibi olmayabilir. Binaenaleyh, onları üstüme almaktan endişe ettim. Onlar senin yanında iken ölüp gitmekten korktum dedi.» (Hâkim)
• Aynı rivayetin, başka bir varyantında ise şu ilâve yer almaktadır : «...Burada benim kaydetmediğim bir hadis olabilir. O zaman insanlar : Eğer, Hz. Peygamber bunu söylemiş olsaydı, Ebu Bekir'in bundan haberi olması gerekirdi, derler. Bilemem, belki de, ben size naklettiğim rivayetleri harfi harfine işitmemiş olabilirim.»[631] (Muntahab-û Kenzi'l-Ummâl) Hz. Peygamber'den işittikleri
Ez-Zehebî «Tezkiretû'I-Huffaz» adlı eserinde, Hâkim tarikiyle nakletmiş ve sahih olmadığını söylemiştir.
Yine O, aynı eserinde şunu kaydeder : İbn Ebi Mûley-ke'den gelen bir rivayete göre : Hz. Ebu Bekir (r.a.) Rasulullah (s.a.s.)'m vefatını müteakib insanları toplamış ve onlara şöyle demiştir : «Sizler, Hz. Peygamber'den hadis rivayet ediyor ve onlarda da ihtilafa düşüyorsunuz, sizden sonrakilerin ihtilafı ise daha fazla olacaktır. Bunun için, Rasulullah (s.a.s.)'dan hiçbirşey rivayet etmeyin. Kim sizden, rivayette bulunmanızı isterse, O'na; aramızda, Allah'ın kitabı var helâlim helâl, haram kıldıklarını da haram olarak kabul edin, deyin.»[632]
• **Karaza b. Ka'b da şöyle demiştir**: «Bizler, Irak'a gidiyorduk. Hz, Ömer de bizimle birlikte «sırâr» mevkiine kadar geldi ve azalarını ikişer kere yıkamak suretiyle bir abdest aldı. Sonra da : Sizinle, niçin yürüdüğümü biliyor musunuz? diye sordu. Evet, Allah Rasulu'nun ashabı olduğumuzdan dolayı, bizimle yürüdün, dedik. Bunun üzerine O : «Kuşkusuz siz Kur'an okurken an uğuldaşir gibi uğuldaşan bir beldeye gidiyorsunuz. Onları hadislerle Kur'an'dan alıkoyup meşgul etmeyin. Rasulullah'tan hadis rivayetini azaltın Kur'an'ı herşeyden tecrid edin, haydi şimdi gidin,» dedi. Karaza, Kufe'ye geldiği vakit, hadis rivayet etmesini istemişler. O : «Ömer, bize bunu yasakladı» karşılığını vermiştir (İbn Abdilberr Câmi-u Beyâni'l-İlm. Ez-Zehebi de muhtasar olarak kaydetmiştir.)
• **«Ebu Hureyrc (r.a.) ye :** «Sen, Ömer (r.a.) zamanında da, böyle rivayette bulunabiliyor muydun?» diye sormuşlar, O

da «Eğer ben, Ömer devrinde, şimdiki gibi rivayette bulunsaydım, beni sopalardı, demiştir.» {Ez-Zehebi, Tezkiretû'l-Huffaz)
• Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den, O da, babasından, Hz. Ömer'in, hadis rivayetinde çok ileri gittikleri gerekçesiyle, İbn Mesud, Ebu'd-Derdâ ve Ebu Mesud el-Ensari'yi hapsettiğini, rivayet etmiştir.
• **Urve b. Zübeyr, şöyle demiştir** : «Ömer b. el-Hat-tâb, Sünnetlerin yazılmasını istedi ve bu konuda, ashâb ile istişare etti. Onlar da, yazılması yönünde görüş beyan ettiler. Ömer (r.a.) bir ay süreyle, Allah Teâla'ya istiharede bulunduktan sonra, Allah O'nun kalbinin bir yönde itminan bulmasına yardım etti ve bir sabah O; «Ben, sünnetlerin yazılmasını istiyordum. Fakat, sizden önceki birtakım milletleri hatırladım. Onlar, bazı kitaplar yazmışlar ve Allah'ın kitabını terkederek, onların üzerine üşüşmüş-îerdi. Allah'a yemin olsun ki, ben O'nun kitabına hiçbir şeyi karıştırmak istemem» dedi.» (Beyhâki, «El-Medhal», İbn Abdilberr, Câmîu Beyânil-ihn.)
• **İbn Vehb, İmam Malik'in şöyle dediğini haber vermiştir** : «Hz. Ömer, hadisleri yazmak istemiş veya yazdırmıştı. Bilâhere, Allah'ın kitabı ile birlikte, başka bir kitabın daha olamıyacağım söyledi.»
İmam Mâlik, îbn Şihab'm, yalnızca, kavminin nesebini içeren bir kitaba sahip olduğunu, zira, o zamanki hadisçilerin yazma adetlerinin bulunmadığını, söylemiştir. O vakit âlimler, yalnızca ezberlerlermiş. Yazanlar da, ezberliyebilmek için yazar, sonra da onu imha ederler- . miş.» (İbn Abdilberr.)
9 Yahya b. Ca'de'den : Kz, Ömer'in, bir ara, sünnetlerin yazılmasını arzu ettiği, ama, daha sonra, yazılmaması gerektiği kanaati kendisinde hasıl olarak, şehir merkezlerine yolladığı bir tamimle; yarımda, yazılı hadis bulunanların, onları imha etmelerini, istediği rivayet edilmiştir... (İbn Abdilberr.)
• **Cabir b. Abdullah b. Yesar, Hz. Ali'nin bir hutbesinde :** «Yanında, yazılı hadis sahifesi bulunan herkesin, onları imha etmesini istiyorum. Zira, Önceki milletler, âlimlerinin sözlerine tâbi olup, Allah'ın kitabını terkettikleri için helak olmuşlardır.» dediğini haber vermiştir. (İbn Abdilberr)
• **Ebu Nadra, şöyle demiştir** : «Ebu Said el-Hudri (r.a.)'ye «Hadisleri bize yazdırır mısınız? diye sorulmuş, Oda; «Hayır, yazdırmayız. Biz, nasıl Rasulullah'tan aldıy-sak, siz de, öylece, bizden alın, demiştir.» (İbn Abdilberr)
Başka bir varyantında ise : «Senden işittiğimiz hadisleri, yazabilir miyiz?» dedik. «Hayır, yoksa siz onları, mushaflar haline getirmek mi istiyorsunuz? Peygamber (s.a.s.) bizlere konuşur, biz de ezberlerdik. Biz, nasıl ezberlediysek, sizler de öylece ezberleyin» dedi. (İbn Abdilberr.)
• **Cabir (r.a.) şöyle demiştir** : Ebu Said el-Hudri (r.a.) ye : «Sen bize, Hz. Peygamber'den güzel hadisler rivayet ediyorsun. Biz ise : Onlara birtakım ilavelerde bulunmaktan veya bazı şeyler çıkarmaktan korkuyoruz, dedim. O da : Siz hadisleri, Kur'an mı yapmak istiyorsunuz? hayır, hayır. Biz, Rasulullah'tan nasıl almışsak, sizde, bizden öylece alın» dedi, (İbn Abdilberr)
• **Ebu Kesir, Ebu Hureyre (r.a.) nin** : «Biz, hadisleri ne yazar, ne de yazdırırdık, dediğini haber vermiştir.
• **İbn Abbas'tan da :** «Biz ilmi (hadisleri) ne yazarız ve ne de yazdırırız» dediği rivayet edilmiştir.
0 İbn Abbas'm hadisleri yazmaktan nehyettiği, ve : «sizden evvelki milletler, yalnızca, bu tür kitaplarla ilgilenmişlerdir» dediği rivayet edilmiştir.
• **Ebu Bürde de**; babasından pek çok kitap yazdığım, birgün babasının onları isteyerek, su ile sildiğini, söylemiştir.
• **Süleyman b. el-Esved el-Muharibî ise**; îbn Me-sud'un hadislerin yazılmasından hoşlanmadığını, haber vermiştir,
• **Esved b. Hilâl de şöyle demiştir** : «Abdullah b. Mesud, içerisinde hadis yazılı olan bir sahife getirdi. Su isteyerek, Onu yıkayıp, üzerindeki yazılan sildi. Sonra da, yakılmasını istedi. Arkasından «Allah aşkına, yanında yazılı sahife bulunan birini bilen varsa, onu bana söylesin. Eğer, o sahifenin tâ, Hind diyarında olduğunu bilsem, kalkar, oraya giderim. Çünkü, sizden önceki, kitap ehli, Allah'ın kitabına yüz çevirdikleri için, helak olmuşlardır» dedi.»
• **Abdurrahman b. Esved, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir;** «Alkame ile birlikte, bir sahife bulduk ve doğru îbn Mesud'un yanına gittik. Bu sırada vakit, öğle sulan olduğu için, kapıda bir müddet oturduk. Sonra cariyesine : Bak, bakalım kapıdakiler kim? dedi. Alkame ile Esved, diye karşılık verdi. Öyleyse, müsade et de, içeriye girsinler, dedi içeriye girdik. Bize : çok beklemişe benziyorsunuz, dedi. Evet, dedik. Peki, neden izin istemediniz? deyince. Uykuda olduğunuzu zannettik diye karşılık verdik. Bunun üzerine. Hakkımda, böyle düşünmenizden hoşlanmam. Zira bu vakit öyle bir vakit ki, biz onu gece namazıyla kıyas ederdik, dedi. Bir müddet sonra, biz sahi-feyi çıkartarak : şu sahifede güzel bir hadis var bir bakar mısınız? dedik. Hemen, cariyesinden bir tas su isteyerek, onu eliyle silmeye başladı. Biryandan da, Allah Teâlanm :' «Biz sana kıssaların en güzelini haber verdik» ayetini okuyordu. Biz : Bak hele, onda çok enterasan bir haber var, dediysek de, O, hiç aldırış etmeden, bir yandan onu silmeye çalışıyor, bir yandan da; «Bu kalpler, birer kap misalidir, onları Kur'an'la meşgul edin, başka şeylerle oyalamayın diyordu.» (İbn Abdilberr)
•**Ebu Bürde şöyle demiştir** : «Ebu Musa, bizlere hadis rivayet ediyordu. Onları, yazmaya yeltendik, Benden işittiklerinizi mi, yazacaksınız? dedi. Evet, karşılığını verdik. Getirin, onları bana dedi ve su isteyerek, onları sildi sonra da : Biz nasıl ezberîediysek, sizler de öylece ezberleyin, dedi.» (İbn Abdilberr)
• **Said b. Cûbeyr de şöyle demiştir :** «Kûfelilere birtakım meseleleri yazmıştım. Orada, İbn Ömer'le görüşmek istiyordum. Nihayet O'nunla karşılaştım. Mektuptan haberi olup olmadığını sordum. Eğer, yanımda yazılı bir-şeyler bulunduğundan haberi olsaydı, aramızda iş biterdi.» Başka bir rivayette ise :
«Biz, bazı konularda ihtilaf eder, onları da yazardık. Sonra ben, onları İbn Ömer'e götürür, gizli gizli yazdıklarımıza bakarak, sorardım. Şayet, onların yazılı olduklarım farketse, aramızda iş biterdi.» demiştir.» (İbn Abdilberr)
•Mesruk'un, Alkame'den bazı fıkhı meseleleri yazı-vermesini istediği, O'nun da, yazmanın mekruh olduğunu hatırlatarak karşı çıktığı, bunun üzerine, Mesruk'un yalnızca, ezberlemek maksadıyla yazmayı arzuladığı, rivayet edilmiştir.
• İbn Şirin, Ubeyde'ye : «Senden işittiklerimi yazabilir miyim? diye sormuş O da : Hayır, cevabını vermiştir. Peki, hadislerin yazılı olduğu bir kitap bulursam, O'nu, sana okuyabilir miyim? demiş, yine, hayır, karşılığım vermiştir.» (İbn Abdilberr)

• **İbrahim de şöyle demiştir** : «Ubeyde'nin rivayetlerini yazıyordum. Bana : Benden duyduklarınızı, kitap haline getirerek, ebedileştirmeyin» dedi.
• **Ebu Yezid, el-Muradî de**, Ubeyde'nin ölüm döşeğinde iken bütün yazdıklarını isteyip, imha ettiğini, haber vermiştir.
• **Nu'man b. Kays da şöyle demiştir** : «Ubeyde, Ölmeden önce, yazdıklarını istedi ve onları imha etti. Kendisine müdahale edilmek istenince de : Bir neslin, gelip, onları maksatlarının dışında kullanmalanndan endişe ediyorum, dedi.»
• **Kasım b. Muhammed ve** Said b. Abdülazizin de asla hadis yazmadıkları, rivayet edilmiştir.
• **Şa'bi de :** «Ne beyaz bir kağıda çizgi çizdim, ne de bir hadisi iki kere tekrarlattım» demiştir. Başka bir rivayette ise : «Eğer ehli olanlar, ezberlememiş olsalardı, bir hayli hadisi unutmuş olacaktım» demiştir.
• **İbrahim en-Nehaî'nin de,** hadislerin yazılmasını kerih gördüğü ve : «Hadisleri yazmayın, aksi taktirde gevşekliğe düşersiniz» dediği rivayet edilmiştir.
•**İshak b. İsmail et-Tâlekani şöyle demiştir** : «Cerir b. Abdulhamid'e Mansur b. el-Mu'temir'in hadislerin yazılmasını kerih görüp, görmediğini sordum. Evet, Mansur, Muğire ve Ameş hepsi de hadislerin yazılmasından hoşlanmazlardı, dedi.»
• **Yahya b. Said ise şöyle demiştir:** «Bir zamanlar, insanların kitabetten sakındırdıklarını görmüştük. Şimdi, onların hepsi hadis oluverdi. Eğer biz, yazacak olsaydık. Said'in ilminden ve rivayetlerinden çok şeyler yazardık.»
® **El-Evzâî de şöyle demiştir** : «Bir zamanlar bu ilim, çok kıymetli ve değerli bir şeydi. O vakitler, insanlar, birbirleri ile karşılaşmaları ve müzakereleri esnasında, sözlü olarak onları naklederlerdi. Ne zaman ki, kitaplara geçti. O vakit, hem nuru kayboldu, hem de, ehli olmayan kimselerin eline düştü.»
İbn Salah «Ulumu'l-Hadis» adlı eserinde, el-Evzâî'nin bu sözünü şöyle nakleder : «Bu ilim, insanlar onu mülakat yoluyla tahsil ederlerken çok değerliydi. Ne vakit, kitaplara geçti. O zaman ehli olmayanlar ona karıştı.»

Cevap :

Bu şüpheler, birkaç meseleyi birden içine almaktadır. Bunları ileri sürenler, hak yoldan çıkmış, doğru yoldan alabildiğine uzaklaşmışlardır. Bu itibarla, bize de, onları mesele mesele açıklamak, herbirerindeki hata ve yanlış düşünceleri ortaya koymak düşmektedir. Böylece, ileri sürülen şüpheler, her yönüyle izah edilsin, bâtıl oldukları ortaya çıksın ve okuyucularımız onların yanlışlığına iyice kani olsunlar, [633]

Delillerin Korunmasında Ravilerin Adaleti

Hüccet olabilecek delillerin, muhafaza edilip, korunmasında, yegane dayanak, onları, adil ve güvenilir olan kimselerin, yine kendileri gibi, aynı vasıfları taşıyan kimselerden nakledegelmeleridir. İster bu nakil, rivayetlerin lafızlarını ezberlemek, isterse yazmak yoluyla olsun. Yahut da manasına net bir şekilde delâlet edecek lafızlarla, yani mana yoluyla rivayet edilsin farketmez. Bu üç şekilden hangisiyle olursa olsun adalet şartı kamilen bulunduğu sürece, delil, güvenilirliği haizdir. Eğer, bir de, bu üçü birden, adalet şartıyîe birleşecek olursa o taktirde, delilin korunması en ideal biçimde gerçekleşmiş demektir. Fakat, bu üç unsur bulunmasına karşın, adalet şartı olmasa, bu taktirde, onların birleşmesi hiçbir mana ifade etmez. Zira, böyle bir durumda, delilin tahrif edildiğinden emin olamayız. Hele yazma işi de ezberden olduğu, yazılı nüshayı rivayet edenin adaletine de bakılmadığı durumlarda, biz o yazılı nüshaya asla itimad edemeyiz. İşte, Yahudi ve Hristiyanlar, Tevrat ve İncili yazdıkları halde, onlarda nasıl tahrifat yapıldığım hepimiz biliyoruz. Bu, onların yazım esnasında adalet şartını aramamalarından kaynaklanmıştır. Bu nedenle, bugün, her iki kitapta bulunanlardan herhangi bir şeyin sıhhatini kestirip atamıyoruz. Bilâkis, asıllarına muhalif olduklarını kesin bir şekilde söyleyebiliyoruz. Nitekim Allah Teâla şöyle buyuruyor : «Vay haline o kimselerin, kitabı elleriyle yazarlar, sonra, O yazdıkları şeyi az bir para karşılığında satmak için; «Bu Allah katmdandir» derler. Ellerinin yazdıklarından ötürü vay haline onların! Yine yazdıklarından ötürü vay haline onların.» [634]

Hadis'in Hüccet Oluşunda Kitabet (Yazım) İne Hükmü

Hangi yolla nakledilirse edilsin, delilin korunmasında önemli olan, Onu nakledenin adaleti olduğu için, hadişlerin yazımı hüccet olabilmelerinin bir şartı değildir. Ayrıca, yazım da, delillerin muhafazasında tek yol değildir. Bu son derece açık bir mesele olmakla birlikte biz, aşağıda zikredeceğimiz deliller muvacehesinde konuyu biraz daha aydınlatmaya çalışacağız.

a) Hepimiz, Rasulullah (s.a.s.)'m, bazı sahabileri, muhtelif kabileleri İslâm'a davet etmek, onlara dinlerini Öğretmek ve aralarında dinin kurallarını tatbik etmek için, elçi olarak gönderdiğini biliyoruz. Rasulullah, her bir elçi ile birlikte, gittikleri yerlerdeki insanlara ulaştıracakları ahkamın bütüne delil olabilecek, onları bağlayacak bir Kur'an parçası da göndermiyordu. Hiç kimse de bunun aksini ispat edemez. Rasulullah (s.a.s.)'ın çoğu zaman yaptığı, elçinin elçiliğini isbatlayan. Peygamber tarafından oraya gönderildiğini doğrulayan bir mektup yaz-mâsıydi. Bazen de, Kur'an nass'ı bulunmayan veya tebliğ edilecek ahkamın tamamım içerecek miktarda âyet olmayan konularda, sünnetle tesbit edilen hükümleri havi genişçe bir mektup yazardı.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; Rasulullah (s.a,s.) elçilerinin adil olması ile Kur'an ve Sünnet'ten bildiği kadarını tebliğ etmesini davet edilen topluluk için hüccet olarak yeterli görmüş, itaatleri için kafi addetmiştir.

b) Yine biz hiçbir müctehid'in İslâm'ın ikinci temel prensibi olan namazın nasıl kılınacağını yalnızca Kur'an'-dan hareketle ortaya koyamıyacağmı da biliyoruz. Bilâkis, bu konuda, mutlaka, Rasulullah (s.a.s.)'m beyanına ihtiyaç duyacaktır. Halbuki, Rasulullah (s.a.s.); söz ve davranışlarıyla izah ettiği namazın keyfiyetinin yazılmasını, hiçbir zaman emretmemiştir. Eğer, yazım, hücciyetin gereklerinden olsaydı; Hz. Peygamber'in, tabiun ve sonra len müctehidlerin mücerred akılları veya yalnızca Kur'an'-dan yaptıkları ictihadlarla, mahiyetini ortaya koyamıyacakları, bu son derece önemli hususu yazılmasını emretmeden geri durması caiz olmazdı.

c) Biz, daha evvel, Sünnetin dinî bir zaruret ve hüccet olduğunu beyan etmiş, bunun üzerine, şüphe ve inkara yer vermiyecek deliller serdetmiştik. Bununla birlikte, Hz. Peygamber, kendisinden sadır olan herşeyin mutlaka yazılmasını da emretmemiştir. Eğer, Sünnet'in hüccet oluşu, yazılı bulunmasına bağlı olsaydı, Rasulullah'm bu işi ihmal edip, sahabeyi bununla görevlendirmemesi, asla, caiz olmazdı.
Sonra, eğer Yahudi ve Hristiyanlar, bu şüphenin sahiplerine gelseler : «Kur'an hüccet değildir. Çünkü o, gökten yazılı olarak inmemiştir. Şayet hüccet olsaydı, sari ona önem verir, İncil ve Tevrat'ı indirdiği gibi, O'nu da yazılı olarak indirirdi,» dese yazımın hücciyetin gereklerinden olduğunu savunup duran, bu kişiler, acaba, onlara ne cevap verirlerdi?
Eğer, onlara : Peygamber (s.a.s.)'in Kur'an'ı tahrif etmekten masum olduğunu, bunun da, .Kur'an'm yazılı olarak nüzulüne gerek bırakmadığım, söylecek olsalar, onlar da : «Musa ve îsa (a.s.) dahi senin bahsettiğin gibi masum idiler. Fakat, sâri, O ikisinin kitabına Önem vermiş ve yazılı olarak indirmiştir. Bu da yalnızca böyle bir konuda, İsmet'in kifayet etmiyeceğindendir» şeklinde cevap vereceklerdir.
Halbuki, biz müslümanlarm kanaati şudur : Hz. Peygamber'in masum oluşu. Kur'an'm yazılı olarak inzaline gerek bırakmamıştır. Aynı şekilde ravilerin adil olması da, Kur'an ve sünnetin hüccet oluşlarında,buna gerek bırakmamıştır. Bu konuda, yegane söylenebilecek şey : İsmet, bize yakın ifade ederken, adalet'in zan ifade ettiğidir. Şârii hakim, furua ait meselelerde bizim zanla kullukta bulunmamızı yeterli görmüş, sıkıntı ve meşakkate sokacağından dolayı, her hükümde yakini bilgiyi aramakla bizi mükellef tutmamıştır. «Allah, bir nefse, ancak takatinde olanı yükler.» [635]
Ancak, delili bize nakledenler, tevatür derecesine ulaştıkları vakit her ne kadar yazım yoluyla olmasa da, onların nakli bizim için yakın ifade eder. Aynen İsmet'de olduğu gibi. Zaten sünnetlerin pekçoğu da bu yolla nakledilmiştir.[636]
Bu şüpheyi ileri sürenler, sünnet hiçbir şekilde hüccet değildir. Tek hüccet varsa, o da, Kur'an'dır, diyebilirler. Fakat, eğer müslüman iseler; bizimle birlikte düşünüp, hücciyyet konusunda yazımın şart olmadığını itiraf etmek zorundadırlar. Bununla birlikte : Ravilerin herbi-reri, adalet ve zabt sahibi kimseler olması hasebiyle, tevatür derecesine ulaştıkları vakit, bu, delilin korunmasında ve hücciyetin isbatmda, Peygamber'in ismeti yerine kaim olmaktadır. Bunu da Yahudi ve Hristiyanların yönelttikleri sorulara cevap verebilmek için kabul etmek zorundadırlar. [637]

Kitabet (Yazı) Katiyyet İfade Etmez

Görüldüğü üzere, adil olmayan birisinin kitabeti, bizim için ne katiyyet ne de zan ifade etmektedir. Aynı şekilde adil birisinin yazdığını, adalet vasfına sahip olmayan bir başkası bize nakledecek olsa, bu da, ne zan nede katiyyet ifade etmez.
Adalet vasfını haiz birisinin yazdığını, aynı vasıfta birisi bize nakledecek olursa, bu da, katiyyet değil, zan ifade eder. Zira, adalet sıfatına rağmen, zayıf bir ihtimal olmakla birlikte, hata ve tahrifat imkanı sözkonusudur. Evet, eğer, yazanlar ve rivayet edenler, hepsi tevatür derecesine ulaşacak olsalar bu durumda delil katiyyet ifade eder. Yine, bir kişi hadisi yazar, yazılan nüshayı, tevatür derecesinde bir kalabalık ikrar eder, aynı nitelikte bir cemaatda bize naklederse, işte bu da, katiyyet arzeder. Herhalukarda, katiyyet yazımdan ileri gelen bir husus ve O'nun belirgin bir vasfı değildir. Ancak birinci durumda yazılı bir tevatür, ikincisinde ise ikrardan dolayı sözlü bir tevatür söz konusudur. [638]

Kitabet (Yazım) Ve Hıfz (Ezberleme)

"Bilindiği üzere, kitabet zan ifade etmektedir. Bu durumda mertebe itibariyle O, ezberlemenin altındadır. Bu nedenle, usûl âlimlerinin işitilerek alman bir hadisle yazılı olarak alınan hadisin çelişmesi gibi durumlarda, birinciyi tercih ettikleri görülür. El-Amidî rivayet yoluyla gelen haberlerin tercihini şöyle izah eder :
«Haberlerden birinin ravisi, Onu, Hz. Peygamber'den bizzat işiterek almış, diğeri ise kitabet yoluyla almıştır. İşitme (sema) yoluyla alman rivayete, hata ve tahrif arız olması ihtimali daha az olduğu için, bu kabule daha evlâdır. »[639]
Öte yandan, hadisçiler, sema' yoluyla yapılan rivayetin sıhhatinde ittifak ettikleri Jıâlde, münavele ve mü-katebe tarikiyle yapılan rivayetlerin sıhhatinde İhtilaf etmişlerdir. Bazıları mükatebe'nin cevazına kail olmuşlar ve Buhari'riin muallak haberlerinden biri olan, şu rivayeti delil getirmişlerdir : «Rasululîah bir seriye kumandanına mektup vermiş ve onu belli bir yere kadar açmamasını tenbih etmiş. Oraya varıncaya kadar okumamasını istemiştir. Kumandan da söz konusu yerde açmış ve Rasu-lullah'm emrini maiyetindekilere duyurmuştur.»
Bazı hadisçiler ise : Hz. Peygamber'in bu mektubu ile delil getirmenin vacib olmasını sahabenin adaletine bağlamışlar, bu sıfatın tebdil ve tağyire imkan bırakmadığını söylemişlerdir. Sahabeden sonraki nesillerde ise -böyle bir nitelik bulunmadığından mükatebeyi delil kabul etmemişler ve kitabete cevaz vermemişlerdir. Ancak, bu itiraz zayıftır. Doğru olan; ravide adalet vasfı bulunduğu, yazılı nüshada da, ona şüphe düşürecek bir unsur bulunmadığı müddetçe her iki yolla da rivayetin muteber olmasıdır.
İbn Kacer bu konuda şu görüşlere yer vermiştir : «Mükatebe yoluyla hüccetin olabilmesi için mektubun mühürlü ve onu taşıyanın güvenilir olması şarttır. Bununla birlikte : Mektubu gönderen şeyhin yazısını (hattını), kendisine mektup gönderilen zatın bilmesi gerekmektedir...»[640]
Hülasa; yazma yoluyla yapılan rivayetlerde hata ihtimali şifahi tarzda yapılanlardan çok daha fazladır. Bu yüzden İbn Hacer'in de temas ettiği şartlara riayet edildiğinde, kendisine itimad etmek caiz olmakla beraber,"
yine de, kitabet yoluyla rivayette ihtilaf sözkonusu olmuştur.
Arapların ümmi bir millet olup, içlerinde yazı bilene ender rastlandığı, herkesin bildiği bir husustur. Bilenler de güzel bir surette yazamaz, dolayısiyle, yazdıklarına hata karışına ihtimali çok kuvvetli olurdu. Yazanlar, güzel bir biçimde yazsalar, bile, bu sefer de içlerinden okuma bilenler, doğru dürüst okuyamazlardı. Bunun bir neticesi olarak, özellikle, Abdülmelik b.

Mervan döneminden evvel, harekeli ve harekesiz harflerin birbirinden ayrılmasını, temin eden noktalama işaretleri tesbit edilmediği için, yazıda hata ve karışıklık ihtimali oldukça fazlaydı. Bu itibarla, tarihî vakaların kaydında, haberleşme, alış veriş ve sair işlerinde tele güvenceleri hafızaları olmuştur, öyle ki, sonunda bu melekeleri, bir hayli gelişmiş ve ezberledikleri konularda, hata ve unutkanlığa maruz kalmaları ihtimali oldukça azalmıştır. Bu durum, yazıya güvenen yazıyı alışkanlık haline getirmiş milletlerde bunun aksinedir. Çünkü, onlarda ezberleme melekeleri gerilemiş, bunun bir sonucu olarak da, ezberledikleri hususlarda hata ve unutma oranları fazlalaşmıştır. Bu durumları, günlük hayatımızda müşahede edebiliyoruz. Örneğin, âmâ olan birisinin, gözleri görenden daha kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu görürüz. Bunun nedeni, O'nun bütün güvencesini hafızasına vermiş olmasıdır. Ama, gören kimsede bu, böyle değildir. Çünkü O, ihtiyaç duyduğu zaman bakabileceği bir kitaba itimad etmektedir. Aynı şekilde, okuma yazma bilmeyen bir tüccar da, bir günde yüzlerce satış, yapar, buna rağmen, kime ne verdiğini, kendine düşenin ne olduğunu, bir tanesinde dahi yanılıp, unutmadan hafızasında tutabilir. Ancak, aynı şeyi, eğitimden geçmiş bir tüccarda görmek mümkün değildir. Çünkü O, ticarethanesinde defter tutar, ne. gibi anlaşmalar yaptığı, alacağının vereceğinin ne olduğu konusunda, defterlerine itimad eder. Bu yüzden, yazmadıkları vakitlerde, onların çok çabuk unuttuklarını müşahede ederiz.
Bunun bir benzerini de, körlerin işitme duyularında görmek mümkündür. Onların bu duyuları gözleri görenlerinkinden çok daha kuvvetlidir. Bunun nedeni ise: görme hassalarını yitirdikleri vakit, daha önce gözleri ile temyiz edecekleri pekçok eşyayı anlamada, işitme organlarını kullanıyor olmalarıdır. Böylece işitme duyuları kuvvetlenmiştir.
Yine, yırtıcı hayvanların görme, işitme ve koklama duyularının, insanmkinden kat kat kuvvetli olduğu da müşahedelerimiz arasındadır. Zira onlar, hayatlarında, bu duyulara insandan daha fazla muhtaçtırlar.
Arapların, hafıza melekelerinin güçlenmesine de, hiç şüphesiz, içinde bulundukları tabiat şartları, hayat şartları, keskin zekaları, anlayışlarının kuvvetli oluşu dillerinin üslubu ve beyan yolları konusundaki engin yetenekleri yardımcı olmuştur. [641]

Sahabe Ve Tabiun'un Ezberleme Güçleri Daha Fazladır :

Yukarıda işaret ettiklerimiz, Arapların cahiliyye devrindeki durumlarıdır. Allah'ın, şeriatı muhafaza etmek ve onu daha sonraki nesillere nakletme görevi için halketti-ği Sahabe'nin hafızası çok daha güçlüdür. Allah onların kalplerini iman, takva ve kendi korkusuyla doldurmuştur. Ta ki, sonraki nesillere dinin ahkâmını ve Rasulullah'tan görüp, işittiklerini sağlam bir şekilde nakletsinler. Onlar, Hz. Peygamber'in sohbetinin bereketine ermişler, önünde diz çöküp, O'nun tarafından yetiştirilmişlerdir. Kalpleri Rasulun (s.a.s.) nuru ile aydınlanmış, O'nun edebiyle edeplenmişler, hidayetine tâbi olup, sünnetine yapışmışlardır. İbn Abbas ve Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayetlerinde varid olduğu üzere, Rasulullah (s.a.s.), onların hıfzı, ilmi ve fıkıhları için dua ve niyazda bulunmuştur.
Sahabeye bu mertebede en yakın olanlar ise, hiç şüphesiz, onlarla bir araya gelen, hallerini müşahede edip, peşlerinden giden Tabiilerdir. İşte bütün bunlar, sahabeden hadis işiten birisinde, hata, unutkanlık, tebdil ve uydurma bulunması gibi endişeleri neredeyse ortadan kaldırıyor.
Arapların hafıza güçlerine delâlet eden, avam havas herkesin bildiği çok sayıda haber vardır. Sahabe ve tabiundan, İbn Abbas, eş-Şa'bi, ez-Zührî, En-Nehaî ve Ka-tade gibi pek çok kimse hafızaları ile temayüz etmiş kimselerdir. İşte İbn Abbas, Ömer b. Ebu Rebia'nın yetmiş-beş beyitlik kasidesini bir sefer dinlemekle ezberieyiver-mistir. Ve yine, İmam Zührî'nin şu sözü : «Ben, Baki'den geçerdim, bu sırada kulağıma kötü lafların takılmasından korkarak, kulaklarımı kapatırdım. Allah'a yemin otsun ki; duyduğum hiçbir şeyi asla unutmadım.» dikkate değerdir. Bunun bir benzeri de eş-Şa'bî'den nakledilmiştir.
Hulasa; ezberleme ve kitabet, bir şeyi muhafazada, birbirinin yerine kaim olan unsurlardır. Genellikle, birisi geliştiği vakit, diğeri zayıflamaktadır. İşte, buradan hareketle; Sahabenin öğrencilerini, niçin ezberlemeye teşvik edip, yazmaktan alıkoyduklarını anlayabiliyoruz. Çünkü onlar, yazıya itimad etmenin, ezberleme melekelerini körelteceğini biliyorlardı. Ezberleme Onların tabiatlarında
var olan kuvvetli bir melekeydi. Elbette ki nefis, tabiatında olan şeylere meyleder. Ona muhalif düşen veya güç gelen şeyleri ise, hoş karşılamaz. [642]

Ezberlemenin Faydaları

Çoğu zaman ezberleme, anlamak, manayı özümsemek ve hakikatine ermekle gerçekleşir. Böylece insan, lafızları unutmamasına destek edinmiş olur. Daha sonraları da, zaman zaman, ezberlediklerini tekrarlamak ve hatırlamak, suretiyle, bir an gelir ki, artık onları unutma diye bir endişesi kalmaz. Ayrıca, ezberinde olan şey her an ve mekanda onunla birliktedir. Hiç bir meşakkat ve sıkıntıya duçar olmadan ihtiyaç halinde, her durum ve şartta, ona müracaat imkanı vardır. Ama, yazı böyle değildir. Çünkü o, genellikle manası anlaşılmadan gerçekleştirilir. İleride, yazılanların kaybolması veya ihtiyaç anında yanında hazır bulunmaması ya da onlan anlayıp izah edecek birinin bulunmaması ihtimali de mevcuttur. Ayrıca, yazan insan, çoğu zaman yazdıklarım yeniden gözden geçirmek için bir saik bulamıyabilir. Bundan başka, her zaman ve her yerde yazılı nüshaları bulundurmakta sıkıntı ve meşakkat sözkonusudur. Bütün bu nedenlerden dolayı da, ilim nakliyle uğraşanlar cahil olurlar, onların misali kitap yüklü merkeplerin misali gibidir. îlmin kaybolup gitmesi, cehaletin yayılması için, bu ne kadar da büyük bir vasıta!!!
Okuyucularımızı, bütün bu söylediklerimize, İbrahim en-Nehaî'nin: «Yazmayın, gevşersiniz» sözü irşad edebilir. Ayrıca daha evvel kaydettiğimiz el-Evzâi ve benzerlerinin sözleri de bu konuya ışık tutabilir. Bundan başka Arapların «kalbindeki bir harf, kitaplardaki on harften
daha hayırlıdır» sözü ile Yunus b. Habib'in : »ilmi kağıt parçalarına terketti de, ondan yoksun oldu. O /imi, kağıt parçalarına

terkeden kimse, ne kötü kimsedir» diyen birisini işitince : «İlm ve hafızanın korunması konusunda ne kadar da titiz, çünkü, insanın ilmi ruhundadır malı da bedeninde Öyleyse, ruhunu muhafaza ettiğin gibi, ilmini de koru, bedenini muhafaza ettiğin gibi de malını» demesi de söylediklerimize ışık tutabilir.
Halil b. Ahmed de : «İlim, sandıkların içinde değil; ilim ancak, göğüslerdedir» demiştir. Bu meyanda daha çok şeyler söylenmiştir. [643]

Kuranın Katiyyeti Lafzi Tevatürle Sabit Olmuştur

Kur'an'm bütün lafizlarıyle birlikte, katiyyetine olan itimadımız, O'nun lafzi tevatür yoluyla bize kadar gelmesine dayanmaktadır. Her ne kadar, zan ifade ettiği, için bir te'kid aracı olsa bile, kitabetin bunda bir fonksiyonu yoktur. Eğer, Kur'an'm lafzi tevatür derecesine ıtaştığını, ama yazılmadığını farzetsek, bu durumda yine de Kur'an katiyyet ifade edecektir. Fakat, aksi farze.dilse ka-tiyyet sözkonusu olamıyacaktır. Zira vahiy katiplerinin yazmış oldukları nüsha veya nüshalar, bugün, elimizde yoktur. Var olduklarını farzetsek bile, onlardaki hatt'in, vahiy katiplerine ait olduğunu nereden bilebileceğ:z? Yine herhangi bir değişiklik, eksiklik veya fazlalığa duçar olmadığım, nasıl kestirebileceğiz? Bu durumda, ona katiyyet nazariyle bakabilmemiz için, mutlaka tevatür derecesinde bir kalabalığın, hiçbir noksanlık ve fazlalık olmaksızın, tahrife de uğramadan, yazıların vahiy katiplerine ait olduğunu bildirmelerine ihtiyacımız olacaktır. Aynı şekilde, vahiy katiplerini, Kur'an'ı yazarlarken gören, her harfin yazımı konusunda ittifak eden, tevatür derecesindeki kitlelerin şehadetlerine ihtiyaç duyulacaktı". Herkesin, pek tabii olarak bildiği gibi bu, tahakkuk etmemiştir. Ama vahiy katiplerini Kur'an'ı yazarken gören ilk nesil hariç, biz ve bizden öncekiler bunun tahakkukunu farzedip de lafzi tevatüre dayanarak, bu yazının vahiy katiplerine ait olduğunu kabulleniyoruz. Eğer bu lafzi tevatür bulunmasaydı, asla katiyyet tahakkuk etmezdi. Bu konuda söylenebilecek yegane şey şudur : Bizler, Kur'-anm lafzi tevatürünü, ilk Kur'an nüshalarındaki hattın, vahiy katiplerine ait olduğunu bildiren bir tevatür olarak telakki ediyoruz. Vahiy katiplerini, Kur'an'ı yazarken görenlere gelince; onların Kur'an lafızlarını kesin olarak tayinde, ne kitabete ve nede lafzi bir tevatüre ihtiyaçları yoktur. Çünkü vahiy katipleri nasıl Kur'an'ı Rasu-îullah'tan işitmişlerse, onlarda öylece O'ndan işitmişler-dir. Böylece, yukarıdaki hususlara ihtiyaçları kalmamıştır.
Buradan, Kur'an'm katiyyetinin, hiçbir nesilde kitabete dayanmadığı neticesini çıkarabiliriz. Ama, birisi kalkıp, şöyle diyebilir : «Bizim, ne vahiy katiplerinin yazdığı nüsha veya nüshalara ve ne de, bahsettiğin nitelikte bir topluluğun haber vermesine ihtiyacımız yoktur. Çünkü Raşid Halifelerden sonraki dönemde ortaya çıkan yazılı tevatür, ikinci asırda ve daha sonraları, bütün harflerinde ittifak edilen yazılı nüshaların, herhangi bir tahrif, fazlalık veya eksikliğe meydan vermeyecek şekilde çoğalmış olması, bize yetmektedir. Zira, bu kadarı, yazılı olanın tamamının Kur'an olduğu hakkında kesin bir kanaate sahip olmamıza yetmektedir.»
Bu durumda şöyle söylenebilir : «Elimizde olan sonraki dönemlere ait nüshaların, bahsedilen nitelikteki, ilk müteaddid nüshalardan istinsah edildiğini nasıl tesbit edeceğiz? Hepsinin kaynağının Hz. Osman veya Zeyd b. Sabit'e ait, tek bir nüsha olduğunu söylemek mümkün değil midir? Bilakis, Kur'an tarihi hakkında birazcık malumat sahibi olanların da bildiği gibi, vakıa böyledir. Ana nüsha tek olunca, ondan alınanlara katiyyet nazariyle bakmamız, nasıl mümkün olacaktır? Eğer, nüshalara kesin gözüyle bakmanın, sahabe'nin hemen hepsinin, ana nüshadakileri ikrar etmelerinden ve sıhhatini itiraf etmelerinden kaynaklandığı söylenecek olursa, bu durumda da şöyle denilir : îşin sonunda, ana nüshadakilerin hiçbir değişikliğe uğramadan, Kur'an'm tamamını teşkil ettiği yolundaki lafzi tevatüre gelinmiş olur. Halbuki, daha evvel, katiyyet konusunda, lafzi tevatür yeterli görülmüyor, bu konuda yegane dayanağın yazmak olduğu savunuluyordu.» [644]

Konuya İlişkin Deliller

Mushaflar konusunda, İbn Hacer şöyle diyor : «Hz. Osman'ın mushafları, diğer şehir merkezlerine göndermesinden anlaşılan; onların yazım sitilini kendisine isnad için böyle yaptığıdır. Yoksa, Kur'an'm aslını isbat için değildir. Çünkü bunu, zâten, tevatüren bilmektedirler.»
İbnû'l-Cezerî ise bu konuda şu mütalâda bulunuyor : «Kur'anın naklinde yegane dayanak hıfz'dır. Mushaf ve kitaplarda yazılması değil. Bu, Allah Teâlâ'hm, İslâm ümmetine tahsis ettiği yüce bir şereftir. Zira; Müslim'in rivayet ettiği sahih bir hadiste, Hz. Peygamber, şöyle demektedir : «Rabbım bana : Kalk, Kureyşi inzâr et, dedi. Ben de: Yâ Rabbi! O vakit, başımı'ezip tuz gibi dağıtırlar, dedim. Allah Teâla; «Ben, hem seni ve hem de seninle insanları imtihan etmek için gönderdim, Sana, suyun yıkayıp silemiyeceği, uykuda da, uyanıkken de okuyacağın, bir kitap indirdim. Onlara karşı, sen bir ordu gönder beraberinde bir mislini de biz gönderelim. Sana itaat edenlerle birlikte, isyan edenlere karşı savaş. Allah yolunda infak et ki, sana da infakta bulunulsun.» buyurdu Allah Teâlâ : Kur'an'm muhafazası için, sahifelere ihtiyaç olmadığını, zira bımlardaki yazının suyla silinemiyeceğini haber veriyor. Bilâkis : Kur'an'm her daim okunabilecek bir nitelikte olduğuna da işaret buyuruyor. Nitekim; Hz. Peygamber de, ümmetini tavsif ederken; «Kitapları, gö-güslerindedir» demektedir. Bu durum, İslâm ümmetinde, Ehl-i Kitâb'ın aksinedir. Çünkü onlar, Kitaplarım, ancak, yazılı olarak muhafaza ederler ve ezberden değil, O'na bakarak okurlar...
Allah Teâla, Kur'an'a ehil olan kimselerin, O'nu ezberlemelerini murad edince, bu iş için güvenilir insanlar yaratmış, onlar da, kendilerini Kur'an'm tetkikine vererek, Onu en büzel biçimde zabtetmek için bütün güçlerini sarfetmişler ye Rasulullah'tan harf harf telakki etmişlerdir. Kur'an'ı büyük bir titizlikle hiçbir eksiklik veya fazlalığa meydan vermeden, tesbite gayret etmişlerdir. İçlerinden bir kısmı, Kur'an'm tamamını, bir kısmı pekçoğunu, bir kısmı da, birazını ezberlemişlerdir. Bunların hepsi, Hz. Peygamber1 zamanında, olup bitnıiştir.» [645]

Furu'a Âit Meselelerde Zanni Delillerle Amel'inf Hükmü

Daha evvel de işaret ettiğimiz gibi, bazı kimseler, delilin tespitinde, yalnızca, kitâbet'in katiyyet ifade ettiği zehabına kapılmışlardır. Bunun ne kadar yanlış olduğunu, önceki kısımlarda görmüştük. Daha sonra, bu anlayışlarından hareketle, Şarî'in sünnetin yazımını yasaklamasını, O'nun tesbitinde katiyyetin meydana gelmesini istemediği anlamına yormuşlardır. Bunun bir neticesi olarak da, şariin bizzat O'nu delil kabul etmediği, hükümlerin tespitinde hüccet olarak kullanılmasına itibar etmediği sonucuna varmışlar ve «Sübutunkati olması, delilin bir şartıdır. Bu şartın meydana gelmemesini istemek, O'na ihtiyaç duyan şeyin de tahakkuk etmemesini istemek demektir.» demişlerdir.
Bu anlayışın üzerine bina edildiği, sübutun kat'i olması, delilin bir şartıdır, görüşüne katılmıyoruz. Bilakis bu, fıkhı meselelerin ve fer'î hükümlerin dışında, usûlü'd-Din ve itikat esaslarının tespitinde aranan bir vasıftır. Bu, usûl ilminde kaydedilği üzere, haber-i vâhid'le taab-büdde bulunma meselesidir ki, konumuzun dışında kalmaktadır. Ne var ki, Sünnetin hücciyetini iptalde, bir esas olarak ele alındığı için, kısaca izahında fayda görüyoruz.
Bu konuya girmeden önce, bir noktaya temas etmekte yarar vardır. Tevatür'ün ilim (katiyyet) ifade ettiği nok-ta-i nazarında, müslümanlar arasında, hiçbir ihtilaf söz konusu değildir. Ancak, nübuvvet'i inkâr eden Brahman^lardan, Sümniyye isminde bir taife bunu reddetmiştir. Bu tavırlarının akla karşı, apaçık bir enaniyet olduğu bilinmekle beraber, bu taifenin çok uzak memleketlerde ve geçmiş milletlerde türedikleri de malumdur. Bu nedenle, bu konudaki İcmâın ihlâline, en ufak bir tesirleri olmiyacaktır. Çünkü, bunlar müslüman olmayan bir güruhtur. Yalnızca kitâbet'in ilim ifade edeceği yolundaki iddiayı çürüten bir diğer husus da, işte bu, tevatür hak-fadk icma'dır.
Evet, müslümanlar tevatürle elde edilen bilginin nazari mi, yoksa zaruri mi olduğunda ve tevatürün tahakkuku için gerekli olan şartlarda ihtilaf etmişlerdir. Ancak, bu ihtilaf, söz konusu iddia sahiplerine hiç bir şey kazandırmaz. Zira, müslümanlar arasında, Hz. Peygam-ber'den tevatüren sabit olan bir haberle taabbüdde bulunulacağı konusunda, hiçbir ihtilaf mevzubahis değildir. Ve bu İcma; Yalnızca, Kur'an'm kat'i olduğunu ileri sürerek, O'nun dışında delil bulunmadığı yolundaki iddiayı çürüyüp atacaktır. Çünkü, Rasulullah (s.a.s.)'dan tevatür yoluyla bize kadar nakledilen bir hayli haber mevcuttur.
Haber-i Vahid'e[646] gelince, ravisi âdil olmadığı taktirde, ne ilim ve ne de zan ifade eder. Ancak, herhangi bir karine veya tariklerinin çokluğuyla desteklenecek olursa, bu ikisinden neş'et eden bir te'kit sözkonusu olabilir.
Eğer, ravi adalet şartım taşıyorsa, bu nitelikte bir haberin, delil olma bakımından kıymet ifade ettiğinde icma vardır. Ancak, ilim mi, yoksa zan mı ifade ettiği noktasında yine ihtilaf edilmiştir.
Âlimlerin cumhuru, bu nevi bir haberin, zan ifade edeceğini, şayet, ilim ifade eden bir karineyle desteklenirse, o zaman kati bilginin hasıl olacağını savunmuşlardır, îmam Ahmed ise; bu nitelikte bir haberin, doğrudan, ilim ifade edeceği kanaatine sahiptir.
Bu mesele üzerinde, sözü daha fazla uzatmak istemiyoruz. Zannı galibimize göre, muhataplarımız da, Haber-i Vâhid'in zan ifade ettiği konusunda bizim gibi düşünüyorlardır. Ama, enâniyet damarları kabanp da, O'nun ne ilim ve ne de zan ifade etdiğini söyleyecek olurlarsa icma' burunlarım yere sürtecektir. Yok eğer, İmam Ahmed gibi düşünüyorlarsa, bizi rahatlatmış, şüphelerini de izale etmiş olurlar.
Râvisi adil olan bir Haber-i Vâhid'in, zan ifade ettiği tesbit edildikten sonra : Bu Haber-i Vâhid'in içerdiği hükümlerle amel etmenin de, mutezili imamlardan el-Cûb-baî hariç, cumhur âlimlere göre, aklen caiz görüldüğü bilinmelidir. Usul yazarlarının pekçoğu bu konuda ortaya çıkan ihtilaflara temas etmişlerdir. Ancak, «Cemu'1-Cevâmi'» yazarı, bu konuda onlara muhalefet etmiş ve bu mevzuya değinmemiştir. O'nun, Haber-i vahid'le amel konusunda, el-Cubbâî'den naklen zikrettikleri şunlardır :
en az «El-Cûbbâî, Haber-i Vahid'le amel edilebilmesi için : 17 iki kişinin rivayet etmesini veya başka bir delil-le takviye edilmiş olmasını şart koşar. Nitekim, Sahabeden bazıları da, bu şartlar muvacehesinde O'nunla amel etmişler ve aralarında bu anlayış yaygml aşmıştı »[647] müellifin, Cûbbâî'den yaptığı bu nakli, diğer müellifler, O'nun rivayet şartları konusundaki, görüşleri arasında zikretmişlerdir.
Öte yandan, İbnü's-Sübkî, «Şerhu'l-Minhâc» adlı eserde, bu iki nakli çelişkili bulmuş ve şu şekilde cevap vermiştir : «Eğer, ileride kendisinden naklolunacağı üzere; Cûbbâî'nin bir taraftan, Haber-i Vâhid'le amel etmeyi, aklen mümkün görmezken, diğer taraftan, sayı şartını ileri sürmesi, Haber-i Vâhid'le ameli onaylamak anlamına gelir denilirse bu çelişki şöyle te'vil edilebilir : Birincisi, O'nun reddettiği Haber-i vâhid, İstılah anlamındaki, yani; mütevatir derecesine ulaşamayan her Haber-i vâhid, değil, bilakis, adalet şartını taşıyan tek bir kişinin yaptığı rivayettir (Yani, fert haberdir). Bu itibarla, İmâ-mül Harameyn şöyle demiştir : «El-Cûbbaî, bir kişinin haberinin kabul edilemiyeceği görüşündedir. O'na, göre kabul edilebilmesi için, mutlaka sayı gerekmektedir. Buda, en az, iki kişi olmasıdır.» ikincisi ise; O bu meseleyi şehadet konusunda olduğu gibi, mütala etmektedir.[648]
El-Cübbâî'nin, Haber-i Vâhid'le amel etmeye mani olduğunu ileri sürdüğü şüpheye bakıldığında, aynı engelin, tevatür derecesine ulaşmadıkça, iki veya daha fazla kimsenin yaptığı rivayetlerle amelde de, mevcut olduğu görülür. Çünkü, bunların rivayetleri ancak, zan ifade etmektedir.
Fakat, el-Cûbbâî, Ebu İshale ve İbn Fûrek gibi düşünüyor; Müstefiz (meşhur) haberin, nazari ilim ifade ettiği yolundaki kanaata katılıyorsa, bu takdirde, sözko-nusu şüphenin ileri sürülemeyeceği gayet açıktır. Eî-Cûb-bâî'nin bu görüşte olduğuna delâlet ederi diğer bir husus da Adududdin (el-îycî)'nin, O'nun, rivayette adedin şart olduğu konusundaki, istidlallerini zikrederken : «Bilmediğin şeyin peşine düşme» v.b. ayetlere yer vermiş olmasıdır. El-Cûbbâî'nin bu ayeti kerime ile istidlalde bulunması bize; yeterli sayı bulunduğu takdirde, Haber-i Vâ-hid'in O'na göre, ilim ifade ettiği hissini vermektedir.
Bununla birlikte, şöyle söylemek de mümkündür : El-Cûbbâî, bir ara, taabbudî konularda, Haber-i Vahidle amel edilemiyeceği görüşünde olabilir. Sonradan, bu kanaatinden vazgeçerek, O'nunla amel edileceğini belirtmiştir. Ne var ki; bazıları, hala O'nun evvelki görüşünde devam ettiğini zannederek, ilk görüşünü bir kısmı da, ikinci görüşünü nakletmiş olabilirler. Bilahere de, Usûl yazarları, ikisi arasındaki çelişkiyi farketmeden, her iki görüşüde bir arada zikretmişlerdir.
Belki de; İbn Sûbkî, «Cemu'l-Cevânıi» adh eserini yazarken, en son bu kanaat kendisinde hâsıl olmuş ve aklen taabbudî

konularda, Haber-i Vâhid'le, amel edilip edilemiyeceğinin cevazına dair ihtilafı nakletmemiştir.
Haber-i Vâhid'le amel'in cevazına delâlet eden diğer bir husus da; racih olanla (kuvvetle muhtemel) amel etmenin zaruriliğidir. Zira, haber, Allah'ın hükmünü tayinde, en azından bir zan ifade eder. Kuvvetle muhtemel olan delille amel etmenin ise, ma'kul olduğuna, hiçbir şekilde itiraz edilemez. [649]

El-Cûbbâî'nin Bu Konudaki Şüpheleri

a) «Taabbüdî konularda, Haber-i Vahidle amel etmek, ravinin yalan'söylemesi halinde, helali haram, haramı da, helalleştirrneye yol açar. Zira Haber-i Vahid ravinin doğruluğunda katiyyet ifade etmez. Bu ise her ne-kadar, uzak bir ihtimal de olsa, O'nun yalancı olabileceği anlamım taşır. Bunun gerçekleştiğini farzedersek; haber de, haram olan bir şeyin helâl olduğunu belirtiyorsa, bu durumda, haramın helalleştirilmesi söz konusu olacaktır. Eğer, tersi olduğu farzedilse; o zaman da, bir helâl haramlaştırılmış olacaktır. Böyle bir şeyin vukuu imkansızdır. Binaenaleyh, O'na götüren şey de, tabiatıyle imkansız olacaktır. »[650]
El-Cûbbâî'nin ileriye sürdüğü bu şüpheye, şu şekilde cevap vermek mümkündür :
1-Herşeyden önce, «Cemu'I-Cevâmî'» adlı eserde de nakledildiği gibi, Müfti ve sahicilerin beyanına dayanarak, taabbüdî konularda, amel etmenin cevazına dair icma' vardır.[651] MÜfti ve şahidlerin de yalan söyleme ihtimalleri olduğu için, söz konusu icma', yukarıdaki itirazı yok eder. Bu yalanın tahakkuk ettiği farzedilecek olursa, el-Cûbbâî'nin burada da aynı görüşü ileri sürmesi gerekir. Fakat O, bu konuda böyle düşünmemektedir.
2 - Diğer taraftan; bir müctehid, adil bir ravinin haberini işitir, içtihadı sonunda da, ravinin adil, haberinin doğru olduğuna kanaat getirirse, o taktirde, bu görüşü tasvip edenlere göre haberin içerdiği hüküm, Allah'ın kendisiyle mükellef tuttuğu hükümdür. Onlara göre bu müctehidin içtihadına muhalif düşen bir hükmün olabileceğinden bahsedilemez. Binaenaleyh, bu gibi durumlarda, helali haram, haramı helal etmek gibi birşey mevzubahis değildir.
Ancak, böyle düşünmeyenlere göre, bir helalin veya haramın değiştirilmesi sözkonusudur. Ancak biz, zannı galip ve ictihaddan neşet ettiği için böyle bir şeyin imkansız olduğunu söyleyemiyoruz. Ama, filvaki' mevcud olan hükmün, zaten O'nun üzerinden düşmüş olacağım söylüyoruz. Nasıl ki; mükellef olan birisi eşi zannederek, yabancı bir hanımla birleşse, bu taktirde üzerine haramhk terettüp etmez; aynı şekilde temiz zannı ile, necis bir suyla abdest alınsa, abdest sahih olur. Yine bir kimse kıbleye yöneldiği zannıyla, başka bir yöne doğru namaza dursa, namaz, sahih olur. Buna herkesçe malum olan, daha pekçok misal verilebilir.
b) «Aynı düzeyde iki adil ravi, çelişkili rivayette bulundukları taktirde, bu haberlerle amel etmek, iki zıt şeyi birleştirmek, demek olur. İki zıttm bir araya gelmesi ise, muhaldir. Pek tabii olarak, bu neticeyi doğuran şey de muhal olur.»[652]
El-Cûbbâî'nin bu şüphesine de, şu şekilde karşılık verilebilir :
1 -Daha evvel zikrettiğimiz, müfti ve şahidlerin beyanları ile amel'in meşruiyyetine dair icma bunu da çürütür.
2-Burada, iki zıt şeyin birleştirilmesi diye bir şey söz konusu değildir. Çünkü, müctehid, aralarındaki çelişkiden dolayı, bu haberlerden herhangi biriyle amel etmez. Bilakis, birisini tercih etmesine yardımcı olacak bir delil buluncaya kadar, tevakkuf eder.
c) «Eğer, furûa ait meselelerde, Haber-i Vahid'le amel etmek caiz olsaydı, aynı şekilde; itikad, Kur'an'm nakli ve mucize göstermeksizin peygamberlik iddiasını kabulde de, amel etmek caiz olurdu. Halbuki bu, batıldır. »[653]
Bunun cevabı da şudur :
1-Evvela, adeten, davranışa ait konulardaki haberlerle, itikad v.b. konulardaki haberler arasında görülen bariz farktan dolayı el-Cûbbâî'nin olmasını düşündüğü gereklilik sözkonusu değildir. Çünkü, itikadı konularda, hata etmek kafir olmayı ve sapıklığı doğuracağından, bu konulardaki haberlerde aranan, ilim (kesin bilgi) ifade etmesidir. Haber-i Vahid ise, ilim ifade etmez. Kur'an'a gelince; hıfzını ve naklini icap ettiren o kadar çok şey var ki, yalnızca, bir kişi naklettiği zaman, yalan söyleyip söylemediği kesinlikle bilinebilir. Mucizesiz peygamberlik iddiası ise, adeten muhaldir. İtikad ve peygamberlere it-tiba konularının dışında, her meselede, delilin kati olma-sım aramak son derece güç bir iştir.
2-Haber-i Vahid'le furûa ait konularda, amel etmek ille de, itikad v.b. meselelerde de, O'nunla amel etmeyi gerekirmez. Çünkü, bu meselelerde, Haber-i Vahid'le amel edilemiyeceği, akli değil, şer'î bir gerçektir. Şer'an imkansız olması, aklen de imkansız olmasını gerektirmez. Ancak, bizim üzerinde durduğumuz konu, bunun, aklen de imkansız olup olmadığıdır.
Rafızî ve Zahiriler'in dışında, Haber-i Vahid'le, itikadı konularda, amel etmenin aklen caiz olduğunu söyleyenler, bunun şer'an da mümkün olduğunu belirtiyorlar. Buna dair de, pekçok delil zikrediyorlar. Biz, sadece, en önemlilerinden bir kaçını kaydetmek istiyoruz :
1- «Ravisi adil olan bir Haber-i Vahid, içerdiği hükmün Allah'ın hükmü olduğu hususunda, zannı galip ifade eder. Böyle bir durumda da, aynen Kur'an'm zahiri gibi, kendisiyle amel etmek vacip olur. Haber-i Vahid'in zann-ı galip ifade ettiğine dair zannımız, sünnetin hücci-yetini ele alırken delilleriyle birlikte, daha önce geçmişti. Orada kaydettiklerimiz muvacehesinde, Sünnetin katiy-yetini gerektiren şeyler, O'nunla amel etmeninde vacip olmasını gerektirir. Bu ise; amel edilen hükmün hiç şüphesiz Allah'ın hükmü olmasını icap ettirir. Çünkü, ittifa-ken; yalnız Allah'ın hükmüyle amel etmek vaciptir. Nitekim, bir şeyin vacip olmasını gerektiren şey de vaciptir. Binaenaleyh, Sünnetin katiyyeti bir zorunluluktur. Öyleyse, içerdiği hükümlerin Allah'ın hükmü olması da bir zorunluluktur. Aynı şekilde, (unutmamak lazım ki,) gereği ileri sürülen şeyin kesinliği, onu gerektiren şeyin de kesinliğini ifade ettiği gibi, gereğine inanılan şeyin zanni-Hği, onu icab ettiren şeyin de zanniliğini icab eder. Bu itibarla; ravileri adil olan bir Haber-i Vahid, içerdiği sünnetin zanniliğini ifade eder. Bu ise; o haberin de zanni olması demektir.»
Sadece «Müsellemü's-Subût»ta yer verilen bu delili, kitabın sarihi izah etmiş, bu arada, müellife itirazda bulunarak şöyle

demiştir: «Mutlak olarak, delilin zan ifade etmesinden hareketle, bunun o delille amelin vücubiyetini gerektireceği şeklindeki kanaate katılamıyoruz. Şayet, zannilik, Kur'an'm zahirinde olduğu gibi, kati bir metinden kaynaklanmaktadır denilecek olursa; o zaman şöyle cevap verilir : Bunu birbirinden ayırmak tahaltküm. olur. Zira metnin zanni oluşu, ancak, tesbit edilen hük^ mün de zanniliğiiii ifade eder. Nitekim, Kur'an'ın zahirinde de durum böyledir. (Yani o da zan ifade eder). Eğer bu zannilik, orada (Kur'an'da) vücûbiyet ifade ediyorsa aynı şekilde, burada (hadisler) da vücûbiyet ifade eder.» Kanaatimize göre her kim, hüküm istinbat ederken, sünnetin getirdiği şer'î mana ve lafızları terkederek, Arap dili kaidelerine göre, Kur'an'a dayanmak isterse, bu durumda da, takip ettiği metodun zanniliğinden kurtulaını-yacaktır. Zira Kur'an lafızlarının, şarî'în ıstılahiaştırdığı anlamda değil de mücerret luğavî manalarında kullanıldıklarını farzetse bile, Arapların manalandırırken göz-önünde bulundurdukları şartlar olmadan, o lafızlar, lu-gavî anlamlarına delalet edemiyeceklerdir. Çünkü bu şartların, o manalara delâlet etmeleri, mücerred aklî bir hadise değildir. Ne insan, bunları doğuştan bilebilir ve ne de akıl tek başına bu şartları idrak edebilir. Bunlar ancak, başka birilerinin haber vermesiyle öğrenilebilir. Lafızların taşıdıkları manaların pek çoğu ise, ister sözlü, ister yazılı olsun, bize ahad yolla ulaşmıştır. Son asırlarda, meşhur veya mütevatir olan manaların ekseriyeti, asıllarında ahaddırlar. Eİ-Esmâî veya Ebu Ubsyd gibi birtek kişinin nakline nasıl güvenilebilir ki? Çoğu zaman onlar, bu manaları, yalan, uydurma ve fıskla meşhur olmuş, Ömer b. Ebu Rabi'a, Beşar ve Ebu Nuvas gibi kimselerin şiirlerinden almışlardır.

Hulasa: Kur'an, her ne kadar, lafzı itibariyle kat'î olsa da, sünnetin yardımı olmadan, manalarını anlamak lafızların lügavî anlamlarının tesbitindeki metodun, zan-niliğine dayanır. Bu zannilik, Allah'ın kullarına ihsanı olan, Kur'an'ı açıklayan, sünnetin zanniliğinden çok daha zayıftır. Çünkü, sünneti, masum olan peygambciine, bizzat Allah indirmiş ve dinlerine dört elle sarılan, iblas sahibi, muttaki, güvenilir insanlar da, onu nakledegelmiş-lerdir.

Sahabe, Zühri, Malik, Şafii, Ahmed, Buharı ve Müslim gibi zevat ile, haklarında söylenmedik söz bırakılmayan Halef el-Ahmar gibi lugatçıları kıyas etmek mümkün müdür? Bunun benzeri, yalan, dolanla meşhur olmuş pek çok dilci vardır. Onların, lügavî uğraşılarmdaki yegane gayeleri, dünya şöhreti, sultanlara yaltaklanıp, onlara yaklaşabilme arzusudur. Nitekim, Onlardan herhangi birini lafızları kendi arzusuna göre yorumlayıp, iddiasını kuvveltendirmek için, bir beyit uydurarak, İmduî'-Kays ve benzeri şairlere isnad etmekten, ne dini ve ne de Allah korkusu alakoymazdı. Bu nedenle, lafızların lügavî anlamlarında pek çok uydurma ve çelişki meydana gelmiştir.

Evet, dinlerine ihlasla yapışıp, Allah'ın rızasını kazanmak isteyen, o ilk devir muttaki âlimlerle, bu gibilerini kıyaslamak, asla, mümkün değildir. Şairin dediği gibi :

Süreyya Yıldızı nerede, Yeryüzü nerede? Ali'nin yanında, Muaviye" nerede?[654]

Şayet bu iki zümrenin arasında bir mukayese yapmak, bu iki yoldan hangisinin daha üstün olduğunu ortaya koymak doğru olsa hadisçilerin metodu daha hayırlı, zan icab etmesi bakımından daha kuvvetli, gönüllerin yatışması için daha uygun ve netice itibariyle daha garantilidir.

Diğer taraftan; eğer, mutlaka, Arap'tan nakledilenlere itimad etmemiz gerekiyorsa; Allah'ın kelamını izah sadedinde söylediklerinde, Arab'ın en fasihi ve beliği olan Peygamber, O'nun hidayetine tâbi olan sahabe, fısk ve işret meclislerinde, sarhoş sarhoş sözler sarfedip, şiirler inşad eden diğer Araplar'dan çok daha itimada şayandırlar.

Tekrar, delile dönecek olursak; muarızlarımız, bu noktada, şöyle diyebilirler : Burada yapılan, usulden kaynaklanan bir kıyastır. Biz onu, hüccet olarak kabul etmiyoruz. Sonra, bir anlık kabullenecek bile olsak, bu ancak zan ifade edebilir. Halbuki, üzerinde durduğumuz mesele, katiyyet meselesidir.»

Kanaatimize göre : «Müsellemü's-Subût»'un müellifi, kendisine tevcih edilen bu itirazdan şu şekilde kurtulabilirdi. Birincisi: delilini şu şekilde, mantıkî bir kıyas olarak sunacaktı: «Ravileri, adalet vasfını taşıyan Haber-i Vahid, içeriğinin, Allah'ın hükmü olduğu yolunda, müc-tehide zannı galip kazandırır. İşte bu durumda olan bir delille de, amel etmek vaciptir.» İkincisi: Küçük Önerme (Kazıyye-i Suğrâ) ye de, fer'deki illetin beyanını isbat hususunda, daha evvel geçtiği üzere delil getirmeliydi. Büyük önerme (Kaziyye-i Kübra)'ya ise; imam Şafîî'nin «Er-Risale» îmam Gazalinin de «El-Mustasfa» adlı eserlerinde naklettikleri şekliyle, fıkhın tarifinde zikrettikleri gibi cevap vermeliydi. Yani; müctehidin zanni galibiyle amel etmesinin vacib olduğuna dair, icma'yı delil getir-meHydi.[655]

2 -«İkinci delil : Aralarında Ali (r.a.)'nin de bulunduğu sahabenin, ravileri adil olan, Haber-i Vahid'le amelin vacip oluşuna dair icma'larıdır. Mütevatir derecesine ulaşmasa bile, tek tek rivayetlerin, muhtelif vak'alarda, üzerinde birleştikleri nokta, mütevatir kabul edilir. Bu kabil rivayetleri tek tek ele alıp göstermeye ne takat yeter ve ne de kağıt. Fakat biz, bütün bu rivayetlerin üzerinde ittifak ettikleri noktanın şu olduğunu biliyoruz: «Sahabe, yeni ortaya çıkan hadiselerde, problemleri çözmek için haber-i vahid'e müracaat eder. İlgili konularda, Hz. Peygamber'den nakledilen haberlerin ne manaya geldiğini anlamaya çalışırlardı. Kendilerine, bir hadis rivayet edildiği vakit, hiçbir itirazda bulunmaksızın, derhal, O'nunla amel etmeyi şiar edinmişlerdi.» İşte bu, inkârına veyahut da birkaç meseleye inhisarına imkan olmayan bir keyfiyettir.

Fakat, şöyle bir itirazda bulunulursa : «Evet, sahabenin, Ahad haberlerle amel ettiklerine dair rivayetler var. Ancak, O'nu reddettiklerine ilişkin rivayetler de görmek mümkün. İşte, Ebu Bekir (r.a.) : Nine'nin mirası konusunda îbn Mesleme rivayet edinceye kadar, Muğire'nin haberini reddetmiştir. Aynı şekilde : Hz. Ömer (r.a.), Ebu Said el-Hudri (r.a.), gelip rivayet etmedikçe, İsti'zan konusunda, Ebu Musa el-Eşâri'nin rivayetlerini kabuî etmemiştir. Yine, Hz. Ali Ma'kil b. Sinan (r.a.)'m böyle bir haberini reddetmiştir. Zaten Hz. Ebû Bekir dışmdakilerden, rivayetleri kabul ederken, yemin ettirmek O'nun prensibiydi. Hz. Alişe'nin de, ölünün yakınlarının ağlamasından dolayı, azab gördüğü yolundaki, îbn Ömer rivayetini reddettiği de bilinmektedir.»[656]

Şöyle cevap verilir : «Böyle durumlarda, sahabenin duraksaması, ravi'nin sıdkmda veya hafızasındaki endişeden kaynaklanmaktadır. Yoksa, haberin ahad oluşundan değil. Nitekim, yeminle veya başka birisinin daha rivayet etmesiyle desteklendiği durumlarda, haber-i va-hidle amel etmişlerdir. Halbuki, her iki halde de, haber ahad olma vasfını korumaktadır. Muarızlarımız, taabbüdî konularda, Haber-i Vahidle ameli inkâr ettikleri vakit, iki kişinin de, yeminle beraber bir kişinin de

rivayetiyle ameli reddetmiş oluyorlar. Bu durumda, Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Ali'nin uygulamaları onların aleyhine bir delil teşkil eder. Bizim, Haber-i Vahid'in makbul olduğunu söylememiz, O'nun şüpheden ari, muarızı bulunmayıp, zayıflatıcı bir unsur da taşımadığı durumlardadır. »[657]

3-Üçüncü delil de şudur : Hz. Peygamberin, helâl ve haranı] arı açıklamak, İslâmî hükümleri tebliğ etmek maksadıyle elçiler gönderdiği tevatüren bilinmektedir. Bu elçilerin beraberinde, ancak bazen yazılı birşeyİer bulunduğu olur. Rasulullah'm emirlerini nakletmeleri ahad tarikiyle gerçekleşirdi. Hiçbir zaman, elçilerin masum olmaları aranmadığı gibi, bazen, itimad etmiyenlerin töh-metleriyle de karşı karşıya gelmişlerdir. Eğer, ahad haberler, delil olmasalardı, tebliğ bir mana ifade etmez, bilakis, insanları sapıklığa sevketmek anlamına gelirdi.

Şayet, «münakaşa mevzuumuz, müçtehidin amelinin vacip olup olmadığı noktasındadır. Yoksa; elçi olarak gönderilen kimseler, mukallid olabilirler,» denilecek olursa, şöyle karşılık verilir :

Hz. Peygamber'in müctehid olan sahabilere hükümlerin tebliğ edilmesinde, tevatür derecesinde bir sayıya ihtiyaç duymadığı, bilakis, tek tek ferdler göndermekle yetindiği tevatüren bilinmektedir.

Eğer, «Öyleyse, itikadı konuların da zannî delillerle tespit edilmesi, ya da, haber-i vahid'in ilim ifade etmesi gerekir. Çünkü, elçi olarak gönderilenlerden, Hz. Muaz'a RasuluIIah (s.a.s.) : «Sen, Kitap ehli olan bir topluluğa gidiyorsun, onları, ilk önce, Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmeye çağır,» demiştir» denilecek olursa; karşılığı şudur :

«Şehadetle emretmek, herkesin tevatürle bildiği bir keyfiyetti. Kaldı ki, hiç kimsenin, Hz. Peygamber tarafından gönderilen elçilerin, bunu yerine getirmekle görevlendirildiklerinde en ufak bir şüphesi yoktu. Muaz (r.a.)'a ise. Sadece RasuluIIah (s.a.s.) herseyden evvel ona davet etmesini emretmiştir. Zira, Kafirlerin onu kabule çağrılmaları kati ve mesnun bir durumdur. Hemen imana girerek büyük bir sevaba nail olmaları arzulanan bir hususturdur[658]

Rafızîler ve onlar gibi düşünenler, Haber-i Vahid'in yalnızca, zan ifade ettiğini, bu nedenle böyle bir haberle amel etmenin mümkün olmadığını, ileri sürmüşlerdir. Allah Teala, zanna tabi olmayı yasaklamış ve yermiştir. O «Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düş-me»[659], «Onlar, başka değil, sadece, zanna tabi oluyorlar. Zan ise; hak konusunda hiçbir şey ifade etmez.»[660]

buyurmaktadır. Bu ayetlerdeki, kınama ve yasaklama, (hürmete) zan'la amelin haram olduğuna delalet etmektedir,» demişlerdir.

Bu anlayışı, birkaç noktadan ele almak mümkündür :

a) Mevzubahis edilen konu, kat'i bir konudur. Ayetler ise, her ikisi de, âm kabilinden olduğu için zannidir-ler. Bu kabil ayetler tahsis edilmedikleri sürece, yukarıda adı geçen zümreler nezdinde de zan ifade ederler. Şayet, Hanefilerin dediği gibi; Âm olan ayetler, tahsis edilmedikleri sürece katiyyet ifade eder, denilecek olursa, bu sözkonusu zümrelere birşey kazandırmaz. Zira, Hanefilerin kastettiği katiyyet daha umumi manada bir katiyyettir. Yani; Ayet'in, herhangi bir delilden ötürü, ihtimaliy-yet arzetmemesi demektir. Sözkonusu mesele ise, daha özel manada bir katiliği haizdir. Yani, bir delilden dolayı olsun veya olmasın herhangi bir ihtimale imkan vermemesidir. Bu itibarla, umûmî anlamda kat'i oldukları farz-oîunsa bile bu iki ayet, daha özel manada katiyyeti haiz bir meseleye delil getirilemez. Çünkü, bu her an kendisine ihtimal arız olabilir demektir. Böyle olan bir şeyle def asla ihtimale mahal olmayan bir mesele tesbit edilemez.

b) Ayetlerin zanla ameli iptal ettikleri sahih olsa, o zaman, Kur'an'm zahiriyle de amel etmenin iptal edilmesi gerekecektir. Çünkü, bu zanla ameldir. Böyle bir şey ise icma'en batıldır. Kaldı ki, biz, her iki ayetin de Kitab'ın zahirinden olduğunu söylüyoruz. Bu nedenle, Kur'an'm zahiriyle ameli iptal ettikleri zaman, hüküm kendilerine de raci olacak ve ayetlerle istidlalde buluna-mryacaklardır.

c- Ayet-i kerimelerde, amel etmenin haram olduğu, sözkonusu edilen zan, Allah'ın birliği gibi, itikada ve usulu'd-Dine müteallik meselelerdeki zandır. Amelî mevzularda ve fıkhı meselelerde zanna itibarın vacip olduğu, daha evvel geçen kati delillerle ortaya konmuştu. Bu nedenle, ayetlerde geçen zannı, belirttiğimiz şekilde anlamak gerekir.

d- Zan ile, amelin haramlığmı ifade eden bu ayetlerin bizi muhatap aldığım kabul etmiyoruz. Çünkü; ilk ayet, doğrudan, Hz. Peygamber'e hitap etmektedir. Rasu-lullah (s.a.s.)'m vahyi bekleyerek, yakini bilgiyi elde etme imkanı varken, zanna tabi olmasının haram oluşu, yakini bilgiyi elde edebilme imkanına sahip olmayan bizler için de haramlığmı icap ettirmez. Ayrıca, ayette geçen ilim'-den, zannı da içeren, mutlak bir tasdik kastedilmiş olabilir. Zira, zanna da, ilim isminin ıtlak edildiği yaygındır. O zaman mana şöyle olur : «Bilmediğin veya endişelendiğin ya da şüphe ettiğin şeyin peşine düşme.» Yine : «Hakkında bilgi sahibi olmadığın şey»'den maksat da : «Aksi, sana malum olmayan şey» olabilir. Bu durumda, ayet, zannı içine almaz. Çünkü sadece, aksi bilinmemekte ve vehme, dilmektedir.

îkinci ayette ise, zannın yerilmesi, sadece bazı vakitlerde ona tâbi olunduğundan dolayı değildir. Bilakis, onların, her zaman zanna tâbi olup, hiçbir vakit ilme tâbi olmamalarından dolayıdır. Bunun da yerilen bir davranış olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü, böyle bir davranışta kati olarak bilinen şeyleri de terketmek söz konusudur. [661]

Yalnızca Kur'an'ın Yazılmasını Emir'dekî Hikmet

Madem ki, Hz. Peygamber Kur'an'm yazımım hucci-yetini tesbit etmek için emretmiş ve yazı da, katiyyet ifade etmiyorsa, böyle bir emrin verilmesindeki hikmet ne olabilir? Aynı şekilde, sünnetin yazılmasının istenmemesindeki hikmet ne olabilir? diye sorulacak olursa, buna şöyle cevap veririz :

Kur'an'm yazılmasına dair emirdeki hikmet; ayetlerin tertibini izahtır. Bu itibarla âlimler, bu tertibin Cebrail (a.s.) tarafından, Rasulullah (s,a.s.)'a getirildiğinde ve tevfikî olduğunda ittifak etmiştir.

Bir diğer hikmet ise; sûrelerin tertibim beyandır. Kuvvetli ve tercih edilen görüşe göre sûrelerin tertibi de tevfikîdir.

Biz, yazının, herhangi bîr şeyi tespit yollarından biri oluşunu inkâr etmiyoruz ne var ki, bu yöntem, bırakın lafzı tevatürü,

mücerred sözlü rivayetten dahi zayıf bir yöntemdir. Ancak, daha kuvvetli bir tespit yöntemiyle birleştiği zaman herhangi bir hususun zabtında te'kid aracı olabilir.
Diğer taraftan, Kur'an'm yazınıma ihtiyaç gösteren, daha başka unsurlar da vardır. Bunlar, şöylece sıralanabilir : Kur'an, Allah'ın kitabı ve Kıyamete kadar bütün mahlûkata gönderilmiş bir elçi olan, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in en büyük mucizesi olması hasebiyle, O'nun zab-tındaki te'kidi artırmak! Zira, O, Hz. Peygamber'in inuci-.zeleri arasında, sonraki nesillere, O'nun nübüvvetini ispat eden en kati ve en açık bir delil olarak kalacaktır. Bir diğer husus. Kur'an'm, İslâm şeriatının esası olmasıdır. Şa-rîin delil olarak itibar ettiği diğer asıllarda ona racidir. İtikada ve furua ait ana meseleler de Kur'an'da tespit edilmiştir. Bu nedenle, Kur'an'm yok olup, kaybolması, bütün .bu hususların da ortadan kalkmasını ve şeriatın yok olmasını intaç edecektir. Ayrıca, Allah Teâla, gerek namazda ve gerekse, namaz dışındaki ibadetlerimizde, O'nu okumamızı bizden istemiş, birtek harfini dahi değiştirmemize izin vermemiştir.
İşte Kur'an, bu son derece önemli mevzuları ihtiva ettiğinden dolayı, Sâri olan Allah Teâla, Ona çok büyük bir önem vermiş, O'nu kendi gözetimine almıştır. Bu sebeple de, insanların, sübutu konusunda tamamen mutmain olmaları için, lafızlarını vö metnini, önemli önemsiz, kuvvetli zayıf, mümkün olan her türlü tespit vasıtalarıyla zabdetmiş, kıyamete kadar gelecek olan insanların elinde bulunmasına imkan hazırlamıştır. Aynı şekilde, Kur'an'm manalarını da, O'nun sarihi olan, Sünnet vasitasıyle muhafaza buyurmuştur.
Hadislerin birbirleri ile münasebeti bakımından bir tertip sözkonusu olmadığından sünnet, tanzim nokta-i nazarından Kur'an gibi değildir. Sünnet, mucize de olmadığı gibi, Allah Teâla, lafızlarını okumak suretiyle ibadet etmemizi de bizden istememiştir. Hakiki manasını korumak şartıyle, lafızlarının değiştirilmesine müsade edilmiştir. Çünkü, Sünnetin gayesi kitab-i izah etmek ve hükümlerini vuzuha kavuşturmaktır. Binaenaleyh, bu amacın gerçekleşmesinde, mananın anlaşılması yeterlidir. Anlam bozulmadıktan sonra, lafızlann Rasulullah (s.a.s.)'dan sadır olması ile, bir başkasından sadır olması önem arz-etmez.
Kur'an, diğer delilerin tesbitinde, itikad esaslarının tayini ve furûa ait temel prensiplerin ortaya konmasında, bize yeterli olmaktadır. Bundan dolayı Şârî, Kur'an'a gösterdiği ihtimamı, sünnete göstermemiş, O'nun naklinde bir tek delili, yani, sözlü rivayeti yeterli bulmuştur. Eğer, sözlü rivayet, yazım ve tevatür gibi bütün tespit vasıtaları bir arada bulunmuş olsa, bu taktirde aliyyü'1-âlâ olur.
Bütün bunların yanında, Kur'an'm hacmi ile, görevi O'nu açıklamak ve izah etmek olan Sünnetin hacmi arasındaki, apaçık farkı da gözardı etmemek lazımdır. Bilindiği üzere, şerh, her zaman, şerh edilenden daha ha-cİmli ve daha kabarık olur. Adeten, hacmi küçük olan şeyin ise, bütün nakil imkanları ile nakli daha kolaydtr. Ama, hacmi kabarık olan şey böyle değildir. Özellikle de, Ümmi bir toplum olan. Arapların bu şeyi nakletmeleri söz konusu olunca. Yine Sünnetin, Rasulullah (s.a.s.) m söz, fiil ve takrirlerinden meydana geldiği göz önünde bulundurulunca, bütün tespit vasıtalanyle zabtı güçleşmektedir. Rasulullah (s.a.s.)'m her halinde, tevatür derecesinde bir kitlenin ve yazma imkanına sahip bir grup sahabinin, O'nunla birlikte bulunması mümkün değildir. Binaenaleyh, her duyduklarını ve müşahede ettiklerini, kendilerinden sonrakilere veya yanlarında bulunmayanlara, hem yazılı ve hem de sözlü tevatür yoluyla bildirmeleri ne mümkün ve ne de zorunludur.
Bilâkis, Rasulullah (s.a.s.)'m, bazen, bir sözü ya da eylemi, okuma yazma bilmeyen bir tek sahabinin önünde vuku bulnıuş ve bir daha da, Hz. Peygamber, onu tekrarlamamış olabilir. Ama, Kur'an'da durum böyle değildir. Çünkü, Rasulullah (s.a.s.), ayet ve sûreleri muhtelif kitlelerin huzurunda okuyordu. Bu kitlelerin içerisinde okuma yazma bilen de, bilmeyen de bulunabiliyordu. Yine, Kur'an ayetleri, Hz. Peygamber tarafından farklı zaman ve zeminlerde hiçbir değişikliğe uğratılmadan, birtek lafızla tekrar ediliyordu. İşte, bütün bunlardan dolayı, Kur'an'in zabt ve naklinde, nakil vasıtalarının hepsini bir arada bulma imkânı söz konusu olmuştur. [662]

Sünnetin Yazımının Yasaklanması Onun Delil Olmadığı Anlamına Gelirmi?

Şayet; «Mesele, yalnızca, sünnetin yazılmasını emret-memekle kalmış olsaydı, söylediklerinizi iknaya yeter, şüphelen giderebilirdi. Ne var ki, mesele, bununla kalmamıştır. Bilakis, sünnetin yazımının yasaklanmasına, hatta, daha Önce yazılmış olanların yok edilmesine kadar uzanmıştır. İşte bu da, Hz. Peygamber'in, sünnetin sonraki nesillere nakledilmemesini istediğine bir delil teşkil eder. O'nun bu arzusu ise, sünnetin hüccet olamıyacağı neticesini doğurur. Zira, hüccet olsaydı, nakil yollarından herhangi birisiyle nakline asla engel olunmazdı» denilecek olursa, şöyle cevap veririz : -
Daha evvel de izah ettiğimiz üzere, yazılı bulunmak delil'in şartlarından değildir. Üstelik, yazı katiyyet de ifade etmez. Bir anlık, yazının katiyyet ifade ettiğini kabul-lensek bile, delilin kati bir yolla tespit edilmiş olma zarureti yoktur. Bu münasebetle, Hz. Peygamber'in sünnetin yazımını .yasaklamış olması, suret-i katiyyede ne O'nun naklini istemediğine ve ne de sünnetin hüccet olamıya-cağma delil teşkil etmez. Rasulullah (s.a.s.), bu yasağın hemen ardından, daha etkili ve kuvvetli bir nakil yoluyla, hadislerinin rivayet edilmesini emretmişken, nasıl olurda, söz konusu yasağının, sünnetin hüccet olamıyacağma delil teşkil ettiği ileri sürülebilir? Müslim'in, Ebu Said el-Hudrî (r.a.) tarikiyle rivayet ettiği bir haberde, Hz. Peygamber'in; kendisine kasten, yalan isnadında bulunan kimselere, şiddetli bir azabı vadettiği de unutulmamalıdır.
• **Buhari ve Müslim'in Ebu Bekir (r.a.) tarikiyle yaptıkları bir** rivayette ise, Hz. Peygamber şöyle demektedir : «Burada bulunanlar, bulunmayanlara (sözlerimi) iletsin. Zira, sözümü duyan birisi, onu kendisinden daha iyi kavrayacak birisine ulaştırmış olabilir.»
• **İmam Ahmed'in, Zeyd b. Sabit'ten yaptığı bir rivayette de :** «Bir hadisimizi işitip te, onu bir başkasına nakiedinceye kadar belleğinde tutanın, Allah yüzünü ak etsin. Nice kimseler vardır ki, kendilerinden daha fakih olanlara fıkıh (malzemesi) aktarırlar. Nice fıkıh (malzemesi) taşıyanlar vardır ki, fakih değildirler.» buyurmuştur.
•**Tirmizi'riin, İbn Mes'ud kanaliyle yaptığı bir rivayette de :** «Bizden birşey işitip de, duyduğu gibi onu, başkalarına ileten kimsenin, Allah yüzünü, ak etsin. Kendiler-rine haber iletilen, nice insanlar var ki, O'nu bizzat işitenden çok daha iyi

kavrarlar.» demiştir.
° **İmam Ahmed, Cûbeyr b. Mut'îm tarikiyle yaptığı bir rivayette** ise, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini kaydetmiştir : «Allah sözümü işitip, belleyen, sonra da onu işitmeyenlere nakleden kimsenin yüzünü ak etsin. Zira, nice fıkıh (malzemesi) taşıyanlardan, çok daha fakih olan kimseler vardır.»
• **Buhari'nin kaydettiği bir rivayette ise**, Hz. Peygamber, Abdü'1-Kays heyetine, bir takım tavsiyelerde bu-Hmduktaıı sonra şöyle demektedir : «Bunları iyi belleyia ve (memleketinize) döndüğünüz vakit hemşehrilerinize iletin.»
• **İmam Şafii'nin Ebu Rafi'den yaptığı bir rivayette ise** : «Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış bir vaziyette,
bir emrin veya yasağın kendisine ulaşıp da: Biz anlamayız, Allah'ın kitabında ne buluyorsak, sadece ona, tâbi r-oluruz, derken görmeyeyim.» demiştir. Bu kabil rivayetleri daha da çoğaltmak mümkündür.
Hz. Peygamber'in, hadislerin ezberlenip, rivayet edil-:3nesini emretmesiyle, kendisine yalan isnad edilmesine karşılık şiddetli bir cezayı va'detmesi; diğer taraftan, sünnete muhalefet etmekten sakındırarak, hem işitenler ve .Ihem de, kendilerine iletilenler için, O'nun ne kadar önemli bir konumunun olduğunu vurgulaması, sünnetin inananlar için büyük faydalar içeren bir hüccet olduğunun en açık delilidir.
Daha önce zikrettiğimiz rivayetlerde geçtiği üzere, Hz. Peygamber'in, hadislerin tebliğini emrettikten son-. ra : «Nice fıkıh (malzemesi) taşıyanlar vardır ki, fıkıh nedir bilmezler. Ve yine, nice fıkıh (malzemesi) taşıyanlar vardır ki, onlardan çok daha fakih olanlar vardır.» buyur-'-ması, sünnet'in dinde bir hüccet ve şer'î hükümlerde bir kaynak olduğuna en güzel bir delildir.
Rasulullah'm bu : sözü; hadisleri bizzat işiten kimselerin, onları, sonraki nesle iletmelerindeki gayenin, bu neslin hadislerin içer-, diği fıkhı ve şer'î hükümleri istinbat etmelerine imkan verme anlamı taşır, Bu ise; hadisler hüccet kabul edilemeden, tazammun ettikleri hükümler tespit edilmeden, mümkün değildir. Zerre kadar aklı ve imam olan birisi, : Hz. Peygamber'in, hadislerin rivayet edilmesine dair emerini, bir takım idareci ve sultanların, muhataplarım tes- Üyeye ve meclislerde konuşma mevzuu edilmeye yönelik irad ettikleri emirnamelerine kıyas edemez. Allah Rasu-lu (s.a.s.), ümmetine oyun ve eğlence olacak, onlara hiçbir fayda sağlamayacak şeyleri emretmekten çok yüce ve bedridir.
İşte, İmam Şafii (r.a.)'nin, İbn Mesud hadisini yorumlarken kaydettikleride, bizim kanaatlerimizi desteklemektedir : «Hz. Peygamber, sözlerine kulak verilip, ezberlenilerek, onların, başkalarına iletilmesine teşvik ettiğine göre; bu, RasuluİIah (s.a.s.)'m, ancak duyan kimseler için hüccet teşkil edecek nitelikteki şeylerin, kendisinden nakledilmesini, emrettiğine delalet eder. Binaenaleyh, Rasul'den ancak, yerine getirilmesi icab eden bir helal veya kaçınılması gereken bir haram ya da tatbik edilecek bir had (ceza-i müeyyide) yahut, alınıp verilecek bir mal, yahut da, din ve dünyaya müteallik bir nasihat tebliğ edilebilir. Ayrıca bu; fakih olmayan ve fıkhına eremediği halde hadisleri ezberleyen kimselerin de fikhî (nitelikli hadisleri) nakledebileceklerine delalet eder.»[663]
Üstelik, RasuluİIah (s.a.s.)'a yalan isnad edilmesi neden büyük bir günah telâkki edilmiş ve bunun üzerine çok şiddetli bir cezanın terettüp edeceği va'dedilmiştir? Başkalarına isnad edilen yalan da haram olmasına karşın, böyle değerlendirilmemiştir. Başkalarına yalan isnadı ile, RasuluİIah (s.a.s.)'a yalan isnadı aynı düzeyde bir cürüm olsaydı, bunun ayrıca zikredilmesinin bir hikmeti olmazdı.
Şüphesiz, RasuluİIah (s.a.s.)'m, kendisine yalan isnad edilmesine, özellikle işaret etmesi, bu cürüme karşılık şiddetli bir azabı müjdelemesinin, bir hikmeti vardır. Çünkü, böyle bir durum, şeriat hükümlerinin tebdilini, helâlin haram, haramın da, helâl telakki edilmesini intaç eder. Böyle bir tehlike ise; Sünnetin hüccet oluşundan ve şeriat hükümlerine kaynak teşkil etmesinden ileri geliyor.
Bu görüşümüzü, Buhari ve Müslim'in, Muğire (r.a.) kanalıyla yaptıkları şu rivayet de doğrulamaktadır. Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur : «Bana isnad edilen yalan, herhangi birine isnad edilen gibi değildir. Kim, kasten, bana yalan isnadında bulunursa, cehennemdeki yerine hazırlasın.»
Bu meyanda, ayrıca, Müslim Ebu Hureyre (r.a.) den şunu rivayet etmiştir: «RasuluİIah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur «Ahir zamanda, yalancılar, deccallar çıkacak. Ne sizlerin ve ne de, babalarınızın duymadığı hadisleri size getirecekler. Aman onlardan sakının, sizi saptırmasınlar, sizi fitneye düşürmesinler.»
Allah için soruyoruz; Hz. Peygamber'in hadisleri, dinde hüccet olmasaydı, O'na İsnad edilen uydurma hadislere karşı, sakındırmanın ne anlamı olurdu? Niçin böyle bir durum, fitne ve sapıklığı beraberinde getirirdi? Şayet hadisleri rivayetteki gaye, Arapların ve diğer milletlerin haberlerini ve bir takım şiirleri rivayette olduğu gibi, mücerred, teselli ve eğlence olsaydı; bu noktada, yalancı ile doğru söyleyenin eşit olması icap etmez miydi? Aralarında bir fark olsa bile, bu, fitne ve sapıklıktan, hassasiyetle sakındıracak kadar büyük bir fark olur muydu? Özet olarak, buraya kadar zikrettiklerimizin hepsi, sünnetin hüccet olduğunu apaçık ortaya koymaktadır. Bütün bunlar, akıl ve idrak sahibi olanların yanında, Hz. Peygamber'in bizzat kendi açıklaması mesabesindedir. Ve O'nun, sünnetin nakil ye muhafazasına olan rağbetinin bir ifadesidir. Bunlar ortadayken, nasıl olur da RasuluİIah (s.a.s.)'m sünnetlerinin korunmasına önem vermediği; binaenaleyh dinde hüccet olamayacağı iddia edilebilir? Fakat, Allah Teala şöyle buyurmaktadır : «Elbette sen, ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giden sağırlara daveti işttiremezsin. Ancak, (can-ı gönülden) teslimiyyet gösteren ve ayetlerimize inananlara duyurabilirsin.» [664]

Sünnetin Yazımna Getirilen Yasağın Hikmeti

Eğer şimdiye kadar, Kur'an'm yazılmasıyla, sün-net'in kay dedi lmemesine ilişkin emrin hikmetlerini beyan ettiniz. Ne var ki, söyledikleriniz, sünnet'in yazımım yasaklamanın da bir gerekçesi olamaz. Çünkü, O'nun mucize olmayışı, okunmak suretiyle ibadet edilmeyişi, Kur'an'm izahı ve açıklayıcısı konumunda bulunması, yazımının yasaklanmasına bir neden teşkil etmez. Bu, olsa olsa, ancak, sahabenin yazıp yazmamada serbest bırakılmasını icab ettirebilir. Ayrıca, siz sünnetin hüccet oluşuna

dair delillerden hareketle, söz konusu yasağın, O'nun hücciye-tini iptal edemiyeceğini ileri sürdünüz. Fakat, yasaklamanın da bir nedeni olması gerekmez mi? Bunun ne olduğunu bize izah edebilir misiniz?» denilecek olursa, şu şekilde cevap veririz: Âlimlerimiz yasağın hikmetine dair, birkaç ri sürmüşlerdir.

a) Hz. Peygamber, Sünnet'in, Kur'an'a karıştırılması endişesiyle, ashabı bundan men etmiştir.[665]

Bu noktada şöyle bir itiraz vaki olabilir: «Böyle bir karışıklığın herhangi bir zaranndan bahsedilemez. Zira, Kur'an da, Sünnet de, şer'î hükümlerin kaynağıdır. Binaenaleyh, bizim için önemli olan, hükümler tesbit edilirken dayandığımız delilin Rasulullah'tan sadır olmasıdır.

Bunun Kur'an veya sünnet olması o kadar Önemli değil. Yeter ki, bu ikisinden başka birşey olmasın.»

Bu itiraz, makul değildir. Çünkü Kur'an pekçok bakımdan, Sünnetten temayüz edip ayrılmıştır. Herseyden önce, tilaveti ibadettir. İcazı ile, Peygamber'in elçiliğine delalet etmesi, kıyamete kadar baki kalacak bir keyfiyettir. Bu itibarla, O, her ne kadar, hüccet olma bakımından, sünnetle bir birliktelik ifade ediyorsa da, ayrıldığı noktalardan dolayı, mutlaka sünnetten farklı değerlendirilmesi gerekir.

Yine: «Kur'an'm icazı O'nun sünnetten farkedilme-si için yeterlidir. Ayrıca yazıyla temyizine gerek yoktur.» şeklinde bir itiraz gelebilir. Ancak, bu da tutarlı bir itiraz olamaz. Çünkü; Kur'an'm icazını, ancak, Arap belagatının zirvesinde olduğu ilk devirlerdeki, belagatta otorite olmuş kimseler anlayabilir. Fakat, hangi asırda olursa olsun, belagatla ilgisi olmayanlar ki bunlar hep çoğunlukta olmuştur O'nu sünnetten ayırt edemezler. Özellikle de, kavlî sünnetin, Arab'ın en fasihi ve beliği bir zattan sadır olduğunu ve neredeyse belagat bakımından Kur'an'a yakın bulunduğunu nazar-ı dikkate aldığımız vakit, bunu daha iyi anlayabiliriz. Bu nedenle, Sünnetle Kur'an'ı birbirinden temyiz edebilmek, sadece parmakla gösterilen belagat ve beyan ustalarının işidir. Belagatla ilgisi bulunmayanlar, Kur'an'm icazını kendiliklerinden kavraya-mazlar. Onlar bunu ancak, Hz. Peygamber'in, belagat ve fesahat ustalarına, Kur'an'm en kısa sûresinin bir benzerini yapmaları yolundaki meydan okumasından hareketle farkedebilirler. Bu şekilde Kur'an'm icazı tespit edildiği vakit, Onlar için, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Peygamberliği de sabit olmuş demektir. Binaenaleyh, bu durumda, O'nun şu sûre veya şu ayet, ya da şu kelime Kur'an'dandır diye haber verdiğinde doğru söylediği bedihi olur. Peygamber'in bu şekilde haber vermesi de, Arap Acem beliği beliğ olmayanı bütün ümmet için, Kur'an'm, Peygamber'in dışında bir kaynaktan geldiğini ortaya koymaya yeter.

Pek tabii olarak, Rasulullah'm bizzat haber vermesi yalnızca kendi asrındakiler için mümkündür. Bütün ümmet için böyle bir şey söz konusu değildir. Bu nedenle, Hz. Peygamber, Kur'an'ı işitenlerin iyice belleyememesi, insanlar arasında tamamen yayılmaması sebebiyle, uzun zaman sonra, O'nda birtakım karışıklıkların meydana gelmesinden endişeleniyordu, özellikle de ayet, kelime veya harflerinin karıştırılması O'nu tedirgin ediyordu. İşte bu yüzden, Kur'an'm yazılmak suretiyle, kendisinden sadır olan diğer sözlerden temyiz edilmesine şiddetle özen gösteriyordu. Bu itibarla, Kur'an herkes tarafından güzelce öğrenilip, halk arasında yayılıncaya ve diğer sözlerden tefrik edilebilir hale gelinceye kadar, herhangi bir ihtilaf vukuunda ya da birisinin hata etmesi halinde kalabalık halk kitlelerinin sözkonusu hata ve ihtilafları düzeltebilecekleri bir konuma gelinceye kadar yazıyı sadece Kur'an'a tahsis etmiştir. Ne zaman ki, bu konuma gelindiğine kanaat getirmiş, işte, o zaman sünnetin yazılmasına müsade buyurmuştur. Nitekim bu konuya ileride değinilecektir.

b) Rasulullah, sünnet'in yazımını; Sahabenin yazdıklarına güvenerek, gevşemeleri, bu nedenle de en belirgin vasıfları olan, ezberleme hassalarını ihmal etmeleri sonucunda, bu melekelerinin giderek zayıflaması endişesiyle yasaklamıştır.[666]

Yazıya dayanıp, güvenerek ezberlemeyi ihmal etmenin, ilmin kaybolmasında ne derece etken olduğu herkesçe malumdur. Bunu daha evvel izah etmiştik.

Bundan ötürü, yazım yasağı, yalnızca hafızası kuvvetli, unutkanlıktan emin olan kimselere getirilmiştir. Bunun yanında, Ebu Şah kıssasında değinileceği üzere, hafızası zayıf olanlara izin verilmiştir. Aynı şekilde, kuvvetli bir hafızaya sahip olup da, çok sayıda hadis topladığı için, hepsini ezberlemekte güçlük çeken, Abdullah b. Amr gibilerine de müsade edilmiştir.

Eğer; «hafızanın zayıflamasına, ilmin yok olup gitmesine neden olacak kadar, yazıya güvenip gevşeme, Kur'an için de söz konusudur. Bu taktirde, niçin O'nun yazımı yasaklanmamıştır?» denilecek olursa, şöyle deriz :

Burada, Kur'an söz konusu olunca, bu hikmetle çelişen ve Kur'an'm yazılmasını gerektiren birtakım sebepler vardır. Öyle ki bu sebepler, sözkonusu hikmete ağır basmış, O'na üstün gelmiştir. Binaenaleyh, Kur'an yazıldığı vakit meydana gelebilecek zararları bertaraf etmiştir. Bilindiği gibi bu sebepler, Kur'an'm icazı ve kıraatiyle ibadet olunması keyfiyetidir. Bundan başka daha önce temas ettiğimiz hususlardır. Böylece, Kur'an'm niçin yazılmasının emredildiğini anlamış oluyoruz. Kur'an'ın yazımından doğabilecek olan, zararların giderilmesi ise şu nedenle mümkündür : Bir defa, Kırati ile ibadet edilmesi şartı, mükellefin onu ezberlemesini gerektirir. Ayrıca O'nun yazımı, icazı, nazmının akıcılığı, üslûbunun cazibesi gibi hususlar da, yazanı ezberlemeye teşvik eder.

c) İslâm'ın ilk devirlerinde yazma bilenlerin oranı oldukça azdı. Bu da, ehemmi mühimme tercih ederek, yazı bilenlerin gayretlerini Kur'an'm yazımına teksif etmelerini ve ondan maadasını yazmakla uğraşmamalarını icap ettirmiştir.[667]

Bu yüzden, yazma bilenler artınca. Rasulullah (s.a;s.) hadislerin yazılmasına izin vermiştir. Nitekim, Abdullah b. Amr'a söylediği ile, ölüm döşeğinde iken yazmaya niyetlendiğine dair rivayetler ileride gelecektir.

d) Ashab, istenilen düzeyde yazı bilmedikleri için, kelime ve harfleri güzelce yazamamaktan mütevellit, sünnetlerin kaydında hata etmeleri endişesiyle, yazmaktan menedilmişlerdir.[668]

Buna göre, Hz. Peygamber'in yazmamalarını istediği kimseler, güzel yazı yazamayan kimselerdir. Bu işi iyi becerenlere ise müsade edilmiştir.

Buna, belki şöyle bir itirazda bulunulabilir : «Sünnetlerin yazımmdaki yasağın tesbitinde yegane delil, Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetidir. Ondan ilk bakışta anlaşılan ise, Sünneti yazmaları yasaklanan kimselere, Kur'an'ı yazabilecekleri yolunda izin verilmiş olduğudur. Eğer, yasağın illeti, yazıda meydana gelebilecek hata endişesi ise, onların Kur'an'ı yazmalarına, nasıl müsade edilebilir? Bunun makul olduğunu ispatlayabilmek için, Ebu Said rivayetinden ilk bakışta anlaşılanın tersini ispat

etmek mecburiyeti vardır. [669]

Sünnetin Yazımına Müsade Edilmesi

Sünnetin yazıyla tespit edilmemiş olmasından dolayı hüccet olamıyacağı şeklindeki şüpheyi kökünden yok edecek diğei4 bir husus da, Hz. Peygamberin sünnetin yazımına izin vermiş olmasıdır.
İbn Abdilberr, Abdullah b. Müemmil, İbn Cûreyc ve Ata tarikiyle, Abdullah b. Amr'ıı şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Rasulullah (s.a.s.)'a ilmi kaydedeyim mi, diye sordum bana; «Evet kaydet,» cevabını verdi. Ata, «ilmin kaydedilmesi nedir?» diye sormuş, Abdullah da, «yazil-masıdır,» karşılığını vermiştir.[670]
Başka bir rivayette ise: Abdullah İbn Amr: «Ey Allah'ın Rasulu! İlmin kaydedilmesi ne demektir? diye sormuş. Rasulullah (s.a.s.) da : «yazilmasıdır,» şeklinde cevap vermiştir.[671] Aynı rivayeti, İbn Kuteybe de, îbn Cûreyc ve Ata tarikiyle kaydetmiş, «İlm»den muradın «hadis» olduğunu söylemiştir.[672]
İmam Ahmed de, Abdullah b. Amr'm şu sözünü rivayet etmiştir : «Rasulullah'tan her duyduğum şeyi yazıyor ve ezberlemek istiyordum. Kureyşliler, beni bundan men ettiler ve «Sen Rasulullah'tan her işittiğini yazıyorsun. Halbuki O'nun, neşeliyken de, sinirli halinde de konuştuğu oluyor, dediler. Ben de, yazmaktan vazgeçtim. Bilahere konuyu, Rasulullah'a açtım bana : «Yazabilirsin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben yalnızca hakkı konuşurum» dedi.
îbn Abdilberr ise, aynı rivayeti şöyle kaydetmiştir : «Ey Allah'ın Rasulu! Senden her duyduğumu yazabilirmiyim? dedim. Evet, yazabilirsin, buyurdu. Peki, neşeli olsanız da, sinirli olsanız da mı? dedim. Yine : «Evet, çünkü, ben herhalükarda haktan başka birşey söylemem,» karşılığını verdi.»
Eğer; İbnü'l-Müemmil ve İbn Şuayb tarikleri ihti-cacta bulunulacak nitelikte değildir, çünkü İbn-û Main, En Nesai, Darekutn ve el-Münzirî, İbnu'l-Müemmil'in zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hatimle Ebu Zur'a hadiste kavi olmadığını belirtirlerken, İbn Main'den hadislerinin tamamının münker olduğu nakledilmiştir. Keza, İmam Ahmed'in de aynı kanaatte olduğu nakledilirken, İbn Adi, hadislerinin tamamının zayıf olduğunu söylemiştir, îbn Şuayb, Ebu Davud'a; Amr'in babası vasıtasıyla, dedesinden yaptığı rivayetler, dinde hüccet olabilir mi?» diye sorulduğunda, O'nuh, «Hayır, delil olmalarının sözü bile edilmez,» diye cevap verdiğini, söylemiştir. Yine, İbn Şuayb; Ahmed b. Hanbel'in : «Hadisçilerin, Amr'in babası vasıtasıyla dedesinden naklettiği haberleri bazan kabul edip, bazan da etmediklerini söylediğini, haber vermiştir. Tabii ki, bununla, Amr b. Şuayb'in halindeki endişelerini kastediyor Abdülmelik b. Meymun ise; Ahmed b. Hanbel'in, «Amr b. Şuayb'm, babası ka-nalıyle, dedesinden yaptığı pek çok münker haber vardır. Biz, hadislerini, sadece öğüt almak maksadıyla yazardık. Hüccet olmaları ise, asla mümkün değildir.» dediğini haber vermiştir. Ayrıca, Yahya b. Said el-Kattan da, hadislerinin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Abbas ise, İbn Main'in : «Şayet babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ederse, bu haberi kitaptan almış demektir. (Zayıf olması da buradan ileri gelmektedir). Fakat, Said veya Süleyman b. Yesar ya da, Uruc kanalıyla rivayet ederse, o zaman, sikadır. Veya öyle kabul edilebilir.» dediğini, söylemiştir. İbn Ebi Şeybe de : «İbnu'l-Medini'ye, Amr b. Şuayb'm durumunu sordum, bana : «Eyyûb ve îbn Cûreyc kanalıyla gelen rivayetlerinin hepsi, sahihtir. Ama, babası kanalıyla dedesinden naklettiklerini bir kitaptan almıştır. Dolayısıyla zayıftır.» karşılığını verdi» demiştir. Kaldı ki, Îbnu'l-Müemmil ve Amr b. Şuayb'm bu tarikiyle, sadece cerh ve ta'dil de gevşek davranan bazı son devir âlimleri ihticacta bulunmuşlardır. Bildiğimiz kada-ııyle, rivayetin üçüncü bir isnadı da yoktur. Binaenaleyh haber sahih değildir.»[673] denilecek olursa, cevabımız şu olur :
İbn Sa'd, Îbnu'l-Müemmil'in «sika» olduğunu söylemiştir, îbn Huzeyme, İbn Hıbban ve daha başkaları ise, hadislerini sahih bulmuşlardır. îbn Main # de iki rivayetin de sika, birinde zayıf olduğunu söylemiştir.[674]
Görülüyor ki, imamlar, cerh edilip edilmeyeceğinde ihtilaf etmişlerdir. Cerhedenlerden bir kısmı ise, hadislerinin tamamını terketmemişler, bilakis bazısını kabul etmişlerdir. Ayrıca; özellikle O'nun bu rivayetini, İbn Abdilberr ve ez-Zehebî'nin, Abdulhumeyd b. Süleyman, Abdullah b. el-Müsenna ve Sümame tarikiyle, Enes (r.a.) den merfu olarak rivayet ettikleri : «timi, yazıyla kaydediniz »[675]seklindeki hadis de, desteklemektedir.
• İbn Main, İbnu'I-Medinî, en-Nesaî ve Darekutnî'-nin Âbdulhumeyd'i zayıf bulmalarının buna bir tesiri olamaz. Zira, Ebı Davud ve daha başka kimseler, O'nun sika olduğuna hükmetmişlerdir. Enes (r.a.) rivayetini ise, Hakim-i Tirmizi'nin yaptığı, merfu bir rivayet de desteklemektedir.
•ibn' Şuayb'a gelince; Zehebî, O'nun, zamanının alimlerinden birisi olduğunu söylemiştir.[676] İbn Main, İbn Raheveyh ve Salih b. Cezre ise, sika olduğunu belirtmişlerdir. El-Evzaî de; «Amr b. Şuayb'dan daha kâmil bir Kureyşli görmedim, Mekhul otururken, O, bana hadis rivayet etmiştir» demiştir. îshak b. Raheveyh de : Amr b. Şuayb'm, babası kanalıyla, dedesinden yaptığı rivayetlerin Eyyub'un Nafi vasıtasıyla İbn Ömer'den yaptığı rivayetler mesabesinde olduğunu söylemiştir.
Ebu Hatim ise : «Amr'm babası kanalıyla dedesinden naklettiği rivayet, Behz b. Hakim'in babası aracılığıyla, dedesinden naklettiği rivayetlerden, bana çok daha sevimlidir» demiştir. Ayrıca O, Yahya b. Main'e, Amr b. Şuayb'm durumunu sorduğunu, O'nun da kızarak: «Ben ne diyeyimki? İmamlar, ondan rivayette buulnmuşlardir.» şeklinde cevap verdiğini söylemiştir. İbn Main'İn, O'nusika bulduğunu nakledenlerden bazıları da, Abbas ve Muaviye b. Salih'tir. İshak b. Mansur, Ebu Ya'kub el-Mervezî, el-Kevsec de, O'nun : «Amr'm hadisi yazılır» dediğini nak-letmiştir. Ebu Zür'a ise : Kendisinin sika olmasına karşın, O'ndan gelen münker haberlerin ekseriyetinin, el-Mü-, senna b. es-Sabah ve İbn Lûheya'dan kaynaklandığını belirtmiştir. Yahya b. Said el-Kattaıı da; Ondan sika bir ravi rivayette bulunması şartıyla, haberinin hüccet olacağı görüşüne kail olmuştur.[677]
• İmam Ahmed'den, nakledilen hadisiyle ihticacta bulunulamıyacağı şeklindeki görüş şayet sahih ise, O'nun bu konudaki tereddüdünün bir ifadesidir. Kesin kanaatinin bir sonucu değil. Nitekim, bilahere bu tereddüdü kalkmış ve hüccet olduğu görüşünü belirtmiştir.
İmam Ahmed'in söz konusu görüşünün tereddüdünden kaynaklandığına, El-Esrem'in şu sözü delalet etmektedir : «Ahmed b.

Hanbel'e, Amr b. Şuayb'm durumu sorulduğu vakit: Bazan, hadisleriyle ihticacta bulunuyoruz. Fakat, bazen de kalbimizde, bir şüphe belirdiği oluyor, demiştir. »[678]
İmam Ahmed'in söz konusu endişesinin kalkıp, hadislerinin hüccet olabileceğine kail olduğuna ise, Buha-rinin «Et-Tarihi»ndeki şu sözü delalet etmektedir : «Amr b. Şuayb'm hadisleriyle Ahmed b. Hanbel, Ali b. El-Me-dinî, İshak b. Raheveyh, Humeydî, Ebu Ubeyd ve diğer hadisçilerin delil getirdiklerini gördüm. Müslümanlardan hiç kimse, O'nu metruk addetmemiştir.»[679] Buharı'nin nakli (diğerlerinden) daha sahih ve daha kuvvetlidir.
• Abbas'm, Yahya b. Main'den, söz konusu isnadın zayıf olduğu yolundaki nakli de, O'nun Önceleri müte-reddid bulunduğuna, fakat bilahere bu tereddüdünün kalkarak, isnadla ihticacta buîunulabileceğine kail olduğuna hamledilir. Aksi taktirde, bu rivayetin, Ebu Hatim, el-Kevsec, Muaviye b. Salih ve bizzat Abbas'm kendi rivayetine ters düşmesi sözkonusudur. Ayrıca, Buhari'nin şu sözüyle de; çelişki arzetmektedir : «Ali, Yahya b. Main, Ebu Huzeyme ve ilim ehlinden bazı meşayih bir araya geldiler ve Amr b. Şuayb'ır» hadisleri konusunda müzakerede bulundular. Bunun sonunda, hadislerinin hüccet olduğu kanaatine vardılar.»[680] Burada söylenebilecek tek şey, Buhari'nin naklinin, Abbas'mkinden çok daha kuvvetli olduğudur.
• İbn-i Ebi Şeybe'nin, Îbnu'l-Medinî'den yaptığı nakil de aynı şekilde değerlendirilmelidir.
• Ebu Davud'dan yapılan, O'nun zayıf olduğu yolundaki rivayet de, bizzat Ebu Davud'un kendi tutumuyla çelişki arzetmektedir. Çünkü O; Habıb b. Muallim'in, Amr b. Şuayb, tarikiyle naklettiği, şu hadise yer vermiştir: «Cuma'da bir kısmı dua eden, bir kısmı lakırdı, bir diğer kısmı da sukut eden, üç sınıf insan bulunur.»[681]
Özet olarak O'nun mecruh olduğu yolundaki azınlık görüşü ile sika olduğu şeklindeki kuvvetli ve cumhura ait olan görüş çelişmektedir. İşin ilginç tarafı ise, itiraz sahiplerinin bu noktaya hiç temas etmemeleridir. Adeta, hakkında pek çok imamın «sika» olduğuna dair görüş beyan ettiği birisinin, mecruh olduğu iddia edilirken, hiç kimsenin bunu tetkik etmeyeceğinden emin olmuşa benziyorlar.
• Bundan başka, tereddüde ve cerhe şu hususlar da neden olmuş olabilir : Birincisi; bazı imamlar hadisin mürsel bir tarikle geldiğini zannederek, O'nunla ihticacta bulunmamış veya tevakkuf etmişlerdir. İşte İbn Adiy : «Amr b. Şuayb'm kendisi sikadır. Fakat, babası vasıtasıyla, dedesinden rivayet ettiği vakit, haberi mürsel olmaktadır.» demiştir. Ez-Zehebî de O'nun dedesi Muhammed b. Abdullah b. Amr ile görüşmediğine işaret etmiştir.[682] İbn Hıbban ise: «Amr b. Şuayb hakkında doğru olan, O'nun sika ravilerden olduğudur. Çünkü, adaleti tespit edilmiştir.[683] Babası kanalıyla, dedesinden yaptığı münker haberlerin hükmü ise, sika ravilerin, maktu ve mürsel rivayetlerinin hükmü gibidir. Böyle bir durumda, maktu ve mürsel olan rivayetleri terkedilir. Sahih olan haberleriyle ihticacta bulunulur.» demiştir.
İkincisi; O'nun bu tarikle yapmış olduğu rivayetlerin ,ya tamamı bir sahifeden «vicade» yoluyla yaptığı rivayetlerdir veya bunların bir kısmı vicade bir kısmı da sema tarikiyle yapılmış rivayetlerdir. Sözlü (sema) olarak yapılan rivayetlerin aksine, sahifelerden yapılan rivayetlerde tasnif ihtimali olduğundan, onlara itimad etmek sahih değildir. Nitekim Muğire, «Abdullah b. Amr'm sahifesine sahip olmam beni, iki hurma tanesine veya iki kuruşa sahip olmak kadar sevindirmez» demiştir.[684]
Kanaatımıza göre, bu her iki ihtimal de tutarsızdır. Birincisi hakkında ez-Zehebi, şöyle diyor: «Bu birşey ifade etmez. Çünkü, Şuayb'm, Abdullah'ı işittiği bilinmektedir- Zaten, kendisini yetiştiren de O'dur. Hatta Muhammed'in, babası Abdullah'ın sağlığında öldüğü, Şuayb'm bakımını ise, dedesi Abdullah'ın üstlendiği, söylenmektedir. Bu nedenle, isnadda, önce «an Ebihî-babasından» sonra da «an ceddihi-dedesinden» denildiği vakit, burada Şuayb'm dedesi kastedilmektedir.»[685] Ali b. el-Medi-nî, Şuayb b. Muhammed'in, Abdullah b. Amr'ı işittiğini
söylerken, Ez-Zehebî buradaki Şuayb'm, Abdullah'ın to-runu olduğuna dikkat çeker.[686] Hafız el-Irakî ise; Şuayb'-m, Abdullah b. Amr'ı işittiğinin sahih olduğunu kaydederek, bunu, Buhari'nin «et-Tarih»'in de, Darekutnî ve Beyhakî'nin de «es-Sünen»de sahih bir isnadla rivayet ettiklerini işaret eder. Ayrıca îmam Ahmed de bunu rivayet edenler arasmdadır.[687]
Bu konuda, İbnü's-Salah da şöyle kaydeder : «Ha-dişçilerin çoğunluğu, buradaki «ced» ifadesini Şuayb'm babası olan oğlu Muhammed'e değil de Sahabi Abdullah b. Amr'a hamlederek hadisleriyle ihticacta bulunmuşlardır. «Ced» kelimesinden bunu anlamışlardir.»[688]
İkinci ihtimal hususunda da, ez-Zehebî şöyle diyor : «Hadislerinin vicade yoluyla veya bir kısmının Sema' bir diğer kısmının da vicade'yle olduğu, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Biz, hadislerinin, sıhhatin en üst derecesinde olduğunu iddia etmiyoruz. Bilakis, onların hasen kategorisinde olduğunu söylüyoruz.»[689]
Amr b. Şuayb'm rivayetlerinin, sözlü değil de, sahi-feden yapıldığını kabul etsek bile, her ikisi de sika olan Amr,ve babası Şuayb'm, sahifedeki yazının bizzat Abdullah b. Amr'a ait olduğunu, metinlerde en ufak bir tashifatm meydana gelip gelmediğini tetkik etmeden rivayet etmiş olmaları kanaatime göre uzak bîr ihtimaldir.
Kuşkusuz, sika âlimlerin, hepsi diyemesek bile, büyük bir ekseriyeti, sahifedeki rivayetlerin sahih olduğunu ve onlarla ihticacta bulunulabileceğini söylemişlerdir. Ahmed b. Salih; Abdullah'ın ailesinin, sahifenin O'na ait olduğunda ittifak ettiklerini, söyîemiştir.[690] İbnu'l-Kayyım ise : «Abdullah b. Amr'dan gelen sahih rivayetlere göre O, hadîslerini yazardı. Yazdıkları arasında bir de sahife vardı ki, ona «es-Sadika» denirdi. Bu sahife en sahih hadisleri içermektedir. Bazı hadisçiler onu isnad yönünden Eyyub'un, Nafi kanalıyla, İbn Ömer'den yaptığı rivayetler seviyesinde kabul etmektedirler. Dört büyük imam ve daha başkaları O'nunla ihticacta bulunmuşlardır» demiştir. Bundan başka İbnu'I-Kayyım, Amr b. Şuayb'm babası vasıtasıyla dedesinden naklen yaptığı rivayetlere, sadece, İbn Hazm, Ebu Hatim el-Busti ve benzeri, fıkıh ve fetva ile ilgisi bulunmayanların dil uzattığını da kay-detmiştir.[691]
Muarızlarımız burada : «Bizim delil getirdiğimiz hadis, o sahifede bulunan bir hadis değildir. Bilakis o, çok sayıda hadisi içeren bu sahifenin yazılmasına izin verildiğini ifade eden bir başka hadistir. Bu hadisin söz konusu sahifenin rivayet edildiği isnadla rivayet edilmiş olması, bu hadisin de sahifedeki hadislerden olmasını gerektirmez » diyebilirler.[692]
• Bu isnadla yalnızca, cerh ve ta'dil konusunda gevşek davranan, bazı son devir âlimlerinin ihticacta bulunduğu iddiası

asılsızdır. Nitekim, Buharı, Îbnu's-Salah ve İbnü'l-Kayyım'm, daha evvel naklettiğimiz sözleri de buna işaret etmektedir. Buna, bir diğer delil de, Ahmed b. Said ed-Darimî'nin : «Ashabımız hadisiyle ihticacta bulunxnuştur[693]şeklindeki sözüyle, el-Munziri'nin : «Cumhur, O'nun sika olduğu, babası vasıtasıyla dedesinden naklen yaptığı rivayetlerle de, ihticacta bulunulacağı görüşündedirler» sözüdür.[694]

• Hadis'in bir üçüncü isnadının daha olmadığı iddiası da aynı şekilde asılsızdır. Ebu Davud ve İmam Ah-med, Yahya b. Said kanalıyla, Abdullah b. Amr'm : «Konuyu, Rasulullah'a açtım. Parmağı ile ağzını işaret ederek: «Yaz Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, buradan haktan başka bir şey sadır olmaz,» diye karşılık verdi.»[695] dediğini kaydetmişlerdir. Bu rivayetlerin isnadı ise son derece sahihtir. Aynı şekilde, Beyhakî «El-Medhal» ve Darinıi «Es-Sünen» de rivayete yer vermişlerdir.

«El-Fethur'r-Rabbanî» de şöyle denilmektedir : «Bunu, Hakim de rivayet etmiş ve «îsnadı sahih, hasen bir hadistir» demiştir. Hadislerin yazımı konusunda asıl olan bir haberdir. Buharı ve Müslim eserlerinde habere yer vermemişlerdir. Ancak onlar, hadisin ravileri arasında, Şam âlimlerinden Abdulvahid b. Kays ve hadis imamlarından, oğlu Ömer b. Abdulvahid ed-Dımeşki, dışında bütün ra-vileriyle ihticacta bulunmuşlardır» demiştir. Ez-Zehebî de bunu te'kid etmiştir[696]

Bütün bunları daha da kuvvetlendiren, İmam Ah-med, Buhari ve Tirmizi'nin, Vehb. b. Münebbih'in kardeşi Hemmam'dan naklettiği şu rivayete yer vermektedir : «Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini işittim : Rasulullah'm ashabı içerisinde, benden daha fazla hadise sahip olan yoktur. Ancak, Abdullah b. Amr. bundan hariçtir. Çünkü, O hadisleri yazıyordu, ben ise yazmıyordum.» Bunu, Ab-dürrezzak da «Musannef»inde kaydetmiştir.

Bedruddin el-Aynî ise, şöyle demektedir : «Sahabenin en faziletlilerinden olan, Abdullah b. Amr, Rasulullah'tan duyduklarını yazıyordu. Şayet, yazmak caiz olmasaydı, O asla bunu yapmazdı. Sahabenin fiili hüccettir dediğimizde, münakaşaya mahal yoktur. Aksi taktirde ise, yazımın cevazına, Rasulullah'm O'nun fiilini takrir etmesiyle, delil getirmek icapeder. Ebu Hureyre'nin bu hadisine, Tir-mizi, «Kitabu'1-İîm» ve «Kitabu'I-Menakip»te yer vermiş, «hasenun-sahihun» demiştir. İmam Nesaî de «Kilabu'l-İlim»de hadisi rivayet etmiştr.»[697]

e Rasulullah (s.a.s.)'m Abdullah b. Amr'a izin verdiğine dair bir diğer haberi de, Amr b. Şuayb vasıtasıyla Mücahid ve Muğira b. Hakim'den naklen İmam Ahmed ve Beyhaki zikretmişlerdir. Raviîer şöyle demişlerdir : Ebu Hureyre (r.a.) : «Rasulullah (s.a.s.)'m hadislerini, Abdullah b. Amr'm dışında benden daha iyi bilen kimse yoktu. Abdullah, hadisleri hem yazar, hem de ezberlerdi. Ben yazmazdım. Sadece, ezberlemekle yetinirdim. O, Rasulullah'tan yazım için, izin istemiş, Hz. Peygamber de bu izni kendisine vermiştir.» demiştir.

İbn Hacer bu rivayetin isnadının «hasen» olduğunu, bundan başka bir isnadını da, Ukaylî'nin, Abdurrahman b. Süleyman'ın terceme-i halinde zikrettiğini kaydetmiştir.[698] Haberi aynı isnadla ed-Darimî de «eıı-Nakz» adlı eserinde rivayet etmiştir.[699]

• Buharı ve Müslim de; Ebu Hureyre'nin şu rivayetine yer vermiştir : «Allah Teâla, Mekke'nin fethini nasip ettiği vakit, Hz. Peygamber, cemaatın içinde ayağa kalkmış, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şöyle demiştir : «Allah Teâia, Mekke'de savaş çıkmasına mani olarak fil ordusunu oradan uzak tutmuştur. Fakat, Ra-suluyle mü'mirileri, orayı fethe muvaffak kılmıştır. Mekke, benden Önce, hiç kimseye katiyyen helal olmamıştır. Bana ise, yalnızca gündüzün birkaç saatinde helal kılınmıştır. Benden sonra da, yine hiç kimseye helal olmayacaktır. Binaenaleyh, Mekke'de av hayvanı ürkütüle-mez, dalları kesilemez, ortada kaybolan eşya helal olmaz. Meğer ki, onu alan, ulan etmek amacıyla almış olsun. Kimin bir yakını öldürülecek olursa, iki şeyden birini tercih edebilir : Ya kendisine verilen fidyeyi kabullenir, yahut da katilin öldürülmesini isteyebilir : «Rasulullah'ın bu sözleri üzerine Hz. Abbas : «Ya Rasulullah «İzhir» (otu var), biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz ona ne dersin?» dedi. Rasulullah : «Öyleyse, İzhir (otu) müstesna kılınmıştır, (Onu koparabilirsiniz)» karşılığın] verdi. Bu arada, Yemenli bir zat olan Ebu Şah, ayağa kalktı ve : «Ey Allah'ın Rasulu! (bu hutbeyi) benim için yazdınverir misin?» dedi. Hz. Peygamber de : «Ebu Şah'm isteğini yerine getiriverin,» buyurdu.» [700]

• Buharı ve Müslim, hutbenin irad sebebini açıklayan fazlalığı da havi bir diğer varyantı, yine, Ebu Hu-reyre kanalıyla rivayet etmişlerdir : «Huza'a kabilesi, Mekke'nin fethedildiği sene, Beni Leys kabilesinin kendilerinden birini öldürmesine karşılık, bir adamı öldürmüşlerdi. Bu durum Rasulullah'a haber verilmiş, O da binitine binerek gelmiş ve bu hutbeyi irad etmiştir.[701] Rivayetlerin lafızları arasında ufak tefek farklılıklar mevcuttur.

• Beyhaki de, Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen şu rivayete yer vermiştir : .«Ensar'dan bir zat, Rasulullah'a gelmiş ve : «Ey Allah'ın Rasulu! hadislerinizi dinliyorum, fakat ezberleyemiyorum» diye dert yanmıştı. Rasulullah da : «(eline işaret ederek) elinden faydalan (Yani yaz)» karşılığını vermiştir. «Buna Tirmizi de Cami'inde yer vererek, haberin sahih olduğuna dikkat çekmiştir. Ne var ki, bazıları O'nun : İsnadı o kadar sağlam bir hadis değildir. Çünkü Buharı, isnadmdaki Halil b'. Mürre'nin «Mün-keru'I-hadis» olduğunu söylemiştir.» dediğini kaydetmiş-lerdir.[702]

° İmam Ahmed, Buharı ve Müslim : Yezid b. Şerîk et-Teymi'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir : «Ali b. Ebu Talip, bizlere bir hutbe irad etti ve şöyle dedi : «Her kim, yanımızda, Allah'ın Kitabı ile şu kılıcımın kınında asılı olan sahife'den başka bir şey olduğunu iddia ederse, O yalancının tekidir. Bu sahifede develerin yaşlan ile, yaralamalara ait bazı hükümler yer almaktadır. Ayrıca, bir de Rasulullah'ın şu buyruğu vardır : Medine'nin Avr ile Sevr (dağlan) arası haremdir. Kim orada bir bidat işler veya bidatcıyı banndırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti O'nun üzerine olsun. Allah, kıyamet gününde, O'nun ne tevbesini ve ne de fidyesini kabul edecektir. Bütün rnüslümanlarm zimmeti eşittir. Sıradan bir mü'minin dahi buna hakkı vardır. Her kim, babasından başkasının oğlu olduğunu iddia ederse veya (bir köle) sahiplerinden başkasına intisap ederse, Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti O'nun da üzerine olsun. Kıyamet gününde Allah, O'nun da, ne ma'zeretini ne de fidyesini, kabul edecektir.»[703]

• İmam Ahmed ve Buharı, Ebu Cuhayfe'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir; «Hz. Ali'ye, yanında herhangi bir kitap var mı? diye sordum. Bana : «Hayır, Allah'ın Kitabı, O'nun raü'min insana verdiği anlayış ve bir de şu sahifedekiler var» cevabını verdi. O, sahifede, neler var ki?» diye sordum. «O'nda, diyet, esirlerin salıverilmesi ve bir kafire karşılık müslümanın öldürülemeyeceğine dair hükümler var,» dedi.»[704]

• Müslim de, Ebu't-Tufeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Hz. Ali'ye, Rasulullah (s.a.ş.), özel bir şey vererek, size herhangi bir ayrıcalık tanıdı mı? diye soruldu. O da : «Kılıcımın kınında asılı bulunan şu sahifeden başka, insanların haberdar olmadığı bir şeyi vermek suretiyle, Rasulullah bize bir ayrıcalık tanımamıştır.» dedi. Daha sonra da, sahifeyi çıkardı. Orada şunlar yazılıydı : «Allah'tan başkası adına kurban kesene, Allah lanet etsin. Yerin alametlerini çalana (sınırları değiştirene) Allah lanet etsin. Babasına lanet okuyana, Allah lanet etsin. Bidatçıyı barındırana da Allah lanet etsin.»[705]

• İmam Nesaî ise, Kays b. Ubad'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Ester ile birlikte, Hz. Ali'ye gittik ve O'na; Rasulullah'm, diğer insanların dışında, yalnızca sa-na verdiği bir şey oldu mu? diye sorduk, O da : «Hayır, yalnızca, şu yazdıklarım müstesna» dedi ve kılıcının kınından bir sahife çıkardı. İçinde şunlar yazılıydı: «Mü'minlerin kanları eşittir. Onlar, kendi dışındakilere karşı yekvucuddurlar. İçlerinden, sıradan birinin dahi zimmet verme hakkı vardır. Haberiniz olsun ki, bir kafire karşılık bir mü'nıin öldürülemez. Ahd-i eman sahibi kimselerde Öldürülemezler. Kim bir bidat işlerse, vebali boy-nunadır. Kim de bir bidatçıyı barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti, O'nun üzerine olsun.»

• İbn Hacer'in söylediğine göre, İmam Ahmed de «hasen» bir isnadla Tarık b. Şihab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Hz. Ali'yi minberin üzerinde, şöyle derken gördüm : «Allah'a yemin ederim ki, yanımızda, Allah'ın kitabı ve bir de şu sahifede olanlardan başka, size okuyabileceğimiz bir kitap yoktur. Bunu Rasulullah'tan aldım. İçerisinde ise, zekatla ilgili hükümler var.»

İbn Hacer, bu rivayetlerin arasım şöylece birleştirmenin mümkün olduğunu söylüyor : «Sahife bir tanedir ve rivayet edilenlerin hepsi de bu sahifede yazılıdır. Ancak, her ravi ne kadarını ezberleyebilmişse, O'nu rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir Katade, bu hadisi, Ali'den Ebu Hasan vasıtasiyle rivayet edilen bir isnadla rivayet etmiş ve bizim işaret ettiğimiz noktaya temas etmiştir. Hz. Ali'ye bu sorunun niçin sorulduğu konusuna da açıklık getirmiştir. Rivayeti, Ahmed «Müsned»'inde, Beyhaki de «Delâilû'n-Nübüvve»'sinde, Ebu Hasan tarikiyle kaydetmişlerdir. (Rivayetin öncesi şöyledir) : Hz. Ali bir takım emirler verirdi de O'na : «Biz onu yapmıştık, denilirdi. Bunun üzerine O, «Allah ve Rasulu doğru söylemiştir,» derdi. Bir gün Ester : «Bu söylediğin husus, sulullah'm diğer insanların dışında, yalnızca sana vadettiği bir şey mi? diye sormuştur...».

• İbn Abdilberr de; Ebu Cafer Muhammed'b. Ali'nin şu sözlerini rivayet etmiştir : «Hz. Peygamber'in kılıcının İcabzasmda bir sahife bulundu. İçerisinde şunlar yazılıydı: «Bir insanı doğru yoldan saptıran, sınırlar değiştiren, efendisinden başka efendi edinen mel'undur, kendisine iyilikte bulunanın iyiliğini inkar eden de mel'undur.»[706]

• Ebu Davud ise, Ebu Said el-Hüdrî'den gelen şu rivayete yer vermiştir : «Biz, teşehhüd ve Kur'an'dan başkasını yazmazdık.»

Bilindiği üzere, teşehhüd de sünnetle sabit olan hususlardandır. O'nun yazıldığını ise, alelıtlak sünnetin yazımının yasaklandığına dair rivayetin, sahibi olan, Ebu Said el-Hudri haber vermektedir.[707]

• Er-Ramahürmizî'niı ise, Rafi' b. Hadîc'in şu sözüne yer verdiğini görüyoruz : «Ey Allah'ın Rasului Sizden bazı şeyler işitiyoruz, onları yazalım mı? Ne dersin? dedim. «Bir mahzuru yok, yazabilirsiniz,» karşılığını verdi. »[708]

• Ed-Deylemî de, Hz. Ali kanalıyla gelen bir haberi şöylece kaydetmiştir : «Hadisi yazdığınız vakit, isnadiyîa birlikte yazınız.»[709]

• İmam Buhari, birbirine yakın lafızlarla, üç tarikten, Ez-Zühri'nin, Abdullah b. Abdullah b. Utbe'den, O'nun da, İbn Âbbas'tan naklen rivayet ettiği şu haberi kaydeder : İbn Abbas şöyle demiştir : Rasulullah (s.a.s.) ölüm döşeğinde idi. Bu sırada evde de bir takım kimseler vardı. Bunlardan biri de, Ömer b. el-Hattâb idi. Rasulullah (s.a.s.) : «Getirin, size birşeyler yazdırayım da bu sayede, daha sonra ebediyen sapıtmayasınız,» dedi. Hz. Ömer : «Rasulullah (s.a.s.)'m ağrıları çoğaldı, aklını başından aldı. Yanımızda Kur'an var. Bize Allah'ın kitabı yeter,» diyerek müdahale etti. Bunun Üzerine evdekiler anlaşmazlığa düşerek, münakaşaya başladılar. Bir kısmı, «Getirin, Allah Rasulu ne yazdırmak istiyorsa yazdırsın, bu sayede, daha sonra sapıtmayalım,» diyor, bir diğer kısmı da Ömer'in görüşünü tekrarhyorlardı.[710] Huzurunda gürültü ve münakaşayı ilerlettiklerini görünce Rasulullah (s.a.s.) onlara «Yanımdan çıkın» dedi. [711]Abdullah, İbn Abbas'in : «En büyük musibet ihtilaf ve gürültüleri nedeniyle, Rasulullah'm arzu ettiği şeyi yazdırmasına engel olan şeydi, dediğini"naklediyor. (Bu rivayetlerden bir tanesi ne Ömer'in, ne de başka birisinin ismini tasrih etmemiştir). Bunu, İmam Ahmed, Müslim, îsmailî ve İbn Sa'd da rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed'in rivayetinde, yazmakla görevlendirilen zatın, Hz. Ali olduğu kaydedilmektedir.

• Buhari ve Müslim, Said b. Cûbeyr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: «Perşembe günü nedir bilir misiniz? O gün, O; «Bana (kâğıt kalem) getirin, size daha sonra ebediyyen sapıtmamanız için birşeyler yazdırayım.»

demiştir. Bunun üzerine orada bulunanlar anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Halbuki bir Peygamber'in yanında böyle bir davranış hiç de hoş değildir, Kendi kendilerine : «Ra-sulullah'a ne oluyor? (hastalığından mütevellid) ne dediğinin farkında değil mi yoksa? diyerek, durumunu anlamaya çalışmışlardı. Yanma vardıklarında, onlara! «Beni yalnız bırakın. Benim bu halim, sizin arzu ettiğinizden daha hayırlıdır. Size üç şeyi tavsiye ediyorum...» demiştik [712]

İbn Hacer genel olarak üzerinde durduğumuz bu konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır: «Buhari, ilk olarak, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den yazdığına dair rivayete yer vermiştir. Bunda, Rasulullah'm vefatından sonra, yazınım yasaklandığına dair rivayetin Ali'ye ulaşmamış olma ihtimali vardır. îkinci olarak ise Buhari, Ebu Hureyre hadisini zikretmiştir. Bu hadis, yazımın yasaklanmasına ilişkin rivayetten sonra varid olmuştur. Dolayısıyla onu neshetmiş olur. Buhari, üçüncü olarak, Abdullah b. Amr hadisini nakletmiştir. Ben bu rivayetin bazı tariklerinde, Hz. Peygamber'in yazmaya izin verdiğine dair ifadeler bulunduğu üzerinde durmuştum. Binaenaleyh bu haber, yazımın cevazı hakkında, Ebu Şah'Ia ilgili rivayetten daha kuvvetlidir. Çünkü onda, Ebu Şah'm okuma yazma bilmemesi veya âmâ olması gibi hususiyetlere nazaran yazıverilmesi emrinin bulunma ihtimali vardır, Buhari, son olarak da, İbn Abbas rivayetine yer vermiştir. Bu rivayet, Ümmet'in ihtilaftan kurtulmaları için, Rasulullah'ın onlara birşeyler yazdırıvermeye dair arzusunu ifade etmektedir. Rasulullah'm sadece hak olan bir şeye ilgi

duyup, ona ihtimam göstereceği ise aşikardır.» [713]
Rasulullah'm, diyet, miras ve daha pekçok konuda mektuplar dikte ettirdiği bilinmektedir. Nitekim, Amr b.
Hazm'ı, Necran'a, Muaz b. Cebel'i de, Yemene gönderirken bunu yapmıştır. Eğer, konuyu uzatma ve okuyucuyu da sıkma endişesi olmasaydı, bunların sahih kaynaklarını da zikrederdim. Okuyucularımız, bu kaynaklara müracaat ederek, konu hakkında teferruatlı bilgi edi-nebilirler. [714]

Sünnetin Yazımına İzin Veren Hadislerle, Yasaklayan Hapislerin Te'lifi

Eğer; «sünnetin yazımını yasaklayan rivayetler, buna izin verenlerle çelişki arzetmektedir. Bunların aralarını telif etmek nasıl mümkün olacaktır? Üstelik, bu konu üzerinde kalem oynatan bazılarının da dediği gibi, [715] yasaklayan rivayetlerin izin verenleri neshetmiş olması mümkün değil mi?» diye sorulacak olursa, şu şekilde cevap veririz :
Bu iki çeşit hadislerin, aralarının te'lif edilmesi hususunda, âlimler birkaç görüş ileri sürmüşlerdir :
a) Yazının yasaklanması. Kur'an'a hariçten bir takım şeylerin karıştırılması endişesinden dolayı, yalnızca, Kur'an'ın nazil olduğu döneme hastır. Bu konudaki izin ise, daha sonraki dönemlere aittir.[716]
b) Yasaklama, yalnızca. Kur'an ve hadis metinlerinin aynı sahifeye yazılmasını içermektedir. Zira, sahabe ayetlerin yorumuna dair, Hz. Peygamber'den işittiklerini ayetlerin yanına yazıyorlardı. Karışıklık meydana gelebilir endişesiyle bundan men olundular. İzin ise, Kur'an'ın bulunmadığı, müstakil sahifelere hadislerin yazılabileceğine dairdir.[717]
Yoı-unıların, ayetlerin kenarlarına yazılmış olduğundan hareketle, bazı âlimler, şâz kıraatlarm meydana gelmesine bunun sebep olmuş olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü, daha sonra gelen Tabiîler bu izahları, Kur'an ayeti zannetmişlerdir. Sahabe, ayetlerin izahını ta-biun'a zikretmiş, onlar da bunları, Kur'an'la birlikte aynı yere yazmışlar, daha sonra gelenler de, izah sadedinde kaydedilenleri Kur'an'dan zannetmiş olabilirler.
c) Yasaklama, Peygamber'in evinde korunmak üzere, ana nüshayı yazmakla mükellef, onu tek tek sayfalara yazan, vahiy katiplerine getirilmiştir. Onların, hadisleri de yazmalarına izin verilmiş olsaydı, bu taktirde, Kur'an'la hadisi birbirine karıştırmayacaklarından emin olunamazdı, îzin ise, vahiy katibi olmayan kimselere verilmiştir [718]
d) Bu yasak, unutma endişesi olmayan, bu itibarla hafızasına güvenen ve fakat yazdığında, ona dayanıp, gevşekliğe düşeceğinden endişe edilen kimselere matuftur. İzin ise; unutma korkusundan dolayı, hafızasına güvenmiyen, yazdığı vakit, ona güvenip de gevşekliğe düşme kaygusu olmayan kimselere verilmiştir.[719]
e) Hz. Peygamber bu izni, sadece Abdullah b. Arar'a vermiştir. Çünkü O, hem eski kitapları okuyabiliyor, hemde Süryânîce ve Arapça'yı yazabiliyordu. Zaten, sahabenin içerisinde okuma yazma bilen tek tük kimse vardı. Onlar da iyi düzeyde yazamıyorlardı. Hata yapmaları endişesiyle onlara söz konusu yasaklama getirilmiş, Abdullah b. Amr'a ise nıüsade edilmiştir. Bu görüşü îbn Kutey-be «Te'vil-ü Muhtelefi'I-Hadis» adlı eserinde zikretmiştir. [720]
Kanaatime göre, Rasulullah'in : «Benim hadislerimi yazmayınız. Kim benden, Rur'an dışında birşeyler yazmışsa, onu imha etsin» sözü ile, «Allah'ın kitabını her-şeyden arındırın» sözlerinden anlaşılan; O'nun sünneti yazmalarım yasakladığı kimseler, Kur'an'ı yazabilecekle-rine dair izin verdiği kişilerdir. Binaenaleyh, Rasulullah'-ın, hata yapmaları endişesiyle onları yazıdan men edip, diğer taraftan, Kur'an'ı yazmalarına müsade buyurmuş olması ma'Jkul olmasa gerektir. Çünkü Kur'an, daha büyük bir ihtimam gerektirmektedir.
Buraya kadar zikrettiklerimizden anlaşılmaktadır ki, yukarıda geçen her iki görüşün sahipleri de, yazım konusundaki birbirine zıt iki çeşit haberden, birinin diğerini neshettiği kanaatinde değildirler. Nesh görüşünü yalnızca, aşağıda kanaatlerini kaydedeceğimiz âlimler ileri sürmüştür.
f) Buradaki yasaklama, sünnetin yine sünneti nes-hetmesi kabilinden bir olaydır. Adeta, Rasulullah (s.a.s.), Önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış, fakat, daha sonra; Sünnet'in fazlalaşması sebebiyle, muhafazasındaki güçlüğü sezerek, yazılıp, kaydedilmesine müsade etmiştir, îbn Kuteybe de, bu kanaattadır. El-Hattabî ise: «Meâîimü's Sünen» adlı eserinde şöyle demektedir : «Öyle görünüyor ki, yasaklama önceleri söz konusuymuş. Fakat, son görüş yazmanın mubah olduğu yolunda vuku bulmuştur. »[721]
Bu âlimlerin sözlerinden anlaşılan, hem yasaklamanın ve hem de iznin, bütün zaman, şahıslar ve her türlü sahifeleri içerdiğidir. Daha evvelki görüşlerde ileri sürüldüğü gibi, bu konuda hiçbir tahsis söz konusu değildir. Buradan anlaşılan diğer bir husus da; karıştırma endişesi olsun-olmasın yasaklamanın ilk zamanlarda konduğu, daha sonra ise, mutlak olarak yazmaya izin verildiğidir.
Ancak, bu görüşlere, şu nedenlerle katılmak mümkün değildir: Öncelikle, karışıklık endişesinin bulunmadığı bir ortamda, yasak getirmenin bir anlamı olamaz. Fakat mesele taabbûdî'dir denirse, elbette o müstesnadır.
ikincisi; karıştırma endişesi var olduğu müddetçe, yazıya izin verilmesi makul değildir. Ancak, şöyle denilebilir : Hadislerin yazınıma izin verildiği vakit, Kur'an kafalarına iyice yerleşip, aralarında tevatür derecesine ulaşmış, O'nu diğer unsurlardan ayırt edebilecek duruma gelmişlerdi. Vaziyet, kıyamete kadar öylece devam edebilecek bir nitelik kazanmıştı. Binaenaleyh, Kur'an'-m başka şeylerle karıştırılması diye bir endişe tamamen, ortadan kalkmıştı.
Ne var ki, bu da, pek akla yakın gözükmüyor. Çünkü, İslâm'a yeni giren bazı kimseler, Kur'an konusunda kendilerini doğruya irşad edecek birisini bulamayarak, pekala, onu başkasıyla karıştırabilirler. Böyle bir durumda ise, bizden kendilerine Kur'an'ı yazmamızı istedikleri vakit, (onun yanında) başka şeyleri de yazmamız caiz olmayacaktır. Öyleyse; sünnetin yazılabileceğine dair verilen izni, karıştırılma endişesinin bulunmamasıyla kayıtlamak gerekmektedir.
Bu nedenle, îmam Suyutî, sözkonusu görüşü destekleyerek şöyle" demiştir : «Rasüllah (s.a.s.), Sünnetin, Kur'anla karıştırılması endişesi bulunduğu sürece, yazılmasını yasaklamış, bundan emin olunduğu vakit ise, yazıma izin vermiştir.»
Binaenaleyh, (O'na göre) yasaklamaya dair emir neshedilmiştir. Aynı ifadeleri Nevevi'nin Müslim Şerhi'nde de görmek

mümkündür.[722] İbn Hacer de, yasaklamanın daha önce vuku bulduğunu, karışıklıktan emin olunduğu zamanlarda ise yazıma izin verildiğini, bunun da ilk emri nesh ettiğini, söylüyor .[723]
İbn Hacer'in sözlerinden, burada bir nesh olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü, mutlak olarak serdettiği sözünün ifadesi, yasaklamanın evvel olup, karıştırma endişesi bulunsun-bulunmasm, her iki durumda da bu yasağın cari olduğudur. Ancak, bilahere, karışıklık endişesinin ortadan kalktığı zamanlarda yazıma izin verilmesi, daha evvel, aynı durumda sözkonusu olan yasağı ortadan kaldırmıştır. Geriye ise, karıştırma endişesi bulunduğu sürece, daimi olarak yazımın yasak olduğu hususu kalmaktadır.
Suyuti ve İmanı Nevevi'nin sözlerine gelince; bunlardan nesh olduğunu anlamak mümkün değildir. Çünkü, ilk zamanlarda getirilen yasaklama, karıştırma endişesi bulunduğu taktirdedir. İzin ise; bu endişenin olmadığı durumlara hastır. Bu nedenle, iznin, nehyi ortadan kaldırması sözkonusu olamaz. Zira, her ikisi de aynı noktada varid olmamışlardır. Bilakis, her bireri ayrı bir durum ve ayrı bir illetten neşet etmiştir. Binaenaleyh kıyamete kadar da hükümleri müstakil olarak devam edecektir. Karıştırma endişesinin bulunduğu durumlarda yasak devreye girecek, bulunmadığı zamanlarda ise, izin tahakkuk edecektir. Öyleyse nesh aramak beyhudedir.
Ancak, şöyle bir itirazda bulunulabilir: «Yasaklama, Kur'an'm îslâm ümmeti tarafından özümsenip, diğer unsurlardan tamamiyle tefrik edebilecekleri bir ortamın teşekkül etmemesinden dolayı meydana gelebilecek bir karışıklık endişesinin varolduğu döneme hastır. Yazıma izin verildiği vakitten, kıyamete kadar ise; Kur'an'm tevatür derecesine ulaşması, ümmetin tamamıyla O'nu ayırt edebilecek bir niteliğe kavuşması nedeniyle, böyle bir karışıklık korkusu sözkonusu olamaz. Eğer, birisinin böyle bir karıştırmaya maruz kaldığını farzetsek bile, Onu bu konuda, aydınlatıp, doğruya irşad edecek, pekçok kimseye müracat etme imkanına sahip olduğundan dolayı, neticede karıştırmadan emin olacaktır. Yasaklamaya neden olan illet ortadan kalktığı, iznin verildiği tarihten itibaren bir daha ortaya çıkması sözkonusu olmadığı için, yasaklama sona ermiş demektir. İşte bu da, nesh'in tâ kendisidir.»
Bunda ihtilaf vardır. Zira; ileriye sürdükleri sözlerin doğru olduğu farzedilse bile, iznin yasaklamayı nesh-ettiği söylenemez. Söylenebilecek yegane husus ise şudur : İlletin sona ermesi ve daha sonra bir daha ortaya çıkmamasından dolayı, hükmün bu illetle ilgisi sona ermiştir. Buna ise nesh denilemez. Çünkü nesh, Şer'î bir hükmün, yine şâriin hitabiyla ortadan kaldırılmasıdır.
Bir başka ihtilaflı nokta da daha önce bahsettiğimiz, İslâm'a yeni giren kimselerle ilgili kısımdan anlaşılabilir.
Neshi, yalnızca, İbn Kuteybe, Hattabî ve İbn Ha-cer'in sözlerinden anlamak mümkündür ki bunlara daha evvel temas etmiştik şu kadarı var ki, ilk ikisinin sözlerinde nesh olayı, hem karışıklık endişesinin var olduğu ve hemde bundan emin olunduğu durumları kapsamaktadir. İbn Hacer'in görüşüne göreyse sadece, güven ortamındaki yasağı içermektedir.
Âlimlerin çoğunluğu nesh görüşüne kail olmuşlardır. Müteahhirundan bazı âlimler de bu kanaattadır. Kanaatimize göre ise, asla, bir nesh sözkonusu değildir. Karışıklık endişesi söz konusu olduğunda yasak, bunun ortadan kalktığı durumlarda ise izin sözkonusudur. Her ne zaman ki, böyle bir korku ortaya çıksa, o zaman derhal yasak gündeme gelir; ne zaman da böyle bir korku bulunmazsa, izin gündeme gelir. Zira, nesih görüşünü, iki durumu cem' etme imkanının bulunmadığı pozisyonlarda kabul etmemiz gerekmektedir. Burada ise; yasağı, endişe haline, izni de, böyle bir endişeden emin olunduğu duruma tahsis etmekle (arasını bulma) cem' imkanımız vardır. Bu da gayet makuldür. Öyleyse, bizi nesh görüşüne zorlayan nedir?
Sonra daha evvel geçtiği üzere (bu meyandaki emirleri) birtakım şahıs, sahife ve zamanla tahsis yoluna gitmeninde bir anlamı yoktur. Bilakis, yasaklamanın sözkonusu olduğu durum, karıştırmanın doğabileceği her durumdur : Bunun Kur'an'm Sünnet'le bir araya (aynı sayfaya) veya müstakil olarak yazılmasından doğabilecek bir karişılık olması ile vahiy katipleri ya da başka yazanlardan kaynaklanan bir karışıklık olması yahut da vahyin nazil olduğu dönem veya daha sonraki dönemlerde olması fark etmez, bu sonucu değiştirmez. İzin ise, hangi durum sözkonusu olursa olsun, karıştırma endişesinden emin olunduğu dönemde geçerlidir.
Yasaklamaya dair emrin, müsadeye ilişkin emri nesh-etmesi ise, üç nedenden dolayı doğru olamaz;
a) Birincisi; müsadenin, yasaklamayı neshettiği yolundaki görüşü iptal sadedinde zikrettiklerimizdir. Nesh görüşüne, ancak, birbiri ile çelişen iki delilin arasım bulma imkanı olmadığı zamanlarda, gidilebilir. Burada ise, delillerin arasını bulmak mümkündür. Bu nedenle birinin diğerini neshettiği doğru olamaz.
b) İkincisi; Yazıma müsade eden hadisler, daha sonra varid olmuşlardır. Ebu Şah hadisi, Rasulullah'm vefatına yakın, Mekke'nin fethi yılında vuku bulmuştur. Ebu Hureyre'nin, Abdullah b. Amr'la, kendisi arasında mukayeseyi içeren rivayeti de daha sonraki dönemlere aittir. Çünkü, Ebu Hureyre (r.a.)'nin müslüman oluşu son zamanlara rastlar. Bu da, O'nun müslüman olduğu vakit, Abdullah b. Amr'ın hadisleri yazdığına delalet eder. Rasulullah'm ümmeti sapıtmaması için, onlara birşeyler yazdırma arzusu da, O'nun ölüm döşeğinde vukubulmuştur. Ebu Said el-Hudrî rivayetinin, özellikle Rasulullah'm yazmaya teşebbüsü ile ilgili rivayet başta olmak üzere zaman bakımından, bütün bu rivayetlerden sonra vuku bulması uzak bir ihtimaldir. Sonra olsaydı, sahabenin mutlaka bundan haberi olurdu.
c) Üçüncü neden ise şudur : Sahabe ve Tabiun asrından sonra, İslâm ümmeti, yazmaya izin verilip, bunun mubah olduğunda ve iznin yasaklamadan sonra vuku bulduğunda icma' etmişlerdir. Sahabe asrından sonra vücud bulan, İslâm ümmetinin bu icma'ı tevatüren sabit oîmuştur [724] Hatta, asrımızda yasaklamanın, izni neshettiği görüşünü savunanlar bile, eserlerinde, Hz. Peygam-ber'in hadislerine yer vermektedirler. [725]

Sünnetin Sahebe Devrinde Yazımı Ve Tedvini

Şayet: «Rasulullah'm vefatmdan sonra, sahabe ve Tabiun'un tutumuna bakmak lazım. Zira onlar, sünneti yazıp, tedvin etmekten kaçınmışlar, başkalarını da bundan men etmişlerdir. Hatta yazdıklarını alıp yakmışlardır. Bunu yaparken de,

Rasulullah'm, sünnet'in yazılmasını yasakladığı yolundaki rivayetleri delil getirmişlerdir. Bütün bunlar, Sünnetin hüccet olmadığına, Rasulullah'm getirdiği yasağın, izinden sonra olup, onu neshettiğine dair bir delil teşkil etmez mi? Aksi taktirde onların, iznin icabı, hareket etmeleri gerekmez miydi?» denilecek olursa; şöyle cevap veririz :
Sahabeyi bu konuda bir bütün olarak değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Çünkü, onların pek çoğu, yazıya cevaz veriyor, yazılı sünnetleri yanlarında muhafaza ediyorlardı.[726] Bazısı da, bilfiil yazıyordu.[727]
İşte bu konuda varid olan haberler :
Buhari, Ebu Davud ve Nesei'nin kaydettikleri bir rivayette, Hz. Ebu Bekir'in, Enes (r.a.)'i, Bahreyn'e zekat görevlisi olarak gönderirken, onlara şöyle yazdığı belirtilmektedir : «Bunlar, Rasulullah'm bütün müslümanlara vecibe kıldığı, zekat farizalarıdır. Onları, Rasulüne Allah Teâla, emretmiştir. Kim onları, usulü dairesinde isterse,
müslümanlar versinler, kim de, daha fazlasmı talep ederse, o taktirde vermesinler.»
İbn Abdüberr'in, Abdülmelik b. Süfyan'dan naklettiği bir rivayette ise; Hz. Ömer'in : «İlmi, yazıyla kaydediniz» dediğine yer verilmiştir: Bunu, Hakim ve Dari-mide rivayet etmiştir. İbn Abdilberr, benzeri bir rivayeti, Yahya b. Kesir kanalıyla, İbn Abbas'tan nakletmiştir.
İbn Abdilberr, îbn Abbas'm, Harun b. Antere'nin babasına, yazı için müsade verdiğini, rivayet etmiştir. Ayrıca, Said b. Cübeyr'in, İbn Abbas'la birlikteyken, ondan işittiği hadisleri, binitinin üzerinde yazdığını, indikten sonrada, yazdıklarını çoğalttığını, rivayet etmiştir.
İmam Müslim ise; îbn Ebî Müleyke'nin şu sözüne yer vermiştir : «îbn Abbas'a, bana bazı şeyleri yazıver-mesi için bir mektup gönderdim. Bu arada bazı şeyleri de gizli tutmasını istedim. O da (hakkımda) : «Samimi bir çocuktur. Ben O'nun namına herşeyi adam akıllı seçiyor, bazılarını da kendisinden gizliyordum,» deyesiy-nıiş (Ravi diyor ki) : İbn Abbas, Hz. Alinin mahkeme kararlarını istedi ve onlardan bazı şeyler yazmağa başladı. Bu arada, öyle şeylere rastlıyordu ki: «Allah'a yemin olsun, bu hükmü Ali vermemiştir. O'nun bu hükmü verebilmesi için, ancak, sapıtmış olması gerekir, diyordu.»
Süfyan b. Uyeyne tarikiyle de, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İbn Abbas'a, Hz. Ali'nin mahkeme kararları getirilmişti de, O, onlardan (Süfyan, dirseğini işaret ederek) şu kadarı hariç, hepsini imha etti.»
İmam Ahmed, Ka'ka' b. Hakim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülaziz b. Mervan, İbn Ömer'e bir mektup yollayarak, ne ihtiyacı varsa kendisine bildirmesini söylemiştir : İbn Ömer de cevaben O'na : Rasu-lullah (s.a.s.) «veren el, alan elden daha hayırlıda*, infaka
ehlinden başla» demiştir. «Ben senden herhangi bir şey istemiyorum. Ama, senin vasıtanla, Allah'ın bana vereceği rızkı da, reddetmek istemem» diye yazmıştır.
İbn Hacer, «Fethu'1-Bari» adlı eserinde şöyle demektedir : «Ebu Kasım b. Münde'nin «Kitabu'l Vasiyye»sinde Buhari'nin, Ebu Abdurrahman el-Hubûlâli'ye kadar varan sahili bir isnadla zikrettiği şu rivayete rastladım : «Ebu Abdurrahman, Abdullah'a, içerisinde hadis yazılı olan bir kitap getirmiş ve : Şu kitabı incele. Bildiğin hadisler kalsın, bilmediklerini aradan sil, demiştir.» Buradaki Abdullah'ın, Ömer b. el-Hattab'm oğlu olması muhtemeldir. Çünkü, el-Hubulali, O'ndan hadis işitmiştir. O'nun, Amr b. el-As'm oğlu da olması muhtemeldir. Zira, el-Hubulali, G'ndan yaptığı rivayetlerle meşhur olmuştur.
İbn Abdilberr, Mücâhid'den gelen şu rivayete yer vermiştir : «Abdullah b. Amr söyle demiştir : «Beni havata teşvik eden iki şey var : Bunlardan birisi, «es-Sâdıka», diğeri ise «el-Veht»tir. «Es-Sâdıka» «Rasulullah'tan yazdığım hadisleri muhtevi sahifedir. «El-Veht» ise; Amr b. As'ın bana tasadduk ettiği arazîdir.»
Yine, îbn Abdiîberr, Fudayl b. Hasen b. Amr. b. Ümeyye ed-Damrî'nin, babasından naklen şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Ebû Hureyre (r.a.)'nin yanında, bir hadis zikrettim. O'nu hemen reddetti. «Bu hadisi, senden işittim», dedim. «Eğer O'nu benden işittiysen mutlaka, yanımda yazılı olması gerekir,» diye karşılık verdi. Elimden, tutup, beni evine kadar götürdü. Bize, Rasulullah'm hadisleri yazılı olan, pekçok kitap gösterdi. Kitaplardan bu hadisi de buldu ve bana «Eğer bu hadisi ben rivayet ettiysem mutlaka yanımda yazılıdır diye söylememişmiydim?» dedi. îbn Hâcer de, benzeri bir rivayete yer vermistir.
İbn Abdilberr, Ebu Hureyre'nin bu rivayetinin, daha önce geçen kendisinin yazmayip, Abdullah b. Amr'm yazmış olduğu yolundaki rivâyetiyle çelişki arzettiğini, evvelki rivayetin nakil bakımından daha sahih olduğunu söylemiştir.
İbn Hacer ise, şöyle demektedir: «Bu rivayet daha önce geçen Abdullah b. Amr'm yazıp da, kendisinin yazmadığı şeklindeki, rivayetle çelişki arzetmez. Çünkü, aralarını bulma imkânı mümkündür. Şöyle ki; Ebu Hureyre (r.a.) Rasulullah zamanında hadisleri yazmazken, daha sonra yazmaya başlamış olabilir. Kaldı ki, hadislerin yazılı olarak, yanında bulunması, onları kendisinin yazdığı anlamına gelmez. Çünkü, (daha önce) yazmadığı bilinmektedir. Bu durumda, yanındaki yazılı hadislerin başkaları tarafından kaleme alındığı ihtimali kuvvet kazanır.
İbn Abdilberr, Beşîr b. Nehîk'in de şöyle dediğini rivayet eder : «Ben, Ebu Hureyre'den işittiklerimi yazardım. O'ndan ayrılacağım vakit, yazdıklarımı getirdim ve O'na; Bunları senden işittim, ne dersin? dedim. O da, bunu onayladı.»
Müslim de, Enes b. Malik'ten gelen şu rivayete yer vermiştir : «Bana Mahmud b. Rebî', Itbân b. Malik'ten rivayet etti ve dedi ki: «Medine'ye gelmiştim. Orada, Itbân ile karşılaştım. Senin bir hadisini işittim, ne dersin? dedim. Şöyle cevap verdi: «Gözlerimden rahatsızlanmış-tım. Rasulullah'a haber gönderdim ve evime gelip namaz kılmasını, zira namaz kıldığı yeri, kendime namazgah edinmek istediğimi, söyledim. Rasulullah da bir grup ashabiy-le birlikte geldi. Eve girdiler. Rasulullah, bir köşede namaz kılarken, ashabı da kendi aralarında konuşuyorlardı. Sonra, (sözkonusu olan şeylerin) en çoğunu ve en büyü-günü, Malik b. Dühşum'a isnad ettiler. Peygamber'in, O'na beddua etmesini ve bu sebeple O'nun helak olmasını istediler. Bu arada, Rasuîullah namazım bitirdi ve : «O, Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de, Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmiyor mu?» diye sordu. Ashab; «Evet, bunu söylüyor, ama, kalbiyle ona inanmıyor,» dediler. Rasulullah : «Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de, Allah'm elçisi olduğuma, şehâdet getiren hiç bir kimse, cehenneme girmeyecek ve onu tatmayacaktır,» dedi » Enes (r.a.) «Bu hadis, benim çok hoşuma gittiği için, oğluma yazmasını söyledim. O da, yazdı,» demiştir.
İbn Abdilberr, Sûmâme'd£n, Enes (r.a.)'in : «Yavrularım! İlmî, yazıyla kaydedin,» dediğini rivayet etmiştir. Aynı haberi,

Hâkim de kaydetmiştir.
İbn Abdilberr, bu konuda, ayrıca, şu rivayetlere yer vermiştir :
• Rabi' b. Sa'd : «Câbir b. Sebât'ı levhalara yazarken gördüm,» demiştir.
• Abdullah b. Huneys de : «(bazı hadisçileri), el-Be-râmn yanında, ellerinde kamış, yazarken gördüm,» demiştir.
• Ma'n şöyle demiştir : «Abdurrahman b. Abdullah b. Mesû'd, bana bir kitap gösterdi, ve O'nu bizzat babasının yazdığına da yemin etti.»
e Hasan b, Câbir de : «Ebu Umâme'ye İlm (hadis-ler)'in yazılmasında, bir mahzur olup, olmadığım sordum. Bunda bir sakınca olmadığım belirtti,» demiştir.
• Hârre gününde, Hişâm b. Urve'nin babasının kitapları yanmış ve O, şöyle demiştir : «Keşke bütün ma-hm ve ehlim gitseydi de, kitaplarım yanımda kalsaydı.»
• Serîb. Yahya, Hasen'in ilmîn yazılmasında bir beis görmediğini, Tefsirini imlâ ettirdiğini, kendisinin de yazıverdiğini söylemiştir.
• İbrahim en-Nehâî, «el-Atr&fVm yazılmasında bir beis yoktur,» demiştir.
• Ebu Kîrânî, Dahhâk'ın : «Birşey duyduğun vakit, duvara bile olsa, onu yaz» dediğini, Hasen b. Âkil'in de : «Dahhak bana, Haccm menâsikini imlâ ettirdi» dediğini rivayet etmiştir.
• Halid b. Nizâr, şöyle demiştir : «Hişam b. Abdül-nıelik, Zührî'nin rivayetlerini yazmak üzere iki tane kâtip tutmuş, bir sene boyunca yazmışlardır.»
• Ma'mer de şöyle demiştir : «Yahya b. Kesir, bana bazı hadisler zikretti ve «falanca hadisleri, bana yazıver,» dedi. İlmin yazılmasını kerih görmüyor musun? diye sordum! Yaz; Çünkü, yazmazsan ilmî kaybedersin veya onda yetersiz kalırsın,» dedi.»
• Âmir eş-Şa'bî de : «Yazı ilmin kaydıdır» demiştir.
• Vehb b. Cerîr ise, Şu'be'nin kendilerine bir hadis rivayet ettiğini ve O'nu bir sahifede bulmuş olduğunu, belirttiğini nakletmiştir.
• Şcbâbe de şöyle demiştir : «Şu'be; «hadisleri arka arkaya sıralayıp, zikrettiğimi gördüğünüz vakit, bilin ki, ben onları kitaptan ezberlemişimdir,» dedi.»
• Süleyman b. Musa da : «Âlim üç kişinin yanma oturur. Birincisi, her işittiğini alan kimse; bu gece vakti
odun toplayan gibidir. İkincisi, yazmayıp, yalnızca dinlemekle yetinen kimsedir; buna, âlimin meclisinde bulunan kişi denilir. Bir üçüncüsü de vardır ki; Rivayetleri seçer. İşte O, en hayırlılarıdır. bir başka seferinde ise İşte O, esas âlimdir, demiştir.»
° Süfyan ise; «Bazı idareciler, ibn Şübrüme'ye : «ne bu Rasulullah'a isnad edilerek, bize rivayet ettiğin hadisler? diye sorduğunu O'nun da : «Onları, yanımızda bulunan bir kitaptan naklediyoruz» diye cevap verdiğini,» nakletmiştir.
• Hatim el-Fâhîri de şöyle demiştir : «Süfyân es-Sevrî'nin; «hadisi üç şekilde yazmak hoşuma gider : Bazı hadisleri din edinmek üzere yazarım. Bazılarını da sadece yazanın, ne terkeder ve ne de din edinirim. Bir de zayıf hadis vardır, O'nu tanımak hoşuma gider, fakat O'nunla pek ilgilenmem,» dediğini işittim.»
8 Hâlid b. Hıdâş el-Bağdâdî de : «Mâlik b. Enes'e veda ediyordum. «Ey Ebu Abdullah! bana ne tavsiye edersin, dedim.» «Gizli ve aşikâr, her hâlinde, Allah'tan sakın, müslümanlara nasihat et. Ehlini bulduğun vakit de, İlmî yaz,» dedi.» demiştir.
• İshâk b. Mansûr da şöyle demiştir : «Ahmed b. Hanbel'e «Ilm (hadisler)'in yazılmasını kimler kerih görüyordu.» diye sordum. «Bir kısım âlimler bunu kerih görürken, bazısı da buna ruhsat vermiştir,» dedi. Eğer, İlim yazılmamış olsaydı, kaybolup, gitmez miydi? dedim. Evet, ilim yazıhnasaydı, şimdi hâlimiz ne olurdu (bilmeni ki?) dedi.»
İshâk b. Mansur diyor ki : «Aynı soruyu, İshâk b. Râheveyh'e sordum, O da, tıpkı, Ahmed b. Hanbel gibi
cevap verdi.»
• Ebu Kılâbe; yazmak bana, unutmaktan çok daha sevimlidir,» demiştir,
• Ebu Melîh şöyle demiştir : «Yazdığımız için, bizi ayıplıyorlar. Halbuki, Allah Teâla : «De ki : «Onların bilgisi, Rabbımm yanında bir kitaptadır. Rabbım şaşmaz ve unutmaz» [728]buyurmaktadır.» Bunu, Suyûtî de «Tedrî-bûV-Râvi» adlı eserinde rivayet etmiştir.
• Abdurrahman b. Hermele de : «Ben, hafızası, pek iyi olmayan birisiydim. Bu nedenle, Said b. el-Müseyyib yazmama müsade etti,» demiştir.
• İmam Malik de, Yahya b. Saîd'in : «her işittiğimi yazmam, bana, malımın bir misli daha fazlalaşmasından çok daha sevimlidir,» dediğini haber vermiştir.
• Sevâde b. Hayyân da, Muaviye b. Kurra'mn : «İlmi yazmayan kimseyi, âlim saymayın» dediğini nakletmistir.
• Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini haber vermiştir : «Biz (yalnızca) helâl ve haram(a dair rivayetler)i yazardık. İbn Şihâb ise, her işittiğini yazardı. Kendisine ihtiyaç hissedildiğini görünce, O'nun insanların en âlimi olduğunu anladım.»
• Bd-Derâverdî de şöyle demiştir : «İlm (hadisler)'i ilk tedvin eden kişi îbn Şihâb'tır.» İmam Mâlik de aynısını söylemiştir. Ma'mer ise, Zührî'nin şu sözünü nakletmistir : «Emirler zorlaymcaya kadar, biz ilm (hadisler)'in yazılmasını hoş karşılamıyorduk. Sonunda, müslüman-larm hiçbirinin bunu yapmasına mani olmamamız gerektiğini anladık.»
• Eyyûb b. Ebi Temizi de, Zührî'nin şu sözünü nakletmistir : «İdareciler, benden yazmamı istediler. Ben de bunu yaptım. Onların bu isteklerini yapınca, başkalarına da yazıvermemekten dolayı haya ettim.»
• Ma'mer, Salih b. Keysân'm şu sözünü nakletmistir: «İbn Şihab'la birlikte ilm (hadisler)i öğreniyorduk. Bir-gün, sünnetleri de yazmaya karar verdik ve Rasulullah'-tan gelen herşeyi yazdık. Sonra O : «Sahabeden gelenleri de yaz,» dedi. Ben : «Hayır, olmaz. Çünkü, onlar sünnet değildir,» dedim. O; «Bilâkis, onlar da sünnettir» dedi ve yazmaya devam etti. Ben ise yazmadım. Böylece, O başarılı oldu, ben ise kaybettim.»

• Ebu Zür'a da : «Ahmed b. Hanbel ile Yalıya b. Main'in : «Hadisleri yazmayan bir kimsenin hata yapmayacağından emin olunamaz,» dediklerini haber vermiştir.
° Er-Riyaşî de,'Halil'in: «Yazdıklarını beytü'l-mal say ezberlediklerini de nafaka,» dediğini nakletmistir.
• Müberrid de, yine Halil'in : «İşittiğim herşeyi yazdım. Yazdığımı da ezberledim. Ezberlediğim herşeyin ise, mutlaka faydasını gördüm» dediğini rivayet etmiştir. [729]

Sahabi'nin Bu Konudaki Tutumlarının Değerlendirmesi

Bu konuda, bazı sahabilerin tutumunu esas alsak bile, bu asla, Sünnetin hüccet olamıyacağı anlamına gelmez. Çünkü, Hz. Peygamber'in yazmaktan nehyettiğine dair emri herkesçe malumdur. Nitekim daha önce de bu hususlar üzerinde durmuştuk. Burada ise, sahabeyi yazmaktan alıkoyan diğer nedenlere temas etmek istiyoruz :
Bazı sahabilerin, hadisleri yazmaktan kaçınması, yasaklamanın, izinden sonra olduğuna ve onu neshettiğine dâir bir delil olamaz. Çünkü, İbn Kuteybe ve el-Hattabî'-nin kanaatları doğrultusunda; hem yasaklamanın ve hem-de iznin bütün şahıs ve durumları kapsadığını söyleyecek olursak, o taktirde, sahabenin, Hz. Peygamberin vefatından sonra da, önceki hâl üzere devam ettiklerini belirtmemiz gerekir. Onlar, Rasulullah'm müsadesine muttali olamamış, önceki hükmün nesh' olunmayıp, devam ettiğini zannetmişlerdir. Yoksa, yasağın, izinden sonra olup, onu neshettiği gibi bir anlayışa sahip olmamışlardır. Böyle olsaydı, onlardan sonraki neslin, yazmaya izin verilip, O'nun mübahlığmda icma' etmemeleri gerekirdi.
Yasak ve iznin herbirerini, daha önce zikredilen hususlarla, tahsis edenlerin görüşünü benimsediğimiz taktirde ise; yazmaktan kaçman, başkalarına mâni olan ve yazılı olan sahifeleri imha eden, sahabi ve Tabiilerin, yazmaya engel teşkil eden unsurlardan herhangi birisi sebebiyle, böyle yaptıklarını söylememiz gerekecektir. Bu sebepler; Kur'an ve sünnetin yazılmasının karışıklığa yol açması, yazıya güvenilerek, gevşekliğe düşülmesi, bunun sonucu olarak da, ilim, fıkıh ve anlayışın kaybolması gibi nedenler olabilir.
Aynı şeyleri, Sünnetin tedvin edilip, tıpkı, Kur'an gibi bir kitapta toplanılması konusunda da söyleyebiliriz. Kaldki tedvinin, hücciyetin şartlarından olduğu yolundaki görüş tamamen yanlıştır.
Eğer tedvin edilmeyiş, hücciyete mani bir unsur olsaydı, şöyle demek doğru olurdu: «Hz. Ebu Bekir ve Zeyd b. Sabit, ilk etapta, Kur'an'm, cem edilmesinden kaçındıkları vakit, Kur'an'ın hüccet olmadığı anlayışıyla böyle yapmışlardır.» Bu ise, bu iki şahıs hakkında, tasavvuru mümkün olmayan bir husustur. Fakat, gerçek şu ki, onlar, ilk etapta Kur'an'ın cem' edilmesi fikrine yanaşmadılar. Çünkü, Rasulullah, bunu yapmamış, yapılmasını da emretnıemişti. Sonradan, maslahatın ve hayrın cem' edilmesinde olduğunu görünce, derhal bu işi gerçekleştirmişlerdir.
Bulıari, İbn Şihâb tarikiyle yer verdiği bir rivayette Zeyd b. Sabit'in şöyle dediğini kaydeder: «Yemâme savaşında öldürülenlerden dolayı, Hz. Ebu Bekir beni çağırttı. Vardığımda, Ömer (r.a.) de oradaydı. Ebu Bekir (r.a.) bana : «Ömer geldi ve Yemâme gününde çok sayıda Kur'an hafızı ölüp gitmiştir. Ben, diğer bölgelerde de Kur' an hafızlarının Öldürülmesinden ve bu sebeple, Kur'an'ın ekseriyetinin kaybolmasından endişe ediyorum. Kanaatimce, Kur'an'ın cem' edilmesini emir buyurmanız yerinde olur,» dedi. Ben de O'na: «Rasulullah'ın yapmadığı bir işi, nasıl yapabiliriz ki?» dedim. Ömer : «Allah'a
yemin olsun ki, bu hayırlı bir iştir.» diyerek, ısrarla bana müracaatta bulundu. Sonunda, Allah, benim de kalbimi Ömer'in görüşüne ısındırdı. Ben de O'nun gibi düşünmeye başladım.» dedi.
Zeyd diyor ki: «Hz. Ebu Bekir: «Sen genç ve akıllı bir adamsın. Üstelik, hakkında menfi bir şeyde bilmiyoruz. Daha önce, Rasulullah'ın vahiy katipliğinde de bulunmuştun (üzerinde) Kur'an {yazılı olan) parçalan araştır onları bir araya getir,» dedi. Allah'a yemin olsun ki, eğer bir dağın yerini değiştirmek gibi bir görev verseler-di, bu bana, Ebu Bekir'in, Kur'an'm cem' edilmesi işini emir buyurmasından daha ağır gelmezdi.
Onlara : «Rasulullah (s.a.s.)'ın yapmadığı bir şeyi, nasıl olur da, sizler yapmaya kalkışırsınız,» dedim. Ebu Bekir: «Allah'a yemin olsun ki, bu çok hayırlı bir iştir, dedi ve bana bu konuda, çok ısrar etti. Sonunda, Allah benim de kalbimi, o ikisinin kanaatlerine ısındırdı. Kur'-'an'ı cem' edebilmek, için; hurma yaprağı, taş ve Kur'an'ı ezbere bilen kimseleri, araştırmaya, toplamaya başladım. Tevbe sûresi'nin son âyetini : «Andolsun, içinizden size Öyle bir peygamber geldi ki; sıkıntıya uğram&mz, O'na ağır gelir...» Yalnızca, Ebu Huzeyme el-Ensari'nin yanında bulabildim. Başka, hiç kimsede bulamadım. Mushaf (tamamlandıktan sonra) Ölünceye kadar, Ebu Bekir (r.a.)'in yanında kaldı. Sonra, hayatı boyunca Ömer'de, kaldı, Ölümünü müteakip ise, Hz. Hafsa'ya intikal etti.»
İşte bu da, tedvinin hücciyete tesir etmediğinin en açık delilidir. Sünnet'in tedvin edilmeyişinin daha başka sebepleri olabilir. Bunlara ileride temas edeceğiz.
Sonra biz; Hz. Ömer'in, Sünnetin tedvini ve bir kitapta cem'edilmesi konusunda müteredd id olduğunu, bu konuda, Ashâb ile istişarede bulunduğunu görüyoruz. Nitekim, içlerinden bir kısmı, tedvin edilmesi yolunda fikir beyan etmişlerdir. Eğer tedvin edilmiş olmak, hücciyet'in bir şartı olsaydı, O taktirde, Hz, Ömer'in tedvin konusundaki tereddüdünün, sünnetin hüccet olup olmadığmdaki tereddüdünden kaynaklandığını, söylemek gerekirdi. Kim bunun böyle olduğunu söyleyebilir? Hz. Ömer'in müslü-man oluşundan itibaren, hilafeti zamanında tedvin konusu ortaya çıkıncaya kadar, Sünnetin hücciyetinden tereddüt ettiğini söylemek asla mümkün değildir. Çünkü O, çok daha basit meselelerde Rasulullah'm hükmünün ne olduğunu Öğrenmeye büyük özen gösterirdi. Bu durumda, O'nunla ilgili olarak iki şey söylenebilir. O, ya Sünnet'in hüccet olduğu görüşündeydi, yahut da bu kanaatte değildi. Ama, her halükarda, tedvin konusundaki tereddüdü, Sünnet'in hüccet olusundaki teretdüdünden kaynaklanmış olamaz. Ancak, tereddüdünün, O'nu Sünnet konusunda araştırmaya sevkeden diğer sebeplerden neş'et etmiş olması mümkündür.
Bazı sahabilerin tedvinden kaçınmaları veya tedvin edilmiş bulunan sahifeleri yakmaları konusunda ise, iki sebep zikredilebilir :

a) Bu sahabiler son derece muttaki ve verâ' sahibi kimselerdir. Bu nedenle kendilerinden sonra, bazı kimselerin, onların tedvin etmiş oldukları hadislerle amel etmesinden endişe etmişlerdir. Bunun sebebi ise; hadisi kendilerine rivayet eden şahsın, zahiren sika görünmekle beraber, aslında yalancı olması ihtimali veya hafızası kuvvetli gibi gözükmekle birlikte, gerçekte zayıf olması, yahut da, bizzat kendilerinin Rasulullah'tan işittikleri hadislerde, hata yapmaları ihtimalidir. Nitekim, Hz. Ebu Bekirin, tedvin ettiği hadis sahifelerini, niçin yaktığını, Hz. Aişe'ye izah ederken söyledikleri de buna işaret etmektedir. O şöyle demiştir : «O, senin yamnda iken ölüp, gitmekten korktum. Ola ki, içerisinde kendisine güvenip, sika zannettiğim bir zatın rivayetleri bulunur da, aslında, hadisleri bana rivayet ettiği gibi olmayabilir. Fakat, sorumluluğu ben üzerime almış olurum.» Başka bir rivayette ise, sözleri şöyledir: «Size bir takım hadisler rivayet ettim. Kimbilir, belki de kelimesi kelimesine işitmemişimdir.»

b) Kur'an'da olduğu gibi, Sahabeden bir iki, on veya yüz tanesinin, Rasulullah'tan sadır olan her şeyi bir kitapta toplama imkanları yoktur. Çünkü, bütün risâleti boyunca, her an Rasulullah (s.a.s.)'îa beraber olan birini göstermek mümkün değildir. Bunun bulunabileceği farz-edilse bile, bu sefer de, her işittiğini ezberlemesi, onları hatırlaması ve tedvin etmesi imkân dahilinde değildir, Yine, içlerinden belli sayıda kimsenin, nöbetleşe, Rasuluîlah'la beraber oldukları ve ondan sadır olan herşeyi hafızalarına aldıkları da mümkün gözükmemektedir. Bazen, içlerinden birisi bir vakit Rasulullah'la yalnız kalmış ve bu arada başkalarının muttali olamadığı bazı şeyleri müşahede etmiş olabilir. Bu itibarla, sahabeden herbiri, diğerlerinin sahip olmadığı sünnet bilgisine sahip olabi-bilirler. Ne kadar yetki verilirse verilsin, hiçbir kimsenin, Rasulullah'm vefatından sonra, sayıları yüzbinleri buîan sahabiyi bir araya toplayarak, sünnet bilgilerini bir araya getirmesi mümkün değildir.[730]

Sahabe, buna muktedir olmadıklarını anlayınca; kendilerinden sonra gelenlerin, aynen Kur'an da olduğu gibi, onların bütün güçlerini sarfederek, sünnetin tamamını bir kitap haline getirdikleri inancına düşerler korkusuyla, tedvin işinden kaçınmışlardır. Bu nedenle, daha önce yazılmış olanları da yakmışlardır. Ayrıca; sözlü rivayetlerin sünnetten olmadığı inancına kapılıp, çelişki halinde, tedvin edilmiş- bulunanları, sözlü rivayetlere tercih ederler endişesini de taşımışlardır. Halbuki, böyle bir durumda sözlü rivayet, tedvin edileni neshetmiş de olabilir, O zaman, Şer'î hükümlerin büyük bir kısmının kaybolması tehlikesiyle karşı karşıya kalınmış olurdu.

Sünneti, tedvin edenler, Rasulullah (s.a.s.) ile, uzun müddet beraber yaşamış, ileri gelen sahabiler olacağı için, Özellikle de, Hz. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) gibileri sonraki müslümanlarm, sözkonusu muhtemel inanca sahip olacakları aşikârdır. Hz. Ebu Bekir'in : «Benim bulamadığım hadisler kalmış olabilir. Bu nedenle de; eğer Rasulullah, bunları söylemiş olsaydı Ebu Bekir'in mutlaka onlardan haberdar olması gerekirdi.» sözü de, kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.

Fakat, tedvin işini, Rasulullah ile uzun müddet bir arada kalmadığı bilinen birisi gerçekleştirecek olursa, o taktirde böyle bir endişeye mahal kalmaz. Bundan daha uzak olanı ise; Zührî, Buhari ve Müslim gibi, hadisleri toplayıp, tedvin etmeye son derece gayret sarfetmiş bir imamın, Sünnet'in tamamını bir araya getirme imkanına sahip olduğunun zannedilmesidir. Çünkü aradan uzun zaman geçmiş, İslâm toprakları genişlemiş, sahabenin pekçoğu ölmüştür. Tabiun ve onlardan sonra sünnet bilgisine sahip olanlar ise; alabildiğine çoğalmıştır. Öyle-ki, akıl, Zülırî gibi bir tek kişinin bütün bunlarla karşılaşmasını ve rivayetlerinin tamamını almasını imkan dahilinde görmemektedir.

Söz konusu İhtimal, bu kimseler için mevcut olmayınca, tabii olarak, onların ve benzerlerinin, sünneti tedvin etmelerinde de bir sakınca kalmamaktadır. Bilakis, aradan uzun zaman geçmesi, güvenilir ravilerin vefat etmiş olmaları ve ezberleme melekesinin zayıflaması nedeniyle, bu tedvin İşi zaruret kesbetmiştir.

Bir taraftan, Acemler, Araplarla karışmış, medeniyetleri Araplar arasında yayılmıştır. Bunun sonucu olarak pekçoğu yazı öğrenmiş ve O, evvelki hafızaya güvenen

tabiatlarından sıyrılmışlardır. Öte yandan; mezheplerin çoğalıp, fırkaların tezahürü, zındık ve mülhidlerin ortaya çıkması sonucu, Hz. Peygamber'e uydurma hadis isnadı, o kadar çoğalmıştır ki, artık, Rasulullah'tan sadır olduğu bilinenlerin, güvenilir ve tenkidci âlimler tarafından yazılıp, tedvin edilmesi bir zaruret haline gelmiştir. Tâ ki; böylece, sahih olanları, yalanlarından tamamen ayırmak mümkün olabilsin.

îbn Hacer, «Fethu'1-Bâri» adlı eserinin mukaddimesinde şöyle demektedir : «Hadislerin, Sahabe ve Tâbiûn'-un büyükleri zamanında, câmî' türünden eserlerde toplanıp, tertip edilmediği bilinmelidir. Bunun iki sebebi vardır : Birincisi : (İslâm'ın) ilk devirlerinde, hadislerin Kur'an'la karıştırılması endişesinden dolayı, tedvin işinin sahabeye yasaklanmış olmasıdır, ikincisi ise : Sahabenin kıvrak zekâ ve kuvvetli ezberleme gücüne sahip olmasıdır. Çünkü pekçoğu yazı bilmiyordu. Sonraları, Tâbiûn asrının sonuna doğru, âlimler muhtelif şehir merkezlerine dağılmışlar. Bu arada, Harici, Rafizi ve kaderi inkâr eden pek çok bidat sahibi fırkalar zuhur etmiştir. Bu sebeple, hadislerin tedvin edilip, bablara ayrılması zaruret? hasıl olmuştur. »[731]

İşte bu nedenlerle, Ömer b. Abdülaziz, vali ve âlimlere, hadisleri toplayıp tedvin etmelerini emretmiştir. Yazılı olan nüshalardan da her şehre, birer tane göndermiştir.

Büharî'nin muallak olarak kaydettiği bir haberde şöyle denilmektedir: «Ömer b. Abdülaziz, Ebu Bekir b. Hazm'a bir mektup göndererek; Rasulullah'm hadislerini araştır ve yaz. Çünkü ben, âlimlerin ölüp, ilmin yok olmasından korkuyorum. Yalnızca, Rasulullah'm hadislerini kabul et. İlmi yayın. Bu maksatla, ilim meclisleri oluşturun da, bilmeyenler de öğrensin. Zira, ilim, gizli kaldığı zaman yok olur.» demiştir. Muvatta'm Muhammed b. Hasen, rivayetinde de rivayete, muhtasar olarak yer verilmiştir.[732]

El-Herevî de «Zenunül-Kelâm» adlı eserinde, Yahya b. Said vasıtasıyla, Abdullah b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Ne sahabe ve ne de Tabiun, hadisleri yazmışlardır. Zekâtla ilgili mektuplar ve az miktardaki hususlar dışında, hadisleri ezber yoluyla alıp, sözlü olarak nakletmişlerdir. Ne zaman ki, hadislerin yok olmasından endişe duyuldu, âlimler ölüp gitmeye başladı, o vakit, Ömer b. Abdülaziz, Ebu Bekir b. Hazm'a bir mektup göndererek, sünnet ve hadisleri araştırıp yazmasını emretti. »[733]

Ebu Nuaym ise : «Tarih-u Isbahâıt» adlı eserinde rivayeti şöyle nakletmiştir : «Ömer b. Abdülaziz, taşra'ya mektuplar

göndererek : «Rasulullah'm hadislerini araştırın ve onları toplayın» emrini verdi.»[734]
Abdurrezzak ise «Musamıef»inde, İbn Vehb'in şöyle dediğini kaydetmiştir : İmam Malik'in : «Ömer b. Abdülaziz, şehir merkezlerine mektuplar göndererek, onlara sünnet ve fıkıh hakkında bilgi verirdi. Medine'ye yazdığı mektuplarda ise, daha evvelki tatbikatlarının nasıl olduğunu sorar, yanlarmdakilerle amel etmelerini isterdi. Ebu
Bekir b. Hazm'a da bir mektup göndermiş, sünnetleri toplayarak, kendisine göndermesini istemiştir. Bunun üzerine; Ebu Bekir b. Hazm da, hadisleri bir kitapta toplamış; ne var ki, göndermeden evvel, Ömer b. Abdülaziz vefat etmiştir.»[735] dediğini işittim,
İbn Abdilberr de, Zübeyr'in mevlâsı Ziyâd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir : «İbn Şihab'ın, Sa'd b. İbrahim'e : Ömer b. Abdülaziz, bize sünnetleri toplamamızı emretti. Biz de onları defterler halinde yazdık. O da : emi-ri bulunan her bir bölgeye, bir defter gönderdi, derken işittim.»
İbn Hacer ise «Fethu'l-Bâî»nin mukaddimesinde : -daha evvel iktibas ettiğimiz sözlerinden sonra— şöyle demektedir : «Hadisleri ilk defa cem' edenler, Rabi' b. Sabîh, Said b. Arûbe ve benzerleridir. Üçüncü tabakanın büyük âlimleri ahkâm (hadislerini) tedvin edinceye kadar, imamlar, her babı müstakil olarak tasnif ediyorlardı, îmarn Mâlik «el-Muvatta»ını tasnif etti ve O'na, Hi-cazlı hadisçilerin, kuvvetli olan rivayetlerini almaya itina gösterdi. Bu arada, sahabe sözlerine, Tâbiûn ve onlardan sonra gelenlerin fetvalarına da yer verdi. Mekke'de, Ebu Muhammed Abdüîmelik b. Abdülaziz b. Cûreyc; Şam'da, Ebu Amr Abdurrahman b. Amr el-Evzâî; Kûfe'de, Ebu Abdullah Süfyân b. Sâid es-Sevrî; Basra'da ise, Ebu Seleme Harnmad b. Seleme b. Dînâr, ilk tasnif işlemini gerçekleştirenlerdir. Daha sonra da, kendi asirlamıdaki pekçok kimse, tasnif işleminde onları takip etmişlerdir. Ta ki, yalnızca, Rasulullah'm hadislerinin bir araya getirilmesi gerektiği görüşüne sahip olan imamlar gelinceye kadar, böylece devam etmiştir. Bu ise, h. 2. asrın başlarına tesadüf eder. Ubeydulîah b. Musa el-Abesî eî-Kûfî,
Müsedded b. Müserhed el-Basrî, Esed b. Mûsâ el-Ümevî, Mısır'a yerleşmiş olan; Nuayrn b. Hammad el-Huzâî bire «müsned» hazırlamışlardır. Sonra gelen imamlar da onları takip etmişlerdir. Pekçok imam, hadislerini «Müsned» halinde bir araya getirmişlerdir. Bunlara, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhaveyh, Osman b. Ebu Şeybe ve diğer seçkin hadisçiler örnek verilebilir.
Ebu Bekir b. Ebu Şeybe gibi, bazı hadisçiler ise; hem müsned ve hem de bablara göre haberleri, birlikte tasnif etmişlerdir. Ne zaman ki, Buharı bu musannef-. leri görüp, tetkik etti; onların sahih ve hasen rivayetlerin yanında, pek çok zayıf haberleri de ihtiva ettiğini, bu iki çeşit haberlerin ise biribirinden tefrik edilemiyeceğini farketti, o vakit, sıhhatinde hiç kimsenin şüphe edemiye-ceği sahih hadisleri toplamaya azmetti. Üstadının bu konuya ilişkin teşviki de, O'nun azmini kamçıladı; İshâk b. Râhaveyh, içlerinde Buhari'nin de bulunduğu bir grup kimseye: «Keşke, Rasulullah'm sahih sünnetlerini ihtiva eden, muhtasar bir eser meydana getirseniz (ne iyi olur),» demiştir. Buhari diyor ki: «Bu söz, kalbime yer etti ve «el-Câmiü's-Sahlh»'i yazmaya başladım.»
«Kavaidû't-Tahdis» adlı eserin yazan el~Kâsimî de şöyle diyor: «İmam Suyûtî: hadisleri ilk cem' eden zatlar olarak isimleri zikredilen bu şahısların hepsi, h. ikinci yüzyılın ortalarında yaşamışlardır» diyor. Hadis tedvininin başlangıcı ise h. birinci yüzyılın başlarında, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti zamanına rastlar.
Bunu, İbn Hacer de «Fethul-Bârî»'de ifade etmiştir : Şöyle ki; «Ebu Nuaym'm, Muhammed b. Hasen tarikiyle, İman Malik'ten naklettiği: «İhn (hadisler)'i, ilk tedvin eden ibn Şihâb ez-Zührî'dir şeklindeki rivayete
göre : Ömer b. Abdiilaziz'in emriyle, hadisleri ilk tedvin eden zât ibn-Şıhâb'tır.»[736]
İşte bu yüzden, Tâbiûn asrından sonra, Yazmanın ve Sünnet tedvin etmenin mubah olduğuna dair bir icma' tahakkuk etmiştir. Hatta bazıları, bunun mendûb ve vacip olduğu görüşüne sahip olmuşlardır.[737]
Kadı İyâz şöyle diyor: «İlrn (hadislerdin yazımı konusunda, Sahabe ve Tâbiûn arasında, pek çok ihtilâf vardı. Çoğu bunu kerih görürken, bir kısmı da caiz olduğunu söylüyordu. Daha sonra müslümanlar bunun caiz olduğunda icma' ettiler. Böylece, daha önce var olan ihtilaf ortadan kalktı.»[738]
İbnû's-Salah ise : «îlk devir müslümanlan, hadislerin yazımı konusunda ihtilâf ettiler, içlerinden bir kısmı, hadislerin ve ilmin yazımını kerih görüp, ezberlemeyi emrederken, bazısı da buna cevaz verdi. Sonradan bu ihtilâf ortadan kalktı ve müslümanlar yazının caiz ve mubah olduğunda icmâ* ettiler. Eğer hadisler, kitaplar halinde tedvin edilmemiş olsaydı, sonraki asırlarda kaybolup giderlerdi...» demiştir.[739]
İbn Hacer de şöyle diyor : «Selef âlimleri yazımın yapılıp, yapılmayacağında ihtilâf etmişlerdir. Gerçi, daha sonra mesele vuzuha kavuşmuştur. Ilm (hadisler)'i yazmanın caiz, hatta müstahap olduğuna dair, icma' hâsıl olmuştur. Kaldı ki, hadisleri tebliğ ile yükümlü olup da; onları unutma endişesi taşıyanların, yazmalarının vacip olacağı, gayet açıktır.»! [740]

Sahabenin Sünnetleri Rivayetten Kaçınmalarıve Bunu Yasaklamaları

Eğer; Sahabe'nin, sünnetin yazım ve tedvininden kaçınmalarının hikmeti anlaşılmıştır. Fakat, sünneti rivayetten sakınmalarına ve O'nu yasaklamalanna ne denilecektir? Bu tutumları, sünneti hüccet olarak görmediklerinin bir delili olamaz mı? Ayrıca, şer'î hükümlerde delil olarak kullanılmaması için, Şârîin, O'nun nakledilmesini istemediğine muttali oldukları anlamına gelmez mi?» denilecek olursa; şöyle cevap veririz :
Sahabenin, mutlak olarak hadis rivayetinden kaçındıklarını zannetmek doğru değildir. Bazı durumlarda, hadis rivayetinden kaçınmış olmaları da, sünnetin hüccet olamıyacağı manasını taşımaz.
Rasulullah (s.a.s.), onlara, hadisleri rivayet etmelerini ve kendilerinden sonrakilere tebliğde bulunmalarına emretmişken, bu kuruntu nasıl doğru olabilir. İbn Ab-bas Hz. Peygamberin : «Sizler (hadisleri) işitiyorsunuz. Sonrakiler de, onları sizden duyup (alacaklardır),» dediğini, haber vermiştir.
Sahabe'nin hemen hepsinin; ister hadis rivayetinden, kaçınan, ister bunu yasaklayan, isterse bunda bir beis görmeyenleri

olsun; sünnete en çok sarılan, ve bir mâni olmadıkça, sünnetin rivayetine ve tebliğine en çok özen gösteren kimseler olduğu tevatüren bilinmektedir. Onlar, muarızlarına karşı sünnetle delil getirmişler, kendilerine de, sünnetle karşı çıkıldığı zaman, görüşlerinden dönerek, ikna olmuşlardır. Yeni zuîıûr eden hâdiseler karşısında, sünnete müracaat etmişler, başkalarını da, onunla amele teşvik etmişlerdir. Böyle davranırlarken de, hiç kimse onlara karşı çıkmamıştır.

İşte, Hz. Ebu Bekir; Sakife gününde, Ensar'a karşı «İmamlar, Kureyştenclir..» hadisini delil getirmiş ve onlar da ikna olmuşlardır. Hz. Fatıma'ya karşı : «Biz, peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Geriye bıraktıklarımız sadakadır.» hadisini ileriye sürmüş ve O da ikna olmuştur. Yine, O; Muhammed b. Mesleme'nin rivayetiyle pekiştirdikten sonra, ninenin miras(daki pay)ı hususunda Muğire (r.a.)'nin rivayetiyle hüküm vermiştir. (Zekâtlarını vermeyenlere karşı, savaş ilân ettiği vakit) Hz. Ömer'in : «İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kav dar, onlarla, savaşmakla emrolundum» hadisiyle karşı çıkması üzerine, hadisin sonundaki «Hakkın alınması için (savaş) müstesna» ifadesiyle cevap vermiştir,

işte, Hz. Ömer; Hacerû'I-Esved'i Öperken: «Eğer, Allah Rasulunu, seni öperken görmeseydim, asla öpmeydim» demiştir. Rasulullah'ın minberinden, insanlara: «Ameller, niyetlere göredir» hadisini bizzat O, rivayet etmiştir. Ebu Said'in, sıhhatine şehadette bulunması üzerine, Ebu Musa (r.a.)'nın, isti'zân'a dair rivayetini, kabul etmiştir. Yine, pek çok vesileyle insanlara : «Rasulullah'-tan (herhangi bir konuda) birşeyler bilen varsa, onu getirsin» diyen de, Hz. Ömer'dir. Kadınm, kocasının diyetine mirasçı olabilmesi, iskat-ı cenin meselesi ve daha evvel zikrettiğimiz diğer konulardaki, İmam Malik ve diğer hadisçilerin naklettiği rivayetler de misal verilebilir. Bütün valilerine mektup göndererek: «Kur'an'ı öğrendiğiniz gibi, Sünneti ve Arap dilini de öğreniniz» diyen

yine, Hz.' Ömer'dir. «Re'y'den sakınınız. Çünkü, re'y sahipleri, sünnetlerin düşmanıdırlar. Hadisler onları, sünnetleri ezberlemekten âciz bırakmıştır.» diyen; «Hida3'etle-rin en hayırlısı, Muhammed'in hidayetidir.» diyen; «İleride bir takım insanlar, Kur'an'ın müteşabihatı ile karşımıza çıkacaktır. Onlara karşı, sünnetlere sarılın. Zira, sünnetlere vakıf olanlar, Kur'an'ı en iyi bilenlerdir» diyen de Hz. Ömer'dir.

Ve işte Hz. Ali : «Size, Rasulullah'tan bir hadis rivayet edildiği zaman, Rasulullah'ın ondan daha nezih ve daha muttaki olduğunu bilin,» demiştir. Başka bir rivayette ise : «Rasulullah'ın daha nezih, daha muttaki ve daha fazla hidayet üzere olduğunu biliniz. (Çünkü, Rasulullah'ın şanına bu yakışır ve O yalnızca hayrı emreder.) »

İşte, Abdullah b. Mesud: (DÖğme yaptıran bir kadına karşı) : «Allah, dövme yapan ve yaptıranlara lanet etmiştir.» hadisini delil getirmiştir. Ebu Davud'un, Alka-me tarikiyle yaptığı bir rivayette, Hz. Osman'a, Rasulullah'ın şu hadisini rivayet etmiştir : «Alkame diyor ki: «Mina'da, Abdullah b. Mesud'la yürüyordum. Hz. Osman'la karşılaş iverdi. O'nunla yalnız kalmak istedi. Abdullah, Hz. Osman'ın bir ihtiyacı olmadığını görünce bana «Ey Alkame, buraya gel» dedi. Gittim. Bu arada, Hz. Osman O'na «Ey Ebu Abdurrahman! Seni bakire Bir cariyeyle evlendireyim mi, (ne dersin?). Belki de, nefsinin alışageldiği şeyi, sana yeniden kazandırır,» diyordu. Bunun üzerine Abdullah «Sen böyle diyorsan, ben de, Rasulullah'ın şu sözünü işittim : «Sizden kim evlertmeye güçyetirir-se, evlensin. Çünkü bu, gözü korumak ve iffeti muhafaza etmek için daha elverişlidir. Kim de evlenmeye güçy retiremezse, oruç tutsun, zira oruç O'nun için bir muhafazadır» dedi.

İşte, Ebu Hureyre (r.a.), İbn Ömer (r.a.)'i Überek, şöyle diyor: «Birlikte, Rasulullah'm yanında bulunduk ve hadislerini öğrendik,» «Allah O'na rahmet etsin, Peygamber 'lerinin hadislerini, müslümanlara muhafaza edi-veriyordu.»

Buhari «Et-Tarih»'in'de, Beyhaki de «el~Medhal» adlı eserinde, Muhammed b. Umâre b. Hazm'm şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: «On kişi kadar yaşlı sahabenin

bulunduğu bir meclise iştirak etmiştim. Ebu Hureyre (r.a.) Rasulullah'tan, oradakilerin bazılarının bilmediği, hadisler rivayet etmeye başladı. Onlar, hadisler hakkında sona sorup, Ebu Hureyre de cevaplayarak kendilerini aydınlattıktan sonra başka bir hadise geçiyordu. Bu böyle birkaç kere tekrar etti. İşte, O zaman anladım ki, Ebu Hureyre insanların en fazla hadis bilenidir.»

Buhari, başka bir rivayetinde, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini kaydetmiştir : «İnsanlar, Ebu Hureyre hadis rivayetinde çok ileri gidiyor, diyorlar. Eğer, Allah'ın kitabındaki, şu iki âyet olmasaydı, bir tek hadis dahi rivayet etmezdim : «İndirdiğimiz açık delilleri ve hidayeti biz kitapta, insanlara açıkça belirttikten sonra gizleyenler (varya), işte onlara, hem Allah lanet eder, hem bütün lanet edebilenler lanet eder. Ancak, tevbe edip, (durumlarını) düzeltenler, (gerçeği) açıklayanlar başka, on-lan bağışlarım. Çünkü ben tevbeyi çok kabul edenim. Çok esirgeyenim.» [741]Muhacirinden olan kardeşlerimiz çarşı pazarda, alış verişle meşgul olurken, Ensar'dan kardeşIerimiz de mallan ile ilgilenirken, Ebu Hureyre, karın tokluğuna Rasulullah ie birlikte kalıyor, onların elde edemediklerini Öğreniyor, belliyemediklerini ezberliyordu. O, Hz. Âışe'nin hücresinin yanma gelir, oturur ve «dinle, ey hücrenin sahibesi» diyerek, hadis okurdu.»[742]

İşte Ebu Zer (r.a.) : «(Eliyle kafasını göstererek) Eğer, kılıcı şuraya dayasanız, ben de, kafam kesilmeden önce Rasulllah'tan işittiğim bir kelimeyi söyleyebileceğimi bilsem, onu mutlaka söylerdim, diyor.»

İşte, Berâ b. Âzib (r.a.), Ahmed b, Hanbel'in yaptığı bir rivayette : «Bütün hadisleri, Rasullah'm ağzından işitmiş değiliz. Develerimizi gütmek bizleri meşgul ettiği için, arkadaşlarımız O'ndan duyduklarını bize rivayet ederlerdi.» demiştir.

Müslim'in kaydettiği bir rivayette ise Mücahid, İbn Abbas'la ilgili olarak şunu naklediyor : «Büşeyr el-Adevî, İbn Abbas'a geldi ve: «Rasulullah şöyle dedi... Rasulullah böyle dedi...», diyerek, hadis rivayet etmeye başladı. İbn Abbas ise, sözlerine kulak vermeyip, O'na bakmadı bile. Bunun üzerine; Ey îbn Abbas! Ne oluyor da, hadisime kulak vermiyorsun? Ben, sana Rasulullah'tan hadis rivayet ediyorum. Sen İse, dinlerruVorsun bile, dedi. İbn Abbas da : «Biz bir zamanlar birisi :«Allah Rasulu şöyle buyurmuştur» dediği vakit gözlerimizi dört açar, iyice kulak verirdik. Ne zaman ki, insanlar, sahih, zayıf demeden her şeyi nakletmeye başladılar, biz de, iyice bildikIerimizden başkasını kabul etmez olduk.» diye cevap verdi.»

Bu konuda, pekçok sahabî'den sayılamayacak kadar çok haber vardır. Sünnet'in hücciyeti konusunda bir kismma değinilmişti. Bunların hepsi bize, sahabenin hadis rivayetinden kaçınmalarının, ne bizzat hadisin kendisinden ve nede, Onların nazarında hadisin hüccet olmadığından, ileri gelmediğini kati bir şekilde gösteriyor. Bu tutumlarının, sözkonusu bir

takım engellerden kaynaklandığım ifâde ediyor. Ayrıca, onların yanında sünnetin seksiz şüphesiz hüccet olduğuna, bu konuda icnlâ ettiklerine de işaret ediyor.
Bu durum, bizim, onları hadis rivayetinden kaçınmaya ve onu yasaklamaya sevkeden sebepleri araştırmamızı gerektirmektedir. (Buna ileride değineceğiz). Çünkü, Rasulullah'm hadis rivayeti ve tebliğini emrettiği; sahabe'nin sünnetin hüccet olduğuna dair icmaları ve Rasulullah'm sözkonusu emrine imtisâldeki gayretleri bilindikten sonra; bunun yanında, sünnetin hücciyeti ile ilgili kesin deliler ortada olduktan sonra, onların sünnet hüccet olmadığı için hadis rivayetinden kaçındıklarını zannetmek doğru olmasa gerektir.
Sahabe'nin hadis rivayetinden kaçındıklarının ve bunu yasakladıklarının tesbit edildiğini farzedelim. Aynı şekilde, farzedelim ki; bu tutumları da, sünnetin hüccet olmadığına delalet ediyor. Peki bu durum; akıl sahibi birisinin, Kur'an'dan başka delil olmayıp, İslâm yalnız Kur'an'dan ibarettir demesine yetecek mi? Yine, vahye muhatap olup hevasmdan konuşmayan peygamberin fiili veya sözü bile olsa, hükümlere delâlet edemiyeceğini, bu hususta yegane delilin Kur'an olduğunu savunan kimse; Rasulullah'm sözleri, Ümmetin icma'ı, bizzat Kur'an'ın delâleti ve sünnetin hüccet olduğuna dair pekçok diğer delil varken, bir kaç sahabinin hadis rivayetinden kaçınmalarının; Şariin nazarında, sünnetin hüccet olarak kabul edilmediğine delil teşkil edeceğini, söyleyebilecek mi?
Hayır, bunu yapmak asla caiz olamıyacaktır. Çünkü bu, bizzat iddia sahiplerinin, îslâm yalnızca Kur'an'dan ibarettir şeklindeki kaidelerine terstir. Bu aynı zamanda bizim de; Sünnet ve Sahabe'nin icma'ı aynen Kur'an gibi birer hüccettirler, şeklindeki kaidemizle de çelişecektir. Sahabenin ameli ve sözü hüccet değildir. Hüccet olabileceğini farzetsek bile, rivayetten kaçınmaları ve onu yasaklamaları, çeşitli sebeplerden olabilir. Bunun, hüccet olup, olmamanın dışında bir sebepten kaynaklanmış bulunması, iddia sahiplerinin ileri sürdüğü nedenden kaynaklanmasından daha fazla ihtimâl dahilindedir. Nitekim, daha önce kaydettiğimiz ve ileride temas edeceğimiz haberler de buna delâlet etmektedir. Diyelim ki, Sahabeden bazılarının bu tutumları, yalnızca, iddia sahiplerinin ileri sürdüğü hususa muhtemil olsun; o zaman da bu; rivayetten kaçman ve bunu yasaklayan sahabelerin yaptıkları rivayet ve çoğunluktaki sahabelerin rivayetleriyle çelişki arzedecektir. Bundan başka, sahabenüı bu konudaki icma'lan ve Rasuluîlah'dan geldiği sabit olan rivayetlere de ters düşecektir. Biz, çelişki tâbirini kullanmakla aslında, iddia sahiplerine karşı gevşek davranmış oluyoruz. Çünkü; bize göre, Sahabe sözü veya icma' ile, Rasulullah'm sözü arasında bir çelişkinin bulunabileceğini söylemek doğru olamaz. Bize göre, her ne kadar iddia sahipleri hoşlanmasalar da, Rasulullah'm sözü ve icma' diğerlerinden önceliklidir.
İddia sahiplerinin ileri sürdükleri ne onların ve ne de bizim kaidelerimize uygun düşmediğine göre, onlar sadece laftan ibarettirler. Binaenaleyh, onlarla istidlalde bulunulması da, bağlayıcılıkları olması da doğru olamaz. [743]

Sahabeyi Hadis Rivayetindenkaçınmaya Ve Bunu Yasaklamaya Sevkeden Sebepler

Ortada, en ufak br şüphe kalmaması için biz; Sahabeyi hadis rivayetinden kaçınmaya ve onu yasaklamaya sevkeden sebepler, ve bu yolda onlardan nakledilen haberler nelerdir, bunları da açıklamak istiyoruz :
1-Şüphe sahiplerinin, sahabe'nin hadis rivayetinden kaçındığına ve çok hadis rivayetini yasakladığına dair, kendisine yapıştıkları haberler; bütünüyle, ashabın hadis rivayetinden kaçındıkları ya da buna- mani oldukları anlamını taşımamaktadır. Bunun yegane sebebi çok hadis rivayet edenlerin, farkında olmadan, hata yapmaları ve kendisinde yanlışlık meydana gelen hadisin, kıyamete kadar amel edilecek bir hüccet telakki edilmesi endişesidir. Evet, çok rivayette bulunmanın bu rizikosu vardır. Gerçi, bu şekil bir hatada, günah söz konusu değildir. Şu kadar var ki; hatanın sudur edebileceği unsura teşebbüs etmek, yalana teşebbüs etmek mesabesindedir. Çünkü: «Koru etrafında dolaşan kimsenin, oraya düşmesi mümkündür.»
işte bu nedenle : Sahabe rivayetten son derece sakınmışlar, mümkün olduğu kadar bunu azaltmaya çalışarak ancak, emin oldukları hadisleri rivayet etmişlerdir. Bununla birlikte, çokça rivayette bulunduğu zaman dahi kendilerinden emin olabilenler fazlaca rivayet etmişlerdir.
İşte onların, bol miktarda hadis rivayetinden kaçınmalarının ve bunu yasaklamalarının yegane sebebinin,, hataya düşme endişesi olduğuna ve ancak güvenip, iti-mad ettikleri haberlerle amel ederek, onları rivayet ettiklerine dair rivayetler :
İmam Ahmed, İbn Abbas tarikiyle, Hz. Peygâmber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Ben'den hadis rivayet ederken dikkatli olunuz. Yalnızca çok iyi bildiklerinizi rivayet ediniz. Çünkü; kim; bana kasten yalan is-şadında bulunursa, cehennemdeki yerine hazırlansın.»
• İmam Ahmed, İbn Mâce ve ed-Dârimî, Ebu Ka-tade'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir : «Rasulullah'-m şu minber üzerinde: Ey insanlar! Benden çok fazla hadis rivayet etmekten salanınız. Kim, bana bîr söz isnad ederse, sadece hak ve doğru olanı söylesin. Çünkü, kim bana söylemediğim bir şeyi asnâd ederse, cehennemdeki yerine hazırlasın,» dediğini işittim.» Bunu, Hâkim de rivayet etmiş ve Müslim'in şartlarmı taşıdığını söylemiştir.
9 İmam Ahmed, Semure b. Cündüb tarikiyle, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Kim yalan olduğunu bile bile, benden bir hadis rivayet ederse, O yalancılardan birisidir.» Başka bir rivayette ise; «Çok yalan söyleyenlerden birisidir.» şeklinde geçmektedir. Rivayeti, Müslim, Tirmizi, İbn Mace ve diğer imamlar da eserlerinde kaydetmişlerdir. Ayrıca, benzeri bir rivayete, Muğire b. Şu'be tarikiyle de yer verilmiştir.
• Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'nin : «Rasulullah, kişiye yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter, buyurmuştur.» dediğini rivayet etmiştir.
• îbn Abdilberr de, İmâm Mâlik, Mâ'mer ve daha başkaları tarafından gelen bir isnadla Sakife hadisin-de Hz. Ömer'in bir cuma günü hutbe irâd ederek : Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şöyle dediğini rivayet etmiştir: «...Benim için söylenmesi mukadder olan ne varsa, hepsini söyleyeceğim. Kim onu beller, anlar ve ezberlerse, binitinin varabildiği yere kadar, insanlara

tebliğ etsin. Kim de, belîeyemeyeceğinden korkarsa, onun bana yalan isnad etmesini helâl görmem. Allah Teâla, Hz. Muhammed'i peygamber olarak gönderdi, beraberinde de bir kitap indirdi. Recm de O'na indirdikleri cüm-lesindendi...»

• İbn Abdilberr, Müslim b. el-Haccâc'm, Kays b. Ubâde'den şunu naklettiğini zikreder : Ömer b. el-Hat-tab'ın şöyle dediğine tanık oldum: «Kim bir hadis işitir. İşittiği gibi de O'nu rivayet ederse, kurtulmuştur.»

• Müslim de, Hz. Ömer'in; «Kişiye yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter,» dediğini rivayet etmiştir.

• İbn Uleyye ise, Recâ b. Ebu Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Muâviye'nin : Hz. Ömer devrinde mevcud olan hadisleri alın. Çünkü O, insanları, Ra-sulullah'tan (gelişigüzel) rivayette bulunmalarına karşı, korkutmuştu.» dediğini duydum.» Bunu, ez-Zehebî de «Tezkiretü'l-Huf£az»'da kaydetmiştir,

• İmam Ahmed ve el-Beyhaki de, Hz. Ali'nin şu sözünü rivayet etmişlerdir : «Rasulullah (s.a.s.)'dan bir hadis işittiğim zaman, Allah ondan ne kadar istifade etmemi dilemişse, ondan o kadar faydalanırdım. Ama, ashabından birisi, O'ndan hadis rivayet ettiğinde, O'na yemin ettirirdim. Yemin ederse,' O'nu tasdik ederdim. Ebu Bekir (r.a.) Rasulullah'ın şöyle dediğini, işittiğini bana haber verdi: «Yakinen imân eden bir kul, günah işler, sonra da güzelce abdest alarak, iki rekât namaz kılarsa ve Allah'tan da bağışlanmasını dilerse, Allah, mutlaka O'nu affeder.»

• Ei-Beyhakî'riin, Hasen'den yaptığı bir rivayette ise, Semûre şöyle demiştir: «Rasulullah'tan iki yerde «sekte» yapıldığını öğrendim. Birisi, tekbir getirdiği zaman, diğeri de, sûreyi okumayı bitirdiği zaman'dır.» Bunun üzerine, îmrân b. Husayn, konuyu bir mektupla, Ûbey b. Ka'b'a sormuş; O da; Semûre'nin doğru söy^lediğini ifade eden bir mektupla : «Semûre, hadisi Rasulullah'tan Öğrenmiştir,» diye cevap vermiştir.»

6 İmam Ahmed, Mutarnf b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir : «îmrân b. Husayn bana dedi ki; «Ey Mutarnf! Allah'a yemin olsun ki; isteseydim, bir tek hadisi dahi tekrarlamadan, iki gün üstüste, Rasululiah'-tan hadis rivayet edebilirdim. Ama bu konuda bana bir ağırsama ve hoşnudsuzluk geldi. Çünkü, Hz. Muhamnıed (s.a.s.)'in ashabından bazıları, gördüklerini, benim de gördüğüm, işittiklerini yine benim de işittiğim bazı hadisler rivayet ediyorlar. Fakat, aslında, onlar, söyledikleri gibi değil. Sahabenin hayırdan geri durmayacaklarım da biliyorum. Ama, ben de, onların rivayet ederken karıştırdıkları gibi karıştırmaktan korkuyorum...» Bazen de (îmrân) şöyle derdi : «Keşke, doğru söylediğimden emin olsam da, Rasulullah'm şöyle, şöyle dediğini işittim diyerek size hadis nakletsem.» Bazı kere de; «Rasulullah'ı şöyle derken işittim,» derdi.»

• Müslim, Enes (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Beni, sizlere çokça hadis rivayet etmekten, Rasulullah'm : «Kim bana kasten yalan isnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın,» sözü alıkoymaktadır.»

• îmam Ahmed, İbn Sirin'in şu sözünü rivayet etmiştir : «Enes b. Mâlik, Rasulullah'tan bir hadis rivayet ettikten sonra «ya da, Rasulullah'm dediği gibi» derdi,» «El-Fethu'r-Rabbânî» adlı eserde, bu haberin sahih bir isnadı olduğuna işaretle, rivayete, Suyûtî'nin «Câmîu'İ-Kebir»'inde yer verdiği, ayrıca, Ebu Yala, Beyhâki ve İbn Asâkir'in de rivayet ettiklerine işaret ettiği kaydedilmiştir.

• «El-Feth»[744] adlı eserde ise şöyle denilmektedir: «Hürmüz'ün kölesi Attâb'm rivayetinde şöyle kaydedilmiştir : Enes (r.a.) «Eğer, hata yapmaktan korkmasay-dım. Rasulullah'm söylediği şeyleri size rivayet ederdim.» demiştir.»

• Buhari, Abdullah b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Zübeyr'e, senin falanca, falanca kimseler gibi. Rasulullah'tan hadis rivayet ettiğini, niçin, işitmiyorum? dedim. Ben, Rasulullah'tan hiç ayrılmış değilim. Fakat, O'nun : «Bana yalan isnad eden, cehennemdeki yerine hazırlansın» buyurduğunu, işittim, cevâbını verdi.»

8 Müslim de, Tâvus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Büşeyr b. Ka'b, İbn Abbas'a gelerek, hadis rivayet etmeye başladı. îbn Abbas O'na; falanca, falanca hadisleri bir daha tekrarla, dedi. O da, tekrarladı. Sonra, yine rivayete devam etti. İbn Abbas; şu, şu hadisleri tekrarlar mısın? dedi. O da; tekrarladı ve : «Bilemiyorum. Bütün hadislerimi bildin de birtek bunu mu tanıyamadm?

Yoksa, hepsini münker buldun da, yalnızca bunu mu, bildin?» dedi. Bunun üzerine îbn Abbas : «Bizler, Rasulullah'a yalan isnad edilmezken, O'ndan hadis rivayet ediyorduk. Ne zaman ki, insanlar, sağlam, çürük demeden (rivayete başladılar) O vakit, O'ndan hadis rivayet etmez olduk» dedi.»

• Beylıaki, Berâ b. Âzib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir : «Bizler hepimiz, işimiz gücümüz olmasından dolayı, Rasulullah'ın huzurunda bulunanlar, bulunmayanlara anlatıyorlardı. Fakat, insanlar asla yalan söylemiyorlardı.»

• Beylıaki, Katâde'den gelen şu rivayete yer vermiştir : «Birisi, Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet etti. Başka bir zat da O'na : «Sen, bunu Rasulullah'tan işittin mi?» diye sordu. O da «Evet. Fakat, yalan söyleme ihtimali bulunmayan birisi de, bunu bana haber vermiş olabilir. Allah'a yemin olsun ki, bizler, yalan söylemez, yalan nedir bilmezdik.» cevâbını verdi.»

° Buhari ve Müslim, Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir : «Hz. Aişe dedi ki: «Ey kızkar-deşimin oğlu! Duyduğuma göre, Abdullah b. Amr hacca giderken, buradan geçecekmiş, O'na yetiş de sor. Çünkü O, Rasulullah'tan pek çok ilim almıştır.» Urve diyor ki: «O'na yetiştim ve Rasulullah'tan naklettiği bazı konular hakkında, kendisine sorular sordum. Bahsettikleri arasında, şu da vardı: «Allah Teâîa ilmi, insanlardan çekip almaz. Fakat, âlimlerin ruhunu alır. İlim de onlarla birlikte kalkar gider. Böylece, insanlar arasında câhil önderler kalır ve bilgisizce fetva verirler. (Buhari'de: «re'yle-riyle fetva verirler» şeklindedir.) Böylelikle, hem kendileri sapıtır, hem de başkalarını sapıklığa sevkederler.» B-nu, Hz, Aişe'ye söylediğim vakit, gözüne büyüdü ve onu garipsedi. Sonra da : «Bunu, Rasulullah'tan işittiğini sana söyledi mi? diye sordu. Ben de : Evet, söyledi, dedim. Ertesi yıl, bana : «İbn Amr' gelmiş, git ve meseleyi aç sana, ilm konusunda, rivayet ettiği hadisi, bir daha sor, dedi. Ben de gidip, O'nu buldum ve meseleyi sordum, O da, ilk sefer ne dediyse, aynısını tekrarladı. Durumu,. Hz. Âişe'ye haber verdiğim vakit; «İnanıyorum ki, îbn Amr doğru söylüyor, Rivayete ne bir ilâvede bulunmuş ve ne de bir eksiklik yapmıştır» dedi.» Buhari'nin rivayetinde : «Allah'a yemin olsun ki, Abdullah b. Amr. bunu iyice öğrenmiş» şeklindedir.

• îmam Müslim, Ebu Rafi' kanalıyla, îbn Mesud'dan gelen bir rivayette, Rasulullah'ın şöyle dediğini kaydetmiştir «Allah Teâlâ'nın benden evvel gönderdiği peygamberlerinin, mutlaka, sünnetlerine yapışan, emirlerine sarılan bir ashabı ve havarileri olagelmişin*. Fakat, onlardan sonra birtakım kimseler gelmiş, yapmadıklarını söyler, emrolunmadıklannı yapar olmuşlardır.

Onlara karşı, kim diliyle cihad ederse, O mü'mindir. Onlara karşı, kalbiyle dh&d eden de mü'mindir. Bunun ötesinde ise, îıardaî tanesi kadar imandan eser yoktur.» Ebu Rafi' diyor ki «Bunu, Abdullah b. Ömer'e, rivayet ettim. Bana itiraz etti. (Bu arada) Abdullah b. Mes'ud gelmiş (Medine'nin vadilerinden) Kanât'da konaklamıştı. Abdullah b. Ömer çabuk davranıp, ziyaretine gitmek isteyince, ben de gittim. Yanma oturduğum vakit, O'na bu hadisi sordum. O da, tıpkı benim, İbn Ömer'e naklettiğim gibi hadisi rivayet etti.»

2 -Sahabe, İslâm'a yeni girmiş, Kur'an'ı henüz özümseyememiş kimselere rivayette bulunmayı yasakh-yor, kendileri de böyle kimselere rivayet etmekten kaçınıyorlardı. Çünkü onların, Kur'an'dan başka şeylerle meşgul olmalarından korkuyorlardı. Çünkü, Kur'an ilmin aslı ve temeli idi.

Hz. Ömer (r.a.)'in şu sözü de buna işaret etmektedir : «Siz bir memlekete gidiyorsunuz ki, halkı Kur'an okurken, arı uğuldaşır gibi uğuldaşirlar. Hadislerle onlara mani olmayın.» Yani, bu belde halkı, islâm'a daha yeni girmişlerdir. Kur'an'i bellemeye başlamışlar ve henüz O'nu ezberlemeleri de tamamlanmamıştır. Bu yüzden onları, daha önemli olan Kur'an'dan alıkoymayın.

3 - Sahabe'nin fazla miktarda hadis rivayetinden kaçınmaları ve bu yasaklamaları, çok sayıda hadis duyanların, onları ezberlemekle meşgul olurken, anlamak, manalarını tefekkür etmekten uzaklaşmalan korkusuna mebnidir. Nitekim, çok hadisle meşgul olanların, hemen her zaman hadisleri anlamayıp, manasına eremedikleri müşahede olunmaktadır.

4 -Sahabe, kıt akıllı, sıradan kimselere; anlayamı-yacakları; bu nedenle de, kastedilen mananın aksine anlamlar çıkararak, beyinsizlerin ortaya attığı birtakım şeylere, hadislerin zahiriyle istidlalde bulunmak suretiyle mesnedler bulmaya çalışacakları ihtimali olan kimselere, müteşâbih olan hadisleri rivayetten kaçınmışlar ve bunu yasaklamışlardır. Yahut da, kıt akıllanyîa, bu tür hadislerin manalarını anlayamadıklarından dolayı, itiraz temelleri, bu sebeple de Allah ve Rasuiünü yalanlamış olmakla karşı karşıya gelmeleri endişesiyle bu tavrı takınmışlardır.

Bu yüzden, Müslim'in bir rivayetinde îbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir : «Bir topluluğa akıllarının ermeyeceği bir söz söylersen, bu söz, onların bazısının fitneye düşmelerine yol açar.»

Buhari'nin rivayetinde ise : Hz. Ali: «Allah ve Rasu-lünün yalanlanmasından hoşlanır mısınız?» demektedir.

îbn Hacer ise, şöyle demektedir : «Adem b. İyâs, «Ki-tâbu'l-îlm»'de, şu fazlalığa yer vermiştir : «İnsanların yadırgıyacakları (anlamakta güçlük çekip, inkâr edecekleri) şeyleri bırakın.» Bir takım haberlerin rivayet edilmesine taraftar olmayanlardan birisi de, İmam Ahmed'-dir. O, zahirleri, Sultanlara karşı ayaklanmayı ifâde eden haberlerin rivayet edilmesini hoş karşılamazdı. İmanı Malik, Cenâb-ı Hakk'm sıfatlarına dair, Ebu Yusuf da gârâib ile ilgili haberlerin rivayetini hoş bulmazlardı. Onlardan önce, Ebu Hureyre (r.a.), Buhari'nin kaydettiği bir rivayette şöyle demektedir : «Rasulullah'tan iki kap (dolusu) ilim öğrendim. Birisini yaydım (anlattım, herkese duyurdum). İkincisini söyleyecek olsam, şu boğazımdan beni keserler.» Âlimler, Ebu Hureyre'nin gizlediği türden haberleri, kötü idarecilerin hallerini ve dönemlerini sözko-nusu eden hadislere hamîetmişlerdir. Bunlar, şer'î hükümleri içeren haberler değillerdir. Aksi, taktirde gizlenmesi caiz olmazdı. Nitekim, ilmi gizlemeyi kınayan âyeti kerimeyi bizzat Ebu Hureyre zikretmiştir. Yine, sözko-nusu türden haberlerin, kıyamet alâmetleri, insanların durumunun değişmesi ve melâhim cinsinden hadisler olması da, ihtimâl dahilindedir. Çünkü, bunlara ünsiyet peyda etmeyen kimseler, inkâr edebilirler muhtevasına intibak edemiyenler itiraz edebilirler. Yahut da bunlar, Buhari ve Müslim'in, Enes (r.a.)'den rivayet ettikleri şu hadiste olduğu gibi, ekseriyeti, insanları gevşekliğe sevk-edecek nitelikte hadisler olabilir;»

Birgün, Rasulullah, terkisinde Muaz b. Cebel'le devesine binmiş.

- Ey Muaz! diye seslenmiş. Muaz :
- Lebbeyk Ya Rasulullah ve Sa'deyk, demiş. Ra-sulullah yine:
- «Ey Muaz,» diye seslenmiş, Muaz :
- «Lebbeyk, Ya Rasulullah ve Sa'deyk» demiş. Peygamber (s.a.s.) üçüncü sefer, aynı şekilde seslenmiş ve :
- «Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammet!'in, O'nun kulu ve Rasulu olduğuna şahadet getiren hiç bükül yoktur ki, Allah, O'nu cehenneme haram kılmasın,» buyurmuşlardır. Muaz:
- «Ey Allah'ın Rasulu! «Bunu, insanlara haber vereyim de, sevinsinler mi?» demiş. Hz. Peygamber :
- «Ama, o taktirde, itimad ederler de (ameli boş-larlar)» demiştir., Bunun üzerine, Muaz (r.a.) da, tâ (ölüm döşeğine düşünceye kadar O'nu haber vermemiş) ancak, ölüm esnasında, günahı boynundan gitsin diye O'nu rivayet etmiştir.

Bu, gevşekliğe düşmeyeceğinden emin olunan kimselerden, ilmi gizlemenin günahıdır. Muaz (r.a.)'m bu ana kadar susup, söylememesi ise; bu hadisin yayilmama-sma dair emre itaattan ileri gelmektedir. Nitekim, Buhâride, hadise «Anhyarnamalan endişesiyle, bir cemaatı bırakıp, diğer bir cemaata ilmi konularda ayrıcalık, tanıma» isimli babda, yer vermiştir.

İbn Hacer, bu konuda etrafındaki görüşleri naklettikten sonra, şöyle devam etmiştir : «Muaz (r.a.) şu hadiseye bakarak. Rasulullah'm yasaklamadan gayesinin haram kılmak olmadığını anlamıştır. Rasulullah böyle bir şeyle insanları müjdelemesini, Ebu Hureyre'ye emretmiş, O da, Hz. Ömer'le karşılaşmış (ve O'na müjdelemiştir.) Bunun üzerine, Ömer (r.a.); Ebu Hureyre'ye; «Dön git,» demiştir. Peşisirada kendisi gelip; Rasulullah'a : «Ey Allah'ın Rasulu. böyle yapma. Ben, onların, buna dayanıp, gevmemelerinden korkuyorum. Bırak, insanlar, amel etsinler,» demiştir. Rasulullah da : «öyleyse, bırakın,» demiştir.

Rivayete, Müslim de yer vermiştir. Anlaşılan,'Rasulullah'm, Muaz'a : «Onların gevşemelerinden korkuyorum» sözü, Ebu Hureyre kıssasından sonra olmuşa benziyor. Bu durumda, yasak maslahat için olup, haram kılma gayesine matuf değildir. Bu nedenle, Muaz (r.a.); tebliği emreden ayetin umumu ile amel ederek, ölmeden önce, hadisi rivayet etmiştir.» [745]

IV. ŞÜPHE

Sünnet'in Hüccet Olmadığına Daîr,Rasulullah'tan Rivayet Edilen Haberler

«Rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.s.) Yahudileri çağırmış ve onlara bazı şeyler sormuştur. Onlar da, anlatmışlar ve bu arada Hz. îsâ'ya bir hayli yalan isnad etmişlerdir. Bunun üzerine, Rasulullah minbere çıkarak, bir hutbe irâd etmiş ve : «(İlerde) bana çok sayıda hadis isnad edilecektir. Onlar'dan, Kur'an'a muvafık olarak size gelenler, bana aittir. Kur'an'a ters düşenler ise, asla, bana ait değildir.» demiştir.
Bu meyanda, muhtelif isnadlarla rivayet edilen çok sayıda haber vardır. Bu haber; Rasulullah'a isnad edilen hadislerin, Kur'an'a arzedilmesi gerektiğini onlardan yalnızca, her bakımdan Kur'an'a uygunluk arzedenlerin alınabileceğini ifade etmektedir. Bunun dışında, müstakil olarak getirdiği hükümlerle, Kur'an'ın mücmelini izah sadedinde ortaya koyduğu hükümler kabul edilemezler. Çünkü, bunların her ikisi de, Kur'an'da mevcut değildir. Bu durumda, sünnet'in görevi, yalnızca (Kur'an'i) te'kit-ten ibaret olmaktadır.
Öyleyse, sünnet, şer'î bir hükme delil olamaz. Zira, herhangi bir konudaki delilin ona delâleti, o konunun başka bir delille tesbit edilmiş olmasına dayanmaz. Dahası, sünnetin te'kid için bile olmadığı söylenebilir. Çünkü, te'kid, bir hükmün tesbitinde tek başına yeterli olan delilin bir fer'îdir. O zaman, te'kid için gelen şeyin ancak, delile uygun olması gerektiği söylenebilir.»
Ayrıca, Rasulullah'm şöyle dediği de rivayet edilmiştir : «Bana isnad edilerek size rivayet edilen bir hadise kalbiniz yatışıyor ve onu kerih görmüyorsanız, ben onu söylemiş olsam da olmasam da, onu tasdik edin. Çünkü ben, münker olanı değil, ancak, m a3 ruf olanı söylerim. Yine, size, bana isnad edilen ve fakat kalbinizin yatışıp, hoşgörrnediği bir şey rivayet edilirse, onu tasdik etmeyin, çünkü ben, münker olan veya ma'ruf olmayan birşeyi söylemem.» Bu manada bir hayli rivayet mevcuttur. Bu da, Rasulullalı'a isnad edilen hadislerin, insanların Kitap ve akla dayanarak hoşgördükleri şeylere arzını ifade etmektedir. Öyleyse sünnet tek başına hüccet değildir.
Yine, Rasulullah'm şöyle dediği de rivayet edilmiştir : «Ben, Allah'ın, kitabında helâl kıldığından başkasını helâl etmedim. Yine, Allah'ın kitabında haram kıldıklarından gayrisini da haranı etmedim.»
İmam Suyuti, Şafii ve Beyhâki'nin, Tavus'tan gelen-bir isnadla, rivayeti böylece naklettiklerini kaydeder.»[746] (İmam Şafii'nin) «Cimau'î-İhn» adlı eserinde ise rivayet şöyledir : «Rasulullah (s.a.s.) : İnsanlar beni hiçbir şeyle muaheze etmesinler. Ben, onlara yalnızca, Allah'ın helâl kıldığını helâl ve yine O'nun haram kidığını haram ettim, demiştir.»
İlk rivayet, Rasulullah'tan sadır olanların, mutlaka, Kur'an'a uygun düşmesi gerektiğine, binaenaleyh, daha evvel geçtiği üzere, sünnetin hüccet olamıyacağma delâlet etmektedir.
İkincisi ise : Sünnete yapışıp, onu delil getirmeyi yasaklamaktadır. »
Rivayet edildiğine göre, sahabe'den bazıları, Hz, Peygamber'e : «Kusma'dan dolayı, yeniden abdest almak icap eder mi? diye sormuşlar. O da : «Eğer gerekseydi, mutlaka, Allah'ın kitabında bulurdum,» cevabını vermiştir.
Bu da, sadece kitapta bulunanların yükümlülük getireceğini, sünnetin hiçbir şeyi zorunlu kılamıyacağmı ifade etmektedir.
Cevap :
Hadisler'in Kur'an'a arzını ifade eden rivayetlerin hepsi de zayıftır. Bu münasebetle, onlardan delil getirmek doğru olamaz. Bu rivayetlerin bir kısmı munkatı; bir kısmının ise ravilerinden bazıları, ya sika değil veya meçhuldür. Bazısı ise hem sika değil hem de meçhuldür. Bu durumu, İbn Hazm; «Eİ-İhkâm» adlı eserinde[747] Su-yutî de «Miftâhul-Cenne»'de[748] Beyhakî'den naklederek, tafsilatıyla izah etmişlerdir. İmam Şafii ise «Er-Risâİe»'de şöyle demektedir. «Büyük küçük, herhangi bir meselede hadisi kabul edilen hiçbir ravi, bu haberi rivayet etmemiştir : Dolayısıyla bize; siz bunu rivayet edenin hadisini şu meselede (delil olarak) kabul ettiniz, denilemez. Üstelik, bu rivayet meçhul bir raviden gelen, munkatı'- bir rivayettir. Biz böyle bir haberi, hiçbir meselede kabul edemeyiz. »[749]
İbn Abdilberr de «Cami-u Beyâiü'1-İlm» adlı eserinde şu görüşlere yer vermektedir : «Abdurrahman b. Mehdi, bu hadisi, zındıkların uydurduğunu söylemiştir. Sahih haberleri, zayıfından temyiz kudretini haiz ilim ehline göre, bu lafızların, Hz. Peygamber'den sadır olması mümkün değildir. Bazı âlimler ise, bizzat bu hadisi Allah'ın Kitabına arzetmişler ve şöyle demişlerdir : «O'nu, Allah'ın Kitabına arzettiğimiz vakit gördük ki,. Allah'ın kitabına ters düşmektedir. Çünkü, Allah Teâla'nın Kitabında, ha-disler'den yalnızca, kendisine uygun düşeni kabul etmemiz gerektiğine dair, hiçbir şey göremedik. Bilâkis O'nun, mutlak olarak Peygamber'in örnek alınmasını, O'na itaat edilmesini, herhal ve şartta emrine muhalefetten kaçınılmasını tenbihlediğini gördük,[750] Böylece, haber kendi kendinin asılsız olduğunu ortaya koymuş oluyor.
Ayrıca; hadisin Ebu Hureyre (r.a.)'den, merfu olarak gelen bazı tariklerinde, Rasulullah (s.a.s.) : «Benden size muhteif hadisler gelecektir. Onlardan, Allah'ın Kitabına ve Sünnetime uygun düşenler, bana aittir. Bu ikisiyle çelişki arzedenler ise, bana ait değildir.» demektedir.[751]
Bu rivayet de zayıf olmakla beraber, diğerlerinden daha zayıf değildir. Bu münasebetle O da bizim görüşümüzü desteklemektedir. Aleyhimize bir husus ihtiva etmemektedir.
Bu haberin uydurma olduğuna delâlet eden diğer bir husus da, Rasulullah'ın, bize kadar sahih olarak gelen,
şu sözüdür : «Sizden birini, koltuğuna yaslanmış bir vaziyetteyken, emirlerimden veya yasaklainnıdan biri kendisine gelip de; ben anlamam, biz, Allah'ın Kitabında ne buluyorsak, ona tabi oluruz, derken görmeyeyim.»
İmam Şafii «Er-Risale»'de, bu hadisi rivayet ettikten sonra : «Allah'ın, Peygamber'in emrine itaati farz kılmasıyla, Allah Rasulü, insanların, emirlerini reddetmeleri yolunu yice kapatmıştır.» demiştir.
Hadis'in Kur'an'a arzı ile ilgili haberin sahih olabileceğini farzetsek bile; hiçbir müslümanm, Rasulullah'-tan sudur edenlerin iki kısım olduğunu; bunlardan bir kısmının Kur'an'a uygun düşüp kendisiyle amel edilebilecek nitelikte; diğerinin de Kur'an'a ters düştüğü için reddedilebilecek vasıfta olduğunu düşünebileceğine ihtimal vermiyoruz. Nitekim, rivayetlerden birisinde : «O, bana aittir», denilirken; diğerinde :.«O, bana ait değildir» denilmektedir. Ayrıca, İbn Hazm'm naklettiği bazı varyantlarda ise; «Allah kendisine hidayeti nasip etmişken; Allah'ın Rasulune ne oluyor ki, Kur'an'a uygun düşmeyeni söylesin?» denmektedir.

Rasulullah'ın, Kur'an'a muhalefet etmekten masum; insanların en kuvvetli hafızaya sahip; Kur'an ayetlerini en fazla düşünen ve Kur'an'ı en çok zikreden; olduğu ittifakla kabul edilmişken, nasıl olur da, söz konusu hadisin, Rasulullah'ın da Kur'an'a muhalefet edebileceği ihtimalini ifade ettiği söylenebilir? Halbuki, Allah Teâla şöyle buyurmaktadır : «De ki; ben, Onu kendi arzuma göre değiştiremem. Ben, sadece bana vahyolunana tabi oluyorum.» Her müslüman, pek tabii olarak, Rasulullah'-tan Kur'an'a muhalif hiç bir şeyin sadır olmayacağına inanır.
İmam Şafii, «Cimau'1-İIm» adlı eserinde şöyle demektedir : «Allah Teâla, Peygamberi'nin Kur'an'daki ve dindeki konumunu, Kur'an'da belirtmiştir. Bu nedenle, Kullarına farz olan; Allah'ın kendisine vahyettiği konularda, Peygamber'in, sadece vahyolunanı söyleyeceğini; Allah'ın kitabına asla muhalefet etmeyeceğini ve O'nun; Allah'ın indirdiklerindeki maksadının ne olduğunu beyan ettiğini bilmeleridir. «Hiçbir Sünnet ebediyyen Kur'an'a muhalif değildir.»[752]
Hadisin sahih olduğu farzedilirse, anlamı şu olur : «Size bir hadis rivayet edildiği zaman, doğru olarak anlamakta güçlük çekerseniz, O'nu, Allah'ın Kitabına arz-edin. Çelişirse reddedin, çünkü O, benim sözlerimden değildir.»
Sonra, Rasulullah'tan sadır olan şeylerin, Kur'an'a muhalif düşmemesi, sünnetin hüccet olamıyacağı anlamını ifade etmez. Yine, O'nun, Kur'an'ın, mücmelini izah, âmm'ım tahsis, mutlakmı takyit edemiyeceği; bir hükmü sona erdirip, nesh edemiyeceği ve müşkil ifâdelerini açıklığa kavuşturamıyacağı, anlamı da taşımaz. Çünkü (Rasulullah'm) beyanı, Allah'ın muradına tamamıyla uygun düşmektedir. Kur'an lafızlarının zahirine bakıldığında, söz konusu beyanın onlara uygurt düşmeyip, ih-timalli olduğunu bir anlık kabullensek bile; bu, Kur'an'a muhalif telakki edilemez. Rasulullah ise, yalnızca Kur'-an'la çelişenlerin reddedilmesini emretmiştir. Bundan, Kur'an'a uygun düşmeyen ve fakat O'nunla çelişki de arz-etmeyen haberlerin reddedilmesi gerektiği anlaşılamaz.
Bu hususa, îbn Hazm'ın rivayet ettiği, konuyla İlgili şu rivayet de delâlet etmektedir : «Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur : «Bana isnad edilerek rivayet edilenler üç çeşitdir. Allah'ın kitabına baktığımızda, ma'ruf olduğunu gördüğünüz her hadisi kabul edin. Allah'ın kitabıyla karşılaştırıp da kendisini reddedebilecek birşey bulamadığınız; fakat, Kur'an'daki yerini de tesbit edemediğiniz hadisleri de kabul edin. Benden size rivayet edilen; ancak, kalpleriniz titreyip, derilerinizin ürperdiği, Kur'an'da da tam tersini gördüğünüz her hadisi reddedinz.»
Görüldüğü gibi, Kur'an'a uygun düşmeyen ve fakat O'nunla çelişki de arzetmeyen haberlerin kabulü zorunlu kılınmıştır. Bu rivayet, zayıf olmakla birlikte, şüphe sahiplerinin delil getirdiği hadislerle aynı çeşitdendir.
Bu durumda, söz konusu rivayetlerde; Kur'an'da temas edilmeyen, sünnetin müstakil olarak tespit ettiği hükümlerde, bizzat sünnetten delîl getirmenin muteber plmadığma dair bir delâlet sözkonusu değildir. Çünkü böyle bir hüküm, Kur'an'a ters düşmemektedir. Yalnızca, Kur'an O'na temas etmemiştir.
Kaldı ki, Allah Teâîa : «Rasul, size neyi verirse, O'nu alın; neden sakmdırırsa, ondan da kaçının» demekle, Rasulullah'm Kur'an'la genel bir uygunluk içerisinde olduğuna temas etmiştir. Üstelik bu uygunluğu umumileştir-miş, Rasulullah'm O'na, hem icmâlî, hem de tafsili olarak her bakımdan uygun düşmesi gerektiğini belirterek tahsis etmemiştir. Çünkü, Rasulullah, Kur'an'dan, başkalarının anlayamadıklarını, idrâk edebilecek niteliktedir. Binaenaleyh, bizim Kur'an'da mevcut olmadığını zannettiğimiz birşeyin, O'nda bulunduğunu pekâla Rasulullah bilebilir.
Nitekim, kendisine «el-Hamr» sorulduğunda; bu konuda bana, şu kapsamlı âyetten başkası indirilmemiş tir, demiş ve : «Kim zerre ağırlığınca hayır yaparsa onu görür, ldm de, zerre miktar, şer işlerse onu görür,» ayetini okumuştur.
Şimdi Sünnete dayanmadan, hüküm istinbatında, sadece Kur'an'a dayanmak gerektiğini ileri sürenler, baksınlar bakalım, bu âyetten söz konusu hükmün çıkabileceğine akılları yetiyor mu?
İbn Mesud (r.a.) şöyle demiştir : «Herşey, Kur'an'da beyan edilmiştir. Fakat bizim aklımız, onları idrak etmekten acizdir. Bu nedenle, Allah Teâla : «Kendilerine indirileni, insanlara açıklayasin diye sana da Kur'-an'i İndirdik,» buyurmaktadır. Sahabenin ileri gelenlerinden ve ilk müslümanlardan biri olan, îbn Mesud'un bu sözü iyi düşünülmelidir.
Herkesin bildiği «arz» hadisine gelince; Beyhakî, İbn Hazm ve daha başkalarının dediği gibi, bütün tarikleri munkatı'dir. Üstelik : «Söylemiş olsam da, olmasam da, size gelen o haber bana aittir,» denmekle, Rasulullah'a yalan isnadını içermektedir.
Beyhaki «El-Medhal» isimli eserinde şöyle demektedir : «Bu manada nakledilen rivayetlerin isnadları içerisinde en iyi olanı «Rebi'a'mn, Abdülmelik b. Said'den, O'nun da Ebu Hamid'den veya Ebu Üseyd'den» oluşan isnaddır. Ve bu haberde Rasulullah şöyle demektedir : «Kalplerinizin yatışıp, derilerinizin ve tüylerinizin yumuşadığı, kendinize de yakm bulduğunuz bir hadis duyduğunuz vakit, (bilin ki) ben ona, sizden daha evlâyım. Kalplerinizin hoşlanmadığı, deri ve tüylerinizin ürperip, diken diken olduğu bir hadise ise ben sizden daha uzağım.»
Bükeyr, Abdülmelik b. Said'den, O, İbn Abbas b. Sehl'den, Ö da, Ûbey'den naklen, O'nun şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Rasulullah'tan duyunca derilerinizin yumuşayip, ma'ruf olduğunu bildiğiniz bir şey size ulaşınca bilin ki o, Allah Rasulüne aittir. Çünkü, O, yalnızca hayır olanı söyler, başkasını söylemez.»
Buharı, bu rivayetin daha sahih olduğunu söylemiştir. Yâni O'nun, Ebu Hamid veya Ebu Üseyd'den rivayet edenlerin rivayetlerinden daha sahih, olduğunu söylemiştir.
Aynısını, İbn Lûheya, Bükeyr b. el-Eşec'ten, O, Abdülmelik b. Said'den, O ise, Kasım b. Süheyl'den O da, Ûbey b Ka'b'tan rivayet etmişlerdir. Böylece müsned olan bu hadis'in illetli olduğu (anlaşılmıştır).
Her halükârda, Rasulullah'tan geldiği sabit olan bu hadis, hem akla yakın ve hem de usûle uygundur. Allah'ın dinde, Rasulüne verdiği konumu kavrayan, O'na itaat etmelerim farz kıldığını bilen birisi bunu inkâr edemez. Rasulün sözlerinin doğrulanması, hükümlerine ittiba edilmesi gerektiğine inanan birisinin kalbi de ondan nefret edemez. Nitekim bu hadis, şer'î bakımdan muteber olduğu gibi, akıl sahipleri yanında da, ahlaki yönden de muteberdir. Bu haberlerin lafızlarından sahih olarak anlaşılabilecek olan da budur.» Beyhaki'nin sözleri burada bitiyor.
Rasulullah'dan sadır olan herşey, iyidir ve güzeldir. Selim akıl sahiplerine göre ma'ruftur. Bizim aklımız O'nun iyiliğini ve

güzelliğini idrâk etmeyebilir. Dolayısıyla böyle olması, onların, Rasulullah tarafından söylenilip, yapılamıyacağma veya hüccet olaimyacaklarma sebep teşkil edemez. Bilâkis, güvenilir kimseler rivayet ettikleri zaman; O'nu kabul etmemiz, hakkında iyi duygu beslememiz, icâbı ile amel edip, acziyyeti kendi aklımızda aramamız, üzerimize vacip olur.
İbn Abdilberr «Ebu İshak İbrahim b. Seyyar'm şöyle dediğini nakletmiştir : «Ben hadis rivâyetiyle meşgulken, Rasulullah'm, su kaplarının ağzını açık bırakmaktan ve böyle bırakılan kaplardan su içmekten nehyetti-ğini duydum. Daha evvel ben, bu hadiste bir şey var. Kabın ağzından su içmenin nesi var ki, bu yasaklama söz konusu olsun? dedim. Ne zamanki bana, bir adamın bu kaplardan su içerken, yılan tarafından sokulduğu ve bu yüzden Öldüğü; yılanların su kaplarının ağzından içeriye girdikleri söylendi, O vakit; hadiste te'vilini bilemedğimiz bir noktanın var olabildiğini, biz bilmesek de O'nun ifade ettiği bir yönünün bulunabileceğini, anladım.»
İbn Abdilberr, Said b. el~Müseyyib'in, İbn Abbas'tan naklettiği şu haberi rivayet etmiştir : «Üç hasleti taşıdığım sürece ben kâmil bir insanım. Onun ötesinde ben de, diğer insanlardan biriyim. Rasulllah'tan işittiğim her sözün, Allah tarafından (gönderilmiş) bir hak olduğunu bil-mişimdir. Hiçbir namazda, sonuna kadar, gönlümü başka bir şeyle meşgul etmemişimdir. Her cenazede, mutlaka kendimi hesaba çekmişinıdır.» Said : «bu hasletlerin yalnızca bir Peygamberde bulunacağını zannederdim» demiştir.
Tavus'tan nakledilen rivayete gelince, Şâfîi, Beyhâkî ve İbn Hazm'm dediği gibi, her iki isnadı da munkatı'dır. İbn Hazm, yine Tavus'dan gelen bir başka isnadla da haberi rivayet etmiştir.
Sahih olduğunu farzetsek bile, iki rivayette de, Sünnetin hüccet olamayacağına, Rasulullah'm, helâl ve haram konusunda, yalnızca, Kur'an'da bulunan hükümleri te'kid edebileceğine dair bir delâlet yoktur. Çünkü rivayetteki, Kitap'tan maksat, Kur'an değildir. Bilâkis, Beyhakî'nin de dediği gibi, Hz. Peygamber'e vahyedilenlerin tamamıdır. O'na gelen vahiy de «tilâvet olunan» ve «tilâvet olunmayan» vahiy olmak üzere,.iki kısımdır.
Bizi bu te'vili yapmaya sevkeden ise, Rasulullah'ın daha önce geçen «El-Erîke» hadisidir. Zira, O, Hz. Peygamber'in Kur'an'da bulunmayan bazı şeyleri helâl veya haram kılabileceğine delâlet etmektedir. Hadislerde, «Ki-tab» ifâdesinin, Rasulullah'a inzal olunanların tamamı anlamına kullanıldığı variddir. «Eî-Ümm»'de şöyle bir rivayet vardır :. «Bir adamın oğlu, başka birisinin hanımıyîa zina etmiş. Delikanlının babası, kadının kocasına bir hizmetçi ve bir de koyun vermek suretiyle anlaşma yapmıştır. Bunu Rasulullah'a söylediğinde ise, Rasulullah şöyle demiştir : «Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim, ki, sizin aranızda Allah'ın kitabıyla hüküm vereceğim. Koyun ve hizmetçi sana geri verilecektir. İtiraf ettiği takdirde, hanım recmedilecektir.» Rasulullah delikanlıya ise yüz sopa vurmuş ve bir yıl sürgüne göndermiştir.
Görüldüğü gibi, Rasulullah, recm ve sürgün cezası hükmünü, Allah'ın kitabından saymıştır. Bu ise, Hz. Peygamber'in, bu ifadeyle, mutlak olarak kendisine indirilenleri kastettiğini gösterir.
«Kitap»tan maksadın, Levhu'l-mahfuz olması da mümkündür. Nitekim : «Biz, kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık,» âyetinin tefsirinde bazı müfessirler bu yorumu yapmışlardır.
Eğer «Kitap»'tan muradın, Kur'an olduğunu kabul edecek olsak bile, Kur'an'da zikredilmediği halde, Rasulullah'm helâl veya haram kıldığı şeyler, yine de, Kur'an'-m helâl veya haram kıldığı şeyler demektir. Zira,'Allah Teâla : «Rasul, size neyi verirse, O'nu alın. Sizi, neden ka-çmdırırsa ondan da kaçının,» buyurmaktadır. Nitekim, daha evvel buna değinmiştik.
İkinci rivayetteki, Rasulullah'm : «insanlar, beni hiç-birşeyle muahaze etmesinler» sözünün anlamı, O'ndan sadır olan bir şeye yapışmayı haram kılmak veya Onunla ihticacta bulunmayı yasaklamak, değildir. Bilâkis, Onun manası şudur : «İnsanlar, Allah'ın bana tanıdığı ayrıcalıklardan ve benim için tayin ettiği hususi hükümlerden birisiyle beni muahaze etmesinler. Bana, itirazda bulunup da; Rasulullah bazı şeyleri bize haram kılarken, kendisi, niçin onları yapıyor? veya, bize helâl kıldığı şeyerden, O niçin kaçmıyor? demesinler. Veya, bu gibi konularda, kimse kendini bana kıyas etmesin. Çünkü; benim onlarla, kendim arasında bazı farklılıklar gözeterek, helâl veya haram kıldığım, her konuda, hâkem Allah Teâla'dır. Yine, bazı hükümlerde, onlarla beni eşit sayan, bir kısmında da benim hükmümü, onlarmkinden ayıran, Allah Teâla'nın tâ kendisidir.»
İmam Şafîî, Tavus hadisini rivayet ettikten sonra, şöyle demiştir: «Rivayet, munkatı'dır. Biz Tavus 'un fıkhını biliriz. Eğer, Rasulullah'tan geldiği sabit olsa bile rivayetin, benim tavsif ettiğim manada olduğu gayet açıktır. Rasulullah : «İnsanlar beni, herhangi birşeyle muahaze etmesinler,» demiştir. «Bana sarılmayın» dememiştir. Bilâkis, kendisine yapışılmasını emretmiştir. Allah Teâla da bunu istemiştir. » [753]
İbn Uyeyne, Ebu Nadr'dan, O, Ubeydullah b. Ebi Ra-fî'den, O ise, babasından, Rasulullah'm şöyle dediğini haber vermiştir «Sizden birinize, emrettiğim veya yasalda-dîğim birşey gelip de : O'nu, koltuğuna yaslanmış bir vaziyette : Biz bunu bilmeyiz, Allah'ın kitabında ne varsa, biz ona tâbi oluruz, derken görmeyeyim.» Rasulullah (s.a.s.) bize, emirlerine tabi olup, yasaklarından kaçınmamızı emretmiştir. Allah, bunu, kitabında, kullarına farz kılmıştır. Bu konuda, insanların yapabileceği yegâne şey; Allah ve Rasulünden gelenlere yapışarak, onların delâletine uymaktır.
Ancak, şayet söylemişse bile, Rasulullah'm : «İnsanlar, beni hiçbirşeyle muahaze etmesinler,» sözü, yalnızca şuna delâlet eder : «Rasulullah en güzel örnektir. O'na,3İr takım hususiyetler tanınarak, insanlara mubah kılınmayan bazı şeyler O'na mubah kılınmıştır. Aynı şekilde, insanlara haram kılınmayan birtakım hususlar da O'na haranı kılınmıştır. Bu itibarla O da : «insanlar, kendileri dışında, bana helâl veya haram kılman herhangi, bir şeyden dolayı; beni muahaze etmesinler. Kendilerinin dışında, lehime veya aleyhime olan şeylere yapışmasınlar.
Kusmak sebebiyle, abdest gerekip gerekmeyeceğine dair soruya gelince; bunu, yalnız, «Mecelletu'l-Menars'da yayınlanan, Dr. Tevfik Sidkı'nm makalesinde görüyoruz.[754] Ne senedi ve ne de, nereden nakledildiği belirtilmiştir. Belki de, modern asrın bir uydurmasidır.[755]
Sahih olduğu farzedilse büe, nasıl cevap verileceği Tavus, hadisinin ilk rivayetinde kaydedilmiştir.
Dr. Sıdkı'nın : «Bu hadis, sahih olsa da, olmasa da, akla yatıyor ve akıl O'nu destekliyor. Bunun müslüman-larm, asla, kendisinden ayrılamayacakları bir prensip olması ise zaruridir» sözü de, zikrettiğimiz deliller muvacehesinde, saçma bir sözdür.

Allah'a hamdolsun, müslümanlarm selim akıllan, Ra-sulullah'm, Allah ile kulları arasında bir elçi olması hasebiyle, her ne kadar, Kur'an'da zikredilmese de; O'nun getirdiklerini almayı, zorunlu görmektedir. Nasıl ki, Sultanın teb'asma düşen, elçiliği sabit olduktan sonra, her ne kadar onlara yazılı bir mektup getirmese de, sultanın sözünü dinleyip, elçiye itaat etnıeleriyse, bu da böyledir.
Bu tabii olarak herkesçe bilinen bir keyfiyettir. Belki de, kusmakla ilgili haber'in zahirini makul gören akıl, sadece Dr. Sıdkı'nın aklıdır.
Müslümanlarm akılları ise; kusmuk haberiyle pislenmemiş, tertemizdir. Allah, hepimizi hayır ve doğru olana hidâyet etsin.
Hamd, iyilik ve güzelliklerin, nimetiyle tamamlandığı Allah'adır. [756]

Abdulhalık, Abdulgâni: Hucciyetü's-Sünne.
Abdu'lkadir, Ali Hasan: Nazratu'n Amme fi Tarihi'I-Fikhi'Hs-lâmî.
El-Acluni, İsmail: Keşfu'I-Hafa ve MuziIû'l-EIbas. Ahmed b. Hanbel: el-Müsned. Âlusî: Ruhu'l-Meânî.
EI-Âmidî, Seyfüddin : el-îhkâm fi Usuli'l-Ahkâm. Aynî, Bedruddin : Umdetu'1-Kârî. El-Azimâbadî: Avnu'l-Ma'bud. .
Bezzar: Mecmau'z-Zevaîd. Buhari, îsmail: el-Camiu's-Sahih. el-Cezairî, Tahir: Tevcihu'n-Nazar. ed-Dârimî: enNakz, ed-Dârimî : es-<Şünen.. ed-Dihlevi : Huccetu'llah el-Bâliga. Ebu Dayud: es-Sünen.
Ebu Şehbe, Muhammed: es-Siretu'n-Nebeviyye fi-Dav'ü-Kur'an
ve's-Sünne. Ebu Şehbe, Muhammed : el-îsrâiliyyât ve'1-Mevzuât fi Kütübi't
Tefsir.
Ebu Şehbe, Muhammed : el-Medhal li Dirâseti'I-Kur'ani'l-Kerim. Ebu Yusuf : Kitabu'l-Haraç. Emin Ahmed : Duha'I-îslâm
Emin Ahmed : Fecru'l-İsİâm, E. Dermenghem: Hayat ü Muhammed. el-Firuzabâdî : Kamusu'l-Muhit. Goldzier, I. : Dirasa
İsJâmiyye. el-Hattabî: Mealimu's -Sünen. İbn Abdilbcr: Camiu Beyani'1-İlm ve Fadüh. îbn Abdu'ş-Şekur, Muhibbullah
Müsellemu's-Sübût. tbn Arrak : Tenzihu'ş-Şerİâ.
İbn Hacer : İbn Hacer İbn Hacer İbn Hazm :
İbnu'I-Cezerî: en-Neşr.
Îbmı'1-Esir, Mecduddin : Camiu'J-Usul ilâ Ahadisi'r-Rasûl.
tbıı Hacer: Fethu'I-Barî.
Hedyu's-Sârî fi Mukaddimet-i Fethî'1-Bârî. Takribu't-Tehzib' Lisanu'I-Mizâu. el-İlrkâm fi Usuü'l-Ahkâm. İbn Kayyım
İ'Iamu'l Muvafckıîn. îbn Kayyım : Zâdu'1-Meâd. İbn Kayyım : Telbisü'l-îblis. İbn Kuteybe : Te'vil-i Muhtelefi'l-Hadis. îbı
Mâce : es-3ünen. îbn Sa'd : Tabakatü'I-Kübra. İbn Salah : UIumu'I-Hadis.
îbn Sellâm, Ebu Ubeyd Kasım : Kitabu'I-Emvâl. İbn Teymiyye : Refu'I-Melâm ani'I-Eîmmeti'l-'AIâm, el-Kasım
Cemaleddin : Kavaidu't-Tahdis. el-Kureşî: eİ-Marac. el-Münziri: et-Tergib ve't-Terhib, Müslim : el-Caıniu's-Sahih. en-Nesaî : es-Sünen. en-Ne^'evi: Şerh-u Müslim. er-Razi, Fahruddin : Mefatüıu'1-Gayb. es-Sahâvî: Fethu'l-Mugis. es-Sehâvi
Şerh-u Elfiyeti'l-Irakî. es-Suyııti: Tedribu'r-Ravî fi Şerhî Takribi'n - Nevevî es-Şuyuti:
Miftahu's-Süniıe. Şakir Ahmed : el-Baisu'1-Hasis. eş-Şafii: er-İlisâ!e. eş-Şafîî : Cimau'1-îlm. eç-Şatıbi: el-Muvafakat
Şclebi, Muhammed : UsuIi'I-Fikto'l-İslâmî. eş-Şevkânî: Neyhı'l-Evtâr. Tac Abdurrahman ve Seyis Muhammed : Müzekikiret-u Tarilıi't
Teşri'i'1-İslâmî.
et-Tirmizî: es-Sünen (el-Camiu's-Sahih). ei-Tirmizî : eî-İIei. ez-Zehebî : el-Mizan. ez-Zehebi: Tezkıı-etu'l-Huffaz.

Sünnet Müdafaası II

Günümüzde bir takım insanlar, "Size düşen
Kur'ana sarılmaktır, onun hela! dediğini
helal, haram dediğini de haram saydığınızda
kurtuluşa erersiniz!" diyerek inanan insanları
sadece bir kaynağa yöneltmekte ve bilerek Allah'ın
Rasulunü ve hadisi devreden çıkartarak: "sünnetsiz bir hayat" m savunuculuğunu
yapmaktadırlar.
Tam bir müsteşrik kafasıyla hareket eden bu
yerli "oryantalist işbirlikçileri" nin asıl amaçlan
sadece sünneti devreden çıkartmak değil, koskoca
bir hadisler deryasını bir çırpıda yok saymak ve
dolayısıyla da onları rivayet eden eşsiz sahabiyi
neredeyse "yalan hadis" gibi ağır bir ithamla
suçlayarak İnananların gözünden sahabinİn
etkinliğini silmektir.
Bu yüzden olsa gerek, şimdilerde her önüne gelen bir ahkâm kesmekte, hadisleri reddetmekte, sünneti kabul etmemekte ve eşsiz sahabiye dil
uzatabilmektedir. Bu hastalığın şifası da hiç
şüphesiz Rasulullah sevgisinde, sünnet ve hadis
sevgisinde yatmaktadır. Nitekim Âli Imran
Sûresinin 31. ayetinde: "De ki, Allah'ı

seviyorsanız hana uyun, Allah da sizi sevsin"
denilerek bu reçete vahiyle teyid edilmiştir.
Günümüzde hadis, sünnet, mezhep ve tasavvuf
inkarcılarına karşı bu sahada yazılmış en ciddi
reddiye mahiyetinde olan Prof. Dr. Ebu
Şehbe'nin "Sünnet Müdafaası" adlı elinizdeki
iki ciltlik bu eserle, insanımız Rasulullah'a ve onun
sünnetine daha çok yaklaşacak ve bu değerlere
daha sıcak sarılacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

AbtluIgaaİ Abthtlııâlik.: lIuct-îyyetuN-SuiMtc, Dâıa'İ Kıır'ani'f Kerim.
Iteyrut, im.
Abdııtazİ/. b. Alunelt clltulıiirİ: GuyeluVİ'nMiUı {yazına)
el-Aclûnİ, İsmail b. Mıılıanuncd: Koılul-Kafa vr Muzüul-İHuıs. Mucsscsciu'r-K.isâU\ Itcynıt, 1^85. Ahıncd Bmin: l*'ecrut İKUm ve l)utuı'l-İ*ItiHt.
Duvmlü^ıt: SahHı-i Mü<dıın t'crc«ıuc ve fjethi. Sönme/ Neşri-y:tl İM. Ali Hasa» Ahciıılkudir: Na/ralıra Âmme Ki Târihi'l-Fıkhi'l-Irfâmi.
Aliyyıri-Kâri: «rI-Mev«kıâtH*l-Kobfa. Hcyrul. ı.y.
ÂltiNİ, Ehu's-Sona .*>İliabu(I(ltn Malumu!:. Kııhul-Mâuai Fi i'efsirit Kar' UAİI Azim...
Aynî Ilcdru'U-Uiıı Malmuul: el-tlıudelvl-K^i 11 Şerhi Safailıtl-Htıfaâri.
Bcynıl... Aziıılabûüı, Eluı't-Tib MuJıamıiK'd .yniMi'l Malik: Avnul-Ma'ltod *İ*rhu
Suttw«*i Kbî Uavod. McdiiK- ViM.
lltthari 1-btı Abdi Hah MulıamıiK'ü h. İsmail: cM'âmîu's Sahih, Itcvrul... i^hu'l-Hailâb: et-Tenvir Kİ Mcvfldi's-Siracil Mu«ir.
cl-Hâkînı, Ebu Abtliltah cn-Nıryvtbûri: el-Mu*4edrek AleN -Satıttıayıt.
licynıt. Ilamitlullah, Muhatııtımf: tt-Vt^âiktrsSîjaM.vye. Oûruit-Nefâis Hcynıt.
ci-Hâzimi, Ebu ückr Muhanımcd b. Mtıs;i: Kitaba'! İtibar H'n-Nâwfai
İbıı Alnli'l-Ucrr, Ehıı Ömer Yusuf: Camin HeyâaİI-İIm ve l-mllil». licynıt. «l-İs<İâb Fi MirİfHH Ashab.
İbnu'l-Arabi, Kadi F.bu llekr: el-Avâsım Mine'l-Kavasım Dâru'l - Ceyl.
Beyrut, 1987. Ibnu'l-Cevziyye, İbnu'l-Kayyım Muhammed b. Ebu Bckr: Zâdu'l-Meâd
M. er-Risâle, Beyrut... tbn Dakik el-ld : AUkaınu'l-Ahkam Serim Umdeti'l-Ahkam, Dâru'l Ku-
tubi'l İlmiyye. Beyrut.
Ibnu'1-Esir: en-Nihaye Fİ Garibi'I-Hadis, Beyrut. Ibn Hacer, el-Askalani Şihâbııddin ; FethıTİ-Bâri Serhıı Sahihi'l-Buhari, Mısır 1959.
Nü/hctu'11-Na/ıır Şcrhu Nııhbcti'I Fiker, Mısır 1934.
el-İsûbe Fi Mârifetî's-Sahabe, Ucyrut. İbn Haznı Alî: cl-İhkam Fİ Usiili'l Ahkam, Mısır, tbn Haldim: Mukaddime, Mısır t.y
İbn Kesir, İmaduddin Ebu'l Fida: el-Baisu'l Hasis Fi İlıni'l Hadis,
Beyrut, 1962.
TefsİniİKur'ani'l Azim, Dâru'l-Halebi, Mısır, îbn Kudame : el-Muğuti ve eş-$erhu'l-KebİIr...
İbn Kmeybc, Abdullah b. Müslim; Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis, Beyrut 1952,
Ibnu'l-Muflih: cl-Adâbıı'ş-Ser'fyyc--.
Ibn Mâce Ebu AbdİIlah eİ-Kazvini Sünen Kahire.
İbnu's-Salah, Ebu Amr Osman: UlumtTI-Hadis...
İbn-Teymiyye, Takiyyuddin Ebu'l-Abbas : Mukaddime Fi UsulİI't-TefsIr...
İbn Teymiyye Ebu'l-Berekut Mecduddin: Muııleku'I-Ahbar...
Kevser!, Mııhammed Zâhid : el-Makalat...
Kurtûbi, Ebu Abdillah Muhamıned: el-CâmIıı'l Ahkami'l - Ktır'an, Kahire 1387. Kurtııbi, Ebu'l-Abbiis b. Ömer : el Mufhim Fi Şerhi Sahih-i Müslim.
Leknevi, Abdulhayy : el • Kevaidıı'l ItchIyye Fi 'I'erûıimi'l - Hanefiyye,
Dâru'l Mârifc, Bcyrın.
Mubârekfûri, Mııhammed Abdurrahman: Tuhfctu'l KtıvıuI, Medine 1965. Muhammed Ebu Şchbe: cl-Vaz'u Fi'l-Hadis, A'laınu'l Muhaddisin; el-İsrailiyvah] ve'l-Mevdııât Fİ Kululii't-Tefsir, Mektt-bem's-Siinne 1393. Muhammed Vasfi : el-İsimııı Vc't-'l'ıbb...
Müslim b. Haccac el-Kurcşi : CâtıiuVSuhih... 1955.
Nevevî, Mııhyiddin Yahya b. Şeref: .'jerhtı Müslim (Sahih-i Müslim ile birlikle) Mısır 1349.
Ömer Rıza Kehhâle: Mu'ceınu'l Müellifin, Beyrut. A'laıtıuıı Nisa,
Müessesedir Risale, Beyrut. Râzi Fahruddin : el-Tefsiru'l-Kcbir, Bolak... Sadi Ebu Ceyb : el-Kâmusu'l-Fıkhî, Dâru'l

Fikr^Şam.
Sehâvi Şemsııddin Muhammed b. Abdurrahman: Fettıu'l-Mıığîs Şcrhu Klfiyeli'l Hadis Kahire 1389.
Suyuti Celaluddin : el-İlkan Fi UIumi'l-Kur'an, Mısır 1318. cl-Leali'l Masnu'jı Fİ AhadİM*) Mcvdua, Beyrut...
Şevkâni, Mulıanımed b. Ali: İrç&du'l-Puhııl İla Tahkiki') Hak Min İlmi'l-Usûl, Mısır 1937.
et-levhid Fİ Tevaturi mâ câe Fi'l MehdiyyPl-Muntazar ve'd-Dec-tali ve'l Mesih.
Tahavi Ebu Cafer: Müskilu1! Asar, Haydarabad 1333. Zemah^eri Cârutlah : el-Keşşsf...
Zerken BedruddİN Muhammed: cl-İcâbe li-iradi mâ İstcdrekutjıu Aisetu uleVSahabe el-Mektebu'l Islami Beyrut... [1]

---

[1] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/13-15.
[2] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/17-33.
[3] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/35-36.
[4] Merfu olan şu hadis buna delâlet eder: «Ruhu'l Kudüs kalbime hiçbir nefsin rızkını tamamlamadan ölmeyeceğini ilka etti, öyleyse Allah'tan korkun ve rızkı güzel taleb edin...-Bu hadisi el-Hâkim ibn-i Mşsud'dan rivayet etmiş ve sahih olduğunu vurgulamıştır. Ebu Nuaym ve Tabarani Ebû Uma-me'den, Bezzar Huzeyfe'den Müsnedu'l Firdevs sahibi ise Câbir'den rivayet etmişlerdir.
[5] A lak 1-5.
[6] Necin 1-4.
[7] HİCR9
[8] Sebeüer; Küfrünü gizleyip müslüman gözüken Abdullah b. Sobe'nin taraftarlarıdır.

[9] Bu tezimi ben H, 1365, M' 1946 yılında kaleme, aldım.
[10] H. Muharrem'den Şaban 1378 H. yılına kadar (1058-1959) iTemmuz 1958 don Şubat. 10501 Yani Merhum Dr. Mustafa Sibai'nin «es-Sünnetu ve mekannatuhp. fi't-Tegrü'1-İslam» (Sünnet ve İslâm Teşri'indeki yeri) adlı eserini sunmadan bir yıl önce. Çünkü ilk baskısının önsözünde belirtildiğine göre bu oser 15 Şaban 1370-12 Şubat 1060 tarihinde yazılmıştır. Merhum Sibai kitabının 46. sayfasında kendisi Kahire'de tedavi görürkon 1961 m. yılında basıldığını belirtir
[11] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/37-45.
[12] Nlahl 44.
[13] Şûra 52-53.
[14] Enam 32
[15] înşikak 7-9.
[16] Nisa 15.
[17] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/47-48.
[18] Maide 38.
[19] Maide 90.
[20] Nur 2.
[21] Tevbe 118.
[22] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 49-51.
[23] Kur'anda belirtilen neseb dolayısıyla evlenilmesi haram olanlara ilaveten,51.
[24] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 51.
[25] eş -ŞevkAnî, Irşâdu'l Fuhûl, s. 29.
[26] Kanaatimizce sünneti toptan reddeden hiçbir fırka olmamıştır. Ancak çoşitli yönlerine itiraz ettikleri için böylo sayılmıştır, HAriciler fitneden önce vftrid olan sünneti kabul etmişlerdir. Sünnetin delil olmasını reddettikleri söylenen rû-fizilor en çok hudis uyduranlardır. Bu konuda goniş malumat için bkz. AbdüKani Abdulhalık, HucciyycLu's-Süiuo, s. 245-270. Darul Kur'an, Beyrut 19üO.
[27] Âl-i Imran 31
[28] Nisa 50.
[29] Nisa 65.
[30] Nisa 80
[31] Nur 63.
[32] Ahzab 21.
[33] (Bkz, Azim Amâdi, Avnu'l Ma'butl Şerhu Sunen'j Ehi Dâvud c. l'J. s :i5(i Meluubetu'sselefiyye, Medine 19(39). E bu Davud Mııl No: 45(10, Tirnıizi 5/3U/2<Sf>4, İbn Mâca 1/6/m. 12 Musnud 4/132 el-HakİnI el-Mustedrek 1/109, ed-Dûrımi, es-Sünen 1/453/536.
[34] Kurtııbî, Tefsiru'l Kur.'.ubî, c. I. s. lifi. bkz. Avnu'l Ma'bud, Şerhu Sunen-i Ebi Davud, c. 12/s. :i5Ö,t mire.)

[35] Avnu'l Mabut. 9/509.
[36] bkz. tbnu'J Esir, -en-Nihaye fi G&ribi'l Hadis», c. 3, s. 468, Beyrut, t. y. (mire).
[37] bkz, Ömer Hıza KchhâİE, Âlanm'n-Nisa. c. 5, s. 299, Muesse-sotur'-llisale, iioyrul, t.y._ (mire).
[38] bkz. Ahmet Davudoglu, SaJıih-i Mastım Ter. ve Şerhi, c. 9, s. 150, Sönmez Nuşr. istanbul 193. (mtrc)
[39] Kitabın tanı adı -Camili Beyan'il ilmi ve fadlihi ve ma yen-beği fi rivayetihi ve İmmlihi
[40] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 51-58.
[41] e$ Ştîvkitiii İı-fjâdu'l Fühul, :i. 29.
[42] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 58-59.
[43] Sakinlerine izafeten bu semte bu isim verilmiştir.
[44] Buhari, Sahih, Kitabu'l Um, Babu'l Tenavtıbifi'l llm.
[45] Onlardan bilisi Resulullahm meclisi no giderken «gel de bir saut iman edelim- dordi. lYani imanımızı urttırahm.J
[46] Müslim'in rivayet ettiği bir hadis şöyledir: -Kim ilim taleb eünek için bir yola girerse, Allah da buna karşılık ona cennete giden bir yoi bahşeder.
[47] Ibn-i Hacer el-Askalani, Fethu'l Bari, c. 1, s. 12Ö-149.
[48] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 59-61.
[49] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 61-64.
[50] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/64-65.
[51] Talik; isnadın başından bir ya da daha çok ravinin düşürülmesidir. Bullarının Sahihinde bunlar çoktur. Ancak bu gibi rivayetler kitabın aslında olmayıp, bab başlıklarında ve şa-hid olarak getirdiği haberlerde olur,
[52] Babasının dedesine nisbet edilen bu zatın dedesi Amr sahu-bidir. Babası ise Resululluh'ı (küçükken) görmüştür. Tabii bir fakihtir. Ömer b. AbdulazİZ Medine'ye vali yaparak yjırgı İşlerini onu devretmiştir. Ebu Bekr'dun başka bilinen ismi yoktur. Künyesinin Abdulmelik olduğu söylenir, H. 12n yılında vuial etmiştir.
[53] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 65-66.
[54] Fethu'l Bari, c. 1, s. 165.
[55] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/67-68.
[56] Ibn-i Hacer, Fethu'l B&ri, c. X, 8. 141-142.
[57] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/68-71.
[58] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/71-72.
[59] Buhari; Bkz. Kitabu'd Daavât, 31, İbnü'l Hacer, Fethü'l Bari, c. 1, a. 189, (mire).
[60] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/72-74.
[61] İbnu's-Salah, Mukaddime ,s. 185.

[62] CâmİU'l Usul, c. 1, s. 72, Şerhu *Nuhbetu'l Fiker, İstikamet Matbaası, s. 32:
[63] İbnu'l Muflih, el-Âdabu'ş-Ser'iyye, c. 2, s. 155.
[64] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/74-79.
[65] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/79-80.
[66] el-Adabu'ş-ŞwİyYe, c. 2, s. 129.
[67] tt.g.e. c. 2, s. 132.
[68] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/80-81.
[69] Câmiu'l-Usül, c. 1, s. 54, (İbn-i Kesir), el-Sâlsu'l Hasis, s. 166.
[70] tbnu's Salah, el-Mukaddime, s. 189.
[71] Sebe, m.
[72] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/82-84.
[73] Kitap -Muhammedi Sünne,tin Aydınlatılması- adı ile Muharrem Tan tarafından tercüme edilmiş va Aralık 198ü tarihinde Yöneliş Yayınevi tarafından basılmıştır. Yanlılarla dolu bu tercümenin tenkidi için bkz. Islâmî Araştırmalar Dergisi, c, 3, sayı, 4.
[74] Birçok kimsenin kullandığı bu haber hakkında îbn-i Hazra mursel bir haber olup, delil olartık kulhmümaz demiştir. Bey-haki de iiyni kunuute varmıştır. Zira seneddo yeralım İbrahim b. Abdu-ruhmun, Hz. Ömer'e ulaşmamıştır. U3k/.. İbn-i Ili'/.m. cl-lhkam fi usuli'l Ahkam, tahk. Ahnved Muhummed Jtıkir c. 2, s. J.3Ö. Daru'l Afaki'ı Cedide Beyrut i!»i:i uy nen "bki. Ibnu't Arabi, el'A vâsim mine'I Kavasım» (»hk. MıhibbıtdUin ül Hatib, s. 87, Dıru'l Cuyl. Beyrut 101(7, ı mire. ı.
[75] Ar&f 157.
[76] el-İsabe'de rivayet edildiğine göre Mudurtb b. Cüz söyle demiştir. -Gece yürüyordum, birden bir adamın tekbir getir-digini duydum. (Baktım ki Ebu Hureyre) Uu nedir? diye sordum -Ben, busre bint-i Guzvan'ın hizmeiçişiydim. Onun için Allah'a şükrüm arttı dedi vo yukarıdaki kıssttyj anlattı., (bk/.. el-lsabe, c. 7, s. 2(Xi).
[77] Ebu Royye'nin Ebu Hureyre hakkındaki sözü budur. İmam tbn-i ishok ise onun hakkında şöyle diyor «Devs beldesin-den olup faziletli ve asalet sahibi biriydi». İki sözün ara. sındaki farka bakan!..
[78] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/85-93.
[79] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/95-97.
[80] el-Va/.'u fi'l Hadis- (Hadislo Uydurmacılık) adlı kitabımda uydurma boiirtilerinden 14 tanesini belirttim; bunların çogunluyu rııt'tiK! yönelik olanlardır.
[81] Aliyyu'l Kâri, ei-Mevzuut, s. 119.
[82] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/97-100.
[83] Buharı, Sahih'inde Ebu Zor'den şöyle rivayet eder; «Hz. Peygamber güneş batanken bana «güneşin nereye gittiğini bi-liyormusun?» diye sordu. Ben de Atla h ve Resulü dunu iyi bilir dedim* Dedi ki «Arşın altına secde etmeye gidiyor; izin ister vû ona îzin verilir. Tam sucde edeceği zaman kabul tîdilmuz; izin ister ana izin verilmez vo geldiğin yero geri dün denir; o da battığı yerdon doğur. Allah'ın «güneş bülli bir yörüngede yüzer. Bu A/.İZ ve Alim olan Allah'ın koyduğu ölçüdür» ayetinde ulduğu gibi. IBuhari, Tefsir Sure
[84] Dr. Muhammed Vasfi, el-tslâmu Ve't-Tıbb, s. 206.
[85] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/100-104..
[86] îbn-i Hacer Fethu'1-Bârî, c. 13, s. 211.
[87] Hadisin farklı anlamlan için bkz. İbnü'1-Esir, en-Nihaye fi GarİbI'l Hadis c. i, s. 15 Beyrut; Ahmet Davutoğlu, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi c. 10 s. 478 Sönmez neş. İst (Mtrc)
[88] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/105-108.
[89] MütevaLir; âlimlerin İstılahında: aklın yalan üzere birleşmelerini imkansız bulduğu bir topluluğun rivayetidir. Ve bu yakini »ı:-ıı oluşturur, fak ut ahad haberler için aynı şey denemez
[90] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/108-109.
[91] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/109-110.
[92] İbn-i Hazm, el-İhkanı, c. 2, s. 139.
[93] «Nazra/.u'n fi Tarihil tıklû'l-İslâmi» adlı ener a bakan bu hu-beri aıu'jiiniittya Uıbi luLmadun uılıudım kaptığını görür.
[94] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/110-112.
[95] C. 1, s. i(i-i ve sonrası.
[96] Ibn-i Hucer (u.^.ej'cle sahih ve hasen tariklerle kendilerinden rivayet, üdikm sahabenin isîmlurini serdetini,
[97] Ijuhuri, Sahih KiLabu't ilnı, Müslim, Sahih Nevevi Şerhi ile1, t,. Ü5-7O.
[98] Fethıı'l-Bari I, s. 162
[99] C. 1. s. 69.
[100] T bnu's Salah, el-Mukaddime (Iraki şerhi ile birlütte) s, 110. • Müdrcc; ravisi tarafından isnad veya metine aslından olmayan btızı sözler sokulmuş hadis demektir (mtrc).
[101] c.l. s. iü4 Ezheriyyc matbaaa^ (Kahire).
[102] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/113-118..
[103] İbnu's-Salah; el-Muküddime Üraki şerhi ile birlikte) s. 110,Şam.
[104] Miftahu's-Süiuue; s. 18.
[105] bkz. Ömer Kıza Kühhale Mucemil Müellifin c. 2, s. 238.
[106] Hadise mevzu hükmünü verirken gevşek davranan Cüzekani ve ibnu'l Covzi bu hadisin mevzu olduğunu belirtmişler. Bunun için bunları belirten es-Sehavi bu şüphelidir demiştir. bkz. us sehavi Fethu'l-Mugis, c. 2,fs.217.
[107] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/118-123.
[108] El-Muğni Ve'ş-Şerhu'1-Kebir; C. 1, S. 579.
[109] Buna Vakıf Olmuk İçin Bkz. Fethu'1-Bari, C. 2, S, 2SI-A52 Ve Übn4 Kudame) A.G.E.
[110] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/123-125.
[111] Yazarın -hadisleri- hadis diye zikretmesi hepsinin tek hadis olduğunu zannotmesindendir, oysa hakikat bunun aksinedir.
[112] Fethu'l Bari, c. 3. s. 204.
[113] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/126.
[114] ibn-i Dakik üi id, Ahkamül Ahkam Şerhi Umdeti'1-Ah-kani. c. 4, s. 4ü. Daru'I-Kıtibn-nmlyye, Buyrut ImtrO.
[115] Fethu'l-Bari, c. 9, s. 176.
[116] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/127-129.
[117] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/129-131.
[118] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/131-132.
[119] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/132-133.
[120] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/134.
[121] Rkz. tîl-İstiab ffi marifeti'I-Ashab) (el-isabenin kenarında) e. 3, s. 395 ei-isabe (fi lcmyizis-saha.be), c. 3, s. 433, Fethu'l-Bari, c. 6, s. 82.
[122] Fethu'l Bari, c. fi, s. 62,80.
[123] c. 8, s. 210 ve sonrası.
[124] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/135-139.
[125] C. 3, S. 569.
[126] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/139-141.
[127] Yani hadis sadece -köle için iki ecir vardır» sözünden ibaret ulup gerisi Ebu Hureyre(ra)'nin sözüdür (mtrc).
[128] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/141-142.
[129] el-Kevseri; el-Makalatt s. 31.
[130] el-Kevseri, el-Mak&Iât, s. 31 lîbn-i Abbas'ın bu ifadesini Kev. seri'nin bu kitabında bulamadık imtrcl).
[131] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/143-145.
[132] Ibn-i Haldun; Mukaddime, s. 368.
[133] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/145-146.
[134] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/146-147.
[135] IİbN-i Teymiyyel Mukaddimetu't-Tefslr b. 46 selefiyye mat-baası.
[136] c. l. s. 8 el-Menar matbaası.
[137] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/147-149.
[138] Araf, 156-157.
[139] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/149-151.

[140] Rk/.. en-Nevevî MüâUm Şerhi, c. 6, s. 198, Zâdti'1-Mead, c. t, S. 121M27.
[141] El-Muğni vo eş-Şerhu'I-Kebir, c. 2, s. 295.
[142] Şayet Ka'b, Enes hadisinin bir ravisi olsaydı veya Enes, ehl-i kitaptan haber almakla bilinseydi yazarın dedikleri aklen mümkün olurdu. Ancak rivayetin uzaktan yakından Rab ile hiç bir ilgisi yoktur, öyleyse tüm ihtimal yolları kapanmıştır.
[143] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/151-153.
[144] c- 5, ş. 143.
[145] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/154-156.
[146] el-isra l.
[147] [Rsdrıud Din Ayni! Umdetu'I-Kârî, c. ?. s. 202.
[148] Orijinali «es-Sukla» olan bu kelime çocuğunu kaybeden manasına gelmektedir. Ancak dilimizde bu tabirin karşılığı kaydettiğimiz şekilde olduğu için böyle ifade ottik Imlrcl. T
[149] İbnu's-Salah, el-Mukaddime, s. 121 Halep.
[150] Umdetu'l Kari, c. 7, s. 253.
[151] el-Mugnl ve's-Şerhu'l Kebir, c. 11. s. 352.
[152] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/156-160.
[153] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/160-163.
[154] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/163.
[155] Sahih-i Müslim Nevevi şerhi ile; c. 16, s, 78-84.
[156] c. 1, s. 183.
[157] Ciisiyo. 21.
[158] c. 3, S. 497.
[159] c 1.1, S. 275.
[160] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/164-167.
[161] Sahihi Müslim (Nevevi Şerhi ile beraber), c. 16,,s. 58-78, Fet-hu'l Btot, c. 13, a. 78-90,
[162] Nemi, 82.
[163] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/167-169.
[164] Al-i İmran, 36.
[165] Hicr 39.
[166] Bkz. Ez-Zemahşeri, Tüfsiru'l Keşşaf, Dârul Mushaf c. 1, s. 172, Kahire IMtrc).
[167] Hicr Al, lsrâ 05.
[168] Hicr 40, aâd 03.
[169] Fethu'İ BftrİI, c. 8, 3. 170.
[170] Yazarın dilediğini alıp dilediğini terketüği konusunda burada yaptığı alıntı da bunu kuvvetlendirmektedir. lbn-i Ha-cer'in, Zemahşeri ve Râzi'nin hadisten şüphe duymaları ile. ilgili naklettiği sözleri nakledurken Hafızın hadise verdiği manayı vermemiştir ki biz bu manayı buraya aldık. Tabikt yazar bunu içinde gizlediği düşünceyi doğrulamak İçin yapmıştır
[171] c. 4, s, 68.
[172] Bkz. Fahru'd-Din er-Râzi, e,t-Tefsiru'I-Kebir, c. 2, s. 658 Bolak.
[173] Aynı yerde bu alıntıyı bulmak mümkün olmadı (Mtrc.J. ,174
[174] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/169-174.
[175] c. 7, -s. 161.
[176] NiSa157-158.
[177] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/174-177.
[178] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/179.
[179] en-Nuhbe Şerhi, s. 37.
[180] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/179-180.
[181] Bakara, 143.
[182] âi-i imrân no
[183] Tevbt: 100
[184] Feth18.
[185] Feth.29
[186] İbnu's-Salah, Mukaddime, s. 263.
[187] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/181-184.
[188]Aslında imam ibn-i Kuteybe kitabında, Nazzam ve benzerlerinin genel olarak Muhaddislero Özel olarak da Ebu Hureyre'ye ulan hücumlarını zikreder sonra da âlim vo araştırmacı bir eda ile hadis ve ehlini müdafaa eder, ümid edi-yoruzki Allah bu sebeple kendisini mükafatlandırır.
[189] C. 8, S. 109.
[190] C. 4, S. 210.
[191] C. 8, 3. 113.
[192] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/185-189.
[193] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/189-190.
[194] Yazar bu ismi diğer bir kitabına isim olarak seçmiş ve -Şeyhu'l Madire Ebu Hureyro- adlı bir eser kaleme almıştır (mtrc).
[195] el-Madire:Kesilmiş ayrandan pişirilen bir çorbadır. Daha Çok süt ile karıştırılır. O zaman en güzel yemeklerdendi.
[196] til-İstiâb fi Ma'rifoti'l Ashiib, c. 4, s, 209 (el-isabe'nin kena-' nnda),
[197] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/191-193.
[198] Bakara, 273.
[199] c.8, s. 110.
[200] «Msûbo, c. i, s. im.
[201] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/193-197.
[202] Ebu Hureyre Yazar bu kıssadan şüphe duymuş vo onu inkara kalkışmıştır. Onun bu konudaki önderi yahudi müsteşrik Goldzier'dir.
[203] es-SuyüU. el-İtkan, c. 2, s. 187.
[204] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/197-201.
[205] D&iretu'l Maû.rifi'1 Islamiyye İslâm Ansiklopedisi, c. 1, s.
[206] el-Bldâye ve'n-Nihâye, c. 8, s. 111.
[207] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/201-205.
[208] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/205-207.
[209] Muhaddislere göre tediis, mutaki olduğu şeyhten işitmediği halde hadis rivayet etmesidir. Veya muasır olup karşılaşmadığı birisinden ondan işitmiş gibi, hadis nakletmesi d ir. Tediis bir kaç kısma ayrılır: en kötüsüne «tedlisu't-Teüviyc» adı verilir bu da senedinde zayıf ve kuvvetli raviler olan ancak sonunda senetten zayıf ravileri düşürülen hadislerdir. Bilmeyen de sika nıvitardım geldiğini zanneder. Bazı hadis-ciler müdellis ravinin hadislerini tamamen reddeder. Bazıları da sarahaten kimden işittiğini söyleyenlerinkini kabul eder. Şu'be tedlisi tamamen reddedenlerdendi. Hatta O'nun bu konuda «bana göre tediis yapmak /.imi işlemekten beterdir- dediği rivayet edilir.
[210] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/207-209.
[211] el-Mihras oyulmuş büyük bir taşür kişi taşımaya güç yetine/, su İle doldurur ve içinde yıkanırlar = (küvet).
[212] Hadid 22.
[213] Hz. Ömer birçok meselede bir görüş beyan etmiş ve o doğrultuda vahy gelmiştir. Vııhy onun bu görüşlerini onayladığı için bunlara muvufakat-ı Ömer adı verilir (Mtrc).
[214] Fâtır 18e
[215] Fâtır 22.
[216]Geniş malumat için tak?. Bedrud-Din ez-Zerkeşi, el-lcûbe lı IriUH Ma İstedrekethu Aişetu uics-Sahabe tahkik Said el-Aİ-gâni s. (, 91-100 Mektebu'l tslûmi Beyrut İ085 (Mtrc).
[217] Buharı, c. 3, s. 123, Müslim, c. ti, s. 230.
[218] Bakara 187.

[219] Geniş bilKİ için Vık/.. el-I-tozımi, el-ittbar fi'n-NâsÎhi ve'l Men-sühi ınınc'l Asar, tahkik Abtlu'l Mu'ü f*'.min Kft'l'acı -s. 208-211, Ûâru'l Va'y Halep, (Mtrci.
[220] Buhari, bâbu'l isticnıar, Müslim (Novevi şerhi ile), s. 3, s, 177.
[221] c. [i, S. 285.
[222] Hadid 22.
[223] Buhari, Kitabu'l Cihad, Müslim, c. 14, s. 220-221.
[224] ibni Teymiy diye şöhret bulan Ebu'l Berekat Mecdu'd-Din Abdusselam e) Hamini adlı alimin ahkam hadisleri ite ilgili eseridir. Muhammed bin Ali eş ŞevUâni tarafından -Neylu'l Evtar» adı ite şerhedilmiştir t Mire).
[225] Geniş bilgi için bkz. tsI-Mübarekfârf, Tuhfetu'l Ahvezi bi Şerhi Camii*t-Timıizi c. -i, s. 71, Medine 1965 (Mtrc)
[226] El-isâbe, c. 4, s. 209 us-Suodot matbaası.
[227] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/209-223.
[228] en-Nehâî, en-Nehâ Kamusta da geçtiği gibi Yemendo bir kabilenin adıdır.
[229] Musarrât: memesinde süt bekletilen hayvana verilen isimdir, bkz. Sadi Ebu Ceyb, el-Kâm.usü'1-Fıkhi, 211 Daru'l-fikr Sam IMtrc».
[230] (Buna göre) Hz. Peygamber şöyle demiştir: •Koyun ve develerin memelerinde süt bekletmeyin. Her kim memelerinde süt olan bir hayvanı satıı alırsa iki şeyi yapmakta muhayyerdir: Ya sağdıktan sonra hayvanı yanında tutar, ahn ya da bir ölçek hurma ile tekrar İade eder.-
[231] et-TevhÎd Mâ Telvih, c. 2, s. 434, İstanbul.
[232] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/223-225.
[233] el-İsâbe, c. ı. s. 12.
[234] El yazması olun kitap Mekke Haremi Şerif kütüphanesinde-dir. Vi; çok kıymetli bir.kitaptır
[235] Asıl adı -Gayetut-Tuhkik» olan bu eser Abclul) Aziz b. Ahmet el-Buhari'nin kulemi; aklığı meşhur usûl kitabıdır, bkz. Abdu'l llîiyy el LokntA'i, el-rovairii'l »elıiyye fi Terâcimi'J e, H. D-t Da.ul Marifo, Beyrut (Mtrc).

[236] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/225-229.
[237] c. 6, s. 22Ö.
[238] c, 9, S. 320.
[239] Kitabu Bed'il Halk, babu sıfatiş-şomsi ve'I kamer, Fethu'lBari, c. fi, s. 229.
[240] Enbiya, 98.
[241] bkz. el-HAkim el-Mustedrek, c. 4, s. 287, Dâru'l Mârifö Beyrut (Mtrc).
[242] bkz. Keşfu'l Hala ve muzilu'l ilbas c. 1, s. 414.
[243] imam Nevevi Müslim şerhinde (c. 17. s. 176) şöyle der: Şeyhtin ve Ceyhan, Seyhun ve Ceyhun nehirleriyle aynı doğri-dir. Hadisle cennet nehirleri oiarak güçeu Seyhan ve Ceyhan ErmenİHlan'daki nehirlerdir. Ceyhan yosunlu Seyhan ise morcanlıdır, ikisi do oldukça büyüktür. el-Ezheri'nin Sahîh'-inde Ceyhan'ın Şam'da, olduğunu söylemesi yanlıştır. Herkes Ceyhun'un Belh'Len çıkan Horasan arkasında bir nehir olduğunda müttefiktir. Aynı şekilde Ceyhan nehrinden ayrı olduğu da herkes tarafından vurgulanmıştır. Seyhım'un da Seyhiü'dun ayrı olduğu da bilinmektedir. Daha sonra Ne-vevi Seyhan'ı Seyhun, Ceyhan'ı Ceyhun nehirleriyle aynı olduklarını söyleyen Kadi Iyaz'a karşı buruda itiraz eder.
[244] Muharamed, 15.
[245] Tefsir-i İbn-i Kesir, c. 5, s. 332-333.
[246] Yazar, bu ibareyi Fethu'l-B&ri'den naklederken metne sâdık kalmamıştır.
[247] Mâıdo, -48
[248] Fethu'l-Bâri, c. 11, s. 6.
[249] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/229-240.
[250] âl-i lmran 7
[251] Buharî, Kitabul. Tevhid... Mttslipi, c..., S. 25.
[252] Müslim, c…, s. 25.
[253] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/240-242.
[254] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/242.
[255] cl-Esmai veVSifat, s. 384.
[256] el-Bidayo ve'n-Nlhâye, c. 1, s 17. 18, ibn-i Kesir Tefsin, c. 3, s. 4Q0.
[257] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/243-245.
[258] Yazar, hadisi Kudsiyi Peygamber'e izafe etmekle hata etmiştir. Şayet, bu ilmi bilseydi Sahihi Buhari "do geçtiği t:'W -Allah Teâla dedi- diye ballardı. Zira bu, hadisi kudsidir. Sadece düşünerek nakletseydi yine bu sözlerin Peygambere isnad edilemeyeceğini anlardı, çünkü hadiste geçen peyler sadece Allah'a isnad edilebilir.
[259] Kitabu'r-Rikiik babu't-Tevazu-, bkz. Fethu'1-Bari, c. 11, s- 28ö.
[260] c- 11, s. 286.
[261] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/245-249.
[262] Bari, v. (i. s. 251. SH Kitubu lifîdu'l Halk, babu bifuü'l. cenne (Had No:8); Fetlm'l
[263] KiUtbur'Kikık, taubu sılati'I-Cenneti vo'n-Nar. Fethu'l Bari, c. II., ü, 355.
[264] S&hih-i Müslim (Ntîvevi $erhi ile) c. 17, s. 167-160.
[265] Ul c. ti, a. Îij? ifiü.
[266] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/249-250.
[267] Dairetu'l Maarifi'l tslamiyye (islam Ansk.) c. 1, s. 408
[268] bkz. Fethu'l Bari, c. 1, s. 7(1-174. Musüm iNevevt şerhi) c. i(j. s. 52.
[269] el-l8âbe fi Temyizi's-Sahabu, Ebu Huroyre raad.
[270] Kiubu'l Muzftrao, babu mu câe İTİ Cares.
[271] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/251-254.
[272] Buhari, 19.
[273] Buhari43, 54.
[274] Müslim, (Nevevi Şerhi ile), c. 14, s. 213-218.
[275] Buharı, 54.
[276] Fethu'lBûri, c. 10, s. 190.
[277] Ebu'l Abbos b. Ömer el-Kurtubî, meşhur müfesslr Kurtubl'nin hocası olup eserinin tam udi: -el-Mufhim fi Şerhi Sahih-i Milsllm-'dii- (Mtrc-J.
[278]«Hastalıklar sirayet etmez» hadisi ile «cüzzamlıdan kaçın» hadisi ve buna benzer «hastalıklı sağlıklı ile kalmasın* gibi hadislerin arasım te'lif etmek için âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunların en güzeli şudur: -hastalıklar sirayel etme/.» demek varlığı ve tabiatıyla sirayet edip geçme.-/, demoktir. Çünkü cahiliyye ehli Allah'a nîsbet etmeden hastalıkların bizzat kendilerinin sirayet gücüne sahip olduklarını söyksrdi. Hz. Peygamber, bu inancı kırdı ve eüzzamlı İle yemek yiyerek insanı esas hasta eden ve şifa verenin Allah olduğunu açıkladı. Cüzzamlıya yaklaşmamayı ifade eden hadisler ise sebepler kaidesi gereği Allah'ın kanununda yer alan sebepleri aramak gerektiğini bildiriyor. Hz. Peygamberin fiili do te'sirin hastalıktan. değil Allah'tan olduğuna işarettir. Çünkü Allah dilerse edert dilemezse etmez
[279] Fethul -Bari, c. 3, s, 75.
[280] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/254-259.
[281] Fethul-Bari.c.10.s. 451, Buhâri, Kitabu'l Edep, 92.
[282] Fethu'l Bari, c. 10, s. 452.
[283] c. 15.s.14
[284] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/259-261.
[285] Sebe 12.
[286] Fâlır ıa.
[287] Yazar bu hatasını anlamış olmalı kt kitabının beginci baskısından bu iddialarını çıkarmıştır (Mtrc
[288] Tevbe 14.
[289] Yasin 60.
[290] Tefsirii'İ Alûsi, c. 29, s. 53-54.
[291] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/262-265.

[292] C 1. 8. 72.
[293] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/265-268.
[294] c. 6, s. 109.
[295] c, 1. s. 175.
[296]-indirdiğimiz açık deljİleri ve hidayeti gizleyenler...» (Bakara, 15D) ayetinj kastediyor.
[297] lbn i Mesud'clan gelen şöyle bir mevkuf haber vardır: «bU* toplumu akıllarının almadığı bir şey anlatsan bu sadece bir kısmı için fitnu olur.»
[298] Fetlıu'l-Bari.C. 1, S. 165.
[299] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/268-273.
[300] Müslim (Nevevi Şerhi ile) c. 16, s. 52-53.
[301] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s, 506-514.
[302] Buhari, Kİtabu'l ilm, babu'i Hırsu ale'l Hadis, (Ruh: 8/22).
[303] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/273-276.
[304] cl-Bidâye vtfn-NIMT* c 8. S. !08. «tete. c. 4 Ebu Hureyre mad.
[305] el-Bidayc vc'n-Nihâye, c, 6, s. 74.
[306] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/276-282.
[307] Suyutî, el-Leâli'l Masnüa, c. 1, s. 216-218.
[308] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/282-283.
[309] el-İstiâb; c. 4, s. 209 (ol-îsâbe'nin kenarında).
[310] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/283-284.
[311] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/285.
[312] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/285-286.
[313] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/286.
[314] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/287.
[315] Buhari, 4/130; 2/92, Müslim, 4/1842. Fethu'l Bari, c. 6. s. 342, Novevi Şerhi c. 15, s. 127-12a
[316] Adlan geçen iki eser.
[317] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/287-289.
[318] Felhu'l Bari, c. R, s. 484, Müslim Nevevi Şerhi c. 17, s. îao. 07
[319] Müslim4/2186.
[320] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/290-292.
[321] Fethu'l Bari, c. 11, s. 353
[322] Nüvcvi Müslim Şerhi, l\ 17, s 186. Te'viLu MuhU-defi'lHudis s. 10.
[323] Fethu'l Bari, c. 11, s. 354.
[324] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/292-294.
[325] Buhari 4/100, Ibn-i Mâce 2/1159) Ayrıca bkz. ibn-i Kuteybe, Te'vilu Muhtelefi'l Hadis, s. 10.
[326] el-Ezher» dergisi yıl 1378 h. (Kahire).

[327] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/294-302.
[328] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 302.
[329] Ebu Reyye buradaki Yatsı (el-işa) kelimesi yerine kadın fen-Nisa) kelimesini yazmış ve bu yazar tarafından düzeltilmiştir (bkz. Hâkim, el-Müsii?drek, c. 4, s. 140; İbn-i Mâce, 2/1129.
[330] Buhari, Kitabu Bodi'l Halk.
[331] Buharı, Kitabu Bedi'l Halk.
[332] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/303-305.
[333] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/306.
[334] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/307.
[335] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/307-308.
[336] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/308-309.
[337] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/309.
[338] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/310.
[339] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/310-311.
[340] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/313-314.
[341] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/314.
[342] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/314-315.
[343] Bkz. Buhari (i/30; Müslim t/138.
[344] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/315.
[345] Müslim 1/12; Zâmilelûyn müfredi »zâmilo'dir. Yük yüklenen deve demektir. Abdullah b. Amr b. As Yermuk savaşında ehl-i Kitab'ın kitaplarından iki deve yükü elde etti. Bazen. Jlz. Peygiimber'ü nisbet etniuden onlara bakarak haberler veriyordu, liimun it,în taû/ı râviler O'ndan rivayet ederkea ihtiyatlı hare kol eluiˆlerclhr.
[346] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/315-316.
[347] Buhari 7/30.
[348] Müslim 3/1618.
[349] Zâdu'l Meâd, babu havassi'l Acve, Fethu'l Bari, s. iflâ-197.
[350] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/316-318.
[351] Müslim 1/291.
[352] Araf, 27.
[353] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/318-319.
[354] Müslim -i/1940.
[355] Sahlh-l Müslim (Nevevi şerhi ile), c. 18, s. 63.
[356] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/319-320.
[357] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/320-321.
[358] Müslim, 4/2270.
[359] Bu eserin udi «Müşkilu'l-Âsâr-dir. Bkz. Kadı Yusui' b. Musa, «ei-Mu'ia-sar mînıs'l-Muhtasar inin Müşkili'l Âsıır» o 2, a. 263, Beyrut.
[360] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/321-323.
[361] et'Tevhid fi Tevaturi Macâe fi'l Mehdiyyil Muntazar ved'Deccâll ve'l Mesih (Mire).
[362] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/323-324.
[363] c. 13, s. 180
[364] c. 13, s. 181.
[365] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/324-326.
[366] Buhari, Fiten 28; Müslim, Fiten 115.
[367] ibn-i Kesir, el-Bai.su'I Hasis ila tlmj'l Hadis, s. 23.
[368] el-Bâisu 1 Hasis, s. 25.
[369] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/326-329.
[370] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/329-330.
[371] Cinn, 20-27.
[372] Tevbe, 101.
[373] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/331-336.
[374] Muhammod Ebu Şehbe, A'lamu'l Muhaddlsin, Tedvin bahsi.

[375] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/336-338.
[376] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/338-340.
[377] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/340.
[378] Yazarın bu görüşü Ahmet Emin'den aldığını tesbit etmiş bulunuyoruz. Ahmed Emin'İ böyle bir düşünceye sevkeden de, bazı müsteşriklerin Ömer b. Abdulaziz'in hadisleri ce-metmeyi emretmesi rivayetine şüpheler sokmalarıdır. Ahmed Emin, Ouha'l İslâm adlı kitabının c. 2, s. 106'da Ömer b. Abdulaziz'in, Ebu Bekir Muhammed b. Hazm'a hadisleri toplamasını emrettiğini belirttikten sonra şöyle der: -peki bu emir infaz edildi rai? Bütün bildiğimiz o gün derlenen sayfaların bize gelmediğidir. Daha sonra hadis toplayanlar da buna işaret otmemişlerdir. Bunun için bazt müsteşrikler bu haberden şüphe etmişlerdir. Zira bu kabilden bir derleme olsaydı hadis toplayan kimselerin en önemli kaynağı olurdu. Fakat şüphe edilecek bir durum yok, çünkü haber Ömer b. Abdülaziz'in bunu emrettiğini bildiriyor yoksa hadis com'inin tamamlandığını söylemiyor. Muhtemelen Ömer b. Abdülaziz erken vefat ettiği için Ebu Bekr lbn-i Hazm, .bunu yerine getirmekten vazgeçti.» Ben de diyorum ki muhtemelen bu görevi infaz, etti ki bu daha yakındır ancak .selefin eserlerinden saçılan saçıldı ve hor te'lif ettikleri osei* bizo gelmedi. Zira unları lakib eden tabakadan bite büyük Inıum Malik b. Enes'in el-Muvalta'ındun başka bir şey bize ulaşmamıştır.Görüldüğü gibi ya/ar müstakil bir arıujtırıcı olarak kendisini göstermek istiyor fakat mukallidin mukallidi olduğu açı-gu çıkmıştır.
[379] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/341-343.
[380] Bu konuda bkz. Hamidullah, el-Vesaikus-Siyasİyye (Daru'n-Nefais Beyrut 1987).
[381] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/343-345.
[382] FetlıuU, Bari, c. 1, s. 4.
[383] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/345-346.
[384] Fecru'l îsl&m, s. 272.
[385] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/346-347.
[386] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/347-348.
[387] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/348.
[388] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/349
[389] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/349-350.
[390] el-Uslubu'I Hadis fi Ulumi'l Hadis, c. 2, s. 7.
[391] İbn-i Hacer, Nuhbetu'l Fiker ve Şerhi, zabt bahsi.
[392] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/350-353.
[393] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/353-354.
[394] Kısas-ı Enbiya, s, 516-534.
[395] Nisa, 154-158.
[396] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/354-357.
[397] Yunus 36.
[398] Necm, 28.
[399] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/357-359.
[400] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/359-360.
[401] Kurtubl Tefsiri, c, 1, s. 37-36, (Ebu Davud 4560, bkz. Avnu'l MAbud 12/355).
[402] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/361-363.
[403] S. 140.
[404] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/363-368.
[405] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/369-370.
[406] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/370-372.
[407] Furkan B-9.
[408] îsra 47-48.
[409] Fethu'l Bari, c, 10, b, 1B8.

[410] Fethu'l c. I, s. 185.
[411] et-Tefsiru'l Kayyım, s. 564-572.
[412] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/372-379.
[413] Buhari K. Rikak 53.
[414] Müslim (Nevevi Şerhi ile), s. 16 ,s. 53-56.
[415] Fethul] Bari, c. 1, s. 303.
[416] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/379-38/2.
[417] el-Intika, s. 18-32.
[418] el-İnttka, s. 23.
[419] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/382-384.
[420] Fethu'l Bari, c. l, s. 186.
[421] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/384-387.
[422] bkz. c. 2,,s.111.
[423] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/387-388.
[424] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/388-389.
[425] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/389.
[426] C. 1, S. 27.
[427] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/390-391.
[428] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/392-395.
[429] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/395-397.
[430] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/398.
[431] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/398.
[432] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/399.
[433] cl-İsliâb, c. 1, s. 55, el-İsâbe, c. 1, s. 147.
[434] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/399-401.
[435] ibn-i Teymîye, Usılut-Tefsir, ibn-i Kesir do tefsirinde bu rivayetleri gereği gibi tenkid (itmişlerdir,
[436] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/401-402.
[437] İstılahta sahabi ismi no göre tasnif edilen kitapların ismi olan «Müsned-, isnadı zikredilen^ hadisler için de ıtlak olunmuştur.
[438] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/402-403.
[439] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/403.
[440] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/404-406.
[441] Ahmed Emin, Duha'l-îslâm, c. l, s. 340.
[442] Suyûtî, Tedribu'r-Râvii bi Şerhi Takribi'n-Nevev!, s. 187-188.

[443] Şûra, 13.
[444] Enbiya, 25.
[445] Burada «el-Kitap»dan kastedilen cins isimdir. Dolayısıyle geçmiş semavi kitapların hepsini kapsamaktadır.
[446] Mâide, 48.
[447] Bakara, 271.
[448] Necm, 37-3».
[449] Haşr, 9
[450] Haşr, 8.
[451] Buharî, Kitabu'1-Ezan, Müslim, Kitâbu'z-Zekât.

[452] Buharî, Kitabu'I-Fiten, Müslim, K Imâre

[453] Tevbe, 58.
[454] Bilinmesi gereken diğer bir husus, batılıların bu sözle, din ile devletin birbirinden ayrılması gerektiğine delil getirmelerdir. Bu anlayış, İslâm'ın dışındaki dinlerde caiz olsa bile", böyle bir şey, İslâm'da asla sözkonusu değildir. Çünkü İslâm kulların din ve dünya saadetini te'min edecek, ticâret, sanat, ziraat, idare, iktisat, siyaset ve beşerî münasebetlere dair, devleti ilgilendiren her hususta hükümler getirmiştir.-Bütün bunları Kur'an ve sünnette bulmak mümkündür,
[455] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/13-21.
[456] Ahmed Emin, Duha'i İslâm* c. 2t s. 122.

[457] Buhârî, Kitabu Fadâü'u's-Sahabe.
[458] Buharî, Müslim, K. el-Fadâil.
[459] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/23-26.
[460] Ahmed. Emin, ag.e., c. 2, s. 130-131.
[461] Buh&ri, Kitabu't-Tıbb, MüsHim, Kitâbu'l Eşribe.

[462] Zâdu'I-Meâd, c. 4, s. 359.
[463] Şerhu Sahilı-i Müslim, (Kastalani kenarı) c 8, s. 312; Fert-hu'I-Bâri, c. 10, .s. 165.
[464] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/27-31.
[465] Afrmed Emin, Duha'l İslâm, c. 2, s. 131-132.

[466] Müslim.
[467] en-Nevevi, Şerhu Sahih-i Müslim, c. 10, s. 234.

[468] Muhammed Şelebi, Usûlül-Fıkhî'I-İsIâmî, c. 1, s. 142.
[469] A.g.e., c. 1, s. 146.
[470] A.g.e., c. 1, s. 147.
[471] Aynı Yer
[472] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/33-42.
[473] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/42-43.
[474] Ali Hasan Abdülkadir, Nazratûn âmme fi Târihi'1-Fıkhi'l-İs-lâmî, s. 16.
[475] Buhârî, Kitâbu'z-Zekât.
[476] Ibnû'1-Eslr, Câmiu'1-Usül, c. 4, 55.

[477] Nahl, 44.
[478] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/45-50.
[479] İbn Sa'd, Tabakâtû'l-Kübrâ, c. 5, s. 140.
[480] Ez-Zehebi, Tabakâtû'I-Huffâz, c. 1, s. 7.
[481] Ed-Düüevî, Hûccetû'Uâh el-Bâliğa, c. 1, s. 141; Ali Hasen Ab-düLkâdir, Nazratün âmme fi'1-Fihki'l-îslâmî, s.
[482] Müslim, Kitâbü'1-Adâb.
[483] îbn Hacer, Fethu'İ-Bâri, c. 11, s. 30.
[484] Müslim, Kitâbul-Kasâme Ve'l-Muhâribin, bâb 11, no. 34.
[485] İbn Hazm, EHhkâm fi Usûli'l-Ahkâm, c. 2, s. 139.
[486] İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzîb, c. 1, s. 139.
[487] îbn Hazm, Ei-îhkâm fi Usûli'l-Ahkâm, c. 2, s. 139.

[488] Müslün, Kitabû't-Talâk.
[489] Bu naklettiğimiz görüş, Goldziher'in »Dirâsât İslâraiyye» adlı eserinden alınmıştır.

[490] Bkz. îbn Abdi'l-Ber, Câmi-u Beyânl'l-İlm; tbnü'l-Cevzî, Tel-bisü'l-İblis, s. 117.
[491] Ebu Asım en-Nebil, îsmi, Ed-DahMk b. Mahled'dir lö.h. 2121.
[492] ö.h. 192.
[493] Es-Şatibİ, edfMuvâfakât, c. 4, s. 18.
[494] Müslim, Kltâbu's-Sayd.
[495] Ali Hasen Abdûl'Kadir, A.g.e., s. 126.
[496] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/51-63.
[497] Nahl, 44.
[498] Nahl, 64.
[499] Hucurât, ia
[500] Hafız, Şeyhu'l-İslâm, İbrahim b. Muhammed b. el-Haris. el-Kûn (ö.îı. 185-6)'dır.

[501] Mâide, 3.
[502] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/63-73.
[503] Burada, hadislerin kendisiyle kâim olduğu isnad, hayvanın üzerinde durduğu ayaklara benzetilmiştir. Nasıl ki, hayvandan ancak, ayaklan varken istifâde edilebilirse, aynı şekilde, hadislerden de, yalnızca isnadlan olduğu vakit istifâde edilebilir, denmek istenmektedir.
[504] Müslim, Nevevî Şerhi, c. ı, s. 78-88.
[505] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/75-78.
[506] Bkz. İbn Teymiye, Refu'l-Melâm ani'l-Eimmeti'I-A'Iam, Huc-cetulJah el-Baliğa, c. 1, s. 110.

[507] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/79-83..
[508] Ez-Zehebi, TezMretü'l-Huffâz, c. 1, s, 37.
[509] a.ge.,, c. l, s. 37.
[510] Cum'a, 11

[511] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/85-89.
[512] Tehzibü't-Tehzib, c. 3, s. 375-377; Takribû't-Tehzib, c. 1, s. 238; Ebu Huzeyfe Şerefüddin Hicâzî, Tirmizi'nin, eL-ÎIel'indfr (2/974) Buhâri'nin -Ziyâd b. Abdullah el-Bekâî, Sadûk bir râ--vidir» diye naklettiğini söylemiştir.
[513] Şerh-u Elfiyeti'l-Irâkî, c. 1, s. S*. ; '
[514] Bu en tehlikeli tedlis çeşididir. Zira, zayıf râvi hazfedildiği için, sened, sikanın sika'dan rivayeti şeklinde gözükmektedir. Çoğu zaman da bunu farkedemeyenler sahih olmadığı halde, hadisin sıhhatine hükmedipı O'nunla ihticaeta bulunabiliyorlar.
[515] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/91-95.
[516] El-Aclûnî, Keşfü'J-Hafâ, c. 1, s. 86.
[517] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/97-100.
[518] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/101-103.
[519] Es-Şevkâni, Neylü'l-Evtâr, c. 4, s. 182-192.

[520] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/103-106.
[521] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/107-108.
[522] Gâranik Vak'ası, îslâm düşmanı zındıkların uydurduğu bir hadisedir. Özet olarak şöyledir: Rasuiullah. (s.a.s.1, Mekke'de «Necm.» suresi geldiği vakit, O'mı okumuş ve : «Gördünüz-mü O lât ve Uzza'yı ve üçüncüleri olan öteki menatı» âyetine gelince, şeytan Resulullah'a : «Bunlar, yüce Garanikler-dir. Onların da şefaatlan umulur.» dedirtivermiştir Ne Re-sulullah ve ne de müslümanlar, Cebrail uyarıncaya kadar, bunun farkına varamamışlardır.» Bu hem naklen ve hem de aklen batıl bir kıssadır. Geniş bilgi için bkz. «es-Siretü'n-Nebeviye fî Dav'i'1-Kur'ân-i ve's-Sünne», c. 1, s. 375-387.Kur'an Meali Yazan, Fransız Müsteşrik R.L. Blachere emânete hlyânet etmiş ve «en-Necm» suresinin mealini yaparken, bu yalanı da Kur'an nassma sokuşturmuştur. Bu bir emânet-sizlik olmanın yanında, Blachere'nin yaptığı âdi bir desise ve Allah'a karşı apaçık bir iftiradır.
[523] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/109-111.
[524] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/113-114.
[525] E. Dermenghem, Hayat'ü Muhammed, Arp. Çev. Adil Zuay-tır, s. 20.
[526] «Hatıb'u leyi» Gece odun toplayan kimse demektir. Bu gibiler gece karanlığında odunun iyisini kötüsünden ayırdede-mezler. Hatta çoğu zaman odun zannıyla akrep ve yılan avuçlar da bu yüzden sokulurlar.

[527] tbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, c. 6, s. 209-210.
[528] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/115-119.
[529] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/121-124.
[530] Nisa, 69.
[531] Usûlûddin Fakültesi, doğu ve batı üniversitelerinin anası sayılan El-Ezher Üniversitesine bağlı fakültelerden bir1 tanesidir.
[532] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/125-126.
[533] ö.h. 220.
[534] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları 2/127-128.
[535] Ebu'l-Heysem, Hâlid b. Mahled, el-Katavânî, el-Kufî, Kufe'de Katan isimli bir yere nisbeten bu ismi almıştır. Bubari'nin önde gelen üstadlarmdandır. Buharî O'ndan hem doğrudan ve hem de dolaylı olarak rivayette bulunmuştur. Hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazıları sika olduğunu söylerken, bir kısmı da hakkında menfi beyanda bulunmuşlardır. Bunlardan birisi Ahmed b. Hanbel'dir. O'nun münker rivayetleri olduğunu söylemiştir. Kınandığı yegâne nokta ise şia taraftarı olmasıdır. Böyle birisinin ise hadisi, ancak, bidatinin propogan-disti olduğu ve hadis bidatini destekler mahiyette bulunduğu zaman reddedilebilir. Aksi takdirde reddedilmez. Özellikle de râvi sıdk ve emânetle biliniyorsa, İbn Hacer, O'nun münker rivayetlerini ibn Adı'ıı araştırıp, «El-Kâmil»'inde kaydettiğim, bunlardan hiçbirisinin Buhari'nin rivayetleri arasında yer almadığım, belirttiğini söylemiştir. İbn Hacer, Buhari'nin ondan yalnızca Ebu Hureyre'ıın "Kim benim bir dostuma düşman olursa...» diye başlayan hadisini rivayet ettiğini de vurgulamıştır. Bunun dışında kalan hadislerinin rivayetine ise, zâten başkaları da muvafakat etmiştir. Yine îbn Hacer, O'nun sadûk ve şia taraftan bir râvi olduğunu da haber vermiştir. Müslim, Tirmizi, en-Kesâî, îbn Mâce,. Mâlik ve Ebu Davud da O'ndan rivayette bulunanlardandır. Hakkında menfi konuşanların görüşü, bu âlimlerin tevsiki ile çelişki arzetmektedir. (İbn Hacer, Hedyü's-Sârî Mukad-dimet-û Fethul-Bâri, s. 400; Takribü't-Tehzib, c. 1, s. 213) Halid b. Mâhled'in ölüm tarihi h 213'tür.
[536] Buharı, Kitab-u Bedi'1-Halk.
[537] Bulıâ!1!, Kitâ"bu: t-Tıb.
[538] Ahmed, Müsned, c. 3, s. 34, 67.
[539] Avnü'l-Mâbûd Şsrh-ü Sünen-i Ebi Dâvud, c. 3, s. 430
[540] Sünen-i Nesâî, Kitabu'l-Fer'i ve'1-Atira, c. 7, s. 178-179.
[541] Sünen-i İbn. Mâce, Kitabu't-Tıb, h. no. 3505.
[542] Sünen-d Dârimî, Kitabul-Et'ime, c. 2, s. 98,
[543] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları 2/129-130.
[544] İsrâ, 24.
[545] îbn Hacer, Fethu'I-Bârî, c. 10, s. 251.
[546] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/ 130-132.
[547] Bu kelimenin Etimolojisi için, bkz : «Kâmusu'l-Muhit» «z.b.b.»-maddesi.
[548] Hac, 73.

[549] İbn Kuteybe, Te'vil-u Muhtelefi'l-Hadis, s. 228-229.
[550] îbn Hacer. Fethu'l-Bâri, c. 10, s. 251, 252.
[551] a.g.e., Aynı Yer.
[552] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/132-137.
[553] Âlimler, Rasulullah'm buradaki re'yimn, teşri' konusunda değil, dünya işleri ve geçimiyle ilgili olduğunu belirtmişlerdir, içtihad ve reyine dayanarak söylediği hususlarda, onunla amel etmek vaciptir. Fakat hurmaların aşılanması teşrii d'e-ğil, dünyevi bir hadisedir. Âlimler, Resulullah'm buradaki sözünün bir haber olmadığını, bilakis, her iki rivayette de belirtildiği gibi, bir zan olduğunu da belirtmişlerdir.

[554] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/137-141.
[555] Kur'an ve sünnet kastedilmektedir.
[556] Fussilet, 53.
[557] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/141-142.
[558] Buhârî, Kitabul-Menâkib, bab 2, Müslim, Kitâbu'Mmâre.
[559] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/142-145.
[560] Eenû Züreyk, Ensar'm Hazreç kabilesine bağlı bir koludur. İslâm öncesi Yahudilerle Ensar arasında bir dostluk anlaşması vardı. İslâm gelip de, Ensâr müslüman olunca, Yahudilerden ayrıldılar. Bu kıssa Resulullah (s.a.sj'ın Zilhicce ayında, Hudeybiye'den dönüşünü müteakip, H. 7. yılı, Muharrem'inde vuku bulmuştur.
[561] Buhârî, Kitâbü't-Tıb, C. VII. Bâbü's-Sıhr; Fethu'I-Bârî, C. 10, s. 181,
[562] Çok kullanıldığı için halk arasında «Zervân» denilegelmiştir.
[563] Abdülmelik b. Abdûlaziz b. Cüreyc, âdil ve sika bir râvidir.
[564] Bunun anlamı şudur: «Hz. Peygamber hanımları ile cinsel temasa güç yetireceğini zanneder, fakat onlara yaklaşınca, düğümlenmiş (sihir yapılmış) bir kimse gibi, kendisinde bir istek bulamazdı." Bu rivayet, diğerlerindeki kapalılığı izâle etmektedir.
[565]Buharı, Kitabu Bed'i'1-Halk, 17. bab; Kitabu'1-Edep, 56. bab, Kitabu'd-Daavât, 57. bab. Ahmed, Müsned, C. 4, s. 367; C. 6, s. 57, 63, 66.
[566] İbn Sa'd, Tabakâjt, C. 2, s. 4.
[567] S. İbn Mâce, es-Sünen, Kitâbu't-TYb, bab. 45.
[568] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/147-149.
[569] Hadisin bazı varyantlarında, sihirde kullanılan maddenin kuyudan çıkartılması konusunda farklı ifadeler yer almaktadır. Örneğin, Müslim'in ibn Nûmeyr'den yaptığı rivayet ile, ibn Uyeyıe rivayetinde: «Nihayet, onun çıkartılmasını istedi» denilirken, Buhâri ve Müslim'in Ebu Usâme'den yaptıkları bir rivayette; Rasulullah'm çıkartılmasına istemediği, belirtilmektedir. İbn Uyeyne zabt ve hıfz yönünden daha kuvvetli olduğu için, ibn Battal, O'nun rivayetini tercih etmiş, sonra da, «kuyudan çıkartıldığı söylenilen şey hurma ;. kozalaklarıdır. Çıkartılmadığı ifade edilenler ise; bu kozalakların içerisindekilerdir» demiştir. Buna göre, kozalakların .içerisinde Rasulullah'in timsâli bulunduğu ve ona düğümler atılmış olduğunu belirten rivayetlere şüphe düşmektedir. Kanaatimize göre ise; kuyudan çıkarıldığı söylenen şeyler kozalak ve O'nun içindekilerdir. Kuyudan birşey çıkarılmadığı şeklindeki rivayetlere gelince, bu, insanlar arasında niza ve çekişmeye yol açmaması için, kozalaklarla ilgili durumun, yayılıp, ilân edilmediğine dikkat çekmektedir. Bu yorumun İbn Battal'mkinden daha tutarlı olup, hiçbir itiraza meydan bırakmadığı inancındayız.
[570] tbn Kuteybe, Te'vil-i Muhtelefi'I-Hadis, s. 177.
[571] Bu zat, Etm Reyye'dir. Kitabı ise : «Adv.â ale's-Sünneti'I-Mu-hammediye*' adlı eserdir.
[572] Furkân, 8-8.
[573] İsrâ, 47-48.
[574] îbn Hacer, Takribu't-Telızib, C. 1, s. 447.
[575] a.g.e. C. i, s. 415.
[576] Fethu'1-Bâri, C. 10, s. 227.
[577] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/149-155.
[578] Ebu Abdullah, Muhammed b. Ali b. Ömer b. Muhammedi et-Temimi el-Mâzeri; Sicilya adasının güneyinde bulunan «Mâzere» veya «Mâzer» ismindeki yere nisbeten bu adı almıştır. Mezhebte müctehid derecesine kadar erişmiş bir Mâliki fakihidir. Çok sayıda ilimle iştigal etmiş, hayli eser bırakmıştır. Eserleri arasuda «El-Mu'Iim fi Şerh-j Sahih-i Müslim» de vardır. Bu eseri, Kadı İyâz tamamlamış ve : «îkmâ-lû'I-Mu'Iim» adını vermiştir. Mâzerî, h. 536'da vefat etmiştir.

118 Fethul-B ari:C.10,s;226-227
[579] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/155-156.
[580] Muhaddis, Müfessir, Fakih, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekir ed-Dımeşki, ö.h. 751. îbn Teymiyye'nin talebesidir. Çok sayıda kıymetli eseri vardır. -Zâdü'l-Meâd», «İ'Iâmu'l-Muvakkîyn», «et-Turuku'1-Hükmiyye», -Miftâhu's-Sâadei» ve «Tariku'l-Hicreteyn» adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.
[581] Onların dirayet ve rivayet bakımından hadis ilmine vakıf olmadıklarını söylemek istiyor. İbnu'l-Kayyım haklıdır. Onlar hadis ve hadis ilimlerinin ancak zahirini bilebiliyorlar. Allah bilir ya, hadisleri reddetmedeki hatalarının çoğu bu cehaletlerinden kaynaklanıyor.
[582] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/157-158.
[583] Ali İmrân, 19
[584] Âli İmrân, 85.
[585] İsrâ, 81-82.
[586] Enbiyâ, 18.

[587] Bkz. Ebu Şehbe, El-iisrâüiyyât ve'1-Mevzuat fi Kütübi't-Tefs*. 162
[588] Tirmizi'nıı, Haris el-Aver'den naklettiği rivayetlerdendir. Ona göre isnadı meçhuldür. Harisin rivayeti hakkında da ileri geri söz edilmiştir. Suyûti, Tirmizi ve Darimi'nin rivayet ettiğini söylemiştir. İbn Kesir de, hadisi <.FazaiIu'l-Kur'an»da zikretmiştir.
[589] Kamer, 17, 22, 32, 40.
[590] Meryem, 97.
[591] Hicr, 9.
[592] Bakara, 143.
[593] Âli îmrân, 110.
[594] Bkz. Ebu Şehbe: «EI-medhâl li Dirâseti'l-Kur'ani'l-JCerim»,
Yazar, bu eserinde Kur'an'm cem'i, yazımı, resmi, Mekki ve Medeni âyetler gibi konular hakkında ileri sürülen elli kadar şüpheyi ele almış ve onlara cevaplar vermiştir.
[595] Mütevâtir : Istılahta; adeten ve aklen yalan üzerine anlaşıp, ittifak etmeleri imkansız olan bir kalabalığın yine aynı nitelikte diğer kalabalıklardan naklen rivayet ettiği haberdir.
[596] Ahad : Meşhur, müstefiz, aziz, garib, haberler de dahil, mütevâtir olmayan "bir haberdir.

[597] Buhârî, Kitabu'1-Hars ve'1-Müzâm'a.
[598] Müslim, Kitabul-tmâre, bab. 34.

[599] Bu rivayetlerin hepsi, Müslim'in mukaddimesindedir.
[600] Haşr, 7.
[601] Nahl, 44.
[602] Nahl, 64.

[603] Hac, 45.
[604] Buhârî, Kitabu'l-Menâkıb; Müslim, Kitabu'l-îmâre.
[605] Yusuf, 87.
[606] İbn Hâcer, Fetiıu'I-Bârî, C 13, s, 295.

[607] Nahl, 106,
[608] En'âm, 125.
[609] Kâf, 37. .
[610] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 2/159-185.
[611] Maide, 2.
[612] îbn Hâcer, Fethu'1-Bârî, C. 1, s. 174.

[613] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/187-193.
[614] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/195.
[615] En'âm, 38.
[616] Nahl, 89.
[617] Enaâm, 38.
[618] ibrahim, 1.

[619] Muhammed, 31.
[620] Âli îmrân, 154.
[621] Ârâf, 129.,
[622] Enbiyâ, 23.
[623] Dr. Tevfik Sıdki'nın «El-îslâmû Hûve'1-Kur'ân-u Vahdeh» isim. li makalesi «el-Menâr» dergisinin (9-12) ciltlerinde yayınlanmıştır. Yazar bu makalesinde sünneti kökünden reddetmiştir. Bkz.: Abdülgâni Abdülhâlık, Hucciyyetü's-Süime, s. 22. (çev.).
[624] Fahruddin er-Râzî, Mefâtihu'1-Gayb, C. 4, s. 40-41;
[625] Zâriyât, 56.
[626] İbn Arrâk, Tenzihu'ş-Şeria, >C. i, s. 148. İbn Teymiyye bunun uydurma olduğunu söylemiştir.
[627] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/197-205.
[628] Tevbe, 32.

[629] Şafii, er-Risâle, s. 42-43.
[630] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/207-210.
[631].İbn Kesir, rivayetin, bu şekliyle garip olduğunu söylemiştir. Zira, her iki varyantta da Ali b. Salih isimli bir ravi vardır ki, ma'ruf olmayan birisidir. Rasulullah (s.a.s.)'dan rivayet edilen hadisler, bu miktardan binlerce kat daha fazladır. Belki de, Ebu Bekir (r.a.) ancak bu kadarını toplamaya muvaffak olabilmiştir. Daha sonra da; sözünü ettiği kanaat kendisinde oluşmuştur. Suyutî bunu şöyle değerlendirir: Belki de Ebu Bekir tr.a.) bizzat kendisinin
ile, yalnızca, bazı sahabilerin rivayetlerini toplamıştır. Zahir olan da, böyle rivayetlerin bu miktardan fazla olamayacağıdır. Bilâhere de haber verdiği hususların meydana gelmesinden korkmuş ve endişelenmiş olabilir.
[632] Ez-Zehebı, Tezktretü'l-Hııffâz, C. 1, s. 3-4.

[633] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/211-220.
[634] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/220-221.
[635] Bakara, 286.
[636] Bu görüş, yani sünnetlerin pekçoğunun tevatürle nakledildiği görüşü müna&aşaya açıktır (mtrc).
[637] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/221-224.
[638] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/224-225.
[639] El-Amidi, El-îhkâm, C 4, s. 334.
[640] İbn Hâcer, Fethu'1-Bârl^ C. 1, s. 115.
[641] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/225-228.
[642] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/228-230.
[643] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/230-231.
[644] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/231-233.

[645] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/233-234.
[646] Cumhur'a göre, Haber-i Vâhid, mütevâtir derecesine ulaşmayan haberdir. Bazen «meşhur» diye de isimlendirilen, «müstefiz» de, Hâber-i Vâhid nevindendir. Müstefiz haber : İlk râvisinden sonra, çoğalıp, yaygınlaşan haberdir. Râvi sayısının, en az iKi, üç ve dört olması gerektiği yolunda görüşler ileri sürülmüştür. (Bkz, Şerh-u Cemi'I-Cevâmİ', C. 2, s. 88). Müstefiz haber de, diğer vâhid haberler gibi zan ifâde eder. Ebu İshâk ve İbn Fûrek gibi bazı âlimler, bunun, nazari bir ilim ifâde edeceği görüşündedirler.
Hanefilerin geneline göre ise : Meşhur, mütevâtir; ve Hâber-i Vâhid'in karşılığıdır. Onu, kaynağı (ilk râvileri) âhâd iken, ikinci ve üçüncü asırda, ümmetin kabulüyle birlikte tevatür derecesine ulaşan haber olarak, tarif etmişlerdir. O'nun delilin kendisinden kaynaklanan en ufak bir ihtimal ve şüpheye mahal bırakmıyacak şekilde, yakîn mesabesinde, kuvvetli bir zan ifâde edeceğini söylemişlerdir. Bu ilme de «İlm-i Tume'ninîye» adını vermişlerdir. Ebu Bekir el-Cassas ise : O'nun «İlm-i Zarurî" ifâde eden mütevâtirlerin dışında, «İlm-i Nazarî» ifâde eden bir mütevâtir türü olduğu kanaatindedir. (Bkz. Şerhu'l-Müsellem, C. 2, s. 111). Burada, Haber-i Vâhid'in, Peygamberin haber verdiklerinin dışında kalanlar olduğu bilinmelidir. Çünkü, Masum'un haberi (bizzat kendisinden dinleyenler için) yakîn İfade eder.
[647] Suyûti bu konuda şöyle demektedir : «Mutezile'den Ebu Ali el-Cübbâî, adalet vasfını taşıyan adil bir râvinin haberini, ancak aynı nitelikte başka bir ravinin rivâyetiyle O'nu desteklemesi veya Kitabın zahirine ya da, diğer bir haberin zahirine muvafık düşmesiyle kabul eder. Sahabe arasında şöhret bulmuş olması veya bir kısım sahabenin onunla amel etmesi de kabulünde etkendir. Bunu, Ebu'l-Hasen el-Basri «EI-Mu'temed» adlı eserinde kaydetmiştir. Ebu Nasr et-Te-mimi ise : Cübbâî'nin, Haber-i Vâhid'i, ancak, dört kişinin rivayet etmesi koşuluyla kabul ettiğini kaydetmiştir. (Bkz. Tedribü'r-Râvî, s. 17).
[648] C. 2, s; 197.
[649] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/234-240.
[650] Bkz Şerhu'l-Mulıtasar, C. 2, s. 58; Şerhu'l-Müsellem, C. 2, s. 131-
[651] Cem'u'l-Cevâmî, s. 159.
[652] Şerhu'tMüsellem, C. 2, s. 131.
[653] Aynı Yer.

[654]Allah yazara rahmet etsin. O'na yakışan, bu beyitle delil getirmekten içtinap etmekti. Çünkü, bunda, her ikisi de sahâbi vahiy katiplerinden olan, Hz. Ali veya Hz. Muaviye'ye sataşma, sözkonusudur. Ehl-i Sünnetin, fitne konusundaki tu-tamu, yorum yapmamaktır. Yine Ehl-i Sünnet nezdinde Hz.' Ali, Hz. Muâviye'den daha faziletli olsa da, bu, ikincisinin kıymetini düşürmek için aralarında bir mukayese yapmayı gerektirmez (Naşir).
[655] Es-Sübkî, Şerhu'I-Minhâc, C 1, s, 22.
[656] Şerhu'L-Müsellem, C, 2, s. 133-134.
[657] Şerhu'I-MüseUem, C. 2, S. 133-134.
[658] Şerhu'l-Müsellem, C. 2, s. 134.
[659] El-Isrâ, 36.
[660] EnNecm, 28.

[661] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/240-251.
[662] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/253-256.
[663] Eş-Şafii, Er-Risâle, s. 462.
[664] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/257-261.
[665] Tevcihıı'n-Nazar, s. 5.
[666] Es-Suyuti. Tedr'ibu'r-Ravi, s. 150.
[667] Miftahu's-Sünne, s. 17.
[668] îbn Kuteybe, Te'vil-ü Muhtelefi'I-Hadis, s. 366; Tevcihu'n-Na-zar, s. 10.
[669] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/263-267.
[670] İbn Kuteybe, TeVil-i Muhtelefil-Hadis, s. 365.
[671] A.g.e. c. 2, s. 27.
[672] îbn Abdilberr, Cami-u Beyani'1-İlm, c. 1, s. 70-71.
[673] MecelletûI-Menar, yıl 10, sayı 10, s. 765-766.
[674] El-Munzirî, et-Tergib ve't-Terhib, c. 4, s. 286.
[675] îbn Abdilberr, Cami-u Beyani'1-İlm, c. 1, s. 72; Ez-Zehebi, El-Mizan, c. 2, s. 95.
[676] Ez-Zehebi, El-Mizan, c. 2, s. 289.
[677] A.g.e. s. 291.
[678] Aynı yer.
[679] FetÜıu'KMuğis, c. 4, s. 67; El-Mizan, c. 2, s. 290.
[680] Fethu'l-Muğis, c. 4, s. 68.
[681] ElJMizan, c. 2, s. 289; Sünen-i Ebu Davud, c. 1, s. 291 (Buradaki lafızlar, el-Mizan'dakinden farklıdır.) Ebu Davud aynı tarikle «Diyetu'z-Zimmi» babında da bir habere yer vermiştir.
[682] Ez-Zehebî, El-Mizan, c. 2, s. 289-290.
[683] a.g.e. s. 291.
[684] a.g.e. s. 290-291,
[685] Aym yer.
[686] Aynı yer.
[687] Fethu'l-Muğis, c. 4, s. 68-69.
[688] Fethu'I-Muğis, c. 4, s. 68-69.
[689] El-Mizan, c. 2, s. 291.
[690] İ'Iâmu'l Muvakkûyn, c, 1, s. 116-317.
[691] Zâdu'I-Mead, Şerhu'l-Mevahib'in kenarında, c. 4, s. 352-353.
[692] namu'I-MuvaJckiîyn, c. 1, s. 116-317.
[693] Fethul-Mugis, c. 4, s. 68.
[694] El-Munziri, Et-Tergita ve't-Terhîb, c. 3, s. 284.
[695] Es-Sünen, c. 4, s, 289.
[696] El-Fethu'r-Rabbani, c. 1, s. 172-173.
[697] Ayni, Umdetü'I-Kari, c. 2, s. 168-169.
[698] Fethu'1-Bari, c. 1, s. 148-149.
[699] Ed-Darimi, en-Nakz, s. 131.
[700] Buharı, c 3, s. 125; Müslim, c. 4, s. 110.
[701] Buhari, c. 1, s. 29-30; Müslim, c. 4, s. 111.
[702] Teysiru'l-Vusul, c. 3, s. 176.
[703] Buhari, K, îtisam, 5-6; Müslim, K. Hac, 403.
[704] Fethu'I-Bari, c. 1, s. 146; îbn Hacer, E"bu Cuhayfe'nin taunu sormasına, Ehl-i beytin yanında, özellikle de Ali'de Hz Pey-gamber'in başkalarından gizlice, onlara verdiği bir vahyin olduğu yolundaki şia iddiasının neden olduğunu söylemiştir.
[705] Müslim, c. 4, s. 45.
[706] Muhtasar Cami-u Beyani'1-İIm, s. 36-37.
[707] Ebu Davud, Sünen, c. 3, s, 319.
[708] Tedribu's-Ravi, s. 150.
[709] Aynı yer.
[710] Fethu'l-Bari^ c. 1, s. 149-150.
[711] Buhari, c. 9, s. 111-112; C. 6, S. 9-10; C. 1, s. 30.
[712] Buhari, c. 6, s. 9; Müslim, c. 5, s. 75; Fethu'1-Bari, c. 8, s. 93-94.
[713] Fethu'1-Bari, c. 1, s. 150.
[714] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/269-287.

[715] (Bu zât, Reşid Rıza'dır) Mecelletü'l-Menâr, Yıl 10, Say: 10, s. 767.
[716] Tedribü'r-Râvî, s. 151; Fecru'l-îslâm, C 1, s 248.
[717] Tedribti'r-Râvî, s. 150-151; Fethu'I-Muğis, C 2, s. 18.
[718] Müzekkiret-ü Tarihi'I-Teşrl', s. 197-198; îbn Salah, Ulûmül-Hadis, s. 171.
[719] Tedribü'r-Bâvî^ s. 150; Fethu'i-Muğis, C. 2, s, 18; Ulûmü'l- Hadis, s. 171.
[720] Ulmnü'l-Hadis, s. 365, 366.
[721] Meâlimü's-Sünen, C. 18, s. 130.
[722] En-Nevevi, Şerh-i, Müslim, C. 18, s. 130.
[723] Fethu'i-Bârî, C. 1, s. 149.

[724] Ahmed Şâkir, El-Bâîsu'1-Hasis, s. 159.
[725] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/289-296.
[726] Kadı Iyaz, C. 2, s. 167.
[727] Dârîmî, ea-Nakz, s 130-132.

[728] Tâha, 52.
[729] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/297-305.
[730] Suyûtî «Tedrîbü'r-Râvî», (s. 206)'da şöyle demektedir: «Birisi Ebu Zür'a er-Râzi'ye : Rasulullah'm hadislerinin dörtbin tane olduğu söylenemez mi? diye sormuş. Bunun üzerine : Kim söylüyor bunu? Allah, O'nun dişlerini döksün. Bu zm-
dîklarm sözüdür, Rasulullah'm hadislerini, kim sayabilir ki? O, vefat ettiği vakit, kendisinden rivayette bulunan 114 bin sahâbi vardı.» diye cevap verdi, Peki, bu sahâbiler neredeydiler ve nasıl Rasulullah'ı işittiler? diye sorulunca; Mekke, Medine ve bu ikisi arasında yaşayan Araplar; Veda haccın-da hasır "bulunanlar ve hayatında O'nu görüp, Arafat'ta dinleme imkanı bulanlardır», karşılığım vermiştir. El-Irakî : İbnü'l-Medini'nm verdiği rakamın da, Ebu Zur'a'nmkine yakın olduğunu söylemiştir. Îbnu'l-Medinî, Rasulullah vefat ettiğinde, O'nu gören, kadın, erkek 100 binin üzerinde insan vardı, diyor. Bu itibarla, her tarafa dağılmış olan sahabeyi tesisi t etmek mümkün olmayan bir iştir.'Buharı, Ka'b b. Mâ-!ikrin, Tebük seferine iştirak etmemesiyle ilgili' rivayette, O'nun şöyle dediğini kaydetmiştir: «Rasulullah (s.a.s)'ın ashabı o kadar çok ki, Onların (isimlerini) bir dîvanda toplamanın imkânı yoktur.» El-Irâkî de, Es-Sâcî'nin «el-Menâliib» adlı eserde, Er-Rafi'm, şöyle dediğini kaydettiğini, nakleder : «Rasuhıliah vefat ettiği vakit, müslümanlarm sayısı altmış bindi Bunlardan 30 bini Medine'de, geri kalanı da şâir yerlerdeydi.» Bununla beraber, Rasulullahzamanında vefat edenleri, O'nun çağdaşı olanları ve O'nu küçükken görenleri' bile zikretmelerine rağmen, Sahabe hakkında eser yazanların kaydettikleri sayı onbine ulaşmamaktadır.
[731] Fethu'I-Bârt, C. 1, s. 4.
[732] Kasımı, Kavâîdü't-Tahdis, s. 46-47.
[733] Kasimî, a>g.e., s. 46-4
[734] A.g.e.
[735] A.g.e.
[736] Fethu'I-Bârî^ C 1, s. 146-149.
[737] El-Ayni, Umdetü'1-Kârî, C Z. s. 158.
[738] Nevevî, Müslim Şerhi, C. 18, s. 129-130.
[739] Îbnu's-Salâh, Ulûmu'I-Hadis, s. 164-171.
[740] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/307-318.
[741] Bakara, 159-160.
[742] Ebu Dâvud, C. 3, s, 320.

[743] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/319-325.
[744] Mutlak olarak hadis kitaplarında «El-Feth.» denildiği zaman anlaşılan, İbn Hacer'in «Fethu'1-Bâri»'sidir. Fakat burada da^ ha önce İmam Ahmed'in Müsnedînin şerhi olan «El-Fethu'r-Rabbani» zikredildiği için O'nun olmasıda muhtemeldir.

[745] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/327-337.
[746] Suyûti, Mıftâhü'l-Oenne, s. 19.
[747] C. 2, s. 76-79.
[748] s. 6-13-19.
[749] s. 225.
[750] C. 2, s. 191.
[751] Aynı Yer.
[752] s. 118-134.

[753] Cimau'l llm, s. 113-115.
[754] Yıl 9, Sayı 7, s. 515.
[755] Mesele müellifin dediği gibi değildir. Hadis sabittir. Yazar bunu, kitabının asıl nüshasında, dipnotta zikretmiştir. Şöyle demektedir: «Bu sözleri yazıp, eserini takdim ettikten sonra, hadise, Zeyd b. Ali'nin «El-Mecmu»'undan naklen, Şev-kânî'nin . «Neytü'l-Evtâr» adlı eserinde rastladım. Bu durumda cevabım, hadisin bir aslının olduğunu gözönünde bulundurarak, biraz değiştirmesi gerekiyordu. Fakat, Allah rahmet etsin. Yazar cevabım değiştiremeden vefat etmiştir.»
[756] Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları:2/339-352.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

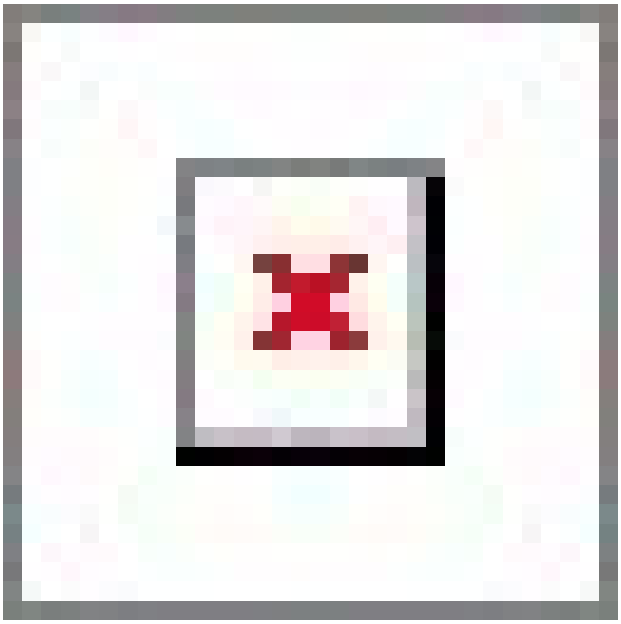

KAVRAM VE MAHİYET OLARAK SÜNNET VE BİD'AT
Önsöz
Giriş
1- SÜNNET
I- Sünnetin Tanımı
A- Lügatta Sünnet
B- İstılahta Sünnet
1- Usulcülerin Sünnet Tarifi
2- Hadisçilerin Sünnet Tarifi
3- Fıkıhçıların Sünnet Tarifi
4- Kelamcıların Sünnet Tarifi
II- Sünnet Hakkında Yeni Anlayışlar
A- Bazı İslâm Bilginlerinin Sünnet Hakkındaki Anlayış Ve Yorumları
Muhammed Abduh (1905)
Seyyid Ahmed Han (1898)
Muhammed İkbal (1938)
Fazlurrahman (1988)
Yusuf el-Kardâvi
S. Süleyman Nedvî
Mevdûdî (1979)
B- Değerlendirme
III- Sünnetin Bazı Problemleri
A- Sünnetin Kaynağı Meselesi
1- Sünnet Vahy Mahsûlüdür Diyenlerin Görüşleri
2- Sünnet Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri
3- Sünnetin Bir Kısmı Vahy Mahsûlüdür, Bir Kısmı Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri
B- Sünnetin Sübütu Meselesi
1. Sünnet'in/Hadislerin Yazıyla Tesbit Edilmesi
2. Sünnetin/Hadislerin Rivayet Edilmesi
C- Sünnetin Taksîmi Meselesi
1. Mâhiyet İtibâriyle Sünnet
3. Sıhhat Ve Hüküm İtibariyle:
4. Hadisi Söyleyeni İtibariyle
5. Makbul Olup Olmayış İtibariyle
6. Bağlayıcılık İtibariyle
a- İkili Taksim
B- Üçlü Taksim:
c- Dörtlü Taksim
d) Diğer Sünnet Taksimleri
IV- Sünnetin Fonksiyonu
2- BÎD'AT
I- Bid'at'ın Tanımı
A; Luğatta Bid'at
B) Istılahta Bid'at
1- Geniş Kapsamlı Bid'at Tarifi
2- Dar Kapsamlı Bid'at Tarifi
C) Bîd'atın Örfle Münasebeti
II- Bid'atın Menşei
A- İslam'da İlk Bid'at
B- Bid'at Üzerinde Bazı Tanımlar
C- İslami İlimlerde Bid'at Kavramı

1- Kelâm İlminde Bid'at
2- Fıkıh İlminde Bid'at
3- Hadis İlminde Bid'at
III- Bîd'atın Kısımları
A- Hasene Ve Seyyie Cihetinden Bid'atlar
1) Maslahat-ı Mürsele Ve Bid'at-i Hasene
2- İstihsan ve Bid'at-ı Hasene
B- Bid'at-ı Hakikî Ve Bid'at-ı İzafi (Hakikat ve İzafet Cihetinden Bid'atlar)
C- Bid'at-ı Âdiyye ve Bid'at-ı Taabbudiyye (Âdetler ve İbâdetler Cihetinden Bid'atlar)
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
I- Bid'atın Hükmü
A- İtikadî Yönden Bid'at
B- Amelî Yönden Bid'at
C- Bid'atların Doğması Ve Yayılmasının Sebepleri
II- Bid'at'tan Bahseden Hadisler
C- Bid'at Çıkaran Ve Ona Tâbi Olanları Yeren Hadisler
III- Bidatlarla Mücadele
SONUÇ
BİBLİYOGRAFYA

KAVRAM VE MAHİYET OLARAK SÜNNET VE BİD'AT

Önsöz

Sünnet ve Bid'at konusu, üzerinde çok konuşulan bir konu olmasına rağmen be!ki de en az anlaşılan konulardan biridir. Toplumun her kademesinde hemen her yerde gündeme gelmekte fakat bu iki kavramın mahiyeti tam olarak anlaşılmadığı için çok kere yanlış yorumlanmaktadır. Hatta o derece ki sıhhatinde şüphe edilmeyen bir konu, bakıyorsunuz bid'at olarak algılanıyor veya.bid'at olan bir şey, dinin bir rüknü, bir şartı gibi hüsnü kabul görüyor. Anlayışların bu kadar karmaşık olduğu bu iki kavram üzerinde söz söylemek de bir o derece daha zordur.
İşte genel olarak birbirinin zıddı olan bu iki kavramın mâhiyet açısından durumunun ne olduğunu ortaya koymak amacıyla bu çalışmamızı yapmış bulunuyoruz. Konu tamamen teorik olarak ve ilmî ölçüler içinde ele alınmış, bir tesbit çalışmasına yöneliktir. Şu bid'attir, bu değildir gibi bir takım ayırımlar yapılarak tek tek sayılmamıştır. Ulaşabildiğimiz ölçüde kaynaklardan faydalanılmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yeri geldikçe konuyla ilgili yeni anlayışlara da işaret edilerek konu işlenmeye çalışılmıştır.
Hz. Peygamber'in sünnetini öğrenmeyi, onu öğrenip yaşamayı; dinden olmadığı halde dine sokulmaya çalışılan bid'atlardan şiddetle sakınmayı gaye edinmiş insanımızın, İslâm'ı ve onun güzelliklerini daha iyi öğrenerek iki cihanda da saadete ermesi dileklerimizi ifade ederken, bu çalışmamız sırasında görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. Talat Sakallı'ya gerek kaynak tesbiti gerekse kaynaklarla ilgili fotokopi temini hususunda bize yardımcı olan sayın Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Küçükkalay hocamıza ve Araş.Görevlileri İshak Özgel ve Nuri Tuğlu'ya burada teşekkürlerimi sunarım.

Yrd.Doç.Dr.Ali Çelik[1]

Giriş

Tarih boyunca bütün toplumlarda daima kendisiyle karşılaşılan olgu, din'dir. Din fıtrîdir ve evrenseldir. Bu olguyu insan doğuştan (fıtratında-yaratılışında) getirir, ama onu tezahürleri farklı olabilir. İnsanla beraber var olan ve onun benliğini etkileyen bu yüce olgunun (din duygusu) nasıl olması gerektiğini de Allah, insanlara gönderdiği elçileri vasıtasıyla bildirmiştir.
İslâm bilginlerine ait din tarifleri, Kur'an-ı Kerim ve İslâm inançları gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Seyyid Şerif el-Cürcânî: "Din akıl sahiplerini Peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilâhî bir kanundur"[2] şeklinde tarif etmektedir. Zebîdî: "Din akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilâhî bir kanundur"[3] diyerek el-Cürcânî'nin tarifini biraz farklı ifadelerle dile getirmiştir. Tehânevî'nin tarifi ise biraz farklıdır: "Din akıl sahiplerini kendi iradesiyle şimdiki halde (dünyada) salâha, gelecekte (âhirette) felaha, sevkeden Allah tarafından konmuş ilâhî bir kanundur"[4] M. Hamdi Yazır, bu klasik tarifleri dikkate alarak, din ve İslâm kelimeleri arasındaki uyuma dikkat çekerek şöyle der: "Din de insanlar arasında ihtilaf ve çekişmeleri önleyerek müsâlemeyi temin eden bir kanundur. Dinde yalnız insanlar arasında değil, insanlarla Allah arasında da bir ahid ve barışıklık (selam) vardır. Bu sayede hâlik'in iradesiyle mahlûkun (yaratılmışın yani insanın) iradesi arasında bir uygunluk sağlanmış olur."[5] Hulâsa din, fertleri mukaddes duygu, ortak şuur ve vicdan etrafında birleştiren bir âmil olduğu gibi toplumları yükselten, onların gelişmesini sağlayan kurumdur. Din aynı zamanda ahlâkî bir müessese olarak insanlara yön veren en mükemmel kanunlar ve en sıkı nizamlardan daha kuvvetli bir şekilde kişiyi içten kuşatan, kucaklayan ve yönlendiren bir disiplindir.[6]
Allah tarafından tesbit edilmiş bu dinin nasıl uygulanacağı, yine bizzat O'nun tarafından seçilmiş ve kendilerine Rasül veya Nebî dediği elçiler (Peygamberler) vasıtasıyla insanlara bildirilmiştir. Sadece bildirilmekle kalmamışlar, örnek olup, dinin uygulama esaslarını, kendi hayatlarında en güzel bir şekilde göstermişlerdir. Nitekim Peygamberimiz için de Kur'an'da *"Usvetün hasenetün"* en güzel örnek tabiri kullanılmıştır.[7]
Bu durumda din denilince şu dört unsurun birlikte düşünülmesi gerekmektedir:
1- Allah ve O'nun mutlak hâkimiyeti ve tevhidi,
2- Allah'ın insanlara dünya ve âhiret saadetini temin edecek buyrukları,
3- İlâhî buyrukları insanlara tebliğ eden elçi (Peygamber)
4- Bu buyrukları tebliğ edip yaşayan, yorumlayan hayata geçiren peygamberin yaşam tarzı (sünneti).
Bu dört unsur İslâm tarihi boyunca hiç ihmal edilmemiş, beraberce yorumlanıp uygulanmaya çalışılmıştır. Bu demek değildir ki her şey toz pembedir. Hayır, zaman içinde, bu dört unsurdan birine veya bir kaçına önem verilip, diğerlerine daha az önem verildiği, hatta peygamber ve sünneti mefhumunun dikkate alınmaması gerektiği ifade edilmiş, bu konuda ekol oluşturulmuştur.[8]
İslâm yaşayan ve yaşanan bir din; İslâm medeniyeti yaşayan bir medeniyettir. Temel dayanakları ise birbirinden ayrılmaz iki unsur Kur'an ve Sünnet. Tarih boyunca bütün müslümanlar bu iki kaynağı daha iyi nasıl anlar da Allah'a karşı görevlerimizi yapmış, dünya ve âhiret saadetini kazanmış oluruz düşüncesinin mücadelesini vermişlerdir. Aranan hep Kur'an ve Sünnet eksenli bir din anlayışıdır. Bu ideal anlayış uğraşında bazen uç noktalarda seyredenler de olmamış değildir. Dün olduğu gibi bugün de aynı ideal anlayış içinde gayretler sarfedilmektedir. Özellikle peygamber ve onun sünneti konusunda çok şey söylenmekte ve yazılmaktadır. Her bir yazılan yazı, söylenen söz yeni düşünce dünyalarının kapısını aralamakta, böylece konu canlılığını korurken "gerçek", tekrar tekrar tescil edilmektedir. Konuşulan ya da tartışılan noktanın odağında bulunan asıl öge "peygamber" kavramıdır. Peygamber nasıl bir şahsiyettir? İnsan mıdır, melek midir yoksa nedir? İnsan ise bütün duygu, düşünce, kişilik ve benlik olarak sokaktaki insandan farksız mıdır yoksa farklı yönleri olmalı mıdır? Bütün bunlara bağlı olarak O'nun getirdikleri ve O'ndan sâdır olan davranışlar ve o davranışların değeri konuları tartışılan hususlardır. Bu tartışmaların nihâî amacı ise Kur'an'ı daha iyi anlamak, sünneti daha iyi kavramaktır.
Şüphesiz az bir Kur'an bilgisine sahip olan kimseler peygamberin bir melek olmadığını ve O'nun bir insan olduğunu, gerek fizik olarak gerekse his ve duygular olarak diğer insanlardan ayrı olmadığını bilirler. Bilinmesi gereken bir başka husus da, hatta en önemlisi O'nun insanlar içinden seçilmiş olmasıdır. Bunun altının çizilmesi gerekir. Peygamberler, Allah'ın insanlar arasından kendi emirlerini onlara tebliğ etmek için seçtiği şahsiyetlerdir. Yani peygamberler, diğer insanlara göre artı değerleri olan insanlardır. Ama bu artı değerler de yetmez, Allah tarafından seçilmiş olmak esası da vardır. Peygamberlik kesbi değil vehbidir (çalışarak kazanılmaz Allah vergisidir, O'nun seçmesi gerekir). Seçilmiş olmak üstün meziyetlerle donanmış olmayı gerektirir. Hz. Peygamber'in *"Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi ise güzel yaptı"*[9] sözlerinin işaretinden de anlaşıldığı gibi, peygamberler ilâhî terbiye ve murakabe altındadırlar. Bunun yanında insanî özellikleri vardır, diğer insanların ihtiyaç duydukları şeylere onlar da ihtiyaç duyarlar yani melek değildirler, insandırlar ama bu insanilik hiç bir zaman sıradanlık değildir.

Konuya bu perspektiften bakıldığı zaman ifrat ve tefrite düşmeden peygamber ve peygamberin sünnetini değerlendirmede orta yol bulunmuş olacaktır.
Geçmişten günümüze tartışılan bir başka husus tebliğ edilen, sünnetle yorumlanan İslâm'la (Dinle), yaşanan İslâm arasında, çeşitli toplum katmanları arasındaki çelişkilerdir. Hangisi İslâm? Halkın yaşadığı mı, Kur'an ve sünnetle anlatılan mı? Tabiki Kur'an ve sünnetle anlatılan, İslâm'dır. Kur'an'ın mevsûkiyeti ve güvenilirliği tartışılmaz. Bu konuda hiç kimsede ufak bir şüphe yok ancak, Hz. Peygamber'e ait sünnetin bize intikal edişi, sahih sünnet arasına bazı farklı ifadelerin sokuluşu, peygamberi -haşa- bir masal kahramanı haline vardıracak ifrat ve tefrid noktalara gitmeyi kolaylaştıracak durum arzetmesi; böyle bir görüntünün toplum genelinde inanç haline dönüşmesi, problemin bir başka sebebidir. İşin bu noktaya gelmesi ise, İslâm'ı kabul eden toplumlarda, İslâmî şuurlanma tam olamayınca, dinî eğitim yetkili kaynaklardan verilmeyince, toplumun şuuraltında gizlediği o maşerî vicdan ve onu besleyen örf ve gelenekler ön plana çıkmaktadır. Onların ne derece dinî olup olmadığını test edecek dinî bilgiden de yoksun olununca karşımıza, din haline getirilmiş bir gelenek ortaya çıkıveriyor. Bu gün görülen kargaşa dinî kültür mü, kültürel din mi? onun kargaşasıdır. Bu şekilde şuuraltındaki bazı kültürel değerlerin, bazen de şahsî menfaat veya siyasî maksatlarla uydurulmuş sözlerin sahih hadislerin arasına kasıtlı kasıtsız sokulmuş olması problemi daha da artırmaktadır.
Böyle problemler yumağı içinde şu sünnettir bu bid'attır tartışmaları ise sürüp gitmektedir. Toplumun bir kesimi eğitimsizliğin ve dinî cehaletin sonucu hurafelere düşerken, bir kesimi de toplumun yapısını pek fazla önemsemeden keskin tavırlar almak suretiyle tekfir etme derecesine varan anlayışlar içinde görülmektedir. Bunun yanında peygamberin Allah tarafından seçilmiş olmasının gereği olarak bulunan bazı özellikler reddedilerek beşerilik vasfı öne çıkarılıp, peygamber ve O'nun sünnetine karşı tavır alan düşünceler ortaya çıkmaktadır. Günümüz insanı bu ikilem arasında gidip gelmektedir. Biz bu çalışmamızda kavram ve mahiyet olarak sünnet ve bid'at kavramlarının teorik bir araştırmasını yapmaya gayret ettik. [10]

1- SÜNNET

I- Sünnetin Tanımı

A- Lügatta Sünnet

"Sünnet" kelimesi, (s-n-n) kökünden gelmektedir. Bu kökten türeyen diğer şekiller de dikkate alınınca, pek çok değişik manaya geldiği görülür. İbn Manzûr (711/1311), bunları şahitleriyle birlikte zikrederek uzun bir listesini verir.[11] Bu manalardan bazıları şöyledir:
"Diş, mızrak ucu, suret, yüz (:vech), yaş (:ömür), bileği taşı, iyi olsun kötü olsun yol, gidişat, tabiat (:huy, karakter), metod, model, tek bir yönden esen rüzgar, otlatmak, cilalamak, sözü güzelleştirmek, şekil vermek, bir kalıba koymak, kasdetmek, deveyi süratle sürmek, suyu yavaş yavaş dökmek, akıtmak..." gibi daha pek çok manaya gelmektedir.
(s-n-n) kalıbının türemiş manaları arasında ilk defa kullanılan temel mananın hangisi olduğu konusunda İbn Düreyd (321/933), bunun "bir şeyi âdet olarak ihdas etmek, örnek olarak ortaya koymak" manası olduğunu söyler.[12] İbn Fâris (395/1005), "dökmek, akıtmak" manasının temel mana olduğuna işaret ederek, kelimenin şu şekilde kullanıldığını örnek gösterir: (Suyu yüzüme döktüm.)[13]
Cevheri (393/400) de, (suyu yüzüme akıttım) örneğini vererek bu dökme işinin aralıksız, peşpeşe yani akıtmak manasının temel mana olduğunu açıklar.[14]
"Sünnetullah" kavramı üzerinde semantik bir çalışma yapan Dr.Ömer Özsoy'un da tesbit ettiği gibi, bu temel manalara göre sünnet, "orjinal, sürekli ve belli standarda oturmuş (iyi-kötü) davranış biçimidir."[15]
Sünnet kelimesinin Kur'an'da ve Sünnette kullanılış biçimlerine baktığımız zaman, kelimenin lügat yönünden sahip olduğu manaların bir kısmını muhafaza ettiğini görüyoruz. Kur'an'daki kullanılış biçimleri arasında bazen müfred[16], bazen cemi[17] ve bazen de izafet[18] formları geçmektedir. Kur'an'da toplam onüç yerde geçmektedir.
Sözkonusu ayetlerin hepsinde "yol, vak'alar, ilâhî kanun, âdet" manalarında kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in hadislerinde ise, sîga olarak müfred, cemi şekilleri kullanıldığı gibi, terkip olarak da kullanılmıştır. "Sünneti sünnetü Rasûlillah, Sünnetü hulafâi'r-râşidîn el-mehdiyyin, sünnetü'l-müslimîn.[19]" gibi terkipler bunlardan bir kaçıdır.
(s-n-n) kelimesi ve müştekkâtının hadislerdeki kullanılışında ihtiva ettiği lügavî manalardan "âdet, gidişat, model, çığır açmak ve takip edilen yol" şeklindeki birbirine çok yakın olan manaları sıkça kullanılmakla beraber, bazı hadislerde, kelimenin muhtevasındaki diğer manaların da kullanıldığı görülmektedir. Meselâ:
Mescid-i Nebevî'ye gelen bir bedevînin orada bir kenara bevletmesine karşı Hz. Peygamber'in tavrı şöyle nakledilmiştir: *"Bir kova su istedi ve o bevledilen yere döktü."* Bu hadiste geçen "Fesennehû" kelimesi "Sabbehu" (:onu döktü) anlamında kullanılmıştır.[20]
Amr bin el-As, yapmış olduğu vasiyetinde üzerime yavaş yavaş toprak koyunuz) dediği, burada da "Fesünnû... sennen" lafızlarını kullandığı ve bunların da "Daûhu vad'an sehlen": yavaş yavaş dökünüz" manasında olduğu nakledilmektedir.[21]
Başka bir hadisten alınmış şu cümle de "sünnet" kelimesinin yine bilinen manası dışında kullanıldığını göstermektedir: "Sadakaya teşvik etti. O sırada çirkin yüzlü bir adam ayağa kalktı." Buradaki "Kabîhu's-sünne" ifadesi, "kabîhu's-sure" manasında olduğu belirtilmektedir.[22]

B- İstılahta Sünnet

Sünnet kelimesi, İslâm'ın başlangıcından itibaren husûsî bir mana kazanmış, yine yol, tarîk, gidişat (.sîret), takip edilen ve örnek alınan yol gibi manalarını muhafaza etmiş olmakla birlikte, bu manalar sadece Hz. Peygamber'in sîretine tahsis olunmuştur. Ancak Hz. Peygamber'in tarîk ve sîretinin, Allah'ın tebliğine memur ettiği din ile ilgili olması dolayısıyla, kelimenin lügatte görülen "kötü ve mezmum yol" manası, ıstılahı manasında kaldırılmıştır. Hz. Peygamber'in sünneti sözkonusu olduğu zaman, bu sünnetin zemme lâyık yol ve gidişat olması mümkün değildir. Aksine bu yol ve gidişat övülmeye ve örnek alınmaya layıktır.[23] Artık kelime, teknik bir anlam kazanmıştır. Dinde mutlak olarak sünnetten bahsedildiği zaman, ondan anlaşılan: "Kur'an'ın zikretmediği hususlarda, Hz. Peygamber'in kavlî olsun, fiilî olsun ve takriri olsun, emrettiği, yasakladığı ve teşvik ettiği şeylerdir."[24]
Sünnetin ıstılah olarak tarifi, İslâmî ilim dallarının her birinde ve hatta her bir ekolde, Hz. Peygamber'e âidiyyeti saklı olmakla birlikte farklı şekillerde incelenmiş ve tarif edilmiştir. Her bir ilmî disiplin, kendi penceresinden meseleye bakmış ve kendine yeteni almıştır.[25] Ayrıca zaman içinde sünnet kavramının kapsamı genişlemiştir. İlk zamanlarda sadece Hz. Peygamber'e izafe edilen her şey sünneti teşkil ederken, daha sonraları sahabe kavilleri, tabiin ictihadları da sünnet kapsamı içinde müteâlâ edilmiştir. Hz. Peygember'den başka diğer insanların da sünnet koyup koyamıyacakları tartışılmıştır. Kelimenin kök manası içinde olan "iyi olsun kötü olsun takip edilen yol" manası ön plana geçerek kullanılmaya başlanmıştır.
Bu açıdan sünnetin ıstılah olarak manasını onbeş asırlık İslâm kültürü içinde ele alarak belli bir tarife sığdırmak oldukça zordur. Meseleye bu zaviyeden bakıldığı zaman, gerek müslüman bilginlerin, gerekse oryantalistlerin sünnetin ıstılahı manası üzerinde farklı yorumlar getirdiklerini görüyoruz. Bunları ana başlıklar altında görelim:[26]

1- Usulcülerin Sünnet Tarifi

Usûl âlimleri Sünnet'i şöyle tarif eder: "Hz. Peygamber (s.a)'den Kur'an'ın dışında sâdır olan söz, fiil ve hareketlerdir."[27] Bazı müteahhirûn alimleri hariç, bütün usulcüler Sünnet'in bu şekildeki tarifinde ittifak halindedirler. Bazı müteahhirûn âlimler sâhabe-i kiramdan sâdır olan söz, fiil ve takrirleri de Sünnet kavramı içinde müteâlâ etmişlerdir.[28]
Sünnet kavramının Usûl âlimlerince bu tarifte geçen "sâdır olma.." ifâdesinin delâlet ettiği mana üzerinde durulmuş, Hz. Peygamber (s.a.)'den Kur'a'nın dışında Cenâb-ı Hak'tan hikâye ederek "Cenab'ı Hak buyurdu ki: ..." şeklinde sâdır olan sözlerin, yani Kutsî Hadis'lerin yine O'ndan sâdır olan fiillerden zevâid ve hasâis nev'inden olanların da Sünnet tarifi kapsamına girip girmeyeceği meselesi, Hz. Peygamber (s.a.)'in nübüvvetten önceki yaşayışında sâdır olan söz fiil ve takrirlerinin Sünnet olarak alınıp alınamayacağı gibi konular da tartışılmıştır.[29] Çünkü Usûl alimleri için gerekli olan, Hz. Peygamber (s.a.)'den sudur eden şeyin sübûtunun kesinliğidir. O, bu delile dayanarak ondan hüküm çıkaracak ve bu hüküm ümmet için normatif bir özellik kazanacaktır. Bu sebepten dolayıdır ki, Usûl âlimleri Hz. Peygamber'e, kendisinden sonra, ictihad yapacak müctehidlere, bu işte yardımcı ve dayanak olacak kaideler koyan, insanlara hayat düsturlarını açıklayan bir müşerrî

(şeriat koyucu) olarak bakmışlardır.[30]

2- Hadisçilerin Sünnet Tarifi

Hadisçilerin tarifinde "Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri, takrirleri gerek yaratılışla gerekse güzel ahlakla ilgili sıfatları, Peygamberlikten önceki halleri ve risalede ilgili durumları olduğu gibi Hz. Peygamber'e izafe edilen her şey sünnettir."[31] Bu manaya göre sünnet, muhaddisler nezdinde hadis ile müteradiftir.[32]
Muhaddislerin sünnet tarifinde yer alan "Hz. Peygamber'e izafe adilen..." ifâdesi, ayırıcı bir özellik olup, muhaddislerle usulcülerin sünnet tarifindeki en belirgin anlayış farkıdır.[33]

3- Fıkıhçıların Sünnet Tarifi

Ftkıhçılar, sünneti "farz ve vacip dışında Hz. Peygamber'den gelen hükümler"[34] olarak tarif ederler. Bu tarife göre usûlcülerle aralarındaki fark şudur: Usulcülere göre sünnet, şer'ı hükümlerin delillerinden bir delildir. Fıkıhçılara göre ise, bu delil ile her hangi bir fiilin sabit olduğu hükümdür.[35]
Bu genel çerçevedeki tarif yanında, fıkhî mezhepler arasında küçük ayrıntılarla farklı tarifler getirilmiştir. Ama hepsinin ortak yanı, fıkıhçıların sünneti, ahkâm-ı şer'iyye içinde mütâlâa etmiş olmalarıdır.[36] Bununla birlikte Şafiî (204/819)'nin sünneti, vahyin bir nev'i kabul edip sünnet-i sabite (sübût bulmuş sünnet) yahut hikmet olarak değerlendirmesi; sünnet denilince Hz. Peygamber'e ait örnek davranışlar olarak görmesi[37] yanında, Şafii (179/795) sünneti, "Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleriyle bu çerçevede daha sonraki nesillerin ortaya koydukları uygulamalar"[38] şeklinde anlamaktadır. Zaten o, bütün rivayetlerini topladığı eserine "el-Muvatta" ismini vermiştir. "el-Muvatta" demek, "çiğnenmiş, hazırlanmış yol" yahut "(üzerinde yürünmesi) kolaylaştırılmış yol" demektir.[39] Sanki el-Muvatta ile kasdedilen, Nebî (s.a.) 'in ve ashabının üzerinde yürüdükleri yol (gidişat) kastedilmiştir ki, o da İslâm yolu, Kur'an'ın sarih tefsiridir.[40] Onun bu anlayışı itibariyledir ki Medine ehlinin ameli, ictihadlannda büyük yer işgal etmektedir. Hanefî hukukçularından Serahsî (ö.483/1090) şöyle der: "Bize göre sünnet, Rasûiüllah (s.a.) ve sahâbe-i kiramın edindikleri yoldur."[41]

4- Kelamcıların Sünnet Tarifi

Kelamcılar ise sünneti, bid'atın karşıtı (zıddı) olarak görmektedirler.[42] Bazı fıkıhçılar tarafından da kullanılan bu mânâ, zaman içinde özellikle itikadı ağırlıklı bir anlam kazanmıştır. "Fülan sünnet üzeredir, fülan bid'at üzeredir", denildiği zaman anlatılmak istenen bu manadır.
Bu ifâde genel manada söylenmiş olup Kelâmcılarca, Sünnet/Hadis, çok farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bazı Kelamcılar Sünnet'i tamamen reddederken, bazıları çeşitli şartlar ileri sürerek dolaylı bir şekilde reddetmişlerdir.[43] Bir kısmı da Sünnet'i reddetme yerine, Sünnet'in bize nakledilmesinde ilk kaynak olan Sahâbîlerin büyük çoğunluğunu, ileri sürdükleri "mürtekib-i kebire" düşüncesiyle veya "imamet" görüşüyle tekfir etmek suretiyle, onların rivâyetiyle gelen Sünnet'i kabul etmemekte yahut kendi arzu ve isteklerine göre değerlendirmektedirler.[44] Kısaca, "Kelâmcılara göre Sünnet" hakkında net bir şey söylemek oldukça zordur. Ancak Kelâmcılara göre genel olarak Sünnet, bid'at'ın zıddıdır.
Bazı müelliflerin sünnetin tarifi hakkındaki görüşleri şöyledir:
Şâtıbî (790/1388) bu konuda şöyle der:
"Sünnet kelimesi bir ıstılah olarak çeşitli anlamlarda kullanılır:
Birinci manası: Sadece Peygamber'den nakledilen, bizzat Kur'an tarafından ele alınmayıp aksine Hz. Peygamber tarafından açıklanan şeylerdir.
İkinci manası: Bid'atın karşıtı anlamındadır. Sünnetin bu kullanılış şeklinde dikkate alınan husus, sadece şeriat sahibinin yani Hz. Peygamber'in ameli olmakta ve "sünnet" tabiri işte bu açıdan kullanılmaktadır. Yapılan fiilin Kitab'ın (Kur'an'ın) bir gereği olup olmamasına bakılmamaktadır.
Üçüncü manası: "Sünnet" sözcüğünün, sahabenin işleyegeldikleri şeyler anlamında da kullanılmasıdır. Sünnet diye isimlendirilen şeylerin Kitapta olup olmamasına bakılmamaktadır. Çünkü bu halleriyle onlar yani sahabe:
a) Ya kendilerince sabit olan fakat bize kadar ulaşmayan bir sünnete tabî olmuşlardır.
b) Ya da üzerinde hepsinin veya halifelerinin icmâ ettiği bir içtihada dayanmışlardır. Onların bir konuda icmâ etmeleri, icmâ olmaktadır. Halifelerin icmâı ise, aslında bütün sahabenin icmâı anlamına gelir. Çünkü maslahat gereği tüm insanları o şeyle amel etmeye sevkedene bu ve bu arada sahabenin böyle bir davranışa karşı herhangi bir tepki göstermemesi, onların da hükme katıldıklarını gösterir. (Bu sükûtî icmâdan kabule daha şayandır. Çünkü tepki gösterilmemesi yanında tüm sahabe tarafından işlenir olması ona ayrı bir güç katar). Bu durumda mürsel maslahatlar, istihsana (dayalı uygulamalar), sünnetin bu sonuncu kullanılış şekli altına girer.
Buraya kadar anlatılanları topladığımızda, sünnet kelimesinin kullanılışının şu dört yönü ihtiva ettiği ortaya çıkmaktadır:
a) Hz. Peygamber'in sözleri
b) Hz. Peygamber'in fiilleri
c) Hz. Peygamber'in tasvipleri (ikrar, onay). Hz. Peygamber'den sadır olan bütün bu söz, fiil ve tasvipler ya vahye dayalıdır ya da -Hz. Peygamber hakkında içtihadın sahihliği görüşüne göre- içtihada dayalıdır.
d) Sahabe ve halifelerden nakledilen uygulamalar. Bu türden olanlar da her ne kadar söz, fiil ve tasvip (ikrar) gibi üçe ayrılabilirse de tek bir tür olarak kabul edilmektedir.[45]
Abdülhay el-Leknevî (1364/1877), "İkâmetü'l-Hücce" isimli eserinde:
"Sünnet, sadece Rasûlullah (s.a.)'in yaptığı şeylerden ibaret değildir. Rasûlüllah'tan sonra gelen halifelerin tatbikatı ve dinî sahada koydukları şer'î hükümler de sünnettir."[46] der.
el-Âmidî (631/1233) sünnetin muhtevasını daha geniş bir açıdan değerlendirerek Kur'an-sünnet ve icmâ bütünlüğünden bahsetmekte, icmâ ile varılan sonuçları bir nevî sünnet çerçevesinde müteâlâ etmektedir.[47]
Görüldüğü gibi, sünnet terimi, kapsam itibariyle Hz. Peygamber'e ait söz, fiil ve takrire alem olmuş bir isim olmaktan çıkmış, zaman içinde Hz. Peygamber'e ait Nebevî sünnet çerçevesinde ortaya konan, yeni içtihatlar ve bu konuda oluşan icmâ, sünnet kapsamına dahil edilmiştir. Yani başlangıçta Hz. Peygamber'in örnek alınan davranışları sünnet lafzıyla ifade edilirken, zaman içinde Hz. Peygamber'den başka kimselerin yahut toplulukların davranışları da aynı lafızla ifade edilmeye başlanmıştır. Yukarıda da kısmen temas ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber'den başkasının da sünnet koyup koyamıyacagı tartışılmıştır. Konuya işaret edilmesi açısından Şevkânî'nin "Irşâdu'l-Fuhûl"ünde yaptığı şu nakli zikretmek yerinde olacaktır: "İbn Fâris, "Fıkhu'l-Arabiyye"sinde şöyle der: "Ulema, Ebû Bekir'in sünneti, Ömer'in sünneti diyenlerin bu sözlerini iyi görmemişler ve ancak Sünnetullah: Allah'ın sünneti, Sünnetü Rasûlillah: Rasûlüllah'ın sünneti denilir, demişlerdir."[48]
Hadis Usûlü ile ilgili eserlere baktığımız zaman, görülen bazı hadis/sünnet taksimleri, daha çok Hz. Peygamber'e ait olanla olmayanı ayırmaya yönelik çalışmalardır. Meselâ: Hadis, Haber ve Eser taksimi gibi. Buna göre, Hz. Peygamber'den gelenlere Hadis, diğerlerinden gelenlere Haber diyenler olduğu gibi, Horasan Fıkıh bilginleri de Hz. Peygamber'den gelenlere Haber, ashaptan gelenlere Eser adını vermişlerdir.[49] Ayrıca hadislerin müntehâsı açısından Merfû hadis, Mevkuf hadis ve Maktu hadis ayırımı da yine bu tür çalışmalardandır. Bütün bunlar, daha ilk devirlerde sünnet kelimesinin lügat ağırlıklı olarak daha çok kullandığına işaret etmektedir. Nitekim Hadis külliyatını incelediğimiz zaman Hz, Peygamber (s.a.)'in söz, fiil ve takrirleriyle ilgili bilgilerin hemen yanında sahabe ve hatta tabiine ait söz, fiil ve uygulamaları ile ilgili bilgileri de bulabilmekteyiz.[50]

Il- Sünnet Hakkında Yeni Anlayışlar

"Sünnet hakkında yeni anlayışlardan kastımız, sünnetin bugüne kadar yapılan klasik tarif ve anlamının dışında yapılan tarifler ve farklı yorumlardır. Şüphesiz onbeş asırlık İslâm tarihi içinde sünnet kavramı üzerinde farklı yorumlar yapılmış, yeni bakış açıları getirilmiştir. Bunları tek tek tesbit edip üzerinde değerlendirme yapmamız mümkün değildir. Biz burada genellikle meseleye daha çok tesbit açısından yaklaşarak, yapılan çalışmaların ana esaslarını belirlemeye çalışacağız.
Konuyu incelediğimiz zaman, klasik sünnet anlayışlarına göre daha farklı bir bakış açısını sergileyen bu anlayışların temelindeki asıl unsurun,

gelişen dünya karşısında İslâm dünyasının gerek fikrî seviyede gerekse sınaî ve teknolojik bakımdan geri kalmışlığının eziklik psikolojisi içinde İslâm'ın evrensel değerleri savunduğu, tarihte görevini yerine getirmiş ve nihayet arşive kaldırılmış bir inanç ve dünya görüşü olmadığı düşüncesini ispat etmek amacıyla ileri sürülmüş yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlarda modernist düşüncenin egemen olduğu bir hakikattir, İslâm modernizminin gerçekleşmesi için de, önünde bir engel gibi duran sünnet ve sünnet malzemesinin yeniden yorumlanması gerekmekteydi. İşte bu ve benzeri düşünceler istikametinde sünnet üzerine yeni yorumlar geliştirilmiştir. Bu yorumlara baktığımız zaman, sünnet hakkındaki yeni anlayışların menfî ve müsbet yönde olmak üzere iki alanda yoğunlaştığını görüyoruz. Menfî alandaki yaklaşımlar, daha çok oryantalist kaynaklıdır. Bu anlayış, "sünnetin, dinin kaynaklarından biri olamayacağı" düşüncesi üzerine bina edilmiştir. Oryantalistlerin iddiaları sadece sünnete karşı çıkmakla sınırlı değildir. Biz konumuz itibariyle bu ifâdeyi kullandık, yoksa onlar "Hz. Peygamber (s.a.)'in şahsını ve tebliğlerini hedef seçmişlerdir. Yazdıkları ciltler dolusu kitaplarda, Hz. Peygamber (s.a.)'in Allah'tan vahy almadığını, Kur'an-ı Kerim'i önceki dinlere ait çeşitli kaynaklardan derleyerek yazdığını, İslâm'ın Yahudilik, Hıristiyanlık, Sabiîlik, Câhiliye dönemi gibi önceki din ve kültürlerden aktarılan hususlardan meydana geldiğini ve vahye dayanmadığını iddia etmişlerdir.[51] Bu görüşlerini desteklemek için de tamamen taraflı, adalet, insaf ve tarafsızlık ilkelerine uymayan objektiflikten uzak çalışmalar içine girmişlerdir, ilk hedef olarak da "Sünnet" 'i seçmişlerdir. Sünnetin sübûtu, yazımı, isnad müessesesi ve teşri değeri ile sünnet malzemesinin (hadislerin) sıhhat durumu gibi pek çok konuda görüşler ileri sürerek sünnete eleştirilerde bulunmuşlardır.

Sünnete karşı menfî tutumlarıyla tanınan Gibb, İ. Goldziher, Leon Caetani, J. Schacht, R. L. Nicholson, M. J. Kister gibi pek çok batılı araştırmacıyı saymak mümkündür.

Fazlurrahman, oryantalistlerin sünnete cephe almalarının sebeplerini şöyle açıklar:

1. Bu araştırmacılar, sünneti oluşturan muhtevanın bir kısmının, Arapların, İslâm öncesi örf ve âdetlerinin doğrudan bir devamı olduğunu;

2. Sünnetin büyük bir kısmının ise, şahsî ictihadlarıyla mevcut sünnetten ya da uygulamadan istidlallerde bulunan Yahudi kaynakları ile Bizans'ın ve İran'ın idarî uygulamalardan yeni unsurlar ilave eden ilk dönem İslâm Hukukçularının düşünce faaliyetlerinin bir ürünü olduğunu;

3. Nihayet ilk döneme ait sünnetin bütün muhtevasının, Hadis'in sonraları ezici bir hareket haline dönüşmesi ve ikinci asrın sonlarında özellikle üçüncü asırda bir halk hareketi haline gelmesi sonucu sözlü olarak "Peygamberin sünneti" koruması altında bizzat Peygamber'e isnad edildiğini.[52] ileri sürmeleridir. Böylece sünnet diye Hz. Peygamber (s.a.)'e izafe edilen şeylerin aslında Hz. Peygamber (s.a.)'le ilgisinin bulunmadığı tezini atarak bunu destekleyecek malzeme bulmaya çalışmışlardır.

Böyle bir gayret içine girmek ve arzu ettikleri sonuca varmak, Hristiyan kültürü içinde yetişmiş, düşünce dünyasında vahy olgusunun ne olduğu netleşmemiş, bir müslümanın anladığı mânâda Peygamber ve vahy anlayışına erememiş bir batılı araştırmacı için gayet normaldir. Çünkü gerek İncil nüshalarının sübûtundaki meçhûlîyet, gerekse Hz. Isa (a.s.)'ın peygamberliğinin farklı algılanışı, onları, İslâm'ın vahy anlayışını ve Peygamber anlayışını kavramada zorlamaktadır. Vahy olgusu nedir, onun karşısında müslümanın aldığı tavır nasıldır vb. sorular batılı bir araştırıcı için hiç bir mânâ ifade etmez. Onlar vahyi insan kelamı gibi gördüklerinden, kendileri için kudsiyeti olmasına rağmen İncil ayetlerini pekâla eleştirebiliyorlar, bir peygambere her türlü isnadları yapabiliyorlar, bunu da hiç yadırgamıyorlar. İnanç dünyaları böyle bir idrakle donanmış. Böyle bir kültür içinden gelen bir araştırıcı için hiç bir art niyet olmasa bile, İslâm'ın vahy ve Peygamber anlayışını kavramak zor olacaktır. Veya en azından bunu kendi düşünce ve inanç biçimine adapte ederek anlamaya çalışacaktır. İşte bu adaptasyon olayıdır ki, onları Kur'an ayetleri, Hz. Peygamber (s.a.) ve O'nun sünneti hakkında çok rahat söz söylemeye sevketmiştir. Art niyetli olmayanlar ise, daha çok politik ve siyasal kaygılarını, ilmîlik perdesi altında takdim etme gayreti içine girmişlerdir. Önceden belirledikleri hedef ve sonuçlar için zorlama te'viller, çok kere tahrifler yapmak suretiyle çalışmalarını sürdürmüşler, İslâm'ın orjinal kaynakları yerine tarih boyunca farklılaşan kültürel değerleri de orjinal kaynak olarak kullanma yoluna giderek çok değişik sonuçlara ulaşmışlardır. Böylece galip devletlerin, sömürge edindikleri ülkelerin insanlarının değer yargılarını sarsmak suretiyle o ülkeler halkları üzerindeki tahakkümlerini biraz daha fazla devam ettirmelerini sağlayacak araştırmalar yapmışlardır.[53]

Oryantalistlerin bu şekildeki menfî tavırlarının etkisinde kalarak Sünnet'e karşı menfî tavır içinde görülen müslüman ilim adamları da bulunmaktadır. Onların bu menfilikleri, bir İslâm düşmanlığı olmasından ziyade İslâm'ın aktüalitesini korumak, İslâm'a çağdaş yorumlar getirmek kaygısıdır. Onlara göre, sünnet verileri, gerek sübûtundaki ve gerekse sıhhatindeki bir takım endişelerden dolayı Kur'an'ın anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bunun için sadece Kur'an yeterlidir, o iyi anlaşılmalıdır. Kur'an'ı anlamak için başka verilere gerek yoktur. [54] Sünnet kavramına yeni anlamlar yüklemek, sünnetin yerelliğini ileri sürmek gibi görüşleri benimseyen bazı müslüman bilginlerin sünnete karşı bu tutumları, aslında mağlup ülkeler insanlarının psikolojisini yansıtmaktadır. Yani bu durum, İslâm mütefekkirleri arasında görülen, yabancı kültürler karşısında zihinsel yenilgilerinin bir yansımasından başka şey değildir. Bu kompleksin kırılması gerekiyordu. Bunun için İslâm dünyasındaki bazı ıslah-tecdid/yenilik hareketlerine girişildi. Bu yenilikler fikrî düzeyde olmalıydı, bunun için de işe eğitimden başlanmalıydı. Genel olarak ifade ettiğimiz bu gerekçe ile Seyyid Ahmed Han (1817/1898), Cambridge Üniversitesi'ni örnek alarak Hindistan'da "Muhammedian Oriental Collage"= Muhammedî Şarkiyat Koleji'ni kurmuş; konuyu değerlendirişi farklı olmasına rağmen mutlak bir yenilik ihtiyacının olduğuna inanan "Abduh (1905) Mısır'da "el-Ezher"'i ıslah gayretlerine girişmiştir. Yenilik düşüncesinin temeli, Hindistan'da Ali el-Müttekî (1567) Abdülhak ed-Dihlevî (1642) ve Şah Veliyyullah ed-Dihlevi (1762) gib İslâm bilginlerinin gerek sünnet/Hadisin, gerekse Kur'an'ın daha iyi anlaşılması, genel olarak İslâm'ın yorumlanması konusundaki gayretli çalışmalarına kadar dayanmaktadır. Ne varki zaman içinde söylemler farklılıklar göstermiş, Emir Ali "Kur'an Hz. Peygamber'in aklının bir ürünüdür" derken, Seyyid Ahmed Han, aklın kabul etmediği gerekçesiyle Melek, Cennet, Cehennem, Cin, Kur'an'da zikredilmesine rağmen Nuh Tufanı, İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılması, İsa (a.s.)'ın babasız doğması gibi mucizeleri kabul etmiyordu. Hadisler hakkında mutlak dirayet usûlünün uygulanması gerektiğini savunan S. Ahmed Han, hadisler hakkında şüpheli görüşlerin yolunu açmış, Hind yarımadasındaki hadisi inkar hareketi için zemin hazırlamada büyük rol oynamıştır. [55] Ancak burada şunu da ifade etmek yerinde olacaktır: Sadece Kur'an'la yetinme, sünneti reddetme düşüncesinin temelleri İslâm'ın ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. Nitekim İmam Şafii'nin (204/819) el Ümm isimli eserinde hadisleri reddeden biriyle yaptığı tartışmaya yer vermiş olması[56], problemin daha hicrî III. asır başlarında görülmeye başladığına işaret etmektedir. Buradan, günümüzdeki tartışmaların geçmişten gelen bir anlayışın devamı olarak anlaşılabileceği gibi, asıl önemlisi, kullanılan üslûbun oryantalistlerin üslubuyla paralellik arzetmesi, oryantalistlerin kendileri gibi düşünen müslüman bilginler üzerinde etkinin olduğu kanaatini uyandırmaktadır.[57]

Sünnete karşı takınılan bu menfî tavır için genel olarak şu deliller ileri sürülmektedir:

1. Kur'an-ı Kerim'de En'am: 6/38'de şöyle buyurulmaktadır:

"Biz kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık."

Kur'an açıklanmaya muhtaçtır dediğimizde bu, Kur'an ve O'nu her halükarda, her uır aşırılık ve noksanlıktan uzak tutana, muhalif hareket etmek ve Kur'an'ı indireni tekzibte bulunmak olur. Bundan dolayı Allah'ın şeriatine Sünnet veya Hadis gibi başka bir şeyle katkıda bulunmak olacak şey değildir.[58] Bu görüşe, Tevfik Sıddîkî ve Ebû Reyye de katılır.[59]

2. Allah c.c. *"Muhakkak zikri biz indirdik onu biz muhafaza edeceğiz"* buyurmuştur. [60]

Bu görüş sahipleri, "Allah bu ayette, sünneti değil, Kur'an'ı koruyacağını garanti etmiştir. Şayet Sünnet de Kur'an gibi delil olsaydı, Allah onu da korurdu" şeklinde bir mantık yürütmede bulunmaktadırlar.[61]

3. Eğer Sünnet, hüccet ve kaynak olsaydı Nebi (s.a.) yazılmasını emreder, Sahabe ve Tabiin de toplama ile uğraşırdı.[62]

4. Müslümanlar sadece vahy yoluyla gönderilenlere tâbi olmakla yükümlüdürler. Vahy ise sadece Kur'an'la sınırlıdır. Bu sebeple hadislerin Hz. Peygamber'e nisbeti kesin olsa bile, onlara uyulması zorunlu değildir. Çünkü bu hadisler Allah'tan gelen bir vahy değildir.[63]

5. Hz. Peygamber (s.a.)'in verdiği hükümler ve ortaya koyduğu çözümlerde, kendi döneminin ihtiyaç ve şartlarını gözönünde bulundurmuştur. Şayet biz O'nun döneminde yaşasaydık bizim için de geçerli olurdu. Ancak o dönemin şartları bugün mevcut değildir. Binaenaleyh Sünnet'in bugün bizim için delil teşkil etmesi, yani o dönemin çözümlerinin bugün için de geçerli olması mümkün değildir.[64]

Bu tür akıl yürütmelerle Sünnet'i reddetme düşüncelerinin gerekçelerini belirlemiş olmaktadırlar.

Sünnet hakkında müsbet yöndeki yeni arayışlara gelince, bunlar daha çok klasik Sünnet anlayışlarını kabul etmekle birlikte, Sünnetin muhtevası, Sünnet malzemelerinin (hadislerin) değerlendirilmesi (Metin tenkidi yapılması gibi) ve Sünnetin uygulama biçiminin niteliği üzerindeki anlayışlar şeklinde özetleyebiliriz.

Sünnetin muhtevası ile kasdedilen, Sünnet kavramının neleri kapsayıp kapsamadığı konusudur. Yani Sünnet denince anlaşılması gereken nedir? Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleri, fiilleri ve takrirleri midir? Yoksa daha sonraki nesillerin Sahabe ve Tabiin neslinin sözleri ve uygulamaları da Sünnet kavramının muhtevası İçinde mi mülahaza edilecektir? Hatta Fazlurrahman'ın "Yaşayan Sünnet" diyerek ifade ettiği (ilk devir müslümanlarının Nebevî modele bağlı kalarak serbestçe ortaya koydukları çok sayıda fikir ve tatbikat vardır. Yorum, ictihad ve toplumun örf ve adetlerini de içine alan bu ikinci kısım cemaatin yaşayan sünnetini oluşturmaktadır.)[65] uygulamalar da Sünnet'in muhtevasına dahil midir?

Bu konudaki yeni anlayışları iki noktada toplayabiliriz:
1. Klasik Sünnet tariflerinin dışındaki hemen bütün yeni anlayışlar şu tezi savunmaktadırlar. "Sünnet denilince Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleri, fiilleri, davranışları, bir model insan olarak ortaya koyduğu her türlü ahvali anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.)'e ait bu ahvalin kendi içinde bağlayıcılık açısından, ittibâ açısından değişik ayırımları yapılabilir, ama burada üzerinde durulan husus, Sünnet kavramının içi Hz. Peygamber (s.a.)'e nisbet edilen şeylerle doldurulmuş olmalıdır. Daha sonraki nesillerin uygulama ve ictihadları bu kavrama dahil edilmemelidir." Yapılan Sünnet yorumları sırasında sıkça bahsedilen "Nebevî Sünnet" terimi buna işaret etmektedir. Bu anlayışın tarihi geçmişi İmam Şafiî (204/819)'ye kadar uzanmaktadır.
2. Hz. Peygamber (s.a.)'in örnek davranışları demek olan Sünnetin alanı geniş tutulmalıdır. Yani örneklik vasfı hayatın her safhasında kabul edilmelidir. Bu anlayış biçimi bazı bilim adamlarının yapmış oldukları Sünnet tariflerinde açık bir şekilde görülmektedir. Yeni anlayışlardan bazılarını şöyle özetleyebiliriz:[66]

A- Bazı İslâm Bilginlerinin Sünnet Hakkındaki Anlayış Ve Yorumları

Muhammed Abduh (1905)

İslâm modernizminin önde gelen simalarından Muhammed Abduh (1905)'a göre "hadis, bir otorite tarafından tutarlı bir şekilde nakledilmeli, aklî tecrübeyi ihmal etmemelidir."[67] Öte yandan Muhammed Abduh, sadece müslümanların üzerinde ittifak ettikleri hadislerin kabul edilmesi gerektiğini ve daha önemlisi, eğer gerçekten Hz. Peygamber'den sudur etmiş olabileceği kesin olmayan bir hadisle karşılaşılırsa, onu temkinli olarak reddetmenin mümkün olacağını öne sürerek aynı sonuca -yani zahiren de olsa modernleştirme sürecinin önüne çıkan hadis engelinin kaldırılmasına- varmaktadır.[68] Muhammed Abduh'un programı, kendi ifâdesine göre, şunları ihtiva ediyordu:
1. Eski haline irca edebilmek suretiyle, İslâmiyetin ıslâhı,
2. Arap dilinin yenilenmesi,
3. Halkın haklarının tanınması...
Onun fikirleri, esasını her şeyden önce İbn Teymiyye, İbn Kayyım el-Cevziyye'nin muhafazakar ıslahatçı temayülü ile Gazzâli'nin ahlâkî dini anlayışından almaktadır.[69]
Görüldüğü gibi, Abduh, toplumun içinde bulunduğu taklid hastalığından kurtulması, dinin ihtilaflar çıkmadan önceki saflığında, Selef-i Sâlihin'in anladığı gibi anlaşılması ve gerçek dini bilgilere ulaşılması için yeniden temel kaynaklara dönülmesi ve onların akıl ölçülerinde değerlendirilmesi ve Arap dilinin ıslah edilerek İslâm ülkeleri arasındaki her türlü ilişkide kullanılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.[70] Akla ve aklın fonksiyonu olarak içtihada büyük önem veren Abduh Kur'an ve Sünnet, ibâbet ve insanlar arası münâsebetler için genel prensipler ortaya koymuştur. Bunları bazı esaslar dahilinde, hayatın bütün şartlarına uygulamayı insanın içtihadına bırakmıştır, der. [71] O, düşüncesine temel olarak, İslâm'ın serbest düşünceye davet ettiğini, kişinin buna ulaşabilmesi için de öncelikle sadece Allah'tan korkması ve ulaştığı sonuçları akıl ölçütü ile test etmesi gerektiği fikrini almıştır.[72]

Seyyid Ahmed Han (1898)

Yaşadığı dönem itibariyle Abduh'la çağdaş olan Seyyid Ahmed Han (1898) Hindistan'da Aligarh ekolünün kurucusu olup, yenilikçi yaklaşımıyla dikkat çekmektedir. Hatta ilk modernist olarak bilinmektedir. Batıya karşı ılımlı ve müsamahakar tutumu, aşırı hayranlığının bir ifadesidir. Hareketinin esasını, "Batının gelişmişliği ve zenginliğinin sırrı modern batı ilimlerinde gizlidir. Eğer müslümanlar batı ülkeleriyle yarışmak istiyorlarsa, modern ilimlerden faydalanarak eğitim alanındaki eksiklikleri giderip dünyanın güçlü ülkeleriyle yanyana yürüyebilirler."[73] ifadeleriyle özetlenen düşünce teşkil etmektedir. İşte bu düşüncelerini gerçekleştirmek için, Cambridge Üniversitesi'nin bir örneğini 1875'de Aligarh'ta Muhammedian Oriental College: Muhammedi Şarkiyat Koleji'ni kurdu. Mutezilî geleneğin akılcı anlayışı ile İslâm'ı yeniden değerlendirmeyi gaye edinen Seyyid Ahmed Han, şöyle demekteydi: "Eğer halk, taklidi bırakmaz, Kur'an ve sahih hadiste mevcut nuru araştırmaz ve din ile günümüz ilmini uzlaştırma yoluna gitmezse, İslâm Hindistan'da yok olup gidecektir."[74] Fakat bunu yaparken, ondokuzuncu yüzyıl Avrupa'sının akılcılığından ve tabiat felsefesinden büyük ölçüde etkilenmiş olacak ki, inanç sistemlerinin mahiyetlerini değerlendirmek için "Tabiata uyma" diye adlandırdığı bir ölçü ortaya attı ve İslâm'ın bu ilkeye göre en yüksek derecede doğrulandığı sonucuna vardı. Onca akıl, en önemli standarttır. Böylece o, tabiatın ve tabiat kanunlarının bağımsızlığını ortaya koymak gayesiyle mucizeyi inkar etti. Hareket noktası böyle bir batı akılcılığı olduğundan, vardığı sonuç, özel yorumundan öte geçmedi.[75]
Sünnet konusundaki görüşü ise, şöyledir: Rasûlullah (s.a.)'e her hangi bir şey nisbet edilince şu üç şarta bakılır ve buna göre kabul veya reddedilir:
1. Rivayet edilen hadiste kesinlikle ve yakînen Rasûlüllah'ın sözü olmalıdır.
2. Rivayetin aktarıldığı kelimelerden bizzat Rasûlullah'ın kelimelerinin kendisi olduğuna ilişkin şahit ve kanıt bulunmalıdır.
3. Rivayetin aktarıldığı kelimeler için, şarihlerin zikrettiği anlamlar dışında anlamlar olmamalıdır.
Bu üç şarttan biri gerçekleşmeyince, o sözün Rasûlullah'a nisbet edilmesi doğru olmaz.[76]
Seyyid Ahmed Han'ın ileri sürdüğü bu şartlar ancak lafzan mütevatir hadiste bulunabilmektedir. Seyyid Ahmed Han'ın hadislere karşı bu katı ve sert yaklaşımı, Hind yarımadasında hadisi inkar hareketi için zemin hazırlamada büyük rol oynamıştır. Yine o, Kur'an'da zikredilen mucizeleri, Nuh tufanı, İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılması, İsa (a.s.)'ın babasız doğması, Yunus (a.s.)'ın balığın karnına girmesini kabul etmiyor[77], yine cennet, cehennem, melekler ve nasların tevâtürüyle sabit olan âhiret hallerini inkar ediyordu.[78]

Muhammed İkbal (1938)

Sünnete karşı tenkidçi bir yaklaşım içinde bulunan âlimler arasında Muhammed İkbal (1938) ile Fazlurrahman (1988) da bulunmaktadır. Muhammed İkbal, hadisi İslâm hukukunun ikinci büyük kaynağı olarak kabul etmekle birlikte, hadisin sıhhati konusunda mübalağayı kabul etmemiştir. Onun bu konudaki görüşlerini Pakistanlı Prof. Muhammed Münevver şöyle belirtir: "O, hadisi inkar etmiyordu. Hadisin faydası ve sıhhati hakkında mübalağayı kabul etmezdi. Ne bütün hadis kaynaklarını kabul eder ne de onların faydalı bir fıkıh kaynağı olduğunu tamamen reddederdi. Bir denge ve ihtiyat üzere idi."[79]
Hadis anlayışında hadisçiler ve fıkıhçılar ilaveten tarihçilerin görüşlerine de dikkat ediyordu. Mesela, halifenin Kureyş'ten olması hususunda hadisçiler yerine tarihçi İbn Haldun'un görüşüne katılıyordu.[80]
İbn Haldun'a göre, *"İmamlar Kureyştendir"* hadisi şöyle anlaşılmalıdır: "Kureyş Araplar arasında siyâsi istikrarı temin edecek en kudretli kabile idi. Onun için müslümanların işlerini görecek olan adamın arkası kuvvetli olmalı ki, hedefine ulaşabilsin. Şeriat sahibi, ahkâmını her hangi bir boy'a, bir asra, bir millete has kılmış değildir. İslam'a davet işi umumi'dir. Halife kulların işini görmekle vazifelidir. Ve bir işe de ancak ona kudretli olan getirilir.[81]

Fazlurrahman (1988)

Hadis kaynaklarının güvenilir olmadığını söyleyen Fazlurrahman, bu görüşünün gerekçesini şöyle açıklar:
"Gerçekte hadislerin çoğu ilk devirdeki müslümanların Hz. Muhammed (s.a.)'e nisbet ettikleri söylentilerin toplamıdır. Bu söylentileri onlar kendileri düzenlemişlerdir."[82] Fazlurrahman, hadislerin çoğunun Hz. Muhammed (s.a.)'in sünneti üzerine bina edilen selef-i sâlihinin sünneti olduğunu kabul eder. Ona göre "Gerçi hadislerin temeli, sonunda Peygamber'in sünnetine dayanmaktadır. Ancak gerçek olan şey, Hz. Muhammed'in sünnetinin kalıbına sokulan selefi sâlihinin sünnetidir." Ayrıca "Bunlar selef-i sâlihinin basiret ve hikmetlerinin toplamıdır."[83] Ona göre hadis kitapları yerine siyer kitapları daha fazla güvenilirdir. Onun bu fikri "tarihî tenkit" fikrine dayanır. Ona göre tarihî tenkitten murad "konu olan hadisin Kur'an'ın zahirî şehâdetine veya kabul edilmiş bir tarihi şahitliğe veya başka bir hadise ters (müteârız) olmamasıdır."[84]
Fazlurrahman, hadislerde gelişme fikrini ortaya atar. Onun bu anlayışına göre hadisler ortam ve duruma göre şekillenerek fazlalaştı. O, hadislere yapılan ilâveyi, gelişme olarak tanımlar. Fazlurrahman bu görüşüne dayanarak hadisleri ikiye ayırır: Tarihî hadisler, Peygamber'in sîret ve tarihi ile ilgili hadisler. Ona göre bu tür hadisler genelde şüpheden uzaktır. Teknik hadisler, Fıkıh ve Kelam konuları ile ilgili hadisler.

O, "Bu tür hadislerin pek çoğunun durumu şüpheli ise de yine de temel anlamda onların hücciyyetini (delil olmasını) kabul etmekteyim" demektedir.[85] Ayrıca J. Schacht'ın Yaşayan gelenek, düşüncesiyle paralellik gösteren Yaşayan Sünnet anlayışını savunur. Yaşayan sünnetle anladığı ise şudur: "Sahabe, Tabiin ve Etbâu't-Tâbiin nesillerini kapsayan ilk İslâm toplumu, âlimleri ve idarecileri yoluyla, Hz. Peygamber'i ve O'nun sünnetini esas alarak karşılaştıkları her türlü probleme çözüm üretmişler ve bu faaliyeti sünnet kavramının genel kapsamı içinde mütâlâa etmişlerdir."[86]

Yusuf el-Kardâvi

Yusuf el-Kardavî Sünnet'i şöyle tarif eder: "Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış bir tefsiri, İslâm'ın ise pratik ve -de örnek- bir tatbikidir. Öyle ki Nebî (s.a.), tefsir olunmuş bir Kur'an ve yaşayan bir İslâm idi."[87] Nitekim müminlerin annesi Aişe (r.a.) fıkhı, basireti ve Rasûlüllah ile yaşamasıyla bu manayı anlamış ve Rasûlüllah'ın ahlakından sorulduğunda net ve beliğ bir ifade ile *"O'nun ahlakı Kur'an'dı."*[88] diye cevap vermiştir.
Öyleyse kim, özellikleriyle, rükünleriyle İslâm'ın pratik metodunu öğrenmek isterse, onu tafsil edilmiş ve yaşanmış olarak, kavlî, amelî ve takriri sünnetten öğrensin."[89]
Kardâvî daha sonra "İslâm'ın pratik metodu" diye tarif ettiği sünnetin kapsamını açıklayarak şöyle devam eder: "Bu, uzunluk, genişlik ve derinlik olarak insan hayatının hepsini kaplaması ile temayüz eden bir metoddur. Uzunlukla, insanın doğumundan ölümüne dek, hatta ceninlik döneminden, ölüm sonrasına kadar bütün hayatını kapsayan zaman dilimini kasdediyoruz. Genişlik ile de, evde, çarşıda, mescidde, yolda, işte, Allah ile olan ilişkide, kişi, aile, müslüman veya gayr-ı müslimler, hatta insan, hayvan ve bitkiler ile olan ilişkilerde dahi, kişinin daima Sünnet'in rehberliğinde yürümesiyle hayatın her sahasını kuşatan genişliği kasdediyoruz. Derinlikten kastımız ise, insan hayatının iç yapısındaki derinliktir, ki bu da vücut, akıl ve ruhu kapsar. Zahir ve bâtını içine alır, söz, amel ve niyeti de kuşatır."[90]
Kapsamı bu kadar geniş olan "Sünnet" kavramının Kardâvî'ye göre genel özelliği, ruhla beden, akıl ile kalp, dünya ile âhiret, misal ile gerçek, teori ile pratik gayb ile şehâdet, hürriyet ile yükümlülük, birey ile toplum, ittiba (sünnete uyma) ile ibtidâ (bidate uyma) gibi unsurlar arasındaki dengeyi sağlama ve kolaylaştırıcılık özelliğiydi.[91]

S. Süleyman Nedvî

S. Süleyman Nedvî "Tahkîku Ma'na's-Sünne" isimli eserinde sünneti şöyle tarif eder: "Sünnet, mütevâtir amele verilen bir isimdir. Yani bununla şunu kasdediyorum: Mütevâtir bir şekilde bize nakledilmiş olan Rasûlüllah (s.a.)'in amelinin keyfiyetidir ki, o ameli Rasûlüllah (s.a.) işlemiş, sonra sahabe (r.a.) ve daha sonra tabiîn işlemiş ve böyle (amel edile edile bize kadar ulaşmıştır). Onun lafzan mütevâtir olması şart değildir, bir şeyin amelen mütevâtir olması da mümkündür... İşte bu amelî mütevâtir yoluna Sünnet denilmiştir. Meselâ, biz Hz. Peygamber (s.a.)'in beş vakit namazı, farz kılındığı andan itibaren bilinen vakitlerde ve bilinen şekilleriyle devamlı kıldığını biliyoruz. Aynı şekilde sahabe, tabiin ve onlardan sonra gelenler ve günümüze kadar bütün müslümanlar aynı şekilde (namazlarını kılmaya devam ediyorlar). Hz. Peygamber (s.a.)'in bu tatbikatını (aynen yapma konusunda), hadis kitapları tedvin edilmeden önce yaşayan müslümanlar ile, hadis kitapları tedvin edildikten sonra yaşayan müslümanlar müsâvîdir. Bütün müslümanlar yaşadıkları asırları, beldeleri, düşünceleri ve mezhepleri farklı olsa da Rasulüllah (s.a.)'in, sahâbe-i kiramın âdab ve erkânıyla bir günde beş vakit namazı kıldıkları konusunda her asırda ittifak halindedirler, işte bu amelî mütevâtirdir. İnkarı büyük günahlardandır. Hiçbir aklı başında kişi, namazların bu vakitleri ve bu erkânı (kılınış biçimleri)nı hadisçiler ve fıkıhçılar belirlemiştir demeye cüret edemez.."[92]
Nedvî, görüldüğü gibi Sünnet kavramından, amelî mütevâtiri anlamaktadır. Bazı İslâm bilginlerinin "Hadis ile Sünnet birbirinin müteradifidir"[93] şeklindeki görüşlerine karşı, o, bu iki lafzı birbirinden ayrı mütâlâa etmektedir. Ona göre Hadis, Rasûlüllah (s.a.)'in sözleri, fiilleri ve ahvali konusundaki kavlî rivayetlerdir.[94]

Mevdûdî (1979)

Pakistan'da (25 Ağustos 1941) yılında kurulmuş olan Cemaat-ı İslâmî'nin kurucularından ve aynı zamanda ilk başkanı olan Mevdüdî'nin Sünnet/hadis konusundaki düşünce ve görüşlerini, daha çok temsil ettiği Cemaat-i İslâmî hareketinin genel görüşleri çerçevesinde tesbit ediyoruz. Bu hareketin şu dört amaç için hareket ettiği bilinmektedir:
1. İlâhî değerler ve prensiplerin ışığında insan düşüncesini yeniden şekillendirmek.
2. Ferdi ıslâh etmek.
3. Toplumun bütün kurumlarını ıslah etmek.
4. Devlet sistemini ıslah etmek, yani ilâhî sistemin tesisi.[95]
Bu hareketin fikrî alt yapısını Mevdûdî'nin görüşleri oluşturmaktaydı. Mevdudî'ye göre, ilâhî sistemin kurulması sünneti, diğer sünnetlerden, belki de bazı farzlardan daha önemlidir. Mevdûdî, müslümanların siyâsî özgürlüğünü veya kendilerini yönetme hakkını değil, aynı zamanda İslâmî hükümetin kurulmasını da istiyordu. Bu temel düşünce etrafında oluşan Cemaat-i İslâmî hareketinin hedefi, fertten topluma, evden hükümet idaresine kadar her şeyin ıslâhı olduğu için, toplumun bütün sınıfları arasında kadın, erkek, mezhep ve grup ayırımı yapmaksızın çalışma yürütmektir.[96]
Mevdûdî'ye göre Hz. Muhammed (s.a.)'e, Kur'an'a (vahy-i metlüv) ilâveten, vahy-i gayr-i metlüv (hadis) de gelmekteydi.[97] Vahy-i gayr-i metlüv'ü de şöyle açıklamaktadır: "Allah tarafından mücerred bir düşünce, peygamberin kalbine aktarılmaktadır. Peygamber onu kendi kelimeleriyle ifade etmektedir." Ayrıca Vahy-i gayr-i metlüv, Hz. Peygamber'e önderlik için geliyordu ve insanlara Allah'ın kelimeleriyle değil, Hz. Peygamber'in sözleri, kararları ve yaptıkları şeklinde ulaşmaktaydı.[98] Çünkü Hz. Peygamber'in kelimelerinde tilâvet amacı yoktu. Onun verdiği eğitime tabî olma amacı vardı. Hadislerde Kur'an ayetleri ve sureleri gibi tertipte öncelik ya da sonralık şeklinde bir zorunluluk yoktu. İnsanların hadis ezberlemesi değil, dürüst bir şekilde başkalarına aktarması yeterliydi.[99]
Mevdûdî, bu iki tür vahyi kabul ederek onun mertebelerini şöyle beyan etmektedir: "İlk olarak Kur'an, sonra amelî tevatür yoluyla ulaşan sünnetler, daha sonra mütevâtir ve meşhur rivayetler, ondan sonra birbirine destek veren sahih senedli ahbâr-ı âhad, en sonunda ise güvenilir bir şeye ters düşmeyen sahih senedli ahbâr-ı âhad'dır. Bu yollarla Hz. Peygamber'den bize ulaşan her şey şüpheden uzaktır.[100]
"Sünnet, Allah Rasûlü'nün insanların öğrenmesi ve devam ettirmesi için uyguladığı amelî yoldur. Hz. Peygamber'in insan veya insanlık tarihinin özel bir döneminde dünyaya gelen bir kişi olarak kendi özel hayatında yaptığı şeyler bunun dışındadır."[101] Mevdûdî, Hz. Peygamberin sünnetleri ve âdetleri arasındaki farka özel önem vermektedir.[102] Bunun için Cumhur arasında yaygın olan sünnetler hakkında farklı görüşe sahiptir. Meselâ sakalı, Hz. Muhammed'in sünneti değil de âdeti olarak görmektedir. [103] Hadisi, sünneti öğrenme yolu olarak kabul eder ve şöyle der: "Biz senedin sahih olması ile hadisin de mutlaka sahih olacağı itikadında değiliz. Bazan sahih senedli bir hadis metin bakımından zayıf olabilmektedir." Bundan dolayı din hakkında yeterli bilgi edinmek için bu hadis metinlerine Kur'an ve hadis ışığında dikkat etmeyi gerekli görmektedir.[104]
Hadis rivayeti konusunda farklı bir ıstılah geliştiren Mevdûdî, bunu "Mîzaç şinas-i Rasûl (Hz. Peygamber'in mizacını iyice tanıyan kişi) diye formüle eder."[105] Allah'ın tefakkuh kabiliyetini ihsan etiği, Kur'an ve Peygamber sîretinin derin ve kapsamlı bir şekilde incelenmesi konusunda özel bir yeteneği (zevk) olan, ölçüsü kıymetli bir taşın en ince özelliklerini bile açığa çıkarabilecek içgörüye ve yılların tecrübesine sahip bir kuyumcununki kadar duyarlı olan böyle bir insana, şeriat sistemini bir bütün olarak kavrayıp değerlendirebilen bir insana, çözümlenmek üzere ayrıntılı meseleler geldiği zaman, kendi içgörüsünü kullanarak bunların hangilerinin İslâm'ın mantalitesi ve doğasıyla uyumlu olduğunu hangilerinin de olmadığını bildirebilir. İşte bu ölçü, böyle bir insanın din adına sunulan herhangi bir şeyi reddetmekte veya kabul etmekte kullandığı ölçüdür, İslâm'a ilişkin bilgisi ve ona yönelik hisleriyle neyin sahih olduğunu neyin böyle kabul edilemeyeceğini bilebilir. Verili bir haber hakkındaki yargısını oluştururken haberin rivayet tetkikinden belli miktarda yardım alabilir, ancak asıl karar vermedeki faktör başka bir yerde, onun zihinsel donanımında yatmaktadır. Böyle bir insan sanki Peygamberin zihnine sahipmiş gibi, nerdeyse peygamberin düşündüklerini düşünebilir. Bu böyledir. Çünkü İslâm'ın mantalitesi (mizaç), peygamberin nefsinin mizacıyla tıpatıp aynıdır. İslâm'ın mantalitesini anlayan Allah'ın kitabını ve Rasûlün sünnetini derin ve kapsamlı bir şekilde inceleyen kimse, Peygamber'in mantalitesine nüfuz eder (Mizaç şinasî) ki, rivayetlere baktığı zaman kendi başına, kazandığı yeteneklere binaen, hangilerinin peygamberden geldiğini, hangilerinin peygamberin sünnetine en yakın rivayetler olduklarını belirleyebilir."[106]
Rivayetlerin incelenmesi sırasında, rivayetlerin yanısıra dirayetin kullanılması gerektiğini savunan ve buna mizaç şinas-i Rasûl diyen Mevdûdî, bu vasıflara sahip olabilmesi için şöyle der: "İslâmın sınırları içinde ancak İslâmî terbiye görmüş olan bir akıl isabetli çalışabilir ve karar

verebilir. Yabancı renk ve huya sahip veya terbiyeden geçmemiş bir akıl, anarşi çıkarmaktan başka bir iş yapmaz, herhangi bir yapıcı hizmet vermez."[107]
Mevdûdî'ye göre bu iş (dirayet) tamamen zevke göredir. Hiç bir usûle bağlı değildir. [108] Böylece Mevdûdî, hadisçilerin bütün gayretlerinin usullere bağlı olmak yerine zevke dayandığını kabul etmektedir. Halbuki zevk ve usul arasında manevî his ve ortada bulunan bir gerçek gibi, fark vardır. Gâlibâ Mevdûdî, sonradan bu görüşünün tehlikeli olduğunu öğrenmiş ve başka bir kitabı olan "Sünnet ki Â'ini Heysiyyet" de hadisçilerin çalışmalarının katı usullere bağlı olduğunu belirtmiştir.[109]
Mevdüdî'nin bu görüşleri tartışmalara yol açmıştır. Bir taraftan "İslâm'ın gerçek doğası" fikrinin indî (îtibârî, keyfî) olması kuvvetle ihtimal dahilinde olacak, bu kavram onun kişisel özellik ve tercihlerinin olumsuz etkilerine maruz kalacaktır. Bir haberin gerçek İslâm'la mutabık olup olmadığı konusunda Mizaç Şinâs-i Rasûl'ün verdiği yargının ötesinde bir karar mercii kalmadığı zaman, kişisel takdir, diğer bütün unsurların üzerinde hakem konumuna oturtulmuş olur"[110] şeklinde itirazlar gelirken, diğer taraftan Mevdüdî'nin kişisel olarak kendisine "Mizaç Şinâs-i Rasûl olma statüsünü verme" iddiaları ileri sürülmüştür. Ancak Charles, J. Adams'ın belirttiğine göre: "Doğrusunu söylemek gerekirse, Mevdüdî'nin hiç bir yerde ne kendisi, ne de yakın dostları adına böyle bir iddiayı açıkça ve net bir biçimde öne sürmediğini teslim etmek zorunludur.[111]
"Mevdüdî'nin amacı muhaddislerin taklid edilmesine saldırmak ve bunu yıkmaktı."[112] O, hadisçilerin çalışmalarının büyüklüğünü ve önemini kabul etmekle birlikte şu görüşlerini de ifâde etmektedir: "Onlar her halükârda insandırlar, insan ilmi için Allah'ın koyduğu sınırları aşamazlar, insanın çalışmalarında doğal olarak meydana gelen eksiklikler, onların çalışmalarında da bulunabilir." [113] Bunun için, "Biz asla herkesin hadis imamlarını körükörüne taklid etmesi veya onları hatadan berî görmeleri gerektiği düşüncesini desteklemedik."[114] der.[115]

B- Değerlendirme

Kısaca birkaç örneğini sunduğumuz yeni sünnet anlayışları, hızla gelişen batı medeniyeti karşısında yenilmişlik psikolojisi içinde bulunan İslâm toplumunun, hem batının sömürge çemberini kırmak, İslâm kültürünü aşındırıp tahrip eden kültürel baskısını kaldırmak, hem de kendini ispatlamak amacıyla kendi değerlerini yeniden ele alıp gözden geçirme çabaları olarak görülmektedir. İster müsbet, ister menfi manada olsun ileri sürülen bütün görüşlerde bu gayretler sezilmektedir. Bu bir özeleştiridir. Oryantalistlerin etkisinde kalarak farklı bazı görüşlere sahip olanlar bulunabilir ama biz onları kasdî bir faaliyet olarak görmüyoruz. Öz eleştiri yapılırken bazen doz kaçırılmış olabilir. XIX ve XX. yüzyıldaki pozitivist düşüncenin öne çıkıp modernizmin hızla yayıldığı dünyada İslâm dünyasının belki de hazırlıksız yakalanmış olması sonucu, böyle bir geçiş dönemi içinde fikri çalkantıların olmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan çalışmalar, getirilen yorumlar hep Kur'an ve özellikle sünnetin nasıl anlaşılması gerektiği noktasında yoğunlaşmaktadır. Ortada bir yanlışlık vardır, çünkü İslâm dünyası gerek fikrî gerekse teknolojik olarak olmaması gereken yerdedir. Öyleyse bu yanlışlık nerede olmuştur? İşte yeni sünnet anlayışlarının hareket noktası burasıdır. Yapılan yorumlar ve teklif edilen öneriler dikkate alındığında henüz bir orta yolun bulunduğu kanaatinde olmadığımızı belirtelim. Zira en az yüz-yüzelli yıldır aktif manada yapılan bu tartışmalar hep uç noktalarda seyretmekte, ümmetin rahatça hüsnü kabulle karşılayacağı bir ortak zemin oluşturulamamış bulunmaktadır. Her bir yorumun, yapılan bir teklifin bir açıdan bakıldığında makul tarafı bulunmaktadır. Ancak geçmişle gelecek arasında, aradaki köprüleri atmadan, zaman zaman küçük sapmalar olsa da İslâmî anlayışın bütünlüğünü yansıtacak bir yoruma ulaşılmış değildir. Fakat her bir yaklaşım, yorum biçimi tenkide açık yönleri bulunmakla birlikte dikkate değer açıklama ve yorumlardır.[116]

III- Sünnetin Bazı Problemleri

A- Sünnetin Kaynağı Meselesi

Geçmişten günümüze üzerinde tartışılan konulardan biri Sünnet'in kaynağı meselesidir. Bu tartışma, Sünnet denilince Hz. Peygamber (s.a.)'e izafe edilen veya Hz. Peygamber (s.a.)'den sâdır olan söz, fiil ve takrirler olarak anlaşılan sünnet tarifi çerçevesindedir. Sahabe hatta bazılarına göre tabiin söz, fiil ve takrirleri buna dahil değildir. Çünkü tartışmanın konusu, Hz. Peygamber (s.a.)'in sünnetinin kaynağının niteliğiyle ilgilidir. Sünnet, vahy mahsûlü müdür, vahy mahsûlü değil midir? konusudur. Günümüzde sıkça tartışılan bu konu üzerinde kısaca durmak istiyoruz.
Sünnetin kaynağı ile ilgili tartışmalar incelendiği zaman genel olarak üç noktada toplandığını görmekteyiz. Bunlar:
1. Sünnet vahy mahsûlüdür.
2. Sünnet vahy mahsûlü değildir.
3. Sünnetin bir kısmı vahy mahsûlüdür, bir kısmı vahy mahsûlü değildir.
Bunları sırasıyla inceleyelim. .[117]

1- Sünnet Vahy Mahsûlüdür Diyenlerin Görüşleri

Bu görüşe göre, Sünnet de Cenâb-ı Hak'kın Hz. Peygamber (s.a.)'e indirdiği bir çeşit vahydir. Fakat bu vahy şekli Kur'an vahyinden farklıdır. Bu farklılığı ifade için el-Vahyü'l-Metlüv (okunan vahy: Kur'an) ve el-Vahyü'1-gayru'l-Metlüv (okunmayan vahy: Sünnet) ayırımı yapılmıştır.[118]
Okunan vahy (el-Vahyu'l-metlüv)'in özellikleri[119]:
a) Hz. Peygamber (s.a.)'e uyanıkken Cebrail (a.s.) vasıtasıyla gelmiştir.[120]
b) Gerek namazda gerekse namaz dışında okunarak ibadet edilir.
c) Yalnız manâsıyla rivayeti caiz değildir.
d) Tağyir ve tebdil edilmekten korunmuştur.
e) Abdesti olmayanın dokunması haramdır.[121]
f) Gusül abdesti alması gereken kimse onu okuyamaz. "[122]
g) Her harfini okumanın on sevabı vardır.
h) Belli kısımlarına ayet ve sure adı verilir.
Okunmayan vahy (el-vahyu'l-gayru'l-metlüv)'in özellikleri.[123]
a) Yalnız manası Allah tarafından vahyedilmiştir, sözleri Rasûlüllah (s.a.)'e aittir.[124]
b) Mânâyı iyi anlayanların onu yalnız manasıyla nakletmeleri caizdir.
c) Lafzı mu'ciz değildir.
d) Okunarak ibâdet edilmez.
e) Uykuda, uyanıkken, melekle, meleksiz, her türlü vahy şekilleriyle gelmiştir.
f) Kur'an için yukarıda sayılan özellikler burada aranmaz.
Zikredilen bu özellikleriyle el-Vahyu'l-gayru'l-metlüv (:Sünnet), Kur'an'dan ayrılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.)'den sâdır olan bütün sözler, fiiller ve takrirler bu anlayışa göre vahy eseridir. Bunun delillerine gelince:
1. *"O hevâ ve hevesinden konuşmamaktadır, o ancak vahyedilen bir vahydir"*[125] ayeti, Sünnet'in vahy mahsûlü olduğuna işarettir. Çünkü ayetle geçen (Hüve) zamiri, Hz. Peygamber (s.a.)'e, O'nun konuştuğu şeye râcîdir.
2. *"Allah sana Kitap ve Hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir"*[126] mealindeki ayette, açık bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.)'e Hikmet'in verildiğinden bahsedilmektedir. Buradaki Hikmet'ten maksat ise Sünnettir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.) bir hadislerinde *"Bana Kur'an ve onun bir misli verildi"*[127] buyurmuştur. Burada kasdettigi Hikmet, Sünnettir.
3. Gerek es-Saffât: 37/102. ayette, gerekse el-İsra: 17/60. ayette zikredilen Peygamberlere gösterilen rüyaların, ilham olduğu, bunun da bir çeşit vahy olduğu ifade edilmektedir. Mezkûr ayetlerin manası şöyledir:
"Bir zaman sana: "Rabbin insanları kuşatmıştır (herkes O'nun, kudreti içindedir, kimse O'nun hükmünden kaçamaz) demiştik. (Bu söz, Bedir olayının müjdesi idi). Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanetlenmiş ağacı insanların (imanını) sınama (aracı) yaptık. Biz onları çeşitli şekillerde korkutuyoruz. Fakat bu, onlara, sadece büyük bir azgınlık artırmaktan başka bir katkıda bulunmuyor."[128]
"(Çocuk) onun yanında koşma çağına erişince (İbrahim ona): "Yavrum, dedi, ben uykuda görüyorum ki seni kesiyorum, (düşün) bak, ne dersin?" (Çocuk): "Babacığım, sana emredileni yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın! dedi."[129]

4. Hz. Peygamber (s.a.)'in zaman zaman bir takım olaylar sırasında veya kendisine sorulan sualler sırasında vahy beklemesi.[130]
5. "*İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana bu zikri indirdik"*[131] ayetinde geçen "zikr" den maksad, hem Kur'an'a hem de Kur'an'ı açıklama görevi kendisine verilen Hz.Peygamber'in sünnetidir.
Sünnet'in vahy mahsûlü olduğunu ispat sadedinde ileri sürülen deliller bunlardan ibaret değildir. Hz. Peygamber (s.a.)'in daha pek çok uygulamalarından örnekler verilerek mesela, Zeyneb validemizle nikahlanışı, kıblenin tahvili gibi konulara işaret eden ayetlerden hareket edilerek, ileri sürülen görüşlerini desteklemektedirler. Bu görüşleri savunanların başında İmam Şafiî (204/819), İbn Hıbban (354/965), İbn Hazm (456/1063), Gazzâlî (505/1111) gibi İslâm bilginleri gelmektedir.[132]

2- Sünnet Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri

Sünnetin vahy mahsûlü olup olamayacağı konusu geçmişten günümüze "sünnetin hüccetliği" meselesi içinde tartışılagelmiştir. Bunun izlerini özellikle mu'tezilî kelamcılarının fikirlerinde görmekteyiz. Bu konuyu "İslâm Düşüncesinde Sünnet" isimli eserimde uzun uzun tartışan M.H. Kırbaşoğlu şu tesbiti yapar:
a) Sünnetin tamamının vahy ürünü olduğunu söylemek çok zor, hatta imkansızdır.
b) Ancak bu, Kur'an dışında Hz. Peygamber'in Cenâb-ı Hak ile herhangi bir iletişim veya diyalog kurma imkanından mahrum olduğu anlamına alınmamalıdır. Adına ister vahy, ister ilham, isterse başka bir şey densin O'nun bir takım konularda Allah Teâlâ ile temas kurmuş olması mümkündür.[133]
Çağdaş yazarlardan Suphi Salih de Ulûmu'l-Hadis isimli eserinde bu konudaki görüşünü şöyle açıklar: "Biz -vahy nokta-i nazarından- Kur'an-ı Kerim'in Rasûlullah (s.a.)'in kalbine indirilmesi ile, bazı hadisleri söylemesi için ona ilham verilmesini birbirinden ayırmaya şiddetle taraftarız. Sonra da -bu ayırım sebebiyle- vahy hadisesinin sadece Kur'an-ı Kerim'e mahsus olduğu kanaatindeyiz. Zira Rasûlüllah (s.a.) kendine nazil olan vahy ile, Allah Teâlâ'nın ilhamı diye bahsettiği kendi hadislerini zaten birbirinden açıkça ayırırdı. İçinden geçen sırf insanî düşünce ve fikirleri ilâhî kelam ile karıştırması mümkün değildir. Bu durumda -nebevî hadislerdeki "tevkîfî" (vahye müstenid) manaya- Kur'an-ı Kerim'in de dediği gibi[134] hikmet adını vermeyi tercih ediyoruz. Mütehassıs İslâm alimlerinin ekserisi, ayetteki hikmet kelimesiyle Kur'an-ı Kerim'in kasdedilmediği ve fakat Hz. Peygamber'in kavlî ve fiilî sünnetinden başka bir şey olmayan Allah'ın Rasülüne bildirdiği şeriat hedeflerinin, talimat ve sırlarının mecmuundan ibaret bulunduğu kanaatindedir."[135] Konuyu inceleyen A, O. Koçkuzu, Suphi Salih'in böyle bir kanaate sahip olmasını, Ebu'l-Bekâ'nın Külliyat'taki ve İbn Hazm'ın el-İhkâm'daki açıklamalarından kaynaklandığı, fakat Ebu'l-Beka'nın adı geçen eserinde sünnet için mutlak olarak vahy demediğini, bilakis yaptığı tarifiyle onun sınırlarını çizdiğini ifade ederek, şu nakilleri yapar:
"... ancak Kur'an-ı Kerim ile hadis şu yönlerden birbirlerinden ayrılmaktadır: Kur'an, karşısındakilere bir meydan okuma ve bir acz ispatı göreviyle gelmişken, onun bu nitelikleri hadislerde yoktur. Kur'an'ın lafzı Levhi Mahfuz'da yazılmıştır. Ne Cibril'in ne de Hz. Peygamber'in katiyyen bu lafızlarda salahiyet hakları vardır. Hadiste durum farklıdır. O Cibril'e mana olarak indirilmiş, meleğin getirdiği manaya, Cibril söz ve ibare kisvesi giydirmiş, Peygamber (s.a.) de bu ibareyi beyan edip müslümanlara açıklamıştır. Veya Peygamber'e Cenâb-ı Hak ilham yoluyla anlayabileceğimiz tarzda hadislerin manasını vermiş, Peygamber de onu ifadeye yarayan ibarelerle bu manayı karşıdaki muhataplara nakletmiştir."[136]

3- Sünnetin Bir Kısmı Vahy Mahsûlüdür, Bir Kısmı Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri

Eldeki aklî ve naklî deliller, sünnetin tamamının vahye dayandığını ispatlamıyorsa da tümünün de ictihad ürünü olduğunu ortaya koymamaktadır. Sünnette beşerî unsur olduğu gibi, vahy unsuru da vardır.[137]
Muhammed Abdül-Azim ez-Zerkânî, el-Menhelü'l-Hadis isimli eserinde konuya temas ederek sünnetin bir kısmının vahy eseri olabileceğini, bu tür vahyin de bazen celî (açık) bazen de hafî (gizli) olacağını belirtmekte, Cebrail (a.s.)'ın Peygamber (s.a.)'e imam olarak namaz vakitlerini öğretmesini celî olan vahye örnek gösterirken, hafî olarak gelenler de ilham yoluyla gelenler ki sorulan bir soru karşısında Peygamber (s.a.)'in bir müddet sükut durması ve sonra cevap vermesi bu türdendir- ve uykuda gelenler şeklinde bir taksime tabi tutmaktadır. Vahy mahsûlü olmayan kısımları ise, Hz. Peygamber'in bir beşer olarak yaptıkları ictihadlarıdır.[138] Bu konuda genel olarak vahyin konusuna girmeyen konularda Peygamberlerin ictihadlarda bulunmaları caizdir. Bu konuda Peygamber (s.a.)'in pek çok uygulaması da olmuştur. Vaby eseri olmayıp Peygamber'in içtihadı olan sünnetin bu kısmı ilâhî irâde tarafından kontrol altındadır. Çünkü bu ismet sıfatının bir gereğidir. Ancak bazı dünyevî işlerde görülen hatalar ise, itikâdî ve şer'î konularda olmadığı gibi, onların da birer beşer oldukları hakikatinin unutulmaması gibi bazı hikmetlere mebnidir .[139]

B- Sünnetin Sübütu Meselesi

Sünnetin sübûtundan kastımız, Hz. Peygamber'e izafe edilen söz, fiil ve takririn muhafaza edilerek daha sonraki nesillere intikalinin nasıl olduğu ile ilgili hususlardır. Konuyu incelediğimiz zaman Sünnet'in Hz. Peygamber'den öğrenilip muhafaza edilişinin iki şekilde olduğunu görürüz: **1)** Hıfz (ezberleme), **2)** Yazma.
İşte Sünnet'in gerek hıfz yoluyla gerekse yazma yoluyla tesbiti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Eğer sünnet, ezberleme yoluyla tesbit edilmişse bu ezberleme, sırasında bizzat Hz. Peygamber'in kullandığı kelimeler ve terkipler aynen korunabilmiş midir, yoksa aynı manayı korumakla birlikte farklı ifadeler de kullanılmış mıdır? Eğer Sünnet yazıyla tesbit edilmişse, bu yazma işi bizzat Hz. Peygamber'in emriyle mi olmuş -Vahyin yazılmasında olduğu gibi- yoksa sahabe kendileri özel notlar mı tutmuşlardır? şeklindeki sorular, Sünnetin sübûtu üzerinde tartışmaları meydana getirmiştir. Şimdi konuyu inceleyelim.[140]

1. Sünnet'in/Hadislerin Yazıyla Tesbit Edilmesi

Hz. Peygamber'in yirmiüç yıllık risâlet döneminde bir taraftan yeni dinin tebliği, bir taraftan da bu tebliğe ilk muhatap olah sahabenin onu iyi anlayıp içlerine sindirmesi için, onları daima ilme teşvik etmesi, sahabeyi Kur'an ve bunun yanında Sünneti öğrenmeye karşı büyük bir istek ve arzuya sevketmişti. Sahabe arasında okuma yazma oranının çok düşük olması nedeniyle, çoğunlukla ezberleme yoluna gidiliyordu. Yazı bilenler ise -ki bu sayı çok azdır. Muhammed Hamidullah, bunun onyedi kişi civarında olduğunu nakletmektedir. [141] Fakat Muhammed el-Hatib Accâc, Usûlü'l-Hadis Ulûmunu ve Mustalahuhû isimli eserinde[142] bu sayının daha fazla olduğunu belirtmektedir- kendileri özel notlar tutmak şeklinde bir gayret içindeydiler.
Hadis kaynakları sünnetin yazılması ile ilgili olarak bize iki farklı rivayet nakletmektedirler. Bu rivayetlerden biri hadislerin yazılmasını yasaklayan hadisler, diğeri de hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler. Hadisler arasındaki bu tearuz, sünnetin yazıyla tesbiti konusundaki tartışmaların da odak noktasını teşkil etmektedir. Bu hadisler şunlardır:
Hadis yazmayı yasaklayan hadisler
Hadislerin yazılmasını yasaklayan hadisler üç sahâbî tarafından nakledilmiştir. Bunlar Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hüreyre ve Zeyd bin Sabit (radiyallahu anhüm).
Ebû Said el-Hudrî'nin rivayetleri şöyledir:
Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet etmiştir, Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Benden (bir şey) yazmayınız. Kim benden Kur'an'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Ancak yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet edebilirsiniz, bunda hiç bir beis yoktur. Her kim bile bile bana isnad ederek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."[143]
Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edilmiştir: "Rasûlüllah (s.a.)'den hadis yazmam için izin istedim, bana izin vermedi."[144]
Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: "Biz hadis yazarken Rasûlüllah (s.a.) yanımıza çıkageldi, bize
"Yazdığınız şey nedir?" dedi. Biz de
"Senden duyduğumuz hadisler" dedik. Hz. Peygamber (s.a.):
"Allah'ın kitabından başka bir kitap mı istiyorsunuz? Sizden önceki milletleri Allah'ın kitabının yanında başka kitapları yazmaları sapılmıştır" dedi.[145]
Zeyd bin Sâbit'ten gelen rivayet şöyledir: Zeyd bin Sabit bir defasında Muaviye'nin yanına girdiğinde, Muaviye kendisine bir hadis sormuş ve yazılmasını istemiştir. Bunun üzerine Zeyd bin Sabit:

"Rasûlüllah (s.a.) bize hadisinden bir şey yazılmamasını emretti demiştir.[146]
Hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler
Abdullah bin Amr'dan nakledilmiştir. "Rasûlüllah'tan duyduğum her şeyi yazıyordum. Amacım bunları ezberlemekti. Kureyş beni bundan menetti. Şöyle dediler:
"Sen Rasûlûllah'tan duyduğun her şeyi yazıyorsun. Halbuki O, bir beşerdir, rızâ halindeyken olduğu gibi gazap (öfkeli) halindeyken de konuşabilir." Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim ve durumu Rasûlüllah (s.a.)'e anlattım. Rasûlüllah (s.a.) parmağıyla ağzına işaret ederek:
"Yaz, nefsim kudret halinde olan Allah'a yemin olsun ki bundan (ağzımdan) hakkın dışında bir şey çıkmaz" buyurdular.[147]
Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: "Ensar'dan bir adam Rasûlüllah (s.a.)'in meclisinde oturur, Hz. Peygamber'den hadis dinler, hoşuna gider fakat ezberleyeni ezdi. Rasûlüllah'a bu durumdan yakındı.
"Ey Allah'ın Rasûlü, senden bir hadis dinliyorum hoşuma gidiyor, ancak ezberleyemiyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Elinin yardımına müracaat et" buyurdu ve eliyle yazmasını işaret etti.[148]
Hadislerin yazımı konusunda lehte ve aleyhte verdiğimiz bu örneklerde görüldüğü gibi her iki grup hadisler arasında bir teârüz sözkonusudur. Hadisler arasındaki vürûd tarihinin hangisinin daha önce ifade edilmiş olduğunu tesbit etme imkanından mahrum olunuşu nedeniyle bu tearuzun giderilmesi konusunda İslâm bilginleri pek rahat hareket edememişlerdir. Bu cümleden olarak bazı alimler, özellikle ilk zikredilen Ebû Said el-Hudrî hadisinin mevkuf olduğunu, dolayısıyla delil olarak kullanmaya elverişli olamayacağını ileri sürmelerine rağmen, onların bu görüşleri fazla rağbet görmemiştir.[149] Ayrıca Ebû Said el-Hudrî'nin diğer rivayeti bunu desteklemektedir. Dolayısıyla hadis sahihtir. Bu nehy hadisi, yazmayı mubah kılan diğer hadislerle neshedilmiştir.[150]
Bu konuda ileri sürülen görüşlerden biri de, teârüz halinde olan bu hadisler arasında umum husus ilişkisinin bulunduğu yönündedir. Şöyle ki: Rasûlüllah (s.a.), hadislerin yazılmasını umûmî bir ifade ile yasak etmişti, zira O'nun sözleri ashâb-ı kiramın umûmuna birden müteveccihti. Ashâb-ı kiram ise, sika, sâlih, zabıt, hafız olmak bakımından birbirinden farklı idi. Zabtı kuvvetli olanların hıfzına, ayrıca yazı ile tesbitin yardım edeceği, unutma ihtimali bulunan ve hafızası sağlam olmayanların ise, daha iyi zabtedebileceği düşüncesiyle, Rasûlüllah (s.a.) bazı sahabeye hadislerin yazılması mevzuunda hususî izin vermesi, Rasûlüllah (s.a.)'in zamana ve şahıslara göre takdir ve tayin ettiği bir takım önemli sebeplere dayanmaktadır.[151]
Bir başka görüş ise, hadisler arasında Nesh vâkî olduğu düşüncesidir. Bu da, ilk dönemlerde Kur'an ayetleriyle sünnetin (hadislerin) karışma endişesinden dolayı hadislerin yazılması Rasûlüllah (s.a.) tarafından yasaklanmıştı. Daha sonra müslümanların sayılarının çoğalması, Kur'an hakkındaki bilgilerinin artması bu endişeyi ortadan kaldırmıştır. Durum böyle olunca hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler, yazılmasını yasaklayan hadisleri nesh etmiştir.[152] İbn Kuteybe de aynı kanaatte olduğunu beyan etmektedir.[153]
Bu iki grup hadisler arasındaki tearuzu giderme yolundaki değerlendirmeler her iki grup hadisler arasında cem ve te'iif yahut, hadis yazımına cevaz veren bir yaklaşımla olduğu gibi, aksi istikamette hadis yazımının yasaklanması yönündeki hadisleri öne çıkararak konuyu değerlendiren İslâm bilginleri de olmuştur. Bu görüşü savunan alimlerin başında Reşid Rıza gelmektedir. "Onun fikrine göre, hadislerin yazılmasına İslâm'ın ilk günlerinde müsâde edilmiş, daha sonraki bir dönemde ise menedilmiştir."[154] Onun nazariyesine göre, Hz. Peygamber (s.a.)'in, kendi hadislerinin ebedî bir kaynak veya dinin bir parçası olmasını arzu buyurmamışlardır. O yüzden hadislerin yazılmasını yasaklamışlardır. Bu emir sahabe tarafından harfiyyen tatbik edilmiştir. Onun içindir ki Hulafa-i Râşidin, hadis nakletmek şöyle dursun yazmamışlardır bile. Hatta ileri gelen sahâbîler, ayrıca hadis rivayetine karşı çıkmışlardır. Tabiin, sahabeden kalmış hiç bir sahife elde etmiş değildi ve onlar valiler tarafından sadece böyle bir talepte bulunulduğu zaman yazarlardı.[155]
Hadislerin yazılmasının yasaklandığı görüşünü savunan âlimlerden Mahmud Ebu Reyye ise bu konuda şöyle der: "Eğer yazım izini veren hadislerle bunu yasaklayanlar arasında bir çatışma olduğu varsayılırsa, bunlardan birinin diğerini nesh etmiş olması gerekir. Bu durumda sonraki gelenler yasaklama doğrultusunda olduğu için, bunları nâsih (neshedici) görmek gerekir. Zira Rasûlüllah (s.a.)'in vefatından sonra sahabe, hadis yazımını yasaklayan hadisler nakletmişlerdir. Ayrıca sahabenin hadisleri tedvin etmeyişi de ikinci bir delil teşkil etmektedir. Şayet sahabe hadisleri tedvin etmiş olsaydı yaptıkları tedvinleri bol bol bulmak mümkün olacaktı.[156] Ebû Reyye daha sonra görüşünü desteklemek babında değişik örnekler vererek sahabenin bazılarının yazdıkları sahifeleri yakmalarını, onların hadisleri, dinin Kur'an benzeri kaynağı haline getirmek istemeyişlerine bağlar.[157]
Gerek Reşid Rıza'nın gerekse Ebû Reyye'nin bu görüşleri şiddetle eleştirilmiş, yapılan ilmî tahlillerle görüşlerinin tutarsızlığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaları yapanlar arasında Mustafa Sıbaî, Muhammed Ebû Şehbe, Mustafa Â'zamî gibi ilim adamlarını sayabiliriz.
İslâm âlimlerinin çoğunluğu, Hz. Peygamber'in ilk zamanlar hadislerin yazılmasını yasakladığı fakat daha sonra izin verdiğini ifâde etmektedirler. Yani gerek Reşid Rıza gerekse Ebû Reyye'nin dediği gibi hadislerin yazılması konusunda önce izin vardı sonra bu neshedilip yasaklandı şeklinde değil, bilakis tam tersidir. Daha ilk devirlerden itibaren mesele tartışılmış ve yasağın önce, yazım izninin daha sonra olduğu ifade edilerek konu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunu İbn Kuteybe (276/889)'nin "Te'vilu Muhtelifi'1-Hadis"inde[158] Râmehürmûzî (360/917)'nin "el-Muhaddisu'l-Fasl'ında[159] Hattabî (388/898)'nin "Meâlimu's-Sünen"inde[160] görmekteyiz. Hatta Nevevî (661/1263) âlimlerin, hadislerin yazılmasının (yazmaya izin veren hadislerin daha sonra olduğunu dikkate alarak) cevazı konusunda, icmâ ettiklerini ifade eder.[161] Bütün bunlara rağmen sahabeden bazılarının hadisleri yazmadıkları[162], yazmaktan vazgeçtikleri[163], yazdıklarını imha ettikleri[164] hatta hadislerin yazılmaması konusunda bizzat tavır aldıkları[165] da bir vakıadır. Hakkında âlimlerin fikir birliği içinde oldukları böyle bir konuda sahabenin bu şekildeki uygulamaları nasıl değerlendirilmiştir. Yani sahabeyi böyle bir davranışa sevkeden sebep ne olabilir? Yine bu sorunun cevabını da sahabenin kendi sözlerinde buluyoruz:
Hz. Aişe (r.a.) naklediyor:
Babam Rasûlüllah (s.a.)'den beşyüz hadis toplamıştı (yazmıştı). Bir gece (yatakta) çok dönüp durdu. (Onun bu hali) beni endişelendirdi. (Kendisine):
"Sana bir şey mi oldu, bir şikayetin mi var?" diye sordum. Bana:
"Yanında bulunan hadisleri getir" dedi. Ben de onları getirdim, ateş istedi ve o tomarı yaktı. Ona
"niçin yaktın?" dedim, şöyle dedi:
"O hadisler içinde, kendisine güvendiğim ve itimat ettiğim bir adamın naklettiği hadisler bulunabilir. Halbuki o adamın bana naklettiği hadis öyle olmayabilir. Ben de onu nakletmiş olurum. (İşte) böyle olmaktan korktuğum için imha ettim."[166]
Sahih isnadla nakledilen Ebu'n-Nadre'den gelen bir rivayet de şöyledir:
Ebu'n-Nadre dedi ki: "Ebu Said el-Hudrî'ye şöyle dedim:
"Muhakkak sen Rasûlüllah (s.a.) den çok ilginç hadisler naklediyorsun. Biz (onları rivayetimiz sırasında) ona ilave etmekten veya noksan rivayet etmekten korkuyoruz, Ebû Said el-Hudrî şöyle dedi:
"Siz o hadisleri Kur'an olarak (yani Kur'an gibi yazılmış kitap halinde olup onları devamlı müzâkere edilir halde kılmak) mı edinmek istiyorsunuz? Hayır (olmaz), lâkin siz benden, bizim Nebî (s.a.)'den aldığımız gibi alınız (yani ezberleyerek)."[167]
Hz. Ömer (r.a.)'ın bu konudaki uygulaması ise, bazı sahabenin niçin hadis yazmadıkları veya yazmaktan vazgeçtiklerini çok net olarak ortaya koymaktadır:
Urvetübnü Zübeyr'den gelen bir rivayet şöyledir:
"Hz. Ömer (r.a.) hadisleri yazdırıp bir kitapta toplamayı düşünüyordu. Durumu Hz. Peygamber'in ashabı ile istişare etti. Onlar da hadislerin toplanıp yazılması fikrinde olduklarını söylediler. Hz. Ömer bir ay boyunca bu konuda istihare etti. Sonra bir sabah şöyle dedi:
"Hadisleri yazdırmayı düşünüyordum, fakat sizden evvel yaşamış kavimleri hatırladım. Onlar da böyle kitaplar yazmışlar ve onlara öyle sarılmışlardı ki, sonunda Allah'ın kitabını ihmal ettiler. Allah'a yemin olsun ki ben Allah'ın kitabına bir şey ilave etmiyecegim (yani ona bir şey karıştırılmasına vesile olmayacağım)."[168]
Yukarıdaki rivayetlerden anlaşılacağı üzere, hadislerin ilk zamanlarda yazılmasının yasaklanmasında ve sahabeden bazılarının bu yasağı daha sonra devam ettirmelerindeki en önemli sebep, hadis sahifeleriyle Kur'an sahifelerinin karıştırılma tehlikesidir. Ne zaman insanlar Kur'an ayetleriyle hadisleri ayırdedebilecek, aralarındaki hiyerarşiyi dikkate alabilecek Isiâmî şuura ulaştılar, ondan sonra hadislerin yazılması konusunda kendilerine yazma izni verildi. Sahabe arasındaki hadis yazımı konusunda farklı uygulama ve tedirginliğin sebebi budur, yani Kur'an'la hadislerin birbirine karıştırılması ve bunun sonucu da Ehl-i Kitab'ın düştüğü duruma düşme endişesidir. Hatib Bağdâdî'nin de ifade ettiği gibi "Hadislerin yazılması bir süre yadırgandıktan sonra geniş ölçüde tatbik sahası buldu ..."[169] Pek çok sahabe hadis yazmışlardır. Bu konuda geniş bir çalışma yapan Mustafa Â'zamî'nin tesbitine göre[170] pek çok sahâbî hadis yazmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:
1. Ebû Eyyub el-Ensârî (52/672)
2. Ebû Râfiî (Hz. Peygamber'in azadlısı) (40/660)

3. Ubey bin Ka'b (22/642)
4. Enes bin Mâlik (93/712)
5. Selmân-i Fârisî (32/652)
6. Abdullah bin Zübeyr (73/692)
7. Abdullah bin Ömer (74/693)
8. Abdullah bin Mes'ud (32/652)
9. Hz. Fâtıma (12/632)
10. Muaz bin Cebel (18/638)
11. Muaviye bin Ebî Süfyan (60/680)
12. Numan bin Beşir el-Ensârî (65/684)
13. Zeyd bin Erkâm (66/685)
14. Mugîre bin Şu'be (50/670)[171]
Hadislerin yazılmasının cevazı konusuna kail olarak hadis yazan pek çok sahâbîyi takiben tabiin döneminde de hadis yazma faaliyeti gelişerek devam etmiş ve aynı zamanda tabiin döneminde Hadis Usulü ilminin temelleri atılmıştır. Hadislerin yazımına ruhsat verildiğini ve buna ittibâen de bazı sahâbîlerin hadis yazdıklarını yukarıda zikrettik. Yine Hz. Peygamber (s.a.) dönemindeki bizzat O'nun emriyle gerçekleşen resmî yazışmalar (vesikalar) ve ayrıca o dönemde bizzat yazıldığı tesbit edilen bazı gayr-i resmî vesikalar[172] diyebileceğimiz sahabenin özel gayretleriyle yazılmış sahifeler, bize Nevevî'nin: "Alimlerin hadislerin yazılmasının cevazı konusunda ittifak ettiler"[173] sözünü teyid etmektedir, İbn Salah da Ulûmu'l-Hadis'inde "(Daha sonra) hadislerin yazımı konusundaki ihtilaf zail olmuş ve müslümanlar bunun cevazı ve mubahlığı konusunda icmâ etmişlerdir. Eğer hadisler kitaplara yazilmasaydı, gelecek asırlara intikal etmez, yok olur giderdi" demektedir.[174]

2. Sünnetin/Hadislerin Rivayet Edilmesi

Rivayet: Sünnetin ve benzeri haberlerin nakli ile, bunları haber verenlere isnadından ibarettir. Bu tarife göre rivayette üç unsur vardır: Birincisi rivayete konu teşkil eden sünnet veya benzeri olan haber, ikincisi bu haberi kendisine nakledene isnad ile rivayet eden şahıs, üçüncüsü de haberi kendisine rivayet edenden alan diğer şahıs. Rivayetin gayesi, her şeyden önce, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umumî manası ile hadisini asırlarca sonra gelecek olan nesillere duyurmaktır.[175] işte kısaca konusu ve gayesi bu olan rivayetin keyfiyeti nasıl olmuştur? Bu konuda özellikle manen rivayet, İslâm âlimleri arasında ifade ettiği mânâ itibariyle ihtilaf konusu olmuştur. Bu ihtilafın keyfiyetine girmeden önce rivayetin kısımları üzerinde duralım. Rivayet iki türlüdür: Lafız ile rivayet, mânâ ile rivayet.
a) Lafız ile rivayet: Hadisleri lafız yoluyla işitildigi gibi rivayet etmek yani kelimesi kelimesine rivayet etmek demektir. Hadis âlimleri -bilhassa ilk zamanlar- hadisi rivayet eden kimsenin, onu hiç bir değişiklik yapmadan, fazla ve noksan söylemeden, aynen şeyhinden aldığı lafızla rivayet etmesini şart koşuyorlardı. Bunu da Hz. Peygamber'in şu sözünden çıkarıyorlardı: *"Bir hadis duyup da onu aynen duyduğu gibi rivayet eden kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine hadis nakledilen nice kimseler vardır ki, onu duyandan daha iyi muhafaza eder."*[176]
Sahabenin ekserisi lafızla rivayet üzerinde bu yüzden çok durmuş, Rasûlüllah (s.a.)'in hadislerinde bir ilâve ve noksan yapmaktan sakınmışlardır. Hatta birbirlerine müdâhale ederek "Rasûlüllah öyle değil de şöyle buyurmuştu." şeklinde tashih etmişlerdir.[177] Tâbiun ve etbâu tabiîn devrinde İbn Sîrîn, İbrahim bin Meysere, Süfyan bin Uyeyne, Abdurrahman bin Mehdî, Reca bin Hayve gibi büyük hadis âlimleri de lafız ile rivayeti savunmaktadırlar.
b) Mana ile rivayet: Hadisleri mânâ ile rivayet etmek mânâsına gelen "er-rivâyetü bi'l-ma'nâ", lafızla rivayetin karşıtı olarak kullanılan bir tâbirdir. Hz. Peygamber'in ağzından çıkan harf ve kelimeleri aynen nakletmenin aksine, hadisi ya kısaltarak, ya da hadis metnindeki kelimelerin müteradiflerini kullanarak, fakat her halükarda hadisin asıl mânâsını bozmadan yapılan rivayetlerdir.[178]
Sahabe arasında lafız olarak rivayet etmeye karşı gösterilen titizliğin yanında bazı sahabelerin ve tabiin tabakasına mensup pek çok hadisçinin mânâ ile hadis rivayet etmeye cevaz verdikleri bilinmektedir. İşte bu şekil rivayetler, mânâ ile hadis rivayet edilmesi konusunda ihtilaf sebebi olmuştur.
Mânâ ile hadis rivayet edilmesine cevaz veren ve kendilerinin de rivayetleri bulunan sahâbîlerden bazıları şunlardır; Ali bin Ebî Tâlib, Abdullah bin Abbas, Enes bin Mâlik, Ebu'd-Derdâ, Vasile bin Eskâ, Ebû Hüreyre, Hz. Aişe, Abdullah bin Mesud, Tabiin'den de mânâ ile hadis rivayetine cevaz verenler arasında Hasan el-Basrî, eş-Şa'bî, Amr bin Dinar, İbrahim en-Nehâî, Mücâhid gibi isimleri sayabiliriz.[179]
Hadisin mânâ ile rivayetinde bir mahzur görmeyenler bunun için bir takım şartlar ileri sürdüler. Buna göre râvinin sarf, nahv ve lügat ilimlerini bilmesi, lafızların delâlet ettiği manayı ve maksadı anlaması, lafızlar arasındaki mânâ farkına vâkıf olması ve hadisi lahinsiz olarak rivayet etmesi lazım gelmektedir.[180] Duyduğu bir hadisi, lafzını terkederek mânâ ile rivayet etmek isteyen kimseye, eğer lafızları ve onların delâletini bilmiyorsa mânâ olarak rivayet etmesine cevaz verilmez, bilakis onun hiçbir değişiklik yapmadan duyduğu lafızlarla nakletmesi gerekir.[181]
Hadis âlimlerinin çoğu manâ ile hadis rivayetine yukarıda zikredilen şartlar çerçevesinde cevaz vermişlerdir.[182] Onlar şu aklî delilleri ileri sürmüşlerdir:
1. İbn Mes'ud ve diğer bazı sahâbîler rivayetlerinde: "Hz. Peygamber şunları buyurdular, yahut bunun gibi, veyahutta buna benzer bir söz söylediler" demişlerdir. Demek oluyor ki böyle diyen sahâbî, Hz. Peygamber'in ne söylediğini hatırlayamamiş, sözlerinin yerine manasını rivayet etmiştir.
2. İmam Şafii'nin belirttiğine göre, tabiîlerden biri, "yetiştiğim kimi sahâbîler bir hadisin manasında birleştikleri halde sözlerinde ihtilaf etmişlerdi. İçlerinden birine bu hali söyledim, "manası bozulmadıktan sonra bunun mahzuru yoktur" diye cevap verdi. Sahâbîlerin yukarıdaki sözleriyle tabiîlerin bu görüşleri, hadislerin mânâ ile rivayet edilmelerinin caiz olduğu konusunda icmâ mesabesindedir.
3. Sahâbîler, Hz. Peygamberle birlikte bulunduklarında, O'ndan işittiklerini hemen yazmadıkları gibi ezberlemek için huzurunda tekrar da etmiyorlardı. Böyleyken belledikleri hadisleri aradan uzun yıllar geçtikten sonra rivayet etmeleri gösterir ki, onların ezberledikleri çok kere Hz. Peygamber'in lafızları değil, ağzından çıkan sözlerin taşıdığı manadır.
4. Şer-i Şerifi Arap olmayanlara kendi lisanlarıyla şerhetmek bilittifak caizdir. Arapça lafızları, müteradifleri olan diğer Arapça lafızlarla değiştirmek evleviyyetle caizdir.[183]
Burada şunu hatırlatmak yerinde olacaktır: Mânâ ile hadis rivayet edilmesi konusundaki ihtilafların hiç biri yazılı hadis kaynakları için geçerli değildir. Bu yazılı kaynaklardaki hadislerin her hangi bir lafzının bir başkasıyla değiştirilmesi, bilittifak caiz değildir. Zira mânâ ile rivayet etmeye cevaz verenler işitilen lafızları aynen zaptederek ezberlemedeki güçlük ve meşakkati göz önüne alarak yapmışlardır. Kitaplara geçmiş rivayetleri ise, oldukları gibi nakil ve rivayet etmekte hiçbir güçlük yoktur. Bir de bir hadisi mânâ ile rivayet eden kimsenin, rivayetini müteakip, "ev kemâ kale", "ev nahvehû", "ev şibhehû ev mâ eşbehe hazâ mine'l-elfâz" demesi gerekir. Nitekim, mânâ ile rivayetteki vebali düşünerek bazı sahâbîlerin -yanılmış olmak korkusuyla- böyle söyledikleri sabit olmuştur.[184]

C- Sünnetin Taksîmi Meselesi

Gerek Hadis, gerekse Usûl alimleri Sünneti/Hadisleri değişik bakış açılarından ele alarak bazı sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Bu sınıflandırmalar sünnetin daha iyi tesbiti ve anlaşılmasına yönelik çalışmalardır. Bir hadis problemi olarak değerlendirilmemesi gerekirse de her bir taksim ve onunla ilgili ıstılahların anlaşılması ve değerlendirilmesinde İslâm âlimleri arasında görüş farklılıkları olmuştur. Bugün Hadis Usulü kitaplarımızdaki bilgiler, ümmetçe genel kabul gören bilgilerdir. Yoksa sadece zayıf hadisle ilgili 42'den 510'a varıncaya kadar farklı tarifler yapılmıştır. Ayrıca sünnetin bağlayıcılığı konusundaki görüş farklılıkları da bu kabildendir. Biz burada konunun bir şemasını çizmek, ana hatlarıyla bu meselelerin neler olduğunu ortaya koymak istiyoruz.
1. Mahiyet itibariyle;
a. Kavlî Sünnet
b. Fiilî Sünnet
c. Takrîrî Sünnet
2. Bize gelişdeki râvî sayısı îtibâriyle:

a. Mütevâtir
b. Ahad (Bu da kendi arasında Meşhur, Aziz ve Garib diye kısımlara ayrılır)
3. Sıhhat ve hüküm îtibâriyle:
a. Sahih
b. Hasen
c. Zayıf
4. Hadisi söyleyeni îtibâriyle:
a. Hadisi Kutsî
b. Merfû
c. Mevkuf
d. Maktu
5. Makbul olup olmayışı îtibâriyle:
a. Makbul Hadisler
b. Merdud Hadisler
6. Bağlayıcılık îtibâriyle:
Bu konuda ikili taksimden başlayarak üçlü, dörtlü, beşli, altılı, onlu ve onikili olmak üzere farklı bakış açılarıyla farklı taksimler yapılmıştır. Hanefî kitaplarında yer alan taksim, ikili taksimdir. Buna göre:
a. Sünnetü'1-Hüdâ
b. Sünnetü'z-Zevâid.[185]
İmam Mekhûl (112/730)'ün taksimi de ikili taksimdir:
a. Sünnet-i Farîza
b. Sünnet-i Fazîle. [186]
Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (1176/1762) de ikili taksimden yanadır:
a. Risâleti Tebliğ Kabilinden Olan Sünnet
b. Risâleti Tebliğ Kabilinden Olmayan Sünnet.[187]

1. Mâhiyet İtibâriyle Sünnet

a. Kavil Sünnet: Hz. Peygamber'in değişik münâsebetlerle ve değişik amaçlarla söylemiş olduğu sözlerine kavlî sünnet denir. Genel olarak "hadis" ifadesiyle kasdedilen kavlî sünnettir. Bu itibarla hadis kelimesiyle kavlî sünnet kelimesi birbirinin müteradifidir. Yalnız kavlî sünnet, sünnet terimine göre daha hususî mânâ taşımaktadır. Kavlî sünnet, kendisiyle ahkâmın beyanı ve teşrîî kasdedildiği zaman teşrî kaynağıdır. Vahye mebnî olmayan, teşrî ile alakası bulunmayan sırf dünyevî işlerde teşrî kaynağı değildir.[188] Sünnetin çoğunluğunu kavlî hadisler temsil eder.
Yönlendirme ve yasama onlarla ifade edilir. Nebevi beyan onlarla ortaya konur.[189]
b. Fiilî Sünnet: Hz. Peygamber'in özel ve tüzel, dinî ve dünyevî hayatındaki pratik uygulamalarıdır.[190] Hz. Peygamber'in terkettigi şeyleri O'nun fiilleri cümlesinden sayanlar bulunmakla beraber, usûlcülerin çoğuna göre, Rasûlüllah'ın terkleri, fiil kabilinden değildir. (Burada anlatılan husus fiil veya terkin lügavî manasından ziyade gerektirdiği hüküm açısındandır). O'nun fiilleri, aksi durumu gerektiren yani fiilinin vücub, nedb ya da ibâhaya husûsî olarak delâlet etmesi gibi belli bir söz, hal karînesi ya da başka bir delil olmadıkça mutlak izin ifâde eder. Mutlak izin ise, vacip, mendup ve mubahı içine alır.[191] Rasûlullah (s.a.)'in fiilleri konusunda çok farklı değerlendirmeler yapılmış, îtibâra göre taksimler yapılmıştır. Süleyman Aşkar'ın yapmış olduğu taksim en detaylı olanıdır. Ona göre Hz. Peygamber'in fiilleri (:fiilî sünneti) şöyledir:
1. Cibillî fiil (insan olarak kendisinden sâdır olan fiiller),
2. Adî fiiller (Bir gelenek olarak yaptıkları),
3. Dünyevî işlerle ilgili fiiller,
4. Harikulade fiiller (Mucizeler gibi),
5. Hasâis türünden olan fiiller (Sadece Hz.Peygamber'e ait olan fiiller),
6. Kur'an'daki hükümleri beyan sadedinde olan fiiller,
7. İmtisâlî fiiller,
8. Fiil-i müteaddî (Hz. Peygamber'in başkalarını ilgilendiren konularda yapmış olduğu tasarruflarına denir. Muamelât, ukûbât gibi).
9. Vahiy bekleme anında yaptığı fiilleri,
10. Fiil-i mücerred (Bize nisbetle, hükmü açıklayan bir karine bulunmayan ve önceki sayılan tasarruflardan hiç birine girmeyen fiiller)[192]
c. Takriri Sünnet: Rasûlüllah (s.a.)'in sahabeden bazılarından sadır olan bir fiili, gördüğü zaman sükut etmesi yahut o fiilin iyi-güzel olduğunu izhar buyurmasına takriri sünnet denir.[193] Takrîrî sünnet birkaç şekilde tezahür edebilir.
1. Hz. Peygamber'in bir fiile karşı susması, karşı çıkmaması şeklinde olabilir.
2. Bazen yapılan fiil karşısında tebessüm ve sevinç göstermesi şeklinde olur.
3. Bazen de Habeşlilerin mescidde mızraklarıyla oynamalarını takrir buyurması ve onlara "Ey Efride oğulları" demesi ve Hz. Aişe (r.a.)'ya bakması için izin vermesi şeklinde olur. Yani ikrarı ile ef'âli birbirine uygun düşer. Bazen de ikrar ettiği halde kendisinin o şeyden uzak durduğu da olabilir.[194]

2. Hadisin Bize Gelişindeki Râvî Sayısı İtibariyle

a. Mütevâtir: Yalan üzere birleşmeleri âdeten mümkün olmayan râviler topluluğunun, her nesildekendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, görme ve işitmeye dayanan hadistir.[195] Bu tariften de anlaşılacağı üzere mütevâtir haberin taşıdığı şartlar şöyledir:
1. Kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmelidir.
2. Bu kalabalığın kasıtlı veya kasıtsız yalan üzere birleşmeleri mümkün olmamalıdır.
3. Bu kalabalığın sayısında herhangi bir nesilde azalma olmamalıdır. Fakat kalabalığın artışı haberin doğruluğunu teyid eder.
4. Haber, menşeinde onu nakledenlerin görme ve işitme fiillerine dayanmalıdır.
Bu şartlar bir araya geldiği zaman haber, zarurî ilim ifade eder. Yani onu işiten için red ve inkarı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu bir bilgi hâsıl olur. Bu bilgi dine taalluk eden bir bilgi olduğu zaman, ona inanmayı, amele taalluk ediyorsa onunla amel etmeyi gerektirir.[196]
Mütevâtir hadis iki şekilde ele alınmıştır:
1. Lafzı Mütevâtir: Senedin başından sonuna kadar, hadisin metninin aynı lafızlarla rivayet edilmesidir.[197] Şu hadis lazî mütevâtire hep örnek verilegelmiştir: *"Kim bile bile bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[198] Bu hadisin, -değerlendirmeler farklı olmakla birlikte -en az kırk en çok ikiyüz sahâbî tarafından rivayet edildiği nakledilmektedir.[199] Lafzî mütevâtir olarak gelen hadisler sayıca çok azdır.[200] Suyûtî'nin "el-Ezhâru'1-Mütenâsıra fî'l-Ahbân'l-Mütevâtira" isimli eserinde mütevâtir hadis sayısı 112'dir. Mezkur eser üzerine yeni ilâvelerle Ebû Abdillah Muhammed bin el-Kettânî tertip ettiği Nazmu'l-Mütenâsır fi'1-Hadisi'l-Mütevâtir isimli eserinde 310 hadis bulunmaktadır.[201] Ancak bunların hepsinin lafzî mütevâtir mi yoksa ma'nen mütevâtir mi olduğu konusunda kesin bilgimiz yoktur. Fakat, lafzan mütevâtir veya ma'nen mütevâtir kayıtları konulmadan "mütevâtir" kelimesi yalın halde (mutlak olarak) zikredildigi zaman, bunun anlamı "Lafzan Mütevâtir" demektir.[202]
2. Ma'nen Mütevâtir: Lafızları az çok birbirinden farklı olmak üzere manası tevatür yoluyla rivayet edilen hadise denir. Ma'nen mütevâtir hadis, kimsenin inkar edemeyeceği kadar çoktur.[203] Hem lafzı hem de ma'nevî mütevâtir hadîsin kesin ve yakînî bilgi ifade ettiğinde bütün muhaddisler müttefiktir.[204] Müteâtir haberin Hz. Peygamber'e nisbet edilmesi kesinlik göstermektedir. Bu da bize mütevâtir haberle sabit olan şeyle amel etmenin farz olduğunu gösterir. Mütevâtir haberin lafzı yoruma ihtimali olmadıkça delâlet ettiği hükümlerde ihtilaf edilmez.[205] Mütevâtir haberle sabit olan dinî bir mefhumu inkar veya aksini iddia ve ona inanma hakkında, ilim adamları çok şiddetli bir tesbit yapmakta bu işe cür'et edenin kafir olacağını ileri sürmektedirler. Bunu normal karşılamak gerekir. Çünkü Kur'an ve inanç esasları gibi, dinde ilk kademeyi teşkil eden her şey bu yolla gelmiştir. Bunları red ise, dini temelde kabul etmemek anlamına gelmektedir.[206]

b. Ahad Hadisler (:Haber-i Vâhidler): Tevatür sıfatı eksik olan ve zarurî bilgiyi gerekli kılmayan haberdir. [207] Bir başka ifadeyle Mütevatir haberin dışında olan haberlere Âhad haberler denir. Bu durumda Meşhur hadisler de Ahad hadis kapsamındadır. Çünkü Meşhur hadisler başlangıç itibariyle âhaddırlar, daha sonraki nesillerde tevatür derecesine ulaşmıştır. Böyle olunca hadislerin büyük bölümü "tevatür şartlarını taşımayan âhad hadislerdir. Hadis kitaplarımızı dolduran hadislerin hemen hemen hepsi bu anlamda âhad hadislerdir."[208]
Âhâd haberlerin zarurî ilim ifade edip etmemesi ihtilâfına bağlı olarak bu çeşit haberlerin dini konularda delil olması, bir başka deyişle âhâd haberlerle amel edilip edilmeyeceği konusunda ihtilaf vardır. Bu konuda özel bir çalışma yapan Ali Osman Koçkuzu hocamızın "Rivayet ilimlerinde Haber-i Vahitlerin itikat ve Teşri Yönlerinden Değeri" isimli çalışması, alanında yazılmış en geniş eserdir. Konu detaylı bir şekilde işlenmiştir.[209]

3. Sıhhat Ve Hüküm İtibariyle:

Bu taksimin altına Âhad hadis grubu girmektedir. Bunlar da genel olarak üçe ayrılır:
a. Sahih Hadis: Şöyle tarif edilmiştir: Şâzz ve muallel olmayarak isnadı Hz. Peygamber'e veya sahabeden birine yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adalet ve zabt sahibi kimselerin, yine kendileri gibi adalet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir.[210]
Tarif, sahih hadis için şu dört şartı ihtiva etmektedir. Bunlar:
1. Sahih hadis müsned olacak yani senedi kesintisiz olacaktır.
2. Râvilerinin tamamı âdil ve zabıt (öğrendiğini eksiksiz belleyen ve nakleden) kimseler olacak.
3. Şâzz olmayacak (yani sika bir râvînin kendisi gibi sika râvilere muhalif olarak naklettiği hadis olmayacak.)
4. Dış görünüşü itibariyle sahih görünmekle birlikte konunun uzmanlarınca farkedilebilecek gizli bir kusur taşımıyor (illetli: muallel değil) olacak.
Bu şartlar tahakkuk etmedikçe ya da biri eksik olunca hadis sahih olmaktan çıkar. Ancak bazı âlimler bir hadisin sahih olabilmesi için bu şartlara başka şartlar da ilave etmişlerdir. Bunları Ahmed Naim Tecrid-i Sarih Tercümesi'nde şöyle belirtir:[211]
1. Hâkim Ulûmu'l-Hadis'inde: "Sahih'in râvisi, hadis ilmine intisap etmiş olmakla şöhret bulmuş olmalı" der.
2. Sem'ânî'nin Kavât'ında zikrettiğine göre, "Ravînin fehm ve marifet, kesret-i semâ ve ehl-i hadis ile devamlı müzakere üzere olduğu ma'rûf olması lazımdır.
3. Bazıları hadisi, râvî lafızla değil de mânâsı ile rivayet ediyorsa hadisin manasını bilen bir kimse olması şart koşulmuştur.
4. İmam-ı Azam Ebû Hanife'ye göre hadisin sahih olabilmesi için, râvinin fakih olması da şart koşulmuştur.
5. Buhârî her râvînin kendi şeyhinden semâı olduğunun (işittiğinin) sabit olmasını da şart koşar. Râvî ile kendisinden hadis nakledilen kimsenin yalnız muasır olmalarını yeterli görmeyip bir de görüşmüş olduklarının sübûtu şarttır, der.
6. Bazıları: "Bir hadisin sahih olabilmesi için râvisinin o hadisi rivayet ettikten sonra hilafı ile amel etmemiş olması da şarttır. Binaenaleyh bu kaydın tarif içine konulması gerekir" demişlerse de buna da hacet yoktur. Zira râvinin kendi rivayetinden sonra rivayet ettiği haberin içeriğiyle amel etmemesi, esasen râvînin cerhedilmesini gerektiren illetlerdendir.
7. Bir hadisin isnadı yukarıdaki şartlara haiz olmasa da ulemâca telakkî bi'l-kabul olmuş (kabul ile karşılanmış) ise hüccet sayılır diyenler de vardır. Ibn Abdilber (463/1071), Ebû İshak Isfirâînî (418/1027) ve Ebû Bekr bin Fevrek (= Fûrek) (406/1015) bu kanaattedirler. Son iki alim şöyle demişlerdir: "Bir hadisin sıhhati hadis imamları katında meşhur olmasından belli olur."
8. Sözleri kabûl-i âmmeye mazhar olmamış (pek itibâr görmemiş) bazı ulemâ, rivayeti şehâdet mertebesinde tutup adl ve zabıt olan râvinin münferid olmamasını, hadisin sıhhati için şart koşmuşlardır. Nitekim, Mu'tezilenin ileri gelenlerinden Ali el-Cübbâî (303/915): "Adlin rivayet ettiği haber kendisine diğer bir adlin rivayeti munzamm olmadıkça (eklenmedikçe), yani Kitabullah'ın zahiri ile sabit olan başka bir haberin zahiri ile desteklenmedikçe, yahut da sahabe arasında yaygın veya bazı sahabece onunla amel edilmiş olmadıkça kabul olmaz" diyor. Cumhuru fukahâ ve muhaddisîn ise tek kişinin şehâdeti makbul olmamakla beraber sika olmak şartıyla rivayetini makbul sayarlar.
Burada bir hususu ifade etmek istiyoruz: Görüldüğü gibi bir hadisin sıhhat durumunu tesbit etmek için gerçekten
çok ciddî, çok mâkul şartlar ileri sürülmüştür. Fakat bu şartların bir kısmı bir hadis bilgininin veya fakihin kendi ileri sürmüş olduğu şartlardır. Onun içindir ki hadislerin sıhhat durumu belli bazı ortak şartlar belirlenmiş olmasına rağmen daha çok ictihâdîdir. Her ne kadar ümmetin telakkî bi'l-kabul ettiği makbul ve sahih hadisleri toplayan kitaplar (Kütüb-i sitte veya Kütüb-i tis'a gibi, İbn Hıbban'ın Ibn Huzeyme'nin sahihi gibi) olsa da günümüz teknolojisinden de faydalanarak en azından merhum Muhammed Fuat Abdülbâkî'nin yaptığı gibi hadis imamlarının, ittifak ettikleri hadisleri, daha geniş bir çerçevede toplayarak yeni çalışmalar yapılarak ümmetin hizmetine sunulabilir. Ayrıca hadis imamlarının bir hadisin sahihliğini tesbit etmek için ileri sürmüş oldukları şartlar incelenerek ortak noktalar tesbit edilip o istikamette çalışmalar yapılabilir.
Sahih hadis, yukarıda zikrettiğimiz (Senedin kesintisiz olması, râvilerin tamamının adalet ve zabt sahibi olması, şâzz olmaması ve illetle olmaması) şartları en üst seviyede içinde bulunduruyorsa böyle hadislere Sahih lizâtihî denir. Mutlak olarak "sahih" denilince de sahih lizâtihî anlaşılır. Eğer makbuliyet sıfatlarını tamamen ihtiva etmiyor ancak dışarıdan bir destek yardımıyla (âdıd) sahih olmuşsa, böyle hadislere de Sahih Liğayrihî denir.[212]
Sahih hadisin hükmü: Hadisçiler, hadis ehlinden kabul edilen fukaha ve usûlcüler sahih hadisin hüccet (delil) olduğu ve onunla amel etmenin vacip olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Hadis ister tek bir râvî, ister onunla beraber bir başkası rivayet etmiş olsun isterse tevatür derecesine varmamış üç ve daha fazla kişinin rivâyetiyle meşhur olmuş olsun.
Âlimler, sahih hadisle helaller ve haramlar konusunda amel etmenin vacip oluşu konusunda ittifak elmiş olmalarına rağmen, itikadı konularda ihtilaf etmişlerdir. Âlimlerin çoğu, itikâdî konular ancak yakîn ifade eden kesin bilgi ile ispat edilir ki o da; "Kur'an-ı Kerim ayetleri ve mütevâtir sünnettir" görüşündedirler. Ehl-i sünnet âlimlerinden bazıları ve İbn Hazm ez-Zâhirî (456/1064) sahih hadisin ilmi yakîn ifade ettiğini ve dolayısıyla îtikadî konularda da onunla amel etmenin vacip olduğu kanaatindedirler.[213] Ancak sika da olsa hiç bir râvînin hataya düşmekten korunmuş (:masum) olmadığı hatırdan çıkarılmamalıdır."[214]
b. Hasen Hadis: Şâzz ve illetten salim olarak zabtı mükemmel olmayan râviler tarafından rivayet edilen hadistir. Hasen hadis tabiri hakkında Tirmizi şu tarifi yapıyor: "İsnadında yalanla itham edilmiş hiçbir kimse bulunmamakla beraber şâzz da olmayan ve kendi gibisi diğer tariklerden de rivayet edilen hadis bize göre hasen hadistir."[215] Bu tarife göre, isnâdındakı râvileri içinde fahiş bir galat ve hata vasıflanmayacak derecede seyyiü'l-hıfz (hıfzı kötü), yahut hakkında ne cerh ne de ta'dil nakledilmemiş, yahut kendisini kimi cerh kimi ta'dil etmiş iken hakkında cerh ve ta'dil cihetlerinden hiç biri tercih edilmemiş mestûru'l-hal (durumu bilinmiyor), yine (an'ane) ile hadiste tedlis yapan bir müdellis bulunursa o hadis hasen olmuş olur.[216] Hasen hadise, hasen denmesi, râvilerine gösterilen hüsnü zandan dolayıdır."[217]
Mutlak olarak söylenen "hasen hadis" sözüyle, lizâtihî hasen hadis kasdedilir. Hadisin senedindeki râvilerinden biri çok hata yapacak kadar dalgın ve kizb (yalan) ile müttehem olmamakla beraber, ehliyetli ve ehliyetsiz olduğu anlaşılmayacak kadar kapalı olan hadis ise, ligayrihî hasen hadis olur.[218]
Hasen hadisin hükmü: Bütün fakihlere göre kendisiyle amel edilmesi ve ihticâcı konusunda makbuldür. Hadisçilerin ve Usûlcülerin büyük bir kısımı da aynı görüştedirler.[219] Hasen li-gayrihi de hadisçiler ve usûlcülerin cumhuruna göre hüccettir, onunla amel edilir. Aslında hasen li-gayrihi zayıf hadislerden olmasına rağmen başka tariklerden gelen rivayetlerle desteklendiği ve onu zayıflık derecesine indiren durum (ravinin ezberinin kötü olması, gaflet hali gibi) zail olmuştur.[220]
c. Zayıf Hadis: Makbul hadis şartlarını taşımayan hadise zayıf hadis denir. Makbul hadisin şartları ise sahih ve hasen hadisin taşıdığı şartlardır. Bunlar: Râvînin adaleti, Ravinin zabtı, senedin ittisali (kesintisiz oluşu), şâzz olmaması, gizli bir illetle ma'lül olmaması ve hadisin başka bir yönden rivayet edilerek desteklenmiş olması.[221] Bu şartları taşımayan hadis zayıf hadistir. Zayıf hadislerin çeşitleri çoktur. Kendi aralarında dereceleri bulunan zayıf hadislerin çeşitleri hakkında İbn Hacer el-Askalânî (852/1448): "Bu taksime ve çeşitlerinin ne olduğuna şimdi muttalî değiliz" derken[222] Ebû Hatim bin Hıbban el-Büstî (354/965) yaptığı taksiminde 49'a çıkarmış[223], el-Irâkî (806/1403) 42 olarak tesbit etmiştir[224], bu sayıyı 128 hatta 510'a kadar çıkaranlar vardır.[225]
Zayıf hadisin hükmü: Konu çok geniş olmakla birlikte kısaca özetlersek:
1. Zayıf hadisle mutlak olarak helaller, haramlar konusunda amel edilir. İmam Ahmed bin Hanbel ve Ebû Davud bu görüştedirler. Tabiki bu, gayr-i şedid bir zayıflığa sahip olan hadisler içindir.
2. Zayıf hadislerle fezâil konusunda amel edilmesi müstehaptır. Fukaha ve muhaddislerin çoğu bu görüştedir. Nevevî, Aliyyu'l-Kâri ve İbn Hacer el-Heytemî gibi.
3. Mutlak olarak zayıf hadisle amel edilmez. Ne fezâil konusunda ne de bazı helaller ve haramlar konusunda. Ebü Bekir bin el-Arabî bu

görüştedir.[226]
Hanefiler kural olarak zayıf hadisle amel edilebileceğini ve bunun kıyas ve rey'e tercih edileceğini söylemişlerdir.[227]
Hadis âlimleri, mevzu (uydurma) hadisler hariç zayıf hadisleri terhîb ve tergîb (sakındırma ve teşvik etme) konularında rivayete cevaz vermişlerdir. Ancak rivayet sırasında da gerekli titizlik gösterilmiştir. Hadisi rivayet ederken Hz, Peygamber'e nisbet etme konusunda kesinlik ifade eden lafızlar kullanmamışlar (Rasûlüllah (s.a.) buyurdu, emretti, şöyle yaptı gibi.), bilakis Rasûlüllah'tan rivayet olundu, vârid oldu, naklediliyor... gibi lafızlar kullanmışlardır.[228]

4. Hadisi Söyleyeni İtibariyle

Bundan maksad, hadisin söylendiği kaynak açısından yapılan taksimdir. Buna göre:
a. Kudsi Hadis: Hz. Peygamber'in söz olarak Rabbına izafe veya Rabbından rivayet ettiği hadislere hadis-i kudsî, hadis-i ilâhî veya hadis-i Rabbânî denilmiştir. Bu çeşit hadislere kudsiyetin izafe edilmesi onların Allah Teâlâ'dan sadır olması yönündendir. Yani bunların menşei Allah Teâlâ'dır.[229]
Hadis-i kudsi hakkında iki görüş ileri sürülmüştür:
1. Hadis-i kudsî Allah'ın kelamındandır. Nebî (s.a.) sadece onları hikaye etmiştir. Çünkü, Allah'a izafe edilmiştir (Allah Teâlâ buyuruyor ki ...) gibi, sonra muhtevasında konuşan kimsenin ifâdeleri saklıdır (Ey kullarım ... gibi.)
2. Hadis-i kudsi, diğer nebevi hadisler gibi Hz. Peygamber'in sözüdür. Bu görüşü Külliyat'ında Ebu'1-Bekâ savunmaktadır. İfadesi şöyledir: "Kur'an'ın lafzı da manası da Allah'tandır. Vahyi Celi ile gelmiştir. Hadis-i kudsi ise, lafzı Hz. Peygamber'den manası ise ilhamla veya uykuda Allah tarafından Peygamber'ine verilmiştir." et-Tîbî de bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: "Kur'an Cebrail (a.s.)nin getirmiş olduğu bir lafızdır, hadis-i kudsî ise Allah'ın ilhamla veya uykuda manasını haber verdiği, Hz. Peygamber'in de ümmetine kendi sözleriyle naklettiği hadislerdir. Diğer hadisler ise Allah'a izafe etmemiş, O'ndan da rivayet etmemiştir."[230]
b. Merfû Hadis: Özellikle Hz. Peygamber'e isnad edilen söz fiil ve takrirlerden -ister munkatı isnadla isterse muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun- bütün hadislere Merfû hadis denir. Merfû hadis ikiye ayrılır:
1. Sarahaten Merfû: Söz, fiil ve takririn Hz. Peygamber'e açık bir ifâde ile isnad edilmesidir.
2. Hükmen Merfû: Söz, fiil ve takririn Hz. Peygamber'e aidiyeti açıkça belirtilmeyen, bununla beraber, nakledilen haberlerin mahiyetinden O'na ait oldukları anlaşılan ve merfû olduklarına hükmedilen hadislerdir.[231]
c. Mevkuf Hadis: Sahabenin akvâl, ef'al ve takririne ait olan muttasıl veya munkatı olarak nakledilen şeylerdir. Bunlarda rivayet sahâbiye dayanıp orada kalır, Rasûlüllah (s.a.)'e ulaşmaz.[232]
d. Maktu Hadis: Tabiuna ait söz ve fiillere Maktu hadis denir.[233]
"Merfû, Mevkuf ve Maktu gibi tabirler, "sened"in değil "metin"in sıfatlarıdır. Bu üçlü taksimde dikkate alınan husus, sözün senedi olmayıp bizzat kendisidir."[234] Horasan fakihleri Mevkuf'a, Eser; Merfu'ya, haber ismini vermişlerdir.[235]
Merfû' Mevkuf ve Maktu Hadisin Hükmü: Merfû hadis bütün İslâm bilginlerince hüccet kabul edilmiştir. Sahih olan görüşe göre mevkuf ve maktu hadis hüccet degildir.[236]

5. Makbul Olup Olmayış İtibariyle

Amel edilip edilmemesi ile ilgili genel olarak belirlenmiş bir taksimdir. Aslında yukarıda zikredilen hadis taksimlerinde veya çeşitlerinde hüccet olup olmadıkları, amel edilip edilmeyecekleri konusu anlatılmıştır. Ancak bazı Usûl-ü Hadis müelliflerinin yapmış oldukları bir taksim olması hasebiyle buraya almayı uygun gördük. İbn Hacer'in taksimine göre Mütevâtir dışında kalan haberler ya Makbuldür veya Merdud'dur.
a. Makbul Hadisler: Kendisiyle amel edilmesini gerektiren hadislerdir. Genellikle sahih hadisin mürâdifi olarak kullanılmıştır.
b. Merdud Hadisler: Ravisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadistir.[237]
Mevzu Hadisin hükmü: Peygamber'e iftira atmak, O'nun adına yalan uydurmak demek olduğundan haramdır, hatta Ahmed Naim'in ifadesiyle "eşna'ı haram olduğunda şüphe yoktur." Yani hadis uyduran kişi en kötü haramı işlemiş demektir. Küfürden sonra en büyük günahlardan birini işlemiş fâsık demektir.[238]

6. Bağlayıcılık İtibariyle

Hz. Peygamber'den sâdır olan veya O'na izafe edilen sünnetin taksimi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak sünnet, mâhiyeti açısından üçe ayrılmaktadır: **a)** Kavlî sünnet, **b)** Fiilî sünnet, **c)** Takrirî sünnet.
Genel anlamıyla bu üç şekilden birisi olarak tezahür eden sünnet özellikle teşrî değeri ve bağlayıcı olup olmaması açısından İslâm bilginleri arasında farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin bir kısmı daha genel esaslar dikkate alınarak yapılmıştır, bir kısmı da biraz daha detaya inilerek yapılmıştır. Bunların en azı ikili en çoğu ise onikili taksim şeklindedir.[239]

a- İkili Taksim

-Hanefî kitaplarında ele alınan taksim, ikili taksimdir. Buna göre sünnet iki kısımdır:
aa) Sünnetü'l-hüdâ: Namazı cemaatle kılmak, ezan ve ikâmet gibi dinî nişanelerden olma özelliği taşıyan ve terki durumunda isâeti gerektiren sünnet.
ab) Sünnetü'z-Zevaid: Giyim kuşam, oturup kalkma gibi Peygamber (s.a.)'in günlük yaşantılarıyla ilgili olan sünnetleridir. Bunların terkedilmesi durumunda bir beis (sakınca) yoktur.[240]
-İmam Mekhûl (r.a.)'ın taksimi de yine ikili taksimdir:
aa) Sünnet-i Fariza: Bu kısım alınması gerekli olup, terki küfrü gerektirir.
ab) Sünnet-i Fazîle; Bu kısımda olan sünneti almak bir fazilet terki ise harec (sakınca) doğurur. Mekhul'den şöyle nakledilir:[241]
-Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (1176/1762) ikili sünnet taksimi yapan İslâm âlimlerindendir. "Hüccetullahi'l-Bâliğa" isimli eserinde bu görüşünü şöyle açıklar:[242]
aa) Risâleti tebliğ kabilinden olan sünnet: Şu ayeti kerime, sünnetin bu kısmı hakkındadır:
"Peygamber size neyi verirse onu alın, size neyi yasaklarsa ondan kaçının."[243]
Tebliğe yönelik sünnete şunlar dahildir:
-Ahiret hayatı ve meleküt âlemine dair hadisler. Bu kabilden olan sünnetin tamamı vahye dayalıdır.
-İbâdetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici hadisler.
-İrtifakların (yani ihtiyaçların karşılanması yollarının) zaptu rabtına yönelik hadisler. Bu kısımda olan sünnetin bir kısmı vahye, diğer bir kısmı da içtihada dayalıdır. Rasûlüllah'ın içtihadı, vahiy mesabesindedir. Çünkü Allah Teâlâ onu, görüşünün hata üzere karar kılmasından korumuştur. Zannedildiği gibi, O'nun içtihadının nassla belirtilmiş bulunan şeylerden (mansus) istinbat edilmiş olması gerekmez.
-Herhangi bir şekilde kayıtlamaksızın mutlak olarak zikrettiği hikmetler, maslahatlarla ilgili sünnetler. Güzel huyları ve zıdlarını belirlemesi böyledir.
-Üstün ameller ve menkıbelerle ilgili sünnet. Bunlardan bir kısmının vahye diğer bir kısmının da içtihada dayandığını düşünüyorum.
ab) Risâleti tebliğ kabilinden olmayan sünnet:
Bu tür sünnet hakkında Rasûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ben de nihayet bir insanım. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman, onu alın, size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman, ben de nihayet bir insanım."[244]
Bu kısmın altına şu konulara dair olan sünnet girer:
-Tıbla ilgili hadisler.
-"Siz siyah ve alnı sakar ata bakın"[245] türünden olan hadisler.
Bu kabil sünnetin dayanağı tecrübedir.
-İbadet niyeti olmaksızın âdet kabilinden olan, bir kasıt bulundurmaksızın gelişigüzel yaptığı tasarrufları.

-Folklor kabilinden olup kavminin anlatageldikleri şeyleri zikretmesi.
-O güne has bazı cüzî maslahatın kasdına yönelik olan, ümmetin tamamı için bağlayıcı olmayan sünnet.
-Özel hüküm ve kazası.[246]

B- Üçlü Taksim:

Bu taksim İbn Kuteybe (276/889)'nin taksimidir. Buna göre sünnet:
ba) Bizzat Cebrail (a.s.)'in getirdiği sünnet.
bb) Hz. Peygamber (s.a.)'in kendisine verilen yetkiye dayanarak vaz' ettiği sünnet.
bc) Hz. Peygamber (s.a.)'in bizi te'dib için yani öğretmek için koyduğu sünnet ki, onları yaparsak bizim için fazilet olur ama yapmaz terkedersek, bizim için hiç bir sorumluluk olmayan sünnetlerdir.[247]
Muhammed Ebû Zehra'nın Hz. Peygamber'den sâdır olan fiillerle ilgili taksimi de üçlü bir taksimdir. Bu taksime göre:
ba) Şeriatı açıklamak için yapılan işler
bb) Hz. Peygamber'e mahsus işler
bc) Bir beşer olarak Arabistan'da yaygın olan geleneklere göre Hz. Peygamber'in yaptığı işler.[248]

c- Dörtlü Taksim

Hz. Peygamber'in sünnetini İzzüddin Abdilaziz bin Abdisselam (660/1262), "Kavâidu'l-Ahkâm fî Mesâlihi'l-Enâm" isimli eserinde dörtlü bir taksim içinde ele alarak inceler:
ca) Tebliğ, **cb)** Fetva, **cc)** Kaza, **cd)** Emânetü'1-Uzmâ (İmamet görevi)[249]
Benzer bir taksimi, Şihâbuddin Ahmed el-Karârî (684/1285) de yapmaktadır.[250]

d) Diğer Sünnet Taksimleri

Ebu'l-Huseyn el-Basrî (463/1071), Hz. Peygamber'in fiillerini: **a)** Cibillî, **b)** İmtisâlî, **c)** Hasâis, **d)** Kur'an'daki mücmeli beyan eden ve **e)** Mübtede' olarak yaptıkları olarak beşli; Ebû Şâme el-Makdisî (665/1267): **a)** İmtisâlî, **b)** Cibillî, **c)** Hasâisu'n-Nebî, **d)** Sıfatı bilinmiyen mutlak fiiller ve **e)** Beyânî fiiller, **f)** Sıfatı bilinmiyen Mübtedî fiiller şeklinde altılı bir tasnif yapmaktadır.
Süleyman Aşkar ise şu taksimatı verir:
1. Hz. Peygamber'in beşer olarak yaptığı fiiller (Cibillî fiil)
2. Adet ve gelenek olarak yaptıkları
3. Dünyevî işlerle ilgili fiilleri
4. Mucizeleri
5. Hasâis
6. Beyan
7. İmtisalı fiilleri
8. Fiili müteaddî (yani başkasını ilgilendiren konularda) yapmış olduğu tasarrufları.
9. Hz. Peygamberin vahy bekleme anında yaptığı fiilleri
10. Fiil-i Mücerred yani bize nisbetle hükmünü açıklayan bir karine bulunmayan ve bundan önce sayılan tasarruflardan birine girmeyen fiillerdir.
Tâhir bin Âşur'un (1394/1973) tesbitinde ise,
a) Teşrî tasarrufları,
b) Fetva mahiyetindeki tasarrufları,
c) Yargı mahiyetindeki tasarrufları,
d) İmâre (Devlet Başkanlığı) ile ilgili tasarrufları,
e) Hedy ve irşadla ilgili,
f) Arabuluculuk (musâlaha) ile ilgili,
g) Fikir danışanlara yol gösterme ile ilgili,
h) Nasihat mahiyetindeki,
ı) İnsanları mükemmele yönlendirmek için yaptığı tasarruflar,
i) Yüce hakikatleri öğretmeye yönelik tasarrufları,
j) Te'dib için olan tasarrufları ve Cibillî tasarrufları olmak üzere oniki ayrı gruplandırma halinde taksim ederek konuyu işlemiştir.[251]
Bütün bu sünnet taksimleri, sünnet olarak bilinen Hz. Peygamber'e ait bir davranışın hangi kategoriye girdiğini tesbit etmek, Hz. Peygamber'den sâdır olan her şeyin sünnet olup olmadığını, bağlayıcılık vasfının bulunup bulunmadığını belirlemek için yapılan gayretlerdir. Ancak şurası bir gerçek ki Hz. Peygamber (s.a.) Kur'an'ın ifadesiyle *"en güzel örnek"*[252] olma vasfını hayatı boyunca bizzat göstermiştir. Zira O bir peygamberdir, fakat bununla birlikte bir beşerdir de. O'ndan bize intikal örnek davranış modellerini tesbit ve tahlilde bir takım sınıflandırmalara gitmekten ziyade daha dengeli, sünnetin, gerektiğinde şeklini ve lafzını dikkate alarak, kasdedilen manây-ı maksudunu tesbit etmeye çalışarak, Peygamberi idraki içimizde duymaya çalışmak daha mâkul olacaktır. Bu bahsettiğimiz husus, Hz. Peygamber'e ait bir davranış biçiminin, hangi konulara delâlet ettiği açıkça belli olmayan durumlarda olması halindedir. Yoksa açıkça risâletle mi ilgili yahut risâletin dışındaki konularla mı ilgili oldugu belli olan konularda yapılacak iş bellidir. Belirtilen hükmün durumuna göre amel edilir. Sünnet malzemelerini değerlendirmede, meseleye bağlayıcılık açısından bakarak bu bağlayıcılığın niteliği de o derece önemlidir. Şöyle ki, bağlayıcılık olayını, işlenmediği takdirde ceza veya ikapla karşılaşılması gerekli olan bir husus olarak anlayabildiğimiz gibi, işlenmediği takdirde herhangi bir ceza veya ikab sözkonusu olmasa bile en azından sevaptan mahrum olma gibi de anlayabilir miyiz? Eğer öyle anlarsak, bir bakıma bu da bir cezadır. Çünkü, ibadetlerle adetleri birbirinden ayıran temel öğenin niyet olduğu bilinen bir gerçektir. Hz. Peygamberin uyguladığı sünnet-i zevâid kabilinden bir davranış biçimi uygulama konusunda hukukî açıdan bir zorunluluk olmasa bile belki ahlakî açıdan, Peygamber'e bağlılığın bir ifadesi olarak, o niyetle bunu uygulamak isteyen kimse, uygulamadığı takdirde kendisini sorumlu hissedecek olursa, bu durumda söylememiz gereken şu olacaktır: Benimsenip kabullenilen bu davranış biçimi uygulanabilir ancak, bir başka müslümana bunu uygulamanın zorunluluğu ifade edilmemelidir.[253]

IV- Sünnetin Fonksiyonu

Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış bir tefsiri, İslâm'ın ise pratik ve de örnek bir tatbikidir. Öyle ki Nebî (s.a.), tefsir olunmuş bir Kur'an ve tecessüm etmiş bir İslâm idi.[254] Nitekim bunun böyle olduğunu Hz. Aişe (r.a.)'nın şu sözleri çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Ona Hz. Peygamber'in ahlâkından sorulunca şöyle cevap vermişti: "O'nun ahlâkı Kur'an'dı."[255] Kur'an ve sünnet bir bütünlük arzetmektedir. Sünnet bir taraftan delil olma özelliğini Kur'an'ın onayından almakta, öbür taraftan da Kur'an'ın beyânı, onun açılımı, fiilî hayata geçirilişi olmaktadır. Çok daha önemlisi, Kur'an'ın Kur'an olduğunu bize Rasülüllah (s.a.) haber vermektedir.[256] Bu itibarla sünnetin fonksiyonu derken onun Kur'an'ı anlama, yorumlama ve yaşama konusunda ne getirmiştir? Bunlar üzerinde genel bilgiler vermek istiyoruz.
Sünnet, şer'î hükümleri beyan bakımından Kitab (Kur'an)'ın yardımcısıdır. Bunu şu üç maddede özetleyebiliriz:
1. Sünnet Kitab'ın mübhem ve mücmelini açıklar, umûmî hükümleri tahsis eder, Cumhûr'a göre nâsih ve mensûh'u bildirir.
2. Sünnet, Kur'an'da asılları sabit olan farzları tamamlayıcı hükümler getirir.
3. Sünnet, Kur'an'da bulunmayan bir kısım hükümleri beyan eder. Sünnet bu hükümlerden başka bir kısım takriri hükümler de ihtiva eder.[257]
İmam Şafiî (204/819) er-Risâle isimli eserinde şöyle der: "İlim ehlinden hiç birinin, Peygamber'in sünnetinin üç türlü olduğunda muhalefet etmiş olduğunu bilmiyorum. Bunların ikisinde birleşmişlerdir.
1. Bu ikisinden birincisi şudur: Allah bir hususta hakkında Kur'an nassı indirmiştir. Rasûlüllah (s.a.) de Kitabın nassına benzer şekilde (onu)

açıklamıştır.
2. Allah Kitabında mücmel olarak indirdiği husus olup, Rasûlüllah'ın Allah'ın kasdettiği manayı açıklamasıdır. Bu ikisinde ihtilaf etmemişlerdir. Üçüncüsü, Hz. Peygamber'in Kitabın nassı olmayan hususta hüküm koymasıdır. Bu konuda da:
a) Kimi Allah'ın, Peygamber'e itaati farz kılması ve kendi rızasına uygun olacağını bilmesinden dolayı, Peygamber'e Kitabın nassı olmayan hususta hüküm koyma selâhiyeti vermiştir, demiştir.
b) Kimi de koyduğu sünnetin Kitap'ta mutlaka bir aslı olduğunu söylemiştir. Nitekim namazın aslı farz edilmişken sayısını ve açıklamasına dair Peygamberin sünnetleri vardır. Aynı şekilde alışveriş ve şeriatın diğer hususlarında sünnetler koymuştur. Zira Allah *"Mallarınızı aranızda bâtılca yemeyin"* [258] buyurdu, ve *"Allah alışverişi helal ribayı haram kılmıştır."*[259] dedi. Peygamberin helal ve haram kıldığı hususlar, namazı açıklaması gibi, Allah namına yapmış olduğu açıklamalardır.
c) Kimi de bunu ortaya koyan Allah'ın elçi göndermesidir. Peygamber'in sünneti Allah'ın farz kılmasıyla sabittir.
d) Kimi sünnet koyduğu her nesnenin O'nun kalbine ilham edildiğini söylemiştir. Sünnet, Allah tararından kalbine atılan hikmettir. Böylece kalbine atılan O'nun sünneti olmuştur."[260]
Dikkat edilmesi gereken, Peygamber'in dinde (teşrî) içtihadının esası, Kur'an'ın ve teşrî ilkelerinin O'na verdiği ruhtur. O, hüküm koymada, Kur'an'daki hükümlere kıyas etmeğe veya Kur'an'ın şeriat koyma hususunda öngördüğü genel ilkelerini uygulamaya dayanırdı. Bunun için Sünnetin hükümlerinin kaynağı Kur'an'ın hükümleri olur.[261]
Kur'an'a nisbetle sünnete bakıldığı zaman onu ikiye ayırmak mümkündür:
1. Teklifi bir hüküm getiren yani emir, nehiy ya da izin ihtiva eden sünnet. Kur'an'ın delâlet ettiği ve anahatlarıyla işaret ettiği sünnet işte bu kısımdır. Bunlar bir tür Kitab'ın açıklanması mahiyetindedir. Sünnetin Kur'an'a râcîliği, yükümlülük açısından mükelleflerin fiilleriyle ilgili durumlara nisbetledir.
2. Yükümlülük getirmeyen (Teklifi olmayan), meselâ geçmişten ve gelecekten haber verme gibi, emir, nehiy ya da izinle ilgisi bulunmayan hadisler. Bunlar da iki kısımdır:
a. Bu türden olup da yine Kur'an'ın açıklaması mahiyetinde gelen hadisler. Bunların Kur'an'ın tefsiri olduğunda herhangi bir kuşku yoktur.
b. Tefsir makamında bulunmayan itikâdî ya da amelî bir yükümlülük manası taşımayan hadislerdir. Bu türden olan hadislerin illâ da Kur'an'da bir aslı olması gerekmez. Çünkü bu konu yükümlülük getirmeyen fazladan bir şeydir. Meselâ alaca hastalığına yakalanmış kimse (abraş), kel ve kör hakkında gelen ve onların imtihan edilmelerini belirten hadis, âbid Cüreyc ile ilgili hadis bu kabilden örneklerdir. Bunlar üzerine herhangi bir amelî yükümlülük doğmamaktadır. Ancak bu tür hadislerde dahi Kur'an'da yer alan kıssalara bir benzerlik vardır. Bu muhtemelen terğib ve terhib ilkesine dayalı açıklamalar olmakladır.[262]
Teklifî olmayan sünnet de bir yönüyle en azından Kur'an'ın beyanı mesabesinde olup, teklifî olan sünneti desteklemekte, ona yardımcı olmaktadır. Yani sünnet ister teklifî olsun ister teklifî olmasın Kur'an'ın kapsamı içindedir, Kur'an'ın hayata geçirilmiş biçiminin keyfiyetini bize açıklar ve yol gösterir. Bu itibarla Kur'an ve Sünnet bir bütünlük arzeder. Bunun için de Kur'an'la sahih sünnet hiç bir zaman birbiriyle çelişik değildir. Prensipte bu böyledir. Bize çelişik gibi gelen hususlar ise, üzerinde araştırılması gereken, sağlıklı bir değerlendirme yapılması, eldeki ölçülerin yeniden gözden geçirilmesi gereken hususlardır.
Sünnetin fonksiyonu, düşünce planından ziyade daha çok pratik hayatta kendisini gösterir. Çünkü hayata yansıyan Kur'an ahkâmı, ancak sünnetin belirlediği şekil ve tarzda olur. "İslâmî yapının Kur'an ayetleriyle belirlenmiş üç ana inanç temeli olan tevhid, risâlet ve âhiret, sünnetin bu konulara getirdiği yorumlarla anlaşılabilmektedir. İslâm'ın beş esasından (kelime-i şehâdet hariç) dördünün (Namaz, oruç, hacc, zekat) uygulanabilirliği ve işlerlik kazanması tamamen sünnetin önderliğine ve örneklemesine bağlıdır."[263]
Sünnetin fonksiyonu üzerindeki hemen bütün çalışmalarda genellikle sünnetin teşri değeri, teşrîde kaynak olup olamayacağı konusu ayrıntı denilebilecek incelik içinde ele alınmış ve incelenmiştir. Bu sevindirici bir husustur. Ancak belki bugün çekilen sıkıntı, bu bilgi birikiminin günümüz müslümanına hangi metodla nasıl sunulması meselesidir. Yani sünnetin hayata taşınması meselesidir. Günümüz ilim dünyasını meşgul eden, "Sünnetin yerelliği ve Evrenselliği"[264], Sünnetin nihâî amacı nedir?"[265] ve "Sünnetin bireysel, toplumsal ve evrensel boyutları"[266] gibi farklı ifadelerle dile getirilen en önemli husus da budur.
Bu konuda hadislerin/sünnetin de mutlaka sosyolojik yönünün de dikkate alınmasının "sünnetin nihâî amacı olan İslâm toplumunu oluşturmada" önemli bir yeri olduğu kanaatimizi ifade etmek istiyoruz. Belki de genel Din Sosyolojisinin bir alt dalı olarak "Sünnet Sosyolojisi" geliştirilebilir. Nitekim benzer bir çalışma olarak "Kur'an Sosyolojisi" üzerine fikir üreten ilim adamlarımızın[267] gayretlerini takip ediyoruz, İslâm medeniyeti bitmiş bir medeniyet değil, yaşayan bir medeniyettir. Bu medeniyetin beslendiği ana kaynak ise Kur'an ve Sünnettir. Bu iki kaynağın verileri fonksiyoner hale getirilip insanımızın bilgisine sunulması da bilim adamlarımızın üstün gayretlerine bağlıdır.[268]

2- BÎD'AT

I- Bid'at'ın Tanımı

A; Luğatta Bid'at

Bid'at kelimesi, "b d a" kökünden gelmiş olup "eşi ve benzeri olmayan bir şeyi yapmak, icad etmek" manasına gelir. Kelime, kök manasında ve türemiş şekillerinde "Yenilik, icad etmek, sonradan meydana gelmek, benzeri olmamak" gibi birbirine çok yakın müteradif manalar taşımakla beraber, farklı kelime gruplarıyla değişik anlamlar kazanmıştır. [269] Bu konuda bir fikir vermek amacıyla bu türemiş şekiller ve ifade ettikleri manalardan bir kaçını hatırlatmak istiyoruz:
Bîr şeyi benzersiz yapmak, îcad etmek.
Kuyu kazmak ve açmak.
Benzeri olmamak
İşini güzel yapmak.
Hastalık, yorgunluk, zayıflık gibi arızalardan dolayı deve yolda kalmak.
Fulanın delili hükümsüz kaldı.
Şair benzersiz şiir yazdı.
Yeniden bir şey peyda etmek, bid'at çıkarmak.
Bir şeyi eşsiz bulmak.
Yeni iş, olay, şecaat ve şerefte üstün kişi, Moda.
Sonradan ihdas olunan bid'at, Bir şeyin benzeri yokken ihdas eden, yaratan, Allah'ın el-esmâu'1-hüsnâsından biri. Mükemmel, olgun, yeni tulum, semiz kişi
Ezherî (ö.370/991) temel anlam olarak "yeni olmak" manasını: el-Kisâî (ö.190/805) "hayırda ve şerde sahip olunan en son nokta," olarak ifâde eder. Kelimenin "Deve zayıflıktan, hastalıktan veya yorgunluktan dolayı yolda kalmak" şeklindeki kullanılışında, temel manâ olarak "engellemek, alıkoymak" manası da bulunmaktadır. Nitekim hadisi şerifte bu anlam aynen kullanılmıştır :
"Rasûlüllah'a bir adam gelmiş ve
"Yâ Rasûlallah binitimin zayıf ve bitkin düşmesi beni yoldan alıkoydu, bana bir binit temin et"[270], demiştir.
(el-Efvah), "Tebdeu" kelimesini kullanarak şu şiiri nakleder:
Her çalışan için kendinden önceki kimselerden bir yol vardır (Sünnet vardır). O çalışmasında ya gelişir büyür veya geri kalır.
Ebû Said, "ebdea" kalıbında "bâtıl olmak" manasının bulunduğunu ve kullanımda (Falanın hücceti bâtıl oldu) denildiğini belirtir.
el-Asmaî (ö.216/837) ise, kök kelimede "doymuş olmak, semiz olmak" manasının bulunduğunu söylerken, İbn Arabî (ö.231/845) "gerekli kıldı, vacip saydı" manalarının bulunduğunu söyler.[271]
Görüldüğü gibi (b d a) kelimesi ve türemiş şekillerinde anlatılan manaların hepsi şu ortak manada birleşmektedir: "Mevcut durumun dışında olmak". Yeni bir şey yapmak da, bir şeyi güzel yapmak ta, şaşırtıcı bulmak da, yolcu devesinin her hangi bir arızî sebepten dolayı yolda kalması da, delilin bâtıl olması da ve bir şeyin fazla olup doymuşluk derecesine ulaşması da hep mevcut durumun dışındaki hallere, davranışlara ve durumlara işaret etmektedir.
Kelimenin Kur'an-ı Kerim'de kullanılışı ise: Hadîd suresi 27. ayette "ihdas etmek, uydurmak" manasına, Ahkâf suresi 9. ayette *"ilk defa olmak,*

benzeri olmamak" anlamında, Bakara suresi 117. ayette ve En'am suresi 101. ayette "yaratmak" manasına olmak üzere dört yerde geçmektedir. Bunlardan son ikisinde Allah'ın yaratmasından sözedilmekte, Hadid süresindeki ayette, Ehli Kitab'ın ruhbanlık ihdas etmeleri, Ahkâf suresinde ise, Hz. Peygamher'in nübüvvetiyle ilgili olarak O'nun ilk gönderilmiş peygamber olmadığı, Allah tarafından O'ndan önce de peygamber gönderildiği anlatılmaktadır.
Hadislerde ise kelimenin kök ve türemiş şekillerinin kullanıldığı görülmekle birlikte, daha çok menfî manası ağırlıklı olarak kullanılmıştır, Ayrıca kelime, Muhdes (sonradan meydana gelmiş) kelimesinin müteradifi olarak kullanılmıştır.
Bid'at kelimesiyle çok kere eşanlamlı (=müteradif) olarak kullanılan muhdes kelimesi hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. Çünkü bir kısım hadislerde Hades ve "muhdes", "muhdesât" kelimeleriyle, bid'atlar anlatılmıştır.
Muhdes kelimesi, h-d-s kalıbından türemiştir. Kelimenin kök manası "Araz olsun, cevher olsun, bir şeyin sonradan ortaya çıkması, daha önce olmayan bir şeyin îcâd olması" demektir.[272] Kelimenin türemiş şekilleri dikkate alınınca, "eskinin zıddı yani yeni, yaşın genç olmasından kinaye olarak ifade edilmesi, icad etmek, ortaya koymak, vakıa, haber, hadis, yeni bir durum, konuşmak, bilgi vermek"[273] gibi birbirine çok yakın manaları olduğu görülmektedir. Ortak mânâ ise, "önceden olmayan bir şeyin ortaya çıkması, yani yeni olarak zuhur etmesidir." İnsan olsun hayvan olsun yaşı genç olanlar için kinaye olarak kullanılması, ömür çizgisinde daha ilk zamana, yenilik haline işaret ettiği gibi, eskinin zıddı olmak, hatta Ezherî'nin ifade ettiği şekliyle felaketler ve musibet manası da, mevcut duruma göre yeni bir duruma işaret etmektedir.
Daha sonra terim olarak, "sünnette bilinmeyen ve mu'tad olmayan münker bir işin ortaya çıkması" olarak anlaşılmıştır. "Muhdesâtu'1-Umur" terkibiyle: "Selefi salihinin yapmadığı şeylerden ehli hevânın (kendilerince) icad ettikleridir" şeklinde tarif edilmiştir.
Görülüyor ki hadislerde çokça geçen "muhdes-hades" kelimeleri de ifade ettikleri mânâ itibariyle, bid'at kelimesiyle müteradif olarak menfî manada kullanılmıştır.[274]

B) Istılahta Bid'at

Bid'at kelimesinin ıstılâhî manası, farklı şekillerde yapılmıştır. Kelimenin lügat manası, ağırlıklı olarak "yenilik" anlamını taşımakla birlikte, terim olarak kullanılmasında kelimeye farklı manalar yüklenmiştir. Bu farklılıklar, daha çok kelimenin kapsamını tayin etme konusundan kaynaklanmaktadır. Yapılan bid'at tariflerine bakıldığı zaman, bunları genel olarak iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar, geniş kapsamlı ve dar kapsamlı tariflerdir.
Geniş kapsamlı tarife göre bid'at: "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir."[275]
Dar kapsamlı tarife göre bid'at: "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[276]
Her iki tarifi tahlil edersek, görüldüğü gibi "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkma" konusunda müştereklik olmasına rağmen, muhtevaları açısından farklılık göstermektedirler. Yani birinci tarife göre bid'atın muhtevasına "her şey" girerken, ikinci tarife göre bid'atın muhtevasına sadece "dinle ilgili hususlar" girmektedir. Her iki tarife göre de, bid'at kelimesinin manasındaki "yenilik" daha çok mezmum manada anlaşılmış, kapsam ne olursa olsun dinde kaynağı olmayan davranış olarak kabul edilmiştir. Yapılan mücadele ise, dinin tahrif edilmesi endişesindendir.
Burada üzerinde durulması gereken bir başka husus, Hz. Peygamber döneminin sonunun, bid'atların ortaya çıkmasında sınır kabul edilmesidir. Ancak bu sınır Hz. Peygamber'in bu konudaki hadisleri dikkate alınarak itibar edilen hadisin delalet ettiği manaya göre, Hulafâi raşidin dönemi, Sahâbe-i kiram dönemi ve Tabiîn dönemi sonuna kadar genişlemiştir. Bu ihtilaf, sünnet tarifi ve mahiyeti hakkındaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır. Çünkü sünnet ve bid'at biri diğerinin negatifi iki kelimedir.
Şimdi bid'at anlayışındaki bu dönemler hakkında bilgi verelim:[277]

1- Geniş Kapsamlı Bid'at Tarifi

a- Hz- Peygamber (s.a.) Dönemi: Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan (muhdes) her şey bid'attir.[278] Bu ortaya çıkan şeyin dinî konularla ilgili olması veya olmaması arasında fark yoktur. Yani ister ibâdet cinsinden olsun, ister âdet cinsinden olsun değişmez. Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkmış olması, onun bid'at olması için yeterlidir. Bu anlamda yapılan bid'at tarifinde, kelimenin, lügat manası öne çıkmıştır.
Bu anlayışı benimseyenler, görüşlerini, Hz. Peygamber (s.a.)'in *"İşlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey (bid'at) de bir sapıklıktır."*[279] Nesâi'nin rivayetinde *ise "... amellerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey bid'attır. Her bid'at sapıklıktır, her sapıklık (işleyen de) cehennemdedir."*[280] mealindeki hadisiyle temellendirmektedirler.
Suyûtî, Nesâî'nin Sünen'i üzerine yaptığı şerhinde mezkur hadisle ilgili şu nakilde bulunur:
"Nevevî'ye göre "her bid'at sapıklıktır" hükmü, tahsis edilmiş bir âmmdır. Ve sapıklık olan bid'attan maksat, baştan aşağı sonradan uydurulan şeylerdir.[281]
Bu görüşü benimseyenler arasında başta İmam Şafii olmak üzere[282], Nevevî[283], İzzeddin Ibn Abdisselâm[284], İbn Hazm[285], Ebu'l-Ferec Îbnü'l-Cevzî[286], Ibn Abidin[287] gibi İslâm bilginleri gelmektedir.
Yapılan bu tarifte bir kapalılık (mübhemiyyet) vardır. O da Hz. Peygamber (s.a.) den sonra ortaya çıkan şeylerin (özelliğinin) dikkate alınmamasıdır. Yani dinle ilgili olanla ilgili olmayan arasında, yahut dini esaslarla bir bağlantısı bulunan ile bulunmayan veya zıd düşen şeyler arasında bir ayrım yapılmamış ve hepsine birden "bid'at" ismi verilmiştir. Tabiki bu şekil bir isimlendirme, kelimenin lügat manasının daha fazla ön plana çıkmış olmasındandır. Yoksa daha sonraları kelime, lügat manasını bir ölçüde kaybederek, Hz. Peygamber (s.a.) den sonra ortaya çıkan her yeni şeye verilen isim değil, mezmum manayı ifade eden bir anlam kazanmıştır. Bid'at kelimesinin "sonradan ortaya çıkan her şey" olarak anlaşılması ise, bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki: Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan bir yenilik, eğer dinle ilgili ise, dînin asıllarına uygun ise veya delâleten bunlara kıyas edilebiliyorsa ve dine de hiç bir surette zarar vermiyor bilakis destekleyip onu teşvik ediyorsa, buna ne denilecek, sonradan ortaya çıkan şeylerde dine zarar veren şeyle vermeyen şey nasıl ayırdedilecektir? Yahut bu sonradan çıkan şey, insanlığın faydasına ait bir gelişme ve îcad ise buna ne denilecek? Görüş sahiplerince, bu kapalılık şöyle giderilmeye çalışılmıştır: "O da, ortaya çıkan yeni şeyin vasfına, faydalı-iyi olup olmama özelliğine bakmaktır, iyi-faydalı olup olmamadaki ölçü ise, Hz. Peygamber (s.a.)'in sünneti ve Kur'an'dır. İster âdet cinsinden olsun, ister ibâdet cinsinden olsun ortaya çıkan şey, bu iki esasa arzedilir ve ona göre değerlendirilir" diyerek bazı tariflere de gitmişlerdir. Mesela:
İmam Şafii şöyle der: "Bid'at iki türlüdür: Bid'at-ı memdûha (övülmüş bid'at) ve bid'at-ı mezmûme (yerilmiş bid'at). Sünnete uygun olan bid'at, bid'at-ı memdûha, sünnete uygun olmayan bid'at ise, bid'at-ı mezmûmedir."[288]
İbn Hazm, "Bid'at, Kur'an'da ve sünnette gelmeyen her şeydir."[289] der.
İbnu'1-Esir, "Bid'at iki türlüdür: Bid'at-ı Hûda, bid'at-ı dalâl. Allah'ın ve Rasûlünün emrettiği şeylerin hilâfına olan şeyler zem ve inkar sadedindedir. Allah ve Rasûlünün emredip teşvik ettiği şeylerin umûmî manası altında olan şeyler medh sadedindedir. Cömertlik, sehâvet, iyiliği emretmek gibi fiiller övülmüş fiillerdendir."[290]
Şeyh Abdülhak ed-Dihlevî, Mişkât şerhinde şöyle der: "Biliniz ki Rasûlûllah (s.a.)'den sonra zuhur eden her şey bid'attır. Sünnetin asıllarına ve kaidelerine muvafık olursa veya onlara kıyas edilirse işte o bid'at-ı hasenedir. Şayet yeni çıkan şey sünnete ve onun esaslarına muhalif ise ve onlara kıyas da edilemiyor ise, o bid'at-ı seyyiedir."[291]
Görüldüğü gibi, bu anlayışa göre, Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan şeyin Kur'an ve Sünnet esasları içinde uygunluğu araştırılıyor, ona göre hüküm veriliyor, fakat dinle ilgilidir yahut dünyevîdir, âdet cinsindendir gibi bir ayırıma gidilmiyor. Yani Hz. Peygamber (s.a.) döneminde bilinmiyen şeyler bid'at olarak kabul ediliyor. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi bu şekil bir anlayış, geniş kapsamlı olup, kelimenin lügat manasının ağırlıklı olduğu bir anlayıştır.
b- Hulafai râşidin dönemi: Bu anlayışa göre bid'at, yine dini-dindışı ayırımı yapılmadan Hz. Peygamber (s.a.) ve hulafâi râşidin döneminden sonra ortaya çıkan her yeni şey olarak kabul edilmektedir. Bid'atların ortaya çıkışı için zaman olarak hulafâi râşidin devri sonunun esas alınması ise, Hz. Peygamber (s.a.)'in bir hadisine dayandırılmaktadır:
İrbad bin Sâriye'den rivayet edilmiştir: "Rasûlûllah (s.a.) bir gün sabah namazını müteakip bize son derece tesirli vaaz etti. Bu vaazın tesirinden gözler yaşardı, kalpler ürperdi. Ashaptan biri
"Kuşkusuz bu, vedalaşan bir kişinin öğütleri (gibi)dir, o halde Yâ Rasûlûllah bize neyi tavsiye buyurursunuz?" dedi. Rasûlü Ekrem buyurdu ki:
"Allah'ın emirlerine saygılı olmayı, (idareciniz) Habeşli bir köle bile olsa dinleyip itaat etmeyi size tavsiye ederim. İçinizden yaşayanlar bir çok fitnelere (ihtilaflara) şahid olacaklar. Sonradan meydana çıkan (uydurulmuş) işlerden önemle sakınınız. Çünkü bunlar dalâlettir. İçinizden her kim bunlara ulaşırsa benim sünnetime ve hidâyet üzere olan râşid halifelerin yoluna sımsıkı sarılsın.."[292]

Hadiste "hulafâi râşidinin: " bizzat zikredilmesi, onların döneminde ortaya çıkan şeylerin bid'at kabilinden olamayacağı, çünkü onların yaptıkları veya onayladıkları şeylerin de bir yönüyle sünnet olduğu inancı[293] bu görüş sahiplerince ileri sürülmektedir. Yine Hz. Peygamber (s.a.)'in: *"Benden sonra Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz."*[294] emirleri bunu desteklemektedir.
Bu anlayışa göre de bid'at, lügat manası ağırlıklı olarak tarif edilmiş ve muhdes şeylerin bidatlık sınırı biraz genişlemiş ve Hz. Peygamber (s.a.) döneminden hulafâi râşidin dönemine kadar kaymıştır. Ortaya çıkan şeylerin bid'at olup olmaması konusundaki değerlendirmeye esas olan ölçüye, hulafâi râşidin de eklenmiştir. Yani, Kur'an, Sünnet ve hulafâi râşidinin sünneti (uygulamaları) dır. Yeni zuhur eden bir şeyin bidatlığı, veya bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie oluşu, bu zikredilen ölçüye uygunluğu nisbetindedir.
c-Sahâbe Dönemi: Sonradan meydana gelen şeylerin bid'at kabul edilmesi, ancak o şeyin Hz. Peygamber (s.a.) ve tüm sahâbe-i kiram döneminden sonra ortaya çıkmış, Kur'an, sünnet ve sahabe uygulamalarında bir benzerinin veya kıyas edilebilecek bir kaidesinin bulunmamış olmasıyledir.[295] Bu anlayışta, zaman dilimi daha da genişlemiş sahabe dönemi sonuna kadar uzamıştır ki, en son vefat eden sahâbî, Ebu't-Tufeyl Amir bin Vâsile'dir. Onun ölüm tarihi ise hicrî 110'dur. [296] Bu da tarih olarak Emevî halifelerinden Hişam bin Abdilmelik zamanına rastlar.[297] İslâm'ın doğuşundan itibaren yüz yıllık (bir asırlık) bir zaman dilimi içinde zuhur edip o dönemde yaşayan her hangi bir sahâbinin tasvibinden geçen bir takım yeni şeyleri (muhdesat) bid'at olarak görmeyip, ancak bu dönemden sonraki yeni şeyler için bid'at olup olmadığı değerlendirmesine gidilmesindeki esas unsur: Sahâbe-i kiram'ın sözlerinin, fiillerinin ve tasviplerinin de sünnet olarak kabul edilmesi düşüncesidir. Şâtıbî, sahabeden sadır olan fiillerin durumu hakkında şu görüşü ileri sürer;
"Onlar ya kendilerince sabit olan fakat bize kadar ulaşmamış olan bir sünnete tabî olmuşlardır, ya da üzerinde bütün sahâbilerin veya Raşid halifelerin icmâ ettiği bir içtihada dayanmışlardır. Onların bir konuda icmâ etmeleri, icmâ sayılmaktadır. Halifelerin ameli ise, aslında tüm sahabenin icmâı anlamına gelir. Çünkü maslahat gereği, tüm insanları o şeyle amel etmeye sevkeden bu ve bu arada sahabenin böyle bir davranışa karşı herhangi bir tepki göstermemesi, onların da hükme katıldıklarını gösterir."[298]
Abdulğani en-Nabîûsî, Birgivi'nin Tarikat-ı Muhammediye'si üzerine yaptığı "el-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhu Tarikatı Muhammediye" isimli şerhinde, müellifin bidati tarif ederken " : İlk dönemden sonra" ifadesinden, ilk dönemin selef yani Rasûlüllah (s.a.) ve Sahabe dönemi olduğunu açıklamaktadır.[299] Ancak bazı sahabenin kendi zamanlarında ortaya çıkan şeylere "bid'at" diye hükmetmiş olmalarına gelince ise, (o durumda) bid'at terimi mutlak olmakla birlikte, şayet meydana getirilen bir şeyin kötülüğüne dair gerek sözlü gerekse fiilî işaretler mevcutsa, bu taktirde, ihdas olunan yenilik, kabul edilmeyip reddedilir. Çünkü o kötüdür. Onlara göre böyle bir emareyi taşıması onun reddi için yeterlidir. Şayet böyle olmayıp da, onun kabul edilebilir olduğuna bir işaret varsa, bu alınabilir. Çünkü bu şerî manada bid'at olmayıp, genel manasıyla yani lügat anlamıyla bir bidat ve yeniliktir. Dalâlet manasına gelen mezmum manadaki bid'at değildir" diyen Leknevî[300], bu konuda şu misalleri verir: Birinciye örnek (bid'at sayılana): Ebu Davud'un Mücâhid'den tahriç ettiğine göre şöyle demiştir: "Ibn Ömer'le birlikte bulunuyordum. Bir adam öğle veya ikindi namazında tesvib yaptı (=Yani ezanla kamet arasında ikinci bir i'lamda bulundu "essalatü hayrun minennevm" gibi). Bunun üzerine Ibn Ömer: Onu yanımızdan çıkarın. Zira onun yaptığı bid'attır."[301] dedi. Yine Aynî, "el-Binâye Şerhu'l-Hidâye" isimli eserinde şöyle der: "Mebsut'ta rivayet edilmiştir ki Hz. Ali (r.a.) yatsı namazında tesvîb yapan bir müezzin gördü de şöyle dedi: "Bu bid'atçiyi mescitten çıkarınız!"[302] Devamla Leknevî şu açıklamayı yapar:
(Zikredilen) bu iki haber bulunmasına rağmen bütün namazlarda tesvîb yapılmasını fakihler nasıl iyi gördüler (istihsan ettiler) dersen, ben şöyle derim: Bu konuda İslam bilginleri üç görüş üzere ihtilaf etmişlerdir:
Birincisi: Sabah namazı hariç bütün namazlarda tesvîb mekruhtur. Sabah namazı ise uyku ve gaflet (in galebe çaldığı bir) vakittir. Bundan dolayı müezzinin tesvib yapması iyi görülmüştür. Bu da aslı Ebû Davud'un tahriç ettiği şu hadise dayanılarak istinbat edilmiştir: "Ebu Bekre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Şöyle der: "(Bir gün) sabah namazı için Rasûlüllah (s.a.) ile beraber çıktım. (Mescide giderken O), her bir adama uğruyor onu namaza çağırıyor, yahut ayağıyla onu (uyandırmak için) hareket ettiriyordu.)"[303] Aliyyü'1-Kârî de bu hadisle ilgili olarak: "Edindiğim (bilgilere) göre, bütün namazlarda tesvîb yapılmasının meşrûiyyeti bu hadisten alınmıştır." der.[304]
İkincisi: Bu Ebû Yusuf'un görüşüdür. Ona göre tesvîb, ümerâ (idareciler) yahut müslümanların işleriyle meşgul olan (önder kişilerin namaza çağrılmalarında) caizdir. Müteaddid rivayet tarikleriyle nakledilmiştir ki, Bilâl-i Habeşî Hz. Peygamber (s.a.)'in hâne-i saadetlerinin kapısına gelirler ve onu namaza çağırırlardı.[305] Bu ve benzer rivayetler tesvîbin cevazına delil teşkil edecek uygulamalardır.
Üçüncüsü: Müteahhirûn ulemânın görüşüdür. O da Akşam namazı hariç bütün namazlarda ve bütün insanlar için tesvîb yapılması müstahsen görülmüştür. Müteahhirûn ulema konuyu şöyle tevcih ederler: Zamanımızda bütün namazlara karşı bir tembellik gösterme zuhur etmiştir.
(İnsanları) tekrar tekrar namaza çağırmak daha evlâdır. Ama asr-ı saadette böyle değildi, ihtiyaç da duyulmuyordu. Zikredilen yukarıdaki iki esere (habere) muhalefet edilmesi, bu mazeretten dolayıdır.[306]
Leknevî, daha sonra bu konuda ikinci örnek olarak teravih namazı konusunda Hz. Ömer (r.a.)'m cemaatle kılınmasını emredip sonra da "Bu ne güzel bir bid'attır" sözünü değerlendirerek şu tesbitte bulunur: "Sahabenin ihdas ettiği şeyler bid'at değildir." Sahabenin gidişatına (sünnetine) uymayı emreden pek çok hadis vardır,[307] Hz. Ömer'in ifadesinde geçen "bid'at" sözü, yenilik manasında olup, kelime, ıstılah olarak kullanılmış değil, lügat olarak kullanılmıştır. Nitekim İbn Teymiyye bunu şöyle açıklar:
Teravih namazı, Peygamberimiz zamanında teker teker de kılınmış, cemaatle de kılınmıştır. Peygamberimiz ilk gecelerinde teravih namazının cemaatle kılındığı bir Ramazan ayının, üçüncü ve dördüncü gecesinde yine cemaatle teravih kılmak amacıyla mescidde Toplanan sahâbîlere şöyle buyurmuştu:
"Size teravih namazı kıldırmaya çıkmayışımın sebebi, bu işin üzerinize farz olmasından duyduğum endişedir. Bu namazı evlerinizde kılınız. Çünkü insanın farzlar dışındaki en faziletli namazı evinde kılacağı namazdır."[308]
Hz. Peygamber'in teravih namazını kıldırmaya çıkmayışının sebebi açıktır. O da bu namazın farz olarak kabul edilme endişesidir. Daha sonra Hz. Ömer döneminde, müslümanlar, mescidi kandillerle aydınlatarak bir imamın arkasında topluca teravih kılmaya başlayınca, bu uygulama daha önceki tatbikatlardan farklı olduğu için "bid'at" diye adlandırılmıştır. Çünkü terimin sözlük anlamı, bu isimlendirmeye elverişlidir. Yoksa bu uygulama ıstılah anlamıyla bid'at değildir. Sebebine gelince sünnet onu, salih amel kapsamına almış fakat sadece farz kabul edilir endişesiyle devam ettirmemiştir. Peygamberimizin vefatıyla farz olma endişesi ortadan kalktığı için bu uygulamanın yeniden yapılmasında hiç bir engel kalmamıştır."[309]
Konuyu özetlersek, Hz. Peygamber (s.a.) zamanında olmayan ve fakat sahabe tarafından ortaya konan bir yenilik (bid'at)'i alıp almama konusunda şunlara dikkat edebiliriz:
1. Kur'an ve sünnette bunun iyi ve güzel olduğuna dair bir nass varsa, onunla amel etmek daha evlâdır. Gerçi hâdise her ne kadar Hz. Peygamber (s.a.) döneminde meydana gelmemiş ise de bunu, şeriat temellerine dahil etme imkanı vardır.
2. Kur'an ve sünnette bunun iyi ve güzel olduğuna delâlet eden bir nass olmayıp bilakis muhalif bir nass varsa, bu durumda, sahabenin yaptığı işin şeriat dışı olmayacağı dikkate alınarak, o konudaki muhalefet eden nass çerçevesinde sahabenin uygulaması anlaşılmaya çalışılır, bu konuda bütün güç sarfedilir. Buna rağmen sahabe uygulaması açık olarak nassa muhalif oluyorsa, sahabe uygulaması alınmaz. Çünkü nass esastır. Sahabe bu durumda mazur sayılır, zira bu konudaki bilgi kendisine ulaşmamıştır. Eğer ulaşsaydı böyle nassa muhalif uygulamada bulunmazdı.
3. Eğer sahabenin yaptığı bu iş (yenilik=bid'at) hakkında lehte ve aleyhte bir delil yoksa, o konuda sahabe uygulaması alınır. O fiilin işlenmesi hususunda sahabe ittifakı varsa bununla amel edileceği açıktır. Ancak sahabe arasında ihtilaf varsa, müctehid dilediği sahabenin görüşünü tercih edebilir. Çünkü hangi sahâbiye uyarsa hidayet bulur.[310] Usul-û fıkıh kitaplarında konu detaylı bir şekilde incelenmiştir.
d- Tabiin Dönemi: Bid'atların ortaya çıkmasında bu sınırın tabiin devri olduğu ileri sürülerek bid'at tarifleri yapılmıştır. Şöyle ki: Bid'at "Mânây-ı aslîsi sonradan hadis olan, noksan veya fazla şeylerde istimali galib oldu. Binaenaleyh lisan-ı şer'îde ba'de'l-ikmal emr-i dinde süneni seniyye-i muhammediyyeye, ahkâm-ı şeriyyeye, ashâb ve tabiine âray-ı muctemiasına külliyyen muhalif olarak muahharen hadis olan ehvâl ve âmâle ıtlak olunur."[311] Hz. Peygamber (s.a.)'in bir hadisine dayanarak bu sınırı, tebeî tabiin dönemine kadar genişletmişlerdir.[312] Bu konudaki hadis şöyledir:
"Sizin en hayırlılarınız benimle beraber yaşayanlardır. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenler..."[313]
Böylece bu hadiste her üç nesil de ifâde edilmiştir. "Tabiin ile tebeî tabiin zamanlarında meydana gelen yeni şeyler ve îcadlar hakkındaki açıklama da, yukarıda sahabe dönemiyle ilgili yapılan açıklamanın aynısıdır. Yani meydana gelen yeni bir şeyde, tabiîler tarafından herhangi bir reddetme vâki olmuşsa bu bid'attır, değilse bid'at sayılmaz."[314]
Bid'atın ortaya çıkmasındaki zaman dilimlerindeki bu şekildeki ihtilafa rağmen hepsi de ister dinî olsun, ister din dışı olsun, ister ibadetle ilgili olsun, isterse âdetle ilgili olsun mezkur dönemlerden sonra ortaya çıkan şeylerin bid'at olduğu konusunda ittifak halindedirler. Ancak bu bid'atların, Kur'an, sünnet yahut Kur'an, Sünnet ve hulafâi râşidin yahut Kur'an, Sünnet, Sahabe-i kiramın sünneti; yahut da Kur'an, Sünnet, Sahabe Tabiin ve tebei tâbiin'in sünnetine uygun olup olmaması açısından bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve ona göre bid'at-i hasene

veya bid'at-i seyyie diye isimlendirilmektedir. Bid'at kelimesinin muhtevasında ittifak vardır fakat bid'ate konu olacak vakıanın ortaya çıkış zamanı ve sınırında ihtilaf bulunmaktadır.[315]

2- Dar Kapsamlı Bid'at Tarifi

Dar kapsamlı bid'at tarifi ise, "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[316] Hâdimî şöyle der: "Eğer denilse ki: Dünya işleri, şeriatin hükümlerinden hariç değildir. Zira kulların fiillerinden hiç bir fiil, şeriatın ahkâmından olan hiç bir hükümden uzak olamaz.
Deriz ki: Belki de burada geçen dinden murad, îtikâdî olsun veya amelî olsun ibadetlere mahsus olan hükümlerden ibarettir."[317]
Bu tarife göre dinle ilgili olmayan mubah şeyler bid'at kavramının kapsamına girmemektedir. Yani günlük hayatta meydana gelen yeni icadlar, teknolojik gelişmeler ve bir takım sosyal değişmeler bid'atın konusu değildir. Bu görüşe sahip îslam bilginleri arasında İmam Mâlik[318] (ö.179/795), Turtûşî[319] (ö.520/1126), Şâtıbî[320] (ö.790/1388), Bedreddin Aynî[321] (ö.855/1451), Birgivî[322] (ö.981/1573), İbn Teymiyye[323] (ö.728/1328), İbn Hacer el-Askalanî[324] (ö.852/1448) ve İbn Receb el-Hanbelî[325] (ö.795/1393) sayılabilir.
Şâtıbî, el-İ'tisam isimli eserinde: "Bid'at, dinde sonradan îcad edilen ve şerîate uygunmuş gibi görünen bir yoldur ki, onunla Allah Teâla'ya daha çok ibadet kastolunur."[326] diye tarif eder.
Görüldüğü gibi Şâtıbî, bid'atı "dînî görünümlü yol" olarak tarif etmiştir. Buna göre, bir kimsenin bir şeyi yemeyi kendisine yasaklaması bid'at değildir, ancak bu yasaklamayı dindarlık vesilesi sayması bid'attır.[327]
Şâtıbî'nin bu tarifinde, dar kapsamlı bid'at anlayışı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Din emretmediği halde dinin emriymiş gibi göstererek ve de bununla Allah'a daha fazla kulluk yapacağı inancına sahip olmak.
Bid'atı bu mânâda anlayanlar Hz. Aişe (r.a.)'nın rivayet ettiği şu hadisi delil getirmektedirler: *"Kim bizim şu işimizde, ondan olmayan bir şeyi ihdas ederse, o reddedilmiştir."*[328] Hadisin metninde geçen *"bizim şu işimizde"* ifadesinden murad, din ve şeriat demektir.[329]
Böylece bid'at denilince, akla gelen sadece "bid'atı seyyie" dir. Yani bid'atın hasenesi olmaz. İbn Receb el-Hanbelî şöyle der:
"Bid'attan murad; şeriatte olduğuna hiç delil olmayan ve şeriatte aslı olmayıp yeni ihdas olunan şeydir. Şayet yeni ihdas olunan şey aslında şeriatte var ise, bu takdirde o şey, her ne kadar lügat itibariyle bid'at olsa da, gerçekte şer'an bid'at değildir."[330] İbn Hacer el-Askalânî de aynı kanaatte olup, bid'at, sünnetin zıddı olan şeyler için kullanılır. Bu durumda bid'at, bid'at-ı mezmûmeyî anlatır, hasenesi olmaz."[331] Tarikat-ı Muhammediye şerhi olan el-Berîka'da, müellif Hâdimî aynı şeyi söylemektedir: "Bid'attan gaye kınanan bid'attır (Yani bid'at-ı seyyie)."[332] "Fakihlere göre de bid'at asla âdetleri içine almaz, onlara şamil değildir."[333]
Konu, İslâm bilginleri arasında tartışma konusudur ve tamamen bir değerlendirme, konuya bakış açısı meselesidir. Konuyu, bid'at kelimesinin lügat manasından hareket ederek geniş kapsamlı bir tarifle ele alanlar, zorunlu olarak bir takım sınıflandırmalara girmişler, "bid'at-ı hasene", "bid'at-ı seyyie"; "bid'at-ı memdûhe", "bid'at-ı mezmûme"; "bid'at-ı hûdâ", "bid'at-ı dalâl" gibi, genellikle ikili taksimde bulunmuşlardır. Bundan başka toplumda ortaya çıkmış bid'atları âdeta gözlemleyerek "bid'at-ı hakîkî, bid'at-ı izafî", "bid'at-ı fiilî, bid'at-ı terkî"; "bid'at-ı amelî, bid'at-ı îtikâdî"; "bid'at-ı âdet, bid'at-ı ibâdet" gibi taksimler de yapılmıştır. Ayrıca bid'at, hüküm açısından da ele alınarak "Vâcib, haram, mendub, mubah ve mekruh" şeklinde fıkhî değerlendirmelere de tabî tutulmuştur. Bu konuda ileride bilgi verilecektir.
Bid'atı, bu kelimeye yüklenmiş mezmum mânâyı ihtiva eden bir terim olarak ele alıp dar kapsamlı bir tarifle anlayanlar, bid'at denilince, mezmum mananın anlaşılması gerektiğini, buna göre de bid'atın "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili konulardaki ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şey" olduğunu, bu konuda hiç bir şekilde taksime yahut sınıflandırmaya gidilemiyecegini ileri sürerek, dolayısıyla bid'at'ı; hasene veya seyyie diye ayırmanın anlamsız olduğunu söylemektedirler.
Mahiyet ve muhteva itibariyle arzettiğimiz bid'at, gerek geniş kapsamlı manası, gerekse dar kapsamlı manası ile İslam tarihi boyunca hayatiyetini devam ettirmiş, halen muhtevası genişleyerek devam etmektedir. O kadar ki, bazen bid'at kelimesi hurafe kelimesiyle müteradif (eş manada) kullanılmaya başlamıştır. Aslen geleceği ifade eden bid'at kelimesinin (muhtevasındaki "yenilik" manasından dolayı),geçmişin akıl dışı inançlarından ibaret olan, hurafe kelimesiyle, aynı manayı paylaşır hale gelmiş olması düşündürücüdür.[334] Zira dinin özü ve hayatın gerçekleri o derece unutulmuştur ki, geçmişe ait hurafeler yeni bir şeymiş gibi kabul görmüştür. Bu bize cehaletin boyutunu ve ulaştığı sonucu göstermektedir. İster dinî olsun ister olmasın, hayatın tüm safhalarına cehaletin egemen olması, toplumda bâtıl düşünce, boş inanç ya da bid'at ve hurafeleri câzib hale getirmektedir.
Bid'at konusunda yazılan pek çok eserde, yukarıda zikrettiğimiz bir takım sınıflandırmalara tabî tutulabilen geniş kapsamlı bid'at anlayışı ele alınmış ve devamlı bid'at-ı hasene, bid'at-ı seyyie konusu işlenmiştir. Bu anlayış bu gün topluma hakim olan düşüncedir. "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şey bid'attır." Anlayış bu kadar geniş tutulunca hemen hemen İslâm'a ait bütün ilmî disiplinlerde, kendine yer bulmuştur. Yani bid'at, Kelamda, Fıkıhta, Hadiste, Tefsirde yeri geldikçe kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu ilmî disiplinler içinde daha ilk devirlerden itibaren özellikle hicrî 1. asırdan İtibaren Kelâm ön plana geçmiş hatta bid'at konusu, Kelâm ilminin belli konuları arasına girmiş ve bir takım îtikâdî fırkaların tesbit ve tayininde ayırıcı vasıf olarak ortaya çıkmıştır,[335]
Bütün bu açıklamalardan sonra bid'atı şöyle tarif etmemizin daha uygun olacağı kanaatindeyiz:
"Bid'at, Hz. Peygamber'in teblîgat ve talimatından sonra dinde yapılan ziyade ve noksanlıktır."
Bu tarifimizde geçen bazı ifadelerin açıklanması gerekmektedir, şöyle ki:
a) "Hz. Peygamberin tebligat ve talimatı..." ifadesiyle gerek Hz. Peygamber'den sudur eden söz-fiil ve takrirleri gerekse Hz. Peygamber'e sahabe tarafından izafe edilen söz-fiil ve takrirleri anlıyoruz. Çünkü sahabenin Hz. Peygamber'e izafeten naklettikleri şeyler de kaynak itibariyle aynıdır, yani sanki ondan sâdır olmuştur. Zira kendilerinin onları aklen bilmeleri mümkün değildir. Ama aklen bilmeleri mümkün olanlar varsa onları ayırıyoruz. Birincilere, Hadis Usulü terimiyle "Hükmen Merfû"; ikincilere ise sahabe kavli yahut mevkuf hadis diyoruz.
Bazı müelliflerin "Kur'an ve sünnette kaynağı -açık veya gizli, delâleten veya işareten- olmayan..." şeklindeki ifadelerini biz "Hz. Peygamber'in tebligatının içinde veya tebligatı dışında olarak anlıyoruz. Çünkü Hz. Peygamber'den sonra, dinde ortaya çıkan şeyler hakkında Kur'an ve Sünnetten istinbat yoluyla verilen hükümleri de Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatı kapsamında görüyoruz. Bu sebepten "Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatından sonra ..." ifadesini özellikle kullanmış bulunuyoruz.
b) "Dinde yapılan ziyâde ve noksanlık" ifadesiyle de, Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatı kapsamında olmayan yeni ortaya çıkan şeylerin (=Muhdesât) bid'at olabilmesi için dinî konularla ilgili olması (ibâdet-îtikâd gibi) gerekir. Her ne kadar din kelimesi hayatın bütün teferruatını kapsamaktadır deniliyor ise de bu mânâ daha çok din kelimesinin lügavî ağırlıklı manasıdır. Ama terim (=ıstılah) olarak din kelimesini ele alırsak, din: îtikâdî konularda, ibadetle ilgili konularda ve muamelâtla ilgili konularda Allah ve Rasûlü tarafından kaideleri konmuş, kuralları belirlenmiş hususlar ya da bu kaide ve kurallar istikametinde istinbat edilen hususlar manasınadır. Bu konularda yapılacak farklı yorumlar genel çerçevenin dışına çıkmadıkça kabul edilir. Genel çerçevenin dışına çıkılır, dinde ilave ve noksanlık getirme gibi bir boyuta ulaşırsa bu bid'attır. Bu manada bid'at denilince de akla bid'at-ı seyyie gelir. Zaten konu böyle ortaya konulunca artık bid'at-ı haseneden söz edilmez.
Dinî hayatın dışında ortaya çıkan şeyler bid'at değildir. Teknolojik yenilikler, yeni buluşlar, bir takım ilmî gelişmeler bid'at olarak degerlendirilmemelidir.[336]

C) Bîd'atın Örfle Münasebeti

Lügatte "insanların işlerinde ve âdetlerinde alışageldikleri şey"[337] manasına gelen örf, terim olarak "insanların akıllarının şehadetiyle üzerinde birleştikleri, tabiatlarının doğru kabul ettiği (iş ve inanışlardır)."[338] "Akıl veya din yönünden iyi-müstahsen görülen, selîm akıl sahiplerinin kötü karşılamadığı şey" diye de tarif edilmektedir.
Bid'atın örfle münasebeti çok yakından ilgilidir. Geçmişten îtibâren yaşana gelen örf, dinin bazı temel ilkelerine ters düşebilir. Bunlar reddedilmiştir. İslâmî yaşayışta bunlar artık yaşanmaz. Ancak öyle örf çeşitleri vardır ki içinde bulundurduğu özellikler itibariyle manevî bir şekil almıştır. Zamanla da sanki dinin bir emriymiş gibi takdim edilmiş hatta benimsenmiştir. Aslında yapılan şey geçmişin yeniden canlandırılması, taklid edilmesidir. Veya toplumlararası etkileşim sonucu başkasına ait bir örfün taklid edilerek benimsenmesi ve zamanla dinî-mânevî bir hüviyyete bürünmesi şeklindedir. Bu da İslam'ın temel esprisiyle zıd düşmüş olmasına rağmen reddedilmesi gerekirken, dinî bir değer olarak taklid edilmesi şeklinde ortaya çıktığından, bir anlamda dinde ilave ve noksanlık getirmektir.
Bid'atın örfle münasebeti bu açıdan ele alınmalı ve değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.[339]

II- Bid'atın Menşei

Bid'atın menşei hakkında İslam bilginlerinin çoğu ilk bid'atın, Haricîlerin çıkışıyla başladığını ileri sürerlerken[340], bazıları bunun, önceki devirlerde olduğunu, meselâ Hz. Osman (r.a.) dönemindeki fitne hareketleriyle, Abdullah b. Sebe'nin faaliyetleriyle ilgi kurmakta[341]; bir kısmı Hz. Peygamber dönemine götürmekte[342]; bir kısmı da meselâ, Endülüs âlimlerinden Ebû Bekir Muhammed b. Velid et-Turtûşî (ö. 520/1126) bid'at kelimesinin, ıstılah manasındaki muhtevayı dikkate alarak "tebdil ve tağyir yahut ziyâde ve noksanlaştırma" ifadesinden hareketle, geçmiş ümmetlerin işledikleri ma'siyetler olarak, Kur'an'da zikredilen bazı tutum ve davranışların[343], ziyâde ve noksanlaştırmaların, tebdil ve tağyirin[344] de Bid'at olduğu kanaatiyle, konuyu "Kitabu'l-havâdis ve'1-bid'a" isimli eserinde uzun uzun açıklamaktadır.[345] Turtûşî'nin bakış açısından konu ele alınırsa, şöyle anlaşılması gerekecektir: Hz. Adem (a.s.)'dan itibaren, bütün ilahî dinlerde sonradan meydana gelen ziyâde ve noksanlıklar yani yapılan tahrifat, bid'at çerçevesinde mütâlâa edilmektedir. Ancak bu anlayış, ileride de temas edileceği gibi bid'at çeşitlerinden küfrü gerektiren bid'at nevine has bir anlayış olmalıdır.[346]

A- İslam'da İlk Bid'at

"İslam'a yönelik ilk bid'atın, Hâricilerin[347] ortaya çıkışı"[348] olduğu bilinmektedir. Ancak, bid'atın en geniş manası itibariyle, Hz. Peygamber (s.a.)'in tebliğ edip kaide ve kurallarının vaz edildiği dine (İslam'a) karşı, her türlü itiraz olarak algılandığında, ilk bid'at teşebbüslerinin daha Hz. Peygamber (s.a.) döneminde ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu konuda iki örnek görelim,
Câbir bin Abdillah (s.a.) şöyle dedi:
Rasulullah (s.a.) Huneyn'den döndüğü zaman Ci'râne mevkiinde iken kendisine Zu'1-Huveyris denilen bir kimse geldi. Bu sırada Bilal'ın elbisesi içinde (eteğinde) gümüş paralar dolu olup, Rasulullah (s.a.) de bundan alıyor ve insanlara veriyordu. O kimse:
"Ya Muhammed! Adaletli ol," dedi. Rasulullah:
"Sana yazıklar olsun! Ben de adaletli olmazsam, artık kim adaletli olur? Ben adaletli olmazsam (Sen âdil olmayan bir insana tabi olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir"; buyurdu.
Bunun üzerine Ömer bin Hattab:
"Bana müsaade et yâ Rasûlallah! Şu münafığı öldüreyim", dedi. Rasulullah:
"İnsanların, Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor, demelerinden Allah'a sığınırım. Mukakkak bu şahıs ve bunun avânesi Kur'an'ı okurlar fakat okudukları Kur'an hançerelerine geçmez. Onlar, Kur'an'dan (Dinden) okun, avdan delip çıktığı gibi çıkarlar" buyurdu.[349] Böylece itiraz eden kişi Rasulullah (s.a.)'e karşı itiraz kapısını açmaya ve O'na tam teslimiyet ve ittibaya karşı çıkmaya teşebbüs etti.[350]
Hadis şarihleri, bunların, "başsız yaşamak isteyen ve ümmetin içtimaî dağınıklığını ihtiyar eden Hâriciler olduğunu bildiriyorlar."[351]
Yine Hz. Peygamber'e karşı bir bir başka itiraz, Ensar'dan bazıları tarafından gelmişti. Enes bin Mâlik şöyle nakleder:
Allah Teâla, Huneyn (630 m.) harbinde Rasûlüne Feyy olarak verdiklerini Kureyş'ten bir takım kimselere yüzer deve vermeğe başladığında Ensar'dan bazı kimseler:
- Allah, Rasûlüne mağfiret etsin. O Kureyş'e veriyor da bizleri bırakıyor. Halbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşlilerin kanı damlamaktadır, dediler.
Enes bin Mâlik devamla dedi ki: Ensârın bu sözü Rasullullah'a (s.a.) duyuruldu. Rasullullah Ensar'a haber gönderip, onları deriden bir çadır içinde topladı. Ensar toplanınca Rasulullah (s.a.) yanlarına geldi ve:
"Sizin tarafınızdan söylenmiş olup bana ulaşan bu söz nedir?" dedi. Ensar'ın anlayışlı olanları:
"Ya Rasulallah bizim görüş rey sahibi olanlarımız hiç bir şey söylememişlerdir," dediler. Yanlız yaşları küçük bazı gençlerimiz: Allah mağfiret buyursun. O, Kureyş'e ihsanda bulunuyor da bizleri bırakıyor. Halbuki bizim kılıçlarımızdan hâlâ Kureyş kanı damlıyor, demişler. Bunun üzerine Rasullullah (s.a.):
"Ben Kureyş'ten henüz küfre yakın bulunan bazı kimselere (=muellefe-i kulûb) dünyalık veriyorum ve bununla onların gönüllerini İslâm'a alıştırıyorum. Bu insanlar, aldıkları mallarla evlerine giderlerken, siz de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönmenizden razı olmuyor musunuz? Allah'a yemin ederim ki sizin peygamberle Medine'ye dönüp gitmeniz, onların ganimet mallarıyla evlerine gitmelerinden şüphesiz çok hayırlıdır", buyurdu. Bunun üzerine Ensar:
"Ya Rasulallah! Biz seninle Medine'ye gitmeyi tercih ederiz. Bizler buna çoktan razı olmuşuzdur," dediler. Rasûlüllah:
"Emin olunuz ki, bundan sonra yakın bir zamanda başkalarının sizlere üstün tutulmasına şahid olacaksınız. Sizler, Allah'a ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar sabredinizi. Ben Havz başında olacağım", buyurdu. Ensar hep beraber:
"Sabırlı olacağız," dediler.[352]
Bu iki olayda olduğu gibi gerek münafıkların müslümanlar arasında fitne çıkarma teşebbüsleri[353], gerekse yahûdilerin Evs ve Hazrec kabileleri arasında fitne ateşini yakıp her iki kabileyi birbirlerine karşı savaşmaya tahrik etmelerini Hz. Peygamber engellemiştir.[354]
Böylece Hz. Peygamber'e ve O'nun sünnetine karşı ilk itirazların, İslam toplumuna giren yabancı fikirlerin, daha Hz. Peygamber döneminde ortaya çıkmaya başladığını, kural dışı bu hareketlerin, kelimenin mezmum manası ile ıstılâhî anlamda ilk bid'at teşebbüsleri olarak görüyoruz. Ancak bu teşebbüsler münferid olaylardır. Bunlara bakarak konuyu genellemek hatalı olabilir, fakat bununla beraber ıstılâhî anlamda bid'atın üslûbu açısından bir tesbittir.
Rasûlüllah'ın vefatını müteakip yeni ihtilaflar zuhur etmiş, ridde olayları olmuş, İslam coğrafyasının hızla genişlemesi sonucu farklı kültürdeki toplumlar İslam'ı kabul ettikçe beraberlerinde, ictihad edilerek çözümü sağlanacak yeni yeni problemleri de İslam'a taşımışlardır. Çıkan bu yeni problemler karşısında, Kur'an ve Sünnet çerçevesinde içtihadlar yapılıp çözümler önerildiği gibi, Kur'an ve sünnetin ruhuna uygun düşmeyen fikir ve düşünceler de üretilmeye, topluma yayılmaya, deklare edilmeye başlanmıştır.
Daha çok îtikâdî alanda görülen bu düşünce ayrılıkları, bazı müteşâbih ayetlerin yorumlanması, anlaşılması sırasında ortaya çıkmış, İslam toplumunda yeni fırkaların, bölünmelerin dogmasına sebep olmuştur. Bu manada, İslam'a yönelik ilk bid'at Hâricilerin ortaya çıkışı olarak bilinmektedir.
Tabiidir ki bu düşünce farklılıklarının bir alt yapısı olmalıdır. Bu alt yapı üzerinde ihtilaflar, neşvu nema bulmuşlardır. O da, fetih hareketleri sonucu, İslam'ın doğduğu Hicaz bölgesine nisbetle daha zengin olan bölgelerin İslam coğrafyasına katılması, bu coğrafya üzerinde yaşayan halkın İslam'ı kabul etmelerine rağmen, gerekli olan İslâmî şuura ulaşamamaları sebebiyle eski sahip oldukları inanç ve geleneklerini -İslam'a aykırı olmasına rağmen İslam kisvesi altında yaşatmak istemeleri; İslam toplumunda meydana gelen siyasî ayrılıklar sonucu, topluma rehber olacak konumda bulunan sahabe neslinin, kontrol mekanizmasını, yani toplumun, saf İslam anlayışı ile ne derece örtüşüp örtüşmediği konusundaki gerekli uyarı ve yönlendirme faaliyetlerinin istenilen düzeyde etkisini göstermemesi gibi son derece girift gelişmelerdir.
Hz. Ömer, fitneleri yok etmeye karşı azimli, bid'atlara geçit vermeyecek bir hassasiyette, Kur'an ve Sünneti en güzel şekilde yorumlayıp uygulayan bir sahâbî-Haiife idi. Onun hilâfeti döneminde ilk bid'atçı olarak görülen kişi Sabi'g bin Asel'dir. Kendisine îbn Sehl el-Hanzalî de denilir, İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde naklettiğine göre, Medine'ye gelen bu zat, Kur'an'daki Müteşâbih ayetler hakkında sorular sormaya başlamış, Hz. Ömer onu te'dib edip kafasını yarmış, hatta Hz. Ömer kafasına vurup da kan akınca, bu şahıs:
"Ya Ömer! Bu sana yeter, artık kafamdaki o şeyler (yanlış düşünceler) gitti" demiştir. Daha sonra Hz. Ömer onu Basra'ya sürmüş, Ebû Musa'ya bir mektup yazarak, onunla oturulmamasını, ona herhangi bir ihsanda bulunulmamasını belirtmiştir. Dârekutnî'nin tahriç ettiği bir habere göre Hz. Ömer onu Haricî görüşleri savunmakla suçlamıştır.[355] Bununla beraber Zehebî (748/1374) bid'at'ın kavram olarak taşıdığı mânâsı itibariyle Hz. Osman'ın şehadetinden sonra ortaya çıktığını nakleder: "Hz. Osman'ın hilafeti zamanında herhangi bir bid'at zuhur etmemiştir. O'nun öldürülmesiyle birlikte, birbirine karşı iki bid'at ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Hz. Ali'yi tekfir eden Havâric diğeri de O'nun imametini, ismetini, nübüvvet ve uluhiyyetini iddia eden Ravâfıza (Gulât-ı Şia) bid'atları idi. Sahabe asrının sonlarına doğru, İbnü'z-Zübeyr ve Abdülmelik'in yönetimleri esnasında Mürcie ve Kaderiyye bid'atları, tâbiun asrının başlarında ve Emevî hilâfetinin sonlarında da Cehmiyye ve Müşebbihe bid'atları zuhur etti. Sahabe devrinde bunların hiç biri olmamıştı.[356]
Bid'at denilince hemen akla, genellikle îtikadî anlamda İslâm'da meydana gelen sapmalar gelmektedir. Bid'atı konu edinen hemen bütün çalışmalarda, bazı müteşâbih ayetleri kendilerine has yorumlarıyla cumhur ulemâdan ayrılan ve Fırak-ı dâlle (sapık fırkalar) diye nitelenen bazı görüş sahipleri gelmektedir. Turtuşî[357], Şâtıbî[358], İbnul Cevzî[359], Birgivî[360], Ahmed er-Rûmî el-Akhisârî[361], Dr. İzzet Ali Atıyye[362], Ali Mahfuz[363] eserlerinde bu görüşe ağırlık vermektedirler. Nitekim Turtuşî şöyle der:
Âlimlerimiz şöyle dediler: Bid'at'ın aslı dört fırkadır, yetmişiki fırkadan diğerleri buradan doğmuştur. Onlar: Haricîler, Râfızîler, Kaderiyye ve Mûrcie[364].
Bid'at kelimesinin etimolojik tahlilinden de anlaşıldığı gibi bid'at, "iyi olsun kötü olsun mevcut durumun dışında olmak" manasında odaklaşıyordu. Bir takım fırkaların kendilerine has görüşleriyle ortaya çıkmaları ve giderek sistemleşmeleri sonucu, Hz. Peygamber'in getirmiş

olduğu din, asr-ı saadetteki anlayışın dışında yeni yeni yorumlara uğruyordu. Bu ise bazı yaşlı sahâbîleri üzüyor ve onları, karşı bir dirence sevkediyordu. Mesela Enes bin Mâlik'in şu sözleri çok ilginçtir: "Hz. Peygamber devrinde mevcut olan şeylerden (Kelime-î şahadetin dışında) hiç birini artık göremiyorum." der. Kendisine
"Namazı da mı?" diye sorulunca, O,
"Namaza da ne yaptığınızı bilmiyor musunuz? (Öğleyi akşama yakın kılmadınız mı?)" cevabını verir.[365]
Artık İslam toplumu hızlı bir değişim içindedir. Bu değişim gün geçtikçe de dozunu artırarak devam ediyordu. Her fethedilen ülke kendi sahip oldukları inançları, alışkanlıkları ve problemleri İslam'a taşıyorlardı. İslam toplumu, Hz. Osman (r.a.) devrinden itibaren, değişimin baskısını adetâ iç bünyesinde iyiden iyiye hisseder olmuştu. Nitekim Ebû Zeri Gıfârî şöyle demiştir:
"Allah'a yemin ederim ki daha önce görmediğim ve bilmediğim şeyler görülmeye başlandı. Bunların ne Kitapta ne de sünnette yeri vardır. Vallahi Hak'kın kaybedildiğini, bâtılın dirildiğini, doğru söyleyenin yalanlandığını, fâsıkların tercih edildiğini ve mal sevgisinin arttığını görüyorum."[366]
Bütün bu yeni gelişmeler, muhtevasında yeniye ve yeniliğe delâlet eden mânâların bulunduğu bid'at kelimesini, mezmum mânâda, kötü olarak ortaya çıkan şeylere verilmiş bir isim halinde âdeta kavramlaştırmıştır. Artık bid'at, lügat mânâsını muhafaza eden anlayışlar olmasına rağmen çoğunlukla, dinin onaylamadığı şeyler diye anlaşılmaya başlanmıştır. Bu mânâda bid'at kelimesi sıkça telaffuz edilir olmuştur. Hz. Osman'ın şehâdeti, Hz. Ali'nin şehâdeti, arkasından gelen gerek fikri düzeyde gerekse siyâsî alandaki olumsuz gelişmeler karşısında, müslüman gördüğü, yanlış inanç ve uygulamalara bid'at terimiyle karşılık vermeye başlamıştır. Zaman zaman "bu sünnettir", "şu bid'attır" şeklindeki değerlendirmelerde anlatılmak istenen budur. Belki de gelişen olumsuz ceryanlara karşı müslümanların İslâm'ı savunma aracı olarak kullandıkları bir terimdir.
Tarihî perspektiften konuya baktığımızda, şartların ve ortamın böyle bir kavramın üretilmesini zorunlu kıldığını görüyoruz. Sünnet lafzıyla Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği risâlet, bid'at lafzıyla da buna uymayan anlayış ve uygulamalar kasdedilmiştir.
Hz. Peygamber'in vefatından sonra geçen üç asırlık dönem, tarih içinde İslam toplumunun yaşadığı en karışık dönemdir. Bu dönem, kültür ve medeniyetlerin çatıştığı, bir takım fırkaların ortaya çıktığı dönemdir. Câhiliye döneminin itikad ve gelenekleri, bu çalkantılı ortamda tekrar canlanmaya başlamıştır. Bu dönemde âdeta İslâm, entellektüel tartışmaların (Halku'l Kur'an vs. gibi) konusu haline gelmiştir.[367]

B- Bid'at Üzerinde Bazı Tanımlar

Çağdaş Arap müelliflerinden Muhammed Talbi'nin "Studia İslamica" (XII, 1960)'da yayınlanan " Les bida" adlı makalesinde[368] bid'atların ortaya çıkışı ile ilgili tesbiti şöyledir: "Netice olarak, bid'at fikrinin doğuşunda müslümanların ilk üç neslinin yaşadığı devir özellikle ehemmiyet kazandı ve temel atma ve mayalanma devri oldu. Bu devirde hiç bir fıkıh tam manâsıyla tanzim edilmedi. Fakat İslam'a yön veren büyük mükellefiyetler -ki onlardan birisi de bid'atlardan nefret etmekti- o devirde oluşmuştu. Özet olarak diyebiliriz ki, birinci asır fikrin psikolojik hazırlanış, ikinci asır, dâr-ı İslamı, gittikçe artan yeniliklerin hücumuna karşı koruyabilecek kitapların telif edildiği asır oldu."
Muhammed Talbî, ikinci asırdan itibaren telaffuz edilmeye, kitaplara geçmeye ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmeye başlanan bid'at kavramı için "bid'atlar doktrini" tabirini kullanmakta ve kavramın ilgi alanının bu derece genişlemesini, istihzâî bir ifadeyle "savunma sisteminin mucid kurmayları, bütün sahalarda büyük tesirleri olan hadisçiler oldular" diyerek hadisçilere bağlamaktadır. Onun bu ifadelerinde, gerek Goldziher'in gerekse J.Schact'ın bu konudaki görüşleriyle paralellik görülmekte ve âdeta bid'at kavramının yenilik düşmanlığını sembolize eden ıstılahlaşmış bir terim olduğu anlatılmak istenmektedir. Nitekim müellife ait şu satırlar bunu daha açık bir tarzda ifade etmektedir: "Yabancı geleneklerin âni müdâhalesi sonucu, cemiyetin gözle görülür ve hızlı değişimi tekâmülün telaşlandırın ve şuurlandırıcı tesiri ile, şaşkınlığı acıya dönüştürmüştür. Bu telaş sonucu, belli ve denenmiş yollardan geriye dönüş şeklinde, bu gidişi ıslah edici bir kıstasın aranması hareketi, İslam toplumunda devamlı görülecek bir reaksiyon halinde yeniden doğmuş oldu.
Bizzat peygamber tarafından teşkilatlandırılmış olan Medine şehri, kısa zamanda, arzu edilen bir model olarak kabul edilmiş ve onun çevresi, değişim halindeki bir dünya üzerinde muhafaza edilmesi gerekli bir ideal olarak gönüllere yerleşmişti. Hemen hemen her yerde görülen dînî yaşantıdan uzak hayatın orada da izlerine rastlanmasına rağmen, genel mânâda sosyal değişiklikler orada daha az hissedilmişti. Doğru sözlülük ve dürüst yaşantılarının halk üzerinde oluşturduğu nüfuz ile, en meşhurlarının Said İbn el-Müseyyeb (95/713-714) olduğu, peygamber öğretisinin emin kişileri olan fakîhlerin, peygamber zamanına hürmeten geleneklere bağlılık ve bilhassa "yeni"ye, kısa zamanda, "sınırsız başıboşluk" teşhisi konması ile de, yeni olan her şeyden nefret fikrinin orada (Medine) gelişmesine büyük katkıları olmuştu. Böylece Medine, kısa zamanda, örnek bir şehir ve hadiste[369] de belirtildiği gibi "sünnetin ve dıştan gelecek kötülüklerden korunmuş islâmî hayatın ideal sığınağı (dâr-el-Sünne) olmuştu. Bu mukaddes şehrin sakinlerinin amelleri, bu şekilde, İslam hukukunun temel prensip ve ölçüleri olmağa hak kazanmıştı."[370]
Müellif bununla da yetinmeyip gerek bid'atı yeren gerekse sünneti teşvik eden hadislerin, kendi ifadesiyle "güçsüz bir kalpazanlık"[371] ürünü olarak ortaya çıktığını ileri sürerek bu hadislerin sonraki dönemlerde uydurulduğunu ifade etmektedir.
Halbuki durum hiç de öyle değildir. Bütün bu ifadeler, geçmişte çokça örnekleri görülen İslâm'a saldırının kamufle edilmiş şeklinden ibarettir. Güya İslam'ın, dondurulmuş, statik bir yapıya sahip kurallar bütünü olmadığını savunacağım derken, onun şiddetle savunduğu ikinci ana kaynağı (sünnet), tahrib edilmektedir. Halbuki bid'atlardan bahseden hadisler dikkatle incelendiği zaman bunların pek çoğunun güvenilir raviler tarafından rivayet edilmiş sahih hadisler olduğu muteber kaynaklarda nakledilmektedir.[372]

C- İslami İlimlerde Bid'at Kavramı

Bid'at konusu, kavramın mânâsındaki genişlik ve muhtevâsındaki zenginlikten dolayı, İslâmî ilimlerin her bir dalında, ilgisi itibariyle az veya çok ama mutlaka konu edilmiştir. Kaynaklar incelendiği zaman görülen odur ki, bid'at kavramı, Hz. Peygamber (s.a.) dönemi (buna sahabe, tabiin ve tebe-i tabiîn dönemini ekleyenler de vardır) İslâm anlayışını, sonraki devirlerde ortaya çıkan muhalif düşünce ve inançlara karşı savunma aracı olarak kullanılmıştır. Yani bid'at kavramı, Kur'an ve sünnete uymayan bir inanışın, bir düşüncenin veya bir amelin "uygunsuzluk ve makbul olmayişhk" özelliğini belirten bir ölçü olmuştur. Onun için Şâtıbî, bidati tarif ederken "din görünümlü yol" ifadesini kullanmıştır. [373] Bu da dinden olmadığı halde dinmiş gibi kabul etmek demektir.[374]

1- Kelâm İlminde Bid'at

Şüphesiz hayat dinamiktir, değişim ve süreklilik arzeder. Ne var ki İslâm'ın özellikle ilk üç asrı, bu değişimi çok hızlı ve baş döndürücü bir surette yaşamıştır. Bir taraftan coğrafî alandaki genişleme, diğer taraftan siyâsi ve sosyal hareketlilik, birbirine zıd fikrî ceryanların çarpışması, kültürler arası etkileşim gibi pek çok faktör, ilmî disiplinlerin oluşmasına, mezheplerin ve îtikâdî yahut siyâsî fırkaların teşekkülüne neden olmuştur, İslâmî ilimlerin büyük çoğunluğunun tedvini ilk üç asırda tamamlanmıştır.
İşte böyle bir ortamda bid'at konusu canlılığını daima muhafaza etmiştir. Her bir Kelâmî fırka yahut ilmî disiplin, gerek Kur'an ayetlerini (özellikle müteşâbihatı) gerekse Hz. Peygamber'in hadislerini yorumlamada kendi anlayış tarzının doğru olduğunu savunarak, kendisinin dışındaki fikirleri bid'atlıkla suçlamıştır. "Hem ilk hem de müteahhir Selef âlimleri, Kur'an-ı Kerim'de açıkça yer almayan, Rasûlüllah ve sahabe topluluğu tarafından dile getirilmeyen her düşünceyi geniş anlamıyla sünnet dışı saydıklarından, sünnî Kelamcılar da dahil olmak üzere hepsini ehl-i bid'at olarak kabul etmişlerdir."[375] Selef alimlerine göre, "Ayet ve hadislerin mânâları sahabenin anladığı kadardır. Ashab, naslardan ne anlamışsa İslâm odur, bunun dışında kalan rey, kıyas, te'vil, tefsir icmâ ve ilham dinden değildir."[376] Selefiyye böyle derken Mutezile alimleri de benzer ifadeler kullanarak kendilerinin dışındakileri, bid'atlıkla itham etmektedirler. Onlar, Kur'an'a, sünnete ve icmaya aykırı olan şeylerin bid'at olduğunu savunmalarına rağmen, kendi görüşlerinin Kur'an ve Sünnete uygun olduğu kanaatiyle, kendileri dışında kalan Havâriç, Şia, Mürcie, Cebriyye, Müşebbihe, Selefiyye ve Ehl-i sünnet kelamcıları bid'at fırkalarını oluşturmaktadır derler.
Haricîler de, müslümanlar arasında meydana gelen anlaşmazlığın ilâhî hükümlere göre çözümlenmesi gerektiğini savunmuş ve buna karşı çıkanları bid'at ehli saymıştır.[377] Şia da ehl-i beytin intikamını almak ve günahkarlara karşı cihad etmek amacına muhalif olanların, ehl-i bid'at olduğunu savunmaktadırlar.[378]

2- Fıkıh İlminde Bid'at

Bid'at konusuna fıkıh ilmi açısından baktığımız zaman, ortaya çıkan bid'atların daha çok fürû fıkıhta ve özellikle de ibadetler konusunda olduğunu görmekteyiz. Fıkhî meselelerde görülen bid'atların, şüphesiz pek çok sebebi vardır. Bunlardan bazılarını şöyle tesbit etmemiz mümkündür:
a) Genişleyen İslâm coğrafyasındaki yeni unsurların, beraberlerinde getirdikleri eski inanç ve uygulamaları, müslüman olduktan sonra da devam ettirmek istemeleri. Bunu da o inançlarını İslâmlaştırarak veya İslâm elbisesine bürüyerek devam ettirme gayretleri.
b) Cehaletin yaygınlaşması, yüksek İslâm ruhunun zamanla kaybolması.
c) Cehalet sonucu ortaya çıkan taassub.
d) İslâm toplumunda görülen siyâsî ve fikrî çalkantılardan bunalan bazı kişilerin, bu tür ihtilaflardan uzak durmak ve kendini daha fazla ibâdete vermek maksadıyla tamamen içine kapanık yaşaması ve dinden olmayan bazı bilgi ve uygulamaları din edinmek suretiyle, güya daha fazla dindar olma çabasına kapılması.
e) Bazı kötü niyetli kimselerin, dini bozmak için halk üzerinde manevî baskı kurmak, onları daha rahat sömürmek için din duygularını istismar etmesi, bunu yaparken de Kur'an ve sünnet dışı uygulamalara baş vurmaları.
f) Yetkisiz din bilginlerinin halkı yanlış yönlendirmeleri.
g) Değişik dinî ve felsefî ceryanların etkisi gibi daha pek çok sebep zikredilebilir.
Bu konuda eser veren ilim adamları, fıkhî sahada ortaya çıkan bid'atların âdeta dökümünü yapmışlar, bir fıkıh kitabı tasnifi içinde, konuyu baplar altında tek tek incelemeye çalışmışlardır. Bu bidatlar arasında Taharetten, abdestten tutunuz da namaz, oruç, hac, kurban, camilerde, mübarek gecelerde, bazı merasimlerde yapılan bid'atlara varıncaya kadar tesbit edilip işlenmiş, yanlışlar belirtilip, doğru şekilleri gösterilmiştir. Bu eserler arasında Ali Mahfuz'un "el-İbdâ'sını, Dr. İzzet A. Atıyye'nin "el-Bid'a"sını, Şâtıbî'nin "el-İ'tisam"ını, Turtûşî'nin "Kitabu'l-havadis ve'l-Bidâ"sını, İbn Teymiyye'nin "İktizâu's-sırati müstakim"ini zikredebiliriz.[379]

3- Hadis İlminde Bid'at

Bid'at konusuna hadis ilmi açısından baktığımız zaman, gerek Rivâyetü'l-hadis gerekse Dirâyetü'l-hadis ilmi açısından konu edildiğini görüyoruz. Bid'at kelimesi, Rivâyetü'1-hadiste, pek çok hadiste ya bizzat bid'at kelimesi şeklinde veya onun müteradifi olan muhdes -ihdas- hades kelimeleri şeklinde geçmektedir.[380] Dirâyetü'l-hadiste ise, doğrudan hadisle ilgili değil de hadis rivayetinde bulunan kimsenin (=râvinin) akidesiyle ilgili ta'n sebepleri arasında zikredilir.[381]
Hadis ilminde, bid'at ehli denilince, îtikâdî bid'atlar denilebilecek, sahabe devrinin sonlarına doğru iyiden iyiye görülmeye başlayan, Şîa ve Râfizîlik, Hâricilik ile daha sonraları vücut bulan Mürcie, Cehmiyye, Kaderiyye, Cebriyye, Mücesime, Müşebbihe, Mutezile gibi siyasî ve îtikadî fırkaların taraftarları anlaşılır. Bu fırkaların her birinin, Kur'an-ı Kerim'in müteşâbih ayetlerini te'vil etmek, hadisleri zoraki bir biçimde yorumlamak, nihayet hadis uydurmak suretiyle ortaya atıp yaydıkları fikirlere de bid'at denilmiştir.[382]
Hadis râvileri arasında, yukarıda zikredilen ve kaynaklarda genellikle "fırak-ı dâlle" diye isimlendirilen bu fırkaların görüşlerine kapılanlar olmuştur. Hz. Peygamber'den hadis rivayet eden birinin, böyle bir durumda olması şüphesiz onun yapacağı rivayetler ve bu rivayetlerin hüccetliği konusunda bir takım tereddütler uyandırdığından, bid'atü'r-râvi konusu, Cerh ve Ta'dil ilmi içinde incelenmiş ve râvi ile ilgili olarak ta'n sebepleri arasında sayılmıştır.
Bilindiği gibi bid'at küfrü gerektiren ve küfrü gerektirmeyen bid'at olarak genel olarak ikiye ayrılır.[383] İşte hadis ilminde bid'atlık ile nitelenmiş bir râvinin îtikadî durumu bu yönden incelenmiş ve hangi tür bir bid'ata meylettiği veya irtikab ettiğine bakılmıştır. Eğer, râvı, küfrü gerektiren bir bid'at üzere ise, cumhuru ulemâya göre, onun rivayetleri kabul edilmez.[384] Küfrü değil de fıskı gerektiren bir bid'at üzere ise, bu konuda ihtilaf edilmiştir.
Bazıları, rivayetleri mutlaka reddedilir demişlerdir. Bunların başında Mâlik bin Enes gelmektedir.[385] İbn Sîrin, Yunus bin İshak, İbn Uyeyne, Ali bin Harb gibi hadisçiler, Bâkıllanî ve Gazzâlî gibi usulcüler de bu görüştedir.[386]
Bazıları da bid'atla nitelenmiş bir râvinin rivayetlerinin kabul edilebilmesi için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki:
1- Böyle bir râvî dâî değilse yani bid'at olan fikirlerinin ve inançlarının propagandasını yapmıyorsa kabul edilir.
2- Kendi mezhebine yahut taraftarlarına yardım etmek için yalanı helal saymadığı sürece dâî olsun veya olmasın rivayetleri kabul edilir. Bunların başında da İmam-ı Şafii gelir. Nitekim İmam-ı Şafii'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Ben Râfızîlerden Hattabiye fırkası hariç ehl-i hevânın (=bid'at) şehadetini kabul ederim. Çünkü Hattabiye fırkası mensupları, kendi fırkaları için yalanı helal sayıyorlar."[387] Ibn Ebî Leylâ, Süfyan-ı Sevrî, Kâdî Ebû Yusuf'un da aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir.[388]
Ebû Hatem bin Hıbban el-Bûstî ise şöyle der: "Bid'ata çağıran dâînin, rivâyetiyle ilgili, imamlarımız katındaki görüş, (onunla) ihticac olunmaz (şeklindedir). Bu konuda ulema arasında hiç bir ihtilafın da olduğunu bilmiyorum."[389]
Ibn Hacer, dâî olmayan bid'atçı bir râvinin rivayetinin kabul edilebilmesi için, el-Cûzcânî'nin, "râvinin yaptığı rivâyeti, sahip olduğu bid'atını desteklememesi" gerektiğini şart koştuğunu nakleder ve bu görüşü kendisi de destekler.[390]
Nesâî ve Ebû Davud'un da hocası olan Ebû İshak el-Cüzcânî "Marifetü'r-rical" isimli eserinde bunu şöyle açıklar: Bunlar arasında Haktan -yani sünnetten- ayrılmış olanlar bulunmakla beraber doğru sözlü olanlar da vardır. Sahip olduğu bid'atını desteklemediği sürece rivayetlerini almaktan başka da çare yoktur."[391]
el-Irâkî, dâî olan mübtedînin yaptığı rivâyetiyle ihticac edilemiyeceğini iddia eden kimseleri reddederek, Buhârî ve Müslim'in böyle kimselerin rivâyetleriyle ihticac ettiklerini belirterek şöyle der: Buhârî, İmran bin Hıttan rivayetini aldı. Halbuki O, Hâricilerin dâilerindendi. Buhârî ve Müslim, Abdul Hamid (Humeyd) bin Abdurrahman el-Hamânî'nin rivayetini almışlardır, halbuki o, mûrcie dâîlerindendir.[392] Suyûtî, Tedribu'r-Râvî isimli eserinde bu konuda uzunca bir liste vermektedir.[393]

Ill- Bîd'atın Kısımları

Ortaya çıkan bid'atlar, özellikleri dikkate alınarak bir takım değerlendirmelere tabi tutulmuş ve bu değerlendirmeler istikametinde kısımlara ayrılmıştır.[394]

A- Hasene Ve Seyyie Cihetinden Bid'atlar

Bu taksim, bid'at kavramını daha çok, geniş mânâsı itibariyle anlayanların yaptığı bir taksimdir. Yani Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şey bid'attır diyenlere göredir. İster dinî konularda olsun, isterse dinî olmayan konularda olsun değişmez. Ortaya çıkan bir bid'at, Allah'ın ve Rasûlûnün emredip teşvik ettiği şeylerin umûmî mânâsına giriyorsa [bazılarınca da, ilk üç dönemde (sahabe-tabiin-tebe-i tabiin) bulunmayıp, Kur'an ve sünnet esaslarından birine giriyorsa] iyi-hasene; eğer girmiyorsa zem ve inkar sadedinde olup kötü-seyyiedir.[395] Bu konuda Imâm-ı Birgivî Tarikat-ı Muhammediye'sinde şunları nakleder: "Eğer sen, ibâdet kabilinden olan ve adına Bidat-ı Hasene denilen bir yeniliği araştıracak olursan, ya işâreten veya delâleten şâri' tarafından buna izin verildiğini bulursun. Zamanımız alimlerinin iki fırkaya ayrılmaları ne kötü şeydir. Bu iki fırkadan birincisi sünneti sadece üç döneme (sahabe-tâbiin-tebe-i tabiin) hasretti. Bu üç dönemden sonra meydana gelen şeyleri bid'at-ı dalâl olarak kabul etti. Fakat böyle düşündüğü gibi bu şeylerin şerî esaslarından birine dayanıp dayanmadığına bakmadılar. Hatta bazıları da sünneti sadece Hz. Peygamber dönemine hasrettiler. Sahabe zamanında meydana gelen yenilikleri bile bid'at-ı dalal kabul ettiler. İkinci grup ise, babalarından, dedelerinden anlatılagelene, şeyhlerinin yaptıklarına baktılar. Bunlar için şeriatte herhangi bir asıl ve temel bulunmasa da bunların çoğunu bid'at-ı haseneye dahil ettiler. Çünkü bunlar, babalarına, atalarına ve dedelerine, şeyhlerine itimad ettiler. Birinci bölümde yer alanlar *"Her bid'at dalalettir"* hadisiyle (Hz. Peygamber'den sonra yahut ilk üç dönemden sonra ortaya çıkan şeyleri) redde kalkışınca, ikinciler de hadisi tahsis ettiler.[396]
Burada şunu belirtmekte de fayda mülahaza ediyoruz: Bid'at kavramını dar mânâda anlayanlar yani, "bid'at, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan, dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[397] diyenler, her ne kadar "bid'at denilince anlaşılan bid'at-ı seyyiedir, bid'atın hasenesi olmaz diyorlarsa da zaman içinde bu iki ayrı anlayış içinde tedahül olduğunu, bid'at, dinle ilgili hususlardaki ilave ve noksanlıktır diyenlerin de bid'atı hasene ve seyyie diye taksime gittiklerini görüyoruz. Bugün özellikle halk arasında bid'atın hangi konularda olup olmayacağına bakılmaksızın bid'at tarifleri yapılmakta ve hasene-seyyie diye hükümler verilmektedir.[398]

1) Maslahat-ı Mürsele Ve Bid'at-i Hasene

Hasene ve seyyie açısından yapılan bid'at taksimi ister islemez akıllara, özellikle Hanefî hukukçuları tarafından fer'i deliller içinde sayılan maslahat-ı mürsele ile istihsan delilinin, bid'at-i hasene ile münasebetinin ne olup olmadığı sualini getirmektedir. Burada konuyu bu açıdan ele almak istiyoruz.
Maslahat-ı Mürsele: Mutlak yararlılık mânâsına gelen bu ifade, usûlcülerin terminolojisinde "Şâri'in, gerçekleşmesi için bir hüküm koymadığı, şerî bir delilin de onun muteber sayılıp sayılmamasını göstermediği nesnedir."
Bu tarifin açıklaması şöyledir: Hükümlerin konmasından maksad, insanlara yararlı olan nesneleri temin etmek yani menfaatlerini celbetmek ve zararlarını savmak ve sıkıntılarını kaldırmaktır. İnsanların yararına olacak şeyler sınırlı değildir ve sayıları sonlu da değildir. [399] "İslâm'da muteber olan maslahatlar (insanların faydasına olan şeyler) şu beş esasta toplanır: **1-** Dini koruma, **2-** Canı koruma, **3-** Aklı koruma, **4-** Nesli koruma ve **5-** Malı koruma. İnsan hayatı ancak bu beş şey sayesinde ona lâyık bir yaşayış olabilir."[400]
"Maslahat-ı mürsele veya ıstıslah, İslâm'ın amaçlarına uygun olan, hakkında muteber veya ilga edilmiş özel bir delil bulunmayan maslahatlardır. Eğer maslahatları gösteren bir delil bulunursa, bu gibi maslahatlar, kıyasın şümulüne girer; ilga edildiklerine dair bir tanık bulunursa, onlar da bâtıl olup, kabul edilmeleri İslâm'ın amaçlarına aykırı düşer."[401]
Maslahat-ı mürsele konusu, ihtilaflı bir konudur, İslâm hukukçuları delil olup olmayacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefî ve Şafiîler, bunu müstakil bir delil olarak kabul etmeyip kıyasa dahil saymışlardır. İmam-ı Malik ve Hanbeliler belli şartları haiz ve İslâm'ın amaçlarını gerçekleştiren maslahatları delil olarak kabul ederler. Aradıkları şartlar:
1- Maslahat ile Şâriin amaçları arasında bir uygunluk olmalıdır. O, şerî delile aykırı düşmemelidir.
2- Maslahat akla yatkın olmalı, akıl erbabınca kabul edilebilir nitelikte olmalıdır.
3- Maslahata göre verilen hüküm, zarurî bir güçlüğü kaldırmalıdır.[402]
Konu, gerçekten ayakları kaydıran bir konudur. Zira bid'atı geniş kapsamlı değerlendirerek, bid'atların hasenesinin de seyyiesinin de bulanabileceğini savunanlar, bid'at-ı hasene konusunda iddialarını ispatlama sadedinde, maslahat-ı mürselede kullanılan delilleri ileri sürmektedirler. Halbuki maslahat-ı mürsele ile bid'at-ı hasene birbirini karşılamazlar. Maslahat-ı mürselenin gayesi, zorluluğu kaldırmak, şiddeti defetmek ve zarureti korumaktır. Bu ise amaç olmayıp araç durumundadır. Halbuki bid'atte böyle bir durum söz konusu değildir. Teklifte ziyâdelikler getirmektedir. Bu ise, teklifte hafifletme değil fazlalıktır. [403] Şurası muhakkak ki, bu problem, bid'atı geniş kapsamlı olarak anlayanlar içindir. Ama bid'ati dar kapsamıyla anlayanlar için bid'at-ı hasene diye bir şey olmadığı için, böyle bir problem de söz konusu değildir.[404]

2- İstihsan ve Bid'at-ı Hasene

Bid'atın istihsan ile münasebetine gelince, onu da yine istihsanı açıklayarak tesbite çalışalım.
Ebu'l Hasen el-Kerhî, istihsanı şöyle tarif eder:
İstihsan, müctehidin daha kuvvetli gördüğü bir hususta dolayı, bir meselede benzerlerinin hükmünden başka bir hükme dönmesidir.
Istihsanın esası, hükmün küllî bir kaideye aykırı düşmesidir. Onun için öyle bir gerekçe olmalıdır ki, kaidenin dışına çıkmak, ona sarılmaktan şeriate daha yakın olsun.[405] Müctehid imamlardan Ebû Hanife ile İmam-ı Mâlik'in fazlaca başvurduğu istihsan deliline Şafiî şiddetle karşı çıkmaktadır.[406]
Bid'at-ı haseneyi tarif ederken, gizli veya açık, delâleten veya sarahaten Kitap ve sünnetten bir asla =temele isnad eden, Hz. Peygamber (bazılarına göre sahabe ve tâbiin)'den sonra ortaya çıkan şeyler[407] deniliyor ise de, bid'at-ı hasene kabul edilen öyle şeyler vardır ki hiç bir delile dayanmamaktadır. Bu konuda delil olarak ileri sürülen *"Müslümanların iyi gördüğü Allah katında da iyidir, müslümanların kötü gördüğü Allah katında da kötüdür."*[408] hadisi, Abdullah bin Mesûd'a nisbet edilen mevkuf bir hadistir, diğer bir takım sahih hadislerle tezat teşkil etmekdir.[409] Mesela:
"İsrail oğulları yetmişbir fırkaya ayrıldılar. Hristiyanlar yetmişiki fırkaya ayrıldılar, ümmetim ise yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında diğerleri cehenneme gidecektir." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resûlû, ateşten kurtulacak bu fırka hangisidir?" O,
"Benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu fırkadır" buyurdu.[410]
Tirmizî'nin "Bu hadis sahihtir" dediği bu hadiste, İslâm ümmetinin yetmişüç fırkaya ayrılacağı haber verilmektedir. Fırkalara ayrılacak ümmetin bir meselenin "iyiliği-güzelliği" konusundaki ittifakı nasıl olacaktır? Buradaki işkal, önceki hadisin yani *"Müslümanların iyi gördüğü Allah katında da iyidir..."* hadisinin haber-i vâhid olduğu ve mevkuf olduğu gerekçesiyle delil olamiyacağı ileri sürülerek giderilmeye çalışılmıştır.[411]
Kanaatimiz şudur ki, konu tamamen bir anlayış farkından ileri gelmektedir. Yani bid'at-ı hasene anlayışını benimseyen ulemâ, -meselâ, İmam Şafiî bunlardandır- istihsanı kabul etmemektedir. Isühsanı kabul edenler ise ya bid'at-ı hasene diye bir şey yoktur, bid'at, bid'attır, hesenesi seyyiesi olmaz demektedirler. Meselâ, Mâlikilerden Şâtıbî, Hanbelîlerden İbn Receb el-Hanbelî, Şâfiîlerden Ibn Hacer el-Askalânî'yi sayabiliriz. Veya belli bazı şartlar ileri sürerek istihsan ile bid'at-ı hasene arasındaki ince farkı tesbit etmek suretiyle, her ikisinin aynı şey olmadığını; istihsanın mutlaka bir küllî kaide ile bağlantısı olurken, bid'at-ı hasenede her zaman böyle olmadığını, dolayısıyle ikisinin farklı şeyler olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre belki şöyle ifade etmek mümkün olacaktır: Her istihsanla verilmiş hükümde bid'at-ı hasene ile ilgili bir yön bulunabilir, benzerlikler olabilir ama, her bid'at-ı hasenede, istihsan deliliyle ilgili yönler bulunmaz.[412]

B- Bid'at-ı Hakikî Ve Bid'at-ı İzafi(Hakikat ve İzafet Cihetinden Bid'atlar)

Hakîkî bid'at, bütün yönleriyle hiçbir şekilde sünnette olmayan ve hiçbir şer'î delilin delâlet etmediği bid'attır. Allah'ın rızasını kazanmak maksadiyle, evlenmeyi gerektirecek sebepler bulunmasına rağmen -fıtrata aykırı olarak- evlenmeyi terketmek[413], Şia'nın aşure gününde Hz. Hüseyn'in şehid edilmesini anmak amacıyla yüzlerini tokatlamaları, başlarını, vücutlarını yaralamaları, Kabe'nin dışında bazı türbelerin etrafında tavaf etmek, mumlar vs. dikmek, kandiller asmak gibi.[414]
İzafî bid'at ise, bir açıdan bakıldığında bid'at olan, diğer bir açıdan bakıldığı zaman bid'at olmayan yeniliklerdir.
Mesela: Receb ayının ilk cuma gecesi (perşembe-cuma) belli bir usûlde 12 rekat nafile namaz kılmak gibi. İki rekatta bir selam verilir. Her rekatta bir "fatiha", üç defa "innâ enzelna" suresi ve 12 defa da "ihlas" suresi okumak suretiyle kılınır. İslam bilginleri buna çirkin ve münker bir bid'attır demişlerdir. Çünkü zahiren bakıldığında, kılınan, bir namazdır. Fakat belli vakitte belli şekilde edâ edilmesine dair hiç bir delil bulunmamaktadır. O, namaz olarak görülürse bid'at sayılmaz ama, böyle bir namaz şeklinin Kitapta ve sünnette bulunmamasına rağmen kılınması, bid'at-ı seyyiedir. Çünkü yeni bir şey uydurulmuştur. İmanı koruma namazı, anne-babaya iyilik namazı, kabir namazı gibi kılman namazlarda Kitap ve Sünnette yeri olmayan namazlardır. Eğer bunlar sünnettir, peygamberimiz böyle yapmıştır diye yapılırsa bid'at-ı seyyie olur. Bütün bunlar zâtı îtibâriyle namaz olup meşru ise de şerî hiç bir delile dayanmadığı için bid'attır.[415]

C- Bid'at-ı Âdiyye ve Bid'at-ı Taabbudiyye(Âdetler ve İbâdetler Cihetinden Bid'atlar)

-Bid'atın geniş manâlı tarifi dikkate alınarak yapılan bu taksimi açıklamadan önce umuru âdiyye ve umuru taabbudiyye tabirleri üzerinde durmak istiyoruz.
-Umûr-u âdiyye (=âdetlerle ilgili işler)'den maksad, dünyevî kazançlar elde etmeye vesile olan muamelât, tasarrufât gibi insanlar arasında ceryan eden şeylerdir. İnsanlar arasındaki dünya ile ilgili bu işlerin işlenip yapılmasıyla, Cenâb-ı Hak'ka kurbiyet (yaklaşma) kasdedilmez. [416] Fakat her ne kadar bir gaye ve maksad olmasa da, yine de işlenen bu tür fiillerin ibâdetlerle doğrudan değil, dolaylı olarak bir irtibatı vardır. Artık böyle bir durumda kişinin, o konudaki niyetine bakılır. Çünkü biliyoruz ki "ibadetle âdeti birbirinden ayıran temel nokta niyettir." [417] Ancak buradaki taksim daha çok zahirî durum itibariyledir.
Din, mükellefe tasarruf hürriyetini, şerî delillerden alınmış makâsıda ve dinin umûmî prensiplerine uygun olmak, esası üzerine tanımıştır. Yani bu tür işleri insanın nefsine veya diğer insanlara zarar vermemek ve haddi aşmamak şartıyla insana bırakmıştır. Daha açık bir ifade ile, kendisine mubah kılınan şeylerin câizlik dairesinden çıkmadığı, yasak dairesine girmediği sürece insana bırakılmıştır. İnsanın, bu tür işleri değiştirme ve istediğini yapma (=ibtidâ'), maslahata zarar vermeyip makâsıd-ı şerîa'nın dışına çıkmadığı sürece hakkı vardır. Makâsıd-ı Şeria ise:
1- Zarüriyyâtı muhafaza, yani, insan hayatının gerçekleşmesi ve varlığının devamı için lüzumlu olan şeyler. Bu da genellikle şöyle ifade edilir:

Dini korumak, nefsi korumak, malı korumak, aklı korumak ve ırzı korumak.
2- Haciyyat-ı muhafaza, yani, mükellefler üzerinde dînî sorumluluğu kolaylaştırmak meşakkat ve zorluğu kaldırmak için lüzumlu olan şeylerdir. Seferde oruç tutmamanın mübahlıgı, hayızh bir kadından farz namazların düşmesi gibi.
3- Tahsiniyyatı korumak, yani, fıtrî ve tabiî güzellikleri gerçekleştirmek için gerekli olan şeylerdir. Ahlak güzelliği, fizikî güzellik gibi, kemâlin ve cemâlin oluşması için gerekli şeyler. Taharet hükümlerine, setrül-avret hükümlerine riâyet gibi.
Bütün bunlar, durumu ve önemine binaen, dinde mertebelendirilmiştir. Hâciyyât yahut tahsîniyyâtı elde etmek için zarûriyyatın ihlâli caiz değildir.[418]
Taabbudî işlere gelince, bizzat Allah'a takarrub için vazolunan şeyler hakkında mutlak olarak kullanılır. Namaz, oruç, hac, zikir vb.
İşte gerek umûr-u âdiyye gerekse umûr-u taabbudiyeden insana çizilen sınırın dışına çıkılması halinde -ki bu sınırın neler olduğu Kur'an ve sünnette açıklanmıştır- o konuda, geniş manâlı tarife göre bid'at işlenmiş olur. Bu işlenen bid'atın da durumuna göre, hasene veya seyyie olarak değişir.[419]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I- Bid'atın Hükmü

Kaynaklara baktığımız zaman bid'atın hüküm açısından îtikâdî ve amelî olmak üzere iki yönden incelendiğini görüyoruz:[420]

A- Îtikadî Yönden Bid'at

Bu îtikâd ve iman konusunda ehl-i sünnet akidesinin zıddına ihdas edilen inançlara sahip olmaktır. Bunların bir kısmı küfre götürür, bir kısmı ise, küfre götürmeyip fâsıkhğa sebebiyet verir. Her iki konudaki örnekleri fırak-ı dâlle diye bilinen sapık fırkaların görüşlerinde bulmak mümkündür.[421]
Fakat küfür olmayan bu kabil bid'atlar, amelde büyük günahların en büyüğüdür. [422] Yani amelen büyük günahlardan sayılmıştır. Bunun böyle olması, birincinin küfür olup ikincinin büyük günah sayılması, ya amelî şeylerin değil de îtikadî şeylerin hakikatine îtikaddan dolayıdır. Veya îtikâdî şeylerin asılları olup amelî şeyler için temel unsurlar olmasından dolayıdır. Bir de denilmiştir ki: O (îtikâdî konudaki bid'atın) nefiste, artık ondan çıkmayacak şekilde yerleşmesinden dolayıdır.[423] İşte bu sebeptendir ki: "Büyük günah işleyen kimsenin tevbesi kabul edilir ama bid'at sahibinin tevbesi ise kabul olunmaz." denilmiştir.[424] Çünkü, bid'at sahibi, onun taat olduğuna inandığından dolayı tevbeye ihtiyaç bile duymaz. Asıl yanlışlık veya bid'atın doğurduğu en büyük zarar, buradadır.
Bid'atların bir kısmının küfrü gerektirdiğini yukarıda beyan etmiştik. Ehl-i kıblenin tekfir edilip edilemiyeceği konusunda Hâdimî konuyu uzun uzun tartışarak bazı sonuçlara varır. Şöyle ki:
"Küfre nisbet, ancak hudüs-i âlem gibi, cesedlerin haşri vb. İslâm'ın zaruriyyâtından olup üzerinde ittifak edilen şeyleri inkarda olur. Bunların dışındaki asıllarda ise ihtilaf edilmiştir."[425]
İtikad hakkında ictihadda hata etmek özür değildir. Çünkü, usul ve akâidde hata eden kimse cezalandırılır; hatta dalâlette olduğu ve kâfir olduğu söylenir. Amellerdeki ictihad böyle değildir. Çünkü amellerdeki içtihadında hata eden nıüctehid, mazurdur ve hatta sevap alır. İtikadı bid'atın zıddı, Ehl-i Sünnet-i Nebeviyye Ve'l-Cemaat-ı İslâmiyye'nin îtikâdıdır. Bunlar Mâturîdiyye ve Eşariyye'den olan kimselerdir. Aralarında ihtilaf mevzuu hususlar olsa da, her ikisinin asılları birdir. Biri diğerini sapıklığa nisbet etmemişlerdir.[426]
Bu düşünceler Hâdimî'ye ait orjinal değerlendirmeler değildir, belki de kendi dönemine kadar olgunlaşarak gelmiş olan anlayışın bir özetidir. Onun bu ifadelerine aynen katılmakla birlikte izah edilmesi gereken cümlelerin bulunduğunu da belirtmeliyiz. O da şudur: "İtikad hakkındaki ictihadda hata etmek özür değildir... amellerdeki içtihadında hata eden müctehid, mazurdur..."
Konuya ictihad noktasından bakarsak, yapılan iş, "maksûda ulaşmak için mechûdu bezletmek"ten ibarettir, iş, aynı, fakat zemin-saha farklıdır. Bu farklılık ise, yani birinin itikad, diğerinin ise amel olmasıdır. Ancak îtikâdî sahada, müctehid yaptığı hatadan dolayı cezalandırılmakta (sapıklıkla hatta tekfir ile itham edilmekte), amelî sahada ise, hata etse de mükafatlandırılmaktadır. Peki bu nasıl anlaşılacaktır? Yani bizi bu hükmü vermeye zorlayan sebep nedir? Elimizdeki kriter nedir veya ne olmalıdır?
İtikâdî konularda, yaptıkları farklı ictihadları sebebiyle dalâlet ve sapıklıkla itham edilen, hatta tekfir edilen fırkaların, tekfir edilmelerine sebep teşkil eden görüşlerini yani ictihadlarını incelediğimiz zaman, ortaya şu sonuç çıkmaktadır
Yapılan bu îtikâdî ictihadlar, ya hakkında kesin ayet bulunan konularda olup sünnet hiç dikkate alınmadan tamamen felsefî yorumlar şeklindedir. Veya bir takım müteşâbihât üzerinde yine sünnete itibar edilmeksizin yapılmış değerlendirmelerdir. Bu yorumlar ve değerlendirmeler Kur'an ve sünnetin temel espirisine zıd, Tevhid'e aykırı ise hatadır. Bu hata ise sahibini, konunun önemine binaen dinin asılları veya füruna göre, ya dalâline veya küfürüne sebep olur.[427]

B- Amelî Yönden Bid'at

Bu da Allah'a yakîn olmak, O'nun rızasını kazanıp hoşnudluğuna ermek için işlenen amellerdir. Bu, ya emredilmiş bir amelin aslını tahrif etmek şeklinde olur veya dinden olmayan bir şeyi, dindenmiş gibi kabul etmek suretiyle onunla amel edilmesi şeklinde olur. Mükellef olduğumuz bütün amellerde, zikredildiği şekillerden birisi ile, pek çok bid'atın mevcut olduğunu görmekteyiz. Bu münasebetle gerek itikâdî gerekse amelî açıdan bid'at konusu muhteva îtibâriyle çok geniştir. Bunu dikkate alan bazı İslam alimleri mesela bunlardan İzzeddin İbn Abdisselam, bid'ati hüküm açısından beşe ayırarak incelemiştir:[428] Fukaha bununla Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ashab-ı kiramdan sonra ortaya çıkarılan şeyleri kasdetmektedir.[429]
1- Vacib olan bid'at: Bu görüşü ileri sürenler, diyorlar ki mutlaka yapılması gereken bazı yenilikler vardır. Bunlardan vazgeçilemez. Mesela bazı sapık fırkaların iddialarına cevap vermek için (aklî-naklî) bir takım deliller tertip etmek, onları öğrenmek gibi. Dini zâyî olmaktan korumak ve tahrif etmek isteyenleri susturmak için gerekli olan yeni ilimler geliştirmek, Kur'an'ı anlamak için dil ilmi, tefsir ilmi, fıkıh ilmi gibi, hadislerin sahihini sakîminden ayırdetmek, yalancıların ve ehl-i hevânın bâtıl düşünceleriyle mücadele etmek için lazım olan ilim dallarını ihdas gibi hususlar, hep ihdası vâcib olan şeylerdir.[430]
Vacib olan bid'atlara, aslında bid'at denilmesi lügat itibariyledir. Yoksa kelimenin mezmum mânâsı dikkate alınarak, ıstılah halinde kullanıldığını düşünürsek bunlara bid'at denilmesi doğru değildir.
2- Haram olan bid'atlar: Bu bid'atlar, tahrim kaidelerini ve bunun dindeki delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Kur'an ve sünnete muhalif teşrî koymak gibi. Ehl-i bâtıl mezhep ve fırkaların görüşleri böyledir. Hülâsa, dine zarar veren, onun asıllarından bir aslı yıkan yahut bir sünneti öldüren bid'atlar, haram olan bid'atlardır.[431]
3- Mekruh olan bid'atlar: Dindeki kerahet[432] kaidelerini ve onun delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Dinen mendub olan ibadetlerde yapılan ziyâdeler gibi. Meselâ, namazdan sonra çekilen tesbihattaki tesbih (sübhânellah), tahmid (elhamdülillah) ve tekbir (Allahû Ekber) lafızlarını, otuzüçten (Hz. Peygamber'in yaptığı şekilden) daha fazla yapmak.[433] Mescidleri süslemak, Kur'an'ı yaldızlamak[434], Kur'an'ı, mânâyı bozacak, harfleri değiştirecek şekilde hatalı okumak. Bunun, sahih olan görüşe göre haram olduğu da söylenmiştir.[435] Bazı günler yahut geceleri, -dinde olmadığı halde- münhasıran ibadete tahsis etmek gibi.[436]
4- Mendub olan bid'atlar: Dindeki nedb-teşvik kaidelerini ve delillerini içeren bid'atlardır. Ramazanda teravih namazını cemaatle kılmak, şeriate muhalif olmayan ve asr-ı saadette bilinmeyen her türlü iyilik, hayatı kolaylaştıracak kuvvetli, sağlam ve geniş binalar yapmak, okullar, karakollar yapmak gibi.[437]
5- Mubah olan bid'atlar: Şeriatteki ibâhe kaidelerini ve onun delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Haram ve mekruh olacak sınıra varmayacak derecede yemede, içmede, giyimde, meskende genişlik, öğle ve ikindi namazlarından sonra musafaha yapmak gibi.[438]
İmam Birgivî bu konuda şu bilgileri verir: "... îtikadda olan bid'atın tam zıddı, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatın İtikadıdır. İbadette olan bid'atın zıddı ise Sünnet-i Hüdâdır. (Hz. Peygamber'in arasıra terketmekle beraber devam ettiği veya terkedene niçin terkettin demediği ibadetlerdir. İtikaf gibi.) Adetlerdeki bid'ati işlemek sapıklık (=dalalet) değildir. Bunun zıddı sünnet-i zâide'dir. Sünnet-i zâideyi işlemek müstehaptır.[439]
Burada ifade etmemiz gereken bir husus şudur: İzzüddin İbn Abdisselam'ın yapmış olduğu, hüküm açısından bid'at taksimindeki mubah, mendub ve vacib olan bid'atları, bid'at olarak kabul etmek anlamsız görülmektedir. Eğer bid'at kelimesini geniş manâsıyla anlarsak bunları,

Bid'at-ı hasene grubuna dahil etmemiz yeterli olacaktır. Yok eğer, bid'at kelimesini, dar mânâsı içinde anlarsak, o takdirde bunlara hiç bir surette bid'at diyemeyiz.[440]

C- Bid'atların Doğması Ve Yayılmasının Sebepleri

Bid'atların gerek ortaya çıkmasının gerekse toplum tarafından kabul edilmesinin sebeplerini genel olarak şöyle tesbit edebiliriz:
1. Cehalet: Dînî, dinin asıllarını bilmemek. Bu bilgisizlik ister yol gösterici, irşad edici, rehber kimselerde olsun, isterse onların sözlerine inanıp duyduklarını, gördüklerini yapmaya çalışan insanlarda olsun, bid'atın doğmasında ve yayılmasında en önemli faktördür. Çünkü, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırdedecek elde ölçü yoktur. Neyi, neye göre söylediğini bilmeyen bir mürşidin hataya düşmesi kaçınılmazdır. Bu cehalet:
a- Kur'an'ı bilmemek, onun ayetlerinin muhkemliğinden mûteşâbihliğinden, zâhirliğinden ve hafîliğinden habersiz olmak. Yani Kur'an'ı anlamadaki cehalet.
b- Sünnetin sahihini sahih olmayanından ayırdedememek. Sünnet diye, hadis diye duyduğu herşeye sarılmaya çalışmak. Sünnetin gerek teşri değeri hakkında, gerekse fezâil konularındaki anlayış zaafiyeti içinde olmak. Yani sünneti anlamadaki cehalet.
c- Kur'an ve sünnet anlayışlarına paralel olarak, dinî anlayış ve uygulayıştaki cehalet.
Cehaleti bu derece geniş olan her fert veya böyle fertlerden meydana gelen toplumlarda bid'atların dogması ve yayılması için artık zemin hazır demektir.
2. Müteşâbihâta Uymak: Özellikle Kur'an ayetlerinden müteşâbih olanlara takılıp kalmak yahut onları kendi şahsî veya fırka hesabına farklı yorumlamak. Bu da:
a- Ya kasıtlı olur, bir takım fitne çıkarmak isteyen bid'atçılar tarafından yapılır.
b- Ya da âlim geçinen fakat cahil kimseler tarafından ileri sürülen te'viller şeklinde olur.
3. Heva ve hevese uymak, dinin getirmiş olduğu esas ve ilkelere uymamak, gözardı etmek.
Bundan başka:
-Alimlerin topluma kötü örnek olması, gördükleri yanlışlıklar karşısında susmaları, doğru olanı söylememeleri, toplumun tepkisinden korkmaları.
-İdarecilerin bid'atçılarla beraber olup onlara destek vermeleri hatta bu bâtıl düşüncelerin yayılmasını sağlamaları. İslam tarihindeki fitne olayları karşısında Emevî halifelerinin tutumu gibi. Memun'un bizzat Kur'an'ın mahluk olup olmadığı konusundaki tartışmalarda, ehli sünnet alimlerine bizzat zulmetmesi bunun en müşahhas örneğidir.
-Ortaya çıkıp yayılan bid'atların halk tabakaları tarafından benimsenip âdeta din yahut dinden bir cüz kabul etmeleri sonucu, işin taassub derecesine varması,
-Mücadelenin güçlüğü, gibi pek çok sebep sıralanabilir. Bunlar arasında asıl önemli sebepler kısaca, ulemânın bozulması, ümerânın (idarecilerin) bozulması, cehalet ve yersiz, gereksiz din tartışmaları bid'atların doğmasına, doğmuşsa yayılmasına kaynaklık etmektedir.
Burada önemle hatırlanması gereken bir husus da yine cehaletten kaynaklandığı belli olan din ile kültürün birbirine karıştırılmasıdır. Kültürel mirasın dinin bir emri yahut asılları kabul etmek son derece yanlış ve tehlikelidir. Her kültürde dinin izleri mutlaka vardır ve olacaktır. Ancak kültürel her olgu birebir aynen dinin esaslanndandır demek ise yanlış olur. Bu karışıklığı ayırdedememek de bid'atın doğup gelişmesini besleyen sebeplerin başında gelmektedir. Kendi değer yargılarıyla içe dönük yaşayan toplumlarda, bu ince farka dikkat edilmezse, nasıl yeni bid'atların doğması kaçınılmazsa, değer yargılarını tamamen kaybetmiş, belki de kimlik bunalımı içinde olan toplumlarda, toplumlararası etkileşim sonucu, aynı şekilde hatta, fazlasıyla bid'atların doğması ve yayılması da kolaylaşacaktır. Bu hassas dengeyi koruyacak, din kültür ayırımını farkedecek, her özelliği kendi yerine oturtacak esas ise, cehaletin ortadan kalkması ve dinin doğru anlaşılmasıdır.[441]

Il- Bid'at'tan Bahseden Hadisler

Bu konuda pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadisler gerek hadis külliyatı içinde dağınık olarak bulunmakta gerekse bid'at konusunda özel olarak yazılmış eserlerde bir araya getirilmiş olarak bulunmaktadır. Mesela, hicri 282'de vefat etmiş olan Muhammed bin Vaddah el-Kurtûbî'nin "Kitâbun fîh Mâ Câe fi'1-bida'" isimli eseri bunlardandır.[442]
Bid'at/Muhdes kelimeleri, gerek lügat mânâsındaki "yenilik", gerekse ıstılah mânâsındaki mezmum ifadeyle "dinde sonradan ortaya çıkmış ziyâde ve noksanlık getiren şeyler" manâsıyla hadislerde pek çok yerde geçtiğini yukarıda zikretmiştik. Bu konudaki hadisleri topluca düşünürsek, genel olarak şu ana başlıklar altında toplamamız mümkün olacaktır:[443]

A- Mutlak Yenilik Manasını İfade Eden Hadisler[444]

Bu hadislerde herhangi bir kayıtlama, tahsis etme yoktur. İyi olsun kötü olsun, dînî konularda olsun dînî olmayan konularda olsun umûmî mânâyı ihtiva etmektedirler.
Hadislerdeki bu umûmî ifadeler, delâlet ettiği mânâyı tesbit etmede farklı yorumlara gidilmesini gerektirse de, daha çok bid'atın geniş mânâda anlaşılmasına delil teşkil etmişlerdir. Mücerred yenilik mânâsının esas alındığı geniş manâlı bid'at anlayışında "bid'at, ihdas veya muhdes" kelimelerinin yanında, yine lügat mânâsı dikkate alınarak "sünnet" kelimesi de kullanılmıştır. Bu konudaki hadislerden bazıları şöyledir:
-Rasûlullah (s.a.), Teravih namazını ilk günlerde cemaatle kıldırmış, daha sonra farz olur endişesiyle, cemaatle kıldırmayı bırakmıştı. Vefatına kadar böyle devam etti. Hz. Ebu Bekir döneminde de Teravih cemaatle kılınmadı. Hz. Ömer döneminde, Onun emriyle, Sahâbe-i Kiram içinde güzel Kur'an okunuşuyla temayüz etmiş olan Ubey bin Ka'b'ın imamlığında, Teravih namazı cemaatle kılınmaya başlanmıştı. Daha sonra bunu gören Hz. Ömer (r.a.) "Bu ne güzel bid'attır" dedi.[445]
Hadiste geçen "bid'at" kelimesi, lügat mânâsındadır ve şerî mânâsından daha umûmîdir.[446] Yani mezmum mânâda bir anlayışı içermemektedir. Çünkü sünnet onu sâlih amel kapsamına almış fakat sadece farz olur endişesiyle devam ettirmemiştir. Peygamberimizin vefatıyla farz olma endişesi ortadan kalktığı için bu uygulamanın tazelenmesinin önünde hiç bir engel kalmamıştır. Hz. Ömer döneminde müslümanlar, mescidi kandillerle aydınlatarak bir imam arkasında topluca teravih namazı kılmaya başlayınca, bu uygulama daha önceki uygulamalardan farklı olduğu için bid'at diye adlandırılmıştır.[447]
- Tirmizi ve İbn Mâce'nin tahriç ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim de Allah ve Rasûlünün razı olmadığı bir bid'atı icad ederse, ona, o bid'atla amel edenlerin günahının bir misli (yazılır), (o) insanların günahlarından da bir şey eksilmez."[448]
Bu hadiste de "bid'at" kelimesi "mutlak yenilik" mânâsında kullanılmıştır. *"Allah'ın ve Rasûlünün razı olmadığı..."* ifadesiyle, bu yeniliğin sıfatı, özelliği belirtilmiştir.
İbn Mesûd (r.a.)'den Rasûlüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Sizi sonradan meydana gelen şeylerden sakındırırım. Şüphesiz işlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey bid'attır. Her bid'at dalâlettir."[449]
Görüldüğü gibi, hadiste, âdeta bid'atın hem tarifi yapılmış hem de en belirgin özelliği olan "dalalet"sapıklık oluşu belirtilmiştir. Her ne kadar bu hadiste ."Her sonradan ortaya çıkan şey bid'attır" şeklinde de rivayet vardır."Her sonradan ortaya çıkan" şeyin bid'at olduğu mutlak olarak ifade edilmekte ise de, hadisin devamındaki ikinci cümlenin *"Muhakkak her bid'at sapıklıktır"* ibaresiyle, getirmiş olduğu genel mânâ, hadis şarihleri tarafından uzun uzun yorumlanmış, sonradan ortaya çıkan hangi şeylerin sapıklık olacağı tartışılmıştır. Yukarıda geçtiği gibi bu farklı değerlendirmeler bid'at kavramının tarif edilmesi ve anlaşılmasında çok net olarak ortaya çıkmıştır. "Dar kapsamlı bid'at, geniş kapsamlı bid'at" tarifleri bu tartışmaların sonucudur. Hülâsa, Peygamberimizin *"Her bid'at sapıklıktır"* sözü bütün yenilikleri, bütün ilk uygulamaları kapsamaz. Çünkü İslâm dininin bizzat kendisi, hatta diğer peygamberlerin getirmiş oldukları dinlerin her biri, birer "yenilik", birer "ilk uygulama"dır. Peygamberimizin bu sözüyle kasdettiği şey, gerek Kur'an ve gerekse kendisi (yani sünnet) tarafından meşruluğu onaylanmamış olan yeni davranışlardır.'"[450]

B- Mezmum Mânâyı İfade Eden Hadisler[451]

- Bu tür hadislerde bid'at kelimesi kullanılmakla birlikte, bu bid'atın özelliği de zikredilmiştir. Kelime, daha dar anlamda kullanılmıştır. O da dinle ilgili olan konularda veya Allah'ın ve Rasûlünün razı oîmadığı şeylerde diye tahsis edilmiştir. Birkaç örnek görelim:

- Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Nebî (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim bizim şu işimizde (dinimizde), ondan olmayan bir şeyi ihdas ederse, o, reddedilmiştir."[452]
- Kesir bin Abdillah bin Amr bin Avf, babasından, o da dedesinden, peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"... Kim Allah ve Rasûlünün razı olmadığı bir Bid'at çıkarırsa, insanlardan onunla amel edenlerin günahından bir misli onun üzerine yazılır, (onu işleyen) insanların günahından da bir şey eksilmez."[453]
- *"Bid'at çıkaran hiç bir topluluk yoktur ki, onun benzeri bir sünneti kaldırmış olmasınlar. Senin sünnete sarılman, bid'at ihdas etmenden daha hayırlıdır."*[454]
- İbn Ömer (r.a.) den rivayet edilmiştir, şöyle dedi: "Bir gün Rasulullah (s.a.) evinden çıktı. Evinin arkasında (bir grup sahabe) Kur'an ayetleri üzerinde tartışıyorlardı. Peygamberimiz son derece öfkelendi, yanakları kıpkırmızı kesildi âdeta kan damlıyordu ve şöyle dedi:
"Ey topluluk, Kur'an ayetleri üzerinde tartışma yapmayınız. Sizden önceki ümmetler, cidal (tartışma) sebebiyle helak oldular. Muhakkak Kur'an, ayetleri bazısı bazısın tekzip için gelmedi, bilakis tasdik eder halde geldi."[455]
Bid'at kelimesine yüklenilen ve bid'at denilince hemen akla gelen mezmum mânâ, bu gruptaki hadislerden anlaşılan mânâdır. Bu da yeni ortaya konan şeylerin, dinle ilgili olması, Kur'an'da ve sünnette meşruluğunu gerektirecek bir delilin bulunmaması, Hz. Peygamber'in onayından geçmemiş olması gibi belli kayıtlarla sınırları çizilmiş şeylerdir. Yoksa ortaya çıkan her yeni durumda bid'athk aramak, bu konudaki hadisleri maksadına uygun olarak anlayamamak demektir. Yukarıda birinci grupta zikredilen hadisler de zahiren umum ifâde ediyor ise de bu mânâda yorumlanmahdır.[456]

C- Bid'at Çıkaran Ve Ona Tâbi Olanları Yeren Hadisler

Bu gruptaki hadisler, bid'at çıkarmaktan veya çıkarılmış bir bid'ata tabî olmak suretiyle âdeta ona meşrûiyyet kazandırmaktan sakındırmaktadır. Çünkü bid'atın ihdas edilmesi kadar, onun toplumun vicdanında yerleşmesi de o kadar büyük tehlike arzetmektedir. İşte bu tür hadisler böyle bir tehlikeyi önlemeye matuftur. İlgili hadislerden bazıları:
- Huzeyfe (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Allah, bid'at sahibinin ne namazını, ne orucunu, ne zekatını, ne haccını, ne umresini, ne cihadını, ne farzını, ne nafilesini kabul etmez. (Sanki O) kılın hamurdan çıktığı gibi dinden çıkar."[457]
Hadisteki ikazın şiddetinden, küfrü gerektiren bid'atı çıkaranlardan bahsettiğini anlıyoruz.
- Şâtıbî, el-İ'tisâm'ında, Ibn Vaddah'ın Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilen bir hadisi nakleder:
"Kim bid'at sahibinin yanına, ona saygı duymak maksadıyla varırsa, dini yıkma konusunda (ona) yardım etmiş olur."[458]
Görüldüğü gibi muteber hadis kaynaklarında geçen bu hadislerin ihtiva ettikleri mânâlardaki umumîlik ve hususîlik ya da mutlaklik ve mukayyedlik, bid'at kavramının dar kapsamlı ve geniş kapsamlı dediğimiz farklı bid'at anlayışlarının doğmasına sebep olmuş, kelime mezmum mânâsı ağırlıkta kullanılan bir terim olmuştur.
-Sahâbe-i Kiram, Tabiin ve selefi sâlihinden de bid'atı ve bid'atçıyı yeren sözlerden bir kaçı şöyledir:
- Abdullah bin Mesûd şöyle der: "(Sünnete) uyunuz, bid'at çıkarmayınız, size bu yeter."[459]
- Osman bin Hazir el-Ezdî şöyle dedi: İbn Abbas'ın yanına vardım ve:
"Bana tavsiyede bulun" dedim.
"Peki" dedi ve "Allah'tan kork, istikamet üzere ol, ittibâ et, (Kur'an ve sünnete uy), bid'atçı olma" buyurdu.[460]
- Osman bin Ebî Revvâd şöyle demiştir: Ben Zührî'den işittim, şöyle buyurdu: "Ben Dımaşk'ta (Şam'da) Enes bin Mâlik'in yanına girdim, ağlıyordu. Ona:
"Seni ağlatan nedir?" dedim. Enes,
"(Ben Rasulullah zamanında) erişmiş olduklarımdan, namaz müstesna, hiçbir şeyi tanımaz olmaklığıma ağlıyorum, işte bu namaz da zayi edilmiştir," dedi.[461] Bununla namazların müstehab vakitlerinde kılınmayıp geciktirilmesini kasdetmiştir.
- İbn Abbas şöyle der: "Bid'at sahibi, işlediği bid'atı terketmedikçe Allah hiç bir amelini kabul etmez. "[462]
- İmam-ı Mâlik'e izafe edilen bir söz de şöyledir:
"Kim İslam'da bir bid'at ihdas ederse ve onu da güzel görürse, sanki o kimse, Muhammed (s.a.)'in peygamberlik görevine ihanet etmiştir kanaatindedir. Çünkü Allah Teâla: *"Ben bugün sizin dininizi tamamladım"* buyurmuştur. Bu sebepten o gün Hz. Peygamber zamanında din olmayan bu gün de din olmaz."[463]
- Ömer bin Abdilaziz, kendisine biat edilip halife olunca minbere çıkmış, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle demiştir:
"Ey insanlar (biliniz ki) Nebîniz (s.a.)'den başka nebî yoktur. Kitabınız (Kur'an)'dan başka kitap yoktur, Hz. Peygamber'in sünnetinden başka da sünnet yoktur. Sizin ümmetiniz (Muhammed ümmeti) den başka da ümmet (gelecek değildir). Dikkat edin Allah'ın yüce Kitabında Nebisinin diliyle helal kıldığı şeyler, kıyamet gününe kadar helaldir. Haram kıldığı şeyler de kıyamet gününe kadar haramdır. Ben bid'atçı değilim lakin (Kur'an'a ve sünnete) tabî olanım. Ben şeriat koyucu değilim, lâkin onu uygulayıcıyım. Sorumluluk yükleniciniz olarak en ağırını yüklenmiş olanınızım. Dikkat ediniz, Halika mâsiyet konusunda mahluka itaat yoktur" sonra minberden indi.[464]
- İmam-ı Evzâî, Zührî ve Mekhûl'un şöyle dediğini nakleder: "Naslar size nasıl geldiyse öylece kabul ediniz."[465] Yani te'vil ve yorumlara dalarak bid'atlara zemin hazırlanmamasını tavsiye etmektedirler.
- İmam-ı Malik şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.) vefat ettiği zaman din tamamlanmış kemâle ermişti. Artık bundan sonra Rasûlüllah (s.a.) ve ashabının yoluna tabî olmak gerekir, yoksa rey'e (indî yorumlara) değil. Çünkü bir kimse rey'e tabî olsa, sonra reyi daha kuvvetli bir adam gelir, bu defa ona tabî olur. Her görüşü kuvvetli adam geldikçe ona tâbi olur. Ben öyle zannediyorum ki bu işin sonu gelmez.[466]

III- Bidatlarla Mücadele

Tarih boyunca İslâm âlimleri bid'atlarla daima mücadele etmişler, müslümanların hayatlarını Kur'an ve Sünnet esasları çerçevesinde devam ettirmelerine yardımcı olmak amacıyla gerekli uyarılarda bulunmuşlardır. Çünkü "ihdas edilen her bir bid'at, bir sünnetin yok edilmesi" demektir. Mücadelenin amacı ise, dinin tahrif edilmesine engel olmaktır. Bu sebepten ortaya çıkan her yeni şey, İslâm bilginleri tarafından büyüteç altına alınmış, üzerinde gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra İslâm'ın temel esaslarıyla çelişip çelişmediği, dinin ruhuna uyup uymadığı hakkında, hüküm verilmiştir. Buna rağmen bir takım insanlarca, uygun olmadığı hakkında, hüküm verilmiş olan düşünce veya davranış şekli, benimsenip hüsnü kabul görmüşse, bunun yanlışlığı konusunda da gerekli uyarılar ve ikazlar yapılarak bu yanlışın giderilmesine çalışılmıştır.
Ne var ki bu uyarılar mücadele yöntemindeki kusurlardan dolayı ifrat ve tefrit dediğimiz aşırılıklardan ve uç noktalara ulaşmaktan kendini kurtaramamıştır. Ya çok keskin ve sert bir üslup kullanarak bid'atçıların taassubunu körüklemişler, birleştirmek yerine ayrılmalara, sünnete uymak yerine, uzaklaşmalarına sebep olmuşlardır. Veya bid'atlarla mücadele edenlerin bir kısmı da, çevrelerinde yaygın binlerce bid'at ve hurafe karşısında sükut etmeyi tercih ederek ikinci bir uç noktayı meydana getirmişlerdir. Buna da gerekçe olarak da, "fitne çıkar" mazeretini ileri sürmüşlerdir. Ancak, fitnenin üzerinde durmak gerekmektedir. Fitne nedir? Şahsi menfaatlerin azalması, dünyevi dostlukların zail olması, şöhretlerin gölgelenmesi... irşadı durduracak fitneler midir?... Fitne, İslâm ve İslâm cemaatine zarar verecek, onları birbirine düşürecek, birliği ve beraberliği sarsacak, az fayda karşısında çok zarar getirecek davranışlar, hadiseler ve neticelerdir.[467]
Şüphesiz mücadelede üslup çok önemlidir. Konunun önemine göre de farklılıklar gösterir. Yapılan mücadelede sonuç almak için, o sonuca götürecek metodun iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu sebepten özellikle bid'at konusu gibi ifrat ve tefrite düşme riski olan, mücadele alanı kaygan bir zemin teşkil eden konuda daha dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü konunun hem inanç yönü, hem uygulama yönü, hem ibadet yönü hatta taassub yönü gibi farklı yönleri bulunmaktadır. Bütün bu özellikleri dikkate almak lazımdır. Biz de bid'atlarla mücadele edilmesine inanan bir kişi olarak takip edilmesi gereken metodun ve uygulanacak mücadele üslubunun nasıl olması gerektiği konusunda aşağıdaki tesbitleri yapmış bulunuyoruz:
1. Bid'atlardan arındırmak için, içinde mücadele edilecek toplumun iyi tanınması gerekmektedir. Kültürel yapısının tüm incelikleri tesbit edilmeli, değer yargıları belirlenmeli, bir inanç haritası çıkarılmalıdır. Dinle ilgili olanlar ile dinle ilgili olmayanlar (Bununla Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenmemiş adetler, gelenekler ve folklorik değerler gibi hususları kasdediyoruz) birbirinden iyi ayrılmalı, bid'atların ancak dinle ilgili olan alanda olduğu unutulmamalıdır.
2. Toplumun dini yaşayışında görülen bid'atların özelliklerine göre tasnifi yapılmalı ve ortaya çıkış nedenleri saptanıp ilmî yönden

değerlendirilmeli, yanlışlıkları işaret edilmeli, doğrular gösterilmelidir. Bid'atın yanlışlığı ifade edildikten sonra doğru olan mutlaka alternatif olarak sunulmalıdır.
Çünkü yıllardır benimsenerek topluma malolmuş bir bid'atın bir anda silinip yok olması beklenilmemelidir. Toplum birinci elden bilgilendirilmelidir.
3. Doğrular ve gerçekler hiç bir zaman gizlenilmemelidir. Her fırsatta dile getirilmeli ve bunda devamlılık sağlanmalıdır. Çünkü toplumsal bilinçlenmenin az olduğu ortamlarda bu tür bidatlar daha çabuk benimsenilmekte ve kısa zamanda toplumun bazı kültür değerleri adeta din haline gelmekte veya dinin emirleriymiş gibi benimsenmektedir.
4. Bid'atlarla mücadelede hedef uzun tutulmalı ve sonuç alma uzun vadeye yayılmalıdır. Sabırlı ama kararlı bir şekilde doğrular devamlı anlatılmalı, yanlışlar bıkmadan, usanmadan söylenmelidir.
5. Taassub olan konularda çok dikkatli ama taviz vermeden hareket edilmeli, dinle çelişmeyen ve folklorik değer olarak benimsenmiş değer yargılarının üzerine gidilmemelidir. Ancak bu değer yargılarının dinin emirleriyle açıktan çeliştiği olursa uygun bir üslup içinde kabul edilen bu değerin yanlışlığına işaret edilmelidir.
6. Bid'at olarak görülen her düşünce veya davranış biçimi, tek tek ele alınıp incelenmeli, yanlışlıklar tesbit edilmeli, gerekçeler ortaya konulmalıdır. Yani meseleye toptancı bir bakış açısı içinde yaklaşılmamalıdır. Çünkü her düşünce ve davranış, kendi içinde bir bütündür, mutlaka arka planı vardır. Aslında problemi çözecek olan da bu arka planının iyi bilinmesidir.
Fakat bütün bu şekildeki ciddî, planlı ve organize bir mücadele yapılmış olsa bile özellikle şu küçülen dünyamızda, haberleşme araçlarının son derece geliştiği çağda özellikle inanca taalluk eden konulardaki yanlışlıkları tamamen gidermek, bu alanda yapılan mücadelede başarı kazanmak zor görünmektedir. Fakat kazanılacak başarının yüzdesi de oldukça yüksek olacaktır.[468]

SONUÇ

Din hiç bir insanın vazgeçemeyeceği, yaratılışında beraber getirdiği kutsal bir olgudur. Allah buyruklarını peygamberleri vasıtasıyla insanlara bildirmiş ve onlardan bu kurallar çerçevesinde yaşamasını istemiştir. İslâm dini de Onun peygamberi Hz. Muhammed (s.a.) tarafından tebliğ edilmiş, fiilen uygulama biçimi gösterilmiştir (sünnet). Kur'an'ın bizzat peygamberimizin emriyle vahy katipleri tarafından yazıya geçirilip daha sonra Hz. Ebu Bekir döneminde Mushaf haline getirildiğini biliyoruz. Kur'an'ın pratiği olan Sünnet'in Kur'an gibi özel katipler vasıtasıyla tesbiti mümkün olmadığı için olması da mümkün değil, çünkü bir yaşam biçiminin bülün ayrıntılarını yazıyla tesbit imkansız-zaman içinde, Kur'an'ı anlama, dini yaşama adına bir takım sebeplerle hadislerin, sünnetin arasına Hz. Peygamber'in söylemediği, O'nun yapmadığı şeyler de sokulmuş. Ulemâ geliştirdiği gerek isnad metoduyla, gerek cerh-ta'dil ilmiyle sünnetin sahihini sakîminden ayırma yolunda gayret sarfetmişler ciltler dolusu kitaplar yazarak bilgiler vermişler, sünnetse bizzat sünnet olduğunu ifade etmişler, uygun değilse sünnete uygun olmadığını veya bu ifadeyi özetleyecek bir kelime olarak "Bid'at" kelimesini kullanmışlardır. Sünnet ve bid'at, biri diğerinin negatifi halinde olan bu iki kelime toplumda sıkça telaffuz edilmeye başlanmıştır. Ne yazık ki halk, bu iki kelimenin mahiyetini tam olarak bilmediği için, gerektiği yerde kullanamamış ve yanlışlara düşmüştür. Geleneğe ait bir öge dinin bir emri gibi algılanır olmuştur. Yapılan mücadelede keskin tavırlar alınınca ifrat-tefrit uç noktalar meydana gelmiştir.
Yaptığımız bu küçük çalışmamızda her iki kavramın mâhiyetinin ne olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Vardığımız sonuç ise dînî cehaletin kaldırılması gerekliği yönündedir. Zira hem toplum hem de -dînî hususlar yanlış algılandığı için- din zarar görmektedir. Folklorik değerler, kültürel gelenekler, dinî değerler birbirine karıştırılmayarak Tevhide, dinin özüne zarar vermediği müddetçe, folklorik değer, bir çeşitlilik olarak mütâlâa edilebileceği, bid'atların sıralaması yapılmaktan ziyâde bu konuda ölçü verilmesinin daha uygun olacağı kanaatine vardık. Bid'atlarla yapılacak mücadelede kesin ve keskin tavırlar almaktan ziyâde, bu konudaki cehaletin giderilmesi bid'ata konu olan hususlar tek tek ele alınarak sünnete uygun olup olmadığı tesbit edilmek suretiyle konunun ilmî bir tarzda ortaya konmasının daha faydalı olacağım düşünüyoruz. Bid'at ve hurafeden uzak durmak Kur'an ve Sünneti doğru öğrenmekle mümkündür.
Tevfik Allah'tandır.[469]

BİBLİYOGRAFYA

1- Abdülbaki, Muhammed Fuad, -el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Kur'an, Ofset, ts.
2- Abdülganî, Abdülhâlık, -Hucciyyetü's-Sünne, ABD, et-Ma'hedü'1-Alemi li'l-Fikri'1-Islamî, 1413/1993.
3- Accac, Muhammed Accac el-Hatîb, - es-Sûnnetü Kable't-Tedvin, Kahire, 1971
4- Ahmed bin Hanbel -Müsned (I-VI), İstanbul-1981, Ofset.
5- Ahmed Naim, Miras, K., - Sahih-i Buharı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi, (I-XIII), Ankara-1984.
6- Ahmed Muhammed Şakir, -el-Baisü'1-Hasis, Beyrut, Ofset, ts.
7- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-Mecâlisü'l-Ebrar ve Mesâliku'l-Ahyâr (Yazma) Millî Kütüphane, Ankara kayıt no: 392 Tasnif no: 297.3.927.
8- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri -Bid'ıyye (Yazma) Risaleler mec. içinde Manisa İl Halk Kütüphanesi Kitap Sarayı, Kayıt no: 2937/2.
9 - Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-Risaletü'1-Muhdes (Yazma) Risaleler mecmuası içinde, Senirkent Müftülük Kütüphanesi Kayıt No: 268 Senirkent/Isparta.
10- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-er-Risaletü'l bid'a (Yazma), İzmir Millî Ktp. No: 886.
11- Alıyyu'l-Karî, -Mirkâtü'l-Mefatih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih (Thk. Sıdkî Muhammed, Cemil Atlar) (I-XI), Beyrut-1414/1994.
12- Ali Mahfuz, -el ibdâ fi Madârrı'l-İbtida, Dâru'l-I'tisam, 1375/1956.
13- Âmidi, Seyfüddin -el-lhkâm fî Usüli'l-Ahkâm (I-IV), Mısır, 1387/1967.
14- Aşık, N-, "Sünnet'in Yerelliği ve Evrenselliği, Hadis'in Dünü Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, Ekim-1993 Samsun.
15- Aşkar, M. Süleyman, -Efalü'r-Rasûl, Beyrut (I-II), 1414/1993.
16- Ateş, A. O., -Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar, İstanbul-1996.
17- Aynî, M. Bedrüddin, -Umdctü'l-Kâri bir Şerhi Sahihi'l-Buhâri, I-XXV, Kahire, 1392/1972.
18- Aynî, M. Bedrüddin, -el-Binaye Şerhu'l-Hidâye, (1-X), Beyrut-400/1980.
19- A'zamı.M. Mustafa, -Dirasât fi'l-Hadisi'n-Nebeviyye ve Tarihu Tedvînihi, I-II, Beyrut, 1405/1985.
20- Bağdadî, Ebû Mansur Abdulkâhir,-el-Fark Beyne'l-Fırak(Trc. E. R. Fıglalı), Ankara, 1981.
21- Bırgıvî, Muhammed bin Pîr Ali, -Tarîkat-ı Muhammediyye (Trc. C. Yıldırım), İstanbul, 1981.
22- Buhârî, Muhammed bin İsmail -el-Câmiu's-Sahih (Sahihu'l Buharı), 1-VIII, İstanbul, 1981
23- Cebeci, L,-"Kur'an Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", İst. Arş., Ocak-1987.
24- Cezîrî, Abdurrahman, -Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbea (1-V), İstanbul, 1979, Ofset.
25- Cürcanî, Ali bin Muhammed es-Seyyid es-Şerif-Kitâbu't-Ta'rîfat, (Thk. Abdulmuîn el-Hufnâ), Kahire, 1991.
26- Çakan, İ.L., -Hadis Usûlü, IFAV yay. İst. 1989.
27- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah bin Abdirrahman,-Sünen, (1-11), Beyrut, ts.
28- Dâüdî, Zaferullah, -Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, Istanbul-1995.
29- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, (I-XIV), İstanbul, 1993.
30- Ebû Dâvüd, Süleyman bin el-Eş'as es-Sicistâni, -Sünen, 1-IV, (Thk. Muhyiddin Abdülhamid) ts.
31- Ebû Reyye, Mahmud, -Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması (Trc. Muharrem Tan), İstanbul-1988.
32- Ebu's-Sünne, Ahmed Fehmi, -el-Örfü ve'l-Ade fi Rey'il-Fukaha, Kahire, 1987.
33- Ebû Lübabe Hüseyn, -Mevkıfu'l-Mu'tezile mine's-Sünneti'n-Nebeviyye, Riyad, 1399/1979.
34- Ebû Zehra, Muhammed, -Usülü'I-Fıkih (Trc. Abdülkadir Şener), Ankara, 1979
35- Ebû Zehra, Muhammed, -İmam-ı Şafii (Trc. Osman Kesikoğlu), Ankara, 1987.
36- Ebû Zehra, Muhammed, -İslam'da Siyâsî Mezhepler Tarihi (Trc. K. Aytekin, H. Karakaya) İstanbul, 1983.
37- Ebû Zehv, Muhammed, -el-Hadîs ve'l-Muhaddisün, Beyrut, 1404.
38- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, -Hak Dini Kur'an Dili 1-1X, İstanbul-1971
39- Eş'arî, Ebu'l-Hasen, -Makâlâtü'l-İslâmiyyin (Thk. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut, 1416/1995.
40- Fazlurrahman, -İslamic Methodology in History, İslamabad, 1984, (Trc. S.Akdemir, Tarih Boyunca İslam Metodoloji Sorunu, Ankara,

1995)
41- Fazlurrahman, -İslam (Trc. M. Aydın, M. Dağ), Ankara, 1993.
42-Fığlalı, E. R., -Çağımızda ltikâdî İslam Mezhepleri, Ankara, 1983.
43- Fığlalı, E. R., - "Abdullah bin Sebe" mad., D.I.A., 1,133.
44- G.Levi Della, -"Hâriciler" mad., I.A.
45- Hâdımî, Muhammed Mevlânâ Ebü Said. -el-Berîka (Trc. B. Çetiner, H. Ege, S.Oğuz), İstanbul, 1981.
46- Hamidullah, Muhammed, -Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahifei Hemmam bin Münebbih (Trc. Kemal Kuşçu), İstanbul, 1967.
47- Hamidullah, Muhammed, -el-Vesaiku's-Siyâsiyye, Beyrut, 1405/1985.
48- Hatıb el-Bağdâdî, Ebû Bekir bin Ali, -el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye (Thk. Ömer Hâşim), 1406/1986.
49- Hatiboğlu, İ., -Modernistlerin Sünnet Anlayışı, (Basılmamış Dok. Tezi)1996
50- Hatiboglu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşhiligi", A.Ü.I.F.D. XIII, 121-213.
51- Hattâbî, Ebû Süleyman Hammad bin Muhammed, -Mealimü's-Sünen, (I-IV), Beyrut, 1991,1. Baskı.
52- Hallâf, Abdûlvahhab, -İlmu Usuli'l-Fıkıh, İstanbul, 1984, Ofset.
53- Irâki, Zeynüddin Abdurrahim bin el-Huseyn -Fethu'l-Mugîs (Thk.A. Muhammed Şakir), Beyrut, 1412/1992.
54- Itır, Nureddin, -Menhecü'n-Nakd fi Ulümi'l-Hadis, Beyrut, 1412/1992.
55- İbn Abdılber, Ebû Ömer Yusuf, -Câmiu Beyâni'l-Ilm ve Fadlih (Thk. Ebû Eşbâl ez-Zuhayrî) (l-ll), Suudî Arabistan, 1414/1995.
56- İzzuddın Abdilaziz bin Abdisselam, -Kavâidü'l-Ahkâm fî Mesâlihi'1-Enâm, I-II, Beyrut ts.
57- İbn Arabi, Ebû Bekir Muhammed bin Abdillah, -Ahkâmu'l-Kur'an (Thk. Ali Muhammed el-Becâvi), 1-IV, Beyrut, 1378/1959.
58- İbnu'l-Cevzı, Ebu'l-Ferec Abdirrahman, -Telbîsu İblîs, Dımaşk, 1396/1976.
59- İbn Durayd, Ebû Bekir Muhammed el-Hasen el-Ezdî -Cemheretü'l-Lüga (I-III), Daru Sâdır, Beyrut, Ofset.
60- İbnu'l-Esir, Mecdüddîn, -en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis, I-IV, Mekke, Ofset.
61- İbn Faris, Ahmed bin Zekeriyya, -Mu'cem Mekâyisu'1-Luga (Thk. A. Harun), Kahire, 1368.
62- İbn Hacer, Şihabuddin Ahmed bin Ali bin Muhammed (Askalâni) -Fethu'l-Barî bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî. XIII, Ihyâu't-Türas, Beyrut, 1402,
63- İbn Hacer,-Nüzhetü'n-Nazar Şerh Nuhbeti'l-Fiker (Terc. Koçyigit, T.) Ankara
64- İbn Hacer -el-Isâbe fî Temyizi's-Sahâbe, I-IV, Beyrut, 1328.
65- İbn Hacer -Lisânu'l-Mizan
66- İbn Haldun, -Mukaddime, I-IIIl, M.EG.S.B. yay. İst.-1988
67- İbn Kuteybe, Abdullah bin Müslim, -Te'vilü Muhtelifu'l-Hadis, Mısır, 1326.
68- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kavzînî, -Sünen (I-II), (Thk. M. Fuat Abdülbâkî), İhyâu't-Türâs, 1395/1975.
69- İbn Manzur, -Lisânu'l-Arab, 1-V1, Dâru'l-Maarif Neşri, Kahire ts. 1-XV, Beyrut, 1388/1968.
70- İbn Receb, el Hanbeli, -Câmiu'1-Ulûm ve'1-Hikem, (Thk. Şuayb Arnaud, İbrahim Bâcis), Beyrut, 1415.
71- İbn Receb, Şerhu İleli't-Tirmizi (Thk. Suphi es-Sâmerrâ), Beyrut, 1405/1985.
72- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed, -Tabakatü'l-Kübra, I-IX, Beyrut, ts. Ofset.
73- İbn Salah, Ebû Amr Osman bin Abdirrahman, -Ulûmu'l-Hadis (Thk. Nureddin Itır), Dımaşk, 1986.
74- İbn Teymıyye, Takıyuddîn Ahmed, -İktizâu's-Sırratı'l-Müstakîm, (Thk. Muhammed Hâmid el-Fakî), Dâru'l-Fikir, 1369/1950.
75- İbn Teymıyye, -Mecmuu Fetâva, I-XXXVIII, Beyrut, 1398/1978.
76- İzzet Ali Atıyye, -el-Bid'a: Tahdiduhâ ve Mevkıfu'l-İslam Minhâ, Beyrut, 1982.
77- Karâfî, Şihabuddin Ebu'l-Abbas Sanhâci el-Karâit, -el-Furûk, I-IV, Beyrut, ts.
78- Kardâvî, Yusuf, -Keyfe Neteâmelü Ala's-Sünneti'n-Nebeviyye, ABD, 1410 (Trc. Bünyamin Erol, Sünneti Anlamada Yöntem, İst. 1993 2. baskı)
79- Kâsımî, Cemâlûddin, -Kavâidü't-Tahdis, Beyrut, 1399/1979.
80- Kâtip Çelebi, -Keşfüzzünun, I-II, MEB, İstanbul, 1972.
81- Kâtip Çelebi, -Mizânu'1-Hak, İstanbul, 1972
82- Kettânî, Seyyid Şerif Muhamed bin Ca'fer, -er-Risâletü'1-Mustadrafe, İstanbul, 1986 (ofset)
83- Kırbaşoğlu, M. Hayri, -İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara, 1993.
84- Koçyiğit, Talat, -Hadis Istılahları, Ankara, 1985.
85- Koçyiğit, -Kelamcılarla Hadisciler Arasındaki Münakaşalar, Ankara, 1984.
86- Koçyiğit, -Hadis Usûlu, Ankara, ts.
87- Koçkuzu, A. O., -Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönden Değeri, Ankara, 1988.
88- Kurtübî, Ebû Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Ensari, -el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, Mısır, 1372/1952.
89- Kurtübî, Leknevî, Abdülhay, -Ikâmetü'l-Hücce (Thk. Abdülfettah Ebû Gudde) Halep, 1386/1966
90- Malik Bin Enes, -el-Muvatta, I-II, Beyrut, 1406/1985.
91- Malik bin Enes, Mazharuddin Sıddık, -İslâm Dünyasında Modernist Düşünce (Trc. M. Fırat,G. Korkmaz), İstanbul, 1990.
92- Mevdûdî, Ebu'I-a'lâ, -Sünnetin Anayasal Niteliği (Trc. A. Asrar), İst. 1997.
93- Muhammed Bin Ebi Bekir, -Miftâhu'l-Cinan Şerhu Şir'ati'İslam, İstanbul,1993.
94- Muhammed el-Behiy, -İslâm Düşüncesinde Oryantalist Etki (Trc. İ. Sarmış), İstanbul, 1996.
95- Muhammed Salahuddin, -Kamusu Osmanî, İstanbul, 1313.
96- Muhammed Tahir Hekim, -Sennetin Etrafındaki Şüpheler, Trc. Hüseyin Aslan. İst. 1985.
97- Müslim, Ebu'i-Hüseyn, Müslim bin Haccac, -el-Camiu's-Sahih, (Thk. M. F. Abdûlbaki), I-V, Mısır, 1955
98- Müslim, el-Mu'cemu' -Vasît
99- Nedvî, S. Süleyman, -Tahkikü Ma'nas-Sünne, Mısır, 1377/1957
100- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed bin Şuayb, -Sünen (Suyûti Şerhi Hindi haşiyesi ile birlikte), I-VIII, İstanbul, 1981.
101- Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya bin Şeref, -el-Minhâc fî Şerhi Müslim bin Haccac, I-XVIII, Beyrut, 1414.
102- Nevevî,-Irşâdü Tullâbi'l-Hakâik, I-II, Medine, 1408-1987.
103- Özsoy, Ömer, - Sönnetullah, Ankara, 1994.
104- Ragibel-el İsfehani, el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'an, İstanbul, 1979
105- Sakallı, T., - "Sünnet'in Bağlayıcılık Açısından Taksimi", S.D.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, II, 39-103, 1995. **106-** Schacht, J., - "Muhammed Abduh" mad. İ.A. VII.
107- Sehavî, -Fethu'l-Mugîs, I-III, Beyrut, 1403/1984
108- Serahsî, Ebû Bekir Muhamıncd bin Ahmed bin Ebî Sehl, -Usûlü's-Serahsi, (Thk. Ebu'I-Vefa), Beyrut, ts.
109- es-Sıbaî, Mustafa, -es-Sünnetü ve Mekânetuha, fi Teşri'i I-İslam, Beyrut, 1396/1976.
110- Sofuoğlu, M. Cemal,-"Şii İmamiyyenin Hadis Anlayışı Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu
111- Sofuoglu, Mehmed, -Sahihi Müslim Tercümesi, I-VIII, İstanbul, 1988
112- Suphi es-Salıh, -İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri (Trc. İ. Savaş), İst. 1993
113- Suphi es-Salıh, -Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuhu, (Trc. M. Yaşar Kandemir), Beyrut, 1965.
114- Es-San'ânî, Emir es-San'ânî Muhammed bin İsmail el-Emir el-Husnî, -Tavdîhu'l Efkâr li Meânî Tenkîku'l-Enzâr, I-1I, Kahire, 1366/1947.
115- Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman bin Ebî Bekir, -Tedrîbu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbu'n-Nevevi (thk. Ö. Haşimi), I-1I, 1409.
116- Suyûtî, -Mifâhu'l-Cenne fi'l-Ihticâcı bi's-Sünne, Medine, 1409/1988.
117- Eş-Şâfii, Muhammed bin İdris, -el-Ümm (Thk. Muhammed Zührî en-Neccar), Beyrut, ts.
118- Eş-Şâfii -er-Risâle (Thk. M. Seyyid Kiylânî), İstanbul, 1985 Ofset.
119- Şatibî, Ebû İshak İbrahim bin Musa bin Muhammed, -el-I'tisam, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1405/1985. **120-** Şatibî, -el-Muvâfakat fi Usûli's-Şeria, I-1V, Mısır, ts.
121- Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed bin Abdilkerim bin Ebi Bekir bin Ahmed, -el-Milel ve'n-Nihal, 1-11, Mısır, 1961.
122- Şevkanî, Muhammed bin Ali bin Muhammed, -İrşaadu'l-Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hakkı min İlmi'l-Usûl.
123- Şimşek, Mehmet - "Bid'atlar" A.Ü.I.F.D. XXIII, 443-446.

124- Tırmızî, Ebû İsa Muhammed bin İsa, -Sünen (I-V), İstanbul, 1981 Ofset
125- Toksarı, Ali, -Delil Olma Yönünden Sünnet, Kayseri-1994
126- Turtüşî, Ebü Bekir Muhammed bin Velid -Kitâbu'l-Havâdis Ve'1-Bida, Suudi Arabistan, 1411/1990
127- Tehanevî, Muhammed bin Ali bin Ali, -Keşşâfu Istılahâti'l-Fünûn, I-II, İstanbul, 1994 Ofset.
128- Uğur, Müctebâ, -Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992.
129- Ünal, İ. Hakkı, -"Fazlurrahnıan'ın Sünnet Anlayışı ve Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine" İslâmi Araştırmalar, c.4, sayı 4 Ekim 1990.
130- Yaran, Rahmi, - "Bid'at" mad. D.I.A.
131- Yardım, A., -Hadis I-II, İzmir, 1984.
132- Yavuz, Y. Şevki, - "Ehl-i Bid'at" mad. D.I.A.
133- Watt, Montqomary, -İslam Düşüncesinde Teşekkül Devri (Trc.E.R. Fıglalı)
134- Wensınck, -Concordance, I-VIII
135- Zebîdî, Zeyyid Muhammed el-Huseynî, -Tâcu'1-Arûs min Cevheri'l-Kamûs (Thk. İbrahim et-Terzî), et-Türâsü'1-Arabî, 1392/1972)
136- Zehebi, Şemsüddin Muhammed, -Tezkiratü'1-Huffaz, I-1V, Beyrut, ts.
137- Zehebi, -Mîzânul-I'tidal fî Makdi'r-Rical, Beyrut, ts.
138- Zehebi, -el-Müntekâ min Minhâci'l-İtidal, Mısır, ts.
139- Zerkânî, Muhammed Abdülaziz, -el-Menhelü'l-Hadis, Kahire, 1363.
140- Zeydan, Abdulkerim, -el-Veciz fî Usûli'1-Fıkh.[470]

---

[1] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 11-12.
[2] Ta'rîfat, din mad.
[3] Tâcu'I-Arûs, din mad.
[4] Keşşaf, II, 305.
[5] Hak Dini Kur'an Dili, II, 1062.
[6] Günay, Tümer, DIA, 9/312-320, "din" maddesi özetlenerek
[7] Ahzab: 33/21.
[8] Ehl-i Kur'an ekolü gibi.
[9] Camiu's-Sagir, ha. no: 310
[10] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 13-17.
[11] İbn Manzur, Lisânu'1-Arab, XIII, 220-229; Zebîdî, Tâcu'1-Arûs, V, 243.
[12] İbn Düreyd, Cemhere, I, 95; Özsoy, Ö., Sünnetullah, s.49; Fecr Yayınları, 1994 Ankara
[13] İbn Fâris, Mu'cem Mekâyısü'1-Lüga, III, 60-61; Özsoy, Ö., a.g;e, s.50-51
[14] Ibn Manzûr, a.g.e., XIII, 224-226
[15] Özsoy, Ö., a.g.e., s.53
[16] İsra: 17/77.
[17] Ali Imran: 3/137; Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43.
[18] Ahzab: 33/38, 62; Gafir: 40/85; Fetih: 48/43.
[19] Bkz. Concordance, II, 555-558; lbnü'1-Esîr, en-Nihâye, II, 409-416; (Tahkik, Tahir Ahmed Zavî-Mahmud Muhammed Tanâhî, ofset, Mekke.)
[20] İbn Manzûr, a.g.e., XIII, 227; İbnü'1-Esîr, a.g.e., II, 413.
[21] İbnû'I-Esîr, a.g.e., II, 413; Müslim, İman, 192 (Müslim'in rivayetinde "Şennu şennen" şeklindedir.
[22] İbnü'1-Esîr, a.g.e., II, 413. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 21-23.
[23] Koçyigit, T., Hadis İstılahları, s.400, 1985 Ankara.
[24] İbn Manzûr, a.g.e., XIII, 225; Ibnü'1-Esîr, a.g.e., II, 409
[25] Muhamed Ebü Zehv, el-Hadîs ve'1-Muhaddisûn, s.9.
[26] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 23-24.
[27] Muhammed S. Aşkar, Efalü'r-Rasûl, I, 18, 1414/1993, Beyrut; Abdulgani Abdülhalik, Hucciyyetü's-Sünne, s. 68, 1413/1993, 2. Bas. Dâru'1-Vefa, U.S.A.
[28] Abdulgani, a.g.e., s. 69; Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s.9-10, 1404/1984 Beyrut, Serahsî, Usûlü'1-Fıkh, I, 113, 1373/1944 Kahire.
[29] Aşkar, a.g.e., I, 214-314.
[30] Mustafa Sıbâi, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî-Teşrîi'l-Islâm, s.49, 1405/1985 Beyrut (4. bas.) Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 24-25.
[31] Aşkar, a.g.e., I, 18; M. Ebû Zehv, el-Hadis ve'1-Muhaddisun, s.10
[32] M. Ebü Zehv, a.g.e., göst. yer.; Kardâvi, Sünneti Anlamada Yöntem, 27; Accac, es-Sünnetü Kable't-Tedvîn, s.15-16
[33] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 25.
[34] M. Sıbaî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî Teşrîi'l-lslâm, s.43
[35] Kardâvî, a.g.e., s.28; Amidî, el-lhkâm, I, 247; Şevkânî, İrşâdu'l-Fuhûl, s.67, Accac, a.g.e., göst. yer.
[36] Ahkâm-ı Şer'iyye: Hanefilerce: Farz, vacip, sünnet, müstehab, mubah, haram, mekruh, rnüfsid'dir. Diğer mezheplerce bu sayı değişmektedir.
[37] Şafiî, er-Risâle, s.22 (96-103. mad.); M. Ebû Zehra, İmam Şafiî, s.176-177 (Trc. O. Kesikoğlu); Serahsî, Usûl, 1, 114.
[38] Nedvî, Tahkîku Ma'nâ's-sünne, s.21
[39] el-Mu'cemu'1-Vasit, II, 1041
[40] Nedvî, a.g.e., s.21
[41] Serahsî, Usûl, I, 113. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 26-27.
[42] Koçyiğit, T., a.g.e., s.401; Şevkânî, a.g.e., s.31; Şâtıbî, el-Muvâfakat, IV, 4.
[43] Mu'tezile âlimlerinden Nazzâm (231/845), Câhız (255/869) bunlardandır. Nazzâm, icmâyı reddetmesi hasebiyle, Mûtevâtir hadisi reddeder. (Bağdadî, el-Fark beyne'l-Fırak, 87, İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, s. 20 (Trc. M. H. Kırbaşoğlu, s. 30), Câhız ise, hadis ehlini alaylı bir üslûp içinde eleştirerek, aslında hadise karşı olan tutumunu ortaya koymaktadır. (Ibn Kuteybe, Te'vil, s.72) Yine bir Mutezilî olan Ebû Huzeyl el-Allâf (235/850) "Havâss-ı selime ile bilinmesi mümkün olmayan geçmiş peygamberin haberleri ile ilgili konular, râviler arasında cennet ehlinden bir veya daha fazla kişinin bulunmasıyla, o rivayet hüccet olarak kabul edilir." "Ebû Lübâbe Hüseyn, Mevkıfü'l-Mu'tezile mine's-Sünneti'n-Nebeviyye, s. 90-92; Bağdadî, el-Fark beyne'l-Fırak, s. 77, Krş. Koçyigit, T., Kelâmcılarla Hadisçiler Arasındaki Münakaşalar, s. 245) diye ileri sürdüğü bu şart, bulunmadıkça, haber ister Âhad, ister Mûtevâtir olsun kabul edilmeyeceğini belirtmektedir.
[44] Havâriç, "mürtekib-i kebîre" (:büyük günah işleyenleri tekfir etmek görüşüne sahip olduğundan, onlara göre Sıffîn savaşında gerek Hz. Ali'nin gerekse Hz. Muâviye'nin "tahkîm"'i (hakem olayını) kabul etmelerinden dolayı her iki tarafa mensup sahâbiler, mürtekib-i kebîre sahibidirler. (Şehristâni, el-Milel ve'n-Nihat, I, 114-115) Şia da, Hz. Peygamber'in sağlığında saf ve temiz olan bir çok sahâbî, onun ölümünden sonra bu hallerini muhafaza edememişler, Gadîr-i Hum günü, Ali'ye bey'at ettikleri halde, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra bu bey'atlerine uymamışlar, irtidat etmişlerdir. (Sofuoğlu, M.C., "Şiî İmâmiyye'nin Hadis Anlayışı", Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiîlik Sempozyumu, Tebliğ, 6, 258-286.) Sadece, Selmân-ı Fârisî, Ebü Zer-i Gıfârî, Huzeyfe bin el-Yeman, Mikdad bin el-Esved gibi bir kaç sahâbiyi tekfir etmezler.
[45] Şatıbî, el-Muvâfakat, IV, 4-7 (Krs. Trc. Mehmet Erdoğan, el-Muvâfakat, IV.l-5)

[46] Abdülhay el-Leknevi, Ikâmetü'l-Hucce, s.20-21
[47] Amidi, el-Ihkâm, I, 210 vd. (Krş. Kırbaşoğlu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.92-93)
[48] Şevkânî, Irşâdu'l-Fuhal, s.67-68
[49] Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, I, 149-150.
[50] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 27-30.
[51] Ateş, A.O. Oryantalistlerin Hz. Peygamber (s.a.) ile İlgili İftiralarına Cevaplar, s.371; Benzer ifadeler için Gibb, Muhammedanism, s.27-39. naklen Muhammed el-Behiy, İslâm Düşüncesinde Oryantalist Etki, s.33-40 (Trc. İbrahim Sarmış, İst., 1996, Ekin yay.).
[52] Fazlurrahman, islaımc Methodology in History, s.5 (İslamabad, 1984); krş. Trc. Akdemir, S-, Tarih Boyunca İslâmî Metodoloji Sorunu, s.I7 (Ankara-'995).
[53] Muhammed el-Behiy, a.g.e., s.222-234 (Özetle).
[54] Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.277 (Ehlu'l-Kur'an ekolüne göre "Hüküm ancak Allah'ındır" ayetinden sonra Hz. Muhammed (s.a.)'e itaat şirktir" Muhibbu'l-Hak, Belâgu'I-Hak, s.26'dan naklen Dâudî, a.g.e., s.277)
[55] Bkz. Hatiboglu, ibrahim Modernistlerin Sünnet Anlayışı, s.58-64; Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.297-300.
[56] Şâfiî el-Ümm, VII, 273. (Beyrut, ts. Tahkik: Muhammed Zührî en-Neccar).
[57] Bu konuda pek çok eser kaleme alınmış, oryantalistlerin müslüman bilim adamları üzerindeki etkileri örnekler verilerek anlatılmıştır. Bkz. Mustafa Sıbâî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî' Teşrii'l-İslâm, Muhammed el-Behiyy, el-Fikru'l-İslâmî el-Hadîs ve sılatühû bi'l-Istimâri'l-Garbî (İbrahim Sarmış tarafından İslâmi Düşüncede Oryantalist Etki ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Ekin Yay. İst., 1996). Muhammed Tahir Hekim, Sünnetin Etrafındaki Şüpheler (Trc. Hüseyin Aslan, İst. 1985), Ayrıca bkz. I. Hatipoglu, Modernistlerin Sünnet Anlayışı, (Basılmamış Doktora Tezi, 1996).
[58] Mustafa Â'zamî, Dirâsât fi'1-Ehâdisi'n-Nebeviyye, s.31.
[59] M. Tahir Hekim, a.g.e., s.101.(el-Menâr Dergisi 9/16'dan naklen)
[60] Hicr: 15/91
[61] Kırbaşoglu, M. H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s. 152 (Ankara-1993).
[62] M. Sıbâî, a.g.e., s.158.
[63] Kırbaşoglu, M.H., a.g.e., s. 162, (Hadim Huseyn İlâhî Bahş, Kur'aniyyun ve Şubuhâtuhum Havle's-Sünne, s.213-214 (Taif-l409/1989)'dan naklen.)
[64] Kırbaşoğlu, M.H., a.g.e., s.164.
[65] Ünal, I.H., "Fazlurrahmamn Sünnet Anlayışı ve Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine" Islâmî Araştırmalar, Fazlurrahman Özel Sayısı, Ekim 1990, s.286.
[66] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 31-38.
[67] Sıddîkî, Mazharuddin, İslâm Dünyasında Modernist Düşünce, s.86. (Trc. M. Fırat, G. Korkmaz, İstanbul, 1990). 51
[68] Fazlurrahman, İslâm, s.305-306 (Trc. M. Aydın; M. Dağ, Ankara-1993).
[69] Schacht, J., "Muhammed Abduh" Mad. İ.A., VIII, 489.
[70] Hatiboglu, İ., Modernistlerin Sünnet Anlayışı, s.87
[71] Hatiboglu, İ, a.g.e., s.88.
[72] Hatiboglu, İ., a.g.e., göst. yer (Adams, İslâm and Modernism in Egypt, s.127-143; Abduh, Risâletü't-Tevhid, s.19-20, 31, 46-51, 111-113'den naklen). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 38-40.
[73] Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.298.
[74] Fazlurrahman, a.g.e., s.302.
[75] Fazlurrahman, a.e.e., s.303-304
[76] Muhammed Tahir Hekim, Sünnetin Etrafındaki Şüpheler, s.95-96.
[77] Dâudî, a.g.e., s.300.
[78] Muhammed Tahir Hekim, a.g.e., s.96. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 40-41.
[79] Dâudî, a.g.e., s.282 (Muhammed Münevver Mirza, İkbâl: Fikr-i Islâmi li Teşkîl-i Cedîd, s.256 (Karaçi, ?)'den naklen).
[80] Dâudî, a.g.e., s.283 (Muhaddis (Dergi), c.XX, sayı 9, s.46'dan naklen).
[81] Hatiboglu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşîliği", A.Ü.I.F.D. XXIII, 185; Ibn Haldun, Mukaddime Tre. I, 492-496). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 42.
[82] Dâudî, a.g.e., s.287 (Fikr-o Nazar (Dergi), Ocak, 1964, s.l7'den naklen).
[83] Dâudî, a.g.e., göst. yer, aynı kitaptan.
[84] Dâudî, a.g.e., s.287-288 (Fazlurrahman, Some Islamic Issues, s.287; Fikr-o Nazar (Dergi), Şubat, 1965, s.515'den naklen).
[85] Dâudî, a.g.e., 5.288-289 (Fikr-o Nazar (Dergi), Ocak-Şubat, 1964, s.9'dan naklen).
[86] Ünal, I. H., "Fazlurrahman'ın Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine Islâmî Araştırmalar, c.IV, Sayı 4, s.286 (Ekim-1990). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 42-44.
[87] Kardâvî, Y., Keyfe Neteâmelu Ala's-Sünneti'n-Nebeviyye, s.23. (Trc. Sünneti Anlamada Yöntem, s. 115)
[88] Müslim, Müsâfirûn, 18; Ebü Dâvud, Salat, 316; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 2; Müsned, Vl/544..
[89] Kardâvî, a.g.e., s.23 krş.
[90] Kardâvî, a.g.e., s.23-24.
[91] Kardâvî, a.g.e., s.23-24. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 44-45.
[92] Nedvî, a.g.e., s.18-19.
[93] Subhi es-Salih, Ulumu'l-Hadis, s.8 (5. baskı, Beyrut, 1965); krş. (Trc. M. Y. Kandemir, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, s.6, Ankara, 1973.
[94] Nedvi, a.g.e., s.20. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 45-46.
[95] Dâudi, a.g.e, s.260.
[96] Dâudî, a.g.e, s.260-261.
[97] Dâudî, a.g.e, s.261 (Mevdüdî, Hadis ve Kur'an, s.71-73; Mevdûdî, A'inî Heysiyyet, s.l25-134'ten naklen).
[98] Dâudî, a.g.e, s.262 (Mevdûdî, A'inî Heysiyyet, s.245'ten naklen)
[99] Dâudî, a.g.e, s.262 (Mevdûdî, a.g.e., s.359'dan naklen)
[100] Dâudî, a.g.e, s.262-263 (Mevdûdî, a.g.e., s.163'den naklen)
[101] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, Resâil, 1, 250'den naklen)
[102] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 249'dan naklen)
[103] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 147'den naklen)
[104] Dâudî, a.g.e, s.264 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 223-233'den naklen)
[105] Charles, J. Adams, The Authority of the prophetic Hadith in the Eyes of Some Modern Muslims (Essaays on Civilization), Leiden, 1976, pp. 25-47 (Trc. Nedim Alpdemir, Islâmî Araştırmalar, c.VII, sayı: 3-4, 1994, s.300-301.)
[106] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.e., s.300).
[107] Tercümânü'l-Kur'an, Aralık, 1958, s.164-166. Mevdûdî, Sünnetin Anayasal Niteliği, s.43 (Trc. Dr. N. Ahmet Asrar, İstanbul, 1997).
[108] Dâudî, a.g.e., s.265 (Mevdûdî, Tefhimat, I, 362'den naklen)
[109] Dâudî, a.g.e., s.265 (Mevdüdî, Â'ini Heysiyyet, s.39-40'dan naklen)
[110] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., s.301)
[111] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., göst. yer.)
[112] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., s.302)
[113] Dâudî, a.g.e., s.267 (Mevdûdî, Tefhimat, I, 356'dan naklen)
[114] Dâudî, a.g.e., göst. yer. (Mevdûdî, Hadis ve Kur'an'dan).
[115] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 46-51.
[116] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 51-52.
[117] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 53.
[118] Muhammed Ebü Zehv, el-Hadîs ve'I-Muhaddisûn, s.12-15.
[119] Kasımı, Kavâidu'd-Tahdîs, s.65; Muhammed Ebû Zehv, a.g.e., s.14.
[120] Her ne kadar İmam Müslim'in Enes bin Malik'ten yaptığı rivayette (Müslim, Salat, 53) Kevser suresinin uykuda geldiği şeklinde bir rivayetten söz ediliyorsa da, aslında buradaki "igfa"' kelimesi, bilinen manadaki uyuklama -uyku hali- (nevm) değil, vahyin nüzulü sırasında Hz. Peygamber (s.a.)'in vahyin şiddetinden

dolayı hissettiği ağırlıktır şeklinde yorumlanarak, Kevser suresinin de uykuda gelmediği ifade edilmiştir. (Bkz. M. Ebû Zehv, a.g.e., s.14)
[121] *"Ona temiz olanlardan başkası dokunamaz"* Vakıa: 56/79 ayeti kerimesi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Ayette bahsedilen ve ancak temiz kimselerin dokunabileceği kitabın Kur'an değil, Levh-i mahfuzdaki kitap olduğu veya temiz olmaktan maksat, abdestsizlik hali olabildiği gibi, abdestsizlik değil cünüplük kasdedildiği veya bütün bunlar değil, müşriklik kasdedildiği şeklindeki değişik görüşler ve bunlarla ilgili deliller ileri sürülmektedir. (Bkz. Ebû Bekir Ahmed er-Râzî el-Cessas, Ahkâmu'I-Kur'an, 111, 415-416, Dâru'l-fikir, ts.; Ebû Bekir Muhammed bin Abdillah, İbn el-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, IV, 1737-1738, Tahkik: Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-marife, Beyrut, 1378/1959, 2.baskı).
[122] Bu konuda daha geniş bilgi için; bakz. Cezîrî, K.Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbea, I, 47.
[123] Muhammed Ebû Zehv, a.g.e., s.15.
[124] Kutsî hadisle Nebevi hadis arasındaki fark ise, Kutsî hadisi naklederken Hz. Peygamber (s.a.), onun Cenâb-ı Hak'tan olduğunu bizzat O'na izafe ederek ifâde eder. Allah Teâlâ buyuruyor ki ... gibi. Ama Nebevî hadislerde böyle bir izafe etme yoktur. (Bkz. Kâsımî, a.g.e., s.66).
[125] Necm: 53/4.
[126] Nisa: 4/112.
[127] Suyûti, Miftâhu'l-Cenne, s.11, 1409/1988, Medine, Ebû Dâvud, Sünnet, 6 (No. 4604)
[128] İsra: 17/60.
[129] Saffat: 37/102.
[130] lfk olayında olduğu gibi.
[131] Nahl: 16/44.
[132] Kırbaşoğlu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.259; Şafii, er-Risâle, s.22; Gazzâlî, el-Mustasfâ min İlmi'1-Usûl, 1, 83, Mısır, 1322/1904; İbn Hazm, el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm, I, 93, Kahire, 1404/1984; İbn Hıbban, el-Ihsân fi Takribi Sahihi İbn Hıbban (bi tertibi Ali bin Belbân el-Fârisî, 1/189, Beyrut, 1988,'dan naklen.). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 53-57.
[133] A.g.e. s.277-278)
[134] Âli imran: 3/164.
[135] Subhi es-Salih, Ulûmu'l-Hadis, s.301-302.
[136] Koçkuzu, A. O., Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrî Yönden Değeri, s.41 (Ebu'1-Bekâ, Külliyat'tan). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 57-58.
[137] Toksan, A., Delil Olma Yönünden Sünnet, s.106.
[138] Abdül-Azim ez-Zerkânî, el-Menhelü'1-Hadis, s.60 vd.; Ayrıca bkz. Koçkuzu, A.O., a.g.e., s.42-43.
[139] Toksarı, A., a.g.e.,s.112. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 59.
[140] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 59-60.
[141] Hamîdullah, M., Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahîfe-i Hemmâm bin Münebbih, s.16 (Trc. Kemal Kuşçu, İstanbul-1967).
[142] s.140, Beyrut-1401/1981.
[143] Müslim, K. Zühd ve'r-Rekâik, 72; Dârimî, Mukaddime, 42; Müsned, III, 12, 21,39, 55.
[144] el-Hatib, Takyîdu'1-İlim, s.32-33.
[145] el-Hatîb, a.g.e., s.33.
[146] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'1-İlm, I, 271.
[147] Dârimî, Mukaddime, 43.
[148] Tirmizîî İlim, 12.
[149] Toksan, A., Delil Olma Yönünden Sünnet, s.40.
[150] Ahmed Muhanımed Şâkir, el-Bâisu'l-Hasis, s.133,
[151] Subhi es-Salih, Ulûmu'l-Hadîs, s.21 (Trc. M. Y. Kandemir, s.16-17).
[152] Toksan, Ali, a.g.e., s.40.
[153] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l-Hadîs, s.365 vd.
[154] Mustafa A'zamî, İlk Devir Hadis Edebiyatı, s.24 (Trc. Hulusi Yavuz), (Reşid Rıza "Notes on Tedvîn fi'1-Islâmî, el-Menâr, X, 767'den naklen).
[155] Mustafa A'zami a.g.e., göst. yer. (Reşid Rıza, a.g.m., el-Menâr, X, 768'den naklen).
[156] Mahmud Ebû Reyye, Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması, s.28 (Trc. Muhammed Tan).
[157] Mahmud Ebu Reyye, a.g.e., s.28-29.
[158] İbn Kuteybe, a.g.e., s.365.
[159] Nureddin Itır, Menhecü'n-Nakd fî Ulûmi'I-Hadis, s.42 (Râmehürmûzî, el-Muhaddisu'l-Fâsıl, 56 b, s.386'dan naklen).
[160] Hattabî, Meâlimü's-Sünen, IV, 170.
[161] Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahihi Müslim bin Haccac, XVIII, 129-130 (tahkik ve tahriçli baskı Beyrut-1414/1994, XVIII, 329-330).
[162] Hamidullah, M., a.g.e., s.40 (:Hz. Aişe (r.a.) hadis yazmayan sahabeden biridir). Hz. Ömer, Zeyd bin Sabit, Ebu Musa el-Eş'arî, Ebu Said el-Hudrî gibi sahabîlerin hadis yazmayı iyi görmedikleri nakledilmektedir. (Ibn Salah, Ulûmu'l-Hadis, s.181.)
[163] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi, I, 274-275 (Thk. Ebu'l-Eşbal ez-Züheyrî, Beyrut-1414/1994). (:Hz. Ömer (r.a.) hadis yazmaktan vazgeçmiştir.)
[164] Zehebi, Tezkiratü'l-Huffaz, I, 5 (: Hz. Ebû Bekir (r.a.) yazdığı hadisleri imha etti.)
[165] Ebû Said el-Hudri'nin (r.a.) şöyle dediği nakledilir: "Hadisleri mushaf haline getirmek mi istiyorsunuz? Nebi (s.a.) bize tahdis ediyor biz ezberliyorduk. Siz de bizim ezberlediğimiz gibi ezberleyiniz." (İbn Abdilberr, a.g.e., I, 273).
[166] Zehebi, a.g.e., I, 5. 66
[167] İbn Abdilberr, a.g.e., 1, 273.
[168] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 275; Suyûti, Tedrîbu'r-Râvî, II, 64.
[169] el-Hatîb, a.g.e., s.64-65.
[170] Mustafa Â'zamî, Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebeviyye ve Tarîhuhu Tedvînihi, s.92-142.
[171] Hz. Peygamber'den hadis yazanlar sadece bunlar değildir. Biz burada meşhur olan sahabeden bazılarını zikrettik.
[172] Resmî vesikalar olarak, Medine'ye hicreti müteakip hazırlanan müslümanlar, yahudiler ve henüz İslâm'ı kabul etmeyen Araplar arasındaki hak ve yetkileri belirleyen Medine Anayasası'nı (M. Hamîdullah, el-Vesâik, 15-21); hicretin 1. yılında yazıldığı tahmin edilen Nüfus Sayımını (Buhârî, Cihad, 180); komşu kabilelere ve devlet başkanlarına yazılan Dine Davet Mektupları (M. Hamidullah, el-Vesâik, 43-81); Valilere yazılan talimatları (M. Hamidullah, el-Vesâik, 137); Vergi Tarifeleri Ahkamını (Ebû Dâvud, Zekat, 5, ha: 1568) sayabiliriz. Hz. Peygamber'in hayatında sahabenin emri olmaksızın kendilerinin yazdıkları gayr-i resmî vesikalar dediğimiz vesikalar arasında Abdullah bin Amr bin As'ın "es-Sahîfetü's-Sadıka'sı, içinde 500 kadar hadis bulunan Hz. Ebû Bekir'in hadis notlan -ki daha sonra yakmıştır-, Hz. Ali'nin sadakalar ve diyet hükümlerini içeren tomarını, Enes bin Mâlik'in sahifesini ifade edebiliriz, (bkz. M. Hamidullah, Muhtasar Hadis Tarihi, s.39-46).
[173] Nevevî, a.g.e., XVIII, 129-130.
[174] İbn Salah, a.g.e., s.182. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 60-69.
[175] Koçyigit, T., a.g.e., s.371.
[176] Ebü Dâvud, İlim, 10; Tirmizî, İlim, 7; İbn Mâce, Mukaddime, 18; Dârimî, Mukaddime, 24; el-Hatib, el-Kifâye, s.205-206.
[177] Subhi es-Salih, a.g.e., s.80-81 (Trc. M. Yaşar Kandemir, s.64-65).
[178] Koçyiğit, T., a.g.e., 372.
[179] el-Hatib, a.g.e., s.239-246.
[180] Subhi es-Salih, a.g.e., s.83 (Trc. M. Kandemir, s.66)
[181] İbn Salah, a.g.e., s.213; Suyûtî, a.g.e., II, 95-96; İrâki, Fethu'l-Mugîs, s.260-261.
[182] İbn Salah, a.g.e., s.214; Ibn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu Nuhbetü'l-Fiker, s.48.
[183] Ahmed Naim, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, I, 459-462 (özetle) ayrıca bkz. Uğur, M., Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, s.325-326.
[184] Ahmed Naim, a.g.e., I, 467. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 69-72.
[185] İbn Âbidin, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, 1, 103, Dâmad, Mecmau'1-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur, I, 8.
[186] Dârimî, Sünen, (Mukaddime) 47 (I, 145), ayrıca bkz. Erdoğan, M., Akıl Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, s.260; Sakallı, T., S.D.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi,

sayı: 2, İsparta, 1996.
[187] Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliga, 1, 128; Sakallı, T., a.g.m. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 73-74.
[188] Abdülkerîm Zeydan, el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkıh, 133-134.
[189] Kardâvî, Y., Sünneti Anlamada Yöntem, s.42.
[190] Kardâvî, Y., a.g.e., s.43.
[191] Şâtıbî, el-Muvâfakât, IV, 58-59; ayrıca bkz. Erdoğan, M., a.g.e., s.92.
[192] Aşkar, S., Efâlü'r-Rasûl, 1, 185 vd.; ayrıca bkz. Sakallı, T., a.g.m.
[193] Sıbâî, M., a.g.e., s.48.
[194] Kardâvî, a.g.e., s.52-53; Erdoğan, M., a.g.e., s.110-112. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 74-76.
[195] Itır, N., Menhecü'n-Nakd, s.404; el-Hatîb, el-Kifâye, s.32; Subhi es-Salih, a.g.e., s.146-147.
[196] Koçyigit, T., a.g.e., s.346.
[197] Subhi es-Salih, a.g.e., 5.149; Itır, N., a.g.e., s.405.
[198] Buhari, İlim, 38; Müslim, Zühd, 72; Tirmizî, Fiten, 70.
[199] İbn Salah, a.g.e., s.269.
[200] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 105.
[201] Kettânî, er-Rîsâletü'1-Mustatrafe, s.194-195.
[202] Çakan, İ. L, Hadis Usûlü, s.107
[203] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 149; Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s.139.
[204] Subhi es-Salih, a.g.e., s.151.
[205] Toksan, A., a.g.e., s.168,
[206] Koçkuzu, A. O., Rivayet ilimlerinde Haberi Vahitler İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri, s.76 (Tavdihu'l-Efkar, II, 211'den naklen)
[207] el-Hatîb, a.g.e., s.32.
[208] Çakan, İ. L, a.g.e., s.109. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 76-79.
[209] Adı geçen eser, Diyanet Yayınlan arasında 1988 yılında basılmıştır.
[210] Subhi es-Salih, a.g.e., s.145 (krş. M. Y. Kandemir, Hadis Istılahları, s.119); Ibn Salah, a.g.e., s.11-12; Itır, N., a.g.e., s.242; Suyûtî, Tedrîb, I, 43.
[211] Ahmed Naim, a.g.e., I, 202-205 (özetlenerek)
[212] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 146; Kâsımî, Kavâidü't-Tahdîs, s.80.
[213] Itır, N., a.g.e., s.245; Subhi es-Salih, a.g.e., s.156; A. M. Şâkir, el-Bâisû'I-Hasîs, s.37.
[214] Çakan, I.L., a.g.e., s.125.
[215] Ibn Salah, a.g.e., s.30 (krş. Itır, N.'.in sayfa altındaki dipnotu).
[216] Ahmed Naim, a.g.e., I, 242.
[217] Kâsımi, a.g.e., s.102; Itır, N., a.g.e., s.271.
[218] Subhi es-Salih, a.g.e., s.156 (krş. M. Y. Kandemir, Hadis Istılahları, s.129)
[219] Itır, N., a.g.e., s.271.
[220] Itır, N., a.g.e., s.271.
[221] İbn Salah, a.g.e., s.41; Itır, N., a.g.e., s.286.
[222] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 270; Suyûtî, Tedrîb, I, 144.
[223] İbn Salah, a.g.e., s.41.
[224] Suyûtî, a.g.e., I, 144.
[225] Ahmed Naim, a.g.e., I, 270; Itır, N., a.g.e., s.287 (Muhammed es-Semâhî 510'a çıkarmıştır.)
[226] Itır, N., a.g.e., s.293-294.
[227] Toksan, Ali, a.g.e., s.201.
[228] Itır, N., a.g.e., s.297 (özetle). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 79-85.
[229] Koçyiğit, T., a.g.e., s.123.
[230] Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s.17-18.
[231] Subhi es-Salih, a.g.e., s.216 vd., Ayrıca bkz. Koçyigit, T., a.g.e., s.217.
[232] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 134-135; Kâsımî, a.g.e., s.130
[233] İbn Salah, a.g.e., s.47; Kâsımî, a.g.e., s.130.
[234] Yardım, Ali, Hadis I, s.42.
[235] Kâsımî, a.g.e., s.130
[236] Kâsımî, a.g.e., göst. yer. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 85-87.
[237] Koçyigit, T., a.g.e., s.208, 214.
[238] Ahmed, N., a.g.e.. I, 292-293. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 87.
[239] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 88.
[240] İbn Âbidîn, Haşiyetü Reddi'l-Muhtar, I, 103 (Kahraman yay., İst., 1984); Dâmâd, Mecmau'l-Enhur fî Şerhi Mülteka'l-Ebhur, I, 8, (Dâru'l-Hilâfe mat. 1273 İst.)
[241] Dârimi, Sünen (Mukaddime), 47 (I, 145); Ayrıca bkz. Erdoğan, M., Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, s.260.
[242] Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliga, (Trc. M. Erdoğan, 1,472-473).
[243] Haşr: 59/7.
[244] Müslim, Fedâil, 40.
[245] Tirmizî, Cihâd, 20; İbn Mâce, Cihâd, 14; Müsned, V, 300.
[246] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 88-90.
[247] İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadis, s.246-250 (Mısır-1326); Ayrıca bkz. Erdoğan, M., a.g.e., s.263.
[248] Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkh.101 (Trc. Abdülkadir Şener, Ankara-1979). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 90.
[249] ibn Abdisselam, Kâvâidu'l-Ahkâm, II, 121.
[250] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 91.
[251] Sakallı, T., "Sünnetin Bağlayıcılık Açısından Taksimiî, S.D.Ü. ilahiyat Fakültesi Dergisi, s.39-102.
[252] Ahzab: 33/21.
[253] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 91-93.
[254] Kardâvî, Y. a.g.e.,s.23; (Trc. Sünneti Anlamada Yöntem, s, 115).
[255] Müslim, Müsâfirûn, 139, Ebû Dâvud, Salât, 316; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 2; Müsned,VI,54,111.
[256] Erdoğan, M., a.g.e., s.259.
[257] Muhammed Ebû Zehra, Usûlü'1-Fıkh, s.93
[258] Nisa: 4/29:
[259] Bakara: 3/275.
[260] Şafiî, er-Risâle, s.32-53 (Thk. Muhammed Said Kiylânî).
[261] Abdülvahhab Hallâf, İlmu Usûli-l-Fıkh, s.43.
[262] Erdoğan, M., a.g.e., s.256-257.
[263] Çakan, I. L, "îslâmî Yapılanmada Model ve Metodoloji Olarak Sünnet", Sünnetin Dindeki Yeri, s.242 (Tartışmalı ilmî Toplantı tebliğleri Ocak-1997, ist.)
[264] Aşık, N., "Sünnet'in Yerelliği ve Evrenselliği", Hadisin Dünü-Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, s.23 (Tebligler-Ekim-1993, Samsun).
[265] Kırbaşoglu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.63 vd. (Birinci baskı).
[266] Kırbaşoglu, M. H., a.g.e., s.96.
[267] Cebeci, L., "Kur'an Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", İslâmî Araştırmalar sayı, 3, Ocak-1987, s.5-37.
[268] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 93-100.

[269] İbn Manzûr, Lisânu'1-Arab, I, 229-231; İbn Dûreyd, Cemhere, 245, Tehânevî, Keşşâfu Istılâhâtı'l-Fünûn, 1,133; Zebîdi, Tâcu'l-Arûs, XX, 309; Ibn Fâris, Mekâyisu'l-Lüga, 1,209-210, Atıyye, İzzet Ali, el-Bid'a, s.157.
[270] Ebü Dâvud, Edeb, 110; Tlrmizî, İlim, l; Müsned, IV, 120; V.272. 102.
[271] İbn Manzur,a.g.e.,göst. yer.
[272] Râgıb, el-Müfredât, s.222; Ibn Manzur, Lisân, 1/796-797; ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, 5/206-212
[273] Göst. yerler.
[274] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 101-104.
[275] Izzûddin İbn Abdlsselâm, Kavaidü'l-Ahkâm, 1,172; Atıyye, a.g.e., s.162.
[276] Tehânevî, a.g.e., 1,133; Atıyye, a.g.e., göst. yer.; Yaran, R., DİA, VI, 129; Bid'at mad.
[277] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 105-106.
[278] Izzüddîn İbn Abdisselâm, a.g.e., 1,172;Atıyye,a.g.e.,s.l62.
[279] Müslim, Cuma, 43; Ibn Mace, Mukaddime, 7.
[280] Nesâî, İdeyn, 22.
[281] Nesâî, İdeyn, 22. (Hadisin şerhindeki malûmat)
[282] Atıyye, a.g.e., s.160, Ibn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII, 213.
[283] Aliyyu'l-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih, I, 368; Nesâî, III, 188-189 (Suyûtî Şerhinde)
[284] İzzüddin Ibn Abdisselam, a.g.e., s.172
[285] Atiyye, a.g.e., s. 160
[286] İbnu'l-Cevzî,Telbisü Iblîs,s.l6
[287] İbn Âbidin, Reddu'I-Muhtar, 1,561-562.
[288] Atıyye, a.g.e.,s.160
[289] Atıyye, a.g.e., göst. yer.
[290] İbn Manzur, Lisân, 1,229-230
[291] Tehânevi, Keşşaf, 1,133; Atıyye, a.g.e., s.162
[292] Tirmizî, İlim, 16; Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimi, Mukaddime, 16, Müsned, IV, 126,127
[293] Abdulhay el-Leknevî, İkâmetü'l-hucce, s.25
[294] Tirmizî, Menâkıb, 16,37; Ibn Mâce, Mukaddime, 11; Müsned, V, 382,385, 399,403
[295] Hâdimî, Berika Terc, 1,273; Leknevî, a.g.e., s.19 (Ahmed er-Rûmî, Mecalisu'l-Ebrar'dan naklen)
[296] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'1-Hasis, s.190
[297] Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, II, 418.
[298] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 4
[299] Leknevî a.g e., s.24. (Abdulğani en-Nablûsî, el-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhi. Tarikatı Muhammediyye, 1,136'dan naklen.)
[300] Leknevî, a.g.e, s.42
[301] Ebû Dâvud, Salat, 43, (Ha. No: 538)
[302] Aynî, el-Binâye Şerhu'l-Hldâye, 1/550
[303] Ebû Dâvud, 11/21 (Salat, 283 (Ha. No: 1264))
[304] Aliyyü'1-Kârt Mirkatül-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih, 1/421
[305] Leknevî, a.g.e., s.44 112
[306] Leknevî, Ikâmetü'l-Hucce, s.42-44
[307] Leknevî, a.g.e., s.46-48.
[308] Buhârî, I'tisâm, 3; Müslim, Salâtül Müsâfirin, 761; Müsned, V, 182.
[309] İbn Teymiyye, Iktîzâü's-Sırâti'l-Müstakîm, 276-277.
[310] Leknevî, a.g.e., s.54-55.
[311] Muhammed Salahuddin, Kâmus-ı Osmânî, Kısm-ı Sâni, s.212-213, (1313-lst.); Muhammed bin Ebü Bekir, Şlr'atü'l-İslâm, s.9.
[312] Leknevî, a.g.e., s.24
[313] Ebû Dâvud, Sünnet, 9; Tirmizî, Fiten, 45; Müsned, V, 357.
[314] Leknevî, a.g.e., s.55.
[315] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 106-115.
[316] Tehanevî, a.g.e., 1,133; Atıyye, a.g.e., s.162.
[317] Hâdimî, Berîka Terc, 1/275
[318] Ali Mahfuz, el-lbda1, s.108
[319] Turtûşî, Kitabu'l-Havadis ve'1-Bida', s.21-22
[320] Şatıbi l'tisam,Iı36-37.
[321] Aynî, Umde, IV, 414-416 (Kahire, L392/1972)
[322] Birgivî, Tarîkat-ı Muhammediye, s.8-10
[323] İbn Teymiyye, Mecmü'u Fetâvâ, VII, 173.
[324] İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'1-Bârî, V, 231; Atıyye, el-Bid'a, s.163-164
[325] Atıyye, a.g.e., s.162.
[326] Şâtıbi, a.g.e., 1,37-39.
[327] Yaran, R., DİA, VI, 130, Bid'at mad.
[328] Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Akdiye, 17-18; E. Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[329] İbn Receb, Câmiu'1-UIüm ve'1-Hikem, 1,177.
[330] Atıyye, el-Bid'a, s.162-163
[331] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, V, 231
[332] Hâdimî, Berika Trc. I, 268
[333] Hâdimî,a.g.e.,I,275
[334] Bid'at kelimesinin lügat ve ıstılah manalarında "hurafe" manası olmasa da bugün pratikte halk arasında bu manada da kullanılmaktadır. (Kâtip Çelebi, Mîzânu'1-Hak, s.65'ten mefhum olarak, İstanbul, 1972).
[335] Yavuz, Y. Ş., DIA, X, 501-505, Ehli Bid'at Mad.
[336] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 116-121.
[337] İbn Manzur, Lisan, IV, 2899; el-Mucemu'l-Vasît, s.519.
[338] Cürcânî, Ta'rîfat, 149,
[339] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997:121.
[340] Atıyye, I.A., el-Bid'a, s.30-32
[341] Fığlalı, E.R., DIA, 1,133, "Abdullah b. Sebe" mad.
[342] Müslim, Zekat, 142-143-144
[343] Yahudilerin, Cumartesi yasağını çiğnemeleri ma'siyeti gibi
[344] Yahudilerin kendilerine emredilen "bağışlanmak istiyoruz" ifadesini değiştirerek onun yerine "Buğday" demeleri gibi (Kurtubî, el-Câmiu li Ahkami'l-Kur'an, 1,410-411
[345] Turtûşî, Kitâbu'l-Havidis ve'1-Bid'a, s.23-29
[346] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 121-122.
[347] Haricîler: (37/675) de Sıffin savaşı sırasında ihtilafı gidermek için başvurulan Tahkim (Hakem) olayında "Lâ hükme illallah" kaidesini ileri sürerek ayrılan bir fırkadır. İlk çıkışları siyasî olmakla birlikte, ehl-i sünnetten ayrı kendilerince gerek îtikadî gerekse amelî görüşleri bulunmaktadır. (G. Levi Della Vida, I.A., V/l, 234-236)
Haricîler bugün bazı körfez ülkeleriyle Kuzey Afrika'da az sayıda bulunmaktadır (DIA, 10/504)

[348] Atıyye, el-Bidıa, s. 30-32. [Haricîlerin bir görüş olarak ortaya çıkışı Hz. Peygamberin vefatından sonra Tahkim Olayı (37/675) akabinde ise de, Tahkimden önce de müslumanların zihinlerini işgal eden diğer fikirler veya ortaya çıkan gruplar göz önünde tutulursa bu fırkanın bir defada hemen vücüd buluvermiş bir fırka olduğunu iddia edemeyiz. (R. Fıglalı, Çağımızda Îtikadî Isl. Mezhepleri, s.67)]
[349] Müslim, Zekat, 142-143-144
[350] Atıyye, el-Bid'a, s.26-27
[351] Nevevî, el-Minhâc, 7/159-160 124.
[352] Müslim, Zekat, 132; Sofuoğlu, Sahih-i Müslim Tercemesi, 3/250
[353] Buharî, 6/128; Müslim, Birr ve Sıla, bab, 16, H.62.
[354] İbn Sa'd, Tabâkat, I, 216-227; Atıyye, el-Bid'a, s.28
[355] İbn Hacer, el-İsâbe, 2/198-199; Dârimî, 1/54
[356] Zehebî, el-Münteka Min Minhâci'l-I'tidal, s.386.
[357] Turtuşî, Kitabu'l-Havâdis ve'I-Bid'a.
[358] Şâtıbî, el-İtisam.
[359] Ibnu'l-Cevzî, Telbîsu İblîs.
[360] Birgivî. Tankat-ı Muhammediye.
[361] Akhisari, er-Risâletü'1-Bid'a (yazma), İzmir Milli Ktp. No: 886 el-Bid'iyye, Manisa İl Halk Ktp. No: 2937/2; Mecalisü'I-Ebrar (yazma), Milli Ktp. Gn. Kitaplık, No: 927.
[362] Atıyye, el-Bid'a.
[363] Ali Mahfuz, el-ibdâ' fi Mazarrati'l-Ibtidâ
[364] Turtuşî, a.g.e-, s.33; Ayrıca bkz. İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ'da: "Haricîler ve Şîa" diye iki fırkayı zikreder, bkz. a.g.e., III, 279; Şâtıbî, a.g.e., 11,220.
[365] Buhârî, Mevâkıt, 7; Tirmizî, Kıyame, 17
[366] Prof. Subhi es-Salih, İslam Mezhepleri ve Müesseseleri, s.75 (Trc. ibrahim Savaş, 1993»Ist.); M. Ebû Zehra, islam Siyâsî Mezhepler Tarihi, s.23 (Trc, H. Karakaya-Kerim Aytekin, 1983-Ist.)
[367] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 122-129.
[368] Adı geçen makale Dr. Mehmet Şimşek tarafından terceme edilmiş ve AÜ1F Dergisi XXIII, 443-460.
[369] Buhârî, l'tisâm, 6, 16; Fedâilü'l-Medine, 1.
[370] Talbi, M, Bid'atlar, A.Ü.l.F.D. XXIII, 448 (Trc. M. Şimşek) (Müellif bu konuda şu referansı vermektedir. Bu konuda bak: R. Brunschving, polemi-ques medievelas autour dur rite de Malik, in el-Andalus, 1950, Fask.2, s.377-435)
[371] Talbi, M, Bid'atlar, A.Ü.l.F.D. XXIII, 458.
[372] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 129-131.
[373] Şâtıbi, İ'tisâm, 1,37 132
[374] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 131-132.
[375] Yavuz, Y.Ş., DİA, 10/502 Ehl-i Bid'at mad.
[376] Yavuz, Y.Ş., a.g.e. gösterilen yer. (Kâdî Abdulcebbar, Fazlu'l-İ'tizal, s.138-165, 166-167,184-187'den naklen)
[377] Watt, M.W., İslam Düşüncesi'nin Teşekkül Devri, s. 14, 20-22 (Trc. E.R. Fığlalı); Yavuz, Y.Ş., DIA, 10/503 Ehl-i Bid'at mad.
[378] Watt, M.W., a.g.e., s.53. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 132-133.
[379] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 133-134.
[380] Bkz. Concordance 1,151-152; 433-436
[381] el-Hatîb, el-Kifaye, s.148-153; Suyûtî, Tedrîb, I, 275-279; Nevevi, K. İrşâdi Tullâbi'l-Hakâik, I, 300-304; İbn Salah, Ulûmu'l-Hadîs, 114-115.
[382] Uğur, M., Hadis Terimleri Sözlüğü, s.67
[383] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s.40-41; Ayrıca, Zehebî (748/1347), "Mîzanu'l İ'tidâl" adlı eserinde Bid'at-ı Kübrâ ve Bid'at-ı Sugrâ şeklinde bir ayırıma gitmiştir. 1,5-6
[384] Suyûti, Tedrib, I, 327, Sehâvî, Fethu'l-Mugîs, 1, 333 (I-III, Beyrut 1403/1984).
[385] el-Hatib, el-Kifâye, s.148 vd
[386] İbn Receb, Şerhu Ileli't-Tirmizi, s.64; İbn Hacer, Lisânu'l-Mizan, I, 10; Emir es-San'ânî, Tavdihu'l- Efkâr, II, 202.
[387] İbn Salah, Ulûmu'l-Hadîs, s.114; el-Hatîb, el-Kifâye, s.149
[388] el-Hatîb, a.g.e., s.149
[389] İbn Salah,a.g.e,s.115
[390] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s.40-41
[391] Suyûti, Tedrib, 1.276
[392] Kasımi, Kavâidü't-Tahdîs, s.194.
[393] Suyûti, Tedrîb, 1,278-280. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 134-137.
[394] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 137.
[395] İbn Manzur, Lisân, I, 229-230; Tehânevî, Keşşaf, I, 133; Atıyye, I.A., el-Bid'a,s.l62.
[396] Leknevî, a.g.e., 56-57.
[397] Leknevî, İkâmetü'l-Hucce, s.22; Hâdim'î, el-Berika Terc, 1,273
[398] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 137-139.
[399] Abdulvahhab Hallaf, İlmu Usûli'l-Fıkıh, s.93; (krş. Trc. H. Atay, İslam Hukuk Felsefesi, s.265)
[400] Muhammed Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkıh, s. 278 (Trc. A. Şener, İslam Hukuku Metodolojisi, s.239)
[401] Muhammed Ebu Zehra, a.g.e., gösterilen yer.
[402] Muhammed Ebu Zehra, a.g.e., 280; (Trc. A. Şener, s.241)
[403] Şâtıbî, a.g.e., 11,135. 140
[404] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 139-140.
[405] M. Ebu Zehra, a.g.e., s. 262 Trc. s.226.
[406] M. Ebu Zehra, a.g.e., s. 270 Trc. s.232; Şafiî, Risale, s. 219; Şâtıbî, l'tisam, II, 137.
[407] Akhisârî, Risaletü'l-Muhdes, vr.93a.
[408] Müsned,I,379.
[409] Şâtıbî, a.g.e., II, 152.
[410] Tirmizî, 2/107; Ibn Mâce, 2/1321-1322.
[411] Ebû Sünne,el-Örf,s.25.
[412] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 141-142.
[413] Evlenmenin terkedilmesi daha fazla dindarlık olarak anlaşılması bid'attır. Yoksa belli bazı insanî veya şer'î mazeretler sebebiyle terkedilmesi böyle değildir.
[414] Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.55-58
[415] Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.59 vd. (Özetle mefhum olarak). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 142-143.
[416] Atıyye, el-Bid'a, s.257-258
[417] İbn Receb, el-Hanbelî, Câmiu'1-Ulûm ve'1-Hikem, s.85
[418] Atıyye, a.g.e., s.263-264.
[419] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 143-145.
[420] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 147.
[421] Allah'ın zâtını insana benzeten fırkalardan Sebeiyye'in kurucusu Abdullah bin Sebe' Hz. Ali (r.a.) için "Sen ilahsm-Allah'sın" demiştir. (Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, 1, 174); Yine Mu'tezile'nin kollarından olan Nazzâmiyye fırkası, kader inancını reddetmişler ve "Hayır ve şer bizdendir" demişlerdir. (Şehristânî, a.g.e., I, 54); Eş'arî, Makâlâtü'l-İslamiyyin, 11, 576); Mûrcie fırkası "Mümine, günah zarar vermez" inancını benimsemiştir (Şehristânî, a.g.e., I, 139). Gerek Şehristânî, "el-Milel ve'n-Nihal" isimli eserinde gerekse Bağdadî, "el-Fark Beyne'l-Firak" isimli eserinde sapık fırkaları ve görüşleri hakkında geniş bilgiler vermişlerdir.
[422] Hâdimî, Berîka, Trc. I, 277; Akhisârî, Mecâlis, vr. 34 a; Risâletü't-Muhdes, vr. 93 a.
[423] Hâdimî, a.g.e.,göst. yer.

[424] Akhisârî, Mecalis, vr. 35 b; Risâletü'l-Muhdes, vr. 94 b.
[425] Hâdimî, a.g.e., Trc. 1,278
[426] Hâdimî, a.g.e., Trc. 1,278-280 (özetlenerek).
[427] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 147-149.
[428] Karâfî, el-Furûk, IV, 202-205; Îzzeddin İbn Abdisselam, a.g.e., 1,173.
[429] Birgivî, Tarikatı MuhammediyeTrc. s.37.
[430] Akhisârî, Mecâlis, vr. 34 a; Risâtetü'l-Muhdes, vr. 93 a; Risâletü'I-Bid'a, vr. 63 b; İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173; Atıyye, el-Bid'a, s.294-295.
[431] Atıyye, el-Bid'a, s.294-295; Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.73
[432] Burada "Kerahet" lafzıyla anlatılan daha çok kerâhet-i tenzihiye olmayıp kerâhet-i tahrimiyye olduğudur. Ancak bunun her ikisine hamledenler de vardır. (Ali Mahfuz, a.g.e., s.144-147)
[433] Atiyye, a.g.e., s.295-296 (Fazla yapmak, Peygamber (s.a.) böyle yaptı, sünnettir diye olursa mekruh, bid'at olur. Çünkü Hz. Peygamber öyle yapmamıştır, mekruhun bid'at oluşu, peygamberin yapmadığını yaptı diyerek inanmadandır.)
[434] Şâfiîlere göre mekruh, Hanefilere göre mubahtır. (Mirkâtu'l-Mefâtih, 1, 368)
[435] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173.
[436] Ali Mahfuz, a.g.e., s.73
[437] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173; Atıyye, a.g.e., s.295-296
[438] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e. göst. yer; Atıyye, göst. yer.
[439] Birgivî, Tarikat-ı Muhammediye Trc. s.37-38. 152
[440] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 149-152.
[441] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 152-154.
[442] 1416/1499-Dâru's-Sameyî-Suudi Arabistan.
[443] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 154-155.
[444] Tirmizi, İlim, 16; Ebû Davud, Sünnet, 5; Ibn Mace, Mukaddime, 6; Darimi, Mukaddime, 16; Mûsned, IV, 126,127; 1,400
[445] Buharı, Teravih, 1; Muvatta, Ramazan, 3.
[446] İbn Teymiyye, İktizau's-Sırâti'l-Müstakîm,s.276.
[447] İbn Teymiyye, a.g.e., göst. yer.
[448] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Tirmizi, İlim,
[449] İbn Mâce, Mukaddime, 7.
[450] İbn Teymiyye, a.g.e., 276. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 155-157.
[451] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Müsned, IV, 105; Tirmizi, İlim, 15; Nesâî, I'deyn, 22; Dârimî, Mukaddime, 23.
[452] Buhari, Sulh, 5; Buyu', 60; Müslim, Akdiye, 17-18; İbn Mâce, Mukaddime, 1
[453] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Tirmizi, İlim, 16.
[454] Müsned, IV, 105.
[455] Şatıbî, l'tisam, II, 156.
[456] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 157-158.
[457] Nesâî, İydeyn, 22; İbn Mâce, Mukaddime, 7.
[458] Şâtıbî, ['lisanı, 1, 74.
[459] Dârimi, Mukaddime, 23.
[460] Darimi, Mukaddime, 19.
[461] Buharî, Mevâkıt, 7; Tirmizi, Kıyâme, 17.
[462] Ali Mahfuz, el-tbda,s.H7.
[463] Ali Mahfuz, a.g.e., s.108; Şâtıbî, Ttisam, 1,49.
[464] Şâtıbî, l'tisam, 1,86.
[465] Şâtıbî, a.g.e., II,336. 160
[466] Şâtıbî, a.g.e., II, 155. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 158-161-
[467] Karaman, H., İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, II, 255-257, İstanbul 1982 (özetlenerek).
[468] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 161-164-
[469] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 165-166.
[470] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 167-171.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

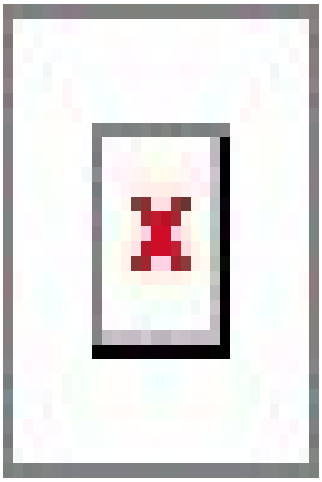

Abdülgani Abdülhalık

Çeviren: Dilaver Selvi

ŞULE YAYINLARI

DR. ABDULGANI ABDULHALIK
Sunuş 9
Çevirenin Sunuşu..... 11
Önsöz 15
Giriş / Sünnetin Delil Olmasından Maksat Nedir? 21
1. BÖLÜM SÜNNETİN DELİL OLMASI DÎNÎ BİR ZARURETTİR, BU KONUDA MÜSLÜMANLAR ARASINDA BİR İHTİLÂF VÂKİ OLMAMIŞTIR.....123
Basrah Mu'tezile İmamlarından Bazıları Sünnetin Delil Olduğunu İnkâr Etmiş midir? ...33
İmam Şafiî İle Münazaraya Giren, Mu'tezilî Değildir 44
İmam Şafiî'nin Hasmı, Şayet Sünnetin Delil Oluşunu İnkâr Ediciyse O, Râfizîdir 48
Sünnetin Delil Oluşu, Zaruret-i Diniyyedendir, İnkâr Edilemez 52
2. BÖLÜM SÜNNETİN HÜCCET OLUŞUNUN DELİLLERİ.....55
Birinci Delil: İsmet..... 56
İkinci Delil: Rasûlullah'm Zamanında, Ashâfa-ı Kirâm'ın Sünnete Sarılmasını Allah Teâlâ'nın Tasvip ve Takdir Etmesi 60
Üçüncü Delil: Kur'ân-ı Hakîm..... 69
Birinci Grup Âyetler 70
İkinci Grup Âyetler 74
Üçüncü Grup Âyetler 76
Dördüncü Grup Âyetler 83
Beşinci Grup Ayetler 84
Dördüncü Delil: Sünnet-i Şerîf 88
Birinci Grup Hadisler..... 88
İkinci Grup Hadisler 99
Üçüncü Grup Hadisler 101
Beşinci Delil: Sadece Kur'ân-ı Kerîmle Amel Etmenin Güç ve Zor Olması 104
Altıncı Delil: Vahiyle Bildirilen Veya Vahiy Derecesinde Olan Sünnet 116
Yedinci Delil: İcmâ..... 125
Ümmetin İmamlarının Sünnete Sımsıkı Sarıldıklarını, Gösterdiği Yola Râm Olduklarını, Ona Uymaya Teşvik ve Muhalefetten Men Ettiklerini Gösteren Haberler 129
Önceki Büyüklerin Sünnetle Delil Getirdiklerini, Sünnete Muhalefet Edenleri Reddettiklerini ve Sahih Sünneti Öğrendiklerinde Ona Ters Düşen Görüşlerinden Derhal Döndüklerini Gösteren Haber ve Rivayetler 153
Geçmiş Büyüklerin, Hadîs-i Şeriflerin Mevkiini Yüksek Tuttuklarını, Hadis Meclisinde Edeble Oturduklarını, Hadis Ehlini Övgüyle Anıp Onlara Şefkatle Davrandıklarını, Hadislerin Rivayet ve Hıfzına Çok Dikkat Ettiklerini Gösteren Haber ve Nakiller..... 168
3. BÖLÜM SÜNNETİN DELİL (HÜCCET) OLUŞUNU İNKÂR EDENLERİN ORTAYA ATTIKLARI ŞÜPHELER VE BUNLARIN CEVABI.....179
1. Şüphe 180
2. Şüphe 186
3. Şüphe 189
Delillerin Korunmasında Râvilerin Adaleti 197
Sünnetin Hüccet (Delil) Oluşunda, Kitabet (Yazım) Lâzım Değildir 198
Kitabet (Yazı) Katiyyet İfade Etmez 200
Kitabet, Kuvvet Bakımından Hıfzdan Düşüktür 200
Araplarda Ezber, Kitabetten Daha İleri ve Daha Kuvvetlidir 201
Sahabe ve Tâbün'in Ezberleme Güçleri Daha Fazladır 203
Ezberlemenin Faydaları..... 204
Kur'ân'ın Katiyyeti, Lafzı Tevatürle Sabit Olmuştur..... 205
Bu Konudaki Delil ve Değerlendirmeler..... 207
Fürûa Ait Meselelerde Zannî Delillerle Amel Edilir..... 208
el-Cübbâî'nin Bu Konudaki Şüpheleri..... 211

Hz. Peygamber'in (s.a.v), Yalnızca Kur'ân'ın Yazılmasını Emretmesindeki Hikmet 219
Sünnetin Yazımının Yasaklanması O'nun Delil Olmadığı Anlamına Gelmez 222
Sünnetin Yazımına Getirilen Yasağın Hikmeti 225
Sünnetin Yazımına Müsaade Edilmesi 229
Süûnetin Yazımına İzin Veren Hadislerle, Yasaklayan Hadislerin Telifi 242
Sünnetin, Sahabe Devrinde Yazımı ve Tedvini 247
Sahâbe'nin Sünnetin Yazımı Konusundaki Tutumlarının Değerlendirilmesi 254
Sahâbe'nin Sünnetleri Rivayetten Kaçınmaları ve Bunu Yasaklamaları (Özel Durumlara Hastır)..... 262
Sahâbe'yi Hadis Rivayetinden Kaçmaya ve Bunu Yasaklamaya Sevkeden Sebepler.....267
4. Şüphe: Sünnetin Hüccet Olmadığına Dair Rasûlullah'tan (s.a.v) Rivayet Edilen Haberlerin Aslı Nedir? 275
SONUÇ SÜNNETİN DELİL OLUŞUYLA İLGİLİ BAHİSLER.....287
1. Bahis: Kitab (Kur'an)'m Karşısında Sünnetin Derecesi 287
2. Bahis: Sünnetin, Kur'ân ve O'nun Dışındaki Şeylere Delâlet Etmesi Bakımından Çeşitleri 297
3.Bahis: Sünnetin Hüküm Koymada Müstakil Oluşu 305
1. Mesele: Sünnetin Müstakil Hüküm Koymasının Cevazı 307
2. Mesele: Müstakil Sünnetin Delili Yahut Sünnetin Hüküm Koymada Müstakil Oluşunun Ne İle Sabit Olduğu 309
3. Mesele: Rasûlullah'tan (s.a.v) Müstakil Sünnetin Sâdır Olması 318
Muhaliflerin Şüpheleri 321

Muhaliflerin: "Sünnette Zikredilen Herşey Kitab İçin Bir Açıklamadır" Şeklindeki İddialarını Açıklarken İleri Sürdükleri İsbat Yolları..... 328
Sünnetin Kur'ân'ın Bir Açıklamasından İbaret Olduğunu Savunanlardan Bir Grupla İhtilânmız Lafzı, Diğeriyle Hakikidir 337
İmam Şafiî'nin Bu Mesele Hakkında İki Değerlendirmesi 338
Sonsöz 341

DR. ABDULGANI ABDULHALIK

1908'de Kahire'de doğdu. Babası Ezher âlimlerinden Muhamnıed Abdülhâhk'tır. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi ve Ezher Üniversitesi'ne bağlı enstitülerde orta öğrenimini tamamladı. 1935 yılında Ezher Üniversitesi Şeriat Fa-kültesi'nden mezun oldu.
Yüksek lisans tezini verdikten sonra 1940 yılında Hücciyyetü's-Sünne isimli çalışmasıyla doktor unvanını aldı. Ezher Üniversitesi'nde uzun yıllar Usulu'l-Fıkıh Bölümü'nün başkanlığını yaptı. 500'ü aşkın yüksek lisans ve doktora tezinin danışmanlığında bulundu.
Suudi Arabistan, Endonezya, Irak, Libya, Fas ve Ürdün gibi ülkelerin üniversitelerinde misafir hoca olarak dersler verdi. 1983 yılında Kahire'de vefat etti.
Başlıca eserleri şunlardır:
1- Hücciyyetü's-Sünne.
2- İmam Şafiî'nin Ahkâmu'l-Kur'ân isimli eserinin tahkiki.
3- Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzi'nin {el-İlel, el-Cerhu ve't-Ta'dîl kitaplarının yazarı) Adâbu'ş-Şâfiî ve Menâkibuhu isimli eserinin tahkiki.
4- îbn Kayyım el-Cevziyye'nin et-Tıbbu'n-Nebevî kitabının tahkiki.
5- İbnü'n-Neccâr'ın, Munteha'l-İrâdât fi Cem'i'l-Mukni isimli eserinin tahkiki.
6- el-İmam el-Buhârî ve Sahîhuhu. :
7- Usulu'l-Fıkh ligayri'l-Hanefiyye (İbrahim Abdülhamid ye Hasen Vehdân ile beraber).
8- Muhâdarât fi UsÛLu'l-Fıkh.
9- Buhusun fi's-Sünne el-Muşrife.
10- el-îcma Hakîkatuhu ve Hucciyyetu.hu.

Sunuş

Bu eser;
Hakemliğinde ve hükümlerinde bütün müminlerin ittifak ettiği Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber (s.a.v)'i bize nasıl takdim ettiğini; O'nun asıl görevinin ve gönderiliş amacının ne olduğunu, O'na karşı bakış, değerlendirme ve tutumumuzun nasıl olması gerektiğini, başta Sahabiler olmak üzere, Tabiîn, Tebe-i Tabiîn ve onlara önderlik eden imamların Sünnet'e karşı saygı, edep ve aşklarını ele alıyor...

Sünnet'in etrafında oluşturulmak istenen şüphelerin, ne zaman, nereden ve kimlerden kaynaklandığını, bazı müslümanlarm bütünlüğü dikkate almadıkları için, Kur'ân'a nasıl ters düştüklerini; bazı âyetleri yorumlamaya çalışırken, nasıl diğer âyetlere ve İslâm'ın genel edebine aykırı hareket ettiklerini, bunun sebep ve sonuçlarını tespit ediyor...

Dini hükümlerde Sünnet'in zaruretini, aklın yerini, şahsî görüşlerin değerini, Kur'ân'ı açıktan reddedemeyen oryantalist ve İslâm düşmanlarının nasıl Sünnet'i etkisiz hale getirmeye çalıştıklarını açıklıyor...

Sünnet'in kalp ve ruhî hayatları başta olmak üzere müminlerin sosyal yaşantılanndaki bütün güzelliklerin kaynağı oluşuna da dikkati çeken eser, ilâhi huzurun ve rızanın Sünnet'ten uzak gerçekleşemeyeceğini ilmi bir üslûpla ispat ediyor.
Şule

Çevirenin Sunuşu

Hamd olsun; Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimiz'i bütün âlemlere ve özellikle mü'minlere bir rahmet, hûr ve sürür olarak gönderen Allah Teâlâ'ya.
Bütün insanlığa ilâhî edeb ve kemâlatı Öğretmede en güzel örnek olan Hz. Rasûlullah (a.s)'a sonsuz salât ve selâm, O'nun âl-u ashâb ve ahbabına nihayetsiz hürmet ve ihtiram olsun.
Geçen asırlar ve içinde bulunduğumuz zamanda, müslüman toplumların bazılarının mübtelâ olduğu bir hastahk vardır ki; bu, sünnet-i seniyye üzerinde şüphe, itiraz ve sonuçta inkâr hastalığıdır. Bu insanlar, hadislerin tesbit, tedvin ve nakil yolu üzerinde birtakım şüpheler ortaya atarak; dinin ikinci asıl kaynağını zedelemekte ve sonunda, güya dini ve Kur'ân'ı, aslî hüviyetine kavuşturacağız diye, sünneti devre dışı bırakmaktadırlar.

Sahabe, Tabiîn ve müçtehid imamların kendilerini bağlamayacağını rahatça söyleyebilen bu anlayış sahiplerinin iddiaları şudur:
"Madem ki hadisler üzerinde bunca şaibe ve şüphe var; başkalarının uygulaması ve içtihadı da bizi bağlamaz, bu durumda biz; doğrudan Kur'ân'la muhatab olup kendi akıl ve dirâyetimizle,ilâhî hükümleri birinci kaynaktan tesbit ve tatbik ederiz!"

Bu fikrin asıl tehlikeli yanı; onu, fikirleri baştan kabul görmeyecek kâfir ve müşriklerin değil, kendini müslüman sayan kimselerin ortaya atıp savunmaları ve cahil müslümanların da gerçek zannedip* bu tür düşüncelerin peşine takılmalarıdır. Değerli okurlar!

Elinizdeki eserin müellifi Dr. Abdülganî Abdülhâhk (Rahme-tullahî aleyh), 194O'lı yıllarda, bu fikirlerin tartışıldığı ve yayılmaya çalışıldığı bir dönemde, konunun önemine binâen, bu eseri hazırlayarak ümmetin istifadesine sunmuştur. Biz de zamanımızda yayılma meyli gösteren bu tür fikirlere ve şüphelere cevap ve insaf ehline irşâd vesilesi olacak bir çalışmayı düşünürdük. Tam bu sırada merhum müellife ait Hücciyyetü's-Sünne adlı eser elimize geçti. İncelediğimizde; bunun bizim düşündüğümüzden daha çaplı ve faydah bir çalışma olduğunu tesbit ettik. İlmî araştırmalarımızın yoğunluğuna rağmen, bu eserin acilen ümmete sunulmasını zarurî gördük ve Cehâb-ı Hakk'tan yardım ve muvaffakiyet dileyerek, eseri tercümeye başladık.

Müellif, kitabında asıl konuya girmeden önce, "Sünnetin mezheplere göre mânâları" ve "Peygamberlerin ismeti" konularını, çok detaylı ve uzun bir şekilde, iki ayrı mukaddimede işlemişti. Biz, müellif gibi bu konuların bilinmesini zarurî gördüğümüz halde; okuyucuyu doğrudan asıl konu ile yüzyüze getirmek için bu iki mukaddimeyi tercüme etmedik. Gerçekten her mukaddime birer ayrı kitapçık olacak kadar detaylı bilgi vermekte idi.

Müellif, alıntı yaptığı kaynaklara, bazen, sadece müellifin veya kitabının meşhur adını vererek, bazen de cild ve sayfa numaralarını belirterek atıflarda bulunmuştur. Biz, bütün hadis ve haberlerin mümkün olduğunca numaralı şekilde kaynaklarım tesbit ettik. Bu şekilde, eserin güvenilirliğini ve müellifin dayandığı kaynakların sağlamlığını ortaya koymak istedik. Hem de araştırma yapacaklara bir kolaylık olmasını düşündük.

Tercümede, dilin rahatlığını ve mânânın bütünlüğü içinde sunulmasını hedef aldığımızdan; az da olsa, asıl metne" göre bazı eklemelerimiz olmuştur.
Her bölümde dipnotlar, l'den başlayarak, yeniden numaralandırılmıştır. Kitabımızın Arapçasımn üçüncü bölümü, Prof. Muham-med Ebû Şehbe'nin yine bu alanda yazılmış Difâun ani's-Sünne adlı eserine tamamen eklenerek neşredilmiş, bu eser, Rehber Yayıncılık tarafından Sünnet Müdafaası, I ve II başlığıyla tercüme ettirilip istifâdeye sunulmuştur. Bu vesileyle mevcut tercümeyi inceledik; gerçekten, adı geçen bölümün tercümesini başarılı bulduk; zaman zaman, mânayı toplama ve cümle dizilişinden istifade ettik. Bunu belirtmeyi bir borç bilir, mütercim arkadaşlara üstün başarılar, yayınevine hayırlı hizmetler dileriz.

Değerli okurlar!
Tercümesini sunduğumuz bu eser, gerçekten bir ilaç gibidir; faydası iman ve insafa, sonuç Cenâb-ı Hakk'ın takdirine bağlıdır.
Kitabın her bölümü ayrı bir devadır. Özellikle, ikinci bölümde Ashâb ve Selef-i Sâlihîn'in sünnete karşı örnek edeb ve tavırlarının ibretle okunmasını şiddetle tavsiye ediyoruz. Bütün peygamberlerin, gıyaben ümmeti olmayı arzuladıkları, Cibril-i Emin'in, huzuru saadetlerinde edeble oturduğu, Cenâb-ı Hakk'ın, hakkında: "Rasûlüm! Sen, çok büyük bir ahlâk üzerindesin" diye şahitlik yaptığı, o nûr insan, Yüce Peygamber (s.a.v) olmadan ve örnek alınmadan Kur'ân nasıl anlaşılır, ilâhî edeb nasıl yaşanır ve Allah'ın rızasına nasıl ulaşılır? Bunu da temiz vicdanlara soruyoruz.
Beşer sıfatımız ve şaşar vasfımızdan kaynaklanan hatalarımızı tesbit ve tebliğ edenlerden Allah razı olsun.
Tek arzumuz; Cenâb-ı Hakk'ın, bu mütevâzi çalışmayı, bize ve bütün Ümmet-i Muhammed'e, ahlâkı Kur'ân ve her şeyi nûr olan Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetini sevmede ve onu ihya edip ihya olmada bir vesile-i rahmet ve sebeb-i inayet yapmasıdır.
Hamd olsun âlemlerin Rabbi olan Allah'a.
Dr. Dilâver Selvi

ÖNSÖZ

Hamd olsun Allah Teâlâ'ya. O, bizim için din olarak İslâm'a razı oldu. Onu çok şerefli bir din yaptı; yüceltti, tertemiz ve bereketli kıldı, aydınlatıp âleme yaydı. O'nu destekleyip kuvvetlendirdi. Din olarak ondan başkasını kabul etmedi. Kendisine İslâm'ı nasib ederek bahtiyar yaptığı kimseye; rızasını, mağfiretini ve rahmetini nasib etti. Emrine muhalefetle başka yollar arayana; dünya ve âhirette, hayatta ve mematta pişmanlık, perişanlık, zillet ve alçaklık takdir etti.
Yüce âyetinde: "Kim, İslâm'dan başka bir din (ve hayat şekli) ararsa (o bulduğu) kendisinden kesinlikle kabul edilmeyecektir ve o kimse, âhirette hüsrana düşenlerden olacaktır," buyurdu.

Allah'tan başka ilâh olmadığına ve O'nun hiçbir ortağı bulunmadığına, Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet ederim. Allah (c.c) O'nu, Araplar içinde en faziletli, hasebçe en şerefli, nesebde en keremii, cömertlikte en ileri olan Kureyş kabilesinden seçmiştir ve kendisini, vahyini emin bir şekilde tebliğ edip Kitabı'nı açıklaması için göndermiş, O'nu bütün nebi ve rasûllerin hâtemi yapmış, kıyamete kadar ümmetin önünde ilâhî hücceti O'nunla ortaya koyup ayakta tutmuştur.

İsâ aleyhisselâmdan sonra, risâletin bir süre kesilmesiyle insanlar dalâlete saplanmış, azgınlıkta son hadde varmış, körü körüne taklide takılıp kalmış, cehalete bulanmış ve tamamıyle isyana dalmış iken Allah (c.c), O'nu, (mü'minleri Cennetle) müjdeleyen, (kâfirleri Cehennemle) korkutan, Allah'ın izniyle O'na davet eden bir nûr ve aydınlatıcı olarak, hak din ile gönderdi. O da gür bir sesle Rabbinin emrini duyurdu, risâletini tebliğ etti, emaneti yerine getirdi, hayrı emretti, serden sakındırdı. İnsanları dalâlet ve felâketten çekip hidâyete davet etti. Dinin temel prensiplerini ortaya koydu; farzlarını bildirdi, hükümlerini beyân edip usûl ve edeblerini açıkladı. Ümmetine hayır tavsiyede bulundu. Ölüm emri gelinceye kadar, Allah yolunda cehd ve cihad etti. Zikredenlerin zikri, gaflet ehlinin de gafleti devam ettiği müddetçe Allah'ın salât ve selâmı, Efendimiz Hz. Muhammed'e olsun. Allah, öncekiler ve sonrakiler içinde, mahlûkatına yaptığı en temiz ve en efdal selâm ile O'na selâm etsin. Allah O'na yapılan salât-u selâmla bizi ve sizi en güzel şekilde temizlesin. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi O'nun üzerine olsun. Allah, bizim adımıza O'nu en güzel derecelerle mükâfatlandırsın. Hiç şüphesiz Allah, O'nun sebebiyle bizi helâktan kurtardı; bizi, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet içinde yarattı. Razı olduğu din ile şereflendirdi. O din için meleklerini ve kendilerine in'am ve ihsanda bulunduğu kullarını seçti.
Zahiren ve bâtınen, din ve dünya adına, elde ettiğimiz her nimetin bize ulaşmasına, dinimiz ve dünyamız için başımıza gelecek bütün felâketlerin bizden uzaklaşmasına tek sebep, Hz. Muham-med (s.a.v) Efen dimi z'dir. O (s.a.v), hayrın öncüsü, doğrunun mürşidi, dalâlet ve felâketten alıkoyan, dünyada ümmetini irşâd ederken hep nasihat yolunu tutan bir saadet rehberidir.

Allah Teâlâ, ibrahim (a.s) ve âline salât ettiği gibi Efendimiz Muhammed'e (s.a.v) ve âline de salât etsin. O, son derece hamde lâyık ve pek yüce bir Rab'dir.
Yüce Allah, dinin imamları, hidâyete ulaşanların yıldızları, azgınlık yolunda gidenlerin engeli, sünnet yoluna sülük ederek, Hz. Peygamberin (s.a.v) edeb, hâl ve gidişatına sımsıkı sarılan, O'nun nurlu yolunu takip, hâlini taklid, fiillerini tatbik eden, sözlerini araştırıp koyduğu esasları yaşatan ve yücelten, O'nun getirdikleri ile şereflenen ashâb, ahbâb, dost ve etbâmdan razı olsun.
Ayetin beyanıyla: "Onlar; Rablerinden gelen hidâyet yolu üze-rindedirler ve onlar, gerçekten kurtuluşa eren kimselerdir."[1]

Bundan sonra, şunu ifade etmek istiyorum: Ben, Şeriat-ı İslâmiyye Fakültesinde, ihtisas talebelerine, "İslâm Hukuk Tarihi" derslerine girerken fakülte idaresi, fakülte hocalarından üç şahsın hazırladığı bir kitabı, talebelerin ders olarak okuması ve bu sahada imtihanda temel bir eser olarak ellerinde bulunması için talebelere dağıtmıştı. Kitapta, İslâm hukukunun geçirdiği devrelerden dördüncü devre işlenirken araştırmacılar, Mu'tezile mezhebinin sünnete karşı tutumlarından bahsetmekteydiler. Orada, Mu'tezile'den bir fırkanın Rasûlullah'tan (s.a.v) sâdır olan sünnetle içtihadda bulunmayı (onunla hüküm çıkarmayı) inkâr ettiğini söylüyorlar ve İmam Şafiî'nin de el-Ümm adlı eserinin yedinci cüz'ünde özel bir bâb açarak bu fırkanın şüphelerini zikredip, onlara cevaplar verdiğini ileri sürüyorlardı. Halbuki benim, bundan önce diğer usûl kitaplarından edindiğim bilgiye göre müslümanlar arasında sünnet ve onun hükümlerde kaynak olması konusunda, hiçbir çekişme mevcut değildi ve bütün eserlerde, sünnetin zarûret-i diniyyeden olduğu belirtilmekteydi.

Bahsettiğim çalışmayı yapanların bu meselede ileri sürdüklerinin, haktan ve doğruluktan uzak olduğunu gördüm. Çünkü usûl âlimleri, bu konuda geniş vukûfiyet sahibi idiler ve büyük olsun küçük olsun, müslüman cemaatın selefi ve halefi arasındaki ihtilâfları naklederken son derece titiz davranıyorlardı. Şayet, sünnetin hücciy-yeti (delil oluşu) konusunda herhangi bir ihtilâf bulunsaydı, mutlaka onu naklederlerdi. Nitekim âlimler, icmâ ve kıyas konusunda vâki olan ihtilâfları zikretmişlerdir. Gerçi bu muhalefet sahipleri tutunamamış ve silinip gitmişlerdir; fakat usûl âlimleri, yine de bu ihtilâfları tesbit ve nakletmişlerdir. Sünnetin hüccet olması konusunda herhangi bir ihtilâf vâki olsaydı; bazıları ona vâkıf olmasa bile, diğer âlimler onu gözden kaçırmayıp tesbit ve tasrih ederlerdi. Görülüyor ki, âlimlerin bu konuda herhangi bir ihtilâfı yoktur; aksine, sünnetin hücciyyeti (hükme kaynak olması) konusundaki ulemânın icmâsı, yukarıdaki araştırmacıların el-Ümm kitabından anladıklarının bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonra ben, el-Ümm kitabıyla, onunla birlikte basılmış, yine İmam Şafiî'ye ait Cimâu'l-İlim kitabına müracaat ettim. Eserleri, baştan sonra okudum; bahsi geçen araştırmacıların görüşünü destekleyen ve doğruluğunu ortaya koyan herhangi bir ibare ve mânâya rastlamadım. Bilakis, onların söylediklerinin tam tersinin ifade edildiğini gördüm. Halbuki İmam Şafiî'nin (r.h) yazı ve ifadelerinden anlaşılan, sünnetin hücciyyetini inkâr eden hiçbir müslümanm bulunmadığıdır. Hem İmam'm ibare ve ifadelerinden alınacak ve

anlaşılacak olan bütün mânâ şudur: "Bazıları, bütün haber ve hadisleri reddetmekte ve onlarla hüküm çıkarılamayacağını söylemektedirler. Çünkü bu kimseler, Rasûlullah'tan (s.a.v) bize kadar sahih, sağlam bir haberin nakledilmediği görüşündedirler."

Bundan çok hayrete düştüm ve -Allah kendilerini muhafaza etsin- bu üstadlarm İmam Şafiî'nin sözlerini ele alışlarına ve bu tür bir mânâ ile yorumlamalarını çok yadırgadım. Onların, bu sözü başka bir kaynaktan alarak aktarmalarını ve oha dayanarak bu görüşe varmalarını ne kadar arzulardım.

Sonra, İslâm Hukuk Tarihi konusunda yazılmış olup elde mevcut diğer kaynaklara müracaat ettim. Tarihu't-Teşrîi'-İslâmî kitabının yazarı, Üstad el-Hüdarî'nin kitabında, yukarıdaki görüşü kaydedip desteklediğini ve sünnetin hücciyyeti konusunda zikrettiği ihtilâfı, onun da İmam Şafiî'nin ifadelerine dayandırdığını gördüm.
Bu sırada, Mecelletu'l-Kânun ve'l-îktisadda, Üstad Şeyh Ab-dülvehhab Hallaf m İslam'da Üç Temel Delil adıyla neşrettiği, kıymetli bir araştırmasına müttalî oldum. Çalışmayı incelediğimde, onun da Üstad Hüdarî'nin ortaya koyduklarını kaydettiğini gördüm. Üstad, her ne kadar muhalif firkaya cevap verirken: "Onlar, sünneti bizatihi sünnet olarak inkâr etmiyorlar; ancak sünnetin bize gelişini nazar-ı dikkate alarak bütün haberleri reddediyorlar." şeklinde bir yaklaşımda bulunmuşsa da sünnet konusundaki muhaliflerin delillerinin detayını görmek ve okumak isteyenleri, İmam Şâfiînin el-Ümm kitabıyla, Dr. Tevfik Sıdkı ile Ezher âlimlerinden birisi arasında geçen ve İslâm Sadece Kur'ân'dır başlığı ile Mecelletü'l-Me-nar'da yayınlanan tartışmaya havale etmiştir.

Bunun üzerine ben de bu dergiye müracaat ettim ve işaret edilen yazıyı bulup inceledim; her iki tarafin sözlerini okudum. Dr. Tev-fik'in, sünnetin hüccet oluşunu inkâr ettiğini, doğru dürüst bir hazırlık yapmadığı bir konuda konuştuğunu, işin aslını bilmediğini, ulu orta, körü körüne fikirler ileri sürdüğünü, bizatihi sünnetin hüccet olmasıyla, onun elde ediliş yollarını ve onların güvenilirliği konusunu birbirine karıştırdığını, sırf lâf olsun diye konuşan kimseler gibi olduğunu, söylediklerinin hak ölçüsüne uyup uymadığına, halk yanında kabul görüp görmediğine bakmadan ve buna hiç aldırış etmeden fikir beyân ettiğini gördüm.

Sonra, Muhammet! İs'âf en-Neşşâşîbî'ye ait el-İslâmü's-Sahîh adında bir kitap elime geçti. Müellifin, kitabının mukaddimesinde, Dr. Tevfik'in sözlerine benzer ifadeler kullandığını gördüm. Fakat yazar, sözlerinde neyi kasdettiğini açıkça belirtmemişti. Bu konunun İslâm hukukunda ve şer'î hükümlerin istinbâtmda büyük bir önem ve ehemmiyeti bulunduğundan dolayı, sünnetin hücciyyeti (dinî hükümlerde delil oluşu) konusunda bir kitap yazmayı ve bunun zaruretini ortaya koymayı gerekli gördüm.

Kitabımda, müslümanlar arasında bu konuda, herhangi bir ihtilâfin bulunmadığını, İmam Şafiî'nin sözünden de kesinlikle yukarıdaki iddianın anlaşılmayacağım ortaya koydum. Sonra sünnetin, dinî nıesâilde bir delil olduğunu, hiçbir şek ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde, kesin delillerle açıkladım. Bizatihi sünnetin hüccet oluşuyla, nakle dayanan haberlerin delil oluşu arasındaki farkı belirttim. Aynı zamanda, Dr. Tevfik ve benzerlerinin ortaya attığı ve takıldıkları birtakım şüphelere de cevaplar verdim. Asıl konuya girmeden, ismet konusunun ele alınmasını da gerekli gördüm. Çünkü ismet (Hz. Peygamber'in (s.a.v) hatadan korunması), sünnetin hüc-ciyyetini isbat konusunda temel bir unsurdur ve bu konudaki diğer deliller hep buna dayanmaktadır. Ayrıca sünnetin ne mânâlara geldiğini açıklamayı da; sünnetin usûldeki mânâsı ile diğer mânâları arasındaki farkın belli olması açısından gerekli gördüm.
Bunların yanında, kitabın sonunda, sünnetin hüccet olmasıyla ilgili iki meseleye değinmeyi de uygun buldum. Bunlar; delil olma konusunda sünnetin, Ritab (Kur'ân)'la aynı.değerde olduğu ve sünnetin hüküm koymada müstakil oluşu konularıdır. Bu iki konuya değinmek zorunda kaldım; çünkü bazı imamlar bu konuda çekişmeye girmişler ve değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ben de bu konulardaki hak olan görüşü açıklamak istedim. Böylece kitabımız; iki mukaddime, üç bölüm ve bir hatimeden oluşmuştur:
Birinci mukaddime; sünnetin mânâlarını,
İkinci mukaddime; peygamberlerin ismetini işlemektedir.
Bölümler ise,
1. Bölüm: Sünnetin hüccet oluşunun dinî bir zaruret olduğunu,
2. Bölüm: Sünnetin hüccet oluşunun delillerini,
3. Bölüm: Sünnetin hüccet oluşu konusunda ileri sürülen şüpheler ve bunlara verilen cevapları ithiva etmekte ve işlemektedir.
Hatime (sonuç) bölümü ise sünnetin hücciyyetiyle ilgili bahisleri içermektedir. Kitabın adım, "Hücciyyetü's-Sünne" (sünnetin dinde delil oluşu) koydum. Ele aldığım her bahsi, ancak o konuda yazılmış, büyük veya küçük, bulabildiğim bütün kaynaklara müracaat ettikten sonra işleyip ortaya koydum. Mevcut her eseri nazar-ı dikkate aldım. Çünkü bazen küçük bir kitapta bulunan bilgiler, büyük kitaplarda bulunmayabiliyor. Her yazdığımı, ancak onun sahih ve doğru olduğuna yakînen inandıktan sonra yazdım. Ele aldığım konuda eser yazan kim olursa olsun, muasır veya önceki devirlerde yaşasın, fikri benim mezhebime uysun veya uymasın, hiçbir fikre şartlanmadan sadece gerçeğin peşine düştüm. Eserini veya fikrim incelediğim kimsenin hata ettiğini tesbit ettiğimde ona muhalefet etmede hiç tereddüt etmedim. O konudaki tercih ve tesbit ettiğim görüşün isabet yönünü de açıkladım. Bununla birlikte, tenkid ettiğim şahsa hürmet ve ihtiramla faziletini itirafı elden bırakmadım. İlmini takdir, derecesini tebcil ettim.

Bazı bahislerde sözü uzattığım, bazı ibare ve ifadeleri çokça tekrarladığım, kapalı geçilecek noktaları genişçe açıkladığım için veya başka sebeplerden dolayı tenkid edilebilirim. Fakat, bütün bunlardaki maksadım; konuyu hakkıyla işlemek, istifadenin tam olmasını temin, meseleleri genişçe izah edip araştırıcının karışıklık ve şüpheye düşmemesini sağlamaktır. Üzerime düşeni yapmada muvaffak olduğumu ümid ediyorum. Bu muvaffakiyetim ancak Allah Teâlâ'nm tevfik ve inâyetiyle olmuştur. Hem O'ndan başka (asıl) güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Bu arada ben, bu çalışma sayesinde fıkıh, fıkıh usûlü ve İslâm Hukuk Tarihi alanında üstad derecesine (doktora) ulaşmak için gerekli imtihanları geçmeye muvaffak oldum. Bu dereceye ulaşmak için bu alanda bir konunun araştırılıp kitap halinde ilgili mercilere sunulması gerekliydi. Ben de Şeriat Fakültesi'ndeki doktora imtihanımı yöneten heyete, bu kitabımı takdim etmeyi uygun buldum. Allah'ın izniyle, bu sayede üstadlık payesine ulaştım.
Biz şükründen âciz iken hak etmediğimiz nimetlerini üzerimize akıtan ve ihsanlarını devam ettiren, bizi, insanların ihya ve irşadı için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet içinde yaratan Allah Teâlâ'dan, bizi, Kitabı'm ve Rasûlü'nün sünnetini güzelce anlamak, kavlen ve fiilen onlara uymak nimetiyle nzıklandırmasını niyaz ederiz.
Dr. Abdülganî Abdülhâlık

GİRİŞ

SÜNNETİN DELİL OLMASINDAN MAKSAD NEDİR?

Hiç şüphesiz, Allah Teâlâ, tek hüküm koyucudur ve O'ndan başka ilâh yoktur ve yine bir gerçektir ki; hiçbir kulun diğer kullar üzerinde kendi tasarrufu ile hükmetme yetkisi yoktur. Bu hakikati, Kur'ân-ı Kerîm şöyle ifade eder: "Hüküm ancak Allah'a aittir."[2] Bu konuda bütün müslümanlar aynı görüştedirler ve yine, Cenâb-ı Hakk'm hükmüne kesin olarak uymanın vâcib olduğunda ittifak halindedirler.
Sonra ilâhî hükümler, Allah'ın zâtına ait nefsî hitablar olduğundan; bizim, bir delil ve işaret olmaksızın bu hükümlere muttali olmamız mümkün değildir. Bu sebeple Allah Teâlâ, bize, hitab ettiği hükümleri bilmemiz veya kesin bir kanaatla hükmün dayanağını bilip amel etmemiz için önümüze Kitab, sünnet, icmâ, kıyas gibi delil ve işaretleri koymuştur. Buna göre sünnetin delil olmasının mânâsı şudur: Sünnet, Allah'ın hükmüne bir delil olup bize ilâhî hükmü bilmede yakın ilim ve kanaat verir, onu bize izah eder ve kapalı yönlerini açıklar.

Bu durumda bizler, sünnet vasıtasıyla ilâhî hükmü kesin olarak bildiğimizde veya onun Cenâb-ı Hakk'a ait olduğuna kanaat ettiğimizde, ona uymak ve onunla amel etmek üzerimize vâcibdir. Bunun için âlimler şöyle demişlerdir: "Sünnetin delil olmasından maksad, gereğince amelin vâcib olmasıdır."
Demek ki sünnetin delil olmasıyla anlatılmak istenen; onun ilâhî hükümleri açıklaması, kapalı yönlerim açması ve ona delâlet etmesidir. Bu da onun delâlet ettiği şeyle amel etmenin vâcib olmasını gerekli kılar. Çünkü bu durumda o, Allah'ın hükmü olmaktadır.

Bu açıklamadan anlaşılmıştır ki: "Sünnet, Kur'ân'ın haricinde hüküm ortaya koyar, bu yetkiyi elinde bulundurur ve Hz. Peygamber kendi başına hüküm koyucudur" demek, doğru değildir. Hem böyle bir şeyi, hiçbir kimse söylememiştir.

Allah Teâlâ, "Peygambere itaat ediniz"[3] buyurarak, Peygam-ber'e itaati vâcib kılmıştır. Bu emir, Hz. Peygamber'in de tek başına hüküm koyucu olduğunu, ondan çıkan emir ve yasakların, Allah Teâlâ'dan değil, kendisinden kaynaklanan hükümler olduğunu gösterir. Çünkü Allah'ın Peygamber'e itaati vâcib kılmasının mânâsı, Hz. Peygamber herhangi bir fiili emredip gerekli kıldığında, ona uymamızın vâcib olmasından başka bir şey değildir. Şu halde, burada iki hüküm vardır: Biri, Hz. Peygamber'e uymanın gerekli oluşu ki bu hüküm, Allah Teâlâ'dan gelmektedir; diğeri de fiilin gerekli oluşu ki, bu da Hz. Peygamber'den kaynaklanmaktadır. Demek ki, "Hz. Peygamber de hüküm koyucudur," dersen, cevaben derim ki: "Hayır, öyle değildir. Asıl hüküm koyan, Hz. Peygamber'e ve O'ndan sâdır olan emirlere uymayı gerekli kılan Allah Teâlâ'dır."

Buradan anlaşılacak olan şey şudur: Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'den sâdır olan ifadeleri, kendisinin o fiili gerekli kıldığına bir delil ve işaret yapmıştır.
Buna göre "Peygambere itaat ediniz" sözünün mânâsı: "Peygamber'den bir emir ve nehiy sözcüğü çıktığında, biliniz ki, emredilen şeyi size ben vâcib kıldım ve nehyedileni de ben haram yaptım," demek olur. Nitekim güneş öğle vakti tepe noktasından kaydığında: "Öğle namazı vâcib oldu," denilir.

Bu izahımıza göre şunu söyleyebiliriz: Eğer Cenâb-ı Hakk'ın Peygambere uyunuz emri olmasaydı, Hz. Peygamber'in emri bize vâcib olmazdı. Şu halde, her ne kadar Hz. Peygamber zahiren hüküm koyucu görünüyorsa da aslında, hüküm koyup emir veren sadece Allah Teâlâ'dır.

1.BÖLÜM

SÜNNETİN DELİL OLUŞU DİNÎ BİR ZARURETTİR. BU KONUDA MÜSLÜMANLAR ARASINDA BİR İHTİLÂF VÂKİ OLMAMIŞTIR

Hiç şüphesiz, dinî akide ve şer'î bir hüküm konusunda, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen bir hadisle istidlal etmenin ve hüküm çıkarmanın sahih olması, iki şeye bağlıdır :
1- Hadisin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olduğu şekilde tes-bit edilmesi. Bu durumda hadis, hüküm kaynaklarından bir asıl ve delil olmaktadır.
2- Hadisin Hz. Peygamber (s.a.v)'den, güvenilir râviler yoluyla rivayet edildiğinin tesbit edilmesi.
Bu ikinci durum, Tabîîn ve onlardan sonra kıyamete kadar geleceklerle, Sahâbe'den bazıları için sözkonusudur. Sahâbe-i Kiram, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olan fiil ve sözleri, bizatihi gözüyle görüyor, kulağıyla işitiyordu. Bu durumda, ikinci şıkkın gereği kalmamıştır. Çünkü onun, buna ihtiyacı kalmamakta, hadisi tesbit ve tebliğinde müşâhedesiyle hareket etmektedir. Ancak bazıları uyku, başka yerlerde bulunmak ve benzeri sebeplerden dolayı Hz. Peygamber'in her fiil ve sözüne şâhid olamıyordu. Bu durumda, hadiseyi bizzat gören başka bir sahabeden rivayet ve dinleme yoluyla öğrenme durumunda kalıyordu. O zaman da "tâbi" durumunda oluyordu.

Sonra âlimler, ikinci şıkta hadisin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelişini tesbit için tutulan yol konusunda, pek çok değişik görüşler ileri sürmüşlerdir:
Bazıları, bize bir hadisin, Hz. Peygamber'e ait olduğunu ne ilmen, ne zannen, ne tevatür yoluyla ne de âhad yolla gösterecek herhangi bir yol yoktur, demişlerdir. Bu durumda onlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen bütün hadislerle ameli inkâr, haberleri reddetmiş oluyorlar.

Bu kimselerin inkâr ve itirazı, hadislerin Hz. Peygamber'den geliş şekline ve bu rivayetlerin delil olmasına değil, güvenilir ve kabul edilir herhangi bir yolla, böyle bir tesbitin bulunmadığı sebebine dayanmaktadır.

İmam Suyûtî (911/1505), Miftâhü'l-Cenne fil-Ahbâri bi's-Sün-ne kitabında bu grubun şüphelerini açıklayarak şöyle demiştir: "Sünnetle hüküm çıkarmayı inkâr eden bazı kimseler, Rasûlullah'ın peygamberliğini kabul etmekte, fakat ilk halifeliği Hz. Ali'nin hakkı görmektedir. Sahâbe-i Kiram (r.a), Hz. Ebû Bekir'e halifeliği teklif ve ona bey'at ettiklerinde, bu sapık kimseler -Allah onlara lanet etsin-Sahâbe-i Kirâm'a: 'Zulüm yaptılar, hakkı sahibine vermediler,' diye kâfir dediler ve yine bu grub, -Allah kendilerine lanet etsin- hakkını aramadı diye, Hz. Ali'yi de kâfirlikle itham ettiler ve bu anlayış üzerine, bütün hadisleri redde gittiler. Çünkü onların düşüncesine göre hadisler, kâfir kimselerin rivayeti ile gelmiş oluyordu. Allah/ Allah! bu ne sapık düşünce! Innâ lillah ve Innâ ileyhi râciûn!"
Âlimlerin bir kısmı da, "Hadisler ancak tevatür yoluyla tesbit edilebilir," deyip bütün âhad haberleri[4] reddetmişlerdir.

Âlimlerin bir kısmı ise hadislerin mütevâtir ve âhad yollarla gelişini kabul ettikleri halde, haber-i vahidin şartlarında birçok farklı görüşe sahip olmuşlardır:
Hanefîler, haber-i vahidin kabulü için şu şartları ileri sürmüşlerdir:
1- Hâvisi, hadise muhalif amel etmeyecek.
2- Hadis, umûmî belvâ durumunda olan bir konuda olmayacak.
3- Kıyasa ters düşmeyecek.[5]
Mâlikîler, haber-i vahidin, Medine Ehli'nin ameline ters düşmemesini şart koşmuşlardır.
Şâfiîler ise haber-i vahidin mürsel olmama şartını ileri sürmüşlerdir.
Haricîler, Sahâbe'den sadece kendisini idare ve yönetime lâyık gördükleri kimsenin rivayet ettiği hadisleri kabul etmektedirler. Onlara göre hadis, Sahabe arasında çıkan fitneden önceki hadistir. Fitneden sonra ise, kendi zanlarınca, çoğunluk zâlim imamlara tâbi oldukları için onları tamamen terk ettiler ve onlara düşman oldular. Böylece cumhur, onların güvenini alacak kimseler olmaktan çıkmış oldu.[6]

Şia'nın bir kısmı da imamlarının veya imamların sülâlesinden gelen kimselerin rivayet ettikleri hadislere güveniyor, bunların dışındaki kimselerin rivayet ettikleri hadisleri terk ediyorlardı. Çünkü Hz. Ali'yi imam ve halife kabul etmeyen kimse, bu iş için ehil ve emniyetli değildir, diyorlardı.[7]

Bu konuda, bunlardan başka, daha pek çok ihtilâf mevcuttur.
Burada biz, bu ihtilâfları açıklama, haklı olanları beyan etme durumunda değiliz. Çünkü kitabımızın konusu bunlar değildir. Ancak bunlara kısaca değindik ki, okuyucu yanılarak bu ihtilâfları ve onlardan bazılarını, sünnetin delil olma hususundaki ihtilâf olduğunu zannetmesin.

Şimdi, ilk meseleyi ele alalım. İnceleyeceğimiz konu şudur: Rasûlullah (a.s)'dan geldiği sabit olduktan sonra, sünnetin delil oluşu ve bu konuda herhangi bir ihtilâfın olup olmadığı.

Tesbitlerimize göre bazı âlimler, sünnetin birtakım özel durum ve alanlarda delil oluşunu kabul etmemektedirler. Meselâ, sünnetin hüküm koymada müstakil oluşunu inkâr eden ve Kur'ân'dan bir âyet bulunmayan konularda sünnetle hüküm koymayı kabul etmeyenlerle, sünnetin Kur'ân'ı nesh etmeyeceğim savunan ve benzeri görüşler ileri süren kimseler gibi. Bunların açıklaması ileride gelecektir. Biz, şimdilik bu konulardan söz etmeyeceğiz. Bizim üzerinde durduğumuz konu, genel olarak sünnetin delil oluşunu tesbit etmek ve "hiçbir halde ve hiçbir şekilde sünnetle hüküm çıkarılmaz," diyerek bu konuda çekişmeye giren, herhangi bir âlimin olup olmadığım ortaya çıkarmaktır.

Biz, Gazâlî (505/1111), Âmidî (617/1220), Pezdevî (483/1090) ve eserlerinde bunların yolunu izleyen bütün usûl âlimlerinin kitaplarında, açıkça veya işaret yoluyla, sünnetin delil olması konusunda bir ihtilâfın bulunduğu konusunda bir kayda rastlayamadık. Bu zevat, daha önceki âlimlerin kitaplarını ve görüşlerini iyice araştırmış, en zayıfına kadar bütün ihtilâfları incelemiş ve onlara en güzel cevaplarla karşılık vermeye özen göstermiş kimselerdi.

Tesbitlerimizde, onların, sünnetin hüküm kaynağı oluşuna delil getirmek için pek uğraşmadıklarını gördük. Bu konuda bazılarının yaptığı bütün şey, sünnetin delil oluşunun dayandığı noktaları ifade etmek olmuştur ve bununla, sünnetin delil oluşunu kabul etmeyene cevap vermeyi de düşünmemişlerdir. Onlar, bu konuda, herhangi bir delil açıklamakla sünnetin, bütün muhaliflerin çekişmesinden, tereddüt edenlerin endişesinden uzak, mevkiinin yüksek olduğunu anlatmak istemişlerdir.
Tesbitlerimize göre Kemal Ibnu Hümam (861/1457), sünnetle hüküm çıkarmanın ve sünneti bir delil kabul etmenin dinî bir zaruret olduğunu kaydetmektedir.[8] Sa'du Taftazânî (793/1390) ise bu konuda, ondan Önce et-Telvih isimli eserinde şunları söylemiştir:
Eğer, "Ulemânın işini anlayamadım; onlar, icmâ ve kıyas gibi usûl meselelerini isbat ederken yaptıklarını, Kitab ve sünneti isbat ederken yapmıyorlar; öncekileri genişçe ele aldıkları ve bir sürü delille destekledikleri halde, Kitab ve sünneti kısaca zikredip geçiyorlar. Bunun sebebi ne olabilir?" dersen, derim ki: "Usûl ilminde, araştırmanın gayesi, delile muhtaç olan şeylerdir. Kitab ve sünnetin delil oluşu, halk arasında malum ve meşhur olduğu için apaçık ortadadır. Icmâ ve kıyas böyle değildir. Bunun için âlimler, hüküm için is-batı kolay olmayan konulara daha çok değindiler. Şaz kıraatlar ve haber-i vâhid gibi."[9] Müsellemü's-Sübût müellifi ve şârihi, bu konuda der ki: "Kitab, sünnet, icmâ ve kıyasın delil oluşu, kelâm ilmine ait konulardır. Fakat usûl âlimleri, icmâ ve kıyasın delil oluşunu genişçe incelemişlerdir. Çünkü -Allah kendilerini kahretsin- Haricî ve Râfizîlerden bir grup ahmak, icmâ ve kıyas hakkında çok itiraz ve gürültü yapmışlardır. Kitab ve sünnetin delil oluşuna gelince; dini bütün olan ümmet, bu konuda ittifak halindedir. Bunun için fazla izaha gerek yoktur."[10]
Yukarıdaki izah, müellifin kitabından kısaltılarak alınmıştır.

Evet, İsnevî (772/1370), Şerhu'l-Minhâc adlı eserinde, İbn Burhan'dan şunu nakletmiştir: "Dehrîler[11], Kitab ve sünnet konusunda muhalefet ederler."[12]
Fakat bu kimselerin muhalefetinin hiç kıymeti yoktur. Çünkü biz, İslâm dairesine girmiş kimselerden, bu konuda farklı görüş ileri sürenini arıyoruz. Müslüman olmayanın inkâr ve itirazı bizi etkilemez.

Dehrî gibi kimselere gelince, bu konuda onlara delil getirmek ve bu meselede onları muhalif kabul etmek bile abestir. Biz, onlara mezheplerinin temeli konusunda delil getirip bozuk fikirlerini iptal ve Allah Teâlâ'nın varlığı, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bütün insanlara peygamber olarak gönderildiğini kendilerine istat ederiz. Bundan sonra onlara, sünnetin delil olduğunu isbat etmemiz gerekmez. Çünkü O'nun peygamberliğini kabul eden, sünneti de kabul eder.

Hayret ediyorum! Bu konuda müslümanlar arasında bir münakaşanın olması, başında azıcık aklı olan birisinin: "Ben müslümanım," deyip de sonra, bütünüyle sünnetin delil olması konusunda çekişmeye girmesi nasıl düşünülebilir? Böyle bir durumda o kimsenin, başından sonuna kadar İslâm'ı, bütün olarak kabul etmediği ortaya çıkmaktadır.

Hiç şüphesiz, bu dinin temeli ilâhî Kitab'dır. Sünneti bütünüyle inkâr ederek Kur'ân'ın Allah'ın kelâmı olduğunu söylemek yeterli değildir. Çünkü bu ilâhî kitabın Allah'ın kelâmı olduğu ancak doğruluğu mucizeler ile sabit olan Hz. Rasûlullah'ın (a.s): "Muhakkak bu, Allah'ın kelâmı ve O'nun kitabıdır," demesiyle sabit olmuştur. İşte Peygamber (s.a.v)'in bu sözü de münkirlerin hüccet ve delil değildir diye reddettikleri sünnetin içine girmektedir. Böyle bir anlayış ancak dinden çıkma, zındıklık ve dini kökünden yıkmayı hedefleyen bir inkâr değil midir?
Eğer sen, "Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'ın kelâmı olduğunu ancak Hz. Peygamber'in sözüyle anlarız; iddianı kabul etmiyoruz, onun Allah'ın kelâmı olduğu bizatihi kendi i'cazı ile sabit olmuştur/' dersen, cevaben derim ki:
Evet, Kur'ân'ın tamamı, ondan bir tek sûre ve hatta üç âyet hakkında, "Bunların Allah'ın kelâmı olduğu, kendi i'cazları ile sabit olmuştur. Bu konuda Hz. Peygamberimiz (s.a.u)'in ayrıca sözüne hacet yoktur," denebilir. Bu, i'cazı isbat etmek içindir. Ancak iki veya bir âyeti ve âyetin bir kısmım ele aldığımızda, bunlarda i'caz özelliği ortaya çıkmamakta ve dolayısıyla onların Allah'ın kelâmı olduğunu bilmemiz, sadece i'caz anlayışı ile hâsıl olmamaktadır.

Bu durumda onun Allah'ın kelâmı olduğunu, ancak doğruluğu Kur'ân'ın tamamı veya bir sûresinin i'cazı ve başka mu'cizelerle ortaya çıkan Hz. Peygamberimiz (s.a.v)'in: "O, Allah'ın kelâmıdır," sözüyle bilebiliriz.[13]

Bizler, dinî bir akide veya şer'î bir hüküm konusunda, Allah'ın Kitabı'ndan bir delil getirirken, bir âyeti veya âyetin bir kısmını delil olarak kullanmaktayız. Şayet Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu sözü hüccet olmasaydı, bir âyet veya onun bir kısmıyla delil getirmemiz mümkün olmazdı.

Malumdur ki, bir âyetin veya bir kısmının Kur'ân'ın bir parçası olması, dinî bir zarurettir. Bunu inkâr, bir müsiüman için hiçbir halde caiz değildir. Ayetlerin bir kısmı ile şer'î bir hüküm konusunda delil getirmek de aynı şekilde dinî bir zaruret ve inkârı caiz olmayan bir durumdur. Bu iki zarurî iş, sünnetin delil olmasına bağlı olunca aynı şekilde sünnet de zarûret-i diniyyeden olmaktadır. Artık İslâm Dini'ne baş eğip teslim olmuş bir kimsenin, sünnetin delil oluşunu inkâra yeltenmesi veya bu konuda şüpheye düşmesi, nasıl mümkün olur ?

Hayret ediyorum! Ulemânın, üzerinde icmâ ettiği, zarurî olarak dine ait olduğu bilinen ve inkârı da dinden çıkmayı gerektiren pek çok mesele -meselâ namazın rek'atlannm sayısı gibi- sünnete dayalı iken ona: "Dinî bir zaruret değildir," demek, nasıl mümkün olur? Hem zarurî olan şeyler, -onlar gibi düşünürsek- zarurî olmayan bir şeye nasıl bağımlı olabilir?
Bu meselelerin, sadece Kur'ân'dan anlaşılacağını zannetmek, elbette bâtıldır. Bu tür bir çaba, muhali gerçekleştirmeye uğraşmaktır ki sonuç alınamaz. Hem bizden önceki âlimler, bütün meseleleri Kur'ân'dan çıkarmaya bizden daha kudretli ve dirayetli iken bundan âciz kaldıklarını itiraf etmişlerdir.

Bunca zarurî mesele, sünnetin delil oluşuna bağlı iken bir mü'minin bu konuda çekişmeye girmesi, nasıl sözkonusu olabilir? Hem bu konuda çekişmeye girmek, ona dayalı bütün meselelerde de çekişmeyi gerektirir. Bu da sonuçta dinden çıkmaya götürür. Çünkü iman, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, din olarak getirdiği-şeyleri kesin olarak tasdik etmektir.

Eğer, "Bu hükümlerin delili, icmâdır; icmâ da delil olarak sünnete bağlı değildir," denilirse, derim ki: Bu, boş bir sözdür. Çünkü icmânın bir dayanağı olması lâzımdır. Bu gibi konularda dayanak, Kitab değildir. Çünkü bunların Kitab'dan anlaşılması mümkün değildir. Kıyas da değildir. Şayet kıyası, akılla izah edilebilecek temeli olan konularda, icmâ için dayanak kabul etsek bile yukarıdaki iddiayı doğru bulamayız. Çünkü bu meselelerin pek çoğunda akıl için bir hareket alanı olmadığı gibi kendisine bakılıp kıyas yapılacak başka bir temel de yoktur. Bundan anlaşılır ki, icmânın dayanağı sünnettir. Hatta âlimler, bu meselelerde, sünnetten başka delil ve dayanak bulunmadığına ittifak etmişlerdir. Bu da onların sünnetin delil oluşunda ve gerekliliğinde ittifak hâlinde olduklarını gösterir. Sonra, kelâm ve usûl ilminde kesin olarak kabul edilmiştir ki hiçbir istisnası olmadan, bütün müslümanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, tebliğle ilgili haberlerinde kasden yalan söylemekten masum olduğunu, yanı-larak böyle bir şey vuku bulunca da onda ısrar etmeyip hemen düzelteceğini kabul ve itiraf etmektedirler. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sehven, tebliğde hata edebileceği görüşü, Kâdî Ebû Bekir Bâkıllânî (403/1013) ve onunla aynı görüşte olanlara aittir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in doğruluğu, elbette sünnetin delil olmasını gerektirir. Hem bir müslümamn, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hata ve yalandan masum olduğunu kabul ve itiraftan sonra, O'nun aşağıdakine benzer sözlerinin delil oluşunu inkâr etmesi nasıl düşünülebilir? İşte onun sözleri:
"Dâva sahibine, delil getirmesi gerekir."[14] "Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir."[15]
"İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur, deyinceye kadar kendileriyle savaşmakla emrolundum."[16]
"Cebrail bana namaz kıldırdı."[17]
"Ey insanlar! Ben ancak size, Allah'ın emrettiklerini emrediyor, O'nun nehyettiklerini size yasaklıyorum."[18]
"Size, iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız müddetçe, asla sapıtmayacaksınız; onlar da: Allah'ın Kitabı ve benim sünne-timdir."[19]

Bir müslüman, bu ve benzeri tebliğle ilgili haberlerin delil oluşunu kabul edince artık O'nun emir, nehiy, fiil ve takrirlerinin delil oluşunu nasıl inkâra gider. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, yukarıda geçen: "Ben size ancak Allah'ın emrettiklerini emrediyorum," sözüyle, "Size iki şey bıraktım," sözünü kabul ve bunların hüccet oluşunu itiraf ve yine sünnetin delil olduğunu ifade eden pek çok âyetin, bu konuda hüccet olduğunu kabul ettikten sonra bir mü'min, sünnetin delil oluşunu nasıl inkâr eder?
Bütün bunlardan sonra Hz. Rasûlullah (a.s)'m söz, fiil ve takrirlerinden herhangi birisinin, dinde hüccet oluşunu inkâr etmek, güneşin doğduğu söylendiği halde 'Vakit şimdi gecedir," demek gibi boş ve tuhaftır.

Sünnetin dinde delil oluşunu inkâr etmenin, dinden çıkmayı gerektireceğini, İbn Abdilberr'in (380/990) Câmiu Beyani'l-İlm ve Fadlihi adlı kitabında zikrettiği şu ifadeler göstermektedir: "Sert ilimlerin aslına gelince bunlar, ikidir: Kitab ve sünnet.

Sünnet iki kısma ayrılır:
1- Mütevâtir sünnet: Bu, kalabalık bir topluluğun, kalabalık bir topluluktan alarak naklettikleri sünnettir. Bu çeşit sünnet, kesin delillerden oluşmaktadır. Bu konuda hilaf yoktur. Kim, ümmetin icmâını reddederse, Allah'ın naslarından bir nassı reddetmiş olur. Bu kimseye tevbe telkin edilir; tevbe etmezse, müslümanların icmâ ettiği yoldan çıkıp cemaatın gidişatını terk ettiği için kanının dökülmesi yani öldürülmesi helâl olur.
2- Ahad haberler: Bunlar, güvenilir yol ve sağlam senetlerle, Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen sünnetlerdir. Dinde hüccet ve önder olan ümmetin âlimlerinin çoğunluğuna göre bu çeşit sünnetle amel etmek gerekir. Bazı alimler: 'Haber-i âhad, hem ilim, hem amel ifade eder,' demişlerdir."

Müellifin birinci kısımda söylediklerine bakıldığında onun, mütevâtir sünneti inkâr eden kimsenin dinden çıktığına hükmettiği görülüyor. Bu hüküm, o kimsenin, tevatür yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den geldiği sabit ve kesin olduktan sonra, sünnetin bizatihi dinde delil oluşunu inkâr ettiği için verilmiştir. Yoksa bu yolla gelenin, sünnet veya başka bir şey oluşunu nazar-ı itibara almadan, mütevâtirin haddizatında ilim ifade etmesini inkâr ettiği için kendisine kâfir denmemiştir. Aksi takdirde, meselâ, varlığı tevâtüren sabit olan Bağdad'ı inkâr edenin de dinden çıkması gerekirdi (her mütevâtir haberi inkâr, kişiyi dinden çıkarmaz ancak mütevâtir sünneti inkâr, bu kötü neticeyi doğurur).

İbn Hazm (456/1062), el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm adlı eserinde, sünnetin dinde hüccet oluşunun delillerini sayarken şöyle demiştir:
Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "Anlaşamadığınız herhangi bir şeyde, hüküm Allah'a aittir." (Şura, 10).

Yukarıda açıkladığımız gibi Allah Teâlâ, bizi Peygamberinin sözüne ve hükmüne sevkediyor. Şu halde, tevhide inanmış bir müslü-raana, herhangi bir konuda ihtilâf vuku

bulduğunda meseleyi hâl için Kur'ân ve sünnetten başka bir şeye başvurması ve bu ikisinde bulduğu hükme uymaması caiz değildir. Bir konuda delil varken başka yollara başvuran kimse fâsıktır. Kur'ân ve sünnetin emri dışına çıkmayı helâl, onların dışında herhangi bir kimseye itaati vâcib gören kimse ise kâfir olur. Bu konuda hiçbir şüphe yoktur. Muham-med b. Nasr el-Mervezî (334/945), İshak b. Rahuveyh'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Her kime, Hz. Peygamber (s.a.v)'den senedi ve sıhhati sağlam bir haber ulaşır da -takiyye durumu hariç[20]- onu reddederse, o kimse kâfirdir."

Bu konuda İshak in sözünü delil olarak getirmedik. Onun görüşünü zikretmemiz, câhil bir kimsenin, bu hükmün sadece bize ait olduğunu zannetmemesi içindir. Biz, sahih bir yolla, Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen bir hükmün hilâfına hareket etmeyi helâl gören kimsenin kâfir olduğuna, Allah Teâlâ'nın Peygamberine yaptığı şu hitabı delil olarak getirdik: "Hayır, Rabbine yemin olsun ki> onlar, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiçbir darlık duymadan tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe, iman etmiş olmazlar." (Nisa, 65).

Bu âyet, düşünen ve sakınan, Allah'a ve âhiret gününe iman eden ve onu, Allah Teâlâ'mn, Rasûlü'ne indirmiş olduğunu yakînen bilen kimseye, konunun ciddiyeti için yeterlidir. Öyleyse insan, kendisini kontrol etsin. Eğer Rasûlullah (a.s)'m, kendisine kadar ulaşan sahih sünnetinde, vermiş olduğu hükümlere karşı, içinde bir şüphe ve itiraz, falan ve filancanın sözlerine meyil yahut bir başkasının kıyas ve istihsanma rağbet buluyor veya ihtilâfa düştüğü konularda, Hz. Peygamber (s.a.v)'i bırakıp başkalarını destekliyorsa bilsin ki; sözü gerçek olan Cenâb-ı Hakk, onun mü'min olmadığına yemin etmiştir. Allah Teâlâ, elbette doğru söylemiştir. O kimse mü'min olmayınca, belli ki kâfirdir. Üçüncü bir yol yoktur. Ve bu kimse bilsin ki, kendisine tâbi olduğu Sahabe, Tabiîn, İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şafiî, Süfyan es-Sevrî, Evzâî, Ahmed ve Dâvud gibi imamlar -Allah kendilerinden razı olsun- dünyada, âhirette ve şâhidlerin huzura geldiği gün, ondan uzak ve beridirler.

İbn Hazm, devamla şunları zikretmiştir:[21] Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "Onlara; Allah'ın indirdiği Kur'ân'a ve Peygamberin hükmüne gelin denildiği zaman; münafıkların, düşmanca senden yüz çevirdiklerini görürsün." (Nisa, 61).

Bu âyet karşısında insan, nefsi adına Allah'tan korksun; bu âyeti okurken ürpersin ve bu âyette zikredilen, sonu âfet olan sıfatlardan şiddetle kaçınsın. Bir kimse, bilgi ve derin anlayış sahibi olmakla emrolunduğumuz dinî bir hüküm ve meselede, birisiyle münazaraya girer de hasmı kendisini, Allah Teâlâ'mn indirdiğine veya Hz. Peygamber (s.a.v)'in bildirdiğine davet edince, onlardan yüz çevirerek muhatabım bir kıyasa veya falanın ve filanın sözüne çağırırsa bilsin ki, Allah Teâlâ ona, münafık ismini vermiştir.

İbn Hazm (456/1062), kitabının başka bir yerinde de şöyle demektedir :[22] "Şayet bir kimse, 'Biz, ancak Kur'ân'da bulduklarımızla amel ederiz' derse, hiç şüphesiz, ümmetin icmâsıyla kâfir olur. Böyle düşünen bir kimseye, namaz olarak, zeval ile akşam arasında bir rek'at, fecrin doğusuyla da diğer bir rek'at gerekmektedir. Çünkü sadece Kur'ân'dan anlaşılan namaz bu kadardır.[23] Ve namaz diyebil mek için de en az bir rek'at kılınması kâfidir. En fazlası için ise bir sınırlama yoktur. Böyle düşünen ve bunu söyleyen kimse, şirke düşmüş bir kâfirdir. Kanı ve malı helâldir. Böyle bir görüşe ancak ümmetin küfründe birleştiği bazı müfrit Râfizîler sahiptir. Tevfik Allah'tandır."

Şayet bir kimse, sadece ümmetin icmâ ettiği hükümleri kabul edip de hakkında nas bulunan, ihtilâf ettikleri bütün şeyleri terketse ümmetin icmâsıyla bu kimse fâsık olur. Bu iki mukaddimedeki açıkladıklarımız, zarurî olarak, nakli kabul etmeyi gerektirmektedir.

Basrah Mu'tezile İmamlarından Bazıları Sünnetin Delil Oluşunu İnkâr Etmiş midir ?

Muarızlarımızdan birisi, şöyle diyebilir: "Sen, sünnetin hüccet oluşunu isbat için epeyce söz söyledin. Fakat bu konuda vakıa, seni ve kendilerinden nakiller yaptığın kimseleri yalanlamaktadır. Şöyle ki: Allah kendisine rahmet etsin, Üstad Hüdarî'nin (134511927) Târihu't-Teşrî'iUİslâmî adlı eserinde, İmam Şafiî'nin (204/819) Cimâu'l-İlm adlı kitabından yapmış olduğu nakilden, bazı Basrah Mu'tezile imamlarının, sünnetin delil oluşunu inkâr ettikleri anlaşılmaktadır."
Bu konuda asrımızdaki yazarlardan pek çoğu Hüdarî'ye tâbi olmuşlar, onlar da aynı durumu tesbit etmişlerdir.[24]

Hüdarî'nin dediği şudur: "Birinci noktaya, yani sünnetin Kur'ân'ı tamamlayan hukukun temellerinden bir kaynak olmasına gelince; bir topluluk, sünneti tamamen terkedip, sadece Kur'ân'la yetinmişlerdir. "[25]

İmam Şafiî, el-Ümm isimli eserinin yedinci bölümünde "haberleri tamamen reddeden grubun sözlerini anlatma babı" diye özel bir bâb tahsis etmiştir. Orada, onların sözlerini zikretmiş ve bu gruptan, kendisiyle konuşan bir adamın diliyle, onlara birtakım deliller getirmiştir. Adam, kendisine şunları söylemiştir:
Sen, bir Arapsın; Kur'ân da mensup olduğun milletin diliyle inmiştir. O'nu ezberlemeye sen daha müsait ve daha dirayetlisin. O'nda, Allah'ın farz olarak indirdiği birtakım hükümler mevcuttur. Şayet birisi, Kur'ân'm bir harfini değiştirse sen, onu tevbeye davet ediyorsun; adam tevbe ederse kurtuluyor, yoksa öldürüyorsun.
Cenâb-ı Hakk, Kur'ân'da: "Bu Kitabı, sana, her şeyin bir açıklaması olarak indirdik," (Nahl, 89) buyurmaktadır.

Bu durumda, senin veya bir başkasının, Allah'ın farz kılmış olduğu bir konuda, bazen: "Bu farz, umûmîdir," bazen: "Bu, husûsîdir," bazen: "Bu emir, farzdır," bazen de: "Buradaki emir, delâlet içindir," demeniz, nasıl caiz oluyor?
Sizdeki bu durum, hadislerde daha çok görülmektedir. Bir râvi, diğerinden bir veya birkaç hadis rivayet ediyor. Rivayet zinciri, Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar uzanıyor. Ben, seni ve senin yolunda olanları, karşılaştığınız ve görüştüğünüz veya sizinle karşılaşanlardan benim gördüğüm hiçbir kimseyi, sözü karıştırmak, unutmak veya hadisinde hata etmek gibi kusurlardan temize çıkardığınızı görmedim. Yine sizin, hadis râvilerinin çoğu için: "Falanca, şu hadiste, filanca bu hadiste hata etmiştir," dediğinizi gördüm. Hatta birisi, sizin kendisiyle helâl ve haram hükmü verdiğiniz özel durum bildiren bir hadis için: "Rasûlullah (a.s) bunu söylemedi; ancak siz veya size, bunu rivayet eden hata etmiştir yahut size bildiren yalan söylemektedir," diyecek olsa, sizin onu tevbeye davet etmediğinizi ve onun hakkında: "Ne kötü söz ettin," demekten başka bir şey yapmadığınızı biliyorum.

Peki, zahiren aynı mânâ ve hükmü bildiren Kur'ân hükümleriyle vasfettiğiniz kimselerin verdiği haberleri birbirinden ayırmak caiz midir? Onlarm haberini, Allah'ın Kitabı yerine koyabilir misiniz? Hem siz, onların bir kısmını alıp bir kısmını bırakıyorsunuz.

Hüdarî (1345/1927), kitabında devamla der ki: Sonra hasmı, şöyle dedi: "İçinde, zikrettiğim bu durumlar bulunan haberleri alırken; size, bu haberleri kabul etmenizi kim emrediyor ve onları reddedene karşı deliliniz nedir?"
"Bu durumda ben, içerisinde şek ve vehim bulunan hiçbir haberi kabul etmiyorum. Ancak tek bir harfinde şek ve şüphe etmek caiz olmayan, doğruluğunu, Allah'ı ve Kitabı'nı şâhid tuttuğum haberleri kabul ederim. Yoksa, tam ilim ve yakın ifade etmeyen bir şeyi, öyley-miş gibi kabul etmek caiz mi olacaktır1?"
Hüdarî demiştir ki: "Anlatılan bu sözden ve getirilen deliller den anlaşıldığına göre imam Şafiî'nin muhatabı, sadece râvilerinde hata ve unutmanın bulunabilmesi sebebiyle, kesin ilim ifade etmeyen haberleri reddetmekte, mütevâtir sünnet gibi ilim ifade eden bir yolla sabit olan sünneti reddetmeyip onunla amel etmektedir."
Fakat İmam Şafiî, yukarıdaki görüşü eleştirip reddederken, bazı hatalarım anlayan hasmı: "Bir grup var ki, bizatihi sünneti reddetmekte, bir başka grup da Kur'ân'm açıklaması olmayan sünneti kabul etmemektedir," diye açıkça itirafta bulunarak şöyle devam etmiştir:
"Bu konuda insanlar iki gruba ayrılmıştır. Bir grup, Allah'ın Kitabı'nda bir açıklama olan konuda başka haberi kabul etmemektedir."[26] İmam Şafiî araya girerek:
"Böyle düşünen kimseye ne gerekir? Bu anlayış, onu nereye götürür?" diye sorunca, hasmı:
"işin aslı halledilmiş olmaktadır; bunun için pek sıkıntısı olmayacaktır," demiştir. Bunun üzerine İmam Şafiî:
"Peki, Kur'ân'da, namaz emri geçiyor. Başka haber kabul edilmezse, namazdan ne anlayacağımız ve ne kadar kalacağımızı kim belirtecek? Kur'ân'da, zekât emrediliyor. Peki, zekât neye denir, zekât için en az miktar nedir; bunu kim belirtecek? Kur'ân'da, namaz için kesin ve açık bir vakit belirtilmemiştir. Bir mükellef, biri gündüz, biri gece, günde iki rek'at namaz kılacak olsa kendisine ne gerekir ve ona ne denir?" diye sorunca hasmı:
"Allah'ın Kitabı'nda ne emrediliyorsa farz olan odur; başkası gerekmez ve istenmez," demiştir.

Sonra hasmı, yukarıdaki sözüne devamla: "Bir başka grup da ancak hakkında Kur'ân'da bir açıklama bulunan konularda gelen haberleri kabul etmektedir," demiştir.
Bu iki görüşün bâtıl olduğu açıktır.
Hüdarî demiştir ki: "İmam Şafiî, bize, bu görüşe sahip olan kimseyi açıklamadı. Tarih de bu şahsiyet hakkında açıklama yapmıyor. Ancak İmam Şafiî, Kur'ân'm dışında gelen özel haberi reddedenlerle yaptığı münazarada, bu görüşe - yani haberleri tamamen reddeden mezhebe- sahip kimsenin, Basralı olduğunu açıklamıştır. O zaman Basra, kelâm ilminin yayıldığı bir merkez idi. Mu'tezile mezhebi burada ortaya çıkmış, imamları burada yetişmiş, kitapları bu beldede yayılmıştı. Ayrıca bunlar, hadisçilerle çekişmeleriyle tanınırlar. Herhalde, bu görüşün sahibi de onlardandır." İbn Kuteybe'nin (276/889), Te'vilu MuhtelefVl-Hadis isimli eserinde gördüklerim de bu kanaatimi kuvvetlendirmektedir. O,

kitabının başında şöyle demiştir:
"Allah Teâlâ, seni, tâatıyla hoşnut, bereketiyle himaye etsin. Seni, hakk yolda rahmetiyle muvaffak ve ona ehil yapsın. Gönderdiğin yazıyla, bana, tesbit ettiğin bazı şeyleri bildiriyor sun. Onlar, kelâmcıların hadisçileri ayıplamaları, onları küçük düşürmeleri, kitaplarında onları fazlaca kötülemeleri, yalan şeyleri nakletmek ve çelişik haberleri rivayet etmeleri yüzünden onlara ağır konuşmaları gibi hallerdir. Sonuçta, ihtilâf vâki oldu. Birbirini ayıplama çoğaldı. Aradaki bağlar koptu. Müslümanlar, birbirine düşman oldu. Birbirini küfürle suçlamaya başladı ve her grup, fikrini destekleyen bir hadise dayanıp kendi görüş ve mezhebine bağlandı."

Hüdarî, devamla der ki: "İbn Kuteybe, sonra, birbirine muhalif grupların tutunduğu hadisleri sıralayıp peşinden, kelâm âlimlerinin beliğlerinden Nazzâm (221/835) ve Câhız'dan (255/869) rivayet edilenlere benzer, sünnet ehline yapılan şiddetli itirazları kaydetmiştir. Sonra, ikinci bölümde, kelâmcılara yaptığı kınamaları ve ayıpladığı noktaları zikretmiş, bu hareketine kelâmcıların, kıyası iyi bildikleri, sağlam düşürtce ve geniş mütâlâa vasıtalarına sahip olduklarını iddia etmelerine rağmen insanların en fazla ihtilâfa düşen grubu olmalarını sebep göstermiştir. Öyle ki; Ebû Hu-zeyf Hallâf (230/844), Nazzâm'a (221/835) muhalefet etmekte, en-Naccâr ikisine ters düşmekte, Hişam b. el-Hakem (148/765) Naccâr'ın aksini söylemekte, aynı şekilde Sümâme b. Eşref (213/828) bir öncekilere zıt bir görüş ileri sürmekte ve bu, böyle devam edip gitmektedir. Sonuçta, her birisinin, dinde kendi görüşüyle amel ettiği bir mezhebi ve bu mezhep üzerinde kendisine tâbi olan taraftarları oluşmuştur.

İbn Kuteybe, daha sonra Nazzâm'ı kötü bir dille vasfetmiş, ashabının kendini kötülediği noktalan saymış ve icmâya ters düştüğü bazı fikhı meseleleri zikretmiştir. Meselâ, Nazzâm'a göre kinaye lafızlarıyla yapılan boşama geçerli değildir; söyleyen, boşamaya niyet etse bile hüküm aynıdır. Hangi hâlde uyunursa uyunsun uyku, ab-desti bozmaz v.s.

Sonra Nazzam'ın kusurlu bulduğu Sahabe fakihlerinden ileri gelen zevatı zikredip, onlar hakkındaki yanlış değerlendirmeleri düzeltmekte, peşinden Ebû Huzeylî'yi ele alıp onu da kötü bir şekilde tanıtmakta, arkasından TJbeydullah 6. el-Hasenî (Ö.168)'yi değerlendirmektedir. Bu şahıs: 'Hangi mezhepten olursa olsun, bütün müçtehidler, görüşlerinde isabet etmişlerdir,' demektedir."

İbn Kuteybe, daha sonra ehl-i rey'e geçiyor; onların da çelişkilerini dile getiriyor ve ilk olarak Ebû Hanîfe'yi (r.h) ele alarak nas-lara muhalif olarak hükme bağladığı bazı meseleleri zikrediyor. Sonra Câhız'a (255/869) geçiyor, onun da ehl-i sünnete karşı sarfettiği alaylı ifadelerini ve onların birçok rivâyetleriyle alay edişini kaydediyor.

Sonra hadisçileri ele alıyor; onları, müslümanlara has Övgülerle vasfediyor ve şu değerlendirmeyi yapıyor: "Hadisçilere hücum edenler, onları, zayıf hadisleri naklettikleri ve zararlı olan garip hadisleri topladıkları için ayıplamaktadırlar. Halbuki hadisçiler, zayıf ve garip hadisleri doğru kabul ederek nakletmiş değillerdir. Bilakis, birbirinden ayırmak ve her ikisini de belirtmek için çürüğü ile sağlamını, sahihi ile zayıfını biraraya getirmişlerdir. Onların yaptığı budur."[27]
Daha sonra, kelâmcıların, birbirine veya Kur'ân'ı Kerîm'e zıt zannetikleri hadisleri incelemeye ve muhaliflere cevap vermeye geçmektedir ki, kitabını yazma sebebi de budur.

Hüdarî (1345/1927) demiştir ki: "Bundan anlaşılıyor ki, bazı şaşkın ve gafil kelâmcüar, İmam Şafiî'nin (204/819) risalesini yazdığı asırda veya ondan az önce, hadisçilere düşmanlığa başlamışlardır. Kelâmcıların çoğu da Basra'da idi. Bu durum, imam Şafiî (r.h) ile münazaraya giren şahsın da bunlardan birisi olduğunu te'yid etmektedir.

Sonra Hüdarî şu neticeyi çıkarıyor: Bu görüş, hadisçilerin de-lillerindeki kuvvetini ortaya çıkarmakta ve sünneti, Kur'an'dan sonra islâm Hukuku'nun temellerinden birisi olarak kabul eden mezhebi desteklemektedir."

Gördüğün gibi Hüdarî, İmam Şafiî'nin (r.h): "Bazı imamlar sünnetin delil oluşunu inkâr ediyor, bunlar Basralıdır" sözünden, bu kimselerin, Mu'tezile fırkasına mensup olduğunu anlıyor ve bu kanaatini de Ibn Kuteybe'den naklettiği sözlerle destekliyor.
Ben derim ki: Aslında, İmam Şafiî'nin ve onunla mücadeleye giren kimsenin sözünde, kesin ve zannî olarak, bazı imamların bizatihi sünnetin delil oluşunu inkâr ettiğini ifade edecek bir mânâ yoktur. Bu kimselerin inkârı, ancak sünnetin Kur'ân gibi her yönüyle tam olarak tesbit edilmesinin mümkün olmayışından kaynaklanmaktadır. Bu durumda o kimse, haber-i vahidi ve mütevâtiri reddetmektedir. Ona göre bunlar, tam ve kesin ilim ifade etmemektedir. Bu sebeple, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olan hadisler, ister Kitab'ı açıklasın, isterse onda olmayan bir hükmü tek başına ortaya koysun, aynıdır.

Mütevâtiri reddedeni ele alalım: Gerçekten, İmam Şafiî ile münazaraya giren kimse, onun getirdiği deliller ile ikna olduktan, sonra, bu konuda ashabının iki görüşe sahip olduklarım, bunlardan birisinin, Kur'ân'da bir açıklama bulunan konularda gelen haberleri kabul etmediğini söylemiştir. İmam Şafiî, kendisine:
"Böyle düşünene ne gerekir?" dediğinde, adam:
"Bu, onun işlerini büyük ölçüde halleder," demiş. Bunun üzerine İmam Şafiî, adama :
"Peki, namazın ne ve nasıl olduğunu, t-ek'atlarının, en azının ve en çoğunun ne kadar olduğunu, vakitlerini v.s. bize kim bildirecek? Kur'ân'da, namaz emri ve vakitlerini bildiren kapalı beyânlar olduğu halde, sünnet olmadan, bu durumları nasıl tesbit edeceğiz?" şeklinde, daha önce geçen sorulan sorunca muarız, ilk inadından vazgeçerek bu görüşe sahip olanların, mütevâtir sünnetle sabit olan namazın rek'atlarımn adedi konusunda'bir şey diyemediklerini itiraf etmeye mecbur kalmıştır.

Kitab'ı açıklayan hadisleri inkâr edene gelince, daha önce geçtiği gibi bu adamın iddiası şudur: Kur'ân'm tesbiti, kafidir. Tek harfini inkâr eden kâfir olur. Kat'î ve kesin olan bir şeyin başka bir şeyle açıklanması mümkün değildir. Sünnetin tesbiti zannî olduğu için delâlet yönünden lafızlar arasında fark vardır. Ve onun sübûtunu inkâr, küfrü gerektirmez. Bu durumda mütevâtir ve Kitab'ı açıklayan sünnetle amel etmek caiz olmayınca, haber-i vâhid ile müstakil hüküm bildiren sünnetle amel hiç caiz olmaz.

Bu anlayış, bütün haberleri red mânâsı taşımaktadır. Bu kimseye göre râviler, tevatür adedine ulaşsalar bile kendilerinde hata, yanılma ve yalan ihtimali olduğu için bütün haberleri reddetmektedir. Anlaşılıyor ki bu kimse, bizatihi sünneti ve onun delil oluşunu inkâr etmiyor, yanılıyor ve onun tesbitindeki şüphelere takılarak bütün rivayetleri inkâr ediyor. Bu adam, Hz. Peygamber (s.a.v)'in zamanında yaşasaydı, O'nun sözünü işitip fiilini görseydi, bu inkâra gidemezdi.

Bundan sonra, İmam Şafiî (r.h) ile onunla münazaraya giren şahsın sözlerinden yukarıdaki görüşümüzü ifade eden parçalar sunacağız:
Üstad Hüdarî, şunu ifade etmiştir: "Anlatılan söz ve getirilen delillere bakacak olursak; muarız, sünnetin delil oluşunu inkâr etmemektedir."
Ancak Üstad, daha sonra hasmın, İmam Şafiî'nin delilleriyle ikna olduktan sonra söylediği şu sözüne takılmıştır: "Bu konuda insanlar iki gruba ayrılmaktadır: Birisi, Kur'ân'da açıklama bulunan bir konuda, hiçbir haberi kabul etmemektedir..."

Ben derim ki, hasmın bu sözünden: "Vakıada, Allah'ın Kita-bı'ndan başka hiçbir delil yoktur. Çünkü O, hükümleri açıklamada, diğer bütün delillerden bizi müstağni kılmaktadır. Bizatihi sünnete gelince; aslen ister açıklayıcı olsun, ister müstakil hüküm ortaya koysun, o, bir delil değildir," mânâsı anlaşılmaz. Gerçi Hüdarî böyle anlamıştır ama asıl mânâ şudur: "Vakıada, sünnet bir delildir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'i görmeyen bir kimse için mütevâtir haber dahil, bütün haberlerde, râvilerin hata ve yalan ihtimali sebebiyle haberin, Rasûlullah (a.s)'dan geldiği tam kesin olmadığı için onunla herhangi bir hüküm ortaya koymak sahih değildir. Bu durumda o kimseye, mecburen, sübûtu kesin, tek kaynak olan Kitab'a dayanması ve sadece ondaki açıklamalara güvenmesi gerekmektedir. O zaman Allah (c.c), tam tesbit yapmaktan âciz kaldığı için o kimseyi, sünnet gibi başka bir açıklayıcı ile mükellef tutmaz. İnsan ancak bildiği ile mükellef olur." Tabiî ki bu hükümler, muarızın zan ve iddiasına göredir. Muarızın: "Allah'ın Kitabındaki açıklamalarla mükellefiz," sözünün mânâsı: "Bizim için uymamız gereken Allah'ın Kitabında olanlardır. Sünnetin beyânlarına gelince, onu tam olarak elde etme ve öğrenme imkânımız bulunmadığı için ona tâbi olma yükümlülüğü üzerimizden düşmektedir," demeye gelir.

Eğer sen: "İmam Şafiî (r.h), Hüdarî'nin nakletmediği delilleri serdederken, sünnetin delil olduğunu gösteren birtakım âyetler zikretmiştir. Bu, ancak hasım, bilhassa sünnet hakkında çekişmeye girerse yapılır. Halbuki hasım, onunla sünnetin bazı yönlerinde mücadeleye girmiştir," dersen, derim ki: "İmam Şafiî (r.h), bununla, Peygamber (s.a.v)'e ait haberle amelin vâcib ve râvilere güvenmenin gerekli olduğunu isbata zemin hazırlamayı kasdetmiştir. Şöyle ki; hasma önce şunu isbat etmiştir: Sünnetin delil ve kaynak oluşu, sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'le aynı asırda yaşayanlara has değildir. Bilakis o, onlara ve onlardan sonra kıyamete kadar gelecek kimselere bir delil ve kaynaktır. Sonra hasma, Cenâb-ı Hakk'ın, Sahabemden sonra gelenlere, sünnetle ameli vâcib kılmasını ve sünnetin tesbitini ancak rivayet yolu ile öğrenebileceğimizi açıklamıştır."

Bunu, âyetleri zikrettikten sonra, cidalin asıl maksada çevrilmesi göstermektedir. Ayetleri dinleyen hasım şöyle demiştir: "Kur'ân-ı Kerimde bize farz kılınan, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bize emrettiğini almak ve nehyettiklerinden de vazgeçmemizdir."

İmam Şafiî (r.h), diyor ki: Ben, adama:
"Bu farz, bize, bizden öncekilere ve sonrakilere aynı mıdır?" dedim. Adam: "Evet," dedi. Ben: "Bu, bize, Rasûlullah (a.s/ın emrine uyma konusunda bir farzdır. Bu durumda Allah Teâlâ, bir şeyi farz kılınca bize, onu alacağımız kaynağı da göstermiştir, diyebilir miyiz?" dedim, adam: "Evet," dedi. O zaman ben:
"Peki, Allah Teâlâ'nın, Rasûlullah (a.s)'ın emirlerine uyma konusundaki farzını yerine getirmek için sen veya Hz. Peygamber (a.s)'i görmemiş bir başkası, Rasûlullah (s.a.v)'dan gelen haberlerden başka bir yol bulabilir mi? Aksi takdirde, bu emire nasıl imtisal edilecektir?" dedim.[28]

İbn Hazm (456/1062) da el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm kitabında, sünnetin delil oluşunu isbat ederken, bu usûlden hareket etmiş ve delil olarak önce şu âyeti zikretmiştir:
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere ve aranızdan seçtiğiniz idarecilerinize de itaat edin. Herhangi bir konuda çekişmeye düştüğünüzde, onu, Allah'a ve Rasûlü'ne götürün. Eğer, Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız; böyle hareket edin." (Nisa, 59)
Daha sonra şöyle demiştir: "Açıktır ki; bir meseleyi Allah ve Rasûlü'ne götürmek, onu, Kur'ân'a ve Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen hadislere arzetmektir. Bütün ümmet, bu hitabın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in zamanında yaşayanlarla, bizden önce ve Efendimiz'den sonra gelenlere yönelik olduğu gibi bize ve bizden sonra kıyamete kadar gelecek insan ve cin, herkese ait olduğu ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı konusunda ittifak halindedir."

Kesin olarak bilmekteyiz ki, bizim, Rasûlullah (a.s) ile yüzyüze görüşme imkânımız yoktur. Hatta bir bozguncu çıkıp da: "Bu hitab, sadece Rasûlullah (a.s) ile karşılaşıp görüşmesi mümkün olanlara aittir " diyecek olsa bile bu fitnecinin, Allah Teâlâ hakkında, bunu söyleme imkânı olmadığı açıktır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'den başka, hiçbir kimsenin, Allah Teâlâ ile konuşmasına -bu mânâda-imkân yoktur. Öyleyse bu düşünce bâtıldır. Gerçekte, yukarıda zikrettiğimiz âyette geçen bir dâvayı Allah ve Rasûlü'ne götürmekten maksad, ancak onu Allah'ın kelâmı olan Kur'ân'a ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in asırlar boyu, bize kadar nakledilen sünnetine (sözlerine) arz etmek ve meseleyi bunlarla halletmektir.

"Hem âyette, Hz. Peygamber'le karşılaşma veya konuşmadan bahsedilmemektedir ve buna delil de yoktur. Ayette geçen, sadece 'dâvayı götürme' emridir. Malumdur ki, bu götürme, bir hakem tayin etmedir. Allah Teâlâ'nın ve Rasûlullah (a.s)'ın emirleri, yanımızda mevcuttur. Hepsi, bize nakil yoluyla gelmiştir. Ayet-i kerîme, aramızdaki meseleyi bunlara arzedip onlarla çözmeyi emretmektedir. Herhangi bir zorlama yapmadan ve âyetin zahirine ters düşmeksizin, anlaşılan budur."
Bununla birlikte aradaki ihtilâf, sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ve nakil yoluyla gelen haberlerle amelin vâcib olup olmayışındadır. Yoksa, bizatihi sünnette değildir. Bunu, şuradan anlıyoruz:
imam Şafiî (r.h), âyetlerle istidlal etmeden önce hasmın, sünnetin hüccet oluşunu kabul etmeyen görüşünü iptal etmiş ve ona bunun gereğini itiraf ettirmiş, o da İmam'ın anlattıklarıyla ikna olup görüşünden vazgeçmiştir. Ancak muhâtab, bu konuda daha fazla delil istemiş, o da bu konudaki ilgili âyetleri ve gerektirdiği hükümleri zikretmiştir.

Allah kendisinden razı olsun ve ilmi ile ümmeti menfaatlendir-sin, İmam Şafiî'nin konuşması şu minvalde devam etmiştir: Muhatabıma dedim ki: "Kim, Allah'ın Kitabı'nın indiği dili ve Allah'ın hükümlerini iyi bilirse, bu bilgisi onu, sâdık ve sağlam kimselerin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den naklettiği haberleri almaya ve O'nun, Allah'ın hükümlerindeki farklı beyânlarını kabule ve bu arada Rasûlullah'ın konumunu anlamaya götürür. Çünkü sen veya bir başkası -bizzat Rasûlullah'ı (a.s) - görerek, O'nun husûsî ve genel hüküm bildiren haberlerini, kendisinden dinlemediniz ve buna, rivayetten başka bir yol da yoktur."

O da: "Evet, böyledir," dedi. Ben:
"Sen, söylediğin şekilde hareket edince, onları bir kere daha tekrar ettim," dedim. O:
"Rasûlullah'ın haberlerini kabul konusunda, ortaya konan delil karşısında beni bu şekilde mi buldun? Senden daha fazla delil isteyişim, kendim için değildir. Hem sana muhalefet edene karşı delil ortaya koyuyor, hem de birinin kendi sözünden vazgeçip senin sözüne dönmesi, bana hoş geliyor," dedi.

İmam'ın, "Çünkü sen, Hz. Peygamber (s.a.v)'i görmedin," sözünü düşünürsen, ortaya şu çıkar: Gerçekten hasım, eğer bizatihi Hz. Peygamber (s.a.v)'i görseydi ve sözünü işitseydi, gördüğü ve duyduğu hükümlerle amel etmenin kendine vâcib olacağını itiraf etmiştir. İmam Şafiî (r.h) de Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen özel ve genel hükümlerin, bizatihi onu görmek yerine geçtiğini, dolayısıyla onlarla amelin vâcib olduğunu söylemiştir.

Eğer hasım, bizatihi Rasûluîlah (a.s)'ı görme durumunda da sünnetle amelin vâcib olduğunu inkâr etmiş olsaydı, bu durumda, o delilleri serdetmeden önce, âyetlerle delil getirmek gerekirdi. Fakat durum, bu noktada değildir. Hasmın, âyetleri delil getirmesi konusunda İmam Şafiî ile münakaşaya girmesi, sünnetin delil oluşunu inkâr için değil, sadece -özellikle- bu âyetlerin, sünnetin delil oluşuna delâlet edip etmediğini anlamak içindir. İmam Şafiî'nin (r.h), Cimâu'l-İlm kitabının başında zikrettiği şu sözler, sünnetin delil oluşunda hiçbir çekişmenin olmadığını göstermektedir. Orada demiştir ki: 'İnsanların ilim ehli dediği veya kendisini ehl-i ilim gösteren hiçbir kimsenin, Allah Teâlâ'nın, Rasûlullah'ın emrine ittibâ ve hükmüne teslim olmayı farz kıldığında muhalefet ettiğini işitmedim. Gerçekten, Allah Teâlâ, O'ndan sonra gelen herkese, kendisine uymayı emretmiştir. Allah'ın Kitabı.ve Rasûlü'nün (s.a.v) sünnetinden başka hiçbir kimsenin sözü bağlayıcı değildir. İkisinin dışındaki sözler, ancak onlara tâbidir. Onlara uyarsa kabul, uymazsa reddedilirler. Allah Teâlâ'nın, Hz. Peygamber (s.a.v)'in haberlerinin kabulü konusundaki farz emri, bizimle, bizden önceki ve sonrakilerle aynıdır."

"Rasûluîlah (a.s)'ın haberlerinin kabulünün farz ve gerekli olması konusunda, sadece bir grup ihtilâf etmiştir. İnşaallah, onların sözlerinden ileride bahsedeceğim."
İmam Şafiî (r.h), bu sözlerinde, birkaç meseleyi dile getirmiştir:
1- Rasûluîlah (a.s)'m emrine ittibâ ve hükmüne teslim olmak vâcibdir.
2- Hiçbir halde, Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinden başka, herhangi bir söz bağlayıcı değildir. İki kaynak dışındaki sözler, onlara tâbidir.
3- Allah Teâlâ, İmam Şafiî'nin asrında, ondan Önce ve sonra yaşayan herkese, Rasûluîlah (a.s)'m haberlerini kabul etmeyi farz kılmıştır.
Sonra, senin de gördüğün gibi İmam, muhalefeti anlatırken, son meseleyi tek başına zikretmiş ve "Haberlerin kabulünün farz ve gerekli oluşunda, sadece bir firka muhalefet etmiştir," demiştir.

Şayet, birinci şıktaki hüküm -yani, ittibâ ve hükmüne teslim olma- ihtilâf konusu olsa'ydı, o zaman: "Rasûluîlah (a.s)'ın emrine ittibâ, hükmüne teslim ve ondan gelen haberleri kabul etmenin farz ve gerekli oluşunda sadece bir firka ihtilâf etmiştir," derdi. Hatta böyle de demeyip sadece: "Rasûluîlah (a.s)'dan gelen haberleri kabul etmenin farz oluşu, bize, bizden önceki ve sonrakilere birdir; ancak bir firka hariç..." demiş olsaydı, hepsinden daha kısa olurdu.
Fakat bu kısa ibare, bütün zikrettiği meselelere de sirayet edeceği için bu durumu defedecek uzun ve ayrıntılı ifadeleri tercih etmiştir. Çünkü ihtilâf, bu son şıkta olmuştur. Yoksa, Rasûluîlah (a.s)'m emrine ittibânm vâcib olmasında ihtilâf yoktur.

Sonra, konuyu daha da açarak şöyle demiştir: "Sonra kelâmcı-lar, Rasûluîlah (s.a.v)'ın haberlerinin tesbiti konusunda farklı görüşlere ve gruplara sahiptir. Bunlardan başka, fıkıhçılar da bu konuda farklı gruplara ayrılmıştır.

Bazıları ise tamamen taklid, basit görüş, gaflet ve acilen bir yere baş olma hastalıklarına mübtelâ olmuşlardır. Tanıdığım, her grubun sözlerinden bir kısmını, asıl hallerini gösterecek bir misal olsun diye, sana nakledeceğim, inşaallah."

Bir noktaya dikkat çekelim: İmam'ın: "Sonra kelâmcılar, Rasûluîlah (a.s)'dan gelen haberlerin tesbitinde farklı görüşler ileri sürdüler" sözüne baktığında, aradaki hilafın, sadece haberlerin tesbitinin mümkün olup olmadığında olduğunu, yoksa sünnetin delil olmasında olmadığını görürsün.

Bu konu, böylece açıklanmış oldu; bir de şu nokta var: İmam Şafiî (204/819), Risâle'sin&e yaptığı gibi sünnetin delil oluşu konusunda açıklama yaparken "haber" kelimesini kullanmayıp, sadece "sünnet", "Rasûlullah'm emri", "fiili" veya benzeri bir kelimeyle ifade etmektedir. Sünnetin geliş yolu hakkında konuşmak istendiğinde ise burada yaptığı gibi "Rasûlullah'dan nakledilen haber" ifadesini kullanmaktadır. Buradaki ifadelerinde, sünnette ihtilâfı gösterecek bir tabir bulamazsın. İhtilâf olduğu yerlerde "sünnet" değil, "haber" tabirini kullanmaktadır.

Kitabımızın ikinci bölümünde, İmam Şafiî'nin, müslümanların icmâına dayanarak sünnetin delil oluşu konusundaki açıklamasını nakledeceğiz.

İmam Şafiî ile Münazaraya Giren Mu'tezilî Değildir

Sırf cedel olsun diye, İmam Şafiî'nin hasmını, sünnetin delil oluşunu inkâr eden birisi olarak kabul etsek bile, Hüdarî'nin düşündüğü gibi onun, Mu'tezile'den olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü usûl, akâid ve mezhep kitablarında, Mu'tezile'den herhangi birinin, sünnetin delil oluşunu inkâr ettiği, nakledilmemiş tir. Kitaplarında olan şudur:
İmam Ebû Mansur el-Bağdâdî (429/1037), Usûlu'd-Din kitabında, Nazzâm'ın (221/835), "Mütevâtir haber, hüccet değildir," şeklinde düşündüğü ve onda yalanın bulunabileceğini söylediğini zikretmektedir .[29]
Yine aynı eserde şunları kaydetmiştir: "Nazzâmiye firkası demişlerdir ki: Ümmetin hata üzere birleşmesi caizdir. Mütevâtir haberler, delil olamaz. Çünkü onda yalan haber olması caizdir." Bu firka, Sahâbe-i Kiram hakkında da tenkidlerde bulunmaktadır.[30]
Bağdadî, el-Fark Beyne'l-Fırak adlı eserinde şunları zikretmektedir: "Nazzâm, zaruri ilim ifade etmeyen haberlerin delil olmasını inkâr etmiştir."[31]
Yine, Nazzâm'dan şu rivayeti yapmıştır: "Mütevâtir haber, işi-tildiği anda nakledenlerinin bilinmediği, herbirinin görüş, anlayış ve gayeleri farklı olduğu için içine yalan katılması caizdir. Bunun yanında onun: 'Ahad haberlerin bir kısmı, zarurî ilim ifâde eder,' sözü de nakledilmiştir."

el'Mevâkıf kitabının sahibi Adûduddîn îcî (756/1355) de kitabında şunları zikretmiştir: "Nazzâmiye firkasına mensup[32] olanlar, mütevâtir haberde yalan ihtimalinin bulunduğunu söylemişlerdir. Bu firka, Râfizîlere meyletmiş ve imamla ilgili nassın bulunmasının vâcib olduğuna ve aslında böyle bir nass (âyet ve hadis) mevcut olduğu halde, Hz. Ömer'in onu gizlediği fikrine sahip olmuşlardır. Esve-riyye firkası da Nazzâmiye firkası ile aynı görüştedir."

İmam Fahruddîn er-Râzî (606/1209) İ'tikâdâtu Fireki'l-Müslimîn ve'l-Müşrikîn adlı eserinde, Nazzâm'ın: "Haber-i vâhid, hüccet değildir," sözünü nakletmiştir.[33]
Aslında bu nakillerden, Nazzâmiyye ve onlara uyanların, bizatihi sünneti, sünnet olarak inkâr ettikleri çıkmaz. Bilakis, Mevâkıf sahibinin, onlardan naklettiği, imamla ilgili nassın bulunmasının vâcib ve gerçekten sabit olduğu halde Hz. Ömer'in onu gizlediği şeklindeki fikirlerine bakıldığında, sünneti delil olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

Yine onların, mütevâtir haberin delil olarak kabul edilmeyişi için öne sürdüğü sebepler, mütevâtir haberin delil oluşunu, onun, Hz. Peygamber (s.a.v)'den söylendiği için değil, geliş yolundan dolayı inkâr ettiklerini göstermektedir.

İbn Kuteybe'nin (r.h) (276/889) sözünde de "Mu'tezile'den biri sünneti, sünnet olduğu için delil olarak kabul etmemektedir," gibi bir mânâ yoktur. Onun sözlerinden anlaşılacak olan mâna şudur:
Mu'tezile, kendileri dışındaki bir grubun rivayetlerinde, yalan katma ihtimali bulunduğu için onun yaptığı rivayetlerle hüküm çıkarmayı uygun görmemektedir. Yine onlar, haberler birbiriyle çelişki halinde ve Allah'ın sıfatlarını nefyetme görüşlerine ters olduğu için kabul etmemektedirler. Yoksa haber, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözü olduğu için bu inkâra gitmemektedirler.

Hem nasıl olur, bizzat İbn Kuteybe, onların da başkaları gibi hadislere yapıştıklarını itiraf etmektedir. Daha önce şöyle demişti: "Onlardan her grup, kendi mezhebine uygun gelen hadise sarılmaktadır. "
Yine İbn Kuteybe, Mu'tezile'yi tenkid ettiği gibi Ebû Hanîfe'yi de tenkid etmiştir. Bunun mânâsı: "Ebû Hanîfe, sünnetle hüküm çıkarmayı inkâr ediyor," demektir, diyebilir iniyiz? Elbette, onun muradı bu değildir.

Burada şunu hatırlatalım: Ibn Hazm (456/1062), sünnetin delil oluşunu inkâr edenlerin, bazı aşırı Râfizîler olduğunu söylemiş ve: "Onlar, küfürlerinde, ümmetin icmâ ettiği kimselerdi/' demiştir.

Sonra el-Bağdâdî (429/1037), Usûlu'd-Din kitabında şunları zikretmiştir: "Haricîler, hüküm koyan sünnetlerin ve icmânın delil oluşunu inkâr etmektedirler ve şer'î hükümlerde Kur'ân'dan başka delil yoktur, düşüncesindedirler. Bunun için de Kur'ân'da bahsedilmedikleri için recmi ve mest üzerine meshi inkâr etmekte, Kur'ân'da hırsızlık yapanın elinin kesilmesiyle ilgili âyet mutlak olup herhangi bir kayıt ve şart ileri sürmediği için hırsızlık yapanın elini, çalınan şey az olsun, çok olsun, her türlü halde kesmekte, kesmeyi gerektiren miktarı belirten rivayetle, malın korunma altında olmasını nazar-ı itibara alan rivayeti kabul etmemektedirler."
el-Bağdâdî, şunu da nakletmiş tir: "Râfizîler: 'Bugün, ne kıyas ne sünnet hatta Kur'ân bile delil değildir. Çünkü Kur'ân da Sahabe tarafından tahrif edilmiştir,' derler.[34]
Demek ki Haricîler, el-Bağdâdî'nin sözlerinden anlaşıldığına göre Rasûlullah'dan (a.s) gelen bütün haberlerin, rivayet ve nakil yollarını nazar-ı itibara alarak, bunlarla delil getirmeyi inkâr etmektedirler. Yoksa Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözü olmasıyla inkâra gitmiyorlar. Bu durumda, Nazzâmiye firkası gibi düşünmüş olmaktadırlar.
Ancak Haricîlerin yaygın görüşüne göre onlar, Ashâb arasında çıkan anlaşmazlıktan sonra halk arasında yayılan hadisleri inkâr etmektedirler.
Râfizîler ise kendilerinden rivayet edilenlere bakıldığında, küfre girdiklerinde şüphe yoktur. Nitekim Ebû Mansur'un sözünden de bu anlaşılmaktadır.

Celâluddîn es-Suyûtî (911/1505), Miftâhu'l-Cenne kitabını[35] girişinde, bazı insanların, sünnetin dinde delil oluşunu inkâr ettiklerini açıklamış ve şöyle demiştir: "Allah size rahmet etsin. Biliniz ki; bazı ilimler deva, bazıları da zaruret anında ağıza alınan hela gibidir. Uzun zamandır pek bilinmezken şimdilerde, kötü kokusu yayılan bir görüş ortaya çıktı. O da şu: Bir zındık Râfizî, sözünde fazla ileri giderek sünnet-i nebeviyye ve rivayet edilen hadislerle -Allah onların şeref ve yüceliğini artırsın- amel edilmeyeceğini, sadece Kur'ân'ın delil olacağını söylemiş ve bu sözüne de: 'Size benden bir hadis geldiğinde, onu, Kur'ân'a arzedin; eğer Kur'ân'da onu destekleyen bir âyet bulursanız kabul edin, yoksa onu reddedin,' mânâsındaki bir hadisi delil getirmiştir."[36]

Bu Rafizî'den, bu hadisi, ben de bu şekliyle işittim. Başkaları da işitti. Bazıları da bu sözün aslını ve nereden geldiğim bilmiyor. Ben, bu sözün aslını ve bâtıl olduğunu, insanlara açıklamak istedim. Gerçekten o, toplumu helake götürecek en büyük sebeplerden birisidir.

Allah Teâlâ, size merhamet etsin. Şunu biliniz ki, usûl ilminde bilinen şartları taşıyan, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait kavlî ve fiilî sünnetin delil oluşunu inkâr eden kimse, küfre girer ve İslâm dairesinden çıkar. Yahudi, Hıristiyan veya Allah'ın dilediği bir başka küfür grubu ile hasredilir.
Rivayet edildiğine göre İmam Şafiî, bir gün hadis rivayet etti ve: "Bu, sahihtir," dedi. Dinleyenlerden birisi:
"Ey Ebû Abdullah! Sen de aynı kanaatte misin? " diye söyleyince İmam'ın canı sıkıldı ve: "Be adam! Sen, beni hiç Hıristiyan olarak gördün mü? Bana kiliseden çıkarken rastladın mı? Belimde Hıristiyan kuşağı (zünnar) gördün mü? Rasûlullah (a.s/dan bir hadis rivayet edeceğim de aynı görüşte olmayacağım ha!" diye cevap verdi.

"Bu fâsid görüşün aslı şuraya dayanıyor: Zındıklar ve Râfizîlerden bir grup, sünnetin delil olarak kullanılmasını inkâr etmiş ve sadece Kur'ân'la yetinmişlerdir. Onların bunu yaparken değişik maksadları vardır: Bazıları, nübüvvetin, Hz. Ali'nin hakkı olduğuna, Cibril aleyhisselâmın, peygamberlerin efendisine gelişinde hata ettiğine inanmaktadırlar. Allah Teâlâ, zâlimlerin söylediklerinden çok beri ve yücedir.

Bunların bazıları da Rasûlullah'ın (s.a.v) nübüvvetini kabul etmiş fakat halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu ileri sürmüşler ve Sahâbe-i Kirâm'ın halifeliği Hz. Ebû Bekir'e tevdi etmeleri esnasında: 'Zulmettiler ve hakkı sahibine vermediler/ diye Ashabı küfürle itham etmişlerdir -Allah onlara lanet etsin-. Bu ilâhi rahmetten mahrum edilmiş zavallılar, aynı şekilde Hz. Ali için de hakkını aramadı, halifeliği almadı diye, 'kâfir oldu' dediler ve hadisleri tümüyle reddedişlerini bu anlayışa dayandırdılar. Çünkü bunların bozuk fikirlerine göre hadisler, kâfir bir topluluğun rivâyetiyle gelmiş olmaktadır. İnnâ lillâh ve İnnâ ileyhi râciun..."
"Esasında, zaruret hâsıl olmasaydı, insanların birkaç asırdır kendisinden uzak ve rahat durduğu bu görüşün aslını anlatmayı, helâl ve hayırlı görmüyordum. Bu görüşte olanlar, dört imam zamanında ve onlardan sonraki devirlerde de çokça bulunuyordu. Dört imanı ve onların ashabı, derslerinde, münazaralarında ve eserlerinde bu görüş sahiplerini red için özellikle yer ayırıyorlardı."

Yine Suyûtî, Ebû Asım'ın, şöyle dediğini nakleder: Ebû Hanîfe'ye sordum ve: "Ben bu kitapları (içtihadı görüşleri) işittim, hadisleri kimden dinlememi emredersin?" dedim. İmam (r.h):
"Şiî hâriç, görüş ve düşüncesinde âdil olanlardan dinle. Çünkü Şia'nın inancının temeli, Ashâb-ı Kirâm'ı dalâletle suçlamaya dayanır," dedi.
Sonra Suyûtî demiştir ki: "Bu, imam Ebû Hanîfe (r.h) zamanında Şiîler hakkında söylenmiş bir sözdür ve benim kitabın başında söylediklerimden daha ileri bir seviyededir."

İmam Suyûtî, bu konudaki derin anlayış ve geniş vukûfiyetine rağmen bize, bu meselede, müfrit Râfizîlerden iki firka hariç, herhangi bir ihtilâfı zikr etmemiş tir.
Bunlardan ikinci firkaya bir sözümüz yok. Çünkü onlar, hadisin aslını değil, gelişine bakarak sıhhatini inkâr etmişlerdir.

Birinci firka ise bizatihi sünnetin delil oluşunu inkâr etmektedirler ve bunlar kesin kâfirdirler. Çünkü onlar, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini inkâr etmektedirler. Aslında sünnetin delil olmasında, bu tür fırkaların muhalefetinin, bize bir etkisi yoktur. Nitekim Yahudi, Hıristiyan ve diğer kâfirlerin bu konuda ve Kur'ân'ın bizzat delil olmasındaki muhalefet ve inkârlarının bir tesiri olmadığı gibi.

İmam Şafiî'nin Hasmı, Şayet Sünnetin Delil Oluşunu İnkâr Ediciyse O, Râfizîdir

Şayet biz de el-Hüdarî'nin düşündüğü gibi İmam Şafiî ile münazaraya giren şahsın, sünnetin delil oluşunu inkâr ettiğini düşünsek ve bunu kabul etsek dahi bu, muhalifin Mu'tezile'den değil, Râfizîlerden olmasını icab ettirir. Hem bu fırkanın Basra'da oturmasına ve İmanı Şafiî'nin onlardan birisiyle buluşup, şüphesini gidermek ve onu İslâm dinine döndürmek için kendisiyle mücadeleye girmesine herhangi bir mâni yoktur. Yine Kur'ân'ı kabul ettiği için kendisine Kur'ân'dan delil getirmesi de mümkündür.

Bütün bunlardan, önümüze çıkan şudur: İmam Şafiî (r.h) ile münazaraya giren şahıs, hangi yolla gelirse gelsin, sünnetin sübûtunu inkâr ediyor olabilir. O zaman bu adam, Nazzâmiye yahut Esveriyye fırkasından olabileceği gibi Suyûtî'nin zikrettiği ikinci gruptan da olabilir.

Yine bu adam, sünnetin delil oluşunu inkâr edenlerden de olabilir. O zaman da Suyûtî'nin sözünde geçen birinci fırkadan olmaktadır.
Bütün bunlara rağmen diyoruz ki; bu tür muhalefetlerin, meselemizin önem ve zarûriyetine olumsuz bir tesiri yoktur. Çünkü sünnetin delil oluşunda muhalif olan kimse, peygamberliği inkâr etmiş olmaktadır ki o, mü'min değildir. Mü'min olmayanın muhalefeti bir zarar vermez. Hem sünnetin delil oluşunu inkâr eden kimse, başka bir meselede de çekişmeye girer.
Bütün bunlardan sonra açıkça ortaya çıkmıştır ki; müslüman-lardan hiçbir kimsenin, Mu'tezilî olması bir yana, imamlardan herhangi birisinin, sünnetin dinde ve hükümde delil oluşunu inkâr ettiğini düşünmesi doğru değildir.

Gerçekten bu düşünce, gördüğün gibi bâtıl olmasına rağmen büyük tehlike arzetmektedir. Çünkü bu anlayış, dine hücum etmek isteyen ve onun sağlam temelini yıkmak isteyen kimseye, sünnetin delil olma Özelliğim önemsiz göstermekte ve bu kimselere, sünnete itiraz kapısını açmaktadır. Halbuki o, öyle sağlam surlarla çevrilmiştir ki, kim olursa olsun, hiçbir kimsenin kötü niyetle ona yanaşması ve onda bir tahribat meydana getirmesi mümkün değildir.
Hiç şüphesiz Üstad Hüdarî (r.h), bu konuyu, güzel bir niyet ve temiz bir kalble ortaya koymuştur. Tehlikeli neticeler doğuracak bir hâli kasdetmemiştir. Bunu, şu ifadelerinden anlıyoruz: Bu görüş, ha-disçilerin kuvvetli savunması ve hadisin, Kur'ân'dan sonra İslâm hukukunun temellerinden biri olması sıfatıyla, sünnete dayanan görüşün galibiyeti karşısında, yayılma imkânı bulamamıştır. Yine Hûdarî, sünnetin delil olduğuna dair ümmetin icmâsını nakletmiş ve Usûlü'l Fıkıh kitabında bunun zaruretini kaydetmiştir.

Gerçekte o, bu işi, araştırmaya ve gerçek yönünü ortaya koymaya çalışmış fakat yanılmıştır. Araştırma yapan âlimler, çoğu zaman bu tür sürçmelere mâruz kalırlar.
Eğer dersen ki: Sünnetin delil oluşunun dinî bir zaruret olduğunu nasıl söylersin? Ve bu konuda âlimlerden naklettiklerin, nasıl sahih olur? Halbuki İbnu'l-Hacib" (646/1249) ve onun şârihi ile Kemal İbn Hümam (861/1457) ve Müsellemetü's-Sübût sahibi el-Bâhirî ve başkaları, "haberin kısımları bölümünde" şunu söylemektedirler: "Doğruluğu, nazar (düşünce, inceleme) yoluyla bilinen ilimlerden biri de Hz. Peygamber'in haberidir."[37]

Aynı şekilde Akâidü'n-Nesefl kitabının sahibi ve onun şârihi de 'İlmin elde ediliş yolları" bölümünde, bu konuya değinmişler ve müellif (Nesefi), şöyle demiştir:
İkinci nevi, mucize ile desteklenmiş Hz. Peygamber (s.a.v.)'in haberidir. Bu, istidlali ilmi ifade eder. Şârih ise (Taftazânî) şöyle açıklama yapmıştır: "Kesin ilim ifâade etmesinin sebebi şudur: Allah Teâlâ'nın, peygamberlik dâvasında kendisini tasdik için elinde mucizeler ortaya çıkardığı kimse, getirmiş olduğu hükümlerde sâdıktır. Sâdık olunca da verdiği haberler kat% kesin ilim ifade etmektedir.

İstidlali olması ise netice itibariyle delile ve birtakım şeyleri gö-zönünde bulundurmaya dayandığı içindir. Şöyle ki, peygamberliği sabit olan kimsenin, bütün haberleri doğru, muhtevası gerçektir."[38]

Daha önce sen de bana, bazı usûlcülerin, sünnetle ilgili bahislere geçmeden önce sünnetin delil oluşuna temel teşkil ettiği için "İsmet" bahsini ele aldıklarını söylemiştin.
Aynı şekilde, İmam Şafiî (204/819) Risale 'sin de, İbn Hazm (456/1062) el-İhkâm, İbn Abdilberr (463/1071) Câmiu Beyâni'l-İlim adlı eserinde, sünnetin delil olduğunu isbat için Kur'ân, sünnet ve bunların dışında pek çok delil getirmişlerdir. Bu konuda bunca delil getirmeye çalışmaları, sünnetin zarûriyet-i diniyyeden olmasına ters düşer dersen, derim ki: Alimlerin: "Peygamberin haberi, istidlali ilmi gerekli kılar," sözünün mânâsı, böyle bir haberin, bu çeşit bir ilmi gerekli kılması, onun Allah'tan alınarak tebliğ edilen bir peygamber haberi olmayıp bizatihi kendisinden kaynaklanan bir haber olması sebebiyledir. Hiç şüphesiz, bu durumda şöyle bir istidlale gidilmektedir: Bu, peygamberliği ve tebliğinde yalandan masum olduğu mucize ile sabit olan zâtın haberidir. Bu şekilde olan bir şey doğrudur.

Fakat böyle bir haberin, peygamberliği ve masumluğu sabit olan bir zâtın, Allah'tan yaptığı bir tebliğ olduğunu düşündüğümüzde hiç şüphesiz o, kesin ve zarurî ilmi ifade eder. Nasıl böyle olmasın ki, bu durumdaki bir haber, kesin ilmi ifade eder. Yukarıda geçen Önermenin neticesinde de: "Bu şekilde gelen her haber doğrudur," ifadesiyle açıkça bunu belirtmiştir.

Şerhu'l-Akâid üzerine yapılmış Hayalî (862/1457) haşiyesine bakarsan, söylediklerimizin doğruluğunu görürsün.
Biz, "Sünnet hüccettir" derken, onun bir peygamberden sâdır olduğunu nazar-ı dikkate almadan "Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri ve takrirleri bizatihi hüccettir," demek istemiyoruz. Bilakis, bunları söylerken onların, peygamberliği ve masumiyeti sabit olan bir zâttan meydana gelmiş şeyler olduğunu kasdediyoruz. Sünneti tarifimiz, bunu göstermektedir. Biz, sünneti tarif ederken şöyle demiştik: "Sünnet, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olan şeylerdir." Tarifte özellikle peygamberlik vasfını kullandık.

Molla Ahmed (Hayalî), Sa'duddîn Taftazânfnin (793/1390) yukarıda geçen: "Peygamberin haberlerinin istidlali ilim ifade etmeleri, bazı delillere ve gözönünde bulundurulması gereken sebeplere dayanır," sözüne itiraz etmiş ve bazıları da: "Bu, gizli kıyas ve kıyasla birlikte zikredilen hükümlere benzemektedir," demektedirler. "Bunlar tutarlı değildir," demiştir.[39]

Nesefî (537/1142), yukarıda naklettiğimiz sözlerden sonra: "Bu şekilde sabit olan bir ilim, kesinlik ve doğrulukta zarurî ilimle aynı derecede olmaktadır," demektedir.
Dikkat edersen, müellif önce "Bu haberler, istidlali ilim ifade eder," dedikten sonra, aralarındaki benzerlik sebebiyle onu zarurî ilme yaklaştırmış ve onun yerine koymuştur.

Ahmed Hayalî (862/1457), haşiyesinde, müellifin bu ifadeleri için şöyle demiştir: "Müellifin sözünden ve muradından ilk anlaşılan, onun bu haberleri, kesinlik ve doğruluk yönüyle zarurî ilimlere yakın bulmasıdır." Bu ifadeler sanki şu mânâya geliyor: "Kesinlik ifade eden, vahye ue ilâhî desteğe dayanan nakli deliller, hata tehlikesinden uzak, en doğru, en mükemmel bilgiyi verirler. Sırf akla dayanan ilimlerse böyle değildir. Çünkü akla, hata, unutkanlık v.s. arız olur ve akıl, her zaman karışık ve bulanık hâllerden uzak kalamaz.

Sünnetin Delil Oluşu Zarûret-i Diniyyedendir, İnkâr Edilemez

Biz, sünnetin hüccet oluşu, dinî bir zarurettir veya (misal olarak söyleyelim) Öğle namazının farziyeti ve dört rek'attan oluşması zarûret-i diniyyedendir dediğimizde, bütün bunların bir delili, bir kaynağı vardır.

Bu gibi meselelerde "zarüriyet-i diniyye" derken, anlatılmak istenen şudur: Bunlar, ümmetin havassı, avamı, âlimi, câhili, yani her ferdi tarafından bilinen şeylerdir; hiç kimse bunlarda şüpheye düşmez ve inkâra gitmez ki, gelip bizden delil ve kaynağını istesin. Bu gibi meselelerde herhangi bir münkire delil, şüpheye düşene açıklama yapma ihtiyacımız olmadığı için bunlar, zarurî, kesin hükümler durumunda olmaktadır. Bunun için bu tür meseleleri inkâr edenin veya onlarda şüpheye düşenin dinden çıktığına hükmettik.

Çünkü imanın herkesçe kabul edilen tarifi şudur: "İman, Uz. Peygamber'in (s.a.v) Allah Teâladan alıp tebliğ ettiği kesin olarak bilinen bütün şeylerde kalb ile topluca tasdik etmektir."

Nitekim Taftazânî, Şerhu'l-Akâid'de, bu tanımı vermiş.[40] Molla Ahmed Hayalî de bu söze, şu açıklamayı getirmiştir: "Kesin olarak bilinen bütün şeylerde anlatılmak istenen, dinden olduğu ma'lûm ve meşhur olan şeylerdir. Öyle ki, bu şeyleri herkes, hatta delil ve incelemeden anlamayan kimseler bile bilir. Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, namazın farz ve şarabın haram oluşunu bilmek gibi. İçtihada dayanan meseleler böyle değildir, içtihadı inkâr edene kâfir oldu denmez.'[41]
Zarûret-i diniyyenin mânâsı anlaşılınca, ulemânın: "Sünnetin delil oluşu dinî bir zarurettir," sözüyle, "Hz. Peygamber (a.s)'in haberleri, istidlali ilmi ifade eder," sözü arasında bir çelişki olmadığı anlaşılır.

Yine ulemânın, bazı meseleler için önce, "Bu zarûret-i diniyyedendir," deyip de bizim bu meselede yaptığımız gibi sonra, onun delillerini açıklamaya çalışması arasında da bir çelişki yoktur.
Meselâ, Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetini kabul etmenin ve namaz kılıp, zekât vermenin zarûret-i diniyyeden olduğunu söyledikten sonra, öncekine delil olarak: "Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin."[42] âyetini, diğerlerine delil olarak da: "Namazı güzelce kılınız ve zekât veriniz,"[43] âyetini delil getirmek gibi.
Eğer sen: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in haberini, onun zarurî veya istidlali olduğuna bakmaksızın ele aldığımızda, ilim ifade etmesi kabul edilmemiştir. Çünkü Kâdî Ebû Bekir Bâkıllânî (403/1013) ve ona tâbi olanlar, tebliğde sehven yalan vuku bulabileceğini caiz görmüşlerdir.

Halbuki bir haberde, doğruluğunu ifade eden ilimle birlikte, sehven de olsa, yalan bulunabileceğini düşünmek doğru değildir. Bu durumda Kâdî'nin, tebliğle ilgili peygamber haberinin hüccet olmadığı sonucuna varması gerekiyor. O zaman, bu haberlerin zarûret-i diniyyeden olması şöyle dursun, hüccet olmaları konusunda, icmâ dâhi oluşmamıştır," dersen, cevap olarak ve bu yanlış değerlendirmelerini düzeltmek için deriz ki:
Kâdî'nin bu fikre sahip olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü o, sehven yalanın caiz olması durumunda, hata vâki olduğunda hemen uyarılmayı ve Allah tarafından tasvip görülmemesini şart koşmuştur, Yalana karşı bir uyarı bulunmadığı zaman, haberin doğruluğuna karar veririz. Buradan anlaşılıyor ki Kâdî, Hz. Peygamber'in haberinin hüccet olması konusunda cumhurun görüşüne katılmaktadır.

Bir de şu var, gerçekten Kâdî, kendi kanaatince mucizenin Peygamber'in sehven yalana düşmesine mâni olmayacağı görüşünden hareketle, aklen bunu caiz görmüşse de naklen cevaz vermemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in buna düşmediği konusunda icmâ vardır. Bu durumda, o da sehven de olsa, Hz. Peygamber (s.a.v)'den yalan çıkmadığı konusunda kesin kanaat sahibidir.
Zikrettiğimiz şeylerden anlaşıdı ki, Hz. Peygamber'in (a.s) fiillerinin delil oluşuyla ilgili benzeri müşkillerin giderilmesi, ihtilâf noktalarına göre farklı olmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in fiillerinde hatayı aklen caiz görenler, hemen uyarılmayı ve öyle bir durumda sükût edilmeyeceğini şart koşmuşlardır. Herhangi bir uyarı bulunmayınca, kesin olarak anlarız ki, fiilde bir isyan ve hata yoktur ve o, kendisinden vazgeçilmemesi gereken kesin bir delildir. Hem bunu caiz gören kimse, hatanın fiilen vuku bulmadığını söylediği halde aklen, olabilir, demektedir. Hatanın vâki olduğu söylense bile, bu çok az olmuştur, denir. Çoğunlukta ise bu tür şeyler vuku bulmamıştır. Akla göre çoğunluğa tâbi olmak, pek nadir olan şeylere uymaktan daha önde ve Önce gelir.
Bu son cevabımıza karşı şöyle denebilir: O zaman fiil, az da olsa, hata ihtimali taşıdığı için amelde bir sakınca olmadığına, kat'î olarak değil, zannî olarak delâlet eder.
Buna da şöyle cevap verebiliriz: Fiilî delilin kat'î olması, aynı şekilde, hükme ait delâletinin de kat'î olmasını gerektirmez. Görmez misin, Kur'ân'ın delil oluşu kesin iken bazen herhangi bir âyetin bir hükme delâleti, çeşitli ihtimallerden dolayı zannîdir.
Demek ki, bir şeyin kesin hüccet ve delil olması, onun, istenen şeye delâletinin zannî olmasını ortadan kaldırmaz. Allah, en iyisini bilir.

2. BÖLÜM

SÜNNETİN DELİL OLUŞUNUN DELİLLERİ

Daha önceki anlattıklarımızdan anlaşıldı ki; sünnetin delil oluşu, dinî bir zarurettir. Aslında bu kadar açıklama, bize ve kalbinde zerre kadar imanı olan kimseye yeterlidir; delillerini söylemeye hacet yoktur.

Ancak zamanımızda iyice çığırından çıkmış fikrî hürriyet ve gerçeği araştırma perdesi arkasına gizlenerek İslâm'ı içten yıkmak ve aklı zayıf müslümanları oyalamak isteyen zındıkların düşmanlıklarını ve dinsizlerin patırtılarını kesmemiz için bu delilleri açıklamamız, yerinde bir tutum olacaktır. Bütün kuvvet ve kudret Allah'a aittir, deyip söze başlıyoruz:
Sünnetin dinde hüccet olduğunu gösteren deliller yedi tanedir:
1. İsmet.
2. Allah Teâlâ'nın, Sahâbe-i Kirâm'ın, Hz. Peygamber'in hayatında sünnete sımsıkı yapışmalarını tasdik etmesi.
2. Kur'ân-ı Kerîm.
4. Sünnet-i Şerîf.
5. Sadece Kur'ân'la amelin mümkün olmayışı.
6. Sünnetin vahiy ve vahiy derecesinde iki kısımda oluşu.
7. İcmâ.

Birisi çıkıp: "Sen, sünneti onun hüccet oluşuna nasıl delil gösterebilirsin; bu, aynı noktaya dönmek gibi bir şey değil midir?" diyebilir, biz de deriz ki: Bir kimse, aşağıdaki gelecek ismet delilinin açıklamasını biraz düşünecek olsa bu itirazın cevabını anlar.
Çünkü biz, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yalandan masum olduğu tebliğle ilgili haberini, O'nun, emir, nehiy, fiil ve tasviplerinin hüccet olduğuna delil gösteriyoruz. Bunun açıklaması ileride geniş olarak gelecektir.

Diğer bir ifadeyle biz, hasmın da hüccet olduğunu inkâr edemediği bir çeşit sünneti, o derece olmayan ve hasmın bazen eleştiri imkânı bulabildiği diğer bir çeşit sünnetin hüccet olduğuna delil gösteriyoruz. Hasmın ilk kısmı inkâr edemeyişi, Peygamber (s.a.v)'in risâletini kabul eden herkese göre O'nun, bu haberlerinde hata ve yalandan masum oluşunun apaçık bilinmesindendir. Bu durumda, inkâra gidenin, bunu tamamen azgınlık ve kibirden dolayı yaptığı ortaya çıkacaktır.

Nitekim biz, sünnetin hüccet olduğuna, Kur'ân'ı da delil gösteriyoruz. Malumdur ki, delil gösterdiğimiz âyet veya bir parçasının Kur'ân'dan olduğu ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in haberiyle sabit olmaktadır.

Aynı şekilde, hüccet olduğu haberle sabit olan Hz. Peygamber (a.s)'in emrini, O'nun fiillerinin ve tasviplerinin hüccet olduğuna delil gösteriyoruz.
Kısaca, delil olarak gösterdiğimiz kısmın hüccet oluşu, hüccet oluşuna delil gösterdiğimiz kısımla sabit olmamıştır. Burada aynı yere dönüş yoktur. Şimdi delilleri açıklamaya başlıyoruz.

Birinci Delil: İsmet

Bil ki Rasûlullah (s.a.v), mucizenin delâleti ve ümmetin icmâı ile tebliği zedeleyecek şeyleri kasden yapmaktan masumdur ve yine sahih görüşe göre bu konuda hata ve yanılmaya düşmekten de korunmuştur. Hem O'nun bu alanda hataya düşmesini kabul edenler, böyle bir durumda Allah Teâlâ tarafından hemen uyarılması ve tasvip edilmemesinin şart olduğunda icmâ etmişlerdir.
Bu, şunu gerektirir: Gerçekten, tebliğle ilgili her haber, -Allah Teâlâ'nın tasvibinden sonra- icmâ ile doğrudur. Allah'ın katındakine uygundur. Bu durumda, ona yapışmak vâcibdir.

İşte bu şekilde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'ân hakkındaki: "Bu Allah'ın kelâmıdır," sözünün delil oluşu sabit olur. Yine hadîs-i kudsîdeki: "Rabbu'l-izzet şöyle buyurdu..." şeklindeki sözleriyle, Ebû Davud ve Tirmizî'nin, Mikdam b. Ma'dikerib'den (r.h) rivayet ettikleri hadîs-i şerifte geçen: "Dikkat edin! Bana, Kitab (Kur'ân) ve beraberinde benzeri (değerde sünnet) verildi. Ensesi kalın, karnı tok bir adamın, koltuğuna yaslanarak: 'Size bu Kur'ân'la amel vâcibdir. Onda helâl bulduğunuzu helâl, haram bulduğunuzu haram sayın, başka şeye bakmayın,' demesi yakındır. Gerçek şu ki, Peygamber'in haram kıldığı, Allah'ın haram kıldığı gibidir, "[44] sözünün delil oluşu, bu şekilde sabit olmuştur.

Yine Huzeyfe'nin (r.h) rivayet ettiği hadiste geçen: "Bu, âlemlerin Rabbinin elçisi Cibril'dir. Kalbime şunları ilham etti: Hiçbir nefis, ulaşması gecikse de rızkı tamamen eline geçmeden ölmez. Öyleyse Allah'tan korkun ve rızkınızı güzel yollardan arayın. Sakın, rızkınızın gecikmesi, sizi, onu Allah'a isyan ederek almaya sevketme-sin. Hiç şüphesiz, Allah katındaki şeylere ancak ona itaat edilerek ulaşılır,"[45] sözünün delil oluşu da onun masumiyeti ile sabit olur.
Bütün bu haberler, yalandan korunmuştur. Bu da gösterir ki, vahiy iki kısımdır:
Biricisi, Kitâb-ı Kerîm'dir ki o, tilâvetiyle ibâdet yapılan mu'ciz bir kelâmdır.

İkincisi de hadîs-i kudsî ve hadîs-i nebevidir ki, mânâsı vahye, ifadesi Hz. Peygamber (s.a.v)'e dayanır.
Bütün bunlar, Allah katından olunca, hepsi kıyamete kadar halkın önünde duran deliller olmaktadır.
Yine Hz. Peygamber (s.a.v)'in tebliğde yalandan korunmuş olmasıyla, fem-i saadetlerinden çıkan:
"Ameller niyetlere göre değerlendirilir."[46]
"iddia sahibine delil, inkâr edene de yemin gerekir."[47]
"İslâm beş temel üzerine kurulmuştur,"[48] gibi ahkâma delâlet eden sözlerinin de yalandan korunmuş haberler ve deliller olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yine bu sıfatı sebebiyle: "Ey insanlar! Ben, size ancak Allah'ın emrettiğini emrediyor ve O'nun size yasakladıklarından nehyediyo-rum," sözüyle az yukarıda, el-Mikdam rivayetinde geçen: "Allah Rasûlü'nün haram kıldığı, Allah'ın haram kıldığı gibidir,"[49] sözünün delil oluşu, sabit olmaktadır.
Bu ve benzeri haberler, yalandan korunmuştur/Bu da bize gösterir ki, Allah Rasûlû (s.a.v) ancak Allah'ın emrettiğini emreder ve O'nun yasakladıklarını nehyeder. Bu durum, bütün emir ve nehiyle-rinin delil olmasını gerekli kılmaktadır.

Yine bu delil sebebiyle Hz. Peygamber'in (s.a.v): "Benden gördüğünüz şekilde namaz kılınız, "[50] sözünün hüccet olduğu, sabit olmaktadır. Bu söz hüccet olunca namazı açıklayan bütün fiillerinin de hüccet oluşu sabit olacaktır.

Aynı şekilde: "Hac ibâdetlerinizi benden öğreniniz,"[51] sözünün hüccet olmasıyla da hacla ilgili fiillerin delil oluşu ortaya çıkmaktadır.
Yine aynı delille, Ebû Davud'un (275/888) Irbaz b. Sâriye'den (r.h) rivayet ettiği hadisde geçen: "Size, Allah'tan korkmanızı, başı-nızdaki idareci bir Habeşli köle de olsa, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Sizden uzun müddet yaşayanlar, pek çok ihtilâf görecektir. O durumda size, benim sünnetim ve hidâyet üzere yürüyen râşid halifelerin gidişatı gerekir. Onlara sımsıkı tutunun, azı dişlerinizle (canla-başla) sarılın. Sonradan uydurulan ve dine sokulan işlerden sakının. Şüphesiz (dince makbul olmayan) yeni şeyler bid'attır. Her bid'at, bir dalâlet; her dalâletin sonu ateştir,"[52] Peygamber sözlerinin de delil olduğu ortaya çıkar.
Bu hadiste geçen sünnete sarılma emrinin hüccet oluşu sabit olunca Hz, Peygamber (s.a.v)'in söz, fiil yahut tasviplerinden oluşan bütün sünnetlerin birer delil olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Yine Hz. Peygamber (s.a.v)'in tebliğle ilgili haberlerinde, yalandan masum olması sebebiyle ve bunun kesin delaletiyle, Hâkim en-Neysâbûrî'nin (405/1014), İbn Abbas (r.h)'dan rivayet ettiği şu hadişin de delil oluşu ortaya çıkmaktadır. Rivayet şudur: Rasûlullah (s.a.v), veda haccında, bize bir hutbe verdi ve bu hutbesinde buyurdu ki: "Şüphesiz şeytan, bu beldenizde Allah'tan başkasına ibâdet edilmesinden ümidini kesmiştir. Fakat o, bunun dışında, basit gördüğünüz amellerinizle kendisine itaat edilmesine de razı olur. Bu hâle düşmekten sakınınız. Şüphesiz ben, size kendilerine sarıldığınızda hiç sapıtmayacağınız iki şey bıraktım: Bunlar, Allah'ın Kitabı ve PeyganberVnin sünnetidir."[53]

Bu hadiste olduğu gibi Buharı (256/870), Müslim (261/874), Ebû Dâvud (275/888) ve İbn Mâce'nin (273/886) rivayet ettikleri: "Bizim işimizde (dinimizde), dinin kabul etmediği bir şeyi icad eden kişi ve işi reddedilir,"[54] hadisi de bir delil olmaktadır.

Gerçekten şu iki haber, -yalandan masum iki haber olmaları sebebiyle- Hz. Peygamber (s.a.v)'in kavlî, fiilî ve takriri bütün sünnet çeşitlerinin delil olduğunu, bunlara sarılmanın sapıklık olmadığını, asıl sapıklığın, onları terk edip aksine amel etmekte olduğunu göstermektedir. Inşâallah, sana sünnetin bu konuda delil oluşunu gösterirken pek çok hadisler zikredeceğiz, onları iyi düşün ve anla. Sakın şeytan, aklını karıştırıp seninle oynamasın.

Bütün bunlardan anladın ki, Hz. Peygamber (s.a.v)'in tebliğle ilgili haberlerinde masum oluşu, yukarıda geçtiği gibi bütün sünnet çeşitlerinin delil olduğunu isbat etmede, tek başına bize yetmektedir. Fakat bununla birlikte biz, diğer ismet çeşitlerini de açıklamak ve onun delâlet yönünü kuvvetlendirmek istedik. Bunun için diyoruz ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, ümmetin üzerinde icmâ ettiği gibi tebliği zedeleyecek şeylerden korunmuş olması, sadece tebliğle ilgili haberlerinde yalandan korunmuş olmasına ait değildir. Hiç şüphesiz hükümlerin tebliği, sözlü haberle olduğu gibi fiil ve tasvip, emir ve ne-hiyle de olmaktadır. Bütün bunlar, tebliğin bir çeşididir.
Şu halde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in tebliğe ait haberlerin dışında, tebliği zedeleyecek şeylerden korunmuş olması, onun bütün fiil, tasvip, emir ve nehiylerinin de bizzat delil olmasını gerekli kılmakta, bunun için başka bir habere ihtiyaç duyulmamaktadır. Yine bilmektesin ki Rasûlullah (s.a.v), günah işlemekten korunmuştur. Bu konuda değişik görüşte olan ve bunun bazı çeşitlerini kabul edenler de bir hata anında, hemen uyarılmasını ve tasvip edilmemesini gerekli görmüşlerdir.

Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v), aslında kendisiyle tebliği kas-detmediği, herhangi bir yemeği yemek veya bir tür şeyi içmek gibi bir fiil yaptığında yahut herhangi bir fiile sükût buyurduğunda veya kendisinden -dünyevî konulardaki konuşmaları gibi- herhangi bir söz çıktığında, Allah Teâlâ tarafından uyarılmıyor ve bu haliyle tasvip görüyorsa o zaman, kendisinden meydana gelen bu şeylerin günah ve hata olmadığına kesin olarak hükmederiz. Bu durumda o şeyler, en azından, alınmasında sakınca bulunmayan bir delil olurlar.

Biz, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisiyle tebliğ kasdetmediği fiillerinin -meselâ, tabiî fiilleri gibi- delil oluşundan bahsettiğimizde, bununla maksadımız, onların vücûb veya mendûba delâlet ettiği değildir ki bazıları, bu konuda bizimle çekişmeye girsin. Bundan kasdı-mız, onların, bu fiillerde bir sakınca bulunmadığına veya mübâh olduklarına delil olduklarını göstermektedir.

Aynı şekilde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in dünya meseleleriyle ilgili emir ve nehiylerinin delil oluşlarından maksat da onların, vücûb, mendûb, haram veya mekruha delâlet etmesi değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s:a.v), bunlarla -bir âlimin câhili, bir dostun dostu irşadı gibi- sadece irşadı kasdetmiştir.
Demek ki, bu fiillerin delâletindeki hüccet olma, bir fiilin yapılmasını veya yapılmamasını, kesin veya başka bir şekilde istemeyi ifade eden kullandığımız lügat mânâsında değildir. Bununla anlatılmak istenen, bu tür fiillerin, bir başkası tarafından işlenmesinin mübâh olduğunu göstermektir. Yine bildiğin gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in içtihadla ibâdet etmesiyle ve bunda bazen yanılabileceği konusunda ihtilâf vardır. Caiz görenlere göre de hatasına göz yumulmayacağı, aksine, derhal uyanlıp hatasının açıklanacağı bilinmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından içtihadı bir hüküm ortaya konduğunda, Allah Teâlâ onu tasvip ve takrir ettiğinde hiç şüphesiz o, icmâ ile delil olur.

İkinci Delil: Rasûlullah'ın (s.a.v) Zamanında Ashâb-ı Kirâm'ın Sünnete Sarılmasını Allah Teâlâ'nın Tasvip ve Takdir Etmesidir

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v), ümmetini, sünnetine sarılmaya teşvik ediyor ve ona muhalefetten de sakındırıyordu. Allah kendilerinden razı olsun, gerçekten Sahâbe-i Kiram da O'nun bu konudaki emrine yapışıyor, ona uyuyor, bütün söz, fiil ve tasviplerinde kendisine tâbi oluyor ve O'ndan sâdır olan her şeyi, kendilerine ittibâyı gerekli kılan bir delil olarak görüyorlardı.

Ancak bu hüküm, Hz. Peygamber (s.a.v)'in dünyevî konularla ilgili bir içtihadı olunca o zaman, bunun nasıl ve niçin olduğu konusunda kendisine danışıyorlardı.
Aynı şekilde, kendisinden dinî konularda bir içtihad vâki olunca -bir an onun olduğunu düşünelim- içtihad esnasında yahut hüküm bizzat tarafından açıklanınca veya o konuda Allah Teâlâ'nın takrir ve tasvibi gerçekleşmeden önce Ashâb-ı Kiram, hükmün işaret ettiği noktalarda kendisiyle konuşup tartışabiliyorlardı.
Yine indirilen bir hüküm, kendilerince anlaşılmaz bir durumda olunca, gerçek olduğuna inanmadıkları için değil, ancak hikmetini anlamak için onu, Hz. Peygamber (s.a.v)'e sorup hakikatim anlamaya çalışıyorlardı.

Yine bazı vakitler, Hz. Peygamber (s.a.v)'in birtakım fiillerinde, -bu fiillerin, özellikle Efendimize has kılınmış olabileceğini düşündüklerinden- kendisine tâbi olmuyorlardı. Yahut Rasûlullah (s.a.v)'ın, kendilerine emrettiği bir fiili, Efendimiz (s.a.v) yapmadığı zaman: "Bu emir, o işin mübâh ve ruhsat olduğunu bildirmek içindir. Efendimiz (s.a.v), onu yapmadığı için emredilenin dışmdakini yapmak daha faziletlidir," diye düşündüklerinden o fiili yapmıyorlardı. Yoksa bu çeşit davranışlar, Rasûlullah'a (a.s) uymanın vâcib

olmadığını ve O'na muhalefetin de yasaklanmamış olduğunu kabul ettiklerinden kaynaklanmıyordu. Çünkü onların diğer davranışları, bunun aksini göstermektedir. Yine malumdur ki Sahâbe-i Kiram, Ki-tab'dan hüküm çıkarmaya ve içtihad yapmaya bizden daha muktedir idiler.
Bununla birlikte onlar, başlarına gelen bir hadisede, çözümü için sadece Kur'ânla yetinmiyorlar di. Bilakis, başlarına gelen her hadisede, sorma imkânı buldukları müddetçe Rasûlullah (s.a.v^a danışıyorlardı.

Eğer onlardan birisi, Efendimiz (s.a.v)'den uzakta bulunduğunda başına bir hadise gelirse, onun halli için önce Kitab'da cevabını araştırır, O'nda bir cevap bulamazsa sünnette araştırır, orada da bir cevap bulamazsa kendi görüşüyle içtihad ederdi. Rasûlullah (s.a.v)'a döndüğü zaman da durumu O'na arz eder; eğer içtihadında isabetli ise Efendimiz (s.a.v) onu tasvip eder, hatalı ise hatasını gösterir, boyladığında Allah Rasûlü (s.a.v) de üç defa: "Evet, iki için de böyledir," buyurdu.[55]
İbn Abdilberr (463/1071), Muaz b. Cebel'den (r.h) şu nakli yapmaktadır. O, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v), beni Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman bana: "Önüne bir dâva getirildiği zaman nasıl hüküm verirsin?" buyurdu.

Ben:
"Allah'ın Kitabı'yla hükme bağlarım," dedim. Efendimiz (a.s): "Allah'ın Kitabı'nda bir çözüm bulamazsan, ne yaparsın?" diye sordu. Ben:
"Allah Rasûlü'nün sünnetiyle hüküm veririm," dedim. Efendimiz (s.a.v):
"Allah Rasûlü'nün sünnetinde de bir çözüm yoksa, ne yaparsın?" buyurdu. Ben de:
"Kendi görüşümle içtihad ederim; meseleyi yüzüstü bırakmam," dedim. Bu cevap üzerine Rasûlullah (s.a.v) göğsüme vurarak:
"Rasûlü'nün elçisini, onun razı olduğu şeyde muvaffak kılan Allah'a hamd olsun..." diye hamd etti.[56]

İbn Abdilberr, Ebû Hureyre'den (r.h) rivayet ediyor: O, demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.v), bir gün, Ubeyy 6. Ka'b'ın (r.h) yanına vardı. O, namaz kılıyordu. Efendimiz (a.s): Ya Ubeyy! diye seslendi. Ubeyy, namaza devam etti. Allah Rasûlü'ne icabet etmedi. Namazı hafif tutup Allah Rasûlü'ne döndü. Allah Rasûlü, kendisine:
'Ya Ubeyy! Seni çağırdığımda bana icabet etmene engel olan neydi?' diye sordu. Ubeyy:
'Namaz kılıyordum, ya Rasûlallah,'dedi. Efendimiz (a.s): ' Sen, âyet-i kerîme'de: 'Size hayat veren şeye çağırdığı zaman Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin,' buyurduğunu bilmiyor musun? diye sorunca, Ubeyy:
'Evet, ya Rasûlallah! Biliyorum, inşâallah bir daha böyle yapmayacağım, dedi."[57]

Buhârî, Ebû Vâil Şakik b. Selme'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Sıffln savaşının yapıldığı ve iki hakemin hüküm verdiği günde Sehl b. Hanifin: 'Ey insanlar, dininize karşı kendi görüşünüzü kusurlu görün. Ben, Ebû Cendel'in, anlaşma gereği düşmana teslim edildiği Hudeybiye gününü hatırlıyorum. O an, Rasûlullah (s.a.v)'ın emrini geri çevirmeye gücüm yetseydi, mutlaka yapardım. Bizi rezil duruma düşüren bu durum karşısında kılıçlarımızı omuzlarımıza koymamız, bize, bildiğimiz daha sonraki işleri kolaylaştırdı. Fakat bugünkü iş, böyle değil,'dediğini işittim.'[58]

Ebû Ya'la el-Mevsîlî, Müsned ve Beyhakî, el-Medhal adlı eserinde, Hz. Ömer'in (r.h) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Ey insanlar, dininizin hükümleri karşısında kendi görüşlerinizi kusurlu görün- Ben, Ebû Cendel'in, düşmana geri verildiği Hudeybiye günündeki hâlimi hatırlıyorum. Ben, kendi içtihadımla, Rasûlullah (s.a.v)'ın emrini değiştirmeye çalışıyordum. Vallahi ben, haktan yüz çevirmiş değildim. Durum, şöyle cereyan etmişti: Rasûlullah (a.s) ile Mekke müşrikleri arasında anlaşma metni yazılıyordu. Efendimiz (s.a.v): 'Bismillahirrahmanirrahim yazın,' buyurdu. Müşrikler: 'Söylediklerini kabul ettiğimizi mi zannediyorsun? Söylediğin gibi değil, fakat Bismikellahumme yaz,* dediler. Rasûlullah (s.a.v), razı oldu; bense dediklerine yanaşmadım. Ben itiraz edip dururken Rasûlullah (s.a.v), bana: 'Ben razı olmuşken, sen razı olmuyor musun?' dedi. O zaman razı oldum."

İmam Ahmed (241/855) ve Buhârî (256/870), Hudeybiye hadisesini anlatırken şunları rivayet etmişlerdir: Hz. Ömer (r.h), demiştir ki: (Hudeybiye anlaşmasıyla Kabe'yi tavaf etmeden geri dönmeye karar verince) Rasûlullah'a (a.s) geldim ve:
"Sen, Allah'ın gerçek peygamberi değil misin?" dedim. "Evet, peygamberiyim," dedi. Ben:
"Bizler hak üzere, düşmanlarımız da bâtıl üzere değil mi?" dedim.
"Evet öyledir," dedi. Ben:
"Öyleyse niçin dinimiz konusunda basit tavizler veriyoruz?" dedim. Hz. Peygamber (s.a.v):
"Ben, Allah Rasûlü'yüm; O'na isyan edecek değilim. O, benim yardımcımdır," buyurdu. Ben:
"Sen, bize Kabe'ye gidip tavaf edeceğimizi söylemedin mi?" dedim.
"Evet, bunu sana söyledim; sana, gelecek yıl muhakkak oraya gideceksin demedim mi?" dedi.
"Hayır," dedim.
"Sen, muhakkak oraya gidecek ve tavaf edeceksin," dedi. Duramadım, Ebü Bekir'in yanına gittim. Ona:
"Ya Ebâ Bekir, bu zât, Allah'ın gerçek peygamberi değil midir?" dedim.
"Evet, Allah'ın hak peygamberidir/' dedi.
"Biz, hakk üzere, düşmanlarımız da bâtıl üzere değil midir?" dedim. Ebû Bekir:
"Ey adam! O, Allah'ın Rasûlü'dür.,Rabbine isyan etmez. Allah, O'nun yardımcısıdır. Sen, O'nun sözüne ve gidişine yapış. Vallahi O, hak üzeredir," dedi.
"Peki O, bize Kabe'ye gideceğimizi ve onu tavaf edeceğimizi söylemedi mi?" dedim.
"Evet, söyledi; sana gelecek yıl oraya gideceğini bildirmedi mi?" dedi.
"Hayır," dedim.
"Sen mutlaka oraya gidecek ve Kabe'yi tavaf edeceksin," dedi.
Hz. Ömer (r.a), anlatmaya devam ediyor: "Bu iş için çok uğraştım. Sonra Kitab'ın hükmü geldi. Fetih Sûresi nazil oldu. Allah Rasûlü, ilâhî haber ve hükümleri okuyup bitirince, ashabına:
'Kalkın, kurbanlıklarınızı kesin, sonra da traş olun,' buyurdu. Vallahi onlardan hiçbiri (üzüntüsünden) ayağa kalkmadı. Rasûlullah (s.a.v), aynı emri üç defa tekrarladı. Hiçbiri ayağa kalkmayınca, hanımı Ümmü Seleme'nin çadırına girdi ve ona insanlardan gördüğü davranışı anlattı. Ümmü Seleme (r.h):
"Ya Nebiyellah! Sen bunu istiyor musun? Öyleyse çık, hiç kimseyle bir şey konuşmadan kurbanlık deveni boğazla ve bir berber çağır, başını traş etsin,' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), dışarı çıktı; hiç kimseyle bir şey konuşmadan kuranlık devesini boğazladı. Sonra bir berber çağırdı; berber, başını traş etti. Ashâb bunu görünce kalktılar, kurbanlık ^evelerini boğazladılar ve birbirlerini0 traş etmeye başladılar. Öyle bir hâldeydiler ki, üzüntüden, neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi."[59]

İbn Hacer el-Askalânî (852/1448), Fethu'l-Bâri adlı eserinde, yukarıdaki hadisin şerhinde: "Ashâb-ı Kiram, Rasûlullah'ın (s.a.v) kendilerine, müşriklerle savaşmaya izin vereceğini ve onlara gal$ aelerek umrelerini tamamlayacaklarını ümid ederek, verilen emre derhal uymaktan geri kaldılar," demiştir.
İmam Buhârî, Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet ediyor. O, demiştir ki: Hz. Peygamber (s.a.v), ashabına:
"Hiç ara vermeksizinpeşpeşe oruç tutmayın," buyurdu. Onlar: "Siz bunu yapıyorsunuz," dediklerinde Hz. Peygamber (s.a.v):
"Ben, sizin gibi değilim; Rabbim, bana yedirir ve içirir. Siz, buna dayanamazsınız," buyurdu. Fakat onlar, visal orucuna son vermediler. Hz. Peygamber (s.a.v), onlarla, iki gün ara vermeden oruç tuttu. Sonra yeni ayın hilâlini gördüler ve ara verdiler*. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), onlara ta'zir yollu:
"Şayet hilâlgecikseydi, size bunu artıracaktım," buyurdu.[60]
İmam Mâlik (179/795), Muvatta adlı eserinde, Ata b. Yesar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir adam, oruçluyken hanımını öptü ve bundan büyük haz aldı. Bunun üzerine, durumu sormak üzere hanımını Hz. Peygamber (s.a.v)'e gönderdi. Kadın, Ümmü Seleme'nin (r.h) yanına gitti ve hadiseyi anlattı. JJmmü Seleme (r.h), kendisine, Rasûlullah (a.s)'ın da oruçlu iken hanımlarını öptüğünü haber verdi. Kadın, bunu kocasına haber verince, kocası:
'Biz, Allah'ın Rasûlü gibi değiliz. Allah, dilediğini Peygamberine helâl kılar,' dedi. Kadın, tekrar Ümmü Seleme'nin yanına gitfy. Hz. Peygamber (s.a.v)'iyanında buldu.'Efendimiz (a.s):
'Bu kadının derdi nedir? Ne istiyor?' diye sordu. Ümmü Seleme (r.h) de kendisine durumu haber verdi. O zaman Hz, Peygamber
(s.a.v):
'Ona, benim oruçlu iken hanımlarımı öptüğümü söylemedin mi?'dedi. Ümmü Seleme (r.h):
'Söyledim. O da gidip kocasına haber verince kocası, biz, Allah'ın Rasûlü gibi değiliz. Allah, Peygamberine dilediğini helâl kılar demiş,'deyince, Rasûlullah (s.a.v)gazablandı ve:
'Ben, sizin Allah'tan en çok korkanınızım ve O'nun çizdiği sınırı en iyi bileninizim,'[61]buyurdu."
İmam Buhârî ve Müslim, Hz. Ali'nin şöyle dediğini naklet-miştir: "Ben, kendisinden, çok mezi gelen bir adamdım. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'a sormaya utandım ve Miktad b. el-Esved'den,

gidip Hz. Peygamber (s.a.v)'e sormasını istedim. O da gidip sordu. Efendimiz (s.a.v): 'Mezigelince abdestgerekir,' buyurdu."[62]

Tirmizî hariç, bir grup hadis imamı, İbn Ömer'den (r.a) şu ha*~ diseyi nakletmişlerdir: İbn Ömer, hayız halinde olan hanımını boşadı. Hz. Ömer, durumu Hz. Peygamber (s.a.v)'e anlattı. Allah'ın Rasûlü (s.a.v), buna çok kızdı ve hanımına dönmesini, sonra temizleninceye kadar yanında tutmasını, sonra tekrar hayız görüp boşamak isterse ona yanaşmadan boşamasını emretti ve Allah Teâlâ'mn emrettiği iddetin bu şekilde olduğunu söyledi.[63]

İmam Ahmed, Buhârî ve Müslim'in, Ya'la b. Ümeyye'den rivayet ettiklerine göre O, şöyle demiştir: Ömer b. Hattab'a (r,a), "Kâfirlerin size kötülük etmesinden endişe ederseniz namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur,"[64] âyetini okudum ve: "Bugün insanlar, bundan emin değil midir?" dedim. Hz. Ömer (r.a): "Ben de senin gibi bu âyette hayrete düştüm ve Rasûlullah'a sordum. Efendimiz (a.s): 'Bu, size Allah'ın bir ihsanıdır. Allah'ın ihsanını kabul ediniz,[65] buyurdu."
Suyûtî (911/1505), demiştir ki: "Ulemâ, ashabın bu âyetten, düşman korkusu bulunmadığı zaman, namazı kısaltmanın kalktığını anlamışlar; Hz. Peygamber (s.a.v), kendilerine her iki halde bunun bir ruhsat olduğunu bildirmiştir."[66]

Buhârî ve İbn Abdilberr, İbn Ömer'in (r.h) şöyle dediğim rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah (s.a.v), Ahzab günü (Hendek Sava-şı'nda), 'Ben-i Kurayza'ya varmadan, kimse ikindi namazını kılmasın,' buyurdu. Bazıları yolda iken ikindi namazına ulaştılar. İçlerinden bir kısmı: 'Ben-i Kurayza'ya varmadan namazı kılmayalım,' dediler. Bazıları da: 'Hayır, kılalım. Rasûlullah bizden bunu istemedi,' diyerek ikindiyi kıldılar. Durum Hz. Peygamber'e (s.a.v) aktarılınca, hiçbirine kızmadı."[67]

Yine rivayet edilir ki, ashâbdan iki kişi, beraberce yolculuğa çıktılar. Namaz vakti geldi. Yanlarında su yoktu. Teyemmüm abdesti alıp namazlarını kıldılar. Sonra, vakit çıkmadan su buldular. İçlerinden birisi, su ile abdest alıp namazını iade etti, diğeri etmedi. Hadise Hz. Peygamber'e (s.a.v) intikal edince, ikisini de doğru buldu ve namazı iade etmeyene: "Sünnete uydun, kıldığın namaz sana yeterlidir," dedi. Namazını iade edene de: "Sana da iki kat ecir vardır,"'buyurdu.[68]

İçlerinde, Hz. Ömer ve Hz. Muaz'ın (r.a) da bulunduğu sahabeden bir grup, yolculuk yapıyorlardı. Hz. Ömer ve Muaz'ın gusül abdesti almaları icab etti. Yanlarında su yoktu. Herbiri içtihadını ortaya koydu. Muaz (r.a), toprakla yapılacak temizliği su ile yapılana kıyas etti ve cünubluktan temizlenmek için bütün vücuduyla toprakta yuvarlanıp sonra namaz kıldı. Hz. Ömer ise bunu yeterli bulmadı ve namazım tehir etti. Rasûlullah (s.a.v)'a döndüklerinde kendilerine işin doğrusunu açıklayarak Hz. Muaz'ın kıyasının yanlış olduğunu, çünkü onun, "Su bulamadığınız zaman temiz bir toprakla teyemmüm yapın, yüz ve ellerinize mesh edin,"[69] âyetine ters düştüğünü söylemiş ve ona, teyemmümün yer ve şeklim gösterek: "Böyle yapman sana yeterlidir," buyurmuş Hz. Ömer'e de teyemmümün, küçük hadesi ortadan kaldırdığı gibi büyük (hayız ve cünubluk gibi) hadesi de ortadan kaldıracağını, hem âyet-i kerîme'de zikredilen ve teyemmümün yeterli olduğu, kadınlara dokunmakla kasdedilenin (Öpmek, ellemek gibi) cimâya sevkeden şeyler olmayıp, bizzat cimâ-nın kendisi olduğunu anlatmıştır.[70]

Bu ve bunlardan başka pek çok rivayet, bize az önce konu başında açıkladığımız delilin doğruluğunu göstermektedir.

Üçüncü Delil: Kitab-ı Kerîm Kur'ân-ı Hakîm'dir

Allah Teâlâ'mn Kitabı, sünnetin delil oluşunu kesin olarak ifade eden pek çok âyet-i kerîmeyle doludur.

Bu âyet-i kerîmeler, birkaç gruba ayrılmaktadır. Bazen bir âyet-i kerîme, birden fazla gruba ait olabilmektedir. Biz, burada beş grubu zikretmekle yetineceğiz.

Birinci Grup Âyetler:

Hz. Peygamber (s.a.v)'e iman etmenin vâcib olduğunu gösteren âyet-i kerîmelerdir.
Burada Hz. Peygamber'e imanla anlatılmak istenen, O'nun peygamberliğini ve Kur'ân'da zikri geçsin veya geçmesin, O'nun Allab katından getirdiği bütün şeyleri tasdik ve kabul etmektir. Yine Hz. Peygamber'e uymamanın ve hükmüne rıza göstermemenin imanla bağdaşamayacağını ifade eden âyet-i kerîmeler de bu gruba girer.

Şimdi ilgili âyet-i kerîmeleri ve ulemânın yaptığı bazı açıklamaları sunuyoruz:
Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Allah'a, Pey-gamberi'ne, indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği Kitab'a (tam manâsıyla) iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını ve kıyamet gününü inkâr ederse, tam manâsıyla sapıtmıştır."[71]
"Artık Allah'a, Rasûlü'ne ve indirdiğimiz nâra (Kur'ân'a) iman edin, Allah, yaptıklarınızdan tamamen haber dardır,'[72]

"Rasûlüm de ki: Ey insanlar! Gerçekten ben, sizin hepinize gelen, Allah'ın peygamberiyim. O Allah ki, yer ve göklerin tasarrufu O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. Onun için Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Peygambere iman edin ve o Peygambere uyun ki, doğru yolu bulaşı-nız.'[73]

Kâd-ı Iyâz (544/1149), demiştir ki: "Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'e iman, kesin bir farzdır. İman ancak O'nunla tamam olur ve İslâm ancak O'nunla sıhhat bulur,"[74] Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmezse bilsin ki muhakkak biz, kâfirler için tutuşmuş bir ateş hazırladık."[75]
Allah Teâlâ, yine buyurur ki: "(Ey Rasûlüm) Gerçekten biz, seni (ümmetine) şâhid (Cennetle) müjdeleyici (Cehennemle) korkutucu bir peygamber olarak gönderdik ki siz insanlar, Allah'a ve Peygamberine iman edesiniz. Rasûlü'ne yardım edip O'nu yüceliksiniz ve sabah aksam Allah'ı teşbih edesiniz."[76]

Allah Teâlâ, buyurur: "Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlü'ne iman eden, sonra imanlarında asla şüpheye düşmeyen ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerdir. İşte onlar, gerçekten sâdık kimselerdir."[77]

Bir başka âyet: "Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlü'ne gönülden iman etmiş kimselerdir. Onlar, o Peygamber'le toplu bir iş üzerinde bulundukları vakit, O'ndan izin isteyip O da izin vermedikçe bırakıp gitmezler. (Rasûlüm) Şu, senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah çok mağfiret edici ve merhametlidir."[78]

İmam Şafiî (204/819), demiştir ki: "Allah Teâlâ, kendisine ve Rasûlü'ne imanı, diğer bütün amellerin başlangıcı ve kâmil imanın kaynağı yapmıştır. Bir kul, Allah'a iman edip de Rasûlü'ne iman etmese, imanı tamam ve sahih olmaz. Hatta kabul görmez. "[79]

İbn Kayyım el-Cevziyye (751/1350) ise şöyle demektedir: "Allah Teâlâ, Ashâb-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamber'le toplu bir işteyken ondan izin almadan herhangi bir yola ve yere gitmemelerini, imanın gereklerinden kılınca, O'nun izni olmaksızın, ilmî bir mezhebe ve hükme gitmemeleri, daha öncelikli olarak imanın bir gereği olmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in böyle bir konudaki izni ise getirdiği vahiy ve sünnetin o şeye izin verdiğini göstermesi ile bilinmektedir."[80]

Allah Teâlâ, buyurur: "Güçsüz durumda bulunanlar, hasta olanlar ve infak edecek bir şey bulamayanlar, Allah ve Rasûlü'ne sadâkatlerini korudukları takdirde kendilerine, cihaddan geri kaldıkları için bir günah yoktur. İyilik sahiplerini ayıplamaya bir yol yoktur. Allah Gafur ve Rahlm'dir."[81]

Ebû Süleyman el-Hattâbî (388/998), demiştir ki: "Âyet ve hadislerde geçen nasihat, kendisi için nasihat yapılan ve samimiyet gösterilen kimse için hayır düşünüldüğünü ifade eden bir kelimedir. Nasihata tek bir mânâ vermek, doğru ve mümkün değildir. Nasihatın lügat mânâsı, ihlâs ve samimiyettir.
Buna göre Allah Teâlâ için nasihat, O'nun birliğine doğru bir şekilde itikad etmek, O'nu lâyık sıfatlarla vasfetmek, hakkında caiz olmayan şeylerden tenzih etmek, sevdiği şeylere rağbet, gazablandığı şeylerden nefret ve ibâdetinde ihlâs üzere hareket etmektir.

Allah'ın Kitabı için nasihat; ona iman, onunla amel, güzel okumak, kıraati anında huşu üzere olmak, onu yüceltmek, onu anlamak ve hükümlerine vâkıf olmak, haddi aşanların hevâlarına göre yorumlarından ve dinsizlerin hücumlarından onu korumaktır. Allah'ın Rasûlü için nasihat ise O'nun peygamberliğini tasdik etmek, emir ve yasaklarında

kendisine var güçle itaat etmektir."

Ebû Bekir el-Acurî, demiştir ki: 'Allah'ın Rasûlü için nasihat, O'nu desteklemek, kendisine yardım etmek, hayatta ve vefat ettikten sonra himaye etmek; sünneti öğrenip savunarak, halk arasında yayarak, yüce ahlâkı ve güzel edebiyle ahlâklanarak O'na ait şeyleri ihya etmektir."
Ebû İbrahim İshak et-Tûcîbî (Ö.352 h.), demiştir ki: "Rasû-llah (s.a.v) için nasihat, getirdiklerini tasdik, sünnetini tatbik, onu yaymak ve buna teşvik, Allah'a, Kitabı'na, Rasûlü'ne, O'nun sünnetine ve onunla amele davet etmektir."[82]

Allah Teâlâ, buyurur ki: "Onlara: Allah'ın indirdiğine ve Rasûlü'ne gelin,' denildiği zaman, münafıkların, kibirlenerek senden yüz çevirdiklerini görürsün."'[83]

Yine Allah Teâlâ, buyurur: "(Bazı İnsanlar) Allah'a ve Rasûlü'ne inandık ve itaat ettik diyorlar, sonra da içlerinden bir grup yüz çeviriyor. Onlar gerçekten mü'min değillerdir."
"Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne çağrıldıklarında, içlerinden bir kısmının yüz çevirip döndüğünü görürsün!"
"Ama eğer (Allah ve Rasûlü'nün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise itaat içinde gelip boyun eğerler."
"Bunların kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe içinde midirler, yahut Allah ve Rasûlü'nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar1? Hayır, gerçekten onlar zâlim kimselerdir."
"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları vakit, mü'minlerin sözü, ancak: 'Dinledik ve itaat ettik,' demeleridir. İşte bunlar kurtuluşa erenlerdir."
"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'tan içtenlikle korkar ve O'na isyandan sakınırsa, işte onlar, saadeti ele geçiren kimselerdir."
"Bir de münafıklar, kendilerine emrettiğin zaman, muhakkak (savaşa ve hicrete) çıkacaklarına dair en kuvvetli yeminler ettiler. (Ey Rasûlüm, onlara) de ki: Yalan yere yemin etmeyin. Sizden istenen hâlis bir itaattir. Muhakkak Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır. "
"(Ey Rasûlüm) de ki: Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz Peygambere düşen tebliğ, size düşen de itaat etmektir. Eğer O'na itaat ederseniz hidâyete erersiniz; Peygambere düşen, sadece hakkı açıkça tebliğ etmektir."[84]

İmam Şafiî (204/819), demiştir ki: "Allah Teâlâ, bu âyet-i kerîmelerde insanlara, onların aralarında hüküm vermesi için Rasûlullah (s.a.v)'a davet edilmelerinin, aslında, Allah'ın hükmüne bir davet olduğunu bildirmiştir. Çünkü aralarında hakem, Allah'ın Rasûlü'dür. Allah farz kıldığı için O'nun Rasûlü'nün hükmüne teslim oldukları zaman hakikatte onlar, Allah'ın hükmüne teslim olmuş olacaklardır."[85]

Allah Teâlâ, buyurur: "Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkek ve kadına, kendi işlerinden dolayı Allah'ın ve Peygamberin hükmüne aykırı olanı seçme hakkı yoktur. Kim, Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse açık bir şekilde sapıtmış olur."[86]

İbn Kayyım (751/1350), demiştir ki: "Allah Teâlâ, bir mü'min için Allah ve Rasûlü'nün hükmünden sonra başka şeyi seçme hakkının bulunmadığını, böyle bir tutum içine girenin, apaçık sapıtacağını haber vermiştir."[87]

Allah Teâlâ, buyurur: "Hayır, Rabbine yemin olsun ki, aralarında çıkan bir anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden, içlerinden hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."[88]

İbn Kayyım el-Cevziyye, demiştir ki: "Allah Teâlâ, kullarının (büyük-küçük) aralarında çıkan her anlaşmazlıkta, Rasûlü'nü hakem yapmadıkça mü'min olamayacaklarına zâtı üzerine yemin etti.

İmanlarının kabulü için sadece O'nu hakem seçmeyi yeterli bulmayıp verdiği karar ve hükümlerden, içlerinde herhangi bir darlık ve sıkıntının bulunmamasını ileri sürdü. Bununla da yetinmeyip verilen hükme tam teslimiyetle boyun eğmelerini istedi."[89]

İmanı Şafiî (r.h) demiştir ki: "En doğrusunu Allah bilir, bize ulaşan haberlere göre bu âyet-i kerîme, Zübeyr b. Avvam (r.a) ile arazi konusunda çekişmeye giren bir adam hakkında nazil olmuştur. Davayı, Hz. Peygamber'e götürdüklerinde, Allah Rasûlü, Zübeyr'in (r.h) lehine hüküm vermiştir. Verilen hüküm, Rasûlullah'a ait bir uygulama olup Kur'ân'da, buna dair bir âyet yoktur, Allah en iyisini bilir, Kur'ân da bu anlattığıma delâlet etmektedir. Çünkü bu konuda Kur'ân'da bir hüküm olsaydı, ilgili âyetler bulunurdu."[90]

İmam Şafiî (r.h), özetle şunu demek istiyor: Âyet-i kerîme'nin nüzulüne sebep olan hadisedeki hüküm, Allah'ın Kitabı'nda açıkça mevcut değildir. Hüküm, Allah Rasûlü'ne aittir. Çünkü bulunmuş olsaydı imansızlık, Kitab'ın hükmünü reddedişlerinden ve ona teslim olmayışlarından olur, Rasûlullah'ın hakem seçilmeyişinden, hükmüne teslim olmayışından ve karara karşı iç sıkıntısından kaynaklanmazdı. Bu durumda zahiren şöyle denilirdi: "Rabbine yemin olsun ki onlar, Kitab'ın hükmünü kabul edip ona teslim olmadıkça, iman etmiş olmazlar." Böyle bir ifade bulunmadığına göre bu hükmün, Rasûlullah'a ait olduğu anlaşılır.

İkinci Grup Ayetler:

Bu gruptaki âyetler, Rasûlullah (a.s)'ın, Kitab'ı (Kur'ân'ı) açıklayıcı -Allah'ın hükmüne uygun olarak-, Allah Teâlâ katında makbul olacak şekilde şerh edici olduğunu ve Hz. Peygamber'in ümmetine Kitab'ı ve hikmeti (sünneti) öğrettiğini gösteren âyet-i kerîmelerdir.

Biz, hikmete, İmam Şafiî ve başkalarının dediği gibi sünnet mânâsını verdik. Hikmetin de Kur'ân mânâsına geldiğini kabul etme durumunda, Rasûlullah'ın (s.a.v) onu ümmetine öğretmesinden anlaşılması gereken, Kur'ân'ı şerh, mücmelini beyân ve müşkilini tavzih etmesidir. Bu da O'nun Kitab'a getirdiği sözlü, fiîlî ve takriri açıklamalarının delil olmasını gerektirir. Şimdi ilgili âyetleri görelim:
Allah Teâlâ, buyurur ki: "İnsanlara kendilerine indirileni açıklaman için sana Kur'ân'ı indirdik. Belki düşünüp anlarlar."[91]
"Biz bu Kitab'ı sana, sırf hakkında ihtilâfa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidâyet ve rahmet olsun diye indirdik."[92]
"Nitekim kendi içinizden size, âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti ta'lim edip bilmediklerinizi öğreten bir Rasûl gönderdik."[93]
"And olsun ki, içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan (kötülük ve küfür kirinden) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitab ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki onlar, daha Önce apaçık bir sapıklık içinde idiler."[94]
"(Okuma yazma bilmeyen) ümmîlere, içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları küfür ve isyan kirlerinden temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Şüphesiz onlar, Önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler."[95]
"Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek üzere indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, herşeyi hakkıyla bilmektedir,"[96]
"Allah, sana, Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediklerini öğretti, Allah'ın sana ihsanı çok büyüktür."[97]
"(Ey Peygamber hanımları!) Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah, herşeyin iç yüzünü bilen ve herşeyden haberdar olandır."[98]
İmam Şafiî (r.h) (204/819), demiştir ki: "Allah Teâlâ, 'Kitab' deyince Kur'ân'ı, 'hikmet' ile de -görüşlerine katıldığım ehl-i Kur'ân âlimlerin dediği gibi- Rasûlullah'ın sünnetini kasdetmiştir. Bu görüş, Kur'ân'ın ifadesine uymaktadır. Allah, en iyisini bilir. Çünkü Kur'ân, Önce Kitab'ı, peşinden hikmeti zikretmiştir. Allah Teâlâ da kendilerine, Kitab ve hikmeti öğretmekle kullarına yaptığı ihsanı zikretmektedir. Allah, en doğrusunu bilir. Buradaki hikmetin, Rasûlullah'ın sünnetinden başka bir şey olduğunu söylemek de uygun değildir. Sebebi şudur: Allah Teâlâ, hikmeti, Kitab'la yanyana zikretmiştir. Ayrıca Peygamberine itaati ve herkese onun emrine uymayı farz kılmıştır. Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinden başka hiçbir söz için 'farz' denilmesi caiz değildir. Bunun sebebi de Allah Teâlâ'nın, Rasûlü'ne imanı, kendisine iman ile beraber zikr ve emretmesidir."[99]

İmam Şafiî (r.h), bu ifadeleriyle şunu açıklamak istiyor: Allah Teâlâ, bütün bu âyetlerde hikmeti, Kitab üzerine atfederek zikretmiştir. Atıfla, yanyana zikredilen iki şey aynı olmayacağı için buradaki hikmet, sünnettir. Ayrıca hikmetin, Kitab ve sünnetin dışında başka bir şey olması da sahih değildir. Çünkü Allah Teâlâ, bize hikmeti öğreterek ihsanda bulunduğunu bildirmiştir. Böyle bir ihsan, ancak doğru, gerçek ve katındaki ilmine uygun bir şeyle olabilir. Şu halde hikmet, Kitab (Kur'ân) gibi uyulması gereken bir şeydir. Özellikle Allah Teâlâ'nın, hikmetle Kitab'ı beraber zikrettiğini düşünürsek, söylediğimiz daha rahat anlaşılır. Hem Allah Teâlâ, bize, ancak Kitabı'na ve Rasûlü'nün sünnetine uymamızı emretmiştir. Şu halde hikmetin sünnet olduğu ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü Grup Ayetler:

Bu gruptaki âyetler, Hz. Peygamber (s.a.v)'e emir ve nehiylerinde mutlak olarak uymanın vâcib, O'na itaatin Allah'a itaat olduğunu gösteren, kendisine muhalefetten ve sünnetini değiştirmekten sakındıran âyet-i kerîmelerdir.

Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin ki, merhamet olunasınız."[100]
"De ki: Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Eğer itaatten yüz çevirirseniz (şüphesiz bilin ki) Allah kâfirleri sevmez."[101]
"Ey iman edenler! Allah ve Rasûlü'ne itaat edin. Dinlediğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin. İşitmedikleri halde, işittik diyenler gibi olmayın."[102]
"Allah'a itaat edin. Peygambere itaat edin. İsyandan sakının. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, biliniz ki, Rasûlümüze düşen, sadece apaçık tebliğdir."[103]
"Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; yoksa dağılırsınız ve gücünüz gider. Sabredin; şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir."[104]
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin ve Peygambere de itaat edin. (İnkâr ve isyanlarla) amellerinizi boşa çıkarmayın."[105]
"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulü'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Herhangi bir konuda ihtilâfa düştüğünüzde, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, onu Allah'a ve Rasûlü'ne götürün. Böyle yapmanız, sizin için daha hayırlı ve sonuç olarak daha güzeldir."[106]
Kâd-ı Iyâz (544)1149), Atâ'dan, İbn Abdilberr (463/1071) Beyâni'l-İlim'de ve Beyhakî (458/1066) el-Medhal'de Meymun b. Mihran'dan, şunu rivayet etmişlerdir: "Bir dâvayı Allah'a götürmek, onu Kitabı'na arzetmektir."

İmam Şafiî (204/819), demiştir ki: "Alimlerin bir kısmı, âyette geçen ulü'l-emirden maksadın, Rasûlullah'ın düşmanı takibe gönderdiği seriyyelerin başındaki insanlar olduğunu söylemiştir. En doğrusunu Allah bilir. Bize verilen haber böyle. Allah daha iyisini bilir; bu, şöyle diyenin sözüne benziyor: 'Mekke civarında yaşayan Araplar, disiplinli yönetim bilmezlerdi. Bir idarî disiplin içinde, bazısının diğerlerine itaat etmesini gururlarına yediremezlerdi. Allah Rasûlü'ne itaatle boyun eğdiklerinde, bu itaati, Rasûlullah'tan başkası için uygun görmüyorlardı. Bunun için Rasûlullah'ın başlarına tayin ettiği idarecilere itaat etmeleri emredildi. Bu, mutlak mânâda bir itaat değildir. Kendileri ve idareciler için istisnaları vardır. Bunun için: 'Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz,, onu, Allah'a ve Rasûlü'ne götürün (onların talimatına göre halledin)' buyurdu." Allah, en doğrusunu bilir. Ulü'l-emre itaatten sonra böyle emir verilmesi, onlarla halk arasında bazı anlaşmazlıkların olacağını ve bunun hâl çaresinin, Allah ve Rasûlü'ne götürmek olduğunu gösteriyor ve âyet şunu da ifade ediyor: İhtilâfa düştüğünüz zaman, bu konuda Allah ve Rasûlü'nün hükmünü biliyorsanız, onlara arzedin; eğer bilmiyorsanız, yanına vardığınızda Rasûlullah'a veya sizden onunla buluşan birisine sorun. Çünkü bu, kimsenin itiraz etmediği bir farzdır. Ayet-i kerîme'de: "Allah ve Rasûlü, herhangi bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkek ve kadın için o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur."[107] buyuruhnuştur.

Rasûlullah (s.a.v)'ın vefatından sonra, bu şekil bir çekişmeye düşen kimse, meseleyi, önce Allah'ın (Kitabı'nda getirdiği) hükmüne, sonra da Rasûlü'nün (sünnetiyle ortaya koyduğu) kararma götürür. Eğer o konuda, Kitab ve sünnette veya herhangi birinde bir hüküm ve açıklama yoksa, başka âyet-i kerîmelerde belirtildiği gibi Kitab ve sünnete dayanarak kıyasa gider.[108]

Hafiz İbn Hâcer (852/1448), Fethu'l-Bâri adlı eserinde, önce ulemânın, âyette bahsedilen ulül-emrin kimler olduğu hakkındaki ihtilâflarını açıklıyor ve ulü'1-emr, idareciler mi yoksa âlimler midir? görüşleri içerisinden birinci gurubun tercihe şayan olduğunu belirtip bir önceki âyetin de buna delâlet ettiğini söylüyor. Bu âyet şudur: "Allah size, mutlaka, emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde, adaletle hükmetmenizi emreder."[109]
Daha sonra şunları naklediyor: Âyet-i kerîme'de, hakikatte itaat edilen sadece Allah Teâlâ olmakla birlikte "Allah'a itaat edin," şeklinde itaat fiilinin tekrar edilmesi ve bunun ulü'l-emr için ayrıca kullanılmaması, mükellef olunan şeylerin kaynağının sadece Kur'ân ve sünnet olduğunu göstermek içindir. Sanki şöyle denilmiş oluyor:
"Kur'ân'ın size emrettiği konularda, Allah'a itaat edin. Ayrıca Kur'ân'dan açıkladığı konularda ve sünnetiyle ortaya koyduğu hususlarda Peygambere de itaat edin."
Yahut âyetin mânâsı şöyle olur:
"Tilâvetiyle ibâdet yapılan vahiyle (Kur'ân'la), size emrettiği şeylerde Allah'a itaat edin ve Kur'ân olmayan vahiyle (sünnetle), size emrettiği şeylerde de Peygambere itaat edin..."
Tâbiîn'den bir zâtın, Benî Ümeyye idarecilerinden birine verdiği cevap ne kadar güzeldir. İdareci, kendisine: "Allah Teâlâ, 've sizden olan idarecilere itaat edin,' âyetinde sizin bize itaat etmenizi emretmiyor mu?" diye sorunca, o zât:
"Hayır, siz, hakka muhalefet ettiğiniz için size itaat ortadan kalkmıştır. Çünkü, aynı âyetin devamında: 'Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz -eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız-onu Allah'a ve Rasûlü'ne götürün,' buyurulmaktadır.[110] Sizse bunu yapmadınız," demiştir.[111]

Şerefüddîn et-Tayyîbî (743 h.), demiştir ki:[112] "Allah Teâlâ: 'Peygambere itaat ediniz/ buyururken, itaat ediniz fiilini ikinci kez zikretti ki, Hz, Peygambere mutlak ve müstakil olarak itaatin vâcib olduğu anlaşılsın. Fakat ulü'l-emir'de aynı emir tekrarlanmadı. Allah Teâlâ, bununla, idareciler içinde kendisine itaatin vâcib olmayacağı kimselerin de bulunabileceğine işaret etmiş ve bu: Aranızda herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüz zaman, onu, Allah ve Rasûlü'ne götürünüz,'âyetiyle açıklamıştır."

Âyette, sanki şöyle denilmiş oluyor: "Eğer idareciler iniz, hakka uymazlarsa, onlara itaat etmeyin ve ihtilâfa düştüğünüz şeyi (halletmek için) Allah'ın ve Rasûlü'nün hükmüne müracaat edin."

İbnu'l-Kayyım (751/1350), demiştir ki: "Allah Teâlâ, kendisine ve Rasûlü'ne itaati emretti. Peygambere emrettiklerini, Kitab'a (Kur'ân'a) arzetmeksizin, bizatihi kendisine itaatin vâcib olduğunu bildirmek için 'Peygambere de itaat ediniz,' buyurarak 'itaat' emrini tekrarladı. Hz. Peygamber (s.a.v), bir emir verdiği zaman, o emir Kur'ân'da bulunsun bulunmasın, mutlak ve müstakil olarak kendisine itaatin vâcib olduğunu bildirdi. Çünkü O'na Kitab ve beraberinde benzeri değerde sünnet verilmiştir.

Allah Teâlâ, ulü'l-emre müstakil olarak itaati emretmedi. Aksine fiili hazfedip onlara itaati, Peygambere itaatin içinde emretti. Bununla onlara, ancak Peygamberin itaatine bağlı olarak itaat edileceğini, onlardan, Peygamberin taatine uygun emir verene itaatin vâcib; onun getirdiği hükümlerin tersine emir verenlere hiçbir şekilde itaat etmenin gerekmeyeceğini bildirmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), sahih hadislerinde şöyle buyurmuştur:
Yaratana isyanda, kula itaat yoktur:'[113] 'İtaat ancak hayırda olur.'[114]
İdareciler hakkında: 'Sizden kim, bir günahı emrederse, asla kendisine kulak verilmez ve itaat edilmez,'[115] buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v)'e, başlarındaki komutan ateşe girmelerini emretmiş, ona girmek isteyen bazı kimseler kendisine haber verilince:
'Eğer ona girselerdi, bir daha ondan çıkamaz, Cehennemde de ondan kurtulamazlardı,'[116] buyurmuştur.

Halbuki onlar, ateşe, komutanlarına bir itaat olarak giriyorlardı ve bu emre uymanın, kendilerine vâcib olduğunu zannediyorlardı.
Fakat onlar, yanlış ve noksan içtihad yaptılar, Allah'a isyan olan bir emre uymaya kalktılar, Rasûlullah (s.a.v)'tan o konuda bir emir gelmemesine ve dinde de bu iş yasak olmasına rağmen onlar, her konuda emre itaat gerekir, fikrine vardılar; böylece içtihadların-da hata ve acze düştüler. 'Bu yaptığımız, Allah ve Rasûlü'ne bir itaat midir, yoksa değil midir?' diye hiç araştırmaksızın, nefislerine azap etmeye ve onu helake kalkıştılar. Onlar, bunu bilmediklerinden de olsa, emre itaat ediyoruz diye yaptılar. Sonunda, yukarıdaki tehditle karşılaştılar. Bunun yanında bir de Allah'ın, Peygamberiyle gönderdiklerine apaçık ters düşen konularda, bir başkasına itaat eden kimsenin hâlini düşün!..

'Sonra Allah Teâlâ, mü'minlere -eğer imanlarında sâdık iseler-anlaşmazlığâ düştükleri şeyleri, Allah ve Rasûlü'ne götürmelerini emretti ve böyle yapmalarının, dünyada kendileri için daha hayırlı, âhirette de sonucun daha güzel olacağını bildirdi.'
'Bu âyet-i kerime, birçok şeye işaret etmektedir:
1- Mü'minler, bazen muhtelif konularda ihtilâf ve anlaşmazlığa düşebilirler; ancak bununla, imandan çıkmış olmazlar.
. 2- Âyet-i kerîme'de: 'Herhangi bir şeyde çekişmeye düşerseniz...' şeklindeki şartın, umumîlik ifade eden bir kelime ile zikredilmesi, küçük-büyük, açık-gizli, mü'minlerin anlaşmazlığa düştüğü herşeyi içine almaktadır. Şayet anlaşmazlığa düşülen şeylerin hükmü, Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlü'nün sünnetinde açıklanmasaydı veya bunlar kâfi gelmeseydi Allah, onlara götürme emrini vermezdi. Çünkü Allah Teâlâ'nın, bir anlaşmazlık olunca, onu bu çekişmeyi halledemeyecek bir mercie götürmeyi emretmesi mümkün değildir.
3- Ümmet, dâvayı Allah'a götürmenin, O'nun Kitabı'na arzet-mek, Rasûlullah (s.a.v)'a götürmenin ise hayatta iken kendisine, vefatından sonra da sünnetine arzetmek olduğuna icmâ etmişlerdir.
4- Allah Teâlâ, herhangi bir anlaşmazlık hâlinde, meseleyi Allah ve Rasûlü'ne götürmeyi, imanın bir gereği ve zarureti yapmıştır. Öyle ki, bu arz yapılmayınca iman da ortadan kalkacaktır. Bir şeyi gerektiren sebebin yok olmasıyla, ona bağlı olanın da yok olması gibi. Özellikle bu iki şey arasındaki mülâzemet ve gereklilik daha kuvvetlidir. Çünkü bu, iki taraflıdır. Onlardan birisi yok olursa, diğeri de ortadan kalkacak durumdadır.

Sonra Allah Teâlâ, meseleyi, Allah ve Rasûlü'ne arzetmenin, kendileri için daha hayırlı ve sonuç olarak da daha güzel olduğunu bildirmiştir."[117]
Allah, kendisine rahmet etsin; müellif, kitabında çok güzel pit ve çok doğru izahlarda bulunmuştur. Rasûlullah (s.a.v)'a itaati emreden âyetleri sunmaya devam edelim:
Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Ey iman edenler! Sizi hayat veren şeye çağırdıklarında, Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin. Biliniz ki, muhakkak Allah, kişi ile kalbi arasına girer. Şüphesiz O'nun huzurunda hasredileceksiniz."[118]
"Biz, her peygamberi, -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı çok fazla affedici, esirgeyici bulurlardı."[119]
"Peygamber size neyi verdi ise onu alıp yapın; sizi neden sakındırdı ise ondan da sakınıp kaçın."[120]
"Kim, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütûflarda bulunduğu peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır."[121]
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki Allah, işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim, Allah ve Rasûlü'ne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur."[122]
"Muhakkak ki sana bîat edenler, ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Artık kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah, ona büyük bir mükâfat verecektir."[123]
"Biz, seni insanlara Peygamber olarak gönderdik, şahid olarak Allah yeter. Kim, Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına koruyucu ve gözetici göndermedik."[124]
İmam Şafîî (204/819), demiştir ki: "Allah Teâlâ, yukarıdaki son iki âyette, onların Hz. Peygamber (s.a.v)'e bey'atlarının kendine yapılan bey'at, ona itaatlerinin de kendine yapılan itaat olduğunu bildirmiştir."[125]
Yine Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Kim, Allah'a ve Peygambe-ri'ne itaat ederse, Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Onlar, orada devamlı kalacaklardır. İşte en büyük kurtuluş budur. Kim de Allah ve Peygamberi'ne isyan eder ve Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır."[126]
"(Ey müzminleri) Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek (savaştan veya başka bir işten) sıvışıp gidenleri, muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, O'nun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar."[127]
"Kendisine doğru yol belli olduktan sonra, kim, Peygambere karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola girerse, onu, girdiği yolda ve sapıklıkta bırakırız; âhirette de Cehenneme sokarız. O, ne kötü bir yerdir."[128]
"Kim, Allah'a ve Peygamberi'ne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı şiddetli olandır."[129]
"Şu muhakkak ki Allah, kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir azap hazırlamıştır. Onlar, orada ebedî olarak kalacaklar, kendilerini koruyacak ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklardır. Yüzleri ateşte eurilip çevrildiği gün, 'Eyvah bize! Keşke, Allah'a itaat etseydik. Peygambere de itaat etseydik,' derler."[130]
"inkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğ ru yol belli olduktan sonra Peygambere karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır. Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygambere itaat edin. (İnkâr ve isyanla) amellerinizi boşa çıkarmayın."[131]

Dördüncü Grup Ayetler:

Burada vereceğimiz âyetler, Hz. Peygamber'den sâdır olan bütün söz ve fiillerde Ö'na tâbi olmanın ve kendisini örnek almanın vâcib olduğunu, Allah'ın muhabbetinin tahsili için O'na uymanın gerekli bulunduğunu gösteren âyet-i kerîmelerdir.
Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Rasûlüm, onlara de ki: Eğer siz, Allah'ı seviyor (ve sevdiğinizi iddia ediyor)sanız; derhal bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, çok affedici ve çok merhametlidir."[132]

Kâd-ı Iyâz (554/1149), Şifâ'da, Hasan el-Basrî'nin (110/728), şöyle dediğini nakletmiştir: Bazıları Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Biz, gerçekten Allah'ı seviyoruz," dediler. Bunun üzerine: "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyor (ve sevdiğinizi iddia ediyorsanız; hemen bana uyun ki, Allah da sizi sevsin."[133] âyeti nazil oldu.
Lâlckâî, es-Sünnet adlı eserinde, Hasan el-Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Onların Allah'ı sevmelerinin alâmeti, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetine uymaları oldu."
Allah Teâlâ, buyurdu ki: "Andolsun ki, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için Rasûlullah'ta (takip edeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır."[134]
Muhammed b. Ali Hâkim et-Tirmizî (285/898), demiştir ki: "Peygamber (s.a.v)'i örnek almak, O'na uymak, sünnetine tâbi olmak ve sözde veya fiilde kendisine muhalefet etmemektir."
Kâd-ı Iyâz da müfessirlerden pek çoğunun, âyetteki "üsve"ye (örneğe) bu mânâyı verdiğini nakletmektedir.[135]
Yine aynı konuyla ilgili olarak Cenâb-ı Hakk, şöyle buyurmuştur: "(Mûsâ duasına devamla): 'Rabbim, bize bu dünyada ve âhirette iyilik ver. Şüphesiz biz sana döndük.' Allah, buyurdu ki: Dilediğime azabımı isabet ettiririm. Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır (Dünyada mü'mine de kâfire de şâmildir). Fakat âhirette onu, küfürden sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimizi iman etmiş olanlara has kılacağım."

"Onlar ki, yanlarında bulunan Tevrat ve incil'de ismini yazılı buldukları ümmî peygambere ve Rasûle tâbi olurlar. O (Rasûl), kendilerine iyiliği emrediyor, onları fenalıklardan alıkoyuyor; onlara, (nefislerine) haram ettikleri temiz şeyleri helâl kılıyor, murdar şeyleri de haram kılıyor, onların ağır yüklerini, üzerlerindeki bağları indiriyor. Onlar, O'na iman ederler, kendisine ta'zim ve yardım ederler, onunla gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyarlar. İşte bunlar, kurtuluşa eren kimselerdir."m)
Örnek almakla ilgili başka bir âyet: "(Rasûlüm), Hani, Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: 'Eşini yanında tut, Allah'tan kork!' diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Halbuki asıl korkmana lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince, biz onu sana nikahladık ki, evlâtlıkları, kanlarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) mü'minlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."[136]

Beşinci Grup Âyetler:

Burada zikredeceğimiz âyetler, Allah Teâlâ'mn, Hz. Peygamber (s.a.v)'i kendisine vahy-i metlûv yoluyla veya vahy-i metlûv dışındaki vahyettiği şeylere uymakla ve kendisine indirilen bütün şeyleri tebliğ etmekle mükellef tuttuğunu, kendisine indirilen şeyleri değiştirmek, bozmak veya herhangi bir şeyi noksanlaştırmaktan nehyettiğini ifade eden âyet-i kerîmelerdir.

Vereceğimiz bu âyetler, aynı zamanda Allah Teâlâ'mn, Rasûlü'nü, kendisine indirilen bazı şeyleri gizlemesini veya değiştirmesini isteyen kimselerden koruduğunu, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, tebliğ emrine tamamen uyduğunu, peygamberlik vazifesini hakkıyla yerine getirdiğini, onu en mükemmel şekilde îfâ ettiğini ve insanları sırat-ı müstakime götürdüğünü ifade etmektedir. Bu âyetler, ayrıca Allah Teâlâ'mn, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisine indirilen bütün şeyleri tebliği vasıtasıyla, ümmet için İslâm dinini tamamladığını, Hz. Peygamber (s.a.v)'in büyük bir ahlâk üzere olduğunu göstermektedir. Ahlâk, bütün ihtiyarî söz ve fiillerin kaynağıdır. Hz. Peygamber (s.a.v), büyüklük ve güzellikte Allah katında en son noktada olunca, kendisinden meydana gelen söz ve fiiller de aynı şekilde en güzel hâlde olmaktadır.
Şayet Hz. Peygamber (s.a.v), Allah Teâlâ'mn emrettiklerinin hilâfına bir hüküm bildirseydi ve fiilî uygulamada bulunsaydı yahut yasak olan bir şeyi emredip, helâl ve hayır olandan nehyetseydi; tebliğ emrine uymuş ve sırat-ı müstakime sevketmiş olmaz, bilakis ümmetini sapıtmış ve yukarıda zikrettiğimiz bütün sıfatlarda, Allah Teâlâ'mn hüsn-i şehâdetini kaybetmiş olurdu.

Bütün bunlar, sünnetin gerçek bir delil ve ona yapışmanın vâcib olduğunu göstermektedir.
İşte ilâhî emir ve şahidleri:
Allah Teâlâ, buyurmuştur ki: "Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafiklara itaat etme. Şüphesiz Allah, herşeyi bilici ve her hükümde hikmet sahibidir. Rabbinden sana vahyedilene uy. Muhakkak Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır."[137]
"Sana Rabbin tarafından vahdeyilene tâbi ol. Ondan başka ilâh yoktur. Müşriklerden yüz çevir."[138]
"Sonra, (ey Rasûlüm) seni dinden bir yol (şeriat) üzere görevli kıldık. Onun için sen, o şeriata uy da ilmi olmayanların arzu ve isteklerine uyma." Câsiye, 18.
"Ey Rasûlüm, sana da bu hak Kitab'ı (Kur'ân'ı), kendisinden önceki kitabları hem tasdikçi, hem onların üzerine bir şahid olarak indirdik. O halde sen, ehl-i kitab arasında Allah'ın gönderdiği hükümlerle hüküm ver. Sana gelen bu haktan ayrılıp da onların arzuları arkasından gitme. Ey insanlar! Sizden her bir peygamber için bir şeriat ve bir yol tayin ettik. Eğer Allah dileseydi hepinizi tek şeriata bağlı bir ümmet yapardı. Fakat sizi, size verdiği dinle imtihan edip iyiyi kötüden seçmek için sizi serbest bıraktı. O halde siz, hayırlı işler yapmakta birbirinizle yarışın. Sonunda hepinizin dönüşü Allah'adır. O gün, din hakkında düştüğünüz ihtilâfları, Allah size haber verecektir."

"Ve şu emri de indirdik; Aralarında, Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm ver. Onların arzularına uyma ve Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından, seni şaşırtırlar diye, kendilerinden sakın. Eğer onlar, hükümleri kabulden yüz çevirirlerse, bil ki Allah, onların bazı günahları sebebiyle, başlarına mutlaka bir musibet getirmek diliyor. Şüphesiz insanların çoğu fâşıktırlar."[139]
"Ey şanlı Peygamber! Rabbin tarafından sana indirilen şeyleri tamamen tebliğ et. Eğer tebliği tam yapmazsan, Allah'ın peygamberlik görevini yerine getirmiş olmazsın. Allah, seni insanların zararlarından koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah, kâfirler topluluğuna muvaffakiyet vermeyecektir."[140]
Bir başka ilâhî mesaj:
"Ey Rasûlüm! İşte sana, böylece emrimizden bir ruh (Kur'ân) vahyettik. (Halbuki daha önce) Sen kitab nedir, iman nedir bilmiyor-dun. Fakat biz, o Kitab'ı bir nûr yaptık. Onunla kullarımızdan dilediğimize hidâyet vereceğiz ve muhakkak sen, doğru bir yola (islâm'a) çağırıyorsun. O Allah'ın yoluna ki, göklerde ve yerde ne varsa hep onundur."[141]
"(Ey Rasûlüm!) Eğer senin üzerinde Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir topluluk, seni haktan kesin şaşırtmaya azmetmişti. Aslında onlar, kendilerinden başkalarını saptıramazlar ve sana hiçbir şekilde zarar da veremezler. Hem nasıl zarar verebilirler ki; Allah, sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi, daha önce bilmediklerini öğretti. Allah'ın senin üzerindeki lütfü ve ihsanı çok büyüktür."[142]
Bir başka uyarı:
"Artık yemin ederim, gördüklerinize ve görmediklerinize! Şüphesiz o Kur'ân, şerefli bir Peygamber'in (Allah'tan) getirdiği sözdür. O bir şâir sözü değildir. Siz, pek az inanıp tasdik ediyorsunuz. Bir kâhin sözü de değildir. Siz, pek az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden indirilmedir. Eğer o Peygamber, bazı sözler uydurup bize isnad etmeye kalkışsaydı, elbet onu kuvvetle yakalar ve kendisinden intikam alırdık. Sonra da onun hayat damarlarını kesip atardık. O vakit, sizden kimse buna mâni de olamazdı."[143]
Bir başka tasdik:
"Ey Rasûlüm de ki: 'İşte benim yolum (vazifem) budur (Allah'ın dinine davettir). Ben, bir görüş ve anlayış üzere, insanları, Allah'a davet ediyorum. Ben ve bana tâbi olanlar, böyleyiz. Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim. Ben, müşriklerden değilim."[144] Diğer ilâhî tasdik ve şahidlikler:
"Rasûl, kendilerine iyiliği emrediyor, kötülükten nehyediyor; onlara (nefislerine) haram ettikleri şeyleri helâl kılıyor, murdar şeyleri de haram kılıyor, onların ağır yüklerini, üzerlerindeki bağlarını in-diriyor."[145]
"Şüphesiz sen, onları, sırât-ı müstakime çağırıyorsun." Mü'minûn, 73.
"Yasin! Kur'an-ı Hakîm'e yemin olsun ki, şüphesiz sen, dosdoğru bir yol üzerinde (tarafımızca) gönderilmiş peygamberlerdensin. O Kur'ân, Azız ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir."[146]
"Sen, Allah'a tevekkül et. Şüphesiz sen, apaçık bir hak üzeresın.[147]
"Bugün size, dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Size din olarak İslâm'ı seçtim ve razı oldum."[148]
"Nün! Kaleme ve yazdıklarına yemin olsun ki, muhakkak sen, Rabbinin nimet ve himayesiyle, mecnun değilsin. Ve sana hiç bitmeyen bir sevap var. Gerçekten sen, pek büyük bir ahlâk üzerindesin."[149]
Sonra Allah Teâlâ, kıyamet gününde ümmetine karşı O'nun şehâdetini kabul edeceğim haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey müslümanlar, böylece sizi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık ki, bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şahidleri olasınız. Peygamber de sizin üzerinize şahid olsun."[150]
Şüphesiz Allah Teâlâ, ancak içi ve dışıyla adalet ve hak üzere olan, kendisinden tebliğ veya başka konularda adaleti ortadan kaldıran söz ve fiiller çıkmayan kimsenin şahidliğini kabul eder. Çünkü Allah (c.c), O'nun (s.a.v) gizli, açık, bütün hâllerini bilmektedir.
Bu bahsi, Allah Teâlâ'nın, Hz. Peygamber (s.a.v) hakkındaki şu övgüsüyle bitiriyoruz:
"Rasûlüm! Biz, seni ancak âlemlere bir rahmet olasın diye gönderdik."[151]
"Ey Peygamber! Şüphesiz biz, seni (ümmetinden tasdik edip etmeyenler üzerine) bir şahid, (iman edenlere Cenneti) bir müjdeleyici, (kâfirleri Cehennemle) bir korkutucu olarak, hem Allah'a, O'nun izniyle bir davetçi ve insanlara nûr saçan bir kandil olarak gönderdik."[152]
Aslında düşünen ve anlayanlar için şu iki âyette anlatılanlar, bu konunun halledilmesi için yeterlidir.

Dördüncü Delil: Sünnet-i Şerîf

Sünnetin delil olduğunu gösteren pek çok hadîs-i şerîf rivayet edilmiştir. Bu bölümün başında, bunu ifade eden ve savunan rivayetler geçti. Bu konuda çok çeşitli haberler vârid olmuştur. Bunları dört grup altında toplamamız mümkündür.

Birinci Grup Hadisler:

Burada vereceğimiz hadisler, ana başlıklarıyla şu konuları ortaya koymaktadır:
1- Hz. Peygamber (s.a.v), kendisine, Kur'ân ve onun dışında hadis olarak vahyedilen şeylerde yalan söylemekten masumdur.
2- Hz. Peygamber (s.a.v)'in açıkladığı ve ortaya koyduğu hükümler, Allah Teâlâ'nın hükmüyle ortaya konmuştur. O'nun katından gelmiştir. Rasûlullah'ın bizatihi kendisinden değildir.
3- Hükümleri sadece Kur'ân'dan almak ve anlamak mümkün değildir; bu konuda sünnetin desteği şarttır.
4- Sünnetle amel, Kur'ân'la amel demektir.
5- Allah Teâlâ, ümmete, Hz. Peygamber'in sözünü alıp uygulamayı, O'nun emrine itaati ve sünnetine uymayı emretmiştir.
6- Kim, Rasûlullah (s.a.v)'a itaat eder, sünnetine yapışırsa, Allah'a itaat etmiş, hidâyeti bulmuş, Cenneti ve en büyük mükâfatı (cemâlullahı) haketmiş olur. Kim de O'na isyan ederse ve hadisini reddedip, kendi görüş ve hevâsına göre hareket ederse, Allah'a isyan etmiş, yolunu sapıtmış, helake düşmüş, Cehennemi ve Allah'ın lanetini hak etmiş olur.
7- İman ancak O'nun getirdiği şeylere bütünüyle uymakla tamam olur. O'ndan (s.a.v), hakkın dışında bir şey çıkmaz. Hidâyet yolunun en hayırlısı, O'nun getirdiği yoldur.
8- Hz. Peygamber (s.a.v)'in getirmediği ve tasvip etmediği, insanların kendi hevâ, heves ve şehvetlerine göre icad ettikleri herşey, bid'at ve merduttur; kabul görmez, amel edilmez.
Bütün bunlar, sünnetin delil olmasını gerekli kılmaktadır. , İşte konu ile ilgili hadisler:
Ebû Dâvtıd, Tirmizî ve Hâkimin, Mi k da m b. Ma'di-kerb'den (r.a) rivayet ettiklerine göre Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin! Bana, Kitab (Kur'ân) ve onunla bir misli verildi. Dikkat edin, karnı tok bir adamın, koltuğuna yaslanarak size: 'Bu Kur'ân'a yapışmanız gerekir. Onda helâl bulduklarınızı helâl, haram bulduklarınızı haram sayın (Başka kaynağa bakmayın),' demesi yakındır. Dikkat! Allah Rasûlü'nün haram kıldıkları, Allah'ın haram kıldıkları gibidir. Dikkat edin, ehil eşek, bütün yırtıcı tırnaklı hayvanlar ve zimminin yitiği, size helâl değildir. Ancak sahibinin ihtiyaç hissetmeyip terk ettiği yitik alınabilir. Kim, bir kavme misafir olarak inerse, onların, o misafiri ağırlamaları gerekir. Aksi takdirde ona, kendisine yetecek miktar mal ve erzak alarak onları cezalandırma hakkı doğar."[153]
Ebû Dâvud, Irbaz b. Sâriye'nin (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir gün aramızda ayağa kalktı ve: "Sizden birisi, koltuğuna yaslanmış bir halde oturarak Allah Teâlâ'nın, bu Kur'ân'dakinden başka, herhangi bir şeyi haram kılmadığını mı zannediyor'? Dikkat edin! Şüphesiz ben de birtakıfn şeyleri emrettim, bazı şeyleri öğütledim ve bazı şeylerden de nehyettim. Onlar, miktar olarak Kur'ân kadar, belki daha fazladır. Şüphesiz Allah, size, izni olmaksızın ehl-i kitab'ın evlerine girmeyi, onların kadınlarını dövmeyi, üzerlerine düşeni size verdikten sonra, meyvelerini yemeyi helâl kılmamıştır."[154]
İmam Beyhakî, Medhal adlı kitabında, Talha b. Nüdayle'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kıtlık olduğu yıl, (aşırı pahalılık karşısında) bazıları, Rasûlullah'a (a.s) gelerek: Ya Rasûlallah! Bizler için fiyatlara, narh[155] koyun, dediler.' Hz. Peygamber (s.a.v) de:
'Allah Teâlâ, emretmediği bir sünneti (uygulamayı) sizlere sünnet olarak koymamı benden istemiyor. Fakat siz, Allah'tan, lütfuyla size genişlik vermesini isteyiniz,' buyurdu."[156]
Tabarânî'nin, (360/970), Câmiü'l-Kebîr'de, Hasan b. Ali'den (r.h) rivayetine göre o, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), Tebük Gaz-vesi'nin olduğu gün, minbere çıktı. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Ben, size ancak Allah'ın emrettiklerini emrediyorum ve O'nun nehyettiklerinden de nehyediyorum. Rızkınızı güzel yollardan arayın. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum: Sizden birinin, rızkını aradığı gibi eceli de onu arar. Rızkınızın size ulaşması zorlaşırsa onu, Allak Teâlâ'ya itaatle ele geçirmeye çalışınız."[157]
Ebu'ş-Şeyh, Ebû Nuaym ve Deylemî, Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Kur'ân, kendisinden hoşlanmayana karşı zordur; aşılmaz, anlaşılmaz görünür. Halbuki o, (her konuda) hakemdir. Kim, benim hadisime yapışır, onu anlar ve hıfzederse, Kur'ân'la birlikte hareket etmiş olur. Kim, Kur'ân'ı ve hadisimi hafife alırsa, dünya ve âhirette perişan olur. Ümmetime sözüme yapışmalarını, emrime itaat etmele-rini ve sünnetime tâbi olmalarını emrettim. Kim, benim sözüme razı olursa, Kur'ân'a razı olmuş olur." Çünkü Allah Teâlâ: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi nehyederse ondan da vazgeçin,"[158] buyurmaktadır.[159]
İmam Beyhakî, Medhal adlı eserinde, Cündüb b. Abdullah'tan (r.a) şu nakli yapar: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: "Kim, Kur'ân'a kendi görüşüyle fikir beyân ederse isabet etmiş de olsa hata yapmış olur."[160]
Tabarânî (360/970), Evsaf da, Hz. Ömer (r.a)'den rivayet ediyor. O, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Benden sonra ümmetim için en çok korktuğum, Kur'ân'ı, hevâsına göre te'vil edip onu konulduğu mânânın dışında yorumlayan kişidir."[161]
Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, sahih bir senedle, İbn Abbas (r.h)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet ediyor:

Rasûlullah, buyurdu ki: "Kim, ilimsiz olarak Kur'ân hakkında konuşursa, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulmuş olarak gelir."[162]
İbn Abdilberr (380/990), Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ümmetim için en çok korktuğum, diliyle çok bilgili, Kur'ân'la mücadele yapan münafiktır."[163]
Yine İbn Abdilberr, Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den (r.a), O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: "Ümmetim için en çok korktuğum (yanlış değerlendirilecek) iki şeydir: 1-Kur'ân, 2- Bol servet. Kur'ân'a gelince münafiklar, onu mü'minlerle mücadele etmek için öğrenirler. Servet sahiplerine gelince onlar, rahatlığın ve şehvetlerinin peşine düşüp namazlarını terkederler."
İbn Abdilberr, bu hadisi, yine Ukbe b. Âmir'den iki ayrı yoldan daha rivayet etmiştir. Birinde, şu farklı lafizlar mevcutur: "Kur'ân'ı Öğrenirler ve onu Allah'ın indirdiği mânânın dışında yorumlarlar." Diğerinde ise şu farklılık vardır: "Kitab'a gelince birtakım gruplar, Kur'ân'ı önlerine açıp onunla, mü'minlerle mücadeleye girişirler. "[164]
İmam Buhârî ve Müslim, Huzeyfe (r.a)'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v), bize şöyle buyurdu: "Muhakkak emanet, semâdan, bazı er kişilerin kalb merkezine indi. Kur'ân da indi. Siz, Kur'ân'ı okuyun ve (onun hüküm ve inceliklerini anlamak için) sünnetten (gerektiği kadar) öğrenin."[165]
Yine İmam Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre'den (r.a), O'nun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Bana itaat eden Allah'a itaat, bana isyan eden Allah'a isyan etmiş olur. Benim emirime (görevlendirdiğim kimseye) itaat eden bana itaat etmiş olur." Buhârî'nin rivayetinde şu ziyâdelik mevcuttur: "Emirime isyan eden bana isyan etmiştir."[166]
İmam Ahmed, Ebû Ya'la ve Tabarânî, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v) ashabından bir grubun içindeydi. Bir ara ashabına: "Siz, bana itaat edenin, Allah'a itaat etmiş olacağını ve bana itaatin, Allah'a itaatten bir parça olduğunu bilmiyor musunuz?" buyurdu. Onlar da: "Evet, biliyoruz; buna şa-hidlik ederiz," dediler. Rasûlullah (s.a.v):
"Emir ve imamlarınıza itaat etmeniz, bana itaat olmaktadır," buyurdu.[167]
Fethu'l-BârVde şöyle denmiştir: "Hadîs-i şerif de, idarecilere itaatin vâcib olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu, verilen emrin isyan ve günah olmamasına bağlanmıştır. Halika isyanda mahlûka itaat edilmez."[168]
Buhârî, Câbir b. Abdullah (r.a)'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah uyurken yanma melekler geldiler. Onlardan bazıları: "O, uyuyor," dedi. Bazıları da: "Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır," dedi. Kendi aralarında:
"Bu dostunuz için (verilecek) bir misal var. Hadi onun durumunu bir misâlle anlatın," dediler. Bazıları: "O, uyuyor," dedi. Bazıları da: "Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır," dedi. Sonra O'nun misâlini anlatmaya başladılar:
"Bu zâtın durumu, yeni bir ev yapıp, bir ziyafet tertip eden, daha sonra da ziyafete çağırmak için etrafa davetçi gönderen kimseye benzer. Kim, davetçiye uyarsa eve girer, ziyafetten yer. Kim de davet-çiye uymazsa, eve de giremez, ziyafetten de yiyemez. Sonra aralarında: 'Bunu bir yorumlayın da neyi, kime misâl verdiğinizi anlasın,' dediler. Bazıları: 'O, uyuyor/ dedi. Bazıları da: 'Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır, siz anlatın. O, anlar/ dedi. O zaman misâli:
'Ev, cennettir. Davetçi, Muhammed (s.a.v)'dir. Kim, Muham-med'e uyarsa, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de Muhammed'e isyan ederse, Allah'a isyan etmiş olur. Muhammed (s.a.v), insanlar arasında (hak ile bâtılı, mü'minle kâfiri birbirinden) ayırım noktasıdır.'[169] şeklinde açıklamıştır."
Ebû Said el-Hudrî (r.a), demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu: "Kim, helâl ve temizinden yer, sünnet dairesinde amel eder ve insanlar da şerrinden emin olurlarsa, Cennete girer." Ashâb:
"Ya Rasûlallah! Bugün ümmetin içinde böyleleri çoktur," dediler. Efendimiz (s.a.v):
"Bu, benden sonra gelen bir kavim içinde olacak," buyurdu. Hadisi Hâkim rivayet etmiş ve "isnadı sahihtir," demiştir.
İmam Buhârî ve Hâkim, Ebû Hureyre (r.a)'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: 'Yüz çe-iirenler hariç, ümmetimin tamamı Cennete girecektir," Ashâb sordu:
"Ya Rasûlallah! Yüz çevirenler kimlerdir?" Allah Rasûlü (s.a.v):
"Bana itaat eden Cennete girer, bana isyan edense Cennetten yüz çevirmiş olur,"[170] buyurdu.
Beyhakî el-Medhal'de, İbn Abbas (r.h)'dan, Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle dediğini nakletmiştir:
"Kim, ümmetimin fesada gittiği zamanda sünnetime yapışırsa ona, yüz şehid sevabı verilir."
Bu hadisi, Tabarânî, Ebû Hureyre yoluyla rivayet etmiştir. Aliyyü'l-Kârî'ye ait Şifâ şerhinde de aynı haber mevcuttur.
Tirmizî, Kesir b. Abdullah'dan, o, babasından, o da dedesinden, Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şüphesiz bu din, garib olarak başladı. Garib olarak (sahibine) dönecektir. Benden sonra, insanların bozduğu sünnetimi ihya ve ıslah eden ga-riblere ne mutlu."[171]
Nasr el-Makdisî de el-Hucce alâ Tarîki'l-Muhacce adlı eserinde bu hadisi yukarıdaki senedle şu lafizlarla rivayet etmiştir: "... Benden sonra sünnetimi ihya eden ve onu insanlara öğretenlere ne mutlu."
Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten (r.a), O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), bana şöyle buyurdu: "Ey yavrum, hiçbir (mü'min) kimseye kalbinde kin ve düşmanlık bulundurmadan sabahlayıp akşamlayabilirsen, bunu yap. Oğulcuğum, bu (ahlâk) benim sünnetimdir. Kim, benim sünnetimi sever ve ihya ederse beni sevmiş olur. Beni seven de Cennette benimle olur."[172]
Tirmizî, Abdullah b. Amr b. Â^dan (r.a), O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: "Vallahi, Benî İsrail'in başına gelenler, bir ayakkabının eşine benzemesi gibi aynen benim ümmetimin başına da gelecektir. Hatta onlardan birisi, açıktan annesine yaklaşmışsa, benim ümmetim içinde de onu yapan olacaktır. Israiloğulları yetmiş iki millete ayrıldı. Benim ümmetim de yetmiş üçe ayrılacak. Biri hariç, hepsi Cehennemdedir,"
Ashâb: "Kimdir onlar, ya Rasûlallah?" diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Benim ve ashabımın yolunda olanlardır."[173]
İmam Buhârî, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu: "Benimle, Allah Teâlâ'nın beni vasıta kılıp gönderdiği şeylerin misâli, şöyle bir adamın hâline benziyor: Adam, kavmine gelerek:
'Ey kavmim! Ben (size saldırmak üzere gelen), bir orduyu gözlerimle gördüm. Hiç şüphesiz ben, büyük bir tehlikeyi haber veren bir uyarıcıyım. Kurtulmak için başınızın çaresine bakın,' diye feryat etti. Kavminden bir grup, adama inandı ve hemen gece yarısı yola çıkarak ellerindeki mühlet içinde yol aldılar. Kavminden bir grup da adamı yalanlayıp yerlerinde sabahladılar. Sabaha doğru ordu, bunlara saldırdı, kendilerini helak edip köklerini kazıdı. İşte, bana itaat edip getirdiklerime uyanın misâli birinci grup gibidir. Bana isyan edip hak olarak getirdiklerimi yalanlayanın misâli de yerinde bekleyip helak olanlar gibidir." [174]
İbn Hibban (354/966), Abdullah b. Ömer'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: "Her amel için bir dinçlik ve iştiyak zamanı vardır. Kim, önceki amelindeki dinçlik ve iştiyakı kesilince yeni amelinde benim sünne-time yönelirse o, doğruyu bulmuş olur. Kim de sünnetin dışına yönelirse helak olmuş olur."[175]
Kâd-ı Iyâz, Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah Teâlâ, bir kulunu, yapıştığı sünnet sayesinde cennetine kor."[176]
Tirmizî -hasen bir tarikle- ve İbn Mâce, Amr b. Avf el-
Müzenî'den (r.a) rivayet etmişlerdir: O, demiştir ki: Hz. Peygamber (s.a.v), Bilâlb. Harise:
"Bil, ya Bilâl," buyurdu. Bilâl (r.a):
"Ya Rasûlallah, neyi bileyim?" diye sordu. Hz. Peygamber "Bil ki, kim benim kaybolmuş bir sünnetimi ihya ederse, onunla amel edenlerin sevabının bir misli kendisine yazılır. Amel edenlerin sevabından da hiçbir şey eksiltilmez. Kim de Allah ve Rasûlü'nün razı olmadığı bozuk bir bid'at ortaya koyarsa, onunla amel edenlerin günahlarının bir misli de ona yazılır. Onların da günahından hiçbir şey eksiltilmez."[177]
Hâkim, Tabarânî ve İbn Hıbban'm, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ettiklerine göre O, demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu:
"Şu altı kimseye Allah ve duası makbul bütün peygamberler lanet etmiştir:
1- Allah'ın Kitabı'na ilâve yapan,
2- Allah'ın kaderini yalanlayan,
3- Allah'ın aziz kıldığını zelil, zelil kıldığını aziz etmek için zorla ümmetimin başına geçen,
4- Allah'ın haram kıldığını helâl gören,
5- Allah'ın yakınlarıma yapılmasını haranı kıldığını helâl sa-
yan,
6- Sünnetimi terkeden." [178]
Tabarânî, el-Kebîr'de, İbn Abbas (r.h)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: 'Yeryüzünde Allah'ın sultanını zelil kılmak için uğraşan kimseyi, Allah Teâlâ -kıyamette kendisi için hazırladığı azap bir yana- dünyada da zelil-ü rüsva eder."
Müsedded, şu ziyâdeyi rivayetinde zikrediyor: "Allah'ın yeryüzündeki sultanı, Allah Teâlâ'nın Kitabı ve Rasûlü'nün (s.a.v) sünnetidir."[179]
Yine Tabarânî, el-Evsaf&a, Câbir b. Abdullah (r.a)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: Kime benden bir hadis ulaşır da onu yalanlarsa, şu üç şeyi yalanlamış olur: Allah'ı, Rasûlü'nü ve kendisine anlatılan hadisin hükmünü."
İbn Abdilberr, Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf dan, o babasından, o da dedesinden, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu: "Size, kendilerine sımsıkı yapıştığınız zaman, asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünneti"[180]
Hadisi, Hâkim uzunca bir şekliyle İbn Abbas (r.a)'dan rivayet etmiş ve "senedi sahihtir," demiştir.
Aynı hadisi, Beyhakî de el-MedhaPde, Ebû Hureyre (r.a)'den, sonundaki şu ziyâdeyle rivayet etmiştir: "Size, kendilerine yapıştıktan sonra asla sapıtmayacağınız iki şey bıraktım: Allah'ın Kitabı ve benim sünnetimdir. Bu ikisi, Cennette havz'a gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklardır."
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Size, Allah Teâlâ'nın Kitabından bir emir ve hüküm verildiği zaman, onunla amel gerekir. Onu terk

etme konusunda hiçbir kimse için özür olamaz. Meselenizin hükmü, Allah'ın Kitabı'nda yoksa, Peygamberin sünneti geçerlidir. Peygamberin sünneti bulunmazsa, ashabımın sözüne müracaat edin. Şüphesiz ashabım, gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olursanız, hidâyeti bulursunuz. Ashabımın ihtilâfi sizin için rahmettir."[181]
Tirmizî, Abdullah b. Amr (r.h)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sizden birinizin hevâsı (düşünce ve arzuları), benim getirdiğim şeylere tâbi olmadıkça, o tam iman etmiş olmaz."
Kâd-ı Iyâz (544/1149), Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet ediyor. O, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurdu: "İnsanlar Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet edip, bana ve getirdiklerime iman edinceye kadar kendileriyle savaşmakla emrolundum. Bunu yaptıkları zaman, benden, kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Ancak mallarından, dinin emrettiği kısmı alınır. Onların (iç) hesapları Allah'a aittir."
Hadisi, Müslim ve diğer kütüb-ü sitte sahipleri de rivayet etmişlerdir. Ancak onların rivayetinde: "...Bana ve getirdiklerime iman edinceye kadar..." kısmı yoktur. Müslim'in lafzı şöyledir: "İnsanlarla, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet edinceye kadar kendileriyle savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri zaman..." devamı yukarıda geçtiği gibidir.
Aliyyü'l-Kâri (1014/1605), Suyûtî'den (911/1505), bu hadisin mütevâtir olduğunu nakletmiştir.
İmam Ahmed, Müsned'de Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kim, bana uyarsa o, bendendir. Kim, sünnetimden yüz çevirirse o, benden değildir."[182]
Ebû Dâvud, Temim ed-Dârî'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki:
"Din nasihattir, din nasihattir, din nasihattir." Ashâb:
"Kim için nasihattir, ya Rasûlallah?" diye sorduklarında, Efendimiz (s.a.v):
"Allah için, Kitabı için, Rasûlü için, müslümanların imamları için ve bütün müslümanlar içindir," buyurdu.
Daha önce, Hattâbî (388/998) ve başka âlimlerden, Allah, Allah'ın Kitabı ve Rasûlü için nasihatin ne mânâya geldiğini zikretmiştik."[183]
"Müslümanların imam (ve idarecilerine) nasihata gelince o, hak dairesinde kendilerine itaat, onlara hakta kalmaları için yardım, gerektiğinde hakkı emretmek, kendilerine en güzel olanı hatırlatmak, haktan gaflete düştüklerinde veya müslümanların işlerini gözardı ettiklerinde kendilerini uyarma olup, onlara karşı ayaklanma ve halkı tahrikle, aleyhlerine kalbleri ifsadı terk etmektir. Bütün müslümanlara nasihata gelince bu, onlara din ve dünya işlerinde faydalarına olanı göstermek ve bu konuda kendilerine söz ve fiillerle yardım etmek, gaflete düşenleri uyarmak, câhilleri aydınlatmak, muhtaç olanlara yardım etmek, kusurlarını örtmek, kendilerine gelen zararları defetmek ve faydalı şeyleri hizmetlerine sunmaktır."[184]
Beyhakî, Medhal'de, Abdullah b. Amr (r.a)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v)'tan duyduğum herşeyi ezberlemek isteyerek yazıyordum. Kureyş, beni bundan nehyetti ve: "Sen, Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğin herşeyi yazıyorsun. Halbuki O da bir insan, kızgınlık ve hoşnutluk hâllerinde konuştuğu olur (hepsinin yazılması doğru olmaz,)" dediler. Bunun üzerine, ben de yazmayı bıraktım. Durumu Allah Rasûlü'ne (s.a.v) söyledim, buyurdu ki: 'Yaz! Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ondan -eliyle ağzına işaret etti- haktan başkası çıkmaz."[185]
Hadisi, İmam Ahmed, Ebû Dâvud, Hâkim, Dârîmî ve başkaları da rivayet etmişlerdir. Hadisin sıhhatini kitabımızın üçüncü bölümünde tahkik edeceğiz, inşâallah...

Müslim, Câbir b. Abdullah (r.h)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir hutbe verdi ve hutbesinde buyurdu ki: "Bundan sonra muhakkak sözlerin en hayırlısı, Allah Teâlâ'nın Kitabı'dır. Hidâyetin en hayırlısı da Muhammed'in hidâyetidir. İşlerin en kötüsü (dinin ruhuna uymayan), sonradan icad edilmiş şeylerdir. (Dinin tasvip etmediği) herşey bid'attır. Her bid'at, sapıklıktır."
Hadis, Şifâ'da biraz farklı ve kısa lafızlarla rivayet edilmiştir.
Dârimî, Câbir b. Abdullah (r.a)'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ömer (r.a), bir gün Rasûlullah'a (s.a.v) gelerek:
"Bazı Yahudilerden hoşumuza giden söz (ve haber)ler işitiyoruz. Onların bir kısmını yazmamızı uygun görür müsünüz1?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v):
"Yahudi ve Hıristiyanların sonunu düşünmeden birtakım işler yapıp şaşırdıkları gibi siz de mi şaşkınlığa düşmek istiyorsunuz? Şüphesiz ben, size apaçık, tertemiz haberler (ve din) getirdim. Şayet Mûsâ hayatta olsaydı, bana uymaktan başkası, kendisine caiz olmazdı, " buyurdu.
Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivayet ettiklerine göre O, şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu ki: "(Asıl) ilim üçtür. Bunun dışındakiler -sahibi için- bir ihsandır. Asıl olan ilimler: Muhkem âyet, ayakta duran (yaşanan) sünnet, âdil hüküm vermek (ve taksim yapmak)."[186]
Şeyhân (Buhârî ve Müslim), Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin rivayetlerine göre Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Kim, bizim dinimizde, onun tasvip etmediği bir şey icad ederse o, (kişi ve işi) reddedilir."[187]

İkinci Grup Hadisler

Burada vereceğimiz hadisler, şu konuları ortaya koymaktadır:
1- Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine yapışmak.
2- Sadece Kur'ân'da olanı alıp onunla amelden, Kur'ân'da olan bir hüküm getirmediği zaman sünneti terketmekten, hevâya uymaktan ve kendi görüşüyle yetinmekten nehiy.
3- Allah'ın Rasûlü, ancak O'nun farz kıldığını emreder ve sadece O'nun sakındırdıklarını nehyeder. Daha önceki haberlerde geçtiği gibi...
Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbii Mâce'nin Irbaz b. Sâriye'den (r.a) rivayet ettiklerine göre o, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), bir gün bize namaz kıldırdı. Sonra bize dönerek etkili bir vaaz verdi. Öyle ki gözlerimiz yaşardı, kalplerimiz duygulandı. Cemaatten bir kişi:
"Ya Rasûlallah ! Bu vaazınız, sanki veda edecek bir kimsenin konuşmasına benziyor. Bizlere ne tavsiyede bulunursunuz?" dedi. Allah Rasûlü (s.a.v):
"Size, Allah'tan korkmanızı, başınızdaki idareci Habeşli bir köle de olsa, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Şüphesiz, sizden (benden sonra) yaşayacak olanlar, pek çok ihtilâflar görecektir. Sizin, benim sünnetime ve hidâyet üzere giden râşid halifelerimin gidişatına sarılmanız gerekir. Onlara yapışıp canla-başla sahip çıkın. (Dinin tasvip etmediği) sonradan dine sokulan şeylerden sakınınız. Şüphesiz, (bu sıfattaki) her yeni şey, bida'ttir. Her bid'at dalâlettir. (Tevbe edilmeyen) her dalâletin sahibi ateştedir."[188]
Müslim, Râfi b. Hudeyç'ten (r.a), Rasûlullah'm (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Siz, dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz. Ben de dinle ilgili işlerinizi en iyi bilirim. Size, dininizle ilgili bir şey emrettiğim zaman onu alıp yapınız."[189] Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre'den (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Ben size bir şey söylemediğim müddetçe, beni kendi hâlime bırakın. Sizden öncekilerin helak oluşu, ancak peygamberlerine çok sual sorup, onlara muhalefet etmeleri yüzünden olmuştur. Öyleyse size herhangi bir şeyi nehyettiğim zaman ondan kaçının, bir şeyi emrettiğimde de gücünüzün yettiği kadar, onu yapın."[190]
Yine Buhârî ve Müslim, Hz, Âişe'den (r.h), O'nun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Raşûlullah (s.a.v), yapılmasında ruhsat olan bir iş yaptı. Bir grup kimse de onu yapmaktan uzak durdular. Bu hareketleri Rasûlullah'a (a.s) ulaştı. Bunun üzerine, ashabına bir konuşma yaptı; Allah'a hamd ve senadan sonra: "Bazılarına ne oluyor ki, benim yaptığım bir işi yapmaktan çekiniyorlar. Vallahi, ben, onların Allah'ı en iyi bileni ve O'ndan en çok korkanıyım," buyurdu.[191]
Hafiz İbn Hâcer (852/1448), İbnu'd-Din ed-Dâvudî'den şunu nakletmiştir: "Rasûlullah'ın (a.s) ruhsatla amel ettiği bir işten çekinmek, en büyük günahlardan biridir. Çünkü böyle yapan kimse, kendisini, Allah Rasûlün (s.a.v)'den daha muttaki görmektedir."
"Ben derim ki: Böyle düşünenin dinden çıktığında şüphe yoktur. Fakat hadiste işaret edilen kimse, Hz. Peygamber (s.a.v)'in geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiğini, O, bir iste ruhsatla amel ettiğinde günahları af garantisi verilmeyen kimseler gibi olmadığını, günahları affedilmeyen kimselerin kurtuluşa ermesi için azimet ve zor ameller yapmaya muhtaç olduğunu sebep göstermiştir.
Hz. Peygamber (s.a.v) de onlara, her ne kadar günahları affedilmiş olsa bile, bununla beraber, insanların Allah'tan en çok korkanının kendisi olduğunu haber vermiştir. Demek ki Hz. Peygamber (s.a.v), ruhsat olsun, azimet olsun, her ne tür amel etse, amelinde son derece takva ve haşyet içindedir. Günahlarının affedilme nimeti O'nu, amelinde gevşekliğe götürmemiş, bilakis O, bu nimetin şükrünü eda için çırpınmıştır. O'nun, bazen amelinde ruhsatla hareket etmesi, azimet olanı, gayret ve dinçlikle yapmasına yardım içindir."[192]
İmam Şafiî, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, Ebû Râfî'den (r.a), Raşûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Sakın, sizden birini, koltuğuna yaslanmış bir halde kendisine emrettiğim veya nehyettiğim bir haber geldiğinde: 'Bunu ben bilmi-yo-rum. Biz Kur'ân'da bulduğumuza tâbi oluruz,' derken bulmayayım."[193]

Üçüncü Grup Hadisler

Bu kısımda vereceğimiz hadisler, Hz.Peygamber (s,a.v)'in hadislerinin dinlenmesi, onların ezberlenmesi ve onları kendi asrında yaşayanların, daha sonra gelecek olanlara tebliğ etmesiyle ilgili emirlerini ve bu işi yapanlara büyük bir ecir vaadini ifade etmektedir.
O'nun bu emirleri, sünnetin hüccet olmasını gerekli kılmakta-" dır.
İmam Şafiî (r.h), demiştir ki; "Raşûlullah (s.a.v), kendi sözünün dinlenip ezberlenmesi ve hakkıyla aktarılmasını tavsiye etmiştir. Bu da O'nun, ancak kendisine tebliğ yapılanlara hüccet olan şeyleri emrettiğini gösterir. Çünkü bu, ya yerine getirilmesi gereken bir helâl, ya kaçınılması gereken bir haram veya uygulanması icab eden bir had veyahut alınıp verilmesi gereken bir mal veyahut da din ve dünya ile ilgili bir nasihattir."
Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisi adına yalan söylemekten ve hadisini gizlemekten nehyetmesi, bunu yapanları şiddetli bir azabla tehdit etmesi ve kendisi adına yalan söylemenin, başkası adına yalan söylemek gibi olmadığını bildirmesi de onun haberlerinin, daha sonrakiler için bir delil ve kaynak olduğunu gösterir.
Bunun böyle olmasının tek sebebi şudur: Hadîs-i şerîf, Allah Teâlâ'nın hükümlerini kapsayan bir delildir. Bu durumda, Hz. Peygamber (a.s) adına yalan söylemek ve ondan

sâdır olan herhangi bir şeyi gizlemek, Allah'ın hükmünü değiştirmeye, insanların ondan câhil kalmasına ve Allah'ın indirdiklerinin dışındaki şeylerle amele götürür.
Hadis-i şerifler, bahsettiğimiz konumda olmasaydı Hz. Peygamber (s.a.v)'in dışındaki bir kimse adına yalan söylemek ve ondan sâdır olan şeyleri gizlemekle, Raşûlullah (a.s) adına yalan söylemek ve ondan sâdır olan şeyleri gizlemek arasında bir fark olmaz, onun adına yalan söyleyenle, haberlerini gizleyen kimse, bu şiddetli tehdidi haketmezdi.
Beyhakî Medhal'de ve Dârimî Sünen'inde, Ebû Zerr'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Raşûlullah (s.a.v), bize, iyiliği emretmek, kötülükten nehyet-mek ve insanlara sünnetleri öğretmemiz konusunda gevşek ve âciz olmamamızı emretti.'[194]
Raşûlullah (s.a.v), veda haccında vermiş olduğu hutbede şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin! Sizden burada bulunanlar, bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Kendisine haber ulaştırılan nice kimseler, onu ilk işiten ve nakledenden daha anlayışlı ve kavrayışlıdır."[195]
Beyhakî (458/1066) demiştir ki: "Şayet sünnetin delil oluşu sabit ve zarurî olmasaydı; Hz. Peygamber (s.a.v), veda hutbesinde, kendisini dinleyenlere, dinleriyle ilgili işleri öğrettikten sonra: 'Dikkat! Sözlerimi tebliğ edin,' demezdi."
İmam Şafiî (r.h), İbn Mesud'dan (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Benden işittiği hadisi ezberleyip hıfzeden ve onu başkalarına tebliğ eden kimsenin, Allah, yüzünü ağartsın. Nice fikha kaynak olacak ilimleri taşıyan vardır ki, fakih değildir. Nice fıkıh yüklü kimseler, kendisinden daha fakih (anlayışlı) olana ilim nakleder. Uç şey vardır ki, müslümanın kalbi, onlarda hıyanetlik içinde olmaz. Bunlar: Allah için ihlâsla amel, müslüman-lara nasihat ve cemaatlarına devam. Şüphesiz müslümanların birbirini hakka daveti, onları serden korur ve destek olur."[196]
İbn Abdilberr, bu hadisi kısa olarak rivayet etmiştir. Hatib Tebrizî (737/1336), Mişkâtu'l-Mesâhih'te şöyle der: "Hadisi, Şaftı, Beyhakî -Medhal'de- Ahnıed, Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Dârimî, Zeyd 6. Sâbit'ten (r.a) rivayet etmişler; ancak Ebû Dâvud ve Tirmizî, 'Üç şey var ki, onlarda hiyânetlik yapmaz...' kısmını zik-retmemişlerdir." Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne isimli eserinde, hadisin ilk kısmını rivayet etmiş ve "Bu hadis mütevâtirdir," demiştir.
Nasr el-Makdisî, el-Hucce ala Târiki'l-Muhacce adlı eserinde Hz. Ali'den, Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Size, benden, ashabımdan ve önceki nebilerden sonra bütün bunlar adına kimlerin halife olduğunu söyleyeyim mi? Onlar, Allah için, Allah yolunda Kur'ân'ı ve hadislerimi taşıyıp başkalarına nakledenlerdir."[197]
. Tabarânî el-Evsat'da, İbn Abbas'tan (r.h), O'nun şöyle dediğini nakleder: Rasûlullah (s.a.v): "Allah'ım! Halifelerime rahmet eyle," buyurdu. Biz, "Ya Rasûlallah! Sizin halifeleriniz kimlerdir? " diye sorduk. Efendimiz (s.a.v): "Benden sonra gelip hadislerimi rivayet eden ve onları insanlara öğretenlerdir,"buyurdu.[198]
el-Makdisî, el-Hucce kitabında, Berâ b. Âzib'den (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim, kendisine faydalı olacak iki hadisi öğrenir veya başkasına faydalanacağı iki hadis öğretirse, bu yaptığı iş, altmış yıllık (nafile) ibâdetten daha hayırlıdır."[199]
Ebû Nuaym (430/1038), Hilye'de, İbn Abbas'tan (r.h), Rasûlullah'm (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim, ümmetime, uygulanmasıyla bir sünnetin yerine getirildiği veya bir bid'atm ortadan kalktığı bir hadis ulaştırırsa ona Cennet vardır."[200]
el-Makdisî, el-Hucce'de, Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim, ümmetim için kendilerine dinî işlerinde faydası olacak kırk hadis ezberlerse, kıyamet günü âlimlerle birlikte hasredilir."[201]
Makdisî, hadisi başka bir senedle, Ebû Hureyre'den şu lafızlarla rivayet etmiştir: "Kıyamet günü peygamberlerle beraber haşro-lunur." Yine müellif, bir başka yolla, Ebû'd-Derdâ'dan (r.a): "Allah o kimseyi kıyamet günü fakih olarak diriltir, ben de kendisine şahid olurum," lafzıyla, İbn Abbas'tan da (r.h): "Kıyamet günü ben ona şefaatçi olurum,"ifadeleriyle rivayet etmiştir.
Buhârî, Abdullah b. Amr'dan (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Benden (duyduğunuz) bir âyet de olsa onu tebliğ edin. Hadislerimi de rivayet ediniz ve yalan söylemeyiniz. Kim, kasıtlı olarak benim adıma yalan söylerse kendini, Cehen-nem'deki yerine hazırlansın."[202]
Tabarânî, Evsafda, Ebû Bekir'den (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim benim adıma kasıtlı olarak yalan söyler veya emrettiğim bir şeyi reddederse, Cehennem'deki yerine kendini hazırlasın."[203]
Yine Tabarânî, el-Kebîr'de, Selman el-Fârisî'den (r.a), Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim, benim adıma kasıtlı olarak yalan söylerse, Cehennemide gireceği yere kendisini hazırlasın. Kim, benden kendisine ulaşan bir hadisi reddederse, kıyamet günü onun hasmı ben olurum. Size, benden yaklnen tanımadığınız bir hadis ulaştığı zaman: 'Allah en iyisini bilir,'deyiniz."[204]
Buhârî ve Müslim, Muğire'den (r.a), Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Benim adıma yalan söylemek, baş-, kası adına yalan söylemek gibi değildir. Kim, kasden benim adıma yalan söylerse, ateşteki yerine hazır olsun."[205]
el-Makdisî el-Hucce'de, Ebu'd-Derdâ'dan (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Kim, sabah ve akşam sünnetimi öğrenmek arzusuyla yola çıkarsa, sabah akşam Allah yolunda cihad eden kimse gibi sevaba ulaşır. Kim, Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği bir ilmi (isteyeni ve duyurulma gereği varken) gizlerse, Allah Teâlâ, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurur."[206]
Yine el-Makdisî'nin, Muaz b. Cebel'den (r.a) rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin arasında bid'at-ler yayıldığı ve ashabıma dil uzaltildığı zaman âlim, ilmini ortaya koysun. Eğer bunu yapmazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olur."[207]
Velid b. Süleyman'a: "İlmin ortaya konması nedir?" diye sorulunca, "Sünnetin açıklanmasıdır," demiştir.

Beşinci Delil:

Sadece Kur'ân-ı Kerîm'le Amel Etmenin Güç ve Zor Olmasıdır

Kendisine bir vahiy gelmeyen ve Allah tarafından vahiyle desteklenmeyen hiçbir kimsenin, sadece Kur'ân'dan, İslâm şeriatının hüküm ve tafsilâtını anlaması mümkün değildir. Bunun için o kimseye, vahiy yoluyla gelen veya Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendi içtihadıyla Kur'ân'dan çıkardığı ve Allah Teâlâ'nın tasvip ettiği sünnete bakması gerekir. Ancak bu. şekilde, Allah'ın murâdını anlamak ve Kur'ân'dan, hükümlerin tafsilâtını ortaya çıkarmak mümkün olur. Çünkü bunun için tek yol sünnettir.
Şayet sünnet, hüccet (hükümlerde delil ve kaynak) olmasaydı, müçtehidlerden hiçbirinin ona bakması ve bu konuda ondan destek alması sahih olmaz ve hiçbir kimse, mükellef olduğu şeyi anlamazdı. Bu durumda hükümler yok olur, teklif ortadan kalkar ve Allah Teâlâ için mümkün olmayan bir abes meydana gelmiş olurdu.

Zikrettiğimiz bu konularda, bir müçtehidin tek basma, kendi görüşüyle hareket etmesi mümkün değildir. Çünkü Kur'ân, i'cazda en yüksek noktada, belagat ve fesâhatta en ileri seviyede olduğu için pek yüksek mânâlar ve söyleyenle kendisine vahyedilenin dışında kimsenin bilemeyeceği, çoğu bize kapalı, pek çok esrar ve ilim hazineleri ihtiva etmektedir.
İmam Buhârî rivayet ediyor: Rasûlullah Efendimiz (s.a.v)'e, kırmızı tüylü (en değerli) develerden zekât verilip verilmeyeceği sorulduğunda: "Bana (şu ana kadar) bu hususta: 'Kim, zerre miktar hayır işlerse, âhirette onu görür (sevabına nail olur); kim de zerre miktar şer işlerse âhirette onu görür.'[208] mealindeki, geniş manâlı ve mevzuunda tek olan âyetten başkası inmedi," buyurdu.[209]
Şimdi, soruya ve cevaba iyi bak. O'nun, bu âyetten, sorulan sorunun hükmünü nasıl çıkardığına dikkat et. Bir başkasının bunu yapmaya gücü yeter mi..?
Kur'ân-ı Kerîm, aynı zamanda birtakım mücmel (kapalı) ve müşkil âyetleri ihtiva etmektedir. Amel için onları açıklayacak, te'vil ve tefsir edecek bir şerh gerekmektedir. Bu şerh ve açıklamanın, Allah Teâlâ katından olması gerekir. Çünkü kullarım mükellef tutan, O'dur. Ayette neyin kasdedildiğini en iyi O bilir; başkası buna vâkıf olamaz. İşte bu açıklama, vahiyle bildirilmiş olan veya Rasûlullah (a.s)'m kendi içtihadıyla ortaya koyduğu ve Allah tarafından tasvip gören sünnettir.

Bunun için Allah Teâlâ, şöyle buyurmuştur: "Kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye, sana bu Kur'ân'ı indirdik." W)
Bu dediğimize örnek olabilecek birkaç misal verelim: Allah Teâlâ, âyetinde: "Gereği üzere namazı kılınız ve zekâtı veriniz," buyurmaktadır.
Bu âyetten, namaz ve zekâtın farz olduğu anlaşılmaktadır. Fakat farz kılınan bu namazın mahiyeti ve keyfiyeti nedir? Ne zaman yapılır? Kaç rek'at kılınır? Kime farzdır? Ömürde kaç defa farz olur? Bunlar, sadece bu emirle bilinmemektedir.
Aynı şekilde zekâtı ele alalım. Zekât nedir? Kime farzdır? Hangi maldan gerekir? Miktarı ve farz olma şartı nedir? Sadece yukarıdaki emirden bunların cevabı anlaşılabilir mi?

Bir başka âyette Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "Şimdi siz, akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı teşbih ediniz."[210]
Bu âyetten teşbihin vâcib, vaktinin de kısaca sabah ve akşam olduğunu anlıyoruz.
Fakat buradaki tesbihden kasdedilen nedir? "Namaz kılınız.," âyetindeki namaz mıdır? Yoksa "Sübhânallah" demek gibi başka bir şey midir?
Bir başka âyette ilâhî emir şudur: "Kur'ân'dan kolayına geleni oku..."[211] Bu âyetten, kolay olan şeyin kıraatinin vâcib olduğunu anlıyoruz. Fakat bu kiraatla ne kasdedilmektedir? O, namaz mıdır? Yoksa Kur'ân okumak mıdır? Namaz olduğunda, tek rek'at yeterli midir? Yeterli olduğunu düşünelim. Peki, bu bir rek'atta neler yapılacak, nasıl kılınacaktır?

Başka bir âyette şu emir verilir: "Ey iman edenler! Rükû ve secde edin."[212] Bu âyetten rükû ve secdenin farz olduğunu anlıyoruz. Fakat bunların yapılış şekli nasıldır? Bunlardan murâd nedir? Namaz mıdır, yoksa başka bir şey midir? Kasdedilen namaz ise rükû ve secdelerin adedi aynı mı olacak; biri, diğerinden farklı mı olacak?.. Bunlar, bu âyetten anlaşılmamaktadır.
Bir başka iîâhî emir: "Şüphesiz Allah ve melekleri, Peygambere salât etmektedirler. Ey iman edenler, siz de Peygambere salât edin ve tam bir teslimiyetle selâm verin."[213]

Ayette geçen "salât'la ne kasdedilmektedir? Bu, Allah Teâ-lâ'mn/'Salâtı (namazı) kılınız," âyetindeki namaz mıdır, yoksa başka bir şey midir? Allah'ın, meleklerin ve bizim salâtımız nedir? Nasıl olur?
Şu âyete bakalım: "Altını ve gümüşü biriktirip, onları Allah yolunda infâk etme-yenlere, acıklı bir azabı müjdele."[214] Bu âyetten, mal biriktirmenin ve infâk etmemenin haram olduğunu anlıyoruz. Fakat mal yığmaya mukabil, yapılması istenen infâkla ne kasdedili-yor? Bu infâk şekli, âyet-i kerîme nazil olduğu zaman Sahâbe'nin anladığı gibi bütün malın infâk edilmesi inidir, yoksa bir kısmının verilmesi midir? Bu kısmın da miktarı ne kadardır? Bunlar, ifade edilmemiştir.

Şu âyete bakalım: "Hacc ve umreyi Allah için tamamlayın."[215] Âyet-i kerîmeden, hacc ve umrenin eksiksiz yapılmasının farz olduğunu anlıyoruz. Fakat bunlardan kasdedilen nedir? Câhiliye döneminde Arapların hacc ve umre adına yaptıkları bütün fiiller mi, yoksa başka bir şey mi? Hacc ve umre nedir? Ömürde kaç kere farzdır? Âyette bu konular açıklanmamıştır.
Bir başka âyeti ele alalım. Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "îman eden ve imanlarına zulüm karıştırmayan kimseler (var ya), işte güven onlarındır. Ve doğru yolda olanlar da onlardır."[216] Allah Teâlâ'mn emniyet ve hidâyet için bulunmamasını şart koştuğu zulüm nedir? Sahâbe-i Kirâm'ın anladığı gibi bütün günah çeşitleri midir?[217] Yoksa ondan bir çeşit midir? Öyleyse bu çeşit hangisidir? Bütün bunları, direkt olarak âyetten anlama imkânımız yoktur.

"Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan (başkalarına) bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah Azız ve Hakîm'dir."[218] Bu âyet-i kerîmeden, hırsızlık yapan erkek ve kadının ellerinin kesilmesinin farz olduğunu anlıyoruz. Fakat el kesmeyi icab ettiren bu hırsızlık, lügat mânâsından anlaşılan bütün hırsızlık çeşitleri midir, yoksa başka bir şey midir? Eğer başka bir çeşit ise, o nedir? Şartlan ve çalınması el kesmeyi gerektiren malın mikta-n (nisabı) nedir? Sonra bu kesmenin şekli nasıl olacaktır; el omuzdan itibaren mi, dirsekten aşağı mı, yoksa bilekten bu tarafı mı kesilecektir? Ve bu kesme işi, hırsızlık tekerrür ettikçe tekrarlanacak mıdır? Bu ve bunlara benzer pek çok konu açıklama istemekte ve bunu âyetten anlama imkânımız da bulunmamaktadır. Kur'ân'da, buna benzer pek çok âyet-i kerîme vardır.
Şimdi bir an, bu ve benzeri âyet-i kerîmelerde zikrettiğimiz durumları açıklayan sünneti, zarûret-i diniyyeden sünnet vasıtasıyla bilinen şeyleri ve fakihlerin sünnete dayanarak elde ettikleri kıyas ve benzeri delilleri kullanmak suretiyle içtihadlanyla ortaya koyduklan hükümleri bir kenara bırak. Evet, bütün bunları bir kenara bırak ve sonra düşün; yukarıda bahsettiğimiz ve benzeri durumlara cevap vermeye kim güç yetirebilir? Şayet bir kısmına cevap verilebildiğini düşünsek bile bu, hepsi için mümkün müdür? Kimse buna güç yetiremediği zaman, bu vazifeleri yerine getirmemiz mümkün olabilir mi? Hem Allah Teâlâ'nın bizden gizlediği ve ne istediğini açıklamadığı birtakım vazifelerle bizi yükümlü tutması düşünülebilir mi? Böyle bir şeyin Allah Teâlâ'dan sâdır olması, hem muhal hem de abes değil midir?

Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın, Kitabı'nda kapalı olarak zikrettiği bu tekliflerle bizi yükümlü tutmadığını -çünkü O, bizim akıllarımızın, ilâhî muradı anlamaktan âciz olduğunu en güzel şekilde bilmektedir- ancak onları bize açıklayacak, tefsir edecek bir şârih ve müfessir tayin ettiğini göstermektedir. O da bütün bunları, vahiy ve onun desteği ile yapan Rasûlullah'tır (s.a.v).
İbn Hazm'm (r.h) sözleri de bu söylediklerimizi desteklemektedir; o, el-îhkam'&a şöyle demektedir: "Kur'ân'ın hangi âyetinde, öğle namazının farzının dört ve akşamın üç rek'at olduğunu, ruhunun, secdenin, kıraatin ve selâmın yapılış şeklini, oruçta sakınılacak şeyleri, altın, gümüş, koyun, deve ve sığır zekâtlarının ne şekilde olduğunu ve bunların ne kadarından ne kadar zekât alınacağını, haccın vakti, Arafat'ta vakfe, orada ve müzdelifedeki namaz, taşların atılması, ihramın şekli, hacda sakınılacak şeyler gibi hacla ilgili amelleri, hırsızın elinin kesilmesini, haram kılan süt emme şeklini, haram olan yiyecekleri, hayvan boğazlama ve kurban kesmenin usûlünü, hadlerin hükümlerini, boşamanın nasıl vuku bulacağını, alış-veriş hükümlerini, faizin ne ve nasıl oluştuğunu, hüküm ve dâvaların teferruatını, yemin çeşitlerini, hapis sebeplerini, mehirler ve diğer fıkhı meselelerin açıklamasını bulabiliriz? "

"Kur'ân'da birtakım hükümler vardır ki, eğer onlarla karşı karşıya bırakılsak, nasıl amel edeceğimizi anlayamayız. Onları anlamak için tek müracaat kaynağı, Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen nakillerdir. İcmâ da bir kaynaktır; fakat o, bazı meselelerde hükme medar olur. Biz, bütün bunları, Kitâbu'l-Merâtib adlı eserimizde toplayıp zikrettik. Demek ki, zarurî olarak hadise başvurmak lâzımdır."[219]
"Şayet bir kimse, 'Biz, ancak Kur'ân'da bulduğumuzu alır, uygularız' derse, icmâ-i ümmet ile kâfir olur. Böyle düşünen bir kimseye namaz olarak öğle ile akşam arasında bir rek'at, fecrin doğusuyla da diğer bir rek'at kılması gerekli olmaktadır.[220] Çünkü namaz diyebilmek için en az bir rek'at olması yeterlidir. En fazlası için de âyette bir sınır yoktur. Bunu söyleyen kimse, malı ve kanı helâl müşrik bir kâfirdir. Böyle bir görüşe, sadece ümmetin kâfir olduklarında icmâ ettiği bazı müfrid Râfizî'ler sahiptir. Hidâyet ve tevfik Allah'ın elindedir."
"Şunu da bilelim: Eğer bir kimse, sadece ümmetin icmâ ettiği hükümleri alıp hakkında nass bulunan konularda ihtilâf ettikleri bütün hükümleri terketse, ittifakla fasık olur."

İmam Şafiî (r.h), (204/819) er-Risâle ve Cimâu'l-îlm adlı eserlerinde, ibn Hazmın söylediklerine benzer şeyler zikretmiştir. Daha Önce, Ustad Hüdarî'nin, kendisinden yapmış olduğu nakillerde bu konuyla ilgili bahisler geçmişti. Şimdi onun, Risâle'de geçen bazı sözlerini zikredelim:
Allah-kendisine rahmet etsin, O, Risâle'de demiştir ki:[221]
"Allah'ın Kitabı'nın tam olarak anlaşılması için şunların bilinmesi gerekir;
1- Bütün Kur'ân'ın kendisiyle nazil olduğu Arapça.
2- Kur'ân'ın nâsih ve mensûhu.
3- Farz, edeb, irşâd ve ibâha ifade eden hükümler.
4- Allah'ın Kitabı'nda farz kıldığı ve Peygamberi'nin diliyle (sünnet yoluyla) açıkladığı hükümlerde, Peygamberi'ne verdiği açıklama görevi ve yetkisi.
5- Allah'ın farz kıldığı bütün hükümlerde muradının ne ve kimler olduğu, hükmün bütün kullarına mı yoksa bazısına mı hitab ettiği.
G- İnsanlara farz kıldığı taat ve ibâdetler.
7- Darb'i meseller ki bunlar, Allah'ın taatına sevkeden, O'na isyandan sakındıran, nefsanî kazların getirdiği gafleti ortadan kaldıran; nafile ve faziletlere iştiyakı artıran birtakım misallerdir. Âlimlerinde ancak bildikleri konularda konuşmaları gerekir."
İleride yine İmam Şafiî'den bazı nakiller yapacağız inşâallah.

Allah'ın Kitabı'nı, sadece âyetlerle ve aklımızla anlayamayacağımız konusunda ve sünnet olmadan bunun mümkün olmadığı hususunda pek çok hadîs-i şerifler vârid olmuştur. Yine bu konuda Sahabe ve onlardan sonrakilerden sayısız haber rivayet edilmiştir. Hepsi de aynı konuda ittifak halindedir.
Şimdi bunlardan bir kısmım zikredelim:
İbn Ebî Müleyke, Hz. Ebû Bekir (r.a)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'ın Kitabı'ndan bir âyet hakkında kendi görüşümle bir şey söyler veya bilmediğim bir konuda konuşursam, hangi yer beni üzerinde taşır ve hangi semâ beni gölgelendirir."
İbn Abdilberr, Amr b. Dinar'dan, Hz. Ömer'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sizin için sadece iki adamdan korkuyorum: Biri, Kur'ân'ı asıl mânâsının dışında yorumlayan, diğeri de mü'min kardeşinin aleyhine sultana şikâyete koşuşturan."
Yine İbn Abdilberr, Abdulazîz b. Ebî Hâzim'den, Hz. Ömer
(r.a)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu ümmet için imanı kendisini kötülükten koruyacak mü'minle, fışkı açık fâsıktan korkmuyorum. Fakat diliyle süsleyerek Kur'ân okuyan ve sonra onu asıl mânâsının dışında yorumlayan adamdan korkuyorum."
Beyhakî el-Medhal'de, Lâlekâî es-Sünne'de, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Kendi görüşüyle hüküm çıkaranlardan sakının. Şüphesiz onlar, sünnet düşmanıdırlar. Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerini ezberlemek ve öğrenmek kendilerine zor geldiği için kendi görüşleriyle konuşmaya başladılar. Böylece, kendileri haktan saptı; başkalarını da sapıttılar."

Dârimî ve Lâlekâî es-Sünne'de, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Sizinle, Kur'ân'ın müteşâbih ve hükmü kesin olmayan âyetleriyle mücadeleye giren birtakım insanlar gelecektir. Onları, sünneti bilenlere götürün. Şüphesiz sünnet âlimleri, Allah'ın Ki-tabı'nı en iyi bilenlerdir." Lâlekâî, Hz. Ali'den benzeri bir rivayet nakletmiştir.

İbn Sa'd, Tabâkâfmda, İkrime yoluyla, İbnu Abbas'm şöyle dediğini nakleder: Hz. Ali (r.a), beni Haricîlere gönderdi ve: "Onlara git. Kendileriyle tartış; fakat Kur'ân'la delil getirme. Çünkü Kur'ân'ın pek çok bakış açıları vardır. Onlarla, sünneti delil göstererek tartış."
İbn Sa'd, başka bir tarikle de şu rivayeti nakleder: İbn Abbas (r.a) der ki: "Ey mü'minlerin emiri! Ben, Allah'ın Kitabı'nı onlardan daha iyi biliyorum; çünkü Kur'ân, bizim evlerimizde nazil oluyordu." Hz. Ali (r.a), kendisine: "Doğru söylüyorsun. Fakat Kur'ân, pek çok mânâlar ve bakış açıları taşır özelliktedir. Sen, bir şey söylersin; onlar da başka bir şey söylerler. İyisi mi. sen, onlarla, sünnete dayanarak tartış. Kendilerine hadisleri arzettiğin zaman kaçacak yer bulamazlar," dedi. Bunun üzerine İbn Abbas (r.h), yanlarına vardı. Onlarla, hadislere dayanarak tartıştı ve Haricîlerin elinde ona karşı bir delil kalmadı, sustular.
el-Makdisî, el-Hucce'de, Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakleder: "Her şeyin ilmi Kur'ân'da mevcuttur; fakat insanların görüşü onu bulup çıkarmaktan âcizdir."
Ebû Hatim (354/965), İbn Mesud'un (r.a) şöyle dediğini nakleder: "Her şey bize Kur'ân'da açıklanmıştır; fakat bizim anlayışımız, onu idrakten âcizdir. Bunun için Allah Teâlâ: 'Kendilerine indirileni insanlara açıklayasın diye sana Kur'ân'ı indirdik,'[222] buyurmuştur."

Beyhakî, el-Medhal'de; Dârimî, Sünen'inde, İbn Mesud'un (r.a) şu sözünü naklederler: "Ey insanlar! İlim kaldırılmadan Önce ilim öğrenmeye bakınız. İlmin kaldırılması, ilim ehlinin tükenmesi-dir. Bid'atlerden, lügat parçalayarak, ağzı lâfla doldurarak lüzumsuz konuşmaktan sakının. Sizden öncekilerin yolunda bulunun (Kur'ân ve sünnete tutunun). Bu ümmetin son zamanlarında bazı gruplar çıkacak, Allah'ın Kitabı'na çağırdıklarını iddia edecekler. Halbuki kendileri, onunla ameli terketmişlerdir."[223]

İbn Abdilberr (463/1071), Recâ b. Hayve'den, bir adamın şöyle dediğini nakleder: "Hz. Muâviye'nin yanında oturuyorduk, bize: 'Dalâletin en kötüsü şudur: Bir adam Kur'ân'ı okur, fakat onu hakkıyla anlamaz. Sonra onu çocuk, köle, kadın ve cariyelere öğretir; onlar da kalkar, ehl-i ilme karşı Kur'ân'la mücadeleye girişir,' dedi.'[224]
Ahmed b. Hanbel (r.h), İmran b. Husayn (r.a)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kur'ân indi. Rasûlullah (a. s) da birtakım sünnetler ortaya koydu ve: 'Bize (Kur'ân ve sünnete) uyunuz. Vallahi, eğer bunu yapmazsanız, sapıtırsınız,' buyurdu."
Said b. Mansur da İmran'dan şunu nakleder: Aralarında hadis müzâkere ederken, oradan biri: "Bırakın şu hadisi, bize Allah'ın Kitabından bahsedin!" der. Bunun üzerine İmran: "Sen bir ahmaksın, söyle bakalım, Allah'ın Kitabı'nda, namazın nasıl kılınacağını, orucun ne şekil tutulacağını teferruatıyla bulabilir misin? Kur'ân, bunları emretmiş; sünnet de açıklamıştır," diye cevap verir.

Beyhakî de Medhal'de, Şebib b. Ebî Fudâle el-Mekkî yoluyla, İmran b. Husayn'dan (r.a) şunu rivayet eder: İmran (r.a), şefa-attan bahsetti. Cemaattan bir adam söze karışarak: "Ya Ebâ Nüceyd! Sen, bize Kur'ân'da delilini bulamadığımız birtakım hadislerden bahsediyorsun," dedi. Bu sözü duyan imran (r.a) kızdı ve adama:
"Sen Kur'ân'ı okudun mu?" diye sordu. Adam: "Evet," dedi. İmran (r.a):
"Peki, söyle bakalım: Sen, Kur'ân'da yatsının farzının dört, akşamın üç, sabahın iki, öğle ve ikindinin dört rek'at olduğuna rastladın mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır," dedi. İmran (r.a):
"Siz, bütün bunları kimden alıp Öğrendiniz? Siz bizden, biz de Hz. Peygamber (s.a.v)'den öğrenmedik mi? Allah Teâlâ, Kur'ân'da: 'Beyt-i Atik'i (Kabe'yi) tavaf ediniz.'[225] buyurmaktadır. Peki, Kur'ân'da: Yedi defa tavaf ediniz, makâm-ı İbrahim'in arkasında iki rek'at namaz kılınız,' diye bir emir bulabilir misiniz? Veya Kur'ân'da: İslâm'da Celb[226], Cenb[227] ve Sigar[228] yoktur,'[229] şeklinde hükümlere rastladınız mı? Bütün bunlar, hadisle sabittir. Peki Allah Teâlâ'nın, Kitabı'nda: 'Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da kaçının,'(195> buyurduğunu duymadınız mı ?"

İmran (r.a), daha sonra şöyle söyler: "Biz, Rasûlullah'tan, sizin bilmediğiniz daha başka şeyler de öğrendik."
Beyhakî, ayrıca Hasan el-Basrî yoluyla, İmran b. Husayn'dan, benzeri bir konuşmayı, kısa olarak rivayet etmiştir. Hâkim de hâdiseyi aynı yolla nakletmiştir.

İmam Mâlik, İbn Şihab'dan, Hâlid b. Useyd'in ailesinden bir adamın şöyle dediğini rivayet eder: Abdullah b. Ömer'e: 'Ya Ebâ Abdurrahman, korku nama-zını, mukim kimsenin namazını, Kur'ân'da buluyoruz; fakat yolcu namazının nasıl kılınacağını beyân eden bir âyete rastlamadık, onu neye göre kılıyoruz?" dedi. İbn Ömer (r.a):
"Ey kardeşimin oğlu! Biz, hiçbir şey bilmezken Allah (c.c), Hz. Muhammed (s.a.v)'i gönderdi; O, bize neyi, nasıl yapacağımızı öğretti. Biz, ancak O'ndan gördüğümüzü yaparız," dedi.
Beyhakî, el-Medhal'de, Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid'den, yukarıdaki rivayetin benzerini rivayet etmiştir.
İbn Abdilberr, Ebû Said el-Hudri'nin (r.a) şöyle dediğini nakleder: Rasûlullah (s.a.v) âhirete intikal edince, hadiseyi kendimiz için bir felâket gördük. Nasıl böyle görmeyelim ki; Allah Subhânehû, âyet-i kerîmesinde: "Hem bilin ki, içinizde Allah'ın Rasûlü vardır. Şayet O, birçok işlerde size uysaydı, mutlaka sıkıntıya düşerdiniz.'[230] buyurmuştur.

Dârimî, Said b. Cübeyr'den, şunu nakleder: Said b. Cübeyr (r.h), birgün Rasûlullah (s.a.v)'dan hadis rivayet ediyordu. Oradan, adamın biri: "Allah'ın Kitabı'nda buna muhalif hüküm vardır," dedi. Bunun üzerine Said b. Cübeyr:
"Ben, sana Allah'ın Rasûlü (s.a.v)'nden hadis rivayet ediyorum; sen, Allah'ın Kitabı'yla ona karşı çıkıyorsun. Allah'ın Rasûlü (s.a.v), Allah'ın Kitabı'nı senden daha iyi biliyordu," dedi.
İbn Abdilberr ve Beyhakî, Medhal'âe, Eyyûb es-Sahtiyânî'den şunu naklederler: Bir adam, Mutarrıf b. Abdullah'a: "Bize, sadece Kur'ân'dan bahsedin; hadis anlatıp durmayın," dedi. Mutarrıf, adama:
"Vallahi biz, hadisleri Kur'ân'ın yerine anlatmıyoruz. Bilakis, hadisleri anlatmaktaki gayemiz, Kur'ân'ı en iyi bilenin bildiklerini nakletmektir," diye cevap verdi.

İbn Abdilberr, Evzâî'den, Hasan b. Atiyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e vahiy inerken Cebrail (a.s), inen âyeti açıklayan sünneti, o anda kalbine ilham ediyordu."
Bu haberi, Ebû Dâvud Merâsilîn'da, Beyhakî el-Medhal'de değişik bir lafızla rivayet etmişlerdir. Beyhakî'nin rivayeti ileride gelecektir.
İbn Abdilberr (380/990), Meymun b. Mihran'm şöyle dediğini nakleder: "Şüphesiz bu Kur'ân, insanlardan çoklarının kalbinde yerleşmiştir. Siz, Kur'ân'ın dışında hadisleri araştırınız. Bu ilmi, bazıları dünya malı için, bazıları onunla mücadele etmek için, bazıları da şöhret bulup kendisine iltifat ve işaret olunması için öğrenirler. Halbuki ilim ehlinin en hayırlısı, onu, Allah'a itaat için öğrenenlerdir."
İbn Abdilberr demiştir ki: "Kur'ân'ın kalblerde yerleşmesi -Allah en iyisini bilir- ancak sünneti bilen selefin rivayet ettiği hadisler sayesinde, kıraatından çıkan değişik te'villerin tesbitidir. Çünkü bunlara ancak sahih hadislerle vâkıf olunur. Yoksa nefsin desise ve fikirlerin çekişmesiyle bu oluşmaz. Ehl-i hevânın yapıp da yıktığı gibi."
İbn Abdilberr, Hasan el-Basrînin şöyle dediğini rivayet eder: "Sizden öncekilerin helak oluşunun tek sebebi şudur: Önlerine birçok yol çıkınca hak yoldan ayrıldılar, peygamberlerinden gelen haberleri terkettiler, dinî konularda kendi görüşleriyle hüküm vermeye başladılar. Böylece kendileri sapıttı, başkalarını da sapıklığa şevkettiler."
İbn Abdilberr, İbn Mübârek'ten nakleder: O, bir adama, şöyle demiştir: "Hüküm verme işiyle mübtelâ olduğun zaman, hadis ve selefin haberlerine yapışman gerekir."
Beyhakî'nin Medhal'de naklettiğine göre İbnu'l Mübârek'e:
"Kişi ne zaman fetva verebilir?" diye sorulunca: "Hadis ve haberleri iyi bildiği ve keskin görüşlü olduğu zaman," demiştir.
Yine Beyhakî, el-Medhal adlı eserinde, Eyyûb es-Sahtiyânî'nin (131/748) şöyle dediğini rivayet eder: Bir adama sünnetten bahsettiğin de, 'Bırak sünneti; sen, bize Kur'ân'dan haber ver,' derse, bil ki o adam, haktan sapmış birisidir."
Evzâî (176/792) der ki: "Bunun sebebi şudur: Sünnet, Kur'ân üzerine hüküm koyucu olarak gelmiştir. Kur'ân ise sünnet üzerine hüküm koyucu olarak gelmemiştir."Beyhakî bu sözü, Yahya b. İbn Kesir'den de rivayet etmiştir.

Yine Beyhakî, Mekhul'dan şunu nakleder: "(Açıklanmaya ihtiyacı olduğu için) Kur'ân, sünnetin ona muhtaç olmasından daha çok, sünnete muhtaçtır. Alimler, bununla, sünnetin Kitab'ı tefsir edip ondaki ilâhî muradı açıkladığını vurgulamak isterler.

Fadl b. Ziyad el-Bağdâdî demiştir ki: Ahmed b. Hanbel'e,
'Sünnet, Kur'ân üzerine hüküm koyucudur/ şeklinde rivayet edilen söz sorulduğu zaman, şöyle söyledi: 'Ben, bu şekil söylemeye cesaret edemiyorum. Fakat sünnet, Kitab'ı tefsir eder ve açıklar/ diyorum."[231]
Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde, Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini nakleder: "Hadisler, bizim yanımızda Rasûlullah (s.a.v)'tan gelen rivayetlerdir. Onlar, Kur'ân'ı açıklar. Onlar, Kur'ân'ın işaret ettiği mânâların delilleridir."
Nasr b. el-Makdisî, el-Hucce adlı eserinde, Abdurrahman b. Mehdî'nin şöyle dediğini nakleder: "İnsan, yeme ve içmeye ihtiyacından daha fazla, hadislere muhtaçtır. Çünkü hadisler, Kur'ân'ı tefsir ederler."
Bu, mutlak böyledir. Hem Kur'ân, aynı zamanda nâsih ve mensûhu da ihtiva etmektedir. Her ikisinin bilinmesi, müçtehid için zarurîdir.
İmam Müslim, Hz. Ali'den şunu rivayet eder: Hz. Ali (k.v), insanlara kıssa anlatan bir kıssacıya uğradı. Kendisine: "Nâsihi ve mensûhu biliyor musun1?" diye sordu. Adam, "Hayır" deyince, Hz. Ali (k.v) şöyle dedi: "Kendini ve insanları helak ettin." İmam Müslim, bu haberin aynısını, İbn Abbas'tan (r.a) rivayet etmiştir.

Bir müçtehid için nâsihi ve mensûhu tanımak, ancak her ikisinin iniş vakitlerini bilmekle veya Hz. Peygamber (s.a.v)'in haber ve beyanıyla olabilir. İmam Şafiî (r,h), demiştir ki: "Allah'ın Kitabı'n-daki nâsih âyetlerin ekseriyeti, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünneti sayesinde bilinebilir."[232]
Şayet, nâsih ve mensûh konusunda sünnet yol göstermeseydi, bu durumda, ya her ikisiyle amel edecek ya ikisini de terk edecek veya hangisinin nâsih olduğunu bilmeden birisiyle amel etmemiz gerekecekti. Halbuki bütün bunlar bâtıldır.
Son olarak şunu da hatırlatalım: İmam Ahmed (r.h), Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaat konusunda bir kitap yazmış ve kitabında, Rasûlullah'ın sünnetlerinin birbirine taâruzu konusunda, Kur'ân'ın zahiriyle delil getirene ve sünnetle hüküm çıkarmayı terkedene cevaplar vermiştir.
Bahsimizin sonunu, Ibnu'l-Kayyim'm (751/1350) misk kokulu şu güzel açıklamalarıyla bağlayalım; o, der ki: "Allah Teâlâ, Hz. Muhammed'i hidâyet ve hak din ile gönderdi. Kâfir ve müşrikler istemeseler de Allah, onunla gönderdiği dini, bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini görevlendirdi.
Ona tâbi olanlara, nur ve hidâyet olan Kitabı'nı indirdi. O Ki-tab'ın zahirinden, bâtınından, hâss ve umûmî olanından, nâsihin-den, mensûhundan, kısaca ilâhî Kitab'ın bütün âyetlerinden neyi murâd ettiğini ifade için Hz. Peygamberi'ni delil ve aracı kıldı. Bu durumda Rasûlullah (s.a.v), Allah'ın Kitabı'nı halka sunan ve mânâlarını açan bir mübelliğ

oldu. Bu vazifede, Allah Teâlâ'nın Peygamberi için seçtiği ve sevdiği Ashâb-ı Kiram, kendisine şahid oldu ve O'ndan bu ilimleri naklettiler. Bu müşahede ve beraberlik sayesinde onlar, Rasûlullah'ı, Allah'ın Kitabı'nda neyi murâd ettiğini ve âyetlerin ne mânâlara geldiğini bilmede insanların en âlimi oldular. Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra bu ilmin ifade ve nakil işini, onlar üstlendiler."[233]
Câbir (r.a) demiştir ki: "Rasûlullah aramızda iken kendisine vahiy geliyor ve kendisi, gelen âyetin mânâ ve yorumunu biliyordu. Sonra O, âyetle nasıl amel ederse, biz de öylece amel ediyorduk."

Altıncı Delil:

Vahiyle Bildirilen veya Vahiy Derecesinde Olan Sünnettir
Bil ki, Rasûlullah (s.a.v)'tan sâdır olan şeyler, ya Allah'tan gelen hükümleri tebliğ için ortaya konmuş söz ve fiillerdir veya tebliğin dışındaki davranışlarıdır.

Birinci Kısım:
Bu, kesin vahiydir. Bilindiği gibi Allah Rasûlü, bu kısımda hata ve yanılmadan korunmuştur. Hanefî âlimleri buna "vahy-i zahir" demektedirler.
Bu kısımdaki vahiy, bazen onun ilâhî vahiy olduğunu gösteren bir lafızla beraber iner veya başka türlü iner. İlahî vahiy olduğunu ifade eden lafızla birlikte gelen, ya taabbüd (kulluk) ya i'câz veya en kısa bir süreyle meydan okuma ifade eder ki bu, Kur'ân'dır.
İ'câz ve tehaddi özelliği taşımayan vahiy ise lafzının da inzal edildiğini söyleyen görüşe göre hadîs-i kudsîdir. Bunun da vahiy olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), "Rabbu'l-İzzet buyurdu ki," gibi sözlerle Allah'tan haber vermektedir. Bu da yalandan masum bir haberdir. Hz. Peygamberin haberi, Kur'ân'ın Allah'ın kelâmı olduğunu gösterdiği gibi; bunun da Allah'ın kelâmı olduğunu gösterir. Hadîs-i kudsîler çoktur. Bir iki Örnek hatırlatalım:
Ebû Zerr el-Gıfârî (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'tan, Allah Teâlâ'mn kudsî hadiste şöyle buyurduğunu rivayet eder:
"Ey kullarım! Ben, zulmü kendime haram kıldım ve onu sizin aranızda da haram yaptım. Artık birbirinize zulmetmeyin..."
Bir başka örnek:
"Ey kulum, nimetimi sana ulaştırmak için vasıta kıldığım kimseye teşekkür etmezsen, bana şükretmiş olmazsın."[234]
İnen vahiyle birlikte, onun Allah Teâlâ'ya ait olduğunu gösteren bir söz yoksa o, hadîs-i nebevidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait hadis ve uygulamaların vahiy olduğunu, şu âyet-i kerîmeler göstermektedir :
"O (Peygamber), kendi arzusuna göre konuşmaz. O (bildikleri), kendisine vahyedilenden başkası değildir."[235]
"Ben, ancak bana vahyedilene tâbi olurum."[236]
"Allah, sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana daha önce bilmediklerini öğretti."[237]
Daha önce değindiğimiz gibi âyette geçen "hikmet", sünnettir.
"(Rasûlüm!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak (kalbinde yerleştirmek) ve onu okutmak, bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman sen, onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir."[238]

"İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?' diyecekler. De ki: 'Doğu da batı da Allah'ındır. O, dilediğini doğru yola iletir.' İşte böylece, sizin insanlığa şahidler olmanız ve Rasûlün de size şahid olması için sizi mutedil bir millet kıldık. (Ey Rasûlüm), hâlen yönelmekte olduğun Kabe'yi, ancak Rasûle uyanlarla, itaatten yüz çevirenleri birbirinden ayırdet-memiz için kıble yaptık. Bu iş, Allah'ın hidâyet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah, sizin iman (ve amelinizi) asla zayi edecek değildir. Muhakkak Allah, insanlara çok merhametli ve günahlarını fazlaca affedicidir."
"(Ey Muhammedi) Biz, senin yüzünün (vahiy gelmesi için) göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Bunun için seni, razı olacağın kıbleye çevireceğiz. Artık yüzünü, Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki kendilerine kitab (ve ilim) verilenler, onun, Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah, onların yaptıklarından habersiz değildir."[239]

Bu âyet-i kerîmeler, kıblenin, Beyt-i Makdis'ten (Kudüs) Kabe'ye çevrilişi esnasında nazil olmuştur. Bu, bize daha önce Beyt-i Makdis'e yönelmenin, vahiyle belirlendiğini ve emredildiğini gösteriyor. Hz. Peygamber (s.a.v), baba ve dedelerinin kıblesi olması hasebiyle, Kabe'ye yönelmeyi şiddetle arzulamasına rağmen ilâhî emir gelmeden oraya yönelmemiş, kendisi ve ashabı, Beyt-i Makdis tarafına yönelmeye devam etmişlerdi. Bu, bize ayrıca onların bu devamlarının hak ve doğru, kıble değişmeden önce bunun kendilerine vâcib olduğunu gösterir.

Böyle olmakla birlikte şunu da hatırlatalım ki, Beyt-i Makdis'e yönelme, Kur'ân âyetleriyle emredilmemiş tir. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerîmeler, o tarafa yönelmenin sonunda gelmiştir ve sadece Kabe'ye yönelme hükmünü ortaya koymuştur.
Kur'ân'da, bize, Beyt-i Makdis'e yönelmeyi açıklayan başka bir âyet de yoktur. Bütün bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashabının, Kur'ân âyeti bulunmayan bir hükümle amel ettiklerini ve bu amellerinin kendilerine vâcib ve hak olduğunu gösterir.

"Onların bu ameli, sırf kendi akıl ve içtihadlarıyla idi," demek de doğru değildir. Çünkü bilinen bir kıbleye yönelmek ve Hz. Peygamber (s.a.v)Jin Beyt-i Makdis'e yönelirken Kabe'ye yönelmeye fazlaca rağbetinin bulunması bir yana, akıl, herhangi bir kıbleye yönelmenin vâcib olmasına kendi hesabıyla bir yol ve gerekçe bulamaz. Şu halde Beyt-i Makdis'e yönelmek, Kur'ân'm dışındaki bir vahiy ile olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kur'ân'dan hariç vahiy aldığını, şu hadîs-i şerifler de göstermektedir:
Rasûlullah (s.a.v) buyurmuştur ki:
"Dikkat edin, bana, Kur'ân'la birlikte bir misli daha verildi."
"Sizden birisi koltuğuna yaslanmış olarak Allah Teâlâ'nın, sadece şu Kur'ân'dakileri mi haram kıldığını düşünüyor. Dikkat edin! Ben de birtakım şeyler emrettim; bazı şeyleri tavsiye, bazılarını da nehyettim. Onlar (miktar olarak) Kur'ân kadar yahut ondan daha fazladır."[240]
Beyhakî'nin, Talha b. Nudayle'den rivayet ettiği bir hadisede şöyledir: Kıtlık olup da fiyatların yükseldiği sene, Hz. Peygamber'e:
"Ya Rasûlallah, bizim için fiatlara 'narh'[241] koyunuz," denildi. Efendimiz (s.a.v):
"Allah Teâlâ, emretmediği bir uygulamayı sizlere hüküm olarak koymamı benden istemiyor. Fakat siz, Allah'ın lütf-u kereminden (size genişlik vermesini) isteyiniz,"[242] buyurdu.
Rasûlullah (s.a.v), Kur'ân'da bulunmayan birtakım hükümleri açıklamış ve uygulamalar ortaya koymuştur. Bu hadis, bunların, Allah'ın emri ve vahyi ile olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Ben, size ancak Allah'ın emrettiklerini emrediyor, nehyettiklerini yasaklıyorum," sözü de konumuzun delilidir.
Makdisî, el-Hucce adlı eserinde, Ebû Hureyre'den (r.a) Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Gıfar'a Allah mağfiret etsin. Eslem'e selâmet versin. Bunu ben demedim, Allah söylüyor."[243]

İmam Şafiî'nin, el-Ümm'de rivayet ettiği şu hadis de Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'ân olarak inen vahyin dışında ayrıca vahiy aldığım göstermektedir:[244] Zeyd b. Hâlid el-Cünehî (r.a) anlatıyor:
Bir Arâbî, Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelip: "Ya Rasûlallah, Allah'ın adıyla senden istiyorum. Bir meselem var; Allah'ın Kitabı ne diyorsa, öyle hükmet," dedi.

Arâbfnin daha dirayetli olan hasmı da: "Evet, ya Rasûlallah, Allah'ın Kitabı ile aramızda hüküm ver; ve müsaade buyur, meseleyi açıklayayım," dedi. Rasûlullah (s.a.v) izin verdi. Adam, olayı şöyle anlattı:
"Oğlum, bu adamın yanında ücretli olarak çalışıyordu. Karısı ile zina etti. Bana, oğlumun recmedileceğini söylediler. Bu sebeple kendisine fidye olarak, çalıştığı adama, yüz koyun ve bir câriye verdim. İlim adamlarına meseleyi sorunca, bana, oğluma yüz sopa ve bir sene sürgün cezası lâzım geldiğini ve bunun karısının da recme-dilmesi gerektiğini söylediler." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v):
"Aranızda muhakkak Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim; verdiğin koyunlar ve câriye sana iade edilecek, oğluna da yüz sopa ile bir sene sürgün cezası verilecektir," dedi ve orada bulunan zâta hitaben:
"Ey Uneys, yarın bu adamın karısına git; zina ettiğini itiraf ederse recm cezasını tatbik et," diye emretti. O da ertesi gün gidip kadına sorunca kadın, suçunu itiraf etti ve kendisine recm cezasını tatbik etti.[245]
Şu hadisler de konumuza delil olmaktadır:
Allah Rasûlü (s.a.v), buyurmuştur ki: "Allah, ümmetime, îsra gecesinde elli vakit namazı emretti. Ben, Cenâb-ı Hakk'a durmadan müracaat ederek hafifletilmesini istedim. Nihayet,beş vakte indirdi."[246]

"Cebrail, bana, Beyt-i şerifin yanında iki defa imam oldu."[247]
Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisine sorulan sorulara hemen cevap vermeyip vahyi beklemesi ve Kur'ân dışında vahiy gelmesi de O'nun, değişik yollarla vahye mazhar olduğunu gösterir.
İmam Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri şu hadis, buna bir örnektir. Ebû Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v): "Sizin için en çok korktuğum, Allah Teâlâ'nın size yerin bereketlerinden çıkaracağı şeylerdir," buyurdu. Kendisine: 'Yerin bereketleri nedir?" diye soruldu. Efendimiz (s.a.v): "Dünyanın zenginlikleridir," buyurdu. Cemaatten bir adam:
"Hayır, şer getirir mi?" diye sordu. Allah Rasûlü (s.a.v), sükût buyurdu. Ben, kendisine vahiy ineceğini düşündüm. Sonra, alnını silmeye başladı. (Müslim'in rivayetine göre az sonra, boşanan terini silerek daldığı halden çıktı ve:
"Soru soran nerede?"buyurdu. Adam:
"Benim, buradayım," dedi. Hz. Peygamber (s.a.v):
"Şüphesiz, hayır ancak hayır getirir,"[248] buyurdu.
Rasûlullah'a (s.a.v) vahiy geldiğinde, vahyin şiddetinden ve ağırlığından kendisinden ter boşanırdı. İbn Abdilberr'in, Evzâî yoluyla, Hasan b. Atıyye'den rivayet ettiği şu söz de bu görüşü doğrulamaktadır: "Rasûlullah'a (s.a.v) vahiy indiğinde Cebrail (a.s), yanında, gelen âyeti açıklayan sünneti de getiriyordu."[249]
Ebû Dâvud ve Beyhakî, bu rivayeti şu lafızlarla tahric ve tes-bit etmişlerdir: "Cebrail (a.s), Hz. Peygamber (s.a.v)'e Kur'ân'ı indirdiği gibi sünneti de indiriyor. Kur'ân'ı öğrettiği gibi sünneti de öğretiyordu."[250]
Beyhakî, el-Medhal'de, Tâvus'tan, onun şöyle dediğini rivayet eder: 'Yanımda, diyetlerle ilgili hükümlerin bulunduğu vahiyle bildirilmiş olan bir sahife var. Rasûlullah (s.a.v)'ın zekât ve diyetlerle ilgili farz kılmış olduğu hususlar, ancak vahiyle bildirilmiştir."
Beyhakî, Evzâî'nin de şöyle dediğini nakleder: "Sana, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis ulaştığında, onun dışında bir şey söylemekten sakın. Şüphesiz Rasûlullah (s.a.v), söylediklerini, Allah Teâlâ'dan alıp tebliğ yapmaktadır."

el-Makdisî, el-Hucce adlı eserinde, Kehmes el-Hemedânî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Hadis ehlinin, dinin koruyucuları olduğunu anlamayan ve kabul etmeyen kimse, Allah'a doğru düzgün kul-luk edemeyen, zayıf akıllı zavallılardan birisidir. Çünkü Allah Teâlâ, Nebisine: 'Allah, kelâmın en güzelini indirdi,'[251] buyururken Rasûlullah (s.a.v) da: 'Cibril, bana Allah'tan (c.c) haber verdi,' demektedir.""Bütün bunlar, -bu konudaki icmâın yanında- Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Kur'ân'dan başka vahyin geldiğini isbat etmektedir.

Şunu da ilâve edelim: Gelen vahiy, Cenâb-ı Hakk'a ait olduğunu ifade eden bir lafızla zikredilmediği zaman, vahyi getiren melek, bir işaret veya fiili ile gelenin vahiy olduğunu bildirir. Meselâ, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şu sözünde olduğu gibi: "Bu, âlemlerin Rabbi'nin elçisi Cibril'dir. Kalbime ilkâ etti ki, biraz gecikse de hiçbir kimse rızkını tamamlamadan ölmez."[252]

Şu hadis de fiil ile haberin vahiy olduğunu bildirmeye örnektir. Hz. Peygamber (s.a.v), buyurmuştur ki: "Cibril, iki defa, Beyt-i şerifin yanında bana imam oldu ve güneş tepe noktasından kaymaya başlayınca öğle namazını, gölge her şeyin iki misli olunca ikindiyi, oruçlunun iftar ettiği vakitte (güneş batınca) akşamı, kırmızı şafak kaybolunca yatsıyı, oruçlunun yeme içmeyi kestiği vakitte (fecir doğunca) sabah namazını kıldırdı. Ertesi gün, her şeyin gölgesi bir misli olunca öğleyi, iki misli olunca ikindiyi, güneş batınca akşamı, gecenin üçte biri geçince yatsıyı, ortalık ağarınca sabah namazını kıldırdı ve: 'Her namazın vakti, birinci ile ikinci vaktin arasından ibarettir,[253] dedi."
Allah Teâlâ, kendisine gelenin vahiy olduğunu ilham eder veya O'ndan geldiğini bildiren kesin, zarurî bir ilim halkeder. O da amel eder.
Peygamberlere gelen ilham, vahiydir. Bunu, İbrahim Aleyhisselâm'ın durumunu anlatan şu âyetten anlıyoruz. İbrahim (a.s), şöyle demişti: "Oğlum ! Ben, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bak, ne diyorsun?" Oğlu: "Babacağım! Sana emredileni yap," dedi.[254]
Müfessirlerin pek çoğu demişlerdir ki, peygamberlerin rüyası vahiydir. Çünkü İbrahim (a.s), oğlunu boğazlama emrini rüyasında almış, bunu oğluna bildirmiş, o da bunun ilâhî bir emir olduğunu bildiği için: "Babacığım, sana emredileni yap," demişti. Bütün bunlar, bu ilâhî emrin rüyada verildiğini ve bu emrin bağlayıcı bir vahiy olduğunu gösteriyor.
Şu âyetten de bu hükme varabiliriz: Allah Teâlâ buyurur ki: "Sâna gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'ân'da zikredilen lanetlenmiş ağacı, insanlar için sadece bir imtihan yaptık."[255]
Bazı müfessirler, bu rüyanın, Mi'râc gecesinde görülmüş olduğunu beyân etmişlerdir.[256]
Vereceğimiz şu âyet-i kerîme de Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Kur'ân'dan başka vahiy ve ilham verildiğini göstermektedir: Allah Teâlâ, buyurur ki: "Allah'ın, sana gösterdiği şekilde, insanlar arasında hükmede-sin diye, sana, Kitab'ı hak ile indirdik."[257] Sana gösterdiği demek, ilham ettiği şekilde, mânâsmdadır. Fabrul-İslâm ve başkaları, bu mânâyı tercih etmişlerdir.[258]

İkinci Kısım: Sünnet

Bu kısım, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Allah Teâlâ'dan tebliğ kasdı bulunmayan söz ve davranışlarıdır. Bunlar da ya Allah Teâlâ tarafından tasvip görüp tasdik edilmiştir veya bu durumda değildir.

Eğer Allah Teâlâ, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bir fiilini tasvip etmişse -o fiil, bizatihi vahiyle ta'lim edilmemiş de olsa- vahiy durumunda ve hükmündedir. Çünkü bir fiilin Cenâb-ı Hakk tarafından tasvip edilmesi, onun gerçek, doğru ve Allah'ın rızasına uygun olduğunu gösterir. İş sadece bu tasviple de kalmıyor. Ayrıca Allah Teâlâ, bize, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olan her söz ve fiile uymamızı, her fiili açık vahiyle bildirmemiş de olsa, vahiyle O'na uymamızı emretmiştir. Şu halde bir kimse, Hz. Peygamber (s.a.v)'den vahiyle bildirilmeyen bir fiilim alıp tatbik etse, bunu, Allah Teâlâ'mın: "Ona uyunuz," emrine imtisal ederek yapmış olacaktır. Bu durumda O'ndan sâdır olan bu türden şeyler, hiç şüphesiz hakikatte kendisine vahyedilmiş durumunda olmaktadır.

İmam Suyûtî'den (911/1505) yapacağımız şu nakil, bu sözlerimi desteklemektedir. O, demiştir ki: Şafiî (204/819) ve Beyhakî (458/1068), Tâvus'tan, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Ben, ancak Allah'ın Kitabı'nda helâl kıldığını helâl kılar ve ancak O'nun Kitabı'nda haram kıldıklarını haram kılarım."[259]

İmam Şafiî (r.h), bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: Bu haber, munkatı'dır. Bununla beraber Rasûlullah (s.a.v), bu hadise uygun olarak hareket etmiş ve böyle davranmakla emr olunmuş tur. Allah Teâlâ, O'na, kendisine vahyedileri şeylere tâbi olmasını emretmiş ve O da bu emre uymuştur. Yine Cenâb-ı Hakk, vahyolunmayan hususlarda da O'nun sünnetine uyulmasını, vahiyle farz kılmıştır. Şu halde kim O'nun sünnetini kabul ederse, Allah'ın emrini kabul etmiştir. Allah Teâlâ'mın bize verdiği emir şudur: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın, neden de yasakladıysa ondan sakının."[260]

Beyhakî, şöyle der: "Hadiste geçen 'Allah Kitabı'nda' ifadesi eğer sahihse Rasûlullah (s.a.v), bununla, kendisine vahyedileni kas-delmiştir. Kendisine vahyedilen de iki kısımdır: 1- Vahy-i metlûv (Kur'ân). 2- Vahy-i gayr-i metlûv (Allah'tan kendisine verilen Kur'ân dışında bilgi ve ilhamlar)."
İbn Mesud (r.a) da İmam Şafiî (r.h) gibi âyet-i kerîmeden, Rasûlullah (s.a.v)'m sünnetini kabul edenin, aslında Allah'ın (c.c) Ki-tab'mın emrini kabul etmiş olacağını söylemiştir. Çünkü Rasûlul-lah'a (s.a.v) tâbi olmanın zorunlu oluşu, Kur'ân'm ortaya koyduğu bir hükümdür,
Hz. Peygamber (s.a.v)'in içtihadına dayanan ve Allah Teâlâ'nın tasvip ettiği hükümler, bu ikinci kısma girmektedir. Hanefî âlimleri, buna "vahy-i bâtın" derler.
Yine, Hz. Peygamber (s.a.v)'den âdet ve tabiatı üzere ortaya çıkan ve Allah Teâlâ'nın açık bir vahiyle yasaklamayıp tasvip ettiği işleri de bu kısma girer. Yemesi, içmesi, giyinmesi, oturması, uykusu ve benzeri davranışları gibi. Dünya ile ilgili konulardaki sözleri de böyledir. Çünkü diğer azalarının fiilleri gibi bunlar da lisanına ait fiillerdir. Allah Teâlâ'nın, O'na karşı, bu fiillerinde tasvibi ve bize de kendisine uyma emri olduktan sonra bütün bunlar, vahiyle bildirilmiş durumda olmakta ve en azından bu fiillerin, Rasûlullah'a (s.a.v) nisbet edilmesiyle zâtına has olduğunu gösteren bir delil bulunmadığı zaman, bizim de onunla amel etmemizde bir sakınca bulunmadığını göstermektedir,
Hz. Peygamber (s.a.v)'in dünyevî konulardaki bazı irşâd ve işaretlerine gelince bunlar, şer'î hükümler değildir ve mutlaka uymak da gerekmez. Bunlar, kendi aramızda birbirimizden bazı şeylerin yapılmasını veya yapılmamasını istemek, aklın yettiği, zekânın ulaştığı kadar, danışılan bir konuda yol göstermek, tavsiyelerde bulunmak gibi şeylerdir.
Meselâ Hz. Peygamber (s.a.v), Ashâb-ı Kirâm'dan, hurmalarım aşılamamalarını istemesi, Bedir harbinde, askeri, harp için uygundur diye bir yerde konaklatması ve daha sonra her iki kararından da yapılan uyarılarla vazgeçmesi, bu kısma Örnektir. Biz, bütün bunlardan, dünyevî meselelerde, bilenlerle gücü yettiği kadar istişare etmenin mübâh olduğunu, işaret ve tavsiye edilen şeyde uyma zorunîuluğu bulunmadığını anlıyoruz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), benzeri durumlarda, bir harama veya mekruha işaret etmiş değildir. Ayrıca şunu düşünmeliyiz: Hz, Peygamber (s.a.v)'in bazı âdete uygun fiilleri, kendisine vahyedilen umûmî bir hükmün içine girebilir. Meselâ, temiz bir yiyecek yemesi, şu âyetlerin hükmü altına girmektedir:
"Boğazlayarak kestiğiniz hayvan size helâldir."[261] "Bütün iyi ve temiz şeyler, size helâl kılınmıştır."[262]
Hiç şüphesiz, âyetlerin umûmî hükmüne giren bu tür fiiller, vahye dayanmış olmaktadır. Eğer Allah Teâlâ, Hz. Peygamber (s.a.v)'in fiillerinden bir fiili, -ister içtihâdî, isterse âdete uygun davranışları olsun- tasvip etmemişse o, sünnet değildir ve onunla delil de getirilmez. Delil getirme, ancak Allah Teâlâ'nın tasvibinden ve delilin peşinden gelen

tenbi-hinden sonra olur.

Bütün bunlardan anlaşılan şudur: Hz. Peygamber (s.a.v)'den söz, fiil ve tasvip olarak meydana gelen ve Allah Teâlâ'nın uygun görüp tasvip ettiği bütün fiilleri, Allah katından gelen bir vahye veya vahiy derecesinde olan bir ilme ve ilhama dayanmaktadır. Bu sıfatla olan bütün fiiller, kullar için bir hüccet ve gereğince amelin lâzım olduğu birer delildir.

Yedinci Delil: İcmâ

Râşid halifelerin ilk döneminden bugüne kadar, selefin eserlerini, halefin haberlerini incelediğimizde, kalbinde zerre kadar iman, birazcık samimiyet ve ihlâs bulunan hiçbir müçtehid imamın, bizatihi sünnete yapışmayı, onunla delil getirmeyi ve gereğince amel etmeyi inkâr ettiğini görenleyiz. Bilakis, onların, sünnete sımsıkı sarıldıklarını, onun çizdiği istikâmette hareket ettiklerini, başkalarını sünnetle amele teşvik ve ona muhalefetten menettiklerini, kendileri ve başkaları için hükümlerinde ona dayandıklarını, sünnete muhalefet eden veya onu hafife alalıa şiddetle karşı çıktıklarını, onu, Rur'ân'ın tamamlayıcısı ve bir açıklayıcısı gördüklerini, kendileri, önlerine sahih ve aksi hüküm bildiren bir hadis geldiğinde, Kitab veya diğer delillerden birine dayanarak elde ettikleri içtihâdî görüşlerinden hemen ona döndüklerini ve onu nazar-ı dikkate aldıklarını görmekteyiz.

Bu konuda seleften, şu meşhur söz nakledilmiştir: "Sahih bir hadis bulunduğunda, benim mezhebim odur. Ona ters düşen sözümü, kaldırıp duvara çarpınız."[263] İmam Şafiî'nin, bu mânâda bir sözü meşhur olmuştur. Müçtehidlerin çoğundan, bu mânâya yakın sözler nakledilmiştir.

Allah kendilerinden razı olsun, onlar, hadisin mevkiini çok yüksek tutuyor, hadis meclisinde edeble oturuyor, hadis âlimlerine hürmet ve ta'zim ediyor, onları övüp kendilerine rıfk ile muamele ediyorlardı. Hadis ehli için düşünce ve itikadları şu idi: Ehl-i hadis, din için en büyük yardımcı, saldırganların hücumuna ve dinsizlerin şüphelerine karşı en kuvvetli koruyucudur. Onlara, ancak bid'at ehli, fâcir ve kâfir düşman olur.

Selef, ayrıca hadis rivayetine büyük önem veriyor, bu yolla uzak-yakın, dünyanın dört bir yanma yol tepiyor, ömürlerini vererek işlerini, zevk ve şehvetlerini, vatan, mal ve evlâtlarını terk ederek hadis almaya ve yaymaya çalışıyorlardı. Bütün bunları, hadisi rivayet, dağınık rivayetleri toplama, onları zapt ve hıfz altına alma> zamanını tesbit, sahih, zayıf ve mevzu olanını birbirinden ayırma konularındaki gayret ve hassasiyetlerinden dolayı yapıyorlardı. Bunca çalışma, ancak şeref ve kıymeti büyük, netice ve faydası pek çok olan bir şey için yapılabilir. Dikkat! Bu şey, İslâm'ın asıl kaynaklarından biridir. Kur'ân'ın ve ekseri hükümlerin anlaşılması ona bağlıdır. O da sünnettir. İşte bu sebeple sünnetin delil oluşunda İslâm âlimleri arasında icmâ hâsıl olmuş, bu konuda söz birliği sağlanıp kesin hükme varılmıştır.
Hadislerde ulemâ arasında meydana gelen ihtilâf iki konuda olmuştur:
1- Bu hadisin, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ait oluşu sahih midir, değil midir?
2- Bu hadis, bu hükme delâlet eder mi, etmez mi?
İmam Şafiî (r.h), demiştir ki: "Ümmet, Önüne Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünneti gelen bir kimseye, herhangi bir insanın sözü için sünneti terk etmesinin caiz olmadığı hususunda icmâ etmiştir."
Yine İmam Şafiî, şöyle demiştir: "İnsanların âlim dediği yahut kendisini ehl-i ilim gösteren hiç-bir kimsenin, Allah Teâlâ'nın, Rasûlullah (s.a.v)'ın emrine uymayı ve hükmüne teslim olmayı farz kılmasında muhalefet ettiğini işitmedim. Sahabe ve Tabiîn içinde, kendisine Hz. Peygamber (s.a.v)'in bir sünneti haber verildiğinde onu:
kabul etmeyen, hükmüne dönmeyen ve onu sünnet olarak görmeyen bir kimse bilmiyorum."

"Bizim, Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen bir hadise (sened veya başka şeyinden dolayı amel etmeyip) muhalif bir görüş ileri sürmemize gelince, bundan dolayı inşâallah hesaba çekilmeyeceğimizi ümid ediyorum. Başkası için böyle değildir. Fakat bazen birisi, sünneti bilmeden, ona ters düşen bir söz söyler; bununla sünnete muhalefeti kasdetmez. İnsan, bazen de yorumunda hata ve gaflete düşer. Bu durumlarda, yandan mazur görülebilir,"[264]

Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiyye (728/1327) (r.h), demiştir ki: "Bilinsin ki; umûmen ümmet yanında kabul görmüş imamlardan hiçbiri, küçük-büyük hiçbir hususta, Hz. Peygamber (s.a.v)'e muhalefeti kasdetmemiştir. Çünkü onlar, Rasûlullah (s.a.v)'a uymanın vâcib olduğunda, kesin olarak ittifak halindedirler. Ve yine Rasûlullah (s.a.v) hariç, diğer bütün insanların sözlerinin bazılarının alınıp, bazılarının terk edilebileceğinde de görüş birliği içindedirler. Fakat bununla birlikte imamlardan birinin, sahih hadisin hilâfına bir görüşüne rastlandığında, bu hadisi terk etmesinde mutlaka bir özrü vardır. Bütün bu özürler de üç çeşittir:
1- Hz. Peygamber (s.a.v)'in onu söylediğine yakînen inanmaması.
2- Bu sözle, bu meselenin kasdedildiğini kabul etmemesi.
3- Hadisle bildirilen hükmün mensuh olduğuna inanması."[265]
Evet, bütün bunlarla birlikte, kendini ilim ehli gösteren ve bizatihi sünnetin delil oluşunu inkâr edenler vardır. Fakat biz, bu kimsenin durumunu araştırdığımızda ve içinde gizlediğini dışa vurduğumuzda, onun, şu üç kimseden biri olduğunu görürüz:
1- Dine girmiş görünür; fakat mü'min değildir. Bilakis, kendisi ve taraftarları lehine yürütülen bir plan adına, dinin asıllarında şüpheler ortaya çıkarmak ve onu kökünden yıkıp temelinden sarsmak için müslüman görüntüsü veren, küfrünü gizleyen bir zındıktır.
O, açıkça müslümanların dinine ve bütün delillerin kaynağı olan Kur'ân'a saldırmaktan çekinir ve onlara başka bir taraftan yanaşır. O da kendisi olmaksızın Kitab'ın anlaşılamayacağı, bütün hüküm ve kanunlarının hükümsüz kalacağı sünnete saldırmaktır. Bu hücumlarıyla, bütün hükümleri yok hükmüne getirecekler, Kur'ân ellerinde bir oyuncak olacak, onu anlamaya güçleri yettiğini zannederek, âyetleri kendi hevâ ve hesaplarına göre yorumlayıp tefsir edecekler, bunları yaparken de: "Biz, Allah Teâlâ'nın, 'Kur'ân'da hiçbir şeyi bırakmadık, açıkladık.'[266] 'Biz sana her şeyin bir açıklaması olarak Kitab'ı indirdik,'[267] âyetleriyle amel ediyoruz," diyeceklerdir.
Evet, bu âyetler haktır; fakat onlar, bunlarla, bâtıl bir mânâ kasdetmektedirler. Şüphesiz Kur'ân, bütün şeriatı (hükmen) ihtiva etmektedir. Bütün kanun ve hükümlerin temeli Kur'ân'dır. Fakat inşâallah, ileride açıklayacağımız gibi bu, onların düşündüğü bâtıl mânâyı isbat ve sünnetin delil oluşunu iptal neticesini vermez.

2- Hadisi inkâr ve iptal eden ikinci tip, açıkça küfrünü ortaya koyan ve yüzündeki perdeyi kaldıran bir kimsedir. Meselâ: "Cebrail hata etti, asıl peygamber Hz. Ali iken yanlışlıkla peygamberliği Hz. Muhammed (s.a.v)'e götürdü." diyen kimse, bu gruba örnektir.

3- Bu gruptaki, hakka ulaşmak, Rabbine güzel ve doğru bir şekilde ibâdet yapmak isteyen bir adamdır; ancak o, aklı şaşkın, gafleti taşkındır. Çeşitli fikirler kendisini sağa-sola, öne-arkaya çekip durur. Zahiren dine bağh, onu savunmaya hırslı, korumaya hevesli görünen zındıkların ileri gelenleri ve dinsizlerin şeytanları, tatlı dilleri ve sahte ahlâkî güzellikleriyle ona bozuk fikirlerini ve bâtıl mezhebleri-ni güzel gösterir, kendilerince kabul görmüş birtakım delil ve hüccetleri öne sürer ve hak ile bâtılı birbirine karıştırırlar; bununla da dini muhafaza ettiklerini ve onu bid'atçılarm görüşlerinden temizleyip asıl safiyetine kavuşturduklarım zannederler. Bunları dinleyen o kimse de duyduğu sözlerdeki hata ve dinsizliği, şer ve fesadı araştırıp anlamaksızm, güzel bir niyet ve şaibesiz bir kalb ile onların doğruluğuna ve sağlamlığına inanarak hatta savunmaya çalışarak onlardan bu görüşleri alır. Heyhat! Ne sinsice bir veriş ve ne ahmakça bir alış! Bunun için; "Akıllı düşman, câhil dosttan daha hayırlıdır/' denmiştir.
Hiç şüphesiz bu kimselerin muhalefetleri, müçtehidlerin, sünnetin delil ve onunla amelin vâcib olduğu konusunda oluşturdukları icmâya herhangi bir olumsuz tesir yapmaz. Sünnetin bu durumu, dinin kesin olarak bilinen meselelerinden olmuştur ve pek çok mesele, onun üzerine kurulmuştur. Nitekim bunların hepsini açıkladık.
Yukarıda, bizden evvelki büyüklerimizin sünnete nasıl sımsıkı rıldıklarını gösteren haberlerden bir miktar zikretmiştik. Bu konuda sayısız diyebileceğimiz haber ve nakil mevcuttur. Kalbinin yatışması nefsinin güvenle dolması ve fıkıh, ilim, edeb ve hikmet yönüyle 'stifadenin olması için bu haberlerin bir kısmını zikretmeyi uygun buldum. İyi dinle, güzel anla!

Ümmetin İmamlarının Sünnete Sımsıkı Sarıldıklarını, Gösterdiği Yola Rûm Oldıklarını, Ona Uymaya Teşvik ve Muhalefetten Men Ettiklerini Gösteren Haberler

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (223/838), Kitâbu'l-Kadâ adlı eserinde ve Dârimî (255/868), Sünen'inde Meymun b. Mihran'ın, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ebû Bekir (r.a), kendisine bir dâva geldiği zaman, Allah'ın Kitabı 'na bakardı; eğer orada dâvayı halledecek bir şey bulursa onunla hükmederdi. Eğer Allah'ın Kita-bı'nda önüne gelen dâva ile ilgili bir şey bulamaz ve Rasûlullah (s.a.v)'ın o konuda bir sünnetini bilirse, onunla hükmederdi. Eğer Ki-tab ve sünnetle meseleyi halledemezse dışarı çıkar ve müslümanlara: 'Bana şöyle şöyle bir mesele geldi. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu konuda verdiği bir hükmü biliyor musunuz?' diye sorardı. Çoğu zaman, birkaç kişi yanına varıp Rasûlullah (s.a.v)'ın o konudaki hükmünü söylerlerdi."

Dârimî'nin rivayetinde, şu ziyâde vardır: "O zaman Ebû Bekir (r.a), 'İçimizde dinimizi muhafaza eden ve bize öğreten kimseler yaratan Allah'a hamdolsun,' derdi."[268]
Ebû Ubeyd de şu ilâve rivayeti zikretmiştir: "O konuda Hz. Peygamber'in bir uygulamasını bulamazsa mü'minlerin ileri gelenlerini toplayıp kendileriyle istişare ederdi; ortak bir görüşte birleştiklerinde, onunla hükmederdi. Hz.Ömer (r.a) de böyle yapardı. Meselenin cevabını Kitab ve sünnette bulamazsa, 'Ebû Bekir'in bu konuda bir hükmü var mı?' diye sorardı. Eğer Ebû Bekir'in (r.a) bir hükmü varsa onunla hükmederdi; yoksa, cemaatın âlimlerini toplayıp kendileriyle istişare ederdi. Ortak bir görüşte birleştiklerinde, onunla hükmederdi. "

Yine Dârimî, Müseyyeb b. Râfiî'nin şöyle dediğini nakleder: "Ashâb, önlerine, hakkında Hz. Peygamber (s.a.v)'den herhangi bir hüküm ve haber bulunmayan meseleler geldiğinde, toplanıp mesele hakkında ortaklaşa görüş bildirirlerdi. Tabiî ki hak, birleştikleri görüşteydi."

Beyhakî, el-MedhaV d e, Zehebî, Tezkîratu'l-Huffaz'da, Kâbisa b. Züeyb'in şöyle dediğini nakleder: Bir nine, Hz. Ebû Bekir'in (r.a) yanına gelip mirastan ne kadar pay alacağını sordu. Hz. Ebû Bekir, kadına: "Bu konuda Allah'ın Kitabı'nda herhangi bir açıklama yoktur. Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetinde de bir uygulama bilmiyorum. Hele sen şimdilik git de ben, bunu insanlara sorayım/' dedi. Ve bu konuda bildikleri bir hadisin olup olmadığım yanındakilere sordu. Muğire b. Şu'be (r.a): "Ben Rasûlullah'ın yanında bulundum. Nineye altıda bir verdi," dedi. Hz. Ebû Bekir:
"Söylediğine senden başka şahid var mı?" dedi. O zaman Mu-hammed b. Mesleme el-Ensârî (r.a) ayağa kalkıp aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, nine için hadisteki hükümle karar verdi.

İmam Ahmed, Arar b. Meymun'un şöyle dediğini nakleder: "Hz. Ömer, bize Müzdelife'de sabah namazını kıldırdı, sonra Meşâr-i Haram'da vakfe yaptı ve: 'Müşrikler, güneş doğmadan Mina'ya gitmezlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v), onlara muhalefet etti,' dedi. Sonra, güneş doğmadan Mina'ya doğru yola çıktı."
İbn Mâce hariç diğer kütüb-ü sitte sahipleri, Abis b. Râbia'mn, şöyle söylediğini naklederler: Hz. Ömer'i (r.a) Hacerü'l-Esved'i öperken gördüm, şöyle diyordu: "Sen bir taşsın; fayda ve zarar vermezsin. Şayet Rasûlullah (s.a.v)'ın seni Öptüğünü görmesey-, dim, ben de öp:nezdim."[269] Hz. Ömer'in bu sözü, Şifâ'da da zikredilmiştir.[270]
İmam Ahmed, Sâlim'den, İbn Ömer'in şöyle dediğini nakleder: Rasûlullah (s.a.v): "Sizden birisinin, hanımı,^ mescide gelmek için izin isterse onu menetmesin,"[271] buyurdu. Ömer b. el-Hat-tab'ın (r.a) hanımı mescidde namaz kılardı. Hz. Ömer, ona: "Sen, benim neyi sevdiğimi bilirsin!" dedi. Hanımı da: 'Vallahi, sen beni bundan nehyedinceye kadar namazımı mescidde kılmaya devam edeceğim," dedi. Hz.Ömer (r.a) saldırıya uğradığında hanımı da mes-ciddeydi.
Hz. Ömer (r.a), hanımının dışarı çıkmasından pek hoşlanmadığı halde Rasûlullah (s.a.v)'ın emrine riâyet ederek hanımını mescid-den menetmemiştir.

İmam Şafiî, Risâle'de, Ebü Dâvud ve Beyhakî Sünen'lerin-de, Tâvus'tan rivayet ettiklerine göre bir gün Hz. Ömer: "Allah adına soruyorum, Rasûlullah (s.a.v)'tan, cenin konusunda bir şey işiten var mı?" diye sordu. Hamele b. Mâlik b. Nâbiğa ayağa kalkarak:
"Evet, ben iki hanımımla beraberdim. Biri diğerine çadır direği ile vurdu ve kadın hemen düşük yaptı. Rasûlullah (s.a.v) da cenin tazminatı olarak bir köle azâd etmesini emretti," dedi. O zaman Hz. Ömer (r.a):
"Bunu duymasaydık az kalsın bunun dışında, kendi görüşümüze göre değişik bir hüküm verecektik," dedi.[272] Haber, İbn Abbas (r.a) yoluyla da rivayet edilmiştir.
Buhârî, Muğire b. Şu'be'den (r.a) rivayet ediyor: O, demiştir ki: "Hz. Ömer, düşük yapan kadının durumunu sordu ve 'Bu konuda Rasûlulah'tan (s.a.v) bir şey işiteniniz var mı?' dedi. Ben de:
'Ben işittim/dedim. 'Nedir?' diye sordu.
'Hz. Peygamber (s.a.v)'in cenini düşürene, erkek veya kadın, bir köle âzad etmesi gerekir, dediğini duydum/ dedim. Hz. Ömer (r.a):
'Söylediğine başka bir kaynak buluncaya kadar yanımdan ayrılma/ dedi. Ben de çıkıp, Muhammed b. Mesleme'yi buldum ve kendisine getirdim. O da Hz. Peygamber (s.a.v)'den bu şekil duyduğuna benimle birlikte şahidlik etti." İmam Müslim de bu haberin benzerini el-Misver b. Mahreme yoluyla rivayet etmiştir.[273]
Buhârî ve Müslim, Abdullah b. Âmir b. Râbia'dan, şu hadiseyi rivayet ederler: Hz. Ömer (r.a), Şam tarafına yola çıktı. (Şam yolunda bir köy olan) Serğ'e gelince, Şam'da veba salgını olduğu haberi geldi. Abdurrahman b. Avı (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Bir yerde veba olduğunu duyarsanız, oraya gitmeyiniz; bulunduğunuz yerde veba yayılmışsa, ondan kaçarak başka yere çıkmayınız,"[274] buyurduğunu haber verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Şam'a gitmeden, bulunduğu yerden geri döndü.
Zührî (124/742), demiştir ki: Salim b. Abdullah b. Ömer, bana, Hz. Ömer'in, Abdurrahman b. Avf'tan işittiği hadisten dolayı insanları geri çevirdiğini haber verdi.

Buhârî, Hz. Âişe'nin (r.a) şöyle dediğini rivayet eder: "Hz. Ömer (r.a), Abdurrahman b. Avf kendisine, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Hecer mecûsîlerinden cizye aldığını haber verinceye kadar, mecûsîlerden cizye almıyordu."[275] İmam Şafiî, Risâle'de, benzeri bir haberi, Becâle yoluyla nakleder.[276]
İmam Mâlik de benzeri bir haberi, Muhammed el-Bâkır yoluyla, şu lafızlarla rivayet eder: Hz. Ömer (r.a), mecûsîlerden bahsetti ve: "Haklarında nasıl davranacağımı bilmiyorum," dedi. O zaman Abdurrahman b. Avf, kendisine, Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Onlara, ehl-i kitaba yaptığınız muameleyi uygulayın (yani cizye alın)," dediğini haber verdi.[277]

Beyhakînin, el-Medhal'âe, Zeyneb b. Ka'b b. Ucre'den naklettiğine göre bu hanıma, Ebû Said el-Hudrî'nin kızkardeşi el-Fü-rey'a b. Mâlik b. Sinan, (kendi başından geçen bir hadiseyi anlatır ve ailesine dönmek için Rasûlullah (s.a.v)'tan izin ister. Çünkü kocası, kaçan kölelerini aramak için yola çıkmış, Kaddüm tarafında onlara yetişmiş, fakat onlar da onu öldürmüşlerdi. Bu sebepten, Rasûlullah (s.a.v)'tan "Aileme dönebilir miyim?" diye izin ister ve: "Zira kocam, beni, kendisine ait bir evde terketmedi," der. Rasûlullah da (s.a.v):
"İddet müddetin dolana dek bulunduğun evde otur," buyurur. el-Fürey'a diyor ki:
"Ben de dört ay on gün iddet bekledim. Osman b. Affan (r.a) halife olunca, bana, Rasûlullah'ın nasıl hüküm verdiğini sordurttu. Ben de başımdan geçeni haber verdim. Ö da ona uyup aynı şekilde hüküm verdi."[278]
Hz. Ali'nin (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Dikkat! Ben Peygamber değilim; bana vahiy de inmez. Fakat ben, gücümün yettiği kadar Allah'ın Kitabı ve Peygamberi Hz. Muhammed'in sünne-tiyle amel ederim."[279]
İmam Alime d ve Beyhakî, Hz. Ali'nin (k.v) şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis işittiğimde, Allah Teâlâ'nın müyesser kıldığı kadar ondan istifade ederdim. Ashâbdan birisi, bana bir hadis söylediğinde ise ona, bunu Rasûlullah'tan işittiğine dair yemin ettirirdim; yemin ederse ona inanırdım. Ebû Bekir de bana -O, şüphesiz doğru söyler- Rasûlullah'ın:
'Mü'min kul, bir günah işledikten sonra güzelce abdest alır, iki rek'at namaz kılar ve Allah'tan (c.c.) affını isterse Allah (c.c), onu mutlaka affeder,'[280] buyurduğunu haber verdi."

İmam Buhârî, Câbir b. Semûre'nin, şöyle dediğini rivayet eder: Kûfeliler, Hz. Ömer'e (r.a), Sa'd'ı şikâyet ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer, başlarına Ammar'ı tayin etti. Ondan da şikâyetçi oldular, hatta onun güzel namaz kıldırmadığını söylediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, adam gönderip Ammar'ı yanma çağırttı ve kendisine:
"Ya Ebâ Ishak! Bunlar, senin güzel namaz kıldırmadığını söylüyorlar, ne dersin?" dedi. O da:
"Bana gelince, vallahi ben, onlara Rasûlullah (s.a.v)'tan gördüğüm namazı kıldırıyorum; ondan hiçbir şeyi noksanlaştırmıyorum. Yatsı namazını kıldırırken ilk iki rek'atta, biraz uzunca ayakta duruyor, son iki rek'atta kıraati hafif tutuyorum," dedi. Hz. Ömer (r.a):
"Ya Ebû Ishak! Bu, senin düşüncen; bakalım halk ne diyor?" dedi ve onunla beraber birkaç kişiyi Kûfe'ye gönderdi. Gidenler, hiçbir mescid bırakmadan bütün Kûfelilere onun durumunu sordular, hepsi de hakkında güzel övgülerde bulundu.[281]

İbn Abdilberr, Dârimî, Hâkim ve Beyhakî, Abdullah b.
Ebî Yezid'den rivayet ederler. O, demiştir ki: 'İbn Abbas (r.a), kendisine bir mesele sorulduğunda şöyle hareket ederdi: Meselenin hükmü Allah'ın Kitabı'nda varsa onu söylerdi. Allah'ın Kitabı'nda yok, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetinde de bir cevap yoksa, bu hususta, Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in uygulamalarına bakardı. Bir şey bulursa ona göre hüküm verirdi. Fakat ne Allah'ın Kitabı'nda, ne Rasûlullah'ın sünnetinde ve ne de Hz. Ebû Bekir ile Hz* Ömer'in uygulamalarında konu ile ilgili bir hüküm yoksa kendi içtihadı ile hüküm verirdi."[282]

Beyhakî, Mâlik tarikiyle, Recâ'nm şöyle dediğini rivayet eder: "Abdullah b. Ömer (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)'in nasıl hareket etti-ğini ve hâllerini araştırır, buna büyük önem verirdi. Öyle ki, bu konudaki dikkat ve ihtimamından, aklını kaybedeceğinden korkulurdu."
Bezzâr ve Kâd-ı Iyâz, Ibn Ömer'den (r.h) rivayet eder:
"Ibn Ömer, Mekke ile Medine arasında bir ağacın altına gelir ve orada öğle uykusuna yatar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in de böyle yaptığını söylerdi..."[283]
Ahmed b. Hanbel, İbn Sîrin'den nakleder. İbn Sîrin, demiştir ki: "Arafat'da Ibn Ömer'le beraberdim. Arafat'dan beraber döndük. Me'zemin'e varmadan dar geçide gelince, hayvanını çökertti. Biz de çökerttik. Namaz kılacak zannettik. Hayvanını tutan kölesi:
'Namaz kılmak için durmadı. Fakat Rasûlullah'ın buraya gelince ihtiyacını giderdiğini hatırladı. O da (Rasûlullah'a (s.a.v) mu-tabaat için) aynı yerde ihtiyacını gidermeyi seviyor,'[284] dedi."

İnsanlar, Abdülmelik b. Mervan'a bey'at ettiklerinde Abdullah b. Ömer (r.a), ona şöyle bir yazı gönderdi: "Allah'ın kulu, mü'minlerin emiri Abdülmelik'e... Ben, gücümün yettiği kadar sana, Allah'ın Kitabı'na ve Rasûlü'nün sünnetine uymak şartıyla bey'at ediyor, dinleyip itaat edeceğimi bildiriyorum. Evlâtlarım da bu şartlarda sana bey'at ettiklerini bildirirler." Bu haberi, İmam Buhârî rivayet etmiştir.[285]
İmam Mâlik ve Tabarânî, Ibn Ömer'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "ilim üçtür:
1- Hakkı söyleyen Allah'ın Kitabı,
2- Hz. Peygamber'in sünneti.
3- Gerektiğinde 'bilmiyorum' demek."[286]
Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman (r.a)'a demiştir ki: "Allah'ın Kitabı, Rasûlü'nün ve O'ndan sonraki iki halifesinin sünnet ve gidişatına uymak şartıyla, sana bey'at ediyorum." Haberi, Buhârî rivayet etmiştir.[287]

Buhârî ve Müslim, Ebû Said el-Hudrî'den (r.a) rivayet ederler. O, demiştir ki: "Ensar'la bir mecliste oturuyordum. Birden, Ebû Mûsâ korku ve endişe içinde çıkageldi."Kendisine: "Seni endişelendiren nedir?" dediler. O da:
"Hz. Ömer (r.a), yanma gitmem için beni çağırttı; kapısına gittim. Üç defa seslenip izin istedim, kimse cevap vermedi. Ben de geri döndüm. Sonra, tekrar çağırttı. Gittim. Yanına varınca:
"Bize gelmene ne mâni oldu?" dedi. Ben de:
"Geldim, kapında üç defa selâm verdim; cevap vermediler ve geri döndüm. Çünkü Rasûlullah (s.a.v): 'Sizden biriniz (bir yere girmek için) izin istediğinde izin verilmezse geri dönsün,' buyurmuştur" dedim. Ömer (r.a):
"Bu söylediğine bir şahid getir, yoksa seni cezalandırırım," dedi. Ebû Mûsâ, durumu anlatıp bir şahid istedi. Onlar da:
"Seninle bu cemaatın en küçüğü gidebilir," dediler. Bunun üzerine Ebû Said, kendisiyle Hz. Ömer'in huzuruna kadar gitti ve Ebû Musa'nın, Hz. Peygamber (s.a.v)'den işittiği izin isteme hadisini kendisinin de işittiğini söyledi. Hz. Ömer, Ebü Musa'ya hitaben:
"Seni suçlamadım, fakat Rasûlullah (s.a.v)'tan nakledilen bir hadis duydum; vesikalandırmak istedim,"dedi.[288]
İbn Mâce ve İbn Hıbban, Urve b. Abdullah b. Kuşeyr'den
rivayet ediyorlar. O, demiştir ki: Muaviye b. Kurra, babasından naklederek bana şunları anlattı: "Müzeyneli bir heyetle beraber Rasûlullah'ın yanına geldim. Kendisine biat ettik. Hz. Peygamber (s.a.v)'in düğmeleri çözülmüştü. Hırkasının yakasından elimi soktum ve sırtındaki Nübüvvet mührüne dokundum."
Urve, demiştir ki: "Muâviye ve oğlunu, yaz ve kış düğmeleri ilikli görmedim. Bu konuda Hz. Peygamber'e ittiba ediyorlardı."[289]

Dârimî, İbn Mesud'dan (r.a), onun şöyle dediğini rivayet eder: "Allah'ın Kitabı'ndan, bize sorduğunuz ve bizim de bildiğimiz herşeyi sizlere aktardık. Aynı şekilde Rasûlullah'ın sünnetinden sorduğunuz herşeyi de size haber verdik. Artık sonradan ortaya çıkardığınız bid'atlardan, bize bir sorumluluk yoktur."[290]

Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde, A'lâ b. el-Müseyyeb'den
rivayet eder. Abdullah, şöyle demiştir: "Biz, elimizdeki delillere uyuyoruz, kendimiz uydurmuyoruz; tâbi oluyoruz, bid'at çıkarmıyoruz. Hadislere yapıştığımız müddetçe de sapıtmayız,"
Hâkim, Hz. Ali'den rivayet eder: Hz. Ali'ye (r.a) birtakım insanlar gelip İbn Mesud'u Övmeye başladılar. Hz. Ali de: "Ben, sizin söylediklerinize katılıyorum ve şunu ilâve ediyorum: Kur'ân'ı okudu, helâlini helâl, haramını haram bildi; o, dinde fakih, sünnette âlim birisidir."
Ebu'l-Bahterî der ki: Hz. Ali'ye (k.v): "Bize İbn Mesud'dan bahseder misin1?" denilince şöyle dedi:
"Kur'ân ve sünneti öğrendi, bunlarla yetindi. Bu da ilim olarak ona yetti."[291]
Said b. Müseyyeb, İbn Abbas yoluyla, Sa'd b. Muaz'ın (r.h) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Üç şey var ki ben, onlarda gerektiği gibi hareket eden birisiyim. Bunların dışında ise insanlardan herhangi bir kimse gibi davranmaktayım. Bu üç şey:
1- Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğim herşeyin, Allah tarafından gönderilen bir hak olduğunu bildim.
2- Namazda, nefsim başka şeyle meşgul olduğunda onu kaza ettim.
3- Bulunduğum bir cenazede, nefsim bana, orada söylenmesi gerekenlerin dışında bir şeyden bahsetti ise o cenazeden ayrıldım."
Said b. Müseyyeb (93/711), demiştir ki: "Bu hasletlerin ancak bir peygamberde bulunacağını düşünüyorum."[292]

İbn Sîrin der ki: "Selef, sünnet üzere devam ettikleri müddetçe, doğru yolda olduklarını düşünürlerdi."[293]
Evzâî (157/774), demiştir ki: "Rasûlullah'ın ashabı ve Tâbiin'in beş haslet üzere olduğu söylenirdi:
1- Cemaate devam.
2- Sünnete ittibâ.
3- Mescidleri tamir.
4- Kur'ân'dan okumak.
5- Allah yolunda cihad."
Bunu, Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde zikretmiştir.
Beyhakî, el-Medhal'âe, İbn Vehb'den, İmam Mâlik'in şöyle dediğini nakleder: Kur'ân, hadis ve ashabın rivâyetleriyle yetinen ve onlara güvenerek hüküm veren kimseye: "Niçin bunu söyledin?" denemez.
İmam Şafiî, er-Risâle'de şöyle der: Bana, Ebû Hanife b. Simâk b. Fadl eş-Şihâbî haber verdi. Dedi ki: Bana, İbn Ebî Zi'b el-Makburî'den, Ebû Şurayh el-Ka'bî'nin şöyle dediğini anlattı:
Rasûlullah (s.a.v), fetih senesinde buyurdu ki:
"Kimin bir yakını öldürülürse o, iki hayırlı şeyden birini tercih eder: isterse Öldürenden diyet alır, isterse kısas uygulanır."[294]

İbn Simâk demiştir ki: İbn Ebî Zi'b'e: "Ya Ebu'l-Hâris! Sen, buna göre mi davranıyorsun?" dedim. Bunun üzerine göğsüme vurdu, bana bir hayli bağırdı, yanıma sokuldu ve: "Ben, sana Rasûlullah (s.a.v)'tan hadis söylüyorum, sen ise bana: 'Ona göre mi hareket edeceksin?' diyorsun. Evet, O'nun hükmüne uyuyorum. Bu, bana ve onu işiten herkese farzdır. Allah (c.c), insanlar içinde Mu-hamtned (s.a.v)'i seçti, O'nun sayesinde ve terbiyesinde onları hidâyete ulaştırdı; O'nun için seçtiklerini ve bildirdiklerini insanlar için de seçti. Bundan sonra insanların, isteyerek yahut istemeyerek O'na tâbi olmaları gerekir. Hiçbir müslümanın bundan kaçış yeri yoktur," dedi. Durmadan konuşuyordu. Keşke sussa diye temenni ettik.

Beyhakî, el-Medhal'de, İbn Mübârek'in şöyle dediğini rivayet eder: Ebû Hanîfe'yi şöyle derken işittim: "Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir haber ve hüküm gelince onun, başımız gözümüz üstünde yeri vardır. Rasûlullah'ın ashabından bir haber gelince sözlerinden, kuvvetli bulduğumuzu seçeriz. Tâbiîn'den bir haber ve hüküm gelince onu iyice tetkik ederiz, sonuçta alırız veya terk ederiz."

Takiyyüddîn Sübkî de bu sözün benzerini zikretmiştir. Yine Sübkî, Nuaym b. Hammâd yoluyla, Ebû İsmet'in şu sözünü nak-letmiştir: Ebû Hanîfe'yi şöyle derken işittim:
"Rasûlullah (s.a.v)'tan gelenler, başım gözüm üstüne. Ashâb-ı Kirâm'dan gelenlerde tercih yaparız. Bunun dışındaki kimselere gelince; onlar da ilim adamı, biz de ilim adamıyız."

Beyhakî, el-Medhal'&e, Yahya b. Durays'm şöyle dediğini nakleder: Süfyan es-Sevrî'nin yanındaydım. Bir adam geldi ve:
"Ebû Hanîf hakkında bir şey demeyecek misin?" dedi. Süfyan: "Ne var, ne oldu?" diye sordu. Adam:
"Kendisini dinledim. 'Önüme gelen bir meselede Allah'ın Kita-bı'na bakıp hüküm veririm. Onda cevap bulamazsam, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetine müracaat ederim. Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlü'nün sünnetinde bir şey bulamazsam, Hz. Peygamberdin ashabının sözüne bakarım. Onlardan uygun gördüğümün sözünü alır, diğerlerinin sözünü bırakırım. Meseleme cevap varsa, ashabın sözünün dışına çıkmam. Ama söz, ibrahim, Şâ'bî, İbn Sirîn, Hasan, Ata ve İbnu'l-Müseyyeb'e gelince, (birçoklarını daha saydı) onlar içtihad etmişlerdir; onlar gibi ben de içtihad ederim/ diyor" dedi.
Yine Beyhakî, el-Medhal'de, Osman b. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: İmam Mâlik'e bir adam geldi. Kendisine bir mesele sordu. İmam da:
"Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu," dedi. Adam:
"Sen de böyle mi düşünüyorsun?" deyince, İmam Mâlik:
"Peygamber'in emrine muhalefet edenler, başlarına bir musibetin gelmesinden veya şiddetli bir azaba uğramalarından korksun-lar,"[295] âyetini okudu.
İbn Abdilberr, İmam Mâlik'in şöyle dediğini nakleder: "İnsanlar arasında verilen hükümler esasen iki çeşittir:
1- Allah'ın Kitabı'nda bulunan veya sünnetin ortaya koyduğu hüküm. Doğru ve kendisine uymak vâcib olan hüküm budur.

2- Âlimin, kendi görüşüyle (delillerin de yardımıyla) içtihad ederek ortaya koyduğu hüküm. Bu, doğru olabilir.
Üçüncü bir hüküm de var ki, sırf zorlamayla elde edilir. Bunun için en uygun sonuç, isabetli olmamasıdır."[296]
Rivayet edildiğine göre İbn Şübrüme, nazım halinde şöyle demiştir:

Hasma şefaat olmaz hükümde, Akıllı ve fakih âlim önünde.
Kitab ve sünnetle hüküm verince, Sen teslim ol, zâlim inat etse de.
Bir nass olmayınca içtihad ettim. Hükmü, halkça malum şeye benzettim.
Süfyan es-Sevrî (r.h) de: "Bin ancak hadislerle ayakta durur," demiştir.[297]
Hâkim, Rabîb b. Süleyman'dan nakleder: O, der ki: İmam
Şafiî'nin yanındaydım. Bir adam kendisine bir mesele sordu. O da: "Hz. Peygamber'den (s.a.v) rivayet olunduğuna göre o, şöyle şöyle buyurmuştur," dedi. Adam :
Ebâ Abdullah! Sen de böyle mi söylüyorsun?" deyince, İmam Şafiî irkildi, hali değişti, rengi sarardı ve adama:
"Hay yazık sana! Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis rivayet eder de onun gibi hüküm vermezsem beni hangi yer taşır, hangi semâ gölgelendirir? Evet, ondan gelenler başım gözüm üstüne. Evet, emri başım gözüm üstüne," dedi.
İmam Şafiî'nin bu sözünü, Ibnu'l-Kayyım, el-İ'lâm adlı eserinde, ayrıca Sübkî, Suyûtî ve Ebû Nuaym, birbirine benzer lafızlarla muhtasar olarak nakletmişlerdir.
Hâkim, Beyhakî, Ebû Nuaym ve Takiyyu's-Sübkî'nin, Rabî'den rivayet ettiklerine göre şöyle nakletmiştir: İmam Şafiî, bir gün, bir hadis rivayet etti. Orada bulunan bir adam:
'Ya Ebâ Abdullah, sen de hadisteki gibi mi hüküm veriyorsun?" diye sorunca, İmam:
"Ben, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis rivayet eder de ona göre hüküm vermezsem, bilin ki aklım gitmiş demektir," dedi.
Yine Rabînin rivayetine göre İmam Şafiî, şöyle demiştir: "Kıyası devreye sokarak Rasûlullah (s.a.v)'tan gelen hadisleri terk edemeyiz. Sünnetin bulunduğu yerde kıyasa mahal yoktur."
Yine İmam Şafiî (r.h): "Rasülullah'ın sünnetine uymaktan başka yapılacak bir şey yoktur," demiştir.[298]

İmam Ahmed'in şöyle dediği anlatılır: Bir toplulukla beraberdim. Su kenarındaydık. Onlar, soyunup suya girdiler. Ben de: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse peştemalsiz hamama girmesin,"[299] hadisiyle amel ederek soyunmadım. O gece bir rüya gördüm. Birisi bana: "Müjde ey Ahmed! Sünnetle amel etmen sebebiyle Allah seni affetti. Seni kendisine uyulan bir imam yaptı," diyordu. "Sen kimsin?" dedim; "Cibril," dedi.[300]

Sehnûn'a: "Bir âlim için bildiği bir konuda, 'bilmiyorum'demesi caiz midir?" diye sorulunca, şöyle cevap vermiştir: "Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünneti hakkında caiz değildir. Fakat insanların kendi görüşüne gelince 'bilmiyorum' demesi caizdir. Çünkü o, bu görüşün doğru mu yanlış mı olduğunu bilemez."[301]

Talk b. Ganem demiştir ki: "Hafs b. Gıyâs, bir meselede hüküm verirken gecikti. Kendisine niçin beklediğini sordum, bana: 'Bu, sadece benim görüşümdür. Kitab ve sünnette, onunla ilgili bir şey yoktur; onu kendi gücümle ortaya çıkardım, öyleyse acele niye?' cevabını verdi."
Kâd-ı Iyâz (544/1149), Şifâ'da. zikreder: Sehl b. Abdullah
Tüsterî, demiştir ki: "Bizim yolumuzun temeli üç şeye dayanır:
1- Ahlâk ve amellerde Uz, Peygamber (s.a.v)'e uymak.
2- Helâl lokma yemek.
3- Bütün amellerde niyeti hâlis tutmak."[302]

Ebû Nuaym, Hilye'de, Tüsterî'nin şöyle dediğini nakleder: "Yolumuzun esasları altı şeydir:
1- Allah'ın Kitabı'na yapışmak.
2- Rasûlullah'ın sünnetine uymak.
3- Helâl yemek.
4- Eziyeti terk etmek.
5- Günahlardan çekinmek.
6- Hakları yerine getirmek."[303]

İmam Kuşeyrî (465/1072), Risâle'de zikreder: Cüneyd el-Bağdâdî (297/909), demiştir ki:
"Bizim bu mezhebimiz, Rasûlullah (s.a.v)'ın hadisine sımsıkı bağlanmıştır. Kim, Kur'ân'ı ezberlemez ve hadisi yazarak yerinden öğrenmezse, bu işte kendisine uyulmaz. Çünkü bizim ilmimiz, Kur'ân ve sünnete bağlıdır." [304]

Ebu'l-Kâsım Nasrabâdî (307/977), demiştir ki: "Tasavvufun esasları şunlardır:
1- Kitab ve sünnete sarılmak.
2- Şehvet ve bid'atları terk.
3- Meşâyıha hürmet ve ta'zim.
4- Halkın özür ve kusurlarını kabul.
5- Virdlere devam.
6- Ruhsatla ameli ve hisse dayalı te'villeri terk.'[305]

Ebû Süleyman ed-Dârânî (215/830) de şöyle demektedir: "Çoğu zaman kalbime, tasavvuf ehlinin kalbine gelen nükte, ilham ve işaretler gelir. Fakat ben, onları, iki âdil şahid olan, Kur'an ve sünnetle kontrol edip haktan olduklarını anlamadıkça, kabul ve amel etmem."[306]
Ebû Bekir S iddik (r.a), demiştir ki: "Rasûlullah (s, a.v)'ın yapmış olduğunu bildiğim ve gördüğüm her ameli ben de yaptım. O'nun emrinden bir şey terk edersem, ayağımın kaymasından korkarım."[307]

İbn Abdilberr, Hz. Ömer (r.a)'den nakleder. O, bir hutbesinde şöyle demiştir: "Sünnetlere yapışarak cehaletleri ortadan kaldırın."[308]

Beyhakî, Hz. Ömer'in (r.a) şöyle dediğini nakleder: "Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi sünnetleri, miras ilmini ve kelimelerin kullanış alanlarını da öğreniniz." İbn Abdilberr de Hz. Ömer'den, aynı sözü nakletmiştir. Kâd-ı Iyâz ise bunu, valilerine yazdığını zikretmiştir.[309]

İbn Cerîr et-Taberî (310/922), Şa'bî'den nakleder. Şa'bî (104/722), demiştir ki: "Hz. Ömer (r.a), Şurayh'ı, Kûfe'ye kadı olarak gönderdiği zaman: 'Önüne bir mesele gelince, Allah'ın Kitabı'na bak; onda bulduğunla hükmet, hiç kimseye bir şey sorma. Kur'ân'da bir şey bulamazsan, sünnete bak. Sünnette de meselenle ilgili bir şey bulamazsan, kendi görüşünle içtihad et/ dedi."[310]

Nesâî, Şa'bî yoluyla, Şurayh'tan şunu nakleder: Şurayh, Hz. Ömer'e, bir mesele için mektup yazdı. O da cevaben şunları yazıp gönderdi: "Önüne gelen bir meseleyi halletmek için önce, Allah'ın Kitabı'na bak. Allah'ın Kitabı'nda meselene cevap yoksa, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetine göre hüküm ver. Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlullah'ın sünnetinde bir cevap bulamazsan, sâlihlerin hükmüne göre hüküm ver. Şayet hiçbirinde de bir şey bulamazsan, istersen kendi görüşünle hemen bir hüküm ver, istersen (bana danışman için) tehir et. Tehiri, senin için daha hayırlı görürüm. Vesselam."[311]

İbn Kayyım, yukarıdaki rivayetin sonunu şu lafızlarla nakletmiştir: "Şayet hiçbirinde meselene cevap bulamazsan muhayyersin; eğer kendi görüşünle içtihad etmek istersen içtihad et. Ve eğer meseleyi bana danışmak istersen bunu, senin için daha hayırlı görürüm. Vesselam..."[312]

Hz. Ömer (r.a), Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye yazdığı mektubunun başında şöyle demiştir: "Bundan sonra, şüphesiz hüküm verme, kesin bir farz ve takip edilecek bir sünnettir." Bu meşhur kıymetli mektubu, İbn Kayyım el-Cevziyye (751/1350), İ'lâmu'l-Muvakkiîn adlı eserinde zikredip çok güzel bir şekilde şerhetmiştir.[313]

İbn Abdilberr, Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Sünnet (uyulması gereken), Allah ve Rasûlü'nün ortaya koyduğu amellerdir. İnsanların yanlış görüşlerini, ümmete, sünnet gibi göstermeyiniz."[314]

İbn Abdilberr'in, Said b. Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Hz. Ömer b. el-Hattab, Medine'ye geldiğinde bir hutbe verdi. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle söyledi: Ey insanlar! Ben, size birtakım sünnetler (uygulamalar) ortaya koydum, birçok farzlar (görevler) yükledim. Ve sizi apaçık bir yolda bırakıp gidiyorum. Ancak daha sonra, kendi his ve görüşlerinize göre hareket edip insanları sağa sola sapıtmanızdan korkuyorum."[315]

Yine İbn Abdilberr, Haris b. Abdilberr, Haris b. Abdullah b. Evs'ten rivayet eder: Haris demiştir ki: "Hz. Ömer'e geldim ve Kabe'yi tavaf edip, hayız gören bir kadının durumunu sordum:
'Vazifesinin sonu, Kabe'yi tavaf olsun; bu, ona kâfidir,' dedi. Ben de: 'Rasûlullah (s.a.v) da böyle fetva vermişti,' deyince Hz. Ömer:
"Yazıklar olsun sana! Rasûlullah'a sorduğun şeyi, ona muhalif bir görüş söylemem için bir de bana mı soruyorsun V dedi."
İbn Mesud (r.a), demiştir ki: "Sünnetle yetinmek, bid'atla içtihad etmekten daha hayırlıdır."[316]

Yine İbn Mesud (r.a), demiştir ki: "Şüphesiz sözlerin en güzeli, Allah'ın Kitabı'dır. Hidâyetin en güzeli, Muhammed (s.a.v/in gösterdiği yoldur. İşlerin en kötüsü, sonradan dine sokulanlardır. Size va'd edilenler, mutlak gelecek ve siz engel olamayacaksınız."[317]

Ebu'l-Ahvas anlatıyor: İbn Mesud (r.a), perşembe günü insanlara vaaz ediyordu. Bir gün şöyle dedi: "Asıl bilinecek ve uyulacak şey ikidir: Hidâyet ve söz. Sözün en doğrusu, Allah'ın kelâmı; yolun en güzeli de Hz. Muhammed (s.a.v)'in davetidir, işlerin en kötüsü, sonradan dine sokulan şeylerdir. Dikkat edin (dinin kabul etmediği) her yeni şey bid'attır. Dünya işleriyle fazla uğraşmayın; kalbiniz katılaşır. Uzun amellerle oyalanmayın. Şüphesiz her gelecek olan şey, yakındır. Dikkat! Asıl uzak olan, hiç gelmeyecek şeydir."[318]

Abdullah b. Yezid anlatıyor: Bir gün insanlar, Abdullah b. Mesud'un başına toplanarak soru sormaya başladılar. İbn Mesud (r.a), kendilerine şöyle söyledi:
"öyle bir zaman geçti ki biz, o zaman ne hüküm verdik ne de bu konumdaydık. Sonra Allah Teâlâ, gördüğünüz gibi bize, bu dini tebliğ etmemizi takdir buyurdu. Artık bugünden sonra, içinizden kime hüküm verme işi tevdi edilirse, önüne gelen meseleyi çözmek için önce, Allah'ın Kitabı'na baksın. Allah'ın Kitabı'nda cevabı olmayan bir iş geldiğinde, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetine baksın. Eğer önüne, Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlü'nün sünnetinde bulunmayan bir şey gelirse, sâlihlerin verdiği hükme göre hüküm versin. Şayet, hiçbirinde de cevap bulamazsa, kendi görüşüyle içtihad etsin ve: 'Ben korkarım, ben çekinirim' demesin. Şüphesiz, helâl açık, haram bellidir, ikisi arasında birtakım şüpheli şeyler bulunmaktadır. Şüpheli işlerle karşılaştığında, seni rahatsız edeni bırak, kalbinin rahat ettiğini İbn Abdilberr ve İbn Ebî Heyseme, "Kendi görüşüyle içtihad etsin," sözünden sonra, şu ilâveyi de zikrederler: "Eğer doğru ve güzel içtihad yapamayacakla kalksın, utanmasın."[319]

İbn Abbas (r.h), demiştir ki: "Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan, Rasûlullah'ın sünnetinde de geçmeyen yeni bir görüş ortaya atan kimsenin, Allah'ın huzuruna çıkınca hâlinin ne olacağı bilinmez."[320]
Yine İbn Abbas (r.h), der ki: "İlim ve hüküm kaynağı ancak Allah'ın Kitabı ve Rasûlullah'ın (s.a.v) sünnetidir. Bir kimse, bunların dışında, kendi görüşüyle bir şey söylediği zaman bu, onun hasenatına mı yoksa seyyiâtına mı yazılır, bilmiyorum."[321]

Yine İbn Abbas (r.h), der ki: "Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle dedi ve falanca da böyle dedi derken, azaba uğrayacağınızdan ve yere batacağınızdan korkmuyor musunuz?"[322]
İbn Ömer (r.h), demiştir ki: "Ümmet, sünnete sarıldığı müddetçe, doğru yoldan sapmaz."[323]

Buhârî ve Dârimî, Câbir b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet ederler: "İbn Ömer, tavaf esnasında bana rastladı. Dedi ki: Ey Ebu'ş-Şa'sâ! Sen, Basra'nın fakihlerinden ve kendisinden fetva istenen birisisin. Dikkat et, ancak Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünneti ile fetva ver." Dârimî, şu ilâveyi de ekler: "Eğer bunun dışında hareket edersen, helak olursun ve helak edersin."[324]

İbn Abdilberr, Safvan b. Muharraz el-Kârî'den nakleder: O, demiştir ki: Abdullah b. Ömer'e (r.h), yolculuktaki namazı sordum.

(285) Nesâî, Kaza, 11; Dârimî, Mukaddime, 20; İbn Abdilberr, a.g.e., II, 58.

Cevaben: "İki rek'attır; kim sünnete muhalefet ederse küfre girer," dedi. Kâd-ı lyâz da aynı sözü Şifâ'da. nakletmiştir.[325]
Übeyy b. Ka'b (r.a) demiştir ki: "Kur'ân ve sünnete yapışınız. Kur'ân ve sünnet üzerinde amel eden bir kul, iç âleminde Rabbini zikrederek O'nun haşyetinden dolayı gözyaşı dökse, Allah, ona ebe-diyyen azâb etmez. Yine, yeryüzünde Kur'ân ve sünnete göre amel eden herhangi bir kul, gizlice Allah'ı zikredip, haşyetinden tüyleri ür~ perince, yaprakları kurumuş bir ağacın, kuvvetli bir rüzgârın esip bütün yapraklarını döktüğü gibi bu gözyaşı ve ürperme de onun günahlarını döküp temizler. Kur'ân ve sünnetle yetinmek, bunlara muhalif bir içtihaddan ve bir bid'ata uymaktan daha hayırlıdır. Öyleyse amellerinizin, -uygulama olsun, içtihad olsun- Peygamber'in (s.a.v) usûlüne ve uygulamasına bağlı olmasına dikkat ediniz."

Bu sözü de Kâd-ı lyâz nakletmiştir:[326] Hâkim, Müstedrek'te, Abdurrahman b. Ebzî'den nakleder: O, demiştir ki: "İnsanlar, Hz. Osman hakkında birtakım dedikodu ve haksız ithamlarda bulununca, Ubey b. Ka'b'a: 'Bu fitneden kurtuluş yolu nedir?' dedim. Ubey (r.a): 'Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetidir. Onlardan, hükmü açık olanla amel et; anlamadığını da bilenine sor' dedi."[327]

Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde, Ebu'd-Derdâ'nın (r.a) şöyle dediğini nakleder: "Sünnetle yetinmek, ona muhalif içtihadla amelden daha hayırlıdır." Müellif, aynı sözü, Ubeyy b. Ka'b'dan da rivayet etmiştir.

Dârimî, Ebû Nusayr'ın şöyle dediğini nakleder: "Ebû Selem, Basra'ya gelince ben ve Hasan, ziyaretine gittik. Hasan-ı Basrî'ye
dedi ki: Demek, Hasan sensin! Basra'da en çok görmek istediğim kişi sendin. Sebebi de duyduğuma göre sen, kendi görüşünle fetva veri-yormuşsun. Kendi görüşünü bırak; ancak Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlü'nün sünnetinde bir hüküm ve işaret varsa ona göre fetva ver.[328] Ibn Kayyım da benzeri bir haberi, kısaca nakletmiştir.[329]
Beyhakî, Medhal'de Mâlikin şöyle dediğini nakleder: Ömer Abdülaziz, şöyle derdi:
"Rasûlullah (s.a.v) ve O'ndan sonra gelen idareciler, Allah'ın Kitabı'na uygun, taatını artıran ve dinine kuvvet katan birtakım uygulamalar koymuşlardır. Hiçbir kimseye, onları değiştirmek, bozmak ve onlara ters düşenin görüşüne bakmak caiz değildir. Onlara uyan hidâyeti bulur, onlara dayanan muzaffer olur. Muhalefet eden, mü'minlerin yolunun dışına çıkmış olur. Halbuki Cenâb-ı Hakk: 'Kim, mü'minlerin yolunun dışında bir yola tâbi olursa onu döndüğü tarafa sevkederiz ve (sonunda) Cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir/'[330] buyuruyor."[331]

Ömer b. Abdülaziz'in idarecilerinden birisi, beldesinin hâlini ve hırsızların çoğaldığını yazarak: "Onları zan ile yakalayıp cezalandıralım mı yoksa hâllerini isbat edecek delile ve sünnetteki uygula-maya göre mi hareket edelim?" diye talimat istedi. Allah kendisinden razı olsun, o da şu talimatı yolladı: "Onları delil ve sünnetteki usûle göre cezalandır. Hakça davranış onları ıslah etmezse Allah, onları ıslah etmesin."[332]

Yine Ömer b. Abdülaziz, Urve b. Zübeyr'e şu mektubu göndermiştir: "Bana mektub yazıp insanlar arasında nasıl hüküm verileceğini soruyorsun. Bil ki, hüküm verilirken önce, Allah'ın Kitabı'n-da olana uyulur. Sonra, Allah Rasûlü'nün sünnetine bakıp hüküm verilir. Sonra, hidâyet yolunun imamlarının hükmüne müracaat edilir. Onlarda da bir cevap yoksa, ilim ve görüş ehli ile istişareye gidilir."[333]

Dârimî, Ömer b. Abdülaziz'den nakleder: Ömer b. Abdülaziz, idaresi altındaki insanlara bir yazı ile şu talimatı verdi:
"Allah'ın Kitabı'nda veya Ra'sûlullah (s.a.v)'ın ortaya koyduğu bir sünnette, hiç kimsenin görüş bildirme hakkı yoktur. Ümmetin görüşü, ancak hakkında bir âyet ve sünnet bulunmayan konularda geçerlidir." Bunu, İbn Abdilberr ve İbn Kayyım da kitaplarında kısaca zikretmişlerdir.[334]

Hasan b. Vâsıl, Isâ b. Dinar'ın şöyle dediğini nakleder: "Sizden öncekiler, ancak görüş ve yolları ayrıldığı, hak yoldan saptıkları, peygamberlerinin sünnetlerini terk edip dinde kendi görüşlerine göre söz söyleyerek dalâlete düştükleri ve insanları da sapıklığa düşürdükleri vakit helak oldular."[335]

Şurayh, demiştir ki: "Sünnet, sizin kıyasınızdan önde gelir. Öyleyse, sünnete uyunuz ve bid'at çıkarmayınız. Hiç şüphesiz, sünnetlere sarıldığınız müddetçe asla sapıtmazsınız."[336]
Katâde der ki: "Vallahi, peygamberinin sünnetinden yüz çeviren herkes helak olur. Sizin, sünnete sarılıp bid'atlardan uzaklaşmanız ve fikha yapışıp şüphelerden kaçınmanız gerekir."[337]
Urve b. Zübeyr der ki: "Sünnete yapışın, sünnete. Şüphesiz sünnet, dinin esasıdır."[338]
Hasan el-Basrî (r.h), demiştir ki: "Söz, ancak amelle makbul olur. Amel ve söz ise ancak niyetle sahih olur. Söz, amel ve niyet ise ancak sünnete uyarsa kabul görür." Bu sözü, Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde zikretmiştir. Müellif, aynı sözü, Said b. Cübeyr'den de benzeri lafızlarla rivayet etmiştir.
Yine Hasan el-Basrî "Sünnete uyarak yapılan az amel, bid'ata dalıp yapılan çok amelden daha hayırlıdır/'[339] demektedir.
Amir eş-Şa'bî de: "Sünneti terk ettiğiniz zaman helak olursunuz,"'[340] demiştir.
Ebu'l-Aliye ise: "Sizin, Peygamberinizin sünnetine ve Ashâb-ı Kirâm'ın hâline uymanız gerekir," demektedir. Sözü, Lâlekâî rivayet etmiştir.
Abdullah b. Avn el-Basrî de: "Kim, İslâm ve sünnet üzerine vefat ederse, bütün hayır çeşitleri kendisine müjdelenir/" demektedir. Bu sözü de Lâlekâî, es-Sünne"sinde rivayet etmiştir.
Yine ibn Avn, şöyle demiştir: "Üç şeyi kendim ve mü'min kardeşlerim için seviyorum: Tedebbûr ve tefekkür ile Kur'ân okumak. Araştırıp soruşturarak sünneti Öğrenmek. Hayır için buluşmanın dışında, insanlardan uzaklaşıp bir köşeye çekilmek."[341] Lâlekâî, bu sözü kısa olarak es-Sünne'sinâe zikretmiştir.
Ahmed b. Hâlid, demiştir ki: "Sünnet, içinde hiçbir şüphe bulunmayan haktır." İbn Vaddah, bu haberden çok hoşlanır ve: "Güzel, çok güzel," derdi.[342]

Zührî (124/742), demiştir ki: "Bizden önceki âlimlerimiz: 'Sünnete sarılmak kurtuluştur,' derdi"[343]
Hakem b. Uteybe, demiştir ki: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in dışında, herkesin sözü alınır da alınmayabilir de. "Beyhakî, aynı sözü Mücâhid'den rivayet etmiştir.[344]
ibn Abdilberr, Ibn Vehb yoluyla, Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Tâbi olunacak sünnet, Allah ve Rasûlü'nün ortaya koyduklarıdır. Yanlış görüşleri, ümmet için sünnet gibi göster mey iniz."[345]

Lâlekâfnin rivayetine göre Evzâî (176/792), şöyle demiştir: "Sünnet neredeyse, sen de orada ol."
Yine Evzâî, şöyle der: "İnsanlar seni terk ederse de sen, selefin (geçmiş büyüklerin) hâl ve haberlerine sarıl. Sana karşı yaldızlı sözlerle konuşsalar da kendi görüşüne göre ahkâm kesenlerden sakın." Bu sözü İbn Kayyım, Î'lâmu'l-Muvakkiîn'de zikretmiştir.[346]
Ibn Mübarek (181/797), der ki: "Dayandığınız şey hadisler olsun. İçtihadlardan da hadisleri açıklayanları alınız."[347]
Yahya b. Kesîr'e: "Kişiye ne zaman fetva vermesi vâcib olur?" diye sorulunca: "Hadisleri ve görüşleri iyi bildiği zaman," diye cevap vermiştir. Bu rivayeti de İbn Kayyım nakletmiştir.[348]

Ibn Vehb anlatıyor: Mâlik b. Enes'in yanında oturmuş, hadis müzâkere ediyorduk. Bir ara dedi ki: "Sünnet, Nuh Aleyhisselâm'ın gemisi gibidir. Ona binen kurtulur. Ondan geri kalan boğulur." Bunu, İmam Suyûtî Miftâhu'l-Cenne kitabında zikretmiştir.
Yine İbn Vehb, demiştir ki: Mâlik b. Enes, bana, şöyle dedi: "Sakın sünnete karşı gelmeyin, tamamıyla ona boyun eğin." Bu rivayeti, Makdisî, el-Hucce ala Tarîki'l-Muhacce adlı eserinde nakletmiştir.
İbn Cerîr, Tehzibü'l-Âsâr adlı eserinde, İmam Mâlik'in şöyle dediğini nakleder: "Rasûlullah (s.a.v) vefat etti; vahiy kesildi, din tamamlandı. Bundan sonra, Rasûlullah'ın (s.a.v) sünnetlerine tâbi olunması gerekir. Kimse, görüşlere tâbi olmasın. Çünkü birisi, bir görüşe uyar; bir başkası da daha kuvvetli bir görüş bulur, ona uyar. Sen de her ne zaman görüşü üstün birisi yanına gelse; döner, ona uyarsın. Böylece görüşler arasında kalırsın."[349]

Veki', demiştir ki: "insanlar, hadisten her ne öğrense onu, mübtelâ olduğu bir hevâdan alıkoyar." Bu sözü, Nasr b. el-Makdisî, el-Hucce kitabında zikretmiştir.[350]
İmam Şafiî (r.h), der ki: "Rasûlullah'ın sünneti yanında, hiç kimsenin, ona aykırı söz söyleme yetkisi yoktur."

Yine İmam Şafiî'den bir uyarı: "Rasûlullah'a ait bir sünnet bulduğunuzda ona tâbi olunuz, başka kimsenin sözüne iltifat etmeyiniz."[351]
Rabî der ki: İmam Şafiî'yi, şöyle derken işittim: "Kitabımda, Rasûlullah'ın sünnetine aykırı bir söz bulursanız, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetine göre hareket ediniz ve benim sözümü terk ediniz."[352]

Hermele b. Yahya anlatıyor: İmam Şafiî, der ki: "Rasûlullah (s.a.v)'tan sahih olarak gelen sünnete ters düşen herhangi bir sözüme rastlarsanız, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözüyle amel etmeniz daha evlâdır; benim sözüme uymayınız."[353]
Yine İmam Şafiî, der ki: "Hiçbir kimse için, herhangi bir şey hakkında ilimsiz olarak: 'Bu helâldir veya haramdır/ deme yetkisi yoktur. Bu ilim, Kitab'da, sünnette, icmâda veya bu kaynaklara dayalı kıyasta mevcuttur."[354]
Muhammed b. Hasan, demiştir ki: "Şer'î ilimler, dört yoldan elde edilir:
1- Allah'ın Kitabı'ndan.
2- Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetinden.
3- Ashâb-ı Kirâm'm icmâsından. Ashabın ihtilâf ettikleri konular da bunun içine girer. Her ne kadar, ihtilâf durumunda, içlerinden birisi seçiliyorsa da bu, benzerlerine kıyasla elde edilen bir ilim olmaktadır.
4- Müslüman fakihlerin güzel ve uygun bulmalarıyla. İslâmî ilimler, sonuçta bu dört kaynaktan çıkmaktadır."[355]
Yine Muhammed b. Hasen, der ki: "Kim, Allah'ın Kitabı'nı, sünneti, Rasûlullah'tn ashabının sözlerini ve müslümanların fakih-lerinin güzel gördüğü hükümleri bilirse namazında, orucunda, hac-çında, kendisine emir ve nehyedilen bütün işlerde, karşılaştığı meselelerinde içtihad etmesi ve hüküm vermesi caiz olur. Bu durumda iç-tihad eder, araştırır ve benzeri hükümlere kıyas ederse hata ihtimali olsa bile, çıkardığı neticeyle amel etmesi caizdir."[356]
Seleme b. Şebîb, der ki: İmam Ahmed'i şöyle derken işittim: "Şafiî'nin görüşü, Mâlik'in görüşü ve Ebû Hanîfe'nin görüşü, bütün bunlar bence bir görüştür ve alınıp alınmama konusunda birdirler. Bizi bağlayan, ancak hadislerde olanlardır."[357]

Ahmed b. Sinan anlatıyor: Velid el-Kerâbisî, dayımdı. Vefatı yaklaşınca yanındaydım. Oradakilere dedi ki:
"Kelâm ilmini, benden daha iyi bilen birisini biliyor musunuz?"
"Hayır," dediler.
"Peki, beni töhmet altında tutacağınız bir hâlimi biliyor musunuz?" dedi.
"Hayır," dediler.
"Size bir vasiyette bulunmak istiyorum; kabul edecek misiniz?11 dedi.
"Evet," dediler. O zaman:
"Hadis ehlinin bulunduğu hâl üzere bulunun. Çünkü ben, hakkın onların yanında olduğunu gördüm," dedi.[358] Hadiseyi, el-Makdisî, el-Hucce adlı eserinde nakletmiştir.
İbrahim et-Teymî, şöyle dua ederdi: "Allahım! Dinin ve Pey-gamberi'nin sünneti sayesinde beni, hakka muhalefetten, hevâya uymaktan, dalâletten, karışık işlerden, ayak kaymasından ve kuru çekişmelerden koru."[359]

Bişr b. Sırrı es-Sakatî, demiştir ki: "İlme baktım, onun hadis ve görüşlerden ibaret olduğunu gördüm. Hadisleri inceledim; içinde peygamberlerin, Ölümün, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyet, azamet ve celâlinin, Cennetin, Cehennemin, helâlin, haramın, yakınlarla ilgiye teşvikin ve bütün hayır çeşitlerinin zikredildiğini gördüm. Görüşleri incelediğimde içinde, hile, katılık, hakkı zorlama, dinde kısır çekişme, hile ile amel, yakınla ilişkiyi kesmeye götürecek sebepler ve harama karşı cür'et buldum."[360]
Fudayl b. Iyâz (187/802), demiştir ki: "İslâm ve sünnet üzere ölene ne mutlu! Durum böyle olunca bu hâl üzere vefat etmek için: 'Allah'ın dilediği olur,' sözünü, çokça söyleyin." Bu sözü, Lâlekâî, es-Sünne adlı eserinde zikretmiştir.

İmam Kuşeyrî (465/1072), Risâle'de zikreder: Ebû Osman el-Hîrî (298/910), demiştir ki:
"Allah ile sohbet, edebi güzelleştirir; heybet ve murakabe hâline devam etmekle, Rasûlullah ile sohbet de sünnete ittibâ ve ilmin gereğine yapışmakla hâsıl olur."[361]
Yine Ebû Osman, der ki: "Kim, sözünde ve fiilinde sünneti kendine âmir yaparsa, hikmetle konuşur. Kim de kendine, hevâyı âmir yaparsa, bid'atla konuşur. Allah Teâlâ: 'Eğer ona itaat ederseniz hidâyete ulaşırsınız.'[362] buyurur." Kâd-ı Iyâz da aynı sözü, Şifâ'da, nakletmiştir.[363]

İmam Kuşeyrî'nin nakline göre Sehl b. Abdullah, şöyle (283/886) demiştir: "Fütüvvet, sünnete ittibâ etmektir."[364]
Hilye sahibi ise aynı zâttan şu nakli yapar: "Kim, tam manâsıyla Hz. Peygamber'e uyarsa onun kalbinde, herhangi bir şeyi seçme ve sevme endişesi kalmaz."[365]
İmam Kuşeyrî, şöyle nakletmektedir: İbrahim Havvas
(291/904), demiştir ki: "Sabır, Kur'ân'ın ve sünnetin hükümlerinde sebat etmektir."[366]

Zünnûn el-Mısrî (245/859) de: "Allah'ı sevmenin alâmetlerinden birisi de Allah'ın Habîbi'ne (s.a.v), ahlâkında, fiillerinde, emir ve sünnetlerinde tâbi olmaktır,"[367] der.
Ebû İshak İbrahim b. Davud'u dinleyelim: "Allah'ı sevmenin alâmeti, O'na itaati ve Rasûlü'ne mutabaatı, her şeye tercih etmek-tir."[368]
Ahmed b. Ebi'l-Havârî (230/844), der ki: "Kim, sünnete uymadan amel ederse ameli bâtıl olur"[369]
Ebu'l-Abbas Ahmed b. Sehl, demiştir ki: "Kim, sünnetin edebine yapışırsa Allah, onun kalbini, marifet nuruyla nurlandırır. Allah'ın Habîbi (s.a.v)'ne emir, fiil ve ahlâkında uymaktan daha şerefli bir makam yoktur."[370]
Şah b. Suca1 el-Kirmânî (276/884), der ki: "Kim, gözünü haramlardan ve nefsini şehvetlerden alıkoyar, içini murakabeyle, dışını sünnete ittibâ ile ma'mur eder ve kendisini helâl yemeye alıştırırsa, feraset ve görüşünde hata etmez."[371]

Ebû Bekir Timistânî'yi (340/951) dinleyelim: "Hak yol açıktır. Kitab ve sünnet önümüzdedir. Hicret ve Allah Rasûlü'nün sohbetiyle, ümmetin önünde olan ashabın fazileti malumdur. Kim, bu Kitab'a ve sünnete sarılır, nefsinden ve halktan uzaklaşır ve kalbiyle Allah'a hicret ederse o, özünde ve sözünde sâdık birisi olur."[372]
Ebû Hafs Haddâd (260/874) ise şöyle der: "Kim, bütün vakitlerde söz ve fiillerini Kitab ve sünnetle süslemez ve nefsânî düşüncelerini kötülemezse, onu, gerçek erlerin arasında saymayınız."[373]

Şu da onun sözü:
"Kulun, Rabbine ulaşacağı yolların en güzeli, bütün hâllerinde O'na ihtiyaç içinde olduğunu bilmek, bütün fiillerinde sünnete uymaya devam etmek ve yiyeceğini helâl yoldan ele geçirmektir."[374]
Lâlekâî, es-Sünne'de, şöyle nakleder: Şâz b. Yahya demiştir ki: "Cennete giden yollar içinde, hadisle amel edenlerin yolundan daha doğru bir yol yoktur."
İmam Kuşeyrî, şöyle nakleder: Ebû Hamza el-Bağdâdî (289/901), demiştir ki: "Kim, hak yolunu bilirse sülâku kendine kolay olur. Allah'a giden yolda, bütün hâl, söz ve fiillerde, Hz. Peygamber (s.a.v)'e uymaktan başka hiçbir delil ve değer yoktur."[375]
Nasr el-Makdisî, el-Hucce adlı eserinde, Cüneyd el-Bağdâdî'nin (298/910) şöyle dediğini nakleder: "Hakka giden bütün yollar, halka kapalıdır; ancak Rasûlullah (s.a.v)'ın hâl ve haberlerine sarılıp sünnetine uyanların üzerinde bulunduğu Peygamberin yolu açıktır." Allah Teâlâ: "Şüphesiz, Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir örnek (yaşantı) vardır,"[376] buyurur. Bu haberi, Kuşeyrî de kısaca zikretmiştir.[377]

Önceki Büyüklerin Sünnetle Delil Getirdiklerini, Sünnete Muhalefet Edenleri Reddettiklerini ve Sahih Sünneti Öğrendiklerinde Ona Ters Düşen Görüşlerinden Derhal Döndüklerini Gösteren Haber ve Rivayetler

İmam Buhârî, Ebû Hureyre'nin (r.a) şöyle dediğini rivayet eder:
Rasûlullah (s.a.v) vefat ettikten sonra Ebû Bekir (r.a) halife seçilince zekât vermeyenlerle savaşma kararı aldı. Hz. Ömer, kendisine: "Sen, bu insanlarla nasıl savaşırsın? Halbuki Rasûlullah (s.a.v): 'insanlar, Lâ ilahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla em-rolündüm. Kim, Allah'tan başka ilâh yoktur derse, benden nefsini ve malını korumuş olur. Ancak hakettiği bir ceza karşılığı kendisine ve malına gereken yapılır. İç hesabı Allah'a aittir"[378] buyurmuştur," dedi. Hz. Ebû Bekir (r.a) de:
İÇVallahi, namazla zekâtı birbirinden ayrı düşünen ve zekât vermeyenle savaşacağım. Şüphesiz zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Rasûlullah (s.a.v)'a zekât olarak verdikleri bir ip parçasını bana ver-meseler, bu kaçamaklarından dolayı kendileriyle savaşırım/' dedi. O zaman Hz. Ömer;
"Vallahi Allah Teâlâ'nın, Ebû Bekir'in kalbini savaş için açtığını gördüm ve bunun hak olduğunu anladım."[379]
Ibn Abdilberr ve İbn Kayyım, Hz. Ömer'den rivayet ederler:

Hz. Ömer, bir adama rastladı. Adama: "Ne yaptın?" diye sordu.
Adam:
"Hz. Ali veZeyd, şöyle hüküm verdiler," dedi. Hz. Ömer: "Şayet ben olsaydım, şu şekilde hüküm verirdim," dedi. Adam:
"Hüküm vermene mâni nedir? Hem idare ve emir de sendedir," deyince, Hz. Ömer:
"Eğer bu konuda Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlullah'ın sünnetinde bir şey bulsaydım elbette hüküm verirdim. Fakat elimde nass yok. Sadece, kendi görüşüm var. Görüş de müşterektir. Bu durumda, Ali ve Zeyd'in verdikleri hüküm bozulamaz," dedi.[380]

Buhârî'nin, Mâlik b. Evs en-Nasrî'den rivayet ettiği uzunca bir haberde, Hz. Abbas'ın, Hz. Ömer'e gelerek Hz. Ali ile aralarında hüküm vermesini isteyince Hz. Ömer (r.a), aralarındaki meseleyi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, "Biz peygamberler, miras bırakmayız; bıraktıklarımız ümmete sadaka (vakıf)dır,"[381] hadisini delil getirerek halletmiştir.
Aynı şekilde, Hz. Ebû Bekir, Hz. Fâtıma kendisine gelip babasının mirasını isteyince, bu hadise dayanarak hüküm vermiş ve: "Vallahi, Rasûlullah'ın yaptığını gördüğüm ve bildiğim bir işi yapmadan bırakmam," demiştir.[382]
İmam Müslim ve Kâd-ı Iyâz nakleder: Hz. Ömer (r.a), Zülhu-lefye'de iki rek'at namaz kıldı. Kendisine niçin bu namazı kıldığı sorulunca:
"Rasûlullah'ın yaptığı gibi yapıyorum," demiştir.[383]

İmam Ahmed, Tâatü'r-Rasûl adlı kitabında Yala b. Ümey-ye'nin şöyle dediğini nakleder: Hz. Ömer'le tavaf yapıyordum. Hace-rü'1-Esved'i takip eden Rukn-i Garb'e ulaştığımızda, istilâm yapması için elini çektim.
"Ne yapıyorsun1?" dedi.
"Selâmlamayacak mısın?" dedim.
"Sen, hiç Rasûlullah (s.a.v) ile tavaf ettin mi?" dedi.
"Evet," dedim.
"Rasûlullah'ı, garba düşen bu iki köşeyi selâmlarken gördün mü?" dedi.
"Hayır," dedim.
"Onda senin için güzel bir örnek yok mudur?" dedi.
"Elbette vardır," dedim.
"Öyleyse kendi düşüncenden vazgeç,"dedi.
Yine aynı zât anlatıyor:
Hz. Muâviye, bütün rükünleri selamlamaya başladı. İbn Ab-bas (r.h): "Niçin bu iki rüknü selâmlıyorsun? Rasûlullah, onları selâmlamazdı," diye uyardı. Muâviye (r.a): "Allah'ın evinde terk e-dilen herhangi bir hayır amel yoktur," dedi. O zaman İbn Abbas (r.h): "Allah'ın Rasûlü'nde sizin için (takip edilecek) güzel bir örnek vardır,"[384] âyetini okudu.
Hz. Muâviye: "Doğru söyledin," dedi.
Yine İmam Ahmed, Müsnedde, Ebû Hureyre'den (r.a) nakleder: Hz. Ömer (r.a), cuma günü hutbe verirken içeri bir adam girdi. Hz. Ömer:
"Rasûlullah (s.a.v)'ın, 'Biriniz Cuma'ya gideceği zaman gusletsin,' buyurduğunu duymadınız mı?" dedi.[385]

Buhârî ve Nesâî, Mervan b. Hakem'den nakleder: Mervan, demiştir ki:
Hz. Ali ile Hz. Osman'ı, Mekke ile Medine arasında gördüm. Hz. Osman (r.a), hac ile umrenin birarada temettü olarak yapılmasından nehyediyordu. Hz. Ali, bunu görünce her ikisine birden telbi-ye getirdi ve: 'Ya Rabbi! Hac ve umre için emrindeyim," dedi. Bunu gören Hz. Osman:
"Şu yaptığını görüyor musun? Ben, insanları bir şeyden nehye-diyorum, sen ise onu yapıyorsun!" diye serzenişte bulundu. Hz. Ali (r.a) de:
"Ben, bir insanın sözüne bakarak Rasûlullah'ın sünnetini bırakacak değilim; Efendimiz de böyle yapıyordu," dedi.
Hadiseyi, Müslim de rivayet etmiş ve şu ilâveyle nakletmiştir:
Hz. Osman, Hz. Ali'nin sözü üzerine kararından döndü ve: "Ali'yi terkedecek değilim," dedi.[386]
HuzeyLb. Şurahbil (r.a) anlatıyor: Ebû Mûsâ el-Eş'ârî
(r.a)'ye kız çocuğun, oğulun kızına ve kız kardeşin mirastan alacağı hisse soruldu. O da:

"Kız çocuğa yarım, kız kardeşe de yarım hisse düşer. İstersen, İbn Mesud'a git sor; ö da benim gibi cevap verecektir," dedi. Ibn Me-sud'a gittiler. Ebû Musa'nın fetvasını ve sözünü söylediler. Bunu duyan İbn Mesud (r.a):
"Öyle dersem dalâlete sapmış ve hidâyet ehlinden ayrılmış olurum. Ben, bu konuda Allah'ın hükmü ile hükmederim. Kız çocuğa yarım, oğulun kızına üçte ikiyi tamamlamak üzere altıda bir, kalan hissede kız kardeşe düşer," dedi.
Ebû Musa'ya gidip, İbn Mesud'un fetvası hatırlatılınca "İçinizde bu büyük âlim bulunurken bana sormayın," dedi.[387]

Buhârî, Müslim ve İbn Abdilberr'in, Alkame'den rivayet ettiklerine göre Alkame, şunları anlatır: "Abdullah b. Mesud, 'Allah dövme yapana ve yaptırana, yüz ve kaştaki tüyleri güzellik için yoldurup Allah'ın yarattığını değiştiren ve bunu yapana lanet etsin/ dedi." Bu sözler, Benî Esed kabilesinden Ümmü Ya'kûb denen bir kadının kulağına ulaştı; hemen kalkıp Abdullah'ın yanma geldi:
'Ya Ebâ Abdurrahman! Senin şöyle dediğin bana ulaştı; bu sözlerin aslı nedir?" dedi. İbn Mesud:
"Rasûlullah'ıh lanet ettiklerine ben niçin lanet etmeyeyim; hem bunlar, Kur'ân'da da vardır," dedi. Kadın:
"Mushâfın iki kapağı arasında olanların hepsini okudum; fakat bu senin söylediklerini bulamadım," deyince, İbn Mesud (r.a):
"İyice okumuş olsaydın, bulurdun. Zira Allah Teâlâ: 'Peygamber size neyi verdiyse onu alın, neyi nehyederse ondan da sakının."[388] buyurmadı mı?" dedi. Kadın:
"Ben, şu anda söylediğin bu şeylerin bir kısmını senin zevcelerinin de yaptığını tahmin ediyorum," dedi. Ibn Mesud:
"Git, bak" dedi. Kadın gitti; fakat bunlardan bir şey göremediğini söyledi. Bunun üzerine İbn Mesud:
"Şayet zevcem böyle olsaydı onunla bir arada bulunmaz, birbirimizden ayrılırdık," dedi.[389]

Lâlekâî, es-Sünne'de, İbn Abbas'ın (r.h) şöyle dediğini nakleder: "Vallahi, bugün yeryüzünde şeytanın, benim helak olmamdan daha çok sevineceği bir şey yoktur." Kendisine, "Niçin?" denilince şöyle cevap verir:
"Çünkü şeytan, doğuda veya batıda bir çok bid'atlar icad ediyor. Tabii ki mü'min bir kimse, bunları getirip bana soruyor. Mesele bana gelince, ben de sünnetle, o bid'atın belini kırıp yok ediyorum. Böylece çıktığı gibi şeytana geri dönüyor, kabul görmüyor."

İmam Şafiî Risâle'ds, Buhârî ve Müslim Sa/ıt/ılerinde, Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini naklederler: İbn Abbas'a: "Nevf el-Mukâlî, Hızır Aleyhisselâm'la arkadaşlık yapan Musa'nın, Benî İsrail'in peygamberi olan Hz. Mûsâ (a.s) olmadığını ileri sürüyor," dedim. Ibn Abbas (r.h):
"Allah'ın düşmanı yalan söylemiş. Bana, Ubey b. Ka'b haber verdi ve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) bir gün bize konuşma yaptı.[390] Sonra Hz. Mûsâ ile Hızır'ın kıssasını zikretti. Öyle ki kıssada, Hızır'la arkadaşlık yapanın, Hz. Mûsâ (a.s) olduğunu gösteren ifade ve işaretler mevcuttu."
İmam Şafiî, demiştir ki: "İbn Abbas, dinde fâkih, hâlde verâ sahibi bir zât iken Hz. Peygamber (s.a.v)'den yanlış ve sözünün hilâfina rivayette bulunan ve üstelik müslümanlardan olan bir kimseyi yalanlamış ve onu Allah'ın düşmanı saymıştır."

Beyhakî Medhal'de, Hâkim Müstedrek'te ve İbn Abdilberr Câmiu Beyâni'l-İlim'de, Hişam b. Hucayr'm şöyle dediğini naklederler: "Tavus, ikindiden sonraları iki rek'at (nafile) namaz kılıyordu, ibn Abbas (r.h), durumu öğrenince: 'Onları bırak,' dedi. Tavus da: 'Bırakmam,' dedi." İbn Abbas, onu, bu namazı sünnet edinir ve öyle bilinir diye nehyetmişti. O, böyle deyince:
"Rasûlullah (s.a.v), ikindi namazından sonra nafile namazdan nehyetmiştir. Senin bunları kılmakla sevap mı alacağını yoksa azaba mı uğrayacağını bilmiyorum. Çünkü Allah Teâlâ: 'Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkek ve kadın için kendi görüş ve hesaplarıyla, Allah'ın ve Peygamberi'nin hükmüne aykırı olanı seçme hakkı yoktur,'[391] buyurmuştur." dedi.[392]

İmam Şafiî de aynı zâttan bu haberi naklettikten sonra şöyle demiştir: "İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v)'tan naklettiği haberle, Tâvus'un yaptığının yanlış olduğunu anladı. Kur'ân'dan bir âyet okuyarak Allah ve Rasûlü bir şeye hükmettiği zaman kişinin, muhayyerlik hakkı olmadığını, artık ona uyması gerektiğini kendisine gösterdi."[393]

İbn Abdilberr nakleder: Urve b. Zübeyr, ibn Abbas'a: "Allah'tan korkmuyor musun, mut'â'ya ruhsat veriyorsun!" dedi. İbn Abbas (r.h):
"Ey Urve'cik, (Rasûlullah'ın bu konudaki ruhsatını istersen) annene sor," dedi. Urve:
"Fakat Hz. Ebû Bekir ve Ömer onu yapmıyorlar," deyince, ibn Abbas:
"Allah, başınıza bir azâb indirinceye kadar şu tutumunuzdan vazgeçmeyeceğinizi görüyorum. Ben, size Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisinden bahsediyorum; siz bana, Ebû Bekir ve Ömer'den bahsediyorsunuz," dedi ve bu konuda ruhsat veren hadisi zikretti.[394]

İbn Abdilberr, der ki: "Burada anlatılan mut'â, hacdaki mut'âdır. O da haccı bozup umre yapmaktır."
Beyhakî, Muhammed b. Sîrin'den nakleder: "İbn Abbas, fi-
tır sadakasını mecburî bir vazife olarak emredince insanlar, bunu hoş karşılamadılar. O da Semûre'ye haber göndererek: eHz. Peygamber (s.a.v)'in bunu emrettiğini bilmiyor musun?' diye sordu. O da 'evet' deyince, kendisine sitem ederek: 'O halde bunu belde halkına öğretmene mâni nedir?' dedi."
Beyhakî, der ki: "İbn Abbas, Rasûlullah'ın fıtır sadakasıyla ilgili emrini halka öğretmediği için Semûre'yi kınamıştır."
İbn Huzeyme, Beyhakî, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ, Zeyd b. Es-lem'den rivayet ederler. Zeyd, der ki: tbn Ömer'i, düğmeleri çözük olarak namaz kılarken gördüm. Kendisine, neden düğmelerini açtığını sorunca:
"Rasûlullah (s.a.v)'ı böyle yaparken görmüştüm," dedi.[395]
Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr, Mücâhid'den naklederler: "Bir yolculukta, İbn Ömer ile beraberdik. Yoldan ayrılıp bir yere saptı. 'Niye böyle yaptın?' denilince, 'Rasûlullah'ı böyle yaparken gördüğüm için ben de öyle yaptım,' dedi."[396] Kâd-ı Iyâz da aynısını nakletmiştik.[397]

İmam Buhârî ve Müslim rivayet ediyor: İbn Ömer (r.h): "Rasûlullah (s.a.v): 'Geceleri kadınlarınızı mescide gelmekten menet-meyin buyurdu,' dedi. Oğullarından birisi de:
"Vallahi, onları bırakamayız; mescidin huzurunu bozarlar,' dedi. Bunu duyan İbn Ömer, oğlunun göğsüne vurarak:
'Ben sana Rasûlullah (s.a.v)'tan hadis söylüyorum; sen ise başka şeyler diyorsun,' dedi."[398]
İbn Abdilberr, Abdullah İbn Ömer'in oğlu Bilâl'den, şu ifadeleri nakleder: Ben: "Bana gelince, zevcemi mescide göndermeyeceğim, isteyen yollasın," dedim. Babam, bana dönerek:
"Allah sana lanet etsin," diye üç kere tekrarladıktan sonra: "Beni, 'Rasûlullah, kadınların mescidden menedilmemesini emretti,' derken işitiyorsun, bir de kalkmış, kendince bir şeyler söylüyorsun' dedi ve kızgın olarak yanımdan gitti."[399]
Müslim, Süleyman b. Yesar'dan rivayet eder: Ebû Hureyre, İbn Abbas ve Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, kendi aralarında, kocasının vefatı zamanında doğum yapan hamile kadının müddetinin ne kadar olacağını müzâkere ediyorlardı. İbn Abbas:
"Kocasının vefatından sonra hamilelik veya dört ay on gün olan iddet müddetinden, hangisi süre olarak daha uzunsa, o kadar iddet bekler," dedi. Ebû Seleme:
"Doğum yapınca iddeti biter, evlenebilir," dedi.
Sonra, Rasûlullah (s.a.v)'m hanımı Ümmü Seleme'ye (r.h) haber gönderip meseleyi sordular. O da şu cevabı verdi:
"Sübey'a el-Eslemiyye, kocasının vefatından az bir zaman sonra doğum yapmıştı. Rasûlullah (s.a.v)'a durumunu sordu. O da evleirebileceğini söyledi."[400]
Yine'İmam Müslim rivayet eder: İbn Ömer (r.h), kadınlara, gusül abdesti alırken saçlarını çözmelerini emretti. Hz. Aişe (r.h), bunu işitince:
"İbn Ömer'e şaşarım, bu emri neye göre veriyor? Ben ve Rasûlullah, bir kabı kullanarak yıkanırdık. Ben başıma, (örgülerimi çözmeden) üç kereden fazla su dökmezdim," dedi"[401]

İmam Mâlik ve Beyhakî, Atâ b. Yesar'dan rivayet ederler: Muâviye b. Ebî Süfyan, altından veya gümüşten bir su kabını, ağırlığından daha fazla altın veya gümüş karşılığında sattı. Hadiseyi duyan Ebu'd-Derdâ, kendisine:
"Rasûlullah (s.a.u)'ın bu tür bir alışverişi nehyettiğini duydum," dedi. Muâviye (r.a) ise:
(<Bunda bir sakınca görmüyorum," dedi. Ebu'd-Derdâ, duyduklarından çok rahatsız olarak:
"Bu Muâviye'nin yaptığına uygun bir karşılık versem, kim beni mazur görür? Ben, ona Rasûlullah (s.a.v)'tan bir haber veriyorum; o ise kendi görüşünü söylüyor. Bundan böyle, senin bulunduğun yerde asla durmayacağım," dedi.[402]
İmam Şafiî (204/819), der ki: "Ebu'd-Derdâ, naklettiği hadisle, Muâviye'nin yaptığının yanlış olduğunu ortaya koydu, Muâviye'nin ise hadise rağmen yaptığını bırakmadığını görünce, güvenilir bir kimsenin Rasûlullah (s.a.v)'tan naklettiği haberi bir kenara itmesini büyük bir hata gördüğü için bulunduğu yeri terketti."[403]

Beyhakî, İmam Şafiî'nin, Risâle'de şu hadiseyi zikrettiğini nakleder: Ebû Said el-Hudrî (r.a), bir adamla karşılaştı. Ona, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis nakletti. Adam da onun zikrettiği hadisin hilâfına başka bir şey nakledip kendisine ters düşünce, Ebû Said:
. "Vallahi, seninle bir çatı altında asla duramam," dedi.
İmam Şafiî, rivayetin sonunda demiştir ki:
"Naklettiği hadisi adamın kabul etmemesi, Ebû Said'in (r.a) canını sıkmıştır."[404]
Dârimî, Hıraş b. Cübeyr'den nakleder: Mescidde, parmak uç-larıyla çakıl taşı atan bir delikanlı gördüm. Bir ihtiyar, kendisine:
"Böyle yapma; ben, Rasûlullah (s.a.v)'ın bunu nehyettiğini işittim," dedi. Genç, hiç aldırış etmedi; yine taş attı. Bunu gören ihtiyar: "Ben, sana Rasûlullah (s.a.v)'ın bunu nehyettiğini söylüyorum; sen ise hâlâ taş atıyorsun. Vallahi senin cenazende bulunmayacağım, hasta olsan ziyaret etmeyeceğim ve seninle asla konuşmayacağım," dedi.[405]

İmam Buharı ve Müslim, İmran b. Husayn'dan rivayet ederler: Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: "Haya, (hangi sebepten kaynak-lanırsa kaynaklansın) tamamı hayırdır (insanı hayra götürür)."
Hadisi dinleyen Büşeyr b. Ka'b:
"Fakat biz, bazı kitaplarda, sükûnet ve vakarın hayadan kaynaklandığı gibi zayıflık ve acziyetin de esasında hayadan kaynaklandığını buluyoruz," deyince İmran b. Husayn, bu söze öyle kızdı ki, gözleri kıpkırmızı oldu ve ona:
"Ben, sana Rasûlullah'tan hadis söylüyorum; sense ona karşı geliyorsun," diye çıkıştı.
Bir rivayette de: "Sen ise bana kendi sayfalarından anlatıyorsun," ifadesi vardır.[406]
Yine, Buhârî ve Müslim, Abdullah b. Büreyde'den rivayet
ederler. O, şöyle anlatır: Abdullah b. Muğaffel, bir kişinin, eliyle (belli belirsiz hedeflere) çakıl taşı attığını görünce bundan menetti ve: "Rasûlullah (s.a.v), bu atışı nehyetti ve:
'Bu, avı vurmaz, düşmanı öldürmez; sadece diş kırar, göz çıkarır,' buyurdu," diye uyardı.
Abdullah, daha sonra bu şahsın aynı şeyi yapmaya devam ettiğini görünce (kızdı ve) şöyle dedi:
"Ben, sana Rasûlullah (s.a.v)'ın hadisini söylüyorum; sen ise hâlâ aksine taş atıyorsun. Vallahi, seninle bundan sonra asla konuşmayacağım."[407]
Dârimî, Katâde'den şu rivayeti nakleder: İbn Sîrin, bir adama, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis nakletti. O kişi: "Falanca da şöyle diyor," deyince İbn Sîrin:
"Ben, sana Rasûlullah'tan hadis naklediyorum; sen ise 'Falanca da şöyle şöyle diyor,' diyorsun. Vallahi, seninle bir daha konuşmayacağım," dedi.[408]

Yine Dârimî, Said b. Müseyyeb'den rivayet eder: Said, bir zâtın, ikindi namazından sonra fazladan iki rek'at nafile namaz kıldığını gördü. Adam:
"Ey Ebû Muhammedi Namaz kıldığım için Allah beni cezalandırır mı?" diye sorunca, İbn Sîrin:
"Namaz kıldığın için değil de sünnete aykırı davrandığın için cezalandırır," cevabını verdi. [409]
İbn Abdilberr, Abdurrahman b. Yezid'den rivayet eder: Ab-durrahman, yakınlarından birinin üzerinde giyilmesi yasaklanmış bir elbiseyi gördü; giymemesini söyledi. O da:
"Bana, Allah'ın Kitabından bir âyet getir; elbisemi çıkar," dedi. O zaman kendisine: "Peygamber size neyi verdi ve emretti ise[410] onu alıp yapınız, neden sakındırdı ise ondan kaçınız," âyetini okudu.[411]

İmam Şâfîî Risâle'de, İbn Abdilberr İlim kitabında, Salim b. Abdullah'tan şunu naklederler: Hz. Ömer (r.a), Kabe'yi tavaftan önce ve şeytan taşlamadan sonra koku sürmeyi yasaklamıştı. Durumu Hz. Aişe'ye (r.h) aktardığında:
"Rasûlullah (s.a.v)'ı ihrama gireceği zaman, ihramı için ve ihramdan çıkmak için Kabe'yi tavaf etmesinden önce elimle kokula-dım." Bu durumda elbette ki Allah Rasûlü (s.a.v)'nün sünneti, uyulmaya daha lâyıktır.[412]

İmam Şafiî (r.h), der ki: "Salim, dedesi Hz. Ömer'in sözünü bırakarak Hz. Aişe'nin haberine uymuş ve haberi anlattığı kimseye, bunun sünnet olduğunu, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetinin uyulmaya daha lâyık ve kendisine vâcib olanın da bu olduğunu bildirmiştir."[413]

İmam Kuşeyrî (465/1072), Risâle'de şöyle nakleder: Ebû Osman el-Hîrî (298/910), vefatı yaklaşıp can çekişmeye başladığı zaman, oğlu, üstünü başını yırtıp vaveyla koparınca, Ebû Osman: "Yavrum! Sünnete aykırı davranıyorsun; sünnete muhalefet etmek, içteki riyanın (münafıklığın) açığa vurulmasıdır," demiştir.[414]
Ebû Ali ed-Dakkak (405/1014) anlatıyor: Bâyezid-i Bistâmî (r.h), velîdir diye tanınan bir zâtın ziyaretine niyetlendi. Bahsedilen zâtın mescidine varınca, oturup çıkmasını bekledi. Zât çıkıp geldi ve (zemini toprak olan) mescide tükürdü. Bunu gören Ebû Yezid Bistâmî, adama selâm bile vermeden geri döndü ve yanındakilere: "Bu adama, Rasûlullah (s.a.v)'ın edeblerinden bir edebi korumada bile emniyet edilmezken Hakk'ın sırlarını korumada nasıl güvenilir1? dedi.[415]

İmam Buhârî ve Ahmed, Ebû Vâil'in şöyle dediğini naklederler: "Şeybe b. Osman'la şu mescidde (Kabe'de) oturuyordum. Bana dedi ki: Bir gün Ömer (r.a), şimdi senin oturduğun yere oturdu ve: 'Kabe'de altın ve gümüş adına hiçbir şey bırakmayıp, hepsini müslü-manlar arasında taksim etmeye kararlıyım,' dedi." Ben:
"Bunu yapamazsın," dedim. "Niçin1?" diye sordu.
"Çünkü senden önceki iki arkadaşın (Hz. Peygamber (s.a.v) ve Hz. Ebû Bekir) bunu yapmadılar,"dedim. Hz. Ömer:
"Onlar, kendilerine uyulacak iki zâttır," dedi.[416]

İmam Şafiî Risâle'de, Beyhakî Medhal'de, Said b. Müseyyeb'den naklederler: Ömer b. el-Hattab (r.a): "Diyet, baba tarafından akrabalara aittir. Kadın, kocasının diyetinden miras olarak bir şey alamaz," diyordu. Dahhak b. Süfyan, Rasûlullah (s.a.v)'m kendisine: "Eşyem b. Dibâbî'nin diyetinden, hanımını da mirasçı kılmasını" yazdığını haber verince Hz. Ömer, kendi hükmünden vazgeçip ona döndü.[417]
İmam Şafiî, der ki: "Hz, Ömer, hüküm vereceği bir meselede, kendi görüşünün hilâfına olan Dahhak'ın rivayet ettiği hadise dönmüştür."[418]

Beyhakî, Hişam b. Yahya el-Mahzûmî'den nakleder: Sa-kiften bir zât, Ömer b. Hattab'a (r.a) geldi ve: "Kabe'yi tavaf etmiş bir kadın, hayız görürse veda tavafını yapmadan yurduna dönebilir mi?" diye sordu. Hz. Ömer de:
"Hayır, dönemez," dedi. Sakifli zât:
"Bu durumda olan bir kadın hakkında Rasûlullah (s.a.v), senin verdiğin hükmün tersine fetva vermişti," deyince Hz* Ömer, adama yanaşıp kırbacıyla vurdu ve:
"Rasûlullah (s.a.v)'ın hüküm verdiği bir meseleyi ne diye bir de bana soruyorsun," diye adamı azarladı.[419] Hadiseyi, İbn Kayyım da Flâmu'l-Muvakküîî'de nakletmiştir.
Buhârî, Müslim ve Şafiî, Tâvus'tan nakleder: Tavus, demiştir ki: İbn Abbas"la birlikteydim. Zeyd b. Sabit, kendisine:
"Hayızlı kadının, son vazife olarak, Kabe'yi tavaf etmeden yurduna dönebileceğine fetva mı veriyorsun?" dedi. ibn Abbas da (r.h):
"Eğer durum, benim dediğim gibi değilse git, Ensar'dan filanca kadına sor bakalım; Rasûlullah (s.a.v), ona benim dediğim şekilde emretmemiş 7?u?"dedi.[420]
İmam Şafiî (r.h), şöyle der: "Zeyd, daha önce, herkesin en son iş olarak Kabe'yi tavaf etmesi gerektiğini duymuştu. Hayızlı kadınları da emrin kapsamında düşünüyordu, ibn Abbas (r.h), hayızlı kadına, kurbandan sonra Kabe'yi tavaf etmişse, veda tavafını yapmadan vatanına dönebileceğine fetva verince Zeyd, bunu kabul etmedi; İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v/ın bir kadına, bu şekilde emir verdiğini haber verince, gidip kadına meseleyi sordu. Kadın da aynı şeyi söyleyince, kadını tasdik etti ve İbn Abbas'ın görüşüne katılmasının zarurî olduğunu anladı."[421]

İsrail b. Yunus, İbn Mesud'dan (r.a) naklediyor: Bir adam, İbn Mesud'a gelerek bir hanımla evlendiğini, fakat daha kadına yaklaşmadan annesini gördüğünü ve ondan hoşlandığını, onunla evlenmek için nikâhındaki hanımı boşadığım, bu durumda ne lâzım geldiğini sordu. İbn Mesud: "Bir sakıncası yoktur," dedi. Bu fetva üzerine adam, onunla evlendi. Abdullah b. Mesud, Kûfe'de, Beytül-Mâl'e bakıyordu. Beytül-Mâl'deki fazla, artık şeyleri satıyor; çok verip daha düşük karşılık alıyordu. Medine'ye geldiğinde bu konuları, Rasûlullah (s.a.v)'m ashabına sordu, onlar da:
"Bu adama, o kadın helâl olmaz; gümüş de ancak aynı ağırlıkta gümüşle satılırsa sahih olur," dediler. İbn Mesud, Kûfe'ye dönünce adamı aradı, bulamadı. Kavminden bazı kimseleri buldu ve onlara:
"Kendisine fetva verdiğim arkadaşınıza söyleyin, o kadın kendisine helâl değildir," dedi. Sonra kuyumculara geldi ve:
"Ey kuyumcular! Benim size yaptığım satış sahih değildi; gümüş ancak aynı ölçüdeki gümüşle satılabilir," dedi.[422]

İmam Şafiî ve Müslim, İbn Ömer'den nakleder: "Biz, ürünün belli bir kısmını almak üzere tarlayı kiraya verirdik ve bunda bir mahzur görmezdik. Tâ ki Râfiî, Rasûlullah (s.a.v)'ın bunu yasakladığını haber vermesine kadar. Sonra bu hadis sebebiyle böyle bir işten vazgeçtik."[423]
İmam Şafiî (r.h), der ki: "İbn Ömer, mahsulün bir kısmını almak üzere tarlayı kiraya vererek istifade ediyor ve bunu helâl biliyordu. Fakat güvenilir bir kimse, Rasûlullah (s.a.v)'ın bunu nehyettiğini haber verince, o işi bıraktı. Rasûlullah (s.a.v/tan gelen haber karşısında kendi görüşünü kullanarak, 'Kimse bu işe karşı bizi ayıplamadı, biz de bugüne kadar

bu işi yapıyorduk/ demedi. Hiçbir mazeret ileri sürmeden, hemen hadise tâbi oldu."[424]

imam Şafîî nakleder: Kendisine güvendiğim bir şahıs, İbn Ebî Zi'b yoluyla, Muhalle d b. Hufafin şöyle dediğini haber verdi:
Bir köle satın aldım, çalışıp gelir getirmesini istiyordum. Sonra kendisinde bir ayıp ortaya çıktı. Durumu Ömer b. Abdülaziz'e götürüp davacı oldum. Bana, köleyi ve ondan elde ettiğim geliri geri vermem için hüküm verdi. Ben de Urve'ye geldim, durumu haber verdim. Urve:
"Ben, akşam onun yanına gider, Hz. Âişe'nin (r.h) bana, Rasûlullah (s.a.v)'ın böyle bir durumda: 'Gelir, tazmin karşılığıdır (müşteriye aittir).”[425] buyurduğunu haber verdiğini söylerim," dedi. Ben, acele ile Ömer b. Abdülaziz'in yanına gidip Urve'nin, Hz. Aişe yoluyla, Rasûluîlah'tan naklettiğini haber verdim. Bunu duyan Ömer b. Abdülaziz:
'Yerdiğim hüküm, bana çok kolay gelmişti. Allah biliyor, ben, haktan başka bir şey düşünmedim. Peşinden, Rasûlullah'ın sünneti bana ulaştı. Bu durumda Ömer'in hükmünü terk ediyor, Rasûlullah'ın sünnetini uyguluyorum," dedi. Sonra Urve, Ömer'in yanına gitti ve onun, bana geri vermem için hüküm verdiği geliri benim almama hükmetti.[426]

Yine İmam Şafîî (r.h), der ki: Medineli güvendiğim bir zât, İbn Zi'b'in şöyle dediğini anlattı: Adamın aleyhine hüküm verdi. Ben de kendisine, Rasûlullah (s.a.v)'ın bunun aksine hüküm verdiğini haber verdim. Bunu duyan Sa'd, Râbia'ya:
"Bu, İbn Ebî ZVb'dir. Kendisine güvenirim, Hz. Peygamber (s.a.v)'den benim verdiğim hükmün aksini haber veriyor, ne dersin?" deyince, Râbia:
"Sen içtihad ettin; hükmün geçerlidir," dedi, Sa'd:
"Hayret doğrusu! Sa'd'ın hükmünü geçerli kılıp Rasûlullah (s.a.v)'ın hükmünü red mi edeceğim? Hayır, aksine Sa'd'ın (kendisini kasdediyor) hükmünü reddedip Rasûlullah (s.a.v)'ın hükmünü uygulayacağım." Sonra hüküm yazılan kağıdı istedi, yırtarak ikiye böldü ve önceki hükmün tersine, adamın lehine hüküm verdi.[427]

Şeddâd b. Hakîm, Züfer b. HûzeyTin şöyle dediğini nakleder: "Biz, bir meselede hüküm verirken Kitab ve sünnette bir cevap bulamadığımızda, kendi görüşümüzle hüküm veririz. Meseleyle ilgili bir âyet veya hadis önümüze gelince, görüşümüzü terk eder, nassa göre hüküm veririz."[428]
Ma'n b. îsâ el-Kazzâz, der ki: İmam Mâlik'i (179/795), şöyle derken işittim:
"Ben, bir beşerim; hata da ederim, isabet de. Öyleyse siz, sözlerime bakın; Kitab ve sünnete uyan her sözümü alıp uygulayın; Kitab ve sünnete uymayanları bir kenara bırakın."[429]
İmam Şafîî (r.h), demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.v)'tan sahih bir hadis geldiğinde, ben daha Önce ona muhalif bir söz söylemişsem hemen sözümden döner, hadisle hükmederim."[430]
Rabî, imam Şafîî'den şöyle nakleder: "Size, benim görüşümün aksine Rasûlullah (s.a.v)'tan bir sünnet geldiğinde, görüşümü bırakıp sünnete uyunuz; şüphesiz Rasûlullah'ın sünneti, benim mezhe-bimdir."

Yine Rabî, İmam Şafîî'den nakleder: "Benim sözümün aksine hüküm bildiren bir sünnete rastladığınızda, sözümü bırakıp sünnete yapışınız. Hiç şüphesiz, ben de sünnetin belirttiğini söylerim."
Yine İmam Şafîî'den:
"Hüküm verdiğim herhangi bir meselede, sözümün aksine, güvenilir âlimlerden sahih bir hadis rivayet edilirse ben, hayatımda ve vefatımdan sonra ona döner, kendi hükmümü terk ederim."
Hakîm, Rabî'den nakleder: İmam Şafîî'yi şöyle derken işittim:
"Her ne zaman bir söz söylediğimde veya bir hüküm ortaya koyduğumda, o konuda Rasûlullah (s.a.v)'tan aksi bir hüküm nakledi-lirse doğru olan ve uyulması gereken, Rasûlullah (s.a.v)'ın sözüdür. Benim de hükmüm odur."

Abdullah b. Ahmed, demiştir ki: Babam (İmam Ahmed), bana şunu nakletti: İmam Şafîî, bize dedi ki: "Elinize Rasûlullah (s.a.v)'tan sahih bir hadis geçtiğinde bana söyleyiniz ki, ona göre hüküm vereyim."
Tabarânî, Abdullah b. Ahmed'den nakleder: Babamı, şöyle derken işittim (İmam Ahmed):
Muhammed b. İdris eş-Şâfîî der ki: "Sen, sahih hadis ve haberleri bizden daha iyi biliyorsun. Sahih bir haber olunca Kûfeli, Basralı, Şamlı, kim rivayet ederse etsin, bana bildir ki ona göre hükmedeyim. "
İmam Ahmed (241/855), demiştir ki: "Bana göre İmam Şafîî'nin en güzel yanı, daha önce duymadığı bir hadisi duyunca, ona göre hüküm verip kendi sözünü terk etmesiydi."
İbn Ebî Hatim, der ki: Abdullah b. Ahmed, bana şu haberi yazıp gönderdi: "Babamı, 'İmam, Şafîî bir hadis bulunca, onunla amel ederdi. Onda bulunan en hayırlı haslet, konuşmaya fazla rağbeti yoktu. Asıl gayreti fıkıhtı,' derken işittim."
İmamül-Haremeyn el-Cüveynî, Nihâye adlı eserinde, Saydalânî yoluyla, arkadaşlarından birinin şöyle dediğini nakleder: "Biz, kesin olarak şunu biliyorduk: İmam Şafîî'ye, kendi düşüncesinin aksine sahih bir hadis ulaştığında, derhal hadise döner ve ona 't\tiun hüküm verirdi."

Bu rivayetlerin çoğu, Takiyyüddîn Sübkînin Tabakâtü'ş-Şâfiiyye adlı eserinden alınmıştır.

Geçmiş Büyüklerin, Hadîs-i Şeriflerin Mevkiini Yüksek Tuttuklarını, Hadis Meclisinde Edeble Otur duklarını, Hadisle Uğraşanları Övgüyle Anıp Onlara Şefkatle Davrandıklarını, Hadislerin Rivayet ve Hıfzına Çok Dikkat Ettiklerini Gösteren Haber ve Nakiller

İmam Beyhakî, MedhaV&e, Halid b. Yezid'in şöyle dediğini nakleder: "Allah Rasûlü (s.a.v)'nün hadislerine hürmet etmek, Allah'ın Kitabı'na hürmet etmek gibidir."[431]
Beyhakî, bu sözü şöyle değerlendirir: Halid, bu sözüyle hadisin lâyık olduğu yerin bilinmesi, hürmetinin büyüklüğü ve uyulmasının farz olması hususlarında Rur'ân'a benzetildiğini anlatmak istemiştir. Çünkü Allah Teâlâ: "Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin,"[432] buyurmaktadır.
Beyhakî, Süleyman et-Teymî*den nakleder: Süleyman, demiştir ki: Ben, Ebû Osman, Ebû Nadre, Ebû Miclez ve Hâlid el-Eşec, beraber hadisleri ve sünnetleri müzâkere ediyorduk. İçimizden birisi:
"Kur'ân'dan bir sûre okusaydık daha faziletli olurdu" dedi. Bunun üzerine Ebû Nadre, şöyle dedi:
"Ebû Said el-Hudrî: 'Hadis müzâkeresi, Kur'ân okumaktan daha faziletlidir,'dedi."[433]

İmam Suyûtî (911/1505), Miftâhu'l-Cenne kitabında, bu söz için şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu, İmam Şafîî'nin de dediği gibi; ilim taleb etmenin, nafile namazdan daha faziletli olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü sadece Kur'ân okumak, nafile bir ibâdettir. Hadislerin öğrenilip ezberlenmesi ise farz-ı kifâyedir. Allah, en iyisini bilir."[434]
.." -.Yine Beyhakî nakleder: Süfyan es-Sevrî, demiştir ki: "Niyeti güzel bir kimse için hadis Öğretmekten daha güzel bir amel bilmiyorum.”[435]

İbnu'I-Mübârek ise şöyle der: "Allah Teâlâ'nın rızasını arayan kimse için hadis öğreniminden daha faziletli bir şey bilmiyorum."[436]
A'meş, Dırar b. Mürre'nin şöyle dediğini nakleder: "Hadis âlimleri, abdestsiz olarak hadis rivayet etmeyi hoş görmezlerdi."[437]
İshak b. Rabî anlatır: "A'meş, abdestsizken hadis rivayet etmek istediğinde, teyemmüm alırdı."[438]
Beyhakî ve İbn Abdilberr, Katâde'den naklederler: "Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerini ancak abdestli iken okumamız müstehâb (güzel ve sevap) görülürdü,"
İbn Abdilberr, Şu'be'den nakleder: "Katade, Rasûlullah'ın hadislerini ancak abdestli iken rivayet ediyordu."[439]
İmam Mâlik naklediyor: "Cafer b. Muhammed ancak abdestli iken hadis rivayet ediyordu."[440]
Ebû Mus'ab anlatıyor: "Mâlik b, Enes, Allah Rasûlü'nün hadislerini ancak abdestli iken rivayet ediyordu. Bunu, hadislerin mevkii ve şerefinin yüceliğini göstermek için yapıyordu."[441]

Tabarânî, Ebû Hâzim'den, Sehi b. Sa'd es-Saidî'nin şu örnek hâlini nakleder: Sehi, kavminden birtakım insanlarla oturmuş, kendilerine hadis anlatıyordu. İçlerinden bazıları da birbirine dönmüş, başka şeylerden bahsediyorlardı. Bunu gören Sehi, kızdı ve:
"Şunlara bak! Ben, onlara Rasûlullah (s.a.v)'tan bahsediyorum, onlar da dönmüş birbirleriyle konuşuyorlar. Vallahi, sizin aranızdan çıkacağım ve bir daha yanınıza dönmeyeceğim," dedi. Kendisine:
"Nereye gidiyorsun?" dedim.
"Gidip Allah yolunda cihad edeceğim," dedi.[442]

Beyhakî, İmam Mâlik'ten nakleder: Said b. Müseyyeb, hasta yatağında uzanmış yatarken, yanma bir adam gelip hadis sordu. Said, doğrulup oturdu ve hadisi söyledi. Adam:

"Sizi rahatsız etmek istememiştim," deyince İmam:
'Tattığım halde, sana Rasûlullah (s.a.v)'tan hadis nakletmeyi uygun görmedim," dedi.[443]
İbn Abdilberr, Abdurrahman b. Ebî Zinad'dan nakleder: "Sa'd b. Müseyyeb'e, hasta yatağında yatarken Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis zikredildi. Hemen yanındakilere: 'Beni oturtunuz, uzandığım halde, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis nakletmeyi hoş karşılamam,' dedi.'[444]

Beyhakî, İsmail b. Ebî Üveys'ten nakleder: "İmam Mâlik, hadis rivayet etmek istediğinde abdest alır, divanın ortasına oturur, sakalını tarar, vakar ve heybetle yerleşir, sonra hadis rivayet ederdi. Bu davranışının sebebi sorulunca: 'Allah Rasûlü'nün (s.a.v) hadisini yüceltmeyi seviyorum ve ancak huzur içinde, abdestli olarak rivayet etmek istiyorum,' derdi. İmam, yolda yürürken veya ayak üstü yahut acele bir işi varken hadis rivayet etmeyi uygun bulmazdı: 'Rasûlullah (s.a.v)'tan rivayet ettiğimi, düşünüp anlayarak rivayet etmeyi seviyorum,' derdi."[445]

Abdullah b. Mübarek anlatıyor: "İmanı Mâlik'in yanındaydım, hadis rivayet ediyordu. O arada bir akrep gelip kendisini tam onaltı kere soktu. Mâlik'in acıdan rengi değişiyor, fakat zorlanarak sabrediyor, Rasûlullah (s.a.v)'ın hadisini bölmüyordu. Rivayet işi bitip insanlar dağılınca, yanına vardım:
'Hazret! Bu yaptığına hayret ettim, ' dedim. O da:
'Evet, ben bunu Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerine olan hürmetimden dolayı yaptım,' dedi."[446]

Bişr b. Haris naklediyor: "Bir zât, yürürken İbnu'l-Mübârek'e bir hadis sordu. İmam, adama: 'Bu halde hadis nakletmek, ilmin hürmetine uygun düşmez,'dedi."[447]
Lâlekâî, es-Sünne kitabında, İbn Abbas'tan nakleder: İbn Abbas (r.h): "O gün, nice yüzler ağarır, nice yüzler de simsiyah kararır," âyetindeki[448] ağaran yüzlerin; sünnet ehli kimselerin yüzü olduğunu, kararan yüzlerin de bid'at ehlinin yüzü olacağını söylemiştir.

Lâlekâî, yine İbn Abbas'tan nakleder: "Sünnete çağıran ve bid'attan sakındıran bir hadis âlimine bakmak ibâdettir."
Dârimî, Hasan el-Basrî'den, onun şu sözünü nakleder: "Sünnet ehli insanlar, önceleri, halk içinde en az sayıda olan kimselerdi. Bugün ve gelecekte de insanlar içinde sayıca en az olacak onlardır. Onlar, konfor ve rahata düşkün olanlarla lükse dalmamış, bid'atçı-lara kapılıp bid'atlara bulanmamış, sünnet üzere yaşamaya sabrederek Rablerine kavuşmuşlardır."[449]

Lâlekâî, İbn Şevzeb'in şöyle dediğini nakleder: "Allah'ın ibâdete başlayan bir gence, sünneti öğretecek birisini dost etmesi, kendisine bahşettiği ilk ve en büyük bir nimettir."[450]
Yine aynı müellif, Eyyûb es-Sahtiyânî'den nakleder: "Allah'ın, kendisine sünnetleri bilen bir âlimi nasib etmesi, gençler ve İslâm'la yeni tanışanlar için büyük bir saadettir."[451]

Hammad b. Zeyd anlatır:
"Eyyûb es-Sahtiyânî'ye hadis ehlinden birinin vefat haberi ulaştığında, üzerinde çok etki yaptığı görülürdü. İbâdet ehli bir kimsenin vefat haberi ulaştığında ise böyle bir etkilenme görülmezdi. Hazret: 'Hadis ehlinden birinin vefat haberini aldığımda, sanki vücut azalarımda?! birini kaybetmiş gibi olurum,'derdi."[452]
Aşağıdaki rivayetler, Suyûtî'nin, Miftâhu'l-Cenne adlı eserinde zikredilmiştir. Eyyûb es-Sahtiyânî, der ki: "Sünnet ehlinin ölmesini arzulayanlar, ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istemektedirler."
Yine Lâlekâî, Fudayl b. Iyâz'm şöyle dediğini nakleder: "Allah Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki, onlarla yeryüzünü ihya eder. Onlar, sünnet ehli âlimledir."
Müellif, Süfyan es-Sevrî'den de şu nakli yapar: "Sünnet (hadis) ehline hayırla muamele edin. Çünkü onlar, garip kimselerdir."
Nasr b. el-Makdisî, el-Hucce'de, Süfyan es-Sevrî'nin şöyle dediğini nakleder: "Melekler göklerin, ehl-i hadis de yeryüzünün manevî bekçileridir."[453]

Ahmed b. Hanbel'e: 'Yeryüzünde Allah'ın ebdâl (seçkin ve sevilmiş velî) kulları var mıdır?" diye soruldu. İmam: "Evet," dedi. "Peki kimdir onlar?" denilince: "Eğer onlar ehl-i hadis değilse, ben, Allah'ın bir velî (ebdâl) kulunu bilmiyorum/3 dedi.[454] Bunu, Makdisî, adı geçen kitabında nakletmiştir.

İmam Şafiî (r.h), der ki: "Her ne zaman hadis ehlinden birini görsem, Allah Rasûlü (s.a.v)'nün ashabından birini görmüş gibi oluyorum"[455] Nakil, Beyhakfnindir.
el-Makdişî, İbrahim b. Musa'dan nakleder: İbrahim'e, Rasû-lullah (s.a.v)'m: "Ümmetimin son zamanlarında bir topluluk bulunacak; onlara, öncekilere verilen sevaplar kadar sevap verilecektir. Onlar, kötülükleri reddedip fitne çıkaranlarla savaşırlar,"[456] sözünün, kime işaret ettiğini sordular.

"Onlar, ehl-i hadistir. Çünkü halka, 'Rasûlullah (s.a.v), şunu yapın, şunu da yapmayın buyurdu/ diye tebliğde bulunacaklardır," dedi.
İbnu'l-Mübârek (181/797), der ki: "Kıyamete kadar, ümmetimden bir grup, hak üzere bulunmaya devam edecek; kendilerine karşı gelenlerin muhalefeti onlara zarar vermeyecektir/'[457] hadisinde anlatılanlar, benim görüşüme göre hadis âlimleridir.[458]
Makdisî, İbnu'l-Medînî'nin, bu hadis hakkında şöyle dediğini nakleder: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözünde anlatılanlar, hadis âlimleridir. Rasûlullah'ın yolunu takip edenler ve bâtıl fikir ve firkalara karşı sünneti müdafaa edenler onlardır."[459]

Yine Makdisî, İmam Buhârî'den şunu nakleder: İbn Abdullah'ın kapısında üç veya dört kişi hadis almak için bekliyorduk. Bize dedi ki: "Ümmetimden bir grup, hak üzere bulunmaya devam edecek; onları güçsüz bırakmak isteyenler, kendilerine bir zarar veremeyeceklerdir," hadisinden kasdedilenlerin, sizler olduğu kanaatindeyim. Çünkü tüccarlar ticaretle, sanat ehli mesleğiyle, hükümdarlar memleketleriyle uğraşırken siz, Rasûlullah'ın sünnetini ihya ediyorsunuz.[460]

Hâkim, Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs adlı eserinde, Mûsâ b. Harun'un şöyle dediğini nakleder: İmam Ahmed'e: "Ümmetimden bir grup, hak üzere kalmaya devam edecektir," hadisindeki grubun, kimler olduğu sorulunca: "Din düşmanları karşısında mansur ve muzaffer olan bu taife, hadis âlimleri değilse, başka kimlerin olduğunu bilmiyorum/' dedi. Bu konuda şöyle söylenir: "Kim, sözünde ve fiilinde sünneti kendine âmir yaparsa devamlı hak konuşur."
İmam Ahmed b. Hanbel, yukarıdaki hadisin şerhinde, "Kıyamet gününe kadar ilâhî tevfik ve yardıma mazhar olan bu taife, hadis âlimleridir ve hadisle amel edenlerdir." demekle, ne güzel söylemiştir. Bunların yanında, sâlihlehn yoluna giren, geçmiş selefin haberlerine uyan, Rasûluîlah (s.a.v)'ın sünnetlerine sarılarak, bid'at ehli ve sünnet muhalifi kimseleri saf dışı bırakan kimselerle, ilim için dağ, tepe, yol katetmeyi nefsî arzu ve keyiflere tercih eden, ilim ve hadis ehline tahsis edilmiş meskenlerde kitaplardaki sıkıntılarla haz duyan ve bunu bir nimet sayan, hadis ve haberleri toplarken iki lokma ve bir eski hırkayla kanaat eden, şehvetine mağlup nefislerin düştüğü dinsizlik tehlikesinden ve buna bağlı olarak bid'at, hevâya uyma, bâtıl fikir ve haktan sapma gibi âfetlerden kaçıp kurtulan, mescidleri ev, dirseklerini yastık, boş buldukları yerleri yatak yapan kimseler de bu bahtiyar gruba girmeyi haketmiştir.

Yine Hâkim, bu sözün peşinden, Hafs b. Gayyas'tan şunu nakletmiştir: "Babamdan duydum. Kendisine: 'Hadis âlimlerine ve ne halde olduklarına bakmıyor musun, haklarında ne dersin?' diye sorulunca: 'Onlar, dünyada yaşayanların en hayırlılarıdır,' dedi."
Hâkim, Ali b. Haşrem'den nakleder: Ebû Bekir b. Iyas'ı dinledim. Diyordu ki: "Ben, hadisçilerin, insanların en hayırlıları olmalarını ümid ediyorum. Çünkü onlardan birisi, benim kapımda durur ve benden hadis yazar. Eğer o, gitse ve: 'Ebû Bekir, bana bütün hadislerini nakletti' dese, bunu yapardı. Fakat onlar, yalan söylemezler. Kimden, ne kadar, ne aldılarsa, onu naklederler."

Bu rivayetten sonra Hâkim, şu değerlendirmeyi yapar:
"Ebû Bekir b, Iyas'ın: 'İnsanların en hayırlıları hadisçilerdir/ sözü tamamen doğrudur. Nasıl doğru olmasın ki; gerçekten hadisçi-ler, dünyayı tamamen arkalarına atmışlar, gıdalarını hadis yazmak, konuşma ve sohbetlerini muhaliflerle uğraşmak, istirahatlarını müzâkere, boya ve süslerini mürekkep, uykularını az uzanarak dinlenmek, yastıklarını çakıl taşları yapmışlardır. Bütün engel ve zorluklar, onların yanında bir saadet; asıl aradıklarını bulamadıktan sonra rahatlık, onlar için bir sıkıntıdır. Akılları, sünnetin tadıyla mesrur, kalbleri hâllerine rıza içinde ma'murdur. Sevinçleri, sünnetleri öğrenmek; keyifleri, ilim meclislerinde birikmektir. Onlar, bütün ehl-i sünneti kardeş, bid'at ve küfür ehlini düşman edinmişlerdir."

Yine Hâkim, bu değerlendirmenin peşinden, Ebû İsmail Mu-hammed b. İsmail et-Tirmizî'den şunu nakleder: Ebû İsmail demiştir ki:
Ben ve Ahmed b. Hasan et-Tirmizî, Ebû Ahmed b. Han-bel'in yanındaydık. Ahmed b. Hasan, kendisine: "Ya Ebâ Abdullah! İbn Ebî Füteyle'ye, Mekke'de hadisçilerden bahsettiler, o da: 'Hadisçiler kötü bir topluluktur,' dedi." deyince Ahmed b. Hanbel, ayağa kalktı; elbisesini silkeleyerek: "Zındık, zındık, zındıktır o adam!" deyip eve girdi.
Hâkim, Ebû Nasr Ahmed b. Selâm el-Fakih'in, şöyle dediğini nakleder: "Dinsizlere, hadis dinlemekten ve isnadını rivayet etmekten daha ağır ve daha sevimsiz gelen hiçbir şey yoktur."

Sonra Hâkim, der ki: "Biz, eserlerimizde ve çevremizde gördük ki, bazı dinsizlik ve bid'at ehlinden sayılan kimseler, hadiste anlatılan ilâhî yardıma ulaşmış bu taifeye hakaret gözüyle bakmaktadırlar. Bunlar da Haşaviyye grubudur."
Şeyh Ebû Bekir Ahmed b. İshak el-Fâkih'i, bir adamla münazara ederken dinledim. Şeyh, hadis rivayet ediyordu. "Bize falanca rivayet etti," dedi. Karşısındaki adam:
"Bırak şu, 'Bize falanca rivayet etti,' sözlerini... Ne zamana kadar böyle deyip duracaksın?" dedi. Bunu duyan Şeyh Ebû Bekir:
"Kalk ey kâfir! Bundan sonra sana evime girmek helâl değildir," diye çıkıştı. Sonra bize dönüp:
"Bu zamana kadar hiç kimseye: 'Evimize girme!' demedim. Ancak şu zındığa demek zorunda kaldım," dedi.[461]
Dârîmî, Ebû Hureyre'den rivayet eder: "Ben, geceyi üçe bölüyorum: Bir bölümünde uyurum, diğer bölümünde gece ibâdeti yaparım. Bir diğer bölümünde de Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerini düşünür, müzâkere ederim."

Hasan el-Basrî (110/727), der ki: "Ey hadis âlimleri! Ümmetin arasına dağdın. Çünkü siz, sayıca az olan insanlarsınız."
Yahya b. Maîn, der ki: "Dört kimse var ki onlardan, hayır ve kemâlât beklenmez:
1- Yol bekçisi,
2- Kadı tellâlı,
3- Bid'atçı,
4- Yazı yazıp da hadis öğrenmek için yolculuk yapmayan."
Bu sözü, Hâkim, Marifetü Ulûmi'l-Hadis adlı eserinde naklet-
miştir.
Câbir b. Abdullah (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.v)'tan bizatihi işitmediğim bir hadisi, ashâbdan birinin duyduğunu haber aldım. Bu zât, Şam'daydı. Bir deve satın aldım. Azığımı hazırlayıp yola çıktım. Bir ay yolculuktan sonra Şam'a vardım. Yerini sordum ve buldum. Bir de baktım ki o zât, Abdullah b. Üneys (r.a) imiş. Yanına varıp:
"Rasûlullah (s.a.v)'tan işitmediğim, zulümlerle ilgili bir hadisi, senin, Efendimizden duyduğun haberi bana geldi. Bu hadisi duymadan, senin veya benim vefat etmemden korktum; söylesene hadis ne idi1?" dedi. Abdullah b. Üneys de:
"Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim," dedi ve şu hadisi nakletti:
"insanlar, çıplak, sünnetsiz ve elleri bomboş olarak hasredilirler. Sonra Allah Teâlâ, onlara, yakın ve uzakta olanların işitebileceği bir sesle: 'Hesap görücü benim. Tek Hâkim benim. Cehenneme gireceklerden hiçbir kimse, cennetlik birisindeki hakkını almadan Cehenneme girmeyecektir. Cennete gireceklerden bir kimse de cehennemlik birisinin kendisinde alacağı varsa - bir tokat bile olsa- onu kendisinden almadan Cennete giremeyecektir,' diye, nida edecektir." Biz:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz oraya çıplak, sünnetsiz ve eli boş olarak geleceğiz. Bu, birinin diğerinden hak alması nasıl olur?" dedik. Rasûlullah (s.a.v):
(iBu, ya hak sahibine diğerinin sevabından veya verecekliye, alacaklının günahından yüklemek suretiyle olur," buyurdu.[462]

Nasr b. Merzûk, der ki: Amr b. Ebî Seleme'yi şöyle derken işittim: Evzâî'ye dedim ki: "Ya Ebâ Amr! Dört gündür yanındayım, senden sadece otuz hadis dinledim!" Evzâî: "Sert, dört günde otuz hadisi az mı buluyorsun? Câbir b. Abdullah, bir hadis için Mısır'a yolculuk yaptı. Bir deve satın alıp Ukbe b. Amirce gitti ve tek bir hadisi sorup geri döndü. Sen ise dört günde otuz hadisi az buluyorsun! dedi.[463]

Ata b. Ebî Rabah anlatıyor: Ebû Eyyûb (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiği bir hadisi, Ukbe b. Amir'e (r.a) sormak için Mısır'a yolculuğa çıktı. Mısır'a geldiğinde, o zaman, oranın emîri olan Mesle-me b. Muhalled el-Ensârî'nin evine geldi. Kendisine geldiğini haber verdi. Mesleme, hemen dışarı çıkarak Ebû Eyyûb ile kucaklaştı. Sonra ona: "Ya Ebâ Eyyûb! Seni buraya getiren sebep nedir?" diye sordu. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğim bir hadisi, ben ve Ukbe dışında bilen kalmadı. O hadisi sormaya geldim. Yanıma bir adam ver de bana evini göstersin," dedi. O da birisini gönderdi. Uk-be'nin evine vardılar; haber verildi ve hemen dışarı çıktı. Ebû Eyyûb'un boynuna sarıldı ve kendisine: "Ya Ebâ Eyyûb! Seni buraya getiren nedir?" diye sordu. O da: "Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğim bir hadis... Mü'minin ayıbını örtmekle ilgili bu hadisi, seninle benden başka bilen kalmadı. Şu hadisi tamamıyla bir söylesene," dedi. Ukbe şöyle dedi: "Evet, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Kim, dünyada mü'min kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter,' buyurdu." Ebû Eyyûb (r.a): "Doğru söylediniz," dedi. Ayrılıp bineğinin yanına gitti ve Medine'ye dönmek üzere hayvanına bindi. Mesleme b. Muhalled, Ebû Eyyûb'a hediye göndermişti. Hediye ancak Mısır'ın Ariş beldesinde kendisine ulaşabildi. [464]
Said b. Müseyyeb, demiştir ki: "Ben, tek bir hadis için günlerce yol teperdim."[465] Dârimî, benzeri bir sözü, Bûsr b. Abdullah'tan, şu lafızlarla rivayet eder: "Tek bir hadisi duyabilmek için bir şehirden diğer bir şehire yolculuk yapardım."[466]

Ebu'l-Aliye ise şöyle der: "Ashâb-ı Kirâm'dan nakledilen bir hadis duyardık; fakat tam kesinlik kazandırmak için bineklerimize atlayıp bizzat kendilerinden işitmedikçe rahat etmezdik."[467]

Buhârî ve Müslim, Salih b. Hay el-Hemedânî'den rivayet ederler. O, demiştir ki: Şa'bî'nin yanındaydım. Horasanlı birisi, ona: "Biz, Horasan'da, kişi cariyesini âzad edip sonra onunla evlenirse bunu, birisinin deveyi Allah yolunda kurbanlık verip sonra da ona binmesine benzetiyoruz, sen ne dersin?" diye sordu. Şa'bî, adama şöyle dedi:
"Ebû Bürde b. Ebî Mûsâ, hana, babasının: 'Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: Şu üç kimseye iki kat sevap verilir:
1- Yanındaki cariyesini güzelce eğitip terbiye eden ve sonra da âzad edip evlenen kimse.
2- Allah'a (c.c) ve efendisine karşı görevlerini tam yerine getiren köle.
3- Ehl-i kitabdan olup kendi peygamberine iman eden ve Rasûlullah'a yetişince de onu tasdik ve takip eden kimse,' dediğini nakletti."[468]
Daha sonra Şa'bî, soruyu sorana şöyle der: "Bu hadisi herhangi bir zahmet çekmeksizin ve karşılık ödemeksizin al. Önceleri kişi, bundan daha azı için Medine'ye kadar yolculuk yapardı."[469]

3. BÖLÜM

SÜNNETİN HÜCCET OLUŞUNU İNKÂR EDENLERİN ORTAYA ATTIKLARI ŞÜPHELER VE BUNLARIN CEVABI^

Geçen açıklamalarımızdan anlaşıldı ki; sünnetin hüccet oluşu dinî bir zarurettir ve bu, hiç bir rmı'minin kalbinde şek ve şüphe bırakmayacak şekilde en açık delillerle ortaya konmuştur.
Ancak -sözüm ona- İslâm'ı desteklemek, onu kendisine arız olan tebdil ve tağyirden temizlemek ve muhafaza etmek isteyen bazıları, aklı zayıf müslümanların kalbini bozacak, sünnetin hüccet oluşunu ortadan kaldıracak birtakım şüpheler ortaya atmışlardır.
Bu şüpheleri yayanlardan birisi de Dr. Muhammed Tevfik Sıdkî'dir. O, Mecelletü'l-Menâr'da bunları yazıp yaymaya ve "İslâm Sadece Kur'ân'dır" başlığı altında, onları savunmaya çalışmış, bununla da dinine hizmet ve onu müdâfaa ettiğini zannetmiştir.
Şayet biz, bu şüpheleri anlatmaktan ve fesadını açıklamaktan yüz çevirseydik; bu, bizim adımıza daha sağlam bir görüş ve daha doğru bir davranış olurdu. Çünkü çürük ve çarpık bir sözden yüz çevirip hiç bahsetmemek, onun yok olması ve sahibinin unutulması için en uygun bir yol ve câhillerin nazar-ı dikkatini çekmemek için en iyi bir tedbirdir. Şu kadar var ki; ümmet içinde yayılan tehlikelerin şerrinden ve câhillerin birtakım hâdiselere kapılıp yanlış fikirlere dalmalarından ve ilim sahiplerince makbul olmayan görüşlere hızla koşmalarının acı neticelerinden korktuğumuzdan; bu şüphelerin tehlikesini ortaya koyup, imkân niabetinde onlara cevaplar vermeyi, halk için daha önemli, sonuç olarak da daha sevimli gördük. înşâallah, bunları tek tek ele alıp, değerlendirmesini yaparak cevaplar vereceğiz.

1. Şüphe

Bu şüphe sahipleri diyorlar ki: Allah Teâla, Kitabı'nda: "Biz Ki-tab'da hiçbir şeyi eksik bırakmadık.[470] ve "BuKitab'ı sana, herşeyin bir açıklaması olarak indirdik,"[471] buyurmaktadır.
Bu âyet-i kerîmeler, Kur'ân'ın, dine taalluk eden herşeyi ve dinî hükümlerin tamamını içerdiğini ifade ediyor. Kur'ân'ın, dini her yönüyle açıklayıp bütün tafsilatıyla ortaya koyduğunu belirtiyor. Bu durumda sünnet gibi başka bir şeyin, dinî hükümlere kaynaklık etmesine ve onu açıklayıp tafsilâtın ortaya koymasına gerek kalmamıştır. Bunun aksini savunmak, Kitab'ın din konusunda yetersiz kaldığını ve herşeyin bir açıklaması olmadığını söylemek olur. Böyle bir söz ise Allah Teâlâ'nın bizzat kendi haberine muhalefet etmesi demektir ki, bu da imkânsızdır.

Cevap
Herşeyden önce, birinci âyet-i kerîmede geçen el-Kitab ile kas-dedilen, Kur'ân'-ı Kerîm değil, "Leuh-i Mahfuz" dur. Çünkü herşeyi içeren, bütün mahlukâtı, büyüğü, küçüğü, geçmişi ve geleceği ile bütün ayrıntılarına varıncaya kadar içeren O'dur. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v): "Kıyamete kadar olacak bütün hususlarda kalem kurumuştur; yani herşey takdir edilmiştir,"[472] buyurmaktadır.
Âyet-i kerîmeleri, siyak ve sibaklarına göre anlamak gerekir. Dikkat edilecek olursa, ilk âyet-i kerîmenin Öncesinde Allah Teâlâ: 'Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadı ile uçan kuşlardan (ne varsa) hepsi sizin gibi bir ümmettir (onlar da sizin benzeriniz bir topluluktur.)"[473] buyurmuştur. Bu âyetin hemen peşinden gelen yukarıdaki âyete verilecek en uygun mânâ, yukarıda işaret ettiğimiz şekilde, hayvanların da ömür, rızık, ölüm, saadet ve bedbahtlık gibi bütün hâlleri, tıpkı insanınki gibi Kitâbu'l-Mahfuz'da, en ince detayına kadar tesbit edildiğidir.

Eğer bu âyette de Kitab'dan maksadın, ikinci âyet-i kerîmede olduğu gibi Kur'ân olduğunu kabullensek bile, her iki âyeti de genel mânâda zahirlerine hamletmek mümkün olamayacaktır. Çünkü bu, Kur'ân'ın, dine ve dünyaya ait her hükmün tafsilâtını ve izahını kapsadığını, hiçbir şeyi eksik bırakmadığım söylemek olur. Aksi takdirde Allah Teâlâ'nın, kendi haberine muhalefet etmiş olması icab eder. Kur'ân'ın, dünyevî meseleleri en ince detaylarına kadar zikretmediği açıktır. Aynı şekilde dinî hükümlerde de yalnızca Kur'ân'la yetinmenin ne kadar güç bir iş olduğu ortadadır. O halde âyetlerin zahirlerine değil, kasdedilen mânâsına uygun te'viline yönelmek gerekmektedir.
Alimlerimiz, bu âyetleri çeşitli şekillerde te'vil etmişlerdir. Bazıları: "Kitab (Kur'ân)'ın indirilmesindeki asıl gaye, Allah'ın bilinmesi, hükümlerinin insanlığa sunulması ve dinin izah edilmesi olduğu için o, yalnızca dine ait iş ve hükümleri açıklamış, bu konuda hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır," demişlerdir.

Ancak burada söz konusu olan "beyân" iki kısımdır:
1- Nass Yoluyla Yapılan Beyân: Bu, Kitab'ın, itikad esasları, namaz, zekât, oruç ve haccın farz; ahş-veriş ve nikâhın helâl; faiz ve fuhşiyatın haram olduğunu beyân etmesidir. Temiz ve pis olan yiyeceklerin hükümleriyle ilgili beyânı da bu kısma girer.
2- Sâri Teâlâ'nın Kitabında, Kullan İçin Bağlayıcı Birer Delil ve Hüccet Kabul Ettiği Diğer Delillere Havale Etmek Suretiyle Yapılan Beyân.
Böyle olunca sünnet, icmâ, kıyas ve muteber olan diğer delillerden herhangi birinin beyân ettiği her hüküm, Kur'ân tarafından beyân edilmiş sayılır. Çünkü bize o delilin meşruiyetini beyân edip, bizi ona yönelten ve kendisiyle amel etmeyi üzerimize vâcib kılan Kur'ân'dır. Eğer o, bizi bu delille irşâd etmemiş ve gereği ile amel etmeyi vâcib kılmamış olsaydı; ne biz bu hükmü elde edebilir ne de onunla amel edebilirdik. Bu takdirde Kur'ân, teşriin (yasamanın esası) olup, şer'î hükümlerin tamamı ona dayanmaktadır.

Bu konuda İmam Şafiî (204/819), şu açıklamalarda bulunmuştur: "Mü'minlerin başına gelebilecek her türlü hadiseye dair, o konuda doğru yolu gösterecek bir delil, Kur'ân'da mutlaka mevcuttur." Zira Allah Teâlâ, şöyle buyurmaktadır: "Bu Kur'ân, Rabb'lerinin izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, (yani) herşeye galib (ve), bütün övgülere lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır."[474]

"Sana da kendilerine indirileni, insanlara açıklayasın diye zikri indirdik. Beki düşünüp ibret alırlar."[475]
"Sana bu Kitab'ı, herşeyin bir açıklaması, bir hidâyet (rehberi) ve bir rahmet (vesilesi), müminler için de bir müjde (habercisi) olarak indirdik."[476]
"Aynı şekilde sana da emrimizden (tarafımızdan) bir ruh (manevî hayat kaynağı) vahyettik. Sen (daha Önce) kitab nedir, iman nedir bilmiyordun. Fakat biz, onu, kullarımızdan dilediklerimizi, kendisiyle hidâyete kavuşturduğumuz bir nur kıldık. (Rasûlüm) şüphesiz sen doğru yola iletensin."[477]

Burada beyân, usûl ve fürû ile ilgili herşeyi kapsayan bir kelimedir. Bütün bunlar için şunu söyleyebiliriz: Onlar, Kur'ân'ın kendi dillerinde indiği muhatapları için bir beyândır. Bu mânâların bir kısmı, açıklama yönünden diğerinden kuvvetli olabilir. Fakat her halükârda dili, konuşanlar için anlaşılmaları yönünden seviyeleri birbirine yakındır. Arap lisanını bilmeyenlerin yanında ise bu mânâlar birbirinden farklılık arzeder.

Allah'ın Kitabı'nda verdiği hükümlere baktığımızda, kulların ubudiyette bulunmaları için yapılan beyanlar birkaç türlüdür:
1- Bunlardan bir kısmını Allah Teâlâ, Kur'ân'da bizzat kendisi açıklamıştır. Namaz, zekât, hac ve oruç gibi kulların yapması gereken farzların tamamı, açık ve gizli fuhşiyatla zina, içki, domuz eti, kan ve leşin yenilmesinin haram kılınması, abdestin farzları ve bunlardan başka nasla bildirilen diğer hususları bu kısma girer.
2- Farziyeti, Katab'la hükme bağlanan, keyfiyetinin izahı (nasıl yapılacağı) ise Peygamber'e bırakılan hususlar. Namaz ve zekâtın miktarı, vakitleri ve Allah Teâlâ'nın Kitabı'nda farz kıldığı diğer hususlar buna örnektir.
3- Allah'ın, hakkında herhangi bir hüküm bildirmediği konularda Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetiyle hükme bağlanan hususlar. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerîm'de, Rasûlü'ne itaati ve hükmüne müracaat edip teslim olmayı farz kılmıştır. Rasûlullah (s.a.v)'ın verdiği hükümleri kabul eden, Allah'ın bunu farz kılmasından dolayı kabul etmektedir.
4- Allah Teâlâ'nın, hakkında içtihadı farz kıldığı hususlar. Cenâb-ı Hakk, bizzat farz kıldığı konularda, kullarını imtihan ettiği gibi böyle durumlarda, onların içtihad hakkındaki tutumlarını da He-nemektedir. Nitekim, âyetlerinde şöyle buyurmuştur: 'Yemin olsun ki, içinizden cihad edenlerle, sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar, sizi imtihan edeceğiz."[478]
"Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalblerinizdekini temizlemek için (böyle yaptı.)"[479]
"Umulur ki, Rabbiniz; düşmanlarınızı helak eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılarak nasıl hareket edeceğinize bakar."[480]
İmam Şafiî, daha sonra sözlerine şöyle devam eder:[481] "Bir diğer beyân çeşidi de Rasûlullah (s.a.v)'ın, Kitab'da zikredilmeyen konularda sünnetiyle hüküm ortaya koymasıdır." Bizim bu kitapta belirttiğimiz gibi Allah Teâlâ, kullarına Kitab ve hikmeti öğretmesini bir nimet olarak zikretmiştir. Bu, bize, hikmetten maksadın sünnet-i seniyye olduğunu göstermektedir. Allah Teâlâ'nın, Rasûlü'ne itaati farz kılması ve O'nun dindeki konumuna dair zikrettiklerimiz de bu anlayışı desteklemektedir. Kur'ân'da bizzat zikredilerek farz kılınanların beyânı ise şu şekillerde olur:
1- Kitab'ın son derece açık ve anlaşılır bir şekilde beyân ettikleri: Bu durumda, Kur'ân'ın yanında başka bir şeye ihtiyaç duyulmaz.

2- Gayet açık bir şekilde farz kılınanlar: Allah Teâlâ, Rasûlü'ne itaati bu şekilde farz kılmıştır. Böylece, O da Allah'ın emri ile bu far-ziyyetin nasıl ve kimlere farz olduğunu, ne zaman farziyetinin icab edip hangi durumlarda ortadan kalkabileceğini beyân etmiştir.
3- Kur'ân'da, hakkında hiçbir nass bulunmayıp Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünneti vasıtasıyla beyân edilenler: Sünnette anlatılan ve Kitabı'ndaki farzların tamamını kabul eden bir kimse, O'nun kullarına, Rasûlü'ne itaat etmelerini ve hükmüne boyun eğip teslim olmalarını farz kılışından dolayı, Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetini de kabul eder. Şu halde, kim, Rasûlullah (s.a.v)'ın hükmünü kabullenirse, aslında Allah'ın hükmünü kabullenmiş demektir. Çünkü Allah Teâlâ, O'na itaati farz kılmıştır.

Her ne kadar Allah ve Rasûlü'nün bir şeyi farz kılması, helâl ve haramı beyân etmesi, hadleri belirleme ve belirtmesi değişik üslûblarda olsa ve ikisinin hükümlerini kabulün sebepleri farklı gibi gözükse de Kur'ân'daki hükümlerle, sünnetteki hükümleri kabul etmek, aslında her ikisini birden Allah'tan kabullenmek anlamına gelir. Çünkü her ikisinin kaynağı da vahiydir ve O'nun katından gelmektedir. Şüphesiz Allah Teâlâ, dilediği gibi hüküm ve tasarrufta bulunur. "Allah yaptığından sorumlu olmaz; fakat onlar, her yaptıklarından sorulur ve sorumludur."[482]

Son kısımdaki açıklamadan, Dr. Tevfik Sıdkî'nin: "İslâm Yalnızca Kur'ân'dan İbarettir" adlî makalesindeki: "Niçin dinin bir kısmı Kur'ân, diğer bir kısmı hadis olsun ki? Bunun hikmeti ne olabilir?" şeklindeki sorularına cevap ortaya çıkmıştır.

Nakledildiğine göre İmam Şafiî (r.h), bir gün Mescid-i Ha-ram'da otururken: "Bana, ne sorarsanız sorun, cevabını Allah'ın Ki-tabı'ndan verebilirim," demiştir. Bunun üzerine birisi, ihramlı iken eşek arısını öldürmenin hükmünü sormuş. îmanı, bir şey gerekmeyeceğini söylemiş, soru sahibi: "Peki bu, Allah'ın Kitabı'nın neresinde?' deyince, İmam: "Allah Teâlâ: 'Rasûl size neyi verirse onu alın,'[483] buyuruyor," karşılığım vermiş ve senediyle birlikte şu hadisi zikretmiştir: "Benim sünnetime ve benden sonraki Râşid halifelerin sünnetine (uygulamasına) yapışınız.[484]

Daha sonra da Hz. Ömer, Peygamber (s.a.v)'in "İhramlı birisi, eşek arısı Öldürebilir," hükmünü söylemiştir. Böylece üç delille, Allah'ın Kitabı'ndan hüküm çıkararak kendisine sorulan sorunun cevabını vermiştir. Benzeri bir rivayet de döğme yaptıranlar hakkında, İbn Mesud'dan (r.a) rivayet edilmiştir.[485]

Hatırlanacağı üzere zina eden işçi ile ilgili hadiste, işçinin babası Hz. Peygamber (s.a.v)'e: "Bize Allah'ın Kitabı'yla hükmet," demiş, Rasûlullah (s.a.v) da: "Aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm verece-ğim, "diyerek işçiye bir yıl sürgün ve sopa cezası, kadına da suçunu itiraf ettiği takdirde recm cezası hükmünü vermiştir. Buradan hareketle el-Vâhidî: "Allah'ın Kitabı'nda ne recm ve ne de sürgün cezası zikredilmemektedir. Öyleyse bu, Rasûlullah'ın verdiği bütün hükümlerin, aynen Allah'ın Kitabı'ndaki hükümler gibi

olduğunu göster-mektedir," demiştir.[486]
2- Yukarıda geçen âyet-i kerîmelerin bir diğer te'vili ise şöyledir: Kur'ân, bir bütün olarak dine taalluk eden hiçbir şeyi eksik bırakmamış, teferruata inmeden, şeriatın temel prensiplerini beyân etmiştir. İbâdet ve muamelâta dair hususların, araştırılıp tesbit edilmesi esnasında müçtehidlerin istinbatta bulunabilmeleri için bunun yeterli olmadığı malumdur. Bu yüzden, mutlaka mücmeli (kapalı hükümleri) tafsil edip açıklayan bir kaynağa müracaat etmeleri gerekmektedir. Bu kaynak da hiç şüphesiz sünnettir. Sünnetin teşrî'de (hüküm koymada) müstakil oluşundan bahsederken, bu konu üzerinde durulacaktır.

Ebû Süleyman el-Hattâbî (388/998), Meâlimü's-Sünen adlı eserinde demiştir ki: "İbnu'l-Arabî'den Sünen-i Ebî Dâvudu dinlerken, eliyle önündeki nüshaya işaret ederek şöyle dedi: "Eğer bir kimsenin yanında, Allah'ın Kitabı ve bir de şu kitab (Ebû Davud'un Sü-nen'i) bulunsa; ilim konusunda, başka bir şeye ihtiyaç duymazdı."[487]
İbnu'l-Arabî, sözünde hiç şüphesiz haklıdır. Çünkü Allah Teâlâ, Kitabı'nı herşeyi açıklamak üzere göndermiş ve: "Biz Kitab'da hiçbir şey eksik bırakmadık,"[488] buyurmuştur. Bununla Allah Teâlâ, dinin kapsamına giren her konuyu, Kur'ân'ın içermekte olduğunu haber vermiştir. Şu kadar var ki beyân (açıklama), iki şekilde olur:
a- Beyân-ı celî (açık beyân): Bizzat nass zikredilerek yapılan beyândır.
b- Beyân-ı hâfî (gizli beyân): Kur'ân lafızlarının zımnen ifade ettiği mânâlar bu kısma girer. Bu tür beyânın geniş izahı, Hz. Peygamber (s.a.vye bırakılmıştır. Allah Teâlâ'nın: "İnsanlara indirileni, kendilerine açıklayasın diye, sana da Kitab'ı indirdik,"[489] âyetinin ifade ettiği mânâ da budur. Kim, Kitab ve sünneti, beraberce ele ahr ve hükümlerine uyarsa, her iki beyân şekline (açık ve gizli kısmına) tam olarak vâkıf olmuş olur.

3- Müfessir Âlûsî (1270/18353), yukarıdaki âyetlerin bir başka şekilde te'vili konusunda, bazı âlimlerin şu görüşünü nakleder: "İşler, dinî ve dünyevî olmak üzere iki kısımdır. Dünyevî olanları ile Peygamber'in bir ilgisi yoktur. Çünkü O, aslen onlar için gönderilmemistir. Dinî olanlar ise ya aslîdir veya fer'tdir. Aslî konuların yanında fer'î meselelerin pek ehemmiyeti yoktur. Zira herşeyden önce, peygamberlerin gönderilmesindeki yegâne hikmet, tevhid ve benzeri hususlardır. Hem kulların yaratılmasından asıl maksat, Allah Teâlâ'nın tanınmasıdır. Nitekim âyet-i kerîm.ede: 'Ben, insanları ve cinleri, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım,'[490] buyrulmakta-dır. Müfessirlerin çoğu buradaki 'kulluk' kelimesini 'marifet' (Allah'ın bilinmesi, tanınması) olarak yorumlamışlardır. Ayrıca tasavvuf ehlinin sahih kabul ettiği meşhur bir kudsî hadiste de: 'Ben gizli hazine idim, tanınmayı arzuladım; bu maksatla mahlûkatı yarattım,'[491] şeklinde haber verilmektedir. Kur'ân-ı azîmüşşân, dinin aslî meselelerini en güzel ve en kâmil mânâda açıklamayı tekeffül etmiştir. Ayette geçen 'her şeyden' maksat da bu olsa gerektir. "[492]

2. Şüphe

Sünneti inkâr edenlerin, bir diğer iddiaları da şudur: Allah Teâlâ: "Kur'ân'ı biz indirdik. Onu muhafaza edecek olan da biziz,"[493] buyuruyor. Bundan, Cenâb-ı Hakk'ın sünnetin değil, sadece Kur'ân'ın muhafazasını üstlendiği ve bunun garantisini verdiği anlaşılıyor. Eğer sünnet de Kur'ân gibi hüccet ve delil olmuş olsaydı, Allah Teâlâ, onun da korunmasını kendi üzerine alırdı.

Cevap
Allah Teâlâ, Kitabı'yla, sünnetiyle, bütün şeriatı muhafaza etmeyi tekeffül edip garantisi altına almıştır. Şu âyet, buna delâlet etmektedir: "(Kâfir ve münafiklar), ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Allah ise kâfirler istemese de nurunu tamamlamayı murâd etmektedir."[494]

Allah'ın nurundan maksat, O'nun şeriatı, kulları için seçip onları kendisiyle mükellef tuttuğu dindir. Bu din, insanların maslahatlarını içermektedir. Allah onu, gerek Kur'ân ve gerekse Kur'ân dışında gönderdiği vahiyle, Rasûlü'ne inzal etmiştir. Tâ ki insanlar, onunla amel ederek dünya ve âhirette saadet ve hayırlarına olan şeye ulaşabilsinler.

Allah Teâlâ'nın: "Zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik, onu koruyacak olan da biziz" âyetine gelince, âyetin metnindeki "lehû" zamiri hakkında, âlimler iki görüş ileri sürmüşlerdir:
1- Bu zamir, Hz. Muhammed (s.a.v)'e işaret etmektedir. Eğer böyle anlaşılacak olursa, muhaliflerin âyet-i kerîmeden kendilerine delil getirmeleri sahih değildir. (Çünkü bu durumda korunması üstlenilen Kur'ân değil, Peygamber olmuş olur.)
2- Bu zamir, daha önce geçen "ez-Zikr" kelimesine işaret etmektedir. Eğer "ez-Zikri" de Kitab ve sünnet ile beraber şeriatın tamamı olarak yorumlarsak, yine onunla delil getirmeleri mümkün olmayacaktır. Şayet "ez-Zikri"yi Kur'ân olarak tefsir etmek durumunda kalırsak, o zaman âyette, Kur'ân'ın dışındakileri devre dışı bırakan hakiki bir tahsisin varlığını söyleyemeyiz. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'ân'dan başka daha pek çok şeyi korumuştur. Örneğin Rasûlullah (s.a.v)'ı düşmanların öldürmesinden ve hilesinden, kıyamete kadar arş, yer ve gökleri dağılıp parçalanmaktan korumuştur. Şayet, buradaki tahsis izafi olup, sadece özellikle (Kur'ân) içinse, bu durumda ona işaret eden bir karine ve delil olması gerekir. Halbuki, bunun için sünnet olsun, başka bir şey olsun, gösterecek herhangi bir delil yoktur. Ayetin metninde "lehû" câr ve mecrûrunun Öne alınması, hasr için olmayıp âyet başlarındaki münâsebet ve uyumu korumak içindir.

Bir de şu var: Şayet âyet-i kerîmede tahsis, sırf Kur'ân'a yapılmıştır desek bile, sünnet, hükmün dışında kalmaz. Çünkü Kur'ân'ın muhafazası, sünnetin korunmasına bağlıdır ve durum bunu gerektirmektedir. Çünkü sünnet, Kur'ân'ın en sağlam kalesi ve kalkanı, en güvenilir muhafızı ve en güzel sarihidir. O, Kur'ân'ın mücmelini tafsil, müşkilini tefsir, müphemini tavzih, mutlakını takyid ve has ifadelerini genelleştirir. Aynı zamanda onu, nevalarına uyan ve abesle meşgul olanların kendi keyf ve gayelerine göre yorumlamalarından, fitnenin elebaşlanyla şeytanların ilkâ ve ifsadlanndan korur. Dolayısıyla Sünnetin muhafaza,edilmesi, Kur'ân'ın korunma sebeplerinden birisidir ve onun korunması, Kur'ân'ın muhafazası demektir.

Şüphesiz Allah Teâlâ, Kur'ân'ı muhafaza ettiği gibi sünneti de muhafaza etmiştir. Bunun bir sonuca olarak da her ne kadar ümmetin her ferdi aynı şekilde sünnetin tamamını öğrenememiş olsa da İslâm ümmetinin bütününe, sünnetin hiçbir kısmı gizli kalmamıştır.
İmam Şafiî (r.h), Arap dilinden söz ederken şu görüşlere yer vermiştir: "...Arap dili, lisanlar arasında en fazla lafız ve en geniş mânâları içeren bir dildir. Uz. Peygamber (s.a.v) dışında, bu dilin bütününü ihata eden birisini bilmiyoruz. Ancak dilin hiçbir şeyi, onu konuşanların tamamına gizli kalmamıştır. Binâenaleyh, dili bilen kimse yoktur denilemez. Yani bir dili konuşanların, o dil hakkındaki tek tek bildikleri bir araya getirilince, dilin tamamı ortaya çıkar..."

"Arapların lisan bilgisi, fakihlerin sünnet bilgisi gibidir. Sünneti her yönüyle bilen kimse olduğunu bilmiyoruz. Fakat sünnet âlimlerinin hepsi bir araya getirilince, sünnet ilminin tamamı elde edilmiş olur. Her birinin bilgisi ayrılınca bazısı, bir kısmından yoksun kalır. Ama onda gizli kalan, başka birisinin yanında mutlaka mevcuttur."
"...Sünneti bilenler de derece derecedir; bir kısmı, sünnetin çoğunu, bazısı da bir kısmını bilmektedir. Sünnetlerin çoğunu bilen birisinin, bilmediğini, ille de kendi seviyesinin üstündekilerden öğrenmesi gerekmez. Pekâlâ, kendi seviyesinde olanlardan da öğrenebilir. Neticede sünneti tamamıyla öğrenmiş olur. Sünnetlerin tamamı hususunda bütün âlimler, tek bir fert gibidir. Ama her biri, belledikleri sünnet oranında derece derecedirler."[495]

Allah Teâlâ, her asırda, Kitabı'nı bir önceki nesilden diğerine nakledecek çok sayıda güvenilir hafızlar yarattığı gibi aynı şekilde, sünnet için de bir o kadar, belki de daha fazla, itimada şayan insanlar yaratmıştır. Bu insanlar, ömürlerini sünneti araştırmaya vakfetmişler, kendileri gibi adil ve güvenilir kimseler vasıtasıyla hadisleri, Rasûhıllah (s.a.v)'tan nakledegelmişlerdir. Sonunda sahih olanı, sahih olmayandan ayırarak her türlü şaibe ve şüpheden temiz bir şekilde bize kadar ulaştırmışlardır. Gözü ve gönlü açık olana bu gerçek, sabah aydınlığı gibi aşikârdır.
Allah Teâlâ, Kur'ân'ı koruduğu gibi sünneti de korumuştur; onu, Kitabı'nın koruyucusu, bekçisi ve açıklayıcısı yapmıştır. Böylece sünnet, münafikların şüphelerine, hilekârlarm tereddütlerine karşı keskin bir kılıç; her zaman, mülhidlerin boğazında bir düğüm, zındıkların gözünde bir diken olmuştur.
Hiç şüphesiz, İslâm düşmanlarının, sünnetin hüccet oluşunu iptal ve ona sarılanların kalbim ifsad etmekteki tek gayeleri, dini yıkmaktır. Fakat kâfirler istemeseler de Allah, nurunu tamamlayacaktır.

3. Şüphe

Sünnetin hüccet oluşunu inkâr edenlerin bir diğer şüphesi ve iddiası şudur: "Sünnet hüccet olsaydı; Uz. Peygamber (s.a.v), yazılmasını emreder, Sahabe ve Tabiîn de cem ve tedvin için gerekli girişimlerde bulunurlardı. Çünkü sünnetin hüccet oluşu, ona, gereken ihtimamın verilmesini, korunması için gereken titizliğin gösterilmesini ve bu uğurda gerekli çalışmaların yapılmasını gerektirir. Ancak böylece sünnet, tahrif ve tebdilden, unutularak kaybolup gitmekten ve ehliyetsiz kimselerin, onda hata etmelerinden korunmuş olur. Bu ise ancak gelecek nesillerin, sübûtu kat'î bir tarzda, onu elde etmelerini emir ve bu imkânı oluşturmakla mümkün olur. Malumdur ki, sübûtu zannî olanlarla ihticacta bulunmak (hüküm çıkarmak), doğru değildir. Nitekim Allah Teâlâ: 'Bilmediğin şeyin peşine düşme!'"[496] ve 'Onlar ancak zanna tâbi oluyorlar,'[497] buyurmaktadır.

Sünnetin sübûtunun kati olabilmesi de ancak Kur'ân için yapıldığı gibi yazıya geçirilip tedvin edilmesi ile mümkündür. Fakat böyle yapılmamıştır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v), hadislerin yazılmasını emretmediği gibi yazılmasını dahi yasaklayıp önceden yazılmış bulunanların da imha edilmesini emretmiştir. Sahabe ve Tabiîn de aynı tarzda hareket etmişler, iş bununla da kalmamış, içlerinden bazıları, hadis rivayetinden çekinmiş yahut çok az rivayette bulunmuş, başkalarını da çok hadis rivayet etmekten menetmişlerdir.

Daha sonra sünnetin yazım ve tedvini olmuş; ancak bu, hadislerde hata, nisyan, tebdil ve tağyirin arız olmasına imkân verecek kadar uzun bir müddet geçtikten sonra gerçekleştirilmiştir. Bu durum, hadislerin bir kısmında şüphelere yol açıp kat'iyyetine gölge düşürmüş, onu itimada şayan ve hükme medar olmaktan uzaklaştır mış-tır..."
Sonuç olarak, Rasûlulah (s.a.v)'ın, Sahabe ve Tâbiîn'in davranışları, Şâriin (Allah'ın), sünnetin kat'î bir şekilde sübûtunu murâd etmediğini göstermektedir. Aynı zamanda bu irade, Şâriin nazarında sünnetin muteber bir delil olmadığını ve hüccet olarak kullanılamayacağını da ortaya koymaktadır. İddiamızı isbat ve seni bu konuda ikna edecek hadis ve haberleri sunuyoruz:
Ebû Said el-Hudrî, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Benim sözlerimi yazmayınız! Kim, benden, Kur'ân dışında bir şey yazmışsa, onu derhal yok etsin. Benden, (ağız yoluyla) rivayette'bulunmanızda ise bir mahzur yoktur. Kim, bana yalan isnâd ederse, Cehennem'deki yerine hazırlansın."[498]

Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor: "Biz, oturmuş Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiklerimizi yazıyorduk. Bu arada Efendimiz (a.s) çıkageldi ve: 'Ne yapıyorsunuz?' diye sordu. 'Sizden işittiklerimizi yazıyorduk,' diye karşılık verdik. Bunun üzerine:
'Allah'ın Kitabı'nın yanında, başka bir kitap daha mı istiyorsunuz? Allah'ın Kitabı'nı herşeyden tecrid edin, ona bir şey karıştırmayın,' buyurdu. Bizler de yazdıklarımızın hepsini bir araya toplayarak ateşle yaktık. Sonra da:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sizden hadis rivayet edebilir miyiz?' diye sorduk. Efendimiz (s.a.v) de:
'Evet, benden hadis rivayet ediniz, bunda herhangi bir sakınca yoktur. Ancak kim, benim adıma bilerek yalan söylerse, Cehennem'deki yerine hazırlansın,' buyurdu. Biz:
'Ya Rasûlallah! îsrailoğullarından rivayette bulunabilir miyiz?' diye sorunca, Allah Rasûlü (s.a.v):
'Evet, îsrailoğullarından da rivayette bulunmanızda bir sakınca yoktur. Çünkü sizin onlardan rivayette bulunduğunuz şeylerin, daha da acâibleri onlarda vardır,'[499] karşılığını verdi."

Muttalib b. Abdullah Hantab şöyle demiştir: "Bir gün Zeyd b. Sabit (r.a), Hz. Muâviye'nin huzuruna girdi. Muâviye, ona bir hadis sordu. Zeyd, hadisi haber verince, birisinden onu yazmasını emretti. Bunun üzerine Zeyd (r.a): 'Rasûlullah (s.a.v), bizlere, hadisleri yazmamamızı emretmişti,' diye hatırlattı. Muâviye (r.a) de isteğinden vazgeçip yazıyı sildirdi. "[500]
Kasım b. Muhammed, şöyle demiştir: Hz. Âişe (r.a), dedi ki: "Babam (Ebû Bekir), Rasûlullah (s.a.v)'ın beşyüz kadar hadisini bir araya getirmişti. Bir gece onu çok sıkıntılı bir halde gördüm; bu hâlinden ben de huzursuz oldum ve kendisine, bir rahatsızlığından dolayı mı yoksa kötü bir haber nedeniyle mi kederlendiğini sordum. Sabahleyin, yanımda bulunan hadisleri getirmemi istedi; ben de götürdüm. Ateş istedi ve onları yaktı. Sonra da: 'İçlerinde, kendisine itimad ettiğim kimselerden rivayetler vardı. Onların bana rivayet ettiği şekilde olmayabileceğini düşündüm. Binâenaleyh, onları üstüme almaktan endişe ettim ve onlar senin yanmdayken ölüp gitmekten korktum,' dedi."

Hâkim aynı haberi, başka bir yolla şu ilâve lafızlarla rivayet etmiştir: "Burada benim kaydetmediğim bir hadis olabilir. O zaman insanlar: 'Eğer Hz. Peygamber (s.a.v) bunu söylemiş olsaydı, Ebû Bekir'in bundan haberi olması gerekirdi/ derler. Bilemem, belki de ben, size naklettiğim rivayetleri harfi harfine işitmemiş olabilirim."[501]
Haberi Ali el-Müttakî (975/1 (1587), Muntehâbu Kenzi'l-Um-mal adlı eserinde zikretmiştir. Zehebî (748/1347) de aynı haberi, Tezkîretu'l-Huffâz adlı eserinde Hâkim yoluyla zikretmiş ve sahih olmadığını söylemiştir.

Yine ez-Zehebî, aynı eserinde şunu kaydeder: İbn Ebî Müley-
ke'den gelen bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'m vefatının ardından insanları toplamış ve onlara şöyle demiştir: "Sizler, Hz. Peygamber (s.a.v)'den hadis rivayet ediyor ve onlarda da ihtilâfa düşüyorsunuz. Sizden sonrakilerin ihtilâfi ise daha fazla olacaktır. Bunun için Rasûlullah (s.a.v)'tan hiçbir şey rivayet etmeyin. Kim, sizden rivayette bulunmanızı isterse ona: 'Aramızda Allah'ın Kitabı var, helâlini helâl, haramını da haram olarak kabul edin,'deyin."[502]
Karaza b. Ka'b, şöyle demiştir: "Bizler, Irak'a gidiyorduk. Hz. Ömer de (r.a) bizimle birlikte 'Sırâr' mevkiine kadar geldi. Azalarını ikişer kere yıkamak suretiyle bir abdest aldı. Sonra da:
'Sizinle niçin yürüdüğümü biliyor musunuz?' diye sordu.
'Evet, Allah Rasûlü'nün ashabı olduğumuz için bizimle yürüdün,' dedik. Bunun üzerine o:
'Kuşkusuz siz, Kur'ân okurken (kıraatini tam beceremedikleri ve yeni Kur'ân öğrendikleri için) arı uğuldaşır gibi uğuldaşan bir beldeye gidiyorsunuz. Onları hadislerle, Kur'ân'dan alıkoyup meşgul etmeyin. Kur'ân'ı herşeyden tecrid edin (ona bir şey karıştırmayın), hadis rivayetini de azaltın. Haydi şimdi gidin, ben de (gönlümde) sizinle beraberim/ dedi. Karaza, Kûfe'ye geldiği vakit, hadis rivayet etmesini istemişler, o: 'Ömer (r.a), bize bunu yasakladı,' karşılığını vermiştir,"[503]

Ebû Hureyre'ye (r.a): "Sen, Ömer (r.a) zamanında da böyle rivayette bulunabiliyor muydun?" diye sormuşlar, o da: "Eğer ben, Ömer (r.a) devrinde, şimdiki gibi hadis rivayetinde bulunsaydım, hiç şüphesiz beni sopalardı,"(33b)demiştir.
Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den, o da babasından naklettiklerine göre Hz. Ömer (r.a), hadis rivayetinde çok ileri gittikleri için İbn Mesud, Ebu'd-Derdâ ve Ebû Mesud el-Ensârî'yi hapsetmiş ve kendilerine: "Siz, Rasûlullah (s.a.v)'tan fazlaca hadis rivayet edip duruyorsunuz," demiştir.[504]

Urve b. Zübeyr, şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattab (r.a),
sünnetlerin yazılmasını istedi ve bu konuda ashâb ile istişare etti. Onlar da yazılması yönünde görüş bildirdiler. Hz. Ömer (r.a), bir ay süreyle, Allah Teâlâ'ya istiharede bulunduktan sonra Allah, onun kalbinin belli bir yönde itminan bulmasına yardım etti ve bir sabah, ashabın yanına çıkarak:
'Ben, sünnetlerin yazılmasını istiyordum. Fakat sizden Önceki milletleri hatırladım. Onlar, birtakım kitaplar yazıp onun başına üşüşerek Allah'ın Kitabı'nı terk etmişlerdi. Allah'a yemin olsun ki ben, O'nun Kitabı'na hiçbir şeyi karıştırmak istemem,' dedi."[505]

İbn Vehb, İmam Mâlik'in şöyle dediğini haber vermiştir: "Hz. Ömer (r.a), hadisleri yazmak istemiş veya yazdırmıştı. Daha sonra: 'Allah'ın Kitabı'yla birlikte başka bir kitab olamaz,' dedi."
İmam Mâlik (r.h), İbn Şihab'm, yalnızca kavminin nesebini içeren bir kitaba sahip olduğunu, zira o zamanki hadisçilerin yazma âdetlerinin bulunmadığını, âlimlerin yalnızca ezberlediklerini, içlerinden bazıları yazmışsa, bunu ancak ezberlemek için yaptığını, ezberleyince onu imha ettiklerini söylemiştir.[506]
Yahya b. Ca'de nakleder: "Hz. Ömer (r.a), bir ara sünnetin yazılmasını arzu etti. Ama daha sonra kendisinde, yazılmaması yönünde bir kanaat oluştu. Şehir merkezlerindeki valilerine bir tamim göndererek yanında yazılı hadis bulunanların, onu imha etmesini istedi."[507]

Câbir b. Abdullah b. Yesar anlatıyor: "Hz. Ali (k.v), bir hutbesinde: Yanında, yazılı hadis sahifesi bulunan herkesin, onu imha etmesini istiyorum. Zira önceki milletler, âlimlerinin kitaplarına tâbi olup, Allah'ın Kitabı'nı terk ettikleri için helak olmuşlardır,'dedi."[508]
Ebû Nadra, şöyle anlatır: "Ebû Said el-Hudrî'ye:
'Senden işittiğimiz hadisleri yazabilir miyiz?' dedik.
'Hayır! Yoksa siz, onları mushaflar hâline getirmek mi istiyorsunuz? Hz. Peygamber (s.a.v) bize konuşur, biz de ezberlerdik. Biz nasıl ezberlediysek, sizler de öyle ezberleyin,' dedi."[509]
Yine Ebû Nadra şöyle demiştir: "Ebû Said el-Hudrî'ye (r.a): 'Sen, bize Hz. Peygamber (s.a.v)'den güzel hadisler rivayet ediyorsun. Biz ise onlara birtakım ilâvelerde bulunmaktan veya bazı şeyler çıkarmaktan korkuyoruz/dedim. O da: 'Siz, hadisleri Kur'ân mı yapmak istiyorsunuz? Hayır, hayır. Biz, Rasûlullah (s.a.v)'dan nasıl almışsak, siz de bizden öylece alın,'dedi."[510]
Ebû Kesir, Ebû Hureyre (r.a)'nin: "Biz, hadisleri ne yazar ne de yazdırırdık," dediğini haber vermiştir.[511]
İbn Abbas (r.h)'dan da: "Biz, hadisleri ne yazar ve ne de yazdırırız," dendiği rivayet edilmiştir.[512]
Yine İbn Abbas'm (r.h), hadisleri yazmaktan nehyettiği ve: "Sizden evvelki milletler, yalnızca, bu tür kitaplarla ilgilenmişler ve sapıtmışlar dır," dediği rivayet edilmiştir.[513]
Ebû Bürde de babasından işittiği hadis ve haberlerle, pek çok kitap yazdığını, bir gün babasının, onları isteyerek su ile sildiğini söylemiştir.[514]

(37) ibn Abdilberr, a.g.e., I, 65.

Şa'bî anlatıyor: "Mervan, Zeyd b. Sâbit'i (r.a) ve haberi olmadan ondan hadis yazan bir topluluğu yanına çağırdı. Topluluk, durumu kendisine bildirdi. Zeyd (r.a), onlara: 'Ne

biliyorsunuz, belki de size bildirdiğim hadisler, haber verdiğim gibi olmayabilir; bunun için her duyduğunuzu yazmayın,' dedi."[515]

Aşağıda gelen rivayetler de Ibn Abdilberr'e aittir.
Süleyman b. el-Esed el-Muhâribî, İbn Mesud'un, hadislerin yazılmasından hoşlanmadığını haber vermiştir.
Esved b. Hilâl de şöyle demiştir: "Abdullah b. Mesud (r.a), içerisinde hadis yazılı olan bir sahife getirdi. Su isteyerek, onu yıkadı ve üzerindeki yazıları sildi. Sonra da yakılmasını emretti. Arkasından: Allah aşkına! Yanında yazılı sahife olan birini bilen varsa, onu bana söylesin; eğer o sahifenin, tâ Hind diyarında olduğunu bilsem kalkar, oraya giderim. Çünkü sizden önceki Kitab ehli, Allah'ın Kita-bı'nı terk ve ihmal ettikleri ve sanki onu hiç bilmiyormuş gibi davrandıkları için helak oldular/ dedi."
Abdurrahman b. Esved, babasının şöyle dediğini haber vermiştir: "Alkame ile birlikte bir sahife buduk ve doğru Ibn Mesud'a (r.a) gittik. Vakit de öğle sıraları idi. Belki dinleniyordur diye, kapısında oturduk." Bir ara cariyesine:
"Bak bakalım, kapıdakiler kim?" dedi. Câriye de:
"Alkame ile Esved" diye karşılık verdi.
"İzin ver de içeriye girsinler," dedi. İçeriye girdik. Bize:
"Çok beklemişe benziyorsunuz," dedi.
"Evet," dedik.
"Peki, neden izin istemediniz1?" deyince:
"Uykuda olduğunuzu düşünerek, rahatsız etmekten çekindik," dedik. Bunun üzerine:
"Hakkımda böyle düşünmenizden hoşlanmam; zira bu vakit öyle bir vakit ki biz, onu gece namazıyla kıyas ederdik (onun gibi faziletli görürdük.)" dedi. Bir müddet sonra, biz sahifeyi çıkararak:
"Şu sahifede güzel bir hadis var, bir bakar mısınız1?" dedik. Hemen, cariyesinden bir tas su isteyerek onu eliyle silmeye başladı. Bir yandan da Allah Teâlâ'nın:

"Biz, sana kıssaların en güzelini haber verdik,"[516] âyetini okuyordu. Biz:
"İçine bak, onda çok enteresan bir haber var!" dedik. O ise bir yandan siliyor, bir yandan da:
"Bu kalbler, birer kab gibidir. Onları Kur'ân'la meşgul edin; başka şeylerle oyalamayın," diyordu.[517]
Ebû Bürde, şöyle demiştir: Ebû Mûsâ, bizlere hadis rivayet ediyordu. Onları yazmaya yeltendik. "Benden işittiklerinizi mi yazacaksınız?" dedi. "Evet" karşılığını verdik. Bunun üzerine: "Getirin onları bana!" dedi ve su isteyerek onları sildi. Sonra da: "Biz nasıl ezberlediysek siz de öylece ezberleyin!" dedi.
Said b. Cübeyr, demiştir ki: "Kûfelilere birtakım meseleleri yazmıştım. Onlar hakkında, İbn Ömer ile görüşmek istiyordum. Nihayet onunla karşılaştım. Mektuptan haberi olup olmadığını sordum. Eğer yanımda yazılı bir kitabın bulunduğunu bilmiş olsaydı, aramızda iş biterdi."
Başka bir rivayette ise Said (r.h), şöyle demiştir: "Biz, bazı konularda ihtilâf eder, onları da yazardık. Sonra ben, onları İbn Ömer (r.a)'e götürür, ona belli etmeden yazdıklarımıza bakarak sorardım. Şayet onların yazılı olduklarını farketse, aramızda iş biter, bizden uzaklaşırdı."
Mesruk anlatıyor: Alkame'ye: "Bana, bazı fıkhı konuları yazar mısın?" dedim. Bana: "Yazmanın hoş karşılanmadığını bilmiyor musun?" dedi. "Evet, biliyorum; ben ancak yazıp ezberledikten sonra yakmayı düşünüyorum," dedim.

İbn Sîrin anlatıyor: "Ubeyde'ye: 'Senden işittiklerimi yazabilir miyim?' diye sordum. 'Hayır,' dedi. 'Peki, hadislerin yazılı olduğu bir kitap bulursam, onu size okuyabilir miyim?' dedim, yine: 'Hayır,' dedi."
İbrahim de şöyle demiştir: "Ubeyde'nin rivayetlerini yazıyordum. Bana: 'Benden duyduklarınızı, kitap halinde toplayarak bir araya getirip ebedîleştirmeyin,' dedi."
Ebû Yezid el-Murâdî de Ubeyde'nin, ölüm döşeğinde iken bütün yazdıklarını isteyip, imha ettiğini haber vermiştir.

Numan b. Kays da şöyle demiştir: "Ubeyde, ölmeden önce yazdıklarını istedi ve onları imha etti. Kendisine, niçin böyle yaptığı sorulunca: 'Bir neslin gelip, onları maksatlarının dışında kullanmalarından endişe ediyorum,' dedi."
. Kasım b. Muhammed ve Said b. Abdulaziz'in de asla hadis yazmadıkları rivayet edilmiştir.
Şa'bî de: "Ne beyaz bir kağıda çizgi çizdim, ne de kendisinden hadis aldığım kimseden, bir hadisi, iki kere tekrarlattım," demiştir. Başka bir rivayette ise: "Eğer, ehli olanlar ezberlememiş olsalardı, bir hayli hadisi unutmuş olacaktım," ziyâdesi vardır.
İbrahim en-Nehâî'nin de hadislerin yazılmasını kerih gördüğü ve: "Hadisleri yazmayın, aksi takdirde gevşekliğe düşersiniz," dediği rivayet edilmiştir.
İshak b. İsmail e t-T âl e kani şöyle demiştir: "Cerir b. Abdül-hamid'e, Mansur b. el-Mu'temir'in, hadislerin yazılmasını kerih görüp görmediğini sordum: 'Evet, Mansur, Muğire ve A'meş, hepsi de hadislerin yazılmasından hoşlanmazlardı,' dedi."

Yahya b. Said ise şöyle demiştir: "Bir zamanlar, insanların yazım işini büyüttüklerini ve ondan sakındırdıklarını görmüştük. Şimdi ise herkes hadise yöneldi. Eğer biz, yazacak olsaydık, (babam) Said'in ilminden ve rivayetlerinden çok şeyler yazardık."
el-Evzâî de şöyle demiştir: "Bir zamanlar bu ilim, çok kıymetli ve değerli bir şeydi. O vakitler insanlar, birbirleri ile karşılaşmaları ve müzâkereleri esnasında, sözlü olarak hep ilim aktarırlardı. Ne zaman ki kitaplara geçti; o vakit, hem ilmin nuru kayboldu, hem de ehli olmayanların eline düştü..."[518]

İbnu's-Salah (643/1245), Ulûmu'l-Hadis adlı eserinde, el-Evzâî'nin bu sözünü muhtasar olarak şu lafızlarla nakletmiştir: "Bu ilim, insanlar onu birbirlerinden ağız yoluyla nakil ve tahsil ederlerken çok değerliydi. Ne zaman kitaplara geçti; o vakit, ehli olmayanlar ona karıştı ve karıştırdı."[519]

Cevap
Yukarıda yaptığımız nakiller, sünnetin hüccet oluşunu inkâr edenlerin dayandığı delillerdir. Onlar, bunlara dayanarak sünnetin Kur'ân gibi yazılmadığını, yazılmasının mene dil diğini, bunun için sünnetin kesin bir hüccet olmadığım ileri sürmüşlerdir.

Bu şüphe, birçok meseleyi içine almaktadır. Bunları ileri sürenler, hak yoldan çıkmış, doğru yoldan sapmış kimselerdir. Bu itibarla, bize de onları tek tek ele alarak açıklamak, her birindeki hata ve yanlış düşünceleri ortaya koymak düşmektedir. Böylece ortaya atılan bu tür şüphelerin aslı ortaya çıkmış, bâtıl oldukları anlaşılmış ve okuyucularımız onların yanlış olduğuna iyice kanaat getirmiş olacaklardır. Şimdi söze başlıyoruz:

Delillerin Korunmasında Kavilerin Adaleti

Hüccet olabilecek delillerin, muhafaza edilip korunmasında yegâne dayanak, onları âdil ve güvenilir olan kimselerin, yine kendileri gibi aynı vasıfları taşıyan kimselerden nakletmeleridir. Bu nakil, ister rivayet edilen şeyin lafzını ezberlemek, ister yazmak yoluyla yahut da hiçbir kapalılık ve karışıklık olmadan mânâsına açıkça, delâlet eden lafızlarla yani mânâ yoluyla rivayet edilsin farketmez. Bu üç şekilden hangisiyle olursa olsun, adalet şartı tam olarak bulunduğu sürece delil, güvenilirlik konusunda yeterlidir. Eğer bu üçü birden, adalet şartı ile birleşecek olursa, o zaman delil, en güzel şekilde korunmuş olacaktır. Fakat bu üç unsur bulunup da adalet sıfatı olmazsa, bu durumda onların birleşmesi, hiçbir mânâ ifade etmez ve bir fayda vermez. Zira böyle bir durumda, delilin tahrif ve tebdil edildiğinden emin olamayız.
Hele, bir de yazma işi de ezberden yapılır, yazılı nüshayı rivayet edenin adaletine de hiç bakılmazsa, bu durumda biz, o yazılı nüshaya asla itimad edemeyiz. İşte, Yahudi ve Hıristiyanlar! Tevrat ve İncil'i yazdıkları halde, onlarda nasıl tahrifat ve tebdilât yapıldığını hepimiz biliyoruz. Bu, onların yazım esnasında adalet şartını aramamalarından kaynaklanmıştır. Bu nedenle bugün, her iki kitapta bulunanlardan, herhangi bir şeyin sıhhatini kes tir emiyor, hatta düşünemiyoruz. Bilakis, asıllarına muhalif olduklarını kesin bir şekilde söyleyebiliyoruz. Nitekim Allah Teâlâ, onların bu hâlini şöyle ifade buyurmaktadır:
"Vay hâline o kimselerin ki onlar; kitabı elleriyle yazarlar, sonra, o yazdıkları şeyi az bir para karşılığında satmak için: 'Bu, Allah kalındandır,' derler. Ellerinin yazdıklarından ötürü vay onların hâline! Yine yaptıklarından ve yazdıklarından ötürü vay hâline onların."[520]

Sünnetin Hüccet (Delil) Oluşunda Kitabet (Yazım) Lâzım Değildir

Hangi yolla nakledilirse edilsin, delilin korunmasında önemli olan, onu nakledenin adaleti olduğu için hadislerin yazımı, hüccet olabilmelerinin bir şartı değildir. Ayrıca yazım, delillerin muhafazasında tek yol değildir. Bu, son derece açık bir mesele olmakla birlikte biz, aşağıda zikredeceğimiz deliller muvacehesinde konuyu biraz daha aydınlatmaya çalışacağız.

1- Hepimiz, Rasûluilah (a.s)'m, bazı sahabelerini muhtelif kabileleri İslâm'a davet etmek, onlara dinlerini öğretmek ve aralarında dinin kurallarını tatbik etmek için elçi olarak gönderdiğini biliyoruz. Rasûluilah (s.a.v), her bir elçi ile birlikte, gittikleri yerlerdeki insanlara ulaştıracakları ahkâmın bütününe delil olabilecek, onları bağlayacak yazılmış bir Kur'ân parçası da göndermiyordu. Hiç kimse, bunun aksini isbat edemez ve: "Rasûluilah (s.a.v), her elçi ile birlikte, yeteri kadar Kur'ân âyetleri de gönderiyordu," diyemez.

Rasûluilah (s.a.v)'m çoğu zaman yaptığı, elçinin elçiliğini ispatlayan, onun Peygamber tarafından oraya gönderildiğini doğrulayan bir mektup yazmasıydı. Bazen de Kur'ân nassı bulunmayan veya tebliğ edilecek ahkâmın tamamını içerecek miktarda âyet olmayan konularda, sünnetle tesbit edilen hükümleri içeren, genişçe bir mektup yazardı. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Rasûluilah (s.a.v), elçilerinin âdil olması ile Kur'ân ve sünnetten bildiği kadarını ezberinden tebliğ etmesini, davet edilen topluluk için hüccet olarak yeterli bulup, itaatleri için kâfi görmüştür.
2- Yine biz, hiçbir müçtehidin, İslâm'ın ikinci temel prensibi olan namazın nasıl kılınacağını yalnızca Kur'ân'dan hareketle ortaya koyamayacağını da biliyoruz. Bilakis bu konuda, mutlaka Rasûluilah (a.s)'ın beyânına ihtiyaç duyacaktır. Halbuki Rasûluilah (s.a.v), söz ve fiilleriyle izah ettiği namazın keyfiyetinin yazılmasını, hiçbir zaman emretmemiştir. Eğer yazını, hüccet olmanın gereklerinden olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v), Tabiîn ve sonra gelen müçtehidlerin mücerred akıllanyla veya yalnızca Kur'ân'dan yaptıkları içtihadlarla mahiyetini ortaya koyamayacakları bu son derece önemli hususun yazılmasını muhakkak emreder, bundan geri durmazdı.
3- Biz, daha evvel, sünnetin dinî bir zaruret ve hüccet olduğunu beyân etmiş, bunun için şüphe ve inkâra yer vermeyecek deliller ser-detmiştik. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v), kendisinden sâdır olan herşeyin mutlaka yazılmasını da emretmemiştir. Eğer sünnetin hüccet oluşu, yazılı bulunmasına bağlı olsaydı, Rasûlullah'ın bu işi ihmal edip Sahâbe'yi bununla görevlendirmemesi, asla caiz olmazdı.
Sonra, eğer Yahudi ve Hıristiyanlar, böyle bir şüphe sahibine gelseler de: "Kur'ân hüccet değildir; çünkü o, gökten yazılı olarak inmemiştir. Şayet hüccet olsaydı, Sâri (Allah) ona önem verir, İncil ve Tevrat'ı indirdiği gibi onu da yazılı olarak indirirdi," deseler, yazımı, sünnetin hüccet olması için gerekli şartlardan birisi olduğunu savunup duran bu kişiler, acaba onlara ne cevap verirlerdi?

Eğer onlara, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'ân'ı tahrif ve onda hata etmekten masum olduğunu, bunun da Kur'ân'm yazılı olarak nüzulüne gerek bırakmadığını söyleyecek olsalar, onlar da: "Hz. Mûsâ ve Hz. Isâ (a.s) da senin bahsettiğin gibi masum idiler. Fakat Sâri (Allah), o ikisinin kitabına önem vermiş ve yazılı olarak indirmiştir. Bu da yalnızca böyle bir konuda ismetin kifayet etmeyeceğin-dendir," şeklinde cevap vereceklerdir.
Halbuki, biz müslümanlarm kanaati şudur: Hz. Peygamber (s.a.v)'in masum oluşu, Kur'ân'm yazılı olarak inzaline gerek bırakmamıştır. Aynı şekilde râvilerin âdil olması da Kur'ân ve sünnetin hüccet oluşlarında yazıma gerek bırakmamıştır.
Bu konuda söylenebilecek şey şudur: İsmet, bize yakın ifade eder, adalet ise zan ifade eder. Şâri-i Hakîm, fürûa ait meselelerde, bizim zanla kullukta bulunmamızı yeterli görmüş, sıkıntı ve meşakkate sokacağından dolayı bizi, her hükümde yakînî bilgi ve delil aramakla yükümlü tutmamıştır.
"Allah, herkesi ancak gücü yettiği ile mükellef tutar."[521]
Ancak delili bize nakledenler, tevatür derecesine ulaştıkları vakit, her ne kadar yazım yoluyla olmasa da onların nakli bizim için, aynen ismette olduğu gibi yakın ifade eder. Zaten sünnetlerin pek çoğu da bu yolla nakledilmiştir.[522]

Bu şüpheyi ileri sürenler, eğer müslüman iseler, bu konuda bizimle birlikte düşünüp hüccet olma konusunda yazımın şart olmadığım itiraf etmek zorundadırlar. Bununla birlikte râvilerin her biri, adalet ve zapt sahibi kimseler olması hasebiyle, tevatür derecesine ulaştıkları vakit bu, delilin korunmasında ve hücciyyetin isbatında, Peygamber (s.a.v)'in ismeti yerine geçmektedir. Bunu da Yahudi ve Hıristiyanların yönelttikleri sorulara cevap verebilmek için kabul etmek zorundadırlar.

Kitabet (Yazı) Kat'iyyet İfade Etmez

Görüldüğü üzere âdil olmayan birisinin kitabeti, bizim için ne kat'iyyet ne de zan ifade etmektedir. Aynı şekilde âdil birisinin yazdığım, adalet vasfına sahip olmayan bir başkası bize nakledecek olsa, bu da ne zan ne de kat'iyyet ifade etmez.

Adalet vasfına sahip birisinin yazdığını, aynı vasıfta birisi bize nakledecek olursa, bu da kat'iyyet değil, zan ifade eder. Zira adalet sıfatına rağmen, zayıf bir ihtimal olsa da onda hata ve tahrifat imkânı sozkonusudur.

Evet, yazanlar ve rivayet edenler, hepsi tevatür derecesine ulaşacak olsalar, bu durumda delil, kat'iyyet ifade eder. Yine bir kişi hadisi yazar, yazılan nüshayı tevatür derecesinde bir kalabalık ikrar ve tasvip eder, aynı nitelikte bir cemaat da bize nakledersе, bu rivayet de kat'iyyet ifade eder. Her halükârda kat'iyyet, yazımdan ileri gelen bir husus ve onun belirgin bir vasfi değildir. Ancak birinci durumda yazılı bir tevatür, ikincisinde ise ikrardan dolayı sözlü bir tevatür sözkonusudur.

Kitabet (Yazım) Kuvvet Bakımından Hıfzdan Düşüktür

Bilindiği üzere kitabet, zan ifade etmektedir. Bu durumda mertebe itibariyle o, ezberlemenin altındadır. Bu nedenle usûl âlimlerinin, ezberden dinleme yoluyla alman bir hadisle, yazılı olarak alınan hadisin çelişmesi durumunda, birinciyi (işitmeye dayanan) tercih ettikleri görülür. el-Âmidî (617/1220), rivayet yoluyla gelen haberlerin tercihini şöyle izah eder: "Haberlerden birinin râvisi, onu Hz. Peygamber (s.a.v)'den bizzat işiterek, diğeri de kitabet yoluyla aldığında, işitme yoluyla alınan rivayete, hata ve tahrif arız olma ihtimali daha az olduğu için bu tür bir rivayet, kabule daha lâyıktır."[523]

Öte yandan hadisçiler, sema' yoluyla rivayetin sıhhatinde ittifak ettikleri halde, münâvele ve mükâtebe yoluyla yapılan rivayetlerin sıhhatinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları mükâtebenin cevazına kail olmuş ve Buhârî'nin (256/870) ta'lik yoluyla naklettiği şu rivayeti, buna delil getirmişlerdir: "Rasûlullah (s.a.v), bir seriyye kumandanına mektub vermiş ve onu belli bir yere kadar açıp okumasını tenbih etmişti. Kumandan da mektubu sözkonusu yerde açmış ve Rasûlul-lah'ın emrini, askerlerine duyurmuştur."[524]
Bazı hadisçiler ise Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu mektubu ile delil getirmenin vâcib olmasını, Sahâbe'nin adaletine bağlamışlar, bu sıfatın haberde tebdil ve tağyire imkân bırakmadığını söylemişlerdir. Sahâbe'den sonraki nesillerde ise böyle bir nitelik bulunmadığından, mükâtebeyi delil kabul etmemişler ve kitabete cevap vermemişlerdir. Bu görüşü, Beyhakî rivayet etmiştir. Ancak bu, gördüğün gibi zayıf bir itirazdır. Doğru olan görüş, râvide adalet vasfi bulunduğu, yazılı nüshada da ona şüphe düşürecek bir unsur bulunmadığı müddetçe, her iki yolla da rivayetin muteber olmasıdır.

İbn Hacer (852/1448), bu konuda, şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Mükâtebe yoluyla hüccetin olabilmesi için mektubun mühürlü ve onu taşıyanın güvenilir olması şarttır. Bununla birlikte, mektubu gönderen şeyhin yazısını (hattını), kendisine mektub gönderilen zâtın tanıması gerekmektedir."[525]

Hülâsa, yazma yoluyla yapılan rivayetlerde hata ihtimali, şifahî tarzda (ağız yoluyla) yapılanlardan çok daha fazladır. Bu yüzden Ibn Hacer'in de temas ettiği şartlara riâyet edildiğinde, böyle bir habere itimad etmek caiz olmakla birlikte, yine de kitabet yoluyla yapılan rivayette ihtilâf sözkonusu olmuştur.

Araplarda Ezber, Kitabetten Daha İleri ve Daha Kuvvetlidir

Arapların ümmî (okuma-yazma bilmeyen) bir millet olduklarım, içlerinde yazı bilene ender rastlandığını hepimiz biliyoruz. Yazıyı bilenler de güzel bir surette yazamaz; dolayısıyla yazdıklarına hata karışma ihtimali çok fazla olurdu. Yazanlar güzel bir biçimde yazsalar bile, bu sefer de içlerinden okuma bilenler doğru dürüst okuyamazlardı. Bunun bir neticesi olarak, özellikle Ab d ül melik b. Mervan döneminden evvel, harekeli ve harekesiz harflerin birbirinden ayrılmasını sağlayan noktalama işaretleri henüz tesbit edilmediği için yazıda hata ve karışıklık ihtimali oldukça fazlaydı. Bu itibarla tarihî vak'aların kaydında, haberleşme, alış-veriş ve diğer işlerinde tek güvenceleri hafizaları olmuştur. Öyle ki, sonunda bu melekeleri, bir hayli gelişmiş ve ezberledikleri konularda, hata ve unutkanlığa mâruz kalmaları ihtimali oldukça azalmıştır. Bu durum, yazıya güvenen ve yazıyı alışkanlık hâline getirmiş milletlerde bunun aksinedir. Çünkü onlarda ezberleme melekeleri gerilemiş; bunun bir sonucu olarak da ezberledikleri hususlarda hata ve unutma oranı fazlalaşmıştır. Bu durumları, günlük hayatımızda da müşahede edebiliriz.

Örneğin; âmâ olan birisinin, gözleri gören bir insandan daha kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu görürüz. Bunun nedeni, onun bütün güven ve gayretini hafizasına vermiş olmasıdır. Ama gören kimsede bu, böyle değildir. Çünkü o, ihtiyaç duyduğu zaman bakabileceği bir kitaba itimad etmektedir.

Aynı şekilde, okuma-yazma bilmeyen fakat ticaretin içinde yoğrulan bir tüccar da bir günde yüzlerce satış yapar ve kânnı-zararını, alacağını-vereceğini, bir tanesinde dahi

yanılıp unutmadan hafızasında tutabilir. Ancak aynı Özelliği, bu işi daha çok öğrenme yoluyla yapan bir tüccarda görmek mümkün değildir. Çünkü o, ticarethanesinde defter tutar; alış-veriş, alacak-verecek konusunda defterlerine itimad eder. Bu yüzden, defter kayıtlarım tutmadıkları zaman, onların çok çabuk unuttuklarını görürüz.
Bunun bir benzerini de körlerin işitme duyularında görmek mümkündür. Onların bu duyulan, gözleri görenlerinkinden çok daha kuvvetlidir. Bunun nedeni ise görme hassalarını yitirdikleri vakit, daha Önce gözleri ile temyiz edecekleri pek çok eşyayı anlamada, işitme organlarını kullanıyor olmalarıdır. Böylece işitme duyuları kuvvetlenmiştir.

Yine, yırtıcı hayvanların görme, işitme ve koklama duyulannm, insanmkinden kat kat kuvvetli olduğunu biliyoruz. Zira onlar, hayatlarında bu duyulara insandan daha fazla muhtaç olup bu duyularını daha çok kullanmaktadırlar.
Şüphesiz, Araplann hafıza melekelerinin güçlenmesinde de içinde bulunduktan tabiat şartlan, yaşam biçimleri, keskin ve kıvrak zekâları, anlayışlarının kuvvetli oluşu, dillerinin üslûbu ve beyân yollan konusundaki engin yetenekleri yardımcı olmuştur.

Sahabe ve Tâbiîn'in Ezberleme Güçleri Daha Fazladır

Yukarıda zikrettiğimiz hâller, Arapların câhiliyye devrindeki durumlarıdır. Bir de Allah Teâlâ'nın, şeriatı muhafaza, onu kendilerinden sonrakilere tebliğ ve ta'lim etmek için halkettiği, kalblerini iman, takva ve ilâhî haşyetle doldurduğu Sahâbe-i Kirâm'ın hâlini ve hafızasını düşün. Onlann hafızası, elbette diğerlerinden daha güçlü ve emniyetlidir.
Cenâb-ı Hakk, onları, sonraki nesillere dinin ahkâmını ve Rasûlullah'tan görüp işittiklerini sağlam bir şekilde nakletsinler diye bu özelliklerde yaratmıştır. Onlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sohbetinin bereketine ermişler, önünde diz çöküp vahle-i saadetlerinde yetiştirilmişler, kalbleri Rasûlün (s.a.v) nuruyla aydınlanmış, O'nun edebiyle edeblenmişler, hidâyetine tâbi olup sünnetine yapışmışlardır. İbıı Abbas ve Ebû Hureyre (r.a) için olduğu gibi Efendimiz (s.a.v), onların ilmi, hıfzı ve dinde fakih olmaları için duâ ve niyazda bulunmuştur. Sahâbe'ye bu mertebede en yakın olanlar ise hiç şüphesiz, onlarla bir araya gelen, hâllerini müşahede edip peşlerinden giden Tabiîn cemaatıdır.

İşte bütün bunlar, Sahâbe'den hadis işiten birisinde, hata, unutkanlık, tebdil ve uydurma gibi endişeleri neredeyse ortadan kaldm-yor. Arapların hafıza güçlerine delâlet eden, avam-havas herkesin bildiği çok sayıda haber vardır.

Sahabe arasında, İbn Abbas (68/687) ve Tabiîn içinde eş-Şa'bî, ez-Zührî (124/742), en-Nehâî (96/714) ve Katâde (117/735) gibi pek çok kimse hafızaları ile temayüz etmişlerdir.
İbn Abbas (r.h), Ömer b. Ebû Râbia'nın yetmişbeş beyitlik kasîdesini bir sefer dinlemekle ezberleyivermiştir. İmam Zührî'nin şu sözü de dikkate değer: "Ben, Bakî denen yerden geçerken etrafımda söylenen kötü sözlerin kulağıma takılıp hafızama girmesinden korkarak kulaklarımı tıkardım." Benzeri bir söz, eş-Şa'bî'den de nakledilmiştir.
Hülâsa, ezberleme ve kitabet, bir şeyi muhafazada birbirinin yerine kâim olan unsurlardır. Genellikle birisi geliştiği vakit, diğeri zayıflamaktadır. İşte buradan hareketle Sahâbe'nin, Öğrencilerini niçin ezberlemeye teşvik edip yazmaktan alıkoyduklarını anlayabiliriz. Çünkü onlar, yazıya itimad etmenin, ezberleme melekesini körelteceğini biliyorlardı. Ezberleme, onların tabiatlarında var olan kuvvetli bir melekeydi. Elbetteki nefis, tabiatında olan şeylere meyleder; ona ters düşen ve güç gelen şeyden de hoşlanmaz.

Ezberlemenin Faydaları

Çoğu zaman ezberleme;.anlama, mânâyı özümseme ve hakikatı-na ermekle gerçekleşir. Bu şekilde insan, lafızların unutulmamasma destek sağlamış olur. Daha sonraları da zaman zaman ezberlediklerini tekrarlamak ve hatırlamak suretiyle, öyle bir an gelir ki, artık onları unutma diye bir endişesi kalmaz. Ayrıca ezberinde olan şey, her zaman ve mekânda kendisiyle birliktedir; ihtiyaç hâlinde, hiçbir meşakkat ve sıkıntıya mâruz kalmadan her durum ve şartta ona müracaat imkânı vardır.
Yazı ise böyle değildir. Çünkü o, genellikle mânâsı anlaşılmadan yazılır. İleride, yazılanların kaybolması veya ihtiyaç anında yanında hazır bulunmaması ya da onları anlayıp izah edecek birinin bulunmaması ihtimali de mevcuttur. Ayrıca yazan insan, çoğu zaman yazdıklarını yeniden gözden geçirmek için bir sebep ve imkân bulamayabilir. Bundan başka, her zaman ve her yerde yazılı nüshaları bulundurmakta, sıkıntı ve meşakkat sözkonusudur.
Bütün bu nedenlerden dolayı gerçeğini anlamadan, yazı yoluyla ilim nakliyle uğraşanlar, (genelde) câhil kalırlar. Bu durumda onların misâli, kitap yüklü merkeplere benzemektedir. Bu da ilmin zayi olup gitmesi ve cehaletin yayılması için en büyük sebeptir.
İbrahim en-Nehâî'nin: 'Yazmayın, gevşersiniz," sözü de söylediklerimizin doğruluğunu göstermektedir. Onun şu sözü de söylediklerimizi desteklemektedir: "İnsan, ilim talebi için azıcık gayret ettiğinde Allah (c.c), ondan kendisine yetecek miktarı nasib eder. Bir kimse azıcık yazmaya yönelince de ilme karşı gevşer."
Evzâî'nin daha önce geçen: "Bir zamanlar bu ilim çok kıymetli ve değerli bir şeydi. Çünkü o zaman insanlar, birbirleriyle karşılaşmaları ve müzâkereleri esnasında biri diğerine ilim aktarırdı. Ne zaman ki ilim, kitaplara geçti; o vakit, hem nuru kayboldu, hem de ehli olmayanların eline düştü," sözü de konumuza ışık tutmaktadır.
Yunus b. Habib'in, bir adamın nazım hâlinde: "ilmi kağıda terketti, zayi eyledi, Ne kötüdür bu kişi âh bir hileydi," şeklinde söylediği sözü işitince:
"İlim ve hıfzın korunması konusunda ne kadar da titiz. Çünkü insanların ilmi, ruhundadır; malı ise bedeninde. Öyleyse ruhunu koruduğun gibi ilmini de koru,-bedenini muhafaza ettiğin gibi de malı " demesi de söylediklerimizi desteklemektedir.
Halil b. Ahmed de: "İlim, kitaplıkta değil, ancak göğüslerdedir," demiştir.
Edib ve şâirler, bu konuda daha pek çok şey söylemişlerdir.
Hıfzın (ilim ve özellikle hadisleri ezberlemenin), yazıma karşı fazileti ve fayda yönünden daha ileri olmasıyla ilgili zikrettiklerimizden, Sahabe ve Tâbiîn'den pek çoklarının, hadislerin yazımına niçin hoş bakmadıklarının bir başka sebebi ortaya çıkmaktadır. Onlar, yazıma güvenerek gevşeneceğinden ve açıkladığımız gibi yazılanı anlamama sebebiyle ilmin zayi olmasından ciddi şekilde endişelenip bunun için yazılmasına karşı çıkmışlardır.

Kur'ân'ın Kat'iyyeti Lafzı Tevatürle Sabit Olmuştur

Kur'ân'm bütün lafızlarıyla birlikte kat'iyyetine olan itimadımız, onun lafzı tevatür yoluyla bize kadar gelmesine dayanmaktadır. Her ne kadar, zan ifade ettiği için bir te'kid aracı olsa bile, kitabetin (yazımın) bunda bir fonksiyonu yoktur. Eğer Kur'ân'ın, lafzî tevatür derecesine ulaştığı ama yazılmadığını farzetsek, bu durumda yine de Kur'ân, kat'iyyet ifade edecektir. Fakat aksi farzedilse, kat'iyyet söz-konusu olamayacaktır.

Zira, vahiy kâtiplerinin yazmış oldukları nüsha veya nüshalar, bugün elimizde yoktur. Var olduklarını farzetsek bile onlardaki hattın, vahiy kâtiplerine ait olduğunu nereden bileceğiz? Bu durumda ona, kat'iyyet nazarı ile bakabilmemiz için mutlaka tevatür derecesinde bir kalabalığın, hiçbir noksanlık ve fazlalık olmaksızın, tahrife de uğramadan, yazıların vahiy kâtiplerine ait olduğunu bildirmelerine ihtiyacımız olacaktır.
Aynı şekilde vahiy kâtiplerini Kur'ân'ı yazarken gören, her harfin yazımı konusunda ittifak eden tevatür derecesindeki kitlelerin şehâdetlerine ihtiyaç duyulacaktır.
Herkesin pek tabiî olarak bildiği gibi bu, tahakkuk etmemiştir.
Ama vahiy kâtiplerini Kur'ân'ı yazarken gören ilk nesil hariç, biz ve bizden öncekiler, bunun tahakkukunu farzedip lafzî tevatüre dayanarak bu yazının, vahiy kâtiplerine ait olduğunu kabul ediyoruz. Eğer bu lafzî tevatür olmasaydı, asla kat'iyyet tahakkuk etmezdi.
Bu konuda diyebileceğimiz tek şey şudur:
Bizler, Kur'ân'ın lafzî tevatürünü, ilk Kur'ân nüshalarmdaki hattın vahiy kâtiplerine ait olduğunu bildiren bir tevatür olarak kabul ediyoruz. Vahiy kâtiplerini Kur'ân'ı yazarken görenlere gelince; onların, Kur'ân lafızlarım kesin olarak tayin etmede, ne kitabete ve ne de lafzî bir tevatüre ihtiyaçları yoktur. Çünkü vahiy kâtipleri, nasıl Kur'ân'ı Rasûlullah (s.a.v)'tan işitmişlerse, onlar da öylece O'ndan işitmişlerdir. Böylece yukarıdaki hususlara ihtiyaçları kalmamıştır.
Buradan, Kur'ân'ın kat'iyyetinin, hiçbir nesilde kitabete dayanmadığı neticesini çıkarabiliriz. Ama birisi kalkıp şöyle diyebilir: "Bizim, ne vahiy kâtiplerinin yazdığı nüsha veya nüshalara ne de bahsettiğin nitelikteki bir topluluğun haber vermesine ihtiyacımız yoktur. Çünkü râşid halifelerden sonraki dönemde ortaya çıkan yazılı tevatür, ikinci asırda ve daha sonraları, harflerine varana kadar her şeyinde ittifak edilen yazılı nüshaların, herhangi bir tahrif, ilâve veya eksikliğe meydan vermeyecek şekilde çoğalmış olması, bize yetmektedir. Zira bu kadarı bize, tamamının Kur'ân olduğu hakkında kesin bir kanaat vermektedir."
Buna karşı deriz ki:
Elimizde olan sonraki dönemlere ait nüshaların, bahsedilen nitelikteki ilk nüshalardan istinsah edildiğini nasıl tesbit edeceğiz? Hepsinin kaynağının, Hz. Osman veya Zeyd b. Sâbit'e ait tek bir nüsha olduğunu söylemek mümkün değil midir? Bilakis, Kur'ân tarihi hakkında biraz malumat sahibi olanların da bildiği gibi vakıa böyledir. Ana nüsha tek olunca, ondan alınanlara kat'iyyet nazarıyla bakmamız, nasıl mümkün olacaktır?

Eğer nüshalara kesin gözüyle bakmanın, Sahâbe'nin hemen hepsinin, ana nüshadakileri ikrar ve sıhhatini itiraf etmelerinden kaynaklandığı söylenecek olursa, buna karşı da deriz ki: İşin sonunda, ana nüshadakilerin hiçbir değişikliğe uğramadan, Kur'ân'ın tamamını teşkil ettiği yolundaki lafzî tevatüre gelinmiş olur. Halbuki, daha evvel kat'iyyet konusunda, lafzî tevatür yeterli görülmüyor, bu konuda yegâne dayanağın yazmak olduğu savunuluyordu.

Bu Konudaki Delil ve Değerlendirmeler

Mushaflar konusunda, İbn Hacer (852/1448) demiştir ki: "Hz. Osman'ın (r.a), mushafları, diğer şehir merkezlerine göndermesinden anlaşılan; yazım şeklini kendisine isnad için böyle yaptığıdır. Yoksa, Kur'ân'ın aslını isbat için değildir. Çünkü bunu, zaten tevâtüren bilmektedirler."[526]

İbnu'l-Cezerî (833/1429) ise bu konuda şu açıklamalarda bulunur: "Kur'ân'ın naklinde yegâne dayanak hıfzdır. Mushaf ve kitaplarda yazılması değil. Bu, Allah Teâlâ'nın, İslâm ümmetine tahsis ettiği yüce bir şereftir. Zira imam Müslim'in (2611874) rivayet ettiği sahih bir hadiste Rasûlullah (s.a.v), şöyle demiştir: 'Rabbim bana: Kalk, Kureyş'i inzar et, buyurdu. Ben de: Ya Rabbi! O vakit, başımı ezer dağıtırlar, dedim.'Allah Teâlâ:
'Ben, seni de ve seninle beraber insanları da imtihan etmek için gönderdim. Sana, suyun yıkayıp silemeyeceği, uykuda da, uyanıkken de okuyacağın bir Kitab indirdim. Onlara karşı bir ordu gönder, beraberinde bir mislini de biz gönderelim. Sana itaat edenlerle birlikte, isyan edenlere karşı savaş. Allah yolunda infak et ki, sana da infakta bulunulsun,' buyurdu."[527]

Bu hadiste, Allah Teâlâ, Kur'ân'ın muhafazası için yazısı su ile silinebilecek sahifelere ihtiyaç olmadığını, bilakis onun her hâl ve zamanda okunabilecek nitelikte olduğunu haber vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) de ümmetini tavsif ederken: "Kitapları göğüslerinde (ezberlerinde)dir," buyurmuştur. Ehl-i kitab böyle değildir. Onlar, kitaplarını ezberleyerek değil, ancak yazılı olarak muhafaza ederler ve ona bakarak okurlar.

"Allah Teâlâ, Kur'ân'a ehil olan kimselerin onu ezberlemelerini murâd edince bu iş için güvenilir, imam sıfatında insanlar yaratmış, onlar da kendilerini Kur'ân'ın tashih ve tedkikine vererek, onu en güzel biçimde zapdetmek için bütün güçlerini sarfetmişler ve ilâhî kelâmı, Rasûlullah (s.a.v)'tan harf harf alıp aktarmışlardır. Kur'ân'ı büyük bir titizlikle, hiçbir eksiklik veya fazlalığa meydan vermeden tesbite gayret etmişler, içlerinden bir kısmı, Kur'ân'ın tamamını, bir kısmı, pek çoğunu, bir kısmı da birazını ezberlemişlerdir. Bunların hepsi, Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında olup bitmiştir."[528]

Fürûa Ait Meselelerde Zannî Delillerle Amel Edilir

Daha evvel de işaret ettiğimiz gibi bazı kimseler, delilin tesbitinde, yalnızca kitabetin kat'iyyet ifade ettiği zehabına kapılmışlardır. Bunun ne kadar yanlış olduğunu, önceki kısımlarda görmüştük.
Bu kimseler, daha sonra bu anlayışlarından hareketle, Şâri'nin (Allah ve Rasûlü) sünnetin yazımını yasaklamasını, O'nun tesbitinde kat'iyyetin meydana gelmesini istemediği anlamına yormuşlar, bunun bir neticesi olarak da Şâri'in bizzat onu delil olarak kabul ve hükümlerin tesbitinde hüccet olarak kullanılmasında itibar etmediği sonucuna varmışlar ve: "Sübûtun kati, olması, delilin bir şartıdır. Bu şartın meydana gelmemesini istemek, ona ihtiyaç duyan şeyin de tahakkuk etmemesini istemek demektir," demişlerdir.

Bu anlayışın temeli olan, "Sübûtun kati olması, delilin bir şartıdır," görüşüne katılmıyoruz. Onlar, bunu her alandaki delil için söylüyorlar. Halbuki o, fikhî meselelerin ve fer'î hükümlerin dışında, Usûlü'd-Din ve itikad esaslarının tesbitinde aranan bir vasıftır. Bu, usûl ilminde geçtiği üzere haber-i vahidle kullukta bulunma meselesidir ki, şu anda konu ve kitabımızın dışında kalmaktadır. Ancak bu mesele, (muhaliflerimizce) sünnetin hücciyyetini ortadan kaldırmada bir esas olarak ele alındığı için kısaca izahında fayda görüyoruz.

Bu konuya girmeden önce, bir noktaya temas etmek istiyoruz: Tevatürün, ilim (kat'iyyet) ifade ettiği noktasında, müslümanlar arasında hiçbir ihtilâf mevcut değildir. Ancak nübüvveti inkâr eden Brahmanlardan "Sümniyye" isminde bir taife, bu konuda muhalefet etmiş ve icmâın kesin ilim ifade etmeyeceğini ileri sürmüştür. Onların bu tavırlarının, akla karşı apaçık bir enâniyet ve haktan yüz çevirme olduğu malumdur. Bu taife, çok uzak memleketlerde ve geçmiş milletlerde türemiş bir gruptur. Bu nedenle, onların icmâ konusundaki muhalefetleri, onun hüccet oluşunda ve kat'iyyet ifade edişinde herhangi bir olumsuz tesir icra etmez. Çünkü bunlar, müslüman olmayan bir topluluktur. Yalnızca kitabetin (yazımın) ilim ifade edeceği yolundaki iddiayı çürüten bir diğer husus da işte bu tevatür hakkındaki icmâdır.
Evet, müslümaniar, tevatürle elde edilen bilginin nazarî mi yoksa zarurî mi olduğunda ve tevatürün tahakkuku için gerekli olan şartlarda ihtilâf etmişlerdir. Ancak bu ihtilâf, sözkonusu iddia sahiplerine hiçbir şey kazandırmaz. Zira müslümanlar arasında, Hz. Peygamber (s.a.v)'den tevâtüren sabit olan bir haberle ibâdette bulunulacağı, kulluk yapılacağı konusunda herhangi bir ihtilâf yoktur. Ve bu icmâ, yalnızca Kur'ân'ın kat'î olduğunu ileri sürerek onun dışında delil bulunmadığı yolundaki iddiayı çürütüp atacaktır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v)'tan tevatür yoluyla bize kadar nakledilen bir hayli haber mevcuttur.

Haber-i vahide gelince; râvisi âdil olmadığı takdirde, ne ilim (kat'iyyet) ve ne de zan ifade eder. Ancak herhangi bir karine veya tariklerinin çokluğuyla desteklenecek olursa, bu ikisinden neş'et eden bir te'kid sebebiyle ilim veya en azından zan ifade eder.[529]

Eğer râvi, adalet şartını taşıyorsa, bu nitelikteki bir haberin, delil olma bakımından kıymet ifade ettiğinde icmâ vardır. Ancak ilim mi yoksa zan mı ifade ettiği noktasında yine ihtilâf edilmiştir.

Alimlerin cumhuru, bu tür bir haberin zan ifade edeceğini, şayet ilim ifade eden bir karineyle desteklenirse, o zaman kat'î bilginin hâsıl olacağını savunmuşlardır. İmam Ahmed (241/855) ise bu nitelikteki bir haberin, doğrudan ilim ifade edeceği kanaatine sahiptir.

Bu mesele üzerinde, sözü daha fazla uzatmak istemiyoruz. Zann-ı galibimize göre, muhâtablarımız da haber-i vahidin zan ifade ettiği konusunda bizim gibi düşünüyorlardır. Ama enâniyet damarları kabarıp da bunun herhangi bir ilim ve zan ifade etmediğini söyleyecek olurlarsa, icmâ onları reddedecek ve burunlarını yere sürtecektir. Yok eğer, İmam Ahmed (r.h) gibi düşünüyorlarsa, bizi rahatlatmış, şüphelerini de izâle etmiş olurlar.
Râvisi âdil olan bir haber-i vahidin zan ifade ettiği tesbit edildikten sonra, bu haber-i vahidin içerdiği hükümlerle amel etmek, Mu'tezilî imamlarından el-Cübbâî (330/941) hariç, âlimlerin çoğuna göre caiz görüldüğü bilinmelidir. Usûl yazarlarının pek çoğu bu konuda ortaya çıkan ihtilâflara temas etmişlerdir. Ancak Cemu'l-Cevâmî yazarı İbn Sübkî (771/1369), bu konuda onlara muhalefet etmiş ve bu konuya değinmemiş tir. Onun, haber-i vâhidle amel konusunda el-Cübbâî'den naklen zikrettikleri şunlardır: "el-Cübbâî, haber-i vâhidle amel edilebilmesi için en az iki kişinin rivayet etmesini veya başka bir delille takviye edilmiş olmasını şart koşar. Nitekim, Sahâbe'den bazıları da bu şartlar muvacehesinde onunla amel etmişler ve aralarında bu anlayış yaygınlaşmıştı."[530]

Müellifin, Cübbâî'den yaptığı bu nakli,[531] diğer müellifler, onun rivayet şartları konusundaki görüşleri arasında zikretmişlerdir.
Öte yandan İbnu's-Sübkî (771/1369), Şerhu'l-Minhâc adlı eserinde, bu iki nakli çelişkili ve birbirini nefyeder mahiyette bulup şu şekilde cevap vermiştir: "Eğer, ileride kendisinden nakledileceği üzere, el-Cübbâî'nin bir taraftan haber-i vâhidle amel etmeyi aklen mümkün görmezken, diğer taraftan sayı şartını ileri sürmesi, haber-i vâhidle ameli onaylamak anlamına gelir denilirse bu çelişki, şöyle te'vil edilebilir: Birincisi, onun reddettiği haber-i vâhid, ıstılah anlamındaki yani mütevâtir derecesine ulaşamayan her haber-i vâhid değil, bilakis adalet şartını taşıyan tek bir kişinin yaptığı rivayettir (yani ferd haberdir). Bu itibarla, İmamu'l-Haremeyn el-Cüveynî (478/1085), şöyle demiştir: 'el-Cübbâî, bir kişinin haberinin kabul edilmeyeceği görüşündedir. Ona göre böyle bir haberin kabul edile-bilmesi için mutlaka sayı gerekmektedir. Bu da en az, iki kişi olmasıdır.' İkincisi ise o, bu meseleyi şehâdet konusunda olduğu gibi mütalâa etmektedir."[532]

el-Cübbâî'nin, haber-i vâhidle amel etmeye mâni olduğunu ileri sürdüğü şüpheye bakıldığında aynı engelin, tevatür derecesine ulaşmadıkça, iki veya daha fazla kimsenin yaptığı rivayetlerde de mevcut olduğu görülür. Çünkü, bunların rivayetleri ancak zan ifade etmektedir.

Fakat el-Cübbâî (330/941), Ebû İshâk (418/1027) ve İbn Fûrek (400/1015) gibi düşünüyor ve müstefiz (meşhur) haberin, nazarî ilim ifade ettiği yolundaki kanaata katılıyorsa bu takdirde, sözkonusu şüphenin ileri sürülemeyeceği gayet açıktır. el-Cübbâî'nin bu görüşte olduğuna delâlet eden diğer bir husus da Adûdüddîn el-Icî'nin (756/1355), onun, rivayette adedin şart olduğu konusundaki istidlallerini zikrederken: "Bilmediğin şeyin peşine düşme."[533] v.b. âyetlere yer vermiş olmasıdır. el-Cübbâî'nin bu âyet-i kerîme ile istidlalde bulunması, bize, yeterli sayı bulunduğu takdirde, haber-i vahidin ona göre ilim ifade ettiği hissini vermektedir.
Bununla birlikte, şöyle söylemek de mümkündür: el-Cübbâî, bir ara, teabbüdî konularda, haber-i vâhidle amel edilemeyeceği görüşünde olabilir. Sonradan, bu kanaatinden vazgeçerek onunla amel edileceğini belirtmiştir.

Ne var ki bazıları, onun hâlâ evvelki görüşünde devam ettiğini zannederek ilk görüşünü, bir kısmı da ikinci görüşünü nakletmiş olabilirler. Daha sonra da usûl yazarları, ikisi arasındaki çelişkiyi far-ketmeden her iki görüşü de bir arada zikretmişlerdir.
Belki de ibn Sübkî, Cemu'l-Cevâmi adlı eserini yazarken, ea son bu kanaat kendisinde hâsıl olmuş ve aklen teabbüdî konularda, haber-i vâhidle amel edilip edilemeyeceğinin cevazına dair ihtilâfı nakletmemiş tir.

Haber-i vâhidle amelin cevazına delâlet eden diğer bir husus da râcih olanla (kuvvetle muhtemel olan delille) amel etmenin zarurî oluşudur. Zira haber, Allah'ın hükmünü tayinde, en azından bir zan ifade eder. Kuvvetle muhtemel olan delille amel etmenin mâkul olduğuna ise hiçbir şekilde itiraz edilemez.

el-Cübbâî'nin Bu Konudaki Şüpheleri

Haber-i vâhidle amel konusunda el-Cübbâî'nin üç şüphesi vardır: 1) "Teabbüdî konularda haber-i vâhidle amel etmek, râvinin yalan söylemesi hâlinde helâli haram, haramı da helâlleştirmeye yol açar. Zira haber-i vâhid, râvinin doğruluğunda kat'iyyet ifade etmez. Bu ise her ne kadar uzak bir ihtimal de olsa, onda yalancılık olabileceğini gösterir. Bunun gerçekleştiğini farzedelim; eğer haber, haram olan bir şeyin helâl olduğunu belirtiyorsa, bu durumda haramın helâlleştirilmesi sözkonusu olacaktır. Tersini düşünecek olsak; o zaman da bir helâl, haram yapılmış olacaktır. Böyle bir şeyin olması imkânsızdır. Dolayısıyla, bu neticeye götüren şey de imkânsız olacak-
tır.[534]

el-Cübbâî'nin (330/941) ileri sürdüğü bu şüpheye, şu şekilde cevap vermek mümkündür: Herşeyden önce, Cemu'l-Cevâmî adlı eserde de nakledildiği gibi müfti ve şâhidierin beyânına dayanarak, teabbüdî konularda amel etmenin cevazına dair icmâ vardır. [535] Müfti ve şâhidierin de yalan söyleme ihtimali olduğu için sözkonusu icmâ, yukarıdaki itirazı yok eder. Bu yalanın tahakkuk ettiği farzedi-lecek olursa el-Cübbâî'nin, burada da aynı görüşü ileri sürmesi gerekir. Fakat o, bu konuda böyle düşünmemektedir.

Diğer taraftan bir müçtehid, âdil bir râviden işittiği habere içti-had eder, râvinin âdil, haberinin doğru olduğuna kanaat getirirse; o takdirde, bu görüşü tasvip edenlere göre haberin içerdiği hüküm, Allah'ın kendisiyle mükellef tuttuğu hükümdür. Onlara göre bu müçte-hidin içtihadına muhalif düşen bir hükmün olabileceğinden bahsedilemez. Dolayısıyla bu gibi durumlarda, helâli haram, haramı helâl etmek gibi bir şey sözkonusu değildir.

Ancak böyle düşünmeyenlere göre bir helâlin veya haramın değiştirilmesi sözkonusudur. Şu kadar var ki biz, zann-ı galib ve içti-haddan neş'et ettiği için böyle bir şeyin imkânsız olduğunu söylemiyoruz. Ama mevcut olan hükmün, icmâ ile zaten onun üzerinden düşmüş olacağını söylüyoruz.
Meselâ, nasıl ki mükellef olan birisi, eşi zannederek yabancı bir hamınla birleşse, bu takdirde üzerinde haramlık terettüb etmez. Aynı şekilde temiz zan ile necis bir suyla abdest alınsa, abdest sahih olur. Yine bir kimse kıbleye yöneldiği zannıyla, başka bir yöne doğru namaza dursa, namaz sahih olur. Buna, bilinen türden daha pek çok misal verilebilir.

2) Onun bir diğer şüphesi de şudur: "Aynı seviyede iki âdil râvi, birbirine zıt iki rivayette bulundukları takdirde bu haberlerle amel etmek, iki zıt şeyi birleştirmek olur. İki zıddın biraraya gelmesi ise muhaldir. Dolayısıyla, bu neticeyi doğuran şey de muhal olur."[536]
el-Cübbâî'nin bu şüphesine şu cevaplar verilebilir:
a) Daha evvel zikrettiğimiz, müfti ve iki şahidin beyânları ile amelin meşru olduğuna dâir icmâ, bunu da çürütür.
b) Burada iki zıt şeyin birleştirilmesi diye bir şey sözkonusu değildir. Çünkü müçtehid, aralarındaki çelişkiden dolayı, bu haberlerden herhangi biriyle amel etmeyip birisini tercih etmesine yardımcı olacak bir delil ortaya çıkıncaya kadar beklemekle mükelleftir.
3) el-Cübbâî'nin bir başka şüphesi de şudur: "Eğer fürûa ait meselelerde, haber-i vâhidle amel etmek caiz olsaydı, aynı şekilde iti-kad, Kur'ân'ın nakli ve mucize göstermeksizin peygamberlik iddiasını kabulde de amel etmek caiz olurdu. Halbuki bu, bâtıldır."[537]

Bu şüphenin cevabı da şudur:
Önce âdet davranışa ait konulardaki haberlerle, itikad v.b. konulardaki haberler arasında görülen bariz farktan dolayı, el-Cübbâî'nin olmasını düşündüğü gereklilik sözkonusu değildir. Çünkü itikadî konularda hata etmek, kâfir olmayı ve sapıklığı doğuracağından, bu konulardaki haberlerde aranan, onun ilim (kesin bilgi) ifade etmesidir. Haber-i vâhid ise kat'î ilim ifade etmez.
Kur'ân'a gelince; onun hıfzını ve naklini gerektiren pek çok sebep mevcuttur. Yalnızca bir kişi naklettiği zaman, yalan söyleyip söylemediği kesinlikle anlaşılır; yalan yolu kesilir. Mucizesiz peygamberlik iddiası ise muhaldir. İtikad ve peygamberlere ittibâ konularının dışında, her meselede, delilin kat'î olmasını aramak, son derece güç bir iştir; âdeta imkânsızdır.

Bir de şu var: Haber-i vâhidle fürûa ait konularda amel etmek, mutlaka itikad v.b. konularda da onunla amel etmeyi gerektirmez. Çünkü bu meselelerde haber-i vâhidle amel edilmeyeceği, aklî değil, şer'î bir gerçektir. Şer'an imkânsız olması, aklen de imkânsız olmasını gerektirmez. Halbuki bizim üzerinde durduğumuz konu, bunun aklen de imkânsız olup olmadığıdır.
Râfizî ve Zahirîlerin dışında, haber-i vâhidle itikadî konularda amel etmenin aklen caiz olduğunu söyleyenler, bunun şer'an da mümkün olduğunu belirtiyorlar. Buna dair de pek çok delil zikrediyorlar. Biz, sadece en önemlilerinden birkaçını kaydetmek istiyoruz.

1. Delil: Râvisi âdil olan bir haber-i vâhid, içerdiği hükmün Allah'ın hükmü olduğu konusunda, zann-ı galib ifade eder. Böyle bir durumda da aynen Kur'ân'ın zahiri gibi kendisiyle amel etmek vâcib olur.

Haber-i vahidin zann-ı galib ifade ettiğini, sünnetin hücciyyetini ele alırken delilleriyle birlikte nazara vermiştik. Orada zikrettiğimiz kesin deliller ortaya koydu ki; sünnetin kat'iyyetini gerektiren şeyler, onunla amel etmenin de vâcib olmasını gerektirir. Bu ise amel edilen hükmün, hiç şüphesiz Allah'ın hükmü olmasını gerektirir. Çünkü ittifaken yalnız Allah'ın hükmüyle amel etmek vâcibdir. Nitekim, bir şeyin vâcib olmasını gerektiren şey de vâcibdir. Buna göre sünnetin kat'iyyeti bir zorunluluktur. Öyleyse içerdiği hükümlerin, Allah'ın hükmü olması da bir zorunluluktur. Aynı şekilde (unutmamak lâzım ki); gereği ileri sürülen şeyin kesinliği, onu gerektiren şeyin de kesinliğini ifade ettiği gibi gereğine inanılan şeyin zannîliği, onu gerektiren şeyin de zannîliğini ifade eder. Bu itibarla, râvüeri âdil olan bir haber-i vâhid, içerdiği sünnetin zannîliğini ifade eder. Bu ise o haberin de zannî olması demektir. Sonuç olarak böyle bir haberin (sünnetin) içerdiği hüküm, Allah'ın hükmü olmaktadır.
Sadece Müseİlemetü's-Sübûf da yer verilen bu delili, kitabın şârihi izah etmiş, bu arada, müellife yer yer itirazda bulunarak şöyle demiştir: "Eğer mutlak olarak, delilin zan ifade etmesinden hareketle, bunun o delille amelin vücûbiyetini gerektireceği şeklindeki kanaate katılmıyoruz. Buradaki zanntlik, Kur'ân'ın zahirinde olduğu gibi kat'î bir metinden kaynaklanmaktadır, dersen, derim ki: Bunu birbirinden ayırmak bir zorlama olur. Zira metnin zannî oluşu, ancak tesbit edilen hükmün Allah'ın hükmü olduğu konusunda zan meydana getirir. Nitekim Kur'ân'ın zahirinde de durum böyledir. Eğer bu zanntlik, Kur'ân'da vucûbiyet ifade ediyorsa, aynı şekilde hadislerde de vucûbiyet ifade eder."[538]

Buna göre biz de deriz ki: Bir kimse, hüküm istinbat ederken sünnetin getirdiği şer'î mânâ ve Kur'ân'la ilgili açıklamaları terk e-derek sadece Kur'ân'la netice almaya kalkışırsa; bu durumda, takib ettiği metodu ve Kur'ân'ı, sırf Arap dil kaidelerine dayanarak yorumlamanın zannîliğinden kurtulamayacaktır. Zira Kur'ân lafızlarının, Şâri'in ıstılahlaştırdığı anlamda değil de mücerred luğavî mânâlarında kullandığını farzetsek bile, Arapların, lafizları mânâlandırırken gözönünde bulundurdukları şartlar olmadan o lafizlar, luğavî anlamlarına delâlet edemeyeceklerdir. Çünkü bu şartların, o mânâlara delâlet etmeleri, mücerred aklî bir hadise değildir. Bunları, insan doğuştan bilemediği gibi sadece akılla da kestiremez. Bunlar, ancak başka birilerinin haber vermesiyle öğrenilebilir. Lafizların taşıdıkları mânâların pek çoğu, bize sözlü veya yazılı, âhad yolla ulaşmıştır. Son asırlarda, meşhur veya mütevâtir olan mânâların ekseriyeti, ilk çıkışlarında âhad olup, nakilleri el-Esmâî ve Ebû Ubeyde gibi şahıslara dayanmaktadır. Onlar, çoğu zaman bu mânâları, yalan, uydurma ve fiskla meşhur olmuş, Ömer b. Ebî Râbia, Beşşâr ve Ebû Nuvas gibi kimselerin şiirlerinden almışlardır.

Hülâsa; Kur'ân, her ne kadar lafzı itibariyle kat'î olsa da sünnetin yardımı olmadan mânâlarını anlamak, lafizların luğavî anlamlarının tesbitindeki metodun zannîliğine dayanır. Bu zannîlik, -bunun zannî olduğunu kabul edersek- Allah Teâlâ'nın murâd ettiği mânâları ve kullarına ihsan ettiği Kur'ân'ı açıklayan sünnetin zannîliğinden daha zayıftır. Çünkü sünneti, masum olan peygamberine, bizzat Allah indirmiş ve dinlerine dört elle sarılan, ihlâs sahibi, muttakî, güvenilir insanlar da onu nakledegelmişlerdir.
Allah kendilerinden razı olsun, Sahâbe-i Kiram, (r.h) İmam Zührî, Mâlik, Şafîi, Ahmed, Buharı ve Müslim gibi zevat ile haklarında söylenmedik söz bırakılmayan Halef el-Ahmar gibi lügatçı-ları kıyas etmek mümkün müdür? Bunun gibi yalan dolanla meşhur olmuş pek çok dilci vardır. Onların dil konusundaki çabalarının tek gayesi, dünya şöhreti ve sultanlara yaltaklanıp onlara yaklaşabilme arzusudur. Nitekim onlardan herhangi birini, lafizları kendi arzusuna göre yorumlayıp iddiasını kuvvetlendirmek için bir beyit uydurarak onu Imriu'l-Kays ve benzeri şâirlere isnad etmekten alıkoyacak dinî edebleri ve Allah korkulan mevcut değildi. Bu nedenle, lafizların luğavî anlamlarında pek çok

uydurma ve çelişki meydana gelmiştir.

Evet, dinlerine ihlâsla yapışıp Allah'ın rızasını kazanmak isteyen o ilk devirdeki muttakî âlimlerle bu gibilerini kıyaslamak, asla mümkün değildir.
Şayet bu iki grubun arasında bir mukayese yapmak ve bu iki yoldan hangisinin daha üstün olduğunu ortaya koymak doğru olsa; hiç şüphesiz, hadisçilerin metodu daha hayırlı, zannî (kesine yakın) ilmi gerektirmesi bakımından daha kuvvetli, gönüllerin yatışması bakımından daha uygun ve netice itibariyle de daha güvenilirdir.
Diğer yandan, eğer mutlaka Araplardan nakledilenlere itimad etmemiz gerekiyorsa; Allah'ın kelâmını izah sadedinde söylediklerinde, Arabın en fasihi ve beliği olan Hz. Peygamber (s.a.v) ve O'nun hidâyetine tâbi olan Sahâbe-i Kiram, fisk ve işret meclislerinde sarhoş sarhoş söz sarfedip şiirler söyleyen diğer Araplardan çok daha itimada lâyıktırlar. Tekrar delile dönecek olursak muarızlarımız, bu noktada şöyle diyebilirler: "Burada yapılan, usûlden kaynaklanan bir kıyastır. Biz, onu hüccet olarak kabul etmiyoruz. Sonra, bir anlık kabullenecek olsak bile bu, ancak zan ifade edebilir. Halbuki üzerinde durduğumuz mesele, kat'iyyet meselesidir."
Kanaatimize göre Müsellemetü's-Sübût müellifi, kendisine yöneltilen bu itirazlardan kurtulabilirdi. Önce delilini, mantıkî bir kıyasla, şu şekilde sunması uygun düşer: "Hâvileri adalet vasfını taşıyan haber-i vâhid, ihtiva ettiği hükmün, Allah'ın hükmü olduğu yolunda, müçtekide zann-ı galib kazandırır. Bu durumda olan bir delille de amel etmek uâcibdir."

Sonra küçük önermeye de (kazıyye-i suğrâ) fer'deki illetin beyânını isbat hususunda, daha evvel geçtiği üzere delil getirmeliydi. Büyük önermeye (kazıyye-i kübrâya) ise İmanı Şafiî'nin er-Risâle, İmam Gazâlî'nin de (505/1111) el-Mustafâ adlı eserlerinde naklettikleri şekliyle, fikhın tarifinde zikrettikleri gibi cevap vermeliydi. Yani, müçtehidin zann-ı galibiyle amel etmesinin vâcib olduğuna dair icmâyı delil getirmeliydi.[539]

2. Delil: Aralarında Hz. Ali (r.h)'nin de bulunduğu Sahâbe-i Kirâm'ın (r.h), râvileri âdil olan haber-i vâhidle amelin vâcib oluşuna dair icmâlarıdır. Mütevâtir derecesine ulaşmasa bile tek tek rivayetlerin, muhtelif vak'alarda üzerinde birleştikleri nokta, mütevâtir kabul edilir. Bu tür rivayetleri tek tek alıp göstermeye ne takat yeter, ne de kağıt. Fakat biz, bütün bu rivayetlerin üzerinde ittifak ettikleri noktanın şu olduğunu görüyoruz: "Sahâbe-i Kiram (r.h), yeni ortaya çıkan hadiselerde problemleri çözmek için haber-i vahide müracaat eder, ilgili konularda Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen haberlerin ne mânâya geldiğini anlamaya çalışırlardı. Kendilerine bir hadis rivayet edildiği vakit, hiçbir itirazda bulunmaksızın, derhal onunla amel etmeyi şiar edinmişlerdi." İşte bu, inkârına veya birkaç meselenin inhisarına imkân olmayan bir durumdur.
Fakat bu genel duruma itiraz edilerek: "Evet, Sahâbe'nin, âhad haberlerle amel ettiklerine dair rivayetler mevcuttur. Fakat bu tür bir haberi reddettiklerine dair rivayetleri görmek de mümkündür. Meselâ, Hz. Ebû Bekir (r.a), ninenin mirası konusunda, Muğire'nin haberini, İbn Mesleme de rivayet edinceye kadar reddetmiştir. Aynı şekilde Hz. Ömer (r.a) de Ebû Said el-Hudrî (r.a) gelip rivayet etmedikçe, isti'zân konusunda, Ebû Musa el-Eş'ârî'nin (r.a) rivayetlerini kabul etmemiştir. Yine Hz. Ali (ff.aj, Ma'kil b. Sinan'ın (r.a) böyle bir haberini reddetmiştir. Bir de Hz. Ali'nin, Hz. Ebû Bekir'in dışında hadis rivayet edenlerden, onu Rasûlullah (s.a.v)'tan aldıklarına dair yemin ettirme prensibi vardı. Hz. Âişe (r.anha)'nin, ölünün yakınlarının ağlamasının, ölünün kabir azabı çekmesine neden olacağına dair İbn Ömer'in haberini kabul etmemesi de bu cümledendir.[540]

Muarızlarımız, ibâdetlerle ilgili konularda haber-i vâhidle ameli inkâr ettikleri vakit, iki kişinin veya yeminle birlikte bir kişinin rivâyetiyle ameli de reddetmiş oluyorlar. Bu durumda Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin (r.h) uygulamaları, onların aleyhine bir delil teşkil eder. Biz, haber-i vahidin makbul olduğunu söylediğimiz vakit, onun şüpheden uzak olup aksine hüküm bildiren bir delil bulunmadığı ve onun sıhhatini zedeleyecek bir hâl arız olmadığı durumda kabul edildiğini ifade ediyoruz."[541]

3. Delil : Haber-i vâhidle amel etmenin caiz olduğunu gösteren bir diğer delil de şudur: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, İslâmî hükümleri tebliğ, helâl ve haramı açıklamak maksadıyla çevre memleketlere elçiler gönderdiği tevâtüren bilinmektedir. Bu elçilerin yanında bazen yazılı bir şeyler bulunurdu. Rasûlullah (s.a.v)'ın emirlerini nakletmeleri genelde âhad yolla tek başlarına olurdu. Bu elçilerde masum vasfı aranmadığı gibi bazen haberlerinde zan altında kaldıkları da olmuştur. Eğer âhad haberler delil olmasaydı tebliğ, bir mânâ ifade etmez; bilakis insanlığı hak yoldan sapıtmak gibi bir şey olurdu.

Şayet, "Münâkaşa mevzuumuz, müçtehidin amelinin vâcib olup olmadığı meselesidir; yoksa elçi gönderilen kimseler, mukallid olabilirler" denilecek olursa, şöyle karşılık verilir: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, müçtehid olan sahabelere, hükümlerin tebliğ edilmesinde tevatür derecesinde bir sayıya ihtiyaç duymadığı, bilakis tek tek fertler göndermekle yetindiği tevâtüren bilinmektedir.

Buna karşılık muarızımız: "Öyleyse, itikadı konuların da zannî delillerle tesbit edilmesi ya da haber-i vahidin kesin ilim ifade etmesi gerekir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v), Muaz b. Cebel'i (r.a) elçi olarak gönderirken: 'Sen, kitap ehli olan bir topluluğa gidiyorsun; onları, ilk önce Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim O'nun Rasûlü olduğuma şehâdet etmeye çağır,' [542] buyurmuştur." diyecek olursa, cevabımız şudur:
"Allah ve Rasûlü'ne imana davetle emretmek, herkesin tevatürle bildiği bir durumdur. Hem hiç kimsenin, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından gönderilen elçilerin, bunu yerine getirmekle görevlendirildiklerinde en ufak bir şüphesi yoktu. Muaz'a (r.a) da herşeyden evvel, bunlara davet etmesini emretmiştir. Zira kâfirlerin, bu esasları kabule çağrılmaları kesin bir emir veya sünnettir. Hem onların hemen imana girerek büyük bir sevaba ulaşmaları muhtemeldir."[543]

Râfizîler ve onlar gibi düşünenler, haber-i vahidin yalnızca zan ifade ettiğini, bu nedenle böyle bir haberle amel etmenin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Delil olarak da:
"Allah Teâlâ zanna tâbi olmayı yasaklamış ve onu kınayarak:
'Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme!'[544]
'Onlar, başka şeye değil, sadece zanna tâbi oluyorlar. Zan ise hak konusunda hiçbir şey ifade etmez,' [545] buyurmuştur. Bu âyetlerdeki kınama ve yasaklama, hürmete yani zanla amelin haram olduğuna delâlet etmektedir," demektedirler.

Bu anlayış ve yaklaşım sahibine şu cevapları veririz:
1- Bahsi edilen konu, kat'î bir konudur. Ayetler ise her ikisi de umum ifade ettiğinden zannîdirler. Bu tür âyetler, tahsis edilmedikleri müddetçe, size göre de zan ifade ederler. Şayet, Hanefilerin dediği gibi umum ifade eden âyetler, tahsis edilmedikleri sürece kat'iyyet ifade eder, diyecek olursanız bu, size bir şey kazandırmaz. Zira Hanefilerin kasdettiği kat'iyyet, daha genel anlamda bir kat'iyyettir. Yani âyetin, herhangi bir delilden ötürü, başka şeye ihtimali bulunmaması demektir. Sözkonusu mesele ise daha özel mânâda bir kat'iliğe sahiptir. Yani, bir delilden kaynaklansın veya kaynaklanmasın herhangi bir ihtimale imkân vermemesidir. Bu itibarla genel mânâda kat'î oldukları farzolunsa bile bu iki âyet, daha özel mânâda kat'iyyet ifade eden bir meseleye delil getirilemez. Çünkü her an kendisine ihtimal arız olabilir, demektir. Böyle olan bir şeyle de ihtimale mahal olmayan bir mesele, kesin olarak tesbit edilemez.

2- Bu iki âyetin, zanla ameli iptali sahih görülse, Kur'ân'ın zahiriyle amel etmenin de iptal edilmesi gerekecektir. Çünkü bu, zanla ameldir. Böyle bir şey ise icmâen bâtıldır. Kaldı ki biz, her iki âyetin de Kitab'ın zahirinden olduğunu söylüyoruz. Bu nedenle, Kur'ân'ın zahiriyle ameli iptal ettikleri zaman, hüküm kendilerine de dönecek ve bu âyetlerle delil getirmek sahih olmayacaktır.

3- Âyet-i kerîmelerde, kendisiyle amel etmenin haram olduğu bildirilen zan, Allah'ın birliği gibi itikada ve usûlü'd-dine ait mesele-lerdeki zandır. Amelî konularda ve fikhı meselelerde zanna itibarın ve ona göre davranmanın vâcib olduğu, daha evvel geçen kat'î delillerle ortaya konmuştu. Bu nedenle âyetlerde geçen zannı, belirttiğimiz şekilde anlamak gerekir.

4- Ayrıca zan ile amelin haramlığını ifade eden âyetlerin, bizi muhatab aldığını kabul etmiyoruz. Çünkü ilk âyet, doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v)'e hitab etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v), vahyi bekleyerek yakînî bilgi elde etme imkânı varken, zanna tâbi oluşunun haram kılınışı, yakînî bilgiyi elde edebilme imkânına sahip olmayan bizler için de haramlığını icab ettirmez. Ayrıca âyette geçen "ilim"den, zannı da içine alan mutlak bir tasdik kasdedilmiş olabilir. Zira zanna da ilim isminin verilmesi yaygındır. O zaman mânâ şöyle olur: "Bilmediğin veya şüpheye düştüğün ya da kararsız kaldığın şeyin peşine düşme." Yine: "Hakkında bilgi sahibi olmadığın şey"den maksat, "Aksi, sana malum olan şey" olabilir. Bu durumda âyet, zannı içine almaz. Çünkü sahibi, amel ettiği şeyin aksini bilmiyor; ancak vehim sözkonusu olabilir.
İkinci âyette ise zannın kötülenmesi, sadece bazı vakitlerde ona tâbi olunduğundan dolayı değildir. Bilakis onların, her zaman zanna tâbi olup hiçbir vakit ilme tâbi olmamalarındandır. Bunun da yerilecek bir davranış olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü böyle bir davranışta, kat'î olarak bilinen şeyleri terk etme sözkonusudur.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in Yalnızca Kur'ân'ın Yazılmasını Emretmesindeki Hikmet

Eğer "Madem ki Hz. Peygamber (s.a.v), Kur'ân'ın yazımını onun hücciyyetini tesbit için emretmemiş ve yazı da kat'iyyet ifade etmiyorsa, böyle bir emrin verilmesindeki hikmet

ne olabilir?" diye sorulacak olursa, buna şöyle cevap veririz:
Kur'ân'ın yazılmasına dair emirdeki hikmet, âyetlerin tertibi ve konulacak yerini tesbit içindir. Bu itibarla âlimler, tertibin, Cebrail (a.s) tarafından Rasûlullah (s.a.v)'a getirildiğinde ve tevkîfî olduğunda ittifak etmiştir. Bilindiği gibi Kur'ân, durum ve hadiselere göre parça parça iniyordu, (inen âyetin hangi sûreye ve hangi sıraya konacağını Allah (c.c) bildiriyor, Rasûlullah (a.s) da vahiy kâtiplerine söylüyordu.)
Bir diğer hikmet de sûrelerin tertibini beyândır. Kuvvetli ve tercih edilen görüşe göre sûrelerin tertibi de tevkifidir yani akla değil, vahye dayanır.
Bir diğer hikmet, Kur'ân'ın kat'iyyetini daha fazla ortaya koymaktır. Biz, yazının, herhangi bir şeyi tesbit yollarından biri oluşunu inkâr etmiyoruz. Şu kadar var ki, sırf yazımla bir şeyi tesbite çalışmak, bırakın lafzı tevatürü, mücerred sözlü rivayetten bile daha zayıf bir yöntemdir. Ancak yazı, herhangi bir hususun zaptında, kendisinden daha kuvvetli bir yöntemle birleştiği zaman kuvvet ve güvenilirliği artar.

Ayrıca Kur'ân'ın daha fazla güvenilirliği için yazımına ihtiyaç gösteren başka sebepler de vardır. Bunlar, şöylece sıralanabilir:
1- Kur'ân, Allah'ın kitabı ve kıyamete kadar bütün mahlukâta gönderilmiş bir elçi olan Hz. Muhammed (s.a.v)'in en büyük mucizesi olması sebebiyle, O'nun zaptındaki kuvvet ve te'kidi artırmak. Zira Kur'ân, Hz. Peygamber (s.a.v)'in mucizeleri arasında sonraki nesillere O'nun nübüvvetini isbat eden, en kat'î ve en açık bir delil olarak kalacaktır.
2- Kur'ân, İslâm şeriatının esasıdır. Şâri'in (Allah Teâlâ) delil olarak kabul ve itibar ettiği diğer deliller ve asıllar, sonuçta ona dayanmaktadır. İtikada ve fürûa ait meseleler, Kur'ân'da tesbit edilmiştir. Bu nedenle Kur'ân'ın yok olup kaybolması, bütün bu hususların da ortadan kalkması ye şeriatın yok olması sonucunu doğurur.
3- Allah Teâlâ, gerek namazda ve gerekse namaz dışındaki ibâdetlerimizde, Kur'ân okumamızı istemiş, bir tek harfini bile değiştirmemize izin vermemiştir.
İşte Kur'ân, bu son derece önemli konuları ihtiva ettiğinden dolayı Sâri olan Allah Teâlâ, ona çok büyük bir önem vermiş, onu yüce himayesine almış, bu sebeple de insanların sübûtu konusunda tamamen tatmin olmaları için lafizlarını ve metnini, büyük küçük, kuvvetli zayıf mümkün olan her türlü isbat ve tesbit vasıtalarıyla zap-detmiş, böylece kıyamete kadar gelecek olan insanların elinde bulunmasına imkân hazırlamıştır. Aynı şekilde, Kur'ân'ın mânâlarını da onun şârihi olan sünnet vasıtasıyla muhafaza buyurmuştur. Hadislerin birbirleri ile münasebeti bakımından bir tertip sözkonusu olmadığından sünnet, düzen bakımından Kur'ân gibi değildir. Hem sünnet mucize değildir ve Allah Teâlâ, lafizlarını okumak suretiyle ibâdet etmemizi de bizden istememiştir. Ayrıca sünnetin hakiki mânâsını korumak şartıyla, lafizlarının benzerleriyle değiştirilmesine (ve mânâ yoluyla rivayete) müsaade edilmiştir. Çünkü sünnetin gayesi, Kitab'ı izah etmek ve hükümlerini açıklığa kavuşturmaktır.

Böylece bu amacın gerçekleşmesinde, mânânın anlaşılması yeterlidir. Anlam bozulmadıktan sonra lafizların Rasûlullah'tan sâdır olması ile bir başkasından sâdır olması aynıdır. Kur'ân, diğer delillerin tesbitinde, itikad esaslarının tayini ve fürûa ait temel prensiplerin ortaya konmasında bize yeterli olmaktadır. Bundan dolayı Sâri (Allah ve Rasûlü), Kur'ân'a gösterdiği ihtimamı sünnete göstermemiş; onun naklinde bir tek delili, yani sözlü rivayeti yeterli bulmuştur. Eğer sözlü rivayet, yazım ve tevatür gibi bütün tesbit vasıtalarıyla bir arada bulunacak olsa bu en iyisidir.

Bütün bunların yanında, Kur'ân'ın hacmi ile görevini ona açıklamak ve izah etmek olan sünnetin hacmi arasındaki apaçık farkı da gözardı etmemek lâzımdır. Bilindiği gibi şerh, her zaman şerh edilenden daha hacimli ve daha kabarık olur. Normalde hacmi küçük olan şeyin, bütün nakil imkânlarıyla nakli daha kolaydır. Ama hacmi kabarık olan şey böyle değildir. Özellikle de ümmî bir toplum olan Arapların bu şeyi nakletmeleri sözkonusu olunca.
Bir de sünnetin, Rasûlullah (s.a.v)'ın söz, fiil ve takrirlerinden meydana geldiği gözönünde bulundurulunca bütün tesbit vasıtalarıyla zaptı güçleşmektedir. Rasûlullah (s.a.v)'ın her hâlinde, tevatür derecesinde bir kitlenin ve yazma imkânına sahip bir grup sahabenin, O'nunîa birlikte bulunması mümkün değildir. Dolayısıyla her duyduklarım ve müşahede ettiklerini, yanlarında bulunmayanlara veya kendilerinden sonrakilere yazılı ve sözlü tevatür yoluyla bildirmeleri, ne mümkün ve ne de zorunludur.
Şunu da unutmayalım ki, Rasûlullah (s.a.v)'ın bir sözü ya da fiili, okuma yazma bilmeyen tek bir sahabenin önünde vuku bulmuş ve bir daha da Hz. Peygamber (s.a.v) onu tekrarlamamış olabilir. Ama Kur'ân için durum böyle değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v), âyet ve sûreleri muhtelif kitlelerin huzurunda okuyordu. Bu kitlelerin içerisinde, okuma yazma bilen de bilmeyen de bulunuyordu. Yine Kur'ân âyetleri, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından, farklı zaman ve zeminlerde hiçbir değişikliğe uğratılmadan aynı lafızla tekrar ediliyordu. İşte bütün bunlardan dolayı Kur'ân'ın zapt ve naklinde, nakil vasıtalarının hepsi bir arada kullanılıyordu.

Sünnetin Yazımının Yasaklanması Onun Delil Olmadığı Anlamına Gelmez

Muarızımız, yukarıdaki anlattıklarımızla ikna olmayıp: "Eğer mesele, yalnızca sünnetin yazılmasını emretmemekle kalmış olsaydı, söylediklerin iknaya yeter, şüpheleri giderebilirdi. Ne var ki mesele, bununla kalmamış, bilakis, sünnetin yazımının yasaklanmasına ve hatta daha önce yazılmış olanların yok edilmesine kadar uzanmıştır. Bu durum, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetin sonraki nesillere nakle-dilmemesini istediğini gösterir. O'nun bu arzusu ise sünnetin hüccet olamayacağı neticesini doğurur. Çünkü hüccet olsaydı, nakil yollarından herhangi birisiyle nakline engel olunmazdı," diyecek olursa, kendisine şöyle cevap veririz;
Daha evvel izah ettiğimiz üzere, bir nassın yazılı olması, onun delil olabilmesinin şartlarından değildir. Üstelik yazı, kat'iyyet de ifade etmez. Bir anlık, yazının kat'iyyet ifade ettiğini kabul etsek bile, delilin kat'î bir yolla tesbit edilmiş olma zarureti yoktur. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v)'in, sünnetin yazımını yasaklamış olması, onun sünnetin naklini istemediğine ve onun hüccet olamayacağına bir delil teşkil etmez. Rasûlullah (s.a.v), bu yasağın hemen ardından, daha etkili ve kuvvetli bir nakil yoluyla hadislerin rivayet edilmesini emretmişken, nasıl olur da sözkonusu yasağın, sünnetin delil olamayacağına delil teşkil ettiği söylenebilir?

Müslim'in, Ebû Said el-Hudrî (r.a) tarikiyle rivayet ettiği bir haberde, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v), kendisine kasden yalan isnadında bulunan kimseleri, şiddetli bir azabla korkutmuştur. Bu konudaki şu rivayetleri de hatırlayalım:
Buhârî ve Müslim, Ebû Bekir (r.a)'den şu hadisi nakletmiş-lerdir: "Burada bulunanlar, bulunmayanlara (sözlerimi) iletsin. Zira sözümü duyan birisi, onu, kendisinden daha iyi kavrayacak birisine ulaştırmış olabilir."[546]
İmam Ahmed'in, Zeyd b. Sabit (r.a)'ten yaptığı bir rivayette de Rasûlullah (s.a.v): "Bizden bir hadis işitip de onu başkasına nak-ledinceye kadar hafizasında tutanın, Allah yüzünü ağartsın. Nice kimseler vardır ki, kendilerinden daha fakih (daha anlayış sahibi) olanlara fıkıh (malzemesi olacak hadis) aktarır. Nice fikha malzeme ve kaynak olacak ilim taşıyanlar vardır ki, kendisi fakih değildir,"[547] buyurmuştur.

Tirmizî'nin, İbn Mesud (r.a)'dan yaptığı bir rivayette: "Bizden bir şey işitip de onu, duyduğu gibi başkalarına ileten kimsenin, Allah yüzünü ak etsin. Kendilerine haber iletilen nice insanlar vardır ki, onu bizzat işitenden çok daha iyi kavrarlar, "[548] buyurulmuştur.
İmam Alımcd, Cübeyr b. Mtıt'im yoluyla yaptığı bir rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu kaydetmiştir: "Allah, sözümü işitip belleyen, sonra da onu işitmeyenlere nakleden kimsenin yüzünü ak etsin. Zira kendisine tebliğ yapılan nice kimseler, kendisine nakil yapandan daha anlayışlı ve daha kavrayışlıdır."[549]
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Peygamber, Abdu'1-Kays heyetine, birtakım tavsiyelerde bulunduktan sonra şöyle buyurmuştur: "Bunları iyi belleyin ve (memleketinize döndüğünüz vakit) oradakilere iletin:[550] İmam Şafiî ve başkalarının, Ebû Râfi'den yaptıkarı rivayette Allah Rasûlü (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış bir vaziyette iken kendisine benim emir ve nehiylerimden birisi geldiğinde: 'Biz anlamayız, Allah'ın Kitabı'nda ne bulduysak ancak ona tâbi oluruz,' derken bulmayayım."[551] Benzeri rivayetleri daha da çoğaltmak mümkündür.
Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hadislerin ezberlenip rivayet edilmesini emretmesi, kendisine yalan isnad edilmesine karşılık şiddetli bir ceza ile korkutması, sünnetin dinleyenler ve kendilerine tebliğ yapılanlar için ne kadar önemli olduğunu, inananlar için ne büyük faydalar içerdiğini, ayrıca onun, dinde bir hüccet ve ilâhî ahkâm için bir açıklama olduğunu apaçık göstermez mi?

Daha önce zikrettiğimiz rivayetlerde geçtiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v)'in, hadislerin tebliğini emrettikten sonra, "Nice fikha kaynaklık edecek hadis ve haber taşıyanlar vardır ki, (kendisi onlardan hüküm çıkaracak seviyede) fakih değildir. Ve yine nice fıkıh (malzemesi) taşıyanlar vardır ki, kendilerine naklettikleri, onlardan daha anlayışlıdır" buyurması, sünnetin dinde bir hüccet ve şer'î hükümlerde kaynak olduğuna en güzel bir delildir. Rasûlullah (s.a.v)'ın bu sözü, hadisleri bizzat işiten kimselerin, onları, sonraki nesle iletme-lerindeki gayenin, bu neslin hadislerin içerdiği rikhî ve şer'î hükümleri istinbat etmelerine imkân verme anlamı taşır. Bu ise hadislerin bir hüccet ve içerdiği hükümlerin tesbit edildiği bir delil kabul etmeden mümkün değildir. Zerre kadar aklı ve imam olan birisi bilir ki Hz. Peygamber (s.a.v), hadislerin rivayet edilmesine dair emrini, tarihte bazı melik ve idarecilerin yaptığı gibi sırf meclislerde konuşma konusu olsun diye vermemiştir. Allah Rasûlü (s.a.v), ümmetine hiçbir fayda sağlamayacak, onları oyun ve boş işlere sevk edecek şeyleri emretmekten çok uzak ve beridir.

İmam Şafiî'nin (r.h), Ibn Mesud (r.a)'un hadisini değerlendirirken söyledikleri de sözümü destekler mahiyettedir. Hazret, demiştir ki: "Hz. Peygamber (s.a.v), sözlerine kulak verilip ezberlenilerek onların başkalarına iletilmesine teşvik ettiğine göre bu, Rasûlul-lah'ın, ancak duyan kimseler için hüccet teşkil edecek nitelikteki şeylerin, kendisinden nakledilmesini emrettiğini gösterir. Çünkü Hz. Rasûl (s.a.v/den, ancak yerine getirilmesi gereken bir helâl veya kaçınılması gereken bir haram ya da tatbik edilecek bir had yahut alınıp verilecek bir mal yahut din ve dünya ile ilgili bir nasihat tebliğ edilebilir. Ayrıca bu hadîs, fakih olmayan ve künhüne vâkıf olmadığı halde hadisleri ezberleyen kimselerin, bu nitelikteki hadisleri nakledebileceklerini göstermektedir."[552]

Bunun yanında özellikle Rasûlullah (s.a.v)'a yalan isnad etmenin, neden büyük bir günah olduğunu ve bunu yapanın şiddetli bir azabı hakettiğini düşünelim. Halbuki başkaları adına yalan söylemek de haram olduğu halde, böyle değerlendirilmemiştir. Eğer başkalarına yalan isnad etmekle, Hz. Peygamber (s.a.v) adına yalan söylemek aynı seviyede olsaydı, yukarıdaki tehdidin Özellikle zikredilmesinin bir hikmeti olmazdı.
Rasûlullah (s.a.v)'m kendisine yalan isnad etmeye özellikle işaret edip bu suça karşılık şiddetli bir azabı müjdelemesinin, hiç şüphesiz, ciddi bir sebebi vardır. Çünkü böyle bir durum, şeriat hükümlerinin tebdilini, helâlin haram, haramın da helâl görülmesini ortaya çıkarır. Bu da sünnetin vazgeçilmez bir hüccet ve şeriat hükümlerine kaynaklık etmesinden dolayı olmaktadır. Bu görüşlerimizin gerçekliğini görmek istiyorsan, Buhârî ve Müslim'in,. Muğire (r.a)'den rivayet ettikleri şu hadise bir bak: "Benim adıma söylenen yalan, başkası adına söylenen yalan gibi değildir. Kim, kasden benim adıma yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[553]

Sonra İmam Müslim'in, Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet ettiği şu hadisi düşün: "Âhir zamanda yalancılar, deccaller çıkacak. Sizin ve babalarınızın (öncekilerin) duymadığı hadisleri size getirecekler. Onlardan sakının; sizi sapıtıp fitneye düşürmesinler."[554]

Şimdi, Allah için söyle! Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadisleri dinde hüccet olmasaydı, O'na isnad edilen uydurma hadislere karşı, sakındırmanın ne anlamı olurdu? Niçin böyle bir durum, fitne ve sapıklığı beraberinde getirsin? Şayet hadisleri rivayetteki maksat, Arapların ve diğer milletlerin haberlerini ve birtakım şiirleri rivayette olduğu gibi sırf bir teselli ve eğlence olsaydı, bu noktada yalancı ile doğru söyleyenin eşit olması gerekmez miydi? Aralarında bir fark olsa bile bu, fitne ve sapıklıktan sakındıracak kadar büyük bir fark olur muydu? Elbette ki hayır. Fakat sünneti diğerleri gibi düşünmemiz imkânsızdır.

Sonuç olarak buraya kadar zikrettiklerimizin hepsi, sünnetin hüccet olduğunu apaçık ortaya koymaktadır. Bütün bunlar, akıl ve idrak sahibi olanların yanında, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bizzat kendi açıklaması mesabesindedir. Aynı zamanda O'nun, sünnetin nakil ve muhafazasına olan rağbetinin bir göstergesidir.
Bütün bunlar apaçık ortadayken, nasıl olur da Rasûlullah (s.a.v)'m sünnetlerin korunmasına önem vermediği, yazımını nehyet-mesinin de bunu gösterdiği, dolayısıyla onun dinde hüccet olamayacağı düşünülebilir ve söylenebilir? Fakat gerçekleri herkes anlayamaz ki! Allah Teâlâ'nın ilâhî ihbarı şöyledir: "Rasûlüm! Elbet sen, (hakkı) kalbi ölülere duyuramazsın. Arkalarını dönüp giden sağırlara daveti işittiremezsin. (Gönül) gözleri kör olanları, sapıklıklarından kurtarıp hidâyete ulaştıramazsın. Sen, ancak âyetlerimize iman edip teslimiyet gösterenlere davetini ulaştırabilirsin."[555]

Sünnetin Yazımına Getirilen Yasağın Hikmeti

Eğer muhaliflerimiz: "Şimdiye kadar, Kur'ân'ın yazılması ve onunla birlikte sünnetin yazıya geçirilmemesine ilişkin emrin hikmetlerini beyân ettiniz. Ne var ki söylediklerinizi, sünnetin yazımını yasaklamanın da bir gerekçesi olamaz. Çünkü onun mucize olmayışı, okunmak suretiyle ibâdet edilmeyişi, Kur'ân'ın izahı ve açıklayıcı konumunda bulunması, yazımın yasaklanmasına bir neden teşkil etmez. Bu, olsa olsa Sahâbe'nin yazıp yazmamada serbest bırakılmasını icab ettirebilir. Hem siz, sünnetin hüccet oluşuna dair delillere dayanarak, sözkonusu yasağın, onun hücciyyetini iptal etmeyeceğini ileri sürdünüz. Fakat yasaklamasının da bir nedeni olması gerekmez mi? Bunun ne olduğunu bize izah edebilir misiniz?" diyecek olurlarsa, cevâbımız şu olur:
Alimlerimiz, bu yasağın hikmetine dair, birkaç görüş ileri sürmüşlerdir.
1- Hz. Peygamber (s.a.v), sünnetin Kur'ân'la karıştırılması endişesiyle, ashabı bundan menetmiştir.[556] Burada şöyle bir itiraz ileri sürülebilir: "Bu karışıklığın herhangi bir zararı yoktur. Çünkü Kur'ân da sünnet de sert hükümlerin kaynağıdır. Dolayısıyla bizim için önemli olan, hükümler tesbit edilirken dayandığımız delilin Rasûlullah (s.a.v)'dan sâdır olmasıdır. Bunun sünnet veya Kur'ân olması farketmez. Yeter ki bu ikisinden başka bir şey olmasın."
Bu itiraz tutarlı değildir. Çünkü Kur'ân, pek çok bakımdan, sünnetten farklı ve ayrıdır. Herşeyden önce Kur'ân'ın tilâveti, ibâdettir. İ'câzı ile kıyamete kadar, Hz. Peygamber'in risâletine delildir. Bu itibarla o, her ne kadar hüccet olma bakımından, sünnetle aynı gibi gözüküyorsa da kendine has farklı özelliklerinden dolayı mutlaka sünnetten ayrı değerlendirilmelidir.

Yine: "Kur'ân'ın i'câzı, onun sünnetten farkedilmesi için yeterlidir. Ayrıca yazıyla temyizine gerek yoktur," şeklinde bir itiraz gelebilir. Ancak bu da tutarlı değildir. Çünkü Kur'ân'ın i'câzını, ancak Arap belagatının zirvesinde olduğu ilk devirlerdeki söz sahibi olmuş kimseler anlayabilir. Fakat hangi asırda olursa olsun belagatla ilişkisi olmayanlar -ki bunlar hep çoğunlukta olmuştur- onu sünnetten ayırdedemezler. Özellikle de kavlî (sözlü) sünnetin, Arabın en fasihi ve beliği bir zâttan sâdır olduğunu ve neredeyse belagat bakımından Kur'ân'a yakın bulunduğunu nazar-ı dikkate aldığımız vakit, bunu daha iyi anlayabiliriz. Bu nedenle sünnetle Kur'ân'ı birbirinden ayır-dedebilmek, öyle herkesin anlayacağı bir iş değildir. Onu, parmakla sayılacak kadar çok az insan farkedebilir. Belagatta ilgisi ve bilgisi olmayanlar, Kur'ân'ın i'câzını kendiliklerinden anlayamazlar. Onlar, bunu ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in belagat ve fesahat ustalarına, Kur'ân'ın en kısa sûresinin bir benzerini getirme yolundaki meydan okumasını ve onların bundan âciz kaldıklarını görerek anlayabilirler.

Bu şekilde Kur'ân'ın i'câzı ortaya çıktığı vakit, onlar, için Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliği de sabit olmuş olur. Peygamberliği sabit olan bu zâtın: "Şu sûre veya şu âyet ya da şu kelime Kur'ân'dandır," diye haber verdiğinde, doğru söylediği apaçık ortaya çıkar. Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu şekilde haber vermesi de Arabi -Acemi, beliği ve beliğ olmayanı ile bütün ümmet için Kur'ân'ın, Peygamber'in dışında bir kaynaktan geldiğini ortaya koymaya yeter.

Elbette Rasûlullah (s.a.v)'ın bizzat haber vermesi, yalnızca kendi asrındakiler için mümkündür. Bütün ümmet için böyle bir şey sözkonusu değildir. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v), Kur'ân'ı işitenlerin iyice belleyememesi ve insanlar arasında tamamen yayılmaması sebebiyle, uzun zaman sonra, onda birtakım karışıklıkların meydana gelmesinden endişeleniyordu. Özellikle de âyet, kelime veya harflerinin karıştırılması, O'nu tedirgin ediyordu. İşte bu yüzden, Kur'ân'ın yazılarak, kendisinden sâdır olan diğer sözlerden ayrılmasına şiddetle özen gösteriyordu. Bu itibarla Kur'ân, herkes tarafından güzelce öğrenilip halk arasında yayılmcaya ve diğer sözlerden tanınıp ayrılabilir hâle gelinceye ve herhangi bir ihtilâf meydana geldiğinde ya da birisinin hata etmesi hâlinde, kalabalık halk kitlelerinin, sözkonusu hata ve ihtilâfları düzeltebilecekleri bir seviyeye ulaşıncaya kadar, sadece Kur'ân'ın yazılmasını emretmiştir. Ümmetin bu konuma geldiğine kanaat getirdiği zaman, sünnetin yazılmasına müsaade buyurmuştur. Nitekim bu konuya ileride değinilecektir.

2- Rasûlullah (s.a.v), Sahâbe'nin yazdıklarına güvenerek gevşemeleri, bu nedenle de en belirgin vasıfları ve fitrî Özellikleri olan ezberleme hassalarını ihmal etmeleri sonucunda bu melekelerin giderek zayıflaması endişesiyle sünnetin yazımını yasaklamıştır.[557]
Yazmaya ve yazdığına güvenek ezberlemeyi ihmal etmenin, ilmin kaybolmasında ne derece etken olduğu herkesçe malumdur. Bunu, daha evvel izah etmiştik. Bundan dolayı yazım yasağı, yalnızca hafızası kuvvetli, unutkanlıktan emin olan kimselere getirilmiştir. Bunun yanında Ebû Şah kıssasında değinileceği gibi hafızası zayıf olanlara izin verilmiştir. Aynı şekilde, kuvvetli bir hafızaya sahip olup da çok sayıda hadis topladığı için hepsini ezberlemekte güçlük çeken Abdullah b. Amr (r.h) gibilerine de onları yazma müsaadesi verilmiştir.

Eğer, "Hafızanın zayıflamasına, ilmin yok olup gitmesine neden olacak kadar yazıya güvenip gevşeme, Kur'ân için de sözkonusudur. Bu takdirde niçin onun yazımı yasaklanmamıştır?" denilecek olursa, şu cevabı veririz:
Mesele Kur'ân olunca, bu hikmetten ayrı bir durum arzeden ve Kur'ân'm yazılmasını gerektiren birtakım başka sebepler vardır. Öyle ki bu sebepler, bahsedilen hikmete ağır basmış, ona üstün gelmiştir. Böylece Kur'ân yazıldığı zaman meydana gelebilecek (hıfzı ikinci plana itme, gevşeme gibi) zararları ortadan kaldırmıştır. Hatırlanacağı gibi bu sebepler, Kur'ân'm i'câzı, kıraatıyla ibâdet olunması ve bunlardan başka daha önce değindiğimiz hususlardır. Böylece Kur'ân'm yazılmasının niçin emredildiği anlaşılmış olur.

Kur'ân'm yazımından doğabilecek olan zararların giderilmesi şu nedenlerle mümkündür. Öncelikle kıraati ile ibâdet edilmesi şartı, mükellefin onu ezberlemesini gerektirir. Ayrıca onun i'câzı, nazmının akıcılığı, üslûbunun cazibesi gibi hususlar da yazanı ezberlemeye teşvik eder.

3- İslâm'ın ilk devirlerinde yazma bilenlerin oranı oldukça azdı. Bu da ehemmi mühimme tercih ederek, yazı bilenlerin gayretlerini Kur'ân'm yazımına teksif etmelerini ve ondan maadasını yamakla yazmamalarını icab ettirmiştir.[558]
Bu yüzden yazma bilenler artınca Rasûlullah (s.a.v), hadislerin yazılmasına izin vermiştir. Nitekim Efendimizin, Abdullah b. Amr'a söylediği ile ölüm hastalığında iken bazı şeyleri yazmaya niyetlendiğine dair rivayetler ileride zikredilecektir.

4- Ashâb, yazma işinde zayıf ve maharet sahibi olmadıkları için sünnetin kaydında hata etmeleri endişesiyle yazmaktan menedilmiş-lerdir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v)'in

yazmamalarını istediği kimseler, güzel yazı yazamayan kimselerdi. Bu işi iyi becerenlere ise müsaade edilmiştir. Nitekim Abdullah b. Amr (r.a)'a bu izin verilmiştir.
Bu konuda şöyle bir itiraz karşımıza çıkabilir: "Sünnetin yazı-mındaki yasağı ortaya koyan temel delil, Ebû Said el-Hudrî'nin
rivayetidir. Bu rivayetten ilk anlaşılan, sünneti yazmaları yasaklanan kimselere, Kur'ân'ı yazabilecekleri yolunda izin verilmiş olduğudur. Eğer yasağın illeti, yazıda meydana gelebilecek hata endişesi ise onların Kur'ân'ı yazmalarına nasıl müsaade edilebilir? Bunun mâkul olduğunu ispatlayabilmek için Ebû Said (r.a) rivayetinde akla gelen bu durumun tersini ispat etmek mecburiyeti vardır."

Sünnetin Yazımına Müsaade Edilmesi

Sünnetin yazıya geçirilmeyişinden dolayı hüccet olamayacağı şeklindeki şüpheyi kökünden temizleyecek hususlardan biri de Hz. Peygamber (s.a.v)'in, sünnetin yazımına izin vermiş olmasıdır.

İbn Abdilberr, Abdullah b. Müemmil, İbn Cüreyc ve Ata tarikiyle, Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v)'a: "İlmi kaydedeyim mi?" diye sordum, bana: "Evet, kaydet" buyurdu.[559] Ata, "İlmin kaydedilmesi nedir?" diye sormuş, Abdullah da "yazılmasıdır" karşılığını vermiştir.
Başka bir rivayette ise Abdullah İbn Amr: "Ey Allah'ın Rasûlü! İlmin kaydedilmesi ne demektir?" diye sormuş, Rasûlullah (s.a.v) da: "Yazılmasıdır/' şeklinde cevap vermiştir.[560] Aynı rivayeti, İbn Kuteybe, İbn Cüreyc ve Ata tarikiyle nakletmiştir.[561]
"İlim" den murâd, özellikle hadistir.[562]
İmam Ahmed, Abdullah b. Amr'ın (r.a) şu sözünü rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v)'dan her duyduğum şeyi yazıyor ve ezberlemek istiyordum. Kureyş, beni bundan menetti ve: "Sen, Rasûlullah (s.a.v)'dan her işittiğini yazıyorsun. Halbuki O da bir insandır; neşeliyken de sinirli hâlinde de konuştuğu olur," dediler. Ben de yazmaktan vazgeçtim. Daha sonra konuyu, Rasûlullah'a açtım, bana: "Sen yaz! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben, ancak hakkı konuşurum."
Haberi, ibn Abdilberr de muhtasar olarak şu lafızlarla nakletmiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sizden her duyduğumu yazabilir miyim?" dedim. "Evet, yazabilirsin" buyurdu. "Peki, neşeli olsanız da sinirli olsanız da yazayım mı?" dedim, yine: "Evet, yaz! Çünkü ben, her halükârda haktan başka bir şey söylemem," buyurdu.[563]
Denilse ki: "Ibnü'l-Müemmil ve İbn Şuayb tarihleriyle gelen haberlerle ihticacta bulunmak (delil kabul edilip hükme kaynak yapmak), sahih değildir. Çünkü İbn Mâin, Nesâî, Dârekutnî ve el-Münzirî, İbnü'l-Müemmil'in zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hâtim'le Ebû Zur'a, onun hadiste kavi olmadığını belirtirken İbn Mâin, hadislerinin tamamının münker olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel de aynı kanaattedir. İbn Adiyy, onun rivayet ettiği hadislerin tamamının zayıf olduğunu söylemiştir."

İbn Şuayb, Ebû Davud'a: "Amr'ın babası vasıtasıyla, dedesinden yaptığı rivayetler, dinde hüccet olabilir mi?" diye sorulduğun da: "Hayır! Delil olmalarından bahsedemeyiz," diye cevap verdiğini söylemiştir. Yine İbn Şuayb, Ahmed b. Hanbel'in: "Hadisçiler, Amr'ın babası vasıtasıyla dedesinden naklettiği hadisleri, dilediklerinde alıyor, istediklerinde terk ediyorlardı," dediğini haber vermiştir. Elbette bununla, Amr b. Şuayb'm hadislerindeki endişelerim kaydediyor. Abdülmelik b. Meymun ise Ahmed b. Hanbel'in: "Amr b. Şuayb'ın, babası kanalıyla, dedesinden yaptığı pek çok münker haber vardır. Biz, onun rivayet ettiği hadisleri, sadece öğüt almak maksadıyla yazardık. Hükümde hüccet olmaları ise asla mümkün değildir," dediğini haber vermiştir. Ayrıca Yahya b. Said el-Kattan da onun rivayet ettiği hadislerin zayıf olduğunu belirtmiştir.

Abbas ise İbn Mâin'in: "Şayet babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ederse, bu haberi kitaptan almış demektir. Fakat Said ve Süleyman b. Yesar ya da Uruc kanalıyla rivayet ederse, o zaman sikadır veya benzeri bir durumdadır," dediğini söylemiştir.
İbn Ebî Şeybe de: "İbnu'l-Medînî'ye, Amr b. Şuayb'ın durumunu sordum, bana: 'Eyyûb ve İbn Cüreyc kanalıyla gelen rivayetlerin hepsi sahihtir. Ama babası kanalıyla dedesinden naklettiklerini bir kitaptan almıştır; dolayısıyla zayıftır,' karşılığını verdi" demiştir.
Kaldı ki İbnu'l-Müemmil ve Amr b. Şuayb'ın bu tarikiyle, sadece cerh ve tâdilde gevşek davranan daha sonraki bazı âlimler ihti-cacta bulunmuştur. Bildiğimiz kadarıyla rivayetin üçüncü bir isnadı da yoktur. Dolayısıyla yukarıda geçen (yazımla ilgili haber) sahih değildir.[564]
Buraya kadar zikredilenler; muhatabımızın, hadisin râvilerinden İbnu'I- Müemmil ve Amr b. Şuayb'm zayıf olduklarıy-la ilgili iddiasına delil getirdiği rivayetlerdir. Bunlara cevabımız şu olur:
Önce İbnu'I- MüemnuTi ele alalım. İbn Sa'd, İbnu'1-Müem-mil'in "sika" olduğunu söylemiştir. İbn Huzeyme, İbn Hıbban ve
daha başkaları ise hadislerini sahih bulmuşlardır. İbn Mâin de onun iki rivayetinde sika, birinde zayıf olduğunu söylemiştir.[565]

Görülüyor ki imamlar, onun cerh edilip edilmeyeceği konusunda ihtilâf ederek, hepsi cerhe gitmemiştir. Cerh edenlerden bir kısmı ise rivayet ettiği hadislerinin tamamını terk etmeyip, bir kısmını kabul etmişlerdir. Hem onun yukarıdaki rivayetini, İbn Abdilberr (463/1071) ve Zehebî'nin (745/1347), Abdulhumeyd b. Süleyman, Abdullah b. el-Müsennâ ve Sümâme tarikiyle, Enes (r.a)'den merfû olarak rivayet ettikleri: "İlmi, yazıyla kaydediniz."[566] şeklindeki hadis de desteklemektedir.
İbn Mâin, İbnu'l-Medînî, Nesâî ve Dârekutnî'nin, az önceki hadisin râvilerinden Abdulhumeyd'i zayıf bulmalarının buna bir tesiri yoktur. Zira Ebû Dâvud ve daha başka kimseler, onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Enes (r.a) yoluyla gelen rivayeti, Hakim et-Tirmizî'nin yaptığı merfû bir rivayet de desteklemektedir.
İbn Şuayb'a gelince; Zehebî (748/1347), onun, zamanının âlimlerinden birisi olduğunu söylemiştir.[567] İbn Mâin, İbn Râhe-veyh ve Salih b. Cezre de onun sika olduğunu belirtmişlerdir.

el-Evzâî (157/774) de: "Amr b. Şuayb'dan (bugün) daha kâmil bir Kureyşli görmedim," demiştir. Yine Evzâî: "Mekhul otururken Amr, bana hadis rivayet etmiştir," der.[568]
İshak b. Râheveyh (238/853): "Amr b. Şuayb'ın, babası kanalıyla dedesinden yaptığı'rivayetler, Eyyûb'un Nâft vasıtasıyla İbn Ömer'den (r.a) yaptığı rivayetler mesabesindedir," demiştir.
Ebû Hatim (277/890) ise: "Amr'ın, babası kanalıyla dedesinden naklettiği rivayet, Behz b. Hâkim'in babası aracılığı ile dedesinden naklettiği rivayetlerden bana çok daha sevimlidir," der. Yine o, Yahya b. Mâin'e, Amr b. Şuayb'm durumunu sorduğunda, onun kızarak: "Ben ne diyeyim ki? İmamlar, ondan rivayette bulunmuşlardır," şeklinde cevap verdiğini söylemiştir.
Abbas ve Muâviye b. Salih de İbn Mâin'in Amr hakkında "sika" dediğini nakletmişlerdir. İshak el-Kevser de (251)872) İbn Mâin'in: "Amr'ın rivayet ettiği hadis yazılır," dediğini rivayet etmiştir.

Ebû Zur'a (281/894) ise: "Amr, sika bir kimsedir. Ondan gelen münker haberlerin ekseriyeti el-Müsennâ b. es-Sabah ve İbn Cüheya'dan kaynaklanmaktadır," demiştir.
Yahya b. Said el-Kattan (198/813) da: "Ondan sika bir râvi rivayette bulunduğunda, haberi hüccettir," demiştir.[569]
İmam Ahmed (241/855)'den, Amr'm rivayet ettiği hadisle ihti-cacta bulunulmayacağı şeklinde nakledilen görüş şayet doğru ise onun bu konudaki bir tereddüdünden kaynaklanmıştır; kesin kanaatine dayanmamaktadır. Nitekim daha sonra bu tereddüdü kalkmış ve hüccet olduğu görüşünü belirtmiştir.
İmam Ahmed'in sözkonusu görüşünün tereddüdünden kaynaklandığına, el-Esrem'in şu sözü delâlet etmektedir: "Ahmed b. Han-bel'e, Amr b. Şuayb'ın durumu sorulduğu vakit: 'Bazen hadisleriyle ihticacta bulunuyoruz. Fakat bazen de kalbimizde bir şüphe belirdiği oluyor,' demiştir."[570]

İmam Ahmed'in bahsi geçen endişesinin kalkıp, Amr'm rivayet ettiği hadislerin hüccet olabileceğine kail olduğuna ise Buhârî'nin et-Tarih'in&ekî şu sözü delâlet etmektedir: "Amr b. Şuayb'ın hadisleriyle, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî (234/849), İshak b. Râheveyh (25/853), Humeydî (219/834), Ebû Ebeyd (224/838) ve diğer hadisçilerin delil getirdiklerini gördüm. Müslümanlardan hiç kimse, onu metruk kabul etmemiştir."[571] Hiç şüphesiz Buhârî'nin nakli (diğerlerinden), daha sahih ve daha kuvvetlidir.
Abbas'm, Yahya b. Mâin'den sözkonusu isnadın zayıf olduğu yolundaki nakli, onun önceleri bu konuda müteredd id bulunduğuna, fakat daha sonra, bu tereddüdünün kalkarak, bahsedilen isnadla ihticacta bulunulabileceğine kail olduğuna hamledilir. Aksi takdirde bu rivayetin, Ebû Hatim, el-Kevsec, Muâviye b. Salih ve bizzat Abbas'm kendi rivayetine ters düşmesi sözkonusudur. Ayrıca Buhârî'nin şu sözüyle de çelişki arzetmektedir. Ali, Yahya b. Mâin, Ebû Hayseme ve ilim ehlinden bazı meşâyıh biraraya geldiler ve Amr b. Şuayb'ın hadisleri konusunda müzâkerede bulundular. Bunun sonunda, hadislerinin hüccet olduğu kanaatine vardılar.[572]

Buhârî'nin naklinin, Abbas'm naklinden daha kuvvetli olduğunda şüphe yoktur.
İbn Ebî Şeybe'nin, İbnul-Medinî'den yaptığı nakil de aynı şekilde değerlendirilmelidir.
Ebû Dâvud'dan yapılan, onun zayıf olduğu yolundaki rivayet de bizzat Ebû Davud'un kendi tutumuyla çelişki arzetmektedir. Çünkü o, Habib b. Muallim'in, Amr b. Şuayb'ın bu tarikle naklettiği şu hadise yer vermiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: "Cu-ma'da üç sınıf insan bulunur: Duâ eden, boş işle uğraşan ve sükût eden."[573] Özetle söyleyecek olursak; onun mecruh olduğu yolundaki azınlık görüşü ile sika olduğu şeklindeki kuvvetli ve cumhura ait olan görüş çelişmektedir. İşin ilginç tarafı ise itiraz sahiplerinin bu noktaya hiç temas etmemeleridir. Sanki onlar, hakkında pek çok imamın "sika" dediği birisinin, mecruh olduğu iddia edilirken, hiç kimsenin bunu tetkik etmeyeceğinden emin olmuşa benziyorlar. Diğer bir konu da buradaki tereddüd veya cerh, iki sebepten kaynaklanmaktadır.
Birincisi: Bazı âlimler, hadisin mürsel bir tarikle geldiğini zannederek, onunla ihticacta bulunmamış veya tevakkuf etmişlerdir. Meselâ, İbn Adiyy: "Amr 6. Şuayb'ın kendisi

sikadır. Fakat babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiği vakit, haberi mürsel olmaktadır," demiştir.

Zehebî (748/1347) de onun, dedesi Muhammed b. Abdullah b. Amr ile görüşmediğine işaret etmiştir.[574]
İbn Hıbban (354/965) ise: "Amr b. Şuayb hakkında doğru olan, onun sika râvilerden olduğudur. Çünkü adaleti tesbit edilmiştir. Babası kanalıyla dedesinden yaptığı münker haberlerin hükmü ise sika râvilerin maktu' ve mürsel rivayetlerinin hükmü gibidir. Böyle bir durumda, maktu' ve mürsel olan rivayetleri terk edilir. Sahih olan haberleriyle ihticacta bulunulur," demiştir.[575]
İkincisi: Amr b. Şuayb'ın bu tarikle yapmış olduğu rivayetler, ya bir sahifeden "vicâde"[576] yoluyla ya da sema1 (işitme) tarikiyle yapılmış rivayetlerdir. Söz (sema1) yoluyla yapılan rivayetlerin aksine, sahifelerden yapılan rivayetlerde yanlış yazılma ihtimali olduğundan, onlara itimad etmek sahih değildir. Nitekim Muğire: "Abdullah b. Amr'ın sahifesine sahip olmam beni, iki hurma tanesine veya iki kuruşa sahip olmak kadar sevindirmez," demiştir.[577]

Kanaatimize göre bu iki ihtimal de tutarsızdır. Birincisini ele alalım: Bunun için Zehebî (748/1347) demiştir ki: "Bu, bir şey ifade etmez. Çünkü Şuayb'ın, (Amr'ın babası) Abdullah'ı (r.a) işittiği bilinmektedir. Zaten kendisini yetiştiren de odur. Hatta Muham-med'in, babası Abdullah'ın sağlığında vefat ettiği, Şuayb'ın bakımını ise dedesi Abdullah'ın (r.a) üstlendiği söylenmektedir. Bu nedenle, isnadda, önce can ebihî (babasından)' sonrada can ceddihî (dedesinden)' denildiği vakit, burada Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Attır (r.h) kasdedilmektedir."[578]

Ali b. el-Medînî (234/849), Şuayb b. Muhammenin, Abdullah b. Amr'ı (r.a) işittiğini söylerken Zehebî, buradaki Şuayb'ın, Abdullah'ın torunu olduğunu hatırlatır.[579]
Hafiz el-Irâkî (806/1403), Şuayb'm, Abdullah b. Amr'ı işittiğinin sahih olduğunu söyler ve bunu, Buhârî'nin et-Tarih'inde Dârekutnî ve Beyhakî'nin es-Sünen'de sahih bir isnadla rivayet ettiklerine işaret eder. Ayrıca İmam Ahmed de bunu rivayet edenler arasındadır.[580]

Bu konuda İbnü's-Salah (577/1181) da şöyle der: "Hadisçilerin çoğunluğu, buradaki 'ced' ifadesini Şuayb'ın babası olan Abdullah b. Amr'ın oğlu Muhammed'e değil de Abdullah'a (r.a) hamlederek hadisleriyle ihticacta bulunmuşlar, 'ced' kelimesinden bunu anlamışlardır."[581]
İkinci ihtimal hususunda da ez-Zehebî, şöyle diyor: "Amr b. Şuayb'ın hadislerinin 'vicâde'yoluyla veya bir kısmının sema' (işitme), bir diğer kısmının da vicâdeyle olduğu, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Biz, onun hadislerinin sıhhatin en üst derecesinde olduğunu iddia etmiyoruz. Bilakis, onların hasen kısmına girdiğini söylüyoruz."[582]

Burada şunu hatırlatalım: Amr b. Şuayb'ın rivayetlerinin, sözlü değil de sahifeden yapıldığını kabul etsek bile her ikisi de sika olan Amr ve babası Şuayb'ın, sahifedeki yazının bizzat Abdullah b. Amr'a ait olup olmadığım, metinlerde herhangi bir hata meydana gelip gelmediğini tetkik etmeden rivayet etmiş olmaları, kanaatimize göre uzak bir ihtimaldir. Kuşkusuz sika âlimlerin büyük bir ekseriyeti, sahifedeki rivayetlerin sahih olduğunu ve onlarla ihticacta bulunulabileceğini söylemişlerdir.
Ahmed b. Salih, Abdullah'ın (r.a) ailesinin, sahifenin ona ait olduğunda ittifak ettiklerini söylemiştir.[583]

İbnu'l-Kayyım (751/1350), demiştir ki: "Abdullah b. Amr'dan (r.h) gelen sahih rivayetlere göre o, hadisleri yazardı. Yazdıkları arasında bir de 'es-Sahifetu's-Sâdıkâ' ismi verilen bir sahife vardı. Bu sahife, en sahih hadisleri içermektedir. Bazı hadisçiler onu, isnad yönünden Eyyûb'un, Nâfi yoluyla Ibn Ömer'den yaptığı rivayetler seviyesinde kabul etmektedirler. Dört büyük imam ve daha başkaları onunla ihticacta bulunmuşlardır."
Bundan başka İbnu'l-Kayyım, Amr b. Şuayb'ın babası vasıtasıyla dedesinden naklen yaptığı rivayetlerle, bütün fetva ehli imamların ihticacta bulunduğunu, bu konuda sadece fıkıh ve fetva işinde yeterince derinleşmemiş Ebû Hatim el-Büstî, İbn Hazm ve benzeri kimselerin ileri geri konuştuğunu kaydetmiştir.[584]

Burada şöyle diyebilirsin: "Bizim delil getirdiğimiz hadis, o sa~ hifede bulunan bir hadis değildir. Bilakis o, çok sayıda hadisi içeren bu sahifenin yazılmasına izin verildiğini ifade eden bir başka hadistir. Bu hadisin, sözkonusu sahifenin rivayet edildiği isnadla rivayet edilmiş olması, bu hadisin de sahifedeki hadislerden olmasını gerektirmez."
Bahsedilen isnadla, yalnızca cerh ve ta'dil konusunda gevşek davranan bazı müteahhir âlimlerin ihticacta bulunduğu iddiası asılsızdır. Nitekim Buhârî, İbmi's-Salah ve İbnu'l-Kayyım'm daha evvel naklettiğimiz sözleri de bunu göstermektedir. Buna bir diğer delil de Ahmed b. Said ed-Dârimî'nin (255/868): "Ashabımız, Amr b. Şuayb'ın hadisiyle ihticacta bulunmuştur."[585] şeklindeki sözüyle, el-Münzirî'nin (656/1258): "Cumhur, onun sika olduğu, babası vasıtasıyla dedesinden naklen yaptığı rivayetlerde de ihticacta bulunulacağı görüşündedir/' sözüdür.[586]
Yazmayla ilgili hadisin bir üçüncü isnadının olmadığı iddiası da şekilde asılsızdır. Ebû Dâvud ve İmam Âhmed, Yahya b. Said kanalıyla, Abdullah b. Âmr'm (r.h) şöyle dediği nakledilmiştir: "Konuyu Rasûlullah'a açtım. Parmağı ile ağzını işaret ederek: "Yaz, nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki; buradan haktan başkası çıkmaz,' buyurdu."[587]
Bu rivayetlerin isnadı, son derece sahihtir.

Aynı şekilde yukarıdaki hadisi, Beyhakî el-Medhal ve Dârimî es-Sünen'de rivayet etmişlerdir.[588]
es-Saâtî, el-Fethu'r-Rabbânî'de şunları kaydetmiştir: "Bu hadisi, Hâkim de rivayet etmiş ve: İsnadı sahih, hasen bir hadistir. Hadislerin yazımı konusunda asıl olan bir haberdir. Buharı ve Müslim, eserlerinde, bu hadise yer vermemişlerdir. Ancak onlar, hadisin râvileri arasında, Şam âlimlerinden Abdülvâhid b. Kays ve hadis imamlarından, oğlu Ömer b. Abdülvâhid ed~Dimeşkî dışında bütün râvileriyle ihticacta bulunmuşlardır' demiş, Zehebî de bunu te'kid etmiştir."[589]

Bütün bunları daha da kuvvetlendiren, İmam Ahmed, Buhârî ve Tirmizî'nin, Vehb b. Münebbih'in kardeşi Hemmam'dan rivayet ettikleri şu haberdir: Hemmâm, demiştir ki: "Ebû Hurey-
re'nin (r.a): 'Rasûlullah (s.a.v)'ın ashabı içerisinde, benden daha fazla hadise sahip olan yoktur. Ancak Abdullah b. Amr, bu konuda benden ilerideydi. Çünkü o, hadisleri yazıyordu, ben ise yazmıyordum,'[590] dediğini işittim." Bunu, Abdurrezzak da Musannef'inde kaydetmiştir.[591]

Bedruddîn el-Aynî (855/1451) ise şöyle demektedir: "Sahâbe'nin en faziletlilerinden olan Abdullah b. Amr, Rasûlullah (s.a.v)'tan duyduklarını yazıyordu. Şayet yazmak caiz olmasaydı, asla bunu yapmazdı. Sahâbe'nin fiili hüccettir dediğimizde, münâkaşaya yer yoktur. Aksi takdirde Rasûlullah (s.a.v)'ın onun fiilini takrir etmesi, yazımın cevazına delil olmaktadır. Ebû Hurey-re'nin bu hadisini Tirmizî, Kitâbu'l-îlim ve Kitâbu'l-Menâkıb' da zikretmiş ve: 'hasen un-sahîhûn' demiştir. İmam Nesâî de bu hadisi Kitâbu'l-îlim'de rivayet etmiştir."[592]

Rasûlullah (s.a.v), Abdullah b. Amr'a hadislerin yazılması için izin vermiştir. İzinle ilgili haberi, İmam Ahmed ve Beyhakî, Amr b. Şuayb yoluyla, Mücâhid ve Muğire b. Hâkim'den naklen rivayet etmişlerdir. Râviler demişlerdir ki:
Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittik: "Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerini, Abdullah b. Amr'ın dışında, benden daha iyi bilen kimse yoktur. Abdullah, hadisleri hem yazar, hem de ezberlerdi. Ben ise yazmaz, sadece ezberlerdim. Abdullah, yazım için Rasûlullah (s.a.v)'tan izin istedi, Efendimiz de kendisine izin verdi."[593]

İbn Hacer (852/1448), bu rivayetin isnadının "hasen" olduğunu, bundan başka bir isnadını da Ukaylî'nin (322/934), Abdurrah-man b. Süleyman'ın terceme-i hâlinde zikrettiğini kaydetmiştir.[594] Haberi, aynı isnadla ed-Dârimî de (265/868) en-Nakz adlı eserinde rivayet etmiştir.[595]
Buhârî ve Müslim de Ebû Hureyre'nin şu rivayetine yer vermişlerdir: Allah Teâlâ, Mekke'nin fethim nasib ettiği vakit Hz. Peygamber (s.a.v), cemaatın içinde ayağa kalkarak şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, Mekke'de savaş çıkmasına mâni olarak fil ordusunu oradan uzak tutmuştur. Fakat Rasûlü'yle mü'minleri, orayı fethe muvaffak kılmıştır. Mekke, benden önce hiç kimseye (savaş için) helâl kılınmadı. Bana ise yalnızca gündüzün birkaç saatinde helâl kılındı. Benden sonra da yine hiç kimseye helâl olmayacaktır. Böylece Mekke'de av hayvanı ürkütülemez, ot ve benzeri bitkiler koparılamaz, ortadan kaybolan eşyayı almak helâl olmaz. Ancak sahibini bulmak ve ilân etmek için alınabilir. Kimin bir yakını öldürülecek olursa, iki şeyden birini tercih edebilir: Ya kendisine verilen fidyeyi kabullenir ya da katilin öldürülmesini isteyebilir."
Rasûlullah (s.a.v)'ın bu sözleri üzerine, Hz. Abbas: "Ya Rasûlallah! İzhir otu var. Biz, onu (koku vermesi için) evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz. Ona ne dersiniz?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): "İzhir otu müstesna, onu koparabilirsiniz," karşılığını verdi. Bu arada Yemenli bir zât olan Ebû Şah ayağa kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! (Bu hutbeyi) benini için yazdırır mısınız?' dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) de: "Onu Ebû Şah için yazınız!" buyurdu.[596]

Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre (r.a) yoluyla gelen ve hutbenin îrad sebebini de içeren haberde şunu nakletmişlerdir: "Huzaâ kabilesi, Mekke'nin fethedildiği sene, kendilerinden Öldürdükleri bir adama karşılık olarak Benî Leys kabilesinden bir adamı öldürmüşlerdi. Durum, Rasûlullah (s.a.v)'a haber verildi. O da biniti üzerinde geldi ve bu hutbeyi îrad etti."am
Beyhakî, Ebû Hureyre (r.a) yoluyla gelen şu rivayete yer vermiştir: "Ensar'dan bir zât, Rasûlullah (s.a.v)'a geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Hadislerinizi dinliyorum, fakat ezberleyemiyorum,.' diye dert yandı. Rasûlullah (s.a.v) da (eline işaret ederek) elinden faydalan yani yaz," karşılığını verdi.

Haberi, Tirmizî de rivayet etmiş ve onun sahih olduğunu söylemiştir.[597] Ancak bazıları, onun: "İsnadı o kadar sağlam bir hadis değildir. Çünkü Buhârî, isnadındaki Halil b. Mürre'nin 'münke-ru'l hadis' olduğunu söylemiştir," dediğini kaydetmiştir.[598]

İmam Ahmed, Buhârî ve Müslim, -lafiz Müslim'e aittir- Ye-zid b. Şerik et-Teymî'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Ali b. Ebû Tâlib, bize bir hutbe verdi ve şunları söyledi: Her kim, yanımızda, Allah'ın Kitabı ile şu kılıcının kınında asılı olan sahifeden başka (yazılı) bir şey olduğunu iddia ederse o, yalancının biridir. Bu sa-hifede (zekâta tâbi) develerin yaşları ile yaralamalara ait bazı hükümler yer almaktadır. Bir de Rasûlullah (s.a.v)'ın, 'Medine'nin Ayr ile Sevr (dağları) arası haremdir. Kim, orada bir bid'at işler veya bid'atçıyı barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah, kıyamet gününde bu kimsenin hiçbir tevbesini ve fidyesini kabul etmeyecektir. Yaptığı hayırlar da işe yaramayacaktır. Bütün mü'minlerin zimmeti eşittir. Kim, bir müslü-mana hıyanetlik ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Her kim de babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eder veya bir köle sahibinden başkasına intisâb ederse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun. Allah, kıyamet günü, o kimsenin hiçbir ibâdetini ve kurtuluş fidyesini kabul etmeyecektir/ buyruğu vardır."[599]
imam Buhârî ve Ahmed, Ebû Cuhayfe'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Hz. Ali'ye: 'Yanında herhangi bir kitap var mı? diye sordum. Bana: "Hayır, ancak Allah'ın Kitabı, O'nun mü'min insana verdiği anlayış ve bir de şu sahifedekiler var," cevabını verdi. "O sahifede neler var ki?" diye sordum. Hz. Ali (r.a): "Onda; diyet, esirlerin serbest bırakılması ve bir kâfire karşılık müslümanın Öldü-rülemeyeceğine dair hükümler var," dedi.[600]

Müslim de Ebu't-Tufeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali'ye: "Rasûlullah (s.a.v) özel bir şey vererek size herhangi bir ayrıcalık tanıdı mı?" diye soruldu. O da: "Kılıcının kınında asılı duran şu sahifeden başka, insanların haberdar olmadığı bir şeyi vermek suretiyle, Rasûlullah (s.a.v) bize ayrıcalık tanımamıştır," dedi. Daha sonra da sahifeyi çıkardı. Orada şunlar yazılıydı: 'Allah'tan başkası adına kurban kesene, Allah lanet etsin. Yerin alâmetlerini çalana (sınırları değiştirene), Allah lanet etsin. Babasına lanet okuyana, Allah lanet etsin. Bir bid'atçıyı barındırana (ve ona destek olana), Allah lanet etsin."[601]

İmam Nesâî, Kays b. Ubad'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ester ile birlikte Hz. Ali'ye gittik ve: "Rasûlullah (s.a.v)'ın diğer insanların dışında, yalnızca sana verdiği bir şey oldu mu?" diye sorduk, o da: "Hayır, yalnızca şu yazdıklarım müstesna," dedi ve kılıcının kınından bir sahife çıkardı. İçinde şunlar yazılıydı: "Mü'minlerin kanları eşittir. Onlar, kendi dışındakilere karşı tek vücuddurlar. İçlerinden sıradan birinin dahi zimmet verme hakkı vardır. Haberiniz olsun ki, bir kâfire karşılık bir mü'min öldürülmez. Kendisine eman verilmiş kimse de öldürülmez. Kim bir bid'at ortaya çıkarırsa, vebali boynudadır. Kim de bir bid'atçıyı barındırır (ve desteklerse) Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."[602]

İmam Ahmed de "hasen" bir isnadla, Târik b. Şihab'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali'yi minberde gördüm, şöyle diyordu: "Allah'a yemin ederim ki, yanımızda Allah'ın Kitabı ve bir de şu sahifede olanlardan başka, size okuyabileceğimiz bir kitap yoktur. Bunu Rasûlullah (s.a.v)'tan aldım. İçerisinde, zekâtla ilgili hükümler var."
Haberi, İbn Hacer de nakletmiş ve şöyle demiştir: "Bu rivayetlerin arasını birleştirmek mümkündür. Şöyle ki: Sahife bir tanedir ve rivayet edilenlerin hepsi de bu sahifede yazılıdır. Ancak her râvi ne kadarını ezberleyebilmişse, onu rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Katâde, bu hadisi, Hz. Ali'den Ebû Hasan yoluyla gelen bir isnadla rivayet etmiş ve bizim işaret ettiğimiz noktayı açıklamıştır. Aynı zamanda Hz. Ali'ye bu sorunun niçin sorulduğu konusunda da açıklık getirmiştir. Rivayeti, İmam Ahmed Müsned'inde, Beyhakî Delâilü'n-Nübüvve'sinde, Ebû Hasan yoluyla nakletmiş-lerdir. (Rivayetin öncesi şöyledir): Hz. Ali (r.a), birtakım işleri emrederdi. Kendisine: 'Biz onu yapmıştık,' denildiğinde: 'Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir,' derdi. Bir gün Ester: 'Bu söylediğin husus, Rasûlullah'ın, diğer insanların dışında, yalnızca sana verdiği bir şey mi?' diye sormuştur,"[603]

İbn Abdilberr, Ebû Cafer Muhammed b. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber'in kabzasında bir sahife bulundu, içerisinde şunlar yazılıydı: Bir âmâyı düzgün yolundan sapıtan ve tehlikeye sevkeden, sınırlan değiştiren, kendisini efendisinden başkasına nisbet eden ve kendisine iyilikte bulunanın iyiliğini inkâr eden meVundur. "[604]

Ebû Dâvud, Ebû Said el-Hudrî'den şöyle rivayet etmiştir: "Biz, teşehhüd ve Kur'ân'dan başkasını yazmazdık."[605] Bilindiği gibi teşehhüd, Kur'ân değildir; sünnetle tesbit edilmiş bir duadır. Onun yazıldığını ise sünnetin yazılmasının yasaklanmasına dair rivayetin sahibi olan Ebû Said el-Hudrî (r.a) haber vermektedir. Demek ki, mutlak ve genel mânâda bir nehiy sözkonusu değildir.
er-Râmehürmizî, Rafi b. Hudeyc'in şöyle dediğini nakleder: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelip: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Sizden bazı şeyler işitiyoruz, onları yazabilir miyiz?' dedim. 'Bir mahzuru yok, yazabilirsiniz!' karşılığını verdi."[606]

Deylemî, Hz. Ali (r.a)'nin merfû olarak naklettiği şu haberi rivayet etmiştir: "Hadisi yazdığınız zaman, isnadıyla birlikte yazınız."[607]
İmam Buharı, üç tarikten, birbirine yakın lafizlarla, ez-Zührî'nin, Abdullah b. Utbe'den, onun da İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu haberi kaydetmiştir: İbn Abbas (r.h), demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.v) vefat anındaydı. O sırada evde birtakım kimseler vardı. Ömer b. Hattab da aralarındaydı. Rasûlullah (s.a.v): "Getirin, size bir şeyler yazdırayım; (ona tâbi olup) daha sonra asla sapıt-mayasınız,' dedi. Hz. Ömer: 'Rasûlullah (s.a.v)'ın ağrıları çoğaldı; aklını başından aldı. Yanımızda Kur'ân var. Bize Allah'ın Kitabı yeter,' diyerek müdahale etti. Bunun üzerine evdekiler anlaşmazlığa düşerek münakaşaya başladılar. Bir kısmı: 'Getirin, Allah Rasûlü (s.a.v) ne yazdırmak istiyorsa yazdırsın, daha sonra sapıtmayalım' diyor, bir kısmı da Hz. Ömer'in görüşünü tekrarlıyorlardı.[608] Rasûlullah (s.a.v), huzurunda gürültü ve münakaşayı çoğalttıklarını görünce onlara: Yanımdan çıkın, beni yalnız bırakın,'[609] buyurdu."

Abdullah, demiştir ki: ibn Abbas, şöyle derdi: "En büyük musibet, ihtilâf ve gürültüleri nedeniyle Rasûlullah'ın arzu ettiği şeyi yazdırmasına engel olan şeydir." Bu rivayetlerin birisinde, Hz. Ömer'in ve başkasının ismi açıkça söylenmemiştir. Haberi, İmam Ahmed, Müslim, İsmâilî ve İbn Sa'd da rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed'in rivayetinde, yazmakla görevlendirilen zâtın, Hz. Ali (r.a) olduğu kaydedilmektedir.[610]
Buharı ve Müslim, Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. (Lafiz, Buhârî'nindir): "Perşembe günü nedir bilir misiniz? O gün Rasûlullah (s.a.v)'ın acıları şiddetlenmişti. Bir ara: 'Bana kağıt kalem getirin, size daha sonra ebediyyen sapıtmamanız için bir şeyler yazdırayım,' buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar, anlaşmazlığa düştüler. Halbuki bir peygamberin yanında bu tür davranışlar hiç uygun düşmüyordu. Aralarında: "Rasûlullah'a ne oluyor? (Hastalığın etkisiyle) ne dediğinin farkında değil mi yoksa?' diyerek durumunu anlamaya çalışıyorlardı. Yanına vardıklarında, onlara: 'Beni yalnız bırakın. Benim bu hâlim, sizin arzu ettiğinizden daha hayırlıdır. Size üç şeyi tavsiye ediyorum...' dedi."[611]

İbn Hacer (852/1448), Buhârî'nin hadisini değerlendirirken şu açıklamayı yapmıştır: "Buharı, ilk olarak Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den yazdığına dair rivayete yer vermiştir. Bunda, Hz. Ali'nin Rasûlullah'ın vefatından sonra yazması ve yazımla ilgili nehyin kendisine ulaşmama ihtimali vardır. Buhârî, ikinci olarak Ebû Hureyre hadisini zikretmiştir. Bu hadis, yazımın yasaklanmasından sonradır. Dolayısıyla onu neshetmiş olur. Üçüncü olarak, Abdullah b. Amr hadisini zikretmiştir. Ben, bu rivayetin bazı tariklerinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Abdullah b. Amr'a yazma izni verdiğini ifade eden sözler bulunduğunu açıklamıştım. Binâenaleyh bu haber, yazımın cevazı hakkında, Ebû Şah'la ilgili rivayetten daha kuvvetlidir.
Çünkü oradaki yazım emrinin, âmâ yahut okuma yazma bilmeyen bir kimseye ait olma ihtimali vardır. Buhârî, son olarak da ibn Abbas rivayetine yer vermiştir. Bu rivayet, ümmetin ihtilâftan kurtulmaları için Rasûlullah (s.a.v)'ın onlara bazı şeyler yazdırmaya dair arzusunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sadece hak olan bir şeye ilgi duyup ihtimam göstereceği aşikârdır."[612]

Rasûlullah (s.a.v)'m, diyet, miras ve daha pek çok konuda mektuplar yazdırdığı bilinmektedir. Nitekim Amr b. Hazm'ı Necran'a, Muaz b. Cebel'i de Yemen'e gönderirken yazılı metin kullanmıştır. Eğer konuyu uzatma ve okuyucuyu sıkma endişesi olmasaydı, bütün bu rivayetlerin sahih kaynaklarını da zikrederdim. Daha geniş bilgi edinmek istersen, şu kaynaklara bakabilirsin.[613]

Sünnetin Yazımına İzin Veren Hadislerle, Yasaklayan Hadislerin Telifi

Eğer: "Sünnetin yazımını yasaklayan rivayetler, buna izin verenlerle çelişki arzetmektedir. Bunların aralarını telif etmek nasıl mümkün olacaktır? Bu konuda kitap yazanların bazılarının dediği gibi[614] yasaklayan rivayetlerin, izin verenleri neshetmiş olması mümkün değil mi?" diye sorulacak olursa, birinci suâle cevap olarak derim ki: Bu iki konudaki hadislerin aralarının telif edilmesi hususunda, âlimler birkaç görüş ileri sürmüşlerdir:

1- Hadislerin yazımının yasaklanması, Kur'ân'a hariçten birtakım şeylerin karıştırılması endişesinden dolayı yalnızca Kur'ân'ın nazil olduğu döneme hastır. Bu konudaki izin ise daha sonraki dönemlere aittir.[615]

2-

2- Yasaklama, yalnızca Kur'ân ve hadis metinlerinin aynı sahi-feye yazılmasına aittir. Zira Sahabe, âyetlerin tefsirıyle ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den işittiklerini âyetlerin kenarına yazıyorlardı.
Karışıklık meydana gelebilir endişesiyle bundan menedildiler. Hadislerin yazılma izni ise içinde Kur'ân âyetleri bulunmayan müstakil sahifeler içindir.[616]
Bu karışmadan dolayı bazı âlimler, şâz kıraatların, çeşitli te'vil ve yorumların, âyetlerin kenarlarına yazılmış olmasından meydana geldiğini söylemişlerdir. Çünkü daha sonra gelen Tabiîler bu izahları Kur'ân âyeti zannetmişlerdir. Yahut Sahabe, âyetlerin izahını Tâbiîn'e zikretmiş, onlar da bunları, Kur'ânla birlikte aynı yere yazmışlar, daha sonra gelenler de izah sadedinde kaydedilenleri Kur'ân'dan zannetmişlerdir.

3- Hadislerin yazımının yasaklanması, herkese değil, sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'in hâne-i saadetlerinde Kur'ân-ı Hakîm'i yazmakla görevli vahiy kâtiplerine getirilmiştir. Onlara hadis yazımı için izin verilmiş olsaydı, Kur'ân'la hadisi birbirine karıştırmalarından emin olunmazdı. Bunun için onların dışındakilere izin verilmiştir.[617]
4- Hadisleri yazma yasağı, unutma endişesi olmayan, bu itibarla hafızasına güvenen fakat yazdığında, ona dayanıp gevşekliğe düşeceğinden korkulan kimseler aittir. İzin ise unutma korkusu olan ve hafizasına güvenmeyen yahut yazdığında ona dayanıp gevşemesinden korkulmayan kimselere verilmiştir.[618]

5- Hz. Peygamber (s.a.v), bu izni, sadece Abdullah b. Amr'a vermiştir. Çünkü o, hem eski kitapları okuyabiliyor, hem de Süryânice ve Arapça'yı yazabiliyordu. Zaten Sahabe içerisinde oku-ma-yazma bilen birkaç kişi vardı. Onlar da güzel yazamıyorlardı. Hata yapmaları endişesiyle onlara sözkonusu yasaklama getirilmiş, Abdullah b. Amr'a ise müsaade edilmiştir. Bu görüşü, İbn Kutey-be (276/889), Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis adlı eserinde zikretmiştir.[619]

Kanaatimize göre Rasûlullah (s.a.v)'ın: "Benim hadislerimi yazmayın. Kim, benden Kur'ân'ın dışında bir şeyler yazmışsa, onu imha etsin" sözü ile "Allah'ın Kitabı'nı onun dışındaki herşeyden arındırın," sözlerinden anlaşılan, O'nun sünneti yazmalarını yasakladığı kimseler, Kur'ân'ı yazmak için izin verdiği kişilerdir. Öyleyse Rasûlullah (s.a.v)'m, hata yapmaları endişesiyle onları sünneti yazmaktan menedip, diğer taraftan, Kur'ân'ı yazmalarına müsaade etmiş olması düşünülemez. Çünkü Kur'ân, daha büyük bir ihtimam gerektirmektedir.
Buraya kadar zikrettiklerimizden anlaşılmaktadır ki, yukarıda görüşlerim verdiğimiz bütün âlimler, yazım konusunda birbirine zıt gibi gözüken bu çeşit haberlerin, birinin diğerini neshettiği kanaatinde değildirler. Nesh görüşünü, yalnızca, aşağıda görüşlerini kaydedeceğiniz âlimler ileri sürmüştür.

6- Buradaki yasaklama, sünnetin yine sünneti neshetnıesi kabilinden bir olaydır. Rasûlullah (s.a.v), Önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış, fakat daha sonra sünnetin fazlalaşması sebebiyle, muhafazasındaki güçlüğü sezerek yazılıp kaydedilmesine müsaade etmiştir. İbn Kuteybe de bu kanaattedir. el-Hattabî (388/998) ise Meâlimü'S'Sünen adlı eserinde şöyle demektedir: "Öyle görünüyor ki yasaklama önceleri olmuş, fakat daha sonra yazmaya müsaade edilmiştir.[620]
Onların sözlerinden anlaşılan yasaklama ve iznin, bütün şahıs, sahife ve zamanlara ait olduğudur. Daha evvelki görüşlerde ileri sürüldüğü gibi bu konuda hiçbir tahsis sözkonusu değildir. Buradan anlaşılan diğer bir husus da karıştırma endişesi olsun olmasın, yasaklamanın ilk zamanlarda konduğu, daha sonra ise mutlak olarak yazmaya izin verildiğidir.

Ancak bu görüşlere, şu nedenlerle katılmak mümkün değildir. Öncelikle, karışıklık endişesinin bulunmadığı bir ortamda, yasak getirmenin bir anlamı olmaz. Fakat mesele taabbüdîdir denirse, elbette o, müstesnadır.'
İkinci olarak, karıştırma endişesi var olduğu müddetçe, yazıya izin verilmesi mâkul değildir. Ancak şöyle denilebilir: Hadislerin yazımına izin verildiği vakit Kur'ân, kafalara iyice yerleşip aralarında tevatür derecesine ulaşmış, onu diğer unsurlardan ayırt edebilecek duruma gelmişlerdi. Vaziyet, ümmetin arasında kıyamete kadar öylece devam edebilecek bir nitelik kazanmıştı. Dolayısıyla Kur'ân'ın başka şeylerle karıştırılması diye bir endişe ortadan kalkmıştı.
Ne var ki, bu da pek akla yakın gözükmüyor. Çünküv İslâm'a yeni giren £>azı kimseler, Kur'ân konusunda kendilerini doğruya iletebilecek birini bulamayarak, pekâlâ, onu başkasıyla karıştırabilirler. Böyle bir durumda ise bizden, kendilerine Kur'ân'ı yazmamızı istediklerinde, onunla birlikte Kur'ân olmayan şeyleri yazmamız caiz olmayacaktır.

Şu halde sünnetin yazılabileceğine dair verilen izni, karıştırılma endişesinin bulunmamasıyla kayıtlamak gerekmektedir. Bu nedenle İmam Suyûtî, (911/1505) bu görüşü destekleyerek şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v), sünnetin, Kur'ân'la karıştırılma endişesi bulunduğu sürece yazılmasını yasaklamış, bundan emin olunduğu vakit ise yazıma izin vermiştir. Bu durumda, yasaklamaya dair emir nes-hedilmiştir."[621] Aynı ifadeleri, Nevevî'nin (676/1277), Müslim Şer-/u'nde de görmek mümkündür.[622]
İbn Hacer de (852/1448) yasaklamanın daha önce vuku bulduğunu, karışıklıktan emin olunduğunda ise sünnetin yazımına izin verildiğini, bunun da ilk emri neshettiğini söylemiştir.[623]

ibn Hacer'in sözlerinden, burada bir nesh olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü onun sözünden, yasaklamanın evvel olup Kur'ân'a karışma endişesi bulunsun-bulunmasın, her iki durumda da yasağın geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak daha sonra, karışıklık endişesi ortadan kalktığında, sünnetin yazımına izin verilmesi, daha önceki yasağı ortadan kaldırmıştır. Ancak karıştırma endişesi bulunduğu sürece, yazım yasağının devam ettiği bilinmelidir.

Suyûtî ve İmam Nevevî'nin sözlerine gelince, bunlardan nes-holduğunu anlamak mümkün değildir. Çünkü ilk zamanlarda getirilen yasaklama, sünnetle Kur'ân'ın karışma endişesi bulunduğu takdirdedir. İzin ise bu endişenin bulunmadığı durumlara hastır. Bu nedenle iznin, nehyi ortadan kaldırması sözkonusu olamaz. Zira her ikisi, aynı noktada ve aynı durumda vârid olmamıştır. Bilakis, her biri, ayrı bir durum ve ayrı bir illetten doğmuştur. Dolayısıyla her birinin kıyamete kadar hükümleri müstakil olarak devam edecektir. Karıştırma endişesinin bulunduğu durumlarda yasak devreye girecek, bulunmadığı zamanlarda ise izin tahakkuk edecektir. Buna göre neshten bahsetmek tutarlı değildir.

Ancak burada, şu ileri sürülebilir: "Sünnetin yazımının yasaklanması, Kur'ân'ın İslâm ümmeti tarafından iyice özümsenip diğer unsurlardan ayırabilecekleri durumun oluşmamasından dolayı meydana gelebilecek bir karışıklık endişesinin varolduğu döneme hastır. Yazıma izin verildikten sonra kıyamete kadar Kur'ân'ın tevatür derecesine ulaşması ve ümmetin, onu tamamıyla ayırtedebilecek bir niteliğe kavuşması nedeniyle böyle bir karışıklık korkusu sözkonusu olamaz. Eğer birisinin, böyle bir karıştırmaya mâruz kaldığını farzetsek bile, onu bu konuda aydınlatıp irşâd edecek pek çok kimseye müracaat etme imkânına sahip olduğundan dolayı âyetle hadisi birbirine karıştırmaktan emin olacaktır. Yasaklamaya neden olan illet orta-dan kalktığı, iznin verildiği tarihten itibaren bir daha ortaya çıkması sözkonusu olmadığı için yasaklama sona ermiş demektir, işte bu da nesh demektir."

Bu anlayışta, tenkide açık yönler mevcuttur. Zira ileriye sürdükleri sözlerin doğru olduğu farzedilse bile iznin, yasaklamayı neshe ttiği söylenemez. Burada söylenebilecek şey şudur: İlletin sona ermesi ve sonra bir daha ortaya çıkmamasından dolayı hükmün bu illetle ilgisi sonra ermiştir. Buna da nesh denilemez. Çünkü nesh, şer'î bir hükmün, yine şer'î bir hitab (ve nass)la ortadan kaldırılmasıdır.

Bir başka ihtilaflı nokta da daha önce bahsettiğimiz gibi; İslâm'a yeni giren kimselerle ilgili konuda ortaya çıkmaktadır.
Nesh olayını, yalnızca İbn Kuteybe (276/889), Hattâbî (388/998) ve İbn Hacetin (852/1448) sözlerinden anlamak mümkündür. Bunlara daha evvel temas etmiştik. Şu kadar var ki, ilk ikisinin sözlerinde nesh olayı, hem karışıklık endişesinin var olduğu ve hem de bundan emin bulunulduğu durumları kapsamaktadır. İbn Ha-cer'in görüşüne göreyse sadece güven hâlindeki yasağa hastır. Âlimlerin çoğunluğu, nesh görüşünü benimsemişlerdir. Müteahhi-rûndan bazı âlimler de bu kanaattedir.[624] Aslında, burada herhangi bir nesh sözkonusu değildir. Sünnetle Kur'ân'ı karıştırma endişesi olunca nehiy, bu ortadan kalkınca izin devreye girmektedir. Ne zaman böyle bir korku ortaya çıkarsa yasak, korku ortadan kalkarsa izin sözkonusu olmaktadır. Zira neshi, iki ayrı durumu (ve hükmü), birleştirme imkânı bulunmadığı hâllerde kabul etmemiz gerekmektedir. Burada ise yasağı endişe hâline, izni de böyle bir endişeden emin olunduğu duruma tahsis etmekle aralarını telif (cem) imkânımız vardır. Bu da gayet mâkuldür. Öyleyse, bizi nesh görüşüne zorlayan nedir?

Sonra, daha evvel geçtiği üzere bu husustaki emirleri birtakım şahıs, sahife ve zamanlara tahsis yoluna gitmenin de bir anlamı yoktur. Bilakis, yasaklamanın sözkonusu olduğu durum, karıştırmanın olabileceği her durumdur. Bunun, Kur'ân'ın sünnetle biraraya (aynı sayfaya) veya müstakil olarak yazılmasından doğabilecek bir karışıklık olması ile vahiy kâtipleri ya da başka yazanlardan kaynaklanan bir karışıklık olması yahut da vahyin nazil olduğu dönem veya daha sonraki dönemlerde olması farketmez. Bu, sonucu değiştirmez. İzin ise hangi durum sözkonusu olursa olsun, karıştırma endişesinden emin olunduğu dönemde geçerlidir.

Konunun başında sorulan sorunun ikinci şıkkına verilecek cevabımız şudur: Hadislerin yazılmasının yas aklanma siyi a ilgili emrin, bu husustaki izne ilişkin emri neshetmesi, üç

nedenden dolayı doğru olamaz:
1- Müsaadenin, yasaklamayı neshettiği yolundaki görüşü iptal sadedinde zikrettiklerimiz, bunu göstermektedir. Orada belirttiğimiz gibi nesh görüşüne, ancak birbiri ile çelişen iki delilin arasını bulma imkânı olmadığı zamanlarda gidilebilir. Burada ise delillerin arasını bulmak mümkündür. Bu nedenle birinin diğerini neshettiği doğru olamaz. .
2- Yazıma müsaade eden hadisler, daha sonra vârid olmuşlar: dır. Ebû Şah hadisi, Rasûlullah (s.a.v)'m vefatına yakın, Mekke'nin fethi yılında vuku bulmuştur. Ebû Hureyre'nin, Abdullah b. Amr'la kendisi arasında mukayeseyi içeren rivayeti de daha sonraki dönemlere aittir. Çünkü Ebû Hureyre'nin (r.a) müslüman oluşu, son zamanlara rastlar. Bu da onun müslüman olduğu vakit, Abdullah b. Amr'ın hadisleri yazdığına delâlet eder. Rasûlullah (s.a.v)'ın, ümmeti sapıtmaması için onlara bir şeyler yazdırma arzusu da O'nun sekerât hâlinde vuku bulmuştur. Ebû Said el-Hudrî rivayetinin, özellikle Rasûlullah (s.a.v)'m yazmaya teşebbüsü ile ilgili rivayet başta olmak üzere, zaman bakımından bütün rivayetlerden sonra yukû bulması uzak bir ihtimaldir. Sonra olsaydı, Sahâbe'nin mutlaka bundan haberi olurdu.
3- Sahabe ve Tabiîn asrından sonra İslâm ümmeti, yazmaya izin verilip bunun mübâh olduğunda ve iznin, yasaklamadan sonra vuku bulduğunda icmâ etmişlerdir. Sahabe asrından sonra oluşan İslâm ümmetinin bu icmâı, tevâtüren sabit olmuştur.[625] Hatta asrımızda yasaklamanın, izni neshettiği görüşünü savunanlar bile eserlerinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerine çokça yer vermektedirler.

Sünnetin Sahabe Devrinde Yazımı ve Tedvini

Şayet: "Rasûlullah (s.a.v)'ın vefatından sonra, Sahabe ve Tâbiîn'in tutumuna bakmak lâzım. Zira onlar, sünneti yazıp tedvin etmekten kaçınmışlar, başkalarını da bundan menetmişlerdir. Hatta yazdıklarını alıp yakmışlardır. Bunu yaparken de Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetin yazımını yasaklamasıyla ilgili hadisleri delil getirmişlerdir. Bütün bunlar, sünnetin hüccet olmadığına, Rasûlul-lah'ın getirdiği yasağın, izinden sonra olup onu neshettiğine bir delil teşkil etmez mi? Aksi takdirde onların, iznin gereği hareket etmeleri gerekmez miydi?" denilecek olursa, şöyle cevap veririz: Sahâbe'yi bu konuda bir bütün olarak değerlendirmeye tâbi tutmak gerekir. Hepsi, yukarıda geçtiği gibi davranmıyorlardı.[626] Onların pek çoğu, yazıya cevaz veriyor, yazılı sünnetleri yanlarında muhafaza ediyor, bir kısmı da bilfiil yazıyordu.[627]

İşte bu konudaki vârid olan haberler:
Hz. Ebû Bekir (r.a), Enes'i (r.a) Bahreyn'e zekât görevlisi olarak gönderirken onlara şöyle yazmıştır: "Bunlar, Rasûlullah (s.a.v)'ın bütün müslümanlara vecibe kıldığı zekât farizalarıdır. Onları, Rasûlü'he Allah Teâlâ emretmiştir. Müslümanlardan kim onu uygun, usûl ve miktarda isterse, onu versinler; kim de daha fazlasını taleb ederse, o takdirde vermesinler."[628]

İbn Abdilberr, Abdülmelik b. Süfyan'm, amcası kanalıyla Hz. Ömer'in: "İlmi yazıyla kaydediniz," dediğini rivayet etmiştir. Bunu, Hâkim ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. Yine İbn Abdilberr, benzeri bir rivayeti Yahya b. Kesir tarikiyle, İbn Abbas'tan nakletmiştir.[629]

İbn Abdilberr, İbn Abbas'ın (r.h), Harun b. Antere'nin babasına yazı için müsaade verdiğini rivayet etmiştir. Ayrıca Said b. Cü-beyr'in, İbn Abbas'la birlikteyken ondan işittiği hadisleri, binitinin üzerinde yazdığını, indikten sonra da yazdıklarını çoğalttığını rivayet etmiştir.[630]
İmam Müslim ise İbn Ebî Müleyke'nin şu sözüne yer vermiştir: "İbn Abbas'a, bana bazı şeyleri yazıvermesi için bir mektup gönderdim. Bu arada bazı şeyleri de gizli tutmasını istedim. O da (hakkımda): 'Samimi bir çocuktur. Ben, onun adına çok şeyleri seçiyor, bazılarını da kendisinden gizliyorum,' demiş. (Râvi diyor ki): ibn Abbas, Hz. Ali'nin mahkeme kararlarını istedi ve onlardan bazı şeyler yazmaya başladı. Bu arada öyle şeylere rastlıyordu ki, onları okudukça: 'Allah'a yemin olsun ki, bu hükmü Ali vermemiştir. Onun bu hükmü verebilmesi için ancak sapıtmış olması gerekir,' diyordu."[631]

Yine Müslim, Süfyan b. Uyeyne tarikiyle, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas'a, Hz. Ali'nin mahkeme kararları getirilmişti. O, onlardan (Süfyan dirseğini işaret ederek) şu kadarı hariç, hepsini imha etti.'[632]
İmam Ahmed, Kaka b. Hâkim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdülaziz b. Mervan, İbn Ömer'e bir mektup yollayarak, ne ihtiyacı varsa, kendisine bildirmesini söyledi. İbn Ömer de (r.a) cevaben ona: 'Rasûlullah (s.a.v), veren el, alan elden daha hayırlıdır, infâka kendi ehlinden başka, buyurdu. Ben, senden herhangi birşey istemiyorum. Ama senin vasıtanla Allah'ın bana vereceği rızkı da reddetmek istemem,' diye yazdı."[633]

İbn Hacer (852/1448), Fethu'l-Bâri adlı eserinde şöyle demektedir: Ebû Kasım b. Mende'nin Kitâbu'l-Vasıyye'sinde, Buhârî'nin, Ebû Abdurrahman el-Hubulî'ye kadar uzanan sahih bir isnadla zikrettiği şu rivayete rastladım: Ebû Abdurrahman, Abdullah'a, içerisinde hadis yazılı olan bir kitap getirmiş ve: "Şu kitabı incele. Bildiğin hadisler kalsın, bilmediklerini oradan sil," demiştir. Buradaki Abdullah'ın, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah olması muhtemeldir. Çünkü el-Hubulî, ondan hadis işitmiştir. Onun, Amr b. el-Âs'm oğlu olması da muhtemeldir. Zira el-Hubulî, ondan yaptığı rivayetlerle meşhur olmuştur.

İbn Abdilberr, Mücâhid'den gelen şu rivayete yer vermiştir: "Abdullah b. Amr şöyle dedi: Beni yaşamaya teşvik eden iki şey var: Bunlardan birisi 'es-Sâdıka' diğeri de 'el-Veht'tir. 'es-Sâdıka', Rasûlullah'tan yazdığım hadisleri muhtevidir; (el-Veht' ise Amr b. As'ın bana tasadduk ettiği arazidir."[634]
Yine ibn Abdilberr, Fudayl b. Hasen b. Amr b. Ümeyyejed-Damrî'nin babasından naklen şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebû Hureyre'nin yanında bir hadis zikrettim; onu reddeti. 'Bu hadisi senden işittim!' dedim. 'Eğer onu benden işittiysen mutlaka yanımda yazılı olması gerekir,' dedi. Elimden tutup, beni evine kadar götürdü. Bize, Rasûlullah'ın hadisleri yazılı olan pek çok kitap gösterdi. İçlerinde bu hadisi de buldu ve: 'Eğer bu hadisi ben rivayet ettiysem, mutlaka yanımda yazılıdır, diye söylememiş miydim1? ' dedi."[635]

İbn Hacer de benzeri bir rivayete yer vermiştir. îbn Abdil-berr, Ebû Hureyre'nin bu rivayetinin, daha Önce geçen ve kendisinin yazmayıp Abdullah b. Amr'ın yazmış olduğu yolundaki rivâyetiyle çelişki arzettiğini, evvelki rivayetin nakil bakımından daha sahih olduğunu söylemiştir.[636]

İbn Hacer ise şöyle demektedir: "Bu rivayet, daha önce geçen Abdullah b. Amr'ın yazıp da kendisinin yazmadığı şeklindeki rivayetle çelişki arzetmez. Çünkü aralarını bulma ve birleştirme imkânı mevcuttur. Şöyle ki; Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a.v) zamanında hadisleri yazmazken daha sonra yazmaya başlamış olabilir. Kaldı ki, hadislerin yazılı olarak yanında bulunması, onları kendisinin yazdığı anlamına gelmez. Çünkü (daha önce) yazmadığı bilinmektedir. Bu durumda, yanındaki yazılı hadislerin başkaları tarafından kaleme alındığı ortaya çıkmaktadır."

îbn Abdilberr, Beşir b. Nehilen'in de şöyle dediğini nakleder: "Ben, Ebû Hureyre'den işittiklerimi yazardım. Ondan ayrılaca-ğım vakit, yazdıklarımı getirdim ve kendisine: 'Bunları senden işittim, ne dersin?' dedim. O da baktı ve onayladı."[637]

İmam Müslim, Enes b. Mâlik'in de içinde bulunduğu bir se-nedle, Mahmûd b. er-Râbf nin, Itbân b. Mâlik'ten şunu naklettiğini haber vermiştir: Medine'ye gelmiştim; Itbân ile karşılaştım. "Senin bir hadisini işittim. O neydi?" dedim. Şöyle anlattı: "Gözlerimden rahatsızlanmıştım. Rasûlullah (s.a.v)'a haber gönderdim ve evime teşrif edip namaz kılmasını, namaz kıldığı yeri, kendime namazgah edinmek istediğimi söyledim. Rasûlullah (s.a.v) da bir grup ashâbıyla birlikte geldi. Kendisi bir köşede namaz kılarken ashabı da kendi aralarında konuşuyorlardı. En fazla Mâlik b. Düh-şum'dan bahsettiler (Onda münafiklık sıfatları görüyorlardı). Peygamber (s.a.v)'in ona beddua etmesini ve bu sebeple onun helak olmasını istediler. Bu arada Rasûlullah (s.a.v), namazını bitirdi ve: 'O, Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet etmiyor mu?' diye sordu. Ashâb: 'Evet, bunu söylüyor, ama kalbiyle ona inanmıyor,' dediler. Rasûlullah (s.a.v): 'Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet getiren hiç kimse, Cehenneme girmeyecek ve onu tatmayacaktır,' buyurdu." Enes (r.a), demiştir ki: "Bu hadis, benim çok hoşuma gittiği için oğluma yazmasını söyledim; o da yazdı."[638]

İbn Abdilberr, Sümâme'den, Enes (r.a)'in: "'Yavrularım! İlmi yazıyla kaydedin," dediğini rivayet etmiştir. Aynı haberi, Hâkim de kaydetmiştir.[639]
ibn Abdilberr, bu konuda ayrıca şu rivayetlere yer vermiştir:
Râbi b. Sa'd: "Câbir'i, İbn Sahafin yanında (elindeki) levhalara bir şeyler yazarken gördüm," demiştir.
Abdullah b. Huneys de: "(Bazı hadisçileri), el-Berâ'nın yanında, ellerinde kalmış, hadis yazarken gördüm," demiştir.
Ma'n b. İsâ (198/814), şöyle demiştir: 'Abdullah b. Mesudun (r.a) oğlu Abdullah, bana bir kitap gösterdi ve onu babasının yazdığına yemin etti."
Hasan b. Câbir de: "Ebû Umâme'ye, ilmin (hadisin) yazılmasında bir mahzur olup olmadığını sordum; bir sakınca olmadığını söyledi," demiştir.
Hişam b. Urve (146/763) anlatır: Harre günü babam (Zübeyr b. Awam)'ın kitapları yandığında şöyle söyleniyordu: "Keşke bütün malım ve ehlim gitseydi de kitaplarım yanımda kalsaydı!"

Serî b. Yahya demiştir ki: 'Hasan el-Basrî, ilmin (hadislerin) yazılmasında bir beis görmezdi. Tefsirini imlâ ettirir ve bizzat kendisi de yazardı."
A'meş (148/765) nakleder: Hasan el-Basrî dedi ki: "Bizim elimizden hiç düşürmediğimiz ve korunması için bizden sonrakilere tavsiye ettiğimiz birçok yazılı kitabımız vardır."
ibrahim en-Nehâî, "Atrâftürü kitapların yazılmasında bir beis yoktur," demiştir.[640]
Efû Kirânî, Dahhak'm: "Bir şey duyduğun vakit, duvara bile olsa onu yaz," dediğini, Hasen b. ÂkiTin de: "Dahhak, bana haccın menâsikini imlâ ettirdi," dediğini rivayet etmiştir.
Ebû Kılâbe er-Rakkâşî: 'Yazmak, bana unutmaktan daha sevimlidir," demiştir.
Ebu'l-Melîh, demiştir ki: "Bazıları benim yazmamı ayıplıyorlar. Halbuki Allah Teâlâ: 'Onların ilmi, Rabbimin katında bir kitapta yazılıdır. Rabbim hata etmez ve unutmaz,'[641] buyurmaktadır," Haberi, Suyûtî de Tedrtbur-Râvi adlı eserinde zikretmiştir.[642]

Abdurrahman b. Hermele de demiştir ki: "Ben, hafizası zayıf birisiydim. Said b. Müseyyeb, bana yazmam için ruhsat verdi/'
İmam Mâlik de Yahya b. Said'in: "Her işittiğimi yazmam, bana, malımı^ bir misli daha fazlalaşmasından çok daha sevimlidir," dediğini haber vermiştir.
Sevâde b. Hayyan da Muâviye b. Kurra'mn: "İlmi yazmayan kimseyi, âlim salmayın,"dediğini nakletmiştir.
Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad, babasının şöyle dediğini haber vermiştir: "Biz, yalnızca helâl ve harama dair rivayetleri yazardık. İbn Şihab ise her işittiğini yazardı. Kendisine ihtiyaç hissedildiğini görünce onun, insanların en âlimi olduğunu anladım."

ed-Derâverdî de şöyle demiştir: "İlmi (hadisleri) ilk tedvin eden ve yazan İbn Şihab'dır. İmam Mâlik de aynısını söylemiştir. Ma'mer ise Zührî'nin şu sözünü nakletmiştir: Emirler (idareciler) zorlayıncaya kadar biz, ilmin (hadislerin) yazılmasını hoş karşılamıyorduk. Sonra müslümanlardan hiç kimsenin bunu yapmasına mâni olmamamız gerektiğini anladık."
Eyyûb b. Ebî Temîme de Zührî'nin (124/742) şu sözünü nakletmiştir: "İdareciler, benden hadisleri yazmamı istediler. Ben de yazdım. Onların bu isteklerini yapınca başkalarına da yazmamaktan haya ettim."
Ma'mer, Salih b. Keysan'm şu sözünü nakletmiştir: "İbn Şi-hab'la birlikte ilim öğreniyorduk. Bir gün sünnetleri yazmaya karar verdik ve Rasûlullah (s.a.v)'tan nakledilen hadislerden işittiklerimizi yazdık. Sonra o: 'Sahabe'den gelenleri de yaz,' dedi. Ben: 'Hayır, olmaz. Çünkü onlar, sünnet değildir,' dedim. O: 'Hayır, onlar da sünnet sayılır,' dedi ve yazmaya devanı etti. Ben ise yazmadım. O kazandı; ben ise kaybettim."
Hâlid b. Nizar şöyle demiştir: "Hişam b. Abdülmelik,
Zührî'nin rivayetlerini yazmak üzere iki tane kâtip tuttu, bir sene boyunca yazdılar."
Ma'mer de şöyle demiştir: "Yahya b. Kesir, bana bazı hadisler zikretti ve 'falanca hadisleri bana yazıver/' dedi. 'İlmin yazılmasını kerih görmüyor musunuz1?' diye sorunca: 'Yaz; çünkü yazmasan ilmi kaybedersin veya onda yetersiz kalırsın,' dedi."
Amir eş-Şa'bî de:'Yazı, ilmin kaydıdır," demiştir.

Vehb. b. Cerîr ise Şu'be'nin kendilerine bir hadis rivayet ettiğini ve onu yanındaki bir sahifede bulmuş olduğunu nakletmiştir.
Şehâbe de şöyle demiştir: Şu'be derdi ki: "Benim hadisleri arka arkaya sıralayıp zikrettiğimi gördüğünüz vakit, bilin ki ben, onları bir kitaptan ezberlemişimdir."
Süleyman b. Mûsâ da der ki: "Bir âlim üç tür kimsenin önünde oturup ilim anlatır:
1- Her işittiğini alan kimse. Bu, gece vakti odun toplayan gibidir.
2- Yazmayıp, yalnızca dinlemekle yetinen kimse. Buna, (sadece) âlimin meclisinde bulunan kişi denilir.
3- Duyduğu rivayetleri seçen kimse. İşte bu, (âlimi dinleyenlerin) en hayırlısıdır."
Bir başka seferinde de: "İşte o, esas âlimdir," demiştir.
Süfyan ise şunu nakleder: "Bazı idareciler, İbn Şübrüme'ye:
'Rasûlullah (s.a.v)'a isnad ederek bize rivayet ettiğin bu hadislerin durumu nedir, onları nereden naklediyorsunuz?' dediklerinde: Yanımızda bulunan bir kitaptan naklediyoruz,' demiştir."

Hatim el-Fakih, şöyle demiştir: Süfyan es-Sevrî'nin şöyle dediğini işittim: "Hadisleri üç şey için yazmayı severim: Bazı hadisleri dinde amel etmek için yazarım. Bazılarının hadisini de sadece yazarım; onu ne bir kenara atar, ne de din edinirim. Bir de zayıf hadis vardır; onu tanımak hoşuma gider, fakat onunla pek ilgilenmem."
Hâlid b. Hibaş el-Bağdâdî de şunu nakleder: "Mâlik b. Enes'e veda ediyordum. 'Ey Ebâ Abdullah, bana ne tavsiye edersiniz?' dedim. Hazret: 'Gizli ve aşikar, her hâlinde Allah'tan kork. Müslümanlara nasihat et. Ehlini bulduğun zaman da ilmi yaz,' dedi."
Ishak b. Mansur, der ki: Ahmed b. Hanbel'e: "İlmin (hadislerin) yazılmasını kimler kerih görüyor?" diye sordum. Hazret: "Bir kısım âlimler bunu kerih görürken, bazısı da buna ruhsat vermiştir," dedi. Ben: "Eğer ilim, yazılmamış olsaydı, kaybolup gitmez miydi?" dedim. "Evet, ilim yazılmasaydı, şimdi hâlimiz ne olurdu bilmem," dedi.
İshak b. Mansur, demiştir ki: "Aynı soruyu İshak b. Rake-veyh'e sordum. O da aynen, Ahmed b. Hanbel gibi cevap verdi."
Ebû Zûr'a da Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Mâin'in: "Hadisleri yazmayan bir kimsenin hata yapmayacağından emin oluna-maz," dediklerini haber vermiştir.
er-Riyâşî, Halil b. Ahmed'in: "Yazdıklarını Beytu'l-Mâl kabul et, ezberlediklerini de nafaka." dediğini nakletmiş tir.

Müberrid de Halil'in: "İşittiğim herşeyi yazdım. Yazdığımı da ezberledim. Ezberlediğim herşeyin de mutlaka faydasını gördüm," dediğini rivayet etmiştir.[643]

Sahâbe'nin Sünnetin Yazımı Konusundaki Tutumlarının Değerlendirilmesi

Bazı sahabelerin hadislerin yazımı konusundaki uygulamasını bir delil kabul etsek bile bu, asla sünnetin hüccet olamayacağı anlamına gelmez. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetin yazılmasını nehyetmesiyle ilgili hadisi değerlendirirken ifade ve izah ettiğimiz gibi o emrin mecrası ve mânâsı, muhaliflerin anladığı gibi değildir. Bu nehiy, sünnetin delil olmadığını göstermez ve yazı, hüccet olmanın zarurî bir şartı değildir. Burada Sahâbe'yi sünneti yazmaktan alıkoyan başka sebepler de vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Önce şunu hatırlatalım: Bazı sahabelerin hadisleri yazmaktan kaçınması, yasaklamanın izinden sonra olduğuna ve onu neshettiği-ne dair bir delil olamaz. Çünkü Ibn Kuteybe ve Hattâbî'nin belirttiği gibi yasağın ve iznin bütün şahıs ve durumları kapsadığını söyleyecek olursak, o takdirde Sahâbe'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefatından sonra da önceki hâl üzere devam ettiklerini belirtmemiz gerekir. Onlar, Rasûlullah (s.a.v)'m müsaadesine muttali olamamış, önceki hükmün nesholunmayıp devam ettiğini zannetmişlerdir. Yoksa, yasağın izinden sonra olup, onu neshettiği şeklinde bir anlayışa sahip olmamışlardır. Böyle olsaydı onlardan sonraki neslin, yazmaya izin verildiği ve bunun mübâh olduğu konusunda icmâ etmemeleri gerekirdi.

Eğer yasak ve iznin herbirini, daha önce zikredilen hususlarla tahsis edenlerin görüşünü benimsersek, o takdirde yazmaktan kaçınan, başkalarını bundan meneden ve yazılı olan sahifeleri imha eden Sahabe ve Tabiîlerin, yazmaya engel teşkil eden unsurlardan herhangi birisi sebebiyle böyle yaptıklarını söylememiz gerekecektir. Bu sebepler, Kur'ân ve sünnetin yazılmasının karışıklığa yol açması, yazıya güvenilerek gevşekliğe düşülmesi, bunun sonucu olarak da ilim, fıkıh ve anlayışın kaybolması gibi nedenler olabilir.

Aynı şeyleri, sünnetin tedvin edilip tıpkı Kur'ân gibi bir kitapta toplanması konusunda da söyleyebiliriz. Kaldı ki tedvinin, hücciyye-tin şartlarından olduğu yolundaki görüş tamamen yanlıştır. Buna göre deriz ki: Eğer tedvin edilmeyiş, hücciyyete mâni bir unsur olsaydı Hz. Ebû Bekir ve Zeyd b. Sabit (r.h), ilk anda, Kur'ân'm cem edilmesinden kaçındıklarında, Kur'ân'ın hüccet olmadığı anlayışıyla böyle yapmışlardır, demek de doğru olurdu. Bu durum, her ikisi için de düşünülemez. Fakat durum şudur: Onlar, ilk anda Kur'ân'ın cem edilmesi fikrine yanaşmadılar. Çünkü Rasûlullah (s.a.v), bunu yapmamış; yapılmasını da emretmemişti. Sonradan, maslahat ve hayrın Kur'ân'ın toplanıp yazılmasında olduğunu görünce, derhal onu gerçekleş tirmişlerdir.

Buhârî, İbn Şihab tarikiyle şunu nakleder: Zeyd b. Sabit
(r.a), demiştir ki: Yemâme savaşında pek çok hafiz sahabenin şehid edilmesi üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a), beni çağırttı. Vardığımda Ömer (r.a) de oradaydı. Ebû Bekir (r.a), bana: "Ömer geldi ve: 'Yemâme savaşında çok sayıda Kur'ân hafizı şehid oldu. Ben, diğer bölgelerde de hafizların yok olmasından ve bu sebeple, Kur'ân'ın ekseriyetinin kaybolmasından endişe ediyorum. Ben, Kur'ân'ın biraraya getirilmesini emretmenizi uygun görüyorum,' dedi. Ben de ona: 'Rasûlullah (s.a.v)'m yapmadığı bir işi biz nasıl yaparız ki?' dedim. Ömer: 'Allah'a yemin olsun ki, bu hayırlı bir iştir,3 diyerek ısrarla bana müracaatta bulundu. Sonunda Allah, benim de kalbimi Ömer'in görüşüne ısındırdı. Ben de onun gibi düşünmeye başladım," dedi.
Zeyd (r.a). diyor ki: Hz. Ebû Bekir (r.a), bana: "Sen genç ve akıllı birisisin. Hakkında kötü bir şey bilmiyoruz. Hem sen, daha önce Rasûlullah (s.a.v)'ın vahiy kâtipliğinde de bulunmuştun. Üzerinde Kur'ân yazılı olan parçaları araştır, onları biraraya getir," dedi. Allah'a yemin olsun ki; eğer bana, bir dağın yerini değiştirmek gibi bir görev verselerdi bu, Ebû Bekir'in (r.a), Kur'ân'ın toplama işini emretmesinden daha ağır gelmezdi.

Onlara: "RasûiuUah (s.a.v)'ın yapmadığı bir şeyi, nasıl olur da sizler yapmaya kalkışırsınız," dedim. Hz. Ebû Bekir: "Allah'a yemin olsun ki, bu çok hayırlı bir iştir," dedi ve bana bu konuda çok ısrar etti. Sonunda Allah, benim de kalbimi, o ikisinin kanaatine açtı ve yatıştırdı. Artık Kur'ân'ı cem edebilmek için üzerine âyet yazılmış hurma yaprağı, kemik, ince beyaz taş gibi yazı maddeleriyle, Kur'ân'ı ezbere bilenleri araştırıp âyetleri toplamaya başladım. Tevbe Sûresi'nin "Andolsun, içinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya uğramanız O'na ağır gelir."[644] âyetini yalnızca, Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin yanında bulabildim; başka kimsede bulamadım. Biraraya getirdiğim Mushaf, (tamamlandıktan sonra) ölünceye kadar, Hz. Ebû Bekir'in yanında kaldı. Sonra, hayatı boyunca Hz. Ömer'in yanında kaldı. Şehid edildikten sonra Mushaf, kızı Hz. Hafsa'ya intikal etti.[645] Bu rivayet, bir nassın tedvin edilmeyişinin onun hücciy-yetine olumsuz bir tesir etmediğinin en açık delilidir. Sünnetin tedvin edilmeyişinin daha başka sebepleri de vardır. Bunlara ileride değineceğiz.

Ayrıca Hz. Ömer'in, sünnetin tedvini ve onu bir kitapta toplama konusunda mütereddid olduğunu ve bu konuda ashâb ile istişarede bulunduğunu görüyoruz. Nitekim içlerinden bir kısmı, tedvin edilmesi yolunda fikir beyân etmişlerdir. Eğer tedvin edilmiş olmak, hücciyyetin bir şartı olsaydı, o takdirde Hz. Ömer'in tedvin konusundaki tereddüdünün, sünnetin hüccet olup olmadığı tereddüdünden kaynaklandığını söylemek gerekir. Bunu kim söyleyebilir?
Hz. Ömer'in, müslüman oluşundan itibaren, hilâfeti zamanında tedvin konusu ortaya çıkıncaya kadar geçen uzun zaman boyunca, sünnetin hücciyyetinden tereddüt ettiğini söylemek asla mümkün değildir. Çünkü o, çok daha basit meselelerde Rasûlullah'ın hükmünün ne olduğunu öğrenmeye büyük özen gösterirdi. Bu durumda, onunla ilgili olarak iki şey söylenebilir: O, ya sünnetin hüccet olduğu görüşündeydi yahut bu kanaatte değildi. Ama her halükârda, tedvin konusundaki tereddüdü, sünnetin hüccet oluşundaki tereddüdünden kaynaklanmış olamaz. Ancak bu tereddüt, sünnet konusunda araştırmaya sevkeden diğer sebeplerden ortaya çıkmış olabilir.
Bazı sahabelerin tedvinden kaçınmaları veya tedvin edilmiş bulunan sahifeleri yakmaları konusunda ise iki sebep zikredilebilir:
1- Bu kimseler, son derece muttaki ve verâ sahibi kimselerdi.
Bu nedenle, kendilerinden sonra bazı kimselerin, onların tedvin etmiş olduğu hadislerle amel etmesinden endişe etmişlerdir. Bunun sebebi ise hadisi kendilerine rivayet eden şahsın, zahiren sika görünmekle beraber, aslında yalancı olması ihtimali veya hafızası kuvvetli gibi görünmekle birlikte, gerçekte zayıf olması yahut da bizzat kendilerinin RasûiuUah (s.a.v)'tan işittikleri hadislerde hata yapmaları ihtimalidir.
Nitekim Hz. Ebû Bekir'in (r.a), tedvin ettiği hadis sahifelerini niçin yaktığını, Hz. Aişe'ye izah ederken söyledikleri şu sözler, bunu göstermektedir: "Onlar senin yanındayken ölüp gitmekten korktum. Ola ki, içerisinde kendisine güvenip sika zannettiğim bir zâtın rivayetleri bulunur da aslında rivayet ettiği hadisler, bana naklettiği gibi olmayabilir. Fakat sorumluluğu ben üzerime almış olurum."
Başka bir rivayette ise şöyle söylemiştir: "Size birtakım hadisler rivayet ettim. Kimbilir, belki de onları, RasûiuUah (s.a.v)'tan kelimesi kelimesine işitmemiş olabilirim,"[646]

2- Kur'ân'da olduğu gibi Sahâbe'den bir kişinin yahut iki, on veya yüz tanesinin, RasûiuUah (s.a.v)'tan sâdır olan herşeyi bir kitapta toplama imkânları yoktur. Çünkü bütün risâleti boyunca, her an RasûiuUah (s.a.v)'la beraber olan birini bulmak da mümkün değildir. Bunun bulunabileceği farzedilse bile bu sefer de her işittiğim ezberlemesi, onları hatırlaması ve tedvin etmesi imkân dahilinde değildir. Yine içlerinden belli sayıda kimsenin, sırayla, nöbetleşe RasûiuUah (s.a.v)'ın yanında bulunmaları, ve O'ndan sâdır olan herşeyi hafızalarına almaları da mümkün gözükmemektedir. Bazen içlerinden birisi, belli bir vakit Rasûlullah'la yalnız kalmış ve bu arada başkalarının muttali olamadığı bazı şeyleri müşahede etmiş ve işitmiş olabilir.

Bu itibarla, Sahâbe'den her birinin, diğerlerinin sahip olmadığı sünnet bilgisine sahip olduğunu bilmek gerekir. Ne kadar yetki verilirse verilsin, hiçbir kimsenin, RasûiuUah (s.a.v)'ın vefatından sonra sayılan yüzhinleri bulan Sahâbe'yi biraraya toplayarak onlardan bildikleri ve yazdıkları bütün sünneti Öğrenmeleri mümkün değildir.[647]
Sahabe, buna muktedir olmadıklarını anlayınca kendilerinden sonra gelenlerin, aynen Kur'ân'da olduğu gibi, onların bütün güçlerini sarfederek, sünnetin tamamını bir kitap hâline getirdikleri inancına düşerler korkusuyla, tedvin işinden kaçınmışlardır. Bu nedenle, daha önce yazılmış olanları da yakmışlardır. Ayrıca sözlü rivâyetlerin sünnet olmadığı inancına kapılıp çelişki hâlinde tedvin edilmiş bulunanları, sözlü rivayetlere tercih ederler endişesini de taşımışlardır. Halbuki böyle bir durumda sözlü rivayet, tedvin edileni neshet-miş de olabilir. O zaman, şer'î hükümlerin büyük bir kısmının kaybolması tehlikesiyle karşı karşıya kalınmış olurdu.

Sünneti tedvin edenlerin, -özellikle de Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (r.h) gibileri- Rasûlullah (s.a.v) ile uzun müddet beraber yaşamış ileri gelen sahabeler olduklarını düşünürsek sonraki müslüman-larm, sözkonusu inanca sahip olacakları aşikârdır. Hz. Ebû Bekir'in: "Benim bulamadığım hadisler kalmış olabilir. Bu nedenle de insanların: 'Eğer Rasûlullah (a.s) bunları söylemiş olsaydı, Ebû Bekir'in mutlaka ondan haberdar olması gerekirdi,' demelerinden korkuyorum," sözü de bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.
Fakat tedvin işini, Rasûlullah (s.a.v) ile uzun müddet birarada kalmadığı bilinen birisi yaptığı takdirde böyle bir endişe duymaya gerek kalmaz. Hele Zührî, Buhârî ve Müslim gibi bütün gayretim hadisleri toplayıp, tedvin etmeye sarfetmiş bir imamın, sünnetin tamamını biraraya getirme imkânına sahip olduğu hiç düşünülemez. Çünkü aradan uzun zaman geçmiş, İslâm toprakları genişlemiş, Sahâbe'nin pek çoğu vefat etmiş, Tabiîn ve onlardan sonrakiler alabildiğine çoğalmıştır. Öyle ki, Zührî (124/742) gibi bir tek kişinin, bütün bunlarla karşılaşması ve rivayetlerinin tamamını alması, ak-len imkân dahilinde görülmemektedir.

Sözkonusu ihtimal, bu kimseler için mevcut olmayınca, doğal olarak, onların ve benzerlerinin, sünneti tedvin etmelerinde de bir sakınca kalmamaktadır. Bilakis, aradan uzun zaman geçmesi, güvenilir râvilerin vefat etmesi ve ezberleme melekesinin zayıflaması nedeniyle tedvin işi, zaruret hâline gelmiş olmaktadır.
Çünkü bir taraftan Acemler, Araplara karışmış, medeniyetleri Araplar arasında yayılmıştır. Bunun sonucu olarak pek çoğu yazı öğrenmiş ve hafızaya güvenen evvelki tabiatlarından sıyrılmışlardır. Ote yandan mezheplerin çoğalıp fırkaların yayılması, zındık ve mül-hidlerin ortalığı kaplaması sonucu, Hz. Peygamber (s.a.v)'e uydurma hadis isnadı o kadar çoğalmıştır ki, artık Rasûlullah'tan sâdır olduğu bilinen hadislerin, güvenilir ve tenkitçi âlimler tarafından yazılıp tedvin edilmesi bir zaruret hâline gelmiştir. Ancak bu şekilde, sahih olanla olmayanları birbirinden ayırmak mümkün olabilmiştir.

İbn Hacer (855/1448), Fethu'l-Bâri adlı eserinin mukaddimesinde şöyle demektedir: "Hadislerin, Sahabe ve Tabiîn büyükleri zamanında, Câmî türünden eserlerde toplanıp tertip edilmediği bilinmelidir. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, İslâm'ın ilk devirlerinde hadislerin Kur'ân'la karıştırılması endişesinden dolayı tedvin işinin, Sahâbe'ye yasaklanmış olmasıdır. İkincisi ise Sahâbe'nin kıvrak zekâ ve kuvvetli ezberleme gücüne sahip olması ve çoğunun yazı yazmayı bilmemesidir. Sonraları, Tabiîn asrının sonlarına doğru âlimler, muhtelif şehir merkezlerine dağıldı. Bu arada Haricî, Râfizî ve kaderi inkâr eden gruplardan pek çok bid'atlar yayıldı. Bu sebeple hadislerin, tedvin edilip kitap hâline getirilmesi zarureti hâsıl oldu.[648]

Bundan dolayı Ömer b. Abdülaziz, vali ve âlimlere, hadisleri toplayıp tedvin etmelerini emretmiştir. Yazılmış olan nüshalardan da her şehre, birer tane göndermiştir.
Buhârî, ta'lik yoluyla naklettiği bir haberde şunları kaydeder: "Ömer b. Abdülaziz, Ebû Bekir b. Hazm'a bir mektup göndererek: 'Rasûlullah (s.a.v)'m hadislerini araştır ve yaz. Çünkü ben, âlimlerin vefat edip ilmin yok olmasından korkuyorum. Yalnızca Rasûlullah (s.a.vYın hadislerini kabul et. İlmi yayın. Bu maksatla ilim meclisleri oluşturun ki bilmeyenler de Öğrensinler. Zira ilim, gizli kaldığı zaman yok olur,' demiştir."[649] Haberi İmam Mâlik, Muvatta'da muhtasar olarak nakletmiştir.
el-Herevî de Zemmü'l-Kelâm adlı eserinde, Yahya b. Said vasıtasıyla, Abdullah b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sahabe ve Tabiîn, hadisleri yazmamışlardır. Zekâtla ilgili mektuplar ve az miktardaki hususlar dışında, hadisleri ezber yoluyla alıp, sözlü olarak nakletmişlerdir. Ne zaman ki, hadislerin yok olmasından korkuldu ve âlimler ölüp gitmeye başladı, o vakit Ömer b. Abdülaziz, Ebû Bekir b. Hazm'a bir mektup göndererek, sünnet ve hadisleri araştırıp yazmasını emretti."[650]
Ebû Nuaym (430/1038) ise Tarihu Isbahan adlı eserinde, bu haberi şöyle nakletmiştir: "Ömer b. Abdülaziz, İslâm beldelerindeki âlimlere mektuplar göndererek: 'Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerini araştırın ve onları toplayın,' diye emir verdi."[651]
Abdurrezzak (211/827), Musannefinde, İbn Vehb'in şöyle dediğini kaydetmiştir: İmam Mâlik'i işittim, şöyle diyordu: "Ömer b. Abdülaziz, şehir merkezlerine mektuplar göndererek onlara sünnet ve fıkıh hakkında bilgi verirdi. Medine'ye yazdığı mektuplarda ise daha evvelki tatbikatların nasıl olduğunu sorar ve yanlarındakilerle amel etmelerini isterdi. Bu arada Ebû Bekir b. Hazıria da bir mektup göndererek, sünnetleri toplamasını ve yazıp kendisine göndermesini istedi. İbn Hazm da (bulabildiği kadar) hadisleri bir kitapta topladı. Ne var ki, göndermeden evvel Ömer 6. Abdülaziz vefat etti."[652]

İbn Abdilberr, Zübeyr'in azadlı kölesi Sid b. Ziyâd'm şöyle dediğini nakleder: İbn Şihab ez-Zührî'yi, Said b. İbrahim'e şunları derken işittim: "Ömer 6. Abdülaziz, bize sünnetleri toplamamızı emretti. Biz de onları defterler hâlinde yazdık. O da valisi bulunan her beldeye bir defter gönderdi."[653]
İbn Hacer (852/1448) ise Fethu'l-Bâri'nin mukaddimesinde -daha evvel naklettiğimiz sözlerinden sonra- şöyle demektedir: "Hadisleri ilk defa cem edenler, Râbî b. Sabîh (160/776), Said b. Ebî Arübe (157'j'773) ve benzerleridir. Üçüncü tabakanın büyük âlimleri ahkâmı tedvin edinceye kadar hadis âlimleri, bütün babları aynı tarzda tasnif ediyorlardı. İmam Mâlik (1791795), el-Muvatta adlı eserini tasnif etti ve ona, Hicazlı hadis âlimlerinin kuvvetli olan rivayetlerini almaya itina gösterdi. Bu arada eserinde, Sahabe sözlerine, Tabiîn ve onlardan sonra gelenlerin söz ve fetvalarına da yer verdi. Mekke'de İbn Cüreyc (150/767), Şam'da el-Evzâî (159/775), Kûfe'de Süfyan es-Sevrî (161/777), Basra'da Hammad b. Dinar (165/781), ilk tasnif işini gerçekleştirenlerdir. Daha sonra, kendi asırlarındaki pek çok kimse, tedvin ve tasnif işleminde onları takip etmişlerdir. Bu iş, Rasûlullah (s.a.v)'ın hadislerinin biraraya getirilmesi gerektiği görüşüne sahip olan imamlar gelinceye yani hicrî ikinci asrın başlarına kadar devam etti.
Ubeydullah b. Mûsâ el-Abesî el-Kûfi, Müsedded b. Müser-hed el-Basrî (228/843), Esed b. Mûsâ el-Emevî, Mısır'a yerleşmiş olan Nuaym b. Hammad el-Huzâî (228 h.), bir

müsned tasnif etmişlerdir. Sonra gelen imamlar da onları takip etmişlerdir. Pek çok imam, topladıkları hadisleri 'Müsned' hâlinde[654] biraraya getirmişlerdir. Bunlara, Ahmed 6. Hanbel (241/855), Ishak b. Râheveyh (235/853), Osman b. Ebî Şeybe (239 h.) ve diğer seçkin hadisçileri örnek verebiliriz. Ebû Bekir b, Ebî Şeybe (235/849) gibi bazı hadisçiler ise[655] hadis ve haberleri müsned ve bablara göre birlikte tasnif etmişlerdir.

İmam Buhârî (256/869), bu musannefleri görüp tetkik etti. Onların sahih ve hasen rivayetlerin yanında, pek çok zayıf haberleri de ihtiva ettiğini, bu iki çeşit haberin birbirinden tefrik edilemeyeceğini farketti ve o vakit, sıhhatinden hiç kimsenin şüphe edemeyeceği sahih hadisleri toplamaya azmetti. Üstad Ishak b. Râheveyh'in (238/852) bu konudaki teşviki de kendisine güç, azmine şevk verdi. Bu büyük üstad, bir gün içlerinde Buhârî'nin de bulunduğu talebelerine: 'Keşke, Rasûlullah (s.a.v)'ın sahih sünnetlerini ihtiva eden muhtasar bir kitap meydana getirseniz ne güzel olur,' demişti. Buhârî (r.h): 'Bu söz kalbime yer etti ve el-Câmiu's-Sahih'i yazmaya başladım,' der."[656]

el-Kâsımî, Kavâidü't-Tahdis adlı eserinde (1332/1914) der ki: "İmam Suyûtî (911 /1505) ve hadisleri ilk cem eden kimselerin hepsi hicrî ikinci asırda yaşamışlardır. Hadis tedvininin başlangıcı ise hicrî birinci asrın başlarında, Ömer b. Abdülaziz'in (101/719) hilâfeti zamanına rastlar," demiştir. İbn Hacer (852/1448) de Fet-hu'l-Bâri'de aynı haberi zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ömer b. Abdülaziz'in emriyle, hadisleri ilk tedvin eden İbn Şihâb ez-Zührî'dir." Ebû Nuaym da (430/1038) aynı haberi nakletmiş tir.[657] İşte bu yüzden, Tabiîn asrından sonra, yazmanın ve sünneti tedvin etmenin mübâh olduğuna dair icmâ tahakkuk etmiştir. Hatta bazıları, bunun mendûb ve vâcib olduğu görüşündedirler.[658]

Kâd-ı lyâz (544/1149), demiştir ki: "İlmin (hadislerin) yazımı konusunda, Sahabe ve Tabiîn arasında pek çok ihtilâf vardı. Çoğu bunu uygun bulmazken, bazıları da caiz görüyorlardı. Daha sonra müslümanlar, bunun caiz olduğunda icmâ ettiler. Böylece, daha önce var olan ihtilâf ortadan kalktı."[659]
İbn Salâh (318/929), demiştir ki: "İlk devir müslümanları, hadislerin yazımı konusunda ihtilâf ettiler. İçlerinden bir kısmı, hadislerin ve ilmin yazımını uygun bulmayıp ezberlemeyi emrederlerken, bazısı da buna cevaz verdi. Sonradan bu ihtilâf ortadan kalktı ve müslümanlar, sünnetin yazılmasının caiz ve mübâh olduğunda icmâ ettiler. Eğer hadisler, kitaplarda tedvin edilmeseydi sonraki asırlarda kaybolup giderdi."[660]

İbn Hacer de (852/1448): "Selef âlimleri, hadislerin yazılıp yazılmayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Gerçi mesele daha sonra açıklığa kavuşmuş, hadisleri yazmanın caiz, hatta müstehâb olduğuna dair icmâ hâsıl olmuştur. Kaldı ki, hadisleri tebliğ ile yükümlü olup da onları unutma endişesi taşıyanların, yazmalarının vâcib olacağı gayet açıktır," am demiştir.

Sahâbe'nin Sünnetleri Rivayetten Kaçınmaları ve Bunu Yasaklamaları (Özel Durumlara Hastır)

Eğer: "Sahâbe'nin, sünnetin yazım ve tedvininden kaçınmalarının hikmeti anlaşılmıştır. Fakat sünneti rivayetten sakınmalarına ve onu yasaklamalarına ne denilecektir? Onların bu tutumu, sünneti hüccet görmediklerinin bir delili olamaz mı? Ayrıca sert hükümlerde delil olarak kullanılmaması için Şâri'in, onun nakledilmesini istemediğine muttali oldukları anlamına gelmez mi?" denilecek olursa, şöyle cevap veririz:
Sahâbe'nin, mutlak olarak hadis rivayetinden kaçındıklarım zannetmek doğru değildir. Bazı durumlarda hadis rivayetinden kaçınmış olmaları, sünnetin hüccet olmadığından kaynaklanmış değildir. Böyle düşünmek, nasıl doğru olabilir? Halbuki Rasûlullah (s.a.v), Sahâbe-i Kirâm'a, hadislerini rivayet etmelerini ve kendilerinden sonrakilere tebliğde6 bulunmalarını emretmiştir. Bu konudaki emirler, daha Önce geçmiştir. İbn Abbas'ın rivayetinde Efendimiz (s.a.v): "Sizler, hadisleri (benden) işitiyorsunuz. Sonrakiler de onları sizden duyup alacaklardır. Onlardan da daha sonrakiler alacaklardır."[661]

Sahâbe'nin hemen hepsinin, ister hadis rivayetinden kaçınan, ister bunu yasaklayan, isterse bunda bir beis görmeyenleri olsun, sünnete en çok sarılan ve daha sonra zikredeceğimiz türden bir mâni olmadıkça, sünnetin rivayetine ve tebliğine en çok özen gösteren kimseler olduğu tevâtüren bilinmektedir. Onlar, muarızlarına karşı sünnetle delil getirmişler, kendilerine de sünnetle karşı çıkıldığında, görüşlerinden dönerek ikna olmuşlardır. Yeni zuhur eden hadiseler karşısında, sünnete müracaat etmişler, başkalarım da onunla amele teşvik etmişlerdir. Böyle davranırlarken de hiç kimse, onlara yaptıklarının yanlış olduğunu söylememiştir.

İşte Hz. Ebû Bekir (r.a), Sakif gününde[662] Ensar'a karşı: "İmamlar Kureyş'tendir,"[663] hadisini delil getirmiş, onlar da ikna olmuşlardır.
Yine o, Hz. Fatma'ya karşı: "Biz, peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Geriye bıraktıklarımız sadakadır,"[664] hadisini delil getirmiş ve o da ikna olmuştur.
Yine Hz. Ebû Bekir, Muhammed b. Mesleme'nin rivâyetiyle te'kid ettikten sonra, ninenin mirastaki payı hususunda, Muğire'nin rivâyetiyle hüküm vermiştir. Zekâtlarını vermeyenlere karşı savaş ilan ettiği vakit, Hz. Ömer'in: "İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur, deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum,"[665] hadisiyle karşı çıkınca, "Maldaki hakkın alınması için (savaş) müstesna," ifadesiyle cevap vermiştir.
İşte Hz. Ömer (r.a), Hacerü'l-Esved'i öperken: vEğer Allah Rasûlünü, seni Öperken görmeseydim, ben de asla öpmezdim," demiştir.
Rasûlullah (s.a.v)'m minberinden insanlara: "Ameller niyetlere göredir,"[666] hadisini rivayet eden odur.
Yine o, Ebû Said'in sahih olduğuna şahidlik etmesi üzerine, Ebû Musa'nın (r.a), isti'zana dair rivayetini kabul etmiştir.

Ayrıca pek çok vesileyle: "Rasûlullah (a.s)'tan (herhangi bir konuda) bir şeyler bilen varsa onu getirsin," diyen de odur. Kadının, kocasının diyetine mirasçı olabilmesi, iskat-ı cenin meselesi ve daha evvel (ikinci bölümde) zikrettiğimiz diğer konulardaki, İmam Mâlik ve diğer hadisçilerin naklettiği rivayetler de burada misal verilebilir.
Bütün valilerine mektup göndererek: "Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi sünneti ve Arap dilini de öğreniniz," diyen yine Hz. Ömer'dir. "Rey'den sakınınız. Çünkü rey sahipleri, sünnetlerin düşmanıdırlar. Hadisler, onları sünnetleri ezberleyip öğrenmekten âciz bırakmıştır," diyen ve yine: "Hidâyetlerin en hayırlısı, Muhammed'in hidâyetidir," gerçeğini ifade eden, ayrıca: "İleride birtakım insanlar, Kur'ân'ın (herkesçe anlaşılması zor olan) müteşâbıhâtı ile karşınıza çıkacaktır. Onlara karşı sünnetlere tutunun. Zira sünnetleri iyi bilenler, Kur'ân'ı en iyi bilenlerdir,"[667] diyen de Hz. Ömer (r.a.)'dir.

Hz. Ali (r.a)'ye bakalım: O, demiştir ki: "Size, Rasûlullah'tan bir hadis rivayet edildiği zaman, (bir rivayete göre de hadis rivayet ettiğimde) Rasûlullah'ın (s.a.v) ondan daha nezih ve daha muttaki olduğunu bilin." Başka bir rivayette ise: "Rasûlullah'ın daha nezih, daha muttaki ve daha fazla hidâyet üzere olduğunu bilin."
Abdullah b. Mesud'u (r.a) ele alalım. (Dövme yaptıran bir kadına karşı): "Allah, dövme yapana ve yaptırana lanet etsin,"[668] hadisini delil getirmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde, Alkame şunları anlatmıştır: "Mi-na'da, Abdullah b. Mesud'la yürüyordum. Hz. Osman'la karşılaştı. Onunla yalnız kalmak istedi. Abdullah, Hz. Osman'ın bir ihtiyacı olmadığını görünce, bana: 'Ey Alkame, buraya gel,' dedi. Gittim. Bu arada Hz. Osman, ona: 'Ey Ebû Abdurrahman! Seni bakire bir câriye ile evlendirelim mi? (ne dersin)? Belki de nefsinin alışageldiği şeyi, sana yeniden kazandırır,' dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud: 'Sen böyle diyorsun, ben ise Rasûlullah (s.a.v)'ın: Sizden kim evlenmeye güç yetirirse evlensin. Çünkü bu, gözü korumak ve iffeti muhafaza için daha güzeldir. Kim de evlenmeye güç yetire-mezse, oruç tutsun. Zira oruç, onun şehvetini kırar, buyurduğunu işittim,'der."[669]
İbn Ömer (r.h), Ebû Hureyre'yi överek şöyle diyor: "Birlikte Rasûlullah (s.a.v)'ın devamlı yanında bulunduk ve hadislerini Öğrendik." Ebû Hureyre vefat edince (ö.58/677) İbn Ömer (74/693), cenazesinde kendisine rahmet dileyerek şöyle diyordu: "Allah kendisine rahmet etsin. Peygamber (s.a.v)'in hadislerini müslümanlar için ezberleyip muhafaza ediyordu."

Buhârî et-Tarihyinde, Beyhakî de el-Medhal'de, Muhammed b. Umâre b. Hazm'm, şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "On civarında Sahâbe'nin büyüklerinin bulunduğu bir mecliste bulundum. Ebû Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'tan oradakilerin bazılarının bilmediği hadisler rivayet etmeye başladı. Onlar, hadisler hakkında bilmediklerini soruyor, o da açıklamalarda bulunduktan sonra, bir diğer hadise geçiyordu. Bu böyle birkaç kere tekrar etti. İşte o zaman anladım ki Ebû Hureyre, insanların en fazla hadis bilenidir."

Buhârî, başka bir rivayetinde, Ebû Hureyre'nin (r.a) şöyle dediğini nakletmiştir: "İnsanlar, Ebû Hureyre, hadis rivayetinde çok ileri gidiyor, diyorlar. Eğer, Allah'ın Kitabı'ndaki şu iki âyet olmasaydı, bir tek hadis dahi rivayet etmezdim: 'İndirdiğimiz açık delilleri ve Kitab'da insanlara apaçık belirttiğimiz hidâyet yolunu gizleyenler (var ya), işte onlara Allah ve bütün lanet edebilenler lanet eder. Ancak tevbe edip hâllerini düzeltenler, gerçeği açıklayanlar müstesnadır. Onları bağışlarım. Çünkü ben, tevbeyi çok kabul eden, çok esirgeyenim.[670] Muhacir kardeşlerimiz, çarşı pazarda meşgul olurken, Ensar'dan kardeşlerimiz de malları ile ilgilenirken Ebû Hureyre, karın tokluğuna Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte kalıyor, onların elde edemediklerini öğreniyor, belleyemediklerini ezberliyordu:[671]
Ebû Hureyre (r.a), Hz. Âişe'nin hücresinin yanma oturur ve: "Dinle, ey hücrenin sahibesi" diyerek, kendisine hadis okurdu.[672]
İşte Ebû Zerr (r.a), (eliyle kafasını göstererek): "Eğer, kılıcı şuraya dayasanız, ben de kafam kesilmeden Önce Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğim bir sözü söyleyebileceğimi bilsem, onu mutlaka söylerdim," diyor.[673]
işte, Berâ b. Azib (r.a), Ahmed b. Hanbel'in yaptığı bir rivayette: "Bütün hadisleri, Rasûlullah (s.a.v)'m fem-i saadetlerinden işitmiş değiliz. Develerimizi gütmek bizleri meşgul

ettiği için arkadaşlarımız, ondan duyduklarını bize rivayet ederlerdi," demiştir.[674]

İşte İbn Abbas (r.h), İmam Müslim ve Mücâhid'in, İbn Ab-bas'la ilgili olarak şunları söylediğini nakleder: Büşeyr el-Adevî, ibn Abbas'a geldi ve: "Rasûlullah şöyle söyledi... Rasûlullah böyle dedi..." diyerek hadis rivayet etmeye başladı, ibn Abbas (r.h) ise sözüne kulak vermedi ve hiç oralı olmadı. Bunu gören Büşeyr: "Ey ibn Abbas! Ne oluyor da sözüme kulak vermiyorsun? Ben, sana Rasûlullah (s.a.v)'tan hadis rivayet ediyorum; sen ise dinlemiyorsun bile!" dedi. İbn Abbas da: "Biz, daha önceleri birisi: 'Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu,' dediği zaman gözlerimizi dört açar, iyice kulak verirdik. Ne zaman ki insanlar, sahih, zayıf demeden herşeyi nakletmeye başladılar, biz de iyice bildiklerimizden başkasını kabul etmez olduk," diye cevap verdi.[675]

Bu konuda, pek çok Sahâbe'den sayılamayacak kadar haber vardır. Sünnetin hücciyyeti konusunda bir kısmına değinilmişti. Bütün bunlar, bize, Sahâbe'nin hadis rivayetinden kaçınmalarının, bizzat hadisten ve onların nazarında hadisin hüccet olmadığından ileri gelmediğini kat'î bir şekilde ortaya koymakta, onların bu konudaki tutumlarının sadece birtakım engellerden kaynaklandığını, ayrıca sünnetin, onların yanında seksiz şüphesiz bir hüccet olduğunu ve bu konuda icmâ ettiklerini ortaya koymaktadır.

Bu durum, bizi, şüphe sahibinin zikrettiklerinin dışında, onları hadis rivayetinden kaçınmaya ve onu yasaklamaya sevkeden sebepleri araştırmaya sevketmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v)'m hadis rivayeti ve tebliği ile ilgili emirleri, Sahâbe'nin sünnetin hüccet olduğu konusundaki icmâları ve Rasûlullah'ın tebliğ emrine imtisaldeki hırsları bilindikten ve ayrıca sünnetin hücciyyetiyle ilgili kesin deliller ortada olduktan sonra onların, sünnet hüccet olmadığı için hadis rivayetinden kaçındıklarını ve bunu nehyettiklerini düşünmek asla doğru değildir.

Meselâ, Sahâbe'nin hadis rivayetinden kaçındıklarının ve bunu yasakladıklarının tesbit edildiğini ve bunun da sünnetin hüccet olmadığına delâlet ettiğini düşünelim. Peki bu durum, akıl sahibi birisinin, Kur'ân'dan başka delil olmayıp îslâm sadece Kur'ân'dan ibarettir, demesine yetecek mi? Yine vahye muhatab olup nevasından konuşmayan Peygamber (s.a.v)'in fiili ve sözü bile olsa hükümlere delâlet etmeyeceğini, bu hususta yegâne delilin Kur'ân olduğunu savunan kimse; sünnetin delil oluşunda Rasûlullah'ın sözleri, ümmetin icmâı, bizzat Kur'ân'm delâleti ve diğer deliller varken birkaç sahabenin hadis rivayetinden kaçınmalarının, Şâri'in nazarında, sünnetin hüccet olarak kabul edilmediğine delil teşkil edeceğini söyleyebilecek mi? Bunu düşünmek mümkün müdür?

Hayır, bunu yapmak asla caiz olamayacaktır. Çünkü bu, bizzat iddia sahiplerinin, "İslâm yalnızca Kur'ân'dan ibarettir" kaidelerine terstir. Bu, aynı zamanda bizim, "Sünnet ve Sahâbe'nin icmâı aynen Kur'ân gibi birer hüccettirler," şeklindeki kaidemizle de çelişecektir. Hem Sahâbe'nin ameli ve sözü, mutlak mânâda hüccet değildir. Hüccet olabileceğini farzetsek bile, rivayetten kaçınmaları ve onu yasaklamaları, çeşitli sebeplerden olabilir. Bunun, hüccet olup olmamasının dışında bir sebepten kaynaklanmış olması, iddia sahiplerinin ileri sürdüğü nedenden kaynaklanmış olmasından daha fazla ihtimal dahilindedir. Nitekim daha önce kaydettiğimiz ve ileride temas edeceğimiz haberler de buna delâlet etmektedir.

Farzedelim ki, Sahâbe'den bazılarının bu tutumları, yalnızca iddia sahiplerinin ileri sürdüğü hususa muhtemil olsun. O zaman da bu, rivayetten kaçman ve bunu yasaklayan sahabelerin yaptıkları rivayet ve çoğunluktaki sahabelerin rivâyetiyle çelişki arzedecektir. Bundan başka, Sahâbe'nin bu konudaki icmâları ve Rasûlullah'tan geldiği sabit olan rivayetlere de ters düşecektir. Biz, "çelişki" derken aslında, iddia sahiplerine karşı yumuşak bir dil kullanmış oluyoruz. Çünkü bize göre Sahabe sözü veya icmâı ile Rasûlullah'ın sözü arasında bir çelişkinin bulunabileceğini söylemek doğru olamaz. Bize göre -her ne kadar iddia sahipleri hoşlanmasalar ve akılları almasa da-Rasûlullah (s.a.v)m sözü ve ümmetin icmâı diğerlerinden öndedir.

iddia sahiplerinin ileri sürdükleri, ne onların ve ne de bizim kaidelerimize uygun düşmediğine göre onların bütün söyledikleri, boş laftan ibarettir. Dolayısıyla onlarla istidlalde bulunmak ve bağlayıcılık vasfının bulunması doğru olamaz.

Sahabe'yi Hadis Rivayetinden Kaçmaya ve Bunu Yasaklamaya Sevkeden Sebepler

^ Konuyla ilgili en ufak bir şüphe kalmaması için Sahâbe'yi hadis rivayetinden kaçınmaya ve onu yasaklamaya sevkeden sebepleri ve onlardan nakledilen haberler hakkında birtakım açıklamalarda bulunmak istiyoruz.

1. Sebep: Şüphe sahiplerinin, Sahâbe'nin hadis rivayetinden Kaçındığına ve çok hadis rivayetini yasakladığına dair kendisine dayandıkları haberler, bütünüyle, ashabın hadis rivayetinden kaçındıkları ya da buna mâni oldukları anlamına gelmez. Bunun tek sebebi, çok hadis rivayet edenlerin farkında olmadan hata etmeleri ve kendisinde hata edilen hadisin, kıyamete kadar (o haliyle) amel edilecek bir hüccet kabul edilme endişesidir.
Evet, çok rivayette bulunmanın böyle bir tehlikesi olabilir. Gerçi, bu şekil bir hatada herhangi bir günah yoktur. Ancak hata sözko-nusu olan bir şeye kasden teşebbüs etmek, ileri seviyede olduğunda,nyalana teşebbüs gibi değerlendirilir. Çünkü yasak bölgenin etrafında dolaşan kimsenin, oraya girme tehlikesi vardır.
İşte bu nedenle Sahabe, rivayetten son derece sakınmış, mümkün olduğu kadar bunu azaltmaya çalışarak ancak sıhhatinden emin oldukları hadisleri rivayet etmişlerdir. Bununla birlikte, kendilerinden emin olabilenler, çokça rivayette bulunmuşlardır.

Onların bu korku ve endişesi, aslında sünnetin konumunu içlerinde ne kadar büyüttüklerinin ve dinde kendisiyle amelin vâcib olduğunu hüccet gördüklerinin bir delilidir. Bu, aynı zamanda onlara karşı kalbimizde bir saygı oluşturmakta ve Rasûlullah'tan rivayet ettikleri şeylerde kendilerine güven ve itminanla doldurmaktadır.
İşte, onların çok miktarda hadis rivayetinden kaçınmalarının ve bunu yasaklamalarının tek sebebinin, hataya düşme endişesi olduğuna ve ancak güvenip itimad ettikleri haberlerle amel ederek onları naklettiklerine dair rivayetler:
İmam Ahmed, İbn Abbas'tan naklediyor: Hz. Peygamber (s.a.v), buyurdu ki: "Benden hadis rivayet ederken dikkatli olunuz. Yalnız çok iyi bildiklerinizi rivayet ediniz. Kim, kasden benim adıma yalan söylerse, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[676]

İmam Ahmed, İbn Mâce ve ed-Dârimî, Ebû Katâde'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Şu minberin üzerinde Rasûlullah'm (s.a.v) şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Benden çok fazla hadis rivayet etmekten sakınınız. Kim, benim adıma bir şey söylerse, ancak hak ve doğru olanı söylesin. Benim söylemediğimi bana isnad ederek r söylemiş gibi gösteren, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[677] Hadisi, Hâkim de rivayet etmiş ve Müslim'in şartlarını taşıdığını söylemiştir.'Yine İmam Ahmed, Semüre b. Cündüb tarikiyle, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim, yalan olduğunu bile bile benden bir hadis rivayet ederse o, yalancılardan birisidir." Başka bir rivayetinde ise: "Çok yalan söyleyenlerden birisidir,"[678] şeklinde geçmektedir.

Müslim, Ebû Hureyre'nin (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'tan şu rivayetini nakleder: "Kişiye, yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter."[679]
İbn Abdilberr, İmam Mâlik, Ma'mer ve daha başkaları tarafından gelen bir isnadla, "Sakife hadisesinde" Hz. Ömer'in, Cuma günü bir hutbe irâd ederek Allah'a hamd ve senadan sonra, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Benim için söylenmesi mukadder olan ne varsa, hepsini söyleyeceğim. Kim, dediklerimi beller, anlar ve ezberlerse, binitinin varabildiği yere kadar onu insanlara tebliğ etsin. Kim de belleyemeyeceğinden korkarsa onun, benim adıma yalan söylemesini helâl görmem. Allah Teala, Hz. Muhammed (s.a. v)'i peygamber olarak gönderdi, beraberinde bir de Kitab indirdi. Recm de O'na indirdiklerinin arasındadır."[680]

Yine İbn Abdilberr, Müslim b. el-Haccâc'm, Kays b. Ubâde'den şunu naklettiğini zikreder: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle derken işittim: "Kim, bir hadis işitir ve işittiği gibi onu rivayet ederse kurtulmuştur."[681]

Müslim de Hz. Ömer'in: "Kişiye yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter," dediğini rivayet etmiştir.[682]
ibn Uleyye ise Recâ b. Ebû Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muâviye'nin: "Hz. Ömer devrinde mevcud olan hadisleri alın. Çünkü o, insanları Rasûlullah (s.a.v)'tan (gelişigüzel) rivayette bulunmalarına karşı korkutmuştu," dediğini duydum. Bunu, ez-Zehebî de Tezkîretü'l-Huffâz'da kaydetmiştir.
İmam Ahmed ve Beyhakî, Hz. Ali'nin şu sözünü rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis işittiğimde, Allah ondan ne kadar istifade etmemi dilemişse, ondan o kadar istifade ederdim. Ama ashâbdan birisi, Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis rivayet ettiğinde, ona yemin ettirirdim. Yemin ederse onu tasdik ederdim. Ebû Bekir (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'ın: Yakînen iman eden bir kul, herhangi bir günah işlediğinde güzelce temizlenir (gusül veya abdest alır), iki rek'at namaz kılarak Allah'tan bağışlanmasını isterse Allah, mutlaka onu affeder,' buyurduğunu bana haber verdi."[683]

Beyhakî'nin, Hasen'den yaptığı bir rivayette ise Semure, şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v)'tan, iki yerde 'sekte'yapıldığını öğrendim. Birisi, tekbir getirdiği zaman, diğeri de sûreyi okumayı bitirdiği zamandır." Bunun üzerine İmran b. Husayn, konuyu bir mektupla Ubey b. Ka'b'a sormuş, o da Semure'nin doğru söylediğini ifade eden bir mektupla: "Semure, hadisi Rasûlullah (s.a.u)'tan işitip ezberlemiştir," diye cevap vermiştir.[684]

İmam Ahmed, Mutarrıf b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: İmran b. Husayn, bana dedi ki: "Ey Mutarrıf! Allah'a yemin olsun ki, isteseydim bir tek hadisi dahi tekrarlamadan, iki gün üst üste, Rasûlullah (s.a.v)'tan hadis rivayet edebilirdim. Fakat bu konuda, bende işi ağırdan alma ve çok rivayetten çekinme duygusu ağır bastı. Çünkü Rasûlullah'ın ashabından bazıları, kendileri gibi benim de görüp işittiğim birtakım hadisler rivayet ediyorlar. Aslında onlar, söyledikleri gibi değil. Sahâbe'nin hayırdan geri durmayacaklarını da biliyorum. Ama ben de onların rivayet ederken karıştırdıkları gibi karıştırmaktan korkuyorum."
İmran, bazen de şöyle derdi: "Keşke, doğru söylediğimden emin olsam da Rasûlullah'ın şöyle şöyle dediğini işittim, diyerek size hadis nakletsem." Yine o, bazı kere de: "Rasûlullah'ı şöyle şöyle derken işittim," derdi.[685]

Müslim, Enes b. Mâlik'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Beni, sizlere çokça hadis rivayet etmekten, Rasûlullah'ın: 'Kim, kasden benim adıma yalan söylerse, Cehennemdeki yerine hazırlansın.'[686] sözü alıkoymaktadır."
İmam Ahmed, İbn Sîrin'in şu sözünü nakletmiştir: Enes b. Mâlik (r.a), Rasûlullah (s.a.v)'tan bir hadis rivayet ettikten sonra: "ev kemâ kale Rasûlullah yahut Rasûlullah'ın buyurduğu gibi," derdi.[687]

el-Fethu'r-Rabbânî adlı eserde, bu haberin isnadının sahih olduğu, bunu, Hafiz Suyûtî'nin (911/1505) el-Câmiu'l-Kebîr'de zikredip Ebû Ya'la, Beyhakî ve ibn Asâkir'e dayandırdığını kaydetmiştir.
Fethu'l-Bâri'de şöyle denilmektedir: Hürmüz'ün kölesi At-kab'ın rivayetinde şöyle kaydedilmiştir: Enes (r.a): "Eğer hata yapmaktan korkmasaydım, Rasûlullah'ın söylediği daha pek çok şeyi size naklederdim," dedi.[688]
Buhârî, Abdullah b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Babam Zübeyr'e: "Senin, falanca ve falanca kimseler gibi Rasûlullah'tan hadis rivayet ettiğini niçin işitmiyorum?" dedim. O da: "Ben, Rasûlullah (s.a.v)'tan hiç ayrılmış değilim. Fakat O'nun : 'Bana yalan isnad eden Cehennemdeki yerine hazırlansın,' buyurduğunu işittim," dedi.[689]

Müslim de Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Büşeyr b. Ka'b, İbn Abbas'a gelerek hadis rivayet etmeye başladı. İbn Abbas, ona: "Falanca falanca hadisleri bir daha tekrarla," dedi. Sonra, yine rivayete devam etti. İbn Abbas: "Şu şu hadisleri tekrarlar mısın?" dedi. O da tekrarladı ve: "Bilemiyorum, bütün hadislerimi bildin de bir tek bunu mu tanıyamadın? Yoksa, hepsini münker buldun da yalnızca bunu mu bildin?" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas: "Bizler, Rasûlullah'a yalan isnad edilmezken, O'ndan hadis rivayet ediyorduk. Ne zaman ki insanlar, sağlam, çürük demeden (rivayete başladılar) o vakit, O'ndan hadis rivayet etmez olduk."[690]

Beyhakî, Berâ b. Azib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bizler hepimiz, Rasûlullah'ın yanında bulunup hadislerini dinleyemi-yorduk. Her birimizin birtakım iş ve uğraşıları vardı. Fakat Rasûlullah (s.a.v)'ın huzurunda bulunanlar, bulunmayanlara anlatıyordu ve o zaman insanlar, asla yalan söylemiyordu."[691]

Yine, Beyhakî, Katâde'den gelen şu rivayete yer vermiştir: Birisi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir hadis rivayet etti. Başka bir zât da ona: "Sen, bunu Rasûlullah'tan işittin mi?" diye sordu. O da: "Evet, bunu yalan söylemeyen birisi haber verdi. Vallahi, biz yalan söylemez ve yalan nedir bilmezdik," dedi.[692]

Buhârî ve Müslim, Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Hz. Aişe (r.h), bana: "Ey kızkardeşimin oğlu! Duyduğuma göre Abdullah b. Amr, hacca giderken buradan geçecekmiş, ona yetiş de sor. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v)'tan pek çok ilim almıştır," dedi. Ben de ona yetiştim ve Rasûlullah (s.a.v)'m bahsettiği bazı konularda kendisine sorular sordum. O da bana duyduklarını anlattı. Naklettikleri arasında, şu hadis de vardı:
"Allah Teâlâ, ilmi insanlardan çekip almaz. Fakat âlimlerin ruhunu alır. İlim de onlarla birlikte kalkar gider. Böylece insanlar arasında câhil önderler kalır ve bilgisizce fetva verililer. (Buhârî'de: 'Kendi görüşlerine göre fetva verirler,' şeklindedir.) Böylelikle hem kendileri sapıtır, hem de başkalarını sapıklığa sevkederler."

Bunu, Hz. Aîşe'ye söylediğim vakit, gözünde büyüdü ve onu garipsedi. Sonra da: "Bunu, Rasûlullah (s.a.v)'tan işittiğini sana söyledi mi?" diye sordu. Ben de: "Evet, söyledi," dedim. Nihayet aradan bir yıl geçti. Bana t Jkrar: "İbn Amr gelmiş, git ve meseleyi aç; sana ilim konusunda rivayet ettiği hadisi bir daha sor," dedi. Ben de gidip, onu buldum ve meseleyi sordum. O da ilk sefer ne dediyse, aynısını tekrarladı. Durumu, Hz. Âişe'ye haber verdiğim vakit: "İnanıyorum ki, İbn Amr doğru söylüyor. Rivayete ne bir ilâvede bulunmuş ve ne de bir eksiklik yapmıştır," dedi. Buhârî'nin rivayetinde, "Vallahi, Abdullah b. Amr, bunu iyice öğrenmiş," şeklindedir.[693]
İmam Müslim, Ebû Râfî kanalıyla, İbn Mesud'dan gelen bir rivayette, Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu kaydetmiştir: "Allah Teâlâ'nın benden evvel gönderdiği peygamberlerinin, ümmetinden onun sünnetine yapışan ve emirlerine uyan ashâb ve havarileri olmuştur. Fakat onlardan sonra, yapmadıklarını söyleyen, emrolun-madıklarını yapan bazı kimseler gelmiştir. Kim, onlara karşı eliyle cihad ederse o, mü'mindir. Onlara karşı kalbiyle cihad eden de mü'mindir. Bunun ötesinde ise hardal tanesi kadar imandan eser yoktur."[694]

Ebû Râfî der ki: "Bu hadisi, Abdullah b. Ömer'e söyledim. Bana itiraz etti. (Bu arada) Abdullah b. Mesud gelmiş (Medine'nin vadilerinden) Kanât'da konaklamıştı. Abdullah b. Ömer, benden Önce ziyaretine gitmek istedi. Ben de kendisiyle beraber gittim. Yanına varıp oturduğumuzda, kendisine bu hadisi sordum. O da aynen benim ibn Ömer'e naklettiğim şekliyle rivayet etti."

2. Sebep: Sahabe, İslâm'a yeni girmiş, Kur'ân'ı henüz ezberleyip iyice öğrenememiş kimselere hadis rivayetini yasaklıyor, kendileri de böyle kimselere hadis rivayet etmekten kaçmıyor onların Kur'ân'dan başka şeylerle meşgul olmalarından korkuyorlardı. Çünkü Kur'ân, bütün (İslâmî) ilimlerin aslı ve en önde geleniydi.
Hz. Ömer'in (r.a) şu sözü de buna işaret etmektedir: "Siz öyle bir memlekete gidiyorsunuz ki halkı, Kur'ân okurken (daha kıraatini tam beceremedikleri için) arı uğuldaşır gibi uğuldaşırlar. Hadislerle onlara mâni olmayın."[695] Yani bu belde halkı, İslâm'a daha yeni girmişlerdir. Kur'ân'ı Öğrenmeye yeni başlamışlar ve henüz ezberlemeyi bitiremeniişlerdir. Bu yüzden onları hadis rivâyetiyle meşgul edip daha önemli olan Kur'ân'dan alıkoymayın, demek istiyor.

3. Sebep: Sahâbe'nin, fazla miktarda hadis rivayetinden kaçınmaları ve bunu yasaklamaları, çok sayıda hadis duyanların, onu ezberlemekle meşgul olurken, mânâ ve hikmetini anlamaktan uzaklaşmaları korkusuna dayanmaktadır. Nitekim, çok hadisle meşgul olanların, hemen her zaman, hadisleri tam manâsıyla düşünüp içindeki hüküm ve hikmetleri çıkaramadıkları görülmektedir.

4. Sebep: Sahabe, kıt akıllı, sıradan kimselere, anlayamayacakları bu nedenle de kasdedilen mânanın aksine anlamlar çıkararak anlayışsız ve dengesiz kimselerin ortaya attığı birtakım şeylere ve hadislerin zahiriyle istidlalde bulunmak suretiyle mesnedler bulmaya çalışacakları ihtimali olan kimselere, müteşâbih (anlaşılması herkesçe mümkün ve muvafik olmayan) hadisleri rivayetten kaçınmışlar ve bunu yasaklamışlardır. Yahut aklı zayıf bu kimselerin, benzeri hadisleri anlayamadıklarından dolayı itiraz etmeleri ve bu sebeple de Allah ve Rasûlü'nü yalanlamaya gitmeleri endişesinden bu tavrı takınmışlardır.
Bu yüzden İbn Mesud (r.a), şöyle demiştir: "Bir topluluğa akıllarının ermeyeceği bir söz söylersen bu söz, onların bazısının fitneye düşmesine yol açar."[696]
Hz. Ali (r.a) de şöyle demektedir: "İnsanlara anlayabildikleri şeyleri haber veriniz; Allah ve Rasûlü'nün yalanlanmasından hoşlanır mısınız?"[697]
İbn Hacer ise (852/1448) şöyle demektedir: "Âdem b. EM İyâs, Kitâbu'l-İlm adlı eserinde, Hz. Ali'nin rivâyetindeki: İnsanların anlayamayıp inkâra gidecekleri şeyleri anlatmayın,' ilâvesini de zikretmiştir."

Bazı haberlerin rivayet edilmesini hoş görmeyenlerden birisi de İmam Ahmed'dir. O, açıkça sultanlara karşı ayaklanmayı ifade eden haberlerin rivayet edilmesini hoş karşılamaz di. İmam Mâlik, Cenâb-ı Hakk'm sıfatlarına dair, Ebû Yusuf da garâible (ilginç haber ve hadiselerle) ilgili haberlerin rivayetini hoş bulmazdı. Onlardan önce Ebû Hureyre (r.a), Buhârî'nin kaydettiği bir rivayette şöyle demektedir: "Rasûlullah (s.a.v)'dan iki kap (dolusu) ilim öğrendim. Birisini yaydım; anlatıp herkese duyurdum, ikincisini söyleyecek olsam, şu boğazım kesilirdi."[698]

Âlimler, Ebû Hureyre'nin gizlediği bu tür haberleri, kötü idarecilerin hâllerini ve dönemlerini açıklayan hadislere hamletmiş ler-dir. Bunlar, şer'î hükümleri içeren haberler değildir. Aksi takdirde gizlenmesi caiz olmazdı. Nitekim, ilmi gizlemeyi kınayan âyeti bizzat Ebû Hureyre (r.a) zikretmiştir. Yine, sözkonusu haberlerin, kıyamet alâmetleri, insanların hâllerinin değişmesi ve fitnelerle ilgili hadislerin olması da ihtimal dahilindedir. Çünkü bu tür hadiselerle yakından tanışmayan kimseler, inkâra gidip bilmeden itiraz edebilirler.

Onun gizlediği haberler, Buhârî ve Müslim'in, Enes'den (r.a) rivayet ettikleri şu hadiste olduğu gibi ekseriyetle, verdiği müjdeli habere güvenen insanları gevşekliğe sevkedecek nitelikteki hadisler olabilir. Hz. Enes, şöyle anlatmıştır: Bir gün, Rasûlullah (s.a.v), terkisinde Mıuaz b. Cebelle devesine binmiş gidiyorlardı. Bir ara Allah Rasûlü (s.a.v):
"Ey Muaz!" diye seslendi. Muaz:
"Lebbeyk, buyur ya Rasûlailah!" dedi. Allah Rasûlü, aynı şekilde üç defa: "Ey Muaz!" diye seslendi. O da:
"Buyur, ya Rasûlailah!" dedi. Üçüncüde Efendimiz (s.a.v):
"Sıdku sadâkatla, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muham-med'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet getiren herkese, Allah, Cehennemi haram kaldı," buyurdu. Muaz (r.a):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu, insanlara haber vereyim de sevinsinler mi?" deyince, Hz. Peygamber (s.a.v):
'Ama o takdirde, bu müjdeye güvenip amelden gevşerler," buyurdu.
Muaz (r.a), bu hadisi, ölüm döşeğine düşünceye kadar haber s vermedi. Ancak ölüm esnasında, ilmi gizlemenin vebalinden kurtulmak için bunu nakletmiştir.[699]
Burada, vebalinden kurtulmak istenilen günah, gevşekliğe düşmeyeceğinden emin olunan kimselerden, ilmi gizlemenin günahıdır. Muaz (r.a)'m o âna kadar susup söylememesi ise bu hadisin yayılma-masma dair emre itaatten ileri gelmektedir. Nitekim Buhârî, bu hadise, "Anlayamamaları endişesiyle, bir cemaatı bırakıp diğer cemaate ilmî konularda ayrıcalık tanıma" isimli babda yer vermiştir.

İbn Hacer, bu konu etrafindaki görüşleri naklettikten sonra şöyle devam etmiştir: "Muaz (r.a), Rasûlullah (s.a, v)'ın yasaklamadan gayesinin, nakli haram kılmak olmadığını anlamıştı. Bu fikre sahip olmasına sebep şu idi: Bir defasında Rasûlullah (s.a.v), Ebû Hureyre'ye, insanlara bunu müjdelemesini emretmiş, o da Hz. Ömer'le karşılaşmış ve ona müjdelemişti. Bunu duyan Hz. Ömer (r.a), Ebû Hureyre (r.a)'ye: 'Geri dön, ey Ebû Hureyre! (Durumun böyle olup olmadığını Rasûlullah'a soracağız)' demiş ve peşisıra gelip, Rasûlullah (s.a.v)'a: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Böyle yapma. Ben, onların bu habere güvenip, gevşemelerinden korkuyorum. Bırak, insanlar amel etsinler/ demiş, Rasûlullah da: 'Öyleyse bırakın,' buyurmuştur."
Rivayete, Müslim u yer vermiştir. Anlaşılan, Rasûlullah'm Muaz'a: "Onların gevşemelerinden korkuyorum" sözü, Ebû Hureyre kıssasından sonra olmuşa benziyor. Bu durumda yasak, maslahat için olup, haram kılmak için değildir. Bu nedenle Muaz (r.a), tebliği emreden âyetin umumu ile amel ederek Ölmeden Önce hadisi rivayet etmiştir.[700]

IV. Şüphe

Sünnetin Hüccet Olmadığına Dair Rasûlullah'tan Rivayet Edilen Haberlerin Aslı Nedir?
Sünnetin hüccet olduğunu kabul etmeyenler derler ki: Rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v), Yahudileri çağırmış ve onlara bazı şeyler sormuştur. Onlar da bildiklerini anlatmışlar ve bu arada Hz. İsa'ya bir hayli yalan isnad etmişlerdir. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v), minbere çıkarak bir hutbe irâd etmiş ve: "(İleride) benden, çok sayıda hadis nakledilecek ve yayılacaktır. Onlardan, Kur'ân'a uygun olarak size gelenler, bana aittir. Kur'ân'a ters düşenler ise bana ait değildir," demiştir."[701]
Bu meyanda, muhtelif isnadla rivayet edilen çok sayıda haber vardır. Bu haber, Rasûlullah'a isnad edilen hadislerin, Kur'ân'a arze-dilmesi gerektiğini, onlardan yalnızca her bakımdan Kur'ân'a uygunluk arzedenlerin alınabileceğini ifade etmektedir. Bunun dışında, müstakil olarak getirdiği hükümlerle, Kur'ân'm mücmelini izah sadedinde ortaya koyduğu hükümler kabul edilemezler. Çünkü bunların her ikisi de Kur'ân'da mevcut değildir. Bu durumda sünnetin görevi yalnızca Kur'ân'ı te'kidden ibaret olmaktadır.

Öyleyse sünnet, şer'î bir hükme delil olamaz. Zira herhangi bir konudaki delilin ona delâleti, o konunun başka bir delille tesbit edilmiş olmasına dayanmaz. Dahası sünnetin, te'kid için bile olmadığı söylenebilir. Çünkü te'kid, bir hükmün tesbitinde tek başına yeterli olan delilin bir fer'idir. O zaman te'kid için gelen şeyin, ancak delile uygun olması gerektiği söylenebilir. Ayrıca Rasûîullah (s.a.v)'m, şöyle dediği de rivayet edilmiştir: "Bana isnad edilerek size rivayet edilen bir hadise kalbiniz yatışıyor ve onu kerih görmüyorsanız, ben onu söylemiş olsam da olmasam da onu tasdik edin. Çünkü ben, münker olanı değil, ancak ma'ruf olanı söylerim. Yine size, bana isnad edilen fakat kalbinizin yatışıp hoş görmediği bir şey rivayet edilirse, onu tasdik etmeyin. Çünkü ben, münker olan veya ma'ruf olmayan bir şeyi söylemem."
Bu mânâda bir hayli rivayet mevcuttur. Bu da Rasûlullah'a isnad edilen hadislerin, insanlarca Kitab ve akıl gibi doğrunun ve güzelin kaynağı olan şeylere arzedilmesini ifade etmektedir. Öyleyse sünnet, tek başına hüccet değildir.

Yine Rasûîullah (s.a.v)'m, şöyle dediği de rivayet edilmiştir: "Ben, ancak Allah'ın Kitabı'nda helâl kıldığını helâl kılar, yine Allah'ın Kitabı'nda haram kıldığını haram kılarım."
İmam Suyûtî, Şafiî ve Beyhakî'nin, Tavus'tan gelen bir is-nadla rivayeti bu şekilde naklettiklerini kaydeder.[702] İmam Şafiî'nin Cimâu'l-İlm adlı eserinde ise rivayet şöyledir: Rasûîullah (s.a.v), buyurdu ki: "İnsanlar, beni hiçbir şeyle muaheze etmesinler. Ben, onlara yalnızca Allah'ın helâl kıldığını helâl ve yine O'nun haram kıldığını haram kıldım."[703]

İlk rivayet, Rasûîullah (s.a.v)'tan sâdır olanların, mutlaka Kur'ân'a uygun düşmesi gerektiğine, böylece daha evvel geçtiği üzere, sünnetin hüccet olamayacağına delâlet etmektedir.
İkinci rivayet ise sünnete yapışıp onu delil olarak kullanmayı yasaklamaktadır.
Rivayet edildiğine göre Sahâbe'den bazıları, Hz. Peygamber (s.a.v)'e : "Kusmadan dolayı yeniden abdest almak icab eder mi?" diye sorduklarında, Efendimiz (s.a.v): "Eğer gerekseydi, mutlaka Allah'ın Kitabı'nda bulurdum," cevabım vermiştir. Bu da sadece Ki-tab'da bulunanların yükümlülük getireceğini, sünnetin hiçbir şeyi zorunlu kılmayacağım ifade etmektedir.

Buraya kadar, sünnetin delil oluşunu inkâr edenlerin şüphe, itiraz ve takıldıkları noktaları naklettik. Şimdi, bunları tek tek ele alıp cevaplarını verelim.
Cevap:
Hadislerin Kur'ân'a arzını ifade eden rivayetlerin hepsi de zayıftır. Bu nedenle, onlarla delil getirmek doğru olmaz. Bu rivayetlerden bir kısmı munkatî, bir kısmının ise râvilerinden bazıları ya sika değil veya meçhuldür. Bazısı ise hem sika değil, hem de meçhuldür.
İbn Hazm (456/1062), el-îhkâm adlı eserinde,[704] Suyûtî (911/1505) de Miftâhu'l-Cenne'de,[705] Beyhakî'den naklederek tafsilatıyla, bu hadis ve benzerlerini açıklamışlardır.

İmam Şafiî (204/819), Risâle'de şöyle demiştir: "Büyük küçük, herhangi bir meselede hadisi kabul edilen hiçbir râvi, bu haberi rivayet etmemiştir. Dolayısıyla bize, siz bunu rivayet edenin hadisini şu meselede (delil olarak) tesbit ve kabul ettiniz, (bunu niçin kabul etmiyorsunuz?) denilemez. Üstelik bu rivayet, munkatî bir senetle gelen bir rivayettir ki, onu hiçbir meselede kabul edemeyiz."[706]

İbn Adilberr de (463/1071) Câmiu Beyâni'l-İlm adlı eserinde şu görüşlere yer vermektedir: Abdurrahman b. Mehdî, bu hadisi, zındıklar ve Haricîlerin uydurduğunu söylemiştir. Sahih haberleri zayıf olanlarından ayırma dirayetine sahip ilim ehline göre bu lafızların, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olması mümkün değildir. Bazı âlimler ise bizzat bu hadisi, Allah'ın Kitabı'na arzetmişler ve şöyle demişlerdir: "Onu Allah'ın Kitabı'na arzettiğimiz vakit gördük ki, Allah'ın Kitabı'na ters düşmektedir. Çünkü Allah Teâlâ'nın Kitabı'nda, hadislerden yalnızca kendisine uygun düşeni kabul etmemiz gerektiğine dair hiçbir şey göremedik. Bilakis O'nun, mutlak olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'in örnek alınmasını, O'na itaat edilmesini, her hâl ve şartta emrine muhalefetten kaçınılmasını emir ve tenbih ettiğini gördük."[707]

Böylece haber, kendi kendinin asılsız olduğunu ortaya koymuş oluyor. Ayrıca hadisin Ebû Hureyre (s.a.v)'den merfû olarak gelen başka rivayetlerinde Rasûlullah (s.a.v): "Benden size muhtelif hadisler (haber ve nakiller) gelecektir. Onlardan, Allah'ın Kitabı'na ve sünnetime uygun düşenler, bana aittir. Bu ikisiyle çelişki arzedenler ise bana ait değildir,"[708] buyurmuştur.
Bu rivayet de zayıf olmakla birlikte, diğerlerinden daha sıhhatli ve tutarlıdır. Dikkat edilirse bu rivayet, aleyhimize değil, lehimize bir delildir; aslında bizim görüşümüzü desteklemektedir.

Yukarıdaki ilk haberin uydurma olduğuna delâlet eden bir diğer delil de sahih bir senetle bize kadar ulaşan Rasûlullah (s.a.v)'m şu sözüdür: "Sizden birini, koltuğuna yaslanmış bir vaziyetteyken, emirlerimden veya yasaklarımdan birisi kendisine gelince: 'Ben anlamam! Biz, Allah'ın Kitabı'nda ne buluyorsak, ona tâbi oluruz," derken bulmayayım."[709]
İmam Şafiî (204/819), er-Risâle'de bu hadisi rivayet ettikten sonra, şöyle demiştir: "Allah'ın, Peygamberdin emrine itaati farz kıl-masıyla Allah Rasûlü, insanların, emirlerini reddetme yolunu iyice kapatmıştır."[710]

Hadisin Kur'ân'a arzı ile ilgili haberin sahih olabileceğini farzet-sek bile hiçbir müslümanm, Rasûlullah'tan ortaya çıkan söz ve amellerin iki kısım olduğunu; bunlardan bir kısmının Kur'ân'a uygun düşüp kendisiyle amel edilebilecek nitelikte, diğerinin de Kur'ân'a ters düştüğü için reddedilebilecek vasıfta olduğunu düşünebileceğine ihtimal vermiyoruz. Nitekim rivayetlerden birisinde: "O, bana aittir," denilirken diğerinde: "O, bana ait değildir," denilmektedir. Ayrıca İbn Hazm'm naklettiği bazı rivayetlerde: "Allah,

kendisine Kur'ân ile hidâyet yolunu göstermişken Allah'ın Rasûlü'ne ne oluyor ki, Kur'ân'a uygun düşmeyeni söylesin?" denmektedir.
Hem Rasûlullah (s.a.v)'m, Kur'ân'a muhalefet etmekten masum, insanların Kur'ân'ı en iyi ezberleyeni, onun âyetlerini en fazla düşüneni ve en çok zikredeni olduğu ittifakla kabul edilmişken nasıl olur da sözkonusu hadisin, Rasûlullah'ın da Kur'ân'a muhalefet edebileceği ihtimalini ifade ettiği söylenebilir? Halbuki Allah Teâlâ, şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ben, onu (Kur'ân'ı) kendi arzuma göre değiştiremem. Ben, sadece bana vahyolunana tâbi oluyorum."[711]

Her müslüman, pek tabiî olarak, Rasûlullah (s.a.v)'tan Kur'ân'a muhalif hiçbir şeyin sâdır olmayacağına inanır.
İmam Şafiî (r.h), Cimâul-İlm adlı eserinde şöyle demektedir: "Allah Teâlâ, Peygamber (s.a.v)'in, Kur'ân'daki ve dindeki konumunu, Kur'ân'da belirtmiştir. Bu nedenle (mü'min) kullara farz olan, Allah'ın kendisine vahyettiği konularda, Peygamber'in sadece vahy edilen şeyleri söyleyeceğini, Allah'ın Kitabı'na asla muhalefet etmeyeceğini ve O'nun, Allah'ın indirdiklerindeki maksadının ne olduğunu beyân ettiğini bilmeleridir."[712]
Yine Şafiî, demiştir ki: "Hiçbir sünnet, asla ve kafa Kur'ân'a muhalif değildir."[713]

Eğer yukarıdaki hadisin sahih olduğu farzedilecek olsa, mânâsı şöyle olur: "Size bir hadis rivayet edildiği zaman, doğru olarak anlamakta güçlük çeker, müşkilâta düşerseniz; onu Allah'ın Kitabı'na ar-zedin. Kur'ân'a ters düşerse reddedin. Çünkü o, benim sözlerimden değildir."
Sonra Rasûlullah'tan sâdır olan şeylerin, Kur'ân'a muhalif düşmemesi, sünnetin hüccet olamayacağı anlamını ifade etmez. Yine onun, Kur'ân'm mücmelini izah, umûmî olanını tahsis, mutlakım takyid edemeyeceği, bir hükmü sona erdirip neshe demeyeceği ve müşkil ifadelerini açıklığa kavuşturamayacağı anlamı da taşımaz. Çünkü Rasûlullah'ın beyânı, Allah'ın muradına tamamıyla uygun deşmektedir. Kur'ân lafızlarının zahirine bakıldığında, sözkonusu beyânın onlara uygun düşmeyip ihtimalli olduğunu bir anlık kabul-lensek bile bu, Kur'ân'a muhalif olarak düşünülemez. Hem Rasûlullah (s.a.v), yalnızca Kur'ân'a muhalif olanların reddedilmesini emretmiştir. Bundan, Kur'ân'a uygun düşmeyen fakat çelişki de arzetmeyen haberlerin reddedilmesi gerektiği anlaşılamaz.

Bahsettiğimiz duruma, konuyla ilgili Ibn Hazm'm rivayet ettiği şu rivayet de delâlet etmektedir: Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Bana isnad edilerek rivayet edilenler, üç çeşittir. Allah'ın Kitabı'yla karşılaştırdığınızda, ona uygun olarak gördüğünüz her hadisi kabul edin. Allah'ın Kitabı'yla karşılaştırıp da kendisini reddedebilecek bir şey bulamadığınız fakat Kur'ân'daki yerini de tesbit edemediğiniz hadisleri kabul edin. Benden size rivayet edilen, ancak kalpleriniz titreyip derilerinizin ürperdiği ve Kur'ân'da tam tersini gördüğünüz her hadisi reddedin."[714]

Görüldüğü gibi Kur'ân'a ilk bakışta uygun gibi görünmeyen fakat çelişki de arzetmeyen haberlerin kabulü zorunlu kılınmıştır. Bu rivayet zayıf olmakla birlikte, şüphe sahiplerinin delil getirdiği hadislerle aynı türdendir.
Bu durumda sözkonusu rivayetlerde, Kur'ân'da temas edilmeyen, sünnetin müstakil olarak tesbit ettiği hükümlerde bizzat sünnetten delil getirmenin muteber olmadığına dair bir delâlet sözkonusu değildir. Çünkü böyle bir hüküm, Kur'ân'a ters düşmemektedir. Yalnızca Kur'ân, ona temas etmemiştir.

Halbuki Allah Teâlâ: "Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sakındırırsa, ondan da kaçının,"[715] buyurmakla Rasûlullah (s.a.v)'ın, Kur'ân'la genel bir uyum içerisinde olduğuna işaret etmiştir. Üstelik bu uyumu, her hâlini içine alacak genel bir ifadeyle beyân edip Rasûlullah'm Kur'ân'a nasıl uyum sağlayacağını, şu şekilde veya bu şekilde olur diye tahsis etmemiştir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v), Kur'ân'dan başkalarının anlayamadıklarını idrak edebilecek durumdadır. Dolayısıyla bizim, Kur'ân'da mevcut olmadığını zannettiğimiz bir şeyin, Kur'ân'da bulunduğunu Rasûlullah (s.a.v) pekâlâ bilebilir.

Nitekim kendisine: "Kırmızı develerden (en değerli develer) zekât verilir mi?" diye sorulunca, "Bu konuda bana, şu kapsamlı ve şümulüyle tek olan âyetten başkası indirilmemiştir," demiş ve: "Kim, zerre ağırlığınca hayır yaparsa onu görür; kim de zerre miktar şer işlerse onu görür,"[716] âyetini okumuştur.[717]
Şimdi, sünnete dayanmadan, hüküm istinbatında sadece Kur'ân'a bakmak gerektiğini ileri sürenler, sırf akıllanyla bu âyetten sözkonusu hükmü çıkarabilecekler mi?
İbn Mesud (r.a), şöyle demiştir: "Herşey, Kur'ân'da beyân edilmiştir. Fakat bizim aklımız, onları idrak etmekten âcizdir. Bu nedenle, Allah Teâlâ: 'Kendilerine indirileni, insanlara açıklayasın diye sana da Kur'ân'ı indirdik,"[718] buyurmaktadır."[719]

Sahâbe'nin ulularından ve ilk müslümanlardan biri olan İbn Mesud'un (r.a) bu sözünü iyi düşün. O, böyle söylerse biz ne diyelim?
Herkesin bildiği "Kur'ân'a arz" hadisine gelince; Beyhakî, İbn Hazm ve daha başkalarının dediği gibi hadisin bütün tarikleri munkatîdir. Üstelik, "Söylemiş olsam da olmasam da size gelen o haber bana aittir" denmekle, Rasûlullah'a yalan isnadında bulunulmaktadır.

Beyhakî, el-Medhal isimli eserinde şöyle demektedir: Bu mânâda nakledilen rivayetlerin isnadları içerisinden en iyi olanı, Râbia'nın, Abdülmelik b. Said'den, onun da Ebû Hamid'den veya Ebû Üseyd'den gelen isnad yoludur. Ve bu haberde Rasûlullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: "Kalplerinizin yatışıp, deriler iniz ve tüylerinizin yumuşadığı, kendinize de yakın bulduğunuz bir hadis duyduğunuz vakit, (bilin ki) ben, ona sizden daha evlâyım. Kalplerinizin hoşlanmadığı, deri ve tüylerinizin ürperip diken diken olduğu ve kendinizden uzak bulduğunuz bir hadise ise ben, sizden daha uzağım."[720]

Bükeyr, Abdülmelik b. Said'den, o, İbn Abbas b. Sehl'den, o da ÜbeyMen naklen, O'nun şöyle dediğini rivayet etmiştir : "Rasûlullah (s.a.v)'tan size, ruhen benimsediğiniz ve hiçbir rahatsızlık duymadan hoş karşıladığınız bir haber ulaşınca bilin ki, onu Rasûlullah (s.a.v) söylemiştir. Çünkü O, yalnızca hayır söyler; hayırdan başkasını söylemez." Buhârî, bu rivayetin, Ebû Hamid veya Ebû Üseyd'den gelen rivayetlerden daha sahih olduğunu söylemiştir.[721]
Yine aynı haberi, İbn Lühey'a, Bükeyr b. el-Eşec'ten, o, Abdülmelik b. Said'den, o, Kasım b. Süheyl'den, o da Übeyy b. Ka'b'dan rivayet etmişlerdir. Böylece Rasûlullah (s.a.v)'tan geldiği sabit olan bu hadis, (bir sahabenin sözü olarak da rivayet edildiğinden) illetli olmuştur.

Her halükârda, Rasûlullah'tan geldiği sabit olan bu hadis, hem akla yakın ve hem de usûle uygundur. Allah'ın, dinde Rasûlü'ne verdiği konumu ve yetkiyi anlayan, insanların ona itaat etmelerini farz kıldığını yakînen bilen kimse, bunu inkâr edemez. Rasûlullah (s.a.v)'ın sözlerini tasdik, hükümlerine ittibâ edilmesi gerektiğine inanan birisinin kalbi ondan soğumaz. Nitekim bu hadis, şer'î bakımdan muteber olduğu gibi akıl sahipleri yanında ve ahlâkî yönden de güzel bulunmuştur. Bu haberlerin lafızlarından sahih olarak anlaşılabilecek olan da budur. Beyhakî'nin sözleri burada bitti.[722]

Demek ki, Rasûlullah (s.a.v)'tan sâdır olan herşey, haktır ve güzeldir. Selim akıl sahipleri yanında malum ve muteberdir. Bizim aklımız, onun iyiliğini ve güzelliğini idrak etmeyebilir. Dolayısıyla bizim onları anlayamamamız, onların Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olmadığına veya dinde hüccet olamayacağına bir sebep teşkil etmez. Bilakis bu haberleri, güvenilir kimseler rivayet ettikleri zaman, onu kabul etmemiz, hakkında güzel zanda bulunmamız, gereği gibi amel edip kendi aklımızı kusurlu görmemiz, üzerimize vâcib olur.[723]

Ibn Abdilberr, demiştir ki: Ebû İshak İbrahim b. Seyyar şöyle anlatırdı: "Ben hadis rivâyelleriyle meşgulken Rasûlullah (s.a.v)'ın, su kaplarının ağzını açık bırakmaktan ve böyle bırakılan kaplardan su içmekten nehyettiğini duydum. Daha evvel ben: 'Bu hadisin sıhhatinde bir şey var. Böyle bir kabın ağzından su içmenin nesi var ki, bu yasaklama sözkonusu olsun?' derdim. Ne zaman ki bana, bir adamın, ağzı daha önceden açık kalmış bir kapdan su içerken kabın içine girmiş bir yılan tarafından sokulup bu yüzden öldüğü ve yılanların su kaplarının ağzından içeriye girdiği söylendi; o vakit, hadiste te'vilini bilemediğimiz bir noktanın olabileceğini, biz bil-mesek de onun ifade ettiği bir yönün bulunabileceğini anladım."[724]

Ibn Abdilberr, Said b. Müseyyeb'in, İbn Abbas'tan (r.a) naklettiği şu haberi rivayet etmiştir: "Üç haslet var ki ben, onlara gerektiği şekilde dikkat ve riâyet ederim. Onların dışında ise diğer insanlardan birisi gibi davranırım. Bu üç haslet:
1-Rasûlullah' (s.a.v/tan işittiğim her sözün, Allah tarafından (gönderilmiş) bir hak olduğunu bildim.
2- Hiçbir namazda, sonuna kadar, gönlümü başka şeyle meşgul etmedim.
3- Bulunduğum her cenazede, dönünceye kadar nefsimi ciddi şekilde hesaba çektim. Said b. Müseyyeb: 'Bu hasletlerin yalnızca bir peygamberde bulunacağını zannederdim,' demiştir."[725]

Yukarıda, Tavus'tan nakledilen rivayete gelince; Şafiî, Beyhakî ve Ibn Hazm'ın dediği gibi her iki isnadı da munkatîdir. İbn Hazm, haberi, yine Tavus'tan gelen bir başka isnadla rivayet etmiştir.
Bu rivayetin sahih olduğunu farzetsek bile, ilk rivayette de sünnetin hüccet olamayacağına, Rasûlullah'm, helâl ve haram konusunda yalnızca Kur'ân'da bulunan hükümleri

te'kid edeceğine dair bir delâlet yoktur. Çünkü rivayetteki Kitab'dan maksat, Kur'ân değildir. Beyhakî'nin de dediği gibi Hz. Peygamber'e vahyedilenlerin tamamıdır. O'na gelen vahiy, "kendisine tilâvet olunan" ve "tilâvet olunmayan" vahiy olmak üzere iki kısımdır.

Bizi, bu te'vile ve cevaza sevkeden, daha Önce geçen: "Sizden birisini, koltuğuna yaslanmış oturur bir haldeyken, kendisine bir emrim veya nehyim geldiğinde: 'Bilmiyorum, biz Allah'ın Kitabı'nda helâl bulduğumuzu helâl, haram gördüğümüzü haram sayarız; başka şeye bakmayız!' derken bulmayayım," hadisidir. Bu hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kur'ân'da bulunmayan bazı şeyleri helâl ve haram kılabileceğine işaret edilmektedir.
Hadislerde, "Kitab" ifadesinin, Rasûlullah'a (s.a.v) inzal olunanların tamamını ifade ettiği vâriddir.

el-Ümm'de şöyle bir rivayet vardır: "Bir adamın oğlu, başka birisinin hanımıyla zina etti. Delikanlının babası, kadının kocasına, bir miktar koyun ve hizmetçi vermek suretiyle anlaşma yaptı. Durum, daha sonra Rasûlullah'a intikal edince Efendimiz (s.a.v), adama: 'Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizin aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm vereceğim. Koyun ve hizmetçi sana geri verilecektir. Suçunu itiraf ettiği takdirde kadın recmedilecektir,' diye emredip delikanlıya da yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası verdi."[726]

Görüldüğü gibi Rasûlulîah (s.a.v), recm ve sürgün cezasını, Allah'ın Kitabı'ndan saymıştır.'Bu da Hz. Peygamber'in bu ifadeyle, mutlak olarak kendisine indirilenleri kasdettiğini gösterir.
"Kitab"dan maksadın, "Levhu'l-Mahfuz" olması da mümkündür. Nitekim: "Biz, Kitab'da hiçbir şeyi eksik bırakmadık," âyetinin tefsirinde bazı müfessirler, bu mânâyı vermişlerdir.

Eğer "Kitab"dan muradın, Kur'ân olduğunu kabul edecek olsak bile, Kur'ân'da zikredilmediği halde, Rasûlullah'ın helâl veya haranı kıldığı şeyler de Kur'ân'ın helâl veya haramına dahil olmaktadır. Zira Allah Teâlâ: "Peygamber size neyi verirse, onu alın. Size neyi neh-yederse, ondan da kaçının,"[727] buyurmaktadır. Buna, daha evvel değinmiştik.

Rasûlullah (s.a.v)'ın, ikinci rivayetteki: "İnsanlar, beni hiçbir şeyle muâhaze etmesinler," sözünün anlamı, ondan sâdır olan bir şeye yapışmayı haram kılmak veya onunla ihticacta bulunmayı yasaklamak değildir. Onun mânâsı şudur: İnsanlar, Allah'ın bana tanıdığı ayrıcalıklardan ve benim için tayin ettiği özel hükümlerden birisiyle beni muâhaze etmesinler. Bana itirazda bulunup da: "Rasûlullah (s.a.v), bazı şeyleri bize haram kılarken kendisi niçin onları yapıyor? Veya bize helâl kıldığı şeylerden O, niçin kaçınıyor?" demesinler. Veya bu gibi konularda, kimse kendini bana kıyas etmesin. Çünkü benim, onlarla kendim arasında bazı farklılıklar gözeterek helâl veya haram kıldığım her konuda, hakem Allah Teâlâ'dır. Yine bazı hükümlerde, onlarla beni eşit sayan, bir kısmında da beni onlardan ayıran, bizzat Allah Teâlâ'dır.

İmam Şafiî (r.h), Tavus tarikiyle gelen hadisi rivayet ettikten sonra, şöyle demiştir: "Bu rivayet, munkatldir. Biz, Tavus'un fikhını biliriz. Eğer Rasûlullah'tan geldiği sabit olsa bile rivayetin, benim, tavsif ettiğim mânâda olduğu gayet açıktır. Rasûlullah (s.a.v): 'İnsanlar, beni herhangi bir şeyle muâhaze etmesinler,' buyurmuştur. 'Bana sımsıkı sarılmayın/ dememiştir. Bilakis, her emrine yapışıl-masını emretmiş, Allah Teâlâ da bunu istemiştir."[728]

İbn Uyeyne, Ebû Nadr yoluyla gelen bir hadiste, Rasûlullah (s.a.v)'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sizden birinize, emrettiğim veya nehyettiğim bir şey geldiğinde, kendisi koltuğuna yaslanmış bir vaziyetteyken: 'Biz, bunu bilmeyiz; Allah'ın Kitabı'nda ne varsa, biz ona tâbi oluruz,' derken görmeyeyim."[729]
"Rasûlullah (s.a.v), bize, emirlerine tâbi olup, yasaklarından kaçınmamızı emretmiştir. Allah, O'na itaati, Kitabı'nda kullarına farz kılmıştır. Bu konuda insanların yapabileceği yegâne şey, Allah ve Rasûlü'nden gelenlere yapışarak, onların gösterdiğine uymaktır."

Ancak -şayet söylemişse bile- Rasûlullah'ın: "İnsanlar, beni hiçbir şeyle muaheze etmesinler" sözü, yalnızca şuna delâlet eder: O, (s.a.v) en güzel bir örnektir. O'na birtakım hususiyetler tanınarak insanlara mübâh kılınmayan bazı şeyler, O'na mübâh kılınmıştır. Aynı şekilde, insanlara haram kılınmayan birtakım şeyler de O'na haram kılınmıştır. Bu itibarla O da: "İnsanlar, kendileri dışında, bana helâl veya haram kılınan herhangi bir şeyden dolayı beni muaheze etmesinler. Kendilerinin dışında, lehime veya aleyhime olan şeylere yapışmasınlar."[730]

Kusmak sebebiyle abdest gerekip gerekmeyeceğine dair soruya gelince; bunu, yalnız Mecelletü'l-Menâr'da yayınlanan, Dr. Tevfik Sıdkî'nin makalesinde görüyoruz.[731] Orada, hadisin senedini ve naklettiği kitabı açıklamamıştır. Belki de o, modern asrın bir uydurmasıdır.[732]

Hadisin sahih olduğu farzedilse bile Tavus hadisinin ilk rivayetinde, nasıl cevap verileceği açıklanmıştır.
Dr. Sıdkî'nin: "Bu hadis, sahih olsa da olmasa da akla yatıyor ve onu destekliyor. Bunun, müslümanların asla vazgeçemeyecekleri bir prensip olması zararlıdır," sözü de bundan önce zikrettiğimiz deliller ve cevaplardan sonra son derece geçersizdir.

Allah'a hamdolsun, müslümanların selim akılları, Rasûlullah (s.a.v)'m Allah ile kullar arasında bir elçi olması hasebiyle, her ne kadar Kur'ân'da zikredilmese de O'nun getirdiklerini almayı zorunlu görmektedir. Nasıl ki bir sultanın teb'asma, elçiliği sabit olduktan sonra -her ne kadar onlara yazılı bir mektup getirmese de- sultanın sözünü nazar-ı dikkate alarak gönderdiği elçiye itaat etmeleri düşüyorsa, burada da böyle olması gerekir.
Bu, tabiî olarak herkesçe bilinen bir durumdur. Belki de kusmakla ilgili haberin zahirini mâkul gören akıl, sadece Dr. Sıdkî'nin aklıdır. Müslümanların akılları ise o habere takılıp kalmamış ve nefsî değerlendirmelerle bulanmamıştır.
Allah, hepimizi hayır ve doğru yola ulaştırıp hak yolda sabit kılsın.

Hamd olsun, âlemlerin sahibi Allah'a.

SONUÇ

SÜNNETİN DELİL OLUŞUYLA İLGİLİ BAHİSLER
Bu konuda önümüze ilk olarak üç bahis çıkmaktadır. Bu bahisler, şunlardır:
1.Bahis: Kitab (Kur'ân)'ın karşısında sünnetin derecesi hakkındadır.
2. Bahis: Sünnetin, Kur'ân'da ve onun dışında bulunan şeylere delâlet etmesi bakımından çeşitleri hakkındadır.
3.Bahis: Sünnetin hüküm koymada müstakil olması hakkındadır.
Şimdi bunları sırasıyla ele alalım:

1. Bahis

Kitab (Kur'ân)'m Karşısında Sünnetin Derecesi
Sünnet, şer'î hükümlere delil olma ve nazar-ı itibara alınma yönüyle Kur'ân'la aynı derecededir. Bunu, şöyle açıklayabiliriz: Malumdur ki, Kitab (Kur'ân)'ın lafzen Allah katından indirilmesi, tilâvetiyle ibâdet yapılması ve benzerini getirmekten beşeri âciz bırakması yönleriyle sünnetten farklı ve üstün olduğunda herhangi bir çekişme ve itiraz yoktur. Sünnet, bu açılardan bakıldığında Kur'ân'la aynı derecede değildir.

Fakat bu, delil olma yönünden aralarında bir üstünlüğün olmasını gerektirmez. Şöyle ki: "Sünnet, hükümlerde nazar-ı itibara alınma ve delil olarak kullanılma yönüyle Kitab'dan sonra gelir; öyleyse aralarında bir taâruz (çelişme) bulunduğunda sünnet devredışı bırakılıp sadece Kur'ân'la amel edilir," denemez.
Durum şudur: Kitab'ın delil oluşu, Allah katından vahiy olduğu cihetiyledir. Onda zikredilenlere, kimsenin herhangi bir dahli, etkisi ve katkısı yoktur. Şayet Kitab, mu'ciz ve tilâvetiyle ibâdet yapılır olmasaydı ve peygamberlik de Kur'ân'm dışındaki mucizelerle sabit olsaydı bile yine onun delil olduğunu söylememiz gerekirdi. Nitekim daha önceki kitaplarda durum budur. Tahrif olmamış, aslî hâlde kalmış fakat mu'ciz olmayan daha önceki kitapları bir delil kabul edebiliriz. Bu açıdan sünnet, Kur'ân'la aynıdır. Çünkü o da Kur'ân gibi vahiydir. Öyleyse sünnetin, hükümlerde nazar-ı itibara alınma konusunda, Kur'ân'dan geri olmadığını söylememiz gerekir.
Eğer, "Rasûlullah (s.a.v)'tan hata ihtimali olan bazı içtihadlar ve zelle cinsinden birtakım hatalar meydana gelmiştir. Bu durumda o, tamamı hiç şüphesiz vahiy olan Kur'ân'la bir

değildir" denirse, deriz ki: Biz, bu şekil hata ihtimali olan şeyleri ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in bütün fiil ve sözlerine muttali olan Allah'ın onları tasvip etmesinden sonra delil olarak kullanıyoruz. Cenâb-ı Hakk'ın bu takrir ve tasvibi, hiç şüphesiz Efendimiz (s.a.v)'den ortaya çıkan fiilin hak ve doğru olduğunu gösterir ve zahir vahyin delâleti gibi kesinlik kazanır.

Yine malumdur ki, Kur'ân-ı Kerîm'de, sünnetin delil oluşu hakkında pek çok âyetin bulunduğundan kimsenin bir şüphesi yoktur. Bu açıdan sünnetin delil oluşu, Kitab'a bağlı olmaktadır. Fakat bu, hükümlerde nazar-ı itibara alınma ve delil olarak kullanılma hususunda, Kitab'dan geri olmasını gerektirmez; aksine, bir olmalarını gerektirir.
Çünkü zahiren kendisine ters düştüğünü sandığımız âyetin korunması için sünneti devre dışı bırakmak, onun delil olduğunu ifade eden âyetleri iptal etmek olur. Bu durumda biz, bir âyetin iptalinden kaçıyoruz derken, Rasûlullah'tan sâdır olan bütün şeylerin delil olduğunu kesin olarak ortaya koyan diğer pek çok âyeti iptal etmiş olacağız. Halbuki böyle bir durumda yapılması gereken; önceki âyetin zahirine göre hüküm vermemektir.

Şayet biz, bir asla dayanan fer'î kaynağın, hüküm verirken nazar-ı itibara alınma konusunda asıldan sonra geldiğini kabul etsek bile, bunun genellikle böyle olduğunu söyleyemeyiz. Ancak bu ikinci kaynağın şu asıldan başka dayanağı yoksa, o zaman bu, ondan geridedir, sırası ve seviyesi bir değildir, diyebiliriz. Fakat bu ikinci kaynağın başka bir dayanağı varsa, o zaman delil olmada müstakil olur ve herhangi bir şeye bağımlılığı kalmaz.

Hem sünnetin delil oluşu, sadece Kitab'a bağlı değildir. Bilakis, Hz.Peygamber (s.a.v)'den meydana gelen bütün fiillerin delil olduğunu isbat için onun Kur'ân'ın dışında, Sahâbe'nin şahid olduğu ve bize tevâtüren gelmiş olan mucizeleriyle sabit olan ismeti (yalan ve hatadan korunması) kâfidir. Sonra, kelâm âlimlerince ortaya konduğu gibi; bir peygamberin peygamberliği için kendisine bir kitab inmesi şart değildir. Bunun için aranan şart, ümmetine tebliğ edeceği bir şeriatın indirilmesi ve mucize göstermesidir. Akâidü'n-Nesefi şerhinde ve haşiyelerinde böyle açıklanmıştır.[733]

Bunu, şu hadise de göstermektedir, Allah Teâlâ, Mûsâ aieyhis-selâmı, Firavun'a gönderip onun iman ve hidâyete gelmesini ve İs-railoğullarını kendisiyle göndermesini emretti. Halbuki o zaman Tevrat nazil olmamıştı. Çünkü Tevrat, Firavun'un helakinden ve İs-railoğullarınm Mısır'dan çıkmasından sonra nazil olmuştur. Bu malumdur. Bununla birlikte bu emir, Firavun'a karşı bir delil olmuş; Hz. Mûsâ (a.s) kendisine mucize gösterdikten sonra ona muhalefet ettiği için Rabbine âsi kabul edilip azab ve lanete müste-hak olmuştur. Şu halde gayr-i metlûv olan vahyin (yani sünnetin) delil oluşu, hakkında âyet gelmesine bağlı değildir. Çünkü her ikisi de Allah katından gelmektedir ve her birisi delil olmada müstakildir. Bunun için mühim olan, her birinin Allah katından geldiğinin sabit olmasıdır. Sünnetin, Allah tarafından vahyedildiğini, Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'dan kendisine gelenleri tebliğde masum olduğunu gösteren Kur'ân veya diğer mucizeler isbat etmektedir.

Şayet biz, asla dayanan bir fer'î kaynağın, asıldan sonra geldiğini mutlak olarak kabul etsek, diyebiliriz ki: Sünnette de Kitab (Kur'ân)'m delil olduğunu ifade eden haberler gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'ân'a yapışmakla ilgili emir ve teşvikleri, şüphe götürmeyecek netlikte ve manevî tevatürdeki niteliktedir. Nitekim bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Size, kendilerine yapıştıktan sonra asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Onlar, Allah'ın Ki-tabı ve benim sünnetimdir. Havza gelinceye kadar ikisi birbirinden ayrılmayacaktır. "[734]

Hatta diyebiliriz ki: Kur'ân'ın en kısa bir sûresinin Kur'ân'a ait olduğu ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Bu, Allah'ın kelâmıdır," demesiyle sabit olur. Nitekim bunun açıklaması, sünnetin delil oluşunun zaruretinden bahsederken geçmişti.

Bu açıklamaya göre Kitab'ın nazar-ı itibara alınmada ve tanınmada, sünnetten sonra olduğu söylenebilir. Fakat gerçek olan şudur: Kitab'la sünnet birbirini destekler. Delil olarak kuvvet derecesinde ikisi aynı seviededir. Bu konuda, Kitab'ın lafzının vahiyle inmesinin, i'câzının, tilâvetiyle ibâdet edilmesinin ve içinde sünnetin delil oluşunu ifade eden âyetlerin bulunmasının bir tesiri ve tercih sebebi yoktur. Her ikisi de Allah tarafından vahyedildiği için vakıada aralarında bir ihtilâfın olması mümkün değildir. Sübût ve delâleti kat'î ve kesin olan Kitab ve sünnet arasında, vakıada taâruzun (çekişmenin) gerçekleşmesi için şart koşulan, aynı zamana ait olmak ve diğer şartların bulunmasıdır. Bu durumda böyle bir taâruzun olması imkân dışıdır.

Fakat birinin delâleti kat'î, diğerinin zannî olduğu veya her ikisinin delâletleri de kat'î olup, zamanları aynı olmadığından, aralarında zahiren taâruzun bulunması ise caiz ve çokça vâkidir. Bu durumda müçtehide düşen, her ikisini sanki birbiriyle aynı seviyede iki âyet veya iki sünnet gibi değerlendirmeye almaktır. Zaman olarak öncelik ve sonralık sırası belli ise önce gelen, sonraki tarafından nes-hedilir. Tercih şartları oluşmuşsa biri, diğerine tercih edilir. İmkân varsa her ikisi birleştirilip amel edilir; yoksa, başka bir delil ortaya çıkıncaya kadar beklenir, aralarında bir değerlendirme yapılmaz.

Birleştirme, tercih ve nesh delillerine bakmaksızın direkt olarak birinin iptal edilmesine gelince; bu hiçbir halde sahih değildir, Bunun için usûl ve fıkıh âlimlerinin: "Sünnet, Kitab'ın umumunu tahsis, mutlakını takyid, bazı hükümlerini nesh, mücmelini tafsil ve zahirinin tersine kapalı murâdını beyân eder," sözlerine rastlarız. Kitab'la sünnet arasında olduğu gibi.

Evet, bazı meselelerde pek çok ihtilâf vardır. Fakat bunun, başka kaynak ve sebeplere dayandığı bilinmelidir. Meselâ, Kur'ân kesinken, haber-i vâhidde isnadın zannî ve zayıf olması gibi. Yoksa bu taâruz, bizatihi sünnete ve onun Kitab'dan sonra gelmesine bağlı değildir. Bunu, şundan çıkarıyoruz: Meselâ, Kur'ân'ın haber-i vâhid ile neshedilmesini kabul etmeyenler, mütevâtir sünnetin de haber-i vâhidle neshedilmesini kabul etmemektedirler. Halbuki bu kimseler, Kur'ân'ın mütevâtir sünnetle ve sünnetin Kur'ânla neshedilmesini caiz görmektedirler. Eğer sünnetin Kur'ân'dan geride olduğu düşü-nülseydi, "Ancak Kur'ân, sünneti nesheder," denmesi gerekirdi.
Bütün bunlardan sonra Şâtibî'nin, el-Muvâfakât adlı eserinde zikretmiş olduğu: "Sünnet, hükümlerde nazar-ı itibara alınmada Kur'ân'dan geridedir," görüşünün bâtıl ve yanlış olduğu ortaya çıkmış oldu.

Daha sonra gelen bazı müellifler, bu konuda Şâtibî'yi taklid ve takip etmişlerdir. Bu taklid yüzünden niceleri aldanmış ve yanılmıştır.
Şâtibî'nin bu konuda ileri sürdüğü bazı şüpheler vardır. Biz şimdi onları zikredip cevaplarını vereceğiz. Tevfik Allah'tandır.

1. Şüphe:
Kitab kat'î, sünnet ise zannîdir. Sünnette kat'îlik, sadece toptan düşündüğümüzde olur; ayrı ayrı ele alındığında değil. Kitab ise böyle değildir. O, bütünüyle ve tafsilatıyla (tek tek âyetleriyle) Kur'ân olduğu kesindir. Kesin olan, zannî olanın önüne geçer. Buna göre Kitab'ın sünnete takdimi lâzımdır.[735]
Cevap: Sünnete sünnet olarak baktığımızda, onun bütünüyle kesinlik arzettiğini gördüğümüz gibi, ayrı ayrı da kesinlik arzettiğini anlarız. Bu, Hz. Peygamber (s.a.v)'i gören ve dinleyen Sahâbe'ye nis-betle böyledir. Böylece şüphe kökünden defedilir. Ve her müçtehidin, kaidesine uygun olarak sünneti değerlendirmesi gerekir. Her ne kadar bugün müçtehid yoksa da yapılacak iş budur.

Sünnetin bize geliş yolunu incelediğimizde, deriz ki: Âyete muarız olan haber mütevâtir ise onun hakkında yukarıdaki sözü söylemek yine doğru değildir. Bir hüküm nazarı itibara alınırken mütevâtir haber, nasıl âyetten ayrı ve geri düşünülebilir ki? Halbuki, bazen sünnetin delâleti kat'î, âyetinki zannî olabilir. Yine sünnet bazen âyetten sonra gelip onu neshetmiş olabilir. Bu iki durumda mütevâtir sünnetin âyetle aynı derecede olması bir yana, hükümde âyete takdim edilmesi vâcib olur. Mütevâtir sünnetin dışındaki haberlerin kat'î olmayışı, onun katiyyetinde olumsuz bir etki yapmaz. Çünkü taâruz (zahiren çelişme), âyetle sadece bunun arasındadır. Bu durumda, Kitab'la sünneti toptan ve tafsil olarak katiyyet ifade edip etmemeleri konusunda karşılaştırmamız, burada bizim için önem arzetmemektedir.

Mütevâtir sünnetin az olması, Şâtibî'nin sünnetin umumuna ait iddiasının sahih olduğunu göstermez. Bilakis, şayet biz mütevâtir sünnetin hiç bulunmadığını farzetsek bile, yine de var olabileceğini takdir etmemiz ve bu takdir gereği açıklama yapmamız gerekecektir. Çünkü onun var olması mümkündür ve aslında vardır.
Eğer âyetle zahiren çelişen sünnet, mütevâtirin dışında haber-i âhad ve sübût-u zannî olsa bu durumda, bazan haber-i vâhid, has bir hüküm bildirir ve delâleti kat'î olur; buna ters görünen âyet ise umûmî hüküm bildirir ve delâleti zannî olur. Böylece her biri, bir yönden kuvvetli olur ve birbirlerine denk olurlar. Birisini devredışı bırakmak, tercihi gerektiren bir sebep yokken tercih yapmak olur ki bu, yanlıştır. Halbuki, birini diğerine uygun gelecek şekilde "yorumlayarak aralarını birleştirmek gerekir ki, ikisiyle birlikte amel etmiş olalım.

Eğer şüphe sahibi derse ki: "Benim mezhebime göre haber-i vâhid, kesin bir temele dayanırsa onunla amel makbuldür; aksi takdirde onunla hüküm verilmez. Çünkü bu durumda şeriatın asıllarına ters düşer; bu ise sahih değildir. Hem onun sahih olduğunu gösteren bir şahid de yoktur. Böyle bir haber, hükme medar olamaz; değerlendirmeden düşer.

Sağlam bir temele dayanan sünnet ise manen Kur'ân sayabileceğimiz bir haber çeşididir. Bunun kabulünde ise Kur'ân olan iki asıl arasında taâruz (çelişme) olacaktır. "[736]

Biz de kendisine deriz ki: Senin, "Haber, sağlam ve kesin bir temele dayanmazsa şeriatın asıllarına muhalif olur; ayrıca onun sahih olduğunu gösteren bir şahid de yoktur," sözü kabul edilemez. Çünkü; şeriat, her yönüyle kesin olan bir delil bulunmayınca, müçtehidin zann-ı galibine göre sabit olan haberle amelini gerekli görmektedir. Biz, bununla ilgili umûmî delilleri, üçüncü bölümde, üçüncü şüpheye cevap verirken açıklamıştık. Hem güvenilir bir râvinin adalet vasfı, Sâri nazarında, haberin doğruluğu için bir şahid kabul edilmektedir.

Eğer sen, haberin sıhhati için ileri sürdüğün şehâdetle, onun kat'î ve kesin bir kaidenin içine girmesini kasdediyorsan deriz ki: Böyle bir şehâdet, senin sözünde de hâsıl olmamıştır. Sonuçta söyler nen sözü sana iade ediyoruz. Bu özellikte olmayan bir haber, hükümden düşmüştür. Bu, yukarıdaki iddianın aynısıdır ve aynı yere dönmektir.
Sonra ona deriz ki: Niçin katiyyet ve kesinliği sadece Kur'ân âyetlerine hasrediyorsun? Mütevâtir sünnette de aynı kesinlik yok mudur?
Sonra şunu da sorarız: Sünnet, Kur'ân'ın mânâsına uyduğu ve dayandığı zaman sence de makbuldür. Peki, böyle bir isnadla kuvvet kazanan haberin, bizatihi çelişme durumunda olmasına mâni nedir? Hem bu zorlama ve aynı şeyi söyleyip durma niçindir?

2. Şüphe:
"Sünnet ya Kitab (Kur'ân)'ı açıklar veya ona yeni hükümler ilâve eder. Açıklayıcı olduğunda, açıklanan yanında ikinci planda değerlendirilir. Çünkü açıklanan (mübeyyen) ortadan kalkınca, açıklama ve açıklayanın da ortadan kalkması gerekir. Bu durumda olanın yani Kitab'ın, sünnetten önde ve öncelikte olması daha evlâdır. Eğer sünnet açıklayıcı değilse, bu durumda ancak Kitab'da. bir hüküm bulunmadığı zaman nazar-ı dikkate alınır ve hükme kaynak yapılır. Bu da Kitab'ın, hükümlerde nazar-ı dikkate alınmada önde olduğunu göstermektedir..."[737]

Cevap: Önce deriz ki: "Mübeyyenin (Kitab'ın) düşmesinden, beyânın da (sünnetin) düşmesi gerekir," sözünde, mübeyyenin düşmesinden kasdın nedir?
Bundan maksadın, bir âyetin daha sonra gelen başka bir âyetle neshedilmesi ise aynı âyet, önceki âyeti açıklayan sünneti de neshe-der; açıkladığı âyetin hükümden düşürmesine gerek kalmaz. Çünkü önceki âyetin zahirî mânâsı değil, muradı neshediliyor. Ayetin muradı da sünnetin beyân ettiğidir. Böylece ikisi beraber mensûh olmuş olurlar.

Fakat sen, âyetin düşmesiyle onun Kur'ân'da zikredilmemesini kasdediyorsan -ki sözden anlaşılan bu değil, Önceki açıklamadır- böyle olmayan bir âyet, uygulamada olan bir sünnetin düşmesini ve yeni bir hüküm koyup tafsilatıyla açıkladığında nazar-ı itibara alınmamasını gerektirmez. Hem bizzat emir veren bir söze, beyân denmez.
Meselâ, bir an için Allah Teâlâ'nın, Kur'ân'da namazı farz kılmadığını düşünelim; bu konuda sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'in namazla ilgili fiilî uygulaması ve: "Benden gördüğünüz gibi namaz kılınız," emri bulunsun. Biz, sırf bu uygulama ve emirle, namazın farz olduğunu ve kılmışının nasıl olduğunu Öğrenmiş oluruz.
Fakat asıl hükmün ne olduğunu beyân etmeksizin, tafsilatıyla ilgili sünnet nakledilse, bundan hiçbir şey anlaşılmaz. Çünkü sünnetin delil olup olmadığı değil, neyi açıkladığı bilinmemektedir. Bu halde ve bu sıfattaki bir şeyin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olması zaten mümkün değildir.

"Sünnetin (beyân) düşmesiyle âyetin (mübeyyen) düşmesi gerekmez," sözünde, sünnetin düşmesiyle onun neshini kas de diyorsan, biz de deriz ki: Sünnetin neshedilmesi, âyetten kasdedilen muradın nes-hedilmesi demektir ki, bu durumda hükmen âyet de neshedilmiş ve yürürlükten kalkmış olur. Bu da senin iddiana uymamaktadır.
Eğer sen, beyânın (sünnetin) düşmesiyle o konuda henüz yeni bir sünnetin gelmediğini kasdediyorsan, sana deriz ki: Böyle bir durumda âyetin (mübeyyen) yürürlükten düşmemesinden bahsetmenin mânâsı nedir? Eğer âyetle bildirilen hükümle âmel etmenin mümkün olduğundan bahsediyorsan bu, haliyle mümkün değildir. Eğer -âyetin bu haliyle, hakkında bir açıklama gelinceye kadar icmâlen hükme delil olduğunu anlatmak istiyorsan bu, kabul edilebilir. Fakat kendisiyle amel mümkün olmadıktan sonra, sadece bu delâletin faydası nedir?

Bütün bunları kabul etsek bile senin, iddianın sonunda söylediğin: "Durumu bu olanın önde ve öncelikli olması daha evlâdır,"sözünü kabul edemeyiz. Çünkü senin, "Sünnetin yürürlükten düşmesi ve nazar-ı itibara alınmaması gerekir," şeklindeki bahsettiklerin ancak fer'î hükmün aslolana tâbi olması gibi mücerred ilişkilerde netice verir. Kur'ân karşısında sünnet için bu kaide uygulanamaz. Hatta bazıları: "Kendilerine indirileni insanlara açıklaman için Kur'ân'ı sana indirdik,"[738] âyetini delil göstererek sünnetin Kitab (Kur'ân) üzerine hâkim ve hüküm koyucu olduğunu söylemişlerdir.

Şâtibî'nin daha sonra zikrettiği şu sözü ele alalım: "Sünnetin Kitab üzerine hüküm koyması, Kitab'ın bir kenara bırakılması ve sünnetin öne geçirilmesi mânâsında değildir. Bundan kasıt, sünnette anlatılan o şeyin Kur'ân'ın muradı olduğudur. Sünnet, sanki Kitab'ın ahkâmında anlatılmak istenen mânâ ve muradın şerh ve açıklaması durumundadır. Sünnet, Kitab'dan ayrı olarak hüküm koyucu değildir. Bu, şuna benzer: Meselâ İmam Mâlik, bir âyetin mânâsını açıklasa ve biz de gereğince amel etsek, bize: 'Allah Teâlâ'nın sözüyle amel ettik,' demek yerine, 'Imam'ın sözüyle amel ettik,' dememiz doğru değildir." {T)
Halbuki Şâtibî'nin cevap vermeye çalıştığı kimse, Kitab'ın bir kenara itilmesinden bahsetmemekte, sadece Kitab'la sünnetin hüküm koymada eşit olduklarını ve her ikisini de kullanarak birleştirmeyi savunmaktadır.

Hem Şâtibî'nin: "Sünnette anlatılan şeyler, aslında Kur'ân'ın muradıdır" sözü, hasmın görüşünü ve sünnetin Kitab'dan ayrı ve geride düşünüldüğünde ortaya çıkacak olumsuzlukları bir itiraf mahiyetindedir.
"Hükmü koyan sünnet değildir," sözünü kabul ediyoruz ve biz de aynısını söylüyoruz. Aslında bu, onun görüşüne ters düşmektedir. Eğer Şâtibî, tek hüküm koyucu Kitab'dır, demek istiyorsa bu, doğru değildir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in tefsir ve açıklamasını İmam Mâlik'in tefsirine kıyas etmesi bâtıldır. Çünkü İmam Mâlik'in sözü, delil değildir; alınabilir, alınmayabilir de. Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözü ve tefsiri ise farklıdır. O, Allah tarafından bir vahiydir ve dinde bir hüccettir.

Şayet onun yukarıdaki değerlendirmesini kabul edecek olursak, onun bize ters düştüğü tek nokta, sünnetin isminde ve tarifinde olmaktadır. Bu da lafzî bir ihtilâftır. O, sünnetin, Kur'ân'da söz sahibi olduğu ve onu zahirinin tersine hamletme yetkisinde bulunduğu konusunda bizimle aynı görüşte olduğu müddetçe, kendisiyle anlaşa-mayacak bir sebep göremiyoruz.

Şüphenin aslına dönelim. Deriz ki: Kitab'ın sünnete takdim edilmesini ifade eden sözünü, mutlak mânâda ve her halükârda kabul edemeyiz. Bunu, ancak sünnetle Kitab'ın hükmünü bir arada uygulama imkânı bulamadığımız zaman kabul ederiz. Çünkü iki delilin birden kullanılması, birinin iptal edilmesinden daha evlâdır.
Şunu da ilâve edelim: Kur'ân, bazen Kur'ân'ı, bazen de sünneti açıklar. Bazen de sünnet, sünneti açıklar. Bu durumda sen: "Bütün bu hallerde açıklayan nass, açıkladığından geridedir," diyebilir misin? Sonra, bu delillerden birini iptal etmek bir yana; biri, diğerini açıklıyor, dedikten sonra bu iki delilin birbiriyle çelişmesinden bahsetmek doğru mudur?

"Sünnet, Kitab'ı açıklayıcı olmayıp hüküm koyucu olduğunda, Kitab'da bir şey yoksa o zaman nazar-ı itibara alınır, hükme kaynak yapılır," sözünü ele alalım. "Kitab'da bir şey yoksa" sözünden muradın, sünnete muhalif bir nas yoksa, olmalıdır. Bununla, kesin olarak muhalif olanı kasdediyorsan, bu konuda sana katılırız. Fakat bu, sünnetin, Kitab yanında daha zayıf olduğunu göstermez ve bunu gerektirmez. Çünkü bu, bütün vahiy türleri içinde bulunabilir. Allah'ın hükümleri arasında birbirine ters düşme mümkün değildir.
Kur'ân'da, (zahiren) sünnete muhalif zannedilen hükümlerin bulunmasına gelince; bu, olabilir ve bulunabilir. Hatta bu, iki âyet arasında da kendini gösterebilir. Bu durumda içlerinden birisi, tercih sebebi bulunmaksızın, devredışı kalmaması için bu iki delil, uygun şekilde te'vil edilip araları cem edilmelidir.

3. Şüphe:
Bazı hadis ve haberler, Kitab'ın sünnete takdim edileceğini göstermektedir. Meselâ, Muaz (r.a) hadisi, buna güzel bir örnektir. Şöyle ki: Hz. Peygamber (s.a.v), Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderdiğinde:
"Önüne bir mesele geldiğinde nasıl hüküm vereceksin?" diye sordu. Muaz (r.a):
"Allah'ın Kitabı'yla," dedi. Hz. Peygamber (s.a.v):
"Aradığın, Allah'ın Kitabı'nda yoksa ne yaparsın?" diye sordu. Muaz (r.a):
"Rasûlullah (s.a.v)'ın sünnetiyle hallederim," dedi. Hz. Peygamber (s.a.v):
"Peki, Rasûlullah'ın sünnetinde de bulamazsan ne yaparsın?" diye sorunca, Muaz (r.a):
"Kendi görüş ve içtihadımla hallederim," diye cevap verince Allah Rasûlü (s.a.v), bundan pek memnun olarak kendisini tebrik etmiştir.[739]
Hz. Ömer de kadı Şürayh'a gönderdiği bir talimatta: "Önüne bir mesele geldiğinde, önce Allah'ın Kitabı'na bak ve onunla hüküm ver. Allah'ın Kitabı'nda meselenin cevabını

bulduktan sonra artık hiç kimseye sorma. Allah'ın Kitabı'nda bir şey bulamazsan, Rasûlullah'ın sünnetini araştır..."[740] demiştir.
Benzeri haberler, İbn Mesud ve Ibn Abbas'tan (r.a) da rivayet edilmiştir.(10)
Cevap: Bazıları, Muaz hadisini mevzu kabul etmiştir. Biz sahih olduğunu düşünsek bile, bunun yorumunun şöyle olması gerekir:
Alınması ve kullanılması en kolay ve en y^kın delil olması bakımından önce Kitab'a bakılır. Gerçekten de Allah'ın Kitabı bu özelliktedir. Bu te'vili yapmak zorundayız. Çünkü sübûtu ve delâleti kesin
(8)
(9)
(10) Dârimî, Mukaddime, 20; Beybakî, Medhal, 127-128; Şâtibî, a.g.e., IV, 7-8.

ve kat'î olan sünnet, Kitab'ın zahirine takdim edilir. Muaz hadisine nisbeten, bu söylediğimiz daha fazladır. Sünnet, haber-i âhad cinsinden olunca bazen sünnetin delâleti kat'î, Kur'ân'mki zannî olabilir ve bu durumda hükme kaynak olmada biri, diğerine eşit olur. Artık takdim, tehir sahih olmaz. Bilakis, içtihad ve tercih deliline bakarak beraberce yorumlanıp amel edilmesi gerekir.
Hz. Ömer'in: "Allah'ın Kitabı'na bak; onda meselene bir cevap bulursan artık hiçbir kimseye sorma," sözüne gelince bunu, ilgili âyetin sünnetle muâraza (çelişki) hâlinde bulunmadığı zaman böyle hareket edileceğine hamletmek gerekir. Bunun sebebini yukarıda zikrettik. Bir de Hz. Ömer'in sözünün, âyet-hadis gibi hüccet olmadığı bilinmelidir.

2. Bahis

Sünnetin Kur-ân ve Onun Dışındaki Şeylere Delâlet Etmesi Bakımından Çeşitleri

Malumdur ki, Allah Teâlâ'dan gelen şeylerde bir ihtilâfın bulunması mümkün değildir. Kur'ân ve sünnet, tamamıyla Allah katından gelmiştir. Bu durumda, Rasülullah (s.a.v)'tan sahih ve sağlam bir yolla gelen sünnetin, Kitab'a muhalif bir hüküm bildirmesi mümkün değildir. Bazen lafız olarak, sanki aralarında bir zıtlık var gibi görünse de aslında birinin anlatmak istediği, diğerinin aynıdır. Böyle durumlarda olan şudur: Bazen âyet ve hadisin muradı, müçtehide gizli kalmakta ve ilk anda aralarında çelişki var zannedilmektedir. Aslında böyle bir çelişki sözkonusu değildir.

İmam Şafiî'nin, er-Risâle'de zikrettiği ve çoğunluğun da bu konuda kendisine uyduğu gibi sünnet, Kur'ân'daki hükümlere ve diğer meselelere delâlet etmesi bakımından üç çeşittir:
1- Bütün yönlerden Kitab'ın bildirdiği hükümlere benzer hüküm ortaya koyan sünnet. Bu tür sünnet, icmal ve beyân, kısalık ve açıklama yönünden Kur'ân'a uyar ve onu destekler mahiyette hüküm ortaya koyar.
Meselâ: "İslâm, beş temel üzerine kurulmuştur," hadisi ile Allah Teâlâ'nın: "Namaz kılınız ve zekât veriniz."[741] "Ey iman edenler! Size oruç farz kılındı." "Yol için gücü yetenlere Kabe'yi ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkı ve emridir,"[742] gibi mirleri, bu durumdadır. Her ikisi de namaz, zekât, oruç ve haccm farz olduğunu göstermekte, fakat bu naslarda, verilen emirlerin keyfiyet ve şeklinden bahsedilmemektedir.

Âyetle hadisin aynı hükmü ortaya koymalarına bir başka Örnek: Meselâ, "Gönül hoşluğu ile vermesi dışında, hiç kimseye, bir başka müslümanın malı helâl değildir,"[743] hadisi, "Aranızda birbirinizin mallarını hırsızlık, kumar ve gasp gibi haksız sebeplerle yemeyin ve insanların mallarından bir kısmını, bile bile yalan şahidliği gibi günahla yemek için o malları rüşvet olarak hâkimlere vermeyin,"[744] âyetiyle aynı hükmü bildirmektedir.

Bir başka örnek: Meselâ, "Kadınlar hakkında (onlara kötülük etmekten) Allah'tan korkun. Onlar, sizin yardımcılarınızdır. Onları Allah'ın emaneti olarak yanınıza aldınız ve Allah'ın adıyla ferçlerini kendinize helâl kıldınız,"[745] hadisi, Allah Teâlâ'nın: "Onlarla (kadınlarınızla) güzel.geçinin,"[746] âyetine uygunluk arzetmektedir.

2- Kitab'da bildirilen hükümleri açıklayan sünnet. Bu tür sünnet, Kur'ân'ın mücmelini tafsil, müşkilini beyân, mutlakını takyid, genel hüküm bildireni tahsis etmek suretiyle açıklamalarda bulunur.
Meselâ, namaz ve zekâtı açıklayan, vakit, miktar ve uygulama şekli gibi âyette zikredilmeyen hususları ortaya koyan sünnetler buna misaldir. Yine Allah Teâlâ'nın: "Siyah iplikten beyaz iplik tarafınızca seçilip ayrılıncaya kadar yemek ve cima size helâl kılınmıştır,"[747] âyetindeki siyah ipliğin, gece karanlığı, beyaz ipliğin de gündüzün aydınlığı yani fecrin doğması olduğunu beyân eden sünnet bu kısma örnektir.
Yine: "Altın ve gümüşü biriktirerek saklayıp onları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azab ile müjdele,"[748] âyetindeki azaba sebep olan biriktirmenin, onların zekâtını vermemek olduğunu açıklayan sünnet de bu kısma girer.
Yine: "Erkek ve kadın hırsızların ellerini kesiniz,"[749] âyetinde kesilecek elin, sağ el olduğunu açıklayan sünnet ile "Yeminini bozanın bir şeye gücü yetmiyorsa, keffâreti üç gün oruç tutmaktır,"[750] âyetindeki keffâret orucunun peşpeşe tutulacağını beyân eden sünnet ve "îman edip, imanlarına zulüm, karıştırmayanlar,"[751] âyetindeki zulümle, şirkin kasdedildiğini belirten sünnet, hep bu kısma girmektedir.
Sünnetlerin ekseriyeti bu kısma girer ve bunun için sünnet, "Kitab'ın açıklayıcısı" sıfatıyla tanınıp tarif edilmiştir.

3- Kur'ân'ın hüküm bildirmediği ve aksine bir beyânda da bulunmadığı konularda hüküm koyan sünnet.
Meselâ, neseb (sulb) yoluyla haram olanların, süt yoluyla da haram olacağını; bir kadını, halası veya teyzesiyle birlikte nikâh altında bulundurmanın haram oluşunu, şuf'a hakkını ve ikâmet hâlinde de rehin verilebileceğini, evli olup zina eden kadının recmedilmesi gerektiğini, Ramazan orucunu özürsüz olarak bozana keffâret gerekeceğini ve bunların dışında Kur'ân'da hakkında herhangi bir açıklama bulunmayan konularda hüküm ortaya koyan ve açıklayan sünnetler bu kısma girer.[752]
el-Fikrü's-Sâmi kitabının sahibi, sünnetin bu üç kısma hasre-dilmesine karşı çıkarak demiştir ki: "Burada, bir dördüncü sünnet çeşidi daha vardır. O da cumhurun görüşüne göre; Kitab'ın bazı hükümlerini nesheden mütevâtir sünnet ve caiz görenlere göre âhad haberlerdir."

Meselâ, Allah Teâlâ'nın: "Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir mal bırakırsa anaya, babaya ve yakınlara uygun bir şekilde ve miktarda vasiyyet etmesi, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur,"[753] âyeti, Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Vârise vasiyyet yoktur,"[754] hadisiyle neshedilmiştir.
Yine: "Zina eden (bekâr) kadın ve erkeğe yüz değnek vurunuz,"[755] âyeti, "Bekâr bir kadın ve erkek zina ederlerse, yüz değnek ve bir sene sürgün cezası verilir,"[756] hadisini neshetmiştir. Buna göre bir hâkim, sadece celd (sopa) cezası uygularsa Kur'ân'a uymuş, sünnete ters düşmüş olur. Bu kısım hadis hakkında, Hanefilerle diğer mezhepler arasında ihtilâf vâki olmuştur.

İbnu'l-Kayyım (751/1350), İ'lâmu'l-Muvakkün adlı eserinde, bu kısma bir yenisini eklemiş ve hakkında uzun uzun bahsetmiştir.[757] Orada vermek istediği şudur: Bazı mezheplere göre dördüncü bir kısma dahil edeceğimiz sünnet çeşidi daha vardır ki, o da Kur'ân'a muhalif hüküm ortaya koyan sünnettir. Halbuki, önce de beyân ettiğimiz gibi sünnetin Kitab'a muhalif olması mümkün değildir ve hiçbir müslümamn: "Bu olabilir," demesi düşünülemez.

el-Fikrü's-Sâmi adlı eser sahibinin, Ibnu*l-Kayyım'ın, Hanefi-lerle yaptığı münazarada ve Hanefilere nisbet edilen: "Sünnet bazen Kitab'a ters düşebilir," görüşünü çürütmeye çalışırken söylediği sözlerden anladığı bâtıldır. Çünkü Hanefiler, böyle bir şey söylememişlerdir. Hem onların sünnet anlayışından da böyle bir sonuç çıkarılamaz. Bu konuyu biraz açıklayalım: Bil ki, bir nassın (âyet ve hadis) bildirdiği genel bir hükümden bazı fertleri hükmün dışına çıkararak bu nassa ek bir hüküm getirmek -eğer genel hüküm hemen peşinden getirilmişse- ittifakla tahsis olur ve bundan, hükmün herkese ait olmadığı anlaşılır. Eğer yeni ve ek hüküm, genel hükümlerden ayrı ve daha sonra gelmişse, bunun nesh mi yoksa tahsis mi olduğu konusunda, Hanefilerle diğer mezhepler arasında ihtilâf vardır. Hanefiler nesh, diğerleri tahsistir demişlerdir. Her iki grup da bu sonradan gelen ek hükme verdikleri isme göre değerlendirme yapmışlardır. Çünkü neshin ve tahsisin hükümleri farklıdır.

Meselâ, sahih olan görüşe göre haber-i vâhid, Kitab'ı ve mütevâtir sünneti neshetmez; ancak tahsis eder. Bir yeni ek hüküm haber-i vâhidle geldiğinde, Hanefilerin dışındakiler: "Bu, öncekini tahsis eder, eğer haber-i vâhid genel hükme ters düşse bu, onun sıhhatini zedelemez; o, sahih bir sünnettir" demişler, Hanefiler ise: "Tahsis etmez, çünkü zaman ve yer olarak ayrıdır; nesh de etmez, çünkü haber-i vâhiddir. Haber-i vâhid, Kitab'a ters bir şey ortaya koymaz. Kitab'a ters düştüğünde, onun sahih olmadığı kabul edilir. Böyle bir haberin, Rasûlullah (s.a.v)'a dayandırılmış bir yalan olduğu ve ondan gelmediği ortaya çıkar. Çünkü Uz. Peygamber (s.a.v)'in sünneti, hiçbir zaman Kitab'a ters düşmez," demişlerdir.

Bundan anlaşılıyor ki Hanefiler, Kitab'a ters düşen bir sünnet çeşidinden bahsetmemişlerdir. Hem, onlardan böyle bir şeyin meydana gelmesi de düşünülemez. Böyle bir

durumda Hanefi hâkim, sadece Kur'ân'm bildirdiği hükümle amel edip ona ters düşen sünneti terketse, Hanefilerce bu hâkime: "Sünnete muhalefet etti," denmez. Çünkü Kur'ân'a ters düşen haber, onlara göre sahih sünnet değildir. Bu hâkim için ancak: "Kitab'a ve Rasûlullah (s.a.v)'tan gerçek olarak sâdır olan sünnete uygun hareket etti," denir. Fakat diğerlerine göre: "Sünnete muhalefet etti," denir. Çünkü bu haber, onların nazarında sahih ve kesindir. Bir de onlar, tahsis eden nassın tahsis ettiği nassa bitişik olmasını şart koşmazlar ve haber-i vâhidle tahsisi caiz görüp onunla, genel hüküm bildiren nass arasındaki çelişmeyi sadece lafızlarda kabul ederek haberin sıhhatini zedeleyecek bir durumun bulunmadığını savunurlar.

Yine bahsi geçen müellifin, İbn Kayyım'ın sözünden: "Hanefilere göre mütevâtir sünnet, haber-i vâhid gibidir," şeklindeki anlayışı da bâtıl ve yanlıştır. Çünkü Hanefiler: "Eğer bu ek hükmü koyan mütevâtir sünnet olup nassın bazı hükümlerini neshetmiş ise hâkimin ona muhalefet etmesi caiz değildir," derler.

Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre bu yeni ek hüküm, üç hâlde değerlendirilmiştir :
1- Rasûlullah (s.a.v)'tan gediği sabit olmamıştır; çünkü o, haber-i vâhiddir. Bu, Hanefilerin görüşüdür.
2- Mütevâtir habere dayanıyorsa Önceki hükmü nesheder. Bu görüş de Hanefilere aittir.
3- Mutlak olarak tahsis edicidir. Bu da Hanefilerin dışındakilere aittir. Buna göre sözü edilen ilâve hüküm, sahih ve sağlam bir nakle dayanıyorsa ya nesh ya da tahsis edicidir; başka bir şey değildir.

Bütün nesh ve tahsis eden sünnetler, ya Kitab'ı beyân eder veya onun sükût ettiği konularda yeni bir hüküm ortaya koyar. Bu durumda hiçbir mezhebe göre: "Sünnet, Kitab'a muhalif hüküm ortaya koymuştur," denemez.
Biraz düşünüldüğünde bütün nesh ve tahsis eden sünnetlerin, iki alanda uygulandıkları görülecektir:
1- Kitab'ı açıklamada,
2- Kitab'ın sükût ettiği konularda müstakil hüküm ortaya koymada.

Bu iki şeklin, muhassiste (tahsis eden sünnette) nasıl meydana geldiğini kısaca açıklayalım: Tahsis eden nass, tahsis edilene zaman ve yer olarak ister bitişik olsun, ister ayrı olsun, durum aynıdır ve olan şudur:
Tahsis eden nass, geneli ifade eden nassın hükmünü bazı fertlere hasreder. Biz de bu sayede hükmün muhat ablarının, ilk akla geldiği gibi herkes olmayıp bazı fertler olduğunu anlarız. Bu tahsis, Ki-tab'ın nassıyla bildirilen hükmün, bu belirtilen fertlere ait olduğunu ve bunların dışında kalanları muhatab almadığını gösterir. O zaman Kur'ân âyeti ilk inerken sanki sadece tahsis gören fertlere hitab edip kalanlara bir şey söylememiş gibi olur. Sonra tahsis gören nass, -hitab etmediklerini hükmün dışında tutarsak- sadece hükme dahil olanlara yapılan bir hitab olmuştur.

Meselâ: "Kavim geldi, ancak câhiller hariç" dediğimizde, kavim kelimesi, istisna yapmazdan önce, âlimi de câhili de içine alıyordu. Peşinden istisna yapılınca; dinleyen, gelenlerle âlimlerin kasdedildi-ğini anlayacaktır. Bu durumda, sanki bu sözü söyleyen, ilk olarak "âlimler geldi," demiş olacaktır. Fakat bununla, câhiller hakkında olumlu veya olumsuz bir hüküm anlaşılmamaktadır. Kavimle anlatılmak istenenin âlimler olduğu açıklandıktan sonra, "kavim geldi," demek de aynı şekilde değerlendirilebilir. Sonra istisna, bazılarının hükümden çıkarıldığını gösterdiği gibi çıkarılanların hükmünün de istisnadan öncekilerin hükmüne ters olduğunu ifade eder ki biz, bunu: "câhiller gelmedi," şeklinde ayrıca ifade edebiliriz.

Fakat burada "kavim geldi" sözüyle, câhillerin gelmediği anlatılmak istenmemiştir ki tahsis, sadece bir açıklamadır, denebilsin. Bazen tahsisle ayrı bir hüküm de ortaya konabilir. Meselâ, şu örneğe bakalım: Hz. Peygamber (s.a.v), Allah Teâlâ'nın: "Bu sayılan kimselerden başkasıyla evlenmeniz size helâl kılındı,"[758] âyetinden sonra: "Bir kadını hala ve teyzesiyle bir nikâhta tutmak haramdır; neseb yoluyla birbirine haram olanlar, süt emme yoluyla da haram olur,"[759] buyurduğunda bu sözüyle bize, âyette geçen: "Bunların dışındakiler ifadesiyle âyette anlatamayanların hepsi değil, bir kısmının kasde-dildiğini açıklamış olur. O zaman âyet-i kerîme, sayılanların dışında kalanların hepsinin değil, hadisle tayin edilen bir kısmının helâl olduğunu göstermiş, bunlardan ayrılan diğer bir kısım hakkında hüküm bildirmemiştir. Ayet umum olarak gelmiş olsaydı, sadece bu ilk kısmın uygulanması uygun olurdu. Çünkü bu durumda anlaşılacak olan budur. Hem bir tahsis, ancak nasla bilinebilir. Buna göre Rasûlullah (s.a.v)'ın sözü, âyetin kapsamına girmeyen bazılarının da haram olduğunu belirtmiştir.

Nesheden nass hakkında da benzeri değerlendirmeyi yapabiliriz. Şöyle ki: Nâsih, önceki hükmün zamanının bittiğini bildirir. Bu durumda hükmü kaldıran nass, ondan murâdın ne olduğu açıklandıktan sonra, ifade ettiği hükmün zamanının, onun nüzul vaktinden başlayıp nesheden nassın nüzulüne kadar devam ettiğini gösterir. Fakat neshedildikten sonra, yeni hüküm hakkında sükût edip yapılması veya yapılmaması konusunda bir şey arzetmez. Diyelim ki, yapılmaması hakkında bir hüküm ortaya koydu da hükmün çeşidine işaret etmedi. Meselâ, hükmü kaldırılan şey, bir vâcib olsun. Buna göre düşündüğümüzde vâcib neshedilince; bu, bize onun ortadan kalktığım gösterir. Fakat yerine geçecek hükmün derecesini, yani haram mı, mekruh mu, mübâh mı yoksa nıendûb mu olduğunu net olarak göstermez. Şayet: "Vücûb nesholunca cevaz olarak kalır," görüşünde olanlara göre hareket etsek, bu da bize, onun mübâh mı yoksa mendûb mu olduğunu göstermez. Ancak nesheden nass gelir ve müstakil olarak açıklamada bulunur ve meselâ, "Yeni hükme göre şu iş haramdır," derse durum netleşmiş olur.

Bütün bunlardan, el-Fikrü's-Sâmi kitabının müellifinin görüşüyle, İbnu'l-Kayyım'ın İ'lâmu'l-Muvakkitn adlı eserindeki sözlerinden, dördüncü tür bir sünnet fikri ve açıklamalarının bâtıl olduğu anlaşılmaktadır.
Aslında, onun anlattığının dışında dördüncü çeşit bir sünnetten bahsetmek mümkündür ki bu, Kur'ân tarafından açıklanan sünnettir. Âlimlerin beyânına göre Kur'ân, sünnetin umûmunu tahsis, mut-lakını takyid, bazısını nesheder. Bütün bunlar, -hatırlanacağı gibi-sünnet için bir yönüyle açıklama hükmündedir. Bu kısmı, yukarıda anlatılan sünnet çeşitlerine dahil etmek mümkün değildir.

Âlimlerin: "Sünnet, Kur'ân için bir açıklayıcıdır" sözü, sünnetin genelde yaptığı duruma göre söylenmiştir. Bunun dışında sünnet, Kur'ân'ı te'kid ettiği, ondan ayrı, müstakil hükümler koyduğu gibi aynı zamanda Kur'ân tarafından açıklanan bir kaynaktır.
Bil ki, yukarıda yapılan üçlü taksimin birinci ve ikinci kısımlarında bütün müslüman âlimler ittifak halindedirler. Üçüncü kısımda ise ihtilâf etmişlerdir. Nitekim İmam Şafii (204/819), er-Risâle'de, bunu şöyle açıklar: "İlim ehlinden kimsenin sünnetin üç çeşit olduğunda muhalefet ettiğini bilmiyorum. Bunun iki kısmında ittifak halindedirler. Bu üç sünnet şudur:
1- Allah Teâlâ, bir konuda hüküm bildiren bir âyet indirir. Hz. Peygamber (s.a.v) de Kitab'ın nassına benzer açıklamalarda bulu-
2- Allah Teâlâ, Kitabı'nda birtakım kapalı hükümler indirir. Hz. Peygamber (s.a.v) de Allah'ın murâdını ve âyetin mânâsını açıklar.
Bu iki kısımda ulemâ ittifak halindedirler.

3- Hakkında Kitab'da bir nass bulunmayan konularda Hz. Peygamber (s.a.v), sünnetiyle hüküm koyar.
Alimlerden birisi demiştir ki; Allah Teâlâ, Hz. Peygamber (s.a.v)'e -O'na itaati farz kılarak ve Um—i ilâhîde ilâhi tevfiki ile yaptıklarından razı olarak- hakkında Kur'ân'da bir nass bulunmayan konularda, sünnetiyle hüküm koyma yetkisi vermiştir."

Alimlerden birisi de şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in ortaya koyduğu her sünnetin mutlaka Kur'ân'da bir aslı vardır. Meselâ, namazın adet ve yapılış şeklini açıklayan sünnet, namazı farz kılan âyetlere dayanmaktadır. Alış-veriş konularındaki uygulamalar da böyledir." Çünkü Allah Teâlâ, âyet-i kerîmede: "Mallarınızı aranızda haksız muamelelerle yemeyiniz,"[760] emrini vermiş, bir diğerinde: "Allah, alış-verişi helâl, ribâyı haram kıldı,"[761] buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) de helâl ve haram kıldığı konularda, namazda olduğu gibi ilk emri Allah Teâlâ'dan alarak açıklama ve uygulamalarda bulunmuştur.

Bir diğer âlim ise şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e sünnet, vahiyle gelmiş; sünnet de Allah'ın bu yolla farz kıldıklarını açıklamıştır."
Bir âlim de der ki: "Allah Teâlâ, Rasûlullah'ın bütün sünnetlerini kalbine ilkâ etti. Hz. Peygamber (s.a.v)'in kalbine Allah tarafından ilkâ edilen, hikmettir. Demek ki kalbine ilkâ edilenler, onun sünnetidir."[762]

Bu üçüncü kısım sünnet hakkında nakledilen sözlerden anlaşıldığı gibi birinci, üçüncü ve dördüncü sözler, ittifakla sünnetin müstakil olarak hüküm koyduğunu göstermekte ancak Rasûlullah (s.a.v)'m, bu müstakil hükmü, Allah Teâlâ'nın kendisini doğruya yö-neltmesiyle bizatihi tarafınca mı verdiği ya da Allah Teâlâ'nın kendisine o hükmü vahiy mi ettiği veyahut ilhamla mı bildirdiği hususunda âlimler, farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Aslında bu ihtilâf, bizi fazla ilgilendirmiyor.

Yukarıda nakledilen ikinci söz ise sünnetin müstakil hüküm koymasına muhaliftir. Bunun için biz de üçüncü bahiste bu konuyu işleyeceğiz ve sünnetin hüküm koymada müstakil olup olmadığını açıklayacağız.

3. Bahis

Sünnetin Hüküm Koymada Müstakil Oluşu

Sünnetin hüküm koymada müstakil oluşuyla anlatılmak istenen; onun, Kitab'ın sükût edip lehine ve aleyhine bir hüküm bildirmediği konularda yeni bir hüküm koymak ve kendisiyle amelin vâcib olduğu bir delil kabul etmektir.

İmam Şafiî'den yaptığımız nakillerden anlaşıldığı gibi bu kısma giren sünnet, selef arasında ihtilâf konusu olmuştur. Şâtibî bu kısma muhalefet etmiş, asrımızdaki bazı yazarlar da Şâtibî'ye uymuştur.[763]

Önce şunlardan bahsedeceğiz: Bu ihtilâf, bu tür sünnetin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olup olmadığında mıdır? Yoksa Efendi-miz'den sâdır olduğunda ittifak edildikten sonra, onun hüccet olup olmamasında mıdır? Yoksa her ikisinde midir? Şöyle ki; bazıları, bu tür sünnetin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olmasına karşı çıkıp bu tür sünnetin bulunmadığını mı söylemişler; yoksa, Hz. Peygamber (s.a.v)'den geldiği düşünüldüğünde, onun hüccet olmasına mı karşı çıkmışlardır?

Deriz ki: Üstad-ı Âzam Abdulvehhab Hallafın Mecelletü'l-Kânûn ve'l-iktisâd'da yayınlanan makalesinden anlaşıldığına göre bu kimseler, işin başında bu tür sünnetin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olduğu konusunda bizimle ittifak hâlinde fakat delil olmasında muhalefet içindedirler. Ancak bu kimseler, ikisinin arasın ayırmak için kendilerine bir yol bulunmadığını, her iki sünnetin de Allah katından gelen ve masum Peygamber'in tebliğ ettiği biri beyân, diğeri müstakil hüküm koyan bir vahiy olduğunu anladıklarında, insanların önündeki durum ve konumlarını düzeltmek istediler; görüşlerin-deki açık hatayı gizleyerek üzerine perde çektiler ve sonuçta bu tür sünnetin Hz, Peygamber (s.a.v)'den sâdır olduğu konusundaki ittifaklarından dönerek: "Rasûlullah (s.a.v)'tan gelen her sünnet, Kur'ân'ın bir açıklaması olarak gelmiştir. Müstakil hüküm koymuş gibi düşünülen, aslında Kitab'ın bir açıklamasından ibarettir," dediler ve az sonra zikredeceğimiz gibi birçok zorlamalarla bu söz ve görüşlerini isbat etmeye çalıştılar.

Fakat İmam Şafiî'nin, muhaliflerin sözlerinden yaptığı nakle bakılırsa onlar, daha işin başında bu tür sünnetin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olmasında muhalefet etmişlerdir. İmam'ın nakli şöyledir: Onlardan birisi de şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in ortaya koyduğu her sünnetin mutlaka Kur'ân'da bir dayanağı ve aslı vardır."

Şâtibî'nin, el-Muvâfakât adlı eserinin dördüncü cildinde üçüncü meselenin evvelinde söylediği sözler de bunu ifade etmektedir. Orada şöyle demektedir: "Kur'ân, sünnette bulunan her işe ya icmâ-len veya tafsilatıyla mutlaka bir işarette bulunmuştur."[764]

Evet, bu kimseler, İmam Şafiî'nin naklinde geçen: "Her sünnetin mutlaka Kur'ân'da bir delili, aslı vardır," sözleriyle muhtemelen şunu kas de diyorlar: Hz. Peygamber (s.a.v), ancak Kur'ân'da aslı bulunan bir hükmü tebliğ etmiş ve kanun olarak koymuştur. Kendisinden, Kur'ân'da aslı bulunmayan bir şey sâdır olduğunda o, ne.sünnettir, ne kanundur ve ne de bir delildir. Şu halde, ondan sâdır olanların bir kısmı sünnet ve delil olurken bir kısmı ise ne sünnet ne de delildir. Şâtibî'nin sözünden de bu sözlere benzer bir netice çıkarmak mümkündür.

Buna göre Üstad el-Hallaf ın: "Onlar, önce müstakil hüküm koyan sünnetin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olmasında bizimle ittifak halindeydiler..." şeklindeki ifadeleriyle birlikte, er-Risâle'âe anlatılanla el-Muvâfakâfta geçen ifadeler birbirine uymaktadır. -Allah kendisini muhafaza etsin- herhalde Üstad, onların bu açıklamalarına, benim görmediğim bir kitapta rastlamış olabilir.

Her halükârda biz, bu muhaliflere şunu sorarız: "Farzedelim ki, Hz. Peygamber (s.a.v)'den, Kur'ân'da hiç zikredilmeyen bir konuda sünnet geldi. Bu gelen sünnet hakkında görüşünüz nedir? Bu sünnet, bir hüccet midir, değil midir?"

Onların bunca çaba ve çırpınmalarından elde edilen sonuç şudur: Rasûlullah (s.a.v)'ın görevi, ancak Allah'tan gelenleri açıklamaktır. Kur'ân, bütün hükümleri bildirmiştir. Yine onların, aslında hiçbir gerek ve zarureti olmayan zorlamalarıyla, Hz. Peygamber'den sâdır olan herşeyi Kitab'a ait kılma çabalarından, sünnetin hükümde bir delil olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Fakat onlar, Kur'ân'ın bir açıklaması olarak da kabul etseler, Hz. Peygamber'den geldiği farzedilen şeylerin hüccet olduğu görüşüne sahip olduklarında, bu meseledeki ihtilâf faydasız, zorlamalar gereksizdir. Çünkü bu durumda onlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen bütün şeylerin hüccet olduğu konusunda bizimle aynı görüşte olmaktadırlar. Her ne kadar bu sünnet hakkında, onun Kitab'ı açıklayan veya müstakil hüküm koyan sünnet vasfında kendileriyle anlaşama-sak bîîe, hüccet olma noktasında aynı görüşte oluruz.

Biz, her halükârda konunun en zayıf ihtimallerini de dikkate alarak gerçeği, aşağıdaki meseleler dahilinde açıklamaya çalışacağız.

1- Şer'an ve aklen, sünnetin hüküm koymada müstakil olması caiz midir?

2- Allah Teâlâ, bize müstakil sünnete yapışarak kulluk yapmamızı emredip onu amelde hüccet yapmış mıdır? Diğer bir ifadeyle; sünnetin müstakil olması, Kur'ân'ın hükümleriyle sabit midir?

3- Rasûlullah (s.a.v)'tan, müstakil hüküm koyan sünnet sâdır olmuş mudur?

Bunları açıkladıktan sonra da muhaliflerin şüphelerini ve onlara verilecek cevapları zikredeceğiz.

1. Mesele

Sünnetin Müstakil Hüküm Koymasının Cevazı

Gerçek şudur ki; bu, aklen ve şer'an caizdir. Sebeplerine gelince:

1- Şayet bu caiz olmasaydı, müstakil sünnet ile ibâdet yapmak vâki olmazdı. Halbuki bu olmuştur. Hz. Peygamber'in sünnetinin di-nimizdeki yerini açıklarken görüleceği gibi bu tür uygulamalar, Hz. Musa'nın (a.s) ve Hz. ibrahim'in (a.s) şeriatlarında da vâki olmuş ve Allah Teâlâ, bunları Kitabı'nda zikretmiştir.

Bunun, Hz. Musa'nın (a.s) şeriatında vâki olan örneği şudur:

Hz. Mûsâ, Firavun'a giderek kendisine iman etmesini ve İsrailoğul-larını beraberinde göndermesini emretmişti. O zaman Tevrat, henüz nazil olmamıştı. Bu durumda bu emrin, Tevrat'a ait olduğu söylenemez. Bu emir, Firavun'a karşı bir delil olmuş ve Mûsâ aleyhisse-lâma itaat etmediği için Rabbine âsi olmuş, helaki haketmiştir.

Hz. İbrahim'in şeriatındaki örnek ise şudur: Allah Teâlâ, İbrahim aleyhi s selâma, rüyada vahiy yoluyla oğlu İsmail'i (a.s) boğazlamasını emretti. Bu, uyması gereken bir teklifti. Her ikisi de emri yerine getirmeye başladılar. Allah Teâlâ, bu itaat ve teslimiyetleri sebebiyle onları, muhsin (iyilik sahibi kimseler) olarak vasıflandırdı. Bu emrin, İbrahim aleyhisselâma indirilen sahifelerde bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ, böyle bir hadise ile sırf onu imtihan etmek istemişti. Nitekim âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hakk, şöyle buyurmuştur: "Her ikisi de emrimize teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca: Ey ibrahim! Rüyana sâdık kaldın; gereğini yaptın. Biz, iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten çok açık bir< imtihandır, diye seslendik ve oğluna bedel olarak kendisine büyük bir kurban verdik,"[765]

Bu iki peygamberle, peygamberlerin en şereflisi olan bizim Peygamberimiz (s.a.v) arasında bu yönden herhangi bir fark yoktur. Her birinin, sünnetlerinin dışında birer kitabları vardır.

2- Eğer sünnetin müstakil hüküm koyması caiz olmasaydı bu, bir mâniden dolayı olması gerekirdi. Burada amelî bir mâni de yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'ne, Kitabı'nda indirmediği (sadece kalbine ilkâ ettiği) bir hükmü tebliğ etmesini emretmesi şüphesiz caizdir. Hatta bütün hükümleri başlangıçta lafızsız olarak indirmesi, daha sonra kitabı indirerek onları te'kid ve beyân etmesi yahut hiçbir kitab indirmemesi de caizdir. Ayrıca Allah Teâlâ'nın bir kimseyi peygamber olarak göndermesi için ona kitab indirmesi şart değildir. O, yaptıklarından sorumlu tutulmaz; insanlar ise her işlerinden sorumludurlar.

Şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v), inen hüküm vahy-i metlûv olsun (Kur'ân gibi), gayr-i metlûv olsun, müstakil olsun, açıklayıcı olsun veya Kitab'ın hükmünü destekleyici olsun, bütün tebliğinde hatadan masumdur. Bunu, bize mucize delili isbat etmektedir. Hatta bütün şeriat, gayr-i metlûv bir vahiyle indirilmiş olsa bile Hz. Peygamber (s.a.v), yine tebliğde hatadan masumdur. İşte bu tür bir tebliğle, insanlara sorumlu olacakları delil ortaya konmuş ve Peygamber'e ittiba etmeleri gerekli olmuştur. Hiç şüphesiz sünnet, (her yönüyle ilâhî bir) vahiydir ve haktır. Bu durumda onun müstakil hüküm koyması caizdir.

Yine hiç şüphe yok ki, Allah katından indirilmesi ve hüccet olması yönüyle sünnetle birlikte hüküm koymada aynı değerde diğer bir kaynağın yani Kur'ân'ın bulunması, kendisine ters düşmedikten sonra sünnetin müstakil hareket etmesini ortadan kaldırmaz. Kur'ân, her ne kadar birçok yönüyle sünnetten üstün özelliklere sahip olsa da sünnetin delil olması, onun Kur'ân'daki bir asla dayanmasına bağlı değildir. Ve bu özellikler, sadece Kur'ân'ın delil olmasını gerektirmez.

Şu halde, sünnetin hüküm koymada müstakil hareket etmesine mâni nereden gelmektedir?

3- Eğer sünnetin müstakil hüküm koyması caiz olmasaydı, Ki-tab'ı te'kid ve hükümlerini tebyin (açıklama) etmesi de caiz olmazdı. Çünkü te'kid yani aslın koyduğunu destekler mahiyette başka bir hüküm koyma, yeni bir şey ortaya koyma salâhiyetine sahip olmak demektir. Tebyinde (açıklamada), açıklanan hükmün detaylarında müstakil hüküm koyma ve yeni açıklamalarda bulunma durumu vardır. Hem sünnetin müstakil hüküm koymasında düşünülen mâniler, açıklama yaparken de ortaya çıkar.
Şüphesiz mâni, ancak bir bozukluk ortaya çıktığında ortadan kaldırılır. Eğer dinî delillerde böyle bir boşluk ve bozukluk olsa; bu, mükellefin Allah'ın kendisine emrettiği hükmü bilmemesine ve güzelce yerine getirememesine sebep olur. Müstakil hüküm koyan veya Kitab'ı açıklayan sünnet için böyle bir mâniden ve neticeden bahsedilebilir mi? Elbette ki hayır.

2. Mesele

Müstakil Sünnetin Delili Yahut Sünnetin Hüküm Koymada Müstakil Oluşunun Ne İle Sabit Olduğu

Müstakil sünnet, Allah Teâlâ'mn, bize öğrenip gereğiyle amel etmeyi ibâdet olarak emrettiği bir delildir. Bunu, şu sebep ve deliller göstermektedir:
1- Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Allah Teâlâ'dan kendisine gelen her şeyi tebliğ etmede hatadan masum olması, -ki bu masumiyet, mucizelerle sabit olmuştur- Kur'ân'm sükût edip bir hüküm bildirmediği konularda hüküm bildiren sünnetin de bu tebliğin ve ilâhî vahyin içine girdiğini göstermektedir. Şu halde o, Allah'ın katmdakine ve hükmüne uygun olan bir haktır. Bu sıfatta olan bir şeyle de amel vâcibdir.

2- Bu sebeplerden biri de sünnetin hüccet (dinî hükümlerde bir kaynak) olduğunu gösteren âyet-i kerîmelerin genel açıklamalarıdır. Bu tür âyet-i kerîmeleri ikinci bölümde zikrettik. Bütün bu âyet-i kerîmeler, ister Kitab'm hükmünü te'kid, ister kapalı mânâları beyân etsin, isterse müstakil hüküm koysun, bütün sünnet çeşitlerinin, dinde kesin bir delil olduğunu göstermektedir. Öyle ki bunca âyet-i kerîme, üç çeşit sünnetin de delil olduğunu ve müstakil hüküm koyan sünneti devre dışı bırakarak tahsisi getirme ihtimalinin bulunmadığını kesin olarak ortaya koymuştur.

Hele, Allah Teâlâ'nın: "Rabbin hakkı için onlar, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiçbir darlık duymadan tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar,"[766] âyet-i kerîmesi, özellikle müstakil sünnetin delil oluşunu ifade etmektedir. Daha önce de ikinci bölümde, Kur'ân delilini (üçüncü delil) işlerken bu âyetin sebeb-i nüzûlüyle birlikte İmam Şafiî'nin yorumunu zikretmiştik.

Sonra da Şâtibî, el-Muvâfakât adlı eserinde bazı âyetleri zikredip kendi anlayışına göre onlarla delil getirilecek yönleri tesbit etmiş, en sonunda onlara itiraz etmiştir. Biz de onun kitabında yazdıklarını zikredip bir değerlendirmesini yapacağız: Şâtibî, önce kendisinin: "Sünnet, ifade ettikleri bakımından Kitab'a dahil olmaktadır," sözünü doğru bulmayan kimsenin, buna delil olarak şu âyet ve açıklamaları öne sürebileceğini zikrediyor: Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan idarecilere de itaat edin. Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, onu (halletmek için) Allah ve Rasûlü'ne götürün. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız böyle yapın."[767]
Meseleyi Allah Teâlâ'ya götürmek, onu Kitab'a (Kur'ân) arzet-mektir. Peygamber'e götürmek ise hayatta iken kendisine, vefatından sonra da sünnetine arzetmektir.
Bir diğer âyette: "Allah'a itaat edin. Peygamber'e de itaat edin, isyandan sakının,"[768] buyuruluyor. Bunların dışında, Peygamber'e itaatin, Allah'a itaatle birlikte zikredildiği âyetleri düşünürsek ortaya şu çıkar: Allah'a itaat, Kitabı'nda zikrettiği emir ve nehiylere uymak; Peygamber'e itaat de Kur'ân'ın dışında getirmiş olduğu emir ve nehiylerine tâbi olmaktır. Çünkü Peygamber'in (s.a.v) getirdiği bütün şeyler Kur'ân'da olsaydı, hepsi Allah'a itaatin içine girer, ayrıca "Peygamber'e de itaat edin," denilmezdi. Bir başka âyette: "Peygamberin emrine muhalefet edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine acıklı bir azab isabet etmesinden sakınsınlar,"[769] buyuruluyor.
Bu âyette, özellikle Hz. Peygamber'e uyulması gereken bir şeyden bahsedilmiştir. O da Kur'ân'da zikredilmeyen şeyleri getiren sünnettir. Buna işaret eden bir başka âyet şudur: "Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[770]
Bir başka âyet: "'Peygamber size neyi verirse onu alıp uygulayın; neden sakındırırsa ondan da kaçın."[771]

Bütün bu Kur'ân âyetleri gösteriyor ki Peygamber'in (s.a.v) getirmiş olduğu herşey, bütün emrettikleri ve nehyettikleri, hüküm bakımından Kur'ân'da gelenlere katılmıştır. Bu, onun Kur'ân'dan ayrı olduğunu ve ona ek hükümler koyduğunu ortaya koyar.

Şâtibî, daha sonra muhatabın sorabileceği bu tür delil ve açıklamalarına şöyle cevap veriyor: "Biz: 'Sünnet, Kitab'ın hükümleri için bir açıklama mahiyetindedir,' dediğimizde şunu anlatmak istiyoruz: Sünnet, Kitab'daki değişik anlaşılma ihtimali olan hükümlerin açıklaması olmak zorundadır ve bunun için ihtimallerden birisini açıklar. Bir mükellef, bu açıklamaya uygun amel ettiğinde Kur'ân'ın emrettiği hususta Allah'a, yaptığı açıklamanın gerektirdiği konuda da Rasûlü'ne itaat etmiş olur. Şayet, Hz. Peygamber'in açıklamasının tersine amel ederse ameli ilâhi murada ters düştüğü için Allah'a isyan etmiş olur. Aynı zamanda açıklamasının gereğine göre amel etmediği için Peygamber'e de isyan etmiş olur. Buna göre Allah'a ve Rasûlü'ne itaatin ayrı ayrı zikredilmesi, mutlak olarak uyulacak şeyin ayrı olmasını gerektirmez. Bu gerekli olmayınca, yukarıdaki âyetlerde, sünnette olan hükümlerin Kur'ân'dan ayrı olduğunu gösteren bir delil bulunmaz. Bilakis Kur'ân ve sünnet, aynı mânâda birleşirler. Bununla beraber isyan ve itaat, iki ayrı yönden kaynaklanabilir. Bunda olmayacak bir şey yoktur. Rasûlullah'ın hükümlerinin Kur'ân'da bulunma meselesi, Allah'ın izni ve yardımıyla, bu konunun peşinden incelenecektir. Soru sahibinin: 'Bu durumda sünnetin, Kur'ân'a ek olarak yeni hükümler koyması gerekmektedir,1 sözüne gelince bu, kabul edilebilir. Fakat bu ek hükümler, bir şerh hükmünde midir? Çünkü şerhte açıklanan kısımları ayrı açıklamak mevcuttur. Yoksa şerh olarak görülmez mi? Veya bu ek hükümler, Kur'ân'da bulunmayan yeni bir şey midir? İşte burada ihtilâf var-dır..."[772]

Biz de Şâtibî'ye deriz ki: Senin, Peygamber'e itaati tarif ederken: "Peygamber'e itaat, Kur'ân'ın dışında getirmiş olduğu emir ve nehiylere tâbi olmaktır," şeklindeki açıklamanda, sünnet için yaptığın bu sınırlamayı uygun bulmuyoruz. Bilakis deriz ki: Peygamber'e itaat, getirdikleri ister Kitab'ı açıklasın, ister onu te'kid etsin, isterse müstakil hüküm koysun, bütün emir ve nehiylerine yapışmaktır. Âyet-i kerîme, bütün bu sünnet çeşitlerini kapsamaktadır.
Aslında âyetin emrini bütün olarak ele aldığımızda, ortaya şu çıkar: İlk akla geldiği gibi müstakil sünnete yapışmak, "Peygamber'e itaat ediniz," emrine daha evvel açıkça dahil olmaktır. Öyle ki; emrin zahirinden ilk anlaşılan ve tek olarak ayırabileceğimiz, bu tür sünnettir. Ayetleri açıklayan sünnet ise böyle değildir. Çünkü bu, açıklanan ile verilmek istenenin aynısıdır. Buna yapışmak, ona yapışmak gibidir. Kitab'ı destekleyen sünnet de müstakil sünnet gibi değildir. Sünnetin bazı çeşitlerinde Allah ve Rasûlü'ne itaatin aynı hükümde birleşmesi, açıklamamıza bir zarar vermez. Çünkü bizim için mühim olan, Rasûl'e itaatin müstakil sünneti de içine almış olmasıdır. Buna göre iyice düşünüldüğünde, Hz. Peygamber (s.a.v)'e bütün sünnet çeşitlerinde itaat etmenin, kulun Allah Teâlâ'ya itaatinin bir gereği olduğu ortaya çıkacaktır.
Yine senin: "Bu, Kur'ân'da gelmeyen bir sünnettir," sözündeki hasrı da kabul etmiyoruz. Çünkü her sünnetin, Kur'ân'dan gelmesi veya aslen Kur'ân'a dayanması şart değildir.

"Bu durumda sünnetin, Kur'ân'a ilâve hükümler koyması gerekmektedir," sözündeki ilâveyle sadece müstakil hüküm koymasını kasdediyorsan, bunu doğru bulmuyoruz. Eğer hem müstakil hüküm koyan ve hem de kapalı hükümleri açıklayan sünneti kasdediyorsan bu, doğrudur.

"Sünnet, Kitab'ın bir açıklamasından ibarettir," sözünle "Allah ve Rasûlü'ne itaatin ayrı ayrı zikredilmesi, itaat edilen şeyin ayrı olmasını gerektirmez," sözünü ele alalım. Sana sorarız: "Sünnet, Ki-, tab'ın bir açıklamasından ibarettir," sözünle neyi kasdediyorsun? Eğer bununla, bütün sünnet çeşitlerinin Kur'ân'ın bir açıklaması olduğunu kasdediyorsan, işte bizim kabul etmediğimiz ve karşı çıktığımız taraf budur. Hem sen de bu sözünü hiçbir şekilde isbat edemezsin. Senin bu konudaki şüphelerini ve müstakil sünneti, âyetleri açıklayan sünnete dahil etme konusundaki diğer zorlamalarının yersiz ve haksız olduğunu isbat edeceğiz.

Gerçek şudur: Şüphesiz, sünnetin bir kısmı Kur'ân'ı açıklar; bir kısmı da müstakil hüküm koyar. Bunu, üçüncü meselede açıklayacağız. Vakıa bu olduğuna göre âyet-i kerimeler, her ikisine de şâmildir. Sünnetin hepsinin böyle olmadığım ancak bir delil ortaya koyabilir. Böyle bir delil de yoktur. Buna göre senin, gerçeğe uymayan bir hataya göre reddiyede bulunman doğru değildir.

Eğer yukarıdaki sözünle, sünnetin bir kısmının Kitab'ı açıkladığını kasdediyorsan, bunu kabul ederiz; bu kısma yapışmayı ve Peygamber'e itaate dahil etme çabam da normal görürüz. Bütün sünnet çeşitlerinin âyetin kapsamına girmediğini biz değil, sen söyledin. Öyleyse itirazı bize değil, kendine yönelt ve anlattıklarına nefsini ikna-ya çalış.

Yine senin: "Bu gerekli olmayınca âyetlerde, sünnette olan hükümlerin Kur'ân'da bulunmadığını gösteren bir delil yoktur," sözünü ele alalım. Eğer bu sözünle sünnette olan bütün şeyleri kasdediyorsan, bu görüşüne katılamayız. Çünkü âyet-i kerîmeler, bütün sünnetin Kur'ân'da bulunmadığını gösteriyor. Bilakis deriz ki: Sünnetin bir kısmı müstakil

hüküm koyar, bir kısmı da Kur'ân'ı açıklar. Peygamber (s.a.v)'e itaati emreden âyetler, her ikisini de içine almaktadır. Ancak bunu sen, kendi kendine yaptığın açıklamada söyledin.

Eğer yukarıdaki "sünnette olan hükümler" ifadesiyle, sünnette olanların bir kısmını kasdediyorsan, sözüne delil gösterdiğin şartı kabul etmeyiz. Çünkü Allah ve Rasûlü'ne itaatin ayrı ayrı zikredilmesinden dolayı itaat edilen şeyin ayrı olmasının gerekli olmayışından, âyet-i kerîmenin mutlak ifadesine bakarak, birbirinden farklı ve ayrı iki itaatin çıkması lâzım gelmez. Diğer bir ifadeyle, Kur'ân'ı açıklayan sünnete uymayı Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaate dahil etmek, müstakil hüküm koyan sünnete uymanın bu itaatin dışında olduğunu göstermez. Aslında "Peygamber'e de itaat ediniz" emrinde, itaat edilmesi emredilen sünnet, âyetin zahirinden anlaşıldığına göre Kur'ân'ı açıklayan sünnet değil, müstakil hüküm koyan sünnettir.

Durum, vakıada da böyledir. Âyetin şümulü de devam etmektedir. Bu sünneti devre dışı bırakmak istediğinde, bunu yapman için delil gerekmektedir. Şayet varsa o delili göstermek, sana düşer.
Eğer sen: "Bu âyet-i kerîmeler, vakıada mevcut müstakil sünnete delâlet etmiyor," demek istiyorsan, bunu senin için kabul edebiliriz. Fakat biz, bu âyet-i kerîmelerin -varlığı farz kabul edildiğinde bile- müstakil sünnetin delil olduğunu gösterdiğini görüyor ve iddia ediyoruz.
Böyle bir sünnetin var olduğunu, üçüncü meseleyi açıklarken başka âyet-i kerîmelerle tesbit edeceğiz. Hem, aslen bunu: "Rabbin hakkı için onlar, aralarında anlaşamadıkları konularda seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiçbir darlık duymadan tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar,"[773] âyeti de isbat etmektedir.

Sen: "Kur'ân'a ek hükümler koyan sünnet, onun bir şerhi midir? Yoksa başka bir şey midir? Bu konuda ihtilâf vardır," diyorsun. Bildiğin gibi biz, sünnetin sadece bir kısmını ele almıyoruz. Bilakis, âyet-i kerîmelerin de gösterdiği gibi her iki sünneti yani Kur'ân'ı açıklayan ile müstakil hüküm koyan sünneti konu ediyoruz.
Sen, âyetlerde işaret edilen sünnetin sadece şerh (açıklama) olduğunu düşünüyorsan, bunu isbat için sana delil gerekir. Burada: "Delilin, iddia edilen hadiseyi kapsadığı ihtilâf konusudur," demek doğru değildir. Asıl ihtilâf ve çekişme konusu, delil değil, bizzat iddia edilen meselenin kendisidir.

Bil ki, Miftâhü's-Sünne kitabının sahibi, Şâtibî'yi verdiği cevaplarda yeterli bulmadığı için başka bir cevap vermek istemiş ve şöyle demiştir: "Onun zikrettiklerinde, sünnetin hüküm koymada müstakil olduğunu gösteren bir şey yoktur. Bunu, şöyle açıklayabiliriz: Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber (s.a.v)'in ancak kendisine vahye-dilene uyduğunu ve sadece Allah'ın emir ve nehyettiklerini emredip nehyettiğini bildirmiştir. İlâhî emir ve nehiylerin onun ifade ve açıklamalarıyla ortaya çıktığını nazar-ı itibara aldığımızda, itaatin ona izafe edilmesi, sahih olmaktadır. Bu görüşü, Allah Teâlâ'nın: 'Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur,'[774] âyeti de desteklemektir."[775]
Sonra müellif, Şâtibî'nin daha önce geçen cevabını, içinde hata bulunmasına rağmen özetlemiş ve şu ilâvede bulunmuştur: "Meseleyi Peygamber'e götürmek, onu sünnetine arzetmektir. Sünneti de ancak Kur'ân için yaptığı açıklamalardır."

Biz de kendisine deriz ki:
Senin, "Bunun izahı şudur: Çünkü Kur'ân, Hz. Peygamber'in ancak kendisine vahyedilene tâbi olduğunu bildirmiştir," sözünü ele alalım. Allah'a hamdolsun, biz de bunu diyoruz; Kur'ân'a iman ediyoruz ve onun hiçbir şeyinde şüphe etmiyoruz. Fakat bu âyet-i kerîmeler, onlarda sünnetin müstakil oluşuna hiçbir delilin olmadığını ortaya koymaz. Eğer sen, bu âyet-i kerîmelerin sadece Kur'ân'ı açıklayan sünnete işaret ettiklerini deliliyle birlikte isbat edebilir-sen, o zaman âyetlerden: "Hz. Peygamber (s.a.v), ancak Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da kendisine emrettiğini emreder, nehyettiğini de nehyeder," sonucunu çıkarabilirsin. O zaman cevabın tamam olur ve Şâtibî'nin cevabına takdim edilmeyi hakeder. Fakat bunu nasıl isbat edebileceksin?

Senin, "O'nun sünneti, ancak Kur'ân için yaptığı açıklamalardır," sözüne gelince; bu, bâtıl ve yanlış bir iddiadır. Biz, onun yanlış olduğunu delilleriyle birlikte ortaya koyduk. Artık sen, onu cevap için nasıl ele alıp değerlendirmeye tâbi tutabilirsin?
3- Sünnetin hüküm koymada müstakil olduğunu gösteren delillerden birisi de ister Kur'ân'ı te'kid etsin, ister kapalı mânâlarını açıklasın, isterse tek başına hüküm koyar olsun, bütün bu sünnet çeşitlerinin delil olduğunu isbat eden hadislerin umûmî beyânlarıdır. Meselâ: "Sizin sünnetime yapışmanız gerekir,"[776] sözleri gibi. Onları, ikinci bölümde, dördüncü delili işlerken zikrettik. Bu hadisler, hep birden düşünüldüğünde, bizim için bu konuda kat'iyyet ifade ederler. Bu hadislerden birkaç misal verelim:
"Sakın, sizden birisini, koltuğuna yaslanmış bir haldeyken kendisine yapılmasını emrettiğim veya nehyettiğim bir iş geldiğinde: 'Bunu bilmiyorum! Biz, Allah'ın Kitabı'nda neyi bulursak ona tâbi oluruz,'derken bulmayayım."[777]

"Dikkat edin! Bana, Kur'ân ve onunla beraber bir misli verildi. Dikkat edin! Karnı tok bir adamın koltuğuna kurularak: 'Siz bu Kur'ân'a sarılın. Onda helâl bulduğunuzu helâl, haram bulduğunuzu haram kılın,' demesi yakındır. Şüphesiz Allah Rasûlü'nün haram kıldıkları, Allah'ın haram kıldıkları gibidir. Dikkat edin! Ehl-i eşek, yırtıcı tırnaklı hayvan ve zimmînin yitik malı haramdır. Ancak yitiğin sahibi ondan vazgeçmişse, o zaman bulana helâl olur. Kim, misafir olarak bir kavme inerse, onların bu misafiri ağırlamaları gerekir. Bundan kaçınırlarsa; misafire, kendisine yetecek yiyecek v.s. ihtiyaçlarını zorla da olsa alarak onları cezalandırma hakkı nardır,"[778]

Malumdur ki; ehl-i merkeb ve beraberinde zikredilen şeylerin haramlığı, Kur'ân'da mevcut değildir. Bunların haramlığı, sadece üzerinde durduğumuz müstakil hüküm koyan sünnetle sabittir.
Yine: "Bana Kitab'ın bir misli verildi," sözünün zahirinden, ondan ayrı ve müstakil bir şeyin verildiği anlaşılmaktadır. Bunun, bütün sünnet çeşitlerini ihtiva ettiğini kabul etmemizde, bizce bir sıkıntı yoktur. Çünkü bu söz, bütün sünnet çeşitlerinin Allah tarafından verildiğini ve vahyedildiğini isbat etmektedir.

Aynı şekilde diğer hadis de Rasûlullah (s.a.v)'ın, Kur'ân'da bulunmayan bütün emir ve nehiylerini terketmenin yasak ve kınanmış olduğunu ifade etmektedir. Bu, onun hükümlerde delil olmasını gerektirir. Bir hükmün Kur'ân'da bulunmayışıyla ilk akla gelen, onun özet veya tafsilâtlı olarak Kitab'da zikredilmemesidir. Bir kimse, bildirdiği hükmün tafsilâtı Kitab'da mevcut değildir, diye Kitab'ı açıklayan sünneti de onda bulunmayan kısma dahil etmeye çalışsa; bu, bizim görüşümüze bir zarar vermez.
Fakat bazıları, bu hadislerin sadece Kitab'ı açıklayan sünnet olduğunu söylemeye kalkarsa bu, hatalı, boş ve doğrudan uzak bir çaba olur. Geçen âyetlerde olduğu gibi yukarıdaki hadislerde de bu anlayışı destekleyecek bir delil yoktur.

Şâtibî, el-Muvâfâkafda, bu hadislere de âyetlerde yaptığı yorumlara uygun cevaplar vermiştir.[779] Bizim burada kendisine vereceğimiz cevap, yukarıda geçen cevabın aynısıdır. Sözü uzatmaya gerek yok.
4- Sünnetin hüküm koymada müstakil olduğunu gösteren delillerden birisi de bu çeşit sünnetle amelin vâcib olduğuna ve bunun delil olarak kullanılacağına ümmetin icmâ etmesidir.

Şöyle ki: Müslümanlar, birtakım fer'î hükümlerde icmâ etmişlerdir. Bu hükümlerin, müstakil hüküm koyan sünnetten başka bir dayanağı da yoktur. Onların, bu tür sünnetle amel etme ve hükmü ona dayandırmanın gerektiği konusundaki icmâları, onun delil olduğu konusunda da icmâ etmiş olmalarını gerektirir. Öyle ki, bu konuda bize muhalif fikir beyân edenler, bu icmâ karşısında, müstakil sünnetin delil olduğunu söylemek ve onun delil oluşundaki icmâya katılmak zorunda kalırlar. Biz, kendilerine üzerinde icmâ edilen fer'î meselelerden birini zikrederek bu konudaki görüşlerini sorduğumuzda, kibirlenip de önceki icmâya muhalefet etmeleri mümkün değildir. Yapabilecekleri tek şey, hakkında icmâ edilen hükmü ikrar ve tekrar etmeleridir.

Kendilerine, öncekilerin icmâının dayanağını sorduğumuzda, onun bizim bahsettiğimiz müstakil sünnete dayandığını itirafa mecbur kalırlar. Her ne zaman böyle bir durumla yüzyüze gelseler, bü-yüklenerek: "Bu, onu Kur'ân için bir açıklama olmaktan çıkarmaz ve buna müstakil hüküm koyan sünnettir diyemeyiz," derler. Onlar, bu tür sünnetin de delil olduğunu kabul ettikten sonra böyle söylemelerinin, bizim görüşümüze bir zararı yoktur. Hem biz, onun müstakil hüküm koyan bir sünnet olduğunu açıklamaya devam edeceğiz.

Meselâ, bu tür sünnete dayanan hükümlerden birisi, ninenin vâris olması ve mirasın altıda birisini almasıdır. Bu konuda icmâ-yı ümmet hâsıl olmuştur.[780] Bu hükmün dayanağı, sadece sünnettir; çünkü Kur'ân'da bununla ilgili herhangi bir âyet yoktur.
İşte Hz. Ebû Bekir (r.a)!.. Râşid halifelerin ilki ve efendisi, müçtehidlerin imamı, Kur'ân'ın delâletlerini, mânâ ve detaymı en iyi bilenleri iken bir nine, kendisine mirastan ne kadar alacağını sormuş ve büyük müçtehid, Sahabe topluluğunun önünde, bu konuda Kur'ân'da herhangi bir şey bulamadığını, Rasûlullah'ın sünnetinde de bir açıklama bilmediğini açıklamış ve sonra bu konuda insanlara herhangi bir hadis olup olmadığını sormaya başlamıştı. İki kişi bu konudaki hadisi haber verdiklerinde hemen onunla amel etti.

Hadiseye şahid olan ve işiten Sahâbe-i Kiram, bütün bunları sükûtle tasvip ettiler. Bu davranışlarıyla, hem bu meselenin hükmünün Kur'ân'da bulunmadığına ve hem de Kur'ân'da hükmü bulunmayan bir meselede bu tür sünnetin, hüküm için delil olduğunda icmâ etmiş oldular.
İşte Hz. Ömer (r.a)!.. O da bir ninenin kendisine bu meseleyi sorması üzerine, Hz. Ebû Bekir gibi yapmıştır. Hz. Ömer'den bu tür hadiselerden pek çok rivayetler vardır.

Bütün bunlar ortada iken bu kimseler, işi inada bindirerek, müstakil hüküm koyan sünnetin hüccet olduğunu veya vakıada çokça mevcut bulunduğunu, hâlâ inkâr mı edecekler? Kur'ân'm dilini, hükümlerini ve dinin bütün kaidelerini en iyi bilen Hz. Ebû Bekir (r.a)'in sözü ve Sahâbe'nin icmâsı, müstakil sünneti Kur'ân'm bir açıklaması gibi göstermeye çalışan bu adamların sözlerinin dikkate değer olmadığını ve terkedilmeye daha lâyık olduğunu göstermez mi?

Sünnetin müstakil olarak ortaya koyduğu hükümlerden bazıları şunlardır[781] : Şuf anın ve musâkat akdinin meşru olması,[782] bir kadını halası veya teyzesiyle bir nikâh altında tutmanın haram oluşu.[783] Ehl-i merkeb etinin haram olması ki; İbn Abdilberr'in zikrettiğine göre bu konuda icmâ oluşmuştur[784] ve bunlardan başka daha pek çok mesele, müstakil sünnetle hükme kavuşturulmuştur.

Buna göre, Kur'ân'da hiç değinilmeyen konularda müstakil hüküm koyan sünnetin delil olmasında icmâ bulunduğunu açıklamaya gerek kalmamaktadır. Müslümanların imamlarından her birinin, mutlaka fer'ı hükümlerden herhangi birisinde bu tür sünnete dayanarak bir hükme varmış olması, iddiamızın anlaşılması için yeterlidir. Onların mezhep, kitap ve eserlerini inceleyen herkes bunu görecektir. İmamların bu tutumu, bu tür sünnetle amel etmede ve onun delil oluşundu icmâ ettiklerini gösterir. Her ne kadar sünneti kullandıkları konular farklı olsa da ortak olan nokta, onunla hüküm çıkarılmasıdır.

3. Mesele

Rasûlullah'tan Müstakil Sünnetin Sâdır Olması

Daha önce geçen: "Rabbine yemin olsun ki; onlar, aralarında anlaşamadıkları meselelerde seni hakem yapıp verdiğin hükme hiçbir darlanma göstermeden teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar,"[785] âyet-i kerîmesi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Zübeyr (r.a) ile arazi komşusu hakkında verdiği kararın,[786] Kur'ân'da bulunmadığım göstermektedir.

Hz. Ebû Bekir'in (r.a), ninenin mirası sorulduğunda ne yaptığını, nasıl davrandığını bildikten sonra onun bu konudaki hükmüne dayanak yaptığı hadisin, Kur'ân'm içermediği bir hükmü ifade ettiği konusunda herhangi bir şüphenin bulunmadığını zannediyorum.

Nine yahut baba konusunda Hz. Ömer'den de benzeri pek çok haber nakledilmiştir. Kitabımızın ikinci bölümünde, selefin sünnete muhalefetten sakınmaları ve her halükarda ona tâbi olmaları işlenirken, bu konuda bazı örnekler zikredilmiştir. Malumdur ki Hz. Ömer, kendisine arzedilen meselelerde Kur'ân'da bir açıklama bulunmadığı zaman, insanlardan o konuda bildikleri sünneti kendisine haber vermeleri için Allah'ın adıyla yemin ederek bilgi isterdi.

Yine sen, Hz. Peygamber (s.a.v)'in: "Bana Kur'ân ve beraberinde hüküm için aynı değerde bir misli daha verildi,"[787] hadisini okuduktan ve Kur'ân'da bulunmayan hükmü kabul etmeyeni reddederek hemen yukarıdaki sözün peşinden ehl-i merkeb etinin haram olduğunu ve diğer hükümleri zikrettiğini gördükten sonra Rasûmllah (s.a.v)'m, bu hükümlerin Kur'ân'da geçmediğini bildiğini ve bir müç-tehidin bunlara dayanarak hüküm çıkarabileceğini yakînen anladığını zannediyorum. Yoksa Allah Rasûlü (s.a.v): "Bana Kur'ân'm bir misli verildi," demezdi.

Evet, bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v)'e ehl-i merkebin zekâta tâbi olup olmadıkları sorulunca, bu konuda bana: "Kim zerre kadar hayır işlerse onu görür, kim de zerre kadar şer işlerse onu görür,"[788] mealindeki geniş manâlı ve konusunda tek olan âyetten başka bir şey nazil olmadı, buyurmuştur.[789]
Fakat burada, bu âyet, Peygamber'in dışında bir müçtehid için -velev ki bu müçtehid, içtihad derecesinin en üst seviyesinde de olsun- tafsilâtlı veya kapalı olarak eşeklerin hükmünü beyân ediyor, denemez. Allah Teâlâ'nın kendisine peygamberlik, hüküm ve tarafından özel bir ilim verdiği kimseden başka, bu âyetten bu hükmü kim anlayabilir? Sözümüz, Peygamber hakkında değildir. Biz, Kitab'm nassmdan lafızların delâlet şekline göre hüküm çıkaran ve insanlarca bilinebilen karinelerden neticeye varan müçtehidden bahsediyoruz. Herhangi bir müçtehid, yukarıdaki âyetten bu hükmü anlamaya güç yetirebilir mi? Ve bu hükmün âyette bulunabileceğini hesap edebilir mi? Hayır!

Aslında biz, bu kaideleri uygulamak istiyoruz. Biz, hadiste mevcut olan bir şeyi kendi aklımıza göre Kitab'da bulamadığımız ve hasmın dediği gibi: "Kur'ân'da bulunmayan şey hüccet değildir," anlayışıyla hareket ettiğimizde hadisi terk ediyoruz. Halbuki o hadis, gerçekte Rasûlullah'm anlayışına göre Kitab'da mevcuttur. Bak, hasmın anlayışı nasıl da aslında hüccet olan bir şeyi ihmale vek kendi zayıf akıllarınca hadisleri hiç ve gereksiz saymaya götürüyor? Yine bu anlayış, sahih hadislere nasıl yeni bir hücum kapısı açıyor ? Şimdi bunu irdeleyelim.
Hz. Peygamber (s.a.v), insanların bu hükümleri kendisinin anladığı gibi anlamalarının mümkün olmadığını bildiği için ilk hadiste, insanların akıl ve anlayışlarına göre Kitab'da bulunmayan bir hüküm kendi tarafından ifade buyurulduğunda kendilerine, bununla amelin vâcib olduğunu bildirmiştir. Hadisinin sonunda zikredilen hükümler de bu tür hükümlerdir.

Buna göre şunu diyebiliriz: Rasûlullah (s.a.v)'m, eşeklerin hükmünü çıkardığı âyet, Önceki hadiste geçen konuşmasından sonra nazil olmuş olabilir. Efendimiz (s.a.v), daha önce bu hükmü Ki-tab'dan değil, gayr-i metlûv vahiyle biliyordu.
Bu zikrettiklerimiz, hasmın: "Kitab'ın, hükmünü bildirmediği hiçbir sünnet yoktur," iddiasını iptal etmek için yeterlidir. Yine, üçüncü bölümde zikri geçen Hz. Ali'nin (r.a) sahifesi de söylediklerimizin sıhhati ve aksi görüşlerin sakat olduğunu anlamak için yeterlidir. Bu sonuca, hangi mezhebe ait olursa olsun, fıkıh kitaplarından da varman mümkündür. Çünkü araştırırsan, pek çok bölümün başında şu ibareleri bulursun: "Bunun meşrûiyyetinde esas, sünnet ve icmâdır," "Bu meselenin meşrûiyyetindeki kaynak, sünnettir." Veya bu mânâda bir ifade olur.

Meselâ, mestler üzerine mesh meselesi,[790] küsûf (güneş tutulması) ve hüsûf (ay tutulması) namazı, yağmur duasında kılınan namaz, şuf a, karz, lukata ve içki cezası gibi konular sünnetle sabittir. Biraz fazla malumat istersen, ikinci bahsin üçüncü çeşidinde zikrettiklerimize ve az önce icmâyı açıklarken bahsettiklerimize müracaat et.
Eğer birisi: "Bu hadislerin bir kısmı, Kitab'ı tahsis, bir kısmı nesh, bir kısmı da takyid etmektedir. Bu durumda onlar müstakil değil, mübeyyin (açıklayıcı) dır," derse deriz ki: İkinci bahiste, el-Fikrü's-Sâmi kitabının sahibinin görüşlerini reddederken açıkladığımız gibi; her tahsis ve nesneden nass için iki yön vardır: Açıklama yönü, bir de müstakil hüküm bildirme yönü. Orada, bunların ikinci yönünün nasıl oluştuğunu açıklamıştık. İstersen, oraya müracaat et ve takyidde de aynı yöntemi uygula.

Muhaliflerin Şüpheleri

Şâtibî (r.h), demiştir ki:[791] "Sünnet, mânâsı itibariyle Kitab'a râcidir; sonuçta ona dayanır. Çünkü sünnet ya Kur'ân'ın mücmelini açıklar, ya müşkilini beyân eder veya öz ve özet hü-kümlerinin tafsilâtını yapar." Sonuçta sünnet, Kitab'ın bir açıklamasıdır. Bunu şu âyet-i kerîmeden anlıyoruz: "Sana da kendilerine indirileni insanlara açıklaman için Zikri (Kur'ân'ı) indirdik."[792]

Buna göre Kur'ân'ın, icmâlen veya tafsilâtla, sünnette mânâsına delâlet etmediği hiçbir uygulama göremezsin. Kur'ân'm, şeriatın temeli ve bütün hükümlerinin kaynağı olduğunu gösteren bütün deliller, aynı zamanda sünnet için de bir delil olmaktadır. Çünkü Allah Teâlâ: "Rasûlüm! Şüphesiz sen, büyük bir ahlâk üzeresin,"[793] buyurmuştur.yy

Hz. Aişe (r.h), bu âyeti: "Çünkü O'nun ahlâkı ancak Kur'ân idi," şeklinde tefsir etmiş,[794] ahlâkının sadece Kur'ân'dan ibaret olduğunu bildirmiştir. Bu da O'nun bütün söz, fiil ve tasviplerinin Kur'ân'a dayandığını göstermektedir. Çünkü ahlâk; söz, fiil ve tasviplerden oluşur. Hem Allah Teâlâ, Kur'ân'ı herşey için bir açıklama yapmıştır. Bundan dolayı sünnetin de herşeye dahil olarak tamamıyla Kitab'da bulunması gerekmektedir. Çünkü Kitab'da bulunan ilk ve öncelikli hükümler, emir ve nehiylerdir.
Şu âyet de yukarıdaki görüşü ifade etmektedir: "Biz, Kitab'da hiçbir şeyi bırakmadık, açıkladık."[795]
"Bugün sizin dininizi tamamladım,"[796] âyetini de konumuza bir delil olarak gösterebiliriz. Ayette, dinin tamamlanmasıyla Kur'ân'ın nazil oluşu kasdediliyor, O halde sünnet, Kur'ân'ın içindekiler için bir açıklama olmakta ve manen Kur'ân'a katılmaktadır. Allah'ın izniyle, bundan sonra açıklayacağımız dördüncü meselede de bu kesin sonuç ortaya çıkacaktır. Yukarıdaki deliller bölümünün evvelinde: "Sünnet, Kitab'a râcidir; sonuçta ona dayanır, " demiştik. Böyle olmazsa, onu kabul etmemek gerekir. Bu, temel bir esastır". Şâtibî'nin sözleri burada bitti. Şimdi, bu görüş ve açıklamaların bir değerlendirmesini yapacağız.

Cevap:
Şâtibî'nin: "Sonuçta sünnet, Kitab'ın bir açıklamasıdır," sözünü ele alalım. O, bununla bütün sünnetin ancak bir açıklama olduğunu, müstakil hüküm koyan hiçbir sünnetin bulunmadığım anlatmak istiyor. Bu anlayışını, "Kur'ân'ın, icmâlen veya tafsilâtla, sünnetle mânâsına delâlet etmediği hiçbir uygulama bulamazsın," sözü de destekliyor. Onun asıl iddiası da budur. Nitekim son sözünde de: "Sünnet, sonuçta Kitab'a dayanmakta ve ona dahil olmaktadır," diyerek bunu itiraf etmiştir. Bu, onun ortaya attığı bir iddia ve değerlendirmedir; açık ve direkt olarak bunu gösteren bir âyetle iddiasını isbat etmek kendisine düşer. Biz, kendisine katılmıyoruz ve yanıldığını söylüyoruz.
Şâtibî'nin, sözüne delil olarak gösterdiği: "Ey Rasûlüm, sana da kendilerine indirileni insanlara açıklaman için Kur'ân'ı indirdik"[797] âyetine gelince; onda, Kur'ân'ın sadece açıklamak için indirildiğini gösteren bir delil yoktur.

Bunu ancak: "Bu söz, hassaten açıklama konusunda söylendi ise hasr ifade eder," diyenin tarifine göre kabul edebiliriz. Buna göre âyetin mânâsı: "Biz, sana Kitab'ı ancak kendilerine indirdiğimiz hükümleri insanlara açıklayasın diye indirdik," olur. Fakat bundan, sünnetin görevinin sadece Kitab'da olanları açıklamak olup, müstakil bir hüküm koyma yetkisinin bulunmadığı sonucuna varılamaz.

Çünkü âyetten anlaşılması gereken şudur: Allah (c.c), Rasûlullah (s.a.v)'a Kitab'ı ancak onu insanlara açıklaması için indirdi; yoksa açıklamasını ihmal ederek içindeki hükümlerden insanları câhil bırakmak için indirmedi. Bu, Hz. Peygamber (s.a.vyin, hakkında Kitab'da nass bulunmayan bazı konularda tek başına birtakım hükümler koymasını ortadan kaldırmaz.

Meselâ sen, bir âlime iki kitap versen ve: "Bu birinci kitabı sana ancak talebelerine açıklaman ve şerh etmen için verdim," desen bu sözle, senin ikinci kitabı da ancak onunla birinciyi açıklaması için verdiğini ve ikinci kitapta, birinci kitaptaki mevcut kaidelerden farklı ve fazla bir şeyin bulunmadığını anlatmak mı istemiş olursun? Elbette ki hayır. İşte, bizim içinde bulunduğumuz konu da aynı şekildedir. Allah Teâlâ, Rasûlü'ne (s.a.v) iki türlü vahiy indirdi. Birisi, vahy-i metlûv (Kur'ân), diğeri de gayr-i metlûv vahiy (sünnet). Ve kendisine: "Sana şu metlûv vahyi ancak içindeki hükümleri insanlara açıklaman için indirdim," buyurdu. Bu, gayr-i mevlûv olan vahyin yani sünnetin, mevlûv vahiy (Kur'ân) için sadece bir açıklama olduğunu, Kur'ân'da bulunmayan hiçbir şeyin onda mevcut olmadığını gerektirmez.
Şayet âyetin, sünnetin kendisi için sadece bir açıklama olduğunu ifade ettiğini kabul etsek bile, Kitab'ın kapalı hükümlerini açıklamasının mânâsı, insanlara hükmü açıklamak ve tanıtmaktadır. Bu hüküm, daha önce Kitab ve sünnette kapalı olarak zikredilmiş veya edilmiştir; değişen bir şey yoktur.

Ayette geçen, "kendilerine indirilenleri" ifadesi, Kitab'ı ve onun dışındaki vahiy çeşitlerini içine almaktadır. Bu âyette geçen zikir, meşhur görüşe göre sadece Kitab (Kur'ân)'dır. O zaman âyetin mânâsı şöyle olur: "Biz sana (fesahat, belagat ve hikmetiyle) beşeri benzerini getirmekten âciz bırakan Kitab'ı, ancak senin peygamberliğinin hak olduğuna bir delil ve Allah'ın ahkâmına muhalefet edildiğinde hak edecekleri cezayı, ona yapıştıklarında da elde edecekleri sevabı bir hatırlatıcı olarak indirdik. Böylece kendilerine indirdiğimiz bütün vahiy çeşitlerini müstakilen veya bir açıklama olarak insanlara açıklaman senin için mümkün olur. Ve bu açıklaman, onları bağlayan ve sorumluluğa sokan bir delil olur. Çünkü biz, bu Kitab'la senin hak peygamber olduğunu ortaya koyduk; ona uyanları Cennetle müjdeledik ve muhalefet edenleri azapla korkuttuk."

Eğer zikirle Kitab kasdedilmiş ise âyete verilecek mânâ budur. Yok eğer bazı müfessirlerin dediği gibi[798] zikirle ilim kasdedilirse, o zaman durum açıktır. Çünkü zikir^ilim mânâsında kullanılınca sadece Kitab'la sınırlandırılmaz. Bu izaha göre âyetin mânâsı: "Biz, sana bütün vahiy türlerini içlerindeki hükümleri insanlara açıklayıp ortaya koy asın diye indirdik," olur.
Beyân, Kur'ân'da "mutlak açıklama" mânâsında kullanılmıştır.

Kur'ân, pek çok âyette kendisini bu sıfatla anlatır. Meselâ şu âyetlerde, Kitab'ın beyân sıfatıyla birlikte zikredildiğini görüyoruz:
"Bunlar, helâl ile haramı beyân eden Kitab'ın âyetleridir."[799] "Sana bu Kitab'ı, herşeyi beyân eden bir vahiy olarak indirdik."[800]

Görüldüğü gibi açıklamaya çalıştığımız âyette, Şâtibî'nin sahip olduğu ve savunduğu görüşe delâlet edecek bir şey yoktur.
Muhâtabla meseleyi tartışmak için âyette onun görüşünü ifade eden ve bizim ulaşamadığımız başka bir ihtimalin varlığı kabul edildiğinde bu ihtimali ortaya koyan delilin ne olduğu sorusu akla gelecektir. Bu delil, tercihe veya terke lâyık olsa da aynı mıdır?
Şâtibî'nin: . "Kur'ân, şeriatın temeli ve tamamıdır, bütün ahkâmın kaynağıdır," sözünü ele alalım: Eğer bununla, Kur'ân'da bütün temel İslâmî kaidelerin ve müçtehidlerin fer'î hükümleri istin-bat ederken dayandığı delillerin -bu deliller, ister Kur'ân'ın hüküm bildirmediği konularda müstakil hüküm koysun, istersе Kur'ân'ın kapalı olarak ifade ettiği hükümleri açıklasın- zikredildiğini kasdedi-yorsa, buna katılamayız. Gerçi biz de Kur'ân'ın dinin esası olduğunu söylüyor ve ona iman ediyoruz. Hem bu, dinin kesin olarak bilinen bir gerçeğidir. Fakat burada sözkonusu olan durum nedir? Onun iddiası kabul edilebilir mi? Elbette hayır. Onu, bu hükme: "Sana Kitab'ı, herşeyin açıklayıcısı olarak indirdik,"[801] âyetiyle, "Biz Ki-tab'da hiçbir şeyi eksik bırakmayıp tesbit ettik,"[802] âyeti sevketmiş-tir. Bu da ancak âyet-i kerîmedeki Kitab'la, levh-i mahfuz'un kasde-dilmediği görüşü kabul edildiği takdirde böyledir. Aslında o da iddiasına delil olmamaktadır,
Eğer Şâtibî, yukarıdaki sözüyle bütün hükümlerin Kur'ân'da kapalı olarak zikir ve ifade edildiğini söylemek istiyorsa, bunu da kabul edemeyiz. Çünkü vakıa, kendisini yalanlamaktadır. Onun bu. konuda zikrettiği âyetlerin, böyle bir görüşün aksine tefsir edilmesi gerekmektedir. Yoksa âyetler, yalan söylemiş olacaktır. Şöyle ki: Eğer, âyetleri zahirine göre ele alsak ve muhatabımızla tartışalım diye bunun doğru olduğunu kabul etsek, o zaman bu âyetler, Kur'ân'ın, şeriatın tamamı olduğuna bir delil olurdu. Bunun mânası: "Kur'ân, bütün hükümleri icmali ve tafsili olarak ihtiva ve ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'ân'ı açıklama ve müstakil hüküm koyma durumunda değildir," demektir. Sen, bunları söyleyebilir misin? Elbette hayır! Öyleyse bu müşkilâttan kurtulmak için söyleyeceğin nedir? Bunun için: "Kur'ân, pek çok açıklamaları ihtiva etmektedir. Öyle ki, açık ve kesin bir şekilde sünnetin bunlarda bir delil olduğunu da açıklamıştır," diyecek değil misin? Senin tafsilâtlar hakkında söylediklerini, biz başka hükümler hakkında söyledik.

Eğer sen: "Kur'ân, bu tafsilâtların esaslarını ihtiva eder, diyerek bu müşkilâttan kurtulurum," dersen deriz ki: Tartışma gereği olarak, Kur'ân'ın bu esasları ihtiva ettiğini ve gerçekte tafsilâtın da onlara dahil olduğunu kabul edelim. Fakat sana ve senden başka akıl, anlayış ve Kur'ân'ın mânâlarını idrak bakımından daha üstün olan kimselere bu temel esaslardan şu tafsilâtın hepsini çıkarmamız mümkün müdür? Eğer "evet" dersen, bu durumda sen, büyüklenen bir kimsesin! Seninle konuşmak doğru değildir. Eğer "hayır" dersen, sana deriz ki: O zaman Kur'ân, bu ümmetten herhangi bir müçtehi-din kendisinden çıkaramadığı tafsilâtları açıklar. Hem Kitab'ın sıfatı olarak gelen "tibyânen" kelimesi, bir şeyi en son noktasına kadar açıp izah etmektir. İşte Kur'ân da bunu yapmıştır denebilir mi? Bu, doğru değildir. O halde, senin bu te'vilin de gayr-i sahihtir.

Şayet biz, bu tafsilâtı senin yahut bir başkasının anlayabileceğini kabul etsek, o zaman: "Rasûlullah (s.a.v), müstakil hüküm koymadığı gibi Kitab'ı açıklamış da değildir," diyebilir miyiz? Böyle düşünüldüğünde biz, bütün hükümleri icmâlen ve tafsilatıyla anlarız ve artık Hz. Peygamber (s.a.v)'in yeni bir açıklamada bulunmasını ve müstakil olarak hüküm koymasını gerektirecek bir sebep yoktur, sonucu ortaya çıkmaz mı? Halbuki biz, ittifakla şunu söylüyoruz: Şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v), daha işin başında Kur'ân'ı açıklamış ve bu tafsilâtları ortaya koymuştur. Sadece Kur'ân'da zikredilenleri destekler mahiyetteki beyânlarla yetinmemiştir.

Eğer sen: "Bizim bu hükümleri kendi başımıza anlamamız mümkün değildir. Fakat Kur'ân'ı, işin aslına bakarak bütün bunların bir açıklayıcısı olarak vasıflandırmak sahihtir. Yine Hz. Peygamber (s.a.v)'in bizim anlamamız için daha işin başında onları açıkladığını ve ortaya koyduğunu kabul etmek de doğrudur," diyorum dersen, deriz ki:
Biz de aynı şeyi söylüyoruz. Şüphesiz, sünnetin tek başına ortaya koyduğu ve Kur'ân'da, bizim kendilerini anlamamızı mümkün kılan bir nassın bulunmadığı hükümler, her ne kadar aslında Kur'ân'ın temel kaidelerine dahil olsalar da zahirde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bunları ortaya koyduğunu göstermektedir. Halbuki tartışılan konu, müçtehidlerin kendisinden hükmü anlayabildikleri nasstır. Yoksa, bir şey anlaşılamayanın temel esaslara dahil edilmesi değildir. Çünkü hüküm çıkarmak isteyen bir müçtehide göre bunun bir kıymeti yoktur.

Özetle söyleyecek olursak Kur'ân'da, namazda tatbik edilecek fiiller ve ninenin mirası hakkında bunları anlayıp öğrenebileceğimiz bir nass yoktur. Kur'ân ise kendisini bunların açıklayıcısı olarak vas-fetmiştir. Halbuki bunların ne olduğunu ve nasıl uygulanacağını bize ilk olarak Hz. Peygamber belirtmiş ve ortaya koymuştur. Bu, nasıl değerlendirilecektir? Burada olan bütün hadise şudur: Namazın fiillerini dikkate aldığımızda, Hz. Peygamber'in namazla ilgili açıklama ve uygulamalarına, ıstılahta "beyân" (açıklama) ismini veriyoruz. Çünkü namazın hükmü, Kur'ân'da kısa ve kapalı olarak zikredilmiştir. Durumu ninenin mirasına göre düşündüğümüzde de meselenin hükmünün, Kur'ân tarafından ortaya konduğu söylenemez. Çünkü bu konuda bir nass yoktur. Biz, bu hükmü koyana, müstakil sünnet ismini veririz.
Eğer sen, Allah Teâlâ'nın: "Herşey için bir açıklama olan Ki-tab'ı indirdik" âyeti, ninenin mirasını tesbit eden sünneti iptal eder, hükümsüz bırakır dersen, aynı şekilde namazla ilgili tafsilâtı ortaya koyan sünneti de hükümsüz bırakması gerekir. Rasûlullah (s.a.v)'m fiillerine: "O, ancak Kur'ân'da bildirilenin aynısını söyleyerek ve uygulayarak onu te'kid

eder" demek, doğru değildir.

Allah Teâlâ'nın: "Rasûlüm! Şüphesiz sen, büyük bir ahlâk üzeresin"[803] sözü, ne güzel bir övgüdür. Bu, ne güzel bir sıfattır ve Rasûlullah (s.a.v), ne güzel bir sıfat sahibidir. O (s.a.v), şerefli bir ahlâk, yüce bir fazilet sahibidir. Bunda herhangi bir şüphe var mı? Hz. Âişe'nin (r.h) bu âyeti tefsir şekli, kendine aittir ve bizim için bir hüccet değildir. Eğer hüccet kabul edersek, onun has bir ifade olduğunu kabul ederiz. Buna göre, onun tefsirinden anlaşılacak olan şudur: "Hz. Peygamber (s.a.v)'in ahlâkı ve kendisinden meydana gelen fiilleri, Kur'ân'a muhalif olmaz."

Hz. Âişe'nin (r.h): "O'nun ahlâkı ancak Kur'ân idi," sözündeki "ancak" ifadesinden, az önce söylediğimiz anlaşılır. Üstelik burada, Kur'ân'ın sükût ettiği konulara herhangi bir değinme yoktur. Biz, (zımnen de olsa) değinmiş olduğunu kabul ederiz. Onun sözünde, muhatabımızın anlatmaya çalıştığı gibi müstakil sünneti ortadan kaldırmaya yönelik bir delâlet mevcut değildir. Şû bir gerçek ki, Allah Teâlâ, Kur'ân'da hakkında sükût edilip Hz. Peygamber (s.a.v)'den sâdır olan şeyleri tebliğ etmesini ve onlara uymasını kendisine emretmiştir. Ayette, şöyle emir verilmiştir:
"Ey Peygamber! Sana Rabbin tarafından indirilen şeyleri tebliğ et."[804]
"Rabbin tarafından sana vahyedilenlere uy."[805]
Âyetteki vahiy umûmîdir; metlûv olan vahiyle (Kur'ân), gayr-i metlûv olan müekkid, mübeyyin ve müstakil sünneti içine alır. Bu da müstakil hüküm bildirilen gayr-i metlûv vahyi (sünneti) tebliğde ve ona ittibada kendisini yalan ve hatadan koruyacak yüce ahlâkının Kur'ân'la aynı olduğunu ve ona uyduğunu göstermektedir. Buna göre bu tür sünnet çeşidi, "O'nun ahlâkı Kur'ân'dan ibaretti," sözünün içine girmektedir.

Şâtibî'nin, Kitab'ın bütün dinî hükümleri içerdiğine delil olarak gösterdiği: "Bugün sizin dininizi tamamladım,"[806] âyetini ele alalım: Bunun mânâsı, Kâd-ı Beydâvî ve diğer müfessirlerin dediği gibi Allah Teâlâ, yardımı ve bütün dinlere karşı üstün kılmasıyla dini tamamladı, demektir. Yahut delil sahibinin de dediği gibi Allah (c.c), içinde akâid temellerini zikrederek, hükümlerin asıllarını ve içtihadın kanunlarını koyarak Kur'ân'la dini tamamladı, demek olur. "Bütün çeşitleriyle sünnet, hükümde müstakil olanı da dâhil, hepsi bir hüccettir," hükmünü de bu esaslara katabiliriz.

Yoksa âyetin mânâsı; Allah Teâlâ, sünnette belirtilen bütün hükümleri Kur'ân'da zikrederek dini tamamladı, değildir. Eğer böyle olsaydı, bütün tafsilât ve teferruatı ihtiva etmesi gerekirdi. Çünkü hükümler, mücmel olarak (kısa ve kapalı bir şekilde) zikre dilme siyle tamam ve kâmil oldu denmez. Dinin ve hukukun kemâli ancak bütün hükümlerinin tamam, açık ve net bir şekilde belirtilmesiyle olur. Kur'ân'ın tek başına bunu yapmadığı kesindir. Kısaca burada söyleyeceklerimiz, yukarıda: "Herşey için bir açıklama olarak Kitab'ı sana indirdik," âyetinin açıklamasında söylediklerimizdir.

Şâtibî'nin: "Daha sonraki meselede anlatacaklarımız, bunun böyle olduğunu kesin olarak ortaya kor," sözüne karşı deriz ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Hz. Ebû Bekir'le diğer sahabelerin (r.h) görüş lerindeki ihtilâflarla birlikte bütün fakihierin kitaplarında vardığı sonuç, onun görüşünün aksini göstermekte, çıkardığı sonucun noksan ve yaptığı değerlendirmenin bazı bölümlerinde anlayış hatası olduğunu ortaya koymaktadır.

Şâtibî'nin, az önceki cemaatın görüşlerini yorumlarken bazen: "Kur'ân bunu zikretmemiştir," demesi, bazen: "Bu, Kur'ân için bir açıklamadır," ve bazen de: "Kur'ân bunu zikretmiştir," şeklindeki değerlendirme çabası boş bir uğraşıdır. Bunun böyle olduğunu, birazdan yapacağımız açıklamalarla anlayacaksın inşâallah.
Şâtibî'nin: "Bu söylediklerimiz, Kitâbu'l-Edüle'nin evvelinde geçmişti,"[807] sözüne gelince, orada yazdıklarını birinci bahiste naklettik ve açıklamasını yaptık. Oraya bakabilirsin.

Muhaliflerin "Sünnette Zikredilen Herşey Kitab İçin Bir Açıklamadır" Şeklindeki İddialarını Açıklarken İleri Sürdükleri İsbat Yolları

Bunları zikretmeden önce, İmam Şafiî'nin (r.h) de ifade ettiği gibi muhaliflerle anlaşamadığımız konuyu hatırlatacağız. Bu, Ki-tab'ın bahsetmediği bir hükmü tek başına ortaya koyan sünnettir. Önce bu konuyu gözönünde bulundur. Sonra Şâtibî'nin zikrettiklerini iyice anlayıp hüküm ver.
Şâtibî (r.a.), der ki:[808] Bu konuda, -yani bütün sünnet, Kur'ân için bir açıklamadan ibarettir anlayışında- insanlar için birtakım isbat yol ve yöntemleri vardır. Bunlar altı tanedir.

Birinci Yol: Bu isbat şekli gerçekten çok umûmîdir. Burada sanki Ritab'dan, sünnetle amelin sıhhatine ve ona ittibanın lüzumuna delil çıkarmak gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu da Allah Teâlâ'nın: "Kim, kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra, Peygambere aykırı harekette bulunur ve müzminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu döndüğü sapıklıkta bırakırız. Âhirette de kendisini Cehenneme sokarız,"[809] âyetinden icmânın bir delil olduğunu çıkarmak gibidir.[810]

Şâtibî, nakledilmesini gerektirecek herhangi bir sebep yokken birtakım haberler zikrettikten sonra şöyle der: "Bu yol, sünnetle amelin gerekli olduğuna delil getirmek gibi bir şey oldu. Veya bizatihi delil getirilmiş oldu. Fakat bununla sünnette bulunan şeyler, Kitab'ın delâlet ettiği tafsili mânâlara ait ve dahil edilmiştir," Şâtibî'nin sözü burada bitti. Bir iki noktaya açıklık getirmek istiyoruz.

Şâtibî'nin: "Bu, istidlale (sünnet için delil getirmeye) benziyor" sözü, doğru değildir, kabul edilemez. Oradaki söz ve deliller, bizzat sünnetle amelin gerekli olduğunu isbat için ileri sürülmüştür. Bunun için sadece: "O, ancak bunun için yapılmıştır," demek gerekir. "Dahil edildi" sözü de üzerinde anlaşamadığımız konuda bir şey ifade etmiyor. Çünkü sünnetin delil olduğunu gösteren âyetler için: "Bunlar, sünnetle sabit olan fert hükümleri de ortaya koymuştur," denemez. Meselâ, "Namaz kılınız" âyeti, namazın farz olduğunu ifade etmektedir; fakat sünnetle sabit olan namaz fiillerine ve şekline dair bir şey söylememektedir.

Sonra buradaki isbat şekli, işi tersine çevirmektedir. Buna göre Kur'ân, sünnette mevcut hükümlerin açıklayıcısı olmaktadır. Çünkü Kur'ân, sünnetin hüccet oluşuna bir delildir. Aklen bir şeye delil olan, delâlet edilen şeyin ihtiva ettiği ve ortaya koyduğu şeyleri açıklar. Aksi olmaz.
Eğer sen, bunu kabul etmeyip: "Ancak delâlet edilen, delil olanı açıklar," dersen; sana deriz ki: Sünnette de Kur'ânla amelin vâcib olduğunu ifade eden hadisler nakledilmiştir. Senin sözüne göre Kur'ân, sünnetteki hükümler için bir açıklayıcı olmakta, müstakil hüküm bildirmesi sahih olmamaktadır. Bunu söyleyebilir misin?
İkinci Yol: Şâtibî (r.a), devamla der ki:[811] İkinci yol, ulemâ yanında en meşhur olanıdır. Burada sözkonusu olan sünnetler, Kur'ân'ın mücmel (kısa ve kapalı) olarak zikrettiği bir hükmün nasıl uygulanacağını veya sebeplerini, şartlarını, mânilerini, ona dahil edilen şeyleri veya bunlara benzer taraflarını açıklar. Meselâ sünnetin, namazların vakitlerini, rükû, secde ve diğer hükümlerini açıklaması gibi.

Yine zekâtın miktarını, vaktini, zekâtı verilecek malların nisabını, zekâta tâbi olan ve olmayan mal çeşitlerini açıklayan, orucun hükümlerini ve Kitab'da bahsedilmeyen yönlerini ortaya koyan hadisleri burada örnek verebiliriz. Aynı şekilde hükmî ve hakikî pisliklerden temizlik, hac, hayvan boğazlama, av, eti yenen ve yenmeyen hayvan, nikâh ve bununla alâkalı olarak boşama, geri dönme, zihar, liân gibi meseleler, alış-veriş ve hükümleri, cinayetler, kısas ve benzeri konularda açıklamalarda bulunan hadisler de böyledir. Bütün bunlar, Kur'ân'da mücmel (kısa ve kapalı) olarak zikredilen hükümlerin bir açıklamasıdır. İşte, hadislerin: "Sana da insanlara kendilerine indirileni açıklayasın diye Kur'ân'ı indirdik,"[812] âyetinin hükmü altına girmesi böyle olmaktadır.

Rivayet edildiğine göre İmran b. Husayn (r.a), "Bize sadece Kur'ân'dan bahset," diyen bir adama: "Sen, çok ahmak bir kimsesin. Allah'ın Kitabı'nda öğle namazının farzının dört rek'at olduğunu ve kıraatin açıktan yapılmayacağını bulabilir misin?" dedi. Sonra diğer namazları, zekâtı ve benzeri ibâdetleri sayarak: "Allah'ın Kitabı'nda bunları açıklanmış olarak bulabilir misin? Allah'ın Kitabı, bunları kısa ve kapalı olarak ifade etmiş, sünnet de açıklamıştır," dedi.[813]

Mutarrıf b. Abdullah'a: "Bize hadis anlatıp durmayın; ancak Kur'ân'dan bahsedin," denilince şöyle demiştir: "Vallahi biz, hadisleri Kur'ân'ın yerine anlatmıyoruz. Bilakis hadisleri anlatmaktaki gayemiz, Kur'ân'ı en iyi bilen Hz. Peygamber (s.a.v)'in bildiklerini ve bildirdiklerini anlatmaktır."[814]

Evzâî, Hasan b. Atıyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah'a vahiy indiğinde Cebrail (a.s), onu açıklayacak sünneti de getiriyor ve O'na öğretiyordu."[815]
Evzâî demiştir ki: "(Açıklanmaya ihtiyacı olduğu için) Kur'ân, sünnetin ona muhtaç olmasından daha çok sünnete muhtaçtır."
Ibn Abdilberr, bunu şöyle yorumlar: "Evzâî, şunu anlatmak istiyor: Sünnet, Kur'ân üzerine hüküm koyar ve onun murâdını açıklar."[816]

İmam Ahmed b. Hanbel'e: "Sünnet, Kitab üzerine hüküm koyucudur," sözü sorulunca: "Ben bunu söylemeye cesaret edemem; fakat 'Sünnet, Kitab'ı tefsir eder ve hükümlerini açıklar' derim," diye karşılık vermiştir.

Sünnetin, Kur'ân'ın bir açıklaması olduğu konusundaki bu açıklama şekli, maksadı daha güzel anlatmakta ve ulemâ arasında da daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şâtibî, ikinci isbat yolunu ve yöntemini de böyle özetledi. Şimdi bir değerlendirmesini yapalım.

Kendisine deriz ki: Eğer bu anlattıklarınla, sünnetin bir kısmı, Kitab'da kısaca zikredilen hükümlerin -meselâ, namaz ve zekâtı farz kılan âyetler gibi- bir açıklamasıdır, demek istiyorsan buna katılırız.

Eğer bütün sünnetin böyle olduğunu anlatmak istiyorsan bu, henüz açıklığa kavuşturmadığın bir konudur. "Bana göre bütün bunlar, Kur'ân'da mücmel olarak zikredilen hükümler için bir açıklamadır" sözünle, bütün sünnet çeşitlerini kasdediyorsan bu, kabul edilemez. Bunun isbatı da bize düşmez.

Sonuç bölümünün ikinci bahsinde, her tahsis ve nesheden nas-sın iki yönü olduğunu, bir yönden Kitab'ın murâdını açıkladığını, diğer yönden de bu muradın dışında kendi başına bir hüküm ifade ettiğini açıklamıştık. Diğer şart ve kayıtlarda da benzeri durum olmaktadır. Bunu iyice düşünürsen, Şâtibî'nin sözündeki karışıklık ve kapalılık ortaya çıkar.

İmran b. Husayn'ın (r.a): "Sünnet, bu çeşit Kur'âni hükümleri açıklar" sözü, sünnetin sadece Kur'ân'ı açıklayıcı olduğunu ifade etmez. Onun burada bu açıklamaya değinmesi, sadece verdiği misalde nıuhâtabını ikna etmek içindir. Çünkü burada aranan, sünnetin o vasfı idi.

Mutarrıf'ın: "Fakat biz, Kur'ân'ı bizden daha iyi bilenin sözlerini aktarmak istiyoruz" sözü, şunu ifade eder: Kur'ân, bazen müçte-hidlerin dil, kaide ve kalıplarına göre hüküm çıkarabilecekleri bir nass zikretmeksizin bir hükmü içinde bulundurur. Bunu, bize ancak Hz. Peygamber (s.a.v) açıp ortaya koyar. Çünkü O, Allah Teâlâ'nın kendisine Cibril (a.s) yahut özel ilhamı vasıtasıyla öğrettiği ilimle, Kur'ân'da kendisinden başka hiçbir insanın bilemediği sırları bilir ve bildirir. Bu da bizim sahip olduğumuz görüşü isbat eder.

Şâtibî'nin bundan sonra diğer imamlardan naklettiği sözler, kesinlikle sünnetin sadece açıklama yapacağını ifade etmez. Bu, açıktır.

Üçüncü Yol: Şâtibî (r.a), der ki:[817] "Sünnetin, Kur'ân'ın bir açıklaması olduğu isbat edilirken nazar-ı dikkate alınan bir diğer yol da Kur'ân'ın genel olarak ifade ve delâlet ettiği şeylere bakmaktır.

Bunlar incelendiğinde, hemen hepsinin daha geniş ve noksansız bir şekilde sünnette mevcut olduğu görülebilecektir. Sünnette, Kur'ân'a ziyâde olarak birtakım açıklama ve şerhler yapılmışır. Şöyle ki: Kur'ân-ı Kerîm, ele geçirilmesini isteyerek dünya ve âhiretin menfaat ve maslahatlarını açıklamış, sakınılması için de her iki dünyanın tehlike ve fesadını beyân etmiştir. Daha önce geçtiği gibi maslahatlar üç kısımdır:

1- Zarûriyyât: Din ve dünya için zarurî olan şeyler. Bunları kâmil mânâda temin eden şeyler de bu kısma girer.

2- Hâciyyât: Din ve dünya için ihtiyaç olan ve bunları en güzel şekilde tamamlayan şeyler, hâciyyât olarak tarif edilir.

3- Tahsiniyyât: Zaruret ve ihtiyacın dışında kalıp dini ve hayatı güzelleştiren ve buna ileri seviyede hizmet eden şeyler, bu kısmı oluşturur.

Kitâbü'l-Makâsıd'da etraflıca işlenen bu üç kısma eklenecek herhangi bir şey yoktur. Sünnete baktığımızda, onun da üç şeyin dışında bir şey ortaya koymadığını görürüz. Şu halde Kitab, bu şeylerle ilgili birtakım esaslar ortaya koymuş, sünnet de Kitab'a ilâve olarak birtakım eklemelerde ve onlarla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Araştırırsan, sünnette mevcut bütün şeylerin bu kısımlara râci ve dahil olduğunu görürsün."

Bu, Şâtibî'nin değerlendirmesi. Biz de kendisine deriz ki: Şüphesiz, bu maslahatlar ve umûmî işler, Kitab'da zikredildiği gibi sünnette de zikredilmiştir. Bir kısmı sünnette açıklandığı gibi diğer bir kısmı da Kitab'da açıklanmıştır. Her ikisi de Allah katından gelen ve delil olarak kullanılma yönüyle, biri diğerine eşit iki vahiydir. Bu durumda senin, birine asıl, diğerine açıklama deyip birisini destekleme, diğerini ihmal etme imkânın yoktur. Buna göre senin: "Şüphesiz Kitab, tek başına hüküm koyamaz. Çünkü bu maslahatlar, sünnette ortaya konmuş ve Kitab'da açıklanmıştır," demen caiz midir?

Bir de şu var: Bu hükümlerin, sırf Kitab'da zikredildiğini ve sünnette sadece açıklandığım kabul ettiğimizde, hakkında icmâlen veya tafsilâtla bir nass bulunmayan bu tür işlerin hükmünü kendi başımıza anlamamız mümkün müdür? Farzedelim ki Kitab, bu umûmî maslahatlar hakkında açıkça bir beyânda bulunsun; fakat ne Kitab ve ne de sünnet bunların tafsilâtına değinmemiş olsun. Bu durumda bizim, Ramazan orucunun vâcib, bayram günü tutulan orucun haram olduğunu, gasb edenle yankesiciye uygulanmayıp hırsıza had uygulanacağını ve ilk seferinde sağ elinin kesileceğini, zina eden bekârın cezasının yüz sopa ve bir yıl sürgün, evli kimsenin zina cezasının ise recm olduğunu ve bunlar gibi diğer muamelelerin hükmünü kendi başımıza anlamamız mümkün müdür?

Baksana, Mu'tezile bile akılla bilinebilir dedikleri husûn (iyilik) ve kubûh (kötü, çirkin) meselesinde senin görüşüne yakın fikir ileri sürdükleri halde, açıkça şunu itiraf etmişlerdir: "Akıl, bazı hükümlere kendi başına ulaşamaz."

Kur'ân'ın, maslahat ve umuma ait işleri açıkça zikrettiğini far-zetsek bile bir müçtehide, sadece bu nasla onların hükmünü anlamak mümkün olmayınca bu, seni eleştiriden kurtaramaz.

Dördüncü Yol: Şâtibî (r.a), der ki:[818] "Sünnetin, Kitab'ın bir açıklaması olduğunu isbat yollarından birisi de içtihadın alan ve oluşumuyla, usûl ve fer'î hükümler arasında cereyan eden kıyasa bakmaktır. Önce içtihadı ele alalım: Kur'ân veya sünnette helâl ve haramı belirleyen açık naslar bulunur. Bir de her iki tarafın arasında kalan ve her birinin taraf ve hükmüne hamledilebilecek içtihada muhtaç meseleler vardır. Çoğu zaman, bu meselelerde değerlendirme yapmak ve bir sonuca ulaşmak, açık ve kolay olur. O zaman konu, müçtehidlerin değerlendirmesine havale edilir. Nitekim bu, içtihad bölümünde açıklanmıştı.

Çoğu zaman da mesele, değerlendirenin anlayamayacağı ya da illetinin belirlenemeyeceği taabbüdî bir konu olur. İşte böyle bir durumda, Rasûlullah (s.a.v)'tan onun hakkında bir açıklama gelir ve meseleyi haram veya helâlden birisine katar veya ihtiyatî bir tedbir olarak ya da başka bir sebepten dolayı durum ve zamana göre onun her iki tarafın da hükmünü alabileceğini belirler. Burada kasdedilen mânâ işte budur."

Şâtibî, daha sonra kıyas alanına giren hadisleri ele alır ve der ki:[819] "Kur'ân-ı Kerîm'de, benzerlerinin de kendi hükmünde olduğunu gösteren birtakım esaslar bulunur. Bu esaslar mutlak olarak zikredilince, bazı kayıtlarla zikredilen hükümlerin de onlar gibi olduğu kolayca anlaşılır. Bu durumda, sünnetin konu ile ilgili beyânına dayanılarak, fert meselelerin detayına gidilmeksizin bu esaslarla yetini-lir. Bu yaklaşım, kendine kıyas yapılan nassın -her ne kadar lafzen has da olsa- mânâ bakımından umûmî olduğu esasından hareketle olmaktadır. Konunun izahı, deliller bahsinde geçmişti. Özetle, Kur'ân'da bir konu hakkında bir nass varsa, sünnet ya onunla aynı mânâda olanı veya ona yakın olanı ya da ona benzer olanı getirmiş olacaktır. Burada anlatılmak istenen de budur. Rasûlullah (s.a.v)'ın, sözkonusu hadisi, kıyas yoluyla ya da vahye müsteniden söylemiş olması arasında bir fark yoktur, diyebiliriz. Her halükârda o hadis, bizim anlayışımızda kıyas yapılmış bir söz olarak değerlendirilecek ve deliller bölümünde izah edilen mânâda Kitab'ın aslının onu ihtiva ettiği kabul edilecektir."

Şâtibî'nin sözü burada bitti. Şimdi bir değerlendirmesini yapalım. Kendisine deriz ki: Senin, içtihad alanını izah ederken söylediğin: "Çoğu zaman değerlendiricinin anlayamayacağı ya da illetinin belirlenemeyeceği taabbüdî bir konu olur. İşte bu durumda Rasûlullah (s.a.v)'tan onun hakkında bir açıklama gelir," sözün, sana cevap olarak bize yeterlidir. Çünkü sen itiraf ettin ki, Kitab'da zikredilen iki taraf (helâl ve haram) arasındaki vasıta ve illeti bazen müçtehid direkt Kitab'dan anlayamaz. Orada Rasûlullah (s.a.v) devreye girerek sünnetiyle illeti belirler ve bize hükmü bildirir. Ancak sen, bu durumda Hz. Peygamber (s.a.v)'in koyduğu hükme "beyân" diyorsun, biz ise ona, "müstakil hüküm koyan sünnet" ismini veriyoruz. Çünkü Kitab, icmâlen veya tafsilâtla, müçtehidin anlayacağı şekilde meseleye değinmemiş tir.

Kıyas alanında da aynı şeyler söylenebilir. İçtihadda belirttiğin şekilde müçtehid, feri meselenin hükmünü anlamaktan bazen âciz kalmakta, devreye giren sünnet, meseleyi halletmektedir.

İllette veya fer'î meselede, Hz. Peygamber'in sünnetiyle halletiği hükmün, ona indirilen bir vahiy veya başkalarında bulunmayıp Allah Teâlâ'nın kendisine lütfettiği ilim ve hikmete dayanan bir içti-hadla verilmesi, bu konu hakkındaki düşüncelerimizi etkilemez. Burada önemli olan şudur; Hz. Peygamber (s.a.v), Kitab'ın bahsetmediği bir hükmü ortaya koymuştur ve O'nun hüküm koyması, bir hüccet olmuştur. Çünkü O'nun hükmü ya bir vahye ya da hatadan korunup Cenâb-ı Hakk tarafından tasvip gördüğü bir içtihada dayanmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in içtihadının hüccet oluşu, ancak O'nun içtihadında hatadan korunmasından veya verdiği hükme ilâhî rıza ve tasdikten kaynaklanmaktadır. İlletin veya fer'î meselenin hükmünün anlaşılabilir olmasına gelince bu, iki şekilde olur: Ya Sâri (Allah Teâlâ), iki taraftan birinin illetini veya hükmün aslını Kitab'da zikreder ve biz, bu illetin hükme götürecek vasıtayı veya fer'î meseleyi kapsadığını görürüz. Bu durumda fer'in veya vasıtanın hükmü Kitab'da zikredilmiş olmakta, aynı

konuda gelen sünnet de onu te'kid kabilinden sayılmaktadır. Fakat bu, Allah Teâlâ'nın Kitab'da her hükmün illetini belirtmediği anlamına gelmez. İlleti bilinmeyen ve belirtilmeyen hüküm çok azdır. Fakat hükmün illeti sünnette belirtildiğinde, vasıta ve fer'î meseledeki hükmü, tek başına sünnet belirlemiş olmaktadır.
Yahut mesele, nassa dayanmaksızın, illetin istinbat yoluyla tes-bit edilebilme siyle anlaşılabilir. Hükümler arasındaki münasebetin belirlenmesi gibi. Bu durumda vasıta ve fer'î meseledeki hüküm kıyas ile sabit olmaktadır. Eğer birinci durumda da nass sadece illeti bildirip hükmü belirtmezse, bu illete dayanılarak varılan hüküm de kıyasla ortaya konmuş olacaktır.

O zaman, senin yukarıda geçen: "Rasûlullah (s.a.v)'ın sözkonusu hadisi kıyas yoluyla ya da vahye müsteniden söylemiş olması arasında bir fark yoktur, diyebiliriz sözüne bakacak olursak, sanki sen, kıyasla müstakil hüküm konabilir fakat sünnet için bu yetki yoktur," demiş oluyorsun. Biz de deriz ki: Hangi tür vahiyle olursa olsun, Allah Teâlâ'nın hüküm koyması, bizim anlayış ve zihinlerimizde dolaşan ve oluşan şeylere bağlı değildir. İsterse bizim zihinlerimizde oluşan şeyler apaçık zahir olsun; ilâhî hükümler, ona uyar da uymaz da. Kıyas ise zarurî bir delildir; onunla ancak herhangi bir vahiy çeşidi ile Allah'ın hükmünü bilmekten âciz kalındığında amel edilir. Sünnetin yanında onun bir kıymeti yoktur. Sünnete uysun veya uymasın, durum değişmez. Hatta içtihad ve Hz. Peygamber'in kıyasından oluşan sünnet yanında da durum böyledir. Çünkü biz, bu tür sünneti ancak içtihad anında hatadan korunduğu yahut Allah Teâlâ'nın Peygamber'in hükmünü tasvip etmesinden dolayı delil olarak kullanırız. Sonra deriz ki: Sen, Kitab'ın hakkında hüküm bildirmediği bir konuda, tek başına kıyas ile hüküm vermeyi caiz görüyorsun da tek başına sünnet ile hüküm tesbit etmeyi uygun görmüyor musun?

Sünneti, Kitab'dan daha aşağı bir derecede değerlendirirken sende bazı şüpheler oluşuyor. Fakat sen: "Sünnet, kıyastan sonra gelir. Kıyas, Kitab'a uyarsa yeni bir hüküm koyucu olur; bu durumdaki sünnet ise Kitab'ın hükmünü desteklemiş olur. Kıyas, tek başına hüküm koyma gücüne sahiptir; hadis böyle değildir," derken azıcık şüphen bulunmuyor. Hayret doğrusu!

Beşinci Yol: Şâtibî (r.a), devamla der ki: "Sünnetin Kitab'ın bir açıklamasından ibaret olduğunu iddia edenlerin, bunu isbat yollarından birisi de Kur'ân'ın çeşitli delillerinden ortaya çıkan toplu mânâların dikkate alınmasıdır. Deliller çeşitli mânâlarda gelmiş olabilir. Fakat mesâlih-i mürsele ya da istihsandakine benzer bir durumla tek bir mânâ, onların hepsini kapsar mahiyettedir. Sünnet de işte bu kapsamlı mânânın gereğine ve gerçeğine uygun beyânlarda bulunur. Böylece sözkonusu mânânın, bütün bu cüzlerin toplamından çıkarıldığı bilinir ya da zannedilir. Elbette bu, sünnetin sadece Kitab'ın açıklaması için geldiğini gösteren delilin sıhhati üzerine bina edilmiş bir anlayıştır. Bunun misâli, sert- deliller bölümünün evvelinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in: 'Zarar vermek ve zarar görmek yoktur,' hadisinin mânâsının Kitab'dan çıkarılması esnasında verdiğimiz örneklerde geçmişti. Bu mânâda bulunan diğer hadisler de bu kısma girer." Şâtibî'nin sözü burada bitti.

Biz de deriz ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'in, Kitab'da mevcut kısımlarına bakarak hüküm çıkardığı bu tür küllî, umûmî mânâlar, diğer sünnetlere nisbeten azdır. Hem başkasının, bu kısımlardan o mânâları çıkarması da mümkün değildir. Onlar, cüz'iyyâttan istinbat ederek değil ancak vahiy yoluyla bilinir.

Bir de şu var: Bu cüz'iyyât, aslında külîî mânâ ve kaideler için bir açıklayıcıdır. Buna göre Kur'ân da sünnetin küllî mânâlarını açıklayıcıdır. Aksini kabul etsek, Kur'ân'da küllî esaslar, sünnette de cüz'î beyânlar mevcuttur. Senin mantığına göre düşündüğümüzde Kur'ân, açıklayıcı durumundadır. Doğrusu bu mu?

Altıncı Yol: Şâtibî (r.a), der ki: "Sünnetin Kur'ân'ın bir açıklamasından ibaret olduğunu iddia edenlerin bunu isbat şekillerinden birisi de hadislerin detaylarının -bunlar her ne kadar Kur'ân'a ilâve beyânlar içerse de- Kur'ân'ın tafsilâtı içerisinde bulunduğuna nazar etmektir. Ancak bu yaklaşım sahiplerinin, her halükârda sünnette yer alan bütün mânâların -bir başka yönden değil de sadece luğavî açısından- bizzat Kur'ân'da işaret edilmiş ya da açıkça değinilmiş olduğunu isbat etmesi gerekir." Şâtibî'nin sözü burada bitti.
Biz de deriz ki: Şayet sadece bu isbat şekli ve yaklaşımı tamam ve doğru olsaydı bizim, "Kitab'ın, bir müçtehidin kelimenin luğavî kullanışlarına, hakikat ve mecaz mânâlarına bakarak kendisinden hüküm çıkarabileceği bir nass ortaya koymadığı konularda sünnet devreye girer ve hükmü belirler," şeklindeki görüşümüzü iptal eder, ortadan kaldırırdı. Fakat bu yaklaşım, doğru değildir. Bunu, sünnette vârid olan bütün beyân ve hükümlere uygulamaya kalkmak, boşuna bir çabadır.

Hem bizzat Şâtibî de bunu itiraf etmiştir. Yukarıdaki yaklaşıma ek olarak yaptığı açıklamada şöyle demiştir: "Ancak Kur'ân, bu yaklaşımı destekleyecek gibi değildir. Hadislerde geçen her konuya Kur'ân'ın doğrudan değinmesi veya Arapların kullandığı luğavî vaz' açısından onlara işarette bulunması mümkün değildir. Meselâ, bu konuda ilk akla gelenleri, namaz, hac, zekât, hayz, nifas, lukata (kayıp ve hükümleri), borç, musâkât, diyetler, mal ve hak bölüşmeleri ve benzeri pek çok meselede sünnetin beyân ve hükümlerini Kur'ân'da aramaya kalkışmak veya hepsinin onda olduğunu söylemek yanlıştır. Bu itibarla bu görüş sahipleri, iddialarını isbat edecek durumda değillerdir. Bunların yapacakları, olsa olsa, Arap dilinin kabul etmeyeceği zorlamalara girerek iddialarına mesned aramaya çalışmak olacaktır. Böyle bir çabaya, ne selefin ne de râsih âlimlerin katılması mümkün değildir.

Birileri, üzerine dikkat çektiği bu kapının aralanmasına merak sarmış, fakat başaramamıştır. Zira iddiasını, ancak sözü edilen zorlamalara girerek ve sünnetin getirdiği şeyler hakkında Kur'ân'da husûsî surette bir nass ya da işaret bulunmayan pek çok yerde ilk yaklaşıma başvurarak isbata çalışmış ve böylece asıl maksadından uzaklaşmıştır."[820]

Sünnetin Kur'ân'ın Bir Açıklamasından İbaret Olduğunu Savunanlardan Bir Grupla İhtilâfımız Lafzî, Diğerleriyle Hakikidir

Yukarıdaki görüşleri ve yaptığımız değerlendirmeleri inceledikten sonra, ilk beş görüşe sahip olanların bizimle sadece lafzî ihtilâfa düştüğünü göreceksin. Çünkü onların ortak görüşü şudur:
"Bütün sünnet, -iddia sahiplerinin kendi görüşlerinde anlattıkları ve uyguladıkları tarzda- bir açıklamadan ibarettir." Onlar, "Sünnet bir açıklayıcıdır,"'derken, "Kur'ân, sünnetin getirdiği bütün hükümleri icmâlen de olsa tek tek zikretmiştir; bu durumda sünnetin Kur'ân'ın mücmel (kapalı) hükümlerini izah ve şerhten başka bir görevi yoktur," demiyorlar. Bu anlayışlarıyla onlar, bizim: "Kitab'ın, hakkında bir şey bildirmediği konularda tek başına hüküm koyan" diye tarif ettiğimiz müstakil sünnetin varlığını inkâr etmiyorlar. Onlar, sadece kendi tariflerine ve açıklama şekline ters düşen müstakil hüküm koymayı kabul etmiyorlar.
Biz, onların bu görüşlerini kabul edecek olsak; bu, kesinlikle bizim savunduğumuz fikre ters düşmez ve onu iptal etmez. "Sünnetin

339-341 arası sayfalar eksiktir...

SONSÖZ

Konumuzun sonuna geldik. Buraya kadar anlattıklarımız ve aktardıklarımız, bu güzel konuda ve çok önemli meselede, Allah Teâlâ'nın bana açtığı ve yazılmasında muvaffak kıldığı gerçeklerdir. Bu konuda benim acziyet ve kusurum malumdur. Konunun bazı meselelerinde yaptığım açıklamalarda doğruyu ifadeyle, birtakım yanlış anlayışları teşhis ve tedavi ettiğim ümidindeyim. Eğer bu gerçekleşmişse, Allah'ın fazlı, hidâyeti, güzel tevfik ve inâyetiyle olmuştur.

Allahım! Bana, bu işe başlamayı ilham ve onu bitirmeye yardım ettiğin gibi onu dünyada faydalı, âhirette de güzel bir azık yap. Ömrümüzü saadetle tamamla. Umduklarımızı fazlasıyla lütfet. Gün ve gecemizi afiyet içinde geçir. Sonumuzu hayır yap ve bizi himayene al. Amellerimizi, fazlınla kabul buyur. Şüphesiz Sen, kullarının yalvarışlarına icabet eder, bol bol ikramda bulunursun.

Hamdplsun âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahîm olan, ceza gününün sahibi Allah'a. Nebilerin hâtemi, Rasûllerin imamı, bütün âlemlere bir rahmet olarak gönderilen Muhammed (s.a.v) Efendimize, onun âl ve ashâbıyla, sünnetine sımsıkı sarılan bütün ümmetine Allah'ın salât ve selâmı olsun. Amin.
Abdülganî Abdulhâlık

---

[1] Bakara, 5.
[2] Yunus, 40.
[3] Nisa, 59; Mâide, 92; Muhammed, 33; Teğâbün, 12.

[4] Bu kitabımızda sık sık geçeceği için önemli hadis çeşitlerini kısaca izah edelim:
a) Mütevâtir hadis, her devir ve tabakada, Hz. Peygamber {s.a.v) adına yalan söylemeleri aklen mümkün olmayan çok sayıda râvi tarafından, görerek ve işiterek rivayet edilen hadis ve haberlere denir.
b) Âhad hadis: Mütevâtir haber şartlarını taşımayan haber ve hadislere denir ki büyük kalabalıklar tarafından değil, belirli şahıslar yoluyla nakledilen hadislerdir ve "sahih, hasen ve zayıf hadisler" bu kısma girer.
c) Sahih hadis: Adalet ve zabt sahibi râvilerin kesiksiz bir senetle, Hrbirinden rivayet ettikleri, şaz ve illetli olmaktan uzak hadislere denir.
d) Hasen hadis: Adalet yönü sağlam olmakla beraber, zabt yönünden bazı zaafları bulunan râvi ya da râvilerin bulunduğu bir senetle gelen hadislere denir,
e) Zayıf hadis: Râvileri, sahih ve hasen hadis vasıflarını taşımayan hadistir.
f) Mevzu hadis: Uydurulmuş ve hadis diye ortaya atılmış söz demektir. Aslında buna hadis demek doğru değildir. (Müt.)
[5] Hanefilerin bu konudaki görüşlerinin izahı için bkz. JŞerhu Cem'i'l-Cevâmî, 11, 93.
[6] Geniş bilgi için bkz. Târihu't'Teşrtil-lslâmî, 21.
[7] Bkz. Târihu't-Teşrîi'l-İslâmî, 21.
[8] Bkz. Ibn Hümam, et-Tahrir, 305.
[9] Taftazânî, et-Teluih, 1, 138.
[10] Şerhu Müsellemü's-Sübût, 1. 17.
[11] Zamana inanan ve "Hesap kitap yoktur, bizi ancak zaman değiştirir, yok eder" diyenler.
[12] Şerhu'l-İsnevî, 1, 38.
[13] Bkz. Hâşiyetü's-Seyyid Şerîf'ale'l-Muhtasar, 1, 32-33.
[14] Buharı,'Şehâdat, 1; Müslim, Ekdiyye, 1; Ebû Dâvud, Ekdiyye. 23.
[15] Buhârî, Talak, 11; Müslim,İmaret, 155; Ebû Dâvud, Talak, 11.
[16] Buhârî, İman, 17; Müslim, İman, 32; Ebû Dâvud, Cihad, 95.
[17] Buhârî, Mevâkıt, 1; Nesâî, Meuâkıt, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 11.
[18] Buhârî, Abdilberr, Camiu Beyâni'l-İlm, 11, 190.
[19] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimî, Mukaddime, 16.
[20] Takiyye: Herhangi bir tehlikeden korunmak ve bazı hedefleri korumak için olduğundan farklı görünmek ve asıl hâlini gizlemektir. (Mütercim)
[21] İbn Hazm, el-İhkam, 101.
[22] el-İhkam, 11,80.
[23] Bkz. İsrâ Sûresi, 78.
[24] Târihu't-Teşrîi'l-îslâmî, 202, 203; Üstad Abdulvehhab Hallaf, Mecelletü'l-Kânun ue'l-İkti-sad'da 5, "islâm'da Üç Asıl Delil" adı altında yayınlanan değerli araştırmasında bu konuya değinmiş (s. 600). Üstad Muhammed Ebû Zehra, "Mülkiyet ve Akid Nazariyesi" adlı kitabının mukaddimesinde, aynı görüşe yer vermiştir (s. 26). Fakat Ebû Zehra, İmam Şafiî'nin sözünden anlaşılanın, "Mutezileden bazıları. Kur'ân'ı açıklayıcı olmayan sünnetle hüküm çıkarmayı inkâr etmektedir," şeklinde olduğunu kaydetmiştir.
[25] Hudarî, a.g.e.; 195-199.
[26] Şâfiî, el-Ümm, VII, 202; Cimâu'l-İlm, 28-29.
[27] İbn Kuteybe, a.g.e., 62-71.
[28] Bu münazaranın detayı için bkz. el-Ümm, VII, 251, Cimâu'l-İlm, 18-21.
[29] Ebû Mansur, Usûlu'd-Din, 20.
[30] a.g.e., 11.
[31] Ebû Mansur, el-Fark, 124.
[32] el-îcî, el-Mevâkıf, 147; Şerhu'l-Meuâkıf, 11, 284.
[33] Râzî, el-ttikad, 41.
[34] el-Bağdâdî, Usûlu'd-Din, 19.
[35] Suyûtî'nin bu eseri "Sünnetin İslâm'daki Yeri" adıyla Türkçe'ye kazandırılmış ve Ümran yayınevi tarafından istifadeye sunulmuştur. (Mütercim) .
[36] Suyûtî gibi diğer hadis imamları da bu hadisin aslı olmadığını belirtmişlerdir. Bkz. Şevkanî, el-Fevâidü'l-Mecmua, 278, 291; Sehâvî, el-Makâsıdı'l-Hasene, 36; Şafiî, Risale, 224; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, I, 170. vd. (Mütercim)
[37] Bkz. Bâbertî, Şerhu'l-Muhtasar, II, 51; İbn Hümam, et-Tahrir, II, 230; Şerku'l-Müsellem, II, 109.
[38] Akâidü'n-Nesefi (hâşiyeli), I, 53-58 veya Ramazan Efendi Haşiyesi, 51-53.
[39] Akâidü'n'Nesefl'nin hâşiyeli baskısı, c.I. s. 57'ye bakılabilir.
[40] Şerhu'l-Akâid, I, 178.
[41] Şerku'l-Akâid (haşiyeli baskı), I. 178.
[42] Nisa, 59.
[43] Bakara, 43.
[44] Ebû Dâvud, Sünnet, had. no: 4605, Tirmizi.ffim, lO;Müsned, VI, 8.
[45] İbn Mâce, Ticâret, 2; Beyhakî, Sünen. VII. 76.
[46] Buhârî, Talak, 11; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvud, Talak, 11.
[47] Buhârî, Şehâdet, 1; Müslim, Ekdiyye, 1.
[48] Buhârî, îman, 1; Müslim, İman, 19; Tirmizî, İman, 3.
[49] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, II, 190.
[50] Buhârî, Ezan, 18.
[51] Nesâî, Menâsik, 220; Müsned, III. 318. 366.
[52] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Hâkim, Müstedrek, I. 96.
[53] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimî, Mukaddime, 16.
[54] Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Ekdiyye, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[55] Buharı, Cenâiz, 6; Müslim, Birr, 152; Tirmizî, Birr, 13.
[56] Ebû Dâvud, Ekdiyye, 11; Tirmizî, Sünen, Ahkâm, 3; Müsned, 230-236; İbn Abdilberr, Câmiu Bey&ni'l-İlm, II, 56; Zeylaî, Nasbu'r-Raye, I, 23; İbn Sa'd, Tabâkât, III, 164.
[57] Ali Nasif, et-Tac, IV, 123; İbn Kesir, Tefsir, II, 297.
[58] Beyhakî, Medhal, had. no: 218. Ayrıca bkz. Buhârî, Cizye, 18; Tefsir, 48; Müslim, Cikad, 93-94.
[59] Buhârî, Tefsir, 48; Müslim, Cihad, 93-94. Ayrıca bkz : Şevkânî, Neylü'l-Evtar, VIII, 29-30.
[60] Buhârî, Saum, 49; Müslim, Savm, 57-59.
[61] İbn Mace, Siyam, 19; Muvatta, Siyam, 13; Mümed, VI, 465.
[62] Buhârî, Um, 51; Müslim, Hayz, 17; Ebû Dâvud, Taharet, 82.
[63] Buhârî, Talak, 1; Müslim, Rıda, 66; Ebû Dâvud, Talak, 4.
[64] Nisa, 101.
[65] Müslim, Müsâfirûn, 4; Tirmizi, Tefsir, 4; Nesâî, Taksir, l\ Ahmed, Müsned, I. 25.
[66] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 30.
[67] Buhârî, Havf, 5.
[68] Ebû Dâvud, Taharet, 126.
[69] Nisa, 43.
[70] Nesâî, Taharet, 196.
[71] Nisa, 136.
[72] Teğâbün, 8.
[73] A'raf, 158.
[74] Kâd-ı ly&7.,Şifâ, II. 1.
[75] Fetih, 13.
[76] Fetih, 8-9.
[77] Hucurât, 15.

[78] Nûr, 62.
[79] Şafiî, flisâZe, 75.
[80] İbn Kayyım, İ'l&mu'l-Muvakkiîn, I, 58.
[81] Tevbe, 91.
[82] Bu rivayetler için bkz.Şifu, tahkikli baskı, II. 71 vd.
[83] Nisa, 61.
[84] Nûr, 47-54.
[85] Şafiî, Risale, 84.
[86] Ahzab, 36.
[87] İbn Kayyım, Î'lâmu'l-Muvakkiîn, I. 57.
[88] Nisa, 65.
[89] İbn Kayyım, a.g.e., I. 57.
[90] Şafiî, Risale, 83.
[91] Nahl, 44.
[92] Nahl,64.
[93] Bakara, 151.
[94] Âl-i İmrân, 164.
[95] Cura'a, 2.
[96] Bakara, 231.
[97] Nisa, 113.
[98] Ahzâb, 34.
[99] İmam Şafiî, Risale, 78.
[100] Âl-iİmran, 132.
[101] Âl-iİmran, 32.
[102] Enfal, 20-21.
[103] Mâide, 92.
[104] Enfal, 46.
[105] Muhammed, 33.
[106] Nisa, 58.
[107] Ahzâb, 36.
[108] Şafiî, Risale, 78-81.
[109] Nisa, 58.
[110] Nisa, 59.
[111] Keşşaf, I, 535 (Bahsedilen Tâbiî'nin Ebû Hazim, idarecinin de Mesieme b. Abdilmelik olduğu zikredilmektedir. Müt.)
[112] Bu zat, Keşşafa yazdığı Fütûhu'l-Gayb fi'l-Keşfi an Gınâî'r-Rayb adlı altı ciltlik haşiyesi ile meşhur bir ehl-i sünnet âlimidir. (Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük Tefsir Tarihi, II, 549. Müt.)
[113] Müslim, îmâret, 39; Ebû Dâvud, Cihad, 87; Nesâî, Bey'ât, 34.
[114] Buhârî, Ahkâm, 4; Müslim, İmaret, 40.
[115] Buhârî, Ahkâm, 4;SEbû Dâvud, 87.
[116] Nesâî,Bey'âf:,34.
[117] İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkiîn, I. 54.
[118] Enfal, 24.
[119] Nisa, 64.
[120] Haşr, 7.
[121] Nisa, 69.
[122] Ahzâb, 70-71.
[123] Fetih, 10.
[124] Nisa, 79-80.
[125] Şâm, Risale, 82.
[126] Nisa, 13, 14.
[127] Nûr, 63.
[128] Nisa, 115.
[129] Enfal, 13.
[130] Ahzab, 64-65.
[131] Muhammed, 32-33.
[132] Âli İmran, 31.
[133] Âl-İ İmran, 31.
[134] Ahzâb, 21.
[135] Kâd-ı Iyâz, Şi/a, II. 7.
[136] A'raf, 156-157. (98)Ahzâb, 137.
[137] Ahzâb, 1-2.
[138] En'âm, 106.
[139] Mâide, 48-49.
[140] Mâide, 67.
[141] Şûra, 52-53.
[142] Nisa, 113.
[143] Hakka, 38-47.
[144] Yusuf, 108.
[145] A'raf, 157.
[146] Yasin, 1-5. (11-1)
[147] Nemi, 79.
[148] Mâide, 3.
[149] Kalem, 1-4.
[150] Bakara, 143.
[151] Enbiya, 107.
[152] Ahzâb, 45-46.
[153] Ebû Dâvud, Sünnet, had no: 4605; Tirmizî, İlim, 10, Hâkim, Müstedrek, 1, 108.
[154] Ebû Dâvud, aynı yer; Tirmizî, İlim, 10.
[155] "Narh" : Yetkililerin fiatlan belli bir miktarda dondurmaları. (Müt.)
[156] Kenzu'l-Ummal, W. 103
[157] İbn Mâce, Ticâret, 2; Beyhakî,Sünen, VII, 76.
[158] Haşr, 7.
[159] Kâd-i Iyâz, Şifâ, II, 25.
[160] Ebû Dâvud, İlim, 5; Tirmizî, Tefsir, no:l; Ebû Yala, Müsned, III, 90.
[161] Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, I, 187; Kenzu'l-Ummal, X, 187. 200.

[162] Tirmizî, Tefsir, no: 1; Ebû Ya'lâ, IV, 458; Heysemî, I, 163.
[163] İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 193.
[164] İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 193.
[165] Buhârî, Rikak, 35; Müslim,/m<m, 230.
[166] Buhârî, Ahkâm, 1; Müslim, İmaret, 32.
[167] Ahmed, Müsned, II, 93; Ebû Ya'Ia, Müsned, IX, 340 (No: 5450); Heysemî, Mecmau'z-Zeuâid, V, 222.
[168] Fethu'l-Bâri, XIII, 91.
[169] Buhârî, İ'tisam, 2; Dârimî, Mukaddime, 2; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, II. 92.
[170] Buhârî,İ'tisam, 2;Müsned, II. 361.
[171] Benzeri rivayetler için bkz. Müslim, İman, hadis no:232; Tirmizî, îman, 13; Dârimî, Rikak, 42; Müsned, I, 398.
[172] Tirmizî, İlim, 16; İbn Mâce,Mukaddime, 15.
[173] Tirmizî, İman, 17.
[174] Buhârî, Rikak, 26; Müslim,Fedâil, 16.
[175] Ahmed b. Hanhel, Müsned, II. 158.
[176] Benzeri mânâ ve rivayetler için bkz. Şifa, II, 19, 28.
[177] Tirmizî, İlim, 15; Ahmed,Müsned, II, 505.
[178] Bkz. Câmiu'sSağîr, hadis no: 4460; Feyzu'l-Kadlr, IV, 96.
[179] Suyûtî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, XI, 94. 171; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, II, 170.
[180] Suyûtî, Cami u'sSağîi^ hadi s no: 3282; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, III, 240, 241; Hâkim, Müstedrek, I, 93; Beyhakî, Sünen, X, 114.
[181] Bu hadisin kaynak ve değerlendirilmesi için bkz. Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdlsi'l-Mevdûa, I, 79, hadis no: 59.
[182] Buhârî, İman, 17; Müslim, iman, 32; Ebû Dâvûd, Cihad, 95; Tirmizî, Tefsir, 88; Nesâî, Zekât, 3; İbn Mâce, Fiten, 1-3.
[183] Bkz. Şifâ, II, 29.
[184] Kad-ı Iyâz, Şifâ, II. 29.
[185] İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 27; Ebû Dâvud, İlim, 3 (No: 3646).
[186] Ebû Dâvud, Ferâiz, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 8.
[187] Buhârî, İ'tisâm, 20; Müslim, Ekdiyye, 17; 18; Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[188] Ebû Dâvud, Sünnet, h.no: 5; İbn Mâce, Mukaddime; 6: Dârimî, Mukaddime, 16; Beybaki, Sünen, X, 114.
[189] Müslim, Fedâil, 140.
[190] Buhârî, İ'tisâm, 6; Müslim, Fedâil, 130.
[191] Buhârî, Erfeö, 72; Müslim, Siyam, 74; Ahmed, Müsned, VI, 45.
[192] İbn üacer, Fethu'l-Bâri, XIII, 216-217.
[193] Ebû Dâvud, Sünnet, h. no: 4605; Tirmizî, İlim 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2; Müsned, VI, 8; Şafiî, Risale, 403-404.
[194] Ahmed, Müsned, V, 165; Dârimî,Mukaddime, 46.
[195] Buhârî,/Zim, 9; Müslim, Kasame, 29; İbn Mâce,Mugaddime, 18; Müsned, VI, 4.
[196] Buhârî, İlim, 9; Tirmizi, İlim, 7; Hadisin ilk kısmı İbn Mace, Mukaddime, 18; İbn Abdilberr, CâmİIu Beyâni'l-Rm, I, 40.
[197] Suyûtî, Câmiu'l-Kebîr, I, 350; Deylemi, Müsned, h. no; 467.
[198] Heysemî, Mecmau'z-Zeuâid, I, 126; Kenzu'l-Ummal, X, 221, 229-294.
[199] Suyûtî, el-Kebîr, I, 764; Hatib, Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 80.
[200] Ebû Nuaym, Hilye,X, 44; Suyûtî, es-Sağîr, h. no: 8363; Münâvî,Feyzü'l-Kadîr, VI, 44.
[201] Ebû Nuaym, Hilye, IV, 189; AclÛnî, Keşfi'l-Hafâ, II, 246.
[202] Buhârî,Enbiyâ, 50; Tirmizî, Hm, 13.
[203] Mecmaü'z-Zevâid, I, 136-138.
[204] Mecmaü'z-Zevâid, I, aynı yer.
[205] Buhârî,fim, 38\ Müslim, Zühd, 72; Ebû Dâvud,//m, 4.
[206] Ekz. Mecmaü'z-Zevâid, 1,163.
[207] Aynı yer.
[208] Zilzâl, 7-8.
[209] Buhârî, Tefsiru Sûre (99), 1, 2; Müslim, Zekât, 24, 25; Tâc, IV, 296. (174)NahI,44.
[210] Rum, 17.
[211] Müzzemmil, 20.
[212] Hacc, 77.
[213] Ahzâb, 56.
[214] Tevbe, 34.
[215] Bakara, 196.
[216] En'am, 82.
[217] Bu âyet-i kerîme nazil olduğu zaman Ashâb-ı Kirâm'a ağır geldi ve: "Hangimiz nefsine zulmetmedi ki?" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): "Sizin zannettiğiniz gibi değildir. Burada kasdedilen zulüm, Lokman'm vasiyyetinde: "Yavrum, Allah'a şirk koşma, şüphesiz şirk büyük bir zulümdür.' (Lokman, 13) dediği şirktir," buyurdu. Bkz. Taberî, Câmiu'l-Beyân, Cüz: VII, 255; Kurtûbî, el-Câmi', VII, 30.
[218] Mâide, 38.
[219] İbn Hazm, el-İhkam, II, 79-80.
[220] Namazla ilgili âyetten anlaşılan budur (İsrâ, 78). Fakat âyet kapalıdır. Hz. Peygamber'in uygulama ve beyanları ile murâd-ı ilâhî anlaşılmakta ve emir uygulanabilmektedir.
[221] Şâfiî, Risale, 40-41.
[222] Nahl, 44.
[223] Beyhakî, Medhal, 272; Dârimî, Mukaddime, 19.
[224] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, II, 194.
[225] Hacc, 29.
[226] Zekâtını verecek olanın, malını zekât tahsildarının ayağına kadar getirmesi.
[227] Zekât malını bulunduğu yerden uzaklaştırması.
[228] Kişilerin, birbirlerine kızkardeşlerini vererek mehirsiz olarak evlenmeleri.
[229] Ebû Dâvud, Zekât, 9; Tirmizî,Nikâh, 30. U95)Haşr, 7.
[230] Hucurât, 7.
[231] Bkz. Muhtasara Tabakâti'l-Hariebile, 180; İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, II, 191-192.
[232] Şafiî, Hisâle, 222.
[233] İbn Kayyım, i'lârnu'UMuvakkiîn, II, 367.
[234] Müslim, Birr, 55
[235] Necm, 3-4.
[236] Yunus, 15.
[237] Ahkâf T9.
[238] Kıyâme, 16-19.
[239] Bakara, 142-144.
[240] Ebû Dâvud, Sünnet, h. no: 4604-4605; Tirmizî, İlim, 10; İbn Hıbban, Sahih, h. no:13; İbn Mâce, Mukaddime, 2; Ahmed, Müsned, VI, 8.
[241] Fiatları sınırlama
[242] Kenzu'l-Ummal, IV, 103 (Beyhakî ve Tabarânî rivâyetiyle).
[243] Bu iki kabile harpsiz darpsız gönüllü olarak müslüman oldukları için Allah Rasûlü (s.a.v), onlar için böyle duâ etmiştir. Bkz. Buhârî, Münâkıb, 6; Müslim, Fedâilu's-Sahâ-be, h. no: 185; Hâkim, Müstedrek, IV, 82.

[244] Müellif, hadisi el-Ümm'den kısa olarak almış. Biz, iyice anlaşılması için tamamını verdik. (Mut.)
[245] Buhârî, Sulh, 5; Hudud, 30; Müslim, Hudud, 25; Ebû Dâvud, Ekdiyye; 11; Hudud, 24; Tirmizî, Ahkâm, 3.
[246] Buhârî, Salât, 1; Müslim, İmam, 259; Nesâî, Salât, l;Müsned, III, 149.
[247] Buhârî, Bidu'l-Halk, 6; Müslim, Mesâcid, 166; Ebû Dâvud,Salât, 2; Tirmizî, Salat, 1.
[248] Buhârî, Rikak, 7; Müslim, Zekât, 123.
[249] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, II, 191; Dârimî, Mukaddime, 49.
[250] Dârimî, Mukaddime, 49.
[251] Zümer, 23.
[252] Ibn Mâce, Ticaret, 2.
[253] Buhârî, Bidu'l-Halk, 6; Müslim, Mesâcid, 166; Ebû Dâvud, ŞfÜât, 2.
[254] Saffât, 102.
[255] İsrâ, 60.
[256] Bkz. Beydâui, ilgili âyetin tefsiri; İbn Kesir, Tefsir, III, 48.
[257] Nisa, 105.
[258] Bkz. Râzî, Tefslr-i Kebîr, XI, 33; Nesefî, ilgili âyetin tefsiri.
[259] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2; Suyûtfnin nakli için bkz. Miftâhu'l-Cenne; 19.
[260] Haşr, 7.
[261] Mâide, 3.
[262] Mâide, 4.
[263] Bu sözün geniş bir açıklaması için bkz. Sübkî, Mecmûatu'r-Res&ili'l-Müniriyye, II, 98.
[264] Bu rivayetler için bkz. Şâfiî, Risale, 73, 219; Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 24; İbnu'l-Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkün, II, 361, 374.
[265] İbn Teymiyye, Refu'l-Melâm ani'l-Eimmeti'l-A'lâm, 22-24.
[266] En'am, 38.
[267] Nahl,89.
[268] Dâriim, Mukaddime, 20.
[269] Buhârî, Hacc, 60; Müslim, Hacc, 250; Nesâî, Menâsik, 148.
[270] Şifâ; II, 34.
[271] Buhârî, Ezan, 166; Müslim, Salât, 124; İbn Mâce, Mesâcid, 15.
[272] Ebû Dâvud, Diyet, 19; Nesâî, Kasame, 12; İbn Mâce, Diyât, 11; Risale, 427; Müsned, I, 364.
[273] Buhârî, Ferâiz, 11; Müslim,Kasame, 35, 36, 37; Ebû Dâvud, Mukaddime, 54.
[274] Buhârî, Tıb, 30; Müslim, Selâm, 92, 94; Ebû Dâvud, Cenâiz, 6.
[275] Buhârî, Cizye, 1; Beyhakî, Sünen, IX, 189.
[276] Şâfiî, Rİsâle, 430.
[277] Mâlik, Muvatta, Zekât, 42.
[278] Ayrıca bkz. Şâfiî, Risale, 438-439; Ebû Dâvud, Talak, 44; Tirmizî, Talak, 23; Nesâî, Talak, 60; İbn Mâce, Talak, 1.
[279] Beyhakî, Mectaa/, 94; Ahmed, Müsned.,1, 10.
[280] Beyhakî, Medhal, 94; Ahmed, Müsned, I, 10.
[281] Buhârî, Ezan, 95; Müslim, Salât, 158; Nesâî, îftitah, 74.
[282] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, II, 58; Dârimî, Mukaddime, 20; Beyhakî, Medhal, 127-128; Hâkim, Müstedrek, I, 127.
[283] Heysemî, Mecmaıı'z-Zevâid, I, 175.
[284] Ahmed, Müsned, II, 131; Heysemî, a.g.e., I, 174-175.
[285] Buhârî, Ahkâm, 43; Mâlik, Muvatta, Bey'at, 3.
[286] Tabarânî, e\-Mu'cemu'l-Eusat, II, 7; Heysemî, a.g.e., I, 172.
[287] Buhârî, Ahkâm, 43.
[288] Buhârî, İsti'zân, 13; Edeb, 32; Ebû Dâvud, Edeb, 127; Tirmizî, Isti'zan, 3. Müslim, Edeb, 32.
[289] Ayrıca bkz. Ebû Dâvud, Libas, 22;Müsned, IV, 19, 35;el-îsâbe, III, 233; İbn Sa'd, I, 460.
[290] Dârimî, Mukaddime, 17.
[291] Beyhakî, el-Medhal, 142-143; Hâkim, Müstedrek, III, 318.
[292] İbn Abdilberr, Cânıiu Beyâni'l-İlm, II, 192.
[293] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 35.
[294] Buhâri,Diyât, 8; Müslim, Buyu, 11; Ebû Dâvud, Diyât, 4.
[295] Nûr, 63.
[296] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, II, 25.
[297] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 34.
[298] Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 33.
[299] Nesâî, Gusl, 2; İbn Mâce, Edeb, 38.
[300] Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 35.
[301] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, II, 25.
[302] Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II. 34.
[303] Ebû Nuaym, Hilye, X, 190.
[304] Kuşeyrî, Risale, 140.
[305] Tezkire, 790 (Hz. S. Uludağ)
[306] Tezkire, 310.
[307] Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 39.
[308] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 18.7.
[309] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 123; Beyhakî, Medhal, 266-267; Şifâ, II, 31.
[310] Dârimî, Mukaddime, 200; Beyhakî, Sünen-i Kübrâ, X, 115.

[311] Dârimî, Mukaddime, 20; Beyhakî, Sünen-i Kübrâ, X, 115.
[312] İbn Kayyım, İ'lâm, I, 85.
[313] İbn Kayyım, a.g.e., I, 85-86 v.d.
[314] îbn Abdilberr, Câmiu BeyânİI-İlm, II, 136.
[315] ibn Abdilberr, a.g.e., II, 187.
[316] Dârimî, Mukaddime, 23; Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 32.
[317] Buhârî, İ'tisâm, 2; Dârimî, Mukaddime, 23; İbn Abdilberr, a.g.e., II, 181.
[318] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 181.
[319] îbn Abdilberr, a.g.e., II, 58.
[320] Beyhakî, Medhal, 157; Dârimî.
[321] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 136.
[322] Dârimî, Mukaddime, 39.
[323] Beyhakî, Medhal, 194.
[324] Dârimî, Mukaddime, 20.
[325] Kâd-ı lyâz, Şifâ, II, 32.
[326] Kâd-ı lyâz, Şifâ, II, 32.

[327] Hâkim, Müstedrek, III, 303.
[328] Dârimî, Mukaddime, 20.
[329] İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkîîn, I, 74.
[330] Nisa, 1115.
[331] İbn Abdüberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, II, 187; Kâd-ı lyâz, II, 30.

[332] Kâd-ı lyâz, Şifâ, II, 33.
[333] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 24.
[334] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 24.
[335] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 137.
[336] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 137.
[337] Ahmed, Kitâbü'z-Zühd'de rivayet etmiştir.
[338] Beyhakî, Medhal, 195; İbn Abdilberr, a.g.e., II, 138.
[339] Kâd-ı lyâz, Şifâ.
[340] Beyhakî, Medhal, 198.
[341] Buhârî, İ'tisâm, 2; İbn Abdilberr, II, 28.
[342] İbn Abdilberr, II, 28.
[343] Dârimî, Mukaddime, 16; Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 30; Beyhakî, Medhal, 454.
[344] Beyhakî, Medhal, 107.
[345] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 136; Ayrıca bkz. İbn Kayyım, İ'lâm, I, 54.
[346] îbn Kayyım, a.g.e., I, 75.
[347] Beyhakî, Medhal, 202; İbn Abdilberr, a.g.e., II, 127.
[348] İbn Kayyım, a.g.e., 47.
[349] îbn Kayyım, a.g.e., I, 78.
[350] Hatib, Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 60.
[351] Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, IX. 107.
[352] Beyhakî, Medhal, 205.
[353] Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, IX, 106, 107.
[354] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 26.
[355] îbn Abdilberr, a.g.e., II, 26.
[356] İbn Kayyım, a.g.e., I, 38.
[357] İbn Kayyım, a.g.e., I, 79.
[358] Hatib, Şeref, 56.
[359] îbn Abdilberr, a.g.e., II, 188.
[360] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 35.
[361] Kuşeyrî, Risale, I, 141; Tezkiretü'l-Evliyâ, 499.
[362] NÛr, 54.
[363] Kâd-ı Iyâz, Şifa, II, 34, Tezkire, 500; Kuşeyrî, Risale, I, 122.
[364] Tezkire, 344; Kuşeyrî, a.g.e., II, 474.
[365] Ebû Nuaym, Hilye, X, 190.
[366] Tezkire, 618,
[367] Tezkiretü'l-Evliyâ, 185. (335)
[368] Hilye,X, 354.
[369] Tezkiretü'l-Euliyâ, 372.
[370] Sülemî, Tahakâtus-Sûfiyye, 268 (Halep, 1986, II. Baskı)
[371] Tezkire, 404; Kuşeyrî, Risale, I, 136.
[372] Tezkire, 725; Kuşeyrî, a.g.e., I, 188.

[373] Tezkire, 421; Kuşeyrî, a.g.e., I, 107.
[374] Tezkire, 421.
[375] Kuşeyrî, Risale, I, 117.
[376] Ahzâb, 21.
[377] Kuşeyrî, Risale, I, 117; Bkz. Tezkire, 458.
[378] Buhârî, İman, 32-36; Ebû Dâvud, Cihad, 95; îbn Mâce, Fiten 1-3.
[379] Buhârî, îman, 17; Zekat, 1.
[380] İbn Kayyım, i'lâm, I, 65.
[381] Buhârî, Nafaka, 3; Ferâiz, 3; Müslim, Cihad, 49-52; Ebû Dâvud, İmaret, 19; Tirmizî, Siyer, 44.
[382] Buhârî, Nafaka, 3; Ferâiz, 3; Müslim, Cihad, 49-52-54-56.
[383] Müslim, Hacc, 6; Kâd-ı Iyâz, Şifâ, 11-31.
[384] Ahzâb,21.
[385] Buhârî, Cum'a 5; Ebû Dâvud, Taharet, h. no: 340; Müsned, I, 15,46.
[386] Buhârî, Hacc, 34; Nesâî, Menâsik, 49; Müslim, Hacc, 23.
[387] Ebû Dâvud, Ferdiz, 4; İbn Mâce, Ferâiz, 2; et-Tâc, II, 253.
[388] Haşr, 7.
[389] Buhârî, flfyû, 25; Talak, 51; Müslim,Libas, 119; EbÛ Dâvud,Teraccül, 5.
[390] Buhârî, A»m, 44; Enbiyâ, 27; Müslim, Fed&il, 170.
[391] Ahzâb, 36,
[392] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 189; Beyhakî, Sünen, II, 453.
[393] Risale, 444,
[394] İbn Abdilberr, a.g.e., II. 196. Mut'a ile anlatılmak istenen iki şeydir: 1- Mut'a nikâhı 2-Hac için girilen ihramdan çıkıp umre yapmak. Bunlar, İslâm'ın ilk devirlerinde caizdi. Daha sonra kaldırıldı. İlgili rivayet ve hükümler için bkz. Müslim, Hacc, 23.
[395] Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid, I, 175.
[396] Ahmed, Müsned, II, 32; Heysemî, a.g.e., 1,174.
[397] Kâd-ı Iyâz, Şifâ, II, 34.
[398] Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salât, 135; Ebû Dâvud, Salât, 52.
[399] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 195.
[400] Müslim, Talak, h. no; 56-57; Tirmizî, Talak, 18, Dârimî, Talak, II.
[401] Müslim, Hayz, 55; Nesâî, Gusl, 20.
[402] Muvatta,Buyu, 16; Nesâî,Buyu, 47; Beyhakî, Sünen, V, 280.
[403] Risale, 447.
[404] Risale, 447.
[405] Dârimî, Mukaddime, 40.
[406] Buhârî, Edeb 77; Müslim, İman, 61; Müsned, IV. 426-427.
[407] Buhârî, Zebâih, 5; Müslim, Sayd, 54; Nesâî. Kasame, 40 Hadisin açıklaması için bkz. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, VI 313.

[408] Dârimî, Mukaddime, 40.
[409] Dârimî, Mukaddime, 39.
[410] Haşr, 7.
[411] îbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-tlm, 11.189.
[412] Buhârî, Hacc, 18, 143; Müslim, Hacc, 30; Bbû Dâvtid, Menâsik, 10; İbn Abdilberr a.g.e., II. 196.
[413] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne.
[414] Kuşeyrî, Risale, I, 121.
[415] Kuşeyrî, Risale, I, 79.
[416]
[417] Ebû Dâvud, Ferâiz, 18; İbn Mâce,Diyât, 12; Tirmizî,Ferâiz, 18.
[418] Şâfiî, Risale, 428.
[419] Beyhakî, Medhal, 105; Benzeri rivayetler için bkz. Müslim, Hacc, 386.
[420] Buhârî, Hacc, 145; Müslim, Hacc, 381; Ebû Dâvud, Menâsik, 84.
[421] Şâfiî, Risale, 440-441.
[422] İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakkün, IV. 224.
[423] Müslim, Buyu 95; Ebû Dâvud, Buyu, 31; Nesâî,Eyman, 45;Risâle, 445.
[424] Şâfiî, Risale, 445.
[425] Ebû Dâvud, Buyu, 71; Tirmizî,Buyu, 53; Nesâî,Buyu, 15.
[426] Ebû Dâvud, Buyu, 7Î7Şâffî, Risale, 193 (1. baskı)
[427] Risale, 193(1. baskı).
[428] İbn Kayyım, a.g.e.
[429] İbn Kayyım, a.g.e., İbn Abdilberr, II, 32.
[430] Ebû Nuaym, Hilye, IX, 107.
[431] Beyhakî, Medhal, 392.
[432] Mâide, 92.
[433] Medhal, 306-37.
[434] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, ter. Sünnetin İslâm'daki Yeri, 103.
[435] Medhal, 309.
[436] Medhal, 309.
[437] Medhal, 393; îbn Abdilberr, Beyâni'l-İlim, II, 198.
[438] Medhal, 393; İbn Abdilberr, a.g.e., II, 198.
[439] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 199.
[440] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 199.
[441] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 199; Ebû Nuaym, Hilye, VI, 318.
[442] Heysemî, Mecmâu'z-Zeuâid, I, 155,
[443] Medhal, 392.
[444] İbn Abdilberr, a.g.e., 199; Ebû Nuaym, HtZye, II, 179.
[445] Beyhakî, Medhal 392; Ebû Nuaym, a.g.e., VI, 318.
[446] Beyhakî, Medhal, 394.
[447] Beyhaki, Medhal, 393.
[448] Âl-iİmran, 106
[449] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 62 (Kahire, 1985).
[450] Suyûtî, a.g.e., 65.
[451] Suynti, a.g.e., 65.
[452] Ebû Nuaym, Hilye, III, 9.
[453] Hatib, Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 44.
[454] Hatib, a.g.e., 50.
[455] Beyhakî, Medhâl, 391;Hilye,JK, 109.
[456] Ahmed, Müsned, IV, 5, 62, 375.
[457] Buhâri, i'tisâm, 10; Müslim, İman, 274; Ebû Dâvud, fiten, 1.
[458] Hatib, Şeref, 26.
[459] Hatib, Şeref, 10.
[460] Hatib, Şeref, 52.
[461] Hâkim'den yaptığımız bu rivayetler için bkz. Hâkim, Ma rifetü Ulûmi'l-Hadis, 2-4.
[462] Buhârî, Edebu'l-Müfred, Bâbu'l-Muâneka, Müsned, III, 495; Hâkim, Müstedrek, II, 427-428; İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlim, I, 93; Hatib, er-Rıhle, (thk. Nureddin Itr.J 111.
[463] Hâkim, Marifelü Ulûmi'l-Hadis, 8.
[464] Müsned, W, 153-159; Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid, I, 134; Hatib, er-Rıhle, 118-120,
[465] Beyhakî, Medhâl, 278; İbn Abdilberr, a.g.e., I, 94.
[466] Dârimî, Mukaddime, 47; İbn Abdilberr, a.g.e., I, 95.
[467] Dârimî, Mukaddime, 47,
[468] Buhârî, İlim, 31, Itk, 14; Müslim, îman, 241; Ebû Dâvud, Nikâh, 5- İbn Mâce Nikâh 42; Dârimî, Nikâh, 46.
[469] Suyûtî, Miftâhu'î-Cenne, 45; Hâkim, Ma'rifetü Ulûmi'l Hadis, 7.
[470] En'am, 38.
[471] Nahl, 89.
[472] Tirmizî, Kıyâme, 59; Ahmed,Müsned, I, 293.
[473] En'am, 38.
[474] ibrahim, 1.
[475] Nahl, 44.
[476] Nahl, 89.
[477] Nahl, 52.
[478] Muhammed, 31.
[479] Âl-i İmran, 154.
[480] A'raf, 129.
[481] Şafii, Risale, 32.
[482] Enbiya, 23T
[483] Haşir, 7.
[484] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6.
[485] Buhârî, Tefsir, 59; Müslim, libas, 120; Ebû Dâvud, Tereccul, 5; Tirmizî, Edeb, 330; Nesâî, Zinet, 24.
[486] Bkz. Fahruddîn er-Râzî, Mefâtiku'l-Gay, IV, 40-41.
[487] Hattâbî, Meâlimü's-Sünen, I, 8.
[488] En'am, 38.
[489] Nahl, 44.
[490] Zâriyât, 56.
[491] Bkz. İbn Arrâk, Tenzikü'ş-Şeria, I, 148; Aclûnî,Keşfu'l-Hafâ, II, 173, had. no:2016.
[492] Âlûsî,Rûhu'l-Meânî,XIV, 197.

[493] Hicr, 9.
[494] Tevbe, 32.
[495] Şâfiî, er-Risâle, 42-43.
[496] İsrâ, 36.
[497] En'am, 116.
[498] Müslim, Zühd, 72; Dârimî Mukaddime, 42; Ahmed, Müsned, III, 12, 21, 39.
[499] Buhârî, Enbiya, 50; Müslim, Zühd, 72; Tirmizî, Fiten, 70; İlim, 8,13; Ahmed, Müsned, III, 39, 46, 47, 83.
[500] Ebû Dâvud, İlim, 3; Müsned, V, 182; İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, I, 63.
[501] İbn Kesir, rivayetin bu şekliyle garib olduğunu söylemiştir. Zira, her iki senette de Ali b. Salih isimli bir râvi vardır ki, ma'ruf olmayan birisidir. Rasûlullah (s.a.v)'tan rivayet edilen hadisler, bu miktardan {yani beş yüzden) binlerce adet fazladır. Belki de Ebû Bekir, (r.a) ancak bu kadarını toplamaya muvaffak olabilmişti. Daha sonra da sözünü ettiği kanaat kendisinde oluşmuştur. Suyûtî bunu şöyle değerlendirir: Belki de Ebû Bekir (r.a), bizzat kendisinin Hz. Peygamber (s.a.v)'den işittikleri ile yalnızca bazı sahâbilerin rivayetlerini toplamıştır. Zahir olan da böyle rivayetlerin bu miktardan fazla olamayacağıdır. Daha sonra da haber verdiği hususların meydana gelmesinden korkmuş ve endişelenmiş olabilir.
[502] ez-Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, I, 3-4.
[503] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 120. Zehebî, a.y. (33b) İbn Abdilberr, a.g.e., II, 121,
[504] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 121; Zehebî de yine Tezkire 'de nakl etmiştir.
[505] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 64; Beyhakî, Medhal, 407. had. no: 731.
[506] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 64.
[507] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 63.
[508] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 64.
[509] Aynı yer.
[510] Aynı yer, Beyhakî, Medhal, had. no: 727.
[511] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 66; Arimî, Mukaddime, 42.
[512] îbn Abdilberr, a.g.e., I, 64; Beyhakî,Medhal, had. no: 736.
[513] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 65; Beyhakî, Medhal, 408.
[514] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 65; Dârimî, Mukaddime, 42.
[515] Ibn Abdilberr, a.g.e., I, 65.
[516] Yusuf, 3.
[517] Bu rivayetin râvilerinden birisi olan Ebû Ubeyd demiştir ki : "Rivayete göre bu sahife, ehl-i kitabın haberlerinden elde edilmişti. Bunun için Abdullah b. Mesud, bakmayı hoş karşılamadı. Bkz. İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, I, 66.
[518] Buraya kadar verdiğimiz rivayetler için bkz. İbn Abdilberr, Câmiu Beyânil-İlm, I, 63-70.
[519] İbnu's-Salah, Ulûmu'l-Hadis, 171.
[520] Bakara, 79.
[521] Bakara, 286
[522] Buradaki tevatür yönü ve şekli pek açık değildir. Müellifin bu görüşü tartışmaya açıktır. (Müt.)
[523] el-Amidî, el-îhkâm, IV, 334.
[524] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 115.
[525] İhn Hacer, Fetuhl-Bâri, I, 115.
[526] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 114.
[527] Müslim, Cennet, 63.
[528] Îbnul-Cezerî, en-Neşr, I, 6.
[529] Cumhur'a göre haber-i vâhid, mütevâtir derecesine ulaşmayan haberdir. Bazen "meşhur" diye isimlendirilen "müstefiz" de haber-i vâhid nevindendir. Müstefiz haber, İlk râvisinden sonra çoğalıp yaygınlaşan haberdir. Râvi sayısının, en az iki, üç ve dört olması gerektiği yolunda görüşler ileri sürülmüştür. (Bkz. Şerhu'Cem'il Cevâmi, II, 88) Müstefiz haber de diğer vâhid haberler gibi zan ifade eder. Ebû İshak (418/1027) ve İbn Fûrek (400/1015) gibi bazı âlimler, bunun, nazarî bir ilim ifade edeceğini söylemişlerdir. Hanefîlerin geneline göre ise meşhur, mütevâtir ve haber-i Vvhid'in karşılığıdır. Onu, kaynağı (ilk râvileri) âhad iken, ikinci ve üçüncü asırda, ümmetin kabulüyle birlikte tevatür derecesine ulaşan haber olarak tarif etmişlerdir. Onun, delilin kendisinden kaynaklanan en ufak bir ihtimal ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde, yakın mesabesinde, kuvvetli bir zan ifade edeceğini söylemişlerdir. Bu İlme de "İ3m-i Tume'nîniyye" adını vermişlerdir. Ebû Bekir el-Cassâs (370/980) ise onun, "İlm-i Zarurî" ifade eden mütevâtirlerin dışında, "İlm-i Nazarî" ifade eden bir mütevâtir türü olduğu kanaatindedir (Bkz. Şe.rhu'1-Müsel-lem, II, 111).
Burada, haber-i vâhid'in, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bildirdiği haberlerin dışındaki haberler olduğu bilinmelidir. Çünkü Mâsum'un haberi (bizzat kendisinden dinleyenîer için), yakın ifade eder.
[530] Suyûtî, bu konuda şöyle demektedir: "Mu'tezile'den Ebû Ali el-Cübbâî, adalet vasfını taşıyan âdil bir râvinin baberini, ancak aynı nitelikte başka bir râvinin rivâyetiyle onu desteklemesi veya Kitab'ın zahirine ya da diğer bir haberin zahirine muvafık düşmesiyle kabul eder. Rivayet edilen haberin Sahabe arasında şöhret bulmuş olması veya bir kısım -' ıbâbenin onunla amel etmesi de kabulünde etkendir. Bunu, Ebu'l-Hasen el-Basrî el-Mu'temed adlı eserinde kaydetmiştir. Ebû Nasr et-Temimi ise Cubbâî'nin, haber-i vahidi, ancak dört kişinin rivayet etmesi şartıyla kabul ettiğini kaydetmiştir." <Bkz. Suyûtî, Ted-ribu-Râvl 17).
[531] Bkz. Cemu'l-Cevâmi, 16. (Şerhu Cemu'l-Cevâmi, II, 93.)
[532] İbn Sübkî, Şerhu'l-Minhâc, II, 197.
[533] İsrâ, 36
[534] Bkz, Şerhu'l-Muhtasar, II, 58; Şerku'l-Müsellem, II, 131.
[535] İbn Sübkî, Cemu'l-Cevâmi, 159, (Şerh, II, 89)
[536] Bkz. Şerhıt'l-Müsellem, II, 131.
[537] Şerhu'l-Müsellem, II, 131.
[538] Şerhu'l-Müsellem, II, 132.
[539] Bkz. Sübtt, Şerhu'l-Minhâc, I, 22.
[540] Bkz. Şerhu'l-Müsellem, II, 133-134.
[541] Bkz. Aynı yer.
[542] Buhârî, Megazî, 60; Müslim, İman, 29; Nesaî,Zekât, I.
[543] Bkz. Şerhu'l-Müsellem, II, 134.
[544] İsrâ, 36.
[545] Necm, 28.
[546] Buhârî, İlim, 9; Müslim, Hacc, 446; Ebû Dâvud, Tatavvu, 10.
[547] Ibn Mâce, Mukaddime, 18.
[548] Tirmizî, #m, 7.
[549] Ahmed, Müsned, V, 39; Buhârî, Fiten, 8; Tirmizî, Hm, 7.
[550] Buhârî, İman, 40; İlim, 25; Müslim, İman, 24.
[551] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; Tirmizî, İlm, 10.
[552] eş-Şâfiî, Risale, 402.
[553] Buhârî, Um, 38; Müslim," Zühd, 72; Ebû Dâvud, İlm, 4.
[554] Müslim, Fiten, 84.
[555] RÛm, 52-53.
[556] Bkz. Tâhir el-Cezâirî, Tevcihü'n-Nazar, 5.
[557] Suyütî, Tebrîbü'r-Râui, 150.
[558] el-Hûlî, Miftâkü's-Sünne, 17.
[559] ibn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm, I, 73.
[560] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 27.

[561] İbn Kuteybe, Te'uüu Muhtefi'l-Hadis, 365.
[562] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtefi'l-Hadis, 365.
[563] Ebû Dâvud, İlim, 3; Dârimî, Mukaddime, 43; Ahmed, Müsned, II, 162, 192; İbn Abdilberr, a.g.e., I, 70-71.
[564] Mecelletü'l-Menar, yıl. 10. sayı: 765-766.
[565] Bkz. el-Münzirî, el-Tergib ve't-Terkib, IV, 286.
[566] Ibn Abdilberr, a.g.e.,1, 72; Zehebî, el-Mizan, II, 95.
[567] Zehebî, el-Mizan, II, 289.
[568] Burada ismi geçen ve hadisin yazım izniyle ilgili, Abdullah b. Amr hadisinin râvisi Amr b. Şuayb (v.120), Abdullah b. Amr'ın (r.h) torunudur.
[569] Zehebî, a.g.e., II, 289-291.
[570] Zehebî, a.g.e., aynı yer.
[571] Bkz. Sehâvî,Fethu'l-Muğis, IV, 67; Zehebî, a.g.e., II, 290.
[572] Sehâvî, a.g.e., IV, 68.
[573] Zehebî, el-Mizan, II, 289; Ebû Dâvud, Salat, had. no: 113. Buradaki lafizlar, el-Mi-zan'dakinden farklıdır. Ebû Dâvud aynı tarikle "Diyetü'z-Zimmî" babında da bu hadise yer vermiştir.
[574] Zehebî, Mizan, II, 389-290.
[575] Zehebî, a.g.e., II, 291.
[576] Vicâde, bir hadis âliminin tanıdığı ve itimad ettiği hattıyla yazılmış bir hadis bulmasına denir. Bir kimsenin meşhur müelliflerin mâruf kitablarmdan bazı hadisleri bulup alması da vicâdettir. Bkz. Suphi Salih, Ulûmu'l-Hadis, 5. fasıl, (müt.)
[577] Zehebî, a.g.e., Aynı yer.
[578] Zehebî, a.g.e., II, 289-290.
[579] Zehebî, aynı yer.
[580] Sehâvî, Fethu'l-Muğis, IV, 68-69.
[581] Sehâvî, a.g.e., aynı yer.
[582] Zehebî, a.g.e., II, 291.
[583] İbnu'l-Kayyım, îlâmuTMuvakkiîn, I, 116-317.
[584] İbnu'l-Kayyım, Zâdül-Meâd, Şerhut-Mevâhib'in kenarında, IV, 352-353.
[585] Sehâvî, Fethu'l-Muğis, IV, 68.
[586] Münzirî, et-Terğtb ve't Terhib, IV, 289.
[587] Ebû Dâvud, Sünen,İlim, 3.
[588] Dârimî, Mukaddime, 43; Ahmed, Müsned, II, 162; Beyhakî, el-Medhal, had. no: 555.
[589] el-Fethu'r-Rabbânî, I, 172-173.
[590] Buhârî,İlim, 12; Tirmizî, İlim, 12; Ahmed, II, 249.
[591] Abdurrezzak, Musannef, XI, 259.
[592] Aynî, Umdetu'l-Kâri, II, 168-169.
[593] Ahmed, Müsned, II, 403; Beyhakî, el-Medhal, had. no: 751.
[594] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 148-149.
[595] Dârimî, en-Nakz, 131.
[596] Buhârî, tim, 39; Müslim,Hacc, 445; Ebû Dâvud, Menâsik, 89; Tirmizî, İlm, 12.
[597] Tirmizî, tim, 12; Beyhakî, Medhal, 764.
[598] İbnu'd-Deyba', Teysiru'l-Vusûl, III, 176. Ayrıca bkz. Beyhakî Medhal, 765.
[599] Buhârî,î'tisam, 5-6; Ferdiz, 21; Müslim, Hacc, 467; Ahmed, W, 187, 238.
[600] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 146. İbn Hacer, Ebû Cuheyfe'nin bunu sormasına, Şia'nın, Ehl-i Beytin yanında, özellikle de Hz. Ali'de, Hz. Peygamber'in başkalarından gizlice, onlara verdiği bir vahyin bulunduğu düşüncesinin sebep olduğunu söylemiştir.
[601] Müslim, Edâhl, 45; Nesâî, Taharet, 105.
[602] Ebû Dâvud, Diyât, 11; Nesâî, Kasame, 9.
[603] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 146-150.
[604] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, I; 71.
[605] Ebû Dâvud, Sünen, III, 319.
[606] Suyûti,Tedribü'r-Râvî, 150.
[607] Suyûtî, a.g.e., 150.
[608] Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 149-150 (Hz. Ömer'in sözü ve müdahalesi hakkında ulemânın görüşleri)
[609] Buhârî, Cihad, 176; Hm, 49;ftisam, 26; Müslim, Vasiyyet, 20.
[610] Ahmed, Müsned, I, 222, 324.
[611] Buhârî, İlm, 49,Merdâ, 17; Müslim, Vasiyyet, 20.
[612] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 150.
[613] îbn Sa'd, Tabakat, II; Cemheretü Resâili'l-Arab, I; Kitâbu'l-Emvâl, 27, 125, 358; Ebû Yusuf, Kitâbu'l-Haraç, 85; el-Kureşî, el-Haraç, 116, 119; Siret ve tarihe ait kitaplar, Nesâî, Ebû Dâvud, Dârimî ve DŞrekutnî'nin sünenleri, İbn Hazm, el-Mahallâ, vb.
[614] Bu zât, Reşid Rıza'dır. Mecelletü'l-Menar, 10, Sayı: 10, s. 767.
[615] Bkz, Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvi, 151; Ahmed Emin, Fecru'l-tslâm, I, 246.
[616] Bkz. Tedrîbü'r-Râvi, 150-151; Sehâvî, Fethu'l-Muğis, II, 18.
[617] İbnu's-Salah, Ulûmu'l-Hadis, 171; Müzekkiratü Tarihi't-Teşrî, 197-198.
[618] Tedrîbü'r-Râvi, 150; Fethu'l-Muğis, II, 18; Ulûmu'l-Hadis, 171.
[619] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis, 365-366.
[620] Hattâbî, Meâtimü's-Sünen, IV, 184.
[621] Suyûtî, Tedrîbü'r-Râvİ, 150-151.
[622] Nevevî, Şerh-i Müslim, XVIII, 130.
[623] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 149.
[624] Bkz. Suyûtî, Miftahu's-Sünne, 17; Ahmed, Şâkir, el-Bâisu'l-Hasis, 155.
[625] Ahmed Şâkir, el-Bâisü'UHasis, 159.
[626] Aynî, Umdetu'l-Kâri II, 167 (Kâd-ı lyâz'dan naklen).
[627] Dârimî, en-Nakz, 130-132.
[628] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, I, 72.
[629] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 72; Dârimî,Mukaddime, 43; Hâkim, Müstedrek, I, 107.
[630] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 72.
[631] Müslim. Mukaddime, 4.
[632] Müslim. Mukaddime, 4.
[633] Müslim, Zekât, 95, 97; Ebû Dâvud, Zekât, 39-40; Ahmed, Müsned II, 94.
[634] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 72.
[635] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 74.
[636] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 74.
[637] İbn Abdilberr; a.g.e.;i, 74.
[638] Müslim, İman, 54.
[639] îbn Abdilberr, a.g.e., I, 73; Hâkim, Müstedrek, I, 106.
[640] Hadislerin bir bölümünün, özellikle ilk kısımlarının zikredilerek bir araya getirilmesine, "el-Atrâf usûlü tasnif denir. Bkz. Mücteba Uğur, Hadis Terimleri Sözlüğü, 87 (Müt.).

[641] Tâhâ, 52.
[642] Suyûtî, Tedrîbur-Râvî, 276.
[643] Ibn Abdilberr'in naklettiği bu haberler için bkz. Câmiu Beyâni'l-Ilm, 70-77.
[644] Tevbe, 128.
[645] Bkz. Aynî, Umdetu'l-Kâri, IX, 303 vd.
[646] Bkz. Ali el-Muttakî, Kenzu'l-Ummal, X, 285.
[647] Bkz. Suyûtî, Tedribü'r-Râui, 206.
[648] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 4.
[649] Buhârî, İlim, 34; Kasımı, Kauâidü't-Tahdis, 46-47.
[650] Kâsımî, Kavâidü't-Tahdis, 46-47.
[651] Kâsımî, a.g.e., aynı yer.
[652] Kâsımî, a.g.e., aynı yer.
[653] İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, I, 76.
[654] Müsnedler; hadislerin, konularına bakılmaksızın, Sahabe râvilerine göre ardarda sıralanarak toplandığı hadis mecmualarıdır.

[655] Osman b. Ebî Şeybe ile Ebû Bekir b. Ebi Şeybe kardeştirler ve ikisinin de müsnedleri vardır. (Müt.)
[656] İbn Hacer, a.g.e., I, 4 vd.
[657] Fethu'l-Bâri, I, 146.
[658] Aynî, Umdetul-Kâri, II, 158.
[659] Bkz. Nevevî, Müslim Şerhi, XVIII, 129-130.
[660] Ibnu's-Salah, Ulûmu'l-Hadis, 169-171. (188) Fethu'l-Bâri, I, 146.
[661] EbûDâvud,iW, I.
[662] Hz. Ebû Bekir'in halife seçildiğinde Ashabın toplanıp durumu müzâkere ettiği yer ve gün.
[663] Ahmed, Müsned, III, 129, 1803.
[664] Buhâri, Humus, l;Ferâiz, 3; Müslim, Cihad, 49.
[665] Buhâri, İman, 17; Müslim, îman, 32; Tirmizî, Tefsir, 88.
[666] Buhârî,Bid'ül-Vahy, l;îman, 22; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvud, Talak, 11.
[667] ibn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 123, 124, 134, 135.
[668] Buhârî,Libas, 82-87; Müslim, Libas, 119; Ebû Dâvud, Teraccül, 5.
[669] Buhârî, Saum, 10;Nikâh, 2; Ebû Dâvud.Nikâh, 1; Nesâî, Siyam, 43.
[670] Bakara, 156-160.
[671] Buhârî,İlm, 42; Müslim,Fedâil, 159.
[672] Müslim, Zühd, 71; Ebû Dâvud, İlm, 7.
[673] Buhârî, Hm, 10.
[674] Ahmed, Müsned, IV, 283.
[675] Müslim, Mukaddime, 4.
[676] Ahmed, Müsned, II, 47, 83.
[677] Ahmed, Müsned, Aynı yer, III, 13, 39; İbn Mâce, Mukaddime, 4.
[678] Ahmed, I, 113; Tirmizî, Hm, 9.
[679] Müslim, Mukaddime, 3; Keşfu'l-Hafa, II, 147.
[680] ibn Abdilberr, Beyâni'l-Ilm, II, 121-122.
[681] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 123.
[682] İbn Abdilberr, a.g.e., II, 124.
[683] Ebû Dâvud, Vitr, 26; Tirmizî, Salat, 181; Ahmed, I, 2.

[684] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 42-43.
[685] Ahmed, IV, 433.
[686] Müslim, Zühd, 72.
[687] İbn Mâce, Mukaddime, 3; İbn Abdilberr, a.g.e., I, 79.
[688] İbn Hacer, Fethu'1-Bâri, I, 272.
[689] Buhârî,//im, 38; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1,271.
[690] Müslim, Mukaddime, 4.
[691] Benzer bir rivayet için bkz. Buhârî, İlim, 27; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, I, 250-251.
[692] Rivayetler için Beyhakî'nin el-Medhal'ine bakınız.
[693] Buhârî,i'tisam, 8;İlm, 34; Müslim, Um, 13; Tirmizî, tim, 5.
[694] Müslim, İman, 80; Ahmed,Müsned, I, 451, 461.
[695] İbn Abdilberr, Beyâni'l-İlm, II, 120.
[696] Müslim, Mukaddimetu'l-Kitab, I. 11; Beyhakî, Medhal, 362; İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm,I, 124.
[697] Buhârî,//m,49.
[698] Buhârî,Um, 42.
[699] Buhârî, Hm, 49; Müslim, îman, 53.
[700] İbn HaceT.Fethu'l-Bâri, I, 216-217, 228.
[701] Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, lf¥10.
[702] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 19.
[703] Şâfiî, Cimâu'l-İlm, 113.
[704] ibn Hazm, el-îhkam, II, 66-69.
[705] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 6, 13-19.
[706] Şafiî, Risale, 225. Hadisin râvilerinin tenkid ve değerlendirilmesi için bkz. Mizânu'l-tti-dal, II, 357-358; Buhârî, Tarîhu'l-Keblr, IV, 291; Ayrıca Takrihü't-Tehzih, I, 102 259 509, II, 184, 341.
[707] Ibn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 191. Bkz. Şevkânî, el-Fevâidü'l-Mecmuâ, 278-291; el-Makâsıdu'l-Hasene, 36; Keşfu'l-Hâfa, h. no: 220; Beyhakî, Delâil, I, 27.
[708] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 32 (Beybakfden naklen).
[709] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; Tirmizî, İlm, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[710] Şâfiî, Risale, 51.
[711] Yunus, 15.
[712] Şâfiî, Cimâu'l-îlm, 118.
[713] Şâfiî, a.g.e., 134.
[714] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 31 (Beyhakf den naklen).
[715] Haşr, 7.
[716] Zilzâl, 7-8.
[717] Bkz. et-Tâc, IV, Zilzâl Sûresi tefsiri (Buhârî, Tefsir, 99; Müslim, Zekât, 24.
[718] Nahl, 44.
[719] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 34 (İbn Ebî Hatim'den naklen).
[720] Müsned, 111,497; Mecmeu'z-Zevâid, I, 149-150.

[721] Suyûtî, Miftâhu'l-Cenne, 34. (Beyhakî'den naklen).
[722] Bkz. Suyûtî, a.g.e., 34; Rasûlullah (s.a.v.)'in, Kur'ân gibi emir ve nehiy sahibi olmasıyla ilgili beyanları için bkz. Beyhakî, Sünen, IX, 204.
[723] Bkz. Tahâvî, Şerhu Müşkili'l-Âsâr, I, 159 (Tahkikli baskı, Beyrut, 1994).
[724] İbn Abdilberr, Beyâni'l-Um, II, 192.
[725] İbn Abdilberr, Beyâni'l-îlm, II, 192.
[726] Buhârî, Sulh, 5; Hudud, 30; Müslim,Hududt 25; Ebû Dâvud, Ekdiyye, II vb.
[727] Haşr, 7.
[728] Şafiî, Cimâu'l-îlm, 113.
[729] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; Tirmizî,7Zm, 10; İbn Mâce,Mukaddime, 2.
[730] Şafîî, a.g.e., 114,115.
[731] Yıl, 9, Sayı: 7, s. 515.
[732] Hadisin durumu müellifin dediği gibi değildir. Hadis sabittir. Dr. Tevfik Sıdkî, daha sonra hadise, Zeyd b. Ali'nin el-Mecmu adlı eserinde Şevkânî'nin Naylü'l-Evtar adlı hadis kitabından naklen zikrettiğini gördüğünü belirtmiştir. Fakat değiştiremeden vefat etmiştir. Bkz. Tirmizî, Taharet, 64.
[733] Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefi ve Hauaşşihl, I, 54.
[734] Tirmizî, Mgnâkıb, 31; Mâlik, Kader, 3; Ahmed, Müsned, I, 51.
[735] Bkz. Şâtibî, el-Muvâfakât, IV, 7.
[736] Bkz. Şâtibt,e/-3ft*öd/bAfl*,III, 17; IV, 11.
[737] Şâtibî, el-Muvâfakât, IV, 7.
[738] Nahl, 44. (7)Şâtibî, a.g.e.,IV, 10.
[739] Hadis için bkz. Ebû Dâvud, Ekdiyye, 11; İbn Mâce, Menâsik, 38; Dârimî, Mukaddime, 20; Müsned, I, 37; Beybaki, Medhal, 207-208.
[740] Bkz. Dârimî, Mukaddime, 20;Sünen-i Kübra,X, 115.
[741] Bakara, 110.
[742] Al-İmran, 97.
[743] Buharı, Hibe, 14; Müslim, Zekât, 98; Ahmed,Müsned, VI, 99.
[744] Bakara, 188.
[745] Buhârî, Hacc, 147; Ebû Dâvud, Menâsik, 56; İbn Mâce, Menâsik, 84.
[746] Nisa, 19.
[747] Bakara, 187.
[748] Tevbe, 34-35.
[749] Mâide, 38.
[750] Mâide, 89.
[751] En'am, 82.
[752] İbn Kayyım, bütün sünnet çeşitlerinin bu üç grupta toplandığını beyan eder; Bkz. et-Turûku'l-Hükmiyye, 72-73.
[753] Bakara, 180.
[754] Buhârî, Vasâyâ, 6; Ebû Dâvud, Vasâyâ, 6; Tirmizî, Vasâya, 5.
[755] Nûr, 2.
[756] Buhârî, Şehâdât, 8;Hudu, 32; Ebû Dâvud,Hudud, 23.
[757] Ibnu'l-Kayyım, a.g.e., II, 382.
[758] Nisa, 24.
[759] Buhârî, Nikâh, 6; Müslim, Radâ, 1; Ebû Dâvud, Nikâh, 6.
[760] Nisa, 29.
[761] Bakara, 275.
[762] İmam Şafiî'den yapılan nakiller için bkz. er-Risâle, 51, 52, 53.
[763] Ancak şunun da bilinmesi gerekir : Şâtibî'nin bu meselede hakiki bir muhalefet ettiği, sünnetle ilgili bahislerle, üçüncü meseledeki delil ve görüşlerini serdederken ifadelerinin zahirinden anlaşılmaktadır. Fakat dördüncü meselenin sonundaki sözlerine baktığımızda onunla bizim aramızdaki ihtilâfın lâfızlarda olduğu, konunun aslında olmadığı anlaşılmaktadır. Bunu, bahsin sonunda ele alacak ve Şâtibî'nin zikrettiği delilleri tenkide tâbi tutacağız. Çünkü Şâtibî'den önce bu konuyu ele alan herhangi bir esere rastlamadım. Ondan sonra te'lif edilen eserler, hep kendisinden nakilde bulunmuşlardır.
[764] Şâtibî, a.g.e., IV, 12.
[765] Saffât, 103-107.
[766] Nisa, 65.
[767] Nisa, 59.
[768] Mâide, 92.
[769] NÛr, 63.
[770] Nisa, 80.
[771] Haşir, 7.
[772] Şâtibî, a7g.e., IV, 19, 20.
[773] Nisa, 65.
[774] Nisa, 80.
[775] M. Abdülaziz el-Hûlî, Miftâhu's-Sünne, 9-10.
[776] Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimî, Mukaddime, 16.
[777] Ebû Dâvud,' Sünnet, h. no: 4605; Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2; Hâkim, Müstedrek, I, 108.
[778] Ebû Dâvud, Sünnet, h. no: 3050; Beyhakî, Sünen, IX, 204.
[779] Şâtibî, a.g.e., IV, 20.
[780] Bkz. Şevkânî, Neylü'l-Evtân VI, 51; îbn Kudâme, el-Muğnî, VI, 52.
[781] Bkz. İbn Kudâme, el-Muğnî, V, 459.
[782] Bkz. İbn Kudâme, a.g.e., V, 454.
[783] Bkz. İbn Kudâme, a.g.e., VII, 478; Şevkânî, Neylü'l-Evtâr VI, 126.
[784] Bkz. İbn Kudâme, a.g.e., XI, 65.
[785] Nisa, 65.
[786] Âyetin sebeb-i nüzul ve Hz. Peygamber'in hükmü için bkz. Buhârî, Tefsir, 4; Sulh, 12; Müslim, Fedâil, h. no: 129; Ebû Dâvud, Ekdiyye, 31; Tirmizî, Ahkam, 26, İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[787] Ebû Dâvud, Sünnet, h. no: 4604; Tirmizî, İlim, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[788] Zilzâl, 7-8.
[789] Buhârî, Tefsir, Zilzâl Sûresi; Müslim, Zekât, 6.
[790] Bkz. el-Muhallâ, II, 81; el-Muğnî, I, 283; Şerhu'r-Ravda, I, 94.
[791] Şâtibî, el-Muuâfakât, IV, 12-13.
[792] Nahl, 44.
[793] Kalem, 4.
[794] Müslim, Müsâftrin, 139.
[795] En'âm, 37.
[796] Mâide, 3.
[797] Nahl, 44.
[798] Bkz. Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, XIII, 136.
[799] Kasas, 2.

[800] Nahl, 89.
[801] Nahl, 89.
[802] En'âm, 38.
[803] Kalem, 4.
[804] Mâide, 67.
[805] En'âm, 106.
[806] Mâide, 3.
[807] Bkz. Şâtibî, el-Muvâfakât, III.
[808] Bkz. Şâtibî, a.g.e., IV, 24.
[809] Nisa, 115.
[810] Ayette, mü'min cemaatin aksine gidenler azapla korkutulmuşlardır. Bu da icmâ-i ümmetin hak ve gerekli olduğuna bir delildir. (Müt.)
[811] Şâtibi, a.g.e., 25-26.
[812] Nahl, 44.
[813] Beyhakî, Delâil, I, 25-26.
[814] Suyûtî, Müftâhu'l-Cenne, 41-42.
[815] Dârimî,Mukaddime, 49; Suyûtî, a.g.e.
[816] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm; Suyûtî, a.g.e.
[817] Bkz. Şâtibî, a.g.e., IV, 27.
[818] Bkz. el-Muuâfakât, IV, 32.
[819] el-Muvâfakât, IV, 39-40.
[820] Bkz. Şâtibî, el-Muvâfakât, IV, 52.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

43- KİTÂBUN FÎ'L-İSTİKRÂZ
1- Ödünç İsteme, Borçları Ödeme, Hacr, Teflîs Haklarında Bir Takım Bâblar
2- Kendisinin Parası Olmaksızın Yâhud Parası Olup Da Hâzırında Bulunmayarak Borçla Bir Mal Satın Alan Kimse Babı
3- İnsanların Mallarını Ödemek Yâhud Telef Etmek İsteyerek Alan Kimse Babı
4- Borçları Ödeme(Nin Vucûbu) Babı
5- Devenin Ödünç İstenmesinin Cevazı) Babı
6- Alacakların Güzellikle İstenmesi Babı
7- Bâb; Alacaklıya Kendi Devesinden Daha Büyük Olarak Verilir Mi?
8- Borç Ödeyişin Güzel Olması Babı
9- Bâb: (Alacaklının Rızâsı İle) Borçlunun Borcunun Aşağısında (Bir Mikdâr Vererek Borcunun Tamâmını) Ödediği Yâhud Alacaklı, Alacağının Hepsini Borçluya Halâl Ettiği Zaman Bu Caiz Ve Meşrû'dur
10- Bâb: Borçlu, Hurmayı Hurma İle Yâhud Hurmayı Arpa, Buğday Gibi Hububat İle Takas Ederek Yâhud ' Mahsûlü Ölçüp Tartmakşızın Tahmin Eyleyerek : Alacaklıya Borç Ödediği Zaman (Bu Caizdir)
11- Borca Girmekten Allah'a Sığınan'kimse Babı
12- Borç Bırakarak Ölen Kimsenin Cenaze Namazı Babı
13- Bâb: Zengin Kişinin Borcunu Ödemeyi Uzatması Zulümdür
14- Bâb: Hakk Sahibinin Söz Söyleme Hakkı Vardır ,
15- Bâb; Bir Kimse Satma, Ödünç Verme, Emânet Bırakma Suretlerinden Biri İle Elinden Çıkardığı Kendi Malını İflâs Etmiş Bir Şahsın Yanında Bulduğu Zaman, 0 Kimse Bu Malı Geri Almaya Başka Alacaklılardan Daha Haklıdır
16- Alacaklının, Hakkını İstemesini Yarına Veya İki Üç Güne Kadar Geri Bırakıp Da Bu Geri Bırakmayı Matl (Yânî Borç Ödemeyi Uzatma) Görmeyen Kimse Babı
17- İflas Etmiş Kimsenin Yâhud Fakirin Malını Satıp Da Bedelini Alacaklılar Arasında Bölüştüren Yâhud 0 Bedeli Kendisine Ve Yakınlarına Harcamasi İçin Müflise Ve Fakire Veren Kimse Babı
18- Bâb: Bir Adam, Bir Kimseye Belli Bir Müddete Kadar Ödünç Verdiği Yâhud Satış Akdinde Bedel İçin Bir Müddet Ta'yîn Ettiği Zaman (Bu Caizdir)
19- Borçtan Bir Kısmının İndirilmesi Hususunda : Şefaat Edilmesi Babı
20- Mal Zayi' Etmekten Nehyedilmesi Babı
21- Bâb: Hizmetçi, Efendisinin Malında (Koruma İle Vazifeli) Bir Güdücüdür. Hizmetçi O Malda Efendisinin İzni Olmadan Tasarruf Yapamaz

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

43- KİTÂBUN FÎ'L-İSTİKRÂZ

(Ödünç İsteme Hakkında Kitâb) [1]

1- Ödünç İsteme, Borçları Ödeme, Hacr, Teflîs Haklarında Bir Takım Bâblar [2]

2- Kendisinin Parası Olmaksızın Yâhud Parası Olup Da Hâzırında Bulunmayarak Borçla Bir Mal Satın Alan Kimse Babı [3]

1-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile beraber gaza ettim. (Dönüşte) Peygamber (bindiğim durgun deve için) bana:
— "Deven hakkında nasıl düşünüyorsun; bunu bana satar mısın?" dedi.
Ben de:
— Evet satarım, dedim ve deveyi Peygamber'e sattım.
Peygamber Medine'ye gelince kuşluk vakti deveyi kendisine getirdim. Bana devenin bedelini (ziyadesiyle) verdi (sonra deveyi de ihsan buyurdu) [4].
2-.....Âişe(R)'den: Peygamber (S) -Ebu'ş-Şahm denilen- bir
Yahudi'den (beli) bir müddete kadar va'de ile bir mikdâr buğday satın aldı. ye demirden bir zırhı ona rehin verdi [5].

3- İnsanların Mallarını Ödemek Yâhud Telef Etmek İsteyerek Alan Kimse Babı [6]

3-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim insanların mallarını ödemek isteyerek (bir muamele sebebiyle) alırsa, Allah o kimseye ödemeyi müyesser kılar. Her kim de halkın mallarım telef etmeyi kasdeyleyerek alırsa, Allah da onu telef eyler" [7].

4- Borçları Ödeme(Nin Vucûbu) Babı

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu: "Şübhesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size, gerçek ne güzel Öğüt veriyor. Şübhe yok ki Allah hakkıyle işitici, hakkıyle görücüdür" (en-Nisâ: 58) [8].

4-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben (bir seferde) Peygamber'in beraberinde bulundum. (Dönüşte) Peygamber onu, yânîUhud Dağı'nı görünce:
— "Uhud'un benim için altın olmasını, ondan bir dinarın üç günden fazla yanımda beklemesini arzu etmem. Ancak bir dînâr müstesna; O bir dînârı da ben yalnız bir borç (ödemek) için hazırlarım"

buyurdu.
Sonra devamla:
— "(Malca zengin) çok kimseler vardır ki, onlar (sevâbca) çok azdırlar; ancak malı (iyilik yolunda) şöyle şöyle sar etmiş olan müs- ! tesnâ -Râvî Ebû Şihâb Abdu Rabbih önüne, sağına ve soluna işaret j etti-. Bunlar da pek azdır" buyurdu.
Sonra Peygamber bana:
— " (Ben yanına gelinceye kadar) yerinde dur!" buyurdu ve uzak ' olmayan bir yere gitti.
Bu sırada ben bir ses işittim de Peygamberdin yanına gitmek istedim. Sonra O'nun "Ben gelinceye kadar yerinde bekle!" sözünü hatırladım (da gitmedim). Gelince:
— Yâ Rasûlallah! O işittiğim (ne idi)? Yâhud: O işittiğim ses (ne idi)? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Sen de (bir ses) işittin mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet (işittim), dedim.
Rasûlullah:
— "Yanıma Cibril aleyhi's-selâm geldi de bana: Ümmetinden her kim Allah 'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak Ölürse cennete girer, sözünü söyledi" dedi.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah) şöyle şöyle (zina ve hırsızlık gibi) bir günâh
işlerse de mi? diye sordum. Rasûlullah:
— "Evet" diye tasdik buyurdu [9].

5-.....Ebü Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Benim Uhud dağı gibi altınım olsa, ondan bir mikdâr şey yanımda bulunduğu hâlde üzerimden üç (gece) geçmesi beni sevindirmez; ancak bir borç (ödemek) için hazır tutmakta olduğum mikdâr beni
sevindirir" [10].
Bu hadîsi Salih ibn Keysân ile Ukayl ibn Hâlid de ez-Zuhrî'den rivayet ettiler.

5- Devenin Ödünç İstenmesinin Cevazı) Babı

6-.....Selemetu'bnu Kuheyl şöyle dedi: BenEbû Seleme'den işittim; bizim evde Ebû Hureyre'den şöyle tahdîs ediyordu: Bir adam RasûlulIah(S)'tan borcunu ödemesini istedi. Ve isteyişinde Rasûhıl-lah'a kabalık gösterdi. Sahâbîleri derhâl o kimseye (kavlen ve fiilen ezaya) azmettiler. Fakat Rasûlullah:
— "Onu serbest bırakınız. Çünkü hakk sahibinin söz söyleme hakkı vardır. Bu zât için bir deve satın alın da onu bu adama verin!" buyurdu.
Sahâbîler:
— (Aradık;) bunun devesinden daha yaşlı ve kıymetli olandan başka deve bulamadık, dediler.
Rasûlullah:
— "O daha kıymetli olan deveyi satın alın da, onu bu zâta verin. Şübhesiz sizin hayırlınız, ödemeyi en güzel yapamnızdır" buyurdu [11].

6- Alacakların Güzellikle İstenmesi Babı

7-..... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle demiştir: Ben Peygamberimden işittim, şöyle buyuruyordu: "Bir kimse ölmüştü. (Melekler tarafından) ona: (Dünyâda ne hayır işledin? diye) soruldu. O da: Ben insanlara mal satardım. (Alacaklarımı tahsil ederken) zenginden feragat ve müsamaha eder, fakirden alacağımı hafifletirdim, dedi. Bundan dolayı o kimse mağfiret olundu" [12].
Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr (R): Bu hadîsi ben de Peygamber'-den işittim, demiştir [13].

7- Bâb; Alacaklıya Kendi Devesinden Daha Büyük Olarak Verilir Mi? [14]

8-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e geldi de, alacağı olan deveyi kendisine ödemesini istiyordu. Rasûlullah (S):
—"Ona deve veriniz" buyurdu.
Sahâbîler:
— (Aradık; onun devesinden daha fazla yaşta (ve kıymette) olan deveden başkasını bulamadık, dediler.
Bunun üzerine o zât, Peygamber'e:
— Sen hakkımı bana mükemmel surette verdin, Allah da sana mükâfatını mükemmel surette versin! diye duâ etti.
Rasûlullah:
— "Ona bu daha kıymetli olan deveyi verin. Şübhesiz sizin borç Ödemeyi en güzel yapanlarınız, insanların hayırlılarındandır*' buyurdu [15].

8- Borç Ödeyişin Güzel Olması Babı

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber'in üzerinde (bedevi) bir kimsenin genç bir deve alacağı vardı. Bu zât Peygamber'e geldi ve alacağının ödenmesini istiyordu. Peygamber (S):
— "Bu adama devesini veriniz!" buyurdu.
Sahâbîler onun devesi yaşında bir deve aradılar, fakat ona verilecek yaşta deve bulamadılar, ancak ondan daha yüksek yaşta ve değerde deve buldular. Peygamber:
— "Bu daha yüksek kıymetteki deveyi ona veriniz" buyurdu. Bu emir üzerine o bedevî:
— Sen benim hakkımı bana mükemmel bir surette verdin; Allah da sana mükâfatını eksiltmeden versin! diye duâ etti.
Peygamber:
— "Şübhesiz sizin hayırlınız, borç ödeme yönünden en güzel ola-nınızdır (yânî borcunu en güzel ödeyeninizdir)" buyurdu [16].

10-.....Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben (bir sefer dönüşünde) Peygamber'e geldim. Kendisi mescidde bulunuyordu. Râvî Mıs'ar ibnu Kidâm: Öyle zannediyorum ki, Câbir'den bana bu hadîsi rivayet eden Muhârib ibnu Disâr duhâ vaktinde demişti, dedi. Peygamber (S) bana: "Haydi iki rek'at namaz kıV buyurdu. Benim Peygamber üzerinde (deve bedelinden) bir alacağım vardı. Peygamber bu alacağımı bana ödedi ve (bir kîrât da) ziyâde verdi [17].

9- Bâb: (Alacaklının Rızâsı İle) Borçlunun Borcunun Aşağısında (Bir Mikdâr Vererek Borcunun Tamâmını) Ödediği Yâhud Alacaklı, Alacağının Hepsini Borçluya Halâl Ettiği Zaman Bu Caiz Ve Meşrû'dur

11-.....Câbir ibn Abdillah (R), Ka'b ibnu Mâlik'ebabası Abdullah ibn Amr'ın üzerinde borç bulunduğu hâlde Uhud günü şehîd olarak öldürüldüğünü haber verip, şöyle demiştir: Alacaklılar haklarım istemekte şiddet gösterdiler. Bunun üzerine ben Peygamber(S)'e geldim (durumu anlattım). Peygamber alacaklılara hurmalığımın mahsûlünü kabul etmelerini ve babam üzerindeki haklarından temize çıkarmalarını istedi. Fakat alacaklılar bu teklifi kabul etmediler. Peygamber de hurmalığımı vermedi ve bana: "Sana kuşluk vakti geleceğim" buyurdu. Ertesi sabah olduğunda kuşluk vakti bana geldi. Hurmalıkta dolaştı. Hurmalığın mahsûlü hakkında bereket duası yaptı. Müteakiben ben hurma mahsûlünü kestim. Alacaklıların haklarını tamamen ödedim. Bize de hurma mahsûlünden (bir mikdâr) kaldı [18]

10- Bâb: Borçlu, Hurmayı Hurma İle Yâhud Hurmayı Arpa, Buğday Gibi Hububat İle Takas Ederek Yâhud ' Mahsûlü Ölçüp Tartmakşızın Tahmin Eyleyerek : Alacaklıya Borç Ödediği Zaman (Bu Caizdir) [19]

12-.....Câbir ibn Abdillah (R), Vehb ibn Keysân'a şöyle haber vermiştir: Babası Abdullah, üzerinde Yahûdî bir adama otuz vesk hurma borcu bırakarak vefat etmiş. Câbir bu borcu ödemek için Yahudi'den mühlet istemiş, fakat Yahûdî ona mühlet vermekten çekinmiş. Bunun üzerine Câbir, Rasûlullah'm Yahûdî yanında kendisine şefaat etmesi için, Rasûlullah ile konuşmuş. Akabinde Rasûlullah geldi ve Yahudi'nin alacağı otuz veska bedel bir hurmalığın mahsûlünü alması için Yahûdî ile konuştu. Fakat Yahûdî bu teklîfi kabul etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) hurmalığa girdi, içinde yürüdü. Sonra Câbir'e:
— "Hurmayı kes ve Yahudi'nin hakkı olan alacağını ona tamamen ver!" buyurdu.
Rasûlullah geri döndükten sonra Câbir mahsûlü kesip topladı. Ve Yahudi'ye otuz vesk borcu tamamen verdi. Mahsûl onyedi vesk de kendisine fazla oldu. Müteakiben Câbir olup biteni haber vermek için Rasûlullah'a geldi. Onu ikindi namazı kılarken buldu. Rasûlullah namazdan ayrılınca, o kalan fazla mahsûlü kendisine haber verdi. Rasûlullah:
— "Sen bu vak'ayı Umer ibnu'l-Hattab'a haber ver" buyurdu. Câbir, Umer'e gitti ve haber verdi. Umer de Câbir'e:
— Ben esasen senin hurmalığında Rasûlullah gezip dolaşınca hurma mahsûlünde elbette bir bereketlenme olacağım kat'î olarak bilmiştim, dedi [20].

11- Borca Girmekten Allah'a Sığınan'kimse Babı

13-.....Âişe (R) yeğeni Urve'ye şöyle haber vermiştir: Rasûlul-lah (S) namâz(akabin)da duâ eder ve: "Allâhumme innî eûzu bike mine'l-me'semi ve'l-mağrami(= Yâ Allah, ben günâhtan ve borçtan sana sığınırım)" sözlerini söyler idi. Bir sözcü kendisine:
— Yâ Rasülallah! Borçtan Allah'a sığınmanız ne kadar çok oldu, dedi.
Rasûlullah:
— "Kişi borçlandığı zaman konuşur, yalan söyler; va'deder, akabinde ya3 dinden döner" buyurdu [21].

12- Borç Bırakarak Ölen Kimsenin Cenaze Namazı Babı

14-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Her kim mal bırakırsa* o mal ölenin mirasçılarına âiddir. Her kim de borç ve aile ağırlığı bırakırsa bu da bize âid olur" buyurmuştur [22].

15-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her bir mü'mine ben muhakkak dünyâ ve âhiret işlerinde daha yakınımdır. İsterseniz (delîl için) şu âyeti okuyunuz: O Peygamber, müzminlere öz nefislerinden daha yakındır. Zevceleri de (mü'minle-rin) analarıdır. Hısımlar da Allah *ın Kitabı 'nda birbirlerine diğer mü •-minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.. (ei-Ahzâb: 6).îşte bundan böyle herhangi bir mü'min ölür de mal bırakırsa, bu mala kim olurlarsa olsunlar onun asabesi mirasçı olsun. Herhangi bir mü'min de borç yâhud (fakır bir) aile bırakırsa, o da bana gelsin; ben onun velîsiyim"[23].

13- Bâb: Zengin Kişinin Borcunu Ödemeyi Uzatması Zulümdür

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S): "Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması zulümdür" buyurdu [24].

14- Bâb: Hakk Sahibinin Söz Söyleme Hakkı Vardır [25]**,**

Ve Peygamber (S)'den:
"Ödeyecek şeyi bulan kimsenin borç ödemeyi gecekîirip uzatması, ona ceza vermeyi ve ırzını halâl kılar" sözü ! zikrolunuyor [26]. :
Şufyân es-Sevrî: '7rz"a, "Bana hakkımı ödemeyi uzattın" der; cezası da habsetmektir, demiştir [27]

17-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber(S)'e bir adam geldi; Peygamber'in kendisine olan borcunu ödemesini istiyordu. Peygamber'e karşı kabalık etti. Bunun üzerine sahâbîleri onu ezâlandırmayı kasdettiler. Peygamber hemen: "Onu (serbest) bırakın. Şübhesiz her hakk sahibinin (hakkını) söylemek hakkı vardır" buyurdu [28].

15- Bâb; Bir Kimse Satma, Ödünç Verme, Emânet Bırakma Suretlerinden Biri İle Elinden Çıkardığı Kendi Malını İflâs Etmiş Bir Şahsın Yanında Bulduğu Zaman, 0 Kimse Bu Malı Geri Almaya Başka Alacaklılardan Daha Haklıdır

Hasen Basrî: İflâs ettiği ve iflâsı hâkim huzurunda meydana çıktığı zaman, artık onun kendi malında tasarruf hürriyeti caiz olmaz; satım ve alım yapması da caiz olmaz, demiştir [29].
Saîd ibnu'l-Müseyyeb de şöyle demiştir: Usmân ibnu Affân: İflâsı meydana çıkmadan önce, kendi hakkından bir şey almış olanın aldığı şey kendisinindir. Kendi malını ayniyle bir şahsın yanında tanıyan insan da o malı almaya başkalarından daha haklıdır, diye hükmetti [30].

18-.....Bize Yahya ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi:Bana Ebû Bekr ibn Muhammed ibn Amr ibn Hazm haber verdi. Ona da Umer ibnu Abdilazîz haber verdi. Ona da Ebû Bekr ibn Âbdirrahmân ibn Haris ibn Hişâm haber verdi. O da Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: Rasûluüah (S) şöyle buyurdu (yâhud: Rasülullah'tan işittim, şöyle diyordu): "Her kim (veresiye) satmış olduğu malına, iflâs etmiş olan kimsenin -yâhud insanın- yanında ayniyle ulaşırsa, o kimse o mala sâhib olmaya başkalarından daha haklıdır [31].

16- Alacaklının, Hakkını İstemesini Yarına Veya İki Üç Güne Kadar Geri Bırakıp Da Bu Geri Bırakmayı Matl (Yânî Borç Ödemeyi Uzatma) Görmeyen Kimse Babı [32]

Ve Câbir şöyle dedi: Alacaklılar babamın borcu hususundaki haklarını istemekte şiddet gösterdiler.
Peygamber, (S) onlardan hurmalığımın mahsûlünü kabul etmelerini istedi. Onlar bu teklifi kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber hurmalığı onlara vermedi ve mahsûlünü de onlar için kestirmedi. Ve bana: "Yarın sana geleceğim" buyurdu. Ve sabah olduğu zaman kuşluk vaktinde bize geldi. Hurmalığın mahsûlü hakkında bereket duası yaptı. Sonra ben alacaklılara olan borcu qdedim [33].

17- İflas Etmiş Kimsenin Yâhud Fakirin Malını Satıp Da Bedelini Alacaklılar Arasında Bölüştüren Yâhud 0 Bedeli Kendisine Ve Yakınlarına Harcamasi İçin Müflise Ve Fakire Veren Kimse Babı

19-.....Câbir ;bn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bir sahâbî kendisine âid bir köleyi (ben öldükten sonra hürsün diyerek) müdebber olarak âzâd etmişti. (Sonra bu zât fakır düştü ve kölenin bedeline muhtaç oldu.) Peygamber (S) bu köleyi aldı da:
— "Bunu benden kim satın almak ister?" deyip artırmaya koydu.
Sonunda o köleyi Nuaym ibnu Abdillah satın aldı. Peygamber kölenin bedelini aldı da, bu bedeli o muhtâc olan zâta verdi [34].

18- Bâb: Bir Adam, Bir Kimseye Belli Bir Müddete Kadar Ödünç Verdiği Yâhud Satış Akdinde Bedel İçin Bir Müddet Ta'yîn Ettiği Zaman (Bu Caizdir)

İbn Umer: Belli bir müddete kadar ödünç verilen şeyde be's yoktur. Ödünç veren kimseye kendi dirhemlerinden daha üstünü verilse bunu şart kılmadığı müddetçe bunda da be's yoktur, demiştir [35].

Atâ ibn Ebî Rebâh ile Amr ibn Dînâr: Ödünç alan kimse ödünç verilen şeyden (aralarında kararlaştırılan) müddete kadar faydalanır (vakti uzatamaz), demişlerdir [36].
el-Leys dedi ki: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân t» ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: Rasûlullah İsrâîl oğullarından bir kimse zikretti. O kimse İsrâîİ oğulları'nın birinden kendisine ödünç vermesini istemiş. O da istediği bin dînârı, belirlenmiş bir müddete kadar ödünç olarak ona teslim etmiş., Kefalet babında geçen uzunca hadîs [37].

19- Borçtan Bir Kısmının İndirilmesi Hususunda : Şefaat Edilmesi Babı

20-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah Uhud'da vuruldu. Arkada çocuklar ve borç bıraktı. Ben alacaklılara babamın borcundan bir kısmını indirmelerini istediğimi ulaştırdım. Onlar benim isteğimi kabul etmediler. Bunun üzerine Pey-gamber'e geldim de kendisinden alacaklılar yanında bana şefaat etmesini istedim. Peygamber onlardan bu borç indirmeyi istediğinde, onlar yine kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Yâ Câbir, hurmanı (toplayıp) herbir nev'i ayrı ayrı sınıflandır: Acve denilen iyi hurmayı bir boy yap; İzku ibn Zeyd denilen nev'-ini ayrı bir boy yap; el-Lıne denilen az değerli olanım da ayrı bir boy yap. Sonra ben sana gelinceye kadar alacaklıları hazır et" buyurdu. Ben Peygamber'in bu emirlerini yaptım. Sonra Peygamber (S) geldi ve hurma harmanının üzerine oturdu. Ve bu hurma nev'ilerîn-den alacaklılardan herbir adamın hakkını ölçtü, nihayet onların haklarını tastamam verdi. Ve hurma sanki ona hiç el sürülmemişçe-sine olduğu gibi artıp kaldı.
Ve ben bizim bir saka devemiz üzerinde Peygamberin maiyye-tinde gazveye gittim. Deve yoruldu ve beni ordudan geride bıraktı. Peygamber arkasından deveye deynekle vurdu. Peygamber:
— "Medine'ye kadar sırtı sana âid olarak bu deveyi bana sat"
buyurdu.
Medine'ye yaklaştığımız zaman ben kendisinden izin isteyip:
— Yâ Rasûlallah, ben yeni güveyi olmuş bir kimseyim, dedim.
Rasûlullah:
— "Ne ile evlendin; kızla mı, yoksa dul ile mi?" dedi.
Ben:
— Dul ile evlendim. Babam Abdullah vuruldu ve arkasında birçok küçük kız çocukları bıraktı. Bunun için ben onları öğretecek ve onları terbiye edip edeblendirecek dul bir kadınla evlendim, dedim.
Bu konuşmadan sonra Rasûlullah:
— "Ailene git" buyurdu.
Akabinde ben eve geldim. Ve dayıma deveyi sattığımı haber verdim. Dayım beni kınadı. Ben kendisine devenin yorulmasını, Peygam-
ber'den olan işi ve Peygamberin deveye deynekle vuruşunu haber verdim. Peygamber gelince ben kuşluk vakti devemi teslîm etmek üzere kendisine götürdüm. Peygamber bana hem devenin bedelini, hem deveyi, hem de cemâatle beraber olan ganîmet payımı verdi [38].

20- Mal Zayi' Etmekten Nehyedilmesi Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
a. "Allah bozgunculuğu Sevmez" <el-Bakara: 205).
b"Allah elbette fesâdcıların (bozuk) işini düzeltmez "(Yûnus: si)
c"Medyenliler: Yâ Şuayb, atalarımızın taptığı şeylerden yâhud mallarımızda dileyeceğimiz şeyleri yapmamızdan vaz geçmemizi sana namazın mı emrediyor? Çünkü sen muhakkak yumuşak huylu, çok akıllı bir kimsesin, dedilerf> (Hûd: 84 >.
d-"Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı beyinsizlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, onlara güzel söz söyleyin" (en-Nisâ: 5 >.
Ve beyinsizlikte hacr konulması, aldatmaktan da nehyedilmesi (babı) [39].

21-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bir kimse Peygamber(S)se: Ben alışveriş işlerinde aldatılıyorum, dedi. Peygamber de ona: "Sen birşey satın almak istediğin zaman: (İslâm'da) aldatmak yoktur, de" buyurdu. Bundan sonra artık o zât bu sözü söyler oldu [40].

22-.....Mugîre ibn Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan: Mugîre ibnu Şu'be şöyle demiştir: (Muâviye'ye isteği üzerine şunu yazmıştır:) Peygamber (S) şöyle buyurdu: * 'Allah size analara itaatsizlik etmeyi, kız çocuklarını diri diri gömmeyi, verilmesi gereken borcunuzu men' etmeyi ve alma hakkınız olmayan şeyi almayı haram kıldı. Ve yine Allah sizin için dedikodu etmeyi, çok soru sormayı ve malı zayi' etmeyi kerîh gördü" [41].

21- Bâb: Hizmetçi, Efendisinin Malında (Koruma İle Vazifeli) Bir Güdücüdür. Hizmetçi O Malda Efendisinin İzni Olmadan Tasarruf Yapamaz

23-.....Abdullah ibn Umer (R), Rasûlullah(S)'tan şöyle bu yürürken işitmiştir: "Sizler hepiniz birer güdücüsünüz ve herbirini kendi güttüğünden sorumludur: Devlet başkanı bir güdücüdür ve mi, letin haklarını korumaktan sorumludur. Erkek, ailesi

içinde bir gi dücüdür; o da güttüklerinin haklarından sorumludur. Kadın d zevcesinin evinde bir dişi güdücüdür; o da güttüklerinden (aile yuvî sınm güzel idare ve korunmasından) sorumludur. Hizmetçi de efe) dişinin malında bir güdücüdür (yânî bir gözeticidir); o da güttüğ maldan (onu güzel korumaktan) sorumludur".

Abdullah ibn Umer devamla şöyle dedi: Ben bu sorumluların s< rumluluklanm Rasûlullah'tan şübhesiz kat'î olarak işittim. Bir de öj sanıyorum ki, Peygamber (S): "Genç bir erkek de babasının malı da bir güdücüdür; o da güttüklerinden sorumludur. Hepiniz birer g dücüsünüz ve herbireriniz güttüğünden sorumludur" buyurdu

---

[1] Ebû Zerr rivayetinde kitâb başlığı "İstikraz, Edâi'd-Duyûn,ıHacr, Teflîs Hakkında Kitâb" şeklinde gelmiştir.
Buna göre musannif, haklarında gelen hadîslerin az olması ve birbirlerine ilgileri bulunmasından dolayı bu üç işi de bir yerde toplamış oluyor. İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî'nin kendi şerhlerindeki nüshalarda da böyledir, Buhârî nüshalarının hepsinde bu borç isteme unvanından sonra bir de "Borçlan Ödeme" vardır. "Ödünç istemeyi" "Borçların ödenmesİ"nin ta'kîb etmesi tabiî bir tertîbdir.
[2] el-!stikraz, ödünç bir şey istemektir.
el-Hacr, lügatte: Mutlak surette men' etmektir ki, vermemek demektir. Fıkıhta ise yaş küçüklüğü, delilik, bunaklık gibi bir sebebden dolayı belli bir şahsın kavlen tasarrufunun geçerliliğini men' etmektir. Hacr edilen şahsa Mahcur denilir. Hacr, hâ'nın üç harekesiyle birinci bâbdan bir masdârdır. Akim inşânı çirkinliklerden men' etmesi sebebiyle akla da hacr denilmiştir. el-Fecr: 5. âyetindeki "Zî-hıcr" da akıl ile tefsîr edilmiştir.
eî-Teflts: Hâkim bir kimsenin müflis olduğuna hükmeylemek.
et-tflâs: Bir adamın malı tükenmek ma'nâsmadır ki, müflis olmak ta'bîr olunur; hemzesi selb İçindir. Güyâ ki akçeleri fulûs oldu yâhud yanında bir pulu kalmadı demeye mahal oldu.
îflâs, iki fetha ile Feles'tçn isimdir. Feles, malı bitirip pula muhtâc olmağa denir. Fels, fâ'nın fethi ve lâm'ın sükûnu İle pula ve mangıra denir. Selefte sik-kelendirilir ve kullanılır idi (Kaamûs Ter,)
[3] Böyle borçla alışverişin cevazında İcmâ' vardır. Bu cevazın en açık delili: "Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın,..'* (el-Bakara: 282) borçlanma âyetidir. Buhârî bu âyetle sabit olan cevaz hükmünü iki hadîs sevkederek te'yîd etmiştir.
[4] Bu hadîs, borçla mal almanın cevazını ifâde etmekte pek sarihtir. Peygamber deveyi Câbir'den satın aldığında bedeli yanında hazır değildi. Bu sebeble bedeli derhâl vermedi de Medine'ye geldiğinde verdi
[5] Bu Âişe hadîsi de borçlanarak alışverişin cevazına delâlet etmekte gayet açıktır.
[6] Bu başlık, getirilecek olan hadîsin kısaltılmış şeklidir. Hadîs, ödemek maksa-diyle alınan mala Allah'ın ödeme kolaylığı ihsan etmesini, Ödememe ve telef etme maksadıyle alınan malın da feyzi ve bereketini, hayır ve menfaatini gidermesini ifâde etmektedir.
[7] Bunu açıklar mâhiyette bir hadîs şudur:
Âişe borç alıyordu. Kendisine: Ne cesaretle borç alıyorsun; ödeyecek malın yoktur, denildi. Âişe: Ben Rasûlullah(S)'tan: "Borcunu Ödemek niyeti bulunan her kula muhakkak Allah tarafından yardım olur" buyururken işittim. Ben de Allah'ın bu yardımını dilerim, dedi (Hâkim)
[8] Buhârî başlıktaki borç ödemenin vâcibliği hükmünü en-Nisâ: 58. âyetle te'yîd etmiştir.
İbn Abbâs'tan âyetteki emânetleri edâ etme hükmünün umûmî ve her türlü vazifeleri şâmil olduğu görüşü rivayet edilmiştir. Cemi' sîgasıyle gelmesinden dolayı âlimler, emânet ile maksad namaz, oruç, zekât gibi Allah'ın kullan üze- * rinde bulunan vedîa gibi haklarıdır, demişlerdir, işte bütün bu hakların ve vazifelerin ödenip yerine getirilmesi, bu âyetle emredilmiştir. Bu dünyâda Ödenmeyen haklar, kıyamet gününde alınır.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ancak bir borç (ödemek) için hazır tutmakta olduğum dînâr müstesna" sözündedir. Çünkü bu sözde borç ödemeye ehemmiyet vermeye delâlet etmekte olan şey vardır.
Hadîsin orta kısmının ma'nâsı şöyle de söylenmiştir: "Çok kimseler vardır ki mal cihetiyle zengindirler, fakat sevâb cihetiyle fakirdirler. Ancak malı halkın ihtiyâcına ve çeşitli hayır yollarına -eliyle önüne, sağına, soluna işaret ederek-şöyle şöyle harcayan müstesnadır. Öyleleri hem mal, hem sevâb yönünden zengindirler. Fakat bu seciyyede insanlar maalesef pek azdırlar"
[10] Bu hadîsin de başlığa delâleti bundan Önce geçen hadîsin delâleti gibidir. Bâzıları metindeki "Enlâ yemurre"dtki "lâ" zâiddir demiş; bâzısı da "Mâyesurru-«r'nin başında "mâ" nâfİye ise evet, amma bu "mâ" mevsûle ise hayır, zâid değildir demiştir (Aynî).
[11] Hadîsin başlığa delîlliği, hayvana bedel hayvan verilmesidir. Bu hadîsin Müslim'deki rivayetinde Rasûlullah'ın o zâttan deve ödünç aldığı bildirildiği için başlığa uygun bulunmuştur.
[12] Hadîs, Alışverişler Kitâbı'nda daha geniş bir metin ile geçmişti. Buradaki rivayet daha kısa olduğu için, oradaki metinden bâzı tamamlayıcı sözler parantez içlerinde verildi.
Hadîsin başlığa delîlliği, alacakların güzellikle istenmesinin mağfirete se-beb oluşu hususudur.
[13] Bu şekilde isnâd etmek, rivayet âlimlerine göre ta'lîk suretinde mevsûlen rivayet etmektir. Müslim'in bir rivayeti bu mevsûlluğu daha iyi belirtmektedir: Huzeyfe ile Ebû Mes'ûd bir arada otururken, Huzeyfe yukanki hadîsi rivayet etmiş, Ebû Mes'ûd da Huzeyfe'yi doğrulayarak: Evet, ben de Rasûlullah'tan bu suretle işittim, demiştir. Böylece bu hadîsi iki sahâbî mevsûl olarak rivayet etmiş bulunuyorlar.
[14] Yânî ödünç almış olan kimse, ödünç verene, ödünç almış olduğu deveden daha büyüğünü verir mi? Sorunun cevâbı hazf edilmiştir; takdiri "Evet, verir "dir.
[15] Hadîsin başlığa delÎUiği gayet açıktır.
[16] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır
[17] Bu Câbir hadîsinin delîlliği ise "Peygamber bana olan borcunu ödedi ve fazla da verdi" sözündedir. Çünkü borcu fazlasıyle ödemek, güzel ödemedir.
Bu hadîs, Namaz Kitabı; "Seferden dönüşte kılman namaz bâbı"nda da aynı isnâd ile geçmişti.
"Câbir dedi ki: Ben bu kîrâtı.keseme koydum, yanımdan hiç ayırmazdım. Şâm askerleri Harre günü Medine'ye geldiği ve Medine'de yağmacılık yaptıkları sırada benden de bu bir kîrâtı aldılar" (Kastallânî)
[18] Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber alacaklılardan hurmalığın mahsûlünü kabul etmelerini ve babamı borç bağından çözüp temize çıkarmalarım istedi" sö-zündedir. Bunun beyânı şöyledir: Câbir'in hurmalığının mahsûlü babasının borcundan az idi. Peygamber alacaklılardan, Câbir'in onların alacaklarının aşağısında ödeme yapmasını ve onların da babasını borçtan çözüp temize çıkarmalarını istedi. Onlar bu teklîfi kabul etmeyince Peygamber ertesi günün sabahında hurmalığa geldi, hurmaları gözü ile gördü, hurmalığın mahsûlü hakkında bereket duası yaptı. Akabinde Câbir mahsûlü kesip topladı. Alacaklılara olan borcu tamamen ödedi. Peygamber'in bereket duâsıyle \)u mahsûlden bir mikdâr şey de artıp kaldı (Aynî).
[19] Buhârî'nin bu başlık ile maksadı-sırf ahde vefa ve mutlak surette borcu vâdesinde ödemek için, diğer ivâzlaşmalarda cevaz verilmeyen tahmin ve takdir keyfiyetinin borçlara vefada tecvîz buyurulduğunu meydana çıkarmaktır. Nitekim ariyyelerde de zaruret ve ihtiyâç üzerine muzâbene alışverişi tecvîz edilmiştir. Esâs i'tibâriyle muzâbene denilen mübadele de cehlve aldatma bulunduğu için nehyedilmiş iken, zaruret şevkiyle bir iki ağacın mahsûlü hakkında Peygamber tarafından tecvîz buyurulmuştur. İşte borçlan ödemekteki mucâzefe de (yânî ölçüp tartmadan, tahminle>ödeme de) sırf vefa olarak tecvîz edilmiştir.
Buhârî bu konudaki cevaz hükmünü Câbir'in buradaki hadîsiyle isbât etmiştir.
[20] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah geldi ve Yahudi'nin alacağı otuz veska bedel bir hurmalığın mahsûlünü alması için Yahûdî ile konuştu" sözündedir. Ra-sûlullah'ın Yahudi'ye yaptığı bu teklif, başlıktaki konunun cevazına delîl olmaktadır.
Bir vesk = 60 sâ' ve her sâ' Iraklılar1 a göre 1040 dirhem olduğuna göre, otuz vesk (30 x 60 = 180 x 1040 = 187.200 dirhem) 4.680 eski okka eder ki, 6.002,324 kg'a eşittir.
Rasûlullah'ın sahâbîler arasından bilhassa Umer'e haber vermesini emretmesi, Câbir'in borcu ile Umer'in pek yakından ilgilenmesi ve belki de bu hâdisenin evvellerinde hazır bulunmuş olmasındandır.
[21] Buradaki başlık bâzı Buhârî nushalannda "Borçtan Allah'a sığınma babı" tarzındadır. Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîste borçlunun rûh haleti belîğ bir vecîzlikle anlatılmıştır: Bunalmış şahıs birçok özürler sayar, yalan söyler, va'dler yapar, sözünde durmaz. Borç aslında ferdî ve içtimaî bir ihtiyâç ile başvurulan medenî bir muamele olduğu için kötü değildir. Fakat çok defa kötülüklere vesile olduğu için borçtan sakındırılmıştır. Bu sebeble şârih İbnu Battal: Bu hadîs şeddi zerâyi'in (= günâh yollarını kapatmanın) vucûbuna delîldir, demiştir.
[22] Hadîs borçlu olmanın borçluya karşı gereken dînî vazifeleri yapmaya mâni' olmayacağını ifâde etmektedir. Başlık da bunu açıklığa kavuşturmak için açılmıştır. Peygamber'in borçtan Allah'a sığınması ise borcun kötülüğünden değil, fakat borçlanma üzerine sabit olup duracak bir sürü derdler ve gailelerden dolayıdır
[23] Peygamber'in.borçlu ölenlerin cenaze namazını kılmaması İslâm'ın evvelinde idi. el-Ahzâb: 6 âyetinin inmesinden sonra Ölen mü'minlerin borçlan Peygamber tarafından hazîneden ödenerek namazları kılınmıştır. Şârih îbn Battal: Borçlu ölenlerin Peygamber tarafından cenaze namazlarının kılınmaması yolunda cereyan edip gelen Peygamber fiili, bu hadîslerle neshedilmiştir, demiştir. Esasen, Buhârî'nin bu iki hadîsi bu başlık altında getirmesinin gayesi de budur. Hadîslerin başlığa uygunluk noktası da budur.
[24] Hadîs, başlığın aynıdır. Bu, Havale Kitâbı'nda "Zengin üzerine havale yaptığı zaman bâbı"nda geçen hadîsin bir parçasıdır.
[25] Yânî hakk sahibi hakkını istemeyi tekrar ettiği zaman kınanmaz.
[26] Buhârî evvelâ muallak hadîsi zikretti, sonra da Sufyân'dan bunun tefsirini zikretti. Bunun başlığa uygunluğu "Irzahu" kavlinden alınır. Çünkü Sufyân "Irz" lâfzını "Sen benim hakkımı geciktirip uzattın" sözüyle tefsîr etmiştir. Bu da, gizli olmayacağı üzere bir söz söylemedir. Burada muallak getirilen hadîsi Ah-med ile İshâk Müsned lerinde; Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve İbnu Mâce Sönenlerinde, senediyle Peygamber'e ulaştırılmış olarak getirmişlerdir.
[27] Sufyân'ın bu tefsirini de el-Beyhakî, el-Faryabî yolundan senedli olarak getirmiştir
[28] Hadîs, pâb başlığını içine almakta olduğu için uygunluk pek açıktır. Hadîs bu kitâbda daha geniş olarak geçmişti
[29] Çünkü hâkim huzurunda İflâsı meydana çıkan şahıs mâlî tasarruflarından, hacr, yânî men' edilmiş bir mahcurdu
[30] Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in bu naklini Ebû Ubeyd Kitâbu'l-Emvâl'de; Beyhakî de Sünen'de Saîd'e varan sahîh bir isnâdla getirmişlerdir.
[31] Hadîsin başlığa uygunluğu bilhassa "Alışverişte" sözündedir. Bu hadîsi aynı sened ve metinle Müslim de Musâkaat Kitâbı'nda getirmiş ve farklı rivayetlerini de göstermiştir: Müslim, Musâkaat; Müslim Tercemesi, V, 77, 22-(1559).
[32] Bu bâb başlığı ve altındaki Câbir hadîsi Nesefî nüshasında yoktur. Onun İçin sarihlerin çoğu ve îbn Battal bunu şerh etmemişlerdir
[33] Hadîsin başlığa delîlliği "Yarın sana geleceğim" sözündedir. Bu ta'lîk tarzındaki Câbir hadîsi yakında mevsûlen geçmişti.

[34] Bâb başlığına delil olmak üzere Buyu' Kitâbı'nda geçmiş olan müdebber hadîsini kısaca getirdi. Bu hadîsle ilgili açıklama inşâallah Itk Kitâbı'nda da gelecektir. Bu hadîs, Müslim'in rivayetinde daha tafsîlli olarak gelmiştir.
[35] ibnu Umer'in bu ta'lîkmı İbnu Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.
[36] Bu ta'lîkı da Abdurrazzâk, İbn Cureyc'den senediyle rivayet etti.
Bunun ma'nâsı, Ödünçten başka her borcun geri bırakılması sahîh olur. ödünç verilen şeyin ise geriye bırakılması sahîh olmaz, demektir. Ebû Hanîfe'-nin görüşü de budur
[37] Buhârî bu Ebû Hureyre hadîsini ödünçte de geri bırakmanın cevazına hüccet olmak üzere zikretmiştir. Bu cevaz ise "Bizden öncekilerin şerîati bizim de şerîatimizdir" kaaidesi üzerine kurulmuş bir cevazdır. Fakat bu konuda görüş ayrılıkları vardır
[38] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber'e geldim ve kendisinden alacaklılar yanında bana şefaat etmesini istedim" sözündedir.
Câbir'in bu meşhur "Deve Hadîsi" Alışveriş Kitâbı'nda "Ölçüp tartmak satıcı ve verici üzerine (düşen bir vazîfe)dir bâbı"nda da, sened ve lâfızda bâzı farklarla geçmişti.
[39] Buhârî buradaki başlıkta: Mal zayi' etmekten nehyedilmesi, beyinsizlikte hacr konulması, ticarî ve her türlü medenî münâsebetlerde aldatmacılığın ve hîlekâr-lıgm nehyedilmesi esâslarını ortaya koymuş ve bunları da Kur'ân-ı Kerîm'den arka arkaya sıraladığı dört grup âyet ile isbât etmek istemiştir.
Mal zayi' etmek, malı sebebsiz ve gereksiz yerlerde harcamaktır. Bu bir is-raftır; tasarruf kaaideleri dışında zararlı bir harekettir. Bâzı âlimler mah zayi' etmek, malı Allah'a tâat yollarının dışında harcamaktır demişlerdir ki, bu daha husûsî bir anlatıştır.
Hacr, lügatte mutlak olarak men1 etmek demektir. Fıkıhta ise yaş küçüklüğü, delilik, bunaklık, beyinsizlik, israfçılık gibi bir sebebden dolayı belli bir şahsın sözlü tasarruflarının geçerliliğinin hâkim hükmüyle men' edilmesidir. Hacr edilen şahsa Mahcur denilir. Fıkıhta ve hukukta hacr konusu ile ilgili geniş bilgiler vardır.
En-Nisâ: 5. âyetin burada getirilmesi, beyinsizlere mal vermek, o malı zayi' ve heba etmek demek olduğunu anlatmak içindir. Bu âyete yapılan tefsirlerin ortak medlulü, üzerinde husûsî velayeti bulunan aile başkanı, ailenin servetini sefîhliğe meyilli kadınların, çocukların, hizmetçilerin elinde mahvolmaktan men' edilmiş bulunduğunu ifâde etmektedir.
[40] Dârakutnî'nin rivayetine göre, sahâbîlerden Habbân İbn Munkiz (R) alışverişte dâima aldanırmış. Bunun sebebi de Uhud harbinde kafasına bir taş isabet etmiş ve bu yüzden aklî melekelerinde bir derece âfetlİ olmuştu.
Bu hadîs Alışveriş Kitâbı'nda "Aldatmanın çirkinliği bâbi"nda da geçmişti. Hadîsin başlığa delîlliği, bu zâtın alışverişte aldanmasıdır ki, bu da malı zayi' etmektir.
[41] Bu Mugîre hadîsi, ahlâkî ve içtimaî çok kıymetli esaslar ihtiva etmektedir. Buradaki başlığa bunların hepsi uygundur; bilhassa son fıkrası olan "Mal zayi' etmek" sözü başlığa ayniyle uygun bulunmaktadır

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

e)- SUYUN ÂZ OLDUĞU YERLERDE TAŞLA TEMİZLENMEK (İSTİNCÂ-İSTİCMÂR)
* Taşla İstincâ (Temizlenme) Âdabı
* İstincâda Üçten Aşağı Taş Kullanmak Yasaklanmıştır
* İstincâda Yasaklanan Malzemeler
* Tuvalette Su İle Temizlenmenin (İstincanın) Önemi, Avret Mahalline Sağ Elle Değmenin Ve Yıkamanın Yasaklanması
* İdrar Sıçrantısından Kaçınmanın/Dikkatli Olmanın Önemi
* İstincâdan Sonra (Vesveseden Korunmak İçin) Avret Mahalline Su Serpmek

e)- SUYUN ÂZ OLDUĞU YERLERDE TAŞLA TEMİZLENMEK (İSTİNCÂ-İSTİCMÂR)

İstincâ, tuvalette yapılan temizliktir ve hükmü dört kısımda incelenir:
1- Vâcib: Cünüplük, hayız ve nifâs durumunda necaset çıkan mahallin temizlenmesi, ayrıca bunların başka yerlere dağılması durumunda da yıkanması gerekir.
2- Sünnet: Necaset çıktığı yerden dışarıya taşmazsa, o kısım da yıkanmalıdır.
3- Müstehab: Sadece bevlettiğinde temizlenmesidir.
4- Bid'at: yellenmeden dolayı temizlik yapmaktır.[1]
Temizlik su ile yapılır, ancak su bulunmazsa taşla da temizlik caizdir. Ancak burada üç taşla sınırlama getirilmesi İslâm'ın temizlik yanında çevre temizliğine verdiği önemi göstermektedir. Aynca kemik ve tezekle temizlik yapılmaz; tezek necis olduğu ve kemik de cinlerin azığı olduğu için yasaktır. Yiyecekle de istincâ yapılamaz, zira bu israftır.[2]

* Taşla İstincâ (Temizlenme) Âdabı

128/436- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü):[3]
Hz. Peygamber (Saiiaitaha aleyhi ve seitem) dedi ki:
"Gözüne sürme çeken tek sayıda çeksin. Kim buna dikkat ederse qüze! olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
İstincâda taş kullanacak kişi, tek sayıda kullansın. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Bir şey yiyen, eğer diş kovuğundan bir şey çıkarsa onu atsın, (ancak) diliyle bulduğu şeyi yutabilir. Kim buna dikkat ederse güze! olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Tuvalet ihtiyacı için ayrılan kendisini gizlesin. Sadece kumdan bir tepe bile bulsa, ona sırtını dönerek (gizlensin). Şeytan, Âdem oğlunun a-çıktaki makatiarıyla alay eder, (ettirir). Kim bu konuda titiz davranırsa, güzel/karakterli hareket etmiş olur. Kim de titiz davranmazsa, (sadece ayrılır giderse,) ona da zorluk yoktur."[4]

129/437- Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü):[5]
HZ. Peygamber (Sallaliahü aleyhi ve sellem) Ğ&Ğ\ ki:
"Kim abdest alırsa sümkürsün (burnunu iyice temizlesin), istincâda ise taşı tek sayıda kullansın! "[6]

130/438- Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaiiaM anh):[7]
RaSUİUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim istincâda taş kullanırsa tek sayıda kullansın!"[8]

* İstincâda Üçten Aşağı Taş Kullanmak Yasaklanmıştır

131/439- Selman el-Fârisi'den (Radıyallahuanh):[9]
Müşrikler kendisine (Rasûlullah'la alay etmek için) dediler ki: "Arkadaşınızın size tuvalet (adabına) varıncaya kadar her şeyi öğrettiğini düşünüyorum.' Selman şöyle cevap verdi:
'Evet, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bize; istincâda sağ eli kullanmayı, (bu durumda) kıbleye dönmeyi, ayrıca tezek ve kemiği de kullanmayı yasakladı ve buyurdu ki:
"Biriniz istincâda üçten az taş kullanmasın!"'
§(Râvi) Abdurrahman b. Yezid'den diğer rivayet:
"Müşriklerden birisi, Hz. Peygamber'in sahabesinden birisine dedi ki:
'Bu kişi size (galiba) her şeyi öğretti...' (ve hadisin kalanım zikretti)."[10]

132/440- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahu anh):[11]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim istincâda taş kullanmak isterse üç tane ile temizlensin!"[12]

133/441- Huzeyme b" Sâbİt el-Ensârî'den (Radıyaiiahü anh):[13]
Hz. Peygamber (Sallalîahü ofcWW ve setiem) istincâ[14] konusunu anlattı ve dedi ki:
"İçinde tezek bulunmayan üç taş yeterlidir."[15]

134/442- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[16]
Rasûlullah (Sattaiiakn aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Biriniz tuvalet ihtiyacı için gittiğinde üç taş kullanarak istincâ etsin, bu kendisine yeterlidir."[17]

135/443- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahüanh):[18]

RaSÛlullah (Sallaltahü aleyhi ve sellemjdedİ ki:
"Ben sizin için bir baba gibiyim (faydalı şeyleri Öğretirim). Biriniz tuvalete gittiğinde kıbleye önünü ve arkasını dönmesin, sağ eliyle de istincâ yapmasın!"
Ayrıca Rasûlullah (taş ile istincâ yapılacaksa) üç taş kullanmayı emreder, tezek ve kemik ile (istincâyı da) nehyederdi.[19]

*** İstincâda Yasaklanan Malzemeler**

136/444- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahaanh):[20]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalet ihtiyacı için çıktığında: "Bana üç taş getir!" dedi. Ona İki taş ve bir tezek getirdiğimde, taşlan aldı, ama tezeği attı ve dedi ki:
"Bu necistîr (kullanılmaz)."
ŞAbdullah b. Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bana istincâ yapabileceğim bir şey getir, ancak kemik ve tezek yaklaştırma."
Sonra Rasûlullah'a su götürdüm ve abdest aldı. Kalkıp namaza durdu, sonra eğildi ve rukûda ellerini birleştirdi, dizlerinin arasına koydu.[21]

Açıklama

Taîbîk, rukûda iki elin içini birbirine bitiştirip, dizlerinin arasına koymaktır. Ancak Abdullah b. Mes'ûd'un bu rivayeti Sa'd b. Ebî Vakkas'a ulaşınca; "Kardeşim doğru söylemiş, biz önceden böyle yapardık, sonra sununla emrolunduk" dedi ve diz kapaklarını kavrayıp avuçlamaya işaret etti."[22]
Tatbik uygulamasının mensûh olduğu, birkaç sahabeye ulaşmamış olacak ki onlar bunu uygulamışlar, ancak sahabenin çoğunluğu rukûda tatbikin mensûh olduğunu, onun yerine elleri dizlere koymanın gerektiğini söylemişlerdir.
Tatbik, Yahudilerin âdetiydi ve Rasûlullah ilk dönemlerde Ehl-i kitabın yaptıklarını yapardı. Daha sonra onlara muhalefetle emrolununca, tatbiki yasakladı ve elleri dizlere koymayı emretti.[23]

137/445- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):[24]
Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve settem) cinlere (tebliğ ettiği) gece, Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gelmişti, elinde kurumuş bir kemikle birlikte tezek ve kömür vardı. Buyurdu ki:
"Bundan sonra, tuvalete gittiğinde şunlarla istincâ (temizlik) yapma!"[25]

138/446- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[26]
'Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) istincâda tezek veya kemikle yapmayı yasakladı.'[27]

139/447- Alkame'den:[28]
Ben Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiiahu anh):
'Rasûlullah'ın (SaikdUıim aleyhi ve seiiem) cinlere tebliğ ettiği gece, sizden biri Onunla beraber miydi, yanında mıydı?' diye sorunca şöyle dedi:
'O vakitte bizden kimse Rasûlullah'ın yanında değildi. Hattâ onun kaybolduğunu zannettik ve dedik ki: 'Rasûlullah suikaste uğradı ya da kaçırıldı da bir şey yapamadı.' Bu endişe ile geceyi geçirdik. Gün ağarırken (ya da seher vaktinde) biz bu haldeyken Hıra tarafından Rasûlullah (Saiiaûahü aley
'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedik, kendisi hakkında endişe duyduğumuzu (gece yaşadıklarımızı) anlattık.'
"Bana cinlerin bir davetçisi geldi ve ben (onunla) diğerlerinin yanına gittim, kendilerine Kur'ân okudum" dedi ve bizi oraya götürdü, onların ve ateşlerinin yerde bıraktığı izleri gösterdi.'
§Şa'bî dedi ki:
O gece cinler Rasûlullah'tan, kendilerine (helâl olan) azık istediler, onlar Arap yarımadasının cinlerindendi. Peygamberimiz (Salialiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Allah'ın ismi zikredilerek (kesilen her hayvanın) size ulaşan etli kemiği sizin azığınızdır. Hayvanlarınızın yeminden oluşan tezeği/gübreyi istincâda kullanmayın. (Zira) bu iki madde cinlerden (Müslüman) kardeşlerinizin azığıdır."[29]

*** Tuvalette Su İle Temizlenmenin (İstincanın) Önemi, Avret Mahalline Sağ Elle Değmenin Ve Yıkamanın Yasaklanması**

Allah Teâlâ buyurdu:
'...Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever.' (Tevbe sûresi 9/108).[30]

140/448- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):[31]
Hz. Peygamber (Satlrilldhü aleyhi ve sellem); su içerken kaba nefes vermeyi, avret mahalline sağ elle değmeyi ve sağ elle istincâyı yasakladı.[32]

141/449- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha):[33]
Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) sol elini tuvalette ya da herhangi bir pisliği gidermede, sağ elini ise abdest alma ve yemek yemede kullanırdı.[34]

142/450- İmrân b. Husayn'dan (Radıyallahü anh):[35]
(Rasûlullah' a (Saliallahü aleyhi ve sellem) sağ elimle biat ettikten sonra onunla tenasül uzvuma hiç değmedim.[36]

143/451- Enes b. Mâîik'ten (Radıyallahü anh):[37]

(Rasûlullah (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) tuvalete gideceğinde ben ve benim gibi bir çocuk, kendisine su dolu kap ile sütre[38] götürürdük. (Dikkat edin!) O, su ile istincâ yapardı.[39]

144/452- Enes b. Mâîik'ten (Radıyallahü anh):[40]
(Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) tuvalet ihtiyacı için çıktığında ben hemen su götürürdüm ve onunla istincâ yapar/temizlenirdi.[41]

145/453- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahüanh):[42]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde kendisine su dolu bir kap götürdüm, onunla istincâ yaptı/temizlendi.
(Dışarda İse) elini toprağa buladı, sonra ellerini yıkadı.

Kendisine ayrı bir su kabı[43] daha götürdüm ve onunla abdest aldı.[44]

146/454- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[45]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde su dolu bir kap istedi. Onunla istincâ yaptı/temizlendi.
(Dışarıda ise) elini toprağa buladı, sonra abdest aldı.[46]

147/455- Muhammed b. Abdullah b. Selâm (Radtyaüahû anh):[47]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) yanımıza, yani Küba'ya geldiğinde şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah (Kur'ân'da) sizin temizlik hâlinizi hayırla överek konuştu. Bunun sebebini bana haber verir misiniz (biraz açıklar mısınız)?"
Rasûlullah \„Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever'âyetini kastediyordu.
Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Tevrat'ta su ile istincâmn/ temizlenmenin bize em-redildiğini gördük (ve bunu uyguladık).'[48]

148/456- Uveym b. Sâide el-Ensârî'den (RadtyaUahûmh):[49]
Rasûlullah ısaitaiiahü aleyhi ve sellem) Küba mescidinde onların yanma geldi
ve dedi ki:
"Yüce Allah (Kur'ân'da), mescid olayındaki temizliğinizden dolayı sizi överek lütufta bulundu. Bu uyguladığınız temizlik nedir? " Dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz temizlik konusunda fazla bir şey bilmiyorduk, ancak Yahudilerden komşularımız vardı ve tuvalette avret mahallerini yıkarlardı, biz de onlardan öğrenip su ile yıkamaya/temizlemeye başladık.'[50]

149/457- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha):[51]
Basralı kadınlar yanma geldiğinde, onlara tuvalette su kullanmalarını emretti ve dedi ki:
'Bunu kocalarınıza da bildirin. Zira Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve böyle temizlenirdi.
(Hz. Âişe ya da Ebû Ammar ekledi:)[52] Su ile temizlenmek basur hastalığı için de şifâdır.'
§ (Hz. Âişe annemizden gelen başka rivayet:
'Bunu kocalarınıza da bildirin, büyük ve küçük ihtiyaçlarında temizlik için su kullansınlar. Biz bunu onlara direk söylemekten haya ederiz, Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve seüem) böyle (su ile) temizlenirdi.')[53]

150/458- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahu mhâ):[54]
Rasûlullah (Satlatiaha aleyhi ve seüem) (tuvaletteki büyük ihtiyacından sonra) avret mahallini üç kere yıkardı.
NOT: Bu hadislerden anlaşılan, tuvalette su kullanmanın efda! olmasıdır. Su bulunmadığında taş ile de temizlik yapılabilir. Ancak Rasûlullah çevrenin fazla kir-letilmemesi için en fazla üç taş kullanılmasını emrediyor/tavsiye ediyor.[55]

*** İdrar Sıçrantısından Kaçınmanın/Dikkatli Olmanın Önemi**

151/459- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhuma):[56]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) iki kabrin yanma geldi ve buyurdu ki:
"Bu ikisi azap görüyor, bu azabın sebebi de büyük günah değil. Onlardan biri, idrar sıçrantısından kaçınmaz/dikkatli olmazdı, diğeri İse söz taşırdı (koğuculuk yapardı)."
Sonra Rasûlullah bîr hurma dalı aldı, ikiye böldü ve her bir kabre dikti. Kendisine:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Niye böyle yaptın?" diye sorulunca buyurdu ki: "O iki dal kuruyuncaya kadar, umulur ki onların azabları biraz hafifler."
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayet:
Rasûlullah Medîne bahçelerinden birine uğradı ve kabirlerinde azap gören iki kişinin sesini işitti... (hadisin devamını zikretti Rasûlullah'ın şu sözünü ekledi:
"...bunlar kuruyuncaya kadar ya da kurumadan...")[57]

152/460- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[58]
Hz. Peygamber (Saîlaiiaha aleyhi ve seüem) dedi ki:
"Kabir azabının çoğu, (üzerine) idrar sıçramasına (dikkat etmemekten) kaynaklanır."[59]

153/461- Yezdâd b. Fesâe'den (itadtyaUaha anh):[60]
RaSÛllllIah (SallallahU aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Biriniz bevlettikten sonra, avret mahallini üç kere çekiştirsin (ki kalan idrar da çıksın)."
§(Başka tarikten benzeri nakledildi ve Zem'a şunu ekledi: "Bu ona (istincâda) yeterlidir.")[61]

154/462- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[62]
Rasûlullah (Saiıâltahü aleyhi ve settem) buyurdu ki:
"Sizden biri, büyük ya da küçük ihtiyacının kalıntısı olduğu, (yani tam temizlenmediği halde) hemen namaza durmasın, (acele etmesin!)."[63]

*** İstincâdan Sonra (Vesveseden Korunmak İçin) Avret Mahalline Su Serpmek**

Allah Teâlâ buyurdu:
İnsanı biz yarattık ve ona neyin vesvese verdiğini biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.' (Kaf 50/16).[64]

155/463- Hakem b. Süfyan (ya da Süiyan b. Hakem)'den (Radtyaüahaanh):[65]
Abdurrahman b. Mehdi[66] naklettiği rivayette dedi ki: Rasûlullah'ı (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) gördüm, bevletti, sonra abdest aldı ve (vesveseden kurtulmak için) Önüne su serpti.
§Yahya b. Saîd[67] rivayetinde; 'Hz. Peygamber (Sallandın aleyhi ve seihm) bevl etti, sonra (vesveseden kurtulmak için) önüne su serpti,1 şeklinde geçmektedir.[68]

Açıklama

Fakihlerin çoğunluğuna göre tuvalet âdabı konusunda bazı şeylere uymak menduptur ve bunlar sünnetle sabittir. Bunların bir kısmında ittifak vardır:
1- Açık arazide ya da sahrada tuvalet ihtiyacı için insanlardan uzaklaşmak,
2- Tuvalet ihtiyacı sırasında konuşmamak,
3- Sağ elle istincâ (temizlik) yapmamak,
4- Cinsel organına sağ elle dokunmamak,
5- Temizliği su ile yapmak esastır, su yoksa taşla temizlik yapılabilir,
6- İdrardan korunmak,
7- Ağaçların altına, piknik yerlerine tuvalet yapmamak.[69]
§İhtilâf edilen konulardan biri kıbleye dönmenin hükmüdür:
Tuvalet sırasında, kişinin ön ya da arkasının kıbleye dönmesi konusunda üç görüş vardır ve bunlar da farklı naslardan kaynaklanır:
a- Hanefî mezhebi ve îbn Hazm: Kıbleye dönmek kesinlikle yasaktır; naslar tearuz ettiğinde asıl hükme dönülür, o da yasaktık yönüdür.
b- Dâvud ez-Zâhirî: Mutlak olarak caizdir, naslar tearuz ettiğinde asla (temel hükümlere) dönülür, o da yasaklanmayan her şeyin mubah olmasıdır.
c- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelîler: Naslar tearuz ettiğinde cem etmek/hepsiyle amel etmek efdaldir. Bu nedenle kapalı yerlerde dönülebilir, ancak açık arazide dönmek yasaktır.[70]

---

[1] Şirâzî, Mühezzeb, 1/27; Mevsılî, İhtiyar, 1/36; İbn Kudâme, Muğnî, 1/141.
[2] Şirâzî, age., 1/28; Merğınânî, Hidâye, 1/37-38; İbn Kudâme, age., 1/148; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/137, 140-141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/188.
[3] Sened:
Hasen: Mümed, 11/371, H.no: 8824. Hadisin senedindeki Husayn (b. Abdullah el-Hmıyerî el-Hubrânî) hakkında Zehebî, bir eserinde herhangi bir hüküm vermemiş (Bk.Kâşif, Trc. no: 1136); diğer bir eserinde ise "tanınmıyor" demiştir. Bk.Mîzân, Trc. no: 2105; İbn Hıbbân sika râviler arasında zikreder. Bk.Sikât, VI/211; Ebû Sa'd (Saîd) el-Hayr el-Hubrânî el-Hımyerî el-Hımsi hakkında ise Ebû Hatim "mechûl" olduğunu söyler. Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîl, K/378. Alımed b. Hanbel rivayetinde (senedde de görüldüğü gibi) bu zatın Hz. Ömer'in arkadaşlarından biri olduğunu belirtir. Dârimî'nin tahkik ve tahricini yapan Abdullah Hâşİm Yemânî, bu râvinin isminin Ziyâd, Âmir veya Ömer b. Sa'd olabileceğini belirtir. El-Hayr olarak bilinen kişinin sahabî olduğunu, el-Hubrânî olarak bilinenin ise tabiînden olduğunu ve İbn Hibbân'm sika râviler arasında zikrettiğini, dolayısıyla bu iki ayrı şahsiyetin karıştırıl maması gerektiğini belirtir. {Bk.Dârimi, Vudû', 5, H.no: 668); Bennâ da Ebû Saîd el-Hayr'ın sahâbî; Ebû Sa'd el-Hayr'ın ise tabiînden bir râvî olduğunu belirtir. Bk.Biilüğu'l-emânî, T/262. Ebû Dâvûd, Taharet, 19, H.no: 35; İbn Mâce, Taharet, 23? H.no: 337-338; Bennâ bu rivayeti dört ayn konuda ele alır:
a-Hadisin ilk bölümü "Edeb, mev'ıze, hikmetler ve özlü sözler" kısmının 56/8626. hadisinde zikredilecektir:
Hadisin bu kısmı Müsned'de Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahü anh) farklı senedlerle rivayet edildiği gibi Ukbe b. Âmir'den (RadıyaUahü anh) de nakledimİştİr:
Bk. İbn Mâce, Tıb, 26, H.no: 3498;
b-İkinci kısmı burada zikrettiği bölümüdür:
Müsned, H/360, H.no: 8710; 11/463, H.no: 9931; n/387, H.no: 9006; 11/315, H.no: 8150 (Hemmâm, Sahîfe, H.no: 50); n/245, H.no: 7340; 11/482, H.no: 10201; U/236, H.no: 7220; H/308, H.no: 8063; 11/278, H.no: 7732; n/254, H.no: 7445; n/277, H.no: 7716; Mâlik, Taharet, 33-34; Buhârî, Vudû', 25; Müslim, Taharet, 20-23; Nesâî, Taharet, 72, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 409; Dârimi, Vudû', 32, H.no: 709;
Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 24;
Seleme b, Kays'tan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Nesâî, Taharet, 72, H.no: 89; İbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 406;
c-Üçüncü bölümü üeriki konularda zikredilecektir. Aynca bk. Dârimi, Et'ıme, 42, H.no: 2093
d-Son bölümünü ise 106/414.hadiste zikretti.
"İsticmâr" ile ilgili rivayetler için bk.129-130/437-438.
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/188-189.
[5] Sened:
Sahih: Müsned, 11/236, H.no: 7220; Benzer rivayet için bk. 11/401, H.no: 9182; n/518, H.no: 10666; E/242, H.no: 7298; Mâlik, Taharet, 13; Buhârî, Vudû', 25-26; Müslim, Taharet, 20-22; Ebû Dâvûd, Taharet, 19, H.no: 35; Nesâi, Taharet, 72, H.no: 88; İbn Mâce, Taharet, 23, H.no: 337-338; Dârimi, Vudû', 5, H.no: 668; Seleme b. Kays'tan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Nesâî, Taharet, 72, H.no: 89; Hadisin ikinci bölümü için bk.106/414 ve 128/437. hadis.
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/189-190.
[7] Sened:
Sahih: Müsned, m/294, H.no: 14060. Müslim, Taharet, 20-22; Ayrıca 128-129/436-437 ve 132/440.hadise bk. Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'İnde Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahu anh) şahidi de nakledilir. Bu rivayet için bk. ÎV/156, H.no: 17358-17359:
Heysemî, senedindeki İbn Lehîâ sebebiyle bu rivayetin "hasen" olduğunu belirtir. Bk. Mecma', V/97.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/190.
[9] Sened:
Sahih: Müsned, V/437, H.no: 23593; Diğer rivayet için bk. V/438, H.no: 23603; Benzer rivayet için bk. V/437, H.no: 23595 (bu rivayette sahâbî müphem); V/437-438, H.no: 23598-23599; V/439, H.no: 23609; Müslim, Taharet, 57; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 7; Tirmizî, Taharet, 12, H.no: 16 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 36, H.no: 41, 49; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 316; İbn Huzeyme, 1/41, H.no: 74;
Müsned'de geçtiği halde Bennâ'nın burada yer vermediği Sehl b. Huneyften (Radıyallahu anh) nakledilen benzer bîr rivayet de şudur:

"Hz.Peygamber (Sallallahü aleyhi ve se/tem) Sehl b. Huneyf I (Radıyallahu anh) Mekke halkına elçi olarak görevlendirdiğinde kendisine şöyie buyurdu: Sen MekkelİIer İçin gönderdiğim elçimsin. Oniara şöyle de: Rasûlullah beni size gönderdi, selâm söyledi. Sizlere Uç şeyi emrediyor: Allah hâricinde kimseye yemin etmeyin, abdest bozarken ön ve ardınızı kıbleye döndürmeyin, kemik veya tezekle istincâ yapmayın/temizlenmeyin." Bk. Müsned, III/487, H.no: 15926 (Senedinde Abdülkerim b. Ebi'l-Mehârik var); Dârimi, Vudû', 12, H.no: 678. Ayrıca 122/430 ve 138/446. hadislere bk.

[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/190-191.

[11] Sened:

Sahih: Müsned, III/400, H.no: 15233. İbn Ebî Şeybe, Musannef, î/143, H.no: 1644; İbn Huzeyme, 1/42, H.no: 76; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/103; Heysemî, senedindeki râvİlerin sıka olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/211. Ayrıca 130/438.hadise bk.

[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/191.

[13] Sened:

Sahih: MiK/uatf, V/213, H.no: 21753; İkinci rivayet; V/213, H.no: 21758; V/215, H.no: 21776 (Bu rivayet Urve'den mürsel olarak nakledilmiştir. Çünkü Urve, Hz.Peygamber'den hadis işitmedi); Benzer rivayet için bk. V/214, H.no: 21769; Ibn Ebî Şeybe, Musannef, 1/142-143, H.no: 1638, 1652; Ebû Dâvûd, Taharet, 21, H.no: 41; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 315; Dârimi, Vudû', 11, H.no: 677; Tahâvî, Şerhu meâni'I-âsâr, 1/121; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/86, H.no: 3723-3727; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/103;

Bennâ'nın verdiği munkatı sayılan senedi tercih etmedik. Bunun sebebi ise şudur: Amr b. Huzeyme, Huzeyme'den hadis işitmedi diyenlere göre hadis munkatıdır. Ancak hadis, Müsned'de muttasıl olarak da nakledilir. Amr b. Huzeyme, babası Umara b. Huzeyme'den, o da babası Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) nakleder. Yâni birinci rivayette (21753.hadiste) isnad munkatı, aynı sayfadaki ikinci rivayette (21758.hadiste) isnad muttasıldır. BİZ de bu rivayetin senedini verdik.

[14] Metindeki istitâbe, istincâ manasındadır.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/192.

[16] Sened:

Sahih: Müsned, VI/108, H.no: 24652; Benzer rivayet İçin bk. VI/133, H.no: 24893; Ebû Dâvûd, Taharet, 21, H.no: 40; Nesâî, Taharet, 39, H.no: 44; Dârimi, Vudû', 11, H.no: 676; Ebû Y-ı'lâ, VII/340, H.no: 4376; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/207; İbn Ebî Hâzim'in ismi, Abdülaziz; Ebû Hâzim'in ismi ise Seleme b. Dinar'dır. Dârekutnî isnadının sahih olduğunu söylr- Stz.Sünen. I/54.

[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/192.

[18] Sened;

Sahih: Müsned, 11/250, H.no: 7403; Benzer rivayet için bk. n/247, H.no: 7362. Mâlik, Kıble, 1-2; Buhâri, Vudû', 11; Salât, 26, 29; Müslim, Taharet, 59-60; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 8; Sefer, 15, H.no: 1241; Tirmizî, Taharet, 6, H.no: 8; Nesâî, Taharet, 35; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 313; Dârimî, Vudû', 14, H.no: 680. Ayrıca 121/429.hadisebk.

[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/193.

[20] Sened:

Sahih: Müsned, T/388, H.no: 3685; İkinci rivayet: 1/426, H.no: 4053; Benzer rivayet için bk. 1/418, H.no: 3966-3967; 1/450, H.no: 4299; 1/427, H.no: 4056;

Müsned'in, 1/388, H.no: 3685.rivayeti inkıta sebebiyle zayıftır. Sebebi ise Ebû Ubeyde'nin babası îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemiş olmasıdır. Fakat diğer rivayetlerde bu kopukluk ortadan kaldırılmıştır.

Ayrıca Buhârî'nin SahÎh'indeki rivayette de "Ebû Ubeyde değil, Abdurrahman b. el-Esved babası Esved b. Yezid'den, o da İbn Mes'ûd'dan nakleder" şeklindedir. Bk.Buhârt, Vudû', 21; İbn Hacer de bu hususa dikkat çeker. Bk.Fethu'l-Bârî, i/341; Nesâî ve İbn Mâce de Buhârî'ninki gibi bir düzeltmede bulunurlar. Nesâî, Taharet, 53, H.no: 67; îbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 314; Bk. Tirmizt, Taharet, 38, H.no: 42 (Tirmizî, İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayetleri verir, -hattâ bu rivayetler arasında Buhârî'nin isnadı da zikredilmektedir- bu rivayetler arasında Kays destekli İsrail'in senedinin kendi kanaatine göre en kuvvetlisi olduğunu İfade eder); Ahmed Muhammed Şâkir İse Tinnizî'nin isnadının değil, Buhârî'nin isnadının tercih edilebileceğini belirtir.

Senedde yer alan İsrâîl, İbn Yûnus b. Ebû İshâk'tır. Dedesinden rivayetleri bir hayli fazladır.. Ebû İshâk, Amr b. Abdullah es-Sebîî el-Hemdânî'dir.

Hadiste zikredilen "riks" kelimesi "rics" anlamındadır. İbn Mâce ve îbn Huzeyme'nin rivayetleri de "rics" lafzıyla nakledilmiştir. Bk. Fethu'l-Bârî, 1/342; Cim ve kâf harfinin lehçe farkından dolayı ("cullü" "küllü" yerine kullanılması gibi) birbirinin yerinde kullanılabildiği görülmektedir. Bu kelimeler de bunlardan biridir. Nesâî de "Riks" kelimesini cin yiyeceği olarak tanımlar.

Bu hadisin bir başka rivayeti namazda rükû7 konusunda 621-622/1491-1492. hadislerde zikredilecektir.

[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/193-194.

[22] Ebû Dâvûd, Salât, 150; Nesâî, İftitah, 90.

[23] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, ü/274; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, Ü/315; Mubârekfûrî, Tuhveîü'l-ahvezî, H/115.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/194-195.

[24] Sened:

Sahih: Müsned, 1/457, H.no: 4375; Benzer rivayetler için bk. 1/458-459, H.no: 4381; Müslim, Salât, 150; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 39; Tirmizî, Taharet, 14, H.no: 18; Tefsir, 46/3, H.no: 3258.

Bu rivayet İçin 139/447.hadise de Bk. Ayrıca, cin gecesinde İbn Mes'ûd'un bulunup bulunmadığı ile ilgili değerlendirmeler için bk.6/314.hadis.

[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/195.

[26] Sened:

Sahih: Müsned, m/336, H.no: 14548; Benzer rivayet için bk. 111/343, H.no: 14634; III/384, H.no: 15061; Bu iki rivayetin lafzı şöyiedir:

Müslim, Taharet, 59; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 38 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.

Bu hususta Sehl b. Huneyf ten (Radıyallahü anhj nakledilen rivayet içiçn bk.131/439. hadisin tahrici.

[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/195-196.

[28] Sened:

Sahih: Müsneâ, 1/436, H.no: 4149. Müslim, Salât, 150; Ebû Dâvûd, Taharet, 20, H.no: 39; Tirmizî, Taharet, 14, H.no: 18; Tefsîr, 46/3, H.no: 3258. Bennâ, hadisi Dârekutnî, Nesâî ve Hâkim'e nisbet eder. Buhârî'nİn de Ebû Hüreyre'den rivayeti olduğunu belirtir. Bk.Biilûğu'l-e?nânî, 1/281. Ayrıca 137/445.hadise de bk.

Cin gecesinde İbn Mes'ûd'un bulunup bulunmadığı ile ilgili değerlendirmeler için bk. 6/314. hadis.

[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/196-197.

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/197.

[31] Sened;

Sahih: MiİsneD, V/295, H.no: 22421; Benzer rivayet için bk. V/296, H.no: 22433; V/300, H.no: 22464; V/309-310, H.no: 22537; V/309, H.no: 22533; V/310, H.no: 22546; V/311, H.no: 22554; IV7383, H.no: 19313; Buhâri, Vudû', 18-19; Eşribe, 25; Müslim, Taharet, 58, 63-65; Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 31; Nesâî, Taharet, 23, H.no: 24-25; 42, H.no: 47-48; TirmizU Taharet, 11, H.no: 15; İbn Mâce, Taharet, 15, H.no: 31; Dârimî, Vudû', 13, H.no: 679; Eşribe, 21, H.no: 2128.

Sağ elle taharetin yasaklanışı ile ilgili Selman'dan (Radıyallahü anh) nakledilen için bk. 122/430, 131/439 ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen 121/429,135/443. hadislere bk.

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/197-198.

[33] Sened:

Sahih: Müsned, VI/265, H.no: 26163; Benzer rivayet için bk. VI/265, H.no: 26161 (Maklûb metinle:

İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/140, H.no: 1615; V/224, H.no: 25469; Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 33-34; Bennâ hadisin İsnadının "ceyyid" olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/282.

Müsned'de benzer lafızla rivayet edilen hadisler:

Müsned, VI/165, H.no: 25197 (Senedinde müphem bir râvî vardır.). Ahmed b. Hanbei'in Müsned'inde Hafsa annemizden (Radıyaüahü anhâ) bu hususta benzer bir hadis nakledilir:

"Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) yatacağı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyardı. O sağını, yemesinde, temizliğinde, namazında ve elbise (giyiminde); solunu ise bunun dışındaki işlerinde kullanırdı. Pazartesi ve perşembe günü oruç tutardı."

"Rasûlullah (Saliallahü aleyhi ve sellem) yatacağı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyar ve üç kere şu duayı okurdu: "AHâhümme kînî azâbeke yevme teb'asü ibâdek" (Allah'ım! Kullarını dirilteceğin gün beni azâbmdan koru!) O sağ elini, yemesinde, İçmesinde; sol elini İse diğer ihtiyaçları için kullanırdı." Bk. Müsned, VI/287-288; Ebû Davud'un Sünen'inde ise sadece konu i!e ilgili kısmı benzer lafızla nakledilir. Bk.Ebû Dâvûd, Taharet, 18, H.no: 32; Abd b. Humeyd, Müsned, s.446, H.no: 1545; Hâkim, IV/122, H.no: 7091 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise Telhîs'inde senendinde mechûl bir râvinin varlığına işaret etmiştir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/112, H.no: 546; Ebû Ya'lâ, T/191, H.no: 222; XII/470, H.no: 7042; XII/484, H.no: 7060; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/203, H.no: 346-347.

Sağ elle İstincânm yasaklanışı ile ÜgİH rivayetler için bk. 140/448.hadis ve İbn Mâce, Taharet, 15, H.no: 362 (Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir).

[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/198-199.

[35] Sened:

Sahih: Müsned, IV/439, H.no: 19828; Hâkim, HI/536-537, H.no: 5995 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına/ricaline göre sahih olduğunu belirtir. Zehebî ise bu görüşe muvafakat eder); Bennâ bu eserin isnadının "ceyyid" olduğunu ifade eder. Bk.Büûğu'1-emânî, 1/282.

[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.

[37] Sened:

Sahih: Müsned, IH/171, H.no: 12690; Benzer rivayet için bk. m/203; H.no: 13043; 111/284, H.no: 13959; m/259, H.no.: 13652; Buhârî, Vudû', 15-17; Salât, 93; Müslim, Taharet, 69-71; Ebû Dâvûd, Taharet, 23, H.no: 43; Nesâî, Taharet, 41, H.no: 45; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 365; Dârimî, Vudû', 15, H.no: 681-682.

[38] Lafız manası "küçük baston/sopa' dır ki Rasûlullah namaz kılarken önünden geçmeye engel olsun diye, ön tarafa sütre olarak koyardı, bu nedenle sütre şeklinde terceme edildi.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, m/112, H.no: 12039; Buhârî, Vudû', 56; Müslim, Taharet, 71; Ebû Dâvûd, Taharet, 23, H.no: 43; Dârimî, Vudû', 15, H.no: 681-682.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/199.
[42] Sened:
Hasen: Müsned, 11/311, H.no: 8090; Benzer rivayet için bk. D/454, H.no: 9823; Ebû Dâvûd, Taharet, 24, H.no: 45; Nesât, Taharet, 43, H.no: 50; İbn Mâce, Taharet, 29, 61, H.no: 358, 473; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 684; Cerir b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Nesât, Taharet, 43, H.no: 51 (Nesâî, Şerik'in rivayetine göre doğruya en yakın cilanın bu rivayet olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 29, H.no: 359; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 685.
Bennâ bu hadis hakkında şunları söyler: "Bazıları bu hadis için tenkidde bulundular. Halbuki Ebû Dâvûd ve MünzİrÎ sükût etmiştir ki onların sükûtu hadisin salâhiyetine işarettir; yani ihtîcâca uygundur." Bk. Bülûğu'l-emânî, 1/283.
Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerîk en-Nehaî (v. 177/793) hakkında Zehebî şöyle bir değerlendirmede bulunur: "İbn Maîn sika saymış, diğerleri ise hafızasının iyi olmadığını belirtmişlerdir. Nesâî, bir beis olmadığını ifâde eder. 82 yaşında vefat etti." Zehebî "Müslim, mütâbaat hadisi olarak Sahih'inde kendisine yer verir" der, (Bk.Kâşif, Trc. no: 2276) ancak bu kısmen doğrudur. Çünkü Buhârî bir (mütâbî olarak), Müslim yedi, Tirmizî 64, Nesâî 38, Ebû Dâvûd 58, İbn Mâce 76, Ahmed b. Hanbel 435 ve Dârimî 57 rivayetini nakleder. Müslim'in rivayetlerinden mütâbî olarak nakledilenler için bk. Sahih, Salât, 166; Radâ', 48; Buyu', 121; Selâm, 126; Mütâbaat açısından nakledilmeyen!er de vardır. Bk. Sahîh, Hac, 451; Ş'r, 2; Birr, 3; İbn Hibbân sika râviler arasında addeder. Bk.Sikât, VI/444. îbn Hacer ise hakkında şu bilgileri verir: "Önce Vâsıt, sonra Küfe kadılığı yaptı. Sadûktur, çok hata yapar. Hafızası Küfe kadılığına getirildikten sonra değişti. Adaletli, fazilet sahibi ve ibâdete düşkün, bid'atçilere karşı sert tavır aîan bir zâttı. Bk.Takrîb, Trc. no: 2787.
İbrahim b. Cerir b. Abdullah el-Becelî ise "sadûk" sayılır. Bk.îbn Hacer, Takrib, Trc. no: 158; İbn Hibbân sıka râviler arasında addeder. Bk.Sikât, IV/6. İbn Adiy, hadislerinin müstakîm olduğunu belirtir. Bk.Kâmil, 1/258. Nesâî iki, Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce üçer, Ebû Dâvûd ve Dârimî birer rivayetini nakleder.
Hadis Şerîk ve İbrahim b. Cerir sebebiyle hasendir.
Aynca bir sonraki 146/454. ve 334/642.hadise bk.
[43] Hadis metninde geçen Tevr ve Rakve: o dönemde yaygın su kablandır ki içmek veya abdest almak için kullanılır. Bk.Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 80, 256.
[44] Metinde şöyle bir ziyâde de vardır:
Bu ziyâdenin trc: Babam Esved'in bu hadiste iki farklı şey ifade ettiğini söyledi; Bu da; "Rasûlullah (Sallahü aleyhi ve sellem) tuvalete gireceğinde kendisine tevr (kırba) ya da rakve (bakır kap) ile su götürdüm..." diyerek söz konusu hadisi zikretti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/200.
[45] Sened :
Hasen: Müsned, 11/454, H.no: 9823; Ebû Dâvûd, Taharet, 24, H.no: 45; Nesâî, Taharet, 42; İbn Mâce, Taharet, 29, H.no: 358; Dârimî, Vudû', 16, H.no: 684; Cerir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârimî, Vudû1, 16, H.no: 685; Bennâ, hadisi İbn Mâce ve Ebû Davud'a nisbet etmiş, Nevevî'nin Mühezzeb'in şerhinde (Mecmu' isimli eserinde) hadisi hasen saydığını söylemiştir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/284.
Ayrıca bir önceki 145/453. ve 334/642.hadise bk.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/201.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, VI/6, H.no: 23723-23724; Heysemî hadisin Taberânî tarafından rivayet edildiğini belirttikten sonra râvilerinden Şehr b. Havşeb hakkında ihtilâfın bulunduğunu fakat Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Zür'a ve Ya'kûb b. Şeybe'nin bu zâtı sika saydıklarını ifâde eder. Bk. Mecma', 1/212-213; Şehr b. Havşeb ile ilgili olarak geniş bilgi için bk.4/4. hadis. Şehr b. Havşeb için Heysemî'nin eserinde sika sayıldığını söylediği yerler: Mecma7, 1/32, 54, 184; 11/22, 117, 130 (Burada kendi kanaatini belirterek "İnşallah sikadır" der), 203, 306; HI/125; IV/217 (hasen), 271, 294 (hasen), 311; V/69 (hasen), 71 (hasen), 130 (hasen) 148-149, 229 (hadisi yazılır)...
Muhammed b. Abdullah b. Selâm'in sâhâbîliğinde ihtilâf vardır. İbn Hibbân tabiînin sikaları arasında saydıktan sonra, sahâbîden olduğu da söylenir, der. İbn AbdİIber ile ibn Mende de sahâbî olduğunu savunanlar arasındadır. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/284.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/201-202.
[49] sened:
Hasen: Müsjıed., III/422, H.no: 15424; îbn Huzeyme, 1/45, H.no: 83; Hâkim, 1/258, H.no: 555 (sahih İsnadla bir şahid olarak rivayet eder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/140, H.no: 348. Heysemî, "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî üç Mu'cem'inde de rivayet etti. Senedinde yer alan Şürahbîl'i İbn Hıbbân sika; Mâlik, İbn Maîn ve Ebû Zür'a zayıf saydılar" der. Bk. Mecma', 1/212;
Şürahbîl b. Sa'd el-Ensârî el-Hâcib (v. 123/741), Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas ve Ebû Katâde (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis işitmiş bir tabiîdir. İmam Mâlik'in de hocasıdır. Zehebî, Dârekutnî'nin "zayıftur" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 2256. İbn Hacer ise "sadûkttır, son döneminde ihtilât etti" der. Bk.Takrib, Trc. no: 2764. Ebû Davud'un Sünen'İnde rivayet edilen bir hadisin senedinde Umara b. Gaziyye tarafından ismi müphem olarak "Kavmimden adamın biri bana nakletti" şeklinde zikretmesini Ebû Dâvûd şöyle değerlendirir: "Onun kavminden olan kimseler, sanki onu beğenmedikleri ve hoş karşılamadiklan için ismini vermediler." Bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 11, H.no: 4813; Benzer bir İbhâm İbn Mâce'nin Sünen'İnde dikkatimizi çeker: Bk. İbn Mâce,
ikâme, 67, H.no: 1042; Müsned'dekİ bir rivayette ise Şürahbil'in sözü, kendisini olumsuz değerlendirenlere karşı bir tavır gibi görülüyor:
"Şayet ben bu hadisi işitmemişsem, Allah beni cehenneme koysun." Bk.Müsned, nU58, H.no: 11494 (Bu rivayet için bk.244/5268.hadis).
Ebû Dâvûd üç, İbn Mâce dört, Dârimî bir, Ahmed b. Hanbel 19 rivayetini nakleder. İbn Mâce'nin bir hadisinde Bûsırî Şürahbîl için şunları dile getirir: "Zayıftır. Birçok kimse zayıf saydı, hattâ bazıları onu yalanla itham ettiler. Fakat İbn Hıbbân onu Sikât'mda zikretti ve (Sünen'de zikredilen hadisi) Sahih'inde nakletti. Aynı şekilde İbn Huzeyme de Sahih'ine aldı." Bk.Sünm, İkâme, 44, H.no: 974.
Hâkim, üç ensardan (Ebû Eyyûb, Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâtik'ten tek senedle merfû olarak nakleder ve sahih olduğunu söyler. Zehebî de sahih olduğunu ifade eder. Bk. Müstedrek, 1/257, H.no: 554).
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/202-203.
[51] Sened:
Sahih: Müsned, VI/93, H.no: 25404; (İkinci rivayet): VI/95, H.no: 25420; Benzer rivayet için bk. VÎ/113, H.no: 24707; VI/114, H.no: 24717; VI/120, H.no: 24771; VI/130, H.no: 24865; VI/171, H.no: 25254; VT/236, H.no: 25872; Tirnıizî, Taharet, 15, H.no: 19 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir ve hadisin Cerir b. Abdullah el-Becelî, Enes ve Ebû Hüreyre'den de nakledildiğini söyler); Nesâî, Taharet, 41, H.no: 46; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 354.
Ebû Ammâr Şeddâd b. Abdullah ed-Dımeşkî (eş-Şâmî) hakkında Zehebî: "Sika biridir. Ancak irsali çoktur" der. Bk.Kâjif, Trc. no: 2250. Bu zatm Müslim yedi, Tirmizî beş, Nesâî ve İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd dört, Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 24 rivayetini nakleder. Müslim'in rivayetlerinden sadece biri mutâbaat için verilmiştir. Müslim in Sahih'inde Ebû Ümâme'den ve Vasile b. el-Eska'dan bizzat kendisinin naklettiği görülmektedir. TİrmizÎ'nin hadisleri hakkında "hasen-sahîh" hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 300; Zühd, H.no: 2343; Menâkıb, H.no: 3605-3606;
Ahmed b. Hanbel'in de bu zat hakkında Müsned'inde iki yerde Hz.Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) ashabından bir kısmına yetiştiğini vurguladığını görüyoruz:
Ancak Bennâ, Ahmed b. Hanbel'in birinci rivayet hakkında "mürseldir" dediğini, zîrâ Şeddâd b. Abdullah Ebû Ammâr'm Hz. Âİşe'ye yetişemediğini belirtir. İkinci rivayet ise Tirmizî ve Nesâî tarafından da nakledildiğini ve TİrmizÎ'nin hadis hakkında "hasen-sahîh" hükmünü verdiğini söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/285.
Ahmed b. Hanbel bu hadisi benzer rivayetlerinde hocaları Behz, Yûnus, Süveyd b. Amr, Affân, Muhammed b. Ca'fer ve Yezid kanalıyla muttasıl isnadlarla rivayet etmiştir.
[52] Bu bölüm Hz. Âişe'nin sözüdür. Zira Beyhakî rivayetinde (oJts) (dedi ki) lafzı bulunmaktadır. Bk. Beyhakî, 1/106 (Babü'l-İstinca ve bi'l-ma).
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/203-204.
[54] Sened:
Zayıf: Müsned, VI/210, H.no: 25638; İbn Mâce, Taharet, 28, H.no: 356; Hadis Câbir el-Cu'fî ve Zeyd b. el-Havâri el-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî sebebiyle zayıftır.
Herât kadısı oian Zeyd b. e]-Havârî e!-Ammî el-Basrî Ebu'l-Havârî hakkında Zehebî zayıflık bulunduğunu belirtir. 'Bk.Kâşif, Trc. no: 1732; İbn Adİy ise: "Şu'be ondan daha zayıf birinden beHd rivayette bulunmadı" der. Bk.Kâmil, III/1058. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce on, Dârimî bir, Alımed b. Hanbel ise 17 rivayetini nakleder. Tirmizî, bu râvinin bir yerde hadisini naklettikten sonra "hasen-sahîb" olarak değerlendirmiştir. Bk.Tirmizt, Salât, 44, H.no: 212; Bir başka yerde "hasen" olarak telakki etmiştir. Bk.Hudûd, 14, H.no: 1442; Fiten, 53, H.no: 2232; Deavât, 128, H.no: 3594.
Zehebî, Câbir b. Yezîd e!-Cu'fî el-Hâris (v. 128/746) hakkında Şia âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nin sika saydığım, hadis hafızlarının bu zâtı terk ettiklerini söyler ve Ebû Davud'un: "Bu râvînİn benîm kitabımda sehv hadisinden başka hadisi yoktur (Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 -MünzİrÎ de bu zâtın hadisleri ile delil getirilemeyeceğini belirtir.-)" dediğini nakieder. Bk.Kâşif, Trc. no: 739. Fakat Ebû Dâvûd, diyet bahsinde (H.no: 4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tirmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Âlimler hadisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî bu râviyi terk ettiler. Hocam Cârûd Vekt'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliier hadissiz kalırlardı..." Bk.Sünen, Salât, 38, 152, H.no: 206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. BkTabakât, VI/240; Heysemî, Müsned'in bir hadisi için (314/622) Şu'be ve Süfyân sika, ekseriyet zayıf saydı. Bk.Mecma', 1/241. Bir başka (63/260.) hadiste de Câbir b. Yezid el-Cu'fî'nin zayıf olduğunu açıklar. Bk. Mecma', 1/173. Ahmed b. Hanbel ise Câbir b. Yezîd'in birçok hadisini nakletmİştir. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce 16, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel 97 rivayetini nakleder. (Bu râvî için bk. 150/458. hadis)
*İstİncâ konusuna eklenebilecek Müsned hadislerinden biri de şudur:
Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ):
Aliah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
ııOn şey fitrattandır: Bıyığı kısaltmak, sakal bırakmak, misvak/diş fırçası kullanmak, burnuna su çekmek/burun temizliği yapmak, tırnakları kısaltmak, parmak aralarını yıkamak, koltuk altını temizlemek, etek tıraşı olmak, istincâ (abdest bozumundan sonra Ön ve arkayı su ile yıkamak). Zekeriya, Mus'ab'ın onuncuyu unuttuğunu, fakat "mazmaza /ağzı temizlemek" olabileceğini belirtti."
Bk.Müsned, VI/137, H.no: 24941; Müslim, Taharet, 56; Ebû Dâvûd, Taharet, 29, H.no: 53 (Ebû Dâvûd, Ammâr b. Yâsİr, Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhiim) da nakillerde bulunur. İbn

Abbas'ın şu sözünü de ilâve eder. "Bunların beş tanesi baş ile ilgilidir."); Tirmizî, Edeb, 14, H.no: 2757 (Tirmizî hadisin hasen olduğunu, bu hususta Ammar b, Yâsir, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anhiim) de rivayetlerin bulunduğunu İfade eder); Nesâî, Zînet, I, H.no; 5037; İbn Mâce, Taharet, 8, H.no: 293; îbn Huzeyme, 1/47, H.no: 88; Dârekutnî, 1/94; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/52; Ebû Ya'lâ, VIII/14, H.no: 4517; Ebû Avâne, 1/163, H.no: 472. Bu rivayet Edeb bölümünde l/7278.hadiste zikredilecektir.

[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/204-205.

[56] Sened:

Sahih: Müsned, V225, H.no: 1980; Benzer rivayet için bk. 1/225, H.no: 1981; Buhârf, Vudû', 55-56; Cenâiz, 81, 88, 89; Edeb, 46, 49, 117; Müslim, Taharet, 111; Zühd, 74; Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 20; Tinnizî, Taharet, 53, H.no: 70 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirtip, bu hususta Ebû HUreyre, Ebû Mûsâ, Abdurrahman b. Hasene, Zeyd b. Sabit ve Ebû Bekre Nüfey' b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anhüm) şahidi olduğunu söylemiştir); Nesâî, Taharet, 26, H.no: 31; Cenâiz, 116, H.no: 2066-2067; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 347; Dârimi, Vudû', 61, H.no: 745.

Hadisin tamamı Cenâiz bahsinin kabir azabı bölümünde 308/2927.hadisinde zikredilecektir. Şâhidler:

a-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/266, H.no: 22193 (Bu hadis Cenâiz bahsinin 313/2932.hadisi olarak zikredilecektir).

b-Ebû Bekre Nüfey' b. el-Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/39, H.no: 20290; V/35-36, H.no: 20252; (Bu hadis Cenâiz bahsinin 310/2929.hadisi olarak zikredilecektir.)

c-Ya'lâ b. Siyâbe (MUrre) es-Sekafî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/172, H.no: 17489-İ7490; (Bu hadisler de Cenâiz bahsinin 309/2928.hadisi olarak zikredilecektir.)

d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi aynı bölümde 314/2933.hadis olarak gelecektir.

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/205-206.

[58] Sened:

Sahih: Müsned, 11/326, H.no: 8313; Benzer rivayet için bk. 11/388, H.no: 9010; n/389, H.no: 9036; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 348 (Bûsirî, isnadının sahih olduğunu ve şâhidlerinin de bulunduğunu İfade etti. Bk.Misbâhu'z-zücâce, 1/51); Dârekuînî, 1/128 (sahihtir, der. lafzıyla rivayet edilen için ise: "doğrusu mürseldir" der); İbn Ebî Şeybe, 1/115, H.no: 1306; Hâkim, 1/293, H.no: 653. Ayrıca: "Bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartına/râvilerine göre sahihtir. Hadisin hiçbir illetini bilmiyorum ama her ikisi de bunu sahihlerine almamıştır" diyerek buna bir de şâhid getirir (ki Zehebî de bu görüşü onaylar):

a-İbn Abbas'ın (Radıyallahü anhümâ) bu şahidi için bk. Taberânî, eî-Mu'cemü'1-kebîr, XI/84, H.no: 11120; Deylemî, 11/54, H.no: 2305; Dârekutnî, 1/128

b-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) (mevkuf olarak) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XX/124, H.no: 248 (Heysemi, senedinde Rişdîn b. Sa'd var, bu zatı çoğu kimse zayıf saymıştır. Ahmed ise hadisleri rikak hadislerine yorumlar. Ayrıca senedinde Abdullah b. Cüzeym var, hakkında olumlu veya olumsuz görüş beyan eden olmamıştır. Bk. Mecma', 1/209);

oEbû Ümâme'den (Radryaîîahü anh) şahidi için bk.

Heysemî, Taberânî'nin hadisi Kebîr'inde naklettiğini ve râvilerinİn de sika sayıldıklarını söyler. Bk.Mecma', 1/209);

d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 1/127 (mahfuz olan mürsel oluşudur):

Bu rivayet 71/379.hadiste zikredildi. Ayrıca Cenâiz bölümünde 312/2931 hadiste tekrar edilecektir.

[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/206-207.

[60] Sened:

Zayıf: Müsned, IV/347, H.no: 18955; (İkinci rivayet): IV/347, H.no: 18954; İbn Mâce, Taharet, 31, H.no: 326 (Bûsirî hadisi zayıf saymıştır);

îsâ b. Yezdâd'm babası Yezdâd/Yezdâz (Ezdâd/Ezdâz) b. Fesâe el-Fârisî el-Yemânî'nin sahâbiliğinde İhtilaf vardır. Buhâri, sahâbî olmadığını ifâde eder, Ebû Dâvûd da bu kanaattedir. Dolayısıyla bunlar hadisi mürsel olarak kabul ederler. Ebû HâtÎm ise "meçhuldür" der.

Müsned'de iki isnadla gelen bu hadisten başka bir rivayeti de yoktur. Buhârî, sahâbî oimadı-ğını İfade ettiği için hadislerini mürsel sayar. Diğer bir kısım âlimler de sahâbî olduğunu söylemişlerdir. Bk.İbnü'I-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 1/191, Trc. no: 75; V/440, Trc. no: 5521; İbn Mâce'de bir, Miisned'de iki rivayeti var ki bunların her biri aynı hadistir. Zehebî de sahih olmadığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 250 (Ebu'I-Vefâ bu eserin haşiyesinde Buhârî, Ebû Hatim, Ebû Hâtim'in oğlu Abdurrahman, Ebû Dâvûd, Ebû Ahmed İbn Adiy gibi âlimlerden oluşan çoğunluğun, bu zatın sahâbî olmadığı görüşünde olduğunu, Yahya b. Main'in ise Yezdâd'ın mechûl sayıldığını belirttiğini ifâde eder);

îsâ b. Yezdâd el-Yemânî ise Buhârî ve Ebû Hatim tarafından meçhul, İbn Hıbbân tarafından sika kabul edilmiştir, ibn Hıbbân'in tek başına görüş beyân ettiği durumlarda tercih edilir. Ancak başkasına muhalefet ettiği durumlarda mütâsâhil sayıldığı için tercih edilmez. Zehebî de Buhârî'nin "Hadisi sahih değildir" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 4406. İbn Hacer: "mechûlü'l-hâl" İfâdesini kullanır. Bk. Takrib, Trc. no: 5338;

Heysemî ise herhangi bir tercihte bulunmamıştır. Bk.Mecma', 1/207.

Nevevî, hadisin Ahmed b. Hanbef'in Miisned'inde, Ebû Davud'un Merâsil'inde, İbn Mâce ve Beyhakî'nin Sünen'lerinde nakledildiğini, ve âlimlerin bu hadisin zayıf olduğunda ittifakının bulunduğunu, ekseriyetin bunu mürsel olarak kabul ettiğini İfâde eder. Bk.Mecmû', H/110

[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/207-208.

[62] sened:

Hasen: Müsned, 11/471, H.no: 10050; Benzer rivayet için bk. 11/442, H.no: 9658; İbn Mâce, Taharet, 114, H.no: 618 (Bûsirî hadisin isnadının sika râvilerden oluştuğunu söyler); Senedde yer alan Dâvûd b. Yezîd b. (Abdullah) Abdurrahman ez-Zeğâfirî el-Evdî'yi (Abdullah b. İdris'in amcası) bazıları sika, bazıları da zayıf saymışlar. Meselâ Ebû Dâvûd bu râviyi zayıf olarak kabul etmiş (Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 1467) ve Sünen'inde hiçbir rivayetini naklet-memiştir. Bununla birlikte Tirmizî beş, İbn Mâce İki, Ahmed b. Hanbel ise on dokuz rivayetini eserine almıştır. Hattâ Tirmizî rivayet ettiği hadislerin üçünde hasen, birinde hasen-sahih hükmü verirken birinde herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bk.Sünen, Menâkıb, 15, H.no: 3661 (hasen); Sünen, Tefsîr, 46/3, H.no: 3258 (hasen-sahih); Sünen, Tefsir, 17/7, H.no: 3137 (hasen); Sünen, Menâkıb, 6/7, H.no: 3070 (hasen); İbn Adiy: "Kendisinden sıka biri nakletmişse, o hadis makbuldür" der. Ki bu rivayette de Vekî' sika biri olduğuna göre bu hadis makbul kabul edilmelidir. Ayrıca hadisin şâhidleri de vardır:

a-Abdurrahmân b. Eslem'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 114, H.no: 616;

b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 114, H.no: 617; c-Sevbân'dan {Radıyallahü anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 114, H.no: 619. Bu şâhidlere göre hadis zayıflıktan kurtulmuş olur.

[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/208-209.

[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/209.

[65] sened:

Hasen: Müsned, V/408, H.no; 23361; (İkinci rivayet): IV/69, H.no: 16594; Benzer rivayet için bk. V/409, H.no: 23364-23365; V/408, H.no: 23362; V/408-409, H.no: 23363 (Bu rivayette râvilerden Şerik: "Hakem b. Süfyan'm ailesine Hakem hakkında sordum. Onlar da Allah Rasûlü'ne yetişemediğini söylediler" der. İkrime bir tarikte, "Mücâhid, Hakem b. Süfyân'dan, o da babası Süfyân'dan nakleder. Kendisi Rasûlullah'ı gördü" der. Bir başka rivayette ise Hakem b. Süfyân: "Ben RasûlÜllah'ı gördüm" diyerek hadisin diğer bölümünü zikretmiştir); ITT/410, H.no: 15320-15322 (Ya'lâ b. Ubeyd sebebiyle hasendir. Çünkü bu râvinİn Süfyân es-Sevrî'den rivayetinde tenkidde bulunulmuştur. Mücâhid bu rivayetin mütâbiidir); IV/212, H.no: 17779-17782; V/380, H.no: 23119; IV/179, H.no: 17552-17553.

Ebû Dâvûd. Taharet, 64, H.no: 166-168; Tirmizî, Taharet, 38, H.no: 50 (Tİrmizî'nin rivayeti Ebû Hüreyre'dendir (Radtyallahü anh). Fakat bu rivayet zayıftır. Tirmizî bu hususta nakilde bulunan sahabeyi şöyle sıralar: Ebu'l-Hakem b. Süfyân, İbn Abbas, Zeyd b. Harise ve Ebû Saîd el-Hudrî -Radıyallahü anhüm-); Nesâî, Taharet, 102, H.no: 134-135; İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 461.

a-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 81/389.hadis

b-Zeyd b. Harise Ebû Hüreyre, ve Câbir'den -Radıyallahü anhüm- şâhidleri nakleder. Bk. İbn Mâce, Taharet, 58, H.no: 462-464);

c-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.Dârimi, Vudû', 39, H.no: 717.

Hadis, muzdarip görülmektedir. Hadisi, Hakem b. Süfyân b. Osman es-Sekafî babası Ebu'l-Hakem Süfyân b. Osman es-Sekafî'den nakleder. Bu râviierle ilgili olarak BY.Üsdü'l-ğâbe, 11/46-47, Trc. no: 1214; 11/494, Trc. no: 2110; VI/73, Trc. no: 5822.

Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbei, Ebû Dâvûd, Tbn Mâce ve Hâkim'in Müstedrek'ine nisbet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 145; Miinâvî de Hakem b. Süfyân'm Hz.Peygamber'den (Saüallahü aleyhi ve sellem) semâmda İhtilâfın bulunduğunu belirterek İbn Abdilber'in: "Bu zâtın abdest konusunda bir hadisi vardır, onun da senedi muzdarip-tir, o da bu hadistir" dediğini bakleder. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/145-146

Bennâ, Abdürrezzak'ın Câmi'inde İbn Abbas'tan; TİrmizÎ ve İbn Mâce'de Ebû Hüreyre'den; İbn Mâce'de Câbir'den gelen rivayetlere değinerek her birinin tenkide maruz kaldığını belirtir. Ahmed b. Hanbei ve İbn Mâce'deki Üsâme b. Zeyd hadisi İçin: "Heysemî, hadisin senedinde RİşdÎn b. Sa'd'm varlığına dikkat çektiğini, bu zâtı Heysem b. Hârice ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbei sika, diğerleri zayıf saydı" dediğini (Bk. Mecma\ 1/241-242) nakleder.

(Zeyd b. Harise ve Üsâme b. Zeyd hadisleri için bk. 308~309/616-617.hadisler) Bütün bu tarikler birbirini destekler ve hadis kendisi ile delil getirilmeye uygun hâle gelir. Bk. Bulûğu 'Ümerâm, 1/289.

[66] Ahmed b. Hanbel'in hocası.

[67] Ahmed b. Hanbel'in diğer hocası.

[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/209-210.

[69] Merğmânî, Hidâye, 1/37; Şirâzî, Mühezzeb, 1/25-26; İbn Rüşd, Bidayetti 'l-müctehid, 1/63; İbn Kudâme, Muğnî, 1/141-148; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/132-134.

[70] Şirâzî, age., 1/26; Mevsılî, İhtiyar, 1/37; İbn Rüşd, age., 1/63-64; İbn Kudâme, age., 1/143-144; San'ânî, age., 1/135-137.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/210.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

89- KİTÂBU İSTİTÂBETİ'L-MÜRTEDDÎN VE'L-MUÂNİDÎN VE KITÂLİHİM VE İSMİ MEN EŞRAKE BİLLAHİ VE UKÛBETİHİ Fİ'D-DÜNYÂ VE'L-ÂHİRETİ
1- Erkek Mürted İle Kadın Mürteddenin Hükümleri -(Bir Mıdır Yâhud Ayrı Mıdır?) -Abdullah İbn Umer, Ez-Zuhrî, İbrâhîm En-Nahaî: Dînden Dönen Kadın Öldürülür, Demişlerdir-Ve Bunların Tevbe Etmelerini İstemek Babı
2- Farzları Kabul Etmekten Çekinenlerin Ve Dînden Dönmeğe Nisbet Edilenlerin Öldürülmeleri Babı
3- Bâb: Zimmî Olan Yahûdî Ve Hıristiyan Yâhud Muâhid Gibi Bir Başkası Peygamber'e Sövmeyi Ta'rîz Ettiği Ve "Es-Sâmu Aleyke" Sözü Gibi Sövmeyi Açıkça Söylemediği Zaman?
4- Bab
5- Dînden Çıkan Hâricîler'le Haktan Sapıp Bâtıla Meyleden Mülhidlerin, Da'vâlarının Çürüklüğü İçin Kendilerine Hüccet Getirilmesinden Sonra Öldürülmeleri Babı
6- Ülfet İçin Ve İnsanların Kendisinden Dağılmamaları İçin Hâricîler'le Kıtali Terkeden Kimse Babı
7- Peygamber(S)'İn: "Da'vetleri Bir Olduğu Hâlde İki Büyük Topluluk Birbirleriyle Harb Etmedikçe Kıyamet Kopmayacaktır" Kavli Babı
8- Te'vîl Ediciler Hakkında Gelen Haberler Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

89- KİTÂBU İSTİTÂBETİ'L-MÜRTEDDÎN VE'L-MUÂNİDÎN VE KITÂLİHİM VE İSMİ MEN EŞRAKE BİLLAHİ VE UKÛBETİHİ Fİ'D-DÜNYÂ VE'L-ÂHİRETİ

(Mürtedlerin ve Hakk'a Karşı İnâd Eden Kâfirlerin Tevbe Etmelerini istemek, Onlarla Kıtal Etmek, Allah 'a Ortak Koşanın Günâhı, Dünyâda ve Âhiretteki Ukubeti Kitabı) [1]

Yüce Allah şöyle buyurdu: "... Çünkü şirk, elbetfe büyük bir zulümdür {Lukmân: 13) [2];
"(And olsun ki sana da9 senden evvelkilere de (şu) vahyolunmuştur:) Eğer ortak tanırsan, celâlim hakkı için, amelin boşa gider ve muhakkak hüsrana düşenlerden olursun" (ez-zumen 65).

1-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şu "îmân edenler, bununla beraber îmânlarım haksızlıkla da bulaştırmayanlar; işte (ancak) onlardır ki (korkudan) emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir" (ei-Enâm: 82) âyeti indiği 2amân, bu, Peygamberin sahâbîleri üzerine ağır geldi ve:
— Bizim hangimiz îmânına zulüm karıştırmamıştır! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Bu, sizin düşündüğünüz haksızlık değildir. Lukmân Peygam-ber'in sözünü işitmiyor musunuz: Şübhesiz ki (Allah'a) şirk elbette büyük bir zulümdür" buyurdu [3].

2-..... Bize Abdurrahmân ibnu Ebî Bekre, babası Ebû Bekre(R)'den tahdîs etti ki, şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Büyük günâhların en büyükleri Allah'a ortak koşmak, ana-baba-ya âsî olmak ve yalan şâhidliğidir". "Yalan şâhidliği" yâhud "Yalan söz söyleme"yi UÇ kerre tekrar etti. Peygamber bunu durmadan tekrar ediyordu, nihayet biz:
— Keşke sükût etse! dedik [4].

3-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir A'râbî geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Büyük günâhlar nedir? diye sordu. Rasûlullah:
— "Allah'a ortak kılmaktır" buyurdu. A'râbî:
— Bundan sonra nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bundan sonra anaya babaya âsî olmaktır" buyurdu. Bedevi:
— Bundan sonra nedir? dedi. Rasûlullah:
— "el-Yemînu'l~gamûs'tur" buyurdu. Râvî dedi ki: Ben:
— "el-Yemînu'1-gamûs" nedir? diye sordum. O da:
— Yemininde yalancı olduğu hâlde, müslümân bir kimsenin malını kesip alan yemindir, dedi [5].

4-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah! Câhiliyet zamanında (müslümân olmadan önce) işlediğimiz günâhlardan dolayı ceza görecek miyiz? diye sordu.
Rasûlullah (S) şöyle cevâb verdi:
— "Her kim müslümânlıkta güzel hareket ederse, câhiliyet hayâtında işlediği günâh ile muaheze olunmaz. Fakat her kim müslümânlıkta (sebat etmeyip irtidâd etmek) fenalığında bulunursa (ve küfür üzere ölürse) o, hem evvelce câhiliyetteki ameliyle, hem de sonra müs-lümânlıktaki küfür ve irtidâdıyle muaheze olunur (ebedî cehennemde kalır)" [6].

1- Erkek Mürted İle Kadın Mürteddenin Hükümleri -(Bir Mıdır Yâhud Ayrı Mıdır?) -Abdullah İbn Umer, Ez-Zuhrî, İbrâhîm En-Nahaî: Dînden Dönen Kadın Öldürülür, Demişlerdir-Ve Bunların Tevbe Etmelerini İstemek Babı [7]

Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Kendilerine apaçık deliller gelmiş, o Peygamberdin şübhesiz bir hakk olduğuna şâhidlik de etmişler iken, îmânlarının

arkasından küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir? Allah zalimler güruhunu hidâyete götürmez. Muhakkak Allah'ın, meleklerin, bütün insanların la 'neti onların tepesine!
İşte onlar; onların cezaları! Onlar bunun içinde ebedî kalıcıdırlar. Kendilerinden ne azâb hafifletilir, ne de onlara bakılır. Bundan sonra tevbe ve ıslâh edenler müstesna. Çünkü Allah cidden mağfiret edici, çok merhamet edicidir. Hakikat îmânlarının arkasından küfretmiş, sonra da küfrünü artırmış olanların tevbeleri asla kabul olunmaz* İşte onlar sapıkların tâ kendileridir" (Âiu imrân: 86-90) [8].
Ve Yüce Allah buyurdu:
"Ey îmân edenler, eğer kendilerine kitâb verilenlerin içinden herhangibir zümreye boyun eğecek olursanız, sizi îmânınızdan sonra döndürüp kâfirler yaparlar" (Âlu imrân: 100).
Ve Yüce Allah buyurdu:
* 'Hakikat îmân edip de sonra küfre sapanlar, sonra yine îmân ederek küfre dönenler, sonra da küfürlerinde ileri gidenler; Allah onları mağfiret edecek değildir. Onları bir yola iletecek de değildir" (en-Nisâ: 137).
Ve yine şöyle buyurdu:
"Ey îmân edenler, içinizden kim dîninden dönerse, Allah -müzminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği- bir kavim getirir (ki, onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiçbir kınayanın kınamasından çekinmezler...)" (ei-Mâide: 54).
Ve yine şöyle buyurdu:
"Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde zorlamaya uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim îmânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başındadır. Onların hakkı en büyük bir azâbdır. Bunun sebebi şudur:
Çünkü onlar dünyâ hayâtını âhiretten daha üstün sevmişlerdir ve çünkü Allah kâfirler güruhuna hidâyet vermez. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah, kalblerinin, kulaklarının ve gözlerinin üstüne mühür basmıştır. İşte gafil olanlar da onların tâ kendileridir. Hiç şüphesiz onlar âhirette de hüsrana uğrayanların tâ kendileridir.
Sonra senin Rabb'in, işkencelere uğratıldıklarından sonra yurtlarından hicret edenlerin,bundan sonra da savaşanların, göğüs gerenlerin lehindedir şübhesiz. Hakikat senin Rabb yin bunların ardından da çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Bu kat'îdir" (en-Nahl: 106-110).
'(Fitne katiden de beterdir.) Kâfirler, güçleri yetse, sizi dininizden dö'ndürünceye kadar sizinle savaşmalarında devam edeceklerdir. İçinizden kim dîninden döner de o kâfir olarak ölürse, onların yaptığı işler dünyâda da,âhirette de boşa gitmiştir. Onlar, o ateşin arkadaşlarıdır. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar " (el-Bakara: 217).

5-.....İbn Abbâs'ın kölesi îkrime şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib(R)'e birkaç zındîk getirildi de, o da bunları yaktı. Alî'nin bu zındıklara yakma cezası uygulaması haberi İbn Abbâs'a ulaşınca, îbn Abbâs (R):
— Ben olaydım Rasûlullah(S)'ın "Allah'ın azabı ile azâblama-yınt" diye nehyi olduğu için, onlara yakma cezası uygulamazdım. Ben o zındıkları, Rasûlullah'ın "Dînini tebdil eden kimseyi öldürünüz!" kavlinden dolayı öldürürdüm, dedi [9].

6-..... Bize Ebû Burde tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in huzuruna vardım. Yanımda Eş'a-rîler'den iki adam vardı. Onların biri sağımda, diğeri de solumda idi. Bu sırada Rasûlullah (S) dişlerini misvâklıyordu. Yanımdaki iki kimse de Rasûlullah'tan iş ve me'mûriyet istediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "YâEbâMûsâ!"yâhud: "YâAbdallahi'bneKays!" buyurdu.
Ebû Mûsâ dedi ki: Ben:
— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemin ediyorum ki, bu iki kimse, gönüllerindeki vazîfe istemeyi bana bildirmediler ve ben onların böyle bir iş isteyeceklerini bilmiş değildim, dedim.
Bu sırada ben, O'nun yukarı kalkmış olan dudağının altındaki misvakına bakıyordum. Rasûlullah:
— "İş dileyen kimseyi biz, işimiz üzerinde kullanmayız; lâkin sen yâ Ebâ Mûsâ -yâhud: Yâ Abdallahi'bne Kaysl- Yemen 'e (oraya vâlî olarak) git!" buyurdu.
Sonra onun arkasından Muâz ibn Cebel (Yemen'in bir bölgesine vazifeli olarak) gitti. Nihayet Muâz, Ebû Musa'nın yanına geldiği zaman, Ebû Mûsâ onun için bir yastık koydu ve ona:
— Bineğinden in (ve yastık üzerine otur)! dedi.
Ebû Musa'nın yakınında bir bağla sıkıca bağlanmış bir adam bulunuyordu. Muâz, Ebû Musa'ya:
— Bu bağlı insan nedir? dedi. Ebû Mûsâ:
— Bu bir Yahûdî idi, İslâm'a girdi, sonra da yine Yahûdî oldu, dedi.
Ebû Mûsâ, Muâz'a:
— Otur! dedi. Muâz da üç kerre:
— Allah'ın ve Rasûlullah'ın hükmü olarak, dînînden dönen bu kişi öldürülünceye kadar ben oturmam! dedi.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ, onunla ilgili emrini verdi, o mürted-de de öldürüldü. Bundan sonra Muâz ile Ebû Mûsâ gece^yaptıklan ibâdeti zikrettiler: Biri (ki Muâz):
— Bana gelince, ben gece ibâdeti yapar ve uyurum, ibâdetim hususunda sevâb arzu etmekte olduğum gibi uykum hakkında da sevâb arzu etmekteyim, dedi [10].

2- Farzları Kabul Etmekten Çekinenlerin Ve Dînden Dönmeğe Nisbet Edilenlerin Öldürülmeleri Babı

7-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir Peygamber (S) vefat edip Ebû Bekr halîfe yapıldığı ve Arab kavminden kâfir olanlar kâfirliğe döndükleri zaman, (ordu gönderilmesinde) Umer:
— Yâ Ebâ Bekr! Bu insanlara karşı nasıl harb açar, kıtal yaparsın? Hâlbuki Rasûlullah (S): "Ben insanlarla, onlar >Lâ ilahe ille 'ilâh' deyinceye kadar harb etmeye emrolundum. Her kim bu 'Lâ ilahe ille İlâh' şehâdet kelimesini söylerse, hakkı ile olmak hâriç, benden malını ve canım korumuş olur, (gizli küfür ve ma'siyetinin) hesabı ise, Allah'a âiddir" buyurmuştu, dedi.
Ebû Bekr cevaben:
— Vallahi ben, namaz ile zekât arasını ayıran kimselerle muhakkak harb ederim. Çünkü zekât, mâlî bir haktır. Allah'a yemîn ederim ki, bunlar RasûluIlah'a veregeldikleri bir dişi oğlağı, benden men' ederlerse, bu men' ediş üzerine onlarla muhakkak harb ederim! dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi şunu gördüm ki, mürtecilerin katli hakkındaki halîfenin bu hükmü, Allah'ın, Ebû Bekr'in gönlünde yarattığı genişliğin eseridir. Bu sayede onlarla harb etmenin hakk olduğunu öğrendim! Dedi [11].

3- Bâb: Zımmî Olan Yahûdî Ve Hrıstiyan Yâhud Muâhid Gibi Bir Başkası Peygamber'e Sövmeyi Ta'rîz Ettiği Ve "Es-Sâmu Aleyke" Sözü Gibi Sövmeyi Açıkça Söylemediği Zaman?

8-.....Bize Şu'be haber verdi ki, Hişâm ibn Zeyd ibn Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Ben dedem Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Bir Yahûdî, RasûluIlah(S)'ın yanına uğradı da ("Ölüm üzerine olsun" demek olan):
— es-Sâmu aleyke! dedi. Rasûlullah da ona:
— "Ve aleyke{ Senin üzerine de olsun).'" diye mukaabele etti. Bundan sonra Rasûlullah, yanında bulunanlara hitaben:
— "Sizler onun ne söylemekte olduğunu biliyor musunuz? O: es-Sâmu aleyke, dedi" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Biz onu Öldürelim mi? diye sordular. Rasûlullah:
— "Hayır! (Onu öldürmeyiniz!) Kitâb ehli olanlar size selâm verdikleri zaman, sizler de onlara: 'Ve aleykum(= Sizin üzerinize de olsun)' şeklinde söyleyiniz!" buyurdu [12].

9-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber(S)'in huzuruna beş on kişilik bir Yahûdî, izin isteyip geldiler. Bunlar içeri girince (selâm vermiş olmak için "Ölüm üzerine olsun" demek olan):
— es-Sâmu aleyke! dediler. Ben (bu hâin sözü anlayarak):
— Hayır, sâm ve la'net sizin üzerinize olsun! diye karşılık verdim. Peygamber (S):
— "Yâ Âişe! Şübhesiz Allah refiktir, her işte yumuşaklıkla muamele etmesini sever" buyurdu.
Ben de O'na:
— Sen onların dediklerini işitmedin mi? dedim. Peygamber:
— "Ben de: 'Ve aleykum{ = Sizin üzerinize de olsun)/* dedim" buyurdu [13].

10-.....Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yahudiler herhangibirinize selâm verdikleri zaman, onlar ancak 'Sâm aleyke' derler. Bunun üzerine siz de 'A leyke{ — Sizin üzerinize de olsun)' deyiniz!" [14].

4- Bab

(Bu, evvelki bâbdan bir fasıl gibidir)

11-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şimdi ben Peygamber(S)'in yüzüne bakıp görür gibiyim: O, peygamberlerden bir peygamberi hikâye ediyordu ki, kavmi O'nu dövmüş de, O'nun kanını akıtmışlardı. Fakat O, yüzünden hem kanını siliyor, hem de:
— "Yâ Rabb! Kavmimi mağfiret eyle, çünkü onlar bilmiyorlar!" diyordu [15].

5- Dînden Çıkan Hâricîler'le Haktan Sapıp Bâtıla Meyleden Mülhidlerin, Da'vâlarının Çürüklüğü İçin Kendilerine Hüccet Getirilmesinden Sonra Öldürülmeleri Babı [16]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah bir kavme hidâyet ettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirinceye kadar onların sapıklığına (hükm)edecek değildir..." (et-Tevbe: 115) [17].
İbn Umer (R) bu Hâricîler'i Allah'ın müslümân halkının şerirleri görürdü ve: Çünkü onlar, kâfirler hakkında inmiş olan birtakım âyetlere gittiler de bunları müslümânlar üzerine te'vîl ettiler, der idi [18].

12-.....Bize Suveyd ibnu Gafele tahdîs etti. Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ben size RasûluIlah(S)'tan bir hadîs tahdîs ettiğimde, and olsun ki, gökten düşmem bana O'nun dilinden yalan uydurmamdan daha sevimlidir. Fakat benimle sizin

aranızda görüştüğümüz sıra size birşey tahdîs ettiğimde (ta'rîz etmiş olabilirim). Çünkü (muhavere de bir harbdir) harb (ise) hud'adır.
Ben Rasûlullah'tan işittim, O şöyle buyuruyordu: "Zamanın âhirinde yaşları küçük, akılları zayıf bir kavim meydana çıkacaktır. Onlar mahîûkaatın hayırlısı olan Peygamber sözünden söyleyecekler. Fakat bunların îmânları boğazlarından öteye geçmiyecektir. Onlar (şiddetle atılan) okun avdan öteye çıkışı gibi dînden çıkacaklardır. Siz onlara nerede rastgelirseniz, onları öldürünüz. Çünkü (bunlar bozguncudur), bunları öldürmekte, öldüren kişiye kıyamet gününde ecir ve sevâb vardır" [19].

13-.....Bana Muhammed ibn İbrâhîm et-Teymî, EbûSeleme'den ve Atâ ibn Yesâr'dan haber verdi ki, bu ikisi Ebû Saîd el-Hud-rî(R)'ye gelip ondan Harûriyye'yİ sormuşlar ve:
—Sen Peygamber(S)'den Harûriyye'yİ zikrettiğini işittin mi? demişler.
Ebû Saîd şöyle demiştir:
— Ben Harûriyye'nin kimler olduğunu bilmem. Ben Peygam-ber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Bu ümmetin içinde ("Bu ümmetten" demedi) bir kavim çıkar ki, sizler, onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı hor görürsünüz- Onlar Kur'ân okurlar, fakat Kur'ân onların boğazlarından yâhud hançerelerinden öteye geçmez. Onlar, okun avdan delip çıkışı gibi dînden çıkarlar. Okun atıcısı (avı delip geçen) okuna bakar, sonra demirine bakar, sonra okun demir geçecek yerinden yukarıca sarılan sinire bakar (kan izi göremez), sonra avcı şübhe ederek fûka denilen kiriş yerine kandan birşey bulaşıp bulaşmadığına bakar (orada da kan izi göremez)/" [20].

14-.....Bana Umer (ibnu Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer) tahdîs etti ki, babası ona Abdullah ibn Umer'den Harûriyye'yİ zikrederek tahdîs etmiş ve şöyle demiştir: Peygamber (S): "Onlar, okun avdan delip çıkışı gibi İslâm Dîni 'nden çıkarlar!" buyurmuştur [21].

6- Ülfet İçin Ve İnsanların Kendisinden Dağılmamaları İçin Hâricîler'le Kıtali Terkeden Kimse Babı

15-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ganimet taksimi yaparken, bu sırada Abdullah ibnu Zî'I-Huveyrısa et-Temîmî geldi ve:
— Adalet et, yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah da ona:
— "Sana veyl olsun! Eğer ben adalet etmemem kim adalet eder?" buyurdu.
Umer ibnu'l-Hattâb:
—(Yâ Rasûlallah!) Beni serbest bırak da şunun boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah:
— "Onu terket! Şübhesiz onun birtakım avanesi vardır ki, sizden biriniz onların namazları yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecek. Onlar okun avdan (delip) çıkışı gibi dînden çıkacaklar. (Avı delip geçen) okun tüyüne bakılır, orada kandan hiçbirşey bulunmaz. Sonra okun demirine bakılır, orada da hiçbirşey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkembesi içindeki şeylere ve kana girip çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey oka yapışıp kalmamıştır. Onların alâmeti, iki etinden biri -yâhud: İki memesi kadın memesi gibi olan, yâhud: Öteye beriye gidip gelen büyük bir et parçası gibi olan bir adamdır. Onlar, insanlar (müslümânlar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkarlar!"
Ebû Saîd şöyle dedi: Ben şehâdet ediyorum ki, bu hadîsi ben Pey-

gamber(S)'den işittim. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî (ibn Ebî Tâ-lib Nehrevân'da) bunlarla harb yapmıştır, ben de onun maiyyetinde idim. Netîcede Peygamber'in vasıflandırdığı vasıf üzere bir adam (bulunup) getirildi [22].
Ebû Saîd: "İçlerinden sadakaların taksîmi) hususunda seni ayıplayacaklar da var. Çünkü eğer içlerinden kendilerine verilirse hoşlanırlar. Şayet yine kendilerinden olanlara verilmezse derhâl kızarlar" (et-Tevbe: 58) âyeti bunun hakkında indi, dedi.

16-.....Bize Buseyr ibnu Amr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sehl ibn Huneyf'e:
— Sen Peygamber(S)'den Haricîler hakkında herhangi birşey söylerken işittin mi? diye sordum.
Sehl ibn Huneyf şöyle dedi:
— Ben Peygamber'den, elini Irak tarafına uzatarak şöyle buyururken işittim: "Oradan bir kavim çıkacak ki, onlar Kur'ân'ı okurlar, Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar atılan bir okun avı delip çıkması gibi İslâm'dan sür'atle çıkarlar" [23].

7- Peygamber(S)'İn: "Da'vetleri Bir Olduğu Hâlde İki Büyük Topluluk Birbirleriyle Harb Etmedikçe Kıyamet Kopmayacaktır" Kavli Babı

17-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûhıllah (S): "Da'vâları bir olduğu hâlde iki topluluk birbirleriyle kıtal yapmadıkça kıyamet kopmaz" buyurdu [24].

8- Te'vîl Ediciler Hakkında Gelen Haberler Babı

18- Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da el-Misver ibn Mahrame ile Ab-durrahmân ibn Abdin el-Kaarî haber verdiler; onlar da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle derken işitmişlerdir: RasûIullah(S)'m hayâtında (namazda) Hişâm ibn Hakîm'in el-Furkaan Sûresi'ni okuduğunu işittim. Duydum ki, Hişâm bu sûreyi Râsûlullah'ın bana okutmadığı birtakım lehçelerle okuyordu. Az kaldı üzerine namazın içinde atılacaktım. Fakat selâm verinceye kadar bekledim. Sonra selâm verince hemen ridâsını -yâhud kendi ridâm ile- göğsünün üzerinde toparlayıp:
— Bu sûreyi sana -duyduğum gibi- kim okuttu? diye sordum. Hişâm:
— Bu sûreyi bana Rasûlullah (S) okuttu! dedi. Ben de ona:
— Yalan söyledin. Vallahi Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okumakta olduğunu işittiğimden başka türlü okuttu! dedim.
Ve onu yakasından tutarak Râsûlullah'ın yanına götürdüm ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben şundan el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in bana okutmadığın birtakım lehçelerle okurken işittim. Hâlbuki el-Furkaan Sûresi'ni bana bizzat Sen öğretmiştin? dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Hişâm'ın yakasını bırak yâ Umer!" buyurdu. Ona da:
— "Yâ Hişâm! Oku!" diye emretti.
Hişâm da O'na karşı, benim kendisinden okuduğunu işittiğim kıraatle okudu. Rasûlullah:
— "Bu sûre böyle indirildi" buyurdu. Bundan sonra Rasûlullah bana da:
— "Yâ Umer! Oku!" diye emretti. Ben de okudum. Rasûlullah:
— "Bu sûre böyle indirildi" buyurdu. Bundan sonra da:
— "Şübhesiz bu Kur'ân yedi lehçe üzerine indirildi. Bundan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyunuz!" buyurdu [25].

19-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şu "imân edenler, bununla beraber imânlarım haksızlıkla da bulaştırmayanlar; işte (ancak) onlardır ki, (korkudan) emin olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir" (ei-En'âm: 82) âyeti indiğinde, bu, Peygamber'in sahâbîleri üzerine ağır geldi de:
— Hangimiz nefsine zulmetmemiştir! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Bu, sizin zannetmekte olduğunuz zulüm değildir. O ancak Lukmân'ın oğluna: 'Yâ oğulcağızım! Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür' (Lukmân: 13) buyurduğu zulümdür" dedi [26].

20-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den haber verdi. Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verip şöyle dedi: Ben Itbân ibnu Mâ-lik'ten işittim, şöyle diyordu: Ertesi sabah Rasûlullah (S) gün yükseldiği vakit bana geldi. Evimin bir tarafında bize namaz kıldırdı... Bizimle beraber namaz kılanlardan biri:
— Mâlik ibnu'd-Duhşun nerede? dedi. Bizlerden bir adam da:
— O, Allah'ı ve Rasûlullah'ı sevmeyen bir münafıktır! dedi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ona böyle demeyiniz! O, Lâ ilahe illellâh... diyor, bunu da Allah'ın rızâsını istemek için söylüyor" buyurdu.
Itbân için o sözü söyleyen kimse:
— Evet öyledir (Allah ve Rasûlü en bilendir), dedi. Peygamber:
— "Şu muhakkak ki, kıyamet günü tevhîd ile gelecek herbir kul üzerine Allah, ateşi elbette haram kılmıştır" buyurdu [27].

21-.....Bize Ebû Avâne, Husayn ibn Abdirrahmân'dan; o da Fulân'dan (ki o, Sa'd ibn Ubeyde'dir...) tahdîs etti. Son râvî şöyle demiştir: Ebû Abdirrahmân ile Hıbbân ibnu Atıyye çekiştiler de Ebû Abdirrahmân, Hıbbân'a hitaben, Alî'yi kasdederek:
— Yemîn olsun, senin sahibinin ne kadar müslümân kanı dökmeye cür'et ettiğini bilmişimdir! dedi.
Hıbbân:
— O buna cür'et etmedi ey babasız kalası! dedi. Ebû Abdirrahmân:
— Bir şey ki, ben onu bunu söylerken işittim, dedi. Hıbbân:
— Bu şey nedir? dedi.
Ebû Abdirrahmân şöyle dedi:
— Alî şöyle dedi: Rasûlullah (S) beni, Zubeyr'i ve Ebû Mersed'i gönderdi, hepimiz süvârî idik. Rasûlullah: "Gidiniz; Hâc bustânına kadar gidiniz -Ebû Seleme dedi ki: Ebû Avâne böyle (cim ile) "Hâc" şeklinde söyledi-. Çünkü o bustânda bir kadın bulacaksınız ki, onun yanında Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan Mekke'deki müşriklere yazılmış bir sahîfe vardır, o sahîfeyi bana getiriniz!" buyurdu.
(Alî dedi ki:) Biz atlarımız üzerinde koşturarak gittik. En sonu Rasûlullah'm bize söylemiş olduğu yerde, devesi üzerinde gitmekte
olan bir kadın bulduk. Hâtıb Mekke ahâlîsine Rasûlullah'm kendilerine doğru yürüyeceğini bildiren bir mektûb yazmıştı. Biz kadına:
— Yanında bulunan mektûb nerede? dedik. Kadın:
— Bende hiçbir mektûb yoktur! diye inkâr etti.
Biz kadının devesini çöktürüp, eşyası arasında mektubu araştırdık, fakat hiçbirşey bulamadık, iki arkadaşım; ez-Zubeyr ile Ebû Mersed:
— Biz bu kadında hiçbir mektûb görmüyoruz! dediler. Alî dedi ki: Ben de onlara:
— Yemîn olsun ki, biz Rasûlullah'm hiç yalan söylemediğini bil-mişizdir! dedim.

Bundan sonra Alî, kendisiyle yemîn edilen Allah adına yemîn etti de, kadına:
— Vallahi sen ya mektubu çıkarırsın, yâhud ben senin elbiseni muhakkak soyacağım! dedi.
Bunun üzerine kadın elini, kuşanmakta olduğu izârmın bağına doğru uzattı da oradan sahîfeyi çıkardı. Alî ile arkadaşları o mektubu Rasûlullah'a getirdiler. Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bu zât Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hainlik yapmıştır; beni bırak da bunun boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Hâtıb! Bu yaptığın işe seni sevkeden nedir?" buyurdu.
Hâtıb:
— Yâ Rasûlallah! Bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmaktan başka bir hâl olmamıştır. Lâkin ben Kureyşler'in yanında kendim için ailemi ve malımı kendisiyle koruyacak bir minnetdârlık eli olmasını istedim. Yanında bulunan Muhacir sahâbîlerinden herbir kişinin orada kendi kavminden, ailesini, mallarını muhafaza edecek hısımları vardır, (benim ise Kureyş'ten himaye edecek kimsem yoktur)! dedi.
Rasûlullah:
— "Hâtıb doğru söyledi, onun hakkında hayırdan başka bir söz
söylemeyiniz!" buyurdu.
(Alî dedi ki:) Umer, Hâtıb hakkındaki sözünü tekrarladı da:
— Yâ Rasûlallah! O, Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hainlik yapmıştır, beni bırak da onun boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah ona:
— "Hâtıb, Bedir ehlinden değil midir? Sana ne bildirir ki, belki Yüce Allah Bedir ehlinin samimî mücâhedelerine muttali' olmuştu da '(Bundan sonra) ne isterseniz işleyiniz, ben sizler için cenneti vâ-cib kılmışımdır!' buyurmuştur!" dedi.
Bu söz üzerine Umer'in iki gözü bol yaşa boğuldu da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi [28].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Noktalı hâ ile "Hâh" kelimesi en doğru olanıdır. Lâkin Ebû Avâne böyle hâ ve noktalı cîm ile "Hacın", "Hâcin" şeklinde söylemiştir. Bu cîm ile olan yanlıştır. "Hâh Bustânı" Mekke ile Medine arasında bir yer ismidir. Heysem -Huşeym- (noktalı hâ ile) "Hâh" diye söylerdi [29].

---

[1] Bâzı nüshalarda Kitâbu'l-Mürteddîn.... unvanından sonra "Bâbu men eşrake billahi ve ukûbetihi fi'd-dünyâ ve'1-âhireti ve kaale'llâhu teâlâ..." şeklinde gelmiştir.
[2] Âyetin baş tarafı şöyledir: "HaniLukmân, oğluna - o, ona öğüt verirken- şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür".
[3] Bunun bir rivayeti îmân Kitâbı'nda da geçmişti. îmân'a şirk katmak ya nifak ile yâhud irtidâd suretiyle olur. Müşrik ve münafik olmayanların mazhar oldukları emn ve emân, cehennemde devamlı kalmaktan emn ve emândır. Yoksa âsîye azâb olunacağı, birçok nasslar ile sabittir.
[4] Bunun da birer rivayeti Şehâdetler ve Edeb'de geçti.
[5] el-Yemînu'l-gamûs, sahibini günâha ve ateşe daldıran yalan yemîn demektir, daha önce îzâh edilmişti.
[6] Bu şöyle demektir: Bir kâfir müslümân olur ve müslümânlıkta sebat ederse, küfür hâlinde işlediği günâhların hepsi affolunur. Sebat etmez de küfre dönüp irtidâd ederse, o kimsenin hem evvelce küfür hâlinde işlediği kötülükleriyle, hem müslümân olduktan sonra dönekliği ve mürtedliği ile yakalanıp cezalanır..
Fakat bundan sonra mürtedliğinden dönüp müslümân olursa, İmâm Ebû Hanîfe'ye göre "O küfredenlere söyle ki, eğer vazgeçerlerse geçmiş (günâhları) mağfiret olunacaktır, eğer (muharebeye) dönerlerse evvelkiler^ uygulanan) kaa-nûn muhakkak surette devam etmiş olacaktır" (el-Enfâl: 38) âyeti gereğince o kimse, yeni baştan müslümân sayılıp, yeni baştan İşlediği hayırla sevâb alır. Ir-tidâdı üzerine yine terkettiği namaz ve diğer ibâdetlerin kazası lâzım gelmez. "...Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhalde bütün yaptığı boşuna gitmiştir ve o âhirette en çok ziyana uğrayanlardandır" (eî-Mâide: S) âyeti gereğince, eski İbâdetleri bâtıl olduğundan, hacc gibi vaktiyle ettiği ibâdeti yeniden îfâ etmesi lâzım gelir (Aynî, Kastallânî).
[7] Başlığın iki kısmı arasında üç zâtın görüşü vardır. Ebû Zerr rivayetinde bu üç zâtın görüşleri başlıktan sonra getirilmiştir. Bu üç zâtın bu görüşlerine göre, erkek ve kadın mürtedler arasında hiçbir fark olmamış oluyor, hükümleri bir oluyor. Ibn Abbâs'a göre, irtidâd ettiklerinde kadınlar öldürülmezler. İbn Umer'in görüşünü İbn Ebî Şeybe, diğer ikisinin görüşünü de Abdurrazzâk rivayet etmişlerdir
[8] "Onlara bakılmaz"^ kadar İslâm'dan sonra irtidâd ederek Medine'den kaçıp Mekke müşriklerine katılan birkaç kişi hakkında inmiştir. Bunlar hakkında tev-benin kabul edilmemesi, araştırılmıştır. En üstün ma'nâ şudur: Çünkü böylele-ri ölüm emaresini görüp hayâttan ümidini kesmedikçe tevbe edip îmâna gelmezler. Hâlbuki yeis îmânı makbul değildir. Bunun îzâhı en-Nisâ: 17. âyetidir {Hakk Dîni, II, 1144).
[9] ez-Zındîk: Zây'ın kesriyle seneviyye taifesinden olan şahsa denir. Bir kavle göre nûr ve karanlığa kaail olan, bir kavle göre âhirete ve rubûbiyete îmân ve i'ti-kaadı olmayan dînsize denir. Bâzılarına göre gönlünde kâfirliği gizleyip sureta îmân ve İslâm'ı açıklayan münâfika denir. Bâzıları indinde "Zındık", "Zen-deb"in Fârisî muarrabıdır ki, nâkısatu'1-akl olan nisvâna denir... Cem'i "Zenâdîk"ve "Zenâdîka" gelir... (Uzun açıklama için: Kaamûs Ter., III, 881-882).
Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Allah'ın azâbıyle azâblanmaz bâbı"nda, Alî'den geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Kim dînini tebdil ederse, onu öldürünüz!" fikrasmdadır. Çünkü dînini değiştirip tebdîl eden kimse, mürted olmuştur.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Mûsâ onunla ilgili emrini verdi ve o mürted öldürüldü" kavimdedir. Buhârî bu hadîsi kısa ve uzun metinlerle İcâre, Mağâ-zV ve Ahkâm Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim de Mağâzî'de getirmiştir. Bu iki büyük sahâbînin Yemen gibi koca bir ülkenin idarî işleri arasında ibâdet ve Hakk'a ubudiyet hususlarındaki muntazam programları bizim için, ve her devirdeki yüksek idareciler için örnek alınacak bir hususdur. Mağâzî'de de geçtiği üzere, Muâz bir geceyi üçe ayırıyordu: Uyku, namaz, Kur'ân kıraati. Uyku vücûdun ve sıhhatin düzgün olup, bütün dînî ve dünyevî işlerin yapılması vücûdun sağlığına ve düzgünlüğüne bağlı bulunduğundan, uykunun da namaz kadar sevabı olacağını Muâz ibn Cebel'den öğreniyoruz.
[11] Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bir rivayetini Zekât'ta getirdiği gibi, İ'tisâm'da da getirecektir. Müslim deîmân'da getirmiştir.
Hicretin onbirinci yılı rebnılevvelinin onikinci pazartesi günü Peygamber'-in vefatı üzerine Ebû Bekr halîfe seçilmişti. Bu târihi ta'kîb eden günlerde bâzı Arab kabileleri Tevhîd'i ve namazı kabul ettiklerini bildirerek zekâtı vermekten çekinmişler ve böylece İslâm'ın vâciblerinden olan bir esâsı reddetmişlerdi. Bunlar üzerine Halîfe, ordu göndermek ve onlarla harb etmek gerektiğini ortaya koydu. Sonunda Umer de Halîfe'nİn görüşünün doğruluğunu kavrayıp tasdik etmiştir, İslâm Dîni'nin bütünlüğünü, İslâm Ümmeti'nin hayât ve istikbâlini kurtaran hiç şübhesiz Ebû Bekr'in bu doğru kararı, azim ve kiyaseti, metanet ve mukaavemeti olmuştu. (Allah onlardan razı olsun!)
[12] Yânî hakk etmekte olduğunuz la'net ve azâb sizin üzerinize olsun!
Peygamber(S)'in onu öldürtmemesi, ancak onun sözünü sövmeye hamlet-memesindendir. Peygamber onun bu sözünü, çaresiz herkesin başına gelecek olan ölüm ile beddua ma'nâsına hamletti. Onun İçin cevâbda "Senin üzerine de olsun" dedi. Yânî ölüm bana da, sana da inecektir, onun için bununla beddua etmeye hiçbir ma'nâ yoktur. Bu söz, sövme hakkında da sarîh değildir. Bu hadîsi en-Nesâî, ei-Yevm ve'1-Leyl Kitâbı'nda getirdi (Kastallânî).
[13] Kitâbu'l-Edeb'deki rivayette burada şu ziyâde de vardır: "Sen de benim dediğimi işitmedin mi? Ben onlara reddettim. Benim onlar hakkında duam kabul olunur. Fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabul olunmaz" buyurdu.
[14] Şârih Hattâbî, "Sâm " lafzının Yahûdîler arasında "Ölüm" ma'nâsına olduğunu bildirmiştir.
Eğer bu lafız Arabça ise, bu "dan olup " ma'nâsma-dır. Çünkü ölüm herkeste geçecektir... (Kastallânî).
[15] Bu hadîsi burada zikretmesi, bunun da Peygamber'in "es-Sâmu aleyke" diyen kimseyi öldürmeyi terketmesiyle unvânlanan bâb'a katılmış olması yönünden-dir. Bu da Peygamber'in yumuşaklığı ve sabrından idi. Peygamberler de sabırlı idiler. Yüce Allah: "O hâlde peygamberlerden azim sahihleri olanların sabrettikleri gibi, sen de sabret. Onlar için acele etme... " (el-Ahkaaf: 35) buyurdu.
Bu hadîsin bir rivayeti Enbiyâ'da, "İsrâîl oğulları'nın zikrİ"nde geçmişti.
[16] Haricîler, dînden çıkanlar ve Alî ibn Ebî Tâlib'e, hakeme gitme işinde reddedip İsyan edenlerdir... Havâric, ehli hevâ ve bid'atten ma'rûf bir kavimdir ki, insanlardan, yânî müslümânlann cemâatinden hurûc eylediler. Mezheb cihetinden, kendilerine mahsûs görüşleri vardır. Ma'lûm olur ki, üzerine cemâatin ittifak ettikleri hakk imâm üzerine hurûc eden kimseye "Haricî" derler, gerek ol hurûc sahabe vaktinde ve gerek tâbiûn zamanında ve gerek her vakitte olsun. Ve ol taifeye "Hârice" ve tavâifine "Havâric" ıtlak olunur, onlar yedi fırkadır... (Tafsilât için: Kaamûs Ter., I, 732-733).
[17] Bu âyetle Hâricîler'in ve mülhidlerin kendilerine hüccet getirilmesi ve tutunduklarının bâtıllığı ortaya konulduktan sonra öldürülebileceklerine işaret etti. Çünkü âyet buna delâlet etmektedir.
[18] Bu haberi Taberî, Tehzîbu'l-Âsâr'da rivayet etmiştir
[19] Bunun birer rivayeti Alâmâtu'n-Nübüvve ile Fadâilu'l-Kur'ân'da geçmişti.
Alî ile Muâviye arasında yapılan Sffîn harbi sonunda, her iki taraf hakemin hükmüne razı olmayan karar verdiklerinde, bir zümre Alî'yi tekfir ederek; "Allah'tan başka hakem olmaz!" demişlerdi. Bu söz, şeklen doğru ve hak bir sözdü (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40, 67). Fakat bâtıl ve kötü bir maksadla söylenmişti. Bunlar millet için bir başkana gerek olmadığını iddia edip bozgunculuğu ve anarşistliği esâs

kabul etmişler ve cemâatten ayrılmışlardı...

[20] Harûrâ, Küfe kazasında bir karyedir. el-Harüriyye, Hâricîler'den bir taifedir ki, reîsleri Necdet adındaki' kimse idi, bunlar Harûrâ adındaki karyeye mensûb-durlar (Kaamûs Ter.).

Bunlar evvelâ Harûrâ'da toplanmışlardı, bunlar dînde şiddetle tanınmışlardı. Alî (R) bunlarla mukaatele etmişti.

Bunun bir rivayetini Müslim, Zekât, "Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri", 147 rakamıyle getirmiştir {Müslim Ter., III, 264).

[21] Bu da zikredilen Ebû Saîd hadîsinin bir kısmıdır. Ancak onda "Dînden çıkarlar" ta'biriyledir. Burada ise "islâmdan çıkarlar" ta'biriyle gelmiştir.

[22] Bu kısım Müslim'de daha geniştir: "Ebû Saîd şöyle dedi; Ben bunu Rasûlul-lah'tan işitmiş olduğuma şehâdet ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R) bunlarla kıtal yapmıştır. Ben onun maiyyetinde idim. Alî, bu hadîste tavsif edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, netîcede bulunup getirildi. Hattâ ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm (Müslim, Zekât, "Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri babı", rak: 148).

[23] Bu hadîs de yakın bir metinle Müslim, Zekât, "Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri babı", 159-(1068) rakamında geçmektedir.

[24] Bu hadîs bu senedle Buhârî'nin Müslim'den ayrı rivayet ettiği hadîslerdendir. "Da'vâları bir olduğu hâlde", yanî o iki topluluktan herbiri kendi ictihadiyle kendisinin hakk üzerinde olduğunu, karşısındakinin bâtıl üzerinde olduğunu iddia ederek... demektir.

[25] Hadîsin başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber Umer'i Hişâm'a yalancılığa nis bet etmesi ve onu ridâsıyle toplayıp getirmesinden muaheze etmedi; Umer'i okuyuşla doğrultmak istedi, Hişâm'ı da naklettiği kıraatte doğruladı, Umer'i de inkârında ma'zîretli kıldı. Bunun birer rivayeti Husûmât'ta ve Fadâili'l-Kur'ân'da da geçmiş, oralarda da açıklamalar verilmişti.

[26] Çünkü ni'met, ancak kendisinden olan ile asla ni'met olmayan arasında eşitlik yapmıştır. Hadîsle başlık arasındaki uygunluk, Peygamber'in âyetteki zulmü her günâha uzanacak derecede umûm günâhlar ma'nâsma hamletmeleri ile sahâbîleri serzeniş etmemesi, onların bu te'vîldeki kusurlarını hoş görmesi bakımındandır. Çünkü bu te'vîl de zahir olmuş bir hatâdır. Sonra Peygamber, ondaki muradın ne olduğunu, müşkilliği giderecek şekilde beyân etmiştir. Bunun bir rivayeti bu kitabın evvelinde de geçmişti (Kastallânî).

[27] Farzlan edâ edip nehiylerden sakındığı takdirde, yâhud murad cehennemde ebedî kalmayı haram etmiştir.

Başlığa uygunluğu Peygamber(S)'in, Mâlik ibnu'd-Duhşun hakkında kötü söz söyleyenleri muaheze etmemesi ve onlara İslâm hükümlerinin bâtını üzere değil, zahire göre yürütüleceğini beyân etmesi yönündendir.

Bu hadîsin daha tafsilâtlı bir rivayeti Namaz Kitabı, "Evlerde mescidler bâbı"nda geçmiş ve genişçe açıklama orada verilmişti (Aynî).

[28] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in, Hâtib'm te'vîlindeki bahanesini kabul edip, onun doğru söylediğine şehâdet etmesi yönündendir.

Bu vak'anın rivayetleri Mekke Fethi'nde, Cihâd'da ve Tefsîr'de el-Mümtehıne Sûresi'nin ilk âyeti hakkında da geçmiş ve açıklamalar oralarda verilmişti.

[29] Buhârî'nin bu açıklaması el-Müstemlî nüshasında böylece sabittir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33-EBVÂBU'L-İTİKÂF FÎ AŞRİ'L-EVÂHİR
1- Yüce Allah'ın Şu Kavlinden Dolayı İ'tikâf Mescîdlerin Hepsinde Yapılabilir (Babı)
2- Hayızlı Kadın İ'tikâftaki Erkeğinin Saçlarını Tarayabilir Babı
3- Bâb: İ'tikâf Eden Kişi Zarurî Bir İhtiyâç İçin Olmak Müstesna, Kendi Evine Girmez
4- İ'tikâf Eden Kişinin Yıkanması Babı
5- Geceleyin İ'tikâf Babı
6- Kadınların İ'tikâf Etmeleri Babı
7- Mescidin İçine Çadırlar Kurulduğu Babı
8- Bâb: İ'tikâf Etmekte Olan Kimse İhtiyâçlarından Dolayı Mescidin Kapısına Kadar Çıkar Mı?
9- Peygamberin Ftikâfı Ve Peygamber (S) Ayın Yirminci Sabahında Dışarı Çıktı Babı
10- İstihâzalı Kadının İtikâfı Babı
11- Kocası İtikâfta İken Kadının Kocasını Ziyaret Ftmfsi Rârî
12- Bâb: İ'tikâf Etmekte Olan Kimse Kendini (Söz Ve Fiille) Müdâfaa Eder Mi?
13- Sabah Vaktinde İ'tikâf Yerinden Çıkan Kimse Babı
14- Şewal Ayında İ'tikâfın Beyânı Babı
15- Ptikâfa Girdiği Zaman Kendisine Oruç Tutmayı Şart Görmeyen Kimse Babı
16- Bâb: Câhiliyet'te İ'tikâf Etmeyi Adayıp, Sonra İslâm'a Girdiği Zaman (Adağını Yerine Getirmesi Gerekir Mi Yoksa Gerekmez Mi)?
17- Ramazândan Ortadaki On Günde İ'tikâf Babı
18- İ'tîkâf Etmeyi İrâde Eden, Sonra Da Kendisine (Yapmak İstediği İ'tîkâfı Terkedip) İ'tikâftan Çıkma Fikri Zahir Olan Kimsenin Durumunu Beyân Babı
19- İtikâftaki İnsanın Yıkatmak İçin Başını (İ'tikâf Yerinin Dışında Bulunan) Odaya Sokması Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

33-EBVÂBU'L-İTİKÂF FÎ AŞRİ'L-EVÂHİR

(Ramazânın Son On Gününde İ'tikâf Bâbları) [1]

1- Yüce Allah'ın Şu Kavlinden Dolayı İ'tikâf Mescîdlerin Hepsinde Yapılabilir (Babı) [2]

... Mescidlerde i'tikâf ta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza (geceleri de) yaklaşmayın. Bu hükümler Allah 'in sınırlarıdır. Sakın o sınırlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar, tâ ki korunsunlar" (el-Bakara: 187) [3].

1-.....Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S) ramazândan son on gün içinde i'tikâf ederdi, demiştir [4].

2-.....Peygamber'in eşi Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazândan son on günde i'tikâf ederdi. O'nun bu âdeti tâ Yüce Allah O'nu vefat ettirinceye kadar devam etmiştir. Sonra O'nun ardından zevceleri i'tikâf etmişlerdir [5].

3-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûiullah (S) ramazândan ortadaki on günde i'tikâf ederdi. Yine bir sene tâ ramazânın yirmibirinci gecesi oluncaya kadar i'tikâf etti. Bu gece O'nun, sabahında i'tikâf yerinden çıkacağı gecedir. O sabah Rasûlullah (S) bir konuşma yaptı da şöyle buyurdu: "Kim benimle i'tikâf etmiş ise, son on günde de i'tikâf etsin. Çünkü bu Kadir gecesi bana gösterilmişti. Sonra o gece bana unutturuldu. Hâlbuki ben ru'yâda kendimi o gecenin sabahında bir su ve çamur içine secde ediyor gör-müşümdür. Siz o geceyi her tek sayılı gece içinde arayın!"
O konuşmanın yapıldığı gecede gök boşandı. Mescid o zaman arış üzere (yânî çardak biçiminde olup tavansız, gölgelik hâlinde) yapılmış idi. Bu sebeble mescid aktı. İşte yirmibirinci gecenin sabahından çıkarken benim iki gözüm Rasûlullah'ı, alnı üzerinde su ve .çamur izi olduğu hâlde görmüştür [6].

2- Hayızlı Kadın İ'tikâftaki Erkeğinin Saçlarını Tarayabilir Babı

4-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde i'tikâf ederken başını bana doğru eğip uzatırdı. Ben de hayızlı olduğum hâlde O'nun başının saçlarını tarayıp ayırırdım [7].

3- Bâb: İ'tikâf Eden Kişi Zarurî Bir İhtiyâç İçin Olmak Müstesna, Kendi Evine Girmez

5-.....Peygamber'in eşi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde i'tikâftaiken muhakkak başım benim hücreme sokardı da, ben de başının saçlarım (yıkayıp) tarar idim. Yine Rasûlullah i'tikâf-. ta bulunduğu zaman bir ihtiyâç için olmak müstesna, evine girmezdi [8].

4- İ'tikâf Eden Kişinin Yıkanması Babı

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ben hayızlı iken tenini tenime dokundurur idi. Ve yine kendisi mescidde i'tikâf etmekte ve ben de hayızlı iken başını i'tikâf yerinden dışarı çıkarırdı da ben O'nun başım yıkar idim [9].

5- Geceleyin İ'tikâf Babı

7- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Ubeydullah'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R-Cı'râne'den) Peygamber(S)'e sorup şöyle demiştir:
— Ben Câhiliyet devrinde bir gece Mescidi Haram içinde i'tikâf edeyim diye adamıştım (ne buyurursun)?
Peygamber:
— "Adağım îfâ et" buyurmuştur[10].

6- Kadınların İ'tikâf Etmeleri Babı

8-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazânın son on gününde i'tikâf ederdi. Ben kendisi için yünden bir çadır kurardım. Sabah namazını kıldırır, sonra bu çadıra girerdi. Bir defasında Hafsa da bir çadır kurmak için Âişe'den izin istedi. Âişe de Hafsa* -ya izin verdi. O da bir çadır kurdu. Zeyneb bintu Cahş bunu görünce o da başka bir çadır kurdu. Peygamber sabaha girip de bu çadırları görünce:
— "Bu çadırlar da nedir ki?" diye sordu.
Kendisine (bunların Hafsa ile Zeyneb'e âid çadırlar olduğu) haber verildi. Peygamber (S):
— "Onlar bunları hayr ve tâat mı sanıyorlar?" buyurdu. Ve o ramazân ayında i'tikâfı terk etti de sonra, şevval ayından on gün i'tikâf etti [11].

7- Mescidin İçine Çadırlar Kurulduğu Babı

9-.....Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) ramazânın son onunda i'tikâf etmek istedi. Mescidde i'tikâf etmek istediği yere döndüğünde bir takım çadırlar kurulmus^olduğunu gördü. Bunlar Âi-şe'nin çadırı, Hafsa'nın çadırı, Zeyneb'in çadırı idi. Peygamber (Bu çadırlar da nedir? diye sorup, kendi eşlerine âid olduklarım öğrenince):
— "Onlar bu yaptıklarına hayır ve takva mı diyorlar?" buyurdu ve geriye döndü de o ramazân i'tikâf etmedi. Tâ şevvalin (ilk) onunda i'tikâf etti [12].

8- Bâb: İ'tikâf Etmekte Olan Kimse İhtiyâçlarından Dolayı Mescidin Kapısına Kadar Çıkar Mı?

10-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibnu'l-Hüseyin - Zeynelâbidîn- haber verdi. Ona da Peygamberdin eşi Safiyye haber vermiştir. Peygamber ramazânın son onunda mescidindeki i'tikâf yerinde iken Safiyye O'nu ziyaret etmek üzere Rasûlullah'ın yanına gelmiş ve huzurunda bir saat konuşmuş. Sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış. Rasûlullah da Safiyye'yi evine geçirmek üzere onunla beraber kalkmış. Nihayet Ümmü Seleme'nin oda kapısı önündeki mescid kapısına ulaştığında Ensâr'dan iki kimse oradan geçmiş ve Rasûlul-lah'a selâm vermişlerdi. Peygamber onlara:
— "Yavaş olun durun! Yanımdaki bu kadın eşim Huyey kızı Safiyye'dir" buyurdu.
O iki Ensârî zât:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ı tesbîh ederiz, dediler ve bu iş (Pey-gamber'in Safiyye'nin hüviyetini ta'yîne mecburiyet duyması) kendilerine ağır geldi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Şübhesiz şeytân, insan vücûdunda kanın ulaştığı yere ulaşır (yânı kan deveranı gibi deveran eder). Ben sizin (temiz) gönüllerinize şeytânın (kötü) bir şübhe atmasından endîşe ettim" buyurdu [13].

9- Peygamberin Ftikâfı Ve Peygamber (S) Ayın Yirminci Sabahında Dışarı Çıktı Babı [14]

11-.....Yahya ibnu Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân'dan işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Sa-îd el-Hudrî(R)'ye sorup:
— Sen bizzat Rasûlullah'tan Kadir gecesini zikrederken işittin mi? dedim.
Ebû Saîd şöyle dedi:
— Evet. Biz Rasûlullah'ın beraberinde ramazânın ortasındaki on günü i'tikâfına girmiştik.
Ebû Saîd dedi ki:
— Nihayet yirminci günün sabahı (i'tikâf yerinden) çıktık. Ebû Saîd dedi ki:
— İşte bu yirminci günün sabahında Rasûlullah bizlere bir hutbe yaptı da, bunda şöyle buyurdu:
— "Kadir gecesi rüyamda bana gösterildi. Ve Kadir gecesi bana unutturuldu. Artık sizler onu ramazânın son onunda tek sayılı gecelerde arayınız. Çünkü ben (ru'yâmda kendimi) su ve çamur içinde secde eder gördüm. Kim Allah Elçisi'nin beraberinde i'tikâf ediyorsa şimdi i'tikâf yerine dönsün!"
Bu hutbe üzerine insanlar tekrar mescide döndüler. Ve bizler gökte bir bulut parçası görmüyorduk. Ebû Saîd dedi ki:
— Akabinde bir bulut parçası geldi ve (yirmibirinci gece) yağmur yağdı. Sabah namazı ikaame edildi. Rasûlullah çamur ve su içine secde etti. Hattâ ben Rasûlullah'ın burnunun ucunda ve alnında çamur gördüm [15].

10- İstihâzalı Kadının İtikâfı Babı

12-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Bir kerre Rasûlullah ile birlikte zevcelerinden istihâzalı bir kadın i'tikâf etti. O kadın kırmızılığı ve sarılığı görüp duruyor ve bâzan biz onun altına kanın akmasından dolayı bir leğen koyardık. İşte bu hâlinde o namaz kılardı [16].

11- Kocası İtikâfta İken Kadının Kocasını Ziyaret Ftmfsi Rârî

13-.....Peygamber'in zevcesi Safiyye, Alîibnu'l-Hüseyin'e şöyle haber vermiştir. H ve keza Alî ibnu'l-Hüseyin şöyle demiştir: Peygamber (S) mescidde bulunuyordu. Yanında kadınları vardı. Kadınlar evlerine doğru yürüdüler. Peygamber Huyey kızı Safiyye'ye hitaben:
— "Acele etme de ben senin beraberinde biraz gideyim" buyurdu.
Safiyye'nin odası Usâme'nin evinde idi. Akabinde Peygamber, Safiyye'nin beraberinde dışarı çıktı. Bu sırada Ensâr'dan iki kişi kendisiyle karşılaştılar ve Peygamber'e baktılar. Sonra ileri geçtiler. Peygamber onlara:
"Buraya geliniz. Bu kadın Huyey kızı Safiyye'dir" buyurdu Dnlar:
- Yâ Rasûlallah! Biz Allah'ı tesbîh ederiz, dediler, lasûlullah:
— "Şübhesiz şeytân, insanın bedeninde kanın aktığı yerde (veya kanıüı akışı gibi) akar. Ben sizlerin (temiz) gönüllerinize şeytânın (kötü) bir Şübhe atmasından endîşe ettim" buyurdu [17].

12- Bâb: İ'tikâf Etmekte Olan Kimse Kendini (Söz Ve Fiille) Müdâfaa Eder Mi?

14-.....Safiyye (R) Alî ibnu'l-Hüseyin'e şöyle haber vermiştir: H Bize Alî ibn Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim; o Alî ibnu'l-Hüseyin (Zeynelâbidîn)'den şöyle haber veriyordu:
Safiyye (R), Peygamber i'tikâf yapmakta iken, Peygamber'in yanına geldi. Safiyye evine döndüğü zaman, Peygamber de onun beraberinde bir süre yürüdü. Bu esnada O'nu Ensâr'dan bir kimse gördü. Peygamber (S) Ensârlı zâtı görünce, onu çağırdı da:
— "Buraya gel! O kadın Safiyye'dir -Sufyân bâzan: Bu kadın demiştir.- Şübhesiz şeytân Âdemoğlu'nun bedeninde kanın akışınca. akar durur.." buyurdu.
Râvî Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Ben Sufyân'a: Safiyye Peygamber'e geceleyin mi gelmiştir? diye sordum. Sufyân ibn Uyeyne Başka değil, ancak geceleyindir, dedi [18].

13- Sabah Vaktinde İ'tikâf Yerinden Çıkan Kimse Babı [19]

15-..... Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah ile beraber ayın ortasındaki on günde i'tikâf ettik. Nihayet yirminci günün sabahı olunca i'tikâf yerimizdeki eşyalarımızı naklettik. Derken bize Rasûlullah gelip şöyle buyurdu: "Her kim i'tikâf ettiyse yine i'tikâf yerine dönsün. Çünkü ben bu geceyi gördüm. Şu hâlde kî, ben kendimi bir su ve çamur içinde secde ediyorum gördüm".
Rasûlullah i'tikâf yerine döndüğü zaman gök hücuma geçmiş hâldeydi. Biz yağmura tutulduk. Onu hakk ile Peygamber yapan Allah'a yemîn ediyorum ki, gökyüzü bu günün sonundan i'tibâren hücum etmiştir. Mescid ise o zaman hurma dallarından gölgelik biçiminde yapılmış bir çardak (yânı tavansiz) idi. Yeminle söylüyorum ki, ben Peygamberin burnu üzerinde ve burnunun ucundaki yumuşak yeri üzerinde su ve çamur izini muhakkak görmüşümdür [20].

14- Şevval Ayında İ'tikâfın Beyânı Babı

16-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) her ramazân ayında i'tikâf eder idi. Sabah namazını kıldırınca, içinde i'tikâf etmekte olduğu mekâna (yânî çadırına) girerdi. Râvî dedi ki: Bir defasında Âişe de mescidde i'tikâf etmek için Peygamber'den izin istedi. Peygamber Âişe'ye izin verdi ve Âişe için de bir çadır kuruldu. Hafsa, Âişe'nin çadır kurduğunu işitince, o da bir çadır kurdu. Zeyneb de bunu işitince, o da başka bir çadır kurdu. Rasûlullah (S) sabah namazından çıktığı zaman dört tane kubbe gördü. Ve:
— "Bunlar nedir?" diye sordu.
Kendisine o çadırların haberleri bildirildiğinde:
— "Kadınları bu işe sevkeden nedir?Birr m/(yânî hayır ve ibâdet mi)? Bu çadırları, sökün, onları bir daha görmeyeyim" buyurdu.
Bu emir üzerine bütün çadırlar bozulup söküldü. Kendisi artık o ramazân ayında i'tikâf etmedi. Nihayet şevval ayının son on günü içinde i'tikâf etti [21].

15- Ptikâfa Girdiği Zaman Kendisine Oruç Tutmayı Şart Görmeyen Kimse Babı

17-.....Umer ibnu'l-Hattâb (R) -Cı'râne'de Rasûlullah'a- şöyle demiştir:
— Yâ Rasûlallah! Ben Câhiliyet zamanında Mescidi Harâm'da bir gece i'tikâf etmeyi adamıştım (ne buyurursun)? diye sorduğunda, Peygamber (S) ona hitaben:
— "Adadığım yerine getir!" buyurmuş; bu emir üzerine Umer de bir gece i'tikâf etmiştir [22].

16- Bâb: Câhiliyet'te İ'tikâf Etmeyi Adayıp, Sonra İslâm'a Girdiği Zaman (Adağını Yerine Getirmesi Gerekir Mi Yoksa Gerekmez Mi)?

18-.....Nâfi' ibn Umer(R)'den: Umer ibnu'l-Hattâb (R) Câhiliyye'de Mescidi Haram içinde i'tikâf etmeyi adamıştır. Buhârî'nin şeyhi Ubeyd yâhud Buhârî dedi ki: Zannediyorum ki "Bir gece" demiştir. Rasûlullah (S) Umer'e hitaben: "Adağım yerine getir" buyurdu [23].

17- Ramazândan Ortadaki On Günde İ'tikâf Babı [24]

19-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) her ramazânda on gün i'tikâf eder idi. Ruhunun kabz olunduğu yılın ramazânında ise yirmi gün i'tikâf etti [25].

18- İ'tîkâf Etmeyi İrâde Eden, Sonra Da Kendisine (Yapmak İstediği İ'tîkâfı Terkedip) İ'tikâftan Çıkma Fikri Zahir Olan Kimsenin Durumunu Beyân Babı

20-.....Bize el-Evzâî haber verip şöyle dedi: Bana Yahya ibn Saîd el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân kızı Amre, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) ramazânın son on gününde i'tikâf edeceğim söyledi. Âişe de i'tikâf etmek için izin istedi. Rasûlullah Âişe'ye izin verdi. Hafsa da Âişe'den (beraberinde i'tikâf etmesi için) kendisine izin vermesini istedi. Âişe onun isteğini yaptı. Bunları Cahş kızı Zeyneb görünce, o da mescidde bir çadır kurulmasını emretti. Onun için de başka bir çadır kuruldu. Rasûlullah sabah namazını kıldırdığı zaman i'tikâf çadırına dönmek âdetinde idi. Bu dönüş sırasında kurulmuş olan çadırları gördü ve:
— "Bunlar nedir ki?" diye sordu. Sahâbîler:
— Âişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırlarıdır, dediler. Rasûlullah:
— "Onlar bununla birr mi (yânı hâlis iyilik ve ibâdet mi) irâde ediyorlar? Ben bu ay i'tikâf etmiyorum" buyurdu ve i'tikâf etmeyi bırakıp döndü.
Nihayet ramazândan çıkınca, şevvalden on gün i'tikâf etti [26].

19- İtikâftaki İnsanın Yıkatmak İçin Başını (İ'tikâf Yerinin Dışında Bulunan) Odaya Sokması Babı

2l-.....Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe'den haber verdi ki, Peygamber (S) mescidde i'tikâf ederken, Âişe de kendi odasında ve hayızlı vaziyette iken, Peygamber başını Âişe'ye doğru uzatır, Âişe de onu (yıkayıp) tarar idi [27].

---

[1] Bu, el-Câmi'u's-Sahîh'in el-Müstemlî nüshasında gelen büyük başlıktır. en-Nesefî ve îbn Asâkir nüshalarında "Ebvâbu'l-Î'tikâf" yerine "Kitâbu'l-İ'tikâf" başlığı vardır

[2] el-Müstemlî, en-Nesefî ve Îbn Asâkir'den gelen nüshalarda büyük başlıktan sonra "Bâbu'l-İ'tikâf fi'1-Aşri'l-Evâhırı..." diye birinci bâb başlamaktadır. îbn Ha-cer, Aynî ve Kastallânî'nin kendi şerhlerine esas aldıkları nüshalarında da büyük başlıktan sonra bu bâb sözü mevcûddur

[3] el-Akf; Alıkoymak ma'nâsına birinci ve ikinci bâbdan bir masdardır.
el-Ukûf; kuûd vezninde, bir nesneye müdâvemet üzere yönelmek, bir nesnenin çevresinde deveran eylemek ve bir mahalde bir adam nefsini habs ve tev-kîf edip eylenmek ma'nâsınadır ei-İ'tikâf; bir yerde kendini habs eylemekle eylenip kalmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
i'tikâf, lügat yönünden makbul olsun veya olmasın, bir yerde ve birşey üzerinde kendini hapsedip Hurmak ma'nâsınadır. İbrâhîm Peygamber'in babasına ve kavmine hitaben:"öjtn* ı*J ^î j&\ jjuâı «i* ^ <îJ*j *±^ jû *i = O zaman o, babasına ve kavmine: Sizin kendilerine ibâdette isrâr edip durduğunuz bu heykeller nedir ki?" (el-Enbiyâ: 52)demesi makbul ve meşru' olmayan nevi'dir. Dîn ıstılahında i'tikâf, Allah'ın rızâsına yaklaşmak için husûsî bir sıfatla mescidde ikaamet eylemektir. Bu i'tikâf yalnız Muhammed Ümmeti'ne mahsûs bir ibâdet olmayıp, diğer ümmetlerde de vardır: " 'jz \$, jî j-çi^-Ü '^y\ J\ ^-Vi ajiiii^rjiij 'jtg&î ^$&=İbrâhîm ile İsmail'e de: Evimi tavaf edenler, ibâdet kasdıyle orada kalanlar, rükû' ve sucûd eyleyenler için titizlikte temizleyin diye kuvvetli emir vermiştik" {el-Bakara: 125) âyeti gereğince İbrâhîm ve Ismâîl Peygamberler zamanından teşri' buyurularak devam edegelmiş kadîm bir sünnettir. Bununla kişi diğer dünyâ işlerinden kendisini çeker, bütün vaktini Allah'a ibâdet, ilim, tefekkür ve tezekküre tahsis eyler, ruhî ve derûnî bir arınmaya ve yükselişe hazırlanır.

[4] Buhârî'nin "Mescidlerin hepsinde" diye umûmîleştirip, delîl olarak da âyeti getirmesi, İ'tikâfı sırf Mekke, Medine ve Kudüs mescidlerine tahsîs etmek isteyenleri redd içindir. Bununla i'tikâfı, cumua kılman mescidlere tahsîs eden Mâlikîler ile Hanbelîler'in görüşleri de reddediliyor.

[5] Birinci ve ikinci hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır

[6] Bu hadîs, az lâfız ve sened değişikliği ile bundan önceki kİtâbda da geçmişti. Hadîsin buradaki bâb başlığına delîlliği meydandadır. Ebû Saîd'in son sözleri Peygamber'in gördüğünü haber verdiği ru'yâsının gerçekleştiğini ve tasdikini ifâde etmektedir.
Metîndeki Arış lâfzı hakkında şu bilgi verilmiştir:
el-Arîş, emîr vezninde, bu dahî gölgelik için yapılan evceğize ve çardak ve mehtâbiyye roakûlesine denir... ve ağaçtan ve sumâm dedikleri otluktan çatıp kulübe ve'salâç gibi edip içinde gölgelenirler; cem'i Urş gelir (Kaamûs Ter.).

[7] Peygamber'in kadınlarının herbirine mahsûs olan hücrelerin kapıları mescide açılırdı. Bu ta'rîfe göre Rasûlullah, Âişe'nin hücresine bitişik bir halvet yerinde i'tikâf etmiş oluyor

[8] Metindeki hacet lâfzını Zuhri, büyük, küçük abdest bozmak gibi diye tefsir etmiştir. Böyle beşerî bir zaruretin müstesna olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir. Hasta ziyareti, cumua ve cenazede hâzır bulunmak, i'tikâflmın ilim meclisinde hâzır bulunması gibi hususların cevazında görüş ayrılıkları vardır.

[9] Metindeki mübaşeret, lügatçe tenini tenine dokundurmak ma'nâsına ise de örfte cinsî yaklaşma ma'nâsını da şâmil olur. Lâkin bu lâfzı burada cinsî yaklaşma manâsına almaya imkân yoktur. Çünkü hayızlıyla cinsî münâsebet ittifakla haramdır; büyük günâhtır.
Hadîsin ikinci fıkrasının bâb başlığına hüccetliği meydandadır

[10] Nezr Kitâbı'ndaki rivayette açıkça belirtildiği üzere bu suâl, Huneyn harbinden dönülüp C\'râne'ye gelindiği zaman sorulmuştur. Peygamber'in bu emri vucûb için değil, nedb içindir denilmiştir. Bu hadîsle oruçsuz i'tikâfın cevazına istidlal edilmiştir. Çünkü gece oruç için zarf değildir. Eğer oruç şart olaydı elbette Peygamber orucu emrederdi, denilmiştir. Fakat Müslim'deki rivayette "gece" yerine "gün" ta'bîriyle gelmiştir. İbn Hıbbân ve diğerleri bu iki rivayet arasını şöyle cem' etmişlerdir: Umer bir gün ve bir gece i'tikâf etmeyi adamıştır. Mutlak olarak geceyi söyleyen gününü, günü söyleyen gecesini de murâd etmiştir.. (Kastallânî).

[11] Hadîsin başlığa delîlliği Âişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in Rasûlullah'ın mescidine i'tikâf için çadır kurmalarıdır.
Bu hadîsten, Peygamber'in sabah namazından sonra İ'tikâf yerine girdiği, i'tikâf için mescidin şart olduğu, kadınlar İçin mescidde değil, evlerinde i'tikâf etmelerinin meşruluğu, dînî bir maslahat üzerine efdaPm terkinin caiz olduğu hükümleri alınmıştır.

[12] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu, önce geçen hadîsin başka bir tarîkten daha kısa bir rivayetidir.
Peygamber, kadınların bu hareketlerini men' edip, kendisi de o yıl i'tikâf etmemekle çok yerinde bir iş yapmıştır. Yoksa i'tikâf farz gibi telâkki edilir ve ümmete ağır bir vazife yüklenmiş olurdu. Böylece herkese değil, bâzı kimselere kifâye bir sünnet olduğu öğretilmiştir.

[13] Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber, Safiyye'yi evine geçirmek üzere onunla beraber mescidin kapısına kadar çıktı" sözündedir. Hâkim-rivayet etti ki, eş-Şâfîî Peygamberler hakkında sû'i zann bi'1-icmâ küfürdür. Peygamber, bu iki sahâbînin gönüllerine bir vesvese gelip de kâfir olmalarından endişe etti de bunlara nasihat makaammda hakîkati bildirmekte sür'at eyledi demiştir (Kastallâ-nî). Hadîsteki bu iki Ensâri'nin isimleri zikredilmem iştir. Aynî bunların Useyd ibn Hudayr (20) ile Abbâd ibn Bişr (R) olduklarını naklediyor.

Bu hadisten, i'tikâf edenin ziyaretçi kabul edebileceği; ziyaretçiyi teşyi' etmesi, onunla konuşması, Kur'ân ve hadis okuması, ilim ve tedris ile meşgul olabileceği hükümleri alınmıştır.
Ve keza bu hadisten, Peygamber'in ümmeti hakkındaki yüksek şefkati ve ümmetinden kusur ve ma'siyetlerin defi için ümmetini dâima İrşâd ve ta'lîme ehemmiyet verdiği, Subhânallah lâfzının taaccüb sırasında da söylendiği, kadını beraberinde bulunan bir zâta selâm verilmesi câız olduğu, i'tikâf eden kimsenin kadını tarafından ziyaret edilmesinin caiz olduğu hükümleri de alınmıştır..
[14] Bâzı nüshalarda bu başlık "Peygamber'in i'tikâfı ve ayın yirminci sabahında (i'tikâf yerinden) çıkışı babı" şeklinde gelmiştir. İbn Hacer ile Aynî'nin şerhlerindeki metinde de bu ikinci şekildedir. Yânî bu ikinci fıkra mâzî fiil olarak değil, masdar hâlinde gelmiştir.
[15] Bu hadis, Mâlik tarîkinden 3 rakamıyle yakında geçmişti. Buhârî bu başlığı ve hadîsi 3 rakamıyle geçen Mâlik hadîsinde gelen "Nihayet yirmibirinci gece olunca-ki o, sabahında i'tikâfından çıkmak âdetinde olduğu gecedir-" sözündeki sabahında lâfzının bir önceki sabah ma'nâsına olduğunu isbât etmek maksadıyle getirmişe benziyor (İbn Hacer ve Aynî).
[16] Bu kadın Peygamber'in zevcelerinden Şevde bintu Zem'a, yâhud Ümmü Habîbe Ramle bintu Ebî Sufyân yâhud da Ümmü Seleme'denbiri idi. Askalânî üçüncü ihtimâli tercîh ediyor.
Müstehâza, hayız müddetinin en uzunu geçtikten sonra yine kanı dinmeyen kadına denir. Hayizlının mescide girmesi caiz değilse de, bundan İstihâzalı kadının i'tikâfı bile -mescidin kirletilmeyeceğinden emniyet edildiği takdirde-câiz olduğu istinbât olunmuştur. Hadesi devamlı özürlü kimseler hakkındaki hükümler de zâten istihâzalı kadının hükümlerine kıyâs ediliyor.
Bu hadîs, Hayz Kitâbı'nda da aynen bu başlıkla geçmişti. Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır.
[17] Buhârî Safiyye hadîsini burada iki tarîkten getirmiştir, Bu tarîklerin aslında ikisi de mevsûldür. Hadîsin tamâmı, bu İ'tikâf Kİtâbi'nın 7 rakamlı hadîsi olarak da geçmişti. Buradaki ikinci tarîkten gelen bu hadis, az bir lâfiz farkiyle gelmiştir. i "Safiyye'nin odası, Usâme'nin evinde idi" ifâdesinin ma'nâsı, sonradan Usâme ibn Zeyd'in evi olan evin içinde idi demektir. Çünkü bu hâdisenin olduğu vakit, henüz Usâme'nin müstakil bir evi yoktu.
Hadîsle ilgili diğer açıklamalar daha önce verilmişti.
[18] Hadîsin bâb başlığına müsbet cevâblığı ve delîlliği, Peygamber'in o zâtı çağırıp kendi yanında görmüş olduğu kadının hüviyetini bildirmek suretiyle sözlü olarak kendini sû'i zanna uğramaktan müdâfaa etmiş olmasındadır.
Hadîs bundan evvel birkaç defa geçmiş ve gerekli açıklamalar verilmişti. Buhârî aynı hadîsi burada da iki ayrı vecihten getirmiştir.
[19] Yânî sabah vaktinde i'tikâf yerinden çıkan kimsenin hükmünü beyân babı. Bu, gündüzleri değil de, sırf gecelerde i'tikâf etmek istendiği zamandır.
[20] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yirminci günün sabahı olunca" kavimdedir. Bu Ebû Saîd hadîsini bundan evvel geçtiği gibi, burada da üç vecihten getirmiştir.
[21] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Şevvalden son on gün içinde i'tikâf etti" sözün-dedir. Bu hadîs kadınların i'tikâfı bâbı"nda da geçmişti
[22] Başlığa uygunluğu "Adadığını yerine getir" emrindedir. Peygamber, Umer'e adadığını îfâ etmesini emrettiği için, Umer bir gece i'tikâf etmiştir. Peygamber ona oruç tutmasını emretmemİştir. Bu hadîs İ'tikâf için (gündüzleyin) oruç tutmanın şart olmadığına delîl olmuştur. Bu hadîsle ilgili açıklama "Geceleyin i'tikâf bâbı"nda geçmişti.
[23] Bâb başlığına cevâblığı "Adağını yerine getir" sözündedir. Umer Câhiliyet'te bunu adamış, sonra müslümân olmuş; Islâmında bunu Peygamber'e söylediğinde bu emri almıştır. Bu emir üzerine Umer bir gün i'tikâf edip adağını îfâ etmiştir.
Bu hadîs, konulan başlıklara göre birkaç defa zikredilmiştir.
[24] Buhârî bu başlıkla her ne kadar son on günde i'tikâf daha faziletli ise de, i'tikâ-fın son on güne mahsûs olmayacağına işaret etmiş gibidir.
[25] Başlığa delîlliği "Yirmi gün i'tikâf etti" sözündedir. Çünkü bu yirminin içinde ramazândan ortadaki on gün de vardır.
Peygamber'in vefat ettiği yılda yirmi gün i'tikâf etmesi şu sebeblerle îzâh
edilmiştir:
Peygamber bu sene İçinde öleceğini bilmekte idi. Hayır ve ibâdeti bir kat daha artırıp ehemmiyet vererek ecelin yaklaşması zamanında ümmete Allah'a hayırla kavuşmaları hususunda örnek olmak istemiştir.
Cibril her ramazânda, her gece Peygamber'e gelir, Peygamber de Kur'ân'ı Cibril'e arz ederdi. Vefat edeceği senenin ramazânında ise iki kerre arzetti. İşte Peygamber bunun gibi i'tikâfını da katladı.
Eşlerinin i'tikâfa teşebbüs etmeleri üzerine bıraktığı i'tikâfı -her ne kadar bedelinde şevvalde i'tikâf etmişse de- kaza etmiştir.
Yâhud bir ramazânda seferde idi de onun i'tikâfını da ilâve ederek son ramazânda yirmi gün i'tikâf etmiştir.. (Fethu'l-Bârt, Vmdetu'l-Kaarî; özetle).
[26] Hadîsin başlığa delîl için uygunluğu, Peygamber'in i'tikâf etmeyi zikredip sonra kadınlarının çadırlarından dolayı kendisine i'tİkâftan vazgeçmenin hayırlı olduğu fikri zahir olunca karârından dönmesi ve i'tikâf etmemesi bakımındandır.
Dînî veya dünyevî meşru bîr maslahat üzerine, efdâl olan bir şeyi terket-menin cevazı bu hadîsle sabit olmaktadır.
[27] Hadîsin bâb başlığına delîlliği meydandadır. Bu hadîs şimdiye kadar birkaç kerre geçmiş ve ilgili açıklamalar oralarda verilmişti. Şu kadarım tekrar belirtelim: Mü'minlerin annelerinin herbirine mahsûs olan odaların kapılan mescide açılırdı. Buradaki ta'rîfe göre Peygamber Âişe'nin hücresine yânî odasına bitişik bir i'tikâf yerinde i'tikâf etmekte imiş

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İTİKAF'LA İLGİLİ BÖLÜM
KADİR GECESİ

İTİKAF'LA İLGİLİ BÖLÜM

?1? ?? ????? ?????? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ?'?????? ??? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ????????: ????????? ?????? ???????? ?? ???????? ?'??????? ??? ????????? ??? ???????? ????????? ?? ????[. ????? ?????.??? ?????]???? ????????? ?? ???? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????? ???????? ????? ???: ???????????????? ?????? ????? ?????? ???? ?? ?????? ???? ???? ??????? ????? ????? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ???? ?????? ?? ??????? ????? ????? ????? ????: ?? ????? ????????? ?????? ????? ??? ???????? ??? ???? ????????? ??????? ? ???????. ??????? ???? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ?? ???? ?????? ?? ?????[.??? ?????]???? ??????? ???????? ????? ??????? ?? ???? ?????? ???? ?????? ?? ??????? ?'??? ??? ???????[.»??????« ??? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ?»?????« ???? .

1. (97)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikafa girer ve derdi ki:
"Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününde arayın". Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, zevceleri de itikâfa girdiler."[1]
Bir başka rivayette şöyle denir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her Ramazan'da itikafa girerdi. Akşam namazını kılar kılmaz itikaf mahalline gelirdi. Râvi der ki: Bir gün Hz. Aişe de itikâf için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) izin verdi. Mescidin içinde itikaf için bir çadır kuruldu. Bunu Hafsa validemiz (radıyallahu anhâ) işitti, O'nun için de bir çadır kuruldu. Arkadan Zeyneb (radıyallahu anhâ) validemiz için de bir çadır kuruldu. Sabah olup da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hücresinden çıkınca dört çadır kurulduğunu görür ve
"Bunlar da ne?" diye sorar. Durum haber verilince:
"Onları bu işe sevkeden şey nedir, Allah'ın rızasını kazandıracak bir amel düşüncesi mi? Hayır! Derhal kaldırın, gözüm görmesin!" emretti. Çadırlar kaldırıldı. O Ramazan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'da itikâfı terketti. Şevvâl'in son onunda itikâfa girdi."
Bir diğer rivayette şöye denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çadırların kaldırılmasını emretti. Derhal yıkıldılar. O yıl itikâfa girmeyi Ramazan'da terketti, Şevvâl ayının ilk onunda yerine getirdi."[2]

AÇIKLAMA:

İtikaf, lügat açısından, haps olmak, yerinde kalmak gibi mânalara gelir. Şer'î örfte: "Allah'ın rızasını kazanmak düşüncesiyle belli âdab çerçevesinde mescidde kalma"ya itikaf denir. Bu nâfile bir ibâdettir. Sadece nezredilmek suretiyle vâcib olur. İtikafin en az müddeti bir gün en fazla müddeti on gündür. İtikâf senenin her ayında olabilir. İtikafta iken, bazı âlimlere göre oruç şart değildir. Ancak Hanefilere göre vâcib olan itikâf için oruç şarttır. Yine bazılarınca Mescid-i Nebevî, Kâbe ve Mescid-i Aksa'da, bazılarınca cuma kılınan mescidlerde itikaf câiz addedilirken, Hanefiler beş vakit namazın kılındığı her yerde itikafin câiz olacağına hükmederler.
Allah rızası için şu mescidde şu kadar müddet itikaf yapmaya niyet ettim demekle bunu nefsine vâcib kılar. Kalben bunu geçirirse de niyet yerine geçmiş olur. Bu niyetle mescide giren kimse abdest almak, gusletmek, abdest bozmak gibi zaruret olmadıkça mescidden ayrılmaz. Aksi takdirde itikafi bozulur.
Mu'tekif, mescidde kalır, namaz, tilavet ve tefekkür gibi ibadetin çeşitleriyle meşgul olur. Dünyevî meşguliyetleri terkeder. Kadına tekerrüb tamamen yasaktır.
İtikâfi erkekler mescidde yerine getirirler, bu şarttır. Kadınlar, evlerinin mescid olarak tanzim edilen odasında itikaf yapabilirler. Bu meşrudur, fakat mescidde itikafa girmeleri câiz değildir.[3]

KADİR GECESİ

Hadiste itikafa girmekle Kadir gecesi aramak arasına bir irtibat görülmektedir. Bu sebeple Kadir gecesi hakkında biraz açıklama yapmak gerekmektedir. Dünya ve âhirette rehberimiz olan yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'i, Hak teâla hazretleri Levh-i mahfuz'dan dünya semasına Kadir gecesi'nde indirmiştir. Bu ilk iniş, bir bütün olarak, topyekün inmedir. Ondan sonra Hz. Cibrîl (aleyhisselam) Allah'ın izin ve emri ile 23 yılda peyder pey, ihtiyaca göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahy yoluyla getirecektir. Bu âyetteki "inme"den Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Hira mağarasında vâki olan ilk inme de anlaşılmıştır. Bu durumda ilk vahiy olan Alak suresinin baştaki beş âyeti Ramazan ayında o gece gelerek vahyin başlangıcını teşkil etmiştir.
Kıyamete kadar gelecek olan yüz milyarlarca insana dünya ve âhirette rehberlik edecek olan bir kitabın yeryüzüne geliş günü ve bunun yıldönümleri elbette ki müstesna bir gün olmalı, bayramlar, ihtifaller ve merasimlerle kutlanmalıdır. O gün diğer günlerden daha kıymetli, daha şerefli olmalıdır. Gerçekten de öyledir, Kur'ân-ı Kerîm, muhtelif âyetleriyle Kâdir gecesine temas eder ve kıymetini, ehemmiyetini dile getirir: Duhan suresi Kadir gecesi'nin kudsiyetine kasemle başlar:
"Hâmîm, (Helal ile haram ve sair hükümleri) açıkça bildiren bu Kitab'a yemin olsun ki, biz O'nu mübarek bir gecede indirdik. Biz (O'nunla kâfirlerin uğrayacakları azâbı) haber vericileriz. Her hikmetli iş, nezdimizden çıkan bir emir ile, o gecede ayrılır..." (Duhan: 44/1-5).
Kadr suresi, o gecede Rabbimizin rahmet ve mağfiret ırmaklarının taşıp, her tevbekârı içinde garkedecek bir deryaya dönüştüğünü, hayırların bire binler, yüzbinler katıyla kabul edildiğini belirtir:
"Biz, onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik... Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda Melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle her bir iş için, iner de iner. O gece tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır."
Bu âyetler de gösteriyor ki, Cenab-ı Hak, tıpkı dünyevî nizamatta bazı hususî kutlama ve af günleri bulunduğu gibi Kadir gecesini, hususi mağfiret günü yapmış, o gün yapılan tevbelere, hayırlara -mûtad "bire on" ölçüsünün pek fevkinde-, asgari bire otuz bin karşılık takdir buyurmuştur.
Ancak Kadir gecesinin açık şekilde bilinmesi bir kısım insanları tembelliğe atabilirdi. O gecenin kesin olan feyz ve mağfiretine güvenerek diğer günlerin değerlendirilmesi ikinci üçüncü plana atılabilirdi. Bilip bilmediğimiz birçok hikmet ve maslahatlarla, bu gecenin yılın hangi günü olduğu gizlenmiştir. Umumiyetle Ramazan ayı içerisinde olduğu kuvvetli ihtimal olarak ortaya çıkmakta ise de, Ramazan'ın ilk onunda mı, orta onunda mı, son onunda mı olduğu ihtilaf edilir olmuştur. Ramazan'ın son onunda ve 21, 23, 25, 27 gibi tek gecelere tesadüf ettiğini te'yid eden rivayetler var.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında bu gecenin hangisi olduğu merak ve araştırma mevzuu olduğu gibi vefatından sonra başta Hz. Ömer

(radıyallahu anh) olmak üzere Ashâb tarafından da araştırma konusu yapılmıştır. İbnu Hacer, Kadir gecesinin hangi gün olduğuna dâir şer'î delillere müsteniden ileri sürülen görüşleri tâdad ederken tam 46 görüş kaydeder. Bunlardan birine göre Kadir gecesi Ramazan ayı içerisinde değil, senenin herhangi bir gecesindedir. Binaenaleyh mü'min her gecede teyakkuz ve tevbede olmalıdır.
Mü'minler tarafından umumiyetle, benimsenen, Kadir Gecesi olarak kutlanan gece Ramazanın 27'nci gecesidir. Müslim'de Ubey İbnu Ka'b'dan gelen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu geceyi irşad buyurmuşlardır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu hususta kuvvetli bir kanaate varmak arzusuyla Ashab'ı toplayıp fikirlerini alır. Hepsi de Ramazan'ın son onunda olduğunda icma ederler. Heyette bulunan İbnu Abbas (radıyallahu anh) söz alarak:
"Ben Kadir gecesinin hangi gece olduğunu biliyorum" der. Hz. Ömer
"Hangisi?" diye sorunca:
"Son ondaki geçen veya kalan yedinci gece" der. Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Bunu nereden bildin, delilin ne?" diye sorunca İbnu Abbas şu açıklamayı yapar:
"- Allah yedi sema, yedi arz, yedi gün yarattı. Ay da yedi üzerine (yedişer günlük haftalar halinde) devam ediyor. İnsan da yediden yaratılmıştır, yediden yer[4] yedi üzerine secde eder. Kâ'be'yi tavaf yedidir, şeytana atılan taş da yedidir."
Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu açıklama karşısında tatmin olur ve takdirlerini ifade eder.
Ubey İbnu Ka'b'a göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in o geceyi ihya için uyanık kalmalarını emretmiş olmasından başka, müşâhede bile bunu te'yîd eder, zira Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi sabahı güneş, gözleri kamaştıran şualardan arınmış olarak, beyaz ve saf doğar. Hz. Mu'âviye, İbnu Ömer ve daha başka bir kısım sahâbeler de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den, Kadir gecesinin Ramazanın 27'inci gecesi olduğu hususunda rivayetlerde bulunmuşlardır. Seleften Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Hanife gibi birçokları da bu görüşü benimsemiştir. İbnu Kesîr'in kaydına göre Kadr sûresinde geçen ve Kadir gecesi'ne delalet eden 'Hiye' yani o zamirinin sure içerisinde 27. kelime oluşundan da bu hususu delillendiren selef âlimi mevcuttur. (Gerçeği Allah bilir).
Şurası muhakkak ki, bu hususta ileri sürülen bütün iddialar yakîn değil, zan, en fazla zann-ı gâlib ifade eder. Zira 27. gece olduğu bilfarz tebeyyün etse bile çoğu kere Ramazan'ın birinci günü kesinlikle bilinememektedir. Şâri, ümmete rahmeten, bunu mübhem ve ihtilaflı bırakmıştır. Böylece Fazl-ı Rahmân aşıklarına en azından bütün Ramazan geceleri "Kadir gecesi" niyetiyle ihya kapısı açık bırakılmıştır. O niyetle kapısı çalınan Yüce Rahmân'ın niyetlere göre fazlından bol bol vermiyeceğini kimse kestirip atamaz, verebileceğinin delili ise çoktur. Burada da *"ümmetimin ihtilafı rahmettir"* hadisindeki gerçek bir kere daha kendini göstermiş olmaktadır.[5]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]??????????? ??? ??????? ?????? # ?????? ?'???? ???? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ????: ???? ????? ?????? ??????? ??? ??????????? ????? ????? ???? ??????? ???????? ???? ????? ?? ??? ?????? ???? ???? ??? ????????? ????? ?????? ?? ???? ???? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ????? ??? ????? ???????? ???? ????? ??????? ????? ????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

2. (98)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte Ramazan'ın orta on gününde i'tikafa girdik, yirminci günün sabahı olunca eşyalarımızı (evlerimize) taşıdık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir hutbe irad etti ve) sonra şunu söyledi:
"İtikafa girmiş olanlar, itikaf mahallerine dönsünler. Zira bu gece bana Kadir gecesinin hangi gece olduğu gösterilmişti, sonra unutturuldu. Siz, son onda ve tek gecelerde arayın. Ayrıca bu gece kendimi su ve çamur içinde secde eder gördüm." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) itikaf mahalline dönünce, o günün sonuna doğru hava bozdu. Mescid o sıralarda (üzeri dallarla örtülmüş) çardak şeklindeydi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'n burnu ve burun yumuşağı üzerinde su ve çamur bulaşığını gördüm. Bu gece 21. gece idi."[6]

AÇIKLAMA:

Hadisin Müslim'de gelen vechi, daha sarihtir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), O yıl Kadir gecesini aramak kasdı ile Ramazan'ın son on günüde de itikafa karar verir ve i'tikâf'a girenlere bu maksadla dönmelerini emir buyurur.[7]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ?? ???? ??????? ????? ????? ???? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????[. ????? ??????? ???? ????

3. (99)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her Ramazanda on gün i'tikâfa girerdi. Vefat ettiği yılda ise yirmi gün i'tikâfa girdi."[8]

?4? ??? ??? ????? ?? ??? ??? ?????? ????? ??:]????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?'?????? ?? ???????? ???? ??????? ????? ????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ?? ????? ???????? ?? ??? .

4. (100)- Enes ve Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyorlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan'ın son on gününde itikafa girerlerdi. Fakat bir sene (seferde olduğu için) itikafa girmedi, müteakip yıl yirmi gün itikaf yaptı."[9]

?5? ??? ????? ????? ?????? ????]????? ?????? ????????? ???????? # ?????? ????? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ?? ????????? ???????? ??????? ?????? ????? ?????? ? ??????? ?'???? ??? ????? ????????[. ????? ?????.???? ??? ????]?????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????? ????? ???. ?????: ?????? ????????????? ?? ????? ??????? ?? ???? ??????? ?? ??????? ??????? ? ?????????? ??? ?????? ?? ????? ???? ?? ????? ?? ???????? ?? ?? ??????? ???????[.»???????« ????? ?????? ??????? ???????? .

5. (101)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescitte itikafda olduğu sırada, kendisi de hayızken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçlarını taramıştır. Bu hizmeti yaparken kendisi odasında ayrılmamış; Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) başını ona uzatmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) itikafda iken, (büyük veya küçük abdest bozmak gibi) zarurî bir ihtiyaç olmadıkça odaya girmezdi."[10]
Ebu Dâvud'da şu ziyade var: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) itikafda iken hastaya uğrar, oyalanmadan halini sorar geçerdi. Hz. Aişe buyurdu ki: "Aslında, mûtekif için sünnet olanı, hasta ziyaretine gitmemesi, cenaze merasimine katılmaması, kadına temas etmemesi, kadının tenine tenini değdirmemesi, zarurî ihtiyaç dışında çıkmamasıdır. Oruçsuz itikaf yoktur. Keza cuma kılınan mescid dışında da itikaf yoktur."[11]

?6? ????? ????? ?????? ???? ????:]??????? ?? ?????? # ?????? ?? ??????? ???????? ?????? ???? ????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ????????? ?????? ??? ?????[. ????? ??????? ???? ????.

6. (102)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri, müstehaza haliyle[12] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte itikafa girdi. Öyle ki, kadın, kanı ve elbisesinde sarı lekeyi de görüyor bu halde de namaz kılıyordu. Kanın şiddetli akması halinde (kirletmeyi önlemek için) altına leğen koyduğu oluyordu."[13]

??? ??? ??? ?? ?????? ???: ???? ????? ???? ????? ????:]????? ?????? ?????? # ??????? ??????? ?????? ??? ??????? ?? ???? '??????? ????? ???? ???? ??? ??? ???? ??????? ??? ??? ?? ?'????? ???? ???? ?????? ?????? # ????? ???? ??? ??????? ???? ????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????: ??? ????????? ????? ?? ???? ???? ???? ?????? ???? ????? ?? ???? ?? ??????? ??????? ?? ??? ?????[. ????? ??????? ???? ????. »????« ?????? .

7. (103)- Ali İbnu'l-Hüseyn anlatıyor: Safiyye (radıyallahı anhâ) buyurdu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) itikafta iken ziyaret maksadıyla geceleyin yanına uğradım. Bir müddet konuştuk. Sonra geri dönmek üzere kalktım. Uğurlamak üzere de o kalktı. Kapıya kadar gelmişti ki, Ensar'dan iki kişi oradan geçiyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i görünce hızlandılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ağır olun dedi, *şu yanımdaki Huyey'in kızı Safiyye'dir."* Onlar:
"Subhânallah, dediler bu da ne demek ey Allah'ın Resûlu" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Şeytan, insana, damarlardaki kan gibi nüfuz eder. Ben, onun kalplerinize bir kötülük atmasından korkarım" buyurdu."[14]

AÇIKLAMA:

Hadisten şu hükümler çıkarılmıştır:
1- Mutekifi ziyaret câizdir.
2- Mutekifin mübah şeylerle meşguliyeti câizdir. Ziyaretcilerle konuşması, onlarla kalkması, onları uğurlaması gibi.
3- Mutekif zevcesiyle başbaşa yalnız kalabilir.
4- Kadın, mu'tekifi ziyaret edebilir.
5- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetine karşı müşfiktir, onların günaha düşmemesi için gayret sarfetmiştir, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında suizan ederek günaha girebileceklerdi.
6- Suizan uyandıracak durumlarda kaçınmak, şeytanın tuzağına düşmemek için itina göstermek, icabında özür beyan etmek gerekir. Bu husus, örnek ittihaz edilen âlimler ve diğer büyükler hakkında daha ziyade ehemmiyet taşır. Onların suizanna sebep olacak fiilerden son derece kaçınmaları gerekir. Her ne kadar haklı ve hulus sahibi olsalar bile haklarında suizan uyandıracak davranışta bulunmaları asla câiz değildir. Çünkü bu durum kendilerinden, ilimlerinden istifadeyi ortadan kaldırır. Bu mevzu ile ilgili olarak bazı âlimler: "Hâkim, kapalı olma halinde töhmetten kurtulmak için hükmün sebebini mahkûma açıklamalıdır" demiştir. Durum böyle olunca, "nefsimi alçaltıyorum, terbiye ediyorum" özrüyle uygunsuz ve fenâ davranışlardan çekinmeyenlerin hataları pek zâhirdir. Bunların, kendilerine sünnet-i nebeviye'den örnek göstermeleri mümkün değildir.
7- Kadınların geceleyin evlerinden dışarı çıkmaları câizdir.
8- Hayrete düşülen, taaccüp edilen durumlar karşısında sübhânallah demek câizdir. Bu tabir, hadislerde, tazîm, ürperti, utanma gibi başka hisler tahrik eden durumlarda da kullanılmıştır.[15]

?8? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????] ??? ???? ???? ?? ????????? ?? ?????? ?????? ??????: ????? ?? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? # ????: ??? ??????[????? ?????? .

8. (104)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam Ömer (radıyallahu anh) cahiliye devrinde iken geceleyin itikafa girmek üzere nezretmişti (adamıştı). -Hatta Mescid-i Haram'da bir gün itikaf yapmayı adamıştı diye de rivayet edilir- Durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Nezrini yerine getir" buyurdu."[16]

AÇIKLAMA:

Müslüman olmazdan önceki adak, yerine getirilir mi, getirilmez mi âlimler tartışmışlardır. Şâfiî (raimehullah)'ye göre yerine getirmek gerekir. Ebu Hanîfe'ye göre gerekmez. Zira, hadiste, *"İslâm, önceden işlenen günahları ve borçları ortadan kaldırır"* buyrulmuştur. [17]

---

[1] Buhârî, Fadlu Leyletü'l-Kadr: 3, İtikâf: 1, 14; Müslim, İtikâf: 5, (1172); Muvatta, İtikaf: 7, (1, 316); Tirmizî, Savm: 71, (790); Nesâî, Mesâcid: 18, (2, 44); Ebu Dâvud, Sıyâm: 77, (2462, 2464); İbnu Mâce, Sıyâm: 59; (1771).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/400-401.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/403.
[4] Katâde, İbnu Abbas'ın bu yenen yedi ile, Abese suresinin 26-31. Ayetlerinde sayılan nimetleri kastdettiğini belirtir. (İbrahim Canan)
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/403-405.
[6] Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadr: 2, 3, İtikaf: 1, 9, 13; Müslim, Sıyâm: 213, (1167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/405-406.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406.
[8] Buhârî, İ'tikâf: 17; Ebu Dâvud, Savm: 78, (2466). İbnu Mâce, Sıyâm: 58 (1769); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406.
[9] Hadisi Ebu Dâvud, Übeyy hazretlerinden [Savm 77, (2463)]; Tirmizî de Enes hazretlerinden [Savm 79, (803)] rivayet etmiştir. İbnu Mâce, Sıyam 58, (1770).İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406-407.
[10] Buhârî, Hayz: 2, İtikaf: 2, 3, 4, 19, Libâs: 76; Müslim, Hayz: 6-7 (297); Muvatta, İ'tikâf: 1 (1, 312); Tirmizî, Savm: 80, (804); Ebu Dâvud, Sıyâm: 79 (2467, 2468, 2469); Nesâî, Hayz: 20, (1, 193).
[11] Ebu Dâvud, Savm: 80, 2473); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/407.
[12] Müstehaza hayızlı olmadığı halde - hastalık sebebiyle - kanı akan kadın.
[13] Buhârî, Hayz: 10, İtikaf: 10; Ebu Dâvud, Savm: 81, (2476); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408.
[14] Buhârî, İ'tikâf: 8, 11, 18; Farzu'l-Humus: 4, Beď'u'l-Halk: 11, Edeb: 121, Ahkâm: 21; Müslim, Selam: 23-25 (2174, 2175); Ebu Dâvud, Sıyâm: 79, (2470); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408-409.
[16] Buhârî, İtikaf: 5, 15, 16; Humus: 19, Megâzî: 54, Eymân: 29; Müslim, Eymân: 27, (1656) Tirmizî, Nüzûr: 12, 12, (1539); İbnu Mace, Keffarât: 18, (2129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/409-410.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/410.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14- Î'TİKÂF BAHSÎ
1- Ramazanın Son On Gününde Î'tikaf Babı
2- Î'tikaf Yapmak İsteyen Kimsenin İtikaf Yerine Ne Zaman Gireceği Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Ramazan'ın Son On Gününde (İbadete Daha Fazla) Gayret Gösterme Babı
4- Zi'l -Hicce'nin On Gününde Oruç Babı

14- Î'TİKÂF BAHSÎ

1- Ramazanın Son On Gününde Î'tikaf Babı

1- (1171) Bize Muhammed b. Mihrân Er-Bâzi rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Hatim b. İsmail, Musa b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbr Ömer (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'in son on gününde î'tikâf yaparmış.

2- (...) Bana EbıTt-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd haber verdi. Ona da Abdullah b. Ömer (Radryallayüanhü/na)'dan naklen Nâfi' rivayet etmiş ki Kesûiûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gününde î'tikâfa girermiş.
Nâfi'i demiş ki: «Bana, Abdullah (RadiyaÎîahû anh), Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin mescidde î'tikâf yaptığı yeri gösterdi.»

3- (1172) Bize Sehl b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tîkbe-tü'bnü Hâlid Es-Sekûn[1], Ubeydullah b. Ömer'den, o da AJbdurrah-man b, KaasİM'den, o da babasından, o da Âişe (RaâiyaUahû anhajvs) naklen rivayet etti. Âişe:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) Ramazan'ın son on gününde î'tikâfa girerdi.» demiş.

4 - (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. vDedi ki) : Bize Ebû Muâviye haber verdi. H.
Bize Sehl b. Osman da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Giyâs haber verdi.
Bu râvilerîn ikisi de Hişâm'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb dahi rivayet ettiler. Bu lâfız onlarındır. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr, Hişâm b. Urve'den o da babasından, o da Âişe (RadiyaUahû anfıa) 'dan naklen rivayet etti. Âişe:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) Ramazanın son on gününde i'ti kafa girerdi.» demiş.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe (Radiyalîahû anha 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve SlUem) Allah Azze ve Celle ruhunu kabzedmceye kadar hep Ramazan'ın son on gününde î'tikâfa girmiş. Onu vefatından sonra zevceleri î'tîkâf yapmışlar.
Bu hadîsleri Buhâri, Ebû Dâvud, Tirmizî, Ne-saî ve İbni Mâce bâzısı «Savm», bâzısı «î'tikâf» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Ayın mânâda EbCı Dâvud, Nesaî ve İbni Mâce Hz. Ubeyyu'bnü Ka'b 'dan, Tirmizî, Hz. Enes'den hadîsler rivayet etmişlerdir.
İbni Ömer (Radiyalîahû anh) hadîsi ile Hz. Âişe rivayeti birbirinin aynı ise de Hz. Âişe 'nin bir rivayetinde KesûlüIIah (Sallaüahü Aleyh ve Sellem) 'in vefatına kadar î'tikâfa devam ettiği ziyâdesi vardır. Bu ziyade î'tikâfm neshedilmediğine delildir. Nitekim «vefatından sonra zevceleri î'tikâf yaptılar.» cümlesi bunu te'yid etmektedir. Yani î'tikâfın hükmü devam etmiş, bu hususta erkeklerle kadınlar arasında fark gözetilmemiştir. î'tikâf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Je mahsus olan fiillerden de değildir.
î'tikâf lüğatta: Mutlak surette bir yerde durmak demektir. Şeriatta bir kimsenin sıfat-ı mahsûsa ile mescidde durması demektir. Sıfat-ı mah-sûsa'dan murâd : İbâdettir.
Ulemâ mücaveretin de î'tikâf mânâsına gelip gelmediği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Amr b. Dinar'a göre î'tikâfla civar aynı mânâya gelirler. Bu mes'ele Ata1 b. Ebî Rabâh'a sorulduğunda, onların ayrı ayrı şeyler olduğunu söylemiş ve:
«Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in hücreleri, mescidde idi. Ramazanda î'tikâfa girmek istediği vakit onlardan çıkarak mescidin içine gelir, î'tİkâfını orada yapardı.» demiştir.
Hanefîiler'e göre î'tikâf vâcib, sünnet-i müekkede ve müs-tehab kısımlarına ayrılır. Nezredilen î'tikâfı yapmak vâcib, Ramazan'ın son on. gününde î'tikâfa girmek sünnet-i müekkede, şâir zamanlarda î'tikâf müstehabdır.
Nezredilen i'tikâf için oruç şarttır. Müstehab olan î'tikâflarda oruç şart değildir. Müstehab olan î'tikâf için muayyen zaman tahdidi yoktur.
Bir kimse mescide girerken î'tikâfa niyet etse, oradan çıkıncaya kadar î'tikâf etmiş sayılır.
Bâzıları müstehab olan î'tikâfta da orucu şart koşmuşlardır.
Bu takdirde î'tikâfın en az müddeti bir gündür. Bu kavil İmam A'zam Man da rivayet olunmuştur.
Zührî : «Şu insanlara şaşarım. Nasıl oluyor da î'tikâf terkedi-yorlar?
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şeyi bazen yapıp bazen terk ettiği halde î'tikâfı vefatına kadar hiç bırakmamıştır.» demiş'se-de Hanefîiler buna;
«Ashâb-ı kiramın ekserisi î'tikâf yapmamışlardır»" diye cevâp vermişlerdir.
imam Mâlik: «Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallahü anhümu) üe Îbni'l-Mü'sey.yeb'ihve'bu ümmetin selef ulemâsından hiç birinin î'tikâf yaptığım duymadım. Yalnız Ebû Bekir b. Abdirrahman î'tikâf yapmıştır. Zannederim bu zevat î'tikâfı güçlüğünden dolayı terketmişlerdir.' Çünkü î'tikâfm gecesi ile gündüzü müsavidir.» demişdir.
Malikîler'in «El-Mecmûa» nâm eserinde «Ashâb-ı kiramın î'tikâfı terketmeleri, onlar hakkında mekruh olduğu içindir. Zîra î'tikâf nehyedilen visal orucu gibidir.» denilmiştir.
İmam Mâlik'e göre nafile i'tikâfın en az müddeti bir gündür. Hanefîiler den îmam Ebû Yûsuf"a göre bir günün ek serisidir.
îmam Muhammed'e göreise î'tikâf için bir, saat bile kâfidir.

İmam Şâfii ile bir rivayete göre İmam Ahmed'in kavilleri de budur.
Ebû Bekr-i Râzi , İmam Mâlik 'den î'tikâf müddetinin on gün olduğunu nakletmiştir.
«El-İkmâl» nâm eserde îmam Mâlik'in bunu müstehab gördüğü ijaydedilmiştir.
Ebu'1-Berekât îbni Teymiye : «Dört mezhebin imamları ile onlara tâbi olanlar vâcib olan î'tikâfda orucun şart olduğunu söylemişlerdir^ Ashâb.ı kiram 'dan Ali, îbni.Ömer, Îbni Abbâs ve Âişe (RtÛHyallahâanha) hazerâtı ile Şa'b'ı , İbrahim Nehaî', Mücâhid, Kaasim b Muhammed, Nafi', Saîd b. El-Müseyyeb, Ev-zaî, Zührî, Sevrî ve Hasanb. Hayy'm mezhepleri budur.
Abdullah b. Mes'ud (RadiyaîUtkÛ anh) ile Tâvus , Ömer b. Abdi1aziz , Ebû Sevr, Dâvud-u Zahiri, îshâk ve bîr rivayette îmam Ahmed b Han-bel gerek vâcib gerekse nafile î'tikâfda orucun şart olmadığını söylemişlerdir.»
îmam Şafiî ile îmam Ahmed'in kavilleri de budur. Ebu'l-Berekât'ın naklettiği kavil Şafii 'nin eski mezhebidir.
Orucun şart olmadığını söyleyenler Hz. İbni Abbâs'ın: #î'tikâf yapana oruç lâzım değildir. .Meğer ki orucu kendisine şart kıla.» sözü ile istidlal etmişlerdir, :
Bu sözü bâzıları merfû bâzıları da İb.ni Abbâs'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.
Vâcib olan îtikâ£da" orucun şart olduğunu söyleyenler Ebû Davud'un, rivayet ettiği Hz. Âişe hadîsi Üe İstidlal etmişlerdir.
Mezkûr hadîste:
«Orucsuz î'tikâf sahih olmaz.» buyurulmuştur. Hadîsden murâd: Vâ. cip olan î'tikâfdır,
Bu hadîsler, Ramazan'ın son on' gününde î'tikâfa girmenin müste-hab olduğuna delildir. Erkekler hakkında bunun kuvvetle müstehab olduğunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Kadınlar hakkında ihtilâf vardır.
Nevevî : «Bu hadîste kadınların î'tikâfının. sahih olduğuna delil vardır. Çünkü Peygamber (Sdllaîlahü Aleyhi ve Sellem) onlara î'tikâf için izin vermişti. Lâkin. Ebû Hanîf e'ye göre kadının î'tikâfı yâlnız evinin mescidinde sahan olur. Evinim., mescidinden murâd : Namaz için tahsis ettiği yerdir. Ona göre erkek evinin mescidinde î'tikâfa giremez. Ebû Hanife'ıin mezhebi, Şâfîi'nin de eski mezhebidir. Fakat Şâfîiyye ulemâsına göre bu mezheb zayıftır.» diyor.
Yine bu hadîsler î'tikâfın yalnız mescidde yapılabileceğine delildirler. Zîra gerek Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) gerekse zevceleri ile ashabı güçlüğüne rağmen î'tikâfı mescidde yapmışlardır.
Evde î'tikâf caiz olsa, bir defa olsun evde yaparlardı.
İmam Mâlikile ekseri .MâHtiye ulemâsına ve Şâfîiyye göre î'tikâf her mescidde yapılabilir.
îmâm Ahmed'e göre beş vakit namaz kılınan, mescidde; İmam A'zam'a göre bütün namazların kılındığı mescidde yapılır.
Zühr î ile diğer bazı ulemaya göre î'tikâf cumâ mescidinde yapılır.
Huzeyfetü'bnü Yemân (Raâiyallahû anh) 'm : «î'tikâf üç mescide yani Mescid-i Haram, Mescid.iRe-sûlüllah ve Mescid-i Aksa 'ya masutur.» dediği nakledilmiştir.

2- Î'tikaf Yapmak İsteyen Kimsenin Îtikaf Yerine Ne Zaman Gireceği Babı

6- (1173) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Yalıya b. Saîd'den, o da Amra'dan, o da Âişe (Radiyaüahû anha) dan naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sullallahü Aleyhi ve Sellem) î'rikâfa girmek istediği vakit sabah namazını kılar, sonra î'tikâf yerine" girerdi. (Bîr defa) Ramazanın son on gününde î'tikâfa girmek istedi de çadırının kurulmasını emir buyurdu ve kendisine çadır kuruldu. Müteakiben Zeyneb de çadırının kurulmasını emretti, ona da çadır kuruldu. Peygamber (Sailalkıhü Aleyhi ve Sellemyin zevcelerinden bir başkası da çadırının kurulmasını emretti. Onun çadırı da kuruldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi v e Selle m) sabah namazını kılınca baktı ki çadırlar kurulmuş :
«(Acaba bu yaptıklarınızla) hayır mı kastediyorsunuz?» buyurdu ve derhal çadırının sökülmesini emretti, çadır söküldü. Artık o ramazan aysn da îtikâfı terketti de iaa Şevval ayının ilk on gününde î'tikafa girdi.

(...) Bize, bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana, Amr b, Sevvâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris haber verdi. H.
Bana Muhamme d b. Râfi* dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Ahine d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana Sclemetü'bnü Şebîb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Muğîra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzaî rivayet eyledi. H.
Bnnrt Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, İbni İshâk'dan rivâ-vı etti.
Bu râvilerin hepsi Yahya b. Said'den, o da Amra'dan, o da Aişe CRadiyallahû anha) 'dan, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'den Ebû Muaviye hadîsi mânâsı ile tivayette bulunmuşlardır.
İbni Uyeyne, Amr b. Haris ve İbni İshâk hadîslerinde Âişe, Hafsa ve Zeyneb (Raâiyalîayü anhüma) 'mn î'tikâf için çadır kurduklar zikredilmiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Î'tikâfun-Nisâ» ile «Savm» bahislerinde, Nesaî «Kitâbu's-SalâWa, Ebû Dâvud ile Tirmizî «î'tikâf» bahsinde, îbni Mâce «Savm» bahsinde muhtelif râvüerden tah-ric etmişlerdir.
Hiba': Yün veya yapağıdan yapılan çadırdır. İki veya üç direk üzerine kurulur.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'in î'tikâf için çadır kurduğunu görünce zevcelerinden Âişe, Hafsa ve Zeyneb binti Cahş (Radryallahûanh) da peyder pey kendilerine i'tikâf çadırları kurdur-muşlardır.
Bazı rivayetlere göre Hz. Âişe çadır kurmak için Peygamber (SallallaJm Aleyhi ve Sellertı) 'den izin istemiş, Resûlüllah (Sallaîlahi Aleyhi ve Selîem) ona izin vermiştir.
Hz. Hafsa da Âişe 'den izin istemiştir.
Bir rivayette Hz. Zeyneb binti Cahş bunlan görünce kendisine çadır kurdurduğu zîra gayur bîr kadın olduğu bildirilmiştir.
Kaadî îyâz diyor kî :
«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Se?fem)'in (Siz bu yaptıklarınızı hayır maksadıyla mı yapıyorsunuz?) buyurması, zevcelerinin yaptığını beğenmediği içindir. Çünki î'tikâi hususunda samîmi olmayıp, bunu kendisine yaranmak için yapmış olmalarından endîşe etmiştir. Bir de mos-cide herkes gelir. Bu meyanda Bedeviler'le münafıkların gelmesi de melhuzdur. Halbuki zevceleri mescide girip çıkmaya muhtaçtırlar. Bu sebeple münafıkların diline düşebilirler. Şu da var ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde zevcelerini yanında görünce evîndey-miş gibi olur ve î'tikâfdan maksat olan tenhalık ve dünya işlerinden el çekme mânâsı kaybolur. Yahut zevceler^ mescidi çadırla doldurdukları için cemaata dar geleceği mülâhazası ile canı sıkılmıştır.»

Rivayetlerin birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) o Rama-zan'da î'tikafı terkederek Şev vâl'in onuncu gününün sonunda, diğerinde Şevvâl'in ilk on gününde, î'tikâfa girdiği bildirilmektedir. Bu iki rivayetin arasını bulmak için: «On günün sonundan murâd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settendin î'tikâfdan çıkmasıdır.» denilmiştir.
îsmâi1i'ye göre bu hadîs î'tikâfm orUçsuz" da caiz olduğuna delildir. Çünkü Şevva1'in ilk günü bayramdır. O gün oruç tutmak haramdır. Fakat Aynî bu istidlali beğenmemiştir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in Şevvâl'in ilk on gününde îHikâf yapması, ikinci günden itibaren başlamakla da mümkündür.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1) Hadîs-i Şerîf î'tikâfın sabah namazından sonra yani günün evvelinde , başlayacağına delildir. Eyzâî ile bir rivayette Leys'in kavilleri budur.
İbnü'l-, -Münzir dahi bu kavli ihtiyar etmiştir. Dört mezhebin imamları ile İbrahim Nehaî'ye göre on gün yahut bir ay î'tıkâf yapmak isteyen bir kimse güneş kavuşmazdan önce î'tikâfa girebilir.
Ebû Sevr: «On gün î'tikâf yapmak isteyen, güneş kavuşmazdan Önce î'tikâfa girebilir.» demiştir.
2) î'tikâfa giren kimsenin bayram akşamı î'tikâfdan çıkıp çıkamı-yacağı hususunda iki kavil vardır;
a) Ebû Kiâbe, Ebû Miclez, İmam Mâlik, îmam Ahmed ve diğer bazı ulemâdan hem çıkabileceğine hem de çıkamıyacağına dâir rivayetler vardır.
b) îmam Şafîî, Leys, Zühri ve Evzaî'ye gore bayram akşamı î'tikâftan çıkmak caizdir. Bundan dolayı mütekîfe hiç bir şey lâzım gelmez.
3) î'tikâf için mescid şarttır. Çünkü kadınların evlerde dahî tesettüre rivayet etmeleri meşru kılınmıştır. î'tikâf için mescid şart olmasa bu babda Besûlüllah (StrUalIahii Aleyhi ve. Selîem) 'den izin istemeye hacet kalmazdı.
İbrahim b. Able: KbsûİÛlluh(SaîIallahü Aleyhi ve Seîiem) 'in (Bu yaptıklarınızdan maksadınız hayır mıdır?) sözünde kadınların mes-cidde î'tikâf yapamıyacaklanna delil vardır.» demiştir.
4) Mescidlere çadır kurmak caizdir.
5) Bir maslahatdan dolayı efdal terketmek caizdir.
6) Tirmizî 'nin beyânına göre ulemâ î'tikâfmı tamamlamadan bırakan mûtekif hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre î'tikâfını kaza etmesi vâcibdir.
7) Mûtekif zaruri bir ihtiyacından dolayı î'tikâf yerinden çıkabilir.
8) İbnü'l.Münzir: «Bu hadîs, kadının kocasından izin
almadan î'tikâfa giremiyeceğihe delildir.» demiştir.
9) Kadınların î'tikâfı şahindir.
10) Kocası karısının, izinsiz î'tikâfa girmesini menedebilir. Bir defa izin verdikten sonra menedip edemiyeceği ihtilaflıdır.
îmam Şafîî, îmam Ahmed ve Dâvud-u Zahirî'ye göre bîr kimse zevcesi ile memlükünü nafile î'tikâfdan çıkarabilir.
îmam Mâlik'e göre çıkaramaz.
tmam A'zam'a göre memlükünü çıkarabilir, fakat zevcesini çıkaramaz.

3- Ramazan'ın Son On Gününde (İbadete Daha Fazla) Gayret Gösterme Babı

7- (1174) Bize İshak b. İbrahim El-Hanzali ile fbni Ebî Ömer hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. İshâk (Dedi ki) ; Bize Süfyân b Uyeyne, Ebû Ya'fûr'dan, o da Müslim b. Subeyh'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe {Radiyallahü anlıaf'ûan naklen haber verdi. Âişc şöyle demiş: .
«RamazatVm son on günü girince Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) geceleri ihya eder, ailesini uyandırır, ibadete karşı daha ciddiyet gösterir ve paçaları sıvardı.»

8- (1175) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil-i Cahderi ikisi birden Abdülvâhid b. Ziyâd'dan rivayet ettiler. Kuteybe (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid, Hasen b. Ubeydillah'dan rivayet etti. (Dorai ki) : Ben, İbrahim'i şunu söylerken işittim : Ben, Esved b. Yezîd'i a jyle derken işittim : Âişe (Radtyalîahû anha) :
«Resûltillah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gününde, başka zamanlarda ibâdet hususunda göstermediği cehd-u gayreti gösterirdi.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri -Fadl-u Leyleti'l-Kadir»de, Ebû Dâ-vud ile Nesaî «Sala t» bahsinde ve *î'tikâf»da, îbni Mâce «Kitâbu's-Savm»da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Mi'zer: Elbise, demektir.
Şedd-i Mi'zer: Elbiseyi bağlamak, mânâsına gelirki bir işe ciddiyetle sarılmaktan kinayedir. Lisanımızda bu mânâda «Paçaları sıvamak», «Kolları sıvamak» gibi tâbirler kullanılır.
Burada paçaları sıvamak ya cîmâ'ı terk etmekten yahut ibadete hazırlanmaktan kinayedir. Yani Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) Ra-mazan'm son on gününde ibâdet için mûtadından fazla bir gayret gösterirdi.
Sevri : «Bu söz, kadınlardan uzaklaşmak mânâsına gelen en latif kinayelerdendir.» demiştir.
Kurtuhî' , bazı Mâlikiyye ulemâsının bu sözden i'tikâf mânâsını anladıklarını söylemişse de bu te'vil ihtimâlden uzaktır. Çünkü nef-si-i hadîste Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ailesini uyandırdığından bahsedilmektedir. Bu, onların bir evde olduklarını gösterir.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) î'tikâf günlerinde mescidde ancak zarurî hacetler sebebiyle çıkardı. Maamafih kendisi mescidde bulunup, pencereden ailesini uyandırmış olması da mümkündür.
«Telvih» sahihi : «İhtimâl Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) mescîdde kendisiyle beraber î'tik.âfa giren ailesini uyandırmıştır. Bir haceti doîayisıyle mescidden çıktıktan sonra uyandırmış olması da mümkündür,» diyor.
Geceleyin ihyâsı : Onlarda yapılan ibâdet ve taatlardan kinayedir. Zira geceleyin ibâdet eden kimse, o geceyi diriltmiş gibi olur. Uyku Ölümün kardeşidir, derler :
«Evlerinizi kabir ittihaz etmeyin.» Hadîs-i Şerifi de bu mânâyadır. Yani «Uyuyup da ölüler gibi olmayın. Bu takdirde evleriniz de kabirler gibi olur.» demektir.
Bütün geceyi ihyadan murâd: Gecenin ekserisini ibadetle geçirmektir.
Hz, Âişe'nin sahih bir hadîsde: «Ben, Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem] 'in bütün gece sabaha kadar namaz kıldığını bilmiyorum.»

sözü de bunu te'yid eder.
Nevevî diyor ki : «Hz. Âişe'rün (GfitralerİI ihya edordi) sözü, bütün geceleri namaz ve sair ibadetlerle uykusuz geçirirdi, manasınadır. Bu hadîs Ramazan'ın son on gecesinin ibâdetlerle ihya etmenin müs-tehab olduğuna delildir. Bazı ulemâmızın (bütün gece namaz kılmak mekruhtur.) demişlerse de, bundan maksatları devam üzere her gece namaz kılmaktır. BİI-ikı geceyi ve Ramazan'ın son on gecesini ibadetle ihya etmenin kerahetine onlar da kaail değildir. Bu sebepledir ki bayram geceleriyle diğer bazı geceleri ibâdetle ihya etmenin müstehab olduğuna ittifak eylemişlerdir.»
Bu babda Zeyneb bin ti Seleme (Radiyallahû anh) 'dan da hadîs rivayet olunmuştur.

4- Zi'l -Hicce'nin On Gününde Oruç Babı

9- (1176) Bize Ebû Bekir h. Ebî Şeyh- ile Ebû Küreyb ve İshâk rivayet ettiler. îshâk: (Ahberanâ), öiekîler : (Haddenenâ) tâbirlerini kul· iandülar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe {RadiyaUahû <mha)'dsın naklen rivayet etti. Aişe :
«Ben, Resûlüllah [SalktUahü Aleyhi ve Selleın) 'in on günlerde hiç oruç tuttuğunu görmedim.» demiş.

10- (...) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman rUayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfy&n, A'roeş'den, o d İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe (Radiyallahû anfıa^dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı), Zi*l-Hîece*nm ilk on gününde oruç tutmamış.
Bu hadîsin şerhinde Nevevî (631-676) şunları söylemiştir: «Ulemâ diyor ki: Bu hadîs, Zi'l.Hicce 'nin on gününde oruç tutmanın mekruh ^olduğunu ilham etmektedir. Halbuki buradaki on'dan murâd: Zi'1-Hicce'nin, evvelinden itibaren dokuz gündür. Bu hadîs, te'vili gereken hadîslerdendir. Zi'lHicct 'nin dokuz gününde oruç tutmak mekruh değil, bil'akis şiddetle müsttnabdır. Bağhusus dokuzuncu gün ki arâfedir. O günün fazileti hakkında birçok hadîsler geçmiştir. Sahîh.i Buhâri 'de Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) ,'in: ,
— «Bunlardan yâni Zi'I-HİIcce'nin ille on gününden daha faziletli amel-i sâlih günleri olamaz.» buyurduğu sabit olmuştur. Binâenaleyh Hz.
Aişe'm'n ; .
— (Bu on «günde oruç tutmadı.) sözü, ya hastalık, sefer ve daha başka bir arıza dolayısıyla o günlerde oruç tutmadığına yahut oruç tuttuğu halde Hz. Âişe'nin görmediğine hamlolunur. Âişe (Radiyallahû anha) 'nın görmemesinden hakikaten Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve SelİIem) 'in oruç tutmaması lâzım gelmez, Ebû Dâvud'un rivayet ettiği bir hadîs dahî bu te'vili teyid eder. Mezkûr hadîsde Ezvâc-ı Tahiratdan biri:
— {Resûlüllah (Saltaltehü Aleyhi ve Sellem) Zi'l-Hicce'nin dokuz gönüy-le aşûra gününde ve her ay üç gön yani ayın pazartesi' ile perşembe günlerinde oruç tutardı.) demiştir. Aynı hadîsi İmam Ahmed ile Nesâi dahi rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde:
(Pazartesi ile iki perşembe güriu oruç tutardı.) denilmiştir.»

---

[1] Sahtheyn râviicrin denilir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

97- KİTÂBU'L-İTİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ
1- Peygamber(S)'İn: "Ben câmialı sözler ile gönderildim Kavli Babı
2- Rasûlullah(S)'In (Sözleri, Fiilleri Ve Takrirlerini Şâmil Olan) Sünnetlerine Uymak Babı
3- Çok Suâl Sormanın Ve Kendini İlgilendirmeyen Hususlarda Külfet Ve Zorluk Aramanın Mekruh Olması Babı
4- Peygamber(S)'İn Fiillerine Uymak Babı
5- İşte Şiddetten Ve Derinlemeye Gitmekten; İlimde İhtilâf Hâlinde Nizâlaşmadan; Dînde Aşırılıktan Ve Bid'atlerden (Yânı Kitâb Ve Sünnette Olmayan Sonraki Uydurmalardan) Mekruh Olacak Şeyler Babı
6- Bir Bid'atçiyi Barındıran Kimsenin Günâhı Babı
7- (Kitâb, Sünnet Ve İcmâ'dan Bir Asıla Dayanmayan) Re'yin Kötülenmesi İle (Bu Asıllar Üzerine Olmayan) Tecili. Kıyâs Külfeti Ve Meşakkatinin Kötülenmesinin Zikrolunması Babı
8- Peygamber (S) Kendisine Vahy İndirilmeyen Konularda Suâl Sorulduğunda "Bilmiyorum" Der Yâhud Kendisine O Konuda Vahy İndirilinceye Kadar, O Soruya Cevâb Vermezdi. Peygamber:
"Hakikat biz sana Kitâbh -Allah'ın sana gösterdiği vech ile- insanlar arasında hükmetmen için, hakk olarak indirdik..." (en-Nisâ: 105) Kavlinden Dolayı, Re'y İle De Kıyâs İle De Söz Söylemezdi Babı
9- Peygamber(S)'İn Ümmetinin Erkekleri Ve Kadınlarını Allah'ın Kendisine Öğrettiği Şeylerden Re'y Ve Temsîl (Yânı Kıyâs) Olmaksızın Doğrudan Doğruya Öğretmesi Babı
10- Peygamber(S)'İn: "Ümmetimden dâima hakk üzere mukaatele ederek gâlib ve zahir olacak bir taife hiç eksik olmayacaktır" Sözü Babı
11- Yüce Allah'ın: "... Yâhud sizi birbirine muhalefet eden birçok fırkalar yapmaya kaadirdir" (ei-En'âm: 65) Kavli Babı
12- Soranın Maksadı Anlaması İçin Bilinen Bir Asılı, Beyân Edilen Bir Asıla Benzeten Kimseye Allah Bu İkisinin Hükmünü Beyân Etmiştir Babı
13- Kaadıların Yüce Allah'ın İndirdikleri İle Hüküm Vermeleri İçin İctihâd Edip Çalışmaları Yolunda Gelen Şeyler Babı
14- Peygamber(S)'İn: "Muhakkak sizler kendinizden önce gelen milletlerin yoluna uyup gideceksiniz" Kavli Bâbi
15- İnsanları Dalâlete Da'vet Eden Yâhud Kötü Bir Çığır Açan Kimsenin Günâhı Babı
16- Peygamberin Zikrettiği Ve İlim Ehlinin İttifakına Teşvîk Eylediği Şeyler, İki Harem Ahâlîsinin; Mekke Ve Medine'deki Şahâbîlerin Üzerinde İttifak Ettikleri Şeyler, Medine'de Peygamber'in Hazır Bulunduğu Yerler, Muhacirlerin Ve Ensâr'ın Hazır Bulundukları Yerler, Peygamber'in Namaz Kıldırdığı Yerler İle Peygamber'in Minberi Ve Kabri Babı
17- Yüce Allah'ın: İşten hiçbirşey sana âid değildi (Âlu Imrân: 128) Kavli Babı
18- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
19- Yüce Allah'ın: "Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, (hakikate) şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..," (el-Bakara: 143) Kavli İle Peygamber(S)'İn İlim Ehli Topluluğu Olan Cemâatten Ayrılmamayı Emretmesi Babı
20- Bâb: Âmil (Veya Âlim) Yâhud Hâkim Çalışıp İctihâd Ettiği Zaman (Muhalefet Kasdetmeksizin) İlimsiz Olarak Rasûlullah'ın Şerîatine Aykırı Bir Hatâ Yaparsa, Onun Bu Hükmü Reddedilir (Onunla Amel Edilmez)
21- Hâkim Hükmünde İctihâd Ettiği Zaman İsabet Etse Yâhud Hatâ Da Yapsa Ücret Alacağı Babı
22- "Peygamberin Hükümleri İnsanlar İçin Gizli Değil, Meydanda Olurdu. Sahâbîlerin Bâzısı İse Peygamber'in Hazır Bulunduğu Yerlerde Hazır Bulunamaz Ve İslâm İşlerinin Kararlaştığı Yerlerden Başka Yerlerde Bulunurlardı" Diyen Kimse Üzerine Hüccet Babı
23- Peygamber(S)'Den, Huzurunda Yapılan Veya Muttali' Olduğu Birşeyi İnkâr Etmemesini Hüccet Gören Kimse Babı
24- Delillerle Bilinecek Hükümler İle Delâletin Ma'nâsının Nasıl Olduğu Ve Bunun (Peygamber Tarafından) Tefsiri Babı
25- Peygamber(S)'İn "Kitâb Ehline (Şerîatle İlgili) Herhangi Birşey Sormayınız*' Kavli Babı
26- Şer'î Hükümlere- Muhalefet Etmenin Keraheti (Yânî Çirkinliği) Babı
27- Peygamber(S)'İn (Mübâhlığı Siyak Delâleti Yâhud Hâl Karinesi Yâhud Delîl Getirmekle) Bilinen Şeyleri Haram Kılmaya Karşı Nehyi Olduğu Babı
28- Yüce Allah'ın: "Onların işleri dâima aralarında müşavere iledir" (eş-Şûrâ: 38); "İş hususunda onlarla müşavere et... Bir kerre de azmettin mi, Allah'a güvenip dayan..." (Âlu İmrân: 159) Kavilleri Babı

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

97- KİTÂBU'L-İTİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ

(Allah'ın Kitâbı'na ve Peygamberin Sünnetine Sımsıkı Yapışıp Tutunmak Kitabı) [1]

1-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mıs'ar'dan ve başkasından; onlar da Kays ibn Müslim'den; o da Târik ibn Şihâb'dan. Târik ibn Şi-hâb şöyle demiştir: Yahûdîler'den bir adam, Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri, eğer şu "Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nVmetimi tamamladım ve size dîn olarak müs-lümânlığı hoşnûd oldum... " (ei-Mâide: 4) âyeti biz Yahudiler üzerine inmiş olaydı, muhakkak bizler onun indiği günü bir bayram yapardık, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Şübhesiz ben bu âyetin hangi gün indiğini muhakkak bilmekteyim: Bu âyet bir cumua günü, Arafe'de inmiştir, dedi [2].
Sufyân ibn Uyeyne, Mıs'ar'dan işitti. Mıs'ar da Kays'tan işitti, Kays da Tarık'tan işitti.

2-.....Bize el-Leys ibn Sa'd, Ukayl'den tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki kendisi, müslümânların Ebû Bekr'e bey'at ettiklerinin ertesi günü Umer'den işitmiştir. Umer, Ebû Bekr'den önce, Rasûlullah'in minberi üzerine doğrulmuş, şehâdet kelimelerini söylemiş, "Amma ba'du(= Sözün bundan sonrası şudur)" deyip şunları söylemiştir:
— Allah kendi Rasûlü'nü dünyâda sizin yanınızda olan şeyler üzerine kendi yanında bulunan şeylere (cennet derecelerinin yükseklerine ve keramet hazînelerinin huzuruna) seçip almıştır. Ve şu Ki-tâb, Allah'ın kendi Rasûlü'nü hidâyete ulaştırmış olduğu Kitâb'dır. Şimdi sizler de bunu alıp tutunun ki, doğru yolu bulaşınız. Ve çünkü Allah, ancak bu Kitâb vâsıtasıyle Rasûlü'ne hidâyet etmiştir! [3].

3-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) beni kendisine çekip sarmaştı da:
— "Allah 'im, buna Kitâb ilmîni öğret!" diye duâ etti, demiştir [4].

4-.....Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben Avf'dan işittim, ona da Ebû'I-Minhâl haber vermiştir. O da Ebû Berze

Nadle ibn Ubeyd el-Eslemî'den: Şübhesiz Allah Taâlâ İslâm Dîni ile ve Peygamberi Muhammed (S) ile sizleri zengin kılmış yâhud sizleri kaldırıp yükseltmiştir, dediğini işitmiştir [5].

5-.....Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R), Abdulmelik ibn Mervân'a bir mektûb yazdı da ona bey'atini şöyle bildirdi: "Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzerine gücümün yettiği kadar Mü'minlerin Emîri Abdulmelik ibn Mervân'a, emirlerini dinlemeğe ve itaat etmeye ikrar edip söz veriyorum" dedi [6].

1- Peygamber(S)'İn: "Ben câmialı sözler ile gönderildim Kavli Babı

6-.....Bize İbrahim ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibmı'l- Müseyyeb'den o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Ben câmialı sözler ile gönderildim. Ben (düşman gönüllerine) korku salmak suretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada kendimi gördüm ki, bana Yer hazînelerinin anahtarları getirildi de benim elimin içine konuldu".
Ebû Hureyre: Rasûlullah (S) gitti, hâlbuki sizler o hazîneleri nasıl rast gelirseniz öylece görmektesiniz yâhud sizler o hazîneleri bol bol emmek suretiyle faydalanmaktasınız yâhud da buna benzer bir kelime söylemiştir [7].

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Herbirpeygambere muhakkak îmân edilen mu 'cizelerin benzeri yâhud insanların o yüzden îmân ettiği mu'cizelerden verilmiştir. Hiç şübhesiz ki bana ihsan olunan (en büyük) mu'cize, Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır. Bu sebeble ben kıyamet günü bütün peygamberlerin en çok ümmetlisi olacağımı ümîd ediyorum!" [8].

2- Rasûlullah(S)'In (Sözleri, Fiilleri Ve Takrirlerini Şâmil Olan) Sünnetlerine Uymak Babı [9]

Ve Yüce Allah'ın: "Ve bizi takva sahihlerine önder kıl" (el-Furkaan: 74) kavli.
Bu duada o: "Bizden Öncekilere uyalım ve bizden sonrakilerin de bize uyacakları imamlar, önderler kıl" demiştir[10].
Abdullah ibn Avn el-Basrî et-Tâbiî şöyle demiştir:
Üç şey vardır ki, ben bunları hem kendim için, hem
de bütün mü'min kardeşlerim için arzu eder, severim:
a Şu Muhammed sünnetini insanların öğrenmeleri ve âlimlerinden bunu sorup istemeleri;
b-Kur*ân>ı iyi anlamaları ve ondan sorup istemeleri.
c İnsanları ancak hayırda bırakmaları (yâhud: insanları hayra da'vet etmeleri) [11].

8-.....Ebû Vâil şöyle dedi: Ben şu Ka'be mescidinde onun bakıcısı olan Usmân ibn Ebî Şeybe'nin yanına oturdum. O şöyle dedi: Benim yanıma Umer ibnu'l-Hattâb şu senin oturuşun gibi oturdu da:
— Şu Ka'be'nin içindeki sarı ve beyaz, yânî altın ve gümüş hiç-birşey bırakmayıp hepsini müslümânlar arasında (onların işleri için) taksim edeyim diye kasdettim, dedi.
Şeybe dedi ki: Ben Umer'e:
— Sen bunu yapmıyorsun? dedim. Umer:
— (Niçin yapmıyorum?) îki sahibin, yânî Rasûlullah ile Ebû Bekr de bunu yapmadıkları için dedim, dedi.
Yine Umer:
— (Çünkü) o ikisi kendilerine iktidâ edilip uyulan iki insandırlar, dedi [12].

9-.....Ben el-A'meş'ten sordum. O Zeyd ibn Vehb'den söyledi. O da Huzeyfe(R)'den şöyle derken işitmiştir: Bize Rasûlullah (S) şöyle tahdîs etti: "Emânet gökten insanların kalblerinin derinliğine iner (ve insanlar bunun üzerine fıtratlanmış olurlar). Sonra Kur'ân indi, onlar Kur'ân 'ı okudular. İnsanlar sünnetten emâneti ve onunla ilgili şeyleri öğrendiler. (Böylece insanlar için tabîat ve şerîat, emânetin korunması hususunda birleştiler)..." [13]

10-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Şübhesiz sözün en güzeli Allah'ın Kitâbı'dır. Yolun en güzeli de Muhammed'in yoludur. İşlerin en şerrüleri de dînde sonradan îcâd edilen bid'atlerdir. Size va'd edilegelen şeyler (tekrar dirilmek ve hâlleri) muhakkak gelecek ve siz bunlardan kaçıp kurtulacaklar değilsiniz!" [14].

11-.....Bize ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den tahdîs etti ki, onlar: Biz Peygamber(S)'ın yanında idik, Peygamber, da'vâlarını arzeden iki kişiye hitaben:
— "Yemîn olsun ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitabı ile hüküm vereceğim..." buyurdu, demişlerdir [15].

12-.....Bize Hilâl ibnu Alî, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S):
— "Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak imtina edenler girmeyecektir" buyurmuştur.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Kimler imtina edecekler? diye sordular. Rasûlullah:
— "Her kim bana itaat ederse cennete girecektir. Her kim de bana âsî olursa o da (da'vetimi kabulden ve emirlerime itaatten) çekinip imtina etmiş olur (ve cennete giremez)" buyurdu [16].

13-.....Bize Yezîd ibn Hârûn haber verdi. Bize Selîm ibn Hayyân tahdîs etti ve Yezîd ibn Harun'u hayırla övdü de şöyle dedi: Bize Saîd ibnu Mînâ tahdîs etti. Bize Câbir ibn Abdillah tahdîs etti yâ-hud: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Bir kerre Peygamber (S) uyurken yanına birtakım melekler geldi de, bunlardan bâzıları:
— Bu zât uyuyor, dedi. Bâzıları da:
— Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır, dedi.
Bunun üzerine bu melekler (birbirlerine):
— Bu dostunuzun yüksek sıfatı vardır (yüksek menkıbe sâhibidir). Haydi siz de bunun yüksek mevkiini haricî bir örnekle temsîl ediniz! dediler. Fakat bâzıları:
— İyi amma bu zât uyuyor, dediler. Bâzıları da:
— Hayır, O'nun gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır, dediler. Bunun üzerine melekler:
— Bu Zât'ın haricî benzeri, şu bir kimsenin misâli gibidir ki, o kimse yeni bir ev yaptırır, o evde bir ziyafet yemeği tertîb eder ve bu ziyafete insanları da'vet etmek için bir da'vetçi gönderir. Bu da'vet-çinin da'vetine kim icabet ederse, o (mükemmel) eve girer ve ziyafet yemeğinden yer. Her kim de da'vetçinin da'vetine icabet etmezse o eve giremez ve ziyafet yemeklerini de yiyemez.
Bunun üzerine melekler yine birbirlerine:
— Haydi bu temsîli bu Zât'a îzâh ediniz de anlasın! dediler. Fakat yine bunlardan bâzıları:
— İyi amma bu Zât uyuyor, dediler. Bâzıları da:
— Hayır, gözleri uyuyor amma kalbi uyanıktır, dediler. Bunun üzerine melekler (kendi aralarında temsîli şöyle îzâh ettiler):
— O ev cennettir, da'vetçi de Muhammed(S)'dir. Her kim Mu-hammed'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir. Her kim de Muham-med'e âsî olursa, Allah'a âsî olmuştur. Muhammed insanların arasını ayırdetmiştir (itaat ve isyan şiarını bildirip mü'minleri, münkirleri ayırdetmiştir) [17].
Bu hadîsi Kuteybe ibn Saîd, Leys'ten; o da Hâlid'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl*den; o da Câbir'den: "Peygamber bizim yanımıza çıktı" fıkrasıyle rivayet etmekte Muhammed ibn Abâde'ye mutâbaat etmiştir [18].

14-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir:
— Ey Kur'ân okuyucuları topluluğu! (Allah'ın emrine yapışmanız suretiyle) dosdoğru yola giriniz. (Eğer doğru yola girerseniz) şübhe-siz sizler açık bir öne geçişle öne geçirilmiş olursunuz. (Eğer emre muhalefet edip de) dosdoğru yoldan sağa ve sola giden yolları tutarsanız, muhakkak pek uzak bir sapıklıkla sapmış olursunuz! [19].

15-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S şöyle buyurmuştur: "Benim meselim (benzerim) ve beni kendisiyle size Allah'ın peygamber gönderdiği şeyin meseli, ancak şu adamın benzeri gibidir ki, o, kavmine geldi de:
— Ey kavmim! Ben şurada iki gözümle ordu gördüm. (Onlar beni soydular... ben kaçtım, şimdi haber veriyorum). Görüyorsunuz, ben çıplak bir nezîrim (sizi yarının musibetinden korkutuyorum). Hemen kurtulmaya, hemen kaçmaya bakınız! der.
Bu haber üzerine kavminden bir taife ona itaat eder de bütün gece vakaar ve haysiyetle yürümüş ve kaçıp kurtulmuşlardır. Kavminden bir kısmı da onu yalanlamışlar da yerlerinde kalmışlardır. Bunun üzerine sabahleyin ansızın asker onları basıp helak etmiş ve köklerini kazımıştır.
İşte bu bana itaat eden ve benim getirdiğime uyan kimse ile bana âsî olan ve benim getirmiş olduğum hakkı yalanlayan kimsenin meselidir" [20].

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) vefat ettiği ve ondan sonra Ebû Bekr halîfe yapıldığı, Arab kabileler inden tekrar kâfir olanlar küfürlerine döndükleri zaman (Ebû Bekr-onlarla harb etmek istediğinde) Umer, Ebû Bekr'e:
— Sen bu insanlara karşı nasıl harb açarsın? Rasûlullah (S): ' 'Ben, insanlar Lâ ilahe ille 'Hah diyene kadar şirk ehli olanlarla harb etmeye emredildim. Her kim bu Lâ ilahe ille'llah şehâdet kelimesini söylerse, benden malını ve canını muhafaza etmiş olur, ancak (haram kılınmış bir nefsi öldürmek yâhud farzlardan birini inkâr etmek gibi) İslâm hakkının gerekli kıldığı ceza müstesnadır. (Gizli küfür ve ma'siyetinin) hesabı Allah'a âiddir" buyurdu! demişti.
Ebû Bekr de Umer'e:
— Vallahi her kim namazla zekât arasını ayırırsa, ben muhakkak bu zümre ile harb ederim. Çünkü zekât mâlî bir haktır. Allah'a yemîn ederim ki, bunlar Rasûlullah'a ödemekte oldukları bir ipi (yâ-nî az olsa bile meydana gelen zekât hakkım) benden men' ederlerse, onun men' edilmesi üzerine ben muhakkak onlarla harb ederim! dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi gördüm ki, dînden dönenlerin katli hakkındaki Ebû Bekr'in bu hükmü, Allah'ın Ebû Bekr'in gönlünde yarattığı genişliğin eseridir. Bu sayede (getirdiği delilden dolayı) onlarla harb etmenin hakk olduğunu öğrendim, dedi (ve Ebû Bekr'in kararını doğruladı).
Yahya ibn Bukeyr ile (Leys'in kâtibi olan) Abdullah ibn Salih, İmâm el-Leys'den "Anâkan(= Bir dişi oğlağı)" şeklinde söylemişlerdir ki, bu daha sahihtir [21];

17-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir ara Uyeyne ibn Hısn ibni Huzeyfe ibn Bedr, Medîne'ye gelmiş ve kardeşi

oğlu Hurr ibn Kays ibn Hısn'ın evine inip ona konuk olmuştu. Hurr ibn Kays ise Umer'in yakınlarındandi. Meclisinde genç, ihtiyar birtakım kurrâ ve fakîhler bulunurdu. Halîfe onlarla mühim âmme işlerini danışır, istişare ederdi. Uyeyne, kardeşinin oğlu Hurr ibn Kays'a:
— Ey kardeşim oğlu! Senin Halîfe'nin yanında yüksek mevki'-in vardır. Benim için yanına girmeye bir izin alsan da onu ziyaret etsem! dedi.
Hurr de ona:
— Ben senin için onun yanına girmene izin isteyeceğim! dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Hurr, Uyeyne için izni aldı. Uyeyne huzura girdiğinde:
— Ey Hattâb oğlu! Vallahi sen bize ne bol dünyalık verirsin, ne de aramızda adaletle hükmedersin! dedi.
Bu sözü üzerine Umer öfkelendi, hattâ Uyeyne'yi dövmeye kas-dedip üzerine yürüdüğü sırada, kardeşi oğlu Hurr ibn Kays müdâhale edip:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Şübhesiz Yüce Allah, Peygamberi'-ne: "Sen affı -kolaylığı- tut. İyiliği emret. Câhillerden yüz çevir" (ei-A'râf: 199) buyurdu. Şübhesiz bu Uyeyne de o câhillerdendir, dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Vallahi Hurr ibn Kays bu âyeti okuyunca, o haşmetli Umer olduğu yerde çakılmış gibi irkildi. Vallahi bir adım ileri gitmedi. Esasen Umer Allah Kitâbı'nın mukaddes huzurunda çok durucu bir kimse îdi (yânî onun hükmünü geçmezdi) [22].

18-.....Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Ben güneş tutulması sırasında Âişe'nin yanına geldim. İnsanlar hep namaza durmuşlar, Âişe de ayakta durmuş, namaz kılıyordu. Ben:
— İnsanlara ne oluyor ki (neden korkuyorlar)? dedim.
Âişe (güneş tutulması meydana geldiğini anlatmak için) gökyüzüne doğru eli ile işaret etti de:
— Subhânallâhi, dedi.
Ben:
— Bu bir (azâb için olan) âyet mi (yâhud kıyametin yaklaşması alâmeti mi)? diye sordum.
Âişe başı ile:
— Evet! diye işaret etti.
Rasûlullah (S) namazı bitirince, Allah'a hamd ve sena eyledi. Sonra şöyle buyurdu:
— "Ben cennet ve cehenneme kadar evvelce görmediğim hiçbir-şey kalmadı ki, bu makaamımda hepsini görmüş olmayayım. Bana vahyolundu ki, sizler kabirlerinizde Mesih Deccâl-yüzünden çekilecek fitneye yakın bir imtihan geçireceksiniz. Mü'min yâhud müslim -râvî Fâtıma bintu'1-Munzir: Esmâ'nın bu iki lâfızdan hangisini söylediğini bilmiyorum, demiştir- o kimse, Muhammed hakkında sorulduğunda:
—Oy Muhammed'dir; O bize beyyineler getirdi, biz de O'nun da'veiine icabet edip îmân eyledik! diyecek. Ona sorucu melekler tarafından:
— Sen iyi hâlde yat uyu! Biz senin kat'î inanmış kimse olduğunu bildik, denilir.
Münafık yâhud kalbinde şübhesi olan kimseye gelince -Fâtıma bintu'l-Munzir: Ben Esmâ'mn bu iki ta'bîrden hangisini söylediğini bilmiyorum, demiştir- o kimse de:
—Ben O'nun kim olduğunu bilmiyorum. Ben insanlardan işittim. O'nun hakkında birşeyler söylüyorlardı, ben de onu söyledim, diyecektir" [23].

19-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; oda Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizler, sizi bırakıp teklif etmediğim hususlarda beni kendi hâlime bırakınız! Sizden evvelki ümmetler ancak çok suâl sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilâfları sebebiyle helak olmuşlardır. Ben sizleri birşeyden nehyettiğim zaman, ondan sakınınız. Sizlere birşey emrettiğim zaman da emrimi tutunuz. Gücünüzün yettiği kadar onu yerine getiriniz!" [24].

3- Çok Suâl Sormanın Ve Kendini İlgilendirmeyen Hususlarda Külfet Ve Zorluk Aramanın Mekruh Olması Babı

Ve Yüce Allah'ın şu:
"Ey îmân edenler, Allah'ın affettiği şeyleri... ve eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur 'ân inerken sorup da hükmü kendinize açıklanırsa fenanıza gidecek şeyleri sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, çok halimdir; cezada da aceleci değildir9* (ei-Mâide: 1oi) kavli [25].

20-.....Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan; o da Âmir ibn Sa'd'dan; o da babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Müslümanların müslümânlar hakkında şübhesiz en büyük günahlısı o kimsedir ki, insanlara haram edilmedik birşeyin hükmünü sorar da o şey, sırf onun bu sormasından dolayı haram kılınır" buyurmuştur [26].

21-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebu'n- Nadr (Salim ibn Ebî Umeyye)'dan işittim, o Busr ibnı Saîd'den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'ten şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) mes-cid içind i'tikâf için hasırdan bir hücre edinmişti. (Ramazânın son onunda) birkaç geceler buradan çıkıp cemâatle hem farz ve hem de terâvîh namazı kılmıştı. Sonunda cemâatin birikip çoğaldığım görünce bir gece yalnız yatsı namazını kıldırıp bu hasır odasına çekilmiş, terâvîh için çıkmamıştır, Rasûlullah'ın hücresinde sesini işitmediklerinde uyudu zannettiler ve uyansın da çıksın diye sahâbîlerin bâzısı öksürmeye başladı. Bunun üzerine Rasûlullah, bekleyen cemâate hi-tâb edip şöyle buyurdu:

— "Cemâatle terâvîh namazı kılmak hususunda sizde gördüğüm bu yaptığınız iş ve arzu devamlıdır. Fakat böyle cemâat hâlinde bu ibâdete devam ederken, cemâatin farz kılınmasından ve farz kılındığı takdirde hepinizin bu namazı cemâatle edasına muktedir olamamanızdan korkarım. Onun için ey insanlar! Sizler bu namazı kendi evlerinizde kılınız. Çünkü farz namaz müstesna, kişinin namazının en faziletlisi kendi evinde kıldığı namazıdır" [27].

22-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Rasûlullah(S)'tan hoşlanmadığı bâzı şeyler soruldu. Sahâbîler bu gibi soruları çoğalttıklarında Rasûlullah öfkelendi ve:
— "Bana istediğinizi sorun!" diye buyurdu.
Bunun üzerine (Abdullah isminde) bîr adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi. Rasûlullah ona:
— "Senin baban Huzâfe'dir!" buyurdu.
Bundan sonra (Sa'd isminde) başka biri ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi. Rasûlullah ona da:
— "Senin baban Şeybe'nin âzâdlısı Sâlim'dir" buyurdu. Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'm yüzündeki öfke alâmetini görünce:
— Yâ Rasûlallah! Biz Azîz ve Celîl olan Allah'a tevbe ediyoruz! dedi [28].

23-.....Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs etti ki, el-Mugîre'nin âzâdlısı ve kâtibi olan Verrâd şöyle demiştir: Muâviye, el-Mugîre'ye: "Rasûlullah(S)'ın namazdan sonra okuduğunu işittiğin şeyi bana yaz!" diye mektûb gönderdi. el-Mugîre de ona şöyle yazdı:
— Allah'ın Peygamberi (S) her (farz) namazdan sonra şunu söylerdi: Lâ ilahe ille llâhu vahdehu lâ şerike lehu. Lehu 'l-mulku ve lehu 7-hamdu ve huve ala külli şey'in kadir. Allâhumme lâ mania limâ a'-teyte velâ mu 'tiye limâ mena 'te velâ yenfau ze 'l-ceddi minke H-ceddu
(= Tek Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten de O'dur. Allah'ım, Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok. Baht ve sâmân sahibinin baht ve samanı Sen'in lütuf ve ihsanının yerine geçip de kendisine fayda vermez)/"
el-Mugîre, Muâviye'ye mektubunda şunu da yazdı: — Rasûlullah (S) bir de kîl ve kaalden, çok çok suâlden, mal telef etmekten nehyeder idi. Yine Rasûlullah, analara itaatsizlikten, kızları diri diri gömmekten, verilecek şeyi vermemekten, almak hakkı olmayan şeyi istemekten de nehyederdi [29].

24-.....,. Bize Hammâd ibn Zeyd, Sabit el-Bunânî'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Bizler Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanında idik. Umer (R): Bizler üzerimize renç ve meşakkatli iş olmaktan nehyo-lunduk, dedi, demiştir [30].

25-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik(R) şöyle haber verdi: Peygamber (S) güneş gündüzün ortasından meylettiği zaman hücresinden çıktı ve öğle namazını kıldırdı. Selâm verince minber üzerine çıkıp ayakta durdu. Kıyamet saatini zikretti ve onun önünde pek büyük işler olacağını söyledi. Sonra:
— "Bana birşey sormak isteyen varsa şimdi sorsun. Vallahi bu makaamimda durduğum müddetçe bana her ne sorarsanız hemen sizlere haber vereceğim!" buyurdu.
Enes şöyle dedi: İnsanlar (Peygamber'in gadabından müteessir olarak) pek çok ağlaştılar. Rasûlullah da tekrar tekrar "Banasorunuz" demeyi çoğaltıyordu.
Enes dedi ki: Bu sırada bir adam O'na doğru ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Benim gireceğim yer neresidir? diye sordu. Rasûlullah ona:
— "Cehennemdir" cevâbını verdi.
Derken Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî (R) ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah ona da:
— "Baban Huzâfe'dir!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah yine "Banasorunuz, banasoru-
nuz" demeyi çoğalttı. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb (R) iki dizi üzerine çöktü de:
— (Yâ Rasûlallah, bu kadarı yeter!) Biz Allah Taâlâ'yı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i rasûl olarak kabul ve tasdîk ettik, dedi.
Râvî dedi ki: Umer bu sözü söylediği zaman Rasûlullah biraz sükût ettikten sonra şöyle buyurdu:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, demincek ben namaz kılarken cennet ile cehennem şu duvarın yüzünde bana arz olundu. Ben hayırda ve şerrde bu günün benzeri bir gün görmüş değilim" buyurdu [31].

26-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Basra Kaadısı Mûsâ ibnu Enes haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Bir adam:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah (S) da ona:
— "Senin baban Fulân'dır (yânî Huzâfe'dir)/" buyurdu. Bunun üzerine ' 'Ey imân edenler! Size apaçık söylenirse fenanıza gidecek şeyler sormayınız..." (ei-Mâide. 1oi) âyeti indi [32].

27-.....Bize Verkaa ibn Amr, Abdullah ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten

işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):
— "İnsanlar birbirlerine birtakım suâller sormaktan asla vaz-geçmiyeceklerdir. Hattâ: 'Herşeyi yaratan Allah'tır, fakat Allah'ı kim yaratmıştır?' diyeceklerdir" buyurdu [33].

28-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Medîne'de Peygamber'in beraberinde bir tarlada yürüyordum. O da hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. O sırada birkaç Yahudi'ye rastladı. Onların bâzısı:
— O'na ruhtan sorun, dedi. Bâzısı da:
— Hayır, O'na sormayın, olur ki size hoşlanmayacağınız bir ce-vâb işittirir, dedi.
Derken Ona doğru kalkıp geldiler ve:
— Yâ Eba'l-Kaasım! Bize ruhun mâhiyetini söyle! dediler. Rasûlullah bu suâl üzerine bir müddet bakarak dikeldi. Ben O'na vahy edilmekte olduğunu anladım da O'ndan biraz geriye çekildim. Nihayet vahy yükselip kalktı. Sonra:
— "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh Rabb 'imin emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir" (ei-isrâ: 85) âyetini söyledi [34].

4- Peygamber(S)'İn Fiillerine Uymak Babı [35]

29-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) altından bir mühür yüzük edinmişti. Bunu görünce insanlar da altından birtakım yüzükler edindiler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben altından bir mühür yüzük edinmiştim" buyurdu da onu parmağından çıkarıp attı ve: "Ben bundan sonra ebediyyen bu altın yüzüğü takmayacağım" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar da kendi altın yüzüklerini çıkarıp attılar [36].

5- İşte Şiddetten Ve Derinlemeye Gitmekten; İlimde İhtilâf Hâlinde Nizâlaşmadan; Dînde Aşırılıktan Ve Bid'atlerden (Yânı Kitâb Ve Sünnette Olmayan Sonraki Uydurmalardan) Mekruh Olacak Şeyler Babı [37]

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır: "Ey kitâb ehli, dînîniz hususunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin...
(en-Nisâ: 171) [38]

30-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "İftar yapmayarak iki ve daha fazla orucu birbirine ulama-yın!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, Sen orucu bazen birbirine ekliyorsun! dediler. Rasûlullah:
— "Ben sizden hiçbiriniz gibi değilim. Çünkü ben, Rabb'im beni yedirir ve içirir hâlde gecelerim" buyurdu.
Fakat sahâbîler oruçları birbirine eklemekten vazgeçmeyince Peygamber oruçlarını arka arkaya iki gün yâhud iki gece birbirine uladı. Sonra (üçüncü gün) hilâli gördüler. Bunun üzerine Peygamber, oruçlarını birbirine ulamaktan çekinmeyenleri ta'kîb ve tevbîh eder gibi:
— "Eğer hilâl daha da geri kalsaydı, ulamayı sizin için (bir ceza ve ders olsun diye) o ana kadar daha artırırdım!" buyurdu [39]

31-.....Bana İbrâhîm ibn Yezîd et-Teymî tahdîs etti. Bana Yezîd ibn Şurayh tahdîs edip şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib bizlere pişirilmiş tuğladan yapılmış bir minber üzerinde hutbe yaptı. Üzerinde, kınında asılı bir sahîfe bulunan bir kılıç vardı. Alî:
— Vallahi bizim yanımızda okunan hiçbir yazı yoktur, ancak Allah'ın Kitabı ve bir de şu sahîfedeki şeyler vardır, dedi ve sahîfeyi açtı.
İçinde diyet develerinin yaşlan ile ' 'Medine A îr Dağı 'ndan şuraya kadar haremdir. Kim Medine'nin bu haremi içinde bir bid'at çıkarırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allah o kimseden hiçbir sarf ve adi kabul etmesin!" hadîsi, bir de "Müslümanların emânı birdir. O emânı müsjtümânların (kadın ve köle nev'inden) en aşağı bir ferdi de üzerine alır. Her kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allah o kimseden hiçbir sarf ve hiçbir adi kabul etmesin!"
Yine o sahîfede "Her kim de kendi efendilerinden başka bir kavmi, efendilerinin izni olmaksızın velî ve efendi edinirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun aleyhine olsun; Allah ondan hiçbir sarf ve hiçbir adi kabul etmesin!" hadîsi yazılmıştır [40].

32-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir iş yaptı da o hususta ruhsat verdi. (Birtakım insanlar Peygamber'in yapıp da ruhsat verdiği o iş kendisine hâstır zannedip) o işi yapmaktan çekindiler. Onların bu çekinmesi Peygamber'e ulaşınca, Allah'a hamdettikten sonra:
— "Birtakım topluluklara ne oluyor ki, onlar benim yapmakta olduğum birşeyiyapmaktan çekiniyorlar! Allah'ayemîn ederim ki, ben onların Allah'ı en çok bilenleri ve Allah'tan en çok korkanları-yımdır!" buyurdu [41].

33-.....Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Çok hayırlı iki zât Ebû Bekr ile Umer helak olmaya yaklaşmışlardı:

Peygamber'in huzuruna Temîm oğulları hey'eti geldiği zaman, bu ikisinden biri (yânî Umer), "Mucâsi' oğullan'nın kardeşi olan el-Akra ibn Habis et-Teymî el-Hanzalî'yi onlara emîr yap" diye işaret etti. Diğeri de başkasını (yânî Ka'kaa ibn Ma'bed ibn Zurâre et-Teymî'yi) emîr yap diye işaret etti. Bunun üzerine Ebû Bekr, Umer'e:
— Sen sırf bana muhalefet etmek istedin! dedi. Umer de:
— Hayır sana muhalefet etmek istemedim, dedi.
Peygamber'in yanında münâkaşa ettiler ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine şu âyetler indi: "Ey imân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. Ona sözle, birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider... "
(el-Hucurât: 2-3).
İbnu Muleyke şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Artık Umer bu âyetin inmesinden sonra -İbnu'z-Zubeyr bunu, dedesi Ebû Bekr'i kasdederek anasının babasından zikretmedi- Peyganı-ber'le bir hadîs konuştuğu zaman, O'na gizli şeyler söyleyen bir kardeş gibi konuşur, Peygamber anlamak isteyip soruncaya kadar sesini O'na işittirmezdi [42].

34-..... Bana Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da mü'minlerin anası Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) vefâtiyle netîcelenen hastalığı içinde:

— "Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namazı kıldırsın!" buyurdu. Âişe şöyle dedi: Ben:
— Ebû Bekr Sen'in makaamında (yânî namaz kıldırdığın mih-râbda) durursa, ağlamaktan kıraati insanlara işitteremez. Umer'e emret de insanlara o namaz kıldırsın! dedim.
Rasûlullah yine:
— "Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namaz kıldırsın!'"buyurdu. Âişe şöyle dedi: Ben Hafsa'ya da:
— Peygamber'e: Ebû Bekr Sen'in makaamında durursa ağlamaktan kıraati insanlara işittiremez. Onun için Umer'e emret de insanlara o namaz kıldırsın! diye söyle! dedim.
Hafsa dediğimi yaptı. Onun üzerine Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki, sizler elbette Yûsuf Peygamber'in sahibeleri olan kadınlarsınız (yânî onun günündeki kadınlar gibisiniz)/ Ebû Bekr'e emredin de insanlara namazı o kıldırsın!" buyurdu.
Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye hitaben:
— Zâten senden bana hayır gelecek değildi! dedi (de canının sıkıntısını açıkladı) [43].

35-.....Bize ez-Zuhrî tahdîs etti ki; Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Uveymir el-Aclânî, Aclân oğullan'nın başkanı olan Âsim ibn Adiyy'e geldi de:
— Bana re'yini haber ver: Bir adam karısı ile beraber bir adamı bulsa, kadimn kocası o adamı öldürmeli, siz de öldürdüğü adama mu-kaabil onu öldürmeli misiniz?(Yoksa bu koca nasıl yapar?) Yâ Âsim, sen bu mes'eleyi benim için Rasûlullah'a soruver! dedi.
Bunun üzerine Âsim bunu Peygamber'e sordu. Peygamber de böyle soruları, hoşlanmayıp, ayıpladı. Akabinde Âsim ailesi yanına döndü, Uveymir de geldi. Âsim, Uveymir'e Peygamber'in böyle sorulardan hoşlanmayıp ayıpladığını haber verdi. Bunun üzerine Uveymir:
— Vallahi ben bizzat kendim Peygamber'e gideceğim de bunu soracağım! dedi ve Peygamber'e geldi.
O sırada Yüce Allah, Âsım'm ardından- "Zevcelerine zina is-nâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah 'a yemin ile dört kerre tekrar edeceği şâhidliktir. Beşinci şehâdet de eğer yalancılardan ise Allah 'in la yneti muhakkak kendisinin üstüne (olmasını ifâde etmesi)<//r..." (en-Nûr: 6-9) âyetleri olan - Kur'ân indirmişti. Peygamber, Uveymir'e:
— "Allah senin ve karın hakkında Kur'ân âyeti indirdi" dedi ve onların ikisini çağırdı.
Bu karı-koca, Peygamber'in önüne geçip birbiriyle la'netleşme yemîni yaptılar. Uveymir:
— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını yanımda tutarsam, ben bunun aleyhine yalan söylemiş olurum! dedi de Peygamber ona kadınından ayrılmasını emretmeden o kadını boşayıp ayrıldı.
Artık, la'netleşme yapanlar hakkında onların birbirlerinden ayrılmaları sünnet yânî kaanûn oldu. Peygamber meclistekilere:
— "Bu kadına bakınız! Eğer bu kadın keler fasilesinden kızılca kurt gibi kısa bir çocuk getirirse, ben Uveymir'in kadına ancak iftira ettiğini sanırım. Eğer kadın bedeni siyah, iri gözlü ve kıçının iki yanı büyük tipte bir çocuk getirirse, ben Uveymir'in kadına zina isnadında doğru söylediğini sanırım" buyurdu.
Sonra kadın, çocuğu sevilmeyen iş üzerine getirdi (yânî esmer,
iri gözlü hâlde getirdi; çünkü bu, âdette kadının zinasının sübütunu tazammun etmekteydi) [44].

36-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mâlik ibn Evs en-Nasrî haber verdi. (İbn Şihâb dedi ki:) Muhammed ibn Cubeyr de bana bu gelecek hadîsten şöyle zikretti: Ben Mâlik ibn Evs'in yanına girdim de, oria bu hadîsi sordum. O şöyle dedi: Ben gittim, nihayet Umer'in yanma girdim. Ben onun yanında otururken, kapıcısı Yerfa, Umer'e geldi de:
—(Ey Mü'minlerin Emîri!) Usmân ibn Affân, Abduijahmân ibn Avf, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldiler, senin huzuruna girmeye izin isterler, onlara iznin var mı? dedi.
Umer:
— Evet vardır, dedi.
Onlara izin verdi. Girdiler, selâm verip oturdular. Biraz sonra Yerfa yine geldi ve:

— Alî ile Abbâs da geldiler, izin isterler, müsâade var mı? dedi. Umer onlara da izin verdi. Bunlar da girdiler. Abbâs:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle (Alî'yi işaret ederek) şu zâlim arasında hükmet! dedi ve bu ikisi birbirine kaba ve sert sözler söylediler [45]
Orada bulunan topluluk, Usmân ve diğer arkadaşları:
— Ey Mü'minlerin Emîri, bunların aralarında hükmedip gönüllerine huzur ve sükûn ver! dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Sabrediniz, acele etmeyiniz! Gök ve Yer izni iradesiyle duran Allah hakkı için size sorarım: Siz bilirsiniz ki, Rasûlullah (S): "Biz peygamberler camiasının terîkesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır, vakıftır!" buyurdu. Ve bu sözüyle Rasûlullah kendisini kasdediyordu, değil mi? dedi.
O topluluk, yânı Usmân ile arkadaşları:
— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu! diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:
— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'ın, kendisini kas-dederek böyle buyurduğunu siz de bilirsiniz, değil mi? dedi.
Alî ile Abbâs da:
— Evet, diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Umer:
— Şimdi ben size bu malın hukukî vaziyetini söyleyip bildireyim! diye şöyle îzâh etti: Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlul-lah'a tahsîs buyurdu. O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Çünkü sânı yüce olan Allah Kur'ân'da "Allah 'in onlardan Rasûlü 'ne verdiği fey 'e gelince; siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah rasûllerini dileyeceği kimselere musallateder. ABfûı herşeye hak-kıyle kaadirdir... " (ei-Haşn 6-8) buyurmuştur. Bundan dolayı bu malda tasarruf etme, sâde Rasûlullah'ın hakkı idi. Sonra vallahi bu mala sizden başka kimse ortak olmadı. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddia eylemedi. Rasûlullah bu fey' malının nemasını size verdi ve onu aranızda taksim edip dağıttı. Nihayet fey'den o malın aslı mahfuz kaldı. Peygamber bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alırdı. Onu Allah'ın malı (vakıf) kılardı. (Cihâd ve hayır yollarına harcardı.) Bu malı Peygamber sağlığında böyle kullandı. Ey cemâat! Size Allah adiyle soruyorum: Sizler de bunu böyle biliyor musunuz? dedi. Onlar da:
— Evet, dediler.
Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a:
— Ben sizlere de Allah adiyle soruyorum: Siz ikiniz de bunun böyle olduğunu biliyor musunuz? dedi.
Onlar da:
— Evet biliyoruz, dediler. (Umer devamla:)
— Sonra Allah, Peygamber'ini vefat ettirdiğinde Ebû Bekr: Ben Rasûlullah'ın vekîliyim! diye bu mallara el koydu ve Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı.
Sonra Umer Alî ile Abbâs'a doğru dönerek:
— Ebû Bekr'in bu suretle muamele ettiği zamanı siz de hatırlarsınız.
Umer dedi ki:
— Siz ikiniz o zaman Ebû Bekr'in o mal hakkında şöyle şöyle yaptığını söylüyordunuz. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi, lutufkârdı, akıl ve zekâ sahibi idi. Hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefat ettirdi. Ben de: Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in halefiyim! dedim. Ve emaretimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi idare ettim. Sonra ikiniz müştereken bir kelime üzerinde birleşip bana geldiniz. İşiniz toplu olup aranızda niza yoktu. (Sizinle görüştüm. Sonra ayrı ayrı geldiniz.) Yâ Abbâs, sen bana geldin. Benden kardeşinin oğlundan isabet eden hisseni istiyordun. (Alî'yi kasdederek:) Bu da eşinin babasından nasîbi-ne düşen hissesini istiyordu. Bunun üzerine ben size: İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuza olmak üzere siz bu malı Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in ve emirliğim zamanında benim idare ettiğimiz gibi idare ediniz. Şayet kabul etmezseniz, artık bana birşey söylemeyiniz! dedim. Bu teklifim üzerine siz de: Peki, bu şartla bize ver! dediniz. Ben de ikinize teslîm ettim. Şimdi ey cemâat! Allah adına yemînle sizlere soruyorum: Ben bu malı bu şartla bu ikisine teslîm ettim mi? dedi.
Topluluk:
— Evet, teslîm ettin! dediler.
Sonra Umer Alî ile Abbâs'a döndü de:
— Sizlere de Allah'a yemînle soruyorum: Ben bu malı bu suretle sizlere teslîm ettim mi? dedi.
Onlar da:
— Evet, teslîm ettin! dediler. Umer onlara:
— (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve Yer kendi izniyle, iradesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim kî, ben kıyamet kopuncaya kadar bunun hâricinde bir hükümde bulunamam. Eğer siz idareden âciz iseniz bana geri veriniz. Ben onu sizin hesabınıza yeterlilikle idare ederim! dedi [46].

6- Bir Bid'atçiyi Barındıran Kimsenin Günâhı Babı

"Bir bid'atçiyi barındıranın günâhı" hadîsini Alî ibn Ebî Tâlib, Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmiştir [47].

37-.....Bize Âsim ibn Süleyman el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn MâIik(R)'e:
— Rasûlullah (S) Medine'yi harem kıldı mı? diye sordum.
Enes:
— Evet. Medine'nin şuradan şuraya kadar olan sahası haremdir. Bu hudûdlar arası sahanın ağacı kesilmez. (Bu sahada bid'at

çıkarılmaz.) Kim burada bir bid'at (dîne aykırı bir iş) meydana çıkarırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun! dedi.
Âsim şöyle dedi: Bana Mûsâ ibnu Enes haber verdi ki: O "Yâ-hud bir bid'atçiyi barındınrsa" demiştir [48]

7- (Kitâb, Sünnet Ve İcmâ'dan Bir Asıla Dayanmayan) Re'yin Kötülenmesi İle (Bu Asıllar Üzerine Olmayan) Tecili. Kıyâs Külfeti Ve Meşakkatinin Kötülenmesinin Zikrolunması Babı [49]

(Çünkü Yüce Allah şöyle buyurdu:)
"Senin için hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ; ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb; bunların herbiri <u bundan sorumludur'*[50]

38-.....Bana Abdurrahmân ibn Şurayh ve başkası, el-Esved'den tahdîs etti ki, Urve şöyle demiştir: Abdullah ibnu Amr bizim yanımıza uğradı, ben ondan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Şübhesiz Allah Taâlâ ilmi siz insanlara ihsan buyurduktan sonra (hafızalarınızdan) zorla söküp almaz. Lâkin ilmi insanlardan, ilim adamlarını bilgileriyle beraber cemiyet içinden çekip alır. Artık geride çok câhil birtakım insanlar kalır. O sırada halk tarafından bunlara dînî ihtiyâçlar sorulur, onlar da şahsî re'y ve arzûlarıyle cevâb verirler de hem halkı sapıtırlar, hem de kendileri sapar giderler" [51].
Urve şöyle dedi: Ben bu hadîsi Peygamber'in zevcesi Âişe'ye tahdîs ettim. Sonra Abdullah ibn Amr bu yılın ardından bir hacc daha yaptı. Âişe bana:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Abdullah ibn Amr'a git de senin bana ondan geçen sene tahdîs etmiş olduğun hadîsi, ondan benim için bir tesbît yap! dedi.
Bunun üzerine ben Abdullah ibn Amr'a gittim de o hadîsi kendisinden sordum. Abdullah ibn Amr da bana o hadîsi daha önceki yıl tahdîs ettiği gibi aynen tahdîs etti. Akabinde ben Âişe'ye geldim ve bunu kendisine haber verdim. Âişe, Abdullah ibn Amr'ın, o hadîsten tek bir harfini bile değiştirmemiş olmasından hayret etti de:
— Vallahi, Abdullah ibn Amr bu hadîsi sağlam ezberlemiştir, dedi [52].

39-.....Ben el-A'meş'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû VâiPe:
— Sen Sıffîn harbinde hazır bulundun mu? diye sordum. O:
— Evet hazır bulundum. Ben Sehl ibn Huneyn'den şöyle derken işittim... dedi.
H Yine bize Mûsâ,ibnu İsmâîl tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir:
—Ey insanlar, (bu kıtal hakkında) dîniniz aleyhine olan re'yle-rinizi ittihâm ediniz. (Çünkü sizler ictihâd ettiğiniz bir ictihâdla İslâm'da dîn kardeşlerinizle muharebe yapmaktasınız.) Yemîn olsun ki, ben Hudeybiye'deki Ebû Cendel gününde kendi nefsimi şöyle gördüm: Eğer Rasûlullah'ın (Ebû Cendel'i sulh maddesine göre müşriklere) geri vermesi emrini reddetmeye muktedir olaydım, muhakkak onu reddedecektim [53]. Biz Allah yolunda kılıçlarımızı henüz omuzlarımızdan indirmemiştik. Ebû Cendel'i geri vermeme teşebbüsümüz bizleri muhakkak korkunç bir iş içine düşürecekti. Şu kadar var ki, kılıçlarımız bizi şu harb işinden başka hayırlı bilmekte olduğumuz kolay bir işe götürmüştür.
el-A'meş şöyle dedi: Ebû Vâil:
— Ben Sıffîn vak'asında hazır bulundum. O ne kadar çirkin Sıffîn idi (yânı orada olan muharebe ne kadar kötü idi)! demiştir [54]

8- Peygamber (S) Kendisine Vahy İndirilmeyen Konularda Suâl Sorulduğunda "Bilmiyorum" Der Yâhud Kendisine O Konuda Vahy İndirilinceye Kadar, O Soruya Cevâb Vermezdi. Peygamber: "Hakikat biz sana Kitâbh -Allah'ın sana gösterdiği vech ile- insanlar arasında hükmetmen için, hakk olarak indirdik..." (en-Nisâ: 105) Kavlinden Dolayı, Re'y İle De Kıyâs İle De Söz Söylemezdi Babı

İbn Mes'ûd da: Peygamber(S)*e ruhtan soruldu da, o konuda âyet indirilinceye kadar sükût etti, demiştir [55].

40-.....Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu:
Ben hasta oldum. Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr yürüyerek Selime oğulları yurdundaki evime, bana hasta ziyaretine geldiler. Onlar bana geldiklerinde ben bayılmış hâldeydim. Rasûlullah abdest aldı da sonra abdest aldığı sudan benim üzerime döktü. Ben bunun üzerine ayıl-dım ve:
— Yâ Rasûlallah! -Bazen râvî Sufyân şöyle söyledi: Ey Rasûlal-lah!- Ben malımda nasıl hükmedeyim, malımda nasıl yapayım? diye sordum.
Câbir: Rasûlullah bana en-Nisâ: 11-13. Mîrâs Âyeti ininceye kadar hiçbir cevâb vermedi, dedi [56].

9- Peygamber(S)'İn Ümmetinin Erkekleri Ve Kadınlarını Allah'ın Kendisine Öğrettiği Şeylerden Re'y Ve Temsîl (Yânı Kıyâs) Olmaksızın Doğrudan Doğruya Öğretmesi Babı

41-.....Bize Ebû Avâne, Abdurrahmân ibnu'l-Esbahânî'den;
o da Ebû Salih Zekvân'dan; o da Ebû Saîd(R)'den söyle tahdîs etti: Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Erkekler Sen'in hadîslerini alıp gittiler. O hâlde biz kadınlar için de kendiliğinden bir gün ayır da, bizler o

günde Sana gelelim, Sen de Allah'ın Sana öğrettiği şeylerden bizlere öğretirsin! dedi.
Rasûlullah (S) onlara:
— "Fulân vefulân günlerde, şu ve şu mekânlarda toplanın " buyurdu.
Kadınlar o günlerde ve yerlerde toplandılar. Rasûlullah onların yanlarına geldi de Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden kadınlara da öğretti. Sonra Rasûlullah, kadınlara:
— "içinizden hiçbir kadın yoktur ki, çocuklarından üç tanesini âhirete kendinden önce yollasın da bunlar cehenneme karşı onun için bir perde olmasın!" buyurdu.
Bunun üzerine kadınlardan biri:
— Yâ Rasûlallah! tki tanesi de öyle mi? dedi.
Ebû Saîd: Kadın "îki tane" sözünü iki defa tekrar etti, dedi. Sonra Rasûlullah üç kerre tekrar ederek:
— "İki tane de, iki tane de, iki tane de öyledir" buyurdu [57].

10- Peygamber(S)'İn: "Ümmetimden dâima hakk üzere mukaatele ederek gâlib ve zahir olacak bir taife hiç eksik olmayacaktır" Sözü Babı

Buhârî: Bunlar ilim sahihleridir, dedi [58].

42- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, ismail'den; o da Kays'tan; o da el-Mugîre ibnu Şu'be(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Ümmetimden bir taife kendilerine Allah'ın emri gelinceye (yânı kıyamet kopuncaya) kadar hakk üzerinde birbirine yardım edici olmakta devam edecek ve bunlar (muhalefet edenlerine) dâima gâlib olacaklardır" buyurmuştur [59].

43-.....Bize İbnu Vehb, Yûnus'tan haber verdi ki, tbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Humeyd haber verip şöyle dedi: Ben Muâviye ibn Ebî Sufyân(R)'dan işittim, o hutbe yapıyordu, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Allah Taâlâ her kimin hayrını irâde ederse, ona dîn hususunda (büyük bir) anlayış verir. Ben (verici değil) yalnız aranızda taksim ediciyim. Veren ise Allah 'tır. Bu ümmetin işi, kıyamet kopuncaya -yâhud: Allah 'm emri gelinceye- kadar hep hakk dîn üzerinde dosdoğru olmakta devam edecektir" [60].

11- Yüce Allah'ın: "... Yâhud sizi birbirine muhalefet eden birçok fırkalar yapmaya kaadirdir" (ei-En'âm: 65) Kavli Babı

44-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah'ın üzerine "De ki: O size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir" âyeti inince Rasûlul-lah (S):
— "Rabb'im, Senin zâtına sığınırım!" dedi.
" Yâhud ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye kaadirdir" fıkrasını müteâkib:
— "Rabb'im, Senin zâtına sığınırım!" dedi.
Veya sizi birbirinize katıp kiminizden kiminin hıncım tattırmaya kaadirdir*' cümlesini müteâkib de Rasûlullah (S):
— "Bu iki haslet, yânı birbirine katmak ve azab tattırmak (kökünün kazılmasından ve Allah azâbıyle intikaam alınmaktan) daha hafiftir -yâhud: daha kolaydır-!" buyurdu [61].

12- Soranın Maksadı Anlaması İçin Bilinen Bir Asılı, Beyân Edilen Bir Asıla Benzeten Kimseye Allah Bu İkisinin Hükmünü Beyân Etmiştir Babı [62]

45-.....Bana İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Çöl halkından bir A'râbî kişi Rasûlullah'a geldi ve:
— (Yâ Rasûlallah!) Benim kadın siyah bir çocuk doğurdu. Ben bu çocuğu reddetmek istiyorum! dedi.
Rasûlullah ona:
— "Senin develerin var mı?" diye sordu. Bedevi:
— Evet vardır, dedi. Rasûlullah:
— "O develerin renkleri nasıldır?" diye sordu. Bedevi:
— Kırmızıdır! diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır?" dedi.
Bedevî:
— Evet, onların içinde boz renkli develer elbette vardır! diye cevâb verdi.
Rasûlullah:
— "Öyleyse bu boz renkler nereden gelmiş düşünürsün?" diye sordu.
Bedevî:
— Yâ Rasûlallah! Bu, soyunun bir damarıdır, ona çekmiştir! dedi.
Rasûlullah (S):
— "Belki bu oğlan da eski bir soy köküne çekmiştir (yânî ona benzemiştir)" buyurdu.
Ebû Hureyre: Rasûlullah o bedevîye, çocuğunu kendinden nefyetmek hususunda ruhsat vermedi, demiştir [63].

46-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir kadın Peygamber(S)'e geldi de:
— Annem hacc yapmayı nezretmişti, hacc edemeden evvel Öldü. Şimdi ben onun adına hacc yapabilir miyim? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet, ananın yerine vekâleten hacc etmelisin! Bana ne düşündüğünü söyle: Eğer onun üzerinde bir kula borcu olsaydı, sen ananın bu borcunu öder miydin?" diye sordu.
Kadın:
— Evet öderdim, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, onun şahsında:
— "Allah'ın hakkı olan borcu da ödeyiniz! Şübheyok ki, Allah hakkı ödenmeye başkalarından daha ziyâde lâyıktır!" buyurdu [64]

13- Kaadıların Yüce Allah'ın İndirdikleri İle Hüküm Vermeleri İçin İctihâd Edip Çalışmaları Yolunda Gelen Şeyler Babı

Çünkü Allah'ın şu kavli vardır:
"Kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler!*9 (el-Mâide: 45) [65]
Ve Peygamber(S)*in hikmet sahibini, hikmetiyle hükmettiği ve hikmetini insanlara kendi tarafından bir meşakkat, bir söz külfeti yüklemeyerek öğrettiği zaman övmüş olması; Halîfelerin -Allah'ın indirdikleri hususunda- müşavere etmeleri ve ilim ehline sormaları (hakkında gelen şeyler babı).

47-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İki hasletten başkasına hased olmaz. Bunlardan biri Allah'ın kendisine mal verip de bunu hakk yolunda tüketmeye muktedir kıldığı kimse, diğeri de A ilah 'in kendisine hikmet verdiği ve o da bu hikmette hükmetmekte ve onu başkalarına öğretmekte olan kimsedir" [66].

48-.....Bize Hişâm, babası Urve ibnu *z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) gebe kadının karnının vurulması sebebiyle ceninini ölü olarak düşürmesinin hükmünü sordu da:
— Hanginiz Peygamber(S)'den bu konuda birşey işitti? dedi. Ben:
— O konuda ben işittim, dedim. Umer:
— İşittiğin şey nedir? diye sordu. Ben:
— Ben Peygamber(S)'den işittim: "Ceninin düşürülmesinde, ce-nînin diyeti köleyâhud câriye gurresidir (yânî bir diyetin yirmide biridir)" buyuruyordu, dedim.
Bunun üzerine Umer bana:
— Bu söylediğin hadîs hususunda bana bir çıkış yeri, bir delîl getirmedikçe ayrılma! dedi.
Ben hemen yanından çıktım ve akabinde Muhammed ibn Mes-leme'yi buldum ve onu Umer'e getirdim. O da benimle beraber Peygamberin "Ceninin diyeti hakkında bir köle yâhud bir cariyenin gurresi vardır" buyururken işittiğine şehâdet eyledi.
Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, babası Abdullah ibnZekvân'-dan; o da Urve'den; o da el-Mugîre'den olmak üzere bu hadîsi rivayette Hişâm ibn Urve'ye mutâbaat etmiştir [67].

14- Peygamber(S)'İn: "Muhakkak sizler kendinizden önce gelen milletlerin yoluna uyup gideceksiniz" Kavli Bâbi

49-.....Bize İbnu Ebî Zi'b, el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Benim ümmetim kendisinden evvelki ümmetlerin yolunu karış karış, arşın arşın alıp ta'kîb etmedikçe kıyamet kopmaz" buyurdu.
Sahâbîler tarafından:
— Yâ Rasûlullah (yollarına gidilen) Fars ve Rûm gibi milletler
midir? diye soruldu. Rasûlullah da:
— "Onlardan başka insanlardan kim var?" diye cevâb verdi.

50-.....Bize Yemen'den Ebû Umer es-San'ânî, Zeyd ibn Eşlem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)*den tah-dîs etti ki, Peygamber (S):
— "Muhakkak sizler, sizden önceki ümmetlerin yolunca karış karış, arşın arşın uyup gideceksiniz. Hattâ onlar bir keler deliğine girmiş olsalar bile (siz de o daracık yere girecek) onlara tâbi' olacaksınız" buyurdu.
Biz:
— Yâ Rasûlallah! Bu ümmetler Yahûdîler'Ie Hnstîyanlar mı? diye sorduk.
Rasûlullah:
— "Onlardan başka kim olacak?" buyurdu [68].

15- İnsanları Dalâlete Da'vet Eden Yâhud Kötü Bir Çığır Açan Kimsenin Günâhı Babı [69]

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Çünkü onlar kıyamet gününde kendilerinin günâh yüklerini kamilen taşıdıktan başka saptırdıkları bilgisiz kimselerin veballerinden bir kısmını da yükleneceklerdir..." (el-Nahl: 25) [70].

51-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Âdem oğullarından herhangibir nefs zulüm ile Öl-dürülürse, muhakkak ilk Âdem oğlu Kaabil üzerine onun günâhından bir pay ayırıhr -Humeydî dedi ki: Bazen râvî Süleyman ibn Uyeyne: "Onun kanından" şeklinde söylemiştir-. Çünkü Âdem 'in o oğlu, bu öldürme cinayetini ilk evvel âdet ve yol yapan kimsedir" [71].

16- Peygamberin Zikrettiği Ve İlim Ehlinin İttifakına Teşvîk Eylediği Şeyler, İki Harem Ahâlîsinin; Mekke Ve Medine'deki Şahâbîlerin Üzerinde İttifak Ettikleri Şeyler, Medine'de Peygamber'in Hazır Bulunduğu Yerler, Muhacirlerin Ve Ensâr'ın Hazır Bulundukları Yerler, Peygamber'in Namaz Kıldırdığı Yerler İle Peygamber'in Minberi Ve Kabri Babı [72]

52-.....Bize Mâlik, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah es-Sulemî(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir bedevî, Ra-sûlullah(S)'a İslâm üzere bey'at etti. Ardından bu bedevîye Medîne'de ateşli bir hastalık isabet etti. Bunun üzerine o bedevî Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasülallah! Benim bey'atimi boz! dedi.
Rasûlullah bu teklîfi kabul etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Yâ Rasülallah, benim bey'atimi boz, dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Yâ Rasülallah, benim bey'atimi boz, dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Benim bey'atimi boz, dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Bunun üzerine ardından o bedevî Medîne'den çıkıp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Medine şehri ancak demirci körüğü gibidir, kirini dışarı atar, temizini de süzüp tasviye eder" buyurdu [73].

53-..... Abdullah ibn Abbâs (R) tahdîs edip şöyle demiştir:
Umer ibnu'l-Hattâb (R) 23 yılında son haccını yaptığı zaman ben Mi-nâ'da Abdurrahmân ibn Avf'ın yanında birtakım kimselere Kur'ân okutuyordum. Abdurrahmân ibn Avf bana şöyle dedi: Bugün ben Umer'in yanında idim. Eğer sen de Emîru'l-Mü'rninîn'ûı yanında hazır bulunsaydın (elbette acâib birşeye şâhid olurdun)! Onun yanına bir adam geldi:
— Ey Müzminlerin Emîri, haberin olsun; Fulân kimse: "Eğer Mü'minlerin Emîri Umer ölürse, ben elbette Fulân kimseye bey'at ederim!" diyordu, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi bu akşam halkın karşısına dikilip bir hutbe yapacağım da milletin mukadderatım gasbetmek isteyen bu adamları ortaya koyarak, bunların tesvîlâtından halkı sakındıracağım! dedi.
Ben:
— Ey Müzminlerin Emîri, böyle yapma! Çünkü bu hacc mevsimi sırasında insanların câhilleri ve rezîlleri toplanırlar ve senin meclisin üzerine gâlib olurlar. Ben onların senin konuşmanı yerli yerine koyamıyacaklarından ve onu, her nakledip taşıyıcının sür'atle ve düşüncesizce bir yerlere uçuracağından (ve bir ihtilâle sebeb olacağından) korkarım. Onun için sen sabret, nihayet Medine'ye, hicret yurdu ve sünnet yordu olan Medine'ye var ve orada Muhacir ve Ensâr'dan olan Rasûlullah'ın sahâbîleri ile buluşur toplanırsın. Onlar senin konuşmanı iyi muhafaza ederler ve onu gerekli yerine indirirler, dedim.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi Medine'de ilk duracağım makaamda elbette dikilip bu konuşmayı yapacağım! dedi.
İbn Abbâs rivayetine devamla şöyle dedi: Medine'ye geldiğimizde (cumua günü güneş meyledince Umer geldi, minbere oturdu, müezzin susunca ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senadan sonra) şöyle dedi:
— Şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk peygamber olarak gönderdi ve O'na Kitâb'ı indirdi. O'naindirilen şeyler içinde Recm Âyeti de vardı! [74].

54-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Biz Ebû Hureyre(R)*nin yanında idik. Ebû Hureyre'nin üzerinde mışk denilen kırmızı çamur boyasıyle boyanmış ketenden iki elbise vardı. Bu sırada sümkürdü de:
— Bah bah! Ebû Hureyre keten elbise içinde sümkürüyor! Ye-mîn olsun bir vakitler ben kendimi şu hâlde görmüşümdür: Ben Ra-sûlullah(S)'ın minberi ile Âişe'nin hücresi arasında bayılmış olarak yere düşerdim de biri gelir, ayağını boynum üzerine kor ve beni deli olmuş zannederdi; hâlbuki bende hiçbir delilik yoktu, bende açlıktan başka birşey yoktu, dedi [75].

55-.....BizeSufyân es-Sevrî haber verdi ki, Abdurrahmân ibn Abis şöyle demiştir: tbn Abbâs(R)'a:
— Sen Peygamber'in beraberinde bayram namazgahında hazır bulundun mu? diye soruldu.
îbn Abbâs şu cevâbı verdi:
— Evet, bulundum. O'na olan yakınlığım olmasa idi, küçüklüğümden dolayı orada hazır bulunamayacaktım. Peygamber

(S), Ke-sîr ibnu's-Salt (ibn Ma'dikerb el-Kindî)*ın evinin hizasındaki sütunun yanına geldi. Orada bayram namazını kıldırdı. Sonra hutbe yaptı. -Ne bir ezan ve ne bir ikaamet zikretti-. Sonra Peygamber (kadınlar tarafına gelip onlara) sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine°ka-dmlar kulaklarına ve boğazlarındaki zînetlerine işaret etmeye başladılar. Peygamber, Bilâl'e emretti de Bilâl kadınların yanına vardı, kadınlar zînetlerini. onun elbisesi içine attılar. Sonra Bilâl, Peygam-ber'in yanına döndü [76].

56-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dinar'dan; o da İbn Umer(R)'den: Peygamber (S) Küba'ya bazen yürüyerek bazen binerek gelir idi, diye tahdîs etti [77].

57-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e:
— Ben öldüğüm zaman beni kadın arkadaşlarımın beraberinde Bakî* Mezarhğı'na göm. Sakın beni içinde iki sahâbîsiyle birlikte gömülü olduğu benim hücremde Peygamber'in yanına gömmeyesin! Çünkü ben (diğer kadınlarından ayrı, Peygamber ve iki sahâbîsinin yanında gömülü olmakla) tezkiye ediüp övülmemi istemiyorum, dedi.
Ve Hişâm'dan; o da babası Urve'den gelen rivayette, Umer ibnu'l-Hattâb yaralanınca, Âişe'ye haber gönderdi de:
— Bana iki arkadaşımın yanına gömülmeme müsâade et! dedi. Âişe de:
— Evet vallahi, diye müsâade etti. Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Sahâbîlerden herhangibiri Âi-
şe'den Peygamber ve iki sahâbîsiyle beraber gömülmesini istediği zaman, Âişe:
— Hayır vallahi, ben ebeden onların yanına herhangibir kimsenin gömülmesini tercih etmem, diye cevâb vermiştir [78].

58-.....îbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) ikindi namazını küdırırdı da (namazdan sonra) Avâlî'ye gider ve oraya varırdı da, güneş hâlâ yüksek bulunurdu.
el-Leys ibn Sa'd, Yûnus'tan: AvâlTnin uzaklığı dört mil yâhud üç mildir, dediğini ziyâde etmiştir [79].

59-.....Bize el-Kaasım ibn Mâlik tahdîs etti ki, el-Cuayd şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibn Yezîd'den işittim: Peygamber (S) zamanında sâ' ölçeği, bugünkü müdd'ümüz ölçüsüyle bir müdd ile üçte bir müdd mikdân idi. Sâ' ölçeği Umer ibn Abdilazîz zamanında artırıldı, diyordu [80].

60-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Medîneliler'i kasdederek: "Allah'ım, bunların mikyâl ölçeklerinde bereket ihsan et. Onların sâ' ve müdd ölçeklerine de bereket ver!" diye duâ buyurdu, demiştir [81].

61-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Yahudiler, Peygamber(S)'in yanına birbiri ile evli iken zina etmiş bir adamla bir kadın getirdiler. Peygamber o zinâcı-ların taşlanmalarını emretti de, onlar Mescid'in yanında cenazelerin konulduğu yerin yakınında taşlandılar [82].

62-.....Bana Mâlik, Muttalib'in âzâdhsı Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Rasûlullah (S) Uhud Dağ kendisine görününce: "Şu Uhud'dur. O bizi sever, biz de onu severiz. Allah 'im! Şübhesiz îbrâhîm Peygamber Mekke'yi harem kıldı. Ben de Medine'nin şu iki kara taşlık arasındaki sahasını harem kılıyorum" buyurdu.
Uhud hakkındaki bu hadîsi Peygamber(S)'den rivayet etmekte Sehl ibn Sa'd da Enes ibn Mâlik'e mutâbaat etti [83].

63-.....Bana Ebû Hazım tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R): Peygamber Mescidi'nin kıbleye yakın olan duvarı ile minber arasında davar geçecek kadar açıklık vardı, demiştir [84].

64-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Evimle minberim arasındaki saha, cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de (bana bahşedilen) havzımın üzerindedir" buyurdu, demiştir [85].

65-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) atlar arasında koşu yarışı yaptırdı. Evvelâ idmana çekilmiş, zayıflatılmış atlar salıverildi. Bu koşunun uzaklığı Hayfâ ile Veda Tepesi*-ne kadardı. Bir de zayıflatılmamış atlar salıverildi. Bu koşunun uzunluğu Veda Tepesi ile Zurayk oğulları Mescidi'ne kadardı.
Abdullah ibn Umer de yarış yapan binicilerin içinde idi [86].

66-..;.... Bize îsâ ibn Yûnus, İbnu Idrîs ve îbnu Ebî Ganıyye; her üçü de Ebû Hayyân'dan; o da eş-Şa'bî'den haber verdiler ki, İbn Umer (R): Ben Umer ibnu'1-Hattâb'dan Peygamberdin minberi üzerinde işittim, demiştir [87].

67-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana es-Sâib ibn Yezîd haber verdi ki, kendisi Usmân ibn Affân(R)'ı Peygamber(S)*in minberi üzerinde hutbe yaparken işitmiştir [88].

68-.....Âişe (R): Benimle Rasûlullah'ın cenabetten yıkanmamız için şu (içinde elbise ve diğer şeyler yıkanan) "Mirken" denilen leğen konulurdu da biz yıkanırken beraberce onun içinden suyu elimizle almaya başlardık, demiştir [89].

69-.....Bize Âsim el-Ahvel tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) Ensâr ile Kureyş'ten olan Muhacirler arasında Medine'deki benim evimde birbirlerine yardım etmek üzere muahede yaptı. Ve yine Peygamber (S) -Kur'ân hafızlarını

öldüren- Suleym oğullan'ndan bâzı kabileler aleyhine bir ay rükû'dan sonra kunût yapıp duâ etti, demiştir [90].

70-.....Bize Bureyd tahdîs etti ki, Ebû Burde şöyle demiştir:
Ben Medine'ye geldim. Beni Abdullah ibn Selâm kavuşup karşıladı da bana:
— Haydi benim evime yürü de sana RasûluIUûYın içinden su içmiş olduğu bir kadehle su içireyim ve sen de Peygamber'in namaz kıldığı bir mescid için de namaz kılarsın, dedi.
Bunun üzerine ben onunla beraber gittim. Evinde bana sevîk içirdi ve hurma yedirdi. Ben de onun mescidinde namaz kıldım! [91]

71-.....Bana İkrime, tbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, ona da îbn Umer tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Peygamber (S) tahdîs edip şöyle buyurdu: "Bu gece bana Rabb'im tarafından bir gelen geldi de Aktk Vâdîsi'nde iken bana:
— Bu mübarek vâdîde namaz kıl ve 'Umretun ve haccun' diye söyle! buyurdu".
Ve Hârûn ibn îsmâîl şöyle dedi: Bana Alî ibnu'l-Mubârek kendi rivayetinde "Umretun fî haccetin{= Hacc içinde umre)" şeklinde tahdîs etti [92].

72-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dinar'dan; o da İbn UmerCRJ'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S Mekke'den iki merhale uzaktaki) Kann mevkiini Necd ahâlîsi için, (Mekke'den altı merhale uzakta ve Râbığ yakınındaki) el-Cuhfe'yi Şâm ahâlîsi için, (Me-dîne'den altı mil uzaktaki en uzak mîkaat olan) Zu'1-Huleyfe'yi de Medine ahâlîsi için mîkaat ta'yîn etmiştir.
İbn Umer dedi ki: Ben bunu Peygamber'den işittim. Ve bana ulaştı ki, Peygamber, Yemen ahâlîsi için de Mekke'ye iki merhaledeki Yelem mevkiini mîkaat ta'yîn etmiştir.
İbn Umer'in yanında Irak zikredildi de; İbn Umer: O vakit Irak yoktu (yânî o zaman Irak ahâlîsi müslümân değildi), demiştir.

73-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Salim ibn Abdillah, babası İbn Umer(R)*den şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e -Veda Haccı'nda- Zu'1-Huleyfe'deki gece sonu istirahatı içinde iken ru'yâda gösterildi ve kendisine: "Şübhesiz ki sen mübarek bir Bathâ vâ-dîsindesin" denildi [93].

17- Yüce Allah'ın: İşten hiçbirşey sana âid değildi (Âlu Imrân: 128) Kavli Babı

74-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den haber verdi ki, babası İbn Umer (R) Peygamber(S)'den işitmiştir. Peygamber (yaralanıp dişi kırılınca) sabah namazının son rek'atinde başını rukû*-dan kaldırıp: "Rabbena ve leke'l-hamd" der, bunun ardından da:
— "Allah'ım, fulâna ve fulâna la'net eyle!" derdi.
Bunun üzerine Azîz ve Celîl Allah: "(Kulların) işinden hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yâhud onları, kendileri zâlimler oldukları için azâblandınr" (Âlu Imrân: 128) âyetini indirdi [94].

18- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"... İnsanın cedeli ise her şeyden fazladır" (el-Kehf: 54).
"Kitâb ehli olanlarla en güzel olandan başka bir surette mücâdele etmeyin" (el-Ankebût: 46) [95].

75-.....ez-Zuhrî'den (o, şöyle demiştir): Bana Alî ibnu Hüseyin haber verdi, ona da babası Hüseyin ibn Alî (R) haber verdi; ona da babası Alî ibn Ebî Tâlib (R) haber verip şöyle demiştir: Rasûlul-lah (S) bir gece kendisine ve Rasûlullah'ın kızı FâUma aleyha's-selâma ziyaret için geldi de, bu ikisine hitaben:
— "Sizler namaz kılmaz mısınız?" buyurdu. (Bu sorusu ile teheccüd kılmayı teşvik ediyordu.)
Alî dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz ancak Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak istediği zaman uyandırır! dedim.
Alî O'na bunu söylediği zaman Rasülullah geri döndü ve Alî'ye hiçbir cevâb vermedi. Sonra Rasûlullah dönüp giderken Alî O'ndan, dizini vurarak:
—"Bazen insan ne kadar da çok cidalci oluyor!** (ei-Kehf: 54) âyetini söylemekte olduğunu işitmiştir [96].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Sana geceleyin gelen "Tâ-rık"tır. (Işığı ile karanlıkları deldiği için) "en-Necmu9s-sâkibu" (et-Tânk: 3) denilir. "et-Tânk(= Yıldız)*'; "es-Sâkıb(= Ziya saçan)"dır. Ateş yakacak kimseye emir fiili olarak "Eskıb nârake(= Ateşini zi-yâlandır)" denilir [97].

76-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz mescidde bulunduğumuz sırada Rajsûlullah (S) bizim yanımıza çıktı da: — "Haydin Yahûdîler'in yurduna yürüyün!" buyurdu.
Bizler O'nun beraberinde yola çıktık, nihayet Yahûdîler'in, içinde âlimlerinin Tevrat okudukları Beytu'I-Mıdrâs'a vardık. Peygamber ayakta dikilip onlara nida ederek:
— "Ey Yahudi topluluğu! tslâm Dtni'ne girin ki, selâmette olunuz!" buyurdu.
Bunun üzerine Yahudiler:
— Sen elçiliğini teblîğ ettin yâ Eba'l-Kaasım! dediler (ve O'na itaate yanaşmadılar).

Râvî dedi ki: Rasûlullah onlara:
— "Ben ancak bunu, yânı 'İslâm'a girin, selâmette olun' tebH-ğimin gerçekleşmesini istiyorum" dedi.
Yahudiler yine:
— Sen risâletini teblîğ ettin yâ Eba'l-Kaasım! dediler. Rasûlullah onlara tekrar:
— "Ben ancak bunu; 'İslâm'a girin, selâmette olun' tebliğimin gerçekleşmesini istiyorum" buyurdu.
Sonra Rasûlullah bu sözünü üçüncü defa onlara söyledi de ardından şöyle buyurdu:
— "Biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arazîden çıkarmak istiyorum. Bunun için sizden her kim kendi malından taşıyamıyacağı birşeyi olursa onu satsın. Yoksa iyi biliniz ki, Arz ancak Allah*a ve Rasûlü'ne âiddir*' [98].

19- Yüce Allah'ın: "Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, (hakikate) şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..," (el-Bakara: 143) Kavli İle Peygamber(S)'İn İlim Ehli Topluluğu Olan Cemâatten Ayrılmamayı Emretmesi Babı

77-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde Nûh Peygamber getirilir de ona:
— Tebliğ ettin mi? diye sorulur. Nûh da:
— Evet tebliğ ettim yâ Rabbi der. Bunun ardından Nuh'un ümmetine:
— Nûh size tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar da:
— Bizi âhiret azabından korkutan bir nezir gelmedi, derler. Soran da Nûh 'a:
— Senin şâhidlerin kimdir? der. Nûh da:
— Muhammed ve Ümmeti'dir, der.
Bunun üzerine sizler getirilecek ve Nuh'un tebliğ ettiğine şehâ-det edeceksiniz".
Râvî dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: "Böylece sizi vasat (âdil) bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı (hakk) şâ-hidler olasınız, bu Rasül de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..." [99]
Ca'fer ibn Avn'dan da: Bize el-A'meş, Ebû Salih'ten; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu geçen hadîsi tahdîs etti.

20- Bâb: Âmil (Veya Âlim) Yâhud Hâkim Çalışıp İctihâd Ettiği Zaman (Muhalefet Kasdetmeksizin) İlimsiz Olarak Rasûlullah'ın Şerîatine Aykırı Bir Hatâ Yaparsa, Onun Bu Hükmü Reddedilir (Onunla Amel Edilmez)

Çünkü Peygamber(S)'in:
"Her kim bizim işimizin üzerinde olmadığı bir iş yaparsa, o reddedilmiştir" kavli vardır [100].

78-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle tahdîs ediyordu: Ona Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etmişlerdir. Rasûlullah (S) Ensâr'dan Adiyy oğulları'nın kardeşi olan (Savâd ibn Ğaziy-ye ismindeki bir) kimseyi Hayber üzerine harâc âmili ta'yîn edip gönderdi. Sonra bu zât Hayber'den Cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona:
— "Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu.
O sahâbî:
— Hayır vallahi, hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu iyi hurmadan bîr sâ'mı (âdî hurmanın) iki sâ'ı karşılığında satın-alırız, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Böyle yapmayın! Lâkin misli mukaabîîiyle mislini satın alınız. Yâhud bu âdî hurmayı para ile satınız da onun parasıyle şu iyi hurmadan satın alınız. Tartılan herşey böyledir*' buyurdu (yânî tartısına mukaabil tartılır, hiçbir fazlalık olmaksızın satılıp alınır) [101].

21- Hâkim Hükmünde İctihâd Ettiği Zaman İsabet Etse Yâhud Hatâ Da Yapsa Ücret Alacağı Babı

79-.....Bana Yezîd ibnu Abdillah ibni'1-Hâd, Muhammed ibn ibrahim ibni'l-Hâris'ten; o da Busr ibnu Saîd'den; o da Amr ibnu'l-Âs'ın kölesi Ebû Kays'tan tahdîs etti ki, Amr ibnu'1-Âs (R), Rasûlul-lah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Bir hâkim hükmedeceği zaman ictihâd eder, yânî hakkı arayıp hükmeder de sonra bu hükümde isabet ederse, o hâkime iki ecir vardır (hakkı aramak ve isabet etmek sevâblan). Eğer hâkim hükmedeceği zaman hakkı ictihâd edip arar, fakat sonunda hatâ ederse, bu hâkime de bir ecir vardır (hakikati arama sevabı vardır)" [102].
Yezîd ibnu Abdillah şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebû Bekr ibnu Amr ibn Hazm'a tahdîs ettim. O da bana: Bu hadîsi bana böylece Ebû Usâme ibnu Abdirrahmân, Ebû Hureyre'den tahdîs etti, dedi. Abdulazîz ibnu'l-Muttalib de Abdullah ibn Ebî Bekr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Peygamber(S)*den olmak üzere bunun benzerini söyledi [103].

22- "Peygamberin Hükümleri İnsanlar İçin Gizli Değil, Meydanda Olurdu. Sahâbîlerin Bâzısı İse Peygamber'in Hazır Bulunduğu Yerlerde Hazır Bulunamaz Ve İslâm İşlerinin Kararlaştığı Yerlerden Başka Yerlerde Bulunurlardı" Diyen Kimse Üzerine Hüccet Babı [104]

80-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh tahdîs etti. Ubeyd ibnu Umeyr şöyle dedi: Ebû Mûsâ (R

Umer'in yanma girmek için izin istemişti. Ebû Mûsâ Umer'i (o sırada müslü-mânlann işleriyle) meşgul bulmuştu da geri dönmüştü. Umer meşguliyetten kurtulunca Ebû Musa'yı kasdederek:
— Ben Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona, yanıma girmeye izin veriniz! dedi.
Akabinde Ebû Mûsâ çağırıldı. Umer:
— Bu yaptığın işe (yânî dışarıda beklemeyip hemen geri dönmeye) seni sevkeden nedir? diye sordu.
Ebû Mûsâ da:
— Biz (izin verilmeyince kapıdan) böyle dönmekle emrolunduk,
dedi.
Umer:
— Sen ya bu söylediğin şey üzerine bana beyyine getir yâhud da ben sana bu sebeble muhakkak bir ceza yaparım! dedi.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ Ensâr'dan oluşan bir meclise gitti, onlardan buna şâhidlik edecek kimse istedi. Oradaki topluluk:
— Bu mes'ele hakkında ancak en küçüklerimiz bile şehâdet eder, dediler.
Akabinde Ebû Saîd el-Hudrî kalktı gitti de Umer'e hitaben:
— Bize izin istediğimizde izin verilmezse böyle hemen dönmekle emrolunduk, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Peygamber(S)'in emrinden olan bu iş bana gizli kalmış, çarşılarda ticâret için alışveriş etmek beni meşgul edip alıkoydu, dedi [105].

81-.....ez-Zuhrî tahdîs etti ki, kendisi el-A'rec'den şöyle derken işitmiştir: Bana Ebû Hureyre (R) haber verip şöyle dedi: Sizler: "Ebû Hureyre, Rasûlullah üzerine çok hadîs rivayet ediyor" diye iddia ediyorsunuz. Allah mev'ıddır -yânî kıyamet günü sizin inkârda yâhud benim çoğaltmakta hakk üzere olduğum meydana çıkacaktır-. Ben Suffa ehlinin miskinlerinden fakır bir kimse idim. Karnımın doyması karşılığında Rasûlullah'tan hiç ayrılmazdım. Muhacirler çarşılarda alışveriş etmekle meşgul bulunurlar, Ensâr da malları, topraklan üzerindeki işlerinde çalışmalarıyle meşgul bulunurlardı. Ben bir gün Rasûlullah'tan şuna şâhid oldum. Rasûlullah:
— "Her kim ben sözümü bitirinceye kadar ridâsım yayar, sonra onu yumarsa, benden işitmiş olduğu hiçbir şeyi asla unutmayacaktır'* buyurdu.
Bunun üzerine ben üzerimde bulunan bir bürdeyi yaydım. Ra-sûlullah'ı hakk ile gönderen Allah adına yemîn ediyorum ki, bundan sonra ben kendisinden işittiğim hiçbir şeyi unutmadım [106].

23- Peygamber(S)'Den, Huzurunda Yapılan Veya Muttali' Olduğu Birşeyi İnkâr Etmemesini Hüccet Gören Kimse Babı

Bu inkâr etmemenin hüccetliği, Rasûlullah'tan başkasından olmaz [107].

82-.....Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)*ı Îbnu's-Sayyâd'ın Deccâl olduğuna Allah adına yemîn ederken gördüm. Ona:
— (Ey Câbir!) Sen Allah adiyle bu hususta nasıl yemîn edersin? dedim.
Oda:
— Umer ibnu'l-Hattâb'ı, bunun DeccâTlığına Peygamber(S)'in huzurunda yemîn ederken işittim. Hâlbuki Peygamber (S), Umer'in bu yemînini reddetmedi, dedi [108].

24- Delillerle Bilinecek Hükümler İle Delâletin Ma'nâsının Nasıl Olduğu Ve Bunun (Peygamber Tarafından) Tefsiri Babı [109]

Ve Peygamber (S), atların ve diğerlerinin işlerini haber vermiştir. Bundan sonra kendisine eşeklerin durumu sorulduğunda, soranlara Yüce Allah'ın:
"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şen yapıyorsa onu görecek" (ez-ZUzâl: 7-8) kavlini delâlet etti.
Yine Peygamberce: Kelerin eti yenilir mi? diye soruldu da O: "Ben onu yemiyorum ve haram da kılmıyorum"
buyurdu. Peygamber'in sofrasında keler yenildi de İbn Abbâs bununla kelerin haram olmadığını istidlal etti [110].

83-.....Bana Mâlik, Zeyd ibn Eşlem'den; o da Ebû Salih es- Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "At ırkı üç sınıf insan için olur; Bir kimse için ecirdir, bir kimse için (fakirlik ve ihtiyâcına) perdedir; bir kimse üzerinde ise vebaldir. A t kendisi için hayır olan kimseye gelince, o Öyle bir adamdır ki, atını Allah yolunda (cihâd için) bağlamıştır. Ve atını da (yânî bağladığı ipini) bol otlu geniş bir sahada veya çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sahadan veya çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sahibi için birer hasenedir. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir veya iki mil sevinç ile koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sahibi için haseneler olur. Bir de hayvan (bu arada) bir nehre uğrayıp da ondan su içerse -sahibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sahibi için haseneler olur. Binâenaleyh cihâd maksadıyle bağlanan bu gaza atı, sahibi için büyük bir sevâbdır.
Bir kimse de atını (onunla kazanmak), insanlardan müstağni olmak, iffetini korumak için bağlar da sonra o kimse gerek

hayvanlarının üzerindeki Allah hakkını, gerek arkalarına takatinden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için (fakirliğe karşı) bir perdedir.
Bir kimse de atını öğünmek için, gösteriş için bağlarsa, bu hayvan da onun için büyük bir günâhtır".
RasûIullah(S)'a merkeblerin hükmünden (yânî onlardan zekât ve şâir vergiler olup olmadığı) soruldu. Rasûlullahı
— "Allah Taâlâ bana onlar hakkında her hükmü toplayıcı bir vecize olan şu âyetten başka bir nass indirmedi: İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyorsa onu görecek" (ez-ziizâi: 7-8) âyetlerini okudu [111].

84-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mansûr ibn Safiyye'den; o da annesi Safiyye bintu Şeybe ibn Usmân ibn Ebî Talha'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, bir kadın, Peygamber(S)'e suâl sormuştur [112].

85-.....Bize Mansûr ibn Abdirrahmân ibn Şeybe tahdîs etti.
Bana annem Safiyye bintu Şeybe, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kadın Peygamber(S)'e hayızdan sonra nasıl yıkanacağını sordu. Peygamber de (nasıl yıkanacağını ta'rîf etti de sonra) ona:
— "Miske bulanmış pamuklu parçası alırsın ve onunla yıkanır temizlenirsin" buyurdu.
Kadın:
— Onunla nasıl temizlenip abdest alayım yâ Rasûlallah? diye tekrar sorunca, Peygamber:
— "(Subhânallah!) Temizlen işte!" buyurdu.
Bunun üzerine ben Rasûlullah'ın kasdetmekte olduğu şeyi anladım da kadını tutup kendime doğru çektim ve ona öğrettim, dedi [113].

86-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)*tan şöyle tahdîs etti: Ümmü Hafîd bintu'I-Hâris ibn Hazn -ki İbn Abbâs'in teyzesidir- bir kerre Peygamber(S)'e bir mikdâr tereyağı, keş ve birkaç tane keler hediye etmişti. Peygamber onların getirilmesini istedi de onun sofrası üzerinde bunlar yenildi. Fakat Peygamber (yağ ile keşten yedi de) kelerleri tiksinmiş gibi bıraktı. Eğer kelerler haram olsaydı, Peygamber'in sofrası üzerinde yenilmezdi ve Peygamber onların yenilmesini emretmezdi, demiştir [114].

87-.....Bize tbnu Vehb, tahdîs etti. Bana Yünus,Ibn Şihâb'dan haber verdi. Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Her kim sarmısak, soğan yemiş bulunursa bizden -yâhud: Mescidimizden- uzak durup evinde otursun" buyurdu.
-Yine aynı sened ile rivayet etti:- Peygamber'in huzuruna, içinde taze sebzeler bulunan yuvarlak bir kap getirildi. -Abdullah ibn Vehb: "Bedr" sözü ile tabak kasdediyor, dedi.- Rasûlullah onda sevilmeyen bir koku duydu. O tabağın içinde ne olduğunu sordu. Kendisine onun içindeki sebzelerin ne olduğu haber verildi. Bunun üzerine sa-hâbîlerine:
— "Bunu (fulân kimseye) götürünüz!" buyurdu.
Onlar da bu tencereyi yanında bulunan bir sahâbîye götürdüler. O sahâbî de Peygamber'in böyle yaptığını görünce onu yemek istemedi. Bunun üzerine:
— "Sen bundan ye! Çünkü ben senin münâcât etmediklerinle münâcât ederim" buyurdu [115].
İbn Ufeyr, İbnu Vehb'den: "İçinde yeşil sebzeler bulunan bir tencere" şeklinde söyledi.
el-Leys ibn Sa'd ile Ebû Safvân, Yûnus'tan "el-Kıdr" kıssasını zikretmediler. Ben bunun ez-Zuhrî'nin kavlinden mi, yâhud bu hadîsin lafzından olarak mı rivayet edildiğini bilmiyorum [116].

88-.....İbrâhîmibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Muhammed ibn Cubeyr haber verdi: Ona da babası Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle haber vermiştir: Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah(S)'a geldi de O'nunla (vereceği) birşey hakkında konuşmuştu. Rasûlullah da o kadına (dönerken) birşey emretmişti. Bunun üzerine kadın:
— Yâ Rasûlallah! Ben gelir de Seni bulamazsam ne dersin? dedi. Rasûlullah:
— "Şayet beni bulamazsan Ebû Bekr'e git" buyurdu.
el-Humeydî, İbrahim ibn Sa'd'dan rivayetinde: Kadın "Eğer Seni bulamazsam" sözüyle, Rasûlullah'ın ölümünü kasdeder gibiydi, fıkrasını ziyâde etmiştir [117].

25- Peygamber(S)'İn "Kitâb Ehline (Şerîatle İlgili) Herhangi Birşey Sormayınız*' Kavli Babı [118]

Ve Ebû'i-Yemân şöyle dedi:
Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Humeyd ibn Abdirrahmân haber verdi; kendisi Muâviye'den işitmiştir. Muâviye, halifeliğinde hacc ettiği zaman Medine'de tahdîs ediyordu. Ve bu arada Ka'bu'l-Ahbâr'ı zikretti de şöyle dedi:
Muhakkak bu Ka'b, Kitâb ehlinden İslâm'a girip de eski kitâblardan hadîs tahdîs etmekte olan bu muhaddislerin en doğru söyleyenidir. Yine muhakkak ki, bununla beraber biz onun eski kitâblardan nakletmekte olduğu haberlerinde, KaVın bazen hatâ edip yalan yanlış şeyler söylemekte olduğunu da Ka'b aleyhine t ere ü be etmekteyizdir [119].

89-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ehli kitâb (olan Yahûdîler) Tevrat'ı İbrânîce metni ile okurlar, Arab diliyle de onu müs-lümânlara tefsîr ederlerdi. Bu hususta Rasûlullah (S) sahâbîlerine: — "Siz kitâb ehlinin sözlerini tasdik de, tekzîb de

etmeyin. Ancak 'Şöyle deyin: Biz Allah ya, bize indirilene, tbrâhîm % İsmâîVe, İshâk % Ya 'kûb 'a ve torunlarına indirilenlere; Mûsâ 'ya, îsâ 'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb yleri katından verilenlere imân ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah 'a testim
Olmuşlarız1" <el-Bakara: 136) [120].

90-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Sizler kitâb ehli olanlara şerîatten herhangi birşeyi nasıl soruyorsunuz? Hâlbuki Rasûlullah (S) üzerine indirilmiş olan Kitâb'ınız, kitâbların en yenisidir. Sizler onu hâlis olarak ve içine başka hiçbirşey karışmamış olduğu hâlde okumaktasınız. Bu Kur'ân sizlere, ehli kitâb olanların Allah'ın kitabını tebdil edip değiştirdiklerini ve Kitâb'ı kendi elleriyle yazdıklarını ve bununla az bir bahâyı satın almaları için "Bu Allah katındandır" dediklerini sizlere söylemiştir. Dikkat edin! Size gelmiş olan ilim, sizleri onlara suâl sormaktan nehyetmektedir. Vallahi biz onlardan hiçbir kimseyi size indirilmiş olan kitâbdan size suâl sorar görmüş değiliz! [121]

26- Şer'î Hükümlere- Muhalefet Etmenin Keraheti (Yânî Çirkinliği) Babı [122]

91-.....Cundeb ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kur'ân üzerinde kalbleriniz ülfet edip birleştiği müddetçe Kur'ân'ı okuyunuz. Kur'ân üzerinde ihtilâf ettiğiniz zaman da artık kalkıp ondan dağılınız" buyurdu [123].
Ebû Abdillah el-Buhârî: Râvî Abdurrahmân ibn Mehdî, bu hadîsi Sellâm ibn Ebî Mutî'den işitmiştir, dedi.

92-.....Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Cundeb ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Kur'ân üzerinde kalbleriniz birleştiği müddetçe Kur'ân okuyunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman da artık kalkınız" buyurmuştur [124].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve Yead ibn Hârûn, Hârûn ibn Mûsâ el-Esdî el-A'ver'den söyledi. O da: Bize Ebû îmrân el-Cevnî, Cundeb'den; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti, dedi [125].

93-.....Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, îbn Ab-bâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in vefatı yaklaştığı zaman, evde içlerinde Umer ibnu'l-Hattâb'ın da bulunduğu birtakım adamlar varken, Rasûlullah (S):
— "Gelin size, ondan sonra hiç sapmayacağınız bir yazı (bir vasiyetname) yazayım" buyurdu.
Umer:
— Peygamberdin hastalığı ağırlaştı. Yanınızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitabı yeter, dedi.
Bunun üzerine evdeki sahâbîler ihtilâf ettiler ve münâkaşa edip çekiştiler. Onlardan kimi: "Yazacak birşey yaklaştırın da Rasûlullah sizler için ondan sonra sapıtmayacağınız bir yazı yazsın" diyor; kimi de Umer'in dediği sözü söylüyordu. Nihayet onlar Peygamberin yanında gürültüyü ve ihtilâfı çoğalttıkları zaman, Peygamber onlara:
— "Yanımdan kalkın (benim yanımda çekişme lâyık olmaz)/" buyurdu.
Râvî Ubeydullah ibn Abdillah şöyle dedi: İbn Abbâs bu hadîsin
sonunda:
— Âh! Ne büyük musibettir o musibet ki, gürültü etmeleri ve ihtilâf eylemeleri yüzünden o musibet, Rasûlullah ile sahâbîler için yazmak istediği bu yazı arasına perde oldu! Dedi [126].

27- Peygamber(S)'İn (Mübâhlığı Siyak Delâleti Yâhud Hâl Karinesi Yâhud Delîl Getirmekle) Bilinen Şeyleri Haram Kılmaya Karşı Nehyi Olduğu Babı

Peygamber'in emri de böyledir. Veda Haccı'nda sahâbîlerine: "(Umre niyetiyle) ihramdan çıkınız ve kadınlardan da nasibinizi alınız" buyurduğu zamanki kavli gibi.
Câbir ibn Abdillah:
Peygamber onlara kadınlarla cinsî münâsebet yapmalarını vâcib kılmadı, lâkin onlara ihramdan çıktıklarında kadınları da halâl kıldı, demiştir [127].
Ve ÜmmÜ Atıyye de: Biz kadınlar cenaze ardından gitmekten nehyolunduk, fakat bu bize vâcib kılınmadı, demiştir [128].

94...... Bize îbn Cureyc tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verip şöyle dedi: Ben yanında bulunan birçok insanlar içinde iken Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğini işittim: Biz Rasûlullah(S)'m sahâbîleri yalnız ve hâlis olarak, beraberinde umre olmayarak hacc niyetiyle ihrama girdik.
Atâ dedi ki: Câbir şöyle dedi: Peygamber, zu'1-hiccenin dördüncü sabahında (Mekke'ye) geldi. Biz de oraya geldiğimiz zaman, Peygamber bizlere ihramdan çıkmamızı emretti ve:
— "ihramlarınızdan çıkınız ve kadınlarınızdan da nasîbleniniz" buyurdu.
Atâ dedi ki: Câbir şöyle dedi: Fakat Peygamber onlara kadınlarla cinsî münâsebet etmeleri hususunda kesin emir vermedi. Lâkin kadınları erkekler için halâl kıldı. "Bizimle arafe günü arasında ancak beş gün kaldığı hâlde kadınlarımızla cinsî münâsebet yapmamızı ve neticede zekerlerimiz menî damlatarak Arafat'a çıkmamızı emrediyor!" diye söylendiğimiz Peygambere ulaştı.
Atâ: "Câbir işaret eder ve elini hareket ettirip şöyle diye gösterirdi" demiştir.
Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı da şöyle buyurdu:
— "Kat't olarak biliniz ki, ben sizin Allah'a en takvâlmız, en sâdıkınız, en itâatlinizim. Eğer yanımda kurbânım olmasaydı

sizin ihramdan çıkışınız gibi ben de muhakkak ihramdan çıkacaktım. Hacc aylarında umrenin cevazı şimdi olduğu gibi ihrama girerken de bana zahir olsaydı, ben beraberimde kurban sevketmezdim. Onun için artık sizler ihramdan çıkınız!" buyurdu.
Bunun üzerine bizler ihramdan çıkıp Peygamber'i dinledik ve itaat ettik [129].

95-.....Bana Abdullah ibnu'UMuğaffel el-Muzenî (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Akşam namazından önce (de iki rek'at) namaz kılınız" buyurdu.
Üçüncü defasında insanların bunu terkedilmez bir yol edinmelerini istemeyerek: "Bu, isteyen içindir" buyurdu [130].

28- Yüce Allah'ın: "Onların işleri dâima aralarında müşavere iledir" (eş-Şûrâ: 38); "İş hususunda onlarla müşavere et... Bir kerre de azmettin mi, Allah'a güvenip dayan..." (Âlu İmrân: 159) Kavilleri Babı

Şübhesiz birşey üzerine müşavere, azmetmeden ve maksad iyice açığa çıkmadan öncedir.
Çünkü Yüce Allah'ın:
"Bir işe azmettiğin zaman artık Allah'a güvenip dayan" kavli, buna delildir. Rasûlullah müşavereden sonra bir işe kesin karar verip azmettiğinde, hiçbir beşer için Allah'ın ve Rasûlü'nün önüne geçmek olmaz.
Peygamber (S) Uhud günü için şehirde ikaamet etmek ve düşmana karşı çıkmak hususlarında sahâbîleri ile müşavere etti de, sahâbîleri O'na dışarı çıkmak görüşünü ileri sürdüler. Bunun üzerine Peygamber, zırhını giyip harbe çıkmaya azmedince, sahâbîler kendisine: Şehir içinde kal! dediler. Fakat Peygamber kesin karar ve azimden sonra onların söylediklerine meyletmedi ve:
"Zırhım, silâhını giyen bir peygambere, Allah kendisiyle düşmanları arasında hükmünü verinceye kadar silâhlarını indirip koyması yakışmaz" buyurdu [131].
İftira ehli Aişe'ye zina iftirası attıklarında, Peygamber (S) o konuda Alî ve Usâme ile müşavere etti ve bunlardan söyledikleri sözlerini işitti (fakat bu söyledikleri sözlerin hepsiyle amel etmedi). Nihayet o konuda Âişe'nin berâetinin delili olan Kur'ân âyeti indi de, bunun üzerine Peygamber, iftira atanlara deynekleme cezası uyguladı. Alî ve Usâme tarafdârlarımn çekişmelerine bakmadı, fakat Allah'ın kendisine emrettiği hükümle hükmetti [132].
Peygamber'den sonra sahâbî, tabiî ve onların ardından gelen bütün imamlar da mübâh işler hususunda onların en kolaylarım almak için ilim ehlinden emîn kimselerle istişare ediyorlardı. Kitâb yâhud sünnet hükmü açıkça belirttiği zaman, artık onlar Peygamber'e uyarak başka şeye gitmezlerdi.
Ebû Bekr de zekâtı men* edip vermek istemeyenlerle harb etmek görüşünde olduğunda, Umer ona:
—Sen bunlara karşı nasıl harb açarsın? Rasûlullah (S) "Ben insanlarla Lâ ilahe illellah deyinceye kadar
harb etmekle emrolundum. Onlar Lâ ilahe ille'llah dedikleri zaman, benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Ancak (insan öldürmek, ağır suç işlemek gibi) hakklar karşılığında korunmazlar" buyurmuştur, dedi. Ebû Bekr de ona:
— Vallahi ben Rasûlullah'ın bir yere getirip topladığı
İslâm düstûrları arasında ayırma yapan kimselerle muhakkak harb ederim! Dedi [133].
Sonra bunun ardından Umer, Ebû Bekr'e tâbi' oldu.
Ebû Bekr de onun müşaveresine dönüp bakmadı.
Çünkü kendisinin yanında namazla zekât arasını ayıran kimseler ile dîni ve hükümlerini değiştirip tebdil etmek isteyen kimseler hakkında Rasûlullah'ın hükmü vardı.
Peygamber (S):
"Her kim dinini değiştirip tebdil ederse, onu öldürünüz!*' buyurmuştur [134].
Yaşlılar yâhud gençlerden olan bütün âlimler Umer'in danışma arkadaşları idiler ve zâten Umer de Azız ve Celîl olan Allah'ın Kitabı yanında çok durucu idi [135].

96-..... İbn Şihâb'dan (şöyle demiştir): Bana Urve, İbnu'l- Müseyyeb, Alkame ibn Vakkaas ve Ubeydullah, Âişe(R)'den tahdîs ettiler, Âişe, iftira ehlinin kendisi hakkında dediklerini dedikleri zaman şöyle demiştir: Rasûlullah (S) o sabah Alî ibn Ebî Tâlib ile Usâ-me ibn Zeyd'i yanına çağırdı. Vahy gecikince ehli ile ayrılması hususunda onlara görüşlerini sorup istişare ediyordu. Usâme Ehli Beyt için nefsinde bilip gönlünde beslediği muhabbeti ve ehlinin berâetini Ra-sûlullah'a tavsiye ve işaret etti.
Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o:
— Yâ Rasûlallah, Allah Sana dünyâyı dâr etmemiştir. Âişe'den başka kadın çoktur. Bununla beraber Âişe'nin cariyesi Berîre'ye de sor. O doğrusunu Sana söyler, demişti.
Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çağırıp:
— "Ey Berire, Âişe'de sana şübhe veren herhangibir hâl gördün mü?" diye sordu.
Berîre de:
— Hayır yâ Rasûlallah, görmedim. Ben ondan hatâ, ayıp olarak meydana gelmiş şundan büyük bir iş görmedim: Âişe küçük yaşta taze bir kadındı. Hamur yoğururken uyur kalırdı da evin besi koyunu gelir hamuru yerdi! demiş.
Bunun üzerine Rasûlullah o günü minber üstünde durup şöyle buyurdu:
— "Ey müslümânlar topluluğu! Ehlim hakkında bana ezası ulaşan bir adamdan dolayı bana kim yardım eder de benim o kimseyi kınamamı haklı görür? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim*' dedi ve Âişe'nin berâetini zikretti...

Ve Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme, Hişâm ibn Urve'den bu hadîsi rivayet etti H [136].

97-.....Bize Yahya ibn Ebî Zekeriyyâ el-Gassânî, Hişâm'dan; o da babası Ur ve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) insanlara bir hutbe yaptı, Allah'a hamd ve sena eyledi de: "Kendileri üzerine asla bir kötülük bilmediğim ehlime sövmekte olan bir topluluk hakkında bana ne işaret edersiniz?'* dedi...
Ve Urve ibnu'z-Zübeyr'den: O şöyle demiştir: Âişe'ye iftira ehlinin söylediği iş haber verilince, Âişe:
— Yâ Rasûlallah! Ebeveynimin evine gitmek üzere bana izin verir misin? dedi.
Rasûlullah da kendisine izin verdi ve Âişe'nin beraberinde hizmetçi bir köleyi de gönderdi. Bu sırada Ensâr'dan bir zât (İbn tshâk ve Hâkim'de Ebû Eyyûb Hâlid, bunu söyleyenlerden taaccüb ederek):
— Subhâneke! Seni tenzîh ederiz! Bu iftirayı konuşmak bizlere yakışmaz. Seni tenzîh ederiz! Bu büyük bir iftiradır! Dedi [137].

Kastallânî şöyle demiştir: "Bu, ftisâm Kitâbı'mn sonudur, 916 yılının 16 rebîul-evvelinde tamam oldu. Müellif Buhâri Fıkh'ro asılları olan mes'eleleri bitirince Kelâmın asılları olan mes'elelere ve onunla İlgili şeylere başladı. Ve bununla kitâb bitiyor. Evlâ olan, Kelâm'm asıllarım öne geçirmek idi. Çünkü bu asıldır, esâstır, her-sey onun Özerine kurulmuştur. Lâkin Buhârî terakki babından olarak kitabım en şerefli olanla bitirmek İstemiştir" (/rşddu's-Sârf, X, 344)
Biz de bunu 21 ağustos 1984/24 zul-ka'de 1404te ikindiye yakın tamamlamış olduk. Yüce Allah tamâmını muvaffak kılması niyâ-zıylel (Mehmed Sofuoglu)

---

[1] el-î'tisâm: Birşeye el ile yapışıp tutmak ve tehlikeden korunmak ma'nâsınadır. Buhârî bu unvanı: "Hepiniz toptan Allah 'in ipine sanlın; parçalanıp ayrılmayın...'" (Âlu İmrân: 103) âyetinden almıştır. Âyetteki "Habl=îp" ile murâd, istiare yoluyla Kitâb ile Sünnet'tir. Allah'ın ismine muzâf olması da bu istiarenin karînesidir. Bu istiarenin toplayıcı ciheti ve edebî münâsebeti her ikisinin de maksada ermeğe sebeb olmasıdır ki, Kitâb ve Sünnet hayır ve saadete, ip de birtakım medenî ihtiyâçları telâfiye sebeb olur. Kitâb ile maksad Kur'ân'dır. Sünnet ile murâd da Rasûlullah'ın sözlerinden, işlediği işlerinden, başkaları tarafından işlenip de Peygamber'in men' etmediği hâl ve hareketlerinden bize ulaşan hadîslerdir.
Kitâb ve Sünnet, İslâm Ümmeti'nin hidâyet ve saadet vesîlesi olduğu için Rasûlullah bey'at alırken ilk şart olarak Kitâb ve Sünnet'te gelen emirleri dinlemek ve bu yolda itaat etmek şartını öne sürerdi. "Hablu'llah" Allah Taâlâ'ya ulaşmaya sebeb olan delil ve vâsıta demektir ki, Kur'ân, tâat, cemâat, ihlâs, İslâm, abdullah, emrullah diye rivayetlerle tef-sîr edilmiştir ve hepsi birbirine yakındır. Ebû Saîd'den gelen bir hadîste Rasûlullah: "Gökten Arz'a indirilmiş olan Allah'ın ipi, Allah'ın Kitabı'dır..." buyurmuştur.
[2] Bu başlığın ardından bu hadîsin zikrinin sebebi, bundaki âyetin Muhammed Ümmeti'nin Kitâb ve Sünnet ile kurtulacağına delâlet etmekte olmasıdır. Çünkü Allah Taâlâ onlara bu âyetle dînlerini kemâle erdirme, ni'metini tamamlama ve kendilerine İslâm Dîni verip ondan hoşnûd olması ni'metini ihsan eylemiştir. Bunun bir rivayeti îmân Kitâbı'nda da geçmişti (Aynî).
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu Kitâb, Allah'ın kendi Rasûlü'ne hidâyet etmiş olduğu Kitâb'dır" sözündedir. Bunun bir rivayeti Ahkâm Kitabı, "Yerine bir halef ta'yîn etme bâbı"nda da geçmişti.
[4] Peygamber'in bu mübarek duasının kabul edildiği gün gibi meydandadır. "Habru'l-Ümmet", "Tercemânu'l-Kur'ân", ve "Sultânu'l-Müfessirîn" gibi ulu Iakablarla sahâbîler ve tabîîler arasında şöhret kazanan ibn Abbâs'ın ilminin çokluğu, hakîkaten Peygamber'in çok açık mu'cizelerinden biridir denilmeye lâyıktır.
Bunun bir rivayeti İlim Kitabı, "Peygamber'in: 'YâAllah, ona Kitâb 'ı öğret!' kavli bâbı"nda geçmişti. (c.I, bâb: 18)
[5] Yânî Allah sizin bununla kırığınızı bütünlemiş, sürünmekten kaldırıp doğrultmuştur. Başlığa uygunluğu,, Allah'in kullarını İslâm Dîni ve Peygamberi ile zengin kılması yönündendir ki bu da dîne ve Rasûlü'ne sıkı yapışmaktan ibarettir.
Bâzı nüshalarda şu ziyâde vardır: Ebû Abdillah: Burada "Yuğnîkum = Sizi zengin kıldı" şeklinde vâki' olmuştur. Hâlbuki bu ancak "Sizi kaldırıp yükseltmiştir" şeklindedir. Bu, î'tisâm Kitâbı'nm aslından bakılır, demiştir.
Fethu't-Bârî'de bu konuda şöyle dedi: Musannif, el-Edebu'l-Müfred kitabını ayrıca tasnif ettiği gibi, İ'tisâm Kitâbı'nı da ayrıca tasnîf etti ve onda bu bâbdaki şartıyla lâyık olanları yazdı. Sonra bu lafzı kendi yanında olan lafza aykırı ve onun doğru olduğunu görünce, o asla dönülmesini havale etti... (Kas-tallânî).
Bu hadîsin bir rivayeti Fiten'de, "Bir kavmin yanında birşey söyleyip de sonra onun yanından çıktığında bunun aksini söylediği zaman bâbi"nda geçmişti.
[6] Başlığa uygunluğu "Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere" sözlerinde-dir. Yânî Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere olan kimse bu ikisine tutunup, bunlarla kurtulmuştur. Bunun bir rivayeti Ahkâm Kitabı sonlarında "İmâma nasıl bey'at edilir bâbı"nda geçmişti.
[7] Cevâmi'u'I-kelim: Az lafız ile çok ma'nâ ihtiva eden vecizelere denir. Hadîsteki cevâmi'u'l-kelim İle murâd, Kur'ân'ı Kerîm'dir ki, her âyeti, her cümlesi böyle câmialı ve çok ma'nâh sözler olarak Peygamberimiz tarafından tebliğ edilmiştir. Hadîslerde de cevâmi'u'l-kelim olanlar bir haylî çoktur...
[8] Başlığa uygunluğu "Bana ihsan olunan en büyük mu'cize, Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân 'dır" sözünden alınır. Kur'ân mu'cizesi dünyâ durdukça Allah'ın koruma taahhüdü ile bakî olup asla yok olmayacak bir mu'cizesidir. Çünkü Allah: "Kur'ân'ı biz indirdik biz; onun koruyucuları da şübhesiz ki biziz!" (el-Hıcr: 9) buyurdu. Diğer peygamberlerin mu'cizeleri ise, zamanlarının geçmesiyle son bulmuş yâhud ancak haberleri bakî kalmıştır...
Bunun bir rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da geçmişti.
[9] Çünkü Allah kullarına, Peygamberine uymayı ve O'nun sünnetine uymayı emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah ve Rasûlü'ne îmân edin..." (en-Nisâ: 135) "O'na îmân edenler, O'na ta'zîm edenler, O'na yardım edenler" (el-A'râf: 157) ve "O'nun emrine muhalefet edenler sakınsınlar" (en-Nûr: 63).
[10] Bu âyette dînde başkanlık isteme ve rağbet etmeye delâlet vardır.
[11] ibn Avn'ın bu haberini Muhammed ibn Nasr el-Mervezî, Kitâbu's-Sünne'de senediyle rivayet etmiştir.
[12] Başlığa uygunluk "Rasûlullah ile Ebû Bekr kendilerine uyulacak iki kimsedirler" sözünden alınır.
[13] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır. Bunun uzun birer rivayeti Rikaak ve Fıten'de de geçmişti
[14] Başlığa uygunluk "Yolun en güzeli Muhammed'in yoludur" sözündedir. Çünkü "Hedy", yol ve şerîat demektir ki, o da Peygamber'in sünnetlerindendir.
Bunun bir rivayeti Edeb Kitâbı'nda da geçti.
[15] Bunda Sünnet'e, Allah'ın Kitabı denildiğine işaret vardır. Çünkü Sünnet, Allah'ın vahyi ve takdiridir. Yüce Allah: "O hevâdan konuşmaz. Onun konuşması ancak kendisine yapılan vahiydir" (en-Necm: 3) buyurmuştur.
[16] Başlığa uygunluğu "Her kim bana itaat ederse... "sözünden alınır. Çünkü O'na itaat eden kimse, O'nun sünnetiyle amel eder (Aynî).
Takdir: Her kim bana itaat eder, Kitâb ve Sünnet'e tutunursa, cennete girer; kendi hevâsına uyan, doğru olandan ayağı kayan ve dosdoğru yoldan sapan kimse de cehenneme girer... demektir (Kastallânî).
[17] Başlığa uygunluğu "Her kim Muhammed'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" sözünden alınır. Çünkü Muhammed'e itaat eden, O'nun sünnetiyle amel eder... (Aynî).
Bu hadîsin ma'nâsı en belîğ bir mürekkeb teşbîh ile tebliğ buyurulmuştur...
Hadîsteki meleklerin mürekkeb teşbîhlerini tahlîl edince, şu mürekkeb teşbihleri içine aldığını görürüz:
a. Allah Taâlâ'nın âlemlere rahmet olarak gönderdiği Muhammed (S) düğün gibi kutsal bir cem'iyetin da'vetçisine, .
b. Allah Taâlâ'nın mü'min kulları için hazırladığı cennet, yânî teşkîl edilen aile için hazırlanan yeni bir aile ocağına;
c. Cennetin çeşit çeşit nfmetleri, düğün aşı gibi en nefis bir ziyafet yemeğine;
d. Kitâb ve Sünnet'e uyan mü'minler, düğün da'vetine icabet edip giden ve orada sevinç içinde saadete erenlere, Kitâb ve Sünnet'ten çekinenler de düğün aşından mahrum olup ziyan içinde kalanlara benzetilmiştir...
Yüce Allah biz kullarım da Hâtemu'l-Enbiyâ'nım da'vet ettiği Kitâb ve Sünnet'e uyan, cennet ve Cemâl'ine nâiliyetle mes'ûd ve bahtiyar olan mü'minler camiasına katsın, âmîn!
[18] Bu mutâbaatı Tirmizî, buradaki senedle Câbir'den: Bir gün bizim yanımıza Peygamber (S) çıktı da: "Ben kendimi ru'yâda şöyle gördüm: Cibril başucumda, Mîkâîi ayak ucumda idi..." lafzıyle rivayet etmiştir. Buhârî bu mutâbaatı hadîsin merfû'luğunu açıkça belirttiği için zikretmiştir.
[19] Başlığa uygunluğu "Dosdoğru yola giriniz" sözündedir. Çünkü dosdoğru yola girmek, Rasûlullah'ın sünnetlerine uymaktır. İbn Abbâs, "Şübhesiz ki, bu benim dosdoğru yolumdur. O hâlde ona uyun. Aykırı yollara tâbi' olmayın. Sonra sizi onun yolundan ayırır..." (el-En'âm: 153) kavli hakkında: Allah mü'min kullarına cemâat olmayı emretti ve onları ihtilâftan ve ayrılıktan nehyetti, demiştir (Kastallânî).
[20] Başlığa uygunluğu "Kavminden bir taife ona itaat etti" sözünden alınır. Çünkü Peygamber'e itaat, O'nun sünnetine uymaktır. Bu hadîste de bir haylî mü-rekkeb teşbihler vardır.
Bunun bir rivayeti Rikaak'ta, "Ma'siyetlerden vazgeçmek bâbı"nda geçmişti.
[21] Başlığa uygunluğu "Vallahi her kim namazla zekât arasım ayırırsa, ben muhakkak bu zümre ile harb ederim..." sözünden alınır. Çünkü bu ikisini ayıranlar, Peygamber'in sünnetine uymaktan dışarı çıkmışlardır. Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitâbı'nın evvelinde geçmiş, bâzı açıklamalar orada verilmişti... "Ancak İslâm hakkı müstesnadır" fıkrası: Bu şehâdeti söyleyen kimsenin kanı heder, malı

mübâh olmaz, malı ve canı korunur, şu kadar var ki nefis öldürme, namazı red, zekâtı men' gibi şer'î haklarda bunların gereği olan cezalar uygulanır, demektir.
[22] Başlığa uygunluğu "Umer, zâten Allah'ın Kitabı huzurunda çok durmayı âdet edinen bir kimse idi" sözlerinden alınır. Çünkü Allah'ın Kitabı yanında duran kimse, Rasûlullah'in sünnetlerine uyan kimse olur. Allah'ın Kitabı yanında durmak, onun içindeki hükümlerle amel etmekten ibarettir. Bunun bir rivayeti Tef-sîr'de, el-A'râf: 199 âyetinde geçmişti (Aynî)
[23] Bunun birer rivayeti İlim ve Güneş Tutulması Kitâblan'nda geçti. Buradaki başlığa uygunluğu "O, Muhammed'dir. O bize beyyineler, deliller getirdi, biz de O'nun da'veüne icabet ettik..." sözl erindedir. Çünkü icabet edip îmân eyleyen kimse, O'nun sünnetine iktidâ edip uyan kimsedir (Kastallânî).
[24] Nevevî şöyle demiştir: Bu, câmialı sözlerden ve İslâm'ın kaaideleri ve düstûrla-nndandır. Buna pekçok hükümler girer. Meselâ bir rüknü yâhud şartından âciz olan için namazdan gücü yettiği kadarını getirir... Abdestte de böyle, avreti örtmekte de böyledir...
Başlığa uygunluğu, hadîsin mavnasından alınır. Çünkü O'nun nehyettikle-rinden çekinen ve emrettiklerini emir kabul eden kimse, O'nun sünnetine uyan kimsedir (Aynî, Kastallânî).
[25] Bu âyetin inme sebebi olarak zikredilen şeyler tefsirlerde sayılmıştır: Hakk Dîni, II, 1819-1822.
[26] Bu hadîsi Müslim, Peygamber'in Faziletleri'nde rivayet etmiştir. Müslim Ter,, VII, 233 "2358".
Müslümanların üzerine sorusu ile bir darlık ve zarar yapan kimsenin büyük günahlı olması ne kadar büyük bir suçtur
[27] Başlığa uygunluğu Peygamber'in cemâatin yaptığı ısrarlı hareketi reddeder mâhiyetteki konuşmasıdır. O da Peygamber'in mescid içinde cemâatle gece namazı kılmaları hususunda kendilerine izin vermediği, tekellüf ve zorlama nev'inden yaptıkları hareketten hoşlanmamasıdır.
Farzların mescidlerde cemâatle edası, dînin şeâirini izhâr içindir. Nafilelerin evlerde kılınması ise riyadan uzak olmasındandır. Nafilelerin evlerde kılın-masındaki fazilete dâir birçok hadîsler vardır.
Bu hadîsin birkaç rivayeti Namaz Kitabı, "Gece namazı bâbı"nda geçmişti.
[28] Buhârî'nin Ezan Kitâbı'nın sonunda Enes ibn Mâlik'ten olan diğer rivayetinde "Sonra bana sorunuz" demeyi çoğaltınca, Umer iki dizi üstüne gelerek: Allah'ın Rabb'imiz olduğuna, İslâm'ın dînimiz olduğuna, Muhammed'in peygamber olduğuna razı olduk yâ Rasûlallah! dedi. Bunun üzerine öfkesi gidip sükût buyurdu", sözleriyle hadîs son buluyor.
Bunun bir rivayeti ilim Kitabı "Mev'ızada öfkelenme bâbı"nda da geçmişti.
[29] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Namaz, Dualar ve daha başka yerlerde geçmişti. Muâviye tarafından o sırada Küfe Emîri bulunan el-Mugîre de cevâb olarak bu mektubu yazmıştı. Buhârî'nin diğer rivayetinde "Mektûbetin = Farz yazılmış namaz" kaydı bulunduğundan, bunu parantez içinde işaret ettik. Yine Buhârî rivayetlerinin birinde "tzâ selleme = Selâm verdiği zaman" kaydı olduğundan, bu tehlîl ve duanın yeri, Selâm'dan sonra olduğu açıkça anlaşılır.
[30] Bu hadîsi burada böyle kısaltılmış olarak getirdi. Bunu Ebû Nuaym el-Mustahrac'mda Süleyman ibn Harb'dan şu lafızla getirmiştir: Enes: Biz Umer'in yanında idik. Üzerinde sırtından dört yaması olan bir gömlek vardı. "Fâkıha-ten ve ebben" (Abese: 31) âyetini okudu da: Bu "Fâkihe" meyvedir, biz bunu bilmişizdir. Fakat "Ebb" nedir? dedi. Sonra: Bırak, biz tekellüften nehyolun-duk, demiştir. Abd ibn Humeyd'in Süleyman ibn Harb'den rivayetinde ise Umer: "Ebb" nedir? dedikten sonra: Ey Umer'in anasının oğlu! îşte bu tekellüftür; senin "Ebb"'mnt olduğunu bilmemende üzerine birşey yoktur, demiştir... (Kas-tallânî; Hakk Dîni, VII, 5586).
[31] Buhârî bunu burada iki senedle getirdi: Biri Ebû'l-Yemân'dan, diğeri Mahmûd ibn Geylân'dan. Buradaki şevki Ma'mer'in lafzı üzeredir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "öğle namazının vakti bâbı"nda geçmişti. Onun lafzı da Şu-ayb'ın lafzı üzere idi. Umer'in bu son derece belîğ ve câmiah sözü Rasûlullah'ın sünnetine en mükemmel şekilde uymayı ifâde etmekte olduğu için buradaki başlığa tam bir delîl teşkîl etmiştir.
[32] Bunun birer rivayeti el-Mâide: 101. âyetinin tefsirinde ve Rikaak'ta geçmişti.
[33] Hadîsteki "Allah'ı kim yaratmıştır" sözü, en çirkin şeytân tel kinlerin dendir. Kâinatı yaratan Allah Taâlâ'nın bir yaratma eseri olması aklen de, naklen de muhaldir; ulûhiyet şiarına aykırıdır. Bunun gibi şeytânı vesveselere kapılan)a\m-serim Eûzu billahi mine'ş-şeytânVr-racîm diye o vesveseyi def etmesi tavsiye edilmiştir. Müslim'deki rivayette "Âmentu billahi ve rusûlihi(= Ben Allah'a ve rasûllerine îmân ettim) desin" şeklinde gelmiştir. Bunun bir rivayeti Tevhîd Ki-tâbı'nda da gelecektir.
[34] Buna göre bu âyet Medine devrinde inmiş demektir. Bundan dolayı bâzıları bu âyetin biri Mekke'de, biri de Medine'de olmak üzere iki defa indiğine kaail olmuşlardır... Tafsilat: Hakk Dîni, IV, 3197-3204.
[35] Yüce Allah'ın "Rasûl size ne verirse onu alın" (el-Haşr: 7); "Bana tâbi' olun ki, Allah da sizi sevsin..." (ÂluÎmrân: 31) âyetlerinin umumiyetinden dolayı O'na fiillerinde uymak vâcib olur. Ancak mendûbluk yâhud ona husûsî olduğuna dâir bir delîl olması hâli müstesna.
[36] Sahâbîler O'nun bu fiiline, fiil ve terk olarak iktidâ edip uymuşlardır. Bunun bir rivayeti Libâs Kitabı, "Altın yüzükler bâbı"nda geçmişti.
[37] et-Taammuk: Tefa'ul vezninde derinlemek, derine gitmek, bir işte şiddet edip haddi aşmak...
el-Ğuluvv: Bir nesne haddi tecâvüz eylemek, ok hadd ve mikdârdan daha ziyâde ırağa gitmek...
el-Bid'at: Bâ'nın kesri ile kemâle ulaştırıldıktan sonra dînde meydana ge len nesneye denir, bir kavle göre Peygamber'den sonra dînde meydana gelen hevesler ve işlere denir, cem'i "Bida'" gelir. Dîn işleri işinde sonradan meydana gelen noksan yâhud ziyâdede kullanıldı... (Kaamûs Ter.)
[38] Buhârî bu âyeti dînde aşın gitmenin tahrîmine hüccet olarak getirdi. Bu âyetin lafzına yakın bir ifâde el-Mâide: 77. âyetinde vardır.
[39] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Oruç'ta ve Temennî'de geçmişti. O rivayette: "Eğer ay bana uzatılsaydı, muhakkak derinlemek isteyenlerin taammuklarım bırakacakları bir ulama yapardım... " fikrası vardır.
İşte bu fıkra bu başlığa uygun olmaktadır.
[40] el-Kirmânî, bu Alî hadîsinin başlığa münâsebeti hakkında: Buhârî belki Alî'nin bu sözünden, "Kendisinin ve ehli Beyt'in Kitâb ve Sünnet'te bulunmayan birtakım gizli şeyler ve İslâm Dîni'nden birtakım kaaideler bildikleri ve bunlara başkalarının vâkıf olamayacakları" şeklindeki dedikoduları susturup reddettiğini
istifâde etti. Aynî de: İşte Kirmânî'nin söylediği bu söz, başlığın lâfızlarına mü-nâsib olan sözdür, demiştir.
[41] Dâvûdî: Şâri'in ruhsat verdiği şeyden çekinmek, günâhların en büyüğündendir. Çünkü o kendi nefsini Allah'a, Rasûlü'nden daha takvâh görmektedir. Bu ise hudûd yarışı yânı muhalefet yapmaktır, demiştir (Kastallânî).
[42] Bu, ilimde nizâlaşmaktır. Başlığa uygunluk "Sesleri yükseldi" sözünden alınır. Bu hadîs el-Hucurât Sûresi tefsirinde geçti. Burada hadîsin şevkinin mürsel hadîs suretinde vâki' olduğuna, fakat sonunda İbn Muleyke'nin bunu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hamlettiğine tenbîh vardır.
[43] Başlığa uygunluğu, içinde bir emri bir kimse üzerine geri çevirme ve döndürme bulunması yönündendir. Bu birşeyi geri döndürme, kötülenmiş olup taammuk ma'nâsında dâhildir. Çünkü "Taammuk", birşeyle mübalağa ve şiddet yapmaktır. Bunun bâzı rivayetleri Namaz Kitabı, İmamet bâblannda da üç ayrı bâbda geçmişti. Bunların sonuncusu "İmâm namazda ağladığı zaman bâbı"dır... (Aynî).
[44] Başlığa uygunluğu "Peygamber böyle sorulardan hoşlanmadı ve ayıpladı" sö-zündedir. Çünkü UveymÎr, soruda çok çirkin bir iş ortaya atıp söylemişti. Bunun için Peygamber sorudan hoşlanmamıştı. Hadîsin bir rivayeti Liân'da ve en-Nûr Sûresi tefsirinde geçmişti.
[45] Abbâs ile Alî arasında -Allah'ın fey' olarak Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu Na-dîr oğulları hurmalıklarından dolayı- niza ve ihtilâf vardı. Alî ile Abbâs birbirlerine uluorta dil uzatmışlardı.
Fey', Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil de sürgün, yâhud cizye üzerine sulh olmak suretiyle- Rasûlullah'a tahsîs buyurulduğu maldır. Bu ganî-metten daha has bir ıstılahtır. Çünkü ganîmet malında "Hums = Beştebir"i fey'dir.
[46] Hadîsin başlığa uygunluğu, Alî ile Abbâs'ın çekişmelerinin uzaması ve Umer'in huzurunda şiddetlenmesinde taammuktan bir nevi' olmasıdır. Görüyorsun ki, Usmân ve beraberindekiler:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Bunlar arasında bir hüküm ver de bunların her-birine diğerinden yana gönlüne huzur ve sükûnet ver! demişlerdir.
Çünkü Alî ile Abbâs ancak herbiri diğerine karşı elindeki hakka dayamcı olduğunu zannederek niza etmektedirler. Bu niza onları düşmanlaşmaya, sonra da mücâdeleye götürmüştür...
Bu hadîsin uzun bir rivayeti Beşte bir'in farziyyeti bâbı'nda da geçmişti... (Aynî ve Kastallânî).
[47] Umdetu'l-Kaarf'de: Buna uygun olan hadîs ancak"Cizye'de, "Muahede yapan, sonra da ahdini bozan kimsenin günâhı bâbı"nda geçmiştir, dedi.
[48] Başlığa uygunluğu son kısmıdır. Bunun bir rivayeti Hacc Kitabı, "Medine'nin faziletleri bölümü"nde geçmişti.
[49] Bu asıllardan birine dayanan re'y de, kıyâs da makbuldür.
Buhârî'nin başlıkta zikrettiği re'y, Kitâb, Sünnet, icmâ'dan ibâreı olan bir şer'î asıla dayanmayan şahsî arzudur ki, köîülenmiş re'ydir. Buradaki kıyâs İle de üç asıldan birine uygulanmayan şahsî zannlar, fâsid ve kötülenmiş kıyâslar kasdedilmiştir. Yoksa Kitâb'a, Sünnet'e, icmâ'a dayanan kıyâs ise İslâm hukukunun dört aslından dördüncüsüdür ve "İşte ey akıl ve basiret sahihleri, siz ibret alın!" (el-Haşr: 2) âyetine dayanan bir delildir. Şuna da dikkat etmelidir ki, Buhârî başlıkta kıyâsın kötülenmesini mutlak zikretmeyip, tekellüf kaydıyle kayıtlamıştır. Güçlükle yapılan, asıl ile fer' arasında münâsebet bulmakta zorluk bulunan kıyâs demekle fâsid olan kıyâsa işaret etmiştir.
[50] Buhârî bu âyeti başlıktaki şeylere delîl olarak getirmiştir.
İbn Abbâs bu âyetteki "el-Kafva" lafzını "Söz" ile tefsîr etmiştir. Buna göre âyetin ma'nâsı "Bilmediğin birşeyi söyleme" demek olur.
[51] Başlığa uygunluğu "Onlar da re'yleriyle fetva verirler" sözündedir ki, bu re'y, Kitâb, Sünnet ve icmâ'dan hiçbir asıla dayanmayan şahsî görüş ve arzulardan ibarettir.
Bu hadîsin bir rivayeti İlim Kitabı, "İlim nasıl alınır bâbı"nda geçmişti. Bunu Müslim de Kader'de getirmiştir.
[52] Burada Âişe annemizin Peygamber'den rivayet edilen hadîsleri zaman zaman rivayet eden râvîlerden tesbît ettiği sabit oluyor. Bu gibi tesbîtleri diğer sahâ bilerin de çok çok yaptıkları ve Peygamber'in hadîslerini çok dikkatle belleyip muhafaza ettikleri yaygın bir gelenekti.
[53] Yânî Ebû Cendel'i Kureyş müşriklerine geri vermemek için bu husuta onlarla muhakkak harbe girişecektim. İşte ben Hudeybiye gününde Rasûlullah'ın emrine muhalefet etmekten korktuğum için, harekete geçmeyip durakladığım gibi, bu Sıffîn harbinde de müslümânlanın iyiliği için harbe girmiyor, duraklıyorum.
[54] Hadîsin başlığa uygunluğu "Dîniniz üzerine re'ylerinizi ittihâm ediniz" sözün dedir. Ebû Vâil o günü Ebû Cendel'e nisbet etti de, Hudeybiye'ye nisbet etmedi. ÇUnkÜ Ebû Cendel'in müşriklere geri verilmesi, müslümânlar üzerine çok ağır gelmişti. Ve bu müslümânlar üzerine cereyan eden islerin en büyüğü olmuştu. Müslümânlar bu yüzden harbe girmeyi ve Ebû Cendel'i müşriklere geri vermemeyi istediler ve sulha razı olmuyorlardı.
Bu hadîsin bir rivayeti Cizye KÎtâbı'nda, "Muahede edip de sonra gadreden kimsenin günâhı bâbı"ndan sonraki unvansız bir bâbda geçmişti... (Kas-tallânî).
[55] Buhârî, İbn Mes'ûd'ım bu sözünü başlıktaki "Cevâb vermezdi" fikrasına delîl olarak getirmiştir. Bu vak'a, Yahûdîler'in Peygamber'e ruhu sormaları sırasında olmuştu. Akabinde el-Isrâ: 85. âyeti indirilip gereken cevâb Allah tarafından verilmişti.
[56] Başlığa uygunluğu onun sözüne göre hadîsin sonundan alınır. Bunun bir rivayeti Tefsîr'de, en-Nisâ: IO-13'te de geçmişti. Câbir'in çocukları ve usûlü olmadığı için onun durumu kelâle idi, ona en-Nisâ

Sûresi'nin son âyeti olan Kelâle Âyeti uygun cevâb olmaktadır. Nitekim Müslim ile Nesâî'nin rivayetleri Câbir hakkında inen âyetin, Kelâle Âyeti olduğu hususunu te'yîd eder mâhiyettedir...
[57] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bunlar cehenneme karşı onun için bir perde olmasın" sözündedİr. Çünkü bu tevkîfî bir iştir, bu ancak Allah Taâlâ tarafından bilinir, bu re'yle ve temsil ile söylemek değildir. (Bunu el-Kirmânî, el-Kevâkib'de söyledi.) Bu hadîsin biraz.farkh birer rivayeti İlim Kitâbı'nda, "Kadınlara yalnız olarak gün tahsîs edilir mi bâbı"nda ve Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[58] Buhârî, Alî İbnu'l-Medînî'den: Bunlar hadîsçilerdir, diye rivayet etmiştir. Bunu Tirmizî zikretti (Kastallânî).
[59] Bunun bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçti. İnşâallah Allah'ın yardımı ile Tevhîd'de de gelecektir.
[60] Peygamber'in bu sözü, Muhammed Ümmeti'nin tâ kıyamet gününe kadar ayakta kalacağına işaret olduğu gibi başlıkta bir kısmı ifâde edilen "Ümmetimden dâima hakk üzere gâlib ve zahir, muhaliflerinden kendilerine zarar gelmez bir taife hiç eksik olmayacaktır" hadîsinin medlulüne muvafakati da vardır. Bunun bir rivayeti İlim Kitâbı'nda geçti. Bunu Müslim de Zekât'ta getirdi.
[61] Sonuncu azab, kulların birbirlerine saldırmalarıyle meydana geldiği için, Peygamber bu hususta: Allah'ın semavî ve arzı âfetlerinden daha hafiftir -yâhud daha kolaydır-, buyurmuştur.
Bunun bir rivayeti el-En'âm: 65. âyeti tefsirinde geçmişti.
[62] Bu bâb, kıyâsın sahflılığine delâlet için getirilmiştir. Kıyâs, mutlak olarak kötü-lenmiş değildir. Eğer bundan evvelki bâb bunu kötülemeyi ve keraheti bildiriyordu dersen, ben şöyle derim: Kıyâs iki nevi'dir. Biri sahih olandır ki, bu Usûl İlmi'nde zikredilen, bütün şartlarını şâmil olan kıyâstır. Biri de bunun zıddına olan fâsid kıyâstır. Kötülenmiş olan, bu bozuk kıyâstır.
Buradaki başlık Kuşmeyhenî, Ismâîlî ve Cürcânî nushalannda böyle "Allah bu ikisinin hükmünü beyân eder" şeklindedir. Başka nüshalarda ise "Belli bir asılı, beyân edilen bir asıla benzeten kimseye Peygamber onların hükümlerini beyân eder" şeklinde gelmiştir (Aynî).
[63] Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Bedevi'ye oğlanın reddettiği rengini, deve yavrularından bildiği şeye benzetip de ona: Senin develerin var mı?., diye sorması, sonunda Bedevi'nin: Belki ona bir soy damarı çekmiştir, demesi üzerine, Rasûlullah ona, kırmızı develerin boz renkli yavru getirdiklerini bitmesiyle, kıyâs edip işte beyaz kadın da böylece siyah çocuk doğurur buyurması yönündendİr. "Nezaahu = Ona çekti' demek, "O soyun damarı onun rengini kendisine çekip benzetti" demektir.
Bunun bir rivayeti La'netleşme bâbı'nda geçmişti.
[64] Başlığa uygunluğu: Peygamber(S)'in, anası adına hacc yapmayı soran bu kadına, Allah borcunu, ödeneceğini bilmekte olduğu kullar için olan borca benzet mesi yönündendir. Şu kadar var ki, "Allah borcu ödenmeye daha haklıdır" buyurdu (Aynî).
[65] Kur'ân'da ve aynı sûrede "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, iste onlar kâfirlerin tâ kendileridir" (Âyet: 4); 'Kim Allah *ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlarfâşıkların tâ kendileridir" (Âyet: 47) hükümleri de mevcud iken burada zulüm âyetinin bilhassa zikredilmesi, zulmün fâsıkhğı da, kâfirliği de âmm ve şâmil olmasındandır. Çünkü zulüm, birşeyi yerinden başka yere koymaktır ki, bu da diğer ikisini de şâmil olur (Aynî).
[66] Bunun bir rivayeti Ahkâm Kitâbı'nın evvellerinde "Hikmetle hükmeden kimse bâbı"nda, keza ilim ve Zekât Kitâblan'nda da geçti. Başlığa uygunluğu açıktır.
[67] Başlığın ikinci bölümüne uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Diyetler Kitâbı'nın sonunda "Kadının cenini bâbı"nda geçmişti.
el-Ğurre: -Ğayn'ın ötresiyle- ve köleye ve cariyeye denir, abd ve eme ma'-nâsına... önceleri beyaz köle ve cariyeye denilip sonradan ta'mîm olundu ve fa-kîhler indinde bu şart değildir. Semeni onda bir diyetin yarısına ulaşan abd ve eme olmaktır... (Kaamûs Ter:).
[68] Ebû Hureyre hadîsinde Fars ile Rûmlar'ın hayât yolunu, gayri ahlâkî hâl ve hareketlerini ta'kîb ve taklîd etmekten, Ebû Saîd hadîsinde de Yahûdîler ve Hrıs-tiyanlar'in yolunu ta'kîb ve taklîd etmekten İslâm Ümmeti sakmdınlmıştır.. Bu sakındırma yalnız burada zikredilen milletlerin kötü yollarından sakmdırmaya sıkışmış değildir. Târihte gelip geçen bütün milletlerin kötü hareketlerini taklidi de şâmildir. Burada bu dört milletin zikrolunması, bunların târihte teayyün etmiş, gözle görülmüş en büyük milletler olmasındandır.
Şüphesiz her dînin ve her milletin kendisine hass bir medeniyeti ve diğerlerinden .ayıran ayırıcı vasıflan vardır. Milletler arası varlığını ancak bu husûsî vasıflarıyle muhafaza eder. İslâm Dîni'nin, İslâm Ümmeti'nin de hiçbir dîni ve hiçbir milleti taklîde ihtiyâcı olmayan Ustun bir medeniyeti vardır. Bu açık hakikatten dolayı Peygamber, Ümmetinin kendi varlığını muhafaza etmesini emredip taklîdçilik derekesine düşmekten men' etmiştir.
Bunun bir rivayeti Israîl oğullan bölümünde geçmişti.
[69] Bu kötü çığır açanın günâhı hakkındaki hadîsi Müslim rivayet etti: Cerîr ibn Abdillah, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu dedi: "... Her kim îslâm içinde kötü bir âdet çıkarır ve bu kötü âdet kendisinden sonra da sürdürülürse, kendi günâhlarından hiçbirşey eksilmeksizin onu sürdürenlerin günâhlarının benzeri de onu çıkaran kimse üzerine olur." Müslim, Zekât, 20. bâb, 69-"1017"; Müslim, İlim Kitabı, "Güzel bir çığır yâhud kötü bir çığır açan, hidâyete yâhud sapıklığa da'vet eden kimse hakkında (6.) bâb", 15 "1017", "2674"; Müslim Tercemesi, III, 206-207; VIII, 158-159.
Bu hadîsin güzel bir açıklaması Hakk Dîni, V, 3985'de de yapılmıştır.
[70] "Onlar herhalde kendi günâh yüklerini de o yükleri ile beraber daha nice yükleri de yüklenecekler ve düşmekte oldukları şeylerden kıyamet günü mes'ül olacaklardır" (el-AnkebÛt: 13) âyeti de bunu te'yîd etmektedir. Çünkü bu âyet de hem sapık, hem de sapıtıcı olanlar hakkındadır. Sapık olup başkasını da sapıtmaya çalışanlar, hem dalâletlerinin, hem de ıdlâllerinin vizrini çekeceklerdir ki, ikisi de kendi vizrleridir.
[71] Başlığa uygunluğu içinde insan öldürme âdeti olan kötü çığır bulunması yönün-dendir. Bu hadîste dînde bid'atlerden çekinmeye teşvik de vardır. Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta, Âdem'in yaratılması hakkında geçti. Âdem'in oğlu Kaabil'in Hâbil'i öldürmesi kıssası el-Mâide: 27-31. âyetlerinde anlatılmaktadır.
[72] el-Muhelleb şöyle dedi: Buhârî'nin bu bâbdan hedefi, Allah'ın dîn maâlimin-den hususiyet bahşettiği vahy yurdu olması, meleklerin hidâyet ve rahmetle inme yerleri olması, Allah'ın, Rasûlü'nü ikaamet ettirmekle şereflendirdiği bir arz parçası olması, Peygamber'in minberi ve kabrini orada kılması gibi şeylerle Me-dîne'nin faziletini ortaya koymaktır. Bundan sonraki kısım ile de yine Medine'nin faziletlerine işaret etmiştir (Aynî).
[73] Bunun bâzı rivayetleri Hacc'ın sonunda, Medine'nin Faziletleri'nde ve Ahkâm Kitâbı'nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu zikredilen şeyleri şâmil olan herbir fazîleti yönündendir.
el-Ikâle:... pazarı bozmak ma'nâsınadır.
et-Tekâyül de tefâul vezninde satıcı ile müşteri arasında akdedilmiş olan pazarı bozuşmak ma'nâsınadır ki satılan şey mâlike ve semen müşteriye âid olur... (Kaamûs Ter.).
[74] Hadîsin başlığa uygunluğu Medine'nin hicret yurdu ve sünnet yurdu, Muhâcir-ler'İn ve Ensâr'ın barınağı sıfatlanyle sıfatlanmasıdır. Buhârî, hadîsi burada kısaltılmış olarak getirdi. Hadîs Hudûd Kitabı, "Zinadan gebe kadının taşlanması bâbı"nda uzun olarak geçmişti.
Recm Âyeti ta'bîr ettiği "uUj^-jü uj iii üwüij^ı= Evli bir erkek ve kadın zina ederlerse (zina da beyyine ile veya gebelikle veya ikrar ile) sabit olursa, bunları taşlayın" sözleridir. Bunun okunması nesholunup, hükmü bakî kılındı denilmiştir.
Umer bu konuşmasında daha bâzı şeyler söyledikten sonra:
— İşitiyorum ki, bâzı kimseler Ebû Bekr'in bey'atine i'tirâz ederek hakî-kati inkâr etmişler ve ben ölünce bey'at edecek zâtı hazırlamışlardır! diye, Ebû Bekr'e bey'atin târihini ortaya koyarak, bundan kuvvetli bir halîfe seçimi olamayacağını belirtti. Bundan sonra şöyle dedi:
— Ben şundan korkarım ki, bize muhalif olan bu zümre, bizden sonra içlerinden birisine, müslümânlann meşveresine lüzum görmeyerek bey'at edecekler. Halk ne o halîfeye, ne de bu zümreye tâbi' olmayarak müslümânlar arasında harbe ve kıtale sebeb olacaktır!
[75] Bu hadîsten burada maksad: "Ben minber ile Âişe'nin hücresi arasında yere kapanırdım" sözleridir. İbn Battal, el-Muhelleb'den şöyle dedi: Bunun bu başlığa girmesi vechi, Ebû Hureyre'nin ilim aramak yolunda Peygamber'den ayrılmamak, ve şiddetli sıkıntılara sabretmesi sebebiyle, ezberlemelerinin ve nakillerinin çokluğu ile mükâfâtlandırılması özelliklerinde tek olmasına işaret etmektir. Bütün bu özellikleri Medine'deki hayâta sabretmesinin bereketleri idi. Bu hadîsi Tirmizî de rivayet etti (Kastaltânî).
[76] Başlığa uygunluğu "Kesîr ibnu's-Salt'ın evinin yanındaki sütuna geldi" sözünden alınır. Çünkü o sütunun yanı Musalla idi. Orada bayram ve cenaze namazları kılınırdı. Kesîr ibnu's-Salt'ın evi, Peygamber zamanından sonra bina edildi. Ancak bu evin şöhretiyle Musalla bilinir olmuştur.
Bu hadîsin birer rivayeti Namâz'ın sonlarında ve İki Bayram Namazı Kitâ-bı'nda geçmişti... (Aynî).
[77] Bunun bâzı rivayetleri Namaz Kitâbı'nın sonunda arka arkaya üç bâbda geçmişti. Namaz Kitâbı'nın sonunda "Kubâ Mescidi'ne gelen kimse bâbı"nda yine İbn Umer'in Kubâ Mescidi'ne her cumua ertesi günü gelip orada iki rek'at namaz kıldığı ve Rasûlullah'ın da (her cumartesi günü) bu Kubâ Mescidi'ni, yaya veya binitli olarak ziyaret ettiğini tahdîs ettiği vardır.
Bu hadîsten maksad, Kubâ Mescidi'dir. Çünkü o, Peygamber'in hazır bulunduğu yerlerden biridir, bu da Medine'den başkasında değildir
[78] Ömer'in Aişe'den oraya gömülme isteği, vurulması akabinde daha geniş anlatıldı.
İbn Kurkul: Bu, kalb bâbmdandır. Onların yanına kimseyi tercih etmem demektir, yâhud: Herhangibir kimsenin gömülmesi için onların toprağını deşip çıkarmam, ma'nâsına olmak da muhtemel olur demiştir... (Kastallânî).
[79] Avâlî, Namaz Kitâbı'nda da geçtiği üzere, Medine civarında Necd cihetine doğru meskûn olan yerlerin ismidir ki, en yakın ma'müresi iki, en uzuk yerleri altı İle sekiz mil mesafede idi. Bunun için bu hadîsin râvîleri kâh böyle dört mil tak-dîr ettikleri gibi, kâh iki, kâh altı, kâh üç mil dedikleri de vardır. Mesafe beyânından maksad, ikindi namazını Rasûlullah'ın erken kıldırdıklarını anlatmaktır. Başlığa uygunluğu "Namazdan sonra Avâlî'ye gelirdi" sözüdür, denildi. Çünkü Peygamber'in Avâlî'ye gitmesi, Avâlî'nin, Medine'de, Peygamber'in hazır bulunduğu yerler cümlesinden olduğuna delâlet eder.
[80] Hadîste zikrolunan sâ' ve müdd, hububat ölçekleridir. Bir sâ, 1040 dirhem ayarında ölçeğe denir... Bunların tafsilâtı hakkında Zekât Kitâbı'nda geniş bilgi verildi.
Başlığa uygunluğu Fethu'l-Bârî'de dediği gibi, sâ', Peygamber'den sonra İki Harem halkının üzerinde ittifak ettikleri ve devam ettirdikleri ölçek olması bakımındandır. Emevfler, sâ'da artırma yaptıkları zaman, Mekke-Medîne halkı Peygamber sâ'ına i'tibâr etmeyi terketmemiş ve zekât, fıtra ve benzeri dînî ölçü işlerinde bunun üzerinde sebat etmişlerdir... Bunun bir rivayeti Keffâret-ler'de geçti (Kastallânî).
[81] Bunun birer rivayeti de Buyu'da ve Keffâretler'de geçti.
[82] Başlığa uygunluğu "Cenazelerin konulduğu yerde" sözündedir. Çünkü oraa Pey-gamber'in Musallâ'sı sözünde açıkça belirtilen meşhedlerdendir.Madîsin daha bütün bir rivayeti Muhâribûn'da, "Zimmet ehlinin hükümleri bâbı"nda geçmişti.
[83] Hadîsin bâzı rivayetleri Cihâd, "Gazvede hizmetin fadlı bâbı"nda; Peygamber-ler'de ve Uhud Gazvesi sonunda geçmişti.
[84] Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'mn evvellerinde, "Namaz kılan ile sütre arası ne kadar olması yakışır bâbı"nda da geçmişti.
[85] Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbfmn sonunda geçti, başlığa uygunluğu meydandadır.
[86] Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Fulân oğulları mescidi denilir mi bâbı"nda da geçmişti.
Seniyyetu'l-Vedâ, Medine'nin yanıbaşında bir boğazdır ki, yolcular oraya kadar yolcu edildiği için bu isim verilmiştir.
Hafyâ yâhud Hayfâ, beş-altı, bir kavle göre yedi mil ötede bir yerdir. Zurayk oğullan mescidi, Hazrecfler'den Zurayk ibn Âmir yurdundaki mescidin ismidir ki, hadîsin şevkinden daha yakın olduğu

anlaşılıyor.
[87] Bunun tamâmı Eşribe Kitabı, "Hamrın aklı örten şey olduğu hakkında gelen şeyler bâbı"nda geçmişti. Orada Umer: Hamrın haram kılınması emri inmiştir. Hamr beş şeyden yapılır... Hamr, aklı örten şeydir... demişti.
[88] Bunun başka bir rivayetini Ebû Ubeyd Kitâbu'l-EmvâTde, ez-Zuhri'den getir-mistir. Onda şu ziyâde vardır: Umer: Bu zekât ayınızdan kimin üzerinde borç varsa ödesin! diyordu (Kastallânî).
[89] Bunun bir rivayeti Gusl'de, "Kadın ile kocanın bir kapta yikanması bâbı"nda geçmişti.
[90] Bunlar ayrı ayrı iki hadistir. Buhar! bunları burada kısaltarak getirmiştir. Biri Mağâzî ve Kefâlet*te, diğeri de Namaz ve Vitr'de geçmişti.
[91] Başlığa uygunluğu "Mescidinde namaz kıldım" sözündedir.
[92] Vâdî'1-Akîk, Medine yakınında, Medine'ye dört mil mesafede bir vâdîdir. Kendisine burada ihram sünnetini kıl denilmiş oluyor.
[93] Bu hadislerin birer rivayeti Hacc Kitâbı'nın evvellerinde geçti. Bu hadislerin başlığa uygunlukları, düşünen kimse için meydandadır. Muvaffak kılıcı ve yardım edici anca* Allah'tır. Buhârî'nin bu hadîsleri bu bâbda şevkten maksadı, Medî-ne ehlini Peygamber zamanında ve Peygamber'den sonra sahâbflerin başka şehirlere dağılmalarından evvel ilimde başkalarından öne geçirmektir... (Kastallânî).
[94] Allah'ın aleyhlerinde bedduadan nehy buyurduğu kimseler, çeşitli yollardan gelen rivayetlere göre: Safvân ibn Umeyye, Süheyl İbn Amr, Haris ibn Hişâm ve Amr ibnu'l-Âs'tir ki, henüz îmân etmemiş bulundukları için İslâm'a haylî zararları dokunuyordu. Bunların ilk üçü Mekke fethi günü müslümân olmuşlar ye müs-lümânhktaki hayâtları faziletli devam etmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Âlu Imrân Tefsîri'nde de geçmişti. Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
[95] Âyetlerin tamâmı şöyledir:
"And olsun ki biz bu Kur 'ân 'da insanlar için her misâli (tekrar tekrar) açıklamışızdır. İnsanın husûmeti ise herşeyden fazladır";
"İçlerinden zulmedenler müstesna olmak üzere, kitâb ehli ile en güzel (savaştan) başka bir suretle mücâdele etmeyin. Ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim Allah'ımız da, sizin Allah'ınız da hep birdir. Biz O'na teslim olanlarız".
[96] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârîbunu burada iki senedle getirdi. Bunun bâzı rivayetlerini Gece Namazı ve Tefsîr'de de getirmiştir. Müslim'le Nesâî' de Namaz Kitâbı'nda; tekrar Nesâî Tefsîr'de rivayet etmiştir. RasÛlullah'ın AİT-nin sözü Üzerine okuduğu âyette insanin söz ve fiil ile kendi nefsini müdâfaa üzere cİbillendirilip yaratıldığı hükmü vardır. Bu hadîsten, yerine göre sükûtun en belîğ bir cevâb olduğu, taaccüb sırasında dizin vurulmasının cevazı, Kur'-ân'dan bir cümle alınıp delîl olarak kullanılabileceği "İnsan ne kadar da çok zidâlcidir" sözünün umûmî olup kâfirlere hâss olmadığı, Ali'nin hârika hazır nass ımaaıgı, Ali'nin hârika hazır-
cevâblılığı ve hikmetli müdâfaa kaabiliyeti gibi hususlar alınmıştır. el-Muhelleb şöyle demiştir: Emir sahihlerinin nafilelerde şiddet yolunu tutmaya hakkı olmadığı hükmü de bundan alınabilir. Çünkü Rasûlullah, Alî'nin i'tİrâzını yeterli görmüştür. Farz bir namaz olsaydı "Nefislerimiz Allah'ın elindedir" cevâbını yeterli görmezdi.
[97] Buhârî âdeti Üzere hadisteki "Taraka" fiilini, Kur'ân'da geçtiği âyeti getirmek suretiyle tefsîrini bildirmektedir.
[98] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Yahûdîler'e teblîğ edip onları İslâm'a çağırması, onların "Teblîğ ettin" deyip O'na itaate yanaşmamaları, bunun üzerine Peygamber'in onlara tebliğde mübalağa edip, teblîğini tekrarlaması yönünden-dir. İşte bu el-Ankebût: 46'da emredilen "En güzel olan suretle mücâdele"^. Bu hadîsin birer rivayeti Cizye ve Ikrâh Kitâblan'nda da geçti. Müslim de bunu Cihâd ve Siyer Kitâbı'nda "Yahûdîler'in Hicaz toprağından çıkarılmaları bâbı"nda getirmiştir: Müslim Tercemesi, V, 397-398, 61 "1765".
[99] Bu âyetle icmâın hüccet olduğuna deJîl getirilmiştir. Çünkü Yüce Allah bu ümmeti adaletle vasıflamıştır. Adaletli olan da şehâdet etmeye ve şâhidliginin kabul edilmesine hakk kazanan kimsedir. Böyle olan kimseler birşey üzerinde ittifak ettikleri ve ona şehâdet ettikleri zaman, bunun kabul edilmesi lâzım gelir. Bunun birer rivayeti Tefsîr'de ve Peygamberler'de de geçmişti.
[100] Peygamber'in bu emrini Müslim rivayet etti. Bu emrin benzeri Sulh Kitâbı'nda, fakat başka bir lafızla geçmişti.
[101] Hadîsin başlığa uygunluğu, sahâbînin ictihâd edip, ilimsiz olarak yaptığı bir iş hususunda Peygamber'in onu reddetmesi ve yaptığı işten onu nehyetmesi ve içtihadından dolayı da onu ma'ziretli tutması yönündendir.
Bunun bir rivayeti Buyu' Kitabı', "Hurmayı ondan daha hayırlı bir hurma mukaabilinde satmak istediği zaman bâbı"nda geçmişti.
[102] Başlığa uygunluğu, başlıktaki mübhemliği açıklaması yönündendir. Çünkü başlıkta ücretin kemmiyeti ve keyfiyetini açıklamamıştı.
Bu hadîste hakkın Allah katında bîr olduğu ve her vakıa hakkında Allah'ın bir hükmü olduğu, bunu bulanın isabet ettiği, bulamayanın hatâ ettiğine ve her müctehidin hatâ ve isabet edeceğine delîl vardır. Bu mes'eleFıkıh Usûlü'nde tahrîr edilmiştir... (Kastallânî).
[103] Buhârî burada hadîsin başka yollardan gelişini de göstermiştir.
[104] Buhârî bu babı, sahâbüerin büyüklerinden bir kısmının Peygamber'in meclislerinden ayn kalıp Peygamber'in söylemekte yâhud işlemekte olduğu bâzı işleri bunlardan kaçtığı için, bu sahâbüer muttali' olabildikleri işler üzerinde devam eder olduklarını beyân için açmıştır. Bâzısı nâsıhı muttali' olmadığından, men-sûh üzerinde yâhud beraat-ı asliyye üzerinde yürür, sonra bunlardan bâzısı Ra-sûlullah'tan rivayet edenlerden alırlar... (Aynî).
[105] Hadîsin bastığa uygunluğu Umer, izin isteyip de verilmeyince geri dönmek emri gizli kalınca, Ebû Musa'nın sözüne dönmesi yönündendir. Bu onun vâhid haberiyle amel eder olduğuna, bâzı sahâbîlere sünnetlerden bâzılarının gizli kaldığına, hazır bulunanın hazır bulunduğu sünneti bulunmayanlara teblîğ eder olduğuna, gâib de kendisine tahdîs edilen şeyi kabul, i'timâd ve onunla amel eder olduğuna delâlet etmiştir...
Bunun bir rivayeti Buyu'da ve Isti'zân'da "Selâm vermek ve izin isteme bâbı"nda geçmişti (Kastallânî).
[106] Başlığa uygunluğu şu bakımdandır: Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den, O'nun sözleri ve fiillerinden sahâbîlerin çoğunun hazır bulunmadığı şeyleri haber verirdi. Ebû Hureyre'nin işitip de onlara teblîğ ettiği bu şeyleri onlar kabul ederler ve onunla amer ederlerdi. Bu, vâhid haberinin kabul edilir ve onunla amel edilir olduğuna delâlet etmiştir. Ve bunda Peygamber'den haber vermekte te-vâturu şart kılanlar aleyhine de bir hüccet vardır... Bunun bâzı rivayetleri Buyu Kitâbı'nın evvelinde ve İlim Kitâbı'nda "İlmi hıfzetmek bâbı"nda geçmişti (Aynî). el-Berâ ibn Âzib(R)'in sahm bir senedle gelen hadîsinde: Bizim hepimiz Peygamber'den hadîs işitir değildik. Biz Ensâr'ın tarlaları ve orada işleri vardı, Lâkin insanlar yalan söylemezlerdi. Peygamber'in konuşmasında hazır bulunan, hazır bulunmayan kimselere tahdîs ederdi, demiştir. Muvaffak kılıcı ve yardım edici ancak Allah'tır (Kastallânî).
[107] Çünkü Peygamber, bâtıl üzerindeki hiçbir kimseyi takrîr etmez. Zîrâ RasÛl'den başka ismetli, yânî ma'sûm olmadığı için, onun sükûtu cevaza delâlet etmez... (Kastallânî).
Buhârî'nin bu başhktan garazı, Rasûlullah'ın takririnin hüccet olduğudur. Çünkü takrîr de Peygamber'in fiilinden bir nev'idir. Zîrâ o şey münker bir iş olaydı, Peygamber'in o şeyi muhakkak değiştirmesi lâzım gelirdi. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber'in ümmetinden bir kimseyi bir söz söylerken yâhud sakıncalı bir iş yaparken görüp de onu bu söz ve işinden takrir eylemesi caiz olmaz. Zîrâ Allah Taâlâ, ona münkerden nehyetmeyi farz kılmıştır... (Aynî).
[108] İbnu's-Sayyâd'ın adı Safî'dir. O zaman İbnu's-Sayyâd garîb hâlleri olan bir çocuktu. Erlik çağma ermeden kâhinlik ve peygamberlik iddia etmiştir. Rasûlul-İah, Umer'le bâzı sahâbflerini yanma alıp onu görmeye gitmiş ve bunun kâhinliğini anlamak için giderken yolda Duhân Sûresi'ni gönlünde saklayarak, bu kâhine soracağını bildirmişti. Vardığında Rasûlullah ona: "Haydi gönlümde birşey sakladım, bunu 6///" dedi. İbnu's-Sayyâd: Gönlündeki "Duh"dur, dedi. Bu suretle "Duhân" kelimesinin ilk iki harfini bilmiş oluyordu. Rasûlullah: "Düşte, törede ne görüyorsun?" diye sordu. O: Bana doğru haber de gelir, yanlış haber de gelir! diye cevâb vermiş; şeytanî telkinleri hâiz tam bir kâhin olduğunu i'ti-râf etmişti. Bunun üzerine Umer: Yâ RasÛlallah, vallahi bu Deccâl'dir, müsâade et de şunun boynunu vurayım! demişti. Bu Câbir hadîsinde de bildirildiğine göre Rasûlullah, "Bu Deccâl değildir" diye reddetmemekle beraber, Öldürülmesine de müsâade etmemişti. Çünkü o günler Medine'ye ilk hicret edildiği zamandı, Yahûdîler'le iyi geçinmek günleri idi. Câbir'in: "Ibnu's-Sayyâd, fitne âmili bir DeccâTdi", diye yemîn etmesi de Umer'in bu yemîninin Rasûlullah tarafından reddolunmamasına dayanıyordu. İbnu's-Sayyâd'in sonradan müs-lümân olduğuna ve hacc ettiğine dâir Müslim'de, Ebû Saîd Hudrî'den bir rivayet vardır. Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçti.
[109] ed-Delâle, -dâl'in üç harekesiyle- ve'd-Dulûle (umûme vezninde) bir adamı bir nesneye doğru yol gösterip kılavuzluk eylemek ma'nâsınadır, ikinci bâbdan masdardır...
ed-Delîl: Emîr vezninde, kılavuza denir (Kaamüs Ter.). Buradaki "DelîF'ler, Kur'ân, Sünnet, İcmâ, Kıyâs'tır...
[110] Burada kısaca işaret edilen hadîsler daha evvelki kitâblarda geçtiği gibi, bâzıları burada da getirilmiştir.
[111] Başlığa uygunluğu, Peygamber (S) atların işlerini beyân edince, kendisine mer-keblerden sorulunca, merkeblerin hükmünü ez-Züzâl: 7-8. âyetinin umûmundan alınacağını bildirmesi yönündendir... (Aynî).
îbn Mes'ûd: Kur'ân'da herşeye sâdık ve çok hükümlü âyet budur, demiştir. Âlimler bu âyetin umumiyetinde ittifak etmişlerdir...
Bu hadîsin bâzı rivayetleri Şirb, Cihâd, Nübüvvet Alâmetleri ve Tefsîr'de de geçmişti... (Kastallânî).
[112] Bunu bundan sonraki tariften gelen hadîs açıklamaktadır.
[113] Başlığa uygunluğu "Onunla temizlen işte!" sözündedir. Çünkü Peygamber'in sorucu kadına beyânı, Âişe'nin anladığı ma'nâ ile ve Âişe'yi bu anlatması üzerine takrir buyurması ile vâki' olmuştur. Çünkü sorucu kadın, pamuklu parça ile kanı ta'kîb etmeye temizlenme ismi verileceğini bilmiyordu. Âişe, Peygamber'in maksadım anlayınca, kadına bundan gizli kalan işi beyân etmiştir. Mücmel, karinelerden olan beyân üzerinde durdurulur ve onu idrâkte anlayışlar ihtilâf ederler. Bu hadîsin bir rivayeti Gusl'de de geçmişti (Kastallânî).
[114] Başbğa uygunluğu şöyledir: Peygamber (S), kelerleri tiksinir gibi terkedince, belki sofrada bulunanlar onları yemekten çekindiler. Sonra Peygamber onların getirilmesini isteyip de O'nun sofrasında bunlar yenilince bu kelerlerin mübâh olduğuna bir delfl oldu. Bu hadîsin bir rivayeti Hibe'de ve Et'ime'de de geçmişti...
(Aynî)
[115] Başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber anılan bu yeşil sebzelerden, kokuları sebebiyle yemekten çekinince, yanında bulunan sahâbî de Peygamber'in bundan çekindiğini gördüğünde, Peygamber ona: "Sen bundan ye!" buyurup bu kelâmını da "Çünkü ben senin münâcât etmediğin kimselerle münâcât ederim" sözüyle tefsir etti.
Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, (Ezanın Başlaması Kitabı), "Sarmısak yemek hakkında gelen şeyler bâbı"nda da geçmişti.
Arabça'da "Tabak"a "Bedr" denilmesi dolunay gibi yusyuvarlak olduğundan dolayı böyle teşbîhî bir ta'bîri de içine almaktadır.
Münâcât, "Mübâhât" vezninde en-Nicâ, "Cidal" vezninde bir kimseye fısıldamak ma'nâsınadır. Şârih der ki: Niyaz, Yüce Allah'a münâcât denilmesi, gizleme dhetiyle olduğundandır. (Âsim Efendi, Kaamûs Ter.) Baradaki Münâcât, hazır olanların muttali' olamayacakları şekilde meleklerle konuşmak ma'nâsınadır.
[116] Burada hadîsin ayrı ayrı geliş yolları gösterilmiştir.
[117] el-Kevâkib'<ie şöyle dedi: Bu hadîsin başlığa münasebeti, bununla Ebû Bekr'in halifeliğine istidlal edilmiş olmasıdır. Lâkin bu istidlal işaret iledir, açıkça söylemekle değildir... Bunun bir rivayeti Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda da geçti (Kastallânî).
[118] Bu babın başında bâzı nüshalarda Besmele vardır.
Yânî kitâb ehli olanlara şerîatle ilgili şeylerden herhangi birşey sormayınız. Çünkü bizim şerîatimiz herhangi birşey için onlara muhtâc değildir. Eğer onda nass bulunmazsa nazar ve istidlal ile çözülür.

Müslüman onlara birşey sormaktan müstağnidir. Bu nehye, şerîatimizİn doğruladığı haberleri ve eski ümmetlerin haberlerini, keza onlardan îmân edenlere sormak girmez... (Kastallânî).
[119] Yânî biz, doğru bir kimse olduğu hâlde Ka'bu'l-Ahbâr'ın bâzan söylemekte olduğu bilgilerin bâzısında hatâ ettiğini tecrübe etmekteyiz, demiş oluyor.
Ka'bu'l-Ahbâr, Yahûdî âlimlerinden idi. Peygamber zamanına yetişmiş, fakat Ebû Bekr yâhud Umer zamanında müslümân olmuştur. Sonra Şam'a yerleşmiş, 32 yılında Usmân'ın halifeliği zamanında Hmus'da vefat etmiştir.
[120] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in onları tasdîk ve tekzîb etmemeyi emretmiş olduğu için bu onlara birşey sormayı da terketmeyi gerektirir olması yönünden-dir. Bunun bir rivayeti bu sçned ve bu metinle el-Bakara: 136. âyetin tefsirinde geçmişti.
[121] öyle olunca sizler evlâ yoluyla onlara birşey sormamabsınız. Bunun bir rivayeti Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.
[122] Bu başlık "İhtilâf etmenin keraheti babı" şeklinde de zabtedilmiştir. Bu bâb, Ebû Zerr rivayetinde "Peygamber'in tahrîmden nehyetmesİ bâbı"ndan öncedir. Zikredilen bu bâbdan önce de Yüce Allah'ın "Ontann işleri dâima aralarında müşavere İledir" (eş-ŞÛrâ: 38) babı vardır... (Kastallânî).
[123] Aranızdaki muhalefetin uzamaması ve sizleri şerre götürmemesi için kalkıp dağılınız. Bunun bir rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da geçmişti. Bunu Müslim de Nuzûr'da getirmiştir.
[124] Yânî sizler Kur'ân'ı okuyunuz ve delâlet ettiği, sevkettîği üzere birleşmeye tutunuz. Bir şübhe arız olmak sebebiyle ayrılmaya da'vet edici münazaayı gerektiren bir ihtilâf vâki* olduğu zaman okumayı terkedin ve ülfet edip birleşmek için muhkem olanına yapışın, ayrılmaya götürücü müteşâbihten yüz çevirin. Bunu Fethu 'l-Bârî'de İbn Hacer söyledi. Başka yerde ve Kur'ân'ın Fazîletleri'nin sonunda geçmekle beraber ben bunu burada mesafe uzadığı için tekrar getirdim (Kastallânî).
[125] Buhârî hadîsin başka bir yoldan gelişini işaret etmiştir. Bu ta'Kkı ed-Dârimî se-nedle ulaştırmıştır.
[126] Umer ibnu'l-Hattâb, Kur'ân'la yetinmesi sebebine İbn Abbâs'tan daha fakîh idi. Peygamber'in Umer'i reddetmemesinde de Umer'in görüşünü doğru bulduğuna delil vardır. Bu hadîslerin bâzı rivayetleri İlim'de,"İlmin yazılması bâ-bı"nda ve Mağâzî'de geçmişti. Bunu Müslim de Vasiyetler'de; Nesâî de İlim'de getirmişlerdir.
[127] Yânî Peygamber'in buradaki emri halâl kıİma, mübâh kılma emridir. Vâcib kılma emri değildir. Ümmü Atıyye'nin şahsında kadınların, cenaze arkasından gitmelerini nehyetmesi de haram kılma nehyi değil, tenzîhî bir nehiydir.
[128] Câbir'in hadîsi Hacc'da, "Veda Haccı bâbı"nda, Ümmü Atıyye'nin hadîsi de Cenazeler Kitâbı'nda senedü olarak geçmiştir.
[129] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kadınlarla nasîblenme emrinin vücûb üzere bir emir olmadığı bakımındandır. Onun için Câbir: Peygamber bunu sahâbîle-re vâcib kılmadı, lâkin kadınları erkeklere halâl kıldı, demiştir. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbt'nda geçti. Bunu Müslim de Hacc'da getirdi: Mtislim Ter., IV, 76; 141 "1216".
[130] Başlığa uygunluğu "İsteyen için" kavlindedir. Çünkü bunda emrin hakîkaten vücûb için olduğuna ancak fiil ve terk arasında muhayyer kılmaya delâlet eder bir karîne bulunursa vücûba hamledilmeyeceğine İşaret vardır. İşte "İsteyen için" sözü buna işarettir. Bu söz bu emri vücûba hamletmekten çevirici olmuştur.
Bu hadîsin daha tafsffli bir rivayeti Namaz Kitabı, "Ezan ile ikaamet arasında ne kadar mesafe vardır bâbı"nda geçmişti. Orada Peygamber: "Her iki ezan (yânî ezan ile ikaamet) arasında bir namaz vardır, her iki ezan arasında bir namaz vardır" buyurduktan sonra üçüncüsünde "İsteyen için " (sözünü ilâve) buyurdu.
[131] Bunu Taberî bu ma'nâda bir lafızla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.
[132] Bunun tafsili Ifk hadîsinde geçmiştir.
[133] Bu hadîsin birer rivayeti îmân ve Zekât Kitâbian'nda geçmişti.
[134] Bunu da Buhârî İbn Abbâs'tan Kitâbu'l-Muhâribîn'de rivayet etmişti.
[135] Bu da Tefsîr'de Âlu İmrân: 159 âyetinin tefsîri sırasında geçen hadîsten bir parçadır
[136] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu uzun Ifk hadîsinden bir parçadır, daha uzun metinlerle birçok yerlerde geçti: Şehâdetler, Mağâzî, Tefsir, Eymân ve'n-Nuzûr ve daha başka yerler...
[137] Bu da o hadîsin başka yoldan gelen bir kısmıdır. Ensâr'dan olan bu zât, İbn tshâk'ta ve Hâkim'in onun tarîkıylc rivayetinde EbÛ Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî'dir. Onun bu büyük iftirayı söyleyenlerden taaccüb ederek söylediği bu teşbih sözü, en-Nûr: 16. âyetinin lafzına uygun düşmüştür.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.15 itisam

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BİRR (EBEVEYNE İYİLİK) BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BAB
EBEVEYNE İYİLİK
İKİNCİ BAB
EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK
Çocuklara Eşit Muâmele
Çocuk Öldürme Yasağı
Şefkat Ve Çeşitli İzhar Yolları: Kucaklamak, Öpmek
Kucaklamak ve Öpmek:
Başından Okşamak:
Bineğine Almak:
Sevgide Aleniyet:
ÜÇÜNCÜ BAB
YETİMLERE İYİLİK
Yetime İyi Muâmele
Yetime Maddî Yardım
Yardım Fonları:
1- Ganîmetten Pay:
2- Fethedilen Yerlerden Gelen Pay:
3- Miras Taksimlerinde Pay:
4- Nafaka Verilecekler:
Teşvik:
İstikbalinin Düşünülmesi:
Rüşd:
Yetimin Islahı
Velînin, Yetimin Nefsi Üzerinde Tasarruf Yetkisi:
Çocuk Hakkında İçtihad Yetkisi:
Yetimi Islah Kimlerin Hayrına?:
Ailevî Himâye:
Yetimin Malının Korunması
Muhafaza:
Artırma:
Zamanında Teslim:
Erken Mes'uliyet:
Evlendirme:
Erken Evlendirme:
Çocuğun Malı Ve Ebeveyni
DÖRDÜNCÜ BAB
YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEY TEMİZLEMEYE DAİR
BEŞİNCİ BAB
İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADÎSLER

BİRR (EBEVEYNE İYİLİK) BÖLÜMÜ

Bu bölümde beş bâb mevcuttur.

*

BİRİNCİ BAB
EBEVEYNE İYİLİK

*

İKİNCİ BAB
EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK

*

ÜÇÜNCÜ BAB
YETİMLERE İYİLİK

*

DÖRDÜNCÜ BAB
YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEYİ TEMİZLEMEYE DAİR

*

BEŞİNCİ BAB
İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ BAB

EBEVEYNE İYİLİK

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???:]?????? ?????? ????? ??? ??????? ??????: ???? ????? ??????? ??????? ???????? ??? ??????? ??? ?? ??? ??? ???? ??? ??? ??? ??? ??????? ???? ?????? ???? ? ???? ???????[. ????? ???????.??? ????: ??? ????? ??? ????? ??? ????? ??? ?????? ???????? ???? ???????.???? ????: ???? ???? ?????? ??????? .

1. (153)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyaâde kim hak sâhibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen!" diye cevap verdi. Adam:
"Sonra kim?" dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)
"Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar:
"Sonra kim?" dedi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine:
"Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu:

"Sonra kim?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu dördüncüyü:
"Baban!" diye cevapladı."
Bir diğer rivâyette Resûlullah şöyle cevap vermiştir.
"Annene, yine annene, sonra babana, daha sonra da bunları takip eden tedrici yakınlarına"[1]

AÇIKLAMA:

İslâm dini aileye büyük ehemmiyet verir. Ailenin temel unsurları anne-baba evlat ve hizmetçilerdir. Aile efradının karşılıklı hak ve vazifeleri vardır. Aile içerisinde evlat nokta-i nazarından en çok hukuku olan annedir. Çünkü evlada en ziyâde hizmeti geçen annedir. Anne, hâmile kaldığı andan itibaren evlad sebebiyle meşakkatler çekmeye başlar. Doğum da kolay bir hâdise değildir. Hayatî tehlikeyi beraberinde getirir. Doğum sırasında ölen, şifasız dertlere giriftar olan anneler çoktur. Doğum normal cereyan etse bile, doğum sonu ve acıları başlı başına ciddî ve tahammülü zor fevkalâde bir imtihandır.
Annenin esas hizmeti doğumdan sonra başlar. Çocuğun emzirilmesi, giydirilmesi, temizliğinin yapılması, terbiye edilmesi, tedavisi gibi, ardı arası kesilmeden vasatî on beş yıl sürecek hasbî bir hizmet dönemi doğumla başlar.
Cenab-ı Hakk'ın hayvan dâhil bütün annelere koyduğu şefkat duygusu, -sefihleşerek fitratını bozmamış- anneleri istirahatini, sıhhatini, yeme içme ve giyinmesini düşünmeden bütün imkânlarıyla çocuğuna hizmete sevkeder.
Evladın, bu hizmeti maddî bir karşılıkla ödemesi mümkün değildir. Yapabileceği tek şey, annenin kendisine sunduğu anneliğin idrakinde olması, minnettarlığının şuurunda olduğunu annesine ihsâs etmesidir.
Evlat üzerinde elbette babanın da hukuku vardır. Maddî ihtiyaçlarının temininde gerekli fedakârlıklar ondandır. Doğumdan sonra annenin maruz kaldığı maddî ve mânevî sıkıntılara o da ortak olmuştur. Şu halde evlat ikisine de borçludur, medyun-u şükrandır.
İslâm dini evladın annesine ve babasına karşı olan saygı ve hizmet borcu hususunda ısrar eder, ayrı bir dikkat çeker. Bu meyanda anne hukukunu daha çok söz konusu eder. Annenin evlat üzerindeki hukukunun babanınkine nisbetle en az üç misli olduğunu söyler. Yukarıda kaydettiğimiz hadiste bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açık şekilde ifade buyurmuştur. Bu hususa yer veren başka rivayetler de mevcuttur. İbnu Mace ve Hâkim'de gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kişiye üç sefer annesini tavsiye ettikten sona sırasıyla babasını ve mevlâsını (azadlısını) birer kere tavsiye eder. -el-Edebü'l-Müfred, İbnu Mâce ve el-Müstedrek'te- sahîh olduğu belirtilen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle açıklar:
"Muhakkak ki Allah size annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra yine annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra yine annelerinizi vasiyet etmektedir, sonra babalarınızı vasiyet etmektedir. Sonra yakınlık derecelerine göre akrabalarınızı vasiyet etmektedir."
Bu ve benzeri hadisleri yorumlayan âlimlerden bâzıları anneyi üç kere tekrardan maksadın, çoğu durumlarda evlatların annelerini babalarına nazaran ikinci plana atmalarından, annesinin hukukunu hafife almalarından ileri geldiğini, bunu önlemek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tekrarlara yer vererek hukuklarının ehemmiyetini tekid ettiğini söylemiştir. Bazıları da, hâmilelik, doğum, emzirme gibi hizmetleriyle annenin babaya nisbetle evlatta üç kat fazla hakkı bulunduğunu söylemişlerdir.
İrşad-ı Nebevî'de, söylenen bu iki maksad dışında aklımızın bulabileceği başka maslahatların da maksud olmasına bizce bir mâni yoktur.
Anne ve baba hukukunu birçok âyette[2] ele alan Kur'ân-ı Kerîm bir âyette,"onlara iyi muamele"yi Allah'ı bir bilme vazîfesinin ardından zikrederek, bir olan Allah'a îmânın bir gereği olarak mü'minlere duyurur:
"Rabbin, "kendinden başkasına kulluk etmeyin, anne ve babaya iyi muamele edin" diye hükmetti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin nezdinde ihtiyarlığa ererlerse onlara "öf" bile deme. Onları azarlama. onlara güzel (ve tatlı) söz söyle. Onlara acıyarak tevazu kanadını (yerlere kadar), indir ve: "Ya Rab, onlar bana çocukken nasıl merhamet ettilerse sen de kendilerini (öyle) esirge" de" (İsra: 17/23-24).
Annenin ziyâde zahmetlerini hususen dile getiren âyet-i kerîme de mevcuttur. Meâlen:
"Biz insana anne ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı..." (Lokmân: 31/14).
Âlimler, annenin babaya rağmen üç misli zahmet çektiğine Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyette işaret buyurduğunu söylemişlerdir: (Meâlen)
"Biz insana, anne babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Zira annesi onu karnında, zorluğa uğrayarak taşımış, onu güçlükle doğurmuştur. Taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer..." (Ahkâf: 46/5).
Ulema der ki: "Hadîste anneye üç misli hak âyette zikredilen üç şeye karşılıktır; hamilelik zahmeti, doğurma meşakkati ve emzirme sıkıntısı." Aynî, iyilik ve itaatte annenin babaya takdim edileceği hususunda İslâm ulemasının icma ettiğini Muhasibî'den naklen kaydeder.
Hasan Basrî'ye: "Anne-babaya iyilik nedir?" diye sorulunca şu cevabı vermiştir: "Mülkünde olan her ne varsa onlar için bezledip harcaman, mâsiyet olmadıkça emirlerine itaat etmendir."
Kadı İyaz, iyilik hususunda anne ve baba hakkının başkalarından önce geldiği hususunda ulemanın ittifak ettiğini belirtir. O ikisinden sonra "en yakın" kimdir? meselesinde İbnu Hacer, ihtilafa dikkat çektikten sonra umumiyetle şu sıranın benimsendiğini söyler: "Dedeler, sonra kardeşler (bir hadiste kız kardeş, erkek kardeşten önce zikredilir, anne baba bir olanlar, sadece anne veya sadece baba bir olanlardan önce gelir) sonra zurahm olanlar (bunların mehârim olanları mahrem olmayana takdim edilir), sonra diğer asebât, sonra hısımlar (sıhriyyet-evlilik sebebiyle- akraba olanlar), sona velâ (azadlık ve akid akrabalığı), en nihâyet komşular gelir.
Bu babta kaydedilen müteâkip hadislerde, bir mü'minin en mühim gayesi, yegâne ideali olan Allah'ın rızası ve cennete giden yolun anne ve babanın rızasından geçtiğini, "anne hukuku"nun cennet ayaklarının altına konacak derecede yüceltildiğini, anne ve babaya hizmetin en yüce amel olarak ifâde edilmiş bulunan "Allah yolunda cihad"dan daha üstün tutulmuş olduğunu göreceğiz.
Müşrik bile olsa anne ve baba haklarının yerine getirilmesi ve hatta nafakalarının ödenmesi gerektiği hususunu 165 numaralı hadiste açıklayacağız.[3]

?2? ??? ????? ?? ????? ?? ??? ????? ???????? ??? ????? ??? ???:]????? ???? ?????? ?????? # ?????? ?????????? ?????: ???? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ????? ??????? ??? ???? ????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

2.(154)- Küleyb İbnu Menfa'a ceddi bulunan Küleyb el-Hanefî (radıyallahu anh)'den anlattığına göre, kendisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sormuştur:
"Ey Allah'ın Resûlü kime karşı iyilik yapayım?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir:
"Annene, babana, kızkardeşine, oğlan kardeşine, bunu takip eden azadlına. Bu iyiliği de, üzerine vâcib olan bir hakkın ödenmesi, yani, sıla-ı rahmin yerine getirilmesi olarak yapacaksın. (Nafile, ihtiyarî, hasbî bir davranış tatavvu grubuna giren bir amel olarak değil)".[4]

?3? ??? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?? ???? ??????? ??? ????? ??? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ??????. ?????? ??? ????? ???? ??????. ???? ??? ????? ????? ??????. ???? ??? ????? ???? ????? ??? ?‘?????? ???‘?????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? ?? ?????]?? ????? ???? ???? ?? ???? ??? ???????? ?????????? ????? ?? ?????? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????[.???? ??? ????: »?‘???« ?????? ?? ??? ??? ???? ?? ?????? .

3. (155)- Behz İbnu Hakîm babası tarikiyle dedesi Mu'aviye İbnu Hayde el-Kuşeyrî (radıyallahu anh)'den naklediyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:
"Ey Allah'ın Resûlü, kime iyilik yapayım? diye sordum. Bana:
"Annene" diye cevap verdi.
"Sonra kime?" diye tekrar ettim.
"Annene" dedi.
"Sonra kime?" dedim.
"Annene" dedi.
"Sonra kime?" dedim, bu dördüncüde
"Babana, sonra da tedrici yakınlarına" diye cevap verdi."
Ebu Dâvud bir rivayette şu ziyadeyi kaydeder:
"Haberiniz olsun, kişi azatlısından bir fazlasını istese, azadlı (mevlâ) bu (ihtiyaç fazlası)na sâhib olduğu halde yerine getirmese kıyamet günü vermemiş olduğu bu fazlalık bir engerek yılanı olarak kendisine getirilir."[5]

?4? ??? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ?????]??? ??? ????: ??? ??????? ?????? ??? ??? ??? ????????? ????? ??? ?????? ?????. ???????: ???? ???????? ‘?????? ???? ???????? ??? ????? ??????? ??????? ?? ???? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (156)- Abdullah İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü benim malım ve bir de çocuğum var. Babam malımı almak istiyor" (ne yapayım?) diye sordu. Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen ve malın babana aitsiniz. Şunu bilin ki, evladlarınız kazançlarınızın en temizlerindendir. Öyle ise evladlarınızın kazançlarından yiyin" buyurdu."[6]

AÇIKLAMA:

Hadiste şikâyet mevzuu olan babanın iki durumu sözkonusu: Ya ihtiyacı miktarınca almak istemiştir veya ihtiyacı olsun olmasın tamamında tasarruf etmek istemiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Senin varlığına baban sebeptir, malın varlığına da sen sebepsin. Öyle ise sen de malın da babanın kazancı sayılırsınız"* buyurarak, evladın malında babasının hakkı bulunduğunu belirtmiştir. Şârih Hattabî, belirtilen bu hakkın, ihtiyaç hâlinde, nafaka hakkı olduğunu belirtir. "Evlat, malsız mülksüz olsa dahi, çalışarak babasının nafakasını te'minle mükelleftir" der. Ayrıca şu noktayı da belirtir: "Baba, evlâdın malı üzerinde sınırsız yetki sahibi değildir, istediği gibi tasarruf edemez, nafakadan fazlasını almaya yetkisi yoktur. Hadisten hiçbir fakih söylenene aykırı hüküm çıkarmamıştır."[7]

?5? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ??? ??????? ?????? # ???:]?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ???? ??? ??????? ?????? ? ???: ???? ????? ???????? ???? ??????? ?? ?????????? ??? ?? ????? ???????[. ????? ???? ????????? ?????? ????? .

5. (157)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün:
"Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün" dedi.
"Kimin burnu sürtülsün ey Allah'ın Resulü?" diye sorulunca şu açıklamada bulundu:
"Ebeveyninden her ikisinin veya sâdece birinin yaşlılığına ulaştığı halde cennete giremeyenin."[8]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) anne ve babaya iyi muamelenin ehemmiyetini dile getirmiş olmaktadır. Anne ve babası veya ikisinden biri evladının sağlığında ihtiyarladıkları takdirde, bu evlada, cennetin yolu onlar sâyesinde son derece kolaylaşmış olmaktadır. Zira onlara gereken alâkayı, hizmeti gösterip onları memnun kılmak zor bir iş değildir. Bu kadarını yapamayarak kendini helâk eden kimseler, burunları sürtülmeye layıktırlar. Hadîsin Tirmizî'deki vechinde: *"Ebeveyni tarafından cennete sokulmayanın burnu sürtülsün"* diye gelmiştir.[9]

?6? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ???????? ?????? ???????? ?? ??? ??????? ????????? ??????????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (158)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor Resûlulluh (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Hiçbir evlad, babasının hakkını, bir istisna durumu dışında ödeyemez. O durum da şudur: Babasını köle olarak bulur, satın alır ve âzad eder."[10]

?7? ??? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ????? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?? ???? ??????????? ????? ?????? ?? ???? ?????????[. ????? ??????? ??????? ????????? ???? ???? .

7. (159)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:
"Allah'ın rızası babanın rızasından geçer. Allah'ın memnuniyetsizliği de babanın memnuniyetsizliğinden geçer."[11]

?8? ???? ??? ????? ??? ???:]?????????? ?????? ??????? ?????? # ?? ????????? ????: ????? ????????? ??? ?????: ???? ?????????? ?????[. ????? ??????.??? ???? ????? ???? ?????? ?????:]?????????? ???? ??????? ??????????? ??????? ?‘??? ??? ?????? ??????. ???: ?????? ?? ????????? ????? ????? ??? ????? ??? ???????? ????. ?????: ??????? ?‘??? ???? ?????? ?????? ??? ???. ??? ?????? ??? ???????? ????????? ????????[.??? ???? ‘?? ???? ????????]?????????? ??????? ??????????. ??? ??????? ?????????? ?????????????? ????? ?????????????[.?‘?? ???? ?? ???? ?? ??? ???? ??? ????? ??? ???]??? ???? ???? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ?????? #

???? ???: ???? ???? ?????? ????????? ???? ????????: ???: ?????? ????? ??? ???? ?????? ?????????? ?????????????? ???? ?????? ??? ?????? ??? ???????????[.

8. (160)- İbnu Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen baban sağlar mı?" diye sordu. Adam:
"Evet" deyince:
"Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurdu.
Müslim'in bir diğer rivayetinde adam:
"...Sana, hicret ve cihad etmek ecrini de Allah'tan istemek şartı üzerine biat ediyorum" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Anne ve babandan sağ olan var mı?" diye sorar. Adam:
"Evet, her ikisi de sağ" deyince:
"Yani sen Allah'tan ecir istiyorsun?" der. Adamın "evet"i üzerine: *"Öyleyse vâlideyn'in yanına dön. Onlara iyi bak, (Allah'ın rızası ondadır)"* emreder.
Ebu Dâvud ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette adam:
"Ağlamakta olan ebeveynimi de geride bıraktım" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse onların yanına dön, onları nasıl ağlattı isen öyle güldür, (Allah'ın rızası bundadır)" buyurur."
Ebu Dâvud'un, Ebu Said (radıyallahu anh)'den yaptığı bir başka rivayetinde şöyle denir: "Yemen ahalisinden bir adam, Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e hicret ederek geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: *"Yemen'de bir kimsen var mı?"* diye sordu. Adam:
"Ebeveynim var" deyince
"Peki, onlar sana izin verdiler mi?" diye tekrar sordu.
"Hayır" cevabı üzerine:
"Öyleyse onlara geri dön, onlardan izin iste. Şâyet izin verirlerse cihada katıl, vermezlerse onlara hizmet et!" emretti."[12]

?9? ??? ?????? ?? ?????]??? ????? ?????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? # ????: ??? ??????? ??????

??????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????: ???? ???? ???? ????? ??? ??????. ??? ?????????? ????? ?????? ???? ???????[. ????? ??????? .

9. (161)- Muâviye İbnu Câhime'nin anlattığıa göre; Câhime (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelir ve:
"Ey Allah'ın Resûlu, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişâre etmeye geldim" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen var mı?" diye sorar.
"Evet" deyince,
"Öyleyse ondan ayrılma zira cennet onun ayağının altındadır" buyurur.[13]

?10? ??? ??? ??? ??? ????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ??? ????? ??? ??????????. ???? ?? ??????????? ???????? ????? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? # ??????? ???? ???. ???? ??? ??????? ?????? # ?????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

10. (162)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nikâhım altında bir kadın vardı ve onu seviyordum da. Babam Ömer ise, onu sevmiyordu. Bana:
"Boşa onu" dedi. Ben itiraz ettim ve boşamadım. Babam Ömer (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Boşa onu" dedi.[14]

AÇIKLAMA:

Baba emrettiği takdirde hanımın boşanması gereğine bu hadis delil olarak değerlendirilmiştir. Keza anne emredecek olsa yine boşamak gerekmektedir. Zira 153, ve 154 numaralı hadislerde de görüldüğü üzere annenin evlâd üzerindeki hakkı babanın hakkından daha fazladır. Hanımı sevmek, boşamamak için yeterli bir mazeret değildir.[15]

?11? ??? ??? ??????? ??? ????? ??? ???: ???????? ??????? ?????? # ??????:]??????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?? ??????[. ????? ??????? ????? .

11. (163)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Baba cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı terket, dilersen muhafaza et"* dediğini işittim."[16]

?12? ??? ????? ????? ?????? ????:]??? ?????? ????? ??? ??????? ??????: ???? ?????????? ???? ????? ??????? ??????? ?????. ??? ???? ??????? ???????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ????????? ???? ????: ??????? ????? ???: ?????? ????. ????: ????? ??? ???????: ????????? ????? ???: ?????? ????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

12. (164)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben anneme bir cariye tasadduk etmiştim. Şimdi annem öldü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"(Sadaka yapmış olmanın) ecrini mutlaka alacaksın. Miras yoluyla cariye sana geri gelecek (tekrar senin olacak)" buyurdu. Kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü annemin bir aylık oruç borcu vardı, onun yerine tutabilir miyim?" diye sordu.
"Annene bedel tut!" dedi. Kadın:
"Ey Allah'ın Resûlü, annem hiç haccetmedi, onun yerine hac yapabilir miyim?" diye sordu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet, ona bedel haccet" buyurdu."[17]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, annesine bağışlanan bir şey sebebiyle evladın bağışlama sevabını alacağını annenin ölmesiyle, bu mal verâset yoluyla evlada intikal ettiği takdirde bu mala temellük edebileceğini ifade ediyor. Burada, bağışlanan (tasadduk edilen) bir şeyi, -bağıştan vazgeçerek- geri alma yasağının ihlâli mevzubahis değildir. Zikri geçen kadın bağıştan dönme yasağını bildiği için ortaya çıkan bu yeni durum karşısında tereddüde düşerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracat etmiş olmalı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir akrabaya tasadduk ettiği mala, tevârüs yoluyla temellük edebileceğini kesin bir ifade ile beyan eder. "Bu artık Allah için bir hak olmuştur, fakire sarfi gerekir" diyen de olmuştur. Ancak bu değerlendirme nassa dayanmadığı için bir hüküm ifade etmez.
2- Mirkat'ta kaydedildiğine göre ölenin yerine oruç tutma meselesinde Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah), ölü üzerindeki Ramazan orucu veya nezir orucu veya kefâret orucu borçları bulunduğu takdirde, velîsinin ona bedel tutabileceğini söylemiştir. İmam Mâlik, Şâfiî ve Ebu Hanîfe (rahimehullah) hazeratı bunu caiz görmemişlerdir. Ebu Hanîfe'ye göre ölünün velîsi, her bir oruç için bir sa' arpa veya yarım sa' buğday tasadduk etmelidir. Keza her bir namaz (veya bir günlük namaz) için de aynı miktar mal tasadduk etmelidir. Çoğunluk, bedenî ibadetlerin niyabeten başkası tarafından îfâ edilemiyeceğini söylemiştir. Cumhur, acz şartıyla, sâdece hacc farîzasının bir başkası tarafından ifasını câiz görmüştür. Acz'den murat kişinin ölmüş olması veya hac yapamayacak derecede hasta olması ve iyileşme ümidinin kesilmesidir, kötürüm bir kimse âcizdir.
Bâzı alimler, ölü adına nafile hac yapılabileceğini de söylemişlerdir.[18]

?13? ?????? ????? ??? ??? ??? ????? ?????? ????? ????:]???????? ???????? ???? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? # ?????: ????? ??????? ??? ???? ?????????? ???????? ????? ??? ?????: ????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? .

13. (165)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Henüz müşrik olan annem yanıma geldi. (Nasıl davranmam gerekeceği hususunda) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sorarak:
"Annem yanıma geldi, benimle (görüşüp konuşmak) arzu ediyor, anneme iyi davranayım mı?" dedim.
"Evet" dedi, ona gereken hürmeti göster."[19]

AÇIKLAMA:

Hadiste zikri geçen, Esma'nın annesi hakkında birçok münâkaşalar var. Bizim için hadisin ifade ettiği ahkâm mühimdir. Anne ve baba kâfir bile olsa onlara karşı insanî vazîfelerimizi, evladlık alâka ve hürmetini göstermek gerektiği anlaşılmaktadır. Hattâ bu hadisten kâfir bile olsa anne ve babaya nafaka vermenin vâcib olduğu hükmü çıkarılmıştır.
Kâfir bile olsa anne ve babaya karşı hürmet etmek ve nafaka vermek meselesinin ehemmiyeti şuradan da anlaşılmaktadır ki, yukarıdaki hadis üzerine vahiy gelmiş ve mesele Kur'ân-ı Kerîm'de hükme bağlamıştır: *"Sizinle din hususunda muhârebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adalet (le muâmele) etmenizden Allah sizi menetmez. Çünkü Allah adâlet yapanları sever"* (Mümtahine: 60/8)
Müşrik bile olsa annebabaya hürmet hususunda şu âyet daha açıktır: (Meâlen):
"Eğer onlar (ebeveyn) sence ilimde (yeni) olmadık herhangi bir şeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy..." (Lokmân: 31/15).

?14? ??? ??? ??? ??? ?????? ????? ???:] ???? ???? ?????? ?????? # ????: ???? ????? ????? ?????? ???? ??? ?? ?????? ???: ??? ??? ??? ???! ??? : ???: ??? ??? ?? ?????! ??? ???. ???? ??????????[. ????? ??????? ?????.???? ?? ???? ?? ?????? ?? ????: ??????? ?????? ?'??? .

14. (166)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben büyük bir günah işledim, buna tevbe imkanım var mı?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Annen var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır yok" dedi.
"Peki teyzen de mi yok?" dedi. Adam:
"Hayır, var" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyle ise ona iyilik yap!" diye emretti."
Tirmizî el-Berâ'dan kaydettiği diğer bir hadiste şu ziyadeye yer verir: *"Teyze anne makamındadır."*[20]

AÇIKLAMA:

Hadis, bize birçok hüküm getirmektedir. Âlimler, burada "büyük olduğu" belirtilerek itiraf edilen günahın, adam nazarında büyük addedilmiş olmakla birlikte din açısından segâirden (küçük günahlardan) sayılan bir günah olabileceği gibi gerçekten din açısından da "büyük" (kebire) sayılacak bir günah olabileceğini ifade etmişlerdir. Her hâl u kârda Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in; günahın ne olduğunu sorup şer'î cezasını verme cihetine gitmeyişi mühim bir husustur. Bunun başka örnekleri de var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu çeşit sünnetinden, dinimizin pek mühim ahlâkî bir prensibi ortaya çıkmıştır: Gizli kalan günahların itiraf edilmemesi, tevbe edilerek Allah'tan af ve mağfiret dilenmesi.
Hadiste görüldüğü üzere, hayırlı işler büyük günahların bile affına vesiledir. Hususan sıla-i rahm denen akraba hukukunun yerine getirilmesi, çok daha mühim bir amel olmaktadır. Zira insanlar arasındaki içtimaî bağlar bu şekilde kuvvetlenir, yardımlaşma, sevgi-saygı hisleri böylece artar.
Hadis, ayrıca teyzenin anne yerine geçeceğini de ifade etmektedir. Nitekim Tirmizî bu hadisi, "Teyze'ye iyi davranma" babında zikreder. Bundan önce kaydedilen hadiste *"Teyze anne yerindedir"* buyurulur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı fırsatlarda da amcanın baba yerine geçeceğini belirtmiştir.[21]

?15? ??? ??? ???? ???? ?? ????? ???????]??? ???? ??? ??? ?????? ??????: ???? ?????? ???? ???? ???????? ???? ??????????? ??? ?????? ?????????[. ???? ???: ????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?? ??????????? ??????? ???????? ???? ????? ?? ???????? ????????? ??????????? [. ????? ??? ???? .

15. (167)- Ebu Üseyd Mâlik İbnu Rebî'a es-Sâidî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, ne ile onlara iyilik yapabilirim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet vardır" dedi ve açıkladı: *"Onlara dua, onlar için Allah'tan istiğfar (günahlarının affedilmesini) taleb etmek, onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babasının akrabalarına karşı da sıla-i rahmi ifa etmek, anne ve babanın dostlarına ikramda bulunmak."*[22]

?16? ??? ??? ??? ???: ????? ??????? ?????? # ????:]???? ?? ????? ?????? ??? ????? ?????? ???? ???? ????? ???? ?? ?????[. ????? ????? ???? ????? ???????? .

16. (168)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu:
"Kişinin yapacağı en üstün iyiliklerden biri, ölümünden sonra babasının dostlarına sıla-ı rahimde bulunmasıdır."[23]

AÇIKLAMA:

Âlimlerimiz, babanın sağlığında mendub ve müstehab olan baba dostlarının hatırını almak onlara ikramda bulunmak gibi davranışların, babanın vefatından sonra da devam ettirilmesinin dinimizce müstehab addedildiğine bu ve benzeri rivayetlerden delil çıkarmışlardır.[24]

?17? ??? ??? ?? ??????]????? ????? ??? ?????? ?????? #:
????? ??????? ??????? ?????? ?? ????????? ??????? ???? ???? ???????? ????? ???????? ??? ??????? ?????? ?? ??????????? ??????? ????? ???? ?????? ?? ??????? ?Œ??? ?????? ????? ??? ???? ????? ????? ?? ???????? ???? ????? ?????? # ??????? ??? ?????[. ????? ??? ???? .

17. (169)- Ömer İbnu's-Sâib'den rivayet edildiğine göre, şu haber kendisine ulaşmıştır: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün otururken süt babası çıkagelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hürmeten, onun için, giydiği şeylerden birini serer ve üzerine oturtur. Az sonra süt annesi gelir. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bunun için de elbisenin diğer tarafını serer, kadın üzerine oturur. Biraz sonra süt-oğlan kardeşi gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkarak onu da önüne oturtur."[25]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in süt akrabalarının da sıla-ı rahim'de bulunduğunu göstermektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt annesi Halime-i Sa'diyye'dir. Müslüman olmuş ve birkaç hadis rivayet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt kız kardeşi Şeymâ Bintu'l-Hâris İbni Abdi'l-Uzza'dır. Şeymâ da Müslüman olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süt kardeşi Abdullah İbnu'l-Hâris'tir. Bir diğer kız süt kardeşi de Üneyse Bintu'l-Hâris'dir. Süt babası ise Hâris İbnu Abdi'l-Uzzâ İbnu Rifâ'ati's-Sa'dî'dir. Cenab-ı Hakk bunu da hidâyetiyle müşerref kılmıştır, radıyallahu anh.[26]

?18? ??? ??? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ?? ???? ????????? ????? ???? ????? ???????? ??????? ????? ?? ????????? ?????? ????????? ????? ????? ??????[.??? ????: ????? '???? ??????? ??? ?????. ????? ???? .

18. (170)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim ebeveyninden birine bedel haccederse, bu haccla onun borcunu ödemiş olur. Bu durum semâdaki ruhuna müjdelenir. Kişi, anne ve babasına karşı isyankâr (âkk) bile olsa (bu iyiliği sebebiyle) Allah'ın nezdinde (iyi kullar meyanında) yazılır."
Diğer bir rivayette ise: *"Babası için bir hacc, kendisi için yedi hacc yazılır"* denmiştir.[27]

İKİNCİ BAB

EVLAD VE AKRABALARA İYİLİK

?1? ?? ????? ????? ?????? ???? ????:]???????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ??? ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ??????? ????????? ???? ??????????? ???? ????? ?????? ?? ???????? ????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ????: ???? ????????? ?? ???? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ??? ?????? ??? ??????[. ????? ???????? ???????? .

1. (171)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yanıma bir kadın girdi. Beraberinde iki kız çocuğu da vardı. Bir şeyler istedi. Aksi gibi yanımda bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu verdim. Kadın aldı ve ikiye bölerek kızlarına taksim etti. Kendine pay ayırmadı. Çıkıp gittiler. Arkadan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) girdi. Durumu ona anlattım. Dedi ki:
"Kim bu şekilde kızlarla imtihan edilir o da onlara iyi davranırsa, kızlar, onun için, ateşe karşı perde olurlar."[28]

AÇIKLAMA:

1 - Rivayet, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin sadaka verme hususundaki hırsını gösteriyor. Yanında tek hurma tanesinden başka verebilecek bir şeyi olmamasına rağmen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Yârım hurma bile olsa ver, dilenciyi boş çevirme"* emrini yerine getirmede gayret göstermiştir.
2 - Hadiste gözüken ikinci husus annenin çocuklarına gösterdiği şefkattir. Bu müşfik davranış Allah indinde makbul bir ameldir. Müslim'de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yapılan bir başka rivayette, "Yanında bulunan üç hurmayı dilenci kadına verir. Kadın, ikisini çocuklara birer tane verir, üçüncüsünü kendisi yiyeceği sırada çocuklar onu da isterler. Anne kadın, kendine ayırdığı bu üçüncüyü ağzına atmaktan vazgeçer. İkiye bölüp, çocuklara yarımşar verir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) vak'ayı Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlatınca:
"Allah bu hurma sebebiyle ona cenneti vâcib kıldı," yahut *"Allah bu hurma sebebiyle onu cehennemden âzad etti"* buyurur.
Hâdise iki de olabilir, aynı hadisenin farklı iki rivayeti de olabilir. Çıkan hüküm aynıdır: Annenin evladına olan ihsanı Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmada fevkalâde kestirme bir yol olmaktadır.
3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "kızlarla imtihan edilme" tabiri, kız çocuklarının halkın örfünde umumiyetle istiskal edilmesindedir. Oğlan çocukları sevilir, oğlan doğunca sevinilir ama kız olunca çoğunlukla hava değişir. Bu duygu Kur'ân-ı Kerîm'de bile belirtildiği üzere, cahiliye Araplarında daha kuvvetli idi. Kızları diri diri toprağa gömecek kadar kuvvetli bir histi ve yaygınlaşmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu düşünceyi kaldırmak için bir kısım tedbirler almıştır. Bu tedbirlerden biri, kız yetiştirmenin, onlardan gelecek maddî-mânevi sıkıntılara katlanmanın Allah indinde büyük ecre vesîle olduğunu belirtmektedir. Müteâkip hadislerde başka beyanlar da göreceğiz.[29]

?2? ??? ??? ???: ??? ??????? ?????? #:]???? ????? ??????????? ????? ?????? ????? ????? ?????????? ???? ??????: ??????? ??????????[. ????? ???? ????????.????: ???? ??? ??? ?????? ???????? ?????? ???????? .

2. (172)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Büluğa erinceye kadar kim iki kız evladı yetiştirirse -parmaklarını birleştirerek- *kıyamet günü o ve ben şöyle beraber oluruz."*
Tirmizi'de: *"O ve ben cennete şu iki şey gibi beraber gireriz"* dedi ve iki parmağıyla işaret etti" şeklinde gelmiştir.[30]

AÇIKLAMA için müteakip hadise bak.[31]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????? ???? ?????? ?? ??? ??????? ?? ?????????? ?? ?????? ????????????? ?????? ???????? ?????????? ??? ??????[. ????? ??? ????? ????????? ???? ??? ??? ????.??? ?? ????: ?? ??? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ??? ????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ??????: ???? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ??????[.

3. (173)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Kim "üç kız" veya "üç kızkardeş" veya "iki kız kardeş" veya "iki kız" yetiştirir, terbiye ve te'diblerini eksik etmez, onlara iyi davranır ve evlendirirse cenneti hak etmiştir."
Ebu Dâvud'da İbnu Abbas' (radıyallahu anh)'dan şu rivayet de kaydedilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kimin iki kızı olur da bunları öldürmez, alçaltmaz, oğlan çocuklarını bunlara tercih etmezse Allah onu cennete koyar." (5147. H).[32]

AÇIKLAMA:

- Çocuk Öldürme Yasağı başlığı altında müstakil olarak işlerken göstereceğimiz üzere, câhiliye Araplarında oldukça yaygın olan bu meseleye, Kur'ân âyetlerinden ayrı olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de irşadlarında geniş yer vermiş, tekrar ele almıştır. Yukarıdaki hadisleri bu açıdan değerlendirebiliriz.
1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kızların yakın bir sevgi ve alâka ile büyütülmesini talab etmektedir. Hayatının ve yaratılışının gayesini Allah'ın rızasını kazanmak, ebedî hayatını kurtarmak bilen mü'mine, bu gayeye ulaştıracak en emîn yolu gösteriyor: "Üç (ve hatta iki) kız yetiştirmek" Rivâyetlere dikkat edilince görülecektir ki, Allah'ın rızasını garantilemek için yetiştirilecek kızın öz evlat olması şartı yok. Kız kardeş de olabilir, yetim bahsinde görüleceği üzere akrabalık bağı olmayan "kız" da olabilir, hatta bazı hadislere göre "cariye" yani "köle kadın" da olabilir. Burada esas olan Allah'ın rızasını gözeterek "kızları" yetiştirmek, yarının annelerinin terbiyesini ihmal etmemektir.
2- Kızlara yapılacak iyilik'e gelince hadislerde bu da farklı kelimelerle ifade edilmiştir: İhsanda bulunmak; ihtiyaçlarını görmek; (iki kız veya kardeş veya akraba kıza Allah rızası için) infak etmek; kızların maddî mânevî sıkıntılarına sabretmek; yedirmek, içirmek ve giydirmek, infak etmek, evlendirmek ve terbiyelerini güzel yapmak, himâye etmek, merhametli davranmak ve kefilleri olmak, onlarla sohbetini güzel yapmak, onlar hakkında Allah'tan korkmak.
İbnu Hacer, "Bu sayılan vasıfların hepsini "ihsan" kelimesi ifade eder" der ki, biz bunu ihsanda bulunmak diye tercüme ettik.
Şu halde, yukarıdaki son derece özetleyerek kaydettiğimiz hadislerden her biri, kız çocuklarına yapılması gereken "ihsan"ları, yedirip içirmeden evlendirmeye varıncaya kadar, hepsini saymaktadır. Gücü yeten hepsini yapar, hepsine gücü yetmeyen güç yetirebildiklerini yapar. Bunların hepsinin bir hadiste sayılmaması tamamına güç yetiremiyenlere, va'dedilen büyük mükâfaata yapabileceği kadarıyla tâlib olabileceğini ifade eder. Bu ise herkesi, "kız"lara ihsanda bulunmaya teşvîk eder. Çünkü, sayılanlar arasında imkânları en mütevazi olan kimsenin bile yapabileceği bir şey mevcuttur.
3- Hadiste temas edilen bir husus kız çocuğuna alçaltıcı farklı muâmele yapılmaması meselesidir. Farklı muâmele İslâm öncesi Arapların umumî vasfıdır. İslâm'a rağmen bugün bile birçok muhitlerde, ailelerde aynı şeyi görmek mümkündür. Bu, bilgimizin azlığından değilse teslimiyetimizin noksanlığındandır. Müslümanlığımızın zayıflığı sâdece namaz, zekât, oruç gibi farzlardaki eksikliklerden ileri gelmiyor, ilâveten ahlakî, terbiyevî sâhalara giren emirlerdeki ihmâlimizle daha da artıyor. Kız evladıyla erkek evladı arasında erkek veya kız lehine ayırım yapan bir kimse davranışına âyet veya hadisten hiçbir delil getiremez.[33]

Çocuklara Eşit Muâmele

Hayatımızın her safhasını aydınlatıp yönlendiren İslâm dininde ebeveynin çocuklar arasını eşit tutma meselesi terbiyede mühim bir esas teşkil eder. Bu sebeple, meseleyi yukarıdaki hadiste geçtiği şekilde muhtasar olarak bırakmayı veya bir iki paragraflık bir açıklama ile yetinip geçmeyi uygun bulmadık. Konu üzerine etraflı bilgi edinmek isteyenleri tatmîn edecek bir açıklamayı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızdan iktibas ediyoruz:
"Çocuklarla ebeveynin münâsebeti hususunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ehemmiyetle üzerinde durduğu bir diğer husus, çocuklara eşit muâmelede bulunmaktır. Bu prensibin tebliğine Nu'man İbnu Beşîr'den rivayet edilen şu hâdise vesîle olmuştur: "Babam bana malından bir şeyler hibe etmişti. Annem Amra Bintu Ravâhâ: Bu hibeye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şâhit kılmazsan kabûl etmiyoruz" dedi. Bunun üzerine bana yaptığı hibeye şâhit kılmak için babam beni de alarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitti. Durumu öğrenen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Başka çocukların da var mı?" diye sordu.

"Evet" cevâbı üzerine
"Aynı şekilde bütün çocuklarına hibede bulundun mu?" diye sordu. Babam:
"Hayır" deyince,
"Allah'tan korkun, çocuklarınız husûsunda âdil olun" dedi. Babam oradan ayrıldı ve hibeden rücû etti." Sâdece Müslim'de 19 vechine rastlanan rivayete Buhârî, Nesâî, Ebu Dâvud, Tirmizî, İbnu Mâce, Muvatta, Müsnedü Ahmed, Müsnedü Tayâlîsî vs. hemen hemen bütün hadis mecmûalarında farklı vecihler çerçevesinde rastlanmaktadır. Ebû Dâvud'un Süleyman İbnu Harb tarikinden yaptığı tahricde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Çocuklarınızın arasını eşit tutun"* diye sârih emirde bulunur. Muhtelif vecihlerde Beşir'in davranışındaki tahrimiyyet (veya kerâhet) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından: *"Bunu iâde et", "Beni şâhid kılma, ben çevre (orta yoldan sapma) şehâdette bulunamam", "Bu doğru değil, ben ancak hakka şehâdet ederim", "Buna benden başkasını şâhid kıl"* .... gibi çeşitli sözlerle ifâde edilmiştir. Ahmed İbu Hanbel'in bir rivayetinde, eşit davranmak, çocuğun, ebeveyni üzerindeki haklarından biri gösterilir: *".... Çocukların, senin üzerindeki haklarından biri onlara eşit davranmandır."*
Tirmizî'nin açıklamasından anladığımıza göre, bu hadise dayanarak çocuklar arasında tesviyenin lüzumuna inanan âlimlerin bir kısmı, "ihsan ve atiyyede" şart derken, diğer bir kısmı "öpücüğe varıncaya kadar" (zâhire akseden) her şeyde şart demiştir. Tesviyenin her çeşit muâmeleye şümulünü şart koşanların görüşünü te'yîd eden Bezzâr'ın, Enes'ten bir tahricine göre "Bir adam Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında otururken oğlunun biri gelir. Adam çocuğunu öper ve dizinin üstüne oturtur. Az sonra kızı gelir. Adamcağız onu (öpmeksizin) önüne oturtur. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Aralarında eşit davranıyor musun?"* (diye kınar).
Selef, evladlar arasında âdil davranmayı, dinî bir vecibe olan "sıla-ı rahm" meyânında mütâlaa etmiştir.
Eşitlik deyince bundan erkek-kız bütün çocukları anlamak gerekmektedir. Bazıları (Ahmet ve İshak: "Mirâs'da olduğu gibi kızın tek erkeğin çift hisse almasıyla burada kastedilen eşitlik hâsıl olur" demişse de Cumhûr bunu reddetmiştir. Esasen bir kısım sünnet, hibe, ihsan gibi davranışlarda mutlaka farklı hareket edilecekse bunun "kız çocuklarının" lehine yapılmasını âmirdir: *"Bağış ve ihsanda çocuklarınız arasını eşit tutun. Eğer ben birini üstün tutacak olsaydım kızları üstün tutardım."* Senedce zayıf da olsa aynı mânâyı müeyyid bir diğer hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): *"Allah öpücüğe varıncaya kadar her hususta çocuklar arasında adâletli davranmanızı sever"* buyurmaktadır.
Bu eşitlik emriyle ihtiyârî olan fiillerin kastedildiği mâlumdur. Kalbî sevgi ihtiyârın dışında olması hasebiyle sevgide eşitlik mevzubahs değildir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'a aşırı muhabbetinden bahsettiği gibi, bazı rivayetlerde de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine herkesten çok benzediği kaydedilen torunu Hasan'ı Hüseyin'den daha çok sevdiğine dair ifadelere rastlanmaktadır.
Sünnette çocuklara yapılacak farklı muâmelenin ictimâî münâsebetlere menfi etkileri olacak bir kısım kötü hislerin doğup gelişeceğine ve bilhassa bu tutuma yer veren ebeveyne karşı hürmet hislerinin zayıflayacağı keyfiyetine şu vecihte dikkat çekilmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisini şâhid kılmak isteyen Nu'man İbnu Beşîr'e sorar:
"Çocuklarının sana karşı hürmet ve lütûf'da adâletli olmaları seni memnun etmez mi?"
"Evet yâ Resûlallah",
"Öyle ise başkasını şâhid kıl."
Kezâ Nu'man'a verilen şu cevap da çocuklara yapılacak eşit muâmele ile onlardan görülecek eşit hürmet arasındaki sıkı münâsebeti te'yîd eder: "Onların sana eşit bir şekilde iyilik etmeleri nasıl senin hakkınsa, senin de onlara eşit muâmelede bulunman öylece onların hakkıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen Hz. Yusuf hikâyesinde Yûsuf'un kuyuya atılışı, babasının Yusuf'a olan fazla sevgisi sebebiyle kardeşlerinde uyanan kıskançlık illetine bağlanışı mevzumuz için ziyadesiyle mânidârdır. Bu fikra bize, çocuklara yapılacak gayr-i âdil muâmelenin onların ebeveyne karşı hürmetlerini kırmakla kalmayıp, kardeşler arasında bulunması gereken (rahm denen) mânevî râbıtayı da kırıp aralarını açacağını ifâde etmektedir ki bu kayırma işini kerih görenler sebep olarak bu noktada ısrar ederler. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Çocuğunun kendisine iyi davranmasında ona yardımcı olan babaya Allah rahmetini bol kılsın"* derken evlâdın babaya karşı iyi veya kötü davranmasında babanın hissesinin büyük olduğuna dikkat çekmektedir. Hadiste istenen yardım, büyük ölçüde eşit muâmeleye bağlı olsa gerek.
Nitekim İbnu Hacer'in izahına göre eşit muâmeleyi vâcib görenlerin bir hücceti de son söylediğimiz iki husustur. "Zira o (eşit muâmele), vâcibin mukaddimesidir. Çünkü kardeşliğin kopması ve ebeveyn hukukuna riâyetsizlik (yani kat'u'r-rahm ve'l-ukûk) dînen haram kılınan iki husustur, öyle ise bu iki harama müeddi olan vâsıtalar da haramdır. Çocukların birini öbürüne karşı kayırmak ise bu iki harama müeddî olur." Bu meyânda Münâvî de şunu söyler: "Dünya ve âhiretin intizamı adâlete bağlıdır. Aralarında farklı muâmele, (kardeşler arasında) karşılıklı kin, buğz ve adâvete, ebeveyne karşı da bir kısmının muhabbeti ve diğer bir kısmının buğzuna sebep olur. Bu durumdan ebeveyne ve kardeşlere karşı haksızlıklar neş'et eder."
Sünnette şiddetle yasak edilen bu gayr-ı âdil davranışın uzak, yakın, ferdî, içtimâî başka çeşit neticeler de tevlîd edeceği ihtimâlden uzak değildir. Nitekim günümüzde yapılan araştırmalar çocuklarda görülen intihâr, transvestizm (kadınların erkek, erkeklerin kadın gibi giyinmesi), altını ıslatma, kıskançlık ve düşmanlık hislerinin doğması gibi bir kısım ruhî bozuklukların sebepleri meyânında anababanın çocuklar arasında yaptıkları ayrımın da yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple eğitimcilerimiz "Muhtelif çocukları olan ailelerde bir çocuğun ötekine tercih edilmesi, kardeşleri veyâ diğer çocuklarla aleyhinde mukayeseler yapılması şahsiyet gelişmesi yönünden göz önünde tutulması icabeden bir husûstur (...) Bu duruma düşen çocuklarda hem yetişkinlere, hem de kendine tercih edilen çocuğa karşı "düşmanlık, kıskançlık, aşağılık duyguları geliştirilir" demektedirler.
Önce evvel isteyene: Küçük kardeşler arasında sıkca görülen bir husus birisinin herhangi bir talebi olunca diğerinin de aynı talepte bulunmasıdır. Şu vereceğimiz misâlden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle hâllerde önce ilk mürâcaata cevap verilmesi gerektiği prensibini vaz' ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Ali'den gelen rivayet aynen şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi ziyâret etmişti. Yanımızda geceledi. Hasan ve Hüseyin de uyuyorlardı. Bir ara Hasan su istedi. Derhâl kalkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) su kırbasından kadehe su aldı. Çocuğa vermek için getirmişti ki (o sırada uyanmış olan) Hüseyin (hemen bardağı) alıp su içmek istedi. Resûlullah ona vermeyip önce Hasan'a verdi. Bunun üzerine Fatıma dayanamayarak:
"Hasan'ı Hüseyin'den çok seviyor gibisin" deyince,
"Hayır, fakat ilk defa o istedi" cevabını verdi.[34]

Çocuk Öldürme Yasağı

Dinimizin ısrarla üzerinde durduğu bu meseleyi, doğum kontrolü tatbikatıyla günümüzde kazandığı ehemmiyet sebebiyle biraz genişçe açıklamayı gerekli bulduk. Bu maksadla Kur'ân'da Çocuk adlı kitabımızdan ilgili kısmı aşağıya aynen alıyoruz.
"Çocukların korunması hususundaki Kur'ânî tahdid ve tedbirlerden biri de çocuk öldürme yasağıdır. Eski çağlardan beri bütün dünyada[35], çeşitli şekillerde mevcut olan bu meş'um gelenek, câhiliyye devri Araplarında da yaygın şekilde mevcuttu. Kur'ân-ı Kerîm bu müessif tatbikata, birçok kereler temas eder.
Bir kısım âyetler, bu âdetin tarihen eskiliğine dikkat çekerek tâ Hz. Musâ zamanında Firavun tarafından Yahûdiler'e uygulandığını haber verir. Bu uygulamada yeni doğan erkek çocuklar öldürülüyor, kızlar sağ bırakılıyordu.[36]
Yahûdilere tatbik edilmiş olan bu "erkek çocukları öldürme" cinayeti düşmanca tavırdan, inananlar zümresini zayıflatmak ve güçsüz bırakmak düşüncesinden ileri geliyordu.

Kur'ân-ı Kerîm, câhiliyye devri Araplarında mevcut çocuk öldürme âdetine de âyetlerinde yer verir:
"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helâke sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir." (En'âm: 6/137).
Erkek ve kız her iki cinsten çocukları "fakirlik" korkusuyla öldürtüp, kızları da "ar" düşüncesiyle diri diri toprağa gömdüren bu geleneğin İslâm'ın bidâyetlerine kadar canlı ve de yaygın bir şekilde geldiğini gösteren pek çok rivayet mevcuttur. Bunlardan biri İslâm'la şereflenmezden önce, kendi eliyle 12 kızını diri diri toprağa gömmüş bulunan Kays İbnu Âsım'la ilgilidir. Müslüman olduktan sonra suçunu itirafla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bu günahtan kurtulma çâresi olup olmadığını sormuştur. Bir diğer durum Sa'sa'a İbnu Nâciye'nin rivayetiyle sergilenmektedir: Bu hayırsever zengin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e mürâcaat ederek, Müslüman olmazdan önce 360 tane çocuğu satın almak suretiyle ölümden kurtardığını, bu amelinin mânevî mükâfaatının ne olacağını sormuştur.
Kur'ân-ı Kerîm, çeşitli bahâne ve şekiller altında kıyâmete kadar devam edecek olan bu tatbîkatla, ciddî şekilde mücadele eder. Bunu bu iki örnekle görelim:
1- Şu âyet- i kerimede en büyük haramlar sayılırken, çocuk öldürme, üçüncü sırada gösterilmiştir:
"De ki: "Gelin size, Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya-babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin ve onların rızkını veren biziz-. "Gizli ve açık" kötülüklere yaklaşmayın. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır" (En'âm: 6/151).
İsrâ sûresinde de çocuk öldürme fiili "büyük hata" olarak tavsif edilmiştir. (İsra: 17/31).
2- Çocuk öldürenlerin büyük hüsrana uğrayacakları haber verilir:
"Beyinsizlikleri yüzünden körükörüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri -Allah'a iftira ederek- haram sayanlar mahvolmuşlardır. Onlar sapıtmışlardır. Zaten doğru yolda da değildirler." (En'am: 6/140).
3- Kadın ve erkeklerle yapılan bey'atlarda çocuk öldürmeme şartı konur:
"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sâhiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman onları kabûl et, onlara Allah'tan bağışlama dile. Doğrusu Allah bağışlayandır, acıyandır." (Saff: 61/12).

4- Öldürme yasağını sıkça tekrar etmiştir: Gerek yukarıda kaydettiklerimiz ve gerekse *"Kız çocuğunun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman"* meâlindeki.âyeti (Tekvir: 81/8-9) ile iki ayrı yerde geçen ve: *"Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de, onları da rızıklandıran biziz"* (İsra: 17/31; En'am: 6/151). meâlindeki âyetleri Kur'an-ı Kerîm'in her tarafına serpiştirilmiş olarak bu yasağı, sıkça hatırlatmaktadır.
Zamanımızda, bir kısmı dâhilî, bir kısmı hâricî sebeplerden hâsıl olan iktisadî sıkıntıları ve tamamen muhayyel olan- müstakbel açlık tehlikelerini önlemek bahanesi dile getirilmek sûretiyle Malthus'cu iddiaların rengine büründürülen ve aslında dıştan gelen siyâsî baskılardan kaynaklanan ve dünyanın her tarafında tatbîkatı yaygınlaştırılmaya çalışılan ve nüfus planlaması, aile planlaması, doğum kontrolü gibi değişik adlarla mûnis gösterilmeye ve meşrû kılınmaya çalışılan "modern çocuk öldürme metodları" Kur'ân-ı Kerîm'de ifade edilen yasak sınırının dışına çıkmaz. Âyetlerde firavunlarca "mü'minleri zayıf kılmak" için işlendiği bildirilen "fakirlik korkusu" kılıfına büründürülmüş şekliyle mü'minler tarafından benimsenebileceğine işaret edilmekte ve bu tuzağa düşülmemesi için *"fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin"* emri tekrar edilmiş olmaktadır.[37]

?4? ??? ??? ?? ???? ?'???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ??????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ????? ?? ????? ???? ????? ????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ?? ?????[. ????? ??? ????.»???????« ??? ?? ?????? ??? ?????? ????? ????? ???? ????? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ??? ????? ?????? »????« ?????: ????? ? ???? ????? »?????« ??????? ???????? .

4. (174)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): *"Ben ve yanakları kararmış kadın kıyamet günü şu iki şey gibi yan yanayız.* -Hadisi rivayet eden Yezid İbnu Zürey, baş ve orta parmaklarıyla işaret yaptı.- *O kadın ki, mevkii, makamı bulunan kocasından dul kalmıştır, (maddî imkânlarından başka) neseb ve güzelliği yerindedir. Bütün bunlara rağmen (evlenmez) ve yetimler büyüyünceye veya ölünceye kadar kendini onlara hasreder."*
Hadîste geçen "yanakları kararmış kadın" tabiriyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yetimlerini büyütmek gayesiyle süslenmeyi ve rahat yaşamayı terkeden, çektiği sıkıntılar sebebiyle cildi kararan dul kadını ifade buyurmuştur.[38]

?5? ??? ???? ??? ???? ??? ?????? ???? ????:]????? ??????? ?????? # ???? ???? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??? ?????: ?????? ??????????? ????????? ????????????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????[. ????? ???????.»??????« ?????? ??? ????? ?????? ??????.

5. (175)- Havle bintu Hakîm (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Bir gün, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kızı Fatıma (radıyallahu anhâ)'nın iki oğlundan birini kucaklamış olduğu halde evden çıktı ve şöyle diyordu:
"Siz var ya, sizin yüzünüzden (ebeveyniniz) cimriliğe, korkaklığa ve cehâlete düşüyorlar. Ve siz Allah'ın reyhanındansınız."[39]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) torunlarına olan sevgisini çeşitli şekilde izhar etmiştir. Burada kucaklayıp taşıdığını, bu meyanda çocukla konuştuğunu görüyoruz. Çocuğu olan babalar onların terbiyelerini düşündükleri için cihada gitmekten korkarlar. Onlar için birçok hayır harcamalarına karşı cimrilik ederler. Keza çocuklarının rızıklarını te'min, himâye ve terbiyelerini sağlamak için meşgul olduklarından ilme de vakit ayıramazlar, câhil kalırlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka vesile ile çocukları kucaklarken: "Allah doğru söylemiştir. *"Evlatlarınız, mallarınız birer fitnedir"* (Teğabûn: 64/15) buyurur. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yukarıdaki sözleriyle, çocukların fitne olduğunu belirten âyetlere işaret etmiş olabilir. O âyetlerden biri meâlen şöyledir: *"Ey iman edenler, sizi ne malınız, ne evladlarınız Allah'ı zikirden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir"* (Münâfikun: 63/9).
Şu halde, çocukların ihtiyaçlarını görmek, terbiyelerini yapmak gibi meşguliyetler, dikkatli olunmadığı takdirde başka çeşit vazifelerimizi ihmâle sebep olabilecektir. Şu halde âyet ve hadisler bu tehlikeli duruma dikkatleri çekmiş oluyorlar.
2- Hadis önce çocuğu zemmetmiş, sonra da reyhana benzeterek medhetmiştir. Bu benzetmeden maksadın çocuğun öpülüp koklandığına irşâd olduğu belirtilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocukların terbiyesinde onların öpülmelerine, sevilmelerine çok ehemmiyet vermiş; *"Her öpücük sebebiyle size cennetten bir derece verilir"* diyerek buna teşvik etmiştir.[40]

Şefkat Ve Çeşitli İzhar Yolları: Kucaklamak, Öpmek

Büyüklerin küçüklere olan ilgilerinde en mühim yeri işgal eden şefkate İslâm'ın verdiği ehemmiyeti açıklamak üzere Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızdan ilgili bahsi aşağıya kaydediyoruz:
"Başta ebeveyn olmak üzere bütün büyüklerin küçüklere olan münâsebetinde en mühim esas, onlara gösterilecek sevgi ve şefkattir. Büyüklerde takdir edilme ihtiyacı ne ise, küçüklerde de sevilme ve şefkat görme ihtiyacı aynı şeydir. Ancak bu ikincilerde sevgi, onların gelişmesinde gıda hükmüne geçtiği için şahsiyetlerinin teşekkül ve inkişafında mâ-i hayat, ziyay-ı şems durumundadır ve "sosyalleşmesinde en önemli faktör" olması sebebiyle çok daha mühimdir. Çocuğun müteakip yıllarda göstereceği bir kısım ruhî bozukluklar, ailesinden yeteri kadar sevgi ve alâka görmemesi, kötü muâmelelere mâruz kalmasıyla îzâh edilmektedir. Batılı bir terbiyeci "Öğretmende sevgi olmazsa, çocukta ne karekter, ne de zekâ iyi ve serbestçe gelişemez" der. Bir diğeri çocuk intiharlarının sebeplerinden biri olarak çocuğun sevilmediğine dair inancı gösterir. Yine bir Batılı "Az veya çok bilinçli olan sevgi ihtiyacı çok büyüktür, hiç olmazsa ölçülü bir şekilde sevilmeyen çocuk içine çekilir, zayıflar ve bencil bir şekilde kendi kabuğuna kapanır. Çocuk temiz havaya nasıl muhtaçsa aynı tarzda sevgiye de muhtaçtır" der. Çocuğa gösterilecek sevginin onun cinsî kuvvelerinin gelişmesine de müessîr olacağına inanan terbiyeciler "çocuğun normal seksüel davranışlar kazanması için" alınacak tedbirler meyânında "çocuklar ve gençlerin doğuştan itibaren gerekli sevgi ve saygıyı görmesi"ni şart koşmaktadırlar. Aile içerisinde sevilme ve reddedilme gibi durumların çocuğun konuşma kapasitesine de müsbet veyâhut menfî yönden etki edeceği, yeterli sevgiye mazhar olmayan çocukların konuşma özürlerine maruz kalacağı da belirtilmiştir. Keza homoseksüellik, sadizm, altını ıslatma, itâatsizlik, anne-babaya düşmanlık gibi her çeşit rûhî bozuklukların temelinde "insan yavrusunun en önemli psikolojik ihtiyâcı olan içten sevilmek" noksanlığı gösterilmektedir. Çevrelerinden, hususen anne babalarından, yeteri kadar sevgi ve alâka göremeyen çocukların, kendisine itimad duygusunu geliştiremeyeceği, büyüklere karşı düşmanca hareket etmeye, haşin, kırıcı, kavgacı, yalancı, hırsız, okul kaçkını olmaya meyledeceği vs. kesinlikle anlaşılmıştır. Suçlu çocuklar için te'sis edilen ıslah evlerinde de başarı için, her şeyden önce "sevgi ve şefkât"e başvurulması gerektiği belirtilmektedir.
Bu söylenenler, bir kısım klinik ve anket çalışmaları sonunda ilmen tesbit edildiği için "son zamanlarda en ziyade üzerinde durulan mühim problemlerden biri anne ve babaların çocuğa karşı takınacağı tavır" olmuştur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) diğer birçok sünnetlerinde olduğu gibi, burada da sebep zikretmeksizin, çocuklara şefkat hususunda ısrar etmiş, teşvik edici sebep olarak da Allah indindeki mükâfaatı zikretmiştir. Başka vesîlelerle de belirttiğimiz gibi çok yönlü hikmetleri bulunan bir emir veya yasağın sebepleri tâdâd edilmez, meselenin sâdece mânevî sonucu zikredilir: "Allah'ın rızası", "gadabı", "şeytanın rızası", "memnuniyetsizliği", "meleklerin duası", "lâneti" vs. Çocuklara gösterilmesi gereken şefkat husûsu da böyle te'yid edilmiştir. *"Rahmet (şefkât) sahiplerine Rahmân rahmet eder, arz ehline rahmet edin (müşfik olun) ki semâ ehli de size rahmet etsin." "(Rabbim şöyle buyurdu:) Şurası muhakkak ki rahmetim gadabımı geçmiştir", "(Halka) merhametli olmayana (Hakk tarafından) rahmet edilmez, "Merhamet ancak şakî olanlardan alınmıştır"* gibi müteaddid hadislerde rahmeti bütün canlı mahlûkatla olan münâsebetlerde büyük bir esas olarak vaz eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuklara karşı gösterilecek şefkât ve merhamete ayrıca dikkat çeker ve*: "Küçüklerimize şefkât etmeyen (...) bizden değilir"* der.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocuklarına karşı müşfik ve onlara düşkün olan kadınları takdir etmek sûretiyle kadınları şefkatli olmaya teşvik etmiştir. Bu cümleden olarak Kureyş kadınları çocuklarına düşkünlükleri sebebiyle takdir edilirler: *"Deveye binen kadınların en hayırlısı Kureyş kadınlarının sâliha olanlarıdır, onlar küçüklüklerinde çocuklarına son derece müşfik ve düşkündürler (...)"* Bir seferinde iki çocuğundan birini sırtına almış, diğerini de elinden tutmuş yederek huzûruna gelen bir kadına, diğer bir seferinde de Hz. Aişe'nin ikram ettiği üç hurmadan ikisini beraberindeki iki çocuğuna birer tane verip üçüncüsünü kendine ayırdığı hâlde az sonra üçüncüyü de çocuklarına yarımşar veren kadına, çocuklarına karşı izhâr ettiği şefkatten dolayı fevkalâde takdir ve senâlarda bulunmuştur.
Hz. Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı iyâline karşı nâsın en şefkatlisi olarak tavsif eder. Der ki: "İyâline karşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den daha müşfik olan hiç kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim'in Medine'nin bir kenarında oturan süt annesi vardı. Süt annenin kocası bir demirci idi. Beraberinde biz de olduğumuz hâlde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) oraya (çocuğu sık sık görmeye) giderdi. Varınca demircinin izhîrle dumanlandırılmış evine girer, çocuğu kucaklar öper, koklar, bir müddet sonra dönerdi. Müsned-i Zeyd'de gelen bir tahricde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), herkesi çocuklarını öpmeye teşvik eder *"Çocuklarınızı çok öpün zira her öpücük için size Cennet'te bir derece verilir ki iki derece arasında beşyüz yıllık mesâfe mevuttur. Melekler öpücüklerinizi sayarlar ve sizin için yazarlar."*
Torunları Hasan'ı (veya Hüseyin'i) öperken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i, gören Akra' İbnu Hâbis bunu yadırgayarak:

"Benim on çocuğum var hiçbirini de öpmedim" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona yönelerek şu cevabı verir:
"Şefkatli olmayana merhamet edilmez."
Sâib İbnu Yezîd'in rivayetinde ise *"Halka merhamet ve şefkat göstermeyene Allah rahmet etmez."* demiştir. Kezâ İbnu Mâce'nin tahricinde
"Çocuklarınızı öper misiniz?" diye soran bedevîlerin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan
"evet" cevâbını alınca:
"Fakat biz, Allah'a andolsun öpmeyiz" demeleri üzerine de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah kalplerinizden merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim?" demiştir. Bütün bu rivayetler bir yandan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çocuk sevgisine verdiği ehemmiyeti ifade ederken, diğer yandan da çocuklara karşı beslenmesi gereken sevgi, şefkât ve merhâmetin en iyi ifade vasıtasının onları öpmek olduğunu belirtmekte ve buna teşvik etmektedir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'deki bu çocuk sevgisi sâdece kendi çocuklarına karşı olan cibillî bir evlad sevgisinden çok, alelıtlak sevgiye muhtâç olan bütün çocuklara karşı idi. Yine Enes (radıyallahu anh)'den mervî bir hadiste, O (aleyhissalâtu vesselâm)'nun *"Çocuklara karşı nâsın en müşfiki"* olduğu belirtilmektedir ki bir başka vecihte *"çocuklarına ve iyâline karşı nâsın en müşfiki"* şeklinde gelmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'de çocuk sevgisi pek bâriz bir vasıf olmaktan başka bunun mübalağalı bir şekilde izharı da görülmektedir. Sevgiyi izharda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muhtelif imkân ve fırsatları değerlendirmiştir.[41]

Kucaklamak ve Öpmek:

Çocuklara karşı duyulan sevgiyi ifade etmenin en iyi yollarından biri onların kucaklanıp öpülmesidir. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in reyhâna teşbih edip *"kokusu cennetin kokusundandır"* dediği çocukları kucaklayıp öptüğüne dair misaller çoktur.
İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"dünyadaki iki reyhânım"* dediği Hasan (radıyallahu anh) ve Hüseyin (radıyallahu anh)'i Enes (radıyallahu anh)'ın bildirdiğine göre (sık sık) "çağırtıp onları koklar ve bağrına basardı." Nitekim Buhârî'nin tahricinde Ebû Hüreyre (radıyallahu anh), Tirmizî'nin tahricinde Havle Bintu Hâkim, Hâkim'in tahrîcinde Ya'lâ'bnu Münebbîh es-Sakatî, İbnu Mâce'nin tahricinde Ya'la'l-Âmirî Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunlarını kucaklayıp bağrına bastığını ve dua edip sevgisini izhâr buyurduklarını haber vermektedir.
Usâme İbnu Zeyd'in Buhârî'de gelen bir rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi öz evlâd ve torunları dışında kalan çocuklara da aynı sevgi tezâhüründe bulunduğunu anlamaktayız. Usâme (radıyallahu anh) diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni bir dizine, Hasan İbnu Ali (radıyallahu anh)'yi de diğer dizine oturtur, sonra ikimizi birden bağrına basar ve: *"Ey Rabbim bunlara rahmet et, çünkü ben bunlara karşı merhametliyim"* derdi. Kezâ İbnu Rebî'ati'bni'l-Hâris (radıyallahu anh)'in rivayeti de bu görüşümüzü teyîd etmektedir. Der ki: "Babam beni, Abbâs (radıyallahu anh) da oğlu el-Fadl (radıyallahu anh)'ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gönderdi, huzûrlarına girdiğimiz zaman bizi sağlı sollu oturttu ve bizi öylesine sıkı kucakladı ki daha kuvvetlisini görmedik."
Rivâyetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in çocuğu çok değişik yerlerinden öptüğünü, göstermektedir. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in iki omuzundaki Hasan ve Hüseyin'in sırasıyla dudaklarından öptüğünü, diğer bir rivayetinde "Hasan'ın dilini kişinin kuru hurmayı emdiği gibi emdiğini", Hz. Mu'aviye (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinde de "acıtmaksızın Hasan'ın dudağını emdiğini" görüyoruz.
Bu hususta şu rivayet de son derece enteresan gözüküyor: "Ebû Hüreyre bir gün Hasan İbnu Ali'ye rastlar ve "Elbisesini kaldır tâ ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öptüğünü gördüğüm yerden öpeyim" der. Hz. Hasan elbiseyi karnından yukarı alır. Ebû Hüreyre göbeğinin üzerine dudaklarını koyar ve öper."
Kezâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtıma'yı da öptüğü rivayetlerde belirtilmektedir. Fâtıma'yı bazı rivayetlerde "umûmiyetle başının tepesinden" öptüğü belirtilirse de Hz. Ebû Bekir'in, kızı Aişe'yi yanağından öptüğüne dair rivâyetin varlığı kız çocuklarının sâdece alın veyâ tepeden öpüleceğine dair bir teamülün olmadığını gösterir.
Bütün bu rivayetlerden anlaşılacağı üzere, küçük çocuk kız ve erkek tefrîk edilmeksizin öpülecektir. İbnu Battâl'ın deyişine göre -ki verdiğimiz misâller bunu teyîd eder- "Çocuğun bütün uzuvlarından öpmek câizdir. Ulemâ'nın ekserîsine göre avret olmadıkça büyüklerin de bütün uzuvlarından öpmek câizdir."
Öpmeyi: "Sevgi öpmesi, merhamet öpmesi, şefkat öpmesi, hürmet öpmesi, şehvet öpmesi diye beş kısma ayıran İslâm âlimleri Allah rızasıyla olduğu takdirde hepsinin ibadet sayılacağını ifade etmiş, çocukların öpülmesini de "rahmet" olarak değerlendirerek bunu bilhassa şehvânî olan öpmelerinden tamamen ayırmıştır. İbnu Hacer biraz daha tafsilatlı olarak şöyle der: "Öz çocukların akrabâ ve yabancı çocuklarının öpülmesi şefkat ve rahmet içindir, lezzet ve şehvet için değildir, bağrına basmak, koklamak ve kucaklamak da böyledir. Fakat Nevevî: "Başkasının çocuğunun da şehvetle olmadığı takdirde öpülmesi câizdir" demekle, başkasının çocuğunu öperken değişik bir niyyetin araya girebileceği ihtimaline yer vermiş oluyor.[42]

Başından Okşamak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocuklara olan sevgisini izhârda sıkca okşamaya da yer vermiştir. Bunu daha ziyâde çeşitli vesîlelerle huzûruna çıkan Müslüman çocuklara karşı tatbîk etmiştir. Rivâyetler okşama, kucağına alma ve hayır duânın umumiyetle berâber olduğunu ifâde ederler. Bir iki misâl verebiliriz. Yusuf İbnu Abdillah İbni Selâm: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), beni Yûsuf diye tesmiye etti, kucağına oturttu ve başımı okşadı"der. Amr İbnu Hureys ise kendini annesinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzuruna götürdüğünü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın başını okşayıp, bol rızka kavuşması için dua ettiğini, Abdullah İbnu Utbe de beş altı yaşlarında iken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisini tutup kucağına oturtarak başını okşayıp, zürriyeti için bereketle dua ettiğini hatırlayabildiğini anlatır.
Abdullah İbnu Büsr de kendilerini Hz. Ebû Bekir'le ziyârete gelen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yemek ikrâm ettiklerini, yemekten sonra ev halkı için dua edip, eliyle kendi başını okşayarak: "Bu çocuk bir asır yaşayacak" dediğini rivayet eder. Kezâ biat için getirilmiş olan Abdullâh İbnu Hişâm'ı da okşar, dua eder, *"Henüz küçüktür"* diyerek biat almaz.
Kızlarla ilgili bir örnek için de Cemre Bintu Abdillah et-Temîmiyye'nin şu rivayetine bakalım, der ki: "Babam beni Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdü ve: *"Şu kızım için Allah'a bereketle dua buyrun"* dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni kucağına oturttu, sonra elini başıma koydu ve bereketle dua etti.
Câbir İbnu Semüre de şu müşâhedesini anlatır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le öğle namazı kıldım. Namazı müteakip ehline gitti. Ben de onu takip ettim. Derken onu iki çocuk karşılamıştı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) teker teker her birinin yanaklarını okşamaya başladı, -Râvi ilâve eder- Benim yanaklarımı da okşadı."
Zayıf senedle de gelmiş olsa, okşama ile ilgili bir teferruata yer veren şu hadisi de son olarak kaydedelim: *"Yetimin başını (arkadan) öne doğru, babası olan çocuğun başını da (önden) arkaya doğru meshedin."*[43]

Bineğine Almak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çocuklara sevgisini izharda durumu icabı onları bineğine de almıştır. Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallahu anh) bu konuda şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönünce biz onu karşılardık. Yanımda ya Hasan veya Hüseyin olurdu. O (aleyhissalâtu vesselâm) da birimizi önüne, birimizi de arkasına alarak, Medîne'ye kadar getirirdi." Ebû Dâvûd'un tahricinde Abdullah "Kendisini ilk karşılayanı önüne, diğerini arkasına alırdı" der. Bir defasında bu sefer dönüşlerinden birinde bineğine üç çocuk birden aldığı belirtilir. İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde Mekke'ye girdiği sırada kendisini karşılayan Benû Abdulmuttalib çocuklarından birini önüne, diğerini arkasına aldığını görüyoruz. Böyle bir durumda tercîhe mazhâr olan Abdullah İbnu Zübeyr müftehirâne Abdullah İbnu Ca'fer'e şöyle der: "Hatırlar mısın bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı karşılamıştık da O, beni bineğine almış seni terketmişti?(...)"
Şu rivayet bize bineğe almak sûretiyle çocuklara iltifatın sâdece yolculuk dönüşü karşılamalara mahsus olmadığını ifade etmektedir. Râvi (yine Abdullah İbnu Ca'fer) diyor ki: "Keşke ben, Ubeydullah ve Kusam'ı bir görseydiniz. Biz beraberce oynuyorduk, derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize uğradı ve *"Bana şunu kaldırın"* diyerek beni önüne aldı. Sonra da Kusam'a işâret ederek: *"Şunu da bana kaldırın"* dedi onu da arkasına aldı, sonra bize dua etti (..)"[44]

Sevgide Aleniyet:

Verdiğimiz misâllerde görüldüğü gibi çocukları seven Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sevgisini fiilleriyle izhâr ettiği gibi bizzat sözleriyle de alenen ifade etmiştir. Pek çok rivayet Hz. Hasan ve Hüseyin'i kucaklayıp öptükten sonra: *"Ya Rabbi ben bunu (veyâ bu ikisini) seviyorum, sen de sev"* dediğini teyîd etmektedir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'den gelen şu rivayet diğer çocuklara da aynı şekilde davrandığını ifâde eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) düğünden dönen çocukları ve kadınları görmüştü, onlara yönelerek: *"Vallahi sizler bana halkın en sevgili olanısınız, vallahi sizler bana halkın en sevgili olanısınız"* der.
Kâfilenin içerisinde hizmetçilerin de bulunduğu tasrih edilen Müsned'in bir rivayetinde: *"Allah'a and olsun sizleri seviyorum"* der.[45]

?6? ??? ?????? ??? ????? ??? ???:]???? ???? ???? ?????? ????? ?????? ????? ???? ??????????? ?????? ?????: ?????? ???? ??? ???????? ????? ??????[. ????? ??? ????? ?????? ??????? ?? ???? ???? .

6. (176)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye uğradı. Aişe hummaya yakalanmış, hasta idi. "Kızım, nasılsın?" diye hatırını sordu ve yanağından öptü."[46]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hicretle ilgili uzunca bir hadisten parçadır. Mekke'den Medîne'ye geldikleri zaman Hz. Ebu Bekir, Hz. Aişe başta bir çokları, buranın havasına intibak edemeyerek hastalanmışlar, Mekke'ye karşı hasret ve özlemlerini ifade etmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'yi Mekke'den daha fazla sevdirmesi Medine'yi her hususta kendileri için mübarek kılması için dua etmiştir.
Hadis, babaların kızlarını yanaklarından öpebileceklerine dair delil olmaktadır.[47]

?7? ??? ???? ?? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ????? ????? ??????? ?? ?????? ????? ?? ???? ??????[. ????? ??????? .
??? ???? ?? ?? ???? ?? ???? ?????:]'? ????????? ????????? ??????? ???? ???? ?? ???????? ?????[»?????????« ?????? ?????? .

7. (177)- Said İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Bir baba çocuğuna güzel ahlâktan daha üstün bir miras bırakamaz"
Yine Tirmizî'de, Câbir İbnu Semure'den gelen bir başka rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:
"Kişinin çocuğunu bir kerecik terbiye etmesi, onun için bir Sa'[48] *miktarında yiyecek tasadduk etmesinden daha hayırlıdır."*[49]

AÇIKLAMA[50]

Peygamberlik müessesesi bir terbiye müessesesidir. Bütün peygamberler öncelikle birer mürebbî ve muallimdirler. Nitekim İbnu Mâce'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) *"Ben ancak bir muallim olarak gönderildim"* buyurarak kendisini bir muallim bir mürebbi ve bir terbiyeci olarak tanıtmaktadır.
Peygamberliğin en mühim gâyesi terbiye olunca, yeni yetişen neslin sorumlularının da en mühim vazifesi terbiye olmalıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), çocukların terbiyesinden behemehal babaları sorumlu tutmuş, ulemâ da, baba olmadığı takdîrde dede, anne, vâsi, kayyım vs.den her kim velâyeti üzerine almışsa ona, hiç birinin bulunmadığı hâllerde sultan'a tevdî ederek çocuğu mürebbîsiz bırakmamıştır. Ebû Hüreyre'den gelen rivayette: *"Çocuğun, babası üzerindeki haklarından biri, ismini ve edebini güzel yapmasıdır..."* denmektedir, Abdullah İbnu Ebî Cemre, kişinin vesâyeti altında bulunanlara (zevce, çocuk, köle vs.) karşı hukûkî mükellefiyetlerinin en mühimmi olarak, onların diyânetlerinin hıfzını zikreder. Özet olarak: "Bu husus, şeriat nazarında, câhil ve âlim herkesce bilinen kisve, nafaka ve süknâdan daha ehemmiyetlidir ve te'kidli olarak ifade edilmiştir; şöyle ki: Kisve ve nafaka mükellefiyeti darlık ve imkânsızlık hâlinde sâkıt olduğu hâlde, dine irşad ve onun tâlîmi hiç bir sûrette sâkıt olmaz" der ve herkesin daha az mühim olan kisve ve nafaka mükellefiyetini bildiği hâlde terbiye mükellefiyetini aynı derecede bilmediğini söyleyerek bu gafletin sebeplerini açıklar.
Terbiye, şu hâlde mikro planda çocukta şahsiyeti inşâ faaliyeti, makro planda da yarınki cemiyeti kurma ameliyesidir. Bu hayatî vazifenin ehemmiyetini Müslüman vicdana nakşetmek için gerek Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinde ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde mükerrer beyânlar gelmiştir.
Âyet-i Kerîme'de: *"Ey iman edenler, kendinizi ve aile halkınızı yakıtı taş ve insanlar olan ateşten koruyun"* (Tahrim: 65/6) denmektedir. Burada emredilen korumanın te'dîb, tehzîb, güzel ahlâkı tâlim, kötü arkadaşlardan korumak, zevk için yemeye (tenâum) alıştırmamak, zineti ve konforu sevdirmemek vs. gibi terbiye faaliyetleri olduğu belirtilmiştir. Bir başka âyette de: *"Ey İman edenler, zevceleriniz ve evladlarınızdan bir kısmı size bir nevi düşmandır o hâlde onlardan sakının (..) mallarınız ve evladlarınız (sizin için) bir fitnedir..."* (Teğabûn: 64/14-15) buyrulmaktadır. Burada fitneden maksadın "imtihan vesilesi" olduğu belirtilmiştir ki bu imtihanı kazanmanın tek yolu, onlara karşı vazîfeleri yapmak, ahlâklarını güzel kılmak, onları hayata en iyi şekilde hazırlamaktır. Aksi takdîrde âhiretteki mesûliyetinden başka, daha dünyada iken onlardan ukûkla karşılaşacaktır.
İzahına ilerde genişçe yer vereceğimiz: *"Çocuğunun kendisine iyi davranmasında ona yardımcı olan babaya Allah rahmetini bol kılsın"* hadisi bu mânada gelmiştir. Zafina rağmen âyetin mânasıyla desteklenen şu hadis de âile karşısında teyakkuza çağırmaktadır: *"Asıl düşman, öldürdüğün takdirde, senin için bir nur olan, seni öldürdüğü takdirde (şehâdetine sebep olarak) cennete gönderen düşman değildir, hakikî ve en büyük düşmanın kendi sulbünden gelen evlâdın, sonra tasarrufun altında bulunan malındır."* Kişinin fitnesinin, ehli, malı ve çocuğunda bulunduğunu ifâde eden bir Buhârî hadisinin şerhi sadedinde Abdullâh İbnu Ebî Cemre, fitne ile imtihan kastedildiğini belirttikten sonra ehli ve çocuklarıyla imtihândan murâdın onlara karşı vazifelerini yapıp yapmaması olduğunu söyler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde "terbiye vazîfesi", cihad gibi en çok fazîletli bilinen bir faaliyete takdim edilmiştir. Kendisine cihada çıkmak üzere mürâcaat eden kimselerin geride, çoluk çocuklarına bakacak kimseleri olmadığını anlayınca: *"Onların yanına dön, zira, cihadın iyisi onların içerisindedir"* diyerek geri çevirmiştir.
Taberânî'nin bir tahrîcine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e güçlü, kuvvetli, sağlığı yerinde bir adam uğrar. Onun bu hâli Ashâb'ın dikkatini çeker ve Ashâb'tan bir kısmı:
"Yâ Resûlallâh, keşke şu adam Allah yolunda (çalışır) olsaydı" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevâbı şu:
"Eğer bu adam küçük çocuğu için çalışıyorsa Allah yolundadır, yaşlı anne-babası için çalışıyorsa Allah yolundadır, nefsinin iffetini korumak için çalışıyorsa Allâh yolundadır, ehli için çalışmak için çıkmışsa Allah yolundadır. Ancak tefâhur ve övünmek için çıkmışsa tâğut (şeytan) yolundadır."
Çocukların yetişmesinde onlara gösterilecek ilginin cihaddan üstün olduğuna dair kanaatin Müslümanlar arasında yerleşmiş bulunduğunu gösteren, Taberânî'nin rivayeti aynen şöyle: İbnu Mübarek, kardeşleriyle beraber olduğu bir gazvede onlara sorar: İçinde bulunduğumuz cihâddan daha efdal bir amel biliyor musunuz? Hayır bilmiyoruz cevâbını alınca: "Ben biliyorum, iffetli bir adam düşünün, ailesi, çoluk çocuğu var. Geceleyin kalkar, uyumakta olan çocukları kontrol eder, üstü açılanları örter. İşte bunun ameli bizimkinden efdaldir" der. Keza rivayete göre Halîfe Mansur hapiste bulunan Emevîlere sordurur:
"Hapis sırasında size en ziyâde zor gelen şey nedir?" Şu cevâbı verirler:
"Çocuklarımızın te'dibinden mahrûm kaldık." Süfyân-ı Sevrî:
"Kişiye, çocuğunu hadis öğretmeye zorlaması gerekir, zira o, bundan mes'uldür" der. İbnu Ömer de:
"Oğlunu te'dîb et, zira bundan mes'ûlsün, te'dîb olarak ne yaptın, neler öğrettin? diye hesaba çekileceksin" der.
Sünnete göre sâdece çocukların değil, velâyeti altında bulunan hizmetçi ve kölenin de terbiyesi ihmâl edilmemelidir. Hatta bunların terbiyesi daha mühimdir: "Kimin yanında cariye (kadın köle) bulunur da onu güzelce terbiye ve tâlim eder, sonra âzad edip tezevvüç ederse Allah onun mükâfatını çifte yapar.
"Çocukların terbiyesine teşvik ve terğib sadedinde Hz. Peygamber 'in bazı sözleri:
"Çocuklarınıza ikram edin ve terbiyelerini güzel yapın..."
"Kişinin öldükten sonra geride bıraktığı şeylerin en hayırlısı, kendisine dua eden sâlih bir evlad, sevabı kendisine ulaşan sadaka-ı câriye, kendisinden sonra halkın amel ettiği ilimdir."[51]

?8? ??? ????? ????: ??? ??????? ?????? #:]????????? ????????? '?????? ????? ??????? '????? ???? ????? ?????????? ????????[. ????? ??????? ????? ????? .

8. (178)- Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı hayırlı olandır. Ben aileme karşı hepinizden daha hayırlıyım. Arkadaşınız öldüğü zaman (kusurlarını zikretmeyi) terkedin."[52]

ÜÇÜNCÜ BAB

YETİMLERE İYİLİK

?1? ?? ??? ?? ??? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ???????? ?? ??????? ??????? ?????? ????????????? ?????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ????????? ???? ???? .

1. (179)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyleyiz" Orta parmağı ile baş parmağını yan yana getirip aralarını açıp kapayarak işaret eti."[53]

?2? ??? ??? ???? ???: ??? ????? ?????? #:]???? ?????? ??????? ?? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ? ??? ?????? ???? ?????? ????? ????????[. ????? ??????? .

2. (180)- İbnu Abbâs anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kim Müslümanlar arasından bir yetim alarak yiyecek ve içeceğine dâhil ederse, affedilmez bir günah (şirk) işlememişse, Allah onu mutlaka cennete koyacaktır."[54]

AÇIKLAMA:

Dinimiz yetimlerin himâyesine, bakılmasına fevkalâde ehemmiyet vermiştir. Sokakta kendi kendine veya çok zayıf bir alâka ile yetişecek insanlar, mutsuz bir hayat yaşıyacakları gibi, cemiyetin başına da pekçok mesele çıkararak içtimâî huzuru bozacaklardır. Bu sebeple dinimiz, onların imkân nisbetinde âile içerisinde barındırılmalarını ve diğer çocuklara gösterilen müşfik bir alâka ve muâmeleye mazhar edilmelerini emreder. Himâye, bakım, terbiye ve malların korunmasına yönelik pekçok teşriatta bulunur. Bu mühim meseleye burada sâdece iki hadisle yer verilmiş olduğu için "Kur'ân'da Çocuk" adlı kitabımızdan alarak yetim konusunu genişçe açıklamayı uygun bulduk.
"Yetimle ilgili meseleleri başlıca beş başlık altında ele alacağız.
1- Yetime iyi muâmele ve maddî yardım.
2- İstikbâlinin düşünülmesi.
3- Yetimin ıslâhı.
4- Malının korunması.
5- Evlendirilmesi.[55]

Yetime İyi Muâmele

Kur'ân-ı Kerîm, Mekke'de nâzil olmaya başladığı ilk yıllardan itibaren yetim meselesini ele almıştır. İlk vahiylerde -Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendisinin de yetim olduğu hatırlatılarak- yetimlere iyi muâmele yapılması emredilir.
"Rabbin, bir yetim olduğunu bilip de seni barındırmadı mı?... O halde yetime gelince, ona sakın kahretme" (Duha: 93/6-9)
Yine Mekkî olan el-Fecr sûresinde:
"Siz yetime iyilik etmezsiniz" diye bu davranış kötülenirken, Mâun sûresinde yetime yapılan kötü muâmele bir nevi "dini inkâr" olarak tavsif edilir:
"Ey Muhammed! Dini yalan sayanı gördün mü? Yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya yanaşmayan kimse işte odur" (Mâun: 107/1-3)
Yetime iyilik konusunda ısrar eden mekkî âyetlerden bir diğerinde yetime yardım "zor geçidi aşmak" gibi fevkalâde hayırlı bir amel olarak tavsif edilir.
"Biz insanoğlu için iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Biz ona eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi? Ama o, zor geçidi aşmaya girişmedi. O zor geçidin ne olduğunu sen bilir misin? O geçit bir köle ve esir âzad etmek, yahut açlık gününde yakını olan bir yetimi, yahut toprağa serilmiş bir yoksulu doyurmaktır." (Beled: 90/8-16)[56]

Yetime Maddî Yardım

Yardım Fonları:

Mekke'de daha ziyade yetime iyi muâmeleye teşvik, kötü muâmeleden de nehyedici âyetler gelmesine mukabil, Medîne'de yetimlerin himâyesi hususunda daha kesin emirler, daha müşahhas tedbîrler ihtiva eden âyetler gelmiştir. Bu âyetlerden bir kısmı, yetim için maddî yardım fonları zikreder. Bu âyetlerde doğrudan doğruya "beytü'l-mal" yâni devlet hazînesi mevzûbahis edilmezse de zikredilen fonlar umumiyetle devleti ilgilendirdiği için, hazinenin sarf (masraf) mahallerinden birinin yetimlere mahsus olduğunu söylememizde bir mübalağa yoktur:[57]

1- Ganîmetten Pay:

Şu âyet, savaşta elde edilen ganimetten, mücâhidlerin hissesinden arta kalan kısmın (humus denen beşte bir) nerelere harcanacağını belirler:
"Kulumuz Muhammed'e indirdiğimize inanıyorsanız bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır." (Enfal: 8/41).[58]

2- Fethedilen Yerlerden Gelen Pay:

Şu âyette fethedilen yerlerden elde edilen verginin -ki devletin mühim gelir kaynaklarından biridir- sarf mahalleleri gösterilir:
"Allah'ın fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri Allah, peygamber, yakınlar, ye-timler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; tâ ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın." (Haşr: 59/7).[59]

3- Miras Taksimlerinde Pay:

Şu âyet, yetimler için, arkası kesilmeyen bir başka fon göstermektedir: Miras taksimleri *"Miras taksîminde yakınlar, yetimler ve düşkünler bulunursa, ondan, onlara da verin, güzel sözler söyleyin"* (Nisa: 4/8).
Âyetin emrini, bir kısım âlimler nedbe yâni bunun nâfile bir amel olduğuna hükmederken, diğer bir kısmı da bunun mutlaka yapılması gereken bir vâcib olduğuna hükmetmiştir.[60]

4- Nafaka Verilecekler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Ashâb'tan bazıları "Hangi şeyi nafaka olarak verelim?" diye sorarlar. Bu soru üzerine gelen bir vahiy nafaka olarak verilebilecek şeyleri değil, kimlere nafaka verileceğini tâdad eder:
"Onlar hangi şeyi nafaka olarak vereceklerini sana sorarlar. De ki: "Maldan vereceğiniz şey ananın, babanın, akrabanın, yetimlerin, yoksulların, yol oğlunun hakkıdır" (Bakara: 2/215).[61]

Teşvik:

Yetime yapılacak -infak, himâye, tatlı söz gibi- her çeşit iyi davranış şu âyette dince en mûteber addedilen ameller meyânında zikredilir:
"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Lâkin iyi olan, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefâ gösterenler, zorda, darda ve savaş alanlarında sabredenlerdir" (Bakara: 2/177).
Aynı şekilde İsrâiloğullarından uymaları için misak konusu yapılan birkaç kalem mühim emirler meyânında yetime yardım'ın da yer aldığı bildirilmektedir:"
İsrâiloğullarından *"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, anne-babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekâtı verin" diye söz almıştık"* (Bakara: 2/83).
Yetimlere iyi muâmele, himâye, maddî yardım hususlarında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den de pek çok hadis vârid olmuştur. Bir iki tane de hadis kaydedeceğiz.
"Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyle (iki parmağıyla göstererek) yanyanayız"[62]
"Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime de iyi muâmele yapılan evdir. En kötü ev de, içinde yetim bulunup da ona kötü muâmele yapılan evdir."[63]
"Kim Müslümanlar arasında bir yetimi evine alıp kendi yediğinden yedirir, kendi içtiğinden içirirse, afvı kaabil olmayan bir günah (yâni şirk) işlemediği takdirde Allah

onu mutlaka cennetine kor."[64]
Mevzumuzun bu bölümünü bitirirken, bir noktaya parmak basmak isteriz: 1400 sene önce nâzil olan Kur'ân, himâyeye muhtaçların ve yetimlerin himâyesini böylece, bizzat devlet vazîfelerinden biri hâline getirip rızıklarını -indelhâce- devlet hazinesine yüklemiş olduğu halde, memleketimizde, bakıma muhtaç çocuklardan son derece cüzî bir kısmının melce bulabildiği "çocuk yuvaları", "yetiştirme yurtları" vs.nin bütçeleri, maalesef hâlâ devlet garantisinden mahrumdur ve bu müesseselerin idarecileri, ihtiyaçlarını karşılayabilmek, müesseselerde hizmetin devamını sağlayabilmek için binbir zahmet çekmektedirler.[65]

İstikbalinin Düşünülmesi:

Yetimin istikbalinin düşünülmesi mes'elesi Kur'ân'da açık şekilde yer alır. Bu husus yetimin malının korunmasıyla alâkalı olarak derpiş edilen tedbîr ve emirlerde zımnen yer ettiği gibi, bunlar dışındaki bir kısım âyetlerde de zâhir olarak ele alınmaktadır.
Bu âyetlerden biri, Hz. Mûsa ile Hz. Hızır'ın arkadaşlığını tasvir eden uzun kıssada geçer. Bilindiği üzere, Hz. Mûsa ile Hz. Hızır arkadaşlıkları esnasında bir kasabaya uğrarlar. Hz. Hızır, yıkılmaya yüz tutan bir duvarı, kasabalıların kendilerine uyguladıkları bed muâmeleye rağmen, doğrultarak yıkılmasını önler. Hz. Mûsâ'nın bu davranış karşısındaki taaccüp ve suali üzerine Hz. Hızır, mevzumuz açısından ehemmiyet arzeden şu açıklamayı yapar:
"Duvar ise, şehirdeki iki yetim erkek çocuğa âitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı. Babaları da iyi bir kimseydi. Rabbin onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi..." (Kehf: 18/82)
Âyet-i kerîme, yetimlere âit olan bu hazinenin babaları tarafından kasd-ı mahsusla çocuklar için konduğunu sarih olarak ifâde etmiyor ise de "sâlih olduğu" belirtilen babanın bu maksadla koymadığına dâir de serahat yok. Her hâl ü kârda Rabb Teâlâ'nın, yetimlerin erginlik çağına gelinceye kadar hazînenin muhâfazasını irade ettiği açıklık ifade etmiştir.Yetimlerin büluğ çağına kadar istikbal için hazırlanmaları ile ilgili bir başka âyette şu emre *"Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin, onlarda rüşd (olgunlaşma) görürseniz, mallarını kendilerine verin"* (Nisa: 4/6).
Aslında yetimler hakkında uzunca bir pasajdan bir parça olan yukardaki âyet, çocukların istikbale hazırlanması mevzuunda mühim bir açıklık ihtiva eder. Zîra "deneyin" diye tercüme edilen Kur'ânî "vebtelû" emrinde geçen "ibtilâ etmenin" (yâni denemenin) mâhiyeti -Ebû Bekir İbnu'l-Arabî'nin açıkladığı üzere- şöyledir: "Veli, yetimin ahlâkını gözden geçirir, menfî temâyüllerinde kulak kabartır. Böylece karekteri ve kendi işlerini yürütmedeki gayret ve malını tutma veya ihmâl etme durumları hakkında bilgi ve kanaat edinir. Bu denemeden iyi netice alır, çocuğun bu işleri, kendi menfaatleri istikametinde yürüteceği kanaatine varırsa, çocuğa, malından bir miktar vermesinde bir beis yoktur. Ancak bu ilk verilen miktar az olmalıdır. Çocuğun bunda tasarrufu mübahtır. Eğer çocuk bunu artırır ve verilen bu malı koruma işini becerirse, çocukta ihtiyar yâni işlerini bizzat yürütme kapasitesi gelişmiş demektir. Bu durumda veli malının tamamını kendisine teslim etmelidir. Ancak, bu tecrübeden iyi sonuç alamamış, çocuğun, kendisine teslim edilen mala iyi nezâret edemediğini tesbît etmiş ise, bu durumda velî, malını çocuğa vermez. Yanında tutmaya devam eder."
Diğer âlimlerin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, âyette zikredilen ibtilâ'dan (denemeden) maksad, çocuğun ticaret işlerini yürütüp yürütemeyeceğini kontrolden ibaret değildir. Onun hayata hazırlanması, kendi kendini idare edecek hâle gelmesini sağlamaktır. Bu sebeple dinî, dünyevî ve her çeşit tâlim ve terbiye ibtilâya dâhildir: Ticâret, herhangi bir başka meslek, ilim vs. öğretimi, ahlâk ve edebinin verilmesi gibi her çeşit tâlim ve tedrîb.. Nitekim Elmalılı merhum âyeti şöyle açıklar: "Yetimleri de deneyiniz, tecrübe ile tâlim ve terbiye ediniz, hüsn-i idâreye alıştırınız. Nihâyet nikâh çağına geldikleri yâni bâliğ oldukları vakit, kendilerinden rüşd hisseder, akıllarının ve terbiye-i diniyyelerinin tamam olduğunu ve kendilerini hüsn-i sûretle idâre edeceklerini yakından anlarsanız derhal mallarını kendilerine teslim ediniz."[66]

Rüşd:

Yukarıdaki âyette geçen ve burada hususen durulup açıklanması gereken tâbirlerden biri rüşd tâbiridir. Âyet meâlen: *"Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin. Onlarda "Rüşd" görürseniz mallarını kendilerine verin"* şeklinde idi. Burada kastedilen rüşd, büluğ değildir. Aklî kapasiteyle alâkalı bir olgunluk hâlidir. Daha teknik ifadeyle "Dine ve dünyaya zarar verip vermiyecek şeyleri bilmektir."
Şu hâlde malını muhâfaza hususunda dikkatli davranarak sefahat ve israftan kaçınan kimseye "reşid" denir. Keza işlerini güzelce idâreye muktedir sûrette büluğa eren kimse de "reşîd" namını alır. Ancak, Şafîî hazretleri, "rüşd"ün sübûtu çin, "diyânet"i de şart koşarak rüşdü: "Din ve dünyanın salâhı, Allah'a itaat ve malı muhafaza diye" târif etmiştir. Bu telâkkîde diyâneti nâkıs olanın reşîd sayılmaması söz konusudur.
Şunu da kaydedelim ki, bir kimse bülûğa erdiği halde malını muhafaza ve işlerini yürütme hususlarında yetersiz olabilir. Bu durumda, henüz "reşid" sayılmaz. Âyet-i kerîme bu takdirde, rüşd görülünceye kadar, yetime malının teslim edilmemesini emretmektedir. Şu hâlde malın teslimi iki şarta bağlı olmaktadır: **1-** Bülûğ, **2-** Rüşd.
İmâm Âzam'a göre, âkil kimse en fazla 25 yaşına kadar beklenir. 25 yaşına gelen bir kimse "reşîd" olmasa da malı kendisine verilir. Zîra bu yaş, insanın "dede olma"sı mümkün olan bir yaştır. Bu yaştan sona hacr câiz değildir. Müslim'de İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan kaydedilen bir açıklamaya uygun olarak yetimden "yetimlik"in kaldırılması hususunda, İmâm Mâlik ve İmâm Şâfîî gibi bir kısım âlimler yaş haddini değil, "rüşd"ün görülmesini esas almıştır.
Fıkıh kitapları büluğ ve rüşd'ün beraberce görüldüğü yaşa "büyüklük yaşı" (haddu'l-kiber) der. Bu sınırdan sonra ferd üzerinden "çocukluk" ahkâmı kalkar.[67]

Yetimin Islahı

Yetimin terbiye, bakım, himâye gibi, her çeşit meselesine temas eden mühim âyetlerden biri Bakara sûresinin 220. âyetidir:
"Sana yetimleri sorarlar, de ki: Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah düzeltenden bozanı ayırdetmesini bilir. Allah dileseydi sizi zarara sokardı..." denmektedir.
Bu âyetin daha iyi anlaşılması için iniş sebebini bilmemiz gerekmektedir. Kaynakların ittifakla belirttiklerine göre, az ilerde metniyle birlikte kaydedeceğimiz: *"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın çılgın ateşe yaslanırlar"* meâlindeki âyet nâzil olduğu zaman, Müslümanlar yetimleri ailelerine dâhil etmekten korktular, mallarına bakmaktan sarf-ı nazar ettiler. Ortaya çıkan müşkilât üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e durumu sordular ve bunun üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu.
Görüldüğü üzere, âyet, yetimler hakkında tatbike konulmuş bulunan "tefrik ve ayırma"yı te'yid etmiyor; onlarla ilgili -gerek bedenlerine, gerekse mallarına müteallik- işlerin ıslah edilmesinin esas alınması lüzumuna dikkat çekiyor ve onların âileye dahil edilmesini tavsiye ediyor.
Burada "ıslah" ve "muhâlata (beraberlik)"den maksad nedir?
Islah, dilimize de girmiş olan bu kelime "faydalı kılmak, düzeltmek" şeklinde anlaşılmaktadır. Bu durumda âyet "yetimlerle ilgili işlerin düzeltilmesi, faydalı hâle getirilmesi sizin için de, onlar için de hayırlıdır" mânasını tazammun eder. İslâm âlimleri, ittifakla, düzeltilmesi gereken, yetimle alâkalı işleri başlıca iki grupta mütâlaa ederler:
1- Yetimin nefsini yâni bizzat kendisini, bedenini ilgilendiren işler.
2- Yetimin malını ilgilendiren işler.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî, yetimin bu iki açıdan da korunmasının velîsine vecibe olduğunu daha önce kaydettiğimiz "yetimleri deneyin" meâlindeki âyetten çıkarır: "Vasî ve kefil'in, çocuğu bedeniyle de, malıyla da korumak vazifesidir. Zira, ibtilâ ancak böyle sıhhat kazanır. Mal, onu zabtetmekle, beden de terbiye etmekle muhafaza edilir."
Muhâlat, yâni yetimlerle beraberliğe gelince, Kur'ân'da tavsiye edilen beraberlik yetimin hem malına ve hem de bizzat kendisine şâmildir. Bu durumda mâna şöyle olur: "Yetimleri ailelerinize alıp, mallarını mallarınıza karıştırıp kendi evlâtlarınızın mal ve nefislerine davrandığınız şekilde davranmanız, onları yeme, içme, mesken, hizmet vs. her hususta kendinize ortak kılmanız daha iyidir. Onlar sizin din kardeşlerinizdir."
Âlimler, bu âyetle, yetimi yanına alan velîye, yetimin malı ve nefsi üzerine tasarruf hakkı tanındığını belirtirler. Gerek nefsine ve gerekse malına müteallik olsun, yetim için yapılacak herbir tasarrufu âyet-i kerîmenin "yetimin ıslahı" yâni onun fayda ve menfaatına olma şartına bağlamış bulunduğunu belirten Cessas, velînin maldaki tasarrufunu onun adına alım, satım müdârebe olarak başkasına verme veya bizzat müdârib olarak işletme, çocuktan satın alma, çocuğa satma şeklinde sayar. Çocuktan şahsen satın alma ve çocuğa kendi malını satma ameliyelerinde "çocuğun menfaatine olma" kaydının nasıl gerçekleşeceğini de belirtir -ki ilerde misâl de vererek açıklayacağız.-[68]

Velînin, Yetimin Nefsi Üzerinde Tasarruf Yetkisi:

Cessas velînin, yetimin nefsi üzerindeki tasarruf selâhiyeti zımnında da onun te'dib ve terbiyesini, yetimi evlendirmesini kaydederek ezcümle şöyle der:
"Âyet delâlet eder ki, velî çocuğunun salâhı için gerekli olan dinî bilgilerini ve edebi de öğretme yetkisine sahiptir. Bu maksadla çocuğa ücretle muallim tutar, çocuğa san'at, ticaret ve benzeri şeyler öğretecek kimseler bulur. Zira bunların hepsi çocuğun ıslâhı (faydalı hâle getirilmesi, hayata hazırlanması) için gereklidir. Bu sebeple ashâbımız (Hanefî imamlar) şunu söylemişlerdir: "Her kimin vesâyeti altında zî rahm-ı mahrem bir yetim var ise, onu, meslek öğretmek üzere bir usta yanına koyabilir." Ayrıca, İmam Muhammed, "Bu maksadla çocuğun malından harcayabilir" diye ilâve etmiştir. Hepsi ittifakla: "Yetime mal hibe edilecek olsa, terbiyesine bakan kimse (kanunî vasî'si değilse bile) onu kabzedebilir, zîra bunda çocuk için ıslah vardır" demişlerdir."
Râzi, ıslah zımnında saydığı "ilm ve edeb" öğretme işinin ticaret öğretmek sûretiyle hâlini ıslahtan daha mühim olduğunu, bunun çocuk üzerinde daha büyük müsbet te'sîr icrâ edeceğini ilâve eder.[69]

Çocuk Hakkında İçtihad Yetkisi:

Velinin evlendirme yetkisiyle alâkalı açıklamaya geçmeden Cessas tarafından âyetten istinbat edilen enteresan bir tesbîti kaydetmekte fayda var. Der ki: "Âyet-i kerîmede, velînin çocukla ilgili olarak ortaya çıkan meselelerde içtihad yapabileceği, yâni aklını ve fikrini kullanarak karar verebileceğine dair de delil vardır. Zîra, âyetin tazammun ettiği "ıslah içtihad yoluyla ve zann-ı gâlible bilinebilir."[70]

Yetimi Islah Kimlerin Hayrına?:

Son olarak şu noktayı da belirtelim ki, âyet-i kerîme, yetimlerin ıslahındaki "hayr"a dikkat çekerken "çocuk için hayırlıdır" diye kayıtlamamış, mutlak bırakmıştır. Bu ıtlakı değerlendiren âlimler "hem çocuk için, hem de kefîl için hayırlıdır" mânâsını çıkarmışlardır.
Bu durumda kefil deyince, yetimi üzerine alan akraba veya vasî, veya bunların yokluğu hâlinde velîlerin velîsi (veliyyü'l-evliyâ) olarak tavsif edilen Sultan (yâni devlet ve cemiyet) gözönüne alınacak olursa mâna şöyle olur: "Yetimin ıslahı, hem yetim ve hem de İslâm cemiyeti için daha hayırlıdır. Aksi hâlde, gelişigüzel yetişerek cemiyetin başına belâ olur ve hayat-ı içtimâiyede büyük rahneler açar."
Cemiyetin kültür ve terbiyesini almadan yâni dinî, edebî, ahlâkî, meslekî formasyona sâhip olmadan hayata atılacak bir zümrenin cemiyet için ne demek olduğu izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Türk gençliğinin içine düştüğü anarşiyi, böylesi bir eğitimle izahtan daha isâbetli yol yoktur.[71]

Ailevî Himâye:

Âyet-i kerîmede ifâde edilen, yetimin muhâlatası yâni maddî-manevî zarara dûçar kılınmama şartıyla yetimin âile içerisine dâhil edilmesi tavsiyesi dikkatlerimizi bir başka noktaya çekmektedir: Çocukların aile içerisinde yetiştirilmesi meselesi. Kur'ân-ı Kerîm'de çocukların terbiye ve bakımlarıyla ilgili olarak, çocukların anne sütüyle beslenmeleri, süt devrelerinin miktarı gibi bir kısım teferruata yer verilmiş olmakla birlikte, çocukların ailevi atmosfer içerisinde yetiştirilmesi gereğini ifâde eden çok sarih emre rastlanmaz. Ancak yukarıdaki âyet bu emri bir vecibe olarak değil, bir tavsiye olarak yapmaktadır. Yâni çocukların "salâh şartıyla" ailevi bir atmosfer içerisinde yetiştirilmesi daha hayırlıdır. Şâyet ailede, istenen uygun atmosfer olmayacaksa bunda ısrar "çocuğun salâhına" olmayacaktır. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz hadiste, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) en kötü evin, içerisinde yetim bulunan, fakat ona fena muâmele yapılan ev olduğunu haber vermiştir.
Ancak şunu da yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki, günümüz medenî hayatında ortaya çıkan "yuva", "kreş", "ana okulu" gibi terbiye müesseseleri, âyet-i kerîme ve hadis-i şerîflerin ışığı altında değerlendirilecek olursa, bunlara çok ağır kayıtlar altında cevaz verilebilir, belki de hiç verilmez. Zîra, âyette vâzıh bir şekilde çocuğun aileye entegre edilmesinin daha hayırlı olacağı dile getirilmekte, hele yetimlerin yetimhâne denen müstakil müesseselerde bir araya toplanması hiç mevzubahs ve imâ bile edilmemektedir.
Çocukların muvâzeneli ve normal bir gelişme gösterebilmelerinde âile hayatının zaruretini ortaya koyan son ilmî araştırmalar açısından değerlendirecek olursak, son asırlarda ortaya çıkıp günümüzde iyice yaygınlaşmaya yüz tutan yukarıdaki isimlerini kaydettiğimiz müesseselerin, medeniyetin insanlığa sunduğu bir mefhari değil, kaçınılması mümkün olmayan bir marazı, bugünkü medenî hayat anlayışının bir kamburu olarak görebiliriz[72]

Yetimin Malının Korunması

Çocuğun hayata hazırlanması meselesinde, İslâm'ın derpîş ettiği en mühim tedbirlerden biri, çocuğun malının korunmasıyla alâkalı teşrî-atıdır. Kur'ân bu mevzûyu da yetimle alâkalı bahiste ele almıştır. Tefsirlerde teferruâtlı olarak kaydedildiği üzere, İslâm'dan önce Arab cemiyetinde yetimlerin mallarından velîleri istediği gibi tasarruf etmekte, gasb edercesine serbestçe istihlâk etmekteydiler. Kur'ân-ı Kerîm yetimle alâkalı diğer birçok uyarılardan başka, onların mallarının korunması hususunu da mükerrer âyetlerde müstakilen ele almış, korunması, artırılması ve belli bir disipline göre harcanması için direktifler vermiş, bunlara uymayanlar için ağır tehdîdlerde bulunmuştur:
Şu âyet, yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenleri şiddetle tehdîd eder:
"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın çılgın ateşe yaslanırlar" (Nisa: 4/10).
İki ayrı yerde tekerrür eden şu âyet, yetim malının "en iyi şekilde" tasarruf edilmesini emreder
"Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, o en güzel olanından başka sûrette yaklaşmayın."
Bu meseleyi açıklayan diğer âyetlerin de yardımıyla müfessirler, "en güzel yaklaşma" tâbirinden şu üç temel esası anlarlar.[73]
1- Muhafaza.
2- Artırma.
3- Zamanında teslim.
Bu üç esası, en açık şekilde medâr-ı bahs eden âyet sûre-i Nisâ'da gelmiştir.
Bazı hükümlerini daha önce açıkladığımız bu âyetin tam meâli şöyledir:
"Yetimleri, nikâh çağına ermelerine kadar gözetip deneyin. O vakit, kendilerinde bir rüşd hissettiniz mi, hemen mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye, o malları israfla yemeye kalkmayın. İhtiyacı olmayan (zengin olan) tenezzül etmesin, muhtaç (fakir) olan da meşrû sûrette birşey yesin, mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da karşılarında şâhid bulundurun. Hesabınızı doğru tutmak için Allah'ın harekâtınızı hesâba çekmekte olması yeter" (Nisa: 4/6).
Yetimin malının korunması meselesinin can alıcı noktası olması hasebiyle, bu üç esası kısaca açıklayacağız:[74]

Muhafaza:

Bundan maksad, yetim rüşdüne erip kendi işlerini kendisi görüp malını da istikamet üzere tasarruf edecek hâle gelinceye kadar her çeşit emvâlinin çocuğun menfaatlerini haleldar edecek şekilde kullanmaktan (israf, ziyan, yağmalama, âtıl durdurma gibi) velînin korumasıdır.
Bu mühim mes'ele ile alâkalı olarak Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyet de yer eder:
"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü onda, büyük bir vebal bulunuyor." (Nisa: 4/2).
Hemen kaydedelim ki, âyette geçen *"yetime malını vermek"* hükmündeki *"yetim"* tâbiri kelimenin hakikî mânasında "yetim"i ifade etmez. Çünkü, yetime malı verilmez, üzerinde yetimlik kalktıktan sonra verilir. Büluğa erip de rüşdünü isbat etmiş bulunan kimsenin de "yetim" olarak isimlendirilmesi "yetimlik"ten yeni çıkmış olması sebebiyledir.
Âyet-i kerîmenin esbab-ı nüzulüyle alâkalı rivayetlerden de anlaşılacağı üzere buradaki *"veriniz"* emri, "yetimin malına göz dikmeyiniz ve sırası gelince hiç müşkilât çıkarmadan tamamen veriniz ve vermek için iyi muhafaza ediniz" demektir.
Yetimin malının velî tarafından nasıl muhafaza edileceği hususunun anlaşılması için âyette geçen bir iki tâbirle alâkalı olarak kaydedilen açıklamalara bir göz atalım:
1- *"Temizin murdarla değiştirilmesi"* tâbirinden özetle şunlar anlaşılmıştır:
a) Velînin aynı cinsten olan kendi âdi malını yetimin daha değerli, daha kıymetli olan malı ile değiştirmesi. Bu yasaklanmış oluyor.
b) Herkesin kendi malı temiz ve helâldir. Yetimin malı ise haramdır. Binâenaleyh bir velînin kendi helâl olan malını yetimin haram olan malı ile değiştirmesi yasaklanmıştır. Malın aynı cinsten veya başka cinsten malla veya nakdî parayla değiştirilmesi de yasaktır. Fukaha bu noktadan hareketle velînin, velâyeti altındaki çocukla normal şartlarla alışveriş yapmasını yasaklamıştır. Bu meseleyi aydınlatacak bir fetvayı Ahkâmu's-Sıgâr'dan kaydediyoruz:
"el-Fetâvâ's-Suğrâ'da zikredildiğine göre, vasî yetimin malını kendi hesabına satın alacak olsa, bakılır, eğer bu, çocuğun hayrına bir satış ise câizdir. Hayırlı olmaktan maksadın ne olduğuna gelince, on dirhem değerinde olan bir şeyi onbeş veya daha fazla dirheme satın almaktır. Veya onbeş dirhem değerindeki kendi malını çocuğa on dirheme satmaktır. İşte bu, çocuk için hayırlıdır. Değerinin fevkinde olursa hayırlı değildir. Fetva da bu vech üzeredir.
"Muhâfaza"nın mâhiyetini açıklayıcı bir diğer fetvayı daha kaydedeceğiz. Fetva akar nevinden, yani taşınmaz malların korunmasına râci:
"Vasî yetimin akarını yabancıya normal değeriyle (mislü'l-kıyme) satarsa câizdir. Ve bu mesele herkesçe bilinir. Şemsü'l-Eimme el-Halvânî der ki: "Bu, selef'in cevabıdır. Müteahhir âlimlerin cevabına göre, bu satış, üç şarttan biri ile câizdir: Ya müşteri kıymetinin fazlasını vererek alır, ya küçüğün bunun değerine ihtiyacı vardır, ya ölenin ödenmeyen borcu vardır. Fetvâ da bu görüşe göredir.
"Demek oluyor ki yetimin akar nevinden sâbit emlâkinin satılması ciddî şartlara bağlanarak kolayca ve çabucak istihlâki önlenmiş olmaktadır.
c) "Temizin murdarla değiştirilmesi" tâbirinden anlaşılan üçüncü mânâ "Velînin kendi malına iyi bakıp yetimin malını kötü hâlde bırakmasıdır." Bu da yasaklanarak, yetimin malına en az kendi malı kadar, hattâ daha iyi bakılması emredilmiştir.
d) Dördüncü olarak "Yetimin malını, tecavüz edip almayınız ki elinizde güzel mallarınızın ona mukabil zâyi olmasına sebep olup da felâkete düşmeyin" emri anlaşılmıştır.
e) Son olarak "Kendi helâl rızkınıza intizar eylemeyerek sabırsızlanıp yetimin malını haram yemek için pisboğazlığa kalkışmayınız" mânası anlaşılmıştır.
2- Daha önceki âyette geçen "Zengin olan tenezzül etmesin, muhtaç olan da meşrû sûrette bir şey yesin" ifadesi de bir nebze üzerinde durmamızı gerektirmektedir:
Râzi'nin kaydına göre, bir kısım âlimler zengin de olsa, fakir de olsa "kayyim"in gördüğü bakım hizmetine mukabil yetimin malından ücret alabileceğini söylemiştir. Ancak ekseriyet, âyetten zenginin almaması gerektiği, zîra, yetime bakmanın "farz" bir vazîfe olduğu, "farz" olan vazifeye mukabil ücret alınamayacağı görüşünü benimsemiştir. Bunlara göre "kayyim", fakir ise, ihtiyacı karşılayacak asgarî miktarda alır, zengin olacak olursa bunu tekrar iade eder, zenginleşmezse, yetimle helâlleşir.[75]

Artırma:

Bundan maksad, velînin, yetimin malını sâbit durdurmamasıdır. Bu da onu, ya bizzat ya da başkası vâsıtasıyla çalıştırmasıyla gerçekleşir. Eğer, nakit para ise mudârebe yoluyla ticarete verir. Ev ve hayvan ise kiraya verir. Tarla ise çeşitli usullerle eker, ektirir, fakat âtıl bırakmaz.[76]

Zamanında Teslim:

Âyette zikredilen, yetim malına en güzel yaklaşmanın üçüncü şartı, zamanında teslimdir. Çocukta rüşd hâli görülmeden önce, malın teslimi yasak olduğu gibi, rüşd hâli görüldükten sonra geciktirilmesi de yasaklanmıştır. Mezkur âyetin ıtlâkından, bir kısım âlimler, rüşd hâli görüldükten sonra yetimin taleb etmesini beklemeden derhal malın verilmesinin vâcib olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
Âyet ayrıca, teslim işinin şâhitler huzurunda yapılmasını emretmektedir. Bu emrin zımnında, velî veya vasîlere, yetimlerin malları teslim edilirken şâhitler huzurunda ve sayılarak yapılması emri de vardır. Zîra "Şâhit huzurunda emanet olarak alınan her malın zimmetinden, şâhit huzurunda teslim sûretiyle kurtulunur."[77]

Erken Mes'uliyet:

Yetimin malının korunması zımnında kaydettiğimiz yukarıdaki açıklamalardan bir başka netice daha çıkmaktadır: Kur'ân-ı Kerîm, çocukların, mümkün mertebe erken yaşlarda mesûliyet sâhibi kılınmalarını istemektedir. Bu hedefe, onları, bülûğ çağından önce, ciddî ve disiplinli bir tâlim ve terbiyeye tâbi tutmakla ulaşılır. Nitekim âyet, "yetimleri deneyin" emrederek erken yaşlarda hayata hazırlanmalarını istemiş, "rüşd görür görmez teslim edin" emriyle de, teslimde yâni kendi idarelerini kendi ellerine vermekte gecikilmemesini emretmiş olmaktadır.
Bu âyet açısından -askerliğini yaptıktan sonra bile babasının vesâyetinden kurtulmayan, daha açık ifadesiyle rüşdüne erdikten yıllar sonra bile, müstahsil değil müstehlik olarak kalıp ekonomik bakımdan aileye yük olmaya devam eden gençlerin çokluğunu gözönüne alarak- memleketimizi değerlendirecek olursak, İslâmî ruhtan sâdece namazı, orucu, zekâtı terk noktasındaki zayıflamamızla değil, daha nice noktalardan nasıl uzaklaşmış bulunduğumuzu anlarız.[78]

Evlendirme:

Âlimlerin, yukarda kaydettiğimiz aynı âyetten çıkardıkları hükümlerden biri de evlendirme ile alâkalıdır. Âyette geçen *"onların işlerini düzeltmek hayırlıdır"* tâbirinden, ayrıca, velînin yetimi evlendirme hakkı da bulunduğu ifade edilmiştir.
Ancak, bu hak, yetimle arasında neseben bağ bulunan velîye tanınmıştır. Bu bağdan yoksun olan vasî, sırf "vasîlik" sıfatıyla evlendirme yetkisine sâhip olamaz. Sâdece kadı, âyetin zâhirine göre, "salâh üzere" olmak kaydıyla evlendirme ve malından tasarruf yetkisine sahip görülmüştür.
Aynı mâna "eğer onlarla bir arada yaşarsanız" ibâresinden de çıkarılarak, velînin yetimi evlendirme selâhiyeti ve onun, bu meselesiyle meşgul olma vazifesi te'kid edilmiş olmaktadır. "Zira, denmektedir, oğlansa kızıyla, kızsa oğullarından biriyle evlendirmek suretiyle, velî, yetimi, kendisiyle ve âilesiyle beraber kılmış, yetim de onlara karışmış olur."
Ancak, ister velî bizzat evlensin, isterse yakınıyla evlendirsin her hâl ü kârda bu muâmele "yetimin ıslahı" şartıyla mukayyeddir.
Bu mes'eleyi ehemmiyetine binaen, Nisâ sûresi'nde tekrar ele alan Kur'ân-ı Kerîm, bilhassa velînin yetimle şahsen evlenmesi durumunda, yetimin bir haksızlığa uğratılmamasına dikkat çeker ve şöyle der:
"Eğer velîsi olduğunuz mal sâhibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz" (Nisa: 4/3).
Kur'ân-ı Kerîm, mağdûr edilebilecek durumda olan güçsüzlerin meseleleri üzerinde fazlaca durur ve dikkatleri onlar üzerine çekerek mağdûriyetlerini önleyici prensipler koyar. Bu maksadla, yetim kadın ve erkeklerin mağdur edilmemeleri için, yukarıda kaydedilen âyetlere (Nisâ: 4/2, 3, 6, 9, 10, 11) tekrar bir atıf daha yapılır.
"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: "Onlara dair fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermediğiniz ve kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitab'da size okunandır. Ne iyilik yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir" (Nisa: 4/127).[79]

Erken Evlendirme:

Yukarıdaki kaydedilen âyetler, ister kadın, ister erkek olsun, yetimlerin bilhassa evlendirilmeleri ile alâkalanmakta ve bu mesele ile ilgili hükümler getirmektedir. Âyetler, ifâde ettikleri sarih fikhî hükümlerden başka, erkek ve kız, gençlerin erken evlendirilmelerine dair cevâzı, hatta cevâzın ötesinde tavsiye ve teşvîki de tazammun etmektedir. Nitekim, bu mesele üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de sarih olarak ısrarla durur ve "mümkün mertebe erken evlendirme" prensibini vaz'eder.
"Kimin bir çocuğu olursa, güzel bir isim koysun ve en iyi şekilde terbiye etsin. Büluğa erince de derhal evlendirsin. Büluğa erdiği halde evlendirmez ve delikanlı da bir günah işleyecek olursa, bundan hâsıl olacak günah babaya da terettüp eder."
Ashâb'tan mervî örneklerden başka, bizzat Kur'ân-ı Kerîm, sâdece oğlan tarafının değil, kız tarafının da münâsib aday arayıp, teklif etme prensibine yer verir: "Bazı müfessirlerce Şuayb (aleyhisselâm) olduğu ileri sürülmüş olan ve fakat Kur'ân'da ismi zikredilmeyen Medyenli kız babası, Hz. Mûsa'ya şu teklifi yapar:
"Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum" (Kasas: 28/27).
Cemiyetimizde örfleşmemiş bu Kur'anî irşadın, en azından bilinmesinde fayda vardır.[80]

Çocuğun Malı Ve Ebeveyni

Daha önce işâret ettiğimiz üzere, malın korunması meselesinde yetim olanla yetim olmayan çocuk arasında fark olmadığını göstermek için buraya Ahkâmu's-Sigar'dan bir iki fetva kaydedeceğiz.
Önce şunu belirtelim: Nasıl ki, bizzat Kur'ân-ı Kerîm, yetim malının yenmesini kesin bir dille haram etmiş, ancak çok sınırlı ve açık şartlarla velîsinin yemesine ruhsat vermiş ise, İslâm âlimleri de aynı şekilde, bülûğa ermeyen çocuğun malının anne ve babasına haram olduğunu ifâde ettikten sonra, çok sınırlı kayıtlarla ana-babanın çocuklarının malından istifâde edebileceği hükmünü getirmişlerdir. Söz konusu kayıtlara uymadan yenen malın, yetim malı gibi haram olduğunu açık bir ifade ile belirtmişlerdir. Temel prensip şudur: *"İnsan için sâdece kendi çalışması helâldir"* meâlindeki âyet (Necm: 53/39) mucibince, çocuğun ameli yazılmaya başlamazdan (yâni büluğa ermezden) önceki bütün hasenâtı çocuğa âittir, ebeveyne âit değildir." Bu hükümde "bütün âlimlerimiz (Hanefî fukaha) müttefiktir."
1. Fetvâ: "el-Kâdı el-İmam Zâhiruddîn'in Fetvasının Hibe bahsinde kaydedildiğine göre, baba, çocuğunun malına muhtaç olursa; bakılır, bu ihtiyaç meskûn mahalde -fakirlik ve yoksulluk sebebiyle- hâsıl olmuş ise, o malı herhangi bir müeyyide gerekmeksizin yer. Adam, dağ, çöl gibi (gayr-i meskûn) bir mahalde, -beraberinde yiyecek maddesinin bulunmaması sebebiyle- ihtiyaç hâsıl olmuş ise, çocuğun malından kıymetini ödeyerek yer. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Baba muhtaç olduğu takdirde çocuğun malından ma'ruf üzere yer."* Ma'rufa gelince: Fakir ise, herhangi bir müeyyideye tâbi olmaksızın yemesidir. Servet sâhibi ise, kıymetini ödeyerek yemesidir.
2. Fetva: Reşîdüddin'in Fetva'sında kaydedildiğine göre, anne, kendi malını, çocuğunun malıyla karıştırır, yiyecek alır ve küçükle birlikte yerse ve yediği kendi hissesini geçecek olursa, bu câiz olmaz. Zira, Yetim Malını Yemiş olmaktadır."
3. Fetvâ "Baba, erkek çocukları bir işe verse; onlar da para kazanacak olsalar, bunların kazançlarını baba alır, bundan kendileri için harcar, artan miktarı da, bülûğ ânında, diğer mallarıyla birlikte teslim etmek üzere onlar adına muhâfaza eder.
"Eğer baba mübezzir (müsrif) ise bu mallar hususunda kendisine güvenilemezse, kadı onları babadan alır ve bir yed-i emine teslim eder. Bu hüküm, sâdece çocuğun kazancından artan paraya râci olmayıp, çocuğun bütün mallarına râcidir."
4. Fetva: "...Küçük çocuğa meyve hediye edilmiş -ve bununla ebeveyne ikramda bulunmak düşünülmüşse- bundan yemek, onlara da helâldir. Fakat çocuğa, çocuksu bir hediye verilmiş ise, bundan anne ve babanın yemesi câiz değildir..."
Çocuğa hibe, hedye vs. yollarla intikal eden yiyecek dışındaki diğer maddelerin ebeveyne haram olacağı açıktır. Zîra bunlar çocuğun mülküne geçmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, çocuğun her çeşit emvali, büluğdan önce, ebeveyne dahi haramdır. [81]

DÖRDÜNCÜ BAB

YOLDAN RAHATSIZ EDİCİ ŞEY TEMİZLEMEYE DAİR

?1? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]????????? ???? ???? ?????? ?????? ??????

???? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ??? ???????? ??[. ????? ????? ? ???????? ???? ????? ? ??? ???? ???? ???: ????? ???? ?? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ?? ??????: ???? ??? ?? ?????? ????????? ????? ??? ??????? ????????? ???? ???? .

1. (181)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Bir adam yolda yürürken, yol üzerinde bir diken dalına rastladı. Onu alıp dışarı attı. Cenab-ı Hakk bu davranışından memnun kalarak, ona mağfiret etti".
Yukarıdaki metin, Ebu Dâvud hariç beş kitabın beşinde aynen mevcuttur. Ebu Dâvud (az bir farklılıkla) şöyle kaydeder: *"Hiçbir hayır yapmamış olan bir adam, yoldan bir diken dalını kaldırdı. Bu ya (yola uzanmış) bir ağaç dalıydı kesip attı ya da yola bırakılmış bir şeyi kaldırıp attı..."* gerisi yukarıdaki gibi.[82]

?2? ?????? ?? ??? ??? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???????? ????? ?????? ???????: ????????? ??????????? ?????????? ?? ?????? ???????? ?'???? ?????? ?? ???????? ????????? ?? ????????? ????????? ?????????? ????? ?? ???????? ????????[.

2. (182)- Müslim'de Ebu Zerr (radıyallahu anh) hazretlerinden kaydedildiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki:
"Bana ümmetimin, hayır ve şer, bütün amelleri arzedildi. İyi amelleri arasında, rahatsızlık veren bir şeyin yoldan atılması da vardı. Kötü amelleri arasında yere gömülmeden mescide bırakılmış tükrük de vardı."[83]

?3? ???? ?? ??? ???? ??? ?????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????? ?????????? ????? ??????????. ???: ??????? ?'??? ???? ??????? ?????????????[.

3. (183)- Yine Müslim'de Ebu Berze (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü, bana faydalı olacak birşey öğret", dedim de şu tavsiyede bulundu:
"Müslümanların yolundan rahatsızlık veren şeyleri kaldır"[84]

AÇIKLAMA:

Yol hakkında kaydedilen üç hadisle ilgili olarak Hz. Peygamber'in Sünetinde Terbiye adlı kitabımızdan aşağıdaki pasajı iktibas ediyoruz:
"Sünnet, medeniyet ve terakkinin mühim âmillerinden biri olan yolların inşası, bakımı, emniyeti hususunda da Müslümanların dikkatini çekmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yeni inşaatlar sırasında yolun ihmâl edilmemesini ve bunun (en az) yedi zira' olmasını istemiştir. Keza yol hususunda ihtilâf olunca da bunun yedi zira' üzere halle bağlanmasını emretmiştir. Şârihler, tarla ve bağ arasında az geçilen yolların komşular arasında anlaşmaya tâbi olarak daha geniş veya daha dar olabileceğini, bu rakamın ihtilaf hâlinde vaz edileceğini, keza çok geniş olan bir yolu da kimsenin istilaya hakkı olmadığını belirtirler.
İbnu Hacer'in de belirttiği gibi yedi zira'lık genişlikten maksad, yüklü olarak (taşıtların) rahatça gidip gelmesini sağlayacak, lüzûmu hâlinde zarûrî eşyaların kapı önüne bırakılmasına imkân verecek genişliktir. Bu miktar âmmenin menfaatına tahsîs edilen miktâr olması hasebiyle daha geniş olmadığı takdirde, daralmaya meydan vermemek için oturmak, satış vs. için işgâl etmek yasaklanmıştır. Her devrin nakil vâsıtalarına göre mezkur rakamın değiştirileceği şârihlerin ifâdesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ömer zamanında Basra ve Kûfe şehri kurulurken ana caddeler 20, tâli sokaklar 9 zira' olarak planlanmış hadisten gelen rakamın bağlayıcı olmadığı fiilen gösterilmiştir.
Müslümanlara yolda eziyet verenler lânetlenerek, "yol kesenin cihad (bile olsa hiçbir amel)'i makbul olmayacağı ve ölüsüne namaz kılınmayacağı belirtilerek" yol emniyetinin ehemmiyeti belirtilmiştir.
Keza gelip geçenleri rahatsız edecek herhangi birşeyin yoldan atılmasının sadaka sayılacağı bildirilerek yolların temiz tutulmasına teşvik edilmiştir. Bu hususun ehemmiyeti bâzı rivayetlerde şöyle bir misalle açıklanır: "Hiçbir hayır ameli olmayan bir adam, yoldan geçenleri rahatsız eden bir ağaç dalını oradan kaldırıp attı. Allâh bu amelinden memnun kalarak onu cennetine koydu."
Yol hususundaki teşvik edici hadisler, müteâkip devirlerde, halifeleri yol işlerine ehemmiyet vermeye sevketmiştir.
Hz. Ömer'in Mekke-Medine arasına kuyular kazdırıp konak, dinlen/0ğğğpğğeyğeme yerleri yaptırdığı, ehl-i zimme ile anlaşmalarda "yol ve köprüleri tâmir etme" şartını koyduğu, Hz. Ali'nin dükkanların sokaklara taşmasını yasakladığı, Emevîler devrinde, yollara, yürünen mesâfeleri tesbit maksadıyla, bugünkü kilometre levhaları gibi her üç bin zirâ' mesafeye "mil" denen bir mesâfe "bina"sının yapılarak üzerine uzaklığı yazmaya varacak derecede, yol işlerine gittikçe artan bir ihtimam ve alâkanın verildiği görülmektedir. Makrîzî, 166 yılında Halîfe Mehdî tarafından Mekke, Medine, Yemen arasına deve ve katırların kullanıldığını posta teşkilatı kurulduğunu (...) Şam yollarının çok bakımlı olup konak yerlerinde yiyecek, içecek, yem nevinden her çeşit ihtiyâcın karşılandığını, Kâhire'den kalkan bir kadının yanına azık vs. almaksızın Şam'a yaya veya atlı gidebileceği kadar emniyet hâkim olduğunu, bu durmun 803 yılında Timur işgâli vaki oluncaya kadar devam ettiğini belirtir.[85]

BEŞİNCİ BAB

İYİLİK ÜZERİNE MÜTEFERRİK HADİSLER

?1? ?? ?????? ?? ???? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]????????? ???? ?'???????? ????????????? ??????????? ?? ?????? ??????? ?? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????[. ????? ????? ?????? ???? ???? .

1. (184)- Safvân İbnu Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Dul ve kimsesizler için çalışan, Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri oruç tutup geceleri de ibadet eden kimse gibidir"[86]

?2? ??? ?????? ?? ????? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]?????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ? ?????? ?????? ????? ??? ?????????[. ??? ??? ??????: ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? ?'??? ?? ??????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????. ????? ???????? ???? ???? .

2. (185)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:
"Kırk iyilik vardır. En üstünü sağmal keçi bağışlamaktır. Bu iyiliklerden birini, sevab ümîd ederek ve vâdedilen mükâfatı tasdik ederek yapan kimseyi Allah mutlaka, bu ameli sebebiyle, cennete koyar." Ravilerden biri (Hassân) diyor ki: "Keçi bağışı dışındaki amelleri saydık: Verilen selâmı almak, hapşırana yerhamukâllah demek, yoldan rahatsızlık veren şeyi temizlemek vs. gibi, fakat on beşe bile ulaşamadık"[87]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kırk iyilik nedir? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onları niye saymamıştır? diye bazı sorular hatıra gelmektedir. İbnu Battâl, râvilerden Hassân İbnu Atiyye'nin bunu sayamaması başkasının da sayamayacağı mânasına gelmediğini belirttikten sonra ezcümle şu açıklamayı yapar: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözleriyle sayıya gelmeyen bir kısım hayırların işlenmesine teşvik buyurmuşlardır. Şurası muhakkak ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kırk hayrı biliyor idiler, ancak zikretmediler. Çünkü terki bizim için zikrinden daha faydalıdır. Şâyet bunlar belirlenmiş olsaydı onların dışındaki hayırların işlenmesine sekte vururdu. Nitekim, bu hayırları sayıp kırkı öte geçenler kulağımıza geldi." İbnu Hacer sahih hadislerden alınarak tâdâd edilen yirmiye yakın hayırlı ameli kaydeder.[88]

?3? ??? ??? ???? ??? ????? ??? ???? ??????? ?????? #:]???? ???? ????? ?????? ????? ??????? ?? ?? ??????? ???: ??????? ???????? ?????? ?????? ?????????. ???: ????? ??? ?? ??????????? ??? ?????? ?? ??????? ????????. ???: ?????? ??? ?? ??????????? ???: ????? ????????? ?? ??????. ???: ?????? ??? ?? ????????? ???: ???????? ?? ???????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

3. (186)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Her Müslümanın sadaka vermesi gerekir" buyurdu. Kendisine:
"Ya bulamayan olursa?" diye soruldu.
"Eliyle, çalışır, hem şahsı için harcar, hem de tasadduk eder" cevabını verdi.
"Ya çalışacak gücü yoksa?" diye soruldu
"Bu durumda, sıkışmış bir ihtiyaç sâhibine yardım eder" dedi.
"Buna da gücü yetmezse?" dendi.
"Ma'rufu veya hayrı emreder" dedi.
"Bunu da yapmazsa?" diye tekrar sorulunca:
"Kendini başkasına kötülük yapmaktan alıkor. Zîra bu da bir sadakadır" buyurdu.[89]

AÇIKLAMA

1- Hadiste her Müslümana vermesi "gerektiği" belirtilen sadakadan maksad "farz" olan sadaka yani zekât değildir. Çünkü zekât, zenginlere gerekli ve farzdır. Öyle ise mendûb olan sadaka muraddır.
Hadis "sadaka" deyince sâdece maddî bağışların araştırılması gerektiğini ifade etmektedir. Tatlı bir söz, şuurlu olarak başkasını rahatsız edici davranışlardan kaçınma bile sadaka olabilmekte ve üzerimizdeki borcun düşmesini sağlamaktadır. Ancak, bunlardan en üstünü, umumiyet itibariyle, verilen maddî sadakadır. Mevcut yoksa çalışıp kazanacak sonra tasadduk edip bağışlayacak. Çalışamayacak kimse muhtaca yardım etmek suretiyle aynı borcu ödeyebilir. Muhtaç, mutlak bırakılmış, binaenaleyh yapılacak yardım da mutlaktır, her çeşit "yardım" buraya girer.
Son çâre olarak ma'rûfu işlemek ve zarardan kaçınmak gösterilir. Hadîsin el-Edebu'l-Müfred'de yine Buhârî tarafından kaydedilen vechinde *"hayrı ve ma'rûfu emretsin"* denmiştir. Yukarıdaki hadisin ifâdesinde "ma'rufun emredilmesi" başlı başına bir amel olmakta ve "kötülük yapmaktan kaçınmak"tan önce gelmektedir. ez-Zeyn İbnu'l-Münîr bu sonuncu durumun yani kötülükten kaçınmak sûretiyle sadaka işleme keyfiyetinin niyetle olacağını belirtmiştir. Yani tabiatından gelen mücerred bir terk yeterli değildir, "Allah'a tekarrüb, rıza ve yakınlığını kazanmak düşüncesiyle kötülüğü terketmelidir" der.
2- Şârihler yukarıdaki ifadede geçen "Ya bulamazsa?" tâbirinin tertip ifâde etmediğini, binaenaleyh gücü yeten kimsenin, aynı anda bu sayılanların hepsini yapabileceğini, bu tertibin sırf bir izah için, herkesin mutlaka bir sadakada bulunabilme imkânına sahip olduğunu bildirmek için geldiğini belirtirler.
3- Bu hadis, niyet dahil her bir hayır amelinin sevab yönüyle sadaka derecesine çıkabileceğini göstermektedir. Ayrıca maddî sadakaya gücü yeten öncelikle bunu yerine getirmelidir, zîra diğerlerinden üstündür.
4- Allah'ın mahlûkatına karşı müşfik olup mal veya bir başka şekilde de olsa mutlaka bir iyilik yapma imkânı aranmalıdır.
5- Hadisin verdiği diğer bir derse göre, insanoğlu sırf kendisi için yaşamamalı, mutlaka, başkasına sirâyet edecek bir hayırda bulunmalıdır. Muhammed İbnu Ebî Cemre bu amelleri efdaliyet ve iktidar derecesine göre şöyle sıralar: Sadaka; buna gücü yetmezse buna yakın olan veya yerine geçen bir şey ki bu da çalışmak ve kazanıp harcamaktır. Çalışmaya gücü yetmeyen bunun yerine geçecek olan yardıma tevessül eder. Bu olmadığı takdirde ma'ruf amel'de bulunmak. Bunun içine, önce zikredilenler dışındaki ma'ruf (aklen ve örfen hoş kabul edilen) ameller girer, yoldan rahatsızlık veren bir şeyi kaldırıp atmak gibi. Bu da olmadığı takdirde namaz. Buna da gücü yetmezse şerri terketmek gelir. Bu en düşük mertebeyi teşkîl eder. Burada şerden maksat dinin yasakladığı herşeydir.
İbnu Ebî Cemre, hadiste, içinde bulunduğu şartlar icabı, mendub amellerden hiçbirini yapamayacak durumda olan kimselere teselli bulunduğunu ayrıca kaydeder.
Şunu da belirtelim ki, İbnu Ebi Cemre "namaz" diyerek, yukarıdaki hadiste görülmeyen bir menduba yer vermektedir. Bu tâbirle, hadisin farklı bir vechine işaret etmektedir. Çünkü sözkonusu rivayette: *"... İki rekatlik kuşluk namazı bunların hepsinin yerine geçer"* buyrulmuştur.
Hadîste,
* Tasadduk etmek maksadıyla çalışmanın fazileti anlaşıldığı gibi,
* Kişinin, kazancını, önce kendi ihtiyaçları için harcaması gerektiği de anlaşılmaktadır.[90]

?4? ????? ?? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ?????? ?? ??????? ???? ?????? ???? ???? ????? ??? ??????. ???: ???????? ??? ?"???????? ?????? ??????? ?????? ?? ???????? ????????? ????? ?? ?????? ??? ????? ??????? ????? ???: ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ???????? ?????? ?'??? ?? ????????? ????????[.

4. (187)- Yine Buhârî ve Müslim, Ebu Hüreyre'den (r.a.) kaydettiklerine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"Güneşin doğduğu her yeni günde kişiye, her bir mafsalı için bir sadaka vermesi gerekir. İki kişi arasında adâlet yapman bir sadakadır. Kişiye hayvanını yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel söz sadakadır, namaza gitmek üzere attığın her adım sadakadır. Yoldan rahatsız edici bir şeyi kaldırıp atman sadakadır."[91]

?5? ??? ???? ?? ???? ??? ????? ??? ???:]???? ??? ??????? ?????: ?????? ?????? ???? ???????? ??? ?? ?????????????? ??? ???? ????????? ??????????. ???? ?? ????? ????? ???: ??????? ???? ??? ?????? ??? ??? ??????[. ????? ???????.??? ???? ???. ????: ?? ?????? ????? ????? ?????????? ?? ??????????? ?? ??????? ?? ?"???? ??????.??? ????: ???? ???? ?? ????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ????? ?????? .

5. (188)- Hakîm İbnu Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Rasûlü, dedim, cahiliye devrinde yaptığım hayırlar var: Dua, köle âzad etme, sadaka vermek gibi, bana bunlardan bir sevab gelecek mi?"
"Sen dedi, zaten, daha önce yaptığın bu iyiliklerin hayrına Müslüman olmuşsun."
Bir diğer rivayette der ki: Dedim ki: "Allah'a kasem olsun İslâm'da yaptıklarımdan hiçbirini eksik bırakmadan, câhiliye devrinde hepsini yapmıştım."
Diğer bir rivayette Hâkim'in câhiliye devrinde yüz köle âzad ettiği, yüz deve yükü mal tasadduk ettiği, Müslüman olunca da aynı miktarda hayır yaptığını belirtir.[92]

AÇIKLAMA:

Hadis şârihlerinin üzerinde durdukları hadislerden biridir. Görüldüğü üzere, Hakîm İbnu Hizâm Müslüman olmazdan önce yaptığı hayırlardan bir sevab ve ücret alıp alamayacağı hususunda sormakta; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de *"Daha önce yaptığın iyiliklerin hayrına Müslüman oldun"* cevabını vermektedir.
Burada karşımıza çıkan en mühim soru Allah rızası için yapılmayan hayırların bir değer taşıyıp taşımayacağıdır. Zîra temel prensibe göre, Allah rızası için yapılmayan hayırların bir değeri yoktur. Bu yüzden yukarıdaki hadis, âlimlerin ihtilaf etmelerine ve hadisi çeşitli te'villere tâbi tutmalarına sebep olmuştur. Şöyle ki:
1- *"Daha önce yaptığn iyi amellerin hayrına Müslüman oldun"*, sözü evvelce güzel alışkanlıklar kazanmışsın, bu alışkanlıklar Müslüman olmana, İslâm'da hayırlı işlere devam etmene fitrî bir hazırlık olmuş mânâsına gelebilir.
2- Aynı söz, "Bu yaptıklarınla güzel bir nam kazandın. Bu nâmın Müslümanken dahi devam edecektir" mânasını taşıyabilir.
3- Geçmiş iyiliklerin, Müslüman olduktan sonraki hayır amellerinin sevabını artıracağı da ihtimalden uzak değildir.
4- Bazı âlimler "Bu sözün mânası, Müslüman olan her müşrike İslâm'a girmezden önceki hayırlı ameli yazılır, fakat kötü ameli yazılmaz demektir" demişlerdir.

5- Fakihler: "Kâfirin ibadeti sahîh değildir. Müslüman olsa bile eski ibadetleri nazar-ı itibara alınmaz" demişlerdir. Ancak bu hüküm Nevevî tarafından şöyle tefsir edilmiştir: "Fukahanın bundan muradı küfür hâlinde işlenen hayırların dünyevî ahkâm hakkında nazar-ı itibara alınmayacağıdır. Bu sözde âhiret sevabına dair birşey yoktur."
Hülasa hayır ve imanın müsbet yönde mertebe ve dereceleri bulunduğu gibi, şer ve küfrün de kendi aralarında menfî istikâmette derekeleri, mertebeleri vardır. Sıradan bir kâfirle zâlim, fâcir, fâsık ve sefih bir kâfir, bir olmamalıdır. Binâenaleyh hayırsever kâfirlerin, zâlim kâfirlere nazaran uhrevî hayatta farklı muameleye maruz kalması, mertebesinin farklı olması makuldür. Bu yüzdendir ki, cehennemin de, cennet gibi farklı tabakaları mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm'de cehennemliklerin maruz kalacağı farklı azablardan bahsedilmektedir.[93] Müteâkip hadisle ilgili olarak kaydedeceğimiz açıklama da bu bahsi tamamlar.[94]

?6? ??? ????? ???? ?????? ???? ?????:]???? ??? ??????? ?????: ???? ???? ????????? ????? ?? ????????? ?????? ?????????? ????????? ??????????? ????? ???? ?????????? ???: ?????????? ????? ???? ????? ????? ???? ?????? ??? ????????? ???? ???????[.

6. (189)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Dedim ki Ey Allah'ın Resûlü, İbnu Cüd'an câhiliye devrinde sıla-i rahimde bulunur, fakirlere yedirirdi. O bundan fayda görecek mi?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"(Hayır) iyiliklerin ona bir faydası olmayacaktır. Çünkü o bir gün bile "Ya Rabbi kıyamet günü günahlarımı bağışla" dememiştir."[95]

AÇIKLAMA:

İbnu Cüd'an efsânevî hayat hikâyesi olan bir câhiliye Arabıdır. Hz. Aişe ile aynı kabileye mensubtur. Yani Kureyşlidir. Bidâyette ahlâksız ve cânî birisidir. Bu yüzden kabileden kovulur. Sonra çölde rastladığı bir mağarada Hz. Nuh (aleyhisselam)'un torunlarından ve beş yüz yıl kadar hayat süren Nüfeyl İbnu Abdiddâr'ın mezarını keşfeder. Oradan ele geçirdiği servetle zengin olur, kabilesine geri döner. Bu servetle büyük hayırlar yapar.
Yukarıdaki hadis, kâfir olarak ölen bir kimsenin sıla-ı rahim yapmak, fakirleri doyurmak gibi hayırlı işlerinin ahirette kendisine fayda vermeyeceğini ifade etmektedir.
Kadı Iyaz der ki: "Kâfirlere amelerinin fayda vermeyeceğine, bunlardan dolayı sevap görmeyeceklerine, azapları da hafifletilmeyeceğine İcma-i Ümmet vardır. Lâkin suçlarına göre küffârın azapları birbirinden şiddetli olacaktır."
Yani makamları cehennem olmak yönüyle hepsi birdir. Hiçbir hayırlı amel kâfirin makamını cennet kılmada işine yaramayacaktır. Ancak cehennem içerisindeki mertebelerine müessir olabilecektir. Cinâyet, zulüm, sefâhet gibi, aklen, vicdanen kötü olan amelleri sebebiyle esfel-i sâfilîn istikametinde derekeleri artacak, maruz kalacakları azab şiddetlenecektir.
İslâm âlimleri naslar arasındaki farklılıklardan ve zımnî delâletlerden bu mânâları çıkarmışlardır. Dinin tebliğ ve tesbiti sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu teferruatları, sarih ve doğrudan beyanlarla ortaya koysaydı, yanlış anlamalara sebep olabilir, cahiliye büyüklerinin, İslâm'da da büyük olarak korunmaları gibi telakkîler ortaya çıkabilirdi. Bu durumdan kabilecilik asabiyeti belli bir ölçüde hissemend olur, İslâm'ın te'sisine çalıştığı vahdet ve birlik ruhu zarardîde olabilirdi.[96]

?7? ??? ??? ??? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:] ?????????? ???? ??????????? ??????? ??? ??? ????? ????? ?????? ??????[. ??????? ????.

7. (190)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Yapılan hayırdan (ma'ruf) hiçbir şeyi küçük bulup hakir görme, kardeşini güler yüzle karşılaman bile olsa (bunu ehemmiyetsiz görüp ihmâl etme)"*[97]

?8? ??? ?????????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]???? ????????? ????????[. ????? ?????? ?? ???????.?????? ??????? ?? ????? ????: ????? ??? ???????? ?? ????? ???? ????? ??????? ??? ???????? ?? ???????? ?? ????? ?????? .

8. (191)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her bir ma'ruf sadakadır"
Bu hadisi Tirmizi, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den şu ziyade ile rivayet etti: *"Kardeşini güler yüzle karşılaman, kendi kovandan kardeşinin kabına su vermen de birer "ma'ruf"dur".*[98]

?9? ??? ??? ?? ???? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]??? ???????? ???? ?????? ?? ?????????????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ??? ????? ? ??? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??? ????? ???? ??? ??????? ????????? ???? ???????? ?? ?????? ?? ??????? ????????? ???????: ????????? ???????? ??? ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

9. (192)- Adiy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden herkese Rabbi, aralarında bir tercüman olmaksızın, doğrudan doğruya hitab edecektir. Kişi o zaman (ateşe karşı bir kurtuluş yolu bulmak üzere sağına bakar, hayatta iken gönderdiği (hayır) amellerden başka birşey göremez. Soluna bakar, orada da hayatta iken işlediği (kötü) amellerden başka birşey göremez. Ön cihetine bakar. Karşısında (kendini beklemekte olan) ateşi görür. (Ey bu dehşetli güne inanan mü'minler!) yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun. Bunu da bulamazsanız güzel bir sözle koruyun."[99]

AÇIKLAMA:

Ateşe karşı korunmak için, ne kadar küçük görünse bile iyi amellerden işlemek gerekir. Hayırlı ameller işlemek için zengin olmayı, âlim olmayı, mevki sâhibi olmayı veya şu yaşta, bu sıhhatte olmayı beklemeye hacet yok. Herkes hayır yapabilir, yarım hurma ile de olsa, tatlı bir söz, güzel bir yüzle de olsa, yoldan rahatsızlık veren bir taşı, bir dikeni kenara atmak sûretiyle de olsa. Hadîsler, başkalarına kötülükten vazgeçmeyi de "sadaka", hayırlı işler yapmaya "niyet" etmeyi de "sadaka" olarak ifâde ettiğine göre, hiç kimse ateşten korunmak için birşeyler yapmaktan uzak ve âciz kalmaz, yeter ki meselenin şuurunda olsun. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bir kısmı bu bölümde zikredilmiş olan sadaka ve marufla ilgili hadislerle mü'minde her an, her şeyinde hayrı arayan bir şuur uyandırmaya çalışıyor.
Mü'min, en ağır şartlarda, her çeşit imkânsızlıklarda bile mutlaka yapabileceği bir hayır bulabilir ve bununla "Hayır yapmaktayım. Rahmeti, ecri bol olan Rabbim'den mükâfat bekliyorum" diyebilir. Bu duygu, kendini değersiz, kıymetsiz görme kompleksinden, Allah'a karşı ye'se düşme felâketinden kurtarır. Yukarıda geçen hadislerde meknuz olan sonuncu gâyeyi de gözönüne almalıyız.[100]

?10? ??? ??? ????? ??? ????? ??? ???: ???? ??????? ?????? #:]?? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ??????? ???? ???????? ?????????[. ????? ????.»???????« ????? ?????? .

10. (193)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: *"Bilin ki, bir ev halkına, sütünden ve yününden istifâde etmeleri için, akşam ve sabah bol süt veren devesini, geçici olarak bağışlayan kimsenin ecri cidden büyüktür."*[101]

---

[1] Buhârî, Edeb: 2; Müslim, Birr: 1, (2548). Bu ifade Buhâri ve Müslim'de aynen gelmiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/478.

[2] Şu ayetler görülebilir: Bakara: 2/83, 180, 215; Nisa: 4/7, 33, 36; En'âm: 6/6, 151; İbrahim: 14/41; Meryem: 19/14: Neml: 27/19: Ankebut: 29/8: Lokman: 31/14 Ahkâf: 46/15. 17.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/478-481.
[4] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5140); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/481.
[5] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5141); Tirmizî Birr: 1, (1898); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/482.
[6] Ebu Dâvud, Büyü: 79, (3530); İbnu Mâce, Ticârât: 64, (2291-2292); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/482.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[8] Müslim, Birr: 9, (251); Tirmizî, Daavât: 110 (3539). Rivayetin yukarıdaki metni, Müslim'deki metindir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/483.
[10] Müslim, Itk: 25, (1510); Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5137); Tirmizî, Birr: 8, (1907); İbnu Mâce, Edeb: 1, (3659); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/484.
[11] Tirmizî, Birr: 3 (1900).Tirmizî bu hadisi hem Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü (merfu) olarak, hem de sahâbî sözü (mevkuf) olarak rivayet eder. Ayrıca mevkuf olarak rivayet eden tarîkin sahih olduğunu söyler. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/484.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/485.
[13] Nesâî, Cihad 6, (6, 11). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/485-486.
[14] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5138); Tirmizî, Talâk: 13, (1189). Tirmizî hadisin sahih olduğunu da belirtti. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[16] Tirmizî, Birr: 3, (1901). Tirmizî, hadise "sahih" dedi. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/486.
[17] Müslim, Siyam 157, (1149); Tirmizî, Zekât 31 (667); Ebu Dâvud, Vesâyâ 12, (2877), Zekât 31, (1656); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/487.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/487-488.
[19] Buhârî, Hibe: 28, Edeb: 8; Müslim, Zekat: 50 (1003); Ebu Dâvud, Zekât: 34, (1668); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/488.
[20] Tirmizî, Birr: 6, (1905); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/489.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/489.
[22] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5142); İbnu Mâce, Edeb: 2, (3664); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[23] Müslim, Birr: 11-13 (2552); Tirmizî, Birr: 5 (1904); Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/490.
[25] Ebu Dâvud, Edeb: 129, (5145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/491.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/491.
[27] Bu rivayeti Rezîn tahric etti.
Bu rivayet Heysemî'nin Mecmau'z-Zevâid'inde, Taberâni'nin Mu'cemu'l-Kebir'inden kaydedilmiştir (3, 282). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/492.
[28] Buhârî, Zekât: 10, Edeb: 19; Müslim, Birr: 147, (2629); Tirmizî, Birr: 13, (1916). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/493.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/493-494.
[30] Müslim, Birr: 149, (2631);
Tirmizî, Birr: 13, (1917). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/494.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/494.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/495.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/496.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/496-500.
[35] Bir peygamberin rüyâda bile olsa gördüğünün vahye dayandığı ve binâenaleyh hak olduğu (bak. Râzi, a.g.e. 26, 153) kaziyyesi ve usûlcülerin bir hüküm geldikte icra edilmeden neshedilip edilmiyeceği hususunu tartışmış olmaları (Râzî, a.g.e. 26. 155) gibi hususlar gözönüne alınırsa, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye tevessülüyle alâkalı âyetlere (Saffât: 37/101-102) dayanarak Hz. İbrahim zamanına kadar - belki de bir kısmı kayıtlara tâbi olarak - çocuk kurban etmenin câri olduğu, ondan sonra da bu tatbikâtın meşrûiyetinin neshedildiği de düşünülebilir. (İbrahim Canan)
[36] Bakara: 2/49; A'raf: 7/141; İbrahim: 14/6; Kasas: 28/4; Mü'min: 40/25.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/500-503.
[38] Ebu Dâvud, Edeb: 130, (5149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/503.
[39] Tirmizî, Birr: 11 (1911); İbnu Mâce, Edeb: 3, (3666); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/504-507.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/507-509.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/510.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/510.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[46] Ebû Dâvud, Edeb: 158 (5222); Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar: 45; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/511.
[48] Bir Sa': 2120 grama tekabül eden bir ölçü birimi. (İbrahim Canan)
[49] Tirmizî, Birr: 33, (1953); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/512.
[50]Bu açıklama Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sünnetinde Terbiye kitabından özetlenerek alınmıştır. (İbrahim Canan)
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/512-515.
[52] Tirmizî, Menâkıb: 85, (3892); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/515.
[53] Buhârî, Talak: 14, Edeb: 24; Tirmizî, Birr: 14, (1919); Ebu Dâvud, Edeb: 131, (5150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/517.
[54] Tirmizî, Birr: 14, (1918); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/518.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/517-518.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/518.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/520.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/519.
[62] Buhârî, Talak: 25; Müslim, Zühd: 42.
[63] İbnu Mace, Edeb: 6.
[64] Tirmizi, Birr: 14.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/520-521.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/521-523.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/523-524.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/524-525.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/525-526.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526.
[72] Terbiye açısında âilenin ehemmiyetini, daha önce zikrettiğimiz İslâm'da Çocuk Hakları adlı kitabımızda etraflıca açıkladık (s. 68-88). Orada müdellel olarak genişçe kaydedilenleri şöyle özetleyebiliriz:
1- Bilhassa süt devesini bakımevlerinde geçiren çocukların ruhî gelişmelerindeki gerilik sebebiyle, çocuk bakım müesseseleri, her çeşit maddi konforu hâiz bile olsa, hiçbir sûrette âilenin yerini tutamaz. Bu sebeple kimsesiz bir çocuk, âile içine yerleştirilmeli, hiçbir imkân olmadığı hallerde son çâre olarak yuvaya yerleştirilmelidir. Bu düşünce, ücreti devletçe karşılanan "koruyucu âile" müessesesini getirmiştir.
2- İnsan neslinin âile ile sağlıklı şekilde devam edeceği gerçeği anlaşılınca, âile müessesesini korumak için Birleşmiş Milletler öncülüğünde, bütün dünyada tedbirler alınmıştır: Çocuklu âilelere yapılan çeşitli maddî yardımlar, himâyeler, evlenme kredileri gibi.
3- Çocuk sağlıklı bir gelişmeye ancak âile yapısına uygun bir çevre içerisinde kavuşabileceğinden, çocuk himâye müesseseleri âileye benzetilmiştir: Oralarda çalışanlar geçmiş devirlerde hep kadınlardan seçilirken, zamanımızda, en alt seviyedeki müstahdemden en üst seviyedeki muallim ve doktora varıncaya kadar eşit sayıda erkek ve kadından teşkil edilmiştir. Çocuk yuvaları bile, aynen normal âilelerin oturduğu inşa ve tanzim edilen dâireler şeklinde, anne-baba rolünü oynayacak bir kadın ve erkek bakıcı nezaretinde kız-erkek çocukları (yine âilede olduğu gibi) belli yaşlara kadar ayırmaksızın

7-8 kişilik gruplar hâlinde teşkil edilmekte, burada kalan çocuklara, zaman zaman ziyâret edilecek, mektup yazılacak "sağdıç akraba"lar: Halalar, teyzeler, dayılar, amcalar bulunmaktadır. Maksad yuvadaki çocuğa mümkün mertebe âile havasını yaşatmak.

4- Âilenin terbiye açısından ehemmiyetini ortaya koyan mühim bir vak'a Rusya'daki tercübedir. Komünistler orada iktidara geçince yıkılması gereken burjuva müesseselerinden biri olarak, en ziyâde hücum edilen âile müessesesi, tarihte eşine rastlanmadık darbe yemiştir. Ancak, yeni görüşler bir müddet tatbik edildikten sonra, "çocuklara ilk içtimâi terbiyelerini vermede âilenin, kreşlerden, çocuk bahçelerinden veya devlet müesseselerinden daha iyi, daha müessir olduğu" gerekçesiyle tekrar âile düzenine dönülmüştür. Ayrıca âileyi koruyucu bir kısım kanuni tedbirler de alınmıştır.

5- Eskiden zengin çocuklarının fitraten daha kaabiliyetli olduğuna inanılırken, şimdi bu düşüncenin yanlışlığı kabul edilmiştir. Zira anlaşılmıştır ki, çocuktaki bir kısım melekelerin inkişâfında âile muhiti, bu muhitin sağladığı maddî ve mânevi imkânlar büyük rol oynamaktadır. Çocuğun ortaya koyacağı şahsiyet fitrî değil, kesbîdir, terbiyevîdir. Düzenli bir âilenin şuurla vereceği bir terbiyenin yerini hiçbir şey dolduramamaktadır. (İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/526-527.)

[73] En'am: 6/152; İsra: 17/35.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/528-529.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/529-531.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/531-532.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/532-533.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/533.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/533-535.
[82] Buhârî, Mezâlim: 28, Cemaat: 32; Müslim, Birr: 128, (1914), İmâret: 163, (1914); Muvatta, Salatu'l-Cemaat: 6, (1, 131); Tirmizî, Birr: 38 (1958); Ebu Dâvud, Edeb: 172, (5245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/537.
[83] Müslim, Mesâcid: 58, (553); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538.
[84] Müslim, Birr 131, (2618); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/538-539.
[86] Buhârî, Nafakât: 1, Edeb: 25, 26; Nesâî, Zekât: 78, (5, 86, 87); Müslim, Züd: 41, (2982); Tirmizî, Birr: 44, (1970); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/541.
[87] Buhârî, Hibe: 35; Ebu Dâvud, Zekat: 42, (1683); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/541-542.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542.
[89] Buhârî, Zekât: 30, Edeb: 33; Müslim, Zekat: 55, (1008); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/542-544.
[91] Buhârî, Cihâd: 72, 128, Sulh: 33; Müslim, Müsâfirîn: 84, (720), Zekât: 56, (1009); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/544.
[92] Buhârî, Zekat: 24, Büyû: 100, İtk: 12, Edeb: 16; Müslim, İman: 194-196, (123); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/545.
[93] Daha ziyade bilgi için Ahmed Davudoğlu'nun Müslim Şerhi'ne bakılabilir I, 460-463.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/545-546.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/547.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/547.
[97] Müslim, Birr: 144, (2626); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548.
[98] Buhârî, Edeb: 33; Müslim, Zekât: 52, (1005); Ebu Dâvud, Edeb: 68, (4947); Tirmizî, Birr: 45, (1971); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548.
[99] Buhârî, Rikâk 49, 51, Tevhid 36, 24, Zekât 9, Menâkıb 25, Edeb 34; Müslim, Zekât 67, (1016); Tirmizî, Kıyamet 1, (2427); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/548-549.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/549.
[101] Müslim, Zekât: 73, (1019); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/549.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

79- KİTÂBU'L-İSTİ'ZÂN
1- Selâmın Başlangıcı -Meydana Çıkışı- Babı
2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
3- Bâb: Selâm, Yüce Allah'ın İsimlerinden Bir İsimdir:
4- İnsanlardan Azın Çoğa Selâm Vermesi Babı
5- Binicinin Yürüyene Selâm Vermesi Babı
6- Yaya Yürüyen Kimsenin Oturana Selâm Vermesi Babı
7- Küçüğün Büyüğe Selâm Vermesi Babı
8- Selâm'ın (İnsanlar Arasında) Çok Söylenip Yayılması Babı
9- Tanıdığa Ve Tanınmayan Kimseye Selâm Vermek Babı
10- (Peygamber Kadınlarının Erkeklerden Perde Arkasına Çekilmeleri Hakkındaki) Hicâb Âyetinin İnmesi Babı
11- Bâb: İzin İstemek Gözden Do Layı (Meşru' Kılınmış)Dır
12- Cinsiyet Organından Başka (Dil Ve Göz Gibi) Diğer Organların Da Zinası Olduğu Babı
13- Selâm Vermenin Ve İzin İstemenin Üç Kerre Oluşu Babı
14- Bâb: İnsan Bir Eve Çağırıldığı Zaman Geldiğinde İçeri Girmeden Ewel İzin İster Mi (İstemez Mi)?
15- Çocuklara Selâm Vermek Babı
16- Erkeklerin Kadınlara, Kadınların Da Erkeklere Selâm Vermeleri Bâbi
17- Bâb: Ev Sahibi, Kapı Çalan Kimseye: "Kimdir 0?" Dediği Zaman "Benim" Diyen(İn Hükmü Nedir)?
18- Selâm Verene "Aleyke's-Selâm=Selâm Sana" Diye Karşılık Veren Kimse Bâb1
19- Bâb: (Bir Şahıs Diğerine) "Fulân Kimse Sana Selâm Gönderiyor" Dediği Zaman (Ne Denilir)?
20- İçinde Müslümanlardan Ve Müşriklerden Birtakım Karışık Zümrelerin Bulunduğu Meclise Selâm Verme(Nin Hükmü) Babı
21- Bir Günâh İşleyen Kimseye Selâm Vermeyen Ve Tevbe Ettiği İyice Belli Oluncaya Kadar, Onun Selâmına Da Karşılık Vermeyen Kimse; Ve Âsînin (Güvenilecek) Tevbesi Ne Zamana Kadar Meydana Çıkar? Babı
22- Bâb: Zimmet Ehli Olan Kimselere Selâm Nasıl Karşılanır?
23- Müslümanlar Aleyhine Kendisinden Bir Zarar Endîşe Edilen Kişinin İşi Tamâmiyle Meydana Çıksın Diye, Onun Mektubuna Bakıp Araştıran Kimse Bâbî
24- Bâb: Kitâb Ehline Mektûb Nasıl Yazılır?
25- Bâb: Mektuba Kimin İsmiyle (Yazanın Mı, Yoksa Göndebilenînki İle Mi) Başlanır?
26- Peygamber(S)'İn: 'Seyyidinize Ayağa Kalkınız!" Kavli Babı
27- Musâfaha (Yânı El-Ele Tutuşup Tokalaşmanın Meşrû'luğu) Babı
28- İki Eli Tutup Musâfaha Etmek Babı
29- Muânaka (Yânî Birbirinin Boyunlarına Sarılmak) Ve İnsanın Diğer Birine "Nasıl Oldun?" Demesi Babı
30- Çağırana "Lebbeyke Ve Sa'deyke" Sözleriyle Cevâb Veren Kimse Babı
31- Bâb:
33- Oturduğu Meclisten Yâhud Evinden, Oradaki Arkadaşlarından İzin İstemeksizin Kalkan Yâhud Oradaki İnsanların Kalkıp Gitmeleri İçin Kendisi Kalkmaya Hazırlanan Kimse Babı
34- El İle Ihtıbâ Oturuşu Babı
35- Arkadaşının İki Eli Arasına Dayanan Kimse Babı
36- Bir İhtiyaç Yeyâ Bir Maksadı Yerine Getirmek İçin Yürüyüşünde Sür'at Yapan Kimse Babı
37- Serîr (Edinmenin Hükmü) Babı
38- (Üzerine Dayanıp Yaslanması İçin) Kendisine Yastık Atılan Kimse Babı
39- Gündüz Uykusu Ve İstirahatının Cumua Namazından Sonra Olması Babı
40- Mescid İçinde Uyumak Ve İstirahat Etmek Babı
41- Bir Kavmi Ziyaret Edip De Onlartn Yanında Gündüz Uykusuna Yatan Kimse Babı
42- (Avret Yeri Açılmaksızın) Nasıl Kolay Olursa Öyle Oturma(Nın Cevazı) Babı
43- İnsanların Gözleri Önünde Birisine Gizlice Birşey Söyleyen, Arkadaşının Bu Gizli Söylediği Sırrını Onun Sağlığında Hiçkimseye Haber Vermeyen Ve Ancak O Sırrı Söyleyen Vefat Ettiği Zaman Başkasına Söyleyen Kimse Babı
44- Sırtüstü Yatmak Babı
45- Bâb:
46- Sırrı Koruyup Saklamak Babı
47- Bâb: Üç Kişiden Fazla Oldukları Zaman İkisinin Birbirine Yanaşıp Da Fısıldaşmalarında Ve Gizlice Konuşmalarında Sakınca Yoktur
48- Necvâ'yı, Yânı Gizli Konuşma'yi Uzatmak Ve Yüce Allah'ın "Ve İzhum necvâ" (el-tsrâ: 47) Kavli Babı
49- Bâb: Uyuma Sırasında Evin İçinde Ateş Bırakılmaz
50- Geceleyin Kapıların Kilitlenmesi Babı
51- Büyüdükten Sonra Da Sünnet Olmak Ve Koltuk Altlarının Kıllarını Gidermek Babı
52- Bâb: İnsanı Allah'a Tâatten Alıkoyduğu Zaman Her Eğlence Bâtıldır
53- Bina Yapmak Hakkında Gelen Şeyler Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

79- KİTÂBU'L-İSTİ'ZÂN

(İzin İsteme Kitabı)

1- Selâmın Başlangıcı -Meydana Çıkışı- Babı [1]

1-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Allah Âdem'i kendi sureti üzere yarattı. Boyunun uzunluğu altmış zira' idi. Allah onu yarattığı zaman:
— Git de meleklerden oturmakta olan şu topluluğa selâm ver ve onların senin selâmını nasıl karşıladıklarını dinle! Çünkü bu, hem senin, hem de zürriyetinin selâmlaşmasıdır! buyurdu.
Bunun üzerine Âdem, meleklere:
— es-Seîâmu aleykum, dedi. Onlar da:
— es-Selâmu aleyke ve rahmetu İlâhi, dediler ve selâmlarına Ve rahmetullâhVyi ziyâde ettiler.
Âdem, beşerin atası olduğu için her giren kişi Âdem'in (bu güzel) sureti üzere girecektir. Âdem'den sonra gelen halk, şimdiye kadar onun güzelliğinden birer parçasını kaybetmeğe devam etti" [2].

2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, kendi evlerinizden başka evlere (ve odalara) sâhibleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selâm da vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır.
Olur ki iyice düşünürsünüz. Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin.
Şayet size 'Geri dönün' denilirse, dönüp gidin. Bu sizin için daha temizdir. Allah ne yaparsanız hakkıylebilendir.
Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfâat bulunan evlere girmenizde size bir vebal yoktur.
Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir" (en-Nûr: 27-29) Saîd ibn Ebi'l-Hasen el-Basrî, kardeşi el-Hasen el-Basrfye:
— Gayrı Arab olan kadınlar göğüslerini ve başlarını açıyorlar, dedi,el-Hasen el-Basrî de kardeşine:
— Gözünü onlardan çevir! dedi. Buna Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli delâlet eder:
"Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini (haramdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar -Katâde: "Kendilerinehalâl olmayanlardan" demiştir-. Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar..." (en-Nûr: 30-31).
Yânî "Hâin gözlerin haram kılınan şeylere bakmasından".
ez-Zuhrî, hayız olmamış -veya halâl olmayan- kadınlara bakmak hakkında: Küçük kız olsa bile, kadınlardan kendisine bakmak ile iştihâ duyulan herhangi birşeye bakmak elverişli olmaz, demiştir.
Atâ ibn Rebâh da:
Satın almak istemesi hâli müstesna, Mekke'de satılmakta olan cariyelere bakmayı kerih görmüştür [3].

2-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Süleyman ibn Yesâr haber verdi. Bana Abdullah ibn Abbâs (R) haber verip şöyle dedi: Rasûlullah (S) nahr günü Fadl ibn Abbâs'i kendinin arka tarafına, bineğinin gerisine bindirdi. Fadl, güzel yüzlü, temiz giyimli bir genç idi. Peygamber insanların kendisine sorup öğrenmeleri için bineğini durdurdu. Bu sırada Has'am kabilesinden güzel bir kadın RasûluIIah'tan fetva istemek üzere geldi. Fadl, bu kadına bakmağa başladı. Kadının güzelliği Fadl'ı hayran etmişti. Fadl o kadına bakarken, Peygamber ona yöneldi de eliyle arkaya döndürdü: Fadl'in çenesini tuttu ve onun yüzünü kadına bakmaktan öbür tarafa çevirdi. Kadın:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerinde bulunan hacc hususundaki farizası babama çok yaşlı bir ihtiyar hâlinde erişti. Deve üzerine binip düz durmağa gücü yetmiyor. Onun adına (vekâleten) benim hacc yapmakİığım onun haccı yerine geçer mi? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet (geçer)" buyurdu [4].

3-..... Bize Zuheyr,Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Sizleriyollarda oturmaktan sakındırırım" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bizim için oralarda oturmalarımızdan kurtuluş yoktur, biz yollarda oturup konuşuruz! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Mâdeni ki sizler için oralarda oturmak zarureti vardır, öyleyse yola hakkını veriniz!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yolun hakkı nedir yâ Rasûlallah? dediler. Rasûlullah:
— "Haramdan bakışı kısmak, gelip geçenlere ezâ vermekten çekinmek, selâm alıp vermek, ma'rufu emredip münkerden nehyet-mektir" buyurdu [5].

3- Bâb: Selâm, Yüce Allah'ın İsimlerinden Bir İsimdir:

"Bir selâm ile selâmlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile alın veya onu ayniyle karşılayın..." (en-Nisâ: 86) [6].

4-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in beraberinde namaz kıldığımızda (oturduğumuz zaman):
— Kullarından evvel Allah'a selâm olsun, Cibril'e selâm olsun, MîkâîPe selâm olsun, fulân ve fulân meleklere selâm olsun, demiştik.
Peygamber (S) namazdan çıkınca yüzünü bize döndürdü de:
— "Şübhesiz Selâm, Allah'ın kendisidir. Sizden herhangi biriniz namaz içinde oturduğu zaman 'et-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salâvâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve rahmetu'ttâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdVllâhVs-sâlihîn' desin. Çünkü o bunu söylediği zaman, gökte ve yerde olan her sâlih kula isabet etmiştir. Sonra da: 'Eşhedu en lâ ilahe ille'llah ve eşhedu enne
Muhammeden abduhû ve rasûluhu * desin. Sonra bu tahiyyâtın ardından istediği duâ sözlerinden seçip tercih eder" buyurdu. [7].

4- İnsanlardan Azın Çoğa Selâm Vermesi Babı

5-.....Bize Ma'mer ibri Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S)

"Küçük büyüğe, geçen oturana, az da çoğa selâm verir" buyurmuştur.

5- Binicinin Yürüyene Selâm Vermesi Babı

6-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ziyâd haber verdi ki, kendisi Abdurrahmân ibn Zeyd'in âzâdlısı olan Sabit ibn Iyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S): "Binekli olan yaya yürüyene, yaya yürüyen oturana, az da çoğa selâm verir" buyurdu.

6- Yaya Yürüyen Kimsenin Oturana Selâm Vermesi Babı

7-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ziyâd haber verdi ki, ona da Abdurrahmân ibn Zeyd'in himayesinde bulunan Sabit, Ebû Hureyre(R)'den, Rasûlullah(S)'ın: "Binici yürüyene, yürüyen oturana, az da çoğa selâm verir" buyurduğunu haber vermiştir [8].

7- Küçüğün Büyüğe Selâm Vermesi Babı

İbrâhîm ibn Tahmân da Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân ibn Suleym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan söyledi ki,
Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Küçük büyüğe, yürüyen oturana, az da çoğa selâm verir" buyurdu, demiştir [9].

8- Selâm'ın (İnsanlar Arasında) Çok Söylenip Yayılması Babı

8-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti: Hastayı ziyaret etmeyi, cenazelerin ardından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi, zayıfa yardım etmeyi, zulme uğramışa yardım etmeyi, selâmı insanlar arasında çok söyleyip yaymayı, yemîn edenin yeminini kabul etmeyi emretti. Gümüş kaptan içmeyi de nehyetti. Bizleri altın yüzük takınmaktan, eyer ve semerlerine ipek minderler konulmuş bineklere binmekten, harîr, dîbâc, kassî ve istebrak denilen ipek kumaşlar giyib kullanmaktan da nehyetti [10].

9- Tanıdığa Ve Tanınmayan Kimseye Selâm Vermek Babı

9-.....el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yezîd ibn Ebî Habîb, Ebû'I-Hayr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Bir adam Peygamber(S)'e:
— İslâm'ın hangi ameli hayırlıdır? diye sordu. Peygamber:
— "İnsanlara yemek yedirirsin, bildiğine ve bilmediğine selâm verirsin" buyurdu [11].

10-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Atâ İbn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Eyyûb(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir müslümânın dîn kardeşinden üç günden fazla küs durup ayrılması halâl olmaz: Bu küsler birbirleriyle karşılaşırlar da şu, ondan yüz çevirir, bu da ondan yüz çevirir. Hâlbuki bunların hayırlısı, önce selâm vermeye başlayandır".
Sufyân: Bu hadîsi ez-Zuhrî'den üç kerre işittiğini zikretmiştir [12].

10- (Peygamber Kadınlarının Erkeklerden Perde Arkasına Çekilmeleri Hakkındaki) Hicâb Âyetinin İnmesi Babı

11-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) Rasûlullah'ın Medine'ye geldiği zaman on yaşında olduğunu haber verip şöyle dedi: Ben RasûIullah(S)'a hayâtının on yılında hizmet ettim. Ben Hicâb Âyeti'nin indirildiği zamanki iniş sebebini, insanların en iyi bileni oldum. Ubeyy ibn Ka'b bile bu vak'ayı bana sorardı. Hicâb'ın inişinin evveli, Rasûlullah'm Zeyneb ibnetu Cahş ile evlenip zifaf olduğu zamandadır. O gün RasûluIIah dâmâd olarak sabaha ulaştı da insanları düğün aşına da'vet etti. İnsanlar gelip yemekten yediler. Sonra çıkıp gittiler. Onlardan bir topluluk gitmeyip, Rasûlullah'm yanında oturup kaldılar. Ve bu kalışı da epey uzattılar. RasûluIIah onların çıkıp gitmeleri için ayağa kalktı da odadan dışarı çıktı. Ben de O'nunla beraber dışarı çıktım. RasûluIIah yürüdü, ben de beraberinde yürüdüm. Rasûlullah, Âişe'nin odasının kapısına kadar gitti. Sonra bu oturanların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de beraberinde döndüm. Nihayet Zeyneb'in yanına girdi. Baktık ki, konuklar dağılmamış, hâlâ oturmaktalar. RasûluIIah yine geri döndü, ben de beraberinde döndüm. Âişe odasının kapısına kadar ulaştı. Sonra onların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de beraberinde döndüm. Bu sefer onların çıkıp gittiklerini gördük. Akabinde Hicâb Âyeti indirildi de, RasûluIIah benimle kendisi araşma bir .perde gerdi [13].

12-.....Bize Ebû Mıclez tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir:
Peygamber (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zaman, insanlar Zeyneb'in odasına girip düğün aşı yediler. Sonra da oturup konuşuyorlardı. Peygamber kalkmaya hazırlanır gibi vaziyet alarak bunların kalkıp gitmelerine işaret etti. Fakat onlar kalkmadılar. Peygamber onların kalkmadıklarını görünce, kendisi kalktı. Kendisi kalkınca oturanlardan da bir.kısmı kalktı. Topluluğun bakıyyesi oturup kaldı. Peygamber (diğer kadınlarının odalarına gidip hâl hatır sorduktan sonra) Zeyneb'in odasına girmek için geldiği hâlde, topluluk hâlâ'oturu-yorlardı. (Peygamber tekrar Âişe'nin odasına doğru gitti.) Sonra onlar

(durumu anladılar da) kalkıp gittiler. Ben onların kalkıp gittiklerini Peygamber'e haber verdim. Peygamber geldi ve Zeyneb'in odasına girdi. Ben de içeriye girmeye davrandım. Peygamber benimle kendisi arasına kapı perdesini indirdi. Yüce Allah şu âyetleri indirdi:
"Ey îmân edenler, (bundan sonra) Peygamber'in evlerine yemeğe da 'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da '-vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yiyince dağıtın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e eza vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez. Bir de O 'nun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından sorup isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz için, hem onların kalbleri için daha temizdir..." (ei-Ahzâb: 53).
Ebû Abdillah el-Buhârî: Bu hadîste, Peygamber'in kalkıp dışarı çıktığı zaman oturup kalanlara izin vermediği fıkhı vardır. Ve yine bunda, Peygamber'in onların kalkmalarını isteyerek kalkmağa davranmasında, böylece ta'rîz etmenin cevazı hükmü de vardır, demiştir [14]

13-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Umer ib-nu'1-Hattâb, Rasûlullah(S)'a:
— Kadınlarını perde arkasına alsan! (Çünkü onlarla iyi de, kötü de konuşuyor), der dururdu.
Aişe dedi ki: Rasûlullah bunu yapmadı. Peygamber'in kadınları geceden geceye Menâsı' denilen tarafa doğru ihtiyâçlarını gidermek için dışarıya çıkarlardı. Bir kerresinde Şevde bintu Zem'a, ihtiyâcı için dışarı çıkmıştı. Şevde, uzun boylu bir kadındı. Umer ibnu'l-Hattâb mecliste otururken onu görünce:
— Yâ Şevde, ben seni tanıdım, demişti.
Umer bu sözü, Hicâb emrinin indirilmesini çok istemekte olduğu için söylemişti.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine Azız ve Celîl olan Allah, Hicâb Âye-ti'ni indirdi [15].

11- Bâb: İzin İstemek Gözden Do Layı (Meşru' Kılınmış)Dır

14-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti: ez-Zuhrî: Ben bu hadîsi, senin burada bulunuşun gibi şekksiz olarak ezberledim, demiştir. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in evindeki pencerelerin birinden bir adam içeriye doğru bakmıştı. O sırada Peygamber, beraberindeki mıdrâ denilen demir bir tarakla başını (tarayıp) kaşıyordu. O kişiye:
— "Eğer senin böyle mahrem yere bakar olduğunu daha önce bilseydim, muhakkak şu demir tarağı gözünün içine saplardım. İzin isteme, ancak gözün görmesinden dolayı vazife kılınmıştır!" buyurdu [16].

15-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir adam Peygam-ber(S)'in hücrelerinin birinden içeriye uzanıp baktı. Peygamber de mışkas denilen uzunca ok demiri veya demirleriyle o adama doğru kalktı. '
Enes dedi ki: Ben Peygamber'e bakıyordum, sanki Peygamber o adamı dürtmek için, onun görmez tarafından yanaşıyor gibiydi [17].

12- Cinsiyet Organından Başka (Dil Ve Göz Gibi) Diğer Organların Da Zinası Olduğu Babı

16-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) Ben Ebû Hureyre'nin sözünden daha çok küçük günâha benzer birşey görmedim, demiştir.
H ve bana Mahmûd tahdîs etti. Bana Abdurrazzâk haber verdi. Bize Ma'mer ibn Râşid, İbn Tâvûs'tan; o da babasından haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R).'nin Peygam-ber(S)'den rivayet ettiği hadîsteki kadar küçük günâha çok benzer hiç-birşey işitmedim. Ebû Hureyre, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu söyledi:
— "Allah, Âdem oğlu üzerine zinadan nasibini yazmıştır. Âdem oğlu (ezelde) takdir edilip yazılmış olan bu akıbete muhakkak erişecektir: Gözün zinası (yabancı kadına şehvetle) bakmaktır. Dilin zinası (halâl olmayan sözleri zevk alarak) konuşmaktır. Nefs de zina temenni eder ve buna arzu ve iştihâ besler (bu da nefsin zinâsıdır). Cinsiyet organı da bu organların hepsinin arzularım ya tasdik edip gerçekleştirir (fiile çıkarır) yâhud bunları bırakarak yalanlar" [18].

13- Selâm Vermenin Ve İzin İstemenin Üç Kerre Oluşu Babı

17-.....Bize Sumâme ibn Abdillah, Enes(R)'ten tahdî etti ki, Rasûlullah (S -bir kavmin yanına gelip) selâm verdiği zaman, üç ker-re selâm verirdi. Keza bir söz söylediği zaman (anlaşılması için) onu üç kerre tekrar ederdi
[19].

18-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Ensâr'ın meclislerinden bir mecliste (oturmakta) idim. Bu sırada Ebû Mûsâ sanki birşeyden korkmuş gibi geldi de:
— (Umer beni çağırtmıştı.) Ben Umer'in yanma girmek için üç kerre izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Umer bana: Seni bize gelmenden men' eden nedir? dedi. Ben: Senin yanma girmek için üç kerre izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Çünkü Rasûlullah (S): "Sizden biriniz üç kerre izin istediği zaman kendisine izin verilmezse, hemen geri dönsün" buyurdu, dedim. Umer: Vallahi bu rivayet ettiğin hadîs üzerine muhakkak bir beyyine getireçeksin! dedi. Sizlerde bunu Peygamber'den işitmiş bir kimse var mı? dedi.

Ubeyy ibn Ka'b:
— Vallahi senin beraberinde bu şehâdeti kavmin en küçüğü bile yerine getirir, dedi.
Ben kavmin en küçüğü idim. Ebû Mûsâ ile beraber kalkıp gittim ve Umer'e, Peygamber(S)'in bunu söylediğini haber verdim.
Abdullah ibnu'l-Mubârek de şöyle dedi: Bana İbn Uyeyne haber verdi. Bana Yezîd ibn Husayfe, Busr'dan tahdîs etti. Busr:
Ben bu hadîsi Ebû Saîd'den işittim, demiştir [20].

14- Bâb: İnsan Bir Eve Çağırıldığı Zaman Geldiğinde İçeri Girmeden Evvel İzin İster Mi (İstemez Mi)?

Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S):
'Bu çağırılma ve isteme, onun iznidir (tekrarlamaya muhtaç olmaz)" buyurmuştur [21].

19-..... Bize Mucâhid ibn Cebr haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın beraberinde evine girdim.
Kendişi bir kap içinde süt buldu da bana:
— "Yâ Ebâ Hırrl Su/fa ehline git ve onları bana çağır!" buyurdu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben hemen Suifa ehline gidip onları çağırdım. Hepsi geldiler, içeri girmeye izin istediler. Rasûlullah (S)
onlara izin verdi, onlar da içeri girdiler [22].

15- Çocuklara Selâm Vermek Babı

20-..... Bize Şu'be, Seyyâr'dan; o da Sabit el-Bunânî'den; oda Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Enes bir kerresinde
çocukların yanına uğrayıp onlara selâm vermiş ve:.
— Peygamber (S), çocuklara böyle selâm verirdi, demiştir [23].

16- Erkeklerin Kadınlara, Kadınların Da Erkeklere Selâm Vermeleri Bâbi

21-..... Bize İbnu Ebî Hazım, babası Ebû Hazım Seleme ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R):
— Biz cumua günleri sevinir, ferahlamrdık, dedi. Ebû Hazım dedi ki: Ben SehPe:
— Cumua günleri niçin sevinir ferahlamrdınız? diye sordum. Sehl:
— Bizim ihtiyar bir hanım ninemiz vardı. O Medîne'de Sâide oğulları yurdundaki bir kuyuya insan gönderirdi. -Buhârî'nin
üstadı Abdullah ibn Mesleme: Metindeki "Budâa"yı, Medine'deki bir hurma bustânma diye tefsir etmiştir.- O yaşlı kadın silk
(yânî çoğundur) bitkisinin köklerinden alırdı da, onları bir çömleğe atar, bir mikdâr da arpa ezerdi. Biz cumua namazını
kıldığımız zaman gider, o ninemize selâm verirdik. O da bizlere, pişirdiği bu yemeği takdîm ederdi. Biz de bu yemekten
dolayı sevinir, ferahlamrdık. biz gündüz uykusunu ve gündüz yemeğimizi ancak cumuadan sonra yapardık, diye cevâb verdi
[24].

22-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme Abdurrahmân'dan haber verdi ki, Aişe (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S):
— "YâÂişelŞu (yanımdaki)Cibril'dir, o sana selâm okuyor!" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de:
— Ona da selâm ve Allah'ın rahmeti olsun! - Rasûlullah'ı kasdederek- Sen bizim görmediğimiz şeyleri görüyorsun! dedim.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Ma'mer'e, Şuayb mutâ-baat etmiştir. Yûnus ile en-Nu'mân ibn Râşid ez-Zuhrî'den
rivayetlerinde "Ve berekâtuhu(= Ve Allah'ın bereketleri)" kısmını da söylemişlerdir [25].

17- Bâb: Ev Sahibi, Kapı Çalan Kimseye: "Kimdir 0?" Dediği Zaman "Benim" Diyen(İn Hükmü Nedir)?

23-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben babam üzerinde bulunan bir
borç hakkında Peygamber(S)'e geldim de kapısını vurup tıklattım. Peygamber:
— "Kim o?" buyurdu. Ben de:
— Ben! dedim.
Peygamber böyle cevâb vermemden hoşlanmamışçasına:
— "Ene, ene = Ben, ben!" diye ta'rîz etti [26].

18- Selâm Verene "Aleyke's-Selâm=Selâm Sana" Diye Karşılık Veren Kimse Bâb1

Aişe de: Onun üzerine de selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri olsun! demiştir. Peygamber (S) de:
"Melekler, Âdem'i; Selâm ve Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! diye karşıladılar" buyurdu [27].

24-..... Bize Ubeydullah, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makbun'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam mescide
girdi. Rasûlullah (S) da mescidin bir tarafında oturuyordu. O zât (iki rek'-at) namaz kıldıktan sonra gelip Rasûlullah'a selâm
verdi. Rasûlullah da ona:
— "Ve aleyke's-selâm(= Sana da selâm olsun)/ Sen geri dön de yeniden namaz kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın!"

buyurdu.
Bunun üzerine adam dönüp (yine kıldığı gibi) namaz kıldı. Sonra geldi, yine selâm verdi. Rasûiullah da:
— "Ve aleyke's-selâm(= Selâm senin üzerine de olsun)/ Dön de yine namaz kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın!" buyurdu.
O zât ikincide yâhud ondan sonraki seferde:
— Yâ Rasülallah, bana (doğrusunu) öğret! dedi. Bunun üzerine Rasûiullah şöyle buyurdu:
— "Namaza kalkmak istediğinde güzelce abdest al, sonra kıbleye dönüp ihram tekbîri al. Sonra ezberinde bulunan Kur'ân'dan sana kolay gelenini oku. Sonra rukû'a varıp bedenin yatışmış oluncaya kadar dur. Sonra başım kaldırıp ayakta büsbütün doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye varıp tâ mutmain oluncaya kadar kal. Sonra başını kaldırıp tâ mutmain oluncaya (yânî bedenin tamâmiyle sükûna kavuşuncaya) kadar otur. Sonra yine secdeye varıp bedenin sükûna varıncaya kadar secdede kal. Sonra başını secdeden kaldırıp bedenin sükûna kavuşuncaya kadar otur. Sonra bu fiilleri namazının bütününde böylece yap!" [28].
Ebû Usâme Hammâd ibnu Usâme de son lafızda (yânî "Sükûna kavuşuncaya kadar otur" lafzında) bunun yerine "Dümdüz doğruluncaya kadar otur" şeklinde söylemiştir [29].

25-..... Buradaki senedde Ebû Hureyre (R): Peygamber (S):
"Sonra başını secdeden kaldır da bedenin sükûna kavuşuncaya kadar otur!" buyurdu, demişir [30].

19- Bâb: (Bir Şahıs Diğerine) "Fulân Kimse Sana Selâm Gönderiyor" Dediği Zaman (Ne Denilir)?

26-.....Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, Âişe (R) ona, Peygamber(S)'in kendisine hitaben:
— "Cibril sana selâm gönderiyor" buyurunca:
— Onun üzerine de selâm ve Allah'ın rahmeti olsun! diye ce-vâbladığmı tahdîs etmiştir [31].

20- İçinde Müslümanlardan Ve Müşriklerden Birtakım Karışık Zümrelerin Bulunduğu Meclise Selâm Verme(Nin Hükmü) Babı

27-.....Urve İbnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Bana Usâme ibnu Zeyd şöyle haber verdi: Bir gün Peygamber (S), altında Fedek dokuması saçaklı bir örtü bulunan palanlı bir merkebe bindi, Usâme ibn Zeyd'i de arka tarafına bindirip el-Hâris ibn Hazrec oğulları yurdundaki (evinde hasta bulunan) Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyaretine gidiyordu. Bu, Bedir vak'asından önce idi. Giderken yolda, içinde müs-lümânlardan, müşriklerden, puta tapanlardan, Yahûdîler'den karışık birtakım kimselerin bulunduğu bir meclise uğradı. Onların içinde Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl de vardı.Bu mecliste Abdullah ibn Re-vâha da bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca Abdullah ibn Ubeyy kaftanı ile burnunu örttü. Sonra:
— Bizim üzerimize tozlatmaymız! dedi.
Peygamber onlara selâm verdi. Sonra da orada durup merkeb-den indi ve onları Allah'a da'vet etti, onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl:
— Ey kişi! Bu söylemekte olduğun sözler gerçek ise, bunlardan daha güzeli yoktur. Fakat bizim meclislerimizde bizleri ezâlandırma! Kendi menziline dön, Sana bizden kim gelirse ona anlat! dedi.
İbnu Revâha:
— Meclislerimizde bizleri Kur'ân ile ört, bürü! Çünkü biz bunu seviyoruz! dedi.
Bunun üzerine müslümânlarla müşrikler, Yahudiler sövüşmeye başladılar. Hattâ birbirlerine doğru kalkışıp vuruşmayı, dövüşmeyi kas-dettiler. Peygamber ise onları devamlı sâkinleştiriyordu. Nihayet sustular. Sonra Peygamber bineğine binip yürüdü. En sonu Sa'd ibn Ubâ-de'nin evine varıp içeri girdi ve:
— "Ey Sa'd! -Abdullah ibn Ubeyy'i kasdederek- Ebû Hubâb'-ın dediğim işitmedin mi? O, şöyle şöyle söyledi" dedi (vak'ayı anlattı).
Sa'd ibn Ubâde:
— Yâ Rasülallah! Sen onun kusurunu affet,, ondan yüz çevirip müsamaha eyle! Allah'a yemîn ederim ki, Allah Sana verdiğini vermiştir. Hâlbuki şu belde halkı Ubeyy'in başına tâc giydirmeğe, üzerine de meliklere mahsûs olan sarık sarmağa (bu suretle onu kendilerine melik edinmeğe) ittifak edip hazırlanmışlardı. Allah Taâlâ Sana ihsan ettiği peygamberlikle onların bu düşüncelerini reddedip imkânsız kılınca, İbn Ubeyy bu mahrumiyetten dolayı kederlendi. İşte bu kederle İbn Ubeyy, gördüğün çirkin harekette bulunmuştur! dedi.
Peygamber de onu affetti [32].

21- Bir Günâh İşleyen Kimseye Selâm Vermeyen Ve Tevbe Ettiği İyice Belli Oluncaya Kadar, Onun Selâmına Da Karşılık Vermeyen Kimse; Ve Âsînin (Güvenilecek) Tevbesi Ne Zamana Kadar Meydana Çıkar? Babı

Abdullah ibn Amr da: Şarâb içenler üzerine selâm vermeyiniz! demiştir [33].

28-.....Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim, o Tebûk gazvesinden özürsüz geri kaldığı zamanki hâlini şöyle anlatıyordu: Ve Rasûlullah (S) müslümânlan bizimle konuşmaktan nehyetmişti. Ben Rasûlullah'a geliyor ve O'na selâm veriyordum da gönlümde benim selâmımı alıp dudaklarını hareket ettiriyor mu yâhud almıyor mu diye

söyleniyordum. Nihayet elli gece tamâm oldu. Sabah namazını kıldırdığı zaman Peygamber (S), Allah'ın bizlerin tevbelerimizi kabul ettiğini bildirdi [34].

22- Bâb: Zimmet Ehli Olan Kimselere Selâm Nasıl Karşılanır?

29-.....Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah(S)'ın huzuruna Yahûdîler'den bir topluluk girdi de:

— es-Sâmu aleyke(= Ölüm üzerine olsun)! dediler. Bu çirkin sözü ben anladım da:
— Ölüm ve la'net sizin üzerinize olsun! diye karşılık verdim. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yavaş ol yâ Âişe! Muhakkak ki, Allah herşeyde rıfk ile, yumuşaklıkla muamele etmeyi sever!" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, onların dediklerini işitmedin mi? dedim, Rasûlullah:
— Ben de onlara: 'O sizin üzerinize olsun' demişimdir!" buyurdu [35].

30-.....Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdillah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Yahudiler size selâm verdikleri zaman, onların biri ancak 'es-Sâmu aleyke(~ Ölüm sana olsun)' der; sen de bunu karşılarken "Ve aleyke(= O senin üzerine de olsun)' de!" buyurmuş [36].

31-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Kitâb ehli olanlar size selâm verdikleri zaman sizler (onlara karşılık verirken) 'Ve aleykum{ = Sizin üzerinize de)' deyiniz!" buyurdu [37].

23- Müslümanlar Aleyhine Kendisinden Bir Zarar Endîşe Edilen Kişinin İşi Tamâmiyle Meydana Çıksın Diye, Onun Mektubuna Bakıp Araştıran Kimse Bâbî

32-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı ve Ebû Mersed el-Ganevî'y gönderdi. Bizim üçümüz de süvârî idik. Bizlere:
— "Şimdi gidiniz, Hah bustâmna kadar ilerleyiniz. Orada müşriklerden bir kadın vardır, onun yanında Hâtıb ibn Ebt Beltea'dan
Mekke müşriklerine hitaben yazılmış bir sahîfe bulunmaktadır (onu, alıp bana getiriniz)/" buyurdu.
Alî dedi ki: Biz, Rasûlullah'ın bize söylediği yerde, devesi üzerinde yol almakta olan o kadına eriştik. Alî dedi ki: Biz kadına:
— Beraberindeki mektûb nerede? dedik. Kadın:
— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur! dedi.
Biz onun devesini çöktürüp eşyası içinde mektubu aradık, fakat hiçbirşey bulamadık. Arkadaşlarım Zubeyr ile Ebû Mersed:
— Biz bir mektûb görmüyoruz, dediler. Alî dedi ki: Ben kadına:
— Vallahi Rasûlullah'ın yalan söylediğini hiç bilmiş değilim. Kendi ismiyle yemîn edilmekte olan Allah'a yemîn ediyorum ki, ya mektubu muhakkak meydana çıkarırsın, yâhud da ben senin elbiselerini senden soyacağım! dedim.
Alî dedi ki: Kadın benden bu ciddiyeti görünce elini izârımn düğüm yerine uzattı -kendisi bir kumaşı beline fûta olarak bağlamış hâldeydi- ve oradan mektubu çıkardı.
Alî dedi ki: Biz de mektubu Rasûlullah'a getirdik. Rasûlullah, Hâtıb ibn Ebî Beltea'ya:
— "Yâ Hâtıb! Bu yaptığın işe seni sevkeden nedir?" buyurdu. Hâtıb da şöyle cevâb verdi:
— Bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmaktan başka sıfat yoktur. Ben dînimi değiştirmedim, tebdîl de etmedim. Ben Mekkeliler'-in yanında bir minnet ve ni'met elim bulunsun da Allah o ni'met sebebiyle Mekke'deki ailemi ve malımı korusun istedim. Sahâbîlerin-den herbirinin orada muhakkak ailesini ve malını Allah'ın onun sebebiyle koruyacağı bir kimsesi vardır. (Benim ise koruyacak hiçbir kimsem yoktur!) dedi.'
Hâtıb'm bu savunması üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:
— "Hâtıb doğru söyledi. Artık onun hakkında hayırdan başka birşey söylemeyiniz!" buyurdu.
Alî dedi ki: Unıer ibnu'l-Hattâb:
— Şu muhakkak ki, o Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hainlik yapmıştır. Beni bırak da onun boynunu vurayım! dedi.
Alî dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yâ Umer! (Hatib Bedir gazvesinde hazır bulundu.) Sana ne bildirecek: Belki Allah Bedir'de hazır bulunanların yüksek ve samî-mî mücâhedelerine muttali' olmuştu da: 'Ey Bedir mücâhidleri! Bundan böyle ne dilerseniz işleyiniz! Ben cenneti size vâcib kıldım' buyurmuştur!" dedi.
Alî dedi ki: Bunun üzerine Umer'in iki gözü yaş akıttı da: — Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi [38].

24- Bâb: Kitâb Ehline Mektûb Nasıl Yazılır?

33-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe haber verdi. Ona da İbn Abbâs haber verdi; ona da Ebû Suf-yân ibn Harb şöyle haber vermiştir: Kendileri Şam'da tacirler olarak Kureyş'ten bir topluluk içinde bulunurlarken, Hıraklıyus'un adamları ona gelmişler... Hadîsi böyle zikretti.
Ebû Sufyân dedi ki: Sonra Hırakl, Rasûlullah'm mektubunu istedi. Mektûb onun huzurunda okundu. Mektûbda şunlar vardı:
"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle!

Allah'ın Kulu ve Elçisi Muhammed'den Rûmlar'ın büyüğü Hı-rakVel Selâm doğruya uyanlara! Amma ba'du(= Sözün bundan sonrası şudur):..." [39].

25- Bâb: Mektuba Kimin İsmiyle (Yazanın Mı, Yoksa Göndebilenînki İle Mi) Başlanır?

el-Leys şöyle dedi:
Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûiullah (S), İsrâî oğulları'ndan bir adamı zikretti ki, o bir ağaç parçasını alıp onun içini oymuş da bu oyuğa bin dînâr ile kendisinden arkadaşına yazılmış bir sahîfe koymuştur.
Umer ibn Ebî Seleme de babasından söyledi ki, o da Ebû Hureyre'den işitmiş: Peygamber (S): "Bir adam bir ağaç parçasını deldi de, içine borcu olan parayı koydu ve bir de 'Fulân kimseden fulân kimseyef diye bir sahîfe yazıp koydu19 buyurdu, demiştir [40].

26- Peygamber(S)'İn: 'Seyyidinize Ayağa Kalkınız!" Kavli Babı

34-.....Bize Şu'be, Sa'd ibn İbrahim'den; o da Ebû Umâme ibn Sehl ibn Huneyf ten; o da Ebû Saîd(R)'den şöyle tahdîs etti Ku-rayza kabilesi muhâribleri Evs kabilesinin seyyidi Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne razı olup kalelerinden indiler. Peygamber (S) Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd (bir merkeb üzerinde) geldi. Yanına yaklaşınca, Peygamber Ensâr'a:
— "Haydi ulunuza ayağa kalkınız -yâhud: Hayırlınıza ayağa kalkınız-!" buyurdu.
Sa'd, Peygamber'in yanına oturdu. Peygamber, Sa'd'a:
— "Şu Kurayza oğulları senin hükmüne razı olup indiler!" buyurdu.
Sa'd da:
— Ben bunların harb edenlerinin öldürülmelerine, kadınlar ve çocuklarının da esîr edilmelerine hükmediyorum, dedi.
Peygamber:
— "(Ey Sa'd!) Yemin ederim ki, sen Melik olan Allah'ın hükmettiği ile hükmettin!" buyurdu [41].
Ebû Abdillah el-Buhârî: Arkadaşlarımdan biri bana evvelinden "Senin hükmüne" kadar bu hadîsi, senediyle Ebû'l-Velîd'den; o da Ebû Saîd'in kavlinden (yânı kendi takririnden) olmak üzere anlattı, demiştir.

27- Musâfaha (Yânı El-Ele Tutuşup Tokalaşmanın Meşrû'luğu) Babı [42]

Abdullah ibn Mes'ûd: Peygamber (S) elim elinin içinde olduğu hâlde bana teşehhüd duasını öğretti, demiştir [43].
Ka'b ibn Mâlik de (tevbesinin kabulü hadîsinde) şöyle dedi: Nihayet mescide girdim. Rasûlullah oturmuştu, etrafında sahâbîleri çevrelenmişlerdi. Hemen Talha ibn Ubeydullah kalktı, bana doğru koşarak geldi, benimle musâfaha etti (elimi tutup sıktı) ve beni tebrik etti [44].

35-.....Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Ben Enes(R)'e:
— Peygamber(S)'in sahâbîleri arasında musâfaha, yânî el sıkışıp tokalaşmak var mıydı? diye sordum.
Enes:
— Evet vardı, diye cevâb verdi [45].

36-.....Hayve ibnu Şurayh el-Basrî şöyle demiştir: Bana Ebû Ukayl Zuhre ibnu Ma'bed tahdîs etti ki, kendisi dedes Abdullah ibn Hişâm'dan şöyle dediğini işitmiştir: Bizler Peygamber(S)'in beraberinde idik. Peygamber, Umer ibnu'l-Hattâb'ın elini tutmuş hâldeydi [46].

28- İki Eli Tutup Musâfaha Etmek Babı

Hammâd ibn Zeyd de Abdullah ibnu'l-Mubârek'le iki elini tutmak suretiyle musâfaha etmiştir [47].

37-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle derdi: Bana Abdullah ibnu Sahbara Ebû Ma'mer tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) elim O'nun eli içinde olduğu hâlde teşehhüdü bana öğretti. Rasûlullah bana Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi şu teşehhüdü öğretiyordu:
"et-Tahıyyâtu tittâhi ve's-salavâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyuhe 'n-Nebiyyu ve rahmetu İlâhi ve berekâtuhû. es-Selâmu aley-nâ ve alâ ibâdVllâhVs-sâlihîn. Eşhedu en lâ ilahe HleHlâhu ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasûluhu".
Bunu biz Rasûlullah aramızda iken böyle söylerdik, ruhu kab-zolunduktan sonra "es-Selâmu ale*n-Nebiyyi" demeğe başladık [48].
Buhârî: İbn Mes'ud, "Ale'n-Nebiyyi" demeyi kasdediyor, dedi.

29- Muânaka (Yânî Birbirinin Boyunlarına Sarılmak) Ve İnsanın Diğer Birine "Nasıl Oldun?" Demesi Babı

38-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi. Ona da Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber

vermiştir: Alî, yânî İbnu Ebî Tâlib, -son hastalığında- Peygamber(S)'in yanından dışarı çıktı.,.
H ve yine bize Ahmed ibn Salih tahdîs etti. Bize Anbese tahdîs etti. Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi; ona da İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Peygamber'in vefat ettiği hastalığı sırasında, Peygamber'in yanından dışarı çıktığında insanlar:
— Yâ Eba'l-Hasen! RasûluIlah (bu gece) nasıl sabahladı? diye sordular.
Alî:
— Allah'a hamd olsun, hastalıktan beri' (yânî iyileşmiş) olarak sabahladı! diye cevâb verdi.
Alî'nin bu cevâbı üzerine babam Abbâs, Alî'nin elini tuttu da Alî'ye:
— Sen Peygamber'in öleceğini -yâhud: Şu hakîkati- görüp düşünüyor musun? Vallahi sen üç gün sonra asanın, yânî başkasının kulu (me'mûru) olacaksın! [49]. Vallahi ben Rasûlullah'ın bu hastalığından yakında öleceğini kuvvetle sanıyorum. Çünkü ben Abdulmuttalib oğulları'nın yüzlerindeki ölüm alâmetini (tecrübemle) bilmekteyim. Şİmdi sen bizi Rasûlullah'ın yanına götür de biz (Hâşimîler adına kendisinden sonra devlet başkanlığı) işinin kimde olacağını kendisinden soralım. Eğer bu iş bizde olacaksa, biz bunu (Rasûlullah'ın sağlığında) bilelim. Bizden başkasında olacaksa kendisine söyleyelim de bu işi bize vasiyet etsin! dedi.
Bunun üzerine Alî:
— Vallahi eğer biz bu işi Rasûlullah'a sorar, O da bizi bundan men' ederse, (O'nun vefatından) sonra insanlar bunu (delîl getirerek, halifeliği) bize ebediyyen vermezler. Bu sebeble ben bu halifelik mes'-elesini Rasûlullah'a ebediyyen sormam! diye yemîn etti [50].

30- Çağırana "Lebbeyke Ve Sa'deyke" Sözleriyle Cevâb Veren Kimse Babı [51]

39-..... Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in devesinin arka tarafına binmiştim. Beni:
— "Yâ Muâz!" diye çağırdı. Ben:
— Lebbeyke ve sa'deyke! (Buyur, itâatindeyim ve emrine hazırım!) dedim.
Sonra yine bunun gibi üç kerre daha nida edip çağırdı da (üçüncüsünde):
— Allah 'in kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?" buyurdu.
Ben:
— Hayır bilmiyorum! dedim.
— "Allah 'in kulları üzerindeki hakkı, O'na hiçbirşeyi ortak kılmayarak ibâdet etmeleridir" buyurdu.
Sonra bir müddet daha yürüdü de yine:
— "Yâ Muâz!" diye nida etti. Ben:
— Lebbeyke ve sa'deyke! diye cevâbladım.
— "Onlar bunu yaptıkları zaman, kulların Allah üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu.
Ben:
— Hayır (bilmiyorum), dedim. Rasûlullah:
— "Kullar bunu işledikleri zaman, kulların Allah üzerindeki hakları, Allah'ın onları azâb etmemesidir" buyurdu [52].

40- Bize Hudbe ibn Hâlid tahdîs etti. Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs etti. Bize Katâde, Enes'ten; o da Muâz'dan bu geçen hadîsi tahdîs etti [53].

41-.....Bize Zeyd ibn Vehb el-Cuhenî tahdîs edip şöyle dedi:
Vallahi bize Ebû Zerr Cundeb el-Gıfârî (R) Rebeze'de tahdîs edip şöyle dedi: Ben bir yatsı vaktinde Peygamber (S) ile beraber Medine'nin dışındaki Harre denilen kara taşlık yerde yürüyordum. Bizim karşımıza Uhud Dağı çıkınca, Peygamber:
— "YâEbâ Zerr! Ben Uhud'un benim için altın olmasını ve bu kadar çok altından benim yanımda borç ödemek için hazırlamakta olduğum bir dînâr bulunduğu hâlde üzerimden bir gece yâhud üç gece geçmesini arzu etmem, muhakkak bu altınları Allah'ın kullarına şöyle, şöyle, şöyle harcar infâk ederdim" buyurdu [54].
Râvîdecii ki: Ebû Zerr "Şöyle, şöyle, şöyle"sözlerini söylerken eliyle bize sağa, sola ve önüne doğru işaretler yapıp harcama yönlerini gösterdi. Sonra yine:
— "Yâ Ebâ Zerr!" diye seslendi. Ben:
— Lebbeyke ve sa'deyke yâ Rasûlallah! dedim. O:
— "Malca çok zengin olanlar vardır ki, onlar sevâbca çok azdırlar. Ancak mallarını şöyle, şöyle (Allah'ın kullan yolunda) harcayanlar müstesnadırlar" buyurdu.
Sonra Rasûlullah bana:
— "Yâ Ebâ Zerr! Ben Sana dönünceye kadar sen yerinde dur, hiçbir yere ayrılma!" buyurdu ve gidip nihayet gözümden kayboldu.
Bu sırada ben bir ses işittim de Rasûlullah'ın bir tehlikeye uğra-tılmasından endîşe ettim ve O'nun yanına doğru gitmek istedim. Sonra Rasûlullah'ın bana: "Yerinden hiç ayrılma" sözünü hatırladım da yerimde bekledim. Rasûlullah gelince:
— Yâ Rasûlallah!Ben bir ses işittim de Sen'in bir tehlikeye uğratılmış olmandan endîşe ettim, yanma gelmek istedim, sonra bana "Yerinden ayrılmadan bekle" sözünü hatırladım da yerimde dikeldim, dedim.
Peygamber bana:

— "Bu, Cibril idi. Bana geldi de: Ümmetimden her kim Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmaksızın ölürse cennete girer! diye haber verdi" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! O kul zina etse ve hırsızlık yapsa da mı (cennete girecek)? dedim.
Rasûlullah:
— "Zina etmiş olsa da, hırsızlık yapmış olsa da!" buyurdu. Râvî el-A'meş şöyle dedi: Ben Zeyd ibn Vehb'e hitaben:
— Bana bu hadîsin râvîsi Ebu'd-Derdâ olduğu haberi ulaştı, dedim.
Bunun üzerine Zeyd:
— Şehâdetle yemîn ederim ki, bu hadîsi bana Rebeze köyünde muhakkak Ebû Zerr Cundeb tahdîs etti, dedi.
el-A'meş: Ve bana Ebû Salih de Ebu'd-Derdâ'dan, bunun benzerini tahdîs etti, dedi.
Ebû Şihâb da el-A'meş'ten yaptığı rivayetinde "O altının üç gün yanımda kalmasını istemezdim" şeklinde söylemiştir [55].

31- Bâb:

"Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerden kaldırmaz

42-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerder kaldırıp, sonra da onun yerine oturmaz" buyurmuştur [56].
'Ey îmân edenler, size meclislerde 'Yer açın' denildiği zaman genişletin ki, Allah da size genişlik versin. 'Kalkın' denilince de kalkıverin... " (el-Mucâdile: İl) [57].

43-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir kişinir oturduğu yerinden kaldırılmasını ve oraya başka birisinin oturmasını neh-yetmiş: "Ve lâkin yer açınız ve genişleyip genişletin" buyurmuştur.
Nâfi*: İbn Umer de bir kişinin oturduğu yerden kaldırılıp da sonra onun yerine başkasını oturtmayı kerîh görürdü, demiştir [58].

33- Oturduğu Meclisten Yâhud Evinden, Oradaki Arkadaşlarından İzin İstemeksizin Kalkan Yâhud Oradaki İnsanların Kalkıp Gitmeleri İçin Kendisi Kalkmaya Hazırlanan Kimse Babı

44-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zaman insanları düğün aşma da'vet etti, insanlar yediler, sonra oturup konuşuyorlardı.
Enes dedi ki: Rasûlullah kalkmaya hazırlanır gibi vaziyet aldı (da onların kalkıp gitmelerine işaret etti). Fakat onlar kalkmadılar. Onların kalkmadıklarını görünce kendisi kalktı. Rasûlullah kalkınca, O'nun beraberinde insanlardan kalkanlar da kalktılar. Geride üç kişi oturup kaldılar. Peygamber (Âişe'nin ve diğer kadınlarının yanlarına dolaşıp da) Zeyneb'in odasına girmek için geldiği hâlde, onlar hâlâ oturuyorlardı. (Peygamber tekrar dönüp gitti.) Sonra onlar kalkıp gittiler.
Enes dedi ki: Akabinde ben gidip Peygamber'e onların gitmiş olduklarını haber verdim. Bunun üzerine geldi ve içeriye girdi. Ben de O'nunla beraber girmeğe davrandım. Peygamber bu sırada benimle kendisi arasına (kapıdaki) perdeyi sarkıttı. Yüce Allah da; "Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin,.. Bu, Allah katında büyük bir günâhtır" âb: 53) âyetini indirdi [59].

34- El İle Ihtıbâ Oturuşu Babı

Ki bu, kişinin iki kaba eti ve sağrısı üstüne oturup uyluklarını karnına dayaması ve ellerini birbirine sarıp baldırları üzerine koyarak oturmasıdır [60].

45-.....Abdullah ibn Umer (R): Ben Rasûlullah(S)'i Ka'be'nin bir tarafında eliyle şöyle ıhtıbâ ederek otururken gördüm, demiştir [61]

35- Arkadaşının İki Eli Arasına Dayanan Kimse Babı

Habbâb ibn Erett: Ben Peygamber(S)'in yanına geldim.
O (Ka'be'nin gölgesinde) bir kaftanı yastık yaparak dayanmış hâldeydi. (Bizim kurtulmamız için) Allah'a duâ etmez misin? dedim.
Hemen doğrulup oturdu [62].

46-.....Ebû Bekre Nufey' (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Size büyük günâhların en büyüğünü haber vereyim mi?" dedi.
Sahâbîler:
— Evet haber ver yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah:
— "Allah'a ortak tanımak ve ana-babaya isyan etmektir" buyurdu.

47- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Bişr bunun benzerini tahdîs etti.
Bunda şu ziyâde vardır: Peygamber (S) bir yere dayanır hâldeydi, hemen oturdu da:
— "Dikkat edin! Bir de yalan sözdür" buyurdu. Bunu o kadar çok tekrar ediyordu ki, bizler:
— Keski sussaydı, dedik [63].

36- Bir İhtiyaç Yeyâ Bir Maksadı Yerine Getirmek İçin Yürüyüşünde Sür'at Yapan Kimse Babı

48-..... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) tahdîs edip: Peygamber (S) ikindi namazım kıldırdı da hızlı hızlı yürüdü, sonra evine girdi, demiştir [64].

37- Serîr (Edinmenin Hükmü) Babı

49-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah ile kıblesi arasında serîr üzerinde yan yatmış hâlde bulunurdum. Bu hâlde Rasûlullah (S) şeririn ortasına doğru namaz kılardı. O namaz kılarken benim bir ihtiyâcım olurdu, bu hâlde kalkıp O'nun kıblesini karşılamayı istemezdim de şeririn ayaklan tarafından sıyrılıp giderdim [65].

38- (Üzerine Dayanıp Yaslanması İçin) Kendisine Yastık Atılan Kimse Babı

50-.....Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Bana Ebû'l-Melîh haber verip şöyle dedi: Ben senin baban Zeyd ile beraber Abdullah ibn Amr(R)'m yanma girdik. O bize şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e benim oruç tutuşum zikredilmiş. Bu sebeble benim yanıma girdi. Ben de O'na, içi hurma ağacının lifleriyle doldurulmuş deriden bir yastık attım. Kendisi yer üzerine oturdu da o yastık benimle kendisi arasında kaldı. Rasûlullah bana:
— "Her aydan üç gün oruç tutman sana kâfi gelmiyor mu?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah (bundan daha çoğuna gücüm yeter)! dedim.
— "(Öyleyse her aydan) beş gün tut!" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlalîah (bundan çoğuna da gücüm yeter)!dedim.
— "(Her aydan) yedi gün oruç tut!" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah (daha fazlasına gücüm yeter)! dedim.
— "(Her aydan) dokuz gün oruç tut!" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah (daha çoğuna gücüm yeter)! dedim.
— "(Her aydan) onbir gün oruç tut!" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah (bundan çoğuna güç yetiririm)! dedim.
— "Dâvûd Peygamber'in orucundan fazla oruç yoktur, o da senenin yarısıdır: Bir gün oruç tutmak, bir gün tutmamaktır" buyurdu [66].

51-.....İbrâhîm en-Nahaî şöyle demiştir: Alkame Şam'a gitti, (Şam'daki) mescide varıp iki rek'at namaz kıldı da:
— Allah'ım! Bana burada iyi bir meclis arkadaşı ihsan eyle! diye duâ etti.
Sonra Ebu'd-Derdâ'nın yanına varıp oturdu. Ebu'd-Derdâ ona:
— Sen kimlerdensin? diye sordu. Alkame:
— Küfe ahâlîsindendim (oradan geldim)! diye cevâb verdi. Ebu'd-Derdâ:
— Rasûlullah'ın sırrının (gizli haberlerinin) sahibi olan ve kendisinden başkası o sırdan bilmeyen kimse, yânî Huzeyfe, sizin içinizde değil mi? Yâhud Allah'ın, Rasülü'nün diliyle, yânî duası üzerine şeytânın şerrinden kurtardığı kimse, yânî Ammâr, sizin içinizde değil mi? Yâhud Rasûlullah'ın misvak ve yastığının sahibi olup bunları taşıyan kimse, yânî İbn Mes'ûd, sizin içinizde değil mi? Abdullah ibn Mes'ûd "Ve'l-leyti izâyağşâ ve'n-nehâri izâ tecellâ"dan sonrasını nasıl okurdu? dedi.
Alkame:
— "Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ" şeklinde okur (onun kıraatinde "Ve mâ halaka" yoktur), dedi.
Ebu'd-Derdâ:
— Şu Şamlılar bana "Ve mâ halaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ" kırâatinde ısrar ediyorlar, en sonu beni Rasûlullah'tan işitmiş olduğum kıraatten şübheye düşürmeye yaklaşıyorlar! Dedi [67].

39- Gündüz Uykusu Ve İstirahatının Cumua Namazından Sonra Olması Babı

52-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R): Biz öğle yemeğini cumua namazından sonra yer, gündüz uykusu ve istirâhatini de cumua namazından sonra yapardık, demiştir [68].

40- Mescid İçinde Uyumak Ve İstirahat Etmek Babı

53-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Alî(R)'nin "Ebû Turâb'" kadar kendisine sevimli olan hiçbir isim yoktu. Şu muhakkak ki o, bu "Ebû Turâb" ismiyle çağırıldığı zaman bundan pek sevinir, ferahlanırdı. Bir gün Rasûlullah (S), kızı

Fâtıma aleyha's-selâma geldi. Evde Alî'yi bulamadı.
— "Amcanın oğlu nerede?" diye sordu. Fâtıma:
— Benimle onun arasında birşey oldu da bana öfkelenip danl-dı. Bu sebeble dışarı çıktı, gündüz uykusunu evde, benim yanımda uyumadı, cevâbını verdi.
Rasûlullah bir insana:
— "Bak, o nerede!" buyurdu. O adam gidip geldi de:
— Yâ Rasûlallah, Alî mescidde uyuyor, dedi.
Rasûlullah mescide geldi. Baktı ki Alî yan tarafına yatmış, ridâ-sı bir yanından sıyrılıp düşmüş, vücûduna toprak bulanmış. Rasûlullah:
— "Kalk Ebâ Turâb, kalk Ebâ Turâb!" demeğe ve onun bedeninden toprakları silkmeğe başladı [69].

41- Bir Kavmi Ziyaret Edip De Onlartn Yanında Gündüz Uykusuna Yatan Kimse Babı

54-.....Bize Muhammed ibnu Abdillah el-Ensârî tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Abdullah ibnu'l-Müsennâ, Sumâme ibn Ab-dillah'tan; o da dedesi Enes ibn MâIik(R)'ten şöyle tahdîs etti: (Enes'in anası) Ümmü Suleym bintu Milhân, Peygamber (S) için deriden düzülmüş bir döşek yayardı da Peygamber, onun yanında bu döşek üzerinde gündüz uykusuna yatardı.
Enes dedi ki: Peygamber uyuduğu zaman, Ümmü Suleym, Pey-gamber'in terinden ve saçlarından alırdı da bunları bir şişe içinde toplardı. Sonra bunları râmekten yapılan güzel koku içinde toplardı.
Râvî Sumâme dedi ki: Enes ibn Mâlik'e ölüm yaklaştığı zaman, -öldüğünde cesedinde ve kefeninde kullanılacak kokunun içine Peygam-ber'in teri ve saçlarının bulunduğu bu sükk kokusundan da katılmasını vasiyet etti.
Sumâme: Vefatında vasiyet ettiği gibi, cesedinde kullanılan kokunun içine bundan konuldu, demiştir [70].

55-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle derdi: Rasûlullah (S) Kubâ'ya gittiği zamanlarda teyzem Ümmü Haram bintu Milhân'ın yanına girerdi, o da kendisine yemek ikram ederdi. O sırada Ümmü Haram, Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Rasûlullah onu ziyarete geldi ve evine girdi. Teyzem de O'na yemek ikram etti. Yemekten sonra Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülerek uyandı.
Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. O:
— "Ru 'yâmda bana ümmetimden birtakım insanlar şu deniz üstündeki gemilere biniyorlar da, hükümdarların tahtları üzerine kuruldukları gibi kurularak, A ilah yolunda deniz harbine giden gaziler olarak gösteri/diler" -RâvîİshâK: Yâhud "Tahtlar üzerindeki melikler gibi" demiştir- buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah da duâ etti. Bundan sonra başım yastığa koyup bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Ben yine:
— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. Rasûlullah:
— "Bu defa da bana ümmetimden birtakım insanlar gösterildi ki, bunlar da yine denizin üstündeki gemilere biniyorlar ve tahtları üzerine kurulmuş hükümdarlar olarak -yâhud: Tahtları üstüne ku-
rulmuş hükümdarlar gibi- Allah yolunda gazaya gidiyorlardı" buyurdu.
Ben yine:
— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.
— "Sen birincilerdensin" buyurdu.
Enes dedi ki: Hakîkaten Ümmü Haram, Muâviye ibn Ebî Suf-yârrın Şâm Valiliği zamanında ve onun kumandasında tertîb edilen deniz gazasına katılmak üzere gemiye bindi. Denizden karaya çıktığı zaman bindiği hayvanından düştü de şehîd oldu [71].

42- (Avret Yeri Açılmaksızın) Nasıl Kolay Olursa Öyle Oturma(Nın Cevazı) Babı

56-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber (S) bir tek bez içinde, insanın ferci üzerinde ondan hiçbirşey bulunmaksızın (onu sarınıp bürünmekten ibaret olan) iki türlü giyinişten; iştimâlu's-sammâ iie ıhtıbâ giyinişinden nehyetti. Bir de iki türlü alış-satıştan da neh-yetti, demiştir [72].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Sufyân ibn Uyeyne'ye, Ma'mer ibn Râşid, Muhammed ibn Ebî Hafsa, Abdullah ibn Budeyl mutâbaat etmişlerdir.

43- İnsanların Gözleri Önünde Birisine Gizlice Birşey Söyleyen, Arkadaşının Bu Gizli Söylediği Sırrını Onun Sağlığında Hiçkimseye Haber Vermeyen Ve Ancak O Sırrı Söyleyen Vefat Ettiği Zaman Başkasına Söyleyen Kimse Babı

57-..... Bize Fırâs ibn Yahya, Âmir ibn Serâhîl eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, Mesrûk şöyle demiştir: Bana mü'minlerin annesi Âişe (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber'in (vefatı hastalığında) bütün kadınları toplu olarak yanında bulunuyorduk. Bizden hiçbir kadın ayrı bırakılmış değildi. Fâtıma aleyhi's-selam yürüyerek bize doğru yönelip geldi: Allah'a yemîn ederim

ki, Fâtıma'nın yürüyüşü Rasü-lullah'ın yürüyüşünden farklı olmazdı (tıpkı O'nun yürüyüşüne benzerdi). Rasûlullah, Fâtıma'nın gelişini görünce, onu:
— "Merhaba kızım" diye hoşgeldin sözüyle karşıladı. Sonra Fâtıma'yı sağ yanına yâhud sol tarafına oturttu. Sonra ona gizlice birşey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma şiddetli bir ağlayışla ağladı. Rasûlullah onun hüznünü görünce, ona ikinci defa gizlice birşey daha söyledi. Bunun üzerine Fâtıma gülmeye başladı. Kadınları arasından ben, Fâtıma'ya hitaben:
— Rasûlullah biz kadınlar arasından yalnız sana gizli birşey tahsis etti. Sonra sen ağlamağa başladın! dedim.
Rasûlullah kalkınca ben Fâtıma'ya:
— Rasûlullah'm sana gizlice söylediği şey ne idi? diye sordum. Fâtıma:
— Ben, Rasûlullah'm karşısında O'nun gizlice söylediği sırrını
ifşa edip yayacak değilim, dedi.
Rasûlullah vefat ettiği zaman, yine ben Fâtıma'ya hitaben:
— Senin üzerinde bulunan analık hakkım sebebiyle senden yemîn ederek istiyorum ki, muhakkak bana o sırrı haber vereceksin! dedim.
Fâtıma:
— Şimdi evet, dedi ve o sırrı haber verip şöyle söyledi:
— Rasûlullah, birinci defasında bana gizlice söylediği zaman: "Cibril her sene bir defa bütün Kur'ân 'ı kendisiyle mukaabele eder olduğunu" (söyleyip) "Bu sene Cibril Kur'ân 'ı benimle iki kerre mukaabele etti. Bunu da ecelin yaklaşmış olmasından başka birşey görmüyorum. Sen Allah'a ittikaa et ve sabret. Çünkü ben senin için ne güzel bir öncüyüm!" diye haber verdi. Bunun üzerine ben o gördüğün ağlayışla ağladım, dedi.
Fâtıma devamla dedi ki:
— Rasûlullah, bu sözü üzerine benim sabırsızlanıp üzüldüğümü görünce de ikinci defa bana gizlice birşey daha söyledi ve:
— "Yâ Fâtıma! Sen mü'min kadınlarının seyyidesi olmandan razı olmuyor musun -yâhud: Bu ümmetin kadınlarının seyyidesi olmandan razı olmaz mısın-?" buyurdu [73].

44- Sırtüstü Yatmak Babı

58-.....ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Abbâd ibnu Temîm, amcası Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî'den haber verdi ki, o: Ben RasüIullah(S)'ı mescidin içinde sırtüstü yatıp bir ayağını diğeri üzerine koymuş hâlde gördüm, demiştir [74].

45- Bâb:

"Üç kişi bir arada bulunurken, bunlardan ikisi, üçüncüyü bırakıp gizli konuşmaz".
Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"Ey îmân edenler, aranızda gizli konuşacağınız vakit, günâhı, düşmanlığı, Peygamber'e isyanı fısıldaşmayın. İyiliği, takvayı fısıldasın ve ancak huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun. Fısıltı, sırf şeytândandır, îmân edenleri tasaya düşürmek içindir. Hâlbuki bu, Allah'ın izni olmaksızın, onlara hiçbir şeyle zarar verici değildir. O hâlde müzminler ancak Allah'a güvenip dayansınlar" (ei-Mucâdüe: 9-ıo>;
"Ey îmân edenler, siz Peygamber'e gizli birşey arzetmek istediğiniz vakit, bu mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı, daha temizdir. Fakat bulamazsanız, şübhe yok ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korktunuz mu?
Çünkü işte yapmadınız. (Bununla beraber) Allah sizin tevbelerinizi kabul etti. O hâlde namazı kılın. Zekâtı verin. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır"
(el-Mucâdile: 12-13) [75].

59-.....Bana Mâlik, Nâfi 'den; oda Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Üç kişi bir arada bulundukları zaman, bunlardan ikisi, üçüncüyü bırakıp da gizli konuşmasınlar" buyurmuştur.

46- Sırrı Koruyup Saklamak Babı

60-.....Süleyman ibn Tarhân et-Teymî şöyle demiştir: Ben Enes ibn MâIik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bana bir sırr söyledi. Artık ben o sırrı, Peygamber'den sonra da kimseye haber vermedim. Yemîn olsun annem Ümmü Suleym de onu benden sordu da ben o sırrı ona da haber vermedim [76].

47- Bâb: Üç Kişiden Fazla Oldukları Zaman İkisinin Birbirine Yanaşıp Da Fısıldaşmalarında Ve Gizlice Konuşmalarında Sakınca Yoktur

61-.....Bize Cerîr, Mansûr'dan; o daEbû Vah"den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi bir arada olduğunuz zaman bunlardan ikisi, üçüncüyü kederlendirmemek için, ondan ayrı gizli konuşmasın! Tâ bu üç kişi insanlara karışıncaya kadar" [77].

62-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Huneyn harbinden sonra- bir gün ganimet mallarını taksîm

etti (de bâzı kimselere fazla vermişti). Bunun üzerine Ensâr'dan (Ma'teb adında) bir adam:
— Muhakkak ki, bu taksim, kendisinde Allah'ın rızâsı irâde edilmeyen bir taksimdir! dedi.
Ben bunu işitince:
— Dikkat et! Vallahi ben muhakkak Peygamber'e gideceğim!
dedim.
Akabinde Peygamber'e vardım, kendisi bir cemâatin içinde bulunuyordu. Yanaştım da o adamın sözünü yavaşça kendisine söyledim. Peygamber bu uygunsuz sözden dolayı yüzü kıpkırmızı oluncaya kadar öfkelendi. Sonra:
— "Allah'ın rahmeti Musa'nın üzerine olsun! O bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabretti!9' buyurdu [78].

48- Necvâ'yı, Yânı Gizli Konuşma'yi Uzatmak Ve Yüce Allah'ın "Ve İzhum necvâ" (el-tsrâ: 47) Kavli Babı

"Necvâ", "Nâceytu" yânî "Gizli söyledim" ma'nâsından bir masdardır. Yüce Allah onları bu masdarla vasıfladı. Ma'nâ: "Onlar birbirleriyle gizli gizli fısıldaşıyorlar" demektir [79]

63-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde yatsı namazı ikaamet edildi, bu sırada bir adam Rasûlullah (S) ile mescidin bir tarafında yavaş yavaş konuşuyordu. Konuşması o kadar uzun sürdü ki, nihayet sahâbîleri uyukladılar. Sonra Rasûlullah ayağa kalktı ve namazı kıldırdı [80].

49- Bâb: Uyuma Sırasında Evin İçinde Ateş Bırakılmaz

64-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Uyuyacağınız zaman evlerinizin içinde ateş bırakmayınız" buyurmuştur.

65-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir kerre Medine'de gece vakti bir ev, sâhibleri içinde iken yandı. Akabinde bu kimselerin hâli Peygamber(S)'e haber verildi. Peygamber: "Şübhesiz ki, bu ateş sizin için ancak bir düşmandır. Onun için uyumak istediğiniz zaman ateşi kendinizden söndürünüz" buyurdu [81].

66-..... Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kaplarınızı Örtün ve kapılarınızı kapatın; kandillerinizi de söndürün, çünkü fare fitilini çekebilir ve ev halkının yanmasına se-beb olabilir".

50- Geceleyin Kapıların Kilitlenmesi Babı

67-.....Câbir (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Geceleyin uyumak istediğiniz zaman kandilleri söndürünüz, kapıları iyice kapatıp kilitleyiniz, su tulumlarının ağızlarını sıkıca bağlayınız, yemek ve içecek kaplarının üstlerini de iyice örtüp kapatınız" buyurdu.
Râvî Hemmâm ibn Yahya: Ben Atâ'nın "Velev ki, bir ağaçpar-çasıyle olsun" dediğini sanıyorum, demiştir [82].

51- Büyüdükten Sonra Da Sünnet Olmak Ve Koltuk Altlarının Kıllarını Gidermek Babı

68-.....Bize îbrâhîm ibn Sa'd, îbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l- Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Fıtrat hasletleri beştir: Sünnet olmak, avret yerlerini tıraş için ustura kullanmak, koltuk altı kıllarını gidermek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek" buyurmuştur.

69-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "îbrâhîm aleyhi's-selâm seksen yaşından sonra keserle sünnet oldu" buyurmuştur.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi; Bize Kuteybe tahdîs etti. Bize el-Mugîre, Ebu'z-Zinâd'dan tahdîs etti, o bu hadîste şeddeli olarak "Kaddum" şeklinde söyledi ki, bu (Şam'da) bir yer adıdır [83].

70-.....Bize İsmâîl ibn Ca'fer, İsrail'den; o da Ebû İshâk'tan haber verdi ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: İbn Abbâs'a:
— Peygamber (S) vefat ettiği zaman sen kim gibi idin? diye soruldu.
İbn Abbâs:
— Ben Peygamber'in kabzolunduğu günlerde sünnet edilmiştim. İnsanlar çocuklarını bulûğ çağına erişmelerine kadar sünnet ettirmezlerdi, dedi.
İbnu İdrîs de babası İdrîs ibn Yezîd'den; o da Ebû İshâk'tan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan: "Ben Peygamber kab zolunduğunda sünnet edilmiş hâlde idim" şeklinde söylemiştir [84].

52- Bâb: İnsanı Allah'a Tâatten Alıkoyduğu Zaman Her Eğlence Bâtıldır

Arkadaşına: "Gel seninle kumar oynayalım" diyen kimsenin hükmü? Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"insanlar içinde bilgisizce, Allah yolundan saptırmak, o yolu bir eğlence edinmek için boş lâfa müşteri olan nice adam vardır, işte onların hakkı, horlayıcı bir azâbdir" (Lukmân: 6) [85].

71...... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden her kim yemîn eder de yemininde (müşriklerin ye-mîni gibi) 'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse (bunun keffâreti olarak) hemen 'Lâ ilahe illellâh' desin. Arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayalım ' diyen kimse de (oynayacağı kumar bedelini) fakirlere sadaka versin!" [86].

53- Bina Yapmak Hakkında Gelen Şeyler Babı

Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den:
"Kuzu oğlak çobanları bina yapmakta birbirleriyle yarıştıkları zaman, işte bu kıyamet alâmetlerindendir" buyurduğunu söylemiştir [87].

72-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben bir kerre kendimi Peygamber'in beraberinde kendi elimle beni yağmurdan koruyacak, güneşin sıcaklığından gölgelendirecek bir ev yaptığımı gördüm. Bu inşâatta Allah'ın mahlûkundan hiçbir kimse bana yardım etmedi [88].

73-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr şöyle dedi: îbn Umer (R): Vallahi ben Peygamber(S)'in ruhu alındığı günden beri bir tek kerpici diğeri üstüne koymadım, bir hurma fidanı da dikmedim, demiştir.
Sufyân dedi ki: Ben bu hadîsi İbnu Umer'in ailesinden birine zikrettim de o: Vallahi îbn Umer bir ev bina etti, dedi.
Sufyân dedi ki: Ben onun ailesinden birine: Belki ibn Umer bir kerpici diğeri üzerine koymadım, sözünü, kendi eliyle bina ettiği evi yapmadan önce söylemiştir! Dedim [89].

---

[1] Bu bâb başlığı başlamak ma'nâsma Bed' ile ve meydana çıkmak ma'nâsına olan Buduvv ile de gelmiştir,
[2] Başlığa uygunluğu "Şu melekler topluluğuna selâm ver..." sözünden alınır, çünkü bunda selâmın başlaması vardır. "A!â sûretihî"dek\ zamîr, Âdem'e döndüğüne göre: Allah, Âdem'i rahim tavırlarına tâbi' olmaksızın şu görülen hey'etinde yarattı, demek olur. Zamîr Allah'a döndürenlere göre izafeti teşrif ve tekrîme hamlolunur ve: Allah, Âdem'i kendi suretinde, güzellikte benzeri bulunmamak suretiyle yarattı, demek olur. "Eksilme şimdiye kadar devam etti", cennete girdikleri zaman, ataları Âdem'in yaratılmış olduğu güzellik, tamamlık ve boylu-luğa dönecekler demektir. Bu: "Hakikat biz insanı en güzel biçimde yarattık, sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik7' (et-Tîn: 4-5) kavlinin ma'nâsıdır da denildi.
Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta da geçmişti
[3] Âyetteki İstVnâs kelimesini İbn Abbâs "Îsti'zân-İzin istemek" diye tefsir etmiştir. Hattâ Ubeyy ibn Ka'b ile İbn Abbâs, âyetteki "Teste'nisû" lafzını "Teste'zinû" şeklinde okumuşlardır. Ebû Eyyûb el-Ensârî, Peygamber'e âyetteki "İsti'nâs"'m mâhiyeti nedir? die sormuş, O da: "Kişinin tesbîh ve tekbîr ederekyâhud sesini belli ederek oda sahibinden izin istemesidir" buyurmuştur. Şu hâlde âyetteki "İstVnâs" dışarıdan gelen bir konuğun ev sahibinden izin istemesi, ev içindeki ferdlerin de birbirlerinin odalarına geldiklerinde herhangi bir surette geldiğini duyurması, habersiz içeri girmemesidir.
İslâm'ın içtimaî âdabında çok önemli olan izin isteme ve selâm konusunu imâm buhârî bu kitabın başında bir mukaddime hâlinde bu âyetlerle getirmiştir.
[4] Bu hadiste fitne endişesinden dolayı bakışı kısma fiili vardır. Bunun gereği fitneden emîn olunduğu zaman bakmanın mümkin olabileceğidir. Çünkü Peygamber FadPın yüzünü, kadına hayret edip de bakışını devamlı kılıncaya kadar çevirmedi. Sonra fitneden men' etti de çevirdi. Bunun bir rivayeti Hacc'da, "Binek üzerinde duramayan adına hacc yapmak bâbı"nda geçti (Kastallânî).
[5] Hadîsin burada zikredilme sebebi, içinde açıkça bakışı kısma işinin bulunmasıdır. Bunun bir rivayeti MezâUiri'de de geçmişti (Aynî).
[6] İslâm'dan ev,vel Arablar birbirlerine "Hayyâke'llahû = Allah sana uzun ömür versin" diye selâmlaşırlardı. Ömür uzun olur, fakat baştanbaşa felâketle geçebilir. Ası! maksad, hayâtın daimî selâmeti, ömrün saadet ve refahıdır. Onun İçin İslâm'da selâm "es-Selâmu aleykum = Selâmet üstünüze olsun" şekline getirildi. İslâm'ın tahiyyesi ve bu âyetin maksûdu işte budur... Bu âyette, verilen selâm ya daha güzeli ile, meselâ "Ve aleykumu's-selâm ve rahmetu'ilâhi", "Ve aleykumu's-selâm ve rahmetu'ilâhi ve berekâtuhû" ile yâhud sâdece "Ve aleykumu 's-selâmu = Senin üzerine de selâmet" cümlesiyle mukaabele edilmesi emrolunuyor... (Meâl-i Kerîm),
Buhârî de bu âyetle tahıyye işinin umûmunun selâm lafzına mahsûs olduğunu işaret etmiştir.
[7] Başlığa uygunluğu "Selâm, Allah'ın kendisidir" sözündedir.
Selâm ilâhî isimlerden olunca "es-Selâm ala'llâh", "es-Selâm ale's-selâm" takdirinde olmuş olur ki, selâmın ma'kûl vechi kalmaz. Bunun bir iki rivayeti Namaz Kitabı, "Son oturuşta teşehhüd bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[8] Buhârî dördüncü bâbda getirdiği hadîste, selâm vermekle vazifeli olan kimselerin herbiri için ayrı bâblar açarak ayrı yollardan-hadîsleri bu bâblarda yazmıştır. Bunlarda selâm verme mertebeleri iyice belirtilmiştir. Bu hadîslerdeki "Selâm verir" haber sığaları, emir ma'nâsına da olabilir ki, buna göre "Selâm versin" demek olur.
[9] Bu ta'lîki Buhârî el-Edebu'I-Müfređâz, Ebû Nuaym ile Beyhakî de kendi ki-lâblannda ulaştırılmış olarak getirmişlerdir.
[10] Bu hadîsin birer rivayeti Cenazeler, Libâs, Edeb, Tıbb, Eşribe'de geçti. Nuzûr'da da gelecektir.
[11] Bunun bir rivayeti îmân'da da geçti. Müslümanlar arasında tanışma vesîlesi olduğu için selamlaşmanın içtimâi kıymeti pek yüksektir. İslâm Dîni, selâm vermek için tanışmış olmayı şart kılmamış, bildiğine de bilmediğine de selâm vermeyi bir medeniyet vazifesi kılmıştır.
[12] Bunun da bir rivayeti Edeb'de, "Birbirinden ayrılma bâbı"nda geçmişti.
[13] Bunun birkaç rivayeti Tefsîr'de de geçti. Burada HİcâB Âyeti'nden maksad el-Ahzâb: 53. âyetidir. Bu hadîste Enes'in âyetin inişiyle ilgili husûsî bilgisi olduğuna işaret vardır. Çünkü Ubeyy İbn Ka'b ondan daha bilgili, yaşça da, kudretçe de ondan büyük olduğu hâlde, bu konuda Enes'ten istifâde ediyordu.
[14] Buhârî'nin bu sözü Ebû'I-Vakt ve Ebû Zerr'in ei-Müstemlî'den gelen nüshalarında sabittir, diğerlerinde yoktur. İbn Hacer Fethu'l-Bâri'de: Yakışan da burada olmamasıdır. Çünkü Buhârî bunu 22 bâb sonra gelecek olan 33. bâbda ayrı bir bâb yaptı, demiştir (Kastallânî).
[15] Hicâb emrinin indirilmesinden evvel Peygamber kadınların perdelenmeleri hususundaki Arab'ın carî âdetine ilişmiyordu. Kadınların perde arkasına çekilmeleri daha hayırlı olacağını bilmekle beraber, kendiliğinden bir teşrî'a gitmeyip, bu konuda vahyin gelmesini tercih edip bekliyordu...
Bu hadîsin bâzı rivayetleri, Abdest Alma Kitabı, "Kadınların ihtiyâçlarını görmek için sahraya çıkmaları bâbı"nda ve el-Ahzâb Sûresi tefsirinde Umer'in Kur'ân'a uygun gelen görüşleri bâbı'nda da geçmişti.
el-Ahzâb: 59. âyetinde de hem Peygamber kadınlarının, hem de diğer mü'-min kadın ve kızlarının giyinip örtünmeleri emr ve ta'rîf edilmektedir. Orada da belirtildiği gibi, diğer İslâm kadınlarının Peygamber kadınları gibi perdeli ve münzevî yaşamaları vâcib değildir. Âlimlerin bu hususta ittifakları vardır. Onlar da zînetlerini açmayarak, seslerinin fıtrî âhengiyle görüşerek İslâm içtimaî hayâtında caiz görülen her iş sahasında çalışabilirler. Kadınlık vakaarını koruyarak, edebli giyinerek, ticâret, alışveriş, öğretmenlik, kefalet, vekâlet, şirket, şehâdet gibi İşlerde her nevi' medenî haklan hâiz olup hayatî ve içtimaî faaliyetlerde bulunabilirler...
[16] Mıdrâ denilen bu kadın saç tarağını, dilciler şöyle ta'rîf etmişlerdir: Mıdrâ, kadın saçını ve bilhassa iki taraftaki kısımlarını tarayıp düzeltmek için kullanılan bir nevi' demir taraktır. Mâşit denilen ve kadın tuvaleti yapan ve gelin yüzü süsleyen san'atkâr kadınların yanlarında bulunurdu.
Bunun bir rivayeti LİbâS'ta, "Taranmak bâbı"nda geçmişti.
[17] Bunun bir rivayetini Bûhârî Diyetler'de; Müslim de İzin İsteme Kitâbı'nda getirmiştir.
[18] İbn Battal: Bakmak ve konuşmak zina diye isimlendirildi. Çünkü bunlar hakîkî zinaya da'vet ederler. Bunun için "Fere bunu ya tasdik eder yâhud bırakıp yalanlar" buyurdu, demiştir (Kastallânî).,
el-Lemem: Delilik ve küçük günâh ma'nâsınadır... Gûyâ ki başlı başına günâh olmayıp, günâha yakın bir ma'nâ demektir. Nitekim "Onlar ufak tefek suçlar hâriç olmak üzere, günâhın büyüklerinden ve fuhuştan kaçınanlardır... " (en-Necm: 32) âyetinde de el-Lemem, "Küçük günâh" ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
Bu hadîse göre Allah ezelde Âdem oğlu'na ne takdir ettiyse, muhakkak ona erişecektir. İnsan oğlunun kudreti, mukadder olan şeyi def etmeye kâfî değildir. Şu var ki, Allah, kulun göz, dil gibi organlarıyle kazandığı küçük hatâlarını, yalan bir ru'yâ hâlinde kaldıkça tâ cinsiyet organı bunlan hakîkî zina ile tasdîk edip gerçekleştirinceye kadar zina suretinde cezalandırmıyor. Fakat zina gerçekleşince büyük günâh oluyor ve haddi îcâb ediyor.
[19] Bunun bir rivayeti İlim Kitâbı'nda da geçti.
İbn Battal: Bu sîga umûma gerektir. Lâkin burada husus murâd edilmiştir, yânı bu hâllerin çoğunda böyle yapardı ma'nâsmadır, demiştir (Aynî).
[20] Bu hadîsin bir rivayetini arka arkaya Müslim de Âdâb Kitabı, "İzin isteme bâ-bı"nda getirmiştir. Hadîs, İzin istemenin üç kerre olduğuna açıkça delâlet etmektedir: Müslim Ter., VI, 411-418, "2153".
[21] Bu ta'lîkı Buhârî el-Edebu'l-Müfred kitabında, ulaştırılmış olarak getirmiştir. Bunu Ebû Dâvûd da Abdu'1-A'lâ tarîkinden olmak üzere rivayet etmiştir.
[22] Bu hadîsin daha tafsîlli bir rivayeti Rikaak'ta gelecektir. Burada geçen "O da'-vet, onun iznidir" sözüyle beraber "İzin istediler, izin verdi; onlar da içeri girdiler" sözünün zahiri çelişkidir. Buna

zamânm uzaması, yâhud kısa olma-siyle değişiklik olacağı şeklinde cevâb verildi: Eğer da'vetle geliş arasında zaman uzun olursa, izini yenilemeye muhtâc olur, yoksa muhtâc olmaz denildi... Sefaksî: İzin isteme her hâl üzerine daha ihtiyatlı olandır, demiştir (Kastallânî).
[23] Peygamber'in çocuklara selâm vermesi onları İslâm âdâbma alıştırmak içindir. Bunda tevâzu'luk ve yumuşaklık yoluna girme de vardır. Bu hadîsi Müslim de İsti'zân'da getirmiştir.
[24] Bu hadîsin birer rivayeti Cumua Kitabı "Namaz kılındığı zaman yeryüzüne dağılırı..." (el-Cumua: 10) kavli babı" ile Taamlar Kitâbı'nda da geçmişti.
[25] Bu hadîsin birer rivayeti Bed'u'l-Halk'ta ve Âişe'nİn Fadlı'nda geçtiği gibi, in-şâallah Allah'ın yardımıyle Rikaak'ta da gelecektir.
[26] Buhârî, hadisteki cevâbla yetinerek başlıkta bir hüküm belirtmemiştir. Peygam-ber'in "Kim o?" sorusuna mnnâsib olan cevâb, "Câbir" adını açıkça bildirmekti. Çünkü izin istemekten gaye, gelenin kim olduğunu ev sahibinin tanımasıdır. "Ene = Ben" diye kinaye suretiyle cevâb, gayeyi te'mîn etmiyordu. Bunun için Peygamber "Ene, ene = Ben, ben"deme, açık olarak "Câbir" de! buyurmuş oluyor.
Bu hadîsi Müslim de îsti'zân'da getirmiştir.
[27] CibrîPin Âişe'ye selâm vermesi hadîsi bundan önceki bâbda ulaştırılmış bir se-nedle geçmişti. Meleklerin Âdem'e selâm verişleri de bu kitabın başında birinci bâb olan "Selâmın başlaması bâbı"nda ulaştırılmış olara!; geçmişti
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu kendisine selâm verilenin ismini selâm lafzının önüne geçirmektedir. "Ve aleyke's-selâmu"cümlesinde "Aleyke"önde, "Selâm" ondan sonradır. "Böyiece"den maksad tekbîri, kıraati, rukû'u, sucûdu ve oturuşu bu ta'rîfe uygun olarak edâ edip yerine getir demektir. Bunu bütün namazında yapmaktan maksad da, bunları her rek'atte böylece tekrar et demektir. Nitekim "Bunları her rek'atte ve her secdede yap"rivayeti, bu tekrarı ifâde eder.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Namazda kıraat bâbı"nda geçmiş ve orada namazla İlgili açıklamalar verilmişti.
[29] Birincisi sucûddan sonraki istirahat celsesine kaail olana uygundur. Buhârî bu ta'lîkı Eymân ve'n-Nuzûr'da ulaştırmıştır.
[30] Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak şevketti. Namaz Kitabı'nda ise bütünüyle sevketmiştir.
[31] Bunun bir rivayeti yakında geçti. Peygamber (S) Hadîce'ye Cibril'den Allah'ın selâmını tebliğ edince, o da: Selâm Allah'tır, selâmet ancak O'ndandır, Cibril'e de selâm olsun! demişti. Bunu Taberânî rivayet etti. Bunda selâmı tebliğ edeni de selâmla karşılamanın müstehâblığı hükmü vardır... (Kastallânî).
[32] Bunun birer rivayeti Edeb Kitâbı'nıh sonlarında "Müşrikin künyesi bâbı"nda; keza Âlu İmrân: 186. âyeti tefsirinde geçmişti. Burada getirmekten maksad "Peygamber içinde müslümânlardan, müşriklerden, Yahûdiler'den karışık birtakım kimselerin bulunduğu bir meclise uğradı ve (umûmî olarak) onlara selâm verdi" sözleridir.
[33] Bunu el-Buhârî el-Edebu'1-Müfred kitabında, senedi ulaştırılmış olarak getirmiştir.
[34] Bu, Mağâzî'de, Tebûk gazvesinde Ka'b ibn Mâlik'in tevbesi kıssasında geçen uzun hadîsten bir bölümdür. el-Buhârî burada ondan ihtiyâcı kadar kısmını zikretmiştir. O da Rasûlullah'ın te'dîb için ona selâm verip konuşmayı ve selâmlarına karşılık vermeyi nehyetmiş olmasıdır. Hadîste tevbelerinin de elli gece geçtikten sonra kabul edildiği zikredilmektedir ki, bu da başlıktaki sorunun bir cevâbı gibidir.
[35] Yânî bizler ve sizler ölümde müsâvîyiz, hepimiz öleceğiz.
Bunun bir rivayeti Edeb Kitabı, "Peygamber (S) asırlık yapıcı değildi bâ-bı"nda geçmişti.
[36] Buhârî bunun bir rivayetini "Mürtedlerin tevbe etmelerini isteme bâbı"nda getirdi.
[37] Bunun da başlığa uygunluğu, kitâb ehlinin selâmını karşılama keyfiyyeti bulunması yönündendir, Bunda da Peygamber, ümmetine, onlara sövmeyi değil sâdece onların söylediklerini aynen kendilerine döndürmeyi öğretmiştir.
[38] Hadîsin başlığa uygunluğu, tarîklerinin birinde mektubu açtığı ve elbette sahibinin izni olmaksızın işi meydana çıksın diye ona baktığı fikrası mevcûd olması yönündendir. Bunun Cihâd'da "Câsûs bâbı"nda geçen rivayetinde: Biz Hâtıb'ın bu kadınla yolladığı mektubu Rasûlullah'a getirdik. Onda Hâtıb ibn Ebî Beltea'-dan Mekke müşriklerinden birtakım insanlara ifadesiyle Rasûlullah'm askerî işlerinden bâzısını onlara haber veriyordu. Hadîsin bir rivayeti Mağâzî'de "Bedir gazvesinde bulunanların fazîleti bâbı"nda da geçmişti.
[39] Başlığa uygunluğu "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle! Allah'ın kulu ve Elçisi Muhammed'den... " sözlerindedir. Çünkü bunda kitâb ehline nasıl mektûb yazılacağının bildirilmesi vardır. Hadîs, Vahy Bâbı'nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. "Selâm doğruya uyanlara", Tâhâ: 47'den alınmış, bundan sonra da Âlu İmrân: 64. âyet yazılmıştı.
[40] Başlığa uygunluğu "Fulandan fulâna" sözünden alınır. Çünkü bunda yazanın kendi ismiyle başlanmış, sonra mektûb gönderilenin ismi zikredilmiştir. Bu, Kefalet Kitâbı'nda geçen uzunca hadîsin bir parçasıdır.
[41] Başlığa uygunluk, bir kavmin büyüğüne ikram ve ta'zîm için ayağa kalkılması-nın meşrû'luğu yönündendir.
Kurayza oğullan da Sa'd ibn Muâz'm bu hükmünün Tevrat hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamanımız kaanûnlarına göre de hüküm böyledir. Vatana ihanet eden, düşmanla birleşerek vatandaşlarına karşı silâh kullanan, devlet başkanına ve onun harîmine küfredip isyan eden kişinin cezası îdâmdır...
Benû Kurayza Yahudileri Sa'd ibn Ktfuâz'ın hakemlik etmesini istediler. Sa'd da onlara kendi inandıkları Tevrat'ın Tesniye bâbı'ndaki ilgili hükmü verdi... -Tesniye: 10-15- (Hz. Muhammed'in Yüce Şahsiyeti, Abbâs Mahmûd el-Akkaad, mütercim: Alî Husrevoğlu, s. 110, İzmir 1400/1979).
Bu hadîsin birer rivayeti Cihâd'da ve Mağâzî'de Sa'd ibn Muâz'm fadlı bâ-bı'nda geçmişti.
[42] Musâfaha, ısmlaşmak için iki adam birbirinin ellerini tutuşmak ma'nâsınadır, birbirinin elinin safhasını tutup, yüzün safhasıyle mukaabele ederler (Kaamûs Ter.).
[43] el-Buhârî bunu bundan sonraki bâbda senediyle getirmiştir.
[44] Bu Tebûk gazvesi hakkında geçen uzun hadîsinden bir parçadır.
[45] el-Edebu'I-Müfred*de sahîh bir senedle Enes'den: Yemen ehli geldiler, onlar mu-sâfahayi ilk getirenlerdir... hadîsi vardır. Tirmizî'deki Enes hadîsinde: Yâ Ra-sûlallah! insan dîn kardeşiyle karşılaşınca ona ta'zîm için eğilir mi? diye soruldu. Rasûlullah: "Hayır, elini tutar ve onunla musâfaha edip el sıkışır" buyurdu.
Nevevî'nin dediği gibi karşılaşmada el tutuşup musâfaha etmek üzerinde ittifak edilmiş bîr sünnettir... (Kastallânî).
[46] el-Buhârî bunu Eymân ve'n-Nuzûr'da tamâmını getirdiği hadîsten kısaltraıştır. Burada maksadı, el tutmanın ekseriya elin safhasının diğer kimsenin elinin saf-hasıyle kavuşmasıdır.
[47] Bunu Guncâr, Târîhu Buhara kitabında İshâk ibn Ahmed ibn Halef yolundan senediyle rivayet etmiştir.
[48] İbn Mes'ûd hitâb sîgasını terkedip gaybet lafzıyle zikrettiklerini kasdediyor. Lâkin buna da muhalif diğer rivayetler de vardır, ibn Mes'ûd, Peygamber (S) tarafından söylediğimiz tarzda teşehhüd öğretildiğini söylerken İbn Abbâs: Biz "es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu"yn Peygamber hayâtta iken söylerdik, demiş. İbn Mes'ûd ise: Bize böyle öğretti, biz de böyle öğretiriz cevâbını vermiştir ki, bu son iki rivayet arasında munâfât vardır. Bu gün ümmetin ameli, Peygam-ber'İn öğretmesiyle bellenmiş olan "Aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu" sîgasıyle selâm vermek üzere câridir.
Kelâmın siyakım, gâib sığasını bırakıp da "es-Seiâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu..." diyerek hitâb sığasına dönmekteki hikmet, bu lafızların Peygam-ber'in öğretmesiyle bellenmiş olmasından dolayı herhangi diğer bir lafızdan daha yüksek ve daha şerefli olmasıdır (Tecrîd Ter., II, 702-709, "459").
Bu hadîste el tutmak vardır ki, bu, musâfahada mübalağadır ve öğretilen şeye çok ehemmiyet verildiğini ifâde eder.
[49] Abbâs bu sözüyle Alî'ye: Peygamber'in vefatı üzerine birisi halîfe olacak, sonra sen onun bir me'mûru olacaksın! demek istiyor.
[50] Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirdi. Bunun bir rivayeti Mağâzî'nin sonlarında "Peygamber'in hastalığı bâbı"nda geçmişti. Başlığın ikinci kısmına uygunluğu "RasûluIlah nasıl sabahladı?" sözünden alınır. Muânakanın bu hadîste zikri yoktur. Peygamber'in el-Hasen ile muânakasının zikri Buyu' Kitâbı'nda geçmiştir. İbn Battâl'ın Mühelleb'den naklettiği gibi, Buhârî burada onu sev-ketmek istemiş, fakat geçen senedden başka bir senedini hazır edememiştir. Bu-hârî'nin çok defa tek senedle hadîsi tekrar etme âdeti yoktur... (Kastallânî).
Muânaka, iki kişinin ellerini birbirinin boyunlarına dolayarak kucaklaşma-sıdır.
Ca'fer: Biz Necâşî'nin yanından dönüp geldiğimizde Peygamber (S) beni karşılayıp kabul etti ve benimle sarılıp kucaklaştı, demiştir (Taberânî).
[51] el-Lebbu ve el-îlbâbu: Bir yerde eğlenip mukîm olmak ma'nâsmadır. "Lebbeyke" sözleri, aded iradesiyle tesniye kılınıp hitâb kaafma muzâf kılınmıştır. Bunun ma'nâsında dört kavil vardır: Evvel zikrolunan ikaamet ma'nâsma olmakla 'Ben Senin tâatin üzerinde devamlı ikaamet ediyor ve tekrar tekrar Sana icabet ediyorum' sebkindedir ki, ben Sen'in emir ve fermanına itaat ve icabet merkezinde tekrar tekrar sabit ve pâydârım demektir...
Lebb kelimesi "Mahabbet" ma'nâsma da geldiğinden, o ma'nâdan alınmış olarak: "Lebbeyk", "Benim mahabbetim Sana'dır, başkasına değil" demek olur.
"Hâlis" ma'nâsma olan Lebb ve Lebâb'dan alınmış olarak "Lebbeyk", "Benim ihlâsım, yânî sıdk ve ubudiyetim her zaman Sana'dır" demek olur. Bunun aslı "Elubbu lebbeyn leke" idi, fiili hazf ve tesniye nûn'u düşürüldükten sonra kafa muzâf kılındı...
el-Is'âd: Bir adamı saâdetli kılmak, meded ve iane eylemek ma'nâsmadır. Lebbeyk ve Sa'deyk, beraber kullanılır... Ma'nâlan "Tâatinde mükerreren, yânî devam üzere mukîm ve hizmetinde mülâzim ve müdavim olurum" demektir. Zîrâ Is'âd, iane ma'nâsma olduğundan, burada "lanetinde kıyam ve ihtimam eden kimse gibi hizmet ve ubudiyetinde devamlı kıyam ve İkdam ederim" yâhud "Hizmet ve ubudiyetinde şâir hizmetçilere is'âd ve iânet ederim" demektir (Kaamûs Ter., I, 481; 1166-1167).
[52] Bunun birer rivayeti İlim Kitabı, "ilmi bir kavme tahsis eden kimse bâbi"nda; Libâs'ta, "Kişinin bineğinin arka tarafına bir başkasını bindirmesi bâbı"nda geçmişti. "Allah'a ibâdet etmeleri" fikrası ameJiyyâta; "O'na hiçbirşeyi ortak kılmamaları" fikrası ise i'tikaadiyyâta işarettir. Çünkü tevhîd, ibâdetlerin köküdür...
[53] Bu, Muâz hadîsinin diğer bir yoludur. Bu yoldan gelen hadîs ayniyle Libâs Ki-tâbi'nda geçmiştir.
[54] Ebû Hureyre'den gelen rivayet de buna yakın ma'nâdadır: Rasûlullah (S): "Benim Uhud Dağı misâli altınım olsa, ondan bir parçası yanımda bulunarak üç gece geçmesi beni sevindirmez, ancak o parçayı borç edası diye hazırlamış olmam beni sevindirir" buyurdu (Buhârî, Kitâbu'I-İstikrâz).
[55] Başlığa uygunluğu meydandadır. Ebû Zerr'in ismi Cundeb ibn Cunâde'dir; otuz ikinci yılda Rebeze'de vefat etmiştir. Ebu'd-Derdâ'mn ismi Uveymir ibn Zeyd'dir, otuziki yılında Şam'da vefat etmiştir. Mısır fethinde hazır bulunmuştur. Ebû Süleyman Zeyd ibn Vehb el-Hemedânî, el-Cuhenî Kudâa kabîlesindendir. Pey-gamber'e gitmek için yola çıktı, o yolda iken Peygamber vefat ettiğinden göremedi. Kendisi doksanaltı yılında vefat etti... (Aynî).
Ebû Şihâb, îbn Nâfî' el-Kinânî'dir. Hannât ve Asğâr lakablarıyla meşhurdur. Kûfeli olup Medâyin'de ikaamet etmeyi tercih etmiştir. el-Leys ibn Ebî Süleyman'dan, el-A'meş'ten rivayeti vardır. Kendisinden, Buhârî'nin şeyhlerinden olan Yahya ibn Âdem de, Müsedded de rivayet etmişlerdir. Ibnu Maîn, onun güvenilir bir râvî olduğuna şehâdet etmiştir. 171 târihinde vefat etmiştir (Hulâsa).
Bu hadîsin bir rivayeti Kitâbu'I-İstikrâz'da "Borçlan ödeme bâbf'nda geçmişti.
[56] Bu "kaldırmaz, oturmaz"haber fiilleri burada "kaldırmasın, oturmasın" ma'-nâsına inşâdır, yânî nehiydir.
[57] Ayetin devamı şöyledir: "...Allah, içinizden îmân etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır. Allah ne yaparsanız hak-kıyle haberdârdır".
Bu âyet, îmânın ve îmânla beraber ilmin ve âlimlerin yüksekliğine, derecelerinin yüceliğine açıkça delâlet etmektedir. İlmin yüksek mertebesine ve fazîle-tine âid pekçok hadîsler vardır. Bunların bir

kısmı îlim Kitâbı'nda verilmişti.
[58] Bu hadîsi İbn Umer'den rivayet eden Nâfi'e, İmâm Mâlik: Bu nehiy cumua namazına mı âiddir? diye sormuş. Nâfi': Cumuada da, başka meclislerde de! diye cevâb vermiştir (Cumua Kitabı).
[59] Bunda kendisi için girmiş olduğu hacetini yerine getirmesinin ardından oturmayı uzatmanın hiç kimseye yakışmayacağı, bu takdirde ev sahibinin onun yanından kalkıp gitmesi isteğini açıklama hakkı olduğu, keza onun gitmekte ağır davrandığını açıklama hakkı olduğu hükümleri vardır. Bu hadîsin bir rivayeti yakında Hicâb Âyeti bâbı'nda geçmişti (Kastallânî).
[60] el-Ihtıbâ: Bir adam ihramına sarınıp bürünmek, bir kavle göre dülbend ve kemer makûlesiyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadir ki, dervişler ıstılahında kemende girmek ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.).
Buhârî bunu burada "Kurfusâ" ile tefsir ediyor: el-Kurfusâ:... Çileye giren sûfîlerin oturması gibi kıynaklanni yere koyup ve uyluklarını karnına kasıp ve dizlerini dikip, ellerini kemer gibi inciklerden kucaklayarak oturmağa denir. BÎr kavle göre dizleri üzere gergi gibi kapanarak karnını uyluklarına yapıştırıp, ellerini koltuklarını kastığı hâlde oturmaktır ki, Bedevî oturuşudur (Kaamûs Ter.).
Bu nevi' oturuş, dayanacak birşey bulunmayan kırda, bayırda oturana dinlenme sağlamakla tanınır.
[61] ibn Umer "Şöyle ıhtıbâ ederek" diye bu oturuş şeklini bi'1-fiil gösterip ta'rif etmiştir. Bunun bir elle ve iki elle yapılan şekilleri olduğu anlaşılıyor.
[62] Habbâb ibn Erett'in bu hadîsi Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda, senediyle geçmişti.
[63] Bunun bir rivayeti Edeb'de geçmişti.
[64] Namaz Kitabı, "İnsanlara namaz kıldırıp da bir İhtiyâcı hatırlayan kimse bâ-bı"nda şu ziyâde vardır: İnsanların arasından hızlı hızlı yürüdü gitti. İnsanlar O'nun bu hızlı gidişinden endişe ettiler. Sonra onların yanına çıktı ve onların sür'-atli gitmesinden hayrete düştüklerini görünce: "Yanımızda bir mikdâr altın bulunduğunu hatırladım da onun benim gönlümü habsetmesini istemedim ve hemen fakirlere taksim edilmesi emrini verdim" buyurdu.
Buna yakın bir rivayeti Zekât'ta, "Sadakayı acele vermeyi seven kimse bâ-bı"nda da geçmişti. Bunlardan, herhangi bir sebeb ve ihtiyâçtan dolayı hızlı kalkıp gitmenin câizliği sabit oluyor.
[65] er-Râğıb: Serîr, Surûr'dan, yânî "Sevinmek"ten alınmıştır. Çünkü bu çok ker-re ni'met ehli olanlarda olur demişti*.
Bu hadîs, Peygamber'in evinde de üzerinde yatılan içi lif dolu bir serîr (yânî karyolaya benzer birşey) bulunduğunu ve böyle şeyler edinmenin câizliğini göstermektedir.
[66] Başlığa uygunluğu "Peygamber'e (oturup yaslansın diye) içi lifle doldurulmuş deriden bir yastık attım" sözündedir. Bu hadîsin birçok rivayetleri Oruç Kitâbı'nın bâzı bâblarmda ve Dâvûd orucu bâbi'nda geçmiş, oralarda gerekli açıklamalar verilmişti.
[67] Hadîsin bâzı rivayetleri BedVI-Halk Kitabı, "îblîs'in sıfatı bâbi"nda; Sahâbî-lerin Menkabeleri Kitabı, Ammâr ve Huzeyfe'nin menkabeleri bâblarında geçmişti. Burada getirmekten maksad, Abdullah ibn Mes'ûd'un Peygamber'in misvak, yastık işlerini üzerine alması, bunları düzeltmek, taşımak ve daha başka suretlerde Peygamber'in husûsî işlerini ve hizmetlerini görmeye ehemmiyet vermesidir.
el-Leyl Sûresi'nin üçüncü âyetini İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ kırâatiyle "Ve mâ halaka"sız okumak, mütevâtir olan ve Mushaf'ta tesbît olunan kıraate aykırıdır. Daha önce geçtiği yerde de belirtildiği gibi, belki bu âyet iki defa inmiş, birincisi "Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ" suretinde olup, bu iki sahâbî bunu ezberlemiş, ikinci defada " Ve mâ halaka 'z-zekerâ ve 'l-ünsâ" suretinde inmiş, bu iki sahâbî bunu işitmemiş olup böylece cumhurun mütevâtiren rivayet ettikleri kıraate muhalefet etmiş olabilirler. Nitekim İbn Mes'ûd, Muavvizetân Sûreleri'ni de Kur'-ân'dan değil, sanmıştı. Bu iki kıraatin farkı şudur: Ebu'd-Derdâ kıraatine göre erkek ve dişiye yânî mahlûka; mütevâtir kıraate göre ise halka, yânî yaratma fiiline yemîn edilmiş olur ki, bu, âyetin hakîkî medlulüdür; birincisi ise mecazî ma'nâsidır.
[68] Kaylûle, gündüz uyumak ve istirahat etmek ma'nâsınadır.
Bu hadîs, sahâbîlerin gündüz uykusuna yatma âdetleri olduğunu, cumua günleri bunu namazdan ve yemekten sonra yaptıkları sabit oluyor. Bunun birer rivayeti Cumua'nın sonlarında, Tâam'da ve daha sonraki kitâblarda da geçmişti.
[69] Başlığa uygunluğu, Alî'nin mescidde gündüz uykusu uyuması olduğu açıktır. Alî'nin, Fâtıma'nım yanında gündüz uykusuna yatmayıp da mescidde yatması, fakır ve yabancı olmayanların da mescidde uyumalarının mübâh olduğuna de-lîldir.
Bunun bâzı rivayetleri Cumua Kitâbi'nm sonlarında, Edeb Kitâbı'mn birkaç babında ve "Ebû Turâb künyesiyle künyelenmek bâbı"nda geçmişti.
[70] en-Nıta' ve en-Nata': Meşinden ve sahtiyandan düzülmüş döşeğe, mindere ve şâir yaygılara denir... (Kaamûs Ter.).
Ümmü Suleym, Peygamber gelip de onun evinde gündüz uykusuna yattığı zamanlarda terinden, saçlarını taradığı zaman taraktan veya yastıktan dağılan saçlarını topladığı anlaşılıyor. Sahâbîler, Peygamber tıraş olduğu zamanlarda saçlarını teberrük İçin alır, toplarlardı. Enes şöyle dedi: Yemîn olsun ki, ben Rasûlullah'ı berber tıraş ederken gördüm. SahâbîlerÎ etrafında dolaşıyorlardı. Sahâbîler bir tek küm dahî yere değil, muhakkak bir İnsan eline düşmesini istiyorlardı (Müslim, Fadâil, 19. bâb, "2325").
Yine Enes: Rasûlullah (S) Veda Haccı'nda başını tıraş ettiği zaman saçından en evvel alan Ebû Talha oldu, demiştir (Buhârî, Vudû'), Ebû Talha, aldığı bu saçları RasûlulIah'ın emri üzerine zevcesi Ümmü Suleym'e saklasın diye tes-lîm etmiştir.
[71] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Cihâd Kitabı, "Cihâda katılmak ve şehâdet için duâ bâbı"nda da geçmişti, Vâkıdî ve siyer âlimlerinin beyânına göre, bu deniz seferi hicretin 28. yılında Hz. Usmân'm halifeliği zamanında, Muâviye'nin Şâm Vâ-lîliği sırasında, onun kumandasında yapılmıştı. Ümmü Haram orada defnedilmiş, türbesi hâlen güney Kıbrıs'ta, Larnaka'da mevcûd olup ziyaret edilmekte imiş.
[72] Nehyolunan bu iki türlü giyiniş ve oturuş tarzı, ekseriya bedevilerin giyiniş ve oturuşlarıdır.
İştimâlu's-sammâ: Bir parça bezden ibaret olan ihramım kişinin bir omu-zuna atarak, vücûdunun bir tarafını örtmek ve öbür tarafım açık bırakmaktır. Bu nehyolunmuştur.
Ihtıbâ: Bir parça beze bürünüp, edeb yerini açık bırakarak, dizlerini de karnına dayayıp çömelmek suretiyle oturmaktır. Ihtıbâ da bu şekilde nehyolunmuştur. Çünkü ıhtıbâmn bu şekli, 34. bâbdaki 45 rakamlı îbn Umer hadîsinde anlatılan ıhtıbâ şekli değildir.
O hadîsten ve bundan anlaşılacağı üzere, Peygamber dayanarak, yaslanarak çeşitli şekillerde oturmuştur. Çünkü oturmanın kaanûnlaşttrılmış muayyen bir şekli yoktur. Avret yeri açılmamak ve saygısızlık olmamak şartiyle her şekil ve surette nasıl kolay olursa öyle oturmak mubahtır. İşte İmâm Buhârî, oturma hususundaki bu genişlik ve kolaylığı bildirmek maksadıyle bu babı ve ilgili hadîsi burada tekrar getirmiştir.
Peygamber'in nehyettiği iki türlü alış-veriş şekli de Mulômese ve Munâbe-ze denilen câhiliye alım-satımları dır. Metâ'ı görüp iyice muayene etmeden, mechûl üzerine alım satım muâmelesidir ki, şekilleri Alışverişler Kitâbı'nda anlatıldığı gibi, niza' ve haksızlığı gerektiren bir muamele olduğu için yasaklanmışlardır
[73] Bu hadîste, cemâat huzurunda bir kimseye gizli birşey söylemenin cevazına, bunun bir kimseyi dışarıda bırakarak iki kişinin fısıldaşmasmdan nehy gibi olmadığına, gizli söyleyen kimse üzerine bir mazarrat olacağı zaman sırrı açıklamanın caiz olmayacağına delîl vardır. Çünkü Fâtıma, PeygamberMn hastalığı zamanında söylediği sırrı açıklasaydi, kadınları bundan çok üzüleceklerdi. Keza kendisinin mü'min kadınların seyyidesi olduğunu onlara o zaman haber vermiş olsaydı, bu da Peygamber'in kadınları üzerine büyük bir ağırlık olacak, hüzünleri daha da şiddetli olacaktı. Fâtıma, Peygamber'in vefatından sonra bu endişelerden emîn olunca, o sırrı böylece haber vermiştir. Hadîs böylece başlıktaki hükümleri açıklamış oluyor.
Bu hadîsin bazı rivayetleri şu bâblarda geçmişti: "Cibril, Kur'ân'ı Peygam-ber'le mukaabele yapardı"; "Nübüvvet alâmetleri", "Rasûlullah'ın okuyuşu menkabeleri"; "Fâtıma'nın menkabeleri"; "Kur'ân'm Faziletleri", "Cibril Kur'ân'ı Peygamber'le mukaabele yapardı".
[74] Bü hadîs, mescidde sırtüstü yatmanın cevazına delâlet eder. Bu konuda gelen diğer hadîsler de mescidde dayanma, yan yatma, bağdaş kurma gibi istirahat vaziyetlerinin hepsinin caiz olduğunu gösterir. Ancak yüzükoyun yatma böyle değildir. Onun hakkında "Bu, Allah 'in hiç sevmediği bir yatıştır" buyurulmuş-tur.
[75] Bu âyetler, Rasûlullah'ın meclisinde kendisine husûsî olarak fısıldamak suretiyle birşey arzetmek isteyenlerin âdabı hakkında inmiştir. Sadaka takdim edemeyecek olan fakîrlerin de fısıltı ile ma'rûzâtta bulunmalarına Gafur, Rahîm sıfatlarının getirilmesiyle ruhsat verilmiştir.
Bu sadaka emri, Rasülullah'a saygı gösterilmesi, fakirlere yardım edilmesi, suâlde ifrata gidilmemesi, ihlâs erbabı ile münafıkların âhireti sevenlerle dünyâya tapanların meydana çıkması gibi hikmetleri içine almaktadır (Beydâvî).
[76] Bir kimsee gizli söylenen birşey, onun başkaları tarafından işitilmesi istenmediği için gizlice söylenmiştir. Bu bakımdan o sırrı koruyup saklamak ve insanlara yaymamak, bir emânet borcu olmuş oluyor.
Bu hadîsi Müslim de Enes'in faziletlerinde rivayet etmiştir. Orada bundan önce şu hadîs de vardır:
Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben çocuklarla beraber oyun oynarken Rasûlullah (S) benim yanıma geldi ve bize selâm verdi. Müteakiben beni bir ihtiyâcı için yolladı. Bu yüzden ben annemin yanma dönmekte geciktim. Geldiğim zaman annem bana:
— Seni şimdiye kadar alıkoyan nedir? diye sordu. Ben de:
— Rasûlullah beni bir iş için göndermişti, dedim. Annem:
— Rasûlullah'm bu haceti ne idi? diye tekrar sordu. Ben:
— O bir sırrdır, dedim. Annem:
— Sakın Rasûlullah'm sırrını hiçbir kimseye söylemeyesin! diye sıkıca ten-bîh etti.
Enes, kendi râvîsi Sâbit'e: Vallahi eğer bunu bir kimseye söylemiş olaydım, muhakkak sana da söylerdim ey Sabit! demiştir. (Müslim Ter., VII, 406-407 "2482").
Bâzıları bu sırrın Peygamber'in kadına mahsûs birşey olduğunu, eğer ilimden birşey olaydı Enes bunu gizlemeye razı olmazdı, demiştir (Kastallânî).
[77] Üç kişi bir arada iken ikisinin gizli fiskos etmeleri, üçüncünün bunu kendisine hakaaret sayması veya bir kötülük ve mazarrat konuştuklarını düşünmesine se-beb olur, böylece kederlenir, huzursuz olur. İkisinin, üçüncünün bilmediği yabancı bir dille konuşmaları da böyledir.
[78] Hadîsten burada maksad: "Peygamber'e geldim, o bir cemâat içinde idi. Yanaşıp kendisine o sözü yavaşça söyledim" fikrasidir. Çünkü bunda cemâat bakî olduğu müddetçe gizli konuşmadan eziyet duymayacaklarından, men'in asimin kalkacağına delâlet vardır... (Kastallânî).
Bunun bâzı rivayetleri, Cihâd, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, Mağâzî, Edeb Kitâbla-rı'nda da geçmişti.
[79] Âyetin tamâmı şöyledir: ' 'Onlar seni dinleyecekleri zaman (hakîkatte) neyi dinleyeceklerini, gizli ve sinsi konuşurlarken o zâlimlerin: 'Siz büyülenmiş bir kimseden başkasına tâbi' olmuyorsunuz' diyeceğini biz pek iyi bileniz!" (el-tsrâ: 47).
Necvâ, sırr söyleşmek, gizli konuşmak, Türkçe'si, Kaamûs Mütercimi'nin ifâdesi veçhile "Fısıltı" demektir. Yüksek tepe ma'nâsına "Necve"den yâhud kurtuluş ma'nâsma "Necat "tan alınmıştır. Sırr konuşmak isteyenler, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere çekilmek yâhud etrafın işitmesinden kurtulmak istemeleri düşüncesiyle böyle isimlendirilmiş olduğunu söyleyenler vardır (Hakk Dîni, VI, 4786).
el-Lubâb da şöyle dedi: en-Necvâ isim ve masdar olur, Yüce Allah: "îz hum necvâ", yânî "Onlar birbirleriyle gizli gizli konuşuyorlar" buyurdu, ve yine "Herhangi bir üçten bir fısıltı vâki' oimayadursun, muhakkak ki O, bunların dördüncüsüdür..." (el-Mücâdile: 7) buyurdu.

[80] Bu hadîs, bir özürden dolayı ikaametten sonra bekleyeceğine delâlet ettiği gibi, ikaamet ile ihram tekbîri arasında konuşmanın cevazına da delildir. Bu hadîs *"Kad kaameti's-salâtu" deyince, ihram tekbîri imâma vâcib olur diyenlerin de aleyhinedir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "İkaametten sonra imâma bir hacet ânz olması bâbı"nda geçmişti.
[81] İbnu'l-Arâbî'nin dediği gibi, çünkü ateş bedenlerimize, mallarımıza düşmanın yok etmeye çalışması gibi felâket getirir, kendisinde bizim için menfâat olmakla beraber, bu cihetten düşman ta'bîr edildi.
[82] Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta geçmişti.
Kelâm sâhibleri tabîatler hakkında şöyle dediler: Yüce Allah ateşte hareket, hararet, kuruluk, letafet ve nûr topladı. Ateş bunların her biriyle diğerinin hilâfına olan işler yapar: Hareketle cisimleri kaynatır, hararetle ısıtır, kurulukla kurutur, letafetle nufûz eder, nûr ile etrafını aydınlatır. Ateşin faydası insana hastır. Diğer hayvanların ona ihtiyâçları yoktur. İnsanın ateşten hiçbir hâlde ihtiyâçsızlığı yoktur. Mecûsîler bunun için ateşe ta'zîm etmişlerdir (Kastallânî).
[83] Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti.
"Kadûm", şeddesiz, "marangoz âleti" olan "Keser"; şeddeli okunduğunda bir yer adı olduğu için, İbrahim "Kaddum" denen yerde sünnet olmuş olur.
[84] İbn Abbâs hicretten üç sene önce Şi'b'de doğmuştu. Buna göre Peygamber'in vefatı sırasında onüç yaşında olur. Böylece buluğa ermiş, Veda Haccı ndan sonra, Peygamber'in vefatından öne sünnet edilmiş olmaktadır (Kastallânî).
[85] Lehve'l-haâîs: Lâf eğlencesi, eğlence söz; insanı oyalayan, işinden alıkoyan sözler, asılsız hikâyeler, masallar, romanlar, târîh kılıklı efsâneler, güldürüce lakırdılar, gevezelikler, tegannîler gibi eğlendirici sesler...
[86] Hadîsin başlığa ilgisi, yânî izin isteme konusuyla ilgisi, Kirmânî'nin el-Kevâkib 'de dediği gibidir: Kumar oynamağa çağıran kimseye eve girmesine izin vermek gerekmeyeceğidir. Sonra bu insanların toplanması ma'nâsını da içine almaktadır. Hadîsin bir rivayeti en-Necm: 19-20 âyeti tefsîri sırasında da geçmişti.
[87] Ebû Hureyre'nin bu hadîsi îmân Kitâbı'nda senedli olarak geçti.
[88] Bununla İbn Umer, yaptığı binanın hafif bir çerkeden ibaret olduğunu bildirmiş oluyor. Bu hadîsi İbn Mâce Zühd'de getirdi.
[89] Sufyân'ın bu son sözü güzel bir i'tizârdır!

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

54 İZİN İSTEME KİTABI
1. İçeri Girmek İçin İzin İstemek
2. Aksırana «Yerhamükellah» Demek
3. Resim Ve Heykeller
4. Keler Yemek
5. Köpeklerle İlgili Rivayetler
6. Koyunlar Hakkındaki Rivayetler
7. Yağ İçersine Fare Düşmesi Ve Namazdan Önce Yemeğe Başlamak
8. Uğursuzluktan Sakınmak
9. Mekruh Olan İsimler
10. Kan Almak Ve Kan Alanın Ücreti
11. Doğu Konusundaki Rivayetler
12. Yılanları Öldürmek
13. Yolculukta Söylenecek Şeyler
14. Yolculukta Yalnız Bulunmak
15. Yolculukta Yapılacak İşler
16. Kölelere Yumuşak Davranmak
17. Köle Ve Bağışı Hakkındaki Rivayetler

54 İZİN İSTEME KİTABI

1. İçeri Girmek İçin İzin İstemek

1. Yesar oğlu Ata şunları anlatır: Bir adam ResululpÜ (s.avj'e:
«— Ya Resûlallah! Annemin huzuruna girmek için izin isteyecek miyim?» diye sordu. O da:
«— Evet» buyurdu. Adam:
«— Ben evde onunla beraber oturuyorum.» deyince Resûlul-Iah (s.a.v.):
«— Ondan izin iste» dedi. Adam:
«— Ona ben hizmet ediyorum.» dediğinde Resûlullah (s.a.v.) yine:
«— Ondan izin iste, onu çıplak olarak görmek ister misin?» dedi. Adam:
«— Hayır» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— O halde, izin almadan yanına girme» buyurdu.[1]

2. Ebû Musa el-Eşârî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: « (Birinin yanına gittiğinde aralıklı) üç defa izin iste. (Üç kez kapıyı çal), izin veriliyorsa, gir, yoksa geri dön.»

3. Ebû Abdurrahman oğlu Rebia ve diğer bazı ulemadan şöyle rivayet edildi: Ebû Musa el-Eşari (r.a.), Ömer b. Hattab'm huzuruna girmek için izin istedi ve üç defa izin isteğini tekrarladı, (içerden ses gelmeyince) geri döndü. Ömer (r.a.) arkasından adam göndererek (çağırdı ve):
«— Niçin girmedin?» diye sordu. Ebû Musa (r.a.):
«— Resûlullah (s.a.v.)'in «Üç defa izin istenir. Eğer sana müsaade edilirse girersin yoksa dönersin,» buyurduğunu duydum.» dedi. Ömer (r.a.):
«— Bunu başka kim biliyor? Eğer bana bunu bilen birisini ge-tirmezsen, sana şöyle şöyle yaparım.» dedi Ebû Musa (r.a.) çıktı ve mesciddeki Ensar meclisi denilen bir meclise geldi ve:
«— Ben Ömer b. Hattab (r.a.)'a Resûlulîah (s.a.v.)'den, izin isteme üçtür, yoksa dönersin buyurduğunu duyduğumu haber verdim. O da: Eğer bana bunu bilen başka birisini getirmezsen sana şöyle şöyle yaparım (cezalandırırım) dedi. Eğer aranızda bunu işiten varsa benimle gelsin.» deyince oradakiler aralarında
gençleri olan Ebû Said el-Hudri'ye:
«— Kalk, onunla git.» dediler. O da gidip Hz. Ömer'e ayni hadisi söyleyince Hz. Ömer (r.a.) Ebû Musa (r.a.)'ya:
«— Ben seni itham etmiyorum. Fakat insanların Resûlullah adına (s.a.v.) yalan uydurmalarından korktum.» dedi.[2]

2. Aksırana «Yerhamükellah» Demek

4. Abdullah b. Ebû Bekr (r.a)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Eğer biri aksırırsa ona «yerhamükellah = Allah sana rahmet eylesin, Ömür versin» diye hayır ve bereketle dua et, sonra yine aksırırsa aynını söyle. Tekrar aksırırsa yine aynen

karşılık ver. Bundan sonra yine aksırırsa:
"— Sen nezle olmuşsun = üşütmüşsün" de.» Abdullah b. Ebû Bekr (r.a.), yalnız bunun üçüncüden sonra mı, yoksa dördüncüden sonra mı olduğunu bilmiyorum, demiştir.[3]

5. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) aksırdığı zaman ona: «Yerhamükellah» denilince «yerhamünaîlahü ve iyyaküm ve yağfiru lenâ ve leküm = Allah bize de size de rahmet eyleyip mağfiret buyursun.» derdi.

3. Resim Ve Heykeller

6. Abdullah b. Ebû Talha'nın oğlu îshak'dan: Şifa'nın azatlı kölesi Râfi b. Ishak bana şöyle dedi: Abdullah b. Ebû Talha ile beraber Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'yi hastalığında ziyarete gittik. Ebû Said bize dedi ki: Resûlullah (s.a.v.), «içersinde heykel veya resim bulunan bir eve melekler girmez.» buyurdu.
Ravi tshak, burada Ebû Said (r.a.)'in (resim ve heykelden) hangisini söylediği hususunda şüphe etti.[4]

7. Utbe b. Mesud'un torunu Ubeydullah b. Abdullah'dan şöyle rivayet edildi: Ubeydullah, Ebû Talha el-Ensari'yi hastalığında ziyarete gitti. Yanma vardığında Sehl b. Huneyf de orada idi. Ebû Talha bir adam çağırdı, altındaki sergiyi çıkarttırdı. Sehl b. Huneyf kendisine:
«— Onu neden çıkartıyorsun?» diye sordu. O da:
«— Çünkü onda resimler var. Onlar hakkında da Resûlullah (s.a.v.)'in ne söylediğini biliyorsun» dedi. Sehl de:
«— Resûlullah (s.a.v.) kumaşlardaki nakış ve süslemeler hariç dememiş miydi?» deyince Ebû Talha:
«— Evet. demişti ama çıkartmak kalbime daha hoş geldi.» diye cevap verdi.[5]

8. Aişe (r.a.)'dan: O, üzerinde hayvan resimleri bulunan bir küçük yastık satın aldı. Resûlullah (s.a.v.) onu görünce kapının önünde durdu, içeri girmedi. Hz. Aişe onun yüzündeki hoşnutsuzluğu anladı ve:
«— Ya Resûlullah, (yaptığım hatadan) Allah'a ve onun Resulüne dönüyorum. Ne suç işledim ki?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bu resimli yastık ne oluyor?» dedi. Hz. Aişe (r.a.)'da:
>— Onu senin için aldım. Üzerine oturur ve ona yaslanırsın.» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— Bu resimleri yapanlar kıyamet günü azab çekecekler. Onlara: Yaptığınız bu suretlere can veriniz, denilecek,»
buyurdu. Sonra da devamla:
«— içerisinde resim bulunan eve melekler girmez.» buyurdu.[6]

4. Keler Yemek

9. Süleyman b. Yesar der ki: Yanında Abdullah b. Abbas (r.a.) ve Halid b. Velid (r.a.) olduğu halde Resûlullah (s.a.v.) Haris'in kızı Meymune'nin evine girdi. Orada beyaz kelerler görünce:
«— Bunlar size nereden geldi?» diye sordu. O da:
«— Onu bana kardeşim Haris kızı Hüzeyle hediye etti*» diye cevap verince Resûlullah (s.a.v.): Abdullah b. Abbas ve Halid b. Velid'e:
«—Yiyin!» buyurdu. Bunun üzerine onlar da:
«— Sen de yemez misin ya Resûlallah?» diye sordular. Resûlullah (s.a.v.) da:
«— Bana Allah tarafından bir melek topluluğu geliyor
(meşgulüm).» dedi. Meymune (r.a):
«— Ya Resûlullah sana içmen için yanımızda bulunan sütten verelim mi.» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«—Verin» dedi ve sütü içince şöyle buyurdu: «— Bu size nereden geldi?» Meymune:
«— Onu bana kız kardeşim Huzeyle hediye etti» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûluîlah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«— Benden hürriyete kavuşması için izin istediğin cariyen hakkında ne dersin. Onu kız kardeşine ver ve onunla, bakmakla yükümlü olduğun kardeşine sıla-i rahimde bulun. Bu senin için daha hayırlıdır.»[7]

10. Muğire'nin oğlu Halid b. Velid'den: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber hanımı Meymune (r.a.)'nin evine girdiğimizde içeriye kızartılmış keler getirildi. Resûluîlah (s.a.v.) ona elini uzatınca Meymune'nin evinde bulunan bazı kadınlar, şöyle dediler:
«— Resûlullah (s.a.v.)'in yemek istediği şeyin ne olduğunu ona bildirin.» Bunun üzerine:
«— o kelerdir ya Resûlallah!» denilince Resûlullah (s.a.v.) elini çekti. Ben de:
«— Yoksa bu haram mı ya Resûlaîlah?» diye sordum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Hayır, fakat o benim kavmimin topraklarında bulunmaz, bu yüzden onu canım çekmedi» buyurdu. Halid der ki: Onu önüme çektim ve Resûlullah (s.a.v.)'in gözü önünde yedim.[8]

11. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e seslenerek şöyle sordu:
«— Ya Kesûlallah! Keler hakkında ne buyurursun?» Resûlullah (s.a.v.) de:
«— Onu ne yer, ne de haranı ederim» buyurdu.[9]

5. Köpeklerle İlgili Rivayetler

12. Sahabeden Süfyan b. Ebî Züheyr, mescidin kapısında yanındakilere hadis rivayet ederek dedi ki: Resûlullah (s.a.v.)'i şöyle derken işittim:
«Bir kimse bahçesini ve hayvanlarını korumayan bir köpek edinirse, bu köpek o kişinin amelinden her gün bir kırat eksiltir.»
Saib:
«— Bunu sen Resûlullah (s.a.v.)'den mi işittin?» diye sorunca, Süfyan:
«— Mescidin Rabbine yemin ederim ki evet.» dij'e cevap verdi.[10]

13. Abdullah b. Ömer (r.a.)'.den; Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Av köpeği veya davar köpeği dışında köpek besleyen kimsenin amelini bu köpek her gün iki kırat eksiltir.»[11]

14. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) (başıboş) köpeklerin öldürülmesini emretti.[12]

6. Koyunlar Hakkındaki Rivayetler

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.); «Küfrün başı doğu taraflarındadır. Büyüklük iddiası ve başkasını küçük görmek deve ve at sahiplerindedir. (Yani çölde yaşayanlardadır.) Vakar ve alçakgönüllülük koyun sahiplerindedir.»[13]

16. Ebû Said el-Hudri (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Müslümanın en hayırlı malı, dağ başlarında ve vadilerde arkasında dolaştığı koyunları olacak. O dinine bağlılığı sebebiyle fitnelerden kaçar.»[14]

17. îbn Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Hiç bir kimse diğerinin davarını izni olmaksızın sağmasın. Sizden biri odasının kendine verilmesini ve deposunun kırılıp yiyeceğinin alınmasını ister mi? Bunun gibi davarlarının memeleri de onların yiyeceklerini depo eder. O halde, hiç bir kimse diğerinin davarını izni olmaksızın sağmasın.»[15]

18. îmanı Malike şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.): «Koyun gitmemiş hiç bir peygamber yoktur.» buyurdu.
«— Sen de mi? Ya Resûlallah!» denilince: «— Ben de» buyurdu.[16]

7. Yağ İçersine Fare Düşmesi Ve Namazdan Önce Yemeğe Başlamak

19. Nafı'den: İbn Ömer'e akşam yemeği getirilir, bu arada evinde iken imamın kıraatini işitir, yemeğini yiyinceye kadar acele etmezdi.

20. Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Meymune (r.a)'dan Resûlullah (s.a.v.)'e yağ içerisine düşen farenin durumu sorulunca:
«— Fareyi ve etrafında bulunan yağı çıkartıp atınız» buyurdu.[17]

8. Uğursuzluktan Sakınmak

21. Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'dan:
Resûlullah (s.a.v.): «Uğursuzluk varsa atta, kadında ve evde olur» buyurdu.[18]

22. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan:
Resûlullah (s.a.v.): «Uğursuzluk evde, kadında ve attadır»
buyurdu.[19]

23. Yahya b. Said'den:
Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'e gelip:
«— Ya Resûlalîah! Oturduğumuz bir evimiz var. Nüfusumuz kalabalık, malımız çoktu. Şimdi nüfusumuz azaldı, mal yok oldu» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— O evi uğursuz sayarak terkediniz.» buyurdu.[20]

9. Mekruh Olan İsimler

24. Yahya b. Said der ki: Resûlullah (s.a.v.)'in sağılır bir deve hakkında:
«— Bunu kim sağacak?» diye sorması üzerine, bir zat kalktı. Resûlullah da ona:
«— Adın ne?» diye sordu. Adam Resûlullah (s.a.v.)'e:
«— Mürre» diye cevap verince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Otur» dedi. Sonra:

«— Bunu kim sağacak?» diye sorunca, başka bir zat kalktı. Resûlullah (s.a.v.) Ona da:
«—Adın ne?» dedi. Adam:
«— Harb» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Ona da:
«— Otur» dedi. Sonra yine:
«— Bunu kim sağacak?» diye sordu. Bu kez başka bir zat kalktı. Resûlullah (s.a.v.) ona da:
«—Adın ne?» diye sordu. Adam da:
«— Yeîş» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— Sen sağ» buyurdu.[21]

25. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab bir zata:
«— Adın ne?» diye sordu. O da
«— Cemre» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):
«— Kimin oğlusun?» diye sordu.
«— Şihab'in oğluyum» dedi. Ömer (r.a.):
«— Kimlerdensin?» diye sordu. O da:
«— Huraka'dan» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):
«— Evin nerede?» dedi. Adam
«— Haratün-Nâr'da»[22] diye cevap verdi. Ömer (r.a.):
«— Hangisi?» diye sorunca adam:
«— Alevlisi» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):
«— (Öyle ise) ailene yetiş, yandılar» dedi. Adam:
«— Olay, Ömer b. Hattab'ın dediği gibi oldu» dedi.[23]

10. Kan Almak Ve Kan Alanın Ücreti

26. Enes b. Malik"(r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) kan aldırdı, kanım Ebu Taybe aldı. Resûlullah (s.a.v.) de ona bir sa' hurma verilmesini ve memurlarına da onun haracını hafifletmelerini emretti.[24]

27. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Bir ilaç hastalığı tedavi ederse, kan almak da onu öyle tedavi eder.»[25]

28. Harise oğullarından biri olan Ensar'dan Ibn Muhayyise kan alan bir adamı ücretle çalıştırmak hususunda Resûlullah (s.a.v.)'den izin istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona izin vermedi. Adam, Resûlullah (s.a.v.)'a «Onu (ücreti) kölelerine yedir» deyinceye kadar izin istemeye devam etti.[26]

11. Doğu Konusundaki Rivayetler

29. Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurai'ak doğuya işaret ettiğini gördüm: «İşte fitne buradadır. Şeytanın boynuzunun doğduğu yerde.»[27]

30. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) Irak'a gitmek isteyince Ka'bül-Ahbar ona:
«— Ey Mü'minlerin emiri, Irak'a gitme. Zira sihrin onda dokuzu orada, cinlerin fasıkları orada ve devasız hastalıklar da oradadır.» dedi.

12. Yılanları Öldürmek

31. Ebû Lübabe'den: Resûlullah (s.a.v.) yuvalarmdaki yılanları öldürmeyi yasakladı.

32. Hz. Aişe (r.a.)'in azatlı cariyesi Sâibe'den: Resûlullah (s.a.v.) evlerdeki küçük yılanları öldürmeyi yasakladı. Ancak kuyruğu kısa ve sırtında iki beyaz çizgisi olanlar hariç. Çünkü bu iki çeşit yılan, gözün nurunu alır ve kadınların çocuk düşürmesine sebep olurlar.[28]

33. Hişam b. Zühre'nin azatlı kölesi Ebû Sâib der ki: Ebû Said el-Hudrî'nin yanına girdim ve onu namaz kılarken buldum. Namazım eda edinceye kadar oturup onu bekledim. Evinde sedirin altında bir hareket hissettim. Baktım ki bir yılan! Onu öldürmek için ayağa kalktım. Ebû Said «Otur» diye işaret etti. Namazı bitirince evde bir odayı göstererek dedi ki:
«— Şu odayı görüyor musun?» Ben de: «— Evet» dedim. Ebû Said:
«— Orada yeni gerdeğe girmiş bir genç vardı. Bu genç Resûlullah (s.a.v) ile beraber Hendek savaşına katıldı. Resûlullah (s.a.v.) Hendek'de iken, bu genç gelerek, ondan izin istedi ve şöyle dedi:
«— Ya Resûlallah ben yeni evliyim, bana izin ver» Resûlullah (s.a.v.) ona izin verdi ve şöyle emretti:
«— Silâhını yanına al. Zira Beni Kurayza'nın sana bir şey yapmalarından korkuyorum.» Genç evine gittiğinde, karısını iki kapı arasında ayakta dururken gördü. Onu vurmak için mızrağa elini uzattı ve ona izzeti nefis galip geldi. Bunun üzerine

hanım: «Evine girip içerdekini görmeden acele etme» dedi. Genç de eve girdi yatağının üzerinde kıvrılmış bükülmüş bir yılan gördü. Ona mızrağını sapladı. Sonra dışarı çıkarıp mızrağını eve dikti. Mızrağın ucunda yılan titredi ve genç Ölü olarak yere yıkıldı. Genç mi yoksa yılan mı daha önce öldü bilinmiyor. Bu durum Resûlullah (s.a.v.)'a anlatılınca şöyle buyurdu:
«Medine'de müslüman olmuş cinler vardır. Onlardan birini görürseniz, üç gün mühlet verin. Ondan sonra isterseniz Öldürün. Zira o, şeytandır.»
(29) Müslim, Selâm, 39/37, no:129.

13. Yolculukta Söylenecek Şeyler

34. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) sefere çıkmak maksadıyla ayağını üzengiye koyunca şöyle derdi: «Allah'ın adıyla! Allahım, seferde sahip sensin, ailem hakkında vekil sensin. Allahım, yeryüzünü bizim için dür ve yolculuğu bize kolaylaşUr. Allahım, yolculuğun şiddet ve eziyetlerinden, yolculukta üzüntü verici bir şeye uğramaktan» mal ve çoluk/çocuk balonundan kötü bir manzara ile karşıtoşflMiktap sana sığınınla.»[29]
Hakimin kızı Hatvle'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.av.): «Bir yerde konaklayan bir kimse şöyle desin, buyurdu:
«— Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam ve noksansız kelimelerine sığamın,» çünkü (öyle derse) ora dan göç edinceye kadar ona hiç lârşey zarar veremez.[30]

14. Yolculukta Yalnız Bulunmak

35. Amr b. Şuayb dedesinden şöyle rivayet etti: Resülullah (s.a.v.) «Tek yolcu şeytandır.[31]Çift yolcu iki şeytandır. Üç tanesi ise bir cemaattir.»[32]

36. Said b. Müseyyeb der ki: Şeytan bir ve iki yolcuya musallat olur. Üç kişi olursa onlara musallat olamaz.[33]

37. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle rivayet etti: Resülullah (s.a.v.): «Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadın için, yanında mahremi olmadan bir gün bir gecelik mesafeye yolculuk yapması helal olmaz,» buyurdu.[34]

15. Yolculukta Yapılacak İşler

38. Halid b. Mâdan merfu olarak rivayet ettiği hadisinde der ki: «Allah Teâlâ lütuf sahibidir. Kolaylığı sever, ondan hoşlanır, şiddet ve meşakkate karşı göstermediği yardımı ona gösterir. Siz dilsiz hayvanlara bindiğinizde, onları alışılmış yerlerine indiriniz. Eğer yer kurak ve çorak ise, ilikleri erimeden oradan süratlice geçiriniz. Gece yolculuğunu tercih ediniz. Çünkü gündüz alınamayan yol, gece alınır. Siz yol üzerinde sabaha karşı konaklamak* \ sakının. Zira yol hayvanların gelip geçeceği ve yılanlar n sığınacağı yerdir.»[35]

39. Ebû Hüreyre (r.a.), Resülullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: «Yolculuk azabdan bir parçadır. Sizden birinin uyumasına, yemesine ve içmesine engel olur. Herhangi biriniz ihtiyacını giderince (işini görünce), ailesine dönmeye acele etsin.»[36]

16. Kölelere Yumuşak Davranmak

40. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: «Normal bir şekilde yedirilip giydirilmesi, kölelerin hakkıdır. Ona gücünün yetmeyeceği iş yapürılamaz.»[37]

41. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.), her cumartesi günü Medine'nin kenar semtlerine gider, bir köleyi gücü yetmeyeceği bir işte çalışırken görürse o işi ona yaptırmazdı.

42. Eb**û** Süheyl'in babası Malik, Osman b. Affan (r.a.)'ı hutbe okurken dinledi. Osman (r.a.) şöyle diyordu: «Sanatı olmayan cariyeyi kazanç sağlamaya zorlamayın. Siz onu kazanca zorlarsanız, namusunu satarak kazanır. Küçükleri de kazanç sağlamaya zorlamayın. Zira o bulamazsa çalar. Onlardan müstağni kalınız..Helal olan yiyecekleri arayınız.»

17. Köle Ve Bağışı Hakkındaki Rivayetler

43. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Köle efendisine samîmi davranırsa ve Allah'a karşı ibadetini güzel ifa ederse ona iki kat sevap verilir.»[38]

44. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) oğlu Abdullah'ın cariyesinin hür kadınlar gibi giyindiğini görünce kızı Hafsa'nm yanma giderek: «Kardeşinin cariyesinin hür kadınların şekline bürünerek insanlar arasında dolaştığını görmeyeyim» dedi ve bunu hoş karşılamadı.

[1] Ebu Ömer der ki: Mürseldir, sahihtir. Sahih veya sâiih herhangi bir yoldan müsned olduğunu bilmiyorum Şeybanî, 9Ü2.
[2] Buharı, Buyu, 34/9; Müslim, Âdâb, 38/7, no:36
Hz. Ömer (r.a.)'in şahit istemesi de bu korkudan doğmuştur. Bu sebeple, Resûl-i Ekrem'e nispet edilen şeylerin tahkik edilmesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Başka bir rivayette Übey b. Kâ'b da bu hususta şahitlik yapmış ve «Ey Hattaboğlu, Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı üzerinde bir azab olma!» deyince, Hz. Ömer (r.a.): «Süphanellah! Ben bir şey duydum, onu tesbit etmek istedim» demiştir. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 285).
[3] Ebu Davud, Edeb, 40/92; Şeybanî, 954.
[4] İbn Abdilber der ki: Bu, konuyla ilgili en sahih ve senedi en güzel hadistir. Zurkanî der ki: Yani en sahih ve en güzeldir.
Burada, heykel ve resmin her ikisinin birden kast edilmiş olma ihtimali bulunduğu gibi, hadisi şerifte geçen «timsal» kelimesinin başlı başına müstakil resimler, «suret» kelimesinin de başka bir şey üzerine nakış veya süsleme olarak yapılan resimler olma ihtimali de vardır. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 287).
[5] Muvatta ravileri, bu hadisin isnadında ve metninde ihtilafsızdır. Şeybanî, 904.
[6] Buharı, Buyu, 34/40; Müslim, Libas, 37/26, no:96; Şeybanî, 903.
[7] Mürseldir. îbn Abdilber der ki: Bubeyr b. el-Eşecc, Süleyman b. Yesar- Meymune yoluyla rivayet eder.
[8] Buharî, Zebâih, 72/33; Müslim, Sayd, 34/7,no: 43. Bkz. Zurkanî, 44, s.193 (1278 basımı)
[9] Tirmizî, El/ime, 23/3 (Bu, sahih-Kasen bir hadistir).
[10] Buharî.Hars, 41/3; Müslim, Musâkat, 22/10, no:61; Şeybanî, 892.
[11] Buharı, Zebaih, 72/6; Müslim, Musâkat, 22/10, no:5O; Şeybanî, 893.
[12] Buharı, Beđu'1-Halk, 59/17; Müslim, Musâkat, 22/10, no:43.
[13] Buharı, BedVİ-Halk, 59/15; Müslim, İman, l/21,no:85.
[14] Buharı, Beđu'1-Halk, 59/15.
[15] Buharı, Lukata, 45/8; Müslim, Lukata, 31/2, no:13.
[16] Bu duyma (belağ), Abdurrahman b. Avf, Cabir ve Ebu Hureyre'den mevsul olarak gelmiştir: Buharı, îcare, 37/2.
[17] Buharı, Zebâih, 72/34; Şeybanî, 984
[18] Buharı, Cihad, 56/47; Müslim, Selâm, 39/34, no:119.
[19] Buharı, Nikâh, 67/17; Müslim, Selâm, 39/34, no:115.
Aslında İslâm uğursuzluk inancını reddeder. Bu üç uğursuz varlığın zikredilmesi iki şekilde yorumlanmıştır:
1) Hz. Aişe'nin belirttiğine göre, Rasûlullah bu hadiste cahiliye inanışını dile getirmiş ve "onlar bu üç şeyi uğursuz sayardı" demiştir.
2) Bazı âlimler ise, bu üç şeyin genel hükümden istisna tutulduğunu, bu takdirde onları terketmek gerektiğini söylemişlerdir.
[20] İbn Abdilber der ki; Enes ve başkalarından gelen bir hadistir. Ebu Davud, Tıb, 27/24.
[21] Mürsel ve müdaldir. İbn Abdilber, İbnVehb - îbn Lehîa - el-Haris b. Yezid -Abdurrahman b. Cubeyr. -Yaîş el-Gıfasî yoluyla mevsul olarak rivayet eder.
[22] Sıcak veya ateşten taşları yanmış gibi kararmış bir yer anlamında Medine yakınlarında bir mevkii ismi.
[23] Munkatıdır. Ebu'l-Kasım b. Bişran, Fevâid'inde Musa b. Ukbe - Nafî - Ibn Ömer yoluyla mevsul olarak rivayet eder.
Şeybanî, 988
[24] Buharı, Buyu, 34/39.
[25] Ru haber, Ebu Hureyre, Enes ve Semura b. Gendub'tan manaca sahihtir.
[26] Ibn Abdilbcr der ki: Yahya ve tbnu'1-Kasım, böylece rivayet ederler. Bu yanlıştır, hiçbir bilgin bu konuda şüphe duymaz. Sa'd b. Manisa'nın sahabiliği yokken, oğlu Hiram'ın nasıl olsun? Şüphesiz ki bu hadisi Zührî'den rivayet eden Biram b. Sa'd b. Manisa'dır. Bkz. Tirmizî, Buyu, 12/47; Ibn Mace, Ticârât, 12/10.
[27] Buharı, Bedu'1-Halk, 59/11; Müslim, Fiten, 52/16, no: 45-49.
[28] Mürseldir. Sahîhayn'de Ibn Ömer, Aişe ve Ebu Lubâbe'den benzeri mevsul hadis vardır: Buharı, Bedu'1-Halk, 59/15; Müslim, Selâm, 39/37, no: 128-134.
[29] 8a haber, Afedaftah b. Serafenl, feftfegySaaı Hureyre v» başkalarından
[30] Müslim,Zikr,48/16,no,54,55
[31] Ünsiyet ve iyi davranış hususunda hayırdan uzaktır.
[32] Ebu Davud, Cihad, 15/79; Tirmizî, Cihad, 21/4.
[33] Ebu Ömer der ki: Muvatta ravilerinin ittifakıyla mürseldir.
Kasım b. Asbag, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd-Abdurrahman b. Harmele -Said b. el-Museyyeb - Ebu Hureyre yoluyla mevsul olarak rivayet eder.
[34] Buharı, Taksîru's-Salât, 18/4; Müslim, Hac, 25/74, no: 421.
[35] îbn Abdilber der ki: Bu, pekçok yoldan müsned bir hadistir. Bunlar mahfuz pekçok hadistir.
[36] Buharı, Umre, 26/19; Müslim, İmaret, 33/55, no:179.
[37] Müslim, Eyman, 27/10, t» 41.
[38] Buharî, Itk, 49/16; Müslim, Eyman, 27/11, no: 43.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...K...)

(((... K ...)))

» Kaadının özellikleri...C.. 15...S...7014
» Kaadisiyye muharebesi...C.. 6...S...2946
» Kaaf sûresi tefsiri...C.. 10...S...4780 - 4787
» Kaarûn ve mâlî istibdat...C.. 7...S...3219
» Kâ'be'deki putların yıkılması...C.. 5...S...2296
» Kâ'bekavseyn'in mâhiyeti...C.. 10...S...4802, 4803
» Kâ'be'nin çıplak tavaf edilemeyeceği ve müşriklerin hacc yapmamaları...C..4...S...1552, 1553
» Kâ'be'nin durumu ile ilgili yüce Allah'ın Hz. İbrahim'e emri...C.. 4...S...1626
» Kâ'be'nin içinde ve istenilen yöne namaz kılınabileceği...C.. 4...S...1536, 1537
» Kâ'be'nin inşaası ve fazileti...C.. 3...S...1497, 1498,1499, 1500, 1501
» Kâ'be'nin onarımı...C.. 7...S...3167
» Kâ'be'nin putlardan temizlenmesi...C..4...S...1539, 9...S...3992
» Kâ'be'nin yeniden inşâ'sı (Restorasyonu)...C.. 8...S...3585
» Kâ'be'nin (Restorasyonunda) Rasûlullahın çalışması ve bir olay...C.. 8...S...3586
» Kâ'be'nin (Zamanın sonunda) yıkılacağı...C..4...S...1534
» Kâ'be'nin yıkıldıktan sonraki inşâsı...C..3...S...1501
» Kâ'be örtüsü ve mâhiyeti...C.. 4...S...1533
» Kâ'be (Beyt) tavaf edilemez oluncaya kadar kıyametin kopmayacağı...C.. 4...S...1533
» Kâ'be'ye, farz olan tavafın ne zaman yapılacağı...C.. 4...S...1636, 1637
» Kâ'be'ye kadar yürümeyi adamak ve Rasûlullah(S)'ın bunu men'etmesi...C..4...S...1747
» Kâ'be'yi tavafta ramel (= kısa adımlarla hızlı yürüyüş)...C.. 4...S...1539
» Kabın içine sinek düşmesinin hükmü...C..12...S...5801
» Kabilelere ayrılma ve bunun hikmeti...C..7...S...3297, 3298
» Kabir azabına sebebiyet veren ameller...C..3...S...1284
» Kabir azabından Allah'a sığınmak...C..14...S...6310
» Kabir azabının keyfiyeti...C.. 3...S...1293
» Kabir azabı ve bu konuda Allah'a sığınma...C.. 3...S...1296, 1298.
» Kabir civarında namaz...C.. 2...S...531
» Kabirde karşılaşılacak sorular...C.. 3...S...1294,1298
» Kabir ehlinin söylenenleri işitip cevâb verememesi...C.. 3...S...1295
» Kabir hayâtı...C.. 7...S...3051
» Kabirleri mescid edinme...C.. 2...S...527
» Kabirleri meyilli yapmak...C.. 3...S...1268
» Kabir suâlleri...C.. 1...S...326, 15...S...7153
» Kabir üzerine ağaç dikmek...C.. 13...S...6035
» Kabir üzerine hurma ağacı dikmek...C..3...S...1283, 1284
» Kabir üzerine mescid edinmenin nehyedilişi...C.. 3...S...1252, 63
» Kabir üzerine oturma mes'elesi...C.. 3...S...1283
» Kabir Üzerine yaş ağaç dikme...C.. 3...S...1301
» Kabir ziyareti...C.. 3...S...1209

» Kabire bir kaç ölüyü birden gömme ve
» hangisinin Öne alınacağı...C.. 3...S...1267, 1268,1269, 1273
» Kabrin içine ızhır çayın ve kuru ot koymak...C.. 3...S...1269
» Kader-Amel münâsebeti...C.. 11...S...5006 - 5011
» Kadına, ihtiyâcı için örtülü olarak dışarıya çıkma izni...C.. 10...S...4678
» Kadın, başkası tarafından istenmîşse araya girmenin hükmü...C.. 6...S...2544
» Kadın cenazesinin saçlarını çözüp sonra da örmek...C.. 3...S...1192, 1194
» Kadın cenazesini, yabancı bir erkeğin kabre indirmesi...C.. 3...S...1264
» Kadın, dört şey için nikahlanır...C.. 11...S...5183
» Kadın giyiminde ölçü...C.. 13...S...5894
» Kadının, hayızlı ve nifâslı iken hacc menâsiklerini nasıl yerine getireceği...C.. 3...S...1475, 1480, 1484
» Kadının, hayızlı ve nifâslı iken nasıl ihrama gireceği...C.. 3...S...1474
» Kadın hayız olduğunda orucu ve namazı bırakır...C.. 4...S...1819
» Kadını boşamanın keyfiyeti...C.. 11...S...5325 - 5333
» Kadını boşayanın iyi hâl göstermesi ve onun mehrinde cömert davranması...C..12...S...5445
» Kadım dövmenin nehyi; 15...S...6027
» Kadını erkek izan ile kefenlemek...C.. 3...S...1190
» Kadının, annesiyle ilgilenip iyilik etmesi...C..13...S...5982
» Kadınına yaklaşmama yemini (ilâ) ve müddeti...C.. 11...S...5369 - 5371
» Kadının, başka kadınların vasıflarını kocasına söylememesi...C.. 11...S...5315
» Kadının, bir ayda üç hayz olması...C.. 1...S...441
» Kadının, çocuğu hususunda kocasına yardım etmesi...C.. 12...S...5467, 5470
» Kadının denizde gazvesi...C.. 6...S...2705
» Kadının eksikliği...C.. 1...S...402
» Kadının, erkek adına (vekâleten) hacc yapması...C.. 4...S...1741
» Kadının erkeklere bakması...C.. 11...S...5312
» Kadının guslü...C.. 1...S...385
» Kadının, halasının üzerine nikâh edilemeyeceği...C.. 11...S...5204
» Kadının hayız günleri dışında görebilecekleri...C.. 1...S...421
» Kadının iffetini korumada gösterdiği ihtimam örnekleri...C.. 5...S...2050, 2054
» Kadının ihtilâm olması...C.. 1...S...388, 7...S...3107,13...S...6067
» Kadının kestiği hayvan etinin yenilmesi...C..12...S...5583 - 5585
» Kadının, kocasına nankörlük etmesinin bir tür küfür oluşu...C.. 1...S...183
» Kadının, kocasına ve himayesinde bulunan yetimlere zekât vermesi...C.. 3...S...1389,1393, 1394

» Kadının, kocasından hizmetçi tutmasını istemesi...C.. 12...S...5464
» Kadının, kocasından izinsiz hiç kimseyi eve alamayacağı...C.. 11...S...5280
» Kadının, kocasından izinsiz infâkda bulunması...C.. 12...S...5461, 5462
» Kadının, kocasının evinde bir güdücü olduğu...C.. 11...S...5285
» Kadının, kocasının evinde iş yapması...C..12...S...5462
» Kadının, kocasının izniyle nafile oruç tutması...C.. 11...S...5278
» Kadının, kocasının malından bozguncu olmadan sadaka verirse kadına da ecir vardır...C.. 3...S...1362
» Kadının, kocasının malından hibe ve tasadduk etmesi...C.. 5...S...2386
» Kadının, kocasının malını koruması...C..12...S...5466
» Kadının, kocasının ölümü üzerine yas tutması ve bunun süresi...C.. 3...S...1206, 1207
» Kadının, mahremi olmadan yolculuğa çıkmasının nehyedilişi...C.. 6...S...2803
» Kadının mehrinde cömert olmak...C.. 11...S...5238
» Kadının, mescide çıkmak için kocasından izin istemesi...C.. 2...S...848

» Kadının, mescide ve başka meşru' bir yere çıkmak için kocasından izin istemesi...C.. 11...S...5313
» Kadının mescidde uyuması...C.. 2...S...535
» Kadının namaz kılabileceği elbise...C.. 1...S...468
» Kadının, nefsini sâlih bir erkeğe arzetmesi...C..11...S...5210
» Kadının, saçlarına başkasının saçını eklemesi...C.. 10...S...4847
» Kadının, saffı...C.. 2...S...744
» Kadının, süt akrabalarının yanına çıkabileceği...C.. 11...S...5314
» Kadının, tek başına ne kadar mesafede yolculuk yapabileceği...C.. 3...S...1058
» Kadının uğursuzluğu...C.. 11...S...5186
» Kadının, yas tutması ve zînetini terketmesi...C.. 12...S...5442
» Kadının zînetlerini gösterebileceği kimseler...C.. 11...S...5321 - 5324
» Kadın kadına mübaşeretin men'edildiği...C..11...S...5315
» Kadınla kocasının, aralarında sulh anlaşması yapmaları...C.. 5...S...2490
» Kadınla, mahremi olmayanın yalnız kalmaması...C.. 6...S...2803
» Kadınlara benzemeye çalışan erkekler...C..13...S...5922
» Kadınlara benzemeye çalışan erkeklerin,kadınların yanına giremeyecekleri...C..11...S...5311
» Kadınlara benzemeye çalışan erkeklerin sürgün edilmeleri...C.. 14...S...6691
» Kadınlara karsı îlâ hâdisesi...C.. 11...S...5287
» Kadınlara nasihat etme ve ilim öğretme...C..1...S...253
» Kadınlara örtü ve dış elbise...C.. 10...S...4673 - 4678
» Kadınlar arasında adaletin gereği ve bunun ne ölçüde yapılabileceği...C.. 11...S...5294
» Kadınlara verilenin geri alınmayacağı...C..11...S...5355 - 5358
» Kadınlara yumuşak ve güzel muamele etmek...C.. 11...S...5264
» Kadınlarda âdet ve iddet müddeti...C..10...S...4883 - 4887
» Kadınlarda aranan özellikler...C.. 11...S...5286
» Kadınlarda iddet müddeti...C.. 5...S...2462,11...S...5226, 12...S...5422
» Kadınlar hakkında fetva...C.. 9...S...4316 - 4318
» Kadınlar hakkında fetva ve miras mes'elesi...C.. 11...S...5225
» Kadınları dövmenin çirkinliği...C.. 11...S...5002
» Kadınları giyim kuşam konusunda uyarmak...C.. 13...S...5893
» Kadınların, aralarında kocaları hakkında ileri geri konuşmalarına bir örnek...C..11...S...5268 - 5272
» Kadınların bey'atı...C.. 6...S...2536, ...C.. 10...S...4856 - 4860, 35...S...7068
» Kadınların bineklerini hızlı yürütmemek...C..13...S...6122
» Kadınların binek üzerinde tavaf etmeleri...C.. 4...S...1551, 1557
» Kadınların, (hüküm verme işinde) birbir lerini tezkiye etmeleri...C.. 5...S...2448
» Kadınların, cehennem ehlinin çoğunluğunu oluşturmaları...C.. 1...S...184, 402
» Kadınların, cemâatle namaz esnasında erkeklerden Önce başlarını kaldırmamaları...C.. 3...S...1152
» Kadınların, cemâat namazına katılmaları...C.. 2...S...845, 846
» Kadınların, cemâat namazından sonra mescidi sür'atle terketmeleri...C.. 2...S...847
» Kadınların, cenazenin ardından gidip gidemeyecekleri...C.. 3...S...1206
» Kadınların cihâdı...C.. 6...S...2634, 2704
» Kadınların cihâdının en faziletlisi mebrûr haccdır...C.. 3...S...1447
» Kadınların dışarıda dış elbiselerini (cilbâb) giyinmeleri, yoksa Ödünç almaları...C..4...S...1576
» Kadınların dövülmesi mes'elesi...C.. 11...S...5288
» Kadınların, eğe kemiğinden yaratılmış oldukları, fıtratları ve kendilerine iyi davramlması gerektiği...C.. 3...S...3110
» Kadınların, emân vermeleri ve bir kimseye siyâsî sığınma hakkı vermeleri...C..6...S...2960

» Kadınların en faziletliler i...C.. 7...S...3218
» Kadınların ekeklerle beraber harbe katılmaları...C.. 6...S...2707
» Kadınların erkeklerle beraber tavaf etmeleri...C.. 4...S...1549 - 1551
» Kadınların, feryâdlı ağlayışlarını men'etme...C.. 3...S...1225
» Kadınların, geceleyin ve alacakaranlıkta mescide çıkmaları...C.. 2...S...843 - 845
» Kadınların hacc etmesi...C.. 4...S...1743, 1744
» Kadınların harbde sağlık hizmetlerinde kullanılması...C.. 6...S...2827
» Kadınların hasta ziyareti yapmaları...C..12...S...5695
» Kadınların, ihtiyaçları için dışarı çıkmaları...C.. 11...S...5312
» Kadınların, ince ve narin yaradılışlı oldukları...C.. 13...S...6160
» Kadınların i'tikâfı...C.. 4...S...1880, 1881
» Kadınların kıskançlığı ve öfkesi...C.. 11...S...5306
» Kadınların mescidde gecelemeleri...C.. 8...S...3590
» Kadınların mescidden men'edilmemeleri...C..2...S...866
» Kadınların, müslümanların dualarında hazır bulunmaları...C.. 1...S...452
» Kadınların, Hz. Umer'den çekinmeleri...C.. 13...S...6063
» Kadınların, Hz. Umer'den çekinmeleri ve bir olay...C.. 7...S...3083
» Kadınların, savaş esnasında geri hizmetlerde bulundurulması...C.. 4...S...1576
» Kadınların, savaşta geri ve sağlık hizmetlerinde kullanılması...C.. 6...S...2708 - 2710
» Kadınların şâhidliği...C.. 5...S...2446
» Kadınların yatak süsleri...C.. 11...S...5248
» Kadınların yüzük ve gerdanlıkları...C..13...S...5917
» Kadınların ziynet eşyalarını sadaka olarak vermeleri...C.. 2...S...843
» Kadınlar için cihadın en güzeli hacc etmeleridir...C.. 4...S...1744
» Kadınlar için ipek elbise kullanmanın cevazı...C.. 13...S...5889
» Kadınlarla ilgili vasiyet...C.. 11...S...5265
» Kadınlarla iyi geçinmek...C.. 13...S...5892
» Kadınlarla yapılan alışveriş...C.. 4...S...1985, 1986
» Kadınlığa özenenlere imâm olarak uyulamayacağı...C.. 2...S...723
» Kadın ma'siyette kocasına itaat etmez...C..11...S...5289
» Kadınlar ve çocukların Cuma'da hazır bulunmaları...C.. 2...S...851
» Kadın ve çocukların düğün ziyafetine gitmeleri; 11...S...5261
» Kadir gecesi...C.. 13...S...6031
» Kadir gecesi arayışı...C.. 1...S...202
» Kadir gecesinin fazileti ve Kur'ân'ın bu gecede indirilişi...C.. 4...S...1867
» Kadir gecesinin ihya edilmesinin îmânla münâsebeti...C.. 1...S...188
» Kadir gecesini ta'yîn bilgisinin kaldırılışı...C..4...S...1873, 1874
» Kadir gecesini ramazânın son yedisi içinde aramak...C.. 4...S...1869 - 1871
» Kadir gecesi ve Kur'ân'ın indirilişi...C..11...S...5028
» Kâfire bedel olarak müslüman öldürülemez...C.. 15...S...6778
» Kâfir kadınlarla evlenilmemesi...C.. 6...S...2535
» Kâfirlere karşı elbirliği ile harbe çıkmanın vücûbu...C.. 6...S...2669
» Kâfirlere karşı harbe teşvîk etmek...C.. 6...S...2676
» Kâfirlere (kıyamet günü) söylenecekler...C..11...S...4957
» Kâfirleri günâha teşvîk eden şeytânlar...C..10...S...4552
» Kâfirlerin en şerli hayvanlara benzetilmeleri...C.. 9...S...4378
» Kâfirlerin îmâl ettikleri elbise ile namaz...C..1...S...459
» Kâfirlerin kıyamet günündeki durumları...C..14...S...6459
» Kâfirlerin nasıl haşr olunacakları ve Rasûlullah(S)'ın bir cevâbı...C.. 10...S...4622, 4623
» Kâfirlerle evlenilmemesi...C.. 10...S...4852

» Kâfir ve zâlim hükümdarın hediyesini kabul etmek...C.. 5...S...2054
» Kâhine i'tibâr etmemek ve Rasûlullah (S)'ın bir kâhini azarlaması...C..13...S...6131 - 6134
» Kâhinlerin şeytânlarla irtibatı ve haber almaları...C.. 7...S...3030
» Kâhinliğin mâhiyeti...C.. 16...S...7433
» Kâhinlik-Kehânet ve çeşitleri...C.. 12...S...5778 - 5781
» Kâhin ücretinin nehyedildiği...C.. 12...S...5443
» Kâhinlik ve falcılık kazancının hükmü...C..5...S...2070
» Kâhinlik ve kazancının haram oluşu...C..8...S...3594
» Kâhtân oğulları...C.. 7...S...3320
» Kalabalık içinde sıkışıp ölenin hükmü...C..15...S...6754
» Kalem sûresi tefsîri...C.. 10...S...4900 - 4903
» Kalem ve öğrenme...C.. 11...S...5026
» Kalblerine mühür vurulanlar...C.. 10...S...4871
» Kamerî ayların 29-30 olabileceği...C.. 4...S...1780 - 1782
» el-Kamer(İktarabeti's-sâatu) sûresi tefsîri...C.. 10...S...4809 - 4820
» Kaametten sonra başka namazın kılınamayacağı...C.. 2...S...694
» Kan'ın abdesti bozmayışı...C.. 1...S...320
» Kan'ın hükmü...C.. 1...S...353
» Kardeşçe münâsebet özellikleri...C.. 13...S...6048
» Kardeşiyle zina edenin cezası...C.. 14...S...6666
» Kardeşlik akdi sebebiyle mîrâs vasiyeti...C..5...S...2120
» Kardeşlik mesabesi...C.. 13...S...6046
» Karı-koca arasındaki hibenin hükmü...C..5...S...2384
» Karı-koca hakkı...C.. 11...S...5284
» Karı-kocanın aralarında sulhu seçmeleri...C..11...S...5290
» Karı-kocanın arası açıldığında ne yapılır...C..11...S...5358
» Karı-kocanm beraber gusletmeleri...C.. 1...S...370
» Karı-kocanın (kâzifle ilgili) yemîn etmeleri ve lanetlenmeleri...C.. 10...S...4588-4591
» Karınca yuvası yıkmanın nehyedilişi...C..7...S...3097
» Karısından şüphelenen adam ve karı koca lânetleşmeleri...C.. 10...S...4588 - 4590
» Karısının yanında gördüğü yabancıyı öldüren kimsenin durumu...C.. 14...S...6701
» el-Kaaria sûresi tefsîri...C.. 11...S...5037
» Kasâme yemini...C.. 8...S...3915, 13...S...6106, 15...S...6762
» el-Kasâs sûresi tefsîri...C.. 10...S...4639 - 4644
» Katılık ve kalblerin kapalılığı...C.. 12...S...5407
» Katı yüreklinin akıbeti...C.. 10...S...4902
» Kaatilin durumu ve cezası...C.. 10...S...4624 - 4627
» Kaybolmuş adamın karısı ne kadar bekler...C.. 11...S...5371
» Kazancın, bizzat kendine âid olmasının övüldüğü...C.. 4...S...1916
» Kazâ-kader sırrı...C.. 14...S...6486 - 6498
» Kazanılanların en güzellerinden infâk edilmesi...C.. 4...S...1913, 1914
» Kazanmanın övüldüğü, istemenin yerildiği...C.. 4...S...1917 - 1919
» Keder ve hüzün veren şeyler sırasında okunacak dua...C.. 14...S...6296
» Kedi bahsedip Ölümüne sebep olmanın vebali...C.. 2...S...758.
» Kediyi habseden kadının durumu...C.. 7...S...3097
» Kediyi habsetmenin cezası...C.. 5...S...2192
» Kefaletin keyfiyeti ve hükmü...C.. 5...S...2117 - 2119
» Kefen bulunmadığı ya da az bulunduğu zaman ne yapılacağı...C.. 3...S...1203, 1204
» Kefenin kaç parça olacağı...C.. 3...S...1309
» Kefenin keyfiyeti...C.. 3...S...1195, 1196

» Keffâretin kimlere verileceği...C.. 14...S...6582
» Keffâreti ödeyemeyene yardım etmek...C..14...S...6580
» Kehânetin mâhiyeti...C.. 7...S...3078
» el-Kehf sûresinin fazileti...C.. 11...S...5104
» el-Kehf sûresinin tefsîri...C.. 10...S...4527 - 4550
» "Kelâle" hakkında fetva...C.. 14...S...6616
» Kelâmın fazîletlisi...C.. 14...S...6556
» Keler yemenin helâl olduğu...C.. 12...S...5603
» Kelime-i Tevhîd'in, nasıl cennetin anah tarı oluşu...C.. 3...S...1174
» Kelime-i Tevhîd'in önemi...C.. 14...S...6341
» Kelime-i Tevhîd'i söyleyenin durumu...C..2...S...526
» Kemik ve hayvan gübresi (tezek) ile istincâ' yapılmaması ve bunların cinlerin yiyeceklerinden oluşu...C.. 8...S...3610
» Kemik ve tırnakla kesim yapılamayacağı...C..12...S...5585
» Kendi kendini öldürmenin cezası...C.. 3...S...1287,1288
» Kerahet vakti...C.. 2...S...638 - 641
» Kerem kavramı ve mü'minin kalbi...C..13...S...6139
» Keserken kan akıtan şeylerle kesmenin gerekliliği...C.. 12...S...5580
» Keseyi sıkı tutmayıp infâk etmek...C.. 3...S...1358
» Keşif birliğinin sarılması, düşmanın sözünde durmaması ve esîr edilen Hubeyb'in örnek hâli...C.. 8...S...3737-3740.
» Keski şöyle olsaydı temennileri...C.. 15...S...7091
» Kevser Havuzu ve Rasûlullah (S)'ın ümmetiyle buluşması...C.. 8...S...3790
» Kevser Havuzu ve Ümmet-i Muhammed (S)...C.. 14...S...6366
» Kevser Havuzu ve Ümmet-i Muhammed (S)'in buluşma yeri...C.. 8...S...3822
» Kevser'in mâhiveti...C.. 11...S...5050, 5051
» Kıble'den başka tarafa yönelerek dua etmenin cevazı...C.. 14...S...6294, 6295
» Kıble'nin tahvili (değişikliği)...C.. 1...S...487,9...S...4187
» Kıble'nin tahvilinden önce kılınan namazların durumu...C.. 1...S...192
» Kıble'ye yönelme...C.. 1...S...482
» Kılıç, kalkan ve diğer savaş âletlerinin bakımı...C.. 6...S...2727, 2729, 2731,2733
» Kıran haccı, mâhiyeti ve Rasûlullah (S)'ın bunu yapması...C.. 4...S...1701
» Kıran haccı yapan kimsenin tavafı...C..4...S...1562, 1564
» Kırılacak bir şeyi kıranın nasıl ödeyeceği...C..5...S...2297
» Kırmızı çadır...C.. 13...S...5902
» Kırmızı elbise...C.. 13...S...5896
» Kısas...C.. 15...S...6743
» Kısas âyeti...C.. 9...S...4333
» Kısasda sulh...C.. 9...S...4334
» Kısasın hükmü...C.. 9...S...4960
» Kıskançlık telâkkisi...C.. 11...S...5300 - 5306
» Kıskançlık ve Allah'ın kıskançlığı...C.. 16...S...7285
» el-Kıyâme sûresi tefsîri...C.. 11...S...4949 - 4953
» Kıyamet alâmetleri...C.. 1...S...240, 5...S...2299, 6...S...2967, 7...S...3379, 3380, 11...S...5308, 12...S...5641, 14...S...6427, 6663
» Kıyamet alâmetlerinin en Öncesi...C.. 8...S...3697
» Kıyamet günü Allah'ın görülmesi...C..9...S...4295, 14...S...6471
» Kıyamet günü Allah'ın, yüzlerine bakmayacağı ve konuşmayacağı kimseler...C..16...S...7318
» Kıyamet günü Allah ile mü'min kul arasındaki (necvâ) gizli konuşma...C.. 10...S...4462
» Kıyamet günü insanlar arasında verilecek olan ilk hüküm...C.. 14...S...6716

» Kıyamet günü insanların şefaatçi arayışları...C.. 16...S...7371
» Kıyamet günü insanların şefaatçi arayışları ve peygamberlerin konuşmaları...C..14...S...6465
» Kıyamet günü insanların şefaatçi arayışları ve Rasûlullah (S)'ın şefaat isteği...C..10...S...4514 - 4517
» Kıyamet günü kâfir ve münafıkları sağır,mü'minleri ise nezle edebilecek olan dumanın mâhiyeti...C.. 10...S...4650 - 4651
» Kıyamet gününde abdestlilerin durumu...C..1...S...288
» Kıyamet gününün şiddeti...C.. 10...S...4707
» Kıyamet günü peygamberler dâhil herkesin bayılmasını sağlayan duman ve ilk ayılan...C.. 9...S...4368
» Kıyamet günü umûmî şefaat...C.. 16...S...7369
» Kıyamet günü ümmetlerin çağrılması ve Allah'a ortak koşanların durumu...C..9...S...4296
» Kıyamet günü ümmetlerin geçişi ve Ümmet-i Muhammed...C.. 12...S...5774
» Kıyamet günü verilecek ilk hüküm...C..14...S...6447
» Kıyamet günü yapılan kısas...C.. 14...S...6448,6446
» Kıyamet günü yüzlerine bakılmayacak üç sınıf insan...C.. 15...S...7066
» Kıyametin ansızlığı...C.. 14...S...6430
» Kıyametin bâzı halleri ve Sûr'a üfürülmesi...C.. 10...S...4713
» Kıyametin en büyük alâmeti ve imanın fayda vermeyeceği zaman...C.. 9...S...4362
» Kıyametin şiddeti ve peygamberler dâhil herkesin bayılacağı an...C.. 14...S...6434
» Kıyametin vakti...C.. 1...S...203, 214
» Kıyamet saati...C.. 13...S...6127
» Kıyamet saatinin bilgisi ve beş bilinmeyen...C..10...S...4655, 4656
» Kıyamet sahnelerinden...C.. 10...S...4832 - 4835, 11...S...4942, 4967, 4968, 4972, 4975, 5038
» Kıyamet sahnelerinden bâzıları ve kâfirlerin Rasûlullah (S)'a dikilip bakmaları...C.. 10...S...4908
» Kıyamet sahnelerinden ve mutlu mutsuz yüzler...C.. 11...S...4992
» Kıyamet vaktinin yakınlığı...C.. 14...S...6425
» Kıyasın hükmü...C.. 16...S...7197
» Kız çocuklarının mîrâsı...C.. 14...S...6606
» Kız çocukların yapma bebekle oynamaları...C.. 13...S...6093
» Kızını veya kızkardeşini hayır ehline arzetmek...C.. 11...S...5212
» Kızın rızâlığı ve rızâlığı alınmadan yapılan nikâhın hükmü...C.. 11...S...5229 - 5231
» Kız isteme ve önceden bakmanın âdabı...C..11...S...5215 - 5218
» Kibirli ve gösterişlinin akıbeti...C.. 10...S...4902,4903
» Kibir ve azametle yürümemek...C.. 10...S...4506
» Kibrin çirkinliği...C.. 13...S...6051
» Kilisede namaz...C.. 2...S...553
» Kimse kimsenin(günâh) yükünü taşıyamaz...C.. 3...S...1211, 1216
» Kindarlığın (husûmet) sınırı...C.. 9...S...4217
» Kinde emîrinin, Rasûlullah (S) ile akrabalık kurma isteği ve gerçekleşemeyen bir evlilik...C.. 12...S...5681
» Kin tutup Öç almanın ne için olacağı...C..13...S...6090
» Kiraya verme hükmü...C.. 5...S...2040, 2044,2045
» Kisrâ'nın yıkılışı...C.. 15...S...7111
» Kisrâ ve Kayser'e yazılan mektûblar...C..9...S...4122
» Kisrâ ve Kayser'in helak olacakları ve İslâm fütuhatının haber verilmesi...C..7...S...3390
» Kişinin ailesini ateşten koruması...C.. 3...S...1211
» Kişinin ailevî harcamalarının değeri...C..1...S...209, 210
» Kişinin elinin altında bulundurduğu kimselere karşı tutumu...C.. 1...S...185

» Kişinin kendisi için istediğini kardeşi için de arzu etmesinin îmânla münâsebeti...C..1...S...169
» Kişinin müslümanlığını güzelleştirmesi...C..1...S...193
» "Kişi sevdiği ile beraberdir"...C.. 13...S...6129.
» Kitâb ehline mektûb nasıl yazılır...C.. 13...S...6204
» Kitâb ehlinin durumu...C.. 10...S...4838
» Kitabın bir kısmına uyup bir kısmına uymamanın küfrü gerektirmesi ve Yahûdîler'in, kitâblarına karşı tutumları...C..8...S...3702
» Kitabı sağ eline verilenler...C.. 10...S...4905
» Kitabı sol eline verilenler...C.. 10...S...4905
» Kocası evde olmayan kadının yanına girilemeyeceği...C.. 11...S...5309
» Kocası kaybolan kadının bekleme müddeti...C.. 11...S...5371
» Kocasına karşı nankörlük eden kadının durumu...C.. 11...S...5283
» Kocasından ayrı kalmış olan kadının, kendisine çekî-düzen vermesi...C.. 11...S...5320
» Kocasının döşeğini terk eden kadının durumu...C.. 11...S...5279
» Kocasının kazancından infâkda bulunan kadına da ecir vardır...C.. 4...S...1919
» Kocasının malından sadaka veren kadının durumu...C.. 3...S...1362, 1363
» Kocasının yatağa çağrısına cevap vermeyen kadının günâhı...C.. 7...S...3046
» Kocası ölen kadının iddeti...C.. 12...S...5440
» Kocası ölmüş kadının bekleme müddeti ve
» Koku sürünmesi mes'elesi...C.. 12...S...5434 - 38
» Kocası ölmüş kadının CâhİlİIyye devrindeki durumu...C.. 12...S...5436, 5437
» Koğuculuğun kabir azabına sebebiyet vermesi...C.. 3...S...1284
» Koğuculuk...C.. 13...S...6035
» Kolaylaştırmak, zorlaştırmamak...C.. 6...S...2828,13...S...6089
» Komşu hakkı...C.. 13...S...6006 - 6010
» Komşu komşuya şefî 'dir...C.. 15...S...6850
» Komşuluğun en yakın olanı...C.. 5...S...2084
» Komşuluk münâsebetleri...C.. 5...S...2278, 2279
» Komşunun hediyesini hor görmemek...C..13...S...6008
» Komşunun komşusuna az da olsa hibede bulunması...C.. 5...S...2366, 2367
» Komşuya eza etmeyi ikram etmek...C..14...S...6405
» Komşuya eziyet etmemek...C.. 13...S...6009
» Komutanın, askerlerine uyulmaması gereken emri ve mücâhidlerin tutumu...C..9...S...4036
» Komutanın, gece baskını ihtimâline karşı bizzat keşif yapması...C.. 6...S...2832
» Komutanın, keşif karakolu için birini görevlendirmesi...C.. 6...S...2686
» Komutanın ölümü üzerine emirsiz olarak komutayı üzerine almak...C.. 6...S...2856
» Konuk...C.. Bkz. Misafir
» Konuşmanın güzel ve hoş olması...C.. 13...S...6013
» Konuşmanın zararlısı...C.. 14...S...6405
» Koyun gütmek...C.. 5...S...2088
» Koyunların taksimi ve bu konuda âdil olmak...C.. 5...S...2313
» Koyunların zekâtı...C.. 3...S...1379 - 1381
» Koyun sürüsü ve bereketi...C.. 7...S...3088
» Koyun taksiminde on koyunu bir deveye denk saymak...C.. 5...S...2317
» Korkaklıktan Allah'a sığınmak...C.. 6...S...2666,2667, 2717
» Korkaklık ve tembellikten Allah'a sığınmak...C.. 14...S...6314
» Korkmakla beraber ümitli olmak (Beyne'l-havf ve'r-recâ)...C.. 14...S...6398
» Korku namazı...C.. 2...S...900, 8...S...3859 - 3866
» Korku namazının yayalar ve süvârîler olarak kılınması...C.. 2...S...903
» Köle âzâd etmenin fazîleti...C.. 5...S...2329 - 2332

» Kölelerin, hâkim ve emîr ta'yin edilmeleri...C.. 15...S...7031
» Köle satışı...C.. 5...S...2064 - 2066
» Köleye kardeşi gibi davranmak...C.. 5...S...2347 - 2350
» Köleye zina iftirası...C.. 14...S...6710
» Kökü sabit ve dalı semâda olan güzel ağaç, ya da güzel kelime...C.. 10...S...4487
» Köpeğin bandığı kabın durumu...C.. 1...S...317
» Köpek bedelinin nehyedildiği...C.. 12...S...5443
» Köpek (av ve davar dışında) beslemenin hükmü...C.. 12...S...5562
» Köpek beslemenin (Zirâat ve çoban köpeği hâriç) nehyedilişi...C.. 5...S...2154, 7...S...3100
» Köpek kazancının hükmü...C.. 5...S...2070
» Köpekleri öldürmenin hükmü...C.. 7...S...3099
» Köpekten av esnasında istifâde etme...C..1...S...319
» Köpek ve resim bulunan evlere meleklerin girmeyeceği...C.. 8...S...3749, 13...S...5954
» Kör insanın şâhidliği ve diğer tasarrufları...C.. 5...S...2443
» Kötü çığır açmanın vebali...C.. 16...S...7202, 7203
» Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmamak...C.. 9...S...4359
» Kötülük sahibinin, kötülüğünü açıktan söylemesi...C.. 13...S...6036
» Kötülük yapanın cezalanacağı...C.. 12...S...5686
» Küba köyü ve (takva üzerine kurulan) Küba Mescidi...C.. 8...S...3664
» Küba Mescidi'ni ziyaret...C.. 3...S...1131, 1133
» Kudret helvası ve bıldırcın...C.. 9...S...4369
» Kudsî hadîsler...C.. 16...S...7412
» Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk sûresi tefsiri...C..11...S...5068
» Kul eûzu bİ-Rabbi'n-nâsi sûresi tefsiri...C..11...S...5070
» Kul hakkına gösterilen ihtimam ve bu konuda bir Örnek...C.. 5...S...2051
» Kul hakkından sakınılması...C.. 14...S...6645
» Kul huvallâhu ahad sûresinin fazileti...C..11...S...5106
» Kul huvallâhu ahad(îhlâs) sûresi tefsiri...C..11...S...5065
» Kulların, Allah üzerindeki hakları...C..13...S...5967
» Kul ûhiye ileyye (Cinn sûresi tefsiri...C..11...S...4938 - 4940
» Kulun, Allah'a yaklaşması...C.. 14...S...6424
» Kulun, Allah'a yaklaşma yollan...C.. 14...S...6424
» Kulun, günâhını ikrarı...C.. 13...S...6050
» Kul yâ eyyuha'l-kâfirûne(Kâfirûn) sûresi tefsiri...C.. 11...S...5053
» Kumanya ortaklığı...C.. 5...S...2300, 2301
» Kumar ve başka günâhlara teşvîk edenin sadaka vermesi...C.. 10...S...4806
» Kunût duaları ve mânâları...C.. 2...S...957
» Kunût'un ne zaman ve hangi namazlarda okunacağı...C.. 2...S...954, 956
» Kur'a çekmek...C.. 5...S...2480, 2482
» Kuraklık esnasında müşriklerin yardım istemesi hâlinde ne yapılacağı...C.. 2...S...974
» Kur'an'a uyulup amel edilmesi...C.. 11...S...4951
» Kur'ân'da bâzı dualar...C.. 14...S...6350 - 6352
» Kur'ân'da ihtilaflı gibi görünen bâzı konularla ilgili İbn Abbâs'ın açıklaması...C.. 10...S...4722, 4723
» Kur'ân'dan bir miktar ezberin mehir kabul edilmesi...C.. 11...S...5122, 5122, 5179,13...S...5911.

» Kur'ân'da nesh olayı...C.. 9...S...4179
» Kur'ân'dan kolay geleni okumak...C.. 11...S...5145
» Kur'ân'da secde edilecek âyetler...C.. 3...S...1040
» Kur'ân'da tekrarlanan yedi...C.. 10...S...4495 - 4497

» Kur'ân'ı âlet ederek yalan ve fâcirlikle haksızlık yapmak...C.. 11...S...5151
» Kur'ân'ı başkasından dinlemek...C.. 11...S...5143, 5150
» Kur'ân'ı binek üzerinde okumak...C.. 11...S...5129
» Kur'ân'ı çocuklara öğretmek...C.. 11...S...5130
» Kur'ân'ı en iyi okuyanların imâm olması...C.. 2...S...721
» Kur'ân'ı ezberde tutmaya ihtimam göstermek...C.. 11...S...5125 - 5128
» Kur'ân'ı ezberleyenin mükâfatı...C.. 11...S...4971
» Kur'ân'ı ezberleyenin, şu âyetleri unuttum demesi...C.. 11...S...5133
» Kur'ân'ı güzel sesleriyle okudukları hâlde istifâde edemeyen kimseler...C.. 9...S...4046
» Kur'ân'ın Allah tarafından olduğunu kabullenemeyen Yahûdîler'e Kur'ânî cevap...C..10...S...4750, 4754
» Kur'ân'ın cem'i...C.. 15...S...7046
» Kur'ân'ın çeşitli okuyuşları ve Abdullah ibn Mes'ûd kıraati...C.. 11...S...5004, 5005
» Kur'ân'm diğer sözlere üstünlüğü ve Kurân okuyan k'imsenin hâli...C.. 11...S...5112
» Kur'ân'ın düşünülsün diye kolaylaştırıldığı...C.. 10...S...4814
» Kur'ân'ın ezbere okunması...C.. 11...S...5123
» Kur'ân'ın istinsahı ve istinsah hey'eti...C..11...S...5078 - 5084
» Kur'ân'ın korunmasının bizzat Allah'a âid olduğu...C.. 11...S...4950
» Kur'ân'ın Kureyş lisânı ile inmesi...C.. 7...S...3308
» Kur'ân'ın lisânı; 11...S...5078
» Kur'ân'ın nasihatçiliği, çeşitli Örnekler getirmesi ve diğer bâzı özellikleri...C..10...S...4708
» Kur'ân'ın okunması sırasında sekme ve meleklerin inmesi...C.. 11...S...5110
» Kur'ân'ın ramazân ayında karşılıklı okunması...C.. 11...S...5093
» Kur'ân'ın sahîfeler içinde toplanması ve bu İşi yapan hey'et...C.. 11...S...5080 - 5084
» Kur'ân'ın son inen âyeti...C.. 9...S...4097
» Kur'ân'ın te'lîfi...C.. 11...S...5089 - 5092
» Kur'ân'ın üçte biri...C.. 11...S...5108
» Kur'ân'ın, üzerine yazıldığı maddeler...C..11...S...5086
» Kur'ân'ın yedi harf üzerine indirildiği...C..11...S...5086 - 5088
» Kur'ân'ın yedi harf üzerine indirildiği, bu yüzden değişik okuyuşların olabileceği...C.. 5...S...2235
» Kur'ân'ın yedi lehçe üzerine indirildiği...C..15...S...6801
» Kur'ân'ın yedi türlü okunuşu (lehçesi)...C..7...S...3035 .11...S...5087, 5088
» Kur'ân'ı okuma müddeti...C.. 11...S...5145, 5147 - 5149
» Kur'ân'ı okuyup hayâtına tatbik edene gıpta etmek...C.. 11...S...5119
» Kur'ân'ı parça parça ayıranlar, ya da bir kısmına îmân edip bir kısmına îmân etmeyenler...C.. 10...S...4497, 4498
» Kur'ân'ı tertîl (açık açık) ile okumak...C..11...S...5136 - 5138
» Kur'ân'ı unutmak...C.. 11...S...5131 - 5136
» Kur'ânî ahlâk...C.. 9...S...4373
» Kur'ân'la ledâvî...C.. 12...S...5760
» Kur'ân okudukları hâlde okudukları boğazlarından aşağı inmeyen kimseler...C..16...S...7299
» Kur'ân okuma esnasında ağlamak...C..11...S...5149 - 5151
» Kur'ân okumanın fazîleti...C.. 7...S...3385
» Kur'ân okuyuşu ile gösteriş yapan...C..11...S...5151
» Kur'ân okumayı ve ilim Öğrenmeyi temenni etmek...C.. 15...S...7086
» Kur'ân okuyanın durumu...C.. 16...S...7433
» Kur'ân okuyanın **"Terci"** yapması...C..11...S...5140
» Kur'ân okuyanın uzatma harflerine dikkat etmesi...C.. 11...S...5139
» Kur'ân okuyan ile okumayan arasında bir benzetme...C.. 12...S...5515

» Kur'ân okuyan ve onunla amel edenin durumu...C.. 11...S...5153
» Kur'ân okuyuşta ses güzelliği...C.. 11...S...5140
» Kur'ân okuyuşu üzerine ihtilâf edilmemesi...C.. 5...S...2228, 2235
» Kur'ân öğrenen ve öğretenin hayırlılığı...C..11...S...5120
» Kur'ân öğreticisinin ücret alması...C.. 5...S...2104
» Kur'ân üzerinde ihtilâf...C.. 11...S...5154
» Kur' ân üzerinde ihtilâf edilmemesi ve bunun eski ümmetlerin helakine sebeb olduğu...C.. 7...S...3289
» Kur'ân üzerinde ihtilâf yapılan yeri terketmek...C.. 16...S...7235
» Kur'ân ve kalblerin birleşmesi...C.. 11...S...5153 - 5155
» Kur'ân ve Rasûlullah(S)'ın mirası...C.. 11...S...5112
» Kur'ân ve Sünnet'in vahye dayalı olduğu...C..11...S...5079
» Kur'ân ve sûre kavramları...C.. 10...S...4584
» Kur'ân ve teganni...C.. 11...S...5116
» Kurban bayramında yemeğin namazdan sonraya bırakılması...C.. 2...S...915
» Kurban bayramının birinci günü oruç tutmanın hükmü...C.. 4...S...1854, 1855
» Kurban etinden, sahibinin ne kadar yiyeceği ve ne kadarını tasadduk edeceği...C..4...S...1627, 1628
» Kurban etini dağıtma usûlü...C.. 12...S...5635
» Kurban etinin hepsinin yenilebileceği ve azık edilebileceği...C.. 12...S...5633 - 5638
» Kurban etinin üç günden fazla yenilebileceği...C.. 12...S...5512
» Kurban et ve kanının Allah'a ulaşamayacağı, ancak takvanın ulaşacağı...C.. 4...S...1606
» Kurbanı başkasına kestirmek...C.. 12...S...5628
» Kurbanı bizzat eliyle kesmek ve Rasûlullah (S)'ın bunu yapması...C.. 4...S...1621,12...S...5627
» Kurbanı Mina'da Rasûlullah (S)'ın kestiği yerde kesmek...C.. 4...S...1620, 1621
» Kurbanın, namazdan önce kesilmesi halinde iade edilmesi...C.. 12...S...5619, 5629 - 31
» Kurbanın sünnetten olduğu ve namazdan sonra kesilmesi gerektiği...C.. 12...S...5616
» Kurbanı tıraştan önce kesmenin hükmü...C..4...S...1629
» Kurban kesemeyenin (umrede) ne yapacağı...C.. 4...S...1609, 1610
» Kurban keserken ne söyleneceği...C.. 2...S...941
» Kurban kesme esnasında dikkat edilecek hususlar...C.. 12...S...5632
» Kurban kesme sırasında tekbîr getirmek...C..12...S...5632
» Kurban kesme vakti...C.. 12...S...5629
» Kurban kesiciye kurbandan bir şey verilmez...C.. 4...S...1625
» Kurban kesiminde vekâlet...C.. 5...S...2146
» Kurbanlık develere binilmesi ve bunların nasıl kesileceği...C.. 4...S...1606, 1607
» Kurbanlık devenin gerdanından kesileceği...C.. 12...S...5623
» Kurbanlık hayvanın derisi ve çu'n da tasadduk edilir...C.. 4...S...1625, 1626
» Kurbanlık hayvanın yaşı...C.. 12...S...5615 - 5617
» Kurbanlık hayvanı süsleyip gerdanlık takmak...C.. 4...S...1611 - 1617
» Kurban ve kurbanlığın özellikleri...C.. 12...S...5615
» Kurban yerine varmazdan evvel (özüründen dolayı) başını tıraş eden kimsenin ne yapacağı...C.. 4...S...1707
» Kureyş'e seyr-u sefer esenliği ve diğer nimetler...C.. 11...S...5045
» Kureyş'in inadı ve Öldürücü kıtlık...C..10...S...4745-4747
» Kureyş'i yakalayan şiddetli kıtlık ve sonrası...C.. 10...S...4651
» Kureyş kabilesinin menkıbeleri...C.. 7...S...3303 - 3307
» Kureyşli birkaç gencin Ümmet-i Muhammed'in ölümüne sebeb olacağının haber verilmesi ve Mervânîler'e işaret...C..7...S...3376, 3377
» Kureyş müşriklerinin Rasûlullah (S) aleyhine ahidleşmeleri...C.. 8...S...3628

» Kureyza gününde Şâir Hassan ibn Sâbit'ehicvetme ruhsatı verilmesi...C.. 8...S...3858
» Kureyza oğulları Gazvesi...C.. 8...S...3851 - 3858
» Kureyza oğulları'nın teslîm olmaları ve Sa'd b. Muâz'ın hükmü...C.. 8...S...3855
» Kureyza oğulları üzerine giden öncü birliğin namaz vakti ile ilgili görüş ayrılığı...C.. S...S...3853

» Kureyza oğulları üzerine gidileceğinin Cebrail (A.S.) tarafından bildirilmesi ve Sa'd b. Muâz'ın vefatı...C.. 8...S...3857
» Kurrâ(Kur'an üstâdları) sahâbîler...C..11...S...5094 - 5100
» Kuşluk namazının mubâhlığı...C.. 3...S...1120
» Kuşluk namazının tavsiye edildiği...C.. 3...S...1113
» Kuşların uçmasındaki ilâhî sır...C.. 10...S...4899
» Kuyular hakkında hüküm vermek...C..15...S...7037
» Kuyumculuk ve dökümcülüğün hükmü...C..4...S...1931 - 1933
» Küçük görülen günâhlar...C.. 14...S...6415
» Küçük günâhların cezası...C.. 14...S...6676
» Küçüklerin büyüklere hizmet etmeleri...C..12...S...5671
» Küçüklerin yaşça büyük olanlarla evlendirilmeleri...C.. 11...S...5172
» Ktifran-ı nî'met...C.. 11...S...5282
» Küfre zorlama...C.. 15...S...6811
» Küfür isnâd etmek...C.. 13...S...6028, 6030
» Küfür isnâd etmenin hükmü...C.. 14...S...6533.....**SON**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—K—

Kaamet, 1/140 -143
Kabe'ye Gönderilecek Kurbanlığın En Kolaya Geleni, 2/251
Kabe'ye Gönderilen Kurbanlıklar, 2/238, 2/240, 2/242, 2/253
Kabe'ye Kadar Yürümeye Yemin Etmek, 2/362
Kâbenin İnşasıyla İlgili Rivayetler, 2/218
Kaçak Hırsız Kölenin Elinin Kesilmesi, 4/127
Kaderciler, 4/248
Kader Hakkında Konuşmanın Yasaklanması, 4/245
Kadir Gecesi, 2/147
Kadına Boşama Yetkisini Vermek, Boş olmasını Gerektirmez, 3/72
Kadınların Camiye Namaza Gidebilmesi, 1/340
Kadınların da Erkekler Gibi İh ti lam Oldukları Vakit Gusletmeleri Hakkında, 1/116
Kadınların Giymesi Mekruh Olan Elbiseler, 4/268
Kadınlaşmış Erkekler ve Çocuğu Alma Hakkı Olanlar, 3/427
Kadının Bedelli Boşanması, 3/88
Kadının Diyeti, 4/163
Kadının Elbisesini Uzatması, 4/271
Kadının Hacca Gitmesi, 2/309
Kadının Muhayyerliği, 3/84
Kadının Tecavüze Uğraması, 3/373
Kadın ve Çocuklara Öncelik Tanınması, 2/260
Kadının îddeti, 3/108, 3/110, 3/114, 3/118, 3/119, 3/130, 3/133, 3/136, 3/137
Kâfirin Çok Yiyerek Karnını Şişirmesi, 4/284
Kalacağı Süre Belli Olmayan Yolcunun Namazı Kılış Şekli, 1/257
Kan Almak ve Kan Alanın Ücreti. 4/369
Kanama Yüzünden Abdestin Bozulması, 3/77
Kanı Kesilmeyen Kimsenin Namazı.1/100
Kaparo Vermek, 3/161
Karısı Kendisinden Önce Müslüman Olan Müşrikin Nikâhı, 3/52
Kansın a Yaklaşmama İçin Yemin Edilmesi, 3/74
Karısının Yanında Yabancı Bir Adam Yakalayan Kişi, 3/377
Karısını Öpen Kimsenin Abdest Alması, 1/107
Karısıyla Cima Edemeyen Kocaya Tanınacak Zaman, 3/124
Kâr Ortaklığı, 3/287, 3/289, 3/291, 3/293,3/295, 3/300, 3/302, 3/303 -309, 3/312
Kâr Ortaklığında Alacaklar, 3/309
Kâr Ortaklığında Borçlar, 3/307
Kâr Ortaklığında Caiz Olan Masraflar, 3/305
Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şartlar. 3/293
Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şeyler. 3/289
Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Masraflar, 3/306
Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şartlar, 3/295
Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şeyler, 3/291
Kâr Ortaklığında Kiralama, 3/302
Kâr Ortaklığında Muhasebe, 3/309
Kâr Ortaklığında Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak, 3/308
Kâr Ortaklığında Yetkisini Aşmak,3/303
Kâr Ortaklığıyla İlgili Çeşitli Meseleler, 3/312
Kasabı, 3/234
Kassî, 235
Kasame, 4/207,4/217
Kasamede Miras, 4/218
Kasden Adanı Öldürmenin Cezası, 4/197
Kasden Adam Öldürmenin Diyeti, 4/157
Kasden Adam Öldürmede Kan Davacılarından Yemin Etmeleri Caiz Olanlar, 4/215
Kasden Öldürmede Affetme, 4/202
Kasıt Olmaksızın Hataen Adam Öldürmede Diyet, 4/159
Kaylule (Öğle Uykusu), 1/60
Kedinin İçtiği Kabı Kullanmak, 1/79
Kefareti Gerektiren Yeminler, 2/368
Kefareti Gerektirmeyen Yeminler, 2/367
Kefen Soyuculuğun Vebali, 1/400

Kelâlenin Bıraktığı Mirasın Paylaştırılması, 2/429
Keler Yemek, 4/358
Kendi Evinde Boşanan Kadının Îddeti, 3/114
Kesilen Hayvanın Karnından Çıkan Yavrunun da Kesilmesi, 2/390
Keten, 3/240
Kırad, 3/285
Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk, 3/379
Kitabet Borcunu Ödeme Sorumluluğu, 4/49
Kişinin Çocuklarından Birine Fazla Bir Şey Bağışlaması, 3/399
Kocasını Kaybeden Kadının îddeti, 3/108
Kocası Tarafından Boşanan Cariyenin İddetj, 3/118
Kocası Ya da Efendisi Ölen Cariyenin Îddeti, 3/137
Kocası Ölen Hamile Bir Kadının îddeti, 3/130
Kocası Ölen Kadının Bir Süre Süslenmemesi, 3/141
Kocası Ölen Kadının îddeti Bitinceye Kadar Kendi Evinde Durması, 3/133
Kocaya Karısından, Kadına Kocasından Düşen Miras, 2/414
Korku Namazı, 1/313
Koyunlar, 4/363
Kulakları Mesh Etmek, 1/91 .
Kuhî, 3/295
Kur'an'ın Hiziblere Ayrılarak Okunması, 1/348
Kur'an-ı Kerim'e El Süren Kimsenin Abdestli Olması, 1/345
Kur'an-ı Kerim, 1/348, V349
Kurban Bayramlarında Oruç Tutmak, 2/116
Kurban Bayramı Günleri, 2/38^
Kurban Edilmesi Yasak Olan t\ayvanlar, 2/377
Kurban Etlerinin Saklan ı?u, o ı ve Korunması, 2/380
Kurban Kesimi, 2/263, 2/265
Kurban Kesmeden Tıraş Olanın Ödeyeceği Fidye, 2/296
Kurbanda Ortaklık, Sığır ve Deve Kurbanında Ortakların Sayısı, 2/382
Kurbanların Seçiminde Müstehab Olan Hususlar, 2/378
Kusan Kişinin Abdesti, 1/80- 81
Kuşluk Namazı, 1/262
Kuzuların Zekâta Tâbi Oluşu, 2/47
Kıble, 1/335,1/336,1/338
Kıble Tarafına Tükürülmemesi, 1/337
Kılman Farz Namazı İmamla Tekrar Kırnak, 1/232
Kıraat işlemi, 1/153
Kıran Haccı, 2/174
Kırda Namaz, 1/146
Kıyamet Günü, 1/86
Köledeki Hisseyi Azat Etmek, 4/17 -24, 4/27, 4/29, 4/30, 4/31, 4/34
Kölede Kusur, 3/167
Kölelerde Kasame, 4/220
Kölelere Yumuşak Davranmak, 4/376
Kölelerin Atların ve Balın Zekâtı, 2/66
Kölelerin Evlenmesi, 3/50
Kölelerin Zarar Vermesi ve Yaralaması, 3/433
Kölenin Boşaması, 3/105
Kölenin Malı, 3/164
Köle ve Bağışı, 4/377
Kölenin Zıharı, 3/83
Kölenin îla'sı, 3/78
Kölesini Azat Eden Mükatebin Velâ-sı, 4/71
Köleyi Yaralamanın Diyeti, 4/180
Köpekler, 4/361
Köpek Satışından Alman Para, 3/233
Kötülükten Korunmak için Okunacak Dualar, 4/327
Külçe ve Sikke Halindeki Altını Gümüşle Değişmek, 3/196
Küs Durmama ile ilgili Hadisler, 4/258
Küsuf Namazının Kılınış Şekli, 1/319,1/323
Küçük Baş Hayvanların Zekâtı, 2/37
Küçük Su Dökerken Kıbleye Dönmekte Mahzur Olmayan Haller, 1/336

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

K

Ka-Senâ
Ka-Senî
Kad Du'ife
Tarahû Hadîsehû
Kadh
Kâdih
Kâdiha
Kalb
Kalb Fi'l-Metn
Kalb Fi's-Sened
Kalb-i Mürekkeb
Kale
Kale Fulân
Kale Lenâ Fulân
Kale Lenâ Fulân Bi-Kırâ'atî
Kale Lenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi
Kale Lî Fulân
Kale Resûlullah
Kale Resûlullah (s.a.s) Fîmâ Yervîhi An Rabbihi
Kâle'llâhu Te'âlâ
Kalîlu'l-Hadîs
Kalîlu't-Tahdîs
Kara'tu Alâ Fulân
Kara'tu Alâ Fulân An Fulân
Kara'tu Bi-Hatti Fulân
Kara'tu Bi-Kitâbi Fulân
Kari'
Karin
Kas
Kassâs
Kat' Tedlisi
Kavî
Kaviyyu'l-Hadîs
Kavlî Sünnet
Kavlu Abâdile
Ke'ennehû Mushafun
Kesîru'l-Galat
Kesîru'l-Rıhle
Kesret-i Galat
Kesretu'l-Galat
Keşt
Ketebe lleyye Fulân
Keza
Kezzâbun
Kezzâbun Yekzibu
Kırâ'a Ale'ş-Şeyh
Kıssa
Kibâr-ı Tâbi'în
Kitâb
Kitâbet
Kitâbetu'l-Hadîs
Kitâbu'l-Ğarîbeyn
Kizb
Kizb Ale'r-Resûl
Kizbu'r-Râvî
Kudsi Hadis
Kuna
Kunâ Mufrede
Kunna Nef'alu Ala Ahdi'n-Nebî (s.a.s)
Kurıe Ala Fulan Ve Ene Esme'u
Kurie Aleyhi Ve Huve Yesme'u
Kussâs
Kutub-i Mevdu'at
Kutub-i Sitte
el-Kutubu'l-Erba'a
El-Kutubu's-Seb'a
el-Kutubu's-Selâse
el-Kutubu's-Sitte

K

Ka-Senâ:

İsnadda en çok kullanılan kale haddesenâ eda lafzının remzidir. Bazılarına göre kalenin ilk harfi "kaf ile haddesenâ'nın remzi senanın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Bazı hadisciler aynı remzi şeklinde bitişik

yazarak kullanmışlardır.
Zamir tekil olduğunda bu remiz, ka-senî şeklinde yazılmıştır.

Ka-Senî:

Bk. Ka-Senâ.

Kad Du'ife:

"Zayıf bulundu, hakkında zayıf diyenler oldu" manasına gelen bir tabir olup cerhin birinci mertebesine delalet edenlerden daha ehven olmak üzere kullanılan cerh lafızlarındandır. Genelde ravinin zayıf görüldüğüne delâlet ederse de bu ve benzeri lafızlarla cerhedilen ravinin hadisleri büsbütün terkedilmez. İ'tibar için yazılır. Aynı lafız Du'îfe şeklinde de kullanılmıştır.

Tarahû Hadîsehû:

Bak. Tarahû Hadîsehu.

Kadh:

Sözlükte söğmek, bir Kimsenin ırzına veya nesebine yakışıksız sözlerle saldırmak, oka temren geçirirken ucunu temrenin dibiyle yarmak, çakmak çakmak, ağaç kökünü kurt kemirmek, göz içine bir şey batmak manalarına gelir.531
Hadis usulü ilminde kadh, kemirmek manasiyle ilgili olarak hadisin sıhhatine engel olan kusurun onu yok edecek şekilde zayıflatmasına denir. Söz gelişi illet, sıhhati yok eden bir kusurdur.
İbnu's-Salâh, mu'allel hadisi tarif ederken illetin daha çok hadisin isnadında bazen de metninde olduğunu, bazen isnadda olan illetin hem isnadın hem de metnin sıhhatini giderdiğini ifade ederken kadh tabirini sıhhati yok eden illetin vasfı olarak kullanmıştır. 532Buna göre bu tabir, hadisin isnadında veya metninde bulunan ve illet denilen herhangi bir kusurun isnadın veya metnin sıhhatini gidermesi mânâsın gelmektedir. Nitekim bu mânâsına uygun olarak illete çok kere, illetun kâdihatun (Kadih illet) denilmiştir.
Aynı kökten alınma ismi fail olan kadih (müennesi kadiha) tabirleri de aynı şekilde herhangi bir kusurun hadisin sıhhatini yok edici özelliğidir.

Kâdih:

Bk. Kadh.

Kâdiha:

Bk. Kadh

Kalb:

Sözlükte bir nesneyi geriye döndürmek, çevirmek, altını üstüne getirmek manalarına gelir. 533
Hadis ıstılahı olarak kalb, bir hadisin senedinde veya metninde yer alan kelimelerin yerlerini değiştirmeye denir. Bu tariften anlaşılacağı gibi kalb, hadisin ya senedinde ya da metninde olur. Senedinde olana kalb fi's-sened; metninde olana ise kalb fi'1-metn adı verilmiştir. Kelimelerin olduğu gibi cümlelerin yerlerini değiştirmeye de kalb denilmiştir.
Senedde kalbe misal vermek gerekirse râvinin hadisin senedinde bulunan Ka'b b. Murra ismini Murra b. Ka'b okuyup önce gelen kelimeyi sona, sona geleni ise başa alarak yerlerini değiştirmesi verilebilir.
Bir hadisin isnadını başka hadise bağlamak, bir ravinin hadisini bir başka râvinin hadisiymiş gibi rivayet etmek de kalb şekillerindendir.
Bir'de kalb-i mürekkeb vardır ki birkaç hadisin isnad ve metinlerini değiştirmekten ibarettir. Buhâri'nin Bağdat'a gelişinde hıfzını ve hadis bilgisini kontrol etmek maksadıyla yapılanı meşhurdur. Şöyle ki, Buharı Bağdat'a geldiğinde Bağdatlılar onu denemek için yüz hadis seçerek isnadlarını ve metinlerini değiştirmişler; kalbettikleri hadisleri onar onar on kişiye vererek Buhari'ye sordurmuşlardır. buhari sorulan her bir hadisi dinledikçe böyle bir hadis bilmediğini söylemiştir. Son hadisin okunuşunun ardından kendisine en önce hadis okuyan şahısa dönerek "senin ilk okuduğun hadisin isnadı şu, metni şudur; ikincisi şöyledir" diyerek düzeltmiştir. Daha sonra ikinci, üçüncü şahsın okuduğu hadislerin ilkinden sonuncusuna kadar doğrusunu söylemiş, onuncunun hadislerini de aynı şekilde düzelterek büyük takdir toplamıştır." 534
Kalp, ya ravinin zayıf olması sonucu muhalefetten doğar, ya da meselâ, kimsenin rivayet etmediği garîb hadis rivayet ederek ona olan rağbeti artırmak ve ilim taliblerini kendi hadis meclisine çekmek gibi bir maksatla veya Buhari misalinde olduğu gibi bir muhaddisi denemek için kasden yapılır. Ravinin muhalefetinden doğan kalb tekerrür ederse zabta dokunur. Kasden garâib rivayet ediyor intibaı uyandırmak için yapılan kalbi pek çok muhaddis sirkat saymış535; bir kısmı da hadis uydurmaktan farksız görmüştür.
İster senedinde olsun, ister metninde, kelime ya da cümlelerin yerleri ve isnadları değiştirilerek kalb yapılmak sonucu meydana gelen hadise maklûb denir. Maklûb hadislere verilen misaller aynı zamanda kalbe de misal olurlar. Bu itibarla daha fazla kalb misali maklûb maddesinde görülebilir.

Kalb Fi'l-Metn:

Bk. Kalb.

Kalb Fi's-Sened:

Bk. Kalb.

Kalb-i Mürekkeb:

Bk. Kalb.

Kale:

"Dedi ki" manasına gelir. Hadis Usulünde bilhassa isnadda hemen hemen en çok kullanılan lafızdır. Ravi isnadında "kale fulân" dediği zaman rivayetini bir raviye nisbet etmiş olur.
Kale eda lafzının kullanıldığı yerler konusunda muhaddisler arasında birlik yoktur. Nitekim bazı muhaddisler bu lafzı semâ' yoluyla alman hadislerin rivayetinde kullanmışlardır. Söz gelişi Haccâc b. Muhammed el-Aver, İbn Cureyc'in rivayet ettiği hadislerin yazılı olduğu kitapları "Kale'bnu Cureyc" diyerek rivayet etmiştir.
Öte yandan el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre eğer ravinin sadece semâ' yoluyla almış olduğu hadisleri kale lafzıyla rivayet ettiği halinden anlaşılırsa, bu tabir haddesenâ mertebesinde olur. Ancak bir ravi bu lafzı hem işitme yoluyla, hem de başka yollarla rivayet ettiği hadislerin rivayetinde kullanırsa o zaman ondan yalnızca hangi yolla aldığını belirttiği hadisler alınır. 536
Buharî ise kale lafzını bazen semâ, bazen semadan başka yollarla alınan hadislerin rivayetinde kullanmıştır.537 Onun bu eda lafzını en çok kullandığı yerlerden birisi ta'liklerdir.
Görülüyor ki muhaddislerden kimi kale lafzını yalnız semâ yoluyla; kimi de semâ ile beraber başka yollarla alınan hadisleri rivayet ederken kullanmışlardır. Hatta isnad tedlisi yaparak rivayette bulunurken kale eda lafzını kullanan da olmuştur. Nakledildiğine göre Ali b. Haşrem şunları söylemiştir:
"Bir gün Sufyan b. Uyeyne'nin yanında idik. Bize "Kâle'z-Zuhrî" diyerek ondan bir hadis rivayet etti. Kendisine bu hadisi ez-Zuhrî'den bizzat işitip işitmediği soruldu. İşitmediğini söyledi ve şöyle dedi:
"Haddesenâ Abdurrezzak, an Ma'mer, ani'z-Zuhri"538 (Misale göre Sufyân b. Uyeyne senedinde ez-Zuhrî ile arasındaki iki vasıtayı, Abdurrezzâk ile Ma'mer'i atlamış, hadisi bizzat ez-Zuhrî'den işitmişcesine rivayet ederek tedlîs yaparken de kale lafzını kullanmıştır. Şu hale göre isnadlarda en çok kullanılan bu eda lafzının kullanılışında muhaddisler arasında birlik yoktur.
Son zamanlarda tatbik edilen bir adete göre isnadlarda çokça geçen kale lafzı yazıda hazfolunur; fakat okunur. Senedde iki kale lafzı yanyana gelirse biri yazılmaz. Ancak okunur. Mesela Buhari'nin, şeklindeki senedi tarzında yazılır, tamamı okunur. 539

Kale Fulân:

Bk. Kale.

Kale Lenâ Fulân:

"Falanca bize dedi ki" manasına eda lafızlarındandır.
Kadı İyad'a göre kale lenâ fulân lafzının "haddesenâ, ahberanâ, enbe'enâ, semî'tu fulânen yekûlu lafızları gibi şeyhten işitme (semâ') yoluyla alınan hadislerin rivayetinde kullanılması caizdir ve bunda ihtilaf yoktur. 540
İbnu's-Salâh, Kadı İyad'ın bu sözünün açıklanmaya muhtaç olduğunu söylemiş ve "özel olarak şeyhten işitmeksizin rivayet olunan hadisleri rivayet ederken kullanılmaları yaygın hale gelen bu lafızların yanlış anlaşılmaya ve karışıklığa sebep olacaklarından, bizzat şeyhten işiterek alman hadislerin rivayetine ıtlak edilmemeleri gerekir" demiştir.541
Buhâri'nin rivayetleri arasında kale lenâ fulânun, (veya tekil zamiriyle) kale lî fulân edâ lafızlarına sıkça rastlanır. İbnu's-Salâh, bazı müteahhir Mağrib alimlerinin bunları görünüşe göre ittisale, manaca ise kopukluğa delâlet eden ta'liklann alameti saydıklarına işaret ettikten sonra şu görüşü nakletmiştir: "Buhâri'nin kale liî, kale lenâ dediğini gördün mü, bilki bu, ihticac için değil istişhad için zikrettiği bir isnattır. Yani böyle naklettiği haberi hüccet olarak değil, şahit olarak zikretmiştir. Aslında muhaddisler bu gibi, lafızları aralarında hadis müzakere ederlerken veya münazara vesilesiyle çokça kullanırlar. Müzakere hadisleriyle ihticac ettikleri nadirdir. " Buradan anlaşıldığına göre Mağrib alimleri kale lenâ fulân lafzını daha çok talika hamletmişlerdir.
Şu da var ki, İbnu's-Salâh, bu görüşün sahibinden önce yaşayan ve Sahih-i Buhari'yi daha iyi bilen Ebu Ca'fer b. Hamdan en-Nîsâbûrî'nin bir sözünü naklederek bu görüşe katılmamıştır. Ebu Ca'fer'e göre Buhâri'nin kale lî fulân lafziyle rivayet ettiği bütün hadisler şeyhinden arz veya munâvele yoluyla alınmışlardır.542 Buna göre kale lenâ fulân veya kale lî fulân lafızları ta'lika delâlet etseler bile daha çok sema'dan başka yollarla rivayet edilen hadislerin naklinde kullanılmışlardır.

Kale Lenâ Fulân Bi-Kırâ'atî:

Arz ya da kırâ'at ale'ş-şeyh denilen metotla rivayet edilen hadislerin eda edilmesi sırasında kullanılan lafızlardandır. Kale lafzının semâ'a delâlet ettiği görüşünde olanlar tarafından kullanıldığı kabul edilmiştir. Aynı manada kale lenâ fulânun kırâ'aten aleyhi tabiri de kullanılmıştır. (Bk. Arz.)

Kale Lenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi:

Bk. Kale lenâ Fulânun bi-Kırâ'atî.

Kale Lî Fulân:

Bk. Kale lenâ fulân.

Kale Resûlullah:

"Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu" manasına gelen bu tabir. Hz. Peygamber'in sözlerini sevkederken kullanılan eda lafızlarının başında gelir.
İbnu's-Salâh'a göre cezm sigalanndandır ve sadece sıhhati açığa çıkarılmış hadisleri isnadsız olarak rivayet ederken kullanılır. Şöyle ki, zayıf bir hadisi isnadsız olarak rivayet ederken kesinlikle Kale Resûlullah dememek gerekir; zira bu lafız, hadisi Hz. Peygamber'in söylediğine delâlet eden cezm lafızlarındandır. Hatta sahih mi

zayıf mı olduğunda şüphe edilen hadislerde de bu lafzı kullanmamalıdır. "Kale Resûlullah" (s.a.s) lafzı ancak sıhhati açığa çıkmış bulunan hadisleri sevketmek için kullanılır. 543
Şu da var ki sahabîler, Hz. Peygamber (s.a.s)'den bizzat kendileri işitmedikleri hadisleri de Kale Resûlullah diyerek rivayet etmişlerdir. Bu takdirde lafzın manası "Hz. Peygamber şunları söylemiş" demek olur. Ancak sahabenin, kendileri işitmedikleri halde bizzat işiten veya işitenden öğrenen başka sahabilerden öğrendikleri hadisleri bu lafızla rivayet etmeleri, kendileri işitmişcesine rivayet gibidir.

Kale Resûlullah (s.a.s) Fîmâ Yervîhi An Rabbihi:

Bk. kudsî Hadis.

Kâle'llâhu Te'âlâ:

Bk. Kudsî Hadis.

Kalîlu'l-Hadîs:

"Hadisi az" anlamını veren bir tabir olup az hadis rivayet eden raviler hakkında kullanılmıştır.
Bir muhaddisin kalîlu'l-hadîs oluşu, onun az hadis bildiği manasına değil, rivayet ettiği hadislerin sayıca az olması manasına alınır. Söz gelişi Hz. Ebubekr kalîlu'l-hadîstir. Bunca yıl Hz. Peygamber (s.a.s)'le birlikte olduğu halde ondan 142 hadis rivayet edilmiştir. Hiç de küçümsenemiyecek bir rakama ulaşan rivayetleri diğer çok sayıda hadis nakleden sahâbilere nisbetle az itibar edildiğinden o da bu gruba dahil edilmiştir.

Kalîlu't-Tahdîs:

Az tahdîs eden, yani hadis rivayeti üzerinde az duran demektir. Kendisine müracaat edenlere hadis rivayet etmekten çekinen, çekindiği için de her işittiğin italebeye rivayet etmeyen bazı hadiscilere denilmiştir.
Hadis alimleri ve ravileri arasında işittiği her hadisi bir emanet sayarak talebeye aktarmayı görev bilenler olduğu gibi, aksine hareket ederek tahdisten kaçınanlar da olmuştur. İkinci gruptakilere kalîlu't-tahdîs tabir edilmiştir.

Kara'tu Alâ Fulân:

Bk. Arz.

Kara'tu Alâ Fulân An Fulân:

"Falandan rivayet olarak fülana okudum" demektir. Bir şeyhin, şeyhinden icazetle almış olduğu bir hadisi değişik sebeplerle bir diğer geyhe arzederek ondan da rivayet ettiğini ifâde etmek üzere isnadında kullandığı eda lafzıdır.

Kara'tu Bi-Hatti Fulân:

"Falancanın el yazısı ile (yazılmış) metinde okuduğuma göre" manasına gelen ve hadis tahammül metotlarından vicâde yoluyla elde edilen hadislerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarındandır. (Bk. Vicâde).

Kara'tu Bi-Kitâbi Fulân:

"Falanın kitabında okudum" manasına bir terkib olup vicâde yoluyla elde edilmiş bir hadisin edası sırasında kullanılan lafızlardandır. Elde edilen metnin adı anılan kişinin el yazısıyla yazılmış olmadığına delâlet eder.

Kari':

"Kara'e (okudu)" kök fiilinden alınma ismi fail olan kari, hadis rivayet yollarından arz veya kırâ'a ale'ş-şeyh denilen metotla rivayette hadisleri şeyhe okuyan kimseye denir.
Kâri, aynı zamanda şeyhden hadis rivayet eden talibdir. Şeyhin rivayet hakkım elde ettiği hadislerini ya bir kitap veya yazılı metinden, ya da ezberinden okur. Haliyle şeyh dinler. Okuma işi tamamlanınca okunan kitap veya metindeki hadisler rivayet edilmiş olur. (Bk. Arz).

Karin:

Akranın tekilidir. Yaş ve sened bakımından birbirlerine akran hadiscilerin herbirine denir. Yaş itibariyle aralarında fark olsa bile hadis rivayet ettikleri devre bakımından birbirlerine yakın olanlara da diğerlerinin karini delmiştir. (Bk. Akrân).

Kas:

Bk. Kussâs.

Kassâs:

Bk. Kussâs.

Kat' Tedlisi:

Bk. Tedlîs.

Kavî:

Sözlükte "sağlam ve kuvvetli" manalarına gelen kavi, bazı muhaddisler tarafından sahih yerinde kullanılmış bir terimdir.

Kaviyyu'l-Hadîs:

Hadisi sağlam manasına gelen bir tamlama olup bazı hadis alimlerine göre sika karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kavlî Sünnet:

Bk. Sünnet

Kavlu Abâdile:

Bk. Abâdile.

Ke'ennehû Mushafun:

"Sanki Mushaf gibidir" manasına gelen bu tabir bazı alimlerce ta'dilin üçüncü mertebesine delâlet eden lafızlardandır. Bu lafızla adaletli olduğuna hükmedilen râvinin hadisleri hüccet olmaya elverişli addedilir.

Kesîru'l-Galat:

Bk. Kesret-i Galat.

Kesîru'l-Rıhle:

Hadis elde edebilmek uğruna pek çok seyahat etmiş olan kimse manasına gelen bir tabir olup, hadis rivayeti için ülke ülke dolaşanlara denir. Hicri üçüncü asır sonlarında Nişâbur ve çevresinde büyük ün yapmış muhaddislerden Ebu Abdillah Muhammed b. İbrahim el-Bûşencî Kesîru'r-rıhle yani hadis talebi uğruna uzun ve meşakkatli pek çok yolculuklar yapmış hadis talibi olarak tanınır. 544

Kesret-i Galat:

Bk. Kesretu'l-Galat.

Kesretu'l-Galat:

Aynı manada fuhşu galat da kullanılır. Her ikisi de, çok hata yapmak, hatası çok olmak demektir. Kesretu'l galat ya da fuhşu galat, ravinin cerhedilmesine yol açan ve meta'in-i aşere denilen on tenkit esasından zabtla ilgili olanlarındandır. Ravinin çokça yanılması, rivayet ettiği hadislerde hatasının fazla olmasını ifade eder.
İnsan hiçbir zaman hatadan, yanılmaktan kurtulamaz. "İlk yanılıp hata eden ilk insan olan Âdem'dir" denilmiştir. Buna göre ravi hadis rivayetinde hata edebilir ve bu, tabiî bir şeydir. En meşhur âlimlerin bile hata ettikleri, hadis ilminde şöhret yapmış güçlü hafıza sahibi ravilerin az da olsa yanıldıkları vakidir. Öyle iken ravinin cerhine sebep olan hatasının çok olması, tabirin manasından da anlaşılacağı üzer hatalı rivayetlerinin doğru olarak rivayet ettiklerinden fazla olmasıdır. Hatalı rivayetleri, doğru rivayetlerine eşit olanlar da kesretu'1-galat yüzünden cerhedilirler.
Rivayetlerinde çok hata yapan ravinin hadislerine itibar edilmez. Yerine göre bunlara munker, mu'allel gibi isimler verilir.
Hadis rivayetinde fazla hatası görülen bir diğer ifadeyle hatalı rivayetleri doğrularından fazla olan râviye kesîru'l-galat denir.

Keşt:

"Keşeta" sülâsî fiilinin masdarı olup asıl itibariyle açmak, bir nesnenin yüzünü örtüp bürüyen şeyi kaldırmak manasınadır. 545Ayeti kerimesinde 546 "gökyüzü sıyrılıp açıldığı zaman" buyurularak bu manada kullanılmıştır. Hadis ıstılahı olarak keşt, hadislerin yazılması esnasında yanlış yazılan yerlerin bıçak veya benzeri aletle kazınarak silinmesine denir. Bununla birlikte daha çok fazla yazılan yerlerin kazınmasına keşt tabir edilmiştir. 547
Hadisleri yazarken hadisden olmayan fazladan veya yanlış yazılan yerler darb, hakk veya mahv şekillerinden biri ile yok edilir. İbnu's-Salah'a göre bunların en iyisi darb'dir. 548Şu da var ki yanlış yazılan kısım tek bir harf, kelime veya kısa bir cümle ise bunu keşt yoluyla kazıyarak silmek daha uygun olur; çünkü darbedilen bir yazı silinmez, üzerine belli olacak şekilde bir çizgi çekilerek işaretlenmek suretiyle iptal edilir. (Bk. Darb). Böylece yazılmaması gereken harf, kelime veya kısa ibare metinde kalmış olur; Bu ise onun asıl ibare olduğu zannım uyandırabilir veya çizgi ile darbedildiğinin farkına varılmayıp karışıklığa yol açabilir, bu bakımdan keşt usulü silme daha pratik görünürse de uzun ibarelerin keşt yoluyla silinmesini bir yandan vakit alacağı, bilhassa yazı yazılan kağıdı zedeleyeceği için hoş görmeyenler vardır. Nitekim İbnu's-Salâh, bazı şeyhlerin hadis meclisine yanlış yazılan yerleri kazımak için bıçak getirilmesini hoş görmediklerini nakleder. Sebep olarak da kazınan kısmın başka rivayette belki de sahih olabileceğini gösterir. Aynı şekilde hadisi yazan kâtip, bir başka sefer hadisi başka şeyhe arz eder. Sildiği kısım onun rivayetinde sahih olabilir. Bu sefer silinen kısmın tekrar metne alınması gerekebilir. 549Şu hale göre, bu gibi sebeplerle darbın tercih edilmesi uygun olur.

Ketebe Ileyye Fulân:

"Falan kimes bana yazdı" manasına gelen bir tabir olup, hadis tahammül yollarından mukatebe metoduyla alınan hadislerin edasında kullanılır. Şeyh rivayet hakkına sahip olduğu hadislerden bir kısmını talebeye kendi el yazısıyla yazar gönderir. Bir başkasına talebe adına yazdırması da mümkündür. Mukatebe yoluyla hadis rivayet edenler isnadında veya musannef eserlerinde "ketebe ileyye fulan" dediklerinde "haddesenâ fulân"

demiş gibi olurlar. Bazen de Ahberanî bihi fulânun nıukâtebeten (kitâbeten) dedikleri de olur.
İbnu's-Salâh'a göre ketebe ileyye fulân ibaresi icazeti kuvvetle iş'ar eder. Eğer icazeti ifade eden bir ibare ile birliket kullanılmamışsa manen icazet manası verir. 550Ayrıca aynı tabirin ravi ile şeyhi arasında mülakata delalet ettiği de söylenmiştir. Nitekim Buhâri'nin Sahihinde, uyguladığı mülakat şartına aykırı olarak şeyhi Muhammed b. Beşşâr'dan mukatebe yoluyla aldığı bir hadisi "Ketebe ileyye Muhammed b. Beşşar" diyerek 551 nakletmesi buna delil sayılmıştır. Kullandığı ifadenin mülakata delalet ettiğine" kani olmasaydı kullanmazdı.

Keza:

Böyle, böylece manasınadır, hadis yazılırken, manasında yanlışlık olan ibarenin üzerine aslına uygun olarak yanlış yazıldığını işaretlemek için kullanılan işarettir.
Hadisi yazan böyle bir işaret kullanmakla ibarenin aslında yanlış yazıldığını, kendisinin farkına vardığı halde asla sadık kalmak maksadıyla değiştirmediğini açıklamış gibi olur.

Kezzâbun:

Fazlaca yalan söyleyen, aşırı yalancı anlamında mübalağa ile ism-i fail olup cerh lafızlarından biridir. Cerhin altıncı ve en ağır mertebesine delâlet eder.
Bu ve benzeri lafızlarla cerhedilen ravi adalet vasfını kaybetmiş demektir. Hadisleri yazılmaz. 552Rivayetlerine hiçbir şekilde itibar edilmez. Hatta başka ivayeti kuvvetlendirmesi için bile kullanılmaz.

Kezzâbun Yekzibu:

Yalan söyleyen aşırı yalancının biridir manasında kezzâbun gibi cerh lafızlarındandır. Cerhin altıncı mertebesinde ve ağırına delâlet eden lafızlar arasındadır.
Hakkında kezzâbun yekzibu denilen ravi adaletten düşmüş demektir. Rivayetlerine itibar edilmez. Hadisleri yazılmaz. Başka rivayetleri desteklemek için bile olsa kullanılmaz.

Kırâ'a Ale'ş-Şeyh:

Bk. Arz.

Kıssa:

Türkçedeki kıssa manasını veren bu kelime hadisin söylenmesine veya bir fiili naklediyorsa işlenmesine sebep olan olay karşılığı kullanılmıştır. Bilhassa bir hadisin değişik isnadları verildikten sonra ve zekera'l-hadîs gibi ve zekera'l-kıssa denir ki bununla hadisin vurûd sebebi olan hadise tekrar edilmemiş olur.

Kibâr-ı Tâbi'în:

Tâbiî'lerin büyükleri, önde gelen tabiîler manasına gelen bir tabir olup, sahabe devrinde yaşayan ve rivayetleri umumiyetle sahâbilerden olan tabiiler için kullanılır.
Sa'îd İbnu'l-Museyyeb, Ubeydullah b. Adî, Kays b. Ebî Hâzim, Ebu Osman en-Nehdî gibi isimler kibarı tâbiî'nin en meşhurlarıdır.
Kibâr-ı tâiî'n, irsal, dolayısıyla mürsel bahsinde söz konusudur. Nitekim umumiyetle kabul edilen irsal, kibâr-ı tâbiî'inden birinin isnadında sahabiyi atlayıp "Hz.Peygamber şöyle buyurdu; Hz. Peygamber (s.a.s) şunu yaptı, şunu emretti, şundan nehyetti" diyerek isnadını Hz. Peygamber'e ulaştırmak suretiyle rivayette bulunmasıdır. Tarifinde söz konusu edildiği gibi kibâr-ı tabiînin rivayetleri umumiyetle sahâbilerden olduğu için irsalleri inkıta' sayılmaz. Diğer tâbi'îler sahabeden olduğu gibi birbirlerinden de rivayette bulunmuşlardır. Bu itibarla Kibâr-ı tâbi'înden olmayan birinin irsali, inkıta' sayılır.

Kitâb:

"Yazmak" manasına gelen "ketebe" kök fiilinden alınma bir kelime olan kitab, hadis ilminde önce yazılı hadis metinlerinden meydana gelen bilinen kitap veya defter şeklindeki kitaba denir. Bu aynı zamanda talib tarafından şeyhten çeşitli usullerle yazılarak rivayet edilen hadisleri bir arada muhafaza eden kitaptır.
İkinci olarak kitâb kelimesi hadisleri konularına göre ayırarak bir araya toplayan hadis musannefâtında ana bölümleri ayırırken kullanılmıştır. Söz gelimi Kitâbu'1-îmân, imanla ilgili, kitâbu'l-eymân ve'n-nuzûr yemin ve nezir konusundaki hadisleri ihtiva eden bölüm başlıklarıdır. Daha çok cami, sünen ve musannef adı verilen ve ale'l-ebvâb yani fıkıh bölümlerine göre tertip edilmiş hadis kitaplarında ana konulan işaretlemek ve birbirlerinden ayırmak üzere konulmuştur.

Kitâbet:

Yazmak, yazı ile tesbit etmek anlamında "ketebe" kök fiilinin mufâale babından ikinci masdan olan kitabet, kısaca yazışmak demektir. Terim olarak hadis tahammül metodlanndan birisidir. Şeyhin mesmû'âünı yahut bir veya birkaç hadis yanında hazır olan talibe yazarak ya da yazdırarak vermesi; yahutta uzakta bulunana göndermesinden ibarettir. İbnu's-Salâh kitabete Mukâtebe adını vermiştir.
Kitabet yoluyla hadis rivayet edenler is-nadlannda Ketebe ileyye fulân veya Ahberanâ fulânun mukâtebeten (veya kitâbeten) eda lafızlarını kullanırlar. Bu metodla rivayette sadece haddesenâ veya ahberanâ demek caiz görülmemiştir.
Kitabet (ya da mukâtebe), yazılıp verilen veya gönderilen hadislerin rivayet edilmesine icazet verilip verilmeme durumuna göre iki kısımdır. Bunlardan birincisi icazetten mücerred kitabet, (Kitabe (veya mukâtebe) mücerrede ani'l-icâze); ikincisi ise icazete delâlet eden bir lafızla olan kitabet (kitabe (mukâtebe) makrûne bil-Icâze)dir.
İcazeten mücerred kitabede şeyhin, hadislerini yazılı olarak verirken onların rivayetine icazet verdiğine delâlet edecek herhangi bir söz söylememesiyle hasıl olur. İcazete delâlet eden bir lafızla olan kitabet ise hadislerin yazılı metin halinde verilirken eceztuke mâ ketebtu leke, eceztuke mâ ketebtu ileyke yahut eceztuke mâ

ketebtu bihi ileyke gibi bir söz söylenerek verilmesine denir. Bu lafızların hepsi "Sana yazdığımı hadisleri rivayet etmene icazet verdim" manasına gelir ve şeyhin talibe yazdığı hadislerin rivayetine izin verdiğine delâlet eder.
Şeyhin hadislerini yazılı olarak verirken onların rivayetine icazet verdiğini belirtmesi, sıhhat ve kuvvet bakımından icazete makrun munavele gibidir. Hadisleri sadece yazıp vermek veya göndermek şeklinde olan icazetten mücerret kitabetin ise sıhhatine ihtilaf edilmiştir. Hadisciler arasında meşhur sahih görüşe göre icazetsiz kitabet sahihdir. Böyle alınan hadis mevsul ve müsned sayılır. Bu yolla rivayeti Eyyubu's-Sahtiyâni ile Şeyhi Mansur İbni'l-Mu'temir, el-Leys b. Sa'd, Ebu Bekr b. Ebî Sebre gibi âlimler caiz görmüşlerdir. Nitekim el-Beyhakî Medhalinde bu isimleri zikrettikten sonra şöyle demiştir.
"Bu konuda tâbi'în ile tebe-i tâbi'înden bir çok eser olduğu gibi Hz. Peygamber (s.a.s)'in dinî hükümlere dair amillere yazdıkları mektuplar da bu görüşün sahih olduğuna delâlet eder."553
Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî de bu görüştedir. Ona göre hadisleri yazarak vermek, verirken de icazete delâlet eden sözler söylemek, sadece icazetten daha kuvvetlidir. Usul âlimlerinden er-Râzi de el-Mahsûl isimli eserinde buna kail olmuştur. Aynı görüşe katılanlardan biri de es-Suyûti'dir. Ona göre icazete makrun kitabet yoluyla rivayetin caiz oluşu muhtar olan görüştür. Hatta munavelenin birçok şekillerinden daha kuvvetlidir. Kaldı ki Buhârî'de "ve ketebe ileyye Muhammed b. Beşşâr" lafzı ile rivayet varid olmuştur. 554Sahihde bu lafızla başka hadis nakledilmemiş olmakla birlikte bir tek rivayet kitabet yoluyladır.555 Sahih-i Müslim'de ise mukâtebe yoluyla alınmış hadisler hayli fazladır.
Diğer taraftan Ebu'I-Haseni'l-Mâverdi, Amidî ve İbnu'l-Kattân gibi âlimler icazetten mücerret kitabetle rivayeti caiz görmezler. 556Ne var ki sahih hadislere tahsis edilmiş kitaplarda "Ketebe ileyye fulân" eda lafzı ile varid olan pek çok hadis vardır. Bunların hepsi hadis imamlarınca mevsul addedilmiş olduğundan, bunların men'ine itibar edilmemiştir.
Hadis âlimlerinin bir kısmına göre, hadisleri şeyhin yazılı olarak verdiği veya yolladığı metinlerden rivayet edebilmek için yazan şeyhin yazısını -ona ait olduğuna dair herhangi bir delil olmasa dahi- tanımak kafidir. Bazıları "yazı yazıya benzer" diyerek yazının şeyhe ait olduğuna delil bulunmadıkça yazıya itimat etmenin caiz olamıyacağım ileri sürmüşlerdir. İbnu's-Salâh "Bu söz makbul değildir; zira yazının yazıya benzemesi çok nâdir vaki olur. Zahiri şudur ki bir insanın yazısı başkasına benzemez, dolayısıyla yazının yazıya benzemesinden herhangi bir karışıklık meydana gelmez." diyerek 557 bu görüşe itiraz etmiştir.
Şeyhin hadisini kendisi değil de bir başkası yazmış ise kitabet yoluyla rivayetin sahih olması için yazanın sıka olduğunun sabit olması da şart koşulmuştur.

Kitâbetu'l-Hadîs:

Hadislerin yazılması manasına gelen bir tabirdir. Hadis İlminde Hz. Peygamber (s.a.s) ve sahabe devrinde hadislerin yazılması ve hadis yazarken dikkat edilecek kaideler olmak üzere iki önemli konuya delalet eder.
Hz. Peygamber'in sağlığında -bir iki olay hariç-hadisler umumiyetle yazılmıyordu. Bir kere sahabe arasında yazı bilen çok azdı. Bu yüzden, Hz. Peygamberden öğrenilen hadisler hıfzediliyor, şifahî nakil ve müzakere yoluyla sahabe arasında yayılıyordu. Ebu Sa'îdi'l-Hudri'den rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber önceleri "...Benden (Kur'ân-ı Kerim'den başka bir şey) yazmayınız. Kim benden Kur'ân-ı Kerim'den başka bir şey yazmışsa onu imha etsin. Benden (yazmaksızın) rivayette bulunun. Bunda bir mahzur yoktur. Her kim bile bile benim adıma yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın" 558buyurarak hadislerin yazılmasına izin vermemişti. Yine aynı sahabî Allah Resulünden hadis yazmak için izin istemişse de verilmemiştir. 559
Şüphesiz Allah Resulünün, kendisinden Kur'ân-ı Kerim'den başka bir şey yazılmasına müsaade etmeyişinin önemli sebepleri vardır. Önce yukarıda işaret edildiği gibi yazı yazmasını bilen sahabîler yok denecek kadar azdı. Yazı tekniği de gelişmiş değildi. Her şeyden evvel yazılan hadislerin Kur'ân-ı Kerim ayetleri ile karışma ihtimali vardı. İşte bu mühim sebepler yüzünden sahabe Hz. Peygamber (s.a.s)'in yasağına uyarak hadisleri yazmıyor; ezberden naklediyorlardı.
Aslında Kur'ân-ı Kerim bir yandan ezberlendiği, öte yandan yazıldığı, bazı sa-habîler tarafından hem yazılıp hem ezberlendiğinden yanlış yazılma tehlikesi olmadığı gibi Kur'ân'dan olmayan sözlerle karışma korkusu da yoktu. Fakat hadisler öyle değildi. Onları hem bütün sahabîler bilmiyor, hem de ezberlemiyordu. Bu yüzden Kur'ân'la ve birbiriyle karışma ihtimali vardı.
Aradan zaman geçip Kur'ân-ı Kerim bütünüyle belli olup pek çok sahabî tarafından ezberlenince artık hadislerin Kur'ân ayetleriyle karışma tehlikesi kalmamıştı. Hz. Peygamber (s.a.s) böyle bir durumda bazı sahabîlere kendisinden işittikleri hadisleri yazmaları için izin verdi. Ne var ki, Allah Resulünün hadislerin yazılmasına ne zaman müsaade ettiği kesinlikle belli değildir. Bu itibarla hadislerin yazılmasını meneden yasağın bütün Sahabeye mi yoksa yazı yazmasını iyi bilmediğinden dolayı doğru yazmayacağından korktuklanna mı konulduğu kestirilememektedir. Hadislerin yazılmasına müsaade edildiğini gösteren rivayetler bazı sahabîlerin Hz. Peygamberden işittiklerini yazmak hususunda izin istediklerine, onun da istenen izni verdiğine dairdir. Misal verelim:
"... Abdullah b. Amr'dan rivayete göre demiştir ki:
"Hz. Peygamber (s.a.s) den ne işitirsem bellemek ister; yazardım. Kureyşliler
"Hz. Peygamber (s.a.s)'den işittiğin her şeyi yazıyorsun. Oysa Hz. Peygamber (s.a.s)'de insandır. Rıza halinde de öfkeli iken de söz söyleyebilir" diyerek beni bundan men ettiler. Bunun üzerine (bir sene) hadis yazmaya ara verdim. Nihayet işi Hz. Peygamber (s.a.s)'e söyledim. Mübarek parmağıyla ağzını işaret ederek
"Yaz dedi; canım kudreti altmda olan (Allah)'a yemin ederim ki buradan hak sözden başkası çıkmaz" 560
Şu haber de Hz. Peygamberin, unutmak ihtimali olduğundan hadisi yazarak muhafaza etmeyi tavsiye ettiğini göstermektedir.
"Ebu Hureyre'den rivayete göre demiştir ki:
"Ensardan biri Hz. Peygamber (s.a.s)'den hadis işitir, işittikleri hoşuna gider ancak belleyemezdi. Bu durumunu Hz. Peygamber (s.a.s)'e şikayet etti:
"Ya Resulallah dedi; senden hadis işitiyorum, hoşuma gidiyor. Ancak bir türlü öğrenemiyorum. (Ne yapayım?)"
Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.s) eliyle yazı işareti yaparak:
"Sağ elinden faydaları" buyurdu." 561
Râfi b. Hadic'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s)'e, işittiği hadisleri yazayım mı diye sormuş, Allah Resulü yazmasını, yazmakta bir mahzur olmadığını söylemiştir. 562
Bu hadislerden anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber (s.a.s) önceleri Kur'ân-ı Kerimle karışması gibi ciddî bir tehlike

söz konusu olduğu için hadislerin yazılmasına müsaade etmemiştir. Ancak, zamanla bu mahzurun ortadan kalktığına kani olunca yazı bilgisine güvendiği, hadisleri yanlış yazmayacağından, bilhassa Kur'ân-ı Kerim ayetleriyle karıştırmayacağından emin olduğu sahabîlere yazma müsaadesi vermiştir. Nitekim Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Hz. Ali hadisleri yazan sahabîlerdendir.
Hadislerin yazılmasını men eden hadislerle yazılmasına izin verildiğini gösteren hadislerin arası böyle bulunmuştur. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.s)'in kendisinden işitilen hadislerin yazılmasını men edişi ile yazma izni verişini neshe hamledenler de vardır.
Öte yandan Allah Resulünün sağlığında dişlerin yazıldığını, hatta bizzat kendisi tiafından yazdınldığını gösteren belgeler vardır. Söz gelişi hicreti takip eden ilk günlerde Medineli Yahudilerle yazılı bir andlaşma yapılmıştır. Hudeybiye Sulh andlaşması esasları da yazılmıştır. Komşu ülkeler devlet başkanlarına yazdığı mektuplar da ilk yazılı metinler arasındadır. Yemenli Ebu Şâh isimli bir sahabî Mekke fethinden sonra yaptığı konuşmanın yazılmasını istemiş, bizzat Hz. Peygamber (s.a.s) "Ebu Şâh için söylediklerimi yazın" diyerek yazdırmıştır. Ölümüne yakın "bana yazı yazacak şeyler getiriniz. Size bir vasiyetname yazdırayım. Sonunda doğru yolu kaybetmiyesiniz" demiştir.563 Bu rivayetler henüz Hz. Peygamberin sağlığında bazı hadislerin yazıldığını belgelemektedir.
Bazı sahabilerin Hz. Peygamber hayatta iken yazdıkları hadis metinlerinden biri Abdullah b. Amr'ın es-Sahifetu's-Sâdikasıdır. Ebu Hureyre'nin "Abdullah b. Amr hariç kimsede bende olduğu kadar hadis yoktur. O hadisleri yazardı. Bense yazmadım" diyerek 564 hadislerini yazdığını belirttiği Abdullah b. Amr'ın sahifesi vefatından sonra torunlarına geçmiş ve rivayet edilmiştir.
Daha sonra tâbiiler'in bir kısmı da hadisleri yazmıştır. Söz gelişi meşhur tâbi'i Said b. Cubeyr'in hadisleri yazdığı kaydedilir. İbn-i Şihâb'ın da hadisleri tedvin edip yazdığı meşhurdur. Bu nesilden Hemmâm b. Münebbih'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği 138 hadisi ihtiva eden es-Sahifetu's-Sahîha halen elimizde mevcuttur.565
Şu hale göre az da olsa bir kısım sahabîler ta Hz. Peygamber (s.a.s)'İn sağlığında hadisleri yazmışlardır. Sahabiler tarafından yazılan hadislerin meydana getirdiği küçük çaptaki hadis çetinlerine sahife denilmiştir. Sahifeler içinde en meşhuru Abdullah b. Amr'ın es-Sahîfetu's-Sâdıkasıdır. Bundan başka abır b. Abdillâh, Ali b. Ebî Tâlib, Semure b. Cundeb, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer İbnu'l-Hattâb, Enes b. Mâlik ve Sa'd b. Ubâde'nin de birer hadis sahifeleri vardır. Daha sonra tâbi'îler arasında da hadis yazanlar olmuş; hatta hadis yazmanın caiz olduğuna kail olanlarla olmadığı görüşünde olanlar arasında ihtilaf meydana gelmiştir.566
Hadislerin tedvin edilmesinden sonra hadis kitabeti, tamamen rivayet edilen hadisleri yazmak, yazılı metinler haline getirmek şekline girmiştir.
Kitâbetu'l-Hadisin ikinci anlamı olan hadis yazılırken dikkat edilecek kaide ve esaslar manasına gelince, İbnu's-Salâh bu manayı ilk manasından ayırmak üzere yerine göre dabtu'l-kitâb tabirini kullanır. Arkasından kaidelerini şöyle sıralar:
1. Hadis yazan kimsenin bilhassa iltibasa yol açacak şahıs isimlerinin zabtına itina etmesi gerekir; zira bu isimler manasından çıkarılamıyacağı gibi önündeki ya da sonundaki kelimelerden de anlaşılamaz.
2. Müşkil lafızların zabtını önce yazılı metinde sonra haşiyede tam karşısına harekeli ve müstakil olarak yazması iyi olur.
3. Mecburiyet olmadıkça yazıyı ince yazması doğru olmaz. Hanbel b. İshak'ın dediğine göre Ahmed b. Hanbel bir gün kendisini ince yazı ile metin yazarken görmüş, "öyle yapma; sonra en çok muhtaç olduğun şey sana ihanet eder" demiştir.
İnce yazı ile yazmak ancak kağıtta yeteri kadar boş yer olmamak veya kâtibin çok gezen biri olması halinde kitab yükünün hafif olması için ince yazıya ihtiyaç duyması gibi durumlarda mazur görülebilir.
4. Hadis yazanın yazısını hızlı ve harfleri birbirine karıştırarak okunmaz halde yazmaktan çok okunaklı yazması tercih edilir. Nitekim Hz. Ömer "en kötü yazı okunaksız yazılanı (meşk), en kötü kıraat hızlıca belli belirsiz okumaktır. En güzel yazı okunaklı olanıdır" demiştir.
5. Mu'cem (noktalı) harflerin noktalarla zabtedilmesi gibi mühmel (noktasız) harfler de ihmâl alâmeti ile zabtedilmelidir.
6. Muhaddisin kitabında sadece kendinin anlıyacağı başkalarının anlamayacağı ve şaşıracağı terimler kullanması doğru olmaz. Rumuz kullanmaktan kaçınması her rivayetin yanına ravisini yazması uygun olur. Yalnız kitabının başında veya sonunda bu işaretlerden neyi kasdet-tiğini açıklarsa mahzuru yoktur.
7. Yazdığı hadislerin arasını ayırdedecek küçük bir daire çizmesi gerekir. Nitekim Ebu'z-Zinâd, Ahmed b. Hanbel, İbrahim b. İshak el-Harbî, Muhammed b. Cerîri't-Taberi gibi imamlar bu şekilde uygulama yapmışlardır. (Bk. Daire).
8. Abdullah b. Fulân gibi isimlerde "Abd" kelimesini satır sonuna, kalan kısmı ise diğer satır başına yazması da doğru değildir. Abdurrahman gibi Allaha kulluk ifade eden diğer isimler de öyledir. Aynı şekilde "Kale Resulü" lafızlarının satır sonuna, "Allah sallallahu aleyhi ve sellem" lafızlarının öteki satıra yazılması da doğru olmaz.
9. Hadis yazanın Hz. Peygamberin isminin her geçtiği yerde salat ve selamı yazmaya itina etmesi ismin tekrarlandığı yerlerde salat ve selamı da tekrar etmekten usanmaması gerekir. Bu hadis talebesinin ve katiplerinin dikkat etmeleri gerekli faydalı bir husustur. Bundan gaflet eden büyük bir ecir fırsatından mahrum kalır. Hatta el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin dediğine göre selef âlimleri "hadisleri yazan Hz, Peygamber (s.a.s)'e yazı ile değil dille salat ve selam okumalıdır."
10. Hadis kâtibi yazdıklarını semâ'a asıl olan nüsha ve şeyhinin kitabı ile mukabele etmelidir. Nitekim Urve İbnu'z-Zubeyr oğlu Hişâm'a bir gün
"Hadisleri yazdın mı?" diye sormuş o da:
"Evet" cevabını vermiştir.
"Yazdığını asıl metinle vuruşturdun mu?" diye sorduğunda:
"Hayır" demesi üzerine:
"Öyleyse yazmamışsın" demiştir.
11. Metinde düşen kısmı -ki lahak denir- hâşiyede gösterirken tercih edilen metot, metnin neresinden düşmüşe oradan yukarı doğru bir çizgi çekerek göstermektir.
12. Hadis yazan kâtibin tashih, tazbîb ve temrîze dikkat etmesi gerekir.
13. Hadis yazılırken kitaba yazılmaması gereken bir ibarenin yanlışlıkla yazılmassı halinde fazlalık ya darbedilir; ya da keşt, hak veya mahv suretlerinden biriyle silinir.
14. İhtilaflı rivayetleri birbirine karışmaması için ayırmalıdır.
15. el-Hatibu'1-Bağdadî'ye göre hadis yazan talibin işittiği hadisleri besmeleden ve hadis işittiği şeyhin adını,

künyesini nesebini kaydettikten sonra yazması icap eder. 567
Dikkat edilirse bu kaidelerin hepsi hadislerin isnad ve bilhassa metinlerini doğru bir şekilde yazıya geçirmek için konulmuş esaslardır. Bu da muhaddislerin hadislere ne derece itina gösterdiklerini; yazılışında bile belirli kaideler dahilinde hareket ettiklerini gösterir.

Kitâbu'l-Ğarîbeyn:

Garîbu'l-hadîs maddesinde görüldüğü gibi hadislerin herkes tarafından anlaşılamayan garib lafızlarını izah eden kitaplar vardır. Bu kitaplardan bir kısmı, hadislerin garib lafızlarını Kur'ân-ı Kerim'in garib lafızları ile birlikte alırlar. Böyle hen Kur'ân-ı Kerim'in hem de bazı hadislerin garibini izah etmek üzere te'lif edilmiş kitaplarda bu isim verilmiştir.
Kitabu'l-garibeyn isminde te'lif edilmiş kitapların en meşhuru Ebu Ubeyd Ahmed b. Muhammed b. Ebî Ubeyd el Abdı el-Mu'eddeb el-Herevî'nin kitabıdır. Bunun gibi Ebu'l-Feth Suleym b. Eyyub er-Râzî'nin Takrîbu'l Ğarîbeyni, Ebu Musa Muhammed b. Ebî Bekri'1-İsbehânî'nin Kitabu'l-Muğis fi Garibeyi'1-Kur'ân'i ve'1-hadîsi meşhurdur.

Kizb:

Hadis usulünde kizbu'r-ravi şeklinde de geçer. Hz. Peygamber üzerine yalan söylemektir. Bir diğer ifadeyle Allah Resulünün söylemediği bir sözü kasden ona nisbet ederek rivayet etmektir. Kısacası Hz. Peygamberin ağzından yalan uydurmaktır.
Kizb ya da Türkçe karşılığı ile yalan, metâ'in-i aşere denilen ravinin tenkide tabi tutulduğu esaslardan adaletle ilgili beş cerh sebebinden birincisi ve en ağırıdır.
el-Hatîbu'1-Bağdadî'ye göre Hz. Peygamber üzerine yalan söylemek, hadis uydurmak ve semâ' iddiasında bulunmakla olur. Muhaddislerin hepsi her ne şekilde olursa olsun Hz. Peygamberin ağzından yalan söyleyen ravinin hadisinin, tevbe etmiş bile olsa, reddedileceği görüşündedirler. Bu demektir ki ravi, tek hadisde daha yalan söylediği açığa çıksa adalet vasfını yitirir. Yalanından tevbe etse rivayet tarîklan sağlam olsa bile kendisi terk, hadisleri reddedilir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'e yalnız bir hadisde yalan söyleyip tevbe ve rücu eden ravinin durumu sorulmuş, o büyük âlim "Tevbesi kendisi ile Allah arasındadır. Hadisi ebediyyen yazılmaz" demiştir. 568Ebu Muzaffer Mansûr b. Muhammed, es-Sem'ânî ise şunları söylemiştir: "Yalnız bir haberde yalan söyleyen ravinin geçmişte rivayet ettiği hadislerinin de terk edilmesi gerekir." 569
Buhârî Şeyhi Ebu Bekr Abdullah İbni'z-Zubeyri'l-Humeydî ile Şâfi'î âlimlerden Ebu Bekr Muhammed b. Abdillah es-Sayrafî bu görüştedirler. Hatta es-Sayrafî "yalan yüzünden hadisini terk ettiğimiz raviyi tevbesi dolayısıyla kabul etmeyiz. Bir ravinin naklini zayıf bulduk mu ona daha sonra kuvvetli demeyiz" demiştir.570
Muhaddislerin yalancı ravilerin üzerinde bu derece titizlikle durmaları hadisleri yalandan korumak içindir; zira hadisler arasına yalancı ravilerin yalan rivayetlerinin karışması ile din fesada uğrar. Aslı şeklini kaybeder. Yerini batıl ve hurafeler alır. Bu sebeple yalnız bir hadisde dahi yalan söylediği açığa çıkan raviden artık hadis rivayet edilmez.
Bununla birlikte hadis dışında yalan söylediği bilinen ravinin durumu farklıdır. Böyle biri, yalandan tevbe ettiği bilinirse mutlak olarak terk edilmez. Hadisi belli şartlarla alınabilir; çünkü hadis dışında yalan söylemenin fesadı umumî değildir. Nitekim yalan şahitlikte bulunduktan sonra tevbekâr olanın şehadeti kabul edilir. İbnu's-Salâh, fısk sebeplerinden biri olan insanlarla konuşmasında yalan söyleyip de tevbe edenin rivayetlerinin kabul edilebileceği görüşündedir.571 en-Nevevî de es-Sem'ânî'nin yukarıda zikredilen sözüne katılmadığını söyledikten sonra rivayetle şehadet arasında kuvvetli bir fark olmadığını söyler. 572Müslim Şerhinde de şöyle der: "Muhtar olan hadis dışında yalan söyleyip tevbe edenin tevbesinin kesinlikle sahih olduğu ve şahitliği gibi rivayetinin de kabul edilmesi gerektiğidir. Bu, kâfir olan bir kimsenin İslâm olduğu zaman rivayetinin kabul edilmesi gibidir." 573
"Bununla beraber, kâfirin müslüman olması halinde rivayetinin kabul olunduğu yolunda ileri sürülen görüşün bu konuya uygun bir misal olmadığı anlaşılmaktadır; zira İslâm vasfı, hadis rivayet edenlerde aranan ilk ve umumi bir şarttır; fakat bu şart, her İslâm vasfını taşıyan kimsenin hadislerinin kabul edilmesini gerektirmemektedir. Nitekim hadis uydurup bunları Hz. Peygambere isnad eden kimseler de bu vasfa sahip olan kimselerdir." 574
Ravinin hadis rivayetinde yalan söylemesi el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin yukarıda nakledilen görüşünde de söz konusu edildiği gibi ya Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait olmayan hadisleri onun sözleriymiş gibi rivayet etmesiyle; ya da isnadında meşhur muhaddislerden birinden işittiği zannmı uyandıracak ifadeler kullanmasıyla olur.
Hz. Peygamberin söylemediği bir özü ona isnad ederek rivayet, hadis uydurma şekillerinden biridir. Meşhur muhaddislerden birinden işitme intibaı verecek tarzda isnad serdetmek ise sema iddiasında yalan söylemektir. Hadis ravileri arasında isnadında gerçekte rivayette bulunmadığı şeyhten sema intibaı verecek şekilde ifadeler kullanarak tedlis yapanlardan hiç görmediği kimseden hadis işittiğini ileri sürenlere kadar yalanın bu çeşidine başvuranlar olmuştur. Bunun içindir ki, ravinin semâ' iddiasında yalan söyleyip söylemediğini anlamak üzere tarihten istifade yolu tutulmuştur. Sufyan es-Sevri bu konuda "Raviler ne zaman yalan kullanmaya başladılar, biz de onlara karşı tarih kullandık" demiştir. Hafs b. Giyâs ise şunları söylemiştir. "Bir şeyhi yalan söylemekle itham ettiğiniz vakit onu yıllarla hesaba çekin." Bu demektir ki yaşını ve hadis yazdığı şeyhinin yaşını hesaplayın. Eğer ravi kendisiyle ilgili imkânsız bir şey söylerse rivayeti terkedilir. 575
Ömer b. Musa el-Vecîhî isimli bir ravinin isnadında yalan söylediği tarih bilgisiyle açığa çıkarılmıştır. Ufeyr b. Ma'dan olayı şöyle anlatır: "Ömer b. Musa şehrimize, Humus'a geldi. Hemen etrafını aldık. "Haddesenâ Şeyhukumu's-Sâlih
"Bize salih şeyhiniz tahdis etti" demeye başladı.
"O da kim?" diye sorduk.
"Hâlid b. Ma'dan" cevabını verdi. Bunun üzerine ben
"Onunla hangi yıl karşılaştın?" diye sordum.
"108 senesinde Erminiyye Gazasında" diye cevap verdi.
"Ya şeyh dedim; Allah'tan kork ve yalan söyleme. Halid 104 yılında öldü. Sense onunla ölümünden dört sene sonra karşılaştığını söylüyorsun, dahası, Halid, Ermîniyye Gazasına asla katılmamıştır." 576

Kizb Ale'r-Resûl:

Bk. Kizb.

Kizbu'r-Râvî:

Bk. Kizb.

Kudsi Hadis:

Kudsî, mukaddes bir yüce varlığa (Allah'a) nisbet edilen anlamına gelir. Kudsî hadîs ise Hz. Peygamber (s.a.s)'in Rabbine izafe ettiği veya Hz. Peygamberden Rabbine izafe edilerek rivayet edilmiş olan hadîslerdir. Kudsi hadîse rabbani, ilâhî hadis de denir. Kudsî hadis söz olarak Hz. Peygambere aittir. Ne var ki manası Cenâb-ı Hak'tandır. Yüce Allah Hz. Peygamber (s.a.s)'in kalbine bir fikir ilham etmiş, o da kalbine ilham edilen fikri dile getirmiştir. Şu hale göre kudsî hadis manası Allah'tan, sözleri Hz. Peygamberden olan hadislerdir. Manaları itibariyle nebevi hadisler de denilen diğer hadislerden farklı olan kudsî hadisler hadis kitaplarında umumiyetle Allah'a nisbet edilen lafızlarla rivayet edilirler. Bu lafızların en çok kullanılanları şunlardır:
Bir misal verelim:
Ebu Hureyre (r.a)'in Hz. Peygamber (s. a.s)'den rivayetine göre Yüce Allah "iki ortakdan biri arkadaşına ihanet etmedikçe onların üçüncü ortağı benim. Biri diğerine hiyanet edince ben hemen aralarından çıkarım" buyurmuştur. 577
Kudsî hadis bir taraftan Cenâb-ı Hak'ka nisbet edilir; öte yandan Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisleri gibi kabul edilir. Öyle olunca Hz. Peygamberin kalbine ilka edilmiş olma yönünden Kur'ân-ı Kerim'e benzerse de ondan farklıdır. Bu fark ilk defa Kuranın lafzı ve manasıyle vahye dayanmasında görülür. Hatta tertibinin bile vahy eseri olduğu söylenir. Kudsî hadis ise yalnızca manasıyla kalbe ilham şeklindeki vahy kabul edilir. Lafzı ise tabiî konuşmasından farksız olarak, Hz. Peygamberin kendisine aittir. Bir de Kur'ân lafızları mucizdir. İnsanın en küçük bir suresinin benzerini bile meydana getirmesine imkân yoktur. Halbuki kudsi hadiste Kur'ân-ı Kerim icazına benzer icaz yoktur. Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim gerek lafzı, gerek manasıyla mütevâtirdir. Herhangi bir ayetini bile manasıyla rivayet caiz olmaz. Oysa kudsî hadisin gerek lafzı gerekse manası nıütevatir değildir. Öyle olunca manasıyla rivayeti caizdir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim ibadet maksadıyla okunur. Namazda okunması namazın rükünlerinden birini teşkil eder. Abdestsiz ele alınamaz. Oysa kudsî hadis için böyle bir şey söz konusu değildir.
Şu da var ki, kudsî hadisler içinde sahih olarak rivayet edilenleri olduğu gibi zayıf olanları da vardır. Gayet tabiî olarak Kuran için zayıflık gibi bir şey düşünülemez.
Yalnızca kudsî hadislere tahsis edilen bazı kitaplar vardır. Anılmaya değer olan birkaçı şunlardır:
1. el-İthâfâtu's-Seniyye bi'1-Ahadisi'l-kudsıyye; Abdurraûf Munâvî. (272 kudsi hadis ihtiva eder.)
2. Mişkâtu'l-Envâr fîmâ nıviye ani'llahi Subhânehu ve Teâlâ Mine'l-Ahbâr: Muhyiddin Arabî.
3. el-Ahâdisu'1-Kudsiyye: Aliyyu'l-Kaarî.
4. el-Erba'ûn fî'r-Rivâyeti an Rabbi'l-Âlemin: İbn Dakîki'1-İyd.
5. et-Tuhfetu'1-Merdiyye fi'1-Ahbâri'l-Kudsiyye: Şeyh Abdulmecîd Mısri.

Kuna:

Bk. Esma ve Kunâ.

Kunâ Mufrede:

Tek künyeler anlamıyla bir tek kişinin künyesi olup başkalarında bulunmayan künyelere denilmiştir.

Kunna Nef'alu Ala Ahdi'n-Nebî (s.a.s):

Bk. Hükmen Merfû'.

Kurıe Ala Fulan Ve Ene Esme'u:

"Falancaya okundu ben de dinledim" demektir. Hadis tahammül yollarından arz veya kıraat denilen metodla rivayet edilen hadislerin edasında kullanıllan bir tabirdir.
Arz maddesinde etraflı bir şekilde açıklandığı gibi hadis meclisinde şeyhe okunan hadisleri okuyan kimsenin (kari) dışında mecliste bulunanlar da işitmiş ve rivayet etmiş olurlar. Herhangi bir şeyhin hadislerini yazılı metinden kendisine okunması sırasında mecliste olup dinleyenler dinledikleri hadisleri başkasına rivayet ederken isnadlarında kurie aleyhi ve ene esme'u tabirini kullanırlar.

Kurie Aleyhi Ve Huve Yesme'u:

"Dinlerken ona okundu" manasına arz yoluyla alman hadislerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarındandır. Arzın çeşitli tatbik şekilleri vardır. Birisi de hadisler şeyhe başkası tarafından okunur. Şeyh dinler. Bu şekildeki rivayet şeyhten işitmek yoluyla rivayetle birdir.
Bazı âlimler şeyhin okunan hadisleri tasdik etmesinin yart olduğu görüşündedirler. Bunlara göre şeyhin, başkası tarafından okunan hadisleri tasdik etmesiyle rivayet edilen hadisle amel edilebilir. Ancak rivayetinde haddesenî veya ahberanî demek doğru olmaz, onların yerine râvi kara'tu aleyhi veya Kuri'e aleyhi ve huve yesme'u diyebilir. 578

Kussâs:

Anlatmak, haber vermek, bir haberi birine ulaştırmak, bir haber veya sözü bildirmek manalarında kassa kök fiilinden alınma bir tabirdir. Va'iz manasına kas ile aynı manada mübalağa sîgası ile gelen kassâs'ın çoğuludur. Hadis ilminde kussâs, halkın gözüne görmek için va'zlarında uydurma kıssalar anlatan kıssacılarla hadis uyduran veya va'zlarınmda uydurma hadisler işleyen va'izlere denir.
Bilindiği gibi İslâm Tarihinde ilk ihtilaflar Hz. Osman devrinde başlamıştır. Üçüncü Halife'nin şehit edilmesi üzerine İslam toplumu parçalanmıştır. Devam eden olay lar üzerine siyasî ve itikadı fırkalar zuhur etmiştir. Bu

fırkaların her biri kendi görüşlerine uygun hadisler uydurmaktan çekinmemişlerdir.
Kıssacı va'izlerin cami ve mescidlerde heyecanlı va'zlar vererek halkı coşturup meşhur olmak ve dünyalık elde etmek arzulan daha doğrusu hırslan hadis uydurmanın önemli sebepleri arasındadır. Denilebilir ki, hadis uydurmacılığı siyasî ihtilaflar üzerine başlamış, kussas vasıtasiyle yayılmıştır. Umumiyetle ilimden nasibi olmayan, cerbezeli konuşmaktan başka elinde sermayesi bulunmayan kussâs taifesi ezberledikleri bir iki isnada akıllarına esen sözleri ekleyerek kürsülerden halka ulaştırmışlardır. Böylece kussâs, uydurma hadislerin en önemli yayılma vasıtası haline gelmiştir.
Kussasın halk üzerinde büyük tesiri olmuştur. Aslında cahil halk her kürsüye çıkanı İslâmiyeti iyi bilen âlim biri sanmıştır. Hele güzel konuşan biri ise halka göre gerçek âlim odur. Şu iki hadise bunu gösterir:
Bağdad mescidlerinden birinde Zur'a isminde bir kas (kıssacı va'iz) vardı. İmam-ı A'zam'ın anası bir gün oğlundan bir mesele hakkında fetva ister. Ebu Hanîfe fetvayı verirse de anası kabul etmez ve:
"ben vaiz Zur'anın sözünden başkasını kabul etmem" der. Bunun üzerine İmam-ı A'zam anasını Zur'aya götürür ve:
"Bu der; benim anamdır. Şu mesele hakkında fetva istiyor. Zur'a:
"Sen benden daha âlimsin; fıkhı çok daha iyi bilirsin. İstediği fetvayı sen ver" deyince İmam-ı Azam:
"Ben şöyle şöyle fetva verdim" diyerek mesele hakkındaki görüşünü söyler. Zur'a:
"Mesele Ebu Hanîfe'nin dediği gibidir" demesi üzerine kadın razı olur ve oradan uzaklaşır." 579
Meşhur âlimlerden eş-Şa'bi bir gün namaz kılmak için bir mescide gider. Yanında etrafını halkın çevirdiği uzun sakallı birisi vardır. "Haddesenâ fulân, an fulan" diyerek Hz. peygambere ulaşan bir isnadla şöyle bir hadis rivayet etmektedir: "Allah Teâlâ iki tane sûr yaratmıştır. Her ikisi de helak olma ve kıyam nefhası olmak üzere ikişer kere üflenecektir." Namazı hafif kılmakta olduğundan eş-Şa'bî ihtiyarın bu rivayeti üzerine kendini tutamayıp:
"Ya Şeyh der; Allah'tan kork. Yalan yanlış şeyler rivayet etme. Allah iki değil bir sûr yaratmıştır. O sur iki kere üflenecektir. Birisinde mevcudat bayılacak, ikincisinde ayağa kalkacaktır." Bunun üzerine ihtiyar:
"Utanmaz adam! Bu hadisi bana fulanca rivayet etti. Sen de kalkmış bana itiraz ediyorsun" diyerek pabucunu kaptığı gibi eş-Şa'bî'nin üzerine yürür. Halk da ihtiyarla birlik olup onu döğmeye başlarlar. eş-Şa'bî, Allah'ın otuz tane sur yattığına yemin ederek halkın elinden kendisini zor kurtarır! 580
Kussâs halkın gözüne girmek için pek cok yollar denemişlerdir. Belki de kendi uydurmaları olan mevzu hadisleri, meşhur imamlardan rivayet etmiş gibi göstermeleri bu cümledendir. Buna dair pek çok misal vardır, ikisini kaydedelim. Meşhur muhaddislerden Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Ma'în bir gün Bağdat'ta Rusâfe mescidine giderler. Namazdan sonra kürsüye çıkan kussâs'dan biri "Haddesenâ Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn, kala, haddesenâ Abdurrezzak, an Ma'mer, an Katâde, an Enes kale, kale Resûlullah (s.a.s) diye Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar ulaşan bir isnadla onun "Kim lâilâhe illallah derse Allah, her kelimesinden gagası altından, tüyü mercandan bir kuş yaratır..." dediğini söyleyerek yirmi sayfa kadar tutan uzun bir hadis uydurur. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Ma'în, hayretler içinde kalarak adlarının karıştığı böyle bir hadisi rivayet etmediklerini birbirlerine söylemek lüzumunu duyarlar. Şaşkınlıkları geçtikten sonra Yahya b. Ma'în cemaatın verdiği bahşişleri toplamakta olan kıssacıyı yanlarına çağırır. Yeni bir dünyalık ümidi ile onların yanına gelen sözde vaize
"Bu hadisi sana kim rivayet etti?" diye sorar. O da
"Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în rivayet etti" cevabını verir. Yahya sözüne devamla:
"Yahya b. Ma'în benim; Ahmed b. Hanbel de budur. Ömrümüzde Hz. Peygamber'in hadisi olarak böyle bir söz işitmiş değiliz. Eğer sana muhakkak yalan uydurmak lazımsa bizden başkasının adına uydur" diyerek azarlayınca kıssacı şu karşılığı verir:
"Çoktan beri Yahya b. Ma'în'in ahmağın biri olduğunu işitirdim. Doğru olduğunu Şimdi anladım. Yahu, dünyada sizden başka Yahya b. Ma'în ve Ahmed b. Hanbel yok mu? Ben adları Yahya b. Ma'în ve Ahmed b. Hanbel olan onyedi kişiden hadis yazmışımıdır!" Ahmed b. Hanbel adamdaki utanmazlığa şaşırır kalır. Ellerle yüzünü kapamak zorunda kalarak
"Bırak şunu gitsin" der. Kıssacı da onlarla alay eder bir eda ile uzaklaşır. 581
Ebu Hatim İbn Hibbân el-Bustî anlatır: Rakka ile Harran arasında (küçük bir kasaba olan) Bacûrvan'a girdim. Namaz vakti mescide gittim. Namaz bitince önümüzde bir genç kalktı ve "Haddesenâ Ebû Hanîfe, haddesena'l-Velîd, haddesenâ Şu'be, an Katâde, an Enes kale, kale Resûlullah (s.a.s)" isnadıyla Hz. Peygamberin
"Müslümanın bir hacetini görene Allah şunu şunu verir" dediğini rivayet etti. Rivayetini bitirince yanıma çağırdım ve
"Sen Ebu Hanîfeyi hiç gördün mü?" diye sordum
"Hayır görmedim" cevabını verdi.
"Görmediğin halde ondan nasıl rivayette bulunabiliyorsun?" dedim. Bana şunları söyledi:
"Bizimle münakaşa etmek mürüvvetin azlığındandır. Bir tek bu isnadı biliyorum. Ne zaman bir hadis duysam onu bu isnada ekliyorum."582
Kussâs hadis İlmine telafisi imkânsız büyük zararlar vermişlerdir. Hadis alimlerinin ittifakla belirttiklerine göre hadise fesad kussâs yoluyla girmiştir. Gerçekten bu taife taraftar toplamak, bazı fikirleri yaymak, kimsenin bilmediği hadisleri bilir görünmek gibi sebeplerle hadis uydurmuşlardır. Bunun yanısıra anlatmak istediklerini yerine göre hadis olarak anlatmışlardır. İşleyecekleri konuyu en iyi şekilde anlatan nakilleri sahih olup olmadığına bakmadan yerine göre rivayet ettikleri, yerine göre anlattıklarından yüzlerce hadis olmayan sözün müslümanlar arasında yayılmasına sebep olmuşlardır.
Hadis uyduran, uydurma hadisleri kürsülerde büyük bir şevk ve heyecanla anlatan kussâs, hadisleri birbirine karıştırmak, hadis metinlerine ilaveler yapmak suretiyle de Hadis İlmine büyük zararlar vermişlerdir, nitekim meşhur muhaddis Şu'be, kussasm, bir kanş hadisi bir arşın yaptıklarını söylemiştir: Ebu'l-Velid et-Tayâlisi anlatır: Şu'be'nin yanında idim. Derken yanıma bir genç geldi, bir hadis sordu. Şube:
"Sen Kasımsın?" diye sordu. Genç,
"Evet" diye cevap verince
"Defol git; çünkü biz kussâsa hadis rivayet etmeyiz" diyerek onu koğdu. Genç adam gidince ben neden böyle yaptığını sordum.
"Hadisi bizden bir karış alıyorlar; bir arşın haline getiriyorlar" cevabını verdi. 583
Kussasın Hadis ilmine verdikleri zararlardan birisi de gaflet yüzünden bir takım saçma sözleri ve felsefî fikir kırıntılarını halka hadis olarak takdim etmeleridir. Bu yolla nice eski hakimlerin sözleri, halk arasında hadis olarak kabul edilmiş; Hz. Peygamberin sözü sayılmıştır.

Bununla birlikte kussas, va'zlarında asılsız hikâyeler anlatmak, mevzu hadisleri işleyerek İslâm'ın aslında olmayan hurafeleri gerçek gibi vermek suretiyle islamî değer ölçülerini saptırmışlardır. Böylece İslamiyet'e büyük zarar vermişlerdir. İçlerinden öyleleri çıkmıştır ki "salâtul husemâ (hasım namazı) gibi bir namazdan söz etmiş; bu namazı kılanların kendilerine yapılacak haksızlıklardan ve zulümden emin olacaklarını, düşmanlarının şerrinden zarar görmeyeceklerini söylemişlerdir. Bunun gibi halkı teşvik etmek için basit bir nafile ibadete büyük sevaplar va'd eden, aksine menhiyyattan korkutmak üzere önemsiz bir günahdan dolayı büyük azap görüleceğini bildiren hadisler uydurmuşlardır. Haliyle uzun yıllar ibadetle elde edilecek sevabı iki rekatlık nafile namazla alacağına inanları yanlış yöne sevk etmişlerdir. Şüphesiz nafile ibadetlerin fazileti inkâr edilemez. Ne var ki, kussâsın bol keseden sevap dağıtarak Islamî değer ölçülerini çarpıttıkları kuşkusuzdur.
Hadis İlmine ve dolayısıyla İslamiyete önemli ölçüde zararları dokunmuş olan kussas, cerh ve ta'dil âlimleri tarafından umumiyetle münkerât rivayetiyle cerh edilmişlerdir. Rivayetleri merdud itibar edilmiştir. Söz gelişi meşhur vaiz Yezîd er-Rakâşî hakkında Ahmed b. Hanbel "hadisleri münkerdir" demiştir. Yahya b. Ma'în'e göre Yezid'in hadisleri zayıftır. Şube "zina etmeyi Yezîd'in hadislerini yazmaktan ehven" sayar. 584İbn Hibbân'a göre Yezid "el-Hasenu'l-Basrî'nin sözlerini Enes-Hz. Peygamber isnadıyla rivayet edilmiş hadisler haline getirir. Rivayetleri arasında Enes ve başkalarının hadisi olmayan sözler çoğalınca hadisleriyle ihticâc batıl sayılmıştır. Taaccüp için olmadıkça ondan rivayet helâl değildir." 585
Yine meşhur vaizlerden Salih el-Murrî hakkında da Ahmed b. Hanbel, "kıssacıdır. Hadis ehli değildir. Esasen hadisi hiç bilmez" demiştir. 586Muhammed İbnu'l-Hasen isimli vaiz için söylenenler de aynı mahiyettedir: "Daha çok kıssacı idi. Hadisde yalan söylerdi" 587
Kussas hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır. Belli başlıları şunlardır:
1. Ahbâru'l-Kussas; en-Nakkaş 588
2. Kitabu'l-Kussâs ve'1-Müzekkirîn: İbnu'l-Cevzî.
3. el-Bâ'is ale'l-Halâs min Havâdisi'l-Kussâs: el-Irâki.
4. Tahziru'l-Havâs min Ekâzîbi'l-Kussâs: es-Suyûtî.

Kutub-i Mevdu'at:

Bk. Mevzu.

Kutub-i Sitte:

Altı kitap manasına gelen bir tabir olup, hadis kaynaklan arasında şöhret kazanmış altı esere denir. Aynı manada sihah-ı sitte tabiri de kullanılır.
Bu altı eser Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar olarak kabul edilen Buhârî ile Müslim'in el-Câmi'us-Sahihleri (es-Sahîhân) ile Ebu Davud, Tirmizî, Nese'î ve İbn Mâce'nin sünenlerinden (Sünen-i erbaa) ibarettir. Bazıları İbn Mâce'nin süneni yerine ed-Dârimî'nin Sünenini, bazıları ise İmam-Mâlik'in el-Muvatta isimli eserini kutub-i sitteye dahil etmişlerdir. Hadisler konusunda ana kaynaklar mesabesindeki bu altı kitaba sıhah-ı sitte diyenler de vardır.
"Kutub-i Sitte'den her birinin kendine hâs bir takım hususiyetleri vardır. Meselâ fıkıh bâbları yönünden el-Buhârî'nin, tertibinin güzelliği ve talikatının azlığı yönünden Müslim'in, rivayet sanatı yönünden Tirmizî'nin, ahkâm hadislerini toplaması yönünden Ebu Davud'un, fıkıh bablarına ayırması yönünden İbn Mâce'nin ve nihayet bu meziyetlerin çoğunu kendisinde toplaması yönünden Neseî'nin kitabı ayrı bir değer taşır." 589

el-Kutubu'l-Erba'a:

es-Sahîhân ile Sunen-i Erba'adan ikisine bazı hadis alimlerince verilen isimdir.

El-Kutubu's-Seb'a:

Yedi kitap demek olup el-Kutubu's-Sitte ile Dârimî'nin Sünenine (bazılarına göre İmam Mâlik'in el-Muvatta'ına) denilmiştir.

el-Kutubu's-Selâse:

Üç kitap demek olan bu tamlama bazı alimlere göre es-sahîhân ile İmâm Mâlik'in el-Muvatta'ına; bazılarına göre ise Sunen-i Erba'anın İbn Mâce'nin kitabı hariç diğer üçüne denilmiştir.

el-Kutubu's-Sitte:

Bk. Kutub-i Sitte.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

82- KİTÂBU'L-KADER
1- Bâb: Allah'ın İlmi (Yânı Hükmü) Üzere Yazan Kalem{İn Mürekkebi) Kurudu
2 - Bab:
3- Bâb:
4- Bâb: Ameller Sonlarına Göredir
5- Yapılan Nezrin Kulu Ancak Kadere Götürüp Atması Babı
6- "La havle velâ kuwete illâ bi'llâhi" Babı
7- Bâb: Ma'sûm Olan, Ancak Allah'ın Ma'sûm Kıldığı Kimsedir
8- Bâb:
9- "Sana 'Şübhesiz Rabb'in insanları çepçevre kuşatmıştır' demiştik, hatırla!(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur 'ân 'da la 'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık... (el-Isrl: 60) Babı
10- Bâb: Âdem İle Mûsâ Peygamberlerin Azîz Ve Celîl Olan Allah Huzurunda Birbirlerine Karşı Hüccet Getirip Çekişmeleri
11- Bâb:
12- Zorluğa, Meşakkate Ve Kazanın Kötüsüne Erişmekten Allah'a Sığınan Kimse Ve Yüce Allah'ın: "Kut eûzu bi-RabbVl-felâk min şerri mâ halak... (= De ki: Sığınırım Rabb'ine o felâkın, şerrinden yarattıklarının...)" (ei-Feiâk: 1-5) Kavli Babı
16- Bab:
14- Bâb:
15- Bâb:

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

82- KİTÂBU'L-KADER

(Kaza ve Kaderle İlgili Hadîsler Kitabı) [1]

1-.....Abdullah (ibn Mes'ûd-R) şöyle dedi: Bize dâima doğru söyleyen ve kendisine de doğru bildirilen Rasülullah (S) şöyle tahdîs etti: "Sizin herbirinizin (yaratılışının başlangıcında) ana-baba maddeleri, kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler bir o kadar zaman içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine bir o kadar zaman içinde bir çiğnem olur. Sonra (dördüncü tekâmül safhasında) Allah bir melek gönderir de bu melek (ona rûh üfürür) ve dört kelime ile yânî rızkını, ecelini, şakı yâhud satd olduğunu yazmakla emrolunur. Allah'a yemin ederim ki, sizlerden biriniz yâhud bir adam ateş ehlinin ameliyle amel etmeye devam eder, nihayet kendisiyle cehennem arasında bir kulaç yâhud bir zira'dan başka mesafe kalmaz. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı, o kişinin önüne geçer. Bu sefer o kimse cennet ehlinin ameliyle amel etmeye devam eder ve cennete girer. Ve yine bir kimse cennet ehlinin ameliyle amel eder, nihayet kendisiyle cennet arasında bir zira' yâhud iki zirâ'dan başka mesafe kalmaz. Bu sırada yazı onun Önüne geçer. Bu defa da o kimse ateş ehlinin ameliyle amel eder ve ateşe girer".
Râvî Âdem ibn Ebî Iyâs: "Ancak bir zira'" demiştir ' [2].

2-.....Bize Hammâd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah rahime bir melek tevkil etti. (Nutfe düşünce) melek:
— Ey Rabb'im! Bir nutfedir! Ey Rabb'im! Bir kan pıhtısıdır! Ey Rabb'im! Bir çiğnem ettir! der.
Allah bir mahlûk hükmedip yaratmak istediğinde melek:
— Ey Rabb'im, erkek midir yâhud dişi midir? Bedbaht mıdır yâhud mes'ûd ve bahtiyar mıdır? Rızık nedir? Ecel nedir? sorularını sorar.
Bunlar anasının karnında iken böylece yazılır"[3]

1- Bâb: Allah'ın İlmi (Yânı Hükmü) Üzere Yazan Kalem{İn Mürekkebi) Kurudu

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "... Ve Allah onu bir ilim üzere sapıttı... " (ei-câsiye: 23) [4].
Ve Ebû Hureyre de: Peygamber (S) bana: "Yâ Ebâ Hureyre! Senin kavuşacağın mukadderatı yazan kalemin mürekkebi) kurumuştur. Şu hâl üzere, sen
ister hadımlaş, ister bırak (müsavidir)" buyurdu, dedi [5].
İbn Abbâs da: "tşte bunlardır ki, hayırlarda sür'at yarışı yaparlar ve bunlar onun için tâ önde gidenlerdir"
(ei-Mü'minûn: 6i) âyeti hakkında: Onlar için saadet öne geçmiştir (yânî onların tâatlere rağbet edip koşmaları,
Allah'ın takdiriyle saadetin onlardan önce olması sebebiyledir), demiştir [6].

3-..... İmrân ifan Husayn (R) şöyle dedi: Bir kimse:
— Yâ Rasûlallah! Cennet ehli, ateş ehlinden (ayırdedilip) tanınıyor mu? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Evet (ayırdedilip bilinir)/" buyurdu.
O zât:
— Öyleyse (yânı cennetlik, cehennemlik ezelde biliniyorsa) işleyip çalışanlar niye böyle amel edip duruyorlar? dedi.
Rasûlullah:
— "Herkes niçin yaratılmışsa, onun için çalışır -yâhud: Kendisi için kolaylaştırıhp hazırlanan şey için çalışır-" buyurdu [7].

2 - Bab:

"Allah onların ne yapacaklarını en bilendir"

4-.....İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'e müşriklerin çocuklarından soruldu da: "Allah müşriklerin çocukların yaratırken, bunların (nasıl yaşayıp) ne işleyeceklerini en iyi bilendir" buyurdu [8].

5-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Ve bana Atâ ibn Yezîd haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah(S)'a müşriklerin zürayetlerinden (onların küçükken ölmelerinden) soruldu da: 'Allah onların ne yapacaklarını en iyi bilendir" buyurdu.

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Her doğan, ancak fıtrat üzere doğar. Bundan sonra anası babası onu Yahûdîyaparlar, Nasrönîyaparlar. Nitekim hayvan, derli toplu bir yavru meydana getirir. Kusursuz doğan bu hayvan yavrularının içinde sizler kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını buluyor musunuz? Nihayet sizler o hayvan yavrularının kulaklarını yarıp yırtanlar oluyorsunuz". Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Küçük iken ölen kimse hakkında ne re'y edersin, bize haber ver! dediler.
Rasûlullah:
— "Onların ne işleyeceklerini Allah en bilendir" buyurdu [9].

3- Bâb:

"Allah'ın emri muhakkak yerini bulan bir kaderdir (el-Ahzâb: 38)[10].

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kadın, kendi kızkardeşinin çanağındaki ni'meti kendi kabına boşaltmak için onun talâkını istemesin, (kendisine tâlib olacak kişi ile) nikahlansın. Çünkü ona da takdîr edilen şey vardır" [11].

8-.....Usâme ibn Zeyd (R) şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. Derken O'na kızlarından birinin elçisi geldi. Yanında Sa'd ibn Ubâde, Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel vardı.
— Kızının oğlu can çekişmektedir, dedi. Peygamber, kızına:
— "Allah'ın aldığı ve Allah'ın verdiği herşey Kendisine âiddir. Ve herşey bir ecele, bir müddete bağlanmıştır. Onun için sen sabret ve bu sabrın sevabını Allah'tan bekle!" diye haber gönderdi [12].

9-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Peygamber(S)'in yanında otururken Ensâr'dan bir adam gelip:
— Yâ Rasûlallah! Bizler kadın esirlere nail olduk. Biz malı arzu ediyoruz (bu kadınların gebe kalmalarını istemiyoruz). Azl hakkında ne düşünürsün? diye sordu.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sizler bunu yapıyor musunuz? Bunu yapmamanız size vâ-cib değildir (yânî azl yapmamanız size vâcib kılınmamıştır). Fakat şu bir hakikat ki, Allah'ın (takdîr edip) dünyâya çıkmasını yazmış olduğu herbir ne/s, muhakkak dünyâda vücûd bulacaktır" buyurdu [13].

10-.....Huzeyfe (ibnu'l-Yemân -R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize bir hutbe yaptı da bu hutbesinde kıyamet kopuncaya kadar olacak mühim hiçbirşeyi terketmeyip muhakkak zikretti. Bunu belleyen belledi, bellemeyen câhil kaldı. Eğer ben birşeyi unuttum sanıp da şimdi onu hatırlıyorsam, bu bilgim, kişinin bildiği birşey hafızasından kaybolup da sonra onu görüp bilmesi gibidir.

11-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in beraberinde oturuyorduk. Peygamber'in beraberinde bir dey-nek vardı, onunla yere dürtüp vuruyordu. Bu sırada:
— "Sizden herbir kişinin ateşten yâhud cennetten olan oturağı muhakkak takdîr olunup yazılmıştır" buyurdu.
Topluluktan bir adam da:
— Yâ Rasûlallah, bizler Allah'ın bu takdirine dayanmayalım mı? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Hayır, sizler çalışıp amel yapın, her şey e ve herkese ameli hazırlanıp kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
Sonra şu âyetleri okudu: "Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa biz de ona o en güç olanı hazırlarız*.. " (ei-Leyi: 5-10).

4- Bâb: Ameller Sonlarına Göredir

12-.....Ebû Hıireyre (R) şöyle dedi: RasûIullah(S)'ın maiyyetinde Hayber'de hazır bulunduk. Rasûlullah beraberinde

bulunanlardan olup İslâm'ı iddia etmekte olan kimselerden (Kuzman adında) bir adam için:
— "Bu, nâr ekimdendir" buyurdu.
Kıtal zamanı gelince, bu adam çok şiddetli bir kıtal yaptı, kendisinde yaralar pekçok oldu ve sonunda yaralar onu harekete gücü yetmez kılıp yerinde mıhladı. Akabinde Peygamber'in sahâbîlerin-den bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Senin ateş ehlinden olduğunu söylediğin o adam hakkında düşüncen nedir? O zât Allah yolunda en çetin nev'-inden kıtal yaptı ve pekçok yaralar aldı! dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Dikkat et! O ateş ehlindendir" buyurdu. Müslümanların bâzısı nerdeyse Peygamber'in bu sözünde şüb-
heye düşeceklerdi. Durum bu hâl üzere iken, o yaralı adam birden yaraların şiddetli acısını hissetti de hemen elini ok kuburuna uzattı ve oradan bir ok çıkardı ve onunla intihar edip kendisini öldürdü. Bunu gören müslümânlardan birtakım adamlar sür'atle Rasülullah'-ın yanma gittiler ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah Sen'in sözünü doğru çıkarıp tasdîk buyurdu, o fulân adam intihar edip kendini öldürmüştür! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yâ Bilâl! Kalk (insanlara şu hakîkati) i'lânet: Cennete mü'-min olandan başkası girmeyecek ve muhakkak ki Allah bu İslâm Dî-nî'ni (isterse) fâcir kişi ile de te'yîd edecektir!" buyurdu [14].

13-.....Bana Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti:
Peygamber(S)'in yaptığı bir gazvede, Peygamber'in beraberinde müslümânlardan yana harbederek müslümânlara en büyük fayda veren bir adam vardı. Peygamber ona doğru baktı da:
— "Her kim ateş ehlinden olan bir kimseye bakmak arzu ederse, şu adama baksın!" buyurdu.
Bu söz üzerine oradaki topluluktan bir kimse, o adamın arkasından gitti. O adam hakîkaten müşrikler aleyhine insanların en şiddetli darbeler indirmekte olan bir halet üzerinde idi. Nihayet yaralandı da (acılara sabredemeyip) çabuk ölmek istedi. Ve hemen kılıcının sivri tarafını iki memesinin arasına koydu ve üzerine yüklendi. Nihayet kılıcın ucu iki küreğinin arasından dışarı çıktı (ve öldü). Onu ta'kîb edip gözetleyen zât -ki Huzâî Esüm'dür- sür'atle Peygamber'in yanına döndü ve:
— Ben şehâdet ediyorum ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün! dedi. Rasûlullah:
— "Bu şehâdetin sebebi nedir?" diye sordu. Huzâî:
— Sen fulân kimse için "Ateş ehlinden olan bir kimseye bakmak arzu eden, şu adama baksın" demiştin. Hâlbuki o zât, bizim içimizde müslümânlara faydalı olmak yönünde, bizim en büyük olanımızdan biri idi. Bu sözünüzden, ben onun cihâd üzere ölmeyeceğini bilmiştim. Onu ta'kîb ettim, yaralanınca (acısına sabredemeyip) acele ölmek istedi de, kendini öldürdü, dedi.
O sahâbînin bu sözü üzerine Peygamber:
— "Şübhesiz bir kul, cennet ehlinden olduğu hâlde ateş ehlinin amelini işler, bir kul da ateş ehlinden olduğu hâlde cennet ehlinin amelini işler. Ameller ancak sonuncuları ile değerlendirilir" buyurdu [15].

5- Yapılan Nezrin Kulu Ancak Kadere Götürüp Atması Babı

14-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) birşeyi adamaktan nehyetti de: "Adamak (kaderden) hiçbirşeyi (şerri ve zararı) geri çevirmez. Ancak yapılan adama sebebiyle, cimri kimseden mal çıkarılmış olur" buyurdu, demiştir [16].

15-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mübârek haber verip şöyle dedi:
Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hu-reyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Adamal Âdem oğluna tahmin etmiş olmadığım birşey getirmez. Lâkin kader, yânî Allah'ın takdiri Âdem oğlunu adak yapmaya sürükler. Nitekim ben de adama yapan kimseye adadığı şeyi vermesini takdir ederim. Bu hüküm ve takdirimle o malt cimriden çıkarırım" buyurmuştur.

6- "La havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi" Babı

16-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'in maiyyetinde bir gazvede bulunduk. Yolda ilerlerken yüksek bir mevki'e çıktıkça, bir yüksek yola yükseldikçe, bir vâdî içine indikçe muhakkak buralarda tekbîr getirerek seslerimizi yükseltmeğe başladık.
Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah bizim yanımıza yaklaştı da:
— "Ey insanlar! Nefislerinize yumuşak davranın (seslerinizi çok yükseltmeyin)/ Şübhesiz ki, sizler bir sağırı ve bir gaibi çağırmıyorsunuz. Sizler ancak Semt' ve Bastr olan Allah'a dua ediyorsunuz!" buyurdu.
Sonra da bana:
— "Yâ Abdallah ibne Kays! Ben sana cennetin hazînelerinden olan bir kelâm öğreteyim mi: Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi " buyurdu [17].

7- Bâb: Ma'sûm Olan, Ancak Allah'ın Ma'sûm Kıldığı Kimsedir

"Bugün Allah'ın emrinden hiçbir âsim yoktur'1 (Hüd:43)- "Mâni' olup koruyucu yoktur";
Mucâhid ibn Cebr "îman kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor?" (ei-Kiyâme: 36) âyetindeki

"Suden" lafzını "Haktan başıboş bırakılıp dalâlet içinde gidip gelecekler mi?" diye tefsir etmiştir [18].
Yine Mucâhid:
"Onu (nefsini) alabildiğine örten ise, elbette ziyana uğramıştır" (eş-ş'ems: 10) âyetindeki "Dessâhâ" lafzını,
"Nefsini ma'siyetlerle azdırıp körelten" diye tefsir etmiştir [19].

17-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme, Ebû Saîdel- udrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Devlet başkan yapılan herbir halîfenin muhakkak iki tane sırdaş müşaviri vardır: Bunun birisi ona hayır yolu emredip gösterir ve hayra teşvik eder, diğeri de ona şerr yolu emredip gösterir ve şerre teşvik eyler. Ma 'sûm olan Allah 'in (fenalıklardan koruyup) ma'sûm kıldığı kimsedir" buyurmuştur [20].

8- Bâb:

"Helak ettiğimiz bir memleket ahâlîsinin hakîkaten (mahşere) dönmemeleri imkânsızdır" (ei-Enbiyâ: 95) [21].
"Nuh'a şu hakikat vahyolundu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası asla îmân etmeyecektir,
O hâlde işleyegeldikleri şeylerden dolayı tasalanma" (Hûd: 36).
"Nûh şöyle demiştir: Ey Rabb'im, yeryüzündekâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüler öz kâfirden başka evlâd doğurmazlar" (Nuh: 27).
Mansûr ibnu'n-Nu'mân, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan söyledi ki, "Ve hırmun" lafzı, Habeşçe'de Vecebe(= Vâcib oldu)" ma'nâsınadır [22].

18-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ebû Hureyre(R)'nin, Peygamber(S)'den söylediği şu rivayetinden daha küçük günâha benzer hiçbirşey görmedim: "Şübhesiz Allah Âdem oğlu üzerine zinadan nasibini takdir edip yazmıştır. Şübhesiz Âdem oğlu (ezelde) takdir edilen bu akıbete çaresiz ulaşacaktır. İmdi gözün zinası (mahremi olmayan kadına şehvetle) bakmaktır. Dilin zinası (zevkle) söylemektir. Nefs de (zina) temenni eder ve iştihâ duyar. (Bu arzu ve iştihâ da nefsin zinâsıdır). Cinsiyet organı ise, bu organların hepsinin arzularını ya gerçekleştirir (fiile çıkarır) yâhud (bırakarak) bu organların herbirini yalanlar" [23].

9- "Sana 'Şübhesiz Rabb'in insanları çepçevre kuşatmıştır' demiştik, hatırla!(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur 'ân 'da la 'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık... (el-lsrl: 60) Babı [24]

19-.....İbn Abbâs (R) bu "Sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık"kavlindeki ru'yâ, Rasûlullah(S)'ın Beytu'l-Makdis'e doğru geceleyin yürütüldüğü gece kendisine uyanık hâlde gösterilip, O'nun da göz görüşü ile görmesidir, demiştir.
Yine îbn Abbâs: ' 'Kur 'ân 'da la 'net edilen ağaç" da zakkum ağacıdır, demiştir [25].

10- Bâb: Âdem İle Mûsâ Peygamberlerin Azîz Ve Celîl Olan Allah Huzurunda Birbirlerine Karşı Hüccet Getirip Çekişmeleri

20-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi Tâvûs ibn Keysân'dan belledik. O: Ben,Ebû Hureyre(R)'den işittim, dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Âdem ile Mûsâ birbirlerine karşı hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ, Âdem'e:
— Yâ Âdem! Sen bizim babamızdın. Sen bizi cennetten çıkardığın için, bizleri mahrumiyet ve zarara düşürdün! dedi,
Âdem de ona:
— Yâ Mûsâ! Sen, Allah'ın kelâmı ile seçip mümtaz kıldığı ve lehine eliyle yazıp çizdiği Musa'sın. Öyle iken sen, Allah'ın beni yaratmasından kırk sene evvel üzerime takdir buyurduğu bir işten dolayı beni kınıyor musun? dedi".
Bunu ta'kîben Peygamber: "BöyleceÂdem, Musa'ya delil ve burhan ile gâlib oldu. Âdem Musa'ya delîl ve burhanla gâlib oldu" cümlesini üç kerre söyledi.
Sufyân dedi ki: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hu-reyre'den; o da Peygamber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs ett [26].

11- Bâb:

"Allah'ın verdiğine mâni' olabilecek hiç yok (vermediğini verebilecek de hiç yok)."

21-..... Bize Abde ibnu Ebî Lubâbe tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be'nin himayesinde bulunan ve kâtibi olan Verrâd şöyle demiştir: Muâviye ibn Ebî Sufyân, el-Mugîre'ye: "Peygamber(S)'in namazdan sonra ne okuduğunu, işittiğin üzere bana yaz" diye mektûb gönderdi. Bunun üzerine el-Mugîre bana şunu söyleyip yazdırdı: Ben Peygamber'den işittim, namazdan sonra şu duayı söylerdi:
"Lâ ilahe itte'llâhu vahdehu lâ şerike lehû> Allâhumme lâ mania limâ a'teyte velâ mu'tiye limâ mena'te velâ yenfau zel-ceddi minke'l-ceddu (= Yegâne Allah'tan başka hiçbir ilâh, hiçbir hakk ma'bûd yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Allah'ım, Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğim verebilecek de hiç yok. Baht ve zenginlik sahibinin baht ve zenginliği, Sen'in

lütuf ve ihsanının yerine geçip de kendisine fâide vermez)/"
İbn Cureyc de şöyle dedi: Bana Abde ibn Ebî Lubâbe haber verdi ki, ona da Verrâd, bu hadîsi haber vermiştir. Sonra bir müddet geçince, ben Şam'a Muâviye'nin yanına (bir vazîfe ile) gittim. Orada Muâviye'nin bu duayı okumalarını insanlara emrederken işittim, demiştir [27].

12- Zorluğa, Meşakkate Ve Kazanın Kötüsüne Erişmekten Allah'a Sığınan Kimse Ve Yüce Allah'ın: "Kut eûzu bi-RabbVl-felâk min şerri mâ halak... (= De ki: Sığınırım Rabb'ine o felâkın, şerrinden yarattıklarının...)" (ei-Feiâk: 1-5) Kavli Babı

22-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "(Def-îne ve çekmeye güç yetmeyen) belâ şiddetinden, (insanı helake sürükleyen) zorluk ve meşakkate erişmekten, kazanın kötüsünden, düşmanın sevinciyle meydana gelecek hüzün ve kederden Allah'a sığınınız!" buyurmuştur [28].

16- Bab:

'Allah, kişi ile kalbi arasına girer..." (ei-Enfâi: 24) [29].

23-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) çok kerre "Hayır, kalbleri altüst eden Allah'a yemin ederim ki" şeklinde yemîn ederdi, demiştir [30].

24-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) îbn Sayyâd'a:
— "Gönlümde senin için birşey sakladım, onu bil!" buyurdu, ibn Sayyâd:
— Gönlündeki "DmV'dur, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Haydi sus, yıkıl git, kadrini (haddini) geçme!" buyurdu. Umer:
— Yâ Rasûlallah, bana izin ver de şunun boynunu vurayım! dedi. Peygamber, Umer'e:
— "Onu bırak! Eğer bu Deccâl ise sen ona (vurmağa) takat yetiremezsin. Deccâl değil ise, onu öldürmekte senin için hiçbir hayır yoktur" buyurdu [31].

14- Bâb:

"De ki; Allah'ın bizim için yazdığından başkası asla bize erişmez* O bizim Mevlâ'mızdır. O'nun için müzminler yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır"
(et-Tevbe: 51).
"Bizim için yazdığı", "Bizim için hayırdan, şerrden takdir ve hükmettiği şey vardır" demektir.
"Ne siz, ne de tapmakta olduklarınız, onun aleyhinde (hiçbir ferdi) fitneye sürükleyecek değilsiniz. Meğer ki, kendisi cehenneme girecek kimse olsun" (es-sâffât: i6i-i63).
Mucâhid bu âyetin tefsirinde:
'Fâtinîn","Sizler Allah'ın cehenneme gireceğini yazmış olduğu kimselerden başka hiçbir ferdi dalâlete düşürücüler değilsiniz" demektir, demiştir.
"Rabb'inin o çok yüce adını tesbîh et ki, O (herşeyi) yaratıp düzene koyandır. Takdir eden, ona göre de yol gösterendir..." (ei-Aiâ: ı-3). Yine Mucâhid, bu âyetin tefsirinde: "Kaddera fehedâ", "Şekaaveti ve saadeti takdir eden ve bütün hayvanları da otlama yerlerine hidâyet edip götüren" demektir, demiştir [32].

25-.....Âişe (R), Yahya ibn Ya'mer'e haber verip şöyle demiştir:
(Ben) Âişe, Rasûlullah(S)'a tâûn hakkında sordu da, Rasûlullah şöyle buyurdu: "Tâûn bir azâbdır ki, Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Yine Allah onu mü'minler için bir rahmet sebebi kılar: Herbir kul, içinde bulunmakta olduğu bir beldede ikaamet ederken, orada tâûn çıkar ve kendisi sabrederek, sevâb umarak, bu tâûn hastalığının yalnız Allah 'in takdîr edip yazdığı kimselere isabet edeceğini bilerek, o beldeden çıkmayarak orada eğlenir kalırsa, muhakkak ona bir şehîd ecri gibi sevâb olur" [33].

15- Bâb:

"...Hamd olsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..." (ei-A'râf: 43);
"...Hakîkaten Allah bana hidâyet verseydi herhalde sakınanlardan olurdum... diyeceği gündür" (ez-zumen 57) [34].

26-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Ben Hendek kazma günü Peygamber(S)'i gördüm ki, O bizimle beraber toprak taşıyor ve şu beyitleri söylüyordu:
"Vallahi levîâ'llâhu ma'htedeynâ Velâ sumnâ veîâ saîleynâ Fe enzilen sekîneten aleynâ Ve sebbiti'l-akdâme in îâkaynâ Ve'l-müşrikûne kad bağav aleyna İzâ erâdû fitneten ebeynâ"
(= Vallahi eğer Allah hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık. Oruç da tutmaz, namaz da kılmazdık.

Düşmanlarla karşılaşırsak Sen bizim üzerimize sekînet indir ve ayaklarımızı sabit tut. Müşrikler bize saldırmışlar da bizim çekinmekte olduğumuz fitne ve fesadı îkaa etmek istedikleri zaman, biz dayatmış, kaç-mamışızdir.) [35]

---

[1] Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nüshasında "Kader Hakkında Bâb" ziyâdesi vardır.
Kader, kaza ve hüküm ma'nâsınadır ki, Yüce Allah'ın hazır eylediği zuhuratta hüküm ve kazasıdır. Bunun ıstılâhî ta'rîfi: Ezelden ebede dek carî olan hâller ve şe'nlerin vukû'u sureti üzere mevcudatın a'yânında Allah'ın âdeti üzere vukû'a gelen küllî ilâhî hükümdür. Şârih der ki: Kader, aslında masdardır. Bâzıları Kader ile Kaza arasını farkeyledileri. Yânî Kader, Yüce Allah'ın işleri vâki' kılmadan evvel takdir etmesi, Kaza ise o takdiri infaz ile yokluktan fiil hududuna çıkarmaktan ibarettir ve bu sahihtir. Nitekim Peygamber (S) yıkılmaya yüz tutmuş olan bir mağaraya uğradı da orayı geçinceye kadar yürüyüşünü sür'atlendirdi. Bunun üzerine kendisine: Yâ Rasûlallah! Allah'ın kazasından mı kaçıyorsun? denildi. Peygamber: "Allah'ın kazasından, kaderine kaçıyorum" buyurdu. Ve Kader bir nesnenin meblâğ ve endazesine denir ve tâb ve takat ma'nâsınadır. Kader, "7<7ta/?r"ma'nâsınamasdar olur... Takdir, Allah'ın ezelden ebede kadar halk ve îcâd eyleyeceği mevcudat ve kâinatı vâki' kılmadan evvel Levhu Mahfûz'da olacağı üzere resmeylemek ma'nâsınadır. Nitekim Kaza, o resmedilmiş olan işleri vakitleri geldiğinde infaz ve îkaa eylemekten ibarettir... (Kaamûs Ter.)
İbn Esîr en-Nihâye'de, Kader'in Takdir; Kazâ'nın da Halk ma'nâsına olduğunu; Kaza ve Kader'in birbirinden ayrılmaz iki emir olduklarını, Kader'in esâs, Kazâ'nın da bina mesabesinde bulunduklarını bildirdikten sonra, bunların aralarım her kim ayırmak isterse Kaza ve Kader binasını yıkmış olur, diyor, işte bu, "İbn Esîr'e göre Kaza ve Kader bir ma'nâyadır" sözünün esâsıdır.
Râgıb el-Isfahanı'ye göre, Kader, Takdir; Kaza tafsil etmek ve kesin surette hükmeylemektir. Bu surette Kaza, Kader'den daha husûsîdir. Hulâsa: Allah eşyayı yaratmazdan önce eşyanın mikdârlarını, hâllerini, îcâd zamanlarını, tak dîr edip bilir. Sonra geçen bu İlmi îcâbı da onları îcâd eder, îmân, küfür, hayır, şerr, menfâat, mazarrat gibi bütün şe'nler Allah'ın ezelî ilmiyle, İradesiyle, kudretiyle vücûd bulmuştur. O'nun mülkünde O'nun hüküm ve takdirinden başka" hiçbir kuvvetin hüküm ve nüfuzu yoktur. Allah bu ezelî ilmi îcâbı dünyâda eşyaya vücûd verir.
Kaderle ilgili bâzı âyet mealleri:
"Hiçbirşey hâriç olmamak üzere (hepsinin) hazîneleri bizim yammızdadır. Biz onları bilinen bir mikdâr dışında indirmeyiz" (el-Hıcr: 21).
"Allah dilediğini mahveder, isbât eder. Ana Kitâb O'nun nezdindedir" (er- Ra'd: 39).
"Yerde ve nefislerinizde herhangibir musibet vukû'a gelmemiştir ki, bu, bizim onu yaratmamızdan evvel mutlakaa bir kitâbdadır. Şübhesiz ki, bu, Allah'a göre kolaydır" (el-Hadîd: 22).
Kur'ân-ı Kerîm'de Kader ile ilgili çok âyetler vardır.
et-Tegâbun: 1-4 âyetlerine âid güzel bir tefsir: Hakk Dîni, VI, 5020-5022'-den okunmaya değer: Müslim Ter, VIII, 115, 2. haşiyede.
[2] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Parantez içindeki kayıtlar, Müslim'in Kader Kitâbı'ndakİ rivayette hadîs metnindedir.
Abdulkerîm ibn Sem'ânî şöyle demiştir: "Kaza ve kader konusunda en doğru bilgi kaynağı Kitâb ile Sünnet'tir. En doğru hareket de bunlardan ilham alınarak durmaktır. Bu ilham ile yetinmeyerek ileri gitmek, o hudûdsuz sahada hayrete ve dalâlete düşmektir. Yoksa kalbe emniyet ve i'timâd verir bir hareket değildir. Çünkü kaza ve kader bilgisi, Allah'ın kendisine tahsîs ettiği bir sırdır ki, onun önüne çektiği bir perde ile Allah onu beşerin akıl ve idrâkine kapamıştır. Onu Allah bildirmedikçe ne peygamberleri, ne de en yakın melekleri bilmişlerdir. Rivayete göre bu Kader sırrı, bunlara ancak cennete girdikleri zaman açılacaktır, ondan önce değil". Jbn Sem'ânî'nin bu tezi, bütün hadîsçilerin mezhebidir (Tecrîd Ter., XII, 246).
[3] Kur'ân-ı Kerîm'de insanın yaratılış ve tekâmül safhaları dokuz kademe hâlinde zikredilmiştir:
— "And olsun biz insanı çamurdan bir hulâsada yarattık.
— Sonra onu sarp ve metin bir karargâhta bir nutfe yaptık.
— Sonra o nutfeyi bir yapışkan kan pıhtısı hâline getirdik.
— Derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık.
— O bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik.
— Arkasından o kemiklere bir et giydirdik.
— Bilâhare onu başka yaratışla inşâ ettik. Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir!
— Sonra siz bunun arkasından hiç şüphesiz ki öleceksiniz.
— Sonra siz kıyamet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız" (el-Mü'minûn: 12-16).
Bu hayât safhaları âhirettekileri de içine alarak başka bir uslûbla (el-Hacc: 5-7) âyetlerinde de sayılmaktadır.
İnsanı bir safhada yaratmaya kaadir olan Allah'ın onu tabiî şeklini alıncaya kadar birtakım tavırlara, kaanûnî tahavvüllere tâbi* tutmasında hiç şübhesiz husûsî ve umûmî birtakım yararlar ve hikmetler vardır. Bu hikmetleri ilgili ilim dallarındaki mütehassıslar bulmakta ve yazdıkları eserlerde uzun uzadıya anlatmaktadırlar. Bu hususlarda tafsilât için tıp, biyoloji, fizyoloji ve benzeri dallarda yazılan eserlere dönmelidir.
[4] Âyetin tamâmı: "Şimdi bana haber ver: Hevâsım tanrısı edinmiş, kendini bir ilim üzerine Allah şaşırtmış, kulağını, kalbim mühürlemiş, gözüne de bir perde germiş bir adama Allah 'tan başka kim hidâyet edebilir? Hâlâ iyi düşünmeyecek misiniz?"
[5] Ebû Hureyre: Yâ Rasûlallah! Ben genç bir erkeğim. Kötü bir işte bulunmaktan korkuyorum. Kadınlarla evlenecek dünyalık da bulamıyorum, dedim. (Erkeklik yumurtalarımı çıkartayım mı? demek istedim.)- Ebû Hureyre'nin bu suâllerine Rasûlullah, başlıktaki cevâbı vermiştir. Bu hadîs Nikâh Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.
[6] İbn Abbâs'ın bu tefsîrini Alî ibn Ebî Talha yolundan İbn Ebî Hatim rivayet etmiştir. el-Kirmânî: Âyetin ma'nâsı: Onlar saadet için insanların önüne geçtiler, demektir; onlar saadetin önüne geçtiler demek değildir, demiştir.
[7] Bir âyet meali: "De ki: Herbiri kendi aslî tabîaüne göre hareket eder. O hâlde kimin daha doğru yolda bulunduğunu Rabb 'in daha iyi bilicidir" (el-îsrâ: 84).
Yânî hepsi, îmân edenler de, îmân etmeyenler de kendi şâkilesi üzere amel eder. "Şâkile" kelimesi tabîat, âdet, dîn, hulk, niyet, seciyye, cibilliyet ve mu-şâkil yol gibi çeşitli ve fakat birbirine yakın ma'nâlarla tefsir edilmiştir. En cemiyetlisi, sonuncusudur. Yânî herkes kendi hâl ve mîzâcına uygun olan yolda hareket çder, diğer deyişle husûsî hissiyatına göre iş yapar, demektir.
[8] Bulûğ çağından evvel ölen müşrik çocuklarının âhirette ki durumları sorulmuştu. Buhârî'nİn Cenazeler Kitabı, 93. bâbdaki 140 rakamlı uzun Semure ibn Cun-deb hadîsinin bir fikrası şöyledir: "Ağacın dibindeki ihtiyar, İbrahim'dir, îbrâhîm 'in etrafındaki çocuklar da insanların evlâdıdır. O ateş yakan da cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir..." (bak: 3. cild, s. 1305-1308). Buradan da müşrik çocuklarının cennetlik olduğu, açıkça anlaşılmaktadır. İbrâhîm'in etrafındaki çocuklardan "İnsanların çocukları" diye ta'bîr edilmesi, müslim ve kâfir çocuklarına şumûlü ifâde eder...
[9] Bu hadîsin bâzı rivayetlerinin sonunda şu ziyâde vardır: Bundan sonra Ebû Hu-reyre: İsterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi: "O hâlde sen, yüzünü bir muvahhid olarak dîne, Allah Un o fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışına (hiçbirşey) bedel olamaz. Bu dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler" (er-Rûm: 30).
Bu hadîsin öğrettiği büyük bir hakîkat de insanlarda dîn duygusunun ve hakikat aşkının fitrî oluşudur. Bu hakikati hem bu hadîsteki Peyganiber'in sözleri, hem de sonunda zikredilen Fıtratu'llah âyeti ifâde etmektedir...
İbn Battal şöyle dedi: "Allah müşrik çocuklarının ileride ne işleyeceklerini pek iyi bilir" kavli, üç türlü te'vîl edilebilir:
a. Peygamber tarafından bu müşrik çocuklarının cennetlik oldukları bildirilmezden evvel, böyle tevakkuf edilmiş olması.
b. Bu müşrik çocuklarının büyüyüp iradî hareket çağına geldiklerinde nasıl yaşayacaklarını, hangi dîn üzere öleceklerini Allah bilir demek olması.
c. Peygamber'in bu sözünün mücmel olması. Ve "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" (el-A'râf: 172) âyeti ile tefsîr edilmiş bulunmasıdır. Bu âyetle işaret buyurulan, umûmî bir ikrardır ki, burada mü'minlerin evlâdı gibi müşriklerin evlâdı da dâhil bulunur.
[10] Allah'ın emri fiile çıkarılagelmiş bir kaderdir. Allah'ın emri biçilmiş bir kader bulunuyor. Ezelde bilinip takdîr edilmiş kat'î bir hüküm bulunuyor. Yâhud ezelde makdûr olmakla beraber mükellefin kudretini de selbetmez, me'mûr için de mak-dûrdur. Binânenaleyh herkesin mukadderi olan kaderi başına gelir. Bununla beraber mes'ûliyetine mâni' olmaz [Hakk Dîni, V, 3905).
[11] Ebû Amr ibn Abdilberr şöyle dedi: Bu hadîs ilim ehli indinde kader hadîslerinin en güzellerindendir. Çünkü herkese ancak Allah'ın yazmış olduğu şeyin hâsıl olacağına delâlet etmektedir.
Bu hadîsin bir rivayeti Nikâh'ta da geçmişti.
[12] Bunun daha uzun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçti. Peygamber kızının ısrarla gelmesini istediği için, kızının evine gitti. Çocuk kucağına verildi. Çocuk can çekişiyordu. Peygamber gözlerinden yaş akıtarak sessizce ağlamıştı.
[13] Bunun bâzı rivayetleri Buyu', Mağâzî, Nikâh, Itk'ta da geçmişti.
Bunun uzunca bir rivayeti Cenâzeler'de, "Kişinin kabir yanında mev'izası bâbı"nda geçmişti. Bu, Alî'den rivayet edilen meşhur kader hadîslerinden biridir.
[14] Başlığa uygunluğu, bu adamın dünyâdaki son amelini kötü bir işle, intihar ile bitirmiş olması yönündendir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, "Allah bu dîni fâcir kişi ile de te'yîd eder bâbı"nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[15] Bunun da bir rivcâyeti Cihâd'da, "Fulân kimse şehîddir demez bâbı"nda geçmişti.
[16] Nezir, yânî adamak, mübâh olan birşeyi Allah rızâsı için kendi nefsine vâcib kılmaktır. Bunun nehyedümemesi gerektiği hâlde Peygamber'in bundan neh-yetmesi, mübâh olan birşeyin taahhüd edilip de sonra onun yerine getirilmemesi sebebine dayanmıştır. Hattâbî: Nezr'in nehyi, ilmin garîb bir faslıdır. Birşeyi işlemek evvelâ nehyolunsun, işlenince de îfâsı vâcib olsun; bu hayrete değer bir-şeydir, demiştir. Sonra bu hayret şöyle açıklanıyor: Rasûlullah tarafından neh-yolunan nezir, kaderden müstağni ve bizzat maksadı sağlamaya kâfidir i'tikaad edilen nezirdir. Hattâ halkın birtakım câhil tabakaları vardır ki, nezrin mukadderatı değiştireceğini sanmak gafletinde bulunurlar. İşte nehyolunan nezir, nezrin bu nev'idir. Yoksa hayır, şerr; menfâat, mazarrat Allah'ın kudreti eseri olduğunu ve nezir yalnız kaderin vücûd bulmasına bir vesileden ibaret bulunduğunu i'tikaad ederek yapılan nezir, meşrû'dur.
[17] Yânî kul için Allah'a ma'siyetten tahavvül, ancak Allah'ın korumasiyle olur, kulun Allah'a tâat üzerine muhtâc olduğu kuvvet de ancak Allah'ın muvaffak kılmasıyle olur. Bu kelâm, en-Nevevî'nin de dediği gibi, bir teslim olma isteği ve tefvîz kelimesidir ki, kulun kendi nefsi için hiçbirşeye mâlik olmadığı, bir zarar def etmeye ve bir hayır celbetmeye hiçbir kuvveti bulunmadığı, kuvvetin de ancak Allah'ın kuvveti ve iradesiyle bulunabileceği hakîkatine işaret eder. Bunun birer rivayeti "Hayber gazvesi" ile Dualar Kitabı'nda da geçmişti.
[18] Bâzı nüshalarda "Suden" lafzı, dâl'in şeddesiyle "Şedden" şeklinde zabtedil-miştİr. Bu zabta göre şu âyetlere işaret edilmiştir:
"Haydin, siz bana (bedenî) kuvvetle yardım edin de, sizinle onlar arasına sağlam bir sedd yapayım" (el-Kehf: 95);
"Biz hem önlerinden bir sed, hem arkalarından bir sed çektik. Böylece onları sanverdik, artık görmezler" (Yâsîn: 9).
[19] Mucâhid'in bu tefsirlerini Abd ibn Humeyd senedli olarak rivayet etmiştir

[20] Buhârî bunun bir rivayetini Ahkâm'da getirdi.
[21] Bu âyet, öldükten sonra diriltme işinin takriri ve sânını büyültmek hususunda gelmiştir... Çünkü kâfirler bunu inkâr ediyorlardı. Onları tehdîd ve bu inançlarından men' için böyle te'kîdli buyuruldu. Bunu ta'kîb eden âyetler de kâfirlerin îmân etmeyeceklerini, bunun onlardan vukû'unun beklenilmeyeceğim haber vermektedirler.
Bunların Kader bâblanna girmesi zahirdir. Çünkü bunlar, kuldan vukû'a gelecek şeylerle ilgili ilmin önden geçmiş olmasını gerektirir.
[22] Bunu Abd ibn Humeyd, Atâ'dan; o da İkrime'den yoluyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu, zina ve zina da'vetçilerinin, kul üzerine takdir edilip yazılmış olduğu, bunların kaderin sâbıkhğından hâriç olmadığı yönünden-dir (Kastallânî).
[24] Cumhurun beyânı veçhile bu irâe ve ru'yâ, sûrenin başında geçen İsrâ Âyeti'n-deki "Âyetlerimizden bâzısını gösterelim diye" ru'yetine işaret olmasıdır. Zîrâ orada tafsil edildiği veçhile bu hârika üzerine müşrikler, îmân etmek şöyle dursun, îmân edenlerden bâzılarının bile irtidâdı gibi büyük bir fitne olmuştu... Ru'yâ, esasen "Buşrâ" vezninde masdardır. Örfte uyku hâlinde görülenlere isim olmuş ise de, esâs i'tibâriyle ma'nâsı "Ru'yef'ih, "Görmek" demektir...
"Kur'ân'da la'net edilmiş olan ağacı da" yine onlar için bir fitne kıldık. Bu mel'ûn ağaçtan murâd, Buhârî ve sâirede rivayet olunduğu üzere zakkum ağacıdır. Ki es-Sâffât: 62-67ıde; ed-Duhân'da ve el-Vâkıa'da zikredilmiştir... (HakkDîni, IV, 3185-3187)
[25] İbnu't-Tîn şöyle demiştir; Bu hadîsin Kader Kitâbi'na girme sebebi Yüce Allah'ın müşriklerin, sâdık olan Peygamber'inin gördüklerini yalanlamalarım takdir etmiş olduğuna işaret etmesidir. Bu, onların tuğyanlarında bir artırma olmuştur (Aynî).
[26] Bu kırk sene, Yüce Allah'ın "Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım... " (el-Bakara: 30) İle Âdem'e rûh üfürmesi arası yâhud rûh üfürülünceye kadar çamur hâlinde kalması arasıdır, denildi. Müslim'de "Çamur hâlinde sûretlendirilmesi ile rûh üfürülmesi kırk senedir" vardır. Yâhud murâd bunu meleklere açıklaması arasındaki müddettir. Yânî Âdem'in o hareketi kendinden değildi. Allah Taâlâ tarafından, yerine getirmesi kaçınılmaz olan bir kaderdi. Peygamber'İn son cümleleri, geçen hükmü takrir, te'kîd ve gönülleri bu i'tikaad üzre sağlamlaştırmak için bir tesbîttir. Yânî Allah Âdem'in işini, Âdem'in var olmasından önce Ana Kitâb'da tesbît etmiştir... (Kastallânî)
[27] Muâviye ibn Ebî Sufyân(R)'m: Rasûluüah(S)'tan işittim, her namazdan selâm verdikten sonra "Allâhumme lâ mania limâ a'teyte... minkel-ceddu" derdi, diye rivayeti olduğu gibi, diğer bir rivayette minber üstünde: "Ey insanlar! Allah'ın ileri götürdüğünü geri bırakacak yok; geri bıraktığını da ileri götürecek yok. Vermediğini verecek yok; verdiğine mâni' olacak da yok. Baht ve servet sahibinin baht ve serveti de O'nun lütuf ve ihsanı yerine geçip fâide vermez... "dedikten sonra, ben bunu Rasûlullah'tan bu ağaçların, yânî bu minberin üstünde iken işittim, diyerek hadîsi ref etmiştir. Bu rivayetlerden anlaşılıyorki, Muâviye bu zikri esasen biliyor, hattâ Peygamber'den işitmiş bulunuyor. Böyle iken mektûb yazıp istemesi, bildiklerini kuvvetlendirme ve te'kîd içindir.
"Minke'l-ceddu "daki "Mm"kelimesi, "Bedeliyye" diye isimlenir. Bu, şu âyetteki "Afin " gibidir: "Sizler âhirete bedel dünyâ hayâtına mı razı oldunuz?" (et-Tevbe: 38). Hadîs, Namâz'da, Rikaak'ta, Duâlar'da... da geçmişti.
[28] Bunun bir rivayeti Dualar Kitabı, "Belâ meşakkatinden Allah'a sığınmak bâ-bı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.
[29] Âyetin tamâmı şöyledir: "Ey îman edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da '-vet ettiği zaman Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin. Bilin ki, şübhesiz Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız".
"Ona kalbinden, kalbine ondan daha yakın, daha hâkimdir. Ondakini gönlünden, gönlündekinİ ondan daha iyi bilir ve daha yakından zabt ve temellük eder. Kudreti o kadar nafizdir ki, yalnız kişi ile başkaları arasına değil, onunla kalbi araşma girer, "hisseden ben" ile "hissedilen ben"i birbirinden ayırır. İnsanı bir anda gönlündeki emellerinden mahrum ediverir. Azimlerini bozuverir, niyetlerini tahvil ediverir, kanâatlerini, zevklerini değiştiriverir. Onunla kalbinin arasını öyle ayırır, öyle açar ki, birbirinin zıddı kesilir. İnsanın kendini kendine hasım eder.Kişİ ile kalbinin arasına öyle girer ki, aklını elinden alıverir, nihayet canını alır, öldürüverir. Bunun için Allah sizinle kalbiniz arasına perde çektiği ve ölüme da'vet ettiği vakit icabet etmemeğe ve cebrine mukaavemet eylemeğe imkân bulamazsınız ve bir lahza sonra başınıza ne geleceğini bilemezsiniz..." (Hakk Dîni, III, 2386-2387)
[30] Bu hadîsi Yeminler ve Nezirler ile Tevhîd'de de getirecektir.
[31] Bu hadîsin uzunca bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Çocuk müslümân olup da öldüğünde üzerine cenaze namazı kılınır mı bâbı"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu "Eğer bu Deccâl ise, sen ona tokat yetiremezsin" sözündedir. Çünkü ilâhî ilimde onun çıkacağı ve yapacaklarını yapacağı takdîr edilmiştir. Allah ilminde, yapacaklarını yapıncaya kadar yaşayacak diye sabit olup, geçmiş olan kimsenin öldürülmesine seni muktedir kılmaz, eğer seni buna muktedir kılmış olsaydı, bunda Allah'ın ilminin değişmesi lâzım gelirdi. Allah ise bundan münezzehtir. (Aynî ve Kastaîlânî).
[32] "Vellezî kaddera fefiedâ": ve O ki takdîr etti de hidâyet buyurdu, yarattığı herşeye "Allah herşey için bir ölçü ta'ytn etti" (et-Talâk: 3) uyarınca, ilim ve iradesiyle bir kader ta'yîn eyledi. Cinslerinde, nevi'lerinde, ferdlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, ecellerinde birtakım hususiyetlerle bir hadd ve mikdâr tahsis etti... "Hedâ"nm zahiri "Allah herşeyin hilkatini verdi, sonra hidâyet edip yolunu gösterdi" (Tâhâ: 50) gibi, herşeyi gerek tabiî, gerek ihtiyarî surette hilkati gayesine yöneltmek ma'nâsıyle umûm eşyayı şâmil olmaktır..
"Kaddera", bütün mahlûkaatı zâtlarında ve sıfatlarında herbirinin hususiyetlerine göre takdirini şâmildir... (Hakk Dîni, VII, 5743-5747).
[33] Yânî kendisi bu hastalığa tutulmasa bile bu sabır, ümîd ve i'tikaadıyle şehîd sevabına benzer sevâb alır. Hadîsten kasdedilen budur. Bunun bir rivayeti Tıbb'-da geçmişti.
[34] el-A'râf'taki âyet, mü'minlerin cennete ulaştıkları zaman söyleyecekleri hamd-dir. ez-Zumer âyeti ise, azâb günü azaba çekilen kimsenin söyleyeceği pişmanlık sözleridir.
Bu her iki âyet ile babın hadîsi: Allah Taâlâ'nın hidâyeti ve dalâleti yaratmakta tek olduğuna ve ancak O'nun kullarına kendilerinden irâde ettiği îmân ve küfür kazanmalarına kudret verdiğine, bunların kullar tarafından yaratılmış olmadığına açıkça delâlet etmektedir (Aynî).
[35] Bunun bir rivayeti, az farkla Cihâd'da, "Hendek kazma bâbi"nda geçmişti. Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın halîfeliği zamanında hicretin 17. yılının sonlarında Şam'a gitmek üzere yola çıkması, Suriye hududunda Şam'da tâûn olduğu haberi üzerine yaptığı istişareler ve Peygamber'den nakledilen hadîs gereğince ileri gitmeyip oradan dönerken, ordu kumandanı Ebû Ubeyde ibnu'I-Cerrâh: Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? deyince, Umer: Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz! deyip de bunu hârika bir misâlle demlendirmesi hadîsi de bu kader konusunda gönle huzur verici bir îzâhtır. Yerinden okunmaya değer: Buhârî, Tibb, "Tâûn hakkında zikredilen şeyler babı".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KADER BAHSİ

TAHRİC

(BU HUSUSTA) ÂDEM'LE MUSA'NIN TARTIŞMASI, (ÖLEN) ÇOCUKLARIN HÜKMÜ, KADERİYE (FIRKASI)NİN ZEMMİ VE DİĞER KONULAR

7631- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biliniz, kaderin hayrına da, şenine de iman etmedikçe iman etmiş olamaz. Başına gelecek olanın mutlaka geleceğini; başına gelmemesi mukadder olanın da mutlaka gelmeyeceğini bilmedikçe (iman etmiş sayılmaz)." (Tirmizî]

7632- İbnü'd-Deylemî'den:
"Ubeyy bin Kâ'b'ın yanına gelip dedim ki: 'İçimde kader hakkında bir şeyler vardır. Bana bu hususta bîr şeyler anlat ki belki Allah, bu vesveseleri benden giderir.' Dedi ki:
'Eğer Allah göklerinin ve yerinin ehlini azaplandırmak istese azaplandırır ve onlara zulmetmiş olmaz. Eğer onların tümüne rahmet edecek olursa, rahmeti onların yaptıkları işlerden daha hayırlı olurdu. Eğer Allah yolunda Uhud dağı kadar altın infak etsen, kadere iman etmedikçe başına gelmesi takdir olunanın mutlaka geleceğine, gelmemesi takdir olunanın da mutlaka gelmiyeceğine iman etmedikçe Allah bunu senden kabul etmez. Bu inanç dışında bir inanç üzerinde Öldüğünde behemehal cehenneme girersin.
Sonra İbn Mes'ûd'a ve Huzeyfe'ye geldim, onlar da aynısını söylediler. Sonra Zeyd bin Sâbit'e geldim. O da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den aynısını rivayet etti."
|Ebû Dâvud]

7633- Ubâde bin es-Samît radiyallahu anh'dan:
"O, ölürken oğluna dedi ki: 'Yavrum! Eğer sen başına gelmesi takdir olunanın mutlaka geleceğini, gelmemesi takdir olunanın da mutlaka başına gelmeyeceğini bilmedikçe imanın hakikatini tadamazsın. Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah'ın ilkyarattığı şey Kalemdir. Ona: 'Yaz!' dedi.
'Ya Rabbi ne yazayım?' dedi.
'Kıyamete kadar olacak olan her şeyin kaderlerini yaz!'
'Yavrum! Ben yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle duydum: 'Kim bu inanç dışında ölürse o, benden değildir'."
[Ebû Dâvud]

7634- Tirmizî'nin rivayeti:
Abdülvâhid bin Süleym, Atâ bin Ebî Ra-bâh'adedi ki:
"Basra'da, 'Kader yoktur' diyen bir kavim vardır." Şöyle dedi:
"Oğlum! Kur'ân okuyor musun?"
"Evet."
"Öyleyse Zuhruf sûresini oku!"
Bunun üzerine Zuhruf sûresinin başından şu âyetleri okudum: "Hâmîm. Apaçık Kitâb'a yemin olsun. Biz onu anlayasınız diye Arapça bir Kur'ân kıldık. O, katımızda bulunan Ana
Kitab'da (levh-i mahfuz'da) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır."
(Atâ) Bunun üzerine dedi ki: "Ümmü'l-Kitâb (Ana kitâb) nedir, biliyor musun?"
"Bilmiyorum" dedim.
"O, Allah'ın gökleri ve yeri yaratmadan önce yazdığı kitâbdır ki onda Firavun'un cehenneme gideceği bulunduğu gibi, 'Ebû Le-heb'İn iki eli kurusun' da vardır."
Atâ dedi ki: "el-Velîd bin Ubâde bin es-Sâmit'e rastladım. Ölürken babasının (yani sahâbî Ubâde'nin)kendisine yaptığı vasiyye-tin ne olduğunu sordum. O da (bu rivayetin) aynısını söyledi.

7635- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, elinde iki kitap olduğu halde yanımıza gelip dedi ki:
'Bu iki kitap nedir bilir misiniz?'
'Hayır (bilmiyoruz) ey Allah'ın Resulü!
Sen bize bildirmeden biz onların ne olduğunu nasıl bilebiliriz ki?' dedik.
Sağ elinde bulunan kitap için şöyle buyurdu: 'Bu, Alemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır ki, içinde cennet ehlinin isimleri, babalarının ve kabilelerinin isimleri de vardır. Son kişisine kadar mücmel olarak yazılmıştır. Artık ona ne ilave yapılır, ne de eksiltme! Ebediyen sabit kalır.' Solunda bulunan kitap için de şöyle dedi; 'Bu da Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır ki, içinde cehennem ehlinin isimleri ile babalarının ve kabilelerinin de isimleri yer almaktadır. Orada son kişilerine kadar icmâlen yazılmıştır. Onlar asla ne artarlar ve ne de eksilirler.' Bunun üzerine ashabı sordu:
'Madem her şey bitmiş ve yazılmış, ey Allah'ın Resulü neden çalışalım?'
Şöyle buyurdu: 'Siz amelinizle doğruyu ve i'tidâli arayın! Cennet ehli olan kimsenin ameli daha Önce ne yapmış olursa olsun Cennet ehlinin ameli ile sonuçlanır.
Cehennem ehlinin de ameli, (daha önce) ne amel işlerse işlesin mutlaka cehennem ehlinin ameli ile son bulur' Sonra iki elini kaldırıp o kitapları attı ve şöyle buyurdu: 'Rabbi-niz artık kullarının işini bitirmiştir. Onların bir bölümü cennete, bir bölümü de cehenneme gidecektir'." [Tirmizî]

7636- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çıkıp sağ elini açtı ve şöyle dedi: 'Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Rahman ve Rahîm olan Allah'ın Kitabı'dır. Cennet ehlinin isimleri, babalarının isimleri, akraba ve kabilelerinin isimlerini ne fazla ve ne de eksik olmaksızın ihtiva etmektedir.'
Sonra sol elini yaydı ve şöyle dedi: 'Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu da Rahman ve Rahîm olanın Kitabıdır. Cehennem ehlinin isimlerini, babalarının isimlerini, akraba ve kabilelerinin isimlerini ne fazla ve ne de eksik olmaksızın içermektedir'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de. İsnadında İbn Mucâhid yer almıştır.]
Derim ki (diyor müellif): Galiba bunu musannif, onun Abdü'l-Vehhâb olmadığı zannıyla kitaba idhâl etmiştir, yoksa Abdülvehhab bin Mücâhid ilerde geleceği gibi zayıf bir râvidir.

7637- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in arkasındaydım, bana şöyle buyurdu:
'Ey delikanlı! Ben sana bazı hususlar tavsiye edeyim. Allah'ın emirlerine sarıl ki, Allah da seni korusun. Allah'ın emir ve yasaklarına riayet e! ki, Allah'ı karsında bulasın. Bir şey İstediğinde Allah'tan iste! Bir yardım talep edeceğin zaman da yine Allah'tan talep et! Şunu da iyi bil ki, bütün ümmet sana bir fayda vermek için bir araya gelse, ancak Allah'ın sana takdir ettiği hususta fayda verebilirler. Yine bütün ümmet sana zarar vermek için bir araya gelse, ancak Allah'ın sana takdir ettiği hususta sana zarar verebilirler. Artık kalemler kaldırılmış ve sahifeler(in mürekkepleri) de kurumuştur'." (Tirmizî]
7638- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kader hakkında bir şey konuşursa kıyamet gününde ondan sondur. Kim de bir şey konuşmazsa kıyamet gününde bu hususta sorguya çekilmez." [İbn Mâee leyytn bir senedle.]
7639- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
O, Ebû'l-Esved ed-Deyli (ed-Düelî)ye dedi ki:
"İnsanların yorulup çabaladıkları daha önce kendileri hakkında takdir ve tesbit edilen şeyler midir, yoksa geleceklerine dair peygamberlerin kendilerine getirdiği ve haklarında hüccet sabit olan hususlar mıdır?'
"Bilakis daha önce takdir ve tesbit edilen şeylerdir."
"Öyleyse bu, onlar hakkında bir zulüm olmaz mı?"
"Ben bundan çok korktum ve dedim ki:
Hepsi Allah'ın yaratmasiyladır ve elinin mülküdür. O, yaptıklarından asla mesul değildir, onlar (mahluklar) ise yaptıklarından mes'ul-durlar." .
Sonra bana dedi ki: "Allah seni esirgesin! Sana sorduklarımla sadece senin aklını denemek istedim. Müzeyne'den iki adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Bugün insanların yorulup çabaladıkları daha önce kendileri hakkında takdir ve tesbit edilen şeyler midir, yoksa geleceklerine dair peygamberlerin kendilerine getirdiği ve haklarında hüccet sabit olan hususlar mıdır?' Şöyle cevapladı.
'Hayır, bilakis daha önce takdir ve tesbit edilen şeylerdir. Allah'ın Kitâb'ı/ıdaki şu ayet de bunu desteklemektedir: 'Nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene (ilham edene) and olsun ki...'" (Şems, 7-8) [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud. Lafız Müslim'e ait.]
7640- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizden hiç kimse yoktur ki cehennem ve cennetteki yeri yazılmış olmasın." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Öyleyse hakkımızda yazılana güvenip (her şeyi) oluruna bırakalım, olmaz mı?"
"Siz çalışıp amel edin, zira herkes ne için yaratılmışsa o kendisine kolaylaştırılacaktır. Eğer saadet ehlinden ise, saadet(e götüren) amelde (muvaffak) olacaktır. Şekavet ehlinden ise, şekavet(e götüren) amelde (muvaffak) olacaktır."
Sonra şunu okudu: "Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız." (Leyi, 5-7)
[Buhârî, MüsÜm, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7641- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, gökleri ve yeri yaratmadan ellibin yıl önce, Arşı su üzerinde iken yaratıkların kaderlerini yazmıştır."
[Tirmi/.î ve aynı lafızla Müslim.]
7642- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
"Sadık (doğru söylenen) ve Masdûk (kendisine doğru, gerçek bildirilen) olan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle anlattı:
'Birinizin yaratıldığı zaman, annesinin karnında kırk gün nutfe, sonra kırk gün kan pıhtısı olarak, sonra da kırk gün bir çiğnem et olarak cem'edilir. Sonra Allah ona dört kelime ile bir melek gönderir: Rızkı, eceli, ameli, şakı veya saki olduğu yazılır. Sonra ona ruh üfü-rülür. Kendinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki, biriniz kendisiyle onun (cennetin) arasında bir arşın kalana kadar cennet ehlinin ameli gibi amel eder, derken kitap (yazgı) onu geçer de (ölmeden önce) cehennem ehlinin ameli gibi amel eder ve cehenneme girer. Şüphesiz biriniz, kendisiyle onun (cehennemin) arasında bir arşın kalıncaya kadar cehennem ehlinin ameli gibi amel eder de, kitap (yazgı) onu geçer de cennet ehlinin ameli gibi amel eder ve cennete girer'."
[Buharî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî|
7643- Rezîn'in lafzı:
"Tam yaratılma şekline gelince, Allah ona melek gönderip onu şekillendirir. Melek iki parmak arasında toprak getirip onu bir çiğnemlik etle karıştırır ve sonra onu hamur haline getirir ve emredildiği gibi onu şekillendirir. Der ki: 'Erkek mi olsun, yoksa dişi mi? Şakı mi olsun, yoksa said mi? Ömrü ve rızkı.. ne olsun? Eseri ve musibetleri ne olsun?'
Allah buyurur ki: Melek yazar. O beden öldüğü zaman ise, toprağın(ın) alındığı yere gömülür."
7644- Matarbin Ukâmis radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saüallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir kulun belirli bir yerde Ölmesini takdir etmişse, oraya gitmesi için ona bir iş yaratır." [Tirmizî]
7645- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, rahim için bir melek görevlendirir. Der ki: 'Ya Rabbi! Bu nutfedir. Ya Rab! Bu kan pıhtısıdır. Ya Rab! Bu bir çiğnem ettir.' Derken bunların oluşumu bitti de tam yaratılışı murad edildiğinde melek: 'Ya Rab, erkek mi olsun, dişi mi, şakı mi olsun, said mi? Rızkı ne olacak, eceli ne kadar olacak?' diye sorar. İşte bütün bunlar, daha o annesinin karnındayken yazılır." [Bubin ve Müslim.]
7646- Tavus radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birtakım insanları idrak etlim; hepsi şöyle diyorlardı: 'Her şey kaderledir (ölçü iledir). Hatta acizlik ve zekâ ile beceriklilik bile1." [Mâlik ve Müslim.]
7647- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah her kulun beş işini bitirmiştir: 'Eceli, rızkı, ameli, yatacağı yeri, şakî (mutsuz) ya da said (mutlu) olacağı'." [Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir vel-Evsat'ta]
7648- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah her sanatçıyı ve sanatını (birlikte) yaratmıştır." [Bezzâr.]
7649- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yetişeceğim zannederek bir şey için acele etme! Allah onu sana takdir etmemişse ona asla yetişemezsin. Geciktiğim zaman ona eri-şemem diye geri de kalma! Allah sana onu takdir etmişse mutlaka onu elde edersin."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
7650- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Birinizin ateş kıvılcımını avucuna alıp soğulması Allah'ın takdir ettiği bir şey için 'Keşke bu olmasaydı!' demesinden, daha hayırlıdır." [Taberânî, Mu'cemtı'l-Kebtrid&.]
7651- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kalp, rüzgârın sahrada bir oraya bir buraya savurduğu tüy gibidir."

|İbn Mâce zayıf'bir senedle.]
7652- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, bir kuluna hayrı murad ederse onu amel işlemeye yönlendirir." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Onu amel işlemeye nasıl yönlendirir?"
"Onu ölmeden önce salih bir amele muvaffak kılmakla" buyurdu. [Tirmizî]
7653- Sa'd bin Ebû Vakkâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın kendisi için takdir ettiği şeye rıza göstermesi, Ademoğlunun mutluluğundan, Allah'ın kendisine takdir ettiği şeye rıza göstermemesi onun şekaveti mutsuzluğundan-
dir." [İkisi de Tirmizi'ye aittir.]
7654- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güçlü mü'min Allah'a, güçsüz mümin-den daha sevimli ve hayırlıdır. Aslında her ikisinde de hayır vardır. Sana faydalı olacak şeye karşı hırslı ol! Allah'tan yardım dile ve acze düşme! Başına bir şey gelirse, sakın şöyle deme: 'Eğer şunu yapsaydım şöyle, şöyle olurdu.' Fakat şöyle de: 'Allah takdir etti ve dilediğini yaptı. Çünkü 'Keşke' gibi sözler şeytanın işidir." [Müslim]
7655- İbnAmr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, yaratıkları karanlık içinde yarattı ve sonra onların üzerine nurundan gönderdi. Kime bu nurdan isabet etmişse doğru yola erdi. Kime isabet etmemişse saptı. Onun için ben diyorum ki: Kalem, Allah'ın ilmine göre vazifesini yapıp mürekkebi kurumuştur." [Tirmizî]
7656- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her doğan çocuk, fıtrat (İslâm) üzerinde doğmuştur. Bu, (büyüyüp de) kendisini İfade etmeye başlayıncaya kadar böyle devam eder. Kendisini anlatmaya başlayınca da ya şükredici olur; ya da küfredici." [Ahmed îeyyin bir senedle.]
7657- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e cennette kimlerin olacağı soruldu. Şöyle buyurdu:
'Peygamber şehit, yeni doğup ölen çocuk ve diridiri toprağa gömülen de cennette olacaktır' ." [Bezzâr]
7658- Semure radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e müşriklerin (ölen) çocukları hakkında sordum. Şöyle buyurdu:
'Onlar, cennet ehlinin hizmetçileri olacaktır' ."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemul-Kebir vel-Evsat'ta]
7659- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir çocuk ölmüştü; dedim ki: 'Ne mutlu ona, cennet serçelerinden bir serçe olacaktır.' Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Allah'ın cenneti ve cehennemi yarattığını bilmiyor musun? O hem cennet için hem de cehennem için insanlar yaratmıştır'."
[Müslim, Nesâî ve Ebu Davud.|
7660- Onun (Ebû Davud'un) diğer rivayeti: "Dedim ki: Ey Allah'ın Resulü! Mü'min-
lerin (Ölen) çocukları ne olacak?"
"Onlar babalanndandır (yani yanlarında olacaklar)."
"Amel etmedikleri halde mi?"
"Onların buluğa erdiklerinde ne yapacaklarını Allah en iyi bilendir."
"Ya müşriklerin çocukları?"
"Onlar da babalarına tabidirler."
"Amel etmedikleri halde mi?"
"Onların buluğa erdiklerinde ne amel işleyeceklerini Allah en iyi bilendir." buyurdu.
7661- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e müşriklerin (ölen) çocukları hakkında sordular; şöyle buyurdu:
'Allah onları yarattığı zaman, ne yapacaklarını en iyi bilendir'."
[Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
7662- Hatîce radiyallahu anhâ'dan: Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Senden olan çocuklarım nerede olacak?"
"Cennette" buyurdu.
"Hiç amel etmeden rai?"
"Onların (büyüdüklerinde) ne yapacaklarını Allah en iyi bilendir."
"Ya senden önce olan çocuklarım?"
"Onlar ateşte olacak."
"Hiç günah işlemeden mi?"
"(Büyüdüklerinde) onların ne yapacaklarını Allah en iyi bilendir" buyurdu.
|Taberânî Mu'cemu'l-Kebir'de ve Ebû Ya'lâ.J
7663- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde şu dört kimse getirilerek: Yeni doğan, akıl hastası, fetret devrinde 'ilen, uzun süre yaşamış kendinden geçmiş ihtiyar. Hepsi 'Benim suçum nedir?' diye hüccetini ileri sürüp konuşacaktır. Allah Teâlâ — Ateş boynunu uzatmış duruyorken—şöyle buyuracak: 'Ben kullarıma kendilerinden olan kişileri peygamber olarak gönderdim. Şu anda ben size kendi kendimin elçisiyim. Buraya girin, bakalım!'Alınlarına şakı yazılanlar: 'Buraya nasıl girelim, biz bundan kaçıyoruz' diyecekler.
Alınlarına saîd yazılanlar oradan geçip, hemen süratle oraya (Cennete) girecekler.
Allah teâlâ şöyle diyecek: 'Siz peygamberlerimi yalanlayacak ve daha çok masiyet-te bulunacaktınız.' Böylece bunlar cennete; onlar da cehenneme gireceklerdir."
|Ebû Ya'lâ ve Bezzâr, bir müdellis râvi tarikiyle.|
7664- Hüccetlerini açıklama sadedinde başka bir tarikle Bezzâr'ın rivayeti:
"Doğduktan sonra henüz çocukken ölen şöyle diyecek:
'Amel yapacak kadar büyüklüğe erişeme-den öldüm.' Aklından eksikliği olan:
"Hayrı ya da şerri idrak edecek akıl vermedin bana.' Fetret devrinde kitap ve peygamber görmeden ölen ve bunamış olan yaslı (şeyh-i fâni): 'İslâm geldiği zaman bir şeye aklım etmiyordu ki' diyecektir."
7665- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mûsâ Adem'le münakaşa etti ve dedi ki: 'İşlediğin günahla insanları cennetten çıkaran ve mutsuz (şaki) kılan sensin.' Adem de Mûsâ'ya şöyle dedi: 'Sen ki Allah seni risâleti ve kelâmı ile seçip peygamber: yapmış. Sen mi Allah' in, beni yaratmadan önce hakkımda yazıp takdir ettiği yahut beni yaratmadan hakkımda takdir ettiği şeyden dolayı beni kınıyorsun?' Bunun

üzerine Mûsâ verecek cevap bulamadı."
7666- Diğer rivayet:
"Mûsâ dedi ki: 'Sen, Allah'ın kendi eliyle yarattığı, ruhundan üflediği, meleklerine secde ettirdiği, cennette iskan ettirdiği, sonra işlediğin bir hatadan dolayı yeryüzüne indirdiği Adem'sin.' Âdem'in cevabı:
'Sen de Allah'ın risâlet ve kelâmı ile seçtiği, içinde her şeyin açıklaması bulunan Levhaları verdiği, kendine yaklaştırdığı Mûsâ'sın. Söyle bakalım; Allah Tevrat'ı ben yaratılmadan kaç sene önce yazmış."
Mûsâ dedi ki: 'Kırk yıl Önce.' Âdem:
'Peki orada 'Âdem Rabbine âsi geldi ve yolunu şaşırdı' (Tâhâ, 121) kaydına rastladın mı?'
'Evet.'
'Beni yaratmadan kırk yıl Önce, Allah'ın hakkımda yazıp takdir ettiği şeyi işlememden dolayı mı beni kınıyorsun?' deyince, Mûsâ verecek cevap bulamadı."
[Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
7667- Ebû Dâvud, Ömer'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mûsâ dedi ki: 'Rabbim! Bizi ve kendisini cennetten çıkartan Âdem'i bana göster!'
Allah ona Adem'i gösterdi. Ondan sonra Adem'e sordu:
'Sen babamız Âdem misin?'
'Evet.'
'Allah' in kendisine ruhundan üflediği, bütün isimleri Öğrettiği ve melekleri kendisine secde ettirdiği kişi sen misin?'
'Evet.'
'Öyleyse bizi ve kendini cennetten çıkartmana seni ileten şey nedir?' diye sorunca; Âdem ona şöyle dedi:
'Sen kimsin?'
'Ben Musa'yım' dedi." Gerisi diğer hadislerde geçtiği gibidir. Ancak sonunda: "Âdem Musa'ya galip geldi, Âdem Musa'ya galip geldi" diye geçmektedir.
7668- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"İyâs (b. Muâviye'y)e denildi ki: 'Kader hakkında görüşün nedir?' Şöyle dedi:
'(Benim görüşüm) Kızımın görüşüdür.' Bununla Allah'tan başka onun (kaderin) sırrını kimsenin bilemiyeceğİni kastetmiştir. Hatla onun bu sözü bir şeyi anlamada bir darb-ı mesel haline gelmiştir. Kendisine kader hakkında soran bir adama da şöyle dedi:
'Allah'a inanıyor musun?'
'Evet' deyince., 'Bu sana yeter (fazla ilerisini karıştırma!)' dedi." [Rezîn]
7669- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizim yanımıza çıktı, bu esnada bizler kader hakkında tartışıyorduk. O kadar Öfkelendi ki, yüzü kıpkırmızı oldu. O kadar kızdı ki, iki şakağında sanki nar daneleri varmış gibi oldu. Sonra şöyle buyurdu: 'Siz bununla mı emro-lundunuz? Yoksa ben bununla mı gönderildim? Sizden öncekiler bu hususta tartıştıkları için helak oldular. Bir daha onun hakkında tartışmayacaksınız'." [Tirmizî]
7670- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kaderi tartışma konusu yapanlarla ne oturun; ne de onlarla bu konuyu konusun!"
[Ebû Davud]
7671- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her ümmetin bir mecûsîsi vardır. Bu ümmetin mecüstsi ise, 'Kader yok' diyenlerdir. Onlardan ölenlerin cenazelerinde bulunmayın! Hastalananlarım da ziyaret etmeyin! Zira onlar Deccal'in cemaatidir. Onları Dec-câl'e katmak artık Allah' in üzerine bir hak olmuştur." [Ebû Dâvud]
7672- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kaderiyye, bu ümmetin mecûsîleridir. (Onlardan birisi) hastalanırlarsa ziyaret etmeyin, ölürlerse cenazelerine gitmeyin!"
|Ebû Davudi
7673- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden iki sınıf vardır ki, bunların İslâm'dan nasiplen yoktur: Mürcie ve Kaderiyye." [Tirmizî]
7674- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'e bir adam gelip: 'Falan kimsenin sana selâmı vardır' dedi.
'Onun kaderi yalanlama olayını ortaya çıkaran adam olduğunu duydum. Eğer hakikaten böyle bir olaya adı karışmışsa ona benden selâm söyleme! Zira ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Bu ümmette —ya da ümmetimin içinde— yere batma, maymun kılığına sokulma ve taşlanma olayları olacaktır'."
İşte bunlar kaderi yalanlayanların basma gelecektir."
7675- Diğer bir rivayet:
"İbn Ömer'in Şam'da mektuplaştığı bir arkadaşı vardı. Abdullah (b. Ömer) ona şunu yazdı: 'Duyduğuma göre sen kader hakkında konuşmuşsun. Sakın bana bir daha bu hususta mektup yazma! Çünkü ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Ümmetimin içinde kaderi yalanlayan birtakım insanlar olacaktır'."
[Tirmizi ve Ebû Dâvud]
7676- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Allah, Musa'yı gönderip de ona Tevrat'ı indirdiği zaman, Mûsâ şöyle dedi:
'AUahım, sen şüphesiz büyük bir Rabsın. Sana itaat edilmesini istersen, itaat olunur. Sana isyan edilmemesini dilersen isyan olunmaz. Sen itaat edilmekten hoşlanırsın. Buna rağmen sana İsyan edilmekle. Bu nasıl olur ya Rab!' Allah ona şunu vahyetti: 'Ben yaptıklarımdan dolayı sorguya çekilmem. Lâkin onlar sorgulanırlar.'
İsrâİloğulları Tevrat'ı gereğince uygula-mayıp 'Üzeyr Allah'ın oğludur' diyenler ortaya çıkınca Allah, Tevrat'ı Üzeyr'e tekrar inzal elli. Bunun üzerine Üzeyr şöyle dedi:
'Allahım! Şüphesiz sen Ulu Rabsın.' Böylece aynı Musa'nın söylediği gibi söyledi. Ona da 'Ben yaptıklarımdan dolayı sorgulanmam. Bilakis onlar sorgulanırlar' diye vahyetti.
Üzeyr'in içi rahat etmeyip tekrar sorunca, Allah ona şöyle buyurdu:
'Sen güneşe bir şey yapabilir misin?'
'Hayır.'
'Peki sen rüzgârdan bir mikyal getirebilir misin?'
'Hayır.'
'Sen nurdan bir miskal getirebilir misin?'
'Hayır.'

'İşte böyle. Sen sorduğun şeyin de altından kalkamazsın. Ben yaptıklarımdan sorgulanmam. Onlar ise sorgulanırlar. Ben şimdi sana bir ceza vermiyeceğim, ancak peygamberler arasındaki İsmini sileceğim de bir daha anılmayacaksın.' Böylece onun ismini peygamberler arasından sildi. Bir daha anılmıyor artık. Oysa o bir peygamberdir.
Allah İsa'yı gönderip de, Rabbinin kendisine kitap ve hikmeti Tevrat ve İncil'i de öğrettiğini, körleri ve alaca hastalan iyileştirme imkanını kendisine lütfettiğini, ölüleri yine kendisinin izniyle dirilttiğini, yediklerini ve evlerinde sakladıklarını onlara bildirme imkanını da kendisine bahşettiğini görüp Rabbinin katındaki derecesini idrak edince şöyle dedi: 'Allahım! Sen Ulu Rab'sın.' —Aynı öteki peygamberler gibi söyledi— Bunun üzerine Allah, ona şunu vahyetti:
'Ben yaptıklarımdan dolayı sorguya çekilmem. Onlar ise sorguya çekilirler. Sen benim kulum ve peygamberimsin. Meryem'e ilkâ ettiğim kelimemsin. Benden bir ruhsun. Seni topraktan yarattım; Sonra 'Ol!' dedim, oldun,
Eğer, bu gibi şeylerden (sormaktan) vazgeçmezsen, senden önce gelen arkadaşına yaptığımı sana da yaparım. Ben asla sorguya çekilmem. Onlar ise sorgulanırlar.' Bunun üzerine İsa, kendisine uyanları toplayıp şöyle dedi:
'Kader Allah'ın bir sırrıdır, bunu kendinize dert edinip de külfete girmeyin!'"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle]
7677- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü saUallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın ve Muhammed'in dilemesiyle" demeyin! Şöyle deyin: "Yalnız Allah'ın dilemesiyle." [Ebû Ya'lâ.]
7678- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kaderden kaçmak bir işe yaramaz. Buna karşılık dua etmek yararlı olur. —Sanırım 'Kader inmedikçe' (dua edilir) dedi— Dua, belâ ile karşılaşır, kıyamete kadar birbiriyle mücadele ederler." [Bezzâr leyyin bir senedle.]

TAHRİC

==========

7631- Bu hadisi Tirmizî (2144), Ziyâd b. Yahyâ an Abdillah b. Meymûn an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti ve İbn Meymûn sebebiyle isnâdına "garîb" hükmü verdi.
7632- Bu hadisi Ebû Dâvud (4699), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Ebî Sinân an Vehb b. Hâlid an İbni'l-Deylemî senedi ile tahrîc etti.
Ebû Sinân, Saîd b. Sinân eş-Şeybânî olup ihtilâflı bir râvidir.
7633- Bu hadisi Ebû Dâvud (4700), Ca'fer b. Müslim an Yahyâ b. Hassân ani'l-Velîd b. Rebâh an İbr. b. e. Able an Ebî Hafsa an Ubâde senedi ile tahrîc etti.
7634- Bu hadisi Tirmizî (2155), Yahyâ b. Mûsâ an Ebî Dâvud et-Tayâlisî an Abdilvâhid senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7635- Bu hadisi Tirmizî (2141), Ebû Kabîl an Şüfey b. Mâti' an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
7636- Bu hadisi Taberânî (13568) ve Ebû Nuaym (Hilyetu'l-evliyâ III, 303), Abdülvehhâb b. Mücâhid an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Ebû Nuaym diyor ki: "Bu hadis, İbn Amr'ın rivâyeti ile meşhûr; İbn Ömer'inki ile ise garîbtir.î
7637- Bu hadisi Tirmizî (2516), Kays b. el-Haccâc an Hanaş es-San'ânî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7638- Bu hadisi İbn Mâce (84), Yahyâ b. Osmân mevlâ Ebî Bekr an Yahyâ b. Abdillah b. e. Müleyke an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâd'inde "İsnâdında zaaf vardır" dedi.
7639- Müslim (kader 10, s. 2041-2), bunu İshâk b. İbr. an Osmân b. Ömer an Azve b. Sâbit an Yahyâ b. Ukayl an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved senedi ile;
Ayrıca çok kısa bir metinle Buhârî (kader 2, VII, 210; tevhîd 54/1, VIII, 215), Müslim (kader 9, s. 2041) ve Ebû Dâvud (4709), Yezîd er-Reşk an Mutarrif an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7640- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 83, II, 99; tefsîr Leyl 2/2, V, 84; edeb 120, VII, 123; kader 4/4, VII, 212; Ebû Dâvud (4694) ve Tirmizî (2136, 3344), Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7641- Bu hadisi Müslim (kader 16, s. 2044) ve Tirmizî (2156), Ebû Hanî el-Havlânî an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7642- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 6, IV, 78; enbiyâ 1, IV, 103-4; kader 1, VII, 210; tevhîd 28/2, VIII, 188), Müslim (kader 1, s. 2036), Ebû Dâvud (4708) ve Tirmizî (2137), el-A'meş an Zeyd b. Vehb an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7644- Bu hadisi Tirmizî (2146), Bundâr an Mü'emmel an Süfyân an Ebî İshâk an Matar b. Ukâmis senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7645- Bu hadisi Buhârî (hayd 17, I, 82; enbiyâ 1/8, IV, 104; kader 1/2, VII, 210) ve Müslim (kader 5, s. 2038), Hammâd b. Zeyd an Ubeydillah b. e. Bekr b. Enes an ceddihî Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7646- Bu hadisi Mâlik (kader 4, s. 899) ve Müslim (kader 18, s. 4045), Mâlik an Ziyâd b. Sa'd an Amr b. Müslim an Tâvus asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7647- Bu hadisi Ahmed (V, 197), en-Nadr ani'l-Ferec b. Fadâle an Hâlid b. Yezîd an İbn Halbes an Ümmi'd-Derdâ an Ebi'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 195).
7648- Râvisi Ah. b. Abdillah Ebû'l-Hüseyn b. el-Kurdî dışındakiler Sahîh ricâlindendir. Bu şahıs da güvenilir kimsedir (Mecma` VII, 197).
7649- Râvilerinden Abdülvehhâb b. Mücâhid zayıf bir râvidir (Mecma` VII, 199).
7650- Râvîlerinden el-Mes'ûdî, ömrünün sonlarına doğru ezberi bozulmuş bir râvidir (Mecma` VII, 207), an Esbât b. Muh. ani'l-A'meş an Yezîd er-Rikâşî an Guneym b. Kays an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
el-Münâvî, isnâdı hakkında "ceyyidî, İrâkî ise "hasen" demiştir (Feydu'l-kadîr V, 509).
7652- Bu hadisi Tirmizî (2142), Alî b. Hucr an İsmaîl b. Ca'fer an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7653- Bu hadisi Tirmizî (2151), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir an Muh. b. e. Humeyd an İsm. b. Muh. b. Sa'd b. e. Vakkâs an ebîhî an Sa'd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7654- Bu hadisi Müslim (kader 34, s. 2052), Abdullah b. İdrîs an Rabî'a b. Osmân an Muh. b. Yahyâ b. Habbân ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7655- Bu hadisi Tirmizî (2642), el-Hasan b. eş-Şeybânî an Abdillah b. ed-Deylemî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7656- Bu hadisi Ahmed (III, 353), Hâşim an Ebî Ca'fer ani'r-Rebî' b. Enes ani'l-Hasan an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Ebû Ca'fer ihtilaflı bir râvidir. Diğerleri güvenilir kimselerdir.
7657- Râvilerinden güvenilir bir kimse olan Muh. b. Muâviye b. Mâlik dışındakiler Sahîh ricâlindedir (Mecma` VII, 219).
7658- Râvilerinden Abbâd b. Mansûr ihtilâflı bir râvidir. Diğer rîcâli güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 219).
7659- Bu hadisi Müslim (kader 30-1, s. 2050), Ebû Dâvud (4713) ve Nesâî (cenâiz 58, IV, 57), Âişe binti Talha an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7660- Bu hadisi Ebû Dâvud (4712), Muh. b. Ziyâd an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7661- Bu hadisi Buhârî (cenâîz 93/1, II, 104; kader 3/1, VII, 210), Müslim (kader 28, s. 2049), Ebû Dâvud (4711) ve Nesâî (cenâiz 60, IV, 59), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7662- Râvileri güvenilir kimselerdir; ancak Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel ile İbn Büreyde, Hadîce'yi idrâk edememişlerdir (Mecma` VII, 218).

7663- Ravilerinden Leys b. e. Süleym, müdellis bir şahıs olmakla birlikte, Ebû Ya'lâ'nın sâir ricâli Sahîh râvilerindendir (Mecma' VII, 216).
7664- Râvilerinden Atiyye zayıftır (Mecma' VII, 216).
7665-7666- İlk rivayeti Buhârî (tefsîr Tâhâ3, V, 239-40), Kuteybe an Eyyûb b. en-Neccâr an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile;
İkinci rivayeti Müslim (kader 15, s. 2043-4), İshâk b. Mûsâ b. Abdillah an Enes b. İyâd ani'l-Hâris b. e. Zübâb ve Abdirrahman el-A'rec senedi ile;
Aynı mânâsı ile Buhârî (kader 11, VII, 214), Müslim (kader 13, s. 2042) ve Ebû Dâvud (4701), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Tâvus an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (enbiyâ 31/3, IV, 131; tevhîd 37/1, VIII, 203) ve Müslim (kader 15/1, s. 2044), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (tefsîr Tâhâ 1/1, V, 239) ve Müslim (kader 15/3, s. 2044), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî (2134), bunu Ebû Hureyre'den Ebû Sâlih kanalıyla rivayet etmiştir.
7667- Bu hadisi Ebû Dâvud (4702), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
7669- Bu hadisi Tirmizî (2133), Abdullah b. Muâviye an Sâlih el-Mürrî an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7670- Bu hadisi Ebû Dâvud (4720), Ah. b. Saîd el-Hemedânî an İbn Vehb an İbn Lehîa ve Amr b. el-Hâris ve Saîd b. e. Eyyûb an Atâ b. Dînâr an Hakim b. Şerîk an Yahyâ b. Meymûn an Rabîati'l-Cüreşî an Ebî Hureyre an Ömer senedi ile tahrîc etti.
7671- Bu hadisi Ebû Dâvud (4692), Muh. b. e. Kesîr an Süfyân an Ömer b. Muh. an Ömer mevlâ Gufre an raculin mine'l-Ensâr an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
7672- Bu hadisi Ebû Dâvud (4691), Mûsâ b. İsrâîl an Abdilazîz b. e. Hâzım an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
7673- Bu hadisi Tirmizî (2149), Vâsıl b. Abdila'lâ an Muh. b. Fudayl ani'l-Kâsım b. Habîb ve Alî b. Nizâr an Nizâr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdikten sonra İkrime'ye kadar başka bir senedi daha sevketti.
7674- Bu rivayeti Tirmizî 52152-3), Ebû Saîr Humeyd b. Ziyâd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7675- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4613), Ah. b. Hanbel an Abdillah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Sahr senedi ile tahrîc etti.
7676- Ravilerinden Ebû Yahyâ el-Kattât çoğunluğa göre zayıftır. Mus'ab b. Sevvâr, Heysemî tanımadığını söylemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 200).
7677- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 209).
7678- Râvilerinden Zekeriyyâ b. Mansûr'u, sadece Ah. b. Sâlih el-Mısrî tevsîk etmiş, diğerleri zayıf addetmişlerdir (Mecma' VII, 209).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KADER BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
KADER VE KAZA
* Kader ve Kaza Ne Demektir?
KADERE İMAN
KADERLE AMEL
KADERLE AMEL
KADERE RIZA
ÇOCUKLARIN HÜKMÜ
KADERİYE'NİN ZEMMİ

KADER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde beş fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

KADERE İMAN

*

İKİNCİ FASIL

KADERLE AMEL

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KADERE RIZA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÇOCUKLARIN HÜKMÜ

*

BEŞİNCİ FASIL

KADERİYE FIRKASININ ZEMMİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Kader İslam itikadının altı esasından biridir. Hayır ve şer her şeyin Allah'ın takdiri ve bilgisi tahtında cereyan ettiğini, tesadüfün olmadığını ifade eder. Ragıb, lügat açısından bu kelimenin kudret ve ilimle olan makdura delalet ettiğini söyler.
Kaza kelimesine gelince, bu da kadere yakın bir mânada kullanılmıştır. Alimler değişik ifadelerle ikisi arasındaki farkı belirtmeye çalışırlar.
* Kirmani'ye göre kaderden murad, Allah'ın hükmüdür.
* Ulema çoğunluk itibariyle, "Kaza: Allah'ın ezelde verdiği küllî icmalî hükmüdür. Kader ise, bu külliyatın tafsilatı ve cüziyyatıdır" demiştir.
* Ebu'l-Muzaffer İbnu's-Sem'ani der ki: "Bu meselenin bilinmesi sırf kıyas ve akılla olmaz, Kitap ve sünnetle olur. Dolayısıyla tevkifîdir. Öyleyse kim tevkiften (yani Kitap ve sünnetin açıklamasından) dışarı çıkar, şahsî yoruma kaçarsa dalalete düşer ve şaşkınlıklar deryasında boğulur. Aklını ve kalbini tatmin edecek doyurucu bir neticeye ulaşamaz. Çünkü kader, Allah'ın sırlarından biridir. O'nun ilmini alîm ve habir olan Zat-ı Zülcelal kendine mahsus kılmış kaderin önüne perdeler koymuştur. Sadece Allah tarafından bilinen hikmetler sebebiyle, kader bilgisi insanların akıl ve irfanlarından uzak tutulmuştur. Kaderi bu sebeple, ne mürsel bir peygamber ne de mukarreb bir melek bilemez. Bazı alimler: "Kaderin sırrı onlara da cennete girdikleri zaman açılır, cennete girmezden önce onlara da açılmaz" demiştir."
İbnu Hacer'den kaydettiğimiz bu açıklamaların her zaman için canlılığını muhafaza eden bir meselede bazı sorularımızı çözmede yetersiz olacağı açıktır. Bu sebeple, bu mesele üzerine, günümüz insanını aydınlatma maksadıyla kaleme alınmış Kader Nedir? adlı bir kitaptan, kaza ve kaderin ne olduğunu açıklayan bir pasajı okuyucularımıza aynen aktarıyoruz. Eserin tamamı, bu meseleyi etraflıca tahlil etmede ve bütün meselelerde ikna edici açıklamalar sunmaktadır. Eser, halk için hazırlanmış olması sebebiyle, eski alimler tarafından yapılan açıklamaların zorluğu bunda yoktur. Her mesele misallerle zenginleştirilmiş ve kolaylaştırılmıştır[1].[2]

KADER VE KAZA

*** Kader ve Kaza Ne Demektir?**

Kader ve kaza meselesi, bütün İslam alimlerinin ve felsefecilerinin fikirlerini uzun zaman meşgul etmiştir. Fıkıh ilminin hikmet ve esaslarını ortaya koyan büyük müçtehidler de bu mesele ile yakından ilgilenmişler ve kadere imanın, iman ve İslamiyet'in bir kalesi hükmünde olduğunu belirtmişlerdir. Bu zatlar ilim, irade, kudret gibi kemal sıfatlara sahip olan Allahü Azimüşşan'a iman eden her bir mü'minin, bu iman hakikatini de kabul etmesinin zaruri olduğunu ifade etmişlerdir.Kader ve kaza, Cenab-ı Hakk'ın irade ve kudret sıfatlarının zaruri bir lazımıdır. Zîra şu kainatın ve içinde cereyan eden hâdiselerin tamamı bir ilme dayandığı gibi, meydana gelmeleri de bir kudretle gerçekleşmiştir. Onları bilen ve yaratmaya kudreti yeten zat, onların yokluktan varlığa çıkmalarını irade etmiştir. İşte, Hazret-i Allah'ın ilmi, kudreti, iradesi ve diğer sıfatlarıyla yarattığı bu kainat ve şu hadiseler, elbette ki bir tayin ve takdire, bir plan ve esasa dayanmaktadır. En kısa ifadesiyle, kader bu planın takdir edilmesi, kaza ise icra edilmesi, yani yerine getirilmesi demektir. Kader ve kaza daha geniş olarak şöyle tarif edilmektedir:
Kader, varlıkların ve hâdiselerin bütün halleri ve vasıflarıyla sebepleri ve şartlarıyla, haiz olacakları kuvvet ve kabiliyetleriyle, varlık âlemine gelecekleri zaman ve mekanlarıyla Cenab-ı Hak tarafından ezelde tayin buyurulması ve bir tertip ile kaydedilmesi demektir.
Kaza ise, ezelde takdir olunan her şeyin Cenab-ı Hakk'ın halk ve icadıyla vücud sahasına çıkması demektir.
Bu tariflere göre, kader ilim sıfatına, kaza ise kudret sıfatına dayanmaktadır ve kader, kazadan öncedir. Diğer taraftan, kader, kazadan daha şümullüdür. Çünkü, her kaza olunen şey kaderde vardır, fakat kaderde olan herşey kaza olmamıştır. Yani, bir şeyin varlık sahasına gelmesi hem kaza, hem kaderdir. Yaratılmayan şeyler ise kaderdedir, fakat kaza edilmemiş, yani meydana gelmemişlerdir.

Kaderin kazadan daha geniş ve etraflı olmasının diğer bir yönünü misallerle açıklamaya çalışalım:
Bir insan, Cenab-ı Hakk'ın yasakladığı fiilleri işlerse isyankâr olur. Aynı insan Allahu Azimüşşan'ın emirlerini yerine getirirse, salih bir kul ve makbul bir insan olur. İşte, birbirine zıt olan bu iki netice de kaderdir. Yani, Cenab-ı Hakk asi ve salih olmanın yollarını ezelde böylece tayin ve takdir buyurmuştur. Buna göre, bir kimse bu iki sebepten hangisine teşebbüs eder veya bu iki yoldan hangisinde giderse onun neticesine varır. İşte, bu neticenin yaratılması kazadır ve aynı zamanda İlahî takdirin gereği olduğu için de kaderdir.
Diğer bir misal verelim: İnsanlar terakki ve refahın sebepleri olan ilim, fen ve sanatta faaliyet gösterirlerse huzur ve saadate kavuşurlar. Aksi yolda gidenlerse, cehalet ve yoksulluğun hükmü altında hayatlarını mahvederler. İşte, bu iki netice de kaderdir. Yani, Cenab-ı Hak ilerleme ve gerilemenin yollarını yukarıda ifade ettiğimiz tarzda takdir etmiştir. Bir milletin, birinci yolu seçerek ilerlemesi halinde bu netice hem kaza hem kaderdir. Aksi yolu tutarak geri kalması durumunda ise kaderi, zillet ve sefalet olacaktır. Bu ikinci halde, terakki kaza edilmemiştir.
Bu mevzuyu biraz daha açıklayalım: Siz arazinizi ağaçlandırmaya teşebbüs ederek gerekli bütün sebepleri yerine getirdiğinizde, O Mukaddir-i Hakim'in size ağaç ve meyve ihsan etmesi hem kader, hem de kazadır. Arazinize ağaç dikmediğiniz zaman kaderiniz, ağaçsız kalmaktır, lakin bu durumda kaza bahis konusu değildir. Zîra, ağaç yaratma olayı vuku bulmamıştır. Aynı şekilde, bir ailenin çocuğa sahip olması hem kader, hem kazadır. Çocukları olmaması ise kaderdir, fakat kaza değildir. İşte, bu yönden de kader kazadan daha ihatalıdır.
İnsanla ilgili kaderi ikiye ayırabiliriz. Birincisi, insanın kendi irade ve kudretiyle işlediği fiil ve amellere bağlıdır. İkincisi ise, onun irade ve kudreti dışında meydana gelen hâdise ve hallere aittir. Birincisinin meydana gelmesine, insanlar irade ve arzuları ile kendileri sebep olmaktadırlar. Şöyle ki: Cenab-ı Hakk fertlerin ve cemiyetlerin dünya ve ahiret saadetleri için takip etmeleri gereken yolu tayin ve takdir etmiştir. Bu yolda gidenler saadet ve selamete ererler; aksi halde felaket ve yoksulluğa düşerler. Çünkü, O Hakim-i Adil, saadet sebeplerine tevessül edenlere saadet, felaket sebeplerine teşebbüs edenlere de felaket takdir buyurmuştur. Kur'an-ı Kerim'de, "Bir kavmin fertlerinin kendi safvet ve ahlaklarını fesada tebdil etmedikçe, Allah'ın o kavmin nimet ve saadetini tağyir etmeyeceği" beyan edilmektedir. Yani, herkesin, fert olsun cemiyet olsun kendi mukadderatına kendisinin sebep olduğu ifade buyurulmaktadır. İnsanın kendi kaderini tayin etmesi bu mânaya göredir.
Yukarıda belirttiğimiz gibi, Allahu Teala dünya ve ahiret nimetlerinin birtakım sebeplerle meydana gelmesini ezelde takdir etmiş ve şarta bağlamıştır. Öyle ise, onların sebepsiz meydana gelmesini arzu etmek İlahî kanunlara zıttır. Allah'tan herhangi bir nimeti istemenin yolu, onun sebeplerini yerine getirmektir. Halık-ı Zülcelal'dan çocuk istemenin yolu evlenmek, meyve istemenin yolu ağaç dikmek olduğu gibi, cennet istemenin yolu da İlahi emirlere uymak ve yasaklardan kaçınmaktır. Bunların hepsi Allah'ın takdiridir. Bizler, kadere iman eden kimseler olarak, bu İlahî takdire boyun eğmek ve istediğimiz nimetlerin sebeplerine teşebbüs etmek durumundayız. Ağaç dikmeksizin meyve istemek gibi, ibadet etmeksizin ebedî saadet beklemek de takdire karşı gelmektir ve cezası, o nimetten mahrum kalmaktır.
İşte, bizim bilhassa üzerinde duracağımız kader, insanın kendi iradesiyle ilgili olan kısmıdır. İkinci kısım olan ve insan iradesi dışında meydana gelen kaderin ise sebepleri insanlarca bilinmemektedir. "Akıl mahluktur, halıkını (yaratıcısını) ihata edemez" kaidesince, insan aklı kaderin bu ikinci kısmına ait hikmet ve sırlara vakıf olamaz. Bir insanın erkek veya kadın olması, dünyaya geldiği asır ve belde, ömür süreceği müddet, anne ve babasının kim olacağı gibi hususlar bu kısma misal olarak verilebilir. Bu ve benzeri meselelerdeki İlahî takdirin sırrını anlamaya zorlanmak insanı helake götürür. Bu sırlar ahirette, adalet gününde bütün incelikleriyle görünecektir. İşte Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) "Kader hususunda konuşmayın. Zîra kader, Allah'ın sırrıdır (sırrullah), Allah'ın sırrını faş etmeye kalkmayın"[3] hadis-i şerifleriyle bizi uğraşmaktan men ettiği kader, bu kısmıdır. Yoksa, kaderin birinci kısmı üzerinde akaid alimleri büyük mesai sarfetmişler ve eserler yazmışlardır. [4]

BİRİNCİ FASIL

KADERE İMAN

?4829 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????? ????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ??????? ???????? ???? ??? ???????? ???? ?????? ???????????? ????? ???????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4829)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kul, hayrıyla, şerriyle kadere inanmadıkça, kendine (hayır ve şerden) isabet edecek şeyi atlatmayacağını, (hayır ve şerden) kaçacak olan şeyi de yakalamayacağını bilmedikçe iman etmiş olmaz." [Tirmizî, Kader 10, 2145).][5]

?4830 ?2? ??? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ??? ??? ??? ??? ?????:]??? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? ?"?????? ????? ???????? ???? ??? ???????? ???? ?????? ???????????? ????? ???????? ???? ????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ??? ?????? ?????? ????????. ?????? ????: ???????. ?????: ??? ????? ????? ???????? ?????: ??????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ???????????. ??? ??????? ??????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????? ???? ?????? ??? ???????? ??????[. ????? ??? ????: ???? ???? ???????? .

2. (4830)- Ubade İbnu's-Samit (radıyallahu anh) oğluna ölümü sırasında demiştir ki: "Oğulcuğum, başına gelecek olan şeyin asla atlatılamayacağını, kaçırdıklarını da yakalayamayacağını bilmedikçe sen, imanın hakikatının tadını asla bulamazsın. Zîra ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Kalemi yarattı ve: "Kıyamete kadar olacak şeylerin miktarlarını yaz!" dedi.
"Oğulcuğum, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şunu da işittim:
"Kim bu inanç dışında olarak ölürse benden değildir." [Ebu Davud, Sünnet 17, (4700); Tirmizî, Kader 17, (2156).][6]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, kadere imanın farz olduğunu, hayır olsun, şer olsun her şeyin kaderle, yani Allah'ın takdiriyle olduğunu; bunların önceden yazılmış olduğunu, bunun hiçbir suretle değişmeyeceğini kabul etmedikçe kişinin mü'min sayılmayacağını ifade etmektedir.
Bu, vukua gelen her şeyin Cenab-ı Hakk tarafından önceden bilindiğini ve bu bilginin yazılmış olduğunu ifade eder. Nitekim bir ayet-i kerimede Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası başımıza gelmez. Bizim dostumuz ve gözeticimiz O'dur. Öyleyse mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler" (Tevbe 51).
Sadedinde olduğumuz hadis, ayet-i kerimeyi daha açık hale getirmekte ve dolayısıyla rıza ve tevekküle teşvik etmektedir. Kaza ve kader bahsi, eskiden beri bazı münakaşalara menşe' olmuş, bu hususlarda müstakil te'lifler, tahliller yapılmıştır. Hattabî, kaza ve kaderle ilgili olarak şu kısa açıklamayı yapar: "İnsanlardan birçoğu zanneder ki, kaza ve kaderin Allah'tan olmasının mânası, Allah'ın takdir ve kaza buyurduğuna kulu icbar ve zorlamasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Hz. Adem ve Musa münakaşa ettiler..." hadisinin de(36) buna delil olduğu vehmine düştüler. Ama gerçek öyle değil. Bunun mânası: "Kulun yapacağı, kesbedeceği şeyleri Allah'ın önceden bildiğini, onların İlahî takdirle meydana geldiğini, hayır ve şer, her şeyin onun yaratmasıyla olduğunu ihbardır." Kader, Kadir'in fiili ile mukadder (miktarı belirlenmiş) olarak ortaya çıkan şeyin ismidir; tıpkı hedm, neşr, kabz gibi, bunlar da hadim, naşir ve kabızın fiilinden hasıl olan şeye isimdirler. Arapça'da takdirle kader aynı mânayı ifade eder.
Kaza da, bu meselede halk (yaratmak) mânasına gelir. Nitekim ayet-i kerimede "Yedi kat semavatı iki günde yarattı" (Fussilet 12) buyrulmuştur. Durum böyle olunca mahlukat hakkındaki İlahî ilmin gerisinde insanların kasıd ve irade ile yaptıkları irade ve ihtiyarı kullanarak işledikleri işler, iktisablar ve eşya ile olan mübaşeret ve münasebetler var ki, bunlar insanlar üzerinde kalmaktadır."
Hattâbî'nin açıklamasına göre, insanların iradî fiillerini, iradelerinden ayrı mütalaa etmemek gerekir; tıpkı temel ile, bunun üzerine inşa edilen bina gibi. Temelsiz bina olmayacağı gibi beşerî irade olmadan da beşerî fiil olmaz. Bunları ayırmak isteyen, binayı yıkmayı dilemiş olur. Hz. Adem, Hz. Musa aleyhimasselam münakaşasında, Hz. Adem'in kullandığı delilin mânası şudur: "Allah Teala Hazretleri, Hz. Adem'in cennette ağaçtan alıp yiyeceğini ilmiyle bilmiştir. Allah'ın Adem hakkındaki bu ilmi inkar edilip, ibtal edilmesi mümkün değildir. Bu husus, şu ayette beyan edilmiştir: "Hani Rabbin, meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dediğinde..." (Bakara 30) burada Cenab-ı Hak, Adem'in varlığından önce, onu arz için yaratacağını, onu cennette bırakmayacağını, oradan arza nakledeceğini haber vermektedir. Hz. Adem'in cennette ağaçtan alıp yemesi, Adem'in içindeki diğer mahlukata bir halife ve vali olmak üzere asıl yaratılış hedefi olan arza gönderilmesine bir sebep kılınmıştır. Münakaşada Hz. Adem bu mânayı hüccet olarak kullanmış ve Hz. Musa'nın levmedici delilini kendinden reddetmiştir. Bunun içindir ki şöyle demiştir: "Sen, benim yaratılmamdan önce Allah tarafından takdir edilen birşey sebebiyle mi beni kınıyorsun?"[7]

İKİNCİ FASIL

KADERLE AMEL

?4831 ?1? ?? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????????? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????????. ???????: ????????? ???

?????? ?????????????? ?????????: ? ??? ??????? ?????? ??? ??? ??????????. ?????? ???????? ?? ?????? ??????????: ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ???????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????????????: ????? ??????? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????. ??????? ???????? ?? ?????????: ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ???? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????????? ????? ??????? ????? ????????? ??? ??????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????. ?????? ??????????: ??????? ????????? ??? ??????? ??????? ??? ????? ?‘???? ???? ?????? ??????? ??????: ????????? ??????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ???? ???????? ????? ??????????? ????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ??????? ????? ????? ??????? ?????? # ??????????: ?????????????. ????? ?????: ?????? ????????? ???? ??????????? ??????? ?? ?????????? ????????? ?? ??????????[. ????? ???????.»??????????« ?????? ?? ????? ??????.?»?????????????« ????? ????? .

1. (4831)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), elinde iki kitap olduğu halde yanımıza geldi ve:
"Bu iki kitap nedir biliyor musunuz?" buyurdular. Cevaben:
"Hayır, ey Allah'ın Resulü! bilmiyoruz. Ancak bildirmenizi istiyoruz!" dedik. Bunun üzerine sağ elindekini göstererek:
"Bu Rabbülalemin'den (gelmiş) bir kitaptır. İçerisinde cennet ehlinin isimleri mevcuttur. Hatta onların babalarının ve kabilelerinin isimleri de mevcuttur ve sonunda da icmal yapmıştır. Bunlara asla ne ilave yapılır, ne de onlardan eksiltmeye yer verilir. Hiç değişmeden ebedî olarak sabit kalır" buyurdular. Sonra sol elindekini göstererek:
"Bu da Rabbülalemin'den bir kitaptır. Bunun içinde de ateş ehlinin isimleri, onların atalarının isimleri ve kabilelerinin isimleri vardır. En sonda da icmallerini yapmıştır. Bunlara asla ne ziyade yapılır, ne de eksiltmeye yer verilir!" buyurdular. Ashabı sordu:
"Öyleyse ey Allah'ın Resulü, niye amel ediliyor? Madem ki her şey önceden olmuş bitmiş, yazılmış ve artık yazma işinden fariğ olunmuş (bir daha yapma gayreti de niye)?"
Resulullah şu cevabı verdi:
"Siz amelinizle doğruyu ve istikameti arayın! İtidali koruyun. Zîra, cennetlik olan kimsenin ameli, cennet ehlinin ameliyle sonlanır; (daha önce) ne çeşit amel yapmış olursa olsun. Keza cehennemlik olanın ameli de cehennem ehlinin ameliyle sonlanır, hangi çeşit amel ile amel etmiş olursa olsun!"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sonra elindeki kitapları atıp, elleriyle işret ederek dedi ki:
"Rabbiniz kullardan artık fariğ oldu, bir kısmı cennetlik, bir kısmı da cehennemliktir." [Tirmizî, Kader 8, (2142).][8]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Cenab-ı Hakk'ın ezelden herşeyi bilmesi sebebiyle, insanların ne yapacağını önceden bilip iyi amel işleyerek cennete gidecekleri bir deftere, kötü amel işleyerek cehenneme gidecekleri de ikinci bir deftere yazdığını, ilm-i İlahînin sabit olması sebebiyle bu yazıların hiç değişmeyeceğini belirtiyor.
Ashab bu açıklama üzerine: "Madem ki herşey önceden yazılmış, bunun değişmesi de mümkün olmayacağına göre, sanki kendimize kader tayin ediyormuş gibi gayrete düşmemizin, amel işlememizin ne gereği var?" mânasında, tabii olarak herkesin içine gelen soruyu soruyorlar. Resulullah bu soruya: "Siz, sizce meçhul olan kaderdeki yazınızla amel etmeye kalkmayın. Siz sizden isteneni yapmaya gayret edin. Allah sizi sizden istenene uyup uymadığınıza göre hesaba çekecek. Öyleyse siz ifrat ve tefrite gitmeden emredilen doğruyu işlemeye çalışın, cennetlik ve cehennemlikler, en sonunda kaderlerindeki amele muvaffak edileceklerdir. Hüküm, en son amellerine göre olacaktır. Bilmediğiniz kaderi düşünmeden, size öğretilen bu esasa uygun olarak çalışın, sonunuzun iyi amelle kapanması için gayret sarfedin!" mânasında olmak üzere "Siz amelinizle doğruyu ve istikameti arayın, i'tidali koruyun. Zîra cennetlik olanın ameli cennet ehlinin ameliyle sonlanır.." buyurur.
2- Bazı alimler eldeki iki kitabı "iki maddi kitap" olarak anlarken diğer bazıları bunun mecaz olduğuna hükmetmiştir. Ancak, mecaza hamletmeyi gerektiren bir suubet mevcut değildir.[9]

?4832 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?? ????????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ?????? #? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ???????? ????? ?‘????. ????? ?????: ??? ???????? ???? ????? ??? ?????? ?????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????????. ?????????: ??? ??????? ??????? ???? ????????? ??? ??????????? ??????: ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ????. ????? ???? ????? ???? ????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ????????????? ??????? ???? ????? ???? ????? ?????????? ??????????? ??? ?????? ?????????. ????? ?????: ??????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????????? ??????????????? ??????????? ?Œ??[. ????? ?????? ? ???????.»?????????« ??????? ????? ??? ????? ?“???? ???? ?? ??? ??????.»?????????« ??? ???? ?????? ????? ????? ??? .

2. (4832)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz bir cenaze vesilesiyle Bakiu'l-Garkad'da idik. Derken yanımıza Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi ve oturdu. Biz de etrafında (halka yapıp) oturduk. Elinde bir çubuk vardı. Çubuğuyla yere birşeyler çizmeye başladı. Sonra:
"Sizden kimse yok ki, şu anda cennet veya cehennemdeki yeri yazılmamış olsun!" buyurdular. Cemaat:
"Ey Allah'ın Resulü, dedi. Öyleyse hakkımızda yazılmasına itimad edip ona dayanmayalım mı?
""Çalışın, buyurdular. Herkes kendisi için yaratılmış olana erecektir. Cennetlik olanlar, saadet(e götüren) amelde (muvaffak) olacaktır. Şekavet ehli olanlar da şekavet(e götüren) amelde (muvaffak) olacaktır!"
Sonra şu ayeti tilavet buyurdular. (Mealen): "Kim bağışta bulunur, günahtan kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız" (Leyl 5-7), [Buharî, Tefsir, Leyl, Cenaiz 83, Edeb 120, Kader 4, Tevhid 54; Müslim, Kader 6, (2647); Ebu Davud, Sünnet 17, (4694); Tirmizî, Kader 3, (2137) Tefsir, Leyl, (3341).][10]

?4833 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????: ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ????????? ?Œ??. ????? ????????? ?Œ??? ?????? ??????? ???? ?‘????? ???????? ???? ????????????? ??? ?????? ????????????? ?????: ?. ???? ????? ?????? ???? ?‘????? ???????? ???? ????????????. ?????: ??????? ?????????? ?????: ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ??????? ??????? ??????????[. ????? ???? .

3. (4833)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sürâka İbnu Malik İbnu Cu'şem (radıyallahu anh) gelerek sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Bize dinimizi açıkla. Sanki yeni yaratılmış gibiyiz. Şimdi amel ne hususta dır: Kalemlerin kuruduğu, miktarların kesinleştiği şeylerde mi, yoksa istikbale ait şeylerde mi çalışacağız?"
"Hayır (istikbale ait şeylerde değil). Bilakis kalemlerin kuruduğu, miktarların cereyan ettiği (kesinleştiği hususta!" buyurdular. Sürâka tekrar:
"Öyleyse niye amel edelim (boşa zahmet çekelim)?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Çalışın! Herkes yaratıldığı şeye erecektir! Herkes, (yazıldığı) ameliyle amil olacaktır!" buyurdular." [Müslim, Kader 78, (2648).] [11]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen iki hadis, birbirini tamamlar. İbnu Hacer'e göre, bunlar aynı hususta farklı kimselerin sorularıdır. Tîbî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın soruya hakimane bir üslupla cevap verdiğini belirttikten sonra, bu cevapta muhatapların, ameli terketmekten men edildiğini, kula vacip olan ibadetlerin yapılmasının emredildiğini, gayba müteallik durumlarla tasarruftan zecredildiğini; netice olarak da ne ibadetin ve ne de ibadeti terketmenin cennete veya cehenneme girmeye yegane sebep olmayacağının, bilakis bunların sadece birer alâmet olacaklarının ifade edildiğini söyler.
2- Hadisten alimler başka hükümler de çıkarmışlardır:
* Mezarın yanında oturmak caizdir.
* Mezarın yanında ilim konuşulabilir, mev'ize yapılabilir.
* Ehl-i Sünnete göre, şekavet ve saadet, Cenab-ı Hakk'ın ezeldeki takdiri ile cereyan eder.
* Cebriye'nin "vukuat cebirle, kerhen olur" iddiası yanlıştır. Çünkü, müyesser olmada (erme'de) cebir yoktur. Kişinin teysir yoluyla bir şeyi yapmasında ikrah yoktur.
* Bu hadisten hareketle, dünyada şaki ve saidin bilinebileceğine hükmedilmiştir. Tıpkı bir kimsenin doğru sözlülükle veya aksiyle iştihârı gibi. Çünkü amel, bu hadisin zahirine göre, cezaya emaredir. Ancak, bazı rivayetler, takdirin gereği, bu zahirî amelin, bazan aksine inkılab edeceğini ifade etmektedir. Ancak esas olan şudur: Amel alâmet ve emaredir, zahire göre hükmedilir, batınî durum Allah'a bırakılır.
Hattabî der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm vukua gelen hâdiselerin önceden yazıldığını haber verince kadere yapışıp ameli terketmek isteyenler bu takdiri kendilerine hüccet yapmak istediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, burada biri diğerini iptal etmeyen iki şeyin varlığını onlara bildirdi:

1) Batın: Bu Rububiyyetin hükmünde ille-i mucibedir (gerekli kılan sebep)
2) Zahir: Kulluk hakkında alâmet-i lazimedir (gerekli alâmet). İşte bu, neticeleri bilmede bir emaredir. Ancak kesin durumu ifade etmez. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm herkesin yaratıldığı şeye müyesser olacağını (ereceğini), peşin yaptığı (acil) amelinin ileride kavuşacağı şeye delil olduğunu beyan etmiştir. Bunun benzeri rızıktır. Kesbi emretmiş olduğu halde rızkın Allah tarafından verildiği, garantilendiği ifade edilmiştir. Ecel bir başka örnektir: "Tedaviye izin verildiği halde ecelin değişmeyeceği belirtilmiştir."
Not: Bazı alimler, Kaderiye mezhebinin kalbe atacağı şüpheden kurtulmak için şöyle muhakeme etmek gerektiğini belirtirler: "Allah bize amel etmeyi emretti ve bize, bu emre imtisal etmek vacip oldu. Allah'ın takdirleri bize gaib kılınması sebebiyle onları delil yapmak da mümkün değil. Meşietinde geçmiş şeye, amel bir alâmet kılınmıştır. Öyleyse, kim ondan yüz çevirirse dalalete düşer ve sapıtır. Çünkü kader, Allah'ın esrarından bir sırdır. Kendinden başka kimse ona muttali olamaz."[12]

?4834 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ??????? ?????? # ?????? ?????????? ???????????. ???? ?????? ????????? ???????? ?? ????? ??????? ?????????? ??????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????. ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????????: ???????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ??? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ? ???? ???????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????? ??? ??????? ???????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ????????????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ????? ??? ??????? ???????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ?????????? ?????????????[. ????? ?????? ??? ????????.???? ????: ????:]???? ??????? ?????????? ??????? ?? ????????? ?????????? ???????. ????? ??????? ???????? ?????????? ???????. ????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????????! ???????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ?? ???????????? ????? ?????????? ????? ??????????? ????? ????????. ?????????: ??????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ????? ????????? ????? ????????? ????? ???????? ????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ????????. ????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????«.??????????« ?????? ?????? ???????? ??????? ?? ?????? ??????.?»??????????« ???? ??????.?»??????????« ?????? ??????? ?? ????? ???? ?? ???? .

4. (4834)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sadık ve Masduk olan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden birinin yaratılışı, annesinin karnında kırk günde cem olur. Sonra bu kadar müddette "alaka" olur. Sonra bu kadar müddette "mudga" olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: (Bu melek) rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir. Kendinden başka ilah olmayan Zat'a yemin olsun, sizden biri, (hayatı boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder. Öyle ki, kendisiyle cennet arasında bir ziralık mesafe kaldığı zaman ona yazısı galebe çalar ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer. Aynı şekilde sizden biri (hayatı boyunca) cehennem ehlinin amelini işler. Kendisiyle cehennem arasında bir ziralık mesafe kalınca yazısı ona galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işleyerek cennete girer." [Buharî, Kader 1, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiya 1, Tevhid 28; Müslim, Kader 1, (2643); Ebu Davud, Sünnet 17, (4708); Tirmizî, Kader 4, (2138).]
Rezin şu ziyadede bulundu: "Resulullah şunu da buyurdular: "Nutfe düştü mü, kırk gün rahimde uçar. Sonra kırk günde alaka olur. Sonra kırk günde mudga olur. Bir nefis olarak yaratılma safhasına gelince, Allah onu tasvir edecek (şekillendirecek) bir melek gönderir. Melek iki parmağının arasında toprak olduğu halde gelir. Onu mudgaya karıştırır. Sonra onu yoğurur, sonra da emredildiği üzere onu tasvir eder." [13]
İKİNCİ FASIL

KADERLE AMEL

(13. Ciltten Devam)

?4835 ?5? ??? ???? ???? ????? ???:]???????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????: ?????????? ?? ?????? ???????? ???????????? ???? ?????? ??????????. ?????? ????? ???? ???????? ?????????? # ??????? ???? ??????????: ??????????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ??????. ??????: ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????: ????????? ???? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ????? ???????????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????. ????? ?????: ??? ????? ??????? ??? ??????? ????????? ??????? ??? ?????? ?????????? ????????. ????? ???????: ??? ????? ??????? ????????? ??????? ??? ?????? ?????????? ????????? ????? ???????: ??? ????? ???????? ????????? ??????? ??? ????? ?????????? ????????. ????? ???????? ????????? ?????????????? ?? ?????? ??? ??????? ???? ????? ??????? ??? ????????[. ????? ???? .

5. (4835)- Amr İbnu Vasıla anlatıyor: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'u dinledim. Demişti ki: "Şakî, annesinin karnında iken şakî olandır. Said de başkasından ibret alandır." (Bunu işittikten sonra) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından Huzeyfe denen zata uğradı ve İbnu Mes'ud'un söylediğini anlattı ve sordu:
"Kişi amelsiz nasıl şakî olur?" Huzeyfe (radıyallahu anh):
"Buna hayret mi ediyorsun? Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Nutfenin (rahme düşmesinden sonra) kırk iki gece geçti mi, Allah ona bir melek gönderir (ve onun vasıtasıyla) nutfeyi şekillendirir; işitmesini, görmesini, derisini, etini, kemiğini yaratır. Sonra melek sorar:
"Ey Rabim! Bu erkek mi, dişi mi?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de yazar. Sonra sorar:
"Ey Rabbim! Eceli nedir?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de yazar. Tekrar sorar:
"Ey Rabbim! Rızkı nedir?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de yazar. Sonra melek elinde sahife olduğu halde çıkar. Artık buna ne bir şey ilave eder ne de eksiltir." [Müslim, Kader 3, (2645).][14]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir vasıf olarak İbnu Mes'ud'un zikrettiği es-Sadıku'l-Masdûk: Doğru sözlü ve sözünde tasdike mazhar olan mânasına gelir. Tîbî, sâdıkı: "Hak sözü haber veren" diye açar. Masduk'u da: "Sözünde tasdik gören" veya "Allah'ın vaadini tasdik ettiği kimse" diye açıklar.
2- Yaratılışın anne rahminde cemolması, farklı şekillerde yorumlanmıştır. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de buradaki "cemolma"yı nutfenin rahimde kalması olarak anlamanın caiz olduğunu söyler ve: "Yani, nutfe, kırk gün kalır, orada tasvir'e (şekillemeye) hazırlanmak üzere tahammur eder (mayalanır), bundan sonra yaratılır"der. İbnu Mes'ud rivayetinde Rezin'den yapılan ilavede, sanki hadis metni gibi kaydedilen "meninin rahimde kırk gün uçması" ifadesini -bazı ilavelerle- kaydeden İbnu'l-Esir, bunun İbnu Mes'ud'a izafe edilen bir yorum olduğunu belirtir. Yani, İbnu Mes'ud hadisi şöyle yorumlamış olmalı:
"Nutfe, rahme düştü mü, Allah ondan bir insan yaratmak isteyince, nutfe kadının bedeninde, herbir tırnağın, saçın altına varıncaya kadar kırk gün uçar. Sonra kırk gece durur. Sonra rahme kan olarak iner. İşte bu, onun cemolmasıdır."
İbnu Hacer "işte bu onun cemolmasıdır" ibaresinin İbnu Mes'ud'a ait olmayıp, hadisi ondan rivayet edenlerden A'meş gibi birine ait olabileceğini tahmini olarak söyler ve İbnu'l-Esir'in bunu İbnu Mes'ud'un kelamının tetimmesi zannederek dercetmiş olabileceğini şahsî zannı olarak kaydeder ve te'yid edici bazı notlar düşer; İbnu Mes'ud'dan gelen birkısım rivayetlerde bu ziyadenin yer almadığını belirtir.
Tîbî, hadisi anlamada sahabiden gelen bu yorumu esas almak gerektiğini, "çünkü onların, işittiklerini tefsirde daha bilgili, hadisleri tefsir etmeye daha çok hak sahibi olduklarını, kendilerinden rivayet edilenin de kabule evla olduğunu" belirtir. İbnu Hacer, bu yoruma itiraz etmez. Ancak bir başka merfu rivayetin bu tefsire muhalefet ettiğini söyleyerek, aynen katılmamak gerektiğini ima eder. Malik İbnu Huveyris'ten gelen bu rivayette ezcümle: "Allah, bir kul yaratmak isteyince, erkek kadınla cima yaptı mı, erkeğin suyu, kadının herbir damarında ve uzvunda uçar. Yedinci gün olunca Allah onu cemeder..." denmektedir.
Şu halde bu hadise göre cemolma hâdisesi yedinci günde başlamış olmaktadır.[15]
3- Rahime meleğin inme müddeti ile alâkalı rakamlar da farklı gelmiştir:* Bazan kırk gün denir, mutlak bırakılır.
* Bazan kırk iki.
* Bazan kırk üç.
* Bazan kırk beş,
* Bazan kırk küsur gibi farklı müddetler zikredilmiştir. Kadı İyaz bu farklılıkları iki suretle cemeder:

1) Bu hadisler, kesin olarak kırkın ilk yarısının sonları ve ikinci yarının başı demeye müsait değil, kırk deyip mutlak bırakmaya daha muvafik. Ancak kırkın ikinci yarısının başlarının kastedilmiş olması muhtemeldir.
2) Ziyade rakamlardaki farklılıklar, bu müddet ceninden cenine değişebilir ihtimaliyle de izah edilmiştir. İbnu Hacer der ki: "Hadislerin mahreçleri (sahabî raviler) farklı olsaydı bu ikinci telif güzeldi. Ne var ki mahreçler müttehid. Hepsi Huzeyfe'nin İbnu Esid'e raci: Bu onun, kırk'a zaid olan küsuratı tam zabtedemediğine delalet eder."
4- Hadislerde meleğin bazan batna, bazan rahme inmesi mevzubahistir. Şarihler, bunda ihtilaf olmadığını, batnla da rahmin kastedildiğini, zîra rahmin batnın içinde bulunduğunu belirtirler. Çocuğun yaratılışı ile ilgili bir ayette onun üç karanlık içinde olduğu zikredilmiştir: "Annelerinizin karnında sizi üç karanlık içinde bir yaratılıştan diğerine çevirerek yaratıyor..." (Zümer 6). Buradaki üç karanlıktan maksad, çocuğun iç içe bulunduğu üç ayrı muhittir. Bunlar içten dışa şöyledir:
1) Çocuğun içinde bulunduğu meşîme (içi su dolu torba.)
2) Meşîmenin içinde yer aldığı rahim.
3) Rahmin içinde yer aldığı karın. Bunlar iç içe üç ayrı karanlık teşkil etmektedir.
5- Ceninin teşekkülünde nutfeden sonra alaka safhası gelmekte ve hadis bu safhanın da kırk gün devam ettiğini belirtmektedir. Zayıf olduğu belirtilen bir rivayette nutfe herhangi bir değişikliğe uğramadan kırk gün rahimde kalmaktadır. Ancak, şarihler sübûtu farzedilmesi halinde alaka denen safhanın tam olarak henüz teşekkül etmemiş olmasına hamledilmesi gerekeceğini belirterek, ifadeyi ihtiyatla karşılarlar. Yani: "Alaka vasfını kırk günü tamamlamadan almaz demektir" derler. Öyleyse meni rahme düşer düşmez istihaleye başlar. Kırk gün sonunda alaka olur. Alakayı şarihler dem yani "kan"la açıklarlar. Yani meni kana dönüşünce alaka vaziyetini almış olmalı. Halbuki Kur'ânî bir tabir olan alaka kelimesinin maddesi, onu daha geniş bir muhtevada anlamamıza imkan verecek mahiyettedir. Alaka, lügat açısından asmak, asılmak, takılmak gibi manalar ifade eden bir asıldan gelir. Dilimizde muallak kelimesi havada asılı olan şeyi ifade eder. Tâlik etmek; asmak, ilgi kurmak gibi manada kullanılır. Şu halde, mûtad olarak "kan pıhtısı", "bir damla kan" şeklinde anlaşılmış ve dilimize öyle aktarılmış olan bu Kur'ânî tabiri anne rahmine inen meninin, anne yumurtasıyla birleştikten sonra geçirdiği istihale ile ilk insan rüşeymi olarak rahmin cidarına asılıp kalması şeklinde anlamamız da mümkündür. Nitekim İbnu Hacer bu safhaya alaka denmiş olmasını iki sebeple açıklayarak: "Alaka, sert camid kandır. Böyle tesmiyesi, içinde ihtiva ettiği rutubet ve bir de geçtiği yere takılıp kalması sebebiyledir" der.
Şu halde alaka, tıpkı toprağa atılan bir tohumun uygun şartlarda çimlenip, kök atarak toprağa tutunması gibi, yumurtayla birleşen meninin rahmin cidarında izn-i İlahî ile kök atıp asılma halinin adıdır. Bir başka ifadeyle, insan tekevvününde bu yerleşme, kök atma vetiresini Rabbimiz alaka (asılma) safhası olarak ifade buyurmuştur. Şu halde tabirin, sadece alışılagelen "kan pıhtısı" şeklindeki tercümesindeki mana eksikliğini bilmek gerekmektedir. Ancak bu ilk insan rüşeymi, şeklen hiçbir hareketi olmayan bir kan damlasını andırmaktadır. Nitekim İbnu Abbas'ın taze kan manasına ??? ?????? dediği belirtilir. İbni Kesir, bu alakanın kırmızı renkli ve uzunca (müstatil) olduğunu söyler.
Vefat tarihi miladî 1448 olan İbnu Hacer, Buharî Şerhinde tabiplerin bir hususiyetli ittifakını, Tabip Ali İbnu'l-Mühezzib el-Hamevi'den naklen kaydeder. "Ceninin ana rahmindeki yaratılışı, kırk gün içerisinde kadına nazaran öncelikle erkeklerde -mizaçlarının harareti ve kuvvetleri sebebiyle- uzuvları taayyün edip belirecek bir safhaya ulaşmakta, sonra tekrar azaların kendisinden tekevvün etmiş bulunduğu meni kıvamına dönüp, şekil ve tasviri en alıcı bir hale gelmekte, bundan sonra kırk günlük alaka safhasına geçmektedir. Alaka ise camid bir kan parçasıdır. ?????????????? ???????? ???? ?????????
Bu ifade, alakanın sadece "kan pıhtısı" olarak anlaşılmasında geçmiş devir tabiplerinin de katkısı olduğunu gösterir. Tabiplerin, birkısım temel görüşlerinin, tıbbî bir an'ane halinde eski Yunan'a dayandığını kitabımızın Tıbla ilgili bölümünde göstermiştik.
Alakanın "camid (cansız) bir kan parçası" şeklindeki etıbba tarifini herhangi bir tenkide tabi tutmadan kaydeden şarihimiz, açıklamasının bidayetlerinde, tabiplerden bir başka nakil daha kaydeder ve fakat hadisin zahirine aykırı bulduğu için, arkadan tenkidini hemen kaydeder. Kendisini dinleyelim: "Teşrih (anatomi) ehlinden çoğunun zu'muna göre "erkeğin menisinin çocuk üzerinde, (anne yumurtasını dölleme) akdi dışında hiçbir tesiri yoktur. Çocuk hayız kanından tekevvün etmektedir." Halbuki sadedinde olduğumuz hadisler, bu iddianın batıl olduğunu ortaya kor."[16]
Demek istediğimiz şudur: Kur'anî alaka tabirinin kan pıhtısı olarak tefsir edilip tabire dökülmesinde kadim Yunan tıbbının bu meseledeki anlayışının payı vardır. O zamanın şartlarında, din alimleri, ihtisaslarının dışında kalan böyle meselelerde gerekli açıklamaları -günümüzde olduğu gibi- ihtisas ehlinden nakletmeyi esas almışlardır. Bu nevi bir sahaya giren yorumları red ve tenkid işinde de araştırma ve dirayetten ziyade, rivayet esas alınıyordu. İmdi, şarihler rivayetlerde alakanın açıklanmasına temas eden bir sarahata rastlamayınca, etıbbanın bununla ilgili açıklamasını sevap ve hatasıyla nesilden nesile aynen tekrar etmeyi an'aneleştirmişlerdir. Şu halde bu çeşit meselelerde, zamanla ortaya çıkabilecek dikkat çekici bir aksaklık, Kur'an'dan veya hadisten bilinmemelidir.
Yeri gelmişken bir kere daha tekrar edelim: Eşya ilmine dayalı Kur' an ve hadis metinlerinin açıklamalarında, her devrin eşya hakkındaki bilgisinin rengini görmemiz mümkündür. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Rabbim eşyanın hakikatlarını gerçeğiyle bana göster" niyazının işareti de ifade eder ki, eşya hakkındaki beşer ilmi çoğu kere izafidir, devirden devire değişir, gitgide kemale erer, tamamlanır. Bu durum, bize eşyaya temas eden dinî metinlerin geçmişte yapılmış yorumlarını ihtiyatla karşılamak gereğini ifade ettiği gibi, o çeşit metinleri bugün yeni baştan açıklarken günümüzün ilmini iyi bilmemiz gereğine de dikkat çeker ve bilhassa iyice kesinleşmemiş, henüz nazariye kokan kevnî bilgileri, dinî kaynaklarımızı yorumlarken kullanmada son derece dikkatli olunması gerektiğini de ders verir.
Bu kısa istidrattan sonra, İbnu Hacer'in Etibba'dan kaydettiği açıklamanın devamını kaydediyoruz: "Dediler ki: "Ceninin hareketi, yaratıldığı bu müddet içerisinde zayıftır. Sonra aynı müddet içerisinde mudga olur. Mudga küçük bir et parçasıdır. Üçüncü kırk olan bu mudga safhasında cenin hareket eder." Tabib Ali İbnu'l-Mühezzib devamla der ki: "Ulema, ruh üflenme hadisesinin dördüncü aydan sonra olduğunda ittifak ederler." eş-Şeyh Şemsüddin İbnu'l-Kayyim zikreder ki: "Rahmin iç kısmı sünger gibi serttir. Ona meniyi kabul etme hassası verilmiştir; tıpkı susamış toprağın suyu talebi gibi. O tabiatı icabı meniye müştak ve onun talibidir. Bu sebeple meniyi tutar ve üzerine sarınır, kaydırıp atmaz. Bilakis, havanın onu ifsad edip bozmaması için onu kucaklar vaziyetini alır. Allah da rahim meleğine, kırk günde döllemesi ve olgunlaştırması iznini verir. İşte bu ilk kırk günde yaratılışı cem olur." Dediler ki: "Rahm, meniyi sarıp, onu dışarı atmadı mı, meni kendi etrafında döner ve altıncı günün sonuna doğru şiddet peyda eder. Bu esnada onda üç nokta belirir: Bunlar kalp, dimağ ve ciğerin yerleridir. Sonra bu üç nokta arasında üç gün içerisinde beş çizgi meydana gelir. Sonra (bidayetten) on beşinci günün sonuna kadar ona demeviyet nüfuz eder ve üç uzuv belirgin hale gelir, sonra on iki gün (içinde) nihayetine kadar omurilik rutubeti uzanır. Sonra dokuz günde, baş iki omuzdan, kollar kaburgalardan, karın yanlardan ayrılır. Sona bu ayrılmalar, dört günde hissen görülecek şekilde tamamlanır ve böylece kırk gün tamam olur. Bu hal, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kırk günde yaratılışı cemolur" hadisinin manasıdır." Bu açıklamada hadiste mücmel olan hususlar tafsil edilmiştir. Bu açıklamada: "Bu kadar müdette de alaka olur" kavline aykırılık yoktur. Zira, alaka, her ne kadar kan parçası ise de, bu ikinci kırkta meni suretinden çıkar ve tedrici olarak birkısım hatlar gizlice belirmeye başlar. Sonra kırk günde sertleşir ve bu yaratış, yavaş yavaş artarak bir et parçası halini alır. (Bundaki değişmeler) hissen görülecek hale gelir, artık kapalılık kalmaz. Üçüncü kırkı tamamlanıp dördüncü kırka girilince, bu sahih hadiste geldiği üzere ruh üflenir. Bu durum vahiyden başka bir yolla bilinemez. Hatta bazı büyük tabipler ve felsefede hazık olanlar: "Bu, tevehhüm ve pek uzak bir zanla bilinebilir" demişlerdir.
Alimler, ceninde beliren bu üç noktadan hangisinin ilk olduğunda ihtilaf etmiştir: Çoğunluk: "Kalp noktası" demiştir. Bazıları: "İlk yaratılan göbektir. Çünkü onun gıda almaya ihtiyacı, kuvvelerinin âletlerine olan ihtiyaçtan daha fazladır. Cenin gıdasını göbekten alır, cenin üzerindeki perdeler, göbekte, sanki birbirine bağlı gibidir; ortalarında göbek yer alır. Cenin oradan nefes alır, oradan gıda temin eder, oradan büyür" demiştir. Kalbin ilk ortaya çıkan uzuv olduğunu iddia edenler, "Çünkü derler, kalp esastır, garizî hareketin menbaıdır." Dimağı söyleyenler de: "Çünkü, demişlerdir, bütün hislerin toplandığı merkez orasıdır, oradan intişar ederler." "Ciğer" diyenler, büyümenin ve bedene kıvam veren gıdalamanın ciğerden olduğunu söylerler. Bu sonuncu görüşü tercih edenlere göre, bu tabii nizamın da muktezası olmalıdır. Çünkü ilk matlub olan şey büyümedir. Bu esnada ceninin ne hisse ne de iradî harekete ihtiyacı vardır. Zîra bu esnada o bir nebat durumundadır, onun his ve irade kuvvesi, cenine nefsin taallukundan (yani ruhun üflemesinden) sonra gelir. Öyleyse önce ciğer, sonra kalp, sonra da dimağ teşekkül eder."
6- Meleğin cenine inmesi meselesine gelince; bazı rivayetlerde meleğin hangi melek olduğu belli değil ise de, Rebîa İbnu Külsûm'un rivayetinde rahme müekkel melek diye tasrih edilmiştir. A'meşten gelen bir rivayete göre: "Nutfe rahimde istikrar bulduktan sonra melek onu avucuna alarak:
"Ey Rabbim! Kız mı oğlan mı?" diye sorar..." Hadiste ziyade yer alır: "Meleğe: "Ümmü'l-Kitab'a git, zîra sen onda bu nutfenin (hayat) kıssasını bulacaksın" denilir. O da gider ve aradıklarını bulur." Buradaki Ümmü'l-Kitap'tan maksad Levh-i Mahfuz da denilen Cenab-ı Hakk'ın kader defteri olmalıdır.
Meleğin yazdığı hususlar muhtelif hadislerde bazı farklılıklar arzeder. Hepsini nazar-ı dikkate alacak olursak:
* Cinsiyeti: Erkek mi kız mı?
* Akibeti: Şakî mi, said mi?
* Rızkı: Az mı, çok mu; helal mi, haram mı?
* Eceli: Uzun mu, kısa mı; tam mı, eksik mi?
* Ameli: Salih mi, fasit mi; eseri, musibeti?
* Yaratılışı: Düşük mü, tam mı olacak?
* Sayısı: Tek mi ikiz mi?
* Huyu: İyi ahlaklı mı, kötü ahlaklı mı?
* Mekanı: Yatağı (nerede)?
* Sağlığı: Sakat mı, sağlıklı mı?
Meleklerin kişiyle ilgili bu bilgileri yazma keyfiyeti, mutad, bilinen yazma tarzında tasvir edilmiştir. Zîra, Müslim'in bir rivayetinde "Sonra sahife dürülür (kıyamete kadar) bir daha açılmaz" buyrulmuştur.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî'nin hadisten çıkardığı bir inceliği burada kaydetmede fayda var. Der ki: "Bunları meleğin yazmasındaki hikmet, bunların neshe mahv ve isbata kabil olmasıdır. Eğer bunları Allah yazmış olsaydı değişmezdi."
Terbiye ile, beşerî ve iradî müdahale ile insan üzerinde iyiye ve kötüye tesir hasıl etme meselesi muvâcehesinde İbnu'l-Arabî'nin bu yorumu ufuk açıcıdır.

7- Ruh üfleme meselesinde alimler, üflemeyi "lügat olarak nefesin üfleyenin karnından çıkıp üflenene girmesi" olarak tarif ettikten sonra bunun meleğe nisbetini: "Onun, bunu Allah'ın emriyle yapmasıdır" diyerek; Allah'a nisbetini de: "Allah'ın ol demesiyle o şeyin olması" diyerek açıklarlar. Bazı alimler
bu iki mânayı şöyle birleştirmişlerdir: "Kitabet işi iki sefer olmuştur: Birincisi semada, ikincisi anne karnında. Bunların birinin sahifeye, diğerinin çocuğun alnına olması muhtemeldir."
8- Hadiste zira' tabiriyle ölüme yakınlık ifade edilmiştir. Böylece tevbenin kabul edilmeyeceği ana kadar, kişinin hali değişebilir denmektedir. Öyleyse, son andaki durum gaybî olduğu için daha önceki ameliyle kesin hükme varmak caiz değildir.
Hadiste hep iyi amel işleyenle, hep kötü amel işleyen mevzubahis edilmiş, ikisini birlikte yapan zikredilmemiştir. Çünkü hadisten gaye, mükelleflerin ahvalini beyan değil, en son amele göre hükmedileceğini beyandır.[17]
9- HADİSTEN ÇIKAN BAZI FEVAİD:
* İyi veya kötü, bütün ameller, sadece emarelerdir. Kesin hüküm için yeterli değildir.
* Sonuçtaki durum, kaza ve kaderin belirlediği şeye göredir.
* Doğru bir şey söylenirken, dinleyeni ikna için te'kiden yemin caizdir.
* Mebde ve meadın, insanı ilgilendiren saadet ve şekavet halinin bilinmesine işaret vardır.
* Said bilinen, bazan şakî olur; şakî bilinen de bazan said olur. Buradaki said ve şakî olma durumu zahirî amellere göredir. Allah'ın ilmindeki şakîlik ve saidlik değişmez.
* İtibar, sonuçlaradır.
* İbnu Ebî Cemre der ki: "Bu hadis, iyi amel işleyen insanların ucbunu kırmaktadır. Çünkü nasıl bir sonla ömürlerini kapayacaklarını bilemezler."
* Hadis: "Erkek olsun, kadın olsun mü'min olanlara, hayır amel işleyenlere (dünyada) temiz bir hayat yaşatırız. (Ahirette ise) onlara amellerinin daha iyi karşılığını vereceğiz" (Nahl 97) mealindeki âmm mâna taşıyan ayetleri, "iyi amel üzere ölenler" kaydı ile tahsis etmiş olmaktadır.
* Hadis, ömrü boyu saadet ameli işleyip de son anda hayatını şekavet ameliyle hitama erdiren kimsenin Allah nezdinde, ömrü boyunca şaki olduğunu ifade eder. Aksi de, aksi.
10- Bu meselede Hanefîlerle Eş'ariler îhtilaf etmiştir. Eş'arîler bu ve benzeri hadisle ameli esas almıştır. Hanefiler ise, "Allah dilediğini yok eder, dilediğini sabit bırakır" (Ra'd 39) şeklindeki ayetleri esas almıştır. Gerçek şu ki, aradaki niza lafzidir. Allah'ın ilminde geçmiş olan ne değişir ne tebdile uğrar. Değişme ve tebdilin caiz olduğu husus, kişinin insanlarca görülen amellerindedir. Bunun hafaza meleklerinin ilmiyle ilgili olması da akla uzak değildir. Böylece onların ilimlerinde de mahv ve isbat vaki olabilir; tıpkı ömürde uzama kısalma gibi. Ama Allah'ın ilminde olana gelince; bunda mahv ve isbat olmaz.
* Alimler, ba'su ba'de'lmevtin sıdkına bu hadiste delil bulurlar. Şöyle ki: Bir damla adi sudan)???? ???? ?????(
insanı safha safha yaratıp kemale erdiren Zat-ı Zülcelal, ölüp toprak olduktan sonra yeniden diriltip ruh üflemeye ziyadesiyle muktedirdir.
* Hadis, amellerin biri geçmişte biri gelecekte iki suretle takdir edildiğini ifade eder: Geçmişteki Allah'ın ilmindekidir, gelecekteki anne karnında cenin halindekidir, bu , nesh kabul eder. Sadedinde olduğumuz hadis bu takdiri mevzubahis eder. Allah nezdindeki takdir, 4851 numaralı hadiste geleceği üzere, arz ve semavatın yaratılışından elli bin yıl önce gerçekleştirilmiştir. Bu, "ilm-i İlahîye muvafik olarak levh-i mahfuza yazılma hâdisesi" diye açıklanmıştır .
* Bazı alimler, hadisle istidlal ederek dört aydan sonra düşen çocuklara namaz kılınacağına hükmetmiştir. Çünkü ona ruh üflenmiştir. Şafiî'nin kavl-i kadimi budur. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak'tan meşhur olan görüş de budur. Ancak Ahmed İbnu Hanbel, "dört ay on gün" der. Ona göre, ruh, dört aydan sonraki bu on gün içinde üflenir. Böyle olunca namaz kılınır. Şafiîlere göre racih görüş, düşükte ruh olmalıdır, düşüğün ağlaması, kımıldaması, nefes alıpvermesi ruha delildir. Bu alâmetler gürülür, sonra ortadan kalkarsa düşüğe namaz kılınır. Şafii'nin kavl-i cedidi de böyledir. Bu hükmün aslı şu hadise dayanır: "Çocuk doğunca ağlar (sonra ölürse) varis olur ve namazı kılınır."
Bu hadisin sıhhati hususunda muhaddisler münakaşa etmiş iseler de, fukaha amelde esas tutmuş ve: "Çocuk yüz yirmi günlük oldu mu yıkanır, kefenlenir ve namaz kılınmadan defnedilir. Bu müddetten önce düşmüşse yıkama ve kefenleme meşru değildir" demiştir.
* Hadisten hareketle, ceninin tahlik denen uzuvlarının belirgin duruma gelme halinin üçüncü kırktan sonra olacağına hükmedilmiştir: "Çocuğun hilkatinin (yani insan şeklini almasının) hamileliğin 81'inci gününden önce olmayacağı" söylenmiştir. Bu müddet, üçüncü kırkın başıdır. Ancak bazı durumlarda bu halin, üçüncü kırkın sonlarında tebeyyün ettiği olmuştur.
* Hadiste, saadet ve şekavetin, bazan ömürsüz ve amelsiz vaki olabileceği de görülmüştür.
* Hadiste kanaatkârlığa kuvvetle teşvik edilirken, hırstan da şiddetle zecredilmektedir. Zîra rızkın takdiri önceden yapılmış ise, bunun talebi için yırtınmak gereksizdir. Meşru dairede meşru şekilde talep edilmelidir. Rızık talebi için ibadetin terki, aile efradının terbiye ve sohbetinin ihmali meşru değildir. Dinimiz kesbi yani rızk için çalışmayı meşru kılmıştır. Çünkü o, dünya hayatında cari olan hikmetin gerektirdiği sebeplerden biridir.
* Ameller cennet veya cehenneme girmede sebeptir. Bu hükme, "Sizden hiçbirini ameli cennete sokmayacaktır" hadisi muhalif değildir. Çünkü, ulemanın açıkladığı üzere, amel cennete girmeye sebep ise de, orada elde edilecek mertebeler amellere göredir.
* Hadis, hiç kimsenin dünyada iken uhrevî halini bilemeyeceğini; mesela şakînin ind-i İlahî'de şakî olarak yazıldığının bilinemeyeceğini de ifade etmektedir. Ancak emarelerle zann-ı galib ifade edilebilir. Hakkında hayır ve salah hususunda halkta şüyû bulan şöhret de bu zann-ı galibi takviye eder. Resulullah'ın "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz" hadisleri, hayır üzere tanınan ve o hali bozmadan ölen kimsenin akibetinin iyi olacağına zann-ı galib hasıl eden bir emare kabul edilmiştir.
* Kötü neticeye uğramamak için Allah'a istiaze etmeye teşvik de mevcuttur. Selef ve halef büyükleri hadisin bu dersiyle hakkıyla amel etmişler, kötü bir sonuçla hayatlarını kapamamak için Allah'a hep istiaze etmişlerdir. Abdu'l-Hak merhum, Kitabu'l-Akibe'de şu rahatlatıcı açıklamayı yapar: "Kötü son (sui'lhatime) batını istikamet, zahiri salah üzere olana vaki olmaz. Bu içi fesad veya hilelerle dolu olan kimselere vaki olur. Büyük günahlarda ısrar edip, bunlarda cüretkârlık gösterenlerde de çokça vaki olur. Böylelerine ölüm aniden gelir. Bu sadve anında şeytan ona musallat olur ve kötü sonuca sebebiyet verir. Allah bu durumdan ehl-i imanı muhafaza buyursun. Amin."
Alimler, bunun da belirtilen evsaftaki herkese değil, çoğunluğa geleceğini belirtirler.
* Hadis, Allah'ın kudretini meşiet-i İlahî dışında hiçbir sebebin mecbur edemiyeceğini de ifade etmektedir. Çünkü, Cenab-ı Hak çocuk için cimayı bir illet kılmamıştır. Çünkü cima olduğu halde çocuk olmayabilmektedir. Öyleyse Allah dilerse cimayı çocuğun olmasına bir sebep ve illet kılmaktadır.
* Kesif şeyler, latif hilafına, tekamül için uzun müddete muhtaçtır. Bu sebeple ceninin insan şeklini almasına kadar geçen tavırlar uzundur. Halbuki ruh üflemesi kısa zamanda olmaktadır. Bunu hariçte de görmekteyiz. Cenab-ı Hak arzı yaratınca önce semaya yönelip, onu tanzim etmiş; arzı, kesafeti sebebiyle semaya yapışık bırakmış, sonra ikisi birbirinden ayrılmıştır. Adem'i su ve topraktan yaratıp şekilleyince, bir müddet bırakmış, bilahare ruh üflemiştir.
* Hadis, Allah'ın külliyatı bildiği gibi cüz'iyatı da bildiğine delildir. Zira, Allah'ın, dünyaya gelecek kimsenin her meselesine mufassalan ilgi gösterdiğini ifade etmektedir.
* Allah var olan herşeyin yaratıcısı ve mukaddiri mânasında müriddir (olmasını isteyeni); burada mürid, "herşeyi seviyor, herşeyden razı" manasına değildir.
* Hayır ve şerlerin tamamı, Allah'ın takdiriyle ve icadiyle meydana gelmektedir. Kaderîler ve Cebrîler bu hükme muhalefet ederler. Kaderiye: "Kulun fiili kendindendir, yaratıcısı kendisidir" demiştir. Bunların birkısmı hayır ve şer arasında fark görüp: "Hayrı Allah yaratır" demiş ve şerrin yaratılmasını Allah'tan nefyetmiştir. Bu söz meşhur olmakla beraber, Mutezilî alimlerden hangisinin söylediği de belli değildir. Bu iddia esas itibariyle Mecusîlerin telakisidir. Cebriye'ye mensup olanlar: "Herşey Allah'ın fiilidir. Mahlukun cereyan eden şeylerde hiçbir tesiri yoktur" demişlerdir. Ehl-i Sünnet, orta bir yol tutmuş; birkısmı: "Fiilin aslını Allah yaratır. Kulun ortaya konanda (makdur) müessir olmayan bir kudreti vardır" derken, bir kısmı: "Kulun, fiilde kesb denen bir tesiri vardır" demiş uzun uzadıya deliller serdetmişlerdir. Burada teferruata girmeyeceğiz.
* Hadis akdârın yani İlahî takdirlerin galib ve değişmez olduğunu, akibetin gaib bulunduğunu, hiç kimsenin zevahirle aldanmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bundandır ki, dinimiz, diyanette sebat ve hüsn-i hatime için dua etmeyi teşri etmiştir. Hatta Ashab, Resulullah'ın kaderle ilgili tebligatından sonra: "Bu yazılmış olan kaderimize dayanıp güvensek (bir de amel meşakkatine girmesek?)" mealinde soru tevcih etmiş, Resulullah da: "Çalışın! Herkes kendisi için yazılana müyesser olacaktır" buyurmuştur.
Muhtelif rivayetleri değerlendiren şarihler, çoğunluk itibariyle iyi amel yapanların cennete kötü amel işleyenlerin de cehenneme gideceğini, son anda durumlarının tersine dönmeyeceğini, ancak az da olsa, son anda değişme hallerinin olacağını; Resulullah'ın kötü akıbetle korkutup her an dikkate, tevbeye, duaya sevketmek için bu azınlıktaki durumu da hatırlattığını belirtmişlerdir.
İbnu Hacer'in rivayetine göre, "Ömer İbnu Abdilaziz: "Hayatı boyu iyi amel işleyen kimsenin, kötü akibetle cehenneme gidebileceği"ni beyan eden hadisi işitince, istiğrab etmiş ve "Ömrü boyu itaat eden bir kulun sonunda cennete girmemesi nasıl sahih olur?" demiştir. İbnu Mulakkin, Ömer İbnu Abdilaziz'in böyle bir söz sarfetmesini ihtiyatla karşılamış, rivayetin sıhhatinden şüpheye düşmüştür.[18]

?4836 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ????????. ??????: ? ??????? ?????? ???????. ?????? ??????????: ??? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ????????? ?????????? ?'?????? ?????????? ?????????? ???????????? ????????. ????? #: ?????? ??????? ?'?????? ? ?????? ??? ??????. ???? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????????[. ????? ??????? .

6. (4836)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) aramızda doğrulup:
"(Hastalık nev'inden) hiçbir şey hiçbir şeye sirayet etmez!" buyurmuşlardı ki bir bedevi:
"Ey Allah'ın Resulü! Nasıl olur? Bir deve sürüsüne, kuyruğu ile haşefesini uyuzlamış bir deve gelince hepsini uyuzlu yapar!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Pekâla, birincisini kim uyuzladı? Ne sirayet, ne safer (inancınızda hakikat) vardır. Şurası muhakkak ki, Allah her nefsi yaratmış, onun hayatını, ölümünü, rızkını ve uğrayacağı musibetlerini yazmıştır." [Tirmizî, Kader 9, (2144).][19]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah, bu hadislerinde hastalıkların bir canlıdan diğer bir canlıya sirayet etme (bulaşma) hadisesini reddetmektedir. Halbuki sirayeti te'yid ve bu maksatla karantina denen tedbiri emrettiği de vakidir. Aradaki tearuzu alimler şöyle giderir: "Cahiliye Arapları, hastalığın kendi kendine sirayet ettiği inancında idiler. Resulullah, hadiste görüldüğü üzere, bu inancı reddederek hastalığı indirenin, canlıları hasta edenin Cenab-ı Hak olduğunu, onun izni ve iradesiyle hastalığın geldiğini ve başkasına bulaştığını tebliğ etmiştir."
2- Haşefe, hitanın (yani sünnet edilen mahallin) dış kısmıdır. Bazı lügatcilere göre, cinsiyet uzvunun baş kısmıdır. Şu halde, hadiste cinsiyet uzvu uyuzlu deve mevzubahistir. Hadisin Teysir'deki veçhine göre, deve kuyruğu vasıtasıyla haşefesini uyuzlamakta, sonra bu diğer develere sirayet etmektedir. Hadisin Tirmizi'deki veçhi biraz farklıdır. Kuyruğu ile manasına gelen ??????? yerine "ağıla soktuğumuzda" manasına gelen ?????????? kelimesi yer alır. Manada dikkat çeken bir değişme mevzubahis değildir.
3- Resulullah cahiliye inancını yıkmak ve sirayetin Allah'ın bilgisi tahtında cereyan ettiği hususunda, muhatabını ikna için: "Birincisini kim uyuzladı?" sorusunu sorar. Doğru ya, sirayet hadisesinin başlaması için bir bidayete ihtiyaç var. Her şeyi yaratan Allah değil mi?
4- Hadiste inkar edilen bir husus da saferdir. Safer nedir? Bunun farklı yorumları var:
* Buharî "Karında bir hastalık" diye açıklar.
* Ebu Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Müsenna, Garibu'l-Hadis'inde: "Karında bulunan bir yılan olup hayvan ve insanlara musallat olur. Araplar bunun uyuzdan daha bulaşıcı olduğuna inanır" demiştir. Bu durumda hadis, bu sirayet hâdisesini de reddetmiş olmaktadır.
* Bazı rivayetlere göre safer karında bulunan bir kurtcuktur. Kaburgayı veya ciğeri ısırıp insanın ölümüne sebep olmaktadır.
* Bazılarınca safer, yılandır. Nefyedilen de "Yılan ısırınca ölüme sebep olduğu"na dair inançtır. Böylece, Şarî, ölüm hâdisesinin ecelle vukua geldiğini tesbit etmekte, aksi inancı reddetmiş olmaktadır.
* Bazılarınca saferden maksad Safer ayıdır. Çünkü Araplar Safer ayını haram bilir, Muharrem ayını helal addederlerdi. İslam onların bu inancını reddetmiştir. Resulullah bu maksadla "Safer ayı yoktur (yani haram değildir)" demiştir.[20]

?4837 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????????????. ?????: ?????? ??????????????? ?????: ??????????? ???????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ???????.

7. (4837)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Allah Teâla hazretleri bir kulun hayrını diledi mi onu isti'mal eder!" buyurmuştu. Kendisine: "Onu nasıl istimal eder?" diye soruldu.
"Ölümden önce salih amel işlemede muvaffak kılar!" buyurdu." [Tirmizî, Kader 8, (2134).][21]

AÇIKLAMA:

1- Bir başka rivayette hadis şöyle devam eder: "....Sonra kişiyi bu hayır amel üzerine kabzeder."
2- Kişi niyeti, iyi bir davranışı gibi rızayı Bariyi celbedecek bir fiille, hakkında Allah'ın hayır murad etmesine istihkak kazandı mı "kişiyle kalbi arasına giren" (Enfal 24) Hak Teala onu hayra yönlendirmekte, hayır ameller yapmaya muvaffak etmekte, o bu hal üzere iken ruhunu kabzetmektedir. İyaz merhumun "Sizden hiçbirini ameli cennete sokmayacaktır. Cennete Allah'ın rahmetiyle gireceksiniz" hadisini açıklarken kaydettiği şu mülahazalar, sadedinde olduğumuz hadisi aydınlatır: "Allah'ın taate hidayeti, (imkan, sağlık, şuur vs. vererek) amelde bulunmasına yardımı Allah'ın rahmetindendir. Hayır işleyen kimse, bunlara kendi ameliyle müstehak olmaz. Bunlar hep Allah'ın fazlı ve rahmetiyledir."
İbnu'l-Cevzî der ki: "Bundan dört cevap ortaya çıkar:
1) Amel için tevfik (yardım), Allah'ın rahmetindendir. Eğer Allah'ın sebkat eden rahmeti olmazsa, kurtuluşa sebep olan iman ve taat hasıl olmaz:
2) Kölenin hasıl ettiği menfaatler efendisine aittir. Öyleyse, onun ameline efendisi hak sahibi olur, kendisi değil. Öyleyse efendi ona, ameline ücret olarak her ne verirse, bu onun fazlındandır.
3) Bazı hadislerde, cennete girişin kendisi Allah'ın rahmetiyledir, derecelerin elde edilmesi amellerledir.
4) Taatle ilgili ameller kısa bir zaman (mesela 50-100 yıllık dünya hayatını) işgal eder. Halbuki sevap (ebedî olarak) tükenmeyecektir. Öyleyse mahdud bir amel için verilen tükenmez ücret amelin karşılığı değil, fazl-ı İlâhîdir."[22]

?4838 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????????? ????? ???????? ???? ????????
???????? ????? ????????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ????? ??????????[. ????? ???? .

8. (4838)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişi vardır, uzun müddet cennet ehlinin amelini işler, sonra da ameli cehennem ehlinin ameliyle hitam bulur. Yine kişi vardır, uzun müddet cehennem ehlinin ameliyle amel eder de sonunda cennet ehlinin ameliyle hitam bulur." [Müslim, Kader 11, (2651).][23]

AÇIKLAMA: 4834. hadiste geçti.

?4839 ?9? ??? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ???????? ?? ????????? ????? ?????? ?????????? ???? ???????. ?????? ???????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????. ???????? ??????: ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

9. (4839)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah (cin ve ins dahil) mahlukatını bir karanlık içinde yarattı. Sonra üzerlerine kendi nurundan serpti. Bu nur, kimlere isabet ettiyse hidayeti buldular, kimlere de isabet etmediyse sapıttılar. Bu sebeple diyorum ki: "Kalem, Allah Teala'nın ilmi hususunda kurumuştur." [Tirmizî, İmam 18, (2644).][24]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ve karanlıkta yaratıldığı belirtilen mahlukatla sakaleyn de denen cinler ve insanlar kastedilmiştir. Çünkü meleklerin nurdan yaratıldığı tasrih edilmiştir.
2- Cin ve insin zulmette yaratılması demek, onların kötülükleri emreden ve alçaltıcı şehvetler, saptırıcı hevalarla mecbul olan nefsin karanlığında bulunması demektir.
3- İlahî nurdan isabet eden kimse, cennetin yolunu bulmakta, kimde bu İlahî nurdan nasip alamazsa hak yoldan dışarı çıkmaktadır.
4- Hadisin sonunda "Allah'ın ezelde bilip hükmettiği şey, artık değişmez, değiştirilmez" mânasında olmak üzere: "Allah'ın ilmi hususunda kalem kurumuştur" buyrulmuştur. Resulullah'ın bu son cümlesi şöyle de yorumlanmıştır: "İman, tâat, küfür ve masiyetle ilgili olarak ezelde cereyan eden yazma işinin değişmezliği sebebiyle ben "Kalem kurudu" diyorum."[25]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KADERE RIZA

?4840 ?1? ?? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ????? ????? ??????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ????? ??? ?????? ??????[. ????? ??????? .

1.(4840)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ademoğlunun saadet (sebepleri)nden biri de Allah Teala'nın hükmettiğine rıza göstermesidir. Şekavet (sebepleri)nden biri de Allah Teala'ya istihareyi terketmesidir. Keza şekavet (sebepleri)nden bir diğeri de Allah'ın hükmettiğine razı olmamasıdır." [Tirmizî, Kader 15, (2152).][26]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Tirmizi'deki aslında "...Allah'ın "kendisi için" hükmettiğine rıza göstermesidir" şeklinde "kendisi için" ziyadesi vardır. Böyle olunca mâna: "Ademoğlunun Allah'a istiharede bulunup, sonra da istiharede, hakkında hükmedilene razı olması ademoğlunun saadetindendir" şeklinde daha muvafik düşer.
İstihare, hayır talep etmek demektir. Ancak burada, yapılacak bir iş için, hayırlı olup olmadığı hususunda Cenab-ı Hak'tan bir işaret talep etmektir. Daha önce açıkladığımız üzere bunun belli bir adabı vardır. Resulullah istiharede bulunmaya ehemmiyet verip buna teşvik etmiştir:
2- Hadiste Allah'ın kazasına rıza, saadet alâmeti olarak değerlendirilmiştir. Tîbî bunu iki sebebe bağlar.
* "Biri: Kazaya rıza kişiyi ibadet için boş bırakır. Zîra kişi, kazaya razı olmazsa, gam içinde kalır ve kalbi cereyan eden hadiselerle devamlı meşgul olur: "Bu niye oldu, o niye olmadı" der durur.
* Diğeri: Kazaya razı olan kimse, kazaya razı olmayan kimseye Allah'tan gelecek gazaptan kurtulur. Kulun rızasızlığı, Allah'ın kendine takdirinden başka bir şeyi zikrederek: "Şöyle olsaydı, bu daha iyi, daha uygun olacaktı" der. Halbuki o işin iyi veya kötü olduğu kendisine tebeyyün etmiş değildir." Tîbî açıklamasına şöyle devam eder: "Eğer dersen ki: "(Ademoğlunun saadetinin Allah'ın kazasına rızada olduğunu söyledikten sonra buna mukabil olarak da): "Ademoğlunun şekaveti Allah'tan istihareyi terketmesidir" demiştir. Bu iksinin arasında mütekabillik nerededir?" Cevaben deriz ki: İstiharede dahi tevekkül ve tevfiz var. Kişi istihareye uydu mu işini tamamiyle Allah'a tefviz etmiş olmaktadır. (Şu halde bunun terki, kazaya rızanın terki demektir.)"[27]

?4841 ?2? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ?????????? ?????? ???????? ??? ?????? ???? ??????????? ??????????? ???? ????? ??????. ??????? ??? ??? ??????????? ??????????? ???????? ??? ????????? ????? ???????? ?????? ??? ??????: ???? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ???????? ????: ??????? ??????? ????? ????? ??????. ????? ???? ???????? ?????? ????????????[. ????? ???? .

2. (4841)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kuvvetli mü'min, Allah nazarında zayıf mü'minden daha sevgili ve daha hayırlıdır. Aslında her ikisinde de bir hayır vardır. Sana faydalı olan şeye karşı gayret göster. Allah'tan yardım dile, acz izhar etme. Bir musibet başına gelirse: "Eğer şöyle yapsaydım bu başıma gelmezdi!" deme. "Allah takdir etmiştir. Onun dilediği olur!" de! Zira "eğer" kelimesi şeytan işine kapı açar." [Müslim, Kader 34, (2664).][28]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî, "Kuvvetli mü'min" tabirindeki kuvvetten muradın "nefsin azimet ve niyeti ve ahiret hususundaki düşüncesi" olduğunu söyler ve devam eder: "Bu vasıfta olan bir kimse cihadda cesaretle düşmana karşı ileri atılır ve onu karşılamada ve peşine düşmede daha hızlı davranır, emr-i bi'lmaruf ve nehy-i ani'lmünkere daha kararlıdır ve bütün bu amellerinde daha sabırlı ve metanetlidir. Namaz, oruç ve diğer ibadet ve zikirlere daha rağbetli ve onlara devamda daha şevkli ve musır olur."
2- "Her ikisinde de hayır vardır" sözüyle, zayıf olanda da kuvvetli olanda da hayır bulunduğu te'yid edilmiş oluyor. Zîra ikisi de imanda müşterektirler, her ne kadar ibadette biri zayıf olsa da.
3- "Faydalı olana gayret göster"den maksad, ibadete karşı hırslı ol demektir. Faydalı denince Allah nazarında faydalı olan kastedilmiştir. Allah'tan talep edilecek yardım da bununla ilgili olmalıdır. Ne ibatette ne de ibadet için yardım talep etme hususlarında tembellik göstermemeli, acz izhar edilmemelidir" (Nevevî).
4- Kadı İyaz'ın nakline göre, ulema: "Eğer şöyle yapsaydım bu başıma gelmezdi" demekten nehyin, buna kesinlikle inanıp: "Onu yapsaydım bu başıma gelmeyecekti" diye cezmen söyleyen kimse hakkında olduğunu söylemiştir. İlaveten: "Onu yapsaydım bu değil, Allah'ın dileyeceği bir başka şey başıma gelirdi" diyene, yasak olmayacağını belirtirler. Böyle bir yasaktan maksat, "eğer.." şeklindeki ifadede kaderi tenkid manası bulunduğu içindir.
Kadı İyaz der ki: "Buna göre, hadisteki nehiy zahiri üzeredir ve umumi bir nehiydir. Üstelik bu nehiy tenzihîdir. Buna, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Zîra "eğer" kelimesi şeytan işine kapı açar" sözü delalet eder. Bunun manası "şeytan, kadere çatmayı kalbe atar ve vesvese verir" demektir."
Nevevî der ki: "Mazi sigası ile eğer (=lev) kelimesinin kullanılışı hadiste sıkça gelmiştir. Zahir olan şu ki, bunu kullanmaktan nehiy boş şeylerle ilgili olarak kullanmalarıdır. Bu da tahrimî değil, tenzihî bir nehiydir. Ama kişi ibadet hususundaki taksiratından üzüntülerini ifade zımnında söylemişse bunda bir beis yoktur. Hadiste gelen "eğer"li benzer ifadelerin çoğu bu manaya hamledilmiştir."[29]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÇOCUKLARIN HÜKMÜ

?4842 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????????? ???????. ????????: ????? ????? ????????? ???? ????????? ??????????. ?????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????? ??????? ????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (4842)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir çocuk ölmüştü. Ben:
"Ne mutlu ona! Cennet kuşlarından bir kuş oldu!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sen Allah'ın cenneti de cehennemi de yarattığını, beriki için de öteki için de ahali yarattığını bilmiyor musun?" buyurdular." [Müslim, Kader 30, (2662); Nesaî, Cenaiz 58, (4, 57); Ebu Davud, Sünnet 18, (4713).][30]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, büluğa ermeden vefat eden Müslüman çocukların ahiretteki durumu hakkında bir hüküm getirmektedir: Cennetlik mi, cehennemlik mi olcakları Allah'ın meşietine bağlıdır. Bir sonraki hadiste müşrik çocuklarının durumu hakkındaki münakaşayı genişçe kaydedeceğiz. Burada şunu belirtelim ki, Müslüman çocuklarıyla ilgili hüküm de münakaşa edilmiştir. Çünkü sadedinde olduğumuz hadis, "cennetliktir!" hükmüne ihtiyat getirmektedir. Bu sahih hadisi esas alanlar, bu meselede ihtiyatı tercih etmiş olurlar. Ancak mevzuya temas eden tek hadis bu değildir. Alimlerin büyük çoğunlukla hükme esas ittihaz ettikleri bir Ebu Hüreyre hadisine göre, mü'min çocukları cennetliktir.
"Kimin büluğa ermezden önce üç çocuğu vefat ederse bunlar o kimseye ateşe karşı bir perde olurlar. Yahut o kimse cennete girer." Kurtubî, bazılarının "Müslüman çocukların cennete gidecekleri hususunda ulemânın ihtilafı yoktur, icma ederler" dediğini kaydeder. Ancak Nevevî, bu meselede, kaydetmiş olduğumuz Ebu Hüreyre rivayetine itibar edenlerin icmaından bahsedilebileceğini belirtir.
Sadedinde olduğumuz Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) hadisini esas alanlar bu hususta tevakkufu tercih etmişlerdir. Nevevî, bunlara şu cevabı verir: "Resulullah'ın Hz. Aişe'yi o hükümden men etmesi belki bu meselede delilsiz kesin hükme gitmiş olmasındandır veya, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslüman çocukların cennetlik olduklarını bilmezden önce bu müdahaleyi yapmıştır." Maziri: "İhtilaf peygamber çocuklarının dışında kalanlar hakkındadır" demiştir. Müsned-i Ahmed'de gelen bir rivayette
"Müslümanların çocukları cennetliktir, müşrikler ve çocukları cehennemliktir." Sonra şu ayeti okudu. (Mealen): "İman edip de zürriyetleri de kendilerine tabi olanlar (var ya), biz onların nesillerini de kendilerine kattık" (Tur 2).[31]

?4843 ?2? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ????? ??????????????. ??????: ?????? ??? ????????? ??????? ????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (4843)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan müşriklerin çocukları hakkında sorulmuştu.
"Allah onları yarattığı zaman ne yapacaklarını iyi biliyordu!" buyurdular." [Buhârî, Kader 3, Cenaiz 93; Müslim, Kader 28, (2660); Ebu Davud, Sünnet 18, (4711); Nesâî, Cenaiz 60, (4, 59).][32]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen iki hadisten birincisi, Müslüman çocukların cennete gideceği hususunda tevakkuf etmeyi, kesin hükme gitmeyi ders verirken, ikinci hadis de müşrik çocuklar hakkında aynı şekilde kesin hükümden kaçınmaya irşad etmektedir.
Çocukların, yani büluğa ermeden ölenlerin durumları hakkında ihtilaf edilmiştir. Mesele üzerine birçok rivayetler var. Alimler rivayetlerdeki farklılıklar yüzünden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
1) Hammad İbnu Seleme, Hammad İbnu Zeyd, İbnu'l-Mübarek, İshak İbnu Rahuye hazeratı, çocuklar hakkında: "Allah'ın meşietindedir. Dilerse cennete koyacak, dilerse cehenneme" diye hükmederler ve bu mevzuda gelen nasslardan bu hükmü çıkarırlar. Bilhassa müşrik çocukları hakkında Şafiî hazretlerinin de böyle hükmettiğini, Beyhakî, el-İ'tikad'ında kaydetmiştir. İbnu Abdilberr: "İmam-ı Malik'ten bu hususta sarih bir hüküm intikal etmedi ise de, onun nokta-i nazarından çıkarılacak hüküm de böyledir. Ancak ashabı, Müslüman çocukların cennete, kâfir çocuklarının meşiet-i İlahiye'de olduğunu sarih olarak beyan etmiştir" der.
Bu görüş sahiplerinin delili: "Allah onların ne yapacağını daha iyi biliyor" hadisidir.
2) İkinci görüşe göre, "Çocuklar babalarına tabidir, Müslümanların çocukları cennette, kâfirlerin çocukları cehennemde olacaktır." Bu görüş, Haricîlerden Ezarika'nın görüşüdür. Bunların delili şu ayettir: "Nuh: "Ey Rabbim! dedi. Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma!" (Nuh 26). Ancak bu ayetin Nuh kavmiyle ilgili olduğu söylenerek karşı çıkılmış. Hz. Nuh'un bu bedduayı, Cenab-ı Hakk'ın ona: "Kavminden, (hal-i hazır) inananlar dışında kimse sana iman etmeyecektir" (Hud 36) diye vaki olan vahyinden sonra yaptığı belirtilmiştir. "Onlar babalarındandır veya onlardandır" şeklindeki hadis, harbîlerle ilgili ahkâm zımnında varid olmuştur. Bu görüşe karşı çıkanlar, müşrik çocukların cehennemde olacağını tasrih eden ve Hz. Aişe'den gelen bir rivayetin zayıf olduğunu belirtirler.
3) Üçüncü görüşe göre, çocuklar cennetle cehennem arasında orta bir yerde, bir berzahtadırlar. Çünkü, onların cennete girmesini sağlayacak amelleri mevcut olmadığı gibi, cehenneme girmelerine sebep olacak da günahları yoktur.
4) Cennet ehlinin hizmetçileri olacaklar. Bazı kaynaklarda gelen zayıf bir hadise göre Aleyhissalâtu vesselâm: "Müşriklerin çocukları cennet ehlinin hizmetçileridir" buyurmuştur.
5) Beşinci görüşe göre, toprak olurlar. Bu görüş Sümame İbnu Eşres'ten mervidir.
6) Bu görüşe göre ateştedirler. İyaz, bunu Ahmed İbnu Hanbel'e nisbet etmiş ise de, İbnu Teymiyye, İyaz'ın burada hata ettiğini, bu görüşün Ahmed İbnu Hanbel'e ait olmayıp, ashabından birine ait olduğunu söyler.
7) Yedincisine göre çocuklar ahirette imtihan olunacaklar: Kendilerine ateş yükseltilecek, kim içine girerse, o soğuk ve selametli olacak, imtina eden ise azaba duçar olacak. Bazı sahih rivayetler, mecnunlar ve fetret devrinde ölenler hakkında imtihan olduğunu belirtmiştir. Beyhakî, el-İ'tikad'ında bu görüşün sahih görüş olduğunu söylemiş ise de, "Ahiret teklif yeri değildir. Orada ne amel ne imtihan hiçbir şey yoktur" denilerek tenkid edilmiştir. Ancak bu tenkidcilere de: "Bu hal, cennet ve cehennemde istikrar peyda ettikten sonrası için camidir, amma Arasat'ta, buna bir mani yoktur. Nitekim ayette "Her hakikatın bütün çıplaklığıyla ortaya çıktığı gün onlar secdeye çağrılırlar. Fakat güçleri yetmez" (Kalem 42) buyrulmuştur" diyerek cevap verilmiş ve bir Sahiheyn hadisi gösterilmiştir: (Kıyamet günü) insanlara secde etmeleri emredilir. Münafığın sırtı o zaman yekpare bir tabakaya döner ve secdeye güç yetiremez."
8) Çocuklar cennetliktir. Nevevî der ki: "Muhakkak ulemânın seçtiği sahih mezhep budur. Bunlar şu ayeti delil kılmışlardır: "Biz bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz." (İsra 15).
9) Tevakkuf: Hiçbir hükümde bulunmamak.
Buhârî, müşrik çocuklarının durumu üzerine söylenenler hakkında açtığı babda üç hadis kaydeder: Birincisinde tevakkuf ifade edilmiştir; ikincisinde cennette olacakları görüşünü müreccah kılan bir hadis kaydedilir; üçüncü hadiste ise cennetlik olacaklarını tasrih eden bir hüküm mevcuttur.[33] Şarihler bunda hem üç ayrı görüşe delil ve hem de Buhari'nin tercihini görürler: Ona göre esas olan kafir çocuklarının cennetlik olduğudur.[34]

?4844 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????? ??????? ??????????? ????????. ?????? ???? ?????: ????? ??????? ?????????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ??????????????. ??????? ????? ???????: ????? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ????? ??????? ??????
?????? ?????? ??? ??????????? ????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????[. ????? ????? ? ???????.»???????« ???????? ???????????? .

3. (4844)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hz. Adem ve Musa aleyhimasselam münakaşa ettiler. Musa, Adem'e:
"İşlediğin günahla insanları cennetten çıkaran ve onları şekavete (bedbahtlığa) atan sensin değil mi!" dedi. Adem de Musa'ya:
"Sen, Allah'ın risalet vermek suretiyle seçtiği ve hususi kelamına mazhar kıldığı kimse ol da, daha yaratılmamdan [kırk yıl] önce Allah'ın bana yazdığı bir işten dolayı beni ayıplamaya kalk (bu olacak şey değil)!" diye cevap verdi." Resulullah devamla dedi ki:
"Hz. Adem Musa'yı ilzam etti!" [Buhârî, Kader 11, Enbiya 31, Tefsir, Taha 1, 3, Tevhid 37; Müslim, Kader 13, (2652); Muvatta, Kader 1, (2, 898); Ebu Davud, Sünnet 17, (4701); Tirmizî, Kader 2, (2135).][35]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette mevzubahis olan münakaşa hâdisesinin zamanı ve yeri hususunda farklı mütalaalar ileri sürülmüştür:
* Bazı alimler: "İstikbale matuftur. Yani ahirette cereyan edecektir. Vukua geleceği kesin olduğu için mazi sigasıyla vürud etmiştir" demiştir.
* Bazı alimler, dünyada ve Hz. Musa devrinde cereyan ettiğini, Cenab-ı Hak, Hz. Musa'nın Adem aleyhisselam'ı görme talebi üzerine, onu dirilterek karşılaştırmış olabileceğini söylemiştir.
* Bazı alimler, bu iki peygamberin berzah aleminde karşılaşmış olabileceklerini söylemiştir. Bu durumda Hz. Musa'nın vefatından sonra ruhları semada karşılaşmış olmalıdır.
* İbnu'l-Cevzî, bunun bir darb-ı mesel olabileceği ihtimali üzerinde de durmuştur. Bu durumda mâna şudur: "Eğer onlar karşılaşsalardı, aralarında böyle bir tartışma geçecekti. Bu temsilde Hz. Musa'nın zikredilmiş olması, ağır tekliflerle gönderilen ilk peygamber olması sebebiyledir."
Haberin izhar ettiği müşkilatı gözönüne alan İbnu'l-Cevzî der ki: "Bu haber, sahih bir hadisle sabit olması sebebiyle, mahiyetine muttali olunamasa bile, inanılması gereken hususlardandır. Mânasının hakikatını kavrayamamış olsak bile kabul etmemiz gereken meselelerin ilki bu değildir. Kabirdeki azab ve nimetle ilgili haber bunlardan bir diğeridir. Herhangi bir meselenin izahını yapmakta müşkilat çekecek olsak geriye teslim olmak kalır." İbnu Abdilberr der ki: "Buna göre bu çeşit meselelerde teslim esastır. Tahkik etmek için üzerinde durulmaz. Zîra bu çeşit meselelerde bize pek az bir ilim verilmiştir."
2- Sadedinde olduğumuz rivayette, Hz. Adem'in kaderinin yaratılmazdan önce yazıldığı mevzubahistir. Bir başka rivayette 40 yıl önce sarahati vardır. İbnu't-Tîn: "Kırk yıldan murad, her ayet-i kerimede geçen "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" (Bakara 30) ifadesi ile Hz. Adem'e ruhun üflenmesi arasında geçen müddettir." Bazıları: "Bu müddetin başlangıcı levhalara yazılma zamanıdır. Sonu da Hz. Adem'in yaratılma zamanıdır" demiştir. İbnu'l-Cevzî der ki: "Allah'ın kadim olan ilmi, ma'lumatın tamamını mahlukatın hiçbiri yaratılmazdan önce kuşatmış idi. Ancak bunları farklı zamanlarda yazdı. Nitekim Sahih-i Müslim'de gelmiştir ki: "Allah miktarları, arz ve semavatı yaratmazdan elli bin yıl önce takdir etmiştir." Öyleyse, bilhassa Hz. Adem'in kıssasının, yaratılışından kırk yıl önce yazılmış olması caizdir. Bu miktar, ona ruh üflenmezden önce toprak olarak bekleme müddeti de olabilir, bu da caizdir. Nitekim yine Sahih-i Müslim'de geldiğine göre, Hz. Adem'in toprak halinde şekillenmesi ile ona ruhun üflenmesine kadar kırk yıl müddet geçmiştir. Bu hal, bir küll olarak miktarların semavat ve arzın yaratılışından elli bin yıl önce yazılmış olmasına muhalefet etmez."
Mâzirî de şunu söyler: "Zahir o ki: Bundan murad Allah bunu, Hz. Adem'in yaratılışından kırk yıl önce yazmış olmasıdır. Fakat bundan şunun kastedilmiş olması muhtemeldir; "Allah bunu meleklere izhar etti veya bu tarihi izafe ettiği bir fiilde bulundu. Aksi takdirde Allah'ın meşieti ve takdiri kadimdir." En doğrusu da şudur: Hz. Adem'in "Allah bunu, beni yaratmazdan önce bana takdir buyurdu" şeklindeki sözü ile "Tevrat'ta bunu yazdı" demeyi kastetmiş olmasıdır. Çünkü bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Adem, Musa'ya sordu: "O yaptığın işin üzerime yazılması işinin, Tevrat'ta yaratılmamdan kaç yıl önce vuku bulduğunu gördün?" Hz. Musa: "Kırk yıl!" diye cevap verdi."
Nevevî der ki: "Onun takdirinden murad Levh-i Mahfuz'a veya Tevrat'a veya Elvah'a yazılmasıdır. Kaderin kendisinin kastedilmesi caiz değildir. Çünkü o, ezelîdir. Hak Teala hazretleri, vukua gelecek hadiseleri ezelden beri murad etmiştir."[36]
3- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER:
* Kadı İyaz der ki: "Hadiste, Ehl-i Sünnet'in "Hz. Adem'in çıkarıldığı cennet, müttakilere vaadedilmiş olan ve ahirette girecekleri ebediyet cennetidir" iddiasına hüccet var. Mu'tezile ve başka bazıları ise, o cennetin başka bir cennet olduğunu iddia ederler. Onlardan bazıları daha da ileri gidip, o cennetin yeryüzünde olduğunu ifade etmiştir.
* Hadis, hakkın ortaya çıkması için yapılacak münazarada delil ve hüccetler getirmenin, bunların açıklık kazanması için tevbih ve ta'rizde bulunmanın meşru olduğunu; levmin, bilen ve anlayan kimseye kendisinde bu hallerin bulunmadığı kimselere nisbetle daha ağır geldiğini göstermektedir.
* Kişi kendinden büyükle, evlad babasıyla münazara edebilmektedir. Ancak bunun meşru olması için, münazarada hakkın ortaya çıkması veya ilmin artması veya meselenin inceliklerine vukufiyet kazanılması gayesi güdülmelidir.
* Ehl-i Sünet için kaderin varlığı ve kulların fiillerinin yaratılması gibi hususlara hüccet mevcuttur.
* Kişinin normalde hoş karşılanmayacak bazı davranışları, öfke ve üzüntü gibi bazı hallerinde hoş karşılanabilir. Bilhassa, öfkeli ve hiddetli bir tabiata sahip olanlar daha çok müsamaha ile karşılanır.
Nitekim hadiste münazara esnasında inkarcılık hali galebe çalmış olan Hz. Musa'ya, Hz. Adem aleyhisselam, babası olmasına rağmen, sadece ismiyle hitap etmiş, ona bu halin

dışında yer vermeyeceği şeylerle hitap etmiş, bununla birlikte Hz. Musa'nın faziletini ikrar etmiş, sonra münazarasına devam edip, onun şüphesini bertaraf edecek kendi hüccetlerini beyan etmiştir.[37]

?4845 ?4? ??? ???? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? #: ????? ?????: ??? ????? ?????? ????? ??????? ????????? ????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????: ????? ??????? ?????? ??????: ??????. ??????: ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ??????????? ?‘??????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ????? ?????: ??????. ?????: ????? ???????? ???? ??? ???????????

??????????? ???? ??????????? ?????? ?????: ?????? ?????? ?????: ???? ?????. ?????: ????? ??????? ????????? ?????? ???????????? ????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ?????: ??????. ?????: ????? ???????? ??? ????? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ?????: ????. ?????: ????? ??????????? ?? ?????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????. ????? # ?????? ?????: ??????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (4845)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Musa aleyhisselam: "Ey Rabbim! bizi ve kendisini cennetten çıkaran Adem'i bize bir göster!" diye niyazda bulundu. Hak Teala ve Tekaddes hazretleri de babası Adem aleyhisselam'ı ona gösterdi. Bunun üzerine Hz. Musa:
"Sen babamız Adem misin?" dedi. Adem: "Evet!" deyince:
"Yani sen, Allah'ın kendi ruhundan üflediği kimsesin. Sana bütün isimleri öğretti, meleklere emretti ve onlar da sana secde ettiler öyle değil mi?" diye sordu. Adem yine:
"Evet!" dedi. Hz. Musa sormaya devam etti:
"Öyleyse sen niye bizi ve kendini cennetten çıkardın?"
Bu soru üzerine Hz. Adem:
"Sen kimsin?" dedi. O: "Ben Musa'yım!" deyince:
"Yani sen, Allah'ın risalet vererek mümtaz kıldığı kimsesin. Sen Benî İsrail'in peygamberi, perde gerisinde Allah'ın konuştuğu kimsesin. Allah seninle kendi arasına mahlukatından bir elçi de koymadı değil mi?" dedi. Hz. Musa "Evet!" deyine; Hz. Adem:
"Öyleyse sen, (bu söylediğin şeyin) ben yaratılmazdan önce Allah'ın (kader) kitabında yazılmış olduğunu görmedin mi?" dedi. Hz. Musa "Evet!" deyince:
"Öyleyse Allah'ın kazası (hükmü) benden önce cereyan etmiş bir şey hakkında beni niye levmediyorsun?" dedi."
Aleyhissalâtu vesselâm, devamla:
"Hz. Adem, Musa'yı ilzam etti. Hz. Adem Musa'yı ilzam etti. Hz. Adem, Musa aleyhimesselam'ı ilzam etti" buyurdular." [Ebu Davud, Sünnet, 17, (4702).][38]

AÇIKLAMA, önceki hadislerde geçti. [39]

BEŞİNCİ FASIL

KADERİYE'NİN ZEMMİ

?4846 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ???????? ????????? ????? ?‘?????? ????????? ????????? ??? ? ?????? ?????? ????? ???????? ??? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??? ??????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

1. (4846)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her ümmetin Mecusileri vardır. Bu ümmetin Mecusileri "kader yoktur!" diyenlerdir. Bunlardan kim ölürse cenazelerinde hazır bulunmayın. Onlardan kim hastalanırsa ona ziyarette bulunmayın. Onlar Deccal bölüğüdür. Onları Deccal'e ilhak etmek Allah üzerine bir haktır." [Ebu Davud, Sünnet 17, (4692).][40]

AÇIKLAMA:

1- Bagavî, Şerhu's-Sünne'sinde kader meselesini şöyle özetler: "Kadere iman farzdır. Bu, kulların hayır ve şer bütün fiillerini Allah'ın yarattığına, bunları yaratmazdan önce Levh-i Mahfuz'da yazdığına, her şeyin O'nun kazası ve kaderiyle, irade ve meşietiyle olduğuna; ancak iman ve taate razı olduğuna ve bunlara sevap vaadettiğine, küfre ve masiyete razı olmadığına ve bunlar için ikab vaadettiğine inanmaktır. Kader, Allah'ın sırlarından bir sırdır. Buna ne mukarreb bir melek, ne de mürsel bir peygamber muttali olmamıştır. Bu meseleye akıl yoluyla gidip araştırma yapmak caiz değildir. Gerekli olan, bütün mahlukatı Allah'ın yaratıp onları iki gruba ayırdığına inanmaktır; bu gruplardan birini cennet için yaratmıştır ki, bu, fazlındandır, bir grubu da cehennem için yaratmıştır, bu da onun adaletindendir."
2- Kaderiye firkası Mecusilere benzetilmiştir. Hattabi'ye göre bunun sebebi, onların iki asıl meselesindeki sözlerinin Mecusilerin sözlerine benzemesidir. Çünkü onlar hayrı nurun fiilinden, şerri de zulmetin (karanlığın) fiilinden bilirler.
Kaderiyeciler de hayrı Allah'a, şerri de O'nun gayrına izafe ederler. Halbuki hayrı da şerri de yaratan Allah'tır. O'nun meşieti olmadan ne hayır ne de şer meydana gelir. Allah hikmetiyle şerri şer olarak yaratmıştır, tıpkı hayrı da hayır olarak yarattığı gibi, zira her ikisi de halk ve icad cihetiyle Allah'a; fiil ve kesb cihetiyle de failine muzaftır.
Hadis, ittisal yönüyle munkatı' bulunmuş, zayıf olduğuna dikkat çekilmiştir, mevzu diyen de olmuştur.[41]

?4847 ?2? ????? ?? ????? ?? ????? ?????? ??????????:]????????????? ??????? ????? ?‘??????? ??? ???????? ??? ????????????? ????? ??????? ??? ?????????????[.

2. (4847)- Ebu Davud'un İbnu Ömer'den gelen merfu bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur:
"Kaderiye firkası, bu ümmetin Mecusileridir. Eğer hastalanırlarsa ziyaret etmeyin, ölürlerse cenazelerine katılmayın." [Ebu Davud, Sünnet 17, (4691).][42]

?4848 ?3? ?????? ?????? ?? ?????? ?????? ??????????:]? ??????????? ????? ?????????? ??? ?????????????? ??????????[.

3. (4848)- Yine Ebu Davud'da İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den gelen merfu bir rivayette:
"Kader ehli ile düşüp kalkmayın, onlara dava açmayın" buyurulmuştur. [Ebu Davud, Sünnet 17, (4720).][43]

AÇIKLAMA:

1- Teysir, bu hadisin İbnu Ömer rivayeti olduğunu söylüyor. Ancak, Ebu Davud'da hadis Hz. Ömer'den rivayet edilmektedir.
2- "Onlara dava açmayın" demek, "İhtilaflarınızın çözümü için onların hakimlerine başvurmayın" demektir. Bazı alimler de: "İtikadla ilgili meselelerde onlarla münakaşa ve münazara başlatmayın. Ta ki içinize yersiz şekler girmesin. Çünkü onlar haksız mücadelede münazara ve güç sahibi kimselerdir (size yersiz şek atabilirler)" diye anlamışlardır. Ancak "Rabbimiz, kavmimizle bizim aramızda hak ile sen hüküm ver. Hakkı açığa çıkaranların en hayırlısı sensin" (A'raf 89) ayetini esas alan alimler, önceki te'vilin daha münasip olduğunu söylerler. Mamafih, o ibareyi "Onlara ilk selamı siz vermeyin" şeklinde anlayanlar da olmuştur.[44]

?4849 ?4? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?? ?‘????? ???????: ????????????? ????????????????[. ????? ???????.»????????«????? ??????: ????? ?? ?????? ????? ?? ?‘????? ??? ????? ???? ????? ??????.?»????????????«????? ?????? ??? ?? ?‘???? ?????? ??? ????? ???????? ??? ?? ?????? ????? ???? ??????? ?? ????? ??? ?? ??? ???? ??? ??? ?????. ????? ????? ‘?? ????? ???????? .

4. (4849)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimde iki sınıf vardır ki, onların İslam'dan nasipleri yoktur: Mürcie ve Kaderiye." [Tirmizî, Kader 13, (2150).][45]

AÇIKLAMA:

Mürcie, firak-ı dalleden biridir. Temel görüşlerini "İman olunca günahın bir zararı yoktur; tıpkı küfür oldukça, taatin faydası olmadığı gibi" diyerek ifade etmişlerdir. Gerçi küfür olduktan sonra amelin, taatin faydası yoktur, bu doğru. Ancak buna kıyasla "İman olunca günah zarar etmez" şeklinde çıkarılan hüküm batıldır. Böyle bir iddiayı benimsemek her çeşit haramın helal sayılması demek olan ibahe'ye kapı açar. Bu düşüncedeki bir insan, "Ben mü'minim günah zarar vermez" diyerek her aklına gelen haramı işleyebilir. Bu düşünce Kaderiye düşüncesinin tam zıddında yer alır. Onlar: "Büyük günah işleyen kimse bu günahtan tevbe etmeden ölürse ebediyen cehennemde kalır" derken, bunlar "büyük de olsa günahın insana, -imanı olduğu takdirde- zarar vermeyeceğini" iddia etmişlerdir.
Görüldüğü üzere batıl mezhepler ifrat ve tefrit arasında bocalamaktadır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, orta yolu tercih eder.
2- Bu fırkaya Mürcie denmiş olmasının sebebi hususunda ihtilaf edilmiştir:
* Bazılarına göre: Bu fırka, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şehadeti üzerine Müslümanlar arasında çıkan gruplaşmalardan doğmuştur. Şöyle ki: Medine'de Müslümanlar:
1- Hz. Osman'ı mazlum bilip onun intikamının alınmasını isteyenler.
2- Hz. Ali'yi hilafete layık görenler, olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmışlardır.
Bunlar dışında üçüncü bir grup, her iki tarafla da münasebetlerini devam ettiriyordu. Bu gruba mensup olanlar aradaki ihtilafta bir taraf tutmuyorlar, hükmü Allah'a bırakıyorlardı. Geriye bırakma manasına gelen irca'dan, bunlara Mürcie denmiştir.
* Bir başka tahmine göre, Hz. Ali'nin hilafette birinci sıradan dördüncü sıraya düşmesine onlar sebep olduğu için, onlara Mürcie denmiştir. Bu manada Mürcie, Şia'nın zıddıdır.
* Bir başka açıklamaya göre, bunlar büyük günah işleyenler hakkındaki hükmü kıyamete bıraktıkları için bunlara Mürcie denmiştir. Yani onlara göre günah işleyen cennetlik mi cehennemlik mi bu dünyada bilinemez, hükümlerini ahirete bırakmak gerekir.
* Bir başka izaha göre, Mürcie, ümit vermek mânasına gelen ircadan gelmektedir. Yani onlar, "iman sahibine büyük günah zarar vermez" diyerek böylelerine ahirette cennete gitme hususunda ümit verdikleri için kendilerine Mürcie denmiştir.
* Son bir tahmine göre, bunlar ameli imandan te'hir ettikleri, yani imana çok ehemmiyet verip, ameli imandan ayırarak onun değerini ve ehemmiyetini çok gerilerde bıraktıkları için bunlara te'hir eden manasında Mürcie denmiştir.
Bütün bu Mürcî iddialar Kur'an ve sünneti esas alan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in görüşüne aykırıdır.[46]

?4850 ?5? ??? ????? ???:]????? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????: ???? ?????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???? ????? ????????. ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????: ?????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ???? ????? ???? ??????? ??? ???????? ????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????
?????? # ???????: ??????? ?? ????? ?‘?????? ?????? ??? ??????? ?????? ?? ????????????? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4850)- Nafi rahimehullah anlatıyor: "Bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e gelerek:
"Falan kimse sana selam ediyor!" diyerek, Şamlı birisinden selam getirdi. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ):
"Bana ulaştığına göre, o kimse kaderi inkar ediyormuş. Eğer o böyle bir bid'a fikre saplandı ise, sakın ona benden selam söyleme! Zîra ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim:
"Bu ümmette hasf (yere batırma), mesh (suret değişmesi) [ve kazf= (taş yağması)] olacak. Bu musibetler kaderi inkar edenlere gelecek." [Ebu Davud, Sünnet 7, (4613); Tirmizî,Kader 7, (2153, 2154).][47]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Davud'un bir rivayetinde, İbnu Ömer'e selam gönderen Şamlı zatın, İbnu Ömer'le mektuplaşan tanış birisi olduğu belirtilir. İbnu Ömer ona şöyle yazmıştır: "Kulağıma geldiğine göre sen kader hakkında (rastgele) konuşuyormuşsun. Bundan böyle sakın benimle mektuplaşmaya yeltenme. Zîra ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ümmetim içinden kaderi inkar eden kimseler çıkacak!" dediğini işittim."
Hadiste musibetler sayılırken bazı rivayetlerde "veya" mânasına gelen "ev" denmiştir. Alimler umumiyetle, bunu "ve" mânasına anlamışlardır.
2- Bid'ayı çeşitli vesilelerle açıkladık. Tekrar etmek gerekirse: Dinde olmadığı halde sonradan ihdas edilip, dine sokulan şeydir. Kamus'ta: "Din tamamlanmış olduktan sonra onda ihdas edilen şeydir" dendikten sonra şu açıklama yapılır: "Bid'at küfürden küçük, fıskdan büyüktür. İlim ve amel gerektiren bir delile muhalefet eden bir bid'at "küfür"dür. Zahiren amel gerektiren bir delile muhalefet eden bid'a ise küfür değil, fakat dalalettir."
Cürcânî, et-Ta'rifat'da: "Sünnete muhalif olan fiildir. Buna bid'at denmesi, bunu söyleyen kimse, dinde örneği olmayan bir şeyi ibda (ihdas) etmesindendir" der.
3- Taş yağması diye tercüme ettiğimiz kazftan murad, Lut kavminin maruz kaldığı çeşitten bir beladır. [48]

?4851 ?6? ??? ????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ???????? ??????????? ???‘???? ??????????? ????? ?????? ?????????? ???? ????????[. ????? ???? ???????? .

6. (4851)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah mahlukatın miktarlarını, semavat ve arzı yaratmazdan elli bin sene evvel, arşı da su üzerinde iken yazdı." [Müslim, Kader 16, (2653); Tirmizî, Kader 18, (2157).][49]

?4852 ?7? ??? ???? ??? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ????? ????? ???????[. ????? ??????? .

7. (4852)- Ebu Azze anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah bir kulunun bir memlekette ölmesini takdir etti mi, onu oraya -veya orada bulunan bir şeye dedi- muhtaç kılar." [Tirmizî, Kader 11, (2148).][50]

AÇIKLAMA:

Hadis, kişinin nerede öleceğinin bilinemeyeceğini takrir etmektedir. Kaderinde nerede ölmek varsa, Allah onu o memlekete muhtaç kılmakta veya oraya bir ihtiyaç hasıl etmekte; bu hacetini görmek üzere oraya giden kimse, eceline orada kavuşmakta ve vefat etmektedir. Bu hususu ifade eden ayette Rab Teala "Hiç kimse nerede öleceğini bilmez" (Lokman 34) buyurmaktadır.[51]

?4853 ?8? ??? ??????:]?????? ???????? ?????? ????? “?????: ??? ??????? ?? ??????????. ??????: ?????? ????????. ??????? ? ???????? ?????? ??? ??????. ??????? ???????? ???? ????????? ?? ????????? ????????? ?????? ???? ???????? ??????: ??????? ???????? ????? ?????: ????. ?????: ??????????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ??????
???????? ???? ??????? ?????? # ????? ???? ?????? ?????? ????????? ??????? ??? ? ????????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????????: ??? ?????? ???? ??? ????? ????? ?????? ?‘???????? ???????? ??????????? ??????? ??? ? ??????????[. ????? ???? .

8. (4853)- İmam Malik'e ulaştığına göre, İyas İbnu Muaviye'ye,
"Kader hakkında fikrin nedir?" diye sorulmuş da o şu cevabı vermiştir:
"(Benim fikrim) kızımın fikridir!" Bu sözle, onun sırrını ancak Allah'ın bildiğini söylemek istemiştir. İyas, anlayışta darb-ı mesel olmuştu. (Bir gün) bir adam ona kader hakkında sordu:
"Kadere inanmıyor musun?" dedi. Adam:
"Elbette inanıyorum!" deyince:

"Bu kadarı sana yeter! (Fazlası senin için mâlâyanidir). Zîra Ali İbnu Hüseyin, babası (Hz. Ali İbnu Ebi Talib) (radıyallahu anhümâ)'dan bana nakletti ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuşlardır:
"Kişinin mâlâyani şeyleri terketmesi, onun Müslümanlığının güzelliğindendir!"
Yine ona ulaştığına göre Lokman'a: "Sende gördüğümüz (bu fazilet)in sebebi nedir?" diye sorulunca şu cevabı vermiştir:
"Emaneti eda, doğru söz ve beni ilgilendirmeyen şeyleri terketmem!" Rezin tahric etmiştir. (Rivayette geçen "Kişinin mâlâyaniyi terketmesi İslam'ının güzelliğindendir" şeklindeki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözü şu kaynaklarda geçer: [Muvatta, Hüsnü Hulk 3, (2, 903); Tirmizî, Zühd 11, (2318, 2319); İbnu Mace, Fiten 12, (2976); Rivayetin sonundaki "Yine ona ulaştığına göre Lokman'a..." kısmı da, Muvatta'da gelmiştir (Kelam 17, 2, 990).][52]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. Lokman'ın zikri geçmektedir. Kur'anda zikri geçen bu zatın şahsiyeti, milliyeti, peygamber midir, değil midir, hangi devirde yaşamıştır gibi pekçok yönü ihtilaflıdır. Bazısını Zürkani'den aynen kaydediyoruz. Der ki: "Lokman'ın Habeşi olduğu, Nubi olduğu söylenmiştir. Çoğunluk der ki: "Lokman salih bir kimseydi. Kendisine hikmet verilmiştir, peygamber değildi." Katade: "Lokman hikmetle nübüvvet arasında muhayyer bırakıldı. O hikmeti tercih etti. Sebebi sorulunca: "Peygamberlik yükünü taşımaktan acze düşerim diye korktum" cevabını verdi" der.
Süheylî der ki: "Babasının ismi Anka İbnu Şirvan'dır: "Başkası: "O, Lokman İbnu Baura İbni Nasır İbni Azer'dir. Hz. İbrahim'in kardeşinin oğlu" der. Vehb, Mübtede'de, "Onun Hz. Eyub'un kızkardeşinin oğlu olduğu"nu zikretmiştir. "Teyzesinin oğlu" da denmiştir. Gerçek olanı, onun Hz. Davud aleyhisselam'ın muasırı olmasıdır. Denir ki: "Lokman (nebi olarak) gönderilmezden önce fetva verirdi." Hz. İbrahim'in muasırı olduğu da söylenmiştir. "Bin sene yaşamıştır" diyen galata düşmüştür, zira Lokman İbnu Ad'la iltibas etmiştir." [53]

---

[1] Eser, Erzurumlu Mehmet Kırkıncı tarafından hazırlanmıştır. (8. baskı, Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Neşriyatı, Yaylacık matbaası 1983).
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/537-538.
[3] Alâuddin Aliyyü'l Muttaki İbn-i Hüsâmeddin el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, 1:132.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/538-540.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/541.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/541-542.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/542-543.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/544-545.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/545-546.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/546-547.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/547.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/548-549.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/550.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/5-6.
[15] Bugünün tıbbı, cemolma tabirini derlenme-toparlanma olarak ifade etmektedir. Mevzuun mütehassısı Prof. Dr. Alpaslan Özyazıcı, Hücreden İnsana adlı (6. Baskı, 1979, Yeni Asya Yayınları) kitabında, ceninin ana rahminde geçirdiği safhaları resimlerle anlatırken, bu ilk insan rüşeyminin 6,5 veya 7. günde rahim duvarına yerleştiğini belirtir: "6,5 veya 7. günde ise bu cisim rahim duvarına gömülmeye başlar" der (s.6). Müellif, hadiste gelen 40'ıncı günle ilgili açıklamaların da bugünki ilmî tahkîke uygunluğunu te'yîd eder ve şöyle der: "Buraya kadar anlattığımız, ilk 40 gün, hadiste nutfe safhası olarak ifade edilmiştir. Bu zamana kadar, ekser organların ilk emâreleri belirdiğinden, Peygamberimiz aleyhissalâtü vasselâm'ın buyurduğu derlenip toparlanır tabiri gerçekle tam bir uyum arzetmektedir" (s. 33). Şu halde, sadedinde olduğumuz hadiste, "meninin, kadının her damarında ve uzvunda uçtuğu"na dair ifadedeki, hal-i hazır tıbbî açıklamalara aykırılık, ya İbnu Hacer'in dikkat çektiği ravilerden gelen şahsi bir yorum gözüyle ele alınacak veya -zahir mânayı kabulde müşkilat olma hallerinde âlimlerin başvurduğu te'ville- maksud mânayı arama" cihetine giderek muvafık yeni yorumlara gitmek gerekecektir. Tıbbın bu bahislere, zaman içinde, yeni buudlar ve zengin yorumlar getirebileceği de ihtimalden uzak tutulmadan rivayete mülayim yaklaşılmalıdır.
[16] İfadenin aslı aynen şöyle: ???? ???? ?? ??? ??????? ?? ??? ????? ??? ?? ?? ????? ? ?? ???? ???? ???? ????? ?? ?? ?????? ??????? ????? ???? ???
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/6-13.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/13-17.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/17.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/17-19.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/19.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/19.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/20.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/20.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/20-21.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/22.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/22-23.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/23.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/23-24.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/25.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/25-26.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/26.
[33] Bu üç hadisten birincisi 4843'te kaydettiğimiz hadistir. İkincisi "Resûlullah'a müşrik çocuklarından sorulmuştu: "Ne yapacaklarını Allah iyi bilir" diye cevap verdi" meâlindeki Ebu Hureyre hadisi, üçüncüsü de her çocuğun (İslâm) fıtratı üzerine yaratıldığını beyan eden hadistir.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/26-28.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/29.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/29-31.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/31.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/32-33.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/33.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/34.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/34-35.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/35.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/35.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/35-36.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/36.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/36-37.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/38.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/38.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/39.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/39.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/39.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/40.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/40.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46 KADER KİTABI
1. Kader Hakkında Konuşmanın Yasaklanması
2. Kadercilerle İlgili Hadisler

46 KADER KİTABI

1. Kader Hakkında Konuşmanın Yasaklanması

1. Ebû Hüreyre'den (r.a.) Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Adem ile Musa münazara etti de Adem, Musa'ya üstün geldi. Musa Adem'e:
«— Sen insanları azdıran ve cennetten çıkaran Adem misin?» dedi. Adem de ona:
«— Sen Allah'ın her şeyin ilmini kendisine verdiği ve risaletiy-le insanlar üzerine seçtiği Musa mısın?» dedi. Musa:
— Evet.» deyince, Adem:
«— Ben yaratılmadan önce bana takdir edilen şey dolayısıyla mı beni ayıplıyorsun?» dedi.[1]

2. Cühen kabilesinden Yesar oğlu Müslim rivayet eder: Ömer b. Hattab (r.a.)'a: «Rabbim, Adem oğullarının sulbünden so-yunu çıkarmış onlara; Ben sizin Rabbiniz değil miyim? demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da: Evet: (Rabbimizsin) buna şehadet ettik demişlerdi.(İşte bu itiraf ettirme) kıyamet günü «Bizim bundan haberimiz yoktu» dememeniz içindi».[2] âyetin manası sorulunca:
«—Resûlullah (s.a.v J'i işittim. Ona bu ayetin manası sorulduğunda şöyle buyurdu, dedi: «Şüphesiz ki Allah Teâlâ Adem'i yarattı. Sonra kudret eliyle sırtını sıvazlayıp ondan zürriyetini çıkardı ve «bunları cennet için yarattım, cennetliklerin amelini işleyecekler» dedi. Sonra Adem'in sırtına yine dokunup ondan bir nesil daha çıkardı ve «bunları cehennem için yarattım. Cehennem ehlinin amelini işleyecekler» buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
«— Ya Resûlullah! O zaman amelin ne yararı var?» deyince Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«— Şüphesiz ki Allah, kulu cennetlik yaratınca ölünceye kadar ona cennet ehlinin amelini işletir. Bu sebeple onu cennete sokar. Bir kul da cehennem için yaratılınca, ona Ölünceye kadar cehennem ehlinin amelini işletir. Bu sebeple onu cehenneme sokar.»[3]

3. îmanı Malik'e şu rivayet edildi: Resûlullah (t,.a.v.): «Size iki şey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı bağlandığınız sürece, asla doğru yoldan sapmayacaksınız. Bunlar, Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetidir.» buyurmuştur.

4. Tavus el-Yemani'den: «Resûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir takım insanlara yetişdim. Onlar, her şey kader iledir.» diyorlardı.
Abdullah b. Ömer (r.a.)'m da şöyle dediğini işittim: «Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: «Her şey kader iledir. Hatta acizlik ile zekâ bile.»[4]

5. Amr b. Dinar'dan: Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'ın hutbesinde şöyle dediğini işittim: «Hidayete erdiren ve dalâlete düşüren A1-. lah'tır.»
6. îmam Malik'in amcası tbn Malik oğlu Ebi Süheyl'den: Ömer b. Abdulaziz ile gidiyordum. Bana
«— Şu kaderiyye grubu hakkındaki görüşün nedir?» deyince:
«— Görüşüm, onları tevbeye davet etmendir. Tevbe ederlerse (ne alâ) etmezlerse onları kılıçtan geçirirsin» dedim. Ömer b. Abdulaziz:
«— Benim görüşüm de budur» dedi.
îmam Malik der ki: Benim görüşüm de böyledir.

2. Kadercilerle İlgili Hadisler

7. Ebu Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.):. «Bir kadın, kendisi evlenmek için kızkardeşinin boşanmasını istemesin. Çünkü kendisi için takdir edilen ne ise o olur.» buyurdu.[5]

8. Ka*b oğlu Muhammed el-Kurazî anlattı: Muaviye b. Ebî Süf-yan minberden şöyle hitabetti:
«— Ey insanlar! Allah'ın verdiğine hiç bir şey engel olamaz. Allah'ın vermediğini de hiç kimse veremez. Güçlü kimseye, Allah'ın gücü karşısında hiç kimsenin gücü fayda vermez. Allah, hakkında hayır dilediği kimseyi dinde derin anlayışlı kılar.» sonra Muaviye: «Ben bu kelimeleri bu minber üzerinde Resûlullah (s.a.v.)'den işittim» dedi.

9. imam Malik'e rivayet edildiğine göre şöyle denildi: «Her şeyi gerektiği şekilde yaratan, hiç bir şey, takdir edip tayin ettiği vakti geçmeyen Allah'a hamdolsun. Bana Allah yeter. Allah, dua edeni işitir. Allah'dan başka dua edilecek bir makam yoktur.»

10. îmam Malik'e şöyle denildiği rivayet edildi: Hiç bir kimse rızkını tamamlamadan ölmez. O halde rızkınızı helal yoldan arayınız.[6]

---

[1] Müslim, kader,46/2,no:14.
[2] A'raf, 172.
[3] Ebu Davud, Sünnet, 39/16; Tirmizî, Tefsir, 44/7, no:2.
[4] Müslim, Kader, 46/40, no:l8.
[5] Buharî, Kader, 82/4.
[6] Cabir'den manaca merfu olarak gelmiştir: îbn Mace/Ticarat, 12/2.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46- KADER BAHSİ
1- İnsanın Ana Karnında Yaratılması Keyfiyeti Rızkının, Ecelinin, Amelinin, Şekavet ve Saadetinin Yazılması Babı
2- Âdem Île Musa (Aleyhisselam) 'in Münakaşası Babı
3- Allah Teala'nın Kalbleri Nasıl Dilerse O Şekle Çevireceği Babı
4- «Her Şey Kaderledir» Hadisi Babı
5- Âdemoğluna Zina ve Başka Şeylerden Nasibinin Takdir Olunması Babı
6- «Her Doğan Fıtrat Üzere Doğar» Hadisinin Manası ve Ölen Küffar Çocuklarıyle Müslüman Çoçuklarının Hükmü Babı
7- Ecel, Rızık ve Başka Şeylerin Haklarında Geçen Kaderden Ziyade ve Eksik Olamayacaklarını Beyan Babı
8- Kuweti Emir Aczi Terk, Allah'dan İstiane ve Mikdarları Allah'a Tefviz Babı

46- KADER BAHSİ

1- İnsanın Ana Karnında Yaratılması Keyfiyeti Rızkının, Ecelinin, Amelinin, Şekavet ve Saadetinin Yazılması Babı

1- (2643) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
:i Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr El-Hemdânî de rivayet etti. Lâtız onundur. (Dedi ki) : Bize babam ile Ebû Muâviye ve Vekî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize A'meş, Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) —Ki sâdık ve masduk'dur__:
«Şüphesiz sizden birinizin teşekkülâtı annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir müddet de bir pıhtı olur. Sonra o kadar müddet de oradû bir parça et hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üfürülür. Meleğe dgrt kelime emrolunur: Rızkını, ecelini, amelîni ve şakı yahut satd olacağını yazması 1 Kendinden başka ilâh olmayan Attah'a yemin ederim ki : Sizden biriniz cennetliklerin yaptığını yapar, hattâ cennetle kendisi arasında bir arşından başka mesafe kalmaz, fakat kitab onu geçmiş bulunur da, cehennemliklerin yaptığını yapar ve cehenneme girer. Ve yine muhakkak ki, sizden biriniz cehennemliklerin yaptığını yapar, hattâ cehennemle kendisi arasında bir arşından fazla mesafe kalmaz. Fakat kİtab onu geçmiş olur da, cennetliklerin yaptığını yapar ve cennete girer.» buyurdular.

(„.) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İsh^k b. İbrahim ikisi birden Cerîr b. Abdü'l-Hamid'den rivayet ettiler. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bana Ebû, Saîd El-Eşec dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vcln* rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Ubeydullah-b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be b. Haccac rivayet etti. Bı hâvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Veki'in hadîsinde :
«Şüphesiz sizden birinizin teşekkülâtı annesinin karnında kırk gecede toplanır.» Muftz'in Şu'be'den rivayet ettiği hadîsinde :
«Kırk gece ynhyt kırk gün.» Cerîr ve isa'nın hadîslerinde ise: «Kırk gün.» buyurmuştur.
Bu hadîsi BuHrî -«Bed'û'1-Halk», «Kader» ve «Tevhid» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Tirmizî «Kader» bahsinde; îbni Mâce «Kitâbu's· Sünne»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Sadık: Doğru söyleyen; Masdûk; Sözü tasdik ve kabul edilen- mânâlarına gelirler,
Hadîsin zahiri gösteriyor ki, insan anne karnında üç devre kırkar gün kaldıktan sonra 'Allah ona ruh üfürmek için bir melek gönderir. BU devrelerin mecmuu dört ay eder. Dört aydan sonra anne karnındaki cenine melek tarafından ruh üfürülür. Doğduğu zaman yiyip içeceği rızkı, eceli, ameli, şaki mi, yoksa saîd mi olacağı yazılır. İşte mukadderat denilen r.cylcr bunlardır. Hadîs-i şerif sarahaten kaderi isbat etmektedir.
Yalnız Uesûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Settem) bu hadîste nadiren meydana gelen halleri beyan etmektedir. Bu haller ömrü boyunca cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip, sonunda cehennemlik olmak ve ömrü boyunca cehenneme girmeyi mucib ameller işleyip sonunda cennete girmektir. Teâlâ Hasretlerinin lûtfu keremine nihayet olmadığı için birçok insanlar ölümlerine yakın serden hayra dönerler, Hayırdan şerre dönenler ise pek nâdir görülür. Resûlüllah (SalUılîahü Aleyhi ve Sellem) bu halleri arçınla temsil buyurmuştur. Yâni Ölümüyle âhiret arasında o kadar az zaman kalmıştır ki, bu bir kimse ile varacağı yer arasında sadece bir arşın mesafe kalmasına benzer. Ekseri hallerde ise insanlar amellerine göre dünyadan giderler.
Şimdi bu babdaki diğer rivayetleri görelim:

2- (2644) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız tbnü Nümeyr'indir. (Dediler ki) ; Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da Ebû't-Tufeyl'dcn, o da Huzeyfe fa, Esîd'den, o da Peygamber (SullaÜahii Aleyhi ve Se!lem)'e iblâğ etmiş olmak üzere rivayet etti, (Şöyle buyurmuşlar) :
«Melek nutfenin üzerine rahimde kırk yahut kırk beş gecede karar kıldıktan sonra girer ve :
— Yârab (bu) şakı mi olacak, saîd mi? diye sorar. Bunldr yazılırlar. Müteakiben :
— Ey Rabbim! Erkek mi olacak, yoksa dişi mî? diye sorar. Bunlar da yazılırlar. Ameli, eseri, eceli ve rızkı hep yazılır. Sonra sahifeler dürülür. Bir daha bu hususlarda ziyâde ve noksan yapılmaz.»

3- (2645) Bana Ebû't-Tahir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnti Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Ebû'z-Zübeyr El-Mekkî'den naklen haber verdi. Ona da Amir b. Vasile rivayet etmiş ki, kendisi Abdullah b. Mes'ud'u şöyle derken işitmiş : Şak!, annesinin karnında şakî olandır. Saîd ise başkasından ibret alandır. Müteakiben Âmir, Resû\ü]\ah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'m ashabından Huzeyfe b. Esîd El-Gıfârî denilen bir zata gelerek bunu İbni M es'u d'un sözü olmak üzere ona rivayet etmiş. Huzeyfe:
— Bir adam amelsiz nasıl şakî olabilir? demiş. Bu zât ona :
— Sen buna şaşıyor musun? Gerçekten ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
«Nurfenin özerinden kırk iki gece geçti mi, Allah ona bir melek gönderir. Melek ona sûre» verir; kulağını, gözünü, cildini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra :
— Yâ Rabbi! Erkek mi olacak, dişi mi? diye sorar. Rabbin dilediğini hüküm buyurur; Melek de yazar. Sonra :

— Yâ Rabbi! Ecefi ne olacak? der. Rabbin dilediğini söyler. Melek yine yazar. Sonra :
— Yâ Rabbt! Rızkı ne olacak? der. Rabbin dilediğini hükmeder. Melek yine yazar. Sonra melek : Sahîfe elinde olduğu halde çıkar, emrolunduğu-nun üzerine ziyâde eksik yapmaz.» buyururken işittim, demiş.

(...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevîelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Efen Asım haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbnü Cüreyc rivayet etti .(Dedi ki) -. Bana Ebû'z-Zubeyr haber verdi. Ona da Ebû't-Tufeyl haber vermiş İd: Kendisi Abdullah b. Mes'uâVu şöyle derken işitmiş... Ve râvi hadîsi Amr b. Hâris'in hadîsi gibi hikâye etmiştir.

4- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebi Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hay· seme Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Atâ! rivayet etti. Ona da İkrime b. Hâlid, ona da Ebû't-Tufeyl rivayet etmiş. (Demiş ki): Ebû Serî ha Huzeyfe b. Esîd El-Gıfârî'nin yanına girdim de şunu söyledi: Resûlüllah (SallaltahüAUyhiveStUemyi şu iki kulağımla: «Gerçekten nurfe rahtmin içine kırk gecede düşer. Sonra onun üzerine melek iner. —Züheyr: Zannederim onu yaratan melek dedi, demiş
— Ve:
— Yâ Rabbİ! Erkek mi (olacak), yoksa dİji mî? diye sorar. Allah onu erkek yahut dişi olarak yaratır. Sonra :
— Yâ Rabbi! Tam mı olacak, yoksa sakat mı? diye sorar. Allah onu ya tam yaratır yahut sakat! Sonra :
— Yâ Rabbil Bunun rızkı, eceli, ahlâkı ne olacak? diye sorar. Sonra Allah onu ya şakî yahut saîd yaratır.» buyururken işittim.

(...) Biae Ahdü'l-Vâris b> Abdi's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana baham rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabîa b. Külsûm rivayet etti (Dedi ki) : Bana babam Külsûitt, Ebû't-TuEeyl'den, o da Resûlüllah (SallaVahü Aleyhi ve Sellemy'm sabâbîsi Huzeyfe b. Esîd El· Gıiârî'den, o da hadîsi Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'e ref etmiş olmak üzere naklen rivayet etti. Ki:
«Allah biiznillah bir şey halkeimek dilediği vakit, ı-ahime müvekkel bir meleği kırk küsur gecenin tamamında gönderir...» buyurmuşlar. Sonra, râvi yukarkilerin hadîsi gibi anlatmıştır.

5- (2646) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) -.Bize Hammâd h. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Ubey-dullah b. Ebî Bekr Enes b. Mâtik'den naklen rivayet etti. Ve hadîsi ref etti. Resûlüllah İSallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Gerçekten Allah (AzzeveCelle) rohime bir melek vekîl kılmıştır. (Bu melek) :
— Ey Rabbim! Nutfe. Ey Rabbim! Pıhtt. Ey Rabbim! Et parçası, der. Allah bir şeyi yaraîmak murad ettiği vakit melek :
— Ey Rabbim i Erkek mi, yokta dişi mi? Şakî mi, yoksa saîd mî? Rızk ne olacak? Ecel ne olacak? diye sorar. Ve böylece annesinin karnında iken yazılır.»

6- (2647) Bize Osman b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İshâk h. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. İshâk: Ahberanâ; Ötekiler Haddescnâ tâbirini kullandılar. (Dediler ki) ; Bize Cerîr Mânsûr'dan, o da Sa'd b. Ubeyde'den. o da Ebû Abdirrahman'dan, o da Ali'den naklen rivayet «ttİ. AH şöyle demiş : Bakîu'I-Garkad ete bir cenazede idik. Derken yanımıza Resûlüllah (SallaİlahÜ Aleyhi ve Sellem) geîdi ve oturdu. Biz de et-rafîna oturduk. Beraberinde bir âsâ vardı. Başını eğdi. Ve âsâsiyle yeri çizmeye başladı. Sonra şöyle buyurdu:
«Sizden hiç bir kimse ve dünyaya geten biç bir nefis yoktur ki, Allah onun cennetden veya cehennemden yerini takdir etmemiş olsun! Ve şakî yahut saîd yazılmış olmasın!» Bunun üzerine bir adam:
— Yâ Resûlallah! Biz kitabımız üzere durarak ameli bırakmayalım mı? dedi. Bunun üzerine :
«He»- kim saadet ehlinden ise, saadet ehlinin ameline varacak ve her kim şekavet ehlinden ise, şekavet ehlinin ameline varacaktır.» buyurdu. Şunu da ilâve etti:
«Amel eclm! Herkese imkân verilmiştir. Saadet ehline, saade? ehlinin ameli müyesser olacaktsr. Şekavet ehline ise, şekavet ehlinin amelî müyesser olacaktır.» Sonra şu âyeti okudu:
«Her kim atıyye verir, korunur ve hüsnayı tasdik ederse, biz ona kolaylığı müyesser k.lar.z. Ama kim cimrilik eder; İstiğna gösterir ve hüsnay. yalanlarsa, ond da güçlüğü müyesser kılarız.» [1]

(...) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şcybe Üc Hennad b. Seriy rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize EbÛ'l-Ahvas Mansûr'dan bu İsnadla bu hadîsi mânâsında rivayette bulundu. Ve: «Bir sopa aldı...» dedi. Asâ demedi. İbnü Ebî Şeybe, Ebû'l-Ahvas'dan rivayet ettiği kendi hadîsinde: «Sonra Re-sûlüllah {SaltollûhÜ A îeyhi ve StiUm) okudu.» dedi.

7- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Saîd fil-Eşec rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Btee tbnti Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti, (Dedi ki) : Bize A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Abdirrahman Es-Sülemî'den, o da Ali'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Bir gün Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. Elinde bir sopa olup, onunla yeri çiziyordu. Derken başım kaldırarak şöyle buyurdu:
«Sîzden hiç bir kİmso yoktur ki! Cennetten vftyq cehennemden yerî malûm olmasınl» Ashnb:
— Yâ Resûlallah! O halde niçin çalışıyoruz? Tevekkül etmeyelim mi? dediler.
«Hayır! Çalışın, zira herkese ne maksatla yaratıldıysa, onun İçin imkân verilmiştir.» buyurdu. Sonra
«Her kim atıyye verir, korunur ve hüsnayı tasdik ederse...» âyetlerim;
«BİZ ona güçlüğü müyesser kılarız...» kavline kadar okudu.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnî Beşgâr rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Muhammed "b, Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki); Bize Şu'be Mansûr ile A'meş'den rivayet etti. Onlar 4a Sa'd b. Ubeyde'yi Ebû Abdirrahman Es-Sülemî'den, o da Ali'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi vt Sclkmyden naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken (gitmişler.

8- (2648) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû'z-Züheyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum:
— Yâ Resûlallah! Bize sanki şimdi yaratılmışız gibi dinimizi beyân et! Bugün amel ne hususta olacak? Hakkında kalemler kuruyup

miktarların cereyan ettiği hususta mı? Yoksa istikbâlimize ait şeylerde mi? dedi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır! Bilâkis hakkında kalemler kuruyup miktarların cereyan ettiği hususta!» buyurdular. Sürâka:
— O halde amel ne hakkında olacak? dedi,
Züheyr şöyle demiş: Sonra Ebû'z-Zübeyr bir şey söyledi. Ama benaklını denemek istedim. Müzeyne'den iki adam Resûlüllah (Sallallahü AUyhiveSellem)'e geldiler de:
— Yâ Resûlallah! Ne buyurursun? Bugün insanlar ne amel edecek, neye çaba gösterecekler? Haklarında hükmolunmuş ve bitmiş, geçmiş bir kader hakkında mı, yoksa istikballerine ait Peygamberlerinin kendilerine getirdiği ve haklarında hüccet sabit olan bir hususta mı? dediler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır! Bilâkis haklarında hüküm verilmiş ve geçmiş bir şey hususunda (amel edecekler) Allah (Azze ve Celle) 'nin kitabında bunun tasdîkİ: Nefse v« b nefsi kusursuz yaratıp kendisine sapıklığını, takvasını ilham eden Allah'a yemin olsun [2] âyetidir.» buyurdu, dedi.

11- (2651) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'î-Aıiz (yâni İbni Muhammed) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebı Hürey-re'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuşlar:
«Gerçekten bir kimse uzun zaman cennetliklerin amelini işler, sonra amelî cehennemliklerin ameliyle hitama erdirİlir. Bir kimse de uzun zaman cehennemliklerin amelini işler. Sonra ameli cennetliklerin ameliyle hitama erdirilir.»

12- (112) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb (yânı ibni Abdirrahman El-Kaâri), Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'c Es-Saıdîden naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten bir kimse kendisi cehennemliklerden olduğu halde insanlara zahir olan hususta cennetliklerin amelîni işler. Ve gerçekten bîr kimse kendisi cennetliklerden olduğu halde insanlara zahir olan hususta cehennemliklerin amelini İşler.» buyurdular.
Hz. Enes rivayetini Buhârî «KitâKu'1-Hayz» ve «Halku Benî-Âdem» bahislerinde; Hz. A1i rivayetini «KHâtu'l-Cenâiz», «Ki-tâbu'ı Tefsir» ve «Kitâbu'l-Edeb»'de; Ebû Dâvud ile İbnû Mâce «Kitâbu's-Süınc'de; Tirmizî «Kitâbu'î-Kadcr» ile «Ki-tâhu't-Tefsir»'de; Nesâ «Kitâbu't-Tefsir»'de; İmran b. Husayn rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Kader»'de; Sehl b. Sa'd rivayetini «Kitâbu'l-Cihad»'da muhteli: râvilerden tahric etmişlerdir.
Nutfeden murad menidir. Kurtubî 'nin beyânına göre menî şehvet kuvvetiyle rahimin içerisine saçılarak düşer. Sonra Allah onu rahimin döl yatağına toplar. İşte kırk veya kırk beş gece rahimde karar kıldıktan sonra melek nutfenin üzerine girer cümlesinden murad budur. Ondan sonra nutfe kırk günde kan pıhtısı haline gelir. İhtimal bu inkılâb kırk gün zâ-rfmda kanın meniye yavaş yavaş karışması suretiyle tekâmül eder. Ve kırk günün sonunda kan pıhtısı meydana gelmiş olur. Bundan sonra o pıhtıdan yavaş yavaş et hâsıl olmaya başlar. Ve kan pıhtısı et parçası hâline gelir. Sonra bir melek gelerek artık cenin hâline gelmeye başlamış bu müstakbel insanın mukadderatım yazar. İlerde onun sâîd mi, şakî mi olacağını tespit eder. Saîd, iman saadetine eren bahtiyardır. Şakî ise, onun zıddı yâni kendisine iman nasib olmayan bedbaht demektir. Artık o kimse doğup büyüdükten sonra bu mukadderat dahilinde amel eder. Ana rahminde cennetlik olacağı tespit edildiyse hayatında cehennemliklerin amelini işlese bile sonunda yine imanını kurtarır. Cehennemlik olacağı tespit edildiyse, hayatında cennetliklerin amelini işlese bile, sonunda yine imandan mahrum gider. Fakat bu ezelî takdir ve tespit hâşâ Allah Teâlâ tarafından bir cebir ve istibdad değil, kulun irade-i cüz'iyesi ile hak ettiği neticedir. Kul işte bu iradeye göre mükâfat ve mücazat görecektir. Allah'ın takdirinden murad; kul dünyaya geldikten, ölünceye kadar ne gibi amellerde bulunacaksa, ezelî ilmiyle onu bilerek meleklere tespit ettirmesidir. Ona zaman ve zemin mefhumlarının bir tesiri yoktur. EzeU ilmi olmuşu, olacağı aynı seviyede ihata etmiştir. Kullar nazarında bilfiil yaşayarak bütün amelleri bilinen bir kimse için ne hüküm verilecekse Allah Teâlâ'mn ilmine nisbetle o kimse doğmadan müstakbelde işleyeceği bütün amelleri teferruatiyle görülmüş, bilinmiş ve tespit edilmiştir. İşte kader budur. Binâenaleyh tekrar edelim ki, kulun takdirden başka bir amelde bulunamaması bir cebir değil, bir muayenenin tespitidir. Onun içindir ki, meselâ; Ebû Cehil kıyamet gününde : Yâ Rabbi! Sen benim cehennemlik olacağımı takdir buyurdun! Ben bu takdirin dışınaçıkarak iman edemezdim. O halde beni niçin muaheze ediyorsun? Beni şakî yarattın, şaki oldum. Müslümanı saîd yarattın, saîd oldu. Benim bu işte ne kabahatim var? diyemez. Çünkü cevab hazırdır. Teâlâ Hazretleri ona : Ben seni cehennemlik olmaya mecbur etmedim. Dünyaya geldikten sonra işleyeceğin amelleri ezeli ilmimle bildiğim için onları tespit ettim. Benim takdirim bundan ibarettir. Yâni; sen hakettin, ben de istihkakını yazdım, der.
Ulemânın beyânına göre bu hadîsin muhtelif rivayetlerinin arası şöyle bulunmuştur : Allah Teâlâ ana rahmine düşen bir çocuğun geçireceği tavır ve hallere nezâret için bir melek tevkil eder. O melek: Yâ Rabbi! Şimdi rahimdeki bir nutfedir; Yarabbi! Şimdi bir kan pıhtısıdır; şimdi bir et parçasıdır, diyerek İrer tavır ve hâli zamanı geldikçe Allah'a arze-der, Allah Teâlâ bütün bunları ezelî ilmiyle bildiği halde âdeti iiâhiyesi böyle cereyan etmiştir. Meni kırk gün ana rahminde kaldıktan sonra kan pıhtısı hâline gelir. Müvekkel melek ondan çocuk meydana geleceğini o zaman anlar. Zira her meniden çocuk dünyaya gelmez. O anda bu çocuğun, dünyaya geldikten sonraki rızkın ecelini, amelini; şakâvet ve saadetini yazar. Bir müddet sonra melek bir tasarrufta daha bulunur. Ki, o da çocuğa suret vermek; gözünü, kulağını, cildini, etini, kemiğini yerli yerince bir araya getirmek; erkek mi, dişi mi olacağını sorarak ona göre icrââtta bulunmaktır. Bu icraat üçüncü kırk gün zarfında olur ki, o zaman cenin henüz et parçası halindedir. Bundan sonra sıra ruh üfürülme-sine gelir. Gerçi rivayetlerin birinde : «Nutfenin üzerinden kırkiki gece geçti mi, Allah ona bir melek gönderir. Melek ona suret verir; kulağını, gözünü, cildini, etini ve kemiğini yaratır. Sonra :
— Yâ Rabbi! Erkek mi olacak, dişi mi? diye sorar... ilah.» buyurul-muşsa da, Kaadî Iyâz bu babda şunları söylemiştir : «Bu hadîs zahiri mânâsına göre değildir. Onu zahiri mânâsına hamletmek doğru olamaz. Nutfeye suret vermek ve onun gözünü, kulağını ilâahir... halket-mekten murad; meleğin bunları yazmasıdır. Fiiliyat başka zaman olur. Çünkü âdete nazaran ana rahmine düşen menide, ilk kırk günden sonra suret verme, halketme mevcut değildir. Bunlar üçüncü kırk günün içerisinde olur ki, o zaman nutfe et parçası hâlini almış bulunur. Üçüncü kırk günün akabinde, yâni cenin dört aylık olduktan sonra meleğin bir vazifesi daha vardır ki, o da cenine ruh üfürmektir. Ulemâ bu. hususta müttefiktirler. Bu hususat için meleğin gönderilmesinden murad; tasarruf için ona emir buyurulmasıdır. Yoksa rahimin başında ona müvekkel bfr melek bulunduğu sarahaten bildirilmiştir.
Bu hadîslerde beyân buyurulan rızk, ecel, şekavet, saadet, amel, erkeklik, dişilik vs.'den murad; Allah Teâlâ'mn bunları meleğe bildirmesi, infaz ve tespitini ona emretmesidir. Yoksa Allah Teâlâ'mn kazası ve hükmü bunların hepsinden öncedir. Bu babdaki ilim ve irâdesi ezelde mevcuttur.»
Bakîu'l-Ğarkad : Medine 'nin meşhur kabristanıdır. Bugün ona Cennet-i Baki' deniliyor.
Hz. Câbir rivâyetindeki : «Kalemlerin kuruması» tâbirinden mü-rad Allah'ın takdir buyurması ve bu takdirin levh-i mahfuza yazılma işinin tamamlanmasıdır. Yazı yazan kalem kurursa, artık onunla fazla veya eksik bir şey yazmanın imkânı kalmaz. Ulema : «Allah Teâlâ'mn

yazmasına, levhine, kalemine ve hadîslerde zikri geçen sahifelerine iman etmek farzdır. Bunların hakikatinin ne olduğunu ancak Allah bilir,» demişlerdir. Bu hadîsler kaderi isbat hususunda ehl-i sünnet mezhebinin delilleridir. Ehl-i sünnete göre dünyada vukua gelen hayırlı hayırsız, faydalı veya zararlı her şey Allah Teâlâ'mn kaza ve kaderiyle meydana gelir. Ancak Ebu'l-Muzaffer Semanı 'nin dediği gibi, kaza-kader meselesi biz kullar için bir sırdır. Onu akılla, kıyasla anlamaya imkân yoktur. Kaderin sırrını ancak Allah Teâlâ bilir. Bize düşen haddimizi bilerek kitap ve sünnetin beyanatına iman etmek, ondan öteye geçmemektir. Bu hadîsler; mukadder ne ise o olur, diyerek ameli terk etmenin memnu olduğuna delâlet etmektedirler.
Âyet-i kerîmedeki : Atıyye vermekten murad tâatlardır. Hüsna, kelimeyi tevhid gibi, hakka delâlet eden kelimedir.

2- Âdem Île Musa (Aleyhisselam) 'in Münakaşası Babı

13- (2652) Bana Muhammcd b. Ilâtim ile İbrahim b. Dinar tbni Cbî Ömer El-Mekki ve Ahmed b. A'bdete'd-Dabbî toptan İbni TJyeyne'den ı-ivâyet ettiler. Lâfız İbnü Hatim ile İbnü Dinar'ındır. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uycyne, Amr'dan, o da Tâvus'daıı naklen rivayet etti. (Demiş ti) : Ben Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işittim : Resûlüllah (Sdliattahü Aleyhive Sellem);
«Âdemle Musa münakaşa ettiler. Musa :
— Yâ Âdem, sen bizim babamtzsın! Bizi mahrumiyete düşürdün ve bizi cennetten çıkardın! dedi. Âdem de ona :
— Sen Musa'sın! Allah seni kelâmiyle seçkin kıldı. Vg senin için yed-i kudretiyle yazdı. Beni yaratmazdan kırk yıl önco Allah'ın bana takdir et-ttği bir şeyden dolayı muaheze mİ ediyorsun? dedi.»
Müteakiben Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilemj:
«Böylece Âdem, Musa'ya galebe çaldı! Böylece Âdem, Musa'ya galebe
çaldı!» buyurdular.
İbnü Ebî Ömer İle İbnü Atde hadîslerinde: «Biri (yazdı), diğeri: Senin için Tevrat'ı kendi yed-i kudretiyle yazdı» demişlerdir.

14- (...) Bize Kuteyfce b. Saîd, Mâlik b. Enes'den —ona okunanlar meyanmda —, o da Ehû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyrc'-den, naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Âdem i!e Musa münakaşa ettiler de; Âdem, Musa'ya galebe çaldı, Musa ona :
— Sen İnsanlan azd:ran ve onları cennetten çıkaran Âdem'sin! eledi.
Âdem de:
— Sen Allah'ın her şeyin ilmini verdiği ve risâletiy!e insanlar üzorİne seçkin kıldığı kimsesin! dedi. Musa :
— Evet! cevâbını verdi. Âdem :
— O halde ben yaratamazdan önce bana takdir buyurulan bir şey Üzerine beni muaheze mi ediyorsun? dedi.»

15- (...) Bize İshâk b. Musa b. Abdillah b. Musa b. Abdillah fc. Ye-zid El-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes h. Iyâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Haris b. Ebî Zübab, Yezîd (bu zât İbnü Hürmüz'dür) ile Ab-durrahman EI-A'rac'dan rivayet etti. (Demişler ki) : Biz Ebı Hüreyre'-nin şunu söylediğini dinledik. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SelİIem) buyurdular T:i:
«Âdem ile Musa (Aleyhisselâtn) Rableri nezdinde münakaşa ettiler de Âdem, Musa'ya galebe çaldı. Musa :
— Sen o Âdem'sin ki, Allah seni kendi yed-i kudretiyle yaratmış. Sana kendi ruhundan üfürmüş. Sana melekleri secde ettirmiş ve seni cennetine iskân buyurmuştur. Sonra işlediğin günah sebebiyle insanları yeryüzüne indirdin, dedi. Âdem de :
— Sen o Musa'sın ki; Allah seni Peygamber göndermesi ve konuşma-siyle seçkin kilnvş; sana içinde her şeyin beyânı bulunan levhaları vermiş ve seni sırdaş olarak kendine yaklaştırmıştır. Acaba Tevrat'ı Allah'ın ben yaratamazdan kaç seıve önce yazdığını buldun? dedi. Musa :
— Kırk yıl (önce)! cevabını verdi. Âdem :
— Onda : "Âdem Rabbine isyan etti de azdı..."[3] âyetini buldun mu? dedi. Musa :
— Evet! cevâbını verdi. Âdem :
— O halde işlememi beni yaratmazdan kırk yıl Önce Allah'ın bana takdir ettiği bir ameli işledim diye beni muaheze mi ediyorsun? dedi.» Kesûlüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem): «Böylece Âdem, Musa'ya galebe çaldı.» buyurdular.

(...) Bana Züheyr b. Harb ile İbnü Hatim rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam İbnü Şihab'dan, o da Humeyd b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den nakle» rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Âdem ile Musa münakaşa ettiler, Musa ona :
— Sen o Âdem'sin ki; günahın seni cennetten çıkarmıştır, dedi. Âdem de ona :
— Sen o Musa'sın ki : Allah seni rîsâlet ve konuşmasiyle seçkin kılmıştır. Sonra (bir de} beni yaratılmamdan önce takdir buyuruları bir şey üzerine muaheze ediyorsun! dedi. Böylece Âdem, Musa'ya galebe çaldı.» buyurdular.

(...) Bana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb b. Nec car EI-Yemâmî rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebı Se-leme'den, o da Efcû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemydan naklen rivayet etti. H.
Bize İbnü Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmanı b. Münebbih'den, o da Ebı Hüreyre'den, o da Peygamber(SaUatlahti Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarki-lerin hadîsi mânâsında rivayette bulundu.

(...) Bize Muhammed b. Minhal Ed-Darîr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Hassan Muhammed b. Sîrîn'den, o da Eîjû Uüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarkilerin hadîsi gibi rivayette tulündü.

16- (2653) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Abdillah b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İ*:nü Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâni' EI-Havlânî, Ebû Abdirrahman El-Hubulî'den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi. (Şöyle demi§) Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)i:

«Allah mahlûkatın miktarlarını göklerle yeri yaratmazdan elli bin sene önce yazdı. Arşı da su üzerinde İdi.» buyururken işittim.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Mukri' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hayve rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Nâfi' (yâni İbn Zeyd)
haber verdi.
Her iki râvi Ebû Hâni'den naklen bu isnadla bu hadîsin mislini haber vermişlerdir. Yalnız onlar: «Arşı da su üzerindeydi...» cümlesini anmamışlardır.
Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Kitâbu'I-Kader»'de;
Ebü Dâvudüe îbnü Mâce «KitâbuVSünne»'de; Nesaî «Kitâbu't-Tefsir»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Ebû'l-Hasen El-Kâbisi: «Hz. Âdem'le Hz. Mûa 'nm ruhları semâda karşılaşmış ve aralarında münakaşa vuku bulmuştur.» demiş; Kaadî Iyâz ise hadîsin zahiri mânâsı kastedilerek her ikisinin şahsen bir yere gelmiş olmaları ihtimâlinden bahsetmiştir. [Filhakika İsrâ hadîsinde Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) Un Beyt-i Makdis'deve göklerde bütün Peygamberlerle bir araya gelerek onlara namaz kıldırdığı sabit olmuştur. Kaadi Iyâz: «Binâenaleyh şehidler hakkında vârid olduğu gibi, Allah Teâlâ'nm Peygamberlerimde diriltmesi ihtimalden uzak değildir.
Bu hâdisenin Musa (Aleyhisselâm)'m hayatında cereyan etmiş ol-:ması da ihtimal dahilindedir. Allah'dan Âdem (Aleyhisselâm)'ı kendisine göstermesini istemiş ve onunla münakaşa etmiştir» diyor. Haybetin mânâsı mahrum etmek, hüsranda bırakmaktır. Hz. Mûsa: «Bizi mahrumiyete düşürdün... ilah» sözüyle Hz. Âdem'in cennetteki memnu ağaçtan yemesine işaret etmiş, bu günâhın sebebiyle cennetten çıkarıldın, sonra biz de şeytanların iğvâsma ve kötülüğe düşmeye maruz kaldık, demek istemiştir.
Yed : El, demektir. Bütün sıfat hadîslerinde olduğu gibi, burada da iki vecih vardır. Birinci veçhe göre bu kelime müteşâbihtir. Allah Teâlâ' bizim gibi eli yoktur. Yed'i vardır. Biz ancak bu kadarını iman eder, keyfiyetini Allah'a havale eyleriz. İkinci veçhe göre buradaki yed kelimesi kudret diye te'vil olunur. Hadîsdeki takdirden murad da Levhi Mahfuz 'a ve Tevrat sahifelerine yazılmasıdır. Hz. Âdem: Allah benim bu suçu işleyeceğimi, beni yaratmazdan kırk yıl önce yazmıştır, demek istemiştir. Nitekim rivayetlerin birinde bu cihet tasrih de^ edilmiştir. Burada kaderin hakikatim murad caiz değildir. Çünkü Allah'ın ilmi ve takdiri ezelîdir. Onun evveli yoktur. Binâenaleyh şu kadar sene diye tahdidine imkân yoktur. Bu münâkaşada davayı kazanan bütün râ-vilerin ittifakiyle Hz. Âdem olmuştur. Yalnız bazı kimseler şüzûz göstererek hadîsdeki Âdem kelimesini mansûb okumuşlardır. Bu takdirde Hz. Musa, Âdem (Aleyhisselam)^ galebe çalmış olur. Bunu Hafız Ebû Bekr îbni Hâssa, Mes'ud b. Nasır'-dan rivayet etmiş ve bu Mes'ud'un kadere inanmayanlardan olduğunu söylemiştir. İmam Ahmed'in Zührî 'den rivayet ettiği bir hadisde : «Âdem ona galebe çaldı.» denilmiştir ki : Bu cümle hadîsde hiç bir işgal bırakmaz. Hattâbî : «Hz. Âdem'in Mûsa'ya galebe çalması muahezeyi kaldırması hususundadır. Çünkü insanlardan hiç birinin bununla bir kimseyi muahezeye hakkı yoktur.» diyor. Nevevî'ye göre Hz. Âdem şunu demek istemiştir : «Yâ Musa! Sen bilirsin kİ, benim bu suçu işleyeceğim yaratılmamdan kırk sene önce yazılmış ve takdir edilmiştir. Binâenaleyh mutlaka suç işlenecektir. Ben ve bütün mahlûklar çaba göstererek bir zerresini reddetmeye kalkışsak buna gücümüz yetmezdi. Şu halde teni niçin muaheze ediyorsun.»
Bir de günahdan dolayı muaheze -aklî değil, şer'îdir. Âdem (Aleyhissetam) 'm günahını ise Allah affetmiş, bu suretle ondan muaheze de kalkmıştır. Binâenaleyh onu yine muahezeye kalkışan şeriat karşısında rnağlub olur.
Ulemanın beyânına göre Allah'ın miktarları yerle gökleri yaratmazdan elli bin sene önce yazmasından murad; onların levh-i mahfuza yazılması zamanını bildirmesidir. Elli bin sene tabiriyle tahdit değil, çokluk kastedilmiştir. Yoksa asıl takdir değildir. Çünkü az yukarda beyan et-tğimiz gibi hakikî takdirin evveli yoktur. Hadîsin son cümlesinden anlaşılan mânâ arş-ı a'lânm yerle gökler yaratümazdan Önce su üstünde bulunmasıdır. Allah her şeye kadirdir.

3- Allah Teala'nın Kalbleri Nasıl Dilerse O Şekle Çevireceği Babı

17- (2654) Bana Züheyr h. Harb ile İbnü Nümeyr ikisi birden El-Mukrî'den rivayet ettiler. Züheyr .dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd El-Mukrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hayve rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâni' haber verdi. Kendisi Ebû Abdirrahman El-Hubulî'den, o da Abdullah h. Aitit b. Âs'dan dinlemiş. O da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den şöyle buyururken dinlediğini söylemiş:
«Şüphesiz ki, bütün Âdemoğullarmm kalpleri bîr kalp gibi Rahmanın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu dilediği yere çevirir.»
Bundan sonra Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Ey kalbleri çeviren! Bizim kalblerimizi tcıâtına çevir!» diye dua etmiş.
Bu rivayet dahi sıfat hadîslerindendir. Az yukarıda beyân ettiğimiz iki tevcih, bunda da carîdir. Yâni parmak el ayak gibi şeyler mahlûkatın şânmdandır. Binâenaleyh Allah Teâlâ hakkında zahiren bu gibi mânâları ifade eden kelimeler ya hiç te'vil olunmazlar, zahirinin murad edilmediği bilinerek bunların hak olduğuna itikad edilir. Yahut makama münasib şekilde teVil olunurlar. Bu takdirde parmak kelimesi mecazdır.» «Filân avucumun içindedir» tâbirinden filân benim kudretim dahilindedir; ve keza : «Filân benim parmağımın ucundadır, onu istediğim gibi çeviririm.» cümlesinden nasıl filâna gücüm yeter mânâları kastediliyorsa, buradaki parmak da kudret mânâsına te'vil edilir. Şu halde hadîsin mânâsı: Allah Teâlâ kullarının kalblerinde mutasarrıfdır. Onları dilediği gibi idare eder. Ona hiç bir şey mâni olamaz» demek olur.
Arabların mânâsını anlamadıkları şeyleri iyice anlatmak için hissî şeylerle temsil etmeleri âdetleridir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Allah'ın kudreti birdir. Hadisde ise iki parmak zikredilmiştir.
Bu suâlin cevabı yukarda işaret ettiğimiz gibi, sözün mecaz olmasıdır. Bu sözden iki veya üç gibi sayılar kastedilmemiş; Arabların âdeti ve-cihle temsil yapılmıştır.

4- «Her Şey Kaderledir» Hadisi Babı

18- (2655) Bana Abdü;l-A'lâ;b. Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik b. Enes'e okudum. H.
Bize Kuteybe b. Saîd dahi Mâlik'den — ona okunanlar meyanmda —, o da Ziyâd b. Sa'd'dan, o da Amr b. Müslim'den, o da Tâvus'dan naklen rivayet etti ki : (Şöyle demiş) : (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bir takım insanlara yetiştim ki: Her şey kaderledir, diyorlar. Abdullah b. Ömer'i de şunu söylerken dinledim : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her şey kaderledir. Acz ve iktidar yahut iktidar ve acz bile!» buyurdular.
Kaadî Iyâz bu hadisdeki Acz ve Keys kelimelerinin ibaredeki «şey» üzerine atfedilerek mecrur dahi rivayet edildiklerini söylemiş ve : «İhtimal buradaki âcizden murad; zahirî mânâsıdır. Ki : O da kudretsizliktir. Bazıları onun yapılması gereken şeyi terketmek, sonraya

bırakmak \e vaktini geçirmek mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu kelimenin tâat-lardan âciz kalmak mânâsına gelmesi dahi ihtimal dâhilinde olduğu gibi, dünya ve âhirete ait umumî işlerde acz kastedilmiş olması da muhtemeldir.-Keys, aczin zıddrolup, neşat ve iktidar mânâsına gelir. Hadîs-i şerif âcizin aczi, muktedirin kudreti bile mukadderdir manasınadır.» diyor.

19- (2656) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' Süfyân'dan, o da Ziyâd b. İsmail'den, o da Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer El-Mahzûmî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kureyş müşrikleri Resûlüllah (Sallnltahü Aleyhi ve Sellem) ile kader hakkında münakaşaya geldiler. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nazil oldu:
«O gün onlar yüzleri üstü cehenneme sürüklenecekler. (Kendilerine) Sekarın çarpmasını tadın! Biz her şeyi kaderle halketmişizdir.»[4] (denilecek.)
Buradaki kaderden murâd malûm ve meşhur olan kaza-kader meselesidir. Bâcî bu mânânın hilâfına işaret etmişse de Nevevî: «Mesele onun dediği gibi değildir.* diyor.
Sekar : Cehennemin isimlerinden biridir.
Gerek hadîs-i şerîf gerekse âyet-i kerîme kaderi isbât etmekte ve bunun her şeye âm ve şâmil olduğunu bildirmektedirler.

5- Âdemoğluna Zina ve Başka Şeylerden Nasibinin Takdir Olunması Babı

20- (2657) Bize İshâk b. İbrahim İle Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız İshâk'mdır. (Dediler ki) : Bize Abdiirrezzâk haber verdi. (Dediler ki) : Bize Ma'mer, İbnü Tâvus'dan, o da babasından, o da tbni Abbâs'-dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Hüreyre'nin şu sözü söylediğinden daha ziyâdelememe benziyen bir şey görmedim. Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Selîem):
«Hiç şüphe yok ki, Allah Âdemoğluna zinadan nasibini yazmıştır. Buna behemehal erişecektir. İmdi gözlerin zinası bakmak, dilin zinası da konuşmaktır. NefİS temenni eder de şehvetlenir. Fere de buna ya tasdik eder
ya tekzib!» buyurdular.
Abd kendi rivayetinde : «tbni Tâvus'dan, o da babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Abbas'dan dinledim.» demiştir.

21- (...) BİZe İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Hişâm El-Mahzûmî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vûheyb rivayet etti (Dedi ki) : Bize Süheyl b. EM Salih babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivaye etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Adomoğluna zinadan nasibi yazılmıştır. Buna bebemebal erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinûs: tutmak, ayağın zinası da yürümektir. Kalb ise heves eder, diler. Fere bunu ya tasdik eder ya tekzib!»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-İstizan»'da tahric etmiştir.
İbni Abbâs Hazretleri : «Ebû Hüreyre 'nin sözünden daha ziyade lememe benzeyen bir şey görmedim...» sözüyle lemem âyetine işaret etmiştir. Lemem, küçük günahlar demektir. Bu hususta Teâlâ Hazretleri :
«Küçük günahlardan değil de, büyüklerinden sakınanları Allah affeder.»
buyurmuştur. Ki, bundan murad (Allah-u a'lem) büyük günahlardan sakınmak küçükleri hükümden düşürür, demektir. Bu âyeti İbni Abbâs Hazretleri babımızın hadîsindeki bakmak, dokunmak ve emsâliyle tefsir etmiştir ki, Nevevî : «Mânâ onun dediği gibidir. Lememin tefsirinde sahih olan söz budur.» diyor. Bâzıları: «Lemem bir kötülüğe niyet edip de yapmamaktır.» demiş. Bir takımları günaha meyletmek, fakat üzerinde durmamak mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hadisin mânâsı şudur : Âdemoğluna zinadan nasibi mukadderdir. Bazı kimsenin zinası hakiki, bazısının da mecazî olur. Mecazî zina; haram olan kadına bakmak, zinaya dâir konuşulan sözleri dinlemek, ecnebi bir kadına elle dokunmak veya öpmek, zina etmeye gitmek gibi şeylerdir. Mecazî zinanın nevileri dahi haramdır. Fercin bunu tasdik veya tekzibinden murad; zinanın ya hakikati hâsıl olur, yahut olmaz. Tam zinaya yaklaşmışken vazgeçer, demektir. Âyet-i kerîme hakikî zinadan kaçmıldığı takdirde lûtf-u kereminden mecazi olanını affedeceğini va'd buyurmuştur.

6- «Her Doğan Fıtrat Üzere Doğar» Hadisinin Manası ve Ölen Küffar Çocuklarıyle Müslüman Çoçuklarının Hükmü Babı

22- (2658) Bize Hâcib b. Velid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Harb Zubeydî'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Müseyyeh, Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, şöyle diyormuş; Kesûlüîlah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç bir doğan çocuk yoktur ki, fıtrat üzere doğmuş olmasın. Sonra onu annesi, babası yahûdileştirir; hıristiyanlaştınr ve mecûsîieştirirler. Tıpkı bir hayvanın dertop bir hayvan doğurduğu gibi. Bu hayvanda hiç bir kesik aza hissediyor musunuz?» buyurdular.
Sonra Ebû ITüreyre : İsterseniz şu âyeti okuyun! dedi. -
«O fıtrata ki, Allah insanları onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın halket-tiğini değiştirmek yoktur.» [5]

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdü'l-A'lâ rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi.
Her iki râvi Ma'mer'den, o da Zührî'den naklen bu isnadla rivayet etmişlerdir. O: «Hayvan hayvan doğurduğu gibi...» demiş; «Der top» kelimesini anmamıştır.

(...) Bana Ebû't-Tâhir ile Ahmed h. îsa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnÜ Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, İbni Şi-hab'dan naklen haber verdi. Ona da Ebû Seleme b. Abdirrahman haber vermiş ki, Ebû Hüreyre (şöyle demiş) : Resûiüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç bir doğan çocuk yoktur ki; fıtrat üzere doğmuş olmasın.»buyurdular. Sonra Ebû Hüreyre (Şöyle demiş) : İsterseniz :
«O fıtrattaki : "Allah insanları onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın halk-ertiğİni değiştirmek yoktur.' İşte dosdoğru din budur." âyetini okuyun!» demiş.

23- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«HİÇ bir doğan çocuk yoktur ki; fıtrat üzere doğmuş olmasın! Sonra annesi; babası onu yahûdileştirir, ruristiyanlaştınr ve müşrikleştirirler.» buyurdular. Bunun üzerine bir adam :

— Yâ Iiesûlallah! Bundan evvel ölürse ne buyurursun? dedi.
«Allah onların ne yapacak olduklarını bilir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. {Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den bu isnadla rivayet etmişlerdir. İbnü Nümeyr'in hadîsinde :
«Hiç bir doğan çocuk yoktur kİ, miüeî üzere doğmuş olmasın.» Ebû Bekr'in, Ebû Muâviye'den rivayetinde : «Bu millet üzere doğmuş olmasın. Tâ dili sÖyleyinceye kadar.» Ebû Küreyb'in Ebû Muâviye'den rivayetinde ise : «Doğan hiç bir çocuk yoktur ki, şu fıtrat üzere olmasın. 'Tâ dili söy-leyinceye kadar.» cümleleri vardır.

24- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbılı'-den rivayet etti. Hemmâm: Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bize rivayet ettikİeri şunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmişlerdir. Onlardan biri de şudur: Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve SelUm):
«Doğan bir kimse bu fıtrat üzere doğar. Sonra annosi, babası onu yahûdileştirir ve hıristiyaniaştırırlar. Sizin develeri ürettiğiniz gibi. Onlarda hiç azası kesik buluyor musunuz? Sonra onların azasını siz kesiyorsunuz.» buyurdular. Ashâb :
— Yâ Resûlallah! Küçükken ölene ne buyurursun? dediler.
«Allah onların ne yapacak olduklarını bilir.» buyurdular.

25- (...) Bize Kuteybe h. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Aziz (yâni Ed-Derâverdî), Alâ'dan, o da babasından, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her insanı annesi fıtrat üzere doğurur. Sonra annesi, babası onu ya-lıudileşîirir, hmstiyanlaşlmr ve mecûsîleşîİrir. Eğer annesi, babası müslü-man İseler çocuk da müslüman olur. Annesinin doğurduğu her insanı şeytan iki yanından çarpar. Yalnız Meryem'le oğlu müstesna!» buyurmuşlar.

26- (2659) Bize Elût'-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Veh haber verdi. (Dedi ki) ; Bana İtnü EM Zi'b ile Yûnus, İbnü Şîhab'dan, da Atâ' b. Yezîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen hafeer verdi ki, Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müşriklerin çocukları sorulmuş da:
«Onların ne yapacak olduklarını Allah bilir.» I uyur muşlar.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atdürrezsâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Ahdirrahman İbnü Behram da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki)
Bize Şuayb haber verdi. H.
Bize Seleme b. Şebib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl (bu zât İbni Ubeydillah'dır rivayet etti.
Bu râvüerin hepsi Zührî'den Yûnus ve İbnü Ebî Zi'b'in isnadıyla onların hadîsleri gibi rivayet etmişlerdir. Yalnız Şuayb ile Ma'kıVın hadîslerinde :
«Müşriklerin zürriyetleri soruldu...» cümlesi vardır.

27- (...) Bize İbnü EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Efcû Hüreyre'den naklen rivaye etti. (Şöyle demiş): Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel1em)'e müşriklerin çocuklarından küçükken ölenler soruldu da :
«Allah onların ne yapacak olduklarını bilir.» buyurdular.

28- (2660) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'dan. naklen haber verdi. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve müşriklerin çocukları soruldu.
«Allah onları yarattığı vakit ne yapacak olduklarını! bilir.» buyurdular.

29- (2661) Bize Abdullah b- Meslcme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman babasından, o da Rakabe b. Meskale'den, o da Ebû İshâk'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbnü Abbâs'dan, o da Übey b. Ka'b'dan naklen rivayet etti. Ühey şöyle demiş: ttesûlüllah (SülSüllahü Aleyhi ve Sellem):
«Hızır'ın öldürdüğü çocuk kâfir olarak mühürlenmişti. Yaşasaydı annesine, babasına azgınlık ve küfürle zulmederdİ.» buyurdular.

30- (2662) Bana Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) :,Bize Ce-rîr, Alâ' b. Müscyych'den, o da Fudayl b, Amr'dan, o da ÂLşe tinti Tal-ha'dan, o da Ümmü'l-Mü'miniıı Âîşe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir çocuk öldü de ben : Ne mutlu ona, cennet serçelerinden tir serçe! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem};
«Bilmez misin ki, Allah cennetle cehennemi yaratmış ve ona da, buna da ehil yaratmıştır.» buyurdular.

31- (...) Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Talha b. Yahya'dan, o da halası Âişe binti Talha'dan, o da Ümmül-Mü'minin Aişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seltem) eıısardaı bir sabinin cenazesine çağrıldı da, ben:
— Yâ Resûlallahî Buna ne mutlu, cennet serçelerinden bîr serçe! Kötülük işlemedi. Ona erişmedi, dedim.
«Bundan başka bir sözün yok mu yâ Âişe! Çünkü Allah, cennet için ehil yaratmış; onlar, daha babalarının sulblerinde iken cennet için yaratmıştır. Cehennem için de ehil yaratmış; onları daha babalarının sulblerinde iken cehennem İçİn yaratmıştır.» buyurdular.

(...) Bize Mubammed b. Sabbah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmaU b. Zekeriyya, Talha b. Yahya'dan rivayet etti. H.
Bana Süleyman b. Ma'bed de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Hafs rivayet etti. H.
Bana tshâk b. Mansûr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhanımed b. Yûsuf haber verdi.
Her iki râvi Süfyân'i Sevrî'den, o da Talha b. Yahya'dan naklen Ve-kî'in isnâdıyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîslerin Ebû Hüreyre ve İbni Abbas rivayetlerini Buharı «Cenaze» bahsinde; Ebû Dâvud, İbnü Abbâs rivayetini «Kitâbu's-Sünne»'de

Nesâî «Cenaze» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Ulemâ ölen. müslûman çocuklarının cennetlik olduklarına ittifak et-nişlerdir. Bazıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Âişe'ye : «Bundan başka bir sözün yok mu?» demesine bakarak bu hususta tevakkuf e imiş. Onların cennetlik veya cehennemlik olduğuna hüküm verememişlerde de, bu söze itibar yoktur. Çünkü ulema Resûlüllah (Saüaüahü Aleyh: ve Se!lem)'m. Hz. Ai^e 'ye ihtimal kafi bir delil bulunmadıkça kesin söz söylememesini tembih etmek istemiştir, demişlerdir. Nitekim Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas: «Ona ver yâ Resûlallah! Çünkü ben onu mü'min görüyorum.» dediği vakit; kestirip atmaması lâzım geldiğini tenbih için «Müslim» buyurmuşlardır. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m bu sözü müslûman çocuklarının cennetlik olduğunu bilmezden önce söylemiş olması da ihtimaldir. Onların cennetlik olduğu kendisine bildirildikten sonra :
«Müslümanlar.n ölen küçükleri cenneîin kurtlardır.., ilah.» buyurarak cennetlik olduğunu tasrih etmiştir.
Müşriklerin çocuklarına gelince : Bu hususta üç kavil vardır. Birinci kavle göre babalarına tâbi olarak onlar da cehenneme gireceklerdir. İkinci kavi tevakkuftur. Yâni ulemadan bir taife bunların cennetlik mi, cehennemlik mi olduklarım kestirnmemiş, bu hususta bir şey söylememeyi tercih etmişlerdir. Üçüncü kavle göre müşriklerin küçükken ölen çocukları cennetliktir. Muhakkık'ın ulemânın kavilleri budur. Nevevî : «Sahih olan da budur.» diyor. Buna delil Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cennette İbrani m (Aleyhisselâm) 'ı ve etrafında İnsanların çocuklarını gördüğünden bahseden hadîsidir. Mezkûr hadiste ashâhm : «Yâ Iie-sûlaîlalı! Müşriklerin çocukları da orada mıydı?» diye sordukları:
«Evet! Müşriklerin çocukları da oradaydı.» diye cevab verdiği bildirilmektedir. Hadîsi, Buharı rivayet etmiştir. Teâlâ Hazretleri de :
«Biz Resul göndermedikçe kimseyi ûzqb edecek değiliz.» buyurmuştur. Bir çocuk bulûğa ermedikçe mükellef değildir. Bu cihet ittifâkîdir,.
Fıtrat: Her çocuğun doğduğu zaman aldığı sıfattır. Bu hadîslerde murad ne olduğu ihtilaflıdır. Hafız İbnü Hacer: En meşhur kavle göre fıtrattan murad İslâm'dır diyor. Ma'zirî 'nin beyânına .göre bazıları : «Fıtrat: Çocuklar babalarının sulblerinde iken kendilerinden alınan sözdür. Onlar bu hal üzere doğarlar ve anneleri, babaları değiştiriıı-ceye kadar bu hâl üzere devam ederler.» demiş; bir takımları: «Fıtrat: Doğacak çocuk, hakkınüa Allah tarafından verilen saadet veya şekavet hükmüdür.» mütalâasında bulunmuşlardır.
Ebû Ubeyd diyor ki: «Ben Muhammed b. Hasen'e bu hadîsi sordum da : Bu mesele İslâm'ın ilk zamanlarında farâiz hükmü inmezden ve cihad emroîunmazdan Önce idi, cevâbını verdi. Ve galiba şunu demek istedi : Çocuk fıtrat üzere doğar da annesi, babası kendisini yahudileştirrneden yahut hıristiyanlaştırmadan ölürse, anne ve babasından mirasçı olmaz. Onlar da çocuğa mirasçı olmazdı. Çünkü çocuk müslûman; annesi, babası kâfir sayılır. Çocuğun esir alınması da caiz olmazdı. Farâiz meseleleri inip şeriatın kavâidi bunun hilâfına tekârrur edince, anlaşıldı ki, çocuk annesinin, babasının dini üzere doğar.»
Abdullah b. Mübarek: «Çocuk ilerde kazanacağı saadet veya şekavet hâli üzere doğar. Allah'ın, müslûman olacağını bildiği çocuk îslâm .fıtratı üzere, kâfir olacağını bildiği çocuk ise küfür üzere dünyaya gelir.» demiştir.
Nevevî'ye göre ise. bu hususta esah olan mânâ şudur : Her çocuk müslümanlığı kabule müheyya olarak dünyaya gelir. Hangi çocuğun annesi, babası müslümansa, o dünya ve âhiret ahkâmı hakkında müslûman sayılır ve müslûman olarak devam eder. Annesi, babası kâfir olan çocuk, dünya hükümleri hakkında kâfir sayılır. îşte annesinin, babasının onu yahudüestirmesinden, hıristiyanlastırmasmdan, mecûsîlestirmesinden murad budur. Yâni çocuğa annesinin, babasının hükmü verilir. Çocuk bu hâl üzere bulûğa ererse, küfrü de devam etmiş sayılır. Ezelde saadeti mu-kadderse müslûman olur. Değilse küfrü üzere ölür.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)in :
«Allah onların ne yapacak oldukların' bilir, .»sözünde küçükken ölen müşrik çocuklarının cehennemlik olacaklarına dâir bir sarahat yoktur. Bundan murad : «Bulûğa ermiş olsalar, ne amelde bulunacaklarını Allah bilir.» demektir. Halbuki bulûğa ermemişlerdir. .Onlara İlâhî teklif de yoktur. Çünkü teklif bulûğ ile başlar.
Hızır (Aleyhisselâm\'ın öldürdüğü çocuğa gelince : Nevevî: -Buna kat'î surette te'vil vâcibdir. Çünkü annesi, babası mü'mindjler. Binâenaleyh çocuk da müslümandır. Bu hadîs çocuk bulûğa erse kâfir olurdu, diye te'vil edilir. O anda kâfirdi denilemez ve o anda .küffarın ahkâmı ona tatbik edilemez.» diyor.
Hz. Meryem'le oğluna ait rivayet ve keza Hızir hadîsi «Kitâbu'l-Fedâil»'de geçmişti.
Babımız rivayetleri «Allah Teâlâ olmuş, olacak ve olmayacak her sezi bilir.» diyen ehl-i hakkın mezhebine delildirler

7- Ecel, Rızık ve Başka Şeylerin Haklarında Geçen Kaderden Ziyade ve Eksik Olamayacaklarını Beyan Babı

32- (2663) Bize Ehû Iiekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Veki, Mis'ar'dan, o da AI kame b. Mersed'den, o da Muğîra b. Abdillah EI~Yeşkürî'den, o da Ma'rur b. Süveyd'den, o da Abdullah'dan[6] naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) 'in zevcesi Ümmü Habîbe:
— AHahım! Bana zevcim Itesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muâviye ile fayda ver! dedi. Bunur üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Sen Allah'dcm muayyen ecellere, ma'dud günlere ve taksim edilmiş rızıklara ait bir şey istedin. O hiç bîr şeyi vakti gelmeden yaratacak, yahuf bir şeyi vaktinden sonraya bırakacak değildir. Şayet Allah'tan seni cehennemdeki bir azabdan veya kabirdeki azabdan korumasını İsteseydin daha hayırlı ve daha faziletli olurdu.» buyurdular.
Abdullah demiş ki: Kesûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in yanında maymunların da zikri geçti. — Mis'ar şöyle demiş : Zannederim domuzlar da suret değiştirmekten meydana gelmişlerdir, dedi. — Bunun üzerine:
«Şüphesiz ki Allah, suret değiştirenler için nesil ve çoluk çocuk halket-memiştir. Maymunlarla domuzlar bundan önce de vardı.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbnül BİŞr, Mis'ar'dan bu isnadla rivayet etti, Şu kadar var ki, onun İbni Biş ile Veki'deıı beraberce rivayet ettiği hadîsinde :
«Cehennemdeki bir azabdan ve kabirdeki azabdan...» cümlesi vardır.

33- (...) Bize İshâk b. İbrahim Eî-Hanzalî ile Haccac b. Şâir rivayet ettiler. Lâfız Haccac'mdir. İshâk : Ahberanâ; Haccac ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sevrî Alkame b. Mersed'den, o da Muğîra b. Abdillah El-Yeş-. kürî'den, o da Ma'rur b. Süveyd'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş : Ümmü Habîbe :
— Allahim!' Bana zevcim Resûlüllah' (Safîallahü Aleyhi ve Selîemi'haham Ebû Süfyân ve kardeşim Muâviye île fayda ver, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :

«Sen Allah'dan muayyen ecellere, basılmış izlere ve taksim edilmiş rızıklara dâir bir şey istedin. O, zamanı gelmeden ne bunlardan birini halke-der, ne de bîrini zamanı geldikten sonra geriye bırakır. Allah'dan kendini
cehennemdeki bir azabdan ve kabirdeki azabdan kurtarmasını isteseydin senin için daha hayırlı olurdu.» buyurdular. Derken bir adam:
__ Yâ Resûlallah! Maymunlarla domuzlar sureti değiştirilen insanlardan mıdır? diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Allah (Azzeve Cetle) bîr kavmi helak etti, yahut bir kavmi azab ettiyse, onlar için nesil yaratmamıştır. Maymunlar ve domuzlar bundan Önce de vardı.» buyurdu.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Dâvud Süleyman b. Ma'bed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Hafs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b isnadla rivayette bulundu. Yalnız o: «Ve varılmış eserler...» demiştir.
İbnü Ma'bed : «Bâzıları (bu hadîsi) hillinden yâni vukuundan önce dîye rivayet etti.» dedi.
Bu hadîs ecellerle rizıklann mukadder olduğuna, binâenaleyh ziyâde veya eksik kabul etmediğine açık delildir. Gerçi bir hadîsde : «Sıle-i Rahm Ömrü artırır...» buyurulmuştur. Fakat bu ve emsali hadîslerin te'vil olunduğunu Sıle-i Rahm bahsinde görmüştük.
Mâzirî şöyle diyor : «Kafi delillerle tekarrur etmiştir ki, ecelleri, rızıkîarı vesâireyi Allah bilir. Bilmenin hakikati, bilinen şeyi bulunduğu hâl üzere anlamaktır. Allah Teâlâ Zeyd'in beşyüz tarihinde öleceğini bildi mi, artık onun bu tarihten önce veya sonra ölmesi imkânsızdır. Çünkü ilim cehle münkalib olur. Binâenaleyh Allah'ın bildiği ecellerin artıp eksilmesi imkânsızdır. Şu halde artma meselesini Ölüm melâi-kesine yahut ruhları kabz için vekil kıldığı başka bir meleğe nisbetledir, diye tevil etmek gerekir. Meleğe uzun eceller yazmasını emir buyurduktan veya bunu Levh-i Mahfuz'a yazdırdıktan sonra, ezelî ilmi iktizası bu yazılana ziyâde ve noksan yapabilir. îşte :
«Allah dilediğini mahveder, dilediğini sabit bsrakrr.» 'âyet-i kerîmesinin mânâsı budur.»
Ehl-i Hakkın mezhebine göre öldürülen kimse eceliyle ölmüştür. Dalâlet fırkalarından Mu'tezİle onun eceliyle Ölmediğini, ömrünün kesildiğini söylemişlerdir.
Görülüyor ki: Hz. Ümmü Habîbe , ResûlüUah (SallallahüAleyhi ve Sellem) ile babasının ve kardeşinin çok yaşamalarına ve kendisine faydaları dokunmalarına dua etmiş, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bu duadan men etmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ecel mukadderden fazla ve eksik olamıyacağı için men ettiyse, azab meselesi de mukadderdir. Hz. Ümmü Habibe'ye niçin azabdan kurtulmak istemesini tavsiye buyurmuştur?
Cevab : Evet, azab meselesi de mukadderdir. Lâkin cehennem azabından, kabir azabından ve emsali şeylerden kurtulmak istemek bir ibâdettir, îbâdetlerse şeriatın emridirler.
Kader ne ise o olur deyip namaz ve oruç gibi ibâdetleri terketmek nasıl caiz değilse, afiyet duasında bulunmak da öyledir.
Mesh : Suretini değiştirmek, insani maymun ve domuz gibi çirkin hayvanlar kılığına tebdil etmektir.
Bu hâdise Benî İsrâi zamanında vuku bulmuştur. Fakat başka hayvanlar suretine tebd.il edilen insanların nesli olmadığı, maymunlarla domuzlarınsa meshdcn Önce de mevcut oldukları bu hadîsde sarahaten bildirilmiştir. Binâenaleyh bugün yaşayan maymunlarla domuzlar insandan dönme değillerdir.

8- Kuvveti Emir Aczi Terk, Allah'dan İstiane ve Mikdarları Allah'a Tefviz Babı

34- (2664) Bize Ebû Bekr b. EM Şeyhe ile İbnü Nürneyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. İdris RaMa b. Osman'dan, o d Muhammed b. Yahya b. Habfaan'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : ResûlÜllab(Aleyhi ve Sellem):
«Kuvvetli mü'min- Allah'a zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha makbuldür. Ama her birinde hayr vardır. Sana fayda veren şeye çaba göster;
Allah'dan yardım dile ve âciz olma! Başına bir say gelirse şöyle yapsam şöyle olurdu deme! VelâkİN (bu) Allah'ın kaderi, O ne dilerse yapar, de! Çünkü eğef (kelimesi) şeytanın amelini açar.» huyurdular.
Buradaki kuvvetten murâd nefsin azimet ve niyeti ve âhiret hususundaki düşüncedir. Bu sıfatı hâiz olan bir kimse cihadda düşmana karsji daha atılgan, ona hücumda dnha sür'atli, emr-i bilma'ruf hususunda daha azimkar, eziyetlere sabır hakkında daha metanetli olur. Namaz, oruç gibi ibâdetler hususunda da neşâtı çok olur.
«Her birinde hayır vardır...» cümlesinden mıırad; kuvvetli mü'minde de, zayıf olanda da hayır vardır, demektir. Çünkü iman ve ibâdet hususunda müşterektirler. Fayda verecek şeye çaba göstermekten maksat Allah'a taâttır. Âciz olmanın mânâsı Allah'a taât ve ondan yardım dileme hususunda tenbellik etme, demektir. Ulemâdan bâzılarına göre şöyle yapsam şöyle olurdu... demenin yasak edilmesi, o işin olacağına itikat edenler hakkındadır. Fakat bununla o işi Allah'a havale etmeyi isteyen bu hükümde dâhil değildir. Delili Hz. Ebû Bekr'in mağarada iken ; «Eğer müşriklerden biri basını kaldırmış olsa, mutlaka bizi görürdü... sözüdür. Ancak Kaadî îyâz bu sözün bir hüccet oîamıyacağrm; çünkü Hz. Ebû Bekr'in istikbâle ait bir şey haber verdiğini, bunda kaderi red dâvası olmadığını söylemiştir. Kaadî lyâz diyor ki : Bence hadisin mânâsı umumi bir nehydir. Lâkin bu nehiy tenzih içindir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zira lev kelimesi şeytanın ameline yol açar. Yâni şeytan kadere çatmayı kalbe telkin eder. Bu hususta vesvese verir sözü de bunu gösterir.»
Nevevî'ye göre ise hadîsten anlaşılan zahirî mânâ eğer kelimesinin faydasız yerlerde kullanılmamasıdır. Ve nehy tenzih içindir. Ama bir kimse bunu Allah'a yapılacak bir taât fırsatını kaçırdığı için söylerse zararı yoktur. Kelimenin hadîslerde ekseriyetle mânâsı buna hami olunur.

---

[1] Leyi Sûresi, Ayet; 5-10.
[2] Şems Sûresi, Ayet: 7-8
[3] Tana Sûresi, Âyet: 121.
[4] Sûre-i Kamer, Ayet : 48-49.
[5] Sûre-i Rum. Âyet : 30.
[6] Ibnü Mes'ûd.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.5 kader

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.6 kandil

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

44 KASAME KİTABI
1. Yemine Ölü Sahiplerinden Başlanması
2. Kasden Adam Öldürmede Kan Davacılarından Yemin Etmeleri Caiz Olanlar
3. Hataen Adam Öldürmede Yemin (Kasame)
4. Kasamedk Miras
5. Kölelerde Kasame

44 KASAME[1] KİTABI

1. Yemine Ölü Sahiplerinden Başlanması

1. Ebu Hasme oğlu Sehl'den: Kabilemin büyüklerinden bir kısım adamlar bana şöyle haber verdi: Sehl oğlu Abdullah ile Muhayyisa, maruz kaldıkları fakirlikten dolayı (hurma satın almak için) Hayber'e gittiler. Orada Muhayyısa'ya gelinerek Sehl oğlu Abdullah'ın öldürülüp bir kuyuya atıldığı haber verildi. O da Ya-hudiler'e gidip:
«— Vallahi onu siz Öldürdünüz» dedi. Onlar da:
«— Vallahi onu biz öldürmedik» dediler. Bunun üzerine Muhayyısa geri döndü. (Medine'ye) kavminin yanına gelerek durumu onlara haber verdi. Sonra Muhayyısa, büyük kardeşi Huveyyısa[2] ve (maktulün kardeşi) Abdurrahman, Resûlullah (s.a.v.)'a geldiler. Hayber'den gelen Muhayyısa konuşmak isteyince, Resûlullah (s.a.v.) yaşlı ağabeysin! kasdederek,
«— Söz hakkını büyüğe ver, büyüğün konuşsun» dedi. Bunun üzerine önce Huveyyısa, sonra da Muhayyısa konuştu. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.):
«— (Yahudiler) ya maktulün diyetini öderler ya da bize harp ilân etmiş olurlar» dedi. [3]ve Hayber Yahudilerine bu hususu yazıyla bildirdi. Onlar da:
«— Vallahi onu biz öldürmedik» diye cevap yazınca, Resûlullah (s.a.v.) Huveyyısa, Muhayyısa ve Abdurrahman'a:
«— Adamınızın kan bedeline hak kazanmak için (onu Yahudilerden birinin Öldürdüğüne) yemin eder misiniz?»
dedi. Onlar;
«— Hayır» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Yahudiler sizin iddianızı red için yemin etsinler mi?» dedi. Onlar da:
«— Yahudiler müslüman değil ki (yeminlerine inanalım)» deyince, Resûlullah (s.a.v.) maktulün diyetini kendi yanından vermeyi kabullendi ve yüz dişi deve gönderdi. Hatta develer onların evine kadar götürüldü.[4]
Sehl der ki: «Bunlardan kırmızı bir dişi deve beni tepti».[5] Malik der ki: Hadisteki fakir kelimesi, kuyu demektir.

2. Yesâr oğlu Büşeyr anlattı: Sehl oğlu Abdullah el-Ensârî ve Mesud oğlu Muhayyısa, Hayber'e gittiler. Oraya varınca işlerini takip etmek üzere ayrıldılar. Sehl oğlu Abdullah öldürüldü. Muhayyısa, Medine'ye geldi. Daha sonra kendisi, kardeşi Huveyyısa ve Sehl oğlu Abdurrahman, Resûlullah (s.a.v.)'e geldiler. Ölünün kardeşi olduğu için Abdurrahman konuşmak isteyince Resûlullah (s.a.v.):
«—Sözü büyüğe bırak, Önce büyüğün konuşsun» buyurdu. Böylece Huveyyisa ile Muhayyisa konuşup Sehl oğlu Abdullah'ın öldürülmesini anlattılar. Resûlullah (s.a.v.) de kendilerine:
«—Adamınızın kan bedelinin size verilmesi için elli yemin eder misiniz?» deyince onlar:
«— Öldürüldüğünü görmedik ve yanında değildik» dediler. Resûlullah (s.a.v.):
«— O halde elli yemin ederek Yahudiler sizin iddianızdan kurtulur»[6] buyurunca, onlar:
«— Ya Resûlullah kâfir kavmin yeminlerini nasıl kabul ederiz» dediler.[7]
Said oğlu Yahya der ki: Yesar oğlu Büşeyr, maktulün diyetini Resûlullah (s.a.v.) kendi verdi, dedi.
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifaka göre alimlerin geçmişte ve yeni üzerinde ittifak ettikleri ve benim de güvendiğim kimselerden işittiğim şey, kasâmede önce davacıların yemin etmeleridir. Kasa-me ancak şu iki şeyden biriyle gerekir: Ya maktul, ölmeden önce kan bedelim falana aittir, (beni şu vurdu) der, ya da ölü sahipleri şüpheli delil getirir. Katil zanlısıyla ilgili delil kesin değilse, bu, davacıların davalı aleyhine yemin etmelerini gerektirir. îşte bize göre kasame ancak bu iki şeyden biriyle olur.[8]
imam Malik der ki: Bize göre kasden veya hata yoluyla olduğu iddia edilen ölüm olayında tatbikatın böyle olmasında ve insanların muamelelerinde kasameye Ölü sahiplerinin başlamasında ihtilâf yoktur.
îmam Malik der ki: Davacılar (kasden öldürme davasında) yemin ederlerse, ölülerinin kanına hak kazanırlar ve aleyhinde yemin ettikleri öldürülür[9] Kasame'de ancak bir kişi öldürülür,
iki kişi öldürülmez. Kan sahiplerinden yani maktulün akrabalarından elli kişi elli yemin eder. Şayet sayıları elli kişiden az olur veya bir kısmı yemin etmekten kaçınırsa, diğerlerine tekrar yemin teklif edilip elli yemine tamamlanır. Ancak maktulün affetme yetkisi olan yakınlarından biri yemin etmekten çekinirse o zaman kan davası düşer.
îmam Malik der ki: Ölünün yakınlarından katili affetme yetkisi olmayanlardan biri yeminden kaçınırsa, diğerlerine tekrar yemin ettirilir. Şayet affetme yetkisi olanlardan biri yemin etmek istemezse, bir kişi de olsa Ölünün diğer sahiplerine tekrar yemin ettirilmez. Ölü sahipleri böylece yemin edince, bu defa davalılara yemin teklif edilir. Onlardan elli erkek (kendileri

öldürmediklerine ve öldüreni bilmediklerine) elli yemin eder. Şayet davalılar elli kişiden az ise, yemin edenlere tekrar yemin ettirilir. Davalı sadece bir kişi ise, o elli yemin eder ve kurtulur.[10]
imam Malik der ki: Öldürme hadisesindeki yemin ile diğer hususlardaki yeminler farklıdır. Çünkü biri diğerine borç verince hakkını vesika ve delille sağlama bağlamak ister. Ama birini Hdürmek isteyen bunu bir topluluk içerisinde yapmaz, tenha yer ar. Delille sabit olmayan yerde kasame olmasa ve kasame de diğer hukuki muamelelerde yapıldığı gibi yapılsa o zaman ölülerin kanları boşa gider, zayi olur ve bu şekildeki hükmü bilenler insanların kanını akıtıp öldürmeye cesaret ederlerdi. İnsanların adam Öldürmekten kaçınması ve katil zanlısının da bu gibi durumda maktulün sözü ile sorumlu tutulmaması için kasamede öldürülenin sahiplerinden başlanılması gerekli kılındı.
imam Malik der ki: Az sayıda bir topluluk maktulü Öldürmekle itham edilip de ölü sahipleri bunların yemin etmelerini teklif ederlerse, onlardan her biri kendi adına elli yemin eder, yoksa elli yemin bunların sayısına taksim edilmez.
îmam Malik der ki: Bu konuda işittiğim sözlerin en güzeli budur.
îmam Malik der ki: Kasame (yemin etmek) maktulün asabesi-ne (baba tarafından erkek akrabalarına) düşer, onlar yeminleriy-le kısas yapılan kan davacılarıdır,

2. Kasden Adam Öldürmede Kan Davacılarından Yemin Etmeleri Caiz Olanlar

îmam Malik der ki: Kasden adam öldürmedeki kasamede kadınlardan hiç biri yemin etmez. Hatta maktulün velileri sadece kadınlar olsa, bunlara yemin gerekmez. Affetme yetkilen de yoktur.
îmam Malik der ki: Kasden öldürülen erkeğin asabesi (baba tarafından erkek akrabaları) veya yakınları kalkıp: «Biz yemin edip ölümüzün kanına hak kazanacağız» deseler, hak kendilerinin olur.
îmam Malik der ki: Kadınlar affetmeyi isteseler de afları geçerli olmaz. Asabesi ve yakınları bu hususta kadınlardan daha çok söz sahibidirler. Çünkü ölüye yemin eden ve kana hak kazanan bunlardır.
îmam Malik der ki: Ölünün asabesi yahut yakınları ölünün kanına hak kazandıktan sonra affetseler de, kadınlar afdan kaçınıp: «Ölümüzün katilini serbest bırakmayız» deseler, o zaman söz kadınlarındır. Çünkü kan sabit olup kısas kesinleşince, kadınlar ve asabeden kısası isteyenler, istemeyenlerden daha çok hak sahibidirler.
îmam Malik der ki: Kasden adam öldürmede davacılara yemin ettirilebilmesi için, yemin etmeleri gerekenlerden en az iMi kişi ve daha fazla olması gerekir[11] Yeminin adedi elli oluncaya kadar bu iki kişiye tekrar ettirilir. Elli yemin edince kana hak kazanırlar. Hüküm bizde böyledir.
îmam Malik der ki: Bir grup insan hep beraber bir adamı ölünceye kadar dövseler, öldürülen bir kişi yerine hepsi öldürülür. Fakat dövmelerinden sonra ölürse yemin gerekir.[12] Yemin yoluyla ise ancak bir adam kısasen öldürülür. Birden fazla öldürül-
mez.[13]

3. Hataen Adam Öldürmede Yemin (Kasame)

îmam Malik der ki: Hata yoluyla adam öldürmede kan davacıları yemin ederler ve yeminleriyle kana hak kazanırlar. Bunlar elli yemin ederler. Yeminlerinin sayısı, diyetteki hisseleri oranında olur. Elli yemin davacılara taksim edilince, eksik kalan yemin taksimde kendisine en çok yemin düşene yaptırılır.
îmam Malik der ki: Öldürülenin kadınlardan başka varisleri yoksa, yemini bunlar ederler ve diyeti alırlar. Sadece bir erkek varisi varsa, elli yemin eder ve diyeti alır. Bu hüküm, kasden Öldürmede değil, hata yoluyla öldürmededir.

4. Kasamedk Miras

imam Malik der ki: Öldürülenin yakınları (kısastan vazgeçip) diyeti kabul edince Allah'ın kitabında belirttiği taksim üzere miras alırlar. Buna ölünün kızları, kız kardeşleri ve mirasçı olabilen diğer kadınlar da varis olurlar. Şayet kadınlar hissesini aldıktan sonra diyet artarsa, o zaman kalanı kadınlarla beraber en yakın erkeklere ait olur.
îmam Malik der ki; Hata yoluyla öldürülen maktulün bir kısım varisleri yok iken, bulunanlardan biri kendi hissesine düşen miktarı almak istese, kasame tamam olup elli yemin yapıncaya kadar bunu alamaz ve diyetten ne az ve nede çok hiç bir şeye hak kazanamaz. Fakat elli yemin ederse, o zaman diyetten hissesine
düşen miktarı alır. Zira kan ancak elli yeminle sabit olur. Kan sabit oluncaya kadar diyet sabit olmaz. Bundan sonra o gaib varislerden biri gelirse elli yeminden miras miktarı oranınca yemin eder ve diyetten hakkını alır. Bütün varisler diyet haklarını alıncaya kadar bu iş böyle devam eder. Mesela anabir erkek kardeş gelirse miras hakkı altıda birdir. Elli yeminin altıda birini yapar. Yemin eden kimse diyetten hakkını alır. Yeminden kaçmanan hakkı ise yok olur. Varislerin bir kısmı gaib veya buluğa ermemiş çocuk olursa, hazır olanlar elli yemin ederler. Bundan sonra gaib gelir veya çocuk buluğa ererse, bunlardan her biri diyetteki hakları ve mirasları oranınca yemin ederler.
İmam Malik der ki: Bu işittiklerimin en güzelidir.

5. Kölelerde Kasame

imam Malik der ki: Bize göre, kölelerin durumu şöyledir; Köle kasden veya hata yoluyla öldürülür, sonra efendisi (bunu falan öldürdü diye) bir şahit getirirse, şahitle beraber kendisi de bir yemin ettikten sonra öldürülenin bedelini alır. Hataen ve kasden öldürülen kölelerde kasame (elli yemin) yoktur. Kasame gerekir diyen hiç bir ilim sahibini işitmedim.

İmam Malik der ki: Köle kasden veya hata yoluyla öldürülür-se efendisine kasame de yoktur, yemin de gerekmez. Efendisi buna ancak ya iki adil şahitle ya da bir şahitle beraber kendi yeminiyle hak kazanır.
imam Malik der ki: Bu, işittiklerimin en güzelidir.[14]

---

[1] Kasame, lugatta yemin etme anlamınadır. İslam hukukunda ise, bir kimse öldürülmüş olarak bulunur da mahkemede katilinin kim olduğu kesin delille isbat edilemezse maktulün velileri veya ölü olarak bulunduğu yerin sahibi ya da halkına elli yemin ettirilmesidir, Kasamenin meşru olduğunda, dört mezhep görüş birliği içerisindedir. Fakat bunun uygulanmasında ihtilaf etmişlerdir. Bu bahisde onu göreceğiz.
[2] Muhayyısa ve Huveyyısa ensardan Abdullah b, Mesud'un oğullarıdır. Maktul Abdullah ile kardeşi Abdurrahman da bunların kardeşi Sehl'in oğullandır.
[3] O zaman müslumanlarla Hayber Yahudileri arasında sulh anlaşması vardı.
[4] Davacılar yemin etmekten kaçındıkları için, Resûlullah (s.av.) bu defa davacılara yemin teklif edip etmeyeceklerini sormuştur ki Şafii ve Malikiler'e göre de tatbikat böyledir. Davacılar onların yeminlerini de kabul etmek istemeyince, Resûlullah (s.a.v.) olayın daha fazla sürüncemede kalmasını önlemek ve bu sebeple Yahudilerle ölü sahipleri arasında çıkacak ihtilafı önlemek için maktulün diyetini kendi malından veya devlet hazinesinden ödemiştir. . Ayrıca burada gayri müslimlerin yeminlerinin geçerli olduğunu öğreniyoruz. Şayet onların yeminleri muteber olmasaydı, Resûlullah (s.a.v.) onlara yemin teklifinde bulunmazdı. Ölü sahipleri onlara düşmanlık ve kızgınlıklarından dolayı yeminlerini kabul etmemiştir.
[5] Buharı", Ahkâm, 93/38; Müslim, 28/1, no: 6; Şeybanî, 681.
[6] Bu hadise istinaden îmam Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel böyle faili meçhul katil hadiselerinde elli yemin maktulün velilerine yani davacılarına ettirilir, derler. Hanefiler ise, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in *—Delil getirmek davacıya, yemin etmek de inkâr edene, (başka bir rivayette) davalıya aittir.» hadisi şerifini alarak, yemin maktulün bulunduğu yerden davacıların seçeceği elli davalıya ettirilir, derler.
[7] Ebu Ömer der ki: Bu hadisin mürsel oluşunda Malik'e muhalefet yoktur. Sahihayn ve başkalarında, Beşir-Sehl b. ebi Hayseme-Râfî b. Hadîc yoluyla mevsuldür: Buharı, Diyât, 87/22; Müslim, Kasame, 28/1, no:2.
[8] Mücerred ölüm olayıyla kasame sabit olmaz. Ortada bir şüphenin bulunması gerekir. Dört mezhep bu hususta görüş birliği içerisindedir. Ancak bu şüphenin ne olduğunda ihtilaf edilmiştir. Hanefiler'e göre, adamın kendi eceliyle değil de başkaları tarafından öldürülmüş olduğuna dair üzerinde bir iz bulunması ve maktulun belirli kimselerin mülkünde bulunmuş olması yeterlidir.
[9] Hanefiler'e göre, kasame neticesinde kısas hükmü verilmez, diyetle hükmedilir. Katil bulunmaz, Ölünün bulunduğu semt halkı elli yemini ederlerse, neticede maktulün varislerine diyet vermelerine hükmolunur.
[10] Hanefîler'e göre, davacılara yemin gerekmediğini daha Önce kaydetmiştik.
[11] Davacı bir kişi olursa yemin ettirilmez. O zaman yemin davalıya teklif edilir. Davalı bir kişi de olsa yemin ettirilir. Çünkü davacıya yemin ettirmemekle hak zayi olmaz. Halbuki davalıya yemin ettirîîmezse maktulün kanı boşa gitmiş olur.
[12] Yani adam dövülürken iki kişi şahit olur, dövülmeden sonra bir müddet yaşayıp da ölürse o zaman bu dövmeden dolayı ölüp Ölmediğine dair kasaıne gerekir.
[13] Hanefîler'e göre, kasame (yemin) neticesinde kısas gerekmez, sadece diyet gerekir. Dava kasden öldürme davası ise, davalılar diyeti kendi mallarından verirler. Şayet dava hata yoluyla öldürme davası ise, o zaman diyeti davalıların âkıîesi (baba tarafından erkek arkabaları verir. (Meydanı, Lübâb, c.3, s. 172).
[14] Kasame konusu biterken ehemmiyetine binaen şu hususları belirtmek istiyoruz:
a) Kasamenin uygulanması, muayyen kimselerden meydana gelen mahalle veya semt halkını daha dikkatli veya uyanık bulundurur. Bölgeleri içerisindeki faili meçhul cinayet olaylarının meydana gelmesini Önîemeyeçah-şırlar,
b) Cemiyet içerisinde katil olayı elbetteki fevkalade mühim bir hadisedir. Kasame neticesinde maktulün yakınlarına diyet vermekle bu acj nisbeten hafifletilmiş olup, böylece onların maddi ve manevi yardımına koşulmuş olur.
c) Katili bilinmeyen öldürme hadisesinde bir kısım kimseler töhmet altında bulunabilir. Kasame ile bu da giderilmiş olur. Böylece cemiyetin dirlik ve düzenliği sağlanmış olur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at

Ali Çelik

Beyan Yayınları

KAVRAM VE MAHİYET OLARAK SÜNNET VE BİD'AT
Önsöz
Giriş
1- SÜNNET
I- Sünnetin Tanımı
A- Lügatta Sünnet
B- İstılahta Sünnet
1- Usulcülerin Sünnet Tarifi
2- Hadisçilerin Sünnet Tarifi
3- Fıkıhçıların Sünnet Tarifi
4- Kelamcıların Sünnet Tarifi
II- Sünnet Hakkında Yeni Anlayışlar
A- Bazı İslâm Bilginlerinin Sünnet Hakkındaki Anlayış Ve Yorumları
Muhammed Abduh (1905)
Seyyid Ahmed Han (1898)
Muhammed İkbal (1938)
Fazlurrahman (1988)
Yusuf el-Kardâvi
S. Süleyman Nedvî
Mevdûdî (1979)
B- Değerlendirme
III- Sünnetin Bazı Problemleri
A- Sünnetin Kaynağı Meselesi
1- Sünnet Vahy Mahsûlüdür Diyenlerin Görüşleri
2- Sünnet Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri
3- Sünnetin Bir Kısmı Vahy Mahsûlüdür, Bir Kısmı Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri
B- Sünnetin Sübütu Meselesi
1. Sünnet'in/Hadislerin Yazıyla Tesbit Edilmesi
2. Sünnetin/Hadislerin Rivayet Edilmesi
C- Sünnetin Taksîmi Meselesi
1. Mâhiyet İtibâriyle Sünnet
3. Sıhhat Ve Hüküm İtibariyle:
4. Hadisi Söyleyeni İtibariyle
5. Makbul Olup Olmayış İtibariyle
6. Bağlayıcılık İtibariyle
a- İkili Taksim
B- Üçlü Taksim:
c- Dörtlü Taksim
d) Diğer Sünnet Taksimleri
IV- Sünnetin Fonksiyonu
2- BÎD'AT
I- Bid'at'ın Tanımı
A; Luğatta Bid'at
B) Istılahta Bid'at
1- Geniş Kapsamlı Bid'at Tarifi
2- Dar Kapsamlı Bid'at Tarifi
C) Bîd'atın Örfle Münasebeti
II- Bid'atın Menşei
A- İslam'da İlk Bid'at
B- Bid'at Üzerinde Bazı Tanımlar
C- İslami İlimlerde Bid'at Kavramı
1- Kelâm İlminde Bid'at
2- Fıkıh İlminde Bid'at
3- Hadis İlminde Bid'at
III- Bîd'atın Kısımları
A- Hasene Ve Seyyie Cihetinden Bid'atlar
1) Maslahat-ı Mürsele Ve Bid'at-i Hasene

2- İstihsan ve Bid'at-ı Hasene
B- Bid'at-ı Hakikî Ve Bid'at-ı İzafi (Hakikat ve İzafet Cihetinden Bid'atlar)
C- Bid'at-ı Âdiyye ve Bid'at-ı Taabbudiyye (Âdetler ve İbâdetler Cihetinden Bid'atlar)
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
I- Bid'atın Hükmü
A- İtikadî Yönden Bid'at
B- Amelî Yönden Bid'at
C- Bid'atların Doğması Ve Yayılmasının Sebepleri
II- Bid'at'tan Bahseden Hadisler
C- Bid'at Çıkaran Ve Ona Tâbi Olanları Yeren Hadisler
III- Bidatlarla Mücadele
SONUÇ
BİBLİYOGRAFYA

KAVRAM VE MAHİYET OLARAK SÜNNET VE BİD'AT

Önsöz

Sünnet ve Bid'at konusu, üzerinde çok konuşulan bir konu olmasına rağmen be!ki de en az anlaşılan konulardan biridir. Toplumun her kademesinde hemen her yerde gündeme gelmekte fakat bu iki kavramın mahiyeti tam olarak anlaşılmadığı için çok kere yanlış yorumlanmaktadır. Hatta o derece ki sıhhatinde şüphe edilmeyen bir konu, bakıyorsunuz bid'at olarak algılanıyor veya.bid'at olan bir şey, dinin bir rüknü, bir şartı gibi hüsnü kabul görüyor. Anlayışların bu kadar karmaşık olduğu bu iki kavram üzerinde söz söylemek de bir o derece daha zordur.
İşte genel olarak birbirinin zıddı olan bu iki kavramın mâhiyet açısından durumunun ne olduğunu ortaya koymak amacıyla bu çalışmamızı yapmış bulunuyoruz. Konu tamamen teorik olarak ve ilmî ölçüler içinde ele alınmış, bir tesbit çalışmasına yöneliktir. Şu bid'attir, bu değildir gibi bir takım ayırımlar yapılarak tek tek sayılmamıştır. Ulaşabildiğimiz ölçüde kaynaklardan faydalanılmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yeri geldikçe konuyla ilgili yeni anlayışlara da işaret edilerek konu işlenmeye çalışılmıştır.
Hz. Peygamber'in sünnetini öğrenmeyi, onu öğrenip yaşamayı; dinden olmadığı halde dine sokulmaya çalışılan bid'atlardan şiddetle sakınmayı gaye edinmiş insanımızın, İslâm'ı ve onun güzelliklerini daha iyi öğrenerek iki cihanda da saadete ermesi dileklerimizi ifade ederken, bu çalışmamız sırasında görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. Talat Sakallı'ya gerek kaynak tesbiti gerekse kaynaklarla ilgili fotokopi temini hususunda bize yardımcı olan sayın Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Küçükkalay hocamıza ve Araş.Görevlileri İshak Özgel ve Nuri Tuğlu'ya burada teşekkürlerimi sunarım.

Yrd.Doç.Dr.Ali Çelik[1]

Giriş

Tarih boyunca bütün toplumlarda daima kendisiyle karşılaşılan olgu, din'dir. Din fıtrîdir ve evrenseldir. Bu olguyu insan doğuştan (fıtratında-yaratılışında) getirir, ama onu tezahürleri farklı olabilir. İnsanla beraber var olan ve onun benliğini etkileyen bu yüce olgunun (din duygusu) nasıl olması gerektiğini de Allah, insanlara gönderdiği elçileri vasıtasıyla bildirmiştir.
İslâm bilginlerine ait din tarifleri, Kur'an-ı Kerim ve İslâm inançları gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Seyyid Şerif el-Cürcânî: "Din akıl sahiplerini Peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilâhî bir kanundur"[2] şeklinde tarif etmektedir. Zebîdî: "Din akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilâhî bir kanundur"[3] diyerek el-Cürcânî'nin tarifini biraz farklı ifadelerle dile getirmiştir. Tehânevî'nin tarifi ise biraz farklıdır: "Din akıl sahiplerini kendi iradesiyle şimdiki halde (dünyada) salâha, gelecekte (âhirette) felaha, sevkeden Allah tarafından konmuş ilâhî bir kanundur"[4] M. Hamdi Yazır, bu klasik tarifleri dikkate alarak, din ve İslâm kelimeleri arasındaki uyuma dikkat çekerek şöyle der: "Din de insanlar arasında ihtilaf ve çekişmeleri önleyerek müsâlemeyi temin eden bir kanundur. Dinde yalnız insanlar arasında değil, insanlarla Allah arasında da bir ahid ve barışıklık (selam) vardır. Bu sayede hâlik'in iradesiyle mahlûkun (yaratılmışın yani insanın) iradesi arasında bir uygunluk sağlanmış olur."[5] Hulâsa din, fertleri mukaddes duygu, ortak şuur ve vicdan etrafında birleştiren bir âmil olduğu gibi toplumları yükselten, onların gelişmesini sağlayan kurumdur. Din aynı zamanda ahlâkî bir müessese olarak insanlara yön veren en mükemmel kanunlar ve en sıkı nizamlardan daha kuvvetli bir şekilde kişiyi içten kuşatan, kucaklayan ve yönlendiren bir disiplindir.[6]
Allah tarafından tesbit edilmiş bu dinin nasıl uygulanacağı, yine bizzat O'nun tarafından seçilmiş ve kendilerine Rasül veya Nebî dediği elçiler (Peygamberler) vasıtasıyla insanlara bildirilmiştir. Sadece bildirilmekle kalmamışlar, örnek olup, dinin uygulama esaslarını, kendi hayatlarında en güzel bir şekilde göstermişlerdir. Nitekim Peygamberimiz için de Kur'an'da *"Usvetün hasenetün"* en güzel örnek tabiri kullanılmıştır.[7]
Bu durumda din denilince şu dört unsurun birlikte düşünülmesi gerekmektedir:
1- Allah ve O'nun mutlak hâkimiyeti ve tevhidi,
2- Allah'ın insanlara dünya ve âhiret saadetini temin edecek buyrukları,
3- İlâhî buyrukları insanlara tebliğ eden elçi (Peygamber)
4- Bu buyrukları tebliğ edip yaşayan, yorumlayan hayata geçiren peygamberin yaşam tarzı (sünneti).
Bu dört unsur İslâm tarihi boyunca hiç ihmal edilmemiş, beraberce yorumlanıp uygulanmaya çalışılmıştır. Bu demek değildir ki her şey toz pembedir. Hayır, zaman içinde, bu dört unsurdan birine veya bir kaçına önem verilip, diğerlerine daha az önem verildiği, hatta peygamber ve sünneti mefhumunun dikkate alınmaması gerektiği ifade edilmiş, bu konuda ekol oluşturulmuştur.[8]
İslâm yaşayan ve yaşanan bir din; İslâm medeniyeti yaşayan bir medeniyettir. Temel dayanakları ise birbirinden ayrılmaz iki unsur Kur'an ve Sünnet. Tarih boyunca bütün müslümanlar bu iki kaynağı daha iyi nasıl anlar da Allah'a karşı görevlerimizi yapmış, dünya ve âhiret saadetini kazanmış oluruz düşüncesinin mücadelesini vermişlerdir. Aranan hep Kur'an ve Sünnet eksenli bir din anlayışıdır. Bu ideal anlayış uğraşında bazen uç noktalarda seyredenler de olmamış değildir. Dün olduğu gibi bugün de aynı ideal anlayış içinde gayretler sarfedilmektedir. Özellikle peygamber ve onun sünneti konusunda çok şey söylenmekte ve yazılmaktadır. Her bir yazılan yazı, söylenen söz yeni düşünce dünyalarının kapısını aralamakta, böylece konu canlılığını korurken "gerçek", tekrar tekrar tescil edilmektedir. Konuşulan ya da tartışılan noktanın odağında bulunan asıl öge "peygamber" kavramıdır. Peygamber nasıl bir şahsiyettir? İnsan mıdır, melek midir yoksa nedir? İnsan ise bütün duygu, düşünce, kişilik ve benlik olarak sokaktaki insandan farksız mıdır yoksa farklı yönleri olmalı mıdır? Bütün bunlara bağlı olarak O'nun getirdikleri ve O'ndan sâdır olan davranışlar ve o davranışların değeri konuları tartışılan hususlardır. Bu tartışmaların nihâî amacı ise Kur'an'ı daha iyi anlamak, sünneti daha iyi kavramaktır.
Şüphesiz az bir Kur'an bilgisine sahip olan kimseler peygamberin bir melek olmadığını ve O'nun bir insan olduğunu, gerek fizik olarak gerekse his ve duygular olarak diğer insanlardan ayrı olmadığını bilirler. Bilinmesi gereken bir başka husus da, hatta en önemlisi O'nun insanlar içinden seçilmiş olmasıdır. Bunun altının çizilmesi gerekir. Peygamberler, Allah'ın insanlar arasından kendi emirlerini onlara tebliğ etmek için seçtiği şahsiyetlerdir. Yani peygamberler, diğer insanlara göre artı değerleri olan insanlardır. Ama bu artı değerler de yetmez, Allah tarafından seçilmiş olmak esası da vardır. Peygamberlik kesbi değil vehbidir (çalışarak kazanılmaz Allah vergisidir, O'nun seçmesi gerekir). Seçilmiş olmak üstün meziyetlerle donanmış olmayı gerektirir. Hz. Peygamber'in *"Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi ise güzel yaptı"*[9] sözlerinin işaretinden de anlaşıldığı gibi, peygamberler ilâhî terbiye ve murakabe altındadırlar. Bunun yanında insanî özellikleri vardır, diğer insanların ihtiyaç duydukları şeylere onlar da ihtiyaç duyarlar yani melek değildirler, insandırlar ama bu insanilik hiç bir zaman sıradanlık değildir.
Konuya bu perspektiften bakıldığı zaman ifrat ve tefrite düşmeden peygamber ve peygamberin sünnetini değerlendirmede orta yol bulunmuş olacaktır.
Geçmişten günümüze tartışılan bir başka husus tebliğ edilen, sünnetle yorumlanan İslâm'la (Dinle), yaşanan İslâm arasında, çeşitli toplum katmanları arasındaki çelişkilerdir. Hangisi İslâm? Halkın yaşadığı mı, Kur'an ve sünnetle anlatılan mı? Tabiki Kur'an ve sünnetle anlatılan, İslâm'dır. Kur'an'ın mevsûkiyeti ve güvenilirliği tartışılmaz. Bu konuda hiç kimsede ufak bir şüphe yok ancak, Hz. Peygamber'e ait sünnetin bize intikal edişi, sahih sünnet arasına bazı farklı ifadelerin sokuluşu, peygamberi -haşa- bir masal kahramanı haline vardıracak ifrat ve tefrid

noktalara gitmeyi kolaylaştıracak durum arzetmesi; böyle bir görüntünün toplum genelinde inanç haline dönüşmesi, problemin bir başka sebebidir. İşin bu noktaya gelmesi ise, İslâm'ı kabul eden toplumlarda, İslâmî şuurlanma tam olamayınca, dinî eğitim yetkili kaynaklardan verilmeyince, toplumun şuuraltında gizlediği o maşerî vicdan ve onu besleyen örf ve gelenekler ön plana çıkmaktadır. Onların ne derece dinî olup olmadığını test edecek dinî bilgiden de yoksun olununca karşımıza, din haline getirilmiş bir gelenek ortaya çıkıveriyor. Bu gün görülen kargaşa dinî kültür mü, kültürel din mi? onun kargaşasıdır. Bu şekilde şuuraltındaki bazı kültürel değerlerin, bazen de şahsî menfaat veya siyasî maksatlarla uydurulmuş sözlerin sahih hadislerin arasına kasıtlı kasıtsız sokulmuş olması problemi daha da artırmaktadır.
Böyle problemler yumağı içinde şu sünnettir bu bid'attır tartışmaları ise sürüp gitmektedir. Toplumun bir kesimi eğitimsizliğin ve dinî cehaletin sonucu hurafelere düşerken, bir kesimi de toplumun yapısını pek fazla önemsemeden keskin tavırlar almak suretiyle tekfir etme derecesine varan anlayışlar içinde görülmektedir. Bunun yanında peygamberin Allah tarafından seçilmiş olmasının gereği olarak bulunan bazı özellikler reddedilerek beşerilik vasfı öne çıkarılıp, peygamber ve O'nun sünnetine karşı tavır alan düşünceler ortaya çıkmaktadır. Günümüz insanı bu ikilem arasında gidip gelmektedir. Biz bu çalışmamızda kavram ve mahiyet olarak sünnet ve bid'at kavramlarının teorik bir araştırmasını yapmaya gayret ettik. [10]

1- SÜNNET

I- Sünnetin Tanımı

A- Lügatta Sünnet

"Sünnet" kelimesi, (s-n-n) kökünden gelmektedir. Bu kökten türeyen diğer şekiller de dikkate alınınca, pek çok değişik manaya geldiği görülür. İbn Manzûr (711/1311), bunları şahitleriyle birlikte zikrederek uzun bir listesini verir.[11] Bu manalardan bazıları şöyledir:
"Diş, mızrak ucu, suret, yüz (:vech), yaş (:ömür), bileği taşı, iyi olsun kötü olsun yol, gidişat, tabiat (:huy, karakter), metod, model, tek bir yönden esen rüzgar, otlatmak, cilalamak, sözü güzelleştirmek, şekil vermek, bir kalıba koymak, kasdetmek, deveyi süratle sürmek, suyu yavaş yavaş dökmek, akıtmak..." gibi daha pek çok manaya gelmektedir.
(s-n-n) kalıbının türemiş manaları arasında ilk defa kullanılan temel mananın hangisi olduğu konusunda İbn Düreyd (321/933), bunun "bir şeyi âdet olarak ihdas etmek, örnek olarak ortaya koymak" manası olduğunu söyler.[12] İbn Fâris (395/1005), "dökmek, akıtmak" manasının temel mana olduğuna işaret ederek, kelimenin şu şekilde kullanıldığını örnek gösterir: (Suyu yüzüme döktüm.)[13]
Cevheri (393/400) de, (suyu yüzüme akıttım) örneğini vererek bu dökme işinin aralıksız, peşpeşe yani akıtmak manasının temel mana olduğunu açıklar.[14]
"Sünnetullah" kavramı üzerinde semantik bir çalışma yapan Dr.Ömer Özsoy'un da tesbit ettiği gibi, bu temel manalara göre sünnet, "orjinal, sürekli ve belli standarda oturmuş (iyi-kötü) davranış biçimidir."[15]
Sünnet kelimesinin Kur'an'da ve Sünnette kullanılış biçimlerine baktığımız zaman, kelimenin lügat yönünden sahip olduğu manaların bir kısmını muhafaza ettiğini görüyoruz. Kur'an'daki kullanılış biçimleri arasında bazen müfred[16], bazen cemi[17] ve bazen de izafet[18] formları geçmektedir. Kur'an'da toplam onüç yerde geçmektedir.
Sözkonusu ayetlerin hepsinde "yol, vak'alar, ilâhî kanun, âdet" manalarında kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in hadislerinde ise, sîga olarak müfred, cemi şekilleri kullanıldığı gibi, terkip olarak da kullanılmıştır. "Sünneti sünnetü Rasûlillah, Sünnetü hulafâi'r-râşidîn el-mehdiyyin, sünnetü'l-müslimîn.[19]" gibi terkipler bunlardan bir kaçıdır.
(s-n-n) kelimesi ve müştekkâtının hadislerdeki kullanılışında ihtiva ettiği lügavî manalardan "âdet, gidişat, model, çığır açmak ve takip edilen yol" şeklindeki birbirine çok yakın olan manaları sıkça kullanılmakla beraber, bazı hadislerde, kelimenin muhtevasındaki diğer manaların da kullanıldığı görülmektedir. Meselâ:
Mescid-i Nebevî'ye gelen bir bedevînin orada bir kenara bevletmesine karşı Hz. Peygamber'in tavrı şöyle nakledilmiştir: *"Bir kova su istedi ve o bevledilen yere döktü."* Bu hadiste geçen "Fesennehû" kelimesi "Sabbehu" (:onu döktü) anlamında kullanılmıştır.[20]
Amr bin el-As, yapmış olduğu vasiyetinde üzerime yavaş yavaş toprak koyunuz) dediği, burada da "Fesünnû... sennen" lafızlarını kullandığı ve bunların da "Daûhu vad'an sehlen": yavaş yavaş dökünüz" manasında olduğu nakledilmektedir.[21]
Başka bir hadisten alınmış şu cümle de "sünnet" kelimesinin yine bilinen manası dışında kullanıldığını göstermektedir: "Sadakaya teşvik etti. O sırada çirkin yüzlü bir adam ayağa kalktı." Buradaki "Kabîhu's-sünne" ifadesi, "kabîhu's-sure" manasında olduğu belirtilmektedir.[22]

B- İstılahta Sünnet

Sünnet kelimesi, İslâm'ın başlangıcından itibaren husûsî bir mana kazanmış, yine yol, tarîk, gidişat (.sîret), takip edilen ve örnek alınan yol gibi manalarını muhafaza etmiş olmakla birlikte, bu manalar sadece Hz. Peygamber'in sîretine tahsis olunmuştur. Ancak Hz. Peygamber'in tarîk ve sîretinin, Allah'ın tebliğine memur ettiği din ile ilgili olması dolayısıyla, kelimenin lügatte görülen "kötü ve mezmum yol" manası, ıstılahı manasında kaldırılmıştır. Hz. Peygamber'in sünneti sözkonusu olduğu zaman, bu sünnetin zemme lâyık yol ve gidişat olması mümkün değildir. Aksine bu yol ve gidişat övülmeye ve örnek alınmaya layıktır.[23] Artık kelime, teknik bir anlam kazanmıştır. Dinde mutlak olarak sünnetten bahsedildiği zaman, ondan anlaşılan: "Kur'an'ın zikretmediği hususlarda, Hz. Peygamber'in kavlî olsun, fiilî olsun ve takriri olsun, emrettiği, yasakladığı ve teşvik ettiği şeylerdir."[24]
Sünnetin ıstılah olarak tarifi, İslâmî ilim dallarının her birinde ve hatta her bir ekolde, Hz. Peygamber'e âidiyyeti saklı olmakla birlikte farklı şekillerde incelenmiş ve tarif edilmiştir. Her bir ilmî disiplin, kendi penceresinden meseleye bakmış ve kendine yeteni almıştır. [25] Ayrıca zaman içinde sünnet kavramının kapsamı genişlemiştir. İlk zamanlarda sadece Hz. Peygamber'e izafe edilen her şey sünneti teşkil ederken, daha sonraları sahabe kavilleri, tabiin ictihadları da sünnet kapsamı içinde müteâlâ edilmiştir. Hz. Peygember'den başka diğer insanların da sünnet koyup koyamıyacakları tartışılmıştır. Kelimenin kök manası içinde olan "iyi olsun kötü olsun takip edilen yol" manası ön plana geçerek kullanılmaya başlanmıştır.
Bu açıdan sünnetin ıstılah olarak manasını onbeş asırlık İslâm kültürü içinde ele alarak belli bir tarife sığdırmak oldukça zordur. Meseleye bu zaviyeden bakıldığı zaman, gerek müslüman bilginlerin, gerekse oryantalistlerin sünnetin ıstılahı manası üzerinde farklı yorumlar getirdiklerini görüyoruz. Bunları ana başlıklar altında görelim:[26]

1- Usulcülerin Sünnet Tarifi

Usûl âlimleri Sünnet'i şöyle tarif eder: "Hz. Peygamber (s.a)'den Kur'an'ın dışında sâdır olan söz, fiil ve hareketlerdir."[27] Bazı müteahhirûn alimleri hariç, bütün usulcüler Sünnet'in bu şekildeki tarifinde ittifak halindedirler. Bazı müteahhirûn âlimler sâhabe-i kiramdan sâdır olan söz, fiil ve takrirleri de Sünnet kavramı içinde müteâlâ etmişlerdir.[28]
Sünnet kavramının Usûl âlimlerince bu tarifte geçen "sâdır olma.." ifâdesinin delâlet ettiği mana üzerinde durulmuş, Hz. Peygamber (s.a.)'den Kur'a'nın dışında Cenâb-ı Hak'tan hikâye ederek "Cenab'ı Hak buyurdu ki: ..." şeklinde sâdır olan sözlerin, yani Kutsî Hadis'lerin yine O'ndan sâdır olan fiillerden zevâid ve hasâis nev'inden olanların da Sünnet tarifi kapsamına girip girmeyeceği meselesi, Hz. Peygamber (s.a.)'in nübüvvetten önceki yaşayışında sâdır olan söz fiil ve takrirlerinin Sünnet olarak alınıp alınamayacağı gibi konular da tartışılmıştır.[29] Çünkü Usûl alimleri için gerekli olan, Hz. Peygamber (s.a.)'den sudur eden şeyin sübûtunun kesinliğidir. O, bu delile dayanarak ondan hüküm çıkaracak ve bu hüküm ümmet için normatif bir özellik kazanacaktır. Bu sebepten dolayıdır ki, Usûl âlimleri Hz. Peygamber'e, kendisinden sonra, ictihad yapacak müctehidlere, bu işte yardımcı ve dayanak olacak kaideler koyan, insanlara hayat düsturlarını açıklayan bir müşerrî (şeriat koyucu) olarak bakmışlardır.[30]

2- Hadisçilerin Sünnet Tarifi

Hadisçilerin tarifinde "Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri, takrirleri gerek yaratılışla gerekse güzel ahlakla ilgili sıfatları, Peygamberlikten önceki halleri ve risalede ilgili durumları olduğu gibi Hz. Peygamber'e izafe edilen her şey sünnettir."[31] Bu manaya göre sünnet, muhaddisler

nezdinde hadis ile müteradiftir.[32]
Muhaddislerin sünnet tarifinde yer alan "Hz. Peygamber'e izafe adilen..." ifâdesi, ayırıcı bir özellik olup, muhaddislerle usulcülerin sünnet tarifindeki en belirgin anlayış farkıdır.[33]

3- Fıkıhçıların Sünnet Tarifi

Ftkıhçılar, sünneti "farz ve vacip dışında Hz. Peygamber'den gelen hükümler"[34] olarak tarif ederler. Bu tarife göre usûlcülerle aralarındaki fark şudur: Usulcülere göre sünnet, şer'ı hükümlerin delillerinden bir delildir. Fıkıhçılara göre ise, bu delil ile her hangi bir fiilin sabit olduğu hükümdür.[35]
Bu genel çerçevedeki tarif yanında, fıkhî mezhepler arasında küçük ayrıntılarla farklı tarifler getirilmiştir. Ama hepsinin ortak yanı, fıkıhçıların sünneti, ahkâm-ı şer'iyye içinde mütâlâa etmiş olmalarıdır.[36] Bununla birlikte Şafiî (204/819)'nin sünneti, vahyin bir nev'i kabul edip sünnet-i sabite (sübût bulmuş sünnet) yahut hikmet olarak değerlendirmesi; sünnet denilince Hz. Peygamber'e ait örnek davranışlar olarak görmesi[37] yanında, Şafii (179/795) sünneti, "Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleriyle bu çerçevede daha sonraki nesillerin ortaya koydukları uygulamalar"[38] şeklinde anlamaktadır. Zaten o, bütün rivayetlerini topladığı eserine "el-Muvatta" ismini vermiştir. "el-Muvatta" demek, "çiğnenmiş, hazırlanmış yol" yahut "(üzerinde yürünmesi) kolaylaştırılmış yol" demektir.[39] Sanki el-Muvatta ile kasdedilen, Nebî (s.a.) 'in ve ashabının üzerinde yürüdükleri yol (gidişat) kastedilmiştir ki, o da İslâm yolu, Kur'an'ın sarih tefsiridir.[40] Onun bu anlayışı itibariyledir ki Medine ehlinin ameli, ictihadlannda büyük yer işgal etmektedir. Hanefî hukukçularından Serahsî (ö.483/1090) şöyle der: "Bize göre sünnet, Rasûiüllah (s.a.) ve sahâbe-i kiramın edindikleri yoldur."[41]

4- Kelamcıların Sünnet Tarifi

Kelamcılar ise sünneti, bid'atın karşıtı (zıddı) olarak görmektedirler.[42] Bazı fıkıhçılar tarafından da kullanılan bu mânâ, zaman içinde özellikle itikadı ağırlıklı bir anlam kazanmıştır. "Fülan sünnet üzeredir, fülan bid'at üzeredir", denildiği zaman anlatılmak istenen bu manadır.
Bu ifâde genel manada söylenmiş olup Kelâmcılarca, Sünnet/Hadis, çok farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bazı Kelamcılar Sünnet'i tamamen reddederken, bazıları çeşitli şartlar ileri sürerek dolaylı bir şekilde reddetmişlerdir.[43] Bir kısmı da Sünnet'i reddetme yerine, Sünnet'in bize nakledilmesinde ilk kaynak olan Sahâbîlerin büyük çoğunluğunu, ileri sürdükleri "mürtekib-i kebire" düşüncesiyle veya "imamet" görüşüyle tekfir etmek suretiyle, onların rivâyetiyle gelen Sünnet'i kabul etmemekte yahut kendi arzu ve isteklerine göre değerlendirmektedirler.[44] Kısaca, "Kelâmcılara göre Sünnet" hakkında net bir şey söylemek oldukça zordur. Ancak Kelâmcılara göre genel olarak Sünnet, bid'at'ın zıddıdır.
Bazı müelliflerin sünnetin tarifi hakkındaki görüşleri şöyledir:
Şâtıbî (790/1388) bu konuda şöyle der:
"Sünnet kelimesi bir ıstılah olarak çeşitli anlamlarda kullanılır:
Birinci manası: Sadece Peygamber'den nakledilen, bizzat Kur'an tarafından ele alınmayıp aksine Hz. Peygamber tarafından açıklanan şeylerdir.
İkinci manası: Bid'atın karşıtı anlamındadır. Sünnetin bu kullanılış şeklinde dikkate alınan husus, sadece şeriat sahibinin yani Hz. Peygamber'in ameli olmakta ve "sünnet" tabiri işte bu açıdan kullanılmaktadır. Yapılan fiilin Kitab'ın (Kur'an'ın) bir gereği olup olmamasına bakılmamaktadır.
Üçüncü manası: "Sünnet" sözcüğünün, sahabenin işleyegeldikleri şeyler anlamında da kullanılmasıdır. Sünnet diye isimlendirilen şeylerin Kitapta olup olmamasına bakılmamaktadır. Çünkü bu halleriyle onlar yani sahabe:
a) Ya kendilerince sabit olan fakat bize kadar ulaşmayan bir sünnete tabî olmuşlardır.
b) Ya da üzerinde hepsinin veya halifelerinin icmâ ettiği bir içtihada dayanmışlardır. Onların bir konuda icmâ etmeleri, icmâ olmaktadır. Halifelerin icmâı ise, aslında bütün sahabenin icmâı anlamına gelir. Çünkü maslahat gereği tüm insanları o şeyle amel etmeye sevkedene bu ve bu arada sahabenin böyle bir davranışa karşı herhangi bir tepki göstermemesi, onların da hükme katıldıklarını gösterir. (Bu sükûtî icmâdan kabule daha şayandır. Çünkü tepki gösterilmemesi yanında tüm sahabe tarafından işlenir olması ona ayrı bir güç katar). Bu durumda mürsel maslahatlar, istihsana (dayalı uygulamalar), sünnetin bu sonuncu kullanılış şekli altına girer.
Buraya kadar anlatılanları topladığımızda, sünnet kelimesinin kullanılışının şu dört yönü ihtiva ettiği ortaya çıkmaktadır:
a) Hz. Peygamber'in sözleri
b) Hz. Peygamber'in fiilleri
c) Hz. Peygamber'in tasvipleri (ikrar, onay). Hz. Peygamber'den sadır olan bütün bu söz, fiil ve tasvipler ya vahye dayalıdır ya da -Hz. Peygamber hakkında içtihadın sahihliği görüşüne göre- içtihada dayalıdır.
d) Sahabe ve halifelerden nakledilen uygulamalar. Bu türden olanlar da her ne kadar söz, fiil ve tasvip (ikrar) gibi üçe ayrılabilirse de tek bir tür olarak kabul edilmektedir.[45]
Abdülhay el-Leknevî (1364/1877), "İkâmetü'l-Hücce" isimli eserinde:
"Sünnet, sadece Rasûlullah (s.a.)'in yaptığı şeylerden ibaret değildir. Rasûlüllah'tan sonra gelen halifelerin tatbikatı ve dinî sahada koydukları şer'î hükümler de sünnettir."[46] der.
el-Âmidî (631/1233) sünnetin muhtevasını daha geniş bir açıdan değerlendirerek Kur'an-sünnet ve icmâ bütünlüğünden bahsetmekte, icmâ ile varılan sonuçları bir nevî sünnet çerçevesinde müteâlâ etmektedir.[47]
Görüldüğü gibi, sünnet terimi, kapsam itibariyle Hz. Peygamber'e ait söz, fiil ve takrire alem olmuş bir isim olmaktan çıkmış, zaman içinde Hz. Peygamber'e ait Nebevî sünnet çerçevesinde ortaya konan, yeni içtihatlar ve bu konuda oluşan icmâ, sünnet kapsamına dahil edilmiştir. Yani başlangıçta Hz. Peygamber'in örnek alınan davranışları sünnet lafzıyla ifade edilirken, zaman içinde Hz. Peygamber'den başka kimselerin yahut toplulukların davranışları da aynı lafızla ifade edilmeye başlanmıştır. Yukarıda da kısmen temas ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber'den başkasının da sünnet koyup koyamıyacağı tartışılmıştır. Konuya işaret edilmesi açısından Şevkânî'nin "Irşâdu'l-Fuhûl"ünde yaptığı şu nakli zikretmek yerinde olacaktır: "İbn Fâris, "Fıkhu'l-Arabiyye"sinde şöyle der: "Ulema, Ebû Bekir'in sünneti, Ömer'in sünneti diyenlerin bu sözlerini iyi görmemişler ve ancak Sünnetullah: Allah'ın sünneti, Sünnetü Rasûlillah: Rasûlüllah'ın sünneti denilir, demişlerdir."[48]
Hadis Usûlü ile ilgili eserlere baktığımız zaman, görülen bazı hadis/sünnet taksimleri, daha çok Hz. Peygamber'e ait olanla olmayanı ayırmaya yönelik çalışmalardır. Meselâ: Hadis, Haber ve Eser taksimi gibi. Buna göre, Hz. Peygamber'den gelenlere Hadis, diğerlerinden gelenlere Haber diyenler olduğu gibi, Horasan Fıkıh bilginleri de Hz. Peygamber'den gelenlere Haber, ashaptan gelenlere Eser adını vermişlerdir.[49] Ayrıca hadislerin müntehâsı açısından Merfû hadis, Mevkuf hadis ve Maktu hadis ayırımı da yine bu tür çalışmalardandır. Bütün bunlar, daha ilk devirlerde sünnet kelimesinin lügat ağırlıklı olarak daha çok kullandığına işaret etmektedir. Nitekim Hadis külliyatını incelediğimiz zaman Hz, Peygamber (s.a.)'in söz, fiil ve takrirleriyle ilgili bilgilerin hemen yanında sahabe ve hatta tabiine ait söz, fiil ve uygulamaları ile ilgili bilgileri de bulabilmekteyiz.[50]

II- Sünnet Hakkında Yeni Anlayışlar

"Sünnet hakkında yeni anlayışlardan kastımız, sünnetin bugüne kadar yapılan klasik tarif ve anlamının dışında yapılan tarifler ve farklı yorumlardır. Şüphesiz onbeş asırlık İslâm tarihi içinde sünnet kavramı üzerinde farklı yorumlar yapılmış, yeni bakış açıları getirilmiştir. Bunları tek tek tesbit edip üzerinde değerlendirme yapmamız mümkün değildir. Biz burada genellikle meseleye daha çok tesbit açısından yaklaşarak, yapılan çalışmaların ana esaslarını belirlemeye çalışacağız.
Konuyu incelediğimiz zaman, klasik sünnet anlayışlarına göre daha farklı bir bakış açısını sergileyen bu anlayışların temelindeki asıl unsurun, gelişen dünya karşısında İslâm dünyasının gerek fikrî seviyede gerekse sınaî ve teknolojik bakımdan geri kalmışlığının eziklik psikolojisi içinde İslâm'ın evrensel değerleri savunduğu, tarihte görevini yerine getirmiş ve nihayet arşive kaldırılmış bir inanç ve dünya görüşü olmadığı düşüncesini ispat etmek amacıyla ileri sürülmüş yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlarda modernist düşüncenin egemen olduğu bir hakikattir, İslâm modernizminin gerçekleşmesi için de, önünde bir engel gibi duran sünnet ve sünnet malzemesinin yeniden yorumlanması gerekmekteydi. İşte bu ve benzeri düşünceler istikametinde sünnet üzerine yeni yorumlar geliştirilmiştir. Bu yorumlara baktığımız zaman, sünnet hakkındaki yeni anlayışların menfî ve müsbet yönde olmak üzere iki alanda yoğunlaştığını görüyoruz. Menfî alandaki yaklaşımlar, daha çok oryantalist

kaynaklıdır. Bu anlayış, "sünnetin, dinin kaynaklarından biri olamayacağı" düşüncesi üzerine bina edilmiştir. Oryantalistlerin iddiaları sadece sünnete karşı çıkmakla sınırlı değildir. Biz konumuz itibariyle bu ifâdeyi kullandık, yoksa onlar "Hz. Peygamber (s.a.)'in şahsını ve tebliğlerini hedef seçmişlerdir. Yazdıkları ciltler dolusu kitaplarda, Hz. Peygamber (s.a.)'in Allah'tan vahy almadığını, Kur'an-ı Kerim'i önceki dinlere ait çeşitli kaynaklardan derleyerek yazdığını, İslâm'ın Yahudilik, Hıristiyanlık, Sabiîlik, Câhiliye dönemi gibi önceki din ve kültürlerden aktarılan hususlardan meydana geldiğini ve vahye dayanmadığını iddia etmişlerdir.[51] Bu görüşlerini desteklemek için de tamamen taraflı, adalet, insaf ve tarafsızlık ilkelerine uymayan objektiflikten uzak çalışmalar içine girmişlerdir, ilk hedef olarak da "Sünnet" 'i seçmişlerdir. Sünnetin sübûtu, yazımı, isnad müessesesi ve teşri değeri ile sünnet malzemesinin (hadislerin) sıhhat durumu gibi pek çok konuda görüşler ileri sürerek sünnete eleştirilerde bulunmuşlardır.

Sünnete karşı menfî tutumlarıyla tanınan Gibb, İ. Goldziher, Leon Caetani, J. Schacht, R. L. Nicholson, M. J. Kister gibi pek çok batılı araştırmacıyı saymak mümkündür.

Fazlurrahman, oryantalistlerin sünnete cephe almalarının sebeplerini şöyle açıklar:

1. Bu araştırmacılar, sünneti oluşturan muhtevanın bir kısmının, Arapların, İslâm öncesi örf ve âdetlerinin doğrudan bir devamı olduğunu;

2. Sünnetin büyük bir kısmının ise, şahsî ictihadlarıyla mevcut sünnetten ya da uygulamadan istidlallerde bulunan Yahudi kaynakları ile Bizans'ın ve İran'ın idarî uygulamalardan yeni unsurlar ilave eden ilk dönem İslâm Hukukçularının düşünce faaliyetlerinin bir ürünü olduğunu;

3. Nihayet ilk döneme ait sünnetin bütün muhtevasının, Hadis'in sonraları ezici bir hareket haline dönüşmesi ve ikinci asrın sonlarında özellikle üçüncü asırda bir halk hareketi haline gelmesi sonucu sözlü olarak "Peygamberin sünneti" koruması altında bizzat Peygamber'e isnad edildiğini.[52] ileri sürmeleridir. Böylece sünnet diye Hz. Peygamber (s.a.)'e izafe edilen şeylerin aslında Hz. Peygamber (s.a.)'le ilgisinin bulunmadığı tezini atarak bunu destekleyecek malzeme bulmaya çalışmışlardır.

Böyle bir gayret içine girmek ve arzu ettikleri sonuca varmak, Hristiyan kültürü içinde yetişmiş, düşünce dünyasında vahy olgusunun ne olduğu netleşmemiş, bir müslümanın anladığı mânâda Peygamber ve vahy anlayışına erememiş bir batılı araştırmacı için gayet normaldir. Çünkü gerek İncil nüshalarının sübûtundaki meçhûlîyet, gerekse Hz. Isa (a.s.)'ın peygamberliğinin farklı algılanışı, onları, İslâm'ın vahy anlayışını ve Peygamber anlayışını kavramada zorlamaktadır. Vahy olgusu nedir, onun karşısında müslümanın aldığı tavır nasıldır vb. sorular batılı bir araştırıcı için hiç bir mânâ ifade etmez. Onlar vahyi insan kelamı gibi gördüklerinden, kendileri için kudsiyeti olmasına rağmen İncil ayetlerini pekâla eleştirebiliyorlar, bir peygambere her türlü isnadları yapabiliyorlar, bunu da hiç yadırgamıyorlar. İnanç dünyaları böyle bir idrakle donanmış. Böyle bir kültür içinden gelen bir araştırıcı için hiç bir art niyet olmasa bile, İslâm'ın vahy ve Peygamber anlayışını kavramak zor olacaktır. Veya en azından bunu kendi düşünce ve inanç biçimine adapte ederek anlamaya çalışacaktır. İşte bu adaptasyon olayıdır ki, onları Kur'an ayetleri, Hz. Peygamber (s.a.) ve O'nun sünneti hakkında çok rahat söz söylemeye sevketmiştir. Art niyetli olmayanlar ise, daha çok politik ve siyasal kaygılarını, ilmîlik perdesi altında takdim etme gayreti içine girmişlerdir. Önceden belirledikleri hedef ve sonuçlar için zorlama te'viller, çok kere tahrifler yapmak suretiyle çalışmalarını sürdürmüşler, İslâm'ın orjinal kaynakları yerine tarih boyunca farklılaşan kültürel değerleri de orjinal kaynak olarak kullanma yoluna giderek çok değişik sonuçlara ulaşmışlardır. Böylece galip devletlerin, sömürge edindikleri ülkelerin insanlarının değer yargılarını sarsmak suretiyle o ülkeler halkları üzerindeki tahakkümlerini biraz daha fazla devam ettirmelerini sağlayacak araştırmalar yapmışlardır.[53]

Oryantalistlerin bu şekildeki menfî tavırlarının etkisinde kalarak Sünnet'e karşı menfî tavır içinde görülen müslüman ilim adamları da bulunmaktadır. Onların bu menfilikleri, bir İslâm düşmanlığı olmasından ziyade İslâm'ın aktüalitesini korumak, İslâm'a çağdaş yorumlar getirmek kaygısıdır. Onlara göre, sünnet verileri, gerek sübûtundaki ve gerekse sıhhatindeki bir takım endişelerden dolayı Kur'an'ın anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bunun için sadece Kur'an yeterlidir, o iyi anlaşılmalıdır. Kur'an'ı anlamak için başka verilere gerek yoktur. [54] Sünnet kavramına yeni anlamlar yüklemek, sünnetin yerelliğini ileri sürmek gibi görüşleri benimseyen bazı müslüman bilginlerin sünnete karşı bu tutumları, aslında mağlup ülkeler insanlarının psikolojisini yansıtmaktadır. Yani bu durum, İslâm mütefekkirleri arasında görülen, yabancı kültürler karşısında zihinsel yenilgilerinin bir yansımasından başka şey değildir. Bu kompleksin kırılması gerekiyordu. Bunun için İslâm dünyasındaki bazı ıslah-tecdid/yenilik hareketlerine girişildi. Bu yenilikler fikrî düzeyde olmalıydı, bunun için de işe eğitimden başlanmalıydı. Genel olarak ifade ettiğimiz bu gerekçe ile Seyyid Ahmed Han (1817/1898), Cambridge Üniversitesi'ni örnek alarak Hindistan'da "Muhammedian Oriental Collage"= Muhammedî Şarkiyat Koleji'ni kurmuş; konuyu değerlendirişi farklı olmasına rağmen mutlak bir yenilik ihtiyacının olduğuna inanan "Abduh (1905) Mısır'da "el-Ezher"'i ıslah gayretlerine girişmiştir. Yenilik düşüncesinin temeli, Hindistan'da Ali el-Müttekî (1567) Abdülhak ed-Dihlevî (1642) ve Şah Veliyyullah ed-Dihlevi (1762) gib İslâm bilginlerinin gerek sünnet/Hadisin, gerekse Kur'an'ın daha iyi anlaşılması, genel olarak İslâm'ın yorumlanması konusundaki gayretli çalışmalarına kadar dayanmaktadır. Ne varki zaman içinde söylemler farklılıklar göstermiş, Emir Ali "Kur'an Hz. Peygamber'in aklının bir ürünüdür" derken, Seyyid Ahmed Han, aklın kabul etmediği gerekçesiyle Melek, Cennet, Cehennem, Cin, Kur'an'da zikredilmesine rağmen Nuh Tufanı, İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılması, İsa (a.s.)'ın babasız doğması gibi mucizeleri kabul etmiyordu. Hadisler hakkında mutlak dirayet usûlünün uygulanması gerektiğini savunan S. Ahmed Han, hadisler hakkında şüpheli görüşlerin yolunu açmış, Hind yarımadasındaki hadisi inkar hareketi için zemin hazırlamada büyük rol oynamıştır.[55] Ancak burada şunu da ifade etmek yerinde olacaktır: Sadece Kur'an'la yetinme, sünneti reddetme düşüncesinin temelleri İslâm'ın ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. Nitekim İmam Şafii'nin (204/819) el Ümm isimli eserinde hadisleri reddeden biriyle yaptığı tartışmaya yer vermiş olması[56], problemin daha hicrî III. asır başlarında görülmeye başladığına işaret etmektedir. Buradan, günümüzdeki tartışmaların geçmişten gelen bir anlayışın devamı olarak anlaşılabileceği gibi, asıl önemlisi, kullanılan üslûbun oryantalistlerin üslubuyla paralellik arzetmesi, oryantalistlerin kendileri gibi düşünen müslüman bilginler üzerinde etkinin olduğu kanaatini uyandırmaktadır.[57]

Sünnete karşı takınılan bu menfî tavır için genel olarak şu deliller ileri sürülmektedir:

1. Kur'an-ı Kerim'de En'am: 6/38'de şöyle buyurulmaktadır:

"Biz kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık."

Kur'an açıklanmaya muhtaçtır dediğimizde bu, Kur'an ve O'nu her halükarda, her uır aşırılık ve noksanlıktan uzak tutana, muhalif hareket etmek ve Kur'an'ı indireni tekzibte bulunmak olur. Bundan dolayı Allah'ın şeriatine Sünnet veya Hadis gibi başka bir şeyle katkıda bulunmak olacak şey değildir.[58] Bu görüşe, Tevfik Sıddîkî ve Ebû Reyye de katılır.[59]

2. Allah c.c. *"Muhakkak zikri biz indirdik onu biz muhafaza edeceğiz"* buyurmuştur. [60]

Bu görüş sahipleri, "Allah bu ayette, sünneti değil, Kur'an'ı koruyacağını garanti etmiştir. Şayet Sünnet de Kur'an gibi delil olsaydı, Allah onu da korurdu" şeklinde bir mantık yürütmede bulunmaktadırlar.[61]

3. Eğer Sünnet, hüccet ve kaynak olsaydı Nebi (s.a.) yazılmasını emreder, Sahabe ve Tabiin de toplama ile uğraşırdı.[62]

4. Müslümanlar sadece vahy yoluyla gönderilenlere tâbi olmakla yükümlüdürler. Vahy ise sadece Kur'an'la sınırlıdır. Bu sebeple hadislerin Hz. Peygamber'e nisbeti kesin olsa bile, onlara uyulması zorunlu değildir. Çünkü bu hadisler Allah'tan gelen bir vahy değildir.[63]

5. Hz. Peygamber (s.a.)'in verdiği hükümler ve ortaya koyduğu çözümlerde, kendi döneminin ihtiyaç ve şartlarını gözönünde bulundurmuştur. Şayet biz O'nun döneminde yaşasaydık bizim için de geçerli olurdu. Ancak o dönemin şartları bugün mevcut değildir. Binaenaleyh Sünnet'in bugün bizim için delil teşkil etmesi, yani o dönemin çözümlerinin bugün için de geçerli olması mümkün değildir.[64]

Bu tür akıl yürütmelerle Sünnet'i reddetme düşüncelerinin gerekçelerini belirlemiş olmaktadırlar.

Sünnet hakkında müsbet yöndeki yeni arayışlara gelince, bunlar daha çok klasik Sünnet anlayışlarını kabul etmekle birlikte, Sünnetin muhtevası, Sünnet malzemelerinin (hadislerin) değerlendirilmesi (Metin tenkidi yapılması gibi) ve Sünnetin uygulama biçiminin niteliği üzerindeki anlayışlar şeklinde özetleyebiliriz.

Sünnetin muhtevası ile kasdedilen, Sünnet kavramının neleri kapsayıp kapsamadığı konusudur. Yani Sünnet denince anlaşılması gereken nedir? Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleri, fiilleri ve takrirleri midir? Yoksa daha sonraki nesillerin Sahabe ve Tabiin neslinin sözleri ve uygulamaları da Sünnet kavramının muhtevası İçinde mi mülahaza edilecektir? Hatta Fazlurrahman'ın "Yaşayan Sünnet" diyerek ifade ettiği (ilk devir müslümanlarının Nebevî modele bağlı kalarak serbestçe ortaya koydukları çok sayıda fikir ve tatbikat vardır. Yorum, ictihad ve toplumun örf ve adetlerini de içine alan bu ikinci kısım cemaatin yaşayan sünnetini oluşturmaktadır.)[65] uygulamalar da Sünnet'in muhtevasına dahil midir?

Bu konudaki yeni anlayışları iki noktada toplayabiliriz:

1. Klasik Sünnet tariflerinin dışındaki hemen bütün yeni anlayışlar şu tezi savunmaktadırlar. "Sünnet denilince Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleri, fiilleri, davranışları, bir model insan olarak ortaya koyduğu her türlü ahvali anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.)'e ait bu ahvalin kendi içinde bağlayıcılık açısından, ittibâ açısından değişik ayırımları yapılabilir, ama burada üzerinde durulan husus, Sünnet kavramının içi Hz. Peygamber (s.a.)'e nisbet edilen şeylerle doldurulmuş olmalıdır. Daha sonraki nesillerin uygulama ve ictihadları bu kavrama dahil edilmemelidir." Yapılan Sünnet yorumları sırasında sıkça bahsedilen "Nebevî Sünnet" terimi buna işaret etmektedir. Bu anlayışın tarihi geçmişi

İmam Şafiî (204/819)'ye kadar uzanmaktadır.
2. Hz. Peygamber (s.a.)'in örnek davranışları demek olan Sünnetin alanı geniş tutulmalıdır. Yani örneklik vasfı hayatın her safhasında kabul edilmelidir. Bu anlayış biçimi bazı bilim adamlarının yapmış oldukları Sünnet tariflerinde açık bir şekilde görülmektedir. Yeni anlayışlardan bazılarını şöyle özetleyebiliriz:[66]

A- Bazı İslâm Bilginlerinin Sünnet Hakkındaki Anlayış Ve Yorumları

Muhammed Abduh (1905)

İslâm modernizminin önde gelen simalarından Muhammed Abduh (1905)'a göre "hadis, bir otorite tarafından tutarlı bir şekilde nakledilmeli, aklî tecrübeyi ihmal etmemelidir."[67] Öte yandan Muhammed Abduh, sadece müslümanların üzerinde ittifak ettikleri hadislerin kabul edilmesi gerektiğini ve daha önemlisi, eğer gerçekten Hz. Peygamber'den sudur etmiş olabileceği kesin olmayan bir hadisle karşılaşılırsa, onu temkinli olarak reddetmenin mümkün olacağını öne sürerek aynı sonuca -yani zahiren de olsa modernleştirme sürecinin önüne çıkan hadis engelinin kaldırılmasına- varmaktadır.[68] Muhammed Abduh'un programı, kendi ifâdesine göre, şunları ihtiva ediyordu:
1. Eski haline irca edebilmek suretiyle, İslâmiyetin ıslâhı,
2. Arap dilinin yenilenmesi,
3. Halkın haklarının tanınması...
Onun fikirleri, esasını her şeyden önce İbn Teymiyye, İbn Kayyım el-Cevziyye'nin muhafazakar ıslahatçı temayülü ile Gazzâli'nin ahlâkî dini anlayışından almaktadır.[69]
Görüldüğü gibi, Abduh, toplumun içinde bulunduğu taklid hastalığından kurtulması, dinin ihtilaflar çıkmadan önceki saflığında, Selef-i Sâlihin'in anladığı gibi anlaşılması ve gerçek dini bilgilere ulaşılması için yeniden temel kaynaklara dönülmesi ve onların akıl ölçülerinde değerlendirilmesi ve Arap dilinin ıslah edilerek İslâm ülkeleri arasındaki her türlü ilişkide kullanılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.[70] Akla ve aklın fonksiyonu olarak içtihada büyük önem veren Abduh Kur'an ve Sünnet, ibâbet ve insanlar arası münâsebetler için genel prensipler ortaya koymuştur. Bunları bazı esaslar dahilinde, hayatın bütün şartlarına uygulamayı insanın içtihadına bırakmıştır, der. [71] O, düşüncesine temel olarak, İslâm'ın serbest düşünceye davet ettiğini, kişinin buna ulaşabilmesi için de öncelikle sadece Allah'tan korkması ve ulaştığı sonuçları akıl ölçütü ile test etmesi gerektiği fikrini almıştır.[72]

Seyyid Ahmed Han (1898)

Yaşadığı dönem itibariyle Abduh'la çağdaş olan Seyyid Ahmed Han (1898) Hindistan'da Aligarh ekolünün kurucusu olup, yenilikçi yaklaşımıyla dikkat çekmektedir. Hatta ilk modernist olarak bilinmektedir. Batıya karşı ılımlı ve müsamahakar tutumu, aşırı hayranlığının bir ifadesidir. Hareketinin esasını, "Batının gelişmişliği ve zenginliğinin sırrı modern batı ilimlerinde gizlidir. Eğer müslümanlar batı ülkeleriyle yarışmak istiyorlarsa, modern ilimlerden faydalanarak eğitim alanındaki eksiklikleri giderip dünyanın güçlü ülkeleriyle yanyana yürüyebilirler."[73] ifadeleriyle özetlenen düşünce teşkil etmektedir. İşte bu düşüncelerini gerçekleştirmek için, Cambridge Üniversitesi'nin bir örneğini 1875'de Aligarh'ta Muhammedian Oriental College: Muhammedi Şarkiyat Koleji'ni kurdu. Mutezilî geleneğin akılcı anlayışı ile İslâm'ı yeniden değerlendirmeyi gaye edinen Seyyid Ahmed Han, şöyle demekteydi: "Eğer halk, taklidi bırakmaz, Kur'an ve sahih hadiste mevcut nuru araştırmaz ve din ile günümüz ilmini uzlaştırma yoluna gitmezse, İslâm Hindistan'da yok olup gidecektir."[74] Fakat bunu yaparken, ondokuzuncu yüzyıl Avrupa'sının akılcılığından ve tabiat felsefesinden büyük ölçüde etkilenmiş olacak ki, inanç sistemlerinin mahiyetlerini değerlendirmek için "Tabiata uyma" diye adlandırdığı bir ölçü ortaya attı ve İslâm'ın bu ilkeye göre en yüksek derecede doğrulandığı sonucuna vardı. Onca akıl, en önemli standarttır. Böylece o, tabiatın ve tabiat kanunlarının bağımsızlığını ortaya koymak gayesiyle mucizeyi inkar etti. Hareket noktası böyle bir batı akılcılığı olduğundan, vardığı sonuç, özel yorumundan öte geçmedi.[75]
Sünnet konusundaki görüşü ise, şöyledir: Rasûlullah (s.a.)'e her hangi bir şey nisbet edilince şu üç şarta bakılır ve buna göre kabul veya reddedilir:
1. Rivayet edilen hadiste kesinlikle ve yakînen Rasûlüllah'ın sözü olmalıdır.
2. Rivayetin aktarıldığı kelimelerden bizzat Rasûlullah'ın kelimelerinin kendisi olduğuna ilişkin şahit ve kanıt bulunmalıdır.
3. Rivayetin aktarıldığı kelimeler için, şarihlerin zikrettiği anlamlar dışında anlamlar olmamalıdır.
Bu üç şarttan biri gerçekleşmeyince, o sözün Rasûlullah'a nisbet edilmesi doğru olmaz.[76]
Seyyid Ahmed Han'ın ileri sürdüğü bu şartlar ancak lafzan mütevatir hadiste bulunabilmektedir. Seyyid Ahmed Han'ın hadislere karşı bu katı ve sert yaklaşımı, Hind yarımadasında hadisi inkar hareketi için zemin hazırlamada büyük rol oynamıştır. Yine o, Kur'an'da zikredilen mucizeleri, Nuh tufanı, İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılması, İsa (a.s.)'ın babasız doğması, Yunus (a.s.)'ın balığın karnına girmesini kabul etmiyor[77], yine cennet, cehennem, melekler ve nasların tevâtürüyle sabit olan âhiret hallerini inkar ediyordu.[78]

Muhammed İkbal (1938)

Sünnete karşı tenkidçi bir yaklaşım içinde bulunan âlimler arasında Muhammed İkbal (1938) ile Fazlurrahman (1988) da bulunmaktadır. Muhammed İkbal, hadisi İslâm hukukunun ikinci büyük kaynağı olarak kabul etmekle birlikte, hadisin sıhhati konusunda mübalağayı kabul etmemiştir. Onun bu konudaki görüşlerini Pakistanlı Prof. Muhammed Münevver şöyle belirtir: "O, hadisi inkar etmiyordu. Hadisin faydası ve sıhhati hakkında mübalağayı kabul etmezdi. Ne bütün hadis kaynaklarını kabul eder ne de onların faydalı bir fıkıh kaynağı olduğunu tamamen reddederdi. Bir denge ve ihtiyat üzere idi."[79]
Hadis anlayışında hadisçiler ve fıkıhçılar ilaveten tarihçilerin görüşlerine de dikkat ediyordu. Mesela, halifenin Kureyş'ten olması hususunda hadisçiler yerine tarihçi İbn Haldun'un görüşüne katılıyordu.[80]
İbn Haldun'a göre, *"İmamlar Kureyştendir"* hadisi şöyle anlaşılmalıdır: "Kureyş Araplar arasında siyâsi istikrarı temin edecek en kudretli kabile idi. Onun için müslümanların işlerini görecek olan adamın arkası kuvvetli olmalı ki, hedefine ulaşabilsin. Şeriat sahibi, ahkâmını her hangi bir boy'a, bir asra, bir millete has kılmış değildir. İslam'a davet işi umumi'dir. Halife kulların işini görmekle vazifelidir. Ve bir işe de ancak ona kudretli olan getirilir.[81]

Fazlurrahman (1988)

Hadis kaynaklarının güvenilir olmadığını söyleyen Fazlurrahman, bu görüşünün gerekçesini şöyle açıklar:
"Gerçekte hadislerin çoğu ilk devirdeki müslümanların Hz. Muhammed (s.a.)'e nisbet ettikleri söylentilerin toplamıdır. Bu söylentileri onlar kendileri düzenlemişlerdir."[82] Fazlurrahman, hadislerin çoğunun Hz. Muhammed (s.a.)'in sünneti üzerine bina edilen selef-i sâlihinin sünneti olduğunu kabul eder. Ona göre "Gerçi hadislerin temeli, sonunda Peygamber'in sünnetine dayanmaktadır. Ancak gerçek olan şey, Hz. Muhammed'in sünnetinin kalıbına sokulan selefi sâlihinin sünnetidir." Ayrıca "Bunlar selef-i sâlihinin basiret ve hikmetlerinin toplamıdır."[83] Ona göre hadis kitapları yerine siyer kitapları daha fazla güvenilirdir. Onun bu fikri "tarihî tenkit" fikrine dayanır. Ona göre tarihî tenkitten murad "konu olan hadisin Kur'an'ın zahirî şehâdetine veya kabul edilmiş bir tarihi şahitliğe veya başka bir hadise ters (müteârız) olmamasıdır."[84]
Fazlurrahman, hadislerde gelişme fikrini ortaya atar. Onun bu anlayışına göre hadisler ortam ve duruma göre şekillenerek fazlalaştı. O, hadislere yapılan ilâveyi, gelişme olarak tanımlar. Fazlurrahman bu görüşüne dayanarak hadisleri ikiye ayırır: Tarihî hadisler, Peygamber'in sîret ve tarihi ile ilgili hadisler. Ona göre bu tür hadisler genelde şüpheden uzaktır. Teknik hadisler, Fıkıh ve Kelam konuları ile ilgili hadisler. O, "Bu tür hadislerin pek çoğunun durumu şüpheli ise de yine de temel anlamda onların hücciyyetini (delil olmasını) kabul etmekteyim" demektedir.[85] Ayrıca J. Schacht'ın Yaşayan gelenek, düşüncesiyle paralellik gösteren Yaşayan Sünnet anlayışını savunur. Yaşayan sünnetle anladığı ise şudur: "Sahabe, Tabiin ve Etbâu't-Tâbiin nesillerini kapsayan ilk İslâm toplumu, âlimleri ve idarecileri yoluyla, Hz. Peygamber'i ve O'nun sünnetini esas alarak karşılaştıkları her türlü probleme çözüm üretmişler ve bu faaliyeti sünnet kavramının genel kapsamı içinde mütâlâa etmişlerdir."[86]

Yusuf el-Kardâvi

Yusuf el-Kardavî Sünnet'i şöyle tarif eder: "Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış bir tefsiri, İslâm'ın ise pratik ve -de örnek- bir tatbikidir. Öyle ki Nebî (s.a.), tefsir olunmuş bir Kur'an ve yaşayan bir İslâm idi."[87] Nitekim müminlerin annesi Aişe (r.a.) fıkhı, basireti ve Rasûlüllah ile yaşamasıyla bu manayı anlamış ve Rasûlüllah'ın ahlakından sorulduğunda net ve beliğ bir ifade ile *"O'nun ahlakı Kur'an'dı."*[88] diye cevap vermiştir.
Öyleyse kim, özellikleriyle, rükünleriyle İslâm'ın pratik metodunu öğrenmek isterse, onu tafsil edilmiş ve yaşanmış olarak, kavlî, amelî ve takriri sünnetten öğrensin."[89]
Kardâvî daha sonra "İslâm'ın pratik metodu" diye tarif ettiği sünnetin kapsamını açıklayarak şöyle devam eder: "Bu, uzunluk, genişlik ve derinlik olarak insan hayatının hepsini kaplaması ile temayüz eden bir metoddur. Uzunlukla, insanın doğumundan ölümüne dek, hatta ceninlik döneminden, ölüm sonrasına kadar bütün hayatını kapsayan zaman dilimini kasdediyoruz. Genişlik ile de, evde, çarşıda, mescidde, yolda, işte, Allah ile olan ilişkide, kişi, aile, müslüman veya gayr-ı müslimler, hatta insan, hayvan ve bitkiler ile olan ilişkilerde dahi, kişinin daima Sünnet'in rehberliğinde yürümesiyle hayatın her sahasını kuşatan genişliği kasdediyoruz. Derinlikten kastımız ise, insan hayatının iç yapısındaki derinliktir, ki bu da vücut, akıl ve ruhu kapsar. Zahir ve bâtını içine alır, söz, amel ve niyeti de kuşatır."[90]
Kapsamı bu kadar geniş olan "Sünnet" kavramının Kardâvî'ye göre genel özelliği, ruhla beden, akıl ile kalp, dünya ile âhiret, misal ile gerçek, teori ile pratik gayb ile şehâdet, hürriyet ile yükümlülük, birey ile toplum, ittiba (sünnete uyma) ile ibtidâ (bidate uyma) gibi unsurlar arasındaki dengeyi sağlama ve kolaylaştırıcılık özelliğiydi.[91]

S. Süleyman Nedvî

S. Süleyman Nedvî "Tahkîku Ma'na's-Sünne" isimli eserinde sünneti şöyle tarif eder: "Sünnet, mütevâtir amele verilen bir isimdir. Yani bununla şunu kasdediyorum: Mütevâtir bir şekilde bize nakledilmiş olan Rasûlüllah (s.a.)'in amelinin keyfiyetidir ki, o ameli Rasûlüllah (s.a.) işlemiş, sonra sahabe (r.a.) ve daha sonra tabiîn işlemiş ve böyle (amel edile edile bize kadar ulaşmıştır). Onun lafzan mütevâtir olması şart değildir, bir şeyin amelen mütevâtir olması da mümkündür... İşte bu amelî mütevâtir yoluna Sünnet denilmiştir. Meselâ, biz Hz. Peygamber (s.a.)'in beş vakit namazı, farz kılındığı andan itibaren bilinen vakitlerde ve bilinen şekilleriyle devamlı kıldığını biliyoruz. Aynı şekilde sahabe, tabiin ve onlardan sonra gelenler ve günümüze kadar bütün müslümanlar aynı şekilde (namazlarını kılmaya devam ediyorlar). Hz. Peygamber (s.a.)'in bu tatbikatını (aynen yapma konusunda), hadis kitapları tedvin edilmeden önce yaşayan müslümanlar ile, hadis kitapları tedvin edildikten sonra yaşayan müslümanlar müsâvîdir. Bütün müslümanlar yaşadıkları asırları, beldeleri, düşünceleri ve mezhepleri farklı olsa da Rasulüllah (s.a.)'in, sahâbe-i kiramın âdab ve erkânıyla bir günde beş vakit namazı kıldıkları konusunda her asırda ittifak halindedirler, işte bu amelî mütevâtirdir. İnkarı büyük günahlardandır. Hiçbir aklı başında kişi, namazların bu vakitleri ve bu erkânı (kılınış biçimleri)nı hadisçiler ve fıkıhçılar belirlemiştir demeye cüret edemez.."[92]
Nedvî, görüldüğü gibi Sünnet kavramından, amelî mütevâtiri anlamaktadır. Bazı İslâm bilginlerinin "Hadis ile Sünnet birbirinin müteradifidir"[93] şeklindeki görüşlerine karşı, o, bu iki lafzı birbirinden ayrı mütâlâa etmektedir. Ona göre Hadis, Rasûlüllah (s.a.)'in sözleri, fiilleri ve ahvali konusundaki kavlî rivayetlerdir.[94]

Mevdûdî (1979)

Pakistan'da (25 Ağustos 1941) yılında kurulmuş olan Cemaat-ı İslâmî'nin kurucularından ve aynı zamanda ilk başkanı olan Mevdüdî'nin Sünnet/hadis konusundaki düşünce ve görüşlerini, daha çok temsil ettiği Cemaat-i İslâmî hareketinin genel görüşleri çerçevesinde tesbit ediyoruz. Bu hareketin şu dört amaç için hareket ettiği bilinmektedir:
1. İlâhî değerler ve prensiplerin ışığında insan düşüncesini yeniden şekillendirmek.
2. Ferdi ıslâh etmek.
3. Toplumun bütün kurumlarını ıslah etmek.
4. Devlet sistemini ıslah etmek, yani ilâhî sistemin tesisi.[95]
Bu hareketin fikrî alt yapısını Mevdûdî'nin görüşleri oluşturmaktaydı. Mevdudî'ye göre, ilâhî sistemin kurulması sünneti, diğer sünnetlerden, belki de bazı farzlardan daha önemlidir. Mevdûdî, müslümanların siyâsî özgürlüğünü veya kendilerini yönetme hakkını değil, aynı zamanda İslâmî hükümetin kurulmasını da istiyordu. Bu temel düşünce etrafında oluşan Cemaat-i İslâmî hareketinin hedefi, fertten topluma, evden hükümet idaresine kadar her şeyin ıslâhı olduğu için, toplumun bütün sınıfları arasında kadın, erkek, mezhep ve grup ayırımı yapmaksızın çalışma yürütmektir.[96]
Mevdûdî'ye göre Hz. Muhammed (s.a.)'e, Kur'an'a (vahy-i metlüv) ilâveten, vahy-i gayr-i metlüv (hadis) de gelmekteydi.[97] Vahy-i gayr-i metlüv'ü de şöyle açıklamaktadır: "Allah tarafından mücerred bir düşünce, peygamberin kalbine aktarılmaktadır. Peygamber onu kendi kelimeleriyle ifade etmektedir." Ayrıca Vahy-i gayr-i metlüv, Hz. Peygamber'e önderlik için geliyordu ve insanlara Allah'ın kelimeleriyle değil, Hz. Peygamber'in sözleri, kararları ve yaptıkları şeklinde ulaşmaktaydı.[98] Çünkü Hz. Peygamber'in kelimelerinde tilâvet amacı yoktu. Onun verdiği eğitime tabî olma amacı vardı. Hadislerde Kur'an ayetleri ve sureleri gibi tertipte öncelik ya da sonralık şeklinde bir zorunluluk yoktu. İnsanların hadis ezberlemesi değil, dürüst bir şekilde başkalarına aktarması yeterliydi.[99]
Mevdûdî, bu iki tür vahyi kabul ederek onun mertebelerini şöyle beyan etmektedir: "İlk olarak Kur'an, sonra amelî tevatür yoluyla ulaşan sünnetler, daha sonra mütevâtir ve meşhur rivayetler, ondan sonra birbirine destek veren sahih senedli ahbâr-ı âhad, en sonunda ise güvenilir bir şeye ters düşmeyen sahih senedli ahbâr-ı âhad'dır. Bu yollarla Hz. Peygamber'den bize ulaşan her şey şüpheden uzaktır.[100]
"Sünnet, Allah Rasûlü'nün insanların öğrenmesi ve devam ettirmesi için uyguladığı amelî yoldur. Hz. Peygamber'in insan veya insanlık tarihinin özel bir döneminde dünyaya gelen bir kişi olarak kendi özel hayatında yaptığı şeyler bunun dışındadır."[101] Mevdûdî, Hz. Peygamberin sünnetleri ve âdetleri arasındaki farka özel önem vermektedir.[102] Bunun için Cumhur arasında yaygın olan sünnetler hakkında farklı görüşe sahiptir. Meselâ sakalı, Hz. Muhammed'in sünneti değil de âdeti olarak görmektedir.[103] Hadisi, sünneti öğrenme yolu olarak kabul eder ve şöyle der: "Biz senedin sahih olması ile hadisin de mutlaka sahih olacağı itikadında değiliz. Bazan sahih senedli bir hadis metin bakımından zayıf olabilmektedir." Bundan dolayı din hakkında yeterli bilgi edinmek için bu hadis metinlerine Kur'an ve hadis ışığında dikkat etmeyi gerekli görmektedir.[104]
Hadis rivayeti konusunda farklı bir ıstılah geliştiren Mevdûdî, bunu "Mîzaç şinas-i Rasûl (Hz. Peygamber'in mizacını iyice tanıyan kişi) diye formüle eder."[105] Allah'ın tefakkuh kabiliyetini ihsan etiği, Kur'an ve Peygamber sîretinin derin ve kapsamlı bir şekilde incelenmesi konusunda özel bir yeteneği (zevk) olan, ölçüsü kıymetli bir taşın en ince özelliklerini bile açığa çıkarabilecek içgörüye ve yılların tecrübesine sahip bir kuyumcununki kadar duyarlı olan böyle bir insana, şeriat sistemini bir bütün olarak kavrayıp değerlendirebilen bir insana, çözümlenmek üzere ayrıntılı meseleler geldiği zaman, kendi içgörüsünü kullanarak bunların hangilerinin İslâm'ın mantalitesi ve doğasıyla uyumlu olduğunu hangilerinin de olmadığını bildirebilir. İşte bu ölçü, böyle bir insanın din adına sunulan herhangi bir şeyi reddetmekte veya kabul etmekte kullandığı ölçüdür, İslâm'a ilişkin bilgisi ve ona yönelik hisleriyle neyin sahih olduğunu neyin böyle kabul edilemeyeceğini bilebilir. Verili bir haber hakkındaki yargısını oluştururken haberin rivayet tetkikinden belli miktarda yardım alabilir, ancak asıl karar vermedeki faktör başka bir yerde, onun zihinsel donanımında yatmaktadır. Böyle bir insan sanki Peygamberin zihnine sahipmiş gibi, nerdeyse peygamberin düşündüklerini düşünebilir. Bu böyledir. Çünkü İslâm'ın mantalitesi (mizaç), peygamberin nefsinin mizacıyla tıpatıp aynıdır. İslâm'ın mantalitesini anlayan Allah'ın kitabını ve Rasûlün sünnetini derin ve kapsamlı bir şekilde inceleyen kimse, Peygamber'in mantalitesine nüfuz eder (Mizaç şinasî) ki, rivayetlere baktığı zaman kendi başına, kazandığı yeteneklere binaen, hangilerinin peygamberden geldiğini, hangilerinin peygamberin sünnetine en yakın rivayetler olduklarını belirleyebilir."[106]
Rivayetlerin incelenmesi sırasında, rivayetlerin yanısıra dirayetin kullanılması gerektiğini savunan ve buna mizaç şinas-i Rasûl diyen Mevdûdî, bu vasıflara sahip olabilmesi için şöyle der: "İslâmın sınırları içinde ancak İslâmî terbiye görmüş olan bir akıl isabetli çalışabilir ve karar verebilir. Yabancı renk ve huya sahip veya terbiyeden geçmemiş bir akıl, anarşi çıkarmaktan başka bir iş yapmaz, herhangi bir yapıcı hizmet vermez."[107]
Mevdûdî'ye göre bu iş (dirayet) tamamen zevke göredir. Hiç bir usûle bağlı değildir.[108] Böylece Mevdûdî, hadisçilerin bütün gayretlerinin usullere bağlı olmak yerine zevke dayandığını kabul etmektedir. Halbuki zevk ve usul arasında manevî his ve ortada bulunan bir gerçek gibi, fark vardır. Gâlibâ Mevdûdî, sonradan bu görüşünün tehlikeli olduğunu öğrenmiş ve başka bir kitabı olan "Sünnet ki Â'ini Heysiyyet" de hadisçilerin çalışmalarının katı usullere bağlı olduğunu belirtmiştir.[109]

Mevdûdî'nin bu görüşleri tartışmalara yol açmıştır. Bir taraftan "İslâm'ın gerçek doğası" fikrinin indî (îtibârî, keyfî) olması kuvvetle ihtimal dahilinde olacak, bu kavram onun kişisel özellik ve tercihlerinin olumsuz etkilerine maruz kalacaktır. Bir haberin gerçek İslâm'la mutabık olup olmadığı konusunda Mizaç Şinâs-i Rasûl'ün verdiği yargının ötesinde bir karar mercii kalmadığı zaman, kişisel takdir, diğer bütün unsurların üzerinde hakem konumuna oturtulmuş olur"[110] şeklinde itirazlar gelirken, diğer taraftan Mevdûdî'nin kişisel olarak kendisine "Mizaç Şinâs-i Rasûl olma statüsünü verme" iddiaları ileri sürülmüştür. Ancak Charles, J. Adams'ın belirttiğine göre: "Doğrusunu söylemek gerekirse, Mevdûdî'nin hiç bir yerde ne kendisi, ne de yakın dostları adına böyle bir iddiayı açıkça ve net bir biçimde öne sürmediğini teslim etmek zorunludur.[111]
"Mevdûdî'nin amacı muhaddislerin taklid edilmesine saldırmak ve bunu yıkmaktı."[112] O, hadisçilerin çalışmalarının büyüklüğünü ve önemini kabul etmekle birlikte şu görüşlerini de ifâde etmektedir: "Onlar her halükârda insandırlar, insan ilmi için Allah'ın koyduğu sınırları aşamazlar, insanın çalışmalarında doğal olarak meydana gelen eksiklikler, onların çalışmalarında da bulunabilir." [113] Bunun için, "Biz asla herkesin hadis imamlarını körükörüne taklid etmesi veya onları hatadan berî görmeleri gerektiği düşüncesini desteklemedik."[114] der.[115]

B- Değerlendirme

Kısaca birkaç örneğini sunduğumuz yeni sünnet anlayışları, hızla gelişen batı medeniyeti karşısında yenilmişlik psikolojisi içinde bulunan İslâm toplumunun, hem batının sömürge çemberini kırmak, İslâm kültürünü aşındırıp tahrip eden kültürel baskısını kaldırmak, hem de kendini ispatlamak amacıyla kendi değerlerini yeniden ele alıp gözden geçirme çabaları olarak görülmektedir. İster müsbet, ister menfi manada olsun ileri sürülen bütün görüşlerde bu gayretler sezilmektedir. Bu bir özeleştiridir. Oryantalistlerin etkisinde kalarak farklı bazı görüşlere sahip olanlar bulunabilir ama biz onları kasdî bir faaliyet olarak görmüyoruz. Öz eleştiri yapılırken bazen doz kaçırılmış olabilir. XIX ve XX. yüzyıldaki pozitivist düşüncenin öne çıkıp modernizmin hızla yayıldığı dünyada İslâm dünyasının belki de hazırlıksız yakalanmış olması sonucu, böyle bir geçiş dönemi içinde fikri çalkantıların olmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan çalışmalar, getirilen yorumlar hep Kur'an ve özellikle sünnetin nasıl anlaşılması gerektiği noktasında yoğunlaşmaktadır. Ortada bir yanlışlık vardır, çünkü İslâm dünyası gerek fikrî gerekse teknolojik olarak olmaması gereken yerdedir. Öyleyse bu yanlışlık nerede olmuştur? İşte yeni sünnet anlayışlarının hareket noktası burasıdır. Yapılan yorumlar ve teklif edilen öneriler dikkate alındığında henüz bir orta yolun bulunduğu kanaatinde olmadığımızı belirtelim. Zira en az yüz-yüzelli yıldır aktif manada yapılan bu tartışmalar hep uç noktalarda seyretmekte, ümmetin rahatça hüsnü kabulle karşılayacağı bir ortak zemin oluşturulamamış bulunmaktadır. Her bir yorumun, yapılan bir teklifin bir açıdan bakıldığında makul tarafı bulunmaktadır. Ancak geçmişle gelecek arasında, aradaki köprüleri atmadan, zaman zaman küçük sapmalar olsa da İslâmî anlayışın bütünlüğünü yansıtacak bir yoruma ulaşılmış değildir. Fakat her bir yaklaşım, yorum biçimi tenkide açık yönleri bulunmakla birlikte dikkate değer açıklama ve yorumlardır.[116]

III- Sünnetin Bazı Problemleri

A- Sünnetin Kaynağı Meselesi

Geçmişten günümüze üzerinde tartışılan konulardan biri Sünnet'in kaynağı meselesidir. Bu tartışma, Sünnet denilince Hz. Peygamber (s.a.)'e izafe edilen veya Hz. Peygamber (s.a.)'den sâdır olan söz, fiil ve takrirler olarak anlaşılan sünnet tarifi çerçevesindedir. Sahabe hatta bazılarına göre tabiin söz, fiil ve takrirleri buna dahil değildir. Çünkü tartışmanın konusu, Hz. Peygamber (s.a.)'in sünnetinin kaynağının niteliğiyle ilgilidir. Sünnet, vahy mahsûlü müdür, vahy mahsûlü değil midir? konusudur. Günümüzde sıkça tartışılan bu konu üzerinde kısaca durmak istiyoruz.
Sünnetin kaynağı ile ilgili tartışmalar incelendiği zaman genel olarak üç noktada toplandığını görmekteyiz. Bunlar:
1. Sünnet vahy mahsûlüdür.
2. Sünnet vahy mahsûlü değildir.
3. Sünnetin bir kısmı vahy mahsûlüdür, bir kısmı vahy mahsûlü değildir.
Bunları sırasıyla inceleyelim. .[117]

1- Sünnet Vahy Mahsûlüdür Diyenlerin Görüşleri

Bu görüşe göre, Sünnet de Cenâb-ı Hak'kın Hz. Peygamber (s.a.)'e indirdiği bir çeşit vahydir. Fakat bu vahy şekli Kur'an vahyinden farklıdır. Bu farklılığı ifade için el-Vahyü'l-Metlüv (okunan vahy: Kur'an) ve el-Vahyü'1-gayru'l-Metlüv (okunmayan vahy: Sünnet) ayırımı yapılmıştır.[118]
Okunan vahy (el-Vahyu'l-metlüv)'in özellikleri[119]:
a) Hz. Peygamber (s.a.)'e uyanıkken Cebrail (a.s.) vasıtasıyla gelmiştir.[120]
b) Gerek namazda gerekse namaz dışında okunarak ibadet edilir.
c) Yalnız manâsıyla rivayeti caiz değildir.
d) Tağyir ve tebdil edilmekten korunmuştur.
e) Abdesti olmayanın dokunması haramdır.[121]
f) Gusül abdesti alması gereken kimse onu okuyamaz. "[122]
g) Her harfini okumanın on sevabı vardır.
h) Belli kısımlarına ayet ve sure adı verilir.
Okunmayan vahy (el-vahyu'l-gayru'l-metlüv)'in özellikleri.[123]
a) Yalnız manası Allah tarafından vahyedilmiştir, sözleri Rasûlüllah (s.a.)'e aittir.[124]
b) Mânâyı iyi anlayanların onu yalnız manasıyla nakletmeleri caizdir.
c) Lafzı mu'ciz değildir.
d) Okunarak ibâdet edilmez.
e) Uykuda, uyanıkken, melekle, meleksiz, her türlü vahy şekilleriyle gelmiştir.
f) Kur'an için yukarıda sayılan özellikler burada aranmaz.
Zikredilen bu özellikleriyle el-Vahyu'l-gayru'l-metlüv (:Sünnet), Kur'an'dan ayrılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.)'den sâdır olan bütün sözler, fiiller ve takrirler bu anlayışa göre vahy eseridir. Bunun delillerine gelince:
1. *"O hevâ ve hevesinden konuşmamaktadır, o ancak vahyedilen bir vahydir"*[125] ayeti, Sünnet'in vahy mahsûlü olduğuna işarettir. Çünkü ayetle geçen (Hüve) zamiri, Hz. Peygamber (s.a.)'e, O'nun konuştuğu şeye râcîdir.
2. *"Allah sana Kitap ve Hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir"*[126] mealindeki ayette, açık bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.)'e Hikmet'in verildiğinden bahsedilmektedir. Buradaki Hikmet'ten maksat ise Sünnettir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.) bir hadislerinde *"Bana Kur'an ve onun bir misli verildi"*[127] buyurmuştur. Burada kasdettigi Hikmet, Sünnettir.
3. Gerek es-Saffât: 37/102. ayette, gerekse el-İsra: 17/60. ayette zikredilen Peygamberlere gösterilen rüyaların, ilham olduğu, bunun da bir çeşit vahy olduğu ifade edilmektedir. Mezkûr ayetlerin manası şöyledir:
"Bir zaman sana: "Rabbin insanları kuşatmıştır (herkes O'nun, kudreti içindedir, kimse O'nun hükmünden kaçamaz) demiştik. (Bu söz, Bedir olayının müjdesi idi). Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanetlenmiş ağacı insanların (imanını) sınama (aracı) yaptık. Biz onları çeşitli şekillerde korkutuyoruz. Fakat bu, onlara, sadece büyük bir azgınlık artırmaktan başka bir katkıda bulunmuyor."[128]
"(Çocuk) onun yanında koşma çağına erişince (İbrahim ona): "Yavrum, dedi, ben uykuda görüyorum ki seni kesiyorum, (düşün) bak, ne dersin?" (Çocuk): "Babacığım, sana emredileni yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın! dedi."[129]
4. Hz. Peygamber (s.a.)'in zaman zaman bir takım olaylar sırasında veya kendisine sorulan sualler sırasında vahy beklemesi.[130]
5. "*İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana bu zikri indirdik"*[131] ayetinde geçen "zikr" den maksad, hem Kur'an'a hem de Kur'an'ı açıklama görevi kendisine verilen Hz.Peygamber'in sünnetidir.
Sünnet'in vahy mahsûlü olduğunu ispat sadedinde ileri sürülen deliller bunlardan ibaret değildir. Hz. Peygamber (s.a.)'in daha pek çok uygulamalarından örnekler verilerek mesela, Zeyneb validemizle nikahlanışı, kıblenin tahvili gibi konulara işaret eden ayetlerden hareket edilerek, ileri sürülen görüşlerini desteklemektedirler. Bu görüşleri savunanların başında İmam Şafiî (204/819), İbn Hıbban (354/965), İbn

Hazm (456/1063), Gazzâlî (505/1111) gibi İslâm bilginleri gelmektedir.[132]

2- Sünnet Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri

Sünnetin vahy mahsûlü olup olamayacağı konusu geçmişten günümüze "sünnetin hüccetliği" meselesi içinde tartışılagelmiştir. Bunun izlerini özellikle mu'tezilî kelamcılarının fikirlerinde görmekteyiz. Bu konuyu "İslâm Düşüncesinde Sünnet" isimli eserimde uzun uzun tartışan M.H. Kırbaşoğlu şu tesbiti yapar:
a) Sünnetin tamamının vahy ürünü olduğunu söylemek çok zor, hatta imkansızdır.
b) Ancak bu, Kur'an dışında Hz. Peygamber'in Cenâb-ı Hak ile herhangi bir iletişim veya diyalog kurma imkanından mahrum olduğu anlamına alınmamalıdır. Adına ister vahy, ister ilham, isterse başka bir şey densin O'nun bir takım konularda Allah Teâlâ ile temas kurmuş olması mümkündür.[133]
Çağdaş yazarlardan Suphi Salih de Ulûmu'l-Hadis isimli eserinde bu konudaki görüşünü şöyle açıklar: "Biz -vahy nokta-i nazarından- Kur'an-ı Kerim'in Rasûlullah (s.a.)'in kalbine indirilmesi ile, bazı hadisleri söylemesi için ona ilham verilmesini birbirinden ayırmaya şiddetle taraftarız. Sonra da -bu ayırım sebebiyle- vahy hadisesinin sadece Kur'an-ı Kerim'e mahsus olduğu kanaatindeyiz. Zira Rasûlüllah (s.a.) kendine nazil olan vahy ile, Allah Teâlâ'nın ilhamı diye bahsettiği kendi hadislerini zaten birbirinden açıkça ayırırdı. İçinden geçen sırf insanî düşünce ve fikirleri ilâhî kelam ile karıştırması mümkün değildir. Bu durumda -nebevî hadislerdeki "tevkîîî" (vahye müstenid) manaya- Kur'an-ı Kerim'in de dediği gibi[134] hikmet adını vermeyi tercih ediyoruz. Mütehassıs İslâm alimlerinin ekserisi, ayetteki hikmet kelimesiyle Kur'an-ı Kerim'in kasdedilmediği ve fakat Hz. Peygamber'in kavlî ve fiilî sünnetinden başka bir şey olmayan Allah'ın Rasülüne bildirdiği şeriat hedeflerinin, talimat ve sırlarının mecmuundan ibaret bulunduğu kanaatindedir."[135] Konuyu inceleyen A, O. Koçkuzu, Suphi Salih'in böyle bir kanaate sahip olmasını, Ebu'l-Bekâ'nın Külliyat'taki ve İbn Hazm'ın el-İhkâm'daki açıklamalarından kaynaklandığı, fakat Ebu'l-Beka'nın adı geçen eserinde sünnet için mutlak olarak vahy demediğini, bilakis yaptığı tarifiyle onun sınırlarını çizdiğini ifade ederek, şu nakilleri yapar:
"... ancak Kur'an-ı Kerim ile hadis şu yönlerden birbirlerinden ayrılmaktadır: Kur'an, karşısındakilere bir meydan okuma ve bir acz ispatı göreviyle gelmişken, onun bu nitelikleri hadislerde yoktur. Kur'an'ın lafzı Levhi Mahfuz'da yazılmıştır. Ne Cibril'in ne de Hz. Peygamber'in katiyyen bu lafızlarda salahiyet hakları vardır. Hadiste durum farklıdır. O Cibril'e mana olarak indirilmiş, meleğin getirdiği manaya, Cibril söz ve ibare kisvesi giydirmiş, Peygamber (s.a.) de bu ibareyi beyan edip müslümanlara açıklamıştır. Veya Peygamber'e Cenâb-ı Hak ilham yoluyla anlayabileceğimiz tarzda hadislerin manasını vermiş, Peygamber de onu ifadeye yarayan ibarelerle bu manayı karşıdaki muhataplara nakletmiştir."[136]

3- Sünnetin Bir Kısmı Vahy Mahsûlüdür, Bir Kısmı Vahy Mahsûlü Değildir Diyenlerin Görüşleri

Eldeki aklî ve naklî deliller, sünnetin tamamının vahye dayandığını ispatlamıyorsa da tümünün de ictihad ürünü olduğunu ortaya koymamaktadır. Sünnette beşerî unsur olduğu gibi, vahy unsuru da vardır.[137]
Muhammed Abdül-Azim ez-Zerkânî, el-Menhelü'l-Hadis isimli eserinde konuya temas ederek sünnetin bir kısmının vahy eseri olabileceğini, bu tür vahyin de bazen celî (açık) bazen de hafî (gizli) olacağını belirtmekte, Cebrail (a.s.)'ın Peygamber (s.a.)'e imam olarak namaz vakitlerini öğretmesini celî olan vahye örnek gösterirken, hafî olarak gelenler de ilham yoluyla gelenler ki sorulan bir soru karşısında Peygamber (s.a.)'in bir müddet sükut durması ve sonra cevap vermesi bu türdendir- ve uykuda gelenler şeklinde bir taksime tabi tutmaktadır. Vahy mahsûlü olmayan kısımları ise, Hz. Peygamber'in bir beşer olarak yaptıkları ictihadlarıdır.[138] Bu konuda genel olarak vahyin konusuna girmeyen konularda Peygamberlerin ictihadlarda bulunmaları caizdir. Bu konuda Peygamber (s.a.)'in pek çok uygulaması da olmuştur. Vaby eseri olmayıp Peygamber'in içtihadı olan sünnetin bu kısmı ilâhî irâde tarafından kontrol altındadır. Çünkü bu ismet sıfatının bir gereğidir. Ancak bazı dünyevî işlerde görülen hatalar ise, itikâdî ve şer'î konularda olmadığı gibi, onların da birer beşer oldukları hakikatinin unutulmaması gibi bazı hikmetlere mebnidir .[139]

B- Sünnetin Sübütu Meselesi

Sünnetin sübûtundan kastımız, Hz. Peygamber'e izafe edilen söz, fiil ve takririn muhafaza edilerek daha sonraki nesillere intikalinin nasıl olduğu ile ilgili hususlardır. Konuyu incelediğimiz zaman Sünnet'in Hz. Peygamber'den öğrenilip muhafaza edilişinin iki şekilde olduğunu görürüz: **1)** Hıfz (ezberleme), **2)** Yazma.
İşte Sünnet'in gerek hıfz yoluyla gerekse yazma yoluyla tesbiti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Eğer sünnet, ezberleme yoluyla tesbit edilmişse bu ezberleme, sırasında bizzat Hz. Peygamber'in kullandığı kelimeler ve terkipler aynen korunabilmiş midir, yoksa aynı manayı korumakla birlikte farklı ifadeler de kullanılmış mıdır? Eğer Sünnet yazıyla tesbit edilmişse, bu yazma işi bizzat Hz. Peygamber'in emriyle mi olmuş -Vahyin yazılmasında olduğu gibi- yoksa sahabe kendileri özel notlar mı tutmuşlardır? şeklindeki sorular, Sünnetin sübûtu üzerinde tartışmaları meydana getirmiştir. Şimdi konuyu inceleyelim.[140]

1. Sünnet'in/Hadislerin Yazıyla Tesbit Edilmesi

Hz. Peygamber'in yirmiüç yıllık risâlet döneminde bir taraftan yeni dinin tebliği, bir taraftan da bu tebliğe ilk muhatap olah sahabenin onu iyi anlayıp içlerine sindirmesi için, onları daima ilme teşvik etmesi, sahabeyi Kur'an ve bunun yanında Sünneti öğrenmeye karşı büyük bir istek ve arzuya sevketmişti. Sahabe arasında okuma yazma oranının çok düşük olması nedeniyle, çoğunlukla ezberleme yoluna gidiliyordu. Yazı bilenler ise -ki bu sayı çok azdır. Muhammed Hamidullah, bunun onyedi kişi civarında olduğunu nakletmektedir. [141] Fakat Muhammed el-Hatib Accâc, Usûlü'l-Hadis Ulûmunu ve Mustalahuhû isimli eserinde[142] bu sayının daha fazla olduğunu belirtmektedir- kendileri özel notlar tutmak şeklinde bir gayret içindeydiler.
Hadis kaynakları sünnetin yazılması ile ilgili olarak bize iki farklı rivayet nakletmektedirler. Bu rivayetlerden biri hadislerin yazılmasını yasaklayan hadisler, diğeri de hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler. Hadisler arasındaki bu tearuz, sünnetin yazıyla tesbiti konusundaki tartışmaların da odak noktasını teşkil etmektedir. Bu hadisler şunlardır:
Hadis yazmayı yasaklayan hadisler
Hadislerin yazılmasını yasaklayan hadisler üç sahâbî tarafından nakledilmiştir. Bunlar Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hüreyre ve Zeyd bin Sabit (radiyallahu anhüm).
Ebû Said el-Hudrî'nin rivayetleri şöyledir:
Ebû Said el-Hudrî (r.a.) rivayet etmiştir, Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Benden (bir şey) yazmayınız. Kim benden Kur'an'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Ancak yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet edebilirsiniz, bunda hiç bir beis yoktur. Her kim bile bile bana isnad ederek yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."[143]
Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edilmiştir: "Rasûlüllah (s.a.)'den hadis yazmam için izin istedim, bana izin vermedi."[144]
Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: "Biz hadis yazarken Rasûlüllah (s.a.) yanımıza çıkageldi, bize
"Yazdığınız şey nedir?" dedi. Biz de
"Senden duyduğumuz hadisler" dedik. Hz. Peygamber (s.a.):
"Allah'ın kitabından başka bir kitap mı istiyorsunuz? Sizden önceki milletleri Allah'ın kitabının yanında başka kitapları yazmaları sapılmıştır" dedi.[145]
Zeyd bin Sâbit'ten gelen rivayet şöyledir: Zeyd bin Sabit bir defasında Muaviye'nin yanına girdiğinde, Muaviye kendisine bir hadis sormuş ve yazılmasını istemiştir. Bunun üzerine Zeyd bin Sabit:
"Rasûlüllah (s.a.) bize hadisinden bir şey yazılmamasını emretti demiştir.[146]
Hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler
Abdullah bin Amr'dan nakledilmiştir. "Rasûlüllah'tan duyduğum her şeyi yazıyordum. Amacım bunları ezberlemekti. Kureyş beni bundan menetti. Şöyle dediler:
"Sen Rasûlûllah'tan duyduğun her şeyi yazıyorsun. Halbuki O, bir beşerdir, rızâ halindeyken olduğu gibi gazap (öfkeli) halindeyken de konuşabilir." Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim ve durumu Rasûlüllah (s.a.)'e anlattım. Rasûlüllah (s.a.) parmağıyla ağzına işaret ederek:

"Yaz, nefsim kudret halinde olan Allah'a yemin olsun ki bundan (ağzımdan) hakkın dışında bir şey çıkmaz" buyurdular.[147]
Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: "Ensar'dan bir adam Rasûlüllah (s.a.)'in meclisinde oturur, Hz. Peygamber'den hadis dinler, hoşuna gider fakat ezberleyeni ezdi. Rasûlüllah'a bu durumdan yakındı.
"Ey Allah'ın Rasûlü, senden bir hadis dinliyorum hoşuma gidiyor, ancak ezberleyemiyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Elinin yardımına müracaat et" buyurdu ve eliyle yazmasını işaret etti.[148]
Hadislerin yazımı konusunda lehte ve aleyhte verdiğimiz bu örneklerde görüldüğü gibi her iki grup hadisler arasında bir teârüz sözkonusudur. Hadisler arasındaki vürûd tarihinin hangisinin daha önce ifade edilmiş olduğunu tesbit etme imkanından mahrum olunuşu nedeniyle bu tearuzun giderilmesi konusunda İslâm bilginleri pek rahat hareket edememişlerdir. Bu cümleden olarak bazı alimler, özellikle ilk zikredilen Ebû Said el-Hudrî hadisinin mevkuf olduğunu, dolayısıyla delil olarak kullanmaya elverişli olamayacağını ileri sürmelerine rağmen, onların bu görüşleri fazla rağbet görmemiştir.[149] Ayrıca Ebû Said el-Hudrî'nin diğer rivayeti bunu desteklemektedir. Dolayısıyla hadis sahihtir. Bu nehy hadisi, yazmayı mubah kılan diğer hadislerle neshedilmiştir.[150]
Bu konuda ileri sürülen görüşlerden biri de, teârüz halinde olan bu hadisler arasında umum husus ilişkisinin bulunduğu yönündedir. Şöyle ki: Rasûlüllah (s.a.), hadislerin yazılmasını umûmî bir ifade ile yasak etmişti, zira O'nun sözleri ashâb-ı kiramın umûmuna birden müteveccihti. Ashâb-ı kiram ise, sika, sâlih, zabıt, hafız olmak bakımından birbirinden farklı idi. Zabtı kuvvetli olanların hıfzına, ayrıca yazı ile tesbitin yardım edeceği, unutma ihtimali bulunan ve hafızası sağlam olmayanların ise, daha iyi zabtedebileceği düşüncesiyle, Rasûlüllah (s.a.) bazı sahabeye hadislerin yazılması mevzuunda hususî izin vermesi, Rasûlüllah (s.a.)'in zamana ve şahıslara göre takdir ve tayin ettiği bir takım önemli sebeplere dayanmaktadır.[151]
Bir başka görüş ise, hadisler arasında Nesh vâkî olduğu düşüncesidir. Bu da, ilk dönemlerde Kur'an ayetleriyle sünnetin (hadislerin) karışma endişesinden dolayı hadislerin yazılması Rasûlüllah (s.a.) tarafından yasaklanmıştı. Daha sonra müslümanların sayılarının çoğalması, Kur'an hakkındaki bilgilerinin artması bu endişeyi ortadan kaldırmıştır. Durum böyle olunca hadislerin yazılmasına cevaz veren hadisler, yazılmasını yasaklayan hadisleri nesh etmiştir.[152] İbn Kuteybe de aynı kanaatte olduğunu beyan etmektedir.[153]
Bu iki grup hadisler arasındaki tearuzu giderme yolundaki değerlendirmeler her iki grup hadisler arasında cem ve te'iif yahut, hadis yazımına cevaz veren bir yaklaşımla olduğu gibi, aksi istikamette hadis yazımının yasaklanması yönündeki hadisleri öne çıkararak konuyu değerlendiren İslâm bilginleri de olmuştur. Bu görüşü savunan alimlerin başında Reşid Rıza gelmektedir. "Onun fikrine göre, hadislerin yazılmasına İslâm'ın ilk günlerinde müsâde edilmiş, daha sonraki bir dönemde ise menedilmiştir."[154] Onun nazariyesine göre, Hz. Peygamber (s.a.)'in, kendi hadislerinin ebedî bir kaynak veya dinin bir parçası olmasını arzu buyurmamışlardır. O yüzden hadislerin yazılmasını yasaklamışlardır. Bu emir sahabe tarafından harfiyyen tatbik edilmiştir. Onun içindir ki Hulafa-i Râşidin, hadis nakletmek şöyle dursun yazmamışlardır bile. Hatta ileri gelen sahâbîler, ayrıca hadis rivayetine karşı çıkmışlardır. Tabiin, sahabeden kalmış hiç bir sahife elde etmiş değildi ve onlar valiler tarafından sadece böyle bir talepte bulunulduğu zaman yazarlardı.[155]
Hadislerin yazılmasının yasaklandığı görüşünü savunan âlimlerden Mahmud Ebu Reyye ise bu konuda şöyle der: "Eğer yazım izini veren hadislerle bunu yasaklayanlar arasında bir çatışma olduğu varsayılırsa, bunlardan birinin diğerini nesh etmiş olması gerekir. Bu durumda sonraki gelenler yasaklama doğrultusunda olduğu için, bunları nâsih (neshedici) görmek gerekir. Zira Rasûlüllah (s.a.)'in vefatından sonra sahabe, hadis yazımını yasaklayan hadisler nakletmişlerdir. Ayrıca sahabenin hadisleri tedvin etmeyişi de ikinci bir delil teşkil etmektedir. Şayet sahabe hadisleri tedvin etmiş olsaydı yaptıkları tedvinleri bol bol bulmak mümkün olacaktı.[156] Ebû Reyye daha sonra görüşünü desteklemek babında değişik örnekler vererek sahabenin bazılarının yazdıkları sahifeleri yakmalarını, onların hadisleri, dinin Kur'an benzeri kaynağı haline getirmek istemeyişlerine bağlar.[157]
Gerek Reşid Rıza'nın gerekse Ebû Reyye'nin bu görüşleri şiddetle eleştirilmiş, yapılan ilmî tahlillerle görüşlerinin tutarsızlığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaları yapanlar arasında Mustafa Sıbaî, Muhammed Ebû Şehbe, Mustafa Â'zamî gibi ilim adamlarını sayabiliriz.
İslâm âlimlerinin çoğunluğu, Hz. Peygamber'in ilk zamanlar hadislerin yazılmasını yasakladığı fakat daha sonra izin verdiğini ifâde etmektedirler. Yani gerek Reşid Rıza gerekse Ebû Reyye'nin dediği gibi hadislerin yazılması konusunda önce izin vardı sonra bu neshedilip yasaklandı şeklinde değil, bilakis tam tersidir. Daha ilk devirlerden itibaren mesele tartışılmış ve yasağın önce, yazım izninin daha sonra olduğu ifade edilerek konu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunu İbn Kuteybe (276/889)'nin "Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis"inde[158] Râmehürmûzî (360/917)'nin "el-Muhaddisu'l-Faslı'nda[159] Hattabî (388/898)'nin "Meâlimu's-Sünen"inde[160] görmekteyiz. Hatta Nevevî (661/1263) âlimlerin, hadislerin yazılmasının (yazmaya izin veren hadislerin daha sonra olduğunu dikkate alarak) cevazı konusunda, icmâ ettiklerini ifade eder.[161] Bütün bunlara rağmen sahabeden bazılarının hadisleri yazmadıkları[162], yazmaktan vazgeçtikleri[163], yazdıklarını imha ettikleri[164] hatta hadislerin yazılmaması konusunda bizzat tavır aldıkları[165] da bir vakıadır. Hakkında âlimlerin fikir birliği içinde oldukları böyle bir konuda sahabenin bu şekildeki uygulamaları nasıl değerlendirilmiştir. Yani sahabeyi böyle bir davranışa sevkeden sebep ne olabilir? Yine bu sorunun cevabını da sahabenin kendi sözlerinde buluyoruz:
Hz. Aişe (r.a.) naklediyor:
Babam Rasûlüllah (s.a.)'den beşyüz hadis toplamıştı (yazmıştı). Bir gece (yatakta) çok dönüp durdu. (Onun bu hali) beni endişelendirdi. (Kendisine):
"Sana bir şey mi oldu, bir şikayetin mi var?" diye sordum. Bana:
"Yanında bulunan hadisleri getir" dedi. Ben de onları getirdim, ateş istedi ve o tomarı yaktı. Ona
"niçin yaktın?" dedim, şöyle dedi:
"O hadisler içinde, kendisine güvendiğim ve itimat ettiğim bir adamın naklettiği hadisler bulunabilir. Halbuki o adamın bana naklettiği hadis öyle olmayabilir. Ben de onu nakletmiş olurum. (İşte) böyle olmaktan korktuğum için imha ettim."[166]
Sahih isnadla nakledilen Ebu'n-Nadre'den gelen bir rivayet de şöyledir:
Ebu'n-Nadre dedi ki: "Ebu Said el-Hudrî'ye şöyle dedim:
"Muhakkak sen Rasûlüllah (s.a.) den çok ilginç hadisler naklediyorsun. Biz (onları rivayetimiz sırasında) ona ilave etmekten veya noksan rivayet etmekten korkuyoruz, Ebû Said el-Hudrî şöyle dedi:
"Siz o hadisleri Kur'an olarak (yani Kur'an gibi yazılmış kitap halinde olup onları devamlı müzâkere edilir halde kılmak) mı edinmek istiyorsunuz? Hayır (olmaz), lâkin siz benden, bizim Nebî (s.a.)'den aldığımız gibi alınız (yani ezberleyerek)."[167]
Hz. Ömer (r.a.)'ın bu konudaki uygulaması ise, bazı sahabenin niçin hadis yazmadıkları veya yazmaktan vazgeçtiklerini çok net olarak ortaya koymaktadır:
Urvetübnü Zübeyr'den gelen bir rivayet şöyledir:
"Hz. Ömer (r.a.) hadisleri yazdırıp bir kitapta toplamayı düşünüyordu. Durumu Hz. Peygamber'in ashabı ile istişare etti. Onlar da hadislerin toplanıp yazılması fikrinde olduklarını söylediler. Hz. Ömer bir ay boyunca bu konuda istihare etti. Sonra bir sabah şöyle dedi:
"Hadisleri yazdırmayı düşünüyordum, fakat sizden evvel yaşamış kavimleri hatırladım. Onlar da böyle kitaplar yazmışlar ve onlara öyle sarılmışlardı ki, sonunda Allah'ın kitabını ihmal ettiler. Allah'a yemin olsun ki ben Allah'ın kitabına bir şey ilave etmiyecegim (yani ona bir şey karıştırılmasına vesile olmayacağım)."[168]
Yukarıdaki rivayetlerden anlaşılacağı üzere, hadislerin ilk zamanlarda yazılmasının yasaklanmasında ve sahabeden bazılarının bu yasağı daha sonra devam ettirmelerindeki en önemli sebep, hadis sahifeleriyle Kur'an sahifelerinin karıştırılma tehlikesidir. Ne zaman insanlar Kur'an ayetleriyle hadisleri ayırdedebilecek, aralarındaki hiyerarşiyi dikkate alabilecek Isiâmî şuura ulaştılar, ondan sonra hadislerin yazılması konusunda kendilerine yazma izni verildi. Sahabe arasındaki hadis yazımı konusunda farklı uygulama ve tedirginliğin sebebi budur, yani Kur'an'la hadislerin birbirine karıştırılması ve bunun sonucu da Ehl-i Kitab'ın düştüğü duruma düşme endişesidir. Hatib Bağdâdî'nin de ifade ettiği gibi "Hadislerin yazılması bir süre yadırgandıktan sonra geniş ölçüde tatbik sahası buldu ..."[169] Pek çok sahabe hadis yazmışlardır. Bu konuda geniş bir çalışma yapan Mustafa Â'zamî'nin tesbitine göre[170] pek çok sahâbî hadis yazmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:
1. Ebû Eyyub el-Ensârî (52/672)
2. Ebû Râfiî (Hz. Peygamber'in azadlısı) (40/660)
3. Ubey bin Ka'b (22/642)
4. Enes bin Mâlik (93/712)
5. Selmân-i Fârisî (32/652)
6. Abdullah bin Zübeyr (73/692)
7. Abdullah bin Ömer (74/693)
8. Abdullah bin Mes'ud (32/652)

9. Hz. Fâtıma (12/632)
10. Muaz bin Cebel (18/638)
11. Muaviye bin Ebî Süfyan (60/680)
12. Numan bin Beşir el-Ensârî (65/684)
13. Zeyd bin Erkâm (66/685)
14. Mugîre bin Şu'be (50/670)[171]
Hadislerin yazılmasının cevazı konusuna kail olarak hadis yazan pek çok sahâbîyi takiben tabiin döneminde de hadis yazma faaliyeti gelişerek devam etmiş ve aynı zamanda tabiin döneminde Hadis Usulü ilminin temelleri atılmıştır. Hadislerin yazımına ruhsat verildiğini ve buna ittibâen de bazı sahâbîlerin hadis yazdıklarını yukarıda zikrettik. Yine Hz. Peygamber (s.a.) dönemindeki bizzat O'nun emriyle gerçekleşen resmî yazışmalar (vesikalar) ve ayrıca o dönemde bizzat yazıldığı tesbit edilen bazı gayr-i resmî vesikalar[172] diyebileceğimiz sahabenin özel gayretleriyle yazılmış sahifeler, bize Nevevî'nin: "Alimlerin hadislerin yazılmasının cevazı konusunda ittifak ettiler"[173] sözünü teyid etmektedir, İbn Salah da Ulûmu'l-Hadis'inde "(Daha sonra) hadislerin yazımı konusundaki ihtilaf zail olmuş ve müslümanlar bunun cevazı ve mubahlığı konusunda icmâ etmişlerdir. Eğer hadisler kitaplara yazilmasaydı, gelecek asırlara intikal etmez, yok olur giderdi" demektedir.[174]

2. Sünnetin/Hadislerin Rivayet Edilmesi

Rivayet: Sünnetin ve benzeri haberlerin nakli ile, bunları haber verenlere isnadından ibarettir. Bu tarife göre rivayette üç unsur vardır: Birincisi rivayete konu teşkil eden sünnet veya benzeri olan haber, ikincisi bu haberi kendisine nakledene isnad ile rivayet eden şahıs, üçüncüsü de haberi kendisine rivayet edenden alan diğer şahıs. Rivayetin gayesi, her şeyden önce, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umumî manası ile hadisini asırlarca sonra gelecek olan nesillere duyurmaktır.[175] işte kısaca konusu ve gayesi bu olan rivayetin keyfiyeti nasıl olmuştur? Bu konuda özellikle manen rivayet, İslâm âlimleri arasında ifade ettiği mânâ itibariyle ihtilaf konusu olmuştur. Bu ihtilafın keyfiyetine girmeden önce rivayetin kısımları üzerinde duralım. Rivayet iki türlüdür: Lafız ile rivayet, mânâ ile rivayet.
a) Lafız ile rivayet: Hadisleri lafız yoluyla işitildigi gibi rivayet etmek yani kelimesi kelimesine rivayet etmek demektir. Hadis âlimleri -bilhassa ilk zamanlar- hadisi rivayet eden kimsenin, onu hiç bir değişiklik yapmadan, fazla ve noksan söylemeden, aynen şeyhinden aldığı lafızla rivayet etmesini şart koşuyorlardı. Bunu da Hz. Peygamber'in şu sözünden çıkarıyorlardı: *"Bir hadis duyup da onu aynen duyduğu gibi rivayet eden kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine hadis nakledilen nice kimseler vardır ki, onu duyandan daha iyi muhafaza eder."*[176]
Sahabenin ekserisi lafızla rivayet üzerinde bu yüzden çok durmuş, Rasûlüllah (s.a.)'in hadislerinde bir ilâve ve noksan yapmaktan sakınmışlardır. Hatta birbirlerine müdâhale ederek "Rasûlüllah öyle değil de şöyle buyurmuştu." şeklinde tashih etmişlerdir.[177] Tâbiun ve etbâu tabiîn devrinde İbn Sîrîn, İbrahim bin Meysere, Süfyan bin Uyeyne, Abdurrahman bin Mehdî, Reca bin Hayve gibi büyük hadis âlimleri de lafız ile rivayeti savunmaktadırlar.
b) Mana ile rivayet: Hadisleri mânâ ile rivayet etmek mânâsına gelen "er-rivâyetü bi'l-ma'nâ", lafızla rivayetin karşıtı olarak kullanılan bir tâbirdir. Hz. Peygamber'in ağzından çıkan harf ve kelimeleri aynen nakletmenin aksine, hadisi ya kısaltarak, ya da hadis metnindeki kelimelerin müteradiflerini kullanarak, fakat her halükarda hadisin asıl mânâsını bozmadan yapılan rivayetlerdir.[178]
Sahabe arasında lafız olarak rivayet etmeye karşı gösterilen titizliğin yanında bazı sahabelerin ve tabiin tabakasına mensup pek çok hadisçinin mânâ ile hadis rivayet etmeye cevaz verdikleri bilinmektedir. İşte bu şekil rivayetler, mânâ ile hadis rivayet edilmesi konusunda ihtilaf sebebi olmuştur.
Mânâ ile hadis rivayet edilmesine cevaz veren ve kendilerinin de rivayetleri bulunan sahâbîlerden bazıları şunlardır; Ali bin Ebî Tâlib, Abdullah bin Abbas, Enes bin Mâlik, Ebu'd-Derdâ, Vasile bin Eskâ, Ebû Hüreyre, Hz. Aişe, Abdullah bin Mesud, Tabiin'den de mânâ ile hadis rivayetine cevaz verenler arasında Hasan el-Basrî, eş-Şa'bî, Amr bin Dinar, İbrahim en-Nehâî, Mücâhid gibi isimleri sayabiliriz.[179]
Hadisin mânâ ile rivayetinde bir mahzur görmeyenler bunun için bir takım şartlar ileri sürdüler. Buna göre râvinin sarf, nahv ve lügat ilimlerini bilmesi, lafızların delâlet ettiği manayı ve maksadı anlaması, lafızlar arasındaki mânâ farkına vâkıf olması ve hadisi lahinsiz olarak rivayet etmesi lazım gelmektedir.[180] Duyduğu bir hadisi, lafzını terkederek mânâ ile rivayet etmek isteyen kimseye, eğer lafızları ve onların delâletini bilmiyorsa mânâ olarak rivayet etmesine cevaz verilmez, bilakis onun hiçbir değişiklik yapmadan duyduğu lafızlarla nakletmesi gerekir.[181]
Hadis âlimlerinin çoğu manâ ile hadis rivayetine yukarıda zikredilen şartlar çerçevesinde cevaz vermişlerdir.[182] Onlar şu aklî delilleri ileri sürmüşlerdir:
1. İbn Mes'ud ve diğer bazı sahâbîler rivayetlerinde: "Hz. Peygamber şunları buyurdular, yahut bunun gibi, veyahutta buna benzer bir söz söylediler" demişlerdir. Demek oluyor ki böyle diyen sahâbî, Hz. Peygamber'in ne söylediğini hatırlayamamiş, sözlerinin yerine manasını rivayet etmiştir.
2. İmam Şafii'nin belirttiğine göre, tabiîlerden biri, "yetiştiğim kimi sahâbîler bir hadisin manasında birleştikleri halde sözlerinde ihtilaf etmişlerdi. İçlerinden birine bu hali söyledim, "manası bozulmadıktan sonra bunun mahzuru yoktur" diye cevap verdi. Sahâbîlerin yukarıdaki sözleriyle tabiîlerin bu görüşleri, hadislerin mânâ ile rivayet edilmelerinin caiz olduğu konusunda icmâ mesabesindedir.
3. Sahâbîler, Hz. Peygamberle birlikte bulunduklarında, O'ndan işittiklerini hemen yazmadıkları gibi ezberlemek için huzurunda tekrar da etmiyorlardı. Böyleyken belledikleri hadisleri aradan uzun yıllar geçtikten sonra rivayet etmeleri gösterir ki, onların ezberledikleri çok kere Hz. Peygamber'in lafızları değil, ağzından çıkan sözlerin taşıdığı manadır.
4. Şer-i Şerifi Arap olmayanlara kendi lisanlarıyla şerhetmek bilittifak caizdir. Arapça lafızları, müteradifleri olan diğer Arapça lafızlarla değiştirmek evleviyyetle caizdir.[183]
Burada şunu hatırlatmak yerinde olacaktır: Mânâ ile hadis rivayet edilmesi konusundaki ihtilafların hiç biri yazılı hadis kaynakları için geçerli değildir. Bu yazılı kaynaklardaki hadislerin her hangi bir lafzının bir başkasıyla değiştirilmesi, bilittifak caiz değildir. Zira mânâ ile rivayet etmeye cevaz verenler işitilen lafızları aynen zaptederek ezberlemedeki güçlük ve meşakkati göz önüne alarak yapmışlardır. Kitaplara geçmiş rivayetleri ise, oldukları gibi nakil ve rivayet etmekte hiçbir güçlük yoktur. Bir de bir hadisi mânâ ile rivayet eden kimsenin, rivayetini müteakip, "ev kemâ kale", "ev nahvehû", "ev şibhehû ev mâ eşbehe hazâ mine'l-elfâz" demesi gerekir. Nitekim, mânâ ile rivayetteki vebali düşünerek bazı sahâbîlerin -yanılmış olmak korkusuyla- böyle söyledikleri sabit olmuştur.[184]

C- Sünnetin Taksîmi Meselesi

Gerek Hadis, gerekse Usûl alimleri Sünneti/Hadisleri değişik bakış açılarından ele alarak bazı sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Bu sınıflandırmalar sünnetin daha iyi tesbiti ve anlaşılmasına yönelik çalışmalardır. Bir hadis problemi olarak değerlendirilmemesi gerekirse de her bir taksim ve onunla ilgili ıstılahların anlaşılması ve değerlendirilmesinde İslâm âlimleri arasında görüş farklılıkları olmuştur. Bugün Hadis Usulü kitaplarımızdaki bilgiler, ümmetçe genel kabul gören bilgilerdir. Yoksa sadece zayıf hadisle ilgili 42'den 510'a varıncaya kadar farklı tarifler yapılmıştır. Ayrıca sünnetin bağlayıcılığı konusundaki görüş farklılıkları da bu kabildendir. Biz burada konunun bir şemasını çizmek, ana hatlarıyla bu meselelerin neler olduğunu ortaya koymak istiyoruz.
1. Mahiyet itibariyle;
a. Kavlî Sünnet
b. Fiilî Sünnet
c. Takrîrî Sünnet
2. Bize gelişdeki râvî sayısı îtibâriyle:
a. Mütevâtir
b. Ahad (Bu da kendi arasında Meşhur, Aziz ve Garib diye kısımlara ayrılır)
3. Sıhhat ve hüküm îtibâriyle:
a. Sahih
b. Hasen
c. Zayıf

4. Hadisi söyleyeni îtibâriyle:
a. Hadisi Kutsî
b. Merfû
c. Mevkuf
d. Maktu
5. Makbul olup olmayışı îtibâriyle:
a. Makbul Hadisler
b. Merdud Hadisler
6. Bağlayıcılık îtibâriyle:
Bu konuda ikili taksimden başlayarak üçlü, dörtlü, beşli, altılı, onlu ve onikili olmak üzere farklı bakış açılarıyla farklı taksimler yapılmıştır. Hanefî kitaplarında yer alan taksim, ikili taksimdir. Buna göre:
a. Sünnetü'1-Hüdâ
b. Sünnetü'z-Zevâid.[185]
İmam Mekhûl (112/730)'ün taksimi de ikili taksimdir:
a. Sünnet-i Farîza
b. Sünnet-i Fazîle. [186]
Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (1176/1762) de ikili taksimden yanadır:
a. Risâleti Tebliğ Kabilinden Olan Sünnet
b. Risâleti Tebliğ Kabilinden Olmayan Sünnet.[187]

1. Mâhiyet İtibâriyle Sünnet

a. Kavil Sünnet: Hz. Peygamber'in değişik münâsebetlerle ve değişik amaçlarla söylemiş olduğu sözlerine kavlî sünnet denir. Genel olarak "hadis" ifadesiyle kasdedilen kavlî sünnettir. Bu itibarla hadis kelimesiyle kavlî sünnet kelimesi birbirinin müteradifidir. Yalnız kavlî sünnet, sünnet terimine göre daha hususî mânâ taşımaktadır. Kavlî sünnet, kendisiyle ahkâmın beyanı ve teşrîî kasdedildiği zaman teşrî kaynağıdır. Vahye mebnî olmayan, teşrî ile alakası bulunmayan sırf dünyevî işlerde teşrî kaynağı değildir.[188] Sünnetin çoğunluğunu kavlî hadisler temsil eder.
Yönlendirme ve yasama onlarla ifade edilir. Nebevi beyan onlarla ortaya konur.[189]
b. Fiilî Sünnet: Hz. Peygamber'in özel ve tüzel, dinî ve dünyevî hayatındaki pratik uygulamalarıdır.[190] Hz. Peygamber'in terkettigi şeyleri O'nun fiilleri cümlesinden sayanlar bulunmakla beraber, usûlcülerin çoğuna göre, Rasûlüllah'ın terkleri, fiil kabilinden değildir. (Burada anlatılan husus fiil veya terkin lügavî manasından ziyade gerektirdiği hüküm açısındandır). O'nun fiilleri, aksi durumu gerektiren yani fiilinin vücub, nedb ya da ibâhaya husûsî olarak delâlet etmesi gibi belli bir söz, hal karînesi ya da başka bir delil olmadıkça mutlak izin ifâde eder. Mutlak izin ise, vacip, mendup ve mubahı içine alır.[191] Rasûlullah (s.a.)'in fiilleri konusunda çok farklı değerlendirmeler yapılmış, îtibâra göre taksimler yapılmıştır. Süleyman Aşkar'ın yapmış olduğu taksim en detaylı olanıdır. Ona göre Hz. Peygamber'in fiilleri (:fiilî sünneti) şöyledir:
1. Cibillî fiil (insan olarak kendisinden sâdır olan fiiller),
2. Adî fiiller (Bir gelenek olarak yaptıkları),
3. Dünyevî işlerle ilgili fiiller,
4. Harikulade fiiller (Mucizeler gibi),
5. Hasâis türünden olan fiiller (Sadece Hz.Peygamber'e ait olan fiiller),
6. Kur'an'daki hükümleri beyan sadedinde olan fiiller,
7. İmtisâlî fiiller,
8. Fiil-i müteaddî (Hz. Peygamber'in başkalarını ilgilendiren konularda yapmış olduğu tasarruflarına denir. Muamelât, ukûbât gibi).
9. Vahiy bekleme anında yaptığı fiilleri,
10. Fiil-i mücerred (Bize nisbetle, hükmü açıklayan bir karine bulunmayan ve önceki sayılan tasarruflardan hiç birine girmeyen fiiller)[192]
c. Takriri Sünnet: Rasûlüllah (s.a.)'in sahabeden bazılarından sadır olan bir fiili, gördüğü zaman sükut etmesi yahut o fiilin iyi-güzel olduğunu izhar buyurmasına takriri sünnet denir.[193] Takrîrî sünnet birkaç şekilde tezahür edebilir.
1. Hz. Peygamber'in bir fiile karşı susması, karşı çıkmaması şeklinde olabilir.
2. Bazen yapılan fiil karşısında tebessüm ve sevinç göstermesi şeklinde olur.
3. Bazen de Habeşlilerin mescidde mızraklarıyla oynamalarını takrir buyurması ve onlara "Ey Efride oğulları" demesi ve Hz. Aişe (r.a.)'ya bakması için izin vermesi şeklinde olur. Yani ikrarı ile ef'âli birbirine uygun düşer. Bazen de ikrar ettiği halde kendisinin o şeyden uzak durduğu da olabilir.[194]

2. Hadisin Bize Gelişindeki Râvî Sayısı İtibariyle

a. Mütevâtir: Yalan üzere birleşmeleri âdeten mümkün olmayan râviler topluluğunun, her nesilde kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, görme ve işitmeye dayanan hadistir.[195] Bu tariften de anlaşılacağı üzere mütevâtir haberin taşıdığı şartlar şöyledir:
1. Kalabalık bir cemaat tarafından nakledilmelidir.
2. Bu kalabalığın kasıtlı veya kasıtsız yalan üzere birleşmeleri mümkün olmamalıdır.
3. Bu kalabalığın sayısında herhangi bir nesilde azalma olmamalıdır. Fakat kalabalığın artışı haberin doğruluğunu teyid eder.
4. Haber, menşeinde onu nakledenlerin görme ve işitme fiillerine dayanmalıdır.
Bu şartlar bir araya geldiği zaman haber, zarurî ilim ifade eder. Yani onu işiten için red ve inkarı mümkün olmayan, aksine tasdik ve kabulü zorunlu bir bilgi hâsıl olur. Bu bilgi dine taalluk eden bir bilgi olduğu zaman, ona inanmayı, amele taalluk ediyorsa onunla amel etmeyi gerektirir.[196]
Mütevâtir hadis iki şekilde ele alınmıştır:
1. Lafzı Mütevâtir: Senedin başından sonuna kadar, hadisin metninin aynı lafızlarla rivayet edilmesidir.[197] Şu hadis lazî mütevâtire hep örnek verilegelmiştir: *"Kim bile bile bana yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[198] Bu hadisin, -değerlendirmeler farklı olmakla birlikte -en az kırk en çok ikiyüz sahâbî tarafından rivayet edildiği nakledilmektedir.[199] Lafzî mütevâtir olarak gelen hadisler sayıca çok azdır.[200] Suyûtî'nin "el-Ezhâru'1-Mütenâsıra fi'l-Ahbân'l-Mütevâtira" isimli eserinde mütevâtir hadis sayısı 112'dir. Mezkur eser üzerine yeni ilâvelerle Ebû Abdillah Muhammed bin el-Kettânî tertip ettiği Nazmu'l-Mütenâsır fi'1-Hadisi'l-Mütevâtir isimli eserinde 310 hadis bulunmaktadır.[201] Ancak bunların hepsinin lafzî mütevâtir mi yoksa ma'nen mütevâtir mi olduğu konusunda kesin bilgimiz yoktur. Fakat, lafzan mütevâtir veya ma'nen mütevâtir kayıtları konulmadan "mütevâtir" kelimesi yalın halde (mutlak olarak) zikredildigi zaman, bunun anlamı "Lafzan Mütevâtir" demektir.[202]
2. Ma'nen Mütevâtir: Lafızları az çok birbirinden farklı olmak üzere manası tevatür yoluyla rivayet edilen hadise denir. Ma'nen mütevâtir hadis, kimsenin inkar edemeyeceği kadar çoktur.[203] Hem lafzı hem de ma'nevî mütevâtir hadîsin kesin ve yakînî bilgi ifade ettiğinde bütün muhaddisler müttefiktir.[204] Müteâtir haberin Hz. Peygamber'e nisbet edilmesi kesinlik göstermektedir. Bu da bize mütevâtir haberle sabit olan şeyle amel etmenin farz olduğunu gösterir. Mütevâtir haberin lafzı yoruma ihtimali olmadıkça delâlet ettiği hükümlerde ihtilaf edilmez.[205] Mütevâtir haberle sabit olan dinî bir mefhumu inkar veya aksini iddia ve ona inanma hakkında, ilim adamları çok şiddetli bir tesbit yapmakta bu işe cür'et edenin kafir olacağını ileri sürmektedirler. Bunu normal karşılamak gerekir. Çünkü Kur'an ve inanç esasları gibi, dinde ilk kademeyi teşkil eden her şey bu yolla gelmiştir. Bunları red ise, dini temelde kabul etmemek anlamına gelmektedir.[206]
b. Ahad Hadisler (:Haber-i Vâhidler): Tevatür sıfatı eksik olan ve zarurî bilgiyi gerekli kılmayan haberdir.[207] Bir başka ifadeyle Mütevatir haberin dışında olan haberlere Âhad haberler denir. Bu durumda Meşhur hadisler de Ahad hadis kapsamındadır. Çünkü Meşhur hadisler başlangıç itibariyle âhaddırlar, daha sonraki nesillerde tevatür derecesine ulaşmıştır. Böyle olunca hadislerin büyük bölümü "tevatür şartlarını taşımayan âhad hadislerdir. Hadis kitaplarımızı dolduran hadislerin hemen hemen hepsi bu anlamda âhad hadislerdir."[208]
Âhâd haberlerin zarurî ilim ifade edip etmemesi ihtilâfına bağlı olarak bu çeşit haberlerin dini konularda delil olması, bir başka deyişle âhâd haberlerle amel edilip edilmeyeceği konusunda ihtilaf vardır. Bu konuda özel bir çalışma yapan Ali Osman Koçkuzu hocamızın "Rivayet

ilimlerinde Haber-i Vahitlerin itikat ve Teşri Yönlerinden Değeri" isimli çalışması, alanında yazılmış en geniş eserdir. Konu detaylı bir şekilde işlenmiştir.[209]

3. Sıhhat Ve Hüküm İtibariyle:

Bu taksimin altına Âhad hadis grubu girmektedir. Bunlar da genel olarak üçe ayrılır:
a. Sahih Hadis: Şöyle tarif edilmiştir: Şâzz ve muallel olmayarak isnadı Hz. Peygamber'e veya sahabeden birine yahut daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adalet ve zabt sahibi kimselerin, yine kendileri gibi adalet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir.[210]
Tarif, sahih hadis için şu dört şartı ihtiva etmektedir. Bunlar:
1. Sahih hadis müsned olacak yani senedi kesintisiz olacaktır.
2. Râvilerinin tamamı âdil ve zabıt (öğrendiğini eksiksiz belleyen ve nakleden) kimseler olacak.
3. Şâzz olmayacak (yani sika bir râvînin kendisi gibi sika râvilere muhalif olarak naklettiği hadis olmayacak.)
4. Dış görünüşü itibariyle sahih görünmekle birlikte konunun uzmanlarınca farkedilebilecek gizli bir kusur taşımıyor (illetli: muallel değil) olacak.
Bu şartlar tahakkuk etmedikçe ya da biri eksik olunca hadis sahih olmaktan çıkar. Ancak bazı âlimler bir hadisin sahih olabilmesi için bu şartlara başka şartlar da ilave etmişlerdir. Bunları Ahmed Naim Tecrid-i Sarih Tercümesi'nde şöyle belirtir:[211]
1. Hâkim Ulûmu'l-Hadis'inde: "Sahih'in râvisi, hadis ilmine intisap etmiş olmakla şöhret bulmuş olmalı" der.
2. Sem'ânî'nin Kavât'ında zikrettiğine göre, "Ravînin fehm ve marifet, kesret-i semâ ve ehl-i hadis ile devamlı müzakere üzere olduğu ma'rûf olması lazımdır.
3. Bazıları hadisi, râvî lafızla değil de mânâsı ile rivayet ediyorsa hadisin manasını bilen bir kimse olması şart koşulmuştur.
4. İmam-ı Azam Ebû Hanife'ye göre hadisin sahih olabilmesi için, râvinin fakih olması da şart koşulmuştur.
5. Buhârî her râvînin kendi şeyhinden semâı olduğunun (işittiğinin) sabit olmasını da şart koşar. Râvî ile kendisinden hadis nakledilen kimsenin yalnız muasır olmalarını yeterli görmeyip bir de görüşmüş olduklarının sübûtu şarttır, der.
6. Bazıları: "Bir hadisin sahih olabilmesi için râvisinin o hadisi rivayet ettikten sonra hilafı ile amel etmemiş olması da şarttır. Binaenaleyh bu kaydın tarif içine konulması gerekir" demişlerse de buna da hacet yoktur. Zira râvinin kendi rivayetinden sonra rivayet ettiği haberin içeriğiyle amel etmemesi, esasen râvînin cerhedilmesini gerektiren illetlerdendir.
7. Bir hadisin isnadı yukarıdaki şartlara haiz olmasa da ulemâca telakkî bi'l-kabul olmuş (kabul ile karşılanmış) ise hüccet sayılır diyenler de vardır. Ibn Abdilber (463/1071), Ebû İshak Isfirâînî (418/1027) ve Ebû Bekr bin Fevrek (= Fûrek) (406/1015) bu kanaattedirler. Son iki alim şöyle demişlerdir: "Bir hadisin sıhhati hadis imamları katında meşhur olmasından belli olur."
8. Sözleri kabûl-i âmmeye mazhar olmamış (pek itibâr görmemiş) bazı ulemâ, rivayeti şehâdet mertebesinde tutup adl ve zabıt olan râvinin münferid olmamasını, hadisin sıhhati için şart koşmuşlardır. Nitekim, Mu'tezilenin ileri gelenlerinden Ali el-Cübbâî (303/915): "Adlin rivayet ettiği haber kendisine diğer bir adlin rivayeti munzamm olmadıkça (eklenmedikçe), yani Kitabullah'ın zahiri ile sabit olan başka bir haberin zahiri ile desteklenmedikçe, yahut da sahabe arasında yaygın veya bazı sahabece onunla amel edilmiş olmadıkça kabul olmaz" diyor. Cumhuru fukahâ ve muhaddisîn ise tek kişinin şehâdeti makbul olmamakla beraber sika olmak şartıyla rivayetini makbul sayarlar.
Burada bir hususu ifade etmek istiyoruz: Görüldüğü gibi bir hadisin sıhhat durumunu tesbit etmek için gerçekten
çok ciddî, çok mâkul şartlar ileri sürülmüştür. Fakat bu şartların bir kısmı bir hadis bilgininin veya fakihin kendi ileri sürmüş olduğu şartlardır. Onun içindir ki hadislerin sıhhat durumu belli bazı ortak şartlar belirlenmiş olmasına rağmen daha çok ictihâdîdir. Her ne kadar ümmetin telakkî bi'l-kabul ettiği makbul ve sahih hadisleri toplayan kitaplar (Kütüb-i sitte veya Kütüb-i tis'a gibi, İbn Hıbban'ın Ibn Huzeyme'nin sahihi gibi) olsa da günümüz teknolojisinden de faydalanarak en azından merhum Muhammed Fuat Abdülbâkî'nin yaptığı gibi hadis imamlarının, ittifak ettikleri hadisleri, daha geniş bir çerçevede toplayarak yeni çalışmalar yapılarak ümmetin hizmetine sunulabilir. Ayrıca hadis imamlarının bir hadisin sahihliğini tesbit etmek için ileri sürmüş oldukları şartlar incelenerek ortak noktalar tesbit edilip o istikamette çalışmalar yapılabilir.
Sahih hadis, yukarıda zikrettiğimiz (Senedin kesintisiz olması, râvilerin tamamının adalet ve zabt sahibi olması, şâzz olmaması ve illetle olmaması) şartları en üst seviyede içinde bulunduruyorsa böyle hadislere Sahih lizâtihî denir. Mutlak olarak "sahih" denilince de sahih lizâtihî anlaşılır. Eğer makbuliyet sıfatlarını tamamen ihtiva etmiyor ancak dışarıdan bir destek yardımıyla (âdıd) sahih olmuşsa, böyle hadislere de Sahih Liğayrihî denir.[212]
Sahih hadisin hükmü: Hadisçiler, hadis ehlinden kabul edilen fukaha ve usûlcüler sahih hadisin hüccet (delil) olduğu ve onunla amel etmenin vacip olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Hadis ister tek bir râvî, ister onunla beraber bir başkası rivayet etmiş olsun isterse tevatür derecesine varmamış üç ve daha fazla kişinin rivâyetiyle meşhur olmuş olsun.
Âlimler, sahih hadisle helaller ve haramlar konusunda amel etmenin vacip oluşu konusunda ittifak elmiş olmalarına rağmen, itikadı konularda ihtilaf etmişlerdir. Âlimlerin çoğu, itikâdî konular ancak yakîn ifade eden kesin bilgi ile ispat edilir ki o da; "Kur'an-ı Kerim ayetleri ve mütevâtir sünnettir" görüşündedirler. Ehl-i sünnet âlimlerinden bazıları ve İbn Hazm ez-Zâhirî (456/1064) sahih hadisin ilmi yakîn ifade ettiğini ve dolayısıyla îtikadî konularda da onunla amel etmenin vacip olduğu kanaatindedirler.[213] Ancak sika da olsa hiç bir râvînin hataya düşmekten korunmuş (:masum) olmadığı hatırdan çıkarılmamalıdır."[214]
b. Hasen Hadis: Şâzz ve illetten salim olarak zabtı mükemmel olmayan râviler tarafından rivayet edilen hadistir. Hasen hadis tabiri hakkında Tirmizi şu tarifi yapıyor: "İsnadında yalanla itham edilmiş hiçbir kimse bulunmamakla beraber şâzz da olmayan ve kendi gibisi diğer tariklerden de rivayet edilen hadis bize göre hasen hadistir."[215] Bu tarife göre, isnâdındakı râvileri içinde fahiş bir galat ve hata vasıflanmayacak derecede seyyiü'l-hıfz (hıfzı kötü), yahut hakkında ne cerh ne de ta'dil nakledilmemiş, yahut kendisini kimi cerh kimi ta'dil etmiş iken hakkında cerh ve ta'dil cihetlerinden hiç biri tercih edilmemiş mestûru'l-hal (durumu bilinmiyor), yine (an'ane) ile hadiste tedlis yapan bir müdellis bulunursa o hadis hasen olmuş olur.[216] Hasen hadise, hasen denmesi, râvilerine gösterilen hüsnü zandan dolayıdır."[217]
Mutlak olarak söylenen "hasen hadis" sözüyle, lizâtihî hasen hadis kasdedilir. Hadisin senedindeki râvilerinden biri çok hata yapacak kadar dalgın ve kizb (yalan) ile müttehem olmamakla beraber, ehliyetli ve ehliyetsiz olduğu anlaşılmayacak kadar kapalı olan hadis ise, ligayrihî hasen hadis olur.[218]
Hasen hadisin hükmü: Bütün fakihlere göre kendisiyle amel edilmesi ve ihticâcı konusunda makbuldür. Hadisçilerin ve Usûlcülerin büyük bir kısımı da aynı görüştedirler.[219] Hasen li-gayrihi de hadisçiler ve usûlcülerin cumhuruna göre hüccettir, onunla amel edilir. Aslında hasen li-gayrihi zayıf hadislerden olmasına rağmen başka tariklerden gelen rivayetlerle desteklendiği ve onu zayıflık derecesine indiren durum (ravinin ezberinin kötü olması, gaflet hali gibi) zail olmuştur.[220]
c. Zayıf Hadis: Makbul hadis şartlarını taşımayan hadise zayıf hadis denir. Makbul hadisin şartları ise sahih ve hasen hadisin taşıdığı şartlardır. Bunlar: Râvînin adaleti, Ravinin zabtı, senedin ittisali (kesintisiz oluşu), şâzz olmaması, gizli bir illetle ma'lül olmaması ve hadisin başka bir yönden rivayet edilerek desteklenmiş olması.[221] Bu şartları taşımayan hadis zayıf hadistir. Zayıf hadislerin çeşitleri çoktur. Kendi aralarında dereceleri bulunan zayıf hadislerin çeşitleri hakkında İbn Hacer el-Askalânî (852/1448): "Bu taksime ve çeşitlerinin ne olduğuna şimdi muttalî değiliz" derken[222] Ebû Hatim bin Hıbban el-Büstî (354/965) yaptığı taksiminde 49'a çıkarmış[223], el-Irâkî (806/1403) 42 olarak tesbit etmiştir[224], bu sayıyı 128 hatta 510'a kadar çıkaranlar vardır.[225]
Zayıf hadisin hükmü: Konu çok geniş olmakla birlikte kısaca özetlersek:
1. Zayıf hadisle mutlak olarak helaller, haramlar konusunda amel edilir. İmam Ahmed bin Hanbel ve Ebû Davud bu görüştedirler. Tabiki bu, gayr-i şedid bir zayıflığa sahip olan hadisler içindir.
2. Zayıf hadislerle fezâil konusunda amel edilmesi müstehaptır. Fukaha ve muhaddislerin çoğu bu görüştedir. Nevevî, Aliyyu'l-Kâri ve İbn Hacer el-Heytemî gibi.
3. Mutlak olarak zayıf hadisle amel edilmez. Ne fezâil konusunda ne de bazı helaller ve haramlar konusunda. Ebü Bekir bin el-Arabî bu görüştedir.[226]
Hanefiler kural olarak zayıf hadisle amel edilebileceğini ve bunun kıyas ve rey'e tercih edileceğini söylemişlerdir.[227]
Hadis âlimleri, mevzu (uydurma) hadisler hariç zayıf hadisleri terhîb ve tergîb (sakındırma ve teşvik etme) konularında rivayete cevaz vermişlerdir. Ancak rivayet sırasında da gerekli titizlik gösterilmiştir. Hadisi rivayet ederken Hz, Peygamber'e nisbet etme konusunda kesinlik ifade eden lafızlar kullanmamışlar (Rasûlüllah (s.a.) buyurdu, emretti, şöyle yaptı gibi.), bilakis Rasûlüllah'tan rivayet olundu, vârid oldu, naklediliyor... gibi lafızlar kullanmışlardır.[228]

4. Hadisi Söyleyeni İtibariyle

Bundan maksad, hadisin söylendiği kaynak açısından yapılan taksimdir. Buna göre:
a. Kudsi Hadis: Hz. Peygamber'in söz olarak Rabbına izafe veya Rabbından rivayet ettiği hadislere hadis-i kudsî, hadis-i ilâhî veya hadis-i Rabbânî denilmiştir. Bu çeşit hadislere kudsiyetin izafe edilmesi onların Allah Teâlâ'dan sadır olması yönündendir. Yani bunların menşei Allah Teâlâ'dır.[229]
Hadis-i kudsi hakkında iki görüş ileri sürülmüştür:
1. Hadis-i kudsî Allah'ın kelamındandır. Nebî (s.a.) sadece onları hikaye etmiştir. Çünkü, Allah'a izafe edilmiştir (Allah Teâlâ buyuruyor ki ...) gibi, sonra muhtevasında konuşan kimsenin ifâdeleri saklıdır (Ey kullarım ... gibi.)
2. Hadis-i kudsi, diğer nebevi hadisler gibi Hz. Peygamber'in sözüdür. Bu görüşü Külliyat'ında Ebu'1-Bekâ savunmaktadır. İfadesi şöyledir: "Kur'an'ın lafzı da manası da Allah'tandır. Vahyi Celi ile gelmiştir. Hadis-i kudsi ise, lafzı Hz. Peygamber'den manası ise ilhamla veya uykuda Allah tarafından Peygamber'ine verilmiştir." et-Tîbî de bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: "Kur'an Cebrail (a.s.)nin getirmiş olduğu bir lafızdır, hadis-i kudsî ise Allah'ın ilhamla veya uykuda manasını haber verdiği, Hz. Peygamber'in de ümmetine kendi sözleriyle naklettiği hadislerdir. Diğer hadisler ise Allah'a izafe etmemiş, O'ndan da rivayet etmemiştir."[230]
b. Merfû Hadis: Özellikle Hz. Peygamber'e isnad edilen söz fiil ve takrirlerden -ister munkatı isnadla isterse muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun- bütün hadislere Merfû hadis denir. Merfû hadis ikiye ayrılır:
1. Sarahaten Merfû: Söz, fiil ve takririn Hz. Peygamber'e açık bir ifâde ile isnad edilmesidir.
2. Hükmen Merfû: Söz, fiil ve takririn Hz. Peygamber'e aidiyeti açıkça belirtilmeyen, bununla beraber, nakledilen haberlerin mahiyetinden O'na ait oldukları anlaşılan ve merfû olduklarına hükmedilen hadislerdir.[231]
c. Mevkuf Hadis: Sahabenin akvâl, ef'al ve takririne ait olan muttasıl veya munkatı olarak nakledilen şeylerdir. Bunlarda rivayet sahâbiye dayanıp orada kalır, Rasûlüllah (s.a.)'e ulaşmaz.[232]
d. Maktu Hadis: Tabiuna ait söz ve fiillere Maktu hadis denir.[233]
"Merfû, Mevkuf ve Maktu gibi tabirler, "sened"in değil "metin"in sıfatlarıdır. Bu üçlü taksimde dikkate alınan husus, sözün senedi olmayıp bizzat kendisidir."[234] Horasan fakihleri Mevkuf'a, Eser; Merfu'ya, haber ismini vermişlerdir.[235]
Merfû' Mevkuf ve Maktu Hadisin Hükmü: Merfû hadis bütün İslâm bilginlerince hüccet kabul edilmiştir. Sahih olan görüşe göre mevkuf ve maktu hadis hüccet degildir.[236]

5. Makbul Olup Olmayış İtibariyle

Amel edilip edilmemesi ile ilgili genel olarak belirlenmiş bir taksimdir. Aslında yukarıda zikredilen hadis taksimlerinde veya çeşitlerinde hüccet olup olmadıkları, amel edilip edilmeyecekleri konusu anlatılmıştır. Ancak bazı Usûl-ü Hadis müelliflerinin yapmış oldukları bir taksim olması hasebiyle buraya almayı uygun gördük. İbn Hacer'in taksimine göre Mütevâtir dışında kalan haberler ya Makbuldür veya Merdud'dur.
a. Makbul Hadisler: Kendisiyle amel edilmesini gerektiren hadislerdir. Genellikle sahih hadisin mürâdifi olarak kullanılmıştır.
b. Merdud Hadisler: Ravisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadistir.[237]
Mevzu Hadisin hükmü: Peygamber'e iftira atmak, O'nun adına yalan uydurmak demek olduğundan haramdır, hatta Ahmed Naim'in ifadesiyle "eşna'ı haram olduğunda şüphe yoktur." Yani hadis uyduran kişi en kötü haramı işlemiş demektir. Küfürden sonra en büyük günahlardan birini işlemiş fâsık demektir.[238]

6. Bağlayıcılık İtibariyle

Hz. Peygamber'den sâdır olan veya O'na izafe edilen sünnetin taksimi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak sünnet, mâhiyeti açısından üçe ayrılmaktadır: **a)** Kavlî sünnet, **b)** Fiilî sünnet, **c)** Takrirî sünnet.
Genel anlamıyla bu üç şekilden birisi olarak tezahür eden sünnet özellikle teşrî değeri ve bağlayıcı olup olmaması açısından İslâm bilginleri arasında farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin bir kısmı daha genel esaslar dikkate alınarak yapılmıştır, bir kısmı da biraz daha detaya inilerek yapılmıştır. Bunların en azı ikili en çoğu ise onikili taksim şeklindedir.[239]

a- İkili Taksim

-Hanefî kitaplarında ele alınan taksim, ikili taksimdir. Buna göre sünnet iki kısımdır:
aa) Sünnetü'l-hüdâ: Namazı cemaatle kılmak, ezan ve ikâmet gibi dinî nişanelerden olma özelliği taşıyan ve terki durumunda isâeti gerektiren sünnet.
ab) Sünnetü'z-Zevaid: Giyim kuşam, oturup kalkma gibi Peygamber (s.a.)'in günlük yaşantılarıyla ilgili olan sünnetleridir. Bunların terkedilmesi durumunda bir beis (sakınca) yoktur.[240]
-İmam Mekhûl (r.a.)'ın taksimi de yine ikili taksimdir:
aa) Sünnet-i Fariza: Bu kısım alınması gerekli olup, terki küfrü gerektirir.
ab) Sünnet-i Fazîle; Bu kısımda olan sünneti almak bir fazilet terki ise harec (sakınca) doğurur. Mekhul'den şöyle nakledilir:[241]
-Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (1176/1762) ikili sünnet taksimi yapan İslâm âlimlerindendir. "Hüccetullahi'l-Bâliğa" isimli eserinde bu görüşünü şöyle açıklar:[242]
aa) Risâleti tebliğ kabilinden olan sünnet: Şu ayeti kerime, sünnetin bu kısmı hakkındadır:
"Peygamber size neyi verirse onu alın, size neyi yasaklarsa ondan kaçının."[243]
Tebliğe yönelik sünnete şunlar dahildir:
-Ahiret hayatı ve meleküt âlemine dair hadisler. Bu kabilden olan sünnetin tamamı vahye dayalıdır.
-İbâdetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici hadisler.
-İrtifakların (yani ihtiyaçların karşılanması yollarının) zaptu rabtına yönelik hadisler. Bu kısımda olan sünnetin bir kısmı vahye, diğer bir kısmı da içtihada dayalıdır. Rasûlüllah'ın içtihadı, vahiy mesabesindedir. Çünkü Allah Teâlâ onu, görüşünün hata üzere karar kılmasından korumuştur. Zannedildiği gibi, O'nun içtihadının nassla belirtilmiş bulunan şeylerden (mansus) istinbat edilmiş olması gerekmez.
-Herhangi bir şekilde kayıtlamaksızın mutlak olarak zikrettiği hikmetler, maslahatlarla ilgili sünnetler. Güzel huyları ve zıdlarını belirlemesi böyledir.
-Üstün ameller ve menkıbelerle ilgili sünnet. Bunlardan bir kısmının vahye diğer bir kısmının da içtihada dayandığını düşünüyorum.
ab) Risâleti tebliğ kabilinden olmayan sünnet:
Bu tür sünnet hakkında Rasûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ben de nihayet bir insanım. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman, onu alın, size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman, ben de nihayet bir insanım."[244]
Bu kısmın altına şu konulara dair olan sünnet girer:
-Tıbla ilgili hadisler.
-"Siz siyah ve alnı sakar ata bakın"[245] türünden olan hadisler.
Bu kabil sünnetin dayanağı tecrübedir.
-İbadet niyeti olmaksızın âdet kabilinden olan, bir kasıt bulundurmaksızın gelişigüzel yaptığı tasarrufları.
-Folklor kabilinden olup kavminin anlatageldikleri şeyleri zikretmesi.
-O güne has bazı cüzî maslahatın kasdına yönelik olan, ümmetin tamamı için bağlayıcı olmayan sünnet.
-Özel hüküm ve kazası.[246]

B- Üçlü Taksim:

Bu taksim İbn Kuteybe (276/889)'nin taksimidir. Buna göre sünnet:
ba) Bizzat Cebrail (a.s.)'in getirdiği sünnet.
bb) Hz. Peygamber (s.a.)'in kendisine verilen yetkiye dayanarak vaz' ettiği sünnet.
bc) Hz. Peygamber (s.a.)'in bizi te'dib için yani öğretmek için koyduğu sünnet ki, onları yaparsak bizim için fazilet olur ama yapmaz terkedersek, bizim için hiç bir sorumluluk olmayan sünnetlerdir.[247]
Muhammed Ebû Zehra'nın Hz. Peygamber'den sâdır olan fiillerle ilgili taksimi de üçlü bir taksimdir. Bu taksime göre:
ba) Şeriatı açıklamak için yapılan işler
bb) Hz. Peygamber'e mahsus işler
bc) Bir beşer olarak Arabistan'da yaygın olan geleneklere göre Hz. Peygamber'in yaptığı işler.[248]

c- Dörtlü Taksim

Hz. Peygamber'in sünnetini İzzüddin Abdilaziz bin Abdisselam (660/1262), "Kavâidu'l-Ahkâm fî Mesâlihi'l-Enâm" isimli eserinde dörtlü bir taksim içinde ele alarak inceler:
ca) Tebliğ, **cb)** Fetva, **cc)** Kaza, **cd)** Emânetü'1-Uzmâ (İmamet görevi)[249]
Benzer bir taksimi, Şihâbuddin Ahmed el-Karârî (684/1285) de yapmaktadır.[250]

d) Diğer Sünnet Taksimleri

Ebu'l-Huseyn el-Basrî (463/1071), Hz. Peygamber'in fiillerini: **a)** Cibillî, **b)** İmtisâlî, **c)** Hasâis, **d)** Kur'an'daki mücmeli beyan eden ve **e)** Mübtede' olarak yaptıkları olarak beşli; Ebû Şâme el-Makdisî (665/1267): **a)** İmtisâlî, **b)** Cibillî, **c)** Hasâisu'n-Nebî, **d)** Sıfatı bilinmiyen mutlak fiiller ve **e)** Beyânî fiiller, **f)** Sıfatı bilinmiyen Mübtedî fiiller şeklinde altılı bir tasnif yapmaktadır.
Süleyman Aşkar ise şu taksimatı verir:
1. Hz. Peygamber'in beşer olarak yaptığı fiiller (Cibillî fiil)
2. Adet ve gelenek olarak yaptıkları
3. Dünyevî işlerle ilgili fiilleri
4. Mucizeleri
5. Hasâis
6. Beyan
7. İmtisalı fiilleri
8. Fiili müteaddî (yani başkasını ilgilendiren konularda) yapmış olduğu tasarrufları.
9. Hz. Peygamberin vahy bekleme anında yaptığı fiilleri
10. Fiil-i Mücerred yani bize nisbetle hükmünü açıklayan bir karine bulunmayan ve bundan önce sayılan tasarruflardan birine girmeyen fiillerdir.
Tâhir bin Âşur'un (1394/1973) tesbitinde ise,
a) Teşrî tasarrufları,
b) Fetva mahiyetindeki tasarrufları,
c) Yargı mahiyetindeki tasarrufları,
d) İmâre (Devlet Başkanlığı) ile ilgili tasarrufları,
e) Hedy ve irşadla ilgili,
f) Arabuluculuk (musâlaha) ile ilgili,
g) Fikir danışanlara yol gösterme ile ilgili,
h) Nasihat mahiyetindeki,
ı) İnsanları mükemmele yönlendirmek için yaptığı tasarruflar,
i) Yüce hakikatleri öğretmeye yönelik tasarrufları,
j) Te'dib için olan tasarrufları ve Cibillî tasarrufları olmak üzere oniki ayrı gruplandırma halinde taksim ederek konuyu işlemiştir.[251]
Bütün bu sünnet taksimleri, sünnet olarak bilinen Hz. Peygamber'e ait bir davranışın hangi kategoriye girdiğini tesbit etmek, Hz. Peygamber'den sâdır olan her şeyin sünnet olup olmadığını, bağlayıcılık vasfının bulunup bulunmadığını belirlemek için yapılan gayretlerdir. Ancak şurası bir gerçek ki Hz. Peygamber (s.a.) Kur'an'ın ifadesiyle *"en güzel örnek"*[252] olma vasfını hayatı boyunca bizzat göstermiştir. Zira O bir peygamberdir, fakat bununla birlikte bir beşerdir de. O'ndan bize intikal örnek davranış modellerini tesbit ve tahlilde bir takım sınıflandırmalara gitmekten ziyade daha dengeli, sünnetin, gerektiğinde şeklini ve lafzını dikkate alarak, kasdedilen manây-ı maksudunu tesbit etmeye çalışarak, Peygamberi idraki içimizde duymaya çalışmak daha mâkul olacaktır. Bu bahsettiğimiz husus, Hz. Peygamber'e ait bir davranış biçiminin, hangi konulara delâlet ettiği açıkça belli olmayan durumlarda olması halindedir. Yoksa açıkça risâletle mi ilgili yahut risâletin dışındaki konularla mı ilgili oldugu belli olan konularda yapılacak iş bellidir. Belirtilen hükmün durumuna göre amel edilir. Sünnet malzemelerini değerlendirmede, meseleye bağlayıcılık açısından bakarak bu bağlayıcılığın niteliği de o derece önemlidir. Şöyle ki, bağlayıcılık olayını, işlenmediği takdirde ceza veya ikapla karşılaşılması gerekli olan bir husus olarak anlayabildiğimiz gibi, işlenmediği takdirde herhangi bir ceza veya ikab sözkonusu olmasa bile en azından sevaptan mahrum olma gibi de anlayabilir miyiz? Eğer öyle anlarsak, bir bakıma bu da bir cezadır. Çünkü, ibadetlerle adetleri birbirinden ayıran temel öğenin niyet olduğu bilinen bir gerçektir. Hz. Peygamberin uyguladığı sünnet-i zevâid kabilinden bir davranış biçimi uygulama konusunda hukukî açıdan bir zorunluluk olmasa bile belki ahlakî açıdan, Peygamber'e bağlılığın bir ifadesi olarak, o niyetle bunu uygulamak isteyen kimse, uygulamadığı takdirde kendisini sorumlu hissedecek olursa, bu durumda söylememiz gereken şu olacaktır: Benimsenip kabullenilen bu davranış biçimi uygulanabilir ancak, bir başka müslümana bunu uygulamanın zorunluluğu ifade edilmemelidir.[253]

IV- Sünnetin Fonksiyonu

Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış bir tefsiri, İslâm'ın ise pratik ve de örnek bir tatbikidir. Öyle ki Nebî (s.a.), tefsir olunmuş bir Kur'an ve tecessüm etmiş bir İslâm idi.[254] Nitekim bunun böyle olduğunu Hz. Aişe (r.a.)'nın şu sözleri çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Ona Hz. Peygamber'in ahlâkından sorulunca şöyle cevap vermişti: "O'nun ahlâkı Kur'an'dı."[255] Kur'an ve sünnet bir bütünlük arzetmektedir. Sünnet bir taraftan delil olma özelliğini Kur'an'ın onayından almakta, öbür taraftan da Kur'an'ın beyânı, onun açılımı, fiilî hayata geçirilişi olmaktadır. Çok daha önemlisi, Kur'an'ın Kur'an olduğunu bize Rasülüllah (s.a.) haber vermektedir.[256] Bu itibarla sünnetin fonksiyonu derken onun Kur'an'ı anlama, yorumlama ve yaşama konusunda ne getirmiştir? Bunlar üzerinde genel bilgiler vermek istiyoruz.
Sünnet, şer'î hükümleri beyan bakımından Kitab (Kur'an)'ın yardımcısıdır. Bunu şu üç maddede özetleyebiliriz:
1. Sünnet Kitab'ın mübhem ve mücmelini açıklar, umûmî hükümleri tahsis eder, Cumhûr'a göre nâsih ve mensûh'u bildirir.
2. Sünnet, Kur'an'da asılları sabit olan farzları tamamlayıcı hükümler getirir.
3. Sünnet, Kur'an'da bulunmayan bir kısım hükümleri beyan eder. Sünnet bu hükümlerden başka bir kısım takriri hükümler de ihtiva eder.[257]
İmam Şafiî (204/819) er-Risâle isimli eserinde şöyle der: "İlim ehlinden hiç birinin, Peygamber'in sünnetinin üç türlü olduğunda muhalefet etmiş olduğunu bilmiyorum. Bunların ikisinde birleşmişlerdir.
1. Bu ikisinden birincisi şudur: Allah bir hususta hakkında Kur'an nassı indirmiştir. Rasûlüllah (s.a.) de Kitabın nassına benzer şekilde (onu) açıklamıştır.
2. Allah Kitabında mücmel olarak indirdiği husus olup, Rasûlüllah'ın Allah'ın kasdettiği manayı açıklamasıdır. Bu ikisinde ihtilaf etmemişlerdir.
Üçüncüsü, Hz. Peygamber'in Kitabın nassı olmayan hususta hüküm koymasıdır. Bu konuda da:
a) Kimi Allah'ın, Peygamber'e itaati farz kılması ve kendi rızasına uygun olacağını bilmesinden dolayı, Peygamber'e Kitabın nassı olmayan hususta hüküm koyma selâhiyeti vermiştir, demiştir.
b) Kimi de koyduğu sünnetin Kitap'ta mutlaka bir aslı olduğunu söylemiştir. Nitekim namazın aslı farz edilmişken sayısını ve açıklamasına dair

Peygamberin sünnetleri vardır. Aynı şekilde alışveriş ve şeriatın diğer hususlarında sünnetler koymuştur. Zira Allah *"Mallarınızı aranızda bâtılca yemeyin"* [258] buyurdu, ve *"Allah alışverişi helal ribayı haram kılmıştır."*[259] dedi. Peygamberin helal ve haram kıldığı hususlar, namazı açıklaması gibi, Allah namına yapmış olduğu açıklamalardır.
c) Kimi de bunu ortaya koyan Allah'ın elçi göndermesidir. Peygamber'in sünneti Allah'ın farz kılmasıyla sabittir.
d) Kimi sünnet koyduğu her nesnenin O'nun kalbine ilham edildiğini söylemiştir. Sünnet, Allah tararından kalbine atılan hikmettir. Böylece kalbine atılan O'nun sünneti olmuştur."[260]
Dikkat edilmesi gereken, Peygamber'in dinde (teşrî) içtihadının esası, Kur'an'ın ve teşrî ilkelerinin O'na verdiği ruhtur. O, hüküm koymada, Kur'an'daki hükümlere kıyas etmeğe veya Kur'an'ın şeriat koyma hususunda öngördüğü genel ilkelerini uygulamaya dayanırdı. Bunun için Sünnetin hükümlerinin kaynağı Kur'an'ın hükümleri olur.[261]
Kur'an'a nisbetle sünnete bakıldığı zaman onu ikiye ayırmak mümkündür:
1. Teklifi bir hüküm getiren yani emir, nehiy ya da izin ihtiva eden sünnet. Kur'an'ın delâlet ettiği ve anahatlarıyla işaret ettiği sünnet işte bu kısımdır. Bunlar bir tür Kitab'ın açıklanması mahiyetindedir. Sünnetin Kur'an'a râcîliği, yükümlülük açısından mükelleflerin fiilleriyle ilgili durumlara nisbetledir.
2. Yükümlülük getirmeyen (Teklifi olmayan), meselâ geçmişten ve gelecekten haber verme gibi, emir, nehiy ya da izinle ilgisi bulunmayan hadisler. Bunlar da iki kısımdır:
a. Bu türden olup da yine Kur'an'ın açıklaması mahiyetinde gelen hadisler. Bunların Kur'an'ın tefsiri olduğunda herhangi bir kuşku yoktur.
b. Tefsir makamında bulunmayan itikâdî ya da amelî bir yükümlülük manası taşımayan hadislerdir. Bu türden olan hadislerin illâ da Kur'an'da bir aslı olması gerekmez. Çünkü bu konu yükümlülük getirmeyen fazladan bir şeydir. Meselâ alaca hastalığına yakalanmış kimse (abraş), kel ve kör hakkında gelen ve onların imtihan edilmelerini belirten hadis, âbid Cüreyc ile ilgili hadis bu kabilden örneklerdir. Bunlar üzerine herhangi bir amelî yükümlülük doğmamaktadır. Ancak bu tür hadislerde dahi Kur'an'da yer alan kıssalara bir benzerlik vardır. Bu muhtemelen terğib ve terhib ilkesine dayalı açıklamalar olmakladır.[262]
Teklifî olmayan sünnet de bir yönüyle en azından Kur'an'ın beyanı mesabesinde olup, teklifî olan sünneti desteklemekte, ona yardımcı olmaktadır. Yani sünnet ister teklifî olsun ister teklifî olmasın Kur'an'ın kapsamı içindedir, Kur'an'ın hayata geçirilmiş biçiminin keyfiyetini bize açıklar ve yol gösterir. Bu itibarla Kur'an ve Sünnet bir bütünlük arzeder. Bunun için de Kur'an'la sahih sünnet hiç bir zaman birbiriyle çelişik değildir. Prensipte bu böyledir. Bize çelişik gibi gelen hususlar ise, üzerinde araştırılması gereken, sağlıklı bir değerlendirme yapılması, eldeki ölçülerin yeniden gözden geçirilmesi gereken hususlardır.
Sünnetin fonksiyonu, düşünce planından ziyade daha çok pratik hayatta kendisini gösterir. Çünkü hayata yansıyan Kur'an ahkâmı, ancak sünnetin belirlediği şekil ve tarzda olur. "İslâmî yapının Kur'an ayetleriyle belirlenmiş üç ana inanç temeli olan tevhid, risâlet ve âhiret, sünnetin bu konulara getirdiği yorumlarla anlaşılabilmektedir. İslâm'ın beş esasından (kelime-i şehâdet hariç) dördünün (Namaz, oruç, hacc, zekat) uygulanabilirliği ve işlerlik kazanması tamamen sünnetin önderliğine ve örneklemesine bağlıdır."[263]
Sünnetin fonksiyonu üzerindeki hemen bütün çalışmalarda genellikle sünnetin teşri değeri, teşrîde kaynak olup olamayacağı konusu ayrıntı denilebilecek incelik içinde ele alınmış ve incelenmiştir. Bu sevindirici bir husustur. Ancak belki bugün çekilen sıkıntı, bu bilgi birikiminin günümüz müslümanına hangi metodla nasıl sunulması meselesidir. Yani sünnetin hayata taşınması meselesidir. Günümüz ilim dünyasını meşgul eden, "Sünnetin yerelliği ve Evrenselliği"[264], Sünnetin nihâî amacı nedir?"[265] ve "Sünnetin bireysel, toplumsal ve evrensel boyutları"[266] gibi farklı ifadelerle dile getirilen en önemli husus da budur.
Bu konuda hadislerin/sünnetin de mutlaka sosyolojik yönünün de dikkate alınmasının "sünnetin nihâî amacı olan İslâm toplumunu oluşturmada" önemli bir yeri olduğu kanaatimizi ifade etmek istiyoruz. Belki de genel Din Sosyolojisinin bir alt dalı olarak "Sünnet Sosyolojisi" geliştirilebilir. Nitekim benzer bir çalışma olarak "Kur'an Sosyolojisi" üzerine fikir üreten ilim adamlarımızın[267] gayretlerini takip ediyoruz, İslâm medeniyeti bitmiş bir medeniyet değil, yaşayan bir medeniyettir. Bu medeniyetin beslendiği ana kaynak ise Kur'an ve Sünnettir. Bu iki kaynağın verileri fonksiyoner hale getirilip insanımızın bilgisine sunulması da bilim adamlarımızın üstün gayretlerine bağlıdır.[268]

2- BÎD'AT

I- Bid'at'ın Tanımı

A; Luğatta Bid'at

Bid'at kelimesi, "b d a" kökünden gelmiş olup "eşi ve benzeri olmayan bir şeyi yapmak, icad etmek" manasına gelir. Kelime, kök manasında ve türemiş şekillerinde "Yenilik, icad etmek, sonradan meydana gelmek, benzeri olmamak" gibi birbirine çok yakın müteradif manalar taşımakla beraber, farklı kelime gruplarıyla değişik anlamlar kazanmıştır. [269] Bu konuda bir fikir vermek amacıyla bu türemiş şekiller ve ifade ettikleri manalardan bir kaçını hatırlatmak istiyoruz:
Bîr şeyi benzersiz yapmak, îcad etmek.
Kuyu kazmak ve açmak.
Benzeri olmamak
İşini güzel yapmak.
Hastalık, yorgunluk, zayıflık gibi arızalardan dolayı deve yolda kalmak.
Fulanın delili hükümsüz kaldı.
Şair benzersiz şiir yazdı.
Yeniden bir şey peyda etmek, bid'at çıkarmak.
Bir şeyi eşsiz bulmak.
Yeni iş, olay, şecaat ve şerefte üstün kişi, Moda.
Sonradan ihdas olunan bid'at, Bir şeyin benzeri yokken ihdas eden, yaratan, Allah'ın el-esmâu'1-hüsnâsından biri. Mükemmel, olgun, yeni tulum, semiz kişi
Ezherî (ö.370/991) temel anlam olarak "yeni olmak" manasını: el-Kisâî (ö.190/805) "hayırda ve şerde sahip olunan en son nokta," olarak ifâde eder. Kelimenin "Deve zayıflıktan, hastalıktan veya yorgunluktan dolayı yolda kalmak" şeklindeki kullanılışında, temel manâ olarak "engellemek, alıkoymak" manası da bulunmaktadır. Nitekim hadisi şerifte bu anlam aynen kullanılmıştır :
"Rasûlüllah'a bir adam gelmiş ve
"Yâ Rasûlallah binitimin zayıf ve bitkin düşmesi beni yoldan alıkoydu, bana bir binit temin et"[270], demiştir.
(el-Efvah), "Tebdeu" kelimesini kullanarak şu şiiri nakleder:
Her çalışan için kendinden önceki kimselerden bir yol vardır (Sünnet vardır). O çalışmasında ya gelişir büyür veya geri kalır.
Ebû Said, "ebdea" kalıbında "bâtıl olmak" manasının bulunduğunu ve kullanımda (Falanın hücceti bâtıl oldu) denildiğini belirtir.
el-Asmaî (ö.216/837) ise, kök kelimede "doymuş olmak, semiz olmak" manasının bulunduğunu söylerken, İbn Arabî (ö.231/845) "gerekli kıldı, vacip saydı" manalarının bulunduğunu söyler.[271]
Görüldüğü gibi (b d a) kelimesi ve türemiş şekillerinde anlatılan manaların hepsi şu ortak manada birleşmektedir: "Mevcut durumun dışında olmak". Yeni bir şey yapmak da, bir şeyi güzel yapmak ta, şaşırtıcı bulmak da, yolcu devesinin her hangi bir arızî sebepten dolayı yolda kalması da, delilin bâtıl olması da ve bir şeyin fazla olup doymuşluk derecesine ulaşması da hep mevcut durumun dışındaki hallere, davranışlara ve durumlara işaret etmektedir.
Kelimenin Kur'an-ı Kerim'de kullanılışı ise: Hadîd suresi 27. ayette "ihdas etmek, uydurmak" manasına, Ahkâf suresi 9. ayette *"ilk defa olmak, benzeri olmamak"* anlamında, Bakara suresi 117. ayette ve En'am suresi 101. ayette "yaratmak" manasına olmak üzere dört yerde geçmektedir. Bunlardan son ikisinde Allah'ın yaratmasından sözedilmekte, Hadid süresindeki ayette, Ehli Kitab'ın ruhbanlık ihdas etmeleri, Ahkâf suresinde ise, Hz. Peygamher'in nübüvvetiyle ilgili olarak O'nun ilk gönderilmiş peygamber olmadığı, Allah tarafından O'ndan önce de peygamber gönderildiği anlatılmaktadır.
Hadislerde ise kelimenin kök ve türemiş şekillerinin kullanıldığı görülmekle birlikte, daha çok menfî manası ağırlıklı olarak kullanılmıştır, Ayrıca kelime, Muhdes (sonradan meydana gelmiş) kelimesinin müteradifi olarak kullanılmıştır.

Bid'at kelimesiyle çok kere eşanlamlı (=müteradif) olarak kullanılan muhdes kelimesi hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. Çünkü bir kısım hadislerde Hades ve "muhdes", "muhdesât" kelimeleriyle, bid'atlar anlatılmıştır.
Muhdes kelimesi, h-d-s kalıbından türemiştir. Kelimenin kök manası "Araz olsun, cevher olsun, bir şeyin sonradan ortaya çıkması, daha önce olmayan bir şeyin îcâd olması" demektir.[272] Kelimenin türemiş şekilleri dikkate alınınca, "eskinin zıddı yani yeni, yaşın genç olmasından kinaye olarak ifade edilmesi, icad etmek, ortaya koymak, vakıa, haber, hadis, yeni bir durum, konuşmak, bilgi vermek"[273] gibi birbirine çok yakın manaları olduğu görülmektedir. Ortak mânâ ise, "önceden olmayan bir şeyin ortaya çıkması, yani yeni olarak zuhur etmesidir." İnsan olsun hayvan olsun yaşı genç olanlar için kinaye olarak kullanılması, ömür çizgisinde daha ilk zamana, yenilik haline işaret ettiği gibi, eskinin zıddı olmak, hatta Ezherî'nin ifade ettiği şekliyle felaketler ve musibet manası da, mevcut duruma göre yeni bir duruma işaret etmektedir.
Daha sonra terim olarak, "sünnette bilinmeyen ve mu'tad olmayan münker bir işin ortaya çıkması" olarak anlaşılmıştır. "Muhdesâtu'1-Umur" terkibiyle: "Selefi salihinin yapmadığı şeylerden ehli hevânın (kendilerince) icad ettikleridir" şeklinde tarif edilmiştir.
Görülüyor ki hadislerde çokça geçen "muhdes-hades" kelimeleri de ifade ettikleri mânâ îtibariyle, bid'at kelimesiyle müteradif olarak menfî manada kullanılmıştır.[274]

B) Istılahta Bid'at

Bid'at kelimesinin ıstılâhî manası, farklı şekillerde yapılmıştır. Kelimenin lügat manası, ağırlıklı olarak "yenilik" anlamını taşımakla birlikte, terim olarak kullanılmasında kelimeye farklı manalar yüklenmiştir. Bu farklılıklar, daha çok kelimenin kapsamını tayin etme konusundan kaynaklanmaktadır. Yapılan bid'at tariflerine bakıldığı zaman, bunları genel olarak iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar, geniş kapsamlı ve dar kapsamlı tariflerdir.
Geniş kapsamlı tarife göre bid'at: "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir."[275]
Dar kapsamlı tarife göre bid'at: "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[276]
Her iki tarifi tahlil edersek, görüldüğü gibi "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkma" konusunda müştereklik olmasına rağmen, muhtevaları açısından farklılık göstermektedirler. Yani birinci tarife göre bid'atın muhtevasına "her şey" girerken, ikinci tarife göre bid'atın muhtevasına sadece "dinle ilgili hususlar" girmektedir. Her iki tarife göre de, bid'at kelimesinin manasındaki "yenilik" daha çok mezmum manada anlaşılmış, kapsam ne olursa olsun dinde kaynağı olmayan davranış olarak kabul edilmiştir. Yapılan mücadele ise, dinin tahrif edilmesi endişesindendir.
Burada üzerinde durulması gereken bir başka husus, Hz. Peygamber döneminin sonunun, bid'atların ortaya çıkmasında sınır kabul edilmesidir. Ancak bu sınır Hz. Peygamber'in bu konudaki hadisleri dikkate alınarak itibar edilen hadisin delalet ettiği manaya göre, Hulafâi raşidin dönemi, Sahâbe-i kiram dönemi ve Tabiîn dönemi sonuna kadar genişlemiştir. Bu ihtilaf, sünnet tarifi ve mahiyeti hakkındaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır. Çünkü sünnet ve bid'at biri diğerinin negatifi iki kelimedir.
Şimdi bid'at anlayışındaki bu dönemler hakkında bilgi verelim:[277]

1- Geniş Kapsamlı Bid'at Tarifi

a- Hz- Peygamber (s.a.) Dönemi: Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan (muhdes) her şey bid'attir.[278] Bu ortaya çıkan şeyin dinî konularla ilgili olması veya olmaması arasında fark yoktur. Yani ister ibâdet cinsinden olsun, ister âdet cinsinden olsun değişmez. Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkmış olması, onun bid'at olması için yeterlidir. Bu anlamda yapılan bid'at tarifinde, kelimenin, lügat manası öne çıkmıştır.
Bu anlayışı benimseyenler, görüşlerini, Hz. Peygamber (s.a.)'in *"İşlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey (bid'at) de bir sapıklıktır."*[279] Nesâi'nin rivayetinde *ise "... amellerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey bid'attır. Her bid'at sapıklıktır, her sapıklık (işleyen de) cehennemdedir."*[280] mealindeki hadisiyle temellendirmektedirler.
Suyûtî, Nesâî'nin Sünen'i üzerine yaptığı şerhinde mezkur hadisle ilgili şu nakilde bulunur:
"Nevevî'ye göre "her bid'at sapıklıktır" hükmü, tahsis edilmiş bir âmmdır. Ve sapıklık olan bid'attan maksat, baştan aşağı sonradan uydurulan şeylerdir.[281]
Bu görüşü benimseyenler arasında başta İmam Şafii olmak üzere[282], Nevevî[283], İzzeddin Ibn Abdisselâm[284], İbn Hazm[285], Ebu'l-Ferec Îbnü'l-Cevzî[286], Ibn Abidin[287] gibi İslâm bilginleri gelmektedir.
Yapılan bu tarifte bir kapalılık (mübhemiyyet) vardır. O da Hz. Peygamber (s.a.) den sonra ortaya çıkan şeylerin (özelliğinin) dikkate alınmamasıdır. Yani dinle ilgili olanla ilgili olmayan arasında, yahut dini esaslarla bir bağlantısı bulunan ile bulunmayan veya zıd düşen şeyler arasında bir ayrım yapılmamış ve hepsine birden "bid'at" ismi verilmiştir. Tabiki bu şekil bir isimlendirme, kelimenin lügat manasının daha fazla ön plana çıkmış olmasındandır. Yoksa daha sonraları kelime, lügat manasını bir ölçüde kaybederek, Hz. Peygamber (s.a.) den sonra ortaya çıkan her yeni şeye verilen isim değil, mezmum manayı ifade eden bir anlam kazanmıştır. Bid'at kelimesinin "sonradan ortaya çıkan her şey" olarak anlaşılması ise, bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki: Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan bir yenilik, eğer dinle ilgili ise, dînin asıllarına uygun ise veya delâleten bunlara kıyas edilebiliyorsa ve dine de hiç bir surette zarar vermiyor bilakis destekleyip onu teşvik ediyorsa, buna ne denilecek, sonradan ortaya çıkan şeylerde dine zarar veren şeyle vermeyen şey nasıl ayırdedilecektir? Yahut bu sonradan çıkan şey, insanlığın faydasına ait bir gelişme ve îcad ise buna ne denilecek? Görüş sahiplerince, bu kapalılık şöyle giderilmeye çalışılmıştır: "O da, ortaya çıkan yeni şeyin vasfına, faydalı-iyi olup olmama özelliğine bakmaktır, iyi-faydalı olup olmamadaki ölçü ise, Hz. Peygamber (s.a.)'in sünneti ve Kur'an'dır. İster âdet cinsinden olsun, ister ibâdet cinsinden olsun ortaya çıkan şey, bu iki esasa arzedilir ve ona göre değerlendirilir" diyerek bazı tariflere de gitmişlerdir. Mesela:
İmam Şafii şöyle der: "Bid'at iki türlüdür: Bid'at-ı memdûha (övülmüş bid'at) ve bid'at-ı mezmûme (yerilmiş bid'at). Sünnete uygun olan bid'at, bid'at-ı memdûha, sünnete uygun olmayan bid'at ise, bid'at-ı mezmûmedir."[288]
İbn Hazm, "Bid'at, Kur'an'da ve sünnette gelmeyen her şeydir."[289] der.
İbnu'1-Esir, "Bid'at iki türlüdür: Bid'at-ı Hûda, bid'at-ı dalâl. Allah'ın ve Rasûlünün emrettiği şeylerin hilâfına olan şeyler zem ve inkar sadedindedir. Allah ve Rasûlünün emredip teşvik ettiği şeylerin umûmî manası altında olan şeyler medh sadedindedir. Cömertlik, sehâvet, iyiliği emretmek gibi fiiller övülmüş fiillerdendir."[290]
Şeyh Abdülhak ed-Dihlevî, Mişkât şerhinde şöyle der: "Biliniz ki Rasûlûllah (s.a.)'den sonra zuhur eden her şey bid'attır. Sünnetin asıllarına ve kaidelerine muvafık olursa veya onlara kıyas edilirse işte o bid'at-ı hasenedir. Şayet yeni çıkan şey sünnete ve onun esaslarına muhalif ise ve onlara kıyas da edilemiyor ise, o bid'at-ı seyyiedir."[291]
Görüldüğü gibi, bu anlayışa göre, Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan şeyin Kur'an ve Sünnet esasları içinde uygunluğu araştırılıyor, ona göre hüküm veriliyor, fakat dinle ilgilidir yahut dünyevîdir, âdet cinsindendir gibi bir ayırıma gidilmiyor. Yani Hz. Peygamber (s.a.) döneminde bilinmiyen şeyler bid'at olarak kabul ediliyor. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi bu şekil bir anlayış, geniş kapsamlı olup, kelimenin lügat manasının ağırlıklı olduğu bir anlayıştır.
b- Hulafai râşidin dönemi: Bu anlayışa göre bid'at, yine dini-dindışı ayırımı yapılmadan Hz. Peygamber (s.a.) ve hulafâi râşidin döneminden sonra ortaya çıkan her yeni şey olarak kabul edilmektedir. Bid'atların ortaya çıkışı için zaman olarak hulafâi râşidin devri sonunun esas alınması ise, Hz. Peygamber (s.a.)'in bir hadisine dayandırılmaktadır:
İrbad bin Sâriye'den rivayet edilmiştir: "Rasûlûllah (s.a.) bir gün sabah namazını müteakip bize son derece tesirli vaaz etti. Bu vaazın tesirinden gözler yaşardı, kalpler ürperdi. Ashaptan biri
"Kuşkusuz bu, vedalaşan bir kişinin öğütleri (gibi)dir, o halde Yâ Rasûlûllah bize neyi tavsiye buyurursunuz?" dedi. Rasûlü Ekrem buyurdu ki:
"Allah'ın emirlerine saygılı olmayı, (idareciniz) Habeşli bir köle bile olsa dinleyip itaat etmeyi size tavsiye ederim. İçinizden yaşayanlar bir çok fitnelere (ihtilaflara) şahid olacaklar. Sonradan meydana çıkan (uydurulmuş) işlerden önemle sakınınız. Çünkü bunlar dalâlettir. İçinizden her kim bunlara ulaşırsa benim sünnetime ve hidâyet üzere olan râşid halifelerin yoluna sımsıkı sarılsın.."[292]
Hadiste "hulafâi râşidinin: " bizzat zikredilmesi, onların döneminde ortaya çıkan şeylerin bid'at kabilinden olamayacağı, çünkü onların yaptıkları veya onayladıkları şeylerin de bir yönüyle sünnet olduğu inancı[293] bu görüş sahiplerince ileri sürülmektedir. Yine Hz. Peygamber (s.a.)'in: *"Benden sonra Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz."*[294] emirleri bunu desteklemektedir.
Bu anlayışa göre de bid'at, lügat manası ağırlıklı olarak tarif edilmiş ve muhdes şeylerin bidatlık sınırı biraz genişlemiş ve Hz. Peygamber (s.a.) döneminden hulafâi râşidin dönemine kadar kaymıştır. Ortaya çıkan şeylerin bid'at olup olmaması konusundaki değerlendirmeye esas olan ölçüye, hulafâi râşidin de eklenmiştir. Yani, Kur'an, Sünnet ve hulafâi râşidinin sünneti (uygulamaları) dır. Yeni zuhur eden bir şeyin bidatlığı,

veya bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie oluşu, bu zikredilen ölçüye uygunluğu nisbetindedir.
c-Sahâbe Dönemi: Sonradan meydana gelen şeylerin bid'at kabul edilmesi, ancak o şeyin Hz. Peygamber (s.a.) ve tüm sahâbe-i kiram döneminden sonra ortaya çıkmış, Kur'an, sünnet ve sahabe uygulamalarında bir benzerinin veya kıyas edilebilecek bir kaidesinin bulunmamış olmasıyledir.[295] Bu anlayışta, zaman dilimi daha da genişlemiş sahabe dönemi sonuna kadar uzamıştır ki, en son vefat eden sahâbî, Ebu't-Tufeyl Amir bin Vâsile'dir. Onun ölüm tarihi ise hicrî 110'dur. [296] Bu da tarih olarak Emevî halifelerinden Hişam bin Abdilmelik zamanına rastlar.[297] İslâm'ın doğuşundan itibaren yüz yıllık (bir asırlık) bir zaman dilimi içinde zuhur edip o dönemde yaşayan her hangi bir sahâbinin tasvibinden geçen bir takım yeni şeyleri (muhdesat) bid'at olarak görmeyip, ancak bu dönemden sonraki yeni şeyler için bid'at olup olmadığı değerlendirmesine gidilmesindeki esas unsur: Sahâbe-i kiram'ın sözlerinin, fiillerinin ve tasviplerinin de sünnet olarak kabul edilmesi düşüncesidir. Şâtıbî, sahabeden sadır olan fiillerin durumu hakkında şu görüşü ileri sürer;
"Onlar ya kendilerince sabit olan fakat bize kadar ulaşmamış olan bir sünnete tabî olmuşlardır, ya da üzerinde bütün sahâbilerin veya Raşid halifelerin icmâ ettiği bir içtihada dayanmışlardır. Onların bir konuda icmâ etmeleri, icmâ sayılmaktadır. Halifelerin ameli ise, aslında tüm sahabenin icmâı anlamına gelir. Çünkü maslahat gereği, tüm insanları o şeyle amel etmeye sevkeden bu ve bu arada sahabenin böyle bir davranışa karşı herhangi bir tepki göstermemesi, onların da hükme katıldıklarını gösterir."[298]
Abdulğani en-Nabîûsî, Birgivi'nin Tarikat-ı Muhammediye'si üzerine yaptığı "el-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhu Tarikatı Muhammediye" isimli şerhinde, müellifin bidati tarif ederken " : İlk dönemden sonra" ifadesinden, ilk dönemin selef yani Rasûlüllah (s.a.) ve Sahabe dönemi olduğunu açıklamaktadır.[299] Ancak bazı sahabenin kendi zamanlarında ortaya çıkan şeylere "bid'at" diye hükmetmiş olmalarına gelince ise, (o durumda) bid'at terimi mutlak olmakla birlikte, şayet meydana getirilen bir şeyin kötülüğüne dair gerek sözlü gerekse fiilî işaretler mevcutsa, bu taktirde, ihdas olunan yenilik, kabul edilmeyip reddedilir. Çünkü o kötüdür. Onlara göre böyle bir emareyi taşıması onun reddi için yeterlidir. Şayet böyle olmayıp da, onun kabul edilebilir olduğuna bir işaret varsa, bu alınabilir. Çünkü bu şerî manada bid'at olmayıp, genel manasıyla yani lügat anlamıyla bir bidat ve yeniliktir. Dalâlet manasına gelen mezmum manadaki bid'at değildir" diyen Leknevî[300], bu konuda şu misalleri verir: Birinciye örnek (bid'at sayılana): Ebu Davud'un Mücâhid'den tahriç ettiğine göre şöyle demiştir: "Ibn Ömer'le birlikte bulunuyordum. Bir adam öğle veya ikindi namazında tesvib yaptı (=Yani ezanla kamet arasında ikinci bir i'lamda bulundu "essalatü hayrun minennevm" gibi). Bunun üzerine Ibn Ömer: Onu yanımızdan çıkarın. Zira onun yaptığı bid'attır."[301] dedi. Yine Aynî, "el-Binâye Şerhu'l-Hidâye" isimli eserinde şöyle der: "Mebsut'ta rivayet edilmiştir ki Hz. Ali (r.a.) yatsı namazında tesvîb yapan bir müezzin gördü de şöyle dedi: "Bu bid'atçiyi mescitten çıkarınız!"[302] Devamla Leknevî şu açıklamayı yapar:
(Zikredilen) bu iki haber bulunmasına rağmen bütün namazlarda tesvîb yapılmasını fakihler nasıl iyi gördüler (istihsan ettiler) dersen, ben şöyle derim: Bu konuda İslam bilginleri üç görüş üzere ihtilaf etmişlerdir:
Birincisi: Sabah namazı hariç bütün namazlarda tesvîb mekruhtur. Sabah namazı ise uyku ve gaflet (in galebe çaldığı bir) vakittir. Bundan dolayı müezzinin tesvib yapması iyi görülmüştür. Bu da aslı Ebû Davud'un tahriç ettiği şu hadise dayanılarak istinbat edilmiştir: "Ebu Bekre (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Şöyle der: "(Bir gün) sabah namazı için Rasûlüllah (s.a.) ile beraber çıktım. (Mescide giderken O), her bir adama uğruyor onu namaza çağırıyor, yahut ayağıyla onu (uyandırmak için) hareket ettiriyordu.)"[303] Aliyyü'1-Kârî de bu hadisle ilgili olarak: "Edindiğim (bilgilere) göre, bütün namazlarda tesvîb yapılmasının meşrûiyyeti bu hadisten alınmıştır." der.[304]
İkincisi: Bu Ebû Yusuf'un görüşüdür. Ona göre tesvîb, ümerâ (idareciler) yahut müslümanların işleriyle meşgul olan (önder kişilerin namaza çağrılmalarında) caizdir. Müteaddid rivayet tarikleriyle nakledilmiştir ki, Bilâl-i Habeşî Hz. Peygamber (s.a.)'in hâne-i saadetlerinin kapısına gelirler ve onu namaza çağırırlardı.[305] Bu ve benzer rivayetler tesvîbin cevazına delil teşkil edecek uygulamalardır.
Üçüncüsü: Müteahhirûn ulemânın görüşüdür. O da Akşam namazı hariç bütün namazlarda ve bütün insanlar için tesvîb yapılması müstahsen görülmüştür. Müteahhirûn ulema konuyu şöyle tevcih ederler: Zamanımızda bütün namazlara karşı bir tembellik gösterme zuhur etmiştir.
(İnsanları) tekrar tekrar namaza çağırmak daha evlâdır. Ama asr-ı saadette böyle değildi, ihtiyaç da duyulmuyordu. Zikredilen yukarıdaki iki esere (habere) muhalefet edilmesi, bu mazeretten dolayıdır.[306]
Leknevî, daha sonra bu konuda ikinci örnek olarak teravih namazı konusunda Hz. Ömer (r.a.)'m cemaatle kılınmasını emredip sonra da "Bu ne güzel bir bid'attır" sözünü değerlendirerek şu tesbitte bulunur: "Sahabenin ihdas ettiği şeyler bid'at değildir." Sahabenin gidişatına (sünnetine) uymayı emreden pek çok hadis vardır,[307] Hz. Ömer'in ifadesinde geçen "bid'at" sözü, yenilik manasında olup, kelime, ıstılah olarak kullanılmış değil, lügat olarak kullanılmıştır. Nitekim İbn Teymiyye bunu şöyle açıklar:
Teravih namazı, Peygamberimiz zamanında teker teker de kılınmış, cemaatle de kılınmıştır. Peygamberimiz ilk gecelerinde teravih namazının cemaatle kılındığı bir Ramazan ayının, üçüncü ve dördüncü gecesinde yine cemaatle teravih kılmak amacıyla mescidde Toplanan sahâbîlere şöyle buyurmuştu:
"Size teravih namazı kıldırmaya çıkmayışımın sebebi, bu işin üzerinize farz olmasından duyduğum endişedir. Bu namazı evlerinizde kılınız. Çünkü insanın farzlar dışındaki en faziletli namazı evinde kılacağı namazdır."[308]
Hz. Peygamber'in teravih namazını kıldırmaya çıkmayışının sebebi açıktır. O da bu namazın farz olarak kabul edilme endişesidir. Daha sonra Hz. Ömer döneminde, müslümanlar, mescidi kandillerle aydınlatarak bir imamın arkasında topluca teravih kılmaya başlayınca, bu uygulama daha önceki tatbikatlardan farklı olduğu için "bid'at" diye adlandırılmıştır. Çünkü terimin sözlük anlamı, bu isimlendirmeye elverişlidir. Yoksa bu uygulama ıstılah anlamıyla bid'at değildir. Sebebine gelince sünnet onu, salih amel kapsamına almış fakat sadece farz kabul edilir endişesiyle devam ettirmemiştir. Peygamberimizin vefatıyla farz olma endişesi ortadan kalktığı için bu uygulamanın yeniden yapılmasında hiç bir engel kalmamıştır."[309]
Konuyu özetlersek, Hz. Peygamber (s.a.) zamanında olmayan ve fakat sahabe tarafından ortaya konan bir yenilik (bid'at)'i alıp almama konusunda şunlara dikkat edebiliriz:
1. Kur'an ve sünnette bunun iyi ve güzel olduğuna dair bir nass varsa, onunla amel etmek daha evlâdır. Gerçi hâdise her ne kadar Hz. Peygamber (s.a.) döneminde meydana gelmemiş ise de bunu, şeriat temellerine dahil etme imkanı vardır.
2. Kur'an ve sünnette bunun iyi ve güzel olduğuna delâlet eden bir nass olmayıp bilakis muhalif bir nass varsa, bu durumda, sahabenin yaptığı işin şeriat dışı olmayacağı dikkate alınarak, o konudaki muhalefet eden nass çerçevesinde sahabenin uygulaması anlaşılmaya çalışılır, bu konuda bütün güç sarfedilir. Buna rağmen sahabe uygulaması açık olarak nassa muhalif oluyorsa, sahabe uygulaması alınmaz. Çünkü nass esastır. Sahabe bu durumda mazur sayılır, zira bu konudaki bilgi kendisine ulaşmamıştır. Eğer ulaşsaydı böyle nassa muhalif uygulamada bulunmazdı.
3. Eğer sahabenin yaptığı bu iş (yenilik=bid'at) hakkında lehte ve aleyhte bir delil yoksa, o konuda sahabe uygulaması alınır. O fiilin işlenmesi hususunda sahabe ittifakı varsa bununla amel edileceği açıktır. Ancak sahabe arasında ihtilaf varsa, müctehid dilediği sahabenin görüşünü tercih edebilir. Çünkü hangi sahâbiye uyarsa hidayet bulur.[310] Usul-û fıkıh kitaplarında konu detaylı bir şekilde incelenmiştir.
d- Tabiin Dönemi: Bid'atların ortaya çıkmasında bu sınırın tabiin devri olduğu ileri sürülerek bid'at tarifleri yapılmıştır. Şöyle ki: Bid'at "Mânây-ı aslîsi sonradan hadis olan, noksan veya fazla şeylerde istimali galib oldu. Binaenaleyh lisan-ı şer'îde ba'de'l-ikmal emr-i dinde süneni seniyye-i muhammediyyeye, ahkâm-ı şeriyyeye, ashâb ve tabiine âray-ı muctemiasına külliyyen muhalif olarak muahharen hadis olan ehvâl ve âmâle ıtlak olunur."[311] Hz. Peygamber (s.a.)'in bir hadisine dayanarak bu sınırı, tebeî tabiin dönemine kadar genişletmişlerdir.[312] Bu konudaki hadis şöyledir:
"Sizin en hayırlılarınız benimle beraber yaşayanlardır. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenler..."[313]
Böylece bu hadiste her üç nesil de ifâde edilmiştir. "Tabiin ile tebeî tabiin zamanlarında meydana gelen yeni şeyler ve îcadlar hakkındaki açıklama da, yukarıda sahabe dönemiyle ilgili yapılan açıklamanın aynısıdır. Yani meydana gelen yeni bir şeyde, tabiîler tarafından herhangi bir reddetme vâki olmuşsa bu bid'attır, değilse bid'at sayılmaz."[314]
Bid'atın ortaya çıkmasındaki zaman dilimlerindeki bu şekildeki ihtilafa rağmen hepsi de ister dinî olsun, ister din dışı olsun, ister ibadetle ilgili olsun, isterse âdetle ilgili olsun mezkur dönemlerden sonra ortaya çıkan şeylerin bid'at olduğu konusunda ittifak halindedirler. Ancak bu bid'atların, Kur'an, sünnet yahut Kur'an, Sünnet ve hulafâi râşidin yahut Kur'an, Sünnet, Sahabe-i kiramın sünneti; yahut da Kur'an, Sünnet, Sahabe Tabiin ve tebei tâbiin'in sünnetine uygun olup olmaması açısından bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve ona göre bid'at-i hasene veya bid'at-i seyyie diye isimlendirilmektedir. Bid'at kelimesinin muhtevasında ittifak vardır fakat bid'ate konu olacak vakıanın ortaya çıkış zamanı ve sınırında ihtilaf bulunmaktadır.[315]

2- Dar Kapsamlı Bid'at Tarifi

Dar kapsamlı bid'at tarifi ise, "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[316]

Hâdimî şöyle der: "Eğer denilse ki: Dünya işleri, şeriatin hükümlerinden hariç değildir. Zira kulların fiillerinden hiç bir fiil, şeriatın ahkâmından olan hiç bir hükümden uzak olamaz.
Deriz ki: Belki de burada geçen dinden murad, îtikâdî olsun veya amelî olsun ibadetlere mahsus olan hükümlerden ibarettir."[317]
Bu tarife göre dinle ilgili olmayan mubah şeyler bid'at kavramının kapsamına girmemektedir. Yani günlük hayatta meydana gelen yeni icadlar, teknolojik gelişmeler ve bir takım sosyal değişmeler bid'atın konusu değildir. Bu görüşe sahip îslam bilginleri arasında İmam Mâlik[318] (ö.179/795), Turtûşî[319] (ö.520/1126), Şâtıbî[320] (ö.790/1388), Bedreddin Aynî[321] (ö.855/1451), Birgivî[322] (ö.981/1573), İbn Teymiyye[323] (ö.728/1328), İbn Hacer el-Askalanî[324] (ö.852/1448) ve İbn Receb el-Hanbelî[325] (ö.795/1393) sayılabilir.
Şâtıbî, el-İ'tisam isimli eserinde: "Bid'at, dinde sonradan îcad edilen ve şerîate uygunmuş gibi görünen bir yoldur ki, onunla Allah Teâla'ya daha çok ibadet kastolunur."[326] diye tarif eder.
Görüldüğü gibi Şâtıbî, bid'atı "dînî görünümlü yol" olarak tarif etmiştir. Buna göre, bir kimsenin bir şeyi yemeyi kendisine yasaklaması bid'at değildir, ancak bu yasaklamayı dindarlık vesilesi sayması bid'attır.[327]
Şâtıbî'nin bu tarifinde, dar kapsamlı bid'at anlayışı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Din emretmediği halde dinin emriymiş gibi göstererek ve de bununla Allah'a daha fazla kulluk yapacağı inancına sahip olmak.
Bid'atı bu mânâda anlayanlar Hz. Aişe (r.a.)'nın rivayet ettiği şu hadisi delil getirmektedirler: *"Kim bizim şu işimizde, ondan olmayan bir şeyi ihdas ederse, o reddedilmiştir."*[328] Hadisin metninde geçen *"bizim şu işimizde"* ifadesinden murad, din ve şeriat demektir.[329]
Böylece bid'at denilince, akla gelen sadece "bid'atı seyyie" dir. Yani bid'atın hasenesi olmaz. İbn Receb el-Hanbelî şöyle der:
"Bid'attan murad; şeriatte olduğuna hiç delil olmayan ve şeriatte aslı olmayıp yeni ihdas olunan şeydir. Şayet yeni ihdas olunan şey aslında şeriatte var ise, bu takdirde o şey, her ne kadar lügat itibariyle bid'at olsa da, gerçekte şer'an bid'at değildir."[330] İbn Hacer el-Askalânî de aynı kanaatte olup, bid'at, sünnetin zıddı olan şeyler için kullanılır. Bu durumda bid'at, bid'at-ı mezmûmeyî anlatır, hasenesi olmaz."[331] Tarikat-ı Muhammediye şerhi olan el-Berîka'da, müellif Hâdimî aynı şeyi söylemektedir: "Bid'attan gaye kınanan bid'attır (Yani bid'at-ı seyyie)."[332] "Fakihlere göre de bid'at asla âdetleri içine almaz, onlara şamil değildir."[333]
Konu, İslâm bilginleri arasında tartışma konusudur ve tamamen bir değerlendirme, konuya bakış açısı meselesidir. Konuyu, bid'at kelimesinin lügat manasından hareket ederek geniş kapsamlı bir tarifle ele alanlar, zorunlu olarak bir takım sınıflandırmalara girmişler, "bid'at-ı hasene", "bid'at-ı seyyie"; "bid'at-ı memdûhe", "bid'at-ı mezmûme"; "bid'at-ı hûdâ", "bid'at-ı dalâl" gibi, genellikle ikili taksimde bulunmuşlardır. Bundan başka toplumda ortaya çıkmış bid'atları âdeta gözlemleyerek "bid'at-ı hakîkî, bid'at-ı izafî", "bid'at-ı fiilî, bid'at-ı terkî"; "bid'at-ı amelî, bid'at-ı îtikâdî"; "bid'at-ı âdet, bid'at-ı ibâdet" gibi taksimler de yapılmıştır. Ayrıca bid'at, hüküm açısından da ele alınarak "Vâcib, haram, mendub, mubah ve mekruh" şeklinde fıkhî değerlendirmelere de tabî tutulmuştur. Bu konuda ileride bilgi verilecektir.
Bid'atı, bu kelimeye yüklenmiş mezmum mânâyı ihtiva eden bir terim olarak ele alıp dar kapsamlı bir tarifle anlayanlar, bid'at denilince, mezmum mananın anlaşılması gerektiğini, buna göre de bid'atın "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili konulardaki ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şey" olduğunu, bu konuda hiç bir şekilde taksime yahut sınıflandırmaya gidilemiyecegini ileri sürerek, dolayısıyla bid'at'ı; hasene veya seyyie diye ayırmanın anlamsız olduğunu söylemektedirler.
Mahiyet ve muhteva itibariyle arzettiğimiz bid'at, gerek geniş kapsamlı manası, gerekse dar kapsamlı manası ile İslam tarihi boyunca hayatiyetini devam ettirmiş, halen muhtevası genişleyerek devam etmektedir. O kadar ki, bazen bid'at kelimesi hurafe kelimesiyle müteradif (eş manada) kullanılmaya başlamıştır. Aslen geleceği ifade eden bid'at kelimesinin (muhtevasındaki "yenilik" manasından dolayı),geçmişin akıl dışı inançlarından ibaret olan, hurafe kelimesiyle, aynı manayı paylaşır hale gelmiş olması düşündürücüdür.[334] Zira dinin özü ve hayatın gerçekleri o derece unutulmuştur ki, geçmişe ait hurafeler yeni bir şeymiş gibi kabul görmüştür. Bu bize cehaletin boyutunu ve ulaştığı sonucu göstermektedir. İster dinî olsun ister olmasın, hayatın tüm safhalarına cehaletin egemen olması, toplumda bâtıl düşünce, boş inanç ya da bid'at ve hurafeleri câzib hale getirmektedir.
Bid'at konusunda yazılan pek çok eserde, yukarıda zikrettiğimiz bir takım sınıflandırmalara tabî tutulabilen geniş kapsamlı bid'at anlayışı ele alınmış ve devamlı bid'at-ı hasene, bid'at-ı seyyie konusu işlenmiştir. Bu anlayış bu gün topluma hakim olan düşüncedir. "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şey bid'attır." Anlayış bu kadar geniş tutulunca hemen hemen İslâm'a ait bütün ilmî disiplinlerde, kendine yer bulmuştur. Yani bid'at, Kelamda, Fıkıhta, Hadiste, Tefsirde yeri geldikçe kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu ilmî disiplinler içinde daha ilk devirlerden itibaren özellikle hicrî 1. asırdan İtibaren Kelâm ön plana geçmiş hatta bid'at konusu, Kelâm ilminin belli konuları arasına girmiş ve bir takım îtikâdî fırkaların tesbit ve tayininde ayırıcı vasıf olarak ortaya çıkmıştır,[335]
Bütün bu açıklamalardan sonra bid'atı şöyle tarif etmemizin daha uygun olacağı kanaatindeyiz:
"Bid'at, Hz. Peygamber'in teblîgat ve talimatından sonra dinde yapılan ziyade ve noksanlıktır."
Bu tarifimizde geçen bazı ifadelerin açıklanması gerekmektedir, şöyle ki:
a) "Hz. Peygamberin tebligat ve talimatı..." ifadesiyle gerek Hz. Peygamber'den sudur eden söz-fiil ve takrirleri gerekse Hz. Peygamber'e sahabe tarafından izafe edilen söz-fiil ve takrirleri anlıyoruz. Çünkü sahabenin Hz. Peygamber'e izafeten naklettikleri şeyler de kaynak itibariyle aynıdır, yani sanki ondan sâdır olmuştur. Zira kendilerinin onları aklen bilmeleri mümkün değildir. Ama aklen bilmeleri mümkün olanlar varsa onları ayırıyoruz. Birincilere, Hadis Usulü terimiyle "Hükmen Merfû"; ikincilere ise sahabe kavli yahut mevkuf hadis diyoruz.
Bazı müelliflerin "Kur'an ve sünnette kaynağı -açık veya gizli, delâleten veya işareten- olmayan..." şeklindeki ifadelerini biz "Hz. Peygamber'in tebligatının içinde veya tebligatı dışında olarak anlıyoruz. Çünkü Hz. Peygamber'den sonra, dinde ortaya çıkan şeyler hakkında Kur'an ve Sünnetten istinbat yoluyla verilen hükümleri de Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatı kapsamında görüyoruz. Bu sebepten "Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatından sonra ..." ifadesini özellikle kullanmış bulunuyoruz.
b) "Dinde yapılan ziyâde ve noksanlık" ifadesiyle de, Hz. Peygamber'in tebligat ve talimatı kapsamında olmayan yeni ortaya çıkan şeylerin (=Muhdesât) bid'at olabilmesi için dinî konularla ilgili olması (ibâdet-îtikâd gibi) gerekir. Her ne kadar din kelimesi hayatın bütün teferruatını kapsamaktadır deniliyor ise de bu mânâ daha çok din kelimesinin lügavî ağırlıklı manasıdır. Ama terim (=ıstılah) olarak din kelimesini ele alırsak, din: îtikâdî konularda, ibadetle ilgili konularda ve muamelâtla ilgili konularda Allah ve Rasûlü tarafından kaideleri konmuş, kuralları belirlenmiş hususlar ya da bu kaide ve kurallar istikametinde istinbat edilen hususlar manasınadır. Bu konularda yapılacak farklı yorumlar genel çerçevenin dışına çıkmadıkça kabul edilir. Genel çerçevenin dışına çıkılır, dinde ilave ve noksanlık getirme gibi bir boyuta ulaşırsa bu bid'attır. Bu manada bid'at denilince de akla bid'at-ı seyyie gelir. Zaten konu böyle ortaya konulunca artık bid'at-ı haseneden söz edilmez.
Dinî hayatın dışında ortaya çıkan şeyler bid'at değildir. Teknolojik yenilikler, yeni buluşlar, bir takım ilmî gelişmeler bid'at olarak degerlendirilmemelidir.[336]

C) Bîd'atın Örfle Münasebeti

Lügatte "insanların işlerinde ve âdetlerinde alışageldikleri şey"[337] manasına gelen örf, terim olarak "insanların akıllarının şehadetiyle üzerinde birleştikleri, tabiatlarının doğru kabul ettiği (iş ve inanışlardır)."[338] "Akıl veya din yönünden iyi-müstahsen görülen, selîm akıl sahiplerinin kötü karşılamadığı şey" diye de tarif edilmektedir.
Bid'atın örfle münasebeti çok yakından ilgilidir. Geçmişten îtibâren yaşana gelen örf, dinin bazı temel ilkelerine ters düşebilir. Bunlar reddedilmiştir. İslâmî yaşayışta bunlar artık yaşanmaz. Ancak öyle örf çeşitleri vardır ki içinde bulundurduğu özellikler itibariyle manevî bir şekil almıştır. Zamanla da sanki dinin bir emriymiş gibi takdim edilmiş hatta benimsenmiştir. Aslında yapılan şey geçmişin yeniden canlandırılması, taklid edilmesidir. Veya toplumlararası etkileşim sonucu başkasına ait bir örfün taklid edilerek benimsenmesi ve zamanla dinî-mânevî bir hüviyyete bürünmesi şeklindedir. Bu da İslam'ın temel esprisiyle zıd düşmüş olmasına rağmen reddedilmesi gerekirken, dinî bir değer olarak taklid edilmesi şeklinde ortaya çıktığından, bir anlamda dinde ilave ve noksanlık getirmektir.
Bid'atın örfle münasebeti bu açıdan ele alınmalı ve değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.[339]

Il- Bid'atın Menşei

Bid'atın menşei hakkında İslam bilginlerinin çoğu ilk bid'atın, Haricîlerin çıkışıyla başladığını ileri sürerlerken[340], bazıları bunun, önceki devirlerde olduğunu, meselâ Hz. Osman (r.a.) dönemindeki fitne hareketleriyle, Abdullah b. Sebe'nin faaliyetleriyle ilgi kurmakta[341]; bir kısmı Hz. Peygamber dönemine götürmekte[342]; bir kısmı da meselâ, Endülüs âlimlerinden Ebû Bekir Muhammed b. Velid et-Turtûşî (ö. 520/1126) bid'at kelimesinin, ıstılah manasındaki muhtevayı dikkate alarak "tebdil ve tağyir yahut ziyâde ve noksanlaştırma" ifadesinden hareketle, geçmiş ümmetlerin işledikleri ma'siyetler olarak, Kur'an'da zikredilen bazı tutum ve davranışların[343], ziyâde ve

noksanlaştırmaların, tebdil ve tağyirin[344] de Bid'at olduğu kanaatiyle, konuyu "Kitabu'l-havâdis ve'1-bid'a" isimli eserinde uzun uzun açıklamaktadır.[345] Turtûşî'nin bakış açısından konu ele alınırsa, şöyle anlaşılması gerekecektir: Hz. Adem (a.s.)'dan itibaren, bütün ilahî dinlerde sonradan meydana gelen ziyâde ve noksanlıklar yani yapılan tahrifat, bid'at çerçevesinde mütâlâa edilmektedir. Ancak bu anlayış, ileride de temas edileceği gibi bid'at çeşitlerinden küfrü gerektiren bid'at nevine has bir anlayış olmalıdır.[346]

A- İslam'da İlk Bid'at

"İslam'a yönelik ilk bid'atın, Hâricilerin[347] ortaya çıkışı"[348] olduğu bilinmektedir. Ancak, bid'atın en geniş manası itibariyle, Hz. Peygamber (s.a.)'in tebliğ edip kaide ve kurallarının vaz edildiği dine (İslam'a) karşı, her türlü itiraz olarak algılandığında, ilk bid'at teşebbüslerinin daha Hz. Peygamber (s.a.) döneminde ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu konuda iki örnek görelim,
Câbir bin Abdillah (s.a.) şöyle dedi:
Rasulullah (s.a.) Huneyn'den döndüğü zaman Ci'râne mevkiinde iken kendisine Zu'1-Huveyris denilen bir kimse geldi. Bu sırada Bilal'ın elbisesi içinde (eteğinde) gümüş paralar dolu olup, Rasulullah (s.a.) de bundan alıyor ve insanlara veriyordu. O kimse:
"Ya Muhammed! Adaletli ol," dedi. Rasulullah:
"Sana yazıklar olsun! Ben de adaletli olmazsam, artık kim adaletli olur? Ben adaletli olmazsam (Sen âdil olmayan bir insana tabi olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir"; buyurdu.
Bunun üzerine Ömer bin Hattab:
"Bana müsaade et yâ Rasûlallah! Şu münafığı öldüreyim", dedi. Rasulullah:
"İnsanların, Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor, demelerinden Allah'a sığınırım. Mukakkak bu şahıs ve bunun avânesi Kur'an'ı okurlar fakat okudukları Kur'an hançerelerine geçmez. Onlar, Kur'an'dan (Dinden) okun, avdan delip çıktığı gibi çıkarlar" buyurdu.[349] Böylece itiraz eden kişi Rasulullah (s.a.)'e karşı itiraz kapısını açmaya ve O'na tam teslimiyet ve ittibaya karşı çıkmaya teşebbüs etti.[350]
Hadis şarihleri, bunların, "başsız yaşamak isteyen ve ümmetin içtimaî dağınıklığını ihtiyar eden Hâriciler olduğunu bildiriyorlar."[351]
Yine Hz. Peygamber'e karşı bir bir başka itiraz, Ensar'dan bazıları tarafından gelmişti. Enes bin Mâlik şöyle nakleder:
Allah Teâla, Huneyn (630 m.) harbinde Rasûlüne Feyy olarak verdiklerini Kureyş'ten bir takım kimselere yüzer deve vermeğe başladığında Ensar'dan bazı kimseler:
- Allah, Rasûlüne mağfiret etsin. O Kureyş'e veriyor da bizleri bırakıyor. Halbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşlilerin kanı damlamaktadır, dediler.
Enes bin Mâlik devamla dedi ki: Ensârın bu sözü Rasullullah'a (s.a.) duyuruldu. Rasullullah Ensar'a haber gönderip, onları deriden bir çadır içinde topladı. Ensar toplanınca Rasulullah (s.a.) yanlarına geldi ve:
"Sizin tarafınızdan söylenmiş olup bana ulaşan bu söz nedir?" dedi. Ensar'ın anlayışlı olanları:
"Ya Rasulallah bizim görüş rey sahibi olanlarımız hiç bir şey söylememişlerdir," dediler. Yanlız yaşları küçük bazı gençlerimiz: Allah mağfiret buyursun. O, Kureyş'e ihsanda bulunuyor da bizleri bırakıyor. Halbuki bizim kılıçlarımızdan hâlâ Kureyş kanı damlıyor, demişler. Bunun üzerine Rasullullah (s.a.):
"Ben Kureyş'ten henüz küfre yakın bulunan bazı kimselere (=muellefe-i kulûb) dünyalık veriyorum ve bununla onların gönüllerini İslâm'a alıştırıyorum. Bu insanlar, aldıkları mallarla evlerine giderlerken, siz de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönmenizden razı olmuyor musunuz? Allah'a yemin ederim ki sizin peygamberle Medine'ye dönüp gitmeniz, onların ganimet mallarıyla evlerine gitmelerinden şüphesiz çok hayırlıdır", buyurdu. Bunun üzerine Ensar:
"Ya Rasulallah! Biz seninle Medine'ye gitmeyi tercih ederiz. Bizler buna çoktan razı olmuşuzdur," dediler. Rasûlüllah:
"Emin olunuz ki, bundan sonra yakın bir zamanda başkalarının sizlere üstün tutulmasına şahid olacaksınız. Sizler, Allah'a ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar sabredinizi. Ben Havz başında olacağım", buyurdu. Ensar hep beraber:
"Sabırlı olacağız," dediler.[352]
Bu iki olayda olduğu gibi gerek münafıkların müslümanlar arasında fitne çıkarma teşebbüsleri[353], gerekse yahûdilerin Evs ve Hazrec kabileleri arasında fitne ateşini yakıp her iki kabileyi birbirlerine karşı savaşmaya tahrik etmelerini Hz. Peygamber engellemiştir.[354]
Böylece Hz. Peygamber'e ve O'nun sünnetine karşı ilk itirazların, İslam toplumuna giren yabancı fikirlerin, daha Hz. Peygamber döneminde ortaya çıkmaya başladığını, kural dışı bu hareketlerin, kelimenin mezmum manası ile ıstılâhî anlamda ilk bid'at teşebbüsleri olarak görüyoruz. Ancak bu teşebbüsler münferid olaylardır. Bunlara bakarak konuyu genellemek hatalı olabilir, fakat bununla beraber ıstılâhî anlamda bid'atın üslûbu açısından bir tesbittir.
Rasûlüllah'ın vefatını müteakip yeni ihtilaflar zuhur etmiş, ridde olayları olmuş, İslam coğrafyasının hızla genişlemesi sonucu farklı kültürdeki toplumlar İslam'ı kabul ettikçe beraberlerinde, ictihad edilerek çözümü sağlanacak yeni yeni problemleri de İslam'a taşımışlardır. Çıkan bu yeni problemler karşısında, Kur'an ve Sünnet çerçevesinde içtihadlar yapılıp çözümler önerildiği gibi, Kur'an ve sünnetin ruhuna uygun düşmeyen fikir ve düşünceler de üretilmeye, topluma yayılmaya, deklare edilmeye başlanmıştır.
Daha çok îtikâdî alanda görülen bu düşünce ayrılıkları, bazı müteşâbih ayetlerin yorumlanması, anlaşılması sırasında ortaya çıkmış, İslam toplumunda yeni fırkaların, bölünmelerin dogmasına sebep olmuştur. Bu manada, İslam'a yönelik ilk bid'at Hâricilerin ortaya çıkışı olarak bilinmektedir.
Tabiidir ki bu düşünce farklılıklarının bir alt yapısı olmalıdır. Bu alt yapı üzerinde ihtilaflar, neşvu nema bulmuşlardır. O da, fetih hareketleri sonucu, İslam'ın doğduğu Hicaz bölgesine nisbetle daha zengin olan bölgelerin İslam coğrafyasına katılması, bu coğrafya üzerinde yaşayan halkın İslam'ı kabul etmelerine rağmen, gerekli olan İslâmî şuura ulaşamamaları sebebiyle eski sahip oldukları inanç ve geleneklerini -İslam'a aykırı olmasına rağmen İslam kisvesi altında yaşatmak istemeleri; İslam toplumunda meydana gelen siyasî ayrılıklar sonucu, topluma rehber olacak konumda bulunan sahabe neslinin, kontrol mekanizmasını, yani toplumun, saf İslam anlayışı ile ne derece örtüşüp örtüşmediği konusundaki gerekli uyarı ve yönlendirme faaliyetlerinin istenilen düzeyde etkisini göstermemesi gibi son derece girift gelişmelerdir.
Hz. Ömer, fitneleri yok etmeye karşı azimli, bid'atlara geçit vermeyecek bir hassasiyette, Kur'an ve Sünneti en güzel şekilde yorumlayıp uygulayan bir sahâbî-Haiife idi. Onun hilâfeti döneminde ilk bid'atçı olarak görülen kişi Sabi'g bin Asel'dir. Kendisine îbn Sehl el-Hanzalî de denilir, İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde naklettiğine göre, Medine'ye gelen bu zat, Kur'an'daki Müteşâbih ayetler hakkında sorular sormaya başlamış, Hz. Ömer onu te'dib edip kafasını yarmış, hatta Hz. Ömer kafasına vurup da kan akınca, bu şahıs:
"Ya Ömer! Bu sana yeter, artık kafamdaki o şeyler (yanlış düşünceler) gitti" demiştir. Daha sonra Hz. Ömer onu Basra'ya sürmüş, Ebû Musa'ya bir mektup yazarak, onunla oturulmamasını, ona herhangi bir ihsanda bulunulmamasını belirtmiştir. Dârekutnî'nin tahriç ettiği bir habere göre Hz. Ömer onu Haricî görüşleri savunmakla suçlamıştır.[355] Bununla beraber Zehebî (748/1374) bid'at'ın kavram olarak taşıdığı mânâsı itibariyle Hz. Osman'ın şehadetinden sonra ortaya çıktığını nakleder: "Hz. Osman'ın hilafeti zamanında herhangi bir bid'at zuhur etmemiştir. O'nun öldürülmesiyle birlikte, birbirine karşı iki bid'at ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Hz. Ali'yi tekfir eden Havâric diğeri de O'nun imametini, ismetini, nübüvvet ve uluhiyyetini iddia eden Ravâfıza (Gulât-ı Şia) bid'atları idi. Sahabe asrının sonlarına doğru, İbnü'z-Zübeyr ve Abdülmelik'in yönetimleri esnasında Mürcie ve Kaderiyye bid'atları, tâbiun asrının başlarında ve Emevî hilâfetinin sonlarında da Cehmiyye ve Müşebbihe bid'atları zuhur etti. Sahabe devrinde bunların hiç biri olmamıştı.[356]
Bid'at denilince hemen akla, genellikle îtikadî anlamda İslâm'da meydana gelen sapmalar gelmektedir. Bid'atı konu edinen hemen bütün çalışmalarda, bazı müteşâbih ayetleri kendilerine has yorumlarıyla cumhur ulemâdan ayrılan ve Fırak-ı dâlle (sapık fırkalar) diye nitelenen bazı görüş sahipleri gelmektedir. Turtuşî[357], Şâtıbî[358], İbnul Cevzî[359], Birgivî[360], Ahmed er-Rûmî el-Akhisârî[361], Dr. İzzet Ali Atıyye[362], Ali Mahfuz[363] eserlerinde bu görüşe ağırlık vermektedirler. Nitekim Turtuşî şöyle der:
Âlimlerimiz şöyle dediler: Bid'at'ın aslı dört fırkadır, yetmişiki fırkadan diğerleri buradan doğmuştur. Onlar: Haricîler, Râfızîler, Kaderiyye ve Mûrcie[364].
Bid'at kelimesinin etimolojik tahlilinden de anlaşıldığı gibi bid'at, "iyi olsun kötü olsun mevcut durumun dışında olmak" manasında odaklaşıyordu. Bir takım fırkaların kendilerine has görüşleriyle ortaya çıkmaları ve giderek sistemleşmeleri sonucu, Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu din, asr-ı saadetteki anlayışın dışında yeni yeni yorumlara uğruyordu. Bu ise bazı yaşlı sahâbîleri üzüyor ve onları, karşı bir dirence sevkediyordu. Mesela Enes bin Mâlik'in şu sözleri çok ilginçtir: "Hz. Peygamber devrinde mevcut olan şeylerden (Kelime-î şahadetin dışında) hiç birini artık göremiyorum." der. Kendisine
"Namazı da mı?" diye sorulunca, O,
"Namaza da ne yaptığınızı bilmiyor musunuz? (Öğleyi akşama yakın kılmadınız mı?)" cevabını verir.[365]
Artık İslam toplumu hızlı bir değişim içindedir. Bu değişim gün geçtikçe de dozunu artırarak devam ediyordu. Her fethedilen ülke kendi sahip

oldukları inançları, alışkanlıkları ve problemleri İslam'a taşıyorlardı. İslam toplumu, Hz. Osman (r.a.) devrinden itibaren, değişimin baskısını adetâ iç bünyesinde iyiden iyiye hisseder olmuştu. Nitekim Ebû Zeri Gıfârî şöyle demiştir:
"Allah'a yemin ederim ki daha önce görmediğim ve bilmediğim şeyler görülmeye başlandı. Bunların ne Kitapta ne de sünnette yeri vardır. Vallahi Hak'kın kaybedildiğini, bâtılın dirildiğini, doğru söyleyenin yalanlandığını, fâsıkların tercih edildiğini ve mal sevgisinin arttığını görüyorum."[366]
Bütün bu yeni gelişmeler, muhtevasında yeniye ve yeniliğe delâlet eden mânâların bulunduğu bid'at kelimesini, mezmum mânâda, kötü olarak ortaya çıkan şeylere verilmiş bir isim halinde âdeta kavramlaştırmıştır. Artık bid'at, lügat mânâsını muhafaza eden anlayışlar olmasına rağmen çoğunlukla, dinin onaylamadığı şeyler diye anlaşılmaya başlanmıştır. Bu mânâda bid'at kelimesi sıkça telaffuz edilir olmuştur. Hz. Osman'ın şehâdeti, Hz. Ali'nin şehâdeti, arkasından gelen gerek fikri düzeyde gerekse siyâsî alandaki olumsuz gelişmeler karşısında, müslüman gördüğü, yanlış inanç ve uygulamalara bid'at terimiyle karşılık vermeye başlamıştır. Zaman zaman "bu sünnettir", "şu bid'attır" şeklindeki değerlendirmelerde anlatılmak istenen budur. Belki de gelişen olumsuz ceryanlara karşı müslümanların İslâm'ı savunma aracı olarak kullandıkları bir terimdir.
Tarihî perspektiften konuya baktığımızda, şartların ve ortamın böyle bir kavramın üretilmesini zorunlu kıldığını görüyoruz. Sünnet lafzıyla Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği risâlet, bid'at lafzıyla da buna uymayan anlayış ve uygulamalar kasdedilmiştir.
Hz. Peygamber'in vefatından sonra geçen üç asırlık dönem, tarih içinde İslam toplumunun yaşadığı en karışık dönemdir. Bu dönem, kültür ve medeniyetlerin çatıştığı, bir takım fırkaların ortaya çıktığı dönemdir. Câhiliye döneminin itikad ve gelenekleri, bu çalkantılı ortamda tekrar canlanmaya başlamıştır. Bu dönemde âdeta İslâm, entellektüel tartışmaların (Halku'l Kur'an vs. gibi) konusu haline gelmiştir.[367]

B- Bid'at Üzerinde Bazı Tanımlar

Çağdaş Arap müelliflerinden Muhammed Talbi'nin "Studia İslamica" (XII, 1960)'da yayınlanan " Les bida" adlı makalesinde[368] bid'atların ortaya çıkışı ile ilgili tesbiti şöyledir: "Netice olarak, bid'at fikrinin doğuşunda müslümanların ilk üç neslinin yaşadığı devir özellikle ehemmiyet kazandı ve temel atma ve mayalanma devri oldu. Bu devirde hiç bir fıkıh tam manâsıyla tanzim edilmedi. Fakat İslam'a yön veren büyük mükellefiyetler -ki onlardan birisi de bid'atlardan nefret etmekti- o devirde oluşmuştu. Özet olarak diyebiliriz ki, birinci asır fikrin psikolojik hazırlanış, ikinci asır, dâr-ı İslamı, gittikçe artan yeniliklerin hücumuna karşı koruyabilecek kitapların telif edildiği asır oldu."
Muhammed Talbî, ikinci asırdan itibaren telaffuz edilmeye, kitaplara geçmeye ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmeye başlanan bid'at kavramı için "bid'atlar doktrini" tabirini kullanmakta ve kavramın ilgi alanının bu derece genişlemesini, istihzâî bir ifadeyle "savunma sisteminin mucid kurmayları, bütün sahalarda büyük tesirleri olan hadisçiler oldular" diyerek hadisçilere bağlamaktadır. Onun bu ifadelerinde, gerek Goldziher'in gerekse J.Schact'ın bu konudaki görüşleriyle paralellik görülmekte ve âdeta bid'at kavramının yenilik düşmanlığını sembolize eden ıstılahlaşmış bir terim olduğu anlatılmak istenmektedir. Nitekim müellife ait şu satırlar bunu daha açık bir tarzda ifade etmektedir: "Yabancı geleneklerin âni müdâhalesi sonucu, cemiyetin gözle görülür ve hızlı değişimi tekâmülün telaşlandırın ve şuurlandırıcı tesiri ile, şaşkınlığı acıya dönüştürmüştür. Bu telaş sonucu, belli ve denenmiş yollardan geriye dönüş şeklinde, bu gidişi ıslah edici bir kıstasın aranması hareketi, İslam toplumunda devamlı görülecek bir reaksiyon halinde yeniden doğmuş oldu.
Bizzat peygamber tarafından teşkilatlandırılmış olan Medine şehri, kısa zamanda, arzu edilen bir model olarak kabul edilmiş ve onun çevresi, değişim halindeki bir dünya üzerinde muhafaza edilmesi gerekli bir ideal olarak gönüllere yerleşmişti. Hemen hemen her yerde görülen dînî yaşantıdan uzak hayatın orada da izlerine rastlanmasına rağmen, genel mânâda sosyal değişiklikler orada daha az hissedilmişti. Doğru sözlülük ve dürüst yaşantılarının halk üzerinde oluşturduğu nüfuz ile, en meşhurlarının Said İbn el-Müseyyeb (95/713-714) olduğu, peygamber öğretisinin emin kişileri olan fakîhlerin, peygamber zamanına hürmeten geleneklere bağlılık ve bilhassa "yeni"ye, kısa zamanda, "sınırsız başıboşluk" teşhisi konması ile de, yeni olan her şeyden nefret fikrinin orada (Medine) gelişmesine büyük katkıları olmuştu. Böylece Medine, kısa zamanda, örnek bir şehir ve hadiste[369] de belirtildiği gibi "sünnetin ve dıştan gelecek kötülüklerden korunmuş islâmî hayatın ideal sığınağı (dâr-el-Sünne) olmuştu. Bu mukaddes şehrin sakinlerinin amelleri, bu şekilde, İslam hukukunun temel prensip ve ölçüleri olmağa hak kazanmıştı."[370]
Müellif bununla da yetinmeyip gerek bid'atı yeren gerekse sünneti teşvik eden hadislerin, kendi ifadesiyle "güçsüz bir kalpazanlık"[371] ürünü olarak ortaya çıktığını ileri sürerek bu hadislerin sonraki dönemlerde uydurulduğunu ifade etmektedir.
Halbuki durum hiç de öyle değildir. Bütün bu ifadeler, geçmişte çokça örnekleri görülen İslâm'a saldırının kamufle edilmiş şeklinden ibarettir. Güya İslam'ın, dondurulmuş, statik bir yapıya sahip kurallar bütünü olmadığını savunacağım derken, onun şiddetle savunduğu ikinci ana kaynağı (sünnet), tahrib edilmektedir. Halbuki bid'atlardan bahseden hadisler dikkatle incelendiği zaman bunların pek çoğunun güvenilir raviler tarafından rivayet edilmiş sahih hadisler olduğu muteber kaynaklarda nakledilmektedir.[372]

C- İslami İlimlerde Bid'at Kavramı

Bid'at konusu, kavramın mânâsındaki genişlik ve muhtevâsındaki zenginlikten dolayı, İslâmî ilimlerin her bir dalında, ilgisi itibariyle az veya çok ama mutlaka konu edilmiştir. Kaynaklar incelendiği zaman görülen odur ki, bid'at kavramı, Hz. Peygamber (s.a.) dönemi (buna sahabe, tabiin ve tebe-i tabîn dönemini ekleyenler de vardır) İslâm anlayışını, sonraki devirlerde ortaya çıkan muhalif düşünce ve inançlara karşı savunma aracı olarak kullanılmıştır. Yani bid'at kavramı, Kur'an ve sünnete uymayan bir inanışın, bir düşüncenin veya bir amelin "uygunsuzluk ve makbul olmayişhk" özelliğini belirten bir ölçü olmuştur. Onun için Şâtıbî, bidati tarif ederken "din görünümlü yol" ifadesini kullanmıştır. [373] Bu da dinden olmadığı halde dinmiş gibi kabul etmek demektir.[374]

1- Kelâm İlminde Bid'at

Şüphesiz hayat dinamiktir, değişim ve süreklilik arzeder. Ne var ki İslâm'ın özellikle ilk üç asrı, bu değişimi çok hızlı ve baş döndürücü bir surette yaşamıştır. Bir taraftan coğrafî alandaki genişleme, diğer taraftan siyâsi ve sosyal hareketlilik, birbirine zıd fikrî ceryanların çarpışması, kültürler arası etkileşim gibi pek çok faktör, ilmî disiplinlerin oluşmasına, mezheplerin ve îtikâdî yahut siyâsî fırkaların teşekkülüne neden olmuştur, İslâmî ilimlerin büyük çoğunluğunun tedvini ilk üç asırda tamamlanmıştır.
İşte böyle bir ortamda bid'at konusu canlılığını daima muhafaza etmiştir. Her bir Kelâmî fırka yahut ilmî disiplin, gerek Kur'an ayetlerini (özellikle müteşâbihatı) gerekse Hz. Peygamber'in hadislerini yorumlamada kendi anlayış tarzının doğru olduğunu savunarak, kendisinin dışındaki fikirleri bid'atlıkla suçlamıştır. "Hem ilk hem de müteahhir Selef âlimleri, Kur'an-ı Kerim'de açıkça yer almayan, Rasûlüllah ve sahabe topluluğu tarafından dile getirilmeyen her düşünceyi geniş anlamıyla sünnet dışı saydıklarından, sünnî Kelamcılar da dahil olmak üzere hepsini ehl-i bid'at olarak kabul etmişlerdir."[375] Selef alimlerine göre, "Ayet ve hadislerin mânâları sahabenin anladığı kadardır. Ashab, naslardan ne anlamışsa İslâm odur, bunun dışında kalan rey, kıyas, te'vil, tefsir icmâ ve ilham dinden değildir."[376] Selefiyye böyle derken Mutezile alimleri de benzer ifadeler kullanarak kendilerinin dışındakileri, bid'atlıkla itham etmektedirler. Onlar, Kur'an'a, sünnete ve icmaya aykırı olan şeylerin bid'at olduğunu savunmalarına rağmen, kendi görüşlerinin Kur'an ve Sünnete uygun olduğu kanaatiyle, kendileri dışında kalan Havâriç, Şia, Mürcie, Cebriyye, Müşebbihe, Selefiyye ve Ehl-i sünnet kelamcıları bid'at fırkalarını oluşturmaktadır derler.
Haricîler de, müslümanlar arasında meydana gelen anlaşmazlığın ilâhî hükümlere göre çözümlenmesi gerektiğini savunmuş ve buna karşı çıkanları bid'at ehli saymıştır.[377] Şia da ehl-i beytin intikamını almak ve günahkarlara karşı cihad etmek amacına muhalif olanların, ehl-i bid'at olduğunu savunmaktadırlar.[378]

2- Fıkıh İlminde Bid'at

Bid'at konusuna fıkıh ilmi açısından baktığımız zaman, ortaya çıkan bid'atların daha çok fürû fıkıhta ve özellikle de ibadetler konusunda olduğunu görmekteyiz. Fıkhî meselelerde görülen bid'atların, şüphesiz pek çok sebebi vardır. Bunlardan bazılarını şöyle tesbit etmemiz mümkündür:
a) Genişleyen İslâm coğrafyasındaki yeni unsurların, beraberlerinde getirdikleri eski inanç ve uygulamaları, müslüman olduktan sonra da devam ettirmek istemeleri. Bunu da o inançlarını İslâmlaştırarak veya İslâm elbisesine bürüyerek devam ettirme gayretleri.
b) Cehaletin yaygınlaşması, yüksek İslâm ruhunun zamanla kaybolması.

c) Cehalet sonucu ortaya çıkan taassub.
d) İslâm toplumunda görülen siyâsî ve fikrî çalkantılardan bunalan bazı kişilerin, bu tür ihtilaflardan uzak durmak ve kendini daha fazla ibâdete vermek maksadıyla tamamen içine kapanık yaşaması ve dinden olmayan bazı bilgi ve uygulamaları din edinmek suretiyle, güya daha fazla dindar olma çabasına kapılması.
e) Bazı kötü niyetli kimselerin, dini bozmak için halk üzerinde manevî baskı kurmak, onları daha rahat sömürmek için din duygularını istismar etmesi, bunu yaparken de Kur'an ve sünnet dışı uygulamalara baş vurmaları.
f) Yetkisiz din bilginlerinin halkı yanlış yönlendirmeleri.
g) Değişik dinî ve felsefî ceryanların etkisi gibi daha pek çok sebep zikredilebilir.
Bu konuda eser veren ilim adamları, fıkhî sahada ortaya çıkan bid'atların âdeta dökümünü yapmışlar, bir fıkıh kitabı tasnifi içinde, konuyu baplar altında tek tek incelemeye çalışmışlardır. Bu bidatlar arasında Taharetten, abdestten tutunuz da namaz, oruç, hac, kurban, camilerde, mübarek gecelerde, bazı merasimlerde yapılan bid'atlara varıncaya kadar tesbit edilip işlenmiş, yanlışlar belirtilip, doğru şekilleri gösterilmiştir. Bu eserler arasında Ali Mahfuz'un "el-İbdâ'sını, Dr. İzzet A. Atıyye'nin "el-Bid'a"sını, Şâtıbî'nin "el-İ'tisam"ını, Turtûşî'nin "Kitabu'l-havadis ve'l-Bidâ"sını, İbn Teymiyye'nin "İktizâu's-sırati müstakim"ini zikredebiliriz.[379]

3- Hadis İlminde Bid'at

Bid'at konusuna hadis ilmi açısından baktığımız zaman, gerek Rivâyetü'l-hadis gerekse Dirâyetü'l-hadis ilmi açısından konu edildiğini görüyoruz. Bid'at kelimesi, Rivâyetü'1-hadiste, pek çok hadiste ya bizzat bid'at kelimesi şeklinde veya onun müteradifi olan muhdes -ihdas- hades kelimeleri şeklinde geçmektedir.[380] Dirâyetü'l-hadiste ise, doğrudan hadisle ilgili değil de hadis rivayetinde bulunan kimsenin (=râvinin) akidesiyle ilgili ta'n sebepleri arasında zikredilir.[381]
Hadis ilminde, bid'at ehli denilince, îtikâdî bid'atlar denilebilecek, sahabe devrinin sonlarına doğru iyiden iyiye görülmeye başlayan, Şîa ve Râfizîlik, Hâricilik ile daha sonraları vücut bulan Mürcie, Cehmiyye, Kaderiyye, Cebriyye, Mücesime, Müşebbihe, Mutezile gibi siyasî ve îtikadî fırkaların taraftarları anlaşılır. Bu fırkaların her birinin, Kur'an-ı Kerim'in müteşâbih ayetlerini te'vil etmek, hadisleri zoraki bir biçimde yorumlamak, nihayet hadis uydurmak suretiyle ortaya atıp yaydıkları fikirlere de bid'at denilmiştir.[382]
Hadis râvileri arasında, yukarıda zikredilen ve kaynaklarda genellikle "fırak-ı dâlle" diye isimlendirilen bu fırkaların görüşlerine kapılanlar olmuştur. Hz. Peygamber'den hadis rivayet eden birinin, böyle bir durumda olması şüphesiz onun yapacağı rivayetler ve bu rivayetlerin hüccetliği konusunda bir takım tereddütler uyandırdığından, bid'atü'r-râvi konusu, Cerh ve Ta'dil ilmi içinde incelenmiş ve râvi ile ilgili olarak ta'n sebepleri arasında sayılmıştır.
Bilindiği gibi bid'at küfrü gerektiren ve küfrü gerektirmeyen bid'at olarak genel olarak ikiye ayrılır.[383] İşte hadis ilminde bid'atlık ile nitelenmiş bir râvinin îtikadî durumu bu yönden incelenmiş ve hangi tür bir bid'ata meylettiği veya irtikab ettiğine bakılmıştır. Eğer, râvı, küfrü gerektiren bir bid'at üzere ise, cumhuru ulemâya göre, onun rivayetleri kabul edilmez.[384] Küfrü değil de fıskı gerektiren bir bid'at üzere ise, bu konuda ihtilaf edilmiştir.
Bazıları, rivayetleri mutlaka reddedilir demişlerdir. Bunların başında Mâlik bin Enes gelmektedir.[385] İbn Sîrin, Yunus bin İshak, İbn Uyeyne, Ali bin Harb gibi hadisçiler, Bâkıllanî ve Gazzâlî gibi usulcüler de bu görüştedir.[386]
Bazıları da bid'atla nitelenmiş bir râvinin rivayetlerinin kabul edilebilmesi için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki:
1- Böyle bir râvî dâî değilse yani bid'at olan fikirlerinin ve inançlarının propagandasını yapmıyorsa kabul edilir.
2- Kendi mezhebine yahut taraftarlarına yardım etmek için yalanı helal saymadığı sürece dâî olsun veya olmasın rivayetleri kabul edilir. Bunların başında da İmam-ı Şafii gelir. Nitekim İmam-ı Şafii'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Ben Râfızîlerden Hattabiye fırkası hariç ehl-i hevânın (=bid'at) şehadetini kabul ederim. Çünkü Hattabiye fırkası mensupları, kendi fırkaları için yalanı helal sayıyorlar."[387] Ibn Ebî Leylâ, Süfyan-ı Sevrî, Kâdî Ebû Yusuf'un da aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir.[388]
Ebû Hatem bin Hıbban el-Bûstî ise şöyle der: "Bid'ata çağıran dâînin, rivâyetiyle ilgili, imamlarımız katındaki görüş, (onunla) ihticac olunmaz (şeklindedir). Bu konuda ulema arasında hiç bir ihtilafın da olduğunu bilmiyorum."[389]
Ibn Hacer, dâî olmayan bid'atçı bir râvinin rivayetinin kabul edilebilmesi için, el-Cûzcânî'nin, "râvinin yaptığı rivâyeti, sahip olduğu bid'atını desteklememesi" gerektiğini şart koştuğunu nakleder ve bu görüşü kendisi de destekler.[390]
Nesâî ve Ebû Davud'un da hocası olan Ebû İshak el-Cüzcânî "Marifetü'r-rical" isimli eserinde bunu şöyle açıklar: Bunlar arasında Haktan -yani sünnetten- ayrılmış olanlar bulunmakla beraber doğru sözlü olanlar da vardır. Sahip olduğu bid'atını desteklemediği sürece rivayetlerini almaktan başka da çare yoktur."[391]
el-Irâkî, dâî olan mübtedînin yaptığı rivâyetiyle ihticac edilemiyeceğini iddia eden kimseleri reddederek, Buhârî ve Müslim'in böyle kimselerin rivâyetleriyle ihticac ettiklerini belirterek şöyle der: Buhârî, İmran bin Hıttan rivayetini aldı. Halbuki O, Hâricilerin dâilerindendi. Buhârî ve Müslim, Abdul Hamid (Humeyd) bin Abdurrahman el-Hamânî'nin rivayetini almışlardır, halbuki o, mûrcie dâîlerindendir.[392] Suyûtî, Tedribu'r-Râvî isimli eserinde bu konuda uzunca bir liste vermektedir.[393]

III- Bîd'atın Kısımları

Ortaya çıkan bid'atlar, özellikleri dikkate alınarak bir takım değerlendirmelere tabi tutulmuş ve bu değerlendirmeler istikametinde kısımlara ayrılmıştır.[394]

A- Hasene Ve Seyyie Cihetinden Bid'atlar

Bu taksim, bid'at kavramını daha çok, geniş mânâsı itibariyle anlayanların yaptığı bir taksimdir. Yani Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şey bid'attır diyenlere göredir. İster dinî konularda olsun, isterse dinî olmayan konularda olsun değişmez. Ortaya çıkan bir bid'at, Allah'ın ve Rasûlûnün emredip teşvik ettiği şeylerin umûmî mânâsına giriyorsa [bazılarınca da, ilk üç dönemde (sahabe-tabiin-tebe-i tabiin) bulunmayıp, Kur'an ve sünnet esaslarından birine giriyorsa] iyi-hasene; eğer girmiyorsa zem ve inkar sadedinde olup kötü-seyyiedir.[395] Bu konuda Imâm-ı Birgivî Tarikat-ı Muhammediye'sinde şunları nakleder: "Eğer sen, ibâdet kabilinden olan ve adına Bidat-ı Hasene denilen bir yeniliği araştıracak olursan, ya işâreten veya delâleten şâri' tarafından buna izin verildiğini bulursun. Zamanımız alimlerinin iki fırkaya ayrılmaları ne kötü şeydir. Bu iki fırkadan birincisi sünneti sadece üç döneme (sahabe-tâbiin-tebe-i tabiin) hasretti. Bu üç dönemden sonra meydana gelen şeyleri bid'at-ı dalâl olarak kabul etti. Fakat böyle düşündüğü gibi bu şeylerin şerî esaslarından birine dayanıp dayanmadığına bakmadılar. Hatta bazıları da sünneti sadece Hz. Peygamber dönemine hasrettiler. Sahabe zamanında meydana gelen yenilikleri bile bid'at-ı dalal kabul ettiler. İkinci grup ise, babalarından, dedelerinden anlatılagelene, şeyhlerinin yaptıklarına baktılar. Bunlar için şeriatte herhangi bir asıl ve temel bulunmasa da bunların çoğunu bid'at-ı haseneye dahil ettiler. Çünkü bunlar, babalarına, atalarına ve dedelerine, şeyhlerine itimad ettiler. Birinci bölümde yer alanlar *"Her bid'at dalalettir"* hadisiyle (Hz. Peygamber'den sonra yahut ilk üç dönemden sonra ortaya çıkan şeyleri) redde kalkışınca, ikinciler de hadisi tahsis ettiler.[396]
Burada şunu belirtmekte de fayda mülahaza ediyoruz: Bid'at kavramını dar mânâda anlayanlar yani, "bid'at, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan, dinle ilgili olup ilave ve eksiltme özelliği taşıyan her şeydir."[397] diyenler, her ne kadar "bid'at denilince anlaşılan bid'at-ı seyyiedir, bid'atın hasenesi olmaz diyorlarsa da zaman içinde bu iki ayrı anlayış içinde tedahül olduğunu, bid'at, dinle ilgili hususlardaki ilave ve noksanlıktır diyenlerin de bid'atı hasene ve seyyie diye taksime gittiklerini görüyoruz. Bugün özellikle halk arasında bid'atın hangi konularda olup olmayacağına bakılmaksızın bid'at tarifleri yapılmakta ve hasene-seyyie diye hükümler verilmektedir.[398]

1) Maslahat-ı Mürsele Ve Bid'at-i Hasene

Hasene ve seyyie açısından yapılan bid'at taksimi ister islemez akıllara, özellikle Hanefî hukukçuları tarafından fer'i deliller içinde sayılan maslahat-ı mürsele ile istihsan delilinin, bid'at-i hasene ile münasebetinin ne olup olmadığı sualini getirmektedir. Burada konuyu bu açıdan ele almak istiyoruz.
Maslahat-ı Mürsele: Mutlak yararlılık mânâsına gelen bu ifade, usûlcülerin terminolojisinde "Şâri'in, gerçekleşmesi için bir hüküm koymadığı, şerî bir delilin de onun muteber sayılıp sayılmamasını göstermediği nesnedir."

Bu tarifin açıklaması şöyledir: Hükümlerin konmasından maksad, insanlara yararlı olan nesneleri temin etmek yani menfaatlerini celbetmek ve zararlarını savmak ve sıkıntılarını kaldırmaktır. İnsanların yararına olacak şeyler sınırlı değildir ve sayıları sonlu da değildir. [399] "İslâm'da muteber olan maslahatlar (insanların faydasına olan şeyler) şu beş esasta toplanır: **1-** Dini koruma, **2-** Canı koruma, **3-** Aklı koruma, **4-** Nesli koruma ve **5-** Malı koruma. İnsan hayatı ancak bu beş şey sayesinde ona lâyık bir yaşayış olabilir."[400]
"Maslahat-ı mürsele veya ıstıslah, İslâm'ın amaçlarına uygun olan, hakkında muteber veya ilga edilmiş özel bir delil bulunmayan maslahatlardır. Eğer maslahatları gösteren bir delil bulunursa, bu gibi maslahatlar, kıyasın şümulüne girer; ilga edildiklerine dair bir tanık bulunursa, onlar da bâtıl olup, kabul edilmeleri İslâm'ın amaçlarına aykırı düşer."[401]
Maslahat-ı mürsele konusu, ihtilaflı bir konudur, İslâm hukukçuları delil olup olmayacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefî ve Şafiîler, bunu müstakil bir delil olarak kabul etmeyip kıyasa dahil saymışlardır. İmam-ı Malik ve Hanbeliler belli şartları haiz ve İslâm'ın amaçlarını gerçekleştiren maslahatları delil olarak kabul ederler. Aradıkları şartlar:
1- Maslahat ile Şâriin amaçları arasında bir uygunluk olmalıdır. O, şerî delile aykırı düşmemelidir.
2- Maslahat akla yatkın olmalı, akıl erbabınca kabul edilebilir nitelikte olmalıdır.
3- Maslahata göre verilen hüküm, zarurî bir güçlüğü kaldırmalıdır.[402]
Konu, gerçekten ayakları kaydıran bir konudur. Zira bid'atı geniş kapsamlı değerlendirerek, bid'atların hasenesinin de seyyiesinin de bulanabileceğini savunanlar, bid'at-ı hasene konusunda iddialarını ispatlama sadedinde, maslahat-ı mürselede kullanılan delilleri ileri sürmektedirler. Halbuki maslahat-ı mürsele ile bid'at-ı hasene birbirini karşılamazlar. Maslahat-ı mürselenin gayesi, zorluluğu kaldırmak, şiddeti defetmek ve zarureti korumaktır. Bu ise amaç olmayıp araç durumundadır. Halbuki bid'atte böyle bir durum söz konusu değildir. Teklifte ziyâdelikler getirmektedir. Bu ise, teklifte hafifletme değil fazlalıktır. [403] Şurası muhakkak ki, bu problem, bid'atı geniş kapsamlı olarak anlayanlar içindir. Ama bid'ati dar kapsamıyla anlayanlar için bid'at-ı hasene diye bir şey olmadığı için, böyle bir problem de söz konusu değildir.[404]

2- İstihsan ve Bid'at-ı Hasene

Bid'atın istihsan ile münasebetine gelince, onu da yine istihsanı açıklayarak tesbite çalışalım.
Ebu'l Hasen el-Kerhî, istihsanı şöyle tarif eder:
İstihsan, müctehidin daha kuvvetli gördüğü bir hususta dolayı, bir meselede benzerlerinin hükmünden başka bir hükme dönmesidir.
Istihsanın esası, hükmün küllî bir kaideye aykırı düşmesidir. Onun için öyle bir gerekçe olmalıdır ki, kaidenin dışına çıkmak, ona sarılmaktan şeriate daha yakın olsun.[405] Müctehid imamlardan Ebû Hanife ile İmam-ı Mâlik'in fazlaca başvurduğu istihsan deliline Şafiî şiddetle karşı çıkmaktadır.[406]
Bid'at-ı haseneyi tarif ederken, gizli veya açık, delâleten veya sarahaten Kitap ve sünnetten bir asla =temele isnad eden, Hz. Peygamber (bazılarına göre sahabe ve tâbiin)'den sonra ortaya çıkan şeyler[407] deniliyor ise de, bid'at-ı hasene kabul edilen öyle şeyler vardır ki hiç bir delile dayanmamaktadır. Bu konuda delil olarak ileri sürülen *"Müslümanların iyi gördüğü Allah katında da iyidir, müslümanların kötü gördüğü Allah katında da kötüdür."*[408] hadisi, Abdullah bin Mesûd'a nisbet edilen mevkuf bir hadistir, diğer bir takım sahih hadislerle tezat teşkil etmekdir.[409] Mesela:
"İsrail oğulları yetmişbir fırkaya ayrıldılar. Hristiyanlar yetmişiki fırkaya ayrıldılar, ümmetim ise yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında diğerleri cehenneme gidecektir." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resûlû, ateşten kurtulacak bu fırka hangisidir?" O,
"Benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu fırkadır" buyurdu.[410]
Tirmizî'nin "Bu hadis sahihtir" dediği bu hadiste, İslâm ümmetinin yetmişüç fırkaya ayrılacağı haber verilmektedir. Fırkalara ayrılacak ümmetin bir meselenin "iyiliği-güzelliği" konusundaki ittifakı nasıl olacaktır? Buradaki işkal, önceki hadisin yani *"Müslümanların iyi gördüğü Allah katında da iyidir..."* hadisinin haber-i vâhid olduğu ve mevkuf olduğu gerekçesiyle delil olamiyacağı ileri sürülerek giderilmeye çalışılmıştır.[411]
Kanaatimiz şudur ki, konu tamamen bir anlayış farkından ileri gelmektedir. Yani bid'at-ı hasene anlayışını benimseyen ulemâ, -meselâ, İmam Şafiî bunlardandır- istihsanı kabul etmemektedir. Isühsanı kabul edenler ise ya bid'at-ı hasene diye bir şey yoktur, bid'at, bid'attır, hesenesi seyyiesi olmaz demektedirler. Meselâ, Mâlikilerden Şâtıbî, Hanbelîlerden İbn Receb el-Hanbelî, Şâfiîlerden Ibn Hacer el-Askalânî'yi sayabiliriz. Veya belli bazı şartlar ileri sürerek istihsan ile bid'at-ı hasene arasındaki ince farkı tesbit etmek suretiyle, her ikisinin aynı şey olmadığını; istihsanın mutlaka bir küllî kaide ile bağlantısı olurken, bid'at-ı hasenede her zaman böyle olmadığını, dolayısıyle ikisinin farklı şeyler olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre belki şöyle ifade etmek mümkün olacaktır: Her istihsanla verilmiş hükümde bid'at-ı hasene ile ilgili bir yön bulunabilir, benzerlikler olabilir ama, her bid'at-ı hasenede, istihsan deliliyle ilgili yönler bulunmaz.[412]

B- Bid'at-ı Hakikî Ve Bid'at-ı İzafi (Hakikat ve İzafet Cihetinden Bid'atlar)

Hakîkî bid'at, bütün yönleriyle hiçbir şekilde sünnette olmayan ve hiçbir şerî delilin delâlet etmediği bid'attır. Allah'ın rızasını kazanmak maksadiyle, evlenmeyi gerektirecek sebepler bulunmasına rağmen -fıtrata aykırı olarak- evlenmeyi terketmek[413], Şia'nın aşure gününde Hz. Hüseyn'in şehid edilmesini anmak amacıyla yüzlerini tokatlamaları, başlarını, vücutlarını yaralamaları, Kabe'nin dışında bazı türbelerin etrafında tavaf etmek, mumlar vs. dikmek, kandiller asmak gibi.[414]
İzafî bid'at ise, bir açıdan bakıldığında bid'at olan, diğer bir açıdan bakıldığı zaman bid'at olmayan yeniliklerdir.
Mesela: Receb ayının ilk cuma gecesi (perşembe-cuma) belli bir usûlde 12 rekat nafile namaz kılmak gibi. İki rekatta bir selam verilir. Her rekatta bir "fatiha", üç defa "innâ enzelna" suresi ve 12 defa da "ihlas" suresi okumak suretiyle kılınır. İslam bilginleri buna çirkin ve münker bir bid'attır demişlerdir. Çünkü zahiren bakıldığında, kılınan, bir namazdır. Fakat belli vakitte belli şekilde edâ edilmesine dair hiç bir delil bulunmamaktadır. O, namaz olarak görülürse bid'at sayılmaz ama, böyle bir namaz şeklinin Kitapta ve sünnette bulunmamasına rağmen kılınması, bid'at-ı seyyiedir. Çünkü yeni bir şey uydurulmuştur. İmanı koruma namazı, anne-babaya iyilik namazı, kabir namazı gibi kılman namazlarda Kitap ve Sünnette yeri olmayan namazlardır. Eğer bunlar sünnettir, peygamberimiz böyle yapmıştır diye yapılırsa bid'at-ı seyyie olur. Bütün bunlar zâtı îtibâriyle namaz olup meşru ise de şerî hiç bir delile dayanmadığı için bid'attır.[415]

C- Bid'at-ı Âdiyye ve Bid'at-ı Taabbudiyye (Âdetler ve İbâdetler Cihetinden Bid'atlar)

-Bid'atın geniş manâlı tarifi dikkate alınarak yapılan bu taksimi açıklamadan önce umuru âdiyye ve umuru taabbudiyye tabirleri üzerinde durmak istiyoruz.
-Umûr-u âdiyye (=âdetlerle ilgili işler)'den maksad, dünyevî kazançlar elde etmeye vesile olan muamelât, tasarrufât gibi insanlar arasında ceryan eden şeylerdir. İnsanlar arasındaki dünya ile ilgili bu işlerin işlenip yapılmasıyla, Cenâb-ı Hak'ka kurbiyet (yaklaşma) kasdedilmez. [416] Fakat her ne kadar bir gaye ve maksad olmasa da, yine de işlenen bu tür fiillerin ibâdetlerle doğrudan değil, dolaylı olarak bir irtibatı vardır. Artık böyle bir durumda kişinin, o konudaki niyetine bakılır. Çünkü biliyoruz ki "ibadetle âdeti birbirinden ayıran temel nokta niyettir." [417] Ancak buradaki taksim daha çok zahirî durum itibariyledir.
Din, mükellefe tasarruf hürriyetini, şerî delillerden alınmış makâsıda ve dinin umûmî prensiplerine uygun olmak, esası üzerine tanımıştır. Yani bu tür işleri insanın nefsine veya diğer insanlara zarar vermemek ve haddi aşmamak şartıyla insana bırakmıştır. Daha açık bir ifade ile, kendisine mubah kılınan şeylerin câizlik dairesinden çıkmadığı, yasak dairesine girmediği sürece insana bırakılmıştır. İnsanın, bu tür işleri değiştirme ve istediğini yapma (=ibtidâ'), maslahata zarar vermeyip makâsıd-ı şerîa'nın dışına çıkmadığı sürece hakkı vardır. Makâsıd-ı Şeria ise:
1- Zarüriyyâtı muhafaza, yani, insan hayatının gerçekleşmesi ve varlığının devamı için lüzumlu olan şeyler. Bu da genellikle şöyle ifade edilir: Dini korumak, nefsi korumak, malı korumak, aklı korumak ve ırzı korumak.
2- Haciyyat-ı muhafaza, yani, mükellefler üzerinde dînî sorumluluğu kolaylaştırmak meşakkat ve zorluğu kaldırmak için lüzumlu olan şeylerdir. Seferde oruç tutmamanın mübahlıgı, hayızh bir kadından farz namazların düşmesi gibi.
3- Tahsiniyyatı korumak, yani, fıtrî ve tabiî güzellikleri gerçekleştirmek için gerekli olan şeylerdir. Ahlak güzelliği, fizikî güzellik gibi, kemâlin ve cemâlin oluşması için gerekli şeyler. Taharet hükümlerine, setrül-avret hükümlerine riâyet gibi.
Bütün bunlar, durumu ve önemine binaen, dinde mertebelendirilmiştir. Hâciyyât yahut tahsîniyyâtı elde etmek için zarûriyyatın ihlâli caiz

değildir.[418]
Taabbudî işlere gelince, bizzat Allah'a takarrub için vazolunan şeyler hakkında mutlak olarak kullanılır. Namaz, oruç, hac, zikir vb.
İşte gerek umûr-u âdiyye gerekse umûr-u taabbudiyeden insana çizilen sınırın dışına çıkılması halinde -ki bu sınırın neler olduğu Kur'an ve sünnette açıklanmıştır- o konuda, geniş manâlı tarife göre bid'at işlenmiş olur. Bu işlenen bid'atın da durumuna göre, hasene veya seyyie olarak değişir.[419]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I- Bid'atın Hükmü

Kaynaklara baktığımız zaman bid'atın hüküm açısından îtikâdî ve amelî olmak üzere iki yönden incelendiğini görüyoruz:[420]

A- Îtikadî Yönden Bid'at

Bu îtikâd ve iman konusunda ehl-i sünnet akidesinin zıddına ihdas edilen inançlara sahip olmaktır. Bunların bir kısmı küfre götürür, bir kısmı ise, küfre götürmeyip fâsıkhğa sebebiyet verir. Her iki konudaki örnekleri fırak-ı dâlle diye bilinen sapık fırkaların görüşlerinde bulmak mümkündür.[421]
Fakat küfür olmayan bu kabil bid'atlar, amelde büyük günahların en büyüğüdür. [422] Yani amelen büyük günahlardan sayılmıştır. Bunun böyle olması, birincinin küfür olup ikincinin büyük günah sayılması, ya amelî şeylerin değil de îtikadî şeylerin hakikatine îtikaddan dolayıdır. Veya îtikâdî şeylerin asılları olup amelî şeyler için temel unsurlar olmasından dolayıdır. Bir de denilmiştir ki: O (îtikâdî konudaki bid'atın) nefiste, artık ondan çıkmayacak şekilde yerleşmesinden dolayıdır.[423] İşte bu sebeptendir ki: "Büyük günah işleyen kimsenin tevbesi kabul edilir ama bid'at sahibinin tevbesi ise kabul olunmaz." denilmiştir.[424] Çünkü, bid'at sahibi, onun taat olduğuna inandığından dolayı tevbeye ihtiyaç bile duymaz. Asıl yanlışlık veya bid'atın doğurduğu en büyük zarar, buradadır.
Bid'atların bir kısmının küfrü gerektirdiğini yukarıda beyan etmiştik. Ehl-i kıblenin tekfir edilip edilemiyeceği konusunda Hâdimî konuyu uzun uzun tartışarak bazı sonuçlara varır. Şöyle ki:
"Küfre nisbet, ancak hudüs-i âlem gibi, cesedlerin haşri vb. İslâm'ın zaruriyyâtından olup üzerinde ittifak edilen şeyleri inkarda olur. Bunların dışındaki asıllarda ise ihtilaf edilmiştir."[425]
İtikad hakkında ictihadda hata etmek özür değildir. Çünkü, usul ve akâidde hata eden kimse cezalandırılır; hatta dalâlette olduğu ve kâfir olduğu söylenir. Amellerdeki ictihad böyle değildir. Çünkü amellerdeki içtihadında hata eden müctehid, mazurdur ve hatta sevap alır. İtikadı bid'atın zıddı, Ehl-i Sünnet-i Nebeviyye Ve'l-Cemaat-ı İslâmiyye'nin îtikâdıdır. Bunlar Mâturîdiyye ve Eşariyye'den olan kimselerdir. Aralarında ihtilaf mevzuu hususlar olsa da, her ikisinin asılları birdir. Biri diğerini sapıklığa nisbet etmemişlerdir.[426]
Bu düşünceler Hâdimî'ye ait orjinal değerlendirmeler değildir, belki de kendi dönemine kadar olgunlaşarak gelmiş olan anlayışın bir özetidir. Onun bu ifadelerine aynen katılmakla birlikte izah edilmesi gereken cümlelerin bulunduğunu da belirtmeliyiz. O da şudur: "İtikad hakkındaki ictihadda hata etmek özür değildir... amellerdeki içtihadında hata eden müctehid, mazurdur..."
Konuya ictihad noktasından bakarsak, yapılan iş, "maksûda ulaşmak için mechûdu bezletmek"ten ibarettir, iş, aynı, fakat zemin-saha farklıdır. Bu farklılık ise, yani birinin itikad, diğerinin ise amel olmasıdır. Ancak îtikâdî sahada, müctehid yaptığı hatadan dolayı cezalandırılmakta (sapıklıkla hatta tekfir ile itham edilmekte), amelî sahada ise, hata etse de mükafatlandırılmaktadır. Peki bu nasıl anlaşılacaktır? Yani bizi bu hükmü vermeye zorlayan sebep nedir? Elimizdeki kriter nedir veya ne olmalıdır?
İtikâdî konularda, yaptıkları farklı ictihadları sebebiyle dalâlet ve sapıklıkla itham edilen, hatta tekfir edilen fırkaların, tekfir edilmelerine sebep teşkil eden görüşlerini yani ictihadlarını incelediğimiz zaman, ortaya şu sonuç çıkmaktadır
Yapılan bu îtikâdî ictihadlar, ya hakkında kesin ayet bulunan konularda olup sünnet hiç dikkate alınmadan tamamen felsefî yorumlar şeklindedir. Veya bir takım müteşâbihât üzerinde yine sünnete itibar edilmeksizin yapılmış değerlendirmelerdir. Bu yorumlar ve değerlendirmeler Kur'an ve sünnetin temel espirisine zıd, Tevhid'e aykırı ise hatadır. Bu hata ise sahibini, konunun önemine binaen dinin asılları veya füruna göre, ya dalâline veya küfürüne sebep olur.[427]

B- Amelî Yönden Bid'at

Bu da Allah'a yakîn olmak, O'nun rızasını kazanıp hoşnudluğuna ermek için işlenen amellerdir. Bu, ya emredilmiş bir amelin aslını tahrif etmek şeklinde olur veya dinden olmayan bir şeyi, dindenmiş gibi kabul etmek suretiyle onunla amel edilmesi şeklinde olur. Mükellef olduğumuz bütün amellerde, zikredildiği şekillerden birisi ile, pek çok bid'atın mevcut olduğunu görmekteyiz. Bu münasebetle gerek itikâdî gerekse amelî açıdan bid'at konusu muhteva îtibâriyle çok geniştir. Bunu dikkate alan bazı İslam alimleri mesela bunlardan İzzeddin İbn Abdisselam, bid'ati hüküm açısından beşe ayırarak incelemiştir:[428] Fukaha bununla Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ashab-ı kiramdan sonra ortaya çıkarılan şeyleri kasdetmektedir.[429]
1- Vacib olan bid'at: Bu görüşü ileri sürenler, diyorlar ki mutlaka yapılması gereken bazı yenilikler vardır. Bunlardan vazgeçilemez. Mesela bazı sapık fırkaların iddialarına cevap vermek için (aklî-naklî) bir takım deliller tertip etmek, onları öğrenmek gibi. Dini zâyî olmaktan korumak ve tahrif etmek isteyenleri susturmak için gerekli olan yeni ilimler geliştirmek, Kur'an'ı anlamak için dil ilmi, tefsir ilmi, fıkıh ilmi gibi, hadislerin sahihini sakîminden ayırdetmek, yalancıların ve ehl-i hevânın bâtıl düşünceleriyle mücadele etmek için lazım olan ilim dallarını ihdas gibi hususlar, hep ihdası vâcib olan şeylerdir.[430]
Vacib olan bid'atlara, aslında bid'at denilmesi lügat itibariyledir. Yoksa kelimenin mezmum mânâsı dikkate alınarak, ıstılah halinde kullanıldığını düşünürsek bunlara bid'at denilmesi doğru değildir.
2- Haram olan bid'atlar: Bu bid'atlar, tahrim kaidelerini ve bunun dindeki delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Kur'an ve sünnete muhalif teşrî koymak gibi. Ehl-i bâtıl mezhep ve fırkaların görüşleri böyledir. Hülâsa, dine zarar veren, onun asıllarından bir aslı yıkan yahut bir sünneti öldüren bid'atlar, haram olan bid'atlardır.[431]
3- Mekruh olan bid'atlar: Dindeki kerahet[432] kaidelerini ve onun delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Dinen mendub olan ibadetlerde yapılan ziyâdeler gibi. Meselâ, namazdan sonra çekilen tesbihattaki tesbih (sübhânellah), tahmid (elhamdülillah) ve tekbir (Allahû Ekber) lafızlarını, otuzüçten (Hz. Peygamber'in yaptığı şekilden) daha fazla yapmak.[433] Mescidleri süslemak, Kur'an'ı yaldızlamak[434], Kur'an'ı, mânâyı bozacak, harfleri değiştirecek şekilde hatalı okumak. Bunun, sahih olan görüşe göre haram olduğu da söylenmiştir.[435] Bazı günler yahut geceleri, -dinde olmadığı halde- münhasıran ibadete tahsis etmek gibi.[436]
4- Mendub olan bid'atlar: Dindeki nedb-teşvik kaidelerini ve delillerini içeren bid'atlardır. Ramazanda teravih namazını cemaatle kılmak, şeriate muhalif olmayan ve asr-ı saadette bilinmeyen her türlü iyilik, hayatı kolaylaştıracak kuvvetli, sağlam ve geniş binalar yapmak, okullar, karakollar yapmak gibi.[437]
5- Mubah olan bid'atlar: Şeriatteki ibâhe kaidelerini ve onun delillerini ihtiva eden bid'atlardır. Haram ve mekruh olacak sınıra varmayacak derecede yemede, içmede, giyimde, meskende genişlik, öğle ve ikindi namazlarından sonra musafaha yapmak gibi.[438]
İmam Birgivî bu konuda şu bilgileri verir: "... îtikadda olan bid'atın tam zıddı, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatın İtikadıdır. İbadette olan bid'atın zıddı ise Sünnet-i Hüdâdır. (Hz. Peygamber'in arasıra terketmekle beraber devam ettiği veya terkedene niçin terkettin demediği ibadetlerdir. İtikaf gibi.) Adetlerdeki bid'ati işlemek sapıklık (=dalalet) değildir. Bunun zıddı sünnet-i zâide'dir. Sünnet-i zâideyi işlemek müstehaptır.[439]
Burada ifade etmemiz gereken bir husus şudur: İzzüddin İbn Abdisselam'ın yapmış olduğu, hüküm açısından bid'at taksimindeki mubah, mendub ve vacib olan bid'atları, bid'at olarak kabul etmek anlamsız görülmektedir. Eğer bid'at kelimesini geniş manâsıyla anlarsak bunları, Bid'at-ı hasene grubuna dahil etmemiz yeterli olacaktır. Yok eğer, bid'at kelimesini, dar mânâsı içinde anlarsak, o takdirde bunlara hiç bir surette bid'at diyemeyiz.[440]

C- Bid'atların Doğması Ve Yayılmasının Sebepleri

Bid'atların gerek ortaya çıkmasının gerekse toplum tarafından kabul edilmesinin sebeplerini genel olarak şöyle tesbit edebiliriz:

1. Cehalet: Dînî, dinin asıllarını bilmemek. Bu bilgisizlik ister yol gösterici, irşad edici, rehber kimselerde olsun, isterse onların sözlerine inanıp duyduklarını, gördüklerini yapmaya çalışan insanlarda olsun, bid'atın doğmasında ve yayılmasında en önemli faktördür. Çünkü, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırdedecek elde ölçü yoktur. Neyi, neye göre söylediğini bilmeyen bir mürşidin hataya düşmesi kaçınılmazdır. Bu cehalet:
a- Kur'an'ı bilmemek, onun ayetlerinin muhkemliğinden mûteşâbihliğinden, zâhirliğinden ve hafîliğinden habersiz olmak. Yani Kur'an'ı anlamadaki cehalet.
b- Sünnetin sahihini sahih olmayanından ayırdedememek. Sünnet diye, hadis diye duyduğu herşeye sarılmaya çalışmak. Sünnetin gerek teşri değeri hakkında, gerekse fezâil konularındaki anlayış zaafiyeti içinde olmak. Yani sünneti anlamadaki cehalet.
c- Kur'an ve sünnet anlayışlarına paralel olarak, dinî anlayış ve uygulayıştaki cehalet.
Cehaleti bu derece geniş olan her fert veya böyle fertlerden meydana gelen toplumlarda bid'atların dogması ve yayılması için artık zemin hazır demektir.
2. Müteşâbihâta Uymak: Özellikle Kur'an ayetlerinden müteşâbih olanlara takılıp kalmak yahut onları kendi şahsî veya fırka hesabına farklı yorumlamak. Bu da:
a- Ya kasıtlı olur, bir takım fitne çıkarmak isteyen bid'atçılar tarafından yapılır.
b- Ya da âlim geçinen fakat cahil kimseler tarafından ileri sürülen te'viller şeklinde olur.
3. Heva ve hevese uymak, dinin getirmiş olduğu esas ve ilkelere uymamak, gözardı etmek.
Bundan başka:
-Alimlerin topluma kötü örnek olması, gördükleri yanlışlıklar karşısında susmaları, doğru olanı söylememeleri, toplumun tepkisinden korkmaları.
-İdarecilerin bid'atçılarla beraber olup onlara destek vermeleri hatta bu bâtıl düşüncelerin yayılmasını sağlamaları. İslam tarihindeki fitne olayları karşısında Emevî halifelerinin tutumu gibi. Memun'un bizzat Kur'an'ın mahluk olup olmadığı konusundaki tartışmalarda, ehli sünnet alimlerine bizzat zulmetmesi bunun en müşahhas örneğidir.
-Ortaya çıkıp yayılan bid'atların halk tabakaları tarafından benimsenip âdeta din yahut dinden bir cüz kabul etmeleri sonucu, işin taassub derecesine varması,
-Mücadelenin güçlüğü, gibi pek çok sebep sıralanabilir. Bunlar arasında asıl önemli sebepler kısaca, ulemânın bozulması, ümerânın (idarecilerin) bozulması, cehalet ve yersiz, gereksiz din tartışmaları bid'atların doğmasına, doğmuşsa yayılmasına kaynaklık etmektedir.
Burada önemle hatırlanması gereken bir husus da yine cehaletten kaynaklandığı belli olan din ile kültürün birbirine karıştırılmasıdır. Kültürel mirasın dinin bir emri yahut asılları kabul etmek son derece yanlış ve tehlikelidir. Her kültürde dinin izleri mutlaka vardır ve olacaktır. Ancak kültürel her olgu birebir aynen dinin esaslanndandır demek ise yanlış olur. Bu karışıklığı ayırdedememek de bid'atın doğup gelişmesini besleyen sebeplerin başında gelmektedir. Kendi değer yargılarıyla içe dönük yaşayan toplumlarda, bu ince farka dikkat edilmezse, nasıl yeni bid'atların doğması kaçınılmazsa, değer yargılarını tamamen kaybetmiş, belki de kimlik bunalımı içinde olan toplumlarda, toplumlararası etkileşim sonucu, aynı şekilde hatta, fazlasıyla bid'atların doğması ve yayılması da kolaylaşacaktır. Bu hassas dengeyi koruyacak, din kültür ayırımını farkedecek, her özelliği kendi yerine oturtacak esas ise, cehaletin ortadan kalkması ve dinin doğru anlaşılmasıdır.[441]

Il- Bid'at'tan Bahseden Hadisler

Bu konuda pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadisler gerek hadis külliyatı içinde dağınık olarak bulunmakta gerekse bid'at konusunda özel olarak yazılmış eserlerde bir araya getirilmiş olarak bulunmaktadır. Mesela, hicri 282'de vefat etmiş olan Muhammed bin Vaddah el-Kurtûbî'nin "Kitâbun fîh Mâ Câe fi'1-bida'" isimli eseri bunlardandır.[442]
Bid'at/Muhdes kelimeleri, gerek lügat mânâsındaki "yenilik", gerekse ıstılah mânâsındaki mezmum ifadeyle "dinde sonradan ortaya çıkmış ziyâde ve noksanlık getiren şeyler" manâsıyla hadislerde pek çok yerde geçtiğini yukarıda zikretmiştik. Bu konudaki hadisleri topluca düşünürsek, genel olarak şu ana başlıklar altında toplamamız mümkün olacaktır:[443]

A- Mutlak Yenilik Manasını İfade Eden Hadisler[444]

Bu hadislerde herhangi bir kayıtlama, tahsis etme yoktur. İyi olsun kötü olsun, dînî konularda olsun dînî olmayan konularda olsun umûmî mânâyı ihtiva etmektedirler.
Hadislerdeki bu umûmî ifadeler, delâlet ettiği mânâyı tesbit etmede farklı yorumlara gidilmesini gerektirse de, daha çok bid'atın geniş mânâda anlaşılmasına delil teşkil etmişlerdir. Mücerred yenilik mânâsının esas alındığı geniş manâlı bid'at anlayışında "bid'at, ihdas veya muhdes" kelimelerinin yanında, yine lügat mânâsı dikkate alınarak "sünnet" kelimesi de kullanılmıştır. Bu konudaki hadislerden bazıları şöyledir:
-Rasûlullah (s.a.), Teravih namazını ilk günlerde cemaatle kıldırmış, daha sonra farz olur endişesiyle, cemaatle kıldırmayı bırakmıştı. Vefatına kadar böyle devam etti. Hz. Ebu Bekir döneminde de Teravih cemaatle kılınmadı. Hz. Ömer döneminde, Onun emriyle, Sahâbe-i Kiram içinde güzel Kur'an okunuşuyla temayüz etmiş olan Ubey bin Ka'b'ın imamlığında, Teravih namazı cemaatle kılınmaya başlanmıştı. Daha sonra bunu gören Hz. Ömer (r.a.) "Bu ne güzel bid'attır" dedi.[445]
Hadiste geçen "bid'at" kelimesi, lügat mânâsındadır ve şerî mânâsından daha umûmîdir.[446] Yani mezmum mânâda bir anlayışı içermemektedir. Çünkü sünnet onu sâlih amel kapsamına almış fakat sadece farz olur endişesiyle devam ettirmemiştir. Peygamberimizin vefatıyla farz olma endişesi ortadan kalktığı için bu uygulamanın tazelenmesinin önünde hiç bir engel kalmamıştır. Hz. Ömer döneminde müslümanlar, mescidi kandillerle aydınlatarak bir imam arkasında topluca teravih namazı kılmaya başlayınca, bu uygulama daha önceki uygulamalardan farklı olduğu için bid'at diye adlandırılmıştır.[447]
- Tirmizi ve İbn Mâce'nin tahriç ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"*Kim de Allah ve Rasûlünün razı olmadığı bir bid'atı icad ederse, ona, o bid'atla amel edenlerin günahının bir misli (yazılır), (o) insanların günahlarından da bir şey eksilmez."*[448]
Bu hadiste de "bid'at" kelimesi "mutlak yenilik" mânâsında kullanılmıştır. *"Allah'ın ve Rasûlünün razı olmadığı..."* ifadesiyle, bu yeniliğin sıfatı, özelliği belirtilmiştir.
İbn Mesûd (r.a.)'den Rasûlüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Sizi sonradan meydana gelen şeylerden sakındırırım. Şüphesiz işlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkan şeylerdir. Sonradan ortaya çıkan her şey bid'attır. Her bid'at dalâlettir."[449]
Görüldüğü gibi, hadiste, âdeta bid'atın hem tarifi yapılmış hem de en belirgin özelliği olan "dalalet"sapıklık oluşu belirtilmiştir. Her ne kadar bu hadiste ."Her sonradan ortaya çıkan şey bid'attır" şeklinde de rivayet vardır."Her sonradan ortaya çıkan" şeyin bid'at olduğu mutlak olarak ifade edilmekte ise de, hadisin devamındaki ikinci cümlenin *"Muhakkak her bid'at sapıklıktır"* ibaresiyle, getirmiş olduğu genel mânâ, hadis şarihleri tarafından uzun uzun yorumlanmış, sonradan ortaya çıkan hangi şeylerin sapıklık olacağı tartışılmıştır. Yukarıda geçtiği gibi bu farklı değerlendirmeler bid'at kavramının tarif edilmesi ve anlaşılmasında çok net olarak ortaya çıkmıştır. "Dar kapsamlı bid'at, geniş kapsamlı bid'at" tarifleri bu tartışmaların sonucudur. Hülâsa, Peygamberimizin *"Her bid'at sapıklıktır"* sözü bütün yenilikleri, bütün ilk uygulamaları kapsamaz. Çünkü İslâm dininin bizzat kendisi, hatta diğer peygamberlerin getirmiş oldukları dinlerin her biri, birer "yenilik", birer "ilk uygulama"dır. Peygamberimizin bu sözüyle kasdettiği şey, gerek Kur'an ve gerekse kendisi (yani sünnet) tarafından meşruluğu onaylanmamış olan yeni davranışlardır.'"[450]

B- Mezmum Mânâyı İfade Eden Hadisler[451]

- Bu tür hadislerde bid'at kelimesi kullanılmakla birlikte, bu bid'atın özelliği de zikredilmiştir. Kelime, daha dar anlamda kullanılmıştır. O da dinle ilgili olan konularda veya Allah'ın ve Rasûlünün razı oîmadığı şeylerde diye tahsis edilmiştir. Birkaç örnek görelim:
- Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Nebî (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim bizim şu işimizde (dinimizde), ondan olmayan bir şeyi ihdas ederse, o, reddedilmiştir."[452]
- Kesir bin Abdillah bin Amr bin Avf, babasından, o da dedesinden, peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"... Kim Allah ve Rasûlünün razı olmadığı bir Bid'at çıkarırsa, insanlardan onunla amel edenlerin günahından bir misli onun üzerine yazılır, (onu işleyen) insanların günahından da bir şey eksilmez."[453]
- *"Bid'at çıkaran hiç bir topluluk yoktur ki, onun benzeri bir sünneti kaldırmış olmasınlar. Senin sünnete sarılman, bid'at ihdas etmenden*

daha hayırlıdır."[454]
- İbn Ömer (r.a.) den rivayet edilmiştir, şöyle dedi: "Bir gün Rasulullah (s.a.) evinden çıktı. Evinin arkasında (bir grup sahabe) Kur'an ayetleri üzerinde tartışıyorlardı. Peygamberimiz son derece öfkelendi, yanakları kıpkırmızı kesildi âdeta kan damlıyordu ve şöyle dedi:
"Ey topluluk, Kur'an ayetleri üzerinde tartışma yapmayınız. Sizden önceki ümmetler, cidal (tartışma) sebebiyle helak oldular. Muhakkak Kur'an, ayetleri bazısı bazısın tekzip için gelmedi, bilakis tasdik eder halde geldi."[455]
Bid'at kelimesine yüklenilen ve bid'at denilince hemen akla gelen mezmum mânâ, bu gruptaki hadislerden anlaşılan mânâdır. Bu da yeni ortaya konan şeylerin, dinle ilgili olması, Kur'an'da ve sünnette meşruluğunu gerektirecek bir delilin bulunmaması, Hz. Peygamber'in onayından geçmemiş olması gibi belli kayıtlarla sınırları çizilmiş şeylerdir. Yoksa ortaya çıkan her yeni durumda bid'athk aramak, bu konudaki hadisleri maksadına uygun olarak anlayamamak demektir. Yukarıda birinci grupta zikredilen hadisler de zahiren umum ifâde ediyor ise de bu mânâda yorumlanmahdır.[456]

C- Bid'at Çıkaran Ve Ona Tâbi Olanları Yeren Hadisler

Bu gruptaki hadisler, bid'at çıkarmaktan veya çıkarılmış bir bid'ata tabî olmak suretiyle âdeta ona meşrûiyyet kazandırmaktan sakındırmaktadır. Çünkü bid'atın ihdas edilmesi kadar, onun toplumun vicdanında yerleşmesi de o kadar büyük tehlike arzetmektedir. İşte bu tür hadisler böyle bir tehlikeyi önlemeye matuftur. İlgili hadislerden bazıları:
- Huzeyfe (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Allah, bid'at sahibinin ne namazını, ne orucunu, ne zekatını, ne haccını, ne umresini, ne cihadını, ne farzını, ne nafilesini kabul etmez. (Sanki O) kılın hamurdan çıktığı gibi dinden çıkar."[457]
Hadisteki ikazın şiddetinden, küfrü gerektiren bid'atı çıkaranlardan bahsettiğini anlıyoruz.
- Şâtıbî, el-İ'tisâm'ında, Ibn Vaddah'ın Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilen bir hadisi nakleder:
"Kim bid'at sahibinin yanına, ona saygı duymak maksadıyla varırsa, dini yıkma konusunda (ona) yardım etmiş olur."[458]
Görüldüğü gibi muteber hadis kaynaklarında geçen bu hadislerin ihtiva ettikleri mânâlardaki umumîlik ve hususîlik ya da mutlaklik ve mukayyedlik, bid'at kavramının dar kapsamlı ve geniş kapsamlı dediğimiz farklı bid'at anlayışlarının doğmasına sebep olmuş, kelime mezmum mânâsı ağırlıkta kullanılan bir terim olmuştur.
-Sahâbe-i Kiram, Tabiin ve selefi sâlihinden de bid'atı ve bid'atçıyı yeren sözlerden bir kaçı şöyledir:
- Abdullah bin Mesûd şöyle der: "(Sünnete) uyunuz, bid'at çıkarmayınız, size bu yeter."[459]
- Osman bin Hazir el-Ezdî şöyle dedi: İbn Abbas'ın yanına vardım ve:
"Bana tavsiyede bulun" dedim.
"Peki" dedi ve "Allah'tan kork, istikamet üzere ol, ittibâ et, (Kur'an ve sünnete uy), bid'atçı olma" buyurdu.[460]
- Osman bin Ebî Revvâd şöyle demiştir: Ben Zührî'den işittim, şöyle buyurdu: "Ben Dımaşk'ta (Şam'da) Enes bin Mâlik'in yanına girdim, ağlıyordu. Ona:
"Seni ağlatan nedir?" dedim. Enes,
"(Ben Rasulullah zamanında) erişmiş olduklarımdan, namaz müstesna, hiçbir şeyi tanımaz olmaklığıma ağlıyorum, işte bu namaz da zayi edilmiştir," dedi.[461] Bununla namazların müstehab vakitlerinde kılınmayıp geciktirilmesini kasdetmiştir.
- İbn Abbas şöyle der: "Bid'at sahibi, işlediği bid'atı terketmedikçe Allah hiç bir amelini kabul etmez. "[462]
- İmam-ı Mâlik'e izafe edilen bir söz de şöyledir:
"Kim İslam'da bir bid'at ihdas ederse ve onu da güzel görürse, sanki o kimse, Muhammed (s.a.)'in peygamberlik görevine ihanet etmiştir kanaatindedir. Çünkü Allah Teâla: *"Ben bugün sizin dininizi tamamladım"* buyurmuştur. Bu sebepten o gün Hz. Peygamber zamanında din olmayan bu gün de din olmaz."[463]
- Ömer bin Abdilaziz, kendisine biat edilip halife olunca minbere çıkmış, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle demiştir:
"Ey insanlar (biliniz ki) Nebîniz (s.a.)'den başka nebî yoktur. Kitabınız (Kur'an)'dan başka kitap yoktur, Hz. Peygamber'in sünnetinden başka da sünnet yoktur. Sizin ümmetiniz (Muhammed ümmeti) den başka da ümmet (gelecek değildir). Dikkat edin Allah'ın yüce Kitabında Nebisinin diliyle helal kıldığı şeyler, kıyamet gününe kadar helaldir. Haram kıldığı şeyler de kıyamet gününe kadar haramdır. Ben bid'atçı değilim lakin (Kur'an'a ve sünnete) tabî olanım. Ben şeriat koyucu değilim, lâkin onu uygulayıcıyım. Sorumluluk yükleniciniz olarak en ağırını yüklenmiş olanınızım. Dikkat ediniz, Halika mâsiyet konusunda mahluka itaat yoktur" sonra minberden indi.[464]
- İmam-ı Evzâî, Zührî ve Mekhûl'un şöyle dediğini nakleder: "Naslar size nasıl geldiyse öylece kabul ediniz."[465] Yani te'vil ve yorumlara dalarak bid'atlara zemin hazırlanmamasını tavsiye etmektedirler.
- İmam-ı Malik şöyle demiştir: "Rasûlüllah (s.a.) vefat ettiği zaman din tamamlanmış kemâle ermişti. Artık bundan sonra Rasûlüllah (s.a.) ve ashabının yoluna tabî olmak gerekir, yoksa rey'e (indî yorumlara) değil. Çünkü bir kimse rey'e tabî olsa, sonra reyi daha kuvvetli bir adam gelir, bu defa ona tabî olur. Her görüşü kuvvetli adam geldikçe ona tâbi olur. Ben öyle zannediyorum ki bu işin sonu gelmez.[466]

III- Bidatlarla Mücadele

Tarih boyunca İslâm âlimleri bid'atlarla daima mücadele etmişler, müslümanların hayatlarını Kur'an ve Sünnet esasları çerçevesinde devam ettirmelerine yardımcı olmak amacıyla gerekli uyarılarda bulunmuşlardır. Çünkü "ihdas edilen her bir bid'at, bir sünnetin yok edilmesi" demektir. Mücadelenin amacı ise, dinin tahrif edilmesine engel olmaktır. Bu sebepten ortaya çıkan her yeni şey, İslâm bilginleri tarafından büyüteç altına alınmış, üzerinde gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra İslâm'ın temel esaslarıyla çelişip çelişmediği, dinin ruhuna uyup uymadığı hakkında, hüküm verilmiştir. Buna rağmen bir takım insanlarca, uygun olmadığı hakkında, hüküm verilmiş olan düşünce veya davranış şekli, benimsenip hüsnü kabul görmüşse, bunun yanlışlığı konusunda da gerekli uyarılar ve ikazlar yapılarak bu yanlışın giderilmesine çalışılmıştır.
Ne var ki bu uyarılar mücadele yöntemindeki kusurlardan dolayı ifrat ve tefrit dediğimiz aşırılıklardan ve uç noktalara ulaşmaktan kendini kurtaramamıştır. Ya çok keskin ve sert bir üslup kullanarak bid'atçıların taassubunu körüklemişler, birleştirmek yerine ayrılmalara, sünnete uymak yerine, uzaklaşmalarına sebep olmuşlardır. Veya bid'atlarla mücadele edenlerin bir kısmı da, çevrelerinde yaygın binlerce bid'at ve hurafe karşısında sükut etmeyi tercih ederek ikinci bir uç noktayı meydana getirmişlerdir. Buna da gerekçe olarak da, "fitne çıkar" mazeretini ileri sürmüşlerdir. Ancak, fitnenin üzerinde durmak gerekmektedir. Fitne nedir? Şahsi menfaatlerin azalması, dünyevi dostlukların zail olması, şöhretlerin gölgelenmesi... irşadı durduracak fitneler midir?... Fitne, İslâm ve İslâm cemaatine zarar verecek, onları birbirine düşürecek, birliği ve beraberliği sarsacak, az fayda karşısında çok zarar getirecek davranışlar, hadiseler ve neticelerdir.[467]
Şüphesiz mücadelede üslup çok önemlidir. Konunun önemine göre de farklılıklar gösterir. Yapılan mücadelede sonuç almak için, o sonuca götürecek metodun iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu sebepten özellikle bid'at konusu gibi ifrat ve tefrite düşme riski olan, mücadele alanı kaygan bir zemin teşkil eden konuda daha dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü konunun hem inanç yönü, hem uygulama yönü, hem ibadet yönü hatta taassub yönü gibi farklı yönleri bulunmaktadır. Bütün bu özellikleri dikkate almak lazımdır. Biz de bid'atlarla mücadele edilmesine inanan bir kişi olarak takip edilmesi gereken metodun ve uygulanacak mücadele üslubunun nasıl olması gerektiği konusunda aşağıdaki tesbitleri yapmış bulunuyoruz:
1. Bid'atlardan arındırmak için, içinde mücadele edilecek toplumun iyi tanınması gerekmektedir. Kültürel yapısının tüm incelikleri tesbit edilmeli, değer yargıları belirlenmeli, bir inanç haritası çıkarılmalıdır. Dinle ilgili olanlar ile dinle ilgili olmayanlar (Bununla Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenmemiş adetler, gelenekler ve folklorik değerler gibi hususları kasdediyoruz) birbirinden iyi ayrılmalı, bid'atların ancak dinle ilgili olan alanda olduğu unutulmamalıdır.
2. Toplumun dini yaşayışında görülen bid'atların özelliklerine göre tasnifi yapılmalı ve ortaya çıkış nedenleri saptanıp ilmî yönden değerlendirilmeli, yanlışlıkları işaret edilmeli, doğrular gösterilmelidir. Bid'atın yanlışlığı ifade edildikten sonra doğru olan mutlaka alternatif olarak sunulmalıdır.
Çünkü yıllardır benimsenerek topluma malolmuş bir bid'atın bir anda silinip yok olması beklenilmemelidir. Toplum birinci elden bilgilendirilmelidir.
3. Doğrular ve gerçekler hiç bir zaman gizlenilmemelidir. Her fırsatta dile getirilmeli ve bunda devamlılık sağlanmalıdır. Çünkü toplumsal bilinçlenmenin az olduğu ortamlarda bu tür bidatlar daha çabuk benimsenilmekte ve kısa zamanda toplumun bazı kültür değerleri adeta din haline gelmekte veya dinin emirleriymiş gibi benimsenmektedir.

4. Bid'atlarla mücadelede hedef uzun tutulmalı ve sonuç alma uzun vadeye yayılmalıdır. Sabırlı ama kararlı bir şekilde doğrular devamlı anlatılmalı, yanlışlar bıkmadan, usanmadan söylenmelidir.
5. Taassub olan konularda çok dikkatli ama taviz vermeden hareket edilmeli, dinle çelişmeyen ve folklorik değer olarak benimsenmiş değer yargılarının üzerine gidilmemelidir. Ancak bu değer yargılarının dinin emirleriyle açıktan çeliştiği olursa uygun bir üslup içinde kabul edilen bu değerin yanlışlığına işaret edilmelidir.
6. Bid'at olarak görülen her düşünce veya davranış biçimi, tek tek ele alınıp incelenmeli, yanlışlıklar tesbit edilmeli, gerekçeler ortaya konulmalıdır. Yani meseleye toptancı bir bakış açısı içinde yaklaşılmamalidır. Çünkü her düşünce ve davranış, kendi içinde bir bütündür, mutlaka arka planı vardır. Aslında problemi çözecek olan da bu arka planının iyi bilinmesidir.
Fakat bütün bu şekildeki ciddî, planlı ve organize bir mücadele yapılmış olsa bile özellikle şu küçülen dünyamızda, haberleşme araçlarının son derece geliştiği çağda özellikle inanca taalluk eden konulardaki yanlışlıkları tamamen gidermek, bu alanda yapılan mücadelede başarı kazanmak zor görünmektedir. Fakat kazanılacak başarının yüzdesi de oldukça yüksek olacaktır.[468]

SONUÇ

Din hiç bir insanın vazgeçemeyeceği, yaratılışında beraber getirdiği kutsal bir olgudur. Allah buyruklarını peygamberleri vasıtasıyla insanlara bildirmiş ve onlardan bu kurallar çerçevesinde yaşamasını istemiştir. İslâm dini de Onun peygamberi Hz. Muhammed (s.a.) tarafından tebliğ edilmiş, fiilen uygulama biçimi gösterilmiştir (sünnet). Kur'an'ın bizzat peygamberimizin emriyle vahy katipleri tarafından yazıya geçirilip daha sonra Hz. Ebu Bekir döneminde Mushaf haline getirildiğini biliyoruz. Kur'an'ın pratiği olan Sünnet'in Kur'an gibi özel katipler vasıtasıyla tesbiti mümkün olmadığı için olması da mümkün değil, çünkü bir yaşam biçiminin bülün ayrıntılarını yazıyla tesbit imkansız-zaman içinde, Kur'an'ı anlama, dini yaşama adına bir takım sebeplerle hadislerin, sünnetin arasına Hz. Peygamber'in söylemediği, O'nun yapmadığı şeyler de sokulmuş. Ulemâ geliştirdiği gerek isnad metoduyla, gerek cerh-ta'dil ilmiyle sünnetin sahihini sakîminden ayırma yolunda gayret sarfetmişler ciltler dolusu kitaplar yazarak bilgiler vermişler, sünnetse bizzat sünnet olduğunu ifade etmişler, uygun değilse sünnete uygun olmadığını veya bu ifadeyi özetleyecek bir kelime olarak "Bid'at" kelimesini kullanmışlardır. Sünnet ve bid'at, biri diğerinin negatifi halinde olan bu iki kelime toplumda sıkça telaffuz edilmeye başlanmıştır. Ne yazık ki halk, bu iki kelimenin mahiyetini tam olarak bilmediği için, gerektiği yerde kullanamamış ve yanlışlara düşmüştür. Geleneğe ait bir öge dinin bir emri gibi algılanır olmuştur. Yapılan mücadelede keskin tavırlar alınınca ifrat-tefrit uç noktalar meydana gelmiştir.
Yaptığımız bu küçük çalışmamızda her iki kavramın mâhiyetinin ne olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Vardığımız sonuç ise dînî cehaletin kaldırılması gerekliği yönündedir. Zira hem toplum hem de -dînî hususlar yanlış algılandığı için- din zarar görmektedir. Folklorik değerler, kültürel gelenekler, dinî değerler birbirine karıştırılmayarak Tevhide, dinin özüne zarar vermediği müddetçe, folklorik değer, bir çeşitlilik olarak mütâlâa edilebileceği, bid'atların sıralaması yapılmaktan ziyâde bu konuda ölçü verilmesinin daha uygun olacağı kanaatine vardık. Bid'atlarla yapılacak mücadelede kesin ve keskin tavırlar almaktan ziyâde, bu konudaki cehaletin giderilmesi bid'ata konu olan hususlar tek tek ele alınarak sünnete uygun olup olmadığı tesbit edilmek suretiyle konunun ilmî bir tarzda ortaya konmasının daha faydalı olacağım düşünüyoruz. Bid'at ve hurafeden uzak durmak Kur'an ve Sünneti doğru öğrenmekle mümkündür.
Tevfik Allah'tandır.[469]

BİBLİYOGRAFYA

1- Abdülbaki, Muhammed Fuad, -el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Kur'an, Ofset, ts.
2- Abdülganî, Abdülhâlık, -Hucciyyetü's-Sünne, ABD, et-Ma'hedü'1-Alemi li'l-Fikri'1-Islamî, 1413/1993.
3- Accac, Muhammed Accac el-Hatîb, - es-Sûnnetü Kable't-Tedvin, Kahire, 1971
4- Ahmed bin Hanbel -Müsned (I-VI), İstanbul-1981, Ofset.
5- Ahmed Naim, Miras, K., - Sahih-i Buharı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi, (I-XIII), Ankara-1984.
6- Ahmed Muhammed Şakir, -el-Baisü'1-Hasis, Beyrut, Ofset, ts.
7- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-Mecâlisü'l-Ebrar ve Mesâliku'l-Ahyâr (Yazma) Millî Kütüphane, Ankara kayıt no: 392 Tasnif no: 297.3.927.
8- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri -Bid'ıyye (Yazma) Risaleler mec. içinde Manisa İl Halk Kütüphanesi Kitap Sarayı, Kayıt no: 2937/2.
9 - Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-Risaletü'1-Muhdes (Yazma) Risaleler mecmuası içinde, Senirkent Müftülük Kütüphanesi Kayıt No: 268 Senirkent/Isparta.
10- Ahmed er-Rûmî el-Akhisâri,-er-Risaletü'l bid'a (Yazma), İzmir Millî Ktp. No: 886.
11- Alıyyu'l-Karî, -Mirkâtü'l-Mefatih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih (Thk. Sıdkî Muhammed, Cemil Atlar) (I-XI), Beyrut-1414/1994.
12- Ali Mahfuz, -el ibdâ fi Madârrı'l-İbtida, Dâru'l-I'tisam, 1375/1956.
13- Âmidi, Seyfüddin -el-lhkâm fî Usüli'l-Ahkâm (I-IV), Mısır, 1387/1967.
14- Aşık, N-, "Sünnet'in Yerelliği ve Evrenselliği, Hadis'in Dünü Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, Ekim-1993 Samsun.
15- Aşkar, M. Süleyman, -Efalü'r-Rasûl, Beyrut (I-II), 1414/1993.
16- Ateş, A. O., -Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar, İstanbul-1996.
17- Aynî, M. Bedrüddin, -Umdctü'l-Kâri bir Şerhi Sahihi'l-Buhâri, I-XXV, Kahire, 1392/1972.
18- Aynî, M. Bedrüddin, -el-Binaye Şerhu'l-Hidâye, (1-X), Beyrut-400/1980.
19- A'zamı.M. Mustafa, -Dirasât fi'l-Hadisi'n-Nebeviyye ve Tarihu Tedvînihi, I-II, Beyrut, 1405/1985.
20- Bağdadî, Ebû Mansur Abdulkâhir,-el-Fark Beyne'l-Fırak(Trc. E. R. Fıglalı), Ankara, 1981.
21- Bırgıvî, Muhammed bin Pîr Ali, -Tarîkat-ı Muhammediyye (Trc. C. Yıldırım), İstanbul, 1981.
22- Buhârî, Muhammed bin İsmail -el-Câmiu's-Sahih (Sahihu'l Buharı), 1-VIII, İstanbul, 1981
23- Cebeci, L,-"Kur'an Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", İst. Arş., Ocak-1987.
24- Cezîrî, Abdurrahman, -Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbea (1-V), İstanbul, 1979, Ofset.
25- Cürcanî, Ali bin Muhammed es-Seyyid es-Şerif-Kitâbu't-Ta'rîfat, (Thk. Abdulmuîn el-Hufnâ), Kahire, 1991.
26- Çakan, İ.L., -Hadis Usûlü, IFAV yay. İst. 1989.
27- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah bin Abdirrahman,-Sünen, (1-11), Beyrut, ts.
28- Dâüdî, Zaferullah, -Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, Istanbul-1995.
29- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, (I-XIV), İstanbul, 1993.
30- Ebû Dâvüd, Süleyman bin el-Eş'as es-Sicistâni, -Sünen, 1-IV, (Thk. Muhyiddin Abdülhamid) ts.
31- Ebû Reyye, Mahmud, -Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması (Trc. Muharrem Tan), İstanbul-1988.
32- Ebu's-Sünne, Ahmed Fehmi, -el-Örfü ve'l-Ade fi Rey'il-Fukaha, Kahire, 1987.
33- Ebû Lübabe Hüseyn, -Mevkıfu'l-Mu'tezile mine's-Sünneti'n-Nebeviyye, Riyad, 1399/1979.
34- Ebû Zehra, Muhammed, -Usülü'I-Fıkih (Trc. Abdülkadir Şener), Ankara, 1979
35- Ebû Zehra, Muhammed, -İmam-ı Şafii (Trc. Osman Kesikoğlu), Ankara, 1987.
36- Ebû Zehra, Muhammed, -İslam'da Siyâsî Mezhepler Tarihi (Trc. K. Aytekin, H. Karakaya) İstanbul, 1983.
37- Ebû Zehv, Muhammed, -el-Hadîs ve'l-Muhaddisün, Beyrut, 1404.
38- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, -Hak Dini Kur'an Dili 1-1X, İstanbul-1971
39- Eş'arî, Ebu'l-Hasen, -Makâlâtü'l-İslâmiyyin (Thk. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut, 1416/1995.
40- Fazlurrahman, -İslamic Methodology in History, İslamabad, 1984, (Trc. S.Akdemir, Tarih Boyunca İslam Metodoloji Sorunu, Ankara, 1995)
41- Fazlurrahman, -İslam (Trc. M. Aydın, M. Dağ), Ankara, 1993.
42-Fığlalı, E. R., -Çağımızda ltikâdî İslam Mezhepleri, Ankara, 1983.
43- Fığlalı, E. R., - "Abdullah bin Sebe" mad., D.I.A., 1,133.
44- G.Levi Della, -"Hâriciler" mad., I.A.
45- Hâdımî, Muhammed Mevlânâ Ebü Said. -el-Berîka (Trc. B. Çetiner, H. Ege, S.Oğuz), İstanbul, 1981.

46- Hamidullah, Muhammed, -Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahifei Hemmam bin Münebbih (Trc. Kemal Kuşçu), İstanbul, 1967.
47- Hamidullah, Muhammed, -el-Vesaiku's-Siyâsiyye, Beyrut, 1405/1985.
48- Hatıb el-Bağdâdî, Ebû Bekir bin Ali, -el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye (Thk. Ömer Hâşim), 1406/1986.
49- Hatiboğlu, İ., -Modernistlerin Sünnet Anlayışı, (Basılmamış Dok. Tezi)1996
50- Hatiboglu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşhiligi", A.Ü.I.F.D. XIII, 121-213.
51- Hattâbî, Ebû Süleyman Hammad bin Muhammed, -Mealimü's-Sünen, (I-IV), Beyrut, 1991,1. Baskı.
52- Hallâf, Abdûlvahhab, -İlmu Usuli'l-Fıkıh, İstanbul, 1984, Ofset.
53- Irâki, Zeynüddin Abdurrahim bin el-Huseyn -Fethu'l-Mugîs (Thk.A. Muhammed Şakir), Beyrut, 1412/1992.
54- Itır, Nureddin, -Menhecü'n-Nakd fi Ulümi'l-Hadis, Beyrut, 1412/1992.
55- İbn Abdılber, Ebû Ömer Yusuf, -Câmiu Beyâni'l-Ilm ve Fadlih (Thk. Ebû Eşbâl ez-Zuhayrî) (l-ll), Suudî Arabistan, 1414/1995.
56- İzzuddın Abdilaziz bin Abdisselam, -Kavâidü'l-Ahkâm fî Mesâlihi'1-Enâm, I-II, Beyrut ts.
57- İbn Arabi, Ebû Bekir Muhammed bin Abdillah, -Ahkâmu'l-Kur'an (Thk. Ali Muhammed el-Becâvi), 1-IV, Beyrut, 1378/1959.
58- İbnu'l-Cevzı, Ebu'l-Ferec Abdirrahman, -Telbîsu İblîs, Dımaşk, 1396/1976.
59- İbn Durayd, Ebû Bekir Muhammed el-Hasen el-Ezdî -Cemheretü'l-Lüga (I-III), Daru Sâdır, Beyrut, Ofset.
60- İbnu'l-Esir, Mecdüddîn, -en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis, I-IV, Mekke, Ofset.
61- İbn Faris, Ahmed bin Zekeriyya, -Mu'cem Mekâyisu'1-Luga (Thk. A. Harun), Kahire, 1368.
62- İbn Hacer, Şihabuddin Ahmed bin Ali bin Muhammed (Askalâni) -Fethu'l-Barî bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî. XIII, Ihyâu't-Türas, Beyrut, 1402,
63- İbn Hacer,-Nüzhetü'n-Nazar Şerh Nuhbeti'l-Fiker (Terc. Koçyigit, T.) Ankara
64- İbn Hacer -el-Isâbe fî Temyizi's-Sahâbe, I-IV, Beyrut, 1328.
65- İbn Hacer -Lisânu'l-Mizan
66- İbn Haldun, -Mukaddime, I-IIIl, M.EG.S.B. yay. İst.-1988
67- İbn Kuteybe, Abdullah bin Müslim, -Te'vilü Muhtelifu'l-Hadis, Mısır, 1326.
68- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kavzînî, -Sünen (I-II), (Thk. M. Fuat Abdülbâkî), İhyâu't-Türâs, 1395/1975.
69- İbn Manzur, -Lisânu'l-Arab, 1-V1, Dâru'l-Maarif Neşri, Kahire ts. 1-XV, Beyrut, 1388/1968.
70- İbn Receb, el Hanbeli, -Câmiu'1-Ulûm ve'1-Hikem, (Thk. Şuayb Arnaud, İbrahim Bâcis), Beyrut, 1415.
71- İbn Receb, Şerhu İleli't-Tirmizi (Thk. Suphi es-Sâmerrâ), Beyrut, 1405/1985.
72- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed, -Tabakatü'l-Kübra, I-IX, Beyrut, ts. Ofset.
73- İbn Salah, Ebû Amr Osman bin Abdirrahman, -Ulûmu'l-Hadis (Thk. Nureddin Itır), Dımaşk, 1986.
74- İbn Teymıyye, Takıyuddîn Ahmed, -İktizâu's-Sırati'l-Müstakîm, (Thk. Muhammed Hâmid el-Fakî), Dâru'l-Fikir, 1369/1950.
75- İbn Teymıyye, -Mecmuu Fetâva, I-XXXVIII, Beyrut, 1398/1978.
76- İzzet Ali Atıyye, -el-Bid'a: Tahdiduhâ ve Mevkıfu'l-İslam Minhâ, Beyrut, 1982.
77- Karâfî, Şihabuddin Ebu'l-Abbas Sanhâci el-Karâit, -el-Furûk, I-IV, Beyrut, ts.
78- Kardâvî, Yusuf, -Keyfe Neteâmelü Ala's-Sünneti'n-Nebeviyye, ABD, 1410 (Trc. Bünyamin Erol, Sünneti Anlamada Yöntem, İst. 1993 2. baskı)
79- Kâsımî, Cemâlûddin, -Kavâidü't-Tahdis, Beyrut, 1399/1979.
80- Kâtip Çelebi, -Keşfüzzünun, I-II, MEB, İstanbul, 1972.
81- Kâtip Çelebi, -Mizânu'1-Hak, İstanbul, 1972
82- Kettânî, Seyyid Şerif Muhamed bin Ca'fer, -er-Risâletü'1-Mustadrafe, İstanbul, 1986 (ofset)
83- Kırbaşoğlu, M. Hayri, -İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara, 1993.
84- Koçyiğit, Talat, -Hadis Istılahları, Ankara, 1985.
85- Koçyiğit, -Kelamcılarla Hadisciler Arasındaki Münakaşalar, Ankara, 1984.
86- Koçyiğit, -Hadis Usûlu, Ankara, ts.
87- Koçkuzu, A. O., -Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönden Değeri, Ankara, 1988.
88- Kurtübî, Ebû Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Ensari, -el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, Mısır, 1372/1952.
89- Kurtübî, Leknevî, Abdülhay, -Ikâmetü'l-Hücce (Thk. Abdülfettah Ebû Gudde) Halep, 1386/1966
90- Malik Bin Enes, -el-Muvatta, I-II, Beyrut, 1406/1985.
91- Malik bin Enes, Mazharuddin Sıddık, -İslâm Dünyasında Modernist Düşünce (Trc. M. Fırat,G. Korkmaz), İstanbul, 1990.
92- Mevdûdî, Ebu'I-a'lâ, -Sünnetin Anayasal Niteliği (Trc. A. Asrar), İst. 1997.
93- Muhammed Bin Ebi Bekir, -Miftâhu'l-Cinan Şerhu Şir'ati'İslam, İstanbul,1993.
94- Muhammed el-Behiy, -İslâm Düşüncesinde Oryantalist Etki (Trc. İ. Sarmış), İstanbul, 1996.
95- Muhammed Salahuddin, -Kamusu Osmanî, İstanbul, 1313.
96- Muhammed Tahir Hekim, -Sennetin Etrafındaki Şüpheler, Trc. Hüseyin Aslan. İst. 1985.
97- Müslim, Ebu'i-Hüseyn, Müslim bin Haccac, -el-Camiu's-Sahih, (Thk. M. F. Abdûlbaki), I-V, Mısır, 1955
98- Müslim, el-Mu'cemu' -Vasît
99- Nedvî, S. Süleyman, -Tahkikü Ma'nas-Sünne, Mısır, 1377/1957
100- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed bin Şuayb, -Sünen (Suyûti Şerhi Hindi haşiyesi ile birlikte), I-VIII, İstanbul, 1981.
101- Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya bin Şeref, -el-Minhâc fî Şerhi Müslim bin Haccac, I-XVIII, Beyrut, 1414.
102- Nevevî,-Irşâdü Tullâbi'l-Hakâik, I-II, Medine, 1408-1987.
103- Özsoy, Ömer, - Sönnetullah, Ankara, 1994.
104- Ragibel-el İsfehani, el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'an, İstanbul, 1979
105- Sakallı, T., - "Sünnet'in Bağlayıcılık Açısından Taksimi", S.D.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, II, 39-103, 1995. **106-** Schacht, J., - "Muhammed Abduh" mad. İ.A. VII.
107- Sehavî, -Fethu'l-Mugîs, I-III, Beyrut, 1403/1984
108- Serahsî, Ebû Bekir Muhamıncd bin Ahmed bin Ebî Sehl, -Usûlü's-Serahsi, (Thk. Ebu'I-Vefa), Beyrut, ts.
109- es-Sıbaî, Mustafa, -es-Sünnetü ve Mekânetuha, fi Teşri'i I-İslam, Beyrut, 1396/1976.
110- Sofuoğlu, M. Cemal,-"Şii İmamiyyenin Hadis Anlayışı Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu
111- Sofuoglu, Mehmed, -Sahihi Müslim Tercümesi, I-VIII, İstanbul, 1988
112- Suphi es-Salıh, -İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri (Trc. İ. Savaş), İst. 1993
113- Suphi es-Salıh, -Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuhu, (Trc. M. Yaşar Kandemir), Beyrut, 1965.
114- Es-San'ânî, Emir es-San'ânî Muhammed bin İsmail el-Emir el-Husnî, -Tavdîhu'l Efkâr li Meânî Tenkîku'l-Enzâr, I-1I, Kahire, 1366/1947.
115- Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman bin Ebî Bekir, -Tedrîbu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbu'n-Nevevi (thk. Ö. Haşimi), I-1I, 1409.
116- Suyûtî, -Mifâhu'l-Cenne fi'l-Ihticâcı bi's-Sünne, Medine, 1409/1988.
117- Eş-Şâfii, Muhammed bin İdris, -el-Ümm (Thk. Muhammed Zührî en-Neccar), Beyrut, ts.
118- Eş-Şâfii -er-Risâle (Thk. M. Seyyid Kiylânî), İstanbul, 1985 Ofset.
119- Şatibî, Ebû İshak İbrahim bin Musa bin Muhammed, -el-İ'tisam, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1405/1985. **120-** Şatibî, -el-Muvâfakat fi Usûli's-Şeria, I-1V, Mısır, ts.
121- Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed bin Abdilkerim bin Ebi Bekir bin Ahmed, -el-Milel ve'n-Nihal, 1-11, Mısır, 1961.
122- Şevkanî, Muhammed bin Ali bin Muhammed, -İrşaadu'l-Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hakkı min İlmi'l-Usûl.
123- Şimşek, Mehmet - "Bid'atlar" A.Ü.I.F.D. XXIII, 443-446.
124- Tırmızî, Ebû İsa Muhammed bin İsa, -Sünen (I-V), İstanbul, 1981 Ofset
125- Toksarı, Ali, -Delil Olma Yönünden Sünnet, Kayseri-1994
126- Turtüşî, Ebü Bekir Muhammed bin Velid -Kitâbu'l-Havâdis Ve'1-Bida, Suudi Arabistan, 1411/1990
127- Tehanevî, Muhammed bin Ali bin Ali, -Keşşâfu Istılahâti'l-Fünûn, I-II, İstanbul, 1994 Ofset.
128- Uğur, Müctebâ, -Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992.
129- Ünal, İ. Hakkı, -"Fazlurrahnıan'ın Sünnet Anlayışı ve Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine" İslâmi Araştırmalar, c.4, sayı 4 Ekim 1990.

130- Yaran, Rahmi, - "Bid'at" mad. D.I.A.
131- Yardım, A., -Hadis I-II, İzmir, 1984.
132- Yavuz, Y. Şevki, - "Ehl-i Bid'at" mad. D.I.A.
133- Watt, Montqomary, -İslam Düşüncesinde Teşekkül Devri (Trc.E.R. Fıglalı)
134- Wensınck, -Concordance, I-VIII
135- Zebîdî, Zeyyid Muhammed el-Huseynî, -Tâcu'1-Arûs min Cevheri'l-Kamûs (Thk. İbrahim et-Terzî), et-Türâsü'1-Arabî, 1392/1972)
136- Zehebi, Şemsüddin Muhammed, -Tezkiratü'1-Huffaz, I-1V, Beyrut, ts.
137- Zehebi, -Mîzânul-I'tidal fî Makdi'r-Rical, Beyrut, ts.
138- Zehebi, -el-Müntekâ min Minhâci'l-İtidal, Mısır, ts.
139- Zerkânî, Muhammed Abdülaziz, -el-Menhelü'l-Hadis, Kahire, 1363.
140- Zeydan, Abdulkerim, -el-Veciz fî Usûli'1-Fıkh.[470]

---

[1] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 11-12.
[2] Ta'rîfat, din mad.
[3] Tâcu'I-Arûs, din mad.
[4] Keşşaf, II, 305.
[5] Hak Dini Kur'an Dili, II, 1062.
[6] Günay, Tümer, DlA, 9/312-320, "din" maddesi özetlenerek
[7] Ahzab: 33/21.
[8] Ehl-i Kur'an ekolü gibi.
[9] Camiu's-Sagir, ha. no: 310
[10] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 13-17.
[11] İbn Manzur, Lisânu'1-Arab, XIII, 220-229; Zebîdî, Tâcu'1-Arûs, V, 243.
[12] İbn Düreyd, Cemhere, I, 95; Özsoy, Ö., Sünnetullah, s.49; Fecr Yayınları, 1994 Ankara
[13] İbn Fâris, Mu'cem Mekâyısü'1-Lüga, III, 60-61; Özsoy, Ö., a.g;e, s.50-51
[14] Ibn Manzûr, a.g.e., XIII, 224-226
[15] Özsoy, Ö., a.g.e., s.53
[16] İsra: 17/77.
[17] Ali Imran: 3/137; Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43.
[18] Ahzab: 33/38, 62; Gafir: 40/85; Fetih: 48/43.
[19] Bkz. Concordance, II, 555-558; lbnü'1-Esîr, en-Nihâye, II, 409-416; (Tahkik, Tahir Ahmed Zavî-Mahmud Muhammed Tanâhî, ofset, Mekke.)
[20] İbn Manzûr, a.g.e., XIII, 227; İbnü'1-Esîr, a.g.e., II, 413.
[21] İbnû'I-Esîr, a.g.e., II, 413; Müslim, İman, 192 (Müslim'in rivayetinde "Şennu şennen" şeklindedir.
[22] İbnü'1-Esîr, a.g.e., II, 413. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 21-23.
[23] Koçyigit, T., Hadis İstılahları, s.400, 1985 Ankara.
[24] İbn Manzûr, a.g.e., XIII, 225; Ibnü'1-Esîr, a.g.e., II, 409
[25] Muhamed Ebü Zehv, el-Hadîs ve'1-Muhaddisûn, s.9.
[26] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 23-24.
[27] Muhammed S. Aşkar, Efalü'r-Rasûl, I, 18, 1414/1993, Beyrut; Abdulgani Abdülhalik, Hucciyyetü's-Sünne, s. 68, 1413/1993, 2. Bas. Dâru'1-Vefa, U.S.A.
[28] Abdulgani, a.g.e., s. 69; Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s.9-10, 1404/1984 Beyrut, Serahsî, Usûlü'1-Fıkh, I, 113, 1373/1944 Kahire.
[29] Aşkar, a.g.e., I, 214-314.
[30] Mustafa Sıbâi, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî-Teşrîi'l-Islâm, s.49, 1405/1985 Beyrut (4. bas.) Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 24-25.
[31] Aşkar, a.g.e., I, 18; M. Ebû Zehv, el-Hadis ve'1-Muhaddisun, s.10
[32] M. Ebü Zehv, a.g.e., göst. yer.; Kardâvi, Sünneti Anlamada Yöntem, 27; Accac, es-Sünnetü Kable't-Tedvîn, s.15-16
[33] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 25.
[34] M. Sıbaî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî Teşrîi'l-lslâm, s.43
[35] Kardâvî, a.g.e., s.28; Amidî, el-lhkâm, I, 247; Şevkânî, İrşâdu'l-Fuhûl, s.67, Accac, a.g.e., göst. yer.
[36] Ahkâm-ı Şer'iyye: Hanefilerce: Farz, vacip, sünnet, müstehab, mubah, haram, mekruh, rnüfsid'dir. Diğer mezheplerce bu sayı değişmektedir.
[37] Şafiî, er-Risâle, s.22 (96-103. mad.); M. Ebû Zehra, İmam Şafiî, s.176-177 (Trc. O. Kesikoğlu); Serahsî, Usûl, 1, 114.
[38] Nedvî, Tahkîku Ma'nâ's-sünne, s.21
[39] el-Mu'cemu'1-Vasit, II, 1041
[40] Nedvî, a.g.e., s.21
[41] Serahsî, Usûl, I, 113. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 26-27.
[42] Koçyiğit, T., a.g.e., s.401; Şevkânî, a.g.e., s.31; Şâtıbî, el-Muvâfakat, IV, 4.
[43] Mu'tezile âlimlerinden Nazzâm (231/845), Câhız (255/869) bunlardandır. Nazzâm, icmâyı reddetmesi hasebiyle, Mûtevâtir hadisi reddeder. (Bağdadî, el-Fark beyne'l-Fırak, 87, İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, s. 20 (Trc. M. H. Kırbaşoğlu, s. 30), Câhız ise, hadis ehlini alaylı bir üslûp içinde eleştirerek, aslında hadise karşı olan tutumunu ortaya koymaktadır. (Ibn Kuteybe, Te'vil, s.72) Yine bir Mutezilî olan Ebû Huzeyl el-Allâf (235/850) "Havâss-ı selime ile bilinmesi mümkün olmayan geçmiş peygamberin haberleri ile ilgili konular, râviler arasında cennet ehlinden bir veya daha fazla kişinin bulunmasıyla, o rivayet hüccet olarak kabul edilir." "Ebû Lübâbe Hüseyn, Mevkıfü'l-Mu'tezile mine's-Sünneti'n-Nebeviyye, s. 90-92; Bağdadî, el-Fark beyne'l-Fırak, s. 77, Krş. Koçyigit, T., Kelâmcılarla Hadisçiler Arasındaki Münakaşalar, s. 245) diye ileri sürdüğü bu şart, bulunmadıkça, haber ister Âhad, ister Mûtevâtir olsun kabul edilmeyeceğini belirtmektedir.
[44] Havâriç, "mürtekib-i kebîre" (:büyük günah işleyenleri tekfir etmek görüşüne sahip olduğundan, onlara göre Sıffîn savaşında gerek Hz. Ali'nin gerekse Hz. Muâviye'nin "tahkîm"'i (hakem olayını) kabul etmelerinden dolayı her iki tarafa mensup sahâbiler, mürtekib-i kebîre sahibidirler. (Şehristâni, el-Milel ve'n-Nihat, I, 114-115) Şia da, Hz. Peygamber'in sağlığında saf ve temiz olan bir çok sahâbî, onun ölümünden sonra bu hallerini muhafaza edememişler, Gadîr-i Hum günü, Ali'ye bey'at ettikleri halde, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra bu bey'atlerine uymamışlar, irtidat etmişlerdir. (Sofuoğlu, M.C., "Şiî İmâmiyye'nin Hadis Anlayışı", Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şîîlik Sempozyumu, Tebliğ, 6, 258-286.) Sadece, Selmân-ı Fârisî, Ebü Zer-i Gıfârî, Huzeyfe bin el-Yeman, Mikdad bin el-Esved gibi bir kaç sahâbiyi tekfir etmezler.
[45] Şatıbî, el-Muvâfakat, IV, 4-7 (Krs. Trc. Mehmet Erdoğan, el-Muvâfakat, IV.l-5)
[46] Abdülhay el-Leknevi, Ikâmetü'l-Hucce, s.20-21
[47] Amidi, el-Ihkâm, I, 210 vd. (Krş. Kırbaşoğlu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.92-93)
[48] Şevkânî, Irşâdu'l-Fuhal, s.67-68
[49] Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, I, 149-150.
[50] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 27-30.
[51] Ateş, A.O. Oryantalistlerin Hz. Peygamber (s.a.) ile İlgili İftiralarına Cevaplar, s.371; Benzer ifadeler için Gibb, Muhammedanism, s.27-39. naklen

Muhammed el-Behiy, İslâm Düşüncesinde Oryantalist Etki, s.33-40 (Trc. İbrahim Sarmış, İst., 1996, Ekin yay.).
[52] Fazlurrahman, islaımc Methodology in History, s.5 (İslamabad, 1984); krş. Trc. Akdemir, S-, Tarih Boyunca İslâmî Metodoloji Sorunu, s.I7 (Ankara-'995).
[53] Muhammed el-Behiy, a.g.e., s.222-234 (Özetle).
[54] Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.277 (Ehlu'l-Kur'an ekolüne göre "Hüküm ancak Allah'ındır" ayetinden sonra Hz. Muhammed (s.a.)'e itaat şirktir" Muhibbu'l-Hak, Belâgu'I-Hak, s.26'dan naklen Dâudî, a.g.e., s.277)
[55] Bkz. Hatiboglu, ibrahim Modernistlerin Sünnet Anlayışı, s.58-64; Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.297-300.
[56] Şâfiî el-Ümm, VII, 273. (Beyrut, ts. Tahkik: Muhammed Zührî en-Neccar).
[57] Bu konuda pek çok eser kaleme alınmış, oryantalistlerin müslüman bilim adamları üzerindeki etkileri örnekler verilerek anlatılmıştır. Bkz. Mustafa Sıbâî, es-Sünnetü ve Mekânetühâ fî' Teşrii'l-İslâm, Muhammed el-Behiyy, el-Fikru'l-İslâmî el-Hadîs ve sılatühû bi'l-Istimâri'l-Garbî (İbrahim Sarmış tarafından İslâmi Düşüncede Oryantalist Etki ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Ekin Yay. İst., 1996). Muhammed Tahir Hekim, Sünnetin Etrafındaki Şüpheler (Trc. Hüseyin Aslan, İst. 1985), Ayrıca bkz. I. Hatipoglu, Modernistlerin Sünnet Anlayışı, (Basılmamış Doktora Tezi, 1996).
[58] Mustafa Â'zamî, Dirâsât fi'1-Ehâdisi'n-Nebeviyye, s.31.
[59] M. Tahir Hekim, a.g.e., s.101.(el-Menâr Dergisi 9/16'dan naklen)
[60] Hicr: 15/91
[61] Kırbaşoglu, M. H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s. 152 (Ankara-1993).
[62] M. Sıbâî, a.g.e., s.158.
[63] Kırbaşoglu, M.H., a.g.e., s. 162, (Hadim Huseyn İlâhî Bahş, Kur'aniyyun ve Şubuhâtuhum Havle's-Sünne, s.213-214 (Taif-l409/1989)'dan naklen.)
[64] Kırbaşoğlu, M.H., a.g.e., s.164.
[65] Ünal, I.H., "Fazlurrahmamn Sünnet Anlayışı ve Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine" Islâmî Araştırmalar, Fazlurrahman Özel Sayısı, Ekim 1990, s.286.
[66] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 31-38.
[67] Sıddîkî, Mazharuddin, İslâm Dünyasında Modernist Düşünce, s.86. (Trc. M. Fırat, G. Korkmaz, İstanbul, 1990). 51
[68] Fazlurrahman, İslâm, s.305-306 (Trc. M. Aydın; M. Dağ, Ankara-1993).
[69] Schacht, J., "Muhammed Abduh" Mad. İ.A., VIII, 489.
[70] Hatiboglu, İ., Modernistlerin Sünnet Anlayışı, s.87
[71] Hatiboglu, İ, a.g.e., s.88.
[72] Hatiboglu, İ., a.g.e., göst. yer (Adams, İslâm and Modernism in Egypt, s.127-143; Abduh, Risâletü't-Tevhid, s.19-20, 31, 46-51, 111-113'den naklen). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 38-40.
[73] Zaferullah Dâudî, Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları, s.298.
[74] Fazlurrahman, a.g.e., s.302.
[75] Fazlurrahman, a.e.e., s.303-304
[76] Muhammed Tahir Hekim, Sünnetin Etrafındaki Şüpheler, s.95-96.
[77] Dâudî, a.g.e., s.300.
[78] Muhammed Tahir Hekim, a.g.e., s.96. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 40-41.
[79] Dâudî, a.g.e., s.282 (Muhammed Münevver Mirza, İkbâl: Fikr-i Islâmi li Teşkîl-i Cedîd, s.256 (Karaçi, ?)'den naklen).
[80] Dâudî, a.g.e., s.283 (Muhaddis (Dergi), c.XX, sayı 9, s.46'dan naklen).
[81] Hatiboglu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşîliği", A.Ü.I.F.D. XXIII, 185; Ibn Haldun, Mukaddime Tre. I, 492-496). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 42.
[82] Dâudî, a.g.e., s.287 (Fikr-o Nazar (Dergi), Ocak, 1964, s.l7'den naklen).
[83] Dâudî, a.g.e., göst. yer, aynı kitaptan.
[84] Dâudî, a.g.e., s.287-288 (Fazlurrahman, Some Islamic Issues, s.287; Fikr-o Nazar (Dergi), Şubat, 1965, s.515'den naklen).
[85] Dâudî, a.g.e., 5.288-289 (Fikr-o Nazar (Dergi), Ocak-Şubat, 1964, s.9'dan naklen).
[86] Ünal, I. H., "Fazlurrahman'ın Yaşayan Sünnet Kavramı Üzerine Islâmî Araştırmalar, c.IV, Sayı 4, s.286 (Ekim-1990). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 42-44.
[87] Kardâvî, Y., Keyfe Neteâmelu Ala's-Sünneti'n-Nebeviyye, s.23. (Trc. Sünneti Anlamada Yöntem, s. 115)
[88] Müslim, Müsâfirûn, 18; Ebü Dâvud, Salat, 316; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 2; Müsned, Vl/544..
[89] Kardâvî, a.g.e., s.23 krş.
[90] Kardâvî, a.g.e., s.23-24.
[91] Kardâvî, a.g.e., s.23-24. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 44-45.
[92] Nedvî, a.g.e., s.18-19.
[93] Subhi es-Salih, Ulumu'l-Hadis, s.8 (5. baskı, Beyrut, 1965); krş. (Trc. M. Y. Kandemir, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, s.6, Ankara, 1973.
[94] Nedvi, a.g.e., s.20. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 45-46.
[95] Dâudi, a.g.e, s.260.
[96] Dâudî, a.g.e, s.260-261.
[97] Dâudî, a.g.e, s.261 (Mevdüdî, Hadis ve Kur'an, s.71-73; Mevdûdî, A'inî Heysiyyet, s.l25-134'ten naklen).
[98] Dâudî, a.g.e, s.262 (Mevdûdî, A'inî Heysiyyet, s.245'ten naklen)
[99] Dâudî, a.g.e, s.262 (Mevdûdî, a.g.e., s.359'dan naklen)
[100] Dâudî, a.g.e, s.262-263 (Mevdûdî, a.g.e., s.163'den naklen)
[101] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, Resâil, 1, 250'den naklen)
[102] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 249'dan naklen)
[103] Dâudî, a.g.e, s.263 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 147'den naklen)
[104] Dâudî, a.g.e, s.264 (Mevdûdî, a.g.e., 1, 223-233'den naklen)
[105] Charles, J. Adams, The Authority of the prophetic Hadith in the Eyes of Some Modern Muslims (Essaays on Civilization), Leiden, 1976, pp. 25-47 (Trc. Nedim Alpdemir, Islâmî Araştırmalar, c.VII, sayı: 3-4, 1994, s.300-301.)
[106] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.e., s.300).
[107] Tercümânü'l-Kur'an, Aralık, 1958, s.164-166. Mevdûdî, Sünnetin Anayasal Niteliği, s.43 (Trc. Dr. N. Ahmet Asrar, İstanbul, 1997).
[108] Dâudî, a.g.e., s.265 (Mevdûdî, Tefhimat, I, 362'den naklen)
[109] Dâudî, a.g.e., s.265 (Mevdüdî, Â'ini Heysiyyet, s.39-40'dan naklen)
[110] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., s.301)
[111] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., göst. yer.)
[112] Charles, J. Adams, a.g.m., göst. yer. (Trc. Nedim Alpdemir, a.g.m., s.302)
[113] Dâudî, a.g.e., s.267 (Mevdûdî, Tefhimat, I, 356'dan naklen)
[114] Dâudî, a.g.e., göst. yer. (Mevdûdî, Hadis ve Kur'an'dan).
[115] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 46-51.
[116] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 51-52.
[117] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 53.
[118] Muhammed Ebü Zehv, el-Hadîs ve'I-Muhaddisûn, s.12-15.
[119] Kasımı, Kavâidu'd-Tahdîs, s.65; Muhammed Ebû Zehv, a.g.e., s.14.
[120] Her ne kadar İmam Müslim'in Enes bin Malik'ten yaptığı rivayette (Müslim, Salat, 53) Kevser suresinin uykuda geldiği şeklinde bir rivayetten söz ediliyorsa da, aslında buradaki "igfa"' kelimesi, bilinen manadaki uyuklama -uyku hali- (nevm) değil, vahyin nüzulü sırasında Hz. Peygamber (s.a.)'in vahyin şiddetinden dolayı hissettiği ağırlıktır şeklinde yorumlanarak, Kevser suresinin de uykuda gelmediği ifade edilmiştir. (Bkz. M. Ebû Zehv, a.g.e., s.14)
[121] *"Ona temiz olanlardan başkası dokunamaz"* Vakıa: 56/79 ayeti kerimesi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Ayette bahsedilen ve ancak temiz kimselerin dokunabileceği kitabın Kur'an değil, Levh-i mahfuzdaki kitap olduğu veya temiz olmaktan maksat, abdestsizlik hali olabildiği gibi, abdestsizlik değil cünüplük kasdedildiği veya bütün bunlar değil, müşriklik kasdedildiği şeklindeki değişik görüşler ve bunlarla ilgili deliller ileri sürülmektedir. (Bkz. Ebû Bekir Ahmed er-Râzî el-Cessas, Ahkâmu'I-Kur'an, 111, 415-416, Dâru'l-fikir, ts.; Ebû Bekir Muhammed bin Abdillah, İbn el-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, IV, 1737-1738, Tahkik: Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-marife, Beyrut, 1378/1959, 2.baskı).

[122] Bu konuda daha geniş bilgi için; bakz. Cezîrî, K.Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbea, I, 47.
[123] Muhammed Ebû Zehv, a.g.e., s.15.
[124] Kutsî hadisle Nebevi hadis arasındaki fark ise, Kutsî hadisi naklederken Hz. Peygamber (s.a.), onun Cenâb-ı Hak'tan olduğunu bizzat O'na izafe ederek ifâde eder. Allah Teâlâ buyuruyor ki ... gibi. Ama Nebevî hadislerde böyle bir izafe etme yoktur. (Bkz. Kâsımî, a.g.e., s.66).
[125] Necm: 53/4.
[126] Nisa: 4/112.
[127] Suyûti, Miftâhu'l-Cenne, s.11, 1409/1988, Medine, Ebû Dâvud, Sünnet, 6 (No. 4604)
[128] İsra: 17/60.
[129] Saffat: 37/102.
[130] Ifk olayında olduğu gibi.
[131] Nahl: 16/44.
[132] Kırbaşoğlu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.259; Şafii, er-Risâle, s.22; Gazzâlî, el-Mustasfâ min İlmi'1-Usûl, 1, 83, Mısır, 1322/1904; İbn Hazm, el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm, I, 93, Kahire, 1404/1984; İbn Hıbban, el-Ihsân fi Takribi Sahihi İbn Hıbban (bi tertibi Ali bin Belbân el-Fârisî, 1/189, Beyrut, 1988,'dan naklen.). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 53-57.
[133] A.g.e. s.277-278)
[134] Âli imran: 3/164.
[135] Subhi es-Salih, Ulûmu'l-Hadis, s.301-302.
[136] Koçkuzu, A. O., Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşrî Yönden Değeri, s.41 (Ebu'1-Bekâ, Külliyat'tan). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 57-58.
[137] Toksan, A., Delil Olma Yönünden Sünnet, s.106.
[138] Abdül-Azim ez-Zerkânî, el-Menhelü'1-Hadis, s.60 vd.; Ayrıca bkz. Koçkuzu, A.O., a.g.e., s.42-43.
[139] Toksarı, A., a.g.e.,s.112. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 59.
[140] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 59-60.
[141] Hamîdullah, M., Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahîfe-i Hemmâm bin Münebbih, s.16 (Trc. Kemal Kuşçu, İstanbul-1967).
[142] s.140, Beyrut-1401/1981.
[143] Müslim, K. Zühd ve'r-Rekâik, 72; Dârimî, Mukaddime, 42; Müsned, III, 12, 21,39, 55.
[144] el-Hatib, Takyîdu'1-İlim, s.32-33.
[145] el-Hatîb, a.g.e., s.33.
[146] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'1-İlm, I, 271.
[147] Dârimî, Mukaddime, 43.
[148] Tirmiziî İlim, 12.
[149] Toksan, A., Delil Olma Yönünden Sünnet, s.40.
[150] Ahmed Muhanımed Şâkir, el-Bâisu'l-Hasis, s.133,
[151] Subhi es-Salih, Ulûmu'l-Hadîs, s.21 (Trc. M. Y. Kandemir, s.16-17).
[152] Toksan, Ali, a.g.e., s.40.
[153] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l-Hadîs, s.365 vd.
[154] Mustafa A'zamî, İlk Devir Hadis Edebiyatı, s.24 (Trc. Hulusi Yavuz), (Reşid Rıza "Notes on Tedvîn fi'1-Islâmî, el-Menâr, X, 767'den naklen).
[155] Mustafa A'zami a.g.e., göst. yer. (Reşid Rıza, a.g.m., el-Menâr, X, 768'den naklen).
[156] Mahmud Ebû Reyye, Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması, s.28 (Trc. Muhammed Tan).
[157] Mahmud Ebu Reyye, a.g.e., s.28-29.
[158] İbn Kuteybe, a.g.e., s.365.
[159] Nureddin Itır, Menhecü'n-Nakd fî Ulûmi'I-Hadis, s.42 (Râmehürmûzî, el-Muhaddisu'l-Fâsıl, 56 b, s.386'dan naklen).
[160] Hattabî, Meâlimü's-Sünen, IV, 170.
[161] Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahihi Müslim bin Haccac, XVIII, 129-130 (tahkik ve tahriçli baskı Beyrut-1414/1994, XVIII, 329-330).
[162] Hamidullah, M., a.g.e., s.40 (:Hz. Aişe (r.a.) hadis yazmayan sahabeden biridir). Hz. Ömer, Zeyd bin Sabit, Ebu Musa el-Eş'arî, Ebu Said el-Hudrî gibi sahabîlerin hadis yazmayı iyi görmedikleri nakledilmektedir. (Ibn Salah, Ulûmu'l-Hadis, s.181.)
[163] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihi, I, 274-275 (Thk. Ebu'l-Eşbal ez-Züheyrî, Beyrut-1414/1994). (:Hz. Ömer (r.a.) hadis yazmaktan vazgeçmiştir.)
[164] Zehebi, Tezkiratü'l-Huffaz, I, 5 (: Hz. Ebû Bekir (r.a.) yazdığı hadisleri imha etti.)
[165] Ebû Said el-Hudri'nin (r.a.) şöyle dediği nakledilir: "Hadisleri mushaf haline getirmek mi istiyorsunuz? Nebi (s.a.) bize tahdis ediyor biz ezberliyorduk. Siz de bizim ezberlediğimiz gibi ezberleyiniz." (İbn Abdilberr, a.g.e., I, 273).
[166] Zehebi, a.g.e., I, 5. 66
[167] İbn Abdilberr, a.g.e., 1, 273.
[168] İbn Abdilberr, a.g.e., I, 275; Suyûti, Tedrîbu'r-Râvî, II, 64.
[169] el-Hatîb, a.g.e., s.64-65.
[170] Mustafa Â'zamî, Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebeviyye ve Tarîhuhu Tedvînihi, s.92-142.
[171] Hz. Peygamber'den hadis yazanlar sadece bunlar değildir. Biz burada meşhur olan sahabeden bazılarını zikrettik.
[172] Resmî vesikalar olarak, Medine'ye hicreti müteakip hazırlanan müslümanlar, yahudiler ve henüz İslâm'ı kabul etmeyen Araplar arasındaki hak ve yetkileri belirleyen Medine Anayasası'nı (M. Hamîdullah, el-Vesâik, 15-21); hicretin 1. yılında yazıldığı tahmin edilen Nüfus Sayımını (Buhârî, Cihad, 180); komşu kabilelere ve devlet başkanlarına yazılan Dine Davet Mektupları (M. Hamidullah, el-Vesâik, 43-81); Valilere yazılan talimatları (M. Hamidullah, el-Vesâik, 137); Vergi Tarifeleri Ahkamını (Ebû Dâvud, Zekat, 5, ha: 1568) sayabiliriz. Hz. Peygamber'in hayatında sahabenin emri olmaksızın kendilerinin yazdıkları gayr-i resmî vesikalar dediğimiz vesikalar arasında Abdullah bin Amr bin As'ın "es-Sahîfetü's-Sadıka'sı, içinde 500 kadar hadis bulunan Hz. Ebû Bekir'in hadis notlan -ki daha sonra yakmıştır-, Hz. Ali'nin sadakalar ve diyet hükümlerini içeren tomarını, Enes bin Mâlik'in sahifesini ifade edebiliriz, (bkz. M. Hamidullah, Muhtasar Hadis Tarihi, s.39-46).
[173] Nevevî, a.g.e., XVIII, 129-130.
[174] İbn Salah, a.g.e., s.182. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 60-69.
[175] Koçyigit, T., a.g.e., s.371.
[176] Ebü Dâvud, İlim, 10; Tirmizî, İlim, 7; İbn Mâce, Mukaddime, 18; Dârimî, Mukaddime, 24; el-Hatib, el-Kifâye, s.205-206.
[177] Subhi es-Salih, a.g.e., s.80-81 (Trc. M. Yaşar Kandemir, s.64-65).
[178] Koçyiğit, T., a.g.e., 372.
[179] el-Hatib, a.g.e., s.239-246.
[180] Subhi es-Salih, a.g.e., s.83 (Trc. M. Kandemir, s.66)
[181] İbn Salah, a.g.e., s.213; Suyûtî, a.g.e., II, 95-96; İrâki, Fethu'l-Mugîs, s.260-261.
[182] İbn Salah, a.g.e., s.214; Ibn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar Şerhu Nuhbetü'l-Fiker, s.48.
[183] Ahmed Naim, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, I, 459-462 (özetle) ayrıca bkz. Uğur, M., Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, s.325-326.
[184] Ahmed Naim, a.g.e., I, 467. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 69-72.
[185] İbn Âbidin, Hâşiyetü Reddi'l-Muhtar, 1, 103, Dâmad, Mecmau'1-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur, I, 8.
[186] Dârimî, Sünen, (Mukaddime) 47 (I, 145), ayrıca bkz. Erdoğan, M., Akıl Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, s.260; Sakallı, T., S.D.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, sayı: 2, İsparta, 1996.
[187] Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliga, 1, 128; Sakallı, T., a.g.m. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 73-74.
[188] Abdülkerîm Zeydan, el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkıh, 133-134.
[189] Kardâvî, Y., Sünneti Anlamada Yöntem, s.42.
[190] Kardâvî, Y., a.g.e., s.43.
[191] Şâtıbî, el-Muvâfakât, IV, 58-59; ayrıca bkz. Erdoğan, M., a.g.e., s.92.

[192] Aşkar, S., Efâlü'r-Rasûl, 1, 185 vd.; ayrıca bkz. Sakallı, T., a.g.m.
[193] Sıbâî, M., a.g.e., s.48.
[194] Kardâvî, a.g.e., s.52-53; Erdoğan, M., a.g.e., s.110-112. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 74-76.
[195] Itır, N., Menhecü'n-Nakd, s.404; el-Hatîb, el-Kifâye, s.32; Subhi es-Salih, a.g.e., s.146-147.
[196] Koçyigit, T., a.g.e., s.346.
[197] Subhi es-Salih, a.g.e., 5.149; Itır, N., a.g.e., s.405.
[198] Buhari, İlim, 38; Müslim, Zühd, 72; Tirmizî, Fiten, 70.
[199] İbn Salah, a.g.e., s.269.
[200] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 105.
[201] Kettânî, er-Rîsâletü'1-Mustatrafe, s.194-195.
[202] Çakan, İ. L, Hadis Usûlü, s.107
[203] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 149; Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s.139.
[204] Subhi es-Salih, a.g.e., s.151.
[205] Toksan, A., a.g.e., s.168,
[206] Koçkuzu, A. O., Rivayet ilimlerinde Haberi Vahitler İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri, s.76 (Tavdihu'l-Efkar, II, 211'den naklen)
[207] el-Hatîb, a.g.e., s.32.
[208] Çakan, İ. L, a.g.e., s.109. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 76-79.
[209] Adı geçen eser, Diyanet Yayınlan arasında 1988 yılında basılmıştır.
[210] Subhi es-Salih, a.g.e., s.145 (krş. M. Y. Kandemir, Hadis Istılahları, s.119); Ibn Salah, a.g.e., s.11-12; Itır, N., a.g.e., s.242; Suyûtî, Tedrîb, I, 43.
[211] Ahmed Naim, a.g.e., I, 202-205 (özetlenerek)
[212] Subhi es-Salih, a.g.e., s. 146; Kâsımî, Kavâidü't-Tahdîs, s.80.
[213] Itır, N., a.g.e., s.245; Subhi es-Salih, a.g.e., s.156; A. M. Şâkir, el-Bâisû'I-Hasîs, s.37.
[214] Çakan, I.L., a.g.e., s.125.
[215] Ibn Salah, a.g.e., s.30 (krş. Itır, N.'.in sayfa altındaki dipnotu).
[216] Ahmed Naim, a.g.e., I, 242.
[217] Kâsımi, a.g.e., s.102; Itır, N., a.g.e., s.271.
[218] Subhi es-Salih, a.g.e., s.156 (krş. M. Y. Kandemir, Hadis Istılahları, s.129)
[219] Itır, N., a.g.e., s.271.
[220] Itır, N., a.g.e., s.271.
[221] İbn Salah, a.g.e., s.41; Itır, N., a.g.e., s.286.
[222] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 270; Suyûtî, Tedrîb, I, 144.
[223] İbn Salah, a.g.e., s.41.
[224] Suyûtî, a.g.e., I, 144.
[225] Ahmed Naim, a.g.e., I, 270; Itır, N., a.g.e., s.287 (Muhammed es-Semâhî 510'a çıkarmıştır.)
[226] Itır, N., a.g.e., s.293-294.
[227] Toksan, Ali, a.g.e., s.201.
[228] Itır, N., a.g.e., s.297 (özetle). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 79-85.
[229] Koçyiğit, T., a.g.e., s.123.
[230] Muhammed Ebû Zehv, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s.17-18.
[231] Subhi es-Salih, a.g.e., s.216 vd., Ayrıca bkz. Koçyigit, T., a.g.e., s.217.
[232] Ahmed Naim, a.g.e., 1, 134-135; Kâsımî, a.g.e., s.130
[233] İbn Salah, a.g.e., s.47; Kâsımî, a.g.e., s.130.
[234] Yardım, Ali, Hadis I, s.42.
[235] Kâsımî, a.g.e., s.130
[236] Kâsımî, a.g.e., göst. yer. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 85-87.
[237] Koçyigit, T., a.g.e., s.208, 214.
[238] Ahmed, N., a.g.e.. I, 292-293. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 87.
[239] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 88.
[240] İbn Âbidîn, Haşiyetü Reddi'l-Muhtar, I, 103 (Kahraman yay., İst., 1984); Dâmâd, Mecmau'l-Enhur fî Şerhi Mülteka'l-Ebhur, I, 8, (Dâru'l-Hilâfe mat. 1273 İst.)
[241] Dârimi, Sünen (Mukaddime), 47 (I, 145); Ayrıca bkz. Erdoğan, M., Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet, s.260.
[242] Dihlevî, Hüccetullahi'l-Bâliga, (Trc. M. Erdoğan, 1,472-473).
[243] Haşr: 59/7.
[244] Müslim, Fedâil, 40.
[245] Tirmizî, Cihâd, 20; İbn Mâce, Cihâd, 14; Müsned, V, 300.
[246] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 88-90.
[247] İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadis, s.246-250 (Mısır-1326); Ayrıca bkz. Erdoğan, M., a.g.e., s.263.
[248] Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkh.101 (Trc. Abdülkadir Şener, Ankara-1979). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 90.
[249] ibn Abdisselam, Kâvâidu'l-Ahkâm, II, 121.
[250] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 91.
[251] Sakallı, T., "Sünnetin Bağlayıcılık Açısından Taksimiî, S.D.Ü. ilahiyat Fakültesi Dergisi, s.39-102.
[252] Ahzab: 33/21.
[253] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 91-93.
[254] Kardâvî, Y. a.g.e.,s.23; (Trc. Sünneti Anlamada Yöntem, s, 115).
[255] Müslim, Müsâfirûn, 139, Ebû Dâvud, Salât, 316; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 2; Müsned,VI,54,111.
[256] Erdoğan, M., a.g.e., s.259.
[257] Muhammed Ebû Zehra, Usûlü'1-Fıkh, s.93
[258] Nisa: 4/29:
[259] Bakara: 3/275.
[260] Şafiî, er-Risâle, s.32-53 (Thk. Muhammed Said Kiylânî).
[261] Abdülvahhab Hallâf, İlmu Usûli-l-Fıkh, s.43.
[262] Erdoğan, M., a.g.e., s.256-257.
[263] Çakan, I. L, "îslâmî Yapılanmada Model ve Metodoloji Olarak Sünnet", Sünnetin Dindeki Yeri, s.242 (Tartışmalı ilmî Toplantı tebliğleri Ocak-1997, ist.)
[264] Aşık, N., "Sünnet'in Yerelliği ve Evrenselliği", Hadisin Dünü-Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, s.23 (Tebligler-Ekim-1993, Samsun).
[265] Kırbaşoglu, M.H., İslâm Düşüncesinde Sünnet, s.63 vd. (Birinci baskı).
[266] Kırbaşoglu, M. H., a.g.e., s.96.
[267] Cebeci, L., "Kur'an Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", İslâmî Araştırmalar sayı, 3, Ocak-1987, s.5-37.
[268] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 93-100.
[269] İbn Manzûr, Lisânu'1-Arab, I, 229-231; İbn Dûreyd, Cemhere, 245, Tehânevî, Keşşâfu Istılâhâtı'l-Fünûn, 1,133; Zebîdi, Tâcu'l-Arûs, XX, 309; Ibn Fâris, Mekâyisu'l-Lüga, 1,209-210, Atıyye, İzzet Ali, el-Bid'a, s.157.
[270] Ebü Dâvud, Edeb, 110; Tlrmizî, İlim, l; Müsned, IV, 120; V.272. 102.
[271] İbn Manzur,a.g.e.,göst. yer.
[272] Râgıb, el-Müfredât, s.222; Ibn Manzur, Lisân, 1/796-797; ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, 5/206-212
[273] Göst. yerler.

[274] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 101-104.
[275] Izzûddin İbn Abdlsselâm, Kavaidü'l-Ahkâm, 1,172; Atıyye, a.g.e., s.162.
[276] Tehânevî, a.g.e., 1,133; Atıyye, a.g.e., göst. yer.; Yaran, R., DİA, VI, 129; Bid'at mad.
[277] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 105-106.
[278] Izzüddîn İbn Abdisselâm, a.g.e., 1,172;Atıyye,a.g.e.,s.l62.
[279] Müslim, Cuma, 43; Ibn Mace, Mukaddime, 7.
[280] Nesâî, İdeyn, 22.
[281] Nesâî, İdeyn, 22. (Hadisin şerhindeki malûmat)
[282] Atıyye, a.g.e., s.160, Ibn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII, 213.
[283] Aliyyu'l-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih, I, 368; Nesâî, III, 188-189 (Suyûtî Şerhinde)
[284] İzzüddin Ibn Abdisselam, a.g.e., s.172
[285] Atiyye, a.g.e., s. 160
[286] İbnu'l-Cevzî,Telbisü Iblîs,s.l6
[287] İbn Âbidin, Reddu'I-Muhtar, 1,561-562.
[288] Atıyye, a.g.e.,s.160
[289] Atıyye, a.g.e., göst. yer.
[290] İbn Manzur, Lisân, 1,229-230
[291] Tehânevi, Keşşaf, 1,133; Atıyye, a.g.e., s.162
[292] Tirmizî, İlim, 16; Ebû Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Dârimi, Mukaddime, 16, Müsned, IV, 126,127
[293] Abdulhay el-Leknevî, İkâmetü'l-hucce, s.25
[294] Tirmizî, Menâkıb, 16,37; Ibn Mâce, Mukaddime, 11; Müsned, V, 382,385, 399,403
[295] Hâdimî, Berika Terc, 1,273; Leknevî, a.g.e., s.19 (Ahmed er-Rûmî, Mecalisu'l-Ebrar'dan naklen)
[296] Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'1-Hasis, s.190
[297] Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, II, 418.
[298] Şâtıbî, Muvafakat, IV, 4
[299] Leknevî a.g e., s.24. (Abdulğani en-Nablûsî, el-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhi. Tarikatı Muhammediyye, 1,136'dan naklen.)
[300] Leknevî, a.g.e, s.42
[301] Ebû Dâvud, Salat, 43, (Ha. No: 538)
[302] Aynî, el-Binâye Şerhu'l-Hldâye, 1/550
[303] Ebû Dâvud, 11/21 (Salat, 283 (Ha. No: 1264))
[304] Aliyyü'1-Kârt Mirkatül-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih, 1/421
[305] Leknevî, a.g.e., s.44 112
[306] Leknevî, Ikâmetü'l-Hucce, s.42-44
[307] Leknevî, a.g.e., s.46-48.
[308] Buhârî, I'tisâm, 3; Müslim, Salâtül Müsâfirin, 761; Müsned, V, 182.
[309] İbn Teymiyye, Iktîzâü's-Sırâti'l-Müstakîm, 276-277.
[310] Leknevî, a.g.e., s.54-55.
[311] Muhammed Salahuddin, Kâmus-ı Osmânî, Kısm-ı Sâni, s.212-213, (1313-lst.); Muhammed bin Ebü Bekir, Şlr'atü'l-İslâm, s.9.
[312] Leknevî, a.g.e., s.24
[313] Ebû Dâvud, Sünnet, 9; Tirmizî, Fiten, 45; Müsned, V, 357.
[314] Leknevî, a.g.e., s.55.
[315] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 106-115.
[316] Tehanevî, a.g.e., 1,133; Atıyye, a.g.e., s.162.
[317] Hâdimî, Berîka Terc, 1/275
[318] Ali Mahfuz, el-lbda1, s.108
[319] Turtûşî, Kitabu'l-Havadis ve'1-Bida', s.21-22
[320] Şatıbi l'tisam,Iı36-37.
[321] Aynî, Umde, IV, 414-416 (Kahire, L392/1972)
[322] Birgivî, Tarîkat-ı Muhammediye, s.8-10
[323] İbn Teymiyye, Mecmü'u Fetâvâ, VII, 173.
[324] İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'1-Bârî, V, 231; Atıyye, el-Bid'a, s.163-164
[325] Atıyye, a.g.e., s.162.
[326] Şâtıbi, a.g.e., 1,37-39.
[327] Yaran, R., DİA, VI, 130, Bid'at mad.
[328] Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Akdiye, 17-18; E. Dâvud, Sünnet, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 2.
[329] İbn Receb, Câmiu'1-UIüm ve'1-Hikem, 1,177.
[330] Atıyye, el-Bid'a, s.162-163
[331] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, V, 231
[332] Hâdimî, Berika Trc. I, 268
[333] Hâdimî,a.g.e.,I,275
[334] Bid'at kelimesinin lügat ve ıstılah manalarında "hurafe" manası olmasa da bugün pratikte halk arasında bu manada da kullanılmaktadır. (Kâtip Çelebi, Mîzânu'1-Hak, s.65'ten mefhum olarak, İstanbul, 1972).
[335] Yavuz, Y. Ş., DIA, X, 501-505, Ehli Bid'at Mad.
[336] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 116-121.
[337] İbn Manzur, Lisan, IV, 2899; el-Mucemu'l-Vasît, s.519.
[338] Cürcânî, Ta'rîfat, 149,
[339] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997:121.
[340] Atıyye, I.A., el-Bid'a, s.30-32
[341] Fığlalı, E.R., DIA, 1,133, "Abdullah b. Sebe" mad.
[342] Müslim, Zekat, 142-143-144
[343] Yahudilerin, Cumartesi yasağını çiğnemeleri ma'siyeti gibi
[344] Yahudilerin kendilerine emredilen "bağışlanmak istiyoruz" ifadesini değiştirerek onun yerine "Buğday" demeleri gibi (Kurtubî, el-Câmiu li Ahkami'l-Kur'an, 1,410-411
[345] Turtûşî, Kitâbu'l-Havidis ve'1-Bid'a, s.23-29
[346] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 121-122.
[347] Haricîler: (37/675) de Sıffin savaşı sırasında ihtilafı gidermek için başvurulan Tahkim (Hakem) olayında "Lâ hükme illallah" kaidesini ileri sürerek ayrılan bir fırkadır. İlk çıkışları siyasî olmakla birlikte, ehl-i sünnetten ayrı kendilerince gerek îtikadî gerekse amelî görüşleri bulunmaktadır. (G. Levi Della Vida, I.A., V/l, 234-236)
Haricîler bugün bazı körfez ülkeleriyle Kuzey Afrika'da az sayıda bulunmaktadır (DIA, 10/504)
[348] Atıyye, el-Bidıa, s. 30-32. [Haricîlerin bir görüş olarak ortaya çıkışı Hz. Peygamberin vefatından sonra Tahkim Olayı (37/675) akabinde ise de, Tahkimden önce de müslumanların zihinlerini işgal eden diğer fikirler veya ortaya çıkan gruplar göz önünde tutulursa bu fırkanın bir defada hemen vücüd buluvermiş bir fırka olduğunu iddia edemeyiz. (R. Fıglalı, Çağımızda Îtikadî Isl. Mezhepleri, s.67)]
[349] Müslim, Zekat, 142-143-144
[350] Atıyye, el-Bid'a, s.26-27
[351] Nevevî, el-Minhâc, 7/159-160 124.

[352] Müslim, Zekat, 132; Sofuoğlu, Sahih-i Müslim Tercemesi, 3/250
[353] Buharî, 6/128; Müslim, Birr ve Sıla, bab, 16, H.62.
[354] İbn Sa'd, Tabâkat, I, 216-227; Atıyye, el-Bid'a, s.28
[355] İbn Hacer, el-İsâbe, 2/198-199; Dârimî, 1/54
[356] Zehebî, el-Münteka Min Minhâci'l-I'tidal, s.386.
[357] Turtuşî, Kitabu'l-Havâdis ve'I-Bid'a.
[358] Şâtıbî, el-İtisam.
[359] Ibnu'l-Cevzî, Telbîsu İblîs.
[360] Birgivî. Tankat-ı Muhammediye.
[361] Akhisari, er-Risâletü'1-Bid'a (yazma), İzmir Milli Ktp. No: 886 el-Bid'iyye, Manisa İl Halk Ktp. No: 2937/2; Mecalisü'I-Ebrar (yazma), Milli Ktp. Gn. Kitaplık, No: 927.
[362] Atıyye, el-Bid'a.
[363] Ali Mahfuz, el-ibdâ' fi Mazarrati'l-Ibtidâ
[364] Turtuşî, a.g.e-, s.33; Ayrıca bkz. İbn Teymiyye, Mecmuu Fetâvâ'da: "Haricîler ve Şîa" diye iki fırkayı zikreder, bkz. a.g.e., III, 279; Şâtıbî, a.g.e., 11,220.
[365] Buhârî, Mevâkıt, 7; Tirmizî, Kıyame, 17
[366] Prof. Subhi es-Salih, İslam Mezhepleri ve Müesseseleri, s.75 (Trc. ibrahim Savaş, 1993»Ist.); M. Ebû Zehra, islam Siyâsî Mezhepler Tarihi, s.23 (Trc, H. Karakaya-Kerim Aytekin, 1983-Ist.)
[367] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 122-129.
[368] Adı geçen makale Dr. Mehmet Şimşek tarafından terceme edilmiş ve AÜ1F Dergisi XXIII, 443-460.
[369] Buhârî, l'tisâm, 6, 16; Fedâilü'l-Medine, 1.
[370] Talbi, M, Bid'atlar, A.Ü.l.F.D. XXIII, 448 (Trc. M. Şimşek) (Müellif bu konuda şu referansı vermektedir. Bu konuda bak: R. Brunschving, polemi-ques medievelas autour dur rite de Malik, in el-Andalus, 1950, Fask.2, s.377-435)
[371] Talbi, M, Bid'atlar, A.Ü.l.F.D. XXIII, 458.
[372] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 129-131.
[373] Şâtıbi, İ'tisâm, 1,37 132
[374] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 131-132.
[375] Yavuz, Y.Ş., DİA, 10/502 Ehl-i Bid'at mad.
[376] Yavuz, Y.Ş., a.g.e. göst. Yer. (Kâdî Abdulcebbar, Fazlu'l-İ'tizal, s.138-165, 166-167,184-187'den naklen)
[377] Watt, M.W., İslam Düşüncesi'nin Teşekkül Devri, s. 14, 20-22 (Trc. E.R. Fığlalı); Yavuz, Y.Ş., DIA, 10/503 Ehl-i Bid'at mad.
[378] Watt, M.W., a.g.e., s.53. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 132-133.
[379] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 133-134.
[380] Bkz. Concordance 1,151-152; 433-436
[381] el-Hatîb, el-Kifaye, s.148-153; Suyûtî, Tedrîb, I, 275-279; Nevevi, K. İrşâdi Tullâbi'l-Hakâik, I, 300-304; İbn Salah, Ulûmu'l-Hadîs, 114-115.
[382] Uğur, M., Hadis Terimleri Sözlüğü, s.67
[383] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s.40-41; Ayrıca, Zehebî (748/1347), "Mîzanu'l İ'tidâl" adlı eserinde Bid'at-ı Kübrâ ve Bid'at-ı Sugrâ şeklinde bir ayırıma gitmiştir. 1,5-6
[384] Suyûti, Tedrib, I, 327, Sehâvî, Fethu'l-Mugîs, 1, 333 (I-III, Beyrut 1403/1984).
[385] el-Hatib, el-Kifâye, s.148 vd
[386] İbn Receb, Şerhu Ileli't-Tirmizi, s.64; İbn Hacer, Lisânu'l-Mizan, I, 10; Emir es-San'ânî, Tavdihu'l- Efkâr, II, 202.
[387] İbn Salah, Ulûmu'l-Hadîs, s.114; el-Hatîb, el-Kifâye, s.149
[388] el-Hatîb, a.g.e., s.149
[389] İbn Salah,a.g.e,s.115
[390] İbn Hacer, Nuhbetü'l-Fiker, s.40-41
[391] Suyûti, Tedrib, 1.276
[392] Kasımi, Kavâidü't-Tahdîs, s.194.
[393] Suyûti, Tedrîb, 1,278-280. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 134-137.
[394] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 137.
[395] İbn Manzur, Lisân, I, 229-230; Tehânevî, Keşşaf, I, 133; Atıyye, I.A., el-Bid'a,s.l62.
[396] Leknevî, a.g.e., 56-57.
[397] Leknevî, İkâmetü'l-Hucce, s.22; Hâdim'î, el-Berika Terc, 1,273
[398] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 137-139.
[399] Abdulvahhab Hallaf, İlmu Usûli'l-Fıkıh, s.93; (krş. Trc. H. Atay, İslam Hukuk Felsefesi, s.265)
[400] Muhammed Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkıh, s. 278 (Trc. A. Şener, İslam Hukuku Metodolojisi, s.239)
[401] Muhammed Ebu Zehra, a.g.e., gösterilen yer.
[402] Muhammed Ebu Zehra, a.g.e., 280; (Trc. A. Şener, s.241)
[403] Şâtıbî, a.g.e., 11,135. 140
[404] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 139-140.
[405] M. Ebu Zehra, a.g.e., s. 262 Trc. s.226.
[406] M. Ebu Zehra, a.g.e., s. 270 Trc. s.232; Şafiî, Risale, s. 219; Şâtıbî, l'tisam, II, 137.
[407] Akhisârî, Risaletü'l-Muhdes, vr.93a.
[408] Müsned,I,379.
[409] Şâtıbî, a.g.e., II, 152.
[410] Tirmizî, 2/107; Ibn Mâce, 2/1321-1322.
[411] Ebû Sünne,el-Örf,s.25.
[412] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 141-142.
[413] Evlenmenin terkedilmesi daha fazla dindarlık olarak anlaşılması bid'attır. Yoksa belli bazı insanî veya şer'î mazeretler sebebiyle terkedilmesi böyle değildir.
[414] Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.55-58
[415] Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.59 vd. (Özetle mefhum olarak). Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 142-143.
[416] Atıyye, el-Bid'a, s.257-258
[417] İbn Receb, el-Hanbelî, Câmiu'1-Ulûm ve'1-Hikem, s.85
[418] Atıyye, a.g.e., s.263-264.
[419] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 143-145.
[420] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 147.
[421] Allah'ın zâtını insana benzeten fırkalardan Sebeiyye'in kurucusu Abdullah bin Sebe' Hz. Ali (r.a.) için "Sen ilahsm-Allah'sın" demiştir. (Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, 1, 174); Yine Mu'tezile'nin kollarından olan Nazzâmiyye fırkası, kader inancını reddetmişler ve "Hayır ve şer bizdendir" demişlerdir. (Şehristânî, a.g.e., I, 54); Eş'arî, Makâlâtü'l-İslamiyyin, 11, 576); Mûrcie fırkası "Mümine, günah zarar vermez" inancını benimsemiştir (Şehristânî, a.g.e., I, 139). Gerek Şehristânî, "el-Milel ve'n-Nihal" isimli eserinde gerekse Bağdadî, "el-Fark Beyne'l-Fırak" isimli eserinde sapık fırkaları ve görüşleri hakkında geniş bilgiler vermişlerdir.
[422] Hâdimî, Berîka, Trc. I, 277; Akhisârî, Mecâlis, vr. 34 a; Risâletü't-Muhdes, vr. 93 a.
[423] Hâdimî, a.g.e.,göst. yer.
[424] Akhisârî, Mecalis, vr. 35 b; Risâletü'l-Muhdes, vr. 94 b.
[425] Hâdimî, a.g.e., Trc. 1,278
[426] Hâdimî, a.g.e., Trc. 1,278-280 (özetlenerek).
[427] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 147-149.
[428] Karâfî, el-Furûk, IV, 202-205; Îzzeddin İbn Abdisselam, a.g.e., 1,173.
[429] Birgivî, Tarikatı MuhammediyeTrc. s.37.

[430] Akhisârî, Mecâlis, vr. 34 a; Risâtetü'l-Muhdes, vr. 93 a; Risâletü'I-Bid'a, vr. 63 b; İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173; Atıyye, el-Bid'a, s.294-295.
[431] Atıyye, el-Bid'a, s.294-295; Ali Mahfuz, el-İbdâ, s.73
[432] Burada "Kerahet" lafzıyla anlatılan daha çok kerâhet-i tenzihiye olmayıp kerâhet-i tahrimiyye olduğudur. Ancak bunun her ikisine hamledenler de vardır. (Ali Mahfuz, a.g.e., s.144-147)
[433] Atiyye, a.g.e., s.295-296 (Fazla yapmak, Peygamber (s.a.) böyle yaptı, sünnettir diye olursa mekruh, bid'at olur. Çünkü Hz. Peygamber öyle yapmamıştır, mekruhun bid'at oluşu, peygamberin yapmadığını yaptı diyerek inanmadandır.)
[434] Şâfiîlere göre mekruh, Hanefilere göre mubahtır. (Mirkâtu'l-Mefâtih, 1, 368)
[435] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173.
[436] Ali Mahfuz, a.g.e., s.73
[437] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e., 1,173; Atıyye, a.g.e., s.295-296
[438] İzzeddin Ibn Abdisselam, a.g.e. göst. yer; Atıyye, göst. yer.
[439] Birgivî, Tarikat-ı Muhammediye Trc. s.37-38. 152
[440] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 149-152.
[441] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 152-154.
[442] 1416/1499-Dâru's-Sameyî-Suudi Arabistan.
[443] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 154-155.
[444] Tirmizi, İlim, 16; Ebû Davud, Sünnet, 5; Ibn Mace, Mukaddime, 6; Darimi, Mukaddime, 16; Mûsned, IV, 126,127; 1,400
[445] Buharı, Teravih, 1; Muvatta, Ramazan, 3.
[446] İbn Teymiyye, İktizau's-Sırâti'l-Müstakîm,s.276.
[447] İbn Teymiyye, a.g.e., göst. yer.
[448] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Tirmizi, İlim,
[449] İbn Mâce, Mukaddime, 7.
[450] İbn Teymiyye, a.g.e., 276. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 155-157.
[451] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Müsned, IV, 105; Tirmizi, İlim, 15; Nesâî, I'deyn, 22; Dârimî, Mukaddime, 23.
[452] Buhari, Sulh, 5; Buyu', 60; Müslim, Akdiye, 17-18; İbn Mâce, Mukaddime, 1
[453] İbn Mâce, Mukaddime, 15; Tirmizi, İlim, 16.
[454] Müsned, IV, 105.
[455] Şatıbî, I'tisam, II, 156.
[456] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 157-158.
[457] Nesâî, İydeyn, 22; İbn Mâce, Mukaddime, 7.
[458] Şâtıbî, ['lisanı, 1, 74.
[459] Dârimi, Mukaddime, 23.
[460] Darimi, Mukaddime, 19.
[461] Buharî, Mevâkıt, 7; Tirmizi, Kıyâme, 17.
[462] Ali Mahfuz, el-tbda,s.H7.
[463] Ali Mahfuz, a.g.e., s.108; Şâtıbî, Ttisam, 1,49.
[464] Şâtıbî, I'tisam, 1,86.
[465] Şâtıbî, a.g.e., II,336. 160
[466] Şâtıbî, a.g.e., II, 155. Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 158-161-
[467] Karaman, H., İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, II, 255-257, İstanbul 1982 (özetlenerek).
[468] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 161-164-
[469] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 165-166.
[470] Ali Çelik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Beyan Yayınları, İstanbul, 1997: 167-171.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1 - Ebu Davud, Sünnet 6 Nesâi, İman, İbn-i Mâce Mukaddime 9 Ahmedb.Hanbel 1/38-51
2 - A.g.e.
3 - Ebu Davud, salat 930
4 - Buhari Kitab'ul Merdâ 11
5 - Buhari, Cenâiz 92, Ebu Davud, Sünnet 17 Tirmizi, Kader, 5 Muvatta Cenaiz, 52 Ahmed b. Hanbel 2. Cilt 233, 275, 393, 410,481.3/353
6 - Müslim, İmân 32, 36, Buhari, İman 17, 28, Salat 28, Zekat, 1 İ'tisam 3, 38 Ebu Davud, Cihad 95 Tirmizi, Tefsir'üs-sure 88 Nesâi, Zekat, 3 İbn-i Mâce, Fiten 1,3 Dârimi, Siyer 10
Ahmedb.Hanbel 3/389
8 -
9 - Buhari, Cenâiz 1 Bed'ül Halk 6, Libas 24 İsti'zan 30 Rikak 13',14 Tevhid 33- 35 Müslim, İman 153, 154 Zekat 32, 33 Tirmiz İman 18 Ahmed b. Hanbel 5/152, 159, 161, 185 6/166. 442
11 - İbn-i Mâce Fiten 26
14 - Müslim Kader 8 İbn-i Mâce 10 Ahmed b. Hanbel 3/293
15 - Buhari Kader 4 Tefsir'üs-Sure 92 3,4,5,7, Tevhid 54 Müslim Kader 6,7,8, tirmizi, Kader 3 Tefsir'üs-Sure 92 Ahmed ^{b}- Hanbel 4/67
16- A.g.e.
17 - Ebu Davud, Sünnet 16 Ahmed b. Hanbel 2/86 5/40 1/52,53
18 - Muvatta Kader 1 20- Tirmizi Kader 2149
23 - Buhari Kitab'ur-Rikak Sahife 202
24 - A.g.e.
25 - A.g.e.
26 - İhya'ı Ulumid-din 4/26
28 - Ebu Davud, Sünnet 21 Tirmizi kıyamet 11 İbn-i Mâce Zühd 37 Ahmed b. Hanbel 3/213
29 - Buhari, Mevâkit 16,26 Ezan, 129 Tefsir'üs-Sure 50 Rikak 52 Tevhid 24 Ebu Davud Sünnet 19 Tirmizi, Cennet, 16 Ahmed b. Hanbel 3/16, 17,26, 27.
30 - İbn-i Mâce Mukaddime 17 Et-Tergib ve't-Terhib Sahife 96
31 - A.g.e.
35 - Tergib ve Terhib 1/101
36 - Buhari, İlim 38 Cenâiz 33, Enbiya 50 Edeb 109
37 - Müslim, Zühd 72. Ebu Davud, İlim, 4 Tirmizi Fiten 70
38 - İlim 8,13 Tefsir 1 Menâkib 19 İbn-i Mâce Mukaddime
39 - Dârimi Mukaddime 25, 46 Ahmed b. Hanbel 2/47,83,123, 150,159, 171, 202, 214
41- Buhari Abdest 68 Müslim Taharet 94.96 Ebu Davud Taharet 36 Tirmizi Taharet 51. Nesâi Taharet 45. 139 Gusul, 1 İbn-i Mâce Taharet 25 Dârimi Abdest 54 Ahmed b. Hanbel 2/259, 265, 288, 316, 346,363, 394, 433, 464, 496, 529, 533, 3/341,350
42 - A.g.e.
43 - Darekutni Taharet 1/66
44 - Buhari Abdest 60,62 Mezâlim 27 Müslim, Taharet Müsai run 187 Ebu Davut Taharet 13, Tirmizi Taharet 73,74 Da mi Abdest 9 Ahmed b. Hanbel 1/284. 4/246 5/382, 39
45 - Buhari Abdest 52, Eşribe 12 Müslim Hayz 95 Taharet 76Tirmizi Taharet 66, Nesâi, Taharet 124 İbn-i Mâce; Taharet68 Ahmed b. Hanbel 1/223,227, 329, 337
46 - Ahmed b. Hanbel 1/214
47 - Nesâi Taharet 93,94,95 Tirmizi Taharet
48 - 404 f_8 Ebu Davud Taharet 1/107
49 - Ebu Davud, Taharet 1/107
50 - Buhari Taharet, Tirmizi Taharet 42 Nesâi Taharet 80 İbn-i Mâce Taharet 411
51 - Müslim, Taharet 29 Ahmed b. Hanbel 2/201,471
52 - Ebu Davud Taharet 1/168
53 - Nesâi 1/99
54 - Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277
55 - Ebu Davud Taharet 1/172 Müslim Taharet 277 Tirmizi, Taharet 61 İbn-i Mâce Taharet 510 Nesâi Taharet 133
56 - Tirmizi, Taharet 94 Ebu Davud 1/96,97
57 - A.g.e.
58 - Buhari Kitab'us-Salat 7. Bab.
59 - A.g.e.
60 - Tirmizi, Taharet 98 Buhari Tarih'ul-Evsat İbn-i Hacer El-Telhis 59. Sahife Ebu Davud 1/63 Tayalasi Müsned 692. Beyhaki 1/291
61 - A.g.e.
62 - İbn-i Mâce Taharet 546 Buhari Abdest, 48
64 - Ebu Davud Taharet 157 Tirmizi Taharet 95-96
65 - Tirmizi Taharet 95, 96 Ahmed b. Hanbel 5/214,215 İbn-i Mâce 1/101
66 - A.g.e.
67 - Ebu Davud Taharet 87, Müslim Taharet 305, İbn-i Mâce Taharet 584, Nesai Taharet 257,258,259
68 - EBU DAVUD 220-222, Tirmizi Taharet 118
69 - Nesai Taharet 87 Tirmizi Taharet 120

70 - Nesai Taharet 1/172

71 - Müslim, Taharet, 372 , Nesâi Taharet 268 İbn-i Mâce Taharet 535 Ebu Davud Taharet 230

72 - Müslim, Hayız, 11, 12 Ebu Davud Taharet 103 Tirmiz' haret, 101, Nesâi Taharet 173 Hayız 18 İbn-i Mâce T^J 13 Dârimi, Abdest, 83, 108 Ahmed b. Hanbel 2/70 j 6/45, 101,106,110,112, 114, 173, 179,214,229,245.
73 - Tirmizi, Taharet 122 Malik, Muvatta 72, 73, Buhari 1/ 33, 333 Müslim 1/98
74 - Tirmizi Edeb 280 İbn-i Mâce Edeb 3749
75 - Tirmizi Taharet 116 Müslim Taharet 1/94 Ebu Davud Taha ret 1/143
76 - A.g.e.
77 - Müslim, Hayız, 105 Ebu Davud Libas 38 Nesâi, Fer' 20 30, 31 Darimi Edâhi 20 Muvatta Sayd 17, 18. Ahmed b Hanbel 1/219, 227, 237, 270, 279, 280, 314, 328, 343,360 373, 6/73. 104,148,153
78 - Buhari Zebâih 30 Nesâi Fer' 10 İbn-i Mâce, Libas, 25
NAMAZ
79 - Tirmizi Salat 388,389 80- Tirmizi Edeb 40.
82 - Müslim 2/394-397 Buhari Salat bab 4.
83 - Ebu Davud, Salat, 633, Müslim Salat 518
84 - Tirmizi Salat, 170
85 - Tirmizi Salat 154
86 - İbn-i Mâce Salat 694
87 - Müslim Salat 626 İbn-i Mâce Salat 685
88 - Tirmizi Salat, 327 Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/11055
89 - Buhari 2/65.66 Müslim 1/112 Nesâi 1/102.103 Ahmed b Hanbel Müsned7 2/6357
90 - Müslim, Salat, 383
91 - Müslim Salat, 1/533 İbn-i Mâce Mesâcıd, 738
92 - Müslim Salat 1. Cild 18. Bab 81. Hadis
93 - Nesâi 2/1100
95 - Tirmizi Salat 257
96 - Tirmizi Salat 257 07 Tirmizi Salat 238 og. Tirmizi Salat 247ÛQ Buluğul Meram 64. Sahife 7. Bab, 10. Hadis.
100 - Müslim Salat 50
101 - İbn-i Mâce Salat 834 Tirmizi, Salat, 309
102 - İbn-i Mâce Salat 821 Tirmizi Salat 306 Müslim Salat 35. Bab 166. Hadis.
103 - Müslim Salat 36. Bab 176. Hadis İbn-i Mâce, Salat 850
104 - Tirmzi Salat 258-259
105 - Tirmizi Salat 267 Müslim Salat 149,150 Müslim Salat 409
106 - Tirmizi Salat, 268
107 - Müslim Salat 1. Cilt 227, 228,229, 230, 231. Nesâi 2/1111
108 - Ag.e.
109 - A.g.e,
110 - A.g.e.
111- Dârimi Salat 1328
112 - İbn-i Mâce Salat 1243
113 - Müslim Mesâcid 300, 301, 303, 304, 307. 114-Buhari Ezan 145
116 - Buhari Teheccüd 25. Tevhid 10 Dua 48 Ebu Davud Vitir 18 İbn-i Mâce, İkamet 188 Ahmed b. Hanbel 3/344
117 - İbn-i Mâce Salat 900

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

1. Kur'ân-ı Kerîm
2. Ahterî: Ahteri Mustafa Efendi, Ahterî-i Kebîr, 1-2, İst. 1292.
3. Aynî: Mahmud b. Ahmed el-Aynî, Umdetu'l'Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, 111, İst. 1308.
4. Bağdâd: Ahmed b. Ali, el-Hatibu'l-Bağdadî, Tarîhu Bağdâd, 1-14, Kahire.
5. Bâ'is: İsma'il b. Umer b. Kesir, el-Ba'isu'l-Hasîs Şerhu İhtîsâri Ulûmi'l-Hadîs, A.M.Şâkir neşri. Kahire 1399/1979.
6. Bazı Hadis Meseleleri: Prof.M. Tayyib Okiç, Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tetkikler, İst. 1959.
7. Beykûniyye: Umer b. Muhammed el-Beykûnî, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye, fi Mustalahi'l-Hadîs, 3. Bs. Dimeşk.
8. Buhari: Muhammed b. İsma'il el-Buhârî, el-Câmi'u's-Sahîh, 1-8, İst. 1315.
9. Buhâri'nin Kaynakları: Dr. M. Fu'ad Sezgin, Buhâri'nin Kaynakları Üzerine Araştırmalar, İst. 1956.
10. el-Câmi: Ahmed b. Ali, el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Kitâbu'1-Câmî1 li-Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sami', Dr. M. Re'fet Sa'id Neşri, 1-2, Kuveyt 1401/1981.
11. Câmi'u Beyâni'l-İlm: Yusuf b. Abdilberri'1-Kurtubi, İbn Abdilberr, Câmi'u Beyâni'1-İlmi ve Fadlihî, 2.
Bs., 1-2, Kahire 1388 / 1968.
12. Câmi'u'1-Usûl: Mübarek b. Muhammed, İbnu'l-Esîri'l-Cezerî, Câmi'u'l-Usûl min Ahâdîsi'r-Resul, 1-12,
Beyrut 1400/1980.
13. el-Câmi'u's-Sağîr: Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, el-Câmi'u's-Sağîr min Kelâmi'l-Beşîri'n-Nezîr, 1-2, Kahire.
14. Câmi'u't-Tahsîl: Salâhuddin Halil b. Keykeldî. el-Alâ'î, Câmi'u't-Tahsîl fi Ahkâmi'1-Merâsîl, Bağdâd 1398/1978.
15. Cevâmi': Muhammed b. Ali, İbn Hazm, Cevâmi'u's-Sîre, Kahire.
16. Curcân: Hamze b. Yûsuf es-Sehmi, Târîhu Curcân, 3. Bs., Beyrut 1401/1981.
17. Çantay: Hasan Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Me'al-i Kerîm, 1-3, İst. 1952.
18. Darekutnî: Ali b. Umer ed-Dârekutnî, Sunenu'd-Dârekutnî, 1-2, Kahire 1386/1966.
19. Dârimî: Abdullah b. Abdirrahmân ed-Dârimî, Sunenu'd-Dârimî, 1 -2, Beyrut.
20. Dirâsât: Muhammed Mustafa el-A'zamî, Dirâsât fi'1-Hadîsi'n-Nebevî, 1-2, Beyrut 1400/1980.
21. Du'afâ: Muhammed b. İsma'il el-Buhârî, Kitâbu'd-Du'afâ'i-s-Sağîr, Haleb 1396.
22. Du'afâ vel-Metrûkîn: Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'î, Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn, Haleb 1396.
23. Ebu Dâvud: Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî, Sünen Ebî Dâvud, 1-5, Haleb 1388/1969.
24. Edeb: Fadlullâh el-Cîlânî, Fadlullâhi's-Samed fi Tavdîhi'l-Edebi'l-Mufred, 1-2, Kahire 1388.
25. Elfiyye: Celâluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûti, Elfiyyetul-Hadîs, 2. bs., Dimeşk 1400/ 1980.
26. Emsal: Dr. Abdulmecîd Mahmûd, Emsâlu'1-Hadîs, Kahire 1975.
27. Esma: Bağdatlı İsmâ'il Paşa, Hediyyetu'1-Ârifîn Esmâ'u'I-Mu'ellifîn Âsaru'l-Musannifin, 1 -2, İst. 1951.
28. Esne'i-Metâlib: Muhammed b. Seyyld Derviş, el-Hûtu'1-Beyrûti, Esne'i-Metâlib fi Ahâdîsi Muhtelifeti'l-Merâtib, Beyrut 1319. 2. Bs. 1403/1983.
29. Esrar: Bk. el-Mevdû'âtu'1-Kubrâ.
30. Feth: Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî, Fethu'l-Muğîs Şerhu Elfiyyeti'l-Hadîs, 2. Bs., 1-3, Kahire 1388/1968.
31. Fethu'1-Bârî: Ahmed b. Ali, İbn haceri'l-Askalânî, Fethu'1-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî, 1-13, Bulak 1300.
32. Fevâ'id: Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, el-Fevâ'idu'1-Mecmû'a fi'l-Ahâdîsi'l-Mevdû'a, Kahire 1398/ 1978.
33. Garîb: Abdullah b. Kuteybe b. Müslim, Garîbu'l-Hadîs, 1-3, Bağdâd 1397/1977.
34. Garîb Ebî Ubeyd: Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellâm el-Herevî, Garîbu'l-Hadîs, 1-4, Haydarâbâd 1387/ 1967.
35. Gays: Muhammed Muhammed es-Semâhî, Gaysu'l-Mugîs fi ilmi Mustalahi'l-Hadîs, 2. Bs., Kahire.
35. Hadis Dersleri I: Dr. Mücteba Uğur, İmam-Hatip Liseleri İçin Hadis Dersleri m, Ankara.
36. Hadis Dersleri II: Dr. Mücteba Uğur, İmam-Hatip Liseleri İçin Hadis Dersleri IV, Ankara.
37. Hadis Istılahları: Prof. Dr. Talât Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980.
38. Hadis Istılahları Sözlüğü: Y. Doç. Dr. Abdullah Aydınlı, İst. 1987.
39. Hadis Tarihi: Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, Ankara 1977.
40. Hadis Usulü: Prof. Dr. Talât Koçyiğit, Hadis Usulü, Ankara 1975. ,
41. Hanâbile: Muhammed b. Ebî Ya'lâ el-Ferrâ, Tabakâtu'I-Hanâbile, 1-4, Beyrut.
42. Hasîs: Burhanuddîn el-halebî, el-Keşfu'l-Hasîs ammen Rumiye bi-Vad'il'1-Hadîs, Bağdâd 1984.
43. Haşiye: Atiyyetu'l-Echûri, Haşiye ale'z-Zurkânî ale'l-Manzûmeti'l-Beykuniyye, Kahire.
44. Hedy: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, Hedyu's-Sârî Mukaddimetu Fethi'1-Bârî, Bulak 1300.
45. Hilye: Ebu Nu'aym, Ahmed b. Abdillah el-İsbehânî, Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ, 1-10, Beyrut 1400/1980.
46. Hulâsa: el-Huseyn b. Abdullah et-Tibî, el-Hulâsa fi Usûli'l-Hadîs, Bağ-dad 1391/1971.
47. İbn Mâce: Muhamed b. Yezîd el-Kazvînî, İbn Mâce, Sünen İbni Mâce, 1-2, Kahire.
48. İcâbe: Bedruddin ez-Zerkeşî, el-İcâbe fi-me'stedrekethu A'işetu ale's-Sahâbe, 2.Bs., Beyrut 1390/ 1970.
49. İkmâl: Ali b. Mâkülâ, el-İkmâl fi Refi'I İrtiyâb ani'l-Mu'telif ve'l-Muhtelif fi'1-Esmâ vel-Kunâ, 1-7, Beyrut.
50. İktırâh: Muhammed b. Ali. İbn Dakîki'l-İyd, el-İktırâh fi Beyâni'l-Istılâh, Bağdâd 1402/1982.
51. İlel: Ahmed b. Hanbel, Kitâbu'1-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, 1.2, İst. 1987.
52. İlel Ali: Ali İbnu'l-Medînî, helu'l-Hadîs ve Ma'rifeti'r-Ricâl, 2. Bs., 1980.
53. İlel Şerhi: Abdurrahmân b. Ahmed, İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu İleli't-Tirmizî, Bağdâd.
54. İlel Tirmizî: Muhammed b. İsa et-Tirmizî, Tirmizî sonunda.
55. İlelu'l Hadîs: Abdurrahmân b. Ebî Hatim er-Râzî, İlelu'l-Hadîs, 1-2, Kahire 1343.
56. İlmâ': Kadı İyad b. Musa el-Yahsubî, el-İlma' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivâye ve Takyîdi's-Semâ, Kahire 1389/ 1970.

57. İrşâd: Yahya b. Şeref en-Nevevî, el-İrşâd fi Usûli'l-Hadis, 1-2, Beyrut.
58. İsâbe: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, 1-8, Kahire.
59. İsbehân: Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdillah el-İsbehânî, Kitâbu Zikri Ahbâri İsbehân, Leiden 1931.
60. İslâm Toplumu: Dr. Mücteba Uğur, Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu, İst. 1980.
61. İslamda Eğitim: Dr. Ahmed Şelebi, İslamda Eğitim-Öğretim Tarihi, Terc. Ali Yardım, İst. 1976.
62. İ'tibâr: Muhammed b. Hâzim el-Hemedânî Kitabu'l-İ'tibâr fi'n-Nasih ve'l-Mensûh mine'1-Âsâr, Humus 1386/1966.
63. Kâmil: Abdullah b. Adî, İbn Adî, el-Kâmil fi Du'afâ'ir-Ricâl, 1-8, 3. Bas., Beyrut 1409/1988.
64. Kamus: Mütercim Asım Efendi, Kamus Tercümesi, 1-3, İst. 1305.
65. Karsî: Davud el-Karsî, Şerhun alâ Metni Usûli'I-Hadîs lil-Birgivi, İst, 1314.
66. Kavâ'id: Muhammed Cemâluddin el-Kâsimî, Kavâ'idu't-Tahdîs min Funûni Mustalahi'l-Hadîs, 2. Bs., Kahire 1380/1961.
67. Keşf: Kâtip Çelebi, Keşfu'z-Zunûn an Esmâi'l Kutubi ve'I-Funûn, 1-2, İst. 1362/1943.
68. Keşfu'1-Hafâ: İsmâ'il b. Muhammed el-Aclünî, Keşfu'1-Hafâ ve Muzilu'l-İlbâs Amme'ş-Tehera Mine'l-Ahâdîsi Alâ Elsineti'n-Nâs, 1-2, Haleb.
69. Kifâye: Ahmed b. Ali, el-Hatîbu'l-Bağdâdi, Kitâbu'l-Kifâye fi h-mi'r-Rivâye, Kahire 1972.
70. Kussâs: Abdurrahmân b. Ali, İbnu'l-Cevzî, Kitâbu'l -Kussâs ve'l-Muzekkirîn, Riyad 1403.
71. Lemehât: Dr. Muhammed Edîb es-Sâlih, Lemehât fi Usûli'I-Hadîs, 3. Bs., Beyrut 1399.
72. Lemmâz: Ali b. Abdullah es-Semhûdî, el-Gammâz ale'l-Lemmâz fi'l-Ahâdîsi'l-Muştehire, Riyâd 1401/1981.
73. Lisân: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, Lisânu'l-Mîzân, 1 -7, Haydarâbâd, 1329.
74. Lubâb: İbnu'l-Esîri'l-Cezerî, el-Lubâb fi Tehzîbi'l-Ensâb, 13, Beyrut.
75. Ma'rife: Muhammed b. Abdillah, el-Hâkimu'n-Nîsâburî, Kitâbu Ma'rifeti Ulûmi'l-Hadîs, 2. Bs., 1397/1977.
76. Masnû': Ali b Sultan Muhammed el-Kari, el-Masnû' fi Ma'rifeti'l-Mevdû, Haleb 1389/1969.
77. Me'âlim: Hamd b. Muhammed el-Hattâbî, Me'âlimu's-Sunen, Ebu Davud'la birlikte.
78. Mecrûhîn: Muhammed b. Hibbân el-Busü, Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn, 1-3, Beyrut.
79. Medhal: Muhammed b. Abdullah el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî, el-Medhal ilâ Ma'rifeti Ulûmil-Hadis,
80. Mekâsıd: Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî, el-Mekâsıdu'1-Hasene fi Beyâni Kesitin mine'l-Ahâdisi'l-Muştehire ale'l-Elsine, Kahire 1375/1956.
81. Merâsîl Ebî Dâvud: Süleyman İbnu'l-Eş'asi's-Sicistânî, Kitâbu'l-Merâsîl, Kahire.
82. Mesâbîh: el-Huseyn b. Mes'ûd el-Beğavî, Mesâbîhu's-Sunne, 1-2, Bulak 1318.
83. Metalib: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, el-Mîtâlibu'1-Âiiye bi-Zevâ'idi'1-Mesânîdi's-Semâniye, 1-4, Kuveyt 1393/1973.
84. Mevdû'ât: Abdurrahmân b. Ali İbni'l-Cevzî, Kitâbu'l-Mevdû'ât, 1-3, Kahire 1966.
85. Mevdu'âtu'I-Hadîs: es-Sâğânî, Risale fi Mevdû'âti'l-Hadîs, Kahire 1306.
86. el-Mevdû'âtu'1-Kubrâ: Ali b. Sultan Muhammed el-Kari, Kitabu'l-Mevdû'ati'l-Kebîr, İst.1289. (el-Esrâru'l-Merfû'a fi'1-Ahâdîsi'l-Mevdû'a, Beyrut 1384 / 1964).
87. Mevzu Hadisler: M. Yaşar Kandemir, 3. Bs., Ankara 1984.
88. Mevzuat Ali Tercümesi: Ahmed Serdaroğlu, Usûl-i Hadis ve Mevzû'ât-i Aliyyu'1-Kârî Tercümesi, Ankara 1966.
89. Miyânişî: Umer b. Abdilmecîd el-Miyânişî, Mâ La Yese'u'l-Muhaddise Cehluhû, Bağdâd 1387/1967.
90. Mizan: Muhammed b. Ahmed b. Usmân ez-Zehebî, Mîzânu'l-itidâl fi Nakdi'r-Ricâl, 1-4, Kahire 1382/ 1963.
91. Mu'arrabe: es-Seyyid Eddî Şîr, Mu'cemu'l-Elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-Mu'arrabe, Beyrut 1980.
92. Mudellisîn: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî Tabakâtu'l-Mudellisîn (Ta'rîfu ehli't-Takdîs bi-Merâtibi'l-Mevsûfine bi't-Tedlîs), Kahire.
93. Mufehres: el-Mu'cemu'1-Mufehres 11-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî, 1-7, Lei-den 1936-1969.
94. Müfredat: el-Huseyn b. Muhammed, er-Râğıb el-İsbehânî, el-Mufredât fi Garîbil-Kur'ân, Kahire 1970.
95. Muğnî: Umer b. Bedr el-Mevsilî, el-Muğnî ani'l-Hıfzi ve'1-Kitâb fimâ lem Yesihha fîhi şey'un mine'l-Ahâdîs, Kahire 1342.
96. Muhaddis: el-Hasen b. Abdirrahmân er-Râmehurmuzî, el-Muhaddisu'l-Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'1-Vâ'î, Beyrut 1391/1971.
97. Muhaddisûn: M. Muhammed Ebu Zehv, el-Hadîs ve'1-Muhaddisûn ev İnâyetu'l-Ummeti'l-İslâmiyye bi's-Sunneti'n-Nebeviyye, Kahire 1378/1958.
98. Mûkıza: Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, el-Mûkıza fi İlmi Mustalahi'l-Hadîs, Beyrut, 1405.
99. Munîf: Muhammed b. Ebîbekr, İbn Kay-yimi'l-Cevziyye, el-Menâru'I-Munîf fi's-Sahîhi ve'd-Da'îf, Beyrut 1390/1970.
100. Muntekâ: Muhammed b. Ahmed b. Usmân ez-Zehebî, el-Muntekâ min Minhâci's-Sunne, Kahire 1374.
101. Musannef: Abdurrezzâk b. Hemmâin es-San'ânî, el-Musannef, 1-11, Beyrut 1390/1970-1392/1972.
102. Mustatrafe: Muhammed b. Seyidî Ca'fer el-Kettânî, er-Risâletu'l-Mustatrafe li-Beyâni' Meşhûri Kutubi's-Sunneti'l-Muşerrefe, Beyrut 1332.
103. Muvatta: İmam Mâlik b. Enes el-Esbahî, el-Muvatta, 6. Bs., Beyrut 1402/ 1982.
104. Müslim: Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, el-Câmi'u's-Sahîh, 1-8, İst. 1330-1334.
105. Müslim Şerhi: Yahya b. Şeref en-Nevevî, Şerhu Müslim, el-Câmi'us-Sahîh'le birlikte, 1-5, Kahire 1392/1972.
106. Müsned: Ahmed b. Hanbel, el-Musned, 1-6, Kahire 1313. A.M. Şakir Neşri, 1-16, Kahire 1374/1953-1394/1974.
107. Müstedrek: Muhammed b. Abdillah el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî, el-Mustedrek ale's-Sahîhâyn, 1-4, Haydarâbâd.
108. Mutenâhiye: Abdurrahmân b. Ali, İbnu'1-Cevzî, el-İlelu'1-Mutenâhiye fil-Ahâdîsi'1-Vâhiye, 1-12, Lahor.
109. Nazm: Ca'feru'l-Hasenî el-İdrisî el-Kettânî, Nazmu'l-Mutenâsir mine '1-Ahâdisi'l-Mutevâtir, Fas 1328.
110. Nehc Şerhi: İbn Ebî Hadîd, Şerhu Neh-ci'1-Belâğa, Beyrut 1374/1954.
111. Nese'î: Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'î, Sünen Nese'î, 1-8, Kahire 1383-1964.
112. Nihâye: el-Mubarek b. Muhammed, İbnu'1-Esîr el-Cezerî, en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs, 1-5, Kahire.
113. Nuhbe Şerhi: Ali b. Sultan Muhammed el Kari, Şerhu Nuhbeti'l-Fiker fi Mustalahi Ehli'l-Eser, İst. 1327.
114. Nuhbe Tercümesi: Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Nuhbetu'l-Fiker Şerhi (Tercümesi), Ankara 1971.
115. Nuket: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, en-Nuket alâ Kitabi İbni's-Salâh, 1-2, Riyad 1404/1984.
116. Nuzhe: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalâni, Nuzhetu'n-Nazar Şerhu Nuhbeti'l-Fiker fi Mustalahi Ehlil-Eser, 3. Bs., Kahire 1975.
117. Ref: el-Laknevî, er-Refu ve't-Tekmîl fil-Cerhi ve't-Ta'dil, 3. Bs., Beyrut 1407/1987.
118. Rıhle: Ahmed b. Ali, el-Hatîbu'1-Bağdâdî, er-Rıhle fi Talebi'l-Hadîs, 1395/ 1975.
119. Risale: Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi'î, er-Risâle, Kahire 1388/1969.
120. Risale Ebî Dâvud: Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî, Risale Ebî Dâvud ilâ Ehli Mekkete fi Vasfi Sunenihî, 3. Bs. Beyrut 1401.
121. Sabık ve Lâhık: Ahmed b. Ali, el-Hatibu'l-Bağdâdî, es-Sâbık ve'l-Lâhık fi Tebâ'udi mâ Beyne Vefâti Râviyeyni an Şeyhin Vâhid, Riyad 1402/1982.
122. Sahîh: Muhammed b. İshak b. Huzey-me, Sahîh İbni Huzeyme, 1-4, Beyrut 1400/1980.
123. Sifr: Muhammed b. Ya'kub eş-Şirâzî el-Flruzâbâdî, Kitâbu Sifri's-Sa'âde, (Hatime), Mısır 1317.

124. Sikât: Muhammed b. Hibbân el-Bustî, Kitâbu's-Sikât, 1-9, Haydarâbâd 1393/1973-1401/1981.
125. es-Sunne: Dr. Muhammed Accâc el-Hatîb, es-Sunnetu Kable't-Tedvîn, Kahire 1383/1963.
126. es-Sunne ve Mekânetuhâ: Dr. Mustafa es-Sibâ'î, es-Sunne ve Mekânetuhâ fi't-Teşrî'i'l-İslâmî, 2. Bs., Beyrut 1398/1978.
127. Siyer: İzmirli İsma'il Hakkı, Siyer-i Celile-i Nebeviye, İst. 1332.
128. Şâfi'iyye: Abdulvehhâb b. Takiyyuddin es-Subkî, Tabakâtu'ş- Şafi'iyyetil- Kubrâ; 1-6, Kahire.
129. Şemail: Muhammed b. İsa et-Tirmlzî, es-Şemâ'ilu'n-Nebeviyye ve'I-Hasâ'isu'l- Mustafaviyye, İst. 1264.
130. Şeref: Ahmed b. Ali, el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Şerefu Ashâbİl-Hadîs, Ankara 1971.
131. Şurût: Muhammed b. Tâhir el-Makdisî, Şurûtu'l-E'immeti's-Sitte, Kahire 1957.
132. Tabakât: Muhammed b. Sa'd b. Meni, İbn Sa'd, et-Tabakâtu'1-Kubrâ, 1-8, Beyrut 1388/1968.
133. Ta'cîl: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalâm, Ta'cflul-Menfa'a bi-Zevâ'idi Ricâli'l-E'immeti'l-Erba'a, Beyrut.
134. Tahzîr: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebî-bekr es-Suyütî, Tahzîru'l-Havâs min Ekâzibi'l-Kussâs, 2. Bs. 1404/1984.
135. Takrîb: Yahya b. Şeref en-Nevevî, et-Takrîb, Kahire 1388/1968.
136. Takrîbu't-Tehzîb: Ahmed b. Ali, İbri Haceri'l-Askalânî, Takrîbu't-Tehzîb, 1-2, 2. Bs., Beyrut 1395/1975.
137. Takyîd: Abdurrahînı İbnu'l-Huseyn el-Irâkî, et-Takyîd vel-İdâh Şerhu Mukaddimeti'İbni's Salâh, Kahire 1389/1969.
138. Takyîdu'1-ilm: Ahmed b. Ali, el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Takyîdu'1-İlm, 2. Bs., Dimeşk 1974.
139. Ta'rîfât: Seyyid Şerif Curcânî, Kitâbu't-Ta'rîfât, Dersaadet.
140. Tarîh Kebîr: Muhammed b. İsmâ'il el-Buharı, et-Târîhu'1-Kebîr, 1-9, Haydarâbâd.
141. Tarîh Sağır: Muhammed b. İsmâ'il-el-Buhâri, et-Târîhu's-Sağîr, 1-2, Kahire 1397/1977.
142. Tecrid: Ahmed Na'im, Kamil Miras, Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, 1-12, 2. Bs., Ankara 1960.
143. Tecrid Mukaddimesi: Ahmed Naim, 2. Bs., Ankara 1960.
144. Tedrîb: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûti, Tedrîbu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevâvî, 1-2, Bs., Kahire 1385/1966.
145. Tehzîb: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb, 1-12, Haydarâbâd.
146. Telkîh: Abdurrahmân b. Ali, İbnu'l-Cevzî, Telkîh Fuhûmi Ehli'l-Eser fi Uyûni't-Târîh ve's-Siyer, Kahire.
147. Tenvîr: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, Tenvîrul-Havâlik Şerhu Muvatta'i Mâlik, 1-2, Beyrut.
148. Tevcih: Tâhir b. Salih el-Cezâ'iri, Tevcîhu'n-Nazar ilâ Usûli'1-Eser, Mısır 1328.
149. Te'vîl: Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs, Beyrut 1393/1973.
150. Ukaylî: Muhammed b. Umer el-Ukaylî, Kitâbu'd-Du'afâ'i'l-Kebîr, 1 -4, Beyrut 1404/1984.
151. Ulûm: usmân b. Abdirrahmân eş-Şehrzûri, İbnu's-Salâh, Ulûmu'l-Hadîs, Haleb 1386/1966.
152. Ulûmu'1-Hadîs: Dr. Subhi es-Sâlih, Ulûmu'l'Hadîs ve Mustalahuhu, 11. Bs., Beyrut 1979.
153. Umde: Abdulğanî b. Abdilvâhid el-Makdisî, Umdetu'l-Ahkâm min Kelâmi Hayri'1-Enâm, Mekke.
154. Usûl: Mahmud Es'ad Seydişehrî, Usûlü Hadîs, İst. 1316.
155. Usûlu'l-Hadîs: Dr. Muhammed Accâc el-Hatîb, Usûlu'l-Hadîs Ulûmuhu ve Mustalahuhu Beyrut 1386/ 1967.
156. Zehru'r-Rabâ: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, Zehru'r-Rabâ ale'l-Mucteba, Nese'î ile birlikte.
157. Zem: Abdullah b. Muhammed el-Herevî Zemmu'l-Kelâm ve Ehlihi, A.Ü. İlahiyat Fakültesi kitaplığı 7614. Dr. Mücteba Uğur Edisyonu, neşredilmemiş.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KAZA (HÜKÜM VERME, DAVAYA BAKMA) BAHSİ

YERİLEN VE ÖVÜLEN HÜKÜM VERME, HÜKÜM VERME ADABI VE ŞEKLİ
DAVALAR, DELİLLER, ŞAHİTLER, HAPİS VE DİĞER MESELELER
VAKIF, SULH VE EMANET
TAHRİC

YERİLEN VE ÖVÜLEN HÜKÜM VERME, HÜKÜM VERME ADABI VE ŞEKLİ

4904- Ebû Hureyre radiyallahu anh «dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar arasında kadı tayin edilmiş kişi, bıçaksız boğazlanmış demektir."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.]

4905- Büreyde radiyalluhu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hakimler üç (türlü)dür: Bunların birisi cennetlik, ikisi cehennemliktir. Cennetlik olan, doğruyu bilip doğru ile hükmedendir. Doğruyu bilip zulümle hüküm veren ve cahillikle bilmeden insanlar arasında hükmedenler cehennemliktir." [Ebû Dâvud]

4906- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Hz. Osman, ona dedi ki: "İnsanlar arasında kadılık yap!"
"Ey mü'minlerin emîri (bu vazifeden) beni affet!"
"Neden istemiyorsun, baban da kadılık yaptı."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kim kadı olup da adaletle hükmederse, bu kimse ba-şabaş (sevap ve günahı eşit) ayrılmaya liyakat kazanmıştır." Hz. Osman bir daha ona teklifte bulunmadı. [Tirmizî]

4907- Rezîn de benzerini rivayet etmiştir. Onda şöyle geçer: "Baban kadılık yapardı." Bu söz üzerine söyle dedi: "Şüphesiz ki babam bir müşkülle karşılaştığı zaman, Allah
Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bir problemle karşılaştığı zaman Cibril aleyhisse-lam'a sorardı. Benim soracak kimsem yoktur. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Kim Allah' a sığınırsa büyük bir varlığa sığınmıştır.» Yine şöyle buyurduğunu duydum: «Kim Allah'a sığınırsa onun sığınmasını kabullenir.» Ben de beni kadı yapmandan Allah'a sığınıyorum." Bunun üzerine (Osman) onu (İbn Ömer'i) affetti ve "Bunu kimseye söyleme!" diye tenbih etti.

4908- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kendiliğinden kadı olmak isterse, kendi haline terkedilir; kim ise zorla kadı yapılırsa, Allah ona bir melek gönderir ve (yanılacağı zaman) onu doğrultur."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]

4909- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Kim, müslümanlara kadılık yapmak isteyip de bu makamı elde eder de, sonra adaleti zulmüne galip gelirse, cenneti kazanır; zulmü adaletine galip gelirse cehennemlik olur."
[Ebû Dâvud]

4910- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan: Bir müslümanla bir yahudi Ömer'in huzurunda davalaştılar. Ömer yahudiyi haklı görünce, yahudi şöyle dedi:
"Vallahi hükmü doğru verdin." Ona değnekle vurup; şöyle dedi:
"Ne biliyorsun benim doğru hükmettiğimi?" Yahudi cevap verdi:
"Vallahi biz Tevrat'ta şunu buluyoruz: «Bir kadı hak ve adaletle hükmettiği zaman, biri sağında ve biri de solunda olmak üzere Allah ona iki melek gönderir. Hakla beraber olduğu müddetçe onu doğrultup başarılı kılarlar ve doğruluk ve adaletle hükmetmesine ve-
sile olurlar. Hak ve adaletten ayrıldığı zaman, onu terkedip giderler»." [Mâlik]

4911- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadı zulmetmedikçe, Allah daima onunla beraber olur. Zulmettiği zaman Allah ondan ayrılır, bu defa şeytan onun yanına gelip bir daha ondan ayrılmaz." [Tirmizî]

4912- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hakim, hüküm vereceği zaman ictihad edip isabet ederse, iki ecir; yanılırsa bir ecir alır." fBuhârî, Müslim ve Ebû DâvudJ

4913- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: Ebu'd-Derdâ, Selmân'a şöyle yazdı: "Mukaddes arza gel!" Selmân cevap verdi:
"Kişiyi arz yüceltmez; kişiyi yücelten
amelidir. Duyduğuma göre sen tedavi eden bir tabip olmuşsun. (Eğer ilâçların) hastalar(a iyi gelip de) iyileşirlerse ne mutlu sana! Yok eğer sen (sahte) tabipsen, dikkat et, korkarım ki (yanlış ilâçlar verip) insanı öldürürsün de cehenneme girersin."
Ondan sonra Ebu'd-Derdâ iki kişi arasında hükmettiğinde, o iki insan ayrılıp giderlerken arkasından bakar sonra da şöyle derdi:
"Ben (sahte) tabibim. Vallahi haydi dönün de kıssanıza (davanıza) bir kere daha bakayım!" [Mâlik]

4914- Ebû Hureyre ve İbn Amr radiyallahu anhumâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hükümde rüşvet vereni de alanı da lânetlemiş-tir." [Tirmizî] Ebû Dâvud ise yalnız İbn Amr'dan aynısını rivayet etmiştir.

4915- Muâz radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni Yemen'e gönderip uğurladı. Yürüdüğümde arkamdan adam gönderip çağırttı; gelince bana dedi ki:
"Seni niçin çağırdım, biliyormusun? Sakın benim iznim olmadan bir şey alıp zimmetine geçirme! Çünkü bu hiyanet sayılır. Kim

hıyanette bulunursa, kıyamet gününde o hıyaneti ile gelir. İşte sana bunu tenbih etmek için çağırdım, haydi işine gidebilirsin." [Tirmizî]
4916- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni Yemen'e kadı olarak gönderdi. Dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben daha gencim, beni gönderiyorsun. Kadılık hakkında hiç bilgim yoktur.» Şöyle buyurdu:
«Allah, senin kalbine hidayet verecek, dilini sabit kılacaktır. Önüne iki hasım oturduğu zaman, birincisini dinledikten sonra, ikincisini de (aynı şekilde) dinlemeden sakın hüküm verme! Güzel hüküm vermen için en doğru yöntem budur.»
Ondan sonra devamlı olarak kadılık yaptım, veya herhangi bir meselede şüpheye düşmedim." [Tınnizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
4917- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
iki davacı hasmın birlikte hakimin önünde oturmasına hükmetti." [Ebû Dâvud]
4918- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kişi öfkeli iken iki kişi arasında hüküm vermesin."
4919- Diğer rivayet: "(Kişi) bir davada iki ayrı hüküm vermesin. Hiç kimse öfkeli iken asla iki kişi arasında hüküm vermesin!"
[Mâlik hariç Altı hadis imamı.]
4920- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz müslümanlar arasında hükmetmekle yükümlü kılındığında onların arasında sakın öfkeli iken hükmetmesin. (Davacı ve davalıyı karşısında) oturtmakta, işaret ve bakışlarda onları eşit tutsun. Onlardan herhangi birine bağırarak konuşmasın." [Ebû Ya'lâ ve Ta-berânî Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf'bir senedle.]
4921- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her kim müslümanların hakimlerinden birine çağrılır da gelmezse o zalimdir." -ya da şöyle dedi-: "Onun hakkı yoktur."
[Bezzâr leyyin bir isnadla.J
4922- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
iki kişi arasında hükmetti. Aleyhine hükmedilen adam sırtını çevirip giderken:
«Hasbiyallahu ve ni'mel-Vekîl (=Allah bana yeter ne güzel vekildir O!)» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Allah acizliği kınar, fakat sana akıllılık düşer. Buna rağmen başarılı olamazsan o zaman: «Hasbiyellahu ve ni'me'l-Vekîl (=Allah bana yeter ne güzel vekildir O!) de!»"
[Ebû Davûd]
4923- Ebû Hamza radiyallahu anh'dan: "İbn Abbâs ile halk arasında tercümanlık
yapardım."
4924- Ömer, Ali ve diğerleri radiyallahu anhum'dan: (Dediler ki:)
"Kadı ile hakim mescidde dava görür. Cezanın uygulanmasına gelince mescidin dışında uygulanır." [îki rivayet de Buhârî'ye aittir.]
4925- Muâz radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
onu Yemen'e göndennek istediği zaman, şöyle buyurdu:
"Bir dava ile karşılaştığın zaman ne ile hükmedersin?"
"Allah Teâlâ'nin Kitâb'ı ile hükmederim."
"Allah'ın Kitâb'ında bulamazsan?" 0- "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sünnetiyle hükmederim."
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sünnetinde ve Allah'ın Kitabında da bulamazsan?"
"Sağa sola bükmeden (dosdoğru) kendi görüşümle ictihad ederim (ve ona göre hükmederim)" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun göğsüne vurup şöyle dedi:
"Allah Resulünün elçisini Allah Resulünün hoşnut olacağı bir şeye muvaffak kılan Allah'a hamdederim."
4926- Diğer rivayet: Muaz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu:
"Ey Allah'ın Resulü, ne ile hükmedeyim?" "Allah'ın Kitâb'ı ile." "Allah'ın Kitâb'ında bulamazsam." "Allah Resulünün sünnetiyle." "Resûlullah'ın sünnetinde bulamazsam?" "Dünyanın umurunu iyi incele, Allah katındaki şeyler senin gözünde büyür, ictihad et, Allah seni muhakkak doğru hükme iletir." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
4927- Şureyh radiyallahu anh'dan:
O, Ömer'e bir mektup yazıp (Nasıl ve ne ile hükmedeceği hakkında) sordu. Ömer ona cevabî mektubunda şunu yazdı:
"Allah'ın Kitâb'ında olanlarla hükmet. Eğer onda yoksa Allah Resulü'nün sünnetiyle hükmet. Allah Resulü'nün sünneti ve Allah'ın Kitabında da yoksa, salihlerin verdiği hükümlerle hüküm ver. Salihlerin verdikleri hükümler arasında da yoksa, dilersen ileri atıl hükmünü ver, dilersen geri çekil (hüküm verme). Geri durup hüküm vermemenin senin için daha hayırlı olduftt kanaatindeyim, vesselam." [Nesâî]
4928- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem odasının kapısının önünde bir gürültü duydu ve yanlarına çıkıp şöyle dedi:
«Ben ancak bir insanım. Bana dava akseder; kiminizin konuşması (ve davasını sunması) kiminizden daha belîğ ve etkin olur. Ben de onun doğru olduğunu zannederim ve lehine hüküm veririm. Kimin için böyle bir hükümde bulunup bir müslümanın hakkını ona geçir-mişsem, bilsin ki o bir ateş parçasıdır; isterse onu taşısın, isterse bıraksın»."
4929- Diğer rivayet: İki kişi Allah Resulü'ne miras davası için geldiler, ellerinde bir delilleri de yoktu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu: "Belki biriniz delilini daha güzel açıklayabilir."
Bu rivayetin sonunda şöyle geçiyor: "Adamların ikisi de ağlamaya başladı ve her biri arkadaşına: «Benim hakkım senin olsun!» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Madem böyle yapıyorsunuz, öyleyse malı taksim edin, hakkı ayırın, sonra kur'a çekin, sonra da helâllesin!»" [Altı hadis imamı.]

DAVALAR, DELİLLER, ŞAHİTLER, HAPİS VE DİĞER MESELELER
4930- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Delil (beyyine) göstermek davacıya aittir; yemin ise davalıya aittir." [Ttrmizî]
4931- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"İnsanlara (her) iddia ettikleri (delilsiz) şeyler verilseydi, birtakım insanlar, birtakım insanların kanlarını ve mallarını talep

ederlerdi. Lâkin yemin (etmek) davalıya aittir."
4932- Diğer rivayet: İki kadın deri dikiyorlardı, biri biz (deri iğnesi) avucunda batırmış olarak çıktı, ötekisinin aleyhine (yani batırdığına dair) şikayette bulundu. Derken dava İbn Abbâs'a aksetti. Şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
«İnsanlara (her iddia ettikleri verilseydi (birçoklarının) kanları da, malları da giderdi. Ona (davalıya) yemin ettirin ve ona «Allah' in ahdini ve yeminlerini az bir pahaya değişenler» (Al-i İmrân 77. âyetini) okuyun.»
Bunu kadına anlattılar; bunun üzerine o suçunu itiraf etti."
(İbn Abbâs) Dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Davalı da yemin etmelidir» ." tMâ\ik hariç, h\\\ hadis imam\.\
4933- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir yemin ve bir şahitle (dava için) hüküm vurdi." [Müslim ve Ebû Dâvud]
4934- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tek şahit ve yeminle hüküm verdi."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî. Onun (Tirmizî'nin) Câ-bir'den de benzeri rivayeti vardırj
4.035 ez-Zübeyb el-Anberî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem An-beroğullanna bir ordu gönderdi. Onları Tâif ta-
raflarında bir yer olan Rukbe'de yakaladılar ve önlerine katıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüler. Ben onlardan evvel davranıp atıma bindim, dört nala onları geçip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım ve şöyle dedim:
«Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri üzerine o\sun. Mkerterm ge\ip bizi yakaladılar. Oysa biz daha önce müslüman olmuş (bunun işareti olarak. d'i\ Vvacyvaivlaiinuzm kulaklarım işaretlemiştik.» Nihayet Anberoğulları getirildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:
«Yakalanmazdan önce, müslüman olduğunuza dair elinizde bir delil (şahit) var mıdır?»
«Evet» dedim.
«Kimdir senin şahidin?»
«Anberoğullarından bir adam olan Semure ve bir de başka bir adam» dedim. O adamın ismini de söyledi. O adam şahit oldu, fakat Semure şahitlik yapmaktan kaçındı." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:
«Bak Semure şahitlik yapmıyor; öteki şahitle beraber sen yemin eder misin?»
«Evet» dedim. Böylece benden yemin istedi; falan falan gün müslüman olduğumuza ve develerimizin kulaklarını işaretlediğimize dair Allah'a yemin ettim. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Haydi gidin onların mallarını yan yarıya bölüşün, kadın ve çocuklarına ilişmeyin. Eğer ordunun çalışmasının boşa gitmesi Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olmasaydı sizden tek bir ipi bile alamazdım.» Zübeyb dedi ki: Annem beni çağırdı ve «Bu adam benim şiltemi aldı» dedi. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip bunu bildirdim. Bana: «Onu yakala!» buyurdu. Yakasını tuttum, yerimizde onunla beraber dikildim. Allah Resulü bizi ayakta dururken görünce, şöyle dedi: «Esirine ne yapmak istiyorsun?» ¦!*•
Hemen onu saldım, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: «Ona haydi kadının şiltesini ver. Annesinden aldığın o şiltesini ver!» buyurdu. Adam şöyle dedi:
«O benim elimden çıktı (sattım).» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adamın kılıcını alıp bana verdi. Adama da:
«Haydi git ona birkaç âsu'(ölçek) yiyecek ver» dedi. Adam bana birkaç âsu' (ölçek) arpa verdi." [Ebû Dâvud]
4936- Ubeydullah bin Abdillah bin Ebî Müleyke radiyallahu anh'dan:
"Ced'ânoğullannın azatlıları olan Suhey-boğulları, Mervân'ın nezdinde iki ev ve bir odayı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onların babalan olan Suheyb'e verdiğini iddia ettiler. Mervân:
«Bu hususta şahidiniz var mıdır?» diye sordu.
«İbn Ömer bizim şahidimizdir» dediler. Bunun üzerine İbn Ömer:
«Ben şahidim, gerçekten Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem o iki evle odayı Suheyb'e vermiştir» dedi. Mervân, İbn Ömer'in şahitliğini kabul edip o iki evle, bir odanın Suheyb'e verilmesine (yani tek şahitle) hükmetti." [Buhârî]
4937- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: "İki adam bir devenin kendilerine ait olduğunu iddia ettiler, her biri iki şahit gösterdi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu aralarında yarıya böldü."
4938- Diğer rivayet: "İki adam bir deve ya da bir hayvanın kendisine ait olduğunu iddia ettiler; hiçbirinin şahidi yoktu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aralarında onu taksim etmelerine hükmetti."
[Nesâî ve Ebû Dâvud.]
4939- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
(bir mal hususunda çekişen, fakat beyyineleri olmayan) bir kavme yemin etmelerini emretti; hepsi yeminde âdeta yarış yapacak oldular, bunun üzerine (önce kimin yemin edeceğini tes-bit için) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aralarında kur'a çekmelerini emretti." [Buhârî]
4940- Ebû Dâvud merfû olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki kişi yemin etmeyi hoş karşılamazlarsa ya da gönüllü olarak yemin etmek isterlerse, kimin vpmin t>At>rt><ji hııvııvıın/ln Irıır'n rvlrvinlar"
4941- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hain erkek ve kadının, zina eden kimsenin, müslüman kardeşine karşı kini olan kimsenin şahitlikleri caiz olmaz." [Ebû Dâvudj
4942- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hain erkek, hain kadın, şer'î ceza kendi üzerinde uygulanmış kişi, müslüman kardeşine karşı kini olan, (yalan) şahitliği tecrübe edilmiş olan, ev halkına mensup (kani') olup aileye hizmet eden, azatlılığı ve akrabalığı şüpheli olanların şahitliği caiz değildir."
el-Fezârî diyor ki:
"Hadisin Arapça metninde geçen «kani» kelimesi, tâbi anlamına gelir." [Tirmizî]
4943- Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bize ulaştığına göre Hz. Ömer şöyle söylemiştir:
"Hasmın ve zanlının şehâdeti caiz olmaz."
4944- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bedevinin köylü aleyhindeki şahitliği caiz değildir." [EbûDâvud]
4945- Hişâm (b. Urve) radiyallahu anh'dan: "İhnü'z-Zübeyr; yaralama olaylarında,

çocukların kendi aralarında yaptıkları şahitliği kabul ederdi." [Mâlik]
4946- Eneş radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kölenin şahitliği, eğer adil ise caizdir." [Buhârî bir bâb başlığında.]
4947- Rabîa bin Ebî Abdirrahman radiyallahu anh'dan:
Bir adam, Irak'tan Ömer'e gelip şöyle dedi: "Ben sana başı ve kuyruğu olmayan bir iş için geldim."
"Nedir o?" diye sorunca, şöyle dedi: "Ülkemizde zuhur eden yalan şahitlik." "Bu gerçekten oldu mu?" "Evet." Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "İslâm'da adil olmayan şahitler yüzünden kişi, sorumlu tutulup cezalandırılmaz." [Mâlik]
4948- Eymen bin Huraym radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey insanlar, yalan şahitlik Allah'a şirk koşmakla denk tutuldu." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sonra şu âyeti okudu: "Putlar (a tapmak) pisliğinden uzak durun, yalan sözden de uzak durun!" (Hacc 30)
[Ebû Dâvud ve Tirmizî. Lafız Tirmizî'ye ait olup illetli olduğunu söylemiştir.]
4949- Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Hz. Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında birtakım insanlar(ın sırları) vahiy yolu ile (meydana çıkardı da böylece) yakalanırlardı. Şimdi ise vahiy kesilmiştir.
Bu nedenle kim bize bir hayrı izhar ederse ona güvenir ve onu kendimize yakınlaştın-rız, onun iç dünyası bizi ilgilendirmez. Kim de bize kötülük belirtirse, iç âleminin iyi ol-
duğunu söylese bile, ona güvenmeyiz ve onu tasdik de etmeyiz." [Buhârî]
4950- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size en iyi (hayırlı) şahitleri bildireyim mi? Kendisinden şahitliği istenmeden gelip şahitlik eden kimsedir."
[Mâlik, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.J
4951- Huzeyme bin Sabit radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir bedeviden bir at satm aldı. Parasını ödemek için Hz. Peygamber'in evine doğru yürümeye başladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hızlı gitti. Bedevi atıyla beraber ardından ağır yürüdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in satın aldığını bilmeyen birtakım adamlar Be-
devîden atını satın almak istediler ve pazarlığa tutuştular. Bedevî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle seslendi: «Atı alacaksan gel al, yoksa (başkasına) satacağım.» Onun seslenmesini duyan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
«Ben senden atı satın almadım mı?»
«•Hayır, vallahi ben sana onu satmadım» dedi.
«Bilakis ben onu senden satın aldım» buyurdu. Bedevî:
«Öyleyse şahit göster!» deyince, Huzeyme şöyle dedi:
"Ona atını sattığına dair ben şahitlik ederim." Bu defa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huzeyme'ye dönerek:
«Ne ile şahitlik ediyorsun, sen gördün mü?» diye sorunca,
«Sana olan tasdikim ile» diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Huzeyme'nin şahitliğini iki adam şahitliğine denk tuttu." [Ebû Dâvud ve Nesâî.J
4952- Rezîn şu ilaveyi yaptı: "Bedevî dedi ki:
«Bu Allah'ın Resulü müdür?» Ebû Hureyre (Bedeviye) şöyle dedi: «Bu cehalet sana yeter. Peygamberini nasıl bilemezsin? Allah doğru söylemiştir: «Bedevilerin küfür ve nifakları her yönden daha ileridir. Allah'ın, Peygamberine indirdiğinin sınırlarını bilmemeye daha müsaittirler. Allah bilendir, Hakim'dir». (Tevbe 97)»
Ondan sonra Bedevî, atını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sattığını itiraf etti."
4953- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Her kim çağırıldığı zaman şehâdeti gizlerse, yalan şahitlik etmiş kimse gibi olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsafta leyyin bir senedle.]
4954- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
süt emme meselesinde kimlerin şahitlik yapa-hjrrrğini sordular.
<<Adam ya da kadın» buyurdu."
4955- Diğer rivayet: "Bir adam bir de kadın."
[Ahmed ve Taberânî Mıı'cemu'l-Kebîr'âs zayıf bit senedle.]
4956- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
ebenin şahitliğini (yeterli bulup) kabul etti." [Taberânî, Mıı'cemu'I-Evsat'ta zayıf bir senedle. |
4957- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ey müslümanlar topluluğu! Allah'ın
Peygamberine indirdiği Kitabınız en son, en yeni Kitâb iken siz nasıl olur da Kitab ehline (dinî sorular) sorarsınız? Allah'a yemin olsun ki size onu tertemiz hiçbir şey bulaşmamış olarak okuyup duruyorsunuz. O (Kur'ân) size Kitab ehlinin kitaplarını değiştirdiklerini ve elleri ile yazıp kaşüığında az bir para almak için, «O, Allah katındandır» dediklerini anlatmıştır. Size gelen ilim hakkında onlara (sorular) sormanızı nehyetmemiş midir?
Hayır vallahi, size indirilen Kitap hakkında ise onların aralarından size soran kimseyi görmedik." [Buhârî]
4958- Ebû Nemle el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
Bir cenaze geçti, bir Yahudi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu:
"Ey Muhammed! Cenaze konuşur mu?"
"Allah bilir" buyurdu. Yahudi:
"O konuşur" dedi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kitab ehlinin sizlere anlattıklarını ne doğrulayın ve ne de yalanlayın. Sadece «Biz Allah'a ve peygamberlerine inandık» deyin. Anlattıkları eğer boş ve batıl şeyler ise onları doğrulamamış olursunuz, eğer doğru ise siz yalanlamamış olursunuz."
4959- Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Müslümanlardan birisi Dakûka'da ölüm
döşeğine düştü, vasiyetine şahitlik yapacak müslümanlardan kimseyi bulamayınca, Kitab
ehlinden iki kişiyi şahit gösterdi. (Gayri müs-limler) Kûfe'ye geldiler, Ebû Musa el-Eş'arî'ye vardılar. Ona durumu bildirip adamın terekesini ve vasiyyetini takdim ettiler. Ebû Musa dedi ki:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanından beri böyle bir şey ile karşılaşmadık.» İkindiden sonra onlara; hıyanet etmediklerine, yalan söylemediklerine, değiştirmediklerine hiçbir şey gizlemediklerine, getirdikleri o adamın vasiyeti ve terekesi olduğuna dair yemin ettirdi. Ondan sonra onların tanıklıklarını kabul edip yürürlüğe soktu."
|İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
4960- Muâviye radiyallahu anh'dan: Yanında Ka'bu'l-Ahbâr zikredilmişti. O şöyle dedi:

"O, her ne kadar Kitab ehlinden İslâm'a' girip de eski kitaplardan nakledenlerin en doğru söyleyeni ise de biz yine onun yalan söyleyip" söylemediğini denemekteyiz." [Buhârî]
4961- Behz bin Hakîm'den, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamı bir töhmet yüzünden hapsetti." [Ebû Dâvud]
4962- Tirmizî ve Nesâî şunu da ilâve ettiler: "Sonra onu serbest bıraktı."
4963- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mehzûr vadisinin suyunu, tarlası yukarıda olana (suyun yüksekliği) iki topuğa ulaşıncaya kadar tuttuktan sonra tarlası aşağıda olana bırakmasına hükmetti."
4964- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'dan: "Zarar veren bir deve vardı. Bir bostana
girip içindekileri ifsad etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durum bildirilince, şöyle hüküm verdi:
«Bostanı gündüz beklemek, bostan sahip-
lerine aittir. Hayvanı gece bekleyip içeri salmamak hayvan sahiplerine aittir. Hayvanın gece ifsad ettiklerinin ceremesini hayvan sahipleri Öder»." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
4965- Rafı' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim izinsiz olarak bir kavmin arazisini ekerse, ürününden hiçbir şey alamaz, ancak masrafını alır." [Tirmizî]
4966- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "İki adam hurma bahçesinin harîmi (bahçe sahibinin tasarrufunda olan bölümü) hususunda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda davalaştılar. Emretti, orası ölçüldü; yedi arşın olarak bulundu (görüldü)."
4967- Diğer rivayet: "Beş arşın olarak bulundu ve o da beş arşın olarak hükmetti."
4968- Diğer rivayet: "Emretti, dallarından bir dal ile ölçüldü." [Ebû Dâvud]
4969- (Abdullah) İbn Muğaffel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (sahipsiz bir arazide) bir kuyu kazarsa, (kuyu çevresinden) develerinin yatma kalkma yeri için kırk arşınlık yer hakkı vardır." [İbn Mâce zayıf bir senedle.]
4970- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim bir davada, haklı mı haksız mı olduğunu bilmeden şahitlik yaparsa, bundan vaz-geçinceye dek o, Allah'ın gazabında olur. Kim şahit olmadığı halde şahit olduğunun görünmesi için bir kavimle birlikte giderse o, yalan şahitlik yapan gibidir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.]
4971- Evs bin Şurahbîl radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim zalim olduğunu bildiği halde bir zalime yardım etmek için giderse, islâm'dan Çlkmtş olur." [Taberânî, Mıı'cemu'l-Kebîr'de. İsna-dmda Ayyaş bin Yûnus adlı ravi vardır.]

VAKIF, SULH VE EMANET
4972- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer Hayber'de (ganimetten) bir arazi
elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Hayber'de bir yer edindim; bugüne kadar onun gibi kıymetli bir yer elde etmedim. Onu ne yapmamı emredersin?» Şöyle buyurdu:
«İstersen kökünden (Allah için) onu hapset ve onu(n gelirini) vakfet.»
Bunun üzerine Ömer onu şu şartlarla vakfetti: «Onun aslı satılmayacak; bağışlanmayacak; kimse ona varis olamayacak; onun geliri sadece fakirlerin, yakın akrabanın olacak. Ayrıca köle azat edilmesi için, Allah yolunda savaşanlar için ve yolda kalanlar için de sarfedi-lecektir."
4973- Bir rivayette şu ek vardır: "Misafir için de. Onu (araziyi) idare edenin malı kendisine sermaye etmeden, oftdan yemesinde ve arkadaşına yedirmesinde herhangi bir sakınca yoktur." |Altı hadis imamı, Mâlik hariç.|
4974- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:
Abdu'l-Hamîd bin Abdillah bin Ömer bana, (benim için) Ömer'in vakıfnamesini kop-ye etti:
"Bismillahirrahmanirrahim. İşte bu, Allah'ın kulu Ömer'in Semğ'in vakfedilmesi
İbn Ömer'in geçen hadisinin benzeri.
Ayrıca burada şöyle geçmektedir: "İçindeki meyvelerden (mahsûlden) elde edilenler dilenci ve yoksullar içindir. Semğ'in velisi isterse oranın mahsulünden ödeyerek çalıştırmak üzere köle satın alabilir.
(Bu vakıfnameyi) Muaykîb yazdı, Abdullah bin el-Erkam da şahit oldu. Bu Allah'ın kulu ve mü'minlerin Emîri Ömer'in vasiyyetidir. Ona (Ömer'e) bir şey olursa, Semğ, Sırma İbnü'1-Ekva', orada işleri yürüten kölesi, Hayber'deki yüz hissesi ve orada bulunan kölesi, Vâdi'l-Kura'da Muham-med sallallahu aleyhi ve sellem'in yiyecek olarak kendisine verdiği yüz (vasak)ın idaresi; bütün bunlara yaşadığı sürece Hafsa bakacak ve idare edecektir. Ondan sonra onun
akraba ve ailesinden ileri gelenler, şu şartları dahilinde idare edeceklerdir: Orası satılmayacak; satın alınmayacak; dilenci, yoksul, akrabadan olanlara münasip gördüğü tarzda harcayacaktır. Onu idare eden kimsenin ondan yemesi ya da yedirmesinde, geliriyle çalıştırılmak üzere köle satın almasında
herhangi \y\-c vebal vo sakınca yoktur."
|Ebû Davudi
4975- Sa'd bin Ubâde radiyallahu anh dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Annem vefat etti, onun için hangi sadaka efdaldir?" Şöyle buyurdu:
"Su." Bunun üzerine (Sa'd) bir kuyu kazdı ve şöyle dedi: "İşte bu (kuyu), Ümmü Sa'd İçindir." [Ebû Dâvud ve Nesâî]
4976- Eşlem radiyallahu anh'dan:
O, Hz. Ömer'in şöyle dediğini duymuş: "Nefsim kudret elinde bulunana yemin ede-
rim ki, eğer gelecek nesilleri fakir bir halde bırakmayacak olsaydım fethedilen her bir ülke arazisini, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Hayber'i taksim ettiği gibi taksim ederdim; (bu amaçla) ben fethedilen ülkeleri (şimdiki gaziler arasında taksim etmeyip) onlara (ileriki nesillere) bir hazine olarak bırakıyorum; diledikleri gibi aralarında paylaşırlar."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Buhârî]
4977- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, umre yapmak üzere (Medine'den) yola çıktı. Kureyş, onu Beyt-i Şeriften menettiler. Bunun üzerine Hudeybiye'de kurbanını kesti ve başını traş etti.
Onlarla gelecek sene kılıçtan başka hiç silah taşımayacaklarına, orada Kureyş'in istediği kadar kalacaklarına ve bu şekilde umre yapacaklarına dair anlaştı. Ertesi sene gelince, onlarla yaptığı barış anlaşması üzerine Mek-
ke'ye girdi. Üç gün sonra ona oradan çıkmalarını emrettiler; o da çıktı." fBuhârî]

4978- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Eğer bir kadın kocasının kendisinden
yüz çevirmesinden korkarsa" mealindeki âyet, (Nisa 128) kocasının kendinden bezip kendisini boşamak ve başka bir kadınla evlenmek istediği zaman ona şöyle diyen kadın hakkında nazil oldu:
"Beni tut, boşama! Bana harcamak zorunda olmadığın zaman benden başka bir kadınla evlenirsin, ama nöbetim yine nöbet olur."
"İste onlar bu şekilde anlaşılırsa, aralarında bir uzlaşmaya varmalarında, sulh tesis etmelerinde herhangi bir sakınca yoktur." (Nisa 128) fBuhârî ve Müslim.]
4979- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Ensâr'dan bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda Zübeyr ile, Harre mevkiindeki hurmalıklarını suladıkları su yollan hususunda davacı oldu. Ensârî dedi ki:
«Suyu serbest bırak, aksın!» Fakat Zübeyr buna razı olmadı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Zübeyr'e şöyle dedi:
«Evvela sen arazini sula, Sonra komşuna sal!» Ensârî olan adam buna kızdı ve şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Halanın oğlu olduğu için böyle söylüyorsun.»
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünün rengi birden değişti ve şöyle dedi:
«Ey Zübeyr! Hurma ağaçlarının köklerine ulaşıncaya dek sula, sonra suyu hapset!» Bunun üzerine Zübeyr dedi ki:
Vallahi şu âyetin bu hâdise hakkında nazil olduğunu sanıyorum:
«Aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem tutuncaya kadar, Rabbine and olsun ki onlar tam iman etmiş sayılamazlar.» (Nisa 65)"
4980- Diğer rivayet: Urve dedi ki: "Halbuki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bundan önce hem Zübeyr'e, hem de Ensâ-rî'nin hoşnut olabileceği bir sulama yapmasını işaret buyurmuştu. Ensârî ise buna razı olup Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in görüşünü benimsemeyince, Resûlullah Zübeyr'e hakkım bol bol kullanmasını açıkça bildirmiştir." [Malik hariç, Altı hadis imamı.]
4981- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: Hasan bin Ali dedi ki: "Câbir Sad ile Câb-
lak arasına baksanız benden ve kardeşimden başkasının dedesinin peygamber olduğunu göremezsiniz. Ben Muâviye'nin etrafında toplanmanızı uygun görüyorum" dedi ve "Bilmiyorum, belki de o (azabın ertelenmesi), sizi denemek ve bir zamana kadar sizi (imkânlardan) faydalandırmak içindir" (İnbiyâ 111) âyetini okudu.
Ma'mer der ki: "Câbir Sad ile Câblak'dan murad doğu ile batıdır." |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'ıkı.]
4982- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Helâli haram; haramı helâl yapmadıkça, her türlü sulh müslümanlar arasında caizdir. Helâli haram; haramı helâl yapan şarttan mâda, müslümanlar her türlü şartlarını yerine getirmelidirler." |Tirmizîve Ebû Dâvud.]
Ancak Ebû Davud'un rivayeti "Şurûtu-hum" kavlinde bitmektedir.
Derim ki; Ebu Hureyre'nin rivayeti sadece Ebû Dâvud'da yer almıştır. Bu hadisi daha uzun olarak Tirmizî, Amr bin Avf el-Müze-nî'den rivayet etmiştir.
4983- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Kubâ ehli kavga ettiler, nihayet birbirlerine taşlar atmaya başladılar.
. Peygamber sallallahu. aleyhi ve sellem bundan haberdar olunca, şöyle buyurdu: «Haydi gidelim onları barıştıralım»." |Buhârî|
4984- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Emaneti güvendiğin kimseye ver! Sana hainlik yapana da hainlik etme!"
ITirmizî ve Ebû Dâvud.|
4985- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Emrolunduğunu tam ve kamil, gönül hoşluğu ile veren, kime vermekle emredildi ise ona veren, güvenilir müslüman olan hazine me'mu-ru, sadaka veren (hayır sahibi) iki kişiden birisidir." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
4986- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize iki (gelecekle ilgili) hadis öğretti; bunlardan birini gördüm, ötekini ise hâlâ bekliyorum: "Emanet duyguları insanların kalplerinin derinliklerine yerleştirildi. Sonra Kur'ân nazil, oldu. Onlar Kur'ân'dan ve sünnetten bilgi aldılar."
Sonra emanetin geri kaldırılacağından söz
etti ve buyurdu ki: "Kişi bir uykuya dalacak; emanet kalbinden kalkacak, hatta kalbinde eseri uçuk bir nokta gibi kalacak. Sonra bir daha uyuyacak kalbinden emanet biraz daha kalkacak; eseri bir kabarcık izi gibi kalacak; ayağına düşen ufak taşın (veya korun) bıraktığı iz gibi bir kabarcık. İçinde hiçbir şey olmadığı halde onu kabarmış görürsün."
Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ufak bir taş alıp ayağının üstüne yuvarladı. Devam etti:
"İnsanlar birbirleriyle alış veriş yapacaklar. Hemen hemen hiç kimse emaneti vermeyecek. Hatta denecek ki: «Falan oğullarından güvenilir bir adam var.» Hatta bir adam için denilecek ki «ne civanmert, ne zarif ve ne akıllı bir adamdır; oysa onun kalbinde zerre kadar iman olmayacaktır»."
(Huzeyfe dedi ki:) "Daha önce öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırmazdım, çünkü karşımdaki müslüman idiyse bana karşı hile yapmasına dindarlığı engel olurdu. Şayet yahudi veya hıristiyan idiyse, onu da âmirden olan korkusu hile yapmaktan alıkordu. Ama bugün ancak (güvenilir) falan, filan kimselerle alış veriş yapıyorum, onlardan başka hiç kimse ile alış veriş yapmıyorum." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
4987- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emaneti olmayanın imanı da yoktur; ahde vefası olmayanın dini yoktur."
[Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, Mu'ce-mu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]

TAHRİC

==========

4904-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3571) ve Tirmizî (no. 1325), Nasr b. Alî an Fudayl b. Sül. an Amr b. e. Amr an Saîd b. e. Amr an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasen garîbtir.
4905-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3573) ve Tirmizî (no. 1322m), Abdullah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4906-Bu hadisi Tirmizî (no. 1322), Muh. b. Abdila'lâ ani'l-Mu'temir b. Sül. an Abdilmelik b. e. Cemîle an Abdillah b. Mevheb an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Zehebî'ye göre Abdülmelik'in hâli mechûldür.
4908-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3578) ve Tirmizî (no. 1323), İsrâîl an Abdila'lâ an Bilâl b. e. Mûsâ an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Tirmizî'de (no. 1324), Abdüla'lâ an Bilâl b. Mirdâs an Hayseme an Enes tarikiyle de gelmiştir.

Tirmizî, bu ikinci tariki sahîh bulmuş ve diğeri için "hasen garîb" hükmü vermiştir.
4909-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3575), Abbâs el-Anberî an Ömer b. Yûnus an Mülâzim b. Amr an Mûsâ b. Necde an ceddihî Yezîd b. Abdirrahman Ebî Kesîr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
4910-Bu mevkûfu Mâlik (akdiye no. 2, s. 719), an Yahyâ b. Saîd an Saîd senedi ile tahrîc etti.
4911-Bu hadisi Tirmizî (no. 1330), Abdülkudd?s b. Muh. an Amr b. Âsım an İmrân el-Kattân an Ebî İshâk eş-Şeybânî an İbn ebî Evfâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
4912-Bu hadisi Buhârî (i'tisâm 21, VIII, 157), Müslim (akdiye 15, s. 1342), Ebû Dâvud (no. 3574), Tirmizî (no. 1326) ve Nesâî (kadâ' 3, VIII, 224), Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Busr b. Saîd an Ebî Kays mevlâ Amr an Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4913-Muvattâ, vasiyyet 7, s. 769.
4914-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3580), Tirmizî (no. 1337) ve İbn Mâce (no. 2313), İbn e. Zi'b ani'l-Hâris b. Abdirrahman an İbn Amr asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 1336), Kuteybe an Ebî Avâne an Amr b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, her iki isnâda da sıhhat hükmü vermiştir.
4915-Bu hadisi Tirmizî (no. 1335), Ebû Kureyb an Ebî Usâme an Dâvud b. Yezîd el-Evdî ani'l-Muğîre b. Şübeyl an Kays b. e. Hâzım an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
4916-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3582) ve Tirmizî (no. 1331), Simâk b. Harb an Haneş an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler ve "hasen" olduğuna hükmetti.
4917-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3588), Ah. b. Menî' an İbni'l-Mübârek an Mus'ab b. Sâbit an İbni'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
4918-4919-Bu hadisi Buhârî (ahkâm 13, VIII, 108-9), Müslim (akdiye 16, s. 1342-3), Tirmizî (no. 1334), Ebû Dâvud (no. 3589), Nesâî (kudât 17, VIII, 337-338) ve İbn Mâce (no. 2316), Abdülmelik b. Umeyr an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4920-Râvilerinden Abbâd b. Kesîr es-Sekafî zayıftır (Mecma' IV, 197).
4921-Râvilerinden Revh b. Atâ b. e. Meymûne hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma' IV, 198).
4922-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3627), Bakiyye b. el-Velîd an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Seyfî'ş-Şâmî an Avf b. Mâlik senedi ile tahrîc etti.
4923-Bu muallak rivayeti Buhârî (ahkâm 40, VIII, 120) îrâd etmiştir.
4924-Bu muallak hadisi de Buhârî (ahkâm 19, VIII, 112) îrâd etmiştir.
4925-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3592-3) ve Tirmizî (1327-8), Şu'be an Ebî Avn ani'l-Hâris b. Amr b. ahî'l-Muğîre an unâsin min ehli Hımıs an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Görüldüğü gibi isnâdında kopukluk mevcuttur.
4927-Bu hadisi Nesâî (kudât 11/3, VIII, 231), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir an Süfyân ani'ş-Şeybânî ani'ş-Şa'bî an Şureyh an Ömer senedi ile tahrîc etti.
4928-Bu hadisi Mâlik (akdiye 1, s. 719), Buhârî (mazâlim 16, III, 101; şehâdât 27, III, 162; ahkâm 20, VIII, 112; 29/1, VIII, 116; 31; VIII, 117), Müslim (akdiye 5-6, s. **1337-**8), Ebû Dâvud (no. 3583), Tirmizî (no. 1339), Nesâî (kudât 13, VIII, 233) ve İbn Mâce (no. 2317), Urve b. ez-Zübeyr an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4929-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3584), er-Rabî' b. Nâfi' an İbni'l-Mübârek an Usâme b. Zeyd an Abdillah b. Râfi' an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
4930-Bu hadisi Tirmizî (no. 1341), Alî b. Hucr an Alî b. Müshir an Muh. b. Ubeydillah an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdını zayıf addetti.
4931-4932-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 3/3, V, 167), Müslim (akdiye 1-2, s. 1336), Ebû Dâvud (no. 3619), Tirmizî (no. 1343) ve Nesâî (kudât 35, VIII, 248), İbn ebî Müleyke an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4933-Bu hadisi Müslim (akdiye no. 3, s. 1337), Ebû Dâvud (no. 3608) ve İbn Mâce (no. 2360), Kays b. Sa'd an Amr b. Dînâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4934-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3610), Tirmizî (no. 1343) ve İbn Mâce (no. 2368), Abdülazîz ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman an Süheyl b. e. Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî (no. 1344), Câbir'den: Abdülvehhâb es-Sekafî an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile rivayet etmiştir.
4935-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3612), Ah. b. Abde an Ammâr b. Şuayb b. Abdillah b. ez-Zübeyb an ebîhî an ceddihî'z-Zübeyb senedi ile tahrîc etti.
4936-Bu hadisi Buhârî (hibe 31, III, 143), İbr. b. Mûsâ an Hişâm b. Yûsuf an İbn Cüreyc an Abdillah b. Ubeydillah b. e. Müleyke senedi ile tahrîc etti.
4937-4938-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3613-5), Nesâî (kudât 34, VIII, 248) ve İbn Mâce (no. 2330), Katâde an Saîd b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc ettiler.
4939-4940-Bu hadisi Buhârî (şehâdât 24, III, 161) ve Ebû Dâvud (no. 3617), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
4941-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3600-1) ve İbn Mâce (no. 2366), Sül. b. Mûsâ an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hasendir.
4942-Bu hadisi Tirmizî (no. 2298), Kuteybe an Mervân el-Fezârî an Yezîd b. Ziyâd ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zaafına dikkat çekti.
4943-Muvattâ, akdiye no. 4, s. 720.
4944-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3602) ve İbn Mâce (no. 2367), İbnü'l-Hâd an Muh. b. Amr b Atâ an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4945-Bu hadisi Mâlik (akdiye no. 9, s. 726), doğrudan Hişam b. Urve'den ahzetmiştir.
4946-Sahîh-i Buhârî, şehâdât 13, III, 153.
4947-Mâlik (akdiye no. 4, s. 720), doğrudan Rabî'a'dan ahzetti.
4948-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3599), Tirmizî (no. 2300) ve İbn Mâce (no. 2372), Muh. b. Ubeyd an Süfyân b. Ziyâd el-Usfurî an ebîhî an Habîb b. en-Nu'mân an Hureym b. Fâtik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bu rivayetten başka bir tarik daha (no. 229) sevketmiş; ancak evvelkinin daha sahîh olduğunu söylemiştir.
4949-Bu hadisi Buhârî (şehâdât 5, III, 148), el-Hakem b. Nâfi' an Şuayb ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an Abdillah b. Utbe senedi ile tahrîc etti.
4950-Bu hadisi Mâlik (akdiye 13, s. 720), Müslim (akdiye 19, s. 1344), Ebû Dâvud (no. 3596) ve Tirmizî (no. 2296), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr an ebîhî an Abdillah b. Amr b. Osmân an Abdirrahman b. e. Amre an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4951-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3607) ve Nesâî (buyû' 91, VII, 302), ez-Zührî an Umâre b. Huzeyme an ammihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4953-Râvilerinden Abdullah b. Sâlih'i Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys tevsîk etmiş, başkaları ise onu zayıf addetmiştir (Mecma' IV, 200).
4954-4955-Bu hadisi Ahmed (II, 35), Abd ürrezzâk an şeyhin min ehl-i Necrân an Muh. b. Abdirrahman b. el-Beylemânî an ebîhî an İbn Ömer senedi ile akabinde İbn e. Şeybe an Mu'temir an Muh. b. Useym an İbni'l-Beylemânî senedi ile tahrîc etti.
4956-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 201).
4957-Bu hadisi Buhârî, muhtelif yerlerde (i'tisâm 25/3, VIII, 160; tevhîd 42/2, VIII, 207-8; şehâdât 29, III, 163), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4958-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3664), Ah. b. Muh. b. Sâbit an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an İbn e. Nemle an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
4959-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3605), Ziyâd b. Eyyûb an Huşeym an Zekeriyyâ ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
4960-Bu hadisi Buhârî (i'tisâm 25/1, VIII, 160), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
4961-4962-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3630), Tirmizî (no. 1417) ve Nesâî (kat'us-sârik 2, VIII, 67), Ma'mer an Behz b. Hakîm an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
4963-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3639) ve İbn Mâce (no. 2482), Ah. b. Abde ani'l-Muğîre b. Abdirrahman an Abdirrahman b. el-Hâris an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4964-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3569-70) ve İbn Mâce (no. 2332), ez-Zührî an Harâm b. Muhayyisa an ebîhî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4965-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3403), Tirmizî (no. 1366) ve İbn Mâce (no. 2460), Şerîk an Ebî İshâk an Atâ an Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Buhârî'ye göre isnâdının hasen olduğu görüşünü Tirmizî nakletmiştir.
4966-4968-Üç rivayet varyasyonu da tek bir isnâdla gelmiştir. Ebû Dâvud (no. 3640) bunu Mahmûd b. Hâlid an Muh. b. Osmân an Abdilazîz b. Muh. an Ebî Tuvâle ve Ömer b. Yahyâ an ebîhî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etmiştir.
4969-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2486), İsmaîl el-Mekkî ani'-Hasan an Abdillah b. Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsmaîl b. Müslim el-Mekkî zayıf bir râvidir.
4970-İsnâdının râvilerinden Recâ es-Sakatî, Yahyâ b. Maîn'e göre zayıf, İbn Hibbân'a göre ise güvenilir bir râvidir.
4971-Heysemî diyor ki: "Râvilerinden Ayyâş b. Mü'nis hakkında bir bilgi edinemedim, diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma' IV, 205).
4972-4973-Bu hadisi Buhârî (şur?t 19, III, 185; vasâyâ 28, III, 196; eymân 33, VII, 235), Müslim (vasiyyet 15, s. 1235-6), Ebû Dâvud (no. 2878), Tirmizî (no. 1375), Nesâî (ahbâs 1, VI, 230) ve İbn Mâce (no. 2396), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4974-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2879), Sül. b. Dâvud el-Mehriyy an İbn Vehb an Leys an Yahyâ b. Saîd senedi ile tahrîc etti.
4975-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1679-81), Nesâî (vasâyâ 8/13-15, VI, 254-5) ve İbn Mâce (no. 3684), Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb (ve'l-Hasan) an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Münzirî'nin de söylediği gibi Saîd, Sa'd'ı idrâk etmemiştir. Zira Sa'd, Şam'da 14. veya 15. hicrî senesinde ölmüş, Saîd ise 15'inde dünyaya gelmiştir. Kezâ Hasan da böyledir (Tergîb II, 74).

4976-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 39/36-37, V, 81; lafiz buraya aittir, müzâra'a 14, III, 70; fardu'l-humus 9, IV, 51) ve Ebû Dâvud (no. 3020), Zeyd b. Eslem an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4977-Bu hadisi Buhârî (sulh 7/2, III, 169), Muh. b. Râfi' an Süreyc b. en-Nu'mân an Fuleyh an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
4978-Bu hadisi Buhârî (sulh 4, III, 166-7) ve Müslim (tefsîr 13-14, s. 2316), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4979-4980-Bu hadisi Buhârî (sulh 12, III, 171; şurb ve'l-müsâkât 6, III, 76), Müslim (fadâil no. 129, s. 1829-30), Ebû Dâvud (no. 3637), Tirmizî (no. 1363), Nesâî (kudât 27, VIII, 245) ve İbn Mâce (no. 2480), ez-Zührî an Urve an Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4981-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 208).
4982-Bu hadisi Tirmizî (no. 1352) ve İbn Mâce (no. 2353), Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddîhî asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3594), Sül. b. Bilâl an Kesîr b. Zeyd ani'l-Velîd b. Rebâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnâdı hakkında sıhhat hükmü vermiştir. Ancak Kesîr b. Zeyd zayıf bir râvidir.
4983-Bu hadisi Buhârî (sulh 3, III, 166), Muh. Ca'fer an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4984-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3535) ve Tirmizî (no. 1264), Talk b. Gannâm an Şerîk (ve-Kays) an Ebî Husayn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.
4985-Bu hadisi Buhârî (zekât 25/2, II, 119-20; vekâlet 16, III, 66; icâre 1/1-2, III, 47-8), Müslim (zekât 79, s. 710), Ebû Dâvud (no. 1684) ve Nesâî (zekât 66, V, 79-80), Ebû Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
4986-Bu hadisi Buhârî (rikâk 35/2, VII, 188; fiten 13, VIII, 93), Müslim (imân no. 230, s. 126-7), Tirmizî (no. 2180) ve İbn Mâce (no. 4053), el-A'meş an Zeyd b. Vehb an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
4987-Bu hadisi Ahmed (III, 134, 154, 210), Bezzâr (no. 100), Ebû Ya'lâ (no. 2863) ve Taberânî (M. el-Evsat I, 145a; II, 62b), Ebû Hilâl er-Râsibî an Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Ahmed (III, 251), Affân an Hammâd ani'l-Muğîre b. Ziyâd es-Sekafî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Zehebî isnâdının "kavî" olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Hilâl ihtilâflı bir râvidir. Buna karşılık görüldüğü gibi ikinci tarik, bunun mutâbiidir (Feyd VI, 381).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d)- GEÇMİŞ NAMAZLARIN KAZASI
* Namazı Vaktinde Kılmayı Unutan Kişi Hatırladığında Kılar
* Güneş Doğuncaya Kadar Uyuyup Sabah Namazını Geçiren Kişi İle İlgili Hüküm
* Savaş Anında Namazı Tehir Etmek, İmkân Bulunduğunda Tehlike/Korku Namazının Kılınması Emri İle Önceki Hükmün Nesh Edilmesi, Geçmiş Namazların Kazasında Tertip, Tik Namaz İçin Ezan Okunması Ve Kamet Getirilmesi, Sonrakiler Îçin Sadece Kametin Yeterli Olması
* Kılınmayan Nafile Namazın Ve Okunmayan Evradın Kazası Caizdir
Fıkhı Hükümler
Tablo V (Namaz Vakitleri)

d)- GEÇMİŞ NAMAZLARIN KAZASI

* Namazı Vaktinde Kılmayı Unutan Kişi Hatırladığında Kılar

Allah Teâlâ buyurdu:
"Şüphesiz ben, benden başka İlah olmayan Allah'ım, o hâlde sadece bana ibadet et ve beni hatırlaman için namaz kıl!" (Tahâ 20/14)
(Namazları vaktinde kılmak Allah 't hatırlamak ve unutmamak anlamına gelir. Namazları terk eden insan Allah'ı unutmuş ve gündeminden çıkarmış demektir. Ancak namazlarım kılan İnsan unutarak ya da uyuyarak namazı vaktinde kılamadığında hatırladığında namazı (kazasını) kılması gerekir. Aşağıdaki rivayetlerden anladığımız gibi Rasûlullah namaz kılma konusunu böyle anlamıştır.)[1]

204/1074- Enes b. Mâlik'ten (Radyaiiaha anh):[2]
RaSÛllllIah (Sat la 11 ah ü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim namazı vaktinde kılmayı unutur ya da uyur da geçirirse hatırladığında o namazı kılması (kaçırdığına) keffaret olur, (yani onun yerine geçer)."[3]

205/1075- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[4]
Hz. Peygamber (Saitaiiaha akyhi ve seiiem) dedi ki:
"Sizden biri uyuduğu ya da unuttuğu için namazı (vaktinde) kıfa-mazsa hatırladığında onu kılsın! Şüphesiz izzet ve celâl sahibi Allah; 'Beni hatırlaman için namaz kıl! buyurur."[5]

206/1076- Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahu anh):[6]
(Râvi dedi ki: Zannedersem bu rivayet merfûdur,[7] Rasûlullah aleyhi ve sellem) dedi kİ;)
"Kim namazı (vaktinde) kılmayı unutursa hatırladığında namazı kılsın ve[8] ertesi günkü namazı da vaktinde (kılsın)!"[9]

Açıklama

Bu hadisle ilgili farklı anlayışlar bulunmaktadır;
1- Hadisteki mânâ, geçen namazın hatırlandığında kılınması gerektiği, ama ertesi günü aynı vakitte vakit namazının kılınması şeklindedir. Çünkü Tahâvî (v.321/933) rivayetinde bu atıf, yani 'vav' (j) ziyâdesi bulunmamaktadır.[10] Ayrıca ulemâdan kimse geçen namazın iki kere kaza edilmesinin vücûbiyetini (gerekliliğini) söylememiştir.[11]
2- Namazı bilerek geçirene de kazası gerekir ki bu âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Zira hadiste geçen uyku ya da unutma kayıt için değil beyan içindir. Ancak İbn Hazm gibi bazı âlimler kaza olmaz, onun yerine hayır yapmayı ve nafile ibadeti çoğaltsın, dediler. İhtiyatlı olan görüş kaza edilmesidir.
3- Kazamn vakit namazından önce kılınması ya da geciktirmenin cevazında ihtilâf edildi;
İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf hemen kazası kılınmalı dediler, zira rivayetlerde Rasûlullah kazaları hemen kılmıştır ve sürekli böyle davranması vücûbuna delildir.
İ. Mâlik ve Şafiî gibi âlimler de geciktirmek caizdir, ancak hemen kılmak efdaldir dediler, zira Rasûlullah'ın hemen kılması, efdal olana işaret eder, vücûbiyete değil.
İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledilir.
İhtiyatla davranıp hemen kılmak, hattâ vakit namazını bile eda etmeden kılmak en güzelidir, çünkü daha sonra unutulabilir. Doğrusunu Allah bilir.[12]

* Güneş Doğuncaya Kadar Uyuyup Sabah Namazını Geçiren Kişi İle İlgili Hüküm

207/1077- İmrân b. Husayn (Radıyaiiahü anh) anlattı:[13]
Resulullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) beraber yolculuktaydık ve gece sonunda (bir yerde) konakladık. (Ancak) uykudan uyanamadık, tâ ki bizi güneşin ısısı uyandırdı. Bizden (her) biri şaşkın bir hâlde suyuna doğru koştu, Rasûlullah onlara sakin olmalarını söyledi. Sonra oradan ayrıldık ve yürümeye devam ettik. Güneş (biraz) yükselince Rasûlullah abdest aldı ve Bilâl'e emretti, o da ezan okudu. Sonra Rasûlullah sabah namazından önce iki rekat kıldı ve kamet etti, (sabah) namazını kıldık. Oradakiler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ertesi günü bu namazı kendi vaktinde (yeniden) iade edelim mi?' deyince şöyle buyurdu :
"Yüce Rabbiniz size faizi (karşılıksız fazlalığı) yasaklar da sizin (böyle yapmanızı) kabul eder mi?[14]"
§ Başka tarikle İmrân b. Husayn'dan (Radıyaitahu anh) gelen diğer rivayet: Hz Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) ile birlikte gece yolculuğu yaptık... (hadisin kalanını zikretti.)[15]

208/1078- Ebû Katâde'den (Radtyaiiahu anh):[16]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte yolculukta beraberdik ve şöyle dedi:

"Eğer yarın suya ulaşamazsanız susuz kalırsınız."
İnsanların hızlıları/Öncüleri su aramak için ayrıldı, RasûIullah'ın yanından ayrılmadım. Bineği Rasûlullah'ı hafifçe eğdi, Rasûlullah uyukluyordu. Ben (düşmesin diye) onu doğrulttum ve o doğruldu. Sonra tekrar eğildi, ben doğrulttum, o da doğruldu, sonra tekrar eğildi, hattâ neredeyse bineğinden düşecekti, ben tekrar doğrulttum ve uyandı, şöyle dedi:
"Kim bu kişi?" Ben:
'Ebû Katâde' dedim.
"(Benimle olan) yolculuğun[17] ne zamandan beri devam ediyor?"
'Geceden beri.'
"O'nun Peygamber'ini koruduğun gibi Allah da seni korusun!" dedi.
Sonra şöyle buyurdu:
"Dinlenmek için konaklasak herhalde (daha iyi olacak)."
Bir ağaç tarafına yöneldi, orada konakladı. Sonra bana dedi ki:
"Bak bakalım, (bizden gelen) birini görüyor musun?" Ben:
'tşte şu bir süvari, şu iki süvari...' diye saydım ve gelenler yedi kişiye ulaştı. Rasülullah;
"(Nöbetçi bırakarak) namazımızı koruyun!" dedi.
Biz uykuya (Öyle) dalmışız ki ancak güneşin ısısı bizi uyandırdı. Kalktık, RasÛlullah bineğine bindi ve yürüdü, biz de yürüdük az bir süre. Sonra bineğinden indi ve:
"Yanınızda su var mı?" deyince ben:
'Evet, içinde biraz su olan bir kap (abdest kırbası) var' dedim. Rasülullah şöyle buyurdu:
"Onu bana getir!"
Kabı kendisine getirince (topluluğa) dedi ki:
"O kaptan hafif abdest[18] alın, o kaptan alın![19]"
Topluluk ondan abdest aldı ve kapta az bir su kaldı, RasÛlullah:
"Ey Ebû Katâde! O kabı sakla/gözetle, ilerde ona ihtiyaç duyulacak" dedi. Sonra Bilâl ezan okudu, sabah namazından önce iki rekat faldılar, sonra da sabah namazını kıldılar ve RasÛlullah bineğine bindi, biz de bineklerimize bindik. Oradakiler birbirlerine:
'Namazımızda kusurlu/ihmalkâr davrandık' deyince Rasölullah şöyle buyurdu:
"Ne diyorsunuz? Dünya ile İlgili konu ise sizi ilgilendirir, dininizle ilgili bir konu da beni." Biz:
'Namazımızda kusurlu/ihmalkâr davrandık' deyince Rasülullah:
"Uykudaki durum kusur sayılmaz, ancak uyanıkken olursa kusur sayılır. Durum böyle olduğunda o namazın (kazasını) kılın, ertesi günü de namazı vaktinde kılın![20]" dedi. Sonra ekledi:
"Halkın görüşü nedir, tahmin edin!"
Orada bulunanlar:
'Sen dün, insanlar suyla beraberken eğer siz suya ulaşamazsanız susuz kalacaksınız' demiştin, (şu anda) insanlar suya muhtaç, (diye hatırlattılar.)
(Ebû Katâde) anlatmaya devam etti:
İnsanlar Peygamberlerini gözden kaybettikleri bir hâlde sabaha ulaştılar ve birbirlerine şöyle dediler:
'Rasülullah suyla beraber (herhalde).' Orada Ebû Bekir ve Ömer de vardı, onlar:
'Ey İnsanlar! Rasûlullah sizden önce o suyu kullanacak ve sizi geride bırakacak birisi değildir.'
(Oradakiler: Rasûlullah aranızda,)[21] eğer insanlar Ebû Bekir ile Ömer'e uyarlarsa doğruya ulaşırlar, dedi. Bunu üç kere tekrarladı.
Öğle sıcağı arttığında Rasûlullah onların yanına çıka geldi. Dediler ki:
'Ey Allah'ın RasÛlü! Boyunlar kopacak şekilde susuzluktan helak olduk.' Rasûlullah:
"Helak olmayacaksınız" dedi ve ekledi:
"Ey Ebû Katâde! Kabı getir!"
Ben kendisine kabı getirdim. Bana:
"Bana su kabını aç/çöz![22]" dedi.
Kabı açıp, kendisine getirdim. Rasûlullah suyu dökmeye, insanlara su ikram etmeye başladı, insanlar bir anda hücum ettiler. Rasûlullah:
"Ey İnsanlar! Başkalarını[23] da düşünün! Hepiniz kabımdan bu suya ulaşacaksınız (korkmayın)" dedi.
Oradaki herkes sudan içti, sonunda ben ve Rasûlullah kaldık. Rasûlullah benim için suyu döktü ve:
"İç, Ey Ebû Katâde!" dedi. Ben de:
*Sen iç, Ey Allah'ın Rasûlü!' diye cevap verince şöyle buyurdu:
"Topluluğa su İkram eden en son (içer)."
Ben o sudan içtim. Benden sonra Rasûlullah içti. Onlar o gün üç yüz kişi oldukları hâlde kapta önceki su öylece duruyordu (eksilmemişti).
§(Râvi) Abdullah şöyle dedi: Ben hadisi büyük mescidde[24] naklederken beni îmrân b. Husayn dinledi ve şöyle dedi:
'Kim bu kişi?1 Ben de:
'Abdullah b. Rebâh el-Ensârî'yim' dedim. İmrân:
'Bu topluluk, hadislerini daha iyi bilir. Nasıl naklettiğine dikkat et! O gece orada bulunan yedi kişiden birisiydim.[25] Ben sözümü bitirince o şöyle dedi:
'Benden başka birinin bu hadisi ezberlediğini zannetmiyordum.'
§Ebû Katâde'den başka yolla gelen rivayette de benzeri nakledildi, ziyade olarak:
RasÛlullah yolculukta gece istirahat edeceğinde sağ kolunu[26] yastık yapardı (ve uyurdu), sabah(a yakın)[27] istirahat ettiğinde ise başını sağ avucuna koyar ve kolunu da dikerdi.[28]
§Ebû Katâde'den iki farklı yolla da bu hadisin benzeri rivayet edildi.[29]

Açıklama

Bu uzun hadis o asnn güzelliklerini canlı olarak bize yaşatmaktadır:
1- Rasûlullah'ın hayatındaki her şey doğaldır, hiçbir şey yapmacık değildir. Bu da yönetici olması dışında onun liderliğindeki

büyüklüğünün nişanıdır.
2- Sahâbenin Rasûlullah'a karşı davranışı çok dikkat çekicidir. O kimseyi görevlendirmediği hâlde insanlar ona hizmet ve yardım etmek için adeta yanşıyorlar.
3- Rasûlullah'm topluluğu uyarması, suyu dikkatli kullanmalarını istemesi onun sosyal yönünün mükemmelliğini gösterir. İsteseydi o, suyun hepsini ya da büyük bir kısmını kendisi için kullanabilirdi.
4- Uyanmak için tedbir alındığı hâlde sabah namazına kalkamamakta bir vebal yoktur. Uyandığı zaman kişi onun sünnetinin ve farzının kazasını kılar.
5- Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in Peygamberimize güvenleri zirvede, doğabilecek problemi akıllıca halletmişlerdir.
6- Burada Rasûlullah'ın bir mucizesine şahit oluyoruz; küçük bir kaptaki az bir su üç yüz kadarkişiye Allah'ın izniyle yetmiş ve topluluk çölde helak olmaktan kurtulmuştur.
7- Suyu dağıtırken insanların üşüşmesi üzerine Peygamberimiz birbirlerine saygılı olmalarını hatırlatmaktadır.
8- Az su olup, zaruret/hacet hâli olursa hafif bir abdest caizdir, fazla yıkamak gerekmez. Abdest suyunda iktisatlı olma konusunda hadisler bulunmaktadır, bu konu Temizlik bölümünde[30] geçmişti.
9- Rasûlultah'ın kendisi de susuz olduğu hâlde Önce insanlara mübarek eliyle sunması ve en sonunda kendisi içmesi onun başkalarını kendisinden önce düşünen mükemmel yönünü bize göstermektedir.
10- Sahabi îmrân b. Husayn'm hadis rivayetinde dikkatli olunması ile ilgili ikazı dikkat çekicidir ve bu titizlik sahabenin hepsinde görülmektedir. Hadislerin ta o dönemden itibaren bize İntikalindeki güven sarmalı bu dinin orijinal olan tek din olarak günümüze ve kıyamete kadar yaşama sırrını göstermektedir.[31]

209/1079- îbn Mes'ûd'dan (Radtyaiiaha anh):[32]
Hz. Peygamber'in (SaiiaUahu aleyhi ve setiem) Hudeybiye'den[33] döndüğü gece arazideki yumuşak bir yerde konakladık. Rasûlullah:
"Bizi kim bekleyecek?" deyince Bilâl (Radıyaiiahü anh):
'Ben' dedi.
"Uyursan (ne olacak)?"
'Hayır (uyumam)'
(Ancak) o da uyudu, tâ ki güneş doğdu ve teker teker uyandılar, uyananlar içinde Hz. Ömer de vardı ve şöyle dedi:
'Sesli konuşun, (Rasûlullah uyansın.)'
Rasûlullah uyandı ve:
"Önceden yaptığınız/kıldığınız gibi yapın!" dedi.
Onlar bunu yerine getirince şöyle buyurdu:
"Sizden uyuyan ya da unutan (ve namazını geçiren) işte böyle yapsın!"[34]

210/1080- Abdullah-b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):[35]
Hudeybiye seferinden dönerken (yolda konakladık), Rasûlullah aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Bu gece bizi kim koruyacak/bekleyecek?" Ben de:
'Ben (beklerim)' dedim.
Rasûlullah sözünü birkaç kere tekrarladı ve ben her seferinde:
'Ben (beklerim), ey Allah'ın RasÛlü!' dedim. Rasûlullah:
"O zaman sen (bekle!)" buyurdu.
Onlan beklemeye başladım, sabaha yakın bir zaman olunca Rasûlullah-m "Sen uyursun" sözü bende tecelli etti ve uyumuşum, bizi ancak güneşin sırtımıza vuran ısısı uyandı rab i İdi.
Rasûlullah kalktı, daha Önceden abdest aldığı ve sabah namazı öncesi iki rekat kıldığı gibi yaptı, sonra da bize sabah namazını (kazasını) kıldırdı. Namazı bitirince Rasûlullah şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah uyumamanızı dileseydi uyumazdınız. Fakat O sizin sonrakilere örnek olmanızı istedi. Uyuyan ya da unutan kişi işte böyle yapmalıdır."
Sonra Rasûlullah'ın devesi ile topluluğun develeri kayboldular. İnsanlar onlan aramaya çıktılar, Rasûlullah'ın devesi dışında kendi develerini (bulup) getirdiler.
Rasûlullah bana:
"O deveyi şurada ara/tut (gel)!" dedi.
Ben de (gittim ve) Rasûlullah'ın dediği yerde onu bulduğumda bir ağaca öyle takılmış/dolanmıştı ki çözülmesi ancak (insan) eli ile mümkündü. Onu Hz. Peygamber'e getirdim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak (din) ile peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki onu bulduğumda yuları bir ağaca Öyle dolanmıştı ki ancak (insan) eli ile çözülebilirdi.'
(Ayrıca) bu yolculukta Rasûlullah'a; (Biz sana (gelecekteki) apaçık fethin önünü açtık...' şeklindeki Fetih sûresi indi.
NOT: Bu iki rivayette ve sonra gelen üçüncü rivayette ızdırab bulunmaktadır. Bu müşkil ile ilgili açıklama için bk. Müsned Trc. 215/1085. hadisin açıklaması.[36]

211/1081- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyaiiahn anh):[37]
Seferlerden birisinde Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ile beraberdik. (Konaklama sırasında) uyuyarak sabah namazını geçirdi, (beraberindeki) hiçbir kişi uyanamadı, tâ ki güneş doğdu.
Rasûlullah (kalkıp abdest aldı,) iki rekatla namaza başladı ve iki rekatı kıldı. Sonra namaz kameti getirdi ve sabah namazını (yani kazasını) kıldı.[38]

212/1082- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[39]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) seferdeydi, gecenin bir bölümünde konakladı / istirahata çekildi ve uyudu, (ancak) güneşle birlikte uyandı. (Sonra) Bilâl'e (Radtyatiahü mh) emretti ve o da ezan okudu, Rasûlullah iki rekat kıldı.
Râvi, İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti:
'Dünya ve içindeki hiçbir şey beni bunun kadar sevindirmedi, yani bu ruhsat[40] kadar.'[41]

213/1083- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[42]
(Yolculuk sırasında) Rasûlullah'la (Saiiaiiahn aleyhi ve seitem) beraber (bir yerde) konakladık, (ancak) güneş doğuncaya kadar uyanamadık. (Sonra) Rasûlullah;
"Herkes bineğinin başından/yufanndan tutsun (gidelim), şüphesiz burası şeytanın yanımıza geldiği yerdir" dedi. Biz de onun dediğini yaptık.[43]
Rasûlullah su istedi ve abdest aldı, sabah namazını kılmadan iki rekat kıldı, sonra namaz için kamet getirildi ve sabah namazını (kazasını) kıldı.[44]

214/1084- Cübeyr b. Mut'im'den (Radıyaiiahü anh):[45]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seitem) bir seferdeydi ve dedi ki: "Bizi bu gece kim bekler/korur ki sabah namazını uyuyup da geçirmeyelim."
Bilâl (Radıyallahü anh):
'Ben (beklerim)' dedi.
Güneşin doğuşunu (yani tan yerinin ağarmasını) gözetlemeye başladı. (Ancak Bilâl de uyudu ve hepsi uykuya öyle daldılar ki) kulakları kapandı, onları ancak güneşin ısısı uyandırdı. Namaz kılmak için hemen kalktılar, sonra abdest aldılar. Bilâl ezan okudu, (önce) iki rekat namaz kıldılar, sonra da sabah namazını (kazasını) kıldılar.[46]

215/1085- RasûlUllah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) hizmet eden Habeşistanlı Zü Mİhber'den (Radıyallahü anh):[47]
Rasûlullah ile bir seferde beraberdik, yola çıkınca yürüyüşünü hızlandırdı, kendisi azık azaldığında böyle yapardı. Biri ona;
"Ey Allah'ın RasÛlü! İnsanlar peşinde geride kaldılar" deyince durdu ve insanlar da onun yanına ulaşınca durdular. Rasûlullah ;
"Hafifçe uyusak size faydalı olur mu?" dedi ya da kendisine birisi böyle dedi. Oraya yerleşti, diğerleri de yerleştiler. Rasûlullah :
"Bu gece bizi kim bekleyecek?" deyince ;
'Ben (beklerim)' dedim. Rasûlullah devesinin yularını bana verdi ve;
"Şunu ai, sakın dikkatsiz/beceriksiz davranma!"[48] dedi.
Rasûlullah'in devesinin yuları ile kendi devemin yularını aldım ve fazla uzaklaşmaksızın biraz ilerledim. Sonra o ikisini yayılması için bıraktım ve gözetlemeye başladım, (ancak) uyku bana baskın geldi ve güneş doğup yüzümde sıcaklığını algılayıncaya kadar hiçbir şey hissetmedim. Hemen uyandım ve sağa-sola baktım, iki binek de benden fazla uzaklaşmaksızın duruyordu. Rasûlullah'ın devesinin yuları ile kendi devemin yularından tutup topluluktan bana en yakın olan kişiye yaklaştım ve onu uyandırdım, soma uua;
'Namaz kıldınız mı?' diye sordum;
'Hayır' dedi.
İnsanlar birbirlerini uyandırmaya başladılar ve Rasûlullah da uyandı;
"Ey Bilâl! Su kabında benim için (su) var mı?" dedi. Bilâl (RadtyaUahü anh):
'Evet, Allah beni sana feda kılsın!' dedi ve abdest suyunu getirdi. Rasûlullah toprağı faza ıslatmayacak/çamurlaştırmayacak derecede hafif bir abdest aldı, sonra Bilâl'e emretti, o da ezan okudu, sonra Hz. Peygamber kalktı, acele etmeksizin sabah namazından önce iki rekat kıldı. Sonra Bilâl'e emretti, o da kamet getirdi. Rasûlullah acele etmeksizin sabah namazını kıldı. Biri ona;
'Ey Allah'ın Peygamberi! Kusurlu davrandık' deyince buyurdu ki:
"Hayır, Allah ruhlarımızı aldı, bize geri verdi ve namazımızı kıldık."[49]

Açıklama

Peygamberimize hizmet eden Zö Mıhber isimli bu zât, Yemenlidir ve Necâşî'nin kardeşinin oğludur. Daha sonra Şam bölgesine yerleşen kişilerden olduğu ve orada vefat ettiği nakledilmektedir.[50]
Bu rivayetle önce nakledilen rivayetler arasında izdırab bulunmaktadır;
1- Hâfiz îbn Hacer'in (v.852/1448) dediği gibi bu olayların birden fazla yerde tekerrür etme ihtimali vardır.[51]
2- Ya da râviler nöbet bekleyenin isminde hata etmişlerdir.[52] Çünkü nöbet bekleyen kişiler Bilâl Habeşî, Abdullah b. Mes'ûd ve Zû Mihber olarak geçmektedir. Bilâl Habeşî ile ilgili rivayetin şahidi bulunduğu için tercih edilebilir.
§Ancak şurası kesin ki nöbet bekleyen kişilerin isimlerinin farklı nakledilmesi bu rivâyetlerdeki aynı olayın sıhhatine zarar vermez. Zira bu nakiller Rasûlullah ve sahabilerin yolculukta uyudukları ve nöbetçinin de onlarla beraber uyuyakaldığını, bu nedenle de sabah namazını kılamadıklarını ve uyandıklarında ise kazasını kıldıklarını gösterir.
§Sabah namazının sünneti, o gün güneş doğduktan sonra zevale kadar kaza edilebilir mi? Bu konuda müctehidler ihtilaf etti:
1- Hanefî Mâliki ve Hanbelîlere göre kaza edilir.
2- Şafiîlerde bu konuda iki görüş vardır.[53]

*** Savaş Anında Namazı Tehir Etmek, İmkân Bulunduğunda Tehlike/Korku Namazının Kılınması Emri İle Önceki Hükmün Nesh Edilmesi, Geçmiş Namazların Kazasında Tertip, Tik Namaz İçin Ezan Okunması Ve Kamet Getirilmesi, Sonrakiler Için Sadece Kametin Yeterli Olması**

Allah Teâlâ buyurdu:
Eğer tehlikede/korku içinde bulunuyorsanız namazı yürürken (piyade) ya da binekli olduğunuz hâlde kılabilirsiniz. Güvenliğe kavuşunca da önceden bilmediğinizi size öğrettiği şekilde Allah'ı anın/kulluk yapın.' (Bakara sûresi 2/239)
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Tehlike anında) mü'minlerin arasında iken onlara namaz kıldıracaksan; onlardan bir grup silahlarını kuşanmış olarak namaza dursun. Onlar secde ettiklerinde diğerleri sizin arkanızda dursunlar/beklesinler, (secdeden sonra) namaz kılmamış diğer grup gelsin ve namaza (kaldığı yerden) katılsınlar. Tehlikeye karşı dikkatli ve silahlarını kuşanmış vaziyette hazır olsunlar. (Zira) kâfirler sizin Silahlarınızı ve teçhizatınızı unutup bırakmanızı isterler ki size âjhi bir baskınla saldırabilsinler. Ancak yağmur (gibi kötü hava şartların)dan sıkıntıya düşerseniz ya da hasta iseniz bu durumda silahlarınızı bırakmanızda bir sakınca yoktur, tehlikeye karşı yine de dikkatli olun. Allah, kesinlikle kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladı.' (Nisa sûresi 4/102).[54]

216/1086- Ebî Saîd'den (Radiyallahu anh):[55]
Hendek savaşı gündüzü namaz kılmaktan engellendik, hattâ akşam vaktinden sonra bir süre de geçti. Bu durum savaş hakkında inen (bir rivayette; tehlike/korku namazı ruhsatı) âyeti[56] inmeden Önceydi.
Biz savaşı bitirince (ki bu durum âyette; 'Allah savaş konusunda mü'm in I ere destek olarak yeterlidir, Allah kuvvet ve izzet sahibidir* şeklinde geçer) Hz. Peygamber (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) Bilâl'e (Radıyaiiahu anh) emretti, o da öğle için kamet etti, Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kıldı(rdı).
Sonra Bilâl ikindi namazı için kamet etti, Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kıldı(rdı).
Sonra da Bilâl akşam namazı için kamet getirdi ve Rasûlullah bu namazı vaktinde kıldığı şekilde kildı(rdı).
§Ebû Hâlid el-Ahmer'in başka senedle İbn Ebî'z-Zi'b'den rivayetinde aynı mânâ ile geçer ve şu eklenir:
Bu durum tehlike/korku namazı ruhsatı olan ('Eğer tehlikede/korku içinde bulunuyorsanız namazı yürürken (piyade) ya da bineklî olduğunaz hâlde kılabilirsiniz') âyeti inmeden önceydi.[57]

217/1087- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiıahü anh):[58]
Hendek savaşı günü müşrikler Hz. Peygamber'i (Saiuaiahu aleyhi dört vakit namaz kılmasına mâni oldular ve Allah'ın dilediği şekilde gece vakti oldu.
Rasûlullah Bilâl'e (Radıyaiiaha anh) emretti, o da ezan okudu, sonra kamet etti ve Rasûlullah Öğle namazını kıldı(rdı).
Bilâl tekrar kamet etti ve Rasûlullah ikindi namazını kıldı(rdı).
Bilâl kamet etti ve Rasûlullah akşam namazını kıldı(rdı).
Sonra Bilâl tekrar kamet etti ve Rasûlullah yatsı namazım kıldı(rdı).[59]

218/1088- Abdullah b. Avf tan:[60]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) dönemine ulaşan Ebû Cumua' Habîb b. Sibâ' (Radıyaiiahu anh) şöyle anlattı:
Hendek savaşı yılında (vaktinde) Rasûlullah akşam namazını kıldı(rdı), namazı bitirince dedi ki:
"Sizden biri ikindi namazını kıldığımı biliyor mu?" Oradakiler:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İkindi namazını kılmadın' dediler.
Rasûlullah müezzine emretti, o da namaz için kamet etti ve Rasûlullah ikindi namazını kıldi(rdı), sonra akşam namazını iade etti.[61]

Açıklama

Bilerek namazı vaktinde kılmayan günahkârdır. Bu kişinin daha sonra kazasını kılabileceğine dair mtictehidlerin büyük çoğunluğunun ittifakı vardır. Ancak İbn Hazm bilerek geçirilen namazların kazası olmaz, onun yerine hayır yapmalı ve nafile kılınmalı, der.[62]
Bu rivayetlerden kaza namazının imkân bulununca hemen kılınması gerekti-ği/efdal olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu rivayetler bir araya getirildiğinde Hendek savaşında Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve sellem) akşam sonuna kadar namaz kılamadığı ve yatsı vaktinde önce bir ezan ve dört ayrı kûmet ile dört vakti kaza ettiği, sonra bir kamet ile de vakit namazı olan yatsıyı kıldırdığı ortaya çıkmaktadır.
§(Tertip sahibi için) kaza namazının vakit namazından Önce kılınması konusunda ihtilâf edildi:
1- îmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre kaza namazını önce kılmak vacibdir, çünkü Rasûlullah hep böyle yaptı.
2- İmam Şafiî'ye göre vacib değildir, ancak efdaîdir.[63]
§Kaza namazlarını kılarken tertibe riâyet (sırasıyla kılmak) gerekir mi?
1- İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre altı vakitten az namaz kazası olana tertip vacibdir.
2- İmam Şafiî'ye göre vacib değildir, Rasûlullah'ın fiili her zaman vücûb ifade etmez.
3- Mâlikîlere göre şart olmayan bir vacibdir. Bir diğer görüşe göre ise şart olan vacibdir.[64]
§Bu rivayetlerden çıkan diğer hükümler şunlardır:
1- Cumhura göre kaza namazlarını cemâatle kılmak müstehabdır.
2- Cumhura göre kaza namazları kılınacağında tek ezan yeterlidir, ancak her biri için kamet edilmeli. Mâlikîlere göre geçmiş namaz için kamet edilir, ancak ezan mekruhtur. I. Şafiî'nin kadim görüşünde tek ezan okunur ve her biri için kamet edilir, ama Şafiî'nin sonraki görüşünde kamet edilir, ancak ezan okunmaz, şeklinde nakledildi.
Bu konudaki ihtilafın nedeni farklı rivayetlerin olmasıdır, ancak cumhurun delili kuvvetlidir.
3- Gündüz namazları gece vaktinde de kaza edilse sesli okunmaz, gündüz kılındığı gibi kılınır.[65]

*** Kılınmayan Nafile Namazın Ve Okunmayan Evradın Kazası Caizdir**

219/1089- Hz Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[66]
RasÛlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) gözü (uyku nedeniyle) kapansa ya da bir sancı duysa ve gece (nafile) namaz kılamasa gündüz on iki rekat namaz kılardı.[67]

220/1090-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anh):[68]
RaSÛlUİlah (SaltallahU aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
Kim vitir namazını uyuyarak veya unutarak geçirse onu hatırladığında ya da uyandığında vitir namazını (kazasını) kılsın!"[69]

221/1091- Kays b. Amr'dan[70] (Radıyallahu anh):[71]
Kendisi sabah namazını kılmak için yola çıkar ve (mescidde) Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kıldırmaya başlamışken bulur, Kays sabah namazının iki rekatını (sünnetini) kılmamıştı. Hemen Rasûlullah'la namaza katılır. Sabah namazının (farzını) bitirince kalktı, sabahın iki rekatını (sünnetini) kıldı. Rasûlullah onun yanma geldi ve dedi ki:
"Bu kıldığın namaz nedir?"
Kays kıldığı namazı (sünnetin kazasını) haber verince Hz. Peygamber sustu, hiçbir şey demedi.[72]

222/1092- Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizden (Radıyallahu anha):[73]

Hz. Peygamber (Saitattahu aleyhi ve seiiem) ikindi namazından önce (öğlenin son) iki rekat (sünnet)ini kılamadı. (Bu sebeple işte) o ikisini (ikindi namazından) sonra kıldı.[74]

223/1093- Ümmü Seleme annemizden (Radiyallahu anha):[75]
Rasûtullah (Saiiatiahu aleyhi ve setiem) ikindi namazını kıldı, sonra odama geldi ve iki rekat daha ki İdi. Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kılmadığın bir namazı kıldın' deyince şöyle dedi:
"Mal (zekât taksimi)[76] işi beni öğle namazından[77] sonra kıldığım iki rekattan alıkoydu. Onun için şimdi o iki rekatı kıldım."
Ben kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz de o iki rekat geçtiğinde kazasını kılalım mı?' deyince:
"Hayır" dedi.
NOT: Bu rivayetlerden farz namazın kesinlikle tehir edilemeyeceğini anlıyoruz. Ancak toplumsal bir çalışma/hizmet varsa namazın sünneti terk edilebilir.
Farzların kazası dışında Rasûlullah (Sallaltaha aleyhi ve sellem) sadece vitir namazının kazasını emretti[78] Bunlar dışında nafile namazların kazasını kendisi kıldı, başkasına emretmedi, ancak kılanlara da seslenmedi.[79]
Ümmü Seleme annemizin (Radıyallahu anhâ): 'Biz de kazasını kılalım mı?' sorusuna da ümmete zorluk olmaması ya da farz kılınır endişesiyle: "Hayır" dedi.[80]

Fıkhı Hükümler

Namaz vakitleri, vaktinde kılınmayan namazların kazası ve namaz kılınması yasak olan vakitler konusunda mtictehidlerin ittifak ve ihtilaf ettikleri bazı meseleler vardır, buniar naslann kuvvetinden ve farklı yorumlanmasından, ayrıca sahabe icti-hadlarından kaynaklanmaktadır.
Cebrail'in Peygamberimize öğrettiği andaki tertibe, ayrıca sahabenin anlatırken takip ettiği düzene teberrüken uyuldu ve namaz vakitlerine öğle namazı ile başlandı:[81]
A- İttifak Edilen Konular.
1- Günde beş vakit, namaz kılmanın farziyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.
2- Namazı ilk vakitte kılmak efdaldir, ancak geciktiren kişi son vaktini de bilmelidir.
3- İlk vaktinden önce kılınan namazın icma ile geçersiz olduğu kabul edilmiştir.
4- öğle namazının ilk vakti güneşin zevalden meylettiği andır ve bu konuda ihtilaf yoktur.
5- îkindi namazı kılınırken güneş batarsa ittifakla namaza yetişilmiş olur, kalan tamamlanır.
6- Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar.
7- Akşam namazının vakti ittifakla şafağın kaybolması anına kadar devam eder. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi.
8- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar.
9- Yatsı namazının son vakti ise fecr-i sadıka[82] kadar kadar devam eder.
10- Sabah namazının ilk vakti fecr-i sadıkla başlar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.
11- Namazı sıcak günlerde tehir etmek müstehabdır.
12- Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken veya batarken) farz ya da sünnet namazı kılınmaz.
13- Uyuma, düşman veya unutma gibi zaruret durumlarında kılınmayan namazlar sonra kaza edilir.
14- Kaza namazlarını cemaatle kılmak müstehabdır. Gündüz namazları gece vaktinde de kaza edilse sesli okunmaz, gündüz kılındığı gibi kılınır.[83]
B- îhtilaf Edilen Konular.
1- Bazı namaz vakitlerinde farklı rivayetler bulunmaktadır; ikindi ve yatsı namazı gibi, Yatsının vakti konusunda ilk, orta ve son yansında kılınmasına cevaz verilmiş, ancak efdal olan vaktinde ihtilaf edildi;
a- Hanefî mezhebinde bu konuda farklı görüşler vardır: Gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.
b- Şafiîlerde ve Hanbelîlerde iki görüş vardır: Gecenin ilk Üçte birinde veya yarısında kılmak efdaldir.
c- Mâlikîlerde ise gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.[84]
2- öğle namazının son vakti ise zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli (kendisi) kadar olduğu andır. Ancak müctehidler gölgenin bir misli olduğu bu vakitte öğle vaktinin çıkmasında ihtilaf ettiler;
İmam Ebû Hanife'den bu konuda nakledilen farklı görüşler vardır:
a- imam Ebû Yusuf tan gelen rivayette İ. Ebû Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki misli olduğu zamandır,
b- İ.Muhammed'dan gelen rivayette de İ. Ebü Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra bir misli olduğu zamandır,
c- Hasan b. Ziyad'dan gelen rivayette ise İ. Ebû Hanîfe'ye göre Öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra bir misli olduğu zaman çıkar, ancak ikindi vakti girmez, iki misli oluncaya kadar.[85]
îmameyne göre öğlenin son vakti zevalden sonraki gölgenin bir misli olduğu zamandır.
İ. Mâlik'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama Öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberi-miz'e (Sallaiiahu aleyhi ve settem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden Öğle namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte ikindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin İki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek içindir, değilse öğlenin son vaktinde bir meçhuliük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.[86]
3- İkindi namazının ilk vakti:
İmam Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed'e göre zevaldeki gölge hariç gölge bir misli olduğunda ikindinin vakti başlar. I. Ebû Hanîfe'ye göre gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi başlar, bundan Önce kilınırsa geçersizdir.
§İkindi namazının son vaktindekî ihtilaf İse ihtiyarî ve zarurî şeklindedir:
*İhtiyarî (serbest) vakti:
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre özür ya da mazereti olmayan İçin gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi sona erer, ama Özür ve mazeret sahipleri için güneşin batışına kadar devam eder, zira hadisler[87] bunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel'den bu durumda 'güneş sararmadıkça' şeklinde bir rivayet daha gelmiştir. Ebû Yusuf, Muhammed ve Evzaî de bu görüştedir. Bu müctehidler Abdullah b.

Amr b. As'tan gelen "İkindi vakti güneş sararmadıkça devam eder" hadisini[88] esas almışlardır.
* Zarurî vakti: Zaruret hâlinde güneş batıncaya kadar devam eder. Güneş batmadan önce bir rekata yetişen ikindiye yetişmiş olur. Müctehid imamlara göre bu vakte kadar zaruretsiz geciktirmek doğru değildir, ancak namaz geçerlidir.[89]
4- Akşam namazının son vakti:
İ. Ebû Hanîfe'ye göre akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır. Ebû Hanife şafakla ilgili şöyle dedi: Kızıllık güneşin eseri, beyazlık gündüzün eseridir. Esed b. Amr'ın İ. Ebû Hanife'den yaptığı rivayette ise şafak kızıllıktır.[90]
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.[91]
Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.[92]
5- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi:
İmam Ebû Hanîfe'ye göre İse şafak Ebû Hüreyre ve Ömer b. Abdülaziz rivayetleri sebebiyle sonraki beyazlıktır.
İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre İbn Ömer ve İbn Abbas rivayetleri sebebiyle ilk andaki kızıllıktır.
İ:Ahmed'e göre seferde kızıllığın ve ikâmet hâlinde beyazlığın kaybolmasıyla başlar.[93]
Bazı müctehidlere göre şafak hem kızıllığın hem de beyazlığın ismidir, çünkü bu kelime ezdaddandır (zıt manalıdır); üpkı eî-kar'u kelimesinin hem hayız hem de temizlik manasına[94] gelmesi gibi.
§Yatsının ihtiyarî (serbest) vakti:
Hanefî ve Hanbelîlere göre gece yansına kadar devam eder.
İ. Mâlik'ten gelen iki rivayet vardır; meşhur olan görüşü gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.
İ. Şafiî'nin iki görüşünden birine göre gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.[95]
§Rivâyetlerin farklı anlaşılması nedeniyle müctehİdler yatsı namazının efdal vaktinde ihtilâf ettiler:
a- Müctehidlerin büyük bir kısmı bu hadislerden dolayı yatsı namazını geciktirmenin efdal olduğunu, söylediler, çünkü hadisler çok açıktır.[96]
b- Bazı âlimler ise yatsıyı ilk vaktinde kılmanın efdal olduğunu belirttiler; zira Rasûlullah birkaç gün meşguliyeti veya bir başka işi sebebiyle yatsıyı geciktirmişti, bunlar dışında sürekli olarak namazı ilk vaktinde kılmıştı. Bu İmam Şafiî'nin eski görüşüdür. Ancak yeni görüşü, geciktirmenin efdal olduğudur.[97]
§Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehİdler ittifak ettiler: Yatsı namazının son vakti fecrin doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının vakti başlar.[98]
6- Sabah namazının son vakti:
İ. Şafiî'ye göre îbn Abbas rivayeti sebebiyle isfar (aydınlık)tır, bu da özrü olmayanlar için geçerlidir. Ancak özür ve zaruret sahipleri için vakit güneş doğmasına kadar devam eder, bir kişi sabah namazının bir rekatını güneş doğmadan kılarsa namazını geçirmemiş olur, diğer rekatı da kılar.
Cumhura göre ise son vakit herkes için gtineş doğmasına kadar devam eder; İ. Mâlik ve Ahmed'e göre Ebû Hüreyre rivayeti sebebiyle bir rekat kılar ve güneş de doğarsa diğer rekatı ona ekler, 1. Ebû Hanîfe'ye göre bu kişinin namazı fasit olur bu ruhsat sadece ikindi namazının bir ya da iki rekatını kılan ve güneş batan kişi için geçerlidir.
§Sabah namazının efdal vakti:
İmam Ebû Hanîfe ve Iraklı fakihlere göre isfar (aydınlık) efdaldir. Namaz vakitlerinde temel kural İlk vakitlerinde kılmaktır. Rasûlullah'ın sabah namazında iki uygulaması da nakledilir. Ancak Peygamberimiz'in namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[99] hadisinden dolayı İsfar efdaidir, dendi.
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlere göre ise tağlis (alacakaranlık) efdaidir, çünkü ilk vaktidir.
Ahmed b. HanbeFden gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılması zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlık efdaidir.[100]
7- Namazı sıcak günlerde tehir etmek müstehabdır. Bu konuda bazı mücte-hidler cemaat ve tek başına kılmanın arasını ayırmakta, çünkü mescide cemaat uzak yerden gelmektedirler. Ancak hangisi efdaidir konusunda ihtilâf edildi;
a- Hanefi âlimleri ve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre tek başına ya da cemaatle klimanın efdaliyeti aynıdır
b- Mâlikîlere göre tek başına kılarken ilk vaktinde kılmak efdaidir,
c- Şafiîlere göre sıcak belde ve cemaat şartı ile tehir etmek efdaidir.[101]
8- Ayette geçen orta namaz konusunda müctehidler ihtilaf etti: a-İmam Mâlik'e[102] göre ayetteki orta namaz sabah namazıdır. b-Cumhura göre ise ikindi namazıdır ve delilleri çok kuvvetlidir, zira hadislerde[103] Peygamberimiz bizzat açıklamıştır.[104]
9- İkindi namazı kılarken güneş batarsa ittifakla namaza yetişmiş olur, kalanı tamamlar, ancak sabah namazının bir rekatını kıldığında güneş doğarsa namaza yetişmiş olur mu konusunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı batıl olur, zira bu konuda temel kural üç vakitte hiçbir namaz kılmmamasıdır. Ancak ikindi namazında zıddına rivayet bulunmadığı için bir rekatına güneş batmadan yetiştiğinde namaza yetişmiş olur.[105]
b- İ.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ise bir rekatına -sabah ya da ikindi olsun-yetişen o namaza yetişmiştir, kalan kısmını tamamlar.[106]
Bu konudaki 'Kim sabah namazından bir rekat kılar, sonra da güneş doğarsa sabah namazını kıtsın!' rivayetinde[107] geçen mânâ; kılınan rekatın İptal olması ve namazın kaza edilmesi, şeklinde anlaşılmıştır. Ancak başka tarikten gelen aynı rivayette 'Namazını tamamlasın!'[108] şeklinde zikredilmiştir, î. Ebû Yusuf tan da burada tamamlamanın caiz olduğu nakledilmiştir[109] ve cumhurun delili kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.
10- Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken ve batarken) farz ya da sünnet namaz kılınmaz. Ancak bazı namazların kılınmasında İhtilaf edildi;
a- Hanefîlere göre hiçbir namaz kılınmaz, ancak ikindi namazına başlanmışsa güneş batarken tamamlanabilir. Çünkü bunu açıklayan hadis vardır.
b- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî müctehidlerine göre bu vakitlerde kaza kılınabilir, çünkü Rasûlullah uyuyarak ya da unutarak namazı geçirenin hatırladığında namazı kaza etmesini emrediyor.
c- Bu üç vakitte İse cenaze namazı caiz değildir. Mâlikîler ve İmam Şafiî İle Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre caizdir.[110]
11- Sabah namazının farzını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar başka namaz kılınması konusunda ihtilaf edildi;
MUctehidlerin büyük çoğunluğu kılınmaz görüşündedirler. Çünkü gelen rivayetlerde sabah namazının farzından sonra namaz kılanlara Rasülullah'ın ve sahabenin tepkileri bulunmaktadır. Ancak sabah namazının sünneti kılınmamışsa farzından sonra kılınması konusunda

ihtilaf vardır:
a- İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre güneş doğmadan kılınabilir, ancak sonra kılınması efdaldir.
b- Hanefî ve Mâlikî mUctehidlerine göre güneş biraz yükseldiğinde (yaklaşık iki mızrak boyu) kılınabilir ve bu da o gün zeval vaktine kadar sürer, zevalden sonra kılınmaz.[111]
12- Güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra nafile namaz kılmak mekruhtur. Müctehidlerin çoğunluğu bu görüştedir. Söz konusu ihtilaflar:
a- Bu vakitlerde namaz kılmak mubahtır, zikredilen hadisler mensuhtur; bu görüş Dâvud ez- Zahiri ve îbn Hazm gibi Zahirî âlimlere aittir.
b- Bu vakitlerde bir sebepten dolayı namaz kılmak caizdir. Zira Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve setlem) ikindi namazını kıldıktan sonra öğle namazının kılmadığı son İki rekatın (sünnetin) kazasını kıldı; bu İmam Şafiî'nin görüşüdür.
c- İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledildi.
d- Bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan hadislerle amel etmek ve Rasülullah'ın kıldığı namazı da kendisine tahsis etmek daha doğrudur. Bu görüş îmam Ebû Hanîfe ve Mâlikîlere aittir.[112]
13- Namazı bilerek geçirene de kazası gerekir ki bu âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Zira hadiste geçen uyku ya da unutma kayıt İçin değil beyan içindir. Ancak İbn Hazm gibi bazı âlimler kaza olmaz, onun yerine hayır yapmayı ve nafile ibadeti çoğaltsın, dediler. İhtiyatlı olan görüş kaza edilmesidir.[113]
14- Kazanın hemen kılınması ya da geciktirmenin cevazında ihtilâf edildi;
İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf hemen kazası kılınmalı dediler, zira rivayetlerde Rasûlullah kazaları hemen kılmıştır ve sürekli böyle davranması vücûbuna delildir.
İ. Mâlik ve Şafiî gibi âlimler geciktirmek caizdir, ancak hemen kılmak efdaldir dediler, zira Rasûlullah'ın hemen kılması efdal olana işaret eder, vücûbiyete değil.
İ. Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki görüş nakledilir.
İhtiyatla davranıp hemen kılmak, hattâ vakit namazını bile eda etmeden kılmak en güzelidir, çünkü daha sonra unutulabilir. Doğrusunu Allah bilir.[114]
15- Kaza namazının vakit namazından önce kılınması konusunda ihtilâf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre bir gün ve bir geceden (beş vakitten) az olan kaza namazını Önce kılmak vacibdir, çünkü Rasûlullah hep böyle yapt, ancak vakit dar ise vakit namazı önce kılınabilir.
b- İ. Şafiî'ye göre vacib değildir, ancak efdaldir.
c- İ. Ahmed b. Hanbel'e göre sayısı ne kadar fazla olursa olsun kaza namazları önce kılınmalı, ancak vakit dar ise vakit namazı önce kılınabilir.[115]
16- Kaza namazlarını kılarken tertibe riâyet (sırasıyla kılmak) gerekir mi?
a- İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre altı vakitten az namaz kazası olana tertip vacibdir.
b- İ. Şafiî'ye göre vacib değildir, RasûİullAh'ın fiili her zaman vücûb ifade etmez.
c- Mâlikîlere göre şart olmayan bir vacibdir. Bİr diğer görüşe göre İse şart olan vacibdir.[116]
17- Cumhura göre kaza namazlan kılınacağında tek ezan yeterlidir, ancak her biri için kamet edilmeli. Mâlikîlere göre geçmiş namaz için kamet edilir, ancak ezan mekruhtur. İmam Şafiî'nin kadim görüşünde tek ezan okunur ve her biri için kamet edilir, ama Şafiî'nin sonraki görüşünde kamet edilir, ancak ezan okunmaz, şeklinde nakledildi.
Bu konudaki ihtilafın nedeni farklı rivayetlerin olmasıdır, ancak cumhurun delili kuvvetlidir."[117]

Tablo V (Namaz Vakitleri)[118]

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFİ	MÂLİKİ	ŞAFtî	HANBELİ
öğle Namazı	İlk Vakti	GUneşin zevalden meylettiği an	GUneşin zevalden meylettiği an	GUneşin zevalden meylettiği an	Güneşin zevalden meylettiği an
	Son Vakti	1. Ebü Hanîfe'yc göre, zevaldeki gölge hariç gölge iki misli oluncaya kadar, ondan diğer rivayet bir misli oluncaya kadar. İmameyne göre ise gölge bir misli oluncaya kadar devam eder	Zevaldeki gölge hariç gölge iki misli oluncaya kadar devam eder, gölge bir misli olduğunda ikindi vakti girer, ancak öğle vakti sona ermez, takı gölge iki misli oluncaya kadar. Bu, koridor vakittir.	Zevaldeki gölge hariç gölge bir misli oluncaya kadar devam eder	Zevaldeki gölge hariç gölge bir misli oluncaya kadar devam eder
İkindi Namazı	İlk Vakli	1. Ebü Hanîfe'ye göre, zevaldeki gölge hariç gölge iki misli olunca, ondan diğer rivayet bir misli olunca, İmameyne göre ise gölge bir misli olunca başlar	Zevaldeki gölge hariç gölge bir misli olunca başlar	Zevaldeki gölge hariç gölge bir misli olunca başlar	Zevaldeki gölge hariç gölge bir misli olunca başlar
	Son Vakti	Güneş batıncaya kadar devam eder	Güneş batıncaya kadar devam eder	Güneş batıncaya kadar devam eder	GUnes batıncaya kadar devam eder
Akşam Namazı	İlk Vakti	GUneşin batmasından sonra başlar	GUneşin batmasından sonra başlar	Güneşin batmasından sonra başlar	Güneşin batmasından sonra başlar
	Son Vakti	1. Ebû Hanîfe'yc göre, şafak (beyazlık) kayboluncaya kadar, ondan diğer rivayette kızıllık kayboluncaya kadar, imameyne göre ise şafak (kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder	Şafak (kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder	Şafak (kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder	Şafak (beyazlık) kayboluncaya kadar devam eder
Yat.» Namazı	İlk Vakli	Şafağın kaybolması anında başlar	Şafağın kaybolması anında başlar	Şafağın kaybolması anında başlar	Şafağın kaybolması anında başlar
	Son Vakti	Fecr-i sadığın dogmasına kadar devam eder	Fecrin dogmasına kadar devam eder	Fecrin doğmasına kadar devam eder	Fecrin doğmasına kadar devam eder
Sabah Namazı	tik Vakti	Fecr-i sadığın doğması ile baslar	Fecrin doğması ile başlar	Fecrin doğması ile başlar	Fecrin doğması ile başlar
	Son Vakti	GUneşin dogması ile sona erer	GUneşin doğması ile sona erer	GUneşin doğması ile sona erer	GUneşin doğması ile sona erer

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/124.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, ni/100, H.no:11911; Benzer rivayetler için bk. Ilî/243, H.no:l3484; III/267,
H.no:13756; III/269, H.no: 13782: III/282,H.no:139V; Hl/216, H.no:13195 III/44, H.no: 11334; Su/târf,
Mevâkît, 37; Afüj/im, Mesâcid, 314-316; £fclî Dâvâd, Salât, 11, H.no:442; Tî/mirf, Salât, 17, H.no:178 (Semüra ve EbÛ Katâde'den şâhidt vardır. Enes hadisi ise "hasen-sahih"tir:
Hz. Ali'den şu rivayet nakledilin
Ebû Bekre'den nakledilen rivayet şöyledir:
f, Mevâkît, 52-53, H.no:61 İ-612; Ibn Mâce, Salât, 10, H.no:695, 696; ZMrimi, Salât, 26, H.no: 1232.
Hadisin şâhidleri:
a-EbÛ Hüreyre'dtn (Radıyathhü anh) şahidi için bk. 213/1083. hadis.
b-İmrân b. Husayn'dan (Radıyalhha anh) şahidi için bk,207/1077. hadis
c-Semüra b. CündUb'den fRadıyallahü anh) şahidi İçin bk. 206/1076. hadis.
d-Ebû Katâde el-Ensârî'den (RachyaiUthu mh) şahidi için bk. 208/1078.. hadis.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 209-210/1079-1080. hadisler.
f-Amr b. Ümeyye'den {tf«<fy>û/toftHonfî>şâhİdİ İçin bk. 21 İ/1081, hadis.
g-tbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 212/1082. hadis.
h-Habeşistanlı Zû MÎhber/Mihmer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 215/1085. hadis.
i-Cübeyr b. Mufim'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 36, 38; Havf, 4; Ezan, 26.
i-Ebû Saîd el-Hudrfden (Radıyaütahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin £vj<w*ında nakledildiğini, senedindeki râvîlerin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', \I122.
j-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Kebir'İnde nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika olduklarım belirtir. Bk. age., 1/322.
k-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzar tarafından nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 1/322.
I-Bilâl'den {Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'RÎn Kebır'İnde ve Bezzar'ın Müsned'İnde nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 1/322.
Heysemî, Ubâde, Abdullah b. Amr, Cündeb/Cündüb, Ebû Ümâme ve Meymûne bt. Sa'd'dan da şâhidlerine yer verir. Bk. age., 1/323-324.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet:
Bu rivayette Enes'in gece bekçiliği yaptığı kayıtlıdır. Fakat o da uyuyakaldığı için güneş doğduktan sonra güneş ışınlan ile uyanmışlardır. Rivayeti Bezzar nakletmektedir. Senedinde Utbe Ebû Amr bulunmaktadır. Heysemî hakkında bilgi veren birini bilmediğini belirterek diğer râvilerimn sahih hadis ricalinden olduklarım ifade eder. Bk. age., 1/322.
Aynca Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen bir diğer rivayet için bir sonraki 205/1075. hadise bk.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/124-125.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, İlİ/184, H.no:12844; Buhâri, Mevâkît, 37; Müslim, Mesâcid, 314-316; Ebû Dâvâd, Salât, 11, H.no:442; Tirmizî, Salât, 17, H.no:178; Nesâî, Mevâkît, 52-53, H.no:6U-612; İbn Mâce, Salât, 10, H.no:695-696; Dârimi, Salât, 26, H.no:1232; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/İ82, H.no:6129; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/456.
Hadisin diğer rivayeti ve şâhİdlerİ için bir önceki 204/1074. hadisin tahricine bk.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/125.
[6] Sened:
Hasen: Müsned, V/22, H.no:20133-20134; Heysemî, senedinde İbnü'l-Medinî'nin ve birçok kimsenin zayıf kabul ettiği, İbn Adiy'in de sika saydığı ve "Münker bir hadisini görmedim" dediği Bişr b. Harb'İn bulunduğunu belirtir. Aynca Bezzâr ve Taberânî'nÎn el-Mu'cemü'l-kebîr'inde de nakledilen bir başka rivayetin senedinde kezzab/yalanci olan Yusuf b. HâlÎd es-Semtî bulunmaktadır, Taberânî'nÎn el-Mu'cemü'l-kebîr'ında naklettiği bir başka rivayetin ise râvîleri sahih hadis ricâlindendirler. Bk. Mecma', 1/321-322. Ahmed b. Hanbel bu hadisi ikinci bir isnadla da zikreder ve "mislehü" kısaltması ile metnine işaret eder. Bu İsnadda da Bişr b. Harb'in varlığını görmekteyiz. Hadis bu iki senediyle zayıf sayılır. Ancak önceki iki rivayet bu hadisi kuvvetlendirir. Taberânî'nÎn şu rivayeti de mütâbiidir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/235, H.no:6978. Hadisin şâhidleri için bk. 204/1074. hadis.
[7] Metinde bu rivayetle İlgili merfû olma şüphesi zikredilmiştir. Ancak bu şüphe, aynı sahâbiden aynı lafızla gelen Tahâvî ve Taberânî'deki merfû rivayetlerle izale olmuştur ve bu rivayet merfûdur, yani Rasûlullah'a senetle ulaşan bir hadistir. Bk. Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr 1/465; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/235 H.no: 6978 (Rivayet sahihtir. Bk. Heysemî, Mecma ',1/322).
[8] Tahâvî rivayetinde bu atıf, yani 'vav' (j) ziyâdesi bulunmamaktadır. Bk. Tahâvî, age., 1/465.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/126.
[10] Tahâvî, age. 1/465.
[11] Nevevî, Şerhu Sahthi Müslim V/I87 ; Haltâbî, Meâlimü's-siinen 1/250-251; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no:207/1077.
[12] İ. Muhammed, Asi, 1/137; Şafîî, Ömm, 1/291; Jbn Hazm, Muhatla, 11/235; Mergnânî, Hidâye, 1/73; Nevevî, Mecmu', 111/70-71; İbn Kudâme, Muğnî, 1/643-644; Desûkî, Hafîye, 1/263-266; Bennâ, age., 11/302.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/126-127.
[13] Sened:
Sahih: Müsned, IV/441, H.no:19849-19850; Benzer rivayet için bk. IV/431, H.no:19758; Bıuhârî, Teyemmüm, 6; Menâkıb, 25; Müslim, Mesâcid, 312; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:443; Nesâî, Taharet, 202, H.no:320; Dârimî, Vudû', 65, H.no:749; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/217. Heysemî, hadisin Taberânî tarafindan el-Mu'cemü'1-evsat'ta da nakledildiğini, senedinde zayıf olan Kesir b. Yahya'nın bulunduğunu söyler. Ayrıca Heysemî lafzı ile İmran'dan nakledilen rivayet İçin de şunları dile getirir: 'Taberânî el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde nakletti. Senedinde Muhammed b. Mûsâ b. Ebû Nuaym bulunmaktadır. Bu râviyi îbn Mâin zayıf, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân sıka sayarlar. Ahmed b. Sinan İse bu zâtın sika ve saduk biri olduğunu belirtir." Bk. Mecma', 1/322.
Ebû Katâde'den şahidi için bir sonraki hadise bk.
İmam Nevevî, İmrân ve Ebû Katâde hadislerinden sonra suntan söyler: "Hadisler, bu hâdiselerin bir yolculukta değil, iki ve daha fazla seferlerde gerçekleştiğini gösterir." Bk. Şerhu Sahihi Müslim, V/164.
İmrân b. Husayn'dan {RadıyaUahü anh) nakledilen uzun bir rivayet 792/10201. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhidleri için bk.204/1074. hadis.
[14] Yani kazasını kıldığınız namazı tekrar ertesi günü kendi vaktinde iade etmeyeceksiniz. Faizi size yasaklayan Allah kaza namazından sonra ikinci/karşılıksız bir namazla sizi sorumlu tutmaz. Bk. Bennâ, age., II/303.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/127-128.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, V/298-299, H.no:22445-22447; Benzer rivayetler için bk. V/302, H.no:22474 ziyadesiyle; V/307, H.no:225I0; Şu rivayetler de hadisten gibi bazı kesitlerdir: V/303, H.no:22476; V/305, H.no:22498; V/305, H.no:22499; Buhâri, Mevâkît, 35; Müslim, Mesâcid, 311, 313; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:437, 441; Tirmizî, Salât, 16, H.no:177 (İbn Mes'ûd, Ebû Meryem, İmrân b. Husayn, Cübeyr b. Mut'ım, Ebû Cühayfe, Ebû Saîd, Amr b. Ümeyye ed-Damrî ve Necâşî'nin kardeşinin oğlu Zû Mihber/Mihmer'den de nakledilir. Ebû Katâde hadisi de hasen-sahihtir), Eşribe. 20, H.no:1894 kısmını nakleder. İbn Ebî Evfa'dan da nakil bulunduğunu ve rivayetin hasen-sahih olduğunu söyler); Nesâî, Salât, 53-54, H.no:613-615; İmame. 47, H.no:844; îbn Mâce, Eşribe, 26, H.no:3434; Dârimî, Eşribe, 28, H.no:2141; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/256; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/321.
Ebû Katâde'den nakleden iki râvî bulunmaktadır. BİrÎ, oğlu Abdullah b. Ebû Katâde'dir (v.95/713) ve sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:2915; İbn Hacer, Takrib, Trc.no:3535. Diğeri, Abdullah b. Rabâh EbÛ Hâlid el-Ensârî'dir. Bu zât, Ubeydullah b. Ziyâd b. Ebû Sûfyân Basra valiliği (h.55-67/675-686 veya 77/696) sırasında Ezrakîler tarafından öldürüldü. Bk. Zehebî, Kâ^if, Trc.no:2713; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:3307.
Hadisin tamamı Fezâil bölümünde Ebû Katâde'nin (Radıyallahü anh) tercüme-i hâlinde zikredilecektir.
[17] Başka rivayette; "Benimle olan yolculuğun....." şeklindedir. (Bk. Müslim, Mesacid, 311).
[18] Ahmed b. HanbelMn bu rivayetinde lafız olarak: "ondan mesh edin!" şeklindedir, ancak anlaşılması için Müslim rivâyetindekİ açıklayıcı cümleye uygun olarak suyu az kullanın anlamında "Hafif abdest alın!" şeklinde terceme edildi. (Bk. Müslim, Mesacid, 311)
[19] Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, IV/329.
[20] Bu hadisteki hüküm kaza namazını iki kere kılmak değildir ve bu mânâ diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bk. Müsned Trc. H. no. 207/1077.
[21] Bu ziyâde için bk. tbnü'1-Ca'd, Müsned, 1/450; Ebû Avâne, Müsned, 111/52.
[22] Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/188.
[23] Nevevî, age., V/188.
[24] Burada Arap dili açısından mevsufun sıfata izafeti söz konusudur. KÛfe ekolünden olan dilcilere göre bu caizdir. Ama Basra ekolü bunu caiz görmemekte ve takdir yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Burada cümle onlara göre manasındadır. {Nevevî, age., V/188); Büyük Mescid şeklinde terceme edilmesinin sebebi iki aynı rivayette lafzı olarak geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 511; Nesâî, Ezan, 28)
[25] Müslim'deki ziyade:
Ben îmran'a : 'O hâlde sen hadisi daha iyi bilirsin' deyince bana:

"Sen kimlerdensin?' dedi. Ben:
'Ensardamm' İmran:
'Nakledebilirsin. Zira siz hadisinizi daha iyi bilirsiniz' dedi. Ben de hadisi naklettim. O zaman İmran:
'Ben o gece hazır bulundum. Benîm gibi bu hadisi ezberleyen olacağını hiç düşünmemiştim', dedi. (Bk. Müslim, Mesacid, 311)
[26] El kelimesi Arapça'da parmak ucundan omuz köküne kadar olan uzuv için kullanılır. Türkçe'de doğru anlaşılması için kol olarak terceme edildi.
[27] Rasûlullah yolculukta gece sağ kolunu yastık yaparak uyurdu, çünkü sabah namazına uyanma konusunda kendisine güvenirdi. Ancak sabaha yakın bir zamanda istirahat edecekse başını sağ avucuna koyup, kolunu da dikerek uyurdu. ÇünkU burada süre kısa olduğu için uyanamama ve sabah namazını kılamama tehlikesi vardı. (Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, V/149)
[28] İbn Hıbbân, Sahih, XIV/349; Azimâbâdî,Âmü'l-Ma'bûd, VH/221; Münâvî, Feyzıt'l-kadîr, V/149.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/128-134.
[30] Bk. 213/521,214/522, 215/523.hadislerin tercemeleri.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/134.
[32] Sened:
Sahih: Müsned, 1/386, H.no:3657; Benzer rivayetler için bk. 1/450. H.no:4307 (Gece nöbet bekleyenin tbn Mes'ûd'un kendisi olduğu belirtilir); 1/464, H.no:4421; 1/391, H.no:3710 (210/1080. hadis); Ebû Dâvûd, Salât, II, H.no:447; Bennâ hadisi Bezzâr ve Beyhakî'ye nisbet ederek Heysemî'nin: "râvileri sika sayılmışlardır (bk. Mecma', 1/319)" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/305.
Ayrıca bir sonraki 210/1080. hadise bk.
[33] Hudeybiye; Mekke yakınlarındaki bir kasabanın adıdır. O kasabada bulunan ve bu adla anılan kuyu sebebiyle kasabaya Hudeybiye denmiştir. Zira çölde su kaynağı çok önemlidir ve su kaynakları etrafında yerleşim bölgeleri kurulur, bu ismle de anılır. Bk. Bennâ, age., 11/304.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/135-136.
[35] Sened:
Sahih: Müsned, 1/391, H.no:37l6; Benzer rivayetler için bk. 1/450, H.no:4307; 1/464, H.no:4421: 1/386, H.no:3657 (209/1079); Heysemî hadisi Ahmed b. Hanbel, Bezzar, Taberârîî ve Ebû Ya'lâ'ya nİsbet ederek: "Senedindeki Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî ömrünün son zamanlarında ihtilât etti" der. Bk. Mecma', 1/318-319. Fakat bir önceki 209/1079. rivayet bu nakli destekler.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/136-137.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, V/287-288, H.no:22379; Mükerrer içinbk. IV/139, H.no: 17185; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:444;Bennâ hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu't-emânî, 11/306.
Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyaitahil anıı) şahidi için bk. 214/1084. hadis.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/138.
[39] sened.:
Sahih: Müsned, 1/259, H.no:2349; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Evsaf naklettiğini, Ahmed b. HanbeFİn senedinde müphem râvî bulunduğunu, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin senedlerinde ise Yezid b. Ebû Ziyâd'm Temim b. Seleme, onun da Mesrûk kanalı ile İbn Abbas'tan naklettiklerini ve Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/321.
Dolayısıyla seneddekİ ipham ve inkıta ortadan kalkmış ve Ebû Ya'lâ'nın rivayeti ile de desteklenmiş olur.
Temim b. Seleme el-Kûfî sika biridir. Yahya b. Maîn, İbn Sa'd ve Nesâî bu râviyi sika sayarlar.
Ebû Meryem'den (Radıyaüahii anh) şahidi:
Nesai, Mevakıt, 55, H.no:619.
[40] Allah ve Rasûlü tarafından emredilen şeyin kendisine azimet denir. Ancak bu emir bir sebeple yerine getirilmediğinde onun yerine geçen şer'î kolaylığa ruhsat denir. Meselâ, sabah namazının vaktinde kılınması azimet, vakti geçtiğinde kazasının kılınması ruhsattır. Bu konuda geniş bilgi fıkıh kitaplarında bulunur.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/138-139.
[42] Sened:
Sahih: Müsned, 11/428-429, H.no:9500; Mâlik,25 (Saîd b. MUseyyeb'den mürsel olarak); Müslim, Mesâcid, 309-310; Nesâî, Mevâkît, 54, H.no:616-618 İbn Mâce, Salât, 10, H.no:697; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:435 ziyadesi İle. Heysemî, bu rivayetin Taberânî tarafından el-Mu'cemU'1-evsafta nakledildiğini, senedinde Hafs b. Ömer'in bulunduğunu, bu râvinin gerçekten zayıf olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 1/322.
[43] "Sonra o mekânı terketsinl" şeklindeki ziyade için bk. İbn EbîŞeybe, 1/411; Sonra orayı terk ettik, ziyadesi için bk. İshak b. Râhûyeh, Müsned, 1/240.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/139-140.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, IV/81, H.no:16691; Nesâî, Mevâkît, 55, H.no:622; Bennâ hadisin isnadının en ceyyid İsnadİardan biri olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânU 11/307. Ayrıca 211/1081. hadise bk.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/140.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, IV/90-91, H.no:16768; Ebû Dâvûd, Salât, 11, H.no:444; Heysemî, hadisin Ebû Dâvûd tarafından bir bölümünün nakledildiğini, ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen bir başka rivayetin ise senedinde Abbas b. Abdurrahman'ın bulunduğunu, bu râviden sadece DâvÛd b. Ebû Hind'in nakilde bulunduğu söyler. Bk. Mecma',1/319-320.
Senedde Yezid b. Suleyh olarak geçen isim Yezid b. Salih veya Yezid b. Subh er-Rahâbî'dir. Hakkında şu görüşler ifade edilir: İbn Hıbbân SİkÂt'ında (V/541) sayar. Ebû Dâvûd genel bir ifade İle "Hariz b. Osman'ın şeyhleri sikadır" der. Dârekutnî: "Kendisine itibar edilmez" derken, Zehebî: "Neredeyse maruf biri olamayacaktı", "Sika sayılmıştır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:6319; Ibn Hacer: "makbul" hükmü verir. Bk.Takrîb, Trc.no:7731.
ZÛ Mihmer/Mihber (Radıyallahti anh): Habeş meliki Necâşî'nin kardeşinin oğludur. Şamlılar arasında ismi geçer. Hz. Peygamber'İn hizmetinde bulunmuştur. Habeşe'den göç eden 72 kişiden biridir. Bk. Ibnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, 11/222, Trc.no:1555.
[48] Yani, "Nöbette uyuma, namazımız geçmesin!"
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/140-142.
[50] İbn Sa'd, Tabakât, VII/425.
[51] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/449.
[52] Meselâ Bennâ 210/1080. rivayeti Taberânî ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek Heysemî'nin: "Senedindeki Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî ömrünün son zamanlarında İhtilât etti" dediğini nakleder, Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/306.
[53] İbn Abdilber, Istizkâr, V/309; Maverdî, el-Havi'l-kebİr, 11/287-288; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/287; İbn Kudâme, Muğnt. 1/765.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/142-143.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/143-144.
[55] sened:
Sahih: Müsned, İli/25, H.no: 1İ141-İ1142; Benzer rivayetler İçin bk. IIV49, H.no: 11403: 111/67-68, H.no:11587; Nesâî, Ezan, 21, H.no:659; Dârimî, Salât, 186, H.no: 1532 (Yatsı namazının da kılındığı ziyadesi bulunmaktadır); Bennâ hadisin Şafî'nin Müsned'inde, tbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın Sahih'lerinde de nakledildiğini, isnadındaki râvilerin sahih ricali olduklarını, İbnÜ's-Seken'İn de Sahih'ine aldığını söyler. Bk. BülÛğu'l-emânî, 07309.
İkinci seneddeki Ebû Hâlid et-Ahmar Süleyman b. Hayyân saduk biridir. Birinci seneddeki Yahya ve diğer rivayetlerde Abdülmelik b. Amr Yezid b. Hâtûn ve Haccâc bu râvînin mUtâbüdir.
Bennâ, yatsı namazının da kılındığı ifade edilen rivayeti tercih etseydi daha İsabetli olurdu. Çünkü bir sonraki rivayette (217/1087. hadiste) dört vakit namazın vaktinin kaçırıldığı ifade edilmektedir.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 217/1087. hadise bk.
[56] Bk. Bakara sûresi 2/239.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/144-145.
[58] Sened:
Hasen: Müsned, 1/375, H.no;3555; Benzer rivayet için bk. 1/423, H.no:4013 Hadisin sonunda; Tirmizî, Salât, 18, H.no:179 (Bu konuda Ebû Saîd ve Câbir'den nakil vardır. İbn Mes'ûd'dan nakledilen bu rivayetin isnadında bir beis yoktur. Fakat Ebû Ubeyde babası Abdullah b. Mes'ûd'dan hadis işitmemiştir); Nesâî, Mevâkît, 55, H.no:620:
Ezan, 22, H.no:660; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/310. İnkıta sebebiyle rivayet zayıftır. Fakat hadisin şahidi vardır. (Bk. 216/1086. hadis.) Bu sebeple hasen ti ğayrihî seviyesindedir.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/145-146.
[60] Sened:
Hasen: Müsned, IV/106, H.no:16912; Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, IV/23, H.no:3542; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Ibn Lehîâ'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 1/324. Bu râvî İle İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Muhammed b. YezİD b. Ebî Ziyâd Muhacir el-Filastînî es-Sekafî meçhul biridir. İbn Hacer: "mechûlü'l-hâl" biri olduğunu söyler. Bk. Taktib, Trc.no:6398. Muğire b. Şu'be'nin âzâd-lığıdır. Tırmizî bir, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel iki rivayetini naklederler. TİrmizÎ naklettiği rivayet için "hasen-sahih-garib" hükmü verir. Bk. Sünen, Nüzûr, 4, H.no: 1528.
Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin münker olduğunu söyler. Çünkü İbn Lehîa iki meçhulden nakleder. Bunlardan biri Muhammed b. Yezid b. Ebû Ziyâd el-Filastîni'dir ki bu zâtı Ebû Hatim ve İbn Hacer

mechûl sayar. Diğeri ise Abdullah b. Avf tır. Bu râviden sadece Zührî nakilde bulunmuştur, tbn Hıbbân Sikât'ında bu zâta yer verir. (Bk.Müsned tahkîki, H.no:16975). İbn Hacer Ebû Cumua hadisinin sıhhati hususunda: "su götürür bir rivayet" olduğunu, Buhârî ve Müslim'de geçen Câbİr rivayeti ile çeliştiğini ve her iki rivayeti uzlaştırmanın sadece bir zorlama ile mümkün olabileceğini ifade eder. Bk. Fethu'l-Bân, 11/88 (Buhârî, Mevâkît, 36'mn şerhinde).
Hz. Ali'den (RadıyallaM anh) şahidi için bk. 124/994. hadis.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhârî, Havf, 4; Mevâkît, 36, 38; Ezan, 26; Müslim, Mesâcid, 209:
Tirmizî, Salât, 18, H.no: 180 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 105, H.no:1364.
[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/146.
[62] îbn Hazm, Muhatta, 11/235, 244; Nevevî, Mecmu', 111/71.
[63] Mergınânî, Hidâye, 1/72; Nevevî, age., 111/68, 70; İbn Kudâme, Muğnl 1/641; DesÛkî, Haşiye, 1/263.
[64] Mergınânî, age., 1/73; Nevevî, age., IÜ/68,70,71; İbn Kudâme, age., 1/641; Desûkî, age., 1/266.
[65] Sehnûn, MUdevvene, 1/62; Mergınânî, age.. 1/42/58; Şirâzî, Mühezzeb, I/55;,Nevevî, age., IV/189; Desûkî, age., 1/200,319.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/147.
[66] Sened:
Sahih; Müsned, VI/109, H.no:24656; Benzer rivayetler için bk. VI/258, H.no:26097; VI/109, H.no:24658; VI/94-95, H.no:24517:
Sa'd b. Hişâm b. Âmir (Allah yolunda savaşma niyeti ile) eşini boşadı ve Medine'ye geldi. Medine'de kendisine âit bir akarı satıp bedeli ile at ve silah satın almak ve Ölünceye kadar da Bizanslılarla savaşmak istiyordu.Medine'de kendi kavminden bazıları ile karşılaştı. (Onlar kendisini bu niyetinden vazgeçirmek istediler ve ona şunu haber verdiler: Hz. Peygamber'in döneminde altı kişi de böyle yapmak istemişti de Allah RasûlU onlara: "Benim şahsımda sizin için güzel bir Örnek yok mudur?" diyerek onları bu düşüncelerinden caydırdı. Bu olay üzerine eşine geri döneceğine onları şâhid tuttu (ve nitekim eşine döndü. Rivayeti nakleden Zürâre b. Evfâ diyor ki:) Sa'd b. Hişim bize geri geldi ve bize şunları haber verdi. Kendisi îbn Abbas'a uğramış ve ona vitir namazı hakkında soru sormuş. O da: 'Yeryüzünde Allah Rasûlü'nün kıldığı 0vitri en İyi bilen birini sana göstereyim mi? deyince 'Evet, göster' demiş. 'Şu hâlde Hz. Âişe'ye git, ona sor ve tekrar bana dön, Hz. Âişe'nin sana verdiği cevabı da bana anlat' cevabını vermiş.' (Kendisi bunu şöyle anlatır:) Hz. Âişe'ye gitmek üzere yola koyuldum, önce Hakîm b. Eflah'ın yanına vardım. Hz. Âişe'nin yanına birlikte gitmemizi kendisinden taleb ettim. Bunun üzerine Hakim: 'Ben ona yakın biri değilim. (Ben ona gidemem) Çünkü ben onu şu İki şîa (Cemel savaşına katılan iki grup) ashabı hakkında bir söz sarfetmesini yasakladım, o da bunu kabul etmedi. Bu konuda kendi bildiği gibi hareket etti'dedi. Ben kendisine yemin ederek benimle gelmesini sağladım. Nihayet benimle geldi. Hz. Âişe'nin yanma beraberce gittik. Yanına girebilmek için i-zin İstedik. îzin verince huzuruna girdik. (Yanımdaki bu arkadaşı) tanıdı ve ona 'Sen HakİM'sin değil mi?' dedi. O da 'Evet' deyince 'Yanındaki kimdir?' diye sordu. 'Sa'd b. Hişâm'dır' diye beni takdim etti. Daha sonra babam Hişam'ın kim olduğunu sordu. 'Hişâm b. Âmir' cevabı üzerine ona rahmet okudu, onu hayırla andı ve ona dua etti. 'Âmir, ne iyi biri idi' dedi." (Müslim rivayetinde Katade'nin şu eki vardır: O Uhud savaşında yaralanmıştı.) (Daha sonra sorularımı sormaya başladım ve) dedim ki: 'Ey müminlerin annesi! Bana Rasûlullah'm ahlâkını anlat!' 'Sen Kur'ân okumuyor musun?' diye sordu ve ben 'evet' deyince 'Allah Rasûlü'nün ahlâkı Kur'ân'dı' dedi. Artık kalkmaya yeltenmiş (ve ölünceye dek hiç kimseye bir başka soru sormamaya karar vermiştim) ki Allah Rasûlü'nün gece ibadetiyle ilgili soru aklıma geldi ve gece kıyamım sordum. 'Sen suresini okumaz mısın?' dedi. *Evet' cevabım üzerine:
'Allah bu sûrenin başında gece ibadetini farz kıldı. Rasûlullah ve ashabı bir yıl süre ile bu namaza kalktılar. Allah bu surenin son kısmını on iki ay semada tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahlif/ruhsat bulunan kısmı Allah İndirdi ve gece namazı farz oluşundan sonra (ümmete) nafile/tatavvu' oldu.' Tekrar kalkmak istedim fakat bu kez de Allah Rasûlü'nün vitrini sorma fikri aklıma geldi ve: 'Ey müminlerin annesi! Allah Rasûlü'nün vitri nasıl ve kaç rekat kıldığını anlat!' dedim. O da şöyle cevapladı: 'Biz onun misvak ve abdest suyunu hazırlardık da Allah onu gece uyandırmak istediğinde kaldırırdı. O da kalkıp dişlerini misvaklar/fırçalar, abdest alır ve dokuz rekat namaz kılardı. Bu dokuz rekatın sadece sekizinci rekatında oturur, Allah'ı zikreder, O'na hamdeder ve dua ederdi. Selâm vermeden kalkar, kıyamda durur ve dokuzuncu rekatı tamamlardı. Tekrar oturup Allah'ı zikreder, O'na hamdeder ve dua ederdi. Daha sonra bizlere işittirecek bir ses tonu ile selâm verirdi. Selâmından sonra iki rekat daha namaz kılardı. Ey oğlum! İşte onun vitri toplamda onbir rekattır. Allah'ın RasûlU yaşlanıp bedeni ağırlaşınca yedi rekatlı bir vitir namazı kılardı. O son İki rekat da yine aynı şekilde uygulanmıştı. İşte bu iki ile birlikte toplam dokuz rekattır, yavrum!' Allah RasûlU bir namazı kıldığında artık ona o şekli ile devam etmeyi severdi. Uykusu ağırlattığında veya rahatsızlandığında gece namazını kılamazsa gündüzleyin on iki rekat namaz kılardı. Allah'ın Rasûlü'nün bir gecede Kur'ân'in tamamını okuduğunu bilmiyorum. Sabaha kadar bütün gece bir namaz kıldığını da bilmiyorum. Ayrıca Ramazan ayı haricinde bir başka ayı tamamını oruçla geçirdiğini de bitmiyorum...'
Bk. Müslim, MUsâfirÛn, 139-141; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 26, H.no:1342; Timıtû, Salât, 210, H.no:445 (TİrmizÎ diyor ki: "Hadis, hasen-sahihtir. Senedde yer alan Sa'd b. Hişâm, sahabeden Hişâm b. Âmir'in oğludur. Seneddeki Zürâre b. Evfâ ise Basra kadı sidir. Benû Kuşeyr'e imamlık yapıyordu. Bir gün sabah namazında âyetini okurken yere düşerek Öldü. O gün onu evine taşıyanlar arasında ben de vardım"); Nesâî, Kıyam. 2,64, H.no:I599,1789; Dârimî, Salât, 165, H.no:1483.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/148-149.
[68] Sened:
Hasen: Müsned, IH/31, H.no:11263; Benzer rivayet için bk. 111/44, H.no:l 1334; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 25, H.no:1431; Tirmizî, Salât, 11, H.no:465-466 (466. hadis, 465. hadisten daha kuvvetlidir. 466. hadis Abdullah b. Zeyd b. Eslem'den, 465. hadis ise Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den nakledilir. Ebû.Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'e Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem hakkında bilgi istediğinde: 'Kardeşi Abdullah'ta bir beis yoktur' der. Buhârî de hocası Ali b. Abdullah'ın Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem'i zayıf saydığını nakleder ve der ki: 'Abdullah b. Zeyd b. Eşlem sikadır.'); îbn Mâce, Salât, 122, H.no:1188.
Hamza Ahmed 11203. hadis için zayıf, 11334. hadis için de hasen hükmü vermiştir. Hâlbuki zayıflık gerekçesi olarak gösterilen Abdurrahman b. Zeyd her İki senedde de bulunmaktadır. Fakat bir Önceki rivayet bu hadisin şahidi sayılır. Ayrıca hadisin Hz. Âişe'den de şahidi bulunmaktadır:
Bk. Müsned, VI/242-243, H.no:25936. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/479, 11/478; Makrizî, Muhtasant Kitabi'l-Vitr, s. 157. Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini ve hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', H/246.
Ebu'd-Derdâ'dan (RadıyallahU anlı) şahidi:
Bk. Hâkim, 1/445, H.no:l 135 (İsnadı sahihtir); Beyhakî, age., 11/479. Bu durumda hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/149-150.
[70] Kays b. Amr b. Sehl el-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî, meşhur tabiî Yahya b. Saîd'in dedesidir.
[71] sened:
Zayıf: Müsned, V/447, H.no:23651 ("Abdürabbih dedesinden hadis işitmedi); Benzer rivayet için bk. V/447, H.no:23650:
(Seneddeki Muhammed b. İbrahim, Kays'tan hadis işitmedi) Abdürrezzâk, 11/442, H.no:4016; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 6, H.no:1267 {Saîd'in iki oğlu olan Yahya ve Abdürabbih dedelerinden mürsel olarak naklederler); Tirmizî, Salât, 209, H.no:422 (Muhammed b. İbrahim et-Teymî ile Kays b. Amr arasında kopukluk bulunmaktadır); İbn Mâce, Salât, 104, H.no:1154; Humeydî, 1/383, H.no:868; ibn Huzeyme, H/164, H.no:1116; Hâkim, T/409, H.no:1017 (Sahâbinin ismi Kays b. Fehd olarak geçer. Fakat İbn Hacer'in de belirttiği gibi bunu birçok İlim adamı doğru bulmamıştır. Bk. İsâbe, V/491, 496); Bennâ hadisi İbn Huzeyme, İbn Hıbbân, Beyhakî ve Taberânî'ye de nisbet eder, isnadının ceyyid olduğunu söyler ve Irâkî'nin de hasen saydığını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, II/312.
Hamza Ahmed Müsned'deki her iki isnad için sahih hükmü vermiştir. Fakat her iki rivayetinde senedinde kopukluk bulunmaktadır. Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin miirsel, râvilerinin ise sika olduğunu İfade ederler. Buradaki mürsellik tabiînin Hz. Peygamber'den nakli değildir. Arada kopukluğun bulunduğuna işareten böyle denilmiştir.
Fakat Hâkim'in senedine baktığımızda Yahya b. Saîd'tn babası aracılığı ile dedesinden naklettiği görülür. Bu da aradaki kopukluğu ortadan kaldırmış olur.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/150-151.
[73] Sened:
Hasen: MüsnedM/333, H.no:26711; Benzer rivayet için bk. VI/334-335, H.no:26718:
Hanzala es-Seclûsî zayıf biridir. Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'in bu râviyi zayıf, İbn Hıbban'ın ise sika saydığını söyler. Bk. Mecma', 11/223.
Hz. Peygamber nafile namazları vaktinde kılamamış İse daha sonra onları kaza ediyordu. Kılamadığı sabah namazının sünnetini de güneş doğduktan sonra kılmıştır. (JW fi\'J>
Tirmizt, Salât, 197, H.no:423 (Ebû Hüreyre'den nakledilir); Belirli zamanlarda okuduğu zikir ve dualarım okuma İmkânı bulamazsa onları uygun bir zamanda telafi ederdi:
Müslim, Müsâfirûn, 142; Ebû DâvûcK Tatavvu', 19, H.no:1313; Tirmizt, Cuma, 56, H.no:58I (haseıı-sahih); Nesâl Kıyam, 65. H.no:1788-1789; İbn Mâce, İkâme, 177, H.no:1343; Dârimî, Salât, 167, H.no:1485.
Hz. Âişe'den (Radtyallahüanhâ) şahidi;
Heysemî, Taberânî'nÎn £v.«wında naklettiğini, senedinde Ebû Yahya el-Kattât'in bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'in zayıf, İbn Main'in bir rivayetinde de sika saydığını söyler. Bk. Mecma', 11/223.
ÜmmU Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki 223/1093. hadise bk.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/151-152.
[75] Sened:
Sahih: Müsned, VI/315, H.no: 26557; Benzer rivayetler için bk. VI/304, H.No:26477;VI/306, H.no:26493;VI/309, H.no:26512; VI/310, H.no:26524,VI/311, H.no:26530; VI/293, H.no:26395; VI/299-300, H.no:26439: VI/303, H.no:26465:
Buhari, Sehv, 8; Meğazi, 70; Müslim, Müsafirün, 97; Ebu Davud, Tatavvu', 9, H.no:1273; Nesai, Mevakıt, 36-37, H.no:577-579; İbn Mace, İkame, 107, H.no:1159; Darimi, Salat, 143, H.no:1443; Abd b. Humyd, s.442, H.no:1531; Humeydi, I/141, h.no:295; İbn Huzeyme, II/ 261, H.no:1277; Heysemi , "Ahmed b. Hanbel ve İbn Hıbban bu hadisi nakleder.Ahmed b. Hanbel'in ravileri sahih hadis ricalindendir" der. Bk. Mecma', II/224.Benna hadisin Beyhaki ve Tahavi arafından da nakledildiğini ve ravilerinin de sia sayıldıklarını söyler.Bk.Büluğu'l-emani, II/314.Benzer rivayetler için bk. 191/1061. hadis.
[76] Buharî rivayetinde; 'Rasûlullah'in gelen zekâtın muhtaçlara dağıtılması isi ile meşgul olup öğle namazından sonra kıldığı iki rekatı kılamadığı' belirtilmektedir. (Bk. Buharı, Mevâkît, 33; îbn Mâce, İkâme, 107)
[77] Yani öğlenin farzı.

[78] Bk. Müsned Trc. H.no 220/1090.
[79] Bk. Müsned Trc. H.no 221/1091.
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/152-153.
[81] Bk. Müsned Trc. H.no:88/968-95/965.
[82] Mânâsı için bk. MUsned Trc. H.no: 160/1030.
[83] Sehnûn, Müdevvene, 1/55-57, 124-125, 129; Serahsî, Mebsûl, 1/287-303; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/67-76; Merğınânî, Hidâye, 1/38-41, 72-74; Şirâzî, Mühezzeb, 1752-54, 92-93; Nevevî, Mecmu', IV/164-172; İbn Kudâme, Muğnî, 1/385-406, 641, ; Meydânı, age. 1/71-74,96-98; Desûkî, Haşiye, 1/175-191, 263-272.
[84] İmam Muhammed, Asi 1/146-147; Şafiî, Ümm, 1/89-93; Şirâzî, age., 1/51,53; Desûkî, age., 1/175-178; İbn Kudâme, age., 1/393-394, 397-398.
[85] Serahsî, Mebsût, 1/290.
[86] İ. Muhammed, age.t 1/145; Serahsî, Mebsût, 1/289; Kayrevânî, Risale, 36; Şirâzî, age., 1/5; Mergınânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age. 1/76; İbn Kudâme, age., 1/378, 382,385.
[87] Bk. Müsned Trc. H.no:177/1047.
[88] Hadisin tahriri jçin bk. Müsned Trc. H.no 91/961.
[89] İ. Muhammed,' age.. 1/147; Kayrevânî, age.,37; Şirâzî, age., 1/52; Mergınânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age., 1/68; İbn Kudâme, age., 1/383-386.
[90] İ. Muhammed, age., 1/146-157; Serahsî, age., 1/293.
[91] İ. Muhammed, age., 1/146; Serahsî, age., 1/292; Merğınânî, age., 1/38-39; İbn Rüşd, age., 1/69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249. 267.
[92] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.
[93] Serahsî, MebsÛt, 1/293; İbn Kudâme, age., 1/392.
[94] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 526.
[95] İ. Muhammed, age., 1/146; Kayrevânî, age.,38; Şirâzî, age., 1/52; Merğınânî, age., 1/39; îbn Rüşd, age., 1/69; Nevevî, age., 111/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393-394.
[96] ibn Rüşd, age., 1/70; Nevevî, age., m/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393; Meydânî, age., 1/74.
[97] Nevevî, age., 111/55,56.
[98] îbn Rüşd, age. 1/70; İbn Kudâme, age. 1/394; Meydânî, age. 1/72.
[99] Tahrici için bk. Müsned Trc. H.no: 164/1034.
[100] İ. Muhammed, age., 1/144-145; Sehnûn, age., 1/61; Serahsî, age., 1/288, 294; Kayrevânî, age., 36; Şirâzî, age., 1/53; Nevevî, age., IH/51; İbn Rüşd, age., 1/70-71; Merğınânî, age.. 1/38; İbn Kudâme, age., 1/395, 397, 398; Bennâ, age., II/247-249.
[101] İ. Muhammed, age., 1/146; Serahsî, age., 1/295; Nevevî, «££., 111/54, Ravzatü't-talibîn, 1/183-184; Bennâ, age, 11/254.
[102] Mâlik, Muvatta, Salat, 8, H.no:28.
[103] Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996,127/997,129/999.
[104] Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhatla, IV/249; Şirâzî, age., 1/53; Zemahşerî, 1/283-284; Nevevî, age., 111/60-61; İbn Kudâme, age.. 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263.
[105] Tahavî, meâni'l-âsâr, 1/151; Serahsî, age., 1/304; Merğınânî age., 1/40; Meydânî, 1/97.
[106] Nevevî, A/ccm«', 111/47; İbn Kudâme, age., 1^48; Desûkî, age., I/182.
[107] Hakim, 1/408, H.no: 340/1013 (Zehebî; sahih dedi.)
[108] Buhari, Mevâkît, 17, Nesâî, Mevâkît, 11; Hâkim, 1/408 H.no: 341/1014 (Zehebî; sahih dedi.)
[109] Aliyyü'1-Kârî, Fethu babi'l-maye, 1/190.
[110] İ. Şafiî, age., 1/93; Serahsî, age., 1/303; Nevevî, Ravzatü't-talibîn, 1/193; Îbn Kudâme, age., 1/749-750; Aliyyü'1-Kâfî, age.. I/189.
[111] İbn Rüşd, age., 1/75; Îbn Kudâme, age., 1/753, 757; Hattabî, Meâlimü's-Sünen, 11/78; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no: 196/1066.
[112] İ. Muhammed, age., 1/152, 155-156; Şafiî, age., 1/93,172-174; Sehnûn, age., 1/56; İbn Hazm, age., 111/114,200; Rafiî, Fethu't-Aziz Şerhu'l-Veciz (Mecmu' ile birlikte), IÜ/102-105; îbn Kudâme, age., 1/753-755; Desûkî, age., 1/187.
[113] İbn Hazm, age., 11/235,244; Nevevî, Mecmu', IH/71.
[114] İ. Muhammed, age.,, 1/137; Şafiî, age., 1/291; İbn Hazm, age., 11/235; Merğınânî, age.,1/73; Nevevî, Mecmu1, 111/70-71; İbn Kudâme, age., 1/643-644; DesÛkî, age., 1/263-266; Bennâ, age., 11/302.
[115] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/131,133; Merğınânî, age., 1/72; Nevevî, Mecmu', 111/68-70; İbn Kudâme, age., 1/641-642; DesÛkî, Haşiye, 1/263, 266.
[116] Merğınânî, age., 1/73; Nevevî, Mecmu', 111/68, 70, 71; ibn Kudâme, age., 1/641; Desûkî, age., 1/266.
[117] Sehnûn age.. 1/62; Serahsî, age., 1/281; Merğınânî, age., 1/42/58; Şirâzî, age., 1/55; Nevevî, age., IV/189; Desûkî, age., 1/200, 319.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/153-159.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/160.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39- KITABU'L-KEFALET
1- Ödünç Vermekte, Borçlarda, Bedenlerle Ve Mallarla Kefalet Babı
2- Yüce Allah'ın: "Yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini Veriniz" (en-Nisâ: 33) Kavli Babı
3- Bir Ölünün Borcuna Kefîl Olan Kimseye O Kefaletten Dönmesi (Sahîh) Olmaz Bâb1
4- Peygamber (S) Zamanında Ebû Bekr'e Emân Verilmesi Ve Ebû Bekrin Akdi Babı
5- Borç Babı

'Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

39- KITABU'L-KEFALET
(Kefalet Kitabı)

1- Ödünç Vermekte, Borçlarda, Bedenlerle Ve Mallarla Kefalet Babı [1]

Ebû'z-Zinâd, Muhammed ibn Hamza ibn Amr el-Eslemî'den; o da babası Hamza'dan olmak üzere i, söyledi ki, Umer ibn Hattâb (R) onu sadaka toplayıcı ; olarak göndermiş. O bölgede bir adam, kendi karısının cariyesi ile cima' etmiş. Hamza (R) o if adamdan kefîl (yânı hâlinden taahhüd ve zabt) alıp, LJmer'in yanına gelmiş. Umer o adama yüz deynek vurmuştu. O adam zina ettiğini söyleyen topluluğu tasdîk ve suçunu i'tirâf etti. Ancak Umer onu cahillikle özürlü saydı (ve ondan recmi def etti) [2].
Cerîr ibn Abdillah el-Becelî ile el-Eş'as ibn Kays el-Kindî (R) Abdullah ibn Mes'ûd'a dînden dönenler hakkında: Onların tevbe etmelerini iste ve onlardan kefalet al, dediler. Akabinde mürtedler tevbe ettiler, *V aşiretleri onlara kefîl oldular [3].
Hammâd ibn Ebî Süleyman (120): Nefisle kefil olup da öldüğünde üzerine birşey yoktur, dedi. Hakem ibn^ Uteybe: Zimmette subûtunu kabul ettiği malı Öder, dedi [4].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Rasûlullah(S)'tan tahdîs etti. Rasûlullah, İsrâ-îl oğullarından bir adam zikretti. O adam İsrâî oğullan'nın bâzısından ödünç olarak bin dînâr vermesini istedi. Para vermek isteyen zât:
— Buna şâhid yapacağım şâhidleri getir, dedi. Ödünç isteyen:
— Şâhid olarak Allah yeter" {en-Msâ, 19, \65), dedi.
Ödünç verecek olan bu sefer de:
— Haydi bana kefil getir, dedi. O adam:
— Kefil olarak Allah yeter" -dedi (Bu, âyet değildi
Para sahibi:
— Hakîkaten doğru söyledin, dedi ve belirlenen bir va'de ile ona bin dînân verdi.
Parayı alan müteakiben deniz seferine çıktı.İşlerini gördü. Sonra kendisine ödünç veren zâta gelmek üzere bineceği bir gemi aradı. Belirlenen müddet geliyordu. Fakat bir gemi bulamadı. Bunun üzerine bir odun parçası alıp, onun içini oydu. İçine bin dînârı ve bir de kendisinden o arkadaşına yazdığı bir mektûb sahîfesini koydu. Sonra o oyuk yerin ağzını sıkıca kapatıp düzeltti. Sonra o odun parçasını deniz kenarına getirdi de şöyle duâ etti:
— Yâ Allah, Sen bilmektesin ki, ben fulan kimseden bin dînâr ödünç istedim. O benden bir kefil istedi. Ben "Kefîl olarak Allah kâfidir" dedim. O, Sen'in kefilliğine razı oldu. Bir de benden şâhid istedi. Ben yine "Şâhid olarak Allah kâfidir" dedim. O yine Sen'in şâhidliğine de razı oldu (ve bin dînârı verdi. Ben va'desinde borcumu ödemek kaygısına düştüm de) ona bu parayı göndereyim diye bir gemi bulmaya çalıştım. Fakat bulmağa muktedir olmadım. Artık ben şu bin dînâr borcumu Sen'in koruyuculuğuna emânet ediyorum! dedi de o odunu denize attı.
Odun denizin içine girdikten sonra kendisi geri döndü. Borçlu bu hususta kendisini beldesine çıkaracak gemi bulmağa çalışırken, alacaklı da onun dönmesini umarak deniz kenarına çıktı da belki bir gemi malını getirmiş olabilir diye gözetliyordu. Bu sırada birdenbire sahilde içinde mal bulunan o odunu gördü. Onu ailesine yakacak bir odun olarak aldı. Evde onu parçalayınca içindeki paraları ve mektûb sahîfesini buldu. Sonra borçlu kimse kendisine borç verene geldi ve ona bin dînârı getirdi de:
— Allah'a yemîn ederim ki, malını sana getirmem için bir gemi arayıcısı olmakta devam ettim. Fakat sana geldiğim şu zamandan önce bir gemi bulamadım, dedi ve borcunu verdi.
Alacaklı:
— Sen bana bir şey gönderdin mi? dedi. Borçlu:
— İçinde sana geldiğim şu günden önce bir gemi bulamadığımı sana haber veriyorum, dedi.
Alacaklı:
— Şübhesiz ki, Allah senin odun içinde göndermiş olduğun borcunu senin adına ödemiştir. Binâenaleyh tekrar vermek için getirdiğin bu bin dînârı, bir râşid olarak sevinçle götür, dedi [5].

2- Yüce Allah'ın: "Yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini Veriniz" (en-Nisâ: 33) Kavli Babı [6]

1-.....İbn Abbâs(R) "Her biri için mevlâlar yaptık", "mirasçılar yaptık" demektir, dedi. "Yeminlerinizin karşılıklı bağladığı kimseler", Muhacirler ile Ensâr'dır ki, Muhacirler Medine'ye geldikleri ilk zamanlarda Peygamber(S)'in kurduğu kardeşlik sebebiyle Ensâr'a kendi hısımlarından evvel mîrâsçı olurlardı. Fakat sonra "Erkek ve dişiden herbiri için mirasçılar yaptık...'1 (en-Nisâ: 33) âyeti inince, bu âyetin birinci kısmı (yânı âyetu'l-mevâlî) ikinci kısmını (yânî akidleş-me âyetini) neshetti, dedi. Sonra İbn Abbâs "Yeminlerinizin karşılıklı başladığı kimseler..." kavli hakkında: Ancak yardım etmek, ihsan eylemek ve nasihat etmek kaldı. Akidleşenler arasında verilegelen mîrâs gitti. Kardeşlik akdi sebebiyle mîrâs almakta olan kimseye vasiyet yapılabilir, dedi [7].

2-.....Enes (R) şöyle dedi: Yanımıza Abdurrahmân ibnu Avf geldi. Akabinde Rasûlullah (S) Abdurrahmân ile Sa'd ibnu'r-Rabî' arasında kardeşlik akdi yaptı [8].

3-.....Âsim ibn Süleyman tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e: Peygamber(S)'in "İslâm'da (Câhiliyet devrinin) ahd yoktur" buyurduğu sana ulaştı mı? diye sordum. Enes (R): Peygamber (S) Medine'de benim evimde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı, dedi [9].

3- Bir Ölünün Borcuna Kefîl Olan Kimseye O Kefaletten Dönmesi (Sahîh) Olmaz Bâb1 [10]

el-Hasen de, dönme olmayacağına kaail olmuştur [11].

4-.... Selemetu'bnu'l-Ekva'(R)'dan: Peygamber(S)'e, üzerine cenaze namazı kıldırması için bir cenaze getirildi. Peygamber:
— "Üzerinde bir borç var mı?" diye sordu.
Cenaze sâhibleri:
— Hayır (yoktur), dediler.
Bunun üzerine Peygamber ona namaz kıldı. Sonra diğer bir ee-nâze getirildi. Peygamber yine:
— "Bu ölü üzerinde bir borç var mı?" dedi. Sâhibleri:
— Evet vardır, dediler. Peygamber:
— "Arkadaşınızın üzerine sizler cenaze namazı kılınız" buyurdu. Bu esnada Ebû Katâde:
— Yâ Rasûlallah, o ölünün borcunu ödemek benim üzerime-dir, dedi.
Bu kefalet üzerine Rasûlullah, o ölünün cenaze namazım kıldı [12].

5-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi: Peygamber (S):
— "Bahreyn(den cizye) malı gelmesi gerçekleşirse sana (iki avu-cunu göstererek) şöyle şöyle veririm" buyurdu.
Peygamber'in ruhu alınıncaya kadar Bahreyn malı gelmedi. Bahreyn malı geldiği zaman Ebû Bekr emretti de bir nidâcı:
— Peygamber'in yanında her kimin bir va'di yâhud bir alacağı varsa bize gelsin! diye i'lân etti.
Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e gittim de:
— Peygamber (S) bana şöyle şöyle buyur(up va'd et)mişti, dedim. Ebû Bekr, benim için bir avuç (para) avuçlâdı (ve bunları say
dedi). Ben onları saydım. Onların beşyüz adet olduğunu gördüm. Ebû Bekr:
— Bunun iki mislini daha al, dedi [13].

4- Peygamber (S) Zamanında Ebû Bekr'e Emân Verilmesi Ve Ebû Bekrin Akdi Babı

6- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Leys, Ukayl'den tahdîs etti. İbnu Şihâb dedi ki: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R): Ben babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinir olmalarından başka hâllerini hatırlamadım, demiştir.
Ve Ebû Salih şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu'l-Mübârek, Yû-nus'tan; o da ez-Zuhrî'den tahdîs etti. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben babamla anamın İslâm Dîni'ni dîn edinerek yaşamalarından başka yaşayışlarını hiç bilmedim. O zamanlarda hiçbir günümüz geçmezdi ki, muhakkak o günde, gündüzün iki tarafında, sabah ve akşam vakitlerinde Rasûlullah bize gelirdi. Müslümanlar (Kureyş müşrikleri tarafından) işkenceye uğratılınca (Rasûlullah Habeşistan'a göçe izin vermişti), Ebû Bekr de Habeşistan tarafına hicret etmek üzere (Mekke'den) çıkmıştı. Ebû Bekr, Berku'I-Gımâd-[14] mevkîine gelince kendisine İbnu'd-Dağine kavuştu [15]. İbnu'd-Dağine Kaare kabilesinin seyyididir. Ebû Bekr'e:
— Yâ Ebâ Bekr, nereye gitmek istiyorsun? dedi.
Ebû Bekr de:
— Beni kavmin(in ezası) çıkardı. Ben de yeryüzünde seyahat etmek, bir yere çekilmek ve orada Rabb'ime ibâdet etmek istiyorum, dedi.
İbnu'd-Dağine:
— Senin gibi bir zât ne yurdundan çıkar, ne de (başkaları tarafından) çıkarılır. Çünkü şu bir hakikattir ki, sen fakîri kazandırırsın (veya: Bulunmayan bir malı ihsan edersin), hısımlarla ilgiyi devam ettirirsin, âcizlerin yükünü çekersin, konuklara ziyafet verirsin, hakk engellerine karşı hayır işlerine yardım edersin! Şimdi ben senin için bir koruyucuyum. Haydi Mekke'ye dön de kendi memleketinde Rabb'-ine ibâdet et! demiştir.

Bunun üzerine Ebû Bekr geri dönmüş, İbnu'd-Dağine de kendisi ile beraber yollanmıştır. (Mekke'ye gelince) İbnu'd-Dağine Kureyş şeriflerini dolaşmış ve onlara:
— Şübhesiz Ebû Bekr gibi kıymetli bir zât memleketinden çıkmaz ve çıkarılmaz. Ey Kureyş, siz şu faziletleri bulunan bir adamı memleketinden çıkarıyor musunuz? O, yok olanı kazanır, hısımlık ilişkilerini devam ettirir, âcizin yükünü taşır, konuklara ziyafet verir, hakk engellerine karşı hayır işlerine yardım eder, dedi ve Ebû Bekr'i himayesine aldı.
Kureyş de İbnu'd-Dağine'nin Ebû Bekr'i emânına almasını infaz etti ve Ebû Bekr'i emniyette kıldılar. İbnu'd-Dağine'ye:
— Ebû Bekr'e emret. O (bir şeye karışmasın), evinde Rabb'ine ibâdet etsin, evinde namaz kılsın, dilediği şeyi okusun. Fakat okuduğu ile bize ezâ vermesin, okuduğunu yüksek sesle okumasın.Çünkü biz oğullarımızı ve kadınlarımızı fitneye düşürmesinden korkmuşuz-dur, dediler.
Kureyş'in bu sözlerini de İbnu'd-Dağine Ebû Bekr'e söyledi. Ebû Bekr de bu şartlara göre evinde Rabb'ine ibâdet etmeye, evinden başka yerde yüksek sesle namaz kılmamaya ve yüksek sesle okumamaya başladı. Sonra Ebû Bekr için bunun muhalifi bir re'y zahir oldu da, evinin yanına bir mescid bina etti. Oraya çıktı, orada namaz kılıyor ve Kur'ân okuyordu. Bunun üzerine müşriklerin kadınları ve oğulları Ebû Bekr'in ibâdet ve kıraatine taaccüb ederek ve ona bakarak bir izdiham ve sıkışıklık meydana getiriyorlardı. Ebû Bekr ince yürekli, çok ağlayıcı bir adamdı. Kur'ân okurken gözyaşını tutamazdı. Ebû Bekr'in bu hâli Kureyş'in müşrik şeriflerini korkuttu da, onlar İbnu'd-Dağine'ye haber gönderdiler. Akabinde İbnu'd-Dağine onların yanına geldi. Kureyş, İbnu'd-Dağine'ye:
— Biz, kendi evinde Rabb'ine ibâdet etmek üzere Ebû Bekr'i hi-mfty; ve emânına almam kabul etmiştik. Ebû Bekr ise bu sınırı aşmış, evinin avlusunda bir mescid bina etmiş, içinde yüksek sesle namaz kılmaya ve Kur'ân okumaya başlamıştır. Doğrusu biz oğullarımızı ve kadınlarımızı fitneye düşürmesinden korktuk. Sen ona git. Eğer kendi evinde Rabb'ine ibâdet etmek üzerine kısaltmak isterse bunu yapsın. Eğer bunu kabul etmez de muhakkak namaz ve kıraatini yükseltip i'lân etmek isterse, ona verdiğin ahd ve emânmı sana geri vermesini iste. Emîn ol ki, biz sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin gördük. Fakat biz Ebû Bekr'in alenî ibâdet etmesini ikrar (ve kabul) ediciler de değiliz, dediler.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine İbnu'd-Dağine, Ebû Bekr'e geldi ve:
— Benim nasıl bir husus üzerine sana emân ahdi verdiğimi iyi bümişsindir. Şimdi sen ya o husus üzerine işi kısaltırsın, yâhud da emân ahdimi bana geri verirsin. Çünkü ben bir kimse hakkında vermiş olduğum emân ahdimi bozmuş olduğumu Arab milletinin işitmesini istemem, dedi.
Ebû Bekr de:
— Ben senin koruma ahdini sana geri veriyorum ve Allah'ın korumasına razı oluyorum, dedi.
Rasûlullah ise o günlerde Mekke'de bulunuyordu. Rasûlullah (S) şöyle dedi:
— "Sizin hicret edeceğiniz yurt bana gösterildi. Ben iki kara taşlık arasında, hurmalıktı çorak bir yer gördüm" dedi.
Rasûlullah bunu söylediği zaman Medine tarafıma hicret edenler (dalga dalga) hicret ettiler ve Habeşistan'a hicret etmiş olanların bâzısı da Medine'ye dönüp geldiler. Ebû Bekr de bir muhacir olmaya hazırlandı. Fakat Rasûlullah ona:
— "Yavaş ol (acele etme). Çünkü ben, benim için de izin verilmesini umuyorum" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Babam sana kurbân olsun, sen bunu umuyor musun? dedi. Rasûlullah:
— "Evet" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Bekr, Rasûlullah'a yol arkadaşlığı etmek için kendini (hicretten men' edip), Rasûlullah üzerine habsetti ve yanında bulunan iki kuvvetli binek devesini dört ay (dikenli meşe nev'inden büyük) talh ağacı yaprağı ile evinde besledi (dışarıya salıvermedi) [16].

5- Borç Babı [17]

7-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah'a, üzerinde borç olduğu hâlde ölmüş bir kimse(nin cenazesi) getirilirdi de, Rasûlullah (S): "Borcu için bir fazlalık bıraktı mı?" diye sorardı. Şayet kendisine o zâtın borcu için bir Ödeme bıraktığı söylenirse, onun cenaze namazını kılardı. Yoksa müslümânlara hitaben: "Arkadaşımızın cenaze namazını sizler kılınız" buyururdu. Nihayet Allah kendisine birçok fetihler müyesser kılınca: "Ben bütün mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Binâenaleyh artık her kim üzerinde bir borç bırakarak ölürse, o borcu ödemek bana âiddir. Her kim de bir mal bırakırsa, o mal kendi mirasçılarına âiddir" buyurdu [18].

---

[1] Mifiâhu Künûzi's-Sünnet'it burası ayrı bir "Kitâb" gösterilmiştir.
Aynî şöyle dedi: Yânî bu, Ödünç vermede, borçlarda, yânî muamelât borç-lanndaki kefaletin hükmünü beyân hakkında bir bâbdır. Bu âmmın hâss üzerine atfı nev'indendir. Bâzı nüshalarda "Ödünç vermelerde ve borçlarda kefalet babı" şeklindedir. Bu babın Havale Kitâbı'na dâhil edilmesi, havale ile damandan ibaret olan kefaletin birbirine yakın olmaları yüzündendir. Çünkü bunlardan herbiri bir borcun bir zimmetten diğer zimmete naklidir... (Umdetu'l-Kaarî, V, 667).
[2] Bu,Taİıâvî'nin senediyle rivayet ettiği kıssanın özetidir.Bu kıssadan bedenlerle kefîl almanın meşruluğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü Hamza bir sahâbîdir. Hamza bedenlerle kefîl almayı yapmış, o zaman sahâbîlerin çokluğuyla beraber Umer, Hamza'ya karşı bu işini reddetmemiştir.
[3] Bu da Beyhakî'nin uzunca bir metinle rivayet ettiği kıssanın özetidir. Vâk'a şöyle olmuştur: Harise ibn Mudrib şöyle demiştir:Abdullah ibn Mes'ûd'un maiyye-tinde sabah namazı kıldım .Selâm verince bir adam ayağa kalktı ve İbn Mes'-ûd'a, kendisinin Benû Hanîfe Mescidİ'ne vardığını ve oranın müezzini Abdullah ibnu'n-Nevvâha'nm "Enne müseylimete Rasûlullah" diye şahadet etmekte olduğunu işittiğini haber verdi. Abdullah ibn Mes'ûd: İbnu'n-Nevvâha'yı ve adamlarını öldürmek bana borç olsun, dedi. Müteakiben bu mürtedler getirildiler. Abdullah, Kurayzata ibnu Ka'b'a emretti de, o, tbn Nevvâha'nın boynunu vurdu. İbn Mes'ûd onun askerleri olan topluluk hakkında insanlarla istişare etti. Adıyy ibn Hatim ona bunları öldürmeyi İşaret etti. Cerîr ile el-Eş'as ise metindeki sözleri söylediler, tbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde, onlar yüzyetmiş kişi idiler.
Beyhakîe/-Mü'n/e/'te dedi ki: İbn Mes'ûd'un Cerîr'den ve el-Eş'as'tan rivayet edilen îbn Nevvâha kıssasında, onların tevbe ettirilmeleri ve aşiretlerinin onlar üzerine kefîl yapılmalarında maldan başka bedenlerle kefalet alma vardır.
Bunun başlığa uygunluğu "Onları kefîl kıldır" sözündedir. Nefisle kefaletin cevazında ihtilâf yoktur (Aynî).
[4] Bunu el-Esrem, Şu'be tarîkinden olmak üzere Hammâd ile Hakem'den, sened-leriyle rivayet etmiştir.
[5] Buhârî bu hadîsi özet olarak İstikraz; Lukata, İsti'zân, Şurût Kitâbları'nda getirdi. Zekât ve Buyû'da da geçti. Karz, Duyûn ve Kefâlet'teki rivayetleri mufassaldır.
Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Benden bir kefîl istedi" sözündedir.
[6] Bu âyeti buraya getirmesinin sebebi tbnu'l-Münîr'in dediği gibi,şöyledir: Ye-mînle bağlanma İslâm'ın evvelinde mîrâsa hp.kk kazanmayı gerektirir idi. Bu mîrâs, teberru' vechi üzere yapılan bir iltizâm

(tutunma) akdinin vâcib kıldığı maldır. Bu lâzım olmuştur. İşte kefalet de böyledir. Kefalet ancak gönüllü olarak, karşılıksızca bir malı iltizâm etmektir. Bu da lâzım olmuştur (İbn Hacer).

[7] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bu hadîsi Tefsir ve Farâiz Kitâblan'-nda da getirmiştir.

[8] Bu, Buyu' Kitâbı'nm evvellerinde geçen uzun hadîsin Özetidir. Buhârî'nin maksadı İslâm'da hılf'ın (yânî yeminle dost edinmenin) varlığını isbât etmektir.

[9] Buhârî bu hadîsi İ'tisâm Kitabı'nda da getirmiştir.

Hadîsin "İslâm'da (Câhiliyet devrinin) ahdi yoktur" kısmı da sahîh bir hadîstir. Bunu Müslim, Sa'd ibn İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf tan rivayet etmiştir. Bunda Peygamber'İn kasdettiği ve İslâm'da olmadığını bildirdiği ahd, Câhiliyet devrindeki haksız işler ve zulümler, kötülükler yapmak hususunda ya-pılagelen ahddir. îslâm kötülük için yapılan ahidleri yok edip, bu babın birinci hadîsinde İbn Abbâs'ın da belirttiği gibi, hakta nusrat, yardımlaşma ve nasihat akdini bakî kılmıştır.

Enes ibn Mâlik hadîsinde bildirilen kardeşlik akdi, Mescid'in inşâsını mü-teâkib Peygamber(S)'İn bir gün Enes'in evinde Muhacirler ve Ensâr'dan doksan sahâbî arasında İkişer ikişer akdettiği kardeşlik akdidir. Bunlardan bâzıları İbn Hişâm'ın Siret'inde İbn tshâk rivâyetiyle şunlardır:

Muhacirler	Ensâr
Ebû Bekr es-Sıddîk	Hârice ibn Zeyd
Umer ibnu'l-Hattâb	Utbân İbn Mâlik
Ebû Ubeyde İbn Cerrah	Sa'd ibn Muâz
Abdurrahmân ibn Avf	Sa'd ibnu'r-Rabî'
Zubeyr ibnu'l-Avvâm	Seleme ibn Selâme
Uşmân ibn Affân	Evs ibn Sabit
Talha ibn Ubeydillah	Ka'b ibn Mâlik
Ca'fer Tayyar	Muâz ibn Cebel
Saîd ibn Zeyd	Ubeyy ibn Ka'b
Mus'ab ibn Umeyr	Ebû Eyyûb el-Ensârî
Ebû Huzeyfe İbn Utbe	Abbâd ibn BİŞr
Ammâr İbn Yâsir	Huzeyfe ibn Yemân
Ebû Zerr el-Gıfârî	Munzir ibn Amr
Hatîb ibn Ebî Beltaa	Uveym ibn Sâide
Selmân el-Fârisî	Ebu'd-Derdâ Uveymir
Bilâl el-Habeşî	Ebû Ruveyha Abdullah (R).

Bu kardeşlik akdinin dayanağı el-Enfâl: 72. âyetidir.

Bu iki hadîsin havale ile münâsebeti kardeşlik akdinde iki dîn kardeşi birbirine tatavvu' veçhiyle mîrâsçı olduklarıdır. Kefalet de tatavvu' veçhiyle ivazsız iltizâmdan ibaret olduğu İçin, aralarında bir derece münâsebete vesîle olmuştur.

[10] Bir Ölünün borcunu ödemeyi üzerine alan kimse için bu kefaletten dönmesi sahih olmaz. Çünkü bunu ödemek ona lâzım olmuş ve hakk, onun zimmetinde kararlaşmıştır

[11] Hasen Basrî'nin bu görüşü âlimler cumhurunun görüşüdür

[12] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Ebû Katâde: Onun borcu benim üzerimedir, dedi" sözündedir. Hadîs biraz önce de geçmişti

[13] Hadîsin bâb başlığına münâsebeti şu cihetledir: Ebû Bekr, Peygamber'in devlet başkanlığı makaamma geçtiği gibi, Peygamber'in üzerinde bulunan vâcib ve tatavvu' vazîfeleri yerine getirmeyi üstüne almıştır. Bunu üstlenince, Peygam-, ber'in üzerindeki va'd ve borçların hepsini ödemesi lâzım gelmiştir. Peygamber (S) zâten va'di yerine getirmeyi severdi. Ebû Bekr de bunları infaz etmiştir (Aynî).

[14] Bu, Mekke'nin Yemen cihetinde ve deniz sahilini ta'kîben beş günlük mesafede bulunan bir yerin adıdır.

[15] Bu kelimeyi hadîsçiler böyle "İbnu'd-Dağine" şeklinde okuyorlar; lugatçiler ise "İbnu'd-Duğunne" şeklinde telâffuz ediyorlar. Her iki şekilde tesbît ve rivayet edilmiştir. Bu zâtın isminde de ihtilâf edilmiştir. İbn İshâk'a göre adı Rabîa ibn Refî'dir. Sonra müslümân olmuş, Huneyn gazasında bulunmuş ve o gün Dureyd ibn Samme'yi öldürmüştür (İbn Abdilberr ve Zehebî).

[16] Bu, uzun hicret hadîsinin bir kısmıdır.

Bu hadîsten buradaki hedef, Ebû Bekr'in, İbnu'd-Dağine'nin verdiği emâ-na, yâni koruma ahdine razı olması ve Peygamber'in de onu bu emân üzerinde takrir etmesidir. Hadîsin kefalet konusuna giriş ciheti de, hadîsin bedenlerin kefaletine yakışıcı olmasıdır. Çünkü ona emân verip koruyan kimse, korunanın npfçîne zulrri edilmemesini tekeffül etmiş gibidir {îbn Hacer, İbnu'l-Munîr'den).

[17] Bu bâb başlığı, Buhârî'nin el-Asîlî ve Kerime nüshalarında böyle gelmiştir. Diğer râvîlerin nüshalarında ya yoktur, ya da farklı şekilde gelmiştir

[18] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu açıktır; o da borcun hükmünü beyân hakkında olmasıdır. "Peygamber mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakındır" fıkrası, el-Ahzâb: 6. âyetinin baş kısmıdır. Burada vahyu metluvv ile vahyu gayrı metluvv te'yîd buyurulmuştur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEBÂİH (KESİMLER) BÖLÜMÜ
BİRİNCİ FASIL
KESİM ÂDABI VE YASAKLARI
İKİNCİ FASIL
KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ
ŞER'Î KESİM:
ÜÇÜNCÜ FASIL
KESME ÂLETİ
DÖRDÜNCÜ FASIL
YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

ZEBÂİH (KESİMLER) BÖLÜMÜ

(Bu bölümde dört fasıl vardır)
BİRİNCİ FASIL
KESİM ÂDÂBI VE YASAKLARI
*
İKİNCİ FASIL
KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
KESME ÂLETİ
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

Dinleri birbirinden ayıran hususlar sâdece inanç ve ibadetlerle ilgili şeyler değildir. Bugün Kültür kelimesiyle ifâde edilen medenî hayatın maddî ve mânevî bütün levâzımına giren şeylerde dinin bir sözü vardır. Her dinde olmasa bile İslâm'ın kesinlikle bir sözü vardır: Haram der, helâl der, müstehab der, mekruh der, mübah der, şüpheli der. Yâni mutlaka bir şey söyler.
Bilindiği üzere, gıda, kültürün ana unsurlarından biridir. Mü'min boğazdan geçebilen her şeyi hayvan gibi yutan insan değildir. Dikkatli bir seçime mecburdur. İslâm, önümüze binbir değil binlerce çeşit gıda ihtivâ eden bir sofra gibi açılmış bulunan yeryüzü bahçesindeki yiyeceklerden istifâde husûsunda, ciddî kaideler, esaslar getirmiştir. Bunlardan bir kısmı sağlığımızla ilgilidir, bir kısmı kazançla ilgilidir, bir kısmı, gıdanın insan tabiatına tesir edeceği düşüncesiyle ilgilidir, birkısmı âdâba, bir kısmı iktisâda vs.'ye taalluk eden nokta-i nazarlarla ilgilidir. Bu kaidelerin hepsi de kaynağını nasslardan yâni âyet ve hadislerden alır. Bazan öyle teferruata rastlanır ki sebebini açıklamak bile mümkün olmaz. Her ne olursa olsun, en ufak âdâbın bile korunması gerekmektedir. Bu, en azından kültürel birliğin âdâbda müşterekliğinin sağlanması için gerekli ve şarttır.
İşte, zebh (kesim) meselesi, gıdalarımızla ilgili mühim bahislerden biridir. İslâm dininin bu hususta ısrar ettiği prensipler vardır. Gıda ile ilgili mühim kaidelerin çoğu kesim meseleleriyle ilgilidir. Gıda maddelerinin ve husûsen hayvanî olanların beynelmilel bir buud kazandığı, kitlevî işlenmiş gıda îmâlâtının yapıldığı günümüzde mü'minler daha bir dikkatli olmaya, önüne çıkan, veya gıda satan dükkanlardan satın aldığı hazır konserve, kesilmiş vs. gıdaların aslını, mâhiyetini araştırmaya daha bir özen göstermek zorundadırlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haram gıdanın, yapılan ibâdetlerin kabûl edilmesine mâni olduğunu belirtiyor. Haramlık her zaman, çalınmış, gayr-ı meşru yoldan kazanılmış olmakla tahakkuk etmez. Şer'î usûle göre kesilmemiş hayvan eti de haramdır. Para vererek alsak bile domuz eti, alkollü yiyecek ve içecekler de haramdır.
Bu bahiste kesilen hayvanlarla ilgili belli başlı hadisler açıklanacaktır.[1]

BİRİNCİ FASIL

KESİM ÂDABI VE YASAKLARI

?1? ?? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ?“??????? ???? ????? ??????. ????? ?????????? ??????????? ???????????! ?????? ?????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????? ?????????????« ???? ??????: ??????? ???????: ????? ??????? ?? ????? ?????? ??? ?????? .

1. (1948)- Şeddâd İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Allah Teâlâ hazretleri, her şeyde iyiliği emretmiştir. Öyleyse öldürdüğünüz zaman öldürmeyi iyi yapın. Kesecek olursanız kesmeyi iyi yapın. Bıçağın ağzını bileyin. Hayvana (zahmet vermeyin) rahat ettirin." [Müslim, Sayd 57, (1955); Tirmizî, Diyât 14, (1409); Ebû Dâvud, Edâhi 12, (2815); Nesâî, Dahâya 22, (7, 227); İbnu Mâce, Zebâih 3, (3170).][2]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, İslâm'ın en câmi prensiplerinden birini vaz'etmektedir: "Allah her şey üzerine ihsanı yazmıştır." İhsan câmî bir kelimedir. İyilik, güzellik ilk akla gelen mânasıdır. Burada ihsândan murâd, Münâvî'ye göre, meşrû amellerin, -şer'an muteber olan tamamlayıcılarına uymak sûretiyle- güzelleşmesine gayret etmektir. Cibril hadisinde Resûlullah ihsan'ı: "Allah'ı görürcesine ibâdet etmek" diye tarif eder. İhsanın bu tarifini ibâdetteki ihsan olarak anlayabiliriz, çünkü sadedinde olduğumuz hadis, Cenâb-ı Hakk'ın her şey için ayrı bir ihsan emrettiğini belirtmektedir. Yazdı kelimesi "emretti", "takdir etti" gibi mânâlara geldiği gibi, nakşetti mânası da vardır. Öyleyse "Allah her şey üzerine ihsan (güzellik) nakşetti" diye de anlayarak, hadisin hükmünü tabiatı dolduran canlıcansız bütün mahlûkata teşmil etmemiz, hepsinin üzerinde kendine has zâhirî bir ihsân, bir güzellik bulunduğunu söylememiz bile mümkündür.
Resûlullah, sadedinde olduğumuz hadiste Allah'ın her şeyde bir güzellik emrettiğini söyledikten sonra öldürme ve kesmelerde bile buna riâyet edilmesini hatırlatıyor ve bilhassa kesmede aranacak ihsanı (güzelliği, iyiliği) açıklıyor: Bıçağı bilemek, kesme sırasında hayvana eziyet etmemek, meşakkat vermemek, rahat ettirmek. Başka hadislerde gelen teferruat, kesmedeki ihsanı tamamlayacaktır: Bıçağı bilemek, hayvana göstermemek, birini diğerinin gözü önünde kesmemek, kesim yerine sürükleyerek götürmemek, kesim sırasında besmele çekmek vs.
Hadiste geçen öldürme mutlak gelmiştir. Yâni insan, hayvan her çeşit canlının öldürülmesine şâmildir. Düşmanı öldürmekten kısas kâtili veya hadd yoluyla

zâniyi öldürmeye kadar bütün öldürmeler bu emre dâhil edilmiştir. Hepsinin "ihsân" şartları dahilinde iyi yapılması gerekmektedir. Öldürülecek canlıya işkence yapılmaması, ateşte yakılmaması, meselâ zâninin taşlanması sırasında başına vurmaktan sakınılması gibi emirler, öldürmede gerekli olan ihsanın şartlarını tesbît eder.

2- Bu hadisi tamamlayan ikinci bir prensip: ????? ?????? ??????? ??????? ?????????? "Allah güzeldir, güzelliği sever" hadisidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı çirkinliklere bu prensibi hatırlatarak müdahale etmiş, bazı güzellikleri emrederken de yine buna atıflarda bulunmuştur. Sözgelimi kendisine gelip: "Elbisemin güzel olması, ayakkabımın güzel olması (ayakkabı bağımın, kamçımın sapının güzel olması) hoşuma gider, acaba bu kibir midir?" mânasında zaman zaman soranlar olmuş, onlara: "Allah güzeldir, güzelliği sever, güzel giyinmek kibir değildir, kibir (mazhar olduğun nimeti kendinden bilip) hakkı reddetmek, halkı hakir görmektir" cevabını verir

Keza zenginliğin ihsanı da, zenginlerin servetleriyle mütenâsib giyim kuşam (mesken, binek, hizmetçi..vs.) kullanmalarında olduğunu ifâde için: "Allah güzeldir, güzelliği sever ve kuluna verdiği nimetin eserini üzerinde görmekten hoşlanır" buyurur. Bir seferinde servetiyle mütenâsip olmayan bir elbise giyinen zengini bu prensibi hatırlatarak azarlar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her şeyde "güzel" ve "iyi"yi arama espirisini gösteren canlı örneklerden birini Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'inde rivâyet etmektedir: "Bir kabirde açılmış bir delik gören Resulullah bunun kapatılmasını emreder. Kendisinden, "Bunu yapmanın kabirdekine bir faydası olacak mı?" diye sorarlar. "Hayır, der, ona ne faydası, ne de zararı var, fakat dirilerin gözünü rahatsız eder."

Resûlullah'ın ehemmiyet verdiği bir başka ihsân, isimlerdeki güzellik, sîmâlardaki güzelliktir. İsimlerin güzel olması umumî bir prensip olarak emredildiği gibi, bilhassa başkalarına muhatap olacak, memuriyet ve temsilcilik vasıflarını taşıyanlarda bu isim ve hattâ sima güzelliğini ayrı bir dikkatle aramıştır. Rivâyetler, vâlilerine: "Bana bir posta (vazîfeli) gönderecek olursanız, yüzü güzel, ismi güzel birini gönderin" diye yazılı ta'mim göndermiştir.

??????????? ????????? ?????? ??????? ?????????? "Hayrı, güzel yüzlüler nezdinde arayın" hadisi bu bâbta yapılmış tavsiyelerden biri olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm)'ın, bu prensibe uygun olarak siması güzel olanları elçi olarak istihdâm ettiği belirtilir. Dihyetü'l-Kelbî ile Zibrikân İbnu Bedr (radiyallahu anhümâ) bu hususta meşhûr olanlardandır. Belirtilen sebeple kavmine zekât tahsildârı tayin edilen Zibrikân'ı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) de vazîfesinde ibkâ ederler.

Resûlullah cihâddaki ihsanı şöyle ifâde buyurmuştur:

???????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ???????? ???????? ??? ?????????? ??? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ????????

"Allah'ın adıyla ve Allah yolunda gazveye çıkın. Allah'ı inkâr edenlerde savaşın. Gazveye çıkın fakat gadretmeyin, haddi aşmayın, müsle yapmayın (hakaret maksadıyla ölülerin cesedlerinde tahribat yapmayın), çocukları öldürmeyin.

"İnsanların şerirleri kimlerdir?" diye Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'in sorduğu bir soruya : "Resulullah (aleyhissalatü vesselam)'in, "Hayırdan sor, şerden sorma!" şeklindeki cevabı bize soru sormada da ihsanın varlığına bir ipucu olmaktadır.

????? ??????? ?????? ???? ????? ?????????? "Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) yüzlere vurmayı yasakladı" hadisinde ifâde edilen dövmedeki ihsan hayvana vurmadan çocuğa, kadına, kavgada kardeşe, muallimin önündeki çocuğa varıncaya kadar her çeşit terbiyevî ve gayr-ı terbiyevî dövmelere teşmil edilmiş, hadislerde her biri ayrı zikredilip yasaklanmıştır. Hizmetçi ile ilgili yasaklamayı örnek olarak zikrediyoruz: ???? ????? ?????????? ????????? ?????????????? ????????? "Sizden biri hizmetçisine vuracak olursa yüze vurmasın.

Hülâsa, örneği daha da çoğaltmak mümkün. Sadedinde olduğumuz hadis, bize İslâm'ın estetik anlayışını ve bunun şümûlünü ifâde etmesi bakımından cevâmiu'lkelim denen en câmî hadislerden biridir.

3- Hadiste dile getirilen ihsan'ın Allah'tan başka her şeye olduğunu belirten Münâvî, bazı örneklerle bunun kapsamını müşahhas hâle getirir: "...Büyümeye muhtaç olan bitkiye de şâmildir. Meleklere ihsan , onlarla münâsebeti iyi kılmaktır, hafaza meleklerinin hoşlanmıyacağı şeyleri yapmamak, onları rahatsız eden fena kokulu şeyleri yememek gibi." Münâvî açıklamalarına devam ederek cinne, şeytana ve hattâ kâfirlere bile ihsanın nasıl teşmil edilebileceğini göstermeye çalışır.[3]

?2? ??? ??? ????? ???? ???? ????? ?????? ??????? ??:]????? ????? ????? # ?? ????????? ???????????. ?????: ???? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??? ??????? ?‘??????? ????? ???????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.»?‘???????« ??? ????? ??? ???? ?????? ???? ????? ?? ????? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ????? ????? ??? ???? ???? ?? ??? ???????? .

2. (1949)- Ebû Hüreyre ve İbnu Abbâs (radiyallâhu anhüm) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şeytan kurbanından (şerîta) men etti. " Dendi ki şerîta, boğazından sâdece deri kısmının kesilip, boyun damarı kesilmeden ölmeye terkedilen (kurbanlık) hayvandır." [Ebû Dâvud, Edâhî 17, (2826).][4]

AÇIKLAMA:

Nihâye'de açıklandığı üzere, şerîta, câhiliye devrinde mevcut olan bir kurban çeşididir. Hayvanın boğazından az bir kısmı kesip, kan damarına ulaşmadan ölmeye terketmektir. Kurbanın meşru bir kurban sayılması için bu kadarcık kesimi yeterli buluyorlardı. Resulullah (aleyhissalatü vesselam)'ın bu kurban çeşidini şeytana izâle etmesi, onları böylesi bir kesime -nazarlarında bunu güzel göstererek şaşırtıp- sevkedenin şeytanın olmasından dolayıdır.[5]

?3? ??? ??? ???? ????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ?????????????? ? ?????? ?????? ????????? ??? ????????[. ????? ???? .

3. (1950)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "(Hayvanı keserken) besmele çekmeyi bir kimse unutmuşsa bunun bir mahzuru yoktur. Ancak kasden terketmiş ise, kesilen yenilmez." [Rezîn'in ilâvesidir.][6]

AÇIKLAMA:

Âyet-i kerîme'de : ??? ????????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? "Üzerinde (kesim esnasında) Allah'ın adının zikredilmediği kesilmiş hayvanları yemeyin, bunu yapmak fâsıklıktır (Allah'ın yolunda çıkmakdır) " (En'âm 121) buyurularak, kesimlerin besmele ile olması emredilmiştir.İbnu Abbâs, âyetteki bu emir unutularak yerine getirilmediği takdirde kesilin halvanın yenilebileceğini, kasd-ı mahsusla, inadla terkeden kinsenin kestiğinin yenmiyeceğini belirterek âyet-i kerîmeye açıklık getirmiş olmaktadır.

Bu vesile ile birkaç noktayı da belirtelim:

* Âyette emredilen tesmiye yâni Allah'ın zikri, Allah'ın isimlerinden herhangi biriyle olabilir: Allahu ekber, Allahu âzam... gibi sâdece Allah demek de kâfidir, yeter ki, dua maksadıyla zikredilmemiş olsun. Meselâ Allahümmağfirlî denmesi kifâyet etmez.

Bismillahi Allahu ekber denmesi müstehabdır.

* İmam-ı Şâfiî'ye göre, hayvanın helal olması için kesilmesi kâfidir, besmele okumak şart değildir. Tesmiye sünnet-i müekkededir, terki tahrimî değil, keraheti

getirir. Bu görüş diğer müçtehid imamların ittifakına muhâliftir.
* Yahudî ve Hıristiyanların besmele çekerek kestikleri yenir. Unutularak terketmeleri halinde yine yenir. Ehl-i Kitab'ın keserken besmele çekip çekmediği bilinemezse, araştırılmaz, çekmiş kabûl edilir ve yenilir. Onların zımmî (İslâm memleketinde yaşayan) veya harbî (dar-ı harbde yaşayan) olması farketmez. Cumhurun görüşü budur.
* Müslüman olsun, kitâbî olsun kadının kestiği, besmele çekmeye aklı erip hayvanı kesmeye muktedir bulunan çocuğun, delinin, sarhoşun, dilsizin, sünnetsizin kestiği hayvanlar yenir.
* Mecûsî, putperest, mürted ve besmeleyi kasden terkedenin (Müslüman olsun, kitâbî olsun) kestikleri yenilmez.[7]

?4? ??? ??? ??? ????? ?????? ???????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????????? ???????? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????. ????? ????? ????????? ???: ??????????? ???????????? ??? ???????? ???????? ????????? ?????[. ????? ???????

4. (1951)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurduyar ki: "Haksız yere bir kuş veya daha küçük bir hayvan öldüren insana Allah mutlaka onun hesâbını soracaktır." Kendisine: "Onun hakkı da nedir?" diye sorulunca:
"Onu keser ve yer. Başını kesip atmaz!" diye cevap verdi." [Nesâî, Sayd 34, (7, 239).][8]

AÇIKLAMA:

Münâvî, ihtiyaç için değil de zevk eçin hayvan avlamanın yasaklandığını belirtir. Öldürdükten sonra hayvanı yemiyor, başını kesip atıyor. Kesip bırakmak bu öldürmenin bir ihtiyaç için değil, zevk için yapıldığının ifâdesidir. Bu, mahlukâtın suistimali ve israf edilmesi olduğu için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamıştır. Nesâî'de gelen bir başka hadiste şöyle denmiştir: "Kim boş yere bir hayvanı öldürürse, kıyamet günü, o hayvan sesini Cenâb-ı Hakk'a yükselip: "Ey Rabbim falanca beni boş yere öldürdü, bir fayda için öldürmedi!" diyerek şikâyet edecektir."
* Hadiste serçenin zikri, küçüklüğü ifâde içindir. "Serçe ve fevkinde olan bir hayvanı öldüren..." diye hadiste ifâde buyurulmuştur. Fevkinde, normalde daha büyük diye anlaşılabilir, ancak küçüklük maksadıyla kullanıldığı için serçeden daha küçük diye anlamak muvafıktır. Aksi takdirde serçeden küçük hayvanları öldürmenin sorumluluğu yok gibi, münâsip olmayan bir sonuca ulaşılır.[9]

?5? ??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ??????????? ?????? ?????????? ????????? ?“???? ????????????? ???????? ????????? ??????????? ?????. ?????? #: ??? ????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ????? .

5. (1952)- Ebû Vâkıd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) Medine'ye geldiği zaman, Medîneliler, (diri olan) devenin hörgücünü kesiyorlar ve koyunların da kuyruklarını koparıyorlar ve bunları yiyorlardı.
Bu durum üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Hayvan diri iken ondan her ne kesilmiş ise, bu meyte (lâşe) hükmündedir, yenilmez" dedi." [Tirmizî, Et'ime 4, (1480); Ebû Dâvud, Sayd 3, (2858); İbnu Mâce, Sayd 8, (3216).][10]

AÇIKLAMA:

Câhiliye devrinde cârî olan bir âdeti Hz. Peygamber yasaklıyor: Kesilmeyen canlı hayvanın bir uzvunu kesip yemek. Böyle bir davranış hayvana karşı da büyük bir merhametsizlik olmaktadır. Resûlullah, bu sûretle kesilen hayvan uzvunu, meyte îlan ederek her çeşit benzeri durumları toptan yasaklamış olmaktadır. Unutmamak gerekir ki, Efendimiz(aleyhissalâtü vesselâm) rahmeten li'l-âlemin'dir, yani âlemlere rahmet, yani sadece fakirlere, yetimlere, bunalmış, darda kalmışlara, tek kelime ile insanlara değil, hayvanlara da, bitkilere de, cansızlara da rahmet getirmiştir. Burada hayvanlara getirdiği rahmetin bir lem'asını görmekteyiz.[11]

İKİNCİ FASIL

KESİŞ ŞEKLİ VE YERİ

?1? ?? ??? ????????? ??????? ?? ???? ?? ?????? ?? ???? ???:]???? ??? ????? ????? ???? ??????? ????????? ??? ?? ???????? ??????????? ???: ???? ???????? ?? ????????? ????? ????. ??? ???????: ??? ?? ???????? ???? ??? ????: ??? ??????? ???????????[. ????? ????? ?????.»????????« ?????? ?? ???? ???? ?? ??? ???? ??? .

1.(1953)- Ebû'l- Uşerâ Üsâme İbnu Mâlik İbnu Kahtam bâbasından anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, kesme işi sâdece boğazdan ve gırtlaktan (lebbe) değil midir, (hayvanın başka yerinden de olur mu?)"
Şu cevabı verdi: "(Mızrağını hayvanın) dizine saplarsan sana o da kifâyet eder." Tirmizî: "Bu, zarûret haline mahsustur" der.
Ebû Dâvud da: "Bu, (yüksekten) düşen bir hayvanın kesimiyle ilgilidir" demiştir. [Tirmizî, Et'ime 5, (1481); Ebû Dâvud, Edahi 16, (2825), Nesâî, Dahâyâ 25, (7, 228).][12]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivâyette, hayvanı boğazdan kesmenin bir vecibe olup olmadığı Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm)'dan sorulmaktadır: "Zekât yani hayvanı helâl kılan meşru kesme boğazdan başka yerden de olur mu?" Lebbe de boğaz demektir, ancak daha ziyade develer için kullanılır ve devenin boynunda kesim yapılan gırtlak veya ümük diyebileceğimiz kısma denir.
2- Hz. Peygamber(aleyhissalâtü vesselâm), hayvanı helâl kılan husûsun "kan akarak ölmesi" olduğunu belirtmek için "Dizine saplasan da sana kifâyet eder?" demiştir.
Ancak, normal durumlarda böyle bir tezkiyenin tecviz edilemeyeceği açıktır. Zîra "kesme sırasında hayvana eziyet edilmemesi" esas prensiptir. Bu sebeple hadisi tahric eden müellifler, yaralayıcı bir şeyi dize saplayarak öldürmenin anormal şartlara mahsus bir ruhsat olduğunu belirtirler. Nitekim Ebû Dâvud (rahimehullah), bu hadisi "Düşmüş hayvanın kesilmesi" adını taşıyan bir bâbta kaydetmiştir. Hadisin sonunda şu açıklamayı ekler: "Bu hadis, (kuyuya) düşmüş, ürküp (yüksekten) düşmüş hayvan hakkında amel-i sâlihtir." [Tirmizî'nin kaydına göre Yezîd İbnu Hârun: "Bu zarûret halinde (başvurulacak bir ruhsat)tır" demiştir.
Müteâkip hadis, bu mevzuyu daha da açıklayacaktır.[13]

?2? ??? ??? ???? ????? ?????? ???????? ???:]??? ????????? ?????? ?? ???????? ???? ??????????? ???? ?? ??????? ???????? ?? ??????: ??????? ???? ????? ?????? ????????. ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ??????? ????: ???? ??????? ?????? ?????? : ??? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ???????? ??? ????? ??? ??????????? ???? ?????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ??? ????? ?? ?? ????[. ??? ??? ??????? ???? ????? ?? ????? ??? .

2.(1954)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) buyurdular ki: "Elinde (tasarrufunda) olduğu halde (normal kesişten) seni aciz bırakan şey av gibidir."
(Yine İbnu Abbâs), kuyuya düşen bir deve hakkında: "Neresinden gücün yeterse kes!" demiştir. Hz. Ali, İbnu Ömer ve Hz. Âişe (radıyallâhu anhüm) de bu görüşte idiler.
İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Enes (radıyallâhu anhüm): "Boğazdan kesmeye başlayınca (acele sebebiyle) başı kopuverse bunda bir beis yok. Ancak, ense tarafından kesilmişse yenmez, baş kopsa da kopmasa da farketmez" demiştir. [Buhârî, Zebâih 23, (Bir bâbın başlığında zikretmiştir).][14]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî, bu hadisi, "Ehlî hayvanlardan kaçanlar, (tezkiye husûsunda), vahşî hayvanların hükmüne tâbidir" adını verdiği bir bâbın tercümesi meyanında kaydeder. Normal olarak, ehlî hayvanın kesilmesi boyunundan olmasını gerektirdiği halde, kaçması halinde yakalamak için atılan bir okun veya mızrağın tesiriyle yara alıp ölecek olsa, etinin temiz olacağı ifâde edilmektedir. Bu durumda, hayvan her neresinden isabet almışsa, tıpkı av hayvanı gibi etinin helal olacağı belirtilmiş olmaktadır.
Sadedinde olduğumuz bâbta, bu görüşü paylaşan birkaç sahâbînin görüşüne yer verilmektedir. Rivayetleri Buhârî, hep senedsiz olarak kaydetmiş ise de, şârihler, rivâyetlerin senetli olarak geldikleri kaynaklar hakkında bilgi verirler.
2-Buhârî'de bu muallak ve mevkuf rivâyetlerin dayandığı merfu rivâyete de yer verilmiştir. Meâlen şöyle: "Râfi' İbnu Hadîc anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, biz yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda hayvan kesecek bıçağımız yok." Bana şu açıklamayı yaptı:
"Çabuk davran da (hayvan boğulup mundar ölmesin) yâhud, keseceğin hayvanı bol kan akıtacak bir şeyle öldür. Üzerine Allah'ın ismi zikredilerek (öldürülen hayvan etinden) ye. Diş ve tırnak, (kesme âleti olmaktan) istisna tutulmalıdır. Bunun sebebini sana söyleyeceğim: Diş bir kemiktir, tırnak ise, bu da Habeşlilerin bıçağıdır." Biz (ertesi günü), ganimet olarak bir kısım koyun ve deve elegeçirmiş idik. Onlardan bir deve huysuzluk edip kaçtı. Bir adam ok atıp onu durdurdu. Bunun üzerine Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm):
"Vahşî hayvanların kaçkınları gibi ehlî hayvanların da kaçkınları vardır. Bunladan biri söze galebe çalarsa (kaçar gider ve tutamazsanız), ona böyle avlama muamelesi yapınız" buyurdu."
3- Kaçan ehlî hayvanın tezkiyesinde (etinin helâl olma şartlarında) av hayvanlarının helal olma şartlarını aramak gerekeceği hususunda Hz. Aişe, Hz. Ali, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm)'in aynı görüşte olduklarını belirten Aynî "Bu hususta Ashab'tan bunlara muhâlefet eden biri bilinmiyor" dedikten sonra ilâve eder: "Bu, Ebû Hanîfe, Sevrî, Şâfiî, Ebû Sevr, Ahmed, İshâk ve ashablarının ve ashâbımızın (Hanefî âlimlerinin) da görüşleridir. Ancak İmam Mâlik merhûm: "Tezkiye kesim, boyun ve gırtlak (lebbe)tan yapılmadıkça câiz değildir" demiştir. Bu görüş aynı zamanda Leys ve Rebîa'nın da kavlidir. İbnu Battâl der ki: "Saîd İbnu'l-Müseyyeb ehlî hayvanların tezkiyesi (boğazdan) kesmekle gerçekleşir, kaçacak olursa, avı helâl kılan şartlarla helâl olur" demiştir."
4- Sadedinde olduğumuz metnin son kısmında yer alan İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Enes hazretlerine (radıyallâhu ahnüm) izâfe edilen görüşe gelince:
* Önce şunu belirtelim: Buhârî'ye atfen kaydedilen bu metin, Buhârî'de kısmen var, ancak Teysîr'in kaydettiği bütünlükte yok. Ayrıca yer olarak, önceki kısımla aynı bâbta bulunmaz, bir sonraki bâbta zikredilir.
* Rivâyetin Buhârî'deki metni şöyle: ??????? ????? ?????? ??????? ???????? ????????: ???? ?????? ???????? ??? ?????
Yani "İbnu Ömer, İbnu Abbâs, Enes dediler ki: "(Kişi hayvan keserken) kafasını koparsa bunda bir beis yoktur." Şu halde fazlalıklar tefsirî ilâveler olabilir.
Buhârî, bu fetvayı şu sebeple kaydeder: Hayvanın normal kesilme âdâbında başın bir hamlede kesilmesi yoktur. Aynı tercümenin baş kısmında Buhârî'nin açıkladığı üzere, meşru kesim şöyledir: Boğaz nefes borusu ve iki büyük kan damarıyla boyun kemiğine kadar kesilir. Kemikten öteye geçilmez, omurilik denen beyaz kısım kesilmez. İbnu Ömer, bu beyaz kısmının kesilmesini yasaklayıp: "Kemiğe kadar (nefes ve yemek borusu ile damarlar) kesilir, kemiğe ulaşılınca durulur ve hayvan ölünceye kadar bırakılır" demiştir.
Şu halde Buhârî hazretleri, kesme âdâbı bu olmakla birlikte, hayvanın başı bir hamlede kesilip koparılacak olursa, hüküm nedir? gibi bir sorunun cevâbını Hz. Ömer, İbnu Abbâs ve Enes üçlüsünün fetvasıyla cevaplıyor: "Et temizdir, yenebilir." İbnu Hacer, bunlarla ilgili rivâyetleri ayrı ayrı kaynaklardan nakleder. Bunlardan ikisi, yani İbnu Abbâs ve Enes'in fetvası, bir hamlede kesilip başı koparılan tavukla ilgili. Sadece Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in vak'asını kaydediyoruz: "Hz. Enes'e ait bir kasap, tavuk keser. Ancak tavuk çırpındığı için, hayvanın başını ensesine kadar kesip, başını fırlatır. Tavuğu (şer'î âdaba uygun kesilmedi) diye atmak isterler. Anacak Hz. Enes yemelerini emreder." Benzer bir vak'a sorulduğu zaman İbnu Abbâs: "Acele bir tezkiye (zekâtun vahiyye) diyerek tecviz ettiğini" belirtmiştir.[15]
5- Şer'î kesim:

ŞER'Î KESİM:

Hadislerde kesim zebh ve nahr kelimeleriyle geçmektedir. Buhârî şer'î kesimi müstakil bir bâbta anlatır: ????? ???????? ??????????? "Nahr ve Zehbh Bâbı." Yukarıdaki açıklamalar orada yer alır. Meselenin Kur'an-ı Kerîm'le tavzîh edildiğini belirtme sadedinde âyet-i kerime'ye (Bakara 67-71) atıfta bulunan Buharî, normal kesimi tarifte, İbnu Cüreyc'in: ? ?????? ??? ?????? ??? ?? ??????????? ????????????? "Zebh ve Nahr adıyla yapılan kesimler (hayvanın boynundaki muayyen) kesim yerlerinden yapılmalıdır" sözünü kaydeder.
Hemen belirtelim ki Zebh ve Nahr ayrı kelime ise de, Cumhur'a göre, aynı mânada müterâdif (eş mânalı) olarak kullanılır. Ancak, Nahr umumiyetle deve kesimini ifâde için kullanılmıştır. Bu bir hayvanın göğsü üzerinden bıçakla vurup boğaz damarlarını kesmek mânasına gelir. Zebh ve bütün hayvanların kesilmesini ifâde için kullanılır. Şu halde İbnu Cüreyc, gerek devenin ve gerekse diğer hayvanların boğazlanmasında, sünnette belirtilen kesme noktalarından bıçağın vurulması gerektiğine dikkat çekmektedir.
Meşru zebh, şârihlerin açıkladığına göre, hayvanın nefes borusu (hulkum) ile yemek borusunu (meri), bir de bunlar arasında yer alan vedec denen (cem'i evdâcdır[16] iki kan damarını kesmekten ibârettir. Bu dört şeyden üçünün kesilmesi, Ebû Hanife'ye göre "şer'î zebh"in tahakkuku için yeterlidir. Ebû Yûsuf'a göre, yemek ve nefes borusu ile o iki damardan birinin kesilmesi şarttır. İmam Muhammed, bunlardan her birinin yarısından fazlasının kesilmiş olması yeterli demiştir. "Yarıdan az olursa onda hayır yoktur" der. Aynî, Şâfiîlerin, el-Vecîz'de yemek borusu (meri) ile nefes borusunun (hulkum) kesilmesini yeterli bulduklarını, diğer ikisini şart koşmadıklarını, Ahmed İbnu Hanbel'in de böyle hükmettiğini belirtir. İmam Mâlik ve bazıları da iki damarla nefes borusunun kesilmesini şart koşmuştur.[17]

?3? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? # ?????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ?? ????????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??????: ??????? ??? ???????? ????? ???????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ???? ???? ???????? .

3. (1955)- El-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a sorularak dendi ki: "Biz deve, sığır ve davarı, karınlarında cenin olduğu halde boğazlıyoruz. Cenini yiyelim mi, atalım mı?"
Şu cevabı verdi:
"Dilerseniz yiyin. Zîra onların tezkiyesi (temiz ve helal olmaları) annelerinin tezkiyesine tâbidir." [Ebû Dâvud, Edâhi 18, (2827); Tirmizî, Et'ime 2, (1476).][18]

AÇIKLAMA:

1- Cenin: Anne karnındaki yavruya denir. Doğduktan sonra cenin denmez.
2- Tezkiye, en-Nihâye'de açıklandığına göre, zebh ve nahr demektir, yani kesmek. Masdar olarak zekât kelimesi de kullanılır.
3- Tirmizî der ki: "Sahâbe ve sahâbe dışındaki ehl-i ilimden bir çoğu bu hadisle amel etmiştir. Süfyan, İbnu'l-Mübârek, Şâfîî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler." İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf'un da bu görüşte olduğu belirtilir. Mâlik de bu görüştedir, ancak ceninin tüylenmiş olmasını şart koşar. Ebû Hanîfe, ölmüş olarak doğan ceninin haram olduğuna hükmetmiştir. Ona göre, annenin tezkiyesi yavrunun da tezkiyesi için yeterli değildir."
İmam Muhammed'in Muvâtta'da rivâyetine göre, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şöyle demiştir: "Dişi deve kesilecek olursa, karnındakinin zekâtı (kesilmesi), hilkati tamamlanmış, tüyleri de çıkmış ise, bizzat kendisinin kesilmesiyle tahakkuk eder. Cenin, annenin karnından çıkınca kesilir, ta ki kan, karnından dışarı çıksın." Said İbnu'l-Müseyyeb'in de: "Kesilmiş hayvanın karnındaki ceninin tezkiyesi (kesilmesi), annesinin kesilmesidir, yeter ki ceninin hilkati tam ve tüyleri çıkmış olsun" demiştir.
Görüldüğü üzere, İmam-ı Âzam, bu meselede Cumhur'a muhalefet etmiştir.[19]

?4? ??? ??? ??? ????? ?????? ???????? ??? ???:]???? ??????? ??????????? ???????? ??? ?? ????????? ?? ??????????? ???? ????? ?? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????[. ????? ???? .

4. (1956)- Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) buyurmuştur ki: "Bir deve kesildiği zaman karnındaki yavrunun tezkiyesi, devenin tezkiyesine tâbidir, yeter ki yavrunun hilkati (bütün uzuvlarının çıkmasıyla) tamamlanmış, tüyleri de bitmiş olsun. Yavru annenin karnından çıkınca (yine de hemen) kesilir, tâ ki içteki kan çıksın." [Muvatta, Zebâih 8, (2, 490).][20]

AÇIKLAMA:

1- Tezkiye, önceki açıklamada da belirtildiği gibi, kesmek mânasına gelir, Ancak temizlik, nema mânâları da var. Burada temizlik olarak yâni hayvanın, kesilerek etinin temiz kılınması diye anlayabiliriz. İslâmî şartlara uymadan öldürülen hayvanın eti temiz olmayacağı daha önce belirtildi.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste, yüce sahabî Abdullah İbnu Ömer'e göre, anne karnındaki ceninin tezkiyesi yani etinin temiz ve helal kılınması hayvana tâbidir. Hayvan İslâmî âdâba uygun olarak kesilmek sûretiyle tezkiyesi yapılınca yavru da tezkiye edilmiş olmaktadır. Çünkü, yavru annenin bir parçasıdır. Hâliyle, "bütün" tezkiye edilince onun diğer cüzleri ve parçaları da aynı hükme tâbi olur, tezkiye edilmiş sayılır. İmam Mâlik, Şâfîî, Hanefîlerden Ebû Yusuf, Muhammed de bu görüştedir.
3- Hadis yavru anne karnından çıkınca yine de kesilmesini âmirdir. Ancak bu iş, tezkiye için değil, ceninin içindeki kanı dışarı atmak içindir. Rivâyet, bu kesimin mendûb olduğunu, kesilmese de ceninin helal olduğunu ifâde etmektedir.
4- Burada şu husûsu da tavzîh edelim: Cenin anne karnından ölü olarak çıkan yavrudur. Şu halde, kesme gereği olmadan helal olan bunun etidir. Öyle ise, diri çıkması hâlinde, anneye tâbi değildir, tezkiyesi için ayrıca kesilmesi lâzımdır, değilse helal olmaz. Nitekim önceki hadisteki sual bu husûsu belirtmektedir. Anne karnından çıkan yavrunun "atılma" veya "yenilme"si söz konusudur, diri çıkmış, kesilme imkânı olandan sual edilmemiştir. Öyleyse Resulullah'ın verdiği "onun tezkiyesi annesine tâbidir" cevabı ölü olarak çıkan ceninle ilgilidir, diri olarak çıkanla değil, Dirinin tezkiyesi için kesilmesi gerekir.
5- Ebû Hanîfe'yi, "anne karnından ölü olarak çıkan ceninin eti yenmez" hükmüne götüren kıyas şudur: Ebû Hanîfe hadiste geçen: "Onun tezkiyesi annesinin tezkiyesi(ne tâbi)dir" cevabını, benzetme mânâsında anlayarak: "Onun tezkiyesi de annesinin tezkiyesine benzer, nasıl ki annesi kesilerek tezkiye edilir, onun da tezkiyesi için kesilmesi gerekir" şeklinde değerlendirme yapmıştır. Dolayısıyla bununla diri doğanlar kastedilmiş olmaktadır, ölüler haramdır.
6- Tüyleri çıkma şartı, beden tüyleriyle ilgilidir, göz ve kaş tüylerinin çıkmamış olması zarar vermez. [21]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KESME ÂLETİ

?1? ?? ???? ?? ???? ????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? # ?? ?????? ??????? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????. ????? #: ???? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ????? ??? ?????? ??????: ????? ???? ?????????? ????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ??????: ??? ??????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ?? ?????? ????? ???????? ????????. ??????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ??????.»?????« ?? ?????. ????? »????????« ???? ?? ??????.»???‘???????« ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?? ?“??.»?????????« ??? ???? ??? ???????? ???????.»??????????? ???????« ?? ?????? ??????? ???? ????? ?? ????? .

1. (1957)- Râfî' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir seferde Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) ile birlikte idik. (Bu esnâda) bir deve huysuzluk edip kaçtı. Peşine düştüler. Ama tâkipçileri yordu. Bir adam deveye bir ok gönderdi. Derken Allah (c.c.) onu durdurdu. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz:
"Bu hayvanların kaçkınları var, tıpkı vahşî kaçkınlar gibi. Onlardan biri size galebe çalacak olursa, ona böyle davranın!" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, biz yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda (hayvan kesecek) bir bıçağımız yok. (Hîn-i hâcette) kamışla keselim mi?" diye sordum. Bana:
"Bolca kanı akıtılan ve üzerine Allah'ın ismi zikredilenin etini yeyiniz. Diş ve tırnak(la kesmek caiz) değildir. Size (bunun sebebini) söyleyeceğim; "Diş kemiktir, tırnak ise, Habeşlilerin bıçağıdır." [Buhârî, Şirket 3, 16, Cihâd 191, Zebâih 15, 18, 20, 23, 36, 37; Müslim, Edâhi 21, (1968); Tirmizî, Ahkâm 5, (1491, 1492); Ebû Dâvud, Edâhi 15, (2821); Nesâî, Dahâya 20, 21, 26, (7, 226, 227).][22]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, 1954 numaralı hadisin açıklamasında kısmen geçti. Burada, orada yer verilmeyen bir kaç noktaya temas edeceğiz:

* Hadis, hayvan etinin helal olmasını iki şarta bağlamaktadır:
1- Bolca kan akması,
2- Tesmiye (kesim sırasında Allah'ın adının zikredilmesi). Bunlardan birinin eksikliği, etin helal olma vasfını kaldırır. Tesmiye ile ilgili bazı teferruatı 1950. hadiste açıkladık.
* "Diş kemiktir" cümlesi veciz bir ifâdedir. Beyzâvî şöyle açar: "Burada bir kıyas var, ancak nazarlarındaki şöhreti sebebiyle ikinci mukaddimesi hazfedilmiştir. Şöyle takdir edilebilir: "Dişe gelince, bu kemiktir, hiç bir kemikle kesme işi helal değildir. İstisna neticeye delalet ettiği için ayrıca zikrine hâcet görülmeyip, tayyedilmiştir." İbnu Salah Müşkilü'l-Vasît'de demiştir ki: "Bu hadis, aleyhissalâtu vesselâm'ın kemikle şer'î kesmenin yapılamayacağını takrir ettiğini gösterir. Bu sebeple, "kemiktir" kelimesi ile yetinmiştir.
Nevevî de şöyle açıklar: "Hadisinin mânası şudur: "(Hayvanları) kemiklerle kesmeyin. Çünkü o, kanla kirlenir. Zaten ben onun kirletilmesini yasakladım, çünkü kemik cin kardeşlerinizin gıdasıdır."
* "Tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır" cümlesini İbnu Salâh ve Nevevî şu mânâda anlamışlardır: "Tırnak Habeşlilerin bıçağıdır. Habeşliler ise kâfirlerdir. Zaten sizi kâfirlere benzemekten yasaklamıştım."
Bazılar da şöyle demiştir: "Resûlullah bu iki şeyi kesme âleti yapmayı yasaklamaktadır, çünkü bunlarla kesildiği takdirde hayvanlara eziyet edilmiş olur. Ayrca, onlarla yapılan ameliye, kesim değil, kesim sûretinde bir boğma işidir."
Birinci mülâhazaya: "Eğer teşebbüh sebebiyle yasaklansa bıçakla ve küffârın kullandığı diğer âletlerle kesimden de kaçınmak gerekir" diye itiraz edilmişse de bunlara şu cevap verilmiştir: "Hayvan kesmede bıçağın kullanılması esastır, (insanlığın müşterek âdetidir). Yasak benzeme burda olmaz, bunun dışındaki başka vâsıtalarda olur."[23]

?2? ??? ????]???? ????? ?????? ????? ??? ????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ???????. ???? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???????

??????? ??????? ??????????? ??????? ????????????. ?????? ‘?????? ? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? # ????????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

2. (1958)- Nâfi'nin anlattığına göre, Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in bir oğlundan, İbnu Ömer'e anlatırken şunları işitmiştir: "Bâbası kendisine haber vermiştir ki: Davar güden câriyeleri, bir koyunun ölmek üzere olduğunu görmüş, derhal bir taş kırarak, onunla koyunu kesmiştir. Bâbası ailesine: "Ondan yemeyin. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a sorayım" demiş ve sormuştur. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) yemelerini emretmiştir." [Buhârî, Zebâih 18, 19, Vekâlet 4; Muvatta, Zebâih 4, (2, 489).][24]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bıçak dışında kesici şeylerin hayvan kesiminde kullanılıp kullanılmayacağı sorusuna cevap getirmektedir. Buhârî, bu hadisi "Kamış, sert taş (merve) ve demirle kan akıtma" başlığını taşıyan bir bâbta verir. Maksadı, bıçak, dışındaki bazı kesici cisimlerle de "indelhâce" kesim yapmanın câiz olduğunu göstermektir. Şârih İbnu Hacer, taş ve hatta deynek yarması ile alâkalı kesimlerle ilgili bazı rivâyetlere işâret ettikten sonra Taberânî'nin el-Evsat'da Huzeyfe (radıyallâhu anh)'den tahric ettiği bir hadisi kaydeder:
????????? ??????? ?????? ????? ???????? ??? ??? ???????? ??????????? "Hayvanın kesilecek dört şeyini (nefes ve yemek borusu ile iki damar) kesebilen -diş ve tırnak dışındaki- her şeyi kullanarak kesim yapın!"
İbnu Hacer, bu hadisle, herçeşit taşla kesim yapılabileceğinin takrîr edilmiş olduğunu belirtir.[25]

?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ???? ??????? ???????? ??? ????????? ????????????? ????????? ?????????????? ?????? ????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (1959)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kavmimden biri bir veya iki tavşan avladı. Bunları taşla kesti. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'dan soruncaya kadar astı. Efendimiz(aleyhissalâtü vesselâm) yemesini emretti." [Tirmizî, Zebâih 1, (1472).][26]

AÇIKLAMA:

1- Tavşan kesmekte kullanılan taşın çeşidi merve ile ifade edilmektedir. Lügatçiler bunun beyaz renkli, taşların en sert cinsi olduğunu belirtirler. İnce şekilde kopabilen bu taş bıçak yerine de kullanılabilmektedir. Alimler bu hadisin, sadece merve cinsiyle değil, her çeşit taşla, hîn-i hacette kesim yapmaya cevaz ifâde ettiğini belirtirler.
2- Hadis, ayrıca tavşan etinin helâl olduğunu da ifâde etmektedir. Hattâ Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten gelen bir rivâyette, bâbalığı Ebû Talha'nın Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a bu şekilde avlanan bir tavşanın iki budunu gönderdiğini, Resûlullah'ın bu hediyeyi kabul edip yediğini öğrenmekteyiz.
Ulemâ kâhir ekseriyeti ile tavşan etinin helâl olduğuna hükmeder. Ancak şunu da belirtelim ki, Ashab'tan Abdullah İbnu Ömer ile Tâbiîn'den İkrime ve fukahâdan Muhammed İbnu Ebî Leylâ tavşan etinin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bu büyükler, Huzeyme İbnu Cezî el-Sülemî'den gelen bir rivâyeti esas almışlardır: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, tavşan hakkında ne dersiniz?"
"Ne yerim ne de haram ederim!" dedi. Ben de:
"Öyleyse, siz haram etmedikçe onu yiyeceğim. Ey Allah'ın Resûlü, siz niye yemiyorsunuz?" dedim. Şu cevabı verdi:
"Bana onun kanadığı haber verildi."
Bir başka rivâyette geçen "tavşanın hayız gördüğüne inanıyordu" ifâdesi, "kanaması"ndan maksadın ne olduğunu açıklar.
Râfiî, Ebû Hanîfe (rahimehumallah)'nin tavşan yemeyi haram addettiğini yazmış ise de, Nevevî, Râfiî'yi Ebû Hanîfe'den nakilde hata yapmakla itham etmiştir.
Hülâsa, tavşan etinin mekruh olduğunu söyleyenlerin dayandığı bazı rivâyetler var ise de, âlimler bunlardan mekruh hükmünün çıkmayacağında ittifak etmişlerdir.[27]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ?? ??? ?????.]???? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ??? ??????????? ????. ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????. ????? ??????? ??????? ????? # ????????? ??????????[. ????? ?‘???? ? ???????.»???????????« ?????? ??? ????? .

4. (1960)- Atâ İbnu Yesâr, Benî Hâriseli bir adamdan rivâyet eder ki: "Bu zât bir sağmal deveyi gütmekte iken ölmek üzere olduğunu farkeder. Beraberinde, hayvanı kesebilecek bir şey de bulamaz. Eline geçirdiği bir kazığı devenin ümmüğüne saplar, kanını akıtır. Sonra durumu Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a

haber verir. Efendimiz yemesini söyler." [Muvatta, Zebâih 3, (2, 489); Ebû Dâvud, Edâhî 15, (1823); Nesâî, Dahâya 19, (7, 226).][28]

AÇIKLAMA:

Nesâî'nin rivayetinde, deveyi kesmede kullanılan kazığın demirden olmayıp "odundan" olduğu tasrih edilir. Bu rivayet ayrıca Atâ'nın hâdiseyi Ebû Saîdi'l-Hudrî'den dinlediğini de belirtir.[29]

?5? ??? ??? ?? ???? ????? ?????? ??????]???? ?????? ??????? ????? ??????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ?? ????????[. ????? ???????. »??????????« ????? .

5. (1961)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kurt bir koyunu dişlemişti, derhal keskin bir taşla kestiler. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) yenmesine ruhsat verdi." [Nesâî, Dahâyâ 18, (7, 225).] [30]

DÖRDÜNCÜ FASIL

YENMESİ YASAK OLAN KESİLMİŞLER

?1? ?? ????? ????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ??????????? ? ????? ????????? ????? ?????? ???????? ??? ?? ???: ??????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ????? ???? ???? ???????? .

1. (1962)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'a soruldu: "Halk bize et getiriyor, kesilirken besmele çekilip çekilmediğini bilmiyoruz, ne yapalım?"
"Siz besmele çekin, yiyin!" cevabını verdi." [Buhârî, Sayd 21, Büyû 5, Tevhîd 13; Muvatta, Zebâih 1, (2, 488); Ebû Dâvud, Edâhî 19, (2829); Nesâî Dahâya 39 (7, 237).][31]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, yanlışlığa meydan vermeden anlaşılması için, Buhârî'deki bir vechinde yer alan ziyadeyi bilmek gerek. Rivâyetin devamında Hz. Aişe şu açıklamayı ilâve eder: "(Eti getirenler) küfür devrine yakın kimselerdi." Bazı rivâyetlerde bu sualin İslâm'ın evvelinde vâki olduğu belirtilir. Hattâ Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr'daki bir kaydı, bu ilk zamanlarda Ashâb'n yeni Müslüman olan bedevîler karşısında bile yiyecek alışverişinde kuşkulu davranıp, zaman zaman Resûlullah'a başvurduklarını gösterir: "Ashâb'tan bir grup Resûlullah'a çıkarak sordular: "Bedevîler bize et, peynir, tereyağı getiriyorlar. Biz bunların Müslümanlıklarının künhüne vâkıf değiliz (ne yapalım?) Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm): "Allah'ın haram kıldığı şeylere dikkat edin ve onlardan kaçının, sükût ettiği hususlarda (kendinizi zora sokmayın,) sizleri affedecektir. "Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64) -Üzerine siz Allah'ı zikredin" diye cevap verir.
Şu halde, bu hadiste medar-ı bahs olan ihtiyat hali, ilk devrelere, Müslümanlığının ciddiyeti pek iyi bilinmeyen bedevîlere karşıdır. Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) zâhire göre amel edilerek, aşırı titizliğe gidilmemesini tavsiye ediyor. Çünkü şüphenin hududu yok. Fazla ileri gidince hem zorluklara sebep olur, hem de beşerî münâsebetlere halel gelir.
2- Şu halde, hadisten yanlış bir hüküm çıkarılarak, inançsız insanlar tarafından besmelesiz olarak kesilen hayvanların sonradan çekilecek bir besmele ile yenilebileceğine, bir başka ifade ile, başlangıçta çekilmesi esas besmele kasden terkedilmişse, sonradan çekilecek besmelenin bunun yerini alabileceğine hükmedilmesi yanlış olur. Ulemâ hadisin böyle anlaşılmaması gerektiğini belirtmeye ayrı bir ehemmiyet verir. Hadis, yemekleri yerken besmele çekmenin, besmele ile yemeklere başlamanın sünnet olduğunu hükme bağlamaktadır.İbnu'l-Melek aynen şunları söyler: "Hadis, size: "Yerken çektiğiniz besmele, kesen kimsenin çekmesi gereken besmelenin yerini tutar" demiyor, bilâkis, yemek sırasında besmele çekmenin müstehab olduğunu , kesim sırasında besmele çekilip çekilmediğini bilmiyorsanız, kesen kimsenin, kestiği şeyin yenmesi câiz olanlardan biri olması hâlinde, kesilmiş şeyin yenebileceğini beyan ediyor,"
Âlimler ekseriyet îtibariyle bu hadisten hareketle, Müslümanların pazarlarında satılan (yiyecek) şeylerin, Müslüman bedevîlerin kestiklerinin hep helâl olduğuna hükmedilmesi gerektiğini söyler. Aksi zâhir olmadıkça, bu meselelerde Müslüman hakkında hüsn-ü zan esastır. Bu kanaatte olanlar, âyet-i kerimeden delil gösterirler. "Kitap verilenlerin yemeği size helâldir..." (Maide, 5). Ve derler ki: "Burada onların kestikleri mübah kılınmaktadır, halbuki onların bunu keserken besmele çekip çekmedikleri de bir şekk konusudur."
3- Hattâbî, bu hadiste kesim sırasında besmele çekmenin vâcip olmadığına delil bulunduğunu söyler. Daha önce (1950. hadis) belirttiğimiz üzere, bu mesele ulemâ arasında ihtilâflıdır. Başta Ebû Hanîfe, ehl-i re'y zümresi, âmden besmeleyi terkedenin kestiği "haramdır, yenmez" diye hükmederken; Şâfîî, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel, tesmiyenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre değil unutarak, amden bile tesmiye terkedilse, kesilen hayvanın eti yenilir, ancak tesmiyeyi terk mekruhtur. Dâvudu Zâhirî ve bazıları kesim sırasında tesmiyenin unutularak terkinde bile, etin haram olduğuna hükmetmişlerdir.[32]

?2? ??? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ?? ????? ?????????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????????????[. ????? ??????? ??? ???? ??????? ?????. ?????? ????? ???? .

2. (1963)- Ebû'd Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) mücesseme'nin yenmesini yasakladı. Mücesseme ok atışlarında hedef olarak kullanılan hayvandır. Keza halîsanın yenmesini de yasakladı. Halîsa, kurdun kaçırdığı, fakat ondan kurtarılan hayvandır." [Tirmizî, Et'ime 1, (1473).
Bir rivâyetin "Ok atışlarına hedef olarak kullanılan hayvan" ibâresine kadar olan kısmı Tirmizî'de gelmiştir. Gerisi Rezîn'in ilâvesidir. Bu ziyâde kısım yine Tirmizî'nin 1474 numarada kayıtlı İbrâz hadisinde mevcuttur.][33]

AÇIKLAMA:

1- Mücesseme, bizzat Tirmizî metninde açıklandığı üzere, öldürmek maksadıyla ok atışlarına hedef kılınan hayvana denir. Ancak bu maksadla kuş ve tavşan gibilerinin daha çok kullanıldığı belirtilir. Bu hadisten, hayvanların atışlara hedef olarak kullanılmasının tecvîz edildiği anlaşılmaktadır. Resûlullah, bunu yasaklamıştır. İspanyolların boğa güreşi adı altında hayvanlara karşı işledikleri vahşet bu hadisler açısından İslâm nazarında merduddur, kesinlikle tecviz edilemez. Buharî'nin bir rivâyetinde Hz. Enes: ????? ?????????? # ???? ?????? ??????????? "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) hayvanların hedef yapılmasını yasakladı" der. Semüre (radıyallahu anh)'den gelen bir rivâyette: ????? ?????????? # ???? ?????? ???????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? "Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm) hayvanın hedef yapılmasını yasakladı, hedef yapılmışsa etinin yenilmesini haram kıldı" denilmiştir.
2- Halîsa: Kurdun ağzından alınmış olup, kesilmezden önce ölen hayvandır. Şu halde, kurdun dişlemesi sonucu aldığı yara ile ölen koyun, keçi gibi hayvanların eti yenilmez. Esasen dinimiz, sadece av için hususî yetiştirilmiş köpek, şâhin gibi hayvanların yaraladıklar dışında, başka hayvanların sebep oldukları yaralar

sebebiyle ölen hayvanların yenilmesini helâl addetmez. (3474-3480 numaralı hadislerde açıklanacaktır.)[34]

?3? ??? ?????? ???:]? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ?? ???? ????? ?????? ?????? ??? ????. ????? ????. ???: ??? ?? ??????? ?? ????? ???? ?????? ???? .

3. (1964)- Zührî (rahimehullah) diyor ki: "Arap Hıristiyanlarının kestiklerini yemekte bir beis yoktur. Ancak, Allah'tan başka birisinin adını andığını işitirsen o zaman kestiğini yeme. İşitmemiş isen, (bu durumda vehimlenme), çünkü Allah, onların küfrünü bildiği halde kestiklerini helâl kılmıştır."
Hz. Ali'den de bu mânâda rivâyet yapılmıştır. [Rezîn ilavesidir. Bu ilâve rivâyet, Buharî'nin Kitabu'z-Zebâih'de 22. bâbta bâb başlığında kaydedilmiştir.][35]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Buharî'de senetsiz olarak bâb başlığında kaydedilmiş olan bu eserin, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında müsned (senedli) olarak zikredildiğini belirtir.
2- Ehl-i Kitap olan Hıristiyanlardan işitilebilecek ve yemeyi haram kılan tesmiyenin ??????? ?????????? yani "Hz. İsa'nın adıyla" kelimesinin olabileceğini İmam Şâfiî (rahimehullah) belirtmiştir. Ancak, devamla der ki: "Kesim sırasında Hz. İsa'nın ismi, kendisine dua okumak (salât ve selâm göndermek) mahiyetinde olursa böylesi bir zikir, kesilen hayvanı haram kılmaz. " Beyhakî, Halîmî'den şu açıklamayı kaydetmiştir: "Ehl-i Kitap, hayvanlarını Allah adına keserler. Dinlerinde onlar, esas itibâriyle ibâdeti Allah için yaparlar, başka bir şey için değil. Asıl itibariyle kasıtları bu olunca, kestiklerine îtibâr edilir (helâl addedilir). Onlardan bazılarının, meselâ bismi'l-Mesîh demeleri zarar etmez. Zîra bunlar da, böyle demekle, -İslâmî îtikâdı inkâr etmiş bile olsalar- Allah'tan başka bir şey murad etmezler."
3- Ehl-i Kitab'ın kestiklerinin yenmesine ruhsat veren âyeti az yukarda kısmen kaydettik. O âyette (Mâide 5), Ehl-i Kitab'ın yemeklerinin helâl olduğu ifâde edilir. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ), âyette geçen, ??????????? yani "yiyecekleri" kelimesini, kestikleri ???????????? diye tefsir etmiştir.
Bu meseleye ulema, "Ehl-i Kitab'a haram kılınan yiyecekler Müslümanlara da haram mı? sorusuna cevap ararken girmiştir. Zîra, Ehl-i Kitab'a içyağı haram edilmiştir. İçyağının Müslümanlara haram olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Cumhûr haram olmadığına hükmederken, İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel: "Ehl-i Kitab'a, içyağı gibi haram kılınmış olan yiyeceklerin Müslümanlara haram olduğu" hükmünü verirler. İbnu'l-Kâsım: "Allah'ın mubah kıldığı Ehl-i Kitab'ın taâmıdır, içyağı ise, onların taâmı değildir, keserken de onu gâye edinmezler" diyerek, içyağının Müslümanlara da haram olması gerektiğini ifâde eder.Kendisine, İbnu Abbâs'ın yukarda kaydettiğimiz yorumuyla cevap verilmiştir: "Taamdan maksad kestikleri olunca, kesilenin bir kısmına helal, bir kısmına haram denmez, tezkiye hayvanın bütün parçalarına şâmildir, öyle ise içyağı da tezkiyeye dâhildir."
Hülâsa ulema, başka mülâhaza ve deliller de ileri sürerek içyağının Müslümanlara helâl olduğunu dâir Cumhur'un görüşünün haklılığını ortaya koymuştur.
4- Ulema, Ehl-i Kitap husûsunda bir noktada daha ihtilâfa düşer: "Bâzıları sünnet olmayanların (aklaf = kabuklu) kestikleri yenilemiyeceği kanaatindedir. Nitekim İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın şöyle söylediği rivâyet edilmiştir: ????????? ? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??? ???????????
"Kabuklunun kestiği yenmez, namaz ve şehâdeti kabul edilmez."
Diğer taraftan Hasan Basrî (rahimehullah) ve İbrahim Nehâî, Ehl-i Kitap'tan biri Müslüman olduğu takdirde yaşlı ise ve helak olmaktan korkarsa, onun sünnet olmasını şart koşmaz, ruhsat tanır, kestiğinin yenilmesinde bir beis görmezler. İbnu'l-Munzir, bu ihtilâflı meselede Cumhur'un, yukarıda kaydedilen âyete dayanarak, kabuklunun kestiği hayvanın yeneceğine hükmettiğini kaydeder. Kur'an'da bahsi geçen ve yiyecekleri helal kılınan Ehl-i Kitab'ın bir kısmı sünnetsizdir. Nitekim Resûlullah(aleyhissalâtü vesselâm)'ın Herakliyüs ve kavmine: ??? ?????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????? ????????? ???????????? "Ey Ehl-i Kitab! Bizimle sizin aranızda aynı olan bir kelimeye gelin..." (Âl-i İmrân 64) diye hitab etmiştir. Oysa Herakliyus ve kavmi sünnet olmayan takımdadır ve "Ehl-i Kitap" diye isimlendirilmiştir.[36]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/206.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/207.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/207-210.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/210-211.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/211.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/211-212.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/212.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/212.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/213.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/213-214.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/214.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/214-216.
[16] İki adet kan damarına rağmen hadislerde evdâc denmiş olması alimleri bazı yorumlara sevketmiştir. Bir izâha göre, boğazda kesilen mezkur dört ayrı şeyin her birine tağlib tarikiyle vedec denmiş olmalıdır.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/216-217.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/217.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/217-218.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/218.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/218-219.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/220-221.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/221.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/222-223.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/223.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/224.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/224.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/225.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/226.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/226-227.

[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/227.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/227.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/228-229.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

I- KIBLEYE DÖNMEK
* İlk Dönemlerde Namaz Kılarken Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e Dönüldü, Sonra Kıble Değişti ve Kabe'ye Dönüş Emredildi
* Farz Namazlarda Kıbleye Dönme Zorunluluğu
* Kabe'nin İçinde Nafile Namaz Kılınması
* Yolcunun Bineği Üzerinde Hayvanın Yöneldiği Tarafa Doğru Nafile Namaz Kılması
* Bir Özür Sebebiyle Yolcunun, Bineği Üzerinde Farz Namaz Kılması
Fıkhî Hükümler

I- KIBLEYE DÖNMEK

Kıble (MO: Kendisine dönülen ve namaz kılman yöndür.[1] İslâm'da temel esas, ibadet ederken belli bir tarafa dönme şartının olmamasıdır, çünkü Allah belli bir yönde olmaktan münezzehtir ve yönleri yaratan da Allah'tır. Ancak tek Allah'ın varlığına (tevhide) ve Müslümanların aynı İlâha ibadet etmelerine (vahdete) sembol olarak namazda aynı yöne dönmek ve hac gibi ibadetlerde de aynı yerde bulunmak emredilmiştir. Kabe dört duvardır ve çok sade bir yapıdır, önemli olan bu duvarlar değil, Kabe'nin bulunduğu alandır ve bu alan Allah tarafından kutsal kabul edilmiş, bize de bu kutsallık inancı ve buna göre ibadet emredilmiştir. Kabe yeryüzünde Safa-Merve ve kurbanlıklar gibi Allah'ın birer şiarıdır (sembolüdür), önemii olan Allah'ın emirlerine İtaattir, bu bağlamda namaz, oruç ve diğer ibadetlerin de birer sembol olduğu söylenebilir. Ancak bu sembollerin şekli ve sınırı Allah ve Rasûlü tarafından belirlenir, bize düşen kulluk ve teslimiyettir. Kıble de bu teslimiyetin bir sembolüdür.
Allah Teâlâ buyurdu:
"(Evet), Nereden (yola) çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Artık) Hepiniz yüzünüzü o yöne çevirin ki insanlardan zâlimler bunu aleyhinize kullanmasınlar. Onlardan korkmayın, (sadece) benden korkun ki size olan nimetimi tamamlayayım ve siz de doğru yola ulaşasınız." (Bakara 2/150)[2]

* İlk Dönemlerde Namaz Kılarken Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e Dönüldü, Sonra Kıble Değişti ve Kabe'ye Dönüş Emredildi

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsanlardan bazı düşüncesiz kişiler diyecekler ki; Bunları önce tâbi oldukları kıbleden şimdi çeviren nedir? De ki; Doğu da Batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.
Bu şekilde sizi dengeli bir ümmet kıldık ki insanlara (gerçeklerin) şahitleri olun ve peygamber de sizin şahidiniz olsun. Önceki kıbleyi de peygambere (samimi) bağlananları ökçeleri üzerinde dönenlerden ayırmak için emretmiştik. Bu ise Allah'ın doğruyu gösterdiği kişiler dışındakilere ağır gelen bîr imtihandır. Allah imanınızı boşa götürmez. (Unutmayın) Allah insanlara karşı şefkatli olan ve onları bağışlayandır.
(Ey Peygamber), Yüzünü zaman zaman göğe çevirdiğini görürüz. Biz istediğin kıbleye seni yönelteceğiz, haydi (şimdi) yüzünü Mescid-i Harâm'a çevir, sizler de (artık) nerede olursanız olun yüzünüzü o yöne çevirin. (Aslında) Kitap ehli de bunun Allah'ın bir emri olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından gafil değildir.
Sen Kitap ehline (bu konudaki) bütün delilleri getirsen de kıblene tâbi olmazlar, sen de onların kıblesine (devamlı) tabi olacak değilsin. (Ayrıca) onlar da birbirlerinin kıblesini (tam) kabul etmezler. O hâlde sana gelen (vahy) bilgisinden sonra onların arzularına tâbi olursan kesinlikle zâlimlerden olursun." (Bakara 2/141-145)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Nereden (yola) çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Unutma,) Rabbinden gelen doğru kesinlikle budur. Allah sizin yaptıklarınızdan da gafil değildir." (Bakara 2/149).[3]

421/1291- Berâ b. Âzib'den (Radiyallahu anh):[4]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Medine'ye ilk geldiğinde Ensar'dan dedelerinin ve dayılarının yanma geldi, konakladı. Medine'de on altı ay ya da on yedi ay kadar Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılmaya devam etti. Hâlbuki kıblenin Kabe olmasını arzu ediyordu.
Rasûlullah'ın (kıble değişince Kabe'ye doğru)[5] kıldığı ilk namaz ikindi namazıdır, kenidisiyle birlikte bir topluluk da bu namazı kıldı. Namaz kılanlardan birisi başka bir mescid ehline uğradı ki onlar rükû halindeydiler. Onlara:
'Allah adıyla şahitlik yaparım ki Rasûlullah'la birlikte Mekke'ye doğru namaz kıldım' deyince onların olduğu gibi hepsi Kabe yönüne döndüler.
Rasûlullah Kabe yönüne dönmeyi çok isterdi.
Beyt-i Makdis yönüne dönerek namaz kıldıkları için Yahudiler ve diğer Kitap ehli, Müslümanları seviyor, beğeniyorlardı. Ama ne zaman ki Müslümanlar (namazlarında) Kabe tarafına döndüler, Yahudiler ve diğer Kitap ehli bunu kabul etmediler, yadırgadılar.[6]

Açıklama

Bazı rivayetlerde Müslümanların namazda Beyt-i Makdis'ten Kabe yönüne dönüş şekilleri şöyle anlatılır:
*Rasûlullah'a (Sailaiiahü aleyhi ve sellem) biat eden kadınlardan birisi olan Tüveyle bt. Eşlem[7] anlattı:
Biz Benî Harise'deki yerimizde namaz kılıyorduk. Abbad b. Bişr geldi ve:
'Rasûluîlah Kabe'ye döndü1 dedi.
Bunun üzerine erkekler kadınların yerine geçtiler ve kadınlar da erkeklerin yerine geçtiler. Sonra kalan iki rekatı Kabe yönüne doğru kıldılar.[8]
§Bu dönüş şeklini Hafız tbn Hacer (v.852/1448) şöyle tasvir etti: İmam bulunduğu yerden en arkaya geçti. Çünkü Medine, Kabe ile Kudüs arasında bulunmaktadır ve orada Beyt-i Makdis'e dönen Kabe'ye arkasını dönmek zorunda kalır. Kâbe-ye tekrar dönmek için tam olarak geriye dönmek gerekir. Bundan dolayı imamın en arkaya geçmesi ile erkekler de onu takip ettiler ve kadınların yerine geçtiler, kadınlar da erkeklerin yerine geçti. Böylelikle tekrar imam önde, arkasında erkekler ve onların arkasında kadınlar yerlerini almış oldular. Bunun amel-i kesir (namazda çok fazla/bozan hareket) olduğu söylense de o anda (ilâhî emre itaat gibi bir) zaruret bulunması ya da amel-i kesirin yasaklanmasından önce vuku bulmasından dolayı caizdir, dendi.[9]
§Kuba ehlinin haber-i vahid (bir kişinin haberi) ile namazda da olsalar hemen amel etmeleri, sahabenin Kur'ân ve Rasûluîlah'tan gelen emirler konusunda birbirlerine güvenmelerinden kaynaklanmaktadır. Zira onlar biliyorlardı ki hiçbir sahabi bu konuda yalan söylemez ve iftirada bulunmaz. Bir kişinin haberi ya da âhad haber ile amel etme konusunda çok sayıda hadis ve eser bulunmaktadır. Bundan dolayı Müslümanlara göre, sahabe Rasûluîlah'tan nakillerinde adil kabul edilmiş ve kendilerine güvenilmiştir. Hz. Ömer'in hadis rivayet edenlerden bazen ikinci şahit istemesi sahabenin daha dikkatli olması içindir, onlardan hiçbirisini yalancılık ve iftira ile suçlamamıştır.[10]

422/1292- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):[11]
İnsanlar Küba'da sabah namazı kılarlarken bir kişi geldi ve şöyle dedi:
'Bu gece Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) Kur'ân ayeti indi ve Kabe 'ye dönmesi emredildi, siz de o yöne dönün!'
O anda namaz kılanların yüzü Şam bölgesine dönüktü ve birlikte Kabe'ye döndüler.[12]

423/1293- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahu anhümâ):[13]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) ve ashabı on altı ay Beyt-i Makdis tarafına dönerek namaz kıldılar, bundan sonra kıble değişti.[14]

424/1294- Ubeyd b. Âdem, Ebû Meryem ve Ebû Şuayb'dan:[15]

Hz. Ömer Câbiye'de[16] bulunuyordu. Beyt-i Makdis'in fetholma hadisesini anlattı...
(Sonra) Ebû Seleme, Ebû Sinan'dan Ubeyd b. Âdem'in şu sözünü nakletti:
Hz. Ömer'in Ka'b'a (Radıyaitahü anhüm) şöyle dediğini işittim:
'Namaz kılmam için nereyi uygun görürsün?1 Ka*b:
'Eğer benim görüşümü almak istersen kayanın (yani kubbetü's-sahra'nın) arkasında kıl, Kudüs bütünüyle önünde olur' deyince Hz. Ömer:
'Yahudilerin istediği şeyi tavsiye ettin.[17] Hayır, olmaz. Ben Rasûlullah'in (Saiiattahü aleyhi ve seiiem) kıldığı şekilde kılacağım' dedi ve kıbleye (Kabe'ye) doğru namaz kıldı. Sonra Hz, Ömer ridasını serdi ve oranın tozunu[18] ridasında taşıdı/temizledi, insanlar da aynı şekilde temizlediler.[19]
NOT: Kudüs h.15. yüzyılda Hz. Ömer'in halifeliği döneminde fethedildi. Cabiye'ye geldiğinde bir kişi Kudüs'ü fethetmesini tavsiye etti. Komutan Amr b. Âs'a yardıma gelen Ebû Ubeyde İle muhasara devam etti ve 4 ay sürdü. Kudüs ehli sonunda teslim oldu, ancak kendilerine halifeden bir eman (güvence/garanti) verilmesini istediler. Hz. Ömer oniara şunları yazarak gönderdi:
Rahman ve Rahim olan Allah adıyla,
işte bu Allah'ın kulu ve müminlerin hükümdarı Ömer'den Kudüs halkına verilen bir eman nâmedir:
Onların canlan, mallan, kiliseleri, haçları, hastası, sağlamı ve başka dlnd& olanları İçin verdiği emana göre kiliselerine oturul-mayacak, yıkılmayacak, onlardan bir şey eksiltilmeyecek, kiliselerin etrafına, haçına ve mallarından hiçbir şeye dokunulmayacaktır. Kimse dini konusunda zorlanmayacak, onlardan kimse herhangi bir zarar görmeyecek ve Kudüs'te hiçbir Yahudi kalmayacak (hepsi sürgün edilecektir).
Kudüs halkı tıpkı Medâin halkı gibi cizye (vergi) ödeyecek, ayrıca Rumlar'ı buradan çıkaracaklardır. Onlardan kim çıkar giderse gideceği yere kadar can ve mal güvenliği vardır, kim de kalmak isterse Kudüs halkının ödediği gibi cizye (vergi) sorumluluğu vardır. Kudüs halkından da kim Rumlar'la birlikte gitmek, mabedlen'nl ve haçlarını boşaltmak isterlerse gidecekleri yere kadar canlan, mabedleri ve haçları güvenlik içindedir. Bu topraklarda oturan diğer insanlar filanın öldürülmesinden önce burada kalmak isterlerse Kudüs halkınınki gibi cizye sorumlulukları vardır, isteyen Rumlarla beraber gidebilir, isteyen de geri dönebilir. Hasat zamanına kadar onlardan hiçbjr şey (vergi) alınmayacaktır. Bölge halkı cizyelerini verdikleri sürece bu evrakta yazılanlar için Allah'ın ahdi, Allah'ın Rasülü'nün, halifelerin ve müminlerin sorumluluğu vardır.
Buna Hâtid b. Velid, Amr b. Âs ve Muâviye b. Ebû Süfyan şahittir.[20]
§Yukarıdaki Müsned rivayetinde Hz. Ömer, Ka'b'a namaz için yer sorar. Belki o Kudüs konusunda bilgili ve tecrübeli bir kişiydi. Burada Hz. Ömer'in istişareye verdiği önemi görmekteyiz. Çünkü kendisi zaman zaman Müslümanlarla istişare eder, hattâ Yahudi mahallelerine gider ve onlarla konuşur, tartışırdı. Ancak istişarede İslâm'a aykırı bir görüş ortaya çıkarsa onunla amel etmemek esastır. Çünkü burada Ka'b'ın iyi niyetli olarak yaptığı tavsiye Rasûlullah'ın sünnetine aykırıdır. Namazda Kudüs'e doğru değil Kabe'ye doğru dönülür.
Buradaki kayadan kasıt, Miraç gecesi Peygamberimiz'in Kudüs'te uğradığı kaya olsa gerek. Tek parça ve çok büyük olan bu kayanın boyutları: Boyu: 17,70 m., eni: 13,50 m. ve yerden yüksekliği: 1,25 İlâ 2m. arasındadır. Kıbleye 11 derecelik bir açı ile altındaki mağaraya inilmektedir.[21]
Aynca Hz. Ömer'in burada mütevazı bir hareketi görülmektedir. Kendisi devlet başkanı olduğu hâlde özel işlerinde kimseye emir vermemekte ve istirahat için ridasını sermekte, Rasûlullah'daki sade hayat sahabilerde de görülmektedir, Allah onlardan razı olsun.[22]

425/1295- îbrahim b. Ebû Able'den:[23]
İki kıbleye doğru da Hz. Peygamber'le (Sattaiiaka aleyhi ve seiiem) namaz kılan Abdullah b. Amr b. Ümmü'l- Haram el-Ensarî'yi (RadıyaiiaM ank) gördüm, üzerinde ibrişim ve yünden mamul[24] toprak rengi bir elbise vardı.
(Râvi) İbrahim eliyle omuzlarına işaret etti. (Râvi) Kesir b. Mervân da onu rida zannetti.
§(Kr.)[25] Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Ebû Übeyy el-Ensârî'yi gördüm ki o İbn Ebi Haram el-Ensarî'dir. Onun bana haber verdiğine göre kendisi Rasûlullah'la beraber iki kıbleye de dönerek namaz kılmıştı ve üzerinde ibrişimden mamul toprak rengi bir elbise vardı.
NOT: Bu rivâyetlerdeki iki kıbleden bahsolmaktadır. Bunlardan kasıt önce Beyt-i Makdis'e doğru, sonra da Kabe'ye doğru dönmek kastediliyor. Ebû Übey adındaki bu sahabi iki dönemde de iki kıbleye doğru namaz kılan kişilerdendir. Ayrıca üzerinde hazz denilen ibrişim ve yünden mamul elbise bulunması onu
giymenin cevazını gösterir. Yaklaşık yirmi sahabenin giydiği nakledilmektedir. Ancak ipekten ya da sadece İbrişimden mamul olursa giymek haramdır.[26]

*** Farz Namazlarda Kıbleye Dönme Zorunluluğu**

426/1296- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):[27]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"İnsanlarla 'Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Rasûlullah'a şehadet edinceye kadar mücâdele etmekle emrolundum. Bunu kabul ederler, kıblemize dönerler, kestiğimizi yerler ve bizim gibi namaz kılarlarsa, işte o zaman (hukukî ceza dışında) canlarının[28] ve mallarının dokunulmazlığı vardır. Müslümanların lehinde ve aleyhinde ofan şeyler (hak ve sorumluluklar), bu kişiler için de geçerlidir."[29]

427/1297- Rifaa b. Rafı* ez-Zürakf den (Radıyaiiahu anh):[30]
Mescidde Rasûlullah'la (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) beraberdik. Bir kişi mescide girdi ve bir köşesinde namaz kıldı. Rasûlullah kendisini izlemeye başladı. Sonra o kişi geldi ve selâm verdi. Rasûlullah selâmını aldıktan sonra dedi ki:
"Dön ve tekrar namaz kıl! (Çünkü) sen namaz kılmadın." İki ya da üç kere bu olay tekrarladı. Üçüncü ya da dördüncü de o kişi: 'Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki kendimi zorladım (başka olmuyor), bana (doğrusunu) öğret ve göster!' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Namaz kılmak İstediğinde abdest al, abdestini güzelce at! Sonra kıbleye yönel ve tekbir getir! Sonra (Kur'ân'dan) oku! Ardından rukûya git ve rükû yaparken tam eğil (öylece kal)![31] Sonra doğrul ve o şekilde kal! Sonra secdeye git ve secde yaparken o şekilde kal! Sonra doğrul ve öyle kai! Sonra tekrar secdeye git ve secde yaparken o şekilde kal! Sonra kalk (ve böyle devam et)!
İşte bu şekilde namazını tamamlarsam namazı tam kılmış olursun. Bundan bir şey eksiltirsen namazından eksiltmiş (eksik kılmış) olursun."[32]

Açıklama

Bu rivayetten namaz kılarken tadil-i erkanın önemi anlaşılmaktadır. Hattâ buna riayet etmeyen neredeyse namaz kılmamış kabul edilmektedir. Bu konudaki bazı rivayetlerde Peygamberimiz şu cümleyi eklemiştir:
"Bunlardan bir şey eksildiğinde namazın eksik olması ve tümüyle boşa gitmemesi İnsanlar İçin daha uygun/hafif bir hükümdür."[33]
§Tadil-i erkân hakkında müctehid imamların görüşleri:
1- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelîlere, ayrıca Hanefîlerden İmam Ebû Yusuf a göre tadil-i erkân farzdır.
2- Hanefîerin çoğunluğuna göre ise vacibdir.[34]

428/1298- Âmir b. Rebîa'dan (Radıyaiiahu anh):[35]
Rasûlulîah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seüem) bineği üzerinde (nafile)[36] namaz kılarken gördüm, bineğin gittiği yöne doğru başıyla ima ederek (namaz) kılıyordu. Rasûlullah farz namazlarda böyle yapmazdı.
NOT: Bu rivayetten anlaşılan binek üzerinde nafile namaz kılmanın, bunu ima ile ve hayvanın gittiği yöne dönerek eda etmenin caiz olmasıdır. Ancak namaza dururken kıbleye dönme şartı vardır.
Farz namazların binek üzerinde kılınmasının cevazında ihtilaf edildi, özür sebebiyle binek üzerinde farz namaz kılmak ile ilgili rivayetlerin zikredileceği yerde mezheplerin görüşleri de nakledilecektir.[37]

*** Kabe'nin İçinde Nafile Namaz Kılınması**

429/1299- Üsame b. Zeyd'den (Radiyallahu anhüma):[38]
Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte Kabe'ye girdim. Oturdu, Allah'a hamd ve sena etti, tekbir getirdi, Lâ ilahe illallah dedi. Sonra Kabe'nin kendisine gelen kısmına doğru kalkü; göğsünü, yanağını ve ellerini ona dayadı/yapıştırdı. Sonra tekbir getirdi, Lâ ilahe illallah dedi ve dua etti. Sonra bunları bütün köşelerde yaptı. Sonra çıktı, kapı tarafındayken kıbleye yöneldi ve:
"İşte kıble bu! İşte kıble bu!" dedi, bunu iki ya da üç kere tekrarladı.[39]

430/1300- Ibn Cüreyc'den:[40]
Atâ'ya dedim ki: îbnAbbas'ın (Radtyaiiahüanhümâ) şöyle de&&m işittin (mi)?[41] 'Siz Kabe'yi tavaf ile emrolundunuz, (içine) girmekle emrolunmadınız.' Atâ dedi ki:
'İbn Abbas (içine) girmeyi yasaklamazdı, ancak şöyle dediğini duydum:' Üsame b. Zeyd'in bana haber verdiğine göre Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içine girdi ve etrafında/köşelerinde dua etti, orada çıkıncaya kadar namaz kılmadı. Oradan çıktı ve (dışarıda) Kabe tarafına dönerek namaz kıldı.
§(Râvi) Abdürrezzak ekledi: (ve Hz. Peygamber dedi ki: "İşte kıble bu!"[42]
431/1301- Ibn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):[43]
Bilâl dedi ki:
'Rasûluîlah (Saiiaihhu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içinde namaz kıldı.'
Hâlbuki İbn Abbas şöyle derdi:
'Rasûlullah içinde namaz kılmadı, fakat (içindeyken) etrafında/köşelerinde tekbir getirdi.'[44]

432/1302- İbn Ebî Müleyke'den:[45]
Hz Muâviye hacca geldi ve Şeybe b. Osman'a; Kabe'nin kapısını aç, diye haber gönderdi. Sonra dedi ki:
'Abdullah b. Ömer'i (Radtyaiiahu anhum) yanıma çağırın!'
İbn Ömer gelince Muâviye ona sordu:
'Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kılması ile ilgili bir haber sana ulaştı mı?'
Abdullah:
'Evet. Rasûlullah Kabe'ye girdi ve çıkışı biraz gecikti. Benim bir hacetim çıktı ve gittim. Sonra hızla geri döndüm. Rasûlullah'ı çıkarken buldum. Bilâl b. Rebah'a :
'Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) Kabe'nin içinde namaz kıldı mı?' diye sordum, şöyle dedi:
'Evet, iki direk arasında iki rekat kıldı."[46]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve sellem) Kabe içinde namaz kılması konusunda sahabe arasında ihtilaf oldu:
1- İbn Abbas Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kılmadığını, tekbir getirdiğini ve dua ettiğini bildirmekte. Bir rivayette de kendisinden; 'Rasûluliah içine girdiğinde iki direk arasında secdeye gitti, sonra oturdu, ve dua etti, (ancak; namaz kılmadı' şeklinde nakletti.[47]
2- Ancak tbn Ömer'in Bilâl ve Üsame'den rivayetler, Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kıldığı, şeklindedir. Peygamberimiz Kabe'ye Bilâl, Üsame ve Osman b. Talha ile birlikte girmişti. Bu üç sahabeden Rasûlullah'ın içeride namaz kıldığı, nakledildi.
Her ne kadar İbn Abbas Üsame'den namaz kılmadığını nakletse de yine Üsame'den gelen rivayet yanında Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha'dan gelen rivayetler Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kıldığı şeklindedir. Hattâ İmam Tahâvî'ye (v.321/933) göre Rasûlullah'ın Kabe'de namaz kılması ile ilgili rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır.[48]
Kabe'nin içinde namaz kılma konusunda müctehid imamların görüşleri:
1- Her türlü namaz Hanefî ve Şafiîlere göre caizdir.
2- MâIikî ve Hanbelîlere göre sadece nafile namaz caizdir.
Buradaki ihtilafın sebebi Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde sadece nafile namaz kılmış olmasıdır; o hâlde burada sadece nafile namaz mı kılmabilir, yoksa her türlü namaza bunu şamil kılabilir miyiz? anlayışı şeklinde iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.[49]

433/1303- Osman b. Talha'dan (Radıyaiiaha anh):[50]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) Kabe'ye girdi ve sen içeri girdiğinde iki direk arasında karşına gelen yönde de iki rekat namaz kıldı.[51]

*** Yolcunun Bineği Üzerinde Hayvanın Yöneldiği Tarafa Doğru Nafile Namaz Kılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve bilendir." (Bakara 2/115).[52]

434/1304- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahü anh):[53]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) yolculuk sırasındayken bineği üzerinde kıbleye dönmeksizin nafile namaz kılardı.[54]

435/1305- Enes b. Mâlik'ten (ERadiyalalhu anh):[55]
Rasûlullah (Sattaitaha aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde nafile namaz kılmak istediğinde (önce) kıbleye döner ve namaz için tekbir alırdı. Sonra bineğini serbest bırakır ve hayvanın yöneldiği tarafa doğru namazına devam ederdi.[56]

436/1306- Ebû Saîd el-Hudri'den,
Aynca Nâfı' yoluyla İbn Ömer'den (Radıyaüahü anhüm):[57]
Rasûlullah (Satiatiahu aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği tarafa doğru nafile namazını kılardı/namazına devam ederdi, îma ile namazı kılardı, secde için rukûdan biraz daha fazla eğilirdi.
§Abdullah b. Ahmed ekledi: Doğrusu buradaki (râvinin) Atiyye olmasıdır.[58]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah (v.290/902) büyük bir muhaddis olduğu İçin bazı tashihlerde bulunmuştur. Nesâi ve Ebu'l-Kâsım el-Beğavî gibi muhaddis-lerin şeyhi olan Abdullah'ın ilmî gücünü babası da takdir etmiş ve onun görüşlerine değer vermiştir. Hafız Mizzî (v.742/1341), Ebu'l-Hüseyin el-Münâdî'nin Abdullah hakkında: 'Babasından onun kadar çok hadis rivayet eden bir başka kişi yoktur, Çünkü Müsned'i babasından dinledi ve nakletti, onda da otuz bin hadis vardır1 şeklindeki hayranlığını nakletmiştir.[59]
Bu rivayetteki senedde Ata'dan ya da Atiyye'den nakledildi, şeklinde bir şüphe lafzı bulunmaktadır. Abdullah b. Ahmed rivayetin sonuna düştüğü notla râvinin Atiyye olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak kendisinin de yanılma ihtimali olması ve ilmî emanet/saygı sebebiyle babasının naklettiği senedi değiştirme cihetine gitmemiştir. Abdullah'ın zaman zaman bu şekildeki ilâveleri onun hem ilmî gücünü, hem de güveniliriiliğini ortaya koymaktadır. Hadisleri bu şekilde güvenilir ellerle bize ulaştıran Allah'a hamd ederiz, O dinini koruyacaktır. Bu da Kur'ân'ın korunması yanında hadislerin tesbiti ile mümkündür. Çünkü risalet olmadan tevhid doğru anlaşılmaz ve yaşanmaz.[60]

437/1307- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anhumâ):[61]
RasÛlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) bineği üzerinde (hayvanın gittiği) her tarafa dönerek nafile namaz kılarken gördüm. Fakat o, secdeye rukûdan daha fazla eğiliyor ve namazı ima ile kılıyordu.[62]

438/1308- İbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhümâ):[63]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği taraf olan Mekke'den Medine'ye dönmüş olarak nafile namaz kılıyordu. Burada şu ayet indi:
've nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) oradadır...'[64]

439/1309- îbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhumâ):[65]
Rasûlullah'ı merkebi üzerinde Hayber'e dönük olarak namaz kılarken gördüm
NOT: İmam Nevevî (v.676/1277) şerhinde, Darekutnî'nin (v.385/995) bu rivayetteki "merkebi üzerinde* lafzının Amr b. Yahya el-Mazinî'den kaynaklanan bir hata olduğunu, doğrusunun 'bineği ya da devesi üzerinde* şeklinde olması gerektiği, şeklindeki görüşünü nakletti. Ancak Nevevî râvi Amr b. Yahya'nın sika bir kişi olduğunu, sözüne güvenildiğini, dolayısıyla Rasûlullah-ın bir keresinde merkep üzerinde, diğer seferde ise devesi üzerinde namaz kılmasının mümkün olacağını belirtti.[66] Burada Önemli olan binek üzerinde nafile namazın kılınma ruhsatıdır.[67]

440/1310- Nâfı'den:[68]
tbn Ömer'i (RadıyaiuM anhumâ) bineği üzerinde hayvanın yöneldiği tarafa doğru nafile namaz kılarken gördüm. Bunu kendisine bildirince şöyle dedi:
'Ben Ebû'l-Kâsım'ı (Rasûlullah'ı) (Saiiaiiaha aleyhi ve selim) böyle kılarken gördüm.'[69]

441/1311- Enes b. Şîrîn'den:[70]
Enes b. Mâlik'le (Radıyaiiaha anh) Şam bölgesinden gelirken karşılaştık; Aynü't'temr denilen yerde bineği üzerinde kıble dışında bir yere dönük olarak namaz kılarken karşılaştık. Sonra kendisine dedik ki:
'Sen kıble dışında bir başka yöne doğru namaz kılıyorsun!' Şöyle cevap verdi;
'Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını görmeseydim ben de yapmazdım.'
NOT: Enes b. Mâlik Şam bölgesinden zâlim Haccac b. Yusuf un zulmünden dolayı geliyordu. Yolda Enes b. Sîrin ile karşılaştı. Rivayette geçen Aynü't-temr Şam'a giden Irak yolu üzerinde bir yer ismidir.[71]

442/1312- Âmir b. Rebîa'dan (Radiyallahu anh):[72]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) bineği üzerindeyken hayvanın döndüğü her tarafa doğru nafile namaz kılarken gördüm.[73]

Açıklama

Bu rivayetlerden binek üzerinde ve ima ile nafile namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır ve cevazı konusunda da icma vardır. Namaza başlarken (iftitah tekbiri sırasında) kıbleye dönmek yeterlidir, daha sonra bineğin başka tarafa dönmesi namaza zarar vermez. îma ile kılarken de secde için rukûdan daha fazla eğilmek gerekir, ama hayvanın üzerine secde yapılmaz.
Peygamberimiz'in (Sallallaku aleyhi ve sellem) binek üzerinde vitir namazı kıldığına dair rivayetler de bulunmaktadır.[74] Bu nedenle cumhura göre binek üzerinde vitir kılınabilir. Ama îmam Ebû Hanîfe'ye göre vitir zaruret yokken binek üzerinde kılınmaz. Ona göre vitir namazı vacib olduğu için farz namaza benzer.[75]

*** Bir Özür Sebebiyle Yolcunun, Bineği Üzerinde Farz Namaz Kılması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Korku/Zorluk anındaysanız yerde ya binitiniz üzerinde (namaz kılabilirsiniz). (Ama) güvenli duruma girdiğinizde bilmediğinizi öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin." (Bakara 2/239)[76]

443/1313- Ya'lâ b. Mürre'den (Radtyaüaha anh):[77]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seitem) ve ashabı dar bir geçide geldiler, Rasûlullah bineği üzerindeydi, yağmur üstlerinden (devamlı yağıyor), oluşan çamur altlarından (bataklık gibi aşağı inmelerine mani oluyordu). Namaz vakti de gelmişti. Rasûlullah müezzine emretti, müezzin ezan okudu ve kamet etti. Rasûlullah bineği üzerinde öne geçti ve onlara namaz kıldırdı, ima ile namaz kılıyordu, öyle ki secdeleri yaparken rukûdan daha fazla eğiliyordu (ya da secdelerini yaparken rukûundan daha fazla eğiliyordu).
NOT: Yolculuk, yağmur ve çamur gibi yerde namaz kılmaya mani bir özür bulunması hâlinde farz namazlar binek üzerinde kılınabilir. Ancak namazlarda kıbleye dönme şartı vardır, Bu durumda ezan ve kamet okunur. Cemaatle de kılınabilir, ancak ima ile kılınması gerekir, bineğin Üzerine secde yapılmaz. İmam Nevevî (v.676/1277) özür sebebiyle binek üzerinde farz namaz kılmanın cevazı üzerinde icma olduğunu zikretti.[78]

Fıkhî Hükümler

A- îttifak Edilen Konular.
1- Namaz kılarken kıbleye dönmek farzdır, dönülmediği takdirde namaz bozulur ve geçersiz olur.
2- Yolculukta binek üzerinde nafile namaz kıhnabilir, ilk anda kıbleye dönme şartı vardır, sonra bineğin yöneldiği tarafa doğru ima ile kılınır.
3- Yolculukta çok şiddetli yağmur gibi zarurî bir durum bulunur ve yere inilmesi mümkün değilse binek Üzerinde namaz kılınabilir, ancak namazın sonuna kadar kıbleye dönme şartı vardır, ancak özür veya imkânsızlık varsa şart değildir; gemi, uçak ve tren gibi araçlarda namaz kılmak gibi.
4- Yolculukta kıble tam tesbit edilemez ve soracak/bilen kimse de bulunmazsa kanaati olan yöne döner ve kılar.[79]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Yolculukta binek üzerinde nafile namaz kılmanın cevazında ve farz namazlarında zaruret varken kılınmasında ihtilaf yok, ancak vitir namazını binek üzerinde kılmada ihtilaf var:
Cumhura göre binek üzerinde vitir namazı da kıhnabilir. Peygamberimiz'in binek üzerinde vitir namazı kıldığına dair rivayetler de bulunmaktadır.[80]
îmam Ebû Hanîfe'ye göre vitir zaruret yokken binek üzerinde kılınmaz. Ona göre vitir namazı vacib olduğu için farz namaza benzer.[81]
2- Kâbe'nin içinde namaz kılmanın cevazı konusunda ihtilaf edildi:
Hanefî ve Şafiîlere göre her türiü namaz caizdir.
Mâliki ve Hanbelîlere göre sadece nafile namaz caizdir.
Buradaki ihtilafın sebebi Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde sadece nafile namaz kılmış olmasıdır; o hâlde burada sadece nafile namaz mı kılınabilir yoksa her türlü namaza bunu şamil kılabilir miyiz, anlayışı şeklinde iki farklı görüş ortaya çıkmışür.[82]

---

[1] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 519.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/32.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/32-33.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, IV/283, H.no:18407; Benzer rivâyeüer için bk. IV/289, H.no:18448 (muhtasar olarak); IV/305, H.no:18613:
Buhâri, îmân, 31 (Rivayetin sonunda şu ziyade bulunmaktadır: Salât, 31; Tefsîr, 2/12, 18; Ahbâru'1-âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 11-12; Tirmizî, Salât, 138, H.no:340 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 22, H.no:486-487; Kıble, 1, H.no:740. İbn Mâce'nin rivayeti:
îbn Mâce, İkâme, 56, H.no:1010.
[5] Bk. Bennâ,age., III/115.
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/33-35.

[7] Bk. İbn Hacer, îsabe, VII/546, H.no: 10959.
[8] Ebu Bekir eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-Mesânî, VI/228; Taberânî, XXIV/207; Heysemî, hadisin râvileri sikadır, dedi. Bk. Mecma\ 11/14.
[9] İbn Hacer, Fetlıu'l-Bârî, V506.
[10] Bu konudaki geniş açıklama için bk. İmam Şafiî, Risale, 369-471.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/35.
[11] Sened:
Sahih: Müsned, 11/113, H.no:5934; Benzer rivayetler için bk. 11/105, H.no:5827; 11/26, H.no:4794; 11/15-16, H.no:4642; Mâlik, Kıble, 6; Buhâri, Salât, 32; Tefsîr, 2/16-20; Ahbâru âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 13-14; Nesâî, Salât, 24, H.no:491; Kıble, 3, H.no:743; Dârimî, Salât, 30, H.no: 1237.
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/35-36.
[13] Sened:
Sahih: Müsned, 1/350, H.no:3270; Mükerrer için bk. 1/250, H.no:2252; Benzer rivayetler için bk. 1/325, H.no:2993:
1/357, H.no:3363; Heysemî "Hadisi Ahmed, Taberânî ve Bezzâr nakletti. Râvîleri sahih hadis ricalidir" der. Bk. Mecma', 11/12. Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve Irâkî'nin: "tsnâdı sahihtir" sözünü nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/116.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/36.
[15] Sened:
Hasen: Müsned, 1/38, H.no:261; Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/117. Fakat, senedinde yer alan Ebû Sinan Isa b. Sinan el-Hanefî "leyyinü'l-hadis" olarak nitelendirilir. Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a ve Yahya b. Maîn zayıf sayar. İbn Hırâş sadûk sayar. îbn Hıbbân İse Sikât'ında zikreder. Iclî ise bir beisin olmadığını belirtir. Ebû Şuayb Yahya b. el-Hakem de mechûl biridir. Ancak bu râvinin iki mütâbii bulunmaktadır.
Şuayb el-Arnavut ve ekibi: "İbn Kesîr Hz. Ömer'in Müsned'inde zikreder (1/160) ve hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Zİyâüddin el-Makdisî de bu görüşü tercih eder" derler, fakat Ebû Sinan îsa b. Sinan'ın zayıf olmasını gerekçe göstererek rivayetin senedinin zayıf olduğunu söylerler (Bk. H.no:261). Ahmed Muhammed ŞâkİR ise isnadının hasen olduğunu belirtir.
[16] Câbiye Şam'da bulunan bir kasabadır. Hz. Ömer şöyle dedi: 'Câbiye hastalıktan temiz bir yerdir.' (Bk. tbnU'1-Esîr, Nihâye, V/43 (md..); Hamevî, Mu'cemu'l-büldâh, 11/106).
[17] Îbnü'l-Esîr.flge., III/I06.
[18] İbnü'1-Esîr, age., IV/146.
[19] Bennâ bu temizliğin orada istirahat ya da kaylûle İçin olduğunu söylüyor. (Bk. Bennâ, age., III/117); Taberi ise bu kalıntıları Rumların Beyt-i Makdis'e gömdüğünü ve Hz. Ömer ile Müslümanlar'in bunları güçleri yettiği kadar çıkardıklarını belirtmektedir. (Bk. Taberî, Tarih, İV/161).
[20] Taberi, Tarihu'l-mülÛk, IV/159.
[21] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII/8; Şürrab, Muhammed Hasen, Beytü'l-makdis ve'l-MescİdI't-aksa, 509.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/36-39.
[23] Sened:
Hasen: Müsned, IV/233, H.no:17971; İkinci rivayet: IV/233, H.no:17970 (KR):; Hadisin senedindeki Kesîr b. Mervân es-Sülemî el-Filastînî sadûk biridir. Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Maîn zayıf saydılar. Hakkında "münkeru'l-hadis" hükmü verilir. Fakat Bennâ bu râvinin zayıf olduğunu ve kendisi ile delil getirilemeyeceğini, ancak ikinci rivayetin bu senedi desteklediğini belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/118. İkinci rivayetin senedinde ise Mehdî b. Cafer er-Remlî ve Ebu'l-Velîd Rudeyh b. Atıyye var ki bu râviler de sadûktur. Heysemî hadisin çok zayıf olduğunu söyler. 17970. hadisin senedi sahihtir. Bu hadis Abdullah b. Amr b. EbûTÜmmü Haram el-Ensârî'nin rivayetleri arasında yer alması gerekirken yanlışlıkla Abdullah b. Hişam'ın rivayetleri arasında yer almıştır.
Sahâbî Ebû Übey Abdullah b. Amr b. Kays b. Zeyd el-Ensârî, İbn Ümmü Haram nisbeti ile tanınır. Ninesine nisbet edilir. Medineli ilk Müslüinanlardandır. Her İki kıbleye doğru namaz kılanlardan biridir. Kudüs'e yerleşerek orada vefat etti.
Hadisin ikinci rivayetin senedinde bulunan Ebu'l-Velid Rudayh b. Atıyye Beyti Makdis'in müezzini İdi. Bu da bize hadisin naklinde geçirdiği evrelere ışık tutmaktadır.
[24] Hazz İbrişim ve yünkarışımı bir elbisedir, sahabe ve etba giymiştir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/28; Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 11/51)
İbrişim ise bükülmüş ipek ya da İpek ipliği demektir. (Bk. Şemseddİn Sami, Kamûs-u Türkî, 66).
[25] (Kr.) babamın kitabından/dosyasından okudum sözünün rumuzudur.
[26] İbn Hacer, Feîhu'l-Barî, X/295.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/39-40.
[27] Sened:
Sahih: Müsned, iÜ/199, H.no:I2990; Mükerrer rivayet için bk. III/224-225, H.no:13281:
Buhâri, Salât, 28; 77muzf, îmân, 2, H.no:2608 (hasen-sahîh-garib); £&ıî Dâvûd, Cihâd, 95, H.no:2642; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3092; Tahrîmü'd-dem, 1, H.no:3964-3965, 3967; îmân, 15, H.no: 5000; es-Sünenü'l-kübrâ, E/279-280, H.no:3428-3431; m/5, H.no:4302; VI/531, H.no: 11734; İbn Huzeyme, IV/7, H.no:2247; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, m/215, Dârekutnt, 1/232, H.no:2-6; £fc« KaVâ, 1/69, H.no:68; Hâkim, Müstedrek, 1/544, H.no:1427; Makdisî, Muhtara, V/277-280, H.no:1913-1917 (sahîh); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, U/3, H.no:2031; HI/92, H.no: 4921; VII/4, H.no:12897; VIII/177.
Bennâ yukanda verilen hadis yerine şu rivayeti tercih ederek verse idi daha İsabetli olurdu:
Bk. III/284, H.no: 13967.
Bu hadis 64/106. hadiste zikredilmişti.
[28] Lafız mânâsı, '(Hukukî) ceza dışında onların kanları ve malları bize haram kılındı,' şeklindedir. Burada kandan murat, kişinin canıdır.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/40-41.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, IV/340, H.no:18898; Benzer rivayetler için bk. IV/340, H.no:18896:
Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; Tirmizî, Salât, 110, H.no:302; Nesât, Tatbik, 15,77, H.no:1051, 1134; Sehv, 67, H.no:1311-1312: Dârimf, Salât,78, H.no:1335.
Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi: Müsned, 11/437, H.no:9601; Abdürrezzâk, 11/370, H.no:3739.
Bu rivayetler için bk. 482/1352. hadis.
[31] Hadis metninde rükû ve secde ile ilgili emirlerde sükûn buluncaya kadar, şeklindeki lafzî terceme yerine her emir için farklı terceme yapıldı. Meselâ, rükû için tam eğil, kavme için öylece kal, şeklinde anlaşılır bie terceme tercih edildi.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/41-42.
[33] Tayalisi, 1/196; Timizi, Salât, 226, H.no:302; Ebû Dâvud, Salât, 148, H.no:861; Nesât, Tatbik, 15; es-Sünenü'l-Kübm, 1/507.
[34] Sehnûn, Müdevvene, 1/73; Halil, Muhtasar, 22; Kâsânî, age., 1/105, 162; Nevevî, Mecmu', IH/410; İbn Kudâme, age., 1/571.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/42.
[35] Sened:
Sahih: Müsned, III/446, H.no:15635; Benzer rivayetler için bk. III/445, H.no:15624; III/446, H.no:15626; III/447, H.no:15641; III/444, H.no:16512 (Senedindeki Seken b. Nafi' ve Salih b. Ebu'l-Ahdar sebeiyle hadis hasendir.); Buhari, Taksir, 9; Müslim, Müsafirün, 40; Darimi, Salat, 181, H.no:1522.
Hadisin şahitleri:
a- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh) şahidi için 434-435, 441/1304-1305, 1311. hadislere bk.
b- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma) şahidi için 436,438-440/1306, 1308-1310.Bk.
c- Cabir'den (Radiyallahu anh) şahidi için 437/1307. hadise bk.
Amir b. Rabia'nın rivayeti farklı bir nakille 442/1312. hadiste tekrar edilecektir.
[36] Benna, age., III/119.
[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/43.
[38] Sened:
V/201, H.no:21656; V/206, H.no:21694; V/201, H.no:21651;V/204,H.noİ21677:
Mükerrerleri için bk. V/207, H.no:21698; VI/464, H.no:27505 (Bu rivayet Ümmü Kürz el-Huzâiyye başlığı altında yanlışlıkla yer almıştır); Müslim, Hac, 395; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; Tirmizî, Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Menâsik, 127, H.no:2905-2906.
İbn Abbas da Üsâme b. Zeyd'den işitmiştir. Bir sonraki 430/1300. hadisle karşılaştırınız.
Ayrıca îbn Ömer rivayetleri olan 431-432/1301-1302. hadislerile karşılaştırınız.
Bilâl Habeşî'nin rivayetleri için bk.432/1302 ve 453/1323. hadisler.
Üsâme b. Zeyd'den nakledilen bir başka rivayet için bk.451/40I6. hadise bk. Hac konusunda Kabe'ye giriş ve içinde namaz kılma hususunda diğer rivayetler için

bk.449-453/4014-4018. hadisler.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/43-44.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, V/208, H.no:21706; Mükerrer için bk. V/201, H.no:21651; Abdürrezzâk, V/78, H.no:9056; Müslim, Hac, 395-396; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/303, H.no:11808;
İbn Abbas'm da Üsâme b. Zeyd'den işittiği görülmektedir. Önceki 429/1299. hadisle karşılaştırınız.
Ayrıca bir sonraki 431/1301. hadise bk.
[41] şeklindeki muhatap siğasıyla olan zaptı için bk. Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XXXVI/138.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/44-45.
[43] Sened;
Sahih: Müsned, VV\5, H.no:23804;' Benzer rivayetler için bk. VI/15, H.no:23806; VI/14, H.no: 23790 (Senedinde yer alan Husayf b. Abdurrahman el-Cezerîyi bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel zayıf sayar. Nesâî de tenkid eder. Iclî sika sayar. İbn Maîn ise kendisini kabul eder); VI/14, H.no:23791; VI/13, H.no:23785; VI/13, H.no:23782 (Senedinde Osman b. Sa'd bulunmaktadır. Bu zat hafızası sebebiyle zayıf sayılır); V\l\3, H.no:23779; Mâlik, Hac, 193; BuhârÎ, Salât, 30, 81, 96-97; Teheccüd, 28; Hac, 51-52; Cihâd, 127; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Ebû Dâvüd, Menâsik, 92, H.no:2023; Tirmitf, Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Kıble, 6, H.no:747; Menâsik, 126-127, H.no:2903-2906; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no:1873.
a-İbn Abbas'tan nakledilen Hz. Peygamber'in Kabe'nin içinde namaz kılmadığını ifâde eden rivayetler:
Müsned, 1/311, H.no:2834; 1/237, H.no;2126;
Müsned, 1/360, H.no:3396;
Müsned, 1/334, H.no:3093;
Müsned, 1/283, H.no:2562 (Bu rivayette görüldüğü gibi Kabe'den çıktıktan sonra iki rekat namaz kıldığını ifade eder. Fakat hadisin isnadı İçin tenkidler yapılmıştır. Ahmed Muhammed Şâkir'in eleştirisi İçin bk.)
***İbn Abbas bu rivayetleri Üsâme b. Zeyd'den işittiği gibi (bk. 430/1300. hadis), kardeşi Fadl b. Abbas'tan duymuştur. Müsned'den delilleri: Müsned, 1/214, H.no:I830; 1/210, H.no:1795;
Müsned, 1/212, H.no:1819 (Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvÎlerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', III/294.);
Müsned, 1/211, H.no;1801 (Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', III/294);
b-Bilâl Habeşî'nin rivayetinde olduğu gibi İbn Ömer'den nakledilen Hz. Peygamber'in Kabe'nin içinde namaz kıldığına işaret eden rivayetler:
Müsned, II/3, H.no:4464;
Müsned, 11/33, H.no:4891; 11/55, H.no:5176;
; ü/50, H.no:5116; H/82, H.no:5547; H/46, H.no:5065 (vicâde yolu nakledilmiş)-5066 (Bu rivayet de vicâde yolu nakledilmiştir. Fakat sonunda şu ziyade vardır:11/45, H.no:5053:
İbn Abbas'tan Kabe'nin içinde ilk girişinde kıldığına, sonraki girişinde ise kılmadığına dâir her iki görüşü destekleyen bir rivayet nakledilmektedir. Bu rivayetin metni için 433/1303. hadisin tahricine bk.
Ayrıca bir önceki 430/1300. hadise bk.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/45-47.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, VI/10, H.no:23770; Benzer rivayetler için bk. VI/13, Rno:23784; Vl/15, H.no:23807:
VI/14, H.no:23792:
Hadis İbn Ömer'in müsnedinde de farklı lafızlarla aynı anlamda birçok rivayette nakledilmektedir: 11/75, H.no:5449:
11/139, H.no:623811/33, H.no: 4891; H/138, H.no:6231; 11/113, H.no:5927; 11/55, H.no:5176 (Bu iki rivayetin bir önceki hadisin tahririnde metni verildi); 11/120, H.no:6019:
Su/ıdrf, Salât, 30, 96; Hac, 51; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Afoâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Menâsik, 127, H.no:2905; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no:1873-1874; Abdürrezzâk, V/82, H.no:9068; İbn Ebî Şeybe, VII/259, H.no:35875; Humeydî, 1/82, H.no:149; 11/304, H.no:692; Bezzâr, IV/191, H.no:1346; İbn Hıbbân, VII/476, 480, H.no:3201, 3205; Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebîr, 1/344, H.no:1037. Ayrıca 453/1323 ve 450/4015. hadislere bk.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/47-48.
[47] İbn Huzeyme, IV/330.
[48] Tahavi, Şerhu meani'l-âsâr, 1/389-393 ; Heysemi, Mecma', 111/294, 296.
[49] İmam Muhammed, Asi, 1/403; İbn Rüşd, age., 1/71-72; Nevevî, Mecmu', III/195-196; İbn Kudâme, age., 1/721.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/48.
[50] Sened:
Sahih: Müsned, m/410, H.no:15323. Heysemî, hadisin Ahmed ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklannı İfade eder. Bk. Mecma', m/294. Bennâ da bu görüştedir. Bk. Bulûğu 'l-emânî, İÜ/122.
Peygamber Efendimizin Kabe'nin içine girdiğinde namaz kılıp kılmadığı ile ilgili rivayetler birbiri ile çelişkili görünmektedir. Üsâme b. Zeyd, Fadl b. Abbas ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen rivayetlerde içeride namaz kılmadığı, sadece dua ve istiğfarda bulunduğu, kâbeden çıktığında kıblenin kâbe olduğunu söyleyerek bir kenarda iki rekat namaz kıldığı belirtilmektedir. Osman b. Talha, İbn Ömer ve Bilâl Habeşî'den nakledilen rivayetlerde ise içeride namaz kıldığı ifade edilmektedir.
Ahmed Muhammed Şâkir sahih ve doğru olan rivayetin İbn Ömer'in naklinin olduğunu, bunun sebebinin de "İsbât eden, isbât etmeyene (olumsuz olduğunu söyleyene) tercih edilir ilkesi/kuralı" olduğunu söyler. Aynca şunu da ilâve eder; İbn Abbas gerçekte bu rivayeti kardeşi Fadl b. Abbas'tan nakleder. Belki Fadl kendisi dua ile meşgul olduğu için Hz. Peygamber'i namaz kıldığı sırada görmedi. (11/45, H.no:5053'ün şerhi)
Taberânî'nin İbn Abbas'tan naklettiği bir rivayetinde her iki görüşü de doğrulayan bir nakit vardır:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:12347 (Heysemî, senedinde Ebû Meryem'in bulunduğunu, bu râvinin sığanı*t-tâbiînden nakillerde bulunduğunu ve kendisini tanımadığını belirtir. Diğer râvileri ise sika olduklarını, fakat bazılarında tenkidlerin bulunduğunu İfade eder. Bk. Mecma', III/294); Dârekutnî, 11/52; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 11/329; Taberânî'nin bu rivayetine göre Allah Rasûlü önce Kabe'ye girmiş, iki sütun arasında iki rekat namaz kılmış sonra dışarı çıkarak Mültezem'de (Kabe'nin kapısı İle Hacerü'l-esved arasında) iki rekat namaz kılmış ve Kabe'nin kıble olduğunu hatırlatarak tekrar İçeri girmiş ve tekrar namaz kılmaksızın dua etmiştir.
iki rekat İçeride, iki rekat da dışanda kıldığını gösteren İbn Ömer ve Bilâl rivayetleri için bk. Buhârî, Salât,25.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/49.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/49-50.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, IİI/126, H.no:12217; Benzer rivayetler için bk. III/203, H.no:13042 (435/1305. hadis); III/204, H.no:13046 (441/1311. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buharı, Taksir, 10; Müslim, Müsâfirûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâi, Mesâcid, 46, H.no:739. Ayrıca bir sonraki 435/1305 ve 441/1311. hadislere bk.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, III/203, H.no:13042; Benzer rivayetler için bk. III/126, H.no:12217 (434/1304. hadis); in/204, H.no:13046 (441/1311. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buhâri, Taksir, 10; Müslim, Müsâfirûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:739. Ayrıca bir önceki 434/1304. ve 441/1311. hadislere bk.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50.
[57] Sened:
Sahih: Müsned, IU/73, H.no:11641; Abdürrezzâk, 11/576, H.no:4520; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/448, H.no: 13627. Heysemî, senedinde hakkında tenkid yapılan Muhammed b. Ebû Leylâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/162. Fakat hadis şâhİdleri İle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir. Bk. Heysemî, age., 11/161-162.
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (438-440/1308-1310. hadislerle) karşılaştırınız.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/50-51.

[59] Mizzî, Tehzibü'l-Kemâl, XIV/290.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/51.
[61] Sened:
Sahih: Müsned, III/296, H.no:14088; Benzer rivayetler için bk. III/350-351, H.no:14719; ITJ/388, H.no:15104; III/300, H.no:14134; III/304-305, H.no:I4206; III/330, H.no:14470; III/332, H.no:14491; III/334, H.no:14523; İÜ/378, H.no:14978; IIV379, H.no:15001; III/380, H.no:15011; 111/351, H.no:14724; III/363, H.no:14844; ni/388-389, H.no:15113; III/312, H.no:14281; III/339-34O, H.no:14577; Buhârî, Salât, 31, Taksir, 7, 9; Amel, 15; Meğâzî, 34; Müslim, Mesâcid, 36-38; Ebû Dâvûdt Salât, 166, H.no:926, Sefer, 8, H.no:1227; Tirmizî, Salât, 143, H.no:351; Nesâî, Sehv, 6, H.no:1187-1188; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:1018; Dârimî, Salât, 181, H.no:1521.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/51-52.
[63] sened:
Sahih: Müsned, 11/20, H.no:47l4; Benzer rivayetler için bk. 11/40, H.no:4982; 11/38, H.no: 4956; 11/44, H.no:5040; ü/41, H.no:5001:
11/45, H.no:5047-5048:
Wâ/iJt, Kasr, 26, Buhârî, Taksir, 7; Afiü/im, Müsâfırûn, 31-39; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no: 1224; Tirmizî, Salât, 144, H.no:352; Vitr, 14, H.no:472; Tefsir, 2/4, H.no:2958; Nesâî, Salât, 23, H.no:488-490; Mesâcid, 46, H.no:738; Kıble, 2, H.no:741; Dârimî, Salât, 213, H.no:1598.
tbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 439-440/1309-1310. hadislerle) karşılaştırınız.
[64] Bakara, 2/115.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/52.
[65] sened:
Sahih: Müsned, ü/7, H.no:4520; Benzer rivayetler için bk. 11/49, H.no:5099; 11/105, H.no: 5822, 5826; 11/57, Rno:5208-5209; Ü/7, H.no:4518-4519; II/4, H.no:4470, 4476; Ü/7, H.no: 4530; Ü/45, H.no:5047-5048; n/81, H,no:5529; 11/72, H.no:5406, 5413; 11/66, H.no:5334; 11/46, H.no:5062; 11/124-125, H.no:6071; 11/113, H.no:5936; IV57, H.no:5206 ziyadesiyle, 5207-5209; 11/75, H.no:5447,5451; IV83, H.no:5557 lafzı ile; 11/128, H.no:6120; Müsâfirûn, 31-39; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1226; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:738; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebtr, XII/334, H.no:13274 ziyadesi ile nakleder.
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 438/1308, 440/1310. hadislerle) karşılaştırınız.
[66] Müslim, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/52-53.
[68] Sened:
Sahih: Müsned, II/4, H.no:4470; Benzer rivâyetier için bk. Ü/7, H.no:4518; 11/38, H.no:4956; H/105, H.no:5822, 5826:
ü/41, H.no:4982; 11/46, H.no:5062 (vicâde yolu ile nakledilir); 11/56, H.no:5189; ü/66, H.no:5334 /72, H.no:5406, 5413; II/75, H.no:5447; ü/124-125, H.no:6071; 11/38,
H.no:4956; 11/44, H.no:5040; 11/81, H.no:5529; n/137-138, H.no:622I; 11/138, H.no:6224; 11/132, H.no:6155; 11/128, H.no:6120; n/142, H.no:6287; A/Os/im, MüsâfırÛn, 31-39; EbÛ Dâvûd, Sefer, 8, H.no: 1226; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:738.
Müsned'de İbn Ömer'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:
H/4, H.no:4476; Benzer rivayetler için bk. H/13, H,no:4620 ziyadesi ile;
İbn Ömer'den nakledilen diğer rivayetlerle (436/1306, 438-439/1308-1309. hadislerle) karşılaştırınız.
[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/53-54.
[70] Sened:
Sahih: Müsned, IU/204, H.no:13046; Benzer rivayetler için bk. III/126, H.no:12217 (434/1304. hadis); III/203, H.no:13042 (435/1305. hadis); Mâlik, Kasr, 26; Buharı, Taksir, 10; Müslim, Musâfırûn, 41; Ebû Dâvûd, Sefer, 8, H.no:1225; Nesâî, Mesâcid, 46, H.no:739; Heysemî Taberânî'nin Kebir'inde yine Enes b. Sîrîn'den naklettiği rivayete de yer verir ve râvilerinin sika olduklarını söyler. Bu rivayette karşılaşılan yerin Küfe bölgesinde Küfe ile Basra arasındaki Etît denilen bir dağ, yerin ise hayli sulak ve çamur bir aRâzî, kılınan namazın farz bir namaz olduğu kayıtlıdır. BkMecma', 11/161-162.
Ayrıca 434-435/1304-1305. hadislere bk.
[71] Bennâ, age., 111/125; Hamevi, Mucemu'lbüldân, IV/199.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/54.
[72] sened:
Sahih: Müsned, IH/445, H.no:15624; Benzer rivayetler için bk. ID/445-446, H.no: 15626 ziyadesi ile; III/444, H.no:15612 lafzı ile; 111/446, H.no:15635(428/1298. hadis); III/447, H,no:15641; Buhârî. Taksir, 7, 9; Müslim, Müsâfirûn, 40; İbn Mâce, Tıb, 32, H.no:3506; Dârimî, Salât, 181, H.no;l522.
Hadisin şâhidleri:
a-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için 434-435, 441/1304-1305, 1311. hadislere bk.
b-tbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 436,438-440/1306, 1308-1310. Bk.
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için 437/1307. hadise bk.
Âmir b. Rabîa'nın rivayeti farklı bir nakille 428/1298. hadiste zikredildi.
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/54-55.
[74] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.
[75] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; Nevevî, Mecmu', 1/232-234; Desûkî, Haşiye, 1/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55.
[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55.
[77] Sened:
Hasen: Müsned, IV/173-174, H.no:17503; Tirmitf, Salât, 186, H.no:411 (Hadis garibdir. Çünkü Ömer (b. Meymûn) b. er-Rammâh el-Belhî rivayette tek kalmıştır. Bu hadis sadece onun kanalı ile nakledilmiş ve bu râviden birçok kimse rivayet etmiştir. Ayrıca Enes'ten de şöyle bir nakil vardır: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/256, H.no:663; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 11/161. Heysemî hadisi Ya'lâ b. Umeyye'den de nakledildiğini söyler ve der ki: "Ebû Dâvûd bu hadisi Ya'lâ b. MUrre'den nakletti. Taberânî Kebir'inde (XXÜ7256) Ebû Davud'un isnadı ile nakletti. Râviieri sikadır. Fakat Ebû Dâvûd rivayetin garib olduğunu ifade etti. Çünkü Ömer b. Rammâh rivayetinde tek kalmıştır." Abdullah el-Müzenfden de nakledilir. Taberânî'nİn Evsat'ında naklettiği bu rivayetin senedinde zayıf olan Muhammed b. Kaza bulunmaktadır. Bezzâr'ın Amr b. Ya'lâ'dan naklettiği rivayetin senedinde ise zayıf biri olan Abdula'Iâ b. Âmir vardır. Diğer şâhidler için de bk. age., 11/161.
Hadisin senedinde bulunan Amr b. Osman b. Ya'lâ b. Mürre es-Sekafî hakkında tbnü'l-Kattân "mechûîü'1-hâl, mestur, kendisini cerh ve tadile tabi tutan biri yok" derken Zehebî "sika sayıldı" der. İbn Hıbbân ise Sikât'mda zikreder. Babası Osman b. Ya'lâ b. MUrre es-Sekafî hakkında İbnü'l-Kattân "mechûl" der.
[78] Nevevî, Şerhu Sahih Müslim, V7211; Ayrıca bk. Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; İbn Kudâme, Muğnî, 1/636; Desûkî, age., 1/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/55-56.
[79] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; Merğınânî, Hidâye, 1/54; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/80-81; İbn Kudâme, age., 1/447-455,466.
[80] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/211.
[81] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/431; Şîrâzî, age., 1/69; Nevevî, MecmÛ', 1/232-234; DesÛkî, Haşiye, 1/225.
[82] İmam Muhammet!, Asi, 1/403; îbn Rüşd, age., 1/71-72; Nevevî, Mecmu', IH/195-196; îbn Kudâme, age., 1/721.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/56-57.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

K)- KIRAAT
* İftitah (Namaza Başlama) Duası Ve Kıraatten Önce Teawüz (Eûzü Billah... Demek)
* Cehri Namazda Fatihadan Önce Besmeleyi Açıktan Okumak
* Namazda Fatiha Sûresinin Okunması Ve Besmele Fatiha'dan Değildir Görüşünün Delili
* Cemaatin Fatiha Okuması Ve Cehrî Namazlarda Susması
* Başkasını Yanıltacak Şekilde Namazda Sesli Okumak Yasaktır
* Fatiha'dan Sonra Âmin Kelimesinin Gizli Veya Açıktan Söylenmesi
* Namazda Farz Olan Kıraate Gücü Yetmeyenin/ Güzel Okuyamayanın Durumu
* İlk İki Rekâtta Fatiha'dan Sonra Sure/Ayetler Okumak Gerekir, Son İki Rekâttaki Okumanın Hükmü
* Bir Rekâtta İki Ya Da Daha Fazla Sure Okumak, Aynı Rekâtta Sure Ya Da Ayetlerin Tekrarı
* Namazlarda Okunan Sureler
* Öğle Ve İkindi Namazlarında Kıraat (Kur'ân Okumak)
* Akşam Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)
* Yatsı Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)
* Sabah Namazında, Özellikle Cuma Gününün Sabah Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)
* Genel Olarak Namazda Kıraat (Kur'ân Okumak)
* Kıraat Sırasında İmamın Duraklaması/Yanılması Ve Ona Yardım Etmenin Hükmü
* Rasûlullah Döneminde İbn Mes'ûd Ve Übey B. Ka'b'm Kıraati
* Namazdaki İntikal Tekbirleri
Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler
Giriş
Hz. Peygamber Döneminde Kur'ân Kıraati
Sahabe Ve Sonraki Dönemde Kıraat
1- Hz. Ebû Bekir Döneminde Kur'ân'ın Toplanması:
2- Hz. Osman Zamanında Ana Mushafm Çoğaltılması:
3- Kur'ân'ın Noktalanması Ve Harekelenmesi:
Kur'ân Tertibi
İmam Mushaf Dışındaki Mushaflar
1- Hz. Ali Mushafi Ve Şia'nın Bakışı:
2- İbn Mes'ûd Mushafı:
3- Übey b.Ka'bMushafı:
Kıraatlerin Belli Bir Disiplin İle Toplanıp Kurumsallaşması
Tablo IX
On Kıraat İmamı Ve Râvileri
Bu Kıraatlere Diğer Mezheblerin Bakışı
Hz. Osman Zamanında Çoğaltılan İmam Mushaflar Günümüze Ulaştı Mı?
Görme Engelliler İçin Kur'ân
Kıraat Konusunda Yazılan Bazı Temel Eserler
Günümüz Dünyasında Kıraatlerin Durumu

k)- KIRAAT

Namazda emredilen en önemli hükümlerden birisi Kur'ân okumaktır, buna İstılah olarak kıraat denir. İnsanın kolayına gelen; onu sıkmayacak ve başka şeyler düşünmesine sebep olmayacak şekilde kolayına gelen ayetlerin okunması emredilmektedir. Namazda Kur'ân okumak bu ibadetin en önemli parçası, olmazsa olmaz diye bilinen bir unsurudur. Kur'ân okumanın şekli ve ilgili konular bizzat Rasûlullah tarafından açıklanmış, aynı Z/ananda o yüce Peygamber bize namaz kılarken ve Kur'ân okurken ruhen hazırlık anlamına gelen duaları, teavvüzü (şeytanın şerrinden Allah 'a sığınmayı) ve besmeleyi (Rahman-Rahim olan Allah adıyla başlamayı) öğretmiştir. Şüphesiz onda inananlar için daha nice güzel örnekler vardır.
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Resulüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın bir kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü takdir eden (programlayan) ancak Allah'tır. O sizin, (gecenin tümünü ibadetle geçirmeye) gücünüzün yetmeyeceğini bildiği için sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da
Allah yolunda çarpışacaklardır. O hâlde Kur'an'dan kolayınıza geleni
okuyun. Namaz kılın, zekât verin, Allah için güzelce borç (karz) verin. Kendiniz için önden (dünya da iken) ne iyilik hazırlarsanız
Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah
çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.' (Müzzemmil, 73/20)
NOT: Bu ayet İslâm'ın ilk dönemlerinde kıyamü'1-leyl (gece namazı) kılan Hz. Peygamber ve Müslümanlarla ilgilidir. Bu ayet içindeki 'Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun' kısmı namazda okunan Kur'ân hakkındadır.[1]
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: "İster Allah dîye, ister Rahman diye dua edin. Hangisini derseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma, sesini fazla da kısma; ikisinin arasında bir yol
tut.'(Ura, 17/110)
NOT: İbn Abbas'tan gelen rivayette; Mekke'de Rasûlullah namaz kılarken sesini yükseltirdi, onun namazda sesli Kur'ân okuması müşrikleri kızdırıyor, hatta onların küfretmelerine ve saldırmalarına sebep oluyordu. Allah Teâlâ bu konuda dikkatli olunmasını, onlarla duygusal anlamda çatışmaya girilmemesini emretti, okuyuşta da sesin ne çok yüksek, ne de çok düşük, bilâkis orta halli okuyanın kendisinin duyacağı kadar olmasını tavsiye etttî. Ancak Medine'ye hicretten sonra İbadet serbestliği olduğu için bu emir kaldırıldı.[2]

* İftitah (Namaza Başlama) Duası Ve Kıraatten Önce Teavvüz (Eûzü Billah... Demek)

Namaz kılacağında bir insan kendisini büyük bir ibadete hazırlamalıdır. Bu, fizikî olarak temizlik, kıbleye dönme vb. şekillerde tezahur eder, fizik ötesi aleme yolculuğu için de ruhen konsantre olmalıdır. Kur'ân buna huşu demektedir. RasûluHah'in namazdaki davranışları yanında duaları da bu noktada çıtayı oldukça yukarıya taşımakta, insanı ruhen hazır hâle getirmektedir. Yeter ki insan bu duaları anlayarak ve özümseyerek okusun. Bu dualarda şu İfadeler bulunmaktadır:
1- Şimdi ben zatı, İsmi ve azameti yüce olan tek Allah'ın huzurundayım, O'ndan başka İlâh yoktur.
2- Yüzümü (özümü) göklerin ve yerin yaratıcısına döndürüyorum, diğer varlıkları unutuyorum, şirkten uzak bir hayat yaşamak istiyorum.
3- Şeytanın bütün kötülüklerinden her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınıyorum...
Aşağıdaki rivayetlerde bu duygu ve düşüncelerin RasûluHah diliyle ifadesi bulunmaktadır. Bu konuda da şüphesiz en güzel örnek

RasûluHah'tır. Çünkü biz onun kadar güzel dua edemeyiz, duygu ve düşüncelerimizi ifade edemeyiz.
ŞNamazda Kur'ân'dan bir bölüm okunması emredilmektedir ve bu konuda her hangi bir ihtilaf yoktur. Okuduğumuz Kur'ân'ın bize tesir etmesi için bizi meşgul edecek unsurlardan Allah'a sığınmalıyız. Bunların belki de en büyüğü ve en tehlikelisi şeytandır. Çünkü iki varlık arasında kıyamete kadar sürecek bir mücadele vardır. Kendi savunmamız yanında bu konuda Allah'tan da yardım istemeliyiz, Rabbimiz bunu emretmektedir. Rasûlutlah'ın namaz kılma şeklinde bu görülmektedir. O, namazda Kur'ân okuyacağında 'Eûzü billahi...' diyerek önce Allah'a sığınırdı.
§Bu İki hareketten anlaşılan :
1- Namaz kılarken tümüyle Allah'a yönelmeliyiz.
2- Bu yönelişimizi engelleyecek şeytanın şerrinden de Allah'a sığmmalıyız.
Allah Teâlâ buyurdu:
'Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (namaz) huşu sahipleri (Allah'a saygı duyanlar) dışında herkese zor/ ağır gelen bir görevdir.' (Bakara, 2/43)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler.' (Mü'minûn, 23/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ben muvahhit olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.' (Enam, 6/79)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Kur'ân okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!' (Nahl, 16/98)[3]

504/1374- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyatiahu anh):[4]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seüem) gecenin bir bölümünde kalkıp tekbir getirerek namaza başladığında, şöyle derdi:
"Sübhaneke Allahümme ve bihamdik ve tebârake'smük ve teâlâ ceddük velâ ilahe ğayruk"
Sonra üç kere şöyle derdi:
"Lâ ilahe illallah"
Sonra üç kere şöyle derdi:
"Eûzü billahi mine'ş şeytani'r racîm min hemzihi ve nefhıhî"
Sonra üç kere "Allahü ekber" derdi.
Ardından da şunu eklerdi:
"Eûzü billahi mine'ş şeytani'r-racîm min hemzihi ve nefhıhî ve nefsihî"[5]

Açıklama

Duaların Tercemesi:
• Allahım, Seni hamd ile teşbih ederim, senin İsmin mübarek, azametin yücedir ve senden başka ilâh da yoktur.[6]
• Allah'tan başka İlâh yoktur.
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, aynca vereceği vesvese ve şişirmeden (kibirden) her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınırım.
• Allah çok büyüktür.
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, aynca vereceği vesveseden, şişirmeden (kibirden) ve üfürmesinden her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınırım.
§Cübeyr b. Mut'im (Radıyallahü anh) hadisinde yukarıda geçen Hemz, Neflı, Nefs kelimeleri açıklanmıştır:
Cübeyr Rasûlullah'a: 'Şeytanın hemzi, nefsi ve nefhı ne demektir?1 diye sorunca Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seüem): "Onun hemzi insan oğlunu tutan sar'a, nefhı kibir ve nefsi İse şiirdir" diye açıkladı.[7]
Hadiste şeytanın yaptığı işlerin sonucu açıklanmıştır. Genel olarak bu kelimler nefes vermek ve üflemek manalarına gelmektedir. tbnü'1-Esir (v.606/1209) 'Neflı* kelimesinin kibir olarak yorumlanmasını şeytanın o kişiyi şişirmesine, 'Nefs* kelimesinin şiir olarak açıklanmasını şeytanın ağızdan üflemesi sonucu oluşmasına bağlamaktadır.[8] Hemz kelimesinin sar'a olarak açıklanması ise onun da insanı ölüm gibi hareketsiz bırakmasından kaynaklanmaktadır, bu da şeytanın vesveselerinden oluşan bir stres halidir.[9]
§Dİğer rivayette; Şeytanın hemzi vesvese vermesi, nefhı namaz sırasında ifsat için attığı şüpheler ve nefsi de şiirdir, şeklinde geçmektedir.[10]
Bu rivayetlerde zemmedilen şiir vahye nazire olsun diye ya da doğrulan bozmak için söylenenlerdir. Ama dini savunan veya doğrulan koruyan şiirlere cevaz verilmiş ve teşvik edilmiştir. Nitekim Peygamberimiz dürüst olan.şairleri övmüş ve korumuştur.
§Namaza başlarken Kur'ân okumadan önce istiftah duasını okumak Rasûluilah'tan intikal eden bir sünnettir. Cumhura göre bu duayı okumak müste-haptır, ancak İmam Malik'e göre müstehap değildir.[11]

505/1375- Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (Radıyallahü anh):[12]
Allah'ın Peygamberi (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılmaya kalktığında (Bir rivayette; gecenin bir bölümünde namaza başladığında) üç kere tekbir getirirdi, sonra üç kere "Lâ ilahe İllallah" derdi, Üç kere "Subhânallahi ve bihamdihi" derdi, sonra da şöyle derdi: "Eûzü billahi mine'ş şeytani'r-rarîm min hemzihi ve nefhıhî ve nefsihî".[13]

506/1376- Cübeyr b. Mut'im'den (Radiyallahu anh):[14]
Hz. Peygamber'in (Sallallaha aleyhi ve seiiem) nafile namazda üç kere "Allahü ekber kebîra", üç kere "ve'l-Hamdülillahi kesîra", üç kere "ve Sübhanallahi bukraten ve esîla", sonra da "Allahümme irini eûzü bike mine'ş şeytani'r-racîm min hemzihi ve nefsihî ve nefhıhf dediğini işittim. Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü! 'Şeytanın kemzi, nefsi ve nefhı ne demektir?' diye sorunca Rasûlullah:
"Onun hemzi insan oğlunu tutan sara/delirme[15], nefhı kibir ve nefsi İse şiirdir" diye açıkladı.[16]

Açıklama

Bu duaların tercemesi:
• Yüce Allah çok büyüktür,
• Allah'a çokça hamd olsun,
• Günün başında ve sonunda Allah'ı teşbih ederim,[17]
• Kovulmuş şeytanın şerrinden, ayrıca vereceği vesveseden, nefes ve üflemesinin şerrinden Allahım sana sığınırım.
Bu dualarda tekbir, hamd, teşbih ve Allah'a sığınma hâlleri güzel bir şekilde birleştirilmiştir ki ibadete başlarken tevhidi kabullenme yanında tevhidin en büyük düşmanı şeytanın şerrinden de Allah'a sığınma konusunda Rasûlullah'a tabi olmak gerekir.[18]

507/1377- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma):[19]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) ile namaz kılıyorduk, topluluktan bir kişi şöyle dedi:
'Allahü ekber kebiran, velhamdü li'llahi kesiran, ve sübhanallahi bukraten ve esîla' Rasûlullah:
"Bunları söyleyen kimdir?" deyince topluluktan biri:
'Benim, ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu sözler benim çok hoşuma gitti, gök kapıları onun için açıldı."
§(Râvi) İbn Ömer ekledi: 'Rasûlullah'in bu sözünü işittikten sonra o sözleri söylemeyi hiç terketmedim.'[20]

508/1378- Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma):[21]
Bir gün biri namaza başladığında şöyle dedi:
'el-Hamdülilahi milVs-semâ.'[22]

Sonra o kişi Allah'ı teşbih etti, dua etti. Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve sellem);
"Bunları söyleyen kimdir?" deyince o adam:
'Benim, (ey Allah'ın Rasûlü!)' dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Melekleri o sözü almak için yarışırken gördüm."[23]

509/1379- Abdullah b. Ebû Evfâ'dan (Radıyallahü anh):[24]
Biz Rasûlullah'm (Saüaium aleyhi ve seiiem) arkasında saftayken bir kişi[25] geldi ve (seslice) dedi ki:
'Allahü ekber kebiran, ve sübhanallahi bukraten ve esîla.'
(Râvi İbn Ebi'1-Evfâ) anlatmaya şöyle devam etti:
Müslümanlar başlarım kaldırdılar ve okişiyi (hareketini) yadırgadılar;
'Rasûlullah'in sesinden fazla'sesini yükselten de kim?' dediler.
Rasûlullah namazı bitirince:
"Sesini yükselten o kişi kimdir?" dedi. Denildi ki:
'İşte o budur, ey Allah'ın RasûlüT Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Vallahi sözünü göğe yükselirken gördüm, (gök) kapısı açıldı ve içeri girdi (kabul oldu)."[26]

510/1380- Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh):[27]
Ben Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) ile namaz kıldım, (o anda) bir kişi şöyle dedi:
'el-Hamdülillahi kesiran, tayyiben, mübareken fîh'
Rasûlullah namazı bitirince:
"Onu söyleyen kimdir?" dedi. O adam:
'Benim, ey Allah'ın RasÛlü! (Onunla) sadece hayn istedim' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O söz için gök kapıları açıldı, onun arşa ulaşmasına hiç bir şey mani olamadı[28]."
NOT: Yukarıdaki rivayetlerde söz konusu kişinin söylediği sözün büyüklüğüne ve kıymetine dikkat çekilmekte, ayrıca Enes'ten (Radtyaüahü anh) gelen rivayette şöyle nakledilmektedir:
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem);
"O sözü Rabbe ulaştırmak için yarışan on iki melek gördüm" dedi.[29]

511/1381- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[30]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlamak için tekbir aldı, sonra dedi ki:
(Bir rivayette: Namaza başladığında tekbir alır, sonra şöyle derdi;)
"Veccehtü vechiye lillezi fetara's-semâvâti vel-arda hanîfen, müslimen, vemâ ene mine'l-müşrikîn. înne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillahi Rabbi'l-âlemîn, Lâ şerike leh ve bizâlike ümirtü ve ene mine'l-müslimîn (Bir rivayette: Ve ene evvelü'l-müslimîn),[31] Allahümme Lâ ilahe illâ Ente (Bir rivayette: Allahümme Ente'l-Melikü Lâ İlahe illâ Ente),[32] Ente Rabbî ve ene abdüke, zalemtü nefsî va'teraftü bi zenbî fağfir lî zünûbî cemîan Lâ yağfiru'z-zünûbe illâ Ente, vehdinî li ahseni'l-ahlâkı, Lâ yehdî liahseniha illâ Ente, vesrif annt seyyieha, Lâ yesrifü annî seyyieha İllâ Ente (Bir rivayette: Lebbeyke ve sa'deyke ve'l-hayru külluhû fiyedeyke ve'ş-şerru leyse ileyke, (lâ yetekarrebü bi'ş-Şerri ileyke, ene bike ve ileyke tebârek-te),[33] veteâleyte esteğfıruke ve etûbu ileyke."
Rükûa gittiğine şöyle dedi:
"Allahümme leke reka'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü haşa'a leke semt ve besarî ve muhhî ve ızâmî ve asabî."
Rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:
"Semiallahü limen hamideh, Rabbena ve leke'l-hamd mil'e's-semâvâti ve'l-ard vema beynehüma ve mıl'e ma şi'te min şey'in ba'dü."
Secdeye gittiğinde dedi ki:
"Allahümme leke secettü ve bike âmentü ve leke eslemtü, secede vechî lillezî halekahü fe savverahü fe ahsene suvarahü fe şekka sem'âhü ve besarahü fe tebârakallâhü ahsenül halikîn."
Namazdan (çıkış) selâmını verdiğinde şöyle dedi:
"Allahümmeğfirlî ma kaddemtü vema ehhartü vema esrartü vema a'lentü ve vema esraftü vema Ente a'lemü minnî Ente'l-mukaddimu ve Ente'!- muahhiru Lâ ilahe illâ Ente."[34]

Açıklama

* İstiftah duasının tercemesi:
'Muvakkit ve Müslüman olarak ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana döndürdüm, ben müşriklerden değilim. Namazım, diğer ibadetim/kurbanım[35], hayatım ve ölümüm kâinatın Rabbine aittir ki onun hiçbir ortağı yoktur, ben Müslümanlardanım[36] ve bu şekilde (söylemekle/davranmakla) emrolundum. Atlattım! Senden başka ilâh yoktur.[37] Sen benim Rabbimsin ve ben senin kulunum, kendime haksızlık/kötülük ettim, günahımı da İtiraf ettim, günahlarımın hepsini affet, günahları affetme yetkisi sadece sana aittir. En güzel ahlâk konusunda bana yol göster, ahlâkın en güzeli konusunda ancak sen (doğru) yolu gösterirsin, günahlarımı benden uzaklaştır, günahlarımı benden uzaklaştırma konusunda sadece sen yetkilisin, sen yücesin.[38] Ben sana istiğfar eder ve tövbe ederim.'
*Rükû duasının tercemesi:
'Allahım! Senin için rükû ettim, sana iman ettim, sana teslim oldum ve işitmem, görmem, beynim/iliğim[39], kemiklerim, sinirim sana itaat etti.'
*Rükûdan doğrulma (kavme) duasının tercemesi:
'Allah kendisine hamd edeni duydu. Rabbimiz! Gökler ve yer doluşunca, ikisi arasındakiler doluşunca ve bundan sonra senin dilediğin şey doluşunca sana hamd olsun!'
*Secde duasının tercemesi:
'Allahım! Sadece senin için secde ettim, sadece sana iman ettim, sadece sana teslim oldum. Benim yüzüm onu yaratan, şekillendiren, ona en güzel şekilleri veren, onda duyma ve görme organı var eden için secdeye gitti (yere kapandı). O Allah var edenlerin en güzelidir. '
*Namaz selamındaki duanın tercemesi:
ıAllahım! Benim yaptığım ve yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, haddi aştığım ve ayrıca benden daha iyi bildiğin (bütün) günahlarımı affet! Sen dilediğini ileri götüren ve dilediğini de bırakansın, senden başka ilâh yoktur.'
§Bu konudaki hadisler iftitah tekbirinden sonra duanın meşru olduğunu göstermektedir. İmam Nevevî (v.676/1277) bu duaların sahabe, tabiûn ve sonraki ulemanın çoğunluğuna göre müstehap olduğunu belirtti. Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
1- İmam Âzam Ebû Hanife, Muhammed ve Ahmed b. Hanbel'e göre 'sübhaneke' okunmalıdır.[40]
2- İ.Şafiî'ye göre tevcih (veccehtü...) duası okunmalıdır.[41]
3- İ.Ebû Yûsufa göre 'Sübhaneke' ile birlikte 'veccehtü...1 duası birleştirilerek okunmalıdır.[42]
4- Bu konuda tek itiraz İmam Malik'ten gelmektedir, ona göre tekbirden! sonra dua okunmaz, bilakis hemen Fatiha'ya başlanır.[43]
Duaların efdal olanında ihtilaf edildi: Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Hanife ve ashabı, Evzaî, Sevrî, İshak ve Davud ez-Zahirî'ye göre 'Sübhaneke...' okumak gerekir. Bunlardan sadece İmam Ebû Yusuf iki dua birleştirerek okunur, der ve bu Ebû İshak el-Mervezî ve Kadı Ebû Hamid'in de görüşleridir. İbn Münzir ise; kişi (bu dualardan) dilediğini seçebilir, o yeterlidir, der.
§Teavvüz (EûzU) ilk rekâtta meşrudur. îftitahtan sonraki dua bitirilince 'Eûzli billahi mine'ş-şeytani'r-racîm' denir. Cumhurun görüşü budur.Ancak İmam Malik'e göre farz namazlarda teavvüz yoktur.[44]
Şevkânî (v.1250/1834) dedi ki: Teavvüz konusunda gelen rivayetler onun birinci rekâta meşru olduğunu göstermektedir,Ancak Hasan-ı Basrî, Atâ ve İbrahim en-Nehâi her rekâtta okunmasını müstehap olduğunu söylediler. Delilleri ise '0 hâlde Kur'ân okurken kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığın'[45] ayetidir ve onlara göre ayetin umûmî manası bunu gösterir, namaz içinde ve dışındaki durumları kapsar. Cumhura göre İse ayetin umumiliğinde şüphe yoktur., ancak sünnetteki uygulama (farzlarda) sadece birinci rekât için geçerlidir.[46]

*** Cehri Namazda Fatihadan Önce Besmeleyi Açıktan Okumak**

512/1382- Said b. Yezid Ebû Mesleme anlattı:[47]
Enes'e Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) okumaya ' Bismilahirrrahmanirrahim' diyerek mi başlardı, yoksa 'el-Hamdü lillahi Rabbil âlemin' diyerek mi başlardı, diye sordum.
Enes (Radtyaiiahü anh) şöyle dedi:
'Sen bana ezberlemediğim (bilmediğim)[48] bir şeyi soruyorsun (ya da senden önce kimsenin sormadığı bir şeyi bana soruyorsun).'[49]

513/1383- Enes b. Malikten (Radıyallahü anh):[50]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman anhüm) ile namaz kıldım, hiç birinin 'BİsmilahirrahmanirrahIm' diyerek başladıklarını duymadım.
Katade anlattı:
Enes'e Rasûlullah'ın kıraate (Kur'ân okumaya) ne ile başladığını sorunca şöyle dedi:
'Sen bana daha önceden kimsenin sormadığı bir şeyi soruyorsun.'[51]

514/1384- Enes'ten (Radıyallahü anh):[52]
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radiyallahu anhüm) arkasında[53] namaz kıldım, onlar 'Bismülahirrah-manirrahim'i açıktan (yüksek sesle) okumadılar.'[54]

515/1385- Enes'ten (Radıyallahu anh):[55]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın anhsm) arkasında namaz kıldım; onlar kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin' diye başlıyorlar, (ancak) okumalarının (Fatiha'nın) başında 'Bismillahirrahmanirrahim' demedikleri gibi sonunda da (yani zammı surenin başında da) demiyorlardı.[56]

516/1386- (Kt.)Enes'ten (Radiyallahu anh):[57]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaiu aleyhi ve seiiem) arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radıyaiiahu anhüm) arkasında namaz kıldım, (ancak) onlar okumaya 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek başlamıyorlardı.
§(Râvi) Şu'be dedi ki: Katade'ye; 'Bunu Enes'ten duydun mu?' diye sorunca şöyle dedi: 'Evet, biz ona bunu sorduk.'[58]

517/1387- Yezid b. Abdullah b.Muğaffel[59] (Radıyatiahu aniunmı) anlattı:[60]
Ben 'Bismillahirrahmanirrahim, el-Hamdülillahi Rabbilâlemîn' diye okurken bu okuyuşumu babam duydu, namazı bitirince şöyle dedi:
'Ey yavrum, İslâm'a sonradan eklenen bir şeyi yapmaktan (bid'atten) kaçın! Ben Rasûlullah'ın arkasında, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın (Radıyaiiahu anhum) arkasında namaz kıldım, onlar kıraate 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek başlamıyorlardı.'
§(Diğer rivayette: Kıraate başladığında onu (besmeleyi) okuma! 'el-Hamdülillahi Rabbil âlemîn' diyerek okumaya başla!' şeklindedir.)[61]
Abdullah şöyle dedi: 'Ben İslâm'da olmayan bir şeyi ekleme (bid'at) konusunda onun kadar kızan (tepki gösteren sahabeden) bir başkasını görmedim.'[62]

518/1388- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[63]
Allah'ın Peygamberi (SallaUahaaleyhi ve sellem) namazda kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbilâlemîn' diye başlardı.[64]

519/1389- Ümmü Seleme annemiz (Radıyaiiahü anha):[65]
Kendisine Rasûlullah'ın (Saiudiahu aleyhi ve seitem) (namazda Kur'ân) okuyuşu sorulunca dedi ki:
"O, okuyuşunu ayet ayet (olacak şekilde) bölerdi;
'Bismillahirrahmanirrahim, el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn, er-Rahmani'r-rahim, Mâliki yevmi'd-dîn...' (şeklinde okurdu).[66]

Açıklama

Bu konudaki hadisler ayrı ayrı düşünüldüğünde Uç farklı sonuç çıkmakladır:
1- İlk rekâttaki Fatiha'da besmele gizli okunmalı,
2- îlk rekâttaki Fatiha'da besmele açıktan okunmalı,
3- İlk rekâttaki Fatiha'da besmele okunmamalı.
§Namazda besmelenin okunması konusunda müctehid İmamlar ihtilaf ettiler:
1- Namazda besmelenin okunması farzdır. Bu görüşte olanlar İmam Şafiî, bir görüşünde Ahmed b. Hanbel ve muhaddislerden bir gruptur. Onlara göre besmelenin hükmü Fatiha'nın açıktan ya da gizli okunması ile alâkalıdır,[67] Delilleri ise Ümmii Seleme (Radıyuiiaha anhâ) hadisidir.[68] Bu konuda gelen en sahih hadis Nuaym'dan gelen şu rivayettir:
'Ben, Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahu mıh) arkasında namaz kıldım 'BismİIla-hirrahmanirrahim'i okudu, sonra Fatiha'yı okudu ve 'veleddâllîn' kısmına gelince 'Âmin' dedi, cemaat de 'Âmin' dediler.'[69]
2- Bu namazda besmele okumak mekruhtur. İmam Malik bu görüştedir. Buna göre gizli ya da açıktan olsun farz namazlarda besmele okunmaz, nafileler bu hükmün dışındadır, caizdir. Bu konudaki hadislerde tearuz vardır ve bunlardan biri tercih edilemez.[70]
3- Besmele okumak müstehaptır, ancak besmele açıktan okunmaz. Bu, ulemanın çoğunluğunun görüşüdür. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve diğerleri (Radtyaüahü anhüm), aynca tabiûndan bir kısmı böyle düşünmektedir. Bu görüşte olan müctehid imamlar ise; İmam Ebû Hanife ve ashabı, Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'dir.[71] Bu görüşün delili Enes'ten gelen rivayettir.[72]
4- Kişi bu konuda serbesttir. İbn Kayyim gibi bazı alimler bu görüştedir. Çünkü bu rivayetlerden anlaşılan Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve sellem) bazen besmeleyi açıktan okur, bazen de gizlerdi. Onun beş vakitte de besmeleyi açıktan okuduğu söylenemez.[73]
§Besmelenin Fatiha'dan bir ayet olması konusunda ihtilaf edildi:
1- İmam Ebû Hanife'ye göre sure başlarındaki besmeleler müstakil birer ayettir, çünkü Nemi suresinin inmesiyle Rasûlullah besmelenin yazılmasını emretmiştir.
2- İ. Malik'e göre bunlar ayet değildir, sureleri ayırmak için yazılmıştır, sadece Nemi suresinin içindeki besmele ayettir.
3- İ. Şafiî ve Ahmed b. HanbePe göre bunlar Fatiha'dan ve surelerden birer ayettir, Çünkü 'Âmin' kelimesi önemli olmasına rağmen yazılmamıştır, Kur'ân olmayan hiçbir kelime Kur'ân'a yazılmamıştır. Ayrıca delilleri bu konudaki bazı rivayetlerdir.[74]
İbn Abbas (Radıyallahu anhüma) 'Sana tekrarlanan yedi (ayet) verdik' ayeti hakkında Fatiha'dır, dedi. İbn Abbas'a:
'(Fatiha'daki) yedinci ayet nerde?' sorulunca:
'Bismillahirrahmanirrahim' diye cevap verdi.[75]
*Bu şekildeki rivayetler Hz. Ali ve Ebû Hureyre'den de (Radıyallahu anhüma) gelmektedir. Ayrıca Tabiûndan da gelen rivayetler vardır, [76] bunlardan birisi \ Atâ'dan gelen şu rivayettir:
İbn Cüreyc anlattı:
Atâ'ya dedim ki:
'Farz namazlarda yanında Fatiha okumaksızın sadece 'İnnâ a'taynâ ke'l-kevser' (suresini) okumam yeterli midir?'
Atâ:
'Hayır (yetmez), Bakara suresi bile (yetmez), Allah Teâlâ 'Sana tekrarlanan yedi (ayet) verdik' buyurdu*, işte bu (Fatiha) o yedi (ayettir).
Ben ona:
'(Fatiha'daki) yedinci ayet nerede?' diye sorunca:
'Bismillahirrahmanirrahim' diye cevap verdi. O, Fatiha'nın her rekâtta okunmasını gerekli görürdü.[77]

*** Namazda Fatiha Sûresinin Okunması Ve Besmele Fatiha'dan Değildir Görüşünün Delili**

Allah Teâlâ buyurdu:
'And olsun ki, biz sana tekrarlanan yedi (âyeti) ve yüce Kur'an'ı verdik." (Hıcr, 15/87)
NOT: Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b (Radıyallahu animmu Said b. Cübeyr, İbrahim en-Nehâi, Ebû Müleyke, Ubeyd b. Umeyr, Leysî, Hasan-ı Basrî, Mücahid, Katâde, Atâ'dan gelen rivayetlerde yukarıdaki ayette zikredilen 'tekrarlanan yedi (ayet)' Fatiha süresidir.[78]

520/1390- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[79]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Kim Ümmü'l-Kur"ân'ı (Bir rivayette: Fatihatü'l-Kitab'ı) okumaksızd namaz kılarsa, o namaz noksan olmuştur, o noksandır, o tam değildir."
(Râvi) Ebû Sâib. Ubû Hüreyre'ye şöyle dedi:
'Ben bazen imamın arkasında oluyorum, (ne yapmalıyım?)'
Ebû Sâib anlatmaya şöyle devam etti;
Bunun üzerine Ebû Hüreyre koluma dokunup dedi ki:
'Ey Farisî, sen (Fıitiha'yı) içinden oku! Ben Rasûlullah'ın şöyle dedi-! ğinİ duydum:
"İzzet ve celâl sahibi Allah dedi ki; 'Ben namazı kendimle kulum ara-| sında ikiye böldüm. Onun yarısı bana , diğer yarısı kuluma aittir. Kulumaj istediği verilir.'"
Ebû Hüreyre Rasûlullah'ın şöyle dediğini de nakletti:
"Onu (Fatiha'yı) okuyun! Kul 'el-Hamdülillahi Rabbi'l-âlemîn (Alemlerin Rabbine hamd olsun)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum bana hamd etti.'
Kul. 'er-Rahmanirrahîm (Rahman ve Rahim olan)' dediğinde Allah der \ ki: "Kulum beni övdü.'
Kul: Mâliki yevmiddîn (Hesap/kıyamet gününün sahibi olan)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum benim azametimi kabul etti, bu (sözleşme) benimle kulum arasındadır.'
Kul: 'İyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn (Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz)' dediğinde Allah: 'Bunu kulum için (önemli) buluyorum. Artık kulum ne isterse o verildi' der.
Kul: 'İhdine's-sırata'l-müstekîm, sırata'l-lezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn (Bizi doğru yola ilet, nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğramış ve sapılmışların yoluna değil)' dediğinde izzet ve celâl sahibi Allah der ki: 'Bu kuluma has bir istektir. Kuluma istediği verildi.'"
§Ebû Hüreyre'den ikinci tarikle benzeri nakledildi, o rivayetteki farklı kısım:
"Hangi namaz ki onda Fatiha okunmazsa, o noksandır, o noksandır, o noksandır.
(Rivayetin devamında şu zikredildi;)
Kul: Mâliki yevmi'd-dîn (Hesap/kıyamet günün sahibi olan)' dediğinde Allah der ki: 'Kulum beni vekil kıldı.'
Kul: 'İyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn (Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz)' dediğinde Allah: 'Bu benimle kulum arasındaki bir (sözleşmedir). Artık kulum ne isterse o verildi' der.[80]
Kul: 'İhdine's-sırata'l-müştekîm, sırata'l-lezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn (Bizi doğru yola İlet, nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğramış ve sapıtmışların yoluna değil)' dediğinde izzet ve celâl sahibi Allah der ki: 'Bu kuluma has bir istektir. (Ey kulum!) Benden istediğin sana verildi.[81]'"

Açıklama

Bu hadis nedeniyle bazı alimler besmelenin Fatiha'dan bir cüz olmadığını söylediler.
Fatiha'nın farz olduğunu söyleyenler yanında vacip olduğunu belirtenler de yukarıdaki hadisi delil olarak getirdiler, çünkü onlar hadisteki noksandır kelimesinin delâleti İle farziyet anlaşılmadığını, ancak önemine binaen bunun kendi literatürlerindeki vacip hükmünde olduğunu belirttiler.
§Hıdâc kelimesi Arapça'da erken attı, oldu anlamındadır[82] ve kullanımı şu şekildedir:
* Deve yavrusunu uzuvları tam da olsa tüylenmeden erken doğurdu[83]
* Deve yavrusunu vaktinde de olsa uzuvları tam oluşmadan doğurdu.[84]
* Eli noksan olan.[85]
* Yağmuru az oldu.[86]
* Bir kadın ismi.[87]
§Hadislerde hıdac kelimesinin lafız olarak farklı kullanımı:
1- Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim Fatiha okumaksızm namaz kılarsa o namaz noksandır, tamamlanmamıştır," Noksandır kelimesini üç kere tekrarladı.[88]
2- "Kim Fatiha okumaksızın namaz kılarsa o namaz noksandır, tamamlanmamıştır."[89]

3- "Namazı eksik kılmaktan sakının, İmam rükû yaptığında siz de rükû edin, o kalktığında siz de kalkın!"[90]

521/1391- Ubâde b. Samit'in[91] (Radıyaiiahü anh) Hz. Peygamber'e (Saitaitahü aleyhi ve seiiem) ulaşan rivayetinde (Rasûlullah) şöyle dedi: "Fatiha okumayanın namazı (makbul/tam) olmaz."
§Ubâde'den ikinci tarikle gelen rivayet:
"Ümmü'l-Kur'ân (Fatiha) okumayanın namazı (makbul) olmaz, daha fazlası (sizin için hayırlıdır)[92]."

522/1392- Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den (Radıyallahu anha):[93]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahtı aieyiü ve seiiem) şöyle derken duydum: "Ümmü'l-Kur'ân (Fatiha) okumaksızın namaz kılanın namazı noksandır."[94]

523/1393- Ubâde b. Samit'ten (Radiyallahu anh):[95]
Rasûlullah (Saitatiahu aleyhi ve seitem) bize sabah namazı kıldırdı, kıraati ağırlaşti/zorlaştı. Namazı bitirince dedi ki:
"İmamınızın arkasında Kur'ân okuduğunuzu görüyorum." Biz:
'Evet, vallahi, ey Allah'ın Rasûlü! Biz bunu yapıyoruz' deyince şöyle buyurdu:
"Ümmü'l-Kurân (Fatiha) dışında başka bir şey okumayın, çünkü onu okumayanın namazı olmaz."[96]

524/1394- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radiyallahu anhüm) nakletti:[97]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve selleri) dedi ki:
"İçinde Fatiha okunmayan her namaz noksandır, noksandır, noksandır."
§Diğer rivayette: "...o noksandır, o noksandır" şeklindedir.[98]

525/1395- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[99]
Rasûlullah (Satiaiiahtı aleyhi ve seiiem) ona dışarı çıkıp şu şekilde nida etmesini emretti:
"Fatiha okumayanın namazı olmaz, daha fazla okursa (onun için hayırlıdır)[100]."

526/1396- Enes b. Malik'ten (Radıyatiahü anh):[101]
Hz.Peygamber (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman anhum) (namazda) kıraate 'el-Hamdü lillahi Rabbil âlemin' ile başlarlardı.[102]

527/1397- AbduIlah b. Sevâde el-Kuşeyrî'den:[103]
Babası Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yanında esir kalan ehlinden bir kişi, babasından bana nakletti:
'Muhammed'in (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "İçinde Fatiha okunmayan namaz kabul olmaz.'"[104]

Açıklama

Bu konudaki hadisler namazda Fatiha okumanın önemini göstermektedir öyle ki Fatiha okunmayan namazın kabul olmayacağı ya da noksan olduğu beya edilmektedir.Hadislerin delaleti nedeniyle Fatiha okumanın farziyeti konusunda ili görüş vardır:
1- Namazda Fatiha okumak farzdır. Bu cumhurun görüşüdür.[105]
2- İmam Ebû HanİFe, ashabı ve bir grup müctehide göre Fatiha okumak far değil, vaciptir.[106] Onlara göre farz olan Kur'ân'dan kolayına gelen kısmın okımaşıdır, ayeti mutlaktır, ahad haber onu kayıtlamaz. Bu nedenld hadisteki emir farziyyetten kendi literatürlerindeki vacipliğe İner. Cumhura göre ise ayet umum ifade eder ve ahad hadis zan ifade eden umumu tahsis eder.
Yukarıdaki hadisler dışında bu konuda Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) gelen diğer rivayet:[107]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İçinde Fatiha okunmayan namaz yeterli/geçerli değildir."
§Bu rivayetlerde ayrıca Fatiha'nm namazda hem imama, hem de cemaate vücûbiyeti açıklanmaktadır. Bazı Malikiler cemaat için bu tefekkürdür, dediler, ancak kıraat İle tefekkür farklı kavramlardır. Mesela, cünüp olan Kur'ân'ı okuyamaz, ama tefekkür edebilir.
§İmam Ebû Hanife, Sevrî ve Evzaî'ye göre son iki rekâtta Fatiha vacip değildir, ancak cumhura göre bütün rekâtlarda farzdır.[108] Hz. Peygamber'in (SailaiiaM aleyhi ve sellem) bir bedeviye namazın rekâtını tarif edip sonra:
"Bundan sonra bütün namazında böyle yap/kıl!" demesini delil getirirler.[109]
§Fatihadan sonra sure okumak ulemanın çoğunluğuna göre sünnettir.[110] Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) gelen şu rivayet bunu açıklamaktadır:[111]
"Rasûlullah (SallalUıha aleyhi ve seltem) her namazda Kur'ân okurdu. Namazlarda (sesli okuyup) bize duyurduklarını biz size duyurduk, bizden gizli okuduklarını (hafi olanları) biz de sizden gizledik (size bildirdik). Eğer Fatiha'dan fazla okumazsan o yeterlidir, fazla okursan o daha hayırlıdır."[112]

*** Cemaatin Fatiha Okuması Ve Cehrî Namazlarda Susması**

Allah Teâlâ buyurdu:
"Kuran okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.' (Araf,7/204)[113]

528/1398- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[114]
Rasulullah (Sallatlahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmam sadece kendisine uyulmak için öne geçirildi. O tekbir aldığında siz de alın, o Kur'ân okuduğunda susun/dinleyin!"[115]

529/1400- Ebû Musa'dan (Radiyalahu anh):[116]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) bize şunu öğretti:
"Namaz kılmaya kalktığınızda biriniz imam olsun, imam Kur'ân okumaya başladığında siz susun/dinleyin!"[117]

530/1430- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[118]
Rasûlullah (SatiaUahıı aleyhi ve seiiem) kıraati açıktan (cehrî) olan bir namaz kıldırdı, selamdan sonra insanlara döndü ve dedi ki:
"Sizden birisi az önce benimle birlikte okudu mu?" Onlar:
'Evet, ey Allah'ın Rasûlü dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle dedi:
"Ben de bana ne oluyor, Kur'ân okurken zorlanıyorum /karıştırıyorum[119], diyorum (demek ki bundanmış)."
İnsanlar bunu Rasûlullah'tan duydukları andan itibaren onunla (cemaatle) olan cehrî namazlarında (ayrıca Kur'ân) okumayı bıraktılar.[120]

Açıklama

Rasûlullah burada ince bir şekilde cemaatle namaz kılınırken imamın arkasında ayrıca okuyan kişiyi uyardığı görülmektedir. Bu uyarıda sebep açıklanmaktadır, o da imamın yanılması ve Kur'ân okurken arkadaki seslerden yanılmasıdır. Ayrıca Kur'ân okunurken dinlenilmesi emredilmektedir, Allah Teâla şöyle buyurdu:
'Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.'[121]
Bu ayetteki emir mutlak olmasına rağmen, ayetin sadece namaz için indiğini söyleyenler de var. Bunlar Mücahid, Said b. Cübeyr, Dahhâk, İbrahim en-Nehâi', Katâde, Şa'bî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'dir.[122]
§Cemaatle namazda cemaatin Fatiha ve sure okumasında müctehıdler ihtilaf etti. Bu konudaki geniş bilgi için bk. Müsned Trc. 536/1406 nolu hadisin açıklaması.[123]

531/1401- RasûIullah'ın (Satiaitahu aleyhi ve setiem) ashabından biri olan Abdullah b. Malik b. Buhayne'den (Ratiıyaiiahuanh):[124]
Rasûlullah (namazdan sonra) şöyle dedi: "Sizden birisi az önce benimle birlikte okudu mu?" Onlar: 'Evet' dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle dedi: "Ben de bana ne oluyor, Kur'ân okurken zorlanıyorum/karıştırıyorum, diyorum (demek ki bundanmış)."
Rasûlullah bunu dedikten sonra insanlar (cemaatle olan cehrî namazlarda) Kur'ân okumayı bıraktılar.[125]

532/1402- Muhammed b. Ebû Âişe, Hz. Peygamber'in ashabından olan bir kişiden nakletti:[126]
Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem):
"İmam okurken her hâlde (imamın arkasında) siz de okuyorsunuz"[127] deyince biz:
'(Evet,) ey Allah'ın Rasûlü, biz böyle yapıyoruz' dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Böyle yapmayın, ancak sizden biri Fatiha'yı okuyabilir."
(Bir rivayette: "İçinden okuyabilir" şeklinde geçti.)[128]

533/1403- Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh):[129]
Rasullulah (Sailaliahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Arkamda siz de okuyorsunuz (öyle mi)?" Biz:
'Evet' deyince şöyle buyurdu:
"Böyle yapmayın, ancak Fatiha müstesna (onu okuyabilirsiniz)."[130]

534/1404- Abdullah (İbn Mes'ûd)'[131] dan (Radiyallainı anh):[132]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahn aleyhi ve seiiem) arkasında cemaat (Kur'ân) j okuyordu. Bunun üzerine Rasûlullah dedi ki: "Kur'ân'ı karıştırmama sebep oldunuz."[133]

535/1405- Kesir b. Mürre el-Hadramî anlattı:[134]
Ebu'd-Derdâ'nın (Radtyaiiahtianh)şbyle dediğini duydum:
Ben Rasûlullah'a (Saiiaiiaim aleyhi w seiiem): 'Her namaz için kıraat (Kur'ân okuma) şart mıdır?' diye sordum, o da:
"Evet" dedi.
Ensardan bir kişi:
Kıraatin farz olduğu anlaşıldı ve Ebû'd-Derdâ topluluk içinde kendisine en yakın olduğum hâlde bana döndü ve dedi ki:
'Ey kardeşimin oğlu! Bir topluluğa imam namaz kıldırdığında o imamın kıraatinin onlara yeterli olduğu dışında başka bir görüşüm yoktur.'[135]

536/1406- İmran b. Husayn'dan (Radıyaiiaku anhama):[136]

Rasûlullah (SaUatiaha aleyhi ve settem) öğle namazım kıldırdı, bir kişi arkasında 'Sebbıh'isme Rabbike'1-a'lâ' (suresini) okudu. Rasûlullah namazı bitirince dedi ki:
"Hanginiz 'Sebbıh'isme Rabbike'1-a'lâ'(suresini) okudu?"
Bir kişi 'Ben (ey Allah'ın Rasûlü!)[137]' deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Birinizin (kıraatiyle) beni zor durumda bıraktığını kesinlikle bildim."[138]

Açıklama

Bu rivayetlerde özellikle başkası duyacak kadar sesin yükseltilerek namazda kıraat hoş karşılanmamış, hatta yasaklanmıştır. Çünkü burada başkasını rahatsız etme ve imam olan kişinin dikkatini dağıtma, okuyuşunu karıştırma endişesi vardır.
Hadisin zahiri, sırrî (sessiz) ya da cehri (sesli) okunan namazlarda cemaatin Kur'ân okuması yasaklandığını göstermektedir. Ancak Fatiha bu yasağın dışındadır.
ŞFatİha'nın okunması konusunda müctehid imamların farklı görüşleri bulunmaktadır:
1- İmam Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre namaz hafi ya da cehri olsun cemaat bir şey okumaz. Onların delilleri de yukarıdaki ayettir. Ayrıca Ebû Musa ve Ebû Hüreyre hadisleri yanında Abdullah b. Mes'ûd ve Ebu'd-Derdâ rivayetleridir.[139]
2- İ.Malik, önceki görüşüne (mezheb-i kadimine) göre Şafiî ve diğer rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre cehrî namazlarda cemaatin Fatiha da olsa okuması yasaktır. Çünkü 'Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve
susun ki size merhamet edilsin.'[140] ayeti yanında Ebû Musa ve Ebû Hüreyre hadisleri bunu göstermektedir.
Ancak hafi (gizli okunan) namazlarda cemaat Fatiha okur.[141]
3- İ.Şafiî'nin sonraki görüşüne (mezheb-i cedidine) göre cehrî ya da hafi bütün namazlarda Fatiha okumak farzdır. Cemaat sırrı namazlarda rahatça okur, cehrî namazlarda da imam sekte (ara) verdiği zaman okur. Bunların delili Übade b. Sâmit, Muhammed b. Ebû Aişe ve Ebû Katâde rivayetleridir.[142]
§Son dönemdeki bazı Hanefî alimleri de sırrî namazlarda Fatiha okumanın caiz olduğunu belirttiler.[143]

*** Başkasını Yanıltacak Şekilde Namazda Sesli Okumak Yasaktır**

537/1407- Hz. Ali'den (Radıyallahu anh):[144]
Yatsıdan önce[145] ve sonra kişinin arkadaşlarını namaz kılarken yanıltacak şekilde kıraatte sesini yükseltmesini Rasûlullah yasakladı.[146]
§Hz. Ali'den (RadıyaüaManh) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (SaiUıtiaha aleyhi ve setiem) akşam ile yatsı arasında topluluğun birbirine karşı açıktan Kur'ân okumalarını yasakladı.
NOT: Akşam İle yatsı namazları arasında, ayrıca yatsıdan sonra yapılacak zikirler ve Kur'ân okuma ile ilgili rivayetler vardır,[147] çünkü bu vakitler yatsıya ve teheccüte hazırlık vakitleridir.Bu vakitlerde nafile namazlar teşvik edilmiştir. Bu vakitlerde ibadet yapma açısından ashab insanların en hırslısıydı, namaz kılanların duyacağı şekilde sesli Kur'ân okurlardı ve bu da bazı kişilerin yanılmasına sebep olurdu. Bu nedenle Rasûlullah başkasını yanıltacak şekilde açıktan okunmasını yasakladı.[148]

538/1408- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahu anhüma):[149]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) itikâfa girdi, (Bir rivayette; Ramazan'ın son on gününde kendisine (mescitte) hurma dallarından bir hücre yapıldı), insanlara hitap etti ve şöyle dedi:
"Sizden biri namaza başladığında, (Bir rivayette: Ey insanlar! Namaz kılan kişi) şüphesiz, Rabbine münacat etmektedir (konuşmaktadır)[150], o hâlde biriniz Rabbine neyi münacat ettiğini (söylediğini) bilsin! Namazda birbirinizin duyacağı şekilde Kur'ân okumayın!"[151]

539/1409- Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahu anh):[152]
Abdullah b. Huzafe b. es-Sehmî namaz kılmaya kalktı ve namazında seslice okudu. Bunun üzerine Rasûlullah (Satiattahtı au-y/ıi ve seiiemi kendisine şöyle dedi:
"Ey Huzafe'nin oğlu! (Okuduğunu) bana duyurma, (bilâkis) izzet ve celâl sahibi Rabbine duyur!"[153]

540/1410- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):[154]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde îtikâfa girdi, kendi çadırlarındayken bazı kişilerin seslice Kur'ân okuduğunu işitti. (Çadırın) perdelerini açıp onlara şöyle dedi:
"Dikkat edin! Hepiniz Rabbinizle münacat ediyorsunuz (konuşuyorsunuz). Biriniz diğerine eziyet vermesin! Kıraatte (ya da namazda)[155] birinizi diğerinden fazla sesini yükseltmesin!"[156]

541/1411- el-Beyâzî'den (Radtyallahü anh):[157]
Rasûlullah (Sallallaim aleyhi ve sellem) namaz kılarken kıraatte sesini yükselten bazı kişilerin yanına çıktı ve onlara dedi ki:
"Namaz kılan kişi izzet ve celal sahibi Rabbine münacat eder. Öyleyse münacat ettiği şeye dikkat etsin! Kur'ân okurken biriniz diğerinden fazla sesini yükseltmesin!"[158]

Açıklama

Bu konudaki hadisler gece namazında başkasını rahatsız edecek şekilde sesli okumanın yasaklandığı görülmektedir. Gece namazlarında ise sünnet olan açıktan okumaktır, şeklinde itiraz olabilir. Bu iki durumun cem edilmesi mümkündür. Başkasını rahatsız etme durumu yoksa bu vakitte sesli okunabilir.Ancak başkasının okuyuşunu karıştırma durumunda sessiz okumak gerekir. Rasûlullah açıktan ya da gizlice okuyan ile ilgili -Ukbe b. Amir'den gelen- rivayette şöyle buyurdu:
"Açıktan Kur'ân okuyan açıktan sadaka veren gibidir, gizlice (sessiz) Kur'ân okuyan gizlice sadaka veren gibidir."[159]
Ayrıca riya tehlikesi de varsa gizli okunması tavsiye edilir. Ancak böyle bir tehlike yoksa, başkalarını uyarma ya da kendisini uyanık ve dikkatli tutma düşüncesi varsa açıktan okumak tavsiye edilmiştir. Bazı alimler gece namazlarında gizli ile açık arasında orta sesli bir şekilde okunmasını tavsiye etmektedir. Ukbe hadisinden anlaşılan ise gizli okumanın efdal olduğudur, tıpkı gizli sadakanın efdal olması gibi. Her İnsan bulunduğu ortama ve kendi ruh haline göre bunu ayarlaması en güzelidir. Doğrusunu Allah bilir.[160]

*** Fatiha'dan Sonra Âmin Kelimesinin Gizli Veya Açıktan Söylenmesi**

542/1412- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[161]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"İmam olan kişi yĞayri'!-mağdûbi aleyhim vele'd-dâiiîn' dediğinde siz \ de *Âmin' deyin! Çünkü melekler de Âmin' der, İmam da *Âmin' der.Kimin 'Âmin' sözü meleklerinkiyle birleşirse geçmişteki günahları affolun"[162]

Açıklama

'Amin' kelimesinin okunmasında üç lügat vardır: Med, tahfif ve imâle.Bu kelime Arapça'da isim fiillerdendir, geçişte meftuh olarak okunur gibi. Bu kelime; 'Allahım, kabul et!' anlamında isim fiildir. Ayrıca Allah'ın isimlerinden birisidir, diyenler de olmuştur.[163]
§Buradaki melekler konusunda ihtilaf edildi; Hafaza melekleri denildiği gibi, başkalarıdır, diyenler de oldu. Bu görüşte olanların delili Ebû Hüreyre'nin şu rivayetidir:
Rasûlullah (Sallaltalın aleyhi ve sellen) dedî ki:

"Sizden biri 'Âmin' dediğinde gökteki melekler de 'Âmin' der ve bu sözlerden birisi diğeri ile birleşirse geçmişteki günahları affolur."[164]
(Başka tarikten gelen rivayette;)
"(Fatiha) okuyan kişi 'Ğayri't-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn' arkasındakiler de 'Âmin' der ve sözü semâ ehlininkiyle birleşirse geçmişteki günahları affolur."[165]
Diğerlerinin cevabı şu şekildedir: Kişinin yanındaki hafaza melekleri 'Âmin' dediğinde üstlerindeki melekler de 'Âmin' derler ve bu söz ta semaya kadar yükselir.
§Sözlerin muvafakatindan kasıt imamın 'Âmin' sözü ile cemaatin 'Âmin' sözünün aynı anda söylenmesi ve birleşmesidir. Bu konuda İbnü'l-Münîr dedi ki: 'Söz ve zaman olarak 'Amin' kelimesinin birleşmesinin hikmeti cemaati uyanık tutmaktır.' Kadı Iyaz (v.544/1149) şöyle dedi: 'Bundan murat sıfat, huşu ve ihlasta buluşmaktır. Meleklerin 'Âmin' sözüyle buluşmasının amacı onların mü'minler için istiğfar etmeleridir.'[166]

543/1413- (Z.) Ebû Hüreyre'den (Radmdiahü anh):[167]
RaSÛlullah (SatlallalıU aleyhi ve selleın) dedi ki:
"(Fatiha) okuyan "Âmin' dediğinde siz de 'Âmin' deyin! Kimin "Âmin" sözü ile meleklerin "Âmin' sözü birleşirse o kişinin geçmişteki günahları affolur"[168]

544/1414- (Z.) Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[169]
Rasûlullah (SattallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri Amin' dediğinde gökteki melekler de *Âmin' der ve bı sözlerden birisi diğeri ile birleşirse geçmişteki günahları affolur."[170]

545/1415- VâiI b. Hucr'dan (Radıyaiiahu anh):[171]
Hz. Peygamber'i (Satiatiaim aleyhi ve seiiem) 'Vele'd-dâllîn' dedikten sonra 'Âmin' derken duydum, sesini uzatıyordu/yükseltiyordu.[172]
§(Râvi) Abdurrahman'ın bize naklettiğine göre Şu'be şöyle dedi: '(Âmin) derken sesini indirdi.'
NOT: Bu rivayetlerde bir çelişki gözükmektedir. Çünkü Şu'be'den gelen ikinci rivayette sesini indirdi, denmektedir.
Bu durumda;
1- Ya Şu'be'nin '(Amîn) derken sesini indirdi' rivayeti hatalı kabul edilecektir. Zira,
a- Şu'be bu rivayeti ile Süfyan es-Sevrî'den gelen rivayete muhalefet etti. Şu'be ile Süfyan arasındaki ihtilafta muhaddislerce Süfyan tercih edilir.
b- Şu'be'den Süfyan'ınkine benzer rivayet başka bir rivayet de nakledildi.
"Vele'd-dâllîn' dediğinde sesini yükselterek 'Âmin' dedi.'[173]
c- Süfyan'dan gelen rivayetin Alâ b. Salih, Muhammed b. Seleme'nin babasından naklettiği tabiileri de vardır, ancak Şu'be rivayeti tek kalmıştır.
Yukarıda sayılan nedenlerle Şu'be'nin sözü muhaddislerce şaz kabul edilmiştir.[174]
2- Ya da Şu'be'den gelen bu rivayeti 'Vele'd-dâllîn' dedikten sonra öncekine nisbetle sesini biraz indirdi, şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda iki farklı rivayet cem edilmiş olur.[175]

546/1416- Vâil b. Hucr'dan (Radiyallahu anh):[176]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) 'Gayri'î-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'i okuduğunda 'Âmin' dedi ve sesini gizledi. (Namazda) sağ elini sol eli üzerine koydu.
Sağına ve soluna selam verdi.[177]

Açıklama

Vâil b. Hucr'dan gelen iki rivayetteki bilgi farklıdır. Birisinde (No: 545/ 1415) sesini yükseltti, diğerinde ise (546/1416) sesini indirdi, şeklindedir. Bundan anlaşılan:
1- Ya sözkonusu rivayetlerin birinde hata bulunmaktadır. Darekutnî (v. 385/995) bu (546/1416 nolu rivayeti) naklettikten sonra râvilerden Şu'be'nin (gizlerdi, rişvâyetinde) hata yapma ihtimali üzerinde durur.[178] Çünkü diğer sahabi-lerden gelen rivayetlerde ve Vâil'den gelen bir başka nakilde sesin yükseltilmesi, zikredildi. Ayrıca muhaddislerİn tercihi ile ilgili bak. Müsned Tr. 545/1415 nolu hadisteki not.
2- Veya iki rivayet cem edilebilir:
a- Rasûlullah (Sallallahn aleyhi ve sellem) namazların bazısında 'Amin' dediğinde sesini yükseltir, bazen de gizlerdi.
b- Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) 'Âmin' dediğinde sesini 'Gayri'1-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn' den biraz daha indirdi, kısık söyledi.
§Fatiha'dan sonra 'Âmin' demenin meşruiyetinde ittifak vardır. İmam Nevevî (v.676/1277) şöyle dedi: 'Bu hadisler Fatiha'nın peşinden imam, cemaat ya da tek başına kılanın 'Amin' demesinin müstehap olduğunu göstermektedir. Cemaatin 'Âmin' sözü imamınkine rast gelmeli, önce ya da sonra olmamalıdır.'[179]
Cehri ve hafi namazlarda 'Amin' denilir, bu hem imam ve cemaat için, her de münferit için geçerlidir, bu cumhurun görüşüdür. Ancak İmam Malik'ten geles bir rivayette; imam 'Amin' demez şeklinde nakledildi.
§'Âmin' kelimesinin sesli söylenmesi konusunda farklı hadisler bulunduğu| için müctehid İmamlar ihtilaf ettiler:
1- İmam Ebû Hanife, Kûfeli alimler ve Malikilere göre 'Âmin' kelimesi sesli 1 söylenmez, Rasûlullah döneminde sesli olarak söylenmesi bu kelimeye alıştırmak içindir.
İbnü'l-Kâsım, İmam Malik'in şu sözünü nakletti: Cemaatle namazda imam. 'Âmin' demez, cemaat der, tek başına kılan da 'Âmin' der.[180]
2- Bazılarına göre 'Âmin' sesli söylenir. Şafiî ve Hanbelî alimleri, Ebû Sevr' ve hadis ehli bu görüştedir.[181] Bu görüşün delili yukarıdaki hadislerdir. Ayrıca başka rivayetler de vardır:
Ebû Hüreyre'den:
Rasûlullah 'Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'\ okuduğunda arkasındaki birinci safta bulunanların duyacağı sesle 'Âmiri' dedi.[182]
Ebû Hüreyre'den:
İnsanlar 'Âmin'' demeyi terk ettiler. Hâlbuki Rasûlullah 'Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn'\ okuduğunda peşinden birinci safta bulunanların duyacağı sesle 'Âmin' derdi ve bununla mescit sarsılırdı.[183]

*** Namazda Farz Olan Kıraate Gücü Yetmeyenin/ Güzel Okuyamayanın Durumu**

547/1417- Abdullah b. Ebî Evfâ'dan (Radıyaiiahtı anh):[184]
Bir adam Hz. Peygamber'e (Saitaiiahtı aleyhi ve seiiem) geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (namazda) Kur'ân okuyamıyorum, onun yerine bana yetecek bir şey emret!'
Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki:
"Şunu söyle: el-Hamdülillah ve sübhanallah velâ ilahe illallahü vallahi) ekber velâ havle velâ küvete illa billah.'"
O adam bunu söyledi, avucunu kapatıp baş parmağı ile beş kere saydı/tekrar etti, sonra dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu yüce olan Allah içindir, ya benim için?'
Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Şunu söyle: 'Allahümmağfirlî verhamnî ve âfinî vehdinî verzuknî.'"[185]
Adam bunu da söyledi, diğer avucunu kapattı ve baş parmağı ile birlikte beş kere saydı, sonra da iki avucu kapalı olduğu hâlde bu kişi oradan ayrıldı. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Kesinlikle iki avucunu hayırla doldurdu."[186]

Açıklama

Yukarıdaki hadisin Ebû Davud ve Nesai rivayetinde, o adam şöyle dedi:
'...ben Kur'ân'dan' bir şey alamıyorum/okuyamıyorum, Bana Kur'ân'daki (ayetler) yerine geçecek bir şey öğret!..'[187]
Başka rivayetteki farklılık ise şöyledir:
'...Ben Kur'ân'dan hiçbir şeyi güzel bilemiyorum/okuyamıyorum[188], ondaki (ayetler) yerine geçecek bir şey öğret...'[189]
Burada tavsiye edilen şey, bütün vakitler için değildir.Bir kişi öğrenmeye vakit bulamadığında bu şekilde dualarla namazını kılar, ancak en azından Fatiha suresini en kısa zamanda öğrenmesi gerekir. Ancak hiç öğrenemeyen ya da ezberleyemeyen kişi dua ve teşbihlerle kılabilir.
Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
Kur'ân tercemesiyle ibadet (yani namaz) caiz değildir. İmam Malik, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî' ve Ahmed b. Hanbel'in de içinde bulunduğu çoğunluğun görüşü budur. Fatiha'yı güzel okuyamayan başka ayetlerden okur, buna da gücü yetmezse yukarıdaki hadiste geçen zikir ve teşbihlerle namaz kılar.[190] Sadece İmam Ebu Hanife'nin Arapça'sından okuyamayan için lercemesini cevaz vermesi kendisinin şaz (alınmayan) görüşlerinden kabul edilmiştir. Günümüzde de bu konuyu istismar edip, Kur'ân'ı tahrife yönelenler bulunduğu için cumhurun görüşü daha isabetli kabul edilmiştir.[191]

*** İlk İki Rekâtta Fatiha'dan Sonra Sure/Ayetler Okumak Gerekir, Son İki Rekâttaki Okumanın Hükmü**

548/1418- Ebû Katade'den (Radıyallahu anh):[192]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırırdı, öğle ve ikindinin ilk iki rekâtında Fatiha ve ikişer sure okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu. (Diğer rivayetteki ziyade: Son iki rekâtta da Fatiha okurdu şeklindedir.)
Öğlenin birinci rekâtında okumayı uzatır, ikinci rekâtta kısaltırdı, sabah namazında da böyleydi.[193]

Açıklama

Ebû Katade'den gelen bu rivayet Buhari'de şu şekilde geçmektedir:
Ebû Katade'den:[194]
Rasûlullah bize namaz kıldırırdı, öğle ve ikindinin ilk iki rekâtında Fatiha ve birer sure okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu.
§Bu rivayetten hafi (gizli) namazda da kıraatin şart olduğu anlaşılmaktadır, Rasûlullah bu namazları genelde gizli okumakta, ancak bazen Öğretmek için olsa gerek arkadakilere duyuruyordu. Tîbî şöyle dedi: 'Fatiha ve sureden bir kısmını okurken sesini biraz yükseltirdi ki okunulan şeyler duyularak bilinsin. Ayrıca İmam Nevevi şöyle dedi: 'Bu hadisten gizli namazlarda da açıktan okumanın cevazı anlaşılmaktadır ki daha iyi düşünmek için dil bu konuda yardımcı olsun.'
ŞRasûlullah son iki rekâtta Fatiha okurdu, ziyadesi Müslim'de geçmektedir.
Ebû Kalade'den:[195]
Rasûlullah öğlenin ilk iki rekâtında Fatiha ve sure okurdu, son iki rekâtta da Fatiha okurdu, ayetleri de bazen bize duyururdu.
Ayrıca yukarıdaki hadisten birinci rekâtta kıraatin uzatılmasının ya da tertil ile (yavaş) okunmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır, böylelikle ilk rekâta daha fazla kişi yetişsin, aşağıdaki rivayette Ebû Katade de bu şekilde düşündüklerini İfade etmektedir:
Ebû Katade şöyle dedi:[196]
'Rasûlullah'ın (bu şekilde okuması ile) insanların ilk rekâta yetişmelerini istediğini düşündük.'
Atâ şöyle dedi:[197]
'Ben imamın kıyamı uzatarak ilk rekâtta yetişilir olmasını isterim ki İnsanlar o (İlk rekâtta) çoğalsınlar. Ben yalnız namaz kıldığımda ilk iki ve son iki rekâtı eşit tutmaya gayret ederim, cemaatle kılarken ilk iki rekâtı uzatmayı tercih etmemin sebebi ise daha çok insanın gelsin, toplansın, diyedir.'
Ayrıca ilk rekâtta uzun okumanın hikmeti huşu ve taatın daha fazla olmasıdır, ikinci rekâtta ise usandırmamak için kısaltmak gerekir.
İlk rekâtta okumayı uzatmanın sebebi üç şekilde anlaşılabilir:
1- Çok ayet okumak,
2- Tertilde (yavaş okumada) mübalağa yapmak.
3- Daha çok insanın birinci rekâta yetişmesini sağlamaktır.[198]

549/1419- Ebu Said el-Hudri'den (Radtyallahu anh):[199]
Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) öğle namazının ilk iki rekâtının her birinde otuz ayet okuyacak kadar ayakta dururdu, son iki rekâtının her birinde on beş ayet okuyacak kadar durur, son iki rekâtında da bunun yansı kadar (ayakta dururdu).[200]

Açıklama

Bu hadisten iki rekâtta kıraatin eşit olması anlaşılır, ayet sayılarını her hâlde sahabi yaklaşık olarak söyledi, önceki rivayetlerle arasında bir tenakuz yoktur, cem (te'lif) edilebilir. İki rekâtın tertil ile okunması ya da namaza yetişme ihtimali olanlar için biraz uzatmak tavsiye edilir, ancak böyle bir durum yoksa iki rekâttaki kıraatin eşit olması caizdir.
§Söz konusu hadisten son iki rekâtta Fatiha üzerine başka ayetler okunmasının meşruiyeti anlaşılır.
ŞAyrıca bu rivayetten ikindi namazının daha hafif olması anlaşılır ki bu da öğle namazındaki kıraatin yarısı kadardır. Öğle namazında kıraatin uzun olmasının hikmeti, insanların uyku gibi sebeplerle gaflet içinde olması ve onların gecikmeleri olabilir. Ama ikindi namazında böyle bir şey söz konusu değildir, bilâkis çalışanların yorgun olduğu bir vakittir ve namaz hafif tutulmalıdır.[201] Öğle namazı ile ilgili bir rivayet bunu göstermektedir.
Öğle namazı başlar, bizden biri Bakî'ye gider, ihtiyacını giderir, sonra ailesinin yanına gider ve abdest alır, sonra mescide döner, de hâlâ Rasûlullah birinci rekâtta olurdu.[202]
Bakı' geniş arazi anlamındadır, bir yerde ağaçlar ya da kökleri varsa oraya bakı' denir. Bakîu'l-ğarkad; Medine'de kabristan olarak ayrılmış bir bölge için kullanılmaktadır.[203]

550/1420- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):[204]
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize Fatiha ve (Kur'ân'dan) kolay(ımıza) gelen yerden okumamızı emretti.[205]

551/1421- Câbir b. Semüra'dan (Radıyallaha anh):[206]
Küfeliler Sa'd (b. Ebî Vakkas)'ı[207] Hz. Ömer'e (Radıyaiiaiiaaıı/ıama) şikayet-ettiler ve şöyle dediler:
'Namazı güzel kıldırmıyor.' Hz. Ömer durumu Sa'd'a sorunca o şöyle dedi:
'Ben ilk iki rekâtta okumayı uzatarak ve son iki rekâtta azaltarak (tıpkı) Rasûlullah'ın kıldığı namazı kıldırıyorum.' Bunun üzerine Hz. Ömer:
'Benim de senin hakkındaki zannım buydu, ey Ebû îshak!' dedi.
§Câbir b. Semüra'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Ömer Sa'd'a:
insanlar her konuda seni şikayet ettiler, namaz konusunda bile' deyince Sa'd:
'(Onlar dediklerini demişler,) halbuki ben ilk iki rekâtta okumayı uzatıyor ve son iki rekâtta azaltıyorum. Ben Rasûlullah'ın namazına uyduğum sürece hiçbir şeyi önemsemem (kıymet vermem).'
Bunun üzerine Hz. Ömer:
'Benim de senin hakkındaki zannım buydu'[208] dedi.[209]

Açıklama

Fatiha'dan sonra Kur'ân'dan ayetler okumak ittifakla meşrudur. Ancak 'bu kıraatin hükmü hakkında müctehidler ihtilafa düştü:

1- Fatiha'dan sonra Kur'ân okumak farzdır. Bu görüşte olanlar Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Osman b. Ebu'l-Âs, Hadi, Kasım ve Müeyyidbillah'tır. HâdÎ'ye göre bu miktar en az üç ayet, Kasım'a göre ise bir uzun ayet olmalıdır.[210]
2- Fatiha'dan sonra sure okumak müstehabtır. Cumhurun görüşü bu şekildedir.
3- Fatiha'dan sonra en az üç ayet ya da bu miktarda uzun bir ayet okumak vaciptir. Hanefi mezhebi bu görüştedir. Fatiha okunmazsa Kur'ân okumak farzdır.[211]
§Farz namazda üçüncü ve dördüncü rekâtta sure okumanın hükmünde ihtilaf edildi:
1- İmam Malik'e göre mekruhtur.
2- Î.Şafiî'ye (kavl-i cedidinde) miistehab olduğunu söyledi.
3- Bazı alimlere göre kişi muhayyerdir, dilerse okur, dilerse teşbih eder.
4- Hanefi ve Hanbelî mezheblerine göre son iki rekâtta sadece Fatiha okumak sünnettir.[212] Hasan b. Ziyad'dan gelen rivayette ise İmam Ebû Hanife'ye göre son iki rekâtta Fatiha'yı bilerek terk eden günahkâr olur, unutarak terk ederse sehv secdesi gerekir. Bu rivayete göre son İki rekâtta Fatiha okumak vaciptir. Ancak Ebû un Ebû Hanife'den naklinde bu sünnettir, Yusuf un Ebû Hanife'den naklinde bu sünnettir, terkinde bir şey gerekmez.[213]
§Okunacak sure ya da ayetlerin uzunluğu:
1- Sabah namazında ve öğlenin İlk iki rekâtında tıval-ı mufassaldan[214] okumak müstehabtır.
2- İkindi ve yatsıda evsattan okumak müstehabtır.
3- Akşam namazında ise kısa surelerden okumak müstehabtır.[215]
§ Dördüncü rekâtın kıraatinin üçüncüden kısa olması konusunda ihtilaf edildi:
1- Kısa sure uzundan efdaldir.
2- Mushaf tertibine göre okunur, aksi mekruhtur, ancak namaz bozulmaz.[216]

*** Bir Rekâtta İki Ya Da Daha Fazla Sure Okumak, Aynı Rekâtta Sure Ya Da Ayetlerin Tekrarı**

552/1422- Abdullah b. Şakik'ten:[217]
Hz. Aişe'ye (Radıyaitahu anhâ) sordum:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu atey/ü ve seiiem) bir rekâtta surelerin arasını birleştirir miydi?' Şöyle dedi:
'Mufassalı (birleştirerek) okurdu.'[218]
§Îkinci tarikle gelen rivayet: Hz. Aişe'ye (Radıyaiiahu anhâ) sordum:
'Rasûlullah (Saiiatiahn aleyhi ve seiiem) sureleri (birleştirerek) okur muydu?' Şöyle dedi:
'Mufassalı (böyle) okurdu.' Ben:
'Rasûlullah oturarak namaz kılar mıydı?' deyince şöyle dedi:
'Evet, insanlar onu ihtiyarlattıktan sonra.'[219]
'Rasûlullah duha namazı kılar mıydı?'
'Hayır, sadece yolculuğundan döndüğünde.'
'Rasûlullah Ramazan dışındaki bir ayda (tamamıyla) oruç tutar mıydı?'
'Hayır vallahi. Eğer Ramazan dışında bir ayda oruç tutmak isterse o ayın bazı günlerinde oruç tutmadıkça orucu bırakmazdı.'
'Rasûlullah'm sahabesinden hangisi kendisine daha sevgiliydi?' 'Ebû Bekir' 'Sonra kim?' 'Sonra Ömer.'
'Sonra kim?'
'Sonra Ebû Ubeyde h. Cerrah.'
(Râvi) Yezid: 'Sonra kim?' diye sordum. O da, Hz. Âişe sustu (cevap vermedi), dedi.[220]

Açıklama

Mufassal tabiri Kur'ân'm son yedide biri için kullanılır. Tîbî dedi ki:
'Bu surelerin ilki Hucuıat süresidir. Söz konusu surelere bu ismin verilmesinin nedeni çok fasılalı olması ya da her birinin fasl (bölüm) olmasındandır. Mufassal sureler üç kısımdır: Tıval (uzun), evsat (orta) ve kısar (kısa). Bunların sınırlarında ihtilaf edildi:
1- Hanefilere göre; Tıval sureler Hucurat'tan İnşikak'a kadar, evsat sureler Burûc'dan Beyyine'ye (^jjı j& ,1), kısar ise buradan Kur'ân'm sonuna kadardır.
2- Malikilere göre: Tıval sureler Hucurat'tan NâzÎât'a kadar, evsat sureler Abese'den Leyi "e kadar, kısar ise Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.
3- Şafiîlere göre: Tıval sureler Hucurat'tan Mürselât'a kadar, evsat sureler Nebe'den (û>-ı_^ ^) Leyl'e kadar, kısar ise Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.
4- Hanbelilere göre: Tıval sureler Kaftan Mürselât'a kadar, evsat sureler Nebe'den Leyl'e kadar, kısar İse Duhâ'dan Kur'ân'm sonuna kadardır.[221]

553/1423- Nâfi'den:[222]
Ibn Ömer (Radıyaiuthu anhümcı) bize farzlarda bazen iki ya da üç sure ile namaz kıldırırdı.[223]

554/1424- Nehîk b. Sinan es-Sülemî'den:[224]
Kendisi Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiiaini anhi geldi ve dedi ki:
'Bu gece mufassal (sureleri) bir rekâtta okudum.' Abdullah b. Mes'ûd:
'Şiir okur gibi hızlıca ya da kötü hurmaların saçılması gibi[225] nesir şeklinde okudun.Mufassal olması bölüm bölüm okumamız içindir. Rasûlullah'ın (Saiiaitahü aleyhi ve sellem) birleştirerek okuduğu benzer surelerin yirmi kadarını bilirim.'
Rahman ve Necm İbn Mes'ûd'un (mushafındaki) telifine göre, her iki sure bir rekâtta (okunur), Duhân ve Amme yetesâelûn (sureleri) bir rekâtta okunur.
§Aynı râviden gelen ikinci rivayet: Bir adam ona (İbn Mes'ûd'a) geldi ve dedi ki: 'Mufassal (surelerin) hepsini bir rekâtta okudum.' İbn Mes'ûd: 'Bilâkis sen hızlı okunan şiir gibi ya da kötü hurmanın saçılması gibi (nesir şeklinde) dağınık okumuşsun. Ancak Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) senin yaptığın gibi yapmadı (okumadı). Benzerlerini (birleştirerek) okurdu, (meselâ) Rahman ve Necm'i bir rekâtta okurdu.'
§(Râvi) Ebû İshak ekledi: Abdullah (b. Mes'ûd)un mushafındaki telifi üzere on rekâtta okunacak yirmi sure zikretti. Onların sonuncusu İze'ş-şemsü küvviret ve Duhân sureleriydi.[226]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd Kuı'ân'ı en iyi bilen ve okuyan sahabİlerdendi, bizzat kendisi Rasûlullah'tan yetmiş sure öğrenmişti.[227] Rasûlullah (Suiialiahu aleyhi ve sellem) onun hakkında şöyle dedi:
"Kur'ân'ı şu dört kişiden öğrenin: İbn Ümmi Abd (Abdullah b. Mes'ûd), Muaz b. Cebel, Ubey b. Kâ'b ve Salim."[228]
"Kur'ân'ı nazil olduğu günkü tazeliğiyle okumak isteyen İbn Ümmi Abd'in okuyuşu gibi okusun!' [229]
Abdullah b. Mes'ûd Kur'ân'ın anlaşılır bir şekilde yavaş okunması inanandaydı, bunun için o kişi sen şiir mi okuyorsun, şeklinde tenkid etmiş ve Rasülullah'ın Kur'ân okuma şeklini açıklamıştı.
§Yukarıdaki rivayette geçen kişinin mufassal surelerin tümünü bir rekât okuduğunu diğer rivayetlerden anlıyoruz:
Becîle oğullarından Nehîk b. Sinan isimli bir kişi 'ben bir rekâtta mufassaıı okurum' deyince Abdullah b. Mes'ûd:...[230]
Diğer rivayette:
Biri: 'Ben mufassal (sureleri) tümüyle dün gece bir rekâtta okudum' deyine Abdullah b. Mes'ûd:..[231]
§Abdullah b. Mesûd, başka tarikten gelen rivayette ziyade olarak şöyle dedi:[232]
'(Mufassal sureler) fasıllarla bölündü ki sen de ayrı ayrı okuyasın!...'

§Tercih edilen görüşe göre Duhân suresi mufassaldan değildir, bu rivayetteki! tertip İbn Mes'ûd'un mushafına göredir. Onun muslıafı imam mushaf olan (Osman döneminde tekrar gözden geçirilen) mushafın tertibinden farklıdır, mufassallar onun mushafında önce Câsiye ve Duhân şeklinde haşlayıp devam etmektedir.[233]
§Ibn Mes'ûd'un mushafındaki tertip:[234]

1-
2-
3-
4-
5-
6-
7-
8-
9-
10-
11-
12-
13-
14-
15-
16-
17-
18-
19-
20-
21-
22-
23-
24-
25-
26-
27-
28-
29-
30-
31-
32-
33-
34-
35-
36-
37-
38-
39-
40-
41-
42-
43-
44-
45-
46-
47-
48-
49-
50-
51-
52-
53-
54-
55-
56-
57-
58-
59-
60-
61-
62-
63-
64-
65-
66-
67-
68-
69-
70-
71-
72-
73-
74-
75-
76-
77-
78-
79-
80-
81-
82-
83-
84-
85-
86-
87-
88-
89-
90-
91-
92-
93-
94-
95-
96-
97-
98-
99-
100-
101-
102-
103-
104-
105-
106-
107-
108-
109-
110-

§İbn Mes'ûd'un mushafı ile ilgili rivayetler birleştrirldiğinde imam mushafla farklılığın çok cüz'î oduğu görülür. Fatiha ve Muavvizeteyn surelerinin bulunmaması bunların çok meşhur olmalarındandır, çünkü bunların Kur'ân'dan olduğuna dair icma vardır. Bu duruma göre Fatiha ve Muavvizeteyn ile sure sayısı yüz on Uç (113) ulaşır, ayrıca Abdullah b. Mes'ûd tertibinde Berâe ile Enfal surelerini bir sure kabul etmektedir. Ayrılmayan Enfal suresi İle birlikte yüz on dört (114) sure yapmaktadır.
ŞAyrıca İbn Mes'ûd gibi bazı sahabiler ayetlerin anlaşılması İçin Mushafla-rına ayetlerin tefsirini de ekliyorlardı. Hanefi mezhebindeki yemin keffareti olan orucun peş peşe olması İbn Mes'ûd mushafındaki Mâide 89. ayette bulunan açıklarnasıydı ki anlamı peş peşe olmasıdır.
§Hz. Ebû Bekir halifeliği döneminde Kur'ân'ın toplanması İçin Zeyd b. Sabit'i görevlendirdiği zaman İbn Mes'ûd itiraz etmemişti. Hz. Osman ise halifeliği döneminde çoğaltılan ana nüshalarla karışmaması ve tefrikaya sebebiyet vermemesi için eksik ya da kontrol edilmeyen nüshaların yok edilmesini emretmişti. Ancak İbn Mes'ûd bu emre uymadı ve mushafını yok etmedi. Bu onun tercihiydi ve kendisine de her hangi bir müdahale yapılmamıştı.
Mushaflann yazılma ve çoğaltılmasında sürekli Zeyd b. Sabit'in tercih edilme nedeni ezberinin daha kuvvetli ve yazısının daha güzel olmasıdır. Ayrıca Abdullah b. Mes'ûd'un Kûfe'deki görevine mani olmaması da düşünülmüş olabilir. Ancak Abdullah b. Mes'ûd'un bu tavrı tenkid edilmiştir.
§Abdullah b. Mes'ûd'un mushafı ve tertibi bize kat'i delillerle gelmemiştir, çünkü imam mushaf (çoğaltılan ana nüsha) dışındakiler kabul görmemiş ve tevatür yolla ulaşmamıştır. Bu konuda Muhammed b. İshak (v, 151/768) Abdullah b. Mes'ûd'a ait olduğu söylenen çok sayıda mushafa ulaştığını, ancak onlardan birbirine benzeyen iki mushaf bile göremediğini belirtmektedir.[235]
İbn Mes'ûd'un mushafı ile ilgili rivayetler tefsir ve fıkıhta beyan niteliğinde kullanılmış, ancak kıraat sahasında kabul görmemiştir.[236]
ŞYukarıda geçen rivayetteki benzer sureler lafzı; ayet sayısı yönünden değil, bilâkis konu yönünden benzerlik arz edenlerdir.[237]
Müslim'in rivayetinde Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:[238]
'Rasûlullah'ın her rekâtta benzer iki sure okuduğunu bilirim ki hepsi on rekâtta yirmi sure eder.'
Ebû Davud rivayetinde bu sureler açıklanmıştır:[239]
'Rasûlullah benzer iki sureyi bir rekâtta okurdu; Rahman ve Necm bir rekâtta, İkterabet ve el-Hâkka bir rekâtta, Tur ve ZârİyâT bir rekâtta, İza vekaat ve Nûn bir rekâtta, Seele sâilûn ve ve'n-Nâziât bir rekâtta, Veylülli'l-mutaffîfîn ve Abese bir rekâtta, Müddesir ve Müzemmil bir rekâtta, Hel etâ ve Lâ üksimü biyevmi'i-kıyame bir rekâtta, Amme yetesâelûn ve el-Mürselât bir rekâtla, Duhân ve ize'ş-şemsü kuvvirat bir rekâtta (olacak şekilde).' Ebû Davud ekledi: 'Bu (sıralama) İbn Mes'ûd'un tertibine göredir.'
§İbn Mes'ûd'dan bu şekilde değişik rivayetlerin gelmesi dinleyenlerin nakletmesinden kaynaklanmaktadır. Kimisi onun sözünü tam ezberlemiş, kimisi eksik. Ancak biz bu rivayetin tariklerini birleştirdiğimizde, yani onu dinleyen her râvinİn sözünü topladığımızda doğruya ulaşmak mümkün olur.
§Bu rivayetten anlaşılan, sünnetin namazda ağır ağır okunması olduğu ve Peygamberimiz'in de her rekâtta mufassaldan ikişer sure okumasıdır.[240]

555/1425- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anh):[241]
Rasûlullah (Saiiaitaim alevin w seikm) sabahın farzından önceki iki rekât (sünnetin) birinci rekâtında Fatiha ile Bakara suresinin son iki ayetini okurdu, son rekâtında da Fatiha ile Âlü İmrân suresinden bir ayet okur; 'Kul yâehle'l-kitab....' ve o ayeti tamamlardı.[242]

Açıklama

Bakara suresinin son iki ayeti Amene'r-rasûlü olarak bilinen ve yatsı namazından sonra okunan ayetlerdir;

'Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti/ müminler de (İman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. Allah'n peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. Dediler ki: İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır."
Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde sorumlu tutar. Herkesin kazandığı hayr kendine, elde ettiği (şerrin) sorumluluğu da kendine aittir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Ayrıca bizden öncekilere yüklediğin gîbi bize de ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bir de bize gücümüzün yetmediği işleri de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!' (Bakara, 2/285-286) Âlü İmrân suresinden okunan bir ayet şudur:
'Ey Kitap ehli! Aramızda ortak olan şu söyleme gelin: Allah'tan başkasına kulluk yapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabler edinmeyelim! Eğer kabul etmezlerse, şöyle deyin: Biz Müslümanlarız, buna şahid olun!' (Âlü İmrân, 3/64)
ŞPeygamberimiz'in sabah namazının farzından önce kıldığı iki rekâtta okuduğu diğer ayetler ya da sure ile ilgili değişik rivayetler vardır: Ebû Hüreyre'den:[243]
Rasûlullah sabah namazının iki rekatında (sünnetinde)[244] Kul yâ eyyühe'l-kafirûn ve Kul hüvallahü ehad surelerini okudu. İbn Abbas'tan:[245]
Rasûlullah sabah namazının iki rekatının (sünnetinin) birinci rekâtında Bakara süresindeki 'Kûlû âmenna billah'[246] ve ikinci rekâtta 'Âmenna billahi veşhed bi enna müslimûn'[247] ayetlerini okumuştu.[248]

556/1426- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[249]
Hz Peygamber (SaUaiiahu aleyhi ve seiiemy. 'Sizden birinin ailesinin yanma döndüğünde orada üç tane iri-semiz hamile deve bulması hoşuna gider mi?' diye sorunca biz:
'Evet' dedik.
Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Namazda okunan üç ayet onlardan daha hayırlıdır."[250]

557/1427- Ebû Zer'den (Radiyallahu anh):[251]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir gece namaz kıldı ve tek ayetle sabaha kadar onunla rükû ve secde yaptı (rekâtları tamamladı). O 'İn tüazzibhüm feinnehüm ıbadük...' (ayetiydi).
Sabah olunca:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sabaha kadar onunla rükû ve secde edip aynı ayeti okudun?' dedim, o şöyle buyurdu:
"Ben Allah'tan ümmetim için şefaat yetkisi istedim ve Allah bana o yetkiyi verdi. Şefaatim İzzet ve celal sahibi Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kişiye Allah'ın izniyle ulaşan (bağışlanma talebidir). "[252]

Açıklama

Rasûlullah gece namazlarında farklı sureler ve ayetler okurdu. Bununla ilgili çok sayıda rivayet vardır. Bazen bu kıraat yukarıdaki rivayette olduğu gibi bir ayeti tekrarlamak şeklindeydi. Bunun nedenleri vardı ve okuduğu ayetle irtibatlıydı. Meselâ burada Allah'tan şefaat yetkisi isteyen bir insanın söyleyebileceği en güzel sözü tekrar etmişti, bu ayetle nazmını tamamlamış, rükû ve secdesini yapmıştı, o ayet:
'Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin.' (MâİDe, 5/118)
§NâİIe (=Jjü) kelimesi ulaşan şeklinde anlaşılır. Ehl-i Sünnet anlayışına göre Allah'ın izin verdiği kişiler âhirette şefaat edeceklerdir. Bu konuda ayetler ve hadisler bulunmaktadır:
Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
'O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kişiden başkasının şefaati fayda vermez.' (Tahu, 20/109)
"Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahman'ın izin verdiği ve doğruyu söyleyenden başkası konuşamaz.' (Nebe', 78/38)
§Bu şefaat kimisi için direk cennete girmek şeklinde, bazıları içinde cehennemden çıkma ve cennete girme şeklinde olabilir. Ancak bilinmesi gereken şefaatten sadece Allah'a şirk koşmayan mü'minler faydalanabilecektir. Yukarıdaki hadiste vurgulanan budur.[253]
§Hadiste Peygamberimiz'in İnşallah 'Allah'ın izniyle" sözü bu yetkinin Allah'ın izniyle olduğunu açıklamak, hem de şu ayete imtisal içindir[254]:
'Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve: "Umarım RabbİM beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola İletir" de/ (Kchf, 18/23-24)
§Ebû Hüreyre'den gelen sahih bir rivayette; Rasûlullah her peygambere verilen ve kabul olması kesin olan bir dua hakkını kendisinin âhirete te'hir ettiğini şöyle anlatır:
"Her Peygamberin (kesinlikle kabul olacak)[255] bir dua etme hakkı vardır, Ben duamı (hakkımı) Allah'ın izniyle kıyamet günü ümmetime şefaat olarak kullanmak İstiyorum.[256]
Tirmizi'nin rivayetinde ise yukarıdaki hadisle, açıklamadaki bu hadis birleşik nakledildi, demek ki iki hadis aslında tek hadistir. Ancak bazı râviler ayrı ayrı naklettiler:
Ebû Hüreyre'den:[257]
Rasûlullah şöyle dedi: "Her Peygamber'in kabul olacak bir dua etme hakkı vardır, Ben duamı Allah'ın izniyle ümmetime şefaat olarak kullanmak istiyorum. Şefaat Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölen kişiye Allah'ın izniyle ulaşan (bağışlanma talebidir)."
§Bu babdaki hadisler bir rekâtta Fatiha'dan sonra bir ya da birden fazla sure okunmasının cevazını göstermektedir. Ayrıca namazı aynı sure ya da ayet tekrarı ile kılmak da caizdir.
Sabah namazının sünnetinin ilk rekâtında Fatiha'dan sonra Bakara suresinden, ikinci rekâtta da Âlü İmrân suresinden okunması yanında bu namazın ilk rekâtında 'Kul yâ eyyühe'l-kafırûn', ikinci rekâtta 'Kul hüvallahü ehad' surelerini okumak da müstehaptır. İlgili rivayetler sünnet namazlarda kıraat konusunda gelecektir.[258]

*** Namazlarda Okunan Sureler**

558/1428- Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) dedi ki:[259]
'Medine'de imamlık yapan filan kişi[260] kadar (namazı) Rasûlullah'ın ü aleyhi ve seiiem) namazına benzeyen bir kişi görmedim[261].'
§(Râvilerden) Süleyman b. Yesâr şöyle dedi: 'Ben de onun arkasında namaz kıldım; Öğlenin ilk iki rekâtını uzatıyor, son iki rekâtını hafif kılıyordu. İkindi namazını da hafif kılıyordu. Akşam namazının ilk iki rekâtında kısa mufassal surelerden okuyor, yatsının ilk iki rekâtında orta mufassal sureler okuyor ve sabah namazında da uzun mufassal sureler okuyordu.'
§(Râvilerden) Dahhâk dedi ki: 'Bana Enes b. Malik'ten bizzat işiten kişinin naklettiğine göre Enes şöyle dedi:
'Namazı bu gençten, yani Ömer b. Abdülaziz'den daha fazla Rasûlullah'a benzeyen bir başkasını görmedim."
(Râvi) Dahhâk ekledi:
'Ben de Ömer b. Abdülaziz'in arkasında namaz kıldım, Süleyman b. Yesar'ın dediği gibi yapıyordu.'[262]

Açıklama

Ömer b. Abdülaziz (v.102/720) ahlâkı, sünnete bağlılığı ve adaleti İle hulefa-i raşİdînden (mükemmel yöneticilerden) sayılmıştır. Halife olmadan önce Medine valisiydİ Bu görevini sürdürürken fakihler ile beraber olur, problemli konuları onlarla İstişare ederdi Bu alimlerden on kadarı ile sürekli irtibat halindeydi. Onlar; Urve, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam, Ebû Bekir b. Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed b. Hazm, Salim b. Abdullah, Abdullah b. Âmir b. Rebia, Harice b. Zeyd b. SabİT'tir. Ayrıca Said b. Müseyyeb sözünden hiç çıkmazdı. Hâlbuki Said önceki hiçbir yöneticinin yanına gitmemişti. Ömer b. Abdülaziz'in ulema arasında da İlmi kudreti takdir edilirdi. Her konuda olduğu gibi ibadet ederken de Sünnet'e son derece bağlıydı. Hatta onun Medine'de namaz kıldınşı sahabenin bile hoşuna giderdi, hatta Enes b. Malik, Ömer b. Abdülaziz kadar namazı Rasûlullah'a benzeyen birisini daha görmediğini ifade etmiştir. O, Ümeyye hanedanının en hayırlılarındandı. Allah kendisinden razı olsun.[263]

§Ömer b. Abdülaziz ile ilgili olarak bu konudaki bir methiye de Enes b. Malik'ten gelmektedir:
Zeydb. Eşlem anlattı:[264]
Enes b. Malik'in yanına girince: 'Namaz kıldınız (mı)?' dedi. Biz: 'Evet' deyince şöyle o dedi:
'Ey cariye, bana abdest alacağım suyu getir! İmamınız kadar (namazı) Rasûlullah'ın namazına benzeyen başka bir imamın arkasında namaz kılmadım.'
§(Râvi) Zeyd ekledi: 'Ömer b. Abdülaziz rükû ve secdeyi tam yapar, kıyam ve kuûdu (oturuşu) hafif tutardı.'[265]

559/1429- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):[266]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) öğle namazında 'Velleyli iza yağşâ'yı okur, ikindide buna benzer bir sure okur, sabah namazında ise bundan daha uzun bir sure okurdu.[267]

560/1430- Ebû Katâde'den (Radıyaillahu anh):[268]
Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sciiem) öğle namazının ilk iki rekâtında bize Kur'ân okuyarak imamlık yapardı, bazen okuduğu ayeti bize duyururdu; ilk rekâtta uzatır, ikincide kısaltırdı, sabah namazında da böyle yapar, ilk rekâtta uzatır, ikincide kısaltırdı. İkindi namazının ilk iki rekâtında da bize Kur'ân okurdu.[269]

561/1431- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu anh):[270]
Her namazda kıraat vardır. Rasûlullah'ın bize işittirdiği (kıraati) size işittirdik (sesli okuduk), bize işittirmediği (kıraati) de size işittirmedik (sessiz okuduk)"[271].

562/1432- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[272]
Rasûlullah (Saiiaitahtı aleyhi ve sellem) bize namaz için imamlık yapar, açıktan ve gizliden okurdu. Onun açıktan okuduğu (namazda) biz de açıktan okuduk, sessiz okuduğu (namazda) biz de sessiz okuduk. Rasûlullah'ın şöyle dediğini duydum:
"Kıraat (Kur'ân okuma) olmaksızın namaz olmaz."[273]

Açıklama

Rasûlullah'ın namaz kılış şeklini bize sahabe aktarmıştır, bu konuda tek kaynak onlardır. Namazlardaki kıraat konusunda icma edilen konular:
1- Sabah, cuma, akşam ve yatsının farzlarının ilk iki rekâtında sesli okunur.
2- Öğle, İkindi, akşamın üçüncü ve yatsının son iki rekâtında sessiz okunur.
§İhtilaflı olan bazı namazlar:
1- Bayram ve istiska namazı. Cumhura göre bayram namazı açıktan, ayrıca istiska namazı İmam Malik, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre açıktan okunur, İmam Ebû Hanife'ye göre istiskada namaz yoktur, o sadece dua ve istiğfardır.[274]
2- NafiIe namazlarda gündüz kılınanlar sessiz okunur, gece kılınanda ise kişi muhayyerdir.
3- Husûf ve Küsûf namazlarında cumhura göre Rüsûfü'ş-şems'de gizli ve Husûfü'l-kamer'de açıktan okunur. İ.Taberi'ye göre iki namazda da muhayyerlik vardır, İbn Münzir, İbn Huzeyme ve İshak'a göre ikisi de açıktan okunur.
4- Cenaze namazı gündüz ve gece sessiz okunur, gece sesli okunur, diyenler de vardır.
5- Yatsı gibi gece kılman namazın kazası gece kılınırsa sesli okuyabilir, ama gündüz kılınırca sesli ya da sessiz kılabilir.
6- öğIe gibi gündüz kılınan namazın kazası gündüz kılınırsa sessiz, gece kılınırsa sesli ya da sessiz kılınabilir.[275]
§İbn Hacer (v.852/1448) yukarıdaki rivayet ile ilgili olarak dedi ki: 'Bunlardan çıkan hüküm sessiz okunan namazlarda sesli okunmasının cevazıdır, ancak Hanefiler bu durumda sehiv secdesi gerektiğini söylediler.'[276]
§Müsned Trc. 562/1432. hadisten ve diğerlerinden anlaşılan Fatiha ya da Kur'ân okumaksızın namaz geçerli değildir.
§Bu babdaki hadislerde tavsiye edilenler:
1- Sabah ve öğle namazlarında kıraat uzatılmalı, sabah namazı daha uzun olmalı,
2- İkindi ve yatsı namazlarında kıraat orta hâili tutulmalı,
3- Akşam namazında okuma hafif olmalı, fazla uzatılmamalıdır.
§İmam Nevevî((v.676/1277))dedi ki: Ulemanın görüşüne göre Rasûlullah'ın namazının uzunluğu ya da kısalığı o anki duruma göre değişmektedir; cemaatin o anda meşguliyeti yoksa ve uzun kıraat kendilerine tesir ediyorsa imam okumayı uzatır, ama böyle bir durum yoksa hafif tutar.
İmam uzun okumak istediğinde kısa tutmasını gerektiren bir hâl olursa okuyuşunu fazla uzatmaz, meselâ çocuk ağlaması gibi durumlar...
Bazı anlarda imam uzun okursa da genelde tavsiye edilen farz namazlarda okuyuşun kısa tutulmasıdır.[277] Bu konudaki bazı hadisler:
EbûMes'ûd anlattı:[278]
Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu aleyhi ve sellent) dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Filan kişinin bize kıldırdığı sabah namazını uzatmasından dolayı ben gecikiyorum.'
Bunun üzerine Rasûlullah (öyle) kızdı ki, başka bir yerde bu kadar kızdığını görmemiştim. Şöyle dedi:
"Ey İnsanlar! Sizden nefret ettiriciler var. Kim imamlık yaparsa kısa tutsun, muhakkak ki arkasında zayıf, yaşlı ve ihtiyaç sahibi olabilir."
Câbir'den:[279]
Muaz Hz. Peygamber'le namaz kılar, sonra gider ve kavmine namaz kıldırıldı. Bir gece Hz. Peygamber'le yatsı namazı kıldı, sonra kavmine gitti, onlara imam oldu, Bakara süresiyle kıraate başladı, cemaatten birisi ayrıldı ve tek başına kıldı. Cemaat kendisine;
'Münafık mı oldun sen?' deyince şöyle dedi:
'Hayır vallahi, ben Rasûlullah'a gideceğim ve bunu haber vereceğim.' Rasûlullah'ın yanına geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gündüz çalışan deve[280] sahipleriyiz. Muaz seninle birlikte yatsı namazını kıldı, sonra gelip (bize) Bakara suresi ile namaz kıldırdı.'
Bunun üzerine Rasûlullah Muaz'a döndü ve şöyle dedi:
"Ey Muaz ! Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun? Şunu oku, şunu oku!"
§Başka rivayette Câbir şöyle nakletti:
"Veşşemsi veduhâhâ, ve'd-Duhâ, ve'l-Leyli iza yağşâ, Sebbihi'sme Rabbike'l-a'tâ' yi oku!"
§Hadislerde geçen farklı kıraatin hikmeti:
1- Sabah ve öğle vakti uyku ve gaflet zamanıdır, bu insanların cemaate yetişmeleri için kıraat uzun tutulur,
2- İkindi vakti böyle değildir, bilâkis insanların yorgun olduğu vakittir, bu nedenle namaz hafif tutulmalıdır.
3- Akşam vakti dardır, belki oruçlu olanlar vardır ve kısa tutulmalıdır,
4- Yatsı vakti uyku vaktidir, ancak geniş bir vakittir, bu nedenle orta uzunlukta okunur, tıpkı ikindi gibi.[281]

*** Öğle Ve İkindi Namazlarında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

563/1433- Ebû Ma'mer anlattı[282]:
Habbab b. Eret'e (Radıyallahu anh): 'Rasulullah (SalkıUahii aleyhi ve sellem) Öğle ve ikindi namazlarında (Kur'ân) okur muydu?' diye sorduk. O da 'Evet' dedi.
Biz: 'Bunu hangi şeyden anlı yordunuz?' diye sorunca şöyle cevap verdi: 'Sakalının oynamasından.'
NOT: Bu rivayette sahabî Habbab b. Eret'e sorulma sebebi, onların öğle ve ikindi kıraati hakkında bilgilerinin olmaması ya da okunmaz, şeklinde yanlış bilgileri olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[283]

564/1434- Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas'tan[284]:
Ben ve Kureş'ten bazı gençler İbn Abbas'ın yanına girdik. Onlar 'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi öğle namazında (Kur'ûn) okur muydu?' diye sordular.

İbn Abbas: 'Hayır' deyince gençler:
'Belki de o içinden okuyordu' dediler. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi:
'Yüzünün derisi dökülsün.[285] Bu (düşünceler) serdir. Rasûlullah kendisine gönderileni tebliğ etmekle sorumludur. İnsanlar dışında sadece bize (Ehl-i Beyt'e) üç şeyde özel hüküm bildirdi:
Abdesti güzel almamızı, sadakadan/zekattan yemememizi ve ata eşeği çekmememizi emretti.'[286]

Açıklama

Ebû Davud rivayetinde[287] bu dediğin öncekinden daha şeriidir
(tehlikelidir), şeklinde geçer. Çünkü onlar Rasûlullah'i vahyi gizlemekle suçladılar. Bu nedenle tbn Abbas kızdı ve Rasûlullah'ın hiç bir şeyi gizlemediğini belirtti.
§Burada İbn Abbas soran kişilerin Ehl-i Beyt'e ait özel hükümleri sorduğunu anladı da yukarıdaki özel hükümleri saydı:
1- Abdest konusunda Ehl-i Beyt daha dikkatli olmalı, bu rivayete göre onların güzel abdest alması vacip, diğer insanlara menduptur.
2- Ehli beyt'e sadaka/zekat verilmez, bir çok rivayette bu yasaklanmıştır. Bunun nedeni Rasûlullah'ın soyundan gelenlerin dini istismar etmemeleri olabilir.
3- Eşeğin ata çekilmesi konusunda da Ehl-i Beyt'in daha dikkatli olmaları, bunun kendilerine haram ve diğer insanlara mekruh olması söz konusudur, Buradaki yasağın nedeni doğan hayvanlarda kısırlığın oluşması, üreme olmadığı için at ve eşek gibi hayvanların soylarının azalması endişesi olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[288]
§Ehl-i Beyt'le ilgili bazı hükümlerin şiddetli olması onların önderlik makamında olmaları ve daha dikkatli davranmaları içindir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
"(Ey Peygamber'în hanımları!) Evlerinizde oturun, eski cahîliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekât verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, günahı uzaklaştırmak ve sizi tertemiz yapmak ister." (Ahzâb, 33/33).[289]

565/1435- İbn Abbas (Radıyallahu anhuma) dedi ki:[290]
'Namazlar(ın) bir kısmında Hz. Peygamber (Saiiaüahu aleyhi ve okudu, bir kısmında sustu. Allah'ın Peygamber'inin okuduğu yerde biz de okuduk, sustuğu yerde sustuk.'
Kendisine:
'Belki o (Peygamber) içinden okudu1 denilince kızdı ve şöyle dedi:
'Yoksa, Rasûlullah (vahyi gizlemekle) itham mı ediliyor?
§(Bir rivayette) İbn Cafer ve Abdürrezzak: Rasûlullah'ı itham mı ediyorsun)?' diye naklettiler.[291]

Açıklama

İbn Abbas Rasûlullah'ın (Satlailahü aleyhi ve seiiem) öğle ve ikindi namazlarında sustuğunu bildirmektedir ki bu o anki bilgisine göre söylenmiş olabilir. Çünkü bu konuda İbn Abbas'tan farklı rivayetler gelmektedir.
İbn Abbas şöyle dedi:
'Öğle ve ikindi namazlarında imamın arkasında Fatiha'yı sen de oku!'[292]
'Namazı Fatiha da olsa Kur'ân(dan) okuyarak kıl!'[293]
Başka rivayette İbn Abbas; öğle ve ikindi namazında Rasûlullah'ın okuyup okumadığını bilmediğini ifade etmiştir.[294]
§Çok sayıda sahabe Rasûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarında (sessiz olarak) Kur'ân okuduğunu naklettiler.
1- Habbab b. Eret[295]
2- Ebû Katâde[296]
3- Câbir b. Semüra[297]
4- Hârice b. Zeyd[298]
5- Ebu'l-Ehvas[299]
6- Abdullah b. Ebû Evfâ[300]
7- Ebû Said el-Hudrî

8- Ebu'l-Âliye'den otuz kadar sahabenin ittifakı nakledildi.[301]

566/1436- İbn Abbas (Radıyallahu anhüma) dedi ki[302]:
"Sünnetin hepsini ezberledim, ancak ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okudu mu, okumadı mı, (tam) bilemiyorum. (Bir rivayetteki ek; Fakat biz okuyoruz.) Ayrıca Rasûlullah'ın ayetteki şu harfi nasıl okuduğunu bilmiyorum;
( )[303] ta ile mi, yoksa sin ile mi?[304]

Açıklama

Abdullah b. Abbas (v.68/687) alim ve fakih sahabilerdendi. Rasûlullah (Sallatlahü aleyhi ve sellem) Oîiun İçin dua etmişti.
İbn Abbas anlattı:
Hz. Peygamber helaya gitti, onun için abdest suyu hazırlayıp koydum. Dedi ki:
"Bunu kim koydu?"
(îbn Abbas olduğu) bildirilince Rasûlullah şöyle dua etti:
"Allahım, onu dinde fakih kıl!"[305]
"Allahım, ona Kitab'ı öğret!"[306]
"Allahım, ona Kur'ân'ın te'vilini (yorumlanmasını) öğret!"[307] Bu duanın nedeni de Hakim'in rivayetinde beyan edildiği gibi İbn Abbas'ın Hz. Peygamber için su kabı hazırlamasıdır.[308]
Allahım, ona hikmeti Öğret![309]
Allahım, ona hikmeti ve Kur'ân'ın te'vilini (yorumlanmasını) öğret![310]
"Allahım, ona Kitab'ı, hikmeti ve nübüvvet dışındaki (ilhamla)[311] doğru bakış açısını öğret!"[312]
"Allahım, onu fakih kıl ve te'vili (yorumlamayı) öğret!"[313]
Farklı rivâyetlerdeki farklı dualar aynı olay için Hz. Peygamber'in yaptığı duanın aktarılmasındaki farklı anlamadan ya da uzun bir duanın parçalarından ibaret olabilir, doğrusunu Allah bilir.
§İbn Abbas'tan gelen diğer rivayetlerden Hz. Peygamber'in öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okuması konusunda kendisinin her hangi bir bilgisi olmadığını ya da kararsız olduğunu görüyoruz. Abdullah b. Abbas (yaşı) küçük sahabilerdendi, çünkü Rasûlullah'ın vefatı sırasında on üç yaşında bir gençti. Hz Peygamber'in yaşayışını/sünnetini daha sonra (yaşı) büyük sahabilerden topladı ve ümmetin büyük alimlerinden birisi oldu. Bu nedenle ondan farklı görüşler ve rivayetler nakledilmektedir:
İbn Abbas'ın bazı farklı görüşleri:
1- Abdestte çıplak ayağa mesh ile ilgili görüşü[314]; Abdest uzuvlarını birer kere yıkanmasına dair Rasûlullah'tan rivayeti.[315]
2- Mestler üzerine mesh edilmez görüşü[316]; Hâlbuki bu konuda seksen sahabiden rivayet nakledildi.[317]
3- Korku namazının tek rekât olduğu görüşü[318], ancak kendisinden iki rekât görüşü de nakledildi.[319]
4- Rasûlullah Kabe içinde namaz kılmadığı iddiası ve Kabe'de namaz kılınmasına dair cevazı[320], Hâlbuki o anda Rasûlullah'ın yanında olan sahabiler onun namaz kıldığını naklettiler.[321]
5- Mut'a nikahının hükmünün kaldırılmadığında ısrarlıydı ve sahabe kendisini zaman zaman uyarmaktaydı, sonunda doğrusunu öğrenince bu görüşünden vazgeçti...[322]

6-Kâbe'nin içinde de namaz kılınmaz. İbn Abbas Rasûlullah'ın Kabe İçinde namaz kılmadığını, tekbir getirdiğini ve dua ettiğini bildirmektedir. Bir rivayette de kendisinden; 'Rasûlullah içine girdiğinde iki direk arasında secdeye gitti, sonra oturdu, ve dua etti, (ancak) namaz kılmadı' şeklinde nakletti.[323]
Fakat İbn Ömer'in Bilâl ve Üsame'den rivayetleri, Rasûlullah'ın Kabe içinde namaz kıldığı, şeklindedir. Peygamberimiz Kabe'ye Bilâl, Üsame ve Osman b. Talha ile birlikte girmişti. Bu üç sahabeden Rasûlullah'ın içeride namaz kıldığı, nakledildi.[324]
Her ne kadar İbn Abbas Üsame'den[325] namaz kılmadığını nakletse de yine Üsame'den gelen rivayet yanında Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha'dan gelen rivayetler[326] Rasûlullah'ın Kabe'nin içinde namaz kıldığı şeklindedir. Hattâ İmam Tahâvî'ye (v.321/933) göre Rasûlullah'ın Kabe'de namaz kılması ile ilgili rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır.[327]
§Abdullah b. Abbas'ın görüşlerini doğru anlamak için bunların tümünü toplamak ve hayatını iyi bilmek gerekir. İbn Abbas'Ia ilgili bilgiler Menâkıb bölümünde gelecek, inşallah.
§ Yukarıdaki rivayette İbn Abbas'ın ( )[328] ayetinde bulunan bir kelimenin kıraatinde şüphe ettiği görülmektedir. Acaba ta İle mi yoksa sin İle mi, diye ve bu konuda Rasûlullah'ın nasıl okuduğuna dair bir bilgi nakletmemektedir. Ayetteki ve kelimeleri aynı manadadır.[329]
Kurtubî (v. 671/1272), ayetteki lafzının kıraati hakkında şöyle dedi: 'İbn Abbas bunu şeklinde (sin ile) okudu, Übey b. Kâ'b'ın mushafında da bu şekilde geçmektedir. Hamza, Kisâî ve Hafs ise şeklinde (ta ile) okudular.'[330]

567/1437- Muttalib b. Abdullah'tan[331]:
(İnsanlar) Öğle ve ikindi namazlarında Kur'ân okumak konusunda ihtilafa düştüler ve (sorması için birisini) Hârice b. Zeyd'e gönderdiler. O şöyle dedi:
'Babam dedi ki:
'Rasûlullah (saiiaiiaha akyiü ve seiiem) kıyamı uzatır ve (kıyamda) dudaklarını hareket ettirirdi. Bunu ancak Kur'ân okumak için yaptığını biliyorum ve ben de öyle yapıyorum."
NOT: Müsned Trc. 563/1433 ve 568/1468. numaralı rivayetlerde geçtiği gibi sahabe hafi (sessiz okunan) namazlarda RasûÎullah'ın kıraatini sakalının ya da dudaklarının oynamasından bilirlerdi. Ayrıca 548/1418 numaralı rivayette geçtiği gibi Rasûlullah okuduğunu hissettirmek için bazen sahabeye duyururdu.[332]

568/1438- Ebu'l-Ehvas'tan[333]:
Hz. Peygamber'in ashabından biri şöyle dedi:
'Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seitem) öğle namazındaki kıraati sakalının oynamasından bilinirdi.'[334]
569/1439- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahu anh):[335]
Rasûlullah'ın (Saiiaitaiiu aleyhi ve setiem) öğle ve ikindi namazlarındaki kıyamı (ile kıraatini) takdir ederdik; öğle namazında Rasûlullah'ın kıyammdaki (uzunluğun) otuz ayet (okuyacak)[336] kadar olduğunu tahmin ettik, yani Elif lâm mim tenzilü's-secde suresi kadar, son iki rekâttaki kıyamı ise bunun yansı kadardı. İkindi namazında Rasûlullah'ın kıyamının (uzunluğu) bunun yarısı kadardı,[337] son iki rekâttaki kıyamı önceki iki rekâttaki kıyamın yansı kadardı.[338]

570/1440- Gazea şöyle anlattı:[339]
'Yanında çok kişi olduğu hâlde (duran)[340] Ebû Said'in (Rcuhyaiiahn yanına gittim, insanlar onun yanından ayrılınca dedim ki:
'Ben sana onların soracağı bir şeyi sormayacağım, sana Rasûlullah'ın (Satiaiiaiiü aleyhi ve setiem) namazını soracağım.'
O şöyle dedi:
'Bunda senin için bir fayda yoktur.[341]'
Gazea soruyu tekrar edince dedi ki:
'Rasûlullah'ın öğle namazı şöyleydi: Bizden biri Bakî'a[342] gider, ihtiyacını giderir, sonra ailesinin yanına döner ve abdest alır, sonra mescide dönerdi de Rasûlullah hâlâ birinci rekâtta olurdu."[343]

571/1441- Abdullah b. Ebû Evfâ'dan (Radiyallahu anh):[344]
Hz. Peygamber (Saiiatiahn aleyhi ve seiiem) öğle namazının birinci rekâtında, ayak sesi duyulmayıncaya kadar kıyamda dururdu (ki insanlar yetişsin).[345]

572/1442- Câbir b. Semüra'dan (Radiyalahu anh):[346]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazında 'Sebbihi'sme Rabbike'1-a'lâ' suresi ve benzerini okur, sabah namazında ise bundan daha uzun okurdu.[347]

573/1443- Ebu'l-Aliye'den[348]:
Hz. Peygamber'in (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) ashabından otuz kişi (bir görüşte) ittifak ettiler ve şöyle dediler:
'Rasûluîlah (Kur'ân'ı) açıktan okuduğunda onu bildik/öğrendik, açıktan okumadığını ise açıktan okuduğuna kıyas etmeyiz.'
(Râvi devamla) dedi ki: Şu konuda onlar ittifak ettiler ve iki kişi bile ihtilafa düşmedi:
'Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtının her rekâtında otuz ayet kadar okurdu, son iki rekâtındaki (kıraati ise) bunun yansı kadardı. İkindi namazının ilk iki rekâtında ise öğlenin ilk iki rekâtındaki kıraatin yansı kadar, son iki rekâtında da bunun yarısı kadar okurdu.'[349]

Açıklama

Bu hadisin şahidi Ebû Said el-Hudrî'den gelmektedir:
Ebû SaÎd el-Hudrî anlattı:[350]
'Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtının her rekâtında otuz ayet kadar, son iki rekâtında ise on beş ayet okuyacak kadar okuyarak (durduğunu), (ya da şüyle dedi; (bu) öncesinin yansı kadardı.) İkindi namazının ilk iki rekâtında ise on beş ayet, son iki rekâtında da bunun yarısı kadar okuyarak (durduğunu lalını i n/takdir ettik).[351]'
§Bu konuda çok sayıda sahabeden gelen rivayetler öğle ve ikindi namazında Kur'ân okumanın meşru olduğunu göstermektedir.
Öğle namazında Rasûlullah'ın okuduğu bazı sureler:
1- Velleyli iza yağşâ ( )[352]-(21 ayet)
2- Ve's-semâi zâti'l-burûc (22 ayet).
3- Ve's-semâi ve't-tânk -(17 ayet) ve bu iki surenin benzerleri[353]
4- Lokman-(34 ayet) ve Zâriyat -(60 ayet); bu iki sureden ayetler[354]
5- A'Iâ -(19 ayet) ve Gaşiye (26 ayet)[355]...
Farklı sahabeden değişik zaman ve şartlarda değişik rivayetlerin olması o anki duruma göre okunan miktarı göstermektedir. Bu rivayetlerden öğle ye ikindi namazlarında yaklaşık bu kadar ayet ya da sure okumanın efdal olduğu anlaşılmaktadır, ancak şart değildir.[356]

*** Akşam Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

574/1444- Cübeyr b. Mut'im'den (Radıyaillahu anh):[357]
(Kendisi) müşrik esirlerin fidyesini görüşmek üzere Rasûlullah'a geldi. (Râvi Behz; Bedir esirlerinin fidyesi konusunda olduğunu, belirtti ve râvilerden Muhammed b. Cafer de, o gün (Cübeyr'in) Müslüman olmadığını söyledi.) Cübeyr şöyle anlattı:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) akşam namazı kılarken kendisine ulaştım; namazda Tûr suresini okuyordu. İşittiğim Kur'ân ile sanki kalbim (heyecandan) parçalanacaktı.' {Râvi Behz şöyle nakletti: 'Kur'ân'ı işittiğim zaman sanki kalbim (heyecandan) parçalanacaktı.)[358]

Açıklama

Cübeyr b. Mut'im (v. 59/678) Nevfeloğullan'nın ve Kureyş'in eşrafından olduğu için cahiliye ve İslâm dönemlerinde büyük bir itibara sahipti. Cahiliye devrinde İslâm'a düşman bir kişiydi, hatta o, hicretten önce Darı'n-Nedve'de Rasûlullah'în öldürülmesine karar veren kişilerden birisiydi.
CUbeyr Bedir savaşında da müşriklerle beraberdi, daha sonra esirlerin serbest bırakılması için Rasûlullah'la görüşmek üzere Medine'ye gitti. Yanına ulaştığında Rasûlullah akşam namazı kılıyordu ve Tur suresini okuyordu. CUbeyr bu ayetleri işittiği anda o kadar etkilendi ki kalbi neredeyse paramparça olacaktı ve bu. kalbine giren imanın ilk ateşiydi. Diğer bir rivayette bu heyecanın son noktasını kendisi şöyle anlatır:
'Hz. Peygamber'İ akşam namazında Tûr suresini okurken dinledim; 'Yoksa onlar kendi kendilerine mi yaratıldılar (oluştular) yahut da (kainatın) yaratıcısı onlar mı? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Bilâkis onlar (bu konuda) kesin bîr inanca sahip değiller. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı ya da onlar üstün güç sahipleri mi?'[359] (manasındaki) ayete ulaştığında kalbim neredeyse uçacaktı.'[360]
Ancak bu konuda çok inatçı olan diğer müşrikler gibi Cübeyr b. Mut'im'e de hidayet geç nasip olmuş ve Hudeybiye anlaşmasından sonra, bazılarına göre Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur.[361]
§Azılı bir müşrikin namazdan ve özellikle okunan Kur'ân'dan etkilenmesi çok önemlidir. Rasûlullah insanları Kur'ân ile etkileyen bir kişiydi, onu dinledikleri zaman adeta şok oluyorlar ve bu güçlü/güzel sözler karşısında hayranlıklarını gizleyemiyorlardı.[362]

575/1445- Mervan b. Hakem'in[363] haber verdiğine göre Zeyd b. Sabit kendisine dedi ki:
'Bana ne oluyor, seni akşam namazında kısa sureleri okurken görüyorum. Hâlbuki ben Rasûlullah'ı (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bu namazda iki uzun sureden uzun olanını okurken görmüştüm.'
(Râvi) İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti: (Bir rivayette, ben Urve'ye;) 'İki uzun sureden uzun olanı nedir?' diye sorunca o,:
'Â'raf (süresidir)' dedi.[364]

Açıklama

Ebû Davud'daki rivayette 'diğeri de En'âm süresidir' ilavesi bulunmaktadır.[365]
(Râvi İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti: Ben Urve'ye;) 'İki uzun sureden uzun olanı nedir?' diye sorunca :
'Â'raf (suresi), diğeri de En'âm süresidir' dedi.
(Râvilerden İbn Cüreyc şöyle anlattı: îbn Müleyke'ye bunu sordum: O da kendine göre bunların Mâide ve Â'raf olduğunu, söyledi.
§Rivâyetteki iki uzun sureden biri Â'raf süresidir ve bunda ittifak vardır, ancak diğeri ihtilaflıdır. Ebû Davud'un ziyadesinde bunun Urve'ye göre En'âm suresi olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer de bu görüştedir ve Bennâ da bunu tercih etmiştir. İkincisinin Mâide suresi olduğunu söyleyenler de vardır ve bu İbn Ebî Müleyke'nin görüşüdür. Bazılarına göre de Yunus süresidir. Doğrusunu Allah bilir.[366]

576/1446- Ebû Eyyûb ya da Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahu anhüma)[367] nakledildi:[368]
'Hz. Peygamber (Saiiaiiaim ateyiu ve setiem) akşam namazının iki rekâtında Â'raf suresini okudu.'
NOT: Bu rivayetten akşamın vakitinin şafak[369] kaybolmasına kadar devam ettiği ve uzun olduğu anlaşılmaktadır.[370]

577/1447- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anhüma):[371]
Ümmü'l-Fadl bt. Haris (oğlu) İbn Abbas'ı Mürselât suresini okurken işitince şöyle dedi:
'Okuyuşunla bana bu sureyi hatırlattın; bu sure, akşam namazında okurken Rasûlullah'tan (Satiatiaim aleyhi ve seiiem) duyduğum en son suredir.'[372]

Açıklama

İbn Abbas'ın bu rivayeti başka tarikten annesi Ümmü'l-Fadl şeklinde, beyan edilerek nakledildi.[373] İbn Abbas'ın annesi, büyük oğlu Fadl'a nisbet edilerek anıldı, çünkü Arablarda künyenin büyük oğlana nisbeti adetti. Ümmü'l-Fadl'ın ismi Lübâbe bt. Haris'tir ve Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan kadındır. Hâlbuki o dönemde kocası Abbas kavminden çekindiği için Müslüman olduğunu daha açıklayamamıştı, beklide Müslümanları gizlice koruma fikrindeydi. Bunu Mekke'deki haberleri Rasûlullah'a ulaştırmak gayesiyle hicret etmemesinden anlıyoruz, her zaman Hz.Peygamber'e yardımcı olmuştu.
Ümmü'1-Fadl Hz. Peygamber'in hanımı Meymûne annemizin kız kardeşidir ve Hz. Abbas'ın ondan yedi tane çocuğu olmuştu:
Onlar; Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Ma'bed, Kuşem, Abdurrahman ve Habibe'dir.[374]

578/1448- Ümmü'l-Fadl bt. Haris'ten (Radiyallahu anha):[375]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bize evinde elbisesine bürünmüş olarak akşam namazı kıldırdı ve Mürselât suresini okudu. Bundan sonra ruhunu teslim edinceye kadar başka namaz kılmadı/kıldırmadı.
NOT: Buhari rivâyetindeki lafız şeklindedir ve 'Allah onun ruhunu alıncaya kadar bize namaz kıldırmadı'[376] mânâsındadır. Bununla yukarıdaki rivayet açıklanmış olur, çünkü kastedilen münferit değil, cemaatle kılınan namazdı ve evinde kılınmıştı. İmam Şafiî'ye göre Rasûlullah ölüm hastalığındaki en son namazı mescitte kılmıştı, bu da o oturarak kıldığı namazdı, namazı kıldırmaya Hz. Ebû Bekir imam olarak başlamış, Rasûlullah gelince Hz. Ebû Bekir me'mum (ona tabi) olmuştu. Doğrusunu Allah bilir.[377]

579/1449- Hanzalees-Südûsî'den[378]:
İkrime'ye: 'Ben akşam namazını Kul eûzü bi Rabbi'î-felak ve Kul eûzü bi Rabbi'n-nas ile kılıyorum, bundan dolayı insanlar beni ayıplıyorlar' deyince o şöyle dedi:
'Bunda bir beis yoktur. O iki sureyi oku, onlar Kur'ân'dandır. Bana İbn Abbas'in (Radtyallcıhii anlnima) bildirdiğine göre Rasûlullah (Sailallalahu aleyhi ve sellem) geldi ve iki rekât namaz kıldırdı, o iki rekâtta sadece Fatiha'yı okudu.'[379]

Açıklama

Bu hadisteki Hanzale es-Südûsî; İbn Maîn ve diğerlerine göre zayıf râvidir, ancak İbn Hibbân kendisini sika kabul etmiştir. [380] Hanzale'nin Şehr b. Havşeb yoluyla İbn Abbas'tan gelen rivayetinde bu iki rekâtın bayram namazı olduğu açıklanmaktadır:
"Rasûlullah iki rekât bayram namazı kıldırdı, ikisinde sadece Fatiha'y okudu ve başka (sure ya da ayetleri) ona eklemedi. "[381]
§Bu rivayette Fatiha'nm namazda tek başına yeterli olacağına işaret edilmekte ve Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anhi gelen şu rivayet de bunu desteklemektedir:[382]
"Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve sellem) her namazda Kur'ân okurdu. Namazlarda (sesli okuyup) bize duyurduklarını biz size duyurduk, bizden gizli okuduklarını (hafi olanları) biz de sizden gizledik (size bildirdik). Eğer Fatiha'd an fazla okumazsan o yeterlidir, fazla okursan o daha hayırlıdır."[383]

580/1450- Ukbe b. Amir'den (Radiyallahu anh):[384]
Rasûlullah'ın (yanına o, bineği üzerindeyken geldim,) ayağını (elimle)[385] tuttum ve:
'Ey Allah'ın Rasûlü, bana Hud suresi ile Yusuf suresini okut (öğret)!' dedim.
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Ey Ukbe b. Âmir! Sen izzet ve celal sahibi olan Allah'a Kul eûzü birabbi'l-felak'tan daha sevgili, daha kapsamlı/büyük[386] bir sure okumazsın (okumuş olamazsın)."
§(Ravi) Yezid ekledi: 'Ebû Âmir onu hiç terk etmedi, akşam namazında okumaya devam etti.'[387]

Açıklama

§Ukbe b. Âmir b. Âmir b. Abs (v.58/678) hicretten sonra Müslüman olan sahabilerdendİr. Ukbe Rasûlullah'ın Medine'ye geldiğini duyunca gütmekte olduğu koyunlan bıraktı ve onun yanına geldi. Biatimi kabul eder misin, deyince Peygamberimiz ona kendisini tanıtmasını istedi. Ukbe kendisini tanıtınca Rasûlullah ona bedevi (geleneksel cahiliye) biati yoksa hicret biati için mi geldiğini sorunca Ukbe hicret biati için geldiğini söyledi. Rasûlullah da onun biatini kabul etti.
Ukbe'den bir çok sahabi hadis rivayet etti; Cabir, İbn Abbas, Ebû Abbas, Ebû Eyyub el-Ensarî ve Ebû Ümame bunlardandır. Ayrıca tabiûndan bir çok kişi kendisinden hadis aldı; Ebu'1-Hayr, Ali b. Rebah, Ebû Kabîl, Saİd b. Müseyyeb vd.
Kur'ân'ı Mushaf halinde toplayan sahabİlerden birisi de Ukbe b. Âmir'dİr. Onun mushafı imam mushafın tertibinden farklıydı. Daha sonra imam mushaftan kendi eliyle bir nUsha yazdı. Allah ondan razı olsun.[388]
§Bu konuda geçen hadislerden akşam namazında kıraatin meşru olduğu anlaşılmaktadır.
Akşam namazında Rasûlullah'ın okuduğu bazı sureler ve ayetler:
1- Mâide,
2- Araf,
3- Enfal,
4- Tur,
5- Mürselât,
6- Kul eûzü bi Rabbil felak,[389]
7- Kısa mufassal surelerden okurdu.[390]
* Diğer rivayetlerde geçen bazı sureler:
8- 'Ellezine kefem ve saddû an sebîlillah' ayeti
İbn Ömer'den:[391]
Hz. Peygamber kendilerine akşam namazında 'Ellezine keferû ve saddû an sebîlillah1 ayetini okudu
9- Ve't-tini ve'z-zeytûni,
Berâ b. Âzib'den:[392]
(Yolculukta) Hz. Peygamberdin arkasında akşam namazı kıldım, (İkinci rekâtta)[393] 'Vettini vezzeytûni'y\ okudu.
10- 'Sebbıh'sme Rabbike'l-â'lâ' ve 'Kul yâ eyyühe'l-kafırûn',
Abdullah b. Haris b. Abdülmutta!ib'den:[394]
Rasûlullah'ın son kıldığı/kıldırdığı namaz akşam namazıydı; birinci rekâtta 'Sebbıh'smi Rabbike'l-â'lâ' ve ikinci rekâtta 'Kulyâ eyyühe'l-kaftrûn'rdkudu.
11- Cuma gecesi akşam namazında "Kul yâ eyyühe'l-kafirûn" ve 'Kulhüvallahü ehad."[395]
Bu rivayetler akşam namazında tıval-ı mufassalın, bazen kısa surelerin okunmasına delâlet etmektedir. Bazen de es-seb'u't-tıvaldan (yedi uzun sureden) okunması tercih edilmiş, meselâ iki uzundan biri olan Â'raf suresi iki rekâtta okunmuştur.
Farklı rivayetlerden ortaya çıkan eğer zaman varsa ve cemaate meşekkat olmayacaksa uzun ya da tıval-ı mufassaldan okumak caizdir. Ancak farz namazların kısa tutulması ve imam olan kişinin rahat okuyacağı kısmı okuması müstehaptır. Tirmizi rivayetinde Hz. Ömer, Ebû Musa el-Eş'ari'ye yazdığı mektupta akşam namazında kisaru'l-mufassaldan okunmasını istemiştir.[396] Bu İbnü'l-Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve îshak'ın görüşüdür. İmam Şafiî, İmam Malik'in akşam namazında Tur ve MUrselât gibi uzun surelerin okunmasını mekruh gördüğünü nakletti. Ancak Şafiî'nin bu konuda mekruh olmayıp, bilâkis müstehab olduğuna dair görüşü nakledildi. İbn Hacer bu konuda Beğavi'nin de Şerhu's-sünne'de böyle naklettiğini zikreder, ancak doğru olanın Şafiî mezhebinde uzun sureleri okumanın caiz olmasıdır, mekruh ya da müstehab değildir. İbn Dakik el-Iyd şöyle dedi: Rasûlullah'ın hayatındaki sürekli uygulama sabah namazında uzun ve akşam namazında kısa surelerin okunmasıdır. Bize göre bundan çıkan sonuç Rasûlullah'ın devam ettiği uygulama müstehab, ara sıra yaptıkları caizdir, mekruh değildir.[397]
Bu şekilde kıraat Hanefî ve Hanbeli mezhebinde caizdir, ancak farz namazlarda tavsiye edilen tek sure okumak ve cemaatin durumunu dikkate almaktır.[398]

*** Yatsı Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

581/1451- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[399]
(Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem) yatsı namazında Semâvât (surelerinin)[400] okunmasını emretti.
§Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu <mh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) yatsıda Semâ suresini, yani 'Zati'l-burûc1 ve 'Ve's-semâi ve't-tank'ı okudu.[401]

582/1452- Berâ (b. Âzib)'den (Radıyallahü anh):[402]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) yolculuktaydı ve yatsı namazının ilk iki rekâtından birinde ' ve't-tini ve'z-zeytûni' suresini okudu.
§(Diğer rivayetteki ziyade: Berâ şöyle devam etti;) Ondan daha güzel sesli (okuyanı) ve daha güzel namaz kıldıranı dinlemedim.[403]

583/1453- Büreyde (el-Eslemî)'den (Radiyallahu anh):[404]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve sciiem) yatsı namazında 'Veşşemsi ve duhâhâ' ve benzeri sureleri okurdu.[405]

584/1454- Ebû Miclez'den:[406]
Ebû Musa el-Eş'ârî (RaciıyatiaM anh) Mekke'den Medine'ye giderken (yolda) ashabına namaz kıldırdı; yatsıyı iki rekât olarak kıldı ve selam verdi. Sonra kalkıp bir rekâttık (vitrin)[407] kıyamında Nisa suresinden yüz ayet okudu. Bunun üzerine kendisini kınadılar. O şöyle dedi:
'Rasûlullah'ın (Sallalahu aleyhi ve sellem) ayak bastığı yere ayak basmaktan ve Rasûlullah'ın yaptığını yapmaktan hiç geri durmadım.'[408]

Açıklama

Ebû Musa el-Eş'ârî Rasûlullah'a (Sallallahu aleyhi ve seiiem) bağlılığı/itaati fazla olan bir sahabiydi, bu rivayette de onun aşın titizliği görülmekte, onun bir rekâtlık vitrin kıyamında yüz ayet okuması eleştirilse de bunun sebebi kendi İçtihadı değil, bizzat Rasûlullah'tan kaynaklanan uygulamadır. Ancak bu konuda cemaatin durumunu dikkate almak gerekir.
Rasûlullah yolculukta yatsı namazı kılarken kısa surelerden okudu, ancak ikâmet hâlindeki genel uygulaması evsat-ı mufassaldan okumaktı.[409]
Bu konudaki rivayetler:
1- Hz. Peygamber cemaatin durumunu dikkate almadan namazı uzatan Muaz b. Cebel'i tenkid etmişti:
Câbir'den:[410]
Muaz Hz. Peygamberce namaz kılar, sonra gider ve kavmine namaz kıldırır-dı. Bir gece Hz. Peygamber'le yatsı namaz kıldı, sonra kavmine gitti, onlara imam oldu, Bakara süresiyle kıraate başladı, cemaatten birisi ayrıldı ve tek başına kıldı. Cemaat kendisine;
'Münafık mı oldun sen?' deyince şöyle dedi:
'Hayır vallahi, ben Rasûlullah'a gideceğim ve bunu haber vereceğim.' Rasûlullah'ın yanına geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gündüz çalışan deve[411] sahipleriyiz. Muaz seninle birlikte yatsı namazını kıldı, sonra gelip (bize) Bakara suresi ile namaz kıldırdı.'
Bunun üzerine Rasûlullah Muaz'a döndü ve şöyle dedi:
"Ey Muaz ! Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun? Şunu oku, şunu okul"
ŞCabir'den gelen diğer rivayette Rasûlullah şöyle dedi:
'Ve'ş-şems/ veduhâhâ, Ve'd-duhâ, Ve'Heyli iza yağşâ, Sebbihisme Rabbike'l-a'la (surelerini) oku! "
2- Rasûlullah'ın yatsı namazında okuduğu bazı sureler:
a- 'Ve's-semâi zati'l-burâc' ve 'Ve's-semâi ve't-tank',
b- 'Ve't'tini ve'z-zeytûni',
c- 'Veşşemsi ve duhâhS ve benzeri sureler,

d- Nisa suresinden yüz ayet,[412]
e- Tur suresi,[413]
f- Cuma gecesi[414] yatsı namazında Münafikûn,
g- Yatsıda on ayetten aşağı okumazdı,[415]
h- Orta mufassal surelerden okurdu.[416]
3- Hz. Osman yatsı namazında Münafıkûn ve benzeri evsat-ı mufassal surelerden okurdu. [417]
4- Abdullah b. Mes'ûd yatsı namazının ilk rekâtında Enfal suresinden başladı ve ını'mel mevlâ ve nt'mennasîr'e kadar geldi, rükûa gitti, ikinci rekâtta da mufassaldan bir sure okudu.[418]
5- Başka sahabe ya da tabİûndan daha az ya da daha çok kıraat nakledildi. Ancak akşam namazında cemaat açısından Hz. Peygamber'den nakledilen 'Veşsemsi ve duhâhâ" ve 'Vettini vezzeytûni' gibi kısa sureleri okumak daha uygundur.[419] Çünkü cemaatte zayıf, ihtiyar ve hastalar bulunabilir, onların sıkıntıya düşmemesi gerekir. Ara sıra uzun kıldırılabilir, ancak sürekli uzun kıldırmak cemaati bıktırabilir. Bu durumda Rasûlullah ve selefimiz alimleri tarafından tavsiye edilen yer ve duruma göre namazı hafif kıldırmaktır. Ancak bunda da tadil-i erkâna dikkat edilmeli, rükû ve secdeler tam yapılmalıdır. Çünkü Rasûlullah tadil-i erkâna uymadan namaz kılana 'Dön ve tekrar namaz kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın' buyurdu. O kişi birkaç kere denemesine rağmen güzel kılamaymca Peygamberimiz bizzat kendisi doğrusunu anlatmıştı.[420]

*** Sabah Namazında, Özellikle Cuma Gününün Sabah Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak)**

585/1455- Simâk b. Harb Medineli bir kişiden nakletti[421]:
O kişi (yani sahabi) Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kıldı ve Rasûlullah'ın sabah namazında 'Kaf vel Kur'âni'l-mecid' ve 'Yasin vel Kur'ânil hakim' surelerini okuduğunu duydu.[422]

586/1456- Amr b. Hureys'ten (Radiyallahu anh):[423]
Rasûlullah'ı (Saiiaitaiın aleyhi ve seiiem) sabah namazında 'İze'ş-şemsü küvvirat' suresini okurken dinledim, 'Ve'1-leyli iza as ase' dediğini duydum.
§Amr b. Hureys'ten (Radıyaiiahu anh) gelen ikinci rivayet: Rasûlullah'ın arkasında namaz kıldım ve onun 'Lâ uksimu bil hunnesil cevaril künnes' (suresini) okuduğunu duydum.[424]

587/1457- Kutbe b. Mâlik'ten (Rad,yaiiahü anh):[425]
Rasûlullah'ı (Saitaiiaiuı aieyiü ve seiiem) sabah namazında 'Ve'n-nahle bâsigâtin lehâ tal'ûn nedîd'i okurken dinledim.
NOT: Bu rivayetlerden Peygamberimiz'in sabah namazında uzun sureler okuduğu anlaşılmaktadır. Son rivayeti (587/1487) Müslim şu şekilde nakletti:
Kutbe b. Malik anlattı:[426]
Namaz kıldım, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı, namazda 'Kaf vel Kur'ân'i-1 mecid'den okumaya başladı ve 'Ve'n-nahle bâsigât'e kadar okudu. Ben bu kısmı tekrarlamaya başladım, sonra ne okuduğunu bilmiyorum.[427]

588/1458- Ümmü Hişam bt. Harise b. Nu'man'dan (Radiyallahu anhü):[428]
Ben 'Kaf vel Kur'ânil mecîd' (suresini) ancak Hz.Peygamber'in (Saiiaihhu aleyhi ve seiiem) arkasında (namaz kılarken) aldım/öğrendim. Rasûlullah onunla sabah namazını kıldırdı.[429]
589/1459- Enes (b. Malik)'ten (Radıyaiiaha anh):[430]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiian) namazı dengeliydi/orta uzunluktaydı,[431] Ebû Bekir de öyleydi. Ömer (b. Hattab) dönemine kadar bu böyle devam etti, o (Ömer) sabah namazını uzattı.[432]

Açıklama

İmam Müslim de bu rivayeti nakletti, ancak onun rivayetinde şu ziyade bulunmaktadır:
...RasûluIIah (Sattattahü aleyhi ve sellem) 'Semi Allahü limen hamideh' dediğinde doğrulur (o kadar) beklerdi ki biz (kıldığını ya da kılacağını)[433] sanki terk etti/unuttu derdik. Sonra secde yapar ve iki secde arasında (o kadar) otururdu ki biz (kıldığını ya da kılacağını) sanki terk etti/unuttu[434] derdik.[435]
Enes b. Malik yaşı küçük sanabil erdendi, burada gördüğü uygulamayı nakletti, yani Rasûlullah'ın namazında kıyam, rükû ve secdeler arasında bir denge vardı, uzunlukları yaklaşıktı. Ancak Hz. Ömer kendi zamanında kıyamı uzattı. Hz. Peygamber'in kıyamının uzun olduğu ya da kısa olduğu namazlar vardı, farz namazlarda cemaat nedeniyle namazı fazla uzatmaz, ama nafile namazlarında kıyam, rükû ve secdeleri uzun tutardı. Enes b. Malik'in burada hangi namazdan bahsettiği açıklanmamış, nafile ya da farz olabilir.
Hz. Ömer'in sabah namazını uzun tutması cemaatin yetişmesi için olsa gerek ve bu, Rasûlullah'ın sünnetine aykın değildir, çünkü RasûluIIah da cemaatin yetişmesi için bazen namazı uzatırdı.[436]

590/1460- Simâk b. Harb anlattı[437]:
Câbir b. (Semüra)'ya (RadıyaiiaM anh) Hz. Peygamberdin namazını sordum, o şöyle dedi:
'Hz. Peygamber (SaiUtitaha aleyhi w seiiem) namazı hafif kılardı, onların namazı gibi kılmazdı.'
(Râvi Simâk) anlatmaya şöyle devam etti:
'Câbir'in bana haber verdiğine göre Rasûlullah sabah namazında 'Kaf ve'1-Kur'âni'l-mecîd' ve benzeri sureler okurdu.[438]

591/1461- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):[439]
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) namazlan sizin bugün kıldığınız gibi kılardı, ancak o hafif kılardı. Onun namazı sizin namazınızdan daha hafifti, sabah namazında 'Vakıa' ve benzeri sureler okurdu.'[440]

592/1462- Ebû Berze el-Eslemî'den (Radıyaüaha anh):[441]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) sabah namazında altmış ile yüz arasında (ayet) okurdu.[442]

593/1463- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[443]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) Cuma gününün sabah namazında 'Elif lâm mim Tenzil' ve 'Hel etâ' surelerini, cuma namazında ise Cuma suresi ile 'İza câeke'l-münafikûn'u okurdu.[444]

594/1464- İbn Ömer'den (Radtyallahü anhüma):[445]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) arkasında üç kere namaz kıldım, farz namazda Secde suresini okudu.
NOT: İbn Ömer bu rivayette hangi namaz olduğunu açıklamadı, ancak önceki İbn Abbas rivayetinden bunun da sabah namazı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 'Elif lâm mim, Tenzil' diye başlayan sure Secde süresidir. Bu nedenle Bennâ tertibinde bu rivayeti sabah namazı kıraati bölümünde aldı.
Bu konuda başka sahabilerden gelen benzer rivayetler bulunmaktadır:
Ebû Hüreyre'den:
'Hz. Peygamber Cuma gününün sabah namazında 'Elif lâm mim, Tenzil' ve 'Hel etâ ale'l-insan' surelerini okurdu.'[446]
Bu hadisi İbn Abbas[447], İbn Mes'ûd,[448] Hz. Ali[449] ve Ebu'I-Ehvas[450] gibi râvilerde nakletti.[451]

Açıklama

Bu konudaki hadisler sabah namazında kıraati (Kur'ân okumayı) uzatmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Ancak cemaat içinde ihtiyar ya da hasta gibi özürlüler varsa imamın kısa mufassal surelerden okuması efdaldir. Çünkü Rasûlullah böyle yapardı ve o bizim önderimizdir.
§Rasûlullah'ın sabah namazında okuduğu bazı sure ya da ayetler:
l- 'Kafvel Kur'âni'l- mecid1 ve 6 Yasin ve'l-Kur'âni'l-hakim*
2- îîze'ş-şemsü küvviraf
3- 'Lâ uksimu bi'l-hunnesil cevari'l-künnes'
4- 'Kafvel Kur'âni'l- mecid' ve benzeri sureler,
5- Vakıa' ve benzeri sureler,
6- Altmış ile yüz ayet arasında okurdu.[452]
7- Uzun mufassal surelerden okurdu.[453]

8- İza zülzileti'l-ardu zilzaleha'[454]
9- Rum suresi,[455]
§Bazı sahabilerin sabah namazında okudukları sureler:
1- Hz. Ömer Kehf\t Yusuf surelerini okudu.[456]
-Hz. Ömer sabahın birinci rekâtında Bakaramdan yüz yirmi ayet, ikinci rekâtta mesânîden bir sure okudu.[457]
2- Hz. Osman suresini çok okurdu.[458]
3- Abdullah b. Mes'ûd sabahın birinci rekâtında Enfat'den kırk ayet, ikinci rekâtla mufassaldan bir sure okudu.[459]
4- Abdullah b. Ömer yolculukta kıldığı sabah namazında mufassaldan ilk on sureden okurdu.[460]
§Cuma gününün sabah namazında Rasûllah'ın okuduğu bazı sureler:
l- Felak ve Nas sureleri,[461]
2- 'Elif lam mim Tenzil' ve ıHel etâ ale'l-insan' sureleri.[462]
IrâkÎ şöyle dedi: 'Sahabeden bu şekilde ('Elif lâm mim' ve 'Hel etâ1) ile namaz kılan Abdullah b. Abbas ve tabiundan İbrahim b. Abdurrahmanb. Avf tır. Bu ayrıca İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in de görüşüdür. Ancak İ. Malik bunu (uzun okumayı) mekruh görmüştür.[463] Bazı alimler, bu iki sure ile Cuma günü sabah namazı kılmanın müstehab olduğunu zikretti.[464]
§Bazı sureleri belli namaz vakitlerine tahsis etmede ihtilaf edildi:
1- Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlerde caizdir.
2- Malikîlerde bu konuda iki görüş vardır.[465]
§Cuma günü sabah namazında secde ayeti okunduğunda secde etmek konusunda alimler ihtilaf ettiler. İbn Hacer dedi ki: Hz. Peygamber'in Tenzil suresini (Elif lâm mim Tenzil'i) okuduğunda secde ettiğine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak.
1- îbn Ebî Davud'un KÎtabu'ş-Şeria'sında. Said b. Cübeyr yoluyla İbn Abbas'tan yapılan nakil:
'Cuma günü sabah namazında Rasûlullah'a ulaştım, içinde secde olan bir sure okudu ve secde etti.'
2- Taberâni 'el-Mu'cemu's-sağir'inde Hz. Ali'den nakletti:
'Hz. Peygamber cuma günü sabah namazında Tenzilü's-secde suresinde secde etti.[466]
§Hz. Peygamber'in cuma günü sabah namazında Tenzil suresine devam etmesinin nedeni, bu surede insanın yaratılışından bahsedilmesi ve Hz. Adem'in cuma günü yaratılması olabilir.[467]
Irâkî şöyle dedi: 'Bu şekilde Hz. Ömer, Osman, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Abdullah b. Zübeyr namaz kıldılar (secde yaptılar).'
Hafi namazda secde ayetlerinin okunması ve secde yapılması İmam Şafiî ve Ahmed'e göre caizdir. Bazılarına göre bu kıraat ve secde mekruhtur ki bu, İ. Ebû Hanife, Malik ve bazı HanbelÎlerin görüşüdür. Çünkü cemaat imamın ne okuduğunu bilmediği için direk secdeye gitmesinden yanıldığını zannedebilir ve bir karışıklık doğar. İ. Malik'e göre mufassal surelerde secde yapılmaz.[468]
Bennâ şöyle ekledi: 'İmam Malik'in bu secdeyi mekruh görmesinin sebebi avamın bu secdeyi farz olarak telakki etmesi, secde ayeti olsun ya da olmasın mutlaka secde yapılacağını zannetme endişesidir. Çünkü bu İmam mezhebini Sedd-i zeria üzerine kurmuştu. Nitekim onun korktuğu da gerçekleşti, bizzat ben avamdan bazı Şafiîlerin secde yapmayan her imama kızdıkları ve namazlarını iade ettiklerini gördüm. Bu nedenle Şafiî imamlarının başka sureler/ayetler okuyarak secdeyi terk etmeleri doğru olur ki zihinlerdeki bu hatalı düşünceler zail olsun. Doğrusunu Allah bilir.[469]'

*** Genel Olarak Namazda Kıraat (Kur'ân Okumak)**

Allah Teâlâ buyurdu:
"...Namazında sesini (fazla) yükseltme, fazla da kısma; ikisinin arası bir yol izle/ (İsra, 17/110)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bir kısmı hariç, geceleri (namaza) kalk. (Gecenin) yarısını yahut bunu biraz eksilterek ya da çoğaltarak (ibadetle geçir). Kur'an'ı da ağır ağır oku.' (Müzzemmil, 73/2-4).[470]

595/1465- Hz. Ali'den (Radtyaltahu anh):[471]
'Ebû Bekir (namazda) Kur'ân okurken sesini kısardı, Ömer seslice okurdu, Ammar ise bir bu sureden bir şu sureden alarak okurdu. Bu durum Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) anlatıldı. Rasûlullah Ebû Bekir'e: "Niçin sesini kısarak okuyorsun?" deyince o: 'Ben münâcat ettiğime (Allah'a) duyuruyorum' dedi.'
Rasûlullah Ömer'e:
"Niçin seslice okuyorsun?" deyince o:
'Şeytanı kaçırıyor ve uyuyanı uyandırıyorum' dedi.
Rasûlullah Ammar'a:
"Sen niçin bir şu sureden, bir bu sureden alarak okuyorsun?" diye sordu. Amman
'Kur'ân'da olmayan bir şeyi ona karıştırdığımı duyuyor musun? (Ey Allah'ın Rasûlü!)' deyince Rasûlullah;
"Hayır" dedi ve ekledi:
"O hâlde bunların (bu okuyuşların) hepsi güzeldir."[472]

Açıklama

Yukarıdaki rivayette üç farklı okuyuş nakledilmiştir.
1- Hz. Ebû Bekir'in okuyuşu: Kısık sesli olup kendisine münâcat edilen Allah'ın yüksek sesle duyurulmaya ihtiyacı olmaması ve her şeyi bilmesinden dolayıdır. Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Rabbin elbette onların kalplerinin gizlediklerini de, açıkladıklarını da bilir.'
(Necm, 27/74)
2- Hz. Ömer'in okuyuşu: Gür sesli bir şekilde olup, şeytanı ve vesvesesini kaçırtmak, mescidde uyuyanları uyandırmak içindir.
3- Ammar'ın okuyuşu: Farklı ayetleri bir araya getirerek okumaktır ki hepsinin Kur'ân'dan olması ve Kur'ân'ın farklı şekilde taranmasını amaçlamaktadır.
Rasûlullah üç okuyuş şeklini de onaylamış ve güzel olduğunu beyan etmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şudur: Rasûlullah önce onlara bunun sebebini sormuş ve onların niyetlerinin sahih olduğunu görmüştür. Rasûlullah burada olduğu gibi her zaman olayları çok iyi analiz eden ve insanları anlamaya çalışan bir kişiydi.
§Bu rivayet bazı farklılıklarla da nakledildi:
1- Ebû Katâde'den gelen rivayette yukarıdakinin benzeri zikredildi, ancak Ammar'la ilgili konuşma geçmemektedir.[473]
2- Ebû HUreyre'den gelen rivayette aynısı nakledildi, ancak bu rivayette Ammar yerine Bilâl geçmektedir. Bu rivayetteki farklı kısım):
Rasûlullah Hz. Ebû Bekir'e:

"Sesini biraz yükselt!" dedi. Hz. Ömer'e:
"Biraz sesini indir!" dedi.[474] Bilâle de şöyle dedi:
"Ey Bilâl! Seni dinledim, sen de bir şu sureden, bir bu sureden okuyorsun. Bu, Allah'ın birbirine kattığı güzel sözdür." Sonra şöyle buyurdu:
"Hepiniz isabet ettiniz (doğru yaptınız).'[475]

596/1466- Katâde anlattı[476]:
Enes b. Malik'e {Radıyaüahuanh) Rasûlullah'ın kıraatini sordum, o şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saitaitahü aleyhi ve selle,») kıraatte sesini uzatırdı/yükseltirdi.[477]'
NOT: Buhari bu rivayetin benzerini nakletti, ancak onda şu ziyade bulunmaktadır:
Katâde'den:[478]
Enes b. Malik, Hz. Peygamber'in kıraati nasıldı, diye sorulunca şöyle dedi:
'Kıraatte (sesini) uzattı. Bismillahİrrahmanirrahîmİ okudu; (burada) Bismillah dediğinde uzattı, er-Rahman dediğinde uzattı, er-Rahîm dediğinde uzattı.'
İbn Hacer şöyle dedi: 'Buradaki uzatma şu şekildedir; Bismillah dediğinde lafzatullahtaki lamı (J) uzattı, er-Rahman dediğinde mîmi uzattı, er-Rahîm dediğinde hayı uzattı.'[479]

597/1467- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[480]
Rasûtullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) evde (kıldığı) gece (namazındaki) kıraati odadaki kişinin duyacağı kadardı.[481]

598/1468- İbn Ebî Müleyke Hz. Peygamber'in eşlerinden birisinden nakletti.[482] (Râvilerden) Nafı ekledi: zannedersem o Hafsa (annemizdi), dedi.
Kendisine (Hafsa'ya) Hz. Peygamber'in (Saitaiiahn aleyhi ve setiem) kıraati sorulunca dedi ki:
'Siz ona güç yetiremezsiniz.' Ona:
'Onun kıraatini bize haber ver!' denilince Hz. Hafsa ağır ağır[483] okudu.
§(Râvilerden) Ebû Âmir yoluyla Nâfi'den: Bize İbn Ebî Müleyke şöyle nakletti:
'el-HamdüH'lIahi Rabbi'l-âlemîn (dedi,) sonra durdu ve er-Rahmani'r-rahîm (dedi), sonra durdu ve Mâliki yevmi'd-dîn (dedi).[484]

Açıklama

Hz. Peygamber'in namazlarım, Özellikle gece namazlarını temiz eşleri bize nakletti. Rasûlullah'ın gece namazlarını ağır ağır, dinlene dinlene kıldığı anlatılırken onun kıraatinin de ağır ağır olduğu belirtildi.
Bir başka rivayette Ümmü Seleme annemiz Hz. Peygamber'in kıraatinin ağır ağır olduğunu anlattı.
Ya'lâb-Memlek'ten:[485]
Ya'lâ, Ümmü Seleme annemize Hz. Peygamber'in kıraatini ve namazını sorunca o şöyle dedi:
'Siz onun namazını ne yapacaksınız? (Aynısını kılabilecek misiniz?) Hz. Peygamber (gece) namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar uyur, sonra uyuduğu kadar namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar (tekrar) uyurdu ve bu şekilde sabaha ulaşırdı.'
Sonra Ümmü Seleme Hz. Peygamber'in kıraatini vasfetti; baktık ki Ümmü Seleme harf harf gözükecek şekilde (ağır ağır) okuyor.
§İbn Ebî Müleyke'den gelen diğer rivayette bu vasfetme şekli açıklanmaktadır.
Abdullah b. Ebî Müleyke'den:[486]
Ümmü Seleme annemiz Hz. Peygamber'in kıraatini (şöyle) zikretti; Bismilla-hirrahmanİrrahîm, el-HamdüliIlahirabbilâlemin, er-Rahmanirrahîm, Melikiyevmiddîn şeklinde ayet ayet keserek okudu.
(Râvi) Ebû Davud ekledi: Ahmed b. Hanbel; önceki kıraatin Mâlikiyevmiddin (şeklinde) olduğunu söyledi.
ŞTirmizi, İbn Ebî Müleyke'den gelen bu rivayetin garib olduğunu ve senedinin muttasıl olmadığını belirtti. Çünkü ona göre İbn Ebi Müleyke, bunu Ya'lâ tarikiyle Ümmü Seleme annemizden almış olabilir.[487] Ancak Ebû Davud sarihi Azimâbâdİ, TirmÎzi'nin bu görüşünü tenkid etti ve İbn Ebî MUleyke'nİn otuz sahabeye ulaştığını ve Hz. Aişe, Ümmü Seleme, Esma ve İbn Abbas'tan rivayetlerde bulunduğunu, Ebû Hatim ve Ebû Zür'ân'ın kendisine sika dediklerini belirtti.[488]
§Ahmed b. Hanbel'in yukarıdaki rivayetinde Hz Peygamber'in eşinin ismi zikredilmemekte, ancak râvilerden Nâfı bunun Hafsa annemiz olduğunu belirtmektedir. İbn Ebî Müleyke'nin Ya'lâ tarikiyle naklettiği ve ayrıca bizzat kendisinin naklettiği mezkur rivayetlerde Ümmü Seleme annemizin ismi açıklanmaktadır. Bu rivayetler tek olayı da, farklı farklı olayları da nakil olabilir, doğrusunu Allah bilir. Ancak kesin olan şu ki Hz. Peygamber'in namazı ve kıraati ağır ağırdı.[489]

599/1469- Ümmü Hâni (bt. EbîTalib)'den (Radıyaiiahtı anhâ):[490]
Kabe'nin yanında bulunan Hz. Peygamber'in (Saiiaikıhu aleyhi ve Kur'ân okumasını ben gece yarısı evimin damından duyardım.[491]

600/1470- Ebû Leyla'dan (Radıyaiiahu anh):[492]
Rasûlullah'ı (Saiuuuthu aleyhi ve selimi) farz dışında bir namaz kılarken kıraatini işittim, cennet ve cehennemi anlatan ayetlere geldiğinde şöyle dedi:
"Ateşten (cehennemden) Allah'a sığınırım. Vay/Vah[493] o cehennemliklere!"[494]

601/1471- Huzeyfe (b. Yeman)dan (Radiyallahu anh):[495]
Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seitem) kıraatte (Kur'ân okurken) rahmet âyetine geldiğinde onu (rahmeti) istedi, azap zikredilen ayete geldiğinde ondan (azaptan) Allah'a sığındı, içinde izzet ve celal sahibi Allah'ı tenzih bulunan bir ayete geldiğinde de Allah'ı teşbih etti (şanının yüceliğini zikretti).[496]

Açıklama

Huzeyfe b. Yeman rivayeti uzun bir hadisin bölümüdür, bu hadisin tamamı 'Gece Namazı' konusunda gelecektir. Bu hadislerden Rasûlullah'ın namazda Kur'ân okurken ağır ağır ve düşünerek okuduğu anlaşılmaktadır. Ayetlerin durumuna göre onun tavrı değişiyordu; rahmet ayetleri geldiği zaman Allah'tan rahmet isteyen, azap ayetlerinde ise azaptan Allah'a sığınan, Allah'ın şanına karşı olan hareketleri kınayan ayetlere geldiğinde Allah'ı teşbih eden (şanının yüceliğini zikreden) bir Peygamber ile karşı karşıyayız. Her konuda olduğu gibi kıraatte de önderimiz Rasûluliah'tır. Ancak nafile namazlarda ağır ağır ve uzun sureler okuyan Rasûlullah'i farz namazlarda cemaate ağır gelmemesi için daha hafif şekilde okuduğunu ve kıldırdığını görmekteyiz. Peygamberimizin bu hareketi ümmetine olan şefkati ve onları düşünmesinden kaynaklanmaktadır.
ŞTesbih, Allah'ı şanına uygun olmayan her türlü noksanlıktan tenzih etmek ve ortağı olmadığını ikrar etmektir. Teşbih denildiğinde içinde teşbih kelimesi geçen zikirler yanında diğer zikirler ve nafile namaz da anlaşılabilir. Bunu cümlenin durumundan anlarız.[497]
§Bu babda geçen rivayetlerde kıraatte (duruma göre) caiz olan bazı şeyler zikredildi:
1- Cehrî (açıktan) ya da hafi (gizlice) okumak,
2- Ağır ağır okumak,
3- Med (yani çekilmesi) caiz olan yerlerde çekmek,
4- Ayet başlarında dura dura okumak,
5- Cennet/rahmet zikredilen yerlerde Allah'tan bu nimetleri istemek, cehennem/azap zikredilen ayetlerde bu tehlikelerden Allah'a sığınmak, müşriklerin saldırılarını anlatan ve onları kınayan ayetlerde Allah'ı teşbih etmek.
§İmam Nevevi şöyle dedi: Bu sayılanlar namazda ya da namaz dışında Kur'ân okuyan için müstehaptır. Ayrıca bu konuda görüşümüz şudur: Müstehap olma durumu imam, cemaat ve münferit için de geçerlidir.[498]

*** Kıraat Sırasında İmamın Duraklaması/Yanılması Ve Ona Yardım Etmenin Hükmü**

Allah Teâlâ buyurdu:
\..O hâlde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun...'(Müzzemmil, 73/20)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana (Kur'an'ı) okutacağız; Allah'ın dilediği hariç, sen artık unutmayacaksın. Şüphesiz Allah açıktan olanı da gizleneni de bilir.'
(A'lâ, 87/6-7)
(Rasûiullah Kur'ân melikçe ezberlemeye çalışıyor ve Allah tarafından ayetler/sureler hafızasında kalıyordu, ayrıca etrafındaki vahiy katiplerine ayetleri ya da sureleri mushaftaki yerlerine yazdırıyor, binlerce sahabi onları ezberliyordu. Kur'ân'm dizaynı diğer kitaplardan farklıydı ve her sure sanki ayrı bir dosyaydı, dolayısıyla mushafın son şeklinde 114 ayrı dosya görülmekteydi, teknik tabir ile ayrı 114 sure ... Bir batılı yazarın deyimiyle Hz. Muhammed sanki kumların altında bir bilgisayar saklıyor ve bu müthiş kitabın dizaynım buradaki programlarla yaptırıyordu.O ilahî vahiy ile irtibatlı bir Peygamberdi. Ancak o da bir insandı ve namaz kıldırırken zaman zaman yanılır ya da unutur ve ayeti hatırlayanların kendisine yardım etmesini isterdi. Bu haliyle namazda duraklayan veya hata yapan imamlara yardım edilmesi gerektiğini sanki bize göstermişti. Aşağıdaki hadisler o dönemde vuku bulan bazı olayların naklidir.)[499]

602/1472- Abdurrahman b. Ebzâ'dan (Radıyatiaiıu anh):[500]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) sabah namazını kıldı ve (kıraati sırasında) bir ayeti atladı (okumadan geçti), namazı bitirince şöyle dedi:
"Übey b. Kâ'b bu toplulukta mı?" Übey:
'(Evet,) ey Allah'ın Rasûlü! O ayet nesh mi edildi, yoksa unuttun mu?' deyince Hz. Peygamber:
"Onu (okumayı) unuttum" dedi.[501]

Açıklama

Bu ve benzeri rivayetler nedeniyle alimler Rasûlullah'ın tabii olarak hata yapabileceğini ve unutacağını belirttiler. Onun hata yapması insanî yönünü bize hatırlatmaktadır. Eğer hiç hata yapmazsa ilah olduğu zannedilir, hâlbuki o bir insandır. Ancak bu durum ilk anda tebliğ etmesi gereken Kur'an ya da temel konuların dışındadır, bu gibi konularda Allah'ın koruması altındadır. Kur'ân inerken Peygamberimiz unutmamak için hemen tekrar etmeye çalışır ve dudaklarını acele olarak hareket ettirirdi. Allah, Hz. Peygamber'e sıkıntıya düşmemesi gerektiğini, bu ayetleri ezberleme ve beyan (açıklama) kudretinin kendisine verileceğini, unutmayacağı şöyle hatırlatır:
"(Ey Resulüm!) O (vahyi) çabuk alabilmek için dilini (heyecanla) hareket ettirme. Şüphesiz ottu, toplamak ve okutmak bize aittir. O halde, biz onu (sana) okuduğumuz zaman, sen Kur'ân'ın okunuşunu takip et. Sonra (şunu da bil ki), onu açıklama (gücünü vermek de) bize aittir."
(Kıyamet, 75/16-19)
§Yukandaki rivayette geçtiği gibi bazen Rasûlullah insan olarak unutuyor ya da hata yapıyordu. Ancak hatası hemen düzeltiliyor, takıldığı yer kendisine açılıyordu/bildiriliyordu. Bu hadis benzeri rivayetlerde bazı ziyade lafızlarla geçmektedir:
Abdullah b. Ömer'den:[502]
Kendisi Rasûlullah ile namaz kıldı, Rasûlullah namazda Kur'ân okurken karıştırdı, namazı bitirince Übey'e şöyle dedi: "Bizimle namaz kıldın mı?"
O: 'Evet' deyince Rasûlullah dedi ki: " (O hâlde takıldığım yeri açmanı/bildirmeni)[503] ne engelledi?"[504]

603/1473- Abdullah b. Sâib'den (Radıyaiiaha anh):[505]
Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber (Saiiatiaha alevin ve seiiem) sabah namazına başladı ve mü'minûn suresini okudu, Musa ve Harun (Peygamberler) zikredilen ayete[506] gelince kendisini bir öksürük aldı, (daha fazla okuya-mayıp) rükûa gitti.[507]

604/1474- (Z.) Müsevver b. Yezid'den (Radiyallahu anh):[508]
Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve setiem) namaz kıldı, kıraat esnasında bir ayeti atladı (okumadan geçti). Sonra bir adam ona:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu ayeti atladın (okumadın), deyince' Rasûlullah şöyle dedi:
"O hâlde bana hatırlatsaydın ya!"
NOT: îbn Hibban'da aynı rivayet bulunmakta, ondaki ziyade şu şeklidedir:[509]
O adam:
'O ayetin nesh edildiğini zannettim' dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O ayet nesh olmadı."[510]

Açıklama

İmamlık yaparken bir kişiyi öksürük tutsa bu kişi kıraati kesip rükûa gidebilir, ancak namaz olacak kadar kıyamda Kur'ân okuma şartı vardır. Bu ihtilafsız caiz olan bir konudur, mekruh değildir. Çünkü kıraatin yanm bırakılması bir Özürden dolayıdır, hatta her hangi bir Özür yokken namaz olacak kadar kıraatten sonra okuma kesilebilir. İ. Malik'ten bu konuda iki görüş bize geldi, birisi caiz, diğeri mekruh olduğu yönündedir.[511]
§İmam olan kişi yanıldığı ya da okuyamadığı zaman arkadaki kişinin (fatihin) ona takıldığı yerde yardımcı olması ve yolunu açması caizdir,hatta gereklidir. Çünkü Peygamberimiz yukarıdaki rivayette; "O hâlde bana hatırlatsaydın ya!" diye teşvik etmiştir. Hakim'in Enes'ten yaptığı şu rivayette bunu destelemektedir:
'Rasûlullah döneminde (takıldığı yerde) imamlara yardımcı olurduk (okuyuşunu açardık).[512]
§İmamın takıldığı yerde yardım etmenin hükmünde İhtilaf edildi:
1- Vaciptir: Bu Mansur Billah'ın görüşüdür.
2- Caizdir: Hz. Osman, İbn Ömer, Ata, Hasan-ı Basrî, İbn Şirin, İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî, Ahmed b, Hanbel ve İshak'ın görüşüdür. Yukarıdaki hadislerde geçen emirler vücûb ya da nedb olarak değerlendirilmiştir.
3- Mekruhtur: İbn Mes'ûd, Şa'bî, Servi ve bir rivayette Ebû Hanife'ye göre bu mekruhtur. Bu kişinin imama yardım niyeti olmalı, kıraat niyetiyle olursa mekruhtur.[513]
Hz. Ali'den şöyle nakledildi:
Rasûlullah dedi ki:
"Namazda imama telkinde bulunma!"[514]
§Dışarıdaki bir kişi (yanında namaz kılan biri olsun veya olmasın) Kuran okurken takılırsa namaz kılan biri ona yardımcı olabilir mi/söyleyebilir mi?
1- Caiz değildir, bu hareketi namazı bozar. Ancak bu ayetleri okuyuşunda kendisi için kıraate niyeti varsa bir beis yoktur. Hanefi alimleri bu görüştedir.
2- Her halükârda caiz değildir, bu hareketi namazı bozar, isterse bu ayetleri okuyuşunda kendisi İçin kıraate niyet etsin, sonuç değişmez. Bu Malikîlerin görüşüdür.
3- Şafrîlere göre bu yardım mutlak olarak caizdir. Ancak imamından başkasına yardım etmede kendi Fatiha okuyuşundaki peş peşelik şartı bozuluyorsa Fatihaya yeniden başlar, ancak yardımcı olduğu kendi imamı ise bunda bir sakınca yoktur.
4- Hanbelilere göre de imam dışındaki kişiye kıraatte yardımcı olmak mekruhtur, ancak namazı sahihtir.'[515]
§Şevkânî (v.1250/1834) şöyle dedi: 'Bu hadisler takıldığı zaman imama yardımcı olmanın cevazını göstermektedir. Kıraat dışında diğer rükünlerde unutulma olursa erkekler teşbihle, kadınlar da ellerini çırparak imamı uyarırlar.'[516]

*** Rasûlullah Döneminde İbn Mes'ûd Ve Übey B. Ka'b'm Kıraati**

605/1475- Ömer b. Hattab'dan (Radıyaiiahu anh):[517]

Hz. Peygamber (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kur'ân't nazil olduğu tazelikte okumak kimin hoşuna giderse İbn Ümmi Abd (İbn Mes'ûd)un okuyuşu gibi okusun! "[518]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un annesi Ümmü Abd'dir, bundan dolayı İbn Ümmi Abd şeklinde rivayette geçtiği gibi künyelenmiştir. Babası cahiliye döneminde öldü, ancak annesi Müslüman oldu ve Rasûlullah'ın sohbetine katıldı. Bu nedenle Abdullah bazen annesine nisbet edilir.
Abdullah b. Mes'ûd (v.32/652) İslâm'a ilk giren sahabilerdendi. Bir rivayette kendisi bunu şöyle anlatır:
"Yeryüzünde bizden başka Müslüman olmadığı bir dönemde ben kendimi ilk altı (Müslüman'ın) altıncısı olarak gördüm."[519]
Abdullah Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etti, Bedir savaşında bulundu. Hz. Ömer ve Osman tarafından Kûfe'de Beytü'l-mal (Hazine) görevine tayin edildi. Vefat ettiğinde yaşı altmışı geçmişti. Sahabenin alimlerindendi, kendisine tabi olan çok sayıda kişi olduğu için görüşleri ve ilmi en çok yayılan sahabilerdendi. Kendisi ile ilgili yeterli tercüme-i hâl Menakıbu's-Sahabe bölümünde gelecek inşallah.[520]

606/1476- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh):[521]
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve sellem) {Lemyekünitlezine suresi indiğinde)[522] Übeyb. Ka'b'adediki:
"İzzet ve celal sahibi Allah ^Lemyeküni'l-lezine keferû' suresini[523] benim sana okumamı emretti." Übey:
'Allah beni ismimle andı mı?' diye sorunca Rasûlullah: "Evet" dedi. Bunun üzerine Übey (kendisini tutamayıp) ağladı.[524]

Açıklama

BeyyİneSuresi nazil olduğunda Rasûlullah'in bizzat Übeyy'e okumasının emredilmesi, hem de Allah tarafından emredilmesi Übey b. Ka'b'ın Allah katındaki derecesini göstermekte, ayrıca bu konudaki yetenek ve samimiyetine işaret edilmektedir. Hz. Peygamber belki de bu olaydan sonra Kur'ân kıraatinin Übey b. Ka'b gibi sahabilerden alınmasını tavsiye etmekte, ayrıca bu şekilde uzman kişilerin yetiştirilmesini istemektedir.
Kur'ân eğitimi mutlaka ihlaslı, sabırlı ve bu konunun uzmanı kişiler tarafından verilmeli, ezber ve anlamaya yönelik çalışmalar beraber yürütülmelidir. İdeal Kur'ân eğitimi konusunda projeler geliştirilmeli, teknolojik gelişmelerden istifade edilmelidir.
Bu rivayette Übey'in kıraatteki mertebesi görülmektedir ki bu konuda hiçbir sahabi kendisine ulaşamamıştır, özellikle Allah tarafından bizzat isminin anılıp, kendisine Kur'ân okunmasının emredilmesi konusunda. (Allah kendisinden razı olsun.) Böyle şerefli bir haber karşısında Übey b. Ka'b'ın ağlaması olayın üzerinde bıraktığı tesirden dolayıdır, kim böyle bir mertebede bulunmayı İstemez ki !..
Lemyekünillezine kefem olarak zikredilen BeyyİneSuresi dinin temel esaslarına vurgu yapmakta ve bunları özetlemektedir: İman, ihlas, ibadet, kalb temizliği, Kur'ân ve SUnnet'e ittiba, Önceki ümmetlerin hatasına düşmeme...[525]

607/1477- Mesruk'tan[526]:
Abdullah b. Amr'ın (Radıyaiiam anhuma) yanında oturuyordum, kendisi Abdullah b. Mes'ûd'u andı ve dedi ki:
'Bu kişiyi ebediyen sevmeye devam edeceğim, Rasûlullah'm fSaiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kur'ân'ı dört kişiden alın (öğrenin)! İbn Ümmi Abd (İbn Mes'ûd)" deyip onunla başladı, sonra ekledi: "Muaz'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevtası Salim'den (öğrenin)!'"
(Râvi) Ya'lâ dedi ki: Dördüncüsünü unuttum.
§İkinci tarikle gelen rivayette:
Mesrûk Abdullah b. Amr yoluyla Rsûlullah'ın şu sözünü nakletti: "Kur'ân'ın kıraatini şu dört kişiden alın: Abdullah b. Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim'den, Muaz b. Cebel'den ve Übey b. Ka'b'dan."[527]

Açıklama

Hz. Peygamber (Saliallahü aleyhi ve sellem) yukarıdaki rivayetlerde özellikle dört kişinin kıraatini almaya teşvik etti: Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim, Muaz b. Cebel ve Übey b. Ka'b. Rivayette dört kişinin bu konuda tahsis edilmesi onların kuvvetli ezberlerinin olması ve daha iyi okuyup öğretmelerinden dolayıdır. Çünkü onlar ayetleri bizzat Rasûlullah'm fem-i saadetlerinden dinleyerek aldılar ve okudular, bu nedenle onların kıraati teşvik edildi. Söz konusu dört kişi dışında elbette sahabeden hafız olanlar vardı ve sayılan kabarıktı, bunların yetmiş tanesi Bi'r-i Mâûne suikastında şehit oldular. Allah onlardan razı olsun.
ŞKur'ân'ı ezberleyene Türkçe'de hafız ve çoğulu huffaz kelimeleri kullanılırken aslında Arapça metinlerde kâri' (isjUii) ve çoğulu kurra kelimeleri geçmektedir. Hafız kelimesi İslâmî literatürde hadis ezberleyene ve bu konuda uzman olan kişiye denmektedir; Hafız Mizzî ve Hafız İbn Hacer gibi.
§Yukanda zikredilen dört sahabenin kıraatinin kabul edilmesi için tevatür şartı konusunda ihtilaf edildi:
1- Senedi sahih ve Arap diline aykırı olmayan kıraatler namazda okunur ve namaz dışında da delil olarak alınır.
2- Bazı alimler namazın sadece mütevatir olan kıraat-i seb'a (yedi farklı okuyuş) ile olacağını belirttiler. Çünkü âhad olarak nakledilen Kur'ân değildir ve tevatür yoluyla nakledilen de sadece kıraat-i seb'adır.[528]
Kıraat imamlarına nisbet edilen okuyuşlar mütevatir, meşhur ve şaz kabul edilen kıraatler olarak üç kısımda incelenebilir. Kıraat-i seb'a üzerinde en çok icma'ın bulunduğu en sahih kıraatler olduğu için diğerlerinden daha fazla tutulmuş ve meşhur olmuştur.
§Bir kıraat Arap diline ve imam mushafa uygun olup, isnadı da sahih ise onu terk etmek ve inkar etmek doğru değildir. Bilâkis o, hadiste geçen yedi harften (şekilden/okuyuştan) sayılır ve ondan kabul edilmesi gerekir. Bu üç şarttan birisi eksik olursa o kıraat durumuna göre zayıf, şaz ya da batıl olarak isimlendirilir.[529]
§İbadetin mütevatir ya da meşhur kıraatlerle olması gerekir. Şaz kıraatlerle namaz olmaz, bu konuda İbn Abdilber icma' olduğunu belirtti.[530]

*** Namazdaki İntikal Tekbirleri**

608/1478- Vâsi' b. Habban'dan[531]:
İbn Ömer'e (RadıyallahU anhiima) 'RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)
namaz kıldı, bunu bana haber ver!' deyince İbn Ömer başını her indirdiğinde (eğildiğinde) ve kaldırdığında (doğrulduğunda getirdiği) tekbirleri zikretti, ayrıca sağına 'es-Selamü aleyküm', soluna da 'es-Selamü aleyküm' diye selam vermeyi zikretti.
NOT: Bu gibi rivayetlerde intikal tekbirleri genel olarak zikredilmiştir, rükû-dan doğrulduğunda 'Semiallahü limen hamiden' zikri geçmemektedir. Buna bakarak rükûdan doğrulurken de tekbir getirilir, şeklinde yanlış bir anlayışa gidilmemelidir. Çünkü bu konuda çok sayıda rivayet, sahabe kavli ve ümmetin icması vardır[532]

609/1479- Enes b. Malik'ten (Radiyallahu anh):[533]
Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyaiiaha anhum) tekbiri tam olarak alırlardı. Onlar secdeye gittiklerinde tekbir getirirlerdi, doğrulduklarında ve eğildiklerinde tekbir getirirlerdi.[534]

610/1480- (Abdurrahman b. GannVdan)[535]:
Ebû Malik el-Eş'arî (Radtyaitahumh) ashabını topladı ve dedi ki: 'Gelin size Allah'ın Peygamberi'nin (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kıldığı gibi namaz kılayım.' Ebû Malik Eş'arîlerden biriydi, su dolu bir kap istedi ve ellerini üç kere yıkadı, ağzına su alıp çalkaladı, burnuna su çekti, yüzünü üç kere yıkadı, kollarını üç kere yıkadı, başına ve kulaklarına meshetti ve ayaklarını yıkadı. Sonra öğle namazını kıldı ve namazda Fatiha okudu, sonra intikal için yirmi iki tekbir getirdi.[536]
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi, ondaki ziyade:
'...Başını meshetti ve ayaklarının üstlerini de. Sonra onlara namaz kıldırdı, (kıldırdığı namazda) oniara yirmi iki tekbir getirdi; secdeye (her)

gittiğinde ve başını secdeden kaldırdığında tekbir getiriyordu.. İlk iki rekâtta Fatiha suresini okudu ve geridekilere bunu duyurdu.'[537]

611/1481- Ebû Malik el-Eş'arî (Radıyaiiahu anh) Rasûîullah'ın aleyhi ve seiiem) (namazını) şöyle nakletti:[538]
Kıraat ve kıyam açısından dört rekâtı dengeli kılardı, rekâtlarının en uzunu da insanların toplanması/yetişmesi[539] için birinci rekât olurdu.
(Safta) erkekleri erkek çocukların önlerinde durdurur, erkek çocukları da onları arkasında durdururdu, kadınları ise erkek çocukların arkasında durdururdu.
Her secde yapışında ve kalkışında tekbir getirir, iki rekât (yani ikinci ile üçüncü)[540] arasında oturduktan sonra kalkarken tekbir getirirdi.[541]

612/1482- îkrime anlattı[542]:
İbn Abbas'a (Radıyaiiaha anhuma): Ben Batha[543] denilen yerde yaşıı ahmak birinin arkasında namaz kıldım, yirmi iki tekbir getirdi, secde ettiğinde ve başını kaldırdığında (hep) tekbir alıyordu' deyince bana şöyle cevap verdi:
'(Sen yanılıyorsun.) Bu, Ebu'l-Kasım'ın (Rasûlullah'ın) (SaiiaUaim aleyhi namazıdır.'
NOT: Bu rivayetin benzerini Buharî de nakletti, ondaki farklı kısım:
'...Bu Hz. Peygamber'in namazı değil mi, annesiz kalasıca!.'[544]
§Buharî'nin diğer rivayetinde Mekke'de şeklinde zikredildi ki Batha Mekke ile Mina arasındaki bir yerdir,[545] ondaki farklı kısım:
'...Annen seni kaybetsin!..[546]
'Annesiz kalasıca!' ya da 'Annen seni kaybetsin!'şeklinde geçen sözler Arapça'da zem/kızgmlık için kullanılır, hakikati murat edilmez. [547] Bazen de medh/espiri için kullanılır.[548]

613/1483- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):[549]
Bizzat ben Rasûlullah'ın (SaUaihha aleyhi ve seiiem) her eğilişinde, kaklı-şında, kıyamında ve oturacağında tekbir getirdiğini gördüm. O, yanaklarının (ya da yanağının) beyazlığı/parlaklığı görülecek şekilde sağa ve sola selam verirdi. Ebû Bekir ve Ömer'i de böyle yaparken (kılarken) gördüm.[550]

614/1484- Ebû Seleme b. Abdurrahman anlattı[551]:
Ebû Hüreyre (Rattıyaiiahttanh) bize namaz kıldırdı; namazdaki kıyamında, rükûa gittiğinde, rükûdan doğrulup secdeye gideceğinde, secdeden kalkıp tekrar secdeye gideceğinde ve oturacağında tekbir getirirdi. İkinci rekâttan kalkarken tekbir getirdi, son iki rekâtta da böyle tekbir gelirdi. Selam verdiğinde ise şöyle dedi:
'Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki ben sizin Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) en çok benzeyeninizim, (bununla namazını kastediyordu.) Dünya dan ayrılıncaya kadar Rasûlullah'ın namazı hep böyleydi.'[552]

615/1485- Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh):[553]
Her eğiliş ve kalkışında tekbir getirir ve Rasûlullah (Satiaiiahn aleyhi ve seiiem) böyle yapardı, diye naklederdi.[554]

616/1486- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahu anh):[555]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aieyiu ve seiiem) namaza kalkıp kıyama durduğunda tekbir getirir, sonra rükûa gittiğinde tekbir getirirdi. Rükûdan belini doğrulttuğunda 'Semiallahü limen hamiden' derdi ve doğrulduğunda da 'Rabbena lekel hamd' derdi. Sonra secdeye gideceğinde tekbir getirir, başını kaldırırken tekbir getirir, (tekrar) secdeye gideceğinde tekbir getirir, başını kaldırdığında da tekbir getirirdi. Bitirinceye kadar namazın her bölümünde böyle yapardı. Oturuştan sonraki iki rekâttan (üçüncüye) kalkarken de tekbir getirirdi.[556]

617/1487- Said b. Haris'ten[557]:
Ebû Hüreyre (Radıyatiahu anh) hastalandı ya da (namazda) yoktu ve Ebû Said el-Hudrî bize namaz kıldırdı. O, namaza başlarken ve rükûa giderken tekbirleri açıktan söyledi. Ayrıca 'Semi Allahii limen hamiden' dediğinde ve başını secdeden kaldırdığında, secdeye gittiğinde, iki rekât arasında (iki ile üçüncü arasında) kalkarken namazı tamamlayıncaya kadar böyle (tekbirleri açıktan söyledi). Namazı bitince kendisine denildi ki: 'İnsanlar namazın konusunda ihtilafa düştüler.' Bunun üzerine yerinden kalktı ve minberin yanında durdu, sonra şöyle dedi:
'Ey insanlar! Vallahi namazınızın bundan farklı olması ya da olmaması beni ilgilendirmiyor, ben Rasûlullah'i (SaiMiaM aleyhi ve seiiem) böyle namaz kılarken gördüm."[558]

Açıklama

Rivayette geçen insanların Ebû Said'in namazında ihtilafa düşme sebepleri tekbirlerin cehrî (açıktan) ya da hafî (gizli) almmasındandır.[559] Çünkü Buhari rivayetinde şöyle geçmektedir:
'Ebû Said bize namaz kıldırdı, secdelerden başını kaldırdığında, secdeye gittiğinde, secdeden kalktığında, iki rekâttan (üçe) kalktığında tekbirleri açıktan söyledi ve Hz. Peygamber') işte böyle yaparken gördüm, dedi.'[560]
§Tahavi'nin naklettiğine göre Emeviler doğrulma dışında eğilmelerde tekbiri terk ediyorlardı ve bu onların terk ettiği ilk sünnetti. Bundan dolayı Ebû Said el-Hudrî kendilerine namaz kıldırınca yadırgadılar. Namazdan sonra Ebû Said el-Hudrî minberin yanında durarak durumu açıkladı ve kıldığı namazın Rasûlullah'ın namazına benzediğini belirtti. Emeviler'İn tekbirleri terk etmesinin sebebi için bk. Müsned Trc. 619/1489 nolu rivayetin açıklaması.
§Ebû Said el-Hudrî (v. 74/693) küçükten beri Hz. Peygamber'le beraber olan, savaşlara katılan ve Rasûlullah'a ilk biat eden sahabilerdendi. Kendisinden nakledilen 1170 hadisle en çok rivayet eden yedi sahabi arasında kabul edildi. Hz. Peygamber döneminin bu genç sahabisi bir çok fetva ve içtihadı ile kaynaklarda yer almaktadır, onun rivayetleri ve yorumları Hz. Peygamber ve sahabe dönemine açıklık getirmektedir.
Ebû Said el-Hudrî çok cesur bir insandı, sünnete uymayan hareketleri korkusuzca tenkid ederdi: Muâviye b. Hakem'in Bayram hutbesini Bayram namazından önce vermesini tenkid etmiş, ayrıca Muâviye b. Ebû Süfyan'ın huzuruna çıkarak beğenmediği hareketlerini açıkça söylemiş ve eleştirmişti. Yukarıdaki rivayette de onun EmevİIer dönemindeki bir uygulamayı tenkid ettiği ve doğrusunun Hz. Peygamber'in hareketi olduğunu açıkladığı görülmektedir. (Allah ondan razı olsun.)[561]

618/1488- Ebû Musa el-Eş'arî'den (Radiyallahu anh):[562]
(Biz Basra'da iken)[563] Ali b. Ebû Talib (Radıyaiiaim anh) bize Rasûluüah'la i ve seiiem) kıldığımız namaz (şeklini) hatırlattı, onu ya unuttuk ya da (daha doğrusu) bilerek terk ettik. (Zira) o, her rükûa gittiğinde, doğrul-duğunda ve secde yaptığında tekbir getirdi.
NOT: Ebû Musa'nın metindeki '...ya da bilerek terk ettik. sözü ile Emevi imamlarına olan kızgınlığını ortaya koyuyor, onlara atıfta (göndermede) bulunuyor. Çünkü o imamlar intikal tekbirlerini terk ediyorlardı. Bunun sebebi bir sonraki (619/1519 nolu) rivayette zikredilecektir, insanlar Hz. Osman'ı yanlış anlamışlardır.[564]

619/1489- Imran b. Kusayn'dan (Radiyalalhu anhüma):[565]
Ali b. Ebû Talib'in (Rıukyaiiaha anh) arkasında Öyle bir namaz kıldım ki bana Rasûlullah'm (Saiiaitahu aieyin ve seiiem) arkasında ve iki halifenin (Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in) arkasında kıldığım namazı hatırlattı. Gidip onunla (Hz Ali ile) namaz kıldım, baktım ki o her secde yaptığında ve başını rükûdan (secdeden)[566] her kaldırdığında tekbir getiriyor.
(Râvi ekledi;) Ben ona 'Ey Ebû Nüceyd! Bu intikal tekbirlerini ilk terk eden kimdir?' deyince şöyle cevapladı:
'Osman b. Affan yaşı ilerleyip sesi zayıflayınca tekbiri terk etti.'[567]

Açıklama

Metinde '...başım rükûdan her kaldırdığında' cümlesi geçmekte, doğrusu başını secdeden her kaldırdığında olmalı, bundan dolayı parantez içinde secdeden şeklinde ek yapıldı. Bunun nedeni:
1- Bize gelen bütün rivayetlerde; rükûdan kalkıldığında 'Semi Allahü fimen hamiden' denmesi nakledildi. Rükûdan tekbir ile doğrulmak

Sünnet'e (Rasûlullah'm kıldığı namaza) aykırıdır.
2- Yukarıdaki rivayette şeklinde senedde müphem bir kişi vardır.
Senedi sahih diğer rivayetler varken Bennâ'nın bu rivayeti el-Fethu'r-Rabbânî tertibine alması doğrusu şaşırtıcı, ancak kendisi Bulûğu'l-emânî'de rükû yerine secde olmalıydı, şeklinde bir açıklamada da bulunuyor.[568]
2- İmran b. Husayn'dan başka tariklerle gelen hiçbir rivayette rükûdan başını kaldırdığında kaydı bulunmamaktadır:
Mutarrif anlattı:[569]
Ben, İmrân ile birlikte Ali b. Ebû Talib'in arkasında namaz kıldım. Hz. Ali secdeye gittiğinde tekbir getirdi, doğrulduğunda tekbir getirdi, iki rekâttan (sonra) kalkarken tekbir getirdi. Namazı bitirince İmran b. Husayn elimi tuttu ve dedi ki:
'Bu kişi bize Hz. Muhammed'in namazı gibi namaz kıldırdı (ya da şöyle dedi: Bu kişi bana Hz. Muhammed'in namazını hatırlattı).'
3- İbn Huzeyme rivayeti de bu şeklidedir, ancak onda rükûdan kalkma secdeye gitmek şeklinde açıklanmıştır.:
'..rükûdan doğrulduğunda tekbir getirdi, Rükûdan doğruldu sözü ile (râvİ) secdeye gittiğinde tekbir aldı, manasını murat etti.[570]
§Hz. Osman'ın metinde geçen intikal tekbirlerini terk etmesinin nedeni ihtiyarlayıp sesinin zayıflamasıdır, her hâlde tekbirleri hafi (sessiz) olarak getiriyordu. Çünkü onun gibi ibadete ve Sünnet'e bağlı bir kişinin bu tekbirleri tümüyle terk ettiğini düşünmek doğru olmasa gerek. Ancak Emeviler döneminde bundan dolayı ya da başka bir sebepten dolayı yöneticiler ve bazı imamlar intikal tekbirlerini terk eder oldular. Tab'erânî'nin Ebû Hüreyre'den rivayetinde 'Tekbiri ilk terk eden Muâvİye'dir' şeklinde geçerken, Ebû Ubeyd rivayetinde de 'Tekbiri ilk terk eden Ziyad'dır' şeklinde geçmektedir. Hz.
Osman'ın cehri tekbiri terk etmelerinden dolayı onlar da terk etmiş olabilir, ancak cemaatle namazda Rasûlullah'ın ve sahabenin uygulaması bu tekbirlerin cehren alınması ve cemaatin duyması şeklindedir.[571]

620/1490- Abdurrahman b. Ebza'dan (Radiyaiiahu anh):[572]
'Kendisi Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve senem) ile beraber namaz kıldı; O (Peygamber) tekbirleri tamamen/hepsinde getirmiyordu, yani (her) eğildiğinde ve doğrulduğunda.'[573]

Açıklama

Senedde geçen Vâsit Irak'ta Küfe ile Basra arasında bulunan bir yer ismidir, zalim Haccac'ın buraya kurduğu sarayından dolayı bu ismi aldı.[574] Buhari ve Ebû Davud'un naklettiğine göre bu kişi (Hasan b. Umrân) için İbn Beşşar Şamî (Şamlı), Ebû Davûd et-Tayâlisî (Askalânlı) nisbetinde bulundu.[575] Vâsit ve Askalân iki ayrı yerdir ve bu kişi iki yerde bulunduğu için iki yere nisbet edilmiş olabilir.
Bu rivayette geçen ve intikal tekbirlerinin tam yapılmaması, bazılarının terk edilmesi haberi Rasûle aittir. Aynı râviden başka tariklerle gelen rivayette bu görülmektedir.
Abdurrahman b. Ebza dedi ki: 'Ben Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldım, o tekbirleri tam getirmiyordu.'[576]
Bu rivayetler intikal tekbirlerinin bazen terkine dair ruhsatı gösterir, çünkü mütevatire varan rivayetlerde Rasûlullah'ın genel uygulaması intikal tekbirlerini tam almak şeklinde olmuştur. Ayrıca Hasan b. İmran tartışmalı bir râvidir. TayalÎsî onun bu rivayetinin sahih olmadığını belirtirken,[577] İbn Ebî Hatim, 'Şeyh' dedi,[578] İbn Hibban Sikât adlı eserinde zikretti,[579] Taberi ise 'zayıf kabul etti.[580]
§Bu konudaki hadisler intikal tekbirlerinin sünnet olduğu ve terk edilmesi durumunda namazı bozmayacağını göstermektedir. İcma'a yakın büyük bir çoğunluğun görüşü bu şekildedir. Ancak İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayette ve bazı Zahirîlere göre namazdaki tekbirlerin hepsi vaciptir. Rükûdan kalkıldığında 'Semiallahü limen hamiden' demenin sünnet olmasında icma'a yakın kuvvetli bir ittifak vardır.[581]
§Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğine göre farz namazlarda tekbir getirilmesi güzeldir, nafilede ise zorlama yoktur.[582]
ŞRükûdan doğrulduğunda kişinin 'Semiallahü limen hamideh' demesi yanında 'Rabbena lekel hanıd' demesinin hükmü:
1- Hanefî mezhebinde imam ve cemaat bunları birleştirir. İmam Ebû Hanife'den gelen diğer rivayette imam 'Semiallahü limen hamideh' der, ama 'Rabbena lekel hamd' demez. Münferit hakkında kuvvetli görüş birleştirmemesidir, ancak birleştirebileceğine dair Ebû Hanife'den gelen başka rivayet de vardır.[583]
2- Malikîlere göre imam ve cemaat bunları birleştirir.[584]
3- Şafıîlerde imam, me'mûm ve münferit de her halükârda birleştirir.[585]
4- Hanbelîlere göre İse imam da, münferit da birleştirir; Bu görüşün delili:[586]
'...Rasûlullah rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: Semiallahü limen hamideh, Rabbena leke'1-hamd... '
*Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette sadece imam birleştirir, cemaat birleştirmez.[587] Çünkü Rasûlullah şöyle dedi:[588]
"...İmam 'Semiallahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Rabbena veleke'l-hamd' deyin!.."
§Bu tekbirlerin hikmeti olarak, namaz kılma niyetinin ve namaza başlamanın ilanı, rükû ve secdeleri hatırlamaktır. Ayrıca namazın her parçasında tekbir ile kulluğunu hatırlamak ve Allah'la olan ahdini tazelemektir. Doğrusunu Allah bilir.[589]

Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler

"İnkar edenler; "Kur'ân O'na bir defada indirilmeli değil miydi?" dediler. Biz Onunla senin kalbini kuvvetlendirmek İçin, Onu böyle parça parça indirdik ve ağır ağır okuduk." (Furkan 25/32-33)
"(Ey Resulüm!) O (vahyi) çabuk alabilmek için dilini (heyecanla) hareket ettirme. Şüphesiz onu toplamak ve okutmak bize aittir. O halde, biz onu (sana) okuduğumuz zaman, sen Kur'ân'ın okunuşunu takip et. Sonra (şunu da bil ki), onu açıklama (gücünü vermek de) bize aittir." (Kıyamet, 75/16-19)[590]

GİRİŞ-HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE KUR'ÂN KIRAATİ (A-Mekke Dönemi, B-Medine Dönemi, C-Hz. Peygamber Döneminde Ashab Arasında Oluşan Kur'ân Kıraatindeki İhtilaflar ve Nedenlerİ)-SAHABE VE SONRAKİ DÖNEMDE KIRAAT (1-Hz. Ebû Bekir Döneminde Kur'ân'ın Toplanması, 2-Hz. Osman Zamanında Ana Mushafın Çoğaltılması, 3-Kur'ân'ın Noktalanması ve Harekelenmesi)- KUR'ÂN TERTİBİ- İMAM MUSHAF DIŞINDAKİ MUSHAFLAR Ü-Hz. Ali Mushafı ve Şia'nın Bakışı, 2-İbn Mes'ûd Mushafı, 3-Übey b. Ka'b Mushafı)- KIRAATLERİN BELLİ BİR DİSİPLİN İLE TOPLANIP KURUMSALLAŞMASI (1-Mütevatir Kıraatler, 2-Meşhur Kıraatler- 3-Haber-i Vahit Kıraatler, 4-Şaz Kıraatler)- BU KIRAATLERE DİĞER MEZHEBLERİN BAKIŞI-HZ. OSMAN ZAMANINDA ÇOĞALTILAN İMAM MUSHAFLAR GÜNÜMÜZE ULAŞTI MI?. GÖRME ENGELLİLER İÇİN KUR'ÂN- KIRAAT KONUSUNDA YAZILAN BAZI TEMEL ESERLER- GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA KIRAATLERİN DURUMU

Giriş

Kıraat (Wydı) Arapça bir kelime olup okumak, anlamına gelmektedir.
İslâmî literatürde kıraat denildiğinde Kur'ân okumak anlaşılır. Kur'ân okuma ilmi olarak anlaşılan kıraatler ilmini İbnü'l-Cezerî şöyle tarif eder:
'Kıraatler; Kur'ân'daki kelimeleri okuma keyfiyeti ve bu konuda nakledilen ihtilafları inceleyen ilim dalıdır.'[591]
Bir başka deyişle kıraat ilmi; imam mushaftaki lafzın Ez. Peygamber'in okuyuşuna uygun olarak seslendirilmesidir.
Fıkıhtaki kıraat kavramı namazda Kur'ân okumak için kullanılırken, secde ile ilgili konuda tilavet secdesi kavramı tercih edilmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın bize farklı okuma çeşitleri intikal ettiği için bu konu ilmî bir disiplin altında toplanmıştır. Sahabeden okuma çeşitlerini çok iyi tespit eden tabiûn ve etba' kendi dönemlerinde konuyu kurumsallaştırmışlar, belli bir ilmî disiplin altında toplamışlar ve bize aktarmışlardır. İslâmî ilimlerin bu şekilde toplanması aynı döneme rastlar, bu nedenle okuma çeşitleri ile ilgili bilgiler kıraat ilmi başlığı altında incelenmiştir.[592]

Hz. Peygamber Döneminde Kur'ân Kıraati

İlk inen 'Oku, (seni) yaratan Rabbinin adına/ adıyla...' ayetleri ile Hz. Peygamber'in (Saiiaitaha aleyhi ve seium) risalet hayatı başlamış oldu. Hayatı boyunca onun ilk görevi Kur'ân'ı aktarmak ve açıklamaktı. Rasûlullah bu görevini başarıyla gerçekleştirdi, Müslümanları ve müşrikleri Kur'ân ile etkiledi, mesajının güzelliği adeta insanları büyülemişti. O dönemde sözün ve özellikle şiirin toplumsal yaygınlığı ve ağırlığı vardı.

Kur'ân böyle bir ortamda mesajını çok güçlü edebî bir dille aktarınca toplumda önemli bir sarsıntı meydana getirdi, insanlar adeta şok oldular. Artık Kur'ân gündemin bir parçasıydı; gündemi takip ediyor ve gündem oluşturuyordu. Kur'ân adeta Müslümanların gözü, kulağı olmuştu. İşte o dönemden bazı kesitler:

A- Mekke Dönemi: Mekke'de inen sureler kısa ve vurguludur. Arapça'daki üslubu gözeterek yeminlere fazla yer verilir, eski kavimlerden ve Peygamberlerden sıkça bahsedilir. Bu sureler insanları Allah'a ve ahirete imana davet ederler, cennet ve cehennem tasvirleri çokça kullanılmıştır.

§Mekke'de Kur'ân ve toplum:

1- Rasülullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Kur'ân'ı açıktan okuyan ilk kişiydi. Müşriklerin büyük tepkisi ile karşılaştı; kendisine saldırdılar, secdeye gittiğinde üstüne deve işkembesi attılar, Ebû Cehil gelip secdede onun boynuna bastı, hakaretler etti. Ama Rasûlullah yılmıyor, Kur'ân'ı okumaya ve anlatmaya devam ediyordu.[593] Kur'ân bu baskıyı şöyle dile getiriyor ve mücadeleye katılıyor:

'Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i) engelliyeni gördün mü? Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa! (Baskıcının yaptığı doğru mu?) Ne dersin o (engelleyen, hakkı) yalanlıyor ve doğruyu reddediyorsa! (Bu da doğru bir iş mi?) O engelleyen, Allah'ın (bunları) gördüğünü bilmez mi! Hayır, hayır! Eğer o (baskısından) vazgeçmezse, kesinlikle kendisini alnından (perçeminden); o yalancı, günahkâr alnından (perçeminden) yakalarız (ve cehenneme atarız). Haydi şimdi gidip meclisini (taraftarlarını) çağırsın, (fayda verecek mi?) Biz zebanileri çağıracağız. Hayır! Sen o baskıcıya boyun eğme! Allah'a secde et ve O'na yaklaş!' (Alâk, 96/9-19) (Secde ayeti!)

2- Rasûlullah (Satiatiahü aleyhi ve seîîem) kendisini ikna etmek için gelen müşriklere bile Kur'ân ile cevap veriyordu. Bu kişilerden birisi Utbe b. Rebia idi, Rasûlullah'ı tebliğ işinden vazgeçirmek için gelmiş ve taleplerini aktarmıştı. Onun sözü bitince Hz. Peygamber kendisine Fussilet suresinden okudu, Utbe öyle etkilendi ki eliyle Rasûlullah'ı durdurmak istedi, kavminin yanına döndüğünde hâlâ üzerinde Kur'ân'ın tesiri vardı.[594]

3- Müşrikler gizlice Hz. Peygamber'i dinliyorlardı.[595]

4- Hz. Ömer (Radiyaiiahu anh) kız kardeşi ve eniştesinin baskılara boyun eğmemesinden çok etkilenir, okudukları sureyi ister ve getirilen Taha süresidir. Hz. Ömer onu okur ve Müslüman olur.[596]

5- Cafer b. Ebû Talib (Radiyaiiatm anh) Habeşistan'a hicret ettiğinde Necaşi'nin huzurunda Meryem suresini okur ve insanları etkiler.[597]

6- Müşriklerin saldırılarına karşı her zaman Kur'ân cevap veriyor; Kevser ve Ebû Leheb surelerinde olduğu gibi istikbalin Peygambere ve Müslümanlara ait olduğunu, İslâm'a saldıranların helak olacağını belirtir.

7- Müşriklerin zaman zaman gülünç teklifleri olur, Kur'ân bunlara Kafirûn ve En'am surelerinde olduğu gibi cevap verir.

8- İsra suresinde geçtiği gibi mucizeleri bizzat Kur'ân açıklar, Allah'ın desteğinin her zaman Peygamber ve Müslümanlarla beraber olduğunu hatırlatır.

9- Hz. Peygamber İbn Ümmi Mektum hadisesinde Abese suresi ile uyarılır[598]...

B- Medine Dönemi: Medine'de inen sureler genelde daha uzun olup, cihad, had ve cezalar, medeni hukuk, borçlar hukuku ve devletler hukukuna ait hükümler, münafıklar vb. konulardan bahseder.

§Medine'de Kur'ân ve toplum:

1- Kur'ân Medine toplumundaki yeni oluşumlarla diyalog kurmaya yönelir, bunlar: Ehl-i Kitab ve münafıklardır.

2- Ehl-i Kitab'ın hataları açıklanır ve yeni dine geçmeleri istenir.

3- Müşriklerle tartışma devam eder.

4- Münafıklann hileleri açıklanır, Müslümanlar uyarılır ve bu çift şahsiyetli kişilere yaptıklarının doğru olmadığı hatırlatılır.

5- Medine'deki sosyal yapının oluşturulması için kurumsallaşma sürecine geçilir.

6- Savaş ve barış hali insanî ölçülere göre ayarlanır, bansın sağlanması ve devam etmesi için azami gayret gösterilir ve büyük fedakarlıklar yapılır. Hudeybiye anlaşmasında olduğu gibi.

§Medine toplumunda göze çarpan en önemli konulardan birisi de okuma ve yazmanın yaygınlaştırılması, bu konuda adeta bir seferberliğin başlatılmasıdır. Kadın ve erkek bazı sahabilerin bu öğretim faaliyetiyle bizzat görevlendirilmesi, Bedir esirlerine onar kişiye okuma-yazma öğretmeleri durumunda esaretten kurtulacakları teminatının verilmesi ve bu yolla serbest kalmaları, Hz. Peygamber'in (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) inen ayetleri etrafındaki vahiy katiplerine bizzat yazdırması ve bu nüshalardan diğer sahabilerin istinsah etmeleri, okuyup okutmaları bunun en tipik örnekleridir.

C- Hz. Peygamber Döneminde Ashab Arasında Oluşan Kur'ân Kıraat indeki İhtilaflar ve Nedenleri

Bize ulaşan hadislerden kıraat ile ilgili ihtilafın çok az olduğu ve bunların da Medine döneminde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Çünkü Mekke'de Müslümanların sayısı azdı ve Kureyş lehçesinin ağırlığı vardı. Medine'de ise Kureyş lehçesinin ağırlığı devam etti, ancak Müslümanların çoğalması ve Arabistan'ın muhtelif yerlerinden gelmeleri nedeniyle bazı farklı kıraatlere izin verildi. Ancak belli bir disiplinin sağlanabilmesi için Rasûlullah Kur'ân'ı kendisinden alınması şartını koştu, Kur'ân'ın seb'atü ahruf(yedi farklı okuma) üzerine indiğini belirtip, ancak bunun açıklamasını yapmamakla kıraatin sadece kendisinden alınması gerektiğine işaret etti. Sahabilerin de seb'atü ahruf (yedi farklı okuma) lafzının açıklamasını sormamaları ve bir ihtilaf durumunda 'Rasûlullah'in kendilerine böyle okuttuğunu1 söylemeleri, ayrıca Rasûlullah'a (Sanaiiahu aleyhi ve seiiem) gidip bunu bildirmeleri ve Rasûlullah'ın da onları tasdik etmeleri bu konudaki hassasiyeti göstermesi açısından önemlidir. Bütün bunları göz Önünde bulundurduğumuzda kıraat ile ilgili Sünnet doğru olarak ortaya çıkacaktır.

§Bu konudaki hadisler ve sahabenin anlayışı:

1- Hz. Ömer ile bir sahabi (Hişâm b Hakim) arasındaki ihtilaf ve çözümü:

*Misvar b. Mahrame ve Abdurrahman b. Abdülkâri birlikte naklettiler:[599]

Ömer b. Hattâb (RadiyaiiaM anh) şöyle anlattı:

Rasûlullah'ın (Saiiaiuıha aleyhi ve seitem) yaşadığı dönemde Hişâmb Hakim'i, Furkân sûresini okurken dinledim. Kıraatine kulak verdim, bir de ne göreyim, Rasûlullah'ın bana okutmadığı farklı harflerle okuyor. Namazın içinde adamın üzerine atılacak oldum. Kendimi zor tuttum ve selam verinceye kadar bekledim. Selâmı verir vermez adasından tutup kendime doğru çektim ve:

'Okurken dinlediğim şekliyle sana bu sûreyi kim öğretti?' diye sordum. Hişâm:

'Onu bana Rasûlullah okuttu!' demez mi?' Ben :

'Yanılıyorsun,[600] Rasûlullah onu bana senin okuduğundan farklı okuttu' dedim. Adamı hemen yakalayıp doğru Rasûlullah'a (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) götürdüm ve dedim ki:

'(Ey Allah'ın Rasûlü!) Ben bu kişiyi, Furkan suresini bana okutmadığın farklı harflerle okurken dinledim.' Rasûlullah:

"Onu bırak (ey Ömer)! Oku, ey Hişam!" dedi.

Hişam da okurken dinlediğim şekilde Rasûlullah'a okudu, Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Bu şekilde indirildi." Sonra bana:

"Oku, ey Ömer!" dedi. Ben de daha Önce bana okuttuğu şekilde okudum. Rasûlullah:

"Bu şekilde de indirildi" dedi ve ekledi:

"Bu Kur'ân yedi harf üzere indirildi. Hangisi kolayınıza gelirse onunla okuyun!"

2- Übey b. Ka'b ile bir sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü:

Übey b. Ka'b (Radiyattahüanh) şöyle anlattı:[601]

Ben mescitte idim. Namaz kılmak için bir adam içeri girdi ve benim bilmediğim (yadırgadığım) bir kıraatle okudu. Sonra bir başkası içeri girdi, o da arkadaşının kıraatinden farklı şekilde okudu. Namazlarımızı kıldıktan sonra hepimiz beraberce Rasûlullah'ın (SnihUaim aleyhi ve seiiem) yanına gittik. Ben:

'Şu kişi benim bilmediğim (yadırgadığım) bir kıraatle okudu, sonra diğeri girdi, arkadaşınınkinden farklı bir kıraatle okudu' deyince Rasûlullah her ikisine de okumalarını emretti, ikisi de okudular. Rasûlullah okuyuş şekillerini beğendi. O zaman benim kalbimde cahiliye devrinde bile görülmedik şiddetli bir tekzib düşüncesi oluştu. Rasûlullah beni saran bu düşünceyi görünce göğsüme vurdu, o anda benden öyle bir ter boşandı ki, sanki izzet ve celal sahibi Allah'ı korku içinde görüyordum. Rasûlullah bana şöyle dedi:

"Ey Übey! Kur'ân'ı bir harf (şekil) üzerine oku, diye bana (Cebrail) gönderildi, ben; (Ya Rabbi,) ümmetime kolaylık ver, diye iade ettim. İkinci defa bana: Kur'ân'ı iki harf (şekil) üzerine oku, diye bana gönderildi, ben; (Ya Rabbi,) ümmetime kolaylık ver, diye tekrar iade ettim. Üçüncü de bana: Kur'ân'ı yedi harf (şekil) üzerine oku, diye gönderildi. (Sonra denildi ki;) İade ettiğim her sefer için (yani üç kere) senin bir şey İsteme hakkın var. Ben de: Allahım, ümmetimi affet, Allahım, ümmetimi affet, dedim ve üçüncü hakkımı da halkın hepsinin, hatta İbrahim'in

bile bana (şefaat) için yöneldiği o (müthiş) güne bıraktım."
3- Amr b. As ile ile bir sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü:
*Amr b. As'ın mevlası Ebû Kays nakletti:[602]
Amr b. As (Radiyaiiahu ank) bir keresinde Kur'ân'dan ayet okuyan bir adamı dinledi. Ona dedi ki:
'Sana bu şekilde kim okuttu?' Adam:
'Rasûlullah (okuttu)' deyince Amr:
'Bana da bu ayeti Rasûlullah okuttu?' dedi. İkisi de Rasûlullah'a (Saitaiiahtı
aleyhi ve sellem) gittiler Ve bİrİSİ:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu şu ayet' dedi ve okudu. Rasûlullah:
"Bu ayet böyle indirildi" dedi. Diğeri de: 'Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi ve o ayeti (farklı şekilde) okudu ve 'Böyle değil mi? Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi. Rasûlullah:
"Böyle de indirildi" dedi, sonra şöyle buyurdu:
"Bu Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi. Hangisiyle okursanız okuyun güzel olur. Bu konuda artık tartışmaya girmeyin. Zira bu tartışma küfürdür ya da küfür alametidir."
4- îki sahabinin ihtilafı ve çözümü ile ilgili Ebû Cüheym rivayeti:
* Ebû Cüheym anlattı:[603] İki adam bir ayetin (kıraatinde) ihtilafa düştüler. Biri: 'Bu benim Rasûlullah'tan aldığım şekildir' dedi. Diğeri de: 'Bu da benim Rasûlullah'tan aldığım şekildir' dedi. Her ikisi de durumu Hz. Peygamber'e (Saitatiaha aleyhi ve setiem) sorunca Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzerinde okunur. Kur'ân üzerinde (kesinleşen şeylerde) artık tartışmaya girmeyin, Kur'ân üzerinde böyle bir tartışma küfürdür."
5- Ebû Hüreyre'den bu konudaki ihtilafın çözümü ile ilgili rivayet:
* Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiahü o/i/ı):[604]
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi, Kur'ân'daki bu konuda (kesinleşen şeylerde) tartışma küfürdür, (bunu üç kere tekrarladı,) Ondan öğrendiğiniz ile amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!"
6- Rasûlullah'ın (Saitaliaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân üzerinde cahilce tartışmalara kızması, kesin olanlarla amel edilmesini ve bilinmeyen konularda da bilene sorulmasını emretmesi:
* Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radiyatiaim anhüm) nakletti:[605]
Benim için kızıl develerden daha kıymetli[606] bir mecliste kardeşim ile birlikte oturdum. Ben ve kardeşim baktık ki Rasûlullah'ın sahabilerinden büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar. Onlardan ayn kalmayı uygun görmedik, onlann yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur'ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar ve sesleri de olabildiğince yükseldi. O anda Rasûlullah kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde, onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi:
"Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri Peygamberlerinden ayrılmaları ve Kitab'ın bir kısmını diğerine (cahilce) kıyas etmeleri, onları helak etti. Kur'ân birbiriyle çelişmesi için değil, birbirini tamamlaması için indirildi. Ondan öğrendiğiniz ile amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!"
7- İbn Mes'ûd ve iki sahabi arasındaki ihtilaf ve çözümü ile ilgili rivayet:
*Ebû Vâil'den:[607]
Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaitaimanh) şöyle anlattı:
Otuz ayetli Hâ mim, yani Ahkaf suresini okuyan birisini dinledim. Bir harf (şekil) üzerine okudu, bir başka kişi de arkadaşının okuduğundan farklı bir harf (şekil) üzerine okudu. Ben de iki arkadaşımın okuyuşundan farklı harflerle okudum. Hz. Peygamberdin (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) yanına gittik, durumu haber ettik. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İhtilafa düşmeyin! Sizden öncekiler ihtilafa düştükleri için helak oldular." Sonra da şunu ekledi:
"Sizden en güzel (bilerek) okuyan kim, bakın ve onun kıraatini alın!"
8- Ebû Bekre'nin yedi harf ile ilgili rivayeti:
Abdurrahman b. Ebû Bekre, babasından nakletti:[608]
Cebrail Aleyhisselâm {Peygamberimize): 'Ey Muhammed, Kur'ân'ı bir harf (şekil) üzere oku!' deyince Mikaü: 'Artırmasını iste!' dedi.' Peygamberimiz artırmasını istedi. Cebrail: 'Onu, iki harf (şekil) üzere oku!' dedi. Mikail: 'Artırmasını iste!' dedi,' Peygamberimiz (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) artırmasını istedi, ta ki yedi harfe ulaşıncaya kadar.[609] Dedi ki: Hepsi şifalı (faydalı)[610] ve yeterlidir, yeter ki rahmet ayeti azapla, azap ayeti rahmet ile bitmesin (karışma olmasın)![611] Tıpkı teâle, akbil, helümme, izheb ve esri' kelimelerinde olduğu gibi.'[612]
9- Semüra b. Cündüb'ün (Radiyatiahüanh) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSÛÎUİlah (Saltallahü aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:[613]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi."
10- Ubade'nin Übey b. Ka'b'dan yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (Sallallahii aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi;[614]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi."
11- tbn Abbas'ın (Radiyaiiahu anhüma) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RasÛlullah (SaiMiahu aleyhi ve seilem) şöyle dedi:[615]
"Cebrail (Kur'ân'ı) bana bir harf üzere okuttu, kendisine (artırması için) müracaat ettim, ben artırmasını istedikçe o artırıyordu, sonunda yedi harf üzere okumaya vardı."
12- Muaz b. Cebel'den {RadiyaUahu anh) yedi harf ile ilgili rivayet:
Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi, hepsi şifalı (faydalı) ve yeterlidir."[616]
13- Ümmü Eyyub'un ı/tadiyaiiahuanhâ) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (Saltallaha aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:[617]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indi, onlardan hangisini okursan sana yeterlidir."
14- Huzeyfe'nin (Radiyaiiahü anh) yedi harf ile ilgili rivayeti:
RaSUİUİlah (SallalhhU aleyhi ve seilem) ŞÖyle dedi:[618]
"Kur'ân yedi harf (şekil) üzere indirildi."
15- Ömer b. Ebû Seleme'den gelen farklı bir rivayet:
Hz. Peygamber ISallallahn aleyhi ve setlem), Abdullah b. Mes'Ûd'a (Radiyallahu şöyle dedi:[619]
"(Önceki) kutsal kitaplar gökten tek bölümden (tek şekil üzere)[620] indirilirdi, Kur'ân ise yedi bölümden yedi harf üzere okunacak şekilde indirildi ki bunlar helal, haram, muhkem, müteşabih, darb-ı meseller, emir ve nehiydir. Helalini helal, haramını haram kabul et, muhkemiyle amel et, müteşabihinde yorumu terk et, darb-ı mesellerden ibret al, bil ki hepsi Allah'tan gelmektedir, bunu da sadece akıl sahipleri hatırlar."
§Yedi harfle ilgili hadisler yirmiden fazla sahabeden nakledilmiştir ve mütevatirdir. Hadislerde geçen bu ahrufu seb'ayı inceleyen müstakil eserler yazılmıştır.[621]

Sahabe Ve Sonraki Dönemde Kıraat

1- Hz. Ebû Bekir Döneminde Kur'ân'ın Toplanması:

Hz. Peygamber'den (Satiaiiahu aleyhi ve seltem) sonraki en hayırlı işlerden birisi dağınık Kur'ân sayfalarını birleştirmekti:
Hz Ali (RadiyallahU anlı) dedi kİ;[622]
'Allah Ebû Bekir'e rahmet etsin, o (Kur'ân'ı) iki kapak arasında toplayan ilk kişidir.'
§Hakim (v. 405/1014), Kur'ân'ın cem' edilmesinin üç merhalede gerçekleştiğini belirtti:
a- Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) huzurundaki cem': Vahiy geldikçe Peygamberimiz ayetleri vahiy katiplerine yazdırıyordu ve onlardan da diğer sahabiler istinsah ediyorlardı.

b- Hz. Ebû Bekir döneminde cem': Kur'ân sayfalarının kontrollü bir şekilde toplanıp mushaf haline getirilmesi.
c- Hz. Osman dönemindeki cem': İmlâ kontrolü ve surelerin tertip edilmesi şeklindedir.[623]
§Bu çalışmada dikkat edilen hususlar:
a- RasûlullarTın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) evindeki tomarların alınıp, incelenmesi,
b- Her sahabinin istinsah ettiği Kur'ân sayfalarını getirmesi ve bunlardan bizzat Rasûlullah'tan alındığının iki şahitle ispat edilenlerin kabul edilmesi,
c- Hafızlann hıfzıyla desteklenmesi ve onaylanması.
§Toplama teklifini yapan Hz. Ömer idi ve görev Zeyd b. Sabit'e verilmişti, Zeyd çalışmayı şöyle anlattı:
*Ubeyd b. Sebbak'tan:[624]
Zeyd b. Sabit dedi ki:
Yemame katliamı (sonrası)[625] Ebû Bekir bana haber gönderdi, (gittim.) Yanında Ömer b. Hattab (Radiyaiiahuanhüm) vardı. Ebû Bekir bana:
'Bak, Ömer bana gelip 'Ölüm/katliam Yemame günü kurranın (hafızların) çoğunu aldı götürdü (çoğunu kaybettik), ben çeşitli yerlerde Ölümün kurranın çoğunu alıp götürmesinden, dolayısıyla Kur'ân'in bir çok kısmının da (bu durumda) kaybolmasından korkuyorum. Bu nedenle Kur'ân'ı toplama çalışmasını emretmeni uygun görüyorum' dedi. Ben de kendisine: 'Rasûlullah-ın iSatudiaiui aieyiü ve seiiem) yapmadığı bir işi nasıl yaparım?' diye cevap verdim. Ömer: 'Vallahi, bunda çok hayır var' dedi ve teklifinde ısrar etti durdu.
Sonunda Allah Ömer'in kalbine verdiği duyguyu bana da verdi, Ömer gibi düşünmeye başladım.'
Zeyd, Hz. Ebû Bekir'in devamla şöyle dediğini nakletti:
'Sen genç, akıllı, hiçbir şeyle töhmet altında tutmadığımız bir kimsesin ve Rasûlullah'ın vahiy katipliğini de yapıyordun, şimdi Kur'ân'ı gereğince araştır ve (mushaf olarak) topla!'
Zeyd der ki: 'Vallahi, bana dağlardan birini taşıma görevi verseydi bundan daha ağır gelmezdi.' (Ona itiraz ettim): 'Siz Rasûlullah'ın yapmadığını nasıl yaparsınız?' dedim.
Ebû Bekir: 'Vallahi, bunda çok hayır var' dedi ve teklifinde ısrar etti durdu, sonunda Allah Ebû Bekir ve Ömer'in kalbine verdiği duyguyu bana da verdi. Kur'ân'ı (sayfalarını) araştırmaya başladım, onları ağaç ve taş levhalar üzerine yazılan nüshalardan, ayrıca hafızların ezberlerinden topluyor-dum, sonunda (hepsini şahitli olarak topladım,) sadece Ebû Huzeyme el-Ensarî'nin[626] yanında başkasında bulamadığım Tevbe suresinin son ayetini buldum.[627] Bu mushaf Ebû Bekir'in yanında idi, vefat edinceye kadar orada kaldı, sonra Ömer b. Hattab'a intikal etti ve hayatı boyunca yanında kaldı, ondan sonra da (Rasûlullah'ın eşlerinden olan) Hz. Ömer'in kızı Hafsa annemize intikal etti.'
§Bir rivayetten anlaşılan:
a- O dönemde çok sayıda Kur'ân hafızı bulunmaktaydı, bunların büyük bir kısmı Yemame'de şehit olmuştu. Bu durum Hz. Ömer'i harekete geçirdi ve devlet başkanı Hz. Ebû Bekir'e olayın tehlikeli gelişimini haber verdi, çünkü onun en önemli danışmanıydı.
b- Rasûlullah'ın (SaUaUahu aleyhi ve seiiem) yapmadığı bir şeyi gerçekleştirme konusunda sahabenin hassasiyeti gerçekten düşündürücüdür.
c- Kur'ân'ı toplama konusunda Zeyd b. Sabit tercih edilmişti. Bunun nedeni dört şeydi: Genç, akıllı ve Kur'ân'ı iyi bilen olması, ayrıca hiçbir şeyle itham edilmeyen temiz bir geçmişe (her kesimin kabul ettiği tarafsız bir kimliğe) sahip olması ve Rasûlullah'ın vahiy katipliğini yapmasıdır.
d- Zeyd b. Sabit ve etrafındaki sahabiler hafız oldukları hâlde sahabe yanındaki mevcut bütün sayfa ve nüshaların getirilmesini, ayrıca bunu Rasûlullah'tan aldıklarını ispat eden iki şahide sahip olmalarını şart koştular.
Yanlarındaki nüshaların getirilmesi ile ilgili çağrıyı sahabeye bizzat Hz. Ömer yapmıştı. Bu konuda onun ciddiyeti, sahabenin hata yapmada bile ondan çekinmesi, ayrıca iki şahit getirmeleri şartı bu çalışmadaki ihtiyatlı gayreti göstermesi açısından çok önemlidir.[628]
e- Tevbe suresinin son ayeti dışında Kur'ân'ın bütün ayetleri en az iki şahitle sabit olmuştur. Tevbe suresinin son ayeti sadece Ebû Huzeyme'nin[629] yanında bulunmaktaydı ve Hz. Ömer ve Zeyd b. Sabit'in yanına getirdiğinde onlar da bunu Rasûlullah'tan duyduklarını ifade edip, onu tasdik ettiler. Bu çalışma bir yıl sürmüştür.
f- Ana mushaf halifeliği döneminde Hz. Ebû Bekir'in yanında kaldı, onun vefatından sonra Hz. Ömer'e intikal etti, Hz. Ömer'den sonra da Hafsa annemize intikal etti. Hz. Osman zamanında ana nüshadan yeni nüshalar çoğaltıp şehirlere gönderme çalışması için Hz. Hafsa'dan ana nüsha geçici olarak alındı. Çoğaltma işleminden sonra Hafsa annemize geri verildi.[630]
§Ayetlerin tertibi tevkifidir, vahiyle sabittir, çünkü;
-Rasûlullah fSaiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ayetler indikçe bunu şu sureye filan ayetten sonrasına ekleyin, diye bizzat yerini belirtmektedir.[631]
-Rasûluüah'ın hayatında bizzat Hz. Peygamber ve sahabesi inen ayetleri suresi içindeki yerlerine uygun olarak yazılmasından sonra ezberlenmesine ve okunmasına gayret etmektedirler.[632]
§Bu konuda ayetlerin tevkîfî olmadığını söyleyenler bütün sahih rivayetleri bırakıp şu rivayete sanlmaktadırlar, hâlbuki bu zayıf bir rivayettir:
Ibad b. Abdullah b. Zübeyr'den:[633]
Haris b. Hazeme, Berâe suresinin son iki ayeti olan
kısmını Ömer b. Hattab'a getirince Hz. Ömer (Rndiyaiiahuanhüm) şöyle dedi: 'Seninle birlikte bunu (Rasûlullah'tan) alan var mı?' İbn Hazeme: 'Bilmiyorum. Vallahi, ben şahitlik ederim ki bunu Rasûlullah'tan (Sattaiiahaaleyhi ve seiiem) iyice öğrendim/bilincine vardım ve ezberledim.' Hz. Ömer: 'Ben de şahitlik ederim ki bunu Rasûlullah'tan işittim' dedi ve ekledi: 'Eğer bu, üç ayet olsaydı ayrı bir surede toplardım. Kur'ân'daki bir sureye bakın ve oraya koyun.'
'Ben de onu Berâe suresinin sonuna koydum.'
§Senedi zayıf olan bu rivayetteki ziyade (üç ayet olsaydı ayrı bir sure yapardım sözü) sahih olarak gelen rivayetlerde bulunmamaktadır.[634] Bundan dolayı bu rivayet alınmaz. Hz. Ömer'in bu şekilde sure oluşturma hakta yoktur, bu ona bir iftira olur.
Ayrıca bu konuda Übey b. Kâb'dan yapılan diğer rivayet de şu şekildedir:
Ebu'l-Âliye, Übey b. Kâb'dan (Radiyatiahü anh) nakletti:[635]
Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Kur'ân'ı sahifelerde topladılar; insanlar onu yazıyordu ve Übey b. Kâb da imlâ ettiriyordu: Berâe süresindeki şu ayete ( )[636] gelince zannettiler ki son
inen ayet odur. Bunun üzerine Übey onlara şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bu ayetten sonra bana şu iki ayeti de okuttu, onlar denikinci ayetin sonu olan kısma kadar.' Übey ekledi: 'Kur'ân'da en son indirilen ayet ise şudur:[637]
§Ayetlerin sure içindeki yerlerinin bizzat Rasûlullah (Saitattaim aleyhi ve tarafından yazdırıldığı ve okutulduğu konusunda ittifak vardır, hadis kitapları bununla ilgili hadis ve eserlerle doludur. Bu konuda şüphe yoktur. Hz. Ebû Bekir zamanında yapılan cem' (toplama) ayetlerin sure içindeki yerleri ile birlikte olmuştur. Ancak surelerin tertibi yapılmamıştır. Sure tertibi Kur'ân imlâsının yeniden kontrolü ile birlikte Hz. Osman zamanında yapılmıştır.[638]

2- Hz. Osman Zamanında Ana Mushafm Çoğaltılması:

Hz. Osman döneminde farklı okumalar çoğalmıştı. Bunun sebebi yeni Müslüman olanların çoğalması ve kontrolsüz Kur'ân nüshalarının artmasıydı. Bu konuda sahabiler de rahatsızdı ve son olarak vuku bulan şu olay belki de bardağı taşıran son damlaydı:
Bir gün mescidde bazı kişiler ve sahabi Huzeyfe otururken bir fısıldaşma/uğultu duyuldu:
'Kim Ebû Musa kıraatine göre okuyorsa mescidin filan köşesine, kim de Abdullah b. Mes'ûd kıraatine göre okuyorsa falan köşeye gelsin!' denildi. Aynı ayetin farklı şekillerde okunduğunu duyunca Huzeyfe çok kızdı, hatta gözleri kıpkırmızı oldu, o kızgınlıkla ayağa kalktı ve mescidin ortasında :
'Ya ben mü'minlerin emirine galip geleceğim, ya da mü'minlerin emiri bana galip gelecek' diye bağırdı. Sonra oturup etrafına toplananlara anlamlı bir konuşma yaptı ve bu işin ne derece tehlikeli olduğunu anlattı.[639]
Daha sonra Huzeyfe halife Hz. Osman'ın yanına gitti, durumun vahametini anlattı ve Hz. Hafsa'nın yanındaki nüshanın çoğaltılmasını tavsiye etti. Hz. Osman da Hafsa'dan ana nüshayı istedi ve mushaf kendisine getirilince hemen bir heyet kurdu: Bu heyette Zeyd b. Sabit, Said b. Âs, Abdurrahman b. Haris b. Hişam ve Abdullah b. Zübeyr vardı. Hz. Osman onlara bazı tavsiyelerde bulundu, şöyle dedi:
'Yazarken Zeyd b. Sabit ile siz üçünüz eğer ihtilafa düşerseniz Kureyş lehçesine göre yazın!'
Bu dört kişilik heyet sadece bir kelimede ihtilafa düştüler. O da kelimesidir. Zeyd b, Sabit bunun ha ile şeklinde olmasını, diğer üç Kureyşli kişi de ta ile şeklinde yazılmasını istediler. Konu Hz. Osman'a iletilince o da; 'Ta ile şeklinde yazın, çünkü Kur'ân Kureyş lisanı üzere inmiştir'

dedi.[640]
Bu çalışma beş yıl sürdü. Çoğaltılma işlemi tamamlanınca Hz. Osman bu mushaflardan birisini Medine'de bırakıp diğerlerini büyük şehirlere gönderdi. Toplam yedi nüsha olarak çoğaltılan imam mushafın altısı Mekke, Şam, Yemen, Bahreyn, Basra ve Kûfe'ye gönderildi.[641] Kontrol edilmeyen diğer nüshaların da hatalı olmaları ihtimalinden dolayı yakılmasını istedi. Büyük çoğunluk bu uygulamayı memnuniyetle karşıladı ve uyguladı.[642] Ancak Abdullah b. Mes'ûd gibi bazı sahabiler kendi mushaflarının yakılmasına karşı çıktılar.[643] Hz. Osman da onlara ses çıkarmadı, bunun sebebi belki de onlara güvenmesiydi. Abdullah b. Mes'ûd kendi mushafını yakmadı, bu uygulamayı tenkit etti, ancak imam mushafa karşı çıkmadı, hatta şikayete gelen taraftarlarına, kendisinin de iktidarda olsa aynı şeyleri yapabileceğini söyledi.[644] İbn Mes'ûd'un mushafmda bazı ayetlerin tefsiri bulunduğu için belki de yakmak ismemiş olabilir, bu tefsirlerin bir kısmı nakledildi.
Bundan sonra Müslümanlar hep ana nüshaya göre okudular ve bu nüsha mütevatir yolla nesilden nesile diğer çağlara aktarıldı. Bu nüshaya imam mushaf dendi. Abdullah b. Mes'ûd gibi bazı sahabilerin kalan ve yakılmayan mushaflanna Müslümanlar fazla itibar göstermediler ve onlar da zaman içinde yok oldular. Onlardan bize sadece bazı kıraatleri ve bu mushaflanyla ilgili küçük malumatlar intikal etmiştir.
§Hz. Osman'ın Kur'ân'a hizmeti sadece ana nüshayı çoğaltmakla kalmadı:
a- Hz. Ebû Bekir zamanında dağınık olarak toplanan sureler bu dönemde Kur'ân tertibine göre sıraya konuldu ki bu tertibin korunması açısından söz konusu çalışma çok önemlidir.
İmam mushaftaki sure tertibi tevkifidir, şu rivayetler bunu desteklemektedir:
aa- Hadiste Zehraveyn, yani Bakara ve Ali İmran surelerinin yan yana zikredilmesi,[645]
ab- Rasûlullah'm (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) es-Seb'ut-tıval'ı (yedi uzun sureyi) bir rekâtta okuması,[646]
ac- Vahiy indikçe Rasûlullah'ın vahiy katiplerine ayetlerin sure içindeki yerlerini göstermesi, açıklaması ve Hz. Osman'ın tertibdeki titizliği:
Yezid'den;[647]
İbn Abbas bana şöyle anlattı:
Osman b. Affan'a (Radiyallahü anhüm):
'Enfal suresi Mesânî'den[648], Berâe suresi de Miûn'dan[649] olduğu halde ikisini birleştirmenizin ve aralanna besmele yazmamanızın sebebi nedir? Bu sureleri es-Seb'u't-tıval (yedi uzun sure) içine koydunuz. Bunun sebebi nedir?' deyince Hz. Osman şu cevabı verdi:
'Bazı zaman olurdu ki Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) çeşitli surelerden ayetler inerdi, kendisine bir şey indiğinde Rasûlullah vahyi yazan kişi/kişileri çağınr ve onlara:
"Bu ayetleri içinde şu ve şu zikredilen sureye yazın!" derdi. Bazı ayetler indiğinde de şöyle derdi:
"Bunları da içinde şu ve şu zikredilen sureye yazın!"
Enfal suresi Medine'de ilk inen surelerdendi, Berâe suresi de son inen surelerdendi. Berâe suresi Enfal suresine konusu itibariyle benzemektedir. Bu nedenle Berâe suresini Enfal'den olduğunu zannettim. Rasûlullah da bu surenin bir öncekinden olduğunu belirtmeden vefat etti. Bundan dolayı iki sureyi birleştirdim, (farklı olduğunu göstermek için) aralanna besmele yazmadım ve (toplam olarak ayet sayılarından dolayı) es-Seb'u't-tıvala (yedi uzun sureye) dahil ettim.'
ad- Bir hadiste Kur'ân ayetleri sırasıyla dört kısma ayrılmıştı:
Vasile b. Eska'dan (Radiyaiiaim anh):[650]
Peygamberimiz (Saiiaiiaim aleyhi ve selimi) şöyle dedi:
"Tevrat yerine bana es-Seb'u't-tıvâl (yedi uzun sure), Zebur yerine el-Miûn (yüz ayetli sureler) ve İncil yerine el-Mesanî (yüzden az ayeti olan sureler) verildi. Ayrıca el-Mufassal (fasılalı sureler) ile ben üstün kılındım."
ae- Hz. Peygamber ve sahabenin Kur'ân surelerini hiziblere ayırması ve bu şekilde her gün vird şeklinde okuması:
EVS b. HüZeyfe'deil (RadiyaUahUmh):[651]
Sakif kabilesinden Müslüman olan bir heyetin içindeydim... (hadis),
Rasûlullah bize dedi ki:
"Kur'ân'dan bir hizib (bölüm) kalmıştı, onu okumayı tamamlamadan
çıkmamayı istedim (onun için biraz geciktim)."
Sabah olunca Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sahabesine sorduk: 'Siz Kur'ân'ı nasıl hiziblere (bölümlere) ayırıyorsunuz?' Onlar şöyle dedi: 'Biz Kur'ân'ı üç sure, beş sure, yedi sure, dokuz sure, on bir sure, on üç sure şeklinde hiziblere (bölümlere) ayırıyoruz. Mufassal surelerin hizbi de Kâf suresinden başlayıp sonuna kadardır.'
§Kur'ân'a baktığımızda şunu görürüz:
-İlk üç sure: Bakara, Âlü îmrân, Nisa sureleri,
-Beş sure: Mâide, En'âm, Araf, Enfal, Berâe sureleri,
-Yedi sure: Yunus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hıcr, Nahl sureleri,
-Dokuz sure: Benû İsrail (İsrâ), Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hac, Mü'minûn, Nur, Furkân sureleri,
-On bir sure: Tâsînler (Tasîn ile başlayan üç sure), Ankebût, Rum, Lokman, Secde, Ahzab, Sebe, Fatır, Yasin sureleri,
-On üç sure: Sâffât, Sâd, Zümer, Hamim (Âlü Hamim), Muhammed, Feth, Hucurât sureleri,
-Mufassal sureler: Kâf suresinden Kur'ân'ın sonuna kadar.[652]
af- Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) her sene Kur'ân'ı Cebrail ile baştan sona kontrol ediyordu, son sene iki defa kontrol edildi: Rasûlullah şöyle dedi:[653]
"...Cebrail Kur'ân'ı her sene benimle bir kere tekrar ederdi, bu sene iki kere tekrar etti, bu ancak ecelimin yaklaştığını (gösterir)..."
ag- Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Kur'ân'ı baştan sona okuyarak hatim inmek isteyenlere ağır ağır okumalarını ve üç günden öncede hatimi bitirmemelerini tavsiye etmektedir. Bu da o dönemde mushafın tertibinin ayetler ve sureler indikçe Rasûlullah'ın emrine göre yapıldığını göstermektedir:
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radiyaiiaha anhüma):[654]
Kur'ân'ı cem' ettim (hepsini topladım) ve bir gecede hepsini okudum. Bunun üzerine Rasûlullah bana şöyle dedi:
"Üzerinden bir zaman geçip de bıkmandan korkarım. Kur'ân'ı bir ayda oku bitir." Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.' Rasûlullah:
"Yirmi günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.'
"On günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim.'
"Yedi günde hatmet!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da gücümden ve gençliğimden istifade edeyim' deyince Rasûlullah (daha aşağısını) kabul etmedi.
§Bir kişinin üç günden daha az sürede Kur'ân hatmi tavsiye edilmemektedir:
Rasûlullah dedi ki:
"Kur'ân'ı üç günden az sürede hatmeden anlamaz."[655]
ah- Hz. Peygamber kendi döneminde Kur'ân'ı baştan sona yazan/toplayan bir kadına kendi ailesine imamlık yapması için izin vermişti. Bu kadın sahabinin adı Ümmü Varaka bt. Abdullah b. Haris olup Rasûlullah kendisine Şehide derdi. Hz. Ömer döneminde kölesi ve cariyesi tarafından şehit edildi.
Bunun üzerine Hz. Ömer, 'RasÛlullah doğru söyledi, bu kadın için; "Haydi gidelim, Şehide'yi ziyaret edelim," derdi' dedi.[656]
aı- Sahabenin bu tertibe karşı çıkmaması, diğer nüshaların savunulmama-sı, hatta onlara rağbet bile olmaması bu tertibin doğru olduğunu göstermektedir.
b- Kur'ân kelimeleri RasÛlullah'tan (Saiiatiaim aleyhi ve seiiem) nakledilen sahih kıraatlere uygun olacak şekilde yazıldı. Öyle ki bu şekilde bir kelime birden fazla kıraate uygun hale geldi.
§Kur'ân'ın Hz. Ebû Bekir döneminde cem'i (toplanması) ve Hz- Osman zamanında ana mushaftan istinsah edilirken Hz. Peygamber'den intikal eden kıraatlerin de dikkate alınması önemli bir konudur. Ancak daha önemlisi bu çalışmalarda hata unsurunun olmamasıdır. Defalarca kontrol edilmesi ve Allah'ın koruma sözünü de hesaba katarsak bu konudaki çalışmayı takdir etmemek insafsızlık olur. Ayrıca o dönemde her konuda şiddetli tartışma ve müzakere içinde olan sahabenin, hata olduğuna dair hiçbir İtirazının olmaması bu çalışmadaki güvenilirliği desteklemektedir.

§Hz. Ali gibi bazı sahabilerin ellerindeki mushaflar nüzul sırasına göre tertip edilmişti. Bu mushaflar da bize ulaşmadı, ancak onların sadece tertipleri ve içlerindeki bazı ayetlerin kıraatleri ile ilgili cüz'i bilgiler eser kitaplarında zikredildi. Tarihin böylesine yok edici ve öğütücü çarkı karşısında bugüne kadar tek nüsha halinde galibiyetini ve gücünü devam ettiren ana nüsha ya da imam mushafın bizlere ulaşması Hz. Ebû Bekir'den sonra Hz. Osman'ın çalışmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Allah onlardan razı olsun.[657]

3- Kur'ân'ın Noktalanması Ve Harekelenmesi:

Mushafın noktalanması ilk önce h. 65 yıllarında Abdulmelik b. Mervan zamanında yanlış okumaların çoğalması ihtiyacından dolayı başlanmıştır. Önceleri noktalar harfin yazıldığı mürekkepten farklı bir renkte konuyordu. "Üstün" yerine harfin üstüne bir nokta, "esre" yerine harfin altına bir nokta, "ötre" yerine harfin önüne bir nokta, "sükun" yerine iki nokta konuluyordu.[658] Şöyle ki Ebu'l-Esved ed-Düeli (v. 69/688) renkli bir mürekkeble harflerin üstüne, altına, önüne birer nokta koydu. Üstteki a, alttaki i, yandaki u , sesini veriyordu. Tenvin için de iki nokta kullanıldı.
Daha sonra Abdülmelik (v. 86/705) devrinde şekilce birbirine benzeyen harfleri ayırt edebilmek için de noktalama ihtiyacı duyuldu. Bu iş için de nokta kullanılınca harekeleme gayesiyle konulan noktalama ile karıştı. Önceleri noktalama için ayrı, harekeleme için de ayrı mürekkepler kullanıldı. Bir müddet sonra ise harekeleme işinde şimdi bilip kullandığımız işaretler teşekkül etti: Ebu'l-Esved'in öğrencisi Nasr b. Asım (v. 89/708) harfleri harekeledi. Kimi tarihçiler bunu yapanın Basrah Yahya b. Ma'mer (v. 129/746) olduğunu söylerler. Kür'ân imlasında son düzenleme Halil b. Ahmed (v. 175/791) tarafından gerçekleştirildi; şöyle ki yatık elif, vav ve uzatılmış ya harflerinin küçük şekillerinden bugünkü fetha, zamme ve kesreyi bulmuş, imlâ işaretleri için de bazı kelimelerin remzi niteliğinde olmak üzere küçük ve kısaltılmış harfleri kullanmıştır. Bu şekilde ilk defa mushafta hemze, şedde, sila, revm ve işmam belirlendi. İmam Halil'in bu konudaki çalışması 'Kitabu'n-Nakt ve'ş-şekV adlı çalışmasında toplanmıştır. İbn Nedim'in el-FihrisfÎnde zikredilen kitap günümüze kadar ulaşmamıştır. Kur'ân'ın doğru okunması için yapılan bu çalışma başlangıçta bir muhalefetle karşılaştı ise de sonunda genel kabul görmüştür.
Bu şekilde harekeleme ve noktalama yapmak, surelere başlık koymak, ayet başlarını gösteren işaretler bırakmak, cüzlere ayırmak vs. başlangıçta alimlerce kerih görüldüğü halde, sonradan mubah, hatta müstahsen görülen hususlardan oldu.[659]

Kur'ân Tertibi

Surelerin Tasnifi: Kur'ân-i Kerim'in metni pratik kolaylık gayesiyle surelerin teşkil ettiği bazı gruplara ayrılmıştır:
a- es-Seb'u't-Tıval: En uzun 7 sure demektir. Fatiha'dan sonra Tevbe suresinin sonuna kadar yani 2-9. sureleri arasını kapsar.
b- et- Miûn: Ayet sayıları 100'e yaklaşan veya biraz geçen sureler.
c- el- Mesâni : Ayet adedi 100'den az olanlar.
d- eh Mufassal: Mushaf-ı Şerifin son bölümü olup, tercih edilen görüşe göre, başlangıcı 50. olan Kaf suresinden itibaren, sonuncu (114.) Nas suresine kadar olan kısımdır. Bu grup da üçe ayrılır:
da- Tıval-ı Mufassal: (Uzun) Kaf-Büruc, yani 50-85. sureler,
db- Evsat-ı Mufassal: (Orta) Tank-Beyyine, yani 86-98. sureler, de- Kısar-ı Mufassal (j-^ıı ;U): (Kısa) Zelzele- Nas, yani 99-114. sureler[660]
§Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gece namazlarında es-Seb'u't-Tıval'ı (yedi uzun sureyi) bir rekâtta okuduğu olmuştur.[661] Demek ki bu surelerin tertibi bizzat Rasûluüah tarafından yapılmıştır.
Ayrıca Peygamberimiz sureleri sırasıyla dört ana kısma ayırmıştı, bunlar: es-SebVt-Tıval, Miûn, Mesânî ve Mufassal şeklinde hadiste sırasıyla zikredildi.[662]
Bu rivayetteki tertip İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b mushafların ve kontrol edilerek toplanan imam mushafın tertibine uygundur. Hz. Ali gibi nüzul sırasına göre tertip eden kişiler dışındaki nüshaların tertibi bu şekildeydi. Rasûlullah'ın namazlarda okuduğu tertip de bu şekildedir, nüzul tertibi değildir.[663]

İmam Mushaf Dışındaki Mushaflar

Hz. Osman döneminde yeniden kontrol edilerek bir heyet tarafından çoğaltılıp büyük şehirlere gönderilen imam mushaf nedeniyle diğer mushafların yok edilmesi istenmişti. Çünkü diğer mushaflar kontrolsüzdü, onlarda hata olma ihtimali yanında mensuh ayetlerin silinmemesi, ayetlerin tefsir ve te'vili ile ilgili ek bilgiler de vardı. Zeyd b. Sabit başkanlığındaki heyet iki ayrı dönemdeki çalışmalarında metni mensuh bu ayetleri, tefsir ve te'vil şeklindeki ek bilgileri sahabenin de ittifakı ile ayıklayıp Kur'ân'i yalın hale getirdi. Eğer bu çalışma yapılmasaydt Kur'ân üzerinde büyük münakaşalar olurdu ve bu tehlike günümüze de yansırdı. Kontrolsüz olan diğer mushafların yakılıp yok edilmesini sahabe kabulle karşıladı, ancak bazı sahabiler bu uygulamaya karşı çıktılar ve mushaflarım korudular. Bu kişiler Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Ka'b'dır. Karşı çıkan bu sahabile-rin mushafları kendi yanlarında bir koleksiyon niteliğinde kalmış, diğer sahabiler tarafından kabul edilmemiş ve korunmamıştır. İmam mushaf dışındaki mushaflar korunmadığı için günümüze kadar ulaşmamış, tarihin öğütücü çarkı içinde yok olmuşlardır. Onlarla ilgili cüz'i bilgiler, ayrıca bu mushafların sadece sure tertipleri çeşitli rivayetlerle bize ulaşmıştır.[664]

1- Hz. Ali Mushafi Ve Şia'nın Bakışı:

Hz. Ali Kur'ân'ı toplayan sahabilerden birisidir. Bu konuda İbn Nedim (v. 385/995), İbnü'l-Münâdî'den senediyle gelen şu rivayeti nakletti:
Peygamberimiz'in vefatından sonra insanların değişmesi üzerine Hz. Ali Kur'ân'ı toplamadan üzerindeki ridasını yere bırakmayacağına dair yemin etti ve evinde üç gün içinde Kur'ân'ı topladı. İşte bu Mushaf ezberden ilk toplanan Kur'ân nüshasıdır. Bu nüsha Ca'fer ailesi yanındaydı. Ben, Ebû Ya'lâ Hamza yanında bazı sayfalan dökülmüş, Hz, Ali hattıyla yazılı olan ve Hz. Hasan'ın çocuklarından bize intikal eden bir Mushaf gördüm.[665]
Hz. Ali'nin mushafı nüzul sırasına göre olup ve Rasûlullah'ın (Sattaiiahü aleyhi ve seiiem) vefatından sonra kendisi hıfzından yazmıştı.[666] Ayrıca içine ayetleri manaları ile ilgili tefsir ve teviller de eklenmişti. İmam mus-hafın tartışmasını hâlâ devam ettiren tarihte bazı Şia alimleri bulunmaktadır. Bunlar İbrahim el-Kummî,[667] Kuleynî (v. 328/939),[668] Abdüllatif el-Kazrânî,[669] Muhsin el-Kâşî,[670] Abdullah el-Alevî[671] gibi kişilerdir.
İmam mushafın tartışmasını devam ettiren bu kişiler şu sorulara ciddi ile olarak cevap verememektedir:
a- Hz. Ali mushaf konusunda kendine haksızlık yapıldıysa bu uygulamalara niçin karşı çıkmadı?
b- Hz. Ali'nin bu konuda haklılığını destekleyen hiç bir sahabi bulunmamaktadır, niçin?
c- Hz. Ali'nin tefsir ve te'vil ekleriyle dolu mushafı bu haliyle intikal etseydi, biz bu ek bilgileri neye göre ayıklayacaktık?
d- Hz. Ali halife olduğunda niçin bu konu Üzerinde durmadı ve imam mushaf yerine kendi mushafını zorunlu kılmadı?
e- Hz. Ali'den sonra en azından Ehl-i beyt imamları niçin bu mushafın mücadelesini vermediler ve bu konuyu gündeme getirmediler?
Bütün bunlar tek sözle geçiştirilmekte: Fitne çıkmaması için... Acaba bu cevap ne kadar inandırıcı ve böylesine önemli bir konuda sadece fitne çıkmaması için senelerce, hatta asırlarca susmak, Kur'ân'ı feda etmek mümkün mü? Hz. Ali taraftan olduğunu iddia edenler böyle bir mushaf olsaydı onun mushafını korumaz mıydı? Beklenen Mehdi o mushafı getirecek sözü ile de bunlan kendilerince cevaplandırmış oluyorlar. Bu azınlığa göre Mehdi dönemine kadar son Kitab'ın durumu meçhul !..
Ancak Şia'nın geneli bu Fikirde değil ve imam mushafı kabul etmekte, Hz. Ali'nin mushafmdaki tefsirler dursaydı ayetler daha iyi anlaşılırdı, deyip bu tefsirlerin vahiy kaynaklı olduğunu iddia etmektedirler:
Şeyh Müfıd elde bulunan Kur'ân ile Hz. Ali'nin mushafını şöyle karşılaştırır: "Hz. Ali'nin mushafında ayet manalarının tefsir ve tevili Kur'ân'ın nüzul sırasına göre düzenlenmiş olup, bugünkü Kur'ân'dan çıkarılmıştır. Bu tefsir ve açıklamaların Kur'ân'ın bir cüz'ü olmadığı, ancak vahiy kanalıyla geldiği ve semavî olduğu bir gerçektir."[672]
Bu tahlilin bir benzeri de Feyzi Kaşanî'nin sözünde Bezentî'nin rivayetinde geçmişti. Allâme Fanî, bu konuyla ilgili tafsilatlı bir konuşma yapmıştı, bu konuşmasında şöyle diyordu:
"Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Hz- Ali'nin yazdığı Kur'ân'da ilâhî vahiy olarak nazil olan ayetlerin yanında onların tefsir ve tevilleri de zikredilmiş, ayrıca dinî ahkâmın detaylarına da inilmişti. Şimdi bu eklerin olmamasını, nasıl Kur'ân'ın tahrif olunduğuna veya eksilt ildiğine

atfede-bilirsinizV."[673]
Ayetullah Hûî şöyle dedi: "Hz. Ali'nin, bugünkü Kur'ân'dan farklı bir düzene sahip başka bir mushafının olduğu şüphesizdir. İlim sahiplerince bu konunun kabul edilmiş olması, bu konuda bizleri delil getirmekten müstağni kılmaktadır. Zira bazı fazlalıkların o mushafta varlığı doğrudur. Yalnız, bunlar kesinlikle Kur'ân'ın aslından bir tahrif veya eksiltmeye delâlet etmemektedir. Sözün doğrusu şudur ki, bu zikredilen fazlalıklar, tevil ve tefsir unvanıyla Hak Tealâ'nın kelâmının yorumları veya bazı ayetlerin açıklanması maksadıyla vahy/ilham olunmuş sözlerdi... Buna göre, Allah tarafından vahiy unvanıyla gelen her şey, Kur'ân'dan bir cüz olacak diye bir kural yoktur. Rivayetlerden elde edilen de şudur: Hz. Ali'nin fazladan yazdıkları, ayetlerin tevil veya tefsirinden ibaretti. Hiçbir rivayet, bu fazlalıkların da ayet olduğuna delâlet etmemektedir. Bazı rivayetlerde münafıkların, Hz. Ali'nin mushafında isimleriyle zikredildiği nakledilmiş ise, bundan maksat, bu grubun isimlerinin ayetlerde değil, tefsir bölümünde zikredilmiş olduğudur."[674]
Bu tahrif iddiasına karşı çıkan alimlerin başında Şeyh Saduk (v.381/991) gelmektedir. Ayrıca Ebû Cafer et-Tûsî (v.460/1068), Ebû Ali et-Tabersî (v. 538/1143)[675], Şeyh Müfid[676], Kadı Nurullah[677], Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî ve Muhammed Cevad el-Belâgi'dir. Günümüzdeki Şia da bu tahrif iddialarını kabul etmemektedir.
Muhammed Cevad el-Belâgi şöyle der: 'Muasır muhaddis 'Faslü'l-hıtab'ında[678] Kur'ân'ın noksan olduğuna dair Ehl-i Beyt imamlarından pek çok rivayet nakletmektedir. Oysa muhakkik olan herkes bilir ki bu rivayetler Furât ve Ayyaşi gibi muhaddislerin mürselleridir. Hatta Kur'ân'tn noksan olduğunu isbat etmek için öyle rivayetler nakledilmiştir ki, doğru olmasına ihtimal vermek bile mümkün değildir. Bununla birlikte Kur'ân'ın tahrif edildiğini isbat sadedinde nakledilen rivayetlerin ekserisi isnad yönünden zayıftır. Hadis ricaline göre râvileri ya 'daîfü'l-hadis'tir ya da fasidü'l-mezheb-dir veya 'muzdaribü'l-hadis ve'l-mezheb' yahut da 'kezzab'dır. Tefsirinden bir tek rivayet bile nakletmek doğru değildir. Üstelik o râvilerin çoğu İmam Rıza'nın en büyük düşmanlarıdır. Bir kısmı da gulâtolan aşırı Şiilerdendir.[679]
Allâme Tabatabâî munsif ve muhakkik Şia alimlerinden birisidir. Kıymetli tefsirinde tahrif iddiasına geniş yer vermiş ve 'Kelâmünfı enne'l-Kur'ân masunun ani't-tahrif fi fusûV başlığı altında 20 sayfada incelemiş, konuyu incelerken Şia kaynaklan yanında Ehl-i Sünnet'in hadis kaynaklan Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Ebû Davud, Tirmzi, Nesâi, İbn Mâce, İbn Ebî Davud , Hakim, İbn Hibban gibi alimlerin sahih rivayetlerini de göz önüne alarak konuyu geniş bir platformda incelemiştir. Vardığı sonuç şudur; Kur'ân'ın son Kiiab olarak Allah'ın koruması altında olması ve bu konuda ihtilafın olmaması, Peygamberimiz'in kendisinden sonra Kur'ân'a yapışma emri, Hz, Ali'nin dördüncü halife olması, Ehl-i Beyt imamlarının Kur'ân'a teşvikleri, hiç bir sahabenin Kur'ân'ın tahrif edilmesi iddiası İle imam mushafa karşı mücadelesinin olmaması ve hepsinin kabul etmesi gibi çok kuvvetli ilmî ve tarihî gerçekler karşısında azınlığın tahrif iddiaları zayıf ve çürük kalmaktadır. Mushafın iki kapağı arasındaki kelam Allah'ın sözleridir, hiçbir noksan ya da ziyade bulunmamaktadır.[680]

2- İbn Mes'ûd Mushafı:

Bu mushafta da tefsir ve te'vil ekleri bulunmaktadır. Ancak sure tertibi imam mushafa yakındır, ihtilaf çok azdır. Bu mushafta 110 sure bulunmaktadır, Fatiha, Felak ve Nas sureleri bulunmamaktadır. Bunları niçin yazmadığı bilinmemektedir. Belki de çok meşhur olduğu için yazılmamıştır, çünkü bu surelerin Kur'ân'dan olduğunda şüphe yoktur. İbn Mes'ûd'dan kıraat alan alimler bu sureleri ayırmamakta, imam mushaf yanında Hz. Ali ve Übey gibi diğer sahabilerin mushaflannda da bu sureler yazılıdır. Berâe ve Enfal sureleri de birleştirilmiştir. Bunlarla toplandığında 114 sure olmaktadır
Bu mushafın tertibi için bk. Müsned Trc. 554/1424 nolu rivayetin açıklaması.[681]

3- Übey b.Ka'bMushafı:

Bu mushaftaki sure tertibi de imam mushafın tertibine çok yakındır ve ihtilaf çok azdır. Bu mushafta 116 sure bulunmaktadır, imam mushaftaki 114 sureden fazla olmasının sebebi iki kunut duasının da eklenmesidir ki bu durumda sure sayısı 116'ya çıkmıştır. Kunut dualarının bulunma sebebi mensuh olduğu halde silinmemiş olabilir, ancak dil alimleri bu dualarda Kur'ân üslûbunun bulunmadığını ifade etmektedirler ya da mushafa dua maksadıyla yazılmıştır, çünkü diğer mushaflarda yoktur.
Bu mushafın tertibi:[682]

Kıraatlerin Belli Bir Disiplin İle Toplanıp Kurumsallaşması

Hz.Osman mushafları yazdırıp, bu hatta muhalif olan diğer şahsi mushaflan terk etmeye çağırınca, bazı kişiler muhalif olanları bırakıp, imam mushafın hattına aykırı olmayan ve Hz. Peygamber'den (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) tevatür yolla nakledilen diğer kıraatlerle okumaya devam ettiler. Yedi harften (şekilden) geri kalan ve bazı kelimelerde rastlanan bu farklılıklara da kıraat denir.
Peygamberimiz'in okuduğu kıraat vecihleri bugün bize intikal eden yedi şekle/kıraate münhasır değildir. 10'dan fazladır. Sahabe farklı kıraatleri Rasülullah'tan dinledikleri hâlde, sonra kolayianna gelen, tercih ettikleri bir kıraatle okurlardı. Tabiûn da aynı şekilde devam etti.
1- Mütevatir Kıraatler:
Senedi mütevatire ulaşan yedi büyük kıraat imamı vardır, yedi kıraatin mütevatir olduğunda ittifak vardır. Ancak bu kıraatleri ona tamamlayan üç kıraatin mütevatirliğinde ihtilaf vardır, bu nedenle onlara meşhur kıraatler denmiştir.[683]
Hz. Peygamber ve sahabe döneminde harflerin noktaları olmadığı için kıraat ön plâna çıkmıştır. Bir başka tabirle, harflerin noktasız olması Kur'ân'ın kitabet (yazı) ile nakli yanında kıraat (okuma) ile naklini de getirmiş ve iki nakil beraber yürümüştür. Hz. Osman'ın çoğalttığı mushaflarda kıraat farkları gözetilmiş, tek kelime ile hallolmayan kıraatler farklı mushaflara yayılmıştır.[684] Bu nedenle makbul bir kıraatin, senedinin sahih olması yanında Arap dili kurallarına ve mushafların hattına uyması gerekir.
§Kıraat, harflerin seslendirilmesidir. Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) döneminden beri sürekli okunan, kendisiyle namaz kılınan, itikadî ve amelî konularda ana metin kabul edilen hareketli (dinamik) bir Kitap ile karşı karşıyayız. Bundan dolayı onun meşhur ismi Kur'ân'dır ki bununla mushafın kitabetinden çok kıraatinin öne çıktığı görülmekte ve tarih (hadiseler) de bunu desteklemektedir. Kur'ân, kitabetindeki statikliği ile değil, kıraatindeki dinamikliği ile toplumlara hakim olmuş, toplumları başarılı kılmış ve o, bir anda yeryüzünün en çok okunan kitabı hâline gelivermiştir,
§Yedi kıraatin mütevatirliği konusunda bazı tartışmalar olmuş, Şia ve Mutezile mezhebindeki bazı kişiler bu tevatürü kabul etmemişlerdir. Onlara göre kıraat imamlarının silsilesi âhaddır ve bunlara mütevatir demek doğru değildir. Kabaca bakıldığında doğru gibi görünen bu düşünce konu daha dikkatli incelendiğinde ve ilmî-tarihî veriler yan yana konulduğunda doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır:
Öncelikle bilinmelidir ki tevatür kavramı, bilgi kaynaklarının değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Her konunun ya da ilmin kendine göre bir tevatür anlayışı vardır.
1- Genel olan ve herkesin bildiği konular mütevatirdir, sened aranmaz.
2- Ancak bu olayların özeline inildikçe ya da satır arası bilgilere geçildikçe genel olaylardaki mütevatir şartı değişir. Adedden ziyade nakledenlerin sağlamlılığı, dönemlerinde itiraza uğramamaları ve duyanların kalben mutmain olarak kabul edebilecekleri bilgi türleri bu konuda aranan en önemli şart hâline gelir. Nakleden kişilerin aded olarak üç, beş ya da on veya yirmi olması artık temel şartlardan sayılmaz.
Biz bu kıraatlerin mütevatirliğini sorguladığımızda şu gerçekleri gözden uzak tutmamalı ve beraber değerlendirmeliyiz:
1- Kur'ân cem'i ve istinsahı döneminde, harflerde nokta olmadığı için Hz. Peygamber (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) döneminden itibaren kitabet ile birlikte kıraate de önem verildi.
2- Hz. Osman döneminde yaklaşık beş yıl mushaflar kıraate uygun olarak yazıldı, çoğaltıldı.
3- Sahabeden Kur'ân'ı en güzel okuyan ve bu konudaki uzmanlığı takdir edilen sahabiler şunlardı: Hz. Ömer, Ali b. Ebû Talib, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mesûd, Zeyd b. Sabit, Ebû Musa el-Eş'arî (Radiyaiiaha anhüm). Bu kişilerin kıraat noktasındaki ilimleri tartışılmaz. Bu zatlar halife tarafından mushaflann gönderildiği şehir merkezlerine görevlendirildi ki orada Kur'ân eğitimi doğru olarak ifa edilsin.[685]
4- Kıraat imamları yukarıdaki sahabilerin Hz. Peygamber'den naklettikleri kıraat farklarını onların talebelerine ulaşarak direk ya da râvî aracılığı ile almışlardır. Bilindiği gibi mütevatir ve meşhur kıraatlerin imamları ikisi hariç hepsinin vefatı h. 2. asırdır ki bu da yaşadıkları asrın; sahabenin son, tabiûn ve etba'ın ilk dönemleri olduğunu gösterir. Sadece Yakub (v.205/820) ve Halefin (v.229/844) vefatı üçüncü asra taşmaktadır. Böylece kıraatler ilk dönemin başlangıcındaki tedvin dönemi biter bitmez güvenilir/yetkili kişiler eliyle kurumsallaşmasını tamamlamıştır.

5- Kıraat imamları; tabiûn ve etba' dönemlerinde Kur'ân'ı en güzel okuyan ve kıraat farklanndaki ilmi güçleri herkes tarafından kabul edilen kişilerdendi.
6- Kıraat açısından Hz. Peygamber'e silsile yoluyla ulaşan onlardan daha güvenilir ve doğru bir okuma şekli yoktur. Ulema kıraatlerin silsilelerinden, imamlarının uzmanlıklarından ve asırlar boyu incelemeye tabi tutulmalarından yola çıkarak bu kıraatleri mütevatir, meşhur ve haber-i vahid kıraatler şeklinde bir ayırıma tabi tutmuşlar. Kıraat gibi zor bir ilimde böyle mükemmel bir çalışma yapmak bugünkü teknolojik imkanlarla bile kolay değildir. Bu işin erbabı konuyu daha iyi bilir. Erbabı olmayan kişilerin oturdukları yerden çeşitli şartlar ileri sürmeleri sağlıklı sonuçlar vermez.
7- Kur'ân kıraatini öğrenen kişi, bir veya iki kişiden, bilemediniz üç ya da dört kişiden öğrenir. Gidip de otuz-kırk kişiden öğrenmez. O hâlde kıraat ilmini hadisteki şartlarla aynı değerlendirmemek, her ilmi kendi şartları içinde düşünmek gerekir.
8- Bu kıraatler, imamlar döneminde şüphesiz başkaları tarafından da biliniyor ve tatbik ediliyordu. Bu imamların yaptıkları işe daha ciddi sarılmak, kıraatleri üstadlarından senedleriyle almaktı ki bu üstadlann bir kısmı sahabeden kıraati alan kişilerdi, hatta bazıları sahabe döneminde hocalık (öğreticilik) yapıyordu. Meselâ, İmam Âsım'ın hocalarından birisi Ebû Abdurrahman es-Sülemî'dir ki, ilminin büyüklüğü hakkında konuşmaya gerek yoktur, herkesin malûmudur, aynca kendisi Hz. Hasan ve Hüseyin'in hocasıdır, kıraat ilmini de Hz. AH, Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sabit gibi çok güçlü sahabilerden almıştır.
9- Kur'ân sadece okunan değil, dünyanın en çok ezberlenen kitabıdır. Şifahî yolla öğretimi ve nakli, kıraat konusundaki çalışmaların güvenilirliğini ortaya koymaktadır.
Bütün bunlardan sonra söylenecek olan şudur. Aşağıdaki silsileler; sahabe, tabiûn ve etba' tarafından bilinen kıraatlerin kurumsallaşma döneminde ulaşılan silsilelerden bir kaçıdır. Bütün silsileler bu 1 marnlarınkinden ibaret değildir, onlardan başka bu konuda çalışan ve okuyan çok sayıda insan bulunmaktadır. Ancak o dönemde bu işi en iyi bilen, güvenilen, ayrıca ilmi durumları herkesçe takdir edilen bu alimler olduğu için onlann silsileleri zabtü rabt altına alınmıştır. Yukarıda maddeler halindeki gerçeklere ek olarak kıraat alimlerinin bu okuyuşları ümmet[686] tarafından kabul edilmesi şeklindeki tarihi gerçeği de göz önünde tutarak kıraat-i seb'a'ya miltevaîir kıraat demek doğru olacaktır. Aynca şu unutulmamalıdır ki mütevatir ve meşhur kıraatlerin ihtilaf ettikleri yerler çok azdır. Bunlardan bir bölümünde de ihtilaf genel olarak iki kısma ayrılmaktadır; Melik ve Malik gibi ya da Vessâ ve Evsâ gibi... Mana olarak aralarında fazla bir fark bulunmamaktadır, hatta ayetin manası için güzel bir açılım getirmektedirler. Yani olayın büyütülecek bir yönü yoktur. Bazı okuyuşlardaki farklardan şu ekoller doğmuştur:
a- NÂFİ' (ğn): NâfT b. Abdurrahman b. Ebû Nuaym el-Leysî el-Medenî (v. 169/785): Kıraati Medine'li yetmiş kadar tabiûndan alan kıraat imamların-dandır, tedrise Medine'de devam etmiş, kendisinin ilmî kudretini ve güvenilirliği İmam Malik, İbn Mücahid ve bir çok kimse tarafından takdir edilmiştir. Kıraatteki senedi mütevatir olarak Hz. Peygamber'e kadar ulaşır. Remzi eliftir.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Übey b. Kâ'b
Ebû Hüreyre, İbn Abbas, Abdullah b. Ayyaş b. Rebîa
Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'kaa, Ebû Davud Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rac, Şeybe b. Nesâh, Ebû Abdillah Müslim b. Cündeb el-Hüzelî, Ebû Yezid b. Rûmân
Nâfı'

§İmam Nâfı'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Kâlûn, İsa b. Mînâ (v. 220/835): İmam Nâfı'in üvey oğludur, kıraatinin çok güzel olmasından dolayı kendisine Nâfı' tarafından güzel manasına gelen Kâlûn denilmiş ve bu lâkapla meşhur olmuştur. İmam Nâfı'den sonra kıraat imamı olmuştur. Remzi (v) ba'dır.
Kâlûn'un iki tarîki vardır:
a) Ebû Neşît (v.258/872)
b) el-Hulvanî (v.250/864)
2) Verş, Osman b. Saîd el-Mısrî (v.197/812): Kendisi çok beyaz olduğu için Nâfi tarafından kendisine Verş lâkabı takılmıştır. İmam Nafi'den okuduktan sonra Mısır'a döndü, zamanında Mısır'ın şeyhu'l-kurrası sayıldı. Bugün Verş rivayeti ile Nâfi kıraati Malikîlerin çoğunlukta olduğu Kuzey Afrika'da yaygın durumdadır. Remzi (ç) cim'dir.
Verş'in iki tarîki vardır:
a) el-Ezrak (v.240/854)
b) el-İsbehanî (v.298/910).[687]
b- İBN KESİR: Abdullah b. Kesir ed-Dârî el-Mekkî (v.120/738):
İbn Kesir tabiûndan olup Abdullah b. Zübeyr, Ebû Eyyub el-Ensarî, Enes b. Malik, Mücahid ve Derbas'a yetişmiştir. Kendisi güzel konuşan, beyaz sakallı, uzun ve İri cüsseli, şehlâ gözlü bir zattı. Bir müddet Irak'a gitmişse de sonra Mekke'ye dönmüştür. Remzi dâl'dir.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber, Ömer b. Hattab ve Übey b. Kâ'b
Zeyd b. Sabit
Abdullah b. Sâib ve Abdullah b. Abbas
Mücahid ve Derbâs
İbn Kesir

§İbn Kesir'den bize bu kıraati senedle (talebelerinden) nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) el-Bezzî: Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Kasım b. Nâfı b. Bezzî (v. 250/864) Mekke'de Mescid-i Haram müezzinliği yapmıştır. Remzi he'dir. Kıraati doğrudan İbn Kesir'den almamış ise de bir isnad
ile tesbit etmiştir. el-Bezzî'nin iki tariki vardır:
a) Ebû Rebîa (v.294/907),
b) Îbnu'l-Habbâb (v. 301/913).
2) Kunbül: Muhammed b. Abdurrahman b. Halid b. Muhammed el-Mahzûmî el-Mekkî (v. 291/903) de İbn Kesir'den kıraati bir isnad ile rivayet etmiştir. Remzi 0) za'dır. Kunbül'ün iki tariki vardır:
a) İbn Mücahid (v. 324/936),
b) İbn Şehbûz (v. 328/940).[688]
c- EBÛAMR: Ebû Amr b. Âlâ el-Mazinî el-Basrî (v. 154/771) aslı itibariyle Kazerûn'lu olup Basra, Mekke, Medine ve Kufe'de kıraat dersleri almıştır. İsmi hakkında ihtilaf vardır, 'Zeban' olması kuvvetle muhtemeldir. Zühd ve takva sahibi olan bu zat Basralılann imamıdır. Remzi (c) ha'dır.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Übey b. Kâ'b Ebû Musa el-Eş'ârî
İbn Abbas Hittan b. Abdullah
Mücahid ve Said b. Cübeyr Hasan-ı Basrî
Ebû Amr

Aynca Ebu'l-Âliye yoluyla Ömer b. Hattab'ın kıraatini aldı, Bunlar yanında Ebû Cafer, Zeyd b. Ka'ka', Hasan-ı Basrî yoluyla da sahabenin kıraatini aldı.
Ebû Amr'dan kıraati alan bir çok zat vardır. Bunlardan bazıları: Yahya b. Mübarek el-Yezidî, Muâz b. Müslim ve Sibeveyh'tir.
§Ebû Amr'dan bu kıraati bize Ebû Muhammed Yahya b. Mübarek (v. 202/817) vasıtasıyla nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) ed-Dûrî: Hafs b. Ömer b. Abdülaziz b. Suhbân el-Ezdî ed-Dûrî (v.246/860), İbnü'l-Cezerî'nin beyanına göre kıraatleri şahsında toplayan ilk

kişidir. Remzi ta'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Ebu'z-Za'râ (v.280/893),
b) İbnü'l-Ferah (v. 303/915).
2) es-Sûsî: Ebû Şuayb Salih b. Ziyad (v. 261/875) zabtı kuvvetli ve sika (güvenilirliği kesin olan) bir zattır. Remzi ya'dır.[689]
d- İBN ÂMİR: Abdullah b. Abdullah b. Âmir el-Yahsubî (v. 118/736) tabiûndan olup kıraatini sahabilerden ve bazı tabiûndan almıştır. Şam kurrasındandır. Remzi kâf tır.
Meşhur senedi:
Hz. Peygamber
Osman b. Affan
Muğıre b. Ebû Şihâb
İbn Âmir[690]

§İbn Âmir'den bize bu kıraati ashabı (talebeleri) vasıtasıyla nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Hişam: Hişam b Ammar es-Sülemî ed-Dımeşkî (v. 245/859) kadı, fakih ve muhaddis olup zaptı kuvvetli ve sikadır. Bu zat İbn Âmir'in kıraatini Irak b. Halid yoluyla Yahya b. Haris ez-Zemarî'den naklen almıştır. Remzi lam'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Hulvânî(v.250/864),
b) Dâcûnî(v.324/936).
2) İbn Zekvân (ûijTi y): Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân el- Kureşî ed-Dımeşkî (v. 242/846) kıraati Eyyub b. Temim'den, o, Yahya b. Haris ez-Zemarî'den, o da İbn Âmir'den almıştır.Zamanında Irak, Hicaz, Şam, Mısır ve Horasan bölgelerinde kıraati en iyi bilenlerden biriydi. Remzi (r) mim'dir.
Kendisinin iki tariki vardır: a) el-Ahfeş (292/904), b)es-Sûrî(307/919).[691]
e- ÂSIM; Ebû Bekir Âsim b. Ebu'n-Necûd el-Esedî (v. 127/745) tabiûndan olup çok kuvvetli bir kâri (hafız), sesi güzel, fesahat ve belagat sahibi, hadiste de sika olan bir kişiydi. Remzi (o) onun'dur.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Abdullah b. Mes'Ûd Ali b. Ebû Talib,
Übey b. Kâ'b, Zeyd b. Sabit
Zirr b Hubeyş Ebû Abdurrahman es-Sülemî
(Hz. Hasan ve Hüseyin'in hocası)
İmam Âsim

§İmam Âsım'dan bize bu kıraati vasıtasız nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Şu'be: Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş b. Salim el-Esedî (v.193/809) kıraati doğrudan İmam Âsım'dan almıştır. Remzi sad'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Yahya b. Âdem (v. 203/818),
b) el-Uleymî(v. 243/857).
2- Hafs: Ebû Amr Hafs b. Süleyman b. Muğire el-Bezzâz (v. 180/796) İmam Âsim'ın üvey oğlu olup onun yanında büyüdü ve kıraatini aldı. İmamın kıraatini en iyi bilen kişidir ve şüphesiz Şu'be'den daha kuvvetli ve dikkatli birrâvidir. Remzi ayn'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Ubeyd b. es-Sabbah (v. 235/849),
b) Amrb. es-Sabbah (v. 221/836).[692]
§İmam Nâfi ve Âsım'ın okuyuşları kıraatlerin en evlâsı, senedi en sağlam olanı ve Arapça bakımından en fasihi olarak kabul edildi. Bugün yeryüzündeki Müslümanların çoğu Kur'ân'ı İmam Asım kıraatinin Hafs rivayetine göre okumaktadır. Fasih olma yönüyle bu iki kıraati şu iki imamın kıraati takip eder: Ebû Amr ve Kisâî.[693]
f- HAMZE: Ebû Ammare Hamze b. Habib el-Kufî (v. 156/773) İmam Asım ve A'meş'ten sonra Kufe'de kıraat imamı olmuş, Allah'ın Kitabını, Hadisleri, Arabça ve Feraizi iyi bilen bir şahıstı. Yaş itibariyle sahabeye yetişmesi muhtemeldir. Remzi fa'dır.
Meşhur senedi:

Hz. Peygamber
Osman b. Affan, Ali b. Ebû Talib, İbn Mes'ûd
Ebû Muhammed Süleyman el-A'meş,Ebû Abdurrahman es-Sülemî,
Yahya b. Vessab, Zirr b. Hubeyş
Hamze

§Hamze'den bu kıraati bize Ebû İsa Süleyman b. İsa el-Hanefî el-Kûfî (v. 188/804) vasıtasıyla nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Halef: Ebû Muhammed Halef b. Hişam b. Talib b. Bezzar (v. 229/843) hem on imamdan biri, hem de Hamze'nin râvisidir. Halef, Hamze'nin kıraatini sened ile almıştır; Yani Süleym b. İsa yoluyla Hamze'ye ulaşmıştır. Remzi dad'dır.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) İdris b. Abdülkerim el-Haddâd (v. 292/904),
b) İbn Şâzân (v. 286/899).
2) Hallâd: Ebû İsa Hallâd b. Halid el-Ahvel-es-Sayrafî (v. 220/835) Hamze'nin kıraatini Süleym yoluyla almıştır. Süleym'in en kuvvetli râvisidir. Remzi kaf tır.[694]
Kendisinin üç tariki vardır:
a) İbnü'l-Heysem (v. 249/863)
b) el-Vezzân (v. 250/864)
c) et-Talha (v. 252/886)
g- KİSÂÎ:Ebu'l-Hasen Ali b. Hamze el-Kisâî en-Nahvî (v. 189/805) Arabça, Garâib (ender geçen kelime ve kavramlar) gibi ilimleri en iyi bilen, Kur'ân'ı baştan sona çok güzel okuyan kişilerden birisiydi. Küfe kurrasındandır. Remzi Q râ'dır.
Meşhur senedi:

Kisâî' kıraatini Hamze, Nâfi' ve A'meş'ten aldığı için onlara kadar olan isnad ile iktifa edildi. Bu kişilerin Hz. Peygamber'e ulaşan isnadları ise kendi yerlerinde zikredildi.
Hamze Nâfı A'meş ve Muhammed b. Hasen
Kisâî İsmail b. Ya'kub b. Ca'fer Zaide b. Kaddâme
Ebû Bekir b. Ayyaş Kisâî
Kisâî

§ Kisâî'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Ebu'l-Hâris: Ebu'l-Hâris Leys b. Halid el-Mervezî (v. 240/854) Kisâî'nin en büyük talebesidir ve kıraati Kisâî'nin kendisinden almıştır. Remzi te'dir.
Kendisinin iki tariki vardır:
a) Muhammed b. Yahya (v. 288/900),

b) Seleme b. Âsim (v. 270/883).
2) ed-Dûrî: Bu kişi Ebû Amr'ın da râvisidir ve kendisiyle ilgili bilgi Ebû Amr bölümünde geçmiştir. Remzi (^J sin'dir.[695]
2- Meşhur Kıraatler:
Kıraat-i aşereden sayılıp bu yedi imama eklenen üç imam daha vardır ki onların kıraati bize meşhur yolla gelmiştir:
a- EBÛ CA'FER: Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'ka' (v. 130/747) tabiûndan olup kıraat senedi Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre ve Übey b. Kâ'b yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşır. Nâfi'in şeyhlerindendir.
§Ebû Ca'fer'den bize bu kıraati ondan nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) İbn Verdân : Ebû Musa İsa b. Verdân (v. 160/777), Ebû Ca'fer'in kıraatini Nafı' yoluyla almıştır.
2) İbn Cemmâz : Ebu'r-Rebi' Süleyman b. Müslim b. Cemmâz (v. 170/786) kıraati Ebû Ca'fer, Nafı' ve Şeybe'den almıştır.[696]
b- YA'KÛB: Ebû Muhamed Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî (v. 205/821) kıraati Ebu'l-Münzir Sellâm b. Süleyman yoluyla İmam Asım ve Ebû Amrâ ulaşır. Basra kurrasındandır.
§Ya'kûb'dan bize bu kıraati nakleden meşhur râvilerden bazıları:
1) Ravh: Ebu'l-Hasen Ravh b. Abdülmü'min (v. 234/848) kıraati direk Ya'kûb'dan almıştır. Buhâri kendisinden rivayette bulundu.
2) Ruveys): Abdullah Muhammed b. Mütevekkil el-Lü'lüî el-Basrî (v. 238/852) Ya'kûb'un en büyük talebelerindendi.[697]
c- HALEF: Ebû Muhammed Halef b. Hişam b. Taüb b. Bezzar (v. 229/844) hem on imamdan biri, hem de Hamze'nin râvisidir. Onunla ilgili bilgi Hamze bölümünde geçti. Kıraati Süleym yoluyla Hamze'ye ulaşır. Ayrıca Ya'kûb b. Halife el-A'şâ, Ebû Zeyd Said b. Evs ve Ebân el-Attar yoluyla Âsım'a ulaşır. Küfe kurrasındandır.
Kendisinin bize ulaşan iki tariki vardır:
a) Ebû Ya'kûb İshak b. İbrahim el-Bağdadî el-Verrâk (v. 286/899),
b) İdris b. Abdülkerim el-Haddâd (v. 292/904).[698]
§Bu kıraat imamları sadece kendi kıraatlerin doğru olduğunu iddia edip, halkı ona çağırmıyorlardı. Aksine diğer kıraatlerin de sabit olduğuna inanıp, yalnız kendi rivayet ettiği kıraatin hizmetine nefislerini hasretmişlerdi.
Bu imamların kıraatlerine itimad edilmesinin kıstası şudur:
1. Peygamberimizden sahih senedle rivayet etmek.
2. Hz. Osman'ın İmam mushafina takdiren de olsa uymak
3. Muteber bir tarzda Arap dilinin kaidelerine uymak.[699]
§Bu kıraat imamlarının büyük bir kısmının h. 1. ve 2. asırlarda yaşaması, bazılarının sahabe ile direk görüşmesi ve Mekke, Medine, Küfe, Basra, Şam gibi çok sayıda sahabinin yaşadığı merkezlerde bulunması ve kendilerinden sonra kıraatleri yazılı hâle gelinceye kadar hadis ilmindeki mütevatir ya da meşhur şartına uygun olarak çok sayıda râvi tarafından nakledilmiş olması Kıraat-i Aşere'nin gücünü artırmaktadır. Bunların doğruluğu üzerinde diğer nakledilen kıraatlerin ulaşamayacağı şekilde icma'a yakın büyük bir ittifak oluşmuştur.[700] Ayrıca imam mushafın kendisinin de mütevatir yolla nesilden nesile ulaşması imlasımn okunmasındaki sıhhati daha da artırmaktadır.
§Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde Kur'ân'ı en güzel okuyan ve Rasûlullah'ın methi senasına ulaşan sahabilerden kıraat tevatür yolla kıraat nakledilmiştir. Bu kişiler: Hz. Ömer, Osman, Ali, İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b, Zeydb. Sabit, Ebu'd-Derdâ, EbûMusael-Eş'ârî...
§Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında kurra fethedilen yerlere gitmişler ve ilmî hizmetlerde bulunmuşlardı; Kûfe'ye Abdullah b. Mes'ûd, Şam'a Übey b. Ka'b ve Ebu'd-Derdâ, Basra'ya Ebû Musa el-Eş'ârî gitmişti.[701]
3- Haber-i Vahit Kıraatler:
Bu kıraatler yukarıdakiler gibi tevatür ya da şöhret derecesine ulaşmamışlardır. Bunlar şu alimlerin kıraatleridir: **a-** Hasan-ı Basrî (v. 110/728)
b- Yahya el-Yezidî (v. 123/740)
c- A'meş(v. 148/765)
d- İbn Muhaysın (v. 202/817)
4- Şaz Kıraatler:
Yukarıdaki üç şartı haiz olmayan kıraatlerin senedine ve kaynağına bakılmaksızın şaz olduğuna hükmedilir. Ayrıca sahabenin bazı tefsir ve te'vil niteliğindeki ilaveleri de şazdır. Şaz kıraatler ile ne tilavet ne de ibadet edilir.[702] Fakat hadisteki sıhhat şartlannı haiz ise hadis mertebesinde sayılıp, ondan ahkam çıkarılabilir. Zira şaz kıraatlerin çoğu şundan kaynaklanmaktadır: Sahabilerin bazıları şahsi nüshalarına kapalı olan bazı yerleri izah için notlar koymuşlardı. Sonradan gelen bazıları bu notlan sabit kıraat zannetmişlerdir.
Bazı gayr-i müsümler yedi harf (şekil) ve kıraat meselesini bahane ederek, İnciller gibi Kur'ân'ın da farklı metinleri olup, Hz.Osman'ın mushafı dışında olanların imha edildiğini söylerler. Yedi harf meselesi farklı lehçelere sahip olanlara Kur'ân okumayı kolaylaştırmak için verilen bir ruhsattır. Bu mevzuda dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Yedi harfe göre okuma kıraat halinde söz konusu olup bize ulaşan farklı kıraatler ile ilgilidir, ancak Mushaftaki metin tektir. Dört İncil'deki farklılığın ne kadar fazla olduğunu, ayrıca Tevrat ve Zebur ile birlikte İndilerin de tahrif edildiğini bilmeyen yoktur. Bunlarla Kur'ân'ı kıyas etmek mümkün değildir.[703]

Tablo IX
On Kıraat İmamı Ve Râvileri[704]

İmam	Remzi	I. Râvi	Remzi	II. Râvi	Remzi
NafV		Kâlûn		Verş	
îbn Kesir		Bezzî		Kunbül	
Ebû Âmr		Dûrî		Sûsî	
îbn Amir		Hişam		İbn Zekvân	
Âsim		Şu'be		Hafs	
Hamze		Halef		Hallâd	
Kisâî		Ebû'l-Haris		Dûrî	
Ebû Ca'fer		İsab. Verdân		Süleyman b. Cemmâz	
Ya'kûb		Ruveys		Ravh	
Halef		İshak		tdris	

Bu Kıraatlere Diğer Mezheblerin Bakışı

Ehl-i Sünnet dışındaki Şia ve Mutezile mezhebleri kıraatlerin müteva-tirliğini kabul etmemektedirler, onlara göre bu kıraatler ahad yolla

gelmiştir. Hatta Şia'ya göre Kur'ân'in tek okunuşu vardır.
Bu görüşte olmalarının çeşitli sebepleri vardır:
1- Mutezile kendi görüşlerini ispat edebilmek için daha geniş bir sahada serbest düşünmek istiyor, bu nedenle mütevatir, meşhur ve haber-i vahit olan kıraatlerin hepsini aynı kabul etmektedir. Hatta şaz kıraatlerle bile delil getirmektedirler. Meselâ ayetinde[705] mütevatir ve meşhur kıraatlere göre "Allah Musa ile tam olarak konuştu" şeklinde lafzatullah merfu (fail) olarak okunmaktadır, ancak onların mezhebinde Allah'ın sıfatları olmadığı için konuşması mümkün değildir, o zaman bu ayeti te'vil ediyorlar; bu kıraate göre alırsak (ft) fiili eziyet etti, sıkıntıya soktu manasından türemiştir, ilk akla gelen konuştu, manasını almayız şeklinde manayı zorlamaktadırlar ya da şaz bir kıraatte lafzatullah mansub (meful) olarak okunmaktadır, denilip konuşan Allah değil Hz. Musa'dır derler. [706] Onlar ne kadar tevil etseler, kabul etmeseler de Allah konuşmaktadır, ayetlerde bu açıkça zikredilmektedir.[707] Ayrıca Allah'ın Semi'. Bastr gibi sıfatlan da açıkça zikredilmiştir. Görüşlerini delil-lendirmek için zayıf kıraatleri ve rivayetleri bile almaktadırlar, ayetlerin manalarını bir takım zorlamalarla değiştirmektedirler. Hüseyin Zehebi, kitabında 'Mutezilenin Kendi Mezhebi ile Uyuşmayan Mütevatir Kıraatlerdeki Tasavvuru? başlığı altında bu konuyu incelemiştir.[708]
2- Şia mezhebine göre ise kıraatler mütevatir değildir ve Kur'ân tek harf üzerine indirilmiştir. [709] Onlara göre sadece imam Asım'ın Hafs rivâyetindeki kıraati makbuldür, çünkü o kıraat Hz. Ali'den gelmektedir. [710] Şia mezhebi görüşlerini Hz. Ali ve Ehl-i Beyt temeline endeksledikleri için bu yol dışında diğer sahabilerden gelen bütün rivayetleri reddetmektedirler, ancak Ehl-i Beyt imamlarından gelen rivayetlerin çoğu munkatı (senedi kopuk: zayıf) olduğu hâlde 'onlar masumdur, inkıta' zarar vermez gibi bir mantıkla hemen kabul etmektedirler. Önce kurallar konulup sonra naslar anlaşılmak istenirse (Allah korusun!) naslar bu şekilde keyfi olarak bozulur ve tahrif edilmiş olur.
Yukarıdaki (tek harf üzere indi) görüşlerine rağmen Şia alimleri İmam Âsim dışındaki diğer mütevatir kıraatlerle de okumanın caiz olduğunu belirtirler. Ebû Cafer et-Tûsî,[711] eş-Şehidü'1-evvel,[712] el-Allâme bunlardandır.
Ancak Şia'dan Ehl-i Sünnet gibi bu yedi kıraatin mütevatir olduğunu kabul edenler de vardır.[713]
Sonuç olarak diğer mezhebler yedi kıraatin mütevatir olduğunu kabul etmeseler de onu okumak zorunda kaldıkları aşikardır. Ayrıca bu kıraatlerin mütevatirlıyni reddederken başka düşünceler içinde oldukları da görülmekledir.[714]

Hz. Osman Zamanında Çoğaltılan İmam Mushaflar Günümüze Ulaştı Mı?

Hz. Osman zamanında çoğaltılıp büyük şehirlere gönderilen mushaf-lar, her asırda çoğaltılıp okunan, incelenen, üzerinde tefsir ve te'vîl çalışmaları yapılan nüshalardı. Bunlar aynı mushaflardı ve günümüze kadar bu tek mushaf bozulmadan ve kaybolmadan intikal etmiştir, kıyamete kadar da bozulmayacaktır.
Hz. Osman zamanında istinsah edilip çoğaltılan mushaflann kendileri günümüze ulaşması konusunda alimler ihtilafa düştüler:
1- Zürkânî ve İ Hakkı İzmirli gibi bazı kişilere göre bunlar günümüze kadar ulaşmamışlardır, elimizdeki bazı kadim nüshaların onlar olduğu kesin değildir. Bunlardan birisi Mescid- Hüseyin'de bulunan ve Hz. Osman'a nisbet edilen mushaftır. Bu mushaf eski Kûfî hatla yazılmış, harfler kurumuş olup, hacmi gayet geniştir. Burada bulunan diğer mushaf da Hz. Ali'ye nisbet edilir. Bu mushaflann günümüze ulaşmaması zarar vermez. Çünkü İmam mushaf her asırda binlerce nüsha halinde çoğaltılıyor, okunuyor, ezberleniyor, başta tefsir olmak üzere çeşitli ilmî kitaplarda iktibas ediliyordu. Bugüne kadar gelen bu kitaplardaki ayetler arasında hiçbir fark yoktur.[715]
2- Tayyib Okiç gibi bazılarına göre de bu mushaflann bazılan günümüze ulaşmıştır. Bu konuda Tayyib Okiç şu bilgileri verir:
"Hz- Osman tarafından muhtelif bölge merkezlerine gönderilen mus-haflardan üçü hakkında bilgi vermek mümkündür;
a- Şaın'a gönderilen mushaf: Yedinci ve sekizinci (hicri) asırlarda görülmüştür. Bu nüshayı bizzat gören sekizinci asrın meşhur alimi İbn Kesir (v. 774/1373), bunun 518 hicri (1124) tarihlerine doğru Taberiyye şehrinden Dımaşk'a (Şam'a) nakledildiğini söylemektedir.
Şibli Numani (1914), bu nüshanın Sultan İL Abdülhamid (1918) zamanında bir yangın esnasında yandığım söylüyorsa da ez-Zencani ve Abdülvahab Hamuda'ya göre; bunun evvelce Petersbıırg'da olup da şimdi İngiltere'ye nakledilmiş bulunan nüshanın aynısı olduğunu kuvvetle tahmin etmektedirler. Diğer taraftan meşhur Türk mütefekkiri merhum Musa Carullah (v. 1369/1949), merhum Ömer Rıza Doğrul'a gönderdiği bir mektupta; evvelce Semerkant'ta iken sonradan Petersburg'a nakledilen bu nüshanın, 1923'de Taşkent'teki Beylerbeyi Camii'ne kaldırıldığını yazmaktadır.
b- Medine'de 'el-Mescidü'n-Nebevi'de bulunan nüshanın ise, (654/1356) tarihinde vuku bulan yangından kurtulduğunu es-Samhudi'den öğreniyoruz. Musa Carullah'a göre; bu nüsha, orada bugüne kadar muhafaza edilmiştir. (Osman Keskioğlu, aynı mushafla ilgili olarak şöyle der: "Musa Carullah, 1930'da Bolşeviklerin Rusyasından kaçtıktan sonra yakın ve uzak şarkta dolaşırken Kur'ân ve mushafa ait epeyce tahkikat yapmış, bunları Hindistan 'da neşretmiştir. Mezkur nüshanın Medine'de Ravza-i Mutahhera'da mahfuz bulunduğunu, Medine-i Münevvere'de mücavirliği esnasında eseri orada gördüğünü söylemektedir, "[716]
c- Basra Mushafi, Şibli tarafından zikredilen bir rivayete göre; Kurtuba-ya, oradan Portekiz'e ve daha sonra Fas'a getirilmiş ve burada uzun zaman kalmıştır. Bu mushafın, şehadetine tekaddüm eden anlarda bizzat Hz.Osman tarafından okunan nüsha olduğu ve hatta üzerinde kan lekeleri bulunduğu hakkında da bazı rivayetler vardır. İbnu Batuta'nın (v. 779/1377) ifadesine göre, bu kan lekelerini havi nüsha, sekizinci asra kadar mevcut idi."[717]
§Ayrıca İstanbul'da, Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde şu mushaflar bulunmaktadır:
457 numara: Hz. Osman'ın imzasını ve h. 30 senesini havi Mushaf
557 numara: Hz. Ali'nin imzasını havi Mushaf
458 numara: Hz. Ali'nin yazısı olduğu işaret edilen bir Mushaf
§ Kur'ân Tarihi Üzerine Bazı Eserler:
l- Tarihu Tevsiki Nassı 'l-Kur'âni 'l-Kerim, Halid Abdurrahman el-Akk, Şam, 1986
2- Tarihu'l-Kur'ân, İbrahim Ebyarî, Kahire
3- Kur'ân Tarihi, Muhammed Hamidullah, (ç. Salih Tuğ), İstanbul, 1993
4- el-Kelimatu'l-Hisanfı'l-Hurufi's-Seb'ati ve Cemi'l-Kur'ân, Muhammed Bahit el-Mutii el-Hanefî, Beyrut,1986
5- Muhtasar Tarihi'1-Kur'ânVl-Kerim, Hücceti, Muhammed Bakır, Dımeşk, 1975
6- el-Furkan, Muhibbuddin b. Hatîb, Beyrut, 1990
7- el-Mushafu'ş-Şerif Diraseten Tarihiyyeten ve FennİY'yeten, Muhammed Abdulaziz Merzuk, Kahire, 1985
8- Tarihu'l-Kur'âni'l-Kerim, Muhammed Salim Muheysin, İskenderiyye, 1990
9- Advaun ala Mushafi Osman b. Affan, Sahar es-Seyyid Abdulaziz Salim, İskenderiyye, 1991
10- Tarihu'l-Kur'ân, Abdüssabur Şahin, 1994.[718]

Görme Engelliler İçin Kur'ân

Türkiye'de görme engelliler için ilk defa özel alfabeli Kur'ân-ı Kerim basımı yapıldı.Türkiye'de görme engellilerin mevcut Kur'ân'lardan istifade edemediğini dikkate alan Diyanet İşleri Başkanlığı, bu kesimin okuyabileceği özel Kur'ân basımı için harekete geçti. Braille alfabesi ile hazırlanan bu Kur'ân 6 cilttir ve parmaklarla okunacak şekilde hazırlanmıştır.[719]

Kıraat Konusunda Yazılan Bazı Temel Eserler

1- Kitabü'l'Kırââî, Ebû Ubeyd Kasımb. Sellam (v. 224/838):
Kıraat ile ilgili ilk yazılan eser olarak bilinir, içinde yedi kıraat imamı ile birlikte yirmi beş imamın sahih kıraat vecihlerini ihtiva etmektedir.
2- Meâni'l-Kur'ân, Muhammed b. Müstenir (v. 206/821): Şaz kıraatleri ihtiva etmektedir.
3- îhtilafü'l-Mesahif . Muhamed b. Osman es-Sicistanî (v. 248/862): Şaz kıraatleri ihtiva etmektedir.
4- Kitabü'l-Kırââti'l-fiamse. Ahmed b. Cübeyr el-
Kûfî (v. 258/871): Beş şehrin kıraatini birer imama nisbet ederek toplamıştır.
5- Kitabü'l-Kırâât , İsmail bi İshak el-Malikî (v. 282/895):
Kâlûn'un arkadaşı olan bu alim, yedi imamla birlikte yirmi imamın kıraatini toplamıştır.
6- el'Cami' fı'l-Kırâât, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî (v. 310/922):

Eser yirmiden fazla kıraati ihtiva etmektedir.
7- Kırââtü's-seb', Ebû Bekir b. Mücahid (v. 324/935):
Yedi kıraat üzerine müstakil olarak yazılan ilk eserdir.
8- er-Ravda Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemnekî (v. 429/1037):
Kıraat ilminin ilk defa Endülüs'e girmesine sebep olan kişi ve eseri.
9- Kitabü't-Tebsıra, Mekkî b. Ebû Talib (v. 437/1037).
10- et-Teysîr , Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî (v. 444/1052):
kıraat ilminin yıldızlarından sayılan ve en çok emeği geçen kişilerden birisi kabul edilen ed-Dânî bu eserinde iki râvi zikretmek suretiyle yedi imamın kıraatini toplamıştır. Bu zatın Câmiu'l-beyân gibi bu konuda bir çok eseri bulunmaktadır.
11- İ'rabü Kıraati'ş-Şâzze, Ebu'1-Bekâ el-Ukberî (v. 616/1219):
Bu eserde Ukberî şaz kıraatlerin irabı üzerinde çalışmıştır.
12- Htrzu'l-Emânî,Ebû Muhammed b. Kasım eş-Şatıbî (v. 590/1193): eş-Şatıbiyye olarak da bilinen bu eserde musannif et-Teysir'i manzum hale getirmiş, her imama ve râvisine ebced sırasına göre bir remz vererek sıralamış, kıraat ilminde yeni bir çığır açmıştır. Bu eser üzerine yüzlerce şerh yazılmıştır.
13- Kenzü'l-meânî,el-Ca'berî, (v. 732/1331):
eş-Şatıbiyye üzerine yazılan şerhlerin en güzeli ve en faydalısıdır.
14- Muhtasaru'ş-Şatıbiyye, Abdüssamed et-Tebrizî (v. 768/1366):
Bu eser eş-Şatıbiyye'nin muhtasarıdır.
15- en-Neşrfi'l-Kırââti'l-aşr, Tayyıbetü'n-neşr, Gayetü'n-nihaye fi Tabakâti'l-kurrâ;Ebu'1-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf el-Cezerî (v. 833/1429):
İmam Cezerî kıraat ilmini en çok emeği geçen alimlerden birisi sayılır. İslâm aleminde en yaygın olan onu eserleridir.
16- el-Işârât, el-Kastellânî (923/1517):
Hacmi çok geniş olan bu eser kıraatle ilgili küçük büyük her şeyi içine almıştır.
17- Zübdetü'l-İrfan, Hâmid b. Abdülfettah el-Pâlevî:
On kıraate dair çok kıymetli bir eserdir.
18- Umdetü'l-Hallan , Muhammed Emin b. Abdullah er- Rûmî:
Bu eserZübdetü'l-İrfan'ın açıklaması niteliğindedir.[720]

Günümüz Dünyasında Kıraatlerin Durumu

Yedi mütevatir ve üç meşhur olarak bilinen toplam on kıraatten (kıraat-i aşereden) sadece üçü bugün pratik olarak dünya da çeşitli bölgelerde okunmaktadır. Diğer kıraatler ise ilmî olarak korunmakta ve okutulmaktadır, fakat halk tarafından kulanılmamaktadır. Pratikte sürekli okunan üç kıraat:
1- Hafs rivayetine göre İmam Âsım'ın kıraati: Bugün yeryüzünde en çok okunan ve ona göre mushaflann bastırıldığı kıraattir.
2- Verş rivayeti ile İmam Nâfı'in kıraati: Mısır hariç Kuzey Afrika'nın bazı bölgelerinde okunmaktadır.
3- Ebû Amr'ın kıraati: Sudanlılar tarafından okunmakta olup en az yaygın kıraat budur.[721]
Rıfat ORAL

---

[1] Taberi, Camiu'l-Beyan, XII/294;
* Rasûlullah bizzat bu ayeti, namazı tarif ederken kullanmıştı: Bk. Taberanî, V/38, H.no:4526;
Beyhakî, 11/126, H.no: 2597
* Hz. Âişe'nin bu ayeti beyan eden rivayet İçin bk. Hakim, 11/548, H.no: 3861.
* İbn Abbas'ın bu ayeti beyan eden rivayeti: Ebû Davud,Tatavvu', 17, H.no:1304; Beyhakî, 11/500, H.no: 4414.
[2] Taberi, age., XII/294.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/135-136.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/136-137.
[4] Sened:
Hasen: Müsned, UI/50, H.no:11411; Benzer rivayet için bk, 111/69, H.no:ll597 (Sadece "Sübhaneke" bölümü nakledilir); Ebû Dâvâd, Salât, 120, H.no;775; Tirmizî, Salât, 65, H.no: 242 (Tirmizî der ki: "Bu konuda Hz. Ali, Âişe, îbn Mesûd, Câbir, CUbeyr b. Mut'ım ve İbn Ömer'den nakiller vardır. Ebû Saîd hadîsi bu konuda en meşhur hadistir. Hadis âlimlerinin bir kısmı bu hadisle amel ederler. Fakat çoğu Hz. Ömer ve îbn Mes'üd'dan nakledilen ve sadece "Sübhaneke" duasının bulunduğu rivayeti esas alır. Çünkü Ebû Saîd hadisi tenkide maruz kalmıştır. Meselâ, Yahya b. Saîd, Ali b. Ali er-Rifâîyi eleştirir. Ahmed b. Hanbel ise bu hadisin sahih olmadığını söyler"); Nesâî, İftitâh, 18, H.no:897-898 (Her İki rivayet de sadece "Sübhaneke" bölümü nakledilir); îbn Mâce, İkâme, 1, H.no:804 (Sadece "Sübhaneke" bölümü nakledilir); Dârimî, Salât, 33, H.no: 1242. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', U/265.
Râvilerden Muhammed b. Hasan b. Eteş ve Ali b, Ali el-Yeşkurî er-Rifâî Kaderilik, Cafer b. Süleyman ed-Dubaî de ŞîÜikle suçlanmıştır. Muhammed ve Cafer sadûktur. Ali b. Ali el-Yeşkurî hakkında ise: "lâ be'se bih/bir beis yok" denilmiştir. Ahmed b. Hanbel hocası Muhammed b. Hasan b. Eteş es-San'ânî"den beş rivayet nakleder. Bir hadis de Dârimî rivayet eder.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 65, H.no:243 (Sadece "Sübhaneke" bölümü nakledilir. Tirmizî Harise b. Ebu'r-Rİcâl Muhammed b. Abdurrahman en-Neccârî el-Ensârî el-Medînî'nin (v.148/765) hafızası sebebiyle zayıf olduğunu belirtir)
Ebû Ümâme el-Bâhilî'den (RadıyalîahU anh) şahidi İçin bir sonraki 505/1375. hadise bk.
İbn Mes'üd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, İkâme, 2, H.no:808.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/137-138.
[6] Bu duanın geçtiği yerler içi bk. TirmizU Salât, 179, H.no: 243; Ebû Davûd, Salât, 122, H.no: 776; İbn Mace, İkame, 1, H.no: 804.
[7] Abdürrezzak, 11/82, No: 2572; 11/84, No: 2580; Ahmed b. Hanbel, IV/80; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no: 506/1376.
[8] İbnü'l-Esir, Garibü'l-Hadis, V/88-90.
[9] İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, VI/425-426.
[10] Heysemi, Mecmau'z-zevâid, X/188, (Heysemi ekledi: Bezzar'ın rivayet senedinde Rişdîn vardır ve zayıf bir râvidir.)
[11] İ.Muhammed, Asi, 1/29; İ.Şafiî, Ümm, 1/128; Kâsânî, BedâV, 1/202; îbn Rüşd, Bidaye, 1/89; İbn Kudâme, Muğif, 1/515.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/138-139.
[12] Sened:
Hasen: Müsned, V/253, H.no:22079; Diğer rivayet: V/253, H.no:22077; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, Ü/36; Senedde yer alan Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin talebesi Ya'lâ b. Atâ'nın müphem hocası diğer rivayette Dımaşklılardan bir şeyh olarak yine müphem olarak verilmiştir. Aynca senedindeki Şerik b. Abdullah {v.177/793) ise saduktur ve çok hata yapar. Heysemî, senedinde müphem bîr râvinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', Ü/265. Hadisin senedi zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
EK: Hz. Âişe'den (Radıyaiiahü anhâ) şahidi:
Müsned, VI/156, H.no:25103; Müslim, Müsâfirûn, 200; EbÛ Dâvâd, Saiât, 119, H.no:767; Nesâît Kıyam, 12, H.no:1623; îbn Mâce, İkâme, 180, H.no:1357.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh) şahidi için bir önceki 504/1374. hadise bk. Îbn Mes'ûd'dan (Radıyaiiahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, İkâme, 2, H.no:808.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/139-140.
[14] Sened:
Hasen: Müsned, IV780, H.no: 16684 (Senedinde müphem râvi bulunmaktadır); Diğer rivayet: IV/80-81, H.no:16685 (Müphem râvinin Aneze kabilesinden biri olduğu İfade ediliyor); Benzer rivayetler için bk. IV/83, H.no: 16705 (Müphem râvinin Abbad b. Âsim el-Anezî olduğu bu rivayetin senedinden anlaşılmaktadır. Fakat bu râvi de mesturdur); IV/85, H.no: 16728 (Bu rivayette ise Âsim b. Umeyr el-Anezî vardır ki bu râvi makbuldür); Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:764 (Ebû Dâvûd iki isnadla verir. Birinin senedinde müphem bir râvi vardır. Diğer senedde ise Âsim el-Anezî vardır); İbn Mâce, İkâme, 2, H.no:807 (Âsim el-Anezî kanalı

ile). Müsned'i tahric eden Hazma Ahmed ez-Zeyn hadisin senedinde müphem râvi olmasına rağmen rivayetleri sahih saymıştır.
Ebû Saki el-Hudri'den (Radıyallahü anh) şahidi için 504/1374. hadise bk. Ebû Ürnâme el-Bâhilî'den (Radıyallahü anh) şahidi için 505/1375. hadise bk.
EK: İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü aoh) şahidi:
Bk. Müsned, 1/403, H.no:3828; 1/404, H.no:3830;
İbn Mâce, İkâme, 2, H.no:808.
[15] Bu hadisin devamında gelen diğer rivayette bu hâl sar'a olarak açıklanmaktadır.
[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/140-141.
[17] Bu manalar için bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/332; Bu vakiderde (sabah ve ikindide) gece ve gündüz melekleri toplanmaktadır. Bk. Bennâ, age., HI/179; Bu konudaki hadis için bk. Müsned Trc. H.no: 123/993.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/141.
[19] sened:
Sahih: Müsned, n/14, H.no:4627; Benzer rivayet için bk. 11/97, H.no:5722 (Bu rivayetin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. 4627.hadisin isnadında ise Ebu'z-Ztibeyr'in diğer talebesi Haccâc b. Ebû Osman yer almıştır):
Müslim, Mesâcid, 150; Tirmizî, Deavât, 126, H.no:3592 (hasen-sahih-garib); Nesâî, îftitâh, 8, H.no:883- 884.
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/141-142.
[21] sened:
Sahih: Müsned, 11/175, H.no:6632; Benzer rivayet için bk. 11/221, H.no:7060; Heysemî hadisin Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Atâ b. es-Sâib'in bulunduğunu, bu zâtın sika olduğunu fakat sonradan İhtilât ettiğini, ancak Hammad b. Seleme'nin ihtİIâttan önce bu hadisi aldığını, bu görüşü de Ebû Davud'un ifade ettiğini belirtir. Taberânî Kebîr'inde senedi ile nakleder. İsnadı ceyyiddir. Senedindeki Ya'lâ b. Atâ' el-Âmirî ve babası Atâ' el-Âmirî sikadır. Bk. Mecma', 11/105.
[22] Manası; Gökler dolusu hamd Allah'a olsun, şeklindedir.
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/142-143.
[24] Sened:
Sahih: Müsned, IV/355, H.no':19035-19Ö36; Diğer rivayet için bk. IV/356, H.no:19049; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/105-106.
[25] Metindeki İlave: (Bir rivayette; yolcu bir kişi geldi) şeklindedir. Bu mana için bk. Karahisarî, Ahteri-i kebir, II/364.
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/143-144.
[27] Sened:
Hasen: Müsned IV/317, H.no:I8762; Jftsdf, İftitâh, 36, H.no:930:
İbn Mâce, Edeb, 55, H.no:3802; Tayâlisî, s.137, H.no:1023 duası ile; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/25-27, H.no:54-55 duası ile, 59:
Senedde yer alan Abdülcebbâr babasından hadis işitmemiştir. Bu nedenle de rivayet mtınkati ve zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile kuvvetlenir. Hadisin şâhidleri:
a-Enes'ten (Radtyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, III/106, H.no:11973; Benzer rivayetler için bk. III/167-168, H.no:12649; III/188-189, H.no:12895; IH/252, H.no:13579; DJ/269, H.no:13778; İÜ/191, H.no:l2923; III/158,H.no:12549: (Enes'ten nakledilen bu rivayette ise hâdisenin namaz içinde gerçekleşmediği görülmektedir); IIi/229, H.no:13330 (özetle), Müslim, Mesâcid, 149; EbÛ Dâvûd, Salât, 119, H.no: 763; Nesâî, İftitâh, 19, H.no:899; Tayâlisî, s.268, H.no:2001; Abd b. Humeyd, s.360, H.no: 1195; EbÛ Ya'lâ, V/294, 414, H.no:2915, 3100; VI/468, H.no:3876; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-ewflf,rW351,H.no:4405.
b-Ebû Sa'lebe el-Huşenfden (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/97, H.no:6965. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Evsat'ında) nakledilen rivayette yer alan Muhammed b. Yezid b. Sinan er-Rahâvfyi tbn Maîn ve Buhârî*nİn zayıf, Nesâî ve İbn Hıbbân'ın ise sika saydıklarım ifade eder. Bk. Mecma'., 11/107-108.
c-Rifâa b. Râfi' ez-Zürakî"den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 653/1523.hadis.
d-İbn Ömer'den (Radtyallaha anhüma) şahidi için bk. Taberânî, age., XII/438, H.no: 13600 (Heysemî, bu rivayetin senedinde münkeru'l-hadis olan el-Yesa' b. Talha'nın varlığından bahsetmektedir. Bk. Mecma', 11/124).
e-AbduİIah b. Ebû Evfâ'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet için bk. 651/1521.hadisin tahrici.
f-Ebû Eyyûb el-Ensârrden (Radıyallahü anh) nakledilen benEer rivayet: : (J-j «i* ıı yU ıı Jj-j Ju» *^ tfjU lj» tjjsT
Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, IV/184, H.no:4088.
g-ÂmIr b. Rabîa'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet:
Bk. Bezzâr, IX/272-273, H.no:3819; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 1/252, H.no;325. h-Abdullah b. Amr'dan (Radtyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/124.
[28] Nüshalarda hem idğamlı/şeddeli hem de açık okunuşu kayıtlıdır. Şuayb el-Arnavud ve ekibi idğamlı kelimeyi tercih etmişlerdir. Bk. H.no: 18860.
[29] Müslim, Mesacid, 149 (600); îbn Huzeyme, 1/37; îbn Hibban, V/57, No: 1761.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/144-146.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, İ/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. 1/102-103, H.no:803; 1/119, H.no:960 (633/1503.hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, MUsâfırûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tirmizî, Salât, 82, H.no;266 (İbn, Ömer, İbn Abbas. îbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen TİrmizÎ, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:3421-3423 (hasen-sahih); Nesâî, tftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, tkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât, 33, 71, H.no:1241,1320.
Rükû'da okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 633/1503.hadis.
Rükû'dan sonra okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 649/1519.hadis.
Secdede okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 682/1552.hadis.
Namazda Fâtiha'ya başlamadan önce okunan dua örnekleri:
a-Semüra b. Cündeb'den (Radıyallahü anh):
Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından (Kebîr'İnde) nakledildiğini, İsnadının da zayıf olduğunu belirtir. Yine aynı sahâbiden lafzı İle Taberânî'nin (A'etfr'inde) nakledilen rivayetin ise isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/106. b-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh):
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledilen rivayette yer alan Ebû Ubeyde'nin İbn Mes'ûd'dan hadis işitmediğini, yine Taberânî tarafından (Kebîr'indc) nakledilen rivayette ise Mes'ûd b. Süleyman'ın bulunduğunu, bu zatı Ebû Hâtim'in mechûl saydığını belirtir. Taberânî'nin (Kebîr'İnde) nakledilen bir rivayette ise müphem birinin bulunduğunu İfade eder. Bk. age., 11/106.
c-Vâsile'den (Radıyallahü anh): (Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) nakledilen rivayetteki "sübhâneke" duası): Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Evsat ve ^TefoVinde) nakledildiğini senedinde zayıf olan Amr b. Husayn'in bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/106.
d-Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhüma):
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (£e£îr'inde) nakledildiğini senedinde zayıf olan Abdullah b. Âmir el-Eslemî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/106-107.
e-EbÛ Râfî'den (Radıyallahü anh):
Heysemi, hadisin Taberânî tarafından {Kebîr'ında) nakledildiğini senedinde Muhammed b. İskak'ın bulunduğunu, bu zatın sika fakat müdellis olduğunu ve bu rivayetinde an'ane ile naklettiğini, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., ü/107.
f-Enes'ten (Radıyallaha anh): Sadece "sübhâneke" duası nakledilir. Heysemî, bu rivayetin de Taberânî tarafından {Evsafında) nakledildiğini, râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age., 11/107.
g-Huzeyfe b. el-Yemân'dan (RadıyailaM anh):
Heysemî, bu rivayetin de Taberânî tarafından (Evsafında) nakledildiğini, râvilerinin ise sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 11/107. Rivayetle İlgili bk. 488/1358. hadis.
[31] Ebû'n-Nadr rivâyetindeki bu ek için bk. Müslim, Salât, 771; Ebû Davûd, Salâu 121, H.no: 760; ibn Huzeyme, 1/235, H.no: 462.
[32] Ebû Davûd, Salât, 121, H.no: 760; İbn Huzeyme, 1/235, H.no: 462.
[33] İbn Cârud, 1/54, H.no: 179; İbn Hibbân, V/70, H.no. 1772.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/146-148.
[35] Bk. Nevevi, Serhu Sahihi Müslim, VI/58; Azimâbâdi, Avnü'l-Mabûd, VII/351.
[36] Diğer rivayette; Müslümanların ilkiyim, şeklinde geldi.
[37] Diğer rivayette; Allahım! Sen kendisinden başka ilâh olmayan bir meliksin, şeklinde geldi.

[38] Bir rivayette; (Allahım!) İcabet sana olur, yardım senden gelir ve hayır tümüyle senin elindedir, şer sana ait değildi, şer sana yaklaşamaz, ben seninleyim ve sana yöneldim. Yüce onan sensin.) (Bu manalar için bk. İbnü'l-Esir, Garibü'l-Hadis. 11/366; İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, III/410; Bennâ, age., III/182-183)
[39] Bk. Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezi IX/265.
[40] İmam Muhammed, Asi, 1/29; Kâsâni, Beden', 1/202; İbn Kudâme, Muğnî, 1/515.
[41] Î.Şafiî, Ümm, 1/128; Nevevî, Mecmu, 111/320.
[42] Kâsâni, age., 1/202; Mevsılî, İhtiyar, 1/49.
[43] İbn Rüşd, flwfaye, 1/89.
[44] İ. Şafiî, age., 1/128; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/71; Sehnûn, Miidevvene, 1/68; Kâsânî, age., 1/202; İbn Kudâme, age., 1/518-519.
[45] Nahl, 16/98.
[46] Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, 11/215.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/149-150.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, III/166, H.no:12636; Benzer rivayet için bk. III/190, H.no: 12909; 111/264, H.no:13719; 111/177, H.no:12746; III/168, H.no:12650. Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/108.
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
Hz. ÂİŞe'den (Radtyallahii anha) şahidi için bk. 518/1388. hadis.
Ayrıca bk. 513-516/1383-1386,526/1396. hadisler.
[48] Yani unuttuğum bir şeyi soruyorsun. Bk. Bennâ, age., 111/185.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/150-151.
[50] Sened:
Sahih: Müsned, 111/176, H.no:12746; Benzer rivayetler için bk.' III/273, H.no:13826-13827; Müslim, Salât, 50-52.
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha) şahidi İçin bk. 518/1388. hadis.
Ayrıca bk. 512,514-516/1382, 1384-1386,526/1396. hadisler.
Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 518/1388. hadis.
Ayrıca bk. 512, 514-516/1382, 1384-1386, 526/1396. hadisler.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/151.
[52] Sened:
Sahih: Müsned, III/275, H.no:13850; Benzer rivayetler İçin bk. 111/179, H.no:12781; 111/264, H.no:13719;IIİ/216,H.no:13192:
Nesâî, îftitâh, 22, H.no:905. Taberânî'nin Kebir ve fvjflf'ında naklettiği rivayeti için Heysemî "Hâvileri sika sayılmıştır" der. Bk.Mecma', 11/108. Hadisin şâhidleri:
a-Abdullah b. Mıığaffel'den (Radıyatlahtianh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
b-Hz. Âişe'den (Radıyallalıü anlıa) şâlıidî için bk. 518/1388. hadis.
c-İbn Abbas'tan (Rndıyallalm anhüma) şahidi:
Heysemî hadisi Bezzâr'm naklettiğini, senedinde Ebû Saîd el-Bakkal'ın bulunduğunu, bu râvinin sika fakat müdelüs olduğunu ve hadisi an'ane ile rivayet ettiğini, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. İbn Abbas'tan gelen bir başka rivayet söyledin
Taberânî'nin ATeöfr ve Evsor'ında naklettiği bu rivayetin râvüeri sika sayılmıştır. Bk.
age., 11/108. İbn Abbas'tan Hz. Peygamber'in önceleri besmeleyi açıktan okuduğuna dair bir rivayet nakledilin
Bezzâr'm naklettiği bu rivayetin râvileri sika sayılmıştır. Fakat Ebû Dâvûd vd. âlimler cehrî okuyuşu ile ilgili kısmını nakietmemişlerdir. Bk. Heysemî, age., 11/108-109. d-Ebû Vâil'den (Radtyaltahü tmh) şâhidî:
Heysemî hadisi Taberânî'nin Kebir'inûz naklettiğini, senedinde Ebû Sa'd el-Bakkal'ın) bulunduğunu, bu zatın da sika-müdellis olduğunu söyler. Bk. age., U/108.
e-Hz. Ali ve Ammar'dan (Radtyalhhü anhüma) şahidi:
Heysemî hadisi Taberânî'nin Kebirinde naklettiğini, senedinde Câbir el-Cu'fî'nin bulunduğunu, bu zatı Şu'be, Sevrî ve Züheyr b. Muâviye'nin müdellis olduğu halde sika, diğer âlimlerin ise zayıf saydıklarını söyler. Bk. age., 11/109.
Ayrıca bk. 512-513,515-516/1382-1383, 1385-1386, 526/1396. hadisler.
[53] Ahmed b. Hanbel'in diğer rivayetinde; Onlarla birlikte, şeklinde geçmektedir.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/152.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, HI/223-224. H.no: 13270; Benzer rivayetlerde hadisin ikinci kısmı zikredilmez: III/lll, H.no:12023; III/114, H.no:I2074 {Mükerreri: 111/101, H.no:11930 (526/1396. hadis); III/I68, H.no:12650; 111/183, H.no:12822; 111/203, H.no:I3037; 111/205, H.no:13058; 111/255, H.no:136İ4; III/273, H.no:13824, 13826-13827; 111/286, H.no:13984; 111/289, H.no:14010; Bıılıûn, Ezan, 89; Ebû DâvÛd, Salâl, 122. H.no:;782 Tirmizî, Salât, 68, H.ıio:246 (hasen-sahılı); Nesâî, İftiıâh, 20, H.no:900-901; İbn Mâce, İkâme, 4, H.no:813; Dârimt, Salât, 34, H.no:1243.
NâfİI'den gelen rivayette Besmele ile başladığı bildirilmektedir. Fakat Taberânî tarafından nakledilen bu rivayet Heysemî'nin de belirttiği gibi Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer sebebiyle çok zayıftır:
Bk. Mecma', 11/109. HeysemîBüreyde'den nakledilen:
rivayeti İçin de: " Taberânî Evsat'ında nakletti. Senedinde Abdiilkerim b. Ebu't-Mehârik var. Hafızasının kötü olması sebebiyle zayıftır. Senedinde tanımadığım bir râvİ de bulunmaktadır" der. Bk.a#e., 11/109.
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
Hz. ÂİŞe'den (Radıyailahü mıha) şahidi için bk. 518/1388. hadis.
Ayrıca bk. 512-514, 516/1382-1384, 1386, 526/1396. hadisler.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/153.
[57] sened:
Hasen: Müsned, III/278, H.no: 13892; Mâlik, Salât, 30; Nesâî, Iftitâh, 22, H.no:904. Bu rivayet Ebû Bekir el-Katîî'nin ziyâdesidir. Senedde yer alan Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın hocası ve Müsned sahibi Ebû Dâvûd et-Tayâlisînİn (v.204/819) talebesi Ebû Abdullah es-Sülemî el-Anberî meçhul biridir. Ahmed b. Hanbel altı rivayetini nakleder. Bu zat aynı zamanda Haremî b. Umara b. Ebû Hafsa el-Atekî'nin (v.201/816) talebesidir. Örnek rivayeti için bk. Müsned, III/278, H.no: 13896. Sened bu hali ile zayıftır. Fakat önceki rivayetlerle desteklenen hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca bk. 512-515/1382-1385, 526/1396. hadisler.
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyatiahu anh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
Hz. Âişe'den (Radıyaltahü anlıı) şahidi için bk. 518/1388. hadis.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/153-154.
[59] Senedde, İbn Abdullah b. Muğaffel olarak zikredilen kişi Yezid b. Abdullah b. Muğaffel'dir, (Bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehztb, 695, No:8476; Bennâ, age., IH/187)
[60] sened:
Hasen: Müsned, V/55, H.no:20437; Benzer rivayetler için bk. V/54, H.no:20424:
IV/85, H.no:16731 (oğlunun İsmi Yezid olarak isimlendirilmiştir. Senedde yer alan Ebû Neâme ise Kays b. Abâye'dir); TirmizU Salât, 66, H.no:244 (hasen); Nesâî, İl'tİtâh, 22, H.no:906; İbn Mâce, tkâme, 4, H.no:815.
Abdullah b. Muğaffel'in oğlu Yezid hakkında herhangi bir cerh ve tadilde bulunulmamıştır. Bu rivayetinden başka da bir nakli yoktur.
Bennâ hadis hakkında şunları söyler: "Tirmizî'nin hadisi hasen saymasına karşın Hatîb (el-Bağdâdî) ve diğer âlimler zayıf saymışlardır. Zayıf saymalarının sebebi İse Abdullah b. Muğaffel'İn oğlunun meçhul olmasıdır. Meçhul bir râvinin bulunduğu rivayetle de delil getirilemez. Ebu'1-Feth el-Ya'murî der ki: 'Bana göre meehuliyetinin dışında hadis illetli değildir. Buradaki mechuliyet ise aynî (mechûlU'l-ayn) değil, hâli (mechûlü'l-hâl)dir. Abdullah b. Muğaffel'İn yedi oğlu vardır. Buradaki oğlu Yezid'dİr.'"
Enes'ten (Radıyatlahil anlı) şahidi için bk. 512-516/1382-1386. hadisler.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 518/1388. hadis.
[61] Müsned, IV/85.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/154-155.
[63] Sened:

Sahih: Müsned, VI/110, H.no:24672; Benzer rivayetler için bk. Vl/281, H.no:26280; VI/171, H.no:25258:
VI/194 H.no:25493; VI/31, H.no:23912:
Müslim, Salât, 240; Ebu Dâvud, Salât, 122, H.no:783; /tn Mâc^, İkâme, 4, H.no:812; Dârimî, Salât, 31, H.no:1239. Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Mükteb el-Muallim'dir (v.145/762). Büdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylî'dir (v. 130/747). Her ikisi de sahih hadis rical indendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir.
Enes'ten (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 512-516/1382-1386. hadisler.
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 517/1387. hadis.
Ayrıca bk. 472/1342 ve 687/1557. hadisler.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/155.
[65] Sened:
Sahih: Müsned, VI/302, H.no:26462; Benzer rivayetler için bk. VI/323, H.no:26621: VI/300, H.no:26443 (Mükerreri: VI/294, H.no:26406):
£trî Dâvûd, Hurûf, 1, H.no:4001 (Ebû Dâvûd hocası Ahmed b. Haııbel'den şunu nakleder: Tirmizî, Fezailü'l-Kur'ân, 23, H.no:2923 (haseıı-sahİh); Kırâât, 1, H.no:2927 (isnadı muttasıl değildir. Ancak Leys b. Sa'd - Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke (İbn Ebî Müleyke) - Ya'15 b. Memlek - Ümmü Seleme kanalı ile nakledilen rivayet daha sahihtir/kuvvetlidir).
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde benzer bir rivayet daha vardır. Fakat bu rivayette Hz. Peygamber'in eşi müphem olarak zikredilmektedir. Nâfi' b. Ömer ise eşinin isminin Hafsa olduğunu tahmin ettiğini belirtir. Ahmed b. Hanbel de bu hadisi Hafsa ve Ümmü Seleme annemizden naklettiği hadisler başlığı altında değil de bu iki annemizin müsnedlerinin arasında "Bazı eşlerinden nakledilen hadisler" başlığı altında zikreder. Bu da onun bu konuda net bir fikrinin olmadığını gösterir. Bk. 598/1468.hadis. Hafsa validemizden nakledilen diğer benzer rivayetler:
Müsned, VI/286, H.no:26331; VI/285, H.no:26321:
VI/285, H.no:26322-26323; VI/297, H.no:26426; Mâlik, Cemâat, 21; AfteZ/m. Müsâfirûn, 118; Tirmizî, Salât, 158, H.no:373; Nesât, Kıyam, 19, H.no:1656; Dârimî, Salât, 109, H.no:1392; An Huzeyme, 11/188, 238, H.no:l 158, 1242.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/156.
[67] İmam Şafiî, Onun, 1/129-130; Nevevî, Mecmu', III/332; İbn Kudame, age., 1/520-521.
[68] Bk. Müsned Trc. H.no: 519/1389; Nevevî, age., III/336-337; Bennâ bu rivayetle ilgili olarak: Darekutnî ona sahih, dedi. Ancak bu konudaki hadislerin çoğunluğu zayıftır, der. (Bk. Bennâ, age., 111/189)
[69] Nesâi, İftitah, 21; Tahâvi, 1/199; İbn CârıuL 1/52, H.no: 184; İbn Huzeyme, 1/251, H.no: 499; İbn Hibbatu V/100, H.no: 1797.
[70] Sehnûn, Müdevvene, 1/64; İbn Rüşd, age., 1/89.
[71] Kâsânî, BedöC, 1/203; İbn Kudame, age., 1/520-521.
[72] Bk. Müsned Trc. H.no: 513/1383-516/1386 arası rivayetler; İmam Muhammed, el-Hucce alâ Ehti'l-Medine, 1/69.
[73] Bennâ, age., III/l 89-190.
[74] Kâsânî, age., 1/203; İbn Rüşd, Bidcıye, 1/89; İbn Kudame, age., 1/520.
[75] Beyhakî, 11/45, No: 2216.
[76] Bk. Beyhakî, 11/45, No: 2217-2219 arası rivayetler.
[77] Abdürrezzak, 11/94, No: 2629.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/156-158.
[78] Bu konudaki rivayetler için bk. Taberi, Camiu'l-Beyân, VII/536-538; Ayrıca bk. Müsned Trc. 519/1389 numaralı hadisin açıklamasındaki rivayetler.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/158.
[79] Sened:
Sahih: Müsned, 11/285, H.no:7823; İkinci rivayet: 11/241-242, H.ııo:7289; Benzer rivayet için M/460, H.no:9894; Bazı rivayetler de özetle nakledilmiştir: Bk. 11/250, H.no:7400; II/290, H.no:7888; ÎI/457, H.no:9860; H/478, H.no:10151; III/487, H.no:10268;
11/428, H.no:9496 (525/1395. hadis); Mâlik, Salât, 39; Mitilim, Salât, 38-41; Ebû Dâvûd, Salât, 132, H.no:819-821; Tinnizî, Tefsîr, 1/1, H.no:2953 (hasen); Nesâî, Iftitâh, 23, H.no:907; îbn Mîıce, İkâme, 11, H.no:838; Edeb, 52, H.no:3784.
Hadisin şâhidleri:
a-Ubâde b, Sâmit'ten (Radtyaltahtianh) şahidi için bk. 521/1391 ve 523/1393. hadisler.
b-Hz. Âişe'den (Radıyailahü anlıâ) şahidi için bk. 522/1392. hadis.
c-Abdullah b. Amr b. Âs'taıı (Radıyaltahü anhiimû) şahidi için bk. 524/1394. hadis.
d-Allah Rasûlü'nün yanında esir olarak kalan birinden (Radıyallahu anlı) şahidi için bk. 527/1397. hadis.
Ayrıca Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayet için bk. 525/1395. hadis.
[80] Diğer rivayette şeklinde geldi ki bu lafız 'kuluma benden istediği verildi' anlamındadır.
[81] Diğer rivayette yine şeklinde geldi ki bu lafız önceden geçtiği gibi 'kutuma benden istediği verildi' anlamındadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/158-161.
[82] İbn Manzûr, Lisanül-Arab, 11/248-249.
[83] İbnü'1-Esir, Garibu'I-Hadis, 11/12; İbn Manzûr, age., H/249.
[84] İbnü'1-Esir, age., 11/12-13; Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/101; Azimâbâdî, Avnii'l-Ma'bud, III/27.
[85] Azimâbâdî, age., 111/27, XIII/76; Bu lafızdaki bir rivayet için bk. ibn Mace, Mukaddime, 12, No: 167.
[86] İbn Manzûr, age., 111/27.
[87] İbn Manzûr, age., 111/27.
[88] Müslim, Salât, 38 (395).
[89] Abdürrezzak, H/129, H.no: 2768; Tirmizi. Tefsiru'l-Kur'ân. 2, H.no: 2953; Darekııtm, 1/312, H.no: 35; Ebû Avâne, Müsned, 1/452, H.no: 1673; İbn Hibbân, 111/54, H.no: 774.
[90] Ahmed b. Hanbel, 111/43.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/161-162.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, V/314, H.no:22576; İkinci rivayet: V/322, H.no:22648; Benzer rivayet için bk. V/322, H.no:22645 (Rivayetin senedinde yer alan Mahmud b. Rabî' el-Ensârî de sahâ-bidir. Senedde hakkında şu bilgi de verilir: "Rasûlullah kuyularından su alarak iki kez yüzüne su püskürttü."); Buhârî, Ezan, 95; Müslim, Salât, 34-37; Ebû Dâvûd, Salât, 132, H.no:822-824; Tirmizî, Salât, 69, H.no:247 (Bu konuda Hz. AÎşe. Ebû Hüreyre, Enes, Ebû Katâde ve Abdullah b. Anır'dan da şahidi vardır. Ubâde'nin rivayeti ise hasen-sahilıtİr); Nesâî, İftitâh, 24, 29, H.no:908-909, 918; İbn Mâce, İkâme, 11, H.no:837; Dârimt, Salât, 36, H.no: 1245.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Rudıyallahüanh) şahidi için bk. 520/1390. hadis.
Ayrıca Ubâde b. SâmİT'tcn nakledilen diğer rivayet için bk. 523/1393. hadise bk.
[92] Bu mana için bk. AzİmâbâdI, Avnü'l-Ma'bûd, 111/27; Bennâ, age., III/195; Fatihadan fazlası zammı sure olarak bilinen hükümdür ki manası sure/ayetler eklemektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/162.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, VI/275, H.no:26234; Benzer rivayet için bk. VI/142, H.no:24979; Buhâri, ei-Kııâatü halfe'1-imâm, s.10, H.no:90; ibn Mâce, İkâme, 11, H.no:840. Heysemî, Taberânî'nin Sağîr'ında lafzı ile naklettiği rivayetin senedinde İbn
Lehîa'nın bulunduğunu söyler. Taberânî'nin Evsal'mda Mihrân'dan (Radıyallahü anlı) şahidine de değinen Heysemî isnadında cerh ta'dil açısından hakkında bilgi sahibi olmadığı râvilerin bulunduğunu belirtir. Ayrıca yine Taberânî'nin Evsafında lafzı ile Abdullah b. Amr'dan naklettiği rivayet için şunları söyler: "Senedinde Saîd b. Süleyman'ın bulunduğunu, bu zat hakkında Ebû Zür'a'nın; 'Allah selâmet versin, sağlam biri değildi'dediğini ifade eder. " Bk. Mecmu', 11/111. Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 520/1390. hadis.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/162-163.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, V/3İ6, H.no:22593; Benzer rivayetler için bk. V/313, H.no:22570 (Mükerreri: V/322, H.no:22645); V/321, H.no:22642; V/321-322, H.no:22644; V/322, H.no:22649; Ebû Dâvûd, Salât, 132, H.no:823-824; NesûU İftitâh, 29, H.no:918; İbn Ebî Şeybe, 1/328, H.no:3756 (.li-ıı nu-); İbn Huzeyme, IH/36. H.no:1581; İbn Hıbbân, V/86,95, 156, H.no:1785, 1792, 1848; Hâkim. 1/364, H.no:869; Makdisî, Muhtara, VIII/341
Görüldüğü gibi bazı rivayetlerde hâdisenin yatsı namazında gerçekleştiği ifade edilmektedir. Fakat meşhur rivayet sabah namazıdır.

Ubâde b. Samit'ten nakledilen diğer rivayet için bk.521/1391. hadise bk. Ubâde b. SâmİT'ten nakledilen diğer rivayet için bk.521/1391. hadise bk. Ebû Katâde'den (Ratltyallahllanh) şahidi için bk. 533/1403 (V/308. H.no:22524). Hadis
Hz. Peygamber'in yanında esir olarak kalan bir sahâbiden (RadıyaHahii anlı) şahidi İçin bk. 527/1397 (V/78, H.no:20619). hadis
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıvallahu anhiim) şahidi için bk. 520/1390 ve 530/1400. hadisler.
Ayrıca 456/1326. hadise bk.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/163-164.
[97] Sened:
Sahih: Müsned, 11/215, H.no:7016; Diğer rivayetiçin bk. 11/204, H.no:6903; İbn Mâce, İkâme, II, H.no:841 (Bûsırî Zevâid'inde isnadının hasen olduğunu söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/428, H.no:3716. Bennâ tertibine bizim diğer rivayet diye verdiğimizi esas almıştır. Fakat Ahmed b. Hanbel bu rivayeti bir başka hocası olan Ebû Seni Nasr b. Bâb'dan yine Haccâc kanalı ile nakletmiştir. Nasr b. Bâb ise yalancılıkla suçlanmıştır. Bu sebeple biz bu rivayeti tercih etmedik. Ahmed b. Hanbel Nasr b. Bab'dan 22 rivayet nakletmiştir. Müsned'dekİ rivayetlerinin hepsini de Nasr, Haccâc kanalı ile nakleder. Bir rivayetinde hadisi aldığı zamana tarih düşer: "H.18] şevval ayında." Bk. Müsned, 1/247, H;no: 2227. Ahmed Muhammed Şâkİr her iki rivayetin de sahih olduğuna hükmeder. Hadis sahih li ğayrihî seviyesindedir.
Heysemî, İbn Mâce'nİn Sünen'inde geçmesine rağmen hadisi zevâidine alır ve sadece Taberânî'nin Evsat'ında geçtiğini ifade ederek senedinde Saîd b. Süleyman en-Neşîtînin bulunduğunu, Ebû Zür'a'nın bu râvinin kuvvetli olmadığını söylediğini belirtir. Bk. Meana', H/l 11.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallalui anlı) şahidi için bk. 520/1390. hadis.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/164.
[99] Sened:
Hasen: Müsned, 11/428, H.no;9496; Ebû Dâvûd, Salât, 132, H.no:819-820; Senedinde yer alan (Ebû Ali) Cafer b. Meymûn el-Enmâtî et-Temîmî saduk fakat çok hata yapan biridir. Hakkında Nesâî: "sika değildir", Ahıned b. Hanbel: "kuvvetli değildir", İbn Adiy ise: "hadisi yazılır" der. Bu râvinİn Tirmizî iki, Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel dört, İbn Mâce ve Dârimî ise birer rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetlerinden birisi için "hasen-sahih" (Bk. Sünen, Emsal, H.no :2861), diğeri için ise "hasen" (Bk. Sünen, Deavât, H.no:3556) hükmü vermiştir. Ayrıca Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayet ve şâhidleri için bk. 520/1390. hadis.
[100] Bk. Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, 111/27; Bennâ, 111/195; Ayrıca bk. Ubâde b. Samit'ten gelen diğer rivayet, Miisned Trc. H.no:521/ 1391.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/164-165.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, III/10I, H.no: 11930; Mükerrer için bk. III/114, H.no: 12074. Tahrici için bk. 512-516/1382-1386. hadisler. Isme'den (RadıyaHahii anlı) şahidi: Heysemî hadisin Taberânrnin Kebîrinde lafzı ile nakledildiğini, senedinde kezzâb olan Fadl b. Cebbâr'ın bulunduğunu söyler. Yine Taberânrnin Kebîr'ınde İbn Abbas'tan lafzı ile nakledildiğini, râvilerinin ise sika olduklarını İfade eder. Taberânî'nin Kebîr'indc benzer lafızlarla İbn Mes'ûd'dan nakledilen hadisin senedinde ise çok zayıf olan Osman b. Matar'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/112.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/165.
[103] Sened:
Hasen: Müsned, V/78, H.no:20619; Heysemî, hadisin senedinde isimlendirilmeyen bir râvİnin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/111-112.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallahu anh) şahidi İçin bk. 520/1390. hadis. Hadisin senedinde isnıİ bilinmeyen râvi bulunması sebebiyle müphem rivayet zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile kuvvetlenip hasen liğayrihî seviyesine yükselir.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/165-166.
[105] Sehnûn, Müdevvene, 1/65-66; İbn Rüşd, age., 1/91; Nevevî, Mecmu, III/326; İbn Kudame, age., 1/525.
[106] Kâsânî, age., 1/160.
[107] İbn Huzeyme, 1/248, H.no: 490.
[108] Kâsânî, age., 1/160; İbn Rüşd, age., 1/91; İbn Kudame, age., 1/525.
[109] Buharı, Ezan, 95.
[110] Kâsânî, age., 1/205; İbn Rüşd, age., 1/92; İbn Kudame el-Makdisî, eş-Şerhu'l-kebir, 1/525 (Muğni ile birlikte)
[111] Buharı, Ezan, 104; Müslim, Salât, 42 (396); İbn Huzeyme, 1/275; H.no: 547; İbn Hibban, V/80,H.no: 1781.
[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/166-167.
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/167.
[114] sened:
Sahih: Müsned, 11/420, H.no:9401; Benzer rivayetler için bk. 11/376, H.no:8875 (Sonunda şu ziyade ile :
(Senedinde Ebu's-Sa'd Muhammed b. Meyser es-Sâğânî var. Ahmed b. Hanbel bu ravinin saduk biri olduğunu söyler) 11/341, H.no:8483 (Mus'ab b. Muhammed el-Abdi hakkında tenkit bulunmasına karşın sika sayılmıştır); 11/411, H.no:9300; 11/314, H.no:8141 (Hemmâm, Sahtfe, H.no:44); U/230, H.no:7144; Buhârî, Ezan, 74, 82; Müslim, Salât, 86, 89; Ebû Dâvûd, Salât, 68, H.no:603; Nesâî, İftitâh, 30, H.no:919-920; İbn Mâce, İkâme, 13, 144, H.no:846, 1239; Dârimt, Salât, 71, H.no:1317; İbn Ebî Şeybe, 1/331, H.no:3799; H/115, H.no:7137; VII/286, H.no:36137. Ebû HUreyre'den nakledilen benzer rivayet 1416/2286. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Raehyallahii anh) şahidi için bk. 529/1399. hadis.
b-Enes b. Mâlik'ten (RadıyaUahü anh) şahidi için bk.1266/2136 (III/l 10, H.no:12013; HI/l62,H.no:12593). hadis.
c-Câbir'den (Radıyaliaha anh) şahidi için bk.1267/2137 (111/300, H.no: 14139). hadis.
d-Hz. Âişe'den (Radıyaliaha anlıa) şahidi için bk.1268/2138 (VI/51, H.no:24131; VI/57-58, H.no:24184; VI/148, H.no:25029; VI/194, H.no:25494; VI/68, H.no:24277). hadis.
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallalıii aııh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemU'l-kcbtr, IX/275, H.no:9378. Heysemî, Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma MI/78.
Heysemî, yine Ebû Hüreyre'den Taberânî'nin Evsat'ında lafzı ile nakledilen bir başka rivayetini verir ve râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age.II/124.
[115] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/167-168.
[116] sened:
Sahih: Müsned, IV/415, H.no:19611; Benzer rivayetler için' bk. IV/401, H.no:I9484 (Mükerreri: IV/405, H.no:195l7); IV/409, H.ııo:19553 (1415/2285. hadis); IV/393, H.no:19396; Abdürrezzâk, 11/201, H.no:3065; Müslim, Salât, 62-64; Ebû DâvÛd, Salât, 178, H.no:972; Nesâî, İmame, 38, H.no:828; Tatbik, 23, 101-102, H.no:1062, 1170-1171; Sehv, 44, H.no;I278; İbn Mâce, İkâme, 13, 24, H.no:847, 901; Darımı, Salât, 71, H.no:1318; Ebû rü7â,XIII/311,H.no:7326.
[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/168.
[118] Sened:
Sahih: Müsned, 11/284, H.no:7806; Benzer rivayetler için bk. 11/301-302, H.no:7994; 11/240, H.no:7268 (Bahsedilen namazın sabah namazı olduğu zannedilmektedir: "^_jU)ı 0'jû ftC» ");
11/285, H.no:7820; 11/487, H.no: 10267; Malik, Salât, 44; Ebû DâvÛd, Salât, 133, H.no:826; Tirtnizî, Salât, 116, H.no:312 (Hadis Ibn Mes'ûd, Imrân b. Husayn ve Câbir b. Abdullah'tan da nakledilir. Ebû Hüreyre'nin bu rivayeti ise hasendir); Nesâî, İftitâh, 28, H.no:917; İbn Mâce, İkâme, 13, H.no:849; Abdiirrezzâk, N/135, H.no:2795; Ibn Hibbân, V/161. 157, H.no:1849, 1851; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/157-158. Hadisin şâhidleri:
a-Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne'den (Radıyallalıü anlı) şahidi için bk. 531/1401. hadis.
b-tbn Mes'ûd'dan (Radıyallalıü anlı) şahidi için bk. 534/1404. hadis.
C-Enes'ten (Radıyallalıü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsar, 111/329, H.no:2701; Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. M ecma\ 11/110.
d-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallalıü anhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından Kebîrinde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Mesieme b. Ali'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., II/l 10.
e-Müphem bir sahâbİden (Radıyallalıü anh) şahidi için bk. 532/1402. hadis.
f-Ebû Katâde'den fRadıyallaim anh) şahidi için bk. 533/1403. hadis.
g-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallalıü anh) şahidi İçin bk. 534/1404. hadis.
h-Ubâdeb. es-Sâmit'ten (Radtyallahüanh) şahidi için bk. 523/1393. hadis.
[119] Bk. Azimâbâdi, AvniVl-Mabûd, 111735.
[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/168-169.

[121] A'raf, 7/204.
[122] İbn Kesir, Tefsir, 1/269.
[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/169-170.
[124] Sened:
Sahih: Müsned, V/345, H.no:22819; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından Kebîr ve Evsafında nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Heysemî Bezzâr'ın rivayetini de verir:
Bk.MecmaMI/109-110.
Hadisin sahabesi Abdullah b. Mâlik b. el-Kaşb (v.56/676) annesine nisbetle İbn Buhayne ile de meşhur olmuştur. Buhayne'nin babaannesi olduğu da iddia edilir. Bk. İbnti'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/372-373, Trc.no:3160.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyailahü anhiim) şahidi İçin bk. 530/1400. hadis.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/170.
[126] Sened:
Sahih: Müsned, V/60, H.no:20478; Diğer rivayet için bk. IV/236, H.no:17988; Benzer rivayet için bk. V/410, H.no:23373; Ziyâdeli rivayet için bk. V/81, H.no:20644; Abdiirrezzâk, 11/127, H.no: 2766; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', H/111. Bennâ İse Hafız İbn Hacer'in hadisin hasen olduğuna dâir sözünü naklederek İbn Hıbbân tarafından Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidinin nakledildiği ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, IH/198. Ebû Htireyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhiint) şahidi için bk. 530/1400. hadis.
[127] Metindeki ziyade;
(Bir rivayette; Rasûlullah bunu iki ya da Üç kere dedi, diğer rivayette ise; üç kere dedi, şeklinde nakledimiştir.)
[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/170-171.
[129] Sened:
Sahih: Müsned, V/308, H.no:22524; Heysemî hadisin senedinde isimlendirilmeyen bir râviden bahsetmektedir. Bk. Mecma', II/l 11. Fakat râvilerinin hepsinin isimleri bulunmaktadır ve her biri sikadır.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 530/1400. hadis.
Ebû Katâde'nin namazdaki kıraatler ile ilgili diğer rivayeti için bk. 548/1418. hadis.
Ayrıca 456/1326 ve 523/1393.hadislere bk.
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/171-172.
[131] Metinde Abdullah olarak geçen zat İbn Mes'ûd'dur. Bk. İbn Abdilber, Temhid, XI/32; Miibarekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 11/199.
[132] Sened:
Sahih: Müsned, 1/451, H.no:4309; İbn Ebî Şeybe, 1/330, H.no:3778; Tahâvî, Şerhu meâniV âsâr, V217; Ebû Ya'lâ, VHI/423, H.no:5006; IX/275, H.no:5397; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Heysemî İbn Mesûd'dan nakledilen diğer rivayetleri, hadisi nakleden musannifleri ve hadis hakkındaki hükümlerini şu şekilde sıralar:
nakletti. Râvileri sikadır. Buradaki lafzı anlamındadır. Bk. Abdullah Muhammed Derviş, Buğyetü'r-râid, 11/284.
Taberânî f'vjo/ ve K"eWVinde nakletti. Râvileri sika sayılmıştır.
Taberânî öiVinde nakletti. Senedindeki İbrahim, İbn Mes'ûd'a yetişmedi.
Bk. Mecma\ 11/110-111.
Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden (Radıyallahu anlüim) şahidi için bk. 530/1400. hadis.
[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/172.
[134] Sened:
Sahih: Müsned, VI/448, H.no:27401; Benzer rivayetler için bk. V/197, H.no:21617:
Nesâî, İftitâlı, 31, H.no:921 (Nesâî lafzı ile naklettiği rivayetin sonunda: "Rivayetin son bölümünü Hz. Peygamber'e nisbet edenler hata etmiştir. Bu kısım Ebu'd-Derdâ'nın sözüdür" der). İbn Mâce farklı bir senedle şu şekilde nakleder:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 11, H.no:842. Bu rivayet de Nesâî'nin sözünü doğrulamaktadır. Tahâvî, Şerhu meâni'î-âsâr. 1/216; Heysemî, hadisin Taberânî'nİn Kebîr'mûe lafzı ile nakledildiğini, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', II/l 10. Bennâ ise Beyhakî'den naklettiği değerlendirmede Zeyd b. Hubâb ve Leys'in kâtibi Ebû Salih'in rivayetlerinin hatalı olduğunu söyleyerek kendisi hataya düşmüştür. Çünkü yukarıda metnini verdiğimiz rivayet de Zeyd b. Hubâb'ın naklidir ve söz Ebu'd-Derdâ'ya aittir. Bk.Bülûğu'l-emânî, IIT/132.
Ebu'd-Derdâ'nın ismi Uveymir b. Mâlik b. Kays el-Ensârî el-Hazrecî'dir (v.32/652) Ebû Hüreyre'den (Radıyalhhu anh) şahidi İçin bk. 561/1431.hadis.
[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/172-173.
[136] Sened:
Sahih: Müsned, IV/426, H.no:19701-19702; Diğer rivayetler için bk. IV/431, H.no:19760; IV/433, H.no:19775; IV/441, H.no:19846; Abdürrezzâk, 11/136, H.no:2799; ibn Ebî Şeybe, 1/330, 313, H.no:3777, 3582; Müslim, Salât, 48-49; Ebü Dâvûd. Salât, 134, H.no:828-829; Nesâî, İftitâh, 27, H.no:915-916 (Nesâî ikinci rivayetinde hadisin gerçekleştiği namazın öğle ve ikindi namazında olması ile İlgili râvinin şüphesini belirtir. Benzer bir rivayet de Müslim'in İki naklinden birinde de görülmektedir. Hattâ bu rivayetlerde: ">-İı *i\ l_^ iji 'y3 tf : r^ı ^ ji-j jıü"
ziyâdesi de vardır); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIu7210-212, H.no:519-525; İbn Hıbbân, Y/155, H.no:1846; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/207. Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhiimâ) şahidi:
Bk. Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.23, H.no:l 12.
[137] Bir rivayette; 'Benim, Ey Allah'ın RasûlüT şeklinde geçti.
[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/173-174.
[139] Müsned Trc. H.no:534/1404-535/1405; Ayrıca bk. Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/216,218; Kâsâni, Bedûiu's-sanâi', I/110;Merğınânî, Hidaye,ll55.
[140] A'raf, 7/204.
[141] Müsned Trc. H.no:528/1428-529/1429; Bk. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 71; İbn Rüşd, Bidaye, 1/112; İb Kudame, Muğııî, 1/604-605.
[142] Müsned Trc. H.no:521/1391, 532/1402-533/1403; Bk. Nevevi, Mecmu, III/364, Ravzalu't-talibin, I/247.
[143] Bk. Leknevi, Muhammed Abdtilhay, îmamü'l-kelâm fima yetealleku bi'l-kırâatü halfe'l-imam.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/174-175.
[144] Sened:
Hasen: Müsned, 1/88, H.no:663; İkinci rivayet için bk. 1/96-97, H.no:752; Benzer rivayet için bk. 1/104, H.no:817; Ebû Ya'lâ, 1/384, H.no:497. Hadis senedindeki Ebû Züheyr Haris b. Abdullah el-Hemdânî el-Hûtî el-A'ver sebebiyle zayıftır. Heysemî de bu râvinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bk. Mecma', 11/265. Haris el-A'ver'in TİrmizÎ 21, Nesâî üç, Ebû Dâvûd beş, İbn Mâce 17, Dârimî 13, Ahmed b. Hanbel ise 43 rivayetini nakleder. Tirmizî bazı rivayetleri için Haris hakkında tenkid vardır derken bir kısım rivayetlerin hasen (H.no:530) olduğunu belirtmiştir. Bir rivayetinde ise: "hocam Buhârî'ye sordum. Her İki isnadın da sahih olduğunu söyledi" der. Fakat Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve Beyâzî'nin rivayetleri ile bu hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[145] Metindeki ek: (Bir rivayette; şeklinde geçmektedir) ki aynı manadadır.
[146] Metindeki ek: (Bir rivayette; Namazda, şeklinde geçmektedir.)
[147] Bu zikirlerle ilgili hadisler için bk. Nevevi, Ezkâr. 137, 148, 153-155.
[148] Bennâ,age., III/201.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/175-176.
[149] Sened:
Sahih: Müsned, 11/36," H.no:4928; Diğer rivayetler için bk. 11/67, H.no:5349; 11/129, H.no: 6127; İbn Huzeyme, 111/350, H.no:2237; İbn Ebî Şeybe, H/232, H.no:8462; VI/85, H.no: 29666; Cürcânî, Târilm Ciircân, s.l 15, 389. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî-nİn Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde Muhanımed b. Abdurrahman b. Ebû Leylânın bulunduğunu, bu râvi hakkında tenkidlerin varlığını ifade eder. Bk. Mecma', 11/265. Heysemî'nin değindiği bu rivayet, bizim "diğer rivayetler" diye verdiğimiz hadislerin senedleri için söz konusudur. Tercih edilen senedeki Sadaka el-Mekkî'nin diğer Öğrencisi Ma'mer, Muhanımed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'nın mütâbüdir. Sadaka b. Yesâr el-Cezerî el-Mekkî (v. 132/749) ise İmam Mâlik'in hocasıdır. Mâlik Muvatta'da dört, Ahmed b. Hanbel on, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce birer rivayetini nakleder. Sadaka, sika biridir. Bk. İbn Hacer, Takrib, Trc.no:2922; Zehebî, Kâşif, Trc.no:2389. Bennâ ise hadisin senedindeki râvinin Sadaka b. Amr el-Mekkî olduğunu söyleyerek İbn Hacer'in Takrib'dt (Trc.no:2915) bu zat İçin "mechûl" dediğini nakleder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/225. Fakat bu zât Bennâ'nın belirttiği gibi Sadaka b. Amr değil, Sadaka b. Yesâr'dır. İbn Huzeyme'nin rivayetinde bu durum açıklanmıştır: (.-** y j* j^-i j>. yi y-^ ,yO Bk. İbn Huzeyme, III/350, H.no:2237 (^ J* ^^ ^ jiSJ;) ziyadesi ile, Taberânî de Sadaka b. Yesâr'ın İbn Ömer'den rivayetleri başlığı altında hadise yer vermiştir. Bk. el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/428, H.no:13572. Ayrıca Mizzî bu hadisi Sadaka b. Yesâr'ın biyografisinde

verir ve Ahmed b. Hanbel'in hasen kabul ettiğini iddia eder. Bk. Tehzîbiİ'l-Keınâl, XI1I/155-157, Trc.no:2871. Hadis şâhidleri ile sahih li ğayrihî seviyesindedir.
Hadîsin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.540/1410.hadis.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü cınhüma) şahidi:
Bk. Ezdî, Müsnedü'r-Rebî1, s.97, H.no:227.
c-Hz. Aişe ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhiınıa) şahidi için bk. 539/1409. hadis.
d-Ferve h. Amr el-Ensârî el-Beyâzî'den (Radıyallalıii anlı) şahidi için bk.540/1410. hadis.
[150] Bu inana için bk. Bennâ, age., 111/202.
[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/176-177.
[152] Sened:
Sahih: Müsned, 11/326, H.no:8309; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberûnî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, Ahmed b. Hanbcl'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', U/265. Bennâ, hadisi Bezzâr';ı da nisbet eder ve Irâkînin badis hakkında: "isnadı sahihtir" dediğini nakleder. Bk.Biilûğu 'l-cmânî, 111/50. İbn Huzeyme Ebû Hüreyre'den şu rivayeti de nakleder:
Bk.Sahih, î/241, H.no:474.
Hadis Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'den de şöyle nakledilir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/41, H.no:4620. Şâhidleri için bk. 538/1408. hadisin tahrici.
[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/177.
[154] Sened:
Sahih: Müsned, 111/94, H.no:11835; Abdiirrezzâk, 11/498, H.no:4216; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 25. H.no:1332; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/32, H.no:8092; Hâkim, 1/454, H.no:ll69 (Hâkim: "Bııhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/l I; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şüyûh, s.298. Şâhidleri için bk. 538/1408. hadisin tahriri.
[155] Râvi buradaki kelimeyi tam hatırlayamadı, bundan dolayı kıraatte ya da namazda şeklinde şek ifadesi kullandı. Aslında İkisi de aynı şeyi işaret etmekte, ancak râviler lafız rivayetine önem verdikleri için hatırlayamadıkları kelimeleri bazen böyle şek ifadeleri ile nakletmektedirler. (Bennâ, age., III/202).
[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/178.
[157] Sened:
Sahih: Müsned, IV/344, H.no: 18923; Mâlik, Salât, 29; Abdürrezzâk, 11/498, H.no:4217; Abdullah b. el-Mübârek, ZiiM, s.402, H.no:1144; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.239, H.no:1575; Nesâî, es-Sünenu'l-kübrâ, U/264, H.no:3360-3364; V/32, H.no:8091; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, in/12; İbn Abdilber, age., XXIII/317. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr veTaberânî'nin Kebîr'İnde nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'İn râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/265.
Hadisin sahâbîsinin künyesi Ebû Amra el-Ensârî'dir.
Bk. Ahmed eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'I-mesânî, IV/60-61, H.no:2006-2007. İsmi ise Ferve b. Amr b. Vedka b. Ubeyd b. Amir b. Beyaza el-Ensârî el-Beyâzrdİr. Akabe'de, Bedir ve diğer savaşlarda bulunmuştur. Rasûlullah kendisini Abdullah b. Mahreme el-Amirî ile İslâm kardeşi yapmıştır. Hz. Osman'ın şehİd edilmesinde katillere yardım ettiği için rivayetlerde isminin gizlendiği iddia edilmektedir. Fakat bu iddianın bir delili bulunmamaktadır. Bk. İbn Beşkuvâl/ Beşkol, Gavâmidü'l-esmâi'l-mübheme, 11/875-876; İbnü'1-Esîr, age., IV/341, Trc.no:42l9; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 111/72 (Irâkî'nin hadisi sahih saydığını da sözlerine ekler).
Hadisin Ebû Hâzim et-Teminâr el-Ensârî'den mürsel olarak şahidi:
Bk. AbdUrrezzâk, U/498, H.no:4217; Abdullah b. Mübarek, Zühd, 402; Mervezî, Ta'zîmü kadri's-salah, 1/181-182, H.no:130; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrö, 11/265, H.no:3365-3368; İbn Abdilber, Temhîd, XXIN/317.
Ebû HâzÎm'in Abdullah b. Câbir el-Beyâzî el-Ensârî olduğu belirtilmektedir. Bu zâtın sahâbi olduğu dikkate alınırsa rivayete "sahabe mürseli" diyebiliriz. Bk. Miza, age., XXXV/118; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, XII/421, Trc.no:2699; lbnü'1-Esîr, Üsdü't-ğâbe, III/192-193, Trc.no: 28 53.
Şâhidleri için bk. 538/1408. hadisin tahricİ.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/178-179.
[159] Ahmed b. Hanbel, IV/151,158; Ebu Davud, Tatavvu'. 25, H.no: 1333; Tirmizi, Fedâilü'l-Kur'ân, 20, H.no: 2919; İbni Hibban, III/8, H.no: 734 (Tirmizi'nin hasen-ğarib dediği bu rivayetin senedinde İsmail b. Ayyaş bulunmaktadır. İsmail b. Ayyaş'in Şamlılardan gelen rivayetleri kabul edilmiştir. Bu rivayeti de Şamlılardandır. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, IV/149; Mübarekpûrî, Teuhfetü'l-Ahvezî, VIII/190).
[160] Mübarekfûrî, age., VIII/190; Bennâ, age., III/203.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/179-180.
[161] Sened:
Sahih: Müsned, 11/233, H.no:7187; Benzer rivayetler için bk. U/238, H.no:7243; 11/270, H.no:7647; 11/449-450, H.no:9766; 11/459, H.no:9883-9884; Mâlik, Salât, 44-45; Buhâri, Ezan, 111; Tefsîr, 1/2; Deavât, 63; Müslim, Salât, 72; EbÛ DâvÛd, Salât, 168, H.ııo:935-936; Tirnıizî, Salât, 71, H.ııo:250 (Hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 33-35, H.no:923-928; Ibn Mâce, İkâme, 14, H.no:851-852; DârimÎ, Salât, 38, H.no:1248-1249; IbmÎ'l-CârÛd, s.57, 88, H.no:190, 322; îbn Huzeyme, 1/286, 288, H.no:569-570, 575; 111/37, H.no:1583;//7/i Htbbân, V/106-108,H.no:I804.
Ebû Hüreyre'den şu zÎyadeli rivayet de nakledilir:
Ebû Ya'lâ, XI/296-297, H.no:6411; Heysemî bu rivayetin senedinde bulunan Leys b. Ebû Siileym'in sika-müdellis olduğunu fakat an'ane ile naklettiğini ifade eder. Bk. Mecma\ 11/113.
Ayrıca bk. 543-544/1413-1414. hadisler.
[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/180.
[163] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/262; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezl 11/58.
[164] Müsned Trc. H.no: 544/1414; Müslim, Salât, 71 (410).
[165] Müslim, Salîıt, 71 (410); İbn Huzeyme, IH/46, H.no: 1597.
[166] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/130; İbn Hacer, Fethu 'l-Bari. 11/265; Bennâ. age, 111/204.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/180-181.
[167] sened:
Sahih: Müsned, 11/459. H.no:9883; Ayrıca bk. 542, 544/1412, 1414. hadisler.
[168] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/181.
[169] Sened:
Sahih: Müsned, 11/459, H.no:9886; Ayrıca bk. 542-543/1412-1413. hadisler. Gelmiş geçmiş günahların affedilmesine sebep olacak ameller için bk.652/1522.hadis.
[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/181-182.
[171] Sened:
Sahih: Müsned, IV/3İ6, H.no: 18744-18745; Benzer rivayetler için bk. IV/315, H.no:I8743; IV/318, H.no:18771; İV/316, H.no:18756; IV/318, H.no:18775. Ebû Dûvûd, Salât, 168, H.no:932-933; Tinnizî, Salât, 70, H.no:248; Nesât. İftilâh, 4, 36, H.no:877; 930; İbn Mâce, İkâme, 14, H.no:855; Dârimî, Salât, 39, H.no:1247.
Vâil b. Hucr'un Hz. Peygamber'in namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475,546/1344-1345, 1416, 670-671/1540-1541. hadisler.
[172] Bu mana için bk. Bennâ, age., 111/205.
[173] Beyhakî, es-Sünen'l-kübra. 11/58, No: 2278.
[174] Azimâbâdi, Avnü1-Mabûd, III/146; Mübarekpûrî, Tuhfetü't-Ahvezî, 111/146.
[175] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/182-183.
[176] Sened:
Sahih: Müsned, IV/316, H.no: 1875Ö; Vâil b. Hucr'un Hz. Pcygamber'in namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475, 545/1344-1345, 1415, 670-671/1540-1541. hadisler.
[177] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/183.
[178] Darekutnî, 1/334, (Babü't-te'mîn).
[179] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/130.
[180] Sehnûn, Müdevvene, 1/71; Ibn Abdilber, Temhid, VII/11; Kâsâni, Bedâi', 1/207.
[181] İ. Şafiî, Ümm, 1/131; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 72; Nevevi, Mecmu', 111/371; İbn Kudame, Muğnî, 1/529; Mübarekpûri, Tuhfetü'l-Ahvezi.

11/59.
[182] Ebu Davud, Salât, 167, H.no: 934.
[183] İbn Mace. İkâme, 14, H.no: 853 (İbn Mâce bu lafızla tek kaldı, Bûsirî'nin Zevâid'de belirttiğine göre bu rivayetin senedindeki Bişr ve Ebû Abdülah sebebiyle zayıftır. İbn Hibban senedinde başka senedle de nakletti.)
§Abdullah b. Zübeyr ve diğer imamların 'Âmin' dediğinde cemaatin de 'Amin' dediği ve mescidde güçlü bir ses ses oluştuğu nakledildi. Bk. Abdürrezzak, 11/96. No: 2640, 11/97, No: 2643; Beyhakî, 11/59, No: 2285; Bu rivayetlerde kelimesi kullanıldı ki sayha manasındadır. (Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, II/234).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/183-184.
[184] Sened:
Hasen: Müsned. IV/382, H.no: 19304; Benzer rivayetler için bk. IV/353, H.no: 19011; TV/356,
H.no: 19039:
Abdürrezzâk, II/İ2I-122, H.no:2747; Ebû Dâvûd, Salât, 135, H.no:832; Nesâî, İftitâh, 32, H.ııo:922; İbn Huzeyme, 1/273, H.no;544; Humeydî, ü/313, H.no:717; Bezzâr, VIII/280, H.no:3345-3347; Taberânî, el-Mu'cemil'l-evsat. III/237, H.no:3025; İbn Hıbbân, V/l 14-116, H.no:1808-1809, 1810 (jy^Ij-i 'o-* j^—«j-f**^,^) senedi ile nakleder (Fakat İbn Hacer
senedinde yer alan Fadl b. Muvaffık'ın Ebû Hatim tarafından zayıf sayıldığını belirtir. Bk. Telhîsii'l-habîr, 1/236); Hâkim, 1/367, H.no:880 (Buhârî'nin şartına/râvisine göre sahihtir); İbnü'l-Cevzî, Tahkik, 1/374, H.no:493-495.
İbrahim b. Abdurrahman b. İsmail es-Seksekî (Ebû İsmail el-Kûfî) saduktur ve hafi' zası zayıftır. İbn Hıbbân Sikât'ında zikrederken Alımed b. Hanbel, Şu'be ve Nesâî ise onun zayıf olduğunu belirtir. Ayrıca Nesâî onun pek kuvvetli olmadığını ancak hadislerinin yazılabileceğini ifade eder. İbn Adiy de münker metinli rivayetini bulamadığını vurgular ve onun başkalarına göre sıdk mertebisine daha yakın olduğunu, Nesâî'nin de dediği gibi hadislerinin yazılabileceğini söyler. İbnü'l-Kattân: "Bazı âlimler hadisini zayıf saydılar ve onunla delil getirmediler" der. Nevevî hadisini Hulâsa isimli eserinde zayıf konusunda ele al(r. Buhârî dört (Buyu', 27; Şehâdât, 25; Cihâd, 134; Tefsîr, 3/3), Nesâî bir, Ebû Dâvûd iki, Ahmed b. Hanbel İse altı rivayetini nakleder. Bk. Mizzî, Telmbü'l-Kemâl, 11/132, Trc.no:201; İbn Hacer, Tehzîbii'l-Tehzîb, 1/120, Trc.no:246; Telhis, 1/236; Zehebî, Mîzûn, 1/166, Trc.no: 135; tbn Adiy, Kâmil, 1/210, Tre.no:57.
Ahmed b. Hanbel'in konu ile ilgili olarak naklettiği fakat eserinden çıkarılmasını istediği rivayetlerin senedinde FâÎd b. Abdurrahman bulunmaktadır. Tirmizî bir, İbn Mâce iki rivayetini eserine almıştır. Bk. İbn Mâce, Taharet, 46, H.no:416; İkâme, 189, H.no:I384. Tirmizî ise rivayetinin sonunda Fâid b. Abdurrahman ile ilgili olarak: "Hadiste zayıf sayılır" der. Bk. Sünen, Vitir, 17, H.no:479.
Rifaa b. Râfi'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Müsned, IV/340, H.no:l8896;
Tirmizî, Salât, 110, H.no:302 (Ebû Hüreyre ve Ammar b. Yâsir'den (Radıyatlahü anhüma) şahidi bulunmaktadır. Rifâa b. Râfi'nin hadisi ise hasendir); İbn Huzeyme, 1/274, H.no:545.
Hz, Ömer ve Ali'den (Radıyallahü anhtima) şu rivayetler de nakledilir:
Bk. Abdürrezzâk, 11/122, H.no:2748-2749.
[185] Duanın Trc: Allahım beni bağışla, bana merhamet et, beni affet, beni (doğruya) hidayet et ve bana rızık ver.
[186] Ahmed b. Hanbel'in aşırı zayıf gördüğü ve çıkarılmasını İstediği iki rivayeti oğlu Abdullah mütâbaat açısından Müsned'e almıştır. Biz de bu rivayetlerin metnini vermekle yetiniyoruz:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/184-186.
[187] Ebu Davud, Salât, 134, H.no: 832; Nesai, İftitah, 32, H.no: 922.
[188] Bu manalar için bk. Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, II1/7.
[189] îbn Hibban, V/l 16, H.no: 1809; Beyhaki, 11/381, H.no: 3790.
[190] İ. Muhammed, Asi, 1/39; Şirazî, Mühezzeb, I/73, Nevevi, Mecmu, III/335; Ibn Kudame, Muğni, 1/526.
[191] Serahsi, Mebsût, 1/137-138; İmam Ebu Hanife'nin diğer İmamlarda olduğu gibi bazı görüşleri alınmamakta ve şaz kabul edilmektedir: İçki yapacağı bilinen kişiye üzüm satmanın cevazı, zinada ücretin haddi düşürdüğü ve başka ceza verilmesi gerektiği, darü'l-harbte faizin serbestliği gibi. Ancak bunlar o büyük insanın büyüklüğüne halel getirmez, zira o, tasarrufları ayrı ayrı düşünmekte, bazı konularda titiz olunması ve maslahata dikkat edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak Kur'ân ve Sünnet dışında her insanın görüşü alınabilir ya da terk edilebilir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/187.
[192] Sened:
Sahih: Müsned, IV/383, H.no;193I2; Benzer rivayetler için bk. V/308, H.no:225I6; V/3O8-309, H.no:22526-22527; V/295, H.no:22419; V/297, H.no:22438; V/305, H.no:22494-22495 (sonunda ziyadesi ile), 22496; V/310, H.no:22547;
V/310, H.no:22553, 22557; V/300^ H.no:22462; V/301, H.no:22469; Buharı, Ezan, 96; Müslim, Salât, 154; Ebû Dâvûd, Salât, 125, H.no:798; Nesâî, İftitâh, 56-60, H.no:972-976; tbn Mâce, İkâme, 8, H.no:829; Dârimî, Salât, 63, H.no: 1295-1297. Ayrıca bk. 560/1430. hadis.
Ebû Katâde'nİn namazdaki Fatiha suresi İle İlgili diğer rivayeti için bk. 533/1403. hadis.
[193] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/188.
[194] Buhari, Ezan, 97; Müslim, Salât, 154, (451); Beyhaki, 11/64, H.no: 2309.
[195] Müslim, Salât, 154,155 (451).
[196] Abdurrezzak, 11/104, H.no: 2675; Ebu Duvud, Salât, 124, H.no: 800.
[197] Abdurrezzak, 11/361, No: 3710.
[198] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 11/244; Benim, age., III/208.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/188-189.
[199] Sened:
Sahih: Müsned, 111/85, H.no: 11741 (j£-i4ı - pM lafzı ile; Benzer rivayetler için bk. III/2, H.no: 10928 lafzı ile (569/1439. hadis); V/365, H.no:22991 (Senedinde Zeyd el-Ammî bulunmaktadır. Bu rivayet 573/1443. hadis olarak İleride zikredilecektir); Müslim, Salât, 156-157; Ebû Dâvûd, Salât, 126, H.no:804; NesâÛ İftitflh, 16, H.no:473-474; es-Sünenü'î-kübra, I/İ50, H.no: 351; îbn Mace, İkâme, 7, H.no:828; Dârimt, Salât, 62, H.no:1292; îbn Huzeyme, 1/256, H.no: 509.
Ayrıca bk. 569/1439 ve 573/1443. hadisler.
Ebû Hureyre'den (Radtyallahü anlı) şahidi için 558/1428. hadise bk.
[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/189-190.
[201] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/173,188; Benna, age., III/209.
[202] Müslim, salât, 162, H.no: 454; îbn Mace, Salât, 7, H.no: 825.
[203] Ibnü'l-Esir.M/raye. 1/146.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/190.
[204] Sened:
Sahih: Mü'sned, III/3, H.no:I0940; Benzer rivayetler için bk, 111/45, H.no:11353; 111/97. H.no:11861; Ebû Dâvûd, Salât, 132, H.no:818; Taberânî, el-Mu'cenıü'l-kebîr, XI/238, H.no:11606. Bennâ, İbn Seyyidünnâs'ıı: "İsnadı sahihtir, râvİleri sikadır" dediğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, III/209.
[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/190-191.
[206] Sened:
Sahih: Müsned, 1/176, H.no:1518; İkinci tarik için bk. 1/175, H.no:1510; Benzer rivayetler için bk. 1/179, H.no: 1548; I/18O, H.no:1557; Buhari, Ezân.95: Sened:
Sahih: Müsned, 1/176, H.no:1518; İkinci tarik için bk. 1/175, H.no:1510; Benzer rivayetler için bk. 1/179, H.no: 1548; I/18O, H.no:1557; Buhari, Ezân.95: 95, 103; Müslim, Salât, 158; Ebû Dâvûd, Salât, 126, H.no: 803; Nesâî, İftitâh, 74, H.no:1000-1001; Taberânî, el-Mu'cemü'I-evsat, VI/208, H.no: 6207.
[207] Bennâ, age., III/209.
[208] Metinde raviden kaynaklanan şeklinde bir şek lafzı bulunmaktadır. İki lafızda aynı manada olduğu için yukarıdaki şekilde terceme edildi.
[209] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/191-192.
[210] Bennâ, age., III/210.
[211] İ. Şafiî, Üınm, 1/131; Abdullah b. Ahmed, Mesöil, 71; Kasanî, Bedaiu's,sanai\ 11/110 vd.; İbn Rüşd, Bklayetii'l-müctehid, 11/91; Şirazi, Mühezzeb, 1/173; İbn Kudame. Muğni, 1/532.
[212] Tahavi, Serim meâni'l-âsâr, 1/210; Kâsânî, age., 1/111; Nevevi, Mecmu', 111/386; İbn Kudame, Muğni, 1/613-614.
[213] Serahsî, age., 1/103.
[214] Anlamı için bk. Müsned Tr. 552/1422 nolu rivayetin açıklaması.

[215] İbn Abdilber, Istizkâr, IV/174; Serahsî, Mebsût, 1/317; Şirazî, age., 1/73-74; Merğınanî, Hidaye, 1/54; Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/174; İbn Kudame el-Makdisi, eş-Şerhu'l-kebir, 1/533 (Muğni ile birlikte); Desûkî, Haşiye, 1/247-248.
[216] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/175 İbn Kudame.age., 1/534-536.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/192-193.
[217] Sened:
Sahih: Müsned, VI/204, H.no:25563; İkinci rivayet için bk. VI/21S, H.no:25705; VI/171, H.no:2526i; Ebû Dâvûd, Salât, 176, H.no:956; İbn Huzeyme, 1/271, H.no:539; Hâkim, 1/265 (Hâkim hadisi sahili saymış, Zelıebî de onu onaylamıştır). Bennâ hadisi Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bütûğtt'l-enumî, IH/211.
[218] Yani birden fazla sureyi birleştirerek okurdu. Bk. Bennâ, 111/211.
[219] Yani insanların İşlerini yüklenip, onların arasında ihtiyarladıktan sonra. Bk. Nevevi, Şerhıt Sahihi Müslim, VI/13; AzımâbMl Avnü'l-Ma'bı'ıd, 111/160.
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/193-195.
[221] Merğmani. age., 1/54-55; İbıı Hacer, Fetim'I-Bari, 11/249; Nevevi, Mecmu', 111/384; Ibn Nüceym, Tebyimi't-Hakâık, 1/130; Desûkî, Haşiye, 1/247; İbıı Müflih, Mübdi', 1/443; Ebû Abdi İlah Abderî, el-Tac ve'l-iklil, 1/537; İbn Abidin, Reddü'l-muhtar, 1/363; Şarkâvî, Haşiye, 1/204; Zerkeşi, Burhan, 1/308-309; Bennâ, age., III/211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/195.
[222] Sened:
Sahih: Müsned, H/13, H.no:4610; Mükerrer için bk. V/66, H.no:20530; Mâlik, Saiât, 26: Heysemî, Ahmed b. Hanbet'in râvilerinİıı sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/114.
[223] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/195.
[224] Sened:
Sahih: Müsned, HAM, H.no:3958; İkinci tarik için bk. 1/418, H.no:3968; Benzer rivayetler için bk. 1/436, H.no:4154; 1/411, H.no:3910:
1/380, H.no:3607:
Şekîk b. Seleme kanalı ile gelen bir rivayette ise denilmektedir. Bk. 1/455, H.no:4350; 1/421, H.no;3999;
Ebû VâİI bir rivayetinde ise başında şu cümle ekli olarak nakleder:
Bk. 1/462, H.no:44I0; 1/427, H.no:4062; Sif/ıor/", Ezan, 106; Fezâilü'l-Kur'ân, 6, 28;
Müslim, Müsâfîrûıı, 275; Ebû Dâvûd, Ramazân, 9, H.no: 1396 (Ebû Dâvûd rivayetinde surelerin isimleri bulunmaktadır. Ebû Dâvûd bu terıibin İbn Mes'ûd'a göre olduğunu söyler):
Tirmizi Cuma, 69, H.no:602; Nesât, İftitâlı, 75, H.no: 1002-1004; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, X/34, H.no:9863.
[225] Bu mana için bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, V/14; MUbarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezi, III/177.
[226] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/195-197.
[227] Buharı, Fedâilii'l-Kur'ân, 8.
[228] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 8.
[229] Ahmed b. Hanbel, 1/126.
[230] Ahmed b. Hanbel, I/462; Müslim, müsafirün, 279 (822); İbn Hibban, VI/341, H.no:2607.
[231] Ahmed b. Hanbel, I/436; Müslim, müsafirün, 279 (822); İbn Hibban, VI/19, H.no:1813.
[232] Said b. Mansur, II/457, H.no:156 (Sahih).
[233] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, IX/90.
[234] İbn Eşte'nin el-Mesahif'teki nakli için bk. Suyuti, İtkan , I/202-203; İbn Nedim, Fihrist, 29.
[235] ibn Nedim, age., 39.
[236] Küçükkalay, Hüseyin, Abdullah b. Mes 'ûd ve Tefsir İlmimleki Yeri, 36-39.
[237] Bennâ, age., III/212.
[238] Müslim, Müsâfırûn, 279 (822); Nesâi, es-Siiıınenü'l-Kiibra, 1/344, H.ııo: 1076.
[239] Ebu Davud, Salât, 326, H.no:1396; Nesâi, age. 1/345, H.no: 1078; Beyhaki, 1II/9, H.no: 4467.
[240] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/197-201.
[241] Sened:
Sahih: Müsned, 1/265, H.no:2386; Benzer rivayetler için bk. 1/231, H.no:2045 (Bu rivayette Saîd b. Yesâr, İbn Abbas'tan nakletmektedir. Hadisin baş tarafı:1/230, H.no:2038:
Müslim, Müsâfirûn, 99; Cuma, 64; Ebû DâvCtd, Salât, 212, H.no: 1074; Tirmizî, Cuma, 23, H.no:520; Nesâî, İftitâh, 38. 47, H.no: 942, 954; Cuma, 38, H.no:1419; İbn Mâce, İkâme, 6, H.no:821; Tayâlisî, s.343, H.no:2634; Ebû Ya'İÖ, İV/408, H.no:2530; Taberânî, el-MıCcemü'l'kebîr, XII/28, 43, H.no:12375, 12422; el-Mu'cemü't-evsat. 11/101, H.no:1385. Ahmed b. Hanbel'in senedinde ismi müphem bir râvi bulunmaktadır. Bu râvî Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve Müslim'in diğer rivayetlerinde Saîd b. Yesâr i/e desteklenmektedir.
[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/201.
[243] Müslim, H.no:726.
[244] İbn Abdilber, Temhid, XXIV/43.
[245] Müslim, Müsâfirûn, 99 (727); İbn Huzeyme, 11/163, H.no: 1115; Hâkim, 1/150, H.no: 1152.
[246] Bakara, 2/136.
[247] Âli İmrân, 3/52.
[248] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/201-202.
[249] Sened:
Sahih: Müsned, 11/396-397, H.no:9125; Benzer rivayetler için bk. H/496-497, H.no: 10395 lafzı ile, U/466, H.no:9974 (Sonunda şu ziyade ile:
(171/1041. hadise bk.) Müslim, Müsâfırûn, 250; İbn Mâce, Edeb, 52, H.no:3782; Dârimî, FezâİIü'l-Kur'ân, 1, H.no:3317.
[250] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/202-203.
[251] Sened:
Sahih: Müsned, V/149, H.no:21225; Benzer rivayetler için bk. V/161-162, H.no:21327 (Bu rivayet 6/857.hadisin tahricinde verilmişti);
V/145, H.no:21196; V/148, H.no:21211; TırnıızT, Deavât, 130, H.no:3602 (hasen-sahih):
Nesai, İftitâh, 79, H.no:1008; İbn Mâce, İkâme, 179, H.no:1350; Dârimî, Siyer, 29. H.no:2470 (Bu rivayet için 6/857. hadis ve sahicilerine bk.).
Aynı surenin bütün rekatlarda okunabileceğini gösteren Enes'ten nakledilen rivayet de şudur:
Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 130, H.no:2901 (hasen-garib-sahilı). Ayrıca bk. Müsned, HI/141, H.no:12372; III/149, H.no:12451; Buhârî, Ezan, 106 (muallak olarak); Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 24, H.no:3438.
[252] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/203-204.
[253] Nevevi, Şerha Sahihi Müslim, m/75; İbn Hacer, Fethu'l-Bari, XI/96-97.
[254] Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, X/45.
[255] Diğer rivayette şeklinde olduğu için bu şekilde açıklandı.Su/um, Daavât, 1; Müslim, İman, 339; Tirmizi, Daavât, 130.
[256] Buharı, Tevhid, 31; Müslim, İman, 334 (198); İbn Hibban, XIV/373, H.no: 6460.
[257] Tirmizi, Daavât, 130 (3602), (Tirmizi, bu hadis hasen-sahihtİr, dedi.); Ebû Avâne, Müsned, 1/86, H.no:255; Beyhaki, VIII/I7, X/190.
[258] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/204-205.
[259] Sened:
Sahih: Müsned, 11/329-330, H.no:8348; Diğer rivayet için bk. 11/300. H.no:7978; Benzer rivayetler için bk. 11/532, H.no: 10826 ile; Afesâf, İftitâh, 60-61, H.no:978, 980-981 ziyadesi ile; ibn Mâce, İkâme, 7, H.no:827.
Ebû Hüreyre'nİn rivayetinin sonunda Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) de nakledildiği anlaşılmaktadır. Müsned'de ayrı bir rivayet olarak Enes'ten de nakledilir. Bu rivayet için bk. 627/1497.hadis.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyaüahü anh) şahidi için bk. 549/1419. hadis.
Ebû Hüreyre'nİn (Radıyallahü anh) bizzat kendisinin namazının da Rasûllah'ın kıldığı namaza en yakın namaz olduğunu bildiren rivayetler de vardır:
Bk. Müsned, 11/452, H.no:9798; 11/319, H.no:8236; 11/236, H.no:7219; 11/417, H.no: 9369; 11/502, H.no: 10467; Müslim, Salât, 27.
İbn Mes'ûd'dan {Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Afits/ı«/, 1/443, H.no:4225; 1/442, H.no:4224; 1/426-427, H.no:4055; 1/418, H.no: 3972; 1/406. H.no:3849; 1/386, H.no:3660; 1/394, H.no:3736:
Müslim, Mesâcid, 117; Tirmizî, Salât, 105, H.no:295; Ebû Davûd, Salât, 184, H.no: 996; İbn Mûce, İkâme, 7, H.no:827; Dârimi, Salât, 87, H.no:1353 (Müsned'in dışındaki bu eserlerde sadece selâmla ilgili kısmı zikredilmektedir).
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiina) şahidi:
Bk. Müsned, 11/152, H.no:6397; 11/71-72, H.no:5402; Nesâî, Sehv, 71, H.no:1322-1323; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/178.
[260] Bu kişi sonraki rivayette beyan edileceği gibi Ömer b. Abdülaziz'dir.
[261] Diğer rivayette: 'Rasûlullah'tan sonra kimsenin arkasında böyle (benzer) bir namaz kılmadım' şeklindedir.
[262] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/205-207.
[263] İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, IX/194.
[264] Nesâi, İftitah, 61, No: 976; Bu rivayetin Said b. Cübeyr'den gelen mütâbü için bk. Ebû Davud, Salât, 149, H.no: 888.
[265] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/207-208.
[266] Sened:
Sahih: Müsned, V/10I, H.no:20859; Mükerrer için bk. V/108, H.no:20945 (Aynı senedle gelen bu rivayetin metninde bazı önemli değişiklikler vardır:
Benzer rivayet için bk. V/86, H.no:20687 (572/1442.hadis); Mükerrer için bk. V/88, H.no:20704; V/103, H.no:20880 3; V/108, H.no:20946; V/106, H.no:20916
Müslim, Salât, 170-171; Ebu Davud, Salat, 127, H.no:805; Tirmizi, Salât, 112, H.no:307; Nesai, İftitâh, 60, H.no:977-978; Dârimî, Salât, 62, H.no:1294; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/391.
[267] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/208.
[268] Sened:
Sahih: Müsned, V/295, H.no:22419; Mükerrer rivayet için bk. V/301, H.no:22469. Tahrici için bk. 548/1418. hadis. Ayrıca bk. 533/1403. hadis.
[269] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/208-209.
[270] Sened:
Sahih: Müsned, 11/258,' H.no: 7494; Benzer rivayetler için bk. 11/285, H.no: 7821 (Başında lafzı İle); 11/348, H.no:8568 (Başında ziyadesi ile); 11/411, H.no:9301(Başında lafzı ile); H/416, H.no:9357 ve 11/343, H.no:8506 ve 11/301, H.ııo:7993 (Başında lafzı ile); 11/435, H.no: 9582; 11/446, H.no: 9723 (Başında lafzı ile nakledilen bu hadisin senedinde Harun b. İbrahim es-Sekafî bulunmaktadır. Mechûl sayanlar vardır. Fakat meçhul olması zararlı değildir. Kendisini sika sayanlar vardır); 11/487, H.no: 10272; 11/273, H.no:7682; Bıthârî, Ezan, 104 (Sonunda şu ziyade vardır: Müslim, Salât, 42 (Sonunda Buhârî'nin naklinde olduğu gibi iki rivayetinde de şu ziyadeler vardır:
Ebu davud, Salât, 125, H.no:797; Nesâî, İftitâh, 54, H.no:967-968. ,
Ebû Hüreyre'ye âit bu mevkuf rivayet hükmen merfûdur. Ayrıca bk. 562/1432. hadis. Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. 535/1405.hadis.
[271] Bu mânâ için bk.Bennâ, age., III/217.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/209.
[272] Sened:
Sahih: Müsned, II/308, H.no:8062; Benzer rivâyeller için bk. 11/443. H.no;9672; H/428, H.no:9496; Müslim, Salât, 44:
Ayrıca bk. 561/1431. hadis.
[273] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/209-210.
[274] Kâsânî, Bedaiu'S'Sanâi1, 1/277; İbn Kudame el-MakdİsÎ, eş-Şerhu'İ-kebir, 11/241 (Muğni ile birlikte)
[275] Şirazi, Mühezzeb, 1/84; Kâsânî,age., 1/160-161; Nevevi, Mecmu', III/389-39O; Meydânî, , 1/86-87; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma 'bûd, 111/10.
[276] İbn Hacer, Fethu'l-BarU 11/245; Kâsânî, Bedâi', 1/160-161; İbn Kudame, Muğni, 1/606; Desûkî, Haşiye, 1/310, 313, 315.
[277] Nevevi, Mecmu', III/384; İbn Hacer, age., H/199.
[278] Buharı, Ezan, 61, 63; Müslim, Salât, 37 (466); İbn Hibbân, V/509, H.no: 2137.
[279] Müslim, Salât, 178 (465); Buharı, Edeb, 74; Ebû Davud, Salât, 123, H.no: 790; İbn Huzeyme, 1/262, H.no:521.
[280] Metindeki kelimesi sulamada kullanılan deve, anlamındadır. Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/182.
[281] Bennâ, age.,III/218.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/210-212.
[282] Sened:
Sahih: Müsned, V/112, H.no:20976; Mükerrer rivayet için bk. VI/395, H.no:27091; Benzer rivayetler için bk. V/109, H.no:20955, 20959; V/109-110, H.no:20960; Btıhârî, Ezan, 91, 96, 108; Ebû Dâvfld, Salât, 125, H.no:801; İbn Mâce, İkâme, 7, H.no:826; Hıtmeydî, 1/84, H.no:156.
Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallalm anh) şahidi için bk. 567/1437. hadis.
Ebu'l-Ahvas'ın kendisinden naklettiği sahabeden birinin (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 568/1438. hadis.
[283] Bennâ,age., III/2I9.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/212.
[284] Sened:
Sahih: Müsned, 1/249, H.no:2238; Benzer rivayet için bk. 1/225, H.no: 1977 (Sonunda şu ziyade vardır:
Şu iki rivayet aynı senedle gelmesine rağmen hadisin birer ayrı bölümünü dillendirmektedir:
a-Abdesti lam alma: Müstakil rivayetler için bk. MU.med, 1/232, H.no:2060 konunun Hz. Ali'den de şahidi vardır. Bk. Müsned, 1/78, H.no:582.
b-Ehli Beyt'in sadaka/zekat alamaması:
c-Eşeğin ata aşırılması: Müstakil rivayetler için bk. Müsned, 1/234-235, H.no:2092; Bu konunun da Hz. Ali'den de şahidi vardır. Bk. Müsned, 1/95, H.no:738; İ/98, H.no:766; 1/100, H.no:785; 1/132, H.no:1108; 1/158, H.no:1358.
Ebu Dâvûd, Salât, 127, H.no:808; TirmûS, Cihâd, 23, H.no:1701 (Hz. Ali'den (Radtyallahü anh) de şahidi olan bu hadis hasen-sahİhtir); Nesâî, Taharet, 106, H.no:141; Hıyel, 10, H.no:3579.
[285] Bu kelime bedduadır ve yüzünün derisi dökülsün ya da tırnaklarla tırmalansın manasındadır. (Bk. Azimâbâdi, Avnil'i-Ma'bûd, 111/18).
[286] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/213.
[287] Ebu Davud, Salât, 127, H.no: 808; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 111/40, H.no: 4422.
[288] Mübarekpûrî, Tuhfetil'l-Ahvezi, V/289-290; Bennâ, age., III/220.
[289] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/214.
[290] Sened:
Sahih: Müsned, 1/218-219. H.no: 1887; Buhâri, Ezan, 105:
Ayrıca bk. 564/1434.hadis.
[291] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/214-215.
[292] Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/206.
[293] Tahavi, age., 1/206.
[294] Müsned Trc. H.no: 566/1436.
[295] Müsned Trc. H.no: 563/1433.
[296] Müsned Trc. H.no: 560/1430.
[297] Müsned Trc. H.no: 559/1429.
[298] Müsned Trc. H.no: 567/1467.
[299] Müsned Trc. H.no: 568/1468.
[300] Müsned Trc. H.no: 571/1471.
[301] Müsned Trc. H.no: 573/1473 ve açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/215-216.
[302] Sened:
Sahih: Müsned, 1/249, H.no:2246; Diğer rivayet için bk. 1/234, H.no:2085 (Bu rivayet Hasan el-Uranfnin İbn Abbas'tan naklidir. Hasan el-Uranî'nin İbn Abbas'tan rivayeti için bk. 469/1339. hadis.) Benzer rivayet için bk. 1/257-258, H.no:2332 (munkatı bir rivayettir):
1/334, H.no:3092; Ebû Dâvûd, Salât, 127, H.no:8Ü9.
14 kıraat imamı lafzını te harfi ile okudular. Hazma, KİsâÎ, A'nıeş ve Hafs ayın harfinin kesrası ile, diğerleri ise zammesi ile okudular.lafzının okunuşu ise Ebû

Hayyân Bahr'de (VI/175) Abdullah ve Mücâhid'den (iLi) şeklinde okunduğunu nakleder. Dânî de İbn Abbas'tan bu rivayeti nakleder. Zemahşerî, Übey ve Mücâhid'den benzer nakilde bulunur.Lügatte ve kelimeleri kurudu/yaşlandı/yaşı ilerledi anlamlarında
kullanılmaktadır. Biten, sonu gelen bir şey İçin de bu kelimeler kullanılır. Bk. Ahmed Muhammed ŞâkÎr haşiyesi, H.no:2245.
[303] Meryem, 19/8; Bu ayetin manası: (Zekeriyya;) Rabbim! dedi. Karım kısır olduğu ve ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım hâlde, benim nasıl oğlum olabilir?'
[304] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/216.
[305] Buharı, Vudû, 10.
[306] Ahmed b. Hanbel, 1/359; Buhari, İlim, 17, Fedâilü Ashabi'n-Nebt, 24; İbn Hibban, XV/530, H.no; 7054.
[307] Taberanî, XI/362, H.no: 12022; Hakim, III/618, H.no:6288.
[308] Hakim, 111/618, H.no:6288.
[309] Buhari, Fedâilü Ashabi'n-Nebî, 24; Taberani, XI/345, H.no: 11961.
[310] İbn Mace, Mukaddime, 11, H.no: 166.
[311] Bu mana için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII/50.
[312] Buhari, Fedâilü Ashabi'n-Nebî, 24.
[313] Ahmed b. Hanbel, 1/335; Hakim, ffl/615, Rno: 6280; İbn Hibban, XV/53J, H.no: 7055.
[314] Müsned Trc. H.no: 230/538.
[315] Müsned Trc. H.no: 294/602.
[316] Müsned Trc. H.no: 320/628.
[317] Bk. 320/628 numaralı rivayetin açıklaması.
[318] Müsned Trc. H.no: 5/875.
[319] Tahâvî, Şerhti Meâni'l-âsûr, 1/308-309.
[320] Müsned Trc. H.no: 430/1300.
[321] Müsned Trc. H.no: 431/1301432/1302 ve açıklaması.
[322] Bk. Tirmizi, Nikah, 29; Beyhakt, VII/205-206.
[323] İbn Huzeyme, IV/330.
[324] Bk. Müsned Trc. H.no: 431/1301, 432/1302.
[325] Bk. Müsned Trc. H.no: 430/1300.
[326] Bk. Müsned Trc. H.no: 453/1323 ve açıklaması.
[327] Tahavi, Şerhıı meani'l-âsâr, 1/389-393; Heysemi, Mecma', 111/294, 296.
[328] Meryem, 19/8.
[329] ibn Manzur, Lisanü'l-Arab, XV/28, 54.
[330] Kurtubî, el-Cami' li Aahkâmi'l-Kur'ân, XI/57.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/216-219.
[331] Sened:
Hasen: Müsned, V/182, H.no:21472; Benzer rivayetler için bk. V/186, H.no:21514:
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından (Kebtr'möt) nakledildiğini, senedinde Kesir b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvi ile delil getirme hususunda ihtilâf edildiğini ifade eder. Bk. Mecma', 11/115. Kesîr b. Zeyd el-Eslenî es-Sehmî (v.158/775) sadûk biridir. Fakat bazen hata yapar. TirmİzÎ dört, Ebû Dâvûd beş, Dârimî bir, İbn Mâce altı, Ahmed b. Hanbel ise yirmi dört rivayetini nakleder. Tirmizî bir hadisinin değerlendirmesinde hasen hükmü verdikten sonra der ki: "Buhârî'ye bu hadisin hükmünü sordum. 'Kesîr b. Zeyd mukârİbü'l-hadis biridir. Hadis İse sahihtir1 cevabını verdi." Bir rivayeti için İse hasen-sahih hükmünü verir. Bk. Sünen, Siyer, H.no:1579; Menâkıb, H.no:3916. Kesîr b.'Zeyd hakkında bilgi için bk. 57/254.hadİs.
Ebu'l-Ahvas'm naklettiği sahabeden birinden {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 568/1438. hadis.
Habbab'dan (RadtyallahU anh) şahidi için bk. 563/1433. hadis.
Ebû Katâde'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayetler için bk. 533/1403, 560/1430 ve 548/1418. hadis.
[332] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/219.
[333] sened:
Sahih: Müsned, V/371, H.no:23046. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/115. Senedde sahâbinin bilinmemesi zararlı değildir. Üstelik rivayetin şâhİdleri de bulunmaktadır;
Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahii anh) şahidi İçin bk. 567/1437. hadis.
Habbab'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 563/1433. hadis.
[334] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/220.
[335] Sened:
Sahih: Müsned, III/2, H.no:l0928; Benzer rivayet için bk. ni/85, H.no:11741 (549/1419. hadis).
Hadisin tahrici için bk. 549/1419. hadis. Avncabk. 573/1443. hadis.
[336] Başka rivayette okurdu, şeklindedir:
'Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekâtının her rekâtında otuz ayet okurdu...' {Ahınedb. Hanbel, V/365; Müslim, Salât, 157 (452).
[337] Yani öğlen namazının son iki rekâttndaki kıyamının yansı kadardı. Şu rivayetteki beyan bunu açıklamaktadır:
'...(Rasûiullah'ın) İkindi namazmdaki ilk iki rekât kıyamını öğle namazının son iki rekâttaki kadar olduğunu tahmin ettik..." Bk. Ebû Davıul, Salât, 126, H.no: 804; Nesâi, es-Siinenü'l-kübra, 1/150, H.no: 351; ibn Hibban, V/136, H.no: 1828.
[338] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/220-221.
[339] Sened:
Sahih: Müsned, 111/35-36, H.no:11246. Hadisin devamında Kazaa'nın Ebû Saîd el-Hudrî'ye sorduğu zekât ve oruç ile ilgili sorularda bulunmaktadır. Hadisin devamı şöyledir:
Hadisin bu bölümleri için bk. 27/2986 (Zekât konusunda) ve 162/3373. hadisler (Oruç konusunda). Müslim, Salât, 161-162; Nesât, İftitâh, 56, H.no:971; İbn Mâce, İkâme, 7, H.no:825. Heysemî de Ahmed b. Hanbel'in râvilerinİn sahih hadis ricalinden olduklarını belirtir. Bk. Mecma' III/72.
[340] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/176.
[341] Yani uzun olduğu İçin onun gibisini yapamazsın. (Bk. Nevevi, age., IV/176; Benna, age., III/223).
[342] Bakî': Geniş arazi, sahra anlamındadır ki daha çok ağaçlı bölge İçin kullanılırdı. (İbnü'l-Esir, Nihaye, 1/146). O dönemdeki.insanların ihtiyacını gidermek için gittikleri ayrı bir bölgedir.
Baktu'l-ğarkad: Garkad denilen dikenli bir ağaan olduğu bölge ki, burası o dönemde mezarlık olarak kullanılıyordu. Zamanla bu ağaç tükendi, ancak o bölgenin ismi olarak kaldı. (Ibn Manzur, age., VIII/18).
[343] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/221-222.
[344] Sened:
Hasen: Müsned, IV/356, H.no: 19047; Ebû Dâvûd, Salât, 125, H.no:802. Senedde ismi bilinmeyen (müphem) bir râvi bulunması sebebiyle hadisin İsnadı zayıftır. Burada müphem zatın Tarfe el-Hadramî olduğu ifade edilmektedir. Beyhakî onun bir rivayetini daha verir. Bu rivayette hocasının Abdullah b. Ebû Evfâ, talebesinin ise Muhammed b. Cühâde olduğu görülmektedir ki bu da iddiayı destekler mahiyettedir:
Bk. es-Sünenü'l-kübm, 11/66; Bezzâr, VIII/302-303, H.no:3376. Ezdî'ye göre bu râvinin hadisi sahih değildir. Bk. Heysemî, Mecma', U/133. İbn Hibbân Sikât'mda zikreder. Bk. age., IV/398, Trc.no:3549; İbn Hacer, Lisân, III/208, Trc.no:932; Telıztb, V/l 1, Trc.no:17 (Müphem râvinin bu zat olduğu Ziya el-Makdisî tarafından ortaya konulmuştur); Takrîb, Trc. No:3012 (makbuldür); Tethîs, 11/28-29 (Tarfe el-Hadramî meçhuldür). Azîmâbâdî de Ebû Dâvûd ve MünzÎrrnin hadis hakkında sükût ettiklerini İfade eder. Bk. Avnü'l-Ma'bûd, 111/13. Tarfe'nin makbul olduğu görüşü tercih edilecek olursa rivayetin hasen li ğayrihî seviyesine yükseldiği söylenebilir.
[345] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/222.
[346] sened:
Sahih: Müsned, V/86, H.no:20687; Mükerrer rivayet için bk. V/88, H.no:20704; Müslim. Salât, 171; £M DûvÛd. Salât, 127, H.no:805-806:
İftitâh, 60, H.no:978. Ayrıca bk. 559/1429.hadis.
[347] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/223.

[348] Sened:
Hasen: Müsned, V/365, H.no:2299l; Benzer rivayetler içinbk. 111/85, H.no:l 1741 (549/1419. hadis); III/2, H.no:10928 (569/1439. hadis). Heysemî hadisin senedinde Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî'nin bulunduğunu, bu zatın sika olduğunu fakat ihtilât ettiğini, YezÎd b. Harun'un Mes'ûdî'den ihtilât döneminde hadis işittiğinin söylendiğini belirtir. Bk. Mecma', II/l 14-115. Heysemî'nin gösterdiği bu gerekçe ile hadis zayıftır. Senedde de görüldüğü üzere Ahmed b. Hanbel bu rivayeti Yezid - Süfyan - Zeyd el-Ammî... kanalı ile ikinci bir senedle de nakleder. Bu mütâbaat ve şâhidlerin desteği ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
Bk. Müslim, Salât, 156-157; Ebû Dâvûd, Salât, 126, >H.no:804; Nesâl İftilâh, 16, H.no: 473-474; es-Siinenü'l-kiibra, 1/150, H.no: 351; Dârimî, Salât, 62, H.no:1292; İbn Huzeyme, 1/256, H.no: 509.
İbn Mâce Yahya b. Hakîm - Ebû Dâvûd et-Tayâlisî - Mes'ûdî - Zeyd el-Ammî - Ebû Nadre - Ebû Saîd el-Hudrî kanalı ile Ahnıed b. Hanbel'in senediyle nakleder:
Bk. İbn Mace, İkâme, 7, H.no:828. Ayrıca bk. 569/1439 ve 549/1419. hadisler.
[349] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/223-224.
[350] Müslim, Salât, 156-157; Nesâi, es-Siinenü'l-kübra, 1/150, H.no: 351; İbn Huzeyme, 1/256, H.no: 509.
[351] Bk. Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/15.
[352] Müsned Trc. H.no: 559/1429.
[353] Tirmizi, Salât, 112, H.no:307.
[354] Nesâi, eS'Silnenü'l-kübra, VI/469, H.no:l 1525 ; İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:830.
[355] Nesâi, age., 1/334, H.no:1044; İbn Huzeyme, 1/257, H.no: 512.
[356] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/224-225.
[357] sened:
Sahih: Müsned, İV/85, H.no:16729; Benzer rivayetler için bk. IV/83, H.no:16707; IV/85, H.no: 16727; Rivayetlerin bir kısmı da İbn Şihâb ez-Zührî - Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im - babası (Cübeyr b. Mut'im) kanalı ile gelmektedir:
IV/80, H.no: 16680:IV/83, H.no: 16710: IV/84,H.no:16718; Mâlik, Salât, 23; B«/mn, Ezan, 99; Cihâd, 172; Megazî, 12; Tefsîr, 52/1:
Müslim, Salât, 174; Ebû Dâvûd, Salât, 128, H.no:811; Nesûî, İftitâh, 65, H.no:985;
İbn Mâce, İkâme, 9, H.no:832; Dârimî, Salât, 64, H.no: 1299.
[358] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/225-226.
[359] Tur, 52/35-37.
[360] Buharı, Tefsiru'l-Kur'ân, 52; İbn Mace, İkâme, 9, H.no: 832.
[361] İbn Abdilber, İstînb, 1/232-233, No: 311; fbnii'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, 1/323-324. No: 698; Zehebi, Siyerıt âlâmi'n-nübelâ, 111/95-99; İbn Hacer, İsabe, 1/225, No: 1091.
[362] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/226.
[363] sened:
Sahih: Müsned, V/188, H.no:21534; Benzer rivayetler için bk. V/189, H.no:21539; V/187. H.no:21526: V/185, H.no:21501:
Buharı, Ezan, 98; Ebû Davûd, Salât, 128. H.no:812; Nesâî, İftitâh, 67, H.no:987-988; ibn Huzeyme, 1/259, H.no:516.
Heysemî hadisi sonunda ziyadesi ile zikreder ve: "Hadisi Taberânî Kebîrinde nakleder,ziyadesi olmadan sahih eserlerde de nakledilir. Taberânî'nin râvileri sahih hadis ricalidirler" der. Bk. Mecma\ 11/118.
Ayrıca bir sonraki 576/1446. hadîse bk.
[364] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/226-227.
[365] Ebû Davûd, Salât, 132, H.no: 812.
[366] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 11/272; Benna, 111/226.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/227.
[367] Bu ifade râvinin şekki olabilir; Yani hadis aldığı saiıabi Ebû Eyyûb ya da Zeyd b. Sabit olabilir ya da ayrı ayn rivayete de işaret olabilir, çünkü başka rivayetlerde her iki sahabiden münferiden ayrı ayrı bunu nakletmiştir; (Enes b. Malik rivayeti için bk. İbn Huzeyme. 1/259, H.no:516; Ebû Eyyub rivayeti için bk. İbn Ebî Şeybe, 1/314, H.no:3591, 1/324, H.no: 3712; Hz. Aişe rivayeti için bk. Nesâi, es-Simenü'l-kübra, 1/340, H.no:1063.
[368] sened:
Sahih: Müsned, V/418, H.no:23434 (Ahmed b. Hanbel bu hadisi Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hadisleri arasında zikrederek senedin sahâbisinde olan ihtilâfta hangi tarafta yer aldığını/tercihini de göstermektedir). Heysemî hadisi sonunda ziyadesi ile zikreder ve:
"Hadisi Ahmed ve Taberânî nakleder. Zeyd b. Sâbit'in hadisi zindesi almadan sahih eserlerde de nakledilir. Ahmed b. Hanbel'in râvileri sahih hadis ricalidirler" der. Bk. Mecma' II/117-118.
Zeyd b. Sâbit'ten nakledilen bir diğer hadiste Eııfal sûresini okuduğu ifade edilmektedir:
Heysemî bu rivayeti Taberânî Kebîr'İnde naklettiğini ve râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını söyler. Ebû Eyyûb'dan da bir şâhid verir. Bu şahidin de Taberânî Kede nakledildiğini ve râvilerinin de sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. age., 11/118.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Bk. 558/1428.hadis.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) nakledilen rivayette Kâfîrûıı ve İhlas sûresi okuduğu kayıtlıdır:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 9, H.no:833. Heysemî de İbn Ömer'den nakledilen bir başka rivayeti verir.
Bu rivayeti Taberânî'nİn üç Mu'cem'inde naklettiğini, râvilerinin İse sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. age., 11/118.
Abdullah b. Yezid'den (Radıyallahü anh) gelen rivayette ise Tin suresini okuduğu ifade edilmektedir:
Heysemî bu rivayeti de Taberânî'nİn Kebîrinde naklettiğini, senedinde Câbir el-Cu'fî'nin bulunduğunu, bu râviyi Şu'be ve Süfyan'ın sika, diğer hadis İmamlarının ise zayıf saydıklarını belirtir. Bk. age., H/l 18.
Abdullah b. Haris b. Abdulmuttalib'den (Radıyallahü anh) gelen rivayete göre Hz. Peygamber'in kıldığı en son akşam namazında okuduğu surelerin A'lâ ve Kâfirûn olduğu zikredilir:
Heysemî bu rivayeti de Taberânî'nİn Kebîr'inde naklettiğini, senedinde Haccâc b. Nusayr'in bulunduğunu, bu râviyi İbnü'l-MedînİI ve cemaatin zayıf, İbn Hıbbân ve (bir rivayete göre) İbn Maîn'in sika saydıklarını belirtir. Bk. age., 11/118.
Ümmü'l-Fadl bt. el-HârİS'ten (Radıyallahü anim) nakledilen rivayette Mürselât sûresini okuduğu bildirilmektedir. Bk. 577-578/1447-1448. hadis.
Ukbe b. Amir'den Felak sûresinin okunması ile ilgili rivayet nakledilmektedir. Bk. 580/1450. hadis.
Ayrıca bir Önceki 575/1445. hadise bk.
[369] Şafak, Arapçada iki zıd mânâsı olan (ezdad) kelimelerdendir. a-Güneş battıktan sonra görülen kırmızılıktır ki bu mânâyı İ.Şafiî almıştır. b-Kırmızıliktan sonra hava kararıncaya kadar kalan beyazlıktır, bu mânâ ile de İ.Ebû Hanîfe amel etmiştir. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhûh, 342; Bennâ, age., 11/240 .
[370] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/228-229.
[371] Sened:
Sahih: Müsned, VI/340, H.no:26763; Benzer rivayetler için bk. VI/338, H.no:26746; VI/340, H.no:26759; Mâlik, Salât, 24; Bulum, Ezan. 98; Megazi, 84 (Sonunda ziyadesi ile); Müslim, Mesâcid, 173; Ebû Dâvûd, Salât, 128, H.no:810; TirmizU Salât, 113, H.no:308: (Bu konuda Cübeyr b. Mut'ım, İbn Ömer, Ebû Eyyûb ve Zeyd b. Sâbit'ten de rivayet nakledilir. Ümmü'l-Fadl'ın rivayeti ise hasen-sahihtir); Nesâî, İftitâh, 64, H.no:983-984; İbn Mâce, İkâme, 9, H.no:831 (İbn Mâce'nin hocası İbn Ebî Şeybe, İbn Abbas'ın annesinin isminin Lübâbe olduğunu söyler); Dârimt, Salât, 64, H.no: 1298.
Ümmü'l-Fadl bt. el-Hâris'ten (Radıyallahü anha) nakledilen diğer rivayet için bk, 578/1448.
[372] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/229.
[373] Tirmizi, Salât, 113, H.no: 308; İbn Huzeyme, 1/260, H.no:519.
[374] İbn Sa'd, Tabakût, IV/I5; İbn Abdilber, htî'âb, 1/196; İbnü'I-Cevzî, Sajvetü's-Sajve, 1/507.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/229-230.
[375] Sened:
Sahih: Müsned, VI/338-339, H.no:26749; Heysemî, senedindeki râvilerİn sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/49.
Hadisin tahricİ için bk. 577/1447. hadis.
Ayrıca 378/1248. hadis ve tahricine bk.
[376] Buhari, Meğazi, 83; Ahmed b. Hanbel, VI/236.
[377] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, II/175.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/230.
[378] Sened:

Hasen: Müsned, 1/282, H.no:2550; Benzer rivayette bayram namazından bahsedilmektedir:
Bk. 1/243, H.no:2174 (Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahrİcİne bk.). Heysemî: "Hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî Kebîr'inde nakletti. Senedinde yer alan Hanzale b. (Ebû Safıyye) Abdullah/Ubeydullah/Abdurrahman es-Sedûsî'yi İbn Maîn vd. zayıf, tbn Hibbân ise sika saydı" der. Bk. Mecma, H/115-116. Eserinin başka bir yerinde: "Ahmed b. Hanbel, İbnü'l-Medînî ve cemaat tarafından zayıf, İbn Hibbân tarafından da sika sayılmıştır" der. Bk. age., 11/139. Fakat eserinin bazı yerlerinde ise bu râvinin varlığına bile değinmez. Bk. 11/203; VI/228 (1/243, H.no:2I74. şerhinde). Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce birer, Ahmed b. Hanbel İse sekiz rivayetini nakleder. Tirmizî kendi rivayeti için hasen hükmü verir. Bk. Sünen, İsti'zân, H.no:2728. Buhârî, Yahya el-Kattan'ın şu görüşünü nakleder: "Onun durumunu gördüm ve onu bilerek terk ettim. Çünkü o ihtilâl etmişti". Bk. et-Târîhu'1-kebîr, II/1/41.
[379] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/230-231.
[380] Bk. Heysemi, Mecmau'z-zevûid, II/115.
[381] Ahmed b. Hanbel, 1/243.
[382] Buharı, Ezan, 104; Müslim, Salât, 42 (396); İbn Huzeyme, 1/275; H.no: 547; İbn Hibbân, V/80,H.no: 1781.
[383] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/231-232.
[384] Sened:
Sahih: Müsned, IV/155, H.no:17349; Benzer rivayetler için bk. IV/159, H.no:17386; IV/149, H.no:17274, 17275:
Nesai, İftitâh, 46, H.no:951:
İstiâze, 1, H.no:5436; Darımı, Fezâilü'l-Kur'ân, 25, H.no:3442; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XVII/345, H.no:951; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/149, H.no:6049; 11/80, H.no:1311.
Ukbe b. Âmir'den nakledilen rivayetlerin büyük bir bölümünde (Muavvizeteyn) Felâk ve Nâs sûrelerinin fazileti ile ilgilidir;
Bk. Müsned, IV/144, H.no: 17232, 17236; IV/146, H.no:17255; IV/150, H.no:17287; IV/151, H.no: 17299.
17303; IV/152, H.no:17311; Müslim, Müsâfirûn, 264-265; Tinnizî, Fezâilü'l-Kuı'ân, 12, H.no:2902 (hasen-sahilı); Nesâî, İftitâh, 46, H.no:952; İstiâze, 1, H.no:5437; Ebû Dûvûd, Vitir, 19, H.no: 1462; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 25, H.no:3443-3444.
Bu sûrelerin uyku öncesi ve sonrası okunması tavsiye edilmiştir:
Bk. Müsned, IV/144, H.no: 17229;
Sabah namazında okuduğunu gösteren rivayet:
Bk. Müsned, IV/153, H.no:17325; IV/149-150, H.no:17283 (Her iki rivayetin senedinde Muâviye'nin mevlâsı Kasım b. Abdurrahman eş-Şâmî vardır ki bu râvî sebebiyle rivayet hasendir); Nesâî, İftitâh, 45, H.no:950.
Bazı rivayetlerde muavvizeteyne İhlâs suresinin eklendiği de görülmektedir;
Bk. Müsned, IV/148, H.no: 17267 (Senedinde Ali b. Yezid el-Elhânî bulunmaktadır); IV/158-159, H.no:17383; Nesûî, İstiâze, 1, H.no:5427-5428, 5430, 5435. Heysemî rivayeti zayıf saymıştır. Bk. Mecma', VII/147, 149.
Bu üç sûreyi her namazın ardından okumasını emrettiğini gösteren rivayetler:
Bk. M«.wıeJ, IV/155, H.no:17348; IV/201, H.no:17719; Tirmizî, FezâiÎü'l-Kur'ân, 12, H.no:2903 (hasen-garib); Ebû Dâvûd, Vitir, 26, H.no:1523; Af«df, Sehv, 80, H.no:1334.
Ukbe b. Amir bazen dedesine nisbet edilerek İbn Abis el-Cühenî diye isimlendirilir:
Bk. Müsned, IV/144, H.no:I7230; IV/154, H.no:17322.
[385] Bu açıklama başka bir rivayette bulunmaktadır. Bk. Nesâi. es-Sünenü't-kübra, IV/437, H.no: 7839.
Rivayetin metni:
[386] Sindi cümlesini şeklinde açıkladı. Bk. Haşiye, VIII/254.
[387] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/232-233.
[388] İbn Abdilber, İstiâb, III/1073, No: 1824; lbnü'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, IV/53-54, No: 3705; İbn Hacer, İsabe, 11/468, No: 5601.
[389] Müsned Trc. 574/1474-580/1480 arası rivayetler.
[390] Müsned Trc. No: 558/1428.
[391] Taberani, XII/372, H.no: 13380; Heysemi, Taberânî'nin üç Mu'cem'İnde de geçen bu rivayetin ricalinin sahih olduğunu belirtti. Bk Mecmau'z-zevâid, II/l 18.
[392] Ahmed b. Hanbel, IV/286; Bu rivayetin Abdullah b. Ömer'den gelen şahidi için bk. Tahavi, Şerhti meâni'l-âsâr, 1/214; Ayrıca Hz. Ömer akşam namazı kıldırdığında birinci rekatta 'Vettini' ve ikinci rekâtta 'Elemtera' ve 'Liîlâfi'yi beraber okuduğu nakledildi. Bk. Abdürrezzak, 11/109, No: 2697.
[393] Bu ziyadeler için bk. Tayâlisî, Müsned, 1/99, H.no: 733.
[394] Taberani rivayeti hakkında Heysemî şöyle dedi: Burada Haccac b. Nusayr isimli tartışmalı bir râvi bulunmaktadır, bu kişi İbnü'l-Medinî ve bir grup alim zayıf kabul ettiği hâlde, İbn Hübban ve bir rivayette İbn Meîn sika kabul etmiştir. (Bk. Mecma', II/l 18)
[395] İbn Hibbân, V/149, H.no: 1841.
[396] Tirmizi, Salât, 113, H.no: 308'in devamında.
[397] İbn Hacer, Felhu'l-Bâri,} 1/248-250;Desûkî, Haşiye, 1/247; Bennâ, age., III/228-229.
[398] Kâsâni, Bedâi\ 1/205; İbn Kudame, Muğni, 1/536.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/233-235.
[399] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/327, H.no:8315; Mükerreri için bk. 11/531, H.no:10823; İkinci tarik: 11/326-327, H.no:8314; Ebu'l-MühezzÎm et-Temîmt el-Basrî metruk bir râvidir. İsmi bir rivayete göre Yezîd b. Süfyan, bir rivayete göre de Abdurrahman b. Süfyan'dır. Heysemî de bu râviyi Şu'be, İbnü'l-Medînî, Ebû Hatim ve Nesâî'nin zayıf saydığını, Ahmed b. Hanbel'in de:
dediğini ifade eder. Bk. Mecma', 11/118. TÎrmizî üç, Ebû Dâvûd ve Dârimîbir, İbn Mâce beş, Ahmed b. Hanbel ise on dört rivayetini nakleder. Bütün bu rivayetlerde künyesi ile zikredilmiştir. Sadece Ahmed b. Hanbel'in bir naklinde İsmi Yezid olarak geçmektedir. Bk. Müsned, VI/75, H.no:24350. TÎrmizî rivayetlerinin ardından şu değerlendirmelerde bulunur: " Ebu'l-MühezzÎm'İn ismi Yezîd b. Süfyan'dır. Hadis sahih değildir. Şu'be b. Haccâc onu tenkid etmiş ve zayıf saymıştır." (Bk. Sünen, Hac, H.no:850; Cenâiz, H.no:1041 -Bu rivayette Ebu'l-MühezzÎm Ebû Hüreyre'ye on yıl talebelik yaptığını söylemektedir-; Buyu', H.no: 1281). Ebû Dâvûd ise naklettiği bir rivayetten sonra " Ebu'l-Mühezzim " der. Bk. Sünen, MenâsÎk, H.no:1854.
[400] Semâvât ile burada 'Ve's-semâi zati'l-burûc' ve 'Ve's-semâi ve't-tarık' sureleri kastedilmektedir. Sonraki rivayet bunu açıklamaktadır.'
[401] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/235-236.
[402] Sened:
Sahih: Müsned, IV/284, H.no:18414; Ziyadeli birinci rivayet için bk. İV/291, H.no:18474; Ziyadeli ikinci rivayet için bk. IV/298, H.no: 18546; Benzer rivayetler için bk. IV/303, H.no:18604; IV/286, H.no:l8437 (Bu rivayette akşam namazı zikredilmektedir"
IV/302, H.no:18587; IV/302, H.no:18594; İV/286, H.no: 18436; IV/304, H.no:18614; Mâlik, Salât, 36; Buhâri, Ezan, 100, 102; Tefsir. 95/1; Tevhîd, 52; Müslim, Salât. 175; Ebû Dâvûd, Sefer, 6, H.no:1221; Tirmizî, Salât, 114, H.no:310 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 72-73, H.no:998-999; İbn Mâce, İkâme, 10, H.no:835; Tayâlist, s.99 H.no:733; Hıtmeydt, 11/317, H.no:726; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/143. H.no:450; V/201,H.no:5078.
[403] Metindeki iki ziyadeden sadece birisi terceme edildi, zira ikisi de aynı mânâdadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/236-237.
[404] Sened:
Sahih: Müsned, V/354, H.no:22890; Benzer rivayet için bk. V/355. H.no:22904 (Aynı senedle nakledilen hadiste Büreyde diyor ki:
(Heysemî, hadisin râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/118-119); Tirtnizh Salât, 114, H.no:309 (Tirmizî "Berâ b. Âzib ve Enes'ten şahidi vardır. Büreyde rivayeti ise hasendir" der ve ekler:
Nesai, İftitâh, 71, H.no:997.
[405] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/237.
[406] Sened:
Sahih: Müsned, IV/419, H.no:19648; Tayâlisî, s.69 H.no:512; Nesâl Kıyam, 46, H.no:1726:
Yatsı namazındaki kıraatle İlgili olarak Enes b. Mâlik'ten nakledilen hadis:
Müsned, III/124, H.no:12187; III/101, H.no:I1921;
Enes b. Mâlik rivayetinin Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den şahidi:
Müsned, III/299, H.no:14124; III/308, H.no:14241; III/300, H.no:14136; 111/369, H.no:I4901; III/302, H.no:14175; Bıthâri, Ezan, 60, 63, 66; Edeb, 74; Müslim, Saiât, 178-181; Ebû Dcıvûd, Salât, 67, 124, H.no:599, 600, 790; Tirmizh Cuma, 57, H.no:583; Nesâ'u İmame, 39, 41, H.no:829, 833; İftitâh, 63, 70-71, H.no:982, 995-996; İbn Mâce, İkâme, 10, 48, H.no:836, 986; Dârimî, Salât, 65, H.no:1300; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/233, H.no:7363; V1II/7,

H.no:7787.
Abdurrahman b. Yezid'den şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânfıın Kebir'ında nakledildiğini belirtir ve râvileriıin sika sayıldıklarını ifade eder. Bk. Mecma', TI/119.
[407] Bk. Nesâi, es-Sünenü 'l-kübra, 1/446, No: 1424.
[408] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/237-238.
[409] İbn Hacer, Fethıı'l-BÜri, 11/250-251.
[410] Müslim, Salât, 178 (465); Buharı, Edeb, 74; Ebû Davud, Salât, 124, H.no: 790; İbn Huzeyme, 1/262, H.no;521.
[411] Metindeki kelimesi sulamada kullanılan deve, anlamındadır. Bk.Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/182.
[412] Müsned Trc. 581/1481-583/1483 arası rivayetler.
[413] İbn Huzeyme, 1/33, H.no: 523.
[414] İbn Hibbân, V/149, H.no: 1841.
[415] Taberâni, V/43, No: 4538.
[416] Müsned Trc. No: 558/1428.
[417] İbn Ebî Şeybe, 1/370, No: 4252; TirmizU Salât, 114, No: 309'un devamı.
[418] Taberâni IX/263, No: 9309.
[419] Bennâ, age., III/230-231.
[420] Bu rivayet için bk. Müsned Trc. 481/1351 nolu hadis ve açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/238-240.
[421] Sened:
Sahih: Müsned, IV/34, H.no:16348; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinİn sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/119. Buradaki müphem sahâbî CâbİR b. Semüra olabilir. Bk.590-59I/I460-1461.hadisler.
Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler:
a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahü anlı):
Bk. İbn Mâce, İkâme, 6, H.no:822 (Senedindeki Haris b. Nebhan'tn metruk olması sebebiyle çok zayıftır); Ebû Ya'lâ, 11/135, H.no:813. b-Ebû Hîireyre'den (Radıyallahü anlı):
Müsned, H/472, H.no: 10058; 11/430, H.no:9526; Buhâri, Cuma. 10; Sücûd, 2; Müslim, Salât, 65-67
Nesâî, İftitâh, 47, H.no:953; İbn Mâce, İkâme, 6, H.no:823; Dâhini, Vudû', 107, H.no:1047; Tayâlisî, s.313, H.no:2379.
Ebû Hüreyre'den şu rivayet de nakledilir:
Heysemî bu rivayetin Bezzâr tarafından nakledildiğini, ravilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. age,, 11/119.
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen rivayet için bk. 593/1463.hadise bk. d-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı):
Müsned, 1/272, H.no:2456 (İlk rivayet mürseldir, çünkü Ebu'l-Ehvas tabiûndandır. Ancak rivayetin muttasıl olarak şahitleri bulunduğu için sahih li gayrihi sayılır); Abdürrezzak, 11/18, H.no: 2731; Bezzâr, V/34, 133, 231, H.no:1593, 1720, 1842; Taberânî, el-Mu'cemus-sağîr, U/120, 178, H.no:887, 986
İbn Mes'ûd'dan şu rivayet de nakledilir:
Heysemî rivayetin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinde Atâ' b. Sâîb'in bulunduğunu, bu zatın sika olduğunu, fakat ömrünün son döneminde ihtilât ettiğini belirtir.
Bk., age., 11/119-120.
h-Eaz el-Müzenî'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Heysemî hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Müemmel b. İsmail'in bulunduğunu ve bu râvinin sika olduğunu söyler, fakat hakkında "çok hata yapar" diye tenkidde bulunulduğunu ilave eder. Bk. age., II/l 19. ı-Rifaa el-Ensârî'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Heysemî hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinde kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceği hususunda ihtilâf olan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/119.
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 594/1454.hadise bk.
[422] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/240-241.
[423] Sened:
Sahih: Müsned, IV/306, H.no:18639; İkinci tarik: IV/307, H.no: 18643; Benzer rivayetler için bk. IV/307, H.no:18644; Müslim, Saiât, 164; £&h Dâvûd, Salât, 131, H.no:817; A^eraf, İftitâlı, 44, H.no:949; İbn Mâce, İkâme, 5, H.no:817; Dârimî, Salât, 66, H.no:1303 (Sonunda ziyadesi ile; Humeydî, 1/258, H.no:567; Ebû Ya'lâ, Mtı'cem, s.237, H.no:290; Müsned, 111/41, 45, 48, H.no:1457, 1463, 1469. Sabah namazı kıraati İle ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisin tahrici.
[424] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/241-242.
[425] Sened:
Sahih: MhW, IV/322, H.no:I8805; Müslim, Salât, 165-167; Tinnizî, Salât, 111, H.no:306 (Sonunda "birinci rekatta okudu" ziyadesi vardır. Tirmizî "Hadisin Amr b. Hureys, CâbİR b. Semüra, Abdullah b. SâİB, Ebû Berze ve Ümmü Seleme'den şahidi vardır. Kutbe b. Mâlik hadisi de hasen-sahihtir" der ve şu rivayetlere de işaret eder:
Nesai, İftitâh, 43, H.no:948; İbn Mâce, İkâme, 5, H.no:816; Dârimî, Salât, 66, H.no: 1301, 1302 (Sonunda "birinci rekatta okudu" ziyadesi vardır); Tayâlisî, s.94, H.no:413; Bezzâr, IX/153-154, H.no:3703-3705; Ebû Ya'lâ, XIl/231, H.no:684I; faberânî, el-Mu'canü'l-kebîr, XIX/17-19, H.no:26, 30-34; Hâkim, IÎ/464, (Hâkim rivayeti sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır).
Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.Hadisin tahrici.
[426] Müslim, Salât, 165 (457); Tinnizi, Salât, 111, H.no: 306; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/329, H.no: 1022; İbn Huzeyme, 1/264, H.no: 527.
[427] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/242-243.
[428] Sened:
Sahih: Müsned, VI/463, H.ııo:27501; Benzer rivayetler için bk. VI/463, H.no: 27500 (Cuma günü hutbe irad ederken ezberlediği ifade ediliyor); VI/435, H.no:27328; VI/435-436, H.no:27329:
Af/to/(m, Cenâiz, 98-101; £M Dâvûd, Salât, 223, H.no:1100, 1102; Nesâî, İftitâh, 43, H.no:947; Cuma, 28, 1409; Ahmed eş-Şeybânî, Â/ıâi, VI/137, H.no:3362;III/211; Hâkim, 1/284, (Hâkim rivayeti Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır).
Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisin tahriri.
[429] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/243.
[430] Sened:
Sahih: Müsned, III/200, H.no:13Ü07; Benzer rivayetler için bk. III/l 13, H.no:12055; 111/205, H.no: 13063; III/235, H,no: 13400; 111/247, H.no: 13511:
III/10I, H.no: 11929; HI/İ70, H.no: 12670; III/I73, H.no:12709; III/179, H.no:12778: 111/205, H.no:13059; III/207, H.no:I3084; III/231, H.no:13347; III/234, H.no:l3382-13383; 111/240, H.no;j3457:
III/262, H.no: 13693-13694; III/276, H.no:13862; III/277, H.no:13880; III/279, H.no: 13900; III/282, H.no:13944; III/233, H.no:13379; III/100, H.no:11906; Buharı, Ezan, 64-65; Wüs//nı, Mesâcid, 188-190, 196; Ebû DâvÛd, Salât, 143, H.no:853; Tlrmiz/, Salât, 61, 159, H.no: 237, 376; Nesâî, İmame, 35, H.no:822; İbn Mâce, İkâme, 48, H.no:985; Dârimî, Salât, 46, H.no: 1263; /bnü'l-Ca'd, s.482, H.no:3349; Ebû Ya'lâ, VI/99, 438, 453, H.no:3360, 3817, 3844.
Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisİn tahrici.
[431] Ne uzun, ne kısaydı. Bk. Bennâ, III/233.
[432] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/243-244.
[433] Burada iki ayrı takdir yapılmaktadır: O kadar beklerdi ki sanki Öncekini iptal etti ve yeniden başladı, derdik ya da o kadar beklerdi ki sanki sonrakini terk etti, derdik. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/64.
[434] Müslim'in diğer rivayetinde, râvi, Enes b. Malik'in kıldığı namazı tarif ederken hatta onu gören unuttu derdi, lafzını kullandı. Bk. Müslim, Salât, 195 (472).
[435] Müslim, Salât, 196(473).
[436] Benna,age.,III/233.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/244.
[437] Sened:
Sahih: Müsned, V/90-91, H.no:20735; Benzer rivayetler için bk. V/103, H.no:20887; V/102, H.no:20867; V/91, H.no:20737 (Başında ziyadesi ile); V/105, H.no:20901 (biraz önce verdiğimiz ziyade burada rivayetin sonunda geçmektedir); Müslim, Salât, 168-169; Mesâcid, 286; Ebû Dâvûd, Tatvvu', 12, H.no:1294;

Tirmizî, Cuma, 59, H.no:585; NesâU Sehv, 99, H.no:1355-1356. Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Müsned, 11/472, H.no: 10053, 10055;
Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisin tahrici.
Ayrıca 173/1043.hadisle birlikte değerlendiriniz.
[438] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/245.
[439] Sened:
Sahih: Müsned, V/104, H.no:20893; Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, 11/222, H.no:19!4; Hâkim, 1/240, (Hâkim rivayeti sahih saymıştır); Beyhakî, 1II/119.
Heysemî Câbir b. Semüra'dan nakledilen şu rivayetlere de işaret eder:
Bu rivayetlerin ilki için "Sahih hadis ricali İle nakledildi", diğeri için ise "Senedinde Yakup b. Humeyd b. Kâsib var, birçok âlim zayıf saydı. İbn Hıbbân SİkâT'ta zikretti. Diğer râvileri sahih hadis ricâiindendir" der. Bk. Mecma', 11/119. Hadisin tahrici için bk. 590/1460. hadis.
Sabah namazı kıraati İle İlgili diğer rivayetler İçin bk. 585/1455.hadisin tahrici.
[440] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/245-246.
[441] Sened:
Sahih: Müsned, IV/419, H.no:19652; Benzer rivayetler için bk. IV/419, H.no:19653; İV/420, H.no:19655; IV/423, H.no:19682, 19684; IV/424, H.no:19688; IV/425, H.no:19697; Mâlik, Salâtü'l-leyl, 6 (Saîd b. Müseyyeb'in sözü (maktu1) olarak); Buharı, Mevâkît, 13, 23, 39; Müslim, Salât, 172; Mesâcid, 236; Ebû DâvÛd, Salât, 3, H.no:398; Tinnizî, Salât, II. H.no: 168 (Aişe ve İbn Mes'ûd'dan da şahidin bulunduğunu, Ebû Berze rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 2, 16, 20, H.no:493, 523, 528; İftitâh, 42, H.no:946; İbn Mâce, Salât, 3, 12, H.no:674, 701; İkâme, 5, H.no:818; Darımı, Salât, 66, H.no:1305; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 11/248, H.no:l 109; Rûyânî, Müsned, 11/25, H.no:763.
Ayrıca karşılaştırınız 96/966, 102/972 ve 147/1017.hadisIer. Sabah namazı kıraati ile ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisin tahrici.
[442] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/246.
[443] Sened:
Sahih: Müsned, 1/226, H.no: 1993;'Benzer rivayetler için bk. 1/354, H.no:3325; 1/340, H.no:3160; 1/361, H.no:3404; Hadisin sadece ilk bölümünün nakledildiği rivayetler: 1/307, H.no:2800; 1/315, H.no:2908; 1/272, H.no:2456-2457; 1/328, H.no:3040; V334, H.no:3096-3097; 1/354, H.no:3326; İbn Ebi Şeyhe, 1/471, H.no: 5447; Müslim, Salât, 64 Ebû Davud, Salât, 211, H.no: 1074; ibn Huzeyme, 1/266, H.no: 533. İbn Abbas'tan nakledilen bir diğer rivayet için 555/1425.hadise bk.
İbn Abbas'tan nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîâ'nın varlığını belirtir. Bk. Mecma', II/l 19. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Sabah namazı kıraati İle ilgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisin tahrici.
[444] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/246-247.
[445] Sened:
Hasen: Müsned, II/115, H.no:5957; Senedinde zayıf bir râvi olan CâbİR el-Cu'fî bulunmaktadır. Benzer rivayetin mütâbİ olduğu görülmektedir. Fakat bunun senedinde de inkıta vardır:
Bk. 11/83, H.no:5556; Ebû Dâvûd. Salât, 127, H.no:807. İbn Ömer'den nakledilen bir başka rivayet ise şöyledir:
Heysemî hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinde Cafer b. Ebû Cafer'in bulunduğunu, bu râvinin zayıf oluşu hakkında İcma edildiğini söyler. Bk. Mecma', 11/120. Eserinin bir başka yerinde ise Câbir el-Cu'ff nin varlığına işaret ederek Şu'be ve Sevrî'nin hu zatı sika sika saymasına rağmen hakkında tenkidin bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/285;
Sabah namazı kıraati İle İlgili diğer rivayetler için bk. 585/1455.hadisİn tahrici.
[446] Ahmed b. Hanbel, 11/472; Buharı, Cum'a, 10.
[447] İbn Ebi Şeybe, 1/471, H.no: 5447; Ahmed b. Hanbel, 1/354; Müslim, Salât, 64 (879); Ebû Davud, Salât, 211, H.no: 1074; İbn Huzeyme, 1/266, H.no: 533; Ayrıca bk. Müsned Trc. H. No: 593/1463.
[448] Taberanî, el-Mu'cemu's-sağîr, 11/120, H.no: 887 (Heysemi, bu rivayetin ricalinin sika olduğunu belirtti. Bk. Mecma', 11/168).
[449] Taberanî, el-Mu'cemu'l-evsaty VII/8, H.no: 6693 (Heysemi, zayıf dedi. Bk. Mecma', ü/169).
[450] Abdürrezzak, 11/18, H.no: 2731; Ahmed b. Hanbel, 1/272; Bu rivayet mürseldir, çünkü Ebu'I-Ehvas tabiûndandır. Ancak rivayetin muttasıl olarak şahitleri bulunduğu için sahih li gayrihi sayılır. (Bk. Müsned, Thk: Şuaybu'l-Arnavut, IV/268)
[451] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/247.
[452] Müsned Trc. 585/1485-592/1492 nolu hadisler.
[453] Müsned Trc. H.no: 558/1428.
[454] Ebu Davud, Salât, 130, H.no: 816.
[455] Nesâi, es-Sünenü'l'kübra, 1/328, H.no: 1018-1019.
[456] Tahâvî, Şerhu meâni'l-Ûsâr, 1/180.
[457] Buharı muallak olarak, Ezan, 106.
[458] Malik, Salât, 7 (35).
[459] Buharı muallak olarak. Ezan, 106.
[460] Malik, Salât, 7 (36).
[461] Nesâi, age., 1/330, H.no: 1026.
[462] Müsned Trc. H.no: 593/1493.
[463] Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/163; Desûkî, Haşiye, 1/242; Bennâ, age., 111/234.
[464] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/378.
[465] Kâsâni, Bedâitı's-sanai', 1/205-206; İbn Kudame, Muğni, 1/535-536; Şirbînî, age., 1/163; Desûkî, age., 1/242.
[466] Taberânî, eî-Mu'cemu's-sağîr, 1/287, H.no; 473 (Zayıf)- Bk. Bennâ, age., 111/235.
[467] İbn Hacer, age., 11/379.
[468] Kâsânî, age., 1/193; İbn Kudame, age., 1/654; Desûkî, age., 1/310.
[469] Bennâ, age.. III/235.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/248-249.
[470] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/249-250.
[471] Sened:
Sahih: Mü'sned, 1/109, H.no:865; Makdisî, Muhtara, 11/397-399, H.no:785-787; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Mecma', 11/266.
[472] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/250-251.
[473] Ebû Davûd, Tatavvu', 25, H.no: 1327; Tirmizi, Salât, 212, H.no: 447; Müstedrek, 1/154, H.no:1168 (Hakim, Şeyhaynİn tahriç etmediği bu rivayet Müslim'in şartına uygun olarak sahih, olduğunu söyledi.); İbn Huzeyıne, 11/189. H.no: 1161; (Ebû Davud, Tirmizi ve İbn Huzeyme bu rivayeti gece namazında kıraat başlığı altında zikrettiler.)
[474] Şöyle ekledi:
[475] Ebû Davûd, Tatavvu', 25, H.no: 1330 (Ebû Davud bu rivayeti 'Gece Namazında Kıraat' başlığı altında zikretti.).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/251-252.
[476] Sened:
Sahih: Mü'sned, III/119, H.no:12137; Benzer rivayetler için bk. III/131, H.no:12281; III/192, H.no: 12936; III/289, H.no:14009; III/127, H.no:12223; 111/198, H.no: 12984; Buhârî, Fezâilü'I-Kur'ân, 29; Ebû Dâvûd, Vitir, 20, H.no:1465; Nesâî, İftitâh, 82, H.no:1012; İbn Mâce, İkâme, 179, H.no:1353.
[477] Uzatndı. (Bk. Bennâ, agc, İÜ/236); Yükseltirdi. (Bk. Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvey, 11/59).
[478] Buhari, Fedâilü'l-Kur'ân, 29.
[479] İbn Hacer, Fethıı'l-Bâri, IX/91.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/252.
[480] Sened:
Sahih: Müsnecl, 1/271, H.no:2446; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 25, H.no:1327 (Münzirî rivayet hakkında şunları söylemektedir: "Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân (v.174) hakkında tenkid vardır. Buharı bu râvi ile delil getirmiştir. Eleştirilere rağmen sika biridir."). İsmi zikredilen bu râvî hakkında Ali b. el-Medîni: "Medine'deki rivayetleri sahihtir, Bağdad'a geldikten sonra hafızası zayıflamıştır" der. Buhârî 10, Tirmizî 14, Ebû Dâvûd 18, İbn Mâce 11, Dârimî 8, Ahmed b.

Hanbel ise 81 rivayetini nakleder. Tirmîzî rivayetlerinin bir kısmını hasen, bir kısmını da sahih saymıştır.
[481] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/252-253.
[482] Sened:
Sahih: Müsned, VI/288, H.no:26350; Benzer rivayetler için bk. VI/285, H.no:26321-26323; VI/286, H.no:26331; Mâlik, Cemaat, 21; Müslim, Müsâfırûn, 118; Tirmizî, Salât, 158, H.no:373; Nesâî, Kıyam, 19, H.no:1656; Dârimî, Salât, 109, H.no: 1392; İbn Huzeyme, 11/238, H.no: 1242. Heysemî rivayetin sahih hadis ricali ile nakledildiğini söyler. Bk. Mecma', 11/108. Ayrıca 519/1389.hadİsin tahricine bk.
[483] Teressül tertîl demektir ki ağır ağır okumak anlamına gelir. Bk. İbn Manzûr, Lİsanii'I-Arab, XV265.
[484] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/253.
[485] Tirmizu Fedâilü'I-Kur'ân, 23, H.no: 2923 (Tirmizi, bu rivayet için Hasen Sahih, dedi.); Nesâi, es-Sünenü'1-kübra, 1/432, H.no: 1375.
[486] Ebû Davud, HurÛf ve Kırâât 1, H.no: 4001; Tirmizi, Kıraat 1, H.no: 2927.
[487] Tirmizi, Kıraat 1, 2927 nolu rivayetin değerlendirmesi.
[488] AzimâbâdÎ, Avnü'l-Ma'bûd, XI/24.
[489] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/254-255.
[490] Sened:
Sahih: Müsned, VI/341-342, H.no:26774; Benzer rivayetler için bk. VI/343, H.no:26785; VI/424, H.no:27255; Tirmizî, Şemail, s.253, H.no:301; Nesûî, İftitâh, 81. H.no:1011; An Mâce. İkâme, 179, H.no:1349 (İsnadı sahih, râvilerÎ sika bir rivayettir).
[491] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/255.
[492] Sened:
Sahih: Müsned, IV/347, H.no:18956;Ebu davud Salât, 149, H.no:88l; Ah Mâce, İkâme, 179, H.no:1352. Vekî'nin Şeyhi İbn Ebî Leylâ sebebiyle hadis hasen sayılmış olsa da bu râvinin Müslim'in Sahihinde rivayetleri bulunmaktadır.
[493] Metinde geçen veyh ve veyl kelimelerinin manaları birbirine yakındır, ancak bazı alimlere göre veyh kelimesi acıma duygusu için veyl de azap için kullanılır. (Bk. Razi, Muhtar, 739).
[494] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/255.
[495] Sened:
Sahih: Müsne'd, V/384, H.no:23154; Benzer rivayetler için bk. V/382, H.no:23133 (635/1505. hadis); V/388, H.no:23193; V/390, H.no:23204; V/394, H.no:23237; V/396-397, H.no;23256; V/397, H.no:23260; V/398, H.no:23268; V/400, H.no:23292; V/401, H.no:23304; Müslim, Müsâfirûn, 203; Ebû Dâvûd, Salât, 147, H.no:871, 874; Tirmizî. Salât, 79, H.no:262 (hasen-sahih); Nesât, İftitâh, 77-78, H.no:I006-1007; Tatbik, 9, 25, 74, 86, H.no:I044, 1067, 1131, 1143; Kıyam, 25, H.no:1662-1663 (Nesâî bu rivayet hakkındaki kanaatinin mtirsel olduğunu söyler); İbn Mâce, İkâme, 20, 23, 179, H.no:888, 897, 1351; Dârünî, Salât, 69, 76, H.no: 1312, 1330; Humeydî, 1/210, H.no:1442.
Rükûda okunacak dualar ile ilgili bölümde benzeri zikredilecektir. Bk. 635/1505.hadİs. Hadisin tamamı ileride gece namazı konusunda zikredilecektir;
Bk. 1012/1882. hadis. Hz. Âişe'den de nakledilen benzer rivayet için bk. 1034/1904. hadis. RUku'dan diyerek kalktıktan sonra okunan dualar ile ilgili rivayetler:
a-Huzeyfe'den: Bk. Müsned, V/388, H.no:23193;
b-Abdullah b. Ebû Evfâ'dan:
Bk. Müsnerf, IV/353, H.no:19005-19006; ' c-Ebû Saîd el-Hudrî'den:
Bk. Müsned , III/87, H.no; 11766-11767.
[496] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/255-256.
[497] İbn Hacer. Fethu'l-Bari, XI/206.
[498] Nevevi, Şerhıı Sahihi Müslim, VI/62.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/256-257.
[499] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/257.
[500] Sened:
Sahih: Müsned, III/407, H.no: 15301; İbn Hıızeyme, 111/73, H.no: 1647. Müsevver b. Yezîd el-Esedî'den şahidi için bk. 604/1474.hadis. İbn Ömer'den şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Satât, 158-159, H.no:907, 906; Heysemî râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma', 11/69.
[501] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/258.
[502] Ebû Davud, Salât, 159, H.no: 907; îbn Hibban, VI/14, H.no: 2242.
[503] İbn Hibbân'da şeklinde geçmektedir ki manası; takıldığım yeri açma/bana bildirme konusunda seni engelleyen neydi, şeklindedir. Bk. Sahili, VI/İ3, H.no: 2242.
[504] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/258-259.
[505] Sened:
Sahih: Müstıed, IH/411, H.no:15329; Benzer rivayetler için bk. IH/410, H.no:15331; EI/411, H.no: 15330, 111/411, H.no:I5336; Müslim, Salât, 163; Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no:649; Nesâî, Kıble, 25, H.no:774; İftilâh, 76, H.no:1005; İbn Mace, İkâme, 5, H.no:820. Ayrıca 408/1278.hadİsIe karşılaştırınız.
[506] Bu ayet şudur: 'Sonra biz Musa ve kardeşi Harun'u ayetlerimiz ve açık bir delille gönderdik.' (Mü'minûn, 23/45); Bk. Azimâbâdî, Avnii'l-Ma 'bûd, 11/248.
[507] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/259.
[508] sened:
Hasen: Müsned, IV/74, H.no:16638; £M DdvÜrf, Salât, 159, H.no:907: Yahya b. Kesîr el-Kâhilî sebebiyle zayıftır. Bu râvinin Müsned ve Ebû Davud'un Sünen'indeki bu rivayetinden başka rivayeti de yoktur. Fakat hadis şâhidleri ile hasen seviyesindedir:
Abdurrahman b. Ebzâ'dan şahidi İçin bk. 604/1474.hadis.
İbn Ömer'den şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/313, H.no:13216; Heysemî râvilerinin sika sayıldıklarını söyler. Bk. Mecma', 11/70.
[509] İbn Hibban, VI/13, H.no: 2241.
[510] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/259-260.
[511] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/256.
[512] Hakim, 1/410, H.no: 1023.
[513] Nevevi, Mecmu', IV/238-239; İbn Kudame, Muğni, 1/711-712; Mevsılî, İhtiyar, 1/60-61; Desûkî, Haşiye, 1/282-283.
[514] Ahmed b. Hanbel, t/146; Ebû Davûd, Salât, 159, H.ıio: 908 (Ebû Davud bu rivayeti 'Namazda Telkinin Yasaklanması' başlığı altında zikretti. Ebû Davûd rivayetin sonunda, Hz. Ali yoluyla nakledilen bu rivayetin senedini; Ebû İshak, Haris'ten ancak dört hadis dinledi, bu onlardan değildir, diye tenkid etti.); Bezzar, 111/84, H.no: 854.
[515] Nevevi, age., IV/239-241; İbn Kudame, age., 1/711-712; Mevsılî, age., 1/61; Desûkî, age., 1/282-283.
[516] Şevkânî, Neylü'l-evtar, 11/373-374.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/260-261.
[517] sened:
Sahih: Müsned, 1/25-26, H.no:175 (İki İsnadlı tek hadistir. Bu hadisin bir bölümü burada, tamamı ise Abdullah b. Mes'ûd'un menkıbelerinde 287/10913.hadİste zikredilecektir). Diğer rivayet için bk. 1/7, H.no:35; 1/26, H.no: 178; Mükerrer için bk. 1/34, H.no:228. Hadisin tamamı:
Tirmizî, Salât, 12, H.no:169 (Tirmizî, (ıl4^ ıîfj) ziyadesi ile nakleder, "hasen" hükmünü belirttikten sonra, hadisin Abdullah b. Amr, Evs b. Huzeyfe ve İmrân b. Husayn'dan (RadıyaUahü anhüm) da rivayet edildiğini söyler); İbn Mâce, Mukaddime, II, H.no:138; Bennâ hadisin râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/272. Bennâ eserinin bir başka yerinde şöyle der: "Hz. Ömer'in hadisini bir başka kaynakta bulamadım. Fakat Ammar b. YâsİR hadisini Bezzâr ve Taberânî nakleder. Heysemî, Bezzâr'ın râvilerinin sika olduklarını söyler. Ebû Hüreyre rivayetini ise Bezzâr ve Ebû Ya'lâ nakleder. Bunun senedinde ise metruk bir râvi olan Cerir b. Eyyûb el-Becelî bulunmaktadır." Bk. age., III/241
148/1018 ve 287/10913.hadislere bk.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan:Müsned, 1/445-446, H.no:4255; Benzer rivayetler için bk. 1/454, H.no:4340; 1/400, H.no:3797; 1/437, H.no:4165; 1/386, H.no:3662; Tirmizî, Cuma, 63, H.no:593.
b-Ebû Hüreyre'den: Müsned, 11/446, H.no:9716;
c-Amr b. Haris b. Mustalık'tan:Müsned, IV/278-279, H.no:18369.
d-Abdullah b. Amr'dan şahidi için bk. 607/1477.hadis.
[518] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/261-262.

[519] Ibn Ebi Şeybe, VII/İ4, No: 33880; İbn Hibbcrn, XV/537, No: 7062; Hakim, III/354, No: 5367; TaberanU 1X165, No: 8406; (Heysemi, ricali sahih, dedi. Bk Mecma", IX/298).
[520] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/262-263.
[521] Sened:
Sahih:Müsned, III/273, H.no:13818; Benzer rivayetler için bk. III/284, H.no:13965; III/233, H.no:13376; 111/218, H.no:13219 ziyadesi ile; III/185, H.no:l2854; III/137, H.no:12343; III/130, H.no:12260; Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 16; Müslim, Müsâfîrûn, 246; Tinnizî, Menâkıb, 32, H.no;3792 (Hasen-sahih).
[522] Metindeki bu ziyade râvilerden Haccac ve Şu'be'den gelmektedir.
[523] Yani Beyyine suresini.
[524] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/263.
[525] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/264.
[526] Sened:
Sahih: Müsned, 11/163, H.no:6523; İkinci tarik: 11/189, H.no:6767; Benzer rivayetler için bk. 11/190-191, Rno:6786; 11/190, H.no:6790; 11/191, H.no:6795; ÎI/I95, H.no:6838; Buhârî. FezâÎlü'l-Ashâb, 26-27; Menâkıbü'l-Ensâr, 14, 16; Fezâilü'l-Kur'ân, 8; Müslim, Fezâilü'l-Sahâbe, 116-118; Tirmizî, Menâkıb, 37, H.no:3810(Hasen-sahih).
Heysemî senedinde metruk olan Hammad b. Ömer en-Nusaybî'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', IX/t56.
[527] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/264-265.
[528] Geniş bilgi için bk. Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler makalesi, Müsned Trc. V. Cilt.
[529] Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-veciz, 186 (Thk. Tayyar Altıkulaç); Bu konuda fazla bilgi için bk. Müsned Trc. V. CİÎld, 'Kur'âıı Tarihi Sürecinde Kıraatler' makalesi.
[530] Nevevî, Mecmu, III/392-393; Sa'dî Ebû Ceyb, MevsûatüUcma', 11/822.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/265-266.
[531] Sened:
Sahih: Müsned, 11/71-72, H.no:5402; Benzer rivayet için bk. 11/152, H.no:6397:
Selâmla ilgili diğer rivayetler için bk. 1/465, H.no:4432; 1/448, H.no:4280; 1/444, H.no:4239,4241; 1/438, H.no;4172; Beyhakî, III/176.
Nesâî, Sehv, 70-71, H.no:1318-1319; Beyhakî, 11/178.
Aynca bk. 558/1428 ve 613/1483.hadisler.
[532] Sa'dî Ebû Ceyb, Mevsûatü'l-îcma', 11/601; Bennâ, age., III/244-245.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/266.
[533] Sened:
Sahih: Müsned, IIl/i 19, H.no:12134; Benzer rivayetler için bk. III/262, H.no:13700; 111/257, H.no:13633 (Mükerreri: m/251, H.no;13570:III/179-180, H.no:12784; III/132, H.nö:12289; III/125, H.no:12199; Nesâî, Sehv, 1, H.no:1177. Senedinde yer alan Abdurrahman b. el-Esam Müslim'in râvisidir. Müslim ve Nesâî birer, Ahmed b. Hanbel ise 12 rivayetini nakletmiştir.
[534] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/266-267.
[535] Sened:
Sahih: Müsned, V/341, H.no:2279l; İkinci tarik: V/342, H.no:22796; Benzer rivayetler için bk. V/344, H.no:22814; V/344, H.no:22811; V/344, H.no:22809 (6U/1481.hadis); V/343, H.no:22804; V/341-342, H.no:22794; V/342, H.no:22799:
Ebû Dâvûd, Salât, 96, H.no:677; İbn Mâce, Taharet, 46, H.no;417; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, III/280, H.no:3412.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, her birinin senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu söyler ve şunu ilave eder: "Bu râvi hakkında tenkid bulunmaktadır. Fakat İnşallah sikadır." Bk. Mecma', 11/130.
Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisİn tahricine bk.
Ayrıca bk.478/1348.hadis.
[536] Dört rekâtlı bir namazda iftitah (başlama) tekbiri dışında yirmi bir tekbir bulunmaktadır. Çünkü her rekâtta beş tekbir vardır ve bunları birinci teşehhütten sonra üçüncü rekâta kalkış tekbiri de eklenmektedir.

[537] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/267-268.
[538] Sened:
Sahih: Müsned, V/344, H.no:22809; Hadisin tahrici için bk. 610/1480.hadis. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için 4/4.hadisin tahricine bk. Ayrıca bk. 478/1348.hadis.
[539] Karahisarî, Ahtert-i kebir, 1/186.
[540] Doğru anlaşılması için bu takdirin yapılması şarttır. Bk. Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/99.
[541] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/268-269.
[542] Sened:
Sahih: Milsned, 1/218, H.no:1886; Benzer rivayetler için bk. 1/292, H.no:2656: yerine lafzı ile şu rivayetler nakledilmiştir: 1/351, H.no:3294 şeklinde kayıtlıdır); 1/339, H.no:3140; 1/335, H.no:3101, H.no:3016; 1/250, H.no:2257; Buharî, Ezan, 116, 118; İbn Hıızeyme, 1/290, H.no: 577.
[543] Bathâ,; vadi, geniş alan demektir. (Bk. İbnü'l-Esîr, Nihûye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Fethul-Bân, III/590).
[544] Buharî, Ezan, 116; İbn Huzeyme, 1/290, No: 577; Benzeri Ahmed b. Hanbel tarafından da ayrıca nakledildi. Bk. Müsned, 1/327.
[545] İbn Hacer, age., III/590.
[546] Buharı, Ezan, 118; Karahisarî, age., 1/183.
[547] İbn Hacer, age., 11/272.
[548] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 1/288.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/269-270.
[549] Sened:
Sahih: Müsned, 1/386, H.no:3660; Benzer rivayetler için bk. 1/465, H.no:4432; 1/448, H.no: 4280 1/444, H.no:4239, 4241; 1/442, H.no:4224; 1/443, H.no:4225; 1/438, H.no:4172; 1/426-427 H.no:4055; 1/418, H.no:3972; 1/414, H.no:3933; 1/409, H.no:3887-3888; 1/408, H.no: 3879 1/406, H.no:3849; 1/394, H.no:3736; 1/390, H.no:3699, 3702 (âı î^jj ^ f^Jı j» ÎJ-jj ^t f^O;
ziyadesi ile; 1/426^27, H.no:4055; MOs/im, Mesâdd, 117-118; Ebû DâvM, Salât, 184, H.no:996 Tirmizî, Salât, 105, H.no:295; /tn Mâce, İkâme, 28, H.no:914; Dârimî, Salât, 87, H.no: 1353. Ayrıca bk. 588/1428 ve 608/1478.hadisler.
[550] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/270.
[551] Sened:
Sahih: Müsned, 11/270, H.no:7644-7646; Benzer rivayetler için bk. 11/527, H.no:10765; U/502, H.no:10467; 11/497, H.no:10398 (Senedinde Rişdin b. Sa'd var); 11/452, H.no:9798; 11/434, H.no:9574:
11/236, H.no:7219; 11/337, H.no:8426; Mâ/tt, Salât, 19; Buhâri, Ezan, 115, 117, 128; Müslim, Mesâcid, 27-32; Ebû Dûvûd, Salât, 136, H.no:836; Tirmizî, Salât, 75, H.no:254; Nesâî, İftitâh, 84, H.no:1021; Tatbik, 21. 94, H.no:1058, 1153; İbn Mâce, İkâme, 15, H.no:860; Dârimt. Salât, 40, H.no: 1251.
Ayrıca 615/1485, 558/1428 ve 616/1486.hadislere bk.
[552] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/270-271.
[553] Sened:
Sahih: Müsned, 11/417, H.no:9369; Benzer rivayetler için bk. 11/500, H.no:10439-10440 (490/1360.hadisebk.):
H/434, H.no:9574; 11/375, H.no:8861; ü/236, H.no:7219 ziyadesi ile; Abdürrezzâk, 11/67, H.no:2517; Müslim, Salât, 28-32; Ebu Dâvud, Salât, 117, H.no:753; Tirmizî, Salât, 63, H.no:239-240; Atesdf, İftitâh, 6, H.no:881; es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/308, H.no:957; IMrimf, Salât, 32, H.no:1240; İbn Huzeyme, 1/233, H.no:459; f/ûfcım, 1/336, 359, H.no:781, 856 (isnadı sahihtir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/284; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/27, 195; X/16, 19.
Ayrıca 614/1484, 558/1428 ve 616/1486.hadislere bk.
[554] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/271.
[555] Sened:
Sahih:Müsned, 11/454, H.no:9812;İbn Ömer'den şahidi için bk. Müsned, 11/133-134, H.no:6175; 11/132, H.no:6l63-6164; 11/147, H.no:6345 (491/1361.hadis); 11/106, H.no:5843; 11/100, H.no:5762; 11/18, H.no: 4674; II/8, H.no:4540; n/44, H.no:5033-5034 (Tâvûs'un talebelerinden biri bilinmediği için senedi zayıftır);

11/45-46, H.no:5054 (Câbir b. Yezid el-Cu'fî sebebiyle zayıftır); 11/47, H.no: 5081; 11/62, H.no:5279; 11/58, H.no:4540; 11/145, H.no:6328; 11/147, H.no:6346; Mâlik, Salât, 16; Buhâri, Ezan, 83, 86; Müslim, Satât, 21-23; Ebû Dâvûd, Salât, 115-116, H.no:721-722, 741; Tirmizî, Salât, 76, H.no:255; Nesâî, lftitâh, 1, 3, 86, H.no:874-876, 1023; Tatbik, 21, 37, 85,H.no:1057, 1086, 1142; İbn Mâce, İkâme, 15,H.no:858;Dân"mf, Salât, 41,71, H.no:1253, 1314-1316.
Ayrıca 491/1361ve614/1484.hadise bk.
[556] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/271-272.
[557] Sened:
Sahih: Müsned, 111/18, H.no:11083; Btıhûrî, Ezan, 144; Hâkim, 1/223 (Hâkim rivayeti sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, 11/18. Heysemî, hadisin Sahih'te muhtasar olarak geçtiğini, Ahmed b. Hanbel'İn râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/103-104.
[558] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/272-273.
[559] îbn Hacer, Fethul-Bârî, 11/304.
[560] Buhari, Ezan, 144.
[561] İbn Abdilber, İstizkâr, IV/1671,1672, No: 2997; İbnü'1-Esîr, (jsdü't-ğâbe, 11/365, No: 2035.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/273-274.
[562] Sened:
Sahih: Müsned, IV/392, H.no: 19386; Benzer rivâyelter için bk. IV/392, H.no: 19390 ziyadesi ile; IV/400, H.no:19475 (£üij^ k,'ğ'j^^0 lafzı ile; IV/411-412, H.no:19579; IV/415, H.no:19610:
(Senedindeki müphem râvî, Esved b. Yezid'dir. Diğer rivayetlerde bu İsim açıkça verilmiştir.) İbn Mâce, İkâme. 28, H.no:9I7.
İmrân b. Husayn'dan şahidi için bk. 619/1489.hadis.
[563] Müsned, IV/392, H.no:19390.
[564] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/274.
[565] Sened:
Sahih: Müsned, IV/432, H.no: 19767: Hadisin kısmı bulunmayan benzer rivayetler için bk. IV/429, H.no:19746;
IV/428, H.no:19726; IV/440, H.no:19837; IV/444, H.no:19880; Buharı, Ezan, 115-116, 144; Müslim, Salât, 33; Ebû Dâvûd, Salât, 136, H.no:835; Nesâî, Tatbik, 34, H.no: 1080.
Rivayetin senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Bu senedle rivayet zayıftır. Fakat diğer rivayetlerde mütâbiî vardır.kısmını bir başka kaynakta bulamadık.
Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den şahidi için bk. 618/1488.hadis.
[566] Bk. Bu rivayetin açıklaması.
[567] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/274-275.
[568] Bennâ, age., III/249.
[569] Ahmed b. Hanbel, IV/440, 444; Buharı, Ezan, 116, 144; Müslim, Salât, 33 (393); £6iî Davud, Salât, 136, No. 835; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/227, No: 669.
[570] İbn Huzeyme, 1/291, No: 580,11/292, No: 581.
[571] İbn Hacer, age., H/270; Azimâbâdî, Avnü'Î-Ma'bûd, III/53.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/275-276.
[572] Sened:
Zayıf: Müsned, III/406, H.no:15288; Benzer rivayetler için bk. IH/407, H.no:15305; Tayâlist, s.181, H.no:1287; Ebû Dâvûd, Salât, 136, H.no:837; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/220.
Buhârî bu hadisin, senedde yer alan Hasan b. Umrân'ın münker rivayetlerinden biri olduğunu söyler. Bk. et-Târîhu'l-kebîr, 11/300. Bu rivayetinden başka da bir naklini bulamadık.
[573] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/276.
[574] Razi, Muhtam's-Sıhah, 720; Hamevî, Mu'cemü'l-büldân, V/400, No: 12361.
[575] Buharı, et-Tarihu'l-kebir, 11/300, No: 3540; Ebû Davud, Salât, 136, No: 837.
[576] Ebû Davud et-Tayâlisî, 181, No: 1287; İbn Ebî Şeybe, 1/218, No: 2497; Beyhakî, 11/347, No: 3677.
[577] Buhari, et-Tarihu'l-kebir, 11/300, No: 3540.
[578] İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 111/27, No: 114.
[579] İbn Hibban, Sikât, VI/162, No: 6167.
[580] Zehebî, Mizanü'U'tidâl, VIII/79, No: 283.
[581] Şirâzî, Mühezzeb, 1/74-75; Kâsânî, Bedâiu-s-Sanâi', 1/209; İbn Rüşd, Bideyetü'l-müctehid, 1/88; İbn Kudame, Muğnu 1/543; Sa'dî Ebû Ceyb, Mevsûatü'l-icma'fi'l-filchi'l-hlâmî, 11/601.
[582] İbnKudame,age., 1/543.
[583] Kâsânî, age., 1/211.
[584] Sehnûn, Müdevvene, 1/70.
[585] Şirâzî, age., 1/75; Nevevî, Mecmu', III/417-418.
[586] Bu hadisin tamamı ve tahrici için bk. MüsnedTrc. V. Cilt, 511/1381 nolu rivayet..
[587] İbn Kudame, age., 1/545-549.
[588] İbn EbîŞeybe, 11/115, No: 7134; Ahmed b. Hanbel, 11/230, 341, 376, 411, 440; III/110. 162; IV/394, 401; Buhârî, Ezan, 74, 82; Müslim, Salât, 86, (414), 89 (417); Ebû Dâvûd, Salât, 68, H.no:601, 603; Nesâî, İftîtah, 1-3; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no: 1239.
[589] Bennâ,age.,III/251.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/276-278.
[590] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/279.
[591] İbnü'l-Cezeri, Ebu'1-Hayr Muhammet! b. Muhammed b. Yusuf, Müncidü'i-mukriîn, 3.
[592] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/279.
[593] İbn İshak,Siret,213.No:310.
[594] İbn İshak, age., 187-188, No: 268.
[595] İbn İshak, age., 185-186, No: 263/264.
[596] İbn İshak, age., 160-161, No. 223; İbnü'1-Esir, el-Kamilfi't-Tarih, 1/601-603.
[597] İbnü'l-Esir, age., 1/599.
[598] İbn Sa'd. age., IV/208-209.
[599] Ahmed, 1/24, 40, 42; Buharî, Fedailu'l-Kur'ân 5, 27, Husûmat 4, Tevhid 53; Müslim, Müsâfirin 270, (818); Ebû Davud, Salât 357, No: 1375; Tirmizî, Kırâ'ât 2, No: 2943; Nesâî, Salât 37, No: 2, 150-152; Muvatta, Kur'ân 5, No: 1, 102.
[600] Metinde kelimesi geçmektedir, o dönemde Araplar arasında kızılan bir konuda bu kelime kullanılırdı ki manası 'yalan söyledin'şeklindedir. Ancak burada yalancılıkla suçlama değil de, yanıldığı kastedilmektedir. Bu nedenle terceme 'yanılıyorsun' şeksinde yapıldı.
[601] Müslim, Müsafirûn, 273 (820); İbn Hibban, 111/12, No: 737,111/13, No: 738.
[602] Ahmed, IV/205; (Heysemi, bu rivayetin ricalinin sahih olduğunu, ancak mürsel olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-ZevâÎd, VII/150); Heysemi bu rivayetin mürsel olduğunu belirtmekte, ancak başka tarikle gelen sahih bir rivayetle kuvvetlenir. Beni Haşim'in mevlâsı Ebû Said yoluyla gelen Amr b. Âs rivayetinin senedi sahihtir ve bu rivayeti kuvvetlendirmektedir. Söz konusu rivayet için bk. Ahmedb. Hanbel, IV/204, Thk: Şuaybü'l-Anıavud, XXIX/353, No. 17819.
[603] Ahmed, IV/169; (Heysemi, bu rivayetin ricalinin sahih olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu 'z-Zevâid,VII/15l).
[604] Ahmed, 11/300; İbn Hibban, 1/275, No: 74; (Heysemi, bu rivayetin Ahmed b. Hanbei tarafından İki ayn tarikten nakledildiğini ve tariklerden birinin ricalinin sahih olduğunu. Bk. Mecmeu 'z-Zevâid, VII/151).
[605] Ahmed, 11/181.
[606] O dönemde Araplar için en kıymetli mallar bu şekilde ifade edilirdi. (Bk. Nevevi, Şerhıt Sahihi Müslim, XV/178); Şimdiki bazı gençlerin kırmızı renkli modellİ araba sevdası gibi.
[607] Ahmed, 1/401 (Ricali sikadır.)
[608] Ahmed, V/51; (Bu rivayet zayıftır. Çünkü Heysenıİ, râvilerden Ali b. Zeyd'in su-i hafızasını (hafızasının kötü olduğunu) belirtti. Bk. Mecma', VII/151)
[609] Buraya kadar ki kısmının şahidi Huzeyfe'den de gelmektedir. (Bezzar'ın bu rivayetinde Asım b. Behdele bulunmaktadır. Kendisi sikadır, hakkındaki bazı

sözler zarar vermez, seneddeki diğer râviler de sikadır. Bk.Heysemi,Mecma', V1I/150)
[610] Hastalar için ya da müminlerin kalbleri için şifalıdır. Bk. Münâvi, el-Feyzu'l-Kadir, III/54.
[611] Ahmed, V/41' de buraya kadar Rasûlullah'ın sözü olarak nakledildi.
[612] Bu kelimelerin anlamlan birbirine yakındır, Kur'ân'] bu şekilde aynı/yaklaşık anlamdaki bir başka kelime ile okumak mümkündür, ancak bu kelime mutlaka RasÛlullah'tan duyulmalıdır, her kişi dilediği şekilde okuyamaz. Bu kelimelerin manası: Teâl gel, agbil gel/yaklaş, helümme haydi/gel, izheb git ve esri' şeklindedir, Arapça sözlüklerde bu kelimeler birbirleriyle açıklanır.
[613] Ahmed, V/16; (Taberani ve Bezzar'da da geçen bu rivayetin ricali sahihtir. Bk. Heysemi, Mecma\WlV 152).
[614] Ahmed, V/l 14 (Ricali sikadır.)
[615] Ahmed, 1/263; Buharı, Fedai İÜ'I-Kur'ân, 5; Müslim, Müsafirûn, 272 (819); Nesai, îftitah, 37.
[616] Taberani, XX/150, No: 312; (Heysemi, ricalinin sika olduğunu belirtti. Bk. Meana', VIÎ/154)
[617] Ahmed, VI/433; (Heysemi, TaberanÎ'nİn ricalinin sika olduğunu belirtti. Bk. Meana', VII/154)
[618] Ahmed, V/391; (Bezzar ve TaberanÎ'den de gelen bu rivayetin ricali sahihtir. Bk. Heysemi, Meana', VII/150)
[619] Taberani, IX/26, No: 8296; (Bu zayıf bir rivayettir, Çünkü seneddeki Ammar b. Matar cidden zayıf bir râvidir. Bazıları da sika demiştir. Bk. HeysemİI, Mecma', VII/153).
[620] İbn Abdilber, Temhid, VIII/275.
[621] Meselâ bk. Hasan Ziyauddin, el-Ahrufu's-seb'a ve menzileiü'l-kıruati minha, Daru'l-Beşari'I-iimiyye, Beyrut, 1988.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/279-288.
[622] İbn EbîŞeybe, Vl/148, No: 30229; Abdullah b. Ebû Davud, KitabiH-Mesahif, 11 (İbn Hacer isnadının hasen olduğunu belirtti. Bk. Fethu'l-Bâri, IX/12).
[623] Hakim, U/249, No: 2901. rivayetin açıklaması.
[624] Buharı, Fedailü'l-Kur'ân, 3,4; Tayalisi, 1/3, No: 3; Ahmed b. Hanbel, 1/13; Tinnizi, Tefsiru'l-Kur'ân 9, No: 3103; İbn Hibban, X/360, No: 4506.
[625] İbn Hacer bu şekilde takdir yapılması gerektiğini bildirir. Fethu'l-Bâri, 1X/12; Aynı yerde İbn Hacer, Müseylemü'l-kezzab ile yapılan Yemame savaşı ile ilgili bilgi verir ve bu savaşta yaklaşık yedi yüz sahabenin şehİd olduğunu, ancak Müseylemü'l-kezzab fitnesinin de ortadan kaldırıldığını zikreder.
[626] Sonraki rivayetten anlaşılıyor ki bu sahabi Hz. Ömer'in yanına geldiğinde Hz. Ömer de bunu duyduğunu belirtmiştir, böylece o ayetler de iki kişi tarafından bildirilmiş oldu.
[627] Tevbe suresinin son iki ayeti:
"Gerçekten size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. (Ey Muhammedi) Eğer reddederlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O, yüce arşın sahibidir." (Tevbe, 9/128-129)
[628] İbn Ebî Davud, age., 16-17; İbn Hacer, Fethu 'l-Bari, IX/I4.
[629] Künyesi Ebû Huzeyme olan bu zat, sonraki rivayette İsmi Haris b. Hazeme olarak açıklanmaktadır. Bu konuyla ilgili rivayetlerin bazılarında ise Ebû Huzeyme ismi Huzeyme b. Sabit olarak geçmektedir. (Bk. Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'ân, 9, No. 3103 (hasen sahih); Ebû Ya'iâ, 1/66, No: 64; İbn Hibban, X/360, 36)
Anlaşılan o ki râviler burada şüpheye düştüler, hâlbuki rivayetler dikkatle incelenirse ortaya şu sonuç çıkar: Tevbe süresindeki söz konusu ayetleri getiren Ebû Huzeyme ve Ahzab süresindeki ayeti getiren ise Huzeyme b. Sabit'tİr. Huzeyme b. Sabit'in şahitliği Rasûlullah tarafından iki şahit kabul edilmiştir. (Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, IX/15) Huzeyme b. Sabit'in Ahzab suresinin ilgili ayeti ve şahitliği ile ilgili rivayet:
Mushaf ı yazarken Rasûlullah'tan duyduğum bir ayeti kaybettim/bulamadım ve onu Huzeyme b, Sabit'in yanında buldum. O ayet şudur:
"Müminler İçinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip (o yolda can vermiştir); kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir." (Ahzab, 33/23)
(Râvi) ekledi: Huzeyme iki şelıadet sahibi diye anılırdı, Rasûlullah onun şahitliğini iki şahit yerine kabul etmişti. Huzeyme Sıffîn günü Hz. Ali ile beraberken öldürüldü. (Bk. Mamer b. Raşid, Cami', XI/235 (Abdürrezak'ın Musannefinde); Abdiirrezzak, VIII/367; Ahmed b. Hanbel, V/188; Buharı, Fedailü'l-Kur'ân, 3, Meğazi, 17; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, VI/430,No: 11401)
Huzeyme b. Sabit'le ilgili bu olay Hz. Osman zamanındaki çoğaltmada olmuş ve sadece bir ayetteki problem Allah'ın izniyle bu şekilde halledilmiştir. (Bk. İbn Hacer, age., 1X/21)
Sonuç olarak rivayeti erdeki Ebû Huzeyme ve Huzeyme b. Sabit farklı kişilerdir.
[630] İbn Hacer, age., IX/12-16.
[631] BkAhmed b. Hanbel, 1/57. 1/69; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'ân 9, No: 3086 (Hasen Sahih); Beyhaki, es-Sünenü'l-kübra, V/10, No:8007; Hakim. 11/241, No: 2875; 11/360, No; 3272.
[632] Bu konudaki çok sayıda örnek için bk. Müsned Trc. V. Cilt; Namazlarda Okunan Sureler, öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat (Kur'ân Okumak), Akşam Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak), Yatsı Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak), Sabah Namazında, Özellikle Cuma Gününün Sabah Namazında Kıraat (Kur'ân Okumak), Genel Olarak Namazda Kıraat (Kur'ân Okumak)... bölümleri.
[633] Ahmed b. Hanbel, 1/199; Bu rivayetin senedinde Muhammed b. İshak bulunmaktadır ve müdellistir. Diğer râvileri sikadır. (Bk. Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, VII/35). Senedde müdellis bir râvinin bulunması rivayeti zayıf kılar, çünkü senedde haddesenî gibi işitme lafızları yerine an lafzı geçmektedir ve bu şekilde rivayet başka yerde işitme lafzıyla geçmemektedir.
[634] Bk. Tayalisi, 1/3, No: 3; Ahmed b. Hanbel, 1/13; Buhari, Fedailü'l-Kur'ân, 3,4; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'ân 9, No: 3103; İbn Hibban, X/360, No: 4506.
[635] Ahmed b. Hanbel, V/134; İbn Ebî Davud, Mesahif, 38; Beyhaki, Delâilü'n-Nübüvve, VII/139; Müsned'de Abdullah b. Ahmed'in ziyadelerinden olarak nakledilen bu rivayetin senedinde tartışmalı İki râvi bulunmaktadır. Biri Ebû Cafer er-Râzi'dir ki kendisinin hadiste saduk ve salih birisinin olduğu, ancak hıfzının kuvvetli olmadığı nakledilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, 414, no: 4921) Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayette 'hadiste kuvvetli değil' ve 'salihu'l-hadis' şeklinde zikredilmektedir. İbn Main'den: "Horasan'ın sikası (güvenilir râvİsi)' olduğu nakledilir. A1İ b. Medîni: 'Bİzİm yanımızda sikadır' dedi, Ebû Hatim; onun Salih, saduk ve sika olduğunu, belirtti. (Bk. İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII/56-57)
Diğer tartışmalı râvi ise Ömer b. Şakik'tir. İbn Hibban onu 'es-Sikât' adlı eserinde zikretti, İbn Hacer 'makbul' dedi. İbn Adi, 'kalilü'l-hadis' veZühlî, "onu zayıf göreni görmedim dedi.' (Bk.. İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII/56,57, 463).
[636] Bu ayet:
"Bir sûre indirildiği zaman, (alay ederek) birbirlerine bakar (ve): (Etraftan) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar, sonra da ayrılıp giderler. Anlamayan bir kavim olduklar için Allah
onların kalplerini (imandan) ayırmıştır." (Tevbe, 9/127)
[637] Bu ayetin manası:
"Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: "Benden baka ilâh yoktur; şu halde sadece bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya, 21/25)
[638] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/288-293.
[639] İbn Ebî Davud, age., 18-19.
[640] Timizi, Tefsirul-Kur'ân 9, No. 3104 (Hasen sahih); Beyhaki, 11/385, No: 3806-3807; İbn Hacer, Fethu'l-Bari, IX/20; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezi, VI1I/413.
Bu kelime iki yerde geçmektedir: Bakara, 2/248, Taha, 20/39.
[641] İbn Ebî Davud, age., 43.
[642] İbn Ebî Davud, age., 27.
[643] İbn Ebî Davud, age., 20-21.
[644] İbn Ebî Davud, age., 25.
[645] Müslim, Müsafirûn, 252.
[646] Abdürrezzak, 11/147 , No: 2843; İbn EbîŞeybe, 1/327, No: 3699.
[647] BkAhmed b. Hanbel, 1/57,1/69; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'ân 9, No: 3086 (Hasen sahih); Ebû Davud, Salat, 125, No: 826; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübra, V/10, No:8007; Hakim, 11/241, No: 2875; 11/360, No: 3272.
[648] Mesânî, ayet sayısı yüzden aşağı olan surelere denir.
[649] MİÛn, ayet sayısı yüz kadar olan surelere denir.
[650] Tayalisl 1/136, No: 1012; Ahmed, IV/107 (Bu senedeki rical sikadır, sadece İmran el-Kattân'ı İbn Hibban ve bazıları sika, Nesai gibi alimler zayıf kabul etmişlerdir. Bk. Heysemi,Mecma\ VII/46); Taberanî, XXII/76, No: 187.
* Bu rivayetin Ebû Ümame'den gelen şahidi için bk. Taberaıii, VIII/258, No: 8003 (Rivayetin senedindeki Leys b. Ebû Süleym zayıf kabul edilmiş, ancak rivayetine ilibar edilir. Seneddeki diğer râviler sikadır. Bk. Mizzi, TehzM'l-Kemâl, XXIV/279, No: 5017; Heysemi, age., VII/158)

[651] Ahmed b. Hanbel, IV/9, 343; İbn Ebi Şeybe, II//242, No: 8583; Ebû Davud, Şehru Ramazan 9, No. 1393; îbn Mace, İkâmetü's-Salât 178, No:1345; Ebû Bekir eş-Şeybanî, el-Âhad ve'l-Mesânî, III/218, No:1578; Taberanî, XVU/41, No: 87; Beyhakî, Şuabü'l-İman, 11/396, No: 2176; Bu konudaki diğer rivayetler ve değerlendirmesi için bk. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 11/269.
[652] Ebu'l-Mehâsin, Mu'tasam'I-Muhtasar, 11/ 238; Azimâbâdî, Avnü'i-Ma'bûd, İV/190
[653] Uzun hadisten bir bölüm. Bk. Ahmed b. Hanbel, VI/282; Buharı, Menakıb, 25, FedaillTl-Kur'ân, 7; Nesâî, es-SünenU'l-kübra, IV/251, No: 7078.
[654] Abdürrezzak İÜ/355, H.no: 5956; Ahmed b. Hanbel, 11/163, 199; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, V/24, H.no: 8064; İbn Mace, İkâmetü's-Salât, 178, H.no: 1346; Jbn Hibban, III/333, H.no: 756; Aynı sahabiden benzer rivayet için bk. Buhari, Ezan, 34; Ebû Davûd, Şehru Ramazan, 8, H.no: 1388,1389, 1390,1391.
[655] Tayalisi, 1/300, H.no: 2275; İbn Ebi Şeybe, 11/241, H.no: 8573; Ahmed b. Hanbel, 11/164, 165; Timizi, Kırâât, 11; 2949 (Hasen Sahih); Ebû Davud, Şehru Ramazan, 8, H.no: 1390; Nesai, age., V/25, H.no: 8067.
[656] Bu rivayetin metni:
Bk. îshak b. Râhûye, Müsned, 1/235; Ahmed b. Hanbel, VI/405; îbn Huzeyme, 111/89, H.no: 1676; Taberanİ, XXV/ 134, H.no: 326; Beyhaki, III/130, H.no; 5136.
[657] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/294-299.
[658] İbn Ebî Dâvud, age., 162.
[659] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/299-300.
[660] Bu konudaki ihtilaf için bk. Müsned Trc. 552/1422 nolu hadisin açıklaması.
[661] Abdürrezzak, 11/147 , No: 2843; İbn EbtŞeybe, 1/327, No: 3699.
[662] Tayalisî, 1/136, No: 1012; Ahmed, IV/107 (Bu senedeki rical sikadır, sadece îmran el-Kattân'ı İbn Hibban ve bazıları sika, NesaİI gibi alimler zayıf kabul etmişlerdir. Bk. Heysemi.
Mecma\ VII/46); Taberanî, XXII/76, No: 187
*Bu rivayetin Ebû Ümame'den gelen şahidi için bk. Taberani, VIII/258, No: 7003 (Rivayetin senedindeki Leys b. Ebû Süleym zayıf kabul edilmiş, ancak rivayetine itibar edilir. Seneddeki diğer râviler sikadır. Bk. Heysemi, age., VII/158)
[663] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/300-301.
[664] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/301.
[665] İbn Nedim, et-Fihrist, 30; İbn Ebî Davud, age., 16.
[666] Suyûtî, İtkan, 1/195.
[667] Kummî, İbrahim, Tefsir, 1/10.
[668] Kuleynî, Ebû Cafer Muhammed b. Yakub b. İshak, el-Kâfi, 1/228.
[669] Kazrânî, Abdiillatif, Mirâtü'l-envâr ve mişkâtü'l-esrûr, Mukaddime bölümü, 7.faide, 8.kısım (Zehebî, Muhammed Hüseyin, et-Tefsir ve 'l-müfessirûn, II/77'den naklen)
[670] Kâşi, Muhsin, es-Safi fi tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim, Mukaddime bölümü (Zehebî, age.,II/157'den naklen)
[671] Alevî, Abdullah, Tefsüru'l-Kur'ân, 546 (Zehebî, age., II/191'den naklen)
[672] Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed b. Numan, Evail'ul-Makalâl, 55; Aştiyanî, Muhammed Hasan, Bahr'ul-Fevaid, 99.
[673] Fani İsfahanî, A\i,Ârâ Havi'el-Kur'ân, 102.
[674] Hûî, Ebu'l-Kasım, el-Beyanfi tefsiri'l-Kur'ân, 1/223-225; Sağir, Muhammed Hüseyin Ali, Tarih'ut-Kur'ân, s. 172.
[675] Tabersî, Ebû Ali Fadl b. Hasan, Mecmau'l-Beyan li ulûmi'l-Kur'ân, 1/85.
[676] Belağı, Muhammed Cevad, Mukaddime, 26 (Tabersî, Mecmau 'l-Beyari'm başında)
[677] Nurullah, Kadı, Mesaibü'n-nevâsıb (Beîâğı, Mukaddime, 26'den naklen)
[678] Bu eser Tabersî'nin olduğu İddia edilen ^Faslü'l-hıtab fi isbati tahrifi Kitabi Rubbi't-Erbab'dır. Ancak bugün bu kitaba ulaşılamamaktadır.
[679] Belâğı, Mukaddime, 26.
[680] Tabatabâî, el-Mizanfı tefsiri'i-Kur'ân, 11/104-124 arası özetlendi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/301-304.
[681] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/304.
[682] İbn Eşte'nin el-Mesahifte'ki rivâyeli için bk. Suyûtî, hkan, 1/ 201-202; İbn Nedim, Fihrist, 30.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/305.
[683] Dımyâtî, Ahmed b. Muhammed, İthafu fudelâi'l-beşerfi'l-kıraâti'I-arbaa aşer, 7.
[684] Vessâ ve Evsâ gibi...Hz. Osman dönemindeki heyet bu kıraatlerin kaybolmaması için mushaflann bazılarına Vessâ , bir kısmına da Evsâ kelimesini yazmışlardır. Ancak bir kelime İle gösterilen kıraatler için aynı kelime yazılmış ve iki şekilde okunmuştur; Fatiha'daki Mâlik ve Melik kıraatleri gibi. Bunlar o dönemdeki heyetin kitabet ile birlikte kıraatlerin de tespitinde ne kadar titiz çalıştıklarını göstermektedir.
[685] Zürkânî, Muhammed Abdülazim, Menahitü'l-irfanfı ıtlûmi'l-Kur'ûn, I/412-413.
[686] Bu kıraatlere Şia ve Mutezile her ne kadar mütevatir demeseler de Kur'ân'ı yine bu kıraatlerden birisi ile okumaktadırlar. Tartışma sadece kavramlar üzerinde olmaktadır, ancak ameli noktada bir ihtilaf yoktur. En çok tutulan kıraat İmam Âsım'ın kıraatidir.
[687] İbn Mücahid, es-Seb'a fi'l-kırâât, 53-64; İbnU'l-Cezerî, Taknbü'n-Neşr, 2 (Thk. İbrahim Atve ivaz), Tayyibetü'n-Neşr, 8; Zerkeşi, age.. 1/405, 413,451; Zürkâni, age., 1/457-458.
[688] İbnü'l-Mücahid, age., 64-69; İbnü'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2, Tayyibetü'n-Neşr, 9; Zürkânî, age., 1/454-455.
[689] İbnü'l-Mücahid, age., 79-85; Ibnü'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2-3, TayyibetU'n-Neşr, 9-10; Zerkeşî, age., 1/405; Zürkânî, age. 1/456.
[690] Hz. Osman'dan kıraati direk alma rivayeti zayıftır. Zürkânî, age. 1/453.
[691] İbnü'l-Mücahid, age., 85-88; İbnU'l-Cezerî, Takribii'n-Neşr, 2-3, Tayyibetü'n-Neşr, 10; Zerkeşî, age., 1/405,413; Zürkânî, age., 1/453-454.
[692] İbnü'l-Mücahid, age., 67-71; İbnü'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2-3; Zerkeşî, age., 1/405; Zürkânî, age., 1/455-456.
[693] Ebû Şame, el-Mürşidü'l-Vecîz, 172 (Thk. Tayyar Altıkulaç); Zerkeşi, age., 1/408.
[694] İbnü'l-Mücahid, age., 71-78; İbnÜ'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2-3, Tayyibetü'n-Neşr, 11-12; Zerkeşî, age., 1/405,413; Zürkânî, age., 457.
[695] İbnü'l-Mücahid, age., 78-79; İbnii'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2-3, Tayyibetü'n-Neşr, 12; Zerkeşî, age., 1/405-406, 413; Zürkânî, age., 1/458-459.
[696] İbnü'l-Cezerî, Takribii'n-Neşr, 2-3, Tayyibetü'n-Ncşr, 12-13; Zürkânî, age., 1/459-460.
[697] İbnü'l-Cezerî, Takribü'n-Neşr, 2-3, Tayyibetii'n-Neşr, 13.
[698] İbnü'l-Cezerî, Takribii'n-Neşr, 2-3, Tayyibetü'n-Neşr, 13-14.
[699] Ebû Şame, age., 186; Zerkeşî, age., 1/408.
[700] Ebû Şame, age., 173-174; Zerkeşî, age., 1/406-407.
[701] Zürkânî, age., 1/412-413.
[702] Zerkeşî, age., 1/409-410.
[703] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/307-318.
[704] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/318.
[705] Nisa, 4/164.
[706] Zemahşeri, Keşşaf, II/8.
[707] Bu örneklerle ilgili bk. Kasas, 28/46, Meryem, 19/52, Sâffât, 37/4; Taha, 20/11...
[708] Zehebi, et-Tefsir ve'l-müfessirûn, 1/377.
[709] Kuleyni. Kâfi, 11/630 (Kur'ân'ın Faziletleri konusu); Ebû Cafer et-Tûsi, Tefsiru't-Tibyân, 1/7; Hûî, Beyân, 137, 165-172; Mağrife, Muhamed Hadi, et-Temhidfi ulümi'l-Kıır'ûn, II/46-48.
[710] Mağrife, age., 11/51.
[711] Tusî, age., 1/7.
[712] Durûs, 35.
[713] Muhsin, Emin, Nakztt'l-veşîa, 169.
[714] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/319-320.
[715] ZUrkânî, age.. 1/403; İzmirli, 1. Hakkı, Tarih-i Kttr'ân, 13.
[716] Keskioğlu, Osman, Kur'ân Tarihi, 247.
[717] Okiç, M. Tayyib, Usul-H Tefsir Notları, 51.

[718] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/320-322.
[719] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/322.
[720] Bk. Katib Çelebi, KeşfıTz-zunûn, 1/15, 43, 210, 644. 647; 11/1318-1319, 1436, 1449; Karaçam, İsmail, Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü ve Kıraati, 268-275.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/323-324.
[721] Karaçam, age., 312.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/324.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KISSALAR BAHSİ.....217
Yaratılışın Başlaması ve Onunla İlgili Önemli Meseleler.....226
TAHRİC

KISSALAR BAHSİ

9158- Suheyb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden öncekiler içinde bir kral vardı. Onun bir de sihirbazı vardı. Sihirbaz iyice yaşlanınca krala dedi ki; 'Ben artık yaşlandım. Bana bir çocuk gönder de ona sihir öğreteyim. 'O da sihir öğrenmesi için, ona bir çocuk gönderdi. (Çocuğun) yolu üzerinde gelip giderken uğradığı ve yanında oturup bir şeyler sorduğu bir rahip vardı.
Sihirbaza her gidişinde rahibe uğrar, bu sebeple sihirbaz da çocuğu döverdi. Rahibe uğradığına ise ona sihirbazı şikayet ederdi. Rahip ona dedi ki: 'Sihirbazdan korktuğun zaman: 'Beni ailem alıkoydu' de! Ailenden çekindiğin zaman ise: 'Beni sihirbaz alıkoydu' de!'
O bu minval üzereyken aniden büyük bir canavar çıkıp insanları yollarından alıkoydu. Bunun üzerine içinden dedi ki: 'Bu gün sihirbazın ilmi mi, yoksa rahibin ilmi mi daha üstündür, öğreneceğim.' Sonra eline bir taş alıp şöyle niyet etti: 'Allahım! Eğer rahibin işi, sana sihirbazın işinden daha sevimli ise, bu taşla bu canavarı Öldüreyim de halk rahatça geçip yoluna devam etsin.' Ondan sonra elindeki taşı hayvana attı ve hayvan öldü, halk da oradan serbestçe geçti. Gelip durumu rahibe anlatınca, rahip ona: 'işte şimdi senin halin benimkinden daha üstün oldu. Ancak (ilerde) başına'bir iş gelecek, o zaman sakın benden kimseye sözetme!' dedi.
Nihayet çocuk körleri ve sedef hastalarını iyileştirmeye, insanların bütün hastalıklarını tedavi etmeye başladı. Kralın kör olan arkadaşı bunu duyunca, hemen çocuğun yanına birçok hediyelerle gelip: 'Sen beni iyilesürir-sen, bu hediyeleri ve daha birçok şeyleri sana veririm.' dedi. Çocuk şu cevabı verdi: 'Benim
elimde bir şey yok, insanları ancak Allah şifa verip iyileştirir. Eğer sen Allah'a iman edersen, ben de Allah'a senin için dua eder, seni iyileştirir.' Bunun üzerine adam Allah'a iman etti. Çocuk dua etti, Allah da ona şifa ihsan etti ve adamın gözleri akçıldı. Kralın arkadaşı iyleştikten sonra kralın yanına varınca, kral şaşırdı ve sordu: 'Söyle bakalım, gözün nasıl iyileşti?' Adam şu cevabı verdi: 'Beni Rabbim iyileştirdi.'
'Senin benden başka Rabbin mi vardır?' dedi.
Adam: 'Evet benim de senin de Rabbin Allah'tır' diye cevap verince, adamı hapsetti ve işkenceye başladı ve: 'Seni iyileştiren çocuğun nenle olduğunu söylemedikçe ben de sana işkenceden vazgeçmem" dedi. Bunun üzerine adam çocuğun yerini gösterdi, gidip hemen çocuğu yakalattı ve huzuruna getirtip sordu:
'Ey çocuk! Sihir yapmakta o kadar ileri gitmişsin ki körleri iyileştiriyor, diğer hastalan da tedavi ediyorsun.' Çocuk: 'Şifa benden değil, Allah'tandır' deyince onu da yakalattı ve işkence etmeye başladı. Nihayet o da rahibin nerede olduğunu söylemek mecburiyetinde kaldı. Gidip rahibi de yakaladılar Kralın huzuruna getirdiler. Rahibe: 'Haydi dininden vazgeç!' dedi. Rahip buna yanaşmadı. Hemen bîr testere alıp rahibin başından başlayarak biçip ikiye ayırdı. Sonra çocuk getirildi ve ona da: 'Haydi dininden vazgeç!' denildi. Vazgeçmeyince, onu adamlarından bazılarına teslim edip şöyle dedi:
'Haydi bunu alın, falan dağa iletin, dağın tepesine çıkınca, kendisine dininden vaz geçmesini teklif edin, geçerse ne âlâ, geçmezse oradan aşağıya yuvarlayıp atın!' Tam atacakları sırada Allah'a şöyle yalvardı: 'Allahtm,
beni bu adamların elinden kurtar!' Allah duasını kabul etti, dağda çok büyük bir deprem oldu, hepsi aşağıya yuvarlandılar. Çocuk kurtuldu ve yürüyerek kralın yanına geldi. Kral ona sordu:
'Arkadaşlarıma ne oldu?'
'Allah beni onların elinden kurtardı' deyince bu defa onu başka bir gruba verip: 'Haydi bunu alıp denizin ortasına götürün, dininden vazgeçerse, ne âlâ, geçmezse onu hemen denize atın!' Onu alıp götürdüler, dininden dönmesini teklif ettiler, fakat çocuk dönmedi. Bunun üzerine denize atmak istediler. Fakat çocuk yine Allah'a: 'Allahım beni bunların elinden kurtar!' diye yalvardı. Hemen gemileri battı. Hepsi boğuldu, kendisi ise kurtulup yine kralın yanına geldi.
Kral sordu: 'Ne oldu seni götürenlere?'
'Allah beni onlardan kurtardı, hepsi denizde boğuldular' dedi ve şunu sözlerine ekledi:
'Sana söylediğimi yapmadıkça, sen beni asla öldüremezsin.'
'Nedir o?' diye sordu.
"İnsanları bir yerde topla, beni bir kütüğe bağla! Sonra sadağımdan bir ok çıkar yaya koyup: 'Bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın adıyla' de! Sonra at!' Kral da onun dediğini yaptı. Attığı oku çocuğun şakaklarına isabet ettirdi, çocuk şakağına elini koydu ve öldü. Bunun üzerine oradaki halk hep bir ağızla şöyle haykırdılar:
'Biz, bu çocuğun Rabbine inandık; çocuğun Rabbine inandık.' Kral dönüp geldiğinde ona denildi ki: İşte korktuğun basına geldi. İnsanlar hep birden çocuğun Rabbine iman ettiler. Şimdi ne olacak?'
Hemen yol başlarında hendekler kazdırttı, hendekler içinde ateşler yaktırdı ve: 'Her kim ki dininden dönmezse buraya atın!' emrini verdi. Dediğini yaptılar. Derken kucağında çocuğu olan bir kadın getirildi. Ona da bu teklifi yaptıklarında çocuk konuştu: 'Anneciğim, sakın yapma! Sabret, tahammül göster, zira sen hak üzeresin'." [Müslim]

9159- Tirmizî'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını kıldıktan sonra hems ederdi -Bazılarına göre hems, konuşuyormuş gibi dudaklarını oynatmaktır- Kendisine denildi ki: 'Sen ikindiyi kıldıktan sonra dudaklarını kımıldattın, neden?'
'Peygamberlerden birine ümmeti(nin) çok(luğu) beğendirildi. 'Bunların işini kim görecek?' dedi. Hemen Allah ona şunu vahyetti: 'O halde ben onları kendilerini cezalandırmamla, başlarına düşmanı musallat kılmam arasında serbest bırakıyorum.' Derken onlar cezalandırılmayı tercih ettiler ve onlara ölümü musallat kılıp, bir günde yetmişbin kişi öldü.'
Bu hadisi anlattığı zaman onunla birlikte başka bir hadis de anlatır ve şöyle derdi: 'Kâhini bulunan bir kral vardı. 'Bana anlayışlı bir çocuk bulun da bu ilmimi kendisine öğreteyim. Çünkü ben ölmekten korkuyorum'." Benzeri rivayet.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Allah buyuruyor ki: 'Hendekleri kazanlara (Ashâb-ı uhdüd) lanet edildi. Aziz ve Hamîd'dir"e kadar. (Burûc, 4-8) ¦
Sözkonusu olayda geçen çocuk defnedildi. Hz. Ömer'in zamanında öldürüldüğü günde olduğu haliyle parmağı şakağında olarak (mezardan) çıkarıldığı da anlatılır.

9160- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Beşikte ancak üç kişi konuşmuştur: (Bunlardan ikisi) İsâ bin Meryem ve Cü-reyc'in arkadaşıdır.
Cüreyc, ibadete düşkün bir adamdı, kendisine bir manastır edinmişti. Namaz kılarken annesi gelip şöyle seslendi:
'Ey CüreycV (Kendi kendisine) dedi ki: 'Ey Rabbim! Annem mi, namazım mı?' Namazına devam etti, annesi de oradan çekip gitti. Ertesi gün namaz kılarken yine annesi gelip: 'Ey CüreycV diye seslendi. Yine: 'Ey Rabbim, annem mi namazım mı?' Yine namaza yöneldi, annesi söyle dua etti: 'Allahım! Kötü kadınların yüzlerini görünceye kadar onu öldürme!'
israil oğulları, aralarında Cüreyc ile onun ibadetini konuşuyorlardı. Çok güzel bir fahişe kadın vardı. Bu kadın dedi ki: 'isterseniz ben bunu yoldan çıkartırım." Gitti önüne geçti ve kendisini ona sundu, fakat ona dönüp bakmadı bile.
Bunun üzerine kadın onun manastırında barınan bir çobana gitti ve onunla yattı, hamile kaldı, çocuk doğunca, onun Cüreyc'den olduğunu iddia etti. Halk hemen geldiler ve onu manastırından çıkardılar; manastırı yaktılar ve onu dövmeye başladılar.
'Ne oldu, nedir benim suçum?' diye sorunca: 'Sen bu kadınla zina ettin, bu çocuk da sendenmis' dediler.
'Peki nerde çocuk?' diye sordu; hemen çocuğu getirdiler. Bunun üzerine: 'Bırakın beni de namazımı kılayım' dedi. Sonra gelip Çocuğun karnına dürterek sordu: 'Doğru söyle baban kimdir?' Çocuk: 'Babam falan çobandır' dedi.
Bunun üzerine halk Cüreyc'i öpmeğe ve ona dokunarak tebenüken ellerini bedenlerine sürmeye başladılar ve: 'Senin manastırını altından yapacağız dediler. Fakat o söyle dedi: 'Hayır onu tekrar eskiden olduğu gibi kerpiçten yapın!' dedi.
(Üçüncüsü:) Bir kadın çocuğunu emzirirken son derece yakışıklı bir adam, şahlanmış güzel bir at üstünde oradan geçti. Annesi: "Allahım, benim bu oğlumu da bunun gibi eyle!" diye dua edince, çocuk memeyi bırakıp adama bakarak şöyle dedi: 'Allahım, beni bu adam gibi yapma!' Sonra tekrar dönüp emmeye baş-
ladı. -Râvi Ebû Hureyre dedi ki:- 'Parmağı ağzında emiyonnuş gibi çocuğun emişini anlatan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i sanki şu anda görür gibiyim. '-
(Resûlullah devamla) dedi ki: 'Sonra o anne bir cariyenin yanından geçti. Beraberinde bir kalabalık vardı. 'Sen zina ettin, hırsızlık yaptın' diyerek onu dövüyorlardı. O da: 'Allah bana yeter, ne güzel vekildir O!' diyordu. Kadın o anda şöyle dua etti: 'Allahım! Oğlumu bunun gibi yapma!' Çocuk yine memeyi terk edip şöyle dua etti: 'Allahtm, beni de onun gibi yap!'"
-Burada ilgili hadiste değişik ifadeler kullanılmıştın- (Çocuk dedi ki:) 'Yakışıklı bir adam geçtiğinde: 'Allahım! Oğlumu onun gibi kıl!' dedin. Ben ise: 'Allahım, beni onun gi-bî kılma!' dedim. Yanımızdan dövülen bir cariye geçti. 'Sen zina ettin, hırsızlık yaptın!' diyerek dövüyorlardı. Dedin ki: 'Allahım oğlumu onun gibi yapma!' Ben de: 'Allahım beni onun gibi yap!' dedim. (Çocuk) dedi ki: "O
atlı adam zalim ve zorba bir adamdı. Onun için 'Allahım, beni onun gibi yapma!" dedim. Zina etmediği halde cariyeyi 'Zina ettin'; çalmadığı halde 'çaldın' diyerek dövüyorlardı. Onun için : 'Allahım, beni onun gibi yap!' dedim." [Buharı ile Müslim.]
9161- İbn Ömer radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden önceki milletlerden üç kişi yola çıktılar. (Gecelemek için) bir mağaraya sığındılar ve içeriye girdiler. Dağdan büyük bîr kaya yuvarlanıp mağaranın ağzını kapattı, içlerinden biri dedi ki: 'Sizi bu mağaradan ancak yapmış olduğunuz İyi amelleriniz kurtarabilir.' Bunun üzerine aralarından bir tanesi şöyle dua etti: 'Allahım! Benim yaşlı ana-babam vardı. Onlara gözüm gibi bakardım. Bir gün ot (ya da odun) aramak için uzaklaşmıştım. Uyuyuncaya kadar onlara' geri dönemedim (geciktim). Onlar için süt sağdım, yanlarına
vardığımda uyumuşlardı. Onlardan önce ne aileme ve ne de çocuklarıma sütü vermek istemedim 'Belki uyanırlar da sütlerini içiririm' diye. Elimde süt kabıyla uyanmalarını bekledim. Fakat sabaha kadar uyanmadılar. Onları uyandırmaya da kıyamadım. -Bazı râ-viler şunu da eklediler:- Çocuklar ayağımın altında dolaşıyorlardı. Sonra uyandılar ve sütlerini içtiler. Allahım! Eğer ben bunu senin rızan için yapmışsam, ne olur bu kayayı buradan gider de dışarıya çıkalım.' Mağara kapısındaki kaya biraz çekildi ve gök yüzü birazcık görünüverdi. Fakat tabii ki dışarıya çıkacak kadar değildi."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Diğeri şöyle dua etti: 'Allahım! Benim amcamın bîr kızı vardı, ona âşık olmuştum. Onunla cinsî ilişki kurmak istedim, fakat razı olmadı. Derken bir ara büyük bir kıtlık oldu. O müşkül duruma düşmüştü. Bana geldi; 'Benimle yatmaya razı olursan sana yüzyirmi dinar veririm' dedim. Razı oldu ve ben söz konusu parayı ona verdim. Yatırıp tam ilişki kuracakken, dedi ki: 'Sen Allah'ın mührünü gayr-ı meşru olarak açamazsın. Bu sana helâl değildir.' Hemen kalkıp verdiğim, parayı da kendisine bırakarak ondan uzaklaştım. Oysa ben onu'çok seviyordum. Ey Allahım! Eğer ben bunu senin rıza-i şerifin için yapmışsam, ne olur mağaranın ağzındaki bu kayayı gideriver!' Kaya biraz daha uzaklaştı. Fakat yine dışarıya çıkacak kadar değildi."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Üçüncüsü şöyle dua etti: 'Allahım! Birçok işçi tuttum, hepsinin ücretlerini verdim. Yalnız içlerinden biri verdiğim ücreti almadan terkedip gitti. Onun ücretini sermaye yaptım, çoğaldıkça çoğaldı. Derken hayli müddet sonra adam çıkageldi ve: "Ey Allah'ın kulu! Haydi benim ücretimi ver!' dedi. Ben de: 'Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve köleler hep senin ücretinin ürünüdürler, haydi al onları!' dedim.
'Ey Allah'ın kulu benimle alay etme!' dedi.
'Hayır alay etmiyorum. Hepsini al götür.1' dedim ve adam onlardan hiçbir tane bırakma-yasıya hepsini önüne katıp götürdü. Ey Alla-hım! Eğer ben bunu senin rıza-İ şerifin için yapmışsam kayanın artan kısmını da çekiver de bizi kurtar!' Hemen kaya mağaranın kapısından tamamen çekildi ve hepsi çıkıp kurtuldular ve evlerine doğru neşe içinde yürüdüler." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
9162- İbn Ömer radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden önce yaşayanlar arasında 'el-KifV adında bir adam vardı. Hiçbir şey yapmaktan çekinmezdi. Muhtaç olduğunu bildiği bir kadına geldi ve ona çok para verdi. Onunla, yatmak istediğinde, kadın titremeye ve ağlamaya başladı.
'Neden ağlıyorsun?' diye sordu.
'Ben bu işi hayatımda hiç yapmadım, ihtiyacım olduğu için bu duruma düştüm' deyince, adam kendini şöyle demekten alamadı:
'Sen Allah korkusuyla böyle davranıyorsun ha!? Öyleyse ben neden Allah'tan kork-mayayım? Verdiklerim senin olsun, haydi git! Serbestsin. Ben de bundan sonra vallahi Allah'a âsi gelmiyeceğim.'
Adam o gece öldü. Kapısına 'Allah el-Kifl'i bağışlamıştır' diye yazıldı.
Halk bunu görünce şaşırıp kaldılar. Bunun üzerine Allah, peygamberlerine vahyedip onun durumu bildirdi." |Rezîn. Tirmizî de bunu başka bir lafız ile nakletmişim]
9163- Rabîa kabilesinden bir adam olan el-Hâris bin Yezîd el-Bekrî'den:
"Medine'ye geldim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girdim. Mescid cemaatle doluydu. Siyah sancaklar dalgalanı-
yordu. Bilâl Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in önünde kılıcım kuşanmış duruyordu. Dedim ki:
'Ne var, insanlar neden buraya böyle toplanmış?' Dediler ki:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Amr bin el-Âs'ı Rabîa'ya doğru gönderecek.'
Dedim ki: 'Âd'in elçisi gibi olmaktan Allah'a sığınırım.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Ad'in elçisi ne demektir?'

'Bunu iyi bilmiş birisine düştün. Âd, sıkıntı ve kıtlıkla karşılaştığında, Kayl'ı su getirmek için gönderdi. O da Bekr bin Muâviye'ye gidip konakladı. Bekr ona şarap içirdi, iki kadına emredip şarkı söyletti. Sonra Mühre dağlarına doğru çıkıp hareket etti ve dedi ki:
'Allahım! Tedavi etmek için bir hastaya gelmedim, fidyesini ödemek için bir esire de gelmedim. Kuluna nasıl yağmur vereceksen ver! Verdiği şaraba teşekkür olsun için, Bekr bin Muâviye'ye de onunla beraber vereceğin
yağmurdan ver!' Derken gökte kırmızı, beyaz ve siyah olmak üzere üç tane bulut belirdi. Ona: 'Haydi bunların birini seç!' denildi. Onlardan siyah olanı seçti. Ona denildi ki: 'Âd kavminden tek kişiyi bırakmayıp helak edecek bu bulutu toz duman olarak al!' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'O sadece onlara bu yüzüğün halkası kadar bir şey (rüzgâr) göndermişti.' Sonra: 'Ad milletinin başından geçende de ibret vardır. Onların üzerine, uğradığı her şeyi bırakmayıp toz eden kuru bir rüzgâr gönderdik' mealindeki âyetleri (Zâriyât, 41-2) okudu." [Tirmizî.j
9164- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Isrâiloğullarında, sedef hastası, dazlak ve kör olan üç kişiyi Allah imtihan etmek istedi. Allah onlara bir melek gönderdi. Önce sedef hastalığı olana geldi ve sordu:
'Arzun nedir?'
'Güzel bir renk ve güzel bir cilt. İnsanların tiksindiği bu halim gitsin' dedi. Hemen ona elini sürdü ve hastalığı gitti, kendisine güzel bir renk ve cilt verildi. İnsanların tiksineceği hali bertaraf edildi.
Ondan sonra sordu:
'En çok sevdiğin mal nedir?'
'Deve ya da sığır' dedi. -Râvi İshak sedef hastası ya da dazlak olanlardan hangisinin deve, hangisinin de sığır dediğine tereddüt etmiştir. -
Hemen (melek) ona on deve verdi ve 'Allah bunları sana mübarek etsin!' dedi.
Ondan sonra dazlağa gelip sordu:
'En çok istediğin şey nedir?'
'Güzel bir saç. Çünkü ben insanları tiksindiren şeklimin değişmesini istiyorum' dedi. Melek hemen elini (başına) sürdü, güzel bir saçı oldu.
'Peki en çok sevdiğin mal nedir?'
'Sığır' deyince, ona gebe bir inek verildi ve: 'Allah bunu sana mübarek kılsın!' dedi.
Sonra köre geldi ve sordu:
'En çok istediğin şey nedir?'
'Körlüğüm gitsin, her şeyi rahatça göreyim, istediğim budur' deyince, hemen onun gözüne elini sürdü, gözü açıldı. Her şeyi görmeye başladı. Sonra sordu: 'Peki en çok istediğin mal nedir?'
'Koyun' dedi. Ona da (doğurgan) bir koyun verdi. Verdikleri bu hayvanlar doğurdu, birinin bir vadi dolusu devesi, ötekinin bir vadi dolusu sığırı ve üçüncüsünün de bir vadi dolusu koyunu oldu.
Sonra kılık değiştirip alaca hastalığı olana gelip şöyle dedi:
'Ben yoksul bir adamım. Yolda kaldım, Allah'tan ve senin yardımından başka beni yerime ulaştıracak bir şeyim kalmadı' dedi. 'Sana
güzel cildi, güzel rengi ve mal olarak develeri verenin hürmeti için bana bir deve ver de yoluma devam edip evime varayım' deyince: 'Onlarda pek çoklarının hakları vardı' diye cevap verdi. Melek: 'Ben seni tanır gibiyim. Hani sen herkesin kendisinden tiksindiği alaca hastası değil miydin? Fakirdin de Allah sana mal vermişti.'
'Hayır, bu mallar bana atalarımdan intikal etti' dedi.
Melek: 'Eğer yalan .söylüyorsan Allah seni eski haline çevirsin!' dedi ve ondan ayrılıp, dazlak kılığında o dazlağın yanma gitti. Onunla da aynı şeyleri karşılıklı konuştular, melek ona da: 'Eğer yalan söylüyorsan Allah seni eski şekline çevirsin.1' dedi.
Ondan sonra köre geldi ve dedi ki: 'Ben fakir biriyim. Yolda kaldım. Senin körlüğünü gideren, tiksintiyi bertaraf eden ve sana bu kadar koyunları veren hürmeti için ne olur bana bir koyun ver de yoluma devam edeyim, ülkeme varayım' deyince, körün cevabı şu oldu:
'Ben bir kör idim, Allah bana gözümü geri verdi. Bu koyunlardan istediğini al, istediğini bırak! Vallahi Allah için aldıktan sonra ben bugün hiçbir şeye aldırmam, seni de sıkıntıya sokmam' dedi. Bunun üzerine melek: 'Sen malını tut! Benim ihtiyacım yoktur. Siz sadece imtihan olundunuz. Allah senden razı oldu; diğer iki arkadaşına da gazap etti'."
|Buhârî ile Müslim.]
9165- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem, İsrâiloğullarından bir adamdan söz etti. O adam, bilinden bin dinar ödünç istedi. Adam ona:
'Şahitler getir de tanıklık etsinler' dedi. Ötekisi de: 'Şahit olarak Allah yeter' dedi.
'Peki bana bir kefil getir!'
'Kefilim Allah'tır, kefil olarak O yeter'
deyince, adam: 'Doğru söyledin' dedi ve bin dinarı belirli bir süreye kadar ona verdi. Denize açıldı, başka bir ülkeye gitti. İşini bitirince borcunu ödemek amacıyla geri dönmek için gemi aradı, ancak bulamadı. Bunun üzerine bir kütüğü oydu, parayı ve yazdığı bir mektubu onu da İçine yerleştirip üstünü kapattı. Sonra besmele çektilen sonra kütüğü denize salıverdi ve Allah'a şöyle yalvardı:
'Allahım, iyi biliyorsun ki, ben Mandan bin dinar istedim, benden kefil istedi. Ben: 'Kefil olarak Allah yeter' dedim, kabul etli. Sonra şahit İstedi ben de ona: 'Şahit olarak Allah yeter' dedim; bunu da kabul etti. Ona borcumu ödemek için, bir gemi aradım, bulamadım. Ben bunu sana emanet ediyorum (yerine ulaştır).'
Bunu diyerek kütüğü denize attı. Sonra ülkesine gitmek için yine gemi aramaya başladı. Ödünç veren adam, belki gelir borcunu öder diye çıkıp geminin gelmesini gözetlemeye başladı. Baktı ve adamın gönderdiği içinde
para ve mektup bulunan kütüğü gördü. Onu alıp odun olarak kullanmak için evine götürdü, yarınca içindeki parayı ve mektubu gördü. Bir müddet sonra adam da elinde bin dinarla çıkageldi ve dedi ki: 'Kusura bakma! Zamanı geçti. Gemi bulamadım, gelemedim, ancak şimdi gelebildim, al şu bin dinarını!'Alacaklı şu cevabı verdi:
'İçine para ve mektup koyup ta Allah'a emanet ettiğin borcunu taşıyan kütük geldi. Allah o emanetini bana iletti. Çok teşekkürler.'
Adam tekrar vermek İstediği bin dinarı da cebine koyup, Allah'a şükrederek oradan ayrılıp gitti." JBuhârî.j
9166- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tübba' (adlı Yemerili kral) mel'ûn mudur, değil midir, Uzeyr bir peygamber midir, değil midir, bilmiyorum." |Ebû Dâvud.l
9167- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İsrâîloğulları olmasaydı et kokuşmazdı. Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına hıyanet etmezdi." [Buhârî ve Müslim. |
9168- Hemmâm bin Münebbih radiyallahu anh'dan:

"Ebû Hureyre bize bir çok hadisler rivayet etti; onlardan bir tanesi de şudur: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Sizden Öncekilerden bir adam başka bir adamdan bir akar satın almış, satın aldığı akarda bir küp altın bulmuş ve altını gidip toprağın eski sahibine vermek istemiş ve demiş ki: 'Altınını al, ben senden akar satın aldım, altınını değil' Satıcı şu cevabı vermiş:
'Ben sana akarı içindekilerle beraber sattım.' Derken anlaşamamışlar ve üçüncü bir adamın huzurunda muhakeme olmuşlar. Adam ikisinden birine sormuş:
'Senin oğlun var mıdır?'
'Evet' demiş. Ötekine sormuş: 'Senin kızın var mıdır?' O da: 'Evet' demiş. Öyleyse alın bu küp altınla bu ikisini evlendirin ve onlara harcayın ve (artanı da) tasadduk edin!'"
9169- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize sabahlara kadar İsrâiloğullanm anlatırdı, sadece namaz için kalkardı." [Ebû Dâvud.]
9170- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Isrâiloğullarında, iki uzun kadın arasında yürüyen boyu kısa bir kadın vardı. Sonra o kadın, odundan iki ayakkabı ve altından kapaklı bir yüzük edindi. İçine de en güzel kokan bir misk koydu." [Müslim]

YARATILIŞIN BAŞLAMASI VE ONUNLA İLGİLİ ÖNEMLİ MESELELER
9171- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Yemen'den birtakım insanlar dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Dinde bilgi sahibi olmak ve sana bu (yaratılış) işin(in) nasıl olduğunu ve nasıl başladığını sormak için geldik.' Şöyle buyurdu:
'Allah vardı; ondan önce hiçbir şey yoktu. Arş' t da su üstündeydi. Ondan sonra gökleri ve yeri yarattı. Zikir'de (kader defterinde) her şeyi yazdl'." [Buhârî ve Tirmizî daha uzun bîr metinle.]
9172- Ebû Rezîn el-Ukaylî radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Rabbi-miz, mahlûkatı yaratmadan önce neredeydi?" Şöyle buyurdu: "ö, altında hava, üstünde hava olan bir âmâdaydı. Arş'ını ise su üstünde yaratmıştır." [Tirmizî.|
Ahmed (bin Menî') dedi ki: Yezîd, (amâ) kelimesini "Allah'la beraberinde hiçbir şey olmaması" İle tefsir etti.
9173- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, aramızda doğrulup yaratılışın başlangıcından alıp cennet ehli yerlerine; cehennem ehli yerlerine girinceye dek olan ve olacak olan her şeyi anlattı. (Bu anlatılanları) içimizden kavrayanlar kavradı, unutanlar unuttu." |Buhârî.]
9174- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana Arş'ı taşıyan Allah'ın meleklerinden bir meleği anlatma izni verildi: Kulak memesi ile omuzu arasındaki mesafe yediyüz yıllık mesafedir." [Ebû Dâvud.)
9175- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah ilk olarak Kalem'i yarattı ve ona 'Haydi yaz!' dedi. O da ebede kadar olacakları yazdı." [Rezîn|
9176- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah ilk önce aklı yarattı ve ona dedi ki: 'Öne dön!'; döndü. 'Arkaya dön!' buyurdu, döndü. Sonra şöyle buyurdu: 'Senden daha çok sevdiğim bir yaratık yaratmadım. Yaratıklarım içinde seni en çok sevdiğime vereceğim'." [İkisi de Rezîn'e ait]
9177- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bathâ'da birtakım insanlarla oturuyordum. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de içlerinde idi. Bir bulut geçti, ona baktılar. Buyurdu ki: "Bunun ismi nedir biliyor musunuz?'
'Evet bu (sahab) buluttur' dediler. 'Buna müzn de denir.' 'Evet, müzn de denir' dediler. 'Anan da denilir.'
'Evet, aıân da denilir' dediler. Sonra sordu:
'Peki gökle yer arası ne kadardır biliyor musunuz?'
'Hayır'dediler. Şöyle buyurdu: 'Aralarındaki mesafe yetmişbir yahut da yetmişiki ya da yetmişüç senedir (dedi).
Üstündeki göğün (uzaklığı da) böyledir. Sonra onun üstündeki böyledir. Yedi kat göğü bu şekilde saydı. Yedinci kat göğün üstünde bir deniz vardır ki üstü ile altı arası, bir gökle diğer gök arası kadardır. Onun üstünde, tırnakları ile sırtları arası, bir gökle diğer bir gök arası kadar olan sekiz dağ keçisi vardır. Onların üstünde ise, altı ile üstü arası, bir gökle diğer gök arası olan Arş vardır. İşte Allah onun üstündedir." [Tirmizî ve Ebû Davud.]
9178- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashâbiyle beraber otururken bir bulut geldi. Sordu:
'Bu nedir bilir misiniz?'
'Allah ve Resulü bilir' dediler.
"İşte bu anandır. Yeryüzünün sulayıcıla-rıdır. Allah bunu kendisine şükretmeyen ve dua etmeyen bir kavme sürüp getiriyor" buyurdu. Sonra dedi ki:
'Üstünüzde ne vardır, biliyor muşuz?"
'Allah ve O'nun Resulü bilir!" dediler.
'O, muhafaza edilmiş tavan, tutulmuş olan dalgadan ibaret olan er-Rakî'dir' buyurdu.
'Sizinle onun arasında ne kadar mesafe vardır biliyor musunuz?'
'Allah ve Resulü bilir.'
'Sizinle onun arasında beşyüz yıllık mesafe vardır.'
'Onun üstündekini bilir misiniz?'
'Allah ve Resulü bilir.'
'Onun üstünde iki gök vardır ki araları beşyüz yıllık mesafedir' dedi ve her iki gök arası, yerle gök arası kadar olan yedi kat göğü saydı ve şöyle sordu: 'Onun üstünde ne var biliyor musunuz?'
'Allah ve Resulü bilir' dediler.
'Onun üstünde Arş vardır ki, onunla gök arasında iki gök arası kadar mesafe vardır" buyurdu. Sonra yine sordu:
'Sizin altınızda ne vardır?'
'Allah ve Resulü bilir.'
'Altınızda başka bir yer vardır ki aralarında beşyüz yıllık mesafe vardır.' Her iki yer arasında beşyüz yıllık mesafe olan yerleri de yedi kat yer olarak saydı. Sonra şöyle buyurdu:
'Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, eğer siz bir ip sarkıtırsanız, en alttaki yerde olan Allah'a düşer.' Sonra:
'Evvel, Âhir, Zahir ve Bâtın O'dur. O her şeyi bilicidir' mealindeki âyeti (Hadîd, 3) okudu."
[Tirmizî]
Sonra dedi ki: "O sallallahu aleyhi ve sellem, bu âyeti okumakla onun Allah'ın ilim, kudret ve sultanlı olduğuna işaret etmiştir."
9179- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Allah, Arş'inin üstündedir. Arş ise göklerinin üstündedir." Parmaklarını kubbe gibi yaparak "işte böyle" dedi. "(Arş) üzerinde binicileri bulunan atlar gibi ses çıkarır."
[Daha uzun bir metinle Ebû Dâvud.]
9180- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah toprakları cumartesi günü yarattı. Üzerindeki dağları pazar günü yarattı. Ağaçları pazartesi günü yarattı. Mekruhu salı günü yarattı. Nuru çarşamba günü yarattı. Per-şembe günü de üzerine canlıları yayıverdi. Cuma günü ikindiden sonra, ikindi ile akşam arasında tüm yaratıklardan sonra Adem'i yarattı." [Müslim]
9181- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Yahudiler, Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'e gelip ıGÖk gürültüsü nedir, bize bildirir misin?' diye sordular. Cevap verdi: 'O, Allah'ın bulutlarla görevlendirdiği meleklerinden bir melektir. Beraberinde ateş parçaları vardır, onları Allah' in dilediği yere sevke-der durur.'
Teki duyduğumuz o ses nedir?' 'Emrolunduğu yere gidinceye kadar bulutları (başka yerlere sapmasından) alıkoyma sesidir' buyurdu. Onlar da: 'Doğru söyledin' deyip onu tasdik ettiler.
'İsrail'in (Ya'kûb Peygamberin) kendine yasak ettiği şey (yiyecek) nedir?' diye sordular.
'Ya'kûb (Aleyhisselâm) siyatikten rahatsız idi. Deve eti ve sütü dışında ona iyi gelen bir şey olmadığı için bunları kendisine yasak etmiştir' buyuranca, 'Doğru söyledin' dediler.
[Tirmizî]
9182- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Âdem'i kendi suretinde, boyu altmış arşın olarak yarattı."
[Buharı ve Müslim, daha uzun bir metinle. Selâm bahsinde geçmiştir.|
9183- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Adem'i cennette şekillendirdiğinde dilediği zamana kadar o haliyle bıraktı. İblis etrafında dolaşıp da içi boş olduğunu görünce, onun bir şeye gücü yetmeyen bir yaratık olduğunu anladı." [Müslim]
9184- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Adem'i yeryüzünün çeşitli yerlerinden aldığı topraktan yarattı. Onun için Âdemoğullan, kimisi kırmızı, kimisi beyaz, kimisi siyah, kimisi de orta olarak, (çeşitli renklerde), kimisi uysal, kimisi hüzünlü, kimisi çirkin, kimisi güzel olarak (çeşitli şekillerde ve huylarda) yaratılmışlardır."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9185- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler ise dumansız ateşten yaratılmıştır, Âdem ise size anlatılan şeyden yaratılmıştır."
[Müslim]
9186- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem İsrâ gecesi hakkında şunları anlattı:
'Ben, dünya semasına inince, kendimi rüzgâr, sesler ve dumanlar arasında buldum. Dedim ki: 'Ey Cibril! Bu nedir?'
'Bunlar gökler ve yerin melekûtunu görmesinler diye Ademoğullarının gözlerini, yakan şeytanlardır. Eğer bu olmasaydı, akıllara durgunluk veren birçok şeyler görürlerdi'."
[Ahmed İsnadında Ebû's-Salt adlı bir râvi vardır.l
9187- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş üzerinde altı melek görevlendirilmiştir. Bunlar her gün güneşe kar atarlar. Eğer böyle olmasaydı ışınladığı her şeyi yakardı'."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf bir senedle.j
9188- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzünün kesafeti heşyüz yıllıktır. En yüksek yer ile dünya semasının arası beşyüz yıllıktır. Onun (dünya semasının) kalınlığı beşyüz yıldır. Dünya semasıyla üst (normal) sema arasındaki mesafe beşyüz yıldır. Göğün kalınlığı beşyüz yıllıktır. Sonra her gök, yedinci kat göğe kadar böyledir. Yedinci kat gökle Arş arasındaki mesafe diğerlerinin tümü kadardır." [Bezzâr]
9189- Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Cenâb-ı Hakk'ın yarattıkları içinde en sert ve çetin şey dağlardır. Demir dağlan yontar, ateş demiri yakar. Su ateşi söndürür. Yer ile gök arasında musahhar kılınan bulut su taşır. Rüzgâr bulutu sürer, insan eliyle rüzgârdan korunur. Onunla işini görür. Sarhoşluk insanı yener, uyku sarhoşluğu alt eder. Üzüntü uykuyu kaçırır. Şu halde Rabbin en çetin yaratığı üzüntü ve kederdir." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
9190- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ona med ile cezir hakkında sordular, şöyle cevap verdi:
Denizin engin yerinde görevli bir melek vardır, ayağını koyduğu zaman taşar, kaldırdığı zaman çekilir'." [Ahmed hafi bir senedle]
9191- Sahabeden bir adamdan:
"O, Ebû Bekre'ye ahalisi sadece demir ile uğraşan bir ülkeye gittiğinden söz etti. Bir eve girmiş. Güneş batarken o güne kadar duymadığı bir ses duymuş. Adam: 'Korktum' derken, ev sahibi: 'Korkma! Bu sana zarar vermez. Çünkü bu, şu anda şeddin yanından ayrılan kavmin sesidir. Onu görmekten hoşlanır mısın?' deyince, 'Evet' dedim. Hemen ona gittim baktım ki yapısındaki demir kerpici kocaman bir kaya gibi duruyor. Sanki mürekkep renginde bir buz gibiydi. Çivileri ise büyük kalasları andırıyordu.' Peygamber sallallahu aleyhi ve seîlerrTi gördüm ve bunu ona bildirdim; bana: 'Onu anlat!' buyurdu. Ona dedim ki: 'Sanki o mürekkep renginde bir buz gibiydi.' Şöyle buyurdu: "Seddİ gören birini kim görmek isterse, bu adama baksın!'"
[Bezzâr leyyin ve hafi bir senedle. |
9192- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Sizden Önceki insanların içinde seksen yaşına kadar ihtilam olmamış bir adam vardı."
|Bezzâr leyyin bir senedle.l
9193- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Muâz! Ben seni ehli kitab olan bir kavme gönderiyorum. Sana gökteki yaşlıktan sorarlarsa, de ki: 'O Arş'in altındaki yılanın saly asıdır''."
[Tabernî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.|
9194- İbn Amr bin eî-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Arş, yılanla çevrilmiştir. Vahiy zincirler arasında iner." [M. el-Kebir]
9195- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Zencilerden elbise giymeyenlerin dörtte biri, bütün insanlardan daha fazladır."
(İkisi de Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'e ait.|

==========
9158-9159- Bu hadisi Müslim (zühd 72, s. 2299-2301) ve Tirmizî (3340), Sâbit el-Bünânî an Abdirrahman b. e. Leylâ an Suheyb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9160- Bu hadisi Buhârî (amel fî's-salât 7, II, 60-1; enbiyâ 48, IV, 140) ve Müslim (birr ve's-sıla 7-8, s. 1976-8), el-A'rec, Muh. b. Sîrîn ve Ebû Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9161- Bu hadisi Buhârî (buyû' 98, III, 37-8; icâre 12, III, 51; hars ve'l-müzâraa 13, III, 69-70; enbiyâ 53, IV, 147-8; edeb 5, VII, 69-70), Müslim (zikr 100, s. 2099-101) ve Ebû Dâvud (3387), Nâfi' ve Sâlim b. Abdillah an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9162- Bu hadisi Tirmizî (2496), Ubeyd b. Esbât an ebîhî ani'l-A'meş an Abdillah b. Abdillah er-Râzî an Sa'd mevlâ Talha an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9163- Bu hadisi Tirmizî (3273-4), Âsım b. ebî'n-Nücûd an Ebî Vâil ani'l-Hâris b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
9164- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 51, IV, 146) ve Müslim (zühd 10, s. 2275-7), Hemmâm an İshâk b. Abdillah an Abdirrahman b. e. Amre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9165- Bu hadisi Buhârî (buyû' 10, III, 7, muallak olarak, metnin başı; kefâlet 1, III, 56-7, muallak olarak, metnin tamamı; istîzân 25, VII, 135, muallak), Leys b. Sa'd an Ca'fer b. Rabîa ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9166- Bu hadisi Ebû Dâvud (4674), Abdürrezzâk an Ma'mer an İbn e. Zi'b an Saîd b. e. Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9167- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 1, IV, 103; 25, IV, 126) ve Müslim (radâ' 63, s. 1092), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9168- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 54, IV, 150), İshâk b. Nasr an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9169- Bu hadisi Ebû Dâvud'da bulamadım. Ancak aynı metni Ahmed (IV, 444), Ebû Hilâl an Katâde an Ebî Hassân el-A'rec an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9170- Bu hadisi Müslim (elfâz mine'l-edeb 18-9, s. 1765-6), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9171- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 1, IV, 72-3; mağâzî 67, V, 115; 74, V, 122; tevhîd 22, VIII, 175) ve Tirmizî (3951), Câmi' b. Şeddâd an Safvân b. Muhriz an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9172- Bu hadisi Tirmizî (3109), Ah. b. Menî' an Yezîd b. Hârûn an Hammâd b. Seleme an Ya'lâ b. Atâ an Vekî' b. Hades an ammihî Ebî Rezîn senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9173- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 1, IV, 73), ësâ an Rakabe b. Müslim an Târık b. Şihâb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
9174- Bu hadisi Ebû Dâvud (4727), Ah. b. Hafs b. Abdillah an ebîhî an İbr. b. Tahmân an Mûsâ b. Ukbe an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9175- Bu hadisi İbn ebî Âsım, K. es-Sünne'de (102-5) el-Velîd b. Ubâde an ebîhî an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc etti. Elbânî isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
9177- Bu hadisi Ebû Dâvud (4723), Muh. b. es-Sabbâh ani'l-Velîd b. e. Sevr an Simâk an Abdillah b. Umeyre ani'l-Ahnef b. Kays ani'l-Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9178- Bu hadisi Tirmizî (3298), Yûnus b. Muh. an Şeybân b. Abdirrahman an Katâde ani'l-Hasan an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9179- Bu hadisi Ebû Dâvud (4726), Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an Ya'k?b b. Utbe an Cübeyr b. Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9180- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 27, s. 2149-50), Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an İsm. b. Umeyye an Eyyûb b. Hâlid an Abdillah b. Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9181- Bu hadisi Tirmizî (3117), ed-Dârimî an Ebî Nuaym an Abdillah b. el-Velîd an Bükeyr b. Şihâb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9182- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 1, IV, 102; istîzân 1, VII, 125) ve Müslim (cennet 28, s. 2183-4), Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9183- Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla 111, s. 2016), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Yûnus b. Muh. an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
9184- Bu hadisi Ebû Dâvud (4693) ve Tirmizî (2955), Avf an Kasâme b. Züheyr an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9185- Bu hadisi Müslim (zühd 60, s. 2294), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9186- Bu hadisi Ahmed (II, 353, 363), Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ebî's-Salt an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Ebû's-Salt'ı Heysemî tanımadığını söylemiştir (Mecma' VIII, 131).
9187- Râvilerinden Ufeyr b. Ma'dân oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' VIII, 131).
9188- Bu hadisin râvileri Sahîh ricâlindendir; ancak Humeyd b. Hilâl, Ebû Zer'den işitmemiştir (Mecma' VIII, 131).
9189- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 131).
9190- Bu hadisi Ahmed (I, 382), Mu'temir b. Sül. an Sabâh b. Eşres an İbn Abbâs ve İbr. b. Dînâr an Sâlih b. Sabâh an ebîhî an Eşres an İbn Abbâs senedleriyle tahrîc etti.
Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 134).
9191- Râvilerinden Amr b. Mâlik'i Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim "metrûk" ilân etmiş; tevsîk eden İbn Hibbân "hata yapar ve garîb rivayetlerde bulunurdu" demiştir. Yine Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvînin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 134).
9192- Kezâ isnâdında Amr b. Mâlik yer almıştır. İbn Hibbân onun hakkında "hata yapardı ve garîb rivayetleri vardı" demiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 135).
9193- Râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr zayıftır (Mecma' VIII, 135).
9194- Güvenilir bir râvi olan Kesîr b. e. Kesîr dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 135).
9195- Güvenilir meşhûr râvi olan Abdullah b. Ah. b. Hanbel dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 136).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.16 Kitabuz zuhd

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTAP VE SÜNNET'E SARILMAK.....43
Amellerde îktisad (Dengeli Olmak).....48
TAHRİC

125-Mâlik dedi ki: Bana ulaşan habere gö re Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Size iki §ey bıraktım, onlara sımsıkı sa rıldığınız sürece asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitâb'ı ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti."
126-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz ben size kendisine sarıldıkça as la sapmayacağınız (iki) §ey bırakıyorum: Bİri ötekinden daha büyük ve gökyüzünden yeryüzü ne uzanan bir ip niteliğinde olan Allah'ın Ki tâb'ı. (Diğeri) Ehl-i beytim olan yakınlarım.
Bunlar Havz(uma) gelinceye dek birbirin den ayrılmayacaklar Bunlar hakkında ben den sonra ne yapacağınıza iyi bakıp dikkat edin!" [Timıizî.l
127-4rbâd b. Sâriye radiyallahu anh'dan:
Abdurrahman b. Amr es-Sülemî ile Hucr b. Hucr dediler ki:
Hakkında "Binek vermek için sana geldik lerinde «Size binek bulamıyorum» dediğin zaman, harcayacak bir şey bulamadıkları için üzüntüden göz yaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur" (Tevbe 9/92) âyeti nazil olan İrbâd'a giderek dedik ki:
"Ziyaret mak sadıyla sana geldik, alacağımızı alıp geri dö neceğiz." Şöyle dedi:
"Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize namaz kıldırdı, sonra mübarek yü zünü bize çevirerek, gözleri yaşartan, kalbleri yerinden oynatan son derece güzel ve tesirli bir öğüt verdi. İçimizden biri dedi ki:
«Ey Allah Resulü! Sanki bu bize veda eden birinin öğütü gİbi geldi. Bize tavsiyen nedir?» Şöyle buyurdu:
«Size Allah'tan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Habe§î bir köle bile (başınıza geçse) ona itaat etmelisiniz. Çünkü benden sonra yaşayanlar birçok İhtilaf göre cekler. Onun için benim sünnetime, hidayete ermiş doğru yolda olan râşid halifelerin sün netine sarılın. Ona sımsıkı sarılın, azı dişle riyle ısırıp bırakmayın. Sonradan icad edilmiş (islâm'a aykırı) işlerden uzak durun. Çünkü sonradan icad edilmiş her şey bid'attir. Her bid'at de dalâlet (sapıklık)tİr»."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud,]
128-el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yakındır; sedirine (koltuğuna) yaslanıp oturan bir adama benim hadisim ulaşacak ve o, şöyle diyecek: «Aramızda Allah'ın Kitâb'ı vardır. Onun içinde helal olarak bulduğumuzu helal sayar, haram olarak gördüğümüzü de haram sayarız. Oysa (zavallı bilmiyor ki) Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ha ram kıldığı şey de, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir»." [Tırmizî]
129-Ebû Davud'un rivayeti: "Dikkat edin! Bana Kilâh verildi. Beraberinde bİr o kadar olan (hadis) da verildi. Dikkat edin! Karnı lok bir adamın kalçasının üstüne oturup şöyle söy lemesi yakındır.." benzerini rivayet etli.
130-Ahmed ve Bezzâr, Ebû Hureyre radiyalla-hu anh'dan leyyin bir isnâdla benzerini şu farklı ek ile tahrîc ettiler: "Size benden gelen, söylediğim veya söylemediğim hayırlı bir şey İntikal ederse, anlayın ki ben onu söylemişimdir. Size benden bir şer (kötü söz) nakledilirse anlayın ki. ben onu de-memİşimdİr. Çünkü ben kötü bİr şey söylemem."
131-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "En güzel söz Allah'ın Kitâbı'dır; en güzel hidayet usulü, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellcm'ın hidayet usûlüdür. İşlerin en kötüsü sonradan icâd edilenlerdir. Size va-ad olunanlar mutlaka gelecektir, bunu asla ön leyemezsiniz." [Buhârî.]
132-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim bizim bu işimizde (dinimizde) on dan olmayan bir şey icâd ederse o icad redde dilmiştir." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
133-Enes radiyallahu anh'dan: Zührî, onun yanına girdi. Ağladığını gör dü ve sordu: "Neden ağhyorsun?" "Gördü ğüm şeylerden ancak namazı biliyorum (bİr namaz kaldı), ne yazık ki artık bu namaz da zayi edildi." [Buhârî.]
134-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Kim bir sünnete yapışmak istiyor sa, ölenlerin sünnetine yapışsın. Çünkü dirinin fitnesinden emin olunmaz. Onlar Allah Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in asha bıdır. Onlar bu ümmetin en iyileridir; kalp cihe tinden en iyileri, ilim bakımından da en derinle ridir. Zorlama bakımından en az zorlaması olan lardır. Allah onları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbeti ve dininin ikâmesi için seç miştir. Onların üstünlüğünü iyi takdir edin, izle rinden gidin! Ahlak anlayışlarından elinizden geldiğince bir şeyler alın. Çünkü onlar dosdoğ ru bir hidâyet üzereydiler."
[Rezîn.]
135-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki; "Kim Allah'ın Kitâb'ına uyarsa dün yada asla şaşırmaz, âhirette de bedbaht olmaz." Sonra şu âyeti okudu: "Benim yoluma uyan ne sa par ve ne de bedbaht olur." (Tâhâ 20/12) [Rezîn,]
136-Ömer radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Sizi gecesi, gündüzü gibi olan apaçık bir yol üzerinde bıraktım. Kitâb'daki bedevi ve (büIuğ çağına yaklaşmış) çocukla rın dini üzere olun!" [Rezîn.]
137-Ali radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "SizİI, Ümmü'l-Kitâb'ın üzerinde bulunduğu bir anayol ve esas üzerinde bırak tım." [Rezîn.]
138-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'a yemin ederim ki, sizi gecesi gün düzü eşit olan bembeyaz bir yol üzerinde bı raktım." [İbn Mâce (daha uzun olarak)]**139**-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah kalında üç mukaddes §ey vardır ki, Allah bunları gözetenin hem dinini, hem de dünyasını korur. Kim de bunları gözetmezse Allah onun hiçbir şeyini korumaz: İslâm'ın hürmeti (saygısı), benim hürmetim (bana olan saygı), akrabamın hürmeti (onlara olan say gı)." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kehîr ve el-Mu'cemu'l-Evsal'\nda zayi/bir isnâdla rivayet etti.]
140-Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim, benden sonra öldürülen sün netimi diriltirse, beni sevmiş olur. Kim de be ni severse benimle beraber olur " [Rezîn.]
141-îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Bu Kur'ân'dan ayrılmayın! Çünkü o, Allah'ın sofrasıdır. Kim Allah'ın sofrasından istifade etmek isterse etsin. Zira ilim kazanmak. Öğrenmekle olur." [Bezzâr.]

142"Ma'ldl b. Yesâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'la amel edin! Helalini helal, haramı nı haram sayın! Ona uyun, onun hiçbir şeyini in kâr etmeyin! Size müşabih geleni Allah'a, size bil dirmeleri için benden sonra iş başına gelenlere havale edin! Tevrat'a, İncil'e ve Zebur'a, Rable-rinden peygamberlerine verilen tüm kitaplara da inanın ki, size Kur'ân ve İçindekiler şefaat etsin. Çünkü o. hem şefaatçidir, hem de şefaat etme yet kisi kendisine ihsan edilmiştir (geçmiş kitabian da tasdik edicidir). Onun her âyeti kıyamete kadar bir nur (aydınhk)tır Bana gelince. Zikir (Kur'ân)'den Bakara sûresi verilmiştir Tâhâ ve Tûr sûreleri de Musa'nın levhalarından verilmiştir Fâtihatu'l-Ki-tâb ve Bakara sûresinin sonlan bana Arş'in altın daki hazineden verilmiştir el-Mufassal da (=Kur'ân'ın son yedide biri) bana fazladan veril miştir." [Taberânî, el-Mıı'a'mu'l-Kehîr'dc]
143-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin fesadı döneminde sünnetime sarılan şehid ecri alır."
[Taberânî, et-Mu'cemu'l-Evsat'ta]
144-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"öyle bir zaman gelecektir ki o zamanda ŞU üçünden daha değerli bir şey olmayacaktır: Helal para, kendisiyle can u gönülden arka daşlık yapılacak kardeş, kendisiyle amel edile cek bir sünnet." [Taberânî, el-Mu'cenıu'l'Evsat't».]
145-İbn IVIes'üd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Sünnette mutedil olmak, bid'at-te ictihaddan daha iyidir."
[Taberânî, el-Mu'cenıı'l-Kehîr'ds. zayıf b'ıv İsnâdla.]
146-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi v^ sellem buyurdu;)
"Allah, bid'at sahibinin ne orucunu, ne na mazını, ne zekâlını, ne haccını, ne umresini, ne cihadını, ne tevbesini ve ne de fidyesini kabul etmez. O, İslâm'dan hamurdan çıkan kıl gibi
çıkar." [İbn Mâce, içinde hadis uydurmakta itham olu nan bir râvinin bulunduğu bir isnâdla nakletnıi^tir.]
147-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir §eye çağıran davetçi kıya met gününde dünyada davet ettiği şeye olan çağrısını sürdürecektir. Bir adam, (ek bir ada mı davet etmiş olsa hile."
[İbn Mâce el-Kazvînî.]
148-eI-Evzaî radiyallahu anh, Hassân'dan, dedi ki: "Bir kavim, dinlerinde bir bid'at çıkarır sa, Allah da onların sünnetlerinden o bid'at ka darını çıkarır. Kıyamete kadar da o sünnetlerini bir daha geri vermez."
149-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir gün bize bir çizgi çizdi ve "işte bu (çizgi), Allah'ın yoludur" buyurdu. Sonra sağma ve soluna da çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: '7^-te bunlar da, her biri üzerinde şeytanın durup çağırdığı yollardır." Sonra şu âyetİ okudu: "Bu dosdoğru olan yoluma uyun, sizi Allah yo lundan ayrı düşürecek olan yollara uymayın."
(En'âm 6/153) [Bu iki rivayet de Dârimî'ye aittir.]
150-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
Ömer. elinde Tevrat'tan bazı bölümlerle Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelİp şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! İşte, Zurayk oğul larından bir arkadaşımdan alıp getirdiğim Tev rat'tan bazı bölümler." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'ın yüzünün rengi değişti. Bu nun üzerine rüyasmda ezan kendisine okunan Abdullah b. Zeyd şöyle dedi: "Allah aklını ba şından mı aldı? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'ın rengine bak, nasıl kızardı?" Bunun üzerine Ömer şöyle demekten kendini alamadı; "Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygam ber olarak Muhammed'İ, önder olarak Kur'ân'ı kabul edip hoşnut olduk." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çok memnun oldu, üzüntüsü gitti ve şöyle buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki. eğer Musa aranızda olup da beni terk edip ona uysaydıntz. apaçık bir sapıklığa düşerdiniz. Ümmetler İçinde en şanstı ümmet sizsiniz, peygamberler içinde en şanslı peygam ber de benim."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de. İsnadında Ebû Âmir el-Kâsım b. Muhammed ef-Esedî vardır.]
151-Âişe radiyallahu anhâ'dan merfû olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın lanetine uğrayan altı kişi vardır. — Ehl-i beytimin ve her peygamberin duası kabul görmüştür—Allah'ın Kitâb'ına İlavede bulunan, Allah'ın kaderini yalanlayan. Allah'ın haramım helal sayan, boyumdan Allah'ın yasakladığını he lal sayan, sünneti terk eden." [Taberânî. cl-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
152-Başka bİr tarikte "Yedi şey vardır" şek linde geçmektedir. Yukardaki ilk beşini zikrettik ten sonra gerisini şu ibarelerle devam ettirmiştir: "Ganimeti kendi zimmetine geçiren, Allah'ın de ğer vermediğine değer verip, değer verdiğini al-çaltmak için var gücüyle zorbalık yapan."
153-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın beni hidâyet ve ilim ihsan ederek göndermesi şuna benzer: Bir yağmur ki yere yağmıştır; yerin bir kısmı verimli toprak olduğu için o yağmur suyunu kabul edip emmiştİn Otlar ve çayır-çimen bitirmiştir Bir kısmı çorak oldu ğu için suyu tutmuştur da insanlar ondan yarar lanıp içmişlerdir, hayvanlarını ve arazilerini su-lamışlardır. Bir kısmı da ne suyu tutan, ne de ot bitiren düz yerlerdir. Aynı şekilde; Allah'ın dini ni anlayan ve onu uygulayan ve uygulamaları için benim gönderildiğim ilmi yayan kimse ile. kibirlenip Allah'ın benimle gönderdiği hidayeti bir türlü kabullenmeyen kimseler de böyledir." (Buhârî ve Müslim]
154-EbiJ Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ve Allah'ın benimle gönderdiği, halkına gidip de şöyle diyen adama benzeriz: 'Düşmanı gözümle gördüm, sizi uyarıyorum. Haydi kaçıp kendinizi kurtarın!' Halkından bir kısmı onu dinleyip yavaş yavaş orayı terk ederek kaçıp kurtulurlar; diğer kısmı da ona kulak asmayıp yerlerini terk etmezler ve böylece düşmana yem olup helak olurlar, işte ba na İtaat edip, Allah tarafından getirdiklerime uyup uygulayanlar ile bana başkaldırıp Allah katından getirdiklerimi yalanlayanların duru mu da böyledir." [Buhârî ve Müslim.]
155-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ve İnsanlar şuna benzeriz: Bir adam vardır; ateş yakar, iyice aydınlanınca, kelebek ler ve diğer yaratıklar gelip o ateşe düşerler ve adam da onları ateşten kurtarmaya çalışır. Ben sizin belinizden tutup kurtarmaya çalışıyorum; siz ise o ateşe girmeye çalışıyorsunuz.."
[Buhârî. Müslim ve Tirmizî.]
156-îbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetime. İsrâiloğulları'nın başına ge len, tıpatıp gelecektir. Öyle ki, onlardan biri annesi ile zina etse ümmetimin içinde de bunu yapan biri bulunacaktır. Bilindiği üzere isrâ iloğulları yetmiş İki gruba ayrılmıştır Ümme tim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlar dan biri hariç, hepsi cehenneme girecektir." Dediler ki:
"Ey Allah Resulü! O (kurtulan fırka) han gisidir?"
"Benim ve ashabımın bulunduğu yol üze rinde olanlardır" buyurdu. |Tirmizî.]
157-Mücâhid radiyallahu anh'dan: Bir yolculukta İbn Ömer'le beraberdik. Bir yerden geçerken, oradan uzaklaştı. "Ne den

böyle yaptın?" diye sorulunca, şu cevabı verdi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in böyle yaptığını gördüm. Onun için ben de bunu yaptım." lAhmed ve Bezzâr.]
158-Aynca onun (Bezzâr'ın) şu rivayeti de vardır: *'0 (İbn Ömer). Mekke ile Medine arasında bulunan bir ağacın yanına gelerek al-tmda öğle uykusuna yatardı. Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi." [Bezzâr.]

AMELLERDE ÖLÇÜ
159-Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallaUahu aleyhi ve sellem'in hanımlarmm evlerine üç grup insan geldi ve O'nun ibadetini sordular. Kendilerine O'nun ibadeti bildirilince, (kendi ibadetlerini) küçüm seyerek şöyle dediler: "Biz nerede, Allah Resu lü sallaUahu aleyhi ve selîem nerede? Biz hiç O'nun gibi olabilir miyiz? O'nun yaptığı ve ya pacağı gün;ihlarm tümü bağışlanmıştır."
Biri şöyle dedi: "Ben bütün gece uyumayıp. namazla geçireceğim"; diğeri: "Ben hiç boz maksızın her gün oruç tutacağım"; dİğer biri ise: "Ben kadınlardan uzak duracağım, onlarla hiç evlenmeyeceğim" dedi.
Allah Resulü sallaUahu aleyhi' ve sellem geldi ve onlara: "Bu sözleri söyleyenler siz mi siniz? Ben Allah'tan hepinizden daha çok kor karım ve O'ndan hepinizden daha çok çekini rim; ama ben (nafile) orucu hem tutarım, hem tutmam, (nafile) namazı hem kılarım, hem uyu duğum da olur. Hamınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değil dir" buyurdu.
[Buharî, Müslim ve Nesâî.]
160-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallaUahu aleyhi ve sellem bir şey yaptı; sonra o yapuğı şeye ruhsat verdi. Buna rağmen cemaat çekinip yapmadı. Peygamber sal laUahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, minbere çıktı, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Bu kişilere ne oluyor ki, yaptığım bir peyden çekiniyorlar. Vallahi ben Allah'ı onlardan daha iyi bilirim; Allah'tan onlardan daha çok korka rım!" [Buhârî ve Müslim.]
161-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
AUah Resulü sallaUahu aleyhi ve sellem Osman b. Maz'ûn'a: "Benim sünnetimden yüz mü çeviriyorsun?" diye haber gönderdi. O da şu cevabı verdi: "Vallahi hayır ey Allah Resulü! Senin sünnetini arıyorum." Bunun üzerine şöy le buyurdu: "Ben hem uyur, hem namaz kılarım (nafile na mazı), hem oruç tutarım hem tutmam (nafile oru cu), hanımlar(ım)la da yatarım. Ey Osman, Al lah'tan kork! Çünkü ailenin senin üzerinde hakkı vardır; misafirinin de senin üzerinde hakkı vardır. (Nâfiıte) orucu tut ve ara sıra tutma; hem uyu, hem (nafıle)namaz kıl)!" [Ebû Dâvud.l
162-Rezîn şu ibareyi ekledi: (Âişe) dedi ki: "Os man (b. Maz'ûn), bütün geceyi ihya edeceğine, her gün oruç tutacağına ve kadınlarıyla asla ilişki kunna-yacağma dâir yemin etmişti. O yüzden yemini hak kında «Bu yeminim ne olacak?» diye soruyordu. Bu nun üzerine şu âyet nazil oldu: «A/Zû/i mi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, kalblerinizin akd ettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar.» (Bakara 2/**225**)"
163-Bir başka rivayette o (Osman), AUah Resu lü sallaUahu aleyhi ve sellem'e bu husustaki niyeti hakkında sormuş ve bu niyetinde yemin etmemiştir. Sahih olan rivayet budur.
164-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallaUahu aleyhi ve sellem onla ra, güçlerinin yeteceği bir amel emrettiği zaman şöyle dediler: "Biz senin gibi değiliz, çünkü AUah senin yaptığın ve yapmayıp ertelediğin tüm gü nahlarını bağışlamıştır (biz öyle miyiz ya?)." Pey gamber mübarek yüzünde belli olacak derecede öfkelendi. Ve şöyle buyurdu:
"Allah'tan en çok korkanınız, O'nu en çok (ve iyi) hileniniz benim." [Buhârî]
165-Ebû Cuhayfe radİyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sal man ile Ebu'd-Derdâ'yı birbirine kardeş yaptı. Selmân, Ebu'd-Derdâ'yı ziyaret etti. Ümmü'd-Derdâ'yı perişan bir vaziyette görünce; "Ne'n var?" diye sordu. Şu cevabı verdi:
"Kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın dünya ile bir işi kalmadı." Derken Ebu'd-Derdâ geldi; ona (misa firine) yemek yapıp hazırladı ve: "Buyur, ye! Ben oruçluyum" dedi. Selmân cevap verdi: "Sen ye meden ben tek bir lokma bile almam." Bunun üze rine o da yedi. Gece olunca, Ebu'd-Derdâ gece namazını kılmaya gidecekti, (Selmân) ona "Uyu!" dedi. Uyudu, sonra namaz kılmaya kalktı, ona yi ne "Uyu!" dedi; o da uyudu. Gecenin sonu yakla şınca, Selmân ona: "Haydi şimdi kalk!" dedi. Kalktılar, beraberce namaz kıldılar. Sonra Sel mân, ona şöyle dedİ: "Bak kardeşim! Rabbinin se nin üzerinde hakkı vardır, nefsinin de senin üze rinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hak kı vardır; her hak sahibine hakkını ver!" Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip du rumu bildirince: "Selmân doğru söylemiştir" bu-
yurdu. [Buhârî ve Tirmizî. Ancak (Tİrmizî) şu ilaveyi zik retti: "Misafirinin de senin üzerinde bir hakkı vardır."]
166-İbn Amr b. el-As radiyallahu anh'dan: AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yaşadığım sürece, bütün günleri oruçlu geçire ceğimi, bütün geceleri de namaz kılarak geçi receğimi söylediğimi duymuş olacak ki, bana şöyle buyurdu: "Bunları söyleyen sen misin?" "Evet, annem babam sana feda olsun! Bunlan söyleyen benim, ey Allah Resulü!" dedim. Şöyle buyurdu:
"Senin buna gücün yetmez; bazen oruç tut, bazen de tutma! Hem uyu, hem kalk namaz kıl! Her (Kamerî) ayın üç gününü oruçlu geçir! Çün kü bir sevabın kargılığında on sevap vardır {Tu tacağın) hu üç günlük oruç, bütün yılı oruçlu ola rak geçirmek demektir." Dedim ki:
"Benim bundan fazlasına gücüm yeter." "öyleyse, bir gün oruç tul, iki gün tutma!" "Bundan daha çoğuna gücüm yeter." "Öyleyse günaşırı (yani) bir gün tut, bİr gün tutma! Bu, Dâvud aleyhisselamm orucudur. Oruçların en dengelisi de budur" buyurdu.
167-Diğer bir rivayette: "Oruçların en fazi letlisi" diye geçer.
"Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter" deyince; "Bundan daha fazla oruç olmaz (ya da bundan daha üstün oruç yoktur)" buyurdu. [Bu hârî, Müslim, Ebu Dâvud ve ve Nesâî.]
168-Onun rivayetlerinden: "Duyduğuma gö re sen her gece Kur'an okuyup (hatm) ediyor-mu^sun."
"Evet."
"Ayda bir hatim indir!"
"Bundan daha fazlasını yapabilirim."
"Öyleyse, yedi günde bir hatm et, bundan daha kısa sürede hatm etmeye kalkılma!"
Bu hususla daha iddialı konuşup ısrar ettim. O da ısrar etti ve nihayet şöyle buyurdu: "Kim bilir ömrün uzun olur da çok yakarsın bu dediği ni yapamazsın." Hakikaten buyurduğu başıma geldi; yaşlanınca, "Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'İn ruhsatını keşke kabul etseydim!" dedim.
169-Rivayetlerinden birisi de şöyledir: "Sen bütün günleri oruçla, geceleri de na mazla geçiriyormuşsun."
"Evet." "Bunu yaparsan hem gözün ve hem ruhun yorulur. Devamlı, ara vermeden oruç tuta nın orucu yoktur. Uç günlük oruç bütün senenin orucuna bedeldir."

"Bundan fazlasını yapabilirim" dedim.
"Öyleyse Dâvud Aleyhisselam'm orucu olan orucu (ut; (yani) bir gün oruç tut, bir gün tutmal Bu, Davud'un orucudur. O, düşmanla karşılattı ğında da kaçmazdı" buyurdu.
"Ey Allah'ın Nebisi! Bana bu hasleti kim ga ranti edecek?" dedim.
170-Riv ay etlerinden birinin ibaresi: Babam beni soylu bir kadınla evlendirdi. Ara sıra onu yoklar, kocası hakkında ona sorardı. O da şöyle derdi: "Ne güzel adamdır o! Geldiğimiz günden beri ne yatağımıza girdi, ne de örtülü ete ğimizi araştırıp yokladı." Bu durum uzayınca, gi dip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlat tı. O da: "Beni onunla görü^iürl" buyurdu. Gö rüştüğümüzde bana şöyle buyurdu: "Anlat baka lım nasıl oruç tutarsın?" (yukarıdaki) hadisin benzerini zikretti.
Bu rivayetin içinde şu ibare de yer almıştır: "Keşke Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ruhsatını kabul etseydim. Yaşlandım, güç süz düştüm." Ondan sonra Ibn Amr, ailesinden bi rinin yanında Kur'ân'dan gündüzleyin yedi (cüz kadar) okurdu. Gece okuyacağı Kur'ân hafif ol sun diye gündüz fazla Kur'ân okurdu. Daha dinç olmak istediği zaman, birkaç gün oruç tutmazdı ve tutmadığı günleri sayardı. Sonra tutmadığı günler sayısınca oruç tutardı. Çünkü, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağlığında yaptığı şeyi bırakmaktan hoşlanmıyordu.
171-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gece üzerinde namaz kıldığı, gündüzleri serip üzerinde oturduğu bir hasırı vardı. Zamanla pek çok insan O'nun kıldığı gİbi namaz kılmaya baş ladı. (Bunu görünce) onlara dönüp şöyle buyur du:
"Ey insanlar! Amellerden gücünüz yettiği ka darım alın! Siz bıkıp usanmadıkça Allah da bık maz. Ameller içinde Allah'ın en çok sevdiği amel az olsa da devamlı yapılanıdır." [Kütüb-i sitte.]
172-Bir rivayette şu ek yer almaktadır: "Mu-hammed'in Ehl-i Beyti bir amel yaptıklarında on(u uygulamay)a devam ederlerdi."
173-Âişe'den yapılan rivayetlerden birisinde: (Allah Resulü buyurdu): "Doğruyu arayın, mute dil olun. §unu da iyi bilin ki, hiçbirinizi kendi ameli cennete koyacak değildir."
"Seni de mi ey Allah Resulü?" diye sordukla rında; "Beni de: ne var ki Allah beni mağfiret ve rahmetiyle Örter."
174-Bu rivayetlerden biri de şudur: Aişe radiyallahu anhâ'ya: "Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'in ameli nasıl idi? Herhangi bir günü (bütünüyle bir işe) tahsis eder miydi?" diye soruldu. Cevap verdi:
"Hayır; onun ameU devamh idİ. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in güç yetirebildiğine, hanginiz güç yetirebilir ki?"
175-Buhârî, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan bunun benzerini rivayet etmiştir. Onda şöyle geç mektedir; "(Amellerde) mutedil hareket edin, ifra ta kaçmayın. (En iyisini yapamasanız bile ona) yaklaşmaya çalımın. Sabah, ak^am ve gecenin bir kısmından istifade edin. Her hâlinizde mutedil olunuz ki maksada erebilesiniz."
176-Ayrıca Buhârî'nin ve Nesâî'nin şu ri vayetleri de vardır: "Şüphesiz hu din kolaydır; kim güçleştirmeye kalkılırsa ona yenik dü-§er."
177-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" [Buhâri ve Müslim.]
178-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mes cide girdi; iki direk arasmda asılı bir ip gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdiler:
"Bu, Zeyneb'in İpidir; (namaz kılarken) yoru lup güçsüz kaldığı zaman bu ipe tutunup kendine destek yapıyor."
"Çözün onu! Dinç iken güç ve morali yerinde iken namaz kdsın, güçsüz kaldığı zaman otur sun!" buyurdu. [Buhârî, Nesâî ve Ebû Dâvud.]
179-Ona (Ebû Davud'a) ait bir rivayette "Zeyneb" yerine "Hamne" adı geçmektedir.
180-Âişe'radiyallahu anhâ'dan:
Tüveyt'in kızı Havla, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanımdayken bana uğradı. "Bu Tüveyt'in kızı Havla, anlattıklarına göre geceleri uyumuyormuş" dedim. Ona sordu: "Gece uyumu yor musun? Gücünüz yettiğince amelde bulunun; vallahi siz usanmadıkça Allah da usanmaz."
[Mâlik. Buhârî, Müslim ve Nesâî; lafız Müsîim'e ailtir.j
181-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her amelin bir coşkusu, her coşkunun da bir gevmemesi vardır Eğer coşku sahibi, mutedil ve doğru hareket ederse ondan yana ümitli olun. Eğer ifratı sebebiyle parmakla gösteriliyorsa onu (bir şey zannedip) hesaba katmayın"
[Tirmizî]
1824bn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e azath cariyesinin geceleri namazla ve gündüzleri oruçla geçirdiğini haber verdiler. Şöyle buyurdu:
"Her ibadet edenin bir coşkulu dönemi, her coşkunun da bir gevşeme dönemi vardır. Kimin şevki ve coşkusu benim sünnetime uyarsa doğru yolu bulmuş olur, kim de (ifrata ve tefrite gitmek sureliyle) yamhrsa dalâlete düşmüş olur." [Rezîn.J
183-Mâlik radiyallahu anh'dan:
Bana ulaştığına göre Âişe radiyallahu anhâ yatsıdan sonra (gece) ailesine "Allah'ın Kitâb'mı rahat bırakmıyacak mısınız?" diye haber gönde-rirmiş.
184-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "İşlerin en hayırlısı mutedil olanıdır." [Rezîn.j
185-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Bu din metindir Onda yumuşak davranın. Çünkü ne kesilen, ne de bırakılan yer verimlidir." [Bezzâr, ieyyin bir İsnâdla rivüyet etti.)
186-İlk bölümünü Ahmed, Enes radiyallahu anh'dan nakletmiştir.
187-Sehl b. Huneyf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu:)
"Kendinizi fazla zorlamayın! Sizden öncekiler kendilerini zorlayıp sıkıntıya sokmaları nedeniyle helak olmuştur. Onların katmtılanm manastırlarda (kendilerine edindikleri hücre ve ibadethanelerde) bulursunuz." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve Mu'ce-mu'l-Evsat.]
188-Ebû Dâvud da Enes radiyallahu anh'-dan bir kıssa ile bu hadisi nakletmiştir.
189-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğru davranış, doğru tavır ve ölçü, (ifrat ve tefritten uzak olma) peygamberliğin yirmi-dört parçasından bir parçadır." [Ebû Dâvud,]

TAHRİC
==========
125-Kezâ bunu Mâlik, Muvattâ'ında (kader no. 3, s. 899) aynen irâd etmiştir.
126-Asl-ı senedi şöyledir: el-A'meş an Atiyye an Ebî Saîd ve el-A'meş an Habîb bin ebî Sâbit an Zeyd bin Erkam.
Sünen'inde (no. 3788) tahrîc eden Tirmizî, "hasen garîb" hükmü vermiştir.
127-Lafzı Ebû Dâvud'a ait olan hadisin asl-ı senedi şu şekildedir: Hâlid bin Ma'dân an Hucr bin Hucr ve Abdurrahman bin Amr es-Sülemî.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4607) ve Tirmizî (no. 2676) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.
128-Asl-ı senedi şöyledir: Muâviye bin Sâlih ani'l-Hasan bin Câbir el-Lahmî ani'l-Mikdâm.
Bu hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2664) isnâdı hakkında "hadis bu vecihten hasen garîbtir" hükmüne kâil olmuştur.
129-Ebû Dâvud'un tariki şöyledir: Harîz bin Osmân an Abdirrahman bin ebî Avf ani'l-Mikdâm.
Bunu Ahmed (IV, 131) ve Ebû Dâvud (no. 4604) tahrîc ettiler.
130-Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Ma'şer an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre.
Ahmed, Müsned'inde (II, 367, 483) tahrîc etmiştir. Ebû Ma'şer Necîh, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Bu durum, isnâdına azıcık zaaf irâs etmektedir.
131-İbn Mes'ûd'un bu sözünü Buhârî, Sahîh'inin iki yerinde biri Şu'be an Muhârik an Târık an İbn Mes'ûd (edeb 70/2, VII, 96) ve Şu'be an Amr bi Murre an Murre an İbn Mes'ûd (i'tisâm 3/3, VIII, 139) tariklerinden tahrîc etmiştir.
132-Asl-ı senedi: Sa'd bin İbrâhim ani'l-Kâsım bin Muh. an Âişe.
Bu hadisi Buhârî (sulh 5, III, 167; i'tisâm 20, VIII, 156), Müslim (akdiya no. 17-18, s. 1343-4), Ebû Dâvud (no. 4606) ve İbn Mâce (no. 14) tahr ettiler.
133-Senedi şöyledir: Amr bin Zürâre an Abdilvâhid bin Vâsıl an Osmân bin ebî Revvâd ani'z-Zührî.
Buhârî (mevâkît 7/2, I, 134) tarafından rivayet olunmuştur.
135-Bu sözü Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve M. el-Evsat'ında merfû? olarak, şu lafızla tahrîc etmiştir: "Allah'ın Kitâb'ına kim uyarsa, Allah onu sapıklıktan hidâyete erdirdiği gibi, âhiretin kötü hesabından da korur." Ancak bu hadisin râvilerinden Ebû Şeybe, oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' I, 169).
138-Bu hadisin asl-ı senedi: İbr. b. Süleymân el-Eftas ani'l-Velîd b. Abdirrahman el-Cüreşî an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ olup, İbn Mâce tarafından (no. 5) tahrîc edilmiştir. Metninin meâli şöyledir: Biz fakirliği anlatıyor ve ondan duyduğumuz korkularımızı dile getiriyorken Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bize geldi ve: "Fakir düşmekten mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak sûrette dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyle ki servetten başka hiçbir şey herhangi birinizin kalbini doğru yoldan saptıramayacaktır. Allah'a yemin ederim ki.." buyurdu.
139-Sözkonusu zayıflığın nedeni râvilerinden İbrâhîm bin Hammâd'dır (Mecma' I, 88).
141-Uzunca bir metni olan bir hadisin bölümüdür. Râvileri güvenilir râvilerden oluşmuş bir isnâdı vardır (Mecma' I, 129).
143-Bu hadisin isnâdı hakkında Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "Muh. b. Sâlih el-Adevî dışında tüm râvileri güvenilir olup, bu mezkûr şahıs hakkında bilgi edinemedim." (Mecma' I, 172)
144-İsnâdındaki Revh bin Sâlih'i İbn Adî zayıf addetmiş, el-Hâkim "güvenilir ve emîndir" demiş ve İbn Hibbân da onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Diğer ricâli mevsûk kişilerden oluşmuştur (Mecma' I, 172).
145-İsnâdındaki Muhammed bin Beşîr el-Kindî, Yahya bin Maîn'e göre oldukça zayıftır (Mecma' I, 173).
146-Asl-ı senedi: Muh. b. Mihsan an İbr. b. ebî Able an Abdillah bin ed-Deylemî an Huzeyfe olan hadisi İbn Mâce (no. 49) tahrîc etmiştir. İsnâdı oldukça zayıftır. Sebebi Muh. b. Mihsan olup, onun hakkında Dârekutnî "metrûktur, hadis uydururdu" demektedir (Mîzân no. 8120).
147-Asl-ı senedi: Ebû Muâviye an Leys an Beşîr bin Nehît an Ebî Hureyre olan hadisi İbn Mâce (no. 208) tahrîc etmiştir.
İsnâdı Leys bin ebî Süleym sebebiyle zayıftır.
148-Asl-ı senedi: Ebû'l-Muğîre ani'l-Evza'î an Hassân. Dârimî (I, 45, bâb: ittibâu's-sünne) tarafından tahrîc olunmuştur.
149-Aslı Sahîhayn'da olan bu hadisin de isnâdı sahihtir. Senedi şöyledir: Âsım bin Behdele an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd. Bu hadisi Tayâlisî (Müsned no 244), Ahmed (I, 435, 465), Dârîmî (I, 67), Bezzâr (Keşfu'l-estâr no. 2221), İbn Hibbân (no. 6-7) ve el-Hâkim (II, 318) tahrîc ettiler.
150-Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Ebû Âmir el-Esedî hakkında hiçbir bilgiye rastlayamadım. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 74).
151-İsnâdındaki Ubeydullah bin Abdirrahman bin Mevheb hakkında ihtilâf vâki olmuştur. Şöyle ki Yak?b bin Şeybe "zayıftır", kimi rivayetlerde İbn Maîn "zayıf", kimilerinde ise "güvenilir", Ebû Hâtim "hadisi elverişlidir" demiştir ve İbn Hibbân onu Sikât'ı içinde zikretmiştir. Diğer ricâli Sahîh râvilerindendir (Mecma' I, 176).
152-Bu rivayet versiyonunun isnâdında zayıf bir râvi olan İbn Lehî'a ile hakkında bilgi edinilemeyen Ebû Ma'şer el-Himyerî yer almıştır (Mecma' I, 176).
153-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Usâme an Büreyd bin Abdillah bin ebî Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ.
Bu hadisi Ahmed (IV, 399), Buhârî (ilm 20, I, 28) ve Müslim (fadâil no. 15, s. 1787) tahrîc ettiler.
154-Bu hadisin asl-ı senedi yukardakinin aynısı olup Buhârî (rikâk 26, VII, 186; i'tisâm 2/7, VIII, 140) ve Müslim (fadâil no. 16, s. 1788) tarafından tahrî edilmiştir.
155-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre.
Tahrîc edenler: Buhârî (rikâk 26/3, VII, 186), Müslim (fadâil no. 17; ayrıca Hemmâm tarikiyle no. 18, s. 1789) ve Tirmizî (no. 2874).
156-Asl-ı senedi şöyledir: es-Sevrî an Abdirrahman bin Ziyâd el-İfrîkî an Abdillah bin Yezîd an İbn Amr.
Tirmizî: "Bu hadisi, ancak bu tarikten biliyoruz, bu vecihten garîbtir" (no. 2641) demektedir. Râvilerinden Abdurrahman bin Ziyâd zayıf bir râvidir.
157-Münzirî'ye göre isnâdı "ceyyid"dir (Tergîb I, 82).
158-Bunun isnâdı hakkında Münzirî, "bir beis yoktur" demektedir (Tergîb I, 82).
159-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Muhammed bin Ca'fer an Humeyd an Enes tarikiyle Buhârî (nikâh 1, VI, 116), Hammâd bin Seleme an Sâbit an Ene tarikiyle Müslim (nikâh no. 5, s. 1020) ve Nesâî (Nikâh 5/6, VI, 60) tahrîc ettiler. Müslim ile Nesâî'nin rivayetlerinde ayrıca "kimisi de: "Asla et yemeyeceğim" dedi" ibaresi ziyâde kılınmıştır.
160-Asl-ı senedi şöyledir: Müslim Ebû'd-Duhâ an Mesr?k an Âişe.
Bunu Buhârî (edeb 72, VII, 96; i'tisâm 5, VIII, 145) ve Müslim (fadâil no. 127-8, s. 1829) tahrîc ettiler.
161-Bu hadisin asl-ı senedi: Muh. b. İshâk an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe.
Bu hadisi Ahmed (VI, 268), Ebû Dâvud (no. 1369) ve Bezzâr (Keşf no. 1457) tahrîc ettiler.
164-Bu hadis Sahîh-i Buhârî'den alınmıştır. Asl-ı senedi şöyledir: Abde an Hişâm an ebîhî an Âişe.
Sahîh'te îmân kitabında (bâb 13, I, 10) geçmiştir.
165-Asl-ı senedi: Avn bin ebî Cuheyfe an ebîhî.
Bunu Buhârî (tehecced 15, II, 47; savm 51, II, 243; edeb 86, VII, 104) ve Tirmizî (no. 2423) tahrîc ettiler.

166-Bu hadisi İbn Amr'dan Ebû Seleme bin Abdirrahman rivayet etmiştir.
Bu hadisi Ahmed (II, 187, 188, 198, 200), Buhârî (savm 54, II, 244; savm 56, II, 246; nikâh, VI, 114; edeb 84, VII, 103), Müslim (savm no. 181-4, s 812-814), Ebû Dâvud (no. 1388, 2427) ve Nesâî (siyâm 45, IV, 211) tahrîc ettiler.
167-Bu metin farklılığı Şuayb ani'z-Zührî an Saîd bin el-Müseyyeb ve Ebî Seleme an İbn Amr tarikiyle tahrîc olunan Buhârî hadisinde (savm 56, II, 246 geçmiştir.
168-Bu rivayetin tariki şöyledir: İkrime bin Ammâr an Yahyâ bin ebî Kesîr an Ebî Seleme...
Bu hadisi Müslim (savm no. 182, s. 813) tahrîc etti.
169-Bu rivayetin iki tariki vardır. Amr bin Dînâr ve Habîb bin ebî Sâbit an Ebî'l-Abbâs es-Sâib b. Ferrûh an İbn Amr.
Bunu bu tarikten Ahmed (II, 164, 188, 190, 195, 212), Buhârî (savm 20, II, 49; enbiyâ 37/3, IV, 134), Müslim (siyâm no. 187, s. 815, no. 188, s. 816), Tirmizî (no. 770), Nesâî (IV, 213, 214) ve İbn Mâce (no. 1706) tahrîc ettiler.
170-Bu metin parçası Mücâhid'in İbn Amr'dan rivayeti ile gelen hadis metninin başından bir bölümüdür.
Bunu Ahmed (II, 158, 188, 198), Buhârî (savm 58, II, 146; fadâilu'l-Kur'ân 34, VI, 113) ve Nesâî (siyâm 76, IV, 209-210) tahrîc ettiler.
171-Bu hadisin asl-ı senedi: Saîd el-Makburî an Ebî Seleme an Âişe.
Bu hadisi Ahmed (IV, 40), Buhârî (ezân 81, I, 178; libâs 43, VII, 50), Müslim (salâtu'l-musâfirîn no. 215, s. 540), Ebû Dâvud (no. 1368), Nesâî (II, 68 ve İbn Mâce (no. 942) tahrîc ettiler.
172-Sözkonusu bu ziyâde Muhammed bin Aclân'ın el-Makburî'den yaptığı rivayette geçen bir ibaredir. Müslim ve Nesâî'nin tahrîc ettiği hadislerde vârid olmuştur.
173-Bu hadisin asl-ı senedi: Mûsâ bin Ukbe an Ebî Seleme an Âişe.
Bunu Ahmed (VI, 125, 273), Buhârî (rikâk 18, VII, 182), ve Müslim (sıfatu'l-münâfikîn no. 78, s. 2171) tahrîc ettiler.
174-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Mansûr an İbrâhîm an Alkame b. Kays an Âişe.
Ahmed (VI, 43, 55,. 174, 188, 278), Buhârî (siyâm 64, II, 248; rikâk 18, VII, 182), Müslim (salâtu'l-musâfirîn no. 217, s. 541) ve Ebû Dâvud (no 1370) tarafından tahrîc olunmuştur.
175-Buhârî'nin (rikâk 18/3, VII, 181-2) tahrîc ettiği bu Ebû Hureyre hadisi şöyle başlamaktadır:
"Sizden hiç kimseyi ameli kurtaramayacaktır." Dediler ki: "Seni de mi, Ey Allah'ın Resûlü?" dediler. "Beni de; ancak Allah beni rahmeti ile örttü" buyurduktan sonra zikri geçen hadisi irâd buyurdu.
176-Asl-ı senedi: Ma'n b. Muh. an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre olan hadisi Buhârî (îmân 29, I, 15) ve Nesâî (îmân 28, VIII, 121-2) tahrîc ettiler.
Hadis metni 174. nolu parça ile devam etmektedir.
177-Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Ebî't-Teyyâh an Enes.
Bu hadisi Ahmed (III, 131, 209), Buhârî (ilm 11, I, 25; edeb 80, VII, 101) ve Müslim (no. 1734, s. 1359) tahrîc ettiler.
178-Asl-ı senedi: Abdülvâris bin Saîd an Abdilazîz bin Suheyb an Enes.
Bu hadisi Buhârî (teheccüd 18, II, 48), Müslim (salâta'l-musâfirîn no. 219, s. 542), Nesâî (III, 218) ve İbn Mâce (no. 1371) tahrîc ettiler.
180-Hadis muhtelif tariklerden ve çeşitli metin farklılıkları ile tahrîc olunmuştur. Hişâm ve Zührî'nin Urve'den, onun da Âişe'den rivayeti ile gelen hadisi Ahmed (VI, 247), Buhârî (teheccüd 18/2, II, 48), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn no. 220-221, s. 542) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 17, III, 218) tahrîc ettiler.
Mâlik'in sözkonusu tahrici İsmaîl bin ebî Hakîm'den belâğ yolu iledir; yani Mâlik, Âişe'ye vasletmemiştir (salâtu'l-leyl no. 4, s. 118).
181-Asl-ı senedi: Muh. b. Aclân ani'l-Kâ'kâ' an ebî Sâlih an Ebî Hureyre olan hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2453), "hasen garîb" hükmünü vermiştir.
185-el-Heysemî: "İsnâdında yer alan Ebû Akîl Yahyâ bin el-Mütevekkil, hadis uydurur" demektedir. Beyhakî bu hadisi oldukça karışık (ızdırâblı) rivayetlerle tahrîc etmiştir. Öyle ki hadis mevsûl, mürsel, merfû?, mevkûf olduğu gibi rivayet eden sahâbinin Câbir mi, Âişe mi yoksa Ömer mi olduğu belirliğe kavuşamamıştır. Ancak Buhârî, Ta'rîh'inde mürselini tercîh etmektedir (Feyd I, 544; Mecma' I, 62).
186-İsnâdı şöyledir: Zeyd b. el-Hubâb an Amr b. Hamza an Halef Eb?'r-Rebî' an Enes.
Ahmed (III, 199) tahrîc etmiştir. Halef dışındaki râviler güvenilir kimselerdir. Halef ise Heysemî'ye göre Enes'i görmemiştir (Mecma' I, 62).
187-İsnâdında yer alan Abdullah b. Sâlih Kâtibu'l-Leys hakkında ihtilaf olan bir kişidir (Mecma' I, 62).
188-Söz konusu hadisin isnâdı şöyledir: Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Saîd b. Abdirrahman b. ebî'l-Umyâ' an Sehl bin ebî Umâme an Enes.
Ebû Dâvud (no. 4904) tahrîc etmiştir.
189-Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Kâbûs bin ebî Zibyân an ebîhî an İbn Abbâs.
Ahmed (I, 296) ve Ebû Dâvud (no. 4776) tarafından tahrîc edilmiş olup Kâbûs zayıf addedilen râvilerdendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KIYAMET, HAŞİR, HESAP, HAVZ, SIRAT, MİZAN VE ŞEFAAT BAHSİ.....381
TAHRİC

9971- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sûr .sahibi (israfil), (sûr denilen) boruyu ağzına dayamış, yüzünü çevirmiş, kulağım vermiş hazır vaziyette sûr üfürme emri kendisine geleceği ânı beklerken durumunuz ne olacaktır?" Bu, ashabına ağır gelmiş olacak ki, şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Resulü! O zaman ne yapalım, ya da ne diyelim?"
"Hasbünallahü ve ni'mel-Vekü. Alellahi tevekkülnâ (= Allah bize yeter, 0 ne güzel vekildir, Allah'a tevekkül ettik), deyin buyurdu"
|Tirmizî.|
9972- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Bir bedevî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: 'Sûr nedir?' diye sordu.
Şöyle buyurdu: 'İçine üflenecek olan bir borudur'." |Ebû Dâvud veTirmizî.l
9973- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki sûr arasında kırk vardır."
(Ebû Hureyre'ye) denildi ki: "Kırk gün mü?" Ebû Hureyre dedi ki: "Bir şey söyleyemem."
"Kırk ay mı?" denildi. Ebû Hureyre dedi ki: "Bir şey söyleyemem."
"Kırk yıl mı?" denildi. Ebû Hureyre yine: "Bir şey diyemem" cevabını verdi.
"Sonra gökten yağmur inecek. Onlar yerden sebze biter gibi bitecekler. Kuyruk sokumundan başka insanda çürümedİk hiçbir şey kalmayacak. Kıyamet gününde yeniden yaratılış oradan olacaktır."
9974- Diğer rivayet:
"Kuyruk sokumu hariç âdemoğlunun her yerini toprak yiyip bitirecek, insan oradan tekrar yaratılacaktır."
[Tirmizî hariç, altı hadis İmamı]
9975- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin ruhu, cennet ağacına konup beslenecek olan bir kuştur. Onu yeniden dirilteceği günde Allah onu cesedine gönderip dirilteceği güne kadar orada kalacaktır."
| Mâlik ve Nesâî.]
9976- Ebû Rezîn el-Ukaylî radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Allah yaratıkları nasıl diriltecek, bunun örneği nedir?" Şöyle buyurdu: Kavminin bulunduğu yerdeki vadiden önce çorak iken sonra yemyeşil olduğunu hiç görmedin mi?"
"Evet" dedim.
"İşte hu, Allah' in (yeniden) yaratmasının ayeti(örneği)dir. İşte ölüleri de tıpkı bunun gibi diriltir." |Rezîn.l
9977- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah ResûIü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde insanlar has un çöreği gibi bembeyaz, lekesiz, ve herhangi bir işareti bulunmayan bir yerde haşredileceklerdir."
[Buhârî ile Müslim]
9978- îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde insanlar çıplak ve sün-netsiz olarak diriltilecekler. İlk giyindirilecek olan kişi İbrahim olacaktır," Sonra: "Sizi ilk nasıl yaratttysak öyle iade edip dirilteceğiz" mealindeki âyeti (Enbiyâ, 104) okudu.
9979- Diğer rivayet:
" Yalınayak, çıplak ve sünnetsiz hasredileceksiniz." Bir kadın dedi ki: Böyle bir durumda birbirimizin avret yerine bakacak mıyız?
"Eyfülan kadın! O gün içinizden herkesin kendisini meşgul edecek isi olacak" buyurdu.
[Buhârî, Müslim, TirmİzÎ ve Nesâî]
9980- Enes radiyallahu anh'dan: "Bir adam dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah Teâlâ: 'Yüzleri üzerinde cehenneme haşrolunacaklar'." (Fur-kân, 34) buyuruyor. Kâfir yüzüstü mü hasredilecek?'
'Dünyada iki ayak üstünde yürüten, kıyamet gününde yüz üstü yürütmeye kadir değil midir?' buyurdu."
9981- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde insanların bir kısmı yaya, bir kısmı binek üzerinde, bir kısmı da yüz üstü sürünerek üç ayrı şekilde hasrolu-nacaktır."
Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Onlar yüz üstü nasıl yürüyecekler?"
"İki ayaküstünde yürüten Allah, kıyamet gününde elbetteki yüz üstü yürütmeye de kadirdir. Ancak onlar yüzlerini her türlü engel ve dikenden koruyacaklardır" buyurdu. [Tirmizî.l
9982- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde insanlar üç ayrı grup olarak haşredileceklerdir. Birinci grup, gelecek hayatı Özleyen (geride kalan dünya hayatından) nefret eden zümredir. (Bunlar azık ve binekleri bol olanlardır) İkinci grup, ikisi bir deve, üçü bir deve, dördü bir deve, onu bir deve üzerinde götürülürüler. Kalanları (üçüncü grubu) da ateş önüne katıp götürecektir. Onların istirahata çekildikleri yerde ateş de istirahata çekilecek, onların harekete geçtikleri yerde o da onlarla harekete geçecektir. Onların sabahladıkları yerde, o da sabahlayacak, onların akşamladıkları yerde akşamlıyacak-ttr."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.|
9983- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde insanlar, terleri yerde yetmiş arşın aşağıya gidinceye, yukardan da kulaklarına ulaşıncaya kadar terliyecekler-dir," [Buhârî ve Müslim ile TirmİzÎ]
9984- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, "Onlar düşünmezler mi ki, kendileri büyük bir günde hesap vermek için diriltilecekler. O günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklar" âyetlerini (Mutaffifîn, 4) okudu ve şöyle dedi: "Onlardan biri kalkacak, terleri kulaklarının yarısına kadar ulaşacaktır." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.|
9985- el-Mikdâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kıyamet gününde güneş, insanlara bir mil miktarı oluncaya kadar yaklaştırılacak."
(Râvi) Süleym bin Âmir dedi ki: "Vallahi milden yer mesafesini mi yoksa göze sürülen mili mi kastettiğini bilmiyorum."
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "insanların terlemesi amellerine göre olacak. Şöyle ki; kimi ayaklarına kadar, kimi dizlerine kadar, kimi kalçalarına kadar ter içinde olacaklar. Kimini de ağzına kadar bürüye-cek."-{Bu sırada terin yükselişini ifade etmek için) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mübarek ağzmı gösterdi- [Müslim ve Tirmizî.l
9986- el-Mİkdâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar kıyamet gününde düşük olarak dünyaya gelen yavrudan bitkin ihtiyara kadar, Âdem'in yaratılışında, Yûsuf'un güzelliğinde ve Eyyûb'un kalbinde olarak otuzüçer yaşlarında ve sürmeli olarak haşrolunacak-lardır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
9987- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde kibirli kimseler, zerre gibi küçük olarak haşredileceklerdir."
[Bezzâr, hafi bir senedle.|
9988- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! EUibin senelik gün çok uzun değil midir?" Şöyle buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki o gün, mü'min'e bir farz namazı kılma ve eda etme vakti kadar hafifleştirilecektir."
|Ahmed ve Ebû Yü'lâ.|
9989- Onun (Ebû Ya'Iâ'nın) Ebû Hurey-re'den nıeıfû olarak rivayeti:
"insanların Alemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün, ellibin senenin bir gününün yarısı kadar olacak. Ancak bu, mü'minler için batmağa yüz tuttuğu güneşin batmasına kadar olan bir vakit gibi hafifletilecektir."
9990- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Mahşerin Şam'da olacağında şüphe eden kişi, Haşır sûresinin başındaki 'Kitab ehlinden inkar etmiş olanları ilk sürgünde, yurtlarından çıkartan O't/Hr'meâlindeki âyeti okusun. Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Orası mahşer yeridir'."
[Bezzâr feyy'm bir senedle.]
9991- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kul öldüğü hal üzere dirilecektir."
[Müslim]
9992- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim müslüman kardeşinin, dil ile namusuna ve ırzına sataşarak hakkını yemiş ise, altın ve gümüş paraların para etmeyeceği gün (Kıyamet) gelmeden önce bugün bu dünyada onunla helâllersin! Çünkü ona yaptığı haksızlık kadar salih amelinden alınacaktır. Eğer sevapları yoksa, arkadaşının günahlarından alınıp haksızlık yapana yüklenecektir."
|Buhârî ve Tirmizî]
9993- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müflis kimdir, bilir misiniz?"
"Bizde müflis, parası ve malı olmayandır" dediler. Şöyle buyurdu:
"Asıl müflis, kıyamet günü namazı ile, orucu ve zekâtı ile gelir. Öte yandan, buna hakaret etmiş ona iftira atmış, berikinin malını yemiş, öbürünün kanını akıtmış ve falanı dövmüş olarak gelir. Yaptığı iyilik ve sevapları işte böylece ona buna dağıtılacaktır. Borcu ödenmeden sevapları biterse, bu defa onların günahlarını kendisi yüklenecek ve sonra da cehenneme atılacaktır." [Müslim ve Tirmizî]
9994- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde bütün haklar sahiplerine ödenecektir. Hatta (kısâsen) boynuzsuz koyunun, boynuzlu koyundan hakkı bile alınacaktır."
[Müslim ve Tirmizî]
9995- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Şunu duyardık: "Kıyamet gününde bîr adam tanımadığı bir adamın yakasından yapışacak. Adam şöyle diyecek:
'Benden ne istiyorsun? Ben seni tanımıyorum.' O şöyle diyecek: 'Dünyada beni hata ve çirkin işler üzerinde görüp de beni onlardan alıkoymazdın'." [Rezîn]
9996- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"O, bilmediği şey dinlemezdi. İyice anlayıncaya kadar onu sorardı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Âhirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba duçar olacak demektir.' Dedim kî: 'Allah: 'Kitabı sağdan verilen kolay bir hesaba çekilir, ehline sevinçli olarak döner' (İnşikâk, 7-9) buyurmadı mı?' Şöyle buyurdu:
'Bu (münakaşa değil) sadece bir sunuştur. Kıyamet günü hesaba çekilen herkes mutlaka helak olmuş demektir'."
9997- Diğer rivayet:
"Kıyamet günü hesaba çekilen mutlaka azaba uğratılacak demektir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tİrmizî.|
9998- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kulun ilk hesap vereceği şey, namazdır. İnsanlar arasında ilk davası görülecek şey de kan davalarıdır."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
9999- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde, kulun ayaktan Rabbi-nin huzurundan, şu beş şey soruluncaya kadar bir yere kıpırdamaz: Ömrünü nasıl harcadığından, gençliğini nerede harcayıp yıprattığından, malım nereden kazanıp nereye harcadığı ve ilmiyle amel edip etmediğinden sorulacaktır." [Tirmizî]
10000- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Ademoğlu âdeta bir soylu gibi getirilip Allah'ın huzurunda durdurulacak ve Allah ona şöyle diyecek: 'Sana bolca nimet verdim, sana bu kadar lütuf ve ihsanda bulundum. Ne yaptın?'
'Ya Rabbil Biriktirdim, artırdım, olduğundan çoğunu da geride bıraktım. Beni (dünyaya) geri gönder de onu sana getireyim' diyecek. Ona şöyle diyecek:
'Haydi bana önceden âhirete gönderdiklerini göster!'
'Ya Rabbi! Onları biriktirdim, artırdım, olduğundan fazla olarak geride bıraktım. Geri gönder beni de onu sana getireyim' diyecek; ancak bu ona fayda vermiyecek. Çünkü o kul hiçbir hayrı önceden göndermemiştir. İşte bu sebeple de cehenneme atılacaktır."
[Tirmizî]
10001- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah kulunu karşısına alıp şöyle diyecek:' Ey fülan! Ben sana ikram etmedim mi; ben seni başkaları üzerine efendi kılmadım

mı; ben seni eş sahibi yapmadım mı; atları, develeri senin emrine vermedim mi? Reislik yapmana, ganimet malının dörtte birini almana müsaade etmedim mi?
Kul 'Bilakis (verdin) ya Rabbü' diye cevap verecek.
'Günün birinde bana kavuşacağına inanıyor muydun?'
'Hayır.'
'O halde şimdi ben de seni daha önce beni unuttuğun gibi unutuyorum' diyecek.
Sonra Allah bir ikincisini huzuruna alacak, onunla da aynı konuşmayı yapacak.
Sonra üçüncüsünü huzuruna alacak da onunla karşılıklı konuşup: 'Bana kavuşacağına inanıyordun değil mi?' dediğinde kul şu cevabı verecek: 'Ey Rabbim! Sana, Kitabına,
peygamberlerine iman ettim, namaz kıldım, oruç tuttum ve zekât verdim.' der. Mümkün olduğunca O'na hamdü senada bulunup hayır ile övdükten sonra Allah: 'Öyleyse sen simdi burada dur, sana bir şahit getireceğim' diyecek. Kul: 'Acaba bana kim şahitlik edecek?' diye düşünürken, ağzı mühürlenecek. Uyluğuna: 'Haydi onun hakkında sen konuş/' denilecek. Bunun üzerine onun hakkında uyluğu, eti ve kemiği konuşup yaptıklarını anlatacak ve aleyhinde tanıklık edecekler. İşte bu, kulun tutunabileceği hiçbir özür kalmaması içindir. Bu üçüncü kul münafıktır, işte böylesi adam Allah'ın gazabına uğrayanın ta kendisidir." |Daha uzun bir metinle Müslim.]
10002- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?"
"Evet; öğle üstü bulutsuz bir havada güneşi görmekte sıkıntı çekermisiniz? Bulutsuz berrak bir gecede dolunay görüldüğünde ayı görmekte herhangi bir sıkıntıya maruz kalır mısınız?" diye sorunca, "Hayır, ey Allah'ın Resulü!" dediler.
"İşte kıyamet gününde aynı şekilde Allah'ı görmekte hiç sıkıntı çekmiyeceksiniz, Sadece güneş ve ayı gördüğünüzde çektiğiniz sıkıntı kadar bir sıkıntı çekersiniz. Kıyamet günü olduğu zaman, her ümmet taptığına tâbi olmak için çağırılacak. Allah'tan başka putlara, dikili taşlara ibadet edenler bir bir cehenneme dökülecek, cehenneme dökülmedik onlardan hiç kimse kalmayacak, lyi-kötü Allah'a ibadet edenlerden hiç kimse kalmayınca yahudiler çağtrılıp kendilerine sorulacak:
'Siz söyleyin bakalım, neye tapıyordunuz?'
'Biz Allah'ın oğlu Üzeyr'e ibadet ediyorduk' diyecekler.
'Yalan söylüyorsunuz. Allah ne bir eş edindi ve ne de çocuğu vardır.'
'Ne arzu ediyorsunuz?'
'Susadık. Ey Rabhimiz ne olur bize su ver!' diyecekler. Onlara su verilmesi için işaret edilecek. Bunun üzerine serap gibi görünen cehenneme birbirlerini ezerek sürülecekler ve doğruca cehenneme atılacaklar.
Ondan sonra Hıristiyanlar çağrılacak ve onlara: "Ya siz neye ibadet ediyordunuz?' diye sorulacak. Onlar: 'Allah'ın oğlu Mesih'e ibadet ediyorduk' diye cevap verecekler. Onlara da: 'Yalan söylediniz. Allah ne eş edindi, ne de çocuk. Şimdi ne istiyorsunuz?' denilecek. Onlar da: 'Ey Rabbimiz! Susadık, ne olur bize biraz su ver!' diye yalvaracaklar. Onlara su verilmesi işaret edilecek. Böylece serap halinde görünen cehenneme sürülecekler, birbirlerini ezerek, çiğneyerek oraya koşacaklar ve cehenneme düşecekler.
Sadık veyafacir olarak Allah'a tapanlardan başka muvahhid kimse kalmayınca, Allah onlara gördükleri en yakın bir sıfatta tecelli edecek ve şöyle diyecek:
'Siz ne bekliyorsunuz, her ümmet taptığı şeyin ardına düşmüştür?' Cevapları şu olacak: 'Biz dünyada iken bu insanlara muhtaç olduğumuz halde onlardan ayrıldık ve onlarla arkadaşlık etmedik.'
'Allah ben sizin Rabbinizim' buyuracak. Bunun üzerine onlar (iki veya) üç kere: 'Senden Allah'a sığınırız, biz hiçbir şeyi O'na ortak kokmayız' diyecekler. Hatta bazıları ner-dey.se dönecek duruma düşecek.
'Peki sizinle O'nun arasında kendisini tanıyabileceğiniz bir alamet var mıdır?' diye sorduğunda 'Evet' diyecekler. Bunun üzerine O, baldırını açacak, gerçekten Allah'a kendiliğinden secde edenlere secde etmeleri için izin verilecek. Ancak gösteriş ve desinler için secde edenler ise, (her) secde etmek istediklerinde başları üstüne arkaya doğru yuvarlanacaklar.
Sonra başlarını kaldırınca, Allah'ı ilk gördükleri suret değişmiş olarak görecekler ve Allah da onlara: 'İşte ben sizin Rabbinizim' buyuracak. Onlar da: 'Sen bizim Rabbi-mizsin' diyecekler.
Sonra cehennemin üzerine köprü kurulacak ve şefaate izin verilecek. Halk şöyle diyecekler: 'Allahım! Selâmete erdir, selâmete er-
dir!' Denildi ki: 'Ey Allah'ın Resulü, köprü nedir ve nasıldır?'
'Köprü son derece kaygandır. Onda Ne-cid'de bulunan Sa'dân demlen diken gibi çengeller, kancalar ve demir dikenler vardır. Mü'minlerden kimi göz açıp kapayıncaya kadar, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi küheylana binmiş gibi, kimi deveye binmiş gibi oradan geçecektir. Kimi hiçbir şey olmadan sapasağlam, kimi yüzü ve vücudu tırmalanmış olarak geçip kurtulacak, kimisi de cehenneme sapır sapır düşecek. Nihayet mü'minler ateşten kurtuldukları zaman, nefsim kudret elinde olana yemin olsun ki, hiçbiriniz kıyamet gününde ateşteki kardeşlerinin haklarının verilmesini taleb eden mü'minler kadar Allah'tan şiddetle bir şey taleb edemez. Diyecekler ki: 'Rabbimiz onlar da bizimle beraber namaz kılarlardı, bizimle beraber oruç tutarlardı, bizimle hacca giderlerdi.' Bunun üzerine onlara şöyle denilecek: 'Haydi onlardan tanıdıklarınızı çıkartın!' Böylece onların yüzleri ateşe haram olacak. Oradan birçok insanlar çıkartacaklar. Baldırlarının yarısına kadar, dizlerine kadar ateşe batanları çıkarttıktan sonra: 'Ya Rabbi! Çıkartmasını emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.'
Sonra Allah onlara şöyle buyuracak: 'Haydi dönün bakın, kalbinde bir dinar kadar hayır bulunan insanları da çıkartın!' Gidecekler, daha birçok insanları da çıkartıp gelecekler. Diyecekler ki;
'Ey Rabbimiz! Emrettiklerinden kimse kalmadı hepsini çıkarttık.'
Allah şöyle buyuracak: 'Haydi dönün kalplerinde yarım dinar icada hayır bulunanları da çıkartın!' Gidecekler, daha birçok insanı da çıkartacaklar. Sonra Rabbimiz: 'Bize emrettiklerinden kimse kalmadı, onları da çıkarttık' diyecekler. Sonra şöyle diyecek: 'Haydi gidin kalbinde zerre kadar hayır bulunanları çıkartın!' Gidecekler birçok insanı çıkartacaklar; dönüp: 'Rabbimiz emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.
Ebû Saîd şöyle derdi: "Eğer size anlattığım bu hadisi tasdik etmezseniz, 'Şüphesiz
Allah zerre kadar zulmetmez; bir hanene olursa, onun karşılığını kat kat verir. Kendi katından büyük ecir verir' mealindeki âyeti (Nisa, 40) okuyun!"
"Sonra Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Melekler, peygamberler ve mü'minler şefaat ettiler, geride merhamet edenlerin en çok merhamet edeni kaldı.' Sonra ateşten bir cemaati alacak; nihayet oradan hiç hayır işlemeyenleri kömürlere dönüşmüş bir halde alacak ve onları cennetin yollan üzerinde: 'Hayat nehri' denilen nehre atacak, oradan selin taşıdığı yabani reyhan tohumları gibi çıkacaklar. Yabani reyhan bazen taş, bazen de ağaç dibinde olur. Güneşe doğru olanlar sarı ya da yeşil olur. Gölgeye doğru olanlar ise beyaz olur." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Sanki sahrada koyun otlatmış gibi konuşuyorsun." Şöyle buyurdu: "Onlar inci gibi çıkacaklar, boyunlarında cennet ehlinin anlayacağı bir şekilde alamet olacak ve onlar için: 'İşte bunlar Allah'ın azatlılarıdır hiçbir amel işlemeden, hiçbir

hayır yapıp önceden (âhirete) göndermeden Allah onları cennete koymuştur.'
Sonra buyuracak: 'Haydi cennete girin, gördükleriniz hep sizin olacaktır!'
'Ey Rabbimiz! Bize, âlemlerden hiç kimseye vermediğini verdin' dediklerinde, Allah şöyle buyuracak: 'Katımda sizin için bundan daha güzeli vardır.'
'Nedir bundan daha üstün ve güzel olan?'
'Benim hoşnutluğum; artık bundan sonra size hiç, ama hiç gazap etmiyeceğim' buyuracak."
10003- Diğer rivayet:
Ebû Saîd dedi ki: "Duyduğuma göre köprü (Sırat) kıldan ince, kılıçtan keskindir."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
10004- Müslim, Câbir'den: "Buyuracak ki:
'Siz kimi bekliyorsunuz?' 'Rabbirhizi.' 'Ben sizin RabbinİZim.' 'Öyleyse seni görelim, cemâline bakalım' diyecekler ve Allah da gülerek onlara tecelli
edecek. O'na uyup O'nunla gidecekler. Mü'min-münafık herkese nur verecek, sonra ona tâbi olacaklar. Cehennemin üstündeki köprüde birtakım çengeller ve dikenler asılıdır. Allah'ın dilediklerini yakalayacaklar. Sonra münafıkların nuru sönecek, mü'minler ine kurtulacaklar. Hesap görmeden ilk kurtulacak grup yüzleri mehtap ayı gibi olan zümre yetmiş bin kişidir. Onları semadaki yıldız parlaklığında olan insanlar takip edecek. Sonra böylece diğerleri de geçecekler. Derken şefaata müsaade edilecek, şefaat edecekler. 'Lâ ilahe ilallah' diyenlerden kimse kalmıyacak, hepsi cehennemden çıkacak. Kalbinde bir arpa ağırlığında imam bulunanlar da çıkacaklar. Cennetin avlusunda durdurulacaklar. Cennet ehli onlara su serpecek, selin taşıdıklarında biten dane gibi bitecekler ve üzerlerindeki cehennem yanıkları gidecek. Sonra dileyecekler, dünya ve on katı kendilerine verilecek."
[Daha uzun bir metinle Müslim.]
10005- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Kıyamet gününde) Allah tnü'min kulu ile fısıltı ile (başkalarından uzak bir şekilde) konuşacak. O zaman tnü'min Rabbine pek yakın olacak. Allah onun üzerine himayesini indirip, günahlarını itiraf ettirecek. 'Falan fü-lan günahı biliyorsun değil mi?' dediğinde 'Ey Rabbim biliyorum, biliyorum' -iki kere-diyecek. Bunun üzerine Allah: 'Onu dünyada ben Örttüm, kimsenin ondan haberi olmadı. Bugün de senin için günahını bağışlıyorum' diyecek ve hemen hasenat defteri verilecek. Kâfirler ve münafıklara İse tüm yaratıkların gözü önünde: 'İşte bunlar Rablerine karşı yalan söylemişlerdir. Allah'ın laneti zalimler üzerine olsun!' denilecek." IBuhârî ile Müslim.)
10006- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Bir adam dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Benim kölelerim var. Durmadan bana yalan söylüyorlar, bana baş-kaldıriyorlar, ben de onlara hakaret ediyor ve dövüyorum. Onlar yüzünden durumum ne olacak?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Onların sana karşı yaptıkları isyan, hıyanet ve yalanları ile senin onlara verdiğin ceza hesaplanacak. Eğer senin verdiğin ceza onların suçlarına eşit olursa, senin ne lehine ve ne de aleyhine bir şey yoktur. Eğer senin verdiğin ceza onların suçlarından az ise bu lehine fazilet olacaktır. Eğer verdiğin ceza onların suçlarım aşarsa, o fazlalığı ödemek zorunda kalacaksın, ki bu, senden kısas yolu ile alınacaktır.' Bunun üzerine adam bir kenara çekildi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Allah Teâlâ'nın: 'Kıyamet gününde adalet terazililerini kurarız ... hesapçılar'a kadar olan kavl-i celilini (Enbiyâ, 47) okumuyor musun?' Adam bunun üzerine şöyle demekten kendini alamadı: 'Hem kendim, hem de onlar için ayrılmaktan başka hayırlı bir durum kalmadı. Şahit ol; onların hepsi bundan sonra hürdürler.' [Tirmizî.]
10007- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydık. Bir ara güldü ve şöyle dedi:
'Neden güldüğümü biliyor musunuz?'
'Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir' dediler.
'Kulun Rabhi ile karşılıklı konuşmasından dolayı gülüyorum. Kul der ki:
'Ey Rabbim! Beni zulümden kurtarmadın mı?'
'Evet' buyurur.
Kul: 'Ben bugün nefsime karşı ancak kendi tarafımdan olanın şahitliğini kabul ederim' der. Rabbı ise:
'Bugün senin üzerine bir şahit olarak kendi nefsin ve şahitler olarak da Kirâmen Kâtibin yeter' diyecek. Bunun üzerine ağzını mu-hürleyip azalarına: 'Haydi konuşun bakalım!' emrini verecek ve onlar da onun amelini bir bir anlatacaklar. Sonra kulun ağzına vurulan mühür kaldırılınca azalarına dönüp: 'Yazıklar olsun size! Vay halinize (rahmetten uzak olun!). Ben de sizin namınıza ve sizi kötülüklerden korumak için mücadele veriyordum'diyecek.' [Muslim]
10008- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zulüm üç türlüdür:
Allah'ın bağışlamayacağı zulüm, Allah'ın bağışlayacağı zulüm, Allah'ın terketmeyeceği zulüm.
Allah'ın bağışlamayacağı zulüm sirktir. Çünkü sirk büyük bir zulümdür. Allah'ın bağışlayacağı zulüm ise, kulların kendileri ile Rableri arasında kendilerine yaptıkları zulümdür. Allah'ın terketmeyeceği zulüm ise, kulların birbirlerine karşı yaptıkları zulümdür ki, bu zulmü onlara birbirlerine ödetme-dikçe bırakmayacaktır." [Bezzâr.j
İsnadında Ahmed bin Mâlik el-Kuşeyrî vardır.
10009- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ilk davalasıp hesaplaşacak olan iki komşudur." |Ahmed.]
10010- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde yaratıklar bir araya gelip de cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girerken, biri şöyle seslenecek: 'Ey büyük topluluk! Birbirlerinize karşı yapmış olduğunuz haksızlıkları bırakın, sevabınız bana aittir'
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
10011- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç şüphe yok ki ben, en son cennete girecek olan ile, en son cehennemden çıkacak olanı bilirim. Şöyle ki, kıyamet günü kişi götürülecek ve onun hakkında denilecek ki:
'Haydi bunun küçük günahlarını ona sunun, büyük günahlarını ise kaldırın (görmesin)!' Bunun üzerine onun küçük günahları sunulacak ve şöyle denilecek: 'Sen falan gün, bunu bunu yaptın mı? Falan günü şunu şunu yaptın mı?' İnkar edemeyip, zaten büyük günahlarından da korktuğu için: 'Evet' diyecek. Bunun üzerine ona şöyle denilecek: 'Senin için her kötülüğün yerine bir iyilik vardır.' Kul da diyecek ki: 'Şu anda burada görmediğim birçok günahlarım vardır'."
Râvi dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in azı dişleri görünüıiceye kadar güldüğünü gördüm." [Müslim ve Tirmizî]
10012- İbn Mes'ûd radiyallahu arh dan: 'Bir adam dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! ca-hiliyelle yaptıklarımızdan sorumlu tutulacak mıyız?' Şöyle buyurdu: 'İslâm'da güzel ve iyi hareket eden cahiliyette yaptığından sorumlu olmayacak. İslâm'da kötü

davranışlarda bulunan, ilk yaptıklarından da, son yaptıklarından da sorumlu tutulacaktır'." [Buharı ile Müslim.|
10013- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Havzın kapları nedir?" Şöyle buyurdu:
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun kapları açık ve karanlık bir gecede gökteki yıldızların sayısından fazladır. Kim onun bardağıyla içerse bir daha asla su-samaz. Havzın cennetten çıkan iki oluğu gürül gürül akar.
Eni, uzunluğu kadar olup Amman ile Eyle arası kadardır. Suyu sütten beyaz, baldan tatlıdır." [Tirmizî ve aynı lafızla Müslim]
10014- İkisinin ve Buhârî'nin Enes'den rivayetleri: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Havzın iki kenarı arası, Sana ile Medine arası kadardır."
10015- Diğer rivayette: "Medine ile Amman arası kadardır."
10016- Diğer rivayet:
"Eyle ile Yemen San'âs'ı arası kadardır."
10017- Diğer rivayet:
"Oradaki altın ve gümüş ibriklerinin gökteki yıldızlar sayısınca olduğunu gördüm."
10018- Buharı ile Müslim, İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Havzım bir aylık me saf eliktir."
10019- Ebû Tâlut radiyallahu anh'dan:
. "Ebû Berze el-Eslemî, Ubeydullah bin Ziyâd'ın yanma girdi. Onu görünce (Ubeydullah) şöyle dedi: Sizin Muhammed'e as-hâb olanınız, şu kısa boylu şişman mıdır?' Ebû Berze onun ne demek istediğini anlayınca şöyle dedi: 'Muhammed'in sohbetinde bulunduğum için beni ayıplayacak bir kavmin içinde bulununcaya kadar yaşayacağımı zannetmezdim.' Bunun üzerine Ubeydullah şöyle dedi:
'Muhammed'in sohbetinde bulunmak sizin için elbetteki bir şereftir, ayıp değildir. Ben sana havzdan sormak için haber gönderdim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den, bu hususta bir şey söylediğini duydun mu?' Ebû Berze: 'Evet, bir, iki, üç, dört, beş kere değil daha fazla duydum:
'Kim onu (Havzı) yalanlarsa Allah ona ondan içirmesîn!' dedi ve sonra öfkelenerek çıktı.'" |Ebû Dâvud.|
10020- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygamberin, ümmetinin varıp da içeceği bir havzı bulunmaktadır. Onlar birbirlerine karşı hangimizin geleni daha çoktur diye övüneceklerdir. Ben havzımdan gelerek içeceklerin hepsinden daha çok olmasını isterim." [Tirmizî.]
10021- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e: 'Cennetle cehennem arasında konakla-nacak bir yer var mıdır?' diye sordu.
'Evet, aralarında bir kısım burçlanı cennete bazı burçları ise cehenneme bakan benim havıım vardır.'"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebir'de hafi bir senedle]
10022- Ebû Hureyre ve Câbir radiyallahu anhumâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Ali bin Ebî Talip benim havzımın sahibi olacaktır."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
10023- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Havzıma birtakım adamlar gelecek; bana yaklaştırılınca birden uzaklaştırılacaklar. Ben: 'Yâ Rabbî! Bunlar benim ashabım' diye sesleneceğim. Bana şöyle diyecekler: 'Senden sonra onların (dinde) ne yaptıklarını sen bilmiyorsun'."
10024- Diğer rivayet:
"Benden sonra dinde değişiklik yapanlar (benden) uzak dursunlar!" diyeceğim. [Buhûrî ve Müslim|
10025- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ashabımdan bir cemaat havzımdan uzak tutulacaklar.'
'Ey Rabbim! Bunlar benim ashabım!' diye feryat edeceğim. Şöyle buyuracak: 'Onların senden sonra (dinde) neler icat ettiklerini bilmiyorsun. Onlar gensin geri dinden döndüler'."
10026- Diğer rivayet:
" Kıyamet gününde ümmetim havzımda benim yanıma gelecekler. Ben ise kişinin devesinden başka develeri uzaklaştırdığı gibi, insanları uzaklaştırmaya çalışacağım." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bizi tanıyabilecek misin?"
"Evet; çünkü sizin simanız hiç kimsede bulunmayacak. Bana sizler, abdestin bıraktığı eserden dolayı, elleri ve alınları bembeyaz ve nurlu olarak geleceksiniz, içinizden namaz kılmayan bir taife de benden uzaklaştırılacak; ben de 'Bunlar da benim ashabımdır' diye feryat edeceğim; lâkin bir melek bana şu cevabı verecek: 'Senden sonra onların neler (bidatler) yaptıklarını biliyor musun?'
[İkisi de Buhâri ile Müslim'e uİI.|
10027- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den, kıyamet gününde bana şefaat etmesini rica ettim.
'Yaparım inşaallah' buyurdu. 'Peki seni nerede arayayım?' 'Beni ilk arayacağın yer S irat'tır' 'Seni orada bulamazsam?" 'Beni Mizan'in yanında ara!' 'Seni Mizan'ın yanında da bulamazsan?' 'Beni havım yanında ara! Bu aç yerden şaşmam (mutlaka birinde bulunurum)' buyurdu." [Tirmizîl
10028- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sırat köprüsünde müminlerin şiarı; 'Rabbim, selâmete erdir, selâmete erdir!' olacaktır."
[İkisi de Tirmizi'ye ait]
10029- Ya'lâ bin Münebbih radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde cehennem, mümine: 'Geç ey mümin! Senin nurun benim alevimi söndürür' diyecektir. "
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.|
10030- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Cehennemi hatırladım ve ağladım. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Neden ağlıyorsun?'
'Cehennem aklıma geldi de onun için ağlıyorum. Siz kıyamet gününde ailelerinizi hatırlayacak mısın?'
'Şu üç yerde kimse kimseyi hatırlamayacak: Mizanda mizanı hafif mi ağır mı tartacak? Bunu anlayıncaya kadar sahifeler (kitaplar) verildiğinde kitabı, sağından mı solundan mı yoksa arkasından mı verilecek bunu iyice anlayıncaya kadar hesap ânında da hatırlamaz. Cehennemin üstünde kurulacak sırat (köprü) üzerinde de geçip selâmete erinceye kadar '." |Ebû Dâvud.f
10031- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygamberin ümmetine ettiği bir duası vardır. Ben ise asıl duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için sakladım."
10032- Diğer rivayet:

"Ben cennette ilk şefaat edecek peygamberim. Kıyamet gününde en çok tebeası olan ben olacağım. Cennetin kapısını ilk çalacak olan da benim." IBuhârî ve Müsiim.j
10033- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şefaatim, büyük günah sahipleri içindir." |Tirmizî.|
Câbir dedi ki: "Kebâir (büyük günah) sahibi olmayanların şefaate ne ihtiyacı olacak ki?"
10034- Enes radiyallahu anh'dan: Ma'bed bin Hilâl el-Anzî dedi ki: "Enes'in yanına varmak istedik. Ona gidebilmemiz için Sâbit'i aracı yaptık, beraberce gittik. Daha namaz kılıyordu. Sabit ondan içeriye girmemiz için izin istedi. O da İzin verdi. İçeriye girdik. Sâbit'i yatağına oturttu. Sabit ona şöyle dedi:
'Ey Hamza'mn babası! Basralı kardeşlerin senden, şefaat hadisini rivayet etmeni rica ediyorlar.' Şöyle dedi:
'Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem bize şunu anlattı: Kıyamet gününde insanlar kalabalık halinde birbirlerine girmiş bir vaziyette Âdem Aleyhisselâm' a gidecekler.
'Zürriyetine şefaat et!'diyecekler. O şu cevabı verecek: 'Benim buna yetkim yoktur, siz İbrahim'e gitmelisiniz. Çünkü o, Allah'ın dostudur.'
Hemen ibrahim'e gidecekler. O da: 'Benim buna yetkim yoktur, en İyisi mi siz keli-mullah olan Musa'ya varın!' diyecek. Derhal Musa'ya varacaklar. O şöyle diyecek: 'Benim buna yetkim yok; siz Allah'ın Ruhu ve Kelimesi olan isa'ya gitmelisiniz.' Ona vardıklarında ise o: 'Benim buna yetkim yok. Siz en iyisi Muhammed sallallahu aleyhi ve seHem' e gidin!' diyecek. Nihayet bana gelecekler. Ben de Allah'a varıp izin isteyeceğim. O da bana izin verecek. Huzurunda simdi yapamayacağım (fakat) o zaman bana ilham edeceği hamdü senalarda bulunacağım. Sonra Rabbime secdeye kapanacağım. Söyle buyuracak: 'Ey Muhammed, kaldır başım! Söyle, sözün dinlenecek, iste, istediğin sana verilecek. Şefaat yetkisi dile, bu yetki de sana verilecek.'
Ben de şöyle yalvaracağım: 'Ey Rabbim! Ümmetim, ümmetim!'
Şöyle denilecek: 'Haydi git, kalbinde bir buğday ya da arpa danesi kadar imam bulunanları oradan çıkart!'Gidip buyruğunu yerine getireceğim. Gelip aynı hamdü senaları yine yapacağım. Huzurunda secdeye kapanacağım. Bana şöyle denilecek: 'Ey Muhammed! Kaldır başını! Söyle, sözün dinlenecek, iste, istediğin verilecek. Şefaat yetkisi dile, o da sana verilecek.'
'Rabbim, ümmetim, ümmetim!' diyeceğim. Şöyle buyuracak:
'Haydi git oradan kalbinde hardal tanesi kadar imam bulunanı çıkart!'
Gidip bu emri de yerine getireceğim. Sonra gelip Rabbime aynı hamdü senalarda bulunacağım, sonra secdeye kapanıp O'na yalvaracağım. Bana şöyle denilecek: 'Kaldır başını, söyle, sözün dinlenecek; iste, istediğin verilecek, şefaat yetkisi iste, o da sana verilecek.' Bunun üzerine: 'Ya Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi!' diyeceğim.
Bana şöyle denilecek: 'Haydi git, hardal tanesinden daha az, daha az, daha az imanı bulunanı da oradan çıkart!' Hemen büyük bir neşe ile gidip O'nun buyurduğunu yerine getireceğim.'
İşle Enes'in bize naklettiği hadis budur. Onun yanından çıktık, geri dönerken sahranın bir tepesine varınca, dedik ki: 'Ebû Halîfe'nin evinde gizlenen el-Hasan'a varıp selâm versek de bir de bu hadis hakkında ona sorsak.' Evine girdik ve selâm verdik. Dedik ki: 'Ey Ebû Saîd! Biz şimdi kardeşin Ebû Hamza'nın (Enes'in) yanından geliyoruz. Bize şefaat hakkında şimdiye kadar benzerini hiç duymadığımız bir hadis nakletti.'
'Ne imiş bakalım, söyleyin!' deyince, hemen hadîsi kendisine naklettik.
'Daha daha, ne dedi?' diye sorunca; 'Hepsi bu kadar, daha başka bir şey bildirmedi' dedik.
'O, bize bunu yirmi yıl önce anlatmıştı. Bunu bilmeyen yoktur. (Enes) o günlerde bütün hafızasını toplamış bir haldeydi. Şimdi ise
(o hadisin) bir kısmını unutmuş görünüyor. Şeyh (Enes) bunu ya unuttu, ya da tevekkül edip amel etmeyi terketmenizden korktuğu için onu(n devamını) size nakletmemişür.'
'Nedir o terkettiği ya da unuttuğu şey?' diye sorduk. Güldü ve şöyle dedi:
'İnsanlar aceleci yaratılmıştır. Ben size Şimdi onu anlatmak istiyorum." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
'Size dördüncü kez Rabbime dönüp aynı hamdü senalarda bulunduktan .sonra huzurunda secdeye kapanacağım. Bana söyle denilecek: 'Ey Muhammedi Basını kaldır, söyle, söylediğin dinlenecek. İste, istediğin de verilecek. Şefaat yetkisi dile, o da sana verilecek.'
Şöyle diyeceğim: 'Yâ Rabbi bana 'Lâ ilahe illallah' diyenler hakkında, da izin ver!' Şöyle buyuracak:
'Bu sana ait değildir. Lâkin izzetim, kibri-yâm, azametim ve celâlim hakkı İçin, oradan 'La ilahe illallah' diyenleri ben mutlaka çıkartacağım,'
|Buhârî ile Müslim. |
10035- DârİmÎ, Ukbe bin Âmir'den benzerini nakletti:
Onda şöyle geçmektedir: "İsa'ya gelecekler. İsâ onlara şöyle diyecek: 'Ben size Ümmî Peygamberi göstereyim de ona gidin!' Hemen bana gelecekler, Rabbim bana kalkıp kendi huzuruna çıkmama izin verecek. Kalktığım yerde o güne kadar görülmemiş güzel bir koku peydah olacak. Rabbime vardığımda bana şefaat etme yetkisi ihsan edecek. Başımdan tırnağıma kadar beni olağanüstü nur kaplayacak. Tam o anda kâfirler iblis'e şöyle diyecekler: 'Mü'minler kendilerine şefaat edecek birini buldular. Haydi sen de kalk da Rab-bin'den bizim için şefaat dile! Çünkü bizi yoldan çıkartıp saptıran sensin. 'O da meclisinden kalkınca orayı çok kötü bir koku saracak. Sonra cehennemi gösterecek ve onun diyeceği şu âyette beyan edilmiştir:
'(Hesaplan görülüp) iş olup bitince şeytan şöyle diyecek: 'Doğrusu Allah size gerçeği söz vermişti. Ben de size söz verdim. Ancak sonra caydım.' -âyetin sonuna kadar- (İbrahim, 22)'
10036- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
birlikte bir davetteydik. Yemekte pek hoşlandığı kızartılmış koyun budu vardı. Ondan bir kere ısırdı ve şöyle buyurdu:
'Ben kıyamet gününde bütün insanların efendisi olacağım; neden biliyor musunuz? Allah ilk ve son insanları tek bir düz arazide toplayacak. Bir nıünâdi çağırdığı zaman onu herkes duyacak. Bakan bir kişinin gözü mah-Şer halkını bir bakışta görecek. Güneş onlara son derece yaklaşacak; tahammül edemiye-cekleri bir gam ve keder onları kaplayacak. Nihayet insanlar söyle diyecek:
İçinde bulunduğuz bu perişan durumunuzu, görmüyor musunuz? Rabbimsin katında size şefaat edecek birini arayıp bulsanız iyi olur' Birbirlerine diyecekler ki:'Bu işi babanız Adem halleder.' Derhal Âdem Aleyhisse-
lam'a gidecekler. Ona şöyle diyecekler: 'Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Allah seni bizzat kendi eliyle yarattı, sana ruhundan üfledi. Melekleri sana secde ettirdi ve seni cennete yerleştirdi. İçinde bulunduğumuz durumu ve bize ulaşan musibeti görüyorsun, ne olur Rabbin katında bize şefaat et!'
Şöyle cevap verecek: 'Rabbim bugün çok öfkelendi. Şimdiye kadar böyle hiç Öfkelenme-mişti. Bundan sonra da böyle öfkelenmiyecek. Biliyorsunuz O beni bir ağaçtan nehyetmişti ve ben ona âsi gelmiştim. Vay nefsim, vay nefsim, vay nefsim! Siz benden başkasına gidin. Nuh'a gidin. Hemen Nuh'a varacaklar ve ona: 'Ey Nuh! Sen yeryüzüne gönderilen peygamberlerin ilkisin, Allah sana 'Çok şükreden kul' adını verdi, içinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun, başımıza gelenleri görmüyor musun? Ne olur Rabbin nezdinde bize şefaat et!' Şöyle diyecek: 'Rabbim bugün çok öfkelendi. Ne bundan

önce onun böyle öfkelendiği görülmüştür ve ne de bundan sonra onda böyle bir öfke görülecektir. Bana bir dua hakkı vermişti; ben de onu kavmime karşı beddua olarak kullandım. Vay nefsim, vay nefsim, vay nefsim! En iyisi siz benden başkasına gidin, ibrahim'e gidin!'
Bunun üzerine hemen İbrahim'e varacaklar ve ona şöyle diyecekler: 'Sen Allah'ın Ne-bîsi ve yeryüzündeki dostusun. Rabbin katında bize şefaat et! Durumumuz sence ma'lûm, çok perişanız.' Onun cevabı şöyle olacak:
'Rabbim bugün çok öfkelidir. Bundan önce böyle öfkelenme/nişti ve bundan sonra da böyle öfkelenmeyecektir. Biliyorsunuz ben ona karşı üç kez yalan söyledim.' diyecek ve o yalanları anlatacak. 'Vay nefsim, vay nefsim, vay nefsim! Benden başkasına, Musa'ya gidin!'
Derhal Mûsâ Aleyhisselam'a varacaklar ve ona şöyle diyecekler: 'Sen Allah Resulüsün! Allah seni yeryüzünde insanlara risâletiyle ve seninle konuşmasıyla üstün kıldı. Durumumuz sence malum, ne olur Rabbin nezdinde bize şefaat et!'
Şu cevabı verdi: 'Rabbim bugün çok kızmıştır. Ne bundan önce böyle kızmıştı ve ne de bundan sonra böyle kızacaktır. Sonra hana emredilmediği halde ben bir insan öldürdüm. Vay nefsim, vay nefsim, vay nefsim! Siz en iyisi İsa'ya gidin!'
Hemen İsa'ya gelip şöyle diyecekler: 'Ey İsâ! Sen Allah'in Resulüsün. O'nun Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve O'nun Ruhusun, insanlarla daha beşikteyken konuştun. Durumumuzu görüyorsun, pek perişan bir haldeyiz. Ne olur Rabbin nezdinde bize şefaat et!'
Cevabı şu olacak: 'Bugün Rabbim pek kızgın. Bundan önce böyle kızmadığı gibi, bundan sonra da böyle kızmayacaktır.' İsa herhangi bir günahım zikretmedi.
'En iyisi siz benden başkasına, Muham-med'e gidin!' Hemen Muhammed'e gelip şöyle diyecekler: 'Ey Muhammedi Sen Allah'ın Resulüsün! Üstelik peygamberlerin sonuncusu-sun. Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günah-
lannı bağışlamıştır. Durumumuzu görmektesin, ne olur Rabbin nezdinde bize şefaat et!'
Hemen yürüyüp Arş'in altına varacağım orada Rabbime secdeye kapanacağım. Orada Allah daha önce hiç kimseye nasip etmediği hamd çeşitlerini bana ilham edecek. O kelimelerle Allah'a yalvaracağım. Bana şöyle denilecek:
'Ey Muhammedi Başını kaldır! İste, istediğin sana verilecek, şefaat yetkisi dile, o da sana ihsan edilecek!' Hemen başımı kaldırıp, şöyle diyeceğim: ''Ümmetim yâ Rabbî! Ümmetim, yâ Rabbi! Ümmetim, yâ Rabbî!' Ondan sonra bana şöyle denilecek: 'Ümmetinden hesaba çekilmeyecekleri cennet kapılarının sağındaki kapıdan içeriye al!' Onlar diğer kapılarda da insanlarla ortaktırlar." Sonra buyurdu ki: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennetin kapı kanatlarından iki kanadın arası, Mekke ile Hıcr arası, ya da Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir.'
10037- Buhârî'nin rivayetinde: "Mekke ile Himyer arası kadardır" diye geçmektedir.
10038- Diğer rivayet:
"Allah insanları kıyamet gününde bir araya getirecek, mu minler cennete yakın olacaklar. Adem'e gelip şöyle diyecekler: 'Haydi kapının açılmasını sağla!' O şu cevabı verecek: 'Allah sizi cennetten babanızın hatasından dolayı çıkardı. Ben buna yetkili değilim, o halde siz Allah'ın dostu olan oğlum İbrahim'e gidin.'
ibrahim şöyle diyecek: 'Ben buna yetkili değilim, ben onun dostu idim, ancak oldukça genden (mesafeli), o halde siz Musa'ya gidin!.." Benzeri rivayet. Onda şöyle geçmektedir:
"Emanet ile Rahim gönderilecek. Sırat'in iki yanına, sağına ve soluna duracaklar. Bundan sonra ilkiniz şimşek gibi geçecek." Dedim ki: "Annem babam sana feda olsun! Şimşek gibi geçen şey nedir?" Şöyle buyurdu: "Şimşeği görmüyor musunuz göz açıp yumuncaya kadar nasıl geçip dönüyor?"
"Sonra (Sırat'ı) rüzgâr gibi, sonra kuş gibi geçeceksiniz. Sonra İnsanlar amellerine göre geçeceklerdir. Peygamberiniz Sırat köprüsünün üstünde durup: 'Rabbim selâmete erdir! Rabbim, selâmete erdir!' diyecek. Nihayet amelleri kendilerini geçirecek derecede olmayanlar, Sırat' ı yavaş olarak yani sürünerek geçecekler." |Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
10039- Onun (Tirmizî'nin) Ebû Saîd'den rivayeti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ben Adem evladının efendisiyim. Övünme yok. Elimde Hamd sancağı olacak, övünme yok. Âdemoğullannın hepsi benim sancağımın altında olacaktır. Ben, arzın kendisine ilk yardacağı kişiyim. Övünme yok. İnsanlar üç büyük korkuya maruz kalacaklar ve Âdem'e gelecekler." Benzeri.
"Nihayet İsa'ya varacaklar, İsâ onlara şöyle diyecek: 'Onlar Allah'ı bırakıp bana taptılar.'
10040- Bureyde radiyallahu anh'dan:
O, Muâviye'ye şöyle dedi: "Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kıyamet gününde ben, yeryüzündeki ağaç ve toprak sayısınca, Şefaat etmemi umuyorum." (Bureyde) dedi ki: "Ey Muâviye! Sen onu ümit ediyorsun da Ali Ümit etmiyor mu?" [Ahmed zayıf bir senedle.]
10041- Uneys el-Ensârî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzünde bulunan taş ve topraktan (mamul) her şey üzerine ben şefaat ediciyim."
[M. el-Evsat]
10042- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben cehennemin kapısına geleceğim, kapısını vurunca bana açılacak. Sonra Allah'ı öylesine hamd edeceğim ki, benden önce öyle bir hamdi kimse yapmamış olacak. Bu benden sonra da kimseye nasib olmayacak. Ve oradan, kalbden ve cân-ı gönülden "Lâ ilâha illallah" diyenleri çıkartacağım. Neseblerini bildiğim, fakat yüzlerinden tanımadığım Ku-reyş'ten birtakım insanlar bana intisab edecekler, fakat onları cehennemde bırakacağım."
[İkîsi de Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta hafî bir senedle.]
10043- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden ilk şefaat edeceklerim Ehl-i Beytimdir. Sonra yakınlık derecelen ve sırasına göre Kureyş ve Ensûr'dan olanlardır.
Sonra Yemenlilerden bana îman edip uyanlardır. Sonra diğer Araplar, sonra Acemlerdir. İlk şefaat edeceklerim fazilet sahipleridir." ITaberânî, Mıı'cemu'l-KeMr'âe, hafi bir senedle.]
10044- Abdü'l-Melik bin Abbâd bin Ca'fer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden ilk şefaat edeceklerim: Medineliler, Mekkelilev ve Taîflilerdir." |Bez-zâr ve Taberânî, Mu'cemu'll-Kebtr'de zayıf bir senedle.]
10045- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ilk şefaat edecek olanlar peygamberlerdir. Sonra şehitler, sonra müezzinlerdir." |Bezzâr zayıf bir senedle]
10046- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet günü olduğu zaman ölüm, alaca bir koç şeklinde cennet ve cehennem arasına getirilip herkesin gözü önünde boğazlanacak-tır. Kim sevinçli ölürse cennet ehlinden olarak ölür, kim de hüzünlü olarak ölürse cehennem ehlinden olarak ölür."
10047- Diğer rivayet:
"Ölüm alaca bir koç şeklinde Kıyamet gününde getirilecek. Bir münâdi şöyle seslenecek:

"Ey Cennet ehli!" Hemen hepsi ayağa kalkıp dikkatle bakacaklar.
"Bunu tanıyor musunuz?"
Daha önce gördükleri için "Evet" diyecekler.
Sonra Cehennem ehline seslenecek. Onlar da hemen kalkıp heyecanla bakacaklar ve onlara da: "Ey Cehennem ehli! Bunu tanıyor musunuz?" denilecek. Onlar da daha evvel gördükleri için onu tanıyacaklar ve "Evet" diyecekler.
Sonra o, cennet ile cehennem arasında boğazlanacak. Sonra şöyle diyecek: "Ey Cennet ehli! Artık bir daha ölüm yoktur, siz burada ebedîsiniz."
Sonra: "Ey Muhammedi Sen onları pişmanlık ve üzüntü günü hakkında uyar. Çünkü onlar bir gafletin İçine dalmış oldukları halde
ve henüz iman etmemişken (bakarsın) iş olup bitmiştir.' mealindeki âyeti (Meryem, 39) okudu ve eliyle dünyayı gösterdi.
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]

TAHRİC
==========
9971- Bu hadisi Tirmizî (2431), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Ebî'l-Alâ an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9972- Bu hadisi Ebû Dâvud (4742) ve Tirmizî (2430), Sül. et-Teymî an Eslem el-İclî an Bişr b. Şağâf an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9973- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Zümer 3/2, VI, 34; tefsîr Amme 1, VI, 79) ve Müslim (fiten 141, s. 3370-1), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9974- Bu rivayeti Mâlik (cenâiz 48, s. 239), Müslim (fiten 142, s. 2271), Ebû Dâvud (4743) ve Nesâî (cenâiz 117, IV, 111), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9975- Bu hadisi Mâlik (cenâiz 49, s. 240), Nesâî (cenâiz 117, IV, 108) ve İbn Mâce (4271), Mâlik ani'z-Zührî an Abdirrahman b. Kâ'b b. Mâlik an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9977- Bu hadisi Buhârî (rikâk 44, VII, 194) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 28, s. 2150), Muh. b. Ca'fer an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9978- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 8, IV, 110; tefsîr Mâide 14-15, V, 191-2; tefsîr Enbiyâ 2, V, 240 rikâk 45/3-4, VII, 195), Müslim (cennet 58, s. 2294-5) ve Nesâî (cenâiz 118/1-2, IV, 114), Amr b. Dînâr ve el-Muğîre b. en-Nu'mân an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9979- Bu rivayeti Tirmizî (3332), Abd b. Humeyd an Muh. b. el-Fadl an Sâbit b. Yezîd an Hilâl b. Habbâb an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9980- Bu hadisi Buhârî (rikâk 45/2, VII, 194) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 54, s. 2161), Yûnus b. Muh. an Şeybân an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9981- Bu hadisi Tirmizî (3142), Abd b. Humeyd an Sül. b. Harb ve'l-Hasan b. Mûsâ an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Evs b. Hâlid an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9982- Bu hadisi Buhârî (rikâk 45/1, VII, 194), Müslim (cennet 59, s. 2195) ve Nesâî (cenâiz 118, IV, 115-6), Vuheyb an İbn Tâvus an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9983- Bu hadisi Buhârî (rikâk 47/2, VII, 197) ve Müslim (cennet 61, s. 2196), Sevr b. Zeyd an Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9984- Bu hadisi Buhârî (rikâk 47/1, VII, 196-7) ve Müslim (cennet 60, s. 2195) Tirmizî (2422), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9985- Bu hadisi Müslim (cennet 62, s. 2196) ve Tirmizî (2421), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir an Süleym b. Âmir ani'l-Mikdâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9986- Râvilerinden Yezîd b. Sinân Ebû Ferve er-Ruhâvî zayıf olmakla birlikte, azıcık tevsîk olunmuştur (Mecma` î, 334).
9987- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` î, 334).
9988- Heysemî diyor ki: "Râvisindeki zaafa rağmen isnâdı hasendir" (Mecma` î, 337).
9989- Güvenilir bir râvi olan İsm. b. Abdillah b. Hâlid dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 337).
9990- Râvilerinden Ebû Sa'd el-Bakkâl ihtilâflı olmakla birlikte zaafı ağır basmaktadır (Mecma` î, 343).
9991- Bu hadisi Müslim (cennet 83, s. 2206), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9992- Bu hadisi Buhârî (mazâlim (10, III, 99; rikâk 48/2, VII, 197) ve Tirmizî (2419), Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9993- Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla 59, s. 1997) ve Tirmizî (2418), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9994- Bu hadisi de Müslim (birr 60, s. 1997) ve Tirmizî (2420), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9996-9997- Bu hadisi Buhârî (ilm 35, I, 34; tefsîr İnşikâk 1, VI, 81; rikâk 49, VII, 198), Müslim (cennet 80, s. 2205), Ebû Dâvud (3093) ve Tirmizî (2426), İbn e. Müleyke (ani'l-Kâsım) an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9998- Bu hadisi Buhârî (rikâk 48/1, VII, 197; diyât 1/3, VIII, 35), Müslim (kasâme 28, s. 1304), Tirmizî (1396) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 2, VII, 83), el-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9999- Bu hadisi Tirmizî (2416), Humeyd b. Mes'ade an Husayn b. Numeyr an Hüseyn b. Kays er-Rahabî an Atâ b. e. Rebâh an İbn Ömer an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10000- Bu hadisi Tirmizî (2427), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an İsmaîl b. Müslim ani'l-Hasan ve-Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti ve İsmaîl'in zayıf olduğunu, ayrıca pek çoklarınca bu hadisin el-Hasan'ın sözü olarak rivayet olunduğunu söyledi.
10001- Bu hadisi Müslim (zühd 16, s. 2279-80), İbn e. Ömer an Süfyân an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Metnin başı buraya alınmamıştır.
10002-10003- Bu hadisi Buhârî (ezân 129, I, 195; rikâk 52, VII, 205-6; tevhîd 24/4, VIII, 179), Müslim (îmân 299, s. 163-7) ve Nesâî (tatbîk 81, II, 229), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd (ve-Ebî Hureyre) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10004- Bu hadisi Müslim (îmân 316, s. 177), Revh b. Ubâde an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10005- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 2, III, 97; tefsîr H?d 4, V, 214; edeb 60/2, VII, 89; tevhîd 36, VIII, 202-3) ve Müslim (tevbe 52, s. 2120), Katâde an Safvân b. Muhriz an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10006- Bu hadisi Tirmizî (3165), Abdurrahman b. Gazvân an Leys b. Sa'd an Mâlik b. Enes ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
10007- Bu hadisi Müslim (zühd 17, s. 2280), Ebû Bekr b. en-Nadr b. ebî'n-Nadr an Hâşim b. el-Kâsım an Ubeydillah el-Eşcaî ani's-Sevrî an Ubeyd el-Muktib an Fudayl ani'ş-Şa'bî an Enes senedi ile tahrîc etti:
10008- Heysemî, Ah. b. Mâlik'i tanımadığını ve diğer râvilerinin zaaflarına rağmen tevsîk olunduklarını söylemiştir (Feyd IV, 396).
10009- Bu hadisi Ahmed (IV, 151), Kuteybe an İbn Lehîa an Ebî Uşâne an Ukbe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 349).
10010- Râvilerinden Ebû Avn el-Hakem b. Sinân hakkında Ebû Hâtim: "Pek çok yanılgısı vardır, kavî değildir, ancak aslen sâdıktır, hadisi yazılabilir." Ancak başkası onu zayıf addetmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 356).

10011- Bu hadisi Müslim (îmân 314, s. 177) ve Tirmizî (2596), el-A'meş ani'l-Ma'r?r b. Süveyd an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10012- Bu hadisi Buhârî (istitâbetu'l-mürteddîn 1/4, VIII, 49) ve Müslim (îmân 189-91, s. 111), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10013- Bu hadisi Müslim (fadâil 36, s. 1798) ve Tirmizî (2445), Abdülazîz b. Abdissamed an Ebî İmrân el-Cevnî an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10014-10017- Bu hadisi Buhârî (rikâk 53, VII, 207), Müslim (fadâil 39, 41-3, s. 1800-1) ve Tirmizî (2442), ez-Zührî, Katâde, el-Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10018- Bu hadisi Buhârî (rikâk 53, VII, 207) ve Müslim (fadâil 27, s. 1793), Nâfi' b. Ömer an İbn e. Müleyke an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10019- Bu hadisi Ebû Dâvud (4749), Müslim b. İbr. an Abdisselâm b. e. Hâzım Ebî Tâl?t an Ebî Berze senedi ile tahrîc etti.
Ebû Tâl?t'un hâli mechûldür.
10020- Bu hadisi Tirmizî (2443), Ah. b. Muh. b. Alî b. Neyzek an Muh. b. Bekkâr an Saîd b. Beşîr an Katâde ani'l-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10022- Râvileri arasında ihtilâflı kimseler vardır (Mecma` î, 367).
10023-10024- Bu hadisi Buhârî (rikâk 53, VII, 207) ve Müslim (fadâil 40, s. 1800), Vuheyb an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10025- Bu hadisi Buhârî (rikâk 53, VII, 208), Ah. b. Şebîb an ebîhî an Yûnus ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10026- Bu rivayeti Müslim (tahâret 37, s. 217), İbn Fudayl an Ebî Mâlik el-Eşcaî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10027- Bu hadisi Tirmizî (2433), Abdullah b. es-Sabbâh an Bedel b. el-Muhabber an Harb b. Meymûn ani'n-Nadr b. Enes an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
10028- Bu hadisi Tirmizî (2432), Alî b. Hucr an Alî b. Mushir an Abdirrahman b. İshâk ani'n-Nu'mân b. Sa'd ani'l-Muğîre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
10029- Râvilerinden Süleym b. Mansûr b. Ammâr zayıftır (Mecma` î, 360).
10030- Bu hadisi Ebû Dâvud (4755), İsm. b. İbr. an Yûnus ani'l-Hasan an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10031- Bu hadisi Buhârî (da'vât 1, VII, 145) ve Müslim (îmân 341-4, s. 190), Katâde ve Sül. et-Teymî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10032- Bu hadisi Müslim (îmân 330-2, s. 188), el-Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
10033- Bu hadisi Tirmizî (2436), Muh. b. Beşşâr ani't-Tayâlisî an Muh. b. Sâbit el-Bünânî an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
10034- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 36/2, VIII, 200-1) ve Müslim (îmân 326, s. 182-4), Hammâd b. Zeyd an Ma'bed b. Hilâl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10035- Bu hadisi Dârimî (II, 327), Abdullah b. Yezîd an Abdirrahman b. Ziyâd an Duhayn el-Hacerî an Ukbe senedi ile tahrîc etti.
10036-10037- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İsrâ, V, 227; enbiyâ 9/1, IV, 113), Müslim (îmân 327, s. 184-6) ve Tirmizî (2434), Ebû Hayyân an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
10038- Bu hadisi Müslim (îmân 329, s. 186-8), Muh. b. Tarîf an Muh. b. Fudayl an Ebî Mâlik an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
10039- Bu hadisi Tirmizî (3615), İbn e. Ömer an Süfyân an İbn Cüd'ân an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
10040- Bu hadisi Ahmed (V, 347), el-Esved b. Âmir an Ebî İsrâîl an Hârise b. Husayra an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Ebû İsrâîl dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 378).
10041- Heysemî, râvilerinden Ah. b. Amr. el-Kal?rî'yi tanımadığını, diğer râvilerinin ise içlerinden birisindeki bir zaafla birlikte güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 379).
10042- Râvilerinden Alî b. Saîd er-Râzî leyyindir. Ayrıca Heysemî'nin durumunu bilmediğini ifâde ettiği bir râvi de vardır (Mecma` î, 379).
10043- Heysemî, durumunu bilmediği bir râvinin mevc?diyetine dikkati çekmiştir (î, 381).
10044- Heysemî isnâdında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` î, 381).
10045- Râvilerinden Anbese b. Abdirrahman el-Umevî, ittifakla zayıf bir râvidir (Mecma` î, 381).
10046- Bu rivayeti Tirmizî (2558), Süfyân b. Vekî' an ebîhî an Fudayl b. Marz?k an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
10047- Bu rivayeti Buhârî (tefsîr Meryem 1, V, 236-7), Müslim (cennet 40, s. 2188) ve Tirmizî (3156), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BÜYÜK HARPLER VE KIYAMET ALÂMETLERİ BAHSİ.....357
TAHRİC

9865- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ve kıyamet bunlar gibi -iki parmağını kastediyor- birbirine yakın iken ben (peygamber olarak) gönderildim." |Buhârî]
9866- el-Müstevrid bin Şeddâd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellern buyurdu:)
"Kıyametin soluğunda (eşiğinde) gönderildim ve ben onu -şehâdet ile orta parmağını göstererek- tıpkı bunun bunu geçtiği gibi geçtim." |Tirmizî.|
9867- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hicaz topraklarından, Busrâ'daki develerin boynunu aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça Kıyamet kopmaz." |Buhârî İle Müslim.]
9868- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyametten önce, insanları toplayan bir ateş Hadremevt'ten çıkacaktır." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! O zaman ne yapmamızı emredersin?"
"O zaman Şam'a gitmelisiniz" buyurdu.
|Tirmizî.|
9869- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyametin ilk alâmeti; insanları Doğudan Batıya sürecek olan bir ateşin çıkmasıdır." [Buhârî]
9870- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siz acemlerden kırmızı yüzlü, basık burunlu, ufak gözlü, yüzleri deri kaplı kalkan gibi, kıldan yapılma pabuçları olan Hûza ve Karman halkı ile savaşmadıkça, Kıyamet kopmaz."
9871- Diğer rivayet:
"Onlar Bariz (Fâris) halkıdır."
9872- Diğer rivayet: "Müslümanlar yüzleri deri kaplı kalkan gibi olup, kıl elbisesi giyen ve kıldan yapılma pabuçlarıyla yürüyen Türklerle savasmadık-ça Kıyamet kopmaz."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
9873- Ebû Dâvud, Bureyde'den benzerini rivayet etti; onda şöyle geçer:
"Onları (Türkleri) üç kere süreceksiniz, nihayet onlara Arap yarımadasında yetişeceksiniz. Birinci sürüşte, onlardan kaçanlar kurtulacak, ikinci sürüşte bir kısmı kurtulacak, bir kısmı helak olacak. Üçüncü sürüşte tamamen mahvolup kökleri kuruyacak."
9874- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rumlar A'mâk'aya da Dâbik'a inmedikçe Kıyamet kopmaz. O zaman yeryüzünün en seçkinlerinden olan Medine'den bir ordu çıkacak. Karşılıklı saf haline gelip savaş vaziyeti aldıklarında Rumlar şöyle diyecek:
'Bırakın bizi de bizden esir alanlarla savaşalım.' Müslümanlar şöyle cevap verecekler: 'Hayır biz kardeşlerimizle savaşmanıza izin vermeyiz.' Bunun üzerine (Rumların) üçte biri yenilgiye uğrayacak ve Allah asla onların tevbelerinİ kabul etmiyecek. (Müslümanların) üçte biri de öldürülecek ki, Allah katında onlar şehitlerin en üstünüdürler. Üçte biri de feth edecek. Asla fitneye düşmeyecekler. Onlar Kostantiniyye'yi feth edecekler. Onlar kılıçlarını zeytin ağaçlarına asıp ganimetleri taksim ederlerken şeytan bağıracak: 'Ne duruyorsunuz, Mesîhu' d-Deccâl çıktı, ailelerinizi bastı.' Ortada bir şey yokken hemen çıkacaklar. Şam'a geldiklerinde, gerçekten çıkmış olacak. Onlar saflarını teşkil edip savaşa hazırlanırlarken namaza kamet getirilecek, derken gökten Meryemoğlu İsa inip onlara imamlık edecek. Allah'ın düşmanı (Dec-cal) onu görünce, suda tuzun eridiği gibi eriyecek. Onu o haliyle bıraksa tamamiyle eriyecek, fakat daha tam erimeden onu kendi eliyle öldürüp mızrağındaki kanını halka gösterecek." [Müslim]
9875- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Miras taksim edilmez olmadıkça ve ganimetle sevînilmedikçe Kıyamet kopmayacak." Elini kaldırıp Şam tarafını gösterdi ve dedi ki:
"Müslümanlarla çarpışmak için düşman hazırlık yapacak. Müslümanlar da onlara karşı toplanacak. Kendisine: "Rumları mı kast ediyorsun?" diye soruldu. "Evet" dedikten sonra şöyle devam etti: O savaşınızda şiddetli bir hücum olacak. Müslümanlar ölüm için bir öncü fırka kuracaklar. Kıyasıya çarpışacaklar, ancak gece savaş duracak. Her iki taraf da yenişemiyecek. Öncü fırka bitecektir. Sonra müslümanlar tekrar ölüm için bir fırka kuracaklar. Akşama kadar yine savaşacaklar. Gene her iki taraf da yenişemiyecek. Öncü fırka tükenecektir. Yine müslümanlar ölüm için Öncü bir fırka kuracaklar. Sonra akşama kadar savaşacaklar. Yine her iki taraf yenişemiyecek. Dördüncü gün olunca, müslüman-lardan kalanlar büyük bir azim, sabır ve sebatla onlara saldıracak. Allah o zaman düşmanı kahredecek. Öylesine şiddetli bir savaş olacak ki, havadan geçen kuşlar bile yere düşecekler. Bir babanın oğulları birbirlerini sayacaklar. Yüz kişi oldukları halde tek bir kişi kalacak. Bu durumda hangi ganimete sevinsinler yahut hangi miras taksim edilsin! Onlar böyle şaşkın dururlarken daha kalabalık insanların geldiğini görecekler. Derken Dec-câl'in gelip çocuklarına musallat olduğunu haykıran bir ses duyacaklar. Ellerinde ve avuçlarındakini bırakıp oraya doğru koşacaklar. Onar kişilik guruplar halinde öncü gönderecekler." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
"Ben onların ve babalarının isimlerini, atlarının renklerini bile biliyorum. O gün onlar yeryüzünün en iyi süvarileri olacak." Ya da şöyle dedi: "Süvarilerin en iyilerinden olacaklar."
9876- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir tarafı kara, bir tarafı deniz olan bir şehir duydun mu?"
"Evet ey Allah'ın Resulü!" dediler.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ishak oğullarından yetmiş bin kişi orayı almak için savaşa çıkmadıkça kıyamet kopmaz. Oraya vardıklarında bir yerde konaklayacaklar, feth etmek için ne silah kullanacaklar ve ne de ok atacaklar, sadece 'Lâ ilahe il-lallahu vallahu ekber' diyecekler. Bunu dediklerinde iki taraftan biri sükût edecektir.' Sevr bin Zeyd dedi ki: "Hatırladığım kadarıyla deniz tarafındakini sÖyJedi. 'Sonra ikinci kez 'Lâ İlahe illallahu vallahu ekber' diyecekler. Öbür yanı da sükût edecek. Üçüncü kez söylediklerinde şehrin kapıları açılacak, içeriye girecekler ve bir çok ganimetler elde edecekler. Onlar ganimetleri tam taksim edeceklerken 'Deccal çıktı' diye bir ses gelecek. Hemen aldıkları her şeyi bırakıp geri dönecekler."

[Müslim]
9877- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanlar yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Müslümanlar onlarla savaşıp öldürecekler. Hatta yahudi bir taşın ve ağacın arkasında saklanıp gizlenecek, taş ya da ağaç şöyle seslenecek: 'Ey Müslüman, ey Allah'ın kulu, işte Yahudi arkamdadır, gel onu öldür!' Garkad adındaki ağaç müstesna. Çünkü o, Yahudilerin ağacıdır." |Buhârî ile Müslim]
9878- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz liderinizi öldürüp kılıçlarınızla vurmadıkça, en kötüleriniz dünyanıza vâris olmadıkça Kıyamet kopmaz." İTirmizî]
9879- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyanın en mutlu insanı, alçak oğlu alçak olmadıkça Kıyamet kopmaz." [Tirmizî]
9880- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, yırtıcı hayvanlar, insanlarla konuşuncaya, kişi kamçısının ucu ve pabucunun bağı ile konuşuncaya, kendi evinden ayrıldıktan sonra baldırı ailesinin ne yaptığını anlatıncaya kadar kıyamet kopmaz." [Tirmizî]
9881- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Devs kabilesi kadınlarının kıçları (tekrar) Zû"l-Halasa (putunun) etrafında dalga-lanmadıkça Kıyamet kopmaz." |Zû'l-Halasa (Devs kabilesinin) câhiliyelte taptıkları puttur.)
9882- Diğer rivayette onun Tebâle denilen mevkiide olduğu geçmiştir.
9883- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kahtânoğullarından bir adam çıkıp asası ile insanları yönetmedikçe kıyamet kopmaz." (İkisi de Buhârî ile Müslim'e ait.]
9884- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"La ilahe illallah diyen kimsenin üstüne asla kıyamet kopmaz." |Müsiim ve Tirmizî.]
9885- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sene ay gibi, ay hafta gibi, hafta gün gibi, gün saat gibi, saat ateş kıvılcımı gibi olup da zaman birbirine yaklaşmadıkça (bereketi azalmadıkça) Kıyamet kopmaz." |Tirmizî.|
9886- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet ancak insanların kötüleri üzerine kopar." (Müslim]
9887- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fırat (nehri) altından bîr dağı ortaya çıkarmadıkça Kıyamet kopmaz. (Fırat o dağı ortaya çıkardığı zaman) insanlar, o altın için birbirini öldürecek, her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülecek. Onlardan her biri 'Keşke kurtulan ben olsaydım!' diyecektir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvucl ve Tirmizî.|
9888- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, kişi bîr kabre uğrayıp üzerine abanarak: 'Keşke bu kabrin içinde ben olsaydım' demedikçe kıyamet kopmaz. Halbuki bu sözü ona söyleten din değil, belâ olacaktır"
IMâlik, Buhârî ve Müslim.|
9889- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ceheâh ya da Cehcel denilen bîr adam hükümdar olmadıkça, günler geceler bitmez."
[Müslim]
9890- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzü, içindekilerini altın ve gümüş direkler şeklinde dışarı kusacak. Katil gelip 'İşte ben bunun yüzünden öldürdüm,' Akrabadan ilgisini kesen gelip 'İşte ben bu uğurda yakınımla ilgimi kestim' diyecek; Hırsız gelip elim bunun yüzünden kesildi diyecek, sonra onu terkedip ondan hiç bir şey almadan geçip gidecekler." (Müslim ve Tirmizî.l
9891- Sellâme binti'1-Hurr radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet alâmetlerinden biri de; cemaatin imam bulmakta zorluk çekmesidir. O zaman kendilerine namaz kıldıracak imam bulamayacaklardır." [Ebû Dâvud]
9892- Abdullah bin Havale radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey İbn Havale! Hilâfetin mukaddes yere indiğini gördüğün zaman, sarsıntılar, belâlar ve büyük olaylar yaklaşmış olacak. İşte o zaman kıyamet, insanlara benim şu elimin başına olan yakınlığından daha yakın olacaktır."
|İkisi de Ebû Davud'a aittir.|
9893- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iki büyük islâm cemaati birbirleriyle çarpışmadıkça kıyamet kopmaz. Davaları bîr olduğu halde aralarında büyük bir savaş çıkacaktır. Her biri Allah Resulü olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı deccâl çıkmadıkça da kıyamet kopmaz, ilim kalkmadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, fitneler artmadıkça, cinayetler baş göstermedikçe, içinizde mal çoğalmadıkça, zenginler zekât verecek kimse bulamaz hale gelmedikçe kıyamet kopmaz. (Mal o kadar çoğalacak ki) zenginler ondan kime zekât vermek isterlerse o buna, 'Benim ihtiyacım yoktur, başkasına ver!' diyecektir. İnsanlar (yaptıkları) binalarla (birbirleriyle yarışıp) böbürlenmedikçe kişi bir kabre uğrayıp da: 'Keşke burada ben yatsam!' temennisinde bulunmadıkça, güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz.
Güneş batıdan doğduğu zaman iman etmedik kimse kalmayacak, bu ise daha önceden iman etmemiş ya da imanı hiçbir yarar sağlamamış olanların imanlarının kendilerine hiçbir yarar sağlamadığı zamandır, iki kişi alış veriş yapmak için elbise açacaklar, henüz alış veriş yapıp elbiseyi dürmeden aniden kıyamet kopacaktır. Kişi sağmal devesini sağmış kişi evine gelip henüz sütü içemedin kıyamet ani olarak bastıracak. Havuzunu (amir edip su dolduracak fakat o sudan kullanama-dan aniden kıyamet kopacak. Lokmasını ağzına götürüp daha yiyemeden kıyamet kopmuş olacak." s
9894- Diğer rivayet:
"Arap toprakları (Arap yarımadası) geniş otlaklar, nehirler haline dönüşmedikçe kıyamet kopmaz." (Buhârî ile Müslim.)
9895- Huzeyfe bin Esîd el-öifârî radiyal-lahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet on alâmet görülmedikçe kopmaz: Duman, deccâl, dabbedu'l-Arz, güneşin batıdan doğması, isa'nın yeryüzüne inmesi, ye'câc-me'cûc, doğuda bir, batıda bir ve Arap yarımadasında bir (yeryüzü) batışı olmak üzere üç batış. Bunların sonuncusu ise insanları mahşerlerine sürecek olan ateşin zuhurdur."
9896- Diğer rivayet:
"İnsanları savurup denize atacak olan kasırga."
9897- Diğer rivayet:
"Aden içlerinden insanların durdukları yerde onlarla duran, harekete geçtiklerinde de onlarla harekete geçerek onları sürükleyecek bir ateş çıkacak."
(Müslim, Ebü Dâvud ve Tirmizî.|
9898- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Ganimet, insanlar arasında dolaşan mal olduğu, emanet kelepir, zekât altından kalkıl-mıyıcakmıs gibi bir borç olduğu, dinden başka gaye için ilim öğrenildiği, erkek karısına itaat ettiği ve anasına âsi olduğu, arkadaşını kendisine yaklaştırdığı, babasını uzaklaştırdı-
ğı, mescidlerde sesler yükseldiği, kabileye fa-sıkların başkanlık yaptığı, kavmin liderinin en rezilleri olduğu, şerrinden korkulan kişiye ikram edildiği, şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri zuhur ettiği, içkiler içildiği, bu ümmetinin sonunun, evvelkileri lanetlediği zaman, kırmızı rüzgârı, zelzeleyi, yere batmayı, insanların maymun ve domuza çevrilişini ve taşlamayı ve eskimiş ipi kopan bir kolyenin taneleri gibi birbiri ardısıra gelen alâmetleri beklesinler."
[Tirmizî.]
9899- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet öncesi şu altı şeyi say: Benim ölümüm. Beytu l-Makdis' in fethi. Sonra koyun bağı gibi sizi alıp saracak olan iki büyük ölüm. Sonra malın çoğalması; hatta kişiye yüz dinar verilecek de hâlâ tatmin olmayıp öfkelenecek. Sonra içine girmedik Arap evi bırakmayan bir fitne. Sonra Asfar oğullarıyla (Rumlarla) aranızda olacak barış. Sonra barışı bozup her bir sancağın altında onikibin kişi olan seksen sancak altında size hücum edecekler." |Buhârî.]
9900- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Kıyamet için) ilk alâmet, güneşin battığı yerden doğması, kuşluk vakti yerden bir dâbbenin çıkması ki, bunların hangisi arkadaşından evvel çıkarsa, hemen öteki de onun izinde olacaktır." [Müslim ve Ebû Dâvud.|
9901- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dâbbe çıkıp herkesin alnını damgalayacak. Sonra (damgalılar) aranızda yaşayacak. Hatta deve satın alan birine başka biri: 'Bunu kimden satın aldın?' diye soracak da o şu
cevabı verecek: 'Alnı damgalı olanların birinden satın aldım.' [Ahmed]
9902- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ciyâd ne kötü bir vadidir?"
"Neden ey Allah'ın Resulü?" diye sorduklarında, şöyle buyurdu:
"Çünkü oradan dâbbe çıkıp üç kere haykırdıktan sonra doğu ile batı arasında yaşayan insanların tümünü damgalayacaktır."
İTaberânî, Mu'cemu'l Evsat'ta zayıf bir senedle. |
9903- Huzeyfe bin Esîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dâbbe, mescidlerin en büyüğünden zuhur edecektir. Tam onlar o haldeyken, yer sarsılacak ve gök yarılacak."
İbn Uyeyne dedi ki: "İmam dâbbenin çıkmadığını insanlara bildirmek üzere hacca gönderilecek, O (imam) topluluktan ayrıldıktan sonra ise dabbe çıkmış olacak."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
9904- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş batıdan doğduğu zaman, Iblîs secde için yere kapanacak ve şöyle seslenecek: 'Tanrım! Emret bana da istediğine secde edeyim.' Zebanileri hemen yanına üşüşüp Şöyle diyecekler:
'Ey onların efendisi! Nedir bu yalvarış, feryâdü figân?'
'Rabbimden beni belirli bir zamana kadar tehir etmesini diledim, işte belirli zaman geldi' diye cevap verecek.
Sonra Safa' nın yarık yerinden dâbbe çıkacak. İlk adımını Antakya'ya atacak, şeytana gelip onu tokatlayacak."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta zayıf bir senedle]
9905- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beytü'l-Makdis imar edilecek, Yesrib (Medine) ise harap olacak, Yesrib'in harabı demek, melhamenin (büyük harbin) çıkması demektir. Melhamenin çıkısını Konstantiniy-ye'nin fethi takip edecektir. Kostantiniyye'nin fethini deccâlin çıkısı takip edecektir."
Sonra elini anlattığı kimsenin dizine veya omuzuna vurarak şöyle dedi:
"Bu, senin -Muâz'ı kastediyor- burada oturduğun gibi gerçektir."
9906- Diğer rivayet:
"Melhame-i kübrâ (büyük savaş), Kons-tantiniyye (İstanbul)' un fethi ve deccâlin çıkışı yedi ay içinde olacaktır." |Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9907- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Melhame (Büyük savaş) İle Medine'nin fethi arasında altı yıl vardır. Yedinci senede deccâl çıkacaktır." |Ebû Dâvud.|
9908- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanında yazarken, biri şöyle sordu:
'Hangi şehir, Konstantiniyye mi yoksa Rûmiye mi Önce fethedilecektir?' Şöyle buyurdu: 'Önce Hirakl'in şehri fethedilecektir'."
[Dârimî.l
9909- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bu ümmetin sonunda, yere batış, maymun ve domuza çevriliş ve taşlanma vukua gelecektir."
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İçimizde salih insanlar bulunurken biz helak olacak mıyız?"
"Evet. Zina çoğalınca" buyurdu. [Tirmizî]
9910- Nâfı' bin Utbe bin Ebû Vakkas radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: Yün elbiseler giyinmiş bir kavim batıdan gelerek Arap yarımadasında saldıracak ve orayı fethedeceklerdir.
Sonra Fârisîlerle savaşacaklar ve Allah onlara oranın da fethini müyesser kılacak. Sonra Rumlarla savaşıp Allah orasının da fethini onlara müyesser kılacak. Sonra deccâl ile savaşacaklar. Allah onun da fethini müyesser kılacaktır." |Muslim|
9911- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ölmeden bir ay Önce şöyle buyurduğunu duydum: 'SİZ bana kıyametten soruyorsunuz. Onu(n ne zaman olacağını) ancak Allah bilir. Allah'a yemin ederim ki, şu anda yaşayanlardan yüz sene sonra hiçbir canlı hayatta olmayacaktır' Hac döneminde hacılara su dağıtan Abdurrahman bunu kısa ömürle tefsir etti. Salim bin Ebu'1-Ca'd ise: "Bu ancak o gün ya-radılmış her nefistir' şeklinde yorumladı."
[Müslim ve TİrmizÎ.|
9912- İkisi, Buhârî ve Ebû Dâvud, İbn Ömer'den aynısını naklettiler. Orada şöyle geçmektedir: "Bununla (yani zaman tahdidi ile) o asrın (o tarihte) son bulacağını kastetmiştir."
9913- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Bedeviler Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldikleri zaman: 'Kıyamet ne zaman kopacaktır?' diye sorarlardı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onlardan yaşça en genç olana bakıp şöyle derdi: 'Bu yaşarsa, henüz ihtiyarlamadan kıyamet üzerinize kopar.' Hişâm dedi ki: 'Bununla onun ölümünü kastediyor'." [Buhârî ve Müslim]
9914- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yüz sene geçtiğinde yeryüzünde tek canlı kalmıyacaktır." [Rezîn]

9915- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyada tek bir gün kalsa bile (kıyamet kopmadan) Allah o günü uzatacak, adı adıma, babasının adı da babamın adına uygun Ehl-i beytimden mutlaka bir adam gelecek, daha önce zulüm ve haksızlıkla dolu olan yeryüzünü adalet ve insafla dolduracak."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9916- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mehdi benim soyumdan ve Fâtıma'mn evladından gelecektir." |Ebû Dâvud]
9917- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mehdi bendendir. Onun alnı geniş, burnu ise ince olacaktır. Zulümle dolu olan yeryüzünü adalete boğacak, tam yedi yıl hüküm sürecektir." İTirmizî.]
9918- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, oğlu Hasan'a bakarak şöyle dedi: 'Benim bu oğlum, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in buyurduğu gibi seyyiddir. Onun sulbünden bir adam çıkacak, İsmi Peygamberinizin ismi olacak, yaratılışında ona benzemeyecek, fakat ahlâkta ona benzeyecektir'."
[Ebû Dâvud]
9919- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mehdi bizden Ehl-i beytten olacak; Allah onu bir gecede ıslah edecek Feyiz ve hikmetlerle donatacak)." [İbn Mâce]
9920- Fâtıma bint Kays radiyallahu an-lıâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem emretti. 'Namaz toplayıcıdır' diye seslenildi. Namazı bitirince gülerek minberin üstüne oturdu ve şöyle buyurdu: 'Herkes namaz kıldığı yerde kalsın!' Sonra buyurdu ki: ''Sisi buraya neden topladım, biliyor musunuz?'.
'Allah ve O'nun elçisi daha iyi bilir' dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Vallahi ben sizi bir şeye teşvik etmek için ya da bir şeyden korkutmak için toplamadım. Temîm ed-Darî -ki daha evvel lıiristiyan idi de sonra biat edip müslüman olmuştu- bana Mesihu' d-Deccâl' i tıpkı daha Önce size anlattığım gibi anlattı ve dedi ki: "Lalım ve Cuzâm kabilelerinden oluşan tam otuz kişi İle birlikte gemiye binip denize açıldık, tam bir ay deniz dalgasıyla boğuştuk.
Dalgalar bizi Güneşin batısında bulunan bir adaya altı. Geminin kayıklarına binerek karaya çıktık. Kıllı acâyib bir yaratık yanımıza geldi. Arkasına baktığımız zaman kılın çokluğundan onun önünü göremiyorduk; de-dıkki:
"Yazık sana! Sen kimsin?"
"Ben Cessâse'yim."
"Cessâse nedir?"
"Ey cemaat! Manastırdaki falan adama gidin, sizi dört gözle bekliyor" dedi. Bize bir adamdan bahsedince korktuk, onun şeytan olduğunu sandık.
Hemen manastıra gittik. Hayatımızda görmediğimiz büyüklükte ve cesamette sıkı sıkıya bağlanmış bir adamla karşılaştık. Elleri boynuna bağlanmış, ayakları dizden aşağı kelepçeye vurulmuştu.
Dedik ki: "Yazık sana! Sen kimsin?"
"Siz benim haberimi almışsınız, önce siz söyleyin bakalım siz kimlersiniz?"
"Bİz Arablardan bir kavmiz. Gemiye binip denize açılmıştık, tam bir ay dalgalarla boğuştuktan sonra dalgalar bizi bir adanın kıyısına attı. Gemiden inip adaya çıktık, derken çok kıllı bir yaratıkla karşılaştık, kim olduğunu sorunca bize Cessâse olduğunu söyledi. Cessâse'nin ne olduğunu sorunca, bize: "Şu manastıra gidin! Orada sizi bekleyen haberinizi özleyen biri var" dedi ve işte biz de onun tavsiyesi üzerine buraya geldik ve seni gördük. "Onun bir şeytan olmayacağından emin değildik" dedik.
"Bana Beysan hurmalığını bildirin bakalım!"
"Onun nesini soruyorsun ki?"
"Onun hurmasından soruyorum nasıl ağaçları meyve veriyor mu?"
"Evet" dedik.
"Onun hurma vermemesi yakındır" dedi ve sordu:
"Şimdi söyleyin bakalım, Taberiye gölü ne halde?"
"Neden soruyorsun?"
"İçinde su var mı?"
"Çok su var."
"Onun suyu gidip kuruması yakındır."
"Bana Zuar kuyusundan haber verin!"
"Ne olmuş ona?"
"Nasıl suyu var mı? Onun suyu ile halk sulama yapıyor mu?"
"Onun çok suyu var. Halk hâlâ onun suyu ile arazilerini suluyor."
"Bana şimdi ümmilerin Peygamberinden söz edin!"
"Mekke'den çıkıp Medine'ye yerleşti."
"Arablar onunla çarpıştı mı?"
"Evet."
"Onlara ne yaptı?"
"Onları mağlup etti ve onlar O'na boyun eğdiler."
"Bu (gerçekten) oldu mu?"
"Evet."
"Onların O'na boyun eğmeleri hakkında daha iyi olmuştur. Şimdi ben size kendimi tanıtayım. Ben Mesîhu'd-Deccâl'im. Çıkmama izin verilmesi yakındır; çıkıp yeryüzünü dolaşacağım. Mekke-Medine hariç, uğradığım her memlekette konaklayacağım. Çünkü onların her ikisi bana yasaklanmıştır, giremem. Çünkü onlardan hangisine girmek istersem, elinde kılıç bir melek beni oradan uzaklaştıracak. Zira onun her gediğinde orasını koruyan melekler bulunmaktadır" dedi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bu olayı anlattıktan sonra asâsıyla minbere vurarak: "Bu Taybe'dir, bu Taybe'dir, bu Tay-be'dir" dedi ve sonra:
"Nasıl size bunu anlatmıştım değil mi?" dedi. . "Evet" dediler.
"Benim size Deccâl, Mekke ve Medine hakkında anlattıklarım ile Temim'in verdiği bilgilerin aynı olması huşuma gitti. Dikkat edin o, Şam ya da Yemen denizindedir. Bilakis doğudandır. Hayır doğudan değildir. Hayır doğudan değildir. Hayır doğudan..." buyurdu ve eliyle Doğu'yu gösterdi.
(Fâtıma) dedi ki: "Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den böyle duyup ezberledim."
9921- Onun rivayetlerinden:

Dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn minberden şöyle dediğini duydum:
"Temîm ed-Darî'nin amcaoğulları, gemiye binip denize açılmışlar..." İlgili hadisi ser-detti.
9922- Onun rivayetlerinden: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Temîm'i (halkın yanma) çıkartıp, (o hadiseyi) anlara anlattı."
9923- Onun rivayetlerinden: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle hitap etti: 'Ey cemaat! Temîm ed-Darî bana şunu anlattı: Kavminden birtakım insanlar gemi ile denize açılmışlar, gemileri parçalanmış. Bazıları gemi tahtalarına binerek adaya çıkmışlar...'" İlgili hadisi zikredip nakletti.
9924- Onun rivayetlerinden:
Dedi ki: "O sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi kıldırıp minbere çıktı."
9925- Onun rivayetlerinden:
"O, bir gün yatsı namazını biraz geciktirdi. Sonra çıkıp şöyle dedi: 'Beni geciktiren şey, Temîm ed-Dârtnin adada bulunan adam hakkında anlattığı hikâyesi olmuştur' Onda şöyle geçer: 'Cessâse ona: 'Şu köşke git!' dedi. Ben de oraya vardım ki, saçlarını sürüyen, yer ile gök arasında zıplayan zincire vurulmuş bir adam görünüverdi''."
9926- Onun rivayetlerinden: "Filistinlilerden birtakım insanlar gemiye binip denize açıldılar..." Benzeri rivayet. Ayrıca onda şöyle geçer:
"Ben Cessâse'yim" dedi. Dediler ki: "Haydi bize bildir!"
"Ben size bir şey bildirmiyeceğim ve size bir şey de sormayacağım. Kasabanın en uzak yerine gidin orada, size anlatacak ve sizden bir şeyler soracak olan bir adam bulacaksınız." Biz de bunun üzerine kasabanın en uzak yerine vardık, orada zincire vurulmuş bir adam bulduk." Benzeri.
Yine orada şöyle geçmektedir: "Dedi ki: 'Bana Filistin ile Ürdün arasında olan Beysân hakkında bilgi verin! Hurma veriyor mu?' 'Evet' dedik."
[Müslim, Tîrmizî ve Ebû Dâvud.]
9927- Onun (Ebû Davud'un) Câbir'den de benzeri rivayeti vardır. Onda Câbir'in
onun (Deccâlin) İbn Sayyâd olduğuna tanıklık ettiği geçmektedir. Dedim ki "O (İbnü's-Sayyâd) öldü."
Dedi ki: "O ölmüşse de (Deccâldir)."
"O müslüman oldu."
"O müslüman olmuşsa da (Deccâldir)" dedi.
"O Medine'ye girdi" dedim.
"Medine'ye girmişse de (Deccâldir)" dedi.
9928- en-Nevvâs bin Sem'ân radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir sabah Deccâl'den o kadar çok bahs etti ki, onun hurmalığın içinde olduğunu sandık. O'na doğru gittiğimizde bizim hâlimizin farkına varmış olacak ki bize sordu:
'Ne'niz vardır?' Dedik ki:
'Ey Allah'ın Resulü, sabahleyin Dec-câl'den o kadar çok bahsettin ki hatta biz onu hurmalığın içinde olduğunu sandık.'
'Benim hakkınızda korktuğum başka bir Deccâl'dır. Zira ben sağ iken Deccâl çıkarsa ona karşı ben sizi savunurum. Eğer çıktığında ben yoksam, o zaman herkes kendisini savunsun. Mamafih her bîr müslüman hakkında Allah ona karsı müdafaa etmekte vekilimdir. O (Deccâl) kısa kıvırcık saçlı bir gözü olan bir delikanlıdır, tıpkı Abdu'l-Uzzâ bin Ka-tan'a benziyor. Kim ona erişirse ona karşı Kehf sûresinin ilk ayetlerini okusun. O Şam ile Irak arasından çıkacak; sağa sola saldırıp azgtnlaşacak. Ey Allah'ın kulları sebat ediniz!' buyurdu.
Dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! O yeryüzünde ne kadar kalacaktır?' Şöyle buyurdu:
'Kırk gün kalacak; ancak onun bir günü bir sene gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü bir hafta gibi, diğer günleri ise sizin şimdiki günleriniz gibi olacaktır.'
Dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bir sene gibi olan günde bize bir günlük namaz yetecek mi?' Şöyle buyurdu:
'Hayır (yetmez), siz o uzun günde, normal günlerinizdeki her namaz vakti kadar namazı takdir ederek kılın!'
'Peki onun yeryüzündeki hızı nedir?'
'O, rüzgârın sürüklediği yağmur gibidir. Bir kavme gidecek, onları davet edecek, onlar da ona iman edip onun davetini kabul edecekler. Göğe emredecek, yağmur yağdıracak, yere söyliyecek bitki bitirecek. Hayvanları akşamleyin dönerken, memeleri süt dolu dönecek, karınları da doymuş olup bol süt verecekler. Sonra başka bir kavme varacak onları davet edecek, fakat onlar onu reddedecekler. Bunun üzerine onlardan ayrılacak. Sabahleyin o zümrede bir kıtlık başgösterecek. Ellerinde mallarından hiç bir şey kalmıyacak. Bir harabeye uğrayacak: 'Haydi hazinelerini çıkart!' diyecek. Oranın hazineleri arı kovanları gibi kendisini izleyecek. Sonra gençlik ve neşe dolu olan bir çocuğu çağıracak ve ona kılıçla bir darbe indirip onu ikiye bölecek. Sonra ona: 'Haydi kalk!' diye çağıracak. Büyük bir sevinç ve parlak yüzle dirilecek. O böyleyken Allah Meryem'in oğlu Mesih'i, gökten, iki boyalı elbise içinde Şam'ın doğusundaki Beyaz Mİnare'ye, elini iki meleğin kanatlarına koymuş bir halde indirecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci dâneleri gibi düşecek. Onun soluğunu duyan her kâfir hemen ölecek. Onun soluğu, kendi gözünün görebildiği yere kadar gidecek ve duyulacak. Ondan sonra Mesih onun peşine düşüp, ona Led kapısında yetişerek öldürecektir.
Sonra Isâ, Allah'ın onun şerrinden koruduğu bir kavmin yanına gelecek, yüzlerini ok-şayıp her birine cennetteki derecesine göre hitap edecektir.
Sonra Allah, İsa'ya: 'Ben bir takım kullarımı çıkardım ki, kimse onlarla savaşamaz. Haydi kullarımı Tûr dağına ilet!' diye vahye-decek. Ve her tepeden akın edip gelen Ye'cûc-Me'cûc'u gönderecek. Onların ilk bölümü Ta-beriye gölüne gelip oradaki suyun hepsini içecek. Sonradan gelen bölümü orada su bu-lamıyacak ve şöyle diyecekler: 'Hani bîr zaman burada su vardı, acaba şimdi ne oldu?' Isâ ile ashabı (Tûr dağında) muhasara altına alınacaklar. Hatta o gün onlardan biri için bir öküzün başı bugünkü birinizin yüz dinardan daha değerli olacak.
Bunun üzerine Isâ ve arkadaşları Allah'a yalvaracaklar. Allah Ye'cuc ve Me'cûc'un boyunlarına deve musallat kılacak ve hepsi birden tek kişinin ölümü gibi yere serilip ölecekler. Isâ ve arkadaşları (epeden aşağıya indiklerinde onların leşleri ve pis kokularından başka bir şey ile karşı {aşamayacaklar. Al-lah'dan onların oradan bir an önce kaldırılmasını dileyecekler. Allah da oraya deve boynu gibi büyük kuşlar gönderecek ve onları alıp Allah'ın dilediği yere götürüp atacaklar.
Sonra Allah bolca yağmur yağdıracak. Orasını ayna gibi tertemiz kılacak. Sonra yere şöyle denilecek: 'Haydi meyvelerini bitir, bereketini ver!' Bunun üzerine yeryüzü bitkisini bitirecek. O günde cemaat nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgelenecekler. Allah her şeye bereket ihsan edecek. Yeni doğurmuş bir devenin sütü bir kitle insana yetecek, yeni doğuran bir ineğin sütü bir kabileye yetecek, bir koyunun sütü bir güruha yetecek. Ondan sonra Allah güzel kokulu bir rüzgâr gönderecek hepsinin koltuk altlarından geçecek ve her müslüman ve mü'minin ruhunu kabzedecek, geride insanların kötüleri kalacak, eşekler gibi herc-ü merc olacaklar ve Kıyamet işte onların üstüne kopacak.'"
Diğer rivayette "Hani bir zamanlar burada su vardı" kavlinden sonra şöyle geçmektedir: "Sonra yürüyüp Beytü'l-Makdis dağı olan Ağaçlı dağa varacaklar ve diyecekler ki 'Biz yeryüzünde öldürmedik kimse bırakmadık. Şimdi sıra göktekileri öldürmeye

geldi.' Ondan sonra oklarını göğe doğrultup atacaklar. Allah onların oklarını kanlı olarak geri döndürecektir."
[Muslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9929- İbn Mâce zayıf bir senedle, benzerini Ebû Ümâme'den nakletti.
Onda şöyle geçmektedir: "Onun fitnesinden birisi de bir bedeviye şöyle demesidir: 'Ben senin annen ile babanı diriltirsem, senin Rabbin olduğuma inanır mısın?' O da: 'Evet' diyecek. Bunun üzerine iki şeytan onun anne ve babasının kılığına girerek ona görünecekler ve şöyle diyecekler: 'Yavrum ona tâbi ol! O senin Rabbindir.'"
Yine onda şöyle geçer: "Mekke, Medine hariç yeryüzünde gitmedik ve dolaşmadık yer bırakmıyacak. Mekke ile Medine'nin hangi gediğine varıp içeriye girmek isterse, elinde kılıç bir melek onu oradan kovalayacak. Nihayet çorak arazinin bittiği yerdeki Zuray-bu'l-Ahmer'e konaklayacak. Bunun üzerine Medine üç kere sarsılacak.
Erkek-dişi ne kadar münafık varsa hepsi oradan çıkıp ona gidecek. Böylece Medine onlardan, demirin pası körüğün ateşiyle temizlendiği gibi temizlenecektir. İste o güne: 'Kurtuluş günü' denilecek."
Ümmü Şerîk dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! O zaman Araplar nerede olacak?" Şöyle buyurdu: "Onlar o zaman az olacaklar, çoğunluğu Beytü'l-Makdis'te bulunacak, imamları da salih bir adam olacaktır, imamları öne geçip sabah namazı kıldırırken İsâ inecek."
Onda ayrıca şöyle geçmekledir: "Dec-câl'in günleri, kırk senedir. O zaman, bir sene yarım sene; bir sene bir ay, bir ay bir hafta gibi olacak. Kalan son günleri de kıvılcım gibi pek kısa olacak, öylesine ki sabahleyin Medine'nin bir kapısında bulunan bir adam öbür kapıya yürüyemeden akşam olacak." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Biz o zaman nasıl namaz kılacağız?" "Uzun günlerde saatlerini hesaplayıp kıldığınız gibi o zaman da namazlarınız için vakitleri öyle hesaplayıp takdir eder, ona göre namaz kılarsınız?" buyurdu.
"Sonra İsa, ümmetimin içinde adaletle hükmedecek; haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, zekâtı bırakacak. Ne koyuna ve ne de deveye zekât memuru gönderilmeyecek. İnsanlar arasındaki düşmanlıklar ve kin kalkacak. Akrep ve yılanların zehirleri olmayacak, hatta bir çocuk eliyle yılanla oynayacak da yılan onu sokmayacak. Kız çocuğu arslam kaçırmaya zorlayacak da arslan ona ilişmeyecek. Kurt koyunlar arasında sanki bir çoban köpeği imiş gibi bekleyip duracak. Kabın su ile dolduğu gibi yeryüzü din birliği ile dolacak. Allah'tan başka kimseye tapılmayacak. Harp, kavga namına hiç bir şey kalmayacak. Kureyş kabilesinden hükümdarlığı alınacak. Yeryüzü gümüş sofrası gibi olacak. Bitkisini Adem'in zamanındaki gibi bitirecek. Bir salkım üzümle bir nefer doyacak. Bir grup insan tek narla doyacak. Bir öküzün fiyatı şu kadar şu kadar olacak, bir kaç dirhemle bir at satın alınacak."
Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Neden at o kadar ucuz olacak?"
"Harp olmayacağı için ona pek lüzum kalmayacak."
"Neden Öküz o kadar pahalı olacak?"
"Yeryüzünün tümü ekileceği için o, çok gerekli olacak. Deccâl çıkmadan önce, yeryüzünde üç şiddetli yıl olacak. İnsanlar açlık ve kıtlıkla karşı karşıya kalacaklar. Allah göğe birinci yılda yağmurun üçte birini tutmasını, yere de bitkinin üçte birini tutmasını emredecek, ikinci yılda göğe yağmurun üçte ikisini
tutmasını, yere de bitkisinin üçte ikisini tutmasını emredecek. Üçüncü senede göğe yağmurun tümünü tutmasını emredecek; hatta bir damla hile yağmur yağdırmayacak. Yere de bitkinin hepsini tutmasını emredecek, tek bitki bile bitirmeyecek. Allah'ın dilediklerî hariç, tüm toynaklı hayvanlar helak olacak."
"Peki o zaman insanların gıdası ne olacak?"
"Onların gıdası, tehlîl, tekbir, teşbih ve tahmîd olacak. Bunlar onlarda yemek yerini tutacaktır" buyurdu.
Muharibi: "Bu hadisin bir öğretmene verilip okullarda çocuklara Öğretmesi sağlanmalıdır." dedi.
9930- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ye'cûc-Me'cûc, Adem'in neslindendir. Onlar insanlara gönderilse, onların yaşantılarını (bütünüyle) ifsâd ederler. Onlardan biri ardında zürriyetinden binden fazla kişi bırakmaksızın ölmeyecek. Onların ardından üç ümmet vardır: Tâvil, Târnes ve Mensek."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta.]
9931- Onun Huzeyfe'den rivayeti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ye'cûc bir ümmettir. Me'cûc de bir ümmettir. Her bir ümmet dörtyüz bin ümmettir. Onlardan bir adam sulbünden eli silahlı tam bin erkek görmeden Ölmez." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Onları bize anlatır mısın?" dedim. Şöyle buyurdu:
"Onlar üç sınıftır. Onların bir sınıfı erz gibidir."
"Erz ne demektir?"
"O, Şam'da bir ağaçtır ki o ağacın uzunluğu yüzyirmi arşındır. Göğe doğru yükselir" buyurdu ve ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şunu ilave etti:
"İşte bunlara ne dağ dayanır ve ne de demir. Onların İkinci sınıfı da kulaklarının birini serer, ötekini de kendisine yorgan yapıp öyle yatar. Fil, yabani hayvan, deve ve domuz ne görürlerse yerler. Onlardan birisi öldüğünde de onu yerler, Onların bir ucu Şam'da, bir ucu Horasan'da olacaktır. Doğu nehirlerinin tümünü ve Taberiye gölünü de içeceklerdir."
9932- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize DeccâFdan bahsetti. Anlattıkları arasında şunlar da vardı: 'Deccâl gelecek. Fakat Medine'nin yollarına girmesi yasaklanacaktır. Medine'nin bazı İşlenmedik tarlalarına kadar varıp konaklayacak. O gün ona karşı insanların en iyisi olan bir adam çıkacak ve şöyle diyecek:
'Şehâdet ederim ki sen, Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'in bize bildirdiği Deccâlsin.' Deccâl topluluğua şöyle diyecek: 'Ne dersiniz acaba, su adamı Öldürüp sonra, diriltsem benim durumumdan şüphe eder misiniz?'
'Hayır' diyecekler ve Deccâl adamı Öldürüp, sonra diriltecek. Deccâl onu diriltirken adam söyle diyecek: 'Vallahi kendimi hiç bugünkü kadar basiretli görmedim.' Deccâl yine: Onu Öldüreyim mi? diyecek fakat öldüre-miyecek.'
9933- Benzeri diğer rivayet:
Onda şöyle geçer: "Adam: 'İste Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zikrettiği deccâl budur' dediği zaman, deccâl etrafındakilere emrederek: 'Onu alıp çarmıha gerin!' diyecek. Adamın karnı ve sırtı yediği darbelerden dolayı genişleyecek. O zaman Deccâl şöyle diyecek: 'Nasıl şimdi bana inanıyor musun?' Adam:
'Hayır; sen yalancı Mesîhu' d-Deccâl'sin' diyecek. Bu defa tepesinden başlayarak iki bacağını birbirinden ayırana dek bir testere ile onu biçip ikiye bölecek. İnsanlar iki parçanın arasından geçecekler. Ondan sonra ona: 'Haydi kalk bakalım!' diyecek, o da ayağa kalkıp doğrulacak. Ondan sonra ona: 'Nasıl simdi bana inanıyor musun?' diye soracak. O da: 'Şimdi seni daha iyi tanıdım' diyecek. Sonra insanlara şöyle hitap edecek: 'Ey insanlar! Artık bu (Deccâl) insanlara bir şey yapamayacak.' Bunun üzerine Deccâl, onu (mü'min adamı) boğazlamak için tutacak, fakat (adamın) boynu ile köprücük kemiği arası bakıra dönüşecek ve ona hiçbir şey yapamıyacak.
Ondan sonra onu (mümini) elleri ve ayaklarından tutup fırlatacak insanlar onu cehenneme fırlattığım sanacaklar. Oysa o

cennete konulmuştur.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'İşte Alemlerin Rabbi katında en büyük şehit budur' [Buhârî ile Müslim.|
9934- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben Deccâlin yanında olanları slbette ondan bile daha iyi bilirim: Onun ytnından iki nehir akmaktadır. Biri görünürde bembeyaz sudur. İkincisi görünürde alevli ateştir. Ona erişen kimse alevli ateş olarak gördüğü nehrin yanına gelsin,,,Sonra gözlerini kapayarak başını eğip ondan içsin. Çünkü o ateş değil, buz gibi soğuk sudur. Deccâlin gözü kapalıdır. Gözünün üzerinde kalın bir deri vardır. İki gözü arasında 'Kâfir' yazılıdır. Okuryazar olsun ya da olmasın her mü'min onu rahatlıkla okuyacak."
9935- Diğer rivayet:
"Deccalin .sol gözü kördür. Saçı ve kılı boldur. Beraberinde cennet ye cehennem bulunmaktadır. Aslınad onun cenneti cehennem; cehennemi de cennettir."
[Buharı, Müslim ve Ebû Dâvud.l
9936- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e Deccâl hakkında benim sorduğum kadar hiç kimse sormamıştır. Bana dedi ki: 'Onun sana hiçbir zararı dokunmaz.'
Dedim ki: 'Diyorlar ki onun yanında bir ekmek dağı ve bir de su nehri varmış.' Şöyle buyurdu: 'Bu, Allah katında çok kıymetsiz bir Şeydir.' [Buhârî ile Müslim.]
9937- Ümmü Şerîk radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"insanlar Deccâlden mutlaka dağa kaçacaklar." Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! O zaman Araplar nerde olacak?"
"Onlar o zaman (sayıca) pek az olacaklardır" buyurdu. [Müslim ve Tirmizî.]
9938- îmraıı bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccali duyan ondan kaçsın. Vallahi kişi ona gelir de onun saçtığı şüpheli şeylerden dolayı onu mü'min zanneder ve ona tâbi olur." |Ebû Dâvud.]
9939- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamete kadar Deccâlden daha büyük Adem neslinden kimse yaratılmayacaktır."
9940- Diğer rivayette: "Deccâlden daha büyük bir hadise" olarak geçmektedir. |Müslim|
9941- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah tek gözlü değildir; Deccâl ise tek gözlüdür. Sağ gözü kördür. Sanki gözü büzülmüş bir üzüm tanesi gibidir."
9942- Diğer rivayet:
"ölünceye kadar hiçbirinizin Rabbini gârmiyeceğini bilirsiniz. Onun iki gözü arasında 'Kâfir' yazılıdır. Onun yaptıklarından hoşlanmayan rahatlıkla bunu görüp okuyabilecektir." [Buhârî, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî.l
9943- Onların Enes'ten rivayeti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir peygamber yoktur ki, ümmetini tek gözlü, yalancı deccâle karsı uyarmış olmasın. Dikkat edin! O, tek gözlüdür. Rabbiniz tek gözlü değildir. Onun iki gözü arasında 'Ke Fe Re' (harfleri) yazılıdır."
9944- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
9935- Diğer rivayet:
"Deccalin sol gözü kördür. Saçı ve kılı boldur. Beraberinde cennet ye cehennem bulunmaktadır. Aslınad onun cenneti cehennem; cehennemi de cennettir."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.l
9936- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e Deccâl hakkında benim sorduğum kadar hiç kimse sormamıştır. Bana dedi ki: 'Onun sana hiçbir zararı dokunmaz.'
Dedim ki: 'Diyorlar ki onun yanında bir ekmek dağı ve bir de su nehri varmış.' Şöyle buyurdu: 'Bu, Allah katında çok kıymetsiz bir şeydir.' | Buhârî ile Müslim.]
9937- Ümmü Şerîk radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar Deccâlden mutlaka dağa kaçacaklar." Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! O zaman Araplar nerde olacak?"
"Onlar o zaman (sayıca) pek az olacaklardır" buyurdu. [Müslim ve Tirmizî.]
9938- İmran bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccali duyan ondan kaçsın. Vallahi kişi ona gelir de onun saçtığı şüpheli şeylerden dolayı onu mü'min zanneder ve ona tâbi olur." [Ebû Dâvud.]
9939- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamete kadar Deccâlden daha büyük Adem neslinden kimse yumulmayacaktır."
9940- Diğer rivayette: "Deccâlden daha büyük bir hadise" olarak geçmektedir. |Muslim]
9941- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah tek gözlü değildir; Deccâl ise tek gözlüdür. Sağ gözü kördür. Sanki gözü büzülmüş bir üzüm tanesi gibidir."
9942- Diğer rivayet:
"Ölünceye kadar hiçbirinizin Rabbini görmiyeceğini bilirsiniz. Onun iki gözü arasında 'Kâfir' yazılıdır. Onun yaptıklarından hoşlanmayan rahatlıkla bunu görüp okuyabilecektir." |Buhârî, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî]
9943- Onların Enes'ten rivayeti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir peygamber yoktur ki, ümmetini tek gözlü, yalancı deccâle karşı uyarmış olmasın. Dikkat edin! O, tek gözlüdür. Rabbiniz tek gözlü değildir. Onun iki gözü arasında 'Ke Fe Re' (harfleri) yazılıdır."
9944- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Anlayamazsınız endişesiyle sizi Deccâle karşı uyardım. Mesîfıu'd-Deccâl kısa boylu, apışık ayaklı, kıvırcık saçlı ve tek gözlü, gözü ne şişkindir, ne de çukurdur. Eğer şaşıracak olursanız, şunu bilin ki Rabbiniz tek gözlü (kör) değildir." [Ebü Dâvud]
9945- O (Ebû Dâvud) ve Tirmizî, Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh radiyallahu anh'dan:
Onda şöyle geçer: "Kim bilir belki beni görüp de söylediklerimi duyanların bazıları onu idrak eder."
Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! O gün kalplerimiz nasıl olacaktır?"
"Aynı şimdiki gibi ya da daha iyi olacaktır" buyurdu.
9946- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Deccâl hakkında sordu. Şöyle buyurdu:
'O bugün bile yemek yemiş, sağdır. Onun hakkında hiçbir peygamberin ümmetine vermediği bilgiyi vereceğim. Onun sağ gözü sönüktür, ışıksızdır, (gözünün) bebeği yoktur, sanki duvara yapıştırılmış bir sümüktür. Sol gözü ise parlayan bir yıldız gibidir. Beraberinde hem cennet, hem de cehennem bulunmaktadır. Fakat cehennemi cennet ve suyu da ateştir. Dikkat edin! Ondan önce kasaba ehlini uyaracak iki adam dolaşacaktır. Bir kasabadan çıktıkları zaman, oraya Deccâlin arkadaşlarının ilki girecektir." |Rezîn.I
9947- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâl doğudan, Horasan denilen yerden çıkacaktır. Onlara, yüzleri deri kalkanlarını aıulıran bir kavim tâbi olacaktır."
[Tirmizî]

9948- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâlin annesi ile babasının tam otuz yıl çocukları olmayacak. Ondan sonra, yarardan çok zararı olacak, tek gözlü bir çocukları olacak. Onun gözleri uyuyacak, fakat kalbi uyumayacak." Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize onun ebeveynini anlattı: "Babası, uzun boylu, tıknaz burnu gagaya benzeyen bir adamdır. Annesi; memeleri uzun ve tombuldur."
Ebû Bekre dedi ki: "Sonradan biz Medine yahudileri arasında böyle bir çocuğun doğduğunu duyduk. Zübeyr bin Avvam ile ben gidip onun anne babasının yanına girdik. Baktık ki, onları aynı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in anlattığı gibi bulduk. Dedik ki: 'Çocuğunuz var mıdır?' Şöyle dediler:
'Tam otuz sene çocuğumuz olmadı. Sonra bize, yararından çok zararı olan bir tek gözlü çocuğumuz oldu. Onun gözleri uyur, kalbi uyumaz.'
Hemen yanlarından çıktık; baktık güneşe karşı bir kadifeye sarılmış bir bebek mırıldanıyor. Yüzünü açıp şöyle dedi:
'Ne dediniz?'
'Bir şeyler dedik; sen dediklerimizi duydun mu?'
'Evet, gözlerim uyur, kalbim uyumaz' dedi."
[İkisi de Tirmizî'ye ait.]
9949- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâle, İsfahan yahudilerinden taylasın giymiş yetmişbin kişi uyacaktır." [Müslim]
9950- Muhammed bin el-Münkedİr radiyallahu anh'dan:
"Câbir bin Abdullah'ı, İbnü's-Sayyâd'ın deccâl olduğuna dair yemin ederken gördüm.
Dedim ki: '(Bu hususta) Allah'a yemin mi ediyorsun?' Şöyle dedi: 'Ömer'in Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in katında bu hususta yemin ettiğini ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in buna itiraz etmediğini gördüm.' [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
9951- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir grup ashabı içinde gitti. İbn Sayyâd'ın, Benû Mağâle kalesi yanında çocuklarla oynadığını gördü. İbnü's-Sayyâd o günlerde buluğ çağına ermekteydi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun sırtına eliyle vurdu. O bunun farkına varmadı. Sonra İbn Sayyâd'a dedi ki:
'Benim Allah' m Resulü olduğuma şehadet eder misin?' İbn Sayyâd ona bakıp şöyle dedi: 'Şehadet ederim ki sen cahillerin Peygamberisin.' Ondan sonra İbn Sayyâd, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e 'Benim Allah Resulü olduğuma sen şehadet eder misin?' diye sorunca, onu Allah Resulü reddederek: 'Ben Allah'a ve peygamberlerine iman ettim' dedi. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
'Ne görüyorsun?' Cevap verdi: 'Bana doğru olan da geliyor, yalan da geliyor.' Ona şöyle buyurdu: '(Yani) isleri karıştırıyorsun.'
Sonra ona şöyle dedi: 'Ben senin için bir şey sakladım.'
'O dumandır'dedi.
'Sus, haddini bil!' buyurdu. Bunun üzerine Ömer kızdı ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bırak da onun boynunu vurayım.'
'Eğer o, o (Deccâl) ise ona asla zarar veremezsin. Eğer o değilse onu öldürmende bir fayda yoktur.'
İbn Ömer dedi ki:
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Ubeyy bin Kâ'b İbn Say-yâd'ın bulunduğu hurmalığa gitti. Hurmalığa girer girmez, İbn Sayyâd'a görünmeden ondan bir şey duymak maksadıyla hurma dallarının arkasına gizlendi. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu kadifeden bîr döşeği üzerine uzanmış bir şeyler mırıldanırken gördü. Hurma dallarının ardında gizlenen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i, İbn Sayyâd'ın annesi gördü. İsmi Saf olan İbn Sayyâd'a annesi şöyle seslendi: 'Ey Sâf! İşte Muhammedi' İbn Sayyâd bunu duyunca hemen yerinden fırladı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Keşke onu o halinde bıraksaydı.' ibn Ömer dedi ki:
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkıp Allah'a lâyık olduğu veçhiyle hamdü senada bulundu. Sonra Deccâli anlatarak şöyle buyurdu:
'Ben sizi ona karşı uyarıyorum. Kavmini ona karşı uyarmayan hiçbir peygamber yoktur. Nuh da kavmini ona karşı uyarmıştır. Lâkin ben onun hakkında hiçbir peygamberin kavmine demediği şeyi söyleyeceğim. Şunu iyi bilin ki o tek gözlüdür, Allah ise tek gözlü değildir'
9952- Diğer rivayet:
"(Resûlullah) 'Senin için bir şey gizledim.' demişti ve ona göğün apaçık bir dumanla geleceği gün (için) bir şey gizlemiştir." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9953- O (Tirmizî) ve Müslim, Ebû Sâ-İd'den:
Dedi ki: "Ne görüyorsun?" "Su üstünde bir taht görüyorum." "Sen iblis'in tahtını denizde görüyorsun" buyurdu.
9954- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, İbn Sayyâd'a sordu: 'Cennetin toprağı nedir?' 'Ey Ebû'l-Kâsım! Bembeyaz undur, misk-dir. deyince: 'Doğru söyledin' buyurdu."
9955- Diğer rivayet:
"İbn Sayyâd, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e cennetin toprağım sordu. O da şöyle buyurdu: 'Bembeyaz un ve halis misktir'." [Müslim]
9956- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Hac veya umreye gitmek üzere yola çıktık. Beraberimizde İbn Sayyâd da vardı. İnsanlar dağıldılar ve ben İbn Sayyâd ile yalnız kaldım. Hakkında söylenen şeylerden dolayı ondan çok ürktüm. Eşyasını getirip benim eşyamın yanına koydu. Dedim ki: 'Hava çok sıcak, eşyanı ağacın altına koysan!' O da bu teklifimi kabul edip eşyasını ağacın altına koydu.
Derken bir koyun göründü. O gidip onun süründen gelirdi ve: 'Buyur iç!' dedi. Onun elinden içmek istemediğim için: 'Hava sıcak süt de sıcaktır, canım çekmiyor, içmek istemiyorum' dedim.
'İnsanların hakkımdaki dedikodularından dolayı bir ip alıp ağaçta kendimi asmak istiyorum, ey Ebû Saîd! Siz Ensâr topluluğuna Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisi gizli kaldığı kadar hiç kimseye gizli kalmamıştır. Sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisini en iyi bilenlerden biri değil misin?' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in 'O (Deccâl) kâfirdir' dememiş midir? Halbuki ben müslümanım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onun (Deccâlin) kısır olacağını, çocuğunun olmayacağını demedi mi? Oysa benim Medine'de bıraktığım çocuğum vardır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onun hakkında Medine ile Mekke'ye giremez, demedi mi? Oysa ben Medine'ye girdim. Oradan da Mekke'ye gitmek üzere yoldayım.'
Ebû Saîd dedi ki: 'Hatta nerdeyse ben onu mazur görecektim.' Sonra Ebû Saîd dedi ki: 'Vallahi ben onun nerede doğduğunu ve şimdi nerede olduğunu biliyorum. Kendisine şöyle dedim: 'Geride kalan diğer günlerin hakkında vah senin haline!'
9957- Diğer rivayet:
"İbn Sayyâd'a denildi ki: 'O adam (Deccâl) olman, seni sevindirir mi?'
'Bana arzolunsa geri çevirmezdim' dedi." | Müslim veTirmizî]

9958- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, İbn Sayyâd'la Medine yollarının birinde karşılaştı ve onu kızdıracak bir söz söyledi. Birden şişip yolu dolduracak kadar kocaman oldu. Gelip durumu Hafsa'ya bildirince, Hafsa şöyle dedi: 'Allah seni esirgesin! İbn Sayyâd'dan ne istedin? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onun hakkında şöyle buyurduğunu bilmiyor musun: 'O (Deccâl) ancak Öfkesinden dolayı kendinden geçiverip çıkacaktır'."
9959- Diğer rivayet:
îbn Ömer dedi ki: "Ona iki kere rastladım. Bir keresinde kavmİyle birlikte iken rastladım ve onlara dedim ki: 'Onun o (Deccâl) olduğunu mu konuşuyorsunuz?'
'Hayır vallahi!' dediler. Ben de onlara şöyle dedim: 'Bana yalan söylediniz. Vallahi kavminizden biriniz bana onun malca ve çocukça hepinizden daha zengin oluncaya kadar Ölmeyeceğini söyledi. Söylendiğine göre bugün o İddia edildiği gibidir.' Dedi ki: 'Biraz daha konuştum. Sonra ondan ayrıldım. Ona başka bir defa daha rastladım. Baktım ki gözü şişmiş. Dedim ki: Bu gözün ne. zaman şişti?'
'Bilmiyorum' dedi.
'Sen başında olan gözünü nasıl bilmezsin?' dedim.
'Allah dilerse onu senin bu sopanda bile yaratır' dedi.
Sonra eşeğin anırmasından daha şiddetli bir şekilde anırdı. Bunun üzerine arkadaşlarımdan bazıları kırıhncaya kadar sopamla ona vurduğumu iddia ettiler. Fakat 'Vallahi ben bunun farkına varamadım'dedi.
(Râvi) dedi ki: O (İbn Ömer), hemen gidip durumu mü'minlerin annesine (Hafsa'ya) anlattı ve o da şöyle dedi: 'Ondan ne istiyorsun? Onun şöyle söylediğini bilmiyor musun?: 'Onu insanların üzerine gönderecek ilk sey, bir ğeye öfkelendiği zaman meydana gelen öf-keşidir'." |Müslim|
9960- Câbir radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "Harre harbinde İbn Sayyâd'ı kaybettik." [Ebû Dâvud]
9961- es-Sa'b bin Cüsâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâl, halk ondan bahsi terketmedikçe, imamlar da minberden onun hakkında söz söylemeyi bırakmadıkça çıkmayacaktır."
[İbn Ahmed]
9962- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında deccâlden sözedildi; şöyle buyurdu:
'Onun annesi kabrinde doğuracak. Onu doğurduğu zaman, kadınlar onu Hattâin'de yüklenip taşıyacaklar.'
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ın meçhul bir senedle.]
9963- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryemoğlu isa'nın adalet sahibi olarak inmesi yakındır. O inecek, haçı kıracak, domuzu Öldürecek, cizyeyi kaldıracak, (bu surette) mal da o kadar çoğalacak ki, kendisine (zekât ya da sadaka) verilmek istenen kimse onu kabul etmiyecek."
9964- Diğer rivayet:
"O zaman yapılacak, tek secde tüm dünya ve içindekilerden daha hayırlı olacaktır."
Sonra Ebû Hureyre dedi ki: "İsterseniz: 'Kitab ehlinden hiç kimse yoktur ki ölümünden önce ona inanmış olmasın' mealindeki âyetini (Nisa, 159) okuyun!"
9965- Diğer rivayet:
"İmamınız kendinizden olduğu halde, Meryemoğlu İsâ size inince durumunuz nice olacak?"
9966- Diğer rivayet:
"İçinizden (biri) imamlık ettiği zaman..." İbn Ebî Zi'b, bunu "Rabbinizin Kitâb'ı, Peygamberinizin sünnetiyle size imamlık ettiğinde" olarak tefsir etti.
9967- Diğer rivayet:
"Meryemoğlu (İsâ) behemehal inecektir..." Benzeri. Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Düşmanlık, küsüşme ve kıskançlık ortadan kalkacaktır."
9968- Diğer rivayet:
"Onunla (İsâ ile) benim aramda hiçbir peygamber yoktur. O şüphesiz inecektir. Onu gördüğünüz zaman tanıyın! O, orta boylu, beyaza çalar kırmızı renktedir. Sarıya boyalı iki elbise içinde olacak. Yağmur yağmasa da saçından su damlayacaktır. insanlarla İslâm için savaşacaktır. Mesihu'd-Deccâl'i öldürecek, sonra yeryüzünde tam kırk sene kalacak. Sonra ölecek ve namazını müslümanlar kılacaklardır." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.l
9969- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden bir taife hak üzere galip olarak tâ kıyamete kadar devamlı olarak savaşacaklardır. Isâ inecek; emirleri: 'Haydi gel, bize namaz kıldır!' diyecek. Buna karşılık: 'Kiminiz kiminizin emîridir. Bu, Allah'ın bu ümmete bir lütfü keremidir' diyecek."
[Müslim]
9970- İbn Amr bin el-As radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deccâl ümmetimin içinde çıkacak ve kırk (zaman) kalacak, kırk gün mü, kırk ay mı ya da kırk sene mi bilmiyorum. Derken Allah Isâ Aleyhisselam'ı Urve bin Mes'ûd kılığında gönderecek. Onu (Deccâli) arayıp bulacak ve öldürecek. Sonra insanlar yedi sene dostça yaşayacaklar. Aralarında en ufak bîr düşmanlık ve kırgınlık bile olmayacak. Sonra Allah, Şam tarafından soğuk bir rüzgâr gönderecek. Kalbinde zerre kadar iyilik veya iman bulunan herkesi öldürecek. Hatta biriniz bir dağın içine girse bile, onu bulup orada enseleyecek ve öldürecek. Buna karşılık insanların kötüleri, kuş hafifliğinde yabani hayvanların tabiatında kalacaklar. Ne marufu emredecekler, ne de münkerden alıkoyacaklar. Onlara şeytan görünecek ve şöyle diyecek: 'Bana icabet etmiyecek misiniz?'
'Bize ne emrediyorsun ki?' dediklerinde hemen onlara putlara tapmayı emredecek. Onlar o durumdayken azıkları bol verilecek, yaşantıları güzel olacak. Sonra sûra üfürük-cek; hemen herkes ona boyun bükecek. Onu ilk duyan, devesinin havuzunu sıvayan adam
olacak. Hemen oracıkta Ölecek, insanlar da ölecekler. Sonra Allah, çiği gibi veya gölge gibi (bunlardan hangisi olduğunda şüphe eden hadisin ravilerinden Nu'man dır) bir yağmur gönderecek ve onların cesetlerini bir bitki gibi yerden bitirecek. İkinci bir sûr üfü-rülecek. İnsanlar hemen dirilip ayağa fırlayacaklar. Sonra onlara şöyle denilecek:
'Ey insanlar! Rabbinize gelin bakalım! Bunları durdurun! Çünkü onlar sorguya çekilecekler.' Sonra denilecek ki:
'Haydi cehenneme gidecekleri çıkarın!'
'Kaç kişiden?'
'Her bin kişiden doksandokuz kişi' denilecek. İşte çocukları bir anda ihtiyarlatacak gün o gündür, işte baldırların açılacağı gün o gündür." [İkisi de Müslim'e ait]

TAHRİC

==========

9865- Bu hadisi Buhârî (rikâk 39/3, VII, 191), Yahyâ b. Yûsuf an Ebî Bekr an Ebî Husayn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9866- Bu hadisi Tirmizî (2213), Muh. b. Ömer b. Hayyâc an Yahyâ b. Abdirrahman el-Erhabî an Ubeyde b. el-Esved an Mücâlid an Kays b. e. Hâzım ani'l-Müstevrid senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9867- Bu hadisi Buhârî (fiten 24/1, VIII, 100) ve Müslim (fiten 42, s. 2227), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9868- Bu hadisi Tirmizî (2217), Ah. b. Meni' an Hüseyn b. Muh. el-Bağdâdî an Şeybân an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Kılâbe an Sâlim an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9869- Bu hadisi Buhârî (fiten 24/1, VIII, 100) isnâdsız olarak irâd etti.
9870-9871-9872- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 174-5; cihâd 95-6, III, 233), Müslim (fiten 62-6, s. 2233-4), Ebû Dâvud (4303-4) ve Tirmizî (2215), Saîd b. el-Müseyyeb, Hemmâm b. Münebbih, el-A'rec, Ebû Sâlih, Kays b. e. Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9873- Bu hadisi Ebû Dâvud (4305), Ca'fer b. Müsâfir an Hallâd b. Yahyâ an Beşîr b. el-Muhâcir an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9874- Bu hadisi Müslim (fiten 34, s. 2221), Züheyr b. Harb an Muallâ b. Mansûr an Sül. b. Bilâl an Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9875- Bu hadisi Müslim (fiten 37, s. 2223), İbn Uleyye an Eyyûb an Humeyd b. Hilâl an Ebî Katâde an Yuseyr b. Câbir an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
9876- Bu hadisi Müslim (fiten 78, s. 2238), Sevr b. Zeyd an Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9877- Bu hadisi Buhârî (cihâd 94/2, III, 232) ve Müslim (fiten 82, s. 2239), Ebû Sâlih ve Ebû Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9878- Bu hadisi Tirmizî (2170), Kuteybe an Abdilazîz b. Muh. an Amr b. e. Amr an Abdillah b. Abdirrahman el-Ensârî an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9879- Bu hadisi Tirmizî (2209), Amr b. e. Amr an Abdillah b. Abdirrahman el-Ensârî an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi. İsnâdı Elbânî'ye göre sahîhtir.
9880- Bu hadisi Tirmizî (2181), Süfyân b. Vekî' an ebîhî ani'l-Kâsım b. el-Fadl an Ebî Nadre el-Abdî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9881-9882- Bu hadisi Buhârî (fiten 23, VIII, 100) ve Müslim (fiten 51, s. 2230), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9883- Bu hadisi Buhârî (fiten 23/2, VIII, 100) ve Müslim (fiten 60, s. 2232), Sevr b. Zeyd an Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9884- Bu hadisi Müslim (îmân 234, s. 131) ve Tirmizî (2207), Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9885- Bu hadisi Tirmizî (2232), Abbâs ed-D?rî an Hâlid b. Mahled an Abdillah b. Ömer el-Ömerî an Sa'd b. Saîd el-Ensârî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9886- Bu hadisi Müslim (fiten 131, s. 2268), Züheyr b. Harb an Abdirrahman b. Mehdî an Şu'be an Alî b. el-Akmer an Ebî'l-Ahvas an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
9887- Bu hadisi Buhârî (fiten 24/2, VIII, 100-1), Müslim (fiten 29-31, s. 2219-20), Ebû Dâvud (4313-4) ve Tirmizî (2569), Ebû Sâlih, Hafs b. Âsım ve el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9888- Bu hadisi Mâlik (cenâiz 53, s. 241), Buhârî (fiten 22, VIII, 100) ve Müslim (fiten 53-4, s. 2231), el-A'rec ve Ebû Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'in Ebû Hâzım rivayetine aittir.
9889- Bu hadisi Müslim (fiten 61, s. 2232), Muh. b. Beşşâr an Abdilkebîr b. Abdilmecîd an Abdilhamîd b. Ca'fer an Ömer b. el-Hakem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9890- Bu hadisi Müslim (zekât 62, s. 701) ve Tirmizî (2208), Muh. b. Fudayl an ebîhî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9891- Bu hadisi Ebû Dâvud (581), Hârûn b. Abbâd an Mervân an Talha Ümm Gurâb an Akîleti'l-Fezâriyye an Sellâme senedi ile tahrîc etti. Elbânî'ye göre zayıftır.
9892- Bu hadisi Ebû Dâvud (2535), Ah. b. Sâlih an Esed b. Mûsâ an Muâviye b. Sâlih an Damre an İbn Zuğb el-İyâdî an İbn Havâle senedi ile tahrîc etti.
9893- Bu hadisi Buhârî (fiten 25/2, VIII, 101) ve Müslim (fiten 17, s. 2214), el-A'rec ve Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye (el-A'rec) aittir. Müslim'in metni oldukça kısadır.
9894- Bu rivayeti Müslim (zekât 60, s. 701), Kuteybe an Ya'k?b b. Abdirrahman an Süheyl an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9895-9897- Bu hadisi Müslim (fiten 39-40, s. 2225-6), Ebû Dâvud (4311) ve Tirmizî (2183), Eb?'t-Tufeyl an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9898- Bu hadisi Tirmizî (2211), Alî b. Hucr an Muh. b. Yezîd el-Vâsıtî ani'l-Müstelim b. Saîd an Rumeyh el-Cüzâmî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9899- Bu hadisi Buhârî (cizye 15, IV, 68), el-Humeydî ani'l-Velîd b. Müslim an Abdillah b. el-Alâ' b. Zebr an Busr b. Ubeydillah an Ebî İdrîs an Avf senedi ile tahrîc etti.
9900- Bu hadisi Müslim (fiten 118, s. 2260) ve Ebû Dâvud (4310), Ebû Hayyân an Ebî Zür'a an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9901- Bu hadisi Ahmed (V, 268), Hacîn b. el-Müsennâ an Abdilazîz b. e. Seleme an Ömer b. Abdirrahman b. Atiyye an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Heysemî güvenilir bir râvi olan Ömer dışındaki râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söyledi (Mecma` VIII, 6). Elbânî'ye göre isnâdı sahîhtir.
9902- Bu hadis, râvisi Riyâh b. Ubeydillah b. Ömer sebebiyle zayıftır (Mecma` VIII, 7). Elbânî'ye göre zayıftır.
9903- Heysemî'ye göre ravileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 8).
9904- İsnâdı içinde yer alan İsh. b. İbr. b. Zeberyak zayıftır (Mecma` VIII, 8).
9905- Bu hadisi Ebû Dâvud (4294), Abbâs el-Anberî an Hâşim b. el-Kâsım an Abdirrahman b. Sâbit b. Sevbân an ebîhî an Mekh?l an Cübeyr b. Nüfeyr an Mâlik b. Yuhâmir an Muâz senedi ile tahrîc etti. Elbânî'ye göre isnâdı sahihtir.
9906- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4695), Tirmizî (2238) ve İbn Mâce (4092), Ebû Bekr b. e. Meryem ani'l-Velîd b. Süfyân an Yezîd b. Kuteyb an Ebî Bahriyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi. Elbânî zayıf hükmü verdi.
9907- Bu hadisi Ebû Dâvud (4296), Hayve b. Şurayh an Bakiyye an Bahîr an Hâlid an İbn e. Bilâl an Abdillah b. Busr senedi ile tahrîc etti.
9908- Bu hadisi Dârimî (I, 126), Osmân b. Muh. an Yahyâ b. İshâk an Yahyâ b. Eyyûb an Ebî Kubayl an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
9909- Bu hadisi Tirmizî (2185), Ebû Kureyb an Sayfî b. Rib'î an Abdillah b. Ömer an Ubeydillah b. Ömer ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9910- Bu hadisi Müslim (fiten 38, s. 2225), Kuteybe an Cerîr an Abdilmelik b. Umeyr an Câbir b. Semure an Nâfi' senedi ile tahrîc etti.
9911- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 218, s. 1966), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9912- Bu hadisi Buhârî (mevâkît 40, I, 149), Müslim (fad. sah. 217, s. 1965-6), Ebû Dâvud (4348) ve Tirmizî (2251), ez-Zührî an Ebî Bekr b. Sül. b. e. Hasme ve Sâlim b. Abdillah b. Ömer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9913- Bu hadisi Buhârî (rikâk 42/2, VII, 192) ve Müslim (fiten 136, s. 2269), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9914- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 219), Dâvud an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9915- Bu hadisi Ebû Dâvud (4282) ve Tirmizî (2231), Âsım an Zir an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9916- Bu hadisi Ebû Dâvud (4284) ve İbn Mâce (4086), Ebû'l-Melîh el-Hasan b. Ömer an Ziyâd b. Beyân an Alî b. Nufeyl an Saîd b. el-Müseyyeb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Elbânî'ye göre isnâdı sahîhtir.
9917- Bu hadisi Ebû Dâvud (4285), Sehl b. Temmâm an İmrân el-Kattân an Katâde an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile;
Tirmizî ise yakın mânâsı ve uzun bir metinle (2232), Ebû's-Sıddîk an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Elbânî'ye göre isnâdı hasendir.
9918- Bu hadisi Ebû Dâvud (4290), Hârûn b. el-Muğîre an Amr b. e. Kays an Şuayb b. Hâlid an Ebî İshâk an Alî senedi ile tahrîc etti.
9919- Bu hadisi İbn Mâce (4085), Osmân b. e. Şeybe an Ebî Dâvud el-Haferî an Yâsîn an İbr. b. Muh. b. el-Hanefiyye an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti.
İbr. b. Muh. ihtilâflı bir râvidir. Elbânî'ye göre isnâdı sahîhtir.
9920-9926- Bu hadisi Müslim (fiten 119-122, s. 2261-65), Ebû Dâvud (4325-7), Tirmizî (2253) ve İbn Mâce (4074), eş-Şa'bî an Fâtima asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk dört lafız Müslim'e, 9925. nolu Ebû Dâvud'a ve sonuncusu Tirmizî'ye aittir.
9927- Bu hadisi Ebû Dâvud (4328), Vâsıl b. Abdi'l-a'lâ an İbn Fudayl ani'l-Velîd b. Abdillah b. Cumey' an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Câbir senedi ile tahrîc etti.
el-Velîd ihtilâflı bir râvidir.
9928- Bu hadisi Müslim (fiten 110-1, s. 2250-5), Ebû Dâvud (4321), Tirmizî (2240) ve İbn Mâce (4075-6), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir an Yahyâ b. Câbir an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nufeyr an ebîhî ani'n-Nevvâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9929- Bu hadisi İbn Mâce (4077), Alî b. Muh. an Abdirrahman el-Muhâribî an İsm. b. Râfi' an Ebî Zür'a Yahyâ b. e. Amr an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
9930- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 6).
9931- Râvilerinden Yahyâ b. Saîd el-Attâr zayıftır (Mecma' VIII, 6).
9932- Bu hadisi Buhârî (fadâ'ilu'l-Medine 9, II, 223; fiten 27, VIII, 103) ve Müslim (fiten 112, s. 2256), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9933- Bu rivâyeti Müslim (fiten 113, s. 2256-7), Muh. b. Abdillah b. Kuhzâz an Abdillah b. Osmân an Ebî Hamza an Kays b. Vehb an Ebî'l-Veddâk an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
9934-9935- Bu hadisi Buhârî (fiten 26, VIII, 103), Müslim (fiten 105-8, s. 2249-50) ve Ebû Dâvud (4315), Rib'î an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9936- Bu hadisi Buhârî (fiten 26/1, VIII, 101-2) ve Müslim (fiten 115, s. 2258), İsmaîl b. e. Hâlid an Kays ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9937- Bu hadisi Müslim (fiten 125, s. 2266) ve Tirmizî (3930), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir an Ümmi Şerîk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9938- Bu hadisi Ebû Dâvud (4319), Mûsâ b. İsm. an Cerîr an Humeyd b. Hilâl an Ebî'd-Dehmâ an İmrân senedi ile tahrîc etti.
9939-9940- Bu hadisi Müslim (fiten 126-7, s. 2266-7), Eyyûb es-Sahtiyânî an Humeyd b. Hilâl an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9941-9942- Bu hadisi Buhârî (fiten 26, VIII, 102), Müslim (fiten 100, s. 2247-8), Ebû Dâvud (4757) ve Tirmizî (2235), Nâfi' ve Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9943- Bu hadisi Buhârî (fiten 26, VIII, 103), Müslim (fiten 101-3, s. 2248), Ebû Dâvud (4316-7) ve Tirmizî (2245), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9944- Bu hadisi Ebû Dâvud (4320), Hayve b. Şurayh an Bakiyye an Bahîr an Hâlid b. Ma'dân an Amr b. el-Esved an Cünâde b. e. Umeyye an Ubâde senedi ile tahrîc etti.
9945- Bu hadisi Ebû Dâvud (4756) ve Tirmizî (2234), Hammâd b. Seleme an Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk an Abdillah b. Sürâka an Ebî Ubeyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9947- Bu hadisi Tirmizî (2237), Revh b. Ubâde an Saîd b. e. Ar?be an Ebî't-Teyyân ani'l-Muğîre b. Subey' an Amr b. Hureys an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9948- Bu hadisi Tirmizî (2248), Abdullah b. Muâviye an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Abdirrahman b. e. Bekr an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9949- Bu hadisi Müslim (fiten 125, s. 2266), Mansûr b. e. Muzâhim an Yahyâ b. Hamza ani'l-Evzâî an İshâk b. Abdillah an ammihî Enes senedi ile tahrîc etti.
9950- Bu hadisi Buhârî (i'tisâm 23, VIII, 158), Müslim (fiten 94, s. 2243) ve Ebû Dâvud (4331), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Şu'be an Sa'd b. İbr. an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9951-9952- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 3/1, IV, 105; fiten 26, VIII, 102; cenâiz 80/1, II, 96-7; cihâd 178, IV, 32-3; edeb 97/2, VII, 113-4), Müslim (fiten 95-7, s. 2244-6) ve Tirmizî (2249), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9953- Bu hadisi Müslim (fiten 87-9, s. 2241-2) ve Tirmizî (2247), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9954-9955- Bu hadisi Müslim (fiten 92-3, s. 2243), Ebû Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9956-9957- Bu hadisi Müslim (fiten 91, s. 2242-3) ve Tirmizî (2246), el-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9958- Bu rivayeti Müslim (fiten 98, s. 2246), Abd b. Humeyd an Revh b. Ubâde an Hişâm an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9959- Bu rivayeti Müslim (fiten 99, s. 2246-7), Muh. b. el-Müsennâ an Huseyn b. Hasan b. Yesâr an İbn Avn an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9960- Bu hadisi Ebû Dâvud (4332), Ah. b. İbr. an Ubeydillah b. Mûsâ an Şeybân ani'l-A'meş an Sâlim an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9961- Bu hadisi Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (IV, 72), Ah. b. Muh. b. el-Muğîre b. Yesâr an Hayve an Bakiyye an Safvân b. Amr an Râşid b. Sa'd ani's-Saab senedi ile tahrîc etti.
9962- Râvilerinden Osmân b. Abdirrahman el-Cumahî hakkında Buhârî "hâli mechûldür" demiştir (Mecma' VIII, 2).
9963-9964- Bu rivâyetleri Buhârî (buyû' 102, III, 40; enbiyâ 49/1, IV, 143), Müslim (îmân 242, s. 135-6) ve Tirmizî (2233), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9965-9966- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 49/1, IV, 143) ve Müslim (îmân 244-6, s. 136-7), ez-Zührî an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9967- Bu hadisi Müslim (imân 243, s. 136), Kuteybe an Leys b. Sa'd an Saîd b. e. Saîd an Atâ b. Mînâ an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9968- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4324), Hudbe b. Hâlid an Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Abdirrahman b. Âdem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9969- Bu hadisi Müslim (îmân 247, s. 137), Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9970- Bu hadisi başında kısa bir kıssa ile Müslim (fiten 116-7, s. 2258-60), Şu'be ani'n-Nu'mân b. Sâlim an Ya'k?b b. Âsım b. Urve b. Mes'ûd an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Kaba hareket..... 484
Kabilenin azadlısı, kendilerinden sayılır 86
Kaçınmak (Dövmekte yüzden...) 191
Kadın bir koruyucudur 226
Kadına teşmit etmek 2/301
Kadının, çocuğun başım okşaması 2/346
Kadının fazileti (Çocuğuna sabredip evlenmeyen...)..... 157
Kadının kocasını traş etmesi 2/643
Kadınlar için yol nağmesi 2/624
Kadınların erkek hastaları ziyaret etmesi..... 539
Kadınların sünneti 2/605
Kadirşinaslık .....2/645.
Kafesde kus beslemekde bir beis yoktur 396
Kâfir-Müslim karışık olan bir topluluğa nasıl selâm verilir.....2/467
Kâfire lanet etmek .....,..... 335
Kalkınca ne demeli (Sabah...)..... 608
Kalkıp gitmek hususunda, gitmek isteyen oturandan izin ister.....2/535
Kapamak (Komşuya kapıyı...) 124
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 707
Sahife No:
Kapıda insan nasıl durur 2/442
Kapınızı, gece olunca kilitleyiniz 2/592
Kapısı en yakın olana hediye edilir 122
Kapıyı çalmak.....2/444
Kapıyı komşuya kapayan kimse 124
Kardeş etmek 572
Kardeş için ayağa kalkmak 2/304
Kardeşe yardım etmek 232
Kardeşi ile bir yıl konuşmayan kimse..... 420
Kardeşin gıyabta dua etmesi 629
Kardeşine <&Ey kâfir» diyen kimse..... 450
Kardeşine insanın yol göstermesi 429
Kardeşini (Üç kız...) geçindiren kimse 91
Kardeşinin aynası olmak (Müslüman kardeşinin aynasıdır) 252
Kardeşinin oyluğuna vurulup da bununla bir kötülük dilenmezse 2/330
Kardeşinizi sevdiğiniz zaman ona bildiriniz..... 548:
Kardeşinizin odasına girmek için izin isteyiniz 2/431
tKamçı asmak (Odaya...) 2/592
Kasıkları traş etmek 2/616
Kazanmak (Veraset yolu ile sevgi...) 53
Keffaret (Hastanın keffareti) 500
Kendi teviline göre başkasına <s.Ey münafık'» diyen kimse 448
Kendinden başkasına duâ edenin duası 610
Kendisi oturup da insanların kendisi için ayağa kalkmasını hoş görmeyen 2/336
Kendisine dönmüş kızını geçindiren kimsenin fazileti 92
Kendisine selâm verilsin diye dışarıya çıkmak 2/377
Kendisine yastık (minder) bırakılan kimse 2/538
Kervansarayları ve konakları ıslâh etmek ..... 456'
Kıbleye yönelmek 2/499
Kısas (Kölenin kısası) 197
Kıskançlık 311
Kıtlık ve açlık zamanında yardımlaşma ../ 565
Kız (Bir veya iki...) geçindiren kimse 88
Kız kardeşi (Üç...) geçindiren kimse 91
Kız kardeşinizin odasına girmek İçin izin isteyiniz.....2/430,
Kızını (Kendine dönmüş...) geçindiren kimsenin fazileti 92
Kızların Ölümünü temenni edenin hali 95
Kızgınlık halinde hediyeyi kabul etmeyen 599
Kibir (Büyüklenme) 553
Kibre düşmeyeceğinden emin olduğunuz kimseyi övebilirsiniz 348
Kim o? diyene karşı: Ben, diyen.....2/450
Kime ihtiyaç varsa ona gitmek uygundur.....2/650
Kime iyilik edilirse o, ona mukabele etsin..... 227
Kişinin dargınlığı ..... 411!
Kişinin kendi kavmini sevmesi 410
Kişiye özel selâm vermeyi hoş görmeyen kimse 2/415

Kitap ehline nasıl mektup yazılır.....2/468
Koğucu ..... 336'
Koltuğu yolmak ..... ,.....2/645

SaMf e No:
Komşu (Dürüst...) 130
Komşu (Kötü...) 131
Komşu (Yahudi...) 144
Komşu aç iken komşusu duymamalıdır 125
Komşu komguya koyun paçasını bile esirgemesin 138
Komşunun en yakınma, sonra en yakınına itibar etmek 123
Komşunun hakkı. 119
Komşunun şikâyeti 139
Komşulara taksim etmek (Çorbanın suyunu çoğaltıp...)..... 126
Komşuların hayırlısı 129
Komşusuna, evinden çıkıncaya kadar eziyet eden kimse 143
Komşuya eziyet edilmemeli 139
Komşuya ikram etmek 120
Komşuya kapıyı kapayan kimse ...- 124
Kom§uya vasiyyet .....¦..... 116
Konuk sahibine zor verecek kadar yanında durulmaz 2/9S
Konuklama üç gündür 2/88
Konuşma âdabı (Büyükten Önce küçük konuşur mu?) 371
Korkaklık sebebi olan şey 95
Koyun berekettir 575
Koyun paçasını bile komşunuza küçümsemeyinlz 138
Köle bir çobandır (Bekçidir) 218
Köle, «Efendim» der mi? 222
Köle efendisine karsı dürüst hareket ederse 215
KÖZe güç yetiremiyeceği şeyle yükümlü tutulmaz..... 207
Köle hırsızlık ederse 182
'Köle ile yemeyi istemediği zaman 211
Köle olmayı seven kimse 220
Köle ve hizmetçilere giydiğiniz elbiselerden giydirin..... 202
Kölem diye hltab edilmemelidir 221
Kölelere iyi muamele etmek ..... ;..... 171
Kölelere kötü söz söylemek 204
Kölelerin efendisinden izin istemeleri gerekir 2/425
Kölenin kısası (Cezalandırılması) 197
Kölesine lanet edip de, onu azad eden kimse..... 334
Kölesine zulmeden, üzerine vacib olmaksızın onu azad etsin 193
Köleye fena muamele yapmak 175
Köleye yardım etmek 206
Köleye yedirmek (Yediği şeyden...) 212
Köleye yedirmek bir sadakadır 209
Köleyi bedeviye satmak 177
Köpeğin havlaması ve eşeğin anırması 2/595
Körü yoldan saptırana Allah lanet eder 2/247
Kötü komşu .....:..... 131
Kötü söz söylemek (Kölelere...) 204
Kötü Örnek hoş görülmez..... 430
Kötü zan korkusundan hizmetçisine eşyayı sayıp teslim eden kimse..... 186
Kötü zan korkusundan, teslim edilen eşyayı mühürleyiniz 185
Kötülüğünden korkulan kimse insanların en kötüsüdür..... 2/657

Sahif e No:
Kötüye yormanın fazileti 2/270
Köylerde oturan kimse 582
Kucaklamak (Çocuğu...) 378
Kucaklaşma babı 2/347
Kulun aziz ve celil olan Allah'dan rızık istemesi 490
Kulun duası acele etmediği zaman kabul olunur 2/19
Kumar babı 2/61S
Kumar (Güvercin kumarı) 2/623
Kumar (Horoz kumarı) 2/821
Kurfusa oturuş 2/540
Kusur bağışlamak (Hizmetçiden...)..... 179
Kuştan yumurtayı almak 394
Künye ile çağırmak (Babayı...).....,..... 55
Küçük büyüğe selâm verir .....-—27372
Küçüğe merhamet 377-

Küçümsemek (Komşuya koyun paçasını...)..... 138

L

Lâmbayı söndürmek 2/586
¦Lanet edenler 332
Lanet etmek (Allah'ın kullarına lanet etmesi) 22
:Lânet etmek (Ana-Babaya) 22
Lanet etmek (Kâfire...) 335
Lanet etmek (Köleye...) 334
Lânetleşmek (Allah'ın laneti, gazabı ve ateşle..,) 335
Lebbeyk diye cevap vermek 2/303
Lüzumsuz bakış..... 2/652

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

49- KİTÂBU'L-ITK
1- Hürriyete Kavuşturma Ve Bunun Fazileti Hakkında Gelen Şeyler Babı
2- Bâb: Kölelerin Hangisi(Nin Hürriyete Kavuşturulması) Daha Faziletlidir?
3- Güneş Tutulmasında (Yakıcı Rüzgârlar, Zelzeleler Gibi Diğer İlâhî) Âyetler Sırasında Köleleri Hürriyete Kavuşturmanın Müstehâb Olması Babı
4- Bâb: Bir Şahıs İki Kişi Arasında Ortak Bir Köleyi Âzâd Ettiği Yâhud Ortaklar Arasındaki Bir Dişi Köleyi Âzâd Ettiği Zaman?
5- Bâb: Bir Şahıs Kendi Malı Olmadığı Hâlde Bir Kaledeki Hissesini Bağışlayıp Âzâd Ederse, Bu Köle, Hürriyeti Satın Alma Akdinde Olduğu Gibi, Kendisine Meşakkat Verilmeksizin Çalıştırılır
6- Kul Âzâd Etmek. Kadın Boşamak Ve Benzeri İşlerde Yanılma Ve Unutma(Nın Hükmü) Babı
7- Bâb: Bir Adam Kendi Kölesi İçin, Onu Hürriyete Kavuşturmaya Niyet Ederek "O Allah İçin (Hürdür)" Dediği Zaman (Bu Sahihtir)
8- Çocuk Anası(Nın Hükmü) Babı
9- Hürriyeti Sahibinin Ölümüne Bağlanmış Müdebber Kölenin Satılıp Alınması Babı
10- Velâ'nın (Âzâd Edenin Âzâd Edilene Mîrâsçî Olma Hakkının) Satılması Ve Hibe Edilmesinin Hükmü) Babı
11- Bâb: Bir Adamın Kardeşi Yâhud Amcası Müşrik Bulunup Da Esîr Alındığı Zaman, Fidye Verilip Esirlikten Kurtarılır Mı?
12- Müşrikin Âzâd Etmesi(Nin Hükmü) Babı
13- Arab'dan (Esîr Alarak) Köleye Mâlik Olup Da Bunu Hibe Eden, Satan, Onunla Cinsî Münâsebet Yapan, Fidyesini Veren Ve Çoluk Çocuğu Esîr Alan Kimse Babı
14- Cariyesini Güzel Edeblendiren Ve Ona İlim Öğreten Kimsenin Fazileti Babı
15- Peygâmber(S)'İn: "Köleler sizin kardeşlerinizdir. Onun için onlara yemekte olduğunuz yemeklerden yediriniz" Kavli Babı
16- Rabb'ının İbâdetini Güzel Yaptığı, Efendisine De Doğru Ve İyi İş Yaptığı Zaman Böyle Kölenin (Ecri) Babı
17- Köleye Karşı Büyüklenmenin Kerîhliği Ve İnsanın : Kendi Kölesine "Kulum, Cariyem" Demesinin Hükmü Babı
18- Bâb: Bir Şahsa Hizmetçisi Yemeğini Getirdiği Zaman (Onun Da Yemesi İçin Beraberinde Oturtsun)
19- Bâb:
20- Bâb:

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

49- KİTÂBU'L-ITK

(Hürriyet ve Köleyi Hürriyete Kavuşturma Kitabı)

1- Hürriyete Kavuşturma Ve Bunun Fazileti Hakkında Gelen Şeyler Babı [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: \O), kul âzâd etmektir. Yâhud salgın, açlık gününde yakınlığı olan bir yetime yâhud toprakta sürünen bir yoksula yemek yedirmektir" (ei Beied: 13-16) [2].

1-.....Bana Alî ibn Hüseyn Zeyne'l-Âbidîn'in dostu olan Saîd ibnu Mercâne tahdîs edip şöyle dedi: Alî ibn Hüseyin dedi ki, Ebû Hureyre (R) bana şunu söyledi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim bir müslümân kişiyi kölelikten âzâd ederse (hürriyetine kavuşturursa) Allah, o âzâd edilenin her uzvuna mukaabil âzâd eden adamın uzuvlarını ateşten âzâd eder".
(Geçen senedle) Saîd ibn Mercâne şöyle dedi: Ben bir kerre Ebû Hureyre'nin bu hadîsini dostum Alî ibn Hüseyin (Zeyne'l-Âbidîn)'e götürdüm. Alî ibn Hüseyin hemen kendisine âid olan bir köleyi kas-dedip, onu hürriyete kavuşturdu. Hâlbuki vaktiyle Abdullah ibn Ca'-fer ibn Ebî Tâlib, Alî ibn Hüseyin'e bu köle mukaabilinde onbin dirhem yâhud bin dînâr vermişti [3].

2- Bâb: Kölelerin Hangisi(Nin Hürriyete Kavuşturulması) Daha Faziletlidir?

2-..... Ebû Zerr (R) şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'e:
— Hangi amel daha faziletlidir? diye sordum. Peygamber:
— "Allah'a îmân etmek ve Allah yolunda cihâd eylemek" buyurdu.
Ben:
— Esîr veya kölelerin hangisi(ni âzâd etmek) daha faziletlidir? diye sordum.
— "Bahâca en yüksek ve sahihleri yanında en iyi olandır" buyurdu.
Ben:
— Köle âzâd edemez isem? diye sordum. Peygamber:
— "Fakır veya ailesinden ayrı olana yardım edersin, yahud da beceriksiz, iş bilmez kimseye iş yapıverirsin" buyurdu. Ben:
— Eğer bu yardımı da yapamaz isem? dedim. Peygamber:
— "Şerr(in)den insanları serbest bırakırsın! Şübhesiz bu da kendi nefsine sadaka yapmakta olduğun bir sadakadır" buyurdu [4].

3- Güneş Tutulmasında (Yakıcı Rüzgârlar, Zelzeleler Gibi Diğer İlâhî) Âyetler Sırasında Köleleri Hürriyete Kavuşturmanın Müstehâb Olması Babı

3-.....Esma bintu Ebî Bekr (R): Peygamber (S) güneş tutulması hâdisesinde köleleri hürriyete kavuşturmayı emretti, demiştir. Bu hadîsi ed-Derâverdî'den; o da Hişâm'dan senediyle rivayet etmekte Alî ibnu'I-Medînî, Mûsâ ibn Mes'ûd'a mutâbaat etmiştir [5].

4-.....Buradaki senedle yine Esma bintu Ebî Bekr (R): Bizler ay tutulması sırasında (da) köle âzâd etmekle emrolunurduk, demiştir [6]

4- Bâb: Bir Şahıs İki Kişi Arasında Ortak Bir Köleyi Âzâd Ettiği Yâhud Ortaklar Arasındaki Bir Dişi Köleyi Âzâd Ettiği Zaman?

5-.....Abdullah ibn Umer (R)'den, Peygamber (S): "iki kişi arasında ortak olan bir köleyi âzâd eden, eğer zengin ise kölenin kıymeti ta'yin olunur, sonra kölenin tamâmı hürriyete kavuşturulur*' buyurmuştur, [7].

6-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: <cHer kim bir köledeki hissesini bağışlayıp âzâd eder ve kölenin, geri kalan değerine ulaşacak derecede bir malı bulunursa, o pay için köleye âdilce bir kıymet konulur da o payını âzâd eden, diğer ortakların hisselerini verir ve onun hesabına köle hürriyetine kavuşup âzâd olur. Şayet hissesini ilk âzâd edenin diğer ortakların hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa, köleden âzâdladığı hissesi âzâd olmuştur".

7-.....İbn Umer (R)'den (şöyle demiştir)ı Rasûhıllah (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir köledeki payını bağışlayıp âzâd eder, ve o kölenin, bütün bedeline yetişecek bir malı bulunursa, o kölenin tamamen hürriyete kavuşturulması bu zâtın üzerine vâcibdir. Eğer bu zâtın böyle bir malı yoksa köleye hissesini âzâd edenin huzurunda kölenin âdil surette kıymeti takdir olunur da o köleden bu zâtın âzâd ettiği pay kadarı âzâd edilmiş olur".
Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Bişr, Ubeydullah'-tan tahdîs etti. Müsedded, zikrolunan bu isnâdla bu hadîsi kısaca getirdi.

8-.....BizeHammâd,Eyyûb'dan;o daNâfi'den; o da İbn Umer (R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Her kim bir memlûktek kendi payını yâhud bir abddeki kendi hissesini bağışlayıp âzâd eder ve kendisinin de bu kölenin âdil surette ta'yin edilecek kıymetine ulaşacak kadar malı varsa, bu köle hürriyete kavuşmuştur" buyurmuştur.
Nâfi' dedi ki: "Eğer bu zâtın böyle bir malı yoksa, artık o köleden bu kişinin âzâdladığı hissesi âzâd olur".
Eyyûb es-Sahtıyânî: Bu malsızın hükmü, Nâfi'in kendinden söylediği birşey mi, yâhud hadîse dâhil birşey mi; bilmiyorum, dedi [8].

9-..... Bize Mûsâ ibnu Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: BanaNt fi', ibn Umer(R)'den haber verdi ki, İbn Umer, ortaklar arasında ortak bulunacak erkek köle yâhud kadın köle hakkında fetva verir idi de şöyle derdi: Ortaklardan biri köleden olan kendi payını âzâd ederse, bu kölenin tamamen âzâd edilmesi şu takdirde onun üzerine vâcib olmuştur: Şöyle ki: Bu âzâd edenin, ortakların hisselerine yetecek kadar malı bulunduğu zaman, bu âzâd edenin malından âdil surette bir kıymet takdiri yapılır (yânî diğerlerinin payları hesâb ve ta'yîn olunur) da diğer ortakların payları kendilerine ödenir ve hürriyete kavuşturulan kölenin yolu boşaltılır. îbnu Umer, bunu Pey-gamber(S)'den olmak üzere haber veriyordu.
Bu hadîse el-Leys ibn Sa'd, İbnu Ebî Zi'b, Mağâzt sahibi Mu-hammed ibn İshâk, Cuveyriye ibn Esma, Yahya ibn Saîd İsmâîl ibn Umeyye de Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere muhtasar olarak rivayet etmişlerdir [9].

5- Bâb: Bir Şahıs Kendi Malı Olmadığı Hâlde Bir Kaledeki Hissesini Bağışlayıp Âzâd Ederse, Bu Köle, Hürriyeti Satın Alma Akdinde Olduğu Gibi, Kendisine Meşakkat Verilmeksizin Çalıştırılır

10-.... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her kim bir köleden bir hisse bağışlayıp âzâd ederse..." buyurdu.

11-.....Bize Saîd (ibn Muserhed), Katâde'den; o da en-Nadr ibnu Enes'ten; o da Beşîr ibnu Nehîkin'den; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir mem-lûkteki bir payı yâhud hisseyi bağışlayıp âzâd eder ve kendine âid bir malı da bulunursa, (diğer hisseleri bu şahıs kendi malından ödemek yoluyla) bu kölenin kölelikten tamâmiyle kurtulması bu kimse üzerine vâcibdir. Şayet bu hissesini bağışlayanın malı yoksa, kölenin âdil surette kıymeti takdir olunur ve (diğer ortağın hissesini kazanması için), üzerine meşakkat olmayacak şekilde çalıştırılır" [10].
Bu hadîsi Katâde'den rivayet etmesinde Saîd ibn Ebî Arûbe'ye Haccâc ibnu Haccâc, Ebân ibn Yezîd ve Mûsâ ibnu Halef mutâbaat etmişlerdir. Bu hadîsi Şu'be ibnu'l-Haccâc kısaltmıştır [11].

6- Kul Âzâd Etmek. Kadın Boşamak Ve Benzeri İşlerde Yanılma Ve Unutma(Nın Hükmü) Babı

Kula hürriyet verme ancak Yüce Allah'ın rızâsı için olur [12].
Peygamber (S) de: "Her bir kimsenin niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur" buyurmuştur [13].
Unutan ve yanılan kimseler için hiçbir niyet yoktur [14].

12-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Allah benim sebebimle ümmetim ferdlerinin gönüllerinin sessizce

konuşup düşündüğü yaramaz hâtıraları -kul onları işlemediği veya söylemediği müddetçe- affeylemiştir" buyurdu [15].

13-.....Alkame ibn Vakkaas el-Leysî şöyle demiştir: Ben Umer
ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Amellerim kıymeti) ancak niyete göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, hicreti Allah 'a ve Rasûlü 'ne varıcıdır. Artık nail olacağı bir dünyâ veya evleneceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimsenin hicreti (Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsına değil), hicretinin sebebi olan şeye varıcıdır" [16].

7- Bâb: Bir Adam Kendi Kölesi İçin, Onu Hürriyete Kavuşturmaya Niyet Ederek "O Allah İçin (Hürdür)" Dediği Zaman (Bu Sahihtir)

Ve hürriyete kavuşturmada şâhid getirme.

14-.....Ebû Hureyre, kölesiyle beraber İslâm'a girmek isteyerek (Yemen'den Medine'ye) yönelip gelirken, bu iki yolcudan herbi-ri yolu şaşırıp birbirinden ayrı düşmüştü. Bundan sonra (günün birinde) Ebû Hureyre Peygamber'in beraberinde oturduğu sırada, köle çıkageldi. Peygamber (S) hemen:
— "Yâ Ebâ Hureyre! Şu kölendir. Sana gelmiştir" buyurdu.
Ebû Hureyre de:
— (Yâ Rasûlallah!) Ben de seni şâhid yapıyorum ki, o köle muhakkak (Allah için) hürrdür, dedi ve içinde Medine'ye ulaştığı vakti söylerken şu beyti inşâd etti:
Yâ îeyleten inin tvlihâ ve •anâihû Alâ eıuıehâ min dâreti'î-küfri necceti (Ey sefer gecesi! Uzunluğundan, yorgunluk ve meşakkatinden Allah'a sığınırım. Maamâfîh bu meşakkatli uzun gece küfür yurdundan beni kurtarmıştır.) [17]

15-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben (islâm'a girmek isteyerek) Medine'ye Peygamber'in huzuruna geldiğim zaman (yolda söylediğim) şu şiiri inşâd ettim:
Yâ leyleten min tûlihâ ve anâihâ Ala ennehâ min dâreti'l-küfri necceti
Ebû Hureyre dedi ki: Bana âid olan bir köle yolda benden kaçmıştı. Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber'in huzuruna geldiğim zaman O'nunla İslâm üzerine bey'atlaştım. Ben Peygamber'in yanında bulunduğum sırada ansızın o köle çıkageldi. Rasûlullah (S) hemen bana hitaben:
— "Yâ Ebâ Hureyreîe! Şu senin köîendir!" buyurdu. Ben de:
— O, Allah rızâsı için hürrdür, dedim ve o köleyi âzâd eyledim. Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ebû Kurayb, Ebû Usâme'den
yaptığı rivayetinde: ("O, Allah rızâsı içindir" dedi de) "Hürrdür" sözünü söylemedi.

16-.....Bize İbrâhîm ibn Humeyd, İsmail'den; o da Kays'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ebû Hureyre (R) İslâm'a girmek isteyerek kölesiyle birlikte Medine'ye yönelip gelirken, bu iki yolcudan her-biri yolu şaşırıp kendi yol arkadaşından ayrı düştü. Hadîsin gerisi yukarıda geçen lâfız iledir. Sonunda da: Muhakkak ben seni şâhid yapıyorum ki, o köle Allah içindir, demiştir [18].

8- Çocuk Anası(Nın Hükmü) Babı [19]

Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den olmak üzere şunu söyledi: "Köle kadının kendi efendisini doğurması kıyamet alâmetler indendir [20].

17-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlu Abdurrahmân'ı kendisine almasını vasıyyet etmiş ve Utbe: O çocuk benim oğlumdur, demiş. Rasûlullah (S) fetih zamâm Mekke'ye gelince Sa'd (ibn Ebî Vakkaas), Zem'a'nın cariyesinin oğlunu yakaladı ve onu Rasûlullah'a getirdi. Beraberinde (Sevde'nin erkek kardeşi) Abd ibn Zem'a'yı da getirdi. Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu kardeşim Utbe'nin oğludur. O bana bu çocuğun kendi oğlu olduğuna ahid vermiştir, dedi.
Bunun üzerine Abd ibn Zem'a da:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk benim kardeşimdir. (Babam) Zem'-a'mn cariyesinin oğludur. Onun döşeği üzerinde kendi cariyesinden doğmuştur, dedi.
Rasûlullah, Zem'a'nın cariyesinin oğluna baktı. Gördü ki o çocuk, Utbe'ye insanların en çok benzeyenidir. Akabinde Rasûlullah, o çocuk kendi babasının döşeği üzerinde doğduğu için:
—"Yâ Abdu'bne Zem'a!Bu (Abdurrâhmân) senin (ks.rdeşin)dir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah, nesebi da'vâ konusu olan bu çocuğun yüzce Utbe'ye benzediğini gördüğünden:
— "Yâ Sevdetu binte Zem'ate!Sen (bundan sonra) bu Abdur-rahmân'dan perdelen!" buyurdu.
Şevde o zaman Peygamber'in zevcesi idi [21].

9- Hürriyeti Sahibinin Ölümüne Bağlanmış Müdebber Kölenin Satılıp Alınması Babı [22]

18-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz Ensâr ce-£ mâatinden bir adam, kendisine âid olan bir köleyi "Ben öldükten sonra: hürsün" deyip, müdebber olarak âzâd etmişti. (Sonra bu zât fakır1; düştü ve bu kölenin bedeline muhtâc oldu.) Peygamber (S) o köleyi çağırdı, akabinde o köleyi Nuaym ibn Abdillah satın aldı. (Peygamber parayı o muhtâc sahâbîye verdi.) [23]
Câbir: Bu köle birinci yılda öldü, demiştir.

10- Velâ'nın (Âzâd Edenin Âzâd Edilene Mîrâsçî Olma Hakkının) Satılması Ve Hibe Edilmesinin Hükmü) Babı

19-.....Bana Abdullah ibnu Dînâr,haber verip şöyle dedi: Ben İbn Umer{R)'den işittim: Rasûlullah (S) velânın alınıp satılmasını ve hibe edilmesini nehyetti, diyordu.

20-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Berîre'yi satın aldım. Eski sâhibleri onun velâsınm kendilerine âid olması şartını ileri sürdüler. Ben bunu Peygamber'e zikrettim. Peygamber (S):
— "Sen Berîre'yi satın alıp âzâd eyle! Çünkü velâ, basılıp damgalanmış gümüş parayı verene âiddir" buyurdu.
Ben de Berîre'yi âzâd ettim. Akabinde Peygamber, Berîre'yi çağırdı da onu (henüz köle bulunan kocası Mugîs'ten) muhayyer kıldı. Berîre bu muhayyer kılınması üzerine:
— Eğer kocam bana şöyle şöyle verse bile, ben onun yanında sabit olmazdım, dedi de, kendi nefsini tercih etti [24].

11- Bâb: Bir Adamın Kardeşi Yâhud Amcası Müşrik Bulunup Da Esîr Alındığı Zaman, Fidye Verilip Esirlikten Kurtarılır Mı? [25]

Ve Enes dedi ki: el-Abbâs, Peygamber'e: Bu maldan bana da ver. Çünkü ben kendim için de, Akîl için de fidye vermiştim, dedi [26].
Buhârî şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib'in de, kardeşi Akîl'den ve amcası Abbâs'tan elde etmiş olduğu bu ganimetin içinde bir nasibi vardı [27].

21-.....Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ensâr'dan bir takım kimseler Rasûlullah'tan izin istediler ve: Bize izin ver de kizkardeşimizin oğlu Abbâs lehine, kendini esirlikten kurtaracak olan fidyesini ona terkedelim, dediler. Rasûlullah (S): "Onun fidyesinden bir tek dirhemi de terketmeyeceksiniz" buyurdu [28].

12- Müşrikin Âzâd Etmesi(Nin Hükmü) Babı

22-.....Hişâm şöyle dedi: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle haber verdi: Hakîm ibn Hızâm (R) Câhiliyet zamanında yüz tane köle âzâdfamış ve yüz tane (kurbanlık) deve sevketmişti. Müslüman olunca da (hacc mevsiminde) yüz tane kurbanlık deve sevket-miş ve yüz tane köle âzâd eylemiştir. Hakîm söyledi ki: Ben Rasûlullah'a sorup şöyle dedim:
— Yâ Rasûlallah! Birtakım şeyler hakkında re'yini bana söyler misin? Ben Câhiliyet devrinde (sadaka, köle âzâd etme gibi) birtakım işler yapıyor ve bunlarla taabbüd ediyordum, yânı bunlarla insanlara hayır ve iyilik yapmayı, Allah'a da yakınlık kazanmayı istiyordum (Bunlarda benim için bir ecir vcsevâb var mıdır? dedim).
Hakîm dedi ki: Rasûlullah (S):
— "Sen, senin lehine geçmiş olan hayırlar üzerine müslümân "oldun" buyurdu [29].

13- Arab'dan (Esîr Alarak) Köleye Mâlik Olup Da Bunu Hibe Eden, Satan, Onunla Cinsî Münâsebet Yapan, Fidyesini Veren Ve Çoluk Çocuğu Esîr Alan Kimse Babı [30]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah şöyle bir mesel getirdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen memlûk bir kul, bir de (hürr) bir zât ki, kendisine tarafımızdan güzel bir rızk nasîb etmişiz de o bunu gizli aşikâr harcayıp duruyor; bunlar hiç müsâvî olurlar mı? Bütün hamd Allah hndır. Hayır, onların çoğu bilmezler" (en-Nahi: 75) [31].

23-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Urve şöyle zikretti: Mervan ibnu'l-Hakem ile el-Mısver ibn Mahrame, Zuhrî'ye şöyle haber vermişlerdir: Peygamber (S) -Huneyn seferinde- kendisine Hevâzin hey'eti geldiği ve ondan mallarını ve esirlerini geri vermesini istedikleri zaman ayağa kalktı da şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz benim beraberimde şu görmekte olduğunuz insanlar vardır. Bana sözün en sevimlisi, en doğrusudur. Şimdi siz iki taifenin birini tercih ediniz: Ya malı, ya da esirlerinizi. Ben onların temsilci hey'eti gelir diye esirlerin taksimini geri bırakmış idim".
Ve Peygamber Tâif'ten (Cı'râne'ye)döndüğü zaman on buka-dar gece Hevâzin hey'etinin gelmesini beklemiş idi. Hevâzin hey'etine, Peygamberdin onlara ancak iki şıkktan birini geri vereceği apaçık belli olunca, onlar:
Âyet hakkında bir tefsir şöyledir:
— Biz esirlerimizin geri verilmesi şıkkını seçiyoruz, dediler.
Bunun üzerine Peygamber insanların içinde ayağa kalktı, akabinde Allah'ı lâyık olduğu kemâl sıfatlarıyle övdü. Sonra "Amma ba'-du(= Sözün bundan sonrası)" hitâb faslını söyleyerek şu hutbeyi yaptı:

— "(Sahâbîlerim!) Şu Hevâzin hey'eü kardeşleriniz tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de (hısımlarımın payı olan) esirleri kendilerine geri vermemi uygun gördüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız vererek) kardeşlerinizin gönlünü hoş etmeyi severse, bunu yapsın! Sizden her kim de kendi hissesi üzerine (bağlı) kalmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse (bu bedeli) biz ona Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz. Bu kanâatle de böyle yapsın!" buyurdu.
Bunun üzerine halk (hep birden):
— Peygamber'in hatırı için Hevâzin reislerine esirlerini vermekle memnun oluruz, dediler.
Peygamber:
— "Şimdi biz sizden esirini vermeye razı olan kimseleri, rızâsı olmayanlardan bilip ayırdedemiyoruz. Haydi siz gidiniz de muvafakat emrinizi iş bilir nakîbleriniz bize yükseltsinler!" buyurdu.
İnsanlar yerlerine döndüler. Kabilelerin iş bilir arifleri, kabileleri halkıyle konuştular. Sonra Peygamber'in yanma dönüp herbiri kavminin esirleri geri vermekten memnun olduklarını ve Peygamber'e bu iş için izin verdiklerini haber verdiler.
ez-Zuhrî: Hevâzin esirlerinden bize ulaşan işte budur, demiştir [32].
Ve Enes şöyle dedi: Abbâs, Peygamber'e hitaben: Ben kendim için fidye verdim, Akil için de fidye verdim, demiştir [33].

24-.....BizeİbnuAvn haber verip şöyle dedi: Ben Nâfi'emektûb yazdım. O da bana şunu yazdı: Peygamber (S) -Medine'yi basmak isteyen- Mustalık oğullan üzerine gece baskını yaptı. Onlar gafil bulunuyorlardı. Yaylım hayvanları da su başında sulanıyordu. Peygamber onların kıtale girişenlerini öldürdü, zürriyetlerini esir etti. Peygamber o gün Cuveyriye'ye de nail oldu. Nâfi' (mektubunda): Bu hadîsi bana Abdullah ibn Umer tahdîs etmiştir; kendisi bu orduda idi, dedi [34].

25-.....Abdullah ibnu Muhayrîz şöyle dedi: Ben Ebû Saîd Hudri (R)'yi gördüm de kendisine azli (yâni cinsî yaklaşmada meniyi dışarıya akıtmanın dînî.hükmünü) sordum. O da şöyle dedi: Biz Rasûlullah'ın maiyyetinde Mustalık oğulları gazasına çıktık. Sonunda bizlere Arab esirlerinden birer esîr düştü. Bu sırada kadınlara çok iş-tihâ ve arzu hissetmiştik; bekârlık bizlere şiddetli olmuştu. (Çocuk olup da satışa mâni' olmasın diye) cinsî yaklaşmada azl yapmak istiyorduk. Ve azlin hükmünü Rasülullah'tan sorduk. Rasûlullah (S):
— "Azli yapmamanız sizin üzerinize bir be's değildir. Kıyamet gününe kadar (İlâhî ilimde) var olacağı mukadder olan her insan, muhakkak var olacaktır" buyurdu [35].

26-.....Burada iki senedle gelen hadîste Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Benû Temîm kabilesi hakkında Rasûlullah'tan şu üç sözü söylerken işittiğim zamandan beri, Benû Temîm kabilesini sevmekte devam ediyorum:
a. Rasülullah: "Temîmîler ümmetimin Deccâl'a karşı en şiddetli olan bir sınıfıdır" buyuruyordu.
b. Benû Temîm'in zekât malları gelmişti. Bunun üzerine Rasülullah (S): "Bu mallar kavmimizin sadakalarıdır" buyurdu.
c. Âişe^nin yanında Benû Temîm kabîlesinden esir bir kadın vardı. Rasülullah, Âişe'ye: "Bu esîr kadını âzâd et! Çünkü o İsmâîl neslindendir" buyurdu [36].

14- Cariyesini Güzel Edeblendiren Ve Ona İlim Öğreten Kimsenin Fazileti Babı

27-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) şöyle buyurdu: "Kendisi köle bir kıza mâlik olup da onun ihtiyâçlarına harcama yapan -diğer bir rivayette: Ona ilim öğreten- ona ihsan edip güzelleştiren, sonra da onu hürriyete kavuşturan ve onunla evlenen kimsenin iki ecri vardır"[37].

15- Peygâmber(S)'İn: "Köleler sizin kardeşlerinizdir. Onun için onlara yemekte olduğunuz yemeklerden yediriniz" Kavli Babı [38]

Bir de Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbirşeyi ortak tutmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ elinizin mâlik olduğu kimselere (memlûklerinize) iyilik edin. Allah kendini beğenen vedâima böbürlenen kimseyi sevmez" (en-Nisâ: 36) [39].
Ebû Abdillah Buhârî şöyle dedi: "Zil-Kurbâ",
"Yakın"; "Ve'l-Cunub", "Yabancı", "el-Câru'l- Cunüb", yânî "Yolculuktaki arkadaş" demektir [40].

28-..... Bize Vâsıl el-Ahdeb tahdîs edip şöyle dedi: Ben el- Ma'rûr ibn Suveyd'den işittim; şöyle dedi: Ben Ebû Zerr el-Gıfârî (R)'yi -Rebeze'de- kendi üzerinde bir hülle, kölesinin üzerinde de bir hülle olduğu hâlde gördüm. Biz Ebû Zerr'e, kölesine de kendi elbisesinden giydirmesini sorduk. Ebû Zerr şöyle dedi: Ben (bir kerre) bir adamla sövüştüm (onu anasından dolayı ayıpladım). O da beni Pey-gamber'e şikâyet etti. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen onu anasından dolayı ayıpladın mı?" buyurdu, ve sonra şunları söyledi:
— "Şübhesiz sizin kardeşleriniz, sizin hizmetçilerinizdir, Allah onları sizin ellerinizin altına (yânî mülk ve kudretinizin altına) koymuştur. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden ye-dirsin, giydiğinden giydirsin. Ve onlara güçleri yetmeyecek (zahmetli) işler yüklemeyiniz. Şayet onlara zahmet verecek işler yüklerseniz, onlara yardım ediniz" [41].

16- Rabb'ının İbâdetini Güzel Yaptığı, Efendisine De Doğru Ve İyi İş Yaptığı Zaman Böyle Kölenin (Ecri) Babı

29-.....İbn Umer (R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Köle efendisine doğru ve iyi iş yaptığı ve Rabb 'inin ibâdetini de güzel yerine getirdiği zaman, bu köle için iki ecir vardır" buyurdu.

30-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu-: "Her kimin kendine âid bir köle kadını olur da o, bu köle kadım eğitir ve eğitimini güzel yapar, onu hürriyete kavuşturur ve onunla evlenirse, işte böyle kimsenin iki ecri vardır. Hem Allah'ın hakkını, hem de efendilerinin hakkını eda edip yerine getiren herhangi köle için de iki ecir vardır".

31-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim; şöyle diyordu: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Salih olan memlûk kul için iki ecir vardır". (Ebû Hureyre şöyle dedi): "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer Allah yolunda cihâd etmek, hacc yapmak ve anama itaat ve iyilik etmek olmasaydı, muhakkak köle olduğum hâlde ölmemi arzu ederdim".

32-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Rabb'inin ibâdetini güzel yapmakta ve efendisi için de iyilik ve doğrulukla iş yapmakta olan herbirinize ne mutlu" buyurdu [42].

17- Köleye Karşı Büyüklenmenin Kerîhliği Ve İnsanın : Kendi Kölesine "Kulum, Cariyem" Demesinin Hükmü Babı

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"İçinizden bekârları ve kölelerinizden, cariyelerinizden -h sâlih olanları evlendirin..." (en-Nûn 32); keza şöyle buyurdu: "Hiçbirşeye gücü yetmeyen memlûk bir kul... " (en-Nahl: 75);
'Kapının yanında kadının efendisine rast geldiler" (Yûsuf: 25);
"Sizden kim hürre ve müslümân kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o hâlde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min cariyelerinizden (alsın)" (en-Nisâ: 25);
"Bu ikisinden kurtulacağını bildiği kimseye: Beni efendinin yanında an, dedi" (Yûsuf: 42) [43].
Peygamber (S) (Sa'd ibn Muâz için Ensâr'a):
'Efendinize ayağa kalkın" buyurdu [44]. Yine Peygamber (S): "Sizin seyyidiniz, yânî efendiniz kimdir (yâ Seleme oğullan)?" demiştir [45].

33-.....Abdullah ibn Umer (R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kul efendisine iyilik ve doğrulukla hizmet eder ve Rabb'i-nin ibâdetini de güzel yaptığı zaman onun ecri iki kat olur" [46].

34-..... Ebû Mûsâ(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Rabb'inin ibâdetini güzel yapmakta ve üzerinde hakk, nasihat, tâat vazifesi bulunan efendisine de bu vazifelerini tam yerine getirtmekte bulunan kölenin de iki ecri vardır".

35-.....Bize Ma'mer (ibn Râşid), Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, o, Ebû Hureyre(R)'yi Peygamber'den hadîs söylerken işitmiştir. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin herhangi biriniz (kölesine): Rabb 'ini doyur, rabb 'ine abdest aldır, rabb 'ine su içir! diye hitâb etmesin. Köle de: Efendim, velî ni'metim! desin. Yine sizin herhangi biriniz (kölesine): Kulum, cariyem! demesin. Fakat: Yiğidim, kızım, oğlum! diye hitâb etsin"[47].

36-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim köleden olan payını âzâd eder ve kendisinin kölenin kıymetine ulaşacak derecede malı da varsa, kölenin âdil suretle kıymeti ta'yîn olunur da köle onun malından hürriyete kavuşturulur. Şayet âzâd edenin malı yoksa, köleden âzâd ettiği hissesini âzâd etmiş olur [48]

37-..... Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Her birerleriniz birer çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur. İnsanlar üzerinde bulunan devlet başkanı da bir çobandır ve o da idaresinde bulunan insanlardan sorumludur. Erkek insan da ev halkı üzerinde bir çobandır ve o da ev halkından sorumludur. Kadın da kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır; o da bunlardan sorumludur. (Hizmetçi) kul da efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o da bundan sorumludur. Dikkat edin! Her birerleriniz çoban ve her birerleriniz kendi eli ve idaresi altındakilerden sorumludur" [49]

38-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre'den ve Zeyd ibn Hâlid (R)'den işittim. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir câriye zina ettiği zaman onu kamçılayın. Sonra yine zina ettiğinde onu yine kamçılayın. Sonra yine zina ettiğinde ona yine kamçılama cezası uygulayın. Üçüncüde yâ-hud dördüncüde o cariyeyi kıldan örülmüş bir ip bahâsıyle de olsa satınız!"[50]

18- Bâb: Bir Şahsa Hizmetçisi Yemeğini Getirdiği Zaman (Onun Da Yemesi İçin Beraberinde Oturtsun)

39-.....Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'in şu hadîsini söylemiştir: "Sizden birinize, hizmetçisi yemeğini getirdiği zaman eğer hizmetçiyi beraberinde oturtmazsa, efendi hizmetçisine bir yâhud iki lokma veya bir yâhud iki çiğnem sunsun. Çünkü o

yemeğin yapılıp hazırlanması işini bu hizmetçi üzerine almıştır"[51].

19- Bâb:

“Köle, efendisinin malında bir çobandır"; Peygamber ; (S), malı efendiye nisbet etti [52]

40-.....Abdullah ibn Umer (R), Rasûlullah (S) şöyle buyururken işitmiştir: "Her birerleriniz birer çobandır ve elinin altındakilerin lâyıkıyle korunmasından sorumludur. Devlet başkanı da bir çobandır ve idaresi altmdakilerden sorumludur. Erkek de ailesi içinde bir çobandır; o da idaresinde olanlardan sorumludur. Kadın da kocasının evinde bir çobandır; o da idaresi altındakilerin iyi korunmasından sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malında bir çobandır; o da elinin altındaki emânetlerden sorumludur".
İbn Umer dedi ki; Ben bunları Peygamber'den işittim. Bir de Peygamber'in şöyle buyurduğunu zannediyorum: "İnsan babasına âid malda da bir çobandır ve elinin altmdakilerden sorumludur. Böylece her birerleriniz çoban ve her birerleriniz güttüklerinden sorumludur" [53]

20- Bâb:

'İnsan köleyi dövdüğünde yüzüne vurmaktan sakınsın"[54].

41-.....Burada ayrı ayrı iki senedle Ebû Hureyre'den getirilen bu hadîste Peygamber (S): "Sizden biriniz (îcâb-ı hâlinde) dövdüğü zaman yüze vurmaktan sakınsın" buyurmuştur [55].

---

[1] Bu Kitâb ve Bâb unvanları el-Câmi'u's-Sahîh'm çeşitli nüshalarında değişik şekillerde gelmiştir. Buradaki başlıkların tertibi Nesefî'nin rivayet ettiği şekildir. Aynî de bunu almıştır.
el-Itk, lügatte kuvvet ve daha birçok ma'nâlara gelir. Dilimizde hürriyet ve kul âzâd olmak ma'nâlannda kullanılır. Kelime isim ve masdar olur. Mas-dar olduğunda köle âzâd olmak ve köle âzâd eylemek ma'nâsında lâzım ve mü-teaddî olur.
Şeriat ıstılahında Itk, şer'î hükmün memlûke bahşettiği bir kuvvettir ki, bununla memlûk üzerinden mülkiyet zail olur ve hukukî tasarruflara mâlik olur. Itk, Rıkk mukaabilidir. Rıkk (yânî kölelik) de şer'î bir za'ftır ki, bu za'f o mem-Iûkü hukukî ve medenî tasarruflardan âciz bırakır...
[2] İmâm Buhârî bâb unvanından sonra köleleri hürriyete kavuşturmanın fazîletini en belîğ şekilde ifâde eden bu âyetleri getirmiştir. Bu âyetler biraz üst ve alt ta-raflarıyle şöyle bütünlenir"O (insan) kendisini hiçbir gören olmadığım mı sanıyor? Biz ona vermedik mi iki göz, bir dil, iki dudak? Biz ona iki de yol gösterdik. Fakat o, sarp î& yokuşa saldıramadı (onu aşıp geçemedi). Bu sarp yokuşun ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? O, kul âzâd etmektir, yâhud salgın bir açlık gününde yakınlığı olan bir yetime yâhud toprakta sürünen bir yoksula yemek yedirmektir. Sonra da (o sarp yokuşu aşıp geçerken) îmân edenlerden olmak ve birbirlerine sabrı tavsiye, merhameti tavsiye edenlerden olmaktır, işte bunlar sağcılardır. Ayetlerimize küfredenler ise solcuların tâ kendileridir ki, (onların cezası) üzerlerine '$; kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateştir" (el-Beled: 7-20).
Bu âyetler beşeriyeti esirlikten hürriyete, açlıktan tokluğa, felâketten saadete götürmenin faziletine en belîğ delîl ve aynı zamanda eskimez hürriyet, saadet ve medeniyet düstûrlarıdır.
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buharı bunu Yeminlerin Keffâretleri Kitâbt'nda da; Müslim de Itk'ta getirmiştir.
Şârih Aynî'nin tesbîtine göre köleleri hürriyete kavuşturmanın fazîletini öğreten bu hadîs ondört sahâbî tarafından rivayet edilmiştir ki, hepsi meâlen birbirine çok yakındır.
Hadîsin son fıkrası saadet asnndaki iktisâdı vaziyeti, o devirde bîr dînârın on dirheme denk olduğunu bildirmektedir.
[4] Hadîsin başlığa delîlliği, ikinci fıkrasında apaçıktır.
Peygamber bu hadîsinde en faziletli olan amelleri sırasıyle bildirmiştir. Hadîsin son fıkrasında topluluğa hiçbir faydası dokunmayan kimse bahis konusudur. Böylesinin de en faziletli hayâtı, şerrinden, kötülüklerinden insanları ve cemiyeti masun bırakmasıdır. Mâdejn ki insanlara yardım ve iyilik yapmaktan uzaktır, bari zararı dokunmasın. Bu da onun menfaati ve günâhtan korunması bakımından sadaka yapılan bir sadakadır diye ifâde edilmiştir.
[5] Hadîsin başlığı uygunluğu meydandadır. Böyle büyük ilâhî musibetler arasında topluca günâhlardan tevbe etmek ve hayırlar işlemek mustehab olur. Çünkü hayırlar, azabı def eder.
[6] Bu hadîs, bundan önce geçenin bir başka rivayetidir, başlığa uygunlukları orada da belirtilmişti
[7] Buhârî bu bâb altında ibn Umer hadîsini altı yoldan olmak üzere getirmiştir ki, bu yollar ortak kölenin hürriyete kavuşması hükümlerini ve birçok fasılları şâmil bulunmaktadır. Bu hadîslerin bahisleriyle ilgili olan bâzı şeyleri "Ortaklar arasındaki eşyaların âdil surette kıymetlerinin takdir ve ta'yîn olunması bâ-bı"nda zikretmiştik.
[8] Bu sözer, Nafî'nin kendinden söylediği bir görüşü ise, bu munkatı' ve m^k olur şayet hadîse dâhil ise mevsûl ve merfû' olur. Bâzı âlimler bu şekk ,1e kölenin çalıştırılmasının terkine istidlal etmek istemişlerdir.
[9] Yânî bunlar kölenin tamâmına yetecek malı olmayan kimse hakkındaki "Köleden âzâd ettiği hissesi âzâd olmuştur" fırkasını zikretmeden rivayet etmişlerdir. Burada topluca İsimleri verilen altı imâmın rivayet etmiş oldukları bu hadîsleri, başta Müslim olmak üzere, diğer birçok hadîs imamları muttasıl sened-lerle kendi hadîs kitâblarmda getirmişlerdir.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
[11] Buhârî bu mutâbaalarla hadîsteki "Kölenin çalıştırılması" fıkrasına "Bu mahfuz değildir" diye ilişenleri, Şu'be'nin bu hadîsi kısaltmış olmasını haber vererek cevâblamak ve i'tirâzlan reddetmek istemiştir
[12] Taberânî, İbn Abbâs'tan merfû' olarak: "Kadın boşamak ancak ıddet için hürriyet vermek de ancak Allah rızâsı için olur" hadîsini rivayet etmiştir Buharı -nin muradı, niyetin muteberliğini isbâttır. Zîrâ hürriyet vermenin Allah için olması, ancak kasd ile zahir olur (Kastallânî).
[13] Bu, Umer İbnu'l-Hattâb hadîsinden bir parçadır.
[14] Buhârî geçen Umer hadîsinden, unutan ve yamlan kimseden, bunların niyetleri
olmadığı için hürriyet vermenin vâki' olmayacağını İstİnbât etmiş gibidir. Bu mes'eledeki görüş ayrılığı ve tafsilât, yerinden incelenir.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu "Gönüllerin sessizce konuştuğu vesvese" sözünde-dir. Çünkü vesveseye, kalbe İyice yatışıp yerleşmediği zaman i'tibâr yoktur. Unutan ve yanılan da böyledir; onlar için de kalbin bir nesneye yatışıp yerleşmesi yoktur (Kastallânî).
[16] Bu Umer'in rivayet ettiği meşhur niyet hadîsidir ki, başlığa delâleti meydandadır. Bunun açıklaması el-Câmi'u's-Sahîh'm başında genişçe verilmiş idi.
[17] Hadîsin başlığı uygunluğu “ Ben seni onun hürr olduğuna şâhid yapıyorum"
Hadîsin sonundaki şiir, Ebû Hureyre'nindir yâhud kölesinindir veyâhud da Ebû Mersed-.el-Ganevî'nindir de Ebû Hureyre bunu mesel ve misal edinip okumuştur. Bu şiirde yorgunluktan ve seferden elem ve acı duyma vardır (Kas-tallânî).
[18] Buhârî bu bâb altında bu Ebû Hureyre hadîsini ayrı ayrı senedlerden bâzı lâfız fazlaliklarıyle getirmiş ve böylece hadîsler birbirindeki mübhemlikleri gidermiştir. Sonuncu hadîsteki son ifâde kinaye nev'indendir. Amma "O hürrdür" yâhud"Hürr kılınmıştır" yâhud "Ben onu hürr kıldım" sözlerine gelince, bunlar sarihtir; bir niyete muhtâc olmaz.. (Kastallânî).
[19] Çocuk anasının satılıp satılmayacağı mes'elesinde imamlar arasında görüş ayrılığı olduğu için, Buhâri buradaki hükmü zikretmemiştir.
[20] Bu ta'lîk senedli ve uzun olarak îmân Kitâbı'nda "Cibril'in Peygamber'e îmân dan sorması bâbı"nda geçmişti.
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu benim kardeşimdir; babamın döşeği üzerinde doğmuştur" sözünde ve Peygamber'in o çocuğu onun kardeşi olmakla hükmet-mesindedir. Çünkü bunda çocuk anasının subûtu vardır
[22] Yânı müdebber kölenin satılıp alınması caiz olur mu olmaz mı? Bu başlık ayniyle Buyu' Kitâbı'nda da geçti.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîs başlığın hükmünü açıklamaktadır. Çünkü Buhârî başlığı mutlak getirmiştir. Hadîs Buhârî'nin görüşünün müdebberin alınıp satılmasının cevazı olduğuna delâlet etmiştir (Aynî)
[24] el-Velâ: Başlıkta da belirtildiği gibi, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı âzâd etmesi sebebiyle, âzâd edenle âzâd edilen arasında devam eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle âzâd eden, âzâd edilenin mirasına hakk kazanır. Hadîsler başlığın hükmünü açıkça belirtmektedir.
[25] Buhârî bu mes'elede görüş ayrılıkları olduğu için, haber isteme yolu üzere soru ile getirip, mes'elenin hükmünü beyân etmedi
[26] Enes'in bu hadîsi Salât Kitâbı'nda "Mescidde taksim ve mescide hurma salkımı asmak bâbı"nda geçmiş olan hadîsin bir parçasıdır. Oradan da öğrenilebileceği gibi, Peygamber'e Bahreyn'den büyük bir mal gönderilmişti. "Malı mescide dökün" buyurdu. Bu mal, Peygamber'e gönderilen en bol mal olmuştu. Rasû-lullah namaza çıktığında oraya dönüp bakmadı. Namazı bitirdikten sonra gelip malın başında oturdu. Her kimi gördüyse ondan bir miktar verdi. Böyle vermekle meşgul iken Abbâs huzura gelip, başlıkta belirtilen gerekçe ile mal istedi. Rasûlullah ona "/i/"buyurdu... Abbâs bu sözü ile Bedr'de

uğradığı ağır ziyanı hâtıra getirmek istemişti.
[27] Buhârî bunu, kardeşin ve amcanın sırf mülkiyetle âzâd olunmayacağını istidlal yerinde zikretmiştir. Eğer kardeş ve benzeri hısımlar sırf mülk ile âzâd olmuş olaydı, elbette Abbâs ve Akîl, Alî'nin ganimetten olan hissesi içinde âzâd olurlardı. Çünkü kâfir, doğrudan ganimetle mülk edinilmez. Fakat imâm onu ölüm ve esirlik; kölelik ve fidye arasında muhayyer kılar... Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüne aykırıdır. Ona göre hısım, hısım mülkiyetine girince âzâd olunur.
[28] Peygamber onlara dînde bir nevi1 müsamaha ve yakınlara husûsî muamele olmasın diye bu isteklerine izin ve olumlu cevâb vermemiştir (Kastallânî).
[29] Bu Hakîm hadîsinin ifâde ettiği ilk hüküm, kâfirin müslümân olması ve müslümân olarak ölmesi hâlinde küfür hâlinde işlediği hayırlı işlerden sevâb kazanıp faydalanmasıdır. Küfür üzerine ölürse: Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhalde bütün yaptığı boşa gitmiştir ve o âhirette en çok ziyana uğrayanlardandır" (el-Mâide: 5) âyeti hükmünce kâfirken işlediği hayır işleri bâtıl olur.
Hadîsin son fikrasının ma'nâsım âlimler birkaç türlü te'vîl etmişlerdir: a. Sen mazideki hayırlarının güzelliklerini toplayarak müslümân oldun.
b. Sen, mazide kazandığın güzel tabîatler ile İslâm oldun.
c. Sen Câhiliyet devrinde işlediğin hayırlarla iyi bir nâm kazandın ve bu içtimaî şerefinle müslümân olduit
d. İslâm'daki hayırların hazneler i'tibâriyle fazla olması, ecri çoğalması gibi bir ma'nâya hamledilmek de uzak değildir, denilmiştir.
Buhârî bu hadîsi Zekât Kitabı; "Şirk hâlinde sadaka veren, sonra da müslümân olan kimse bâbı"nda da getirmişti. Bunun ma'nâsı ise "Her kim şirk hâlinde sadaka verir, sonra da müslümân olursa, bunun sadakası mu'teber olur" demektir.
[30] Buhârî bu başlık altında dört hadîs zikretmiş ve her bir hadîste, satma mes'elesi hâriç, bu başlıktaki mes'eîelerin hükümlerini beyân eylemiştir.
Buhârî bu başlığı bağlamakla Arab'ın köle yapılıp yapılmaması mes'ele-sindeki meşhur ihtilâfı beyân etmek İstemiştir. Âlimler cumhuru, Arab esîr alındığı zaman köle yapılması caiz olur; Arab, şartı dâiresinde köle bir kadınla evlenirse, bundan doğacak çocuk kadına uyarak köle olur., görüşündedir. Bu konuda aykırı görüşler de vardır
[31] Âyetin başlığa münâsebet ciheti şöyledir denildi: Yüce Allah memlûk kulu mutlak söyledi, acemî yânî gayrı Arab olmakla kayıtlamadı. Bu da köle olmak mes'-elesinde Arab ile Arab olmayan arasında hiçbir fark olmadığına delâlet etmiştir (Aynî).
"Allah bu âyette kendisine ortak tanınan putları başlı başına tasarruftan âciz memlûk bir abde, kendisini de o kulu nzıklarıyle besleyen, ona mâlik olan, onda ancak kendisi tasarruf eden, onu kendi malından infâk eyleyen hürr bir efendiye temsil buyurmuştur. Kul ile efendi bir cinsten ve ikisi de mahlûk olduğu hâlde birbirine eş ve müsâvî olamazlarsa, yaratılanların en âcizi putlarla Ganî ve Mutlak Kaadir olan Allah nasıl müsâvî olabilir?" (Beydâvî).
[32] Hadîsin başlığa uygunluğu "Arab'dan bir esire mâlik olan ve hibe eden" kav-lindedir. Bu hadîs, Vekâlet Kitâbı'nda da geçmişti.
[33] Enes'in bu rivayeti de yakında senediyle geçmişti.
[34] Hadîsin başlığa uygunluğu "Zürriyetlerini esîr etti" sözündedir.
[35] Başlığa uygunluğu "Arab esîrlerinden birer esîre nail olduk, herbirimiz cima' etti..." sözündedir. Bu hadîs, sahâbîlerin kendi hisselerine düşen esîr kadınlarla cinsî yaklaşmaya ittifak ettiklerine delâlet etmiştir. Ancak bu cinsî temas, âlimlerin icmâıyle ancak raTıimlerin temizlenmesinden sonra olur.
el-Azl: Bir şeyi yerinden ayırmaktır. Fıkıhta cinsî temas zamanında kadın gebe kalmasın diye, erkeğin nesil suyunu kadının içine indirmeyip dışa çıkarmasıdır. Şafîî, köle kadınla mutlak olarak azlin cevazını; hürre'de İse izni ile¦ cevazım tercih etmiştir.
Hadîsin son cümlesindeki "Lâ"yı zâid kabul ederek, şöyle de ma'nâ verilmiştir: "Azli yapmanız sizin aleyhinize birşey değildir".
[36] Bu hadîste Arab'ın da diğer gayrı Arab milletler gibi esîr edilmesinin ve.onlara mâlik olunmasının cevazına delîl vardır. Ancak onların hürriyete kavuşturulması daha faziletlidir.
Benî Temîm, Mudârîler içinde büyük bir kabiledir ve Temîm ibn Murr ibn Edd ibn Ilyâs ibn Mudârr'a mensûbdur. Bunlar Basra, Necd ve Yemâme aralarında otururlardı, dokuzuncu hicret asrına kadar devam etmiş, sonra dağılmışlardır.
Peygamber'in "Bu mallar bizim kavmimizin sadakalarıdır" diye Temîmî-ler'i kendisine nisbet buyurması, TemîmîÎer'in nesebi Peygamber ile İlyâs ibn Mudâr'da birleşmiş olmasındandır.
[37] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onun iki ecri vardır" sözündedir. Bu ecirler, öğretme ve hürriyete kavuşturma ecirleridir üretmesi bâbı"n-Buhârî bunu İlim Kitâbı'nda; "Kişinin cariyesini ve ehlim öğretmesi onda daha tamam olarak getirmiştir.
[38] Buhârî bunu Ebû Zerr ve Câbir hadîsinden olmak üzere J^^f^S senediyle, ma'nâ olarak rivayet etmiştir. Bu hadîsi bnu Mende ile^Ebuı Davud da rivayet etmişlerdir. Bu, kısmen Müslim, ehCâmı'u's-Sahıh, ez-Zuhd ve r Rekaaık Kitâbı"nda Câbir'in uzun hadîsi ve Ebu'l-Yeser kıssası babı ndamev-cûddur: Rasûlullah (S): "Kölelere yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden Sivdirin" buyuruyordu (VIII, 2302 "3007").
[39] Buhârî bu âyeti, içinde kölelere iyilik etmek emredildiği için buraya koymuştur.
[40] Bunlar Buhârî'nin Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân Kitâbi'ndan naklettiği tefsirlerdir (Aynî ve İbn Hacer).
[41] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs îmân Kitâbı'nın "Câhiliyet işinden olan ma'siyetler bâbı"nda da az farkla geçmişti.
Velîd ibn Müslim'in munkatı' suretle rivayetine göre sövülen zât Bilâl Habeşî (R) imiş. Ebû Zerr ona: "(ıi_pı ^ u'= Ey siyah kadının oğlu!" diye sövmüş. Bilâl'ın şikâyeti üzerine Peygamber'in bu azarlaması meydana gelince, Ebû Zerr yanağını yere koymuş ve: "Bilâl ayağıylc basmadıkça yanağımı yerden kaldırmayacağım" diyerek kusurunu affettirmiştir.
[42] Bu bâb altında getirilmiş olan bu dört hadîsin başlığa uygunlukları bâzısında lâfızca, bâzısında ma'nâ yönündendir. 31 rakamlı hadîsteki "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki..." diye devam eden kısmın Ebû Hureyre'nin kendi sözü olduğu ve hadîste Rasûlullah'ın sözüne karıştırılmış müdrec bîr kelâm olduğu ileri sürülmüştür. Bunun için Kastallânî, şerhinde o fikranın başına "Ebû Hureyre şöyle dedi:" lâfzını getirmiş ve böylece iki kısmı birbirinden ayırmıştır. Biz de hadîsin tercemesinİ buna göre yazdık (M.Sofuoğlu).
[43] Buhârî bu âyetlerin hepsini "AbdV\ "EmetV (Kulum, cariyem) demenin cevazına delîl olarak zikretmiştir. Hadîslerde gelmiş olan kişinin, "Abdı, emetî" ve "Rabh'inisula!" ve benzeri ta'bîrlerden nehyedilmesi ise tenzîh içindir, tahrîm için değildir (Aynî).
[44] Buhârî bu hadîsi Ebû Saîd'den olmak üzere Mağâzî Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[45] Buhârî bunu da el-Edebu'l-Müfred'de Câbir'den getirmiştir. Peygamber'in bu ta'bîrleri söylemiş olması da bunların cevazına delâlet etmiştir. Âlimlerin hepsi, hattâ Zahirîler bile bunları cevaza hamletmişlerdir.
[46] Peygamber bu hadîsinde köleyi "Abd", mâlikini de "Seyyid" diye isimledi. Bu isimleme de bu ta'bîrlerin cevazına delildir
[47] Müslim el-Edeb'de ve Nesâî'nin Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyleti adlı eserinde, kişinin kölesine böyle hitâb etmemesinin sebebi de şöyle rivayet edilmiştir: "Çünkü sizler hepiniz Allah'ın kulusunuz, hepiniz memlûksunuz"-
[48] Bu hadîs ile başlık arasındaki uygunluk da şöyledir: Zenginlik sırasında kölenin tamamını âzâd etmekle hükmedilmeseydi,elbette o bununla köleye karşı bir bü-yükSenici olacaktı (Kastallânî).
[49] Hadîsin başlığa uygunluk yeri "Kul da efendisinin malı üzerinde bir çobandır; o da bunlardan sorumludur" cümlesidir. Şübhesiz hizmetçi ve köle efendisinin hizmetinde dürüst calışıcı ve emâneti ona hakkıyle yerine getirici olduğu zaman, münâsib olan efendinin ona yardım etmesi ve ona karşı büyüklenmemesidir.
Buhârî bu hadîsi Cumua ve Ödünç İsteme Kitâblan'nda da getirmiştir.
[50] Hadîsin başlığa uygunluğu; câriye zina ettiği zaman ona karşı btiyüklenmenin mekruh olmaması, ona kamçılama cezası uygulanması ve bu suçu tekrar tekrar işlerse ucuz fiatla da olsa satılıp elden çıkarılmasıdır ki, bunların hepsi zinâkâr cariyeye karşı büyüklenmeye, haddi aşmaya aykırıdır (Kastallânî).
Buhârî bu hadîsi Buyu' Kitâbı'nda da biraz farklı olarak getirmişti.
[51] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bu hadîs işveren ile işçi arasındaki her türlü münâsebetlerin en medenî şekilde yürütülmesinin hârika ve eskimez bir düstûrudur.
[52] Buhârî bununla îbn Umer'in şu hadîsine işaret etmiş gibidir: "Kim mallı bir köle satarsa, o kölenin malt efendisinindir". Buna işaret Buyu' ve Şirk Kitâbla-rı'nda erkek çiçek aşılanmış hurma ağacı satan kimse bâbı'nda geçmişti. Bu Mâlik, ŞâfÎÎ ve Ebû Hanîfe mezhebidir. Çünkü kölelik mülke aykırıdır {îbn Hacer, jKastallânî)
[53] Hizmetçinin çobanlığı, efendisinin malından eline bırakılmış şeyleri koruması ve ancak efendisinin izni ile çalışması ve çalışmayı tam yapmasıdır.
[54] Bu başlık, Buhârî'nin el-Edebu'l-Müfred'de Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadîsin lâfzıdır. Bu lâfız Müslim ile Nesâî'nin yine Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri bir hadîste de böyle gelmiştir.
[55] Hadîs başlığın hemen hemen aynı olduğundan aradaki uygunluk tamdır. Yüz, İnsanoğlunun en şerefli bir parçasıdır. En mühim ve hayatî kıymeti bulunan bir hayli organlar orada toplanmıştır. Yüz, aynı zamanda bütün vücûdu ve şahsı temsîl eden uzuvdur. Bu sebeblerden dolayı husûsiyle yüze vurulmaması söylenmiştir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KÖLE AZAT ETME BAHSİ
Azat Etmenin Fazileti Ve Kölelere Muamele Âdabı
Veled-i Zinanın Azat Edilmesi İle Organları Kesilen Kölenin Azadı, Ölüm Anında Azat Etme Ve Diğer Meseleler
Ümmü'l-Veled, Müdebber Kılma Ve Mükâtebe Yapma
TAHRİC

KÖLE AZAT ETME BAHSİ

Azat Etmenin Fazileti Ve Kölelere Muamele Âdabı

4988- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kişi müslüman bir (köle)yi azat ederse, onun her uzvuna karşılık kendi vücudunun bir uzvunu ateşten kurtarmış olur."
Saîd bin Mercâne dedi ki: "Bu haberi ben Ali bin el-Hüseyin'e iletince, Abdullah bin Ca'fer'in onbin dirhem ya da bin dinar verdiği bir köleyi azat etti."
Bir rivayette şu ek yer almıştır:
"Hatta fercine karşılık onun fercini de (ateşten azat eder)." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.][1]

4989- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir müslüman, bir müslüman köleyi azat ederse, onun her organına karşılık onun da her organı ateşten uzak olur. Herhangi bir müslüman iki müslüman kadını azat ederse, o iki kadının her bir organı, o adamın her bir organının ateşten kurtulmasını temin eder. Herhangi bir müslüman kadın bir müslüman kadını azat ederse, azat ettiği o kadının her bir uzvuna karşılık kendi bir uzvu ateşten kurtulmuş olur." |Tirmizîl][2]

4990- Ebû Necîh radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir mü'min cariye azat ederse bu, onun ateşten kurtulmasına bir fidye olur." | Ebû Dâvud.][3]

4991- el-Ğarîf bin ed-Deylemî'den:
Biz Vasile bin el-Eska'ya geldik ve dedik ki:
"Bize öyle bir hadis bildir ki içinde ne bir fazlalık olsun ve ne de bir eksiklik."
Kızdı ve şöyle dedi:
"Biriniz mushafi evinde asılı iken okuduğu zaman Kur'ân'da bir eksilme veya artma olur (mu?)" Dedik ki:
"Biz Peygamber sa\M\ah\ı aleyhi ve sel-lem'den duyduğun hadisi kastettik." Şöyle dedi:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e cinayet işlemesi sebebiyle cehennemi hak etmiş bir arkadaşımızın durumunu sormak için gittik. Şöyle buyurdu:
«Onun namına bir köle azat edin. Allah onun her azasına karşılık, ötekinin bir azasını ateşten azat eder»." |Ebû Davud][4]

4992- Râfi' bin Mekîs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güzel meleke (kölelere iyi muamele) bereket ve mutluluktur. Kötü muamele ise uğursuzluktur." [Ebû Dâvud.][5]

4993- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Melekesi (muamelesi) kötü olan cennete giremez." [Tirmizî.][6]

4994- Ali radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in en son sözü:
"Namazfa devam edin), sağ ellerinizin malik oduğu şeylere (köle ya da cariyelere) dikkat ediniz" idi.[7]

4995- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi
ve sellem'e gelip sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Hizmetçiyi ne kadar affedeyim?" Sustu. Bir daha sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Hizmetçiyi ne kadar affedeyim?" Şöyle buyurdu:
"Onu her gün yetmiş kere affet!"
[Ebû Dâvud, Tirmizî.][8]

4996- el-Ma'rûf bin Süveyd radiyallahu anh'dan:
"Ebû Zer'i üzerinde hülle (kıymetli elbise) oluduğu halde gördüm. Kölesinin sırtında da aynı değerde hülle vardı. Sebebini sorunca, şu açıklamada bulundu:
Ebû Zer, bir adamla atışmış ve onu annesinden dolayı ayıplamış. Adam gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu anlatmış. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş:
«Sen, ruhunda cahiliyet bulunan bir adamsın.» Dedim ki:
«Şu anda meydana gelen kusur, yaşlılıktandır.» Şöyle buyurdu:
«Evet onlar sizin kardeşleriniz ve hizmet-çilerinizdir. Allah onları ellerinizin altında kılmıştır. Kimin kardeşi kendi elinin altında olursa, ona yediklerinden yedirsin, giydiklerinden giydirsin. Altından kalkamayacakları ağır yükü onlara yüklemeyin, şayet yüklerseniz onlara yardım edin!»"[9]

4997- Diğer rivayet: "Ona taşımayacağı yükü yüklerse, o zaman onu satsın."[10]

4998- Diğer rivayet: "Huylarından hoşlandığınız kölelerinize, yediklerinizden yedi-rin, giydiklerinizde giydirin. Size uygun değilse, onu satın ve Allah'ın yarattıklarına azap etmeyin!" fBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][11]

4999- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Biriniz, hizmetçisi ona bir yemek yapıp getirdiği zaman, -ki o hizmetçi yemeğin sıcağına, dumanına katlanmıştır- onu (hizmetçiyi) beraberinde oturtsun ve o da kendisiyle birlikte yesin. Eğer yemek az ise, ondan alıp onun (hizmetçinin) eline bir ya da iki lokma koysun." [Buhârî, Tinnizî ve Ebû Dâvud.][12]

5000- Mâlik radiyallahu anh'dan: Ona ulaştığına göre:
"Hz. Ömer her gün Medine'nin kenar semtlerine gider, orada gücü yetmediği bir işle çalışan bir köleyi görürse hemen onu o iş-Ieb (acıyarak) alırdı."[13]

5001- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz hizmetçisini döverken (hizmetçi) Allah'ı zikrederse hemen ellerinizi (ondan) çekin!" [Tirmizî][14]

5002- Zâzân radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer'e geldim, kölesini azat etmişti. Yerden bir değnek ya da başka bir şey alıp şöyle dedi:
«Bunu azat etmekte, şu kadar bile bir sevap yoktur. Ancak ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu duydum:
«Kim kölesine bir tokat vurursa yahut döverse, onun keffâreti onu azat etmesidir»." [Müslim ve Ebû Dâvud.][15]
5003- Diğer rivayet: "Kim kölesini yapmadığı bir şey için ceza olarak döver ya da tokatlarsa, onun keffâreti onu azat etmektir."[16]

5004- Süveyd bin Mukarrin radiyallahu anh'dan:
"Biz Mukerrin oğullarının sadece bir (kadın) hizmetçimiz vardı. İçimizden birisi onu tokatladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca şöyle buyurdu:
«Onu azat edin!» Dediler ki:
«Bundan başka hizmetçimiz yoktur.» Bunun üzerine:
«Onu istihdam etsinler, ihtiyaçları kalmadığında ise serbest bıraksınlar»." [Müslim][17]

5005- Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
"Kölemi kamçı ile dövüyordum; arkamdan:
«Ey Ebû Mes'ûd iyi bil!» diyen bir ses duydum. Öfkeden sesi anlayamadım. Bana yaklaşınca seslenenin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu gördüm. Şöyle diyordu:
«Ey Ebû Mes'ûd bil ki!»
Hemen kamçıyı attım. Şöyle buyurdu:
«Ey Ebû Mes'ûd iyi bil ki, Allah'ın sana karşı gücü, senin köle üzerindeki gücünden çok daha fazladır.» Dedim ki:
«Artık bundan sonra bir daha köle dövmeyeceğim»."[18]

5006- Diğer rivayet: "Onun sallallahu aleyhi ve sellem heybetinden kamçı elimden düştü."[19]

5007- Diğer rivayet: "Dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü, bu köle Allah rızası için hürdür.» Şöyle buyurdu:
«Böyle yapmasaydın, ateş seni yalayacak-tı.» Ya da şöyle dedi:
«Ateş seni saracaktı.»
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][20]

5008- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim suçsuz olduğu halde, kölesine zina iftirasında bulunursa, kıyamet gününde şer'î ceza (had) kendisine uygulanır." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][21]

5009- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç kimse sakın: «Kulum» ve «Cariyem» demesin. Köle de sakın «Rabbim (sahibim) ve hanım Rabbim (sahibem)» demesin!
Köle sahibi: «Oğlum» ve «Kızım» desin. Köle de: «Efendim» ve «Hanımefendim» desin. Çünkü hepiniz Allah'ın kullarısınız. Rab ise sadece Allah'tır."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][22]

5010- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimse vardır ki iki ecir alır. Kendi peygamberine de Muhammed'e de inanmış olan kimse, Allah'ın hakkını ve efendilerinin haklarını yerine getiren köle ve cinsî ilişkide bulunduğu cariyesini mükemmel bir şekilde terbiye ve mükemmel bir tarzda eğitim verdikten sonra azat edip onunla evlenen kişi. İşte bunların herbirinin iki ecri vardır." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][23]

5011- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İşine bağlı dürüst bir köle iki ecir alır. Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad, hac ve anneye iyilik (meseleleri) olmasaydı, köle olarak ölmek isterdim."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.][24]

5012- Cerîr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir köle kaçarsa, ondan zimmet (ve himaye) kalkmıştır."[25]

5013- Diğer rivayet: "Köle kaçtığı zaman, namazı kabul olunmaz, dönmeden ölürse kâfir olarak ölür." Cerîr'in bir kölesi kaçtı. Bunun üzerine onu yakalayıp boynunu vurdu. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][26]

5014- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz cariye satın aldığı zaman, ona yedireceği ilk şey, helva olsun. Çünkü bundan pek hoşlanır." [Taberânî, Mu'cemu'/-Evsat'ta.][27]

5015- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Köle satın alın, onlara azıklarında ortak olun! Sakın zenci köleler satın almayın, çünkü onların ömürleri kısa, rızıkları ise az olur." [Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr ve'I-Evsat'ta zayıf bir senedle.][28]

5016- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında siyahlardan söz edildi;
«Bırakın siyahları, çünkü siyâhî, yalnız karnını ve fercini düşünür» buyurdu.
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de leyyin bir senedle.][29]

5017- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Habeşli Muğîre oğullarının sana gelmelerini reddedilecekleri endişesinden başka bir şey engellememektedir." Şöyle buyurdu:
"Habeşlilerde hayır yoktur. Çünkü aç kaldıkları zaman çalarlar; karınları doyduğu zaman zina yaparlar. Buna karşılık onlarda iki güzel haslet vardır: Yemek yedirmek ve sıkıntıya dayanıklılık."
[Rezîn, Taberânî, Mu'cemu" I-Kebîr ve Bezzâr.][30]

5018- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siyahlardan (köleler) edinin. Çünkü onlardan üç kişi cennetliklerin ileri gelenlerindendir: Lokman Hakim, Necâşî ve Müezzin Bilâl."
[Taberânî, Mıı'cemu'l-Kebtr'de zayıf bir isnadla.] Dedi ki: "Siyahlar" sözüyle Habeşlileri kastetmiştir.[31]

5019- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Pislikler yetmiş parçadır; bir parçası cin ve insanlardadır, diğer altmış dokuz parçası berberîlerdedir."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta leyyin bir senedle.][32]

5020- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekâtını berberîlerden başka verecek kimse bulamayan onlara da vermesin." [Ahmed.][33]

5021- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bir adam oturdu ve ona:
«Sen nerelisin?» diye sordu. Adam cevap verdi:
«Ben berberiyim.» Yumuşak bir tarzda:
«Haydi yanımdan kalk!» dedi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize dönüp şöyle buyurdu:
«Imap, bunların gırtlaklarından aşağı geçmez»." [Ahmed zayıf bir senedle.][34]

5022- Ebû Muhammed el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
Ona berberi olan bir cariye hediye edildi; şöyle dedi: "Bu, Peygamber sallallahu aleyhi ve seffem'ın (evlenmeyi j yasafcfacfığı mecusı ve müşriklerdendir."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de ismini belirtmediği bir râvi kanalıyla.][35]

Ortak Kölenin Ve Veled-i

Veled-i Zinanın Azat Edilmesi İle Organları Kesilen Kölenin Azadı, Ölüm Anında Azat Etme Ve Diğer Meseleler

5023- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse bir kulesindeki hissesini azat ederse, malı bulunduğu takdirde diğer yansını da kurtarması gerekir. Eğer bu kimsenin geri kalan kısmını karşılayacak malı yoksa, köleye (kalan hissesinin) değerini kazanması için gücü dahilindeki işlerde çalışma teklifi yapılır." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][36]

5024- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Ona: "Üzerinde bir köle azat etme borcu olan kimse, zina neticesi doğan çocuğu azat edebilir mi?" diye ona sordular. "Evet, o onu karşılar" diye cevap verdi. [Mâlik.][37]

5025- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Veled-i zina (ikisi zina eden anne ve babası olmak üzere) üç kişiden en kötüsü-dür." Ebû Hureyre dedi ki: "Allah yolunda bir kamçıyı kullanması için birisine vermem, benim için bir veled-i zinayı azat etmemden daha iyidir." [Ebû Dâvud.][38]

5026- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer veled-i zina azat etmiştir." [Ebû Dâvud.][39]

5027- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "İbn Ö-mer veled-i zina ile annesini azat etti." [Mâlik.][40]

5028- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
Bir adam çığlık atıp yardım isteyerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi.» Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: «Ne'n var?»

diye sordu. Adam: «Şerre uğradım» dedi. Meğer efendisinin cariyesine şehvetle bakmış, efendisi de kıskançlığı sebebiyle bunun erkeklik uzvunu kesmiş. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Haydi git sen hürsün.» «Ey Allah'ın Resulü! Bundan böyle bana yardım kime düşer?» «Her müslümana düşer» buyurdu." [Ebû Dâvud.][41]

5029- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir cariye Ömer'e gelip, efendisinin kendisine ateşle işkence ettiğini ya da ona saldırdığını söyledi. Bunun üzerine Ömer onu azat ettirdi." [Mâlik.][42]

5030- Semure radiyallahu anh'dan: "Kim kölesini organlarını kesmek suretiyle sakatlarsa, ceza olarak ona kölesi azat ettirilir. Eğer köle başkasına ait ise, yaptığı işkence sebebiyle kölenin kaybettiği değer ona (işkenceciye) ödettirilir."[43]

5031- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kölesini (organlarını keserek) sakatlarsa, ceza olarak ona o köle azat ettirilir. Eğer köle başkasına ait ise, cinayetinin diyeti verdirilir. Eğer onu bir hür adam öldürmüşse, değerini efendisine öder." [ikisi de Rezîn'e aittir.][44]

5032- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Ölürken köle azat eden kimse, doyduktan sonra yiyecek ikram eden kimse gibidir." [Ebû Dâvud.][45]

5033- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Bir adam ölürken altı kölesini azat etti. Onlardan başka hiç malı yoktu. Onları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çağırıp üçe ayırdı, sonra aralarında kur'a çekti, ikisini azat etti, dördünü köle olarak bıraktı. Ve yaptığını beğenmediği için adam hakkında da çok ağır konuştu."[46]

5034- Diğer rivayette şu ek vardır: "Ben bunu(kölelerin sahibini) defnedilmeden önce görseydim, müslümanların kabristanına gömülmesine müsaade etmezdim."
[Buhârî hariç. Altı hadis imamı.][47]

5035- Semure bin Cundeb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yakın akrabalarından (mahremlerinden) birine (köle olarak bulur da) malik olursa o hürdür." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][48]

5036- Sefine radiyallahu anhâ'dan: "Ben Ümmü Seleme'nin kölesi idim; bana dedi ki: «Yaşadığın sürece Allah Resulüne hizmet etmen şartıyla seni azat ediyorum.
«Sen bana bu şartı koşmasan bile ben ona hizmet ederim» dedim. Beni azat etti ve o şartı da koştu." [Ebû Dâvud.][49]

5037- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: "Hz. Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman uykusunda öldü. Bu sebeple kız kardeşi Âişe radiyallahu anhâ, onun namına birçok köleler azat etti." [Mâlik][50]
5038- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)"Kim malı olan bir köleyi azat ederse, mal kölenin kendisinin olur; ancak efendisi şart koşarsa başka." [Ebû Dâvud.][51]

5039- Rabî'a bin Ebî Abdirrahman radiyallahu anh'dan: "ZUbeyr bir köle satın alıp azat etti. Bu kölenin hür bir kadından doğma oğullan vardı. Zübeyr köleyi azat edince o çocuklar hakkında: «Bunların da velâsı bana aittir» deyince, çocukların annesini azat eden efendileri: «Hayır, onların velâları bize aittir» dediler. Bunun üzerine dava Osman'a aksetti.
Osman, çocukların Zübeyr'in velâsında olduklarına hükmetti."[52]

5040- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e: «Hangi köleyi azat etmek efdaldir?» diye sordular. Şöyle buyurdu:
«En pahalı olan ve efendisinin nazarında en çok beğenilen»." [İkisi de Mâlik'e aittir.][53]

5041- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O, İslâm'a girmek için gelirken yolda yanında kölesi de vardı; ancak birbirlerini kaybettiler. Daha sonra Ebû Hureyre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken köle çıkageldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: «İste ey Ebû Hureyre kölen sana geldi» dedi. Ebû Hureyre «Şahit ol, o artık hürdür» demekten kendini alamadı ve arkasından şu şiiri okudu: «Ey sefer gecesi! Uzunluğundan ve meşakkatinden Allah'a sığınırım. Yine de beni küfür yurdundan bu meşakkatli ve uzun gece kurtarmıştır»." [Buhârî][54]

Ümmü'l-Veled, Müdebber Kılma Ve Mükâtebe Yapma

5042- Selâme bint Ma'kil radiyallahu anh'dan:
"Cahiliyet devrinde amcam yanıma gelmişti. Beni Hubâb bin Amr'dan satın aldı. Ona ben Abdurrahman bin Hubâb'ı doğurmuştum. Sonra öldü. Asıl karısı bana dedi ki:
«Şimdi sen onun (kocamın) borcunun ödenmesi için satılacaksın.»
Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedim:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben Hârice Kaysı Ğaylân kolundan bir kadınım. Cahiliyede amcam beni Medine'ye getirip Ebu'l-Yesâr bin Amr'n kardeşi olan Hubâb b. Amr'a sattı. Ona Abdurrahman bin el-Hubâb'ı doğurdum. Karısı bana:
«Sen şimdi onun borcunun ödenmesi için satılacaksın» dedi.»
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Hubâb bin Amr'ın velîsi kimdir?»
«Kardeşi Ebu'l-Yesâr» dediler. Ona haber gönderdi; gelince şöyle buyurdu:
«Onu azat edin! Bana bir köle geldiğini duyarsanız, ben size onun yerine bir tane veririm.»
Bunun üzerine beni azat ettiler; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir köle geldi ve onu benim yerime verdi." [Ebû Dâvud.][55]

5043- Ömer radiyallahu anh'dan: "Herhangi bir cariye, efendisinden çocuk doğurursa o, onu satamaz, başkasına hediye edemez, onu miras olarak bırakamaz. Kendisi ondan faydalanır. (Efendisi) Ölünce o, hürriyetine kavuşur." [Mâlik.][56]

5044- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aramızda henüz sağ iken, biz çocuklarımızın anneleri olan cariyelerimizi satardık da bunda hiçbir sakınca görmezdi." [ibn Mâce][57]

5045- Câbir radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir adam kölesini müdebber yaptı (yani ben öldükten sonra hürsün diyerek azat etti). Oysa ondan başka kölesi yoktu.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu satılığa çıkardı, Kıptî olan İbnü'n-Nahhâm onu satm aldı. Bu köle, İb-nü'z-Zübeyr'in emirliğinin ilk senesinde vefat etti."[58]

5046- Diğer rivayet:
"Onu sekizyüz dirheme sattı. O parayı kendisine vererek:
«Önce kendi nefsinden başlayarak tasadduk et, sonra artanı ailene tasadduk et, yine bir şey artarsa, akrabana ver, akrabandan da artarsa önünde, sağında ve solunda bulunan fakirlere ver» dedi."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][59]

5047- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Mükâteb (yani borçlanarak hürriyetini efendisinden satın alan köle), üzerinde bir dirhem borcu kaldıkça köle sayılır."[60]

5048- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin mükâteb kölesinin yanında borcunu ödeyebileceği parası varsa, artık o köle hür sayılacağı için kadın sahibesi ondan sakınsın ve örtünsün." [İkisi Ebû Dâvud ve Tirmizî'ye aittir.][61]

5049- Ömer bin Enes radiyallahu anh'dan: "Şîrîn, malı çok olan Enes'den mükâtebe (para karşılığı özgürlüğünü) istedi, razı olmadı. Bunun üzerine Şîrîn Ömer'e gitti. Ömer onu (Enes'i) çağırıp «Haydi bunu mükâteb yap!» dedi. Gene razı olmayınca ona bastonla vurdu ve şu âyeti okudu: «.Eğer onlarda bir iyilik bilirseniz (görürseniz) onları mükâteb yapın.» (Nûr 33) Bunun üzerine onu hemen mükâteb yaptı." [Rezîn]
Derim ki: Buhârî'nin mükâteb bölümünde muallak olarak şu rivayet yer almıştır: Ravh, İbn Cüreyc'den nakletti: Atâ'ya dedim ki:
"Malı oluduğunu bildiğimde kölemi mu-kâteb yapmam bana vacip midir?" Atâ:
"Ben bunu ancak vacip ularak görürüm" diye cevap verdi. Amr bin Dînâr dedi ki: Atâ'ya dedim ki:
"Bu hususta kimseden bir hadis duydun mu?"
"Hayır" dedi; sonra şunu ilave etti:
"Bana Musa bin Enes bildirdi: «Parası olan (köle) Şîrîn, Enes'ten mükâteb olmasını istedi»." Yukardaki hadisi nakletti.[62]

5050- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Berîre, gelip Âişe'den mükâtebe bedelini ödemesi için ona para yardım yapmasını rica etmiş. Henüz kitabetinden (mükâteblik taksitlerinden hiçbir şey) ödememişti. Âişe ona şöyle demiş:
«Haydi sahibine dön, isterlerse ben senin mükâtebliğinin hesabını ödeyeyim, ancak bu takdirde velâ hakkın bana ait olur.» Berîre gidip bunu sahiplerine anlatınca razı olmamışlar, şöyle demişler:
«İsterse sevabına ödesin, ancak velâ bize ait olsun.» Bunu Âişe, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurmuş:
"Onu önce satın al, sonra azat et, velâ ancak azat edene aittir." Sonra kalkıp şöyle buyurdu:
«Bu insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitap'ında olmayan birtakım şartlar öne sürüyorlar? Allah'ın Kitap'ında olmayan bir şeyi yüz kere de şart koşsa yine onun olmaz. Çünkü Allah'ın şartı daha doğru ve daha güvenilirdir»."[63]

5051- Diğer rivayet: "Her yıl bir ukiye ödemek üzere sahiplerimle dokuz ukiyeye mükâtebe yaptım."[64]

5052- Diğer rivayet: "Berîre, mükâtebli-ğinde yardım istedi. Üzerinde beş yıla bölünmüş taksitler halinde beş ukiye (borç) vardı."[65]

5053- Diğer rivayet: "Ona (Âişe'ye) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Onu satın al ve onlara velâyı şart koş. Çünkü velâ hakkı azat edenindir." Benzeri rivayet. [Altı hadis imamı.][66]

TAHRİC

[1] Bu hadisi Buhârî (ıtk 1, III, 117), Müslim (ıtk no. 21-24, s. 1147-8) ve Tirmizî (no. 1547), Safd b. Mercâ-ne an Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/382.
[2] Bu hadisi Tirmizî (no. 1547), Muh. b. Abdila'lâ an İmrân b. Uyeyne an Husayn an Salim b. ebîl-Ca'd an Ebt Umâme senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/382.
[3] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3966), Abdülvehhâb b. Necde an Bakiyye an Safran b. Amr an Süleym b. Âmir an Şurahbtl b. es-Semt an Amr b. Abese senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/382.
[4] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3964), İsâ b. Muh. er-Rem-If an Damre an İbrahim b. ebîAble ani'l-Gartf senedi ile tahrîc etti. Bunu İbn Hibbân ve el-Hâkim de Sahîh'lerinde irâd ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/382.
[5] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5162-3), Osman b. Ziifer an Muh. b. Hâlid b. Rafi' b. Mekîs an Rafı' b. Mekts asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/382.
[6] Bu hadisi Tirmizî (no. 1946), İbn Menf an Yeztd b. Hürün an Hemmâm b. Yahya an Ferkacl es-Sebehî an Murre an EbfBekr senedi ile tahrîc etti. Tirmizî'ye göre isnadı garîbtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[7] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2698), Sehl b. e. Sehl an Muh. b. Fudayl an Muğire an Ümmi Mûsâ an Alî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[8] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5164) ve Tirmizî (no. 1950), Ebû Hant el-Havlânî ani'l-Abbâs b. Cüleyd an İbn Ömer (veya Amr) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı "hasen garîb"tir.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[9] Bu hadisi Buhârî (ıtk 15, III, 123; edeb 44, VII, 85), Müslim (eymân 40, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 5157-8) ve Tirmizî (no. 1946), ayrı ayrı olarak Vâsıl el-Abdeb ve el-A'meş ani'l-Ma'rûr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[10] Bu hadisi Buhârî (ıtk 15, III, 123; edeb 44, VII, 85), Müslim (eymân 40, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 5157-8) ve Tirmizî (no. 1946), ayrı ayrı olarak Vâsıl el-Abdeb ve el-A'meş ani'l-Ma'rûr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[11] Bu hadisi Buhârî (ıtk 15, III, 123; edeb 44, VII, 85), Müslim (eymân 40, s. 1283), Ebû Dâvud (no. 5157-8) ve Tirmizî (no. 1946), ayrı ayrı olarak Vâsıl el-Abdeb ve el-A'meş ani'l-Ma'rûr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[12] Bu hadisi Ahmed (II, 277), Müslim (eymân 42, s. 1284), Ebû Dâvud (no. 1846) ve Beyhakî (VIII, 8), Dâvud b. Kays an Mûsâ b. Yesâr an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 409, 430), Dârimî (II, 107), Buhârî (ıtk 18, III, 125; afime 55, VI, 214) ve Beyhakî (VIII, 8), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an EM Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[13] Muvattâ, isti'zân 41, s. 980.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/383.
[14] Bu hadisi Tirmizî (no. 1950), Ah. b. Muh. an İbni'l-Mübârek an Süfyân an Ebt Hânın el-Abdi an EbfSa-îd senedi ile tahrîc etti.
Ebû Hânın sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[15] Bu hadisi Müslim (eymân no. 29-30, s. 1278-9) ve Ebû Dâvud (no. 5168), Ebû Avam an Firâs an Ebt Salih Zekvân an Zâdhân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[16] Bu hadisi Müslim (eymân no. 29-30, s. 1278-9) ve Ebû Dâvud (no. 5168), Ebû Avam an Firâs an Ebt Salih Zekvân an Zâdhân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[17] Bu hadisi Müslim (eymân no. 31, s. 1279), Süfyân an Seleme b. Kuheyl an Muâviye b. Süveyd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[18] Bu hadisin lafızları Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (eymân 34-6, s. 1281), Ebû Dâvud (no. 5159-60) ve Tirmizî (no. 1948), el-A'mes an İbrâhtm et-Teymî an ebtht an Ebt Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[19] Bu hadisin lafızları Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (eymân 34-6, s. 1281), Ebû Dâvud (no. 5159-60) ve Tirmizî (no. 1948), el-A'mes an İbrâhtm et-Teymî an ebtht an Ebt Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[20] Bu hadisin lafızları Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (eymân 34-6, s. 1281), Ebû Dâvud (no. 5159-60) ve Tirmizî (no. 1948), el-A'mes an İbrâhtm et-Teymî an ebtht an Ebt Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/384.
[21] Bu hadisi Buhârî (hudûd 45, VIII, 34), Müslim (eymân no. 37, s. 1282), Ebû Dâvud (no. 5165) ve Tirmizî (no. 1948), Fudayl b. Gazvân an Abdirrahman b. e. Nıam an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[22] Bu hadisi Buhârî (ıtk 17/3, III, 124) ve Müslim (elfâz no. 15, s. 1764), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 13, s. 1764), İsmail b. Ca'fer ani'l-AIS an ebihtan Ebt Hureyre; ve el-A'meş an Ebt Salih am " *"A 'Ebt Hureyre (no. 14) asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 4975), Mûsâ b. İsmail an Hammâd an Eyyûb ve Habîb b. eş-Şehîd an İbn Şîrîn an EM Hureyre senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Davud'a aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[23] Bu hadisi Buhârî (ilm 31,1, 32-33; ıtk 16/2, III, 123-4; cihâd 145, IV, 20; enbiyâ 48/10, IV, 142; nikâh 12, VI, 120-1), Müslim (îmân no. 241, s. 134-5), Tirmizî (no. 1116) ve Nesâî (nikâh 65/1-2, VI, U5), es-Şa'bî an Ebî Bürde b. e. Mûsâ an EM Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[24] Bu hadisi Buhârî (ıtk 16, III, 124) ve Müslim (îmân no. 44, s. 1284-5), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an EM Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[25] Bu hadisi Müslim (îmân no. 122-4, s. 83), Ebû Dâvud (no. 4360) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 12, VII, 102), eş-Şa'bîan Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[26] Bu hadisi Müslim (îmân no. 122-4, s. 83), Ebû Dâvud (no. 4360) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 12, VII, 102), eş-Şa'bîan Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[27] Heysemî'ye göre isnadı hasen derecelerinin en aşağı mertebesindedir (Mecma' IV, 236).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[28] Heysemî, isnadı içinde tanımadığı bir râvi olduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 235).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385.
[29] Râvilerinden Muh. b. Zekeriyyâ el-Alâ'i oldukça zayıftır. Ancak onun hakkında İbn Hibbân: "Güvenilir râvilerinden rivayet ettiği hallerde hadisine itibar edilebilir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/385-386.
[30] Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "Bezzâr'ın râvileri güvenilir kimselerdir. Avsece el-Mekkî hakkında zararsız bir ihtilâf mevcuttur. Onu pek çokları tevsîk ettiler" (Mecma' IV, 235).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[31] Heysemî'ye göre isnadında zayıf bir râvi olan Ebyen b. Süfyân yer almıştır (Mecma' IV, 236).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[32] Râvilerinden Leys'in kâtibi diye maruf Abdullah b. Salih, ihtilaflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 234).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[33] İsnadında İbn Lehî'a mevcuttur; onun hadisleri ha-sendir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 234).
Ahmed (II, 221) bunu, Kııleybe un İbn Lehî'a ani'l-Kâsım b. Abdillah el-Meâfirî an Ebî Abdirruhmun el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[34] Bu hadisi Ahmed (II, 367), Süreye b. en-Nu'mân an Abdillah b. Nâfî' an İbn e. Zi'b an Salih mevlâ't-Tev'eme an EM Hureyre senedi ile tahrîc etti. Abdullah b. Nâfî' zayıf bir râvidir. Salih ise âhir-i ömründe ihtilâfa uğramış, hıfzı bozulmuştur (Mecma' IV, 234).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[35] Adı belirtilmemiş bir râvi ile birlikte isnadında İbn Lehîa da mevcuttur (Mecma' IV, 234).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/386.
[36] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 16717), Ahmed (II, 472, 426, 468, 531, 255, 347), Buhârî (şirket 5/1, III, şirket 14/2, III, 113-4; ıtk 5/1, III, 118-9), Müslim (ıtk 2-4, s. 1140; eymân no. 52-55, s. 1287), Ebû Dâvud (no. 3934-39), Tirmizî (no. 1348), İbn Mâce (no. 2527), İbn Hibbân (no. 4303-4) ve Beyhakî(IV, 128; X, 276, 280, 281), Katâde ani'n-Nadr b. Enes an Be-sîr b. Nüheyk an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[37] Bu haberi Mâlik (ıtk 10, s. 777), el-Makburî'den be-lağan nakletmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[38] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3963), İbr. b. Mûsâ an Cerîr an Süheyl b. e. Salih an ebîhî an EM Hureyre se-
nedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[39] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[40] Bu mevkufu Mâlik (ıtk no. 16, s. 780), an Nâfî' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[41] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4519) ve İbn Mâce (no. 2680), Ebû Hamza Sevvâr es-Sayrafî an Amr b. Şu-ayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[42] Mâlik (ıtk no. 7, s. 776), bunu belâğan doğrudan Hz. Ömer'den nakletti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.

[43] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[44] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[45] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3968), Muh. b. Kesîr an Süfyân an EbiİshâK an EMHabîbe et-Tâ'ian EbVd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/387.
[46] Bu hadisi Müslim (eymân no. 56-57, s. 1288), Ebû Dâvud (no. 3958-9) ve Tirmizî (no, 1364), Eyyûb an Ebî Kılâbe an Ebi'l-Mühelleb an Imrân asl-ı senedi ile; Nesâî (cenâiz 65, IV, 64), Alî b. Hucr an Huseym an Mansûr b. Zâdân ani'I-Hasan an İmrân senedi ile; Mâlik (ıtk no. 3, s. 774), an Yahya b. Saîd ve an gayri vahidin ani' I-Hasan b. ebi'I-Hasan el-Basrî ve Muh. b. Şîrîn mürsel senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[47] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3960), Vehb b. Bakiyye an Hâlid b. Abdillah et-Tahhân an Hûlid an Ebî Kılâbe an Ebî Zeyd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[48] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3949), Tirmizî (no. 1365) ve İbn Mâce (no. 2524), Âsim el-Ahvel ve Katâde ani' I-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[49] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3932) ve İbn Mâce (no. 2526), Saîd b. Cümhân an Sefine asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[50] Bu haberi Mâlik (ıtk no. 14, s. 779), doğrudan Yahya'dan ahzetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[51] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3962), Ah. b. Salih an İbn Vehb an İbn Lehî'a ve Leys b. Sa'cl an Ubeydillah b. e. Ca'fer un Bukeyr el-Esacc un Nâfi' an ibn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[52] Bu mevkufu Mâlik (ıtk no. 21, s. 782), doğrudan Rabî'a'dan ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[53] Bu hadisi Mâlik (ıtk 15, s. 779-80), an Hisâm b. Ur-ve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[54] Bu hadisi Buhârî (ıtk 7/1, III, 119), Muh. b. Abdilluh b. Nümeyr an Muh. b. Bişr un İsmaîl an Kays an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/388.
[55] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3953), es-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Hattâb b. Salih an üm-mihî an Selâme binli Ma'kil senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389.
[56] Bu mevkufu Mâlik (ıtk no. 6, s. 776), an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389.
[57] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2517), Abdürrezzâk an İbn direye an Ebi'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'de isnadının sahîh, râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389.
[58] İlk lafız Müslim'e, ikincisi ise Nesâî'ye aittir.
Bu hadisi Buhârî (buyu' 59, III, 24; 110), III, 42; is-tikrâd 16, III, 86; ahkâm 32, VIII, 117), Müslim (eymân no. 59/3, s. 1290), Ebû Dâvud (no. 3955-6) ve Nesâî (buyu' 84/3, VIII, 304), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (ıtk 9, III, 120; keffâretu'l-eymân 7, VII, 238), Müslim (eymân no. 58-9, s. 1289), Tirmizî (no. 1219) ve İbn Mâce (no. 2513), Amr b. Dlnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buharı (husûmât 3/2, III, 89-90), İbn e. Zi'b an Muh. b. el-Münkedir an Câbir tarikiyle; Müslim (eymân 59/a, s. 1289), Ebû Dâvud (no. 3957) ve Nesâî (buyu1 84/1-2, VII, 304), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389.
[59] İlk lafız Müslim'e, ikincisi ise Nesâî'ye aittir.
Bu hadisi Buhârî (buyu' 59, III, 24; 110), III, 42; is-tikrâd 16, III, 86; ahkâm 32, VIII, 117), Müslim (eymân no. 59/3, s. 1290), Ebû Dâvud (no. 3955-6) ve Nesâî (buyu' 84/3, VIII, 304), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (ıtk 9, III, 120; keffâretu'l-eymân 7, VII, 238), Müslim (eymân no. 58-9, s. 1289), Tirmizî (no. 1219) ve İbn Mâce (no. 2513), Amr b. Dlnâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buharı (husûmât 3/2, III, 89-90), İbn e. Zi'b an Muh. b. el-Münkedir an Câbir tarikiyle; Müslim (eymân 59/a, s. 1289), Ebû Dâvud (no. 3957) ve Nesâî (buyu1 84/1-2, VII, 304), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389.
[60] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3926), Hânın b. Abdillah an EbtBedr an EM Utbe İsm. b. Ayyaş an Siil. b. Sü-leym un Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisin isnadı hakkında İbn Hacer, Bulûğu'1-me-râm'da "hasen" hükmü verdi (Neyi VI, 99).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/389-390.
[61] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3928), Tirmizî (no. 1261) ve İbn Mâce (no. 2250), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Züh-rt an Nebhân an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.
[62] Sahîh-i Buhârî, mukâteb 1, III, 126.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.
[63] İlk lafız Müslim'e (ıtk no. 6, s. 1141-2), ait olup senedi: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise; Üçüncü lafız Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 126) ait olup muallak senedi şöyledir: Leys an Yûnus ani' z-Zührî
an Urve an Âişe; Dördüncü lafız yine Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 127), ait isnadı şöyledir: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise. Bu hadis daha önce geçmiştir (no. 4406-7). Diğer tarikleri için oraya müracaat edilsin.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.
[64] İlk lafız Müslim'e (ıtk no. 6, s. 1141-2), ait olup senedi: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise; Üçüncü lafız Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 126) ait olup muallak senedi şöyledir: Leys an Yûnus ani' z-Zührî
an Urve an Âişe; Dördüncü lafız yine Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 127), ait isnadı şöyledir: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise. Bu hadis daha önce geçmiştir (no. 4406-7). Diğer tarikleri için oraya müracaat edilsin.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.
[65] İlk lafız Müslim'e (ıtk no. 6, s. 1141-2), ait olup senedi: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise; Üçüncü lafız Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 126) ait olup muallak senedi şöyledir: Leys an Yûnus ani' z-Zührî
an Urve an Âişe; Dördüncü lafız yine Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 127), ait isnadı şöyledir: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise. Bu hadis daha önce geçmiştir (no. 4406-7). Diğer tarikleri için oraya müracaat edilsin.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.
[66] İlk lafız Müslim'e (ıtk no. 6, s. 1141-2), ait olup senedi: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise; Üçüncü lafız Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 126) ait olup muallak senedi şöyledir: Leys an Yûnus ani' z-Zührî
an Urve an Âişe; Dördüncü lafız yine Buhârî'ye (mukâteb 1, III, 127), ait isnadı şöyledir: Kuteybe an Leys ani' z-Zührî an Urve an Aise. Bu hadis daha önce geçmiştir (no. 4406-7). Diğer tarikleri için oraya müracaat edilsin.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/390.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÂZAD ETME, MÜDEBBER KILMA VE MUKÂTEBE YAPMA
VE KÖLE İLE MUSAHABE (ARKADAŞLIK) BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ BAB
KÖLE ÂZAD ETMENİN FAZİLETİ
İKİNCİ BAB
KÖLEYE MUSAHEBE VE MUAMELE ADÂBI
* İYİ MUAMELE
* KÖLEYİ AFFETMEK
KÖLEYE MUSAHABE VE MUAMELE ÂDÂBI
* HİZMETÇİNİN DÖVÜLMESİ VE KAZFI
* KÖLENİN TESMİYESİ
ÜÇÜNCÜ BAB
AZAD ETME
DÖRDÜNCÜ BÂB
MÜDEBBER KILMA, MÜKÂTEBE YAPMA

ÂZAD ETME, MÜDEBBER KILMA VE MUKÂTEBE YAPMA

VE KÖLE İLE MUSAHABE (ARKADAŞLIK) BÖLÜMÜ

(Bu bölüm dört babtır)

*

BİRİNCİ BAB

KÖLE ÂZAD ETMENİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ BAB

KÖLE İLE MUHASEBE VE KÖLE EDİNME ÂDÂBI

*

İYİ MUAMELE

*

KÖLEYİ AFFETMEK

*

KÖLEYİ DÖVME VE KAZF

*

KÖLEYİ TESMİYE

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ÂZAD ETME

*

DÖRDÜNCÜ BAB

MÜDEBBER KILMA, MÜKÂTEBE YAPMA

UMUMÎ AÇIKLAMA

Kölelik insanlığın eski bir müessesesidir. Bunu İslamiyet vaz'etmemiştir. Kölelik esas itibariyle savaştan kaynaklanmaktadır. Zira kazanan taraf, mağlub olan tarafı esir etmekte ve köleleştirmektedir. İslam geldiğinde bu müessese vardı.
İslam bunu tek başına kaldıramazdı, çünkü beynelmilel bir yaygınlığa sahip idi. Öyleyse bunun ilgası beynelmilel karşılıklı anlaşmalarla mümkün idi. İslam'ın bunu tek taraflı yasaklaması olamazdı. Zira savaşta elde edilen esirlere yapılacak muamele, her iki tarafın mutabakatı ile tesbit edilir. İslam, Batılıların yaptığı gibi hür insanları köleleştirmeyi kabul etmez. Bilindiği gibi, bugün Amerika'daki siyahîlerin menşei Afrika'dan baskınlarla yakalanıp Amerika'da köleleştirilen hür insanlardır. İslamiyet bunu tecviz etmez.
İslam kölelere bir kısım haklar tanıyarak onların durumunu düzeltmiştir. Bazılarını hatırlatalım:
* Kölelere okumayazma öğretilmesi teşvik edilmiştir.
* Mekteplerde muallimlerin kölehür hiçbir çocuğa ayırım yapmaması, hepsine eşit muamelede bulunması emredilmiştir.
* Kölelerin, efendisinin yediğinden yemesi, giydiğinden giydirilmesi tavsiye edilmiştir.
* Kölelere hürriyete kavuşma fırsatları verilmiştir. Kefaret gerektiren bir çok cezada ilk şık köle âzad etmektir.
** Yemin kefareti.
** Zıhâr kefâreti.
** Katl kefâreti.
** Oruç kefâreti gibi.

* Mukâtebe, yani efendiyle anlaşarak hürriyetini kazancıyla satınalma anlaşma yapma hakkı, 4184 numaralı rivayette görüleceği üzere bu âyetle sâbit olan bir haktır. Birçok âlimler kölenin mükâtebe talebine efendinin itiraz hakkı olmadığı görüşündedir.
* Mahkeme hakkı: Köle haksız muameleye maruz kalırsa kadıya çıkabilir. Efendi köleye dilediği muameleyi yapamaz.
* Hayat hakkı: Efendi köleyi öldüremez, işkence edemez, herhangi bir uzvunu sakatlayamaz. Aksi takdirde suçlu duruma düşer.
* Müteakiben görüleceği üzere köle âzadı en hayırlı amellerden biri kılınmıştır. Kölelik statüsüne İslam'ın getirdiği bu iyileşme, tarihte İslam dışı memleketlerden kölelerin İslam beldesine kaçmasına sebep olmuştur.
İslam tarihi, dinin getirdiği bu ıslah sayesinde kölelikten yetişen nice sultanlar, vezirler, valiler, askeri komutan ve fatihler tanır. Hele âlim o kadar çok ki... Daha ilk asırda, Sahâbe ve Tâbiîn devrinde ilim hayatı köle asıllıların eline geçmiş durumdadır. Bir rivayeti buraya kaydedeceğiz
Zührî anlatıyor:
"Abdülmelik İbnu Mervân'ın huzuruna çıkmıştım. Bana: "Ey Zührî nereden geliyorsun?" diye sordu. Ben: "Mekke'den geliyorum" deyince, aramızda şu konuşma geçti:
"Mekke halkına mürşidlik edecek geride kim kaldı?
"Atâ İbnu Ebî Rabâh."
"Arap asıllı mı, mevâli mi?" (Mevâli, âzadlı köle demektir.)
"Mevâlîdendir."
"Pekâla Mekkelilere ne ile hükmeder?"
"Diyânet ve rivayetle" (Hz. Peygamber'in sünneti ile.)
"Diyanet ve rivayet ehli irşad etmeye layıktır. Yemen ehline kim mürşidlik ediyor?"
"Tâvus İbnu Keysân."
"Arap asıllı mı, mevâlîden mi?"
"Pekâla onlara ne ile hükmedecek?"
"Mevâlidendir."
"Atâ'nın hükmettiği ile (yani Diyanet ve Rivayetle)."
"Öyleyse layıktır. Mısır ahalisine kim mürşidlik edecek?"
"Yezid İbnu Ebî Habib."
"Arap asıllı mı, mevalîden mi?"
"Mevâliden."
"Şam ahalisine kim mürşidlik ediyor?"
"Mekhul."
"Arap asıllı mı, mevâlîden mi?"
"Mevâlidendir. Huzeyl kabilesine mensup bir kadın tarafından âzad edilmiş. (Sudan asıllı) Nûbî bir köledir."
"Cezîre ahalisine kim mürşidlik ediyor?"
"Meymun İbnu Mihrân.""Arap asıllı mı, mevâlîden mi?"
"Mevâlîdendir."
"Horasan ahalisine kim mürşidlik ediyor?"
"Dahhâk İbnu Müzâhim."
"Arap asıllı mı, mevâliden mi?"
"Mevâlîden."
"Basra ahalisine kim mürşidlik ediyor?"
"el-Hasan İbnu Ebî'l-Hasan (Hasan Basrî) Hazretleri."
"Arap asıllı mı mevâliden mi?""Mevâlîden."
"Helâk olasıca, Kûfe'ye kim mürşidlik ediyor?""İbrahim en-Nehâî."
"Arap asıllı mı, mevâlîden mi?"
"Bu Arap asıllıdır."
"Ey helâk olasıca Zührî, beni biraz ferahlattın. Allah'a kasem olsun, mevâlî, Araplar üzerine efendi olmuş bulunuyor. Araplar minberin dibinde otursun da mevâli üstüne çıkıp bunlara hutbe okusun ha (olacak şey değil)!"
"Ey mü'minlerin emîri, bu Allah'ın takdiridir. O'nun dinini kim tatbik eder korursa, efendi olur, kim de tatbik etmez, elden kaçırırsa zelil olur!"[1]

BİRİNCİ BAB

KÖLE ÂZAD ETMENİN FAZİLETİ

?4149 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????[.??? ?? ????? ????: »????? ????????? ??????????« ????? ??????? ???????? .

1. (4149)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir müslüman erkeği âzad ederse, onun her bir uzvuna mukabil, bunun bir uzvunu Allah ateşten âzad eder."
Bir diğer rivayette şu ziyade var: "...hatta fercine mukabil fercini..." [Buhârî, Itk 1; Müslim, Itk 24, (1509); Tirmizî, Nüzûr 19, (1547).][2]

?4150 ?2? ??? ????? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ?? ??????? ????? ???????: ??????? ???????? ??????????. ??????: ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (4150)- Vâsile İbnu'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: " Kendisine -katl sebebiyle ateş- vacib olan bir arkadaşımızla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelmiştik.
"Ona bedel bir köle âzad edin, Allah da onun her bir uzvuna bedel sizden bir uzvu ateşten âzad etsin!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Itk 13, (3964).][3]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet köle âzad etmenin faziletini beyan etmektedir: Âzad eden, âzad ettiği kölenin her bir uzvuna mukabil bir uzvunu cehennem ateşinden korumaktadır. Kur'an-ı Kerim'de (fekkü rakabe) tabiri de bu meseleye temas eder. Bir hadiste fekkü rakabe, "kölenin hürriyetine kavuşma işinde ona yardımcı olmak" olarak açıklanır. Rabbimizin "zor geçidi aşmak" olarak tavsif ettiği fekkü rakabe (Beled 11-13)'nin âzad etme ma'nâsına da geldiği söylenmiştir. Âzad olmasında yardımcı olmak "zor geçidi aşmak" kıymetinde ise, bütünüyle âzad etmek çok daha kıymetli bir amel olmalıdır.
2- Nesâî'nin bir rivayeti şöyledir: "Hangi müslüman, iki köle müslüman kadını âzad ederse, onlar bunun ateşten kurtuluşunu sağlarlar, onlardan iki kemik bunun bir kemiğine bedel olur. Hangi müslüman kadın, bir kadın müslümanı âzad ederse, onun hürriyeti, bunun ateşten âzadlığına sebep olur." Bu hususta başka rivayetler de var.
3- Rivayetler âzad etmenin faziletini ifade ederler, ancak erkeğin âzad edilmesi kadının âzad edilmesinden daha kıymetli olmaktadır. İbnu Hacer bunun sebebini: "Çünkü, kadının hür kılınması, çoğu kere onun zayi olmasına sebep olmaktadır. Halbuki erkeğin hürriyete kavuşmasında, kadında bulunmayan bazı umumî ma'nâlar mevcuttur. Kaza (hakimlik yapma) yetkisi, cihad, şehâdet gibi erkeklere mahsus ammeye bakan menfaat ve yetkiler var." diye açıklar.
4- Hadiste geçen "Allah onun herbir uzvuna mukabil, bunun bir uzvunu ateşten halas eder" ifadesi, tam istifadenin olması için kölenin eksiksiz olmasının, bütün uzuvlarının mevcut bulunmasının gereğine bir işarettir. Hattâbî, iğdişlik gibi, bir menfaat sağlayan eksikliğin, elde edilen o menfaatle telafi edileceğine dikkat çekmişse de, Nevevî diğer âlimler eksiksiz olanın âzad edilmesinin her halukârda evlâ olacağını söylemiştir.
5- İbnu'l-Münir, kefâret olmak üzere âzad edilecek kölenin müslüman olması gereğine hadiste işaret olduğunu belirtmiştir. "Zira der, kefaret ateşten kurtarıcıdır, öyleyse, bunun ateşten kurtulmuş biriyle olması gerekir."[4]

İKİNCİ BAB

KÖLEYE MUSAHEBE VE MUAMELE ADÂBI

*** İYİ MUAMELE**

?4151 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ?????????? ??????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (4151)- Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kötü muamele sâhibi cennete giremez." [Tirmizî, Birr 29, (1947).][5]

?4152 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ????? ?? ??? ???????? ?? ??????? ????? # ?????:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ???????? ??? ????? ??????? ??????? ????????? ??????[. ????? ??? ????.»??????????« ???????. ??»?????« ?? ????? .

2. (4152)- Rafi' İbnu Mekîs (radıyallahu anh) -ki Cüheynelidir, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hudeybiye seferine katılmıştır- anlatıyor; "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İyi muamele artmadır -veya uğurdur dedi- kötü huyda uğursuzluktur." [Ebu Dâvud, Edeb, 133, (5162, 5163).][6]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen hüsnü'lmeleke, "köleye iyi muamele etmek" ma'nâsına gelir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), emri altında bulunan kimselere, efendi durumunda olan büyüğün iyi muamele etmesini tavsiye etmekte, bunu uğur olarak tavsif etmekte, kötü muameleyi de uğursuzluk. Şârihler: Efendi, emri altındakilere iyi davranırsa onlar da samimi hislerle, severek, isteyerek güzel hizmet ederler. Böylece karşılıklı muhabbet, saygı doğar. Bundan da huzur ve bereket hâsıl olur. Kötü davranış da aksi bir netice hasıl ederki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu, uğursuzluk diye tavsif etmiştir.
2- Köleye iyi muameleyi tavsiye eden Ebu Dâvud hadislerinden birkaçını kaydediyoruz: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölmezden önce söylediği en son sözü: "Namaz, namaz, ellerinizin sahib olduğu köleler hususunda Allah'tan korkun!" oldu." "Kölelerinizi kardeşlerinizdir. Allah onları sizin ellerinizin altına (emaneten) koymuştur. Öyleyse kimin elinin altında kardeşi varsa, ona, yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, yapamayacağı işi buyurmasın, buyurduğu takdirde yardım etsin."(88) "Kim kölesine tokat atar veya döverse bunun kefareti onu âzad etmesidir."[7]

*** KÖLEYİ AFFETMEK**

?4153 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ??? ????? ?????? # ??????: ??? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ???????? #. ????? ???????? ??????: ??? ??????? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????? ????? ?????? ??? ????? ?????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4153)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Hizmetciyi ne kadar affedeyim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm susup cevap vermedi. Adam tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü! Hizmetcimi ne kadar affedeyim?" diye sordu. Bu sefer: "Her gün yetmiş kere affet!" cevabını verdi. [Ebu Dâvud, Edeb 133, (5164); Tirmizî, Birr 31, (1950).][8]

?4154 ?2? ???? ??????????? ???? ??????? ?????:]??????? ???? ????? ????????? ??????? ????? ?????? ????????. ??????????? ???? ????. ??????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????????. ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????????????? ?????? ??????? ?????????????? ?????? ???????? ??? ?????????????? ???? ????????? ??? ???????????. ????? ?????????????? ???????????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????« ??? ????? ??????? .

2. (4154)- Ma'rur İbnu Süveyd rahimehullah anlatıyor: "Ebu Zerr'i gördüm, üzerinde bir takım (hulle) vardı, kölesi de aynı şekilde bir takım giyiyordu. Bunun sebebini sordum. Bana şu cevabı verdi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şöyle söylediğini işitmiştim:
"Onlar sizin kardeşleriniz ve yakın adamlarınızdır. Allah Teâlâ Hazretleri onları ellerinizin altına (emaneten) koymuştur. Kimin kardeşi eli altında ise, yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, yapamayacağı iş buyurmayınız, eğer buyurursanız onlara yardım edin." [Buhârî, İman 22, Itk 15, Edeb 44; Müslim, Eyman 40 (1661); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5157, 5158, 5161); Tirmizî, Birr 29, (1946).][9]

AÇIKLAMA:

Nevevî der ki: "Hadiste gelen "yediğinden yedirme, giydiğinden giydirme" emri vecibe değil, istihbab ifade eder. Efendiye vacib olan, kölenin yiyecek ve giyeceğini ma'ruf üzere te'mindir. Maruf demek bölgenin, şahısların âdetlerine, durumlarına uygun olarak demektir. Bu, efendinin yediği ve giydiği cinsten de olabilir, daha düşük de olabilir, daha fevkinde de olabilir. Hatta efendi, âdete muhalefet ederek, kendisi, zühd veya cimrilik sebebiyle emsâlinden daha düşük bir seviye ile iktifa edecek olsa, kölesine cimrilik etmesi, rızası olmadan kendisi gibi olmaya zorlaması helal olmaz."[10]

?4155 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ???? ????????? ????????? ??????????? ????? ???? ????????? ?????? ?????????????? ???????? ??? ???????????? ??? ???????? ??? ??????????? ???????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ???????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

3. (4155)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinize hizmetçisi yemeğini getirince, onu beraber yemek üzere oturtmayacaksa, hiç olsun bir iki lokma veya bir iki yiyecek versin. Zira yemeğin hararet (pişirme) ve muamele (zahmeti)ni o çekmiştir." [Buhârî, Et'ime 55, Itk 18; Tirmizî, Et'ime 44, (1854); Ebu Dâvud, Et'ime 51, (3846); (Müslim, Eymân 42, (1663).][11]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "lokma" veya "yiyecek" tabirleri ravinin bir tereddüdü olmaktadır, aynı ma'nâda kullanılmıştır.
2- Hizmetçiye bir iki lokma verilmesi, yemeğin azlığı veya çokluğuna göre, şartlara göre az veya çok miktarda yapılacak ikramı ifade eder.
3- Bu hadis daha önce Ebu Zerr'den kaydedilen rivayette ifade edilen efendi ile köle arasında eşitlik sağlama meselesinin bir istihbab olduğunu, yemede ve giymede eşitliği sağlamak veya köleyle beraber yemenin efendinin ihtiyarına bırakılan müstehab bir tavır olduğunu ifade eder. İbnu Hacer der ki: "İbnu'l-Münzir bütün ilim ehlinden şunu nakletmiştir: Vacib olan, efendinin köleye, o bölgede emsalinin çoğunlukla yediğinden yedirmektir, katık ve giyecek için de hüküm böyledir. Efdal olanı hizmetçiyi de ortak etmek ise de, efendi nefis olanları kendine ayırabilir."[12]

KÖLEYE MUSAHABE VE MUAMELE ÂDÂBI

*** HİZMETÇİNİN DÖVÜLMESİ VE KAZFI**

?4156 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ??????[. ????? ??????? .

1. (4156)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz hizmetçisini dövünce, hizmetçi Allah'ın ismini zikrede(rek

Allah aşkına vurma diye)cek olursa derhal elinizi kaldırın." [Tirmizî, Birr 32, (1951).][13]

AÇIKLAMA:

1- Tîbî, te'dib maksadıyla dövme sırasında Allah'tan yardım dilemek kasdıyla ismi anıldığı takdirde Allah'ı tazimen dövmeyi bırakmak gerektiğini, ancak hadd cezası tatbik edilirken, Allah'a sığınacak olursa dinlememek gerektiğini söyler.
2- Kritik durumlarda Allah'ın adına müracaat etmek, Kur'ânî bir irşaddır. Binaenaleyh, mü'min kişi sıkışık anlarında O'na başvurduğu gibi, kendisine karşı başvurulduğu takdirde, onun hakkını vermeli, Allah'a tazimen isteneni yerine getirmeli, davranışından vazgeçmelidir. Âyet şöyle:
"Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riayetsizlikten de sakının" (Nisa 1).[14]

?4157 ?2? ??? ?????? ?? ???? ?? ???? ???:]???????? ??????? ????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????. ????????? ??????????? ????? ????? ??????????: ???????? ??????? ???????. ????? ?????: ?????? ????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? #. ?????? ????? ??????? ??? ????????? ??????????? ????????. ???????? ????? ?????? ?????? # ??????: ??????????? ?????? ????: ?????? ?????? ??????? ????????? ?????: ?????????????????? ?????? ??????????? ??????? ???????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.????? »??????? ??????« ????? ??? ?? ??? ??.?»????????« ???? ????? ????? ??? ?? ???? .

2. (4157)- Muâviye İbnu Süveyd İbni Mukarrin anlatıyor: "Bizim bir âzadlımıza bir tokat attım ve kaçtım. Sonra öğleden az önce döndüm, babamın arkasında namaz kıldım. Babam âzadlıyı da beni de çağırdı. Sonra hizmetçiye: "Misilleme (onun sana yaptığının mislini) yap!" dedi. Hizmetçi affetti. Bunun üzerine babam anlattı: "Biz Benî Mukarrin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında tek bir hizmetciye sahiptik. Ona birimiz bir tokat vurdu. Bu hadise Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı: "Onu âzad edeceksiniz!" emir buyurdular. Kendisine: "Ondan başka hizmetçileri yok!" dendi. Bunun üzerine: "Öyleyse onu hizmetlensinler. Ancak ne zamandan ondan müstağni olurlarsa, derhal yol versinler!" buyurdular." [Müslim, Eymân 31, (1658); Tirmizî, Nüzûr 14, (1542); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5166, 5167).][15]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hizmetçi ve kölelere iyi muameleyi, gönül alıcı davranmayı emretmektedir. Hadiste geçen "misilleme yap" cümlesini bazı âlimler "kısas olarak sana yapılanın aynını yap" diye açıklamışlardır. Ancak buradaki kısas şerî kısas değildir. Çünkü, kısas hudûd'a giren ağır suçlarda muteberdir. Halbuki atılan bir tokat, şerî kısas olmaz. Bu çeşit cezalar tâzirdir. Öyleyse "misilleme yap" emri hizmetçinin gönlünü almaya râcidir, vecibe değildir. Ayrıca tokat vurana da bir derstir.
2- Bazı rivayetlerde Süveyd'in yedi kardeş oldukları, tokadın yüze atıldığı, yüze vurmanın haram edilmiş olduğu vs. bazı teferruat daha gelmiştir.
3- Rivayetlerde mevlâ, hâdim aynı ma'nâda kullanılmaktadır. Köle demektir. Hâdim erkek ve kadın her ikisi için kullanılır. Rivayetten tokatlanan hâdim'in kadın olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen hâdime diye ifade edilmemiştir, çünkü Araplar hâdime şeklini kullanmazlar, kadın içinde hâdim derler. [16]

?4158 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????? ?????? ??? ?????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ???????: ??????? ???? ?????????. ?????? ??????? ????????? ???? ????????. ???????? ????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? #: ???????: ??????? ???? ?????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???? ?????. ???????: ??????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ???? ????????. ????? ????????: ? ??????? ?????????? ???????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (4158)- Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben köleme kamçıyla vuruyordum. Arkamdan bir ses işittim. "Ebu Mes'ud, bil!" diyordu. Öfkeden sesi tanıyamadım. Bana yaklaşınca onun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) olduğunu gördüm.
"Ebu Mes'ud bil! Ebu Mes'ud bil!" diyordu. Kamçıyı elimden attım.
"Ebu Mes'ud bil! Allah senin üzerinde senin bunun üzerindekinden daha fazla muktedir" dedi. Ben: "Bundan sonra ebediyen köle dövmeyeceğim" dedi. [Müslim, Eyman 34, (1659); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5159, 5160); Tirmizî, Birr 30, (1949).][17]

?4159 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????????? ??? ??? ??????? ????? ?????[. ????? ?????? ? ???????.»????????« ????? ?????? ????? .

4. (4159)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kölesine kazıf'ta bulunursa (zina isnadı yaparsa) kölesi bu iftiradan beri ise, Kıyamet günü celde uygulanır. Dediği doğru ise o başka." [Buhârî, Hudûd 45; Müslim, Eyman 77, (1660); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5165); Tirmizî, Birr 30, (1948).] [18]

AÇIKLAMA:

1- Kazf, iftira demektir. Öncelikle zina iftirasına denir ise de, başka çeşit suçların iftirası için de kullanılabilir. Şeriatımızda zina suçu isnad etmenin cezası ağırdır. Kâzıfa yani iftiracıya seksen sopa vurulur.
2- Bu rivayet, kölesini zina ile suçlayan efendiye dünyada celde cezası verilmeyeceğini ifade eder. Çünkü, dünyada da ceza verilecek olsaydı, Resulullah'ın onu belirtmesi gerekirdi. "Resulullah bunu, hürle köleyi ayırmak için beyan buyurmuştur" denmiştir. Zira köle kazıfta bulunsa cumhura göre celde cezasının yarısı tatbik edilir.
Mühelleb: "Hür kimse, köleye kazıfta bulunsa celde tatbik edilmeyeceği hususunda icma var" demiş ise de icma iddiası hatalı bulunmuştur. Zira, İbnu Ömer, Hasan Basrî, Ehl-i Zâhir bir başkasının ümmü veledine zina iftirasında bulunan kimseye hadd vurulacağı görüşündedirler.
Nevevî der ki: "Hadiste, köleye kazıfta bulunan kimse dünyada hadd tatbik edilmeyeceğine işaret edilmiştir, bu hususta icma vardır. Ancak, yine de kâzıf, tâ'zir edilir. Çünkü köle, muhsan kabul edilmez. O isterse tam köle, isterse hürriyet şâibesi bulunan köle olsun, müdebber, mükâteb veya ümme veled olsun farketmez, hepsi böyledir (gayr-ı muhsan kabul edilirler.)" İmâm Mâlik ve Şâfiî rahimehümullah: "Köle zannıyla hür kimseye kazıfta bulunana hadd cezası gerektiğine hükmetmişlerdir.
Müdebber; Efendisinin "Ben öldükten sonra hür olsun" dediği köledir.
Mükâteb: Efendisiyle anlaşarak hürriyetini satın almak üzere ödeme yapan köledir.
Ümmü Veled: Efendisinden çocuk doğuran köle. Bu artık satılamaz, efendisi ölünce hür olur, kimse ona vâris olamaz.[19]

*** KÖLENİN TESMİYESİ**

?4160 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ? ??????????? ????????? ??????? ????????. ??? ??????? ??????????? ?????? ??????????. ???????? ??????????: ??????? ?????????? ?????????? ???????????: ???????? ???????????. ????????? ?????????????????? ????????? ???? ?????? ????? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (4160)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse "kölem", "cariyem" demesin. Köle de Rabbî (sahibim), rabbetî (sahibem) demesin. Mâlik (efendi) "Oğlum" "kızım" desin. Memluk (köle) de Seyyidî (efendim), seyyidetî desin. Zira hepiniz memluklersiniz. Rabb de aziz ve celil olan Allah'tır." [Buhârî, Itk 17; Müslim, Elfâz 14, (2249); Ebu Dâvud, Edeb 83, (4975, 4976).][20]

?4161 ?2? ??? ?????:]? ?????????? ?????: ??????? ???????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????????: ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????: ??????? ????????? ??????????: ??????? ?????????? ????????[.

2. (4161)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Hiç kimse "Rabbini (efendini) doyur; "Rabbine abdest suyu dök"; "Rabbine su ver" demesin. Bilakis "Seyidim"; "efendim" desin. Sizden kimse abdî (kulum), emetî (cariyem) de demesin. Bilakis "oğlum", "kızım, "yavrum"desin." [Müslim, Elfaz 15, (2249).][21]

?4162 ?3? ??? ???? ?????:]? ?????????? ????????? ??????? ????????. ????????? ??????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????[.

3. (4162)- Müslim'in bir diğer rivayetinde: "Sizden kimse "kölem!" "cariyem!" diye söylemesin. Hepiniz Allah'ın kölelerisiniz, bütün kadınlarınız da Allah'ın kullarıdır." [Müslim, Elfaz 13, (2249).][22]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerde köle ve hizmetçilerle efendiler arasında birbirlerine hitab etme edebini öğretmektedir.
Efendinin büyüklenme havası taşıyan kölem, cariyem, hizmetçim gibi tabirlerle hitabını Resulullah yasaklamaktadır. Bu tabirler efendide büyüklenme ifade ettiği gibi, muhatab tarafta da eziklik meydana getirir. Buhârî, hadisi "Köle üzerine büyüklenme (tetâvül)'ün mekruh olması adını verdiği bir babta kaydeder. Böylece, her çeşit büyüklenme tavrının mekruh olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Bu durumda büyüklerin en uygun ifade tarzı "oğlum", "kızım" "yavrum", "evladım" gibi şefkat, sevgi ve merhamet ma'nâlarını beraberinde getiren kelimelerin kullanılması uygun olmaktadır. Bu kelimeler muhatapta da saygı ve hürmet hislerini uyandırır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), köle ve hizmetçilerin, aynı zamanda Allah için de kullanılan Rabb kelimesini, efendileri için kullanmamalarını emretmektedir. Rabb arapçada sahip, evin büyüğü, terbiyecisi gibi ma'nâlara gelir. Rabb kelimesi Allah için kullanılır. Rabbülâlemîn, Alemlerin sâhibi, idarecisi, terbiyecisi ma'nâsında Allah için kullanılmaktadır. Bu kelimenin Arapçada kullanılışı günlük olarak çok yaygın da olsa, Resulullah, efendi ma'nâsında insanlar için köleler ve hizmetçiler tarafından kullanılmasını hoş karşılamıyor.
İbnu Hacer, nehyin sebebini "Rububiyyetin hakikatı Allah'a mahsustur, zira gerçek rabb (sahip) mâlik olan ve eşyaya kıyam verendir. Bunun hakikatı ise ancak Allah'da bulunur" diyerek açıklar. Hattâbî der ki: "Yasağın sebebi, insan merbub (terbiye edilen, sahip olunulan)dır ve Allah'a karşı her çeşit şirki terkederek tam bir tevhidle kulluk yapmak zorundadır. Bu yüzden O'na, isimde bile benzerlik mekruhtur, ta ki en küçük bir şirk ma'nâsına düşmesin. Bu hususta hür ile köle arasında fark yoktur. Ancak, diğer hayvanlar ve cansızlar arasında ibadete mahal olmayan şeyler için, izafet (tamlama) ile birlikte kullanılmasının bir mahzuru yoktur. Rabbu'ddar (ev sahibi), rabbu'ssevb (elbise sahibi) gibi."
Haliyle bu ruhsat Araplar için. Bizim dilimizde eşya için de kullanılması münasebet almaz.
İbnu Battal der ki: "Allah'tan başka hiç kimse için rabb kelimesinin kullanılması caiz değildir. Tıpkı ilah kelimesinin kullanılması gibi..." İbnu Hacer, bu yasağın kelimenin izafetsiz ve mutlak kullanılışı ile ilgili olduğunu, izafetli olunca mahzurun kalkacağını, Kur'an'dan da bir delil kaydederek açıklar: Hz. Yusuf, meşhur kıssasında: "Efendinin yanında beni an" (Yusuf 42) demiştir. Hadiste ise Kıyamet alametleri sayılırken: "Câriyenin efendisini doğurduğu zaman" buyurulmuştur. [23]

?4163 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ??? ???????? ???? ????? ????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

4. (4163)- Hz. Cerîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hangi köle kaçarsa, bilsin ki ondan zimmet (garanti) kalkmıştır, dönünceye kadar namazı kabul edilmez." [Müslim, İmân 122-124, (68, 69, 70); Ebu Dâvud, Hudûd 1, (4360); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 12, (7, 102).][24]

AÇIKLAMA:

İslam, köleye iyi muamele yapılmasını emrederken, efendinin de hukukunu ihmal etmemiştir. Kölelerde efendilerine sadakatlı olmak, üzerlerine düşen hizmeti hakkıyla yapmak zorundadır. Sadedinde olduğumuz hadis, kaçmayı yasaklamaktadır. Kaçan köleden zimmetin kalkması, şeriatın ona tanıdığı koruma garantisinin kalkmasıdır. Hadisin Ebu Dâvud'daki vechi bu hususta daha açıktır: "Köle dar-ı harbe kaçarsa kanı helal olur." Yani böyle birisi öldürülecek olsa katiline herhangi bir ceza terettüp etmez. Hele bir de irtidad etmiş ise. Tîbî der ki: "Dinden dönmemiş de olsa hüküm böyledir, çünkü, kanını heder edecek işler yapmıştır. İslam diyarını terketmek, müşriklerin himayesine (civâr) girmek gibi. Nesâî'nin bir rivayetinde "Köle efendilerinden kaçarsa namazı kabul edilmez, (dönmeden) ölürse kâfir olarak ölür" buyurulmuştur." [25]

ÜÇÜNCÜ BAB

AZAD ETME

?4164 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ????? #: ???? ??????? ??????? ???????? ???????? ????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ??????? ??? ?????? ????? ?????? ???????? ??? ??????? ??? ????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.»?????????? «???????.?»????????? «?????? ???? ???????? .

1. (4164)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendisi ile bir başkası arasında (ortak) olan bir köle(deki kendine mahsus hisse)yi âzad ederse, köleye onun malından adilane bir kıymet biçilir, ne eksik nede fazla. Sonra, eğer zenginse, onun malından [Ortaklara hisseleri verilerek] köle âzad edilir. Değilse köleden âzad ettiği kısım âzad olmuştur." [Buhârî, Şirket 5, 14, Itk 4, 17; Müslim, Itk 1, (1501); Muvatta, Itk 1, (2, 772); Ebu Dâvud, Itk 6 (3940, 3941, 3942, 3943, 3944, 3945, 3946, 3947); Tirmizî, Ahkâm 14 (1346, 1347); Nesâî, Büyû 106, (7, 319).][26]

AÇIKLAMA:

Birkaç kişi arasında ortak olan bir köleyi, ortaklardan biri, kendi hissesini âzad edecek olursa, imamlar farklı hükümler beyan etmiştir. Rivayette görüldüğü üzere, âzad eden zengin ise, köleye adilane bir değer biçildikten sonra öbür ortaklarının hisselerini de verir ve köle onun adına âzad edilmiş olur. Mâlik ve Şâfiî hazretleri böyle hükmeder. Adam fakirse ondan geri kısmın parası taleb edilmez. Ebu Hanîfe'ye göre ortağı muhayyerdir, dilerse hissesini âzad eder veya hizmet mukabili köleyi âzad eder. Her iki durumda velâ hakkı ortakların olur. Veya âzad eden, zenginse, kendi hissesinin kıymetini tazmin eder. Veya tazmin ettiği hisseyi köleden bilahare alır, bu durumda velâ hakkı âzad edenindir.
Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, zengin olma halinde âzad eden, diğer borcu tazmin eder, fakirse köleden hizmet ister ama köleden geri para isteyemez, velâ her iki halde de âzad edene aittir.[27]

?4165 ?2? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (4165)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Köleyi ölme anında âzad edenin misâli, doyduğu zaman hediyede bulunan adam gibidir." [Ebu Dâvud, Itk 15, (3968); Tirmizî, Vesâya 7, (2124).][28]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, başta köle âzadı olmak üzere her çeşit bağış ve hayrın, nefsin hırsına, şahsî arzusuna rağmen yapılmasını teşvik etmektedir. Doymuş olan değil, aç adamın, yani yemeye ihtiyaç ve iştahı olan adamın yapacağı bağış daha kıymetlidir. Böylesi bağışlar, Allah rızası içindir veya ahiretin dünyaya, nefsin bencilliğine tercih edilerek yapılan bağıştır. Bu çeşit bağıştan ferdin istifadesi çok olur.
İnsanlar, şahsi arzularını tatminden sonra bağışta bulunmayı esas almaya başlasalar, bağışlar gerçekten son derece azalır. Çünkü, dünya hırsı tatmin olmak bilmez. Çoğu insanın bugünyarın derken, eceli beklenmedik bir anda geliverir, bağış yapmaya fırsat da bulamaz. Hülasa hangi açıdan bakarsak bakalım hadis gerçekten hikmetlidir.[29]

?4166 ?3? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ??????? ??????? ??????????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ????? ??????????. ??????????? ????? ?????? # ??????????? ?????? ????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ?????????. ??????? ???? ????? ????????[. ????? ????? ? ??????? .

3. (4166)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, öleceği sıra, kendine ait altı köleyi âzad etti. Onlardan başka malı da yoktu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları çağırdı. Onları üç gruba ayırdı, sonra aralarında kur'a çekti. İkisini âzad etti, dördünü köle olarak bıraktı. Adamı da şiddetle azarladı." [Müslim, Eyman 56, (1668); Muvatta, Itk 3, (2, 774) Tirmizî, Ahkam 27, (1364); Ebu Dâvud, Itk 10, (3958, 3959, 3960, 3961); Nesâî, Cenâiz 65, (4, 64).][30]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ölüm anında yapılan bağış hibe, vasiyet gibi tasarrufların, ölüme muallak tasarruflar gibi olduğunu göstermektedir.
2- Şeriatımız, maldan üçte bir nisbetinde vasiyeti meşru kılmış ise de fazlasına müsaade etmemiştir. Üçte iki varislerin hakkıdır, o vasiyet edilemez, bağışlanamaz. Bu sebeple Resulullah bütün malı altı köleden ibaret olduğu halde onları da âzad ederek, vârislere hiç mal bırakmayan adama kızıyor ve bu gayr-ı meşru bağışı bozarak meşru şekle sokuyor.
3- Nevevî, bu hadiste, İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed, İshak, Dâvud-ı Zâhirî, İbnu Cerîr ve cumhur'un kura hakkındaki görüşlerne delil olduğunu belirtir. Onlara göre, bu çeşit durumlarda âzad edilecek olanların tesbitinde kur'a esastır. Ebu Hanîfe merhum: "Kur'a bâtıldır, bu işte onun medhali yoktur, her bir köle, hissesi nisbetinde âzad edilmiş olur, mütebâki kısmını hizmetle ödeyerek hürriyetine kavuşur" demiştir. Şabî, Nehâî, Şureyh, Hasan Basrî ve İbnu Müseyyeb de Ebu Hanîfe gibi düşünmüşlerdir.[31]

?4167 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ?? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ???????? ???? ????????? ???????? ? ????????? ??? ????????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????[. ????? ???? .

4. (4167)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Hangi cariye, efendisinden bir çocuk dünyaya getirirse, artık efendi bu cariyeyi satamaz, hibe edemez, miras da kılamaz. Hayatta oldukça ondan istifade eder, öldü mü artık cariye hür olur." [Muvatta, Itk 6, (2, 776).][32]

AÇIKLAMA:

Efendisinden çocuk doğuran cariyeye ümmü veled denir. Ümmü veled artık sıradan bir köle değildir. İbnu Ömer'in belirttiği gibi, satılamaz, hibe edilemez, ona varis de olunamaz. Efndisinin vefatından sonra hürriyetine kavuşur. Bu hususta icma vardır. Bütün imamlar böyle hükmetmiştir.[33]

?4168 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.»???? ?‘??????« ?? ?‘???? ??? ?? ???? ???? ????? ???. ????? ?? ??????? ??? ?‘???? ?? ??? ??????? ??????? ?? ??? ?‘???? ?? ???? ????? ??‘? ?????? ??‘??? ????? ??????? ??? ???? ???? ?‘??? ??????? ??? ?‘??? .

5. (4168)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim zûrahm mahrem birisine mâlik olursa o hürdür." [Ebu Dâvud, Itk 7, (3949); Tirmizî, Ahkâm 28, (1365); İbnu Mâce, Itk 5, (2524).][34]

AÇIKLAMA:

Zûrahm, ebediyen nikah edilmesi haram olan yakınlar, akrabalar demektir. en-Nihâye'de Feraiz bahsinde, kadın tarafından akrabalara zûrahm dendiği belirtilir: Anne, kız, kızkardeş, teyze, hala gibi nikahlanması haram olanlar. Muhrim (veya mahrem veya muharrem) denmesi, diğerlerinden tefrik içindir.
Hadis, yakın akraba, şu veya bu şekilde kişinin mülkiyetine geçmesi halinde onların hür olacaklarını, yakınların köle statüsünde tutulmayacağını beyan etmektedir. İbnu'l-Esir, Sahâbe ve Tâbiînden ehli ilmin ekseriyetinin buna hükmettiğini belirtir. Ebu Hanîfe, Ashabı, Ahmed İbnu Hanbel, hep bu görüştedirler.
* İmam Şâfiî ve diğer bazı selef ülemâsı ise evladın, babaların, annelerin âzad edileceğine, diğer yakınların âzad edilmeyeceğine hükmederler.
* İmam Mâlik, "evlad, ebeveyn ve kardeşler hür olur, başkaları olmaz" diye hükmetmiştir.[35]

?4169 ?6? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??????????? ??? ????? ?????? # ??????: ????????? ???? ??? ?????? ??????. ??????: ????????? ???????? ????? ??????. ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ???????????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ??????????. ???????? ?????? ???????? ????????. ??????? ????? ?????? #: ??????? ??????? ???. ??????: ??? ??????? ?????? # ??? ???? ????????? ??????: ????????? ???? ????? ????????[. ????? ??? ????.»???????« ?????. ?»????????????« ??? ??? ??? ??? ???? .

6. (4169)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yardım taleb etmek üzere bir adam gelip: "Ey Allah'ın Resulü! (Efendim) falana ait şu cariye var ya (onun yüzünden efendim bana sıkıntı veriyor)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm "Vah! Neyin var?" deyince adam: "Bela hâsıl oldu. Köle (ben demek istiyor) efendinin cariyesine bakmıştı, efendi kıskançlıkla erkeklik uzvunu burdu (hadım etti)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Adamı bana getir!" emretti. Efendi çağırıldı ama getirilemedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse git, sen hürsün!" ferman buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! (Efendimin kölesi olmamda direnmesi halinde) kim bana yardımcı olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sana yardımcı olmak bütün müslümanlara terettüp eder" cevabını verdi." [Ebu Dâvud, Diyât 7, (4519); İbnu Mâce, Diyât 29, (2680).][36]

AÇIKLAMA:

Hadis, görüldüğü üzere, efendisi tarafından, cariyesine baktığı için, erkeklik uzvu burularak hadım edilen bir kölenin şikayetine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği hükmü aksettiriyor.
* Köle hür olacak.
* Bu hükmün uygulanmasında bütün müslümanlar kölenin yardımcısı olacaklar.[37]

?4170 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ????????: ????????? ??????????? ???????? ??? ???????? ????? ?????? ??? ??????. ????????: ?????? ???? ??????????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????????????? ???????????? ????? [. ????? ??? ???? .

7. (4170)- Sefîne (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın kölesi idim. Bir gün bana: "Seni âzad ediyorum, ancak yaşadığın müddetçe Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet etmeni şart koşuyorum dedi. "Sen bu şartı koşmasan da başka bir şey yapacak değilim!" dedim. Beni âzad etti ve bana bu şartı koştu." [Ebu Dâvud, Itk 3, (3932); İbnu Mâce, Itk 6, (2526).][38]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu, şart adıyla ifade edilen bir vaaddir. Bu vaade uymak gerekli değildir. Fakihlerin çoğu, âzad ettikten sonra şart koymayı sahih kabul etmiyorlar. Zira âzadlık başkasının mülkiyetini kabul etmeyen bir şarttır. Hür kimsenin hâsıl edeceği menfaatlere, kendisinden başka kimse, ücret karşılığı ve benzeri bir durum olmadan, mâlik olamaz."
Begavî'nin Şerhu's-Sünne'sinde denir ki: "Bir kimse, kölesine: "Bana bir ay hizmet etmen şartıyla seni âzad ettim" dese, o da kabul etse, derhal hür olur ve ona bir aylık hizmet terettüp eder. Eğer: "Bana ebediyyen hizmet etmen şartıyla" deseydi veya "Bana hizmet etmen şartıyla" deyip mutlak bıraksaydı, o da kabul etseydi, derhal hür olur, efendisine kölelik kıymetini borçlanırdı. Bu şart âzad olmaya makrun olursa, köleye kıymetini ödeme borcu terettüp eder, hizmet terettüp etmez. Ama âzad olduktan sonra bu şart koşulursa, bu şarta uymak gerekmez, köle üzerine bir borç da terettüp etmez, fukaha çoğunluk itibariyle böyle hükmetmiştir."
Neylü'l-Evtâr'da: "Bu hadisle, bir şarta muallak (bağlı) âzad etmenin sıhhatine istidlal edilmiştir" denir ve İbnu Rüşd'ün: "Köleyi efendisi, senelerce hizmet şartıyla âzad etse, onun âzadlığı hizmet etmedikçe tahakkuk etmeyeceği hususunda ihtilaf edilmemiştir" dediği kaydedilir.
İbnu Raslân da şunu söyler: "Bu meselede ihtilaf edildi. İbnu Sîrîn, buna emsal meselelerde şartı sabit görürdü. Ahmet İbnu Hanbel'e aynı mesele soruldu. "Bu hizmeti köle, onu kendine şart kılan sahibinden satın alır" cevabını verdi, "parayla mı?"denince, "evet" dedi.[39]

?4171 ?8? ??? ???? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ??????: ?[.

8. (4171)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e âzad etme şartıyla satın alınan rakabe-i vâcibe'den sorulmuştu. "Hayır, olmaz" cevabını verdi." [Muvatta, Itk 12, (2, 778).][40]

AÇIKLAMA:

Rakabe-i vâcibe, kişiye, dinî bir vecibe olarak âzad etmesi gereken köledir. Yani, Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen hallerin birinde âzad edilmesi gereken köleye denir. Sözgelimi yemin kefâreti, katl kefâreti, zıhâr kefâreti olarak zikredilen köle âzadları vacib olan âzadlardır. Bunlara rakabe-i vâcibe denmiştir. Bir de tetavvu âzadlar vardır; Resulullah'ın vaadettiği sevabı elde etmek üzere köle âzadı. Şu halde bu iki âzad mahiyetce farklı olduğu gibi, âzad edilecek kölelerde aranacak şartlar da farklı olabilecektir.
İşte İbnu Ömer'e sorulan husus şu olmaktadır: "Üzerinde köle âzad etme borcu bulunan bir kimse, bunu yerine getirmek üzere, bir başkasından bazı şartlarla kayıtlı olarak bir köle satın alıp onu âzad edebilir mi?" İbnu Ömer (radıyallahu anh) buna "Hayır!" diye cevap veriyor.
Öyle ise, rakabe-i vâcibe'nin tam bir köle âzadı olması gerekmektedir. Bir başkasının ortak olduğu, bir başkasına biraz borç ödemek, hizmet etmek gibi herhangi bir şartla kayıtlı olan kimsenin âzad edilmesi, o vâcib âzad etme borcunu yerine getirmiyor.
İmam Mâlik, İbnu Ömer'in "Hayır!" cevabını şöyle açıklar: "Çünkü, bu tam bir rakabe (köle) değildir. Zira satıcı, âzad etmek şartıyla satın alana, fiyatından bir miktarını eksik tutmuştur."
İmam Mâlik devamla der ki: "Kişinin tetavvu niyetiyle âzad edeceği köleyi âzad etme şartıyla satın almasında bir beis yoktur."
Yine der ki: "Rakabe-i vâcibe'de hristiyan, yahudi köleyi, mükâteb köleyi, müdebber köleyi, ümmü veled'i, birkaç yıl sonraya hürriyetine kavuşma şartına sahip köleyi, âmâ köleyi âzad etmek caiz değildir."
Şu halde rakabe-i vâcibenin hem müslüman hem de rakabe-i tâmme (tam köle) olması gerekir. Tetavvu olarak, nasranî, yahudi, mecusi âzad edilebilir.
İmam Mâlik, Muvatta'da rakabe-i vâcibe'nin rakabe-i mü'mîne olması gerektiğini söyledikten sonra, kefâret olarak yedirilmesi gereken yemeğin de mutlaka müslüman fakirlere yedirilmesi gerektiğini ilave eder.
* Şunu belirtmede fayda var; İmam Mâlik'i rakabe-i vâcibe'nin müslüman köleden olma şartını koymaya sevkeden husus Kur'an-ı Kerim'deki katl kefaretiyle ilgili âyetten çıkarılmıştır. Orada âzad edilecek kölenin mü'min olması şart koşulur (Nisa 92). Diğer kefaretlerde ise bu şart görülmez. Ancak mutlakın mukayyede hamli umumî bir prensip olması haysiyetiyle mezkur âyetin hükmü diğer mutlaklara teşmil edilmiştir.[41]

?4172 ?9? ??? ????? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ??? ???????? ?????? ?????? ?????: ??????[. ????? ???? .

9. (4172)- Fudâle İbnu Ubeyd el-Ensârî (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre Fudâle'ye, "üzerinde bir köle âzad etme borcu bulunan kimsenin veled-i zina'yı âzad etmesi caiz olur mu?" diye sorulmuş, o da "Evet" demiştir. [Muvatta, Itk 11, (2, 777).][42]

AÇIKLAMA:

Burada da rakabe-i vâcibe hakkında sorulmakta ve zina mahsûlü bir kölenin âzad edilmesinin caiz olup olmadığı mevzubahis edilmektedir. Bu soru Ashab'tan Fudâle'ye sorulmuş, o da "caiz olur" demiştir.
Zürkânî, bilhassa katl kefaretinin edasında bu kölenin mü'min olması gereğinde icma ve nass olduğunu kaydeder. Zıhâr kefareti ihtilaflıdır.
Önceki hadisle ilgili açıklamamıza da bakılmalıdır. [43]

?4173 ?10? ??? ????????? ?? ??? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ??? ??? ????????. ?????????. ???????? ??????????? ???? ?????????: ??????????? ??? ??????? ???????? ?????? ?????????: ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ?????? # ??????: ???? ?????? ????????? ?????? ??????????? ??? ??????? ???????? ?????: ??????[. ????? ???? .

10. (4173)- Abdurrahman İbnu Ebî Amra el-Ensârî rahimehullah'ın anlattığına göre "annesi, bir köle âzad etmek istemiş ve bunu sabaha tehir etmiş, annesi de bu sırada ölmüştür. Abdurrahman Kâsım İbnu Muhammed'e: "Ben anneme bedel bir köle âzad etsem, anneme faydası olur mu (sevabı ulaşır mı)?" diye sorar. Kâsım: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Annem vefat etti, ben onun adına bir köle âzad etsem ona faydası olur mu?" diye sormuştu. "Evet!" cevabını aldı" dedi. [Muvatta, Itk 13, (2, 779).][44]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Zürkânî'nin açıkladığı üzere muhtelif vecihlerden gelmiştir. Rivayetlerin çoğunda Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh)'ın, Resulullah'tan annesi adına tasaddukta bulunmanın annesine bir faydası olup olmayacağını sorduğu rivayet edilmiştir; bazılarında da burada olduğu gibi, köle âzad etmenin bir faydası olup olmayacağını sormuş olmalıdır. Her hal ve kârda ülemâ ölü adına tasaddukta bulunmanın da, köle âzad etmenin de caiz olduğunda icma eder.

Bu durumda âzad edilen kölenin velâ'sına gelince:

* İmam Mâlik ve ashâbına göre, kimin adına âzad edildi ise ona aittir.
* İmam Şâfiî ve ashâbına göre, âzad edene aittir.
* Kûfîlere göre, Ölenin emri (vasiyeti) ile yapılmışsa ölene ait, değilse âzad edene aittir. [45]

?4174 ?11? ??? ???? ?? ???? ???:]?????? ?????? ?????????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???? .

11. (4174)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ), uyuduğu bir uykuda vefat etti. Kız kardeşi Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) onun adına birçok köle âzad etti." [Muvatta, Itk 14, (2, 779).][46]

?4175 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ????????? ???? ??? ??? ?????????? ?????????[. ????? ??? ????.????? »??????? ????????? ????« ?????????? ??? ??? ??? ????? ???????? ? ?? ??? ?????? ?? ???? ??? ??? ????? ??? ??????? ???????? ???? ???? ??? ??????? ??? ?? ??? ?? ????? ??????? ?????? ???????? .

12. (4175)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim malı olan bir köle âzad ederse, kölenin malı kendisinin olur, yeter ki efendisi bu hususta bir şart koşmamış olsun." [Ebu Dâvud, Itk 11, (3962); İbnu Mâce, Itk 8, (2529).][47]

AÇIKLAMA:

1- Normal olarak kölenin kazancı efendisine aittir. Öyleyse, köleye mal nisbet edilerek, malı olan köle denmesi, kölenin mal sahibi olduğu ma'nâsında değildir. Öyleyse bu, "elinde mal bulunan ve kesbiyle hâsıl" ma'nâsına gelir.
2- "Kendisine aittir" ifadesinde kendisi ile kim kastediliyor? Köle mi efendi mi; ikisine de râci olabilmektedir. Âlimler ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, âzad eden efendi demiştir. Şu halde ma'nâ "Kölenin elindeki malı, efendi köleye bağışlarsa onun olur, değilse efendinindir" demektir. [48]

?4176 ?13? ??? ????? ?? ??? ?????????:]???? ??????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????????: ???? ??????? ????????. ??????? ??????? ?????????? ???? ???? ??????????? ????????????? ??? ????????

?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ???? .

13. (4176)- Rebîa İbnu Ebî Abdirrahmân anlatıyor: "Zübeyr İbnu'l-Avvâm (radıyallahu anh) bir köle satın aldı ve onu âzad etti. Bu kölenin, hür bir kadından oğulları vardı. Hz. Zübeyr: "Oğulları benim mevâlimdir" dedi. Annesinin efendileri: "Hayır, onlar bizim mevâlimizdir" dediler. Bunun üzerine dâvaları Hz. Osman (radıyallahu anh)'a intikal etti. O, velâ'nın Hz. Zübeyr'e ait olduğuna hükmetti." [Muvatta, Itk 21, (2, 782).][49]

AÇIKLAMA:

Velâ, daha öncede geçtiği üzere, lügat açısından tasarruf, muâvenet, muhabbet demek olup kurb (yakınlık) ma'nâsına olan velî kelimesinden alınmadır. Ancak fıkıh tabiri olarak, verâsete sebep olan hükmî bir akrabalığı ifade eder. Bu akrabalık bazan akidle teessüs eder ki, buna velâ-i müvâlât denir, bazanda âzad etme sonucu efendi ile âzadlı arasında teessüs eder ki, buna da velâ-i ataka denir. Şu halde, bu hadiste geçen velâ' dan murad velâ-i atakadır. Mevlâ, bir ma'nâda, arada velâ-i ataka bağı bulunan hükmi akraba demektir. Daha âmiyane tabiriyle âzad edilmiş köle diyoruz.
Mevlâ'nın bir diğer ma'nâsı, köle âzad etmiş efendi demektir. Sahip ma'nâsına, Allah için de kullanıldığı malumdur.[50]

?4177 ?14? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ?????? # ???? ?????????? ??????? ??????? ???????: ??????? ??????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

14. (4177)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Hangi köleyi âzad etmek efdaldir?" diye sorulmuştu."
Fiyatça yüksek olanı ve efendisinin nazarında en nefis olanıdır!" cevabını verdi." [Muvatta, Itk 15, (2, 779); Buhârî, Itk 2; Müslim, İman 136 (84).][51]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin rivayetinde soru sâhibinin Ebu Zerr el-Gıfarî (radıyallahu anh) olduğu tasrih edilmiştir.
2- Hadis'te en efdal âzad için iki ölçü verilmiştir:
1) Pahası yüksek olan.
2) Sahibinin yanında nefis olan.
Ülemâ, meselenin tahlilinde bazı farklı neticeler ileri sürmüştür:
Nevevî der ki: "Allah bilir ya, bu hadis tek bir köle âzad edecek kimse içindir. Amma, bir kimsenin, mesela bir dirhemi olsa, bununla bir köle satın almak ve âzad etmek istese, derken bu paraya nefis bir köle veya değerce düşük iki köle alabilecek olsa, iki köleyi alıp âzad etmesi efdaldir." Devamla der ki: "Bu, kurbanlığın hilafınadır. Şişman bir kurbanlık daha efdaldir, çünkü bunda matlub olan etin iyi olması, öbüründe köle âzadıdır."
İbnu Hacer der ki: "Bana zâhir olan şudur: "Bu meseledeki hüküm, şahsa göre değişir. Bazı tek şahsın âzad edilmesi ile, âzad eden, çok sayıda kimseyi âzad etmekten daha fazla istifadede bulunur. Bazısı güzel etten ziyade, daha fazla dağıtabilmek için miktarca çok olan ete muhtaçtır, çünkü ete muhtaç olanlar çoktur. Şu halde bunda esas olan, azlıkçokluktan ziyade (içinde bulunulan şartlara göre) en çok faydalılıktır."
Hadisten hareketle: "Bir kimsenin müslüman köleden daha pahalı olan kâfir kölesini âzad etmesi efdaldir" diye hükmedilmiştir. Ancak bu hükme, Esbağ ve başka âlimler muhalefet ederek: "Murad müslümanlar arasında kıymetce üstün olandır" demişlerdir.
Kâdî İyaz der ki: "Kafiri âzad etmenin câiz olduğunda ihtilaf yok, ancak tam fazilet mü'minin âzad edilmesindedir."
İmam Mâlik'in: "Fiyatca yüksek olanın âzad edilmesi, kafir de olsa efdaldir" diye, hadisin zahirine göre hükmettiği rivayet edilmiştir. Ancak, ashabından olan-olmayan pek çok âlim ona bu meselede muhalefet etmiştir. Esahh olan da muhalif görüştür. Hatta Kurtubî demiştir ki: "Müslimi âzad etmenin efdal olması, hem müslümanın hürmeti, hem de şehâdet, cihad (kaza, zekât gibi kafire câiz olmadığı halde hür müslümana caiz olan ammeye faydalı hizmetler) sebebiyledir." Bir kısım hadisler, ayrıca erkeği âzad etmenin, kadını âzad etmekten efdal olduğunu ifade eder.
Tirmizî'nin bu hususa açıklık getiren bir rivayeti şöyle: "Hangi müslim, iki müslüman köle kadını âzad ederse, bunlar onun ateşten kurtuluşuna sebep olur..." (Hadisi 4151 numaralı hadisin şerhinde tam olarak kaydettik). Bu rivayette bir erkeğin âzad edilmesi, iki kadının âzad edilmesine denk tutulmuştur. Bunun sebebi, fayda açısından bakınca, erkeğin içtimâî faydası kadından fazladır. Dediğimiz gibi cihada katılabilir, kadılık yapabilir, zekat verebilir, şehadette bulunabilir vs. Ayrıca erkeğin hizmeti daha çok aranan bir hizmettir, verimlidir. Bu sebeple geçmiş devirlerde erkek köleler daha çok görülmüştür. Âlimler, bir kısım cariyelerin âzad edilmesine, onların ziyan olması gözüyle bakmışlardır, korunmalarının devamı için âzad edilmemelerini haklarında hayırlı bulmuşlardır.
Bazı âlimler, meseleye bir başka noktadan yaklaşarak: "Koca hür de olsa, köle de olsa kadından doğanlara hürriyetin daha çok sirayet edeceğini söylerek kadının âzad edilmesinin efdal olacağını söylemiş ise de, böyle söyleyenlere erkekleri âzad etmedeki yukarıda zikredilen umumî menfaatlerle, kadınların zâyi olma durumları hatırlatılarak âzad edilmesinin efdal olduğunu söylemişlerdir.
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadisin zâhiriyle hüküm vermezden önce, nazar-ı dikkate alınması gereken başka rivayetler ve bir kısım izâfi durumları bilmek gerekmektedir; ülemâmız bunu yapmıştır. [52]

DÖRDÜNCÜ BÂB

MÜDEBBER KILMA, MÜKÂTEBE YAPMA

?4178 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????? ???????? ?????????? # ??????: ???? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????? ?? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???????[. ????? ?????? .

1. (4178)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, kölesini "benden sonra hür olsun" diye âzad etmişti. Sonradan ona ihtiyacı doğdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) köleyi alarak: "Bunu benden kim satın alacak?" dedi. Nuaym İbnu Abdillah İbni'n-Nehhâm (radıyallahu anh) şu şu miktar fiyata satın aldı. Resulullah o parayı (köle sahibine) verdi." [Buhârî, Büyû 59, 110, İstikrâz 16, Husumât 2, Itk 9, Kefâretu'l-Eymân 7, İkrâh 4, Ahkâm 32; Müslim, Eymân 41, (997); Ebu Dâvud, Itk 9, (3955, 3956, 3957); Tirmizî, Büyû 11, (1219); Nesâî, Büyû 84, (7, 304).][53]

AÇIKLAMA:

1- Kölesi olan bir kimse: "Kölem, ben öldükten sonra hürdür" derse, bu köleye müdebber denir. Çünkü, hürriyeti ölme şartına bağlanmıştır. Kelime geri, arka ma'nâsına gelen dübürden gelir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, müdebber kölenin, ihtiyaç halinde satılabileceğini, bunun cevazını göstermektedir. Çünkü rivayet, müdebbirin kölenin parasına muhtaç duruma geldiğini ifade ediyor. Rivayette yok ise de, adam durumu Resulullah'a arzetmiş, Aleyhissalâtu vesselâm da bizzat satış işiyle ilgilenerek cevazı göstermiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde ise, "Başka hiçbir malı bulunmayan bir kimsenin yegâne mülkü olan tek kölesini müdebber kıldığı Resulullah'ın kulağına gelmiş, Resulullah da köleyi sekizyüz dirheme satıp, parasını adama göndermiştir."
3- Tariklerin çoğunda, kölenin sekizyüz dirheme satıldığı belirtilir.
4- Bazı rivayetlerde adamın borçlu olduğu, diğer bazılarında muhtaç olduğu, diğer bazılarında başka malı bulunmadığı açıklanır. Aslında bunların hepsi bir kapıya çıkarak müdebberin satılmasını meşrû kılan gerekçeyi gösterir. Çoğunluğun ittifak ettiği husus, müdebberin, sahibinin sağlığında satılmış olmasıdır. Sadece Seleme İbnu Küheyl'den Şerîk'in rivayetinde "Bir adam öldü, geriye bir müdebber ve borç bıraktı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle, borçlarının ödenmesi için müdebber satıldı" denir. Hadisi kaydeden Dârakutnî, Şerîk'in bu rivayette hata ettiğini şeyhi Ebu Bekr en-Neysâburî'den kaydetmiştir.
Alaeddin Mağoltay, Telvîh'de der ki: "Ülema, müdebberin satılıp satılamayacağı hususunda ihtilaf etmiştir:
* Ebu Hanîfe, Mâlik ve bir grup Ehl-i Kûfe, efendinin müdebberini satamayacağına hükmetmiştir.
* Şâfiî, Ahmed, Ebu Sevr, İshâk ve Ehl-i Zâhir câiz demiştir. Hz. Âişe, Mücâhid, Hasan Basrî, Tâvus da bu görüştedir.
* İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sabit, Muhammed İbnu Sîrîn, İbnu Müseyyeb, Zührî, Şâ'bî, Nehâî, İbnu Ebî Leyla, Leys İbnu Sâd mekruh olduğuna hükmetmişlerdir.
* Evzâ'î, "âzad etmek isteyen satın alabilir" demiştir.
* Ahmed İbnu Hanbel de "efendisi borçlu olmak kaydıyla câizdir" demiştir.
* Mâlik "ölüm sırasında satabilir, hayatta iken satamaz" demiştir."[54]

?4179 ?2? ??? ???? ?? ???? ??? ?????? ?????? ???????:]??????? ???????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?????????????[. ????? ???? .

2. (4179)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kendine ait iki cariyeyi müdebber kıldı. Onlar müdebber oldukları halde İbnu Ömer onlara temasta bulunuyordu." [Muvatta, Müdebber 4, (2, 814).][55]

?4180 ?3? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (4180)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kölesi ile yüz okiyye üzerinden mükâtebe yapsa da, kölesi bunun on okiyyesi hariç hepsini ödese, yine de köledir." [Ebu Dâvud Itk 1, (3927); Tirmizî, Büyu' 35, (1260); İbnu Mâce, Itk 3, (2519).][56]

?4181 ?4? ?‘??? ????:]??????????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????????? ????????[.

4. (4181)- Ebu Dâvud'un bir rivayetinde şöyle buyurulur: "Mükâteb, üzerinde bir dirhemlik borç kaldığı müddetçe köledir." [Ebu Dâvud, Itk 1, (3926).][57]

AÇIKLAMA:

Mükâtebe veya kitâbet, efendi ile köle arasında cereyan eden hürriyetini satın alma anlaşmasıdır. Köle, varılacak mütabakatla tesbit edilen belli bir meblağı kazanarak, efendisine ödemek karşılığında hürriyetini satın almak isteyebilir. Bu antlaşmayı yapan köleye mukâteb, efendiye de mükâtib denir.
Yukarıdaki rivayetler, kölenin, borcunu son kuruşuna kadar ödemedikçe kölelikten kurtulamayacağını ifade eder. İbnu't-Tîn mükâtebe akdinin İslam'dan önce de mevcut olduğunu, İslam'ın bunu ikrar ettiğini belirtir. Mesele üzerine selef ihtilaf etmiştir:
* Abdullah İbnu Sâbit, Hz. Zübeyr, Süleyman İbnu Yesâr, Zeyd İbnu Sâbit, Hz. Âişe, İmam Mâlik mukâtebin az bir borcu da olsa köle olmaya devam ettiği kanaatinde idiler.
* Hz. Ali: "Yarısını ödedi mi artık kölelikten çıkar, borçlu durumuna geçer" demiştir. Hz. Ali'nin, "ödediği nisbette hürriyete kavuşur" dediği de rivayet edilmiştir.
* İbnu Mes'ud: "Köle ikiyüz dirheme mükâtebe yapmış ve fakat gerçek değeri yüz dirhem ise, yüz dirhemi ödedi mi hür olur" demiştir.
* Atâ: "Mükâteb kitabetinin dörtte üçünü ödedi mi hür olur" demiştir.
* İbnu Abbâs, merfûan, "mukâteb ödediği miktarca âzad edilir" hadisini rivayet etmiştir (Nesâî).
Zürkânî'nin kaydına göre, bu meselede cumhurun delili, Berîre ile ilgili rivayettir. Mukâtebe yapmış olmasına rağmen borcunu ödeyemediği için satılmıştır. Onun hakkında Zeyd İbnu Sâbit'le Hz. Ali (radıyallahu anhümâ) tartışmışlardır. Zeyd: "Zina yapacak olsa recmeder, şehâdette bulunacak olsa şâhidliğini kabul eder misin?" der.
Hz. Ali "Hayır!" deyince, Zeyd: "Öyleyse, üzerinde borç kaldıkça o köledir" der. Hattabî: "Bu hadis, mükâtebin satılması caizdir" diyenlere delildir, çünkü o köle ise memluktur, asıl vasfi olan mülk olma durumunda devam edince, onda bir başkasının mülkü meydana gelmez. Böylece satılması yasaklanamaz. Hadiste ayrıca, mükâteb taksidlerini tam olarak ödemeden ölürse, âzadlığına hükmedilemez, hatta borcunu karşılayacak mal bırakmış da olsa. Çünkü, köle olarak ölünce ölümden sonra da hür olamaz. Efendisi malı alır, evladları varsa efendiye köle olurlar. Bu hüküm Ömer İbnu'l-Hattab ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edilmiştir. Ömer İbnu Abdilaziz, Zührî, Katâde de bu görüşü benimsemiştir. İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedirler."
* el-Erdebili, el-Ezkâr'da der ki: "Çoğunluk, "Mukâteb taksidlerini ödemezden önce ölse, kalan az da olsa çok da olsa, borcunu ödeyecek mal bıraksa da bırakmasa da, geride çocuğu kalsa da kalmasa da, bu hadise göre köle olarak ölür" diye hükmetmiştir.
Ebu Hanîfe der ki: "Mükâteb, geriye borcunu karşılayacak mal bırakarak ölmüşse âzad edilir, bırakmamışsa âzad edilmez."
İmam Mâlik der ki: "Geriye evlad bırakmışsa âzad edilir, değilse edilmez."
Hadiste, mükâtebin bütün taksitlerini ödemedikçe âzad edilmeyeceği hususuna delil vardır. Sahâbe, Tâbiîn ve Etbâuttâbiîn'den çoğunluk böyle hükmetmiştir. [58]

?4182 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????????? ????? ??? ???????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????? ??????? ?????????? # ???????? ??????????? ????????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? ?????? ??????? .

5. (4182)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mükâtebe karşı bir hadd işlenir, (diyet almaya hak kazanırsa) veya mirasa mazhar olursa, (borcunu ödeyerek) hürriyetinden kazandığı miktarca onlara vâris olur." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Mükâteb, ödediği hisse nisbetinde hür diyeti öder, geri kalanı köle diyetinden öder." [Tirmizî, Büyû' 35, (1259); Ebu Dâvud, Diyât 22, (4582); Nesâî, Kasâme 36, (8, 45, 46).][59]

AÇIKLAMA:

Hadis şunu demek istemektedir: Mükâteb için bir diyet veya mirâs sabit olursa, diyet ve mirastan, hürriyetten kazandığı miktarca hak alır. Mesela kitabetinin yarısını ödemiş, o sırada babası hür olarak vefat etmiş ise mükâtebden başka vârisi de yoksa, ondan malın yarısına varis olur veya mükâtebe karşı bir cinayet işlenmiş ise, o da mükâtebe borcundan bir miktar ödemiş ise, câni, öldürülen mükâteb'in vârislerine, diyet olarak, ölenin mükâtebe karşılığı olarak ödediği miktarın karşılığını hür diyetinden, efendisine de mütebâkisini köle diyetinden öder. Mesela, efendisiyle bin dirhem üzerine mukâtebe yapan kimsenin kıymeti yüz dirhem ise ve beş yüz dirhemi ödemiş olsa ve öldürülse, kölenin vârislerine, diyetin yarısı binden beşyüz, efendisine de kıymetinin yarısı olan elli dirhem verilir (Mirkât'dan).[60]

?4183 ?6? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????????? # ???? ????? ?????? ????????? ??????????? ??? ???????? ?????????????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (4183)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurdular ki: "Sizden birinin mükâtebetinin size hala ödeyeceği borcu varsa da, ona karşı örtünsün." [Ebu Dâvud, Itk 1, (3928); Tirmizî, Büyû' 35, (1261); İbnu Mâce, Itk 3, (2520).][61]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mükâtebe yapan kadına kölesi ödemeye devam ederken, artık hürriyetine kavuşmuş yabancı gibi davranmasını emretmektedir. Zira, artık onun üzerindeki mülkiyetinin kalkması yakındır, bir şey yaklaştı mı, onun hükmü verilir. Bunun ma'nâsı, mükâteb kölenin artık kadın efendisinin yanına önceden olduğu şekilde serbestçe girmesini yasaklamaktadır.
Bu hüküm 4180'de Amr İbnu Şuayb'dan kaydedilen hadisin hükmüne muhalefet etmektedir. Çünkü orada ödenmemiş son kuruşa kadar, mükâteb köle addedilmektedir. İmam Şâfiî bu iki rivayeti şöyle cem eder: "Bu son rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine hastır, böylece ümmehâtu'lmü'minîn, mükâteblerine karşı örtünmelidirler, onlar borçlarını tamamen ödememiş olsalar da: "Mevzuun bazı teferruatı var ise de günümüzde tatbikatı olmadığından bu kadarını yeterli görüyoruz.[62]

?4184 ?7? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ?????? ?????????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????. ?????? ????: ???????? ??????? ?????????? ??????????. ?????: ?????????????? ??? ?????????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

7. (4184)- Musa İbnu Enes İbn-i Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sîrîn, Hz. Enes'e mükâtebe yapma talebinde bulundu. Hz. Enes çok zengindi, mükâtebe yapmayı reddetti. Sîrîn Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a başvurdu. Hz. Ömer, Enes (radıyallahu anhümâ)'yı çağırarak: "Sîrîn'le mükâtebe yap!" emretti. Enes (radıyallahu anh) yine kabul etmedi. Hz. Ömer, çubuğuyla Enes'e vurdu. Ve şu âyeti okudu: "Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek (mukâtebe yapmak) isteyenlerin, -onlardan bir iyilik görürseniz- bedel vermesini kabul edin" (Nur 33). Bunun üzerine Hz. Enes mükâtebe yaptı." [Buhârî, Mükâteb 1.][63]

AÇIKLAMA:

1- Sîrîn, meşhur fakih Muhammed İbnu Sîrîn'in babasıdır. Aynu't-Temr esirlerindendi. Hz. Enes (radıyallahu anh), onu Hz Ebu Bekr'in hilafeti zamanında satın almıştı. Hz. Ömer ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Sîkalardandır. Hz. Enes'le 40 bin dirhem üzerinden mükâtebe yaptığı rivayetlerde gelmiştir.
2- Mükâtebe yapmanın bu hadise göre vacib olduğu anlaşılmaktadır. Zira, Sîrîn'in talebini Hz. Enes reddedince, Sîrîn Hz. Ömer'e şikayet eder ve Hz. Ömer, Hz. Enes'i buna mecbur eder. Bilhassa çubuk vurma hadisesini bazı alimler vücuba delil kılmışlardır. Atâ, İshak (rahimehümullah) vacib olduğuna hükmedenlerdendir. İmam Şâfiî ve Zahirîler de bu görüştedirler. İbnu Cerîr'in tercihi de böyledir.
Bir kısım âlimler de âyette geçen: "Onlarda bir hayır görürseniz" kaydını gözönüne alarak gayr-ı vâcib olduğuna hükmetmiştir.[64]

?4185 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????????? ??? ??????????? ?????????[.????? ????????? ??????????? ??? ?????? ????????? ???? ????? ????? .

8. (4185)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Berîre mükâtebe bedelini ödemede yardım istemeye geldi..."
Bu rivayet Bey' bölümünde tam olarak Kütüb-i Sitte rivayeti olarak kaydedildi (281. hadis, 1. cilt, s. 495).[65]

?4186 ?9? ???? ???????:]????????? ????????? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ??????????. ????????? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????? ??????? ??????????? ?????????. ????? ????????: ?????? ????? ?????? ??? ??????????[.

9. (4186)- Nesâî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Berîre (radıyallahu anhâ) kendi nefsinin hürriyete kavuşması için dokuz okiyye üzerine mükâtebe yaptı. Her sene bir okiyye ödeyecekti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu, (hürriyetine kavuştuğu zaman) kocası ile beraberliğe devam etme veya boşanma hususunda muhayyer bıraktı. Kocası köle idi. Berîre kendini (kocadan ayrılmayı) tercih etti. Urve der ki: "Kocası hür olsaydı, Aleyhissalâtu vesselâm Berîre'yi muhayyer bırakmazdı."[66]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis 281 numarada (1. cilt, s. 495) ve 4077-4078 numaralı hadislerde açıklandı ve kaynakları da gösterildi. Oralara müracaat edilsin.
2- Burada şunu ilave edelim: Bazı rivayetler, İslamî dönemde cariyelerden ilk mükâtebeyi yapanın Berîre olduğunu söyler. Erkeklerden de ilk mükâteb Selman Fârisî veya Ebu'l-Müemmil (radıyallahu anhüm) olmalıdır.
İbnu Hacer'in kaydına göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra ilk defa mükâtebe yapan Ebu Umeyye Mevlâ Ömer'dir, onu da Sîrîn Mevla Enes takip etmiştir.
Hadise çok yaygın olmasa bile, halifeye başvurup zorla bu hakkı kullanacak derecede hükmünün kölelerce bilinmesi, kölelerin kültür seviyesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. [67]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/545-548.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/549.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/549.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/550.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/551.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/551.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/551-552.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/552-553.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/553.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/553.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/554.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/554.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/5.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/5.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/6.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/6.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/7.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/7.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/8.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9-10.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/11.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/11.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/12.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/12-13.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/13.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/13.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14-15.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15-16.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/16.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/16-17.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/17.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/17-18.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/18.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/18-19.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/19.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/19.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/20.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/20.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.

[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22-24.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/25.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/25-26.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/26.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27-28.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29-30.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/30.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/30-31.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28. KÖLE AZAD ETMEK
1. Kitabet Anlaşması Yapan (Fakat Vaadettiği) Paranın Bir Kısmını Ödemekte Aciz Kalan Ya Da Ödemeden Ölen Kölenin Durumu
2. Kitabet Akdinin Bozulması Halinde Mukateb Kölenin Satılabileceği Konusunda Gelen Hadisler
3. Şartlı Olarak Hürriyetine Kavuşturma
Kölenin Kendi Payı Kadar Olan Kısmını Hürriyete Kavuşturması
5- Önceki Hadiste (Yer Alan, Kölenin Hürriyetine Kavuşturulabilmesi İçin Gerekli Olan Parayı Kazanmak Üzere) Çalıştırılabileceğini Rivayet Edenler (Hadisler)
6. kölenin çalıştırılamayacağını rivayet eden kimseler (in rivayet ettiği hadisler)
7. Nikahı Haram Olan Bir Yakınını Köle Edinmiş Olan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)
8. Efendisinden Çocuk Dünyaya Getiren Cariyeleri Azad Etmek
9 Müdebber Kölenin Satılması (Caiz Midir?)
Tedbir Akdinin Hükmü İki Kışıma Ayırılır:
10. (Mirasının) Üçte Biri Değerlerini Karşılayamayan Kölelerini (Ölüm Yatağında İken) Azad Eden Kimse (Hakkında Gelen Hadisler)
11. Malı Olan Bir Köleyi Azad Eden Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)
12. Zina Çocuğunu Azad Etmek
13. Köle Azad Etmenin Sevabı
14. Hangi Köleyi Azad Etmek Daha Faziletlidir?
15. Kişinin Sıhhatli İken Köle Azad Etmesinin Fazileti

28. KÖLE AZAD ETMEK

"İslam hukukuna nazaran insanlara asıl olan hürriyettir. Bütün insanlar dünyaya hür olarak gelirler. Yalnız muhariblik sıfatı, gayri müslimlerin hürriyetten mahrumiyetini sonuçlandırabilir ve bu mahrumiyet, bilvasıta bunların evlad ve ahvadına da müteveccih bulunabilir.
Müslümanlık yayılmaya başladığı bir devrede bütün milletlerde şiddetli bir surette esirlik usulü mevcut bulunuyordu. Her millet muharebelerde ve sair sebeplerle elde ettiği esirleri öldürüyor veya pek meşakkatli işlerde hayvanlara bile yapılması reva olmayacak bir tarzda istihdam ediyordu. Her millet düşmanın kuvvetini azaltmak, kendi kuvvetini arttırmak için esaret müessesesini yaşatmaya mecburiyet görmekte idi. Kendi varlığını müdafaya mecbur olan İslamiyette bu müesseseyi büsbütün ihmal edemezdi. Çünkü o takdirde hayatı tehlikeye düşmüş, mukabele-i bilmi-sil silahından mahrum kalmış olurdu. Bunun içindir ki, İslamiyetde esaret usulünü kabul etmiş, esirler hakkında icab-ı hale ve düşmanların hareketlerine göre muamele yapılmasını tecviz eylemiş, fakat bu müesseseyi tarihte bir misli görülmemiş bir surette İslaha çalışmış, hürriyet nimetinden mahrum kalanlara karşı büyük bir şevkat ve himaye göstererek bunların haklarına pek çok riayet edilmesini kendi mümtesiblerin emir ve tavsiyede bulunmuş, hürriyetlerini kaybetmiş olan insanları tekrar hürriyetlerine kavuşturmayı esasen bir umde olarak iltizam eylemiştir.
İşte bu yüksek şevkat ve himayeden dolayıdır ki esirleri, köleleri, cariyeleri azad etmek, yani bunları fıtraten haiz oldukları hürriyetlerine kavuşturmak için İslam hukukunda bir çok hükümler mevcut bulunmuştur. Nitekim bu hakikat aşağıdaki meselelerde güzelce anlaşılacaktır.
Ezcümle bazı günahların affı için köle ve cariye azad etmek suretiyle kefarette bulunmak vecibesi de îslamiyetin bu babtaki ulvi gayesini, hürr-yite verdiği büyük kıymeti tecelli ettirmeye kafidir.
"Herhangi bir müsiüman, bir müslüm şahsı azad ederse Allahü Teala hazretleri, onun her uzvu mukabilinde o azat eden zatın bir uzvunu ateşten halas eder". Ne büyük teşvik, ne muazzam mükafat!"[1]

1. Kitabet Anlaşması Yapan (Fakat Vaadettiği) Paranın Bir Kısmını Ödemekte Aciz Kalan Ya Da Ödemeden Ölen Kölenin Durumu

3926... Amr b. Şuayb'm dedesinden rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.v.) "Hürriyetine kavuşmak için efendisine belli bir para ya da mal vermek üzere) kitabet anlaşması yapan bir köle, vermeyi vaad ettiği şeyden üzerinde (ödenmedik) bir dirhem kaldığı sürece (yine) köledir." buyurmuştur. [2]

Açıklama

Kitabet, mukatebe: Efendi ile köle arasındabir mal üzerine yapılan akiddir. Buna göre köle kendisini efendisinden satın alır. , borcunu ödeyince azad olur. Kitabet akdinden sonra köle kendisi için çalışır, kazandığı mal kendisinin olur.
Mükâtib : Kölesi ile kitabet akdini yapan mevlâ(efendi) idir.
Mükateb : Efendisi ile kitabet akdini imzalamış olan köle demektir.
Cariye olursa "Mukatebe" denilir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif; "İnsanın, henüz borcunun tümünü, ya da taksidinin bir kısmını henüz ödememiş olan kölesini satması caizdir." diyen ulemanın delilidir.
Bu görüşte olan ulemaya göre;; hadis-i şerifte borcunun tamamını ödemeyen mükateb bir köleliğinin devam ettiğinin ifade

edilmesi, bu durum da olan mükateb kölenin hala efendisinin malı durumunda olduğunu ve dolayısıyla efendisinin onu satmasına hiç bir engel bulunmadığını gösterir, ayrıca efendisine olan borcunu henüz ödememiş durumda olan mükateb bir kölenin, gerek şahitlikte gerekse lehine ve aleyhine olan cinayet davalarında, mirasta ve hadlerde köle hukukuna tabi olması da efendisinin onu satmasının caiz olduğuna delalet eden diğer bir husustur.
İbrahim en Nehaî ile Ahmet b. Hanbel, mükateb köleyi satmanın caiz olduğu görüşündedirler. Malik b. Enes de bu görüştedir. îmam-ı Şafii'nin eski görüşü böyle idi. Fakat sonradan bu görüşünden dönmüş ve mükateb köleyi satmanın caiz olmadığını söylemiştir. Nitekim İmam Ebu Hanife ile taraftarları da mükateb köleyi satmanın caiz olmadığı görüşündedirler.
Ancak şurasını iyi anlamak gerekir ki, mükateb köleyi satmanın caiz olduğunu söyleyenler, bu kölenin kalan borcunu yeni efendisine ödemesi halinde hürriyetine kavuşması şartıyla satışı caiz görmektedirler. Yoksa taksitlerini ödemekte olan veya kendisine tanınan süre henüz bitmemiş olan bir köleyi efendisiyle olan kitabet akdini iptal ederek satmanın caiz olduğunu söyleyen hiç bir ilim adamı mecut değildir.
Ayrıca bu hadis-i şerif, henüz borcunu efendisine ödemeden vefat eden mükateb bir kölenin -geride borcunu ödeyecek kadar bir mal bırakmış bile olsa- köle olarak vefat etmiş, dolayısıyla geri kalan malının ve evladının efendisine ait olacağına delalet etmektedir. Ömer b. Hattab, Zeyd b. Sabit, Ömer b. Abdulaziz, Zührî, katade, İmam Şafii, İmam Ahmed bu görüştedir.
Bazılarına göre de bu hadis, satılan bir malın müşteriye teslim edilmeden telef olmasıyla satış akdinin batıl olacağına ve bir mal hükmünde olan mükateb bir kölenin de satıldığı yeni efendisine teslim edilmeden önce ölmesiyle bu satışın hükümsüz kalıp kölenin hür bir insan olarak ölmüş sayılacağına ve geride kalan malında efendisinin hiç bir hakkı kalmayacağına delalet eder.
Hz. Ali ile Abdullah b. Mes'ud da; eğer mükateb köle ölürken geride efendisine olan borcunu ödeyecek kadar bir mal bırakarak ölmüşse bu köle hür olarak ölmüş sayılır. Eğer geride kalan mal efendisine olan borcundan daha fazla olursa bu fazlalık miras olarak kendi; hür çocuklarına kalır, görüşündedirler. Ata ile Tavus, en- Nehaî el- Hasen, İmam Ebü Hanî-fe ve taraftarları ile imam Mâlik de bu görüştedirler.
Yine bu hadis-i şerif, efendisine olan borcunu ödeyen kölenin hürriyetine kavuşmuş olacağına delalet etmektir. Hürriyetine kavuşan köle ile efendisi arasında mevle'l-ıtâka bağı meydana gelir. Yanı, bu kölenin zevilerham da dahil olmak üzere hiç bir yakını bulunmaması halinde mallarına eski efendisi varis olur.[3]

3927... Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hürriyetini geri amak için efendi-siyle yüz ukiyye (vermek) üzere kitabet akdi yapan bir köle bunu öder de (üzerinde ödenmedik) sadece on ukkıye kalırsa o (yine) köledir. Yüz dinar üzerine anlaşıp da on dinarı ödemeyen köle de yine köledir."[4]
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin senedinde bulunan Abbas el-Cüreyri o, (gerçekten) Abbas el-Cüreyri olamaz. (Hadis alimleri) bunun bir yanlışlık olduğunu ve başka bir ravi olabileceğini söylediler.[5]

Açıklama

Ukıve: Bir ağırlık ölçüsüdür. Dilimize okka olarak geçmiştir. Bir ukiye kırk dirhemdir. Memleketimizde bir dirhem 3,2 gram olarak bilindiğine göre bir ukiyye 40X 3, 2= 128 gramdır.
Hadis-i şerif; "mukateb köle efendisine olan borcunun tümünü ödemedikçe bu borcunun ekserisini ödemiş bile olsa köle sayılır." diyen cumhur ulemanın delilleridir. Hanefilerle Şafiiler ve İmam-ı Malik de bu mevzuda cumhuru ulema içerisinde yer almaktadır.
Ali (ra), borcunun bir kısmını ödeyen mukateb kölenin, ödediği mal nisbetinde vücudunun kölelikten azad olacağını söylemiştir.
Ebu Bekir, Kâdî ve Hanbelilerden Ebu'l Hıtab'a göre ise, borcunun dört de üçünü ödeyip de kalanım ödemekten aciz kalan bir mukateb köle hümyetine kavuşmuş olur.
Delilleri ise, "Mukâtebe diyet, veya miras düşerse, kendisinden azad edilebileceği miktara göre miras alır. Mukatebin diyeti ise bedelinden ödemiş olduğu hisse nisbetinde hür diyeti, geri kalan hisse nisbetinde de köle diyeti olarak verir."[6]
Mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadis cumhura göre bir önceki hadisle neshedilmiştir. Fakat, ihbarı cümlelerde nesh olmaz gerekçesiyle cumhurun bu görüşüne itiraz etmiştir. Hz. Ömer ile Hz Ali'ye göre ise borcunun yarısını ödeyen mukateb, kölelikten kurtulur. en-Nebai de bu görüştedir.
Abdullah b. Mes'ud'a göre, eğer bu köle borcundan kendi değeri kadarını ödediği halde yine de borcu bitmemişse, borçluluktan kurtulmamış demektir.[7]

3928... Ümmü Seleme'nin mukateb kölesi Nebhân'dan rivayet olunduğuna göre; kendisi, Ümmü Seleme'ye şöyle derken işitmiş:
Resulullah (s.a) bize dedi ki:
"(Ey kadınlar topluluğu), birinizin bir mukateb kölesi varsa ve bu kölenin yanında (size olan borcunu) ödeyecek kadar da mal varsa artık o bu köleye karşı (çarşafıyla) örtülü bulunsun."[8]

Açıklama

Ümmü Seleme (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v.Vm mübarek zevcelerindendir. Nebhan (r.a) ise onun kölesidir.
Bu hadis-i şerif, sahibesiyle kitabet anlaşması yapan erkek bir kölenin, sahibesine olan borcunu ödeyecek kadar bir malı

temin etmesi halinde bu parayı henüz teslim etmemiş bile olsa derhal hürriyetini kazanmış olacağını ve artık bu kölenin o evin halkı olmaktan çıkıp ecnebi bir erkek haline geleceğini; binaenaleyh, eski hanımefendisinin, ecnebi erkeklere karşı nasıl örtünüyorsa buna karşı da öyle örtünmesi gerektiğini ifade etmektedir.
Görülüyor ki, bu hadis-i şerif, mukateb bir kölenin borcunun tümünü efendisine ödemedikçe kölelikten kurtulmuş olmayacağını ifade eden 3927 numaralı Amr b. Şuayb hadisine zahiren aykırı düşmektedir. Bu mevzuda Sübülü's- Selam'da şöyle denilmektedir:
"Bu hadis-i şerif iki meseleye delildir:
1- Mükâteb (efendisi ile kitabet akdi imzalayan köle), kitabet akdi gereği ödemesi icab eden borcunu ödeyecek kadar mala sahip olursa hür hükmündedir. Artık sahibi kadınsa mukatebden kaçınması icab eder.
Bu hadis, Amr b. Şuayb hadisine muarız ise de İmam Şafii bu iki hadisin arasını bulmuş ve "Ümmü Seleme hadisi Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerine mahsustur. Mukatebleri kitabet bedelini bulursa henüz fiilen ödememiş bile olsa onlar mukateblerden kaçınacaklardır, Nitekim Hz. Zem'a (r. anha)'ya İbn Zem'a'nın yanına çıkması men edilmişti. Halbuki, "Çocuk döşeğe aittir." buyurulmuştu." demiştir.
Bazıları iki hadisin arasını şöyle bulmuştur: Amr b. Şuayb hadisinden murad; mukatebin zimmetinde bir dirhem dahi borç kaldığı müddetçe o köledir, demektir. Ümmü Seleme hadisi ise, bütün borcunu ödeyecek malı bulmuş da henüz teslim etmemiş mukatebe mahsustur. Vakıa Ümmü Seleme'den: "Biriniz kölesini mukâtep yaparsa üzerinde kitabet bedelinden bir şey kaldığı müddetçe köle, sahibesini görsün fakat kitabet borcunu ödedimi artık sahibesi onunla ancak perde arkasından konuşsun." mealinde bir hadis vardır. Fakat bu hadis zayıftır. Mevzumuzu teşkil eden Ümmü Seleme hadisine muaraza edecek kadar sağlam değildir.
2- Hadisin mefhumu muhalifinden bir kölenin köle olarak kaldığı müddetçe sahibi olan kadına bakabileceği anlaşılmaktadır. San'anî, selefin ekseri uleması ile imam Şafii'nin bu görüşte olduğunu söyler.
Hanefi kitaplarından Hidaye isimli kitapta şöyle denilmektedir:
Kölenin hanımefendisine bakması caiz değildir. Ancak ecnebi bir kimsenin bakabileceği yerleri müstesna, İmam Malik; köle mahrem (ev halkı) gibidir, demiştir. İmam Şafii'nin iki kavlinden biri budur. Onların delili, "Kadınların sahibi olduğu kimselere görünmeleri müstesnadır."[9] ayetitidir. Aklî delilleri ise görme ihtiyâcının muhakkak (kaçınılmaz) oluşudur. Çünkü köle hanımefendisinin yanına izinsiz girer. Bizim delilimiz şudur: Köle ne mahremdir, ne de koca hükmünde olan bir erkektir. Hanımefendisi ile bilcümle (bazı suretlerde) nikahlanması caiz olduğundan ona karşı şehvet duyacağı muhakkaktır. Onun yanına girme ihtiyacı ise muhakkak değil noksandır. Zira köle evin dışında çıhşır. Ayet-i kerimeden murad ise, cariyelerdir. Said, Hasan ve başkaları; sakın Nur suresi sizi aldatmasın, çünkü o köleler için değil cariyeler hakkında nazil olmuştur, demişlerdir.
İhtiyar isimli eserde şu satırları okuruz: Hammefedisine nisbetle köle ecnebi gibidir. Çünkü ecnebinin fitnesinden ne kadar korkuluısa kölenin fitnesinden o kadar korkulur. İhtilatı haram kılan naslar mutlakdır."[10]
Bezlul-Mechud yazarının açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden hadisteki "örtünün" emri, mahrem yerlerini kapatıvermekle yetinmesin, ecnebilerin huzuruna çıkarken örtündüğü gibi örtünmede aşırı davransın demektir. Bu bakımdan bu emirdin borcunu ödeyecek duruma gelmeyen bir kölenin karşısına hanımefendisinin açık saçık çıkabileceği manası çıkarılamaz. Ancak aşırılığa varmadan örtünmek suretiyle de kölesinin karşısına çıkabileceği manası anlaşılabilir.[11]

Bazı Hükümler

1- Mukateb köle tüm borcunu ödemedikçe, kölelikten kurtulmuş olmaz.
2- Köle hanımefendisinin mahremidir. Bu yüzden hadis Şanilerin .delilidir.
3- Arkasında borcunu ödeyecek kadar mal bırakan mukateb köle mir olarak Ölmüş sayılacağından evladı da hürdür. Borcundan arta kalan mal
da evladına kalır.
4- Köle sahibi mukateb köle hususunda çok dikkatli davranmalı, onun her an borcunu ödeyip hürriyetini kazanabilme hakkına sahip olduğunu unutmamalı ve hürriyetini ona vermeye hazır olmalıdır.[12]

2. Kitabet Akdinin Bozulması Halinde Mukateb Kölenin Satılabileceği Konusunda Gelen Hadisler

3929... Aişe (ranha)'nin Urve'ye verdiği habere göre: (Bir gün) Berire (efendisiyle imzalamış olduğu) ve (henüz) borcundan-bir şey ödemediği kitabet anlaşmasında kendisine yardımcı olmasını rica etmek üzere Aişe'ye gelmiş. Aişe de ona, "Efendilerine dön, eğer senin velâ (y-ı ıtak)'m bana ait olmak üzere (senin bu) borcunu senin yerine ödememe razı olurlarsa (bunu) yaparım" demiş. (Bunun üzerine) Berire (gidip) efendilerine bunu anlatmış, (fakat onlar bunu) kabul etmemişler ve, "Sana (yapacağı bu işin sevabını Allah'dan) umarak vela (hakkı) da bizim olmak üzere (yaparsa) yapsın" demişler.
Bunun üzerine (Hz. Aişe) durumu Resulullah (s.a.v.)'a arzetmiş. Resulullah (s.a.v.) da ona:
"Sen (bu cariyeyi) satın al ve hürriyetine kavuştur. Onların ileri sürdüğü şartların hiçbir önemi ve geçerliliği yoktur. (Çünkü) vcla ancak hürriyete kavuşturan kimseye aittir." buyurmuş. Sonra (ayağa) kalkarak şöyle demiş:
"Bu insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitabında olmayan birtakım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir şartı ileri sürmek suretiyle bir akit yap)miş olan kimse için (Bu şarta uyulmasını isteme hakkı) yoktur. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun. (Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bulunan) Allah'ın şartlan hakkın ve sağlamlığın ta kendisidir."[13]

3930... Urve (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Aişe (ranha) şöyle demiştir:
Berire kitabet anlaşmasında (kendisine) yardım istemek üzere (yanıma) geldi ve, "Ben (kendilerine) her sene bir okka (kırk dirhem gümüş, ödemek şartıyla) dokuz okkaya kitabet anlaşması yaptım, bana yardım et" dedi. (Hz. Âişe sözlerine devam ederek) dedi ki: (Ben de kendisine) : "Eğer efendilerin (senin taksitlerini) bir defada ödememe ve (Senin) velân bana ait olmak üzere seni hürriyetine kavuşturmama razı olurlarsa (ben bu işi yaparım" (cevabını verdim).
Bunun üzerine efendilerine gitti.
(Ebu Davud der ki: Hadisin bundan sonraki kısmında ravi Hişam bir Önceki İbn Şihab ez-Zühri hadisinin aynısını rivayet etti. (Ancak bir önceki hadiste geçen) Peygamber (s.a.v.)'in sözünün sonuna ilâveten şunları rivayet etti: "(Bu insanlara ne oluyor da birisi (kalkıp kendi kafasından)'^ falanca (bu köleyi azad etmekten doğan) velâ (hakkı) bana aittir, diyebiliyorlar.Velâ (hakkı köleyi bizzat) hürriyete kavuşturan kimseye aittir."[14]

Açıklama

Velâ: Dostluk ve yardım manasına gelir. İslâm miras hukukunda iki çeşit velâdan bahsedilir:
1- Köle Azad etmekten doğan velâûl-İtâka
2- Akitleşmeden doğan Velâü'l-muvalet: İki kişinin yek diğerine varis, koruyucu ve diyet Ödemede yardımcı olmak üzere anlaşmalarından doğan hukuki münasebettir. Cumhura göre İslam'dan sonra bu münasebet hukukiliğini kaybetmiştir.[15]
Kitabet kelimesini 2926 nolu hadisin şerhinde açıkladık.
Hattabi'ye göre 3929 numaralı hadis-i şerif mukateb köleyi satmanın caiz olduğuna dalalet etmektedir. Çünkü Hz. Peygamberin Hz. Aişe'ye "Sen (onu) satın al" buyurması bunu açıkça ortaya koymaktadır.
Bu-hususta cariyenin bu satışa razı olup olmaması, taksitlerinin bir kısmını ödeyip Ödeyememesi, taksitlerini ödemekten acze düşüp düşmemesi de önemli değildir. Çünkü "Sen (onu) satın al" emri mutlak bir emirdir.
Mukateb köleyi satmayı caiz görmeyenler ise, Berîre'nin satılışının kendi isteğiyle ve kendini hürriyete kavuşturmak ve mevcut kitabet akdini bozmak gayesiyle yapıldığını ve bu şartlan taşıyan bir mukateb, köle satışınmsa mûkatep köle satışı anlamına gelmeyeceğini iddia etmişlerdir.
Bazıları da efendileri Berîre'yi kalan taksitlerinin zamanı gelinceye kadar kendisinden alınması karşılığında Hz. Aişe'ye sattıklarım, bunun da mukateb köle satmak anlamına gelmediğini ve dolayısıyla mukateb köle satmanın caiz olmadığını iddia etmişler ve metinde geçen, "Eğer senin velan bana ait olmak üzere, bu borcunu senin yerine ödememe razı olursa bunu yaparım." anlamındaki cümlenin de buna dalalet ettiğini söylemişlerdir.
Oysa bu cümlede mukateb bir köleyi, ödenmemiş taksitleri karşılığında satmanın caizliğine delalet eden bir ifade yoktur.
Diğer taraftan Hz. Peygamber'in henüz teslim alınmadık bir şeyin taşınışını yasaklamış olması da bu iddianın asılsızlığını isbat için yeterli olduğu gibi, metinde geçen; "Sen onu satın al ve azad et." anlamında iki cümle buradaki satın alman şeyin Berîre'nin ödenmemiş taksitleri olmayıp kendisi olduğu, diğer bir ifadeyle mukateb bir köle olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Şeyh Takıyyûddin'in açıklamasına göre, mukateb kölenin satılıp satılmayacağı konusunda üç görüş vardır:
1- Mütakeb kölenin satılması caizdir.
2- Caiz değildir.
3- Satın aldıktan sonra azad etmek niyetiyle caizse de, hizmette kullanmak caiz değildir.
Mükatebin satışını caiz görenlerin delili mevzumuzu teşkil eden 3929 numaralı hadis-i şeriftir.
Ata, İbrahim, en-Nehâi, İmam Ahmet ve bir rivayette İmam Mâlik bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanife, İmam Şafiî ve İmam Mâlik bir rivayete göre mükâteb kölenin satışının caiz olmadığını iddia etmişlerdir. İbn Mes'ud ile Râ-bia da bu görüştedirler. Çünkü o, taksitlerini ödemekten âciz kalıp Ödemeyeceği için kitabet akdi bozulmuştur. Dolayısıyla satılırken mukateb köle değil, kitabet akdi olmayan bir köle olarak satılmıştır.
Hattâbi bu hususta şunları demiştir:
"Bazı kimseler, metinde geçen "Sen onu satın al ve hürriyetine kavuştur" cümlesinin Hz. Peygamberin, Hz. Aişe'yi Berîre'nin sahiplerine verdiği sözün aksine hareket etmeye ve onları aldatmaya teşvik eden bir cümle olması itibariyle bu hadis'i sahih bir hadis olmayacağını iddia etmişler.
Oysa bu cümlede böyle bir mana yoktur. Berîre'nin efendileri, İslam'ın velâühtâka hakkının bizzat köleyi azad eden kimseye ait olduğuna dair hükmünü bilmiyorlar ve Hz. Aişe'nin satın alarak azad etmek istediği Berîre'nin azad ettikten sonra doğacak olan vela hakkının kendilerine ait olmasını istiyorlardı.
Bana erişen bir habere göre Yahya b. Eksem mevzumuzu teşkil eden bu hadis'i yanlış anladığı için onun asılsız olduğunu söylermiş.
Bu hadis-i şerif bir de Urve b. Hişâm tarafından rivayet edilmiştir. Urve'nin rivayetinde fazla olarak bir de, "Sen onlara vela hakkının kendilerine ait olmasını şart koş" anlamında bir cümle bulunmamaktadır. Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi sünenine alırken sözü geçen cümleyi almamıştır. Çünkü içerisinde bu cümle bulunmayan rivayetler, bu cümlenin bulunduğu rivayetlere nisbetle daha sağlam ve tercihe şayandır.
Şayet bu cümlenin hadiste bulunduğu kesinlikle belli olsa bile onun. "Sen onların hakkının kendilerine ait olması için ileri sürecekleri şartlan kabul ediver. Çünkü onların ileri sürecekleri bu şartların hiç bir Önemi yoktur. Önemli olan Allah'ın koymuş olduğu şartlardır. Allah'ın şartlarına göre ise velâ hakkı köleyi azad edenindir." şeklinde te'vil edilmesi gerekir. Şafii imamlarından Müzeni'ye göre; bu cümlede geçen "li" harfi cerri-niri "ala" manasında kullanıldığını, binaenaleyh bu cümlenin "Sen velâ hakkının onların aleyhine olmasını yani senin olmasını şart koş" anlamına geldiğini söylemiş ve "lanet onların

üzerinedir"[16] ayet-i kerimesinde "li" harfi ceninin bu şekilde kullanıldığını delil göstermiştir.
Bezlül-Mechud yazarının açıklamasına göre, İmam Şafii de bu cümlenin aslında sağlam bir rivayete dayanmadığı görüşündedir. Bazılarına göre Hişam bu cümleyi lafız olarak değil mana olarak rivayet ettiği için böyle bir yanlışlığa sebep olmuştur. Bu "şart koş" emrinin "açıkla" anlamında kullanılmış olduğunu iddia edenler vardır. Bu takdir de hadisin manası şöyle olur: "Berîre'yi onlara açıkla." Ancak İmam Nevevî bu tevili doğru bulmamıştır. Hattabi'ye göre; metinde geçen "Bu insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitabiıda olmayan (birtakım) şartlar ileri sürüyorlar?" cümlesi, aslında "Allah'ın Kitabında lafzen ve nassen zikredilmeyen şartlan nasıl ileri sürebiliyorlar?" anlamında kullanılmış değildir. Bu cümle; "Bu insanların ileri sürdüğü şartlar Allah'ın Kur'an'daki hükmüne uygun değildir. Allah'ın Kur'an'daki hükmüne göre, insanlar arasındaki ihtilafların çözümünde Sünnete başvurmaları gerekmektedir. Çünkü Sünnet Kur'an'm tefsiri durumundadır. Hz. Peygamber'in Sünnetine göre de velâ hakkı azad edenindir." anlamında kullanılmıştır.
İmam Şafii'ye göre bu hadis-i şerif, bir köleyi azad edilmesi şartıyla satmanın caiz olduğuna delalet etmektir. Ancka bu mana hadisin lafzında sefahatle anlaşılmış değildir. Fakat hadisin ortaya koyduğu neticeden anlaşılmaktadır.
Şöyle ki, aslında Hz.Berîre'nin efendileri ile Hz. Aişe arasındaki anlaşmada velâ şartı bulunmaktadır. Azad etmeden velâ bulunmayacağına göre Hz. Berire'nin efendileri Hz. Aişe'nin onu azad edeceğini biliyorlardı demektir. Bu durum söz konusu akitte azad etme şartının da bulunduğunu ve bunun caiz olduğunu gösterir.
3930 numaralı hadiste, Berire'nin efendisiyle dokuz ukıyeye pazarlık yaptığı ifade edildiği halde , bazı rivayetlerde beş ukıyeye pazarlık yaptığı ifade edilmektedir.
Hadis şeriflerinin açıklamasına göre, her iki rivayet de doğrudur. Ancak dokuz ukıyeden bahsedilen rivayetlerde, üzerinde anlaşılan miktarın tümünden bahsedilmekte; beş ukıyeden bahsedilen rivayetlerde ise dört sene içerisinde dört ukıye ödendikten sonra kalan beş ukıyeden bahsedilmektedir. Bu bakımdan söz konusu rivayetler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir.[17]

Bazı Hükümler

1- Velâ hakkı azad edene aittir, bu hususta ittifak vardır.
2- Mukâteb köle satılabilir.
3- Köle ve cariyenin azad edilmesini şart koşarak satmak caizdir. İmam Şafii bu görüştedir. Ancak İmam Ebu Hanife bunu caiz görmemektedir.
4- Satışta ileri sürülen her şart satışı ifsad etmez.
5- Bir bidatin zuhurunda devlet başkanının bir hutbe irad ederek halkı bu hususta uyarması müstehabtır.
6- Kocası dururken cariyeye kitabet akdi yapmak caizdir.
7- Münkeri önlemek için mübalağa ve şiddet göstermek caizdir.
8- Cariyenin kocası köle ise karışını kitabet akdi yapmaktan men edemez.
9- Evli bir cariyenin satılması boşanma değildir.
10- Sahibi, mukatebin başkalarından isteyerek tedarik ettiği kitabet taksitlerini kabul edebilir.
11- Köle ve cariyenin haberi makbuldür.[18]

3931... urve d. ez-ZAioeyrtien rivayet olunduğuna göre;; Aışe (r, arına) şöyle demiştir:
Cüveyriye bin e3-Haris b. el-Mustalik, (Beni Mustalik gazvesi sonunda) Sabit b. Kays. b. Şemmas'm yahutta (Sabit'ın) amcası oğlunun hissesine düşmüş ve (onunla) kendi üzerine bir kitabet anlaşması yapmıştır. (Cüveyriye) gözlerin kendisine takılıp kaldığı çok güzel bir kadındı.
Aişe (r, anha) (sözlerine devam ederek) dedi ki: (Cüveyriye, yaptığı) kitabet anlaşmasında (yardım) istemek üzere Resulullah (s.a.v.)'a geldi. Kapı (ya kadar gelip de ora) da durunca kendisini gördüm. Fevkalade güzelliği ile Hz. Peygamberin dikkatini çekeceğini düşünerek) durumundan hoşlandım. (Benim onda) gördüğümü Resulullah (s.a.v.)'ında göreceğini anladım.
Cüveyriye, Hz. Peygambere hitaben:
Ey Allah'ın Resulü, ben (esir aldığın Mustalik oğullarının başkanı) Ha-ris'in kızı Cüveyriye'yim. Benim (şu andaki) durumum sana gizli değildir. Ben Sabit b. Kays b. Şemmas'ın hissesine düştüm. Kendi hakkımda bir kitabet anlaşması yaptım. Sana (bu) anlaşmada (bana yardımcı olmanı) istemek için geldim, dedi. Resulullah (s..a.v.) da:
"Senin için bundan daha hayırlısına (bir istek) var mıdır?" karşılığını verdi. (Cüveyriye):
"O nedir ey Allah'ın Resulü? diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Senin kitabetini (n bedelini) öderim, (sonra azad edip) seninle evlenirim." cevabını verdi. (Cüveyriye de), "Kabul ettim" dedi. (Hz. Aişe sözlerine devamla şöyle) dedi: Halk Resulullah (s.a.v.)'ın Cüveyriye ile velçndiğini işittiler. Bunun üzerine, ellerinde bulunan esirleri serbest bırakmaya başladılar, onları azad ettiler, ve; "(Bunlar) Resulullah (s.a.v.)'ın hanımı tarafından yakınıdırlar, demeye başladılar. "Biz kavmi için Cüveyriye'den daha yararlı bir kadın görmedik. Onun sayesinde Mustalik oğullarından yüz (kadar) halkı hürriyetine kavuşturuldu.
Ebû Davud dedi ki; Bu hadis velinin (velisi olduğu kızı) kendisi ile evlendirebileceğine dair kuvvetli bir delildir.[19]

Açıklama

Hz. Cüveyriye, Beni Mustalik kabilesi başkanı Haris'in kızı idi. Bu kabilenin Hendek Savaşı Arefesinde müslümanlara karşı harp hazırlıklarına başladığı haberi alındığı için Hz. Peygamber hicretin 5. yılının Şaban ayında[20] aniden bu kabile üzerine

yürüyüp onları mağlup etmiş, ekseriyeti kadın ve çocuk olmak üzere yüz kadar esir almıştır.
Hz. Cüveyriye validemiz de esirler arasında bulunuyordu. Metinde de anlaşıldığı üzere, esirlerin taksim neticesinde Sabit b. Kays'ın payına düştü, Fakat kendi rızası üzerine Hz. Peygamber onu sahibinden satın alıp hürriyetine kavuşturdu. Sonra da onunla evlendi. Hz. Cüveyriye zühd ve takvası, namaz ve oruçla haklı bir şöhret kazanmıştır. Hicretin 57. yılında vefat etti. O da Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den bazı hadisler rivayet etmiştir.[21] Hz. Peygamberin, kendisine maddi yardım istemek için gelen Hz. Cüveyriye'ye bakıp onun güzelliğini görmesi, Hz. Cüveyriye'nin o sırada henüz cariye olmasındandır. Çünkü cariyenin yüzüne bakmak mubahtır.
Ayrıca Hz. Peygamber, evlenmek istediği için de ona bakmış olabilir.
Bilindiği gibi bir kimsenin evlenmek istediği bir kadına bakmasında hiçbir sakınca yoktur, isterse bu kadın hür olsun.
Avnül-Ma'bud yazarının açıklamasına göre; Cüveyriye Sabit b. Kays ile dokuz ıkıye karşılığında kitabet akdi yapmıştır. Hz. Peygamber, Kays'a Cüveyriye'yi kendisinden satın almak istediğini bildirince Sabit bu isteği memnuniyetle kabul etti. Hz. Peygamber de onu satın alıp hürriyetine kavuşturdu, sonra da kendisiyle evlendi.
Üsdü'l-Gâbe'de açıklandığı üzere; Hz. Cüveyriye, Hz. Peygamber ile evlenmeden önce babası gelip kızının serbest bırakılmasını Hz. Peygamberden rica etmiş, Hz. Peygamber de ona; kızını muhayyer bıraktığını, eğer gönlünü yapabilirse götürüp gideceğini bildirmiş. Fakat Cüveyriye Hz. Peygamber'i tercih ettiği için babası onu götürmemiştir. Sağlam se-nedle rivayet edilen bu habere göre Hz. Cüveyriye'nin Nikahında babası da hazır bulunmuştur.
Ancak mevzumuzu teşkil eden hadiste Hz. Cüveyriye'nin nikahında mehirden ve şahidden hiç söz edilmemektedir. Gerçekten bu nikahın mehirsiz ve şahitsiz kıyılmış olduğunu kabul etsek bile bunda bir gariplik yoktur. Çünkü vekilsiz, mehirsiz ve şahitsiz nikahın Peygamber'e ait özel bir durum olması mümkündür. Nitekim İbn Reslan bu hadisin, Hz. Peygamber'in velisiz, mehirsiz ve şahitsiz olarak nikahlanmasımn caiz olduğuna delalet ettiğini söylemiştir.
Katâde de vekilsiz ve şahitsiz olarak bir kadını nikahlamanın Hz. Peygambere ait özel bir durum olduğunu söylemiştir.[22]

Bazı Hükümler

1- Mukateb köleyi satmak caizdir.
2- Cariyeye bakmak mubahtır.
3- Bir kimsenin evlenmek isteği kadına bakması caizdir.
4- Bir velinin, velisi olduğu ve nikahlanması kendine haram olmayan bir kızın nikahını kendisine kıyması caizdir. Resulü ekrem Efendimiz devlet reisi olması hasebiyle herkesin velisi hükmünde olduğundan Hz. Cüveyriye'yi kendisine nikahlarken aynı zamanda onun velisi durumunda olması buna delalet eder. Ancak Hz Cüveyriye'nin nikahı kıyılırken yanında kendi yakınlarından birinin bulunmamış olması, bir kadının kendi kendinin velisi olup nikahlanmak için bir veliye muhtaç olmadığı anlamına gelebilir.[23]

3. Şartlı Olarak Hürriyetine Kavuşturma

3932... Sefine (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Ümmü Selemenin kölesi idim. (Bir gün bana);
Seni azad etmek isterim. (Fakat) yaşadığın sürece Resulullah (s.a.v.)'a hizmet edeceksin; dedi. Ben de:
Sen bana (bunu) şart koşmasan bile ben (yine de) yaşadığım sürece Resulullah (s.a.v.)'a (hizmet) den ayrılmam; cevabını verdim.
Bunun üzerine beni azad etti. Ve (Hz. Peygamber'e, yaşadığım sürece hizmet etmemi de) bana şart koştu.[24]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre; buradaki şart vaad manasında kullanılmıştır. Ve akidden sonra koşulmuştur. Bu bakımdan bu şarta uyulmadığı takdirde akid bozulmaz. Fıkıh ulemasının ekseriyeti bu görüştedir. Çünkü azad etme akdi tamam olduktan sonra bu şartın kölesiyle ilgili bir yeri kalmamıştır. Hürriyete kavuşan bir kimsenin kazancı ve menfaatleri sadece kendisine aittir. Başkanın bunlarda bir tasarruf hakkı olmaz. Bir başkası onun malından veya menfatinden ancak bir kira yoluyla faydalanabilir.
Şerhu's-Sünne isimli eserde ise şöyle deniliyor: "Eğer bir kimse kölesini azad etmeden önce belli bir süre kendine hizmet etmesini şart koşar da köle de kabul ederse bu şart geçerli olur. Fakat ebediyyen hizmet etmek üzere koşulan bir şart geçerli değildir. Kölenin böyle bir şartı kabul etmesi halinde kendisi derhal hürriyetine kavuşmuş olur. Fakat köle olarak kendisinin bedelini efendisine ödemesi üzerine borç olur. Ona hizmet etmesi gerekmez. Fakat akidden sonra ileri sürülmüş olan bir şart köle tarafından kabul edilmiş de olsa geçerli olmaz ve köle üzerine hiç bir şey lazım gelmez."
Şevkani'nin Neylü-1 Evtâr'daki açıklamasına göre; bu hadis şarta bağlı olarak yapılan azad etme akdinin sahih olduğuna delalet etmektedir. îbn Rüşd de bu görüştedir. İbn Rüşd'ün açıklamasına göre: bir kimse kölesine, mesela iki sene hizmet şartıyla kendisini azad ettiğini söylese, köle hu hizmeti yerine getirmedikçe hürriyetine kavuşmuş olamaz. İbn Reslan, İbn Şîrîn ile İmam Ahmed'in bu görüşte olduklarını söylüyor.[25]

Kölenin Kendi Payı Kadar Olan Kısmını Hürriyete Kavuşturması

3933... (Ebu'l- Velîd'in) babası Üsâme b. Umeyr'den rivayet olunduğuna göre

Bir adam bir köle üzerindeki payını azad etmiş ve bu durum Peygamber (s.a.v.)'a haber verilmiş. (Bu haberi işiten Peygamber); "Allah'ın ortağı yoktur." buyurarak kölenin tüm vücudunun hürriyete kavuştuğunu bildirmiş. (Bu hadisin diğer ravisi Muhammed) İbn Kesir, rivayetine (şu cümleyi de) ilave etti: "Peygamber (s.a.v.) de (onun) hürriyetine kavuşturulmasını geçerli saydı."[26]

Açıklama

Hattabi, bu hadis üzerine yaptığı açıklamada şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerif, efendilerinden birisi tarafından vücudunun bir kısmı azad edilen bir kölenin, diğer efendisinin de köle üzerindeki hissesini azad edip etmeyeceğine bakılmadan, vücudunun tümünün hürriyete kavuş tu rulduğuna delalet etmektedir. Bu hususta köle üzerinde hissesi o an diğer ortağın buna razı olup olmadığına bakılmaz. Ancak köle üzerindeki birinci hissesini azad eden birinci ortak bu haraketiyle ortağın köle üzerindeki hissesinin bedelini ona borçlanmış olur. Bu borcunu o anda ödememesi neticeyi değiştirmez. Bu borcunun ödenmesi için köleden çalışması da istenmez. Çünkü Hz. Peygamber onun bir kısmının hürriyete kavuşmaysıyla bütün vücudunun hürriyete kavuştuğunu bildirmiştir. Bu bakımdan bu azadı yapan kimsenin, kölenin kalan kısmının bedelinim ortağına ödeyerek veya ona borçlanarak kölenin vücudunun tümünü azad etmesi gerekir. Zira hadis-i şerifte, Allah için yarısı azad edilen bir kölenin vücudunun kalan kısmına bir insanın sahip olmasının, Allah ile ortaklık yapmak anlamına geleceği ifade edilmektedir.
Ancak bu hüküm, kölenin bir kısmını azad eden ortağın zengin olması halinde geçerlidir. Sözü geçen kişinin fakir olması halinde geçerli değildir. Bu durumda kölenin geri kalan kısmını da azad etmekte mükellef değildir. İbn Ebi Leylâ ile İbn Şübrüme, Süfyân es-Sevrî bu görüştedirler. İki rivayetten en kuvvetli olanına göre İmam Şafii de bu görüştedir. Bu görüşte olan ulemaya göre velaü'l-ıtıka hakkı da köleyi azad eden kimseye aid olur.
imam Malik'e göre, bu durumda ikinci sahibin hissesi birinci sahip tarafından kendisine ödenmedikçe köle asla hürriyetine kavuşmaz. Bu görüş İmam Şafii'den de rivayet olunmuştur. Ancak İmam Şafii bu görüşünden dönmüştür.
imam Şafii, birinci görüşünde köleyi, ikinci görüşünde ortağı göz önünde bulundurmuştur.
İmam Şafii'den, kölenin kalan ikinci yarısını hürriyetine kavuşturmasının o kısmın sahibi olan kişinin isteğine
bağlı olduğuna dair üçüncü bir görüş daha rivayet edilmiştir ki, İmam bu görüşte hem köleyi hem de ikinci ortağı göz önünde bulundurmuştur.
İmam, Ebu Hanife'ye göre ise, ortaklardan biri köle üzerindeki payını azad ettiği zaman bakılır; eğer bu ortak zengin ise diğer ortak köle üzerindeki hissesini azad edip etmemekte muhayyerdir. İsterse o anda ortağı gibi köle üzerindeki hissesini azad eder. Bu durumda Vela-tü'ıtâka hakkı bu iki ortağa ait olur. İkinci ortak köle üzerindeki hissesini bedelsiz olarak azad etmek istemezse bedelini kölenin çalışıp kazanarak kendisine teslim etmesini isteyebilir. Kölenin bu bedeli ödeyememesi halinde bu borcu ortağında kalır. Ortağı bu borcu verince veya köleye ödetince köle tamamen hürriyetine kavuşur. Bu durumda velâ hakkı tamamen köleyi hürriyetine kavuşturan ortağına ait olur."
Bu konuda merhum Ömen Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Bu hususta yesâr (zengincilik) ve isâr (fakirlik), mu'tıkın (köleyi azad eden kimsenin) ortağına ait hissesinin kıymetini tazmin edebilecek kadar bir mala malik olup olmamasıdır."[27]

3934... Ebû Hureyre (r.a) 'den rivayet olunduğuna göre;; Bir adam bir köle üzerindeki hissesini azad etmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), (Onun bu) azad işlemini geçerli kılmış ve onu (kölenin) kıymetinin geri kalan kısımda ödemekle mükellef kılmıştır.[28]

3935... (Yine Ebu Hureyre'den) rivayet olunduğuna göre;; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim kendisiyle başkası arasında ortak bir köleyi (hissesi nisbetinde) azad ederse (onun vücudunun tamamını kölelikten) kurtarmak ta ona düşer." (Hadisteki) cümle (lerin rivayeti) İbn Süveyd'e aittir.[29]

3936... (Yine Ehu Hureyre'den) rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir köle üzerindeki hissesini azad ederse, eğer malı varsa (kalan kısmın bedelini de) kendi malından (ödemek suretiyle kölenin vücudunun tümünü) hürriyetine kavuşturur." (Bu hadisin senedinde bulunan) ravi İbn-ül-Müsenna, en-Nadr b. Enes'den söz etmemiştir. (Hadisteki) cümle(lerin rivayeti) İbn Süveyd'e aittir.[30]

Açıklama

Ortaklardan birinin aralarında müşterek olan köle üzerindeki hissesini azad edince, kölenin tüm vücudunun hürriyyete kavuşmuş olacağını ifade eden 3933 numaralı hadiste, kölenin tamamen hürriyetine kavuşmasının, ancak bu kimsenin kölenin kalan kısmının bedelini ortağına ödemesiyle gerçekleşmiş olacağını ifade eden3936 numaralı hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü 3933 numaralı hadis-i şerif, kölenin yarısını azad etmesi ile birlikte kölenin kalan kısmını da hemen azad edebilecek maddi güce sahip olan kimse hakkındadır. 3936 numaralı hadis-i şerif ise bu imkana sahip olmadığı halde bir kölenin kendi üzerine düşen kısmını azad eden kimse hakkındadır. Bezü'l-Mechud yazarının bu husustaki açıklamaları şöyledir: "İki kişi arasında müşterek iken vücudunun bir kısmı ortaklarından biri tarafından azad edilen bir köle vücûdunun kalan kısmının" takdir yoluyla tesbit edilen- kıymetini ödemek, yine onun ilk yarısını azad eden ortağa düşer. Her ne kadar bu hususta itilaf yoksa da, yansı azad edilen müşterek bir kölenin kalan kısmının ne zamandan itibaren hür sayılacağı

mevzuu ulema arasında ihtilaflıdır. Cumhuru ulema ile İmam Şafii'nin en sahih olan görüşüne ve Malikilerden bazılarına göre, yarısı azad edildiği andan itibaren kölenin tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Delilleri ise Eyyub'un nivayet ettiği, "O artık hürdür." hadis-i şerifidir. Nitekim Taha-vî'de ibn Ebî Zib yoluyla Nafi'den (şu mealde) bir hadis-ı şerif nivayet etmiştir: "onun kalan değerini ödemek de onun bir kısmını azad etmiş olan kimseye düşer. Artık o köle hürdür."
Malikilerin meşhur olan görüşüne göre, bur durumda olan bir köle kalan kısmının kıymeti diğer ortağa Ödenmedikçe hürriyetine kavuşmuş olamaz. Fakat köle üzerinde hak sahibi olan ortak henüz bu hakkını almadan kölenin kalan kısmını azad ediverirse köle o andan itibaren hürriyetine kavuşmuş olur. İmam Şafii'nin bu mevzudaki görüşlerinden biri de budur.
Hanefi mezhebine göre ise, bir köle sahibi, kölenin bir kısmını azad edince, kölenin tümü değil ancak bu kısmı hürriyetine kavuşmuş olur. Artık köle kalan kısmının kıymetini ödemek ve hürriyetini tamamen kazanmak üzere çalışmaya başlar.
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, eğer bu köle iki ortak arasında müşterek ise, vücudunun bir kısmının ortaklardan biri tarafından azad edilmesiyle vücudunun tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Bu hüküm, azad eden ortağın fakir olması halinde geçerlidir.
Bu ortağın zengin olması halinde İmam Ebu Hanife'ye göre, şu üç durumdan birini seçmekte muhayyerdir:
1) İsterse ortağı gibi o da kölesi üzerindeki hissesini azad eder.
2) İsterse köle üzerindeki hissesinin kıymetini ortağına ödettirir.
3) İsterse bu kıymeti ödemesi için kölenin çalışıp kazanmasını ister.
Eğer kölenin ilk yarısını ödeyen ortak, kölenin kalan kısmının kıymetini de ödemeyi kabul ederse, o zaman köleden velaü'l-ıtâka hakkının kendisine verilmesini talep etme hakkını elde eder. Eğer ekinci ortak, kalan kısmını kendisi azad ederse, ya da kalan kısmının kıymetini kölenin çalışıp kazanarak kendisine ödemesini isterse o zaman velâ hakkı iki efendi arasında müşterek olur.
Eğer kölenin yarısını azad eden birinci ortak fakir ise, o zaman ikinci ortak şu iki durumdan birini seçme hakkına sahiptir:
1) İsterse o da ortağı gibi köle üzerinde hissesini azad eder.
2) İsterse köle üzerindeki hissesinin kıymetini kölenin kazanıp kendisine Ödemesini ister. Her iki durumda da vela hakkı iki ortağa ait olur.
Bu mevzudaki ihtilaf şu iki esastan kaynaklanmaktadır:
1- Hürriyetin bölünüp bölünmeyeceği konusu: imam Ebû Hanîfe, hürriyetin bölünebileceği esasından hareket ederken, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed onun bölünebileceği görüşünden hareket etmişlerdir.Bu mevzuda İmam Şafii de İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed gibi düşünmektedir.
2 - Kölenin ilk yarısını azad eden ortağın zengin olmasının, kölenin ikinci yarınının kıymetini ödemek için kölenin çalıştırılmasına engel teşkil edip etmeyeceği konusu:
İmam Ebu Hanife'ye göre, birinci ortağın zengin olması kalan kısmın ödenmesi için kölenin çalışmasını istemeye engel değildir. İmameyne göre ise engeldir.
Gerçekten hadis-i şeriflerden bazılarında kölenin bu kıymeti kazanması için çalıştırılmasından bahsedilmesi de İmam Ebu Hanife'nin bu görüşündeki isabeti isbat eden delillerdendir. 3934... numaralı hadiste geçen, "ve onu (kölenin) kıymetinin geri kalan kısmını da ödemekle mükellef kılmıştır." mealindeki cümle, "Eğer ortaklardan biri kölenin bir kısmını azad eder, diğer ortağı da kölenin kalan kısmını azad etmezse, birinci ortak zengin olup kölenin kalan kısmını azad etmeyi isterse o zaman kölenin kalan kısmının kıymetini ortağına ödemesi gerekir." anlamında kullanılmıştır.
3935... numaralı hadiste geçen, "onun vücudunun tamamını kölelikten kurtarmak da ona düşer" anlamındaki cümle de, "Eğer onun tümünü hürriyetine kavuşmasını istiyorsa onu kurtarmak ta birinci ortağa düşer. " anlamına gelmektedir.
Bütün bu durumlar, birinci ortağın zengin olması ve kölenin bütün vücudunun hürriyetine kavuşmasını arzu etmesi, diğer ortağın da hissesini azad etmeye yanaşmaması halinde birinci ortağın kölenin kıymetini ikinci ortağa ödeyerek kölenin tüm vücudunu azad etmesi gerekliğini ifade eder. Bu mevzuda ittifak vardır. Ancak bu ifadelerde birinci ortağın fakir olması kölenin kalan kıymetini de kendisine ödemesi için kölenin çalıştırmasını yasaklayan bir engel yoktur. Bu da Ebu Hanife (r.a)'ın bu mevzudaki haklılığını ortaya koyan başka bir husustur."[31]

5- Önceki Hadiste (Yer Alan, Kölenin Hürriyetine Kavuşturulabilmesi İçin Gerekli Olan Parayı Kazanmak Üzere) Çalıştırılabileceğini Rivayet Edenler (Hadisler)

3937... Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bir kimse kölesinin bir kısmını azad ederse eğer (yeterli) malı varsa (kölenin) bütün (vücud) unu azad etmek

onu üzerine borç olur. Eğer (yeterli malı) yoksa, meşakkat vermemek şartıyla (köle) çalıştırılır."[32]

3938... Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse bir köle üzerinde bulunan hissesini yahut kendisine düşen payını azad ederse, eğer malı varsa (bu) malıyla köleyi (tamamen) azad etmek onun üzerine borç olur. Eğer malı yoksa köle(nin kıymeti) doğru bir şekilde takdir edilir. (Bu kıymeti kazanıp da öbür) sahibine (ödemesi için) Fazla meşakkat vermemek şartıyla köle çalıştırılır. "Ebu Dâvûd dedi ki: (Yezid b. Zurey ile Nasr b. Ali'nin) ikisinin hadisinde de "meşakkat vermemek üzere çalıştırılır" (sözü) vardır, (fakat) "bu kölenin kıymeti doğru olarak takdir edilir" sözü yoktur.[33]

3939... (bir önceki hadis yine Katâde) senediyle ve mana olarak Said b. Ebî Arube)'den (rivayet olunmuştur. Said'den İbn

Ebî Ediyy ile Yahya b. Saîd rivayet etmişlerdir.) Yahya ile İbn Ebî Adiyy'den de Muhammed b. Beşşar rivayet etmiştir.
Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi Ravh b. Ubâde de Said b. Ebî Arûbe'den rivayet etti, (fakat kölenin) çalıştırılabileceğinden bahsetmedi. Cerir b. Hâzim ile Musa b. Halef de beraberce Yezid b. Zurey' yoluyla Katâde' den (hadisin) manası rivayet etti ve bu rivayette "kölenin çalıştırılması" (kelimesi)ni de zikrettiler.[34]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler, sahiplerinden biri tarafından vücudunun bir kısmı azad edilen bir kölenin diğer sahibinin hissesine düşen kısmını azad etmenin de Kölenin vücudunun bir kısmını azâd eden ortağa düştüğünü, eğer bu kimsenin kölenin kalan kısmını azâd edebilecek kadar malı yoksa o zaman gerekli parayı kazanmak üzere kölenin çalıştırılabileceğini ifade etmektedirler. Nitekim biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki babda açıklamıştık. Bir önceki babda yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadisler, bu şartlarda söz konusu paranın temini için kölenin çalıştırılabileceğini söyleyen İmam Ebu Hanife'nin görüşünü teyid ve isbat etmektedir.
Ancak bu hadislerde geçen, "köle çalıştırılır" sözü gerçekten aslından mıdır, yoksa, hadisi rivayet ederken Katâde tarafından söylenmiş ve hadisin metni arasında srkştınlmış bir fetva mıdır?" konusu ulema arasında ihtilaflıdır. Bu meselede merhum Ahmed Davudoğlu şunları nakletmiştir: "Bu babda birçok sözler söylenmiştir. Ezcümle Kadi Iyaz şöyle demiştir:" Buradaki köleyi çalıştırma meselesinin zikredilmesinde ravüer arasında ihtilaf vardır. Dârekutnî diyor ki: "Bu hadisi Şube ile Hişam Katâdeden rivayet etmişlerdir. Bunların ikisi de en mutemed ravilerden oldukları halde çalıştırmayı zikretmem işlerdir. Hemmâm da onlara uyarak çalıştırma meselesini hadisten ayırmış, onu Ebu Katade'nin reyi saymıştır. Hadisi Buharı de bu şekilde tahriç etmiştir, doğrusu dâ budur. Ve Ebu Bekir en-Nisâbûrî'yi "Hemman'in rivayeti ne güzel ve mazbuttur. Katade'nin sözünü hadisten ayrılmıştır," derken işittim..."
Kadı Iyaz; Asîlî ile İbn Kassâr ve diğer bazı ulemanın, "Çalıştırmayı hadisten kabul etmeyenler, kabul edenlerden evladır. Çünkü bu cümle ibn Ömer'den rivayet edilen diğer hadislerde yoktur." dediklerini; İbn Abdil-berr'in de aynı sözü söylediğini; bir başkasının mezkûr cümle hakkında, "Saîd b. Ebî Arûbe onu Katâde'den rivayet ederken bazan söyledi bazan söylemedi." dediğini kaydettikten sonra; "Bu da gösterir ki, mezkûr cümle hadis metninden değildir. Nitekim başkaları da aynı şeyi söylemişlerdir." diyor.
İmam Şafii'nin de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. "Köleyi çalıştırma" cümlesini hadisin metninden kabul edenler bunlara cevap vermişlerdir:
İbn Hazm, hadisin otuz sahabiden sabit olduğunu söylemiş, "Bu-haber son derece sahihtir. Binaenaleyh onun ihtiva ettiği ziyadeyi terketmek caiz değildir." demiştir.
Buhari sarihi, Aynî dahi, "Bu hadis, Şafii'nin dediği gibi sabit olmasaydı Buhari ile Müslüm onu Sahihlerinde tahric etmezlerdi." demektedir.
Hasılı ulemadan bazıları Ebu Hureyre hadisini bundan evvelki İbn Ömer rivayetine muhtalif görmüş ve Ebu Hureyre hadisindeki "Köle çalıştırılır." Cümlesini hadisin aslından kabul etmemişlerdir. Kölenin çalıştırılmayacağına, İbn Ömer rivayetine[35] muhalif görmüş, Ebû Hureyre hadisindeki "Köleyi çalıştırma" cümlesini hadisin aslından kabul etmemişlerdir. Kölenin çalıştırılmayacağına, ibn-i Ömer rivayetiyle istidlal etmişlerdir.
Diğer ulema ise, iki rivayet arasında muhalefet olmadığını, yalnız Ebu Hureyre (r.a) hadisinde "çalıştırılır." Ziyadesi bulunduğunu; bu ziyadeyi Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin rivayet ettiklerini, binaenaleyh onun da sahih olduğunu söyleyerek hadisi kendilerine delil göstermişlerdir.
Cumhur ulemaya göre, buradaki çalıştırmadan murad, hissesini azad etmeyen ortağın hakkını ödemek için köleyi çalıştırıp kazandırmaktır. Köle bu parayı kazanıp sahibine ödedikten sonra hür olur. Bazıları, "Bundan murad, hissesi mukabilinde kölenin sahibine hizmet etmesidir." demiştirlerdir.[36]

6. kölenin çalıştırılamayacağını rivayet eden kimseler (in rivayet ettiği hadisler)

3940... Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse bu kimse için (kölenin kalan kısmına) adaletli bir kıymet takdiri yapılır. (Yapılan bu takdire göre) ortaklarına (köle üzerindeki) paylarını verir ve (tümüyle onun adına azad edilmiş olur. Eğer (onun, kölenin kalan kısmını azad etmeye yetecek kadar malı) yoksa o zaman (köleden sadece) azatlanan kısmı azad edilmiş olur. (Ortaklarının hissesi yine köle olarak kalır)."[37]

3941... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de bir önceki hadisin) manayı (rivayet olundu. Ancak bu rivayetin ravilerinden olan Eyyub) dedi ki: Nafı' (bu hadisi rivayet ederken, Yoksa köleden) azadlanan kısım azad edilmiş olur" sözünü bazan söyledi, bazan da söylemedi.[38]

3942... Şu (bir önceki) hadis İbn Ömer (r.a)'dan (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, bu rivayette) Eyyub (şöyle) demiştir: (Ancak bir önceki adis-te geçen) "Yoksa köleden sadece azadlanan kısım azad edilmiş olur" sözünün (gerçekten) hadisten mi yahutta Nafi'nin söylediği (kedine ait) bir söz mü olduğunu bilmiyorum.[39]

3943... İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre;; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse, eğer (kölenin kalan kısmının) bedeline yetecek kadar malı varsa (bu

malıda ortaklarına vermek suretiyle kölenin) tümünü azad etmek de ona düşer. (Eğer kendisinde buna yetecek kadar) mal yoksa (köleden sadece onun) hissesi (kadarı) azad olur. (Ortaklarının hissesi yine köle olarak kalır.)"[40]

3944... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de bir önceki) İbrahim b. Musa (hadisi)'nin manası (rivayet olunmuştur).[41]

3945... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de 3940 numaralı) Ivlalik (hadısm)'m manası (rivayet olunmuştur. Ancak bu hadisin senedinde bulunan Cüveyriye, Malik hadisinde bulunan), "Eğer (malı) yoksa (köleden sadece) azadlanan kısım azad edilmiş olur." cümlesini rivayet etmemiştir, (ibn Ömer'in) bu rivayeti (Malik hadisinin) manasına uygun olarak (devam etmekte) ve "köle onun adına azad edilmiş olur." cümlesiyle sona ermektedir.[42]

3946... İbn Ömer'de rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse; eğer onun kölenin (kalan kısmının) fiyatına yetecek kadar malı varsa kölenin kalan kısmı da onun malı üzerinden azad edilmiş olur."[43]

3947... Abdullah b. Ömer'den rivayet olurduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) ona şöyle demiştir:
"Bir köle iki (kişi) arasında (ortak) olur da ortaklardan biri hissesini azad ederse, (bakılır); eğer zenginse (değerinden) eksik ve ziyade olmamak üzere onun hesabına köleye bir kıymet biçilir, sonra azad edilir."[44]

3948... İbn et-telîbb'in babasından rivayet olunduğuna gör; Bir adam, kölesi üzerinde bulunan hissesini azad etmiş de Peygamber (s.a.v.) ona (kölenin kalan kısmının değerini) ödetmemiş.
Ahmet (b. Hanbel ravi) el-Telibb'i kasdederek, dedi ki: OT (nun ismi) ta iledir. Şu'be peltek olduğu için ta ile sa harfini ayırdedememiş (ve birbirine karıştırmış)tır.[45]

Açıklama

Bu babın başlığı Sünen-i Ebi Dâvûd nüshalarında fark]ı şekiide karşımıza çıkmaktadır. Bezlül-Mec-hud nüshasında "Kölenin çalıştırılabileceğini rivayet edenler" anlamına gelen bir cümleden ibarettir. Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre Müctebâiyye nüshası ile Ahmediyye, Medeniyye, nüshalarında ve Münziri'nin elinde bulunan nüshada da bu başlık böyledir.
Fakat İbn Reslan'ın Müctebâiyye nüshasının haşiyelerinde ve Münzirî'nin üzerinde çalıştığı nüshanın haşiyesinde bu başlık "Kölenin çalıştın-lamayacağı" anlamına gelen bir cümleden oluşmaktadır.
3934-3936 numaralı hadis-I şeriflerin şerhinde de açıkladığımız gibi, ortaklardan biri tarafından yarısı azad edilen bir kölenin diğer yansı diğer ortak tarafından azad edilmeyince, kölenin kalan kısmının değerini sahihlerine ödeyerek azad etme görevi de yine ilk yansım azad eden kimseye düşer. Fakat bu parayı ödemeye gücü yetmezse o zaman nasıl hareket edileceği ulema arasında ihtilaflıdır.
İmam Malik ile İmam Şafii ve İmam Ahmed'e göre, bu parayı kölenin ilk yansını azad eden kimse ödemekle mükelleftir; bu parayı ödemediği takdirde parayı temin etmek için köleyi çalıştıramaz.
İmam Ebu Hanife'ye göre ise, kölenin ilk yarısını azad eden kimse fa-kirse ikinci yarısını da azad etmek için köleyi çalıştırabilir. Nitekim bir önceki babda geçen hadisler de bu görüşü açıkça ifade etmektedir. Her ne kadar 3948 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin, bir kölenin bir kısmını azad eden bir kimseyi diğer kısmını da ödemekle mükellef tutmadığına dair bir ifade varsa da, bu ifadeden o kimsenin kölenin kalan kısmı-nı ödemesi gerekmediği manası çıkmaz.
Çünkü Hz. Peygamber o kimseyi fakirliğinden dolayı bu parayı ödemekten muaf tutmuş olabileceği gibi, ortaklar vela hakkının ona geçmemesi için bu parayı onun ödemesine razı olmadıklarından dolayı bu kişiyi söz konusu parayı ödemekle mükellef tutmamış da olabilir.[46]

7. Nikahı Haram Olan Bir Yakınını Köle Edinmiş Olan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

3949... Semüre (İbn Cündüp)'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim (kendine nikahı) haram olan bir yakın (m)a sahip olursa (şunu bilsin ki yakını olan) o (köle) hürdür."
Ebu Davud dedi ki: Bu hadis'in bir benzerini de Hammâd b. Seleme, Katâde ve Âsim, el-Hasen yoluyla Muhammed b. el-Bekr el-Birsani rivayet etmiştir.
Yine Ebu Davud dedi ki:
(Ravilerden) Hammâd b. Seleme'den başka bu hadisi, (bana) "bunu falanca söyledi" sözünü kullanarak rivayet eden olmamıştır. (Bu bakımdan) bu hadis (in sıhhatin) de şüphe vardır.[47]

3950... Katâde'den rivayet olunduğuna göre; Ömer İbn el-Hattab şöyle buyurmuştur:
"Her kim (kendisine nikahı) haram olan bir yakın (ın)a sahip olursa (yakını olan) o (köle) hürdür."[48]

3951... Katâde'den rivayet olunduğuna göre; el-Hasan (el-Basri) şöyle demiştir:
"Kim (nikahı kendisine) haram olan yakın (m)a sahip olursa (yakın olan köle) hürdür."[49]

3952... (Bir önceki hadisin) bir benzen de el-Hasen (el-Basrî) ile Câ-
bir b. Zeyd'den de rivayet olunmuştur.Ebu Davud dedi ki: "Saîd'in hafıza sı Hammâd'dan daha güçlüdür.[50]

Açıklama

Rahim: Aslında "ana rahmi" amlamına gelir.Fakat burada yakın akraba anlamında kullanılmıştır.Mahrem; ise "haram" demektir. "Rahim mahrem" terkibi ise, nikahı ebediyen haram olan anne, baba, amca, dayı, hala gibi yakın akraba anlamına gelmektedir.
İbnü'l-Esir'in açıklamasına göre; Sahahbe-i Kiram'dan ve tabiundan olan ilim adamları, bu hadis-i şerife dayanarak, "bir kimsenin elinde bulunan ve nikahı kendisine haram olan kadın veya erkek bir kölenin hür olacağının" söylemiştir.
İmam Ebu Hanife (r.a.) ile taraftarları ve İmam Ahmed (r.a.) de bu görüştedir.Yani köle ile efendinin birinin erkek diğerinin kadın olması farz edildiği takdirde aralarında nikah caiz olmuyorsa o köle derhal hür olur.
İmam Şafii'ye göre ise, usul ve furu ile birlikte kardeşler de azad edilmiş olurlar.İmam Nevevi'ni açıklamasına göre, Zahiriye uleması ise, "Hiçbir evlat babanın hakkının ödeyemez.Meğer ki, onu köle olarak bulup da satın alarak azad eyleye" mealindeki 5137 numaralı hadise dayanarak, "Köle sahibi azad etmedikçe köle onun mahreminden de olsa yine kölelikten kurtulamaz" deimşlerdir.
Çoğunluk ailmlere göre ise, usul ve furu denilen anne ve babalar ile çocuklar ve torunlar satın alınır alınmaz hürriyetlerine kavuşmuş olurlar.
Ancak usul ve furu dışındaki akrabaların satın alınmaları halinde hür sayılıp sayılmayacakları konusu ulema arasında ihtilflıdır.
İmam Şafii (r.a.) ve taraftarlarına göre, usul ve furu dışındaki yakınlar sırf satın almakla hürriyetlerine kavuşmuş olmazlar.
İmam Malik (r.a.) sırf satın almakla usul ve furu gibi kardeşeler de hürriyetlerine kavuşmuş olurlar demiştir.
Ebu Hanife (r.a.)'ye göre ise, kendilerine nikah düşmeyen yakınların tümü satın aldıkları andan itibaren hürriyetlerine kavuşmuş olurlar.
Ebu Davud, 3949 numaralı hadisin sonunda ilave ettiği sözlerle bu hadisin merfu ve muttasıl olmadığına işasret etmek istemiştir.Nitekim Beyhaki de haidisn ravisi Hammad'ın hadisi bu şekilde rivayet etmekle hafızası kendisinden daha güçlü olan ravilerin rivayetlerine ters düştüğünü söyleyerek Ebu Davud'un bu görüşünü paylaşmıştır.
İmam Tirmizi de; bu hadisi muttasıl olarak rivayet eden Hammad'dan başka bir ravi bilmediğini söylüyor. Ayrıca Buhari de bu hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Ali b. El-Medini ise bu hadisin münker olduğunu söylemiştir.
Hafız Münziri'nin açıklamasına göre, 3950-3951 numaralı hadisler mevkuf ve murseİdirler, 3952 numaralı hadis ise mürsel ve münkerdir.
Ancak bu zayıf hadisler birbirini teyid ettikleri için zayıflıktan kurtulup haşen-ligayrihi mertebesine yükseldiklerinden musannif Ebu Davud onları Sünen'ine almıştır.[51]

8. Efendisinden Çocuk Dünyaya Getiren Cariyeleri Azad Etmek

3953... Selame binti Ma'kıl'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Cahiliye döneminde amcam beni getirip Ebul-Yeser İbn Amr'm kardeşi Hubab b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahman b. el-Hubab'ı dünyaya getirdim. Sonra (Hubab) vefat etti. Bunun üzerine hanımı, "vallahi şimdi (Hub.ab'ın) borcu karşılığında (bu cariyeyi) satacaksınız" dedi. Ben Resu-lullah (s.a.v.)'a varıp;
Ey Allah'ın Resulü, ben Hârice Kays Aylan (kabilesin) den bir kadınım. Amcam beni cahiliye döneminde Medine'ye getirip Ebu'l-Yeser İbn Amr'm kardeşi Hubâb b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahman b. el-Hu-bâb'ı dünyaya getirdim. (Şimdi de Hubab ölünce) karısı, Vallahi şimdi (bu cariyeyi Hubab'in) borcu karşılığında satacaksınız diyor, dedim. Resürullah (s.a.v.): "Htibâb'ın velisi kimdir?" diye sordu. "Kardeşi Ebu'l-Yeser İbn Amr'dir. " diye cevap verildi. Ona (birisini) görder (ipyanına çağır) di, (gelince ona);
"Bu cariyeyi azad ediniz. Bana (ganimet olarak) bir kölenin geldiğini duyduğunuz vakit bana geliniz; bu cariye karşılımda size (o köleyi) vereceğim" buyurdu. Bunun üzerine beni azad ettiler ve (bir süre sonra) Resulullah (s.a.v.)'a (birtakım) köle(ler) geldi. Benim yerime onlara bir köle verdi.[52]

3954... Cabir b. Abdullah'dan rivayet edilmiştir; dedi ki: Biz Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir (r.a) dönemlerinde "Ümmüha-tü'l-evlâd" (denilen, bizden bir çocuğu olan cariyeler)! sattık. Ömer (r.a) (halife) olunca bize (bunu) yasakladı, biz de vazgeçtik.[53]

Açıklama

Ümmü Veled: Efendisinden çocuk dünyaya getiren cariye demektir. Çoğulu, "ümmühatü'l-evlâd" gelir. Münziri, bu hadisi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der: Bazı alimler şöyle demişlerdir: Sahibinden çocuğu olan cariyeler muhtemelen Resul-i Ekrem (as) zamanında çok az satıldığı için onun bundan haberi olmamış olabilir. Şu ihtimal de vardır, belki ilk zamanlarda bu nevi cariyelerin satılması caiz idi, sonra yasaklandı. Ebu Bekir (r.a) ise konulan yasağı duymamış olabilir veya onun döneminde bu nevi olay vuku bulmamış olabilir. Çünkü onun dönemi kısa sürdü. Hz. Ebubekir Bu dönemde bir taraftan dinden dönenlerle savaşmakla meşgulken, diğer taraftan islâmi hizmetler konusunda yoğun bir çalışma içerisinde idi. Ömer

(r.a) halife iken, bu konu hakkında Resul-i Ekrem (as) tarafından buyrulmuş olan sahih hadisler kendisine intikal edince bu yasağı koydur,"
Avnü'l Mabud yazarı, İbn Kudâme'nin de şöyle dediğini nakleder: "Sahibinden çocuğu olan cariyeyi satmanın caiz olmadığı yolunda sahabelerin icma'i vardır. Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Zübeyr'in bunu caiz gördüklerine dair yapılan rivayet, nakledilen icma'i gölgelemez. Çünkü bu zatların bu görüşten rücü ettiklerinden rivayet edilmiştir.
Bu ifadelerin akabinde konuya ilişkin rivayetler nakledilmekte ise de bunların buraya aktarmaya gerek görmüyoruz. Çünkü günümüzde bu nevi meseleler görülmez. Cariye işi tarihe karışmıştır.[54]

9 Müdebber Kölenin Satılması (Caiz Midir?)

3955... Câbir b. Abdullah'dan rivayet edildiğine göre; Bir adam kendi ölümünden sonra geçerli olmak üzere kölesini azad etmiş ve o köleden başka bir malı da yokmuş. Bunu üzenine Peygamber (s.a.v.) (orada bulunanlara) o köleyi (getirmelerini) emretmiş, (köle getirilince) yedi yüz yahutta dokuzyüz (dirhem)e satılmış.[55]

3956... Şu bir önceki hadis, Câbir b. Abdillah'dan (bir başka yolla daha rivayet edilmiştir. Şu farkla ki, Câbir burada bir önceki hadise şu cümleleri de) ilave etmiştir. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
" Sen (bu kölenin) değerin (i aimay)a (herkesten) daha müstehaksin. Allah'ın da ona ihtiyacı yoktur."[56]

3957... Câbir (r.a) den rivayet olunduğuna göre;
Ensar'dan Ebu Mezkur diye anılan birisi Yakub adındaki kölesini kendi ölümünden sonra geçerli olmak üzere azad etmiş ve o köleden başka bir malı da yokmuş.
(Bir gün Resnlullah (s.a.v.) o köleyi çağırmış ve (orada hazır bulunan kimselere): Bunu kim satın alır?" diyerek satılığa çıkarmış. Bunun üzerine Nuaym b. Abdullah b. en-Nahhâm onu sekizyüz dirheme satın almış ve bu dirhemleri o kölenin sahibine vermiş. Sonra (Resulullah) şöyle buyurmuş:
"Sizden birisi fakir olduğu zaman (eline geçen maddi imkanlardan yararlanmak hususunda) önce kendisinden başlasın. Eğer (eline geçen bu) maddi imkanda (kendi ihtiyacından artan) bir fazlalık varsa onu da ailesine, eğer (daha) fazlalık varsa onu da yakınlarına hısımlarına, fazlalık daha da varsa onu da şuraya buraya (versin)."[57]

Açıklama

Hürriyete kavuşması efendisinin ölümüne bağlı ojan köleye "müdebber" denir. Bu şekilde köle azad etmeye de; "Tedbir" denir. Tedbir dört çeşittir:
1- Tedbir-i Mutlak: Efendisinin ölümüne bağlanarak yapılan tedbirdir. Efendinin kölesine, "ben öldüğüm zaman "sen hürsün" demesi gibi.
2- Tedbir-i Muallak: Bir şarta bağlamruş olan tedbirdir. Efendisinin kölesine hitaben, "sen şu işi yaparsan ölümümden sonra hürsün" demesi gibi. Bu durumda köle efendisinin sağlığında bu şartı yerine getirirse efendisinin ölümünden sonra hürriyete kavuşmuş olur.
3 - Tedbir-i Mukayyed: Malikin bir vasıf ile mukayyed olan vefatına bağladığı tedbirdir. Efendisinin kölesine, "ben bu hastalığımdan ölürsem' veya "ben bu yolculuğum esnasında vefat edersem sen hürsün" demesi gibi.
4- Tedbir-i Muzaf: Bir vaktin geçmesine veya çıkmasına izafe edilen tedbirdir. "Sen yarından itibaren mudebbersin" veya " sen falan ayın bitiminde müdebbersin" denilmesi gibi.[58]
Müdebbir: Tedbiri yapan, yani kölenin hürriyetini kendisinin ölümüne bağlayan efendi.
Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadisleri miidebber köleyi satmanın ntutlak suretle caiz olduğunu söyleyen İmam-ı Şafii'nin delilidir. Hattâbi'nin açıklamasına göre Ahmet b. Hanbel ile İshâk b. Râhûyeh, Mücâhid ve Tâ-vûs da bu görüştedirler.
Hasan-ı Basrî ise, sahibinin köleyi satmaya muhtaç durumda olması şartıyla müdebberi satmanın caiz olduğu görüşündedir.
İmam Malik'de efendinin en azından kölenin değerine denk bir borçla ölmesi halinde onu varislerin satabileceklerini söyler.
Said b, el-Müseyyeb ile Şa'bî Nehâi ve Zuhrî ise müdebber köleyi satmanın caiz olmayacağını söylemişlerdir.
İmam Ebu Hanîfe ile Sufyân-ı Sevri, Evzâi, Şüreyh, Mes'rûk, Kasım b. Muhammed, Ebu Cafer Muhammed b. Ali ve Salir b. Abdullah da bu görüştedirler.
Bedayiu's Sanayi' yazarının kaydettiği gibi, İmam Ebu Hanife; "Eğer tabiinden bu büyük alimler, müdebberin satılabileceğinisöylemiş olsalardı, onlara uyarak ben de müdebberin satılabileceğini söylerdim." demiştir.[59]
Tedbir Akdinin Hükmü İki Kışıma Ayırılır:

1) Müdebberin hayatında cari olan hükümler.
2) Müdebberin vefatından sonra cari olan hükümler.Müdebberin hayatında cari olan hükümler şunlardır: Efendinin mutlak tedbir ile miidebber kıldığı kölesi, Hanefilere göre köle ancak efendisinin ölümüyle hürriyetlerine kavuşmuş olacağından efendisi onu asla satamaz. İmam Şafii'ye göre ise, köle bu nevi tedbir ile asla hürriyet hakkım kazanmış olmayacağından efendisi onu istediği zaman satabilir. Çünkü bu köle
hürriyetini ancak efendisinin ölümünden sonra kazanacak tır, bu ise şimdilik yoktur.
Ancak mukayyed tedbir ile müdebber kılınmış olan köleyi satmanın caizliğinde ulema ittifak etmiştir.
Hafız Zeylaî'nin açıklamasına göre, bu babda geçen hadislerde Hz. Peygamber'in satılmalarına izin verdiği kölelerden

maksat; tedbir-i mukayyed ile müdebber kılınmış köleler olabileceği gibi, bu kölelerin satılmasından maksat gerçekten satılmaları olmayıp kiraya verilmeleri olmaları da mümkündür.[60]
Bu hususta Hamleleri dayandıkları deliller şunlardır:
1. Darekulni'nin ibn Ömer'den rivayet ettiği müdebber kölenin satılmayacağını ifade eden zayıf hadisler.[61]
2. Cabir b. Abdullah'dan rivayet edilen Hz. Peygamber'in müdebber kölenin satılmasını yasaklayan hadislerin ifadeleri.
3. Hz. Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b Abbas, Abdullah b. Ömer (r.a)'ın müdebber kölenin satılmayacağı görüşünde olduklarına dair haberler.[62]

10. (Mirasının) Üçte Biri Değerlerini Karşılayamayan Kölelerini (Ölüm Yatağında İken) Azad Eden Kimse (Hakkında Gelen Hadisler)

3958... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam ölürken altı kölesini azad etmiş ve onlardan başka malı yokmuş. Bu (haber) Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca o kimse için ağır sözler söylemiş, sonra köleleri çağırıp onları üçe bölerek aralarında kur'a çekmiş. (Kur'a sonucu bunlardan) ikisini azad etmiş ve dördünü de köle olarak bırakmıştır.[63]

3959... (Bir önceki hadisin) manası (yine aynı) senediyle Ebû Kılâbe'den de rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, Ebû Kılâbe (oradan geçen) "O kimse için ağır sözler söyledi" cümlesini rivayet etmemiştir.[64]

3960... (Bir önceki hadisin) manası Ebû Zeyd'den de rivayet olunmuştur. Ancak bu rivayette bir önceki hadisten fazla olarak şu cümleler de bulunmaktadır): Bu adan ensardan biriydi. Peygamber (s.a.v) (bu haberi duyunca); "Eğer ben bu adamı defnedilmeden önce görseydim , (müslüman mezarlığına gömülmesine izin vermezdim ve) müslüman mezarlığına gömülmezdi" buyurdu.[65]

3961... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre:
Bir adam ölürken altı kölesini azad etmiş ve (kendisinin) bu kölelerden başka bir malı da yokmuş. Bu (haber) Peygamber (s.a.v)'e yetişince köleler arasında kur'a çekmiş, (kıır'a sonucu onlardan) ikisini azad etmiş, dördünü de köle olarak bırakmış.[66]

Açıklama

Ölüm yatağında iken kölelerini azad ettiğinden bahsedilen şahsın kimliği hakkında bir açıklama mevcut değildir.
Sadece 3960 numaralı hadis-i şerifde onun Ensari olduğuna dair bir açıklama bulunmaktadır.
Her ne kadar burada sözü geçen şahsın kölelerini ölmek üzere iken azâd ettiği ifade edilmekte ise de, Müslim'in bir rivayetinde[67] bu şahsın ölürken kölelerinin azad edilmesini vasiyet ettiği ifade edilmektedir.
İmam Kurtubî'nin de dediği gibi doğru olan rivayet Müslim'in bu rivayetidir. Ancak bazı râviler bu hadisi rivayet ederken yanlışlıkla "vasiyet etti" kelimesini atlayarak sadece onun ölmek üzere iken kölelerini azad ettiğini nakletmekle kalmıştır.
Bilindiği gibi bir kimsenin mirasının üçte birisinden fazlasında vasiyet hakkı yoktur. Sözü geçen sahabinin altı kölesinin değeri tüm mirasının üçte birinden fazla olduğundan, onun bu vasiyeti tümüyle geçerli değildir. Bu yüzden Hz. Peygamber onun bu usulsüz tasarrufunu duyunca onun hakkında ağır sözler sarfetmiştir. 3960 numaralı hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in o şahıs hakkında söylediği ağır sözler. "Eğer ben defnedilmeden önce o adamı görseydim o, müslümanlar mezarlığına gömülmezdi" anlamına gelen cümlelerden ibarettir.
Nesai'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber'in sözü geçen sahabi hakkında; "Bileydim onun namazına katılmak istemezdim." dediği ifade edilmektedir.
Bu babda geçen hadis-i şerifler, mallarının üçte biri kölelerinin değerine ulaşmadığı halde, ölüm yatağında iken kölelerini azad eden vcva azad edilmelerini vasiyet eden kimsenin ölümüyle, malının üçte biri karşılığında hangi kölelerin hür sayılacağı konusunda kur'a usulüne başvurulabileceğini söyleyen imam Malik ile İmam Şafii. Ahmed. İshak, Da-vud, İbn Cerir ve cumhur ulemanın delilidir.
İmam Ebu Hanife'ye göre ise, bir kimsenin kölelerinden her birinin vücudu mirasın üçte birinden hissesine düşen pay nisbetinde azad olur ve kölelerden herbiri vücudunun kalan kısmının da hürriyete kavuşması için gereken parayı temin etmek üzere çalıştırılır. Bu parayı kazanıp da varislere teslim edince vücudunun tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Said b. el-Müseyyeb ile Şureyh, en-Nesâi, Şabî, Katâde ve Hammad da bu görüştedirler.
Hanifilerden bazıları ise, bu gibi hususlarda kur'a usulüne göre başvur-murmanın meşru olmayıp cahiliye adetlerinden kalan bir nevi kumar olduğunu söylemişlerdir.[68]
İbnül Münzir, Ebû Hanîfe'nin kurayı caiz gördüğünü söylemiştir.[69]
Kur'anın caiz olmadığını söyleyen Hanefî'nin imamlarına göre. kur'a İslamin ilk yıllarından geçerli idi, fakat sonradan nesh edildi. Nitekim Ebû Cafer et-Tahâvi'nin rivayet ettiği[70] Hz Ali'nin İslamın ilk yıllarında Ye-men'de bu usulü uyguladığını ve Hz Peygamberin de tasvibine mazhar olduğunu fakat sonradan bu usulü terkettiğini ifade eden hadis-i şerif de buna delalet eder.[71]

11. Malı Olan Bir Köleyi Azad Eden Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

3962... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir köleyi azad eder ve o kölenin de malı olursa, kölenin malı onun (efendisinin) olur. Ancak efendinin o malı(n köleye ait olmasını)şart koşması (bu hükümden) hariçtir."[72]

Açıklama

Hadiste geçen "kölenin malı" ifadesinin zahirine maj edinebilir. Fakat efendisi bunu ondan cebren alma hakkına ve yetkisine sahiptir. Bu görüş Mâiik'in kavlidir. Cumhura göre köle ma] edinemez. Hadiste geçen "kölenin Mail" ifadesinden maksat, gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği maldır. Gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği mal, efendisinin malıdır, mülkiyetindedir. Bu mal kölenin elinde olduğu veya köle elde ettiği için "kölenin malı" tabiri kullanılmıştır. Hadisin; "kölenin malı onundur'7 cümlesindeki zamirin ait olduğu şahıs konusunda ihtilaf vardır. Alimlerin ekserisine göre zamir köleyi azadla-yanla ilgilidir. Bu takdirde cümlenin manası şöyle olur: "Kölenin malı onu azadlayanmdır." Bir kısım ehli ilim ise zamirin köleye ait olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin manası şöyle olur: "Kölenin malı köleyedir."[73]
Kölenin mal edinemeyeceği görüşünde olan cumhur ulemaya göre; "Kölenin malı" terkibinde malın köleye izafe edilmesi mecazidir. Efendisinin izniyle kölenin o maldan tasarruf hakkına sahip olması ve o malı korumakla görevli olması gibi sebeplerle mal köleye izafe edilmiştir.
Nitekim bazen güttüğü koyunlar da mecazen çobana izafe edilerek onlara "çobanın koyunları" denir. Kölenin efendisinin lütfü ve izniyle mal sahibi olabileceğini söyleyen İmam Malik'e göre ise, buradaki kölenin malından maksat, efendinin kölesine lütfen bağışladığı maldır.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere cumhur ulemaya göre, "kölenin malı onundur." cümlesindeki "hu" zamiri efendisiyle ilgilidir. Nitekim "Kim bir köleyi satarsa o kölenin malı satana aittir.[74] " hadis-i şerifi de buna delalet etmektedir.[75]
Metinde geçen "Ancak efendinin, o malıfn köleye ait olmasını şart koşması (bu hükümden) hariçtir."
Cümlesi, kölenin mal sahibi olabileceğini savunan İmam Malik'e göre, "Ancak satın alan efendinin şart koşması halinde kölenin malı sözü geçen efendisinin olur" anlamına gelir. Cumhura göre ise bu cümle, "Satan efendinin, kölenin elinde bulunan malın azaddan sonra köleye ait olmasını şart koşması halinde bu mal kölenin olur" anlamına gelir.
Hattabi'nin dediği gibi; bu durumda, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, efendinin azad ettiği bir kölenin o anda elinde bulunan mallan ona bağışlamasının mendup olduğuna delalet eder.[76]

12. Zina Çocuğunu Azad Etmek

3963... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Zina çocuğu üç kişinin en şeI isidir. Ebû Hureyre dediki: Allah yolunda (savaşa çıkan bir kimseye) bir kamçı vermem, bana bir zina çocuğunu azad etmemden daha hoştur."[77]

Açıklama

Burada geçen zina çocuğu kelimesi hakkında çeşit görüşler Uen sürülmüştür:
1- Burada zina çocuğundan maksat şer ile damgalanmış, kötülüğü herkes tarafından bilinen belli bir şahıstır.
2- Zinadan doğan çocuktur. Böylesi bir çocuk annesinden de babasından da şerlidir. Çünkü onlara had vurulduğu için bu ceza günahlarına kefaret olmuştur. Zinadan doğan çocuk böyle değildir. Onun Allah katında nasıl bir muameleye tabi tutulacağı bizce meçhuldür. Bu itibarla zina çocuğu, annesi, babası ve kendisinden oluşan üç kişinin en kötüsüdür.
3- Zina çocuğu, aslı. nesebi ve doğumu itibariyle anne ve babasından daha kötüdür. Çünkü o haram çiftleşmeden oluşan bir meniden dünyaya gelmiştir. Anne babası ise böyle değildir.
4- Zina çocuğu anne ve babasından daha kötüdür. Çünkü anne ve babası işledikleri suçu devamlı gizlemeye ve unutturmaya çalıştıkları halde bu çocuk varlığı ile devamlı olarak insanlar arasında bu suçu hatırlatır durur, işte zina çocuğunun anne ve babasından daha kötü olmasından maksat budur.
5- Zina çocuğundan maksat çok zina eden kimsedir. Nitekim uzun yolculuğa çıkan kimse de "ibnü's-sebil= yol oğlu" denir.
Çok zina eden kimseye de zina çocuğu denir ki bu haliyle zina onun annesi ya da babası iken, kendisi de zinanınm çocuğu gibidir. Birbirlerinden hiç ayrılmazlar.
Hz. Peygamber bu hadis-i şerifle zinaya müptela olan bu gbi kimseleri zinadan uzaklaştırmak istemiştir.
6- Bazılarına göre zina çocuğunun damarlarında dolaşan zina mahsulü kanı onu devamlı kötülüğe teşvik eder. Bu bakımdan zina çocuğu anne ve babasından daha kötüdür. Nitekim yüce Allah, "Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değil"[78] ayet-i kerimesinde bu gerçeği ifade etmiştir.
Abdullah b. Amr b. As'a göre, "andolsun cehennem için birçok cin ve insan yarattık"[79] ayet-i kerimesinde bahsedilen cehennemlikler zina çocuklarıdır. Said b. Ciibeyr de bu görüşte idi.
İmam Mâlik, sadece zina olaylarına mahsus olmak üzere zinadan doğan çocukların şahitliklerinin caiz olmadığı görüşündedir. Osman b. Affan da bu görüştedir.
İbn Münzir; İmam Ebû Hanife, satın alınan bir kölenin zina çocuğu çıkmasının onun geri verilmesini mubah kılan

özürlerinden biri olarak kabul ettiğini söyler.
Hattabi'nin açıklamasına göre, İbn Ömer'in, "Zina çocuğu üç kişinin en lıayirlısıdır." dediğine dair bir rivayet vardır. Abdullah b. Ömer sözüyle, zina çocuğunun, kendisinin doğmasına sebep olan zina fi'ilinin işlenmesinde hiçbir suçu olmadığını ve meseleye bu açıdan bakılınca, zinadan doğan çocuğun annesinden ve babasından daha hayırlı olduğunu söylemek istemiştir.[80]

13. Köle Azad Etmenin Sevabı

3964... Garîf b. ed-Deylemîden rivayet edilmiştir; dedi ki: Biz Vasile b. el-Eska'a vardık ve, "Bize içerisinde fazlalık ve eksiklik bulunmayan bir hadis rivayet et" dedik. (Bize) öfkelendi:
Kuşkusuz sizin her biriniz evinde asılı duran Kur'an-ı Kerim'i okuyor (ve yanlışlıkla ona bazı) ilave(ler) yapıyor, (bazı kelimeleri de okurken) eksiltiyor; karşılığını verdi. Biz de:
Bize Resulullah (s.a.v)'dan olan işittiğin bir hadis-i (bize nakleder misin?) demek istiyoruz; dedik. (Bunun üzerine şu hadisi) rivayet etti:
Katil sebebiyle ateşe girmeyi hak eden bir arkadaşımız (in nasıl kurtulabileceği) hakkında (bilgi almak üzere) Resulullah (s.a.v)'a varmıştık.
"Bu katilden dolayı köle azad ediniz, (çünkü) Allah, kölenin her organına, karşılık, katilin bir organını cehennemden azad eder." buyurdu. [81]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, köle azad etmenin Allah'a yaklaşma yollarının en büyüklerinden olduğuna delalet etmektedir. Çünkü, yüce Allah ve Resulü köle âzad etmenin katil cezasına keffaret olabilecek kadar büyük bir sevabı olduğunu bildirmiştir.
Ancak şurasını da ifade etmek icabeder ki, köle azad etmenin katil günahına keffaret olabilmesi katilin maktulün diyetini ödemesi halinde söz konusudur. Aksi takdirde maktulün velisine ödenmesi gereken diyet bir kul borcu olarak katilin zimmetinde kalır gider.
Hadis-i şerifte söz konusu edilen katil olayının bir intihar hadisesi olması da mümkündür, Bu durumda diyet söz konusu değildir.Bütün bunlar gösteriyor ki, had cezalan cinayetlere keffaret olmakta yeterli değildir.
Binaenaleyh katilin işlemiş olduğu katil günahından tamamen kurtulabilmesi için, ödediği diyetten başka, köle azad etmek, tövbe etmek gibi Allah'ın affına sebep olan tâatlarda bulunması gerekir.
Avnül' Mabud yazarının açıklamasına göre, buradaki maktulün müslümanlarla aralarında barış anlaşması bulunan bir gayri müslim olması ihtimali de vardır.
Hattabi'nin açıklamasına göre, katilin bütün organlarının cehennemden azad olabilmesi için azad edilecek kölenin hayalarına varıncaya kadar bütün organlarının tam olması gerekir. Hadis-i şerifte vaad edilen sevaba erişebilmesi için bu hususa dikkat etmek müstehabdır. İlim adamlarından bazılarının görüşü budur.[82]

14. Hangi Köleyi Azad Etmek Daha Faziletlidir?

3965... Ebû Necîh es-Sülemi'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) ile birlikte Taif köşkünü kuşatmıştık. Muaz (b. Hi-şam ise bu cümleyi) "Babam (Hişam)'ı (şöyle) derken işitmiştim: (Resulullah (s.a.v) ile birlikte Taif kale s in deki Taif köşkünü (kuşatmıştık)" şeklinde rivayet etti. (Daha sonra) her ikisi de (hadisin geri kalan kısmını da); "Kim Aziz ve Celil olan Allah yolunda düşman (in cesedine)e bir ok isabet ettirirse onun için (Allah katında büyük)bir derece vardır" (şeklinde rivayet ettiler, Ravi Ebû Necîh), hadisi(n geri kalan kısmını da şöyle) nakletti:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyururken işittim:
"Herhangi bir müslüman erkek, bir müslüman köleyi azad ederse, muhakkak ki Aziz ve Celil olan Allah (o kölenin) kemiklerinin her birini, onu azad eden kişinin bir kemiğini ateşten koruyan bir kalkan haline koyar.
Herhangi bir müslüman kadın da müslüman bir kadını azad ederse, kuşkusuz (yüce)AIIah, kıyamet gününde (azad edilen kadının) kemiklerinden herbirini onu azad eden kadının bir kemiğini ateşten koruyan bir kalkan haline koyar."[83]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, azad edilen bir kölenin her organının, onu azad eden kimsenin bir organım cehennem ateşinden koruyacağına delalet ettiği gibi; erkeğin erkek köle, kadının da cariye azad etmesinin, erkeğin cariye, kadının ise, erkek köle azat etmesinden daha faziletli olduğuna da delalet etmektedir.
Azad edilen kölenin bir organına karşılık azad eden kimsenin bir organının cehennemden kurtulacağı ifade edildiğinden ulema, azad edilecek köleyi organları tam olan köleler arasından seçmenin müstehap olduğunu söylemişlerdir.
Hadiste geçen, "onun için (büyük) bir derece vardır." sözü Nesai'nin Sünen'inde şöyle açıklanmaktadır:
"îbnü'n Nahhâm: Bu derecenin yüksekliği ne kadardır? diye sordu. Resulullah (s.a.v) da; Öyle evinizin eşiği gibi değil, iki derece arasındaki mesafe yüz yıllıktır, buyurdu."[84]

3966... Şurahbil b. es-Sımt'tan rivayet olunduğuna göre; kendisi Arar b. Abse'ye: "Bize Resulullah (s.a.v)'tan duyduğun bir hadisi naklet" demiş, (o da) Ben Resulullah (s.a.v)'ı şöyle buyururken şittim karşılığını
vermiş:

"Kim imanlı bir köleyi azad ederse (o köle, azad eden kimsenin) ateşten kurtulması için fidye olur."[85]

Açıklama

Her ne kadar bu hadisin senedin de hadis uleması tarafından tenkıd edilmiş olan Bakiyye b. el-Veiid varsa da, Tirmizı bu hadisi hasen senetlerle de rivayet etmiş olduğundan hadis zayıflıktan kurtulup Hasen derecesine yükselmiştir.
Bir önceki hadisin şarhinde yaptığımız açıklama bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[86]

3967... Şurahbil b. es-Sımt'tan rivayet olunduğuna göre; kendisi Kab b. Mürre'ye, yahutta Mürre b. Ka'ba: Bize Resulullah (s.a.v)'tan işittiğin bir hadisi naklet, demiş. (Ka'b, yahutta Mürre, 3965 numaralı) Muaz hadisinin, "Herhangi bir müslüman erkek, müslüman bir erkek köleyi azad ederse... Herhangi bir müslüman kadın da müslüman bir kadını azad ederse" sözüne kadar rivayet etmiş, (sonra sözü geçen hadise) ilave (ten şunları da rivayet etmiş:
"Herhangi bir (Müslüman) erkek, iki müslüman kadını (kölelikten) azar ederse (onlar, o kimsenin) ateşten kurtarıcısı olurlar, onların her iki kemiği onun kemiklerinden biri yerine geçer."
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Salim, Şurahbil'den (hadis) işitmemişlerdir. Çünkü Şurahbil, Sıffm (savaşın)da ölmüştür.[87]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, erkeği azat etmenin kadını azad etmekten daha faziletli olduğunu söyleyenlerin delilidir.
Hafız Abdurrauf El-Münavî de; bir erkek azad etmenin iki kadın azad etme sevabına eşit olduğunu ve bu sebeple Hz. Peygamber'in azâd ettiği kölelerin ekserisinin erkek olduğunu söylemiştir.
Bir kadının azad edilmesiyle çocuğunun da azad edileceği nazarı itibariyle, kadın azad etmenin erkek azad etmekten daha faziletli olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu mevzu da Şevkanı (r.a) şöyle diyor:
"iki kadın azad etmenin bir erkek azad etmek gibi azad eden kimseyi kurtaracağına dair hadislerin yanında, bir kadını azad etmenin de azad edeni ateşten kurtaracağını ifade eden hadisler varken; kadını azad etmenin mi, yoksa erkeği azad etmenin daha faziletli olduğunu münakaşa mevzuu haline getirmek lüzumsuzdur."
Alkamî de; erkeğin cihad gibi ağır işlerde daha yararlı olduğunu gözönünde bulundurarak; erkeği azad etmenin kadını azad etmekten fazileti olduğunu savunmuştur.[88]

15. Kişinin Sıhhatli İken Köle Azad Etmesinin Fazileti

3968... Ebu'd Derdâ (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Ölürken köle azad eden kimse (nin hali),döyunca (yemek) ikram eden kimse (nin hali) gibidir."[89]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, dünya malına ihtiyacı varken onu Allah yolunda sarf ederek ahireti dünyaya tercih etmenin faziletine ve Allah yanındaki değerine işaret edilmektedir.
Bilindiği gibi bir kimsenin bir mala ihtiyacı varken onun din kardeşine verip din kardeşini kendine tercih etmesine "i'sar" denir.
İ'sar, "Kendilerinde fakru ihtiyaç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar"[90] ayet-i kerimesiyle övülmüştür. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, ölüm yatağına düşmeden önce mallarını Allah yolunda sarf edenler, Allah rızası için kölelerini azad edenler, ah irerlerin i -dünyalarına tercih etmiş olmaları cihetiyle i'sar sahiplerine benzetilmiş-tir.Ölüm yatağında kölelerini azad etmeye kalkanlar da kendi menfaatini varislerin menfaatına tencih etmeleri cihetiyle büyük bir iştah ve hırsla karnını doyurduktan sonra etrafındaki açları hatırlayıp, kalan yemeklerden onlara ikramda bulunmaya kalkan kimseye benzetilmiştir.
Şüphesiz bu ikramın da Allah yanında bir değeri vardır. Fakat, kendi karnı açken ve yemeğe ihtiyacı varken kendi yemeğini din kardeşine ikram eden kişinin ikramı ile mukayese edilemez.[91]

---

[1] ÖmerNasuhi Bilmen Hukuki İslamiye Kamusu IV 31-32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/7-8.
[2] Tirmizî buyü 35 muvatta, mükateb 1.2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/8.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/8-10.
[4] Tirmizî, buyu 35; ibni-i mace, ıtak 3; Ahmed b. Hanbel II 178, 184, 206, 209.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/10.
[6] Tirmizî, buyu 35.

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/10-11.
[8] Tirmizî buyu 35; ifan-i mace ıtk.3; Ahmed b. Hanbel VI 289. 308, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/11.
[9] Nur, (24) 31,
[10] Davudoğlu Ahmed, selâmet yollan IV, 306, 309.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/11-13.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/13.
[13] Buharî, salat 80, şurûl 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz 19, 20, 22, 23, talâk 14, keffaret 8, nikah 18. zekât 61,mükâteb 5, buyu 67, 73: Müslim, ıtk 5, 6, S. İÜ, 12. 14, 15: Ebû Dâvûd, ferâiz 12; Tirmizi, fersiz 20. ve-saya 7. velâ; Nesâî, zekât 99, talâk 29-31, buyu 75, 76, 78; îbn Mace, talâk 29. ilk 17-19; Ahmed b. Hanbel, I, 281,321. 11,28. 100, 113, 144, 153, 156, VI. 33, 42, 46, 82,103. 121, 135. 161, 172, 175, 178, 180. 186. 190. 213. 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/14-15.
[14] Buharı, salât 80, surût 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz 19, 20, 22. 23, lalâk 14. keffaret 8, nikâh 18, zekat 6l.rmikâteb5,buyû67, 73; Müslim, ilk 5, 6, 8. 10. 12, 14, 15: Ebû Dâvûd, ferâiz 12; Tirmizî, temiz 20. vesâyı 7, velâ; Nesâî, zekât 99. talâk 29-31, buyu 75, 76, 78; İbn Mâce, talâk 29, ıtk 17-19; Ahmed b. Hanbel, I, 281, 321. II. 28, 100. 113, 144, 153. 156, VI. 33, 42, 46, 82,103, 121, 135, 161, 172. 175, 178. 180, 186, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/15-16.
[15] Karaman Hayrettin, mukayeseli İslâm Hukuku, 1/366.
[16] Râ'd (13) 25.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/16-19.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/19.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/19-21.
[20] Muhammed Hamidlullah islâm peygamberi; 1-153.
[21] Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi II, 23.
[22] Zürkanî şerh-i Mevahibü'I-le dünniye V, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/21-22.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/22.
[24] İbn-i mâce ıtk, 6 ; Ahmed b. Hanbel V-221; VI, - 319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/22.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/23.
[26] Ahmed b. Hanbel, II. 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/23-24.
[27] Nasuhi bilmen omer; Hukuki îslâmiye Kamusu, IV, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/24-25.
[28] Ahmed b. Hanbel 11,347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/25.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/25-26.
[30] Ahmed b. Hanbel; II 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/26.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/26-28.
[32] Buhârî, ıtk 5, 3 irked 5, 14; Müslim, ıtk 3-4 Eymân 45; İbn Mace, ıtk , 7: ârimi, Feraiz, 51: Ahmet b. Hanbel, 255,426. 472.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/28-29.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/29.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/30.
[35] Sünen-i Ebû Davûd'da 3940 nolu hadis.
[36] Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi. VII 556 – 557.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/30-31.
[37] Buharî, ıtk 4. Şirket 5; Müslim, ilk 1, eymân 47-49; Tirmizî, ahkâm 14; îbn Mace, ilk 7: Ahmet! b. Hanbel, II. 15,77. 116, 142, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/31-32.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/32.
[39] Buharî, ilk 4; Müslim. ıtk 1, eymân 47-49; Tirmizî, ahkâm 14; ibn Mâce. ilk 7; Ahmed- b, Hanbel, II. 15, 77, 116.143, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/32.
[40] Buharî, ilk 4.17: Müslim. eyman 48; Ahmed b. Hanbel, II. 53, 142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.
[43] Buhari. ıtk 4; Müslim, eymân.47, 51, ıtk I; İbn Mâce, ıtk 7: Ahmed b, Hanbel, I. 57, II. 531.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33-34.
[44] Müslim, ıtk 2, eyman 52; Tirmizi, ahkâm 14; Ahmed b. Hanbel, II, 11, 122. 468.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34.
[45] Buharı, ilk 4; Müslim eymân 5; Ebû Dâvûd, nikâh 31; Tirmizî, nikâh 44; Nesâî . nikâh, 68. talâk 57; Ahmed, b. Hanbel, I, 447, II, 11, IV. 280 .re.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34-35.
[47] Tirmizî. Ahkâm 28; İbn-i Mâce. ıtk 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/35-36.
[48] Tirmizi, Ahkâm 28, İbn-i Mace; ıtk 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/36.
[49] Tirmizi. Ahkâm 28, İbn-i Mace; ıtk 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/36.
[50] Tirmizî, Ahkâm 28. İbn-i Mace; ıtk 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/36.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/37-38.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/38-39.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/39.
[54] Huliboğlu Haydar, Sünen-i Ibn Mace Tercemesi ve Şerhi. VII. 102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/39-40.
[55] Buharı; ahkâm 32, büyü 59, ırk 9; Müslim, zekat 41, eyman 58; Nesâî, zekat 60. büyü 84, kudât 29: İbn Mâce. ıtk 2. büyü 37, 38, vesâyâ 3: Muvatta. ramadan 8: Ahmed b. Hanbel III. 305, 368-371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40.
[57] Müslim. Eyman 35: Nesâî buyu 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40-41.
[58] Bilmen Ömer Nasuhî, Huku İslamiyye kamusu IV. 39.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/41-42.
[60] Zafer Ahmed ed, Tehavî, İ'lâüs, Sünen XI. 311.
[61] Dârekutnî, II 483.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/42-43.

[63] Müslim: Eyman/56. Nesai; cenâiz/65. İbn-i Mâce ahkâm/20 Ahmed IV-426. 431, 438, 440. V-341 ahkâm/27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43.
[65] Nesâî. cenâiz 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43-44.
[66] Nesâî. cenâiz 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/44.
[67] Müslim, eymân 57.
[68] (İbn. Kudame, el'muğnî VIII 358. Riyâd l98l)
[69] el mübarekfûri, tuhfetul - Ahuezî IV. 602.
[70] El, Tahâvî şerhu meânil-İsar II 421 – 422.
[71] Zafer Ahmed el Tahâvî İ'lâüssünen XI 309 – 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/44-45.
[72] Buhârî, şurb 17; İbn-i Mace, ıtk 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/45-46.
[73] Hatiboğlu Haydar. Sünen-i İbn-i Mâce şerhi VII 119.
[74] Ebû Dâvûd, büyü 42.
[75] Es - seharen fûrî Halil Ahmed, Bezl'il-mechûd XVI 295.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/46-47.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/47.
[78] Meryem: (19) 21)
[79] A'râf (7) 179.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/47-48.
[81] Buharı, keffâret 6, ıtk. 1, Müslim, ilk 23,24; Tirmizî, muzûr 14-20; Ahmed b. Hanbel, II 447, 525,111 490.491, IV 107. 113, 235, 321. 344, 386, 404, V, 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/48-49.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/49.
[83] Tirmizi, cihad II; Nesâî. cihad, nüzûr 14,20 İlin Milce, cihad 19, 24; Ahmed b. Hanbel, I, 113, 344, 388 II, 420, 422, 429. 431, 447, 525.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/50.
[84] Nesâî cihâd /26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.
[85] Nesâî Cihâd 26; İbn Mace ıtk 4: Ahmed b. Hanbel, II 420,422,429. 431,447,525, IV, 113, 147, 150, 235, 321, 344, 344, 384, 386, 404, V, 29, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.
[87] Buharı, ıtk I, keffârât 6; Müslim, ıtk 22;25; Tirmizî, nüzûr 14,20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/52.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/52-53.
[89] Nesâî, vesaya I. ; Tirmizi Vessiye 7; Dârimî, Vesâya 17 Ahmed b. Hanbel V 197. VI 448.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/53.
[90] Haşr. (59) 9.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/53.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

56 KONUŞMA KİTABI
1. Sevilmeyen Sözler
2. Diline Sahip Olmak
3. Allah'ı Anmadan Konuşmanın Mekruhluğu
4. Gıybet
5. Dilden Korkmak
6. Birinin Yanında İki Kişinin Gizli Konuşması
7. Yalan Ve Doğru Sözler
8. Malı Gereksiz Yerlere Harcamak Ve İki Yüzlülük
9. Bir Kimsenin Ameli Yüzünden Topluma
10. Takva
11. Gök Gürültüsü Duyulunca Ne Denir?
12. Resülullah (S.A.V.Vinterikesi

56 KONUŞMA KİTABI

1. Sevilmeyen Sözler

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Bir kimse, müslüman kardeşine: "Ey kâfir" derse ikisinden birisi bu söze duçar olur.»[1]

2. Ebû Hureyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:
«Bir kişinin "insanlar kahrolsun" dediğini işittiğinde (bil ki) o kişi onlardan en çabuk helake uğrayanı olur.»[2]

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Sizden hiç kimse: "Zamanın kötülüğü!" demesin. Zira zamana nisbet edilen şeyi yapan Alkıh'dır.»[3]

4. Yalıya b. Said der ki, Meryem oğlu Isa (Hz. îsa) yolda bir domuzla karşılaşınca ona:
«— Emniyetle git» dedi. isa'ya:
«— Bu sözü domuza mı söylüyorsun? diye sordular. Isa şöyle cevap verdi:
«— Ben dilimi kötü söz söylemeye alıştıracağımdan korkuyorum.»

2. Diline Sahip Olmak

5. Bilal b. Haris el-Müzenî şunları rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Bir adam Allah'ın razı olacağı bir söz söyler, o sözün ulaşacağı yere ulaşmadığını zanneder. Allah kıyamet gününe kadar bu söz sebebiyle ondan razı olduğunu yazar. Bir kimse de, Allah'ın gazabını mucip bir söz söyler, o sözün ulaşacağı yere ulaşmadığını zanneder. Bu söz sebebiyle, kıyamet gününe kadar Allah o kişiye gazab ettiğini yazar.»[4]

6. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bir kişi bir söz söyler de o sözden dolayı cehennem ateşine düşeceği hatırına gelmez. Bir kimse de bir söz söyler, bu sözden dolayı Allah'ın kendisini cennete koyacağı aklına gelmez.[5]

3. Allah'ı Anmadan Konuşmanın Mekruhluğu

7. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Doğudan iki kişi gelerek hitabede bulundular. Açıklamaları halkın hoşuna gidince Resûlullah (s.a.v.): «Beyanda sihir vardır» veya «Bazı beyanlar sihirdir» buyurdu.[6]

8. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Meryem oğlu îsa şöyle derdi: Allah'ı anmaksızın çok konuşmayın. Sonra kalbleriniz katılaşır. Katı kalb ise, Allah'dan uzaktır, fakat siz bilemezsiniz. Siz tanrılarmışcasma insanların günahlarına bakmayınız. Kullar gibi kendi günahlarınıza bakınız. Zira insanlar (günahlara) duçar olur ve ondan kurtulabilir. Belâya uğrayanlara acıyın. Afiyetten dolayı da Allah'a hamd edin.[7]
9. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Hz. Peygamberin hanımı Aişe.(r.a.) yatsıdan sonra ailesinden bazılarına haber göndererek: «Kâtip meleklere istirahat vermez misiniz?» derdi.

4. Gıybet

10. Mahzum kabilesinden Abdullah b. Hattab'ın oğlu Mutta-lib derki: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e:
«— Gıybet nedir?» diye sorunca Resûlullah (s.a.v.):
«— Bir kişinin duyduğu zaman hoşlanmayacağı şeyleri ani a t m andır.» buyurdu. Adam:
«—Ya Resûlallah gerçek olursa da mı?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— Asılsız bir şey söylersen bu iftira olur.» buyurdu.[8]

5. Dilden Korkmak

11. Atâ b. Yesar, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: «Allah bir kimseyi iki şeyin şerrinden korursa, o kişi cennete girer.» Bunun üzerine bir zat:
«— Ya Resûlallah (bunları) bize söyleme» deyince Resûlullah (Sa.v.) da sustu. Sonra dönerek, birinci sözünü aynen tekrar etti. Adam yine ona:
«— (Onları) bize haber verme Ya Resûlallah» dedi. Resûlullah (s.a.v.) yine sustu. Sonra aynı sözünü tekrarladı. Bunun üzerine adam:
«— (Onları) bize haber verme ya Resûlallah!» dedi. Sonra Resûlullah (s.a.v.) yine aynı sözünü tekrarladı. Adam da ilk sözünü söyleme cihetine gidince.yanmdaki bir zat onu susturdu. Resûlullah (s.a.v.) bunun üzerine şöyle buyurdu: «Allah bir kimseyi iki şeyin şerrinden korursa, o kişi cennete girer: Dilinin ve cinsî organlarının! Dilinin ve cinsî organlarının!..»[9]

12. Zeyd'in babası Eşlem şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab, Ebu Bekir dilini çekerken onun yanına girdi ve ona: «Allah seni bağışlasın, yapma!» deyince Ebû Bekir (r.a,):
«— Bu, beni tehlikeye düşürdü» dedi.

6. Birinin Yanında İki Kişinin Gizli Konuşması

13. Abdullah b. Dinar der ki: Ben ve Abdullah b. Ömer (r.a.), Utbe oğlu Halid'in çarşıdaki evinde idik. Bir kişi gelerek Abdullah, ile gizli konuşmak istedi. Orada Abdullah ile gizli konuşmak isteyen adamdan ve benden başka kimse yoktu. Abdullah dört kişi olmamız için bir adam daha çağırdı. Bana ve çağırdığı adama şöyle dedi: Biraz bekleyin. Ben Resûlullah (s.a.v.)'i şöyle derken işittim: «Bir kişinin yanında, iki kişi gizli konuşmasın»

14. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Üç kişi birarada bulunduğunda ikisi gizli konuşmasın.»[10]

7. Yalan Ve Doğru Sözler

15. Safvan b. Süleym şöyle rivayet etti: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e:
«— Hanımıma yalan söyleyebilir miyim ya Resûlallah?»diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— Yalanda hayır yoktur.» buyurdu. O zat:
«— Ona bir takım vaadlerde bulunup[11] kendisine söyleyebilir miyim?» diye sorunca, Resûlullah (s.a.v.):
«— Bunda bir günah yoktur.» buyurdu.[12]

16. îmam Malik'e rivayet edildiğine göre Abdullah b. Mesud şöyle derdi: Doğru sözden ayrılmayın. Çünkü doğruyu söylemek iyi amel yapmaya, iyi amel yapmak da cennete götürür. Yalandan sakının. Çünkü yalan günaha götürür. Günah ise cehenneme götürür. Nitekim: «Doğru konuştu, iyi amel işledi; yalan konuştu, günaha girdi» sözü meşhurdur.[13]

17. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Lokman'a ondaki fazileti kast ederek:
«— Gördüğümüz bu fazilete seni ulaştıran nedir? diye sorulduğunda, Lokman:
«Doğru konuşmak, emaneti yerine getirmek ve gereksiz işleri terk etmek» diye cevap verdi.

18. imam Malik'in rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mesud (r.a.) şöyle derdi: Kul yalan konuşmaya devam ettikçe, Allah katında yalancılardan yazılıncaya ve kalbinin tamamı karanncaya kadar kalbinde siyah bir leke belirir.[14]

19. öaivan b. Süleym der ki: Resûlullah (s.a.v.)'e: «— Mü'min korkak olur mu?» diye sorulduğunda: «— Evet» diye cevap verdi.
«— Mü'min yalancı olur mu?» diye sorulunca da: «— Hayır» buyurdu.[15]

8. Malı Gereksiz Yerlere Harcamak Ve İki Yüzlülük

20. Ebu Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Allah sizden üç hususta razı olur ve üç hususta da size gazap eder. Sizin kendisine ibadet edip ona hiçbir ortak koşmamanıza; toptan Kur*an-ı Kerim'e yapışmanıza

ve Allah'ın başınıza geçirdiği kişilere itaat etmenize razı olur. Dedikodu yapmanıza, malınızı gereksiz yerlere harcamanıza ve çok soru sormanıza da gazab eder.»[16]

21. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edildi: İnsanların en kötüsü, şunlara bir yüzünü, bunlara da başka bir yüzünü gösteren iki yüzlü kimselerdir.»[17]

9. Bir Kimsenin Ameli Yüzünden Topluma

22. imanı Malik'e şöyle rivayet edildi: Hz. Peygamberin hanımı Ümmü Seleme;
«— içimizde salih kimseler varken biz helak olur muyuz ya Resûlallah?» dediğinde, Resûlulîah (s.a.v.):
«— Evet, kötülük çoğalınca helak olursunuz» diye cevap verdi.[18]

23. Ömer b. Abdülaziz, şöyle bir söz söylenirdi, dedi: «Yüce Allah bir kişinin günahından dolayı topluma azab etmez, fakat bir kötülük açık olarak işlenirse toplumun hepsi azaba duçar olurlar.»

10. Takva

24. Enes b. Malik (r.a.) der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) ile beraber çıkmıştık. O, bahçeye girdi, aramızda bir duvar vardı. Onun şöyle dediğini işittim:
«— Ömer b. Hattab mü'minleınn emiri! Bak, bak!.. Allah'a yemin ederim ki, ya Allah'dan korkarsın veya sana azab eder.»

25. Kasım b. Muhammed şöyle derdi: Yapmadıkları bir şeyi konuşmayı sevmeyen insanlarla yaşadım. (Sahabeleri kast ediyor)
îmam Malik der ki: Kasım, bununla ameli kast etmiştir. Zira kişinin sözüne değil ameline bakılır.[19]

11. Gök Gürültüsü Duyulunca Ne Denir?

26. Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Amir, gök gürültüsünü duyduğu zaman konuşmayı bırakır ve şöyle derdi:
«Gök gürlemesi hamd ile, melekler de korku ile onu teşbih eder.»[20] Bundan sonra da: «Bu, elbette ki yeryüzündekilere şiddetli bir tehdittir» derdi.

12. Resülullah (S.A.V.Vinterikesi

27. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) vefat edince, hanımları Osman b. Affan (r.a.)'ı, Ebû Bekir (r.a.)'e gönderip Resûlullah (s.a.v.)'dan kendilerine düşen mirası ondan istemesini söylediler. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.) onlara; Resûlullah (s.a.v):
«— Biz miras bırakmayız; bizim bıraktığımız sadakadır.» buyurmamış mıydı? dedi.[21]

28. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Benim varislerim altın paraları bölüşmez. Hanımlarımın nafakasından ve işçimin masrafından başka bıraktıklarım sadakadır.»[22]

---

[1] Buharı, Edeb, 78/13.
[2] Müslim, Bir 45/41, no: 139.
[3] Buharî, Edeb, 78/101; Müslim, Elfaz, 40/1, m>:4.
[4] Ebu Hureyre'den buna yakını merfu olarak rivayet edilir. Bkz. Buharı, Rıkâk, 81/23; Müslim, Zühd, 53/6, no:49,
[5] Bu mevkuftur.
Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar -babası- Ebu Salih Ebu Hureyre yoluyla merfu olarak rivayet edilir: Buharı, Rıkâk, 81/23.
[6] Buharı, Tıb, 86/51.
[7] Mürseldir. Alâ b. Abdirrahman b. Ya"kub -babası- Ebu Hureyre senediyle mevsuldür; Müslim, Bir, 45/20, no:70.
[8] Şeybani,956,
[9] Ebu Ömer derki; Malik'ten, bildiğim kadarıyla ihtilafsız mürseldir. Buharı, Sehl b. Sa'd'den mevsul olarak rivayet eder: Rıkak, 81/23.
[10] Buharı, tsti'zân, 79/45; Müslim, Selâm, 39/15, no:36.
[11] Yerine getireceğine inandığı vaadler demektir.
[12] Mürseldir. Ebu Ömer der ki: Hiçbir yoldan müsned olduğunu bilmiyorum.
[13] Buharı, Edeb, 78/69; Müslim, Bir, 45/29, no: 103-3 05,
[14] Mevkuftur, hükmü merfudur. Çünkü bu konuda içtihada yer yoktur.
[15] Mürsel veya mu'daldir, ebu Ömer derki: Sağlam biryoldan müsned olarak-bilmiyorum. Hasen-mürsel bir hadistir.
[16] Müslim, Akdiye, 30/5, no:10.
[17] Buharı, Ahkam, 93/27; Müslim, Bİr, 43/26, no: 99.
[18] İbn Abdilber der ki: Bu hadis Ummu Seleme'den, sadece kuvvetli olmayan bir yoldan bilinir.
Zeynebb. Cahş'tan bilinmektedir, meşhur ve mahfuzdur. Bkz. Buharı, Enbiya, 60/7; Müslim, Fiten, 52/1, no:l.
[19] Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: «Ey iman edenler! Niçin yapmıyacağınız şeyi söylüyorsunuz? Allah yanında en kötü şey, yapmıyacağınız şeyi söylemektir.» (Saff, 2-3).
[20] Râd, 13.
[21] Buharı, Feraid, 85/3; Müslim, Cihad, 32/16, no:51.
[22] Buharı, Feraid, 85/3; Müslim, Cihad, 32/16, no:55.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KORKU, REKÂİK (KALBİ İNCELTEN ŞEYLER) VE ÖĞÜTLER BAHSİ.....317
TAHRİC

9658- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim korkarsa akşam karanlığında yol alır. Kim gece yol alırsa hedefine erer. Dikkat edin! Allah' in malı pahalıdır. Dikkat edin! Allah' in malı cennettir.'1 [Tirmizî|
9659- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmek üzere olan bir delikanlının yanına girdi ve sordu: 'Kendini nasıl buluyorsun?'
'Ey Allah'ın Resulü! Günahlarımdan korktuğum halde Allah'dan da ümidim vardır' deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Böyle bir durumda mü'minin kalbinde iki şey bir araya gelirse, mutlaka Allah ona umduğunu verir; korktuğundan da emin kılar.' [İkisi de TirmİzÎ'ye ait]
9660- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in küçük dili görülecek derecede aşın güldüğünü görmedim. Onun gülmesi tebessümden ibaretti."
9661- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem rüzgâr estiği zaman şöyle derdi:'Allahım! Senden onun hayrım, içindekinin de hayrını, onunla gönderdiğinin de hayrını dilerim. Onun şerrinden, içindekinin şerrinden, gönderdiğinin de şerrinden sana sığınırım.' (Gündüz) hava karardığı zaman, rengi değişir, bir çıkar bir girerdi. Bir öne, bir de arkaya giderdi. Yağmur yağınca sakinleşir ve bu hal ondan giderdi. Aişe bunun farkına varınca ona sebebini sordu. Bunun üzerine şu cevabı verdi:
'Ey ÂİŞE! Kim bilir belki rüzgâr Âd kavminin dediği gibidir. Onlar vadilerinin Önünde bir bulut görünce: 'İşte bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur'demişlerdi. Ondan sonra onlara yağmur değil, taş yağmıştı.'
IBuhârî, Müslim, Tirmi/.î ve Ebû Dâvud.]
9662- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben sizin göremediklerinizi görür, duyamadıklarınızı da duyarım. Nitekim gök gürledi. Onun güıiemesi hakkıdır. İçinde dört parmaklık boş bir yer bile yoktur ki, orada melekler Allah için alnım yere koyup secde etmesinler. Vallahi eğer siz benim bildiklerimi bilseniz, az güler çok ağlarsınız. Yatak üzerinde kadından . lezzet duymazdınız. Çöllere çıkıp haykıra haykıra Allah'a yalvarırdınız. Kesilen bir ağaç olmayı ne kadar da isterdim bir bilseniz."
9663- Diğer rivayet:
Ebû Zer şöyle dedi: "Kesilen bir ağaç olmayı ne kadar da isterdim." [Tirmizî]
9664- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kâtiplerinden biri olan Hanzale bin er-Rabî' el-Üseydî radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr bana rastlayıp: 'Ey Hanzale nasılsın?' diye sordu.
'Hanzale münafık oldu' dedim.
'Sübhanallah. Bu nasıl söz ey Hanzale?' deyince de şu cevabı verdi(m): 'Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında iken bize cehennem ve cennetten anlattığı zaman, sanki onları gözle görür gibi oluyoruz. Sonra onun yanından çıkınca, kadınlarımızla, mallarımız ve evlatlarımızla oynayıp meşgul oluyoruz, her şeyi unutuyoruz.' Ebû Bekr:
'Vallahi bizde de aynı şey oluyor' dedi. Böylece ben ve Ebû Bekr beraberce yürüyüp doğru Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gidip yanına girdik. Söze ben başladım ve dedim ki:'Ey Allah'ın Resulü! Hanzale münafık oldu.'
'Ne'n var?' diye sorunca, şöyle anlattım: 'Biz senin yanında iken bize cennet ve cehennemden bahsettiğin zaman sanki onları gözle görür gibi oluyoruz. Dışarıya çıkınca her şeyi unutuyoruz, kadınlarımızla, çocuk ve mallarımızla meşgul oluyoruz.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer siz devamlı benim yanımdaki gibi olursanız, yataklarınızda ve yollarınızda melekler gelip sizinle el sıkışırlar. Ne var ki ey Hanzale! İnsan kâh böyle olur, kâh öyle olur. (İnsanlar için bu normaldir'") -Bunu üç kere tekrarladı-.
[Tİrmizîve aynı lufızla Müslim. |
9665- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ söyle buyurdu: "Ey kullarım! Ben zulmü kendime yasak ettim, aranızda da onu yasakladım, sakın birbirinize zulmetmeyin! Ey kullarım! Hidayete erdirdiklerim hariç hepiniz (doğru yoldan) sapmışlarsınız, öyleyse benden hidayet isteyin de ben size hidayet edeyim. Ey kullarım! Benim doyur-duklarım hariç, hepiniz açsınız. Benden isteyin de ben sizi doyurayım. Ey kullarım! Benim giydirdiklerim hariç hepiniz çıplaksınız. İsteyin de ben sizi giydireyim. Ey kullarım! Siz gece-gündüz günah işlemektesiniz. Benden bağışlanma dileyin de ben sizi bağışlayayım. Ey kullarım! Eğer sizin öncekileriniz, .sonrakileriniz, insanınız, cînniniz, içinizde en takva sahibi olan bir adamın durumunda olsanız, bu benim mülkümde hiç bir şey artırmaz. Ey kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanınız, cinniniz en kötü adamın kalbi gibi bir kalp taşısanız, bu da benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez. Ey kullarım! Önceki-
leriniz, sonrakileriniz, insanınız ve cirminiz her biriniz tek bir yerde dursa, hep birden benden ayrı ayrı bir istekte bulunsa, ben her birinin isteğini ayrı ayrı veririm de yine benim mülkümden hiçbir şey eksilmez. Ancak denize düşen iğnenin (deniz suyundan) eksilttiği kadar bir şey eksilir. Ey kullarım! Yaptıklarınız ancak sizin amellerinizdıı; ben onları bir bir sayıyorum, sonra da karşılığını size vereceğim. Kişi hayırla karşılaşırsa, Allah'a hamdetsin, kötü bir şeyle karşılaşırsa, kendinden başka hiç kimseyi kınamasın!"
[Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.|
9666- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Gecenin üçte ikisi geçtiği zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp şöyle seslenirdi: 'Ey insanlar! Allah'ı zikredin! 'Sarsıcı' kesin gelecek; 'takipçi'de onun arkasından gelecektir. Ölüm ise içindeki bütün zorlukları ile kapımızı çalmaktadır.'
[Tirmizî uzun bir metinle. |
9667- Esma binti Umeys radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Boş hayallere kapılıp da böbürlenen ve Kebîr ve Müteâl olan Allah'ı unutan kul ne kötü bir kuldur! Zorba ve mütecaviz olup da Yüce Cebbar'ı unutan kul ne kötü kuldur! Gaflete dalarak gülüp oynayan, kabirleri ve (yer altında) çürümeği unutan kul da ne kötü kuldur! Taşkınlık eden, kibirlenen, başlangıç ve sonu unutan kul ne kötü kuldur! Şehvetlerle dinini ihlal eden kul ne kötü kuldur! Hırs ve tamahın sürüklediği kul ne kötü kuldur! Hevâ ve hevesin saptırdığı kul da ne kötü kuldur! Zillete sürükleyen bir arzuya kendisini kaptıran kul da ne kötü kuldur!" [Tirmizî]
9668- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Tüm düşüncesi âhiret olan kimsenin kalbini Allah zengin kılar. Onu(n işlerini) derler, toparlar ve dünya ona boyun eğerek gelir. Kimin de bütün kaygısı dünya olursa Allah onun gözlerinin arasına fakirliği yerleştirir, işlerini darmadağın eder. Dünyadan da ona sadece kendisi için takdir edilen şey gelir." [Tirmizîl
9669- Diğer rivayetle şu ek yer almıştır: "O adam fakir olarak akşamlar, fakir olarak sabahlar. Bir kul Allah'a bütün kalbiyle yönelirse, Allah mü'minlerin kalplerini sevgi ve muhabbet dolu olarak ona yönedir. Ayrıca Allah bütün hayırları derhal ona yöneltir.
| Tirmizî |
9670- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah teala buyuruyor:
Ey Ademoğlu! Kendini benim ibadetime ver ki, senin kalbini zenginlikle doldurayım, fakirliğinin önünü alayım. Bunu yapmazsan, ellerini devamlı olarak meşguliyetle doldururum da bir türlü fakirliğini gidermem (gözün doymaz)." |Tirmizî|
9671- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Akıllı kişi, nefsini hesaba çekip ölümden sonrası için çalışandır. Aciz olan ise nefsini hevâ ve hevesine uydurup Allah'tan temenni edip bekleyendir." [Tirmizî|
9672- Ebû Hureyre radiyallahu aıh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Basınıza su yedi şey gelmeden güzel fiililer yapmakta acele ediniz: Kişiyi unutturucu kılan fakirlik, azdıran zenginlik, ifsat eden hastalık, bunaklık derecesinde yaşlılık, âni gelen ölüm, beklenenlerin en şerlisi Deccâl ve hepsinden daha fena ve acısı olan kıyamet."
Rezîn şunu da ekledi: "Lezzetleri yıkan (ölümü) çokça hatırlayın!" |Tirmizî.|
9673- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, bir insana şöyle dedi: 'Sen fakihleri çok, okuyucuları az, Kur'ân'ın hududu korunan, harfleri unutulan, isleyenlerin az, verenlerin çok, namazı uzatıp, hutbeyi kısa tutan, hevâ ve heveslerinden önce iyi amellere koşan kişilerin bulunduğu bir zamandasın. İnsanlar fakihleri az, (Kur'ân) okuyucuları çok olan bir dönem yaşayacaklardır. O zamanda Kur'ân'm harf ve kelimeleri ezberlenecek, emir ve yasakları unutulacak. İsteyen çok, veren ise az olacak. Namazı kısa tutup hutbeyi uzatacaklar. Amellerinden önce hevâ ve heveslerine uyacaklar.' |M3lik.j
9674- Ali radiyallahu anh'dan. dedi ki: "Dikkat ediniz! Manasını düşünmeden okunanda hayır yoktur. Düşüncesiz ve îîkıh-sız yapılan ibadette de hayır yoktur. Asıl fa-kîh, insanlara Allah'ın rahmetinden umut kestirmeyen, Allah'ın cezasından emin kılmayan ve kendi arzularına uyup Kur'ân'ı terketme-yen kimsedir." |Rezîn.j
9675- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çokça istiğfar edin! Çünkü ben sizi cehennemin çoğunluğunu teşkil eder buldum."
İçlerinden bir kadın: "Neden biz cehennem ehlinin çoğunluğunu teşkil ediyoruz ki?" diye sordu.
"Çünkü siz, çok fazla kötü söz söylüyor (kocalarınızın) iyiliğine karşı da nankörlük ediyorsunuz. Akıl ve dini noksan olup da akıllı kimseye sizin kadar galip olanı görmedim." Duyurunca, kadın şu soruyu yöneltti: "Akıl ve din noksanlığı ne demektir?"
"Akıl noksanlıjki kadının şahitlik etmesinin bir adamın şahitliğine eşit olmasıdır. Kadın âdet halinde olduğu zaman, günlerce namaz kılmaz, Ramazanda da oruç tutamaz. Bu da din noksanlığıdır." |Muslim ve Tirmizî.l
9676- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Meryemoğlu İsa şöyle derdi: 'Allah'ın zikri dışında çok konuşmayın ki kalpleriniz katılaşmasın. Katı kalp Allah'tan uzaktır; lâkin siz bunu bilemezsiniz. Siz tanrilarmışçası-na insanların günahlarına bakmayınız! Kullar gibi kendi günahlarınıza bakınız! Çünkü insanlar günah işleyip ondan kurtulabilir. Belaya uğrayanlara acıyın, afiyetten dolayı da şükredin!'
9677- Urve radiyallahu anh'dan: "Ömer bir gün hutbesinde şöyle dedi: 'Ey insanlar! Şunu öğrenin ki, aç gözlü olmak fakirlik, tok gözlü olmak ise zenginliktir. Çünkü kişi dünya işlerine bütünüyle önem vermezse gÖZÜ tok Olur. |Rezîn|
9678- Mâlik radiyallahu anh'dan: Lokman oğluna şöyle dedi:
'Yavrum! İnsanlar kendilerine vaad olunana karşı uzun boylu umut beslerler. Oysa onlar hızlı bir şekilde âhirete gitmektedirler. Sen var olduğun gündenberi dünyayı arkana, âhireti ise Önüne aldın. Aslında gitmekte olduğun yurt, sana çıkmakta olduğun yurttan daha yakındır.' [İkisi de Rezîn'e ait.]
9679- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "İlim kaynaklan, hidayet kandilleri, evlerin çulları (evlerine kapananlar), gecenin lambaları olun! Yepyeni kalplere, eskimiş elbiselere sahip olun ki, gök ehlince tanınasımz, yer ehlince de bilinmeyesiniz." [Dârimî]
9680- Ömer bin Abdülazîz radiyallahu anh'dan:
"Kim ilimsiz İbadet ederse, bozdukları düzelttiklerinden çok olur. Kim söylediklerini fiil haline dönüştürürse, kendisini ilgilendirmeyen, boş sözü nadir bulunur. Kim dinini tartışmalara hedef yaparsa, tenakkulu (değişkenliği) çok olur."
İkisi de Dârimî'ye ait olup, o tenakkulu: "Bir görüşten, diğer görüşe geçip, bir kararda durmamak" olarak açıklamıştır.
9681- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem gibisini görmedim, Zira ondan kaçan uyumakta. Cennet gibisini de görmedim, onu da arayan uyumakta." [Tirmizî.]
9682- Abdullah bin Ebû Bekr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Talha kendi bostanında namaz kılıyordu. DübsİI denilen bir kuş bahçeden dışarı çıkmak için uçtu, çıkacak yer aramağa başladı, fakat bulamadı. Bu, Ebû Talha'mn hoşuna gitti ve bir an gözleri ile onu izledi. Sonra namazına döndü fakat kaç rek'at kıldığını şaşırdı.
Bunun üzerine bu malım fitneye sebep oldu diye düşünerek Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e varıp namazda basma gelen durumu anlattı: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu malım vakıftır, istediğin gibi kullanır, istediğin yere verebilirsin.',dedi. [Mâlik.]
9683- Utbe bin Ubeyd radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam doğduğu günden, öldüğü güne kadar Allah rızası için alnını yerden kaldır-masa, (Allah'ın affı olmadan ameli onu kurtarmaz da) Allah kıyamet gününde onu hakir
kılar." [Ahmed.l
9684- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dört şey bedbahtlıktır: Gözden yaş akmaması, kalp katılığı, uzun emel ve dünya hırsı." [Bezzâr zayıf bir senedle.]
9685- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Söyleyeceğim tavsiyeleri kim alıp (bizzat kendisi) onunla amel edecek ya da amel edecek olan birine onları öğretecektir?" diye sordu.
Ebû Hureyre: "Ben ey Allah'ın Resulü!" dedi. Bunun üzerine elimden tutup şu şu beş tavsiyeyi sıraladı:
"Haramlardan kaç ki, insanların en çok ibadet edeni olasın. Allah'in sana yaptığı taksimata razı ol ki, insanların en kanaatkarı olasın. Komşuna iyilik et ki, gerçek mü'min olasın. Kendin için sevdiğini İnsanlar için de sev ki, gerçek müslüman olasın. Çok gülme, zira çok gülmek kalbi öldürür." |TİrmizÎ.|
9686- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbim bana şu dokuz şeyi emretti: Gizli ve açık hallerde Allah'tan korkmak. Hoşnutlukta da, gazab halinde de doğruyu söylemek. Fakirlikte de, zenginlikte de itidalli davranmak. Benden ilgisini keseni ziyaret etmemi, bana vermeyene

vermekliğim, bana haksızlık edeni bağışlamamı, suskunluğumun bütünüyle düşünce, konuşmamın zikir, bakışımın ibret olmasını ve marufu emretmek." [Rezîn.]
9687- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nerede olursan ol! Allah'tan kork! Kötülüğün (hemen) ardından onu silecek bir iyilik yap! İnsanlara iyi ahlâkla muamele et!" ITirmizî]
9688- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Bir adam: 'Ey Allah'ın Resulü! İnsanların hangisi hayırlıdır?' diye sordu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ömrü uzun, ameli güzel olan' buyurdu.
'Ya insanların en kötüsü kimdir?' diye sorunca; 'Ömrü uzun, ameli kötü olan' buyurdu." [Tirmizî]
9689- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki haslet vardır ki, kim onları kendinde bulundurursa Allah onu hem şükredici, hem de sabredici yazar. Kim de onları kendinde bulundurmazsa Allah onu şükredici ve sabredici yazmaz: Kim dini hususunda kendisinden
üstün olana bakıp ona uyarsa, dünyası hususunda da kendisinden aşağıya olana bakıp kendisini ondan üstün kıldığı için Allah'a hamdederse, Allah onu hem şükredici ve hem de sabfedici yazar.
Kim de dini hususunda kendisinden aşağısına, dünyası hususunda ise kendisinden üstün olana bakıp: 'Eyvah ben onun gibi nasıl olamadım?' diyerek esef ederse, Allah onu ne şükredici ve ne de sabredici yazmaz." |Tirmizîj
9690- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: "Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü, kurtuluşu nasıl elde edeceğiz?"
'Dilini tut, evin geniş olsun! Bir de hataların için ağla!" buyurdu. " [Tirmizî]
9691- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ayağı tökezlemeyen halım olamaz. Tecrübesi olmayan da hakim olamaz." [Tirmizî]
9692- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbiriniz: 'Ben insanlarla beraberim. İnsanlar iyilik yaparsa ben de yaparım, kötü davranırsa ben de kötü davranırım' diyen şahsiyetsiz kimselerden olmasın!
'Aksine insanlar iyilik yaparlarsa iyilik yapmak, kötü davranırlarsa, haksızlık etmemek için nefsinizi terbiye edin.' [Tirmizî]
9693- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin kendini alçaltması yakışık almaz."
"Kendi nefsini nasıl alçaltır?" diye sorduklarında: "Altından kalkamayacağı belâya teşebbüs etmesiyle" diye cevap verdi. |Tirmizî]
9694- Muâviye radiyallahu anh'dan:
"O, Âişe radiyallahu anhâ'ya: 'Bana öğüt verecek çok uzun olmayan bir mektup yaz!' dedi. Bunun üzerine Aişe şöyle yazdı: 'Selâm sana! Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Kim insanlar öfkelense bile Allah' in rızasını tercih ederse, Allah insanların ona vereceği sıkıntıyı giderir. Kim de Allah' ı gazap-landırarak, insanları hoşnut ederse, Allah onu insanlara havale eder. Ve sana selâm olsun!' |Tirmizî]
9695- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu alleyhive selem)
buyurdu:)
"Mil'nün iyi niyetli olduğu için aldanır, fa-cir ise kötü niyetli olduğu için aldatır. |Tirmizî.]
9696- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Mü'min, aynı delikten (yerden) iki kere isinlmaz." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
9697- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Bana ulaştığına göre, Lokman Hekim'e:
'Seni bu dereceye ne ulaştırdı?' diye sormuşlar, şöyle cevap vermiş: 'Doğru konuşmak, emanete riayet etmek, beni ilgilendirmeyen şeyden uzak durmak ve sözünde durmak.'
9698- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah şu üç kişinin yüzüne bakmaz: Ana babasına âsi olan kişi, kendisini erkeğe benzeten kadın ve deyyus. Üç kişi de cennete giremez. Ana babasına âsi olan kişi, devamlı içki içen ve verdiğini başa kakan." [Nesâî]
9699- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ben şu üç kişinin hasmıyım: Bana söz verip sözünü yerine getirmeyen kişi, hür adamı (hile ile) satıp parasını yiyen kişi, bir işçi çalıştırıp da ücretini tam vermeyen kimse." [Buhârî.]
9700- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bana iki bacağı arası ile iki dudağı arasını garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim." |Buhârî ile Tirmizî]
9701- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlarda bulunan huyların en kötüsü, hırslı bir cimrilik ve şiddetli bir korkalıktır."
[Ebû Dâvud]
9702- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hilekâr, cimri ve ettiği iyiliği başa kakan kimseler kesinlikle cennete giremezler."
[Tirmizî.]
9703- İyâd bin Himâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bana: 'Alçakgönüllü olmanızı, böylece kimsenin kimseye tecavüz etmemesini, kimseye karşı kibirlenip böbürlenmemenizi vahyetti." [Ebû Dâvud.]
9704- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın en fazla nefret ettiği insanlar: Harem içinde zulüm ve haksızlık eden, cahili-yet âdetini arzulayan ve haksız yere insan kant akıtmak isteyen olmak üzere üçtür." [Buhârî.]
9705- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: "Muâviye ona: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğun bir şeyi bana yaz!' diye bir mektup gönderdi. O da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu yazıp bildirdi:
'Allah anne-babamza âsi olmanızı, diri diri kızları toprağa gömmenizi, vermeyip yalnız istemenizi haram; Dedikoduyu, çok soru sormanızı ve malı (boş yere harcayıp) yitirmenizi ise mekruh kılmıştır.' [Buharı ile Müslim]
9706- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sevdiğin şey, seni (başka şeylere karşı) kör ve sağır eder." |Ebû Dâvud]
9707- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En kötüleriniz; Yalnız başına yemek yiyen, kölesini kamçılayan ve yardımını esirgeyenlerdir." |Rezîn.|
9708- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ademoğlu sabaha girince, azaların hepsi dili susturup şöyle derler: 'Hakkımızda Allah'tan kork! Çünkü biz seninle beraberiz; doğru olursan biz de doğru oluruz. Eğri olursan biz de eğri oluruz.' |Tirmizî]
9709- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam öldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunan başka bir adam onun için 'Ne mutlu ona, o

cennetliktir! ' dedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ne biliyorsun, belki o kendisini ilgilendirmeyen bir şey söylemiş, ya da kendisinin muhtaç olmadığı bir şeyi kimseye (ihtiyaç sahibine) vermeyip cimri davranmıştır.'
9710- Ümmü Habîbe radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iyiliği emredip kötülükten alıkoyması ve Allah'ı zikretmesi hariç, Ademoğlunun her konuştuğu aleyhinedir." [Tirmizî.]
9711- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul önemsemeden ve farkına varmadan Allah'ın hoşnut olduğu bir söz söyler, bu sebeple Allah cennette onun derecesini yükseltir. Yine kul dikkat etmeden, Allah' in gazabını gerektiren bir söz söyler de Allah onu o kelime nedeniyle cehenneme yuvarlar."
[Mâlik, Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
9712- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Erkeklerin -veya insanların- kalbini çelmek için konuşma sanatını Öğrenen kimsenin Allah ne farzını ve ne de nafilesini kabul eder." [Ebû Dâvud.]
9713- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan:
"Meryemoğlu îsa yolda bir domuza rastladı, 'Haydi selâmet içinde geçî'deyince kendisine: 'Sen bunu domuza mı diyorsun?' diye itiraz edilince: 'Ben dilimi kötü söze alıştırmaktan korkuyorum', diye cevap verdi." [Mâlik.)
9714- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir adam içeriye girmek için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adamı görünce: 'Falan kabilenin kardeşi ya da kabilenin oğlu ne kötüdür!' dedi. Adam içeri girince, ona gayet güzel davrandı, güler yüz gösterdi. Sonra adam çıkıp gidince, merak edip sordum: 'Adam daha girmeden hakkında o sözü söyledin, oturunca da yüzüne güldün, acaba bunun sebebi nedir?' Şöyle buyurdu: 'Ey Âi$e! Sen beni ne zaman terbiye dışı davrandığımı gördün! Allah katında kıyamet gününde en kötü yere sahip olan, şerrinden korkulduğu için insanlar tarafından terkedilen kişidir.'
9715- Diğer rivayette:
"Çirkin ve kaba sözlerinden dolayı (insanların terkettiği)." |Nesâî hariç, altı hadis imamı.|
9716- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin, insanlar helak oldu, dediğini duyarsanız, anlayın ki o şahıs en ziyade helak olanların içindedir."
Müslim, Ebû Dâvud ve Muvattâ. Ebû İs-hâk dedi ki: "Ben Arapça metindeki 'ehleku-hum' sözcüğünü hem üstün, hem de ötüre olarak okunduğunu duydum."
Mâlik, bunu şöyle yorumlamıştır:
"Yani kişi, kendisini insanlardan üstün görerek ve onlan küçümseyerek bu sözü söylerse o, onlardan daha şiddetli şekilde helak olur. Ancak tevazu göstererek kendisinin de onlardan biri olduğunu kabul ederek bunu söyle-mişse bunda bir sakınca yoktur."
9717- Ebû Kilâbe radiyallahu anh'dan: Ebû Mes'ûd, Ebû Abdullah'a; ya da Ebû Abdullah Ebu Mes'ûd'a şöyle dedi:
"Benim hakkımda iddia ettikleri şey hususunda sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den ne duydun?" Şöyle dedi:
"Senin hakkında şöyle söylediğini duydum:
"Kişinin delilsiz söz söylemesi ne kötüdür." |Ebû Dâvud.l
9718- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim müslüman kardeşini bir günah yüzünden ayıplarsa, onu kendisi de işleyince-ye kadar ölmez."
Ahmed: "Tevbe ettiği bir günah yüzünden bile olsa." diye ilave etti. |Tirmizi|
9719- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin tamamı affedilmiştir, ancak günahlarını ilan edenler müstesna. Kişi geceleyin bir günah isler, Allah onu gizler, fakat sabah olunca kendisi: 'Ben bu gece şöyle şöyle yaptım' der ve böylece Allah'ın gizlediği günahını İlan eder. Böylece o kişi, Rabbinin örtbas ettiği günahını sabah olunca ilan etmiş olur. IBuhârîve Müslim.]
9720- Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bazı konuşmalar büyüleyicidir. İlimler içinde cahillik olanı vardır. Bazı şiirler hikmet doludur. Kaybolup giden sözler de vardır."
Sa'saa bin Sûhân der ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem doğru söylemiştir. Bazı konuşma büyüleyicidir; kimi insan haksız olur; fakat güzel konuşması sayesinde hasmından haklı çıkar ve hak etmediğini elde etmiş olur. Çünkü büyünün manası, insanın gözünde bir şeyi ters çevirmektir. Yoksa gerçekten çevirmek değildir. Görmüyor musun, belagat sahibi bir kimse, bir insanı över de, halkın kalplerini, övdüğü kimseye doğru çevirip kaydırır. Sonra onu zemmeder, bu defa aynı insanların kalbini onun nefretİyle doldurur.
'İlimler içinde cahillik olanı vardır' sözü; kişinin bilmediği şeyde mübalâğa etmesidir. Böylece İlmi cehle döner.
'Bazı şiirler hikmet doludur, sözü ile insanların ibret alıp İstifade ettikleri şiirleri kastetmiştir.
'Kaybolup giden sözler de vardır' sözü ise sözünü dinlemek istemeyen ya da ilgilendirmeyen birine sunman demektir. Zaten Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem insanları bu gibi davranışlardan nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur:
'insanlara bilmediklerini anlatmayın!'
'Hikmeti ehli olmayana iletmeyin zira bu durumda hikmete haksızlık etmiş olursunuz. Ehil olandan esirgemeyin bu defa da onlara karsı haksızlık etmiş olursunuz.'
Buna ayrıca o, 'O, domuzların boynuna inciler takmak gibidir' diyerek de bir de örnek verdi. " |Ebû Dâvud]
9721- İyâd bin Himâr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hutbesinde şöyle demiştir:
'Dikkat edin! Bugün Rabbim bilmediklerinizden bana öğrettiği şeyleri, size bildirmemi emretti:
'Kuluma ihsan ettiğim her şey helâldir. Ben kullarımın hepsini tertemiz yarattım. Sonra şeytanlar gelip dinlerinde onları şaşırttılar; kendilerine helâl ettiğimi şeytan haram gösterdi. Ortada hiçbir delil yokken onların bana ortak koşmalarını emretti.'
Allah yer ehline nazar etti, Arap-Acem Ki-tab ehlinin dışındakilerin hepsine gazap etti. Buyurdu ki: 'Ben seni ancak imtihan kılmak için gönderdim. Uyurken ve uyanıkken okuyabileceğin ve suyun götürmeyeceği bir Kitabı da sana indirdim.' Ayrıca Allah bana Kureyş'i yakmamı da emretti; ancak ben dedim ki:
'Ey Rabbim o zaman benim başımı koparırlar, onu bir ekmek parçasına çevirirler.'
Allah: 'Seni ülkenden çıkardıkları gibi sen de onları oradan çıkaracaksın. Onlarla savaş ki, sana yardım edelim. İnfak et ki, sana da in-fak edilsin. Sen bir ordu gönder, biz de ilaveten beş misli ordu gönderelim. Sana itaat edenlerle birlikte sana başkaldıranlara karşı savaş!' buyurdu.
Dedi ki: 'Cennet ehli üçtür. Adaletli, sadaka veren ve başarılı olan yönetici, merhametli, yumuşak kalpli her müslümam ve akrabayı gözeten kimse; iffetli olan ve iffetli olmayı seven, çoluk çocuk sahibi.
Cehennem ehli ise beştir: Aklı olmayan, içinizde tâbi olarak bulunup aile ve malları olmayanlar. Tamahı gizli olmayıp en ince meselede bile hıyanet eden kimse, ailen ve ma-lınhakkında sabah aksam sana hile ve ihanet düşünen kişi.' Bu arada yalan, cimrilik ve hayâsızlığı da zikretti." [Müslim]

9722- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar, içlerinde işe yarayacak bir tane bile bulunmayan yüz adet deve gibidirler.
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
9723- Onun diğer rivayetinde: "İçlerinde kullanışlı iyi bir deveden başka deve bulamazsın" diye geçer.
9724- Ümmü'1-Alâ el-Ensâriyye radiyallahu anhâ'dan, dedi ki:
"(Ensâr arasında) Muhacirler İçin kur'a çekildi. Bize Osman bin Maz'ûn düşmüştü. Onu evimizde misafir ettik. Ölümcül bir hastalığa yakalandı ve bu sebepîe öldü. Yıkanıp elbiseleri ile kefenlendi. Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem içeriye girdi. (Ölü Osman'a hitaben) dedim ki: 'Ey Ebû's-Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Senin hakkında hüsnü şehadette bulunuyorum ve (biliyorum ki) Allah sana ikram etmiştir.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyie buyurdu:
'Allah'ın ona ikram ettiğini sen nerden biliyorsun?"
'Babam anam sana feda olsun, ey Allah'ın Resulü! Allah (buna ikram etmez de) kime ikram edecek?' dedim. Şöyle buyurdu: 'Ona ölüm gelmiştir. Vallahi onun için hayrı umarım. Vallahi ben Allah'ın Resulü olduğum halde bana ne muamele yapılacağını bilmiyorum.' Bunun üzerine: 'Ondan sonra ben asla kimseyi tezkiye etmiyorum.' dedim.
9725- Diğer rivayet:
Dedi ki: "Rüyamda Osman'ın akmakta olan bir pınarını gördüm ve gelip bunu Allah Resûîü sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattım. Şöyle buyurdu: 'işte bu (gördüğün) onun amelidir.' [Buhârî.l
9726- Yahya bin Vâkıd radiyallar.u anh'dan: (Allah Resûhi sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"180 sene geçtikten sonra, ümmetim de bekârlık ve dağbaşlannda münzevî bir hayat yaşamak helal kılınıp, yaygınlaşacak.
|Rezîn.|
9727- İbn abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çölde yaşayan cefa bulur, av peşine koşan gafil olur. Sultanın kapısına gelen fitneye uğrar."
9728- Diğer rivayet:
"Kul ne kadar sultana yanaşırsa Allah'dan o kadar uzaklaşır." |Sünen ashabı,|
9729- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem ehlinden olup (dünyada) henüz göremediğim iki sınıf: Ellerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar, durmadan İnsanları dövüyorlar. (Diğeri:) Giyinik, çıplak, başları deve hörgücü gibi meylettiren ve meyleden kadınlar sınıfı, işte onlar cennete girmeyecekler ve kokusunu da bulamıyacaklardır. Halbuki onun kokusu şu kadar, şu kadar mesafeden bile koklantp duyulur."
[Müslim|
9730- Mutarrif bin Abdillah bin eş-Şihhîr, babasından radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdemoğlu, yanıbaştnda doksandokuz ölüm (tehlikesi) olduğu halde tasvir edilmiştir. Şayet bu ölüm tehlikelerini atlatırsa ihtiyarlığa düşer ve neticede (yine) ölür." [Tirmizî.l
9731- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hakkında (faydalanmak hususunda) birçok insanın aldandığı iki nimet vardır: Sıhhat ve boş vakit." IBuhârî ile Tirmizî.l
9732- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın öyle kulları vardır ki, insanları simalarından tanırlar."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
9733- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de, Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü' minin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar."
9734- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Üç ileri görüşlü (feraset sahibi) kimse vardır: MûsâAleyhisselâm'ın eşi, daha evlenmeden babasına: 'Babacığım bunu işçi tut!' diyerek tavsiye etmiştir.
Yusuf Aleyhisselam'ın dostu, hani hanımına: 'Haydi buna ikram et, belki bize faydası olur ya da onu evlat ediniriz' demişti.
Bir de Ebû Bekr. Onun feraseti, Ömer'i halife yapmak istediği zaman müşahede edilmiştir." ITaberanî, Mu'cemıı'l-Kebîr'de.\
9735- Amr bin el-As radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki: "Haydi bize şehirlileri anlat!" Cevap verdi:
"Hicaz ehli fitneyi pek severler, fakat ondan bir türlü kurtulma becerisini gösteremezler. Iraklılara gelince, ilme düşkündürler, fakat ondan uzak dururlar. Şam ehli, Hâlik'a isyan bahasına mahlûka boyun eğmeye can atarlar.
Mısırlılar ise küçükken uyanık ve yiğit, yaşlandıklarında ise ahmak olurlar." [M. el-Kehfr]
9736- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her şeyin bir madeni vardır, takvanın madeni ise ariflerin kalpleridir."
îkisİ de Taberânî, Mu'cemıı'l-Kebîr'e ait zayıf bir senedle.
9737- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selîem buyurdu:)
"Ölünceye kadar ibadete devam eden kişiye, Allah doksan dokuz sıddtk ecri verir."
|Taberânî, Ufu'remil't-Evsat'fo zayıf bir senedle.l
9738- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gençlerinizin en iyileri kendilerini orta yaşlılara benzetenler, orta yaşlılarınızın en kötüleri ise kendilerini gençlere benzetenlerdir,"
|Taberânî, Mu'renin'I-Evsut'la ve Bezzâr zayıf bir
,senedle.|
9739- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min ülfet eden ve kendisine ülfet edilen kişidir. Ülfet etmiyen ve kendisine ülfet edilmeyen kimsede ise hayır yoktur."
[Ahmed ve M. rl-Kebfr.\
9740- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şu üç şeyden biri kendinde olmayan kimsenin amelinin bir değeri yoktur:
Kendisini ilanımdan uzaklaştıracak takva, sefihin kendisinden uzak durmasını sağlayacak hilm, insanlar İçinde rahatlıkla yaşayabilecek ahlâk." (Taberünî, M. el-Kebfr'de leyyiı bîr senedle.l
9741- Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh'dan:
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İyiliğin tamamı nedir?" Şöyle buyurdu:
"Gizli hallerinde bile aşikâr halinde yaptığın ameli yapman." ITaberânî,
9742- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Parmaklarla gösterilmek, günah olarak kişiye yeter."
"İyi olsada mı?" diye sorduklarında: "Allah'ın esirgedikleri hariç, iyi olsa da. Eğer kötü olursa zaten kendisi için bu hal kötüdür"

buyurdu.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir isnadla.)
9743- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! İnsanların en yiğidi, en azimlisi kimdir?'.' Şöyle buyurdu:
"Ölümü en çok hatırlayanlar ve ona en çok hazırlananlar. İşte onlar dünyada şeref, âhiret-te de Allah'ın lütuf ve affını elde etmiş seçkin insanlardır."
[Taberânî, Mu'cemu's-Sağir'de.]
9144- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hüzünlü olmalısınız, çünkü hüzün kalbin anahtarıdır."
"Ey Allah'ın Resulü! Hüzün nasıl olur?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: "Kendinizi açlığa alıştırın ve susuz kalmayı öğrenin!" |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
9745- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah korkusundan kulun deri ürperdiği zaman, eski ağaçtan yaprakların döküldüğü gibi günahları dökülür."
|Bezzâr. İsnadında el-Abbâs'ın kızı Ümmü Külsûm mevcuttur.]

TAHRİC
==========
9658- Bu hadisi Tirmizî (983), Seyyâr b. Hâtim an Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9660-9661- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Ahkâf 2, VI, 42; edeb 68, VII, 94-5), Müslim (istiskâ 16, s. 616-7), Ebû Dâvud (5098-9) ve Tirmizî (3257), Sül. b. Yesâr ve Atâ b. e. Rebâh an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9662- 9663- Bu hadisi Tirmizî (2312), Ah. b. Menî' an Ebî Ah. ez-Zübeyrî an İsrâîl an İbr. b. el-Muhâcir an Mücâhid an Müverrik an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9664- Bu hadisi Müslim (tevbe 12-3, s. 2106-7) ve Tirmizî (2514), Saîd el-Cüreyrî an Ebî Osmân en-Nehdî an Hanzale asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9665- Bu hadisi Müslim (birr 55, s. 1994-5), Ebu Esmâ ve Ebû İdrîs an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9666- Bu hadisi Tirmizî (2457), es-Sevrî an Abdillah b. Muh. b. Akîl ani't-Tufeyl b. Ubey b. Ka'b an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9667- Bu hadisi Tirmizî (2448), Muh. b. Yahyâ el-Ezdî an Abdissamed b. Abdilvâris an Hâşim b. Saîd an Zeyd el-Has'amî an Esmâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9668- Bu hadisi Tirmizî (2465), Hennâd an Vekî' ani'r-Rebî b. Sabîh an Yezîd b. Ebân an Enes senedi ile tahrîc etti.
9670- Bu hadisi Tirmizî (2466), Alî b. Haşrem an ësâ b. Yûnus an İmrân b. Zâide b. Nuşayt an ebîhî an Ebî Hâlid el-Vâlibî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9671- Bu hadisi Tirmizî (2459), Ebû Bekr b. e. Meryem an Damre b. Habîb an Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9672- Bu hadisi Tirmizî (2306), Ebû Mus'ab an Muhriz b. Hârun ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9673- Bu mevkûf hadisi Mâlik (kasru's-salât 88, s. 173), an Yahyâ b. Saîd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
9675- Bu hadisi Müslim (îmân 132, s. 86-7), üç ayrı senedle İbn Ömer, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre tarikleriyle tahrîc etmiştir.
9676- Muvattâ, kelâm 8, s. 986.
9679- Bu hadisi Dârîmî (I, 80), Ya'lâ an Muh. b. Avn an İbr. b. ësâ an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
9680- Bu maktû? haberi Dârimî (I, 91), Mervân b. Muh. an Saîd b. Abdilazîz an Ömer b. Abdilazîz senedi ile tahrîc etti.
9681- Bu hadisi Tirmizî (2601), Süveyd an İbni'l-Mübârek an Yahyâ b. Ubeydillah an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
9682- Bu hadisi Mâlik (salât 69, s. 98), an Abdillah b. e. Bekr senedi ile tahrîc etti.
9683- Bu hadisi Ahmed (IV, 185), Hayve b. Şureyh an Bakiyye an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Utbe senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında Heysemî ceyyid hükmü verdi (Mecma` î, 225).
9684- Râvilerinden Hânî b. el-Mütevekkil zayıftır (Mecma` î, 226).
9685- Bu hadisi Tirmizî (2305), Bişr b. Hilâl an Ca'fer b. Sül. an Ebî Târık ani'l-Hasan an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9687- Bu hadisi Tirmizî (1987), Muh. b. Beşşâr an İbn Mehdî an Süfyân an Habîb b. e. Sâbit an Meymûn b. e. Şebîb an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9688- Bu hadisi Tirmizî (2330), Amr b. Alî an Hâlid b. el-Hâris an Şu'be an Alî b. Zeyd an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9689- Bu hadisi Tirmizî (2512), İbnü'l-Mübârek an el-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihi asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9690- Bu hadisi Tirmizî (2406), İbn el-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
9691- Bu hadisi Tirmizî (2033), Kuteybe an Abdillah b. Vehb an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen garîb hükmü verdi.
9692- Bu hadisi Tirmizî (2007), Ebû Hâşim er-Rifâî an Muh. b. Fudayl ani'l-Velîd b. Abdillah b. Cümey' an Ebi't-Tufeyl an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9693- Bu hadisi Tirmizî (2454), Muh. b. Beşşâr an Amr b. Âsım an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd ani'l-Hasan an Cündeb an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9694- Bu hadisi Tirmizî (2414), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Abdilvehhâb b. el-Verd an raculin min ehli'l-Medîne an Âişe senedi ile tahrîc etti ve Urve tarikiyle Âişe'den mevkûf olarak rivâyet etti.
9695- Bu hadisi Tirmizî (1964), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Bişr b. Râfi' an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb hükmü verdi.
9696- Bu hadisi Buhârî (edeb 83, VII, 103), Müslim (zühd 63, s. 2295) ve Ebû Dâvud (4862), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9697- Muvattâ, kelâm 17, s. 990.
9698- Bu hadisi Nesâî (zekât 69/1, V, 80), Amr b. Alî an Yezîd b. Zurey' an Ömer b. Muh. an Abdillah b. Yesâr an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9699- Bu hadisi Buhârî (buyû` 106, III, 41; icâre 10, III, 50), Yahyâ b. Süleym an İsm. b. Umeyye an Saîd b. e. Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Hadis İbn Amr'ın rivayeti ile Buhârî'de mevcut değildir.
9700- Bu hadisi Buhârî (rikâk 23/1, VII, 184) ve Tirmizî (2408), Amr b. Alî el-Mukaddemî an Ebî Hâzım an Sehl b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9701- Bu hadisi Ebû Dâvud (2511), Abdullah b. el-Cerrâh an Abdillah b. Yezîd an Mûsâ b. Uley b. Rebâh an ebîhî an Abdilazîz b. Mervân an

Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9702- Bu hadisi Tirmizî (1963), Ah. b. Menî' an Yezîd b Hârûn an Sadaka b. Mûsâ an Ferkad es-Sebahî an Murre et-Tayyib an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9703- Bu hadisi Ebû Dâvud (4895), Ah. b. Hafs an ebîhî an İbr. b. Tahmân ani'l-Haccâc an Katâde an Yezîd b. Abdillah an İyâd senedi ile tahrîc etti.
9704- Bu hadisi Buhârî (diyât 9, VIII, 39), Ebû'l-Yemân an Şuayb an Abdillah b. e. Hüseyn an Nâfi' b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9705- Bu hadisi Buhârî (istikrâd 19/2, III, 87; edeb 6, VII, 70) ve Müslim (akdiye 12-4, s. 1341), Verrâd mevlâ'l-Muğîre ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9706- Bu hadisi Ebû Dâvud (5130), Hayve b. Şurayh an Bakiyye an Ebî Bekr b. e. Meryem an Hâlid b. Muh. es-Sekafî an Bilâl b. ebî'd-Derdâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9708- Bu hadisi Tirmizî (2407), Hammâd b. Zeyd an Ebî's-Sahbâ an Saîd b. Cübeyr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9709- Bu hadisi Tirmizî (2316), Sül. b. Abdilcebbâr an Ömer b. Hafs b. Giyâs an ebîhî ani'l-A'meş an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9710- Bu hadisi Tirmizî (2412), Muh. b. Yezîd b. Huneys an Saîd b. Hassân an Ümmü Sâlih an Safiyye binti Şeybe an Ümmü Habîbe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9711- Bu hadisi Buhârî (23/4, VII, 184), Müslim (zühd 49-50, s. 2290) ve Tirmizî (2314), Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbr. el-Teymî an ësâ b. Talha an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9712- Bu hadisi Ebû Dâvud (5006), İbnü's-Serh an İbn Vehb an Abdillah b. el-Müseyyeb ani'd-Dehhâk b. Şurahbîl an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9713- Mâlik (Muvattâ, kelâm 4, s. 985) bunu an Yahyâ b. Saîd senedi ile tahrîc etti.
9714-9715- Bu hadisi Buhârî (edeb 38/4, VII, 81; 48, VII, 86; 82, VII, 102), Müslim (birr 73, s. 2002-3), Ebû Dâvud (4791), Tirmizî (1996) ve Mâlik (hüsnu'l-huluk 4, s. 903), Muh. b. el-Münkedir an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9716- Bu hadisi Mâlik (kelâm 2, s. 984), Müslim (birr 139, s. 2024-5) ve Ebû Dâvud (4983), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9717- Bu hadisi Ebû Dâvud (4972), İbn e. Şeybe an Vekî' ani'l-Evzâî an Yahyâ an Ebî Kılâbe senedi ile tahrîc etti.
9718- Bu hadisi Tirmizî (2505), Ah. b. Menî' an Muh. b. el-Hasan b. e. Yezîd an Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Muâz senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi, ayrıca Muâz ile Hâlid arasında kopukluk olduğunu söyledi.
9719- Bu hadisi Buhârî (edeb 60/1, VII, 89) ve Müslim (zühd 52, s. 2291), İbn ahî'z-Zührî an ammihî an Sâlim b. Abdillah an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9720- Bu hadisi Ebû Dâvud (5012), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Saîd b. Muh. an Ebî Tümeyle an Ebî Ca'fer an-Nahvî an Sahr b. Abdillah b. Büreyde an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
9721- Bu hadisi Müslim (zühd 63-4, s. 2197-8), Katâde an Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr an İyâd b. Hımâr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9722-9723- Bu hadisi Buhârî (rikâk 35/4, VII, 189), Müslim (fad. sahâbe 232, s. 1973) ve Tirmizî (2872), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9724-9725- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 3/2, III, 71; şehâdât 30/2, III, 164; menâkıbu'l-Ensâr 46/6, IV, 265; ta'bîr 13/1, VIII, 73-4; 27, VIII, 77), ez-Zührî an Hârice b. Zeyd b. Sâbit an Ümmi'l-Alâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9727-9728- Bu hadisi Ebû Dâvud (2859), Tirmizî (2256) ve Nesâî (sayd 24, VII, 195-6), es-Sevrî an Ebî Mûsâ an Vehb b. Münebbih an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9729- Bu hadisi Müslim (cennet 52, s. 2192), Züheyr b. Harb an Cerîr an Süheyl an ebîhî Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9730- Bu hadisi Tirmizî (2150), Muh. b. Firâs an Ebî Kuteybe an Ebî'l-Avvâm an Katâde an Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9731- Bu hadisi Buhârî (rikâk 1, VII, 169-70) ve Tirmizî (2304), Abdullah b. Saîd b. e. Hind an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9732- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 268).
9733- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 268).
9734- Taberânî bunu iki tarikten rivayet etmiştir ki, bunlardan Muh. b. Kesîr el-Abdî adlı ihtilâflı râvinin bulunduğu isnâdının râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 268).
9735- Râvilerinden Ebû Umeyye b. Ya'lâ oldukça zayıftır (Mecma` î, 268).
9736- Râvilerinden Muh. b. Recâ' zayıftır (Mecma` î, 268).
9737- Râvilerinden Muh. b. Atiyye es-Saffâr oldukça zayıftır (Mecma` î, 270).
9738- Râvilerinden el-Hasan b. e. Ca'fer zayıftır (Mecma` î, 271).
9739- Bu hadisi Ahmed (V, 335), Alî b. Bahr an ësâ b. Yûnus an Mus'ab b. Sâbit an Ebî Hâzım an Sehl senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü verdi (Mecma` î, 273).
9740- Râvilerinden Abdullah b. Müslim b. Hürmüz hakkında Ebû Hâtim: "Hadisi yazılabilir, ancak kavî değildir" demiştir. Diğer râvileri ise güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 290).
9741- Râvilerinden Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am zayıftır. İhtilâflı bir başka dışında kalan râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 290).
9742- Râvilerinden Kesîr b. Murre zayıftır (Mecma` î, 309).
9743- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 309).
9744- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 310).
9745- Heysemî, adı geçen râviyi tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 310).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.18 Kütüb-i Sitte

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

M)-Kunût Duaları
Sabah Namazında Kunut Duası, Sebebi ve Yeri (Rükûdan Önce mi, Sonra mı?)
Giriş
Bi'ru Maûne Faciası: Kur'ân Hafızlarına Kanlı Suikast
Öğle ve Diğer Namazlarda Kunût Okumanın Hükmü
Beş Vakit Namazda Kunût Okumanın Hükmü
Kunût Duasını Açıktan Okumanın Hükmü
Sabah Namazında Kunût Sadece Musibet Anında Okunur
Vitir Namazında Okunan Kunût Duası

M)-Kunût Duaları

• Sabah Namazında Kunüt Duası, Sebebi ve Yeri (Rükûdan Önce mi, Sonra mı?)

• Öğle ve Diğer Namazlarda Kunût Okumanın Hükmü

• Beş Vakit Namazda Kunût Okumanın Hükmü

• Kunüt Duasını Açıktan Okumanın Hükmü

• Sabah Namazında Kunût Sadece Musibet Ânında Okunur

• Vitir Namazında Okunan Kunût Duası[1]

m)-Kunût Duaları

Kunût; kelime olarak itaat, huşu, dua ve kıyam manalarına gelmektedİr.İbnü'l-Enbâri kulûtun dört kısımda olduğunu belirtti ve bunların da; namaz, uzunca kıyamda durmak, itaat ve sükûttan İbaret olduğunu söyledi:[2]

1-Sukût, ve huşu manası:

Zeyd b. Erkanı şöyle anlattı:[3]

'Bizden birisi hacetini kardeşinden isteyecek şekilde biz namazda konuşurduk, sonunda şu ayet indi ve biz namazda susmakla emrolunduk'. Ayetin meali:

'Namazları ve orta namazını[4]devamlı kılın! Huşu içinde (bu emirleri) Allah için yerine getirin!' (Bakara2/238)

2-Kıyam manası:

Câbir'den:[5] Rasûluilah şöyle dedi:

"Namazın efdali kunûtu (kıyamı)[6] uzun olanıdır."

3-İtaal manası:

"İffetini korumuş olan, îmran kızı Meryem'i de (Ailah örnek gösterdi). Biz, ona muzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden İtaat edendendi" (Tahrim, 66/12)

SÎstılah olarak kunût duası bazı namazlarda okunan dua anlamındadır. Rasûluilah'in ünnetinde kunûtun üç şekilde olduğu görülmektedir:i-Zalimler için beddua, 2-Mazlumlar için dua, 3-Kişinin kendisi ve ümmeti için dua. Bunların örnekleri İle ilgili hadisler aşağıda zikredilmektedir[7]

Sabah Namazında Kunut Duası, Sebebi ve Yeri (Rükûdan Önce mi, Sonra mı?)

Giriş

Bi'ru Maûne Faciası: Kur'ân Hafızlarına Kanlı Suikast

Uhud savaşından dört ay sonra h. 4. yılında Ebû Berâ Amir b. Malik Medine'ye gelerek Rasûlullah'ı ziyaret etti, kendisinden Müslüman olması istendi. Açıktan açığa kabule yanaşmadı, ama meyli olduğu görüldü. Ebû Berâ, Amir b. Sasaa kabilesinin reisiydi ve nüfuzlu bir kişiydi. Rasûlullah'a; kavminden pek çok kişinin İslâm'ı kabul etmesinin mümkün olduğunu, söyledi ve kendilerine Kur'ân ve Sünnet'İ öğretecek kişiler göndermesini, teklif etti. Ancak Rasûluilah Ehl-i Necd'e pek güvenmediği için bunun adamları açısından tehlikeli olacağını belirtti ise de Ebû Amir elçilerin can güvenliğini sağlama garantisi verdi. Bunun üzerine Rasûluilah Ehl-i Suffe'den önce kırk, sonra da otuz kişiyi de bunlara ilhak ederek yetmiş kişilik bir grubu kendileriyle gönderdi. Bu grub Kur'ân'ı çok İyi okuyan kurrâ (hafızlar) olarak bilinirdi. Ebû Ma'şer'in 'Kitabü'l-Meğâzi'sinde önce on dört kişi gönderildiği, başkanlarının da Münzir b. Amr olduğu yolda Ebû Berâ'nın öldüğü haberi gelince takviye gönderildiği ve bu şekilde kırk kişi daha gönderildiği nakledilir. Bazıları ilk gönderilenin otuz kişi olduğunu nakleder. Rivâyetlerdekİ kırk, otuz ve yetmiş şeklindeki farklılığa bu nakiller açıklık getirmektedir. Enes b. Mâlik'ten gelen rivayette de yetmiş kişi oldukları belirtilir ki dayısının da bu grupta olması nedeniyle olayı İyi bildiği, rivayetin de Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde geçtiği göz önüne alınırsa sayı konusu biraz daha netleşir.

Ebû Berâ'nın yolda ölümü üzerine grup başkanı Münzİr bir kişiyi Ebû Berâ'nın yeğeni Amir^b. Tufeyl'e gönderdi. Gönderilen bu kişi Enes b. Malİk'in dayısı Haram b. Milhân İdi. Amir elçinin konuşmasını tamamlamasına fırsat vermeksizin adamlarına işaret etti. Harâm'ı arkasından mızraklattı, mızrak öyle saplanmıştı ki Harâm'ın vücûdunu delip geçmişti. Vücudundaki kanlarla yere yıkılan Haram; 'Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki kazandım...' demişti. İşin büyüyeceğini anlayan habis Amir kendi kavmi Benu Amir'i yardıma çağırdı. Ama onlar ahidlerini bozmayacaklarını söylemeleri Üzerine aralarında dostluk olan Benû Süleym kabilesinin Rİ'l, Zekvân ve Usayye kollarından yardım istedi. Onlar da hemen bunu kabul ettiler ve Bi'ru Maûne tarafında bulunan diğer elçilere baskın yaptılar. Hazırlıksız yakalanan sahabe kılıçlarını çekip savaştılarsa da hepsi birer birer Şehit oldu, sadece öldü diye bırakılan Ka'b b. Zeyd ile olay sırasında develeri otlatmakla meşgul olan Münzir b, Muhammed ve Amr h. Ümeyye kurtulmuştu. Şehit olurken Müslümanlar bu olayın sahabeye ulaştırılması için dua ettiler. Vahiy yoluyla haber alan Hz. Peygamber şehitlerin durumunu sahabeye bildirdi. Hatta Allah Teâlâ onların

sözlerini ayet olarak indirdi, daha sonra bu ayet nesh edildi:

"Bizden kavmimize şu haberi götürün: Hiç şüphesiz, biz. Rabbimize ulaştık ve O bizden razı oldu, biz de O 'ndan razı olduk.

Münzir bu üzücü olayı duyunca müşriklere saldırdı ve orada şehit edildi. Amr onların ellerine esir düştü. Daha sonra da esir bırakma konusunda adağı olan habis Amir tarafından serbest bırakıldı. Şehitler arasında Hz. Ebû Bekir'in azatlısı ve hicrette Rasûlullah'a yardımcı olan Âmir b. Fliheyre de vardı. Buhârı'de Urve b. Ziibeyr'den mürsd olarak nakledilen rivayette habis Âmir esir aldığı Aiir'a şehit olan İbn Füheyre'yi göstererek, bu kişinin kim olduğunu, sordu. O da: "Amir b. Füheyre'dir, niçin sordun?' deyince Âmir: 'Katlolduğunda göğe yükseltildiğini, sonra tekrar yere indirildiğini gördüm, onun İçin sordum' dedİ. [8] Bu olay o kadar çok şöhret buldu ki heyetler yılında görüşmek için gelen Amir b. Tufeyl habisi Rasûlullah'm huzuruna geldiğinde bu olay sorulmuş, o da aynen anlatmıştı.[9]

Uhud savaşındaki müessif hadiseden sonra kurrâ denilen yetişkin gençlerin bu şekilde katledilmesi Rasûlullah'i çok üzmüş ve bir ay Ri'I, Zekvân ve Usayye kabilelerine beddua ederek sabah namazında kunut okumuştu.

Enes b. Malik'in amcası Harâm'ı mızraklayarak öldüren Cebbar b. Selma, onun sözünü daha sonraları Dahhâk b. Süfyan'a sormuş, o da 'yani cenneti'(kazandım)" demek istediğini anlayınca Müslüman olmuştu.

Öldü zannedilen Ebû Berâ hayattaydı ve bu üzücü olaydan dolayı kalırından öldü. Ebû Berâ'nın oğlu Rebia, amcası hain Âmır'i öldürmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Heyetler yılında Rasûlullah'm huzuruna gelen Âmir, Rasûlullah'a da suikast düzenleyip öldürmek istedi, ancak başaramadı. Daha sonra boynunda deve taununa benzer bir şişlik meydana geldi, Arabların küçük gördüğü Benû Selül'de bir kadının çadırında hasta olmasını gururuna yedİrmeyİp atına bindi, hem atını koşturdu, hem de ölüm meleğine meydan okudu ve hızla koşan atından düşerek ölüp gitti.

Rahmet Peygamberi hiç kimseye lanet etmemişken o gün Bi'ru Maûne şehitleri için dua ve katillerine lanet etti. Kunut'un ilk sebebi buydu. Bir ay sonra da Rasûhıllah beddua şeklinde olan bu kunııtı terk etti. Aşağıdaki rivayetler bu olayla ilgilidir.[10]

691/1561-Enes b. Malik'ten (Radıyallahü anh)

'Hz. Peygamber'e (Saitaiiahn aleyhi ve sçiiem) Ri'l, Zekvan, Usayye ve Benû Lihyan (kabilelerinden bazı kişiler) geldiler, Müslüman olduklarını iddia ettiler ve kavimlerine karşı destek istediler. Hz. Peygamber o gün yanlarına Ensar'dan yetmiş kişi vererek kendilerine destek oldu.'

Enes anlatmaya şöyle devam etti:

'Bunları (yetmiş kişiyi) yaşadıkları zamanda kurrâ (Kur'ân hafızlan) diye isimlendirmiştik. Bu kişiler gündüz odunculuk yapar, gece namaz kılarlardı. (Rasûlullah'a) gelenler kurrâyı (hafızları) yanlarında götürdüler. Bi'rü Maûne (Ma'une kuyusu) denilen yere gelince (oradaki kabileleri ile birlikte) kurrâya hainlik yaptılar (tuzak kurdular) ve hepsini öldürdüler.

Katâde yoluyla Enes'ten:

SS öldürülürken onlara Kur'ân'dan (şu ayeti) okudular[11]

»Bizden kavmimize haber götürün: Şüphesiz biz Rabbimize ulaştık ve o bizden razı oldu, biz de O'ndan razı olduk " Sonra bu ayet kaldırıldı (nesh edildi) [12] Snes'ten ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (SauaüaUi aleyh, ve selle»» (katliamına) üzüldüğü seny yeden hiçbirine kurrâ diye isimlendirilen gruba üzüldüğü kadar üzülmemişti. rRâvi) Süfyan ekledi:

(Râvi) Süfyan ekledi: 'Onlar hakkında şu ayet indi:

"Bizden kavmimize haber götürün: Şüphesiz biz (Rabbimizden) razı olduk, O da bizden razı oldu."

Bu ayet kim hakkında indi diye Süfyan'a tekrar sorulunca: 'Bi'ru Maûne ehli (Maûne kuyusu şehitleri) hakkında indi' dedi. [13]

Açıklama

Bu konu ile İlgili rivayetler geniş olarak Kitabü'l-Gazevât bölümünde gelecektir. Yukarıdaki rivayette zikredilen ayetin metni sonra nesh edilmiştir. Bu ayetin sebeb-i nüzulü kurrâların şehit olurkenki şu olay ve sözleridir:

Enes'ten (Radıyallahüanhy}[14]

Bir grup İnsan Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem) geldi ve : 'Bizimle birlikte bize Kur'ân ve Sünnet'i öğretecek kişiler gönder' dediler Bunun üzerine Rasûlullah Ensar'dan yetmiş kişi gönderdi ki bunlara kurrâ (hafizlar) denirdi. Dayım Haram da onların içindeydi. Bu kişiler gece Kur'ân okur, inceler ve öğrenirler, gündüz ise su taşır, onu mescide getirirler, odun toplarlar/keserler, onları satıp parası ile suffe ehli ve fakirler için yiyecek satın alırlardı. Hz. Peygamber bu kişileri gönderdi. Ama yerlerine ulaşmadan ayrılıp etraflarını sardılar ve haince onları Öldürdüler. Kurrâ (hafizlar) bu sırada şöyle dediler:

'AHahım, bizden Peygamberimiz'e haber ver. Hiç şüphesiz biz sana ulaştık ve biz Senden razı olduk, sen de bizden razı oldun.'

(O hainlerden) bir kişi Enes b. Malik'in dayısı Haram'a arkadan gelip mızrağını öyle batırdı ki vücudunu deldi geçti. Haram şöyle dedi; 'Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki kazandım.7 Rasûlullah ashabına durumu şöyle haber verdi: "Kardeşlerinizi öldürüldüler. Onlar (ölürken) şöyle dediler: 'Allahım, bizden Peygamberimiz'e haber ver. Hiç şüphesiz biz sana ulaştık ve biz Senden razı olduk. Sen de bizden razı oldun.' "

§Rasûkıllah kendisine ve Müslümanlara ihanet eden bazı kişiler aleyhine konuşmuş, kunut okuyarak beddua etmişti, daha sonra da bunu Allah'ın emriyle terk etmiştir, bu konudaki rivayetler:

a-Uhud'da yaralandığında:

Enes'ten (Radıyallahü anh):'[15]

Hz. Peygamber Uhud günü başından yaralandığında şöyle dedi: "Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasıl kurtuluşa erecek." Bunu üzerine şu ayet indi:

'Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur...

b-Zulüm gören Müslümanlar lehine ve hain kabileler aleyhine kunut:

Ebû Hürcyre'den (Radıyallahü anh): [16]

Rasûlullah sabah namazında kıraati bitirince tekbir getirdi (rükûa gitti) ve 'Semi AllahÜ limen hamideh, Rabbena ve leke'1-hamd' diyerek başını kaldırdı. Sonra ayakta olduğu hâlde şöyle dua etti:

"Alfahümme! Enci'l-Velid'ebne'l- Velid ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afine mine'l-mü'minîn. Allahümme'şdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim kesini Yusuf. Allahümme'l'an lihyâne ve Ri'len ve Zekvâne ve Usayyete asâ'llahe ve Rasûlehü."

Bize ulaştığına göre Rasülullah sonra şu ayet inince bu kunutu bıraktı.

"Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder. [17]

Kunut okuyordu, sonra ayeün nüzulü ile bu durum k; ale edildi. bulunmaktadır: Bunlardan ve durumlar, Allaha havale edildi.[18]

692/1562-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahnanh): [19] 'Rasûlullah {Satiattahü aleyhi ve seiiem) bir ay Ri'l ve Zekvan'dan kişilere (hainlere) beddua ederek kunut duası okudu.' Ve Rasûlullah şöyle dedi: "Usayye'den olan kişilerde Allah ve Rasûlüne isyan ettiler."

NOT: Usayye kabilesi, Benû Süleym'in bir koludur. Bu kabile ataları nisbet Usayye b. Hufaf b. Nedbe b. Buhse b. Süleym'e edİlmiştir. [20]

693/1563- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitahuanhy.) [21]

'Bir ay (sabah namazında) rükûdan sonra Rasûlullah (Sallailahu aleyhi ve Arab kabilelerinden (hainlik eden) kabileye beddua ederek kunut duası okudu. Sonra terk etti/bıraktı. [22]

694/1564-İbn Ömer (Radıyallahüctnh)[23]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) sabah namazının son rekâtında 'Semi Allahü Iimen hamiden' diyerek başını kaldırdığında şöyle dua ettiğini işitti:

"AllahümmeTan fülânen," münafiklardan bazı kişilere beddua ediyordu. Sonra Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

"Bu konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder. [24]

695/1565-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahaanhy)[25]

Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve settem) sabah namazının son rekâtında (rü-kûdan) başını kaldırdığında şöyle dedi:

"Allahümme, EncİI'l-Velid'ebne'l- Velİid (Başka rivayetteki ek: Allahümme Rabbena veleke'l-hamd, Enci'l-Velide...) ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afine (Başka rivayetteki ek:...mine'lmü'minîn) bi Mekke. Allahürnmeşdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim sinine kesini Yûsufe (Aleyhisselâm)."[26]

Açıklama

Duamn tercemesi:

"Allahım, (Başka rivayetteki ek: Allahtm, RabbİmizsanahamdholsÜn.) Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa ve Mekke'deki (Başka rivayetteki ek:..müminlerden) müstez'afları kurtar. Allahım, Mudar kabilesini şiddetle ez, tıpkı Yusuf'un (Aieyhiselâm) kıtlık yılları gibi onları (Mudar'ı) da kıtlık yıllan ile ez!"

§Hadisteki Velid b. Velid, Halid b. Velid'in kardeşi ve Velid b. Muğire'nin oğludur. Bedir'de müşriklerin saflarındaydı, Müslümanlar'ın eline esir düştü ve fidye ile kurtuldu. Sonra Müslüman oldu, ancak Mekke'den bırakılmadı. Bunun üzerine Velid arkadaşları Seleme ve Ayyaş ile sözleşti ve hepsi müşriklerden kaçarak gizlice yola çıktılar. Rasûlullah onların durumunu bildi ve kendilerine namazda kunut ile dua etti. Velid Rasûlullah'ın yanına ulaştıktan sonra vefat etti. Rasûluliah bu kişiler için on beş gün dua etmişti, Ramazan bayramının sabahında bu kunutu terk etti. Bunun sebebini Hz. Ömer sorunca Rasûlullah şöyle dedi:

"Onların geldiğini bilmiyor musun?"

Rasûlullah bunu söylediğinde yol açıldı, Velid onları getiriyordu. Velid nefes nefese Rasûtullah'in yanına gelince ruhunu teslim etti. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu kişi şehittir, ben de bu şehidin yolundayım.[27]

§Seleme b. Hişam (Raâtyatlaka anh), Ebû Cehl'İn kardeşi ve Hişam b. Muğire'nin oğludur. İslâm'a ilk giren kişilerdendi, H. 14 yılında Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Şam bölgesinde şehit oldu.

§Ayyaş b. Rebîa'nın (RadıyallahU anh), babası Ebû Rebia Amr b. Muğire'dir. Ayyaş İslâm'a ilk girenlerden olup ilk İki hicrette de bulunmuştu, sonra Ebû Cehl kendisine tuzak hazırladı/kandırdı, Ayyaş Mekke'ye dönünce onu alıkoydu, gitmesini engelledi. Bunun üzerine o da iki arkadaşıyla beraber kaçtı. Ayyaş, Hz. Ömer'in hilafet yılı h. 15'e kadar yaşadı ve bu tarihte vefat etti. [28]

ŞRasûlullah ayrıca diğer müstaz'aflara da dua etti. Müstaz'af 0>w&»il) kelimesi müşriklerin eziyet ettiği ve hicret etmeye fırsat ve imkan bulamayan zayıf mü'minlere işaret etmektedir.

§Kunut duasında geçen vat'e kelimesi ezmek ve çiğnemek manasında olup burada şiddetli azap ve helaktan kinayedir.

§Kureyş'e verilecek cezanın Hz. Yusuf dönemi kıtlık yıllarına benzetilme talebi o dönemin şiddetinden olsa gerek, bundan sonra Kureyş'in yaşadıkları bir rivayette Abdullah b. Mes'ûd {Radıyallahüanh) tarafından şöyle anlatılır:

Mesruk'tan: [29]

Bir kişi Abdullah'a (RadıyallahUanh)geldi:.,.

'...Çünkü Kureyş Rasûlullah'a isyan edince (Mekke'deki müminlere eziyeti artırınca) Rasûluliah onlara Hz. Yusuf un kıtlık seneleri gibi kıtlık verilip cezalandırılmaları için beddua etti, onlara Öyle kıtlık (günleri) geldi çattı ki çok sıkıntıya düştüler, hatta kemikleri bile yemek zorunda kaldılar. Bir kişi gökyüzüne ve kendisi ile gök arasındaki dumana benzer şekilde ya- görürdü, sonra Allah şu ayeti indirdi.[30]

696/1566 -Hufaf b. İmab. Rahada el-Gıfârî"den (Radıyaiiamanhy. [31]Biz Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve aettem) ile birlikteyken bize sabah namaz kıldırdı. Son rekâtta başını (rükûdan) kaldırdığında şöyle dedi:

"Leanallahü Lihyânen ve Ri'len ve Zekvâne ve Usayyete asati'llahe ve Rasûlehü. Eslemü sâlemehallahü ve Gıfarun ğafarallahü leha."

Sonra Rasûlullah secdeye gitti. Namazı bitirince cemaate şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Şüphesiz burada söyleyen ben değilim, ancak söyleyen izzet ve celâl sahibi Allah'tır

§Diğer rivayette:..(Rasûlullah şöyle dedi;) "Allahüme'l-an Benî Lihyane, Allahüme'l-an Ri'len ve Zekvâne." Sonra tekbir aldı ve secdeye gitti.

(Râvi) Hufaf bir rivayette şunu ekledi:

Bu sebepten dolayı kafirlere lanet etmek meşru kılındı. [32]

Açıklama

Duanın tercemesi:

"Lihyân, Rl'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine Allah lanet etsin! Onlar Allah v Rasûlüne isyan ettiler. Eşlem (kabilesine) Allah selâmet versin[33] Gıfar'ı da Allah mağfiret etsin."

*Diğer rivayetteki duanın tercemesi:

"Allahım, Lihyan oğullarına lanet et, Allahım, Ri'l ve Zekvan (kabilelerine) lanet et."

§RasûIullah Lihyân, Rii'l, Zekvân ve Usayye'den oluşan dört kabileye güveni sarsmaları ve haince suikast düzenlemelerinden dolayı lanet etti, ama Eşlem ve Gıfar kabilelerine dua etti. Çünkü Gıfar kabilesi Önceden Müslüman olmuş ve Rasûlullah'ı desteklemişti, Eşlem kabilesi de RasûluIlah'la sulh yapmıştı savaşmamıştı. Sâleme sulh yapılması ve kötü davranılmaması manasmdadır ki Rasûlıllah, Allah'ın onlara bu iyi davranışlarının karşılığını vermesi ve onlarla savaşı emretmemesi için dua etmektedir. Bu nedenle 'selâmet versin' şeklinde terceme edildi. Ayrıca burada Müslümanların iyi halini istismar eden ve katliamlara sebep olan hainlere/münafiklara da lanet etmenin caiz olduğu görülmektedir. [34] Bu duanın namazda yapılması icabete daha yakın olması yanında gelen musibetlere karşı Allah'tan yardım isteme duygusundan kaynaklanmaktadır. Çünkü Allah Teâlâ kendisinden sabır ve namazla yardım istenmesini emretmektedir;

Ey iman edenler/ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Allah kesinlikle sabredenlerle beraberdir" (Bakara, 2/153)

§Bu konudaki rivayetler ve kabilelerle ilgili bilgiler Kitabü'l-Fedâil bölümünde gelecektir. [35]

697/1567-İbnSirin'den-eh MalİK'e (Radıyallahü unh)'. [36]

Rasûtah isauum kunut duası okudu mu?' diye sorulun

'Evet, rükûdan sonra. duasını sabah namazında okudu mu?' diye sorulun, rükûdan sonra kısa bir müddet.: [37]

698/1568-Âsım el-Ahvâl anlattı: [38]

Enes b. MalİK'e (Radtyallahüanhy.

'Kunut duası rükûdan önce mi yoksa rükûdan sonra mı?' diye sorunca dedi ki:

'Rükûdan önce.' Bunun üzerine ben:

'Ancak bazıları Rasûlullah'ın (Sallaüaha aleyhi ve sellem) rükûdan sonra kunut okuduğunu iddia ediyorlar' deyince Enes şöyle dedi:

'Onlar doğrusunu söylememiş. Rasûlullah sadece bir ay ashabından bazı kimseleri öldüren kişilere (rükûdan sonra) beddua ederek kunut duası okudu. Bu öldürülenlere de kurrâ (hafizlar) denilirdi.'[39]

Açıklama

Yukarıda geçen iki rivayet arasında tenakuz yoktur. Çünkü dikkatli okunursa ilk hadiste Enes b. Malik kunutun rükûdan sonra kısa bir müddet okunduğunu nakletmekte, ikinci hadiste ise Rasûlullah'ın sürekli yaptığı fiili, yani normal zamanlarda rükûdan önce kunut okumasını nakletmekledir. Bu şekilde iki rivayet cem edilmektedir. Rivayetleri anlamada acele edilmemelidir. Burada geçen (}#&) fiili yalan anlamında kullanılmayıp doğruyu söylememe, hata etme şeklinde anlaşılır. Çünkü Hicaz lügatında (v-1) fiili bilerek ya da hata ile doğruyu söylememe anlamında umûm ifade eden bir lafizdır. Sahabe bunu kendi aralarındaki rivayetlerde Rasûlullah'a yalan isnadı manasında değii de,hata etti anlamında kullanmaktadır. Bu konuda bol miktarda örnek şerhlerde geçmektedir.[40]

699/1569- Enes b. Mâlik'ten Rasûlullah [41]

(Sailaüahü aleyhi ve sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut okumaya devam etti. [42]

Açıklama

Bu konudaki hadisler musibet anında beddua şeklinde kunut okumanın meşru olduğunu göstermektedir. Çünkü kafirler Müslümanlara karşı haddi aşmaktadırlar; onları haksız yere öldürmekte, zayıflarını hapsetmekte ve hicret etmelerine müsaade etmemekte, hatta bazılarını işkenceyle öldürmektedirler. Bu musibetlerin yoğun olduğu bir dönemde olsa gerek Rasûluliah bir ay bu acımasız kafirler ve münafiklar aleyhine, kunut duası okudu. Bu duada Allah'tan Müslümanlara yardım edilmesi istenmektedir.

§Son rekâtta kunut duasının yerinde müctehidler ihtilaf ettiler:

1-İmam Âzam Ebû HanİIfe ve ashabı ile bir rivayette Malik ve İshak'a güre ut rükûdan Önce okunur. Bu görüş îbn Abbas, Berâ, Ömer b. Abdülaziz, Ubeyde selmanî, İbn Ebî Leyla gibi kişilerden de nakledildi.[43] Yukarıda geçen 698/1568 S iu Enes b. Malik hadisi, ayrıca aşağıdaki rivayetler bu görüşün delilleridir:

Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh), [44]

Rasûlullah kunut okudu, yani vitirde rükûdan önce.

Alkame'den: [45]

Abdullah (b. Mes'ûd) (Radıyailahu anh) Hz. Peygamberin vitir namazında rücûdan Önce kunut okuduğunu bildirdi.

Alkame'den: [46]

İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) ve Rasûlullah'm diğer sahabileri vitir namazında

ikûdan önce kunut okurlardı.

Hasan-ı Basrfden: [47]

Hz. Ömer {Radıyallahü anh) rükûdan sonra kunut okudu, Hz. Osman rükûdan önce kunut okudu ki insanlar o rekâta yetişsin.

Abdun-ahman b. Esved babasından nakletti: [48]

Abdullah b. Mes'ûd {Radıyallahüanh) namazlardan sadece vitirde rükûdan önce

kunut okurdu.

Numan b. Kays'tan: [49]

Ubeyde'nin (Radıyallahü anh) arkasında namaz kıldım, sabah namazında rükûdan önce kunut okudu.

*Esvedb. Yezid'den: [50]

ibn Ömer {Radıyallahü anhüma) vitir namazında rükûdan önce kunut okudu.

2-İ. Şafiî, Malikİlerden tbn Habib'e göre kunut rükûdan sonra okunur. Bu görüş Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Kılâbe'den de nakledildi: [51]

Atâ b. Sâib babasından nakletti:[52]

Hz. Ali (Radtyaltahü cmhi vitir namazında rükûdan sonra kunut okurdu. [53]

İbnSirin'den:'

Übey b. Ka'b'ın (RadıyaUaM anh) arkasında namaz kıldım. Vitirde rükûdan sonra kunut okudu.

Hişam'dan: [54]

Hasan-ı Basrî ve İbn Şirin vitirde rükûdan sonra kunut okurlardı.

3- İ. Malik, Ahmed b. Hanbel ve bazı alimlere göre rükûdan önce ya da sonra yapılmasında bir sakınca yoktur, Hanbeiiler'de tercih edilen ise rükûdan sonra, Malikiler'de rükûdan Önce olmasıdır. [55]

Humeyd'den: [56]

Enes b. Malik (Radıyallalıü anh) sabah namazındaki kunut hakkında sorulunca şöyle dedi:

"Biz rükûdan önce de, sonra da kunut okurduk. [57]

Enes b. MâlİK'ten (ItadıyaUahiiank): [58]

Hz. Peygamber'in ashabından bazıları sabah namazında rükûdan önce kunut okurlardı, bazıları da rükûdan sonra.

-Hafiz İbn Hacer, bu konudaki ihtilaftan kunutun rükûdan önce ya da rükûdan sonra yapılmasının mubah olmasının anlaşıldığını belimi. [59] Doğrusunu Allah bilir.

ŞKunutun hangi namazda olduğu konusunda ihtilaf edildi. Bu İhtilafın sebebi de farklı rivayetlerin gelmesidir:

1-Alimlerin çoğuna göre musibet olduğunda beş vakit namazın hepsinde kunut okunabilir.

2-Musibet olmadığında öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kunut okunmayacağı konusunda ittifak vardır. Ama sabah namazında ihtilaf edildi:

a-Alimlerin büyük çoğunluğuna göre sabah namazında kunut okumak sünnettir. On dokuz tane sahabe, on iki tane tabiûn, ayrıca İmam Malik b. Enes, Şafiî başta olmak üzere Hicaz ve Şam ulemasının çoğunluğu bu görüştedir. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye de bunlardandır.

Bu kişiler 699/1569 nolu Enes b. Malik (Radtyaüahü anh) rivayetim, ayrıca "ulamalar, delil getirdiler. Bunlar yukarıda geçmişti d)geı uys İbn Hazm,a kunut okumak da, terk etmek de caizdir.[60]

Rir erup alime göre de musibet olmadığında sabah namazında kunut okun-nllah b İbn Abbas, Ebu'd-Derdâ, imam Ebû Hanife ve ashabı, es. Sevrii İbnü'l-Mübarek, Ahmed b. Hanbel gibi alimler bu İshak ve el-Müsned tercemesinde [61]'Sabah Namazında Kunût Sadece et Anında Okunur başlığı altında zikredilecek rivayeti delil getirirler. kunut duası okumanın hükmü [62] Vitir Namazında Kunul ve Hükmü" konusunda gelecektir. [63]

Öğle ve Diğer Namazlarda Kunût Okumanın Hükmü

700/1570- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh). [64]

Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seüem) öğle namazının sonunda şöyle dua ederdi:

"Allahümme! Hallısı'l-Velid'ebne'l- Veüd ve Selemete'bne Hiş^m ve Ayyaşe'bne Ebî Rebîa ve daafete'l-müslimîn min eydi'i-müşrikîn ellezine !â yestedîûne hîleten ve la yehtedûne sebîla."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım/Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa, ayrıca çözüme gücü yetmeyen ve bir çıkış yolu bulamayan zayıf/güçsüz Müslümanları müşriklerin ellerinden kurtar!" [65]

701/1571-Berâ b. Âzib'den (Radtyaiiahüanh):[66]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sabah ve akşam namazlarında kunut duası okudu. [67]

702/1572- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) [68]

Hz. Peygamber (SaiMiahü aleyhi ve seUem) yatsı namazının son rekâtında (rükûdan) başını kaldırdığında kunut duası okudu ve şöyle dedi:

"Allahümme, Enci'l-Velid'ebne'l- Velid ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afine mine'l-fnü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke ala Mudar ve'c'alha aleyhim sinine kesini Yusuf aleyhi's-selâm."

NOT: Duanın tercemesİ:

"Allahım! Velid b. Velid, Seleme b. Hişam, Ayyaş b. Ebî Rebîa ve Mekke'deki (diğer) müstez'afları kurtar. Allahım, Mudar kabilesini şiddetle ez, tıpkı Yusuf aleyhi's-selâm'ın kıtlık yılları gibi onları (Mudar'ı) da kıttık yılları ile ez!" [69]

703/1573-Ebû Seleme'den (Radıyallahü anh)[70]

Ebû Hüreyre şöyle dedi:

'Vallahi sizden (namazı) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu ateyhi ve selem) namazına en çok benzeyen kişi benim.

(Râvi devamla) ekledi: (İşte bu) Ebû Hüreyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekâtında kunut okurdu.

§(Râvi) Ebû Âmir bir rivayetinde şöyle nakletti: Yatsı ve sabah namazlarında 'Semi Allahü limen hamiden1 dedikten sonra (doğrulur) ve mü'minlere dua eder, (hainlik yapan) kafirlere lanet ederdi.

NOT: Bu rivayetin diğer kısmı için bk. el-Müsned Trc. H. no: 614/1484 [71]

Beş Vakit Namazda Kunût Okumanın Hükmü

704/1574- îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[72]

Rasûlullah (Saiialiaka aleyhi ve stiiem) bir ay devamlı Öğle, ikindi, akşam yatsı ve sabah namazlarının sonunda kunut okudu; son rekâttaki (rükûdan! 'Semi Allahü Iimen hamideh' diyerek doğrulduğunda Benû Süleym'den olan Ri'l, Zekvân, Usayye kabilelerine beddua etti, arkasındakiler de 'Âmin' dediler. (Zira) Rasûlullah onlara İslâm'a davet edecek kişiler göndermiş de onlar davetçileri öldürmüşlerdi.

§(Râvilerden) Affan bir rivayetinde şöyle nakletti:

îkrime şöyle dedi:

'İşte bu (olay) kunûtun başlangıcıdır.

NOT: Bu rivayetler musibet anında beş vakit namazda kunûtu okumanın meşruiyetini göstermektedir. Sadece Hanefi alimleri bunun musibet anında sadece sabah namazına has olduğunu belirttiler.

§İbn Abbas rivayetinden kunûtun duyulduğu ve cemaatin 'Amin' dediği anlaşılmaktadır. Bundan sonraki rivayet cehren kunût okumakla ilgilidir. [73]

Kunût Duasını Açıktan Okumanın Hükmü

705/1575- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahüanh)

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birilerine beddua etmek ya da dua etmek istediğinde rükûdan sonra kunût okurdu. Bazen 'Semi Allahü Iimen hamideh' dediğinde (doğrulduğunda) şöyle derdi:

"AÎlahümme Rabbena veieke'l-hamd, Enci'l-Velid'ebne'l- VeÜd ve Selemete'bne Hişam ve Ayyaş'ebne Ebî Rebîa ve'l müstad'afine mine'l-mü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke alâ Mudar ve'c'alha aleyhim sinine

kesinî Yusuf."

Rasûlullah bunları açıktan okur, bazı sabah namazlarında da şöyle derdi: "AllahümmeTan fülanen ve fülanen hayyeyni mine'1-Arab." Sonra izzet ve celâl sahibi Allah şu ayeti indirdi: konuda senin yapacağın bir şey yoktur. Allah onların tövbesini kabul eder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder.[74]

§Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahu anh) ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (Saihitaini aleyhi ve sellem) namazında rükûa gitti, sonra başını kaldırdı (doğruldu) ve şöyle dedi:

"Allahümme! Enci Ayyaş'ebne Ebî Rebîa, AÎlahümme! Enci Selemete'bne Hişam, Allahümme! Enci'l-Velid'ebne'l- Velid, Allahümme! Enci'l-müstad'afine mine'l-mü'minîn. Allahümmeşdüd vat'eteke alâ Mudar, Allahümme'cal'ha sinîne kesinî Yusuf, Allahü ekber."

Sonra Rasûlullah secdeye gitti. [75]

Sabah Namazında Kunût Sadece Musibet Anında Okunur

706/1576- Ebû Malik el-Eşcaî' anlattı: [76]

Babama:

'Ey babacığım! Sen Rasûlullah'ın (Saiiaiiahualeyhi ve sellem), Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve burada Kûfe'de Hz. Ali'nin (Radıyaiiahnanhüm) arkasında beş seneye yakın bir süre namaz kıldın, onlar kunut okurlar mıydı?' diye sorunca babam şöyle cevap verdi:

'Ey yavrum! Bu şekilde (musibet dışında sürekli okuma) [77] sonradan yapılmaya başlandı/bidattir.'

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayette şöyle anlattı: Babam Rasûlullah'mıSaiiai'ahu aleyhi ve seiiem) arkasında on altı yaşındayken namaz kıldı, ayrıca Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında da namaz kıldı. Kendisine:

'Onlar (namazda) kunut okur muydu?' diye sorunca şöyle cevap verdi: 'Hayır, ey yavrum! (Bu şekilde musibet dışında sürekli okuma) [78] sonradan yapılmaya başlandı/bid'attır.'

NOT: Bu rivayet Rasûlullah. ve dört halife döneminde de kunutun musibet nda sürekli okunmadığını göstermektedir. Bu konudaki ihtilaf önceden geçmişti. MüsnedTrc. 699/1569 nolu rivayetin açıklaması. [79]

Vitir Namazında Okunan Kunût Duası

707/1577-Hasan b. Ali'den (Radıyaiiah anhüma).[80]

Rasûlullab (Saiiatiahü akyhi ve seitem) bana vitrin kunûtunda okuduğum şu

sözleri öğretti:

"Aflahümme'hdinî fimen hedeyte ve âfinî fimen âfeyte ve teveiienî fitnen tevelleyte ve bârik lî fima e'tayte ve gınî şerra mâ kadayte fe inneke takdî ve lâ yükdâ aleyke, innehü lâ yezillü men vâleyte, tebarekte Rabbena ve teâleyte," [81]

Açıklama

Duanın tercemesi:

"Allahım, hidayet ettiklerinin içinde beni de hidayete erdir, afiyet verdiklerinin içinde bana da afiyet ver, beni işlerini üzerine aldıkların arasına koy. Bana verdiğini bereketli kıl, takdir ettiğin serden de beni koru. Sen hükmedersin, Sana karşı hükmedilmez. Sen kimin işini üzerine aldıysan o zelii oimaz. Ey Rabbimiz Sen yücesin/âlîsini"

§Fark!ı kunût duaları intikal elti, bunlardan bazıları:

Müsned Trc. 696/1566 nolu hadiste geçen kunût duası,

Müsned Trc.700/1570, 702/1572, 705/1575 nolu hadislerde geçen kunût duaları,

Müsned Trc.707/1577 nolu hadiste geçen kunût duası,

Farklı sahabilerden gelen bir kunût duası:

"Allahümme inna nesteînüke ve nestağfiruke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbu ileyke ve netevekkelü aleyke ve nîisnîaleyke'l-hayra küllehû neşküruk velâ nekfürûk ve nahleu ve netrukü men yefcüruk.

Allahümme iyyâke na'büdü veleke nüsallî ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidü nercû rahmeteke ve nahşâ azabeke inne azabeke bi'l-küffari mülhık."

§Duanın tercemesi:

"Allahım, biz senden yardım ister, mağfiretini diler ve hidayetini isteriz, sana iman eder ve sana tevekkül ederiz. Her türlü hayır ile seni sena eder, sana şükrederiz ve seni küfre (inkara/küfran-ı nimete) düşmeyiz. Sana isyan edeni de başımızdan söker atar ve terk ederiz.

Allahım, sadece sana ibadet eder, sadece senin için namaz kılar ve secde ederiz. Koşuşup çabaladığımız hep sana ulaşmak içindir. Senin rahmelini umar ve azabından korkarız. (Zira) senin azabın kesinlikle kafirlere ulaşır."

imam Tahavi bu duanın Rasûlullah'tan değil sadece sahabilerden naklolunduğunu belirtti[82] Ancak İmam Beyhaki (v.458/1065) bu duanın benzerini Rasûlullah'tan nakletti ve mürsel olduğunu belirtti. [83]

Ayrıca bu dua şu sahabilerden nakledildi:

Hz. Ömer.[84] Osman, [85]Ali, [86] İbn Mesüd, [87]Übey b. Ka'b. [88] İbn Abbas[89] (Radıyallahü anhüm)

Kunûi dualarını okumanın hükmü konusunda ihtilal edildi:

1-Hanefi mezhebinde bunlardan birisini vitir namazında okumak vacibdir. Alkıhümme inna nesteînüke." duasına okumak güzeldir, bundan sonra da RasûlulHasan'a öğrettiği "Allahiimehdinîfimen hedeyt..." duasını da eklemek ef-• İdii' Ama sabah namazında kunût okunmaz, çünkü Peygamberimiz sabah namazdaki kunûtu terk etmiştir, [90]sadece musibet anında okunabilir. [91]

2-Maliki mezhebine göre sabah namazında kunût okumak müstehabdır. İmam Malik'e göre "Altahümme inna nesteînüke,." duasını okumak müstehabdır. [92]

3-Şafiî mezhebine göre sabah namazında vitir okumak sünnet-i milekked.ed.ir, terki halinde namaz bozulmaz, ama sehiv secdesi gerekir. Vitir namazmdaki kunût da onlara göre sadece Ramazan ayının son yarısında okunur ve müstehabdır. Ayrıca kunût dualarını birleştirmek de müstehabdır. [93]

4-Hanbeli mezhebinde İse Rasûlullah'ın Hz. Hasan'a öğrettiği "Allahiimehdinî fimen hedeyt..." duasını okumak müstehap, Hz. Ömer'den nakledilen "Allahümme inna nesteînüke." duası ile birleştirmek güzeldir. Vitir namazmdaki kunûtun sadece Ramazanın son yarısında okunması ile ilgili de İmam Ahmed'den bir rivayet bulunmaktadır. Ayrıca ondan sabah namazında kunûtun okunması ile ilgili iki ayrı görüş nakledilir. [94]

Kunût duası ile ilgili müctehid imamların diğer görüşleri ve ihtilafları için bk. Müsned Trc. 699/1569 nolu rivayetin açıklaması.

§Kunût konusu Vitir Namazı bölümünde de zikredilecektir. [95]

n)-TEŞEHHÜD

Sahabeden Nakledilen Teşehhüd Lafizları

Teşehhüdde Oturuş Şekli ve Şehadet Parmağı ile İşaret

Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamber'e ve Ehl-i Beytine/Ümmetine Okunan Salavât

Kendilerine Salavât Getirilen Hz. Peygamberdin Âli'nin Açıklanması

Hz. Peygamber'e Salavâttan Sonra Yapılan Dualar

Teşehhüddeki Dua Sırasında Şehadet Parmağı ile İşaret ve Şekli

Namazda/Teşehhüdde Okunması Tavsiye Edilen Bazı Dualar[96]

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/37-38.
[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/41.
[2] tbnü'I-Esir, Nihavc IV/11
[3] Ahıned b. Hanbel. J/435: Buharı. el-Aınel fi's-salât, 2, Tefsiru's-sûre. 2, 33; Müslim, Mesacid, 35, (539); Tirmizi, Salâi. 180. H.no: 405

[4] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:

a- Hz. Ali, İbn Abbas ve Malik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.

b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b, Şeddüd ve İbn Ömer'den (Radiyallahii anhiim) gelen rivayette ise öğle namazıdır.

c-Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır. Zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehîd imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr. Semüre b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü Habİbe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, İbn Şirîn, Hasan b. Mlinzir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi alimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak İkindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Malik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, MuhaİlâI, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, î/53; Zemahşeri, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu, 111/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; Lbnü'l-Hürnam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995, 126/996, 127/997, 129/999)
[5] Ahmed b. Hanbel 111/302; Müslim, Salâtü'l-müsafirîn, 164, (756); Tirmizi, Salât, 168, H.no: 387; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, 11/31, H.no: 2305; İbn Huzeyme, U/186, H.no: 1155

[6] Azimabadi Avnü'-Mu'büd, III/ 338
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/42-43.
[8] Bk. Buhari, Meğazi, 28
[9] Bk. Buhari, Meğazi, 28
[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/43-44.
[11] Metindeki ek: İbn Cafer hadisinde şöyle nakletti: 'Biz onlara Kur'ân'dan (şu ayeti) okuduk...
[12] Metindeki ek: İbn Ca'fer şöyle nakletti: Sonra bu ayet nesh edildi ya da kaldırılda
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/45-47.
[14] Ahmed b. Hanbel, IH/270; Müslim, İmaret, 147 (677); EbÛ Avâne, IV/463, H.no: /7345

[15] Ahmedb. Hanbel 1/99, 201, 206; Buharı, Meğazi, 21; Müslim, Cihad, 104(1791); Tırınizi, Tefsiru'J-Kur'ân, 4, H.ıo: 3002
[16] Müslim, Mesacid, 294 (675); İbn Hibban, V/306, H.no: 1972
[17] Âlütmrân, 3/128

[18] İbn Hacer, Fethıı'l-Bâri, VIII/227
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/47-49.

[19] Sened:

Sahih: Müsned, İn/116. H.no':12091; Benzer rivayetler için bk. 111/282 ano:13940; I V80

H.no:12785; m/218, H.no:13213; IH/166, H.no:12634; IH/184, H^o: 12846; DK49, H#x13536; Hadisin tahrici için bk. 691/1561. hadis. Âyncabk. 693/1563 ve 697/1567-699/1569_hadisler.

[20] İbn Selâm, Ebû Ubeydü'l-Kâsım, Kitabü'n-Neseb, 254; İbn Hacer, age, VII/392
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/49.

[21] Sahih: Müsned, 111/115, H.no:12089; ziyadesinin bulunduğu benzer rivayetler^ıçın bk. IH/191, H.no:12925; OV261, H.no:13687; HK52, H.no: 13575; Dİ/249, H.no: 13535; 111/21 /, H.no:13207; III/204, H.no: 13053 lafzı ile;

Hadisin tahrici için bk. 691/1561. hadis.

Ayrıca bk. 692/1562 ve 697/1567-699/1569. hadisler.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/49.
[23] Sened:

Sahih: Müsned, 11/147. H.no:6349; Benzer rivayetler için bk. 11/147, H.lO:6350, 6346; 11/126. Hno:6092:

11/93, H.no:5674:

11/104, H.no:58l2 (Dört kişiye beddua ettiği bunların daha sonra Müslüman olduğu ifade edilmektedir); 11/118, H.no:5997 (Müşriklerin bir bir isimlerini vererek beddua ettiğini, âyetin nüzulünden sonra da bunu terk ettiğini kaydeder); Buharı, Meğazî, 22 (İkinci bir rivayet daha vererek bu rivayette beddua edilen kimselere değinmiştir; "Safvân b. Ümeyye, Süheyl b. Amr, Haris b. Hişâm"); Tefsîr, 3/9; frisam, 17; Tirmizî, Tefsîr, 3/12-13, H.no:3004-3005:

(Hasen-garİb. İkinci rivayette ise "Dört kişiye beddua ettiği bunların daha sonra Müslüman olduğu" ifade edilmektedir); biesâî, Tatbîk, 31, H.no:1076

İbn Ömer'den nakledilen bazı rivayetler şöyledir: Bk. Müsned, ü/20, H.no:4702; H/50, H.no:5108; 11/60, H.no:526l;.II/I07, H.no:5858; 11/i22, H.no:6040; H/116, H.no:5969; II/l 17. H.no:5981.

Bu rivayetin Câbir'den (Radıvaltahtl anh) şahidi için bk. Müsned, IH/383, H.no:15051; IH/345, H.no: 14649.

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 704/1574. hadis.
[24] Âlü İmrân, 3/128
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/50.

[25] Sened:

Sahih: Müsned, 11/239, H.no:7259; Diğer rivayet için bk. 11/271, H.no:7656; Benzer rivayetler için bk. 11/396, H.no:9122

H/418, H.no:9378-9379; Buhâıî, Ezan, 128; İstiskâ, 2; Cihâd, 98; Ehadisü'l-enbİyâ, 19; Tefsir, 3/9, 4/21; Edeb, 110; Deavât, 58; İkrah, 1; Müslim, MesâcİId, 294-295; Ebû Dâvûd, Vitir, 10, H.no:1442jW««. Tatbîk, 27, H.no:1071-1072; İbn MÛce, İkame, 145, H.no:1244; Dârimt, Salât, 216, H.no: 1603.

Bazı rivayetlerde yatsı namazı olduğu görülmektedir: (702/1572. hadis);

Bazı rivayetlerde öğle namazı olduğu görülmektedir: (700/1570. hadis).

Ayrıca bk. 705/1575. hadis

[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/51.
[27] Ebû Bekir b. Ziyad en-Nisabûrî, Fevaidü'z-Ziyûdât (Bk. İbn Hacer, Fetku'l-Bâriden naklen, VfII/227); Rivayetin bir bölümü için bk. Beyhaki, 11/200, No: 2923

[28] İbn Hacer, age, VIII/227
[29] Ahmedb. Hanbel f/380; Müslim, Sıfatü'I-münafikin, 7, (2798); Nesâi, es-Stinenül-kÜbra, VI/455, No: 11481

[30] Konu ile ilgili kısmı terceme edildi, tamamı ilerde gelecektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/51-53.

[31] Sened: 6524; Müslim,

Sahih: Müsned, IV/57, H.no:16523; Benzer rivayet .çın dMesacid, 307,308 «oviSAl 1563 ve 697/1567-699/1569.

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/53.
[33] Bu mana için bk. Nevevi, Şerhıı Sahihi Müslim, XVI/72.

[34] İbn Abdilber. Temhid, XIII/I65; Nevevi, age., XVI/72-74; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvez X/310
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/54.
[36] Sened:

Salıü: Müsned, m/113. H.no: 12056; Buhârî, Vitir, 7; Müslim, Mesâcid, 297^304; f

Vitir, 10, H.no:1444; NesâU Tatbîk, 27. H.no:1069; İbn Mâce, ikâme, 120, H.no; 1183-1 84;

Dârimî, Salât, 216, H.no: 1607. Enes b. Mâlik'in (v.91) mevlâsı Muhammed b. Sınn in (v.UU)

sorduğu gibi Âsim b. Süleyman el-Ahvel ei-Basrî (v.142) da benzen bir soru sormuştur. Bk.

698/1568. hadisBuhârî, VİtİR, 7.Ayrıca bk. 691-693/1561-1563 ve 698-699/1568-1569. hadisler.

[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/55.
[38] Sened:

Sahih: Müs'ned, III/167, H.no:12641; Buhârî, Vitir, 7.Ayrıca bk. 691-693/1561-1563; 697/1567 ve 699/1569. hadisler.

[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/55-56.
[40] Bk. İbn Abdilber, Temhid, XX/18. XXII/90; İbn Hacer, Fethul-Bâri, 11/490, VI1II/9

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56.

[41] Sahih: Müsned, [11/162, H.no:l2594; Heysemî râvilerinin sika sayıldıklarını söyler. Bk. Mecmu', 11/139.

Ayrıca bk. 691 -693/1561 -1563 ve 697-698/1 567-1568. hadisler.

[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56.
[43] Bennâ, age., m/303
[44] Ebû Davud, Salât, 340, No: 1427; Aynca Ebû Davud aynı rivayeti burada b.rkaç tarikten daha nakletmektedir.
[45] Abdürrezzak, 111/121, No: 4992; İbn Ebî Şeybe, 11/97, No: 6912-6913
[46] İbn Ebî Şeybe, 11/97, No: 6911

[47] Abdürrezzak, III/118, No: 4986

[48] İbn Ebî Şeybe, 11/96, No: 6904

[49] Abdürrezzak, ITI/119, No: 4988

[50] İbn Ebî Şeybe, 11/96, No: 6900

[51] Bennâ, age., 111/303

[52] İbn EbîŞeybe, 11/96, No: 6901

[53] Abdürrezzak,UVl2l,499Q

[54] AbdürrezzaK 111/121, No: 4994

[55] Sehnûn, el-Müdevvenelü'l-kübra, 1/102; İbn Kudâme, Muini, 1/785

[56] İbn Mûce, İkametü's-safât, 120, No:l 183 (İbn Hacer, isnadının kuvvetli olduğunu söyledi. k. Fethu'l-BâriAV491
[57] İbn Münzir (İbn Hacer'den naklen. Bk. Fetiu 'l-Bâri, U/491)
[58] İbn Hacer, age., 11/491
[59] Sehnûn, age., 1/102; Nevevi, Mecmu, III/492; İbn Kudâme, age., 1/787; Benna, age., III/303-304
[60] Benna, age., IH/304
[61] Bk Müsned Trc. H.no: 706/1576

[62] İmam Muhammed, e/-tf«cce, 1/97, 99-102, 104, 199
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/56-59.
[64] Sened:

Sahih: Müsned, WAÖ1, H.no:9256; Hadisin' tahrici için bk. 695/1565. hadis. Ayrıca bk. 702/1572 ve 705/1575. hadisler.

[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/59.
[66] Sened:

Sahih: Müsned, IV/285, H.no:18429; Benzer rivayetler İçin bk. IV/299, H.no:18559 IV/28O, H.no:18382 (^-JÎolJ-) Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah bu rivayetin ardından şu değerlendirmeyi yapfi1""

IV/300, H.n(':18567 (Sadece sabah namazı zikredilir); Müslim, Mesâcid, 305; Ebû Dâvûd, Vitir, 10, H.tio:1441 (Akşam namazı ziyadesini İbn Muâz'ın yaptığını söyler); Tirmizî, Salât, 177, H.no:401 (Bu babda Hz. Ali, Enes, Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve Hufâf b. îma b. Rahada el-Gıfârî naltUde bulundular. Berâ'nın hadisi İse hasen-sahih Nesâî Tatbik 29 H.no:1074; DârimU Salât, 216, H.no:1605.

[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/60.
[68] Sened:

Sahih: Müsned, IV4İ0, H.no; 10028; Benzer rivayet için bk. n/521, H.no:10701:

Hadisin tahribi bk. 695/1565. hadis. Ayrıca bk. 700/1570 ve 705/1575. hadisler.

[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/60.
[70] Sahih: AfMsncrf, 11/255, H.no:7457; Benzer rivayetler için bk. 11/337, H.no:8426; 11/470, H-no;10029; Buharı, Ezan, 126; Müslim, Mesâcid, 296; Ebû Dâvûd, Vitir. 10. H.no:1440; âî, Tatbik, 28, H.no: 1073.

Ayrıca bk.614/1484. hadis.

[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/61.
[72] Sened:

Sahih: Müsned, 11/255, H.no:7458; İkinci rivayet için bk. 11/502, H.no:10469. Ayrıca bk. 695/1565, 700/1570, 702/1572. hadisler.

[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/62.
[74] Âlü İmrân, 3/128
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/63.
[76] Sened:

Sahih: Mü'sned, III/472. H.no;15822; İkinci rivayet İçin bk. VI/394, H.no:27087; Benzer rivayet için bk. VI/394, H.no:27088; Tirmizî, Salât, 178, H.no:402 (Hadis hasen-sahihtir. Ebû Mâlik el-Eşca'i'nİn ismi Sa'd b. Târik b. Eşyem'dİr); Nesâî, Tatbik, 32, H.no:1078; İbn Mûce, İkâme, 145, H.no:1241.

[77] Bu açıklama için bk. Bennâ, age., III/309

[78] Bu açıklama için bk. Bennâ, age., III/309

[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/64-65.
[80] Sened:

Sahih: Müsned, 1/199. H.no:17L8; Benzer rivayet için bk. 1/200, H.no:1721, 1723, 1727; 1/201, H.no: 1735 (Bu rivayet Hz. Hasan b. Ali'nin rivayeti iken Hz. Hüseyin b. Ali'nin Müsned'inde zikredilmiştir); Ebû Dâvûd, Vitir. 5. H.no:1425; Tirmizî, Vitir, 10, H.no:464 (Bu rivayet hasendir. Hz. Ali'den de bu konuda rivayet nakledilir); Nesâî, Kıyanı. 51, H.no:1743-1744 (Sonunda şu ziyade İle: İbn Mâce. İkâme. 117, H.no:1178; Dnrimu Salât, 214, H.no:1599 (Başında şu ziyade ile:

1593; TayâlisU s. 163, H.no:1179; İbnü't-Cârûd, S.78, H.no:272; /ön Huzeyme, 11/151-152, H.no:1095-1096; Bezzdr, IV/176-177, H.no:1337; XH/127, 132, 136, 156, H.no: 6759, 6762, 6765, 6786; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IH/74, 77, H.no:2703-2705. 2712; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/169-170, H.no:3887. Heysemî hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/244.

Hz. Ali'den (Raâıyaüahü anh) nakledilen kunut duası:

Bk. Nesâf, Kıyam, 51, H.no: 1745; Tt7mİ2f, Deavât, 112, H.no:3566; Ebû Dâvûd, Vitir, 5, H.no:1427; İbn Mâce, İkâme, 117, H.no: 1179. Büreyde'den (Radıyatlahü anh) şahidi:

Bk. Taberânî, el-Muenıul-evsau VII/232, H.no:7360; Heysemî hadis hakkında şunu ifade eder: "Alkame'den hadisi sadece Ebû Hafs Ömer almıştır. Bu râvi hakkında bilgi birini bulamadım." Bk. age., 11/138.
[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/65-66.
[82] Tahâvi, Şeritli Meâni'l-Âsâr, 1/249; Çok sayıda sahabenin aynı duayı namazda okuması bunların laabbudî olması mevkufları merfû hükmüne yükseltir.

[83] Bk. Beyhaki, 11/210, No: 2961 Rivayetin metni:
[84] Abdürrezzak, 1II/110, No: 4968,111/111, No: 4969; *»^^6;' Bu rivayetin tevabii için bk. 7/ûMv/, 1/249-250; fi«y/uAi, MU, No: 2963

[85] İbn Ebi Şeybe, II/106, No: 7032
[86] Abdüllrezzak III/114, No: 4978; :bn Ebi Şeybe, II/106, No: 7029; Beyhaki, II/211, No; 2963
[87] İbn EbiŞeybeM/95,No: 6893, VI/89, No: 29708
[88] Abdürrezzak, no:49mİbnEbiŞeybeMn06.No: 7030
[89] Tahâvi, 1/250; Bu duanın geldiği sahabe ve tabiûn için ayrıca bk. Makr.zı, Ahmed b. A Muhtasara Kitabi7-V'Ur, 1/142-144, 146
[90] Bk MüsnedTrc.H.no: 706/1576
[91] Kâsân , Bedâıu s-imam Muhammed, el-nucce, _

[92] SehnCm. el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/102; ibn Rüsd,
[93] Nevevi, Mecmu, 111/492, Ezkar, 114, 116

[94] İbn Kudâme, Muğnu 1/785, 7S7-788
[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/66-67.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/69.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEFSİR BAHSİ

(15 Hadistir)

498/1 İbn Abbâs radiyallahü anhümâdan, azîz ve celîl olan Allah'ın, «Elif, lâm, mîm» sözünün anlamı şu olduğu rivayet edildi: «Ben Allah'ımı bilirim.»

499/2 Ebû Seleme bin Sibt'in şöyle dediği rivayet edildi:
«El-Dahhâk İbn Mezâhim'in yanındaydım. Bir adam ona:
«!..zira, biz seni iyilik edenlerden görüyoruz.[1] (mealindeki) ayette geçen (Yusuf aleyhisselâmın) iyilikleri- nelerdi?» diye sordu.
Cevap verdi:
O, zindanda iken biri rte zaman srkişsa, ümitsiz kalsa onu teselli eder, ferahlatırdı. Biri hasta olsa sormaya gider, yardımına koşardı. Biri bir şeye muhtaç olsa onun [bu ihtiyacını gidermeye çalışırdı.»

500/3 Ebû Saîd el-Hudrî'-nin şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sailallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki:
«Müminin süratli anlayışından sakının! Zira o, Allah tealânın nuru ile bakar.»
Sonra şu âyeti okudu: Meali):
«Şüphe yok ki bunda düşünenlere ibretler var.» [2]

501/4 İbn Abbâs'ın şöyie dediği rivayet edildi:
Resûlullah sailallahü aleyhi ve selle-m buyurdu ki:
«Andolsun Rabbine ki, onların hepsirre soracağız yapti'klan şeyle-
[3]âyete, sorulacak olan «Lâ ilahe illallahtır.

502/5 İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet edildi:
Resûiuilah sallallahü aleyhi ve seilem Cifeni aleyhi'selâm
« Bize yapmakta olduğunuz ziyaretleri daha çok yapamaz mısınız?»
diye sordu.
Bundan bir kaç gece sonra şu âyet indi:
«Biz melekler, ancak rabbinin emriyle inebiliriz; onundur ve varsa ilerimizde ve ne varsa gerimizde ve ne varsa gerimizde ve ne varsa Ikisi arasında (ve rabbin hiçbirşeyi unutmaz.)» [4]

503/6 Ümmü Hâni'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygambere sordu-m:
«— Ey Allah'ın Resulü: Lût kavmi, meclislerinde yapmış oldukları her
türlü kötülük ne idî?»
Resûlullah cevap verdi:
« Parmaklariyle yolda gelip geçerre hurma çekirdeği veya çakıl taşı atarlar ve onlarla alay ederlerdi.»

504/7 İbn Ömer'den rivayet edildi:
-Öyle bir Allah'tır ki sizi «zayıf» (min da'f) bir sudan yaratmıştır, sonra bir «zayıflık» oian çocukluk çağından çıkarıp güç kuvvet vermiştir s:ze, sonra kuvvetli çağdan gene bir «zayıflık- (da'f) çağına ve ihtiyarlık yaşına getirmiştir sizi...» [5]
Hz. Peygamberin huzurunda bu (mealdeki) âyeti, İbn Ömer okuyunca, «min da'f» diye okuduğu kelimeyi, «min du'f» oku!» diye emretti.

505/8 Abdullah {bin Mesûd) un şöyle dediği rivayet edildi: «Ed-Duhân ve Batsa' [6] Hz. Peygamber zamanında vtfku bulmuştu.»

506/9 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi: Resûluliah sallallahü aleyhi ve seilem buyurdu ;ki: «Çocuklarınız kendi kazançlarınız olup, onlar sizlere Allah'ın vergisi-dir.» «Dilediğine 'kız ve dilediğine erkek evlât verir.» [7]

507/10 Hz. Peygamberin azadlısı Sevbân'ın şöyle dediği rivayet edildi: . Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemden duydum şöyle buyurdu:
«Dünya her şeyiyle benim olsa, yine şu âyet kadar sevinmem:
«De ki: Ey nefislerine uyup hadden aşın hareket eden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; şüphe yok ki Allah bütün suçları' ör ter.» [8]
Hz. Peygamber-a. o zaman biri sordu:
«— Allah'a ortak koşan da mı?»
Resûlullah (S.A.V) buna cevap vermedi. Adam:
«— Allah'a ortak koşanda mı?!..» diye tekrar sordu. Yine bir müddet sükût edip:
«__ Evet, bilin ki Allah'a ortak koşan da (ümidini kesmesin).» cevabını verdiler.

508/11 İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:

Vahşî, Hz. Hamza'yı öldürdükten sonra bir müddet küfrü üzere kaldı. Sonra kalbinde İslâm olma düşüncesi doğuverdi. Bunu Hz. Peygamber'e bildirerek:
« Bununla beraber, dedi, senden duydum, Allah'ın Kitab'ından naklen: «Ve öyle kişilerdir onlar, ki Allah'la beraber baş!ka bir mabuda kulluk etmezler ve haklı olmadıkça Allah'ın haram ettiği bir cana kıyıp kimseyi öldürmezler. Ve zina etmezler ve kim 'bunları yaparsa cezaya düşer.» Kıyamet günürrdeyse azabı kat kat arttırılır ve hor ve hakir bir halde, ebedî olarak azabta kalır.», [9] diyordun. Ben ise bunların hepsini yaptım. Benim için bir kolaylık var »mıdır?» Q zaman CPbrîl inerek Hz. Peygambere:
«— Ona söyle ki: «Ancak tövbe edip inanan ve iyi işler işliyen müstesna. O çeşit kişilerdir ki Allah, kötülüklerim iyiliklere tedbil eder onların, ve Allah suçları Örter, Rahîmidr.» [10] dedi.
Nebi sallallahü aleyhi ve seliem ona bu âyeti gönderdi. Âyeti kendisine okuyunca:
« Şüphesiz bu âyette şartlar" var. Bunları yapamamaktan korkuyorum. Ey Muhammedi Bu âyetin gösterdiğinden, daha çok kolaylık göste-diğinden, daha çok kolaylı'k gösteren bir şey elinde var mı?» diye bildirdi:»
O zaman Cibril şu âyeti indirdi:
«Şüphe yok ki Allah, kendi'sirce eş tanıyanları yarhğamaz, ondan başka, dilediğinin bütün suçlarını yarhğar...» [11]
Hz. Peygamber bu âyeti yaztp Vahşîye gönderdi.
Âyeti kendisine okuyunca şöyle konuştu:
«— Diyor ki: Hiç şüphesiz, Allah kendisine eş tanıyanları yarlığamaz ondan başika dilediğinin bütün suçlarım yarlığar. Ben, bilmiyorum, belki de yarlığamak istediği ben olmryacağtm. Eğer âyet, «Ondan başka günahları affeder.» şevklinde olsaydı ve «...dilediğini...» demeseydi oiurdu. Ey Muhammed, belki elinde bundan daha çok geniş bir âyet vardır.»
Vahşî'nin bu sözü üzerine Cibril şu âyeti getireii:
«De ki: Ey nefislerin-e uyup hadden aşırı hareket eden kullarım, Al-lahrın rahmetinden ümit kesmeyin; şüphe yok ki Allah bütün suçları örter.» [12]
Nebi sallallahü aleyhi ve seİlem bu âyeti yazıp Vahşî'ye gönderdi: Kendisine âyeti okuyunca:
*— Bu âyete gelince, evet» dedi ve İslama girdi. Hz. Peygamber'e de gönderdiği haberde şöyle dedi:
«— Ey Allah'ın Resulü! İslâmı gerçekten kabul ettim. Seninle aörüş-meme izin verir misin?.»
Vahşî'nir; bu isteğine Nebi (S.A.V) şu cevabı gönderdi: Yanıma geldiğinde yüzünü ört. Gözlerimi, amcam Hamza'nın katiliyle doldurmağa gücüm yetmez.:»
Vahşî bu sözler karşısında sustu.
Bir müddet sonra Müseyleme [13] Hz. Peygambere şu mektubu gönderdi:
« Allah'ın elçisi Museyleme'den Allah'ın elçisi Muhammed'e. Yeryüzünde sana ortak kılındım. Bundan böyle yeryüzünün yarısı ben-im yansı Kureyş'in. Ancak Kureyş, tümünü kendisi almak istediğinden, sınırı tecavüz ediyor.»
İki kiş| bu yazıyı Hz. Peygamber'e getirip verdiler. Yazı kendisine okununca bu iki elçiye dönerek:
« Elçi olmasaydınız, ikinizi de öldürtürdüm» dedi, ve Alı] bin Ebî Tâli'b'i çağırdı, şu mektubu yazmasmi emretti:
«— Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle. Allah'ın Resulü Muham-med'den «yalancı» Müseyleme'ye.
Selâm doğru yolda olanın üzerine olsun. Dinle! Şüphe yak ki yeryüzü Allah tealânın olup kullarından dilediğine miras olarak kalır. Ve sonuç (Allah'tan) çekinenlerindir. Ve Saüailahu alâ Seyyidina Muhammed.» . "
Müseyleme'mn Hz. Peygambere yazdığı şeyleri haber alan Vahşî, mızrağını çıkardı ve biledi. Onu öldürmeğe karar verdi. Bu azimle yaşadı ve nihayet Yemâme savaşında onu öldürdü.

509/12 Ebû Z-Zerâ'nın şöyle dediği rivayet edildi:
Resûluliah (S.A.V.) buyurdu ki:
«İman sahiplerinden (fâsık olanlar) şefaatim ile ateşten elbette çıkarlar. Öyleiki orada yalnız şu âyetin bildirdikleri kalır: meâien:
«Nedir derler Cehenneme sokan sizi? Derler ki: Namaz kılmazdık, ve yoksulu doyurmazdrk, ve boş lâflarla azgınlığa dalanlarla biz de dalardık, ve ceza gününü yalanlardık, bize Ölüm gelip çatıncaya dek. Derken şefaatçilerin şefaati fayda vermez onlara.» [14]

(a) Bir rivayette İbn Mesüd şöyle dedi:
İmân sahiplerinden bir takım kimseleri Allah Cehennem ateşiyle azap-landırdiktan sonra, Muhammed (S.A.V) in şefaatiyle çıkarır, ve orada yal-mz şu âyetin bildirdiği 'kimseler kalır: (tüfkçesi):
«Nedir, -derler, Cehenneme sokan sizi? Derler ki: Namaz kılmadık, ve yoksulu doyurmadık ve boş lâflarla azgınlığa dalanlarla biz de dalardık...» [15]

510/13 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi;
«(Cehennem) ateşinde (ebedî} kalacak olanlar, yalnız Allah'ın şu âyette sözünü ettiği kimselerdir; (türkçesi):
«Nedir, derler, Cehenneme sokan sizi? Derler ki; Namaz kılmazdık, ve yoksulu doyurmazdik, ve boş lâflarla azgınlığa dalanlarla biz de daîar-dck, ve ceza gününü yalanlardık, bize ölüm gelip çatıncaya dek. Derken şefaatçilerin şefaati fayda vermez onlara» [16]

511/14 Ebu salih 'in şöyle dediği rivayet edildi (Ayetteki) el hukub [17] seksen senedir onda dünya günleri sayısınca günler vardır

512/15 Ebü Z-Zübeyr'in dediği rivayet edildi: _ «Sözün en güzelini tasdik eylerse» [18] huzurunda okununca, buyurdu ki- sözün» en güzeli ilahe lllallâh-dır.

---

[1] Yûsuf (12), 36
[2] hicr (15), 75
[3] -Hicr (15), 92-93
[4] Meryem (19). 64

[5] Rûm (30), 34

[6] Duhan sûresinin 10. ve 16. âyetlerinde geçen bu iki kelimeye çeşitli anlamlar verilmiştir. Öğrenildiğine göre, Hz. Peygamber, azgın Kureyşe beddua etmiş, böylece kıt-lik ve feiâkete duçar olmuşlardı. Ve «duhan. yani dumanı o zaman görmüşlerdi. Abdul-' 'ah İbn Mssûd, âyette geçen -batsa'-nm Bedir Savaşı günü olduğunu söylemiştir. (Alî. s. 211)
[7] Sûra Sûresi 42. 49
[8] Zümer Süresi 39 53 296
[9] Furkan s. 25, 68-69
[10] Furkan s. 25, 70
[11] Nisa s. 4. 48

[12] _ Zümer s. 39. 53.
[13] Müseyieme, yalancı peygamberlerdendir. Hz. Peygamber hayatta iken peygamberlik iddiasına başladı.
[14] Müddessir 74, 42-45.
[15] Müddessir 74, 42-45.
[16] Müdessir 74, 42-4S
[17] Nebe Süresinin 23" ayetinde: -Devirlerce (ahkab)cehennemin içinde kalacaklar deniyor Rivayette bu kelime açıklanıyor
[18] Leyi, 6.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

15- KUR'AN-I KERÎM KİTABI
1. Kur'an-ı Kerim'e El Süren Kimsenin Abdestli Olması
2. Abdestsiz Olarak Da Kur'an Okunabilmesi
3. Kur'an'ın Hiziplere Ayrılarak Okunmasıyla İlgili Rivayetler
4. Kur'an-ı Kerim'le İlgili Diğer Rivayetler
5. Tilâvet Secdesiyle İlgili Rivayetler
6. İhlas Ve Mülk (Tebareke) Sürelerini Okumanın Fazileti
7. Allah Tealayı Zikretmenin Fazileti
8. Dua İle İlgili Rivayetler
9. Dua Ederken Yapılacak İşlemler
10. Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Nafile Kılınması

15- KUR'AN-I KERÎM KİTABI

1. Kur'an-ı Kerim'e El Süren Kimsenin Abdestli Olması

1. Abdullah b. Ebî Bekir b. Hazm'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta şöyle denilmekte idi: «Kur'ân-ı Kerim'e temiz olanlann dışında hiç kimse el süremez.»[1]
îmam Mâlik konu ile ilgili olarak şöyle der: Abdesti olmayan kimse ne kabından ne de başka bir şeyi eline kılıf yaparak musha-fa dokunamaz. Çünkü abdestsiz olarak Kur'an'a dokunması halinde onu kirletme ihtimali vardır. Şayet abdestsiz olarak Kur'an'a el sürmek caiz olsaydı mushafin dışına geçirilen başka bir kap vasıtasıyla ona dokunmak hoş karşılanabilirdi. Fakat Kur'ân-ı Kerim'e hürmet ve tazim için abdestsiz olanınrona el rmesi hoş karşılanmamıştır
.îmam Mâlik başka bir sözünde şöyle der: «Kur'ân-ı Kerim'e iece abdesti olanlar dokunabilir.» (Vakıa: B6/79)ayet-i kerime-'Âbese ve tevalla' süresindeki Cenab-ı Allah'ın şu sözlerinin tef-. i durumundadır: «Dikkat et Kur'an âyetferi'bifer. öğüttür-; dileyenler onları kabul eder, Kur'ân kutsal kılîıimtş> celtilmiş, temiz sahifeler üzerinedir, İyi kimseler, saygı-ger elçilerin eliyle yazılmıştır,» (Abese, 80/11-1 ö)[2]

2. Abdestsiz Olarak Da Kur'an Okunabilmesi

2. Muhammed b. Sîrîn'den: Ömer b. Hattab, Kur'an okuyan bir topluluğun arasında bulunuyordu. Bu arada def-i hacet için oradan ayrıldı sonra dönüp geldi, tekrar Kur'an okumaya başladı. Bunun üzerine adamın biri:
*—Mü'minlerin emîri! Abdestin olmadığı halde Kur'an okuyorsun!» dedi. Hz. Ömer:
«— Sana bu fetvayı kim verdi? Müseyleme mi?» cevabını verdi.

3. Kur'an'ın Hiziplere Ayrılarak Okunmasıyla İlgili Rivayetler

3. Ömer b. Hattab'dan: Kur*an-ı Kerim'den geceleri okumayı âdet edindiği kısmı bir gece okuyamayan onu sabah namazı ile öğle namazı arasındaki vakitte okursa, hem alışkanlığını bozmamış, hem de geceleri Kur'an okuma âdetini zamanında yerine getirmiş sayılır.[3]

4. Yahya b. Saîd'den: Ben ve Habban'ın torunu Muhammed b. Yahya oturuyorduk. Muhammed adamın birini çağırarak:
*— Babandan duyduğunu bana da söyle:» dedi.
Adam: «Babam şunları anlattı!» diyerek babasının anlattıklarını nakletti:
«Zeyd b. Sabit'e gittim. Ona Kur'an-ı Kerim'in bir haftada hat-medilmesi konusunda ne düşündüğünü, sordum. Zeyd: İyi olur.' dedi ve ilave etti: 'Fakat bana kalırsa onbeş veya on günde bir hatim yapmak daha iyidir.' 'Niçin dersen', dedi hemen ben 'niçin', diye sordum. Zeyd şu cevabı verdi: *Her âyet Üzerinde iyice düşünebilmek ve âyet sonlarında gereği kadar durabilmek için.*»

4. Kur'an-ı Kerim'le İlgili Diğer Rivayetler

5. Ömer b. Hattab'dan: Hızam'm torunu Hişam b. Hakîm'in Furkan sûresini Resûlullah'm (s.a.v,) bana öğrettiği ve benim okuduğum gibi okumadığını gördüm. Neredeyse bu yüzden ona çıkışacaktım. Namazdan çıkıncaya kadar bekledim. Sonra cübbe-sinden tutarak onu Hz. Peygambere kadar götürdüm. Resûlul-lah'a (s.a.v.):
«— Ya Resûlallah! Bu zat Furkan sûresini senin bize okuduğun gibi okumuyor.» dedim. Resûlullah (s.a.v.):
«— Onu bırak!» dedi ve Hişam'a:
«—Oku bakayım Hişam!» buyurdu. Hişam bildiği gibi okudu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Böyle nazil oldu.» buyurdu. Daha sonra bana: «— Sen de oku!» dedi. Okudum.
«—Böyle de nazil oldu. Bu Kur'an yedi harf üzerine nazil oldu. Onun için kolayınıza gelen şekilde okuyunuz.» buyurdu.[4]

6. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Kur'an'ı öğrenen kimse bağlı devenin sahibi gibidir. Eğer devesine göz kulak olursa ona sahip olur, şayet onu serbest bırakırsa devesi çeker gider.»[5]

7. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşi Hz. Aişe'den: Haris b. Hişam, Hz. Peygamber'e kendisine vahyin nasıl geldiğini sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:
«— ...Bazen çan sesi şeklinde gelir. Bana en zor geleni de budur. Ses kesildiği zaman ben vahyedilen şeyi iyice anlamış olurdum. Bazen de melek insan şekline bürünerek bana vahyi getirir; bu durumda melek, (Cebrail) benimle konuşur ve ben söylediklerini iyice Öğrenirdim.» cevabını verdi.
Soğuk bir gecede Hz. Peygamber'e vahiy geldiğini gördüm. Vahyi alma durumundan kurtulunca baktım ki alın damarı çatlamış gibi ter akıyordu.[6]

8. Hişam b. Urve babasından naklediyor: 'Abese ve tevellâ' sûresi Abdullah b. Ümmi Mektum'la ilgili olarak nazil olmuştur. Bu olay şöyle cereyan etti: Abdullah, Hz. Peygamber'e geldi.
«— Ya Muhammed! Yanına gelebilir miyim?» dedi. O sırada Resulullah'm (s.a.v.) yanında müşriklerin ileri gelenlerinden biri vardı. Bunun üzerine Peygamberimiz, Abdullah'ı duymazdan gelerek kafasını öbür tarafa çevirdi ve yanmdakine hitaben:
«•— Falanın babası! Söylediklerimi kabul etmekte zorluk mu görüyorsun?» buyurdu. Adam:
«— Tanrılara akıtılan kanlar hakkı için söylediklerini kabul etmekte bir zorluk görmüyorum...» diye karşılık verdi. Bunun üzerine «Yanına âmâ biri geldi diye peygamber yüzünü asıp çevirdi.,.» mealinde başlayarak devam eden Abese sûresi nazil oldu.[7]

9. Zeyd b. Eşlem babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye seferine çıktığı zaman Ömer b. Hattab da kendisiyle beraber yürüyordu. Ömer herhangi bir meseleyle ilgili bir şey sordu. Peygamberimiz cevap vermedi. Sonra Ömer (r.a.) tekrar sordu. Yine cevap vermedi. Üçüncü defa yine sordu, bu sefer de cevap vermeyince Ömer kendi kendine:
«— Anan yokluğuna yana Ömer! Resûlullah'a (s.a.v.) tam üç sefer soru sordun, hiç birinde sana cevap vermedi.» diye söylendi. Daha sonrasını Hz. Ömer şöyle anlatıyor: «...Bunun üzerine devemi sürerek halkın ta önüne kadar ilerledim. Bu olayla ilgili hakkımda te'dip edici herhangi bir âyet inmesinden de korktum. Çok geçmeden bana seslenen bir çığlık duydum. Korktuğum başıma geldi, diyerek hemen Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına vardım. Selam verdim. Resûlullah (s.a.v.): «Bu gece bana bir sûre nazil oldu. (Benim için üzerine güneşin doğduğu her şeyden (dünyadan) daha değerlidir.» buyurarak Fetih sûresini okudu.[8]

10. Ebû Saîd'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: «Aranızdan öyle bir grup çıkacak ki onların namazları yanında siz kendi kıldığınız namazları, onların oruçları yanında kendi oruçlarınızı, amelleri yanında da kendi amellerinizi azım-sayacaksınız. Onlar Kur'an okuyacaklar fakat kalpten okumadıkları için boğazlarından aşağı geçmeyecek; okun yaydan çıktığı gibi onlar da dinden çıkacaklar. Ok demirine bakarsın, kan izigöre-mezsin, okun gövdesine bakarsın bir şey göremezsin. Okun yelesine (tüyüne) bakarsın, orada da bir iz bulamazsın. Böylece okun gezine (ucuna) kan bulaşıp bulaşmadığında şüphe edersin.[9]

11. imam Mâlik'den duyduğuma göre Abdullah b. Ömer, Bakara sûresini öğrenmek için üzerinde tam sekiz sene durmuştur.[10]

5. Tilâvet Secdesiyle İlgili Rivayetler

12. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Ebû Hüreyre bize înşi-kak sûresini okudu ve tilavet secdesi yaptı. Secdeden sonra cemaata Resûlullah'm (s.a.v.) da burada tilavet secdesi yaptığını nakletti.[11]

13. tbn Ömer'in azatlısı Nafi', Mısırlı birinden naklediyor: Ömer b. Hattab, Hac sûresini okuyarak iki tane tilavet secdesi yaptı, daha sonra da şöyle dedi: «Bu sûrenin fazileti, iki secdeyle daha da artırıldı.»[12]

14. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'in Hac sûresini okuduğu zaman iki tane tilavet secdesi yaptığım gördüm,[13]

15. tbn Şihab, A'rac'dan naklediyor: Ömer b. Hattab «Ve'n-necmi iza heva» sûresini okudu ve tilavet secdesi yaptı. Sonra kalkarak diğer sûreyi de okudu.[14]

16. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Ömer b. Hattab cuma günü minberde Nahl sûresini okudu. Bunun üzerine aşağı inerek cemaatle beraber tilavet secdesi yaptı. Diğer cuma günü aynı yeri tekrar okudu. Cemaat tilavet secdesine hazırlanırken:
«— Ağır olun, Cenabı Allah bu secdeyi yapıp yapmamayı bizim isteğimize bıraktı.» diyerek tilavet secdesini yapmadı ve

cemaate de yaptırmadı.[15]
îmanı Malik şöyle der: imam minberde iken secde âyeti okursa hemen inip tilavet secdesi yapması gerekmez. (DaJıa sonra minberdeki vazifeyi ifa ettikten sonra inince secdesini yapar.)
îmam Malik Kur'an'daki secde sayısıyla ilgili olarak da şöyle der: Bize göre Kuranı Kerimde yapılması vacip olan secdelerin sayısı onbirdir. Mufassal sûrelerde (kısa ayetli sûreler) yapılması vacip olan secde yoktur.
Tilavet secdesinin vakti ile ilgili olarak da şöyle der: Sabah ve ikindi namazlarının farzından sonra tilavet secdesi yapmak uygun değildir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) sabah namazının farzından sonra güneş iyice yükselinceye kadar ve ikindinin farzından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamıştır. Secde de namaz gibidir. Onun için bu iki vakit içinde secde âyeti olan bir yeri okumak uygun değildir.
îmam Mâlik'e, «Biri secde âyetini okusa bunu da âdet gören bir kadın dinlese kadının tilavet secdesi yapması gerekir mi?» diye soruldu. îmam Mâlik şu cevabı verdi:
«— Ne kadın, ne de erkek abdestli olmadıkça tilavet secdesi yapamazlar.»
îmam Mâlik'e şöyle bir soru daha soruldu: Bir kadın secde âyeti okurken yanında bulunan bir erkek de bunu duysa.adamm kadınla beraber secde yapması gerekir mi?
îmam Malik bu soruya da şöyle cevap verdi: Erkeğin kadınla beraber tilavet secdesi yapması gerekmez. Çünkü bir grubun birlikte tilavet secdesi yapabilmeleri için hepsinin de erkek olmaları lâzımdır. Ancak o takdirde birini imam yapıp beraberce, okunan tilavet secdesini yaparlar. Bir kimse uymadığı imamın okuduğu secde âyetini dinlese bile onunla beraber okunan bu tilavet secdesini yapmaz.

6. İhlas Ve Mülk (Tebareke) Sürelerini Okumanın Fazileti

17. Ebû Saîd el-Hudrî'den: Bir adamın 'Kul huvallahü ehad' sûresini tekrar tekrar okuduğunu gördüm. Hemen ertesi gün Resûlullah'a (s.a.v.) giderek durumu anlattım. Çünkü adam okuduğunu âdeta azımsıyordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki bu sûre fazilet bakımından Kur'an'ın üçte birine denktir.»[16]

18. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber yürüyordum. Bir ara Hz. Peygamber (Kul huvallahü Ehad* sûresini okuyan bir ses duydu ve «farz oldu» buyurdu. Ben:
farz oldu ya Resûlallah?» diye sorunca:
*— Cenneti» buyurdu. Bunun üzerine ben gidip okuyan adama müjdeyi vermek istedim, fakat Resûlullah'la (s.a.v.) beraber yemek yeme fırsatım kaçıracağımdan korktum. Onun için Hz. Peygamberle yemek yemeyi tercih ettim. Daha sonra adamı aradım, fakat onu yerinde bulamadım, gitmişti.[17]

19. Avfın torunu Humeyd b. Abdurrahman'dan: thlâs sûresi Kur'ân'ın üçte birinin faziletine denktir. 'Tebarekellezi bi yedihilmülk, sûresi ise kıyamet günü, dünyada iken onu çok çok okuyanın tarafında yer alır ve Allah Teâlâ'nın gazabımn önlenme-
si için çalışır.

7. Allah Tealayı Zikretmenin Fazileti

20. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Kim günde yüz defa, Allah'tan başka ilah yoktur, onun eşi ve benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur. O her şeye kadirdir, derse on tane köle azat etmiş kadar sevap alır, defterine yüz iyilik yazılır, yüz tane de kötülüğü silinir. Bu dua kıyamet günü onu şeytanlardan koruyan bir sığınak olur. Bu duayı günde o kişiden daha fazla okuyanlar hariç hiçkimse bundan daha üstün bir amelle kıyamet yerine gelemez.»[18]

21. Ebû Hüreyre anlatıyor: Her kim günde yüz defa «Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim» derse deniz köpükleri kadar günahı olsa affedilir.[19]

22. Ebû Hüreyre'den: Kim her namazdan sonra otuz üç defa «Sübhanallah», otuzüç defa «elhamdülillah», otuzüç defa «Allahü ekber» der ve «Allah'tan başka ilah yoktur, onun eşi ve benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur, o her şeye kadirdir» diyerek yüzü tamamlarsa deniz köpükleri kadar günahı da olsa affedilir.[20]

23. Saîd b. Müseyyeb'den: el-Bâkıyatüssalihâtü «bakî kalacak yararlı ameller»[21] ayetinden kastedilen ebedi kalacak yararlı amel, kulun 'Allahü ekber, sübhanallah, lâ ilahe illallah velâ havle velâ kuvvete illâ billah' demesidir.

24. Ziyad b. Ebî Ziyad'dan: Ebüdderdâ':
«— Size amellerinizin en hayırlısını, derecelerinizi en fazla ükseltecek olanını, Allah katında en temiz olanım ve sizin için altın ve gümüş infak etmekten, düşmanınızla muharebe meydanında karşılaşıp boyunlarını vurmanızdan ve onların da sizin boyunlarınızı vurmasından daha hayırlı amelleri haber vereyim mi?» dedi. Ashab:
«— Evet.» deyince:
«—Allah Teâlâ'yı zikretmektir,» dedi.

Abdurrahman'm babası Muaz b. Cebel: «Adem oğlunun Allah'ı zikirden başka yapacağı hiç bir amel onu Allah'ın azabından kurtaramaz.» dedi.[22]

25. Rifaa b. Kafi" anlatıyor: Resûlullah'm (s.a.v.) ardında namaz kılıyorduk. Resûlullah (s.a.v.) rükûdan kalkınca «semiallahü limen hamideh» dedi. Arkadan başka bir adam da «Rabbena Vele-kel hamd, hamden kesîren,tayyiben, mübareken fîhi = Ey bizim rabbimiz bol bol, riyadan arınmış ve mübarek hamd sana mahsustur,» dedi. Namazdan sonra Resûlullah (s.a.v.):
«— Biraz önce onu söyleyen kimdi?» diye sordu. Adam:
«— Bendim ya Resûîallah! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Otuz küsur melek gördüm,hepsi de bunu önce yazabilmek için koşuşuyorlardı.»[23]

8. Dua İle İlgili Rivayetler

26. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Her peygamberin ettiği müstecâb bir dua vardır. Ben de duamı —öbür dünyada ümmetime şefat etmem için— ahi-rete bırakmak istiyorum.»[24]

27. Yahya b. Saîd'den: Duyduğuna göre Peygamber şöyle dua ederdi: «Ey sabahları yaratan, geceyi uyumak için tahsis eden, güneşi ve ayı belli bir hesaba göre idare eden Alla-hım, borcumu ifa etme imkânı ver, beni fakirliğe duçar kılma, kulağımı, gücümü ve kuvvetimi senin yolunda gitmekten hissedar eyle.»[25]

28. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Dua ettiğiniz zaman;
«— Allahım dilersen beni affet, Allahım dilersen bana
merhamet et!» demeyin. Çünkü Cenabı Allah dilediğini yapmakta serbesttir, kimse onu zorlayamaz.»[26]

29. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Sizden biri, dua ettim de kabul olmadı, diyerek acele etmediği müddetçe duası kabul olur.»[27]

30. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Rabbimiz her gece, gecenin son üçte birinde rahmetiyle dünya üzerine tecelli ederek:
«— Kim dua ediyor, hemen kabul edeyim, kim bir istekte bulunuyor hemen vereyim, kim af diliyor hemen onu affedeyim?» buyurur.»[28]

31. Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymî anlatıyor: Mü'mmlerin annesi Hz. Âişe şöyle anlattı: «Resûlullah'm (s.a.v.) yanında uyuyordum. Gece bir ara yatakta olmadığını hissettim, elimle şöyle bir yokladım, elim ayaklarına değdi. Secdede idi veşöyle dua ediyordu: «Öfkenden rızana, cezandan affına sığınırım. Senden yine sana sığınırım. Ben seni hakkıyla övmekten âcizim, sen kendini nasıl bir övgüye lâyık görüyorsan öylesin.»[29]

32. Talha b. Ubeydillah b. Kerizden: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Duaların en efdali Arafat'ta yapılandır. Benim ve benden önceki peygamberlerin yaptığı en faziletli dua da şudur:
«— Allah'tan başka ilah yoktur, o her bakımdan tektir, ortağı ve benzeri yoktur.»[30]

33. Abdullah b. Abbas'tan: Şu duayı Resûluîîah (s.a.v.) ashabına Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi: «Allahım cehennemin azabından sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım. Deccal'in imtihanından, dünya ve kabir fitnesinden sana sığınırını.»[31]

34. Abdullah b.Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) gece yarısı namaza kalktığı zaman şöyle dua ederdi: «Allahım hamd sana mahsustur. Sen yerlerin ve göklerin nurusun. Hamd sana mahsustur. Yeri, göğü idare eden sensin, hamd sana mahsustur. Sen yerlerin, göklerin ve her ikisinde bulunanların rabbisin, sen haksin, sözün haktır, va'din haktır, sana kavuşmak da (ölümden sonra dirilmek) haktır. Cennet haktır, Cehennem haktır, Kıyamet haktır; mutlaka olacaktır. Allahım sana teslim oldum, sana iman ettim, sana güvendim, sana bağlandım, senin verdiğin bilgiyle düşmanımla mücadele ettim ve senin emirlerine göre hükmettim. Gizli ve aşikâr yaptığım ve yapacağım günahlarımı affet. Sen benim üahımsın, senden başka ilah yoktur.»[32]

35. Cabir b. Atîk'in torunu Abdullah b. Abdullah anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Medine köylerinden birinde Muaviye oğullan yurduna uğradı. Onlara:
«— Resûlullah (s.a.v.) bu mescidinizde nerede namaz kıldı biliyor musunuz?» diye sordu. Ben kendisine:
«— Evet biliyorum.» diyerek bir köşeyi gösterdim. Bu sefer:
«— Orada yaptığı üç duanın ne olduğunu biliyor musun?» dedi. Ben:
«— Evet,» deyince:
«— Peki söyle öyleyse,» dedi. Ben:
«— Düşmanların kendilerine karşı galip gelmemesi, Cenabı

Allahın kıtlık ve açlıkla terbiye etmemesi, hususunda dua etti. Bu ikisi verildi. Aralarında nifak sokup birbirlerine düşmemeleri için dua etti, fakat bu, kabul edilmedi» deyince:
«— Doğru söyledin, diye mukabele etti.
İbn Ömer'den: Fakat adam öldürme mü'minler arasında kıyamete kadar asla son bulmayacaktır.[33]

36. Zeyd b. Eşlem şöyle derdi: Her dua eden kimse şu üç durumdan birinde bulunur: Ya duası kabul edilir, ya ileride kabul edilir, ya da yaptığı dua günahlarına kefaret olur.[34]

9. Dua Ederken Yapılacak İşlemler

37. Abdullah b. Dinar'dan: Ben dua ederken ellerimin pa; maklarıyla da işaret ediyordum, Abdullah b. Ömer beni böyle gö rünce parmaklarımla işaret etmeme engel oldu.[35]

38. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. Müseyyeb ellerim yukarı doğru kaldırarak: «Vefat eden kişinin geride kalan çocuğunun duası sayesinde onun derecesi yükselir.» derdi.[36]

39. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Şu ayet[37]dua hakkında nazil oldu:[38]
«— Namazda sesini yükseltme, çok da alçaltma. Bu ikisinin arasında olsun.»
Yahya'dan: imam Mâlik'e farz namazlarda dua yapılıp yapılmayacağı soruldu. O da «Yapılmasında bir mahzur yoktur» dedi.

40. imam Mâlik'ten; Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle ua edermiş; «Allah'ım! Senden hayırlı işler yapmayı, kö-t lükleri terk etmeyi, düşkünleri sevmeyi dilerim. İnsan-1: r arasında fitne çıkmasını murat ettiğin zaman fitneye Kırışmadan benim ruhumu kendine kavuştur.»[39]

41. İmam Mâlik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Herkim insanları hidayete (doğru yola) çağırırsa, ona tabi olanların ecri kadar ecir alır. Kendisine verilen bu sevap, ötekilerin sevabından hiçbir şey eksiltmez. Herkim de bir sapıklığa çağırırsa, buna tabi olanların günahı kadar kendisine de günah verilir. Bu, onların günahlarından hiçbir şey eksiltmez.»[40]

42. îmam Mâlike Abdullah b. Ömer'in şöyle dua ettiği nakledilmiştir: «Allah'ım! Beni muttekîlerin kılavuzlarından eyle.»

43. imam Mâlik'e nakledildiğine göre Ebuderdâ gece yarısı kalkar ve şöyle dermiş: «Gözler uykuda, yıldızlar batmış, halbuki sen dipdirisin ve yerlerin göklerin ayakta durmasını sağlıyorsun.»

10. Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Nafile Kılınması

44. Abdullah es-Sunâbihî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Güneş doğarken şeytan da onunla beraberdir. Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Sonra güneş tam tepeye geldiği zaman şeytan tekrar güneşle beraber olur. Güneş tam tepeden ayrılınca şeytan da ondan ayrılır. Güneş batacağı zaman şeytan onunla tekrar birleşir, batınca da ayrılır.» işte bunun için Resûlullah (s.a.v.) bu üç vakitte nafile namaz kılmayı yasaklamıştır.[41]

45. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Güneş doğarken iyice doğuncaya kadar kılacağınız namazı erteleyin. Batmaya başlayınca da tamamen batıncaya kadar namazınızı erteleyin.»[42]

46. Alâ b.Abdurrahman anlatıyor: Öğleden sonra Enes b. Mâlik'in yanına gitmiştik. Enes biz varınca hemen kalkarak ikindi namazını kıldı. Namazım bitirince erken kıldığını kendisine söyledik. O da niçin böyle erken kıldığını anlatarak şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: «O, münafıkların namazıdır! Otururlar, otururlar tam güneş batarken; şeytan güneşle beraberken kalkar alel acele, çabucak dört rekât namaz kılarlar. Vakit dar olduğu için de teşbihleri yerine getiremezler.»[43]

47. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Sabah namazını kılmak için güneşin doğmasını, ikindiyi kılmak için de batmasını beklemeyin.»[44]

48. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), ikindinin farzından sonra güneş batıncaya kadar, sabahın farzından sonra da güneş doğuncaya kadar nafile namaz kılmayı yasaklamıştır.[45]

49. Ömer b. Hattab'dan: «Namaz kılmak için güneşin doğduğu ve battığı ânı beklemeyiniz. Çünkü şeytan, doğarken ve batarken güneşle beraberdir.» îşte bu yüzden Hz. Ömer bu saatlerde
namaz kılanları döverdi.[46]

50. Sâib b. Yezîd'den, Ömer b. Hattab'm ikindiden sonra namaz kılmaya gelenleri dövdüğünü gördüğü rivâvet edildi.

---

[1] tbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur, tyi bir yolla müsned olarak da rivayet edilmiştir. Bu mektup, siyer bilginlerince meşhurdur, ilim ehlince isnaddan uzak bir şöhretle bilinmektedir."
[2] şeybani 297
[3] Müslim, Salâtul-Musafirîn, 6/142. Ayrıca bkz. Şeybanî, 168.
[4] Buharı, Husûmât, 44/4; Müslim, Salatul-Musafırîn, 6/271; Şafiî, Risale, no: 752.
[5] Buharı, Fedâilu'l-Kur'an, 66/23; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/226, Ayrıca bkz. Şeybanî, 174.
İşte Kur'an öğrenen kimsenin durumu da böyledir. Öğrendiğini tekrar ederse unutmaz,tekrar etmezse başıboş bırakılan deve misali unutur gider.
[6] Buharı, Bedu'1-Vahy, 1/2; Müslim, Fedâil, 43/87.
[7] Tirmizî (Tefsir, 44/80), mevsul olarak rivayet eder.
[8] Buharı, Megazî, 64/35.
[9] Buharı, Fedâilu'l-Kur'an, 66/36; Müslim, Zekât, 12/148.
[10] Abdullah b. Ömer, bütün diğer ashabı kiram gibi sûre içindeki emirlerin tamamını yaşayışında tatbik etmedikten sonra o sûreyi öğrendiğini kabul etmezdi.
[11] Buharî, Sucûdu'l-Kur'an, 17/7; Müslim, Mesacid, 5/107. Ayrıca bkz. Şeybanî, 267.
[12] Şeybanî, 269.
[13] şeybani 270,271,
[14] Şeybanî, 268.
[15] Buhari, sucudu'l-kur'an,17/10
[16] Buharı, Fedâilu'l-Kur'an, 66/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 172.
[17] Tırmızı, Sevabul-Kur'an, 42/11.
[18] Buharı, Bedu'1-Halk, 59/11; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/28.
[19] Buharı, Du'avât, 80/65; Müslim, f^-Zikr ve'd-Dua, 48/28.
[20] Müslim, Mesâcid, 5/146 (merfu olarak).
[21] Kehf sûresi; 18/46.
[22] Tirmizî, Da'avât, 45/6 (merfu olarak); İbn Mace, Ebed, 33/53.
[23] Buharî. Ezan 10/126,
[24] Buharı, Da'avât, 80/1; Müslim, îman, 1/334.
[25] ibn Abdilber der ki: "Bu hadisin ne senedinde, ne de metninde, Malik'in ra-vileri ihtilaf etmemiştir." Mürsel bir hadistir. Müslim b. Yesar, tabiînden-dir.
[26] Buharî, Da'avât, 80/21; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/9.
[27] Buharî, Da'avât, 80/22; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/90.
[28] Buharî, Da'avât, 97/35; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/168.
[29] İbn Abdilber der ki: "Malik'in ravileri mürsel oluşunda ihtilaf etmemiştir. el-A'rec -Ebu Hureyre- Aişe senediyle müsneddir.
Müslim, Saîât, 4/222.
[30] Tirmizî, Da'avât, 45/122 (Amr b. Şuayb -babası- dedesi senediyle merfu olarak).
[31] Müslim, Mesâcid, 5/134.
[32] Buharı, Teheccüd, 19/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/199.
[33] Sa'd b. Ebî Vakkas'tan merfuu olarak gelmiştir. Müslim, Fiten, 52/30.
[34] İbn Abdilber şöyle der: Bu tür rivayetler rey ve içtihatla olmaz, mutlaka Hz. Peygamber'den işitilmiştir.
[35] Ebu Hureyre'den merfu olarak gelmiştir. Tirmizî, Da'avât, 45/104; Nesaî, Sehv, 13/37.
[36] İbn Abdilber şöyle der: Bu gibi rivayetler rey ve içtihatla bilinemezler, onun için başka bir yerde hadis olarak mutlaka zikredilmiştir.
[37] Isra. 17/110.
[38] isra,17/110,
[39] Bir hadis içinde, tbn Abbas'tan mcrfu olarak gelmiştir. Tirmizî, Tefsîr, 44/38.Buharî, Da'avât, 80/17.
[40] Ebu Hureyre'den merfu olarak gelmiştir. Müslim, Um, 47/16. Faydalı işler yapmaya vesile olanlar faydalı işleri yapanlar kadar ecir ve sevap alırlar. Kötülüğe vesile olanlar da kötülüğü bizzat yapanlar kadar günah kazanır. İyilik ve kötülük yapanların alacaklar! karşılıklar, iyiliği ve kötülüğü bizzat yapanların alacakları karşılıkları asla eksiltmez.
[41] Nesaî, Mevakît, 6/31; ibn Mace, İkametu's-Salât, 5/148; Şafiî, Risale, no:
[42] Buharı, Mevakîtu's-Salât, 9/30 (Mevsul olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 51/291.
[43] Müslim, Mesâcid, 5/195.
[44] Buharı, Mevakîtu's-Salât, 9/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/389; Şafiî, Risale, no: 873.
[45] Müslim, Salâtu'l- Musafirîn, 6/285; Şafiî, Risale, no: 872 (Buharî'nin de rivayet ettiğini söyler, ama bu doğru değildir).
[46] Bu şekilde merfu olarak rivayet etmiştir. Oğlu Abdullah, mertti yapmıştır. Buharı, Bedu'1-Halk, 59/11 bir hadisin parçası olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/290.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
E- KUR'ÂN VE SÜNNET'E DÖNÜŞ
* Allah'ın Kitab'ından Ayrılmamak
* Rasûlullah'ın (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sünnetinden/Kurallarından Ayrılmamak
*Tarihte Bid'at Ehli
*Bid'atçıların Hükmü
*Bid'at Ehlinden Hadis Rivayeti Problemi
*Bid'at Konusunda Yapılan Çalışmalar
* Bid'atin (Dinde Aykırı Şeyler Uydurmanın/Türetmenin) Ve İnsanları Dalâlete Çağırmanın Sorumluluğu
* Rasûlullah'tan (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sonra Dini Tahrif Etmeye Çalışanlara İlâhî Tehdit
* Önceki Dinlere Tâbi Olanları Taklid Etmenin Yasaklanması
* Tâbiûn Dönemindeki Bazı Değişiklikler

ÖNSÖZ

Müsned tercemesinİri II. Cildine başlama imkânı veren Rabbimize hamd, O'nun yüce Rasûlü Hz. Muhammed'e, Ehl-i beytine ve ashabına salât ve selâm ederiz.
Neşredilen I. Cild ile ilgili çok sayıda tebrik ve teşekkür aldık. Telefon, fax, e-mail ve gazetede makaleleri ya da yüz yüze görüştüğümüz çok sayıda kişinin olumlu tenkidleri ve takdirleri doğrusu bizi şaşırttı. Böylesine bîr teveccüh beklemiyorduk. Bütün bunlar bize mora] kaynağı oldu. Ayrıca sizlerden gelen olumlu/yapıcı uyarılar dikkate alındı. Mükemmellik sadece Allah'a aittir.
Bozulmuş dinî anlayış yerine İslâm'ı kaynağından öğrenmek, suyu kaynağından içmek gibidir. Bu konudaki naslar (temel metinler) Kur'ân ve hadislerdir. Hadislerin önemi; Kur'ân'ın tefsir ve te'viline yardımcı olması, nebevi programa uygun hayat tarzının (Sünnetin) oluşması, Hz. Peygamber'! daha yakından tanıma gibi bir takım imkânlar vermektedir. Selef âlimleri her konuda olduğu gibi hadislerin tesbitinde de çok gayret sarfettiler, hadislerin tenkidi ve anlaşılmasında, dolayısıyla Sünnet'in oluşmasında azamî çaba gösterdiler. Bu âlimlerden birisi de hiç şüphesiz İmam Ahmed b. Hanbel'dir. Onun hadisteki devasa gücü dost-düşman tarafından kabul edilmiştir. Bu İmamın hadis rivayetlerini Türkçe'ye terceme etme İmkânı bizim için büyük bir şereftir.
Bu çalışmada Rabbimizin yardımını sürekli müşahede ettik, ummadığımız bilgilere kolaylıkla ulaştık. Her seferinde şu âyeti hatırladık: "Eğer siz Allah'a (yani dinine) yardım ederseniz Allah da size yardım eder..,"
Tahriç çalışmasında istifade ederiz düşüncesiyle Şuayb el-Arnavud'un başkanlığındaki heyetin hazırladığı Müsned tahricini de bu arada elde etlik. Bu ciltten itibaren ondan da faydalanıyoruz. Ancak çok fazla emek verilerek hazırlanan bu çalışmada maalesef tahriç teknikleri dikkate alınmamış, temel hadis kaynakları cilt ve numarası ile verilmiş, ama bab ve hadis numaralarına yer verilmemiştir. Müsned tercemesin.de biz bunları da dikkate aldık ve daha çok kaynağa ulaşmak için azami gayret gösterdik.
Müsned tercemesinin I. Cildinde okuyucuya yardımcı olması için konulan "Hadis Okumada Yöntem" ve İslâm Akaidi ile ilgili hadislere ait "İslâm Akaidinde Hadislerin Belirleyici Rolü" isimli iki makale büyük takdir aldı. II. Ciltten itibaren İslâm Fıkhı bölümü başlamaktadır. Bu bölüme giriş olarak "İslâm Fıkhında Sünnet'in Bağlayıcı Rolü" ve "İbadet Fıkhında Sünnet'in Rolü" isimli iki makale eklendi.
Ahkâm konusundaki farklı rivayetler sebebiyle müctehid imamların söz konusu hadisleri anlayışı, mezheplerin bakış açıları İncelendi, analiz edildi; ittifak ve ihtilaf edilen meseleler ayrıca konu sonlarına eklendi.
Bu ciltte; Kur'ân ve Sünnet'e Dönüş, İslâm fıkhının ibadet bölümüne başlangıç olarak İbadet Öncesi Temizlik, Sular ve İlgili Hükümler, Necaset ve Temizliği, Abdesî ile İlgili Hükümler gibi ana başlıklar altında konular toplandı.
Çalışmamızın yeryüzü toplumlarına faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.[1]

Terceme Heyeti

E- KUR'ÂN VE SÜNNET'E DÖNÜŞ

* Allah'ın Kitab'ından Ayrılmamak

Şu anda elimizde orijinal tek Kutsal Kitap Kur'ân'dır. Kur'ân; insan ve yaşadığı toplumla ilgili mükemmel hükümler ihtiva eden Allah'ın kelâmıdır. Hz. Mû-sâ'ya verilen Tevrat'tan günümüze kadar komple hayat tarzını açıklayan, Kur'ân dışında ikinci bir Kitap göremiyoruz. İncil'de Peygamberlerin hayatı ve Zebur'da hikmetli sözler bulunmaktadır.
Kur'ân'ın farkı; çok değişik olarak dizayn edilmesi, hayatın bütün yönlerini ihtiva etmesi ve kıyamete kaöar taklid edilemez ve değişmez/son Kitap olması. Müslümanlar Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) döneminde olduğu gibi onu anlayarak o-kumalı, üzerinde konuşmalı ve hayata hakim kılmalıdırlar.
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah'ın size ulaşan (kurtarıcı) ipine/Kur'ân'a sımsıkı yapışın ve parçalanıp bölünmeyin! Allah'ın verdiği (her türlü) nimeti hatırlayın;
Hani siz birbirinizin düşmanlarıydınız da Allah kalplerinizi uzlaştırdı ve O'nun nimeti sayesinde kardeşler oldunuz.
Ateş çukurunun kıyısındaydınız da Allah sizi oradan kurtardı.
Hidâyeti bulaşınız diye Allah size âyetlerini böyle açıklar..." (ÂIü İmrân 3/103).[2]

1/279- Yezid b. Hayyân et-Teymî anlatıyor:[3]
(Arkadaşlarımdan) Husayn b. Sebra ve Ömer b. Müslim ile birlikte Zeyd b. Erkam'a (Radıyaiiaha anh) gittik. Yanına oturur oturmaz Husayn şöyle dedi:
ıEy Zeyd! Sen gerçekten büyük hayırlara nail oldun; Rasûlullah'ı (Saiialiaha aleyhi ve seiiem) gördün, hadisini {yani sözlerini) dinledin, onun safında (kâfirlere karışı) savaştın ve onunla birlikte namaz kıldın. Sen gerçekten büyük hayırlara nail oldun. Ey Zeyd, bize

Rasûlullah'tan (Saiialiaha aleyhi ve seüem) duyduğun şeyleri naklet!.." Zeyd b. Erkâm (Radıyaiiahuanh) dedi ki:
'Ey Kardeşimin oğlu, vallahi yaşım ilerledi, vaktim geldi ve Rasûlullah'tan duyup ezberlediğim bazı şeyleri unuttum. Size anlattığım kadarıyla kabul edin, bunun dışında beni fazla zorlamayın!
Bir gün Rasûlullah bize, Mekke ile Medine arasındaki Hum denilen su kenarında konuşma yaptı. Sözlerine Allah'a hamd ve sena ederek başladı, nasihat etti, bazı şeyleri hatırlattı ve sonra şöyle buyurdu:
"Ey insanlar, dikkat edin! Ben, kendisine neredeyse aziz ve celil olan Allah'ın elçisi (yani ölüm meleği) gelecek ve onu kabul edecek yaşta bir kişiyim. Size iki sorumluluk bırakıyorum;
Birincisi, içinde hidayet ve nûr olan Allah'ın Kitab'ıdır. Allah Teâlâ'nın Kitab'ına tutunun, iyi yapışın!" dedi, ona sahip olmaya teşvik etti ve sözlerine şöyle devam etti:
"İkinci olarak da Ehl-i beytime sahip çıkın! Ehl-i beytimin hakları konusunda size Allah'ı hatırlatırım... Ehl-i beytimin hakları konusunda size JUbh'ı hatırlatırım... Ehl-i beytimin hakları konusunda size Allah'ı hatırlatı-
Husayn, Zeyd b. Erkam'a dedi ki:
'Ey Zeyd' Rasûlullah'ın Ehl-d beyti kimdir, onun hamsindeki eşleri nü?' Zeyd: 'Eşleri Ehl-i beyttendir, fakat (onlarla birlikte) kendisine sadaka/zekât
;i haram olan diğer akrabaları da Ehl-i beyttendir.' 'Onlar kim?'
'Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbas soyundan gelenler...' "Onların pepsine mi sadaka/zekât vermek haram kılındıT 'Evet...'[4]

2/280- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[5]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) şöyle buyurdu:
"Sîze iki ağır (emânet) bırakıyorum; Onlardan biri diğerinden daha
O da gökten yere uzanmış bir ip (kurtarıcı) olan Allah'ın Kitab'ıdır.
(İkincisi,) Ehl-i beytimden yakın akrabalarıma karşı (sorumluluk ikisi benimle (cennetteki) havzın başında buluşuncaya kadar hiç ayrılmayacaklardır."[6]

3/281- Haris b. Abdullah el-A'ver'den:[7]
Mü'minlerin emîrine gidip, akşam[8] duyduğumu/duyduklanmı[9] sormayı tasarladım ve yatsıdan sonra gidip yanma girdim. (Rivayetin devamını zikretti...)
Sonra Mü'minlerin Emîri (Hz. Ali)[10] (RadıyaiiaManh) dedi ki:
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiemj şöyle dediğini işittim:
"Bana Cibril geldi ve:
'Ey Muhammed, senden sonra ümmetin ihtilâfa düşecektir' deyince sordum:
"Ey Cibril, kurtuluş nerede?" Cibril (Aieyhisseiâm):
'(Kurtuluş) Allah Teâlâ'nın Kitab'ıdır, ki Allah onunla her zorbanın belini kırar, kim ona yapışırsa kurtulur ve kim de onu terk ederse iki kere[11] helak olur. Onun kelâmı (ihtilâflar için) çözümdür. O kendisiyle eğlence yapılan bir kitap değildir. İnsan dilleri onun gibisini tasarlayamaz, yapamaz ve onun enterasan (tavsiyeleri) tükenmez. Onda sizden öncekilerin haberleri bulunur, o aranızdaki ihtilaflar için kesin çözümdür. Sizden sonra olacak haberler de onda bulunur...'[12]

4/282- Imrân b. Husayn (RadıyaiiaM anh) anlattı:[13]
Esr ân nazil olurken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bazı sünnetler/ ortaya koydu. Sonra dedi ki:
'Bize/bizipı bu sünnetimize tâbi olun, vallahi böyle yapmazsanız.[14]

5/283- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[15]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte otururken yere şu şekilde çizgi çizdi ve buyurdu ki:
"Bu, izzet ve celâl sahibi olan Allah'ın yoludur."
Onun. sağına iki çizgi, soluna iki çizgi çizdi ve:
"Bu da şeytanın yoludur" buyurdu.
Sonra elini orta çizgiye koydu ve şu âyeti okudu: * 'İşte bu, doğru (hareket edilecek) benim yolumdur, ona tâbi olun ve başka yollara gitmeyin, (çünkü) onlar sizi Allah yolundan uzaklaştırır. Allah size bunu emreder ki takvaya ulaşasınız' (En'âm sûresi 6/153).[16]

6/284- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[17]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini nakletti: "Ümmetimden her dönemde hak yolda olan bir grup bulunacak, on-naahalefet edenlerin ayrılığı zarar vermeyecek ve onlar bu durumda hakle Allah'ın hazırladığı soîı/kıyâmet insanlara ulaşacak."[18]

*** Rasûlullah'ın (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sünnetinden/Kurallarından Ayrılmamak**

Kuran en güzel ve doğru beyan eden Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ne takkedendir. Bunlardan çıkan ve Müslümanların uyması gereken hü-aiıınııımJİİMiKf denir. Sünnet, Rasûlullah'ın Kur'ân'ı yaşama tarzıdır.
Ksr'ân ve Sünnet ışığında oluşan bir dünya görüşüdür. Bu dinin teori , pratik bölümünü Sünnet oluşturmaktadır. Ashab-ı Kiram Rasûlullah sünnetine bağlı kalmış, Kur'ân'ın nasıl yaşanacağını ondan kendilerine bir şey emrettiği zaman bu Kur'ân'da var mı, değilse kabul ". gibi saçma/inkârcı bir mantıkla Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) kar-jarnaişierdir. SUnnet'i inkâr eden grupların İslâm'dan nasıl uzaklaştıkları-Jmmk. Hadislerin toplanmasında ve sünnet/kurallar olarak insanlığa su- em mükemmel hizmeti gerçekleştiren Ehl-i sünnet mezhebidir. İslâmî ıılıiiBiiEr:- KşonL bazı konular hariç, bu âlimler tedvin etmiş, belli bir disiplin altına almış ve ictihad farklılıkları birer güçlü mektep/ekol olarak ortaya konmuştur. Bu da onların Sünnet'e bağlılıkları yanında, istikrarlı olmaları ve tavizsiz bir îslâmî hayat yaşamalarından .kaynaklanmaktadır.
Bugün Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhime seiiem) bedenen yanımızda değilse de hadis-leriyle manen aramızda yaşamaktadır. Hadislerden ortaya çıkan Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve &ıiem)'m İslâm'ı yaşama tarzının/Sünnet'in mutlaka İslâm toplumunda yaygınlaştırılması gerekir...
Allah Teâlâ buyurdu:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın.
De ki: Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin, eğer bu (itaati) terk ederseniz bilin ki Allah kâfirleri sevmez." (Âlülmrân 3/31-32)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Size Allah'ın âyetleri okunduğu ve içinizde O'nun Rasûlü bulunduğu halde Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Kim Allah'ın (dinine) tutunursa mutlaka doğru yola yöneltilir. (Âlü imrân 3/101).[19]

7/285- Abdurrahman b. Amr es-Sülemî ve Hucr b. Hucr el-Kelâî'den:[20]
İrbâd b. Sâriye'nin (Radıyaiiahu anh) yanına geldik, kendisi hakkında şu %ct inmişti:
'Bir de bineğe bindirmen[21] için sana geldiklerinde, "size bindirecek şey bulamıyorum" dediğin zaman, infak edecekleri bir şey bulamadıkları için göz yaşı içinde geri dönenlere sorumluluk yoktur' (Tevbe 9/92)
Bu sahabiye selâm verdik ve dedik ki:
'Biz seni ziyarete geldik, senden istifade edeceğiz ve tekrar dönüp (duyduklarımızı) nakledeceğiz.'
Bunun üzerine İrbâd bize şunları anlattı:
; Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bir gün sabah namazını kıldırdı ve mübarek yüzünü bize döndürdü. Sonra gözleri yaşartan ve kalpleri titreten mükemmel bir nasihatte bulundu.
Biri dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye edersin?'
Rasûlullah:
"Allah'a karşı takva sahibi olmanızı, başınızdaki Habeşli bir zenci köle de olsa (âdiL olduğu sürece emirlerine) kulak verip itaat etmenizi isterim. Benden sonra sizden yaşayan.kişi birçok ihtilâflar görecek. Bu durumda benim sünnetime ve hidâyette olan üstün önderlerin sünnetine sarılın, onlara yapışın", (hattâ öyle ki) azı dişlerinizle (tutar gibi) onlara sıkıca tutunun. Yeni çıkan görüşler/icraatlar hakkında dikkatli olun! Her yeni şey bid'at (yani İslâm'a aykırı) olabilir. Her bid'at ise sapıklıktır."
§ İrbâd'ın (Radıyaiiahuanh) rivayeti, başka tarikten de benzer şekilde bize ulaştı. Oradaki'farklılık şöyledir:
Dedik ki:
Ey Allah'ın Rasûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye e-dersin?'
RaSÜlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)'.
"Size aydınlık bir din bıraktım. Onun gecesi bile gündüzü gibidir. Benden sonra ondan sapan, ancak helak olur. Sizden kim yaşarsa... (yukardaki rivayetin aynısını zikretti.)
Benim sünnetimden bildiklerinize yapışın, (öyleki) azı dişlerinizle (tutar gibi) onlara sıkıca tutunun. Mü'min kontrol edilebilen bir deve gibidir, (uysaldır,) nereye yönlendirilirse oraya gider."[22]

Açıklama

Bid' at sözlükte; icad etmek ve bulmak manalarına gelir.[23]
Ka'vram manası ise; Hz.Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve İslâm'ın temel esaslarına uygun olmadığı halde dinmiş gibi sunulan şeylerdir.[24]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurur kil
"(Dinde olmayan), sonradan türetilen/uydurulan şeylerden kaçının! Zira işlerin en kötüsü bu uydurmalardır, (dinde olmadığı halde) uydurulan her şey bid'attir ve her bid'at dalâlettir."[25]
Bunlar inanç, amel ve ahlâkî konularda ortaya çıkar. Çıkış sebepleri şunlardır:
l- Naslann terk edilmesidir ki iki şekilde olur:
a- Nasları inkâr; Kur'ân ve Sünnet'in çağa uymaz veya tarihseldir gibi bahanelerle reddedilmesi,
b- Naslan te'vil; Kur'ân ve Sünnet'in çağa uymaz veya tarihseldir gibi bahanelerle te'vil edilmesi/yanlış şekillerde yorumlanmasıdır.
2- Selefin yolundan ayrılmak,
3- Dış etkiler, Yabancı düşünceler yanında müsteşriklerden etkilenme şeklinde olur,
4- Müteşâbihâtla uğraşmak; Sürekli karışık/anlaşılmaz konulan gündeme getirmektir ki Mutezile'nin Allah'ın sıfatlarını inkâr etmesi ve Kur'ân'ın yaratılmış olduğunu iddia etmesi bunun en tipik örneklerindendir.
Bazı âlimler, bid'atm hasene ve seyyie şeklinde iki kışıma ayrıldığını zikriamdaki kavramları hadis ve eserlerde bulmak mümkündür ki çığır açık manalarına gelir. Bu önderlik de iyi/faydalı şeylerde olursa bid'at-ı .ırak isimlendirilir.[26] Bu önderlik ilgi/faydalı şeylerde olursa hasene diye isimlendirilir.[27]

Tarihte Bid'at Ehli

Bid'at taraftarları/akımları, h.l asırdan itibaren dinin tahrifi ve yozlaştınlması ııpn çalıştılar Tarihte bid'at ehli kavramı, daha çok itikâdî konularda sapmaları olan
kullanıldı ve bunlar genelde iki ayrı yelpazede göründü:
a- Düşünce alanında; Mutezile ve Cebriye gibi,
b- Siyâsî alanda; Hariciler ve Şiâ gibi... Bid'atçılar kendilerine has itikâdî görüşleri olmamasına rağmen fıkıhta çoğunlukla Hanefi mezhebi gibi Bhl-i sünnet yoluna tâbi oldular.[28]
İslâm'a en büyük hizmeti Ehl-i sünnet âlimleri yaptı; zira onların İslâmî cem, tedvin, onların ilmî tenkidi, belli kurallar altında disipline edilmesi ve rreıodoloji) geliştirilmesi gibi çalışmalarını kimse inkâr edemez. Bid"at fırkalarının ilim adamları, mezheplerinin tipik özellikleri ile ilgili cüz'î ön plâna çıkmışlar ve bunların tartışmaları ile uğraşmışlardır. Bu âlimle-m fetûnî ilimlerdeki etkisi çok az olduğu gibi sayılan da parmakla sayılacak kadar azdır.[29]

Bid'atçıların Hükmü

Bid'atçılar, kat'î delillerle sabit olan dinin temel esaslarını inkâr etmedikçe düfir edilmezler. Ehl-i Sünnet ulemâsı bid'at fırkalarını genel

olarak tekfir etmemiş, aacak küfre ve büyük günâha varan sapmaları hatırlatılmış ve bu tartışmalar daha asfc görüşlerin parçaları üzerinde yapılmıştır.[30]

Bid'at Ehlinden Hadis Rivayeti Problemi

Hadis ehli, bid'atçılann hadis rivayetini kabul konusunda ihtilâf etmişlerdir, tu konudaki görüşler:
a- Hiçbir bid'atçıdan hadis alınmaz, çünkü o kişi, en azından fâsıktır ve bu hâ-I adaletine zarar verir. Bu görüş İmam Mâlik'e (v. 179/795) nisbet edilir.
b- Yalancılığı sabit olan bazı bid'atçılardan alınmaz, Şiâ gibi... Ama Hâriciler nbi yalan söylemedikleri bilinenlerden rivayet kabul edilir. Çünkü bid'at ehlinin şahitliği kabul edilmektedir. İbn Ebî Leylâ (v. 148/765), Sevrî (v.161/777), Ebû Yûsuf (v. 182/798) ve Şafiî (v.204/820) gibi âlimler bu görüştedir.
c- Sika (dürüst) oldukları sürece bütün bid'at ehlinden hadis rivayeti kabul e-dilir, ancak kendi fırkasını destekleyen rivayetler ihtiyaten kabul edilmez. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Zira İmam Buhârî (v.256/870) ve Müslim (v.261/871) gibi muhaddisler onların rivayetlerini almışlardır.[31] İmam Suyûtî (v.911/1505) rivayetleri kabul edilen bid'atçı ravilerin listesini verir.[32]

Bid'at Konusunda Yapılan Çalışmalar

Bid'afla ilgili çok sayıda eser yazılmıştır, bunlardan bazıları: ' -Şafiî (v.204/820), er-Reddü ala ehli 'l-ehvâ,
- Ahmed b. Hanbel (v.241/855), er-Reddü ale'z-zenâdika ve'l-Cehmiyye,
- Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubî (v.286/899), el-Bida' ve'n-Nehyü anhâ,
- İbn Hazm (v.456/1063), en-Nesâihu'l-münciye mine'l-Fedâihi'l-Mufdiye,
- İbn Ebû Rendekâ et-Turtûşî (v.520/1126), Kitabü'I-havadis ve'l-bida',
- İbn Kayyim (v.751/1350), Muhtasaru's-Savâık el-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve 'l-Muattda
- İbrahim b. Musa es-Şâtıbî (v.790/1388), el-İ'tisâm,
- Suyûtî (v.911/1505), el-Emm bi'l-ittibâ ve'n-Nehyü ani'l-lbtidâ,
- Muhammed Bahît, Ahsenü'l-Kelâm fimâ Yetealleku bi's-Sünneti ve'l-Bida' mine 'I-Ahkâm,
- Abdullah es-Sıddîk el-Gumârî, İtkânü's-San'a fi Tahkiki Ma'ne'l-Bid'a...[33]

8/286- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahu anh):[34]
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Benden önce Allah'ın gönderdiği her Peygamberin yanında, onun sünnetine yapışan ve emrine itaat eden havarileri ve ashabı bulunurdu. Onlardan sonra gelen nesiller, (bu yoldan tamamiyle döndüler/saptılar ve) yapmadıklarını söylemeye, emrolunmadıkları şeyi yapmaya başladılar."[35]

9/287- Mücâhid'den:[36]
Bir yolculukta Abdullah b. Ömer (Radıyallahu anhamâ) ile birlikteydik. Bir yere gelince oradan başka tarafa saptı. Kendisine sorduk:
'Niçin böyle yaptın?' İbn Ömer (Radıyallahu anhümâ):
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) böyle yaptığını gördüm ve ben de i aynısını) yaptım,' diye cevap verdi.[37]

10/288- Hasan b. Câbir'den:[38]
Mikdâm b. Ma'dîkerib'in (Radıyallahu anh) şöyle dediğini duydum:
Hayber'in fethi günü, Peygamberimiz (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) birçok şeyi haram kıldı ve şöyle buyurdu:
"(İleride) sizden birine, benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak; "Bizimle sizin aranızda Allah'ın Kitab'ı vardır; (sadece) onda bulduğumuz helâli helâl ve haramı da haram kabul ederiz,' diyerek- neredeyse beni inkâr etme noktasına gelecektir.
Dikkat edin! Allah Rasûlü'nün haram kılması, Allah'ın haram kılması gibidir."[39]

11/289- Mikdâm b. Ma'dîkerib'den (Radıyaiiaha anh):[40]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Bana Kutsal Kitap ve onunla birlikte benzeri/sünnet verildi. (Gelecekte) bir kişi karnı tok olarak koltuğuna kurulup diyecek ki: 'Allah'ın Kitab'ına yapışın; (sadece) onda bulduğunuz helâli helâl ve haramı da haram kabul edin!'
Dikkat edin, evcil eşeğin ve köpek dişi olan yırtıcı hayvanların eti size helâl değildir. Dikkat edin, emân ile gezen yabancının[41] buluntu malını (sahibinin işine yaramayıp atılması dışında) sahiplenmeniz helâl değildir. Kim bir toplumun bölgesine gelirse, yöre sâkinlerinin onu ağırlaması gerekir. Eğer ağırlamazlarsa, bu misafirlerin yöre sakinlerinden ceza olarak (konaklama, yeme ve içme gibi) ağırlanma masraflarını alma hakları vardır."[42]

Açıklama

"(Ey Muhammedi) Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu seven, O'nun uğrun-seyâhat eden, rükû ve secde eden, doğruyu emreden, kötüyü yasaklayan ve Allah'n arına riâyet eden mü'minlere (sayısız nimetleri) müjdele!" (Tevbe 9/112).[43] Seyahat etmek önemli insan haklarındandır. Hukukî olarak cezalandırılması[44] İşında kimse seyahat hakkından men edilemez. Seyahat etmenin birtakım sebepleri irdir:'
1- İlmî seyahatler (Hadis toplama gibi)[45],
2- İbadet seyahatleri (Hac ve üç mescide seyahat gibi),
3- Gezmek (ibret almak ve sıhhat) için yapılan seyahatler,
4- Ticânî seyahatler,
5- Tebliğ seyahatleri...
Seyahatlerin faydalı olabilmesi için bir gayeye matuf olması gerekir.
EllCS b. MâlİK'ten (Radıyallahü anhy. "ReSUİUİlah (Sallallahtt aleyhi ve sellemj buyurdu ki:

"İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."[46] Seyahat edene dinî yönden birtakım kolaylıklar sağlanmıştır; namazların kı-
laiiiması ve cem'i, Ramazan orucunun tehiri gibi...
Bu nedenle, seyahat eden insanlara Müslümanların da yardımcı olması ve ağır- gerekir. Atalarımızın konaklama yerlerinde yaptıkları han ve kervansaraylar bu-. an sözel örnekleridir. Turizmle ilgili çalışmalarda, seyahat eden kişilerin suç ve ıiâksızlık amaçları engellenmeli, konuya salt ekonomik açıdan bakılmamanağne ve güzel şeyleri aksettirecek projeler geliştirilmelidir.[47]

12/290- EbÛ Râfî'den (RadıyallahU anh):[48]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu: "Şunu biliyorum ki (gelecekte) sizden birine benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak; 'Bunu Allah Teâlâ'nın Kitab'ında bulamıyorum,' diyecek (ve hadisi reddedecek.)"[49]

13/291- Ebû Hüre'yre'den (Radıyaüahu anh):[50]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Şunu biliyorum ki (gelecekte) sizden birine benim hadisim ulaştığında, o koltuğuna kurulmuş olarak; Bana Kur'ân okuyun diyecek, (yani hadisi reddedecek.)
Size, benim söylediğim ya da söylemediğim bir hayır ulaşırsa (bilin ki) ben onu söylüyorum/kabul ediyorum. Ama size şer ulaşırsa ben onu söylemiyorum/kabul etmiyorum."[51]

*** Bid'atin (Dinde Aykırı Şeyler Uydurmanın/Türetmenin) Ve İnsanları Dalâlete Çağırmanın Sorumluluğu**

14/292- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[52]
Rasûlullah (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) bize bir konuşma yaptı.
Önce Allah'a hamd ve (lâyık olduğu vasıflarla) sena etti, sonra dedi ki:
"Sözün en doğrusu Allah'ın Kitab'ıdır ve rehberliğin en güzeli de Hz.Muhammed'in rehberliğidir. İşlerin en kötüsü ise yeni uydurulan (dine ayi.ierdir. (Bu şekildeki) her bid'at dalâlettir."
Sonra sesini yükseltti, yanaldan kızardı ve kıyametten bahsederken daha da arttı, sanki o, orduyu uyaran bir kişiydi ve:
Kıyamet vakti yaklaştı, ki ben kıyametin böyle yaklaştığı bir anda im" deyip işaret ve orta parmağını birleştirdi, sonra ilâve etti: Neredeyse kıyamet gerçekleşecek, çok yaklaştı.[53]
Kim mal bırakırsa ailesine kalır. Ancak borç ve korunmaya muhtaçlar bırakır da (malı borcu karşılamazsa) ödenmesi bana (yani devlete) aittir, muhtaçların (fakir çocuklarının korunması) sorumluluğu da bana/devlete aittir."[54]

15/293- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[55]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Kim kötü bir çığır açar ve kendisine uyulursa, tâbi olanlara verilen günâhın bir benzeri hiç eksiltilmeksizin ona da verilir. Kim de iyi bir çığır ağar ve kendisine uyulursa, tâbi olanlara verilen sevabın benzeri hiç eksil Ineteizin ona da verilir. "[56]

16/294- Gudayf b. Haris es-Sümâlî'den (Radıyaiiaha anh):[57]
Hidife) Abdülraelik b. Mervân bana haber gönderdi ve dedi ki: E;. Ebû Esma! İnsanları iki konu üzerinde topladık.[58] j~ûar nedirT
"Cuma günü minberde (dua için) elleri kaldırmak, sabah ve ikindi
ndan) sonra insanlara kıssa anlatmak...' - .ı ikisi, benim kabul etmediğim tipik bid'atlanmzdandır.' Niçin?'
"Çünkü Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Bir topluluğun uydurduğu bid'at, Sünnetten bir hükmün kalkmasına ı ohır. Sünnet'e bağlı kalmak bid'at uydurmaktan daha hayırlıdır."[59]

Açıklama

Bu iki bid'atın sakıncası:
1- Rivayette zikredildiği gibi, Peygamberimiz hutbe esnasında dua ederken ellerini kaldırmazdı. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde;
Husayn b. Abdurrahman es-Sülemî anlatıyor:
İmâra b. Ruveybe'nin (Radıyaiiahu anh) (cuma günü cuma namazında) yanında oturuyordum, Bişr (b. Meryân) da bize hutbe irad ediyordu. Dua ettiği sırada da ellerini kaldırdı. İmâra (Radnaimha anh):
'Allah bu ellere bereket vermesin! Ben Rasûlullah'ı (SaiMiaha aieyu ve seiiem) hutbede dua ederken gördüm, yalnız şehâdet parmağını kaldırırdı.[60]
2- İnsanlara kıssa anlatmak onları Kur'an ve Sünnet'ten uzaklaştırmaktadır. Rasûlullah (SaiMiahu aieyM ve seiiem) döneminde bunlar yoktu, bilakis kıssalarla meşgul olmaktan sakındıran rivayetler bulunmaktadır. Taberâni'nin Habbâb'dan anh) gelen rivayetinde,
Hz.Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "İsrail oğulları perişan olduklarında (ne yazık ki) kıssalara dalmışlardı."[61]

17/295- Sa'd b. İbrahim'den:[62]
Bir kişi bütün meskenlerinin üçte birini, bir kişiye vasiyet etti. Durumu Kasım b. Muhammed'e sordum, şöyle dedi:
'Her üç hisseyi bir meskende topla! Ben Hz. Âişe'den (Radıyuiiahu);Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şu sözünü duydum:
"Kim bizim dinimize uymayan bir şey yaparsa, o hareketi kab_: edilmez,, (kendisine iade edilir.)" '[63]

*** Rasûlullah'tan (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Sonra Dini Tahrif Etmeye Çalışanlara İlâhî Tehdit**

18/296- Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh):[64]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Benimle sohbet eden ve beni gören bazı kişiler, havzın başına gelirler. Onlar yanıma getirildiklerinde, sıkıntı çektiklerini görür ve:
vYa Rabbi! Şunlar benim ashabım, ashabım derim. (Ama) bana: 'Onlar senden sonra neler yapü/türetti, sen bilmiyorsun' denir."[65]

19/297- Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahu anh):[66]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Ben Havza ilk uğrayan kişiyim. Oraya uğrayan mutlaka içer, içen de ebediyyen bir daha susamaz. Oraya bazı kişiler gelecek ki ben onları tanıyorum, onlar da beni tanıyorlar. Sonra onlarla benim aram ayrılır."
Râvilerden Ebû Hâzini der ki:
Ben hadisi onlara naklederken Numan b. Ayyaş da işitti ve dedi ki:
'SehPden bunu gerçekten duydun mu?'
Ben 'Evet' deyince o şöyle dedi:
'Ben de Ebû Saîd el-Hudrî'nin (doğruluğuna) şahidim, onu ben de i-şittim ve ilâve olarak şunu dedi:'
'Rasûlullah: ıOnlar bendendir' deyince,
Onlar senden sonra neler yaptı/türetti, sen bilmiyorsun' denir.
(İşte o zaman;)
Benden sonra (ahkâmı) değiştiren sizler, buradan (hemen) uzaklasın, uzaklasın!' diyeceğim."
NOT: Bu hadisten, bazı bid'at sahiplerinin cennete gireceği, ancak Sünnet'e aykırı hareket ettikleri için Hz. Peygamber'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) yanında bulunma ve Havz gibi birtakım nimetlerden mahrum olacakları anlaşılmaktadır.[67]

20/298- Huzeyfe'den (Radıyaiiahü anh) benzeri rivayet edildi..[68]

21/299- Hz. Âişe annemizden (RadıyaüaM anhâ) benzeri rivayet edildi:[69]

22/300- Abdullah b. Rafı' el-Mahzûmî'den (Radıyaiiahü anh):[70]
Ümmü Seleme (Radıyaiiahu anhâ) annemiz naklediyor:
'Ben odamda saçlarımı düzelttirirken, Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve sillem) minberde söylemediğini işittim: "Ey İnsanlar!.."
Ümmü Seleme kadın berberine dedi ki: ' 'Saçımı ayır/düzelt!' Oda:
'Ben sana feda olayım, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), "Ey İnsanlar!.." diyor. Bunun üzerine ben:
'Yazıklar olsun, biz insanlardan değil miyiz?' dedim ve saçımı düzeltir düzeltmez kalkıp dinlemeye başladım, şöyle diyordu:
"Ey İnsanlar!.. Ben Havzın başındayken bazı gruplar getirilir ve yolları sizden ayrılır. Onlara derim ki:
'Bu yola gelin!..'Arkamdan birisi de bana seslenir:
'Onlar senden sonra (ahkâmı) değiştirdiler.' O zaman ben de:
'O halde (şimdi de siz) benden uzaklasın, benden uzaklasın!' derim."[71]

*** Önceki Dinlere Tâbi Olanları Taklid Etmenin Yasaklanması**

Hz. Muhammed'in (SaMiahu aleyhi ve seiiem) getirdiği din, Hz. Âdem'den itibaren devam eden İslâm sürecinin son halkasıdır. Bu sürecin en büyük özelliği tevhid ve risâlet temelli olmasıdır. Bu iki özellik kaybolduğu zaman, o din İslâm olmaktan çıkar ve Yahudilik, Hrıstiyanhk ya da Budizm gibi isimler alır. İslâm son kez Hz. Muhammed'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) risâletinde, yeniden ve kıyamete kadar hiç bozulmama garantisiyle yeryüzü gündemine gelmiştir. Bu din, inananlara güç ve kuvvet vermektedir. Bu ümmetin en büyük felâketi, İslâm'ı terk edip diğer dinlerin müntesiplerine tâbi olmak ve onları taklid etmektir. Bundan kurtuluş ise yeniden İslâm'ın tevhid ve risâlet inancına dönmekle olur.
Allah Teâlâ buyurur:
'Yahudi ya da Hrıstiyan olun ki doğruyu bulaşınız, derler. Onlara de ki:
Bilakis, siz muvahhid olarak İbrahim'in dinine gelin! O, müşriklerden değildi.
De ki: 'Biz; Allah'a, bize indirilene ve (ayrıca) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Onların torunlarına indirilene, Musa'ya, İsa'ya verilene ve Rableri Allah'tan bütün Peygamberlere gelen şeylere iman ettik. Hiçbirini diğerinden ayırmayız ve biz sadece Allah için Müslüman olduk.'
Eğer sizin gibi iman ederlerse, doğru yolu bulurlar. (Ama) ay-rılırlarsa, onlara karşı Allah size yeter. O her şeyi işiten ve bilendir'(Bakara 2/135-137).[72]

23/301- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):[73]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Önceki dinlere tâbi olanların yollarına karış karış, arşın arşın[74] gireceksiniz, hattâ onlar keler (büyük kertenkele) deliğine girseler, siz de peşlerinden gireceksiniz."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen Yahudi ve Hnstiyanları mı kastediyorsun?' "Başka kim olabilir?..."[75]

24/302- Ebû Hüreyre'den (Radiyaiia.hu anh):[76]
"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına karış karış, kulaç kulaç[77], arşın arşın tâbi olacaksınız, hattâ onlar keler (büyük kertenkele) deliğine girseler, peşlerinden siz de gireceksiniz."
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kim bunlar, sen Ehl-i kitabı mı kastediyorsun?'
"Başka kim olabilir?..."[78]

25/303- Sehl b. Sa'd el-Ensârî'den (Radıyaiiaha anh):[79]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına tamamen girececeksiniz."[80]

26/304- Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahü anh):[81]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Bu ümmetin kötüleri, önceki dinlere tâbi olanların yollarına tıpa tıp/tamamen girececekler."[82]

27/305- Ebû Vâkıd el-Leysî'den (Radıyaiiahaanh):[83]
Ashab-ı Kiram Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte Mekke'den Huneyn'e doğru yola çıktılar. Kâfirlerin ZâtU Envâ (Uğurlu Askı) denilen sedir ağacı vardı ve onun yanında dururlar, silâhlarını asarlardı. Biz de yemyeşil, büyük bir sedir ağacına rastladık ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Kâfirlerin olduğu gibi,) bunu da bize Zâtü Envât (Uğurlu Askı) kıl!' Bunun üzerine Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizler Musa'nın ümmeti gibi; 'Bize de onların ilâhlarına benzer bir ilâh (put) yap,' diyorsunuzj (ki bunlar bazı (yanlış) davranışlardır) ve Mûsâ onlara şöyle demişti: 'Şüphesiz siz cahillik yapan bir kavimsiniz'.
(Dikkat edin!) Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına bir âdeti, (ardından) başka bir âdeti alarak (yavaş yavaş) girecekseniz."
§Râvi, bir başka tarikten gelen rivayette benzerini nakletti ve ekledi:
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Allahü Ekber! Sizler Musa'nın ümmeti gibi; 'Bize de onların ilâhlarına benzer bir ilâh (put) yap,' diyorsunuz,
(Dikkat edin!) Sizden önceki dinlere tâbi olanların yollarına gireceksiniz."[84]

*** Tâbiûn Dönemindeki Bazı Değişiklikler**

Ashab-ı Kiram, Tâbiûn dönemindeki bazı şeyleri tenkid etmekte ve Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) dönemindeki insanları, İslâmî heyecanı görememekten şikâyet etmektedirler. Asr-ı Saadet samimiyetinden ve şuurundan uzaklaşmak, felâket demektir. Bu yüzden yeniden Kur'ân ve Sünnet'e dönmek gerekir.
Allah Teâlâ buyurdu ki:
Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidir. Onları Allah'ın fazlını ve rızasını umarak, hep rükû ve secde halinde görürsün, yüzlerindeki iz ise secdenin aydınlığıdır. Bu onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise filizi büyümüş bir ekin gibidir, derken büyür kuvvetlenir ve sapı üzerinde doğrulup boy atar da çiftçilerin çok hoşuna gider. (İşte bu vasıflar) kâfirlerin kinini artırmak için (zikredilmiştir.) Allah onlardan iman eden ve güzel ameller işleyenlere mağfiret ve büyük ecir vaad etmektedir' (Fetih 48/29).[85]

28/306- Ebû İmrân el-Cevnî'den:[86]
Enes b. Mâlik'in (Radıyaiiahu anh) şöyle dediğini duydum:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) döneminde olan bir şey bugün (kaldı mı), bilmiyorum.'1 Denildi ki:
'Namaz nerde (duruyor?)'
'Namazda bildiğiniz şeyleri yapmıyor musunuz, {namazınız o dönem-dekine benziyor mu?)'
NOT: Sahabe tarafından sonraki nesHler, bazı olumsuz davranışları sebebiyle tenkid edildi. Namazı, vaktin sonlarına kadar geciktirmek bunun en tipik örneğidir.[87]

29/307- Sâbit el-Bünânî,[88] Enes b. Mâlik'in (RadıyaiiaM anh) şöyle dediğini nakletti:
'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) döneminde olan bir şey bugün (kaldı mı), bilmiyorum, Lâilâhe illallah demeniz dışında..' Denildi ki:
'Ey*Ebû Hamza! Namaz nerde (duruyor?)'
'Güneş batarken namaz kılınıyor, bu mu Rasûlullah'in (Sallallaha aleyhi ve xUemj namazı^.'
Devamla şöyle* dedi:
'Bununla birlikte, bir peygamberle beraber olma hariç, amel eden kişi için içinde bulunduğunuz dönemden daha hayırlı bir dönem göremiyorum.'[89]

30/308- Ümmü'd-Derdâ'dan (Radıyaiiahaanu):[90]
Yanıma Ebû'd-Derdâ (Radıyaiiaha anh) kızgın olarak geldi. Dedim ki:
'Seni kim kızdırdı?'
'Vallahi, (İnsanların) cemaatle namaz kılmaları dışında, bugün HzMuhammed'in (SaiMiaha aleyhi ve sellem) döneminden bir şey (kaldı mı), bilmiyorum...'
§Bir rivayette; (sadece namaz dışında) denilmektedir.[91]

Açıklama

Sahabe, Rasûlullah döneminde İslâm için canlarını ve mallarını feda edebilme şuuruna sahip insanlardı. Bu şuur, onların kuvvetli imanları, kayıtsız itaatleri ve sağlam karakterlerinden oluşmuştu. Kur'ân'da sahabenin vasıfları:
1- Hata ettiklerinde istiğfar ve günah işlediklerinde hemen tevbe ederler.[92]
2- Allah Rasûlü'nü, ölümüne de olsa korumak için biat ederler.[93]
3- (Sahabenin Tevrat'taki vasfı) Allah Rasûlü ile beraber hareket ederler, kâfirlere karşı zorlu, ama kendi aralarında merhametlidirler, onlar sürekli namaz kılmaya gayret ederfer ve yüzlerinde secdenin aydınlığı görünür.
(Sahabenin İncil'deki vasfı:) Filizlenmiş güzel bitkilere benzer ki onlar kuvvetlenir ve kalınlaşır, sonra saplan üzerinde doğrulup boy atarlar ve bu hal onlara bakanların çok hoşuna gider.[94]
4- Allah'in fazlını ve hoşnutluğunu ararlar, Allah ve O'nun Rasûlü yolunda çalıştıkları için yurtlarından sürülürler.
Kalplerine iman yerleştirilmiş olup kendilerine hicret edenleri sever ve başkalarına verilen şeylere kalplerinde bir ihtiyaç/sıkıntı hissetmezler, kendileri muhtaç olsa da Müslüman kardeşlerini tercih ederler.[95]
5- Kur'ân dinlerken kalpleri ürperir, kalpleri yumuşar ve Allah'ı ciddi olarak hatırlarlar.[96]
6- Kur'ân dinlerken yüzüstü secdeye giderler, Rablerini hamd ile teşbih ve tenzih ederler.
Gece yataklardan uzaklaşır ve korku ile ümit arasında Allah'a dua ederler.
Ellerindeki malı hayır yolunda harcarlar.[97]
7- Gecenin geç saatlerinde sürekli secdeye kapanır ve ibâdet ederler.[98]

8- Allah'a verdikleri şehâdet sözünde dururlar.[99]
9- Allah onların amellerinden razı olmuş ve onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.[100]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/IX-X.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/2.
[3] Sened:
Sahih: Misned, IV/366-367, H.no: 19162; Benzer rivayet için bk. IV/371, H.no: 19209: ııBtetsMt Pczâilü's-sahâbe, 36-37; Timiizî, Menâkıb, 31, H.no: 3788 (Tirmizî, hadisin "hasen-g0t&r oUağunu belirtti: ziyadesi ile hem Zeyd hem de Ebû Saîd el-lhin*den (Kadiyallahü anh) nakledilmiştir); Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 1, H.no: 3319; Nesâî, «mmumm-l-kübrâ, V/45, 51, 130, H.no: 8148, 8175, 8464; İbn Huzeyme, IV/62, H.no: 2357; ..İfctffc Hmmeyd, s.114, H.no: 265; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/66, H.no: 2681; V/166, 182-183, 186, H.no: 4969, 4980-4981, 5025, 5027, 5040; Hâkim, III/118, 160-161, 4S76 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olarak sahih olduğu iefanş. Zehebî ise sükût etmiştir), 4711 (Hâkim, bu rivayetin ise Buhârî ve Müslim'in pHBMftâvisine uygun olarak isnadının sahih olduğunu belirtmiş. Zehebî ise muvafakat etmiş-Btkyfcakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/30; X/113.
Heysemî hadisin bir kısmının Sahih'te, kısmının da Tirmizî de nakledildiğini, senedlerinde zayıf olan Hakîm b. Cübeyr'in bulunduğunu söyler. Mecma', K/163-164;
Hadisin şâhidleri:
a-Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadis biraz önce metnine verdiğimiz rivayet gibidir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/67, 180, H.no: 2683, 3052; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Zeyd b. Hasan el-Enmâtî'nin bulunduğunu, Ebû Hâtim'in bu râvi hakkında "münkeru'l-hadis" dediğini, İbn Hıbban'ın sika saydığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', K/164-165;
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) müstakil rivayeti için bir sonraki 2/280. hadise bk.
c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Menâkıb, 31, H.no: 3786 (Fakat bu rivayette Veda Haccında arefe gününde Kasvâ isimli devesinin üzerinde insanlara hitap ederken söylediği ifade ediliyor).
Bu hadis 904/10313.hadisiıı ekinde tekrar edilecektir.
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/2-5.
[5] Sened:
Sahih:Müsned, HI/14, H.no: 11046 Benzer rivayet için bk. 111/26, H.no: 11154; 111/59, H.no: , H.no: 11073 Hadisin lafzı şöyledir:
(Allah katına) çağrılma ve ona icabet etme vaktim yaklaştı. Size iki ağır (e-•mâmmşı tanıtıyorum. (Biri) aziz ve celil olan Allah'ın Kitab'ı (Kur'ân), (diğeri de) neslim. 'MtâCm Btab'ı semadan yeryüzüne uzatılmış/sarkıtılmış bir (kurtuluş) urganıdır. Neslim ise aülkammdir. Latif ve Habîr olan (Allah) bana haber verdi ki: "Bu ikisi Havz'da bana ula-.p—p» hmdar birbirinden asla ayrılmayacaklar. " Bu ikisi hakkında ümmetimin ardımdan ne .liUfcmsfaf edeceklerine bir bakın!"
A* EbiŞeybe, VI/133, H.no: 30081; İbnü'1-Ca'd, Müsned, s.397, H.no: 2711; Ebû »292, 303, 376, H.no: 1021, 1027, 1140; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/65, H.no: JKHfe S-Mu'cemü'l-evsat, IH/374, H.no: 3439; IV/33, H.no: 3542; el-Mu'cemü's-sağîr, P"*"» 232, H.no: 363, 376; Heysernî: "Taberânî Evsafında rivayet etti. İsnadında hakkında liillüüif aâflen râviler bulunmaktadır" der. Bk. Mecma', IX/163.
Hafis, Atıyye el-Avtî ve Ebû İsrâîl İsmail b. Ebû İshâk el-Mülâî sebebiyle hasendir. IMnkı» rivayetlerinin senedinde Muhammed b. Talha da vardır.
Anyye b. Sa'd b. Cünâde Ebu'l-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûfî (v. 111/729) hakkında İm Ifaoer "Saduktur, çok hata yapar, Şîî ve miidellisti" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 4616; Zehebî ık: "Jayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 3820. Onun Şîî oluşu Hz.Ali sevgisinden başka bir p» ârgfldir. Ahmed b. Hanbel'in Fezâilü's-sahâbe isimli eserinde Hz.Ebû Bekir ve Ömer'in ri ile ilgili Atıyye'nin rivayetlerini görmek mümkündür.
"Her peygamberin gökyüzü ehli ve yeryüzü halkı için ikişer veziri vardır. Benim semadaki vezirlerim Cebrail ve Mikâil (Aleyhimesselâm), yeryüzündeki vezirlerim ise Ebû Bekir ve Ömer'dir (Radıyallahü anhiimâ)"
"Yüksek derece sahibi (cennetlikler) onları (ılliyyîni) hemen altlarında görecekler. Tıpkı semânın ufuklarında doğan yıldızları gördüğünüz gibi. Ebû Bekir ve Ömer de onlardandır ve nimete nail olacaktır."
Bk. Fezâilü's-sahâbe, İlk hadis: 1/164, H.no: 152; İkinci hadis: 1/168-171, H.no: 162, 164, 166-169; Dârimî bir, Tirmizî otuz iki, Ebû Dâvûd on üç, İbn Mâce yirmi dört ve Ahmed b. Hanbel seksen rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerinin bir kısmını "hasen", bir kısmını da "hasen-sahih" saymıştır. "Hasen" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Salât, H.no: 477; Cum'a, H.no: 551-552; Ahkâm, H.no: 1329; Fiten, H.no: 2174; Zühd, H.no: 2351; Sıfatü'l-kıyâme, H.no: 2431, 2440; Sıfatü'l-cenne, H.no: 2523; Sıfatü cehennem, H.no: 2590... "Hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Birr, H.no: 1955; Zühd, H.no: 2381; Sıfatü'l-cenne, H.no: 2524-2535, 2558; Sıfatü cehennem, H.no: 2574... Heysemî, Atıyye'nin Yahya b. Maîn tarafından sika, diğer âlimlerce de az bir zafiyetle zayıf sayıldığım belirtir. Bk. Mecma', 1/270. Bennâ da Atıyye hakkındaşunları nakleder. Hulâsa'da: "Sevrî, Hüşeym ve İbn Adiy zayıf; Tirmizî ise hadislerini hasen sayar" denilirken Tehzîb'de: "Ebû Hatim ve İbn Sa'd: "Zayıflığına rağmen hadisleri yazılır" dedikleri" kayıtlıdır." Bk.Bülûğu'l-emânî, XXII/105.
Ebû İsrâîl İsmail b. Ebû İshâk Halîfe el-Mülâî el-Absî (v. 169/785) ise zayıftır. Bu zât için Ahmed Muhammed Şâkir 1/120, H.no: 974.hadisin tahricinde "zayıftır" der. Heysemî'nin bu râviye değinmediğini (bk. Mecma', 1/230), bu sebeple de büyük bir hataya düştüğünü, Ebû İsrail'in sahih hadis ricalinden olmadığını belirtir. İbn Hacer: "Saduktur, hafızası/ezberi kötüdür, Şîîlikte aşırı gittiği iddia edilir (gulat-ı şia)" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 440; Zehebî ise: "zayıf sayıldı" der. Bk.Kâşif, Trc.no: 370. Tirmizî ve Dârimî bir, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel ise on üç rivayetini nakleder. Tirmizî bu zât hakkında: "Hadis âlimlerine göre kuvvetli biri değildir" der. Bk.Sünen, Salât, H.no: 198;
Muhammed b. Talha b. Musarrif (v. 167/783) hakkında ise İbn Hacer: "Saduktur, hataları vardır.Yaşının küçüklüğü sebebiyle babasından duyduğu hadisleri münker saydılar" der. Bk.Takrîb, Trc.no: 5982; Zehebî ise: "Nesâî'nin kuvvetli değildir", İbn Maîn'in "hadisinden sakınılır, (bir keresinde de "zayıftır")", Ebû Zür'a ve diğer âlimlerin ise "saduktur" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc.no: 4925. Bu râvinin rivayetlerinden dördünü Buhârî, üçer tanesini Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî, birini Ebû Dâvûd, yirmisini Ahmed b. Hanbel nakleder. Tirmizî hadisi için "hasen-sahih" hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 181;
Fakat hadis şâhidleri ile sahih li gayrihi olur.
a-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:
Tirmizî, Menâkıbj 31, H.no: 3786 (Tirmizî, hadisin "hasen-garib" olduğunu belirttikten sonra bu konuda Ebû Zer, Ebû Saîd, Zeyd b. Erkam ve Huzeyfe b. Esîd'den (Radıyallahü anh) de rivayetlerin bulunduğunu ifade eder.)
b-Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 1/279.hadise bk.
c-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/181-182, H.no: 21470; V/189-190, H.no: 21547 (Bu rivayetler de hasendir. Çünkü, Şerîk ve Kasım b. Hassan el-Âmirî isimli râviler, İclî, İbn Hıbbân ve İbn Şahin tarafından sika, Buhârî tarafından da meçhul addedilmiştir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-iebîr, V/154, H.no: 4923; Suyûtî, Taberânî'ye nisbet ettiği Zeyd b. Sâbit'in (Radıyallahu anh) naklettiği hadis için "sahih" işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu's-sağir, H.no: 2631. Münâvî ise Heysemî'nin "hadisin ricalinin sika olduklarını" söylediğini naklettikten sonra, Ebû Ya'lâ tarafından da beis bulunmayan bir isnadla nakledildiğini, Hafız Abdülaziz b. el-Ahdar'ın "Bu hâdisenin Veda Haccında gerçekleştiğini, İbnü'l-Cevzî gibi bunun mevzu olduğunu iddia edenlerin hataya düştüğünü"; Semhûdî'nin "bu hususta hadis rivayet edenlerin sayısının yirmiyi aştığını" söylediğini belirtir. Bk.Feyzu'l-Kadir, 111/19-20. Heysem! hadisi Ahmed b. HanbePe nisbet ederek isnâdımn ceyyid olduğunu söyler. Mecma', IX/162-163; Bennâ hadisi Taberânî ve Ebû Ya'lâ'nm da naklettiğine işaret eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, XXII/104-105.
Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahu anh) gelen bu rivayet 906/10315.hadiste zikredilecektir.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi:
Heysemî hadisi Bezzar'a nisbet ederek isnadında zayıf olan Salih b. Mûsâ et-Talhî'nin bulunduğunu söyler. Mecma', IX/163; d-Hz.Ali'den (Radıyallahu anh) şahidi:
Bezzâr, ffl/89, H.no: 864; Heysemî isnadında zayıf olan Hâris'in bulunduğunu söyler. Mecma \IX/163;
Ebû Saîd el-Hudrf nin (Radıyallahu anh) bu rivayeti 907/1031 ö.hadiste tekrar edilecektir.
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/5-7.
[7] sened:
Zayıf: Müsned, 1/91, H.no: 704; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 14, H.no: 2906 (Tirmizî, hadisin isnadının meçhul olduğunu Haris hakkında bazı tenkidlerin bulunduğunu belirtir); Tirmizî'deki lafız şöyledir:
Haris b. Abdullah el-A'ver: " Bir gün mescide girdim. Bir de baktım ki insanlar bir takım sözlere/hikâyelere dalmışlar. Bunun üzerine Hz.Ali'nin huzuruna çıkıp: "Ey mü'minlerin emîri! Halk bazı sözlere/hikâyelere dalmışlar, ne dersin/buyurursun? dedim. "Gerçekten böyle mi yapmışlar?" deyince ben de "evet" cevabını verdim. O da: "Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu işittim: "Dikkât edin! Yakında bazı fitneler olacak" dedi. "Peki, bundan kurtuluş yolu nedir?" soruma ise şu cevabı verdi: ... Hadisin benzerini rivayet etti." Ayrıca bk. Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 1, H.no: 3334-3335.
Zehebî, "Haris b. Abdullah el-A'ver el-Hemdânî, şîîdir. Hadiste "leyyin" sayılır. Nesâî, kuvvetli olmadığını söyledi" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 859; İbn Hacer ise "Şa'bi, bu râvinin görüşünü yalanlamıştır, Rafızî olmakla suçlanmıştır. Hadisinde zayıflık vardır" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 1029.
[8] akşam, akşamın geç vakti. Bk.Râzî, Muhtâru's-Sihâh, 435.
[9] Yani insanların tartıştıkları konuları.
[10] Bu zatın Hz.Ali (Radıyallaha anh) olduğu Tirmizî'deki rivayetten anlaşılıyor. Ayrıca Ahmed b. Hanbel bu hadisi Hz.Ali'nin (Radıyallahü anh) müsnedi/hadisleri içinde naklediyor.
[11] Yani dünya ve âhirette zarar görür.
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/7-8.
[13] Sened:
Hasen: Müsned, IV/445, H.no: 883; Zehebî, "Senedindeki Ali b. Zeyd b. Cüd'ân hadis hafiz-ı biridir. Ancak kuvvetli bir hafız değildir" demiş ve Dârekutnî'nin, "Benim nazanm-leyyinlik vasfı hâlâ sürüyor" dediğini nakletmiştir. Bk.Kâşif, Trc. no: 3916. İbn ' zayıf olduğunu ifade eder. Bk.Takrîb, Trc. no: 4734. Müslim mutâbaat hadisleri arasında fan râviye yer verir. Bk. Sahîh, Cihâd, 146.

Tirmizî ise sadûk olduğunu (bk. H.no: 2680), si hatasının başkasının mevkuf olarak rivayet ettiği bir hadisi merfû yapması olduğunu belirtik. Bu durum onun sadece zaptını zedelemektedir. Bezzar ve Heysemî (Bk.Mecma', 1/172-113) bu zâtın hadislerini hasen saymışlardır. Tirmizî de bazı hadisleri için "hasen-sahih" tabi-ââ İde kullanır. Bk. H.no: 109, 545, 764. Ali b. Zeyd için 29/180.hadisin tahririne bk.

[14] Bkz. Müsned, Thr. Şuayb el-Arnavûd, XXXIII/203.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/9.

[15] Sened:

Basen: Müsned, III/397, H.no: 15213; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no: 11. Seneddeki Möcâlid sebebiyle hadis hasen kabul edilmiştir. Mücâlid b. Saîd hakkında bilgi 61-62/258-259.hadiste genişçe zikredildi. Mücâlid b. Saîd el-Hemdânî hakkında Zehebî, İbn Maîn'nin "iayıf'; Nesâî'nin de bir keresinde "kuvvetli değildir", diğer bir seferde ise "sikadır" dediklerini belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 5286. Müslim ise mütâbaat/destekçi râvi yolu ile bu râviye eserinde yer verir. (Bk.Müslim, Talâk, 42: Bu rivayette Hüşeym, hocaları Seyyar, Husayn, Muğire, Eş'as, Mücâlid, İsmail b. Ebî Hâlid ve Dâvûd'dan nakleder. Bütün bu hocaları ise Şa'bî'den hadis almışlardır.) Tirmizî, bu râvinin çok hata yaptığını, bâzı âlimlerin de zayıf saydığını ifade eder. Bk.Tirmizî, Zekât, 20, H.no: 647-648; Nikâh, 28, H.no: 1119. İbn Hacer ise "kuvvetli değildir, ömrünün son döneminde değişti/ihtilât etti" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 6478. Heysemî, Mücâlid b. Saîd'in Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Saîd tarafından zayıf sayıldığını ifade eder. Bk. Mecma', 1/173-174; VIII/262. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, 1/435, H.no: 4142; 1/465, H.no: 4437 (Bu rivayetlerin senedinde ise A-sım b. Ebu'n-Necûd vardır ki bu zât da sadûktur); Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 208.

[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/9-10.

[17] Sened:

Sahih: Müsned, D7379, H.no: 8914; Benzer rivayet için bk. 11/340, H.no: 8465; Buhârî, İlim, 13; Menâkıb, 28; Farzu'l-humus, 7; Tevhîd, 29; Müslim, İmâre, 170; İbn Mâce, Mukaddime, 1, H.no: 7; Bu hadis Hilâfet-Imâret/Yöneticilik konusunda 449/11338.hadis olarak tekrar edilecektir.

Hadisin şâhidleri (Bunlar eserin son bölümlerinde "Hilâfet-İmâret/Yöneticilik konusunda" 442-450/11331-11339. hadislerde zikredilecektir):

a-Sevbân'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V7278, H.no: 22294; V/279, H.no: 22302; Müslim, İmâre, 170; Ebû Dâvûd, Fiten, 1, H.no: 4252; Tirmizî, Fiten, 51, H.no: 2229; İbn Mâce, Fiten, 9, H.no: 3952; Mukaddime, 1, H.no: 10;

b-Kurre b. İyâs el-Müzenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/34, H.no: 20240; V/35, H.no: 20246; III/436, H.no: 15533-15534; Tirmizî, Fiten, 27, H.no: 2192 Tirmizi Serhan'dan (Radıyallahü anh) gelen rivayet ve gerekse buradaki rivayette hoca-ooun da hocası olan Ali b. el-Medînî'nin "Bu taife hadisçilerdir" dediğini . Mukaddime, 1, H.no: 6; (Hilâfet: 443/11332. hadis).

b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/244, 248; Buhârî, 3fc Jürfîm, İmâre, 171; 43tm il Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/87, H.no: 20693, ~-CB.Hjk>: 20701; V/88, H.no: 20710; V/90, H.no: 20733; V/93, H.no: 20769-" VL.miK. 20819; V/86, H.no: 20684; V/92, H.no: 20749; V/89, H.no: 20722; V/96, 3ME-3IM03; Y799, H.no: 20833-20835; V/105, H.no: 20909: V/Î06, H.no: 20912; Eanc 30943; Müslim, İmâre, 172; rfullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İÜ/384, H.no: 15065; 14655; Müslim, İmâre, 173; îmân, 247; (Hilâfet: 448/11337.hadis)

(Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İV/93, H.no: 16792; İV/97, '«t TO99, H.no: 16852; IV/10İ, H.no: 16870-16871; Müslim, İmâre, 174-175; İbn 1. H.no: 9; Ayrıca 8/205.hadise bk. (Hilâfet: 444-445/11333-11334. ha Enes el-Cühenî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/439; Omâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/269, H.no: 22220; ^C11331.hadis)

.....nsâm b. Husayn'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/437, H.no: 19806;

»Miiift, lac 19781; IV/429, H.no: 19737; Ebû Dâvûd, Cihâd, 4, H.no: 2484; (Hilâfet: Amir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, İmâre, 176; Ebî Vakkâs'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, İmâre, 177; HSeşdb. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/369;ütbe el-Havlânî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, İV/200; (Hilâfet:447/11336. hadis)

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/10-11.

[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/11-12.

[20] Sened:

Sahih: Müsned, IV/126-127, H.no: 17080-17082; Benzer rivayet için bk. IV/126. H.no: 17079; İkinci tarik için bk. IV/126, H.no: 17077; Tirmizî, İlim, 16, H.no: 2676 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sünnet^ 5, H.no: 4607 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder); İbn Mâce, Mukaddime, 6, H.no: 42-44; Dârimî, Mukaddime, 16, H.no: 96; Hâkim, 1/174-177, H.no: 329-332 (Sahih saymış, Zehebî onaylamıştır); Ebû Nuaym, Müstahrec, 1/36-37, H.no: 3; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/257, H.no: 642; XVIII/247, H.no: 619.

[21] Lafiz olarak, bineğe bindirmen, şeklindedir.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/12-14.

[23] Cevherî, Sıhâh, m/1184.

[24] Cürcânî, Ta'rifât, 33; Şâtıbî, Muvafakat, IV/3.

Bid'at; Kitap, Sünnet ya da sahabe uygulamalarına ters düşen (dînî) konulardır, şeklinde de tarif edilebilir.

[25] Tirmizî, İlim, 16, H.no: 2676; Ebu Dâvud, Sünnet 6. H.no: 4607.

[26] Bk. 15/293. hadis.

[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/14-15.

[28] Bk. Zemahşerî, Ruûsu'l-mesâil, vb.

[29] Bidat -firkalarının ilim adamları; daha çok Akâid, Tefsir ve Arap dili konularında sayı-limanTÎ çalışmalar yaptılar, diğer İslâmî ilimlerde ise varlıkları görülmemektedir.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15.

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15.

[31] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâisül-Hasîs, 84; Suyûtî, Tedribu'r-râvî, 214-215.

[32] Bk. Suyûtî, age., 217-218.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/15-16.

[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16.

[34] Sened:

Sahih: Müsned, 1/458, H.no: 4379; Benzer rivayet için bk. 1/461-462, H.no: 4402; Müslim, îmân, 80; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/13, H.no: 9784.

[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16.

[36] Sened:

Sahih: Müsned, 11/32, H.no: 4870; Heysemî, bu eserin Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk.Mecma', 1/174.

[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/16-17.

[38] Sened:

Sahih: Müsned, İV/132, H.no: 17128; Benzer rivayet için bk. IV/130-131, H.no: 17108 (Bir sonraki hadise bk); Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2664 (hasen-garib); Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 3604; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 12; Dârimî, Mukaddime, 49, H.no: 586; Hâkim, 1/191-192, H.no: 371 (Hâkim, Ebû Râfî'nin hadisini verdikten sonra iki şâhid getirir ve her ikisinin de sahih olduğunu söyler. Bu şâhidlerden biri Mikdam'ın, diğeri İmrân b. Husayn'ın hadisidir. Zehebî Telhîs'te sükût eder); Dârekutnî, IV/286, H.no: 58. Heysemî, Hâlid b. Velid ve Câbir (Radıyallahu anhümâ) tarafından nakledilen rivayetlere değinerek zayıf olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/155.

İrbâd b. Sâriye'den (Radıyallahu anh) şahidi:

Ebû Dâvûd, Haraç, 31, H.no: 3050.

[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/17-18.

[40] Sened:

Sahih: Müsned,IV/130-131, H.no: 17108; Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2664; Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4604; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 12; Dârimî, Mukaddime, 49, H.no: 586; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/282-283, H.no: 668-670; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/137-138, H.no: 1061, 1063.

[41] Yani İslâm ülkesinde bulunan pasaportlu yabancılar/turistler. Zira onların malını almak normal sanılabilir. Peygamberimiz bundan sakındırıyor.

[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/18.

[43] Birçok âyet ve hadis seyahate teşvik eder: Yeryüzünün dolaşılıp, geçmiş insanların bırak-ı eserlere bakarak ibret alınması, yaratılanların nasıl olduğunun görülmesi vs. pek çok i kerîmenin emridir. Bk.Âlü İmrân 3/137, En'âm 6/11, Nahl 16/36, Nemi 27/69, Ankebut ara», Rûm 30/9, 42, Yusuf 12/109, Hac 22/45-46, Fâtır 35/44, Muhammed 47/10.

Allah Teâlâ buyurur: "Onlar yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin \ olduğunu görmezler mi? Öncekiler, kendilerinden daha kuvvetliydi..." (Fâtır 35/44).

"De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir"(En'am6/ll).

[44] Hapis, sürgün ve zorunlu ikâmet gibi...

[45] Bu seyahatin sebebi; a-Yeni hadisler öğrenmek, b-Duyduğu hadisin sıhhatini tahkik, c-Bildiği hadiste düştüğü tereddüdü izâle, d-Uluvvü isnâd (yani kendine ulaşan bir hadîsi rivayet edeninden dinlemek) için olabilir.

[46] Tirmizî, İlim, 2; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/19.

[48] Senedi

Sahih: Müsned, VI/8, H.no: 23751; Şafiî, Müsned, s.151, 233; Tirmizî, İlim, 10, H.no: 2663 (hasen-sahih); Humeydî, 1/252, H.no: 551; Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4605; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 13; Hâkim, 1/190-191, H.no: 368-370 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); Heysemî, Mevârid, 1/200, H.no: 98. İbn Lehîa hakkındaki değerlendirmelerimiz için bk.22/64. hadis. Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahu anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 21.

[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/19-20.
[50] Sened:
Hasen: MUsned,'u/4&3, H.no: 10218; 11/367, H.no: 8787; İbn Mâce, Mukaddime, 2, H.no: 21; Heysemî, sika kabul edilmekle birlikte Ebû Ma'şer Necîh b. Abdurrahman es-Sindî'nin (v. 170/786) Ahmed b. Hanbel tarafından zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Mecma', 1/154. Tirmizî, bazı ilim sahiplerinin Ebû Ma'şer'in hafızası hakkında tenkitte bulunduklarını belirterek, Buhârî'nin: "Âlimler bu râviden nakletmiş olsalar bile ben hiçbir şey nakletmem" dediğini nakleder. Bk.Sünen, Salât, 139, H.no: 343; Ahmed Muhammed Şâkir Sünen'in tahricinde Buhârî'nin "münkeru'l-hadis" diyerek aşın gittiğini, zayıf sayanların karşısında olanların da bulunduğunu belirterek şöyle demiştir: "Ebû Zür'a ed-Dımeşkî, Nuaym'dan "zeki, hafız biri idi" dedi. Yezid b. Harun, Ahmed b. Hanbel'in "Sadûktur, isnadın tam hakkını vermez" sözünü hatırlatarak bunun böyle olmadığım belirtti. Ebû Hatim de: "Ahmed b. Hanbel ondan hoşnut olmuştu"der. Bu hususta söylenenlerin en doğrusu da onun "sadûk" olmasıdır. Zehebî, bu zât hakkında Ahmed b. Hanbel'in "Sadûktur, isnadın tam hakkını vermez"; Yahya b. Main'in "Kuvvetli değildir" ve tbn Adiy'in "Zayıf olması ile birlikte hadisleri yazılabilir" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 5802; tbn Hacer ise: "Zayıftır, yaşlandı ve ihtilât etti/bunadı" der. Bk.Takrib, Trc. no: 7100; Bu râvinin Tirmizî iki, Ebû Dâvûd bir, İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise 27 hadisini nakleder. İbnü'l-Kattân hadislerini hasen saydı. Bk.Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV/121.
Ayrıca önce zikredilen üç hadisle de bu rivayet kuvvet kazanır.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/20.
[52] Sened:
Sahih: Müsned, III/310, H.no: 14270; Benzer rivayet için bk. III/319, H.no: 14368; m/371, Jüarc 14924 (Bu rivayetin baş kısmı şöyledir:)
Müslim, Cum'a, 867; Nesâî, Salâtii'l-îdeyn, 22, H.no: 1576; İbn Mâce, Mukaddime, 7, 45, Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 212; Ebû Yala, IV/90, H.no: 2119; IV/85, H.no:- îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buhâri, İ'tisâm, 2; İbn Mâce, Mukad.....tbb. r. H.no: 46, Dârimî, Mukaddime, 23, H.no: 213; Senedde yer alan Ca'fer, İbn MuıınaHed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'dir. Meşhur fakih ve imam; Hz. Peygamber'in (Sallallahü .mrtmtrsellem) torunu Ca'fer-i Sâdık'tır.
[53] Münâvî der ki: "Yani onun oluşuna hazır olun/bekleyin! Sabah ya da akşam hemen gerçekleşecek, Tevbeye koşun günahlarınız şilinsin, dünyayı biraz terk edin hesabınız hafiflesin, Âhireti hiç unutmayın..." Bk. Feyzu'l-Kadîr, 11/172.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/21-22.
[55] Sened:
Şahih: Müsned, 11/504-505, H.no: 10504; Benzer rivayet için bk. 11/520-521, H.no: 10696; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 204 (isnadı sahih). Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Dârimî'de "senne" lafzı yerine "deâ ilâ hüden" lafzı bulunmaktadır. (Bk. Müslim, İlim, 16; Tirmizî, İlim, 15, H.no: 2674; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 206 (bu lafızla Enes'ten (Radıyallahü anh) de rivayet bulunmaktadır. İbn Mâce< Mukaddime, 14, H.no: 205); Dârimî, Mukaddime, 44, H.no: 519) Heysemî, Taberâni'ye'nisbet ettiği benzer İbn Ömer (Radıyallahü anhümâ) hadisi için zayıf hükmünü verir. Bk.Mecmç', 1/168; Ebû Hüreyre'nin bu hadisi Birr konusunda 128/8189.hadiste tekrar edilecektir. a-Cerir b.Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şâhid: Müsned, IV/360, H.no: 19083; IV/362, H.no: 19106; IV/358-359, H.no:':il9074; IV/361-362, H.no: 19102; IV/361, H.no: 19100; IV/357, H.no: 19057; Nesâî, Zekât, 64, H.no: 2552; Ma'mer, XI/466; Müslim, Zekât, 69; İlim, 15; Tirmizî, İlim, 15, H.no: 2675; İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 203; Dârimî, Mukaddime, 44, H.no: 518-520; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/344, H.no: 2439; Cerir'in bu hadisi Zekât konusunda 219/3178., Birr konusunda ise 129/8190.hadiste zikredilecektir.
b-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şâhid: Müsned, V/387, H.no: 23182; Birr konusunda 130/8191.hadiste zikredilecektir.
c-Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şâhid: İbn Mâce, Mukaddime, 14, H.no: 203;
d-İbn Mâce'de Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) benzer bir şâhid daha vardır ki bu hadis Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) hadisini açıklar mahiyettedir:
BkJbn Mâce, Mukaddime, 15, H.no: 209-210
e-Ebû Mesûd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 131/8192.hadis
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/22-23.
[57] Sened:
Hasen: Müsned, IV/105, H.no: 16907; Heysemî, Bezzar tarafından da rivayet edilen hadisin \isi Ebûbekir b. Abdullah b. Ebû Meryem'in "miinkeru'l-hadis" olduğunu söy 1/188. Suyûtî, "hasen" işareti koymuş (Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 7790); lünzirî ve Heysemî'nin "zayıftır" dediklerini nakletmiştir. Bk.Feyzu'l-Kadîr,.. İbn Hacer'in hadisin isnadının ceyyid olduğunu söylediğini nakleder. Bk.tânî, 1/194. Ebûbekir b. Abdullah b. Ebû Meryem el-Gassânî (v. 156/773): İbn .nin Biikeyr veya Abdüsselâm, rivayetinin ise "zayıf olduğunu, evinde hıreızlık yapıl ihtilat ettiğini söyler. Bk.Takrîb, Trc. no: 7974. Zehebî ise ilim-d yânet sahibi olan bu t sayıldığını belirtir. Bk.Kâşif, Trc. no: 6526. Bu râvinin Tirmizî ve Dârimî dört, Ebû İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. Tirmizî rivayet ettiği .in hasen hükmünü verir. Bk.Sünen, H.no: 1012, 2238, 2459, 3066.
[58] İnsanlar arasında iki konuda fikir birliği sağladık.'
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/23.
[60] Müsned, IV/136, H.no: 17158; 17155; IV/135-136, H.no: 17153.
[61] Taberânî, el-Mucemü'l-kebîr, IV/80, H.no: 3705; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını, sadece senedindeki râvilerden Eclah'ta ihtilafın bulunduğunu söylemiştir. Bk. Mecma', 1/189.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/24.
[62] Sened:
Sahih: Müsned, VI/146, H.no: 25008; Benzer rivayet için bk. VI/73, H.no: 24331; VI/180, H.no: 25348; VI/256, H.no: 26069; VI/240, H.no: 25911; VI/270, H.no: 26207; Buhârî, İ'tisâm, 20; Müslim, Akdıye, 17-18, Ebû Dâvûd, Sünnet, 5, H.no: 4606; İbn EM Şeybe, VI/307, H.no: 31673.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/24-25.
[64] Sened:
Sahih: Müsned, V/48, H.no: 20373; Benzer rivayet için bk. V/50, H.no: 20387; V/41, H.no: 20300; Havz hadisi tevatür seviyesine ulaşan hadislerden biridir. Senedinde Ali b. Zeyd bulunmaktadır. Bu râvi için bk. 29/180.hadis. Şâhidleri için bk.
a-Hz.Ömer (Radıyallahü anlı): Bezzâr, 1/314, H.no: 204; Taberânî ve Bezzar tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysetnî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 111/85;
b-Ebû Hüreyre (Radıyallahü anhy. Müsned, 11/300, H.no: 7980; 11/408, H.no: 9263; Ma'mer b. Râşid, XI/406, Buhârî, Rikak, 53; Müslim, Taharet, 34-37, 39; Bu hadis Fiten bölümünde 339-340/11929-1193O.hadislerde zikredilecektir.
c-İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh): Müsned, 1/384, H.no: 3639; 1/402, H.no: 3812; 1/406, H.no: 3850; 1/407, H.no: 3866; 1/425, H.no: 4042; 1/439, H.no: 4180; 1/453, H.no: 433.2; 1/455, H.no: 4351; Buhârî, Fiten, 1; Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 32; İbn Mâce'deki rivayetten bu hadisin veda Haccında Kurban Bayramı günündeki hutbede irad buyurulduğu anlaşılıyor. Bk.İbn Mâce, Menâsik, 76, H.no: 3057; Busırî, isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk.Misbâhu'z-zücâce, III/206-207; Benzer bir rivayet Müsned'de de bulunmaktadır. Fakat sahabinin ismi müphemdir. Bk. Müsned, V/412, H.no: 23389; Bezzâr, V/106, H.no: 1685; V/124, H.no: 1709; V/164, H.no: 1757; Ebû Ya'lâ, K/102, H.no: 5168; K/126, H.no: 5199; Taberânî tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysemî, râvilerinin sahih hadis ricali olduğunu belirtir. Bk.Mecma', X/365; Bu hadis Fiten bölümünde 337/11927.hadiste zikredilecektir.
d-Enes (Radıyallahü anh): Müsned, III/102, H.no: 11935; III/140, H.no: 12358; m/281, H.no: 13926; Müslim, Salât, 53; Fezâil, 40; Buhârî, Rikak, 53; Nesâî, iftitah, 21, H.no: 902; Ebû Ya'lâ, VII/34, H.no: 3942; VII/40, H.no: 3951; Bu hadis Fiten bölümünde 341/11931. hadiste zikredilecektir.
e-İbn Abbas (Radıyallahü anhtimâ): Müsned, 1/223, H.no: 1950; 1/229, H.no: 2027; 1/235, H.no: 2096; 1/253, H.no: 2281-2282; 1/257, H.no: 2327; Müslim, Cennet, 59; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 3, H.no: 2423; Tefsir, 21/4, H.no: 3167; Nesâî, Cenâiz, 119, H.no: 2085; es- Sünenü'l-kübrâ, 1/668, H.no: 2214; VI/339, H.no: 11160; VI/408, H.no: 11337; İbn Ebî Şeybe, VII/86-87, H.no: 34397; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/71, H.no: 12508; Taberânî, Bezzar ve Ahmed b. Hanbel tarafından da rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma', X/364; Bu hadis Fiten bölümünde 336/11926.hadiste zikredilecektir.
f-Ebû Said (Radıyallahü anh): Müsned, 111/28, H.no: 11163; Buhâri, Rikak, 53; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından da rivayet edildiğini ifade eder. Bk.Mecma', X/364;
g-Ümmü Seleme (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/297, H.no: 26425; Müslim, Fezâil, 29; Taberânî, elMu'cemü'l-kebîr, XXIII/297, H.no: 661; İshâk b. Râhûye, 1/200, H.no: 21; Ayrıca 22/300.hadise bk.
h-Ebu'd-Derdâ (Radıyallahü anh): Taberânî ve Bezzar tarafından rivayet edildiğini söyleyen Heysemî, râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.Mecma', IX/367; X/365;
i-Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî (Radıyallahü anh): Müsned, V/388, H.no: 23183; V/393, H.no: 23230; V/400, H.no: 23285; İbn Ebî Şeybe, VII/455, H.no: 37177; Heysemî 'Taberânî iki senedle nakletmiş, her ikisinde de Zeyd b. Hasan el-Enmâtî var, bu zâtı İbn Hıbbân sika, Ebû Hatim zayıf saymış, diğer râvileri ise sikadır" der. BkMecma', X/363; Ayrıca 20/298. hadise bk.
k-Câbir (Radıyallahü anh): Müsned, III/384, H.no: 15059; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin râvileri sahih hadis ricalidir. Bezzar'ın naklettiği ise zayıftır" der. BkMecma', X/364; Bu hadis Fiten bölümünde 338/11928.hadiste zikredilecektir.
I-Semure b. Cündüb (Radıyallahü anh): Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VH/207, H.no: 6856; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel tarafından iki isnadla rivayet edilen hadisin senedinin birin-<de Ali b. Zeyd vardır. Bu zat zayıf olmakla birlikte sika kabul edilmiştir. Taberânî'nin râvileri de Ahmed b. Hanbel'in râvileri gibidir" der. Bk.Mecma', X/364-365: Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahririne bk.
m-Ebû Mûsâ (Radıyallahü anh): Bezzar, VIII/149, H.no: 3168;
n-Sehl b. Sa'd (Radıyallahü anh): Müsned, V/333, H.no: 22720; V/339, ttno: 22771; Buhâri, Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 26; Heysemî, Taberânî tarafindae da rivayet edildiğini ricalinin sahih hadis râvileri olduğunu söyler. BkMecma', X/363. Bir sonraki hadise bk. 19/297.
o-Hz.Âişe (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/121, Hjmc 24782; Mislim, Fezâil, 28; Ebû Ya'lâ, VII/433, H.no: 4455; Ayrıca2l/299.hadise bk.
ö-Esmâ bt. Ebû Bekr: (Radıyallahü anhâ): DmHvf. Uak. 53;
p-Ebû Abdillah es-Sunâbihî (Radıynilaks m+K Bk. MBıuırf. İV/349,351, H.no: 18970, 18984-18987;
r-Cündüb'den (Radıyallahü anh): Bk. ffiimrrf IVÖ13, ILmk 18712;
s-Müphem bir sahâbî (Radıyallahü ımkn Mimi VMIZ Hjmk 23389.
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/25-26.
[66] Sened:

Sahih: Müsned, V/333, H.no: 22720; Benzer rivayet için bk.V/339, H.no: 22771: Buhârî, Rikak, 53; Müslim, Fezâil, 26; Heysemî, Taberânî tarafından da rivayet edildiğini, ricalinin sahih hadis râvileri olduğunu söyler. Bk.Mecma', X/363. Bir önceki hadise bk.18/296.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/26-27.
[68] Sened:
Sahih: Müsned, V/388, H.no: 23183; Benzer rivayet için bk.V/393, H.no: 23230; V/400, H.no: 23285; İbn Ebî Şeybe, VII/455, H.no: 37177; Heysemî Taberânî iki senedle nakletmiş, her ikisinde de Zeyd b. Hasan el-Enmâtî var, bu zâtı İbn Hibbân sika, Ebû Hatim zayıf saymış, diğer râvileri ise sikadır" der. Bk.Mecma', X/363; (bu rivayetteki hadis aynı zamanda İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) da nakledilmiştir); Ayrıca 18/296.hadise hk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/27.
[69] Sened:
Sahih: Müsned, VI/121, H.no: 24782; Afus/im, FteriH, Hno: 4455-Ayrıca 18/296.hadise bk.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/28.
[70] Sened:
Sahih: Müsned, VI/297, H.no: 26425; Müslim, Fezâil, 29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kelnr, XXIII/297, H.no: 661; İshâk b. Râhûye, 1/200, H.no: 21; Ayrıca 18/296.hadise bk.
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/28-29.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/29-30.
[73] Sened:
Sahih: Müsned, 111/84, H.no: 11739; Benzer rivayet için bk.III/89, H.no: 11782; 111/94, H.no: 11836 (Meçhul bir râvi bulunduğundan dolayı bu rivayetin senedi zayıftır. Fakat 11739. hadisten de anlaşıldığı gibi Zeyd b. Eslem'in meçhul hocası: Atâ' b. Yesâr'dır); Buharı, İ'tisâm, 14; Enbiyâ, 50; Müslim, İlim, 6.
Hadisin şâhidleri:
a-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/186, H.no: 5943;
b-Kesir b. Abdullah dedesi Amr b. Avf tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/186, H.no: 5943; Hâkim, 1/219, H.no: 445 (Hâkim şâhid olarak verir);
c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, 1/218, H.no: 444 (Hâkim şâhid olarak verir);
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 24/302.hadise bk.
[74] Zira' dirsekten orta parmak ucuna kadar olan mesafedir, bu da bir arşın olup yaklaşık bir adımdır. Anlaşılması için adım olarak terceme edildi, çünkü Türkçe'de arşınlan açmak a-dımlan açmak anlamına gelmektedir. (Bk. Sami, Şemseddin, Kamûs-u Türlâ 1/29, 648).
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/30-31.
[76] Sened:
Sahih: Müsned, 11/327, H.no: 8322; Benzer rivayet için bk. 11/450, H.no: 9781 (8322. hadisteki "Ehl-i kitap" lafzı yerine burada "Yahûdî ve Hristiyanlar" lafzı zikredilmiştir); 11/511, H.no: 10589 (Meçhul bir râvi bulunduğundan dolayı bu rivayetin senedi zayıftır); 11/527, H.no: 10767; İbn Mâce, Fiten, 17, H.no: 3994 (isnadı sahih, ricali sikadır); Ebû Ya'lâ, XI/182, H.no: 6292; Hâkim, 1/83, H.no: 106 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Şâhidleri için bir önceki 23/301.hadise bk.
[77] Bk. 23/301. hadisin ilgili dipnotu.
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/31.
[79] Sened:
Sahih: Müsned, V/340, H.no: 22776; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/204. H.no: 6017; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, IV/502, H.no: 8404 (Hâkim, hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de sahih olduğunu tekid etmiştir); Heysemî hadisin râvileri arasında bulunan İbn Lehîa'mn zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', VII/261. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/31.
[81] Sened:
Hasen: Müsned, IV/125, H.no: 17070; Taberânî, el-Mu'carai'l-kettr, VII/281, Rno: 7140:
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'catml-kebir, X/39, H.no: 9882;
Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, U/342, H.no: 3218 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır); IV/516, H.no: 8448 (Hâkim, bu hadisin de sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise sahih olduğunu tekid etmiştir);
Heysemî hadisin râvileri (Şehr b. Havşeb gibi ki bu râvi hakkında geniş bilgi için bk.4/4. hadis) hakkında ihtilaf edildiğini söyler. Bk. Mecma', VII/261.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/32.
[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/218, H.no: 21794;'Benzer rivayet için bk.V/218, H.no: 21797; Tirmiâ, Fiten, 18, H.no: 2180 (Tirmizî, "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra Ebû Vâkid'in ismini verir: "Haris b. Avf".
Ayrıca bu konuda Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den - Radıyallahü anhüma- de nakillerin bulunduğunu ifade eder); Humeydî, 11/375, H.no: 848; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, m/244, H.no: 3291.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/32-33.
[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/33-34.
[86] Sened:
Sahih: Müsned, Ilİ/100-101, H.no: 11916; Buharı, Mevâkît, 7; Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme, 17, H.no: 2447 (hasen-garib); Ebû Ya'lâ, VII/197, H.no: 4184.
[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/34.
[88] Sened:
Sahih: Müsned, III/270, H.no: 13795; Benzer bir rivayet için bk. Buhâft, Mevâkît, 7; Makdisî, Muhtara, V/102, H.no: 1723 (sahih isnadla).
[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/34-35.
[90] Sened:
Sahih: Müsned, VI/443, H.no: 27373-27374; Benzer rivayet için bk. V/195, H.no: 21597; Buhârî, Ezan, 31.
[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/35.
[92] Bk.Tevbe 9/117-118.
[93] Fetih 48/18-19.
[94] Fetih 48/29. Ayrıca bk. Kitâb-ı Mukaddes, Ahd-i atîk, Tesniye, bab: 33, âyet, 2-3; Markos, bab: 4, âyet, 26-32.
[95] Haşr 59/8-9.
[96] Zümer 39/23.
[97] Secde 32/15-17.
[98] Zümer 39/9.
[99] Ahzâb 33/33-34.
[100] Tevbe 9/100.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/36.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

66- KİTÂBU FADÂİLİ'L-KUR'ÂN
1- Bâb: Vahyin Nüzulü Nasıldır Ve İlk Nazil Olan?
2- Bâb: Kur'ân, Kureyş Lisânı İle Ve Arab Lisânı İle Nazil Oldu
3- Kur'ân'ın Sahîfeler İçinde Toplanması Babı
4- Peygamberin Kâtibi Babı
5- Bâb:
6- Kur'ân'ın Te'lîfi Babı
7- Bâb: Cibril Kur'ân'ı Peygamberce Arzeder İdi
8- Peygamberin Sahâbîlerinden Meşhur Olan Kur'ân Üstâdları Babı
9- Fâtihatu'l-Kîtâb'ın Fazîleti Babı
10- El-Bakara Sûresi'nin Fazîleti Babı
11- El-Kehf Sûresi'nin Fazîleti Babı
12- El-Feth Sûresi'nin Fazîleti Babı
13- "Kul Huve'llâhu Ahad" Sûresi'nin Fazileti Babı
14- El-Muawizât Sûrelerinin Fazileti Babı
15- Kur'ân'ın Okunması Sırasında Es-Sekîne'nin Ve Meleklerin İnmesi Babı
16- Peygamber (S), Mushaf'ın İki Deffesî (Yânî Mushaf'ı İki Yanından İhata Eden Cildleri) Arasında Bulunandan Başka Birşey Bırakmadı Diyen Kimse Babı
17- Kur'ân'ın Diğer Sözlere Üstünlüğü Babı
18- Azîz Ve Celîl Olan Allah'ın Kitabiyle Vasiyyet Babı
19- Bâb: Kuıtân'la Yetinmeyen Kimse Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:
20- Kişinin Kur'ân Sahibine Gıbta Etmesi Babı
21- Bâb:
22- Mushaf'a Bakmaksızın Ezberden Kur'ân Okumak Babı
23- Kur'ân'ın Ezber Edilip Ezberden Okunması Ve Ezberde Tutma Ahdinin Dâima Yenilenerek Te'kîd Edilip Durması Babı
24- Binek Üzerinde Kur'ân Okumak Babı
25- Kur'ân'ı Çocuklara Öğretmek Babı
26- Kur'ân'ı Unutmak; Bir Kimse "Ben Şu Âyetleri Unuttum" Der Mi? Ve Yüce Allah'ın'.
27- "El-Bakara Sûresi", "Şunun Sûresi" Ve "Şunun Sûresi" Demekte Bir Zarar Görmeyen Kimse Babı
28- Kıraatte Tertîl Ve Yüce Allah'ın: "Kur'ân'ı Tertîl İle (Yânı Açık Açık, Tane Tane) Oku" (Ei- Muzzemmil: 4) Kavli Babı
30- Kıraatte Tercî' Babı
31- Kur'ân Okumakta Ses Güzelliği Babı
Dâvûd Peygamberin Ses Güzelliği İle "Tercî"1 Ve "Ewâb" Ta'bîrlerine Âid Tefsir Özeti:
32- Başkasından Kur'ân Dinlemeyi Seven Kimse Bâbî
33- Okutucu Olan Kimsenin Okuyucuya "Hasbuke(=Sana Yeter)1' Sözü Babı
34- Bâb: Kur'ân Ne Kadar Müddette Okunup Hatmedilir?
35- Kur'ân Okuma Esnasında Ağlamak Babı
36- Kur'ân Okuması İle Gösteriş Yapan Yâhud Kur'ân'la Yiyicilik Etmek İsteyen Yâhud Da Kur'ân'ı Âlet Ederek Yalan Ve Fâcirlikle Haksızlık Yapan Kimseler(İn Günâhı) Babı
37- Bâb: Kur'ân Üzerinde Kalbleriniz Birleştikçe Kur'ân Okuyunuz

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

66- KİTÂBU FADÂİLİ'L-KUR'ÂN

(Kur'ânhn Faziletleri Kitabı) [1]

1- Bâb: Vahyin Nüzulü Nasıldır Ve İlk Nazil Olan?

İbn Abbâs:
"el-Muheymin" (ei-Mâide: si), "el-Emîn" demektir; Kur'ân, kendinden önceki herbir kitâb üzerine emindir, demiştir [2].

1-.....Efaû Seleme şöyle dedi: Bana Âişe ile İbn Abbâs haber verip şöyle dediler: Peygamber (S), kendisine Kur'ân indirilıı olduğu hâlde on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikaamet etti [3].

2-.....Mu'temir bize tahdîs edip şöyle dedi: Ben babamdan işittim Ebû Usmân şöyle demiştir: Bana haber verildi ki, Cibrîl aleyhi's-selâm Peygamber'e gelmişti. Bu sırada Peygamber'in yanında (kadınlarından) Ümmü Seleme bulunuyordu. Cibrîl, Peygamber'le konuşmaya başladı. (Sonra kalkıp gitti.) Peygamber (S) Ümmü Seleme'-
ye:
— "Bu kimdir?" diye sordu, yâhud kendi dediği gibi bir sual sordu.
Ümmü Seleme:
— Bu Dıhye'dir, dedi. Ümmü Seleme yine şöyle dedi:
— Allah'a yemîn ederim ki, Peygamber'in Cibrîl haberini sahâ-bîlerine haber vermek üzere îrâd ettiği hutbesini işitinceye kadar ben Cibril'i, başka değil, muhakkak Dıhye sandım.
(Râvî:) Ümmü Seleme ya böyle yâhud kendi dediği gibi bir söz söyledi, dedi.
Babam şöyle dedi: Ben Ebû Usmân'a:
— Sen bu hadîsi kimden işittin? diye sordum. O:
— Usâmetu'bnu Zeyd'den, dedi [4]

3-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki, ona

mucizelerden (kendi zamanlarındaki) insanların inandıkları kadar verilmiş olmasın. Mu'cize olarak bana verilen ise, ancak Allah'ın bana vah-yettiğidir. Bunun için kıyamet gününde ben, peygamberlerin en çok tâbi'i bulunanı olacağımı ümîd ederim"[5].

4-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Yüce Allah, Rasûlü'nün üzerine vefatından evvele kadar arka arkaya vahy indirdi.
Hattâ O'nu, vahy en çok olduğu zaman vefat ettirdi. Bundan sonra Rasûlullah (S) vefat etti [6].

5-.....Esved ibn Kays demiştir ki, Cundeb ibn Sufyân(R)'dan işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) rahatsızlandı. Bir kadın geldi:
— Yâ Muhammedi Ben umarım ki şeytânın Seni bırakmış olsun. Görüyorum ki, bir gece yâhud iki gecedir Sana yaklaşmadı, dedi.
Bunun üzerine Azız ve Celîl olan Allah "Ve'd-duhâ vel-leyli izâ secâ mâ veddeake Rabbuke ve mâ kala" sûresini indirdi [7].

2- Bâb: Kur'ân, Kureyş Lisânı İle Ve Arab Lisânı İle Nazil Oldu

Bu, birçok âyetlerde "Kur'ânen Arabiyyen", "Bilisânin Arabiyyin mübînin" şeklinde sarîh olarak beyân edilmiştir [8].

6-.....Enesibn Mâlik haber verip şöyle dedi: Usmân, Zeydibn Sabit, Saîd ibnu'1-Âs, Abdullah ibnıTz-Zubeyr ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibn Hişâm'a sûreleri Mushaflara nakletmelerini emretti ve o istinsah hey'etindeki son üç kişiye hitaben:
— Sizler ve Zeyd ibn Sabit, Kur'ân'ın Arabça lügatlerinden herhangi Arabça bir lügatte ihtilâf ettiğiniz zaman, o lügati Kureyş lisâ-niyle yazınız. Çünkü Kur'ân, Kureyş kabilesinin dili ile indirildi, dedi.
Onlar da böyle yaptılar [9].

7-.....Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Bana Safvân ibn Ebî Ya'Iâ ibn Umeyye şöyle haber verdi:
— Ya'lâ, keski ben Rasûlullah'i, üzerine vahy indirildiği sırada göreydim, der dururdu.
Nihayet Peygamber (S) Cı'râne'de bulunduğu zaman, üzerinde bir kumaş kendisini gölgelendirmiş ve yanında da sahâbîlerinden birtakım insanlar bulunduğu sırada, güzel koku sürünmüş bir kimse yanına çıkageldi. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Güzel koku süründükten sonra bir cübbe içinde umre için ihrama giren kimse hakkında ne dersiniz? diye sordu.
Peygamber, bir müddet baktı. Akabinde kendisine vahy geldi. Bunun üzerine Umer, Ya'lâ'ya "Gel" diye işaret etti. Ya'lâ geldi ve başını, Peygamber'i örtmekte olan örtünün içine soktu. Peygamber'i yüzü kızarmış, uyuyan kimsenin gidip gelen nefesi gibi horulduyor vaziyette gördü. Peygamber'in hâli bir müddet böyle devam etti. Sonra Peygamber'den bu hâl sıyrıldı. Bunun üzerine Peygamber:
— "Biraz evvel umreden bana suâl soran kimse nerede?" diye sordu.
Hemen o suâli soran kimse arandı ve bulunup Peygamber'in yanına getirildi. Peygamber:
— "Sendeki kokuya gelince, onu üç kerre yıka, üzerindeki cüb-beye gelince, onu da çıkar, sonra haccında yapmakta olduğun fiilleri umrende de yap" buyurdu [10].

3- Kur'ân'ın Sahîfeler İçinde Toplanması Babı [11]

8-.....Zeyd ibn Sabit şöyle demiştir: Ebû Bekr Yemâme'de şehîd olanların ölümünü müteâkib haber yollayıp beni çağırdı. Yanında Umer ibn Hattâb da bulunuyordu. Ebû Bekr bana şu sözleri söyledi: Umer bana geldi ve:
— Yemâme gününün şiddetli harbinde Kur'ân hafızlarından birçoğu şehîd oldu. Ben diğer harb sahalarında da harbin şiddetli olup Kur'ân hafızlarının şehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kısmın zayi' olup gitmesinden endîşe ediyorum. Binâenaleyh ben senin, Kur'ân'ın kitâb hâlinde toplanmasını emretmeni düşünüyorum, dedi.
Ben Umer'e:
— Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yaparsın? dedim. Umer:
— Vallahi bu hayırdır, dedi, ve bana müracaatta devam etti. Nihayet Allah benim göğsümü bu işi için açtı ve ben de Umer'in düşündüğü bu işte onun gibi düşündüm.
Zeyd dedi ki: Bu sözlerden sonra Ebû Bekr, bana hitaben şunları söyledi:
— Sen genç ve akıllı bir erkeksin, biz seni hiçbir kusurla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yazıyordun. Binâenaleyh sen Kur'ân'ı tetebbu' et ve onu bir araya topla!
Zeyd buna karşı: Vallahi eğer bana dağlardan bir dağın nakledilmesini teklîf etmiş olsalardı, o iş benim üzerime, bana emrettiği bu Kur'ân'ı toplama işinden daha ağır olmazdı, dedi.
Zeyd dedi ki: Ben:
— Sizler, Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yapıyorsunuz? dedim.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayırlı bir iştir, dedi.
Ve Ebû Bekr bana müracaatta devam etti. Nihayet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in akıllarını yatırdığı ve göğüslerini

ferahlandırdığı bu işe, benim de aklımı açtı ve gönlümü ferahlandırdı. Bunun üzerine ben de Kur'ân'ın ardına düşüp gereği gibi araştırdım ve onu yazılı bulunduğu hurma dallarından, ince taş levhalardan ve hafızların ezberlerinden topladım. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Hu-zeyme el-Ensârî'nin yanında buldum. O âyeti ondan başka kimsenin yanında bulmadım. Bu âyet, "Le kad câekum rasûlun min enfusi-kum azîzun aleyhi mâ anutum.,." sözlerinden Berâe Sûresi'nin sonuna kadar devam eden âyetti [12]. Neticede toplanan bu sahîfeler, tâ Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yanında bulundu. Sonra hayâtı müddetince Umer'in yanında kaldı. Bundan sonra Umer'in kızı Hafsa'nın yanında kaldı [13].

9-.....İbn Şihâb şöyle tahdîs etti: Ona da Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etmiştir: Ermenistan fethinde Suriyeliler'le, Azrebîcân fethinde de Iraklılar'la birlikte harb eden Huzeyfetu'bnu'I-Yemân, bunların Kur'ân'ı çeşitli şekillerde okumalarının kendisine verdiği endîşe üzerine Usmân'm yanına geldi ve ona:
— Ey Mü'minlerin Emîri, sen, Kur'ân'ı okumakta Yahûdîler'le Hnstiyanlar'ın kendi kitâblarını okumakta uğradıkları ayrılığa benzer bir ihtilâfa düşmeden evvel bu ümmete yetiş, bu işin icâbına bak, dedi.
Bunun üzerine Usmân, Hafsa'ya haber gönderip:
— Bize Kur'ân'm yazılı olduğu sahîfeleri gönder de, biz sûreleri Mushaflara nakledelim, sonra da o sahîfeleri tekrar sana iade edelim, dedi.
Bunun üzerine Hafsa muhafaza ettiği Kur'ân'ı Usmân'a gönderdi. Usmân da Zeyd ibn Sabit, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Âs ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibn Hişâm'dan kurulu istinsah hey'-etine emir verdi. Onlar da bu asıl nüshadaki sûreleri Mushaflara istinsah edip naklettiler. Usmân bu istinsah işinin başında, Zeyd'in Medîneli olması yüzünden Kureyşli olan üç kişiye hitaben:
— Sizler Zeyd ibn Sabit ile Kur'ân'dan herhangi birşeyde ihtilâf ettiğiniz zaman, Kur'ân'ı Kureyş lisânı ile yazınız. Çünkü Kur'ân, Ku-reyş lisânı ile nazil olmuştur, dedi [14].
Onlar da işte böyle yaptılar, nihayet sahîfeleri Mushaflara istinsah edip naklettikleri zaman, Usmân asıl sahîfeleri tekrar Hafsa'ya iade etti.
Hey'et ferdlerinin istinsah ettikleri Mushaflar'dan birer Mushaf'ı da her tarafa gönderdi. Bu gönderdiği (resmî) Mushaflar'ın dışında kalan ve içinde Kur'ân yazılı bulunan her sahîfenin yâhud mushafın da yakılmasını emretti [15].
İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Harîce haber verdi: O, babası Zeyd ibn Sâbit'ten şöyle dediğini işitmiştir Mushaf'ı istinsah ettiğimiz sırada ben el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettin^ Hâlbuki ben Rasûlullah'm o âyeti okumakta olduğunu işitir dururdum. (Böyle iken ben o âyeti yazılı olarak bulamamıştım.) O âyeti şiddetle araştırdık. Nihayet onu Huzeymetu'bnu Sabit el-EnsârîJnin yanında (yazılı) bulduk. En sonu onu da (hey'etin kararıyle) Mushaf'taki kendi sûresine kattık. O âyet şudur:
"Mü 'minlerin içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. îşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlenni) değiştirmediler"(e\-Ahzâb. 21) [16].

4- Peygamberin Kâtibi Babı [17]

10-.....Ubeyd ibnu's-Sebbâk şöyle dedi: Zeyd ibn Sabit şöyle dedi: Ebû Bekr bana haber gönderip çağırdı da:
— Sen, Rasûlullah (S) için vahyi yazıyordun. Binâenaleyh sen Kur'ân'ın ardına düşüp gereği gibi araştır, dedi.
Bunun üzerine ben de Kur'ân*m ardına düşüp gereği gibi araştırdım. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonundaki iki âyeti Ebû Huzey-me el-Ensârî'nin yanında buldum, onları ondan başka bir kimsenin yanında (yazılı olarak) bulamadım. O iki âyet şunlardır: "And olsun» size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü '-minleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o. (Sana îmân etmekten) yüz çevirirlerse de ki: Bana Allah yeter. O'ndan başka hiçbir tanrı yok. Ben ancak O'na güvenip dayandım. O, büyük Arşhn sahibidir" (et-Tevbe: 128-129) [18].

11-..... el-Berâ şöyle dedi: "Lâ yestevVl-kaaidune minel mü'minîne vel-mucâhidünefîsebîlVllâhi..." (en-Nisâ: 95) âyeti nazil olduğu zaman Peygamber (S):
— "Bana Zeyd'i çağır, levha, divit ve kürek kemiği -yâhud: kürek kemiği ve divit- getirsin" buyurdu.
Sonra:
— "Yaz: Lâ yestevVl-kaaidun..." buyurdu. Peygamber'in sırtının arkasında, a'mâ olan Amr ibnu Ümmi Mektûm vardı. O:
— Yâ Rasûlallah! Ben gözleri zarara uğramış bir kimseyim, binâenaleyh bana ne emredersin? dedi.
Akabinde bu âyetin yerinde: "Lâ yestevVl-kaaidune mine'l-mü 'minine fî sebili'ilâhi gayru ulVd-darari... "(en-Nisâ: 95) nazil oldu [19].

5- Bâb:

"Kur'ân yedi harf üzere indirildi"

12-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Abdullah'ın oğlu Ubeydullah tahdîs etti. Ona da Abdullah ibn Abbâs şöyle tahdîs etmiştir: Rasû-lullah (S) şöyle buyurmuştur: "Cibril bana Kur'ân'/ bir okunuş üzerine okuttu. Ben ona müracaat ettim ve durmadan bunun artmasını isterdim. O da bana artırırdı. Nihayet yedi türlü okunuşa erişti (yânî yedi türlü okunuşu geçmeyip

orada durdu)" [20].

13-.....İbn Şihâb dedi ki: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr tahdîs etti. Ona da Mısver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibn Abd el-Kaarî tahdîs etmişlerdir. Onlar da Umer ibnu'l-Hattâb şöyle derken işitmiş-lerdir; Ben Rasûlullah'ın sağlığında (namazda) Hişâm ibn Hakîm'i el-Furkaan Sûresi'ni okurken işittim. Ve onun okuyuşuna kulak tutup dinledim. Bir de baktım ki, Hişârn bu sûreyi Rasûlullah'ın bana okutmadığı birtakım lehçelerle okuyor. Az kaldı namazın içinde onun üzerine atılacaktım. Fakat selâm verinceye kadar güçlükle sabrettim. (Selâm verince kaçırmamak için) hemen ridâsım göğsünün üzerinde toplayıp:
— Senden işitmiş olduğum bu sûreyi sana kim okuttu? dedim. Hişâm:
— Onu bana Rasûlullah okuttu, dedi.
— Yalan söyledin. Çünkü Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okuduğundan başka bir lehçe ile okutmuştur, dedim.
Ve onu yakasından tutarak Rasûlullah'a götürdüm.
— Yâ Rasûlallah! Şunun el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in o sûreyi bana okutmadığın birtakım lehçeler üzerine okurken işittim, dedim.
Rasûlullah (S) bana:
— "Hişâm'ın yakasını bırak" buyurdu. Ona da:
— "Yâ Hişâm, oku!" diye emretti.
O da, kendisini okurken işitmiş olduğum kıraati Rasûlullah'a karşı okudu. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu sûre böyle indirildi" buyuruldu. Bundan sonra:
— "Yâ Umer, sen de oku!" diye emretti.
Ben de vaktiyle bana okutmuş olduğu okuyuşla okudum. Bana da:
— "Bu sûre böyle indirildi. Şübhesiz bu Kur'ân yedi harf (yedi lügat ve yedi lehçe) üzerine indirilmiştir. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyunuz" buyurdu [21].

6- Kur'ân'ın Te'lîfi Babı [22]

14-.....İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Yûsuf ibn Mâ"hek haber verip şöyle dedi: Ben Mü'minlerin annesi Âişe'nin yanında idim. Derken onun yanına Iraklı bir kimse çıkageldi de:
— Kefenin hangisi daha hayırlıdır? dedi. Âişe:
— Yazık sana! (Artık ölümünden sonra hislerin bâtıl olduğu için) sana hangi şey zarar verebilir ki? dedi.
Bu sefer o Iraklı zât:
— Ey mü'minlerin annesi, bana kendi Mushaf'ını göster, dedi. Âişe:
— Niçin? diye sordu. O zât:
— Ben ümîd ederim ki, Kur'ân'ı senin Mushaf'ına göre te'lîf ederim. Çünkü Kur'ân te'lîf edilmiş olmayarak okunuyor, dedi.
Âişe:
— Diğer sûrenin kıraatinden evvel Kur'ân'in hangi sûresini okumuş olsan sana ne zarar verir ki? Kur'ân'dan ilk nazil olan Mufas-sal'dan, içinde cennet ve ateş zikrolunan bir sûredir. Nihayet insanlar İslâm'a döndükleri zaman, halâl ve haram nazil oldu. Şayet ilk evvel "Şarab içmeyin " yasağı inseydi, insanlar elbette: Biz ebeden şarâbı bırakmayız, derlerdi. Ve şayet yine ilk evvel "Zina etmeyin" yasağı inmiş olsaydı, insanlar muhakkak: Biz zinayı ebeden bırakmayız, diyeceklerdi. Yeminle söylüyorum ki, ben henüz oyun oynayan bir kız çocuğu iken Mekke'de Muhammed'e: "BeVVs-sâatu meviduhum ve's-sâatu edhâ ve emerru=Daha doğrusu onlara va *d olunan asil vakit, o saattir. O saat daha belâlı ve daha acıdır"(ei-Kamer: 46) inmiştir, el-Bakara ile en-Nisâ Sûreleri ancak ben Peygamber'in yamndayken inmişlerdir, dedi.
Râvî dedi ki: Bundan sonra Âişe, o Iraklı için Mushaf'ı meydana çıkardı ve o şahsa sûrenin -bir rivayette: Sûrelerin-âyetlerini imlâ ettirip yazdırdı [23].

15-.....Ebû İshâk dedi ki: Ben Yezîd oğlu Abdurrahmân'dan işittim, o şöyle dedi: Ben İbn Mes'ûd'dan işittim, o, Benû İsrâîl (yânî el-İsrâ), el-Kehf, Meryem, Tâhâ ve el-Enbiyâ Sûreleri hakkında, bu sûreler ilk atiklerdendirler, bunlar kadîm sûrelerdendirler, diyordu [24].

16-.....el-Berâ (R): Ben "Sebbih isme Rabbike'UaHâ"sûresini, Peygamber'in Medine'ye gelmesinden evvel öğrendim, ded [25].

17-.....Şakîk şöyle dedi: Abdullah (ibnMes'ûd): Ben Peygamber'in herbir rek'atte ikişer ikişer okumak âdetinde olduğu uzunluk ve kısalıkça birbirine yakın bulunan sûreleri kat'î olarak bilmişim-dir, dedi. Müteakiben Abdullah oturduğu yerden kalktı, odasına girdi, beraberinde Alkame de girdi. Sonra Alkame dışarıya çıktı. Biz hemen Alkame'ye bu sûreleri sorduk. Alkame:
— İbn Mes'ûd'un te'lîfi üzere el-Mufassal'm evvelinden yirmi sûredir. Onların sonuncusu "Hâmîmler"dir, "//d. Mim. ed-Duhân" ve "Amme yetesâelûn", dedi [26].

7- Bâb: Cibril Kur'ân'ı Peygamberce Arzeder İdi

Mesrûk, Aişe'den; o da Fâtıma aleyhi's-selâm'dan şöyle demiştir: Peygamber (S) bana gizlice şöyle söyledi: "Her sene Cibril,

Kur'ân'ı benimle bir kerre mukaabele ederdi. Bu sene iki defa mukaabele eyledi. Öyle sanıyorum ki, ecelim yaklaşmıştır" [27].

18-.....İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber (S) hayırda insanların en cömerdi idi. En cömerd olduğu zaman da ramazân ayında idi. Çünkü ramazân ayı çıkıncaya kadar Cibril her gece O'nunla mulâkî olur, Rasûlullah da Kur'ân'ı Cibril'e arzeder idi. İşte bundan dolayı Cibril, Peygamber'e kavuştuğu zaman, Peygamber hayırda, esmesi maniaya uğramayan rüzgârdan daha cömerd olurdu [28].

19-.....Ebû Hureyre şöyle dedi: Cibril, Peygamber'e Kur'ân'ı her sene bir defa arzederdi. Peygamber'in vefat ettiği yıl içinde O'na iki defa arzetti. Peygamber her sene on gün i'tikâf ederdi. Ruhunun kabzolunduğu yılda ise yirmi gün i'tikâf etti [29].

8- Peygamberin Sahâbîlerinden Meşhur Olan Kur'ân Üstâdları Babı [30]

20-.....Mesrûk'tan: Abdullah ibn Amr, Abdullah ibn Mes'ûd'u zikretti de:
— Ben Abdullah ibn Mes'ûd'u sevmekte devam edeceğim; Peygamber^)'den: "Kur'ân'ı şu dört kimseden alınız: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Sâlim'den, Muâzibn Cebel'den ve Ubeyy ibn Ka'b'dan" derken işittim, dedi [31].

21-.....Şakîk ibn Seleme tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibn Mes'ûd bir hutbe îrâd etti de şöyle dedi: Allah'a yeminle söyİtiyorum ki, ben Rasülullah'ın ağzından yetmiş küsur sûre almışımdır. Yine Allah'a yeminle söylüyorum ki, Peygamber'in sahâbîleri, benim onların en hayırlısı olmadığım hâlde Allah'ın Kitâbı'm en iyi bilenlerinden olduğumu muhakkak bilmişlerdir.
Şakîk dedi ki: Ben topluluk içindeki dâirelerde oturdum da ne söylüyorlar diye dinliyordum. İbn Mes'ûd'un sözünün gayrisini söyleyen bir tek reddedici işitmedim.

22-.....Alkame şöyle dedi: Biz Hımıs'ta bulunuyorduk. İbn Mes'ûd Yûsuf Sûresi'ni okudu. Bir kimse:
— Sûre böyle nazil olmadı, dedi. İbn Mes'ûd:
— Ben Rasûlullah'ın huzurunda okudum da O bana "Güzel okudun" buyurdu, dedi.
Ve o şahısta şarâb kokusu buldu. Bunun üzerine:
— Sen Allah'ın Kitâbı'nı yalanlamakla şarâb içmeyi bir araya mı topluyorsun? dedi ve o şahsa şarâb içme cezası uyguladı.

23-..... Mesrûk, şöyle dedi: Abdullah (R) şöyle dedi:
— Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ile söylüyorum, Allah'ın Kitâbı'ndan hiçbir sûre inmedi ki, ben onun nerede indirildiğini bilir olmayayım; yine Allah'ın Kitâbı'ndan hiçbir âyet indirilmedi ki, ben onun ne hakkında indirildiğini bilir olmayayım.
Eğer Allah'ın Kitâbi'nı benden daha iyi bilir, kendisine develerin ulaştırabileceği bir kimsenin mevcûd olduğunu bileydim, muhakkak biner, ona giderdim [32].

24-.....Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber(S)'in zamanında Kur'ân'ı cem' edenler kimlerdir? diye sordum.
Enes:
— Dört kişidir; hepsi de Ensâr'dandır: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd, dedi.
Bu hadîsi el-Fadl, Hüseyin ibn Vâkıt'tan; o da Sumâme'den; o da Enes'ten isnâdıyle rivayet etmesinde Hafs ibn Umer'e mutâbaat eylemiştir.

25-.....Enes şöyle dedi: Peygamber (S) vefat etti. Kur'ân'ı şu dört kişiden başkası toplamadı: Ebu'd-Derdâ, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd.
Enes: Ve biz, bu Ebû Zeyd'e vâris olduk, dedi (Çünkü bu Ebû Zeyd, Enes'in amcası idi ve zürriyet bırakmamıştı) [33].

26-..... İbn Abbâs dedi ki: Umer şöyle dedi: Alî bizim en iyi hüküm verenimizdir; Ubeyy de bizim en iyi okuyanımızdır. Bizler ise,
Ubeyy: "Ben onu Rasûlullah'ın ağzından aldım, binâenaleyh ben hiçbir neshedici şeyden dolayı Rasûlullah'tan almış olduğum okuyuşu terketmem" der olduğu hâlde, Ubeyy'in kavlinden bir kısmını muhakkak terketmekteyiz. Ubeyy: Yüce Allah şöyle buyurdu: "Mâ nen-sah min âyetin ev nense'hâ ne'ti bi-hayrin minhâ ev mw//7iâ"(ei-Bakara: 106), şeklinde okurdu [34].

9- Fâtihatu'l-Kîtâb'ın Fazîleti Babı

27-.....Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ şöyle dedi: Ben Mescid'de namaz kılıyordum. Peygamber (S) beni çağırdı. Ben de O'na icabet etmedim. (Namazdan sonra vardığımda:)
— Yâ Rasûlallah, ben namaz kılıyordum, diye özür beyân ettim. Rasûlullah:
— "Kur'ân'da Allah: Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da'vet ettiği zaman Allah 'a ve Rasûlü 'ne icabet edin... (ei-Enfâi: 24) buyurmadı mı?" dedi.

Sonra Rasûlullah bana;
— "Haberin olsun, sen mescidden çıkmadan evvel ben sana muhakkak Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim" buyurdu.
Sonra elimi tuttu. Mescidden çıkmak istediğimiz zaman ben:
— Yâ Rasûlallah, Sen bana "Muhakkak sana Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim" demiştin, dedim.
Rasûlullah (S):
— "O sûre el-Hamdu ÜllâhiRabbVl-âlemîn'dir ki, namazlarda tekrar olunan yedi âyet ve bana verilen azîm Kur'ân 'dır" buyurdu [35].

28-.....Ebû Saîd Hudrî şöyle dedi: Biz, bize âid bir yolculukta bulunuyorduk. Derken bir yerde konakladık. Akabinde bir kız geldi ve:
— Kabilenin büyüğü (bir akreb tarafından) sokulmuştur. Erlerimiz yanımızda yoklardır. Binâenaleyh sizlerden bir ilâç yapıcı var mıdır? dedi.
O kızm beraberinde bir adam kalktı. Biz onu rukye yapar olarak bilmiyorduk. O kimse, o sokulmuş olan kimseye rukye yaptı. Sokulmuş olan kimse derhâl iyileşti. Ve bizden giden o kimse için otuz koyun verilmesini emretti. Ve bizlere de süt içirdi. Bizden olan kimse bize dönünce ona:
— Sen rukyeyi güzel yapar miydin yâhud sen rukye yaparrmy-
dın? dedik. O:
— Hayır yapmazdım. Ben ona Ümmü'l-Kitâb'ı okumaktan başka bir rukye yapmadım, dedi.
Biz kendi kendimize;
— Biz gelinceye yâhud Peygamber'e bu olan işleri arzedip so-runcaya kadar hiçbirşey ihdas etmeyin, bildirmeyin, dedik.
Nihayet Medine'ye geldiğimizde bunu Peygamber(S)'e zikrettik.
— "Fatiha Sûresi'nin bu kadar müessir bir duâ olduğunu ona öğreten nedir?" dedi.
Sonra seriyye halkına:
— "Şimdi sürüyü taksim edin, benim için de bir pay ayırın" buyurdu.
Ebû Ma'mer de şöyle dedi: Bize Abdu'l-Vâris tahdîs etti. Bize Hişâm tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Şîrîn tahdîs etti. Bana Ma'-bed ibn Şîrîn, Ebû Saîd Hudrî'den bunu tahdîs etti [36].

10- El-Bakara Sûresi'nin Fazîleti Babı

29-.....Ebû Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S): "Her kim bir gecede iki âyeti okursa..." buyurdu. H

30-.....Ebû Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S): "Her kim bir gecede el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyeti okursa, artık ona o gece (ibâdet etmek, o gece âfetlerden ve şeytân şerrlerinden emîn olmak üzere) kifayet eder" buyurdu [37].

31- Ve Usmân ibnu'l-Heysem şöyle dedi: Bize Avf, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni ramazân zekâtını muhafazaya tevkil etti. Bir gece bana birisi geldi. Sadaka hurmasından avuçlamaya başladı. Ben onu yakaladım ve:
— Seni muhakkak Rasûlullah'ın huzuruna çıkaracağım, dedim. Ebû Hureyre, hadîsi yukarıda geçtiği gibi anlattı (Hadîs, Kitâbu'l- Vekâle'de mufassalan geçti). Nihayet o kimse:
— Yatağına (uyumaya) girdiğinde "Âyete'l-Kursî"yi bitirinceye kadar oku! (Sabaha kadar) seninle beraber Allah tarafından bir muhafız bulunmakta devam eder. Sabaha girinceye kadar sana şeytân da yaklaşamaz, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "O, çok yalancı olduğu hâlde, bu sefer sana doğru söylemiş, îşte o (insan suretinde) bir şeytândır" buyurdu [38].

11- El-Kehf Sûresi'nin Fazîleti Babı

32-.....el-Berâ şöyle dedi: (Sahâbîlerden) bir kimse el-Kehf Sûresi'ni okuyordu. Yambaşında da iki uzun iple bağlanmış olan at vardı. Atı bir bulut ihata etti ve gittikçe yaklaşmağa ve yaklaşmağa başladi. Bundan dolayı at da ürkmeğe başladı. Sabaha erişince o kimse Peygamber(S)'e geldi ve bunu kendisine zikretti. Peygamber (S):
— "Bulut gibi görünen şey, sekînettir. Kur'ân 'ı tebcil için inmiştir" buyurdu [39].

12- El-Feth Sûresi'nin Fazîleti Babı

33-.....Umer ibn Hattâb'ın kölesi Eşlem şöyle dedi: Rasûlullah (S) seferlerinin birinde (Hudeybiye dönüşünde) yoluna devam ediyordu. Umer ibn Hattâb da geceleyin O'nunla beraber gidiyordu. Bu sırada Umer, Rasûlullah'a birşey sordu. Fakat Rasûlullah (vahy ile meşgul bulunduğundan) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûiullah yine cevâb vermedi. Umer (Rasûlullah işitmedi sanarak) bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer kendi kendine:
— Ey Umer, anan seni kaybetsin (de yok olasın)! Bak üç kerre Rasûlullah'a sorguda ısrar ettin de, bunların hepsine Rasûlullah cevâb vermedi, dedi.
Umer dedi ki: Bunun üzerine devemi sürdüm. Hakkımda (tev-bîh olarak) Kur'ân inmesinden korktum da kaafilenin önüne geçtim. Fakat çok geçmedi, bir çağırıcının çağırmasını işittim. Ve (kendi kendime):

— Şimdi hakkımda Kur'ân inmiş olmasından hakîkaten korktum, dedim.
(Bu korku içinde) Rasûlullah'a geldim ve selâm verdim. Rasûlullah (sevinç içinde) bana:
— ' 'Bu gece bana bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne güneş doğan herşeyden muhakkak daha sevimlidir" buyurdu.
Sonra: "Innâfetehnâlekefethanmubînâ... ~ Biz senin istikbâlin için parlak bir fetih ve zafer (kapısını) açtık..." âyetini okudu [40].

13- "Kul Huve'llâhu Ahad" Sûresi'nin Fazileti Babı

Bu konuda Amre, Âişe'den; o da Peygamber(S)'den senedi ile gelen hadîs de vardır [41].

34-.....Ebû Saîd Hudrî şöyle demiştir: Bir kişi, diğer bir kişinin bütün gece tekrar tekrar "Kul huveHlâhu ahad" Sûresi'ni okuduğunu işitti. Sabah olunca Rasûlullah'a geldi ve o diğer kişinin sâdece bu sûreyi okumasını azımsayarak, bunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S) da cevaben:
— "Hayâtım elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki> bu sûreyi okumak, elbette bütün Kur'ân'ın üçte birine denk olur" buyurdu.
Ve râvî Ebû Ma'mer yine Ebî Saîd'e varan diğer bir rivayette şunu ziyâde etti[42]: Ebû Saîd şöyle dedi: Bana kardeşim Katâde-tu'bnu'n-Nu'mân haber verip şöyle dedi: Bir kimse Peygamber zamanında seher vaktinde kalkıp "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi'ni okur, onun üzerine başkasını ziyâde etmezdi. Biz sabaha dâhil olduğumuz zaman bir kimse Peygamber'e geldi. Hadîsin bundan sonrası yukarı-ki hadîsin şevki gibidir [43].

35-.....Ebû Saîd Hudrî şöyle dedi: Peygamber (S) sahâbîlerine hitaben:
— "Sizden herhangi biriniz bir gecede Kur'ân 'in üçte birini okumaktan âciz olur mu?" diye sordu.
Bu teklîf sahâbîlere güç geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bizim hangimiz buna takat yetirir? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Allâhu'I-vâhidu's-samedu sûresi, Kur'ân'ın üçte birisidir" buyurdu [44]..
Firabrî şöyle dedi: Ben, Ebû Abdillah el-Buhârî'nin varrâkı olan Ebû Ca'fer Muhammed ibn Ebî Hatim'den işittim, o şöyle diyordu: Ebû Abdillah el-Buhârî; Bu hadîs, İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Ebû Saîd'den insadiyle mürsel'dir (yânî munkatı'dır); ed-Dahhâk el-Meşrıkî'den; o da İbn Saîd'den senediyle ise müsned'dir (yânî muttasıl'dır), dedi [45].

14- El-Muavvizât Sûrelerinin Fazileti Babı

36-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir rahatsızlık duyduğu zaman kendi üzerine Muavvize (=Sığındıncı) sûrelerini okur, nefes ederdi. Hastalığı şiddetlendiği zaman O'na ben okur ve O'nun elinin bereketini ümîd ederek, kendi eliyle O'na meshederdim [46].

37-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) her gece yatağına geldiği zaman iki elini birleştirir, sonra bunlara nefes ederdi. Şöyle ki: İki eline "Kul huve'llâhu ahad", "Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk" ve ' 'Kul eûzu bi Rabbi 'n-nâs" sûrelerini okur (ellerine nefes eder), sonra bunlarla vücûdundan yetişebildiği yerlere sıvazlardı. Elleriyle sıvazlamaya başı ve yüzü üzerinden başlar, vücûdunun ön kısmım da sıvazlardı. Bu okuyup nefes ederek vücûdunu meshetmeyi üç defa tekrarlardı [47].

15- Kur'ân'ın Okunması Sırasında Es-Sekîne'nin Ve Meleklerin İnmesi Babı

38-.....Useyd ibn Hudayr (R) şöyle dedi: Bir kerre Useyd gece vakti el-Bakara Sûresi'ni okuyordu. Atı da yanında bağlanmıştı. Kur'ân'ı okuyorken birden at deprenmeye başladı. Useyd sustu. O susunca at da sâkinleşti. Useyd tekrar okumağa başladı. At yine şahlandı. Useyd sustu, at da sâkinleşti. Bundan sonra Useyd bir daha okumağa başladı, at yine hırçmlaştı. Useyd de artık vazgeçti. Useyd'in oğlu Yahya ise ata yakın bir yerde (yatmakta) idi. Atın çocuğa bir zararı dokunmasından endîşe ederek, çocuğu geriye çekti. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında (beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birtakım şeylerin parlamakta olduklarını gördü de) nihayet onu göremez oldu [48].
Sabah olduğunda Useyd, Peygamber'e bunu söyledi. Peygamber ona:
— "Oku ey Hudayr oğlu, oku ey Hudayr oğlu!" dedi,
Useyd:
— Yâ Rasûlallah, atın Yahya'yı çiğnemesinden endişelendim. Çünkü çocuk ata yakın bir yerde idi. Başımı kaldırıp çocuğa gittim. Başımı göğe doğru kaldırdığımda, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birçok şeylerin parlamakta olduklarını gördüm. Artık bu beyaz gölge tabakası içindeki ışıklı parlak cisimler manzumesi göğe doğru çekilip çıktı. Nihayet onu görmez oldum, dedi.
Peygamber (S):
— "Bilir misin onlar nedir?" buyurdu. Useyd:
— Hayîr, dedi. Peygamber:
— "Onlar meleklerdi, senin Kur'ân okuyuş sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi. İnsanlar da onlara bakarlardı. Onlar insanların gözünden gizlenemezlerdi" buyurdu [49].
Râvî İbnu'1-Hâd: Bana bu hadîsi Abdulah ibn Habbâb, Ebû Saîd el-Hudrî'den, Useyd ibnu Hudayr'dan tahdîs etti, dedi.

16- Peygamber (S), Mushaf'ın İki Deffesî (Yânî Mushaf'ı İki Yanından İhata Eden Cildleri) Arasında Bulunandan Başka Birşey Bırakmadı Diyen Kimse Babı

39-.....Abdulazîz ibn Rufey' şöyle dedi: Ben Şeddâd ibn Ma'kıl ile beraber îbn Abbâs'ın yanma girdim. Şeddâd ibn Ma'kıl, îbn Abbâs'a:
— Peygamber (S) birşey bıraktı mı? diye sordu. İbn Abbâs:
— Mushaf'ın iki yanını kuşatan cildler arasında bulunandan başka birşey bırakmadı, dedi.
Biz yine beraberce Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'nin yanına girdik ve ona da aynı suâli sorduk. Muhammed ibnu'l-Hanefiyye de:
— iki kap arasında bulunandan başka birşey bırakmadı, dedi[50].

17- Kur'ân'ın Diğer Sözlere Üstünlüğü Babı

40-.....Ebû Musa'dan: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kur'ân okur mü'min kimsenin benzeri, tadı güzel, kokusu güzel turunç -portakal- meyvesi gibidir. Kur'ân okumaz mü'minin benzeri, tadı güzel ve fakat kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'ân okuyan fâcir kimsenin benzeri, kokusu güzel, tadı acı rey hâne otu gibidir. Kur'ân okumayan fâcir kişinin benzeri ise tadı acı, kokusu yok Ebû Cehil karpuzu gibidir" [51].

41-..... Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Geçmiş ümmetlerin müddetlen içinde sizin müddetiniz, ancak ikindi namazı ile güneşin batması arasındaki müddet gibidir. Sizin meseliniz ile Ya-hûdîler ve Hristiyanlar'ın meseli, birtakım işçiler tutan şu kimsenin meseli gibidir: O kimse:
— Gündüzün yarısına kadar benim için birer kırat yevmiyeye karşılık kim çalışır? dedi.
Yahudiler çalıştı.
Sonra:
— Gündüzün yarısından ikindiye kadar birer kırat yevmiyeye kim çalışır? dedi.
Hrıstiyanlar çalıştı.
Sonra sizler ikindiden akşama kadar ikişer kırat ikişer kırat yevmiye ile çalışıyorsunuz. Eski ümmetler:
— Biz çok çalıştık, az ücret aldık, dediler. Allah:
— Hakkınızdan eksilttim mi? buyurdu.
— Hayır, dediler. Allah:
— İşte bu, benim fadlımdır ki, ben onu dilediğime veririm, buyurdu [52].

18- Azîz Ve Celîl Olan Allah'ın Kitabiyle Vasiyyet Babı

42-.....Talhatu'bnu Musarnf tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Peygamber (S) vasiyyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayır, dedi. Ben de:
— Öyle ise, insanlara vasiyyet nasıl yazıldı, yâhud Peygamber vasiyyet etmediği hâlde insanlar nasıl vasiyyetle emrolundular? dedim.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Peygamber, Allah'ın Kitâbı'na tutunmakla vasiyyet etti, dedi [53].

19- Bâb: Kuıtân'la Yetinmeyen Kimse Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfi gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt var" (el-Ankebût: 51) [54].

43-.....Ebû Hureyre şöyle diyordu:.Rasûlullah (S): "Allah, Peygamber'e Kur'ân'ı tegannt etmesi karşılığı kadar hiçbir şey için mükâfat vermemiştir" buyurdu.
Râvî Ebû Seleme'nin bir arkadaşı ona "Yeteğannâ bihi" sözüyle "Yecheru bihi (= Demek istiyor)" dedi(;aslında: "İstima' etmemiştir", fakat bundan murâd bol mükâfattır) [55].

44- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hu-reyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah, Peygamber'e Kur'-ân'ı tegannî etmesi karşılığı kadar hiçbirşey için mükâfat vermedi" buyurdu.
Sufyân ibn Uyeyne: "Yeteğannâ" lafzının tefsiri "Yesteğnî bi-hi"dir, dedi. (Yânî "Kur'ân'la tegannî eder" demek, "Onunla yetinir, mustağnî olur" demektir, dedi.)

20- Kişinin Kur'ân Sahibine Gıbta Etmesi Babı [56]

45-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Şu iki kişiden başkasına gıbta edilmez: Bunlardan biri, Allah kendisine Kitâb'ı verdi, o da bu Kitâb'la gece saatlerinde kaaim oldu (onu okuyup uyguladı). Diğeri de Allah kendisine mal verdi, o da bu malı gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde sadaka yapar durur" [57].

46-.....Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İki kimseden başkasına gıbta edilmez: Biri, Allah ona Kur'ân öğretmiş, o da gecenin saatleriyle gündüzün saatlerinde Kur'ân okur ve komşusu işitir de: Keski Fulân'a verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilseydi ve onun amel ettiği gibi ben de amel etseydim, der. İkincisi, Allah ona da mal vermiştir, o da malını hakk yolunda sar-/etmektedir. Bunu bilen bir kimse: Keski şu Fulân kimseye verilen mal gibi bana da verilse de onun hayır işlediği gibi ben de işleseydim diye imrenir" [58].

21- Bâb:

'Sizin en hayırlınız Kur'ân öğrenen ve öğretendir*'.

47-..... Usmân(R)'dan Peygamber (S): "Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Sa'd ibn Ubeyde şöyle dedi: Ebû Abdirrahmân es-Sulemî, Usmân ibn Affân'ın halifeliği zamanından Haccâc ibn Yûsuf es-Sakafî zamanı oluncaya kadar insanları okuttu.. Ebû Abdirrahmân es-Sulemî:
— İşte Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenin efdaliyeti hakkında Usmân'-ın Peygamber'den rivayet ettiği bu hadîstir ki, beni şu Kur'ân okutma makaamıma oturtmuştur, dedi.

48-.....Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den: Usmân ibn Affân şöyle dedi:
— Peygamber (S): "Muhakkak ki en faziletli olanınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir" buyurdu [59].

49-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir kadın geldi de kendi nefsini Allah'a ve Rasûlü'ne hibe ettiğini söyledi. Peygamber:
— "O kadına bir sevb ver" buyurdu. Adam:
— Bulamıyorum, dedi. Peygamber (S):
— "Ona velev demirden yapılmış bir halka ver" buyurdu. O zât özür beyân edip hüzünlendi.
Bu sefer Peygamber:
— "Kur'ân'dan sende ne var?" diye sordu. O zât:
— Şu ve şu sûreler var, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse Kur'ân 'dan sende bulunan o sûreler karşılığında seni o kadınla evlendirdim" buyurdu [60].

22- Mushaf'a Bakmaksızın Ezberden Kur'ân Okumak Babı [61]

50-..... Sehl ibn Sa'd şöyle demiştir: Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben nefsimi sana hibe etmek için geldim, dedi.
Rasûlullah kadına baktı. Bakışı yukarıya kaldırıp doğrulttu, sonra başını aşağıya indirdi. Kadın, Peygamber'in kendisi hakkında her-hangibir hüküm vermediğini görünce oturdu. Müteakiben Peygamber'in sahâbîlerinden bir kimse ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Eğer Sen'in bu kadına ihtiyâcın yoksa, beni onunla evlendir, dedi.
Rasûlullah (S) ona:
— "(Mehr olacak) birşeyin var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah (yoktur), dedi. Rasûlullah:
— "Akrabanın yanına git de bak, birşey bulacak mısın?" buyurdu.
Bunun üzerine o zât gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah, hiçbirşey bulamadım, dedi. Rasûlullah:
— "Bak, velev demirden bir yüzük olsun (bul)" buyurdu. O zât yine gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayır yâ Rasûlallah, demirden bir yüzük de bulamadım. Ve-Iâkin şu izârım (belden aşağı örten ihramım) var. -Sehl: Onun ridâsi, yânî belden yukarısını örten ihramı yoktu, dedi.- Bunun yarısı onun olsun, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "İzârınla ne yapabilirsin; onu sen giyersen kadının üstünde ondan birşey bulunmaz, açıkta kalır; kadın giyerse senin üzerinde ondan birşey kalmaz, sen çıplak kalırsın" buyurdu.
Adamcağız bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uzayınca da nihayet kalkıp (üzüntülü hâlde) gitti. Rasûlullah bu zâtın (hüzünlü ve ümîdsiz) arkasını çevirip gittiğini görünce, onun geri getirilmesini emretti. O zât çağırıldı. Geldiği zaman:
— "Kur'ân'dan senin ezberinde ne var?" diye sordu.
— Ezberimde şu sûre, şu sûre, şu sûre var! diye birtakım sûreler saydı.
Rasûlullah ona:
— "Sen bu sûreleri ezberinden okuyor musun?" diye sordu O zât:
— Evet (okuyorum), dedi. Rasûlullah:

— "Öyleyse git, Kur'ân 'dan ezberindeki sûrelerle seni bu kadına mâlik kıldım" buyurdu [62].

23- Kur'ân'ın Ezber Edilip Ezberden Okunması Ve Ezberde Tutma Ahdinin Dâima Yenilenerek Te'kîd Edilip Durması Babı

51-..... İbn Umer'den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Kur'ân sâhibi(hâfız kişi)nin benzeri, bağlı devenin sahibinin misâli gibidir. Eğer deve sahibi devesini gözetler durursa onu elinde tutabilir, ona dikkat etmeyip bırakıverirse deve kaçar gider" [63].

52-.....Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kur'ân sahihlerinin birisi için şu şu âyetleri unuttum demesi ne fena şeydir. Bunun yerine unutturuldu denilmek gerektir. Kur'ân sahibi olan hafızlar! Sizler Kur'ân 'ı dâima okuyup müzâkere ediniz! Çünkü Kur'ân'ın hafız kişilerin gönüllerinden ayrılıp kaçması develerin boşanıp kaçmasından daha şiddetlidir".

53- Bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Mansûr ibnu'I-Mu'temir'den, bundan evvelki hadîsin benzerini tahdîs etti.
Râvî Bişr ibn Abdillah, bu hadîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten; o da Şu'be'den diye rivayet etmekte Muhammed ibn Ar'ara'ya mutabaat etti.
Abdulmelik ibn Abdilazîz ibn Cureyc de, Abdete'bne Ebî Lu-bâbe'den; o da Şakîk ibn Seleme'den, Şakîk'in: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittim, ben Peygamber(S)'den işittim, diye bu hadîsi bu senedle rivayet etmekte Muhammed ibn Ar'ara'ya mutâbaat etti.

54-..... Ebû Musa'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Kur'ân'ı ezberde tutmaya ihtimam ediniz. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Kur'ân'ın hafızadan çıkıp kaçması, bağlı develerin (ihtimâmsızlık yüzünden) boşanıp kaçmalarından daha şiddetlidir" [64].

24- Binek Üzerinde Kur'ân Okumak Babı [65]

55-.....Abdullah ibn Muğfel: Ben Mekke fethi günü Rasülullah(S)'ı binek hayvanı üzerinde el-Fetih Sûresi'ni okurken gördüm, demiştir [66].

25- Kur'ân'ı Çocuklara Öğretmek Babı

56-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: Sizin Kur'ân'dan el-Mufassal adını vermekte olduğunuz kısım, içinde hiç nesh bulunmayan el-Muhkem'dir.
Ve yine Saîd ibn Cubeyr dedi ki; İbn Abbâs: Ben on yaşında iken, Kur'ân'ın el-Muhkem kısmını okumuş olduğum hâlde Rasûlullah (S) vefat etti, demiştir.

57-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: İbn Abbâs (R):
— Ben Rasûlullah (S) zamanında el-Muhkem'i hafızamda topladım, dedi.
Ben de îbn Abbâs'a:
— el-Muhkem nedir? diye sordum. İbn Abbâs:
— el-Mufassai'dır, dedi [67].

26- Kur'ân'ı Unutmak; Bir Kimse "Ben Şu Âyetleri Unuttum" Der Mi? Ve Yüce Allah'ın'.

"Biz seni okutacağız da sen asla unutmayacaksın. Allahhn dilediği başka39 (ei-A'iâ: 5-7) kavli babı

58-.....Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) mescidde Kur'ân okumakta olan bir kimsenin sesini işitti de: "Allah ona merhamet eylesin. Yemin olsun o bana, fulân sûreden şu şu âyetleri hatırlatmıştır" buyurdu.

59-.....Buradaki rivayette Hişâm "Ben o âyetleri (unutmak sebebiyle) fulân sûreden düşürmüştüm" lafzını ziyâde etti.
Alî ibn Mushir ile Abdetu ibnu Süleyman bu hadîsi Hişâm'dan rivayet etmekte Muhammed ibn Ubeyd'e mutâbaat etmişlerdir.

60-.....Âişe şöyle demiştir: Rasûlullah (S) geceleyin bir sûre içindeki âyetleri okumakta bulunan bir kimsenin sesini işitti de: "Allah ona merhamet eylesin! And olsun o kimse bana, şu şu sûrelerden bana unutturulmuş bulunan şu ve şu âyetleri hatırlatmıştır" buyurdu [68]

61-.....Abdullah İbn Mes'ûd şöyle dedi: Peygamber (S): "Kur'ân 'ı ezberleyenlerin biri için 'Ben şu ve şu âyetleri unuttum' demesi ne kötü sözdür. Bunun yerine söylenmesi gereken söz 'Unutturuldu' sözüdür" buyurdu [69].

27- "El-Bakara Sûresi", "Şunun Sûresi" Ve "Şunun Sûresi" Demekte Bir Zarar Görmeyen Kimse Babı [70]

62-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle dedi: Peygamber (S): "ei-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyet: her kim bu iki âyeti bir gecede okursa, bunlar o kimseye kifayet ederler" buyurdu [71].

63-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Mısver ibn Mahrame ve Abdurrahmân ibn Abdin el-Kaarî hadîsinden haber verdi. Bu iki zât, Umer ibnu'l-Hattâb'dan şöyle derken işitmişlerdir: Ben, Rasûlullah'ın sağlığında Hişâm İbn Hakîm ibn Hi-zâm'ı el-Furkaan Sûresi'ni okumaktayken işittim. Onun okuyuşuna kulak tuttum, duydum ki, Hişâm bu sûreyi Rasûlullah'm bana okutmadığı birtakım lehçeler üzere okuyor. Az kaldı namazın içinde üzerine atılıp onunla çekişecektim. Fakat onu bekledim. Nihayet selâm verince (kaçırmamak için) hemen ridâsmı göğsünün üzerinde toparlayıp:
— Senden işittiğim bu sûreyi sana kim okuttu? dedim.
— Bana bu sûreyi Rasûlullah okuttu, dedi.
— Yalan söyledin. Allah'a yemîn ederim ki, senden işittiğim bu sûreyi bana muhakkak Rasûlullah okutmuştur, dedim.
Ve onu yakasından çekerek Rasûlullah'a götürdüm de:
— Yâ Rasûlallah! Ben bunu, el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in bana okutmamış olduğun birçok lehçeler üzere okurken işittim. Hâlbuki el-Furkaan Sûresi'ni bana okutan Sen'sin, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Yâ Hişâm, o sûreyi oku!" diye emretti.
Hişâm da o sûreyi benim kendisinden işitmiş olduğum kıraatle okudu.
Rasûlullah:
— "Sûre böyle indirildi" buyurduktan sonra:
— "Oku yâ Umer!" diye emretti.
Ben de o sûreyi, kendisinin bana okutmuş olduğu okuyuşla okudum. Bitirdiğimde Rasûlullah:
— "Sûre böyle indirildi" buyurdu. Bundan sonra da Rasûlullah:
— "Şübhesiz bu Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir. Binâenaleyh kolay gelenini okuyunuz" buyurdu [72].

64-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin mescidin içinde Kur'ân okumakta olan bir okuyucunun sesini işitti de: "Allah o kimseye merhamet eylesin. Yemîn olsun o kimse bana şu ve şu sûreden (unutturulması sebebiyle) düşürdüğüm şu ve şu âyetleri hatırlattı" buyurdu [73].

28- Kıraatte Tertîl Ve Yüce Allah'ın: "Kur'ân'ı Tertîl İle (Yânı Açık Açık, Tane Tane) Oku" (Ei- Muzzemmil: 4) Kavli Babı

Ve yine Yüce Allah'ın: "5/z onu bir Kur'ân olmak üzere (âyet âyet) ayırdık ki> insanlara karşı onu dura dura (ağır ağır, tane tane) okuyasın..±" (ei-îsrâ: ioö) kavli;ve mekruh olan okuyuşun, şiirin kesik kesik sür'atle okunması gibi Kur'ân'ın çabuk çabuk okunması olduğu. "Fîha yufraku" (ed-Duhân: 4), "Yufassalu" demektir.
İbn Abbâs: "Faraknâhu" (ei-tsrâ: ioö), "Fassalâhu" demektir, dedi [74].

65-.....Ebû Vâil Şakîk ibnu Seleme şöyle dedi: Biz kuşluk vakti Abdullah ibn Mes'ûd'un yanma gittik. Bir kimse: — Ben dün gece el-Mufassal'ı okudum, dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ûd: — Şiir okuyuşu gibi çabuk çabuk okudun. Bizler kıraati işittik.
Ve ben Peygamber'in okumak i'tiyâdmda olduğu uzunlukta birbirine yakın olan sûreleri el-Mufassal grubundan on sekiz sûreyi ve "Hâ Mîm" ailesinden iki sûreyi elbette ezberimde tutmaktayım, dedi [75].

66-..... İbn Abbâs (R) "Onu acele etmen için dilini onunla
depretme "(d-Kıyâme. 16) kavli hakkında şöyle dedi: Rasûlullah (S), Cibril kendisine vahy getirdiği zaman, vahyi çabuk ezberlemek kasdıyle dilini ve dudaklarını kımıldatırdı, bu da kendisine şiddetli olurdu da kendisine vahy geldiği bundan anlaşılırdı. Bunun üzerine Allah "Lâ uksimu bi-yevmVl-kıyâmeti" Sûresi'ndeki şu âyetleri indirdi:
"Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu toplamak, onu okutmak şübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun kıraatine uy" (yânî: Biz onu indirdiğimiz zaman sen yalnız dinle). "Sonra onu açıklamak da hakikat bize âiddir".
İbn Abbâs: "Onu senin lisânınla beyân etmek bize âiddir" dedi.
Ve yine İbn Abbâs: Cibril O'na geldiği zaman sessizce dinler, o gittiği zaman ise Allah'ın O'na va'd ettiği gibi gelen vahyi okurdu, dedi [76].

29- OKUMADA UZATILACAK HARFLERİ UZATMAK BABI

67.....Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e, Peygamber'in okuyuşunu sordum da, o:
— Peygamber (S), uzatılması gereken harfleri uzatırdı, dedi [77].

68-..... Katâde şöyle dedi: Enes ibn Mâlik'e:

— Peygamber'in okuyuşu nasıl idi? diye soruldu.
Oda:
— Peygamber'in okuyuşu, uzatılacak harfleri uzun okur ıdı,
dedi.
Sonra Enes (misâl olarak) BismVMhVr-rahmânVr-rahîmh okudu da;
— Peygamber BismVMh\ uzatır, er-Rahmân\ uzatır ve er-Rahîm'i uzatır idi, dedi [78].

30- Kıraatte Tercî' Babı

69-.....Ebû Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mugaffel'den işittim, o şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'i dişi devesi -yâhud erkek devesi- üzerinde Kur'ân okurken gördüm; deve Peygamber'e yol aldırıyor, Peygamber de el-Feth Sûresi'ni -yâhud el-Feth Sûresi'n-den- yumuşak bir okuyuşla okuyordu. Peygamber tercî' yaparak okuyordu [79].

31- Kur'ân Okumakta Ses Güzelliği Babı

Dâvûd Peygamberin Ses Güzelliği İle "Tercî"1 Ve "Evvâb" Ta'bîrlerine Âid Tefsir Özeti:

"Dağlan ve kuşları, Dâvûd ile birlikte tesbîh etmek üzere ram etmiştik. Bunları yapanlar bizdik" (ei-Enbiyâ: 74).
"Şâmm hakkı için Davud'a bizden birfadl verdik: Ey dağlar çınlayın onunla beraber ve ey kuşlar! dedik ve ona demiri yumuşattık." (Sebe': 10)
"Hakîkaten sânım hakkı için Davud'a, en güzel inâbe etmiş olan Dâvûd Peygamber'e bizden, bizim tarafımızdan, yânî ale'1-âde değil, ilâhî azameti ayrıca bir hususiyetle ifâde eden, mahzâ ilâhî bir atıyye, fevkalâde bir mu'cize olarak bir fadl, o vakte kadar diğer peygamberlere verilenden fazla bir âyet, bir ni'met verdik. Şöyle ki (Yâ Cibâlu evvibî maahu): Ey dağlar, dedik, onunla beraber te'vîb yânî tercî' yapın, ötün, çınlayın! (Ve't-Tayraı) Siz de ey kuşlar!- Yukarıda geçen el-Enbiyâ: 74. âyeti, gelecek olan Sâd Sûresi'nin 17-19. âyetleri bunun tefsiri demektir. Yâ'nî Dâ-vûd'a öyle güzel bir ses, öyle şanlı bir edâ verilmişti ki, akşam sabah tesbîh ettikçe onun sesine bütün dağlar ve kuşlar iştirak eder, çınlar öterlerdi. Demek ki, güzel sesle hüsnü elhân Davud'un husûsî bir fazileti, kuşları dahî başına toplayan bir mu'cizesi olmuştu. Bu ma'nâ iledir ki, Dâvûdî savt meşhur olduğu gibi, Davud'un mezamiri de meşhurdur. Bu güzel san'-atı, İslâm'da mutlak surette kötülenmiş zannedenler olmuştur. Fakat bilmek lâzım gelir ki, kötülenmiş olan fısk lahinleridir. Yoksa Kur'ân okurken tertîl ve savt güzelleştirmesi emredilmiştir. Bu bâbda sahîh hadîs kitâbla-rında hayli hadîsler vardır. Birçokları gınanın, yânî mûsikînin te'sîrini rû-hânî zannederler. Böyle bir zann, ruhu hevâ zannetmektir. Ses bir hevâ ihtizazı olduğu için mûsikînin doğrudan doğruya verdiği te'sîr ve heyecan, bir buse zevki gibi cismânî ve asabî bir te'sîrdir. Teğannî ancak bir kelimenin, bir kelâmın ma'nâsını ruha duyurmağa hizmet etmesi i'tibâriyle-dir ki ruhanî bir kıymet olabilir. Fısk ehli, hep şehevânî mevzûlarla cismânî heyecan aradığı için, ma'nâyı öldürerek sâde â'sâba basan kuru nağmelerle cismânî te'sîr arar. Bu ise rûhânî şuuru terbiye değil, ifna eder. Belki fâsık için bütün şuurundan geçip akletmez bir mest olmak bir zevktir. Fakat dînin, şer'in vermek istediği zevk bu değil, güzel ma'nâlı, mukaddes şuurlu bir hayât yaşatmaktır. Seri' istiyor ki Kur'ân okunurken ses güzel-leştirilsin, teğannî edilsin, ancak nazmı bozarak, ma'nâyı unutturarak kuru ses ta'kîb eden fısk ehli lahinleri ve nağmeleriyle değil, elfâzm tecvidini, fesahatini bozmayarak, ma'nâsını belâğatinin incelikleriyle duyarak şuurlu bir hayât yaşatacak olan bir lahn ile okunsun ki, buna Peygamber'in
hadîsinde "Yuhûnu Arab" ta'bîr buyurulması, biz Kur'ân okurken Hz. Davud'un mu'cizesini yaşamış oluruz. Nitekim Kur'ân'ı güzel okuyan hakkında "Âlu Davud'un mizmârlarından bir mizmâr verilmiştir" diye sitayiş buyurulmuştur. Hz. Davud'un dağları teshir eden, uçan kuşları durduran mu'cizesi de kura bir ses oyunundan ibaret mücerred terennümler değil, ruhtan kopup Huda'ya arz olunan takdisler ve teşbihler idi. Nitekim bu ma'nâyı belâgatle ifâde için onun maiyyetinde dağlar zevi'1-ukûl gibi gösterilerek "Fa Cibâlu " diye nida "Ve't-Tayra" onun mahalline atıf edilmiştir. Dağlar, kuşlar böyle musahhar olduğu gibi ve ona demiri de yumuşattık. (Hakk Dîni, V, 3946-3949).
Onlar ne derlerse sabr et. Kulumuzu, o kuvvet sahibi Davud'u hatırla. Çünkü o çok tercîyapar(evvâb) idi. Çünkü biz dağları (kendisine) musahhar kıldık ki, bunlar akşamleyin ve işrâk vakti -kuşluk vakti- onunla birlikte durmayıp tesbîh ederlerdi. Toplanıp gelen kuşları da. Toplu olarak hepsi onun için tercî' yapar(ewâb)idi (Sâd: n-19).
"Evvâb, Tevvâb vezninde Evb'den mubâleğah ismi faildir. Evb, Râ-gıb'ın beyanına göre rucûun bir nev'i, iradî olan kısmıdır. Dönülmesi lâzım gelen yere dönmek demektir. Bu ma'nâdan Evvâb, Tevvâb gibi Allah'a çok rucû' eden demek olur. Onun için burada 1 Jjı sur jı £Wj« diye tef-sîr etmişlerdir. Ancak reccâ', hem rucû'dan, hem de müteaddîsi olan re-ci'den olabilir. Reci* ise irca' ve tercî' man'âlarına geldiğine ve seste tercî', nağme ve ahenk yapmak veya sadâ vermek demek olduğuna göre reccâ', iyi tercî' yapan mürecci' ma'nâsıni dahî ifâde etmiş olur. Nitekim L- • * juUW (Sebe': ıo) de bu ma'nâ açıktır. Bu münâsebetle evvâb, Mucâhid'-den rivayet olunduğu üzere bir de müsebbih, çok tesbîh eden ma'nâsına tefsîr edilmiştir ki Ebu's-Suud bunun vechinde şöyle diyor: İkinci evvâb, müsebbi yerine konmuştur, çünkü tesbîhi tercî' yapıyordu, mürecci' de reccâ'dır. Çünkü ard ardına fiiline rucû' eder durur. Evvâb, Allah Taâ-lâ'ya çok rucû' eden tevvâb demek olduğuna göre de çok tevbekâr olanın âdeti çok zikru tesbîh ve takdîs etmektir. Kaamusda evb, kasd ve istikaa-met ira'nâlarına dahî geldiğinden evvâb, çok doğru ve azimkar demek de olabilir. Şu halde evvâb bir çok ma'nâlara muhtemil bir kelime olduğundan hepsini aynı bir kelime ile terceme kaabil olmıyacaktır. Evvelâ Allah'a rucû' sûfîlerin iradî mevt ta'bîr ettikleri fena fillah makaamıdır ki tevbe ve inâbe bunun başıdır. Bu makaamda sâdır olan her kuvvet ilâhîdir. Onun için te'yîd ve kuvvetinin illetinde şöyle buyuruluyor. Çünkü o bir evvâb idi. • *~ JM-ı ^s~ w > Hakîkaten biz dağlan onun maiyyetinde

musahhar kılmıştık. Öyle ki dağlar < ji^vtj^ı,^^-.»akşam ve işrak vakıtları tesbîh ederlerdi. Bunun zahiri onunla beraber sesle tesbîh etmeleri, onun tes-bîhine te'vîb ve tercî' tarikiyle cevâb vermeleridir. Rasûlulah'm avucunda taşların tesbîhi kabilinden olduğu da söylenmiştir... (Hakk Dîni, VI, 4086-4090).

70-.....Ebû Musa'dan, Peygamber (S) ona hitaben: "Yâ Ebâ Mûsâ! Muhakkak sana Dâvûd Peygamberin nağmelerinden bi nağme -bir sadâ ahengi- verilmiştir" buyurdu [80].

32- Başkasından Kur'ân Dinlemeyi Seven Kimse Bâbî

71- Bize Umer ibn Hafs ibn Gıyâs tahdîs etti. Bize babam tah-dîs etti. Bize el-A'meş, İbrahim'den; o da Abîde'den tahdîs etti. Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Haydi bana karşı Kur'ân oku" diye emretti.
Ben: .
— Kur'ân Sana indirildiği hâlde ben onu Sana karşı mı okuyayım? dedim.
Peygamber:
- "Ben Kur'ân 'ı kendimden başkasından işitmeyi severim " buyurdu [81].

33- Okutucu Olan Kimsenin Okuyucuya "Hasbuke(=Sana Yeter)1' Sözü Babı

72-.....Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Haydi bana karşı oku" diye emretti. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Kur'ân Sana indirildiği hâlde, onu Sana karşı mı okuyacağım? dedim.
Peygamber:
— "Evet" buyurdu.
Bunun üzerine ben en-Nisâ Sûresi'ni okumağa başladım. Nihayet şu "Her ümmetten birer şâhid, onların üzerine de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman hâlleri nice olur" (en-Nisâ: 4i) âyete geldiğimde, Peygamber:
— "Şimdilik sana yeter" buyurdu.
Ben Peygamber'e döndüm, bir de baktım ki, Peygamber'in iki gözü yaş döküyordu [82].

34- Bâb: Kur'ân Ne Kadar Müddette Okunup Hatmedilir?

Ve Yüce Allah'ın:
"Artık Kurlarımdan kolay geleni okuyun" (ei-Muzzemmii: 20) kavli [83].

73- Bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Şubrume bana:
— Ben kişiye Kur'ân'dan ne mikdârmın kâfî geleceğine baktım da üç âyetten daha az bir süre bulamadım, dedi.
Bunun üzerine ben de:
— Hiçbir kimseye üç âyetten daha az okuması lâyık olmaz, dedim [84].
Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Mansür ibnu'l-Mu'temir, tbrâhîm en-Nahaî'den; o da Ab-durrahmân ibn Yezîd'den haber verdi. Ona da Alkame, Ebû Mes'ûd'dan haber vermiştir. Alkame şöyle demiştir: Ben Ebû MesJ-ûd'a Beyt'i tavaf eder hâlde kavuştum; Ebû Mes'ûd, Peygamber(S)'i (ve O'nun): "Bir gecede el-Bakara Sûresi'nin âhirinden iki âyeti okuyan kimseye hu iki âyet kifayet eder" sözünü zikretti [85].

74-.....Abdullah ibn Amr şöyle dedi: Babam beni asâletli bir aile kadını ile evlendirdi ve her zaman geçimimiz hususunda göz kulak olup, gelininden kocası Abdullah hakkında sorguda bulunurdu. Karım da:
— Abdullah erkek nev'i arasından öyle güzel bir kocadır ki, biz ona geldiğimizden beri aile döşeğimize ayak basmadı (yatmadı), örtülü eteğimizi araştırıp yoklamadı, demiştir.
Babam Amr'in bu yoldaki incelemeleri uzayınca, nihayet Pey-gamber'e oğlunun bu hâlini arzetti. Peygamber de:
— "Abdullah'ı bana getir" buyurdu. Sonra Peygamber(S)'e kavuştuğumda bana:
— "Nasıl oruç tutarsın?" diye sordu. Ben de:
— Her gün, dedim.
— "Nasıl hatmedersin?" dedi.
— Her gece, dedim. Bunun üzerine Peygamber:
— "Her ayın üç gününde oruç tut, her ayda bir Kur'ân'ı okuyup hatmeyle" buyurdu.
Ben:
— Bundan çoğuna da gücüm yetişir, dedim. Peygamber:
— "Öyleyse her haftada üç gün oruç tut" buyurdu. Ben:
— Bundan çoğuna da gücüm yetişir, dedim. Peygamber:
— "İki gün iftar et, bir gün oruç tut" dedi. Ben de:
— Bundan çoğuna da gücüm yetişir, dedim. Peygamber:
— "Oruçların en faziletlisi olan Dâvûd Peygamber orucu tut ki,

bir gün oruç, bir gün iftardır. Bir de yedi gecede bir kerre Kur'ân'ı okuyup hatmeyle" buyurdu.
(Abdullah sonraları bu hadîsi rivayet ederken:)
— Ah keski ben, Rasûlullah'm bana verdiği ruhsatı kabul edeydim, îşte şimdi yaşlandım, zayıf düştüm! diye hayıflanıyordu.
Bundan dolayı ihtiyarlık çağında Abdullah ibn Amr, Kur'ân'm yedide birini gündüzden ailesinden bâzılarının yanında okurdu ve gece okuyacağı Kur'ân'ı gündüz okuyup hazırlardı ki, gece okuması hafiflesin. Oruç hususunda kuvvetli bulunmak isteyince de birkaç günler arka arkaya oruç tutmazdı ve bu oruç tutmadığı günleri sayardı ve -Peygamber'den ayrıldığı sıradaki ibâdet hayâtından birşey bırakmayı çirkin gördüğünden- oruç tutmadığı günlerin sayısınca arka arkaya oruç tutardı.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Râvîlerin bâzısı, "Üç gecede bir defa hatmet"; bâzısı "Beş gecede hatmet" dedi diye rivayet etmiştir. Abdullah ibn Amr'dan rivayet eden râvîlerin çoğu "Yedi gecede bir defa hatmet" dedi, diye rivayet ettiler [86].

75-.....Abdullah ibn Amr: Peygamber (S) bana: "Sen Kur'ân'ı ne kadar müddet içinde okuyorsun?" diye sordu.

76- Bana İshâk tahdîs etti. Bize Ubeydullah ibnu Mûsâ, Şeybân en-Nahvî'den; o da Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Zuhre oğullan'-nın âzâdlısı Muhammed ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Seleme'-den haber verdi. Yahya ibn Ebî Kesîr: Ben kendimi bu hadîsi Ebû Seleme'den işittim sanıyorum, dedi. Bundan biraz durakladıktan sonra, kendisine bu hadîsi Muhammed ibn Abdirrahmân vâsitasıyle işitmiş olduğu tahakkuk etti: Ben bu hadîsi Ebû Seleme'den işittim; o da Abdillah ibn Amr'dan, dedi. Amr şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Kur'ân'ı bir ayda oku" diye emretti. Ben:
— Kendimde kuvvet buluyorum, dedim. Nihayet Rasûlullah:
— "Kur'ân'ı yedi günde oku, bunun üzerine artırma!" buyurdu [87].

35- Kur'ân Okuma Esnasında Ağlamak Babı [88]

77- Bize Sadaka ibnu'I-Fadl tahdîs etti. Bize Yahya ibn Kattan, Sufyân es-Sevrî'den; o da Süleyman el-A'meş'ten; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Abîdete'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan haber verdi. Yahya: Hadîsin bâzısı Amr ibn Murre'dendir, dedi. İbn Mes'-ûd: Peygamber (S) bana şöyle buyurdu:,., dedi.

78- Bize Müsedded, Yahya'dan; o da Sufyân'dan; o da el-A'meş'ten; o da İbrahim'den; o da Abîdete'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. A'meş şöyle dedi: Hadîsin biri "Bana Amr ibnu Murre, İbrahim'den tahdîs etti" senediyledir. Ve keza "Sufyân'ın babasından; o daEbu'd-Duhâ'dan; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan" senediyledir.
Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Rasûlullah (S):
— "Bana karşı oku" diye emretti. Ben:
— Kur'ân Sana indirildiği hâlde, Sana karşı mı okuyayım? dedim. Rasûlullah:
— "Ben Kur'ân'ı benden başkasından işitmeyi arzu ederim " dedi.
İbn Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine ben en-Nisâ Sûresi'ni okudum. Nihayet "Her ümmetten birer şâhid, onların üzerine de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman hâlleri nasıl olur?"(en-Nisâ: 4i> âyetine ulaştığımda, Peygamber bana:
— "El çek -yâhud: Tut-!" diye emretti.
Ben Peygamber'in iki gözünü gördüm ki, onlar yaş akıtıyorlar [89].

79-.....Buradaki senedle gelen rivayette Abdullah ibn Mes'ûd şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Bana oku" dedi. Ben:
— Sana indirildiği hâlde, Sana karşı mı okuyayım? dedim. Peygamber:
— "Ben kendimden başkasından işitmeyi severim" buyurdu [90].

36- Kur'ân Okuması İle Gösteriş Yapan Yâhud Kur'ân'la Yiyicilik Etmek İsteyen Yâhud Da Kur'ân'ı Âlet Ederek Yalan Ve Fâcirlikle Haksızlık Yapan Kimseler(İn Günâhı) Babı [91]

80-.....Alî (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Zamanın sonunda yaşlan küçük, akılları az, tecrübeleri kıt bir zümre yetişecektir. Onlar mahlükaatın hayırlısı olan Peygamber'in sözünden bahsedecekler. Fakat bunlar şiddetle atılan okun avı delip avdan öteye çıktığı gibi, îslâm Dîni'den hemen çıkıvereceklerdir. Onların îmânları boğazlarından öte geçmeyecektir. Siz onları her nerede rastgelirseniz hemen öldürünüz. Çünkü (bunlar bozguncu anarşistlerdir;) bunları öldürmekte, öldüren kişiye kıyamet gününde ecr ve sevâb vardır" [92].

81-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben RasûlulIah(S)'tan işitim, şöyle buyuruyordu: "Sizin içinizden öyle zümreler türeyecektir ki, siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı, onların oruçlarının yanında kendi oruçlarınızı, onların iyi işleri yanında kendi iyi işlerinizi küçük göreceksiniz. Onlar Kur'-ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân(m feyzi) onların hançerelerini geçmeyecek. Onlar okun avdan (delip) çıktığı gibi dînden çıkacaklar: Okun sahibi (avı delip geçen) okunun demirine bakar (kan nâmına) birşey göremez. Ağaç kısmına bakar, orada da birşey göremez. Yelesine bakar, onda da kan bulaşığı göremez. Sonra avcı (acaba ava dokunmadı mı?) şübhesi ilefûk (denilen yayın girecek) yerine bakar (orada da kan izi göremez)" [93].

82-.....Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; Ebû Musa'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'ı okuyan ve onunla amel eden mü'min kişi, tadı güzel, kokusu da güzel portakal meyvesi gibidir. Kur 'ân 'ı okumayan, fakat onunla amel eden mü 'min kişi ise hurma .meyvesi gibidir; onun tadı güzel, fakat kokusu yoktur. Kur'ân'ı okuyan münafık kişinin meseli, kokusu güzel, fakat tadı acı reyhâne bitkisi gibidir. Kur'ân'ı okumayan münafık kişinin meseli de tadı acı yâhud kötü ve kokusu acı Ebû Cehil karpuzu gibidir" [94].

37- Bâb: Kur'ân Üzerinde Kalbleriniz Birleştikçe Kur'ân Okuyunuz

83-..... Cundeb ibn Abdillah'tan: Peygamber (S): "Kalbleriniz ülfet edip birleştiği müddetçe Kur'ân '1 okuyunuz, Kur'ân üzerinde ihtilâf ettiğiniz zaman da artık kalkıp ondan dağdınız" buyurdu [95]

84-.....Cundeb'den:Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kur'ân üzerinde gönülleriniz birleştiği müddetçe okuyunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman da artık kalkıp ondan dağıtınız".
Ebû Imrân'dan; o da Cundeb'den rivayet edilen bu hadîsi ref etmekte Haris ibnu Ubeyd ile Saîd ibnu Zeyd, Sellâm ibnu Muti'a mutâbaat etmişlerdir. Zikredilen bu hadîsi Hammâd ibn Seleme ile Ebân ibn Yezîd ref etmeyip, Cundeb .üzerine mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. (Lâkin Müslim, Ebân hadîsini merfû' olarak rivayet etmiştir.)
Gunder, zikredilen bu hadîsi, Şu'be'den; o da Ebû Imrân'dan rivayet etti. Ebû İmrân: Cundeb'den işittim, diyordu.
Ve İbn Avn da bu hadîsi Ebû Imrân'dan; o da Abdullah ibn Sâ-mit'ten; o da Umer ibnu'1-Hattâb'dan onun kavli olarak rivayet etti.
Cundeb'den rivayet etmek, isnâd bakımından daha sahîh; bu hadîsi Umer'den rivayet edişten de daha çoktur.

85-.....Abdullah ibn Mes'ûd, bir kimseyi, kendisinin Peygamber'den hilafını işittiği bir okuyuşla bir âyeti okurken işitti. (Dedi ki:)
— Hemen o kimsenin elinden tutup, onu Peygamber'e götürdüm. Peygamber (S): "Her ikiniz de güzel okuyorsunuz. Binâenaleyh her ikiniz de okuyunuz" buyurdu.
Râvî Şu'be şöyle dedi: Gâlib zannıma göre Peygamber: "Şüb-hesiz sizden evvelki milletler ihtilâf ettiler de bu ihtilâfları kendilerini helak etti" buyurdu [96].

Tenbîh

Bu Fadâtlu'l-Kur'ân Kitâbı'nın bâb başlan ve hadîs metinleri, bir ramazân ibâdeti olarak tercemeye başlanıp 16 Ekim 1972 Pazartesi yatsıdan sonra bitirilmişti. Onbir yıl sonra Sahîh'in tercümesi İşi buraya ulaşınca, yine bîr ramazân ibâdeti olmak üzere, vaktiyle tercüme edilen hadîslere haşiye şeklinde açıklamalar eklenmeye başlandı. Bu haşiyeleri yazarken Buhârî şerhlerinden ve bilhassa İbn Kesîr'in FadâHu'I-Kur'ân'mdan faydalanıldı -ki bu tarafımdan tercüme edilip 1978'de Türdav yayınları arasında neşredilmişti-. Bu hâşiyeİendirme de 19 Haziran 1983/8 Ramazân 1403 Pazar günü ikindi ezanı okunurken müsvedde hâlinde bitirildi. Allah'ıma sayısız hamd ve senalar olsun!
Bağlarbaşı-Üsküdar Mehmed Sofuoğlu

---

[1] Kitâbu't-Tefsîr ile Kitâbu Fadâü'l-Kur'ân arasındaki münâsebet açıktır, gizli olmaz. Fadâil, Fadilet'in cem'idir. Cevherî, Fadl ile Fadilet, Naks ile Nakîsa'-mn hilafıdır, demiştir (Aynî).
Buhârî, Kur'ân'm Faziletleri Kitâbı'nı Kitâbu't-Tefsîr'den sonra zikretti, çünkü Tefsir daha mühimdir. İşte bundan dolayı Tefsir ile başladı (İbn Kesîr).
[2] İbn Abbâs'ın "el-Muheymin " lâfzının tefsiri hakkındaki sözüne gelince, Buhârî bununla el-Mâide Sûresi'nde Yüce Allah'ın Tevrat ve İncîl'in zikrinden sonraki şu kavlini murâd etmiştir: "Sana da hakk olarak Kitâb'ı, kendinden evvelki kitabı tasdîk edici (ve doğrultucu) ve ona karşı bir şâhid olmak üzere gönderdik, o hâlde aralarında Allah'ın indirdiği İle hükmet..." (el-Mâide: 48).
İbn Abbâs bir rivayette "Muheyminen aleyhi", "Şehîden aleyhi" (yânî "Onun üzerine bir şâhiddir") şeklinde söylemiştir.
"Heymene"nin ash "Hıfzetmek" ve "Gözetmek"tir... Yüce Allah'ın isimlerinde de "el-Muheymin" (el-Haşr: 23) vardır. Bu, herşey üzerine şâhid, herşe-yi bakıp gözetici ve muhafaza edici demektir.
Kur'ân'ın diğer peygamberlerin kitâbları lehine veya onlar üzerine şehâde-ti bir gerçektir. Ehli kitâbm ilâhî kitâbdan bir nasibe mazhar kılındıkları hâlde kendilerine hatırlatılan şeylerden büyük bir payı tahrif ettikleri ve unutmuş ol-duklan, Kur'ân'm şehâdeti cümlesindendir. Ve yine onların kendi kitâblarmın hepsini muhafaza edemedikleri, muhafaza etmekte olduklarının bir kısmını dahî tahrif etmiş bulundukları hususu da bu şehâdet cümlesindendir.
[3] Peygamber'in Medine'de on sene ikaamet etmesi, hakkında hilaf olmayan hususlardandır. Nübüvvetten sonra Mekke'de ikaamet müddeti ise, meşhur olan onüç senedir. Çünkü kendisi kırk yaşında iken O'na vahy indirilmiş, sahîh rivayete göre de altmış üç yaşında iken vefat etmiştir... îbn Abbâs'm on sayısı üzerindeki fazlayı, kelâmda kısaltma yapmak için kaldırmış olması muhtemeldir. Çünkü Arablar çok defa konuşmalarındaki kesirleri kaldırırlar...
Bu hadîsin Kur'ân'm Faziletleri ile münâsebet ciheti şudur: Kur'ân'ın ilk defa nuzûle başlaması, şerefli bir mekânda ve şerefli bir zamanda vâki' olmuştur -ki, o mekân el-Beledu'l-Harâm, o zaman da Ramazân ayıdır- binâenaleyh Kur'ân için hem zaman şerefi, hem mekân şerefi bir yere gelmiştir. İşte bundan dolayı Ramazân ayında Kur'ân tilâvetini çok yapmak müstehâb olur. Çünkü Ramazân ayı, Kur'ân'm inmeğe başladığı aydır. Ve yine bundan dolayıdır ki, Cibril Kur'ân'ı her sene Ramazan ayında Rasûlullah ile mukaabele ederdi. Nihayet Rasûlullah'm vefat edeceği yıl olunca, Cibrîl Kur'ân'ı te'kîd ve tamâmiy-le tesbit etmekiçin iki defa mukaabele etmiştir. Ve keza bu hadîste Kur'ân'm bir kısmının Mekkî, bir kısmının Medenî olduğunun beyânı da vardır. Mekkî, hicretten evvel inendir. Medenî ise, ister Medîne'de olsun yâhud ondan başka herhangi bir şehirde olsun, hattâ Mekke'de yâhud Arafe'de olsun, müsâvî olarak hicretten sonra inendir... (İbn Kesîr).
[4] Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Alâmâtu'n-Nübüvve'de, Müslim de Ümmü Se-leme'nin faziletleri bâbı'nda getirmiştir. Hadîsi burada getirmekten maksad, Allah ile Peygamber arasındaki sefirin Cibrîl olduğudur. O Yüce Allah'ın şu âyetlerde buyurduğu gibi kerîm, vecâhet, celâlet ve mekânet sahibi bir melektir:
"O Kur'ân muhakkak ki Âlemlerin RabbVndendir. O'nu Ruhu 'l-emîn, in-zâr edicilerden olasın diye senin kalbine ma'nâsı açıkr Arabça bir dil ile indirmiştir. Şübhe yok ki, o Kur'ân, daha evvelkilerin kitâblarında da vardır, Israîl oğullan bilginlerinin bunu bilmesi de onlar için bir delîl değil miydi?" (eş-Şuarâ: 192-197).
"Muhakkak ki o Kur'ân çok şerefli bir elçinin (getirdiği) kelâmdır. Çetin bir kudrete mâliktir. Arş'm sahibi nezdinde çok itibarlıdır. Orada kendisine itaat olunandır, bir emindir, sizin sahibiniz bir mecnûn değildir" (et-Tekyîr: 19-22).
Binâenaleyh yüceliğine hudûd olmayan Rabb, iki kulunu ve iki elçisini, Cibril ve Muhammed'i övmüştür... (İbn Kesîr).
[5] Hadîsin başlığa uygunluğu "Mu 'tize olarak bana verilen ise ancak Allah 'in bana vahyetüğidir" sözünden alınır. Bu hadîs Kur'ân mu'cizesinin bütün peygamberlere verilenlerden üstünlüğüne ve faziletine delâlet eder. Nevevî şöyle demiştir: Bu hadîsin ma'nâsında ihtilâf edilip şu ma'nâlar ileri sürülmüştür:
a. Her peygambere zamanına göre insanları inanmağa mecbur eden birtakım mu'cizeler verilmiştir. Benim en büyük ve en açık mu'cizem Kur'ân'dır ki, uslûbundaki belâgati ve ihtiva ettiği medenî, adlî, içtimaî hükümleri i'tibâriyle böyle bir kitâb başka bir peygambere verilmemiştir. Bu cihetle ben peygamberlerin en çok ümmetlisi olacağım.
b. Bana bir Kur'ân mu'cizesi verildi ki, o kimseyi sihir ile zann ve hayâle düşürmez. Musa'nın asâ mu'cizesinin Fir'avn'ın sihirbazlarının el çubukluğu ile icra ettikleri şeylere velev ki surette benzediği gibi, hiçbir şeye benzemeyip görenleri "Acaba?" diye düşündürmez ve hatâya düşürmez.
c. Öbür peygamberlerin mu'cizeleri onların hayâtında yaşamış, onlar ölünce mu'cizeleri de son bulmuştur. Onların mu'cizelerini görmek, ancak kendileriyle yaşayanlara münhasır kalmıştır. Peygamberimizin Kur'ân mu'cizesi ise kıyamet gününe kadar devam edecektir...
Kur'ân insanlara tevatürle nakledilmiştir. İstikbâldeki herbir zaman için de, o indirildiği gibi sapasağlamdır. Kur'ân, benzerini yâhud on sûresinin yâhud bir sûresinin benzerini getirmeleri için insanlığa

meydan okumuş, her devirdeki insanlar bundan âciz olmuşlardır; bu meydan okuma kıyamete kadar da devam edecektir. (el-İsrâ: 88, Hûd: 13, Yûnus: 3, el-Bakara: 23-24).

[6] Hadîsin ma'nâsı şudur: Yüce Allah, Rasûlü üzerine her vakit ihtiyâç duyulan kadar azar azar birbiri arkasından vahy indirmiştir. Ve ilk fetretten sonra bir fetret daha vâki' olmamıştır. O ilk fetret de Meleğin ilk evvel "Ikra9 bismi Rabbike" kavliyle inişinin ardından olmuştu ki, bu ilk gelişin ardından vahy bir müddet gecikmişti. Sonra vahy kızıştı ve arka arkaya kesiksiz devam etti. Bu fetretten sonra inen ilk vahy ise "Yâ eyyuhe'l-müddessir kum fe~enzir" Süresidir.

[7] Bu hadîs ile bundan evvelki hadîsin Kur'ân'm Faziletleri Kitâbi'nda zikredil-melerindeki münâsebet, Yüce Allah'ın, Rasûlü'ne büyük ihtimamı (onunla meşgul olması) ve şiddetli mahabbeti olmasıdır. Çünkü vahyi O'nun üzerine arka arkaya devam ettirmiş ve O'ndan vahyi kesmemiştir. Bunun içindir ki, Kur'ân O'na ancak fırka fırka indirilmiştir. Hiç şübhesiz böyle parça parça indirilmesi inayet ve ikramda daha toelîğ olur.

Bu rivayette vahyin kesilip gecikmesi, bir iki gecedir. Bir rivayette dört gündür. İbn Cureyc'den oniki gün, Kelbi'den onbeş gün, Süddî ve Mukaatil'den kırk gün diye de rivayetler vardır. Belli ki bu gibi müddetlere ilim, başlangıcına ilim ile farklı olur. Onu tamâmiyle bilmek, Rasûlullah'm kendisinden olabilir. Bu ise merfû' olarak rivayet edilmemiştir. Sahîh olarak bilinen şudur: Bir müddet vahyin gecikmesi vâki' olmuştur. Rasûlullah bundan hüzün ve ıztırâb duymuş, hâllerinden bu hissedilmiştir. İki üç gece kalkmadığı görülünce O'nun bu hâlini ta'kîb eden müşrikler Öyle söylenmeğe bir vesile de bulmuştur. Allah da O'nun kalbine itminan vermek üzere bu sûreyi indirmiştir (Hakk Dîni, VIII, 5885).

[8] Buhârî bu âyet parçalarını burada başlığa delîl olarak getirmiştir. Bunlar birçok yerde geçmektedir: "Kur'ânen Arabiyyen" (Yûsuf: 2, Tâhâ: 112, ez-Zumer: 28, Hâmîm Secde: 3, eş-Şûrâ: 7, ez-Zuhruf: 3); "Bi-Iisânin Arabiyyin" (en-Nahh 103, eş-Şuarâ: 195, el-Ahkaaf: 12).

[9] Bu hadîs, yakında kendisi üzerine kelâm gelecek olan hadîsten bir parçadır. Bu-hârî'nin bundan maksadı açıktır. O'da Kur'ân'ın Kureyş lügati ile İndiği ve Ku-reyş'in de Arab'ın hulâsası olduğudur.

[10] Hadîsin bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.

Hadîsin bu baba girme sebebi, Kur'ân'ın ve sünnetin her ikisinin de tek bir vahiyle ve tek bir dille geldiğini tenbîh etmektir denildi. Şöyle de denildi: Buhârî bununla "Biz hiçbir rasûlü kendi kavminin dilinden başkasıyle göndermedik ki, onlara apaçık anlatsın... '* (İbrâhîm: 4) âyetinin, Peygamber'in kavmi oldukları için sırf Kureyş'in diliyle gönderilmesini gerektirmediğine, fakat bütün Arab'ın diliyle gönderildiğine işaret etmiştir. Çünkü o, onların hepsine gönderilmiştir. Zirâ Peygamber kendisine soran bedeviye, sorusunun cevâbı olan vahy indikten sonra, ona anlayacağı şekilde hitâb etmiştir. Bu da vahyin, Ku-reyşli olsun, gayrisi olsun, her Arab'ın anlayacağı şekilde inmekte olduğuna delâlet etmiştir. Vahy de tilâvet edilir yâhud tilâvet edilmez olmaktan daha umûmîdir.

tbn Battal da şöyle demiştir: Hadîsin başlığa uygunluğu, metluvv olsun, gayrı metluvv olsun vahyin hepsinin ancak Arab diliyle indiğidir. Bu, Peygam-ber'in Arab ve gayrı Arab bütün insanlara ve daha başkalarına gönderilmiş olmasını reddetmez. Çünkü vahyin indiği dil Arapça'dır. O da, bunu Arab taifelerine tebliğ etmektedir. Onlar da bunu Arab olmayanlara onların dilleriyle tercüme.edeceklerdir... (ibn Hacer, Aynî).

[11] Buradaki cem' ile murâd, mahsûs bir cem'dir ki, o da ayrı ayrı yazılmış olan metinlerin sahîfeler içinde toplanması, sonra da bu sahîfelerin bir Mushaf içinde sûreleri tertîb edilip sıralanmış olarak toplanmasıdır. Üç bâb sonra "Kur'-ân'ın te'lîfi babı" gelecektir. Orada bundan maksad ise âyetlerin bir sûre içinde te'lîfi yâhud sûrelerin Mushaf içinde tertibidir (İbn Hacer).

[12] Yânî Zeyd bu âyeti, Peygamber'e vahy yazmakta bulunan kimselerden diğer birinin yanında yazılmış olarak bulamamıştır. Yoksa bu âyeti ondan başkası ezber etmemişti demek değildir. Zirâ bu âyeti pekçok kimseler ezber etmişler de namaz içinde ve namaz hâricinde tilâvet etmekte idiler.

[13] Buhârı bu hadîsi el-Câmi'u's~Sahîh'm birkaç yerinde getirmiştir. İşte bu Kur'-ân'ı yazılı bulunduğu dağınık yerlerden bir araya toplama işi, Ebû Bekr'İn yaptığı işlerin en güzeli, en büyüğü ve en azametlisidir... Ebû Bekr, her okuyucunun tamâmını ezber etmeye muktedir olması için Kur'ân-ı Azîm'i yazılı bulunduğu dağınık yerlerinden derleyip kitâb hâlinde topladı. Ve işte bu toplama Yüce Allah'ın "Kur'ân't biz indirdik biz, onun koruyucuları daşübhesiz ftfeız "(el-Hıcn 9) kavlinin sırrından olmuştur.

İşte böylece Ebû Bekr es-Sıddîk, hayırları toplamış, şerrli işleri men' eylemiştir. Allah ondan razı olsun ve onu da razı kılsın. İşte bundan dolayı birçok imamlar Alî ibn Ebî Tâlib(R)'nin: "Mushaflar hususunda insanların en büyük ecirlisi Ebû Bekr'dİr. Çünkü Ebû Bekr Kur'ân'ı İki levha arasında toplayanların birincisidir" dediğini rivayet etmişlerdir. Bu, sahîh bir isnâddır (İbn Kesîr)

[14] Yânî.kitabetin resminde meselâ hemzeli ve gayrisi nev'inden olmakta ihtilâf ettiğiniz zaman, onu Kureyş dili ve lehçesine uygun olan resimle yazınız. Çünkü Kur'ân, Kureyş lehçesiyle inmiştir. Çünkü Kureyş lehçesi Rasûlullah'ın lehçesi-dir ve Arab lehçelerinin en fasihidir. Cibril Peygamber'e diğer Arab lügatleri ve lehçeleriyle, Kur'ân'ın tertîli kendilerine kolaylaşsın ve ma'nâsmı düşünmekten alıkoymasın diye, sırf bir ruhsat olarak okumuştur.

[15] Bu emrin hikmeti şudur: Hafsa'mn yanından alman Mushaf, resmî mushafla-' rm istinsah edilip yazılmış oldukları aslî Mushaf'tır. Bu resmî Mushaf'ların toplanma ve istinsahları hususunda hey'et ferdleri çok ciddî ve samîmi araştırma yapmışlardır. Binâenaleyh resmî Mushaflardan başkalarının var olmasını mü-bâh kılmaktan, onların bâzısında yanlış bulunması yâhud yalan ve ihtilâf için herhangi bir sebeb bulunması cihetinden endişe edilirdi.

[16] İşte "Mushaflar istinsah ettirip resmîleştirerek Kur'ân'ın en mükemmel şekilde" muhafazasına ve nesilden nesile tam ve ihtilafsız olarak intikaalini temîn,ât altına almaktan ibaret olan" bu muazzam iş, Mü'minlerin Emîri Usmân itin Af-fân(R)'m en büyük menkabelerindendir.

Hiç şübhesiz ki, Kur'ân'dan herhangi birşeyin zayi' olup gitmemesi için Kur'-ân'm muhafazasına, ilk iki büyük zât Ebû Bekr ile Umer, Usmân'a sebkat etmişler, bu işi ondan önce te'mînât altına almışlardır. Usmân ise insanları, Kur'ân hususunda ihtilâf etmemeleri için bir okuyuş üzerinde toplamıştır. Bu iş üzerinde sahâbîlerin hepsi Usmân'a muvafakat etmişlerdir. Ancak Abdullah ibn Mes'-ûd'dan, onun resmî mushaflar yazan kimselerden olmaması sebebiyle bir öfkesi rivayet edilmiştir. Bu öfkeyle, Usmân'm "İmâm Mushaf'tan başkalarının yakılmalarını" emrettiği zaman kendi adamlarına ellerinde bulunan mushafları saklamalarını emretmişti. Bundan sonra İbn Mes'ûd da muvâfakata dönmüştür. Hattâ Alî ibn Ebî Tâlib: "Eğer Usmân bu işi yapmamış olsaydı, onu muhakkak bizzat ben yapardım" demiştir. Binâenaleyh Dört îmânı, yânîEbû Bekr, Umer, Usmân ve Alî bu işin dînî maslahatlardan olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu dört zât ise öyle halîfelerdir ki, Rasûluüah (S) onlar hakkında "Benim sünnetime iyi yapışın, benden sonra da Râşid Haiîfeler'in sünnetine" buyurmuştur. (Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce... İrbâd -R-dan) -İbn Kesîr, Fadâilu 'I-Kur 'ân-

[17] Buhârî bu başlık ile yalnızca Zeyd ibn Sâbit'i kasdetmiştir. Çünkü Zeyd vahyi en çok yazan kimse olduğu ve yazma işi ile uğraşıp meşgul olması çok olduğu için ona ahd lamı ile "el-Kâtib" ismini vermiştir (İbn Hacer).

tbn Hacer buradaki hadîsin şerhinde Mekke'deki ve Medine'deki vahy kâ-tiblerini şöyle zikretti: Peygamber'e vahy yazanlardan bâzıları topluca şunlardır: 4 Halîfe, 5. Zubeyr ibnu'l-Avvâm, 6. ve 7. Saîd ibnu'1-Âs ibn Umeyye'nin iki oğlu Hâlid ve Ebân, 8. Hanzalatu'bnu'r-Rabî' el-Esedî, 9. Muaykıb ibn Ebî Fâtıma, 10. Abdullah ibnu'l-Erkam ez-Zuhrî, 11. Şurahbîl ibn Hasene, 12. Abdullah ibn Revâha ve diğerleri...

[18] Hadîsin başlığa uygunluğu, Ebû Bekr'in Zeyd'e hitaben "Sen Rasûlullah için vahyi yazıyordun" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti daha önce de geçmişti.

Bu âyetlerin bu suretle Kur'ân'a konulması, sonraları şöyle bir tenkide uğramış ve derin bir incelemeye vesîle olmuştur: "Kur'ân'ın birinci şartı Tevatür iken Zeyd ibn Sabit yalnız Huzeyme'nin yanında bulduğu âyetleri nasıl olup da Mushaf'a koyabilmiş ve Kur'ân'dan sayabilmiştir?" deniliyor ve buna şöyle cevâb veriliyor:

Tevatür vardır - yoktur mes'elesi, Peygamber'in sahâbîlerinden sonraki devre âiddir. Tâbi'î ve Etbâu Tâbi'î zamanlarına nisbetle tasavvur olunur. Sahâbîlere gelince, onlar Peygamber'den herhangi bir âyetin Kur'ân olduğunu işitince, onun Kur'ânhğını kat'î olarak bilirlerdi.

el-Ahzâb ve et-Tevbe âyetlerinin Huzeyme gibi yüksek bir sahâbînin yanında bulunması ayrıca bir i'tibâr ve emniyet medarı olmuştur. Bunun için Zeyd ibn Sabit bu hadîsinde Huzeyme'nin yalnız başına şâhidliğini, Rasûlullah'm iki şahidin şâhidliğine denk ve müsâvî tuttuğunu bildirmiştir.

Bu el-Ahzâb ve Berâe âyetlerinin Kur'ânİyetinin şahinliğinde, Zeyd ibn Sâ-bit'in zatî fazileti ve ilmî kudret ve i'tibârı da hesâb edilmelidir...

Zeyd bu üç âyeti yalnız kendi ictihâdıyle de Mushaf'a koymuş değildir. O, başkanlık ettiği ilmî şûranın kararıyle hareket etmiştir. En sonra bu şûranın karan, usulen halifelik makaamının tasdikine arz olunmuş ve neşredilen bir tebliğ ile bütün sahâbîlerin ma'lûmu olup sükûtî bir icmâ' mün'akid olmuştur. Mushaf dışmda-'Kur'ân olarak ne bir âyet, ne bir sûre kalmamıştır... Yukarıdaki deliller bu hakikate de zarurî bir ilim ve ıttıla bahşeder (İbn Kesîr, Fadâilu'l-Kur'ân).

[19] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçık meydandadır.

[20] Buhârî bunun bir rivayetini Bed'u'l-Halk'da da getirdi. Müslim bir defa Yû-nus'tan, bir defa da Ma'mer'den, bu ikisi de Zuhrî'den olmak üzere bu tarzda rivayet etti (Müslim Ter. II, 462-467).

Bunu İbnu Cerîr de Zührî hadîsinden olmak üzere rivayet etti. Sonra râvî İbn Şihâb şöyle demiştir: Yedi harfe dâir ma'lûmât bana ulaştı. Bununla yalnız bir medlulü ifâde eden müteaddid zelîkaya müsâade buyurulduğuna muttali' oldum. Yoksa halâl ve harama dâir hiçbir kelime üzerinde ihtilâf yoktur (İbn Kesîr).

[21] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrası olduğu açıktır. Bunun bir rivayeti Husû-mât Kitâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

Hadîsin sonundaki "Seb 'atu ahruf{ = Yedi harf) "ta'bîri, yedi lügat ve yedi lehçe ve yedi şîve demektir. Buhârî'nin İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadîse göre Kur'ân başlangıçta bir lügat ve bir lehçe üzerine indirildiği halde -ki bu Kureyş lehçesi idi- Rasûlullah Kur'ân'ın kabileler arasında çabuk yayılması için diğer Arab kabilelerinin lehçeleri üzerine de okunmasını arzu ediyordu. Bu yolda ısrarlı dualar sonunda yedi kabilenin lehçesi üzerine de okunmasına izin verildi... Kur'ân'ın her kelimesi değil, bâzı kelimeleri yedi lehçe ile okunmuştur. Kur'ân bu suretle yayıldıktan sonra Peygamber'in vefatı yılının ramazânında Cibril'le yapılan el-Arzatu'1-Âhire'de Kureyş lehçesi kararlaştı. Şu da bilinsin ki, bu lehçe farkı, bir nev'ilenmeden ibarettir, ma'nâ yönünden bir çelişki gerektirmez. Nitekim Abdullah ibn Mes'ûd: "Ben değişik kabilelerin Kur'ân kıraatlerini dinledim, hepsini ma'nâ yönüyle birbirlerine yakın buldum. Aranızda Helumme, Akbil demeniz gibi ki, ikisi de Geliniz diye çağrıdan ibarettir" demiştir.

Âlimler bu yedi harfin ma'nâsı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir:

a. Bundan murâd Akbil, Taâl ve Helumme gibi muhtelif lafızlarla birbirine yakın ma'nâlardan meydana gelen yedi vecîhtir.

b. Bundan maksad, Kur'ân'ın hepsi yedi harf üzere okunur demek değildir. Lâkin bâzısı bir harf, yânî bir lehçe üzere, bâzısı da diğer bir lehçe üzere okunur...

c. Kur'ân'ın yedi lügati -lehçesi-, kabilelerin kendi lehçelerinde birbirine muhalefet etmelerine rağmen, hâsseten Mudar kabilelerine münhasırdır. Çünkü Usmân: Kur'ân Kureyş lugatiyle indi, demiştir. Kureyş ise en-Nadr ibnu'l-Hâris oğullan'dır.

d. Bütün kıraat vecihleri yedi şeye dönmektedir: Harekesi değişmeyen, sureti ve ma'nâsı da değişmeyen, sureti değişmeyip ma'nâsi değişen,...

e. Yedi harften maksûd emir, nehiy, va'd, vaîd... gibi ma'nâlardır... (ibn Kesir). ,

[22] Tek sûrenin âyetlerini toplama yâhud sûreleri tertîbli olarak bir Mushaf'ta toplama.

[23] Burada te'lîften maksad, sûrelerin tertibidir. Bu Iraklı zât evvelâ hangi kefen daha hayırlı ve daha fazîletlidir diye sormuştur. Âişe de ona: Bu, sorulmağa, kasdedilmeğe ve hazırlanmağa i'tinâ gösterilmesi gerekmeyen şeylerdendir. Çünkü bunda fâidesiz külfete girme vardır... şeklinde konuşmuş ve sorduğu şeyin mühim bîr iş olduğunu zannetmesin diye, kelâmda ciddiyet ve cehd göstermemiştir... Sonra o Iraklı zât, Âişe'ye Kur'ân'ın tertibinden sordu. Böylece büyük bir suâle geçti. Ve Âişe'ye Kur'ân'ı te'lîf edilmemiş olarak, yâni sûreleri sıralanma mış olarak okuduğunu haber verdi. Bu, Mü'minlerin Emîri Usmân'm bugün meşhur olan tertîb üzere te'lif edilmiş olan ' 'İmâm Mushafları" etrafa göndermesinden ve bu Mushafları lâzım kılmasından önce idi. Allah en iyi bilendir.

İşte bunun için Âişe, o kimseye:

— Kur'ân'm sûrelerinden hangisi ile başlasan sana zarar vermez. Şübhesiz ilk inen sûre, içinde cennet ve cehennem zikredilen sûredir, diye haber vermişti.

Bu sûre İkra' Sûresi değilse, Âişe'nin, içinde va'd ve vaîd bulunan el-Mufassal sûrelerinin cins ismini irâde etmiş olması muhtemeldir...
Sûreler içinde âyetlerin tertibine gelince, bunda hiçbir ruhsat yoktur; bu, takrîri yukarıda geçtiği gibi, tamâmıyle Rasûlullah tarafından yapılmış tevkîfî bir iştir. Bundan dolayı Âişe, o şahsa bu hususta bir ruhsat vermedi. Fakat kendi Mushaf'ını o şahıs için ortaya çıkardı ve ona sûrelerin âyetlerini imlâ ettirdi ve Allah en iyi bilendir... (İbn Kesîr).
[24] Buhârî bunu yalnız olarak tahrîc etmiştir. Bundan maksad, ibn Mes'ûd'un Mus-haf'ındaki bu sûrelerin tertibinin Usmân'm Mushaf'ları gibi olduğunu zikretmektir. İbn Mes'ûd'un "Min ıtâki'l-uveli" sözü, "İnmesi kadîm olanlardan" demektir. "Ve hunne min telâdî" sözü de "İlk kazanılanlardan ve ezber edilenlerdendir" demektir.
[25] Bu, sıhhatinde Buhârî ile Müslim'in ittifak ettiği bir hadîstir. Bu hadîs, hicret hadîsinden bir parçadır. Bu hadîsten maksad "Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ"nın hicretten evvel inmiş Mekkî bir sûre olduğunu ortaya koymaktır. Ve Allah en iyi bilendir (İbn Kesîr).
[26] Bu, el'Câmi'u's-Sahîh'in Ebû Zerr rivayetidir. Bundan başka olan Buhârî nüshalarında "Hâ.Mim. ed-Duhân" ve "Amme yetesâelûne" sözleri düşmüştür.
İşte İbn Mes'ûd'dan gelen bu te'lîf garîbdir; Usmân Mushafi'na muhaliftir. Çünkü Usmân Mushafi'ndaki el-Mufassal grubu, el-Hucurât Sûresi'nden Kur'ân'm sonuna kadar olan kısımdır. ed-Duhân Sûresi buraya hiçbir veçhile girmez... (İbn Kesîr).
[27] Buhârî bunu burada muallak olarak zikretti. Alâmâtu'n-Nübüvve'de ve diğer yerlerde senedini de tam olarak getirmiştir.
[28] Bu hadîsin bir rivayeti Sahîh'm evvelinde Vahy Kitâbı'nda geçmişti. Bu, şahinliğinde ittifak edilmiş hadîslerdendir.
[29] Cibril'in Kur'ân'ı Peygamber'e her sene muâraza etmesinden maksad, Allah'tan Peygamber'e vahyettiği Kur'ân'ı, kendisindekiyle karşılaştırmasıdır. Bunu da bakî kalanın kalması, nesh olunanın gitmesi için, bir pekiştirme, sabitliğini ebedî kılma ve bir koruma olarak yapıyordu. İşte bu maksad için Peygamber, ömründeki son yıl içinde Kur'ân'ı Cibril'e iki kerre arzetti, Cibril de Kur'ân'ı O'nunla böylece iki kerre mukaabele etti. Peygamber bu İki kerre karşılaştırmadan ecelinin yaklaştığını anladı.
Usmân (R) da İmâm Mushaf'ı işte bu "Son arza" üzerine topladı. Bu toplama işini de aylar arasından ramazân ayına tahsis etti. Çünkü Kur'ân'ın vah-yedilmeye başlaması, ramazân ayında olmuştu. İşte bundan dolayı ramazân ayında Kur'ân'ı birbirine karşı okumak ve tekrar etmek müstehâb olur. Yânı bir kerre biri okur, öteki dinler; diğerinde ise dinleyen okur, öbürüsü dinler... (İbn Kesîr).
[30] Yânî Kur'ân'ı ezberlemekle ve öğretmesine girişmekle meşhur olanlar. Bu "Kurrâ" lafzı selef örfünde Kur'ân hakkında tefakkuh eden.kimse için de kullanılırdı (İbn Hacer).
[31] Buhârî bunu el-Menâkıb Kitâbı'nda birkaç yerde getirmişti.
İşte bu dört zâtın ikisi ilk Muhacirler'dendir. Bunlar Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Huzeyfe'nin himayesinde bulunan Sâlim'dir. Bu Salim, müslümanların ulularından ve değerlilerindendi. Peygamber'in Medine'ye gelmesinden önce insanlara imamlık yapardı. Bu dört kişiden diğer ikisi de Ensâr'dandır. Bunlar Muâz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dır. İşte bu ikisi de hakkıyle büyük ve ulu iki zâttırlar. Allah hepsinden razı olsun! (İbn Kesîr).
[32] Burada arka arkaya gelen bu üç hadîs, İbn Mes'ud'la ilgilidir.
Bunların hepsi haktır, doğrudur. Bu sözler, kişinin bizzat kendisinden bilmekte olduğu, bazen başkalarının bilemeyecekleri nevi'den olan haberlerdendir. Kişinin böyle kendinden haber vermesi, bir ihtiyâç için ise caiz olur. Nitekim Yüce Allah da Yûsuf Peygamber'in Mısır ülkesinin sahibine karşı kendisinden bahsedip: "Beni memleketin hazîneleri üzerine me'mûr et. Çünkü ben onları iyice korumaya muktedirim, bilenim" (Yûsuf: 55) dediğini Yûsuf'tan haber vermiştir, tbn Mes'ûd'u medh ve sena olarak Rasûlulâh'm: "Kur'ân'ı dört kişiden okuyunuz..." buyurup da bu dördü saymaya İbn Mes'ud'la başlaması kâfidir (îbn Kesîr).
[33] Bu hadîsin zahiri,sahâbîlerden sâdece bu dört kişiden başkasının Kur'ân'ı cem' etmemiş olduğudur. Hâlbuki hadîsin ma'nâsı böyle değildir. Aksine, hakkında hiç şübhe edilmeyen hakikat; Kur'ân'ı Muhacirler'den dctoir çok kimselerin cem1 etmiş bulunduklarıdır.Belki Enes'in maksadı Ensâr'dan bu dörtten başkası Kur'ân'ı cem' etmedi demektir. Ve işte bunun için muttafakun aleyh olan birinci rivayette Ensâr'dan bu dört kişiyi zikretmiş ve onlar da: Ubeyy ibn Ka'b'dır... diye saymıştır. Buhârî'nin yalnız olarak rivayet ettiği hadîslerden olan ikinci rivayette ise Ebu'd-Derdâ, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd vardır. Bunların hepsi meşhur kimselerdir. Ancak bu Ebû Zeyd meşhur değildir. Zîrâ o ma'rûf değildir ve ancak bu hadîste tanınmıştır. Onun isminde de İhtilâf edilmiştir; Vâkıdî: Onun ismi Kays ibnu's-Seken ibn Kays ibn Zeûrâ ibn Haram ibn Cündüb ibn Âmir ibn Ganem ibn Adiyy ibni'n-Neccâr'dır dedi. İbnu Nu-meyr ise: Onun ismi, Sa'd ibn Ubeyd ibni'n-Nu'mân ibn Kays ibn Amr ibn Zeyd ibn Umeyye'dir, Evs kabîlesindendir dedi. Bunlar Evs'ten Kur'ân'ı cem' eden iki kişidir denildi. Bunu Ebû Umer ibn Abdilberr hikâye etti. Bu ise uzak bir görüştür. Vâkıdî'nin kavli ise daha sahîhtir. Çünkü o zât Hazrecli'dİr. Zîrâ Enes: Biz ona vâris olduk, demiştir, onlar ise Hazrec kabîlesindendirler. Lâfızların birinde Enes: Ebû Zeyd benim amcalarımdan idi, demiştir. Katâde de Enes'in şöyle dediğini nakletti. Ben iki kabîle ile Evs ve Hazrec kabîleleriyle övünüyorum. Evs kabîlesi meleklerin yıkadığı Hanzala ibn Ebî Âmir bizdendir, an cemâatinin -yâhud arkadan esen rüzgârın-himaye etmiş olduğu Âsim ibn Sabit bizdendir, ölümünden dolayı Arş'ın titrediği Sa'd ibn Muâz bizdendir, şâhidli-ği iki erkeğin şâhidliğine denk kılınan Huzeymetu'bnu Sabit bizdendir, dedi. Buna karşı Hazrec kabîlesi de: Bizden dört kişi var ki, bunlar Rasûlulâh'm zamanında Kur'ân'ı cem' etmişlerdir: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd, dedi. İşte bunun hepsi Vâkıdî'nin sözünün sahîh olduğuna delâlet etmektedir. İşte bu Ebû Zeyd, bir kaç kişinin zikrettiğine göre Bedir'de hâzır bulunmuştur. Mûsâ ibn Ukbe (141) de ez-Zuhrî'den naklen: Ebû Zeyd Kays ibnu's-Seken, Hicret'ten sonra onbeşinci senenin başında Ebû Ubeyd Köprüsü gününde öldürüldü, demiştir.
Muhacirler'den de Kur'ân'ı cem' eden kimselerin bulunduğuna delîl şudur: Ebû Bekr es-Sıddîk ki, Rasûlullah onu, kendi hastalığı zamanında bütün Muhacirler ve Ensâr topluluğu üzerine imâm yapıp öne geçirmişti. Hâlbuki Rasûlullah: "Bir topluluğa onların içinde Allah'ın Kitâbi'nı en iyi okuyanları imamlık eder" buyurmuştur. Öyleyse eğer Ebû Bekr onların içinde Allah'ın Kitâbi'nı en iyi okuyan kimse olmuş olmayaydı, Rasûlullah onu sahâbîler topluluğu üzerine imâm yapıp öne geçirmezdi. Bu ifâde eş-Şeyh Ebû'l-Hasen Alî ibn İsmâîl el-Eş'arî'nin takrir ettiği muhakemenin mazmunudur. Bu takrir def edilemez ve bunda şübhe de olunamaz. Hafiz İbnu's-Sem'ânî (615) bu hususta bir risale cem' etmiştir. Ben de bunun takririm Müsnedu'ş-Şeyhayn'da genişletmişimdir.
Kur'ân'ı tamâmıyle cem' eden Muhacirler'den biri de Usmân ibn Affân'-dır. O yakıujda zikredeceğimiz gibi Kur'ân'ı bir rek'âtte okumuştur. Bunlardan bir diğeri Alî ibn Ebî Tâlib'dir. Onun, Kur'ân'i İndiriliş sırasına göre cem' ettiği söylenir. Biz bunu daha evvel takdîm etmiş bulunuyoruz. Onlardan bir diğeri Abdullah ibn Mes'ûd'dur. Onun: "Allah'ın Kitâbı'ndan hiç bir âyet yok ki, ben o âyetin nerede indiğini ve ne hakkında indiğini bilmiş olmayayım. Şayet Allah'ın Kitâbi'nı benden daha iyi bilir, ve kendisine bineklerin ulaştırabileceği bir kimse bileydim elbette binib o zâta giderdim" dediği de daha önce geçmişti.
Onlardan bir diğeri de Ebû Huzeyfe'nin himayesinde olan Sâlim'dir. O ne-cîb seyyidlerden ve nakîb imamlardan idi, Yemâme harbinde şehîden öldürülmüştür.
Yine onlardan biri, derya âlim, Rasûlullah'm amcası oğlu ve Tercemânu'l-Kur'ân olan Abdullah ibn Abbâs'tir. Mucâhid'in şöyle dediği yukarıda geçmişti: Ben Kur'ân'ı iki kerre İbn Abbâs'a arz ettim, her bir âyetin yanında duruyor ve kendisine o âyetin ma'nâsım soruyordum.
Yine onlardan biri Abdullah ibn Amr'dir. Nitekim en-Nesâî ile İbn Mâce, İbn Cureyc'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Yahya ibn Hakîm ibn Safvân'dan olmak üzere şu hadîsi rivayet etmişlerdir: Abdullah ibn Amr: Ben Kur'ân'ı cem' ettim ve her gece kıraat ettim. Benim Kur'ân'ı her gece okumam haberi Rasûlullah'a ulaştı da o: "Kur'ân'ı bir ay içinde okuyup hatmet" buyurdu demiştir. Râvî bu hadîsin tamamını böylece zikretmiştir (İbn Kesîr).
Enes ibn Mâlik'den "Kur'ân'ı sahâbîlerden dört kişiden başkası cem' etmedi" dediği şeklinde zikredilen bu hasr, kat'î olarak hatâdır. Bu hatânın râ-vîlerin birinden olması caizdir. Lâkin hadîsciler bu hadîsin senedinin sahîh olmasına tâbi' olarak metnin sahîhliği İçin de bir vecih aramakla meşgul olmuşlardır. Hafiz İbn Hacer, Fethu'l-Bârtfe bir çok ihtimaller îrâd ettikten sonra Enes'in bu sözüne cevâb olmak üzere muhakkıkların söyledikleri görüşleri tamâmıyle almıştır. Nassı şudur:
el-Kâadi Ebû Bekr el-Bâkıllânî ve diğerleri Enes'in bu hadîsinden bir çok cevâblarla cevâb vermişlerdir. Birincisi: Bunun mefhûmu muhalifi yoktur, binâenaleyh bunlardan başkalarının Kur'ân'ı cem' etmiş olmamaları lâzım gelmez. İkincisi: Murâd, Kur'ân'ı nazil olduğu bütün vecihler ve kıraatler üzerine bu dört zâttan başkası cem' etmedi, demektir. Üçüncüsü: Kur'ân'dan, tilâvetinin ardından nesh edilenleri ve nesh edilmemiş olanları bu dört kişiden başkası cem' etmedi demektir. Bu görüş ikinci görüşe yakındır. Dördüncüsü: Kur'ân'ın cem' edilmesinden murâd, diğerlerinin hilâfına vasıtasız olarak onu bizzat Ra-sûllulah'ın kendi ağzından almaktır. Buna göre bâzılarının Kur'ân'ı almaları bir vâsıta ile olması muhtemil olur. Beşincisi: Bunlar dâima Kur'ân'ı takrir etme ve öğretme işiyle meşgul olmuşlardır da bundan dolayı böyle Kur'ân'ı cem' edenler olarak meşhur olmuşlardır. Ve yalnız bunların bu hâlini bilen kişiye, başkalarının halleri gizli kalmıştır da o kimse Kur'ân'ı cem' etme işini kendi bilgisine göre sâdece bu dört zâta hasretmiştir. Hâlbuki iş haddizatında böyle değildir. Yâhud da diğerlerinin gizli kalmalarına sebeb, onların riya ve kendini beğenme gailesinden korkmuş olmalarıdır, böyle tanınmamakla o gaileden emîn olunmuştur. Altıncısı: Cem'i ile murâd, yazmaktır. Binâenaleyh bu diğerlerinin sırf hafıza ile ezberlemiş olarak cem' etmiş olmalarını nefyetmez. Buradaki dört kişiye gelince; onlar hem yazılı olarak, hem de sırf hafızadan ezberlemiş olarak Kur'ân'ı cem' etmişlerdir. Yedincisi:-Murâd, her bir insan Rasûlullah zamanında Kur'ân'ı ezberlemeyi tamamlaması ma'nâsıyle Kur'ân'ı cem' ettiği ni açıklamamıştır. Sâdece buradaki dört zât, diğerlerinin hilâfına bunu açıklamışlardır. Diğerleri bunu açıkça söylememiştir. Çünkü gerçekte sahâbîlerden her biri Kur'ân'ın cem'ini ancak Rasûlullah'm vefatı sırasında Kur'ân'dan en son âyet nazil olduğu ve tebliğ edildiği zaman tamâmiyle ikmâl etmişlerdir. Muhtemil ki, bu en son âyete ve en son nazil olmuşa benziyen âyetlere, daha önce bütün Kur'ân'i cem' etmiş olan kimselerden sâdece bu dört zât hâzır olmuştur. Her ne kadar bu son nazil olan âyetlere, diğer âyetleri apaçık şekilde cem' etmemiş olan kimseler de hâzır bulunmuş iseler de. Sekizincisi: Kur'ân'ın cem'in-den murâd, dinlenip ona itaat edilmesi ve mûcebiyle amel olunmasıdır.
Ahmed, ez-Zühd'de Ebu'z-Zinâd tarîkinden şu hadîsi tahrîc etmiştir: Bir kimse Ebu'd-Derdâ'nm yanma geldi de: Benim oğlum Kur'ân'ı cem' etmiştir, dedi. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ da: Yâ Allah, gufranını taleb ederim, Kur'ân'ı ancak onu dinleyip itaat eden kimse cem' etmiştir, dedi. Bu İhtimallerin çoğunda ve bilhassa sonuncusunda bir külfete giriş vardır. Ben bunlardan önce diğer bir ihtimâle imâ etmiştim, o da murâdm, bu dört kişiyi Evs'in karşısında, Hazrec kabîlesi lehine isbât etmek olduğudur. Binâenaleyh bu hadîs, Evs ve Haz-rec kabîleleri dışındaki Muhâcirler'den ve onlardan sonra gelenlerden Kur'ân'ı cem' edenlerin mevcudiyetini nefyetmez. Bir de Enes bunlardan başkaları kendisine gizli olmadığı halde maksadının sırf bunlarla ilgili bulunmasından dolayı, sâdece bunlar üzerine iktisar etmiştir de denilmesi muhtemildir.
Birçok hadîslerden zahir olan şudur: Ebû Bekr, Peygamber'in hayâtında Kur'ân'ı ezbere biliyordu. Peygamber gönderildiği ilk Mekke yıllarında Ebû Bekr'in, kendi evinin avlusunda bir mescid bina ettiği, ve orada Kur'ân'ı devamlı okur olduğu geçmişti. Ebû Bekr'in okuduğu o Kur'ân metinleri her ne kadar Kur'ân'dan o zaman nazil olmuş bulunan metinlere hamledilirse de bu, vukuunda hiç şübhe edilemiyecek bir husustur. Buna Ebû Bekr'in, Peygamber'le Mekke'de bulundukları ilk sıkıntılı yıllarda dahî Kur'ân'ı Peygamber'den almaya olan şiddetli hırsı ve gönlünü Kur'ân için boşaltması ve Peygamber'le Ebû Bekr'in biribirleriyle çok sık buluşup beraber olmalarını da ilâve etmelidir. Hattâ Aişe, hicret hadîsinde geçtiği gibi, Peygamber'in kendi evlerine sabah akşam gelmeyi i'tiyâd edindiğini söylemiştir. Müslim "Bir kavme, Allah'ın Kitâbı'nı en iyi okuyanları imamlık eder" hadîsini Sahîh'inde rivayet etmiş ve ben de o hadîse yukarıda işaret etmiştim. Ve yine Peygamber'in, kendi hastalığı sırasında kendi yerine imamlık etmesi için Ebû Bekr'e emrettiği de geçmişti ki, bu da Ebû Bekr'in, sahâbîler içinde Kur'ân'ı en iyi okuyan bir kimse olduğuna delâlet eder. Ve yine Alî'den de, kendisinin, Peygamhej'in ölümünün akabinde nuzûl sırasına göre Kur'ân'ı cem' etmiş olduğu haberi geçmişti.
en-Nesâî sahîh bir isnâdla Abdullah ibn Amr'dan tahrîc etti ki o şöyle demiştir: Ben Kur'ân'ı cem' ettim ve onu her gece okudum. Benim bu okuyuşum Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber, beni çağırdı da: "Kur'ân'ı bir ay içinde okuyup hatm eyle" buyurdu. Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'in Sa-hîh'lçn içindedir. Ve diğer bir hadîste İbn Mes'ûd'un ve Ebû Huzeyfe'nin himayesinde bulunan Sâlim'in zikri de geçmişti. İşte bunların hepsi Muhâcirler'-dendir. Ebû Ubeyd, Peygamber'in sahâbîlerinden olan meşhur Kur'ân okuyucularını zikretmiş ve Muhâcirler'den dört Râşid Halîfeleri, Talha'yı, Sa'dı, İbn Mes'ûdu, Huzeyfe'yi, Sâlim'i, Ebû Hureyre'yi, Abdullah ibn Sâib'i ve Abâdi-Ie'yi (Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Umer, Abdullah ibn Zubey£-Abdullah İbn Amr ibn Âs'ı); kadınlardan ise Âişe'yi, Hafsa'yı, Ümmü Seleme'yi saymıştır. Lâkin bunların bâzısı Kur'ân'm cem'ini ancak Peygamber'den sonra ikmâl etmiştir, binâenaleyh Enes hadîsindeki hasrı reddetmez.

Ebû Davud'un oğlu da Kitâbu'ş-Şerîa'da Muhacir okuyuculardan olmak üzere Temîn ibn Evs ed-Dârî'yi, Ukbetu'bnu Âmir'i, Ensâr'dan Ubâdetu'bnu's-Sâmit'i, Ebû Halîme diye künyelenen Muâz'ı, Mecma' ibn Hârise'yi, Fudâle ibn Ubeyd'İ, Mesleme ibn Mahled'i, ve diğerlerini saymış ve bunlardan bâzılarının Kur'ân'ı Peygamber'den sonra cem' ettiklerini tasrîh etmiştir. Kur'ân'ı cem' edenlerden biri de yukarıda geçtiği üzere Ebû Mûsâ el-Eş'arî'dir. Bunu Ebû Amr ed-Dânî zikretti. Sonraki âlimlerden bâzısı Amr ibnu'I-Âs'ı, Sa'd ibn Ubbâd'ı ve Ümmü Varaka'yı da sahâbîlerin okuyucularından saymışlardır. (Muhammed Reşid Rızâ) (Bu sayımlara göre sahâbîlerden Kur'ân'ı tamamiyle cem1 edib oku-yuşuyla da meşhur olan hafızların sayısı 29 oluyor. Bunlardan dördü kadın, 25'i erkektir).

[34] Bu hadis, büyük olan bir kimsenin haddizatında hatâ olduğu hâlde bazen birşe-yİ doğru zannederek söyleyebileceğine delâlet etmektedir. İşte bunun için İmâm Mâlik şöyle demiştir: "Hiçbir kimse yoktur ki, sözünden bir kısmı alınır, bir kısmı da reddedilir olmasın. Bu hükümden ancak şu kabrin sahibinin (yânî Peygamber'in) sözü müstesnadır. O'nun sözlerinin hepsi makbuldür. Allah'ın sale-vâtı ve selâmı Üzerine olsun!"

[35] Bu hadisin bir rivayeti Tefsîr Kitâbı'nm başmda geçmişti.

Kendisinden başkaları daha uzun ise de, el-Fâtiha'nın Kur'ân Sûrelerinin en büyüğü olması, okunması üzerine sabit olan sevabın büyüklüğü yönündendir.

Bu hadisin mühim bir noktası, el-Fâtiha Sûresi'ne "es-Seb'u'l-Mesânî" isminin verilmesidir. Seb\ yedi sayısının adıdır. el-Fâtiha da ittifakla yedi âyettir. Şu kadar ki, Hanefîler Besmele'yi el-Fâtiha'dan saymamışlar da "En'amte aleyhhn"i müstakil bir âyet saymışlardır. Şâfîîler ise bunun aksine, Besmele'yi el-Fâtiha'dan bir âyet saymışlar, "En'amte aleyhinizi müstakil bir âyet saymamışlardır.

Mesânî, Mesnâ'mn cem'idir; iki, çift ve tekrarlanmış ma'nâsmadır. el-Fâtiha'nm okunması namâzm her rek'atinde tekrarlandığı yâhud eklenen sûre ile çiftlendiği için böyle isimlendirilmiştir. "And olsun ki, biz sana tekrarlanan yediyi ve şu Büyük Kur 'ân 'i verdik" (el-Hicr: 87) âyetindeki ' 'es-Seb'«'1-MesânV ile el-Fâtiha murâd olunduğunda bu Ebû Saîd hadisi nasstır, kuvvetli bir delildir.

Kur'ân ismi, tamâmında vâki' olduğu gibi, bâzısında da vâki' oluyor. Buna Yüce Allah'ın Yûsuf Sûresi'ni kasdederek: "Biz sana bu Kur'ân't vahyet-mek suretiyle en güzel beyânı kıssa olarak sana anlatacağız.: " (Yûsuf: 3) âyeti delâlet etmektedir.

[36] Hadisin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü bu hadis, el-Fâtiha'nın fadlı-na açık olarak delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti İcâre Kitâbı'nda, "Ruk-yede verilen şey bâbı"nda geçmişti.

Kurtubî şöyle demiştir: el-Fâtiha, Kur'ân'ın başlangıcı olmak ve Kur'ân'ın ilimlerinin hepsini hâvî olmakla üstün oldu. Çünkü o, Allah'ı senayı, ibâdetini ikrarı, O'na ihlâsı, O'ndan hidâyet istemeyi, ni'metlerinin hakkını ödemekten acze, mâad işine ve inkarcıların akıbetinin beyânına işareti içine almaktadır ki, bunların hepsi onun rukye yeri olmasını gerektirecek şeylerdendir (İbn Hacer).

[37] Hadisin başlığa uygunluğu "Kefetâhu" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâ-larından biri "bu iki âyet gece ibâdeti yerine kifayet eder" demektir. Parantez içindeki ziyâdenin ilk kısmı Abdullah İbn Umer'in rivayetinden alınmıştır. Bu yeterliliğin, gece ibâdeti yerine yeterlilik, gece okuması yerine yeterlilik, insan ve şeytân şerrine karşı yeterlilik olması şıkları söylenmiştir. Yeterliliğin bu iki âyete tahsis edilmesi, Azız ve Celîl olan Allah'ın sıfatlarını, Rasûl'ün ve sahâbî-lerin örnek îmânlarını, îmân esâslarını en güzel ve en câmialı yedi duâ cümlesini içine almasındandır.

[38] Bu hadisin tam bir rivayeti Vekâlet Kitâbı'nda geçmişti.

Âyete'1-Kursî, Allah'ın sıfatlarını en mükemmel surette toplayıp öğrettiği için Peygamber (S): "Kur'ân'daki âyetlerin en büyüğü Âyete'l-Kursî'dir" buyurmuştur.

[39] Bu hadisin bir rivayeti el-Feth Sûresi'nin tefsiri sırasında geçmişti. Başlığa uygunluğu, okunmasıyle sekînenin inmesidir.

Bu hadiste bulut gibi görülen şeyin adı "Sekine" olduğu bildirilmiştir. Se-kîne kelimesi müteşâbîh bir lafızdır. Medlulünü ta'yîn için birçok görüşler söylenmiştir. Bunlardan birisi melekleri ihtiva eden bir varlık olduğudur. Bu hadis de bunu te'yîd eder mâhiyettedir.

Nevevî şöyle demiştir: Muhtar olan, es-Sekîne'nin, içinde tuma'nîne ve rahmet bulunan mahlûklardan olmasıdır. Beraberinde melekler vardır. Kur'ân'da ve hadiste Sekînet lafzı tekrar tekrar gelmiştir. Geldiği herbir yerde zikredilen ma'nâlardan yakışana hamledilir. Bu bâbda zikrolunana yakışan, Dahhâk'ın görüşü olan rahmettir (Aynî).

[40] Hadisin başlığa uygunluğu son fikrasında olduğu apaçıktır. Yânî "Bu gece bana bir sûre indirildi ki, o bana, üzerine güneş doğan herşeyden çok sevimlidir" sözündedir. Hakîkaten bu sözler el-Feth Sûresi'nin faziletini en güzel ve en be-lîğ şekilde ifâde etmektedir. Bu hadisin bir rivayeti el-Feth Sûresi tefsirinde, bir rivayeti de Hudeybiye Seferi'nde geçmiş ve oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.

[41] Buhârî bu senedle olan hadisin tamâmını Kitâbu't-Tevhîd'in başında getirmiştir.

[42] Bu ta'lîkı, en-Nesâî ile el-İsmâîlî, Ebû Ma'mer'den, o da İsmâîl ibn Ca'fer'-den... tarîkinden mevsûlen rivayet etmişlerdir

[43] Hadiste ne bütün gece Ihlâs okuyanın, ne de bunu işitip azimsayanın adlan bildirilmemiştir. Bunların adları sarihler tarafından bildiriliyor ki, dinleyen râvî Ebû Saîd'in kendisi, okuyanın da Katâde İbn Nu'mân imiş. Ihlâs Sûresi'nin kıraatinin Kur'ân'ın üçte birini okumağa denk olması keyfiyetini bâzı âlimler, se-vâb yönünden bunun bu mikdâra denk bulunduğunu söylemişlerdir. Mâzerî de şöyle demiştir: Kur'ân'ın muhtevası kıssalar, hükümler, Allah'ın sıfatları olmak üzere üç kısma ayrılır. Bu sûre bunlardan sâdece ilâhî sıfatları ihtiva ettiği için, Peygamber tarafından sevâb ve fazileteçe Kur'ân'ın üçte birisine denk olduğu bildirilmiştir... (Aynî).

[44] Başlığa uygunluğu "Allâhu'I-vâhidu's-samedu Kur'ân'ın üçte birisidir" sözün-dedir. Bu "Altâhu'l-vâhidu's-samed"sözü "Kulhuve'llâhu ahad"dan kinayedir, işte bu, Kur'ân'ın üçte birisidir. Bu hadisle "Kul huve'llâhu ahadun"un fazîletini İsbât vardır. Âlimlerden bâzısı: Bu sûre, Tevhîd Kelimesi'ne benzemektedir. Çünkü bu isbât edici ve nefyedici cümleleri şâmildir... demiştir (İbn Hacer).

[45] Bunun zahiri şudur: Müellif "Mürsel" lafzını "Munkatı" yerine, "Müsned" lafzını da "Muttasıl" yerine kullanmaktadır. Kullanmada meşhur olan ise, Mürsel: Tâbi'i'nin Peygamber'e izafe etmekte olduğu hadis; Müsned ise, kendisine kadar senedinde ittisal apaçık olmak şartıyle, sahâbînin Peygamber'e izafe etmekte olduğu hadistir... (Kastallânî).

[46] Bu hadisi Müslim de Tıbb'da getirmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de "Kul eûzu bi-RabbVl-felâk", "Kul eûzu bi-Rabbi'n-nâs'* Sûrelerine "Muavvizetâni" yâni "İki sığındıncı sûre" denir. Bu hadiste cemî* sigâsıyle geldiğine ve Arabça'da cemi' en az Üç sayısına denildiğine göre, "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi de bu vasfa katılmıştır. Rasûlullah dâima bu üç sûre ile taavvüz eder, Allah'a sığınırdı. Rasûlullah bu sığınma dualarını yalnız hastalanıp rahatsızlandığı zamanlarda değil, her akşam yatağına yatarken de okurdu. Bundan sonraki hadis bunun apaçık delîlidir.

Kur'ân-ı Kerîm bu sığındıncı üç sûre ile son bulmuştur. Bunlar bütün insanlığa ihsan edilmiş en güzel, en vecîz ve en câmialı sığınma, korunma dualarıdır. "Kul huve'llâhu ahad", bütün şirk ve imansızlık şerrlerinden inşam Allah'a sığındırır. Diğer iki sûre de bütün mahlûkaatın maddî ve ma'nevî, görünür ve görünmez şerrlerinden Allah'a sığındırır. Allah'a sığınıp Allah'ın himayesine nail olanlar da her türlü şerrlerden kötülüklerden tam ma'nâsıyle korunmuşlardır: "Allah en hayırlı koruyucudur, O merhamet edenlerin en merhametlisidir" (Yûsuf: 64), (Müslim Ter, VII, 46, "2192").

[47] Bu sûreler hakkında Tefsîr'de de bâzı açıklamalar geçmişti.

[48] Sekîne hakkında daha önce geçtiği yerde bâzı bilgiler verilmişti.

İbn Hacer şöyle dedi: Bu ibarede bir kısaltma vardır. Aslı, Ebû Ubeyd'in rivayet ettiği gibi: "Başını yukarıya kaldırdığında beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birtakım şeylerin parlamakta olduklarını gördü de nihayet onu görmez oldu" şeklindedir. Buhârî'de buna benzer birçok hazflar vardır. Bunun sebebi, râvîlerin bâzısı rivayetinden terketmekte olduğu şey bilindiği için, rivayeti kısaltır. Buhârî de artık onun aslının kâmil olduğunu tanımayan kimseler hadisi anlamasalar da, hadisi o râvının kısa lafzı üzere yazar. Burada rivayetin geri kalanında da kendisinden hazfedilen şeye bir misâl vardır (Reşîd Rızâ).

[49] Bu ifâde, Âdem oğullarının melekleri görmeleri caiz olduğuna delâlet eder. Râvî Useyd ibn Hudayr, sahâbîlerin en meşhurlarından olup Akabe Bey'atı'nda ve Bedir gazvesinde bulunmak meziyyetleriyle beraber, en yüksek bir hususiyeti de hoş sa-dâ ve edâ ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî derecesinde te'sîrli Kur'ân okumasıdır. Bu se-beble melekler bile okuduğu Kur'ân'ı dinlemeğe gelmişlerdir. Bunun gibi bir tecellîye el-Kehf Sûresi'ni okurken de mazhar olmuştu. Useyd, Bedir'den Kudüs'ün fethine kadar bütün hayâtını cihâdla ve Kur'ân'a hizmetle geçirmiş, hicretin yirminci yılında vefat etmiş. Bakî kabristanına konulacağı sırada Mü'minlerin Emî-ri Umer, tabutunun iki kolunu yüklenmek suretiyle yüksek bir hürmet göstermiştir.

[50] Buhârî bu hadisi yalnız olarak rivayet etmiştir. Bunun ma'nâsı, Peygamber, kendisinden mîrâs alınacak hiç bir mal ve hiç bir şey bırakmamış olduğudur. Nitekim Cuveyriye'nin erkek kardeşi olan Amr İbnu'l-Hâris de: Rasûlullah (S) dinâr, dirhem, erkek köle, dişi köle ve hiçbİrşey bırakmadı, demiştir.

Ebü'd-Derdâ'nın hadisinde "Peygamberler altın para ve gümüş parayı mîrâs bırakmadılar, onlar ancak ilmi mîrâs bırakmışlardır. Her kim bu ilim mîrâ-smdan almışsa, işte o bol bir pay almıştır" buyurmuştur. İşte bunun için İbn Abbâs da: Peygamber ancak iki kap arasmdakini, yânî Kur'ân'ı bırakmıştır, demiştir. Sünnet, Kur'ân'ı tefsîr edici, beyân edici ve tavzîh edicidir, yânî sünnet, Kur'ân'a tâbi'dir. En büyük maksûd Yüce Allah'ın Kitâbı'dır. Nitekim Yüce Allah: "Sonra biz o Kitâb 'ı kullarımızdan seçtiklerimize mîrâs bıraktık. İşte onlardan kimi nefsine zulmedendir, onların bâzısı mu 'tedildir, onlardan bir kısmı da Allah 'in izniyle hayırlarda öncü olanlardır, işte bu büyük fadidir" (Fâtın 32) buyurmuştur. (İbn Kesîr)

[51] Buhârî bu hadisi Sahih1 İvün. başka yerlerinde de getirmiştir. Hadisin bâb ismine münâsebet ciheti, güzel kokunun varlığı ve yokluğunun Kur'ân'la beraber dev-retmesidir. Bu da iyiden ve kötüden çıkan, diğer bütün sözler üzerindeki şerefine delâlet etmiştir (İbn Kesîr).

[52] Bunun bir rivayeti Namaz Vâkitleri Kitabı, "İkindiden bir rek'âte erişen kimse bâbı"nda geçmişti. Hadisin bâb ismine münâsebeti, bu ümmetin, müddetinin kı-sahğıyle beraber, müddetleri uzun olmasına rağmen geçmiş ümmetlere üstün olmasıdır. Nitekim Yüce Allah: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız..." (Âlu îmrân: 110) buyurdu.

Müsned'de ve Sünen'de, Behz ibn Hakîm'den; o da babasından şu hadis gelmiştir. Dedesi şöyle demiştir. Rasûlullah (S): "Sizler yetmiş ümmete ağır basıyorsunuz, sizler Allah'a göre o ümmetlerin en hayırlısı ve en keremlisisiniz" buyurdu.

Son ümmet bu yüksek şerefe ancak bu Azîm Kitâb olan Kur'ân bereketiyle zafer bulmuştur. Öyle Kur'ân ki, Allah ona, indirdiği her kitâb üstünde bir şeref vermiş, onu Öncekini koruyucu, neshedici ve hitâma erdirici kılmıştır. Çünkü geçmiş olan her kitâb yeryüzüne bir defada toptan inmiştir. Bu Kur'ân ise, hem kendisine, hem de indirildiği ümmete olan şiddetli i'tinâdan dolayı vakıalara göre parça parça indirilmiştir. Böylece her bir iniş, geçmiş kitâblardan bir kitabın inişi gibidir.

Geçmiş ümmetlerin en büyükleri Yahudiler ve Hristıyanlar'dır. Yahûdîler'e gelince, Allah onları Mûsâ zamanından îsâ zamanına kadar kullandı. Hristiyanlar' da îsâ'dan, Muhammed'i peygamber göndermesine kadar kullandı. Sonra da Muhammed Ümmeti'ni kıyametin kopmasına kadar kullandı. Bu son ümmetin zamanı, gündüzün sonuna benzetilmiştir. Ve Allah geçmiş ümmetlere birer kırat ücret verdi, bu ümmete ise ötekilere verdiğinin iki katı olarak, ikişer kırat ikişer kırat ücret verdi. Buna karşı o ümmetler: Ey Rabbimiz! Bize ne oldu ki amelce biz çoğuz, ücretçe biz azız? dediler. Allah: Ben sizin ücretinizden herhangi birşey eksilttim mi? buyurdu. Onlar: Hayır, dediler. Allah: İşte bu benim fadlımdır -yânî size verdiğimin üstünde olan bu ziyâdelik, benim dilediğime verdiğim bir şeydir-, buyurdu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ey îmân edenler, Allah'tan korkun, O'nun Peygamberi'ne de îmân edin ki, Allah size rahmetinden iki (kat) nasîb versin. Sizin için yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin. Sizi mağfiret eylesin. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir."

[53] Buhârî bunu, râvîlerin bakîyyesiyle birlikte diğer yerlerde de rivayet etti. Ebû Dâvûd ise ancak Mâlik ibn Miğvel'den gelen tarîklerden rivayet etmiştir.

Bu hadis de İbn Abbâs'tan geçmiş olan "Rasûlullah Mushaf'ın iki kabı arasında bulunandan başka bîr şey bırakmadı" hadisinin benzeridir.

Bu da şöyledir: İnsanlar üzerine kendi malları hususunda vasiyyet etmeleri yazılmıştır. Nitekim Yüce Allah: "Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakit -eğer mal bırakacaksa- anaya, babaya, yakın akrabaya meşru bir surette vasiyyette bulunmak takva sahihleri üzerinde bir hakk olarak farz edildi" (el-Bakara: 180) buyurdu.

Amma Peygamber'e gelince, O kendisinden mîrâs olunacak birşey bırakmadı. O malını kendinden sonra cereyan edecek bir sadaka olmak üzere terk edince, mal hususunda bir vasiyyet yapmaya muhtaç olmadı. O kendisinden sonra Halîfe olacak birini de ta'yîn üzere vasiyyet etmedi. Çünkü bu iş, Peygamber'-in Ebû Bekr'e işaretleri ve îmâları ile zahir olmuştu. İşte bundan dolayı Ebû Bekr'e vasiyyet

yapmayı düşündüğü zaman, sonradan bu niyetinden vazgeçip: "Allah da, mu'minler de ancak Ebû Bekr'e râzî olurlar" buyurmuştu. Hakîkaten de böyle olmuştur. Ve bir de Peygamber insanlara ancak Allah'ın Kitâbı'na uymayı vasiyyet etmiştir {İbn Kesîr).

[54] "Men lem yeteğanne bil-Kur'ân" başlığı, Buhârî'nin Ahkâm'da getirdiği bir hadîsin parçasıdır. Buhârî bunu "Kur'ân'Ia yetinmeyen kimse" ma'nâsma almış, buna delîl olmak üzere de müteakiben el-Ankebût: 51. âyetini sevketmiştir. Bu parçanın bir ma'nâsı da "Kur'ân'Ia avaz yapmayan kimse"dir.

Bu iki ma'nâyı cem* etmek de mümkindir: Kur'ân'ı güzel ses ve avazla okumak, Kur'ân'daki bilgileri öğrenip uygulamakla yetinip diğer semavî kitâblar-dan vazgeçmek.

[55] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bundan sonraki hadîs de onun başka bir yoldan gelen rivayetidir.

Hadîsteki "İşitmek" ma'nâsma olan "el-Ezen"den murâd, rızâ ve kabul işit-mesidir. Bunun benzeri rukû'dan doğrulurken zikredilen "SemValîâhu timen hamideh" kavlidir. Bunun fiili "Taibe" ve "Taribe" bâbındandır.

Bu hadîsi Müslim ile en-Nesâî de Sufyân ibn Uyeyne hadîsinden olmak üzere tahrî etmişlerdir. Bunun ma'nâsı Yüce Allah hiçbirşeyi, bir peygamberin, aşikâre ilip güzelleştirerek yaptığı kıraatini kulak tutup dinlemesi kadar kulak tutup dinlememiştir, demektir. Bu da şundandır: Peygamber'İn kıraatinde, hilkatlerinin kemâlinden dolayı ses ve savt güzelliği ile haşyet tamamljğı bir yere toplanır. Bu ise kıraatte gaye olan birşeydir. Münezzeh ve Yüce Allah iyi olsun, fâcir olsun kullarının hepsinin savtım işitmektedir. Nitekim Âişe (R): "İşitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'ı tesbîh ederim" demiştir. (Buhârî, Tevhîd, "Kavlullâ-hi Teâlâ: Ve kânellâhu semî'an basîran"). Lâkin Yüce Allah'ın, mü'min olan

kullarının kıraatlerini işitip dinlemesi daha büyüktür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Sen herhangibir işte bulunmayadur, onun hakkında Kur'ân 'dan birşey okumayadur ve sizler de hiçbir iş işiemeyedurun ki, onun içine daldığınız vakit biz başınızda şâhidizdir. Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca birşey Rabb '-inden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha küçüğü de hâriç olmamak üzere hepsi muhakkak apaçık bir kitâbda(yazûi)dır" (Yûnus: 61).

Sonra Yüce Allah'ın, peygamberlerinin kıraatlerini dinlemesi, bu büyük hadîsin delâlet ettiği gibi daha beliğdir. Buradaki "el-Ezen "i kimisi "Enir" ma'nâ-siyla tefsîr etmiştir. Evvelkisi yânî "işitmek" ma'nâsma olması daha yakındır. Çünkü şu hadîs bu ma'nâya delâlet etmektedir: "Allah hiçbirşeyi, Kur'ân'ı te-ğannî ederek yânî aşikâr kılarak okuyan Peygamberi dinlediği kadar dinlemedi."

Ezen, siyakın da buna delâlet etmesinden dolayı îstimâ', yânî bir söze kulak tutup dinlemek ma'nâsınadır. Nitekim Yüce Allah da şöyle buyurdu:

* 'Gök yarıldığı, Rabb 'ini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki gök zâten buna lâyık yaratılmıştır. Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı (bu hu-sûsda da) Rabb 'ini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki yer zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır" (el-İnşikaak: 1-5). Yânî Rabb'ini dinlediği zaman, ki o zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır. Yânî zâten o, Rabb'inİn emrini dinleyip, ona itaat etmeye lâyık olarak yaratılmıştır. Binâenaleyh burada "el-Ezen" lâfzı, "îstimâ"' yânî kulak tutup dinlemekten ibarettir.

Bunun içindir ki, İbn Mâce'nin sağlam bir senedle Fudâle ibn Ubeyd'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle gelmiştir: Fudâle dedi ki: Rasûlullah (S): "Allah 'm güzel sesli kimsenin Kur'ân okuyuşuna, şarkıcı kadın sahibi kimsenin kendi şarkıcı kadınını dinlemesinden daha şiddetli bir dinlemesi vardır" buyurdu.

Sufyân ibn Uyeyne'nin: "Teğannî" ile murâd; "Onunla yetinir" demektir, kavline gelince: Eğer o, Kur'ân'Ia dünyâdan yetinir demeği murâd ettiyse -ki Ebû Ubeyd el-Kaasım ibn Sellâm ve diğerlerinin mutâbaat etmiş oldukları kelâmdan zahir olan budur- bu, hadîsten murâd olan zahirin hilafıdır. Çünkü o hadîsi râvîlerin bâzısı "Cehr" ile yânî "Sesli okumak" ile tefsîr etmiştir. O da okuyuşu güzelleştirme ve okuyuşla sesi inceltmektir. Harmele şöyle dedi: Ben İbn Uyeyne'den işittim. O: "Yeteğannî bihî"nm ma'nâsı "Yestağnî bihî" demektir, diyordu.

Bana eş-Şâfiî şöyle dedi: "Yeteğannî"nin ma'nâsı böyle değildir. Eğer o böyle olaydı muhakkak "Yeteğânâ" şeklinde olurdu. O ancak Tehazzün etmek yânî sesi inceltip yufkalaştırmak ve terennüm etmektir. Muzenî ile Rubey' de Şafîî'den böyle naklettiler.

Buna göre Buhârî'nin bu baba, Yüce Allah'ın "Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt var" (e!-Ankebût: 51) kavlini başlık yapmasında bir nazar yânî tefekkür için bir meydan vardır. Çünkü bu âyet, Peygamber'İn doğruluğuna delâlet edecek birtakım mu'cizeler isteyen kimselere karşı bir red olarak zikredilmiştir. Çünkü öncekiyle birlikte âyet şöyledir: "Ona Rabb -inden (başkaca) âyetler de indirilmeli değil miydi? dediler. De ki: O âyetler an cak Allah 'm nezdindedir. Ben sâde apâşikâr haber verenim. Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt var" (el-Ankebût: 50-51). Bunun ma'nâsı "Sen Ummî bir kimse iken, senin üzerine Kur'ân'ı indirmemiz senin doğruluğuna delâlet edici bir âyet olarak onlara kâfî gelmedi mi?" demektir. Peygamber'in ümmiliği de şöyle belirtildi: "Sen bundan evvel hiç bir kitâb okur değildin. Elinle de onu yazmadın. Böyle olsaydı bâtıl söyleyenler elbette şübhelenirdV (el-Ankebût: 48). Yânî sen böyle ummî olduğun halde o Kur'ân'ın içinde evvelkilerin ve sonrakilerin haberlerini getirdin, demektir. Bu ma'nâ nerede, Kur'ân okurken sesi güzelleştirmek yâhud Kur'ân'la diğer dünyâ işlerinden mustağnî olmak ma'nâsına olan Kur'ân'la teganni nerede? Binâenaleyh her bir takdîre göre baba bu âyetin başlık yapılmasında düşünmeye bir meydan vardır (İbn Kesir).

"İkinci takdîre göre bu âyetin baba başlık yapılması, Buhârî sarihlerinin i'timâd ettikleri zahir bir vecihdir. Bu da mutlak olarak Kur'ân'la yetinip başkasına muhtaç olmamaktır ki, bunun içine buna uygun olacak herşey girebilir. Bu âyetin nuzûl sebeblerinden olmak üzere Taberî'nin tahrîc ettiği şu hadîsi zikrettiler: Müslümanlardan bir grup insan, Ehl-i Kitâb'dan işittiklerinin bâzısını yazmış oldukları birtakım kitâblarla geldiler. Bunun üzerine Peygamber: "Peygamberlerinin kendilerine getirdiğinden yüz çevirip diğer peygamberin başkalarına getirdiği şeylere yönelip rağbet etmesi bir kavme dalâlet olarak kâfî oldu" buyurdu. Akabinde bu âyet nazil oldu" (Muhammed Reşîd Rızâ).

Bu konuyu İbn Kesîr, Fadâiiu'l-Kur'ân Kitâbı'nda genişçe ve doyurucu olarak incelemiştir. Mısırlı Muhammed Reşîd Rızâ da kıymetli haşiyeler ilâve etmiştir: Kur'ân'ın Faziletleri, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, 1978.

[56] Gıbta, bir kimsenin nail olduğu ni'met sahibinden zail olmayarak, onun benzerinin kendisi için de olmasını arzu ve temennî etmek, iştihâ duymaktır. Bu kelimede hased eylemek ma'nâsı da vardır, fakat bu kötülenmiş ve çirkin bir huy olan hased değil, verilen ma'nâda, has bir haseddir. Kötülenmiş olan hased: Baş-kasmdaki ni'metin gitmesini isteyerek benzeri bir ni'metin kendisinde olmasını arzu etmektir.

Iğtıbat da Gıbta'nm iftiâl babı olup, aynı ma'nâyadır.

[57] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şu kimseden başkasına hased edilmez" sözünde-dir. Çünkü burada hasedle murâd, hâs bir haseddir ki, o da başlığın delâlet etmekte olduğu gıbtadan ibarettir (Aynî).

Bunu bu tarîkten getirmekte Buhârî, Müslim'den ayrıldı. Sufyân'ın ez-Zuhrî'den gelen rivâyetiyle getirmekte ise ittifak etmişlerdir.

[58] Hadîs'in başlığa uygunluğu meydandadır.

Bu iki hadîsin ihtiva ettiği ma'nâ, Kur'ân sahibinin imrenilecek güzel bir ni'met içinde bulunduğudur ki, o da hâl güzelliğidir. Bundan dolayı Kur'ân sahibinin, içinde bulunduğu güzel hâl ve ni'metle çok sevinip refâk, gına, .sürür ve şadmânî üzere olması yakışır. Ve bu hâlini gıbta edilmiş kılması mustehab olur. Bir kimsede bulunan ni'metin benzerini temenni ettiği zaman, İkinci bâb-dan "Ğabatahu, Yağbituhu, Ğabtan"denilir. Bu, kötülenmiş olan hasedin hi-lâfınadır. Kötülenen ise, bu hased edici için hâsıl olsun veya olmasın müsâvî olarak, hased edilmiş kimseden ni'metin zevalini temennî etmektir. İşte bu, dînen kötülenmiş olan helak edici bir huydur. Bu Yüce Allah'ın Âdem'e ihsan eylediği kerem, ihtiram ve büyütme ni'metini hased ettiği zaman İblîs'in işlediği ma'siyetlerin ilkidir. Meşru' ve makbul olan hased ise sevindirici bir halet üzere bulunan kimsenin bu iyi hâlinin benzerini kendisi için de temennî eylemektir. İşte bunun için Rasûlullah (S): "İki kişiden başkasına hased edilmez..." buyurdu da akabinde fâidesi kendisine kasrolan, gece ve gündüz saatlerinde Kur'ân tilâvet etmek ni'meti ile fâidesi başkalarına geçici olan gece gündüz mal infâk eylemek ni'metlerini zikretti. Nitekim Yüce Allah da şöyle buyurdu: "Hakikat, Allah 'in Kitabı 'm okumaya devam edenler, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerine rızk olarak verdiğimizden gizli ve aşikâr infâk edenler kaViyyen kesâd bul-mıyacak bir kazanç umabilirler" (Fâtır: 29) (İbn Kesir)

[59] Başlık, hadîsten bir parça olduğu için, hadîslerle başlık arasındaki uygunluk son derecededir.

Hedef, Peygamber'in "En hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir" buyurmuş olmasıdır. Bu da, rasûllere tâbi' olan mü'minlerin sıfatlarıdır. Onlar nefislerinde kâmil kimseler olup başkalarım da mükemmelleştirmeye çalışanlardır. Bu ise yalnız kendisinde kalıcı fayda ile başkasına geçici faydayı toplamaktır. İşte bu, ne kendileri fayda veren, ne de faydalanmaları mümkün olanlardan herhangibir kimseyi faydalanması için terketmiyen cebbar kâfirlerin sıfatının hilâfınadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Kâfir olup da (insanları) Allah 'm yolundan men' edenler, biz onların (çektikleri) azabın üstünde, (dünyâda) çıkarageldikleri fesâdlara mukaabil bir azâb daha katıp artırdık" (en-Nahl: 88). Ve yine Yüce Allah şöyle buyurdu: "Onlar, hem (insanları) bundan (Kur'ân'dan veya Peygamber'e yaklaşmaktan) vazgeçirmeye çalışırlar, hem kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar bilmiyerek kendilerinden başkasını helake sürüklemiş olmuyorlar" (el-En'âm: 26). Bu kelâm hakkında müfessirlerin iki görüşünün en sahihine göre ma'nâ, onlar bizzat kendileri ondan ayrılıp uzak-laşmalariyle birlikte insanları da Kur'ân'a ittibâ etmekten nehyediyorlar demektir. Binâenaleyh onlar tekzîb ile men' etme suçunu birleştirmişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "...İşte size Rabb'inizden apaçık bir hüccet, bir hidâyet, bir rahmet gelmiştir. Artık Allah 'in âyetlerini yalan sayandan, onlardan yüz çevirenden daha zâlim kimdir? Biz âyetlerimizden yüz çevirenleri bu sebeble yaman bir p~âb ile cezalandıracağız" (el-En'âm: 157). İşte bu, şerrlİ kâfirlerin hâlidir. Hâlis iyilik sahibi hayırlılarının hâli ise hem kendi nefsinde kemâle ulaşmak, hem de Peygamber'in: "En hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve başkasma da öğretendir" buyurduğu gibi, başkalarını mükemmelleştirmek hususunda koşup gayret göstermektir. Nitekim Yüce Allah da şöyle buyurdu: "Allah 'a da'vet ve iyi amel eden ve, ' 'Ben şübhesiz müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?" (Fussilet: 33).

Böyle olan kimse Allah'a da'vet ile -ki bu da'vet ezan okumak ile olsun yâhud Kur'ân, hadîs, fıkıh öğretmek kabilinden Allah'ın rızâsı taleb olunan diğer "Allah'a da'vet" nevilerinden herhangisiyle olsun müsavidir -bizzat sâlih amel işlemek ve sâlih söz söylemek fiillerini cem' etmiştir ki, bundan daha güzel halli bir kimse yoktur, s

Ebû Abdirrahmân Abdullah ibn Habîb es-Sulemî el-Kûfî de, işte bu Allah'a da'vet makaamma rağbet etmiş olan îslâm imamlarından ve muallimlerinden biri olmuştur. O, Usmân'ın devlet başkanlığından i'tibâren tâ Haccâc'ın günlerine kadar bu Kur'ân muallimliği makaammda oturup insanlara Kur'ân öğretmekte devam etmiştir. İnsanlara Kur'ân öğretmenliği yapmakta sabit kaldığı zamanın mikdân yetmiş sene olmuştur dediler (İbn Kesîr).

[60] Bu hadîs, müteaddid yollardan tahrîcinin sahîhliği üzerinde ittifak edilmiş bir hadîstir. Bu hadîsten Buhârî'nin kasdettiği hedef, bu zâtın, Kur'ân'dan öğrenmiş olduğu mikdârda sûreleri bilmekte olduğu ve Peygamber'in ona, bu kadına öğretmesini emrettiği ve bu sûreleri Öğretmenin de evlenmeye karşılık kadın için bir sadak (mehr) olmasıdır. Bu, âlimler arasında hakkında niza edilen bir mes'-eledir: Bu öğretme işinin bir mehr yapılması caiz olur mu? Yâtmd Kur'ân öğretmeye karşılık ücret almak caiz olur mu? Bu hüküm bu zâta mı hass olmuştur? Peygamber'in "Kur'ân'dan sende bulunan o sûreler karşılığında seni o kadınla evlendirdim"; yâhud "Sende bulunanlar sebebiyle... "sözünün ma'nâsı nedir? Nitekim Ahmed ibn Hanbel de bu ma'nâyı söylemiştir: Sende bulunanlar sebebiyle onu sana ikram ediyoruz. Yâhud da sende bulunan sûrelere bedel onu sana ikram ediyoruz. Bu, Sahîh-iMüslim'deki: "O zât, o sûreleri kadına öğretti" sözünden dolayı en kuvvetli olan görüştür. İşte bu görüş Buhârî'nin burada kas-detmiş olduğu görüştür. Bu husustaki ihtilâfın geri kalanının tahrîri Nikâh ve İcâreler bölümlerinde zikredilmiştir. Yardım isteme ancak Allah iledir (ibn Kesîr).

[61] Buhârî burada Sehl ibn Sa'd'm kendini Peygamber'e hibe eden kadın hakkındaki hadîsini zikretti. Bu hadîs de başlık yapılan husuta zahirdir. Çünkü bunda Peygamber o şahsa: "Sen o sûreleri ezberden okuyabiliyor musun?" dedi. O da: Evet okuyorum, dedi. İştebu.Kur'ân'ı ezberden okumanın daha faziletli olduğuna delâlet etmiştir. Çünkü ezberden okuyabilmek, onu başkasına öğretmeye çalışmak da kişiyi daha kuvvetli kılar... (İbn Hacer)

[62] Ibn Kesîr şöyle demiştir:

Buhârî bu başlıkta ancak Ebû Hazım ibn Sehl ibn Sa'd'ın biraz evvel geçmiş olan hadîsini getirmiştir. Bu hadîste Peygamber o kadınla evlenmek isteyen erkeğe hitaben: "Kur'ân'dan sende ne var?" diye sordu. O zât: Ezberimde şu sûre, şu sûre var diye bir takım sûreler s vdı. Peygamber ona: "Sen bu sûreleri ezberinden okuyor musun?" diye sordu. O zât: Evet (okuyorum), dedi. Pey gamber: "Öyleyse git.

Kur'ân'dan ezberindeki sûrelerle seni bu kadına mâlik kıldım" buyurdu. Buhârî tarafından yazılan bu başlık, Mushaf'a bakmaksızın ezberden Kur'ân okumanın daha faziletli olduğunu iş'âr edicidir. Ve Allah en iyi bilendir. Lâkin âlimlerden birçok kimselerin tasrîh ettiği ise, Kur'ân'ı Mushaf'tan okumanın daha faziletli olduğu görüşüdür. Çünkü Mushaf'tan okumak hem tilâveti, hem de Mushaf'a bakmayı müştemil olur. Mushaf'a bakmak da Seleften bir kaç âlimin sarîh olarak beyân ettiği gibi bir ibâdettir. Onlar bir kimse üzerinden Mushaf'a bakmaksızın bir günün geçmesini kerih görmüşlerdir.

Onlar Mushaf'a bakıp tilâvet etmenin efdaliyetine İmâm Ebû Ubeyd'in Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda rivayet ettiği şu hadîsle istidlal ettiler:

Bize Nuaym ibn Hammâd, Bakıyye ibn el-Velîd'den; o da Muâviye ibn Yahya'dan; o da Suleym ibn Müslim'den; o da Abdullah ibn Abdirrahmân'dan; o da Peygamber'in sahâbîlerinin bâzısından tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: "Kur'ân'ı Mushaf'a bakarak okumanın, onu ezberden okuyan kimse üzerine fazileti, farizanın nafile üzerindeki fazileti gibidir". Bu isnâdda bir zaîflik vardır. Çünkü bu seneddeki Muâviye ibn Yahya, es-Sadefî yâhud da-el-Etrâblûsî'dir. Hangisi olsa o zât zayıftır. es-Sevrî, Âsim'dan; o da Zirr'den söyledi ki, İbn Mes'ûd: "Mushaf'a bakmayı devam ettiriniz" demiştir.

Hammâd ibn Seleme, Alî ibn Zeyd'den; o da Yûsuf ibn Mâkek'ten; o da İbn Abbâs'tan söyledi ki, İbn Umer evine girdiği zaman Mushaf'ı yayar ve ondan okur idi. Yine Hammâd Sâbit'ten; o da Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan söyledi ki, tbn Mes'ûd, yanında arkadaşları toplandıkları zaman Mushaf'ı açarlar, İbn Mes'ûd okur yâhud onlar için tefsîr eder idi. Bu, sahîh isnâddır. Hammâd ibn Seleme, Haccâc ibn Ertât'den; o da Suveyr ibn Ebî Fâhıte'den; o da İbn Umer'den söyledi ki, o: Herhangi biriniz çarşısından döndüğünde Mushaf'ı yayıp açsın ve ondan okusun, demiştir.

A'meş, Heyseme'den söyledi: Ben tbn Umer'in yanına girdim, o Mushaf'tan okumakta İdi. Benim girmem akabinde: Bu, geceleyin okumakta olduğum cüz'ümdür, dedi.

işte bu haberler, onun ondan okunmamak sebebiyle Mushaf'ın muattal olmaması için Mushaf'tan okumanın matlûb bir iş olduğuna delâlet etmektedir. Bu aynı zamanda sahâbîlerin yanlarındaki Mushaf bolluğuna ve çokluğuna da delâlet etmektedir ki bu, insanlardan bir çoğunun bilmediği bir hususturr. Olur ki, hafızların bâzısına bir unutma vâki' olur, o da unuttuğunu Mushaf'tan hatırına yerleştirmeye çalışır. Yâhud bir kelime veya bir âyetin tahrifi yâhud tak-dîm veya te'hîri vâki' olur, bu hallerde acele etmeyip teennî eylemek ve subûtunu araştırmak evlâdır. Bu hususlarda Mushaf'a dönmek ise hafizların ağızlarına dönmekten daha sağlamdır.

Kur'ân'ın telkîn edilip dilde akıtılmasına gelince bunun, telkîn edicinin ağzından alınması daha güzeldir. Çünkü yazı edaya delâlet etmez. Nitekim sırf yazıdan ezberlemiş olanların bir çoğunda müşahede edilen, tashîfinin ve galatının çok olmasıdır. Hal böyle tashîfe ve yanlışa götürdüğünde, kendisini Kur'ân lâfizları üzerinde vâkıf kılacak bir üstâd bulunduğu zaman, yazıdan ezberlemesi men' edilir. Üstâd tarafından telkîn olunmakdan acz hâlinde ise "Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez" (el-Bakara: 286). Binâenaleyh refâhiyet sırasında caiz olmıyan şey, zaruret indinde caiz olur. Böyle zaruret hâlinde bâzı kelimeleri aslî lâfızlardan kendi lügati ve lâfzına tahrîf edebileceği farz olunsa bile Mushaf'tan okuyup ezberlemesinde üzerine bir günâh yoktur..." (Fadâilu'l-Kur'ân)

[63] Hadîslerin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunları Müslim de Namaz Kitâbi'-nda, "Salâtu'l-Musâfirîn"de getirmiştir: Müslim Ter., II, 435

[64] Hadîsin başlığa uyguhluğu "Kur'ân'ı ezberde tutmaya ihtimam ediniz" kelâ-mındadır... (Aynî).

İbn Kesîr şöyle dedi:

Bu hadîslerin mazmunu, Kur'ân hafızının, Kur'ân'ı unutmağa ma'rûz bırakmaması için Kur'ân'ı çok tilâvet etmeye, onu ezberinde tutmak için tekrar tekrar okumaya ve ezberinde tutma ahdini dâima yenileyip durmaya rağbetlen-dirmedir. Çünkü Kur'ân'ı unutmak büyük bir hatâdır, günahtır. Bundan Allah'a sığınır, muafiyet niyaz eyleriz. Zîrâ İmâm Ahmed şöyle dedi: Bize Halef ibnu'l-Velîd tahdîs etti. Bize Hâlid, Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan; o da îsâ ibn Fâ-id'den; o da bir kimseden; o da Sa'd ibn Ubâde'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah şöyle buyurdu: "On kişiye amirlik yapmış hiçbir emir yok ki kıyamet günü elleri boynuna geniş demir kelepçelerle bağlanmış olarak getirilmesin. Onu bu geniş boyun kelepçelerinden adiden başka hiçbirşey çözüp ayıramaz".

Bu hadîsi Cerîr ibn Abdilhamîd ile Muhammed ibn Fudayl de Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan böyle, Hâlid ibn Abdillah'ın rivayet ettiği gibi rivayet ettiler. Bu hadîsi Ebû Dâvûd da, Muhammed ibnu'l-Alâ'dan; o da İbn İdrîs'den; o da Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan; o da îsâ ibn Fâid'den; o da Sa'd ibn Ubâde'den; o da Peygamber'den Kur'ân'ı kıssası ile ve mübhem racülü zikretmeden tahrîc et-< mistir. Keza bu hadîsi, Ebü Bekr ibn Abbâs, Yezîd ibn Ebî Ziyâd'den rivayet etti. Ve bu hadîsi Saîd de isnadında vehmederek rivayet etmiştir. Ve bunu Vekî' onun ashabından; onlar da Zeyd ibn îsâ ibn Fâid'den; o da Peygamber'den mürsel olarak rivayet etti. Bunu İmâm Ahmed de Ubâdetu'bnu Sâmit'in Mus-ned'inde rivayet edip şöyle demiştir: Bize Abdussamed tahdîs etti. Bize Abdulazîz ibn Müslim tahdîs etti. Bize Yezîd ibn Ebî Ziyâd, îsâ ibn Fâid'den tahdîs etti. Ubâde İbnu's-Sâmit şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "On kişiye emir olan hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet günü elleri boynuna enli demir kelepçe İle bağlanmış olarak getirilmesin. O kimseyi bu demir kelepçelerden adlinden başka hiçbirşey çözüb ayıramaz. Ve Kur 'ân '1 öğrendikten sonra onu unutmuş olan hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet günü Allah'a cüzzâm hastalığına tutulmuş olarak kavuşmasın". Ve bu hadîsi-Ebû Avâne de Yezîd ibn Ebî Zi-yâd'dan böyle rivayet etti. Bu hadîste bir ihtilâf vardır. Lâkin bu hadîs, Allah en iyi bilir ki, rağbetlendirme babında makbuldür. Bilhassa diğer bir tarîkten buna bir şâhid mevcûd olunca! Nitekim Ebû Ubeyd şöyle dedi: Bize Haccâc tahdîs etti. İbn Cureyc (150) şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik'ten bana tahdîs olundu ki, o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bana, kişinin, mescid-den çıkaracağı bir tek çöp ve bir tek pisliğe varıncaya kadar ümmetimin bütün ücretleri (nail olacakları sevâblar) arzolundu. Yine bana ümmetimin günâhları da arzolundu ki, ben bunlar içinde Allah 'in Kitâbı'ndan bir âyet veya bir sûre kendisine verilmiş (öğretilmiş) de bunu unutmuş olan kimsenin günâhından daha büyük bir günâh görmedim". İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Selmân el-Fârisî'den tahdîs olundu ki, o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Herhangi birinizin ezberinde bulunup da sonra unutmuş olduğu Allah'ın Kitâbı'ndan bir tek sûre, kıyamet günü ümmetimin tastamam yükleneceği günâhların en büyüğündendir".

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve diğerleri, İbn Ebî Dâvûd -belki İbn Ebî Ziyâd- hadîsinden; o da, îbn Cureyc'den; o da el-Muttalib ibn Abdillah ibn Hantab'dan olmak üzere şu hadîsi rivayet etmişlerdir: Enes ibn Mâlik şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bana, kişinin mescidden çıkaracağı bir tek çöpe varıncaya kadar ümmetimin bütün ücretleri arzolundu. Ve bana ümmetimin günâhları da arzolundu ki ben kişiye verilmiş de sonra unutmuş olduğu, Kur'ân'dan bir tek sûre veya bir tek âyetten daha azametli bir günâh görmedim". Tirmizî: Garîbdir, biz bu hadîsi bu tarîkten başka bir tarîkten tanımıyoruz. Ben bu hadîsi Buhârî ile müzâkere ettim de Buharı bunu garîb addetti, demiştir.

el-Vâlibî de Abdullah ibn Abdirrahmân ed-Dârimî'den, onun el-Muttalib'in, Enes ibn Mâlik'ten işitmesini kerîh gördüğünü hikâye etti. (Ben derim ki:) Bunu Muhammed ibn Yezîd el-Udmî, İbn Ebî Dâvûd'dan; o da tbn Cureyc'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Müfessirlerin bâzısı bu ma'nâyı Yüce Allah'ın şu kavli içine katmışlardır: ' ıKim benim zikrimden yüz çevirirse, onun hakkı da dar bir geçimdir ve biz onu kıyamet gününde kör olarak haşr ederiz. Ö: Rabbim, beni niçin kör hasrettin? Hâlbuki ben hakîkaten görücü idim, demiştir. Allah buyurmuştur; Öyledir! Sana âyetlerimiz geldi de sen onları unuttun! tşte bu gün de öylece unutuluyorsun!" (Tâhâ: 124-126).

İşte onun söylemiş olduğu söz de budur, her ne kadar bunun hepsi murâd edilmiş değilse de, o bunun bir kısmıdır. Çünkü Kur'ân tilâvetinden yüz çevirmek, onu unutmaya ma'rûz bırakmak ve ona i'tînâ göstermemek hâllerinde Kur'-ân'a büyük bir hakaaret ve hakîr görme ve şiddetli bir taksîr vardır. Bundan Allah'a sığınırız. Bunun içindir ki, Peygamber: "Kur'ân'ı ezberde tutma ahdini yenileyip durun", bir lâfızda da: "Kur'ân'ı ezberinizde iyice tutmaya çalı şın, çünkü Kur'ân'in insanların gönüllerinden ayrılıp kaçması, develerin boşanıp kaçmalarından daha şiddetlidir" buyurmuştur. "et-Tafassî", "et-Tahallus" yânî kurtulmak demektir. Bir kimse bir beliyyeden kurtulduğu zaman, "Tefassâ Fu-lânun mine'l-beliyyetİ" denilir. Hurma çekirdeğinin hurmadan çıkıp kurtulduğu zaman da "Tafassâ'n-nevâ mine't-temreti" denilmesi de bu ma'nâdandır. Yânî Kur'ân'ın gönüllerden kurtulup kaçması, bağsız olarak salıverildikleri zaman develerin uzaklaşıp gitmelerinden daha şiddetlidir.

Ebû Ubeyd (224) şöyle dedi: Bize Ebû Muâviye, A'meş'ten tahdîs etti. îb-râhîm şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Şübhesiz ben, Kur'ân okuyucusuna -şayet onu semiz, besili ve fakat Kur'ân'ı çok unutkan görürsem- elbette öldürürcesine hırpalarım. Ve Abdullah ibmi'I-Mübârek'in hadîsi, Abdulazîz ibn Ebî Dâvûd'dandır, o şöyle demiştir: Ben Dahhâk ibn Muzâhim'den işittim, şöyle diyordu: Kur'ân'ı öğrenip de sonra unutmuş hiçbir kimse yoktur ki, bu hâl ona kendisinin ihdas etmekte olduğu bir günâh sebebiyle olmasın. Çünkü Yüce Allah: "Sîzi çarpan her musibet kendi ellerinizin işleyip kazandığı (günahlar) yüzündendir. Bununla beraber Allah birçoğunu da affeder (de musibete uğratmaz)" (eş-Şûrâ: 30). Şübhe yok ki Kur'ân'ı unutmak musibetlerin en büyüğündendir. Bunun için İshâk ibn Râhaveyh ve başkaları: İçlerinde Kur'ân'ı okumayarak üzerinden 40 günün geçip gitmesi kişiye mekruh olur, nitekim Kur'ân'ı üç günden az bir müddet zarfında okuması da mekruh olur, demiştir. Nitekim bu hadîs, bundan sonra Buhârî'nin zikredeceği yerde yakında gelecektir..." (Fadâilu'l-Kur'ân).

[65] Yânî bu, binek üzerinde binicinin Kur'ân okumasının cevazını beyân babıdır. Buhârî, bununla binek üzerinde kıraati kerih görenleri reddetmek İstemiştir.

Binek üzerinde Kur'ân okumanın aslı, bizzat Kur'ân'da da vardır: "(O Allah ki) bütün mahlûkları sınıf sınıf yaratmış, gemilerden ve hayvanlardan da bineceğiniz şeyler yapmıştır. Tâ ki, sırtlarında karar kılasınız, sonra üzerlerine yerleştiğiniz zaman (kalblerinizle) Rabb Hnizin ni 'metini iyice düşünesiniz ve (dilinizle de): 'Bunları bize râm eden Allah 'm şâm ne yücedir, münezzehtir. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Biz herhalde ancak Rabb 'imize dönüp gidicileriz' diyesiniz" (ez-Zuhruf: 12-14).

[66] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bîr rivayeti Mağâzî Kitâbı'nda da geçmişti.

[67] Bu hadîsi Buhârî yalnız olarak tahrîc etmiştir. Bunda çocukların Kur'ân öğrenmelerinin cevazına delâlet vardır. Çünkü İbn Abbâs, Rasûlullah'ın ölümü sırasında on yaşında iken Kur'ân'ın el-Mufassal bölümünü hafızasında toplamış olduğunu haber vermiştir, el-Mufassal bölümü, daha Önce de geçtiği gibi, el-Hucurât Sûresi'nden başlar. O zaman İbn Abbâs'ın yaşı on senedir.

Buhârî İbn Abbâs'ın: Rasûlullah vefat etti, ben sünnet edilmiş haldeydim, dediğini de rivayet etmiştir: Hâlbuki onlar çocuk ihtilâm oluncaya kadar sünnet yapmazlardı. Buna göre yukarıki hadîs ile bunun arasını cem' için İbn Abbâs'ın on yaşında ihtilâm olması muhtemel olur. Bir de İbn Abbâs'ın yukarıki rivayette on rakamını zikretmekte mecaz yapması ve on üzerinde ziyâde olan kesîri terk eylemesi de muhtemeldir, Allah en iyi bilendir.

Her takdîre göre de bu hadîste çocukluk devresinde Kur'ân öğretmenin cevazına delâlet vardır, bu zahirdir. Hattâ bu bazen müstehâb veya vâcib bile ola bilir. Çünkü çocuk Kur'ân'ı öğrendiği zaman namaz kılarken okuyacağı metinleri tanıyor halde bulûğa erişir. Ve çocuğun küçüklükte ezberlemesi büyükken ezberlemesinden daha iyi ve hatırında yapışıp kalması bakımından da daha şiddetli, daha köklü ve daha sağlamdır. Nitekim bu, insanların hâlinden bilinmiş bir şeydir.

Seleften bâzısı çocuğu ömrünün başında oyun için biraz terk etmeyi, sonra çocuğun himmetini okuma üzerine çoğaltmayı müstehâb görmüştür ki, bu da çocuğu evvelâ okumaya yapıştırmamak, okumaktan bıktırmamak ve okumaktan oyuna saptırmamak içindir. Bâzısı da çocuk henüz kendisine söyleneni akletmeden ona Kur'ân öğretmeyi kerih gördü, velâkin çocuk aklettiği ve seçebildiği zaman oluncaya kadar terkolunur da, himmeti, ihtiyâcı, ezberlemesi ve zihin cömertliğine göre azar azar öğretilir. Umer ibnu'I-Hattâb, beşer âyet beşer âyet telkîn etmeyi müstehâb gördü. Bu bize Umer'den sağlam bir senedle rivayet olundu (İbn Kesîr).

[68] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsmın, Peygamber'in şu şu âyetleri unutması, sonra da onları hatırlamış olması yönündendir.

Bu hadîsi Müslim de Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme'den rivayet etmiştir (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn..., Fadâilu'l-Kur'ân; Müslim Tercemesi, II, 433).

"Fakîhler bu gibi hadîslerle Peygamber üzerine unutmanın cevazına istidlal ettiler. Lâkin onlar bunu ittifakan tebliğ yolunda olmayan şeylerle kayıtladılar. Binâenaleyh tebliğ edilecek şeylerin gizlenmeleri caiz olamıyacağı gibi unutulmaları da caiz olamaz. Peygamber'de gizlemekle unutmanın netîceleri birdir, her ne kadar diğer insanlar hakkında bunların hükümleri, unutma taksir olmaksızın tabiî bir şey olması ve sahibi unutmaktan dolayı muaheze edilmemesi bakımından, çeşitli ise de. Lâkin Allah gönderildikleri şeyler hakkında ri-sâlet hikmetinin bâtıl olmaması için tebliğini emrettiği şeyleri unutmaktan bütün peygamberlerini korumuştur. Yüce Allah'ın şu: "Sen asla unutmıyacaksın, Allah'ın dilediği müstesna" (el-A'lâ: 7) kavlinde râcih olan, buradaki istisnanın, nefyi te'kîd için olan munkatı' bir istisna olmasıdır. Buna göre ma'nâ şöyledir: Sana okutacağımız şeyleri unutmak, başkalarında tabiat gereği vâki' olduğu gibi senden vukuu mümkin olmıyacaktır, mümteni'dir ve hâllerden hiçbir halde sen unutmıyacaksın; lâkin yalnız Allah bir şeyi sana unutturmak irâde ettiği zaman, onun bu meşietini reddedebilecek yoktur, demektir. Bu da âyette işaret edilen meşietin vukuuna delâlet etmez. Bu Yüce Allah'ın harfli İbrâhîm Peygamber'in, müşrik olan kavmine hitabından hikâye olarak bildirdiği şu kavli gibidir: "Kavmi ona hüccet getirmeye kalkıştı. Odediki; Allah beni doğru yola

iletmişken siz benimle O'nun hakkında hâlâ çekişiyor musunuz? Ben O'na eş tanıdığınız şeylerden korkmam. Meğer ki Rabb 'im birşey dilemiş olsun. Rabb -imin ilmi herşeye sargın ve taşkındır. Hâlâ düşünüp öğüt almıyacak mısınız? Hem A ilah 'in size hiç bir delîl ve burhan indirmediği şeyleri siz O 'na eş tanıdığınızdan korkmazken, ben eş tuttuğunuz o nesnelerden nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki zümreden hangisi (korkudan) emîn olmaya daha lâ-yıkttır?" (el-En'âm: 80-81)
Ve o âyetin ma'nâsı hakkında Ferrâ(211)nin kavli şudur: Burada Allah'ın bu meşîeti teberrük içindir ve burada istisna edilen hiçbirşey yoktur.
Bir de menfî olan nisyânla murâd, onunla ameldir denildi. Bu da fasîh ve kullanılmış bir mecazdır. Hadîste zikredilen nisyâna gelince, onun mevzuu tebliğ vâki' olmuş birşeydir. Zannederim ki, o andaki unutması gelip geçici, arızî bir nisyândı. Şöyle ki, şayet Peygamber o zâtı işitmeden de, sonra o sûreyi oku saydı muhakkak bu sûreyi tam olarak okuyacaktı. Yoksa Buhârî indinde hadîsin senedi sahîh olsa da bu rivayet reddedilmiş olurdu. Zira Buhârî dahî gayrileri gibi râvîlerin hallerinden, zahirden başkasını bilir değildir. Bu zahir, onların rivayetlerini kabul etmekte kâfî olur, ancak rivayete böyle bir mâni' arız olursa kabul edilmez. Gördüğün gibi Buhârî bu hadîsi rivayet etmekte infirâd etmiştir. Kur'ân'ı unutmak ise, o hususta gelmiş olan hadîslerden dolayı büyük günâhlardandır (Muhammed Reşîd Rızâ).
(el-A'lâ: 5-7. âyetlerinin tefsiri hakkında Elmahlı Muhammed Hamdi Ya-zır merhumun vecîz ve kuvvetli îzâhları tekrar tekrar okunmaya değer özelliktedir: Hakk Dîni Kur'ân Dili, VII, 5758-5761. Müslim Tercemesi, II, 310'da 137 rakamlı haşiyede bu mes'eleye dâir bir açıklamamız geçmiş, II, 433'te 63 rakamlı haşiyede de buna bir atıf yapılmıştır).
[69] Bu hadîsi Müslim ile en-Nesâî de Mansûr hadîsinden olmak üzere rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti ki, Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde ise bunun lâfzı sîn'in tahfifi ile "innemâ huve nusiye (:O unutuldu)" tarzındadır.
Bu hadîste ve bundan evvelki hadîste, bir şahsa, çalışması ve hırs göstermesinin ardından olduğu zaman, unutmanın meydana gelmesinin kendisi için bir eksiklik olmadığına delîl vardır.
İbn Mes'ûd'un hadîsinde ayrıca unutmanın husulünü ifâde etmek hususunda bîr edeb de mevcûddur: Buna göre kişi "Ben şunu unuttum" demez. Çünkü unutmak, kulun fiilinden değildir. Ve bazen kuldan, unutmaya çalışma, kas-den gaflet gösterme ve birşeyi hakîr görme nev'inden unutmaya götüren unutma sebebleri sudur eder. Unutmanın bizzat kendisi kulun fiili değildir. İşte bundan dolayı Peygamber meçhul sîgasıyla: "Fakat o unutturuldu" buyurdu. Bu unutturmanın Yüce Allah'a izafe edilmememesinde de yine diğer bir edeb vardır. Yüce Allah'ın şu kavlinde de unutmak kula İsnâd edilmiştir: "...Unuttuğun zaman Rabb 'ini an..." (el-Kehf: 24). Allah en iyi bilir ki bu, müsebbebi zikr ve sebebi irâde ile şayi' olan mecaz bâbındandır. Çünkü unutmak ancak, bazen günjih olabilen bir sebebden meydana gelir. Nitekim Dahhâk ibn Muzâhım'den de böyle dediği geçmişti. İşte Yüce Allah, ezan okunması sırasında gidişi gibi, kalbden şeytânın gitmesi için unuttuğu zaman Rabbini anıp söylemesini emretmiştir. Hasene de seyyieyi giderir (Hûd: 114). Unutmaya sebeb olan şey zail olup, yerinden ıraklaşmca, Yüce Allah'ı zikr etmek sebebiyle unutulan o şeyi hatırlamak hâsıl olur. Allah en iyi bilendir (İbn Kesîr).
[70] Buhârî bu başlıkla "el-Bakara Sûresi denilmez, ancak içinde el-Bakara zikredilen sûre, şu zikredilen sûre denilir" diyen kimseyi reddetmek istemiş gibidir.
[71] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu hadîs, el-Bakara Sûresi'nin fazileti bâbı'nda geçmişti (Aynî).
[72] Hadîsin başlığa uygunluğu ve delîlliği "el-Furkaan Sûresi..." sözündedir. Bunun bir rivayeti "Kur'ân yedi harf üzere indirildi bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[73] Bu hadîsin bir rivayeti de yakında "Kur'ân'ı unutmak bâbı"nda geçmişti.
Sahîhayn'da İbn Mes'ûd'dan gelen hadîs dahî böyledir: Ibn Mes'ûd Mi-nâ'da vâdî içinden cemreye taş atıyor ve: Burası, Peygamber'e el-Bakara Sûresi indirilmiş olan makaamdır, diyordu.
Seleften bâzısı da bunu kerih gördü. Onlar "İçinde şu ve şu zikredilmekte bulunan sûre" denilmekten başkasını doğru görmediler. Nitekim böyle hadîs gelmiş ve yukarıda da geçmiştir. Bu hadîs Yezîd el-Fârisî rivayetinden; o da Ibn Abbâs'tan; o da Usmân'dandır. Usmân şöyle demiştir: Kur'ân'dan bir şey nazil olduğu zaman Rasûlallah (S): "Bunu içinde şu ve şu zikredilmekte bulunan sûrenin içindeki şu yerine koyunuz" buyururdu. Şübhesiz bu daha ihtiyatlı ve daha lâyıktır. Velâkin diğer tarafta sûreleri isimlendirmeye ruhsat veren bir çok hadîsler de sahîh olmuştur. Bugün Mushaf'larında sûrelerin başlıklarım koymakta insanların ameli bunun üzerinedir. Ve muvaffak kılınmak da ancak Allah iledir (Ibn Kesîr).
[74] er-R£telu, bir nesne inci dizisi gibi latîf bir vech ve mütenâsib bir uslûb üzere muntazam ve müretteb olmak...
et-Terîîl, C Jsö11) tef îl vezninde kelâmı yerli yerinde güzel ve uygun, latîf bir nizâm üzere te'lîf ve tertîb eylemek ma'nâsmadır... Şârih der ki: Kur'ân tertîli bundan alınmıştır ki, Kur'ân'ı dâne dâne ve rûşen, teenni ve teemmül ederek yavaş yavaş okumaktan ibarettir...
et-Tereitul, tefa'ul vezninde sözü acele söylemeyip teennî ve tedebbür ederek söylemek manasınadır (Kaamus Ter.).
Tertîlin Açıklaması: "Tertîl bir şeyi güzel tensîk ve tertîb İle kusursuz olarak açık açık hakkını îfâ ederek tebyîn eylemektir. Aralarında çok değil, biraz açıklık bulunmakla beraber gayet güzel bir.nizâmda görünen parlak ön dişlere "Seğrun retel" ta'bîr ederler. Sözü de öyle tane tane, yavaş yavaş, mühlet ile ve güzel te'lîf ve beyân ile söylemeğe dahî "Tertîtu kelâm" derler. Kur'ân'ın tertîli de böyle her harfinin, edasının, nazmının, ma'nâsının hakkını doyura do-yura vererek okunmasıdır. Burada "Rettil"den sonra "Tertîien" masdarı ile te'kîd olunması da bu tertîlin en güzel mertebede olması matlûb bulunduğunu gösterir. Bir söz haddizatında ne kadar güzel olursa olsun, gereği gibi güzel okunmayınca güzelliği kalmaz. Güzel okumasını bilmiyenler güzel sözleri berbâd ederler. Kelâmın tertîl ile güzel söylenmesi ve okunması ise, sâde ses güzelliği ile gelişi güzel eze büze teganni etmek, saz teli gibi sâde ses üzerinde yürümek kabilinden bir mûsikî işi değildir. Nazmın ma'nâ ile münâsebeti ve lisân fasâhati ve belâga-ti hakkıyle gözetilerek, ruhî ve ma'nevî bir mutâbakatle yerine göre şiddet, yerine göre yumuşaklık, yerine göre medd, kasr; yerine göre gunne, yerine göre izhâr, yerine göre ihfâ, yerine göre ıklâb, yerine göre vasi, yerine göre sekt veya vakf ve hâsılı bütün maksad, ma'nâyı duymak ve mümkin olduğu kadar duyurmak olmak üzere, tecvîd ile okumak işidir. Bunun için Kur'ân okumakta tertîl ve tecvîd lâzımdır. Tecvîd ile "kaf çatlatmak" derdiyle çatlatmaktaki ma'nâyı kaybetmek değildir. Kıraat ilmi ve tecvîd kitâblarında Kur'ân kıraati üç mertebe üzere tasnîf olunmuştur: Tahkik, tedvir, hadr. Tahkik, meddi munfasılı dört veya beş elif mikdârı çekecek suretle gayet ağır bir ahenk ile okumaktır. Tedvir, iki veya üç elif mikdârı çekecek veçhile okumaktır. Hadr da meddi tabîî gibi bir elif mikdârı çekecek veçhile serî' okumaktır. Bir elif, iki fetha mikdârı demek olduğuna göre, bir harekenin belli olacak veçhile okunuşundaki ilk ses jnüd-deti ahengin sür'at ve ağırlığına göre her kıraatin miftâhını teşkü eder. Asım, Hamza, Nâfi'den Verş kıraatleri tahkik: tbn Âmir, Kisâî kıraatleri tedvir; şâirleri hadr tarzındadır. Lâkin bunlann hiçbirinde bir harf veya harekenin hakkı çiğnenecek veçhile okunmak caiz olmıyacağı cihetle, asıl ma'nâsıyle tertîl hepsinde şarttır. Böyle hadr ve tedvir taksimine cevaz veren ise gelecek olan "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun" (el-Muzzemmil: 20) emridir... (HakkDîni, VII, 5426-5428).
[75] Hadîs, başlıktaki "Mekruh olan okuyuşun, şiirin kesik kesik sür'atle okunması gibi Kur'ân'ın çabuk çabuk okunması olduğu" fikrasına delîldir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Bir rek'atte iki sûre arasını birleştirip cem' etmek bâbı"nda geçmişti
[76] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onu acele etmen için dilini onunla hareket ettirme" kavlinden alınır. Çünkü bu nehy sözü, okumada teenninin müstehâblığını gerektirir. Bundan da tertîl hâsıl olur (Aynî).
Buhârî böylece bu hadîsin tamâmını zikretti. Nitekim bu hadîs, yakında yine gelecektir. Bu, Buhârî ile Müslim'in sahîhliğinde ittifak ettikleri bir hadîstir. Bunda ve bundan önceki hadîste kıraati tertîl etmenin, ne tîz tîz, ne de ifrat derecede sür'atle değil, fakat teemmülle ve tefekkürle okumanın ve kıraatte te-ressul eylemenin müstehâblığma delîl vardır. Yüce Allah da şöyle buyurmuş tur: "(Bu Kur'ân) âyetlerini iyiden iyi düşünsünler, temiz akıl sahihleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitâbdır" (Sâd: 29) (İbn Kesîr). Burada geçen et-Terassul, tefa'ul vezninde, bir işi unf ve acele ile tutmayıp, rıfk ve suhulet ve teennî ile yavaş yavaş tutmak ma'nâsınadır. Dura dura, nfk ile ve mühletli okuduğu zaman "Teressele fî Kur'âmhi" denilmesi bu ma -
nadandır. ,
el-Herzeme, Dahraca vezninde tiz tiz söylemek ve tiz tiz okumak ma nâsı-nadır. "Yuhezrimu'l-kelâme ve'1-kıraate" denir ki, "Sür'atli söylüyor ve sür'-atli okuyor" demektir (Kaamûs Ter.).
[77] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunu Sünen sâhibleri de rivayet ettiler.
[78] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir. Enes bunda Allah lafzının lamını, Besmele'deki isimleri uzatarak okumuştur. Bu uzutmaya tabîî medd ismi verilir. Bu medd, harfsiz tahakkuk etmez. Medd harfleri ise elif, vâv ve sakin yâ'dır
[79] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun birer rivayeti Mağâzî ve Tefsir Kitâbları'nda da geçti.
et-Tercî': Kıraatte harekelerin vuruşlarının birbirlerine yakın olmalarıdır -yânî okurken sesi titretmek, dalgalandırmak, nağme yapmaktır- (Aynî).
Ve ezanda tercî', iki şehâdet kelimelerinin herbirini yavaşça dedikten sonra sesi yükseltmekle demekten ibarettir... Şârih der ki, bu İmâm Şafîî kavlidir. Ve savtta tercî', avazı boğazda terdîd, yânî tekrar eylemekten ibarettir ki, Kur'ân okurken yâhud beste söylerken nağme ve âhenge çalmaktır... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîs "Binek üzerinde okumak bâbî'nda da geçmiştir. Bunda Peygam-ber'İn bu okuyuşunun Fetih günü olduğu da vardır. Bu, sıhhatinde ittifak edilen hadîslerdendir.
Tercî'e gelince, bu savtta getirip götürme yapmaktır. Nitekim yine Buhâ-rî'de "Peygamber'in Â Â Â demeğe başladığı" hadîsi de vardır. Muhtemel ki, bu ses götürüp getirmesi, altındaki havyanın hareketinden meydana gelmiştir. Bu hadîs, sesi böyle ırlamaya vardırsa hayvan üzerinde ve tercî' ile tilâvetin cevazına delâlet etmiştir. Ve bu, harflerde ziyâde yapma babından da olmaz. Bu, te'hîr etmek imkânıyle birlikte ve namaz kıbleye doğru olurken, her nereye yöneltirse yöneltsin hayvan üzerinde namaz kılmasında olduğu gibi, bir ihtiyâçtan dolayı yapılmıştır. Ve Allah en iyi bilendir (İbn Kesîr).
[80] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndedir: Hadîsin râvîsi Ebû Musa el-Eş arı cidden güzel sesli idi. Ve bundan dolayı Peygamber (S) ona: Sana bir mızmar (yânî güzel ses) verilmiştir" buyurmuştur. Mizmâr, aslında bir alettir, onun ismi, aralarındaki benzerlik sebebiyle "Güzel ses" ma'nâsına kullanılmıştır (Aynı). Bu hadîsi Tirmizî de Mûsâ ibn Abdirrahmân'dan; o da Yahya ei-Hammâmrden- ve onun ismi Abdulhamîd İbn Abdirrahmân'dır- böyle rivayet etmiş ve: Hasendir, sahîhtir demiştir. Müslim de bunu, Talha ibn Yahya ibn Talha'dan; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Musa'dan rivayet etmiştir. (Müslim, SalâtuH-Musâfırîn ve kasrihâ..., Istihbâbı tahsİnİ's-savt bi'1-Kur'ân; Müslim Ter-cemesi, II, 437-438). Burada bir de kıssa vardır.
Savt güzelleştirme üzerine kelâm, Buhârî'nİn "Kur'ân'la teganni etmiyen kimse" kavli sırasında geçmiştir. Ve ben orada bir çok hükümler zikretmiştim ki, onları burada tekrar etmekten mustağnî oluyorum. Ve Yüce Allah en iyi bilendir (İbn Kesîr).
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu, Kur'ân'ı arzetmenin bir sünnet olması sebebiyle Pey-gamber'in başkasından Kur'ân işitip dinlemeyi sevmesi yönündendir. Bunun da tedebbür ve anlamayı artırma için olması muhtemeldir. Çünkü dinleyici buna -okuyucunun kıraatle meşgul bulunmasından dolayı- okuyucudan daha kuvvetli ve daha neşâtlıdır (Aynî).
İbn Mâce hâriç, bu hadîsi el-A'meş'ten gelen yollarla bir cemâat rivayet etmiştir. Hadîsin, yazılması uzayacak olan birçok yolları vardır. Müslim'in de Talha ibn Yahya ibn Talha'dan; onun da Ebû Burde'den; onun da Ebû Musa'dan şu hadîsi rivayet ettiği yukarıda geçmişti: Rasûlullah (S) Ebû Musa'ya:
— "Yâ Ebâ Mûsö! Dün gece Kur'ân okuyuşunu benim dinler hâlde bulunduğumu buseydin (bu seni hoşlandırırdı)/"
Ebû Mûsâ da O'na:
— Allah'a yemîn ederim ki, eğer Sen'in benim okuyuşumu dinlemekte olduğunu biliyor olsaydım, elbette okuyuşu Sen'in için iyice süslendirirdim, dedi {Müslim Ter., II, 437).
[82] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in İbn Mes'ûd'a hitaben söylediği "Has-buke (= Sana yeter)" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde de geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[83] Buhârî bu âyeti, okumanın kemmiyeti hakkında bir hudûdlandırma olmadığına delîl yerinde getirmiştir. Çünkü bu âmmdır, kolaylaştırmaya göre Kur'ân'dan bir cüz'ü de, daha azı da, daha çoğu da şâmil olur. Muayyen hudûdlu ve belli vakitü bir cüz gerektirmez. Bu konuda gelen hadîsler ve haberler de mik-dârda ve vakitte kemmiyetin ta'yînine delâlet etmez

[84] Bunun başlığa uygunluğu üç âyetle bir kemmiyete delâlet etmesi yönündendir. Lâkin bu da ne vucûba, ne de sünnete göre bir hudûdlandırma değildir (Aynî).
[85] Bu hadîsin muttafakun aleyh olduğu yukarıda geçmiştir. Buhârî, Ebû Mes'ûd'dan hadîs almakta Abdurrahmân ibn Yezîd ile Alkame arasını cem' etmiştir. Bu da sahîhdir. Çünkü evvelâ bu hadîsi Alkame'den işitmiş, sonra da Ka'be'yi tavaf etmekteyken Ebû Mes'ûd'a kavuşmuş ve ondan bu hadîsi İşitmiştir. Bu Alî, Ibnu'l-Medînî'dir, şeyhi de Sufyân ibn Uyeyne'dir.
Kendi zamanında Kûfe'nin fakîhi olan Abdullah(ibn Şubrume)'m söylediği hüküm ise güzel bir istinbâttır.
Sünen'deki bir hadîste "Namaz ancak Fötihatu'l-Kitâb ve üç âyetle otur" buyruğu gelmiştir. Lâkin yukarıdaki hadîs yânî Ebû Mes'ûd hadîsi daha sahîh, daha meşhur ve daha husûsîdir. Fakat bu Ebû Mes'ûd hadîsinin, Buhârî'nin zikrettiği başlık ile münâsebet vechinde tefekkür için bir meydan vardır. Allah en iyi bilendir. Ve şu gelecek olan ikinci hadîs münâsebette daha zahirdir (İbn Kesîr).
Hafız İbn Hacer, müellifin bu sözüne redd hakkında şöyle dedi: Ebû Mes'ûd hadîsinin bâb başlığı ile münâsebeti, İbn Kesîr'e gizli olmuştur. Zahir olan ise bu münâsebet, başlık yapılan âyetin, İbn Uyeyne'nin, Ebû Mes'ûd hadîsinden istidlal ettiği hükme münâsib olması cihetindendir. Âyetle hadîs arasını cem' eden ise, bunların her ikisinin, îbnu Şubrume'nin kaail olduğu hükmün hilâfiy-le yetinmeye delâlet etmesidir (Reşîd Rızâ).
Bu ta'lîkalanın sahibi olan Muhammed Reşîd Rızâ şöyle der: Buhârî kastediyor ki, el-Muzzemmil âyeti, İbnu Şubrume'nin: "(Namazda yâhud gece kıyamında) hiç bir kimseye üç âyetten daha az okuması lâyık olmaz" sözünü redd etmektedir. İki âyetle yetinme hususunda sarih ve merfû' olan Ebû Mes'ûd hadîsi de böyledir ki, o iki âyet, el-Bakara Sûresi'nin sonu olan iki âyettir.
[86] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in "Yedi gecede bir oku" sözündedir.
Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Oruç Kitâbı'nda da getirmişti. Orada da zi kredi id iği gibi, zekî kadın, kocası Abdullah'ın en mühim ve en mahrem aile ihtiyâcı olan kocalık hakkını gözetmemesini, en iyi delâlet edici bir dille ve kötülemeyi iş'âr eden bir medihle ifâde etmiş ve bu sözleriyle kocasının namaz kılmaktan, oruç tutmaktan, hatim sürmekten kocalık vazifesini yerine getirmeye vakti kalmıyor demek istemiştir.
[87] Hadîslerin başlığa uygunluğu tastamamdır. Hadîslerde geçen emirlerin hiçbiri vucûb için olmadığı gibi, bu son nehiy de tahrîm için değildir (Kastallânî).
Şeyh Ebû Zekeriyyâ en-Nevevî el-Beyân (yânı et-Tibyân) kitabında, geçen haberlerden bir kısmını zikrettikten sonra şöyle dedi: Muhtar olan bunun şahısların ihtilâfıyle muhtelif olmasıdır. Binâenaleyh kim fikir inceliği ile latifeler ve ma'rifetlere sâhib ise o okuyacağını kemâliyle anlaması hâsıl olacak mikdâr üzerinde yetinsin. ilim neşri ve gayrisi gibi dinin ve müslümânların maslahatlarıyle meşgul bulunan kimse de böyledir. O da kıraati sebebiyle hazırlayıcısı (gözeticisi) bulunduğu şeyi ihlâl etmiyecek mikdâr üzerine kısaltsın. Bunlardan biri ol-mıyan İse, usanma ve herzeme (yâni çok sür'atle okuma) hududuna çıkmaksızın kendini mümkin olduğu mikdâr,çoğaltsın (İbn Kesîr).
[88] Yânî Kur'ân okuma sırasında ağlamanın güzelliğini beyân babıdır. Çünkü bu, ariflerin sıfatı ve sarihlerin şiarıdır. Yüce Allah şöyle buyurdu: "İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nVmetler verdiği peygamberlerden, Âdem'in zürriyetinden, Nûh ile beraber taşıdıklarımızdan, tbrâhîm ile İsmail'in neslinden, hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara Rahman 'm âyetleri okunduğu zaman, ağlayarak secdeye kapanırlar" (Meryem: 58).
[89] Hadîs bu isnâdla en-Nisâ Sûresi'nin tefsirinde geçmişti.
[90] Bu da daha önce geçen hadîsin başka yoldan gelmiş rivayetidir
[91] Rivayetlerin çoğunda "Fucûr" masdarmdan "Fecere" olup "Yalan söyleyen, haksızlık edip günâh işleyen"; bâzısında "Mufâhere" masdanndan "Fahara" olup "Övünüp iftihar eden kimse" şeklinde gelmiştir.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. O da şöyledir: Kıraat, Allah'tan başkası için olduğu zaman, işte bu insanlara gösteriş için yâhud onun karşılığında yemek için yâhud da benzeri dünyalık bir yarar için olmuştur.
Bu hadîsin bir rivayeti Nübüvvet Alâmetlerinde geçmişti. Alî, hadîste bildirilen tecrübesiz, akılsız gençler zümresiyle Hâricîler'i kasdetmiştir. Sıffîn harbi sonunda her iki taraf hakeme dönmeye karar verdiklerinde Haricîler Alî'ye isyan ederek: "Allah'tan başka hakem olmaz" demişlerdi. Bu söz şeklen doğru ve hakk bir sözdü. Fakat bâtıl ve bozuk bir maksadla söylenmişti.
[93] Bunun da başlığa uygunluğu, bundan öncekinin uygunluğu gibidir. Bunun da bir rivayeti daha uzun olarak Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda geçmişti.
[94] Bu hadîs de "Kur'ân'm diğer sözlere üstünlüğü bâbı"nda geçmişti.
Bütün bu hadîslerin mazmunu, Allah'a yaklaşma vesilelerinin en büyüğü olan Kur'ân tilâveti ile gösteriş yapmaktan sakındırmaktır. Nitekim bir hadîste "İyi bil ki sen ondan -yânı Kur'ân'dan- çıkandan daha büyük bir amel ile Allah 'a as/â yaklaşamazsın " ibaresi gelmiştir. Alî ve Ebû Saîd hadîslerinde zikredilenler, Hâricîler'dir. Onlar, îmânları boğazlarından öteye geçmiyen (bozguncu) kimselerdir. Peygamber diğer bir rivayette: "Sizin herhangi biriniz, onların okuyuşu yanında kendi okuyuşunu, onların namazları yanında kendi namazım, onların oruçları yanında kendi orucunu hakir görür" buyurmuştur. Bu ibâdetlerle beraber onların öldürülmeleri emredilmiştir. Çünkü onlar amellerinde, işin kendisinde gösteriş yapıcılardır, her ne kadar bâzısı gösteriş yapmayı kasdetmez olsa da. Şu kadar var ki onlar amellerini sâlih olmiyan bir i'tikaad üzerine te'sîs etmişlerdir. Bu yüzden onlar amel hususunda, Yüce Allah'ın şu kavlinde kötü-lenenler gibi olmuşlardır: "Binasını Allah korkusu ve rızâsı üzerine kuran kimse mi hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup da onunla beraber kendisi de cehennem ateşine çöküp giden kimse mi? Allah zâlimler güruhuna hidâyet vermez" (et-Tevbe: 109).
Âlimler, Hâricîler'in tekfir edilmeleri, fâsıklığa nisbet.edilmeleri ve rivayetlerinin reddedilmesi hususlarında ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Nitekim bunun tafsili inşâallah kendi yerinde gelecektir.
Zahir bir kokusu ve acı bir tadı olan reyhâne bitkisine benzetilen münafik, Kur'ân tilâvetiyle gösteriş yapan murâî kişidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Hakikat münafiklar (akıllarınca) Allah 'a oyun etmek isterler. Hâlbuki o, kendi oyunlarım başlarına geçirendir. Onlar namaza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı ancak birazcık hâtıra getirirler" (en-Nisâ: 142) (İbn Kesîr).
[95] Başlık hadîsin yarısı olduğu için, uygunluk tamdır. Bundan sonraki hadîs de başka yoldan gelen bir rivayettir. Buhârî onda hadîsin daha başka geliş yollarını da topluca göstermiştir.
îbn Kesîr şöyle dedi: işte bunlar, bu hadîsin çeşitli tarîklerinin zikrinden kısaltma yoluyla müyesser olanlardır. Bunlardan sahîh olan ise, bu ilmin en büyük üstadı olan Ebû Abdillah el-Buhârî'nin, hadîsin Cundeb ibn AbdiIlah'dan, Rasûlullah'a merfûan olanı daha çok ve daha sahihtir diyerek işaret ettiğidir.
Bu hadîsin ma'nâsı şudur: Peygamber ümmetini, kalbleri tilâvet üzerinde toplu olduğu, Kur'ân'ı tefekkür ve tedebbür edici bulunduğu zamanlarda Kur'-ân'ı tilâvet etmeye irşâd ve teşvik etmiştir. Kalblerin meşguliyetleri ve bıkkınlıkları hâlinde ise Kur'ân'ı tilâvet etmemeyi öğütlemiştir. Çünkü kalb meşguliyeti ve isteksizliğinde Kur'ân tilâvet etmekten istenilen maksad hâsıl olmaz. Nitekim bir hadîste Peygamber'in şöyle buyurduğu sabittir: "Amelden, takat yeti-rebileceğiniz şeyleri üzerinize alınız, çünkü Allah sizler bıkmadığınız müddetçe bıkmayacaktır" (Buhârî). Yine Peygamber: "Allah'a amellerin en sevimli olanı, sahibinin devamlı yaptığı ameldir -diğer bir lâfızda: Amellerin Allah'a en sevimli olanı, az olsa da devamlı olanıdır" buyurmuştur (Fadâilu'l-Kur'ân).
[96] Başlığa uygunluğu hadîsin son fıkrasmdadır. Hadîsin birer rivayeti daha önce Eşhâs'ta, Ebu'l-Velîd'den; İsrail oğullan'mn Zikri'nde de Âdem ibn Ebî Iyâs'-tan olmak üzere geçmişti.
Bu hadîsi en-Nesâî de Şu'be rivayetinden tahrîc etti. Bu da yukarıda geçen hadîsin ma'nâsındadır. Peygamber, kıraatte ihtilâf etmekten, o hususta nizâ-laşmaktan ve Kur'ân hususunda gösteriş yapmaktan nehyetmektedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

7. KUR'AN SECDELERİ BÖLÜMÜ
1. Secdelere Ait Konular Ve Tilavet Secdelerinin Adedi
2. Mufassal Sûrelerde Secde Olmadığı Görüşünde Olanlar(In Delilleri)
3. (Necm Ve Diğer Mufassal Sûrelerde) Secde Olduğu Görüşünde Olanlar(In Delilleri)
4. İnşikâk Ve Alak Sûrelerindeki Secdeler
5. Sâd Sûresinde(Ki Secde Âyeti Dolayısıyla) Secde Yapmak
6. Hayvana Binmişken (Yahut Da Namaz Hâricindeyken) Secde (Âyeti)Yi İşiten Kimse (Ne Yapmalıdır)?
7. (Kişi) Secde Ettiğinde Ne Söyler?
8. Sabah Namazından Sonra (Güneş Doğmadan Önce) Secde Âyeti Okuyan Kimse (Secde Eder Mi)?
Tilâvet Secdesi Hakkında Tamamlayıcı Bazı Bilgiler:

7. KUR'AN SECDELERİ BÖLÜMÜ

1. Secdelere Ait Konular Ve Tilavet Secdelerinin Adedi

1401. ...Amr b. el-as (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (s.a.) kendisine Kur'ân'da on beş secde (âyeti) okutmuştur. Bunlardan üçü MufassaJ(lar)dadir. Hac sûresinde de iki secde vardır.[1]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebü 'd-Derdâ vasıtasıyle Resûlullah (s. a.) 'dan on bir secde rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayetin isnadı zayıftır.[2]

Açıklama

Hadîs-i şerifte Kur'ân-i Kerim'deki secde âyetlerinden üçünün mufassallarda (ki bunlar Necm, İnşikâk ve Alâk sûreleridir), ikisinin Hac Sûresinde olduğu söylenmiştir. Diğerlerinin yerlerine işaret edilmemiştir. Burada işaret edilmeyen secde âyetlerinin bulunduğu sûreler şunlardır: el-A'râf, er-Ra'd, cn-Nahl, el-İsrâ, Meryem, el-Furkan, en-Neml, es-Secde, Sad ve Fussılet.
Hadis-i şerîf Kur'an-ı Kerim'deki secde âyeti sayısının on beş olduğuna delâlet etmektedir. Leys, İshak, Şâfiîlerden İbnu'I-Münzîr ve İbn Süreye, Mâ-likilerden de İbn Habib ve İbn Vehb bu görüştedirler.
Hanefîlere göre Kur'ân'da on dört secde âyeti vardır. Hanefiler Hac süresindeki ikinci âyeti secde âyeti olarak kabul etmezler, onu rukû'u emir ile yan yana bulunduğu için namaz secdesi sayarlar, Zeylâî: "İbn Abbâs ve İbn Ömer'den rivayet edilen, Hac süresindeki tilâvet secdesi birincisidir. İkincisi namaz secdesidir, tarzındaki rivayet bizim görüşümüzü takviye etmektedir" derler.[3] Tahâvî de Said b. Cubeyr'den İbn Abbas'ın "Hac süresindeki secdelerin birincisi azimet, ikincisi tâlimdir"[4] dediğini rivayet etmiştir.
Şâfiîler, Hanbelîler ve Zahirîler de Kur'ân'da on dört yerde secde âyeti bulunduğunu söylerler. Ancak bunlar Hanefîlerdcn farklı olarak Hac sure-sindekini değil, Sâd suresindekini tilâvet secdesi kabul etmezler, bunun şükür secdesi olduğunu söylerler.
Mâlikîler ise, Kur'ân'da on bir secde âyeti olduğu görüşündedirler. Hac süresindeki ikinci âyeti ve mufassallarda ki üç secde âyetini tilâvet secdesi saymazlar. İbn Mâce'nin Ümmü'd-Derdâ (r.anhâ)dan rivayet ettiği şu haber Mâ-likîlerin delilidir:
"Ebu'd-Derdâ; Resulullah (s.a.)'la birlikte on bir (yerde) secde yaptı. Necm onlardandır."[5] Ancak cumhur, bu hadisin senedindeki Osman b. Fâid yüzünden hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ebû Dâvûd da buna hadisin sonunda işaret etmiştir.
Tilâvet secdesi, Hanefîlere göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Ahmed b. Hanbel'den de namaz içinde okunursa vâcîh, namaz dışında okunursa sünnet olduğuna dâir bir rivayet vardır.
Hanefîler, görüşlerinde Ebû Hüreyre'nin Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği şu hadise dayanırlar:
Âdemoğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman, şeytan ağlayarak ayrılır ve:
Âdemoğlu secde etmekle emrolunup secde yaptı da Cennet onun oldu. Ben ise, secde ile emrolundum ve secde etmedim. Cehennem de benim oldu, der."[6] Hadis-i şerifte müslümanlarm secde etmekle emrolunduklan hikâye edilmektedir. Mutlak emir ve vücûbu gerektirir. Ayrıca Cenab-i Allah secdeyi terk ettikleri için bazı kavimleri zemmetmiştir. Meselâ bir âyette: " = Onlara Kur'ân okunduğu zaman secde etmezler"[7] buyurulmaktadır. Bir kimsenin zemmedilmesi ancak vacibi ter-ketmekle olur, o halde secde vâcibtir" derler. Bugün elimizde mevcud Mushaflarda işaret edilen secde âyetleri şu sûrelerdedir: 1. A'raf 206; 2. Ra'd 15; 3. Nahl 49-50; 4. İsrâ 107; 5. Meryem 58; 6. Hacc 18; (İhtilaflı olarak) 77; 7. Furkan 60; 8. Nemi 25; 9. Secde 15; 10. Fussilet 37; 11. Necm 62; 12. İnşikâk 21; 13. Alâk 19.
Şafiî ve Mâlikilere göre Nemi Süresindeki secde 26. âyettedir. Ayrıca Sâd sûresinin 24. âyeti de secde değildir.[8]

1402. ...Ukbe b. Âmir[9] (r.a.)'den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlallah! Hacc sûresinde iki secde var mı? diye sordum.

"Evet, o secdeleri yapma(k istemi)yen o âyetleri okumasın" buyurdu.[10]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen âyetler Hac sûresi'nin 18. ve 77. ayetleridir.
Bu hadisin Tirmizî'deki rivayeti; "Hacc sûresi faziletli kılındı. Çünkü onda iki tane secde âyeti vardır" şeklinde vârid olmuştur.
Bu hadis, Hacc Sûresi'nde iki tane secde âyeti olduğunu söyleyenlerin görüşlerini te'yid etmektedir. Ancak senedindeki İbn Lehî'a ve Mişrah'tan dolayı zayıftır. Fakat Tahâvî'nin Abdullah b. Sa'lebe'den rivayet ettiği, "Ömer b. el-Hattâb bize sabah namazı kaldırıp Hac Sûresini okudu ve iki defa secde yaptı"[11] haberi bu za'fı ortadan kaldırmaktadır.
Hacc Sûresinde tek secdenin olduğunu söyleyenlerin bu mânâdaki hadislere dair görüşleri daha önce geçen hadislerde anlatılmıştır.
Hz. Peygamber'in; "Secde etmek istemeyen bu âyetleri okumasın" buyurması, sûrenin tamamını okumamanın caiz olduğunu gösterir.[12]

2. Mufassal Sûrelerde Secde Olmadığı Görüşünde Olanlar(In Delilleri)

1403. ...İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldi-geleli mufassallardan hiç birinde tilâvet secdesi yapmamıştır.[13]

Açıklama

Bu hadis "mufassal" adı verilen sûreler gurubunda secde âyetinin olmadığına delâlet etmektedir. İmam Mâlik ve tabileri bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak bu rivayet zayıftır. Çünkü sene-dîndeki Ebû Kudâme zayıftır. Birçok âlim bu râvinin zayıf olduğunu söylemiştir. Râvilerden Metaru'l-Verrâk da tenkide uğrayanlardandır. Hatta Müslim bu zâtın hadisini kitabına aldığı için ayıplanmıştır.
Şayet hadisin sahih olduğu kabul edilirse, İbn Abbâs'ın mufassal gurubunda yapılan secdelere muttali olmadığı ya da Hz. Peygamber'in bir sebebe biaen bu secde âyetlerini terk ettiği yorumu getirilecektir. Çünkü o grubda secde âyeti olduğu 1407 numaralı hadiste gelecektir. Nitekim bu hadiste Ebû Hüreyre Hz. Peygamber (s.a.)'le birlikte ve sûrelerinde secde ettiklerini haber vermiştir.
Şevkânî, İbn Abbâs'ın rivayeti ile ilgili olarak; "Hz. Peygamber'in o durumda secde yapmaması o surelerde secde âyeti olmayışına delâlet etmez.' Çünkü onları okuduğunda abdestsiz olduğu için veya vakit kerahet vakti olduğu için terk etmiş olabilir. Yahut da okuyan terk etmiştir veya secde etmemenin cevazına işaret için secde etmemiştir," der.
Feth'de de bunun en râcih ihtimal olduğu beyân edilmiştir.[14]

1404. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'a Necm (Suresin)i okudum onda secde etmedi.[15]

Açıklama

Hadisin Buhâri'deki rivayetinde Zeyd'in Hz. Peygamber'e Necm Sûresini okuyup secde etmediği "zan" ifâde eder bir kelime ile ifâde edilmiştir. Diğer bir rivayet ise, buradaki gibidir.
Hadis-i şerîf Necm sûresinde secde âyeti olmadığını göstermektir. Bu, "mufassal grubunda secde yoktur" diyenlere delil olabileceği gibi, hâsseten Necm Sûresi'nin sonunda secde âyetinin olmadığını söyleyenler için de delil olabilir. Atâ, Ebû Sevr, Hasen el-Basrî, Said b. Cübeyr, Said b. el-Müsseyyeb İkrime ve Tâvûs ikinci görüşün sahipleridirler.
Adı geçen sûrelerde secdenin bulunduğu görüşünde olan cumhur bu hadisi şöyle te'vîl ededen
"Zeyd b. Sâbit'in bu sureyi okuduğu esnada Hz. Peygamberin abdest-siz veya vaktin kerahet vakti olması ve bu yüzden Efendimizin secde etmemesi muhtemeldir. Hz. Peygamber'in sırf secde etmemenin cevazına işaret etmek istemesi de mümkündür."
İbn Hacer bu son ihtimâli beğenmiştir. Fakat bu ancak tilâvet secdesinin sünnet olduğunu söyleyenler açısından değer ifâde eder, vücûbuna kail olanlar için önceki iki te'vil daha yerindedir.
Sindî de bu hadisle ilgili olarak şöyle der: "Bu hadiste, Necm sûresinde secde yoktur' diyenler için delil değildir. Çünkü Hz. Peygamber onu secde yapmamanın cevazına işaret için terk etmiş olabilir. Secdeyi vâcib görenler açısından ise şöyle denilir: Hz. Peygamber secdeyi başka bir vakte te'hîr etmiş Zeyd'e de küçük olduğu için emretmemiştir."[16]
Necm sûresinde secde olduğunu bildiren müstakil rivayetler mevcuttur. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir haberde İbn Abbâs şöyle der: "Resûlullah (s.a.) onda yani Necm sûresinde secde yaptı, (orada bulunan) müslümanlar, müşrikler, ins ve cin de secde yaptılar."
Bu hadisin Buhârî ve Müslim'deki ifâdesi de şu şekildedir: "Resûlullah (s.a.) Necm sûresini okudu ve tilâvet secdesi yaptı,yanındakilerde secde.yaptılar. Yalnız yaşlı bir adam yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına kaldırdı ve "bu bana yeter" dedi. O adamın daha sonra kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm."[17]

Ebû Dâvûd'da 1406 numarada gelecek olan hadis ve Buhârî ve Müslim'deki rivayete benzemektedir.[18]

1405. ...İbn Kusayt, Hârice b. Zeyd b. Sâbit'den; o da babası vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.)'den; önceki hadisi mânâ olarak rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud; Zeyd imamdı ve secde etmedi, der.[19]

Açıklama

Abdullah b. Kusayt bu hadisi bir defa Atâ b. Yesâr'dan bir defa de Hârice b. Zeyd b. Sâbit'den işitmiştir. Bu hal, hadisin senedinde bir ızdırab olmasını gerektirmez. Zira bir şahsın iki veya daha çok hocasının olması ve aynı mânâya gelen sözleri her birinden ayrı ayrı işitmesi gayet tabiîdir.
Ebû Davud'un söylediği talikte Zeyd'in Necm sûresi'ni okumasını müteâkib secde etmeyenin kim olduğu konusunda iki ihtilâf akla gelebiliyor:
a. Hz. Peygamber secde etmemiştir. Yani İmam olan Zeyd b. Sâbit'in Necm sûresini okuduğunu işiten Hz. Peygamber secde etmedi.
b. Zeyd b. Sabit imamdı ve bu sûreyi okuduğu halde secde etmedi. O secde etmediği için Hz. Peygamber de secde etmedi.
İmam Şafiî'nin rivayet ettiği bir haber de secde âyeti okuyan bir zât secde etmediği için Hz. Peygamber'in de (secde) etmediği ve bunun sebebi sorulduğunda; "Sen bizim imamı/sın sen secde etseydin biz de ederdik" dediği bildirilmektedir.
Bu rivayet ikinci anlayışı takviye etmektedir.[20]

3. (Necm Ve Diğer Mufassal Sûrelerde) Secde Olduğu Görüşünde Olanlar(In Delilleri)

1406. ...Abdullah (b. Mes'ûd) (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) Necm sûresi'ni okuyup (sonunda) secdeye kapandı (Müslüman ve müşrik, ins ve cin) orada bulunanların tümü de secde etti. Yalnız Kureyş'ten bir adam bir avuç çakıl veya toprak alıp yüzüne kaldırdı ve "Bu, bana yeter" dedi. Sonra ben o adamın kâfir olduğu halde öldürüldüğünü gördüm.[21]

Açıklama

Buhâri'deki sarîh ifadeye göre, hadis-i şerifte bahsedilen olaya, İslâm tarihinde önemli bir yeri olan fakat bazı yanlış bilgiler de karıştırılarak aktarılan bu olaya "Garânik hâdisesi" denilir. Bu hâdisenin ayrıntılarına geçmeden önce hadis-i şerîf ve terceme ile ilgili bir iki meseleye temas etmekte yarar görüyoruz.
Bizim "Hz. Peygamber Necin suresini okuyup (sonunda) secdeye kapandı" diye terceme ettiğimiz cümledeki terkibinin harfi bazı nüshalarda şeklinde harfi cerri ile vârid olmuştur. Bu durumda mana "Necm sûre-sFni okuyup secde âyeti sebebiyle secdeye kapandı" şeklinde olacaktır.
Metindeki " =el-kavm" kelimesi "Müslüman ve kâfir, ins ve cin orada bulunanların tümü" diye terceme edilmiştir. Bu terceme Bu-hârî'nin rivâyetindeki; " = onunla birlikte mü si umanlar ve müşrikler, cinler ve insanlar da secde etti" cümlesi gözönünde bulundurularak yapılmıştır.
Rivayetlerde görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.) Necm Sûresi'ni okuyunca oradaki "secde edin" emrine uyarak ve bu sûrede sayılan büyük nimetlere bir şükran ifadesi olarak secdeye kapanmıştır. Resûlullah'ın bu durumunu gören müslümanlar da ona uyarak secde etmişlerdir. Müşriklerin secdeye kapanması ise ya bu sûrede zikredilen ilâhları Lât ve Uzzâ'nın adını duyduklarından dolayı olmuştur ya da Cenab-ı Hakk'ın azamet ve kib-riyâsını görüp secde etmişlerdir. Hâdiseyi şu şekilde izah edenler de vardır:
"Siz de gördünüz değil mi, Lât ve Uzza'yı? Ve öteki üçüncü Menât'ı? Erkek (çocuklar) sizin, dişi (çocuklar) da O'nun mu?"[22] mealindeki âyetleri okuyunca, orada bulunan kâfirlerden birisi de son iki âyeti dolgun bir ses tonuyla okudu. Oradaki müşrikler Hz. Peygamber'in kendi putlarına müsaade ettiği zehabına kapıldılar. Çok sevindiler, o kadar ki Resûlullah secde edince onlar da secdeye vardılar.[23]
Hz. Peygamber'in bu âyetleri okuması esnasında şeytanın Efendimizin diline putları övücü mahiyette sözler kattığı ve müşriklerin buna sevinip secdeye kapandıkları şeklinde de haberler vârid olmuştur. Ancak bu haberler muteber görünmemektedir; çünkü putları övme küfrü gerektiren bir şeydir. Bunun peygambere isnadı son derece çirkindir. Şeytanın Hz. Peygamber'e musallat olup onun lisanına bazı şeyler karıştırması da mümkün değildir. Çünkü bu efendimizin haberlerinin tümünde, mucizelerinde ve Peygamberliğinde şüpheyi gerektirir. O halde bu da muhaldir.
Diğer insanlarla birlikte secde etmeyip de avucuna aldığı çakıl veya toprağı yüzüne götürürek "bu bana yeter" diyen kimse, Buhârî'nin "Kitâbu't-tefsîr"de İbn Abbâs'tan yaptığı rivayetten anladığımıza göre Ümeyye b. Haleftir. Adı geçen kişinin M'uttalib b. Ebî Veda'a olduğunu söyleyen bir rivayet de Nesaî'de mevcuttur.O esnada bu zât Müslüman olmadığı için onun da secde etmemiş olması mümkündür. Yalnız İbn Mes'ud'un Muttalib'i görmeyip sadece "Bu bana yeter diyen" Ümeyye b. Halef dikkatini çektiği için onu fark etmiş olması mümkündür. Böylece hadisler arasında bir tezat söz-konusu olmadığı ortaya çıkar.
Bu adamın secde etmeyişi kibirinden dolayı olmuştur. İbn Mes'ud'un dediği gibi Ümeyye b. Halef Bedir Savaşında öldürülmüştür.
Mevlana Şiblî'nin Asr-ı Saadet'te naklettiğine göre ise, Garânik hâdisesinin esası şudur:

Hz. Peygamber Kur'ân-ı Kerim okurken, müşrikler gürültü çıkarırlar ve onun tesirini engellemeye çalışırlardı. Fussilet suresi'ndeki şu âyet buna işaret etmektedir: "Kâfirler dediler ki: Bu Kur'ân'ı dinlemeyin ve o(nun okunması esnası)nda gürültü yapın, belki bastırırsınız."[24]
İşte Kureyş'in âdeti üzere kâfirlerden biri Resûlullah (s.a.) Necm Sûresini okurken, "Lât, Uzza ve diğer üçüncü put Menât, bunlar yüksek putlardır ve bunlardan şefaat beklenebilir" mânâsına gelen sözler söyler. Kâfirler de bunu Hz. Peygamber'in söylediğine inanarak onu yayarlar. Müslümanların arasında da bu şayianın dolaşması neticesi bunun bir şeytan ilkâsı olması ihtimâli gözönüne alınır.
Eski muhakkik âlimler de bu görüşü müdafaa etmişlerdir. Mevâhib'de şöyle deniliyor:
Resûl-i Ekrem "diğer üçüncü put olan Menâfi" mealindeki âyete vardığı zaman müşrikler, onların ilâhlarını daha çok zemmedeceğini tahmin ederek, mahut sözleri ileri sürmüşler ve o sözleri Peygamberin sözlerine karıştırmışlardır. Nitekim müşrikler dâima Kur'ân-ı dinlemeyip, "Kur'ân okunurken gürültü yapın, belki şaşırtırsınız" derlerdi. Şeytan ilkâsındaki şeytanlardan murad, insanlar arasındaki şeytanlardır.
Bu hadis, mufassallarda ve bu arada Necm Sûresi'nde tilâvet secdesi olmadığını söyleyenlerin görüşlerini reddetmektedir. Yine bu hadis, Necm suresi'ndeki secde emrinden maksadın namaz olduğunu söyleyenlerin görüşlerine de muhaliftir.
Buradan anladığımıza göre tilâvet secdesi, sâdece okuyana mahsus değildir; dinleyenin de secde etmesi gerekir.[25]

Bazı Hükümler

1. Necm Sûresi'nde secde âyeti vardır.
2. Tilavet secdesi hem okuyana hem de dinleyene vaciptir.
3. Yerdeki bir cismi kaldırıp alna koymak secde yerine geçmez.[26]

4. İnşikâk Ve Alak Sûrelerindeki Secdeler

1407. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Biz Resûlullah (s.a.)'le birlikte ve (înşikâk ve Alâk surelerin)de secde yaptık.[27]

Açıklama

Hadis mufassal grubunda secde olduğunu söyleyenlerin delillerindendir.Çünkü İnşikâk ve Alak Sûreleri bu grubtandır ve Efendimizin bu sûreleri okuyunca tilâvet secdesi yaptığı Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un dediği gibi, Ebû Hüreyre Hicretin 6. veya 7. yılında müslüman olmuştur. Buna göre bu hadis daha önce İbn Abbâs'tan rivayet edilen ve mufassal grubunda secde âyetinin bulunmadığını bildiren habere muhalif düşmektedir, (bk. hadis 1403). İbn Abbâs hadisinin zayıf olduğu orada sebepleri ile beyân edilmiştir. Ayrıca o hadis secdenin olmadığını, bu ise, bulunduğunu bildirmektedir. Nefy ile isbat nefye tercih edilir.
Ebû Davud'un, -bazı nüshalarında yer alan- rivayetin sonundaki ta'liki bu sûrelerdeki secdenin nesh edilmiş olma ihtimâlini de ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Ebû Hureyre'nin müslüman oluşu Hz. Peygamber'in ömrünün sonuna doğrudur.[28]

1408. ...Ebû Râfi' şöyle demiştir:
Ebû Hureyre ile birlikte yatsı namazı kıldım okuyup secde yaptı.
Bu ne secdesi? dedim.
Ebu'I-Kasım (Resûlullah)'ın arkasında bu secdeyi yaptım ve ona kavuşuncaya (ölünceye) kadar yapmaya devam edeceğim, dedi.[29]

Açıklama

Hadisin Buharı'de birkaç farklı rivayeti vardır. Bunlardan Ebû Seleme'nin rivayeti şöyledir: "Ebû Hureyre'nin İnşikak sûresini okuyup secde ettiğini gördüm. Kendisine; "Ya Ebû Hureyre gözlerime inanayım mı? Sen secde ettin" dedim. "Resûlullah (s.a.)'in secde ettiğini görmeseydim ben de sede etmezdim" dedi. Buharî'nin sücûdüs-salât'taki rivayeti ise aynen Ebû Dâvud'daki gibidir.
Nesaî'nin Ebû Rafi'den yaptığı rivayet de, Ebû Davud'unkinden pek farklı değildir.
Hadisten anladığımıza göre:
İçerisinde secde âvefi olan sûrelerin namaz esnasında okunması meşrudur. Namazda secde âyeti okunmuşsa namaz esnasında tilâvet secdesi yapması caizdir. Bu konuya ışık tutan başka hadisler de mevcuttur. Ulemâr cumiıûru hu görüştedir.
Bu görüş sahiplerine göre namazın, farz veya nâ le, cemaatle ya da münferid, cehrî yahut gizli olması arasında hiç fark yoktur.
Mâlikîlere göre ise, farz namazlarda ister cemaatle olsun, ister münlrid secde âyeti okumak mekruhtur. İmam Mâlik'ten yapılan başka bir riv yete göre ise, cemaat az olursa imamın okumasında beis yoktur.
İmam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel, kıraati gizli olan namazlarc imamın secde âyetini okumasını mekruh görürler. Çünkü bir takım karışıIlıklara sebeb o'ctbilir. Cehrî namazlarda oöyle bir endişe söz konusu değildir
Ahmed j. Hanbel'in İbn Ömer'den naklettiği rivayette, Hz, Peygam ber (s.a.)'^n öğle nanazının birüci rekatında tilâvet secdesi

yaptığı veasha binin onun seccie sûresini okuduğunu zannettikleri haber verilmektedir Muarızları bu rivayetle Ebû Hanîf ve Ahmed b. Hanbel'e itiraz etmişlerdir
Ebû Hureyre'nin İnşikâk Suresini okuyup da secde ettiğini görenlerir bunu adırgsması, namaz içinde seode âyetini meşru görmeyenler için deli sayılarız, çünkü bu itirazı yapanlar Ebû Hureyre'nin izahı karşısında sus-r.r şiardır O halde onlann hayreti Resulüllah'dan aksini gördüklerinden dolayı değil, konu ile ilgili hiçbir malumatları olmadığından dolayıdır.
Gelecek olan 1411 no'lu hadis de bu görüş sahipleri için delil olamaz. Çünkü Hz. Peygamberin namaz hâricinde secde âyeti okuyup da onun için secde yapması secde âyetini namaz içinde okumanın caiz olmayışını gerektirmez.[30]

Bazı Hükümler

1. ilim ve fazlına güvenilse bile şerî'ata müteallik bir harekette bulunanın veya söz söyleyenin yaptığı veya söylediği derhal kabul edilmemeli, delili sorulup araştırılmalıdır
2. Mufassal sûrelerde secde âyeti vardır.
3. İçlerinde secde âyeti olan sûre namazda okunabilir.
4. Namaz içerisinde okunan secde âyetinin secdesi namaz esnasında yapılır.[31]

5. Sâd Sûresinde(Ki Secde Âyeti Dolayısıyla) Secde Yapmak

1409. ...İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Sâd süresindeki secde azâim-i sücûd (vazgeçilmeyecek secdeler)den değildir.Ama ben ResuluIIah (s.a.)ı o sûrede secde ederken gördüm.[32]

Açıklama

Kelimesi cem'idir. Azimet lügatte; kalbin bir şeye azmetmesi demektir. Fukahâ ise, bu kelimeyi "asaleten sabit olan hüküm" karşılığı olarak ve farzlar ve sünnetler hakkında kullanmışlardır. Farzlar için kullanılması daha fazladır.
Yukarıdaki izahattan anlaşılacağı üzere azâim-i sücûd terkibinin mânâsı, tilâvet secdesini vâcib kabul edenlere göre daki secde vâcib secdelerden değildir," sünnet olduğunu söyleyenlere göre de, "sünneti müekkede olanlardan değildir" şeklinde olmuş olur.
Bu hadis-i şeriften "Sâd" süresindeki secdenin tilâvet secdesi olmadığını anlamak da mümkündür. Şafiîler ve meşhur rivayetinde îmam Ahmed bu görüştedir. Bunlar bu sûredeki secdenin şükür secdesi olduğunu söylerler. Aynı görüş Atâ ve Alkâme'den de nakledilmiştir. Nesâî'nin İbn Abbâs'-tan rivayet ettiği şu haber de bu görüşün delillerindendir: ResûluIIah (s.a.) Sâd Sûresi'nde secde yapıp, "Dâvûd bu secdeyi tevbe için yapmıştır, biz de şükür için yapıyoruz" buyurdu.
Hanefîler, İmam Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Îbnu'l-Mübârek, İshâk ve ulemânın çoğunluğuna göre ise, bu süredeki secde tilâvet secdesidir. Tahavî'-nin Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği; "ResûluIIah (s.a.) Sâd suresinde secde yaptı"[33] mealindeki hadis, bu görüşün delilidir.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz rivayetteki "Sâd (süresindeki secde) azâim-i siicûdden değildir" sözünün Hz. Peygamber'e değil, İbn Ab-bâs'a ait olduğunu hatırlatarak, Hz. Peygamberin fiiline mukabil sahâbi sözüne itibar edilemeyeceğini söylerler. Nesaî'nin rivayeti hakkındaki görüşlerini de Tahâvî şöyle ifâde eder: "Bir secdenin tevbe ve şükür için olması, onun tilâvet için olmasına mânı değildir. Çünkü bütün ibâdetler Allah'a şükür içindir. Bundan anlaşılmış oluyor ki, Hz. Peygamber'in yaptığı bu secde mücerred bir şükür secdesinden ibaret değildir. Aksine aynı zamanda hem tilâvet hem de şükür secdesidir. Zira bunlar biri birine aykırı değildirler."
Ayrıca Beyhakî, Nesaî'nin bu rivayetini zayıf kabul etmiştir.[34]

1410. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) minber üzerinde iken Sâd suresi'ni okudu. (Sûredeki) secde âyetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sûreyi okudu. Secde âyetine gelince cemaat secde yapmaya hazırlandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "- Bu ancak bir nebinin tevbe (secde)sidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm" buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti.[35]

Açıklama

Bu sûredeki secde mahalli 24. âyettir. Gerçi burada zikredilen secde değil, rükû'dur. Ama bundan maksat, müfessirlerin beyânına göre secdedir. Mezkûr âyette, Hz. Dâvûd (a.s.)'ın secdesi hikâye edilmekle beraber, Hz. Peygamber (s.a.) secde etmiştir. Çünkü Efendimiz kendisinden Önceki peygamberlere uymakla emr olunmuştur.
Hz. Dâvûd bağışlanmasını müteakib secde yapmış ve bu hal mezkûr âyette anlatılmıştır. Hz. Peygamber de bir seferinde Dâvûd (a.s.)'a uyarak secde etmiş ama başka bir seferinde aynı âyeti okuduğu halde secde için herhangi bir hazırlığa girmemiş, ancak cemaatin hazırlandığım görünce, secde etmiştir.
İmam Şafîî Hz. Peygamberin bu hareketini "Sad Suresinde tilâvet secdesi olmadığına" delil saymıştır.
Ancak ResûluÜah (s.a.)'in ikinci seferinde secde etmemesi mutlaka önün tilâvet secdesi olmamasını gerektirmez. Belki o, bu secdenin diğerleri kadar kuvvetli olmadığına delâlet eder. Nitekim bundan önceki hadis de buna delalet etmektedir.
Hanefîlerin önemli fıkıh kitablanndan Bedâi'üs-Sanaî' de bu konuda özet olarak şöyle deniliyor: "Şafîî'nin sarıldığı şey,

aslında bize delildir. Çünkü biz bu secdeyi Cenab-ı Hakk'ın Dâvûd (a.s.)'ı bağışlaması, ona mertebeler ve âhirette iyi bir makam va'detmesi ile ilgili nimetlerine bir şükran olarak yapıyoruz. Onun için bize göre secde kelimesinin (24. âyetin) sonunda değil de sözünün (25. âyetin) peşinden yapılır. Bu bizim hakkımızda büyük bir nimettir. Çünkü Rabbimiz bizim yanılmalarımıza göz yumup günah ve hatalarımızı bağışlayarak bize nimet veriyor. O halde bu secde tilâvet secdesidir. Çünkü sebebi mevcuttur. O da âyetin okun-masıdır. Hz. Peygamber (s.a.)'in ilk cumada bu secdeyi yapması, onun tilâvet secdesi olduğunu gösterir. Ama diğer cumada terk etmesi onun tilavet secdesi olmadığına delâlet etmez. Çünkü Efendimizin secdeyi te'hîr etmek istemesi mümkündür. Nitekim bize göre secdenin hemen yapılması vâcib değildir."[36]

Bazı Hükümler

1. Okunan bir ayetin secdesinin hemen yapılması müstehabtır ama te'hırı caizdir.
2. Aksi bir hüküm yoksa, Hz. Peygamber geçmiş peygamberleri,1 *mr olunduğu şeylerle de emredilmiştir.
3. Secde âyetini okuyanın yanı sıra, duyan da secde etmek zorundadır.
4. Sâd Sürecindeki secde âyeti diğerleri kadar kuvvetli değildir.[37]

6. Hayvana Binmişken (Yahut Da Namaz Hâricindeyken)[38] **Secde (Âyeti)Yi İşiten Kimse (Ne Yapmalıdır)?**

1411. ...Abdullah b. Ömer (r.anhûmâ)dan: demiştir ki: - Peygamber (s.a.) Fetih yılında (içinde) secde (âyeti olan bir sûre) okudu. Bunun üzerine bütün ashab secdeye kapandı. Onlardan kimi (hayvana) binmiş, kimi de yere secde eder vaziyette idi. Binmiş halde olan elinin üzerine secde ediyor(du).[39]

Açıklama

Rivayette bahsedilen olay Fetih senesindeki bir sefer esnasında vuku bulmuştur. Burada belirtilmemekle beraber Taberânî'nin yine İbn Ömer'den yaptığı bir rivayette Hz. Peygamberin okuduğu sûrenin Necm Sûresi olduğu beyan edilmektedir.
Yolculuk esnasında insanların kimi binekli kimi yaya olduğu için Efendimizin okuduğu secde âyetini duyan herkes, olduğu halde secdeye kapanmış yaya olanlar secdelerini yerde yaparlarken, hayvan sırtında olanlar da eğerleri veya elleri üzerine secde etmişlerdir.
Bu rivayet hayvan sırtında olanların elleri üzerine tilâvet secdesi yapmalarının caiz olduğunu gösterir. Buna göre bir özürden veya kalabalıktan dolayı uyluklar üzerine tilâvet secdesi yapmanın caiz olması gerekir. Hanefîlere göre izdiham halinde avucu yere koyup üzerine secde etmek caizdir. Özür olmazsa, mekruhtur.
İbnü'l-Hümam "binek sırtında olanlar veya başkaları secde âyeti okur da secdeye güç yetiremezlerse ima etmeleri yeterlidir" der.[40]
Bu konuda BedâîMe de şöyle denilmektedir: "Yerde okunan bir secdeyi binek üzerinde yapmak caiz değildir. Binek üzerinde okunan bir secde âyetinin secdesi ise, yerde yapılabilir. Hz. Ali (r.a.)'in hayvan üzerinde iken secde âyeti okuyup imâ ile secdeyi ifa ettiği rivayet edilmiştir."
Hanefîlerde olduğu gibi Şafîî ve Hanbelîlerde de imâ ile tilâvet secdesi yapmak caizdir. Bu sözün hadise muhalif olduğu söylenemez. Çünkü alnı el üzerine koymak da bir nevi îmâdır. Ancak biraz ziyâdelik vardır.
Mâlikîler sefer mesafesinden kısa yolculuklarda tilâvet secdesinde imâyı caiz görmezler. Sefer mesafesindeki yolculuklarda ise, caiz kabul ederler.[41]

1412. ...İbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s,a.) bize (içerisinde secde âyeti olan) bir sûreyi okuyup -Râvi îbn Numeyr, "namaz hâricinde" dedi-secde eder, onunla beraber biz de secde ederdik. O kadar ki, bizden bir kimse (kalabalıktan) alnını koymak için yer bulamazdı.[42]

Açıklama

Bizim parantez arasında verdiğimiz "içerisinde secde âyetiolan" sözü Buhârî'nin rivayetinde metin olarak mevcuttur.
Bir kimsenin secde etmek için alnını koyacak yer bulamamasına sebep, Müslim ve Taberânî'nin açıkça ifâde ettiklerine göre, cemaatin kalabalık olması idi. Taberânî'deki bir rivayette ise, müslümanların birbirlerinin sırtlarına secde ettikleri belirtilmektedir.
Cemaatin elleri üzerine secde ettiklerini ifâde eden söz, mübalağa için söylenmiş olmalıdır. Maksat, âyeti işiten herkesin secde ettiğine, secdeye varmayan hiç kimsenin kalmadığına işarettir.[43]

1413. ...İbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize Kur'ân okur, secde âyetine geldiği zaman tekbir alır ve secde ederdi. Onunla birlikte biz de secde ederdik.[44] Abdurrezzâk; "Sevrî'nin bu hadis hoşuna giderdi" demiştir. Ebû Dâvûd da "hoşlanırdı, çünkü onda tekbir aldı" demiştir.[45]

Açıklama

Hz. Peygamberin Kur'ân okumasındaki maksat, ashaba Kur'an-ı Kerim'i öğretmenin yanısıra dinî hükümleri Cennet ve Cehenneme ait şeyleri ve geçmiş ümmetlerin haberlerini öğretmektir. Efendimiz ashaba Kur'an-ı Kerim okurken secde bulunan bir âyete gelince kalkıp tekbir alır ve secdeye varır ashâb da kendisine uyarlardı.
Bu hadis tilâvet secdesi için tekbirin gerekli olduğunu gösterir. İslâm ulemâsı bu konuda ittifak halindedir. Secdeden kalkarken de tekbirin gerekliliği aynı şekilde ihtilafsızdır. Bu, âyetin namaz içinde okunması halindedir. Namaz dışında okunduğu zaman cumhura göre hüküm yine aynıdır. Fakat İmam Mâlik'in farklı görüşü vardır.
Resûluüah'dan gelen haberlerde Hz. Peygamberin tilâvet secdesi için ellerini kaldırdığına tahiyyâtî okuduğuna ve selâm verdiğine dâir açık bir kayda rastlanmamaktadır. Ulemânın çoğunluğu tilâvet secdesinde bunların bulunmadığı görüşündedirler. Hanefî ve Mâlikîler bu gruptandır.
Şafiîlerden meşhur olan görüşe göre tilâvet secdesi, namaz hâricinde okunmuşsa, iftitâh tekbiri alınıp eller kaldırılır ve sonunda selâm verilir. Bazı Şafiîler teşehhüdü de lüzumlu görürler.
Bu babın hadislerinden ortaya çıkan neticelerin belli başlıları şunlardır:
Bir secde âyetini işiten kimse, okuyan secde edince secde eder. İbn Battal, okuyanın secde etmesi hâlinde işitene de secdenin lüzumunda ulemânın müttefik olduğunu söyler. Secdenin lüzumu için kasden dinlemenin gerekli olup olmadığı ise, âlimler arasında ihtilaflıdır.
Ebû Hanife'ye göre ister kasten işitsin ister kasıtsız, her halükârda secde âyetini işitene secde vâcibtir.
Mâliki ve Hanbelîlere göre secdenin lüzumu için işitenin kasten dinlemesi gerekir.
Şâfiîlerde de kasten dinleme şartı yoktur. Fakat kasten dinleyen için daha önemlidir.
Okuyan kimsenin kendisi secde etmediği takdirde dinleyene gerekli olup olmadığı da aynı şekilde ihtilaflıdır.
Hanefî ve Şâfiîlere göre okuyan secde etmese bile, dinleyen için secde lâzımdır. Eğer Kur'ân-ı Kerim okuyan mecnûn, çocuk veya hayızlı olmak gibi kendisine secdenin vâcib olmadığı birisi ise, dinleyen mükellef için yine secde gereklidir.
Hanbelîlere ve Malikilerin bir görüşüne göre, okuyan secde etmezse, işitene gerekmez. Mâlikîlerin diğer bir görüşü, Hanefîler ve Şafiîlerinkine benzer. Yine Mâlikîlere göre dinleyene secdenin gerekli olması için okuyanın imamete lâyık birisi olması gerekir. Buna göre çocuğun, kadının veya kâfirin okuduğu secde âyetini işitene secde gerekmez. Hanbelilerin görüşü de buna benzemekle birlikte çocuğun okuması hakkında Mâlikîlerden farklı görüştedirler. Çünkü bunlar çocuğun okuduğu secde âyetini işiten için secdeyi lüzumlu görürler.
2. Bu konunun başında da temas edildiği gibi, tilâvet secdesinin hükmü İslâm ulemâsı arasında ihtilaflıdır.
Cumhura göre secde sünnettir. Ömer b. el-Hattâb, Selmân el-Fârisî, İbn Abbâs, İmran b. Husayn, Mâlik, Şafiî, Evzaî Ahmed; îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd bu görüşte-olanlardandır.
Bunlar geçmiş hadislerde, Hz. Peygamberin mufassallarda secde etmediğine ve Necm Sûresi'ni okuyunca secdeye hazırlanmamasına işaret eden hadisleri delil almışlardır. Hâsılı bunların delilleri Efendimizin bazı secde âyetlerini okuduğu halde, secdeye azmetmediğine işaret eden haberlerdir.
Hanefîlere göre tilâvet secdesi vâcibtir. Delilleri, secdeyi emreden âyet-i kerimelerdir. Bunlar cumhurun dayandığı hadisleri, görüşleri istikametinde anlamışlardır. Bu anlayış farkına yeri geldikçe işaret edilmiştir.
3. Hadis-i şeriflerde secde edecek kimsenin abdestli olmasının gereğine işaret eden bir kayda rastlanmamaktadır. Ama cumhur, tilâvet secdesi için tahareti şart koşar, çünkü bu secde, bir nevi namazdır ve namaz için taharet şarttır. Yine cumhura göre secdenin setr-i avrete dikkat edilerek ve kıbleye karşı olması şarttır. İbn Ömer, Şa'bî, Ebû Talib ve Mansûr'un tahareti şart koşmadıkları rivayet edilmektedir.
Sübülü's-selâm sahibi San'anî ve Neylü'Ievtâr'ın yazarı Şevkânî, tilâvet secdesinde taharetin şart olmadığı görüşüne meyletmişlerdir. Hadislerde taharetin vücûbuna delâlet eden bir kaydın olmamasını ve Hz. Peygamberin secde ettiğini gören herkesin secde ettiği halde kendilerine abdestin emredilmeyişini görüşlerine delil gösterirler ve bunların tümünün abdestli olmasının mümkün olmadığını söylerler.
Buhârîde, İbn Ömer'den biri taharetin lüzumuna, diğeri aksine delâlet eden iki hadis mevcuttur. Bu hadislerin arasını cem etmek için tahareti şart koşam büyük hadese hamletmişlerdir.[46]

7. (Kişi) Secde Ettiğinde Ne Söyler?

1414. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) gece(leri) tilâvet secdelerinde "Yüzüm gücü ve kuvvetiyle kendisini yaratıp (şekil verene) kulağım ve gözünü açana (işitme görme duygusunu verene) secde etti" der ve bunu defalarca söyler (tekrar eder)di.[47]

Açıklama

Resûlullah (s.a.)'ın secde için sadece yüzünü zikretmesi yüzün şerefinin yüceliği ve öneminin büyüklüğünden dolayıdır.
Hâkim'in rivayetinde yukarıdaki cümlelerin sonunda "Yaratıcılann en güzeli Allah yüce ve münezzehtir" sözü vardır.
Tirrnizî, İbn Mâce, Hâkim ve İbn Hıbbân'ın İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan yaptıkları şu rivayet, tilâvet secdesinde okunan başka bir duayı haber veriyor:
Ben Resûlullah (s.a.)in yanında idim. Bir adam gelip "ben dün gece rüyamda kendimi bir ağacın dibinde namaz kılarken gördüm. Secde âyeti okudum. Benim bu secdeme ağaç da secde etti. Onun; Allah'ım! Bu secde sebebiyle benim günahımı bağışla, bana ecir yaz ve onu kendi katında benim için bir azık kıl** dediğini duydum" dedi. (Sonra) Resûlullah (s.a.)'in secde âyeti okuyup secde ettiğini gördüm. Secdesinde adamın haber verdiği ağacın söylediklerini dediğini duydum.

İbn Abbas'tan yapılan bu rivayetin Tirmizî'deki naklinde: " = Kulun Dâvud (a.s.)'dan onu kabul ettiğin gibi benden de kabul et" cümlesi de vardır.
Bu hadis secdede sadece bu duanın okunmasının gerekli olduğuna delâlet etmez. Aksine namaz secdesinde söylenenlerin tilâvet secdesinde de söylenmesi caizdir. Hanefî âlimlerinden Hidâyc şârihi İbnu'l-Humâm şöyle der: "Mü'min tilâvet secdesinde namaz secdesinde söylediklerini söyler. Esah olan budur."[48] Bu söylenen daha çok farz namazlarla ilgilidir. Nafile namazlarda ya da namaz haricindeki secdelerde istediği herhangi bir duayı yapabilir.[49]

8. Sabah Namazından Sonra (Güneş Doğmadan Önce) Secde Âyeti Okuyan Kimse (Secde Eder Mi)?

1415. ...Ebû Tümeyme el-Huceynri'den; demiştir ki;
Biz bir grup içinde -Medine'ye- gönder(il)diğimiz zaman[50] ben sabah namazından sonra cemaate va'z eder ve secde yapardım. İbn Ömer beni bundan üç kere men'etti. Fakat ben buna son vermedim. Bunun üzerine İbn Ömer bana dönüp:
Ben Resûlullah (s.a.)'in arkasında, Ebûbekir, Ömer ve Osman (r.anhum)'la birlikte namaz kıldım. Hiç biri güneş doğuncaya kadar secde etmedi; dedi.[51]

Açıklama

Rivayetten anlaşıldığına göre Ebû Tümeyme İslâm'ın ahkâmını öğrenmek üzere Medine'ye gönderilen Benî Temim hey'eti içinde imiş. Medine'den dönüşünde sabah namazını müteakib cemaate va'z eder âyetler okurmuş, okuduğu âyetler içerisinde secde âyetleri de bulunur, o da kalkıp secde edermiş. Fakat vakit kerahet vakti olduğu için
İbn Ömer kendisini bu vakitte secde etmekten men etmiş. Ancak Ebû Tümeyme buna aldırış etmemiş. Bu sefer İbn Ömer tekrar gelerek onu men ederken kendi kafasına göre hareket etmediğini Resûluüah'tan ve Halifelerinden gördüğü davranışı haber vermiştir.
Beyhakî, "bu merfu olarak sabit olmuşsa biz secdenin kerahet vakti çıkıncaya kadar te'hir edilmesini tercih ederiz. Merfu olarak sabit olmamışsa, İbn Ömer tilâvet secdesini nafile namaza kıyas etmiştir" der.
Bu hadis tilavet secdesinin sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar yapılamayacağına delâlet etmektedir. Diğer kerahet vakitleri için de hüküm aynıdır. Hanbelîler bunu tercih etmişler ve bu vakitlerde edilen secdenin asla sahîh olmadığını söylemişlerdir. İhn Qmer_İbn ~Müsey.y£b, Ebû Sevr ve İmam Mâlik bu vakitte secde yapmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Şâfîîler namaz kılınması nehyedilen vakitlerde tilâvet secdesini mekruh görmezler. Çünkü onlara göre tilâvet secdesi vâcib değildir. Ve bu vakitlerde nafile namazların kılınması caizdir.
Hanefîler secde âyetinin okunduğu vakti esas kabul etmişlerdir. Buna göre mekruh vakitte okunan âyetin secdesini aynı vakitte yapmak caizdir. Kerahet vakti girmeden önce okunan âyetin secdesi ise, bu vakitte edâ edilmez. Çünkü kâmil olarak vâcib olan bir ibâdetin nakıs vakitte edası caiz değildir.[52]

Tilâvet Secdesi Hakkında Tamamlayıcı Bazı Bilgiler:

1. Muhtelif secde âyetleri bir mecliste okunursa, her biri için ayrı ayrı secde yapılması gerekir. Aynı âyet aynı mecliste tekrarlanırsa, tek secde kâfidir. Ancak mezhepler arasındaki ihtilâflardan kaçınmak için en iyisi, secdeyi, âyetin en son okunmasından sonra yapmaktır. Aynı âyet bir namazın her iki rekatında de okunmuşsa ayrı ayrı meclislerde okunmuş sayılır. Dolayısıyla her bir rekatte ayrı ayrı secde edilmesi gerekir. İmam Ebû Yûsuf'a göre tek secde her iki rekatte okunan âyetler için kâfidir. Hanefî mezhebinde fetva Ebû Yûsuf'un görüşüne göre verilmiştir. Aynı âyet bir rekatte tekrarlanmışsa tek secde kâfidir.
2. Namaz dışında okunan âyetin secdesi hemen yapılmamışsa Hanefîlere göre kaza edilmesi caizdir.Mâliki, Şafîî ve Hanbelîlere göre tilâvetle secdenin arası uzamışsa kaza edilmez. Namaz içinde okunan secde âyetinin secdesi yapılmamışsa bilâhere kaza edilmez. Bunda ittifak vardır.
3. Hanefîlere göre namazın rükû'u niyet edilirse, secdesi niyet edilmese bile tilâvet secdesi yerine kâimdir. Ancak secde ayetinden sonra üç âyetten fazla okunmamış olmalıdır.Diğer mezheblere göre namazın rükû ve secdesi tilâvet secdesi yerine geçmez.
4. işiten okuyanla birlikte secde ederse iktidâya niyet etmez.Başını ondan önce secdeden kaldırabilir.
5. Bir kimse namaz içerisinde tilâvet secdesi yapıp da kalkarsa rukû'dan evvel az da olsa biraz Kur'ân okuması müstehabtır. Bu, rukû'un kıraati takip etmesi içindir.
6. Secde âyeti okunduğunda hemen secde edilmesi mümkün değilse okuyan veya dinleyenlerin; = İşittik itaat ettik. Varlığamam dileriz, Rabbimiz. Dönüş yalnız Sanadır" demeleri müstehabtır.
7. imamın cuma ve bayram gibi kalabalık namazlarda yahut da gizli okunan namazlarda secde âyeti okuması mekruhtur. Çünkü bu cemaat için bir karışıklığa sebeb olur.
8. Hasta olan veya bir vâsıtaya binen kimsenin oturduğu yerden ima ile secde etmesi caizdir.
9. Bir sûreyi okuyup da içerisinde secde âyetini bırakmak mekruhtur. Çünkü bu secdeden kaçmak demektir.
10. Namazı bozan şeyler tilâvet secdesini de bozar. Dolayısıyla daha secdeden kalkmadan önce vuku bulan hades, konuşma, gülme (vs.) gibi şeylerle tilâvet secdesi bozulur. Ancak secde esnasında kahkaha ile gülünürse, abdest bozulmaz.
11. Hanefîlere göre tilâvet secdesi şöyle yapılır: Tilâvet secdesi için niyet edilip eller kaldırılmaksızın "AUahu ekber"

denilerek secdeye varılır, secdede uç kere " = Sübhane Rabbi'yel-A'lâ" veya bir sefer " = Sübhâne Rabbinâ in kâne va'dü Rabbinâ le mef ula" denilerek secdeden kalkılır. Secdeye ayaktan inilirken veya ayağa kalkılırken “ = Guf-râneke Rabbena ve ileyke'l-masir" denilmesi müstehabtır.[53]

---

[1] İbnMâce, ikâme 71; Hakim el-Müstedrek, 1,223; Beyhaki es-Sünenü'1-kübra, II, 316.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/305-306.
[3] Zeylâi Tebyinü'l-hâkâik, I, 205.
[4] Tahavi, şerhu meânil-âsar, I, 362.
[5] İbn Mâce, ikâme 70.
[6] İbn Mâce, ikâme 70.
[7] İnşikak (84), 21.
[8] Secde konusunda tamamlayıcı bilgiler 1413 ve 1415 no'Iu hadislerin şerhlerinde gelecektir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/306-307.
[9] Hal tercümesi için bk. I, 307.
[10] Tirmizî, cuma 54; Ahmed b. Hanbel, IV, 151, 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/307.
[11] Tahâvî, Şerhu'1-Menâi'l-âsâr, I, 362.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308.
[13] Kütüb-İ sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308-309.
[15] Buhârî, sücûdü'l-kur'ân 6; Müslim, salât 106; Tirmizî, cuma 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/309.
[16] Sindî, Hâşiyetu'E-Buhârî, I, 190.
[17] Buhârî, Sucûdu'I-Kur'ân, I, 4.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/309-310.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/310-311.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/311.
[21] Buhârî, sucûdu'I-Kur'ân, I, 4; meğâzî, 8, menâkıbu'l-ensâr 29; tefsîru sûre (53); Müslim, mesâcid 105; Dârimî, siyer 15; Ahmed b. Hanbel, I, 303, 368, 388, 437, 443, 454, V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/311-312.
[22] en-Necm (53); 19-21.
[23] M. HamiduIIah, İslâm Peygamberi, I, 86-87.
[24] Fussilat (41); 26.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/312-314.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314.
[27] Müslim, salât 20; İbn Mâce, ikâme 71, Tirmizî, cuma 50. Ebû Davud'un bazı nüshalarında hadisin sonunda şöyle bir ta'lik yer almaktadır: "Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Hü-reyre H. 6. senede Hayber yılında müslüman oldu. Bu secdeler Resûlullah (s.a.)'ın en son fiilidir."
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314-315.
[29] Buhârî, sucûdu'l-Kur'ân, 11; ezan 100-101; Müslim, salât 20; Nesaî, iftitâhu's-salât, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/315.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/315-316.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/316.
[32] Buhârî, sücûdu'l-Kur'ân 3, enbiyâ-39; Ahmed b. Hanbel, I, 360; Dârimî, salât 161.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/317.
[33] Şerhu'l-Me'âni'I-âsâr, I, 360.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/317-318.
[35] Hâkim, el-Müstedrek, II, 431. Beyhakî, es-Sünenu'1-kübra, II, 318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/318.
[36] Kâsânî, BedâPüs-sanaî, I, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/319.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/319.
[38] Parantez arasındaki bölüm bazı nüshalarda mevcut değildir.
[39] Kütüb-i Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/320.
[40] Ibn Htimâm, Şerhu Fethi'l-Kadir, I, 478.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/320-321.
[42] Buhârî, sücûdü'l-Kur'ân 8, 9,12; müslim, mesâcid 103, 105; Ahmed b. Hanbel, II, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/321.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/321-322.
[44] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, II, 325
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/322.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/322-324.
[47] Müslim, musâfirîn 201, cenâiz 7; Nesaî, tatbîk 67, 70; Tirmizî, cuma 55, deavât 33; ibn Mâce, ikâme 70, cenâiz 6; Ahmed b. Hanbel, VI, 31,217, 297; Beyhakî, es-Siinenü'l-kubrâ, II, 325.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/324-325.
[48] İbn Humâm, Şerhu Fethi'1-Kadir, I, 477.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/325.
[50] Bu cümledeki fiili malum okuyarak "biz bir heyeti -Medine'ye- gönderdik" şeklinde terceme etmek de mümkündür.
[51] Beyhakî, es-Sünenti'l-kübrâ, II, 326.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/326.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/326-327.
[53] Hidâve, I, 78; Fethu'l-kadir, I, 464, Bedâius-Sanâi1, I, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/327-328.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİYECEK, İÇECEK, KURBAN, AV VE BOĞAZLANMIŞ HAYVANLAR BÖLÜMÜ

(35 Hadisitir)

390/1 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Azı dişi bulunan yırtıcı hayvan eti yemeyi Hz. Peygamber nehy etti.

391/2 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hayber savaşı günü, Hz. Peygamber, tırnaklı yırtıcı kuş eti yemeyi nehy etti.»

392/3 El Berâ'nm şöyle dediği rivayet edildi:
«Ehiî eşeklerin etlerini yemeği, Hz. Peygamber nehy etti.»

393/4 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi;
«Serçe, baykuş ve benzeri yer haşaratını (yemekten) nehy olunduk.»

394/5 Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu kim: «Bir kimse, ihramda olsun veya olmasın, bir kurbağa öldürürse bir koyun (kurban) etmesi gerekir.»

395/5 Hz. Aişe'derr şöyle rivayet edildi:.
Kendisine bir kertenkele hediye edilmişti. Onu yiyip yiyemiyeceğini Hz Peygamberden sordu. Yemesini nehy etti. Sonra bir dilenci geldi; kertenkelenin ona verilmesini söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona şöyle dedi:
«Yemediğin- şeyi yedirecek misin?»

396/7 Adî bin Hatem'in şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah sallallahü aleyhi ve seilemden sordum:
« Ey Allah'ın Resulü! dedim, biz öğretilmiş av köpeklerini avın peşinden gönderiyoruz. Yakalayıp getirdiklerim yiyelim mi?»
Cevap verdi:
«—. Onu Allah'ın ismini anarak gönderirsen ve başka bir köpek de işe karışmazsa, yersiniz.»
Ben tekrar sordum.
«— Öldürmüş olsa da mı...?»
«— Öldürmüş olsa da...»
diye cevap verdi.
«— Ey Allah'ın Resulü! dedi-m; mirâd [1] ile avlanmamıza (ne buyurursunuz?»
Cevap verdi:
«— Atarken besmele çeker yaralıya bilirsen ye! Ortası île vurursan yeme!»

397/8 Ebû Saîd'in şöyle dediği rivayet edildisin!
Resûluilah sallallahü aleyhi ve.seflem buyurdu ki:
«Suyun çekilmesiyle dışarda ikaları (balık ve benzerlerini) yiyebilir-

398/9 Ebû Hanîfe Hazretleri, Aişe 'bint-i Acred'den rivayet etti:
Resûluüah saiialiahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Yeryüzünde Allah'ın askerlerinin çoğu çekirgedir. Onu ne yenim, ne de haram ederim!.»

399/10 Râfi bin Hedic'in şöyle dediği rivayet edildi:
Sadaka develerinden bir tanesi, ürkerek kaçmıştı. Yakalamaya çalıştılar. Deve kendisini tutmaya çalışanları yorunca, bir kişi attığı ok ile onu ölüm yerinden vurdu.
Nebî saiialiahü aleyhi ve selleme danıştılar. Yenmesin-! emretti ve sözlerine şöyle devam buyurdu:
« O devede de tıpkı vahşî hayvanlarda olduğu gibi, insanlardan korkup kaçma vardır. Onun için bu gibi hayvanları tutmaktan âciz kalırsanız bu deveye yaptığınız gibi yapın, sonra da yiyin!»
(a) Bir rivayette şöyie dedi:
Sadaka develerinden bir tarresi ürkerek kaçtı. Bir kişi de bir ok atarak onu öldürdü.
Nebî sallallahü aleyhi ve selleme sorulduğunda:
«— Onu yiyiniz. Zira, vahşi hayvanlar gibi o da insana alışkın değildi» cevabını verdi.

400/11 ıbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«'Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, nişangâh olan hayvanın etini yemeği nehy etti.»

401/12 İbn Ömer'in şöyie dediği rivayet edildi:
«Ka'b bin Malik, Hz. Peygamber'e geierek:

«— Ey Allah'ın Resulü! Bir kadın (veya' kız) çobancik, sürüsünü güderken içerisinde, öleceğinden korktuğu bir koyunu çakmak taşı ile boğazladı» dedi.
Hz. Peygamber de ona, boğazlanan koyunun etini yemesini, emretti.

402/13 Câbir bin Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi: «Ensârdan olan bir genç Uhud (dağına) doğru yola çıkmış, yolda giderken bir tavşan avlamıştı. Boğazlamak için hiçbir şey bulamayınca, onu bir taş ile kesmişti. Elinde asılı tutarak onu Hz. Peygambar'e getirdi Resuullah fS.A.VI de onu vemeöi emretti.»
(a) Bir rivayette şöyle dedi:
«Bir adam İki tavşan yakalıyarak, onları keskin çakmak taşı ile boğazlamıştı.
Nebî sallallahü aleyhi ve sellem onları ye-mesini adama emir buyurdu.»
(b) Bir rivayette şöyle dedi:
«Benî Seleme'den bir adam, Uhud (dağında) bir tavşan yakalamış, bıçak bulamayınca, onu taş ile boğazlamıştı.
Nebî sailallahü aleyhi ve sellem tavşanı yemesini ona emretti.»

403/14 Abdullah bin Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûlullah saliallahü aleyhi ve sellem, bir kadının- kesmiş olduğu hayvanın etinden yedi. Ve, kadınların öldürülmelerini netıy etti.» [2]

404/15 İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi: Resûluilah sallailahü aleyhi ve seİlem buyurdu ki-: Allah'ın katında, Zilhicce ayının (ilk) on günlerinden daha kıymetli gün-ler yoktur, O günlerde Allah Tealâya çok ibadet ediniz!»

405/16 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûluilah sallallahü aleyhi ve seilem kurban kesmek suretiyle, kurbanın meşruiyetini tesbit etmiştir.»

406/17 CabİR bin Abdillah'ın şöyle dediği rivayet edildi: Çek yünlü ve alaca renkli iki koçu Hz. Peygamber kurban etti. Bunlardan bir tanesi kendi adına; diğeri ümmetinden Allah'tan başka hiç bir ilâh olmadığına şahadet edenler adına idi.

407/18 Ebû Burde bin Niyâr'dan rivayet edildi ki Ebü Burde (Kurban bayramı) namazından önce bir koyun kesti. Yaptığı bu işi Hz. Peygamber'e anlatınca:
«— Senin için (bu seferlik) kurban sayılır. Fakat bundan böyle (kurbanını namazdan önce kesen) hiçbir kimse için sayıimaz» buyurdu.

408/19 Abdullah bin Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edileli:
Nebî sallaliahü aleyhi ve selİem buyurdu ki:
«Kurbanlarınızın etlerini üç günden fazia evlerinizde bekletmenizi nehy etmemin sebebi, varlıklı olanlarınızın dar gelirlilerinize yardım etmelerini sağlamak idi.»

409/20 Cabir'den şöyle rivayet edildi:
Muharip hazretİeri Cabir'in evine geldi. (Yemeğe oturduklarında) Ca-bir ekmek ile sirke getirip:
«— Resûiuüah (S.A.V.) zahmete girmemizi nehy etmişti. Bu olmasaydı, sizin için zahmete girerdim. Ve yine ben, Hz. Peygamberden duydum:
«Sirke ne hoş katıktır!» diyordu.

410/21 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi: «Resûlullah sailallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Sirke ne hoş katıktır.»
411/22 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Kâfir, yedi bağırsağını, mü'min bir tek bağırsağını doldurmak için
yer.»

412/23 Ebû Cuheyfe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resülullah sallaliahü aleyhi ve seilem buyurdu ki:
«(...) Bana gelince, ben hiç bir tarafa yaslanarak yemek yemem. Kulun yediği şekilde yer, içtiği şekilde içerim; ve Rabbıma ölünceye kadar ibadet ederim.«

413/24 Huzeyfe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Altın ve gümüş kaptan içmemizi, yememizi, ipek ve dibâc elbise giymemizi, Hz. Peygamber nehy etti. Ve:
« Bunlar dünyada müşriklerin, ahirette sizin kullandığınız şeylerdir» buyurdu.

414/25 Abdurrahmart bin Ebî Leylâ'nın şöyle dediği rivayet edildi:
Huzeyfe bin el-Yemân ile Medâin'e gittiğimizde, Dihkan'a misafir olduk. Yemek getirdi, yedik. Sonra Huzeyfe içecek bir şey istedi. O da gümüşten bir kaba koyup getirdi. Huzeyfe gümüş kabı alıp onun yüzüne vurdu. Bu davranışı bizi üzmüştü. Bizlere o zaman:
«— Niçin böyie yaptığımı biliyor musunuz?» diye sordu.
«— Hayır!» dedi..
«— Ben, dedi, geçen yıl Ona yine misafir olmuştum. Su istedim, ayni kapla getirmişti. Kendisine o zaman «Resûlullah (S.A.V.} in, «Altın ve gümüş kaptan yememizi ve içmemizi; ipek ve dibâc elbise giymemizi nehy etti. Bütün bunlar müşriklerin dünyada, bizlerin ahirette kullanacağı şeylerdir» sözünü haber vermiştim.

415/26 Abdurrahman bin Ebî Leylâ'nın şöyie dediği rivayet edildi: Ûihkan'dan, Huzeyfe bin el-Yemân su istemişti. Gümüş bir kap içersinde İçecek bir şey getirdi. Huzeyfe kabı alarak yüzüne vurdu. Ve:
— Şurası muhakkak ki, Resûlullah (S.A.V.) gümüş kapia içmenizi nehy etti» dedi.

416/27 ;Ebi Leylâ anlattı:
Biz Huzeyfe ile beraber Medain'de idik, bir difrkandan su istedik gümüş bir kâsede su getirdi. Huzeyfe suyu alıp getirenin yüzüne attı. Ve sonra şöyle dedi:
Resûlullah Sallailahü Aleyhi ve Sellem :bize altın ve gümüş kabı yasak etmiştir.
Bize «Bunlarr onlar (kâfirler) dünyada, sizlerle ahirette bulunacaksınız» demiştir.

417/28 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Dübbâ' ve Hantem» [3] içersine meyve suyu yapmayı Hz. Peygamber nehy etti.»

41S/29 Süleyman bin Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet ediidi:
Peygamber saliallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki-
-Kabirleri ziyaret etmenizi nehy etmiştik. Muhammed'e (S.A.V) annesinin kabrini ziyaret etme izni verildi. Sizler de kabirleri ziyaret edebilirsiniz! Ancak bağırıp çağırmaktan sakınınız. .
Kurban etlerini üç günden fazla evinizde bekletmenizi nehy etmiştik. Bunun sebebi, varlıklı olanlarınızın dar gelirli bulunanlarınıza yardım etmelerini sağlamak idi. Bu geçim darlığını şimdi Allah üzerinizden kaldırmış bulunmaktadır. Böylece onları yiyiniz ve diğer günlere de saklayınız!
«Hantem» ve «müzeffet'ten» [4] içmenizi nehy etmiştik. Bundan böyle, istediğiniz kaptan içiniz. Zira kap, içersine aldığı nesneyi ne helâl ne de haram kılabilir. Ancak, sarhoş edici içkileri içmeyiniz!»
(a) Bir rivayette şöyle buyurdu: «Üç şeyden sizi nehy etmiştik:»
1- Kabirlerin ziyaretinden. Ama artık ziyaret edebilirsiniz.
2 -Üç günderr fazla kurban . etlerinizi [evlerinizde) tutmanızdan. Bundan böyie tutabilir.ve ıkendiniz'için (ilerde yemek üzere] saklayabilirsiniz. Sizi bundan nehy etmiş olmamın sebebi, zenginlerinizin yoksullarınıza yardım edebilmelerini sağlamak idi.
3 -Düftbâ ve müzeffetten içmenizi nehy etmiştik. Şimdi istediğiniz kaptan içebilirsiniz. Zira kap. içersine aldığı şeyi ne helâl ve ne de haram kılar. Ancak, sarhoş edici içkiler içmeyiniz!»
(b) Bir rivayet de yukarıdakinin benzeridir. Yalnız burada şöyle dendi:
«... Dübbâ1, hantem ,ve müzeffetten de içmenizi nehy etmiştik. Bundan böyle her 'kaptan içebilirsiniz. Ancak, sarhoş edici olam içmeyiniz!»

419/30 Abdullah bin Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aleyhi ve seliem şöyle buyurdu:
«Her 'kaptan içiniz. Zira .kap, içersine aldığı şeyi helâl yapmadığı gibi haram da yapmaz.»

420/31 Hadis:Alkame'nin- şöyle dediği rivayet edildi:
«Abdullah bin Mesûd'un, yemek yiyip sonra da nebîz [5] getirtip içtiğini gördüm.
a— Allah sana merhamet etsin! Makamında nebîz mi içiyorsun!..» diye sordum. Bana:
«— Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemi nebîz içerken gördüm. Ben onu içerken görmeseydim, nebîzi içmezdim!» diye cevap verdi.

421/32 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi kandırarak; ve yesil hurma ilede olmuş hurmayı karıştırarak nebiz yapıp içmeyi hz peygamber nehy etti [6]

422/33 Abdullah bin Bureyde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallallahü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Sarhoş edici şeyler içmeyiniz!»

423/34 İbn Abbas'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Şarabın azı da çoğu da haram edildi. Ve, içerisinde sarhoşluk verebilsek derecede [akkol) bulunan her meşrubat da haram kılınmıştır.»
(a) Bir rivayette şöyle dedi:
«Şaraıbın kendisi, az olsun çok olsun, haram kılındı. Ve içerisinde sarhoşluk verebilecek her meşrubat da haram edildi.»

424/35 Ebû Âmir es-Sakafî'den rivayet edildi.
Ebû Amir, her sene, Hz. Peygamber'e bir tulum şarap hediye ederdi.»
(a) Bir rivayette şöyle dendi:
Sekîf kabilesinden Ebû Amîr künyeli bir adam her sene, Hz. Peygam-ber'e bir tulum şarap hediye ederdi. Şarabın haram edildiği sene, Hz. Peygamber'e, önceki yıllarda yaptığı gibi, bir tuium şarap hediye etmek istedi.
Uz. Peygamber ona:
« Ey Ebû Amir! Allahö Tealâ şarabı kat'î oiar&k haram etti. Artıik şarabına ihtiyacımız kalmadı.» dedi. Adam:
«; Onu a!, sat; paras:iyle ihtiyacını 'karşılarsın!» deyince Resûlullah
(S.A.V.):
«— Ey Ebû Âmir! Allah şarabı haram edefken, onu içmeyi, satmayı, ve parasını yemeyi de haram kıldı!» diyerek reddetti.

---

[1] Mirâd: Ortası şişkin oktur. Genellikle bu okun ucundaki demir değil, ortası ava isabet ettirilir.
[2] Muharebede.

[3] Dübba ve hantem, bir çeşit küp isimleridir. İçki, yasak edilmeden önce genellikle bu küplerde yapılırdı.
[4] Müzeffet: içersinde içki yapılan, tahta ve ziftlenmiş küpe verilen isimdir.

[5] Nebîz: Hurma, kuru üzüm, incir, arpa. buğday ve benzeri şeylerden yapılan iç-tay venlen genel bir isimdir. Rengr, beyaz, k.rm-z,, sar, ve yeşil olabilir, üzüm suyu gi-o- beli. b,r müddetten sonra fermantas-ion sonunda akollenir. Icki /asak edilmeden önce, sarabrn yan, sıra. bu tür içkinin bol bol içildiği malûmdur. Ancak yasaktan sonra, bu meyve suyu. fermantasion olmadan yani içersinde alkol teşekkül etmeden, içilmeğe devam edilmiştir. Tamamen alkolsüz olarak içiten bu suyun ismi ^ebîz- olarak da kal-mıştır. işte yukarda geçen olay gösteriyor ki. Abdullah bin Mesûd alkolsüz olan nebîz içmekteydi. Ve dediği gibi H2. Peygamber de. eğer içmişse alkolsüz nebîz içmiş olduğunda asla şüphe yoktur.

[6] Sebebi şu oisa gerektir: Bu dört ayn maddenin fermantasion müddett değişiktir. beş,l hurmanm müddeti (meselâ) on gün, olmuş hurmanın ki onbeş gün olsun. Bu iki madden;n karıştınlmaa. sonunda fermantasion müddeti değişmekte dolayısiyle hız-anmaktad>r. Olmuş hurmanın onbeş günlük müddetine itibar edilirse aldanilablllr. Zira. meydana gelen Icarışın.n atkollenmesi belki on gün yahut daha az bir zaman içersinde olacaktır. İşte buna meydan vermemek için, Hz. Peygamber, kansric nebiz yapmayı yasak etmişlerdi.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KURBAN BABI

141-Hadis[1]**:** Buharı ve Müslim, Cündeb el-Becelî'den rivayet ederler. Dedi ki: "Rasulullah kurban bayramı günü namazı kıldı, sonra hutbeye çıktı, sonra kurban kesti. (Sonra) buyurdu ki:
"Kim namazdan önce bir kurban kestiyse, onun yerine bir kurban (daha) kessin. Kim de kesmemişse, "bismillah" diyerek kurbanını kessin."

142-Sebep: Ahmed, Cündeb el-Becelî'den şunu rivayet etmiştir: "Kendisi Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte Kurban Bayramı günü bayram namazım kılmıştı. (Dediğine göre) Rasulullah namazdan ayrılınca, (sokakta) kesilmiş kurbanlar ve et gördü. Rasulullah bunların namazdan önce kesilmiş olduğunu anladı ve buyurdu ki: "Kim namazdan önce kurban kestiyse onun yerine bir kurban (daha) kessin. Kim de namaz kılmamızdan önce kesmemişse, "bismillah" diyerek (kurbanını) kessin."

143-Sebep[2]**-:** Ahmed, Cündeb'den şöyle rivayet etmiştir: "Biz, Rasulullah'la birlikte Kurban Bayramı günü bir kavme uğradık. Onlar hayvanları boğazlamışlar yahut kurbanlarını kesmişlerdi. Bir takımları da hayvanlarını nahretmemişler yahut kurbanlarını kesmemişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki:
"Kim namaz kılmamızdan evvel kurban kesmişse (bir daha) kessin. Kim kesmemişse, "bismillah" deyip kessin."[3]

YEMEK BABI (BABU'L-ET'İME)

144- Hadis[4]**:** Buharî ve Müslim, İbn Ömer'den naklettikleri bir rivayete göre, Hz. Peygamber, Hayber (savaşı) gününde ehl-i eşeklerin etlerini yemekten nehyetti."

145- Hadis: Ahmed, Buharî ve Müslim, Ebu Sa'lebe el-Haşna'nm şöle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) ehl-i eşeklerin etleriyle, dişleriyle avlanan yırtıcı hayvanların bütününün etlerini yemeyi haram kıldı."

146-Hadis: Ahmed, Zeyd b. Halid el-Cühenî'den işittiğine göre, "Rasuiullah (s.a.v.), yağmalamayı ve alıp kaçmayı nehyetmiştir."

147-Sebep[5]**:** Ahmed, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Hayber (savaşı) gününde insanlar (çok) acıkmışlardı. Ehl-i eşekleri yakalayıp kestiler Etleriyle tencereleri doldurdular. Bu haber, Hz. Peygamber'e ulaşınca, (ravi diyor ki:) Bize Rasuiullah tencerelerimizi dökmemizi emretti ve şöyle buyurdu;
"Aziz ve Celil olan Allah, size bundan daha helal ve daha temiz rızık verecektir." (Ravi diyor ki:) Biz, kaynayan tencereleri döktük. Ogün Rasuiullah (s.a.v.), ehl-i eşeklerin, katırların, pençesiyle avlanan yırtıcı kuşların ve mücessemenin (hedef dikilerek öldürülen hayvanların) etlerini yemeyi, ayrıca yağmalamayı ve çarpıp kaçırmayı haram kıldı."

148- Sebep[6]**:** Ahmed, Halid b. Velid'in şöyle dediğini rivayet eder: "Biz Hayber Gazası'nda Rasuiullah (s.a.v.)'la birlikte savaşırken insanlar, Yahudiler'in hurma kuruttuğu ağıllara koşuşuyorlardı. Rasuiullah, bana "Namaz toplayıcıdır ve cennete miisHimandan başkası giremez" diye nida etmemi emretti. Sonra şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Sizler, Yahudiler'in ağıllarına koşuştunuz. Dikkat edin, anlaşma yaptığınız kimselerin malları ancak hakkını vermeniz suretiyle size helâl olur. Ehl-i eşeklerin, atların ve katırların eti, yırtıcı hayvanlardan parçalayıcı dişe sahip olanların hepsi ve kuşlardan yırtıcı pençeye sahip olanların hepsini yemek helâl değildir."

149- Hadis[7]**:** Ahmed ve Müslim, Cabir'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasuiullah (s.a.v.) hayvanlardan herhangi birisinin hapsedilerek, (bağlanarak) öldürülmesini nehyetmiştir."

150- Sebep[8]**:** Taberanî, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet eder: "Rasuiullah (s.a.v.), bir kavme uğradı. Onlar, sağ güvercini hedef dikip, ona nişan alıyorlardı. Peygamberimiz buyurdu ki: "Hedef dikilerek öldürülen hayvanın yenmesi helâl değildir."

151-Hadis[9]**:** Ebu Davud, Ebu Vahid el-Leysî'den, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Hayvan sağ iken, ondan kesilen et, murdar (hükmünde)dır."

152-Sebep[10]**:** Rasuiullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde, Medineliler develerin hörgüçierini ve koyuniann kuyruklannı kesmekte idiler. Bunun üzerine, "diri iken hayvandan kesilen parça murdardır" diye buyurdu." [11]

---

[1] Buharı, Kitabu'l-îydeyn, 2/28,
Müslim, Kitabu'l-Edaha, 5/626 (yakın lafızlarla),
Buharî, Kitabu'z-Zebaih, 7/118 (yakın lafızlarla), Kitabu'1-îman, 8/171, Kitabu'l-Edaha, 7/132,
Ahmed, Müsned, 4/312 (muhtelif lafızlarla)
[2] Ahmed, Müsned, 4/312, 314,
İkinci hadis; Ahmed, Müsned, 4/313,
Becelî, h. 51 senesinde vefat etmiştir (el-Lübab fi Tehzibi'l-Ensab, 1/122)
[3] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 155-157.
[4] Birinci hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 2/21,

Bunan,'Kitabu'z-Zebaih, 7/123,
Müslim, Kitabu's-Sayd, 4/607 (değişik lafızlarla),
Buharî, Kitabu'n-Nikah, 7/16, "Bab-u Lühumi'l-Hayl"deki Cabir hadisi, Kitabu'1-Hayl, 9/31,
Tirmizî, Ebvabu'l-Et'ime, 3/163,
Darimî, Kitabu'l-Edaha, 2/14 (değişik lafızlarla).
İkinci hadis: Bu hadisin lafzı da yine Ahmed'e aittir, 4/193,
Buharî, Kitabu'z-Zebaih, 7/123.
Müslim'de ise bu tarikle, hadise rastlayamadım.
Ahmed, 1/79, 103, 142, muhtelif lafızlarla.
Ayrıca Ahmed, 1/147,4/132,
Ebu Davud, Kitabu'l-Et'ime, ikinci cüz, 2/319.
Hadis: Hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 4/107, 109, 4/307, 3/104, 4/127.
[5] Birinci (sebep) hadisin lafzı, Ahmed'e aittir, 3/322,
Buharî, Kitabu'1-Hams, 4/116,
Müslim, Kitabu's-Sayd, 4/607 (yakın lafızlarla),
Buharî, Kitabu'l-Meğazî, Bab-u Gazvet-i Hayber, 5/166,
Müslim, 4/608.
[6] ikinci hadisin lafzı, Ahmed'e aittir, 4/79,
Ebu Davud, Kitabu'l-Et'ime, Babu'n-Nehy an ehli's-Sıba', 2/320 (yakın lafızlarla),
[7]Hadisin lafzı Ahmed'e aittir. 3/318, 322, 339. Müslim, KitabuVSayd, 4/625, İbn Mace, Kitabu'z-Zebaih, 2/1063, Ahmed, 3/111, 180; 5/422 Nesâî, Kitabu's-Sayd, 7/210, Buharî, Kitabu'z-Zebaih, 7/122.
[8] Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 4/31.
O, şöyle rivayet eder: "Nebî (s.a.v.), Ensar'dan bir topluma uğradı. Onlar, güvercini hedef dikiyorlardı. Buyurdu ki: "Hiçbir canlıyı hedet dikmeyiniz."
[9] Ebu Davud, Kitabu's-Sayd, 2/100,
İbn Mace, Kitabu's-Sayd, 2/1072
[10] Tirmizî, Ebvabu's-Sayd, 3/20.
[11] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 155-157.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KURBANLAR BAHSİ

TAHRİC

3820- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Fâtıma! Kurbanın için kalk ve yanında bulun. Zira kanının her damlasına karşılık senin geçmiş günahların bağışlanacaktır." Dedi ki:
"Bu, sadece biz Ehl-i beyte mi mahsustur, yoksa bütün müslümanlar da buna dahil midir?"
"Bilakis bize de tüm müslümanlara da şamildir." buyurdu. [Bezzâr leyyin bir isnadla.][1]

3821- Taberânî, Mu'cemu l-Kebîr ve'l-Evsat'mda zayıf bir senedle benzerini İmrân bin Husayn'dan şu ilâve ile nakletmiştir: "Şöyle söyle: Inne salâtî ve nusukî ve mahye-ye ve memûtî lillahi (=Şüphesiz namazım, kurbanım, ölümüm, diriliğim Allah içindir)."[2]

3822- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kurban bayramı günü, sıla-i rahim hariç, Ademoğlu, kurban kanı akıtmaktan daha üstün bir amelde bulunamaz!'
ITaberânî, Mıt'cemıı'l-Kebîr'Ae leyyin bir senedle.][3]

3823- Mihnef bin Süleym radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her yıl, her hane halkına bir kurban, bir de atîre kesmek gerekir. Atîre nedir bilir misiniz? Atîre, recebiyye dediğiniz (Receb ayında kesilen) kurbandır." [Sünen ashabı][4]

3824- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam ona: "Kurban kesmek vacip midir?" diye sordu.
Şu cevabı verdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve müslümanlar kurban kesmişlerdir." Adam soruyu tekrarladı. Bunun üzerine cevaben: "Anlamıyor musun? Allah Resulü ve müslümanlarm kurban kestiklerini söylüyorum" dedi.[5]

3825- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'de on sene ikamet etti, bu müddet zarfında kurban kesti." [İkisi deTirmizî'ye aittir.][6]

3826- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin imkânı olup da kurban kesmezse, namazgahlarımıza asla yanaşmasın!" [İbn Mâte][7]

3827- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kurban gününü bayram yapmakla emrolundum. Allah, onu bu ümmet için bayram kılmıştır." Bir adam ona dedi ki: "Sütünden istifade ettikten sonra geriye verecek olduğum dişi bir hayvandan başka bir şey bulamazsam onu kurban edeyim mi?"
"Hayır, kendi saçlarından biraz al, tırnaklarını kes, bıyıklarını kırp, etek traşı ol! Allah katında bunlar (kesecek olduğun) kurbanın yerine geçer." [Ebû Dâvud ve Nesâî][8]

3828- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, anne karnındaki çocuk namına kurban kesmezdi." [Mâlik][9]

3829- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferde idik. Kurban gelip çattı, sığırda yedi kişi ortaklaşıp kestik. Devede ise on kişi ortaklaşıp kestik." [Tirmizî ve Nesâî][10]

3830- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: "Biz Medine'de tek koyundan başka bir şey kesmezdik. Kişi onu kendi ve ev halkının namına keserdi. Sonra insanlar bunu (kestikleri kurban sayısını) birbirlerine karşı bir öğünme vesilesi yaptılar." [Mâlik ve Tirmizî][11]

3831- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kurbanda cemaat iştirak etmez; bu (iştirak) sadece tek bir ev halkı için bahis konusu olur." [Rezîn][12]

3832- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En hayırlı kurban koçtur; en hayırlı kefen hülledir." [Tirmizî][13]

3833- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hacda, hanımları namına bir sığır kesti."[14]

3834- Diğer rivayette:
"Kurban bayramı günü Âişe için bir sığır kurban etti." [Müslim][15]

3835- Haneş radiyallahu anh'dan: "Ali'nin iki koç kurban ettiğini gördüm.
Ve şöyle dedi:
«Birini kendi namma, diğerini de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namına.» Dedim ki:
«Neden?» Şu cevabı verdi:

«Bunu bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem emretti.» Yahut şöyle dedi:
«Bunu bana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vasiyyet etti. Bu nedenle bunu asla bırakmam»."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][16]

3836- Ebû Kibâş radiyallahu anh'dan:
"Kurban bayramına yakın, Medine'ye iki yaşına girmiş koyunlar getirdim. Pek içime sinmemiş olacak ki Ebû Hureyre'ye sordum; şöyle dedi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Kurban olarak iki yaşındaki koyunlar ne güzeldir!»
Bunun üzerine hemen insanlar gelip o koyunları kapıştılar." ITirmizî][17]

3837- el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kurbanlıklarda körlüğü belli olan kör, hastalığı açıkça belli olan hasta, topallığı açık olan topal ve iliği kurumuş zayıf hayvanın kurban edilmesi caiz değildir."
[Mâlik ve Sünen ashabı][18]
3838- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem keseceğimiz kurbanın göz ve kulağına iyice bakmamızı, mukabele, mudâbere, şarka ve harka (olan hayvanları) kurban etmememizi emretti."
"Mukabele: Kulağının bir tarafı önden kesik olan hayvan; mudâbere: kulağının yanından kesilmiş olan hayvan; şarka: kulağı ortadan boylamasına yarılmış; harka: kulağı yuvarlak olarak delinmiş olan hayvandır."
[Sünen ashabı][19]

3839- Yezîd Zû Mısır'dan:
Utbe bin Abd es-Selemî'ye geldim. Ona dedim ki: "Kurbanlık hayvanlar aradım, beğendiğim bir şey bulamadım; ancak azılan dökülmüş bir hayvan buldum; onu da kurban etmek istemiyorum." Dedi ki: "Onu bana ge-tirseydin olmaz mıydı?"
"Sübhanallah! Senin için caiz oluyor da benim için niçin caiz olmasın" deyince şöyle dedi: "Çünkü sen şüphe ettin. Ben şüphe etmiyorum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ancak şu hayvanların kurban edilmesini yasaklamıştır: Musfarre, muşta'sale, bah-kâ', muşeyye'a ve kesrâ."
"Musfarre: Kulağı kökünden (dibinden) kesilendir. Musta'sale: Boynuzu kökünden koparılandır. Bahkâ': Gözünün biri oyulmuş, kör olandır. Muşayye'a: Cılız ve zayıflığından sürüyü takip edemiyendir. Kesrâ: Ayağı kırık olandır." [Ebû Dâvud][20]

3840- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Kurbanlık bir koç getirdik, kurt iki kaba etini koparmıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduk; onu kurban etmemizi emretti." [İbn Mâce zayıf ba senedle.][21]

3841- el-Berâ (b. Âzib) radiyallahu anh'dan:
"Ebû Burde adındaki dayım namazdan önce kurban kesti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: «Senin koyunun, etlik koyundur.» O da dedi ki: «Ey Allah'ın Resulü! Yanımda bir keçi oğlağı vardır, ne dersin onu kurban edeyim mi?» Şöyle buyurdu: «Onu kes, ancak bu, senden başkası için doğru olmaz.» Sonra şöyle buyurdu: «Kim namazdan önce kurban keserse, kendisi için kesmiş olur; kim namazdan sonra keserse kurbanı tam olmuş ve müslümanların sünnetine (âdetine) de isabet etmiş olur»."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][22]

3842- Diğer rivayet: "Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem Kurban günü bize hitap edip şöyle buyurdu: «Hiçbiriniz namaz kılın-caya kadar, asla kurban kesmesin.»
Hemen dayım ayağa kalkıp şöyle dedi: «Ey Allah'ın Resulü! Bugün et günüdür. Zor gündür. Çoluk çocuğuma, ev halkına ya da komşularıma yedirmek için acele edip kurbanımı kestim.» Şöyle buyurdu: «Başka bir hayvan keserek kurbanını iade et!»
«Ey Allah'ın Resulü! Yanımda dişi keçi yavrusu vardır; et bakımından iki koyunumdan daha iyidir, onu keseyim mi?»
«O, en iyi kurbanındır. Ama senden sonra hiç kimseye dili keçi yavrusu kurban olarak kâfi gelmez»."[23]

3843- Câbir radiyallahu anh'dan: "Kurban bayramı günü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize Medine'de namaz kıldırdı ve birtakım insanlar, Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'in kurban kestiğini zannedip geçip kendi kurbanlarını kestiler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendisinden önce kesenlere başka bir kurban kesmelerini ve bir daha Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kurban kesinceye kadar kurban kesmemelerini emretti." [Müslim][24]

3844- Nâfı' radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kurbanını musallada (namazgâhda) keserdi. İbn Ömer de böyle yapardı." [Ebû Dâvud ve Nesâî][25]

3845- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer dedi ki: "Kurban, birinci günden sonra iki gün daha kesilebilir."
Mâlik dedi ki: "Aynı görüş bana Ali'den de ulaştı."[26]

3846- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, boynuzlu, siyah tırnaklı, siyah gözlü ve karnının altı siyah olan bir koç getirilmesini emretti. Onu kurban etmek için getirtti. Sonra ona: «Ey Âişe! Bıçağı getir ve taşla bile!» dedi. Ben de bıçağı getirdim ve biledim. Sonra bıçağı aldı, koçu da tutup yatırdı. Sonra onu şöyle diyerek boğazladı: «Bismillahi, Alla-humme tekabbel min Muhammedin ve âli Mu-hammedin ve min Ümmeti Muhammed (=Allah'ın adıyla, Allahım, bunu Muhammed' den ve ailesinden ve Muhammed'in ümmetinden kabul et)!»" [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.][27]

3847- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Kurban günü, boynuzlu, alaca ve hadım edilmeş iki koç kesti. Kesmek üzere onları kıbleye karşı yatırdığı zaman şöyle dedi:
"İnnîveccehtii vechiye lillezî ve fâtare's-semavâti ve' l-ardı alâ milleti İbrâhîme hanî-fen ve mâ ene mine'l-müşrikîn. İnne salâtî ve nüsükî

ve mahyeye ve memâtî lillâhi Rab-bi'l-âlemîne. Lâ şerike leh. Ve bizâlike ümir-tü ve ene evveliı l-müslimîn. Allâhümme minke ve leke. Allâhümme an Muhammedin - ve ümmetihi. Bismillahi vellâhü ekber. (-Yüzümü, gökleri ve yeri yar adana, ibrahim milleti üzerine hanîf olarak yönelttim. Ben müşriklerden değilim. Şüphesiz namazım, kurbanım, diriliğim, ölümüm Âlemlerin Rabbi olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah içindir. Ben müslümanların ilki olarak bununla emredildim. Allahım! Bu sendendir ve sana mahsustur. Allahım! Muhammed ve onun ümmetinden (bu kurbanı kabul eyle)! Bismillahi vallahü ekber!" Sonra kesti.[28]

3848- Diğer rivayette: "Bismillahi vella-hü ekber. Bu, benim ve ümmetimden kurban kesemeyenlerin namınadır" şeklinde geçer.[29]

3849- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, boynuzlu, hayaları alınmamış (tohumluk olarak bırakılmış), gözleri siyah, ağzı siyah, ayakları siyah, boynuzlu bir koç kurban ederdi." fİkisi deTirmizîve Ebû Davud'a aittir.|[30]

3850- Ahmed ile Bezzâr:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iki alaca koç getirildi. Birisini keserken, «Bu, Muhammed ve Ehl-i beyti namınadır»; diğerini keserken: «Bu da ümmetimden kurban kesemiyenlerin namınadır» derdi.[31]

3851- Ebû Ya'lâ, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta Ebû Talha'dan:
"İkincisini keserken: «Bu, ümmetimden bana iman edip tasdik edenlerin namına" derdi.[32]
3852- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki alaca ve boynuzlu koç kurban etti. Onu mübarek ayağını onların böğürlerine koyup «Bismillahi Allahü ekber» diyerek bizzat kendi eliyle kestiğini gördüm. [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][33]

3853- en-Nu'mân bin Ebî Fâtıma radiyallahu anh'dan:
"O, iri gözlü boynuzlu bir koç almış. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce: «.ibrahim'in kestiği koç iste böyle idi» buyurdu. Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için satın almak istedi ve satın aldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onu alıp kesti." [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de][34]

3854- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: "O, kızlarına kurbanlarını bizzat kendi elleri ile kesmelerini, ayaklarını kurbanın böğrüne koymalarını ve besmele çekip tekbir getirmelerini emretti." [Rezîn][35]

3855- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kurban etlerinin üç günden fazla (saklanıp) yenmesini yasakladı."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî][36]

3856- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında kurbanlar kesilirken bedevilerden (yoksul) bir topluluk (Medine'ye) akın ettiler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «(Kurban etlerinizi) üç güne kadar saklayın. Üç günden sonra artanı tasadduk edin!» Ondan sonra dediler ki:
«Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar su tulumlarını kurbanlarından yapıyor. Onların yağını da eritiyorlar.»
«Bunda ne var?» dedi.
(Bu defa halk): «Sen üç günden sonra etlerinin yenmesini yasak etmiştin, bu durum bu sene de geçerli mi?» diye sordular.
«Ben size ancak su seyirtip giden bedevilerden dolayı yasak etmiştim. Yiyin, dağıtın ve saklayın!» buyurdu."[37]

3857- Diğer rivayet: "(Hayvanın) paçasını kaldırır, onbeş gün sonra yerdik" diye geçer. Başka rivayette: "bir ay" olarak geçer.
[Altı hadis imamı.][38]

3858- Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'-dan:
"Ona (bir yerden) kurban eti geldi, «Bunu iletin, yemem!» dedi ve çıktı. Anne bir kardeşi olan Ebû Katade bin en-Nu'mân'a geldi. O, Bedir'de bulunmuş biri idi. Ona bu durumu anlatınca, şöyle dedi: «Senden sonra üç günden sonra kurban etlerinden yenmesini yasaklayan hususu nakzedecek bir emir mi geldi?»
[Buhârî, Nesâî ve Muvatta'.][39]

3859- Diğer rivayet: "Onlar Katâde bin en-Nu'mân'a kurban eti sundular, şöyle dedi: «Bunu Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yasaklamamış mıydı?»" Ebû Saîd şöyle dedi: "Bu hususta (yeni) bir durum meydana geldi. Üç günden fazla onu yememizi Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yasaklamıştı. Sonra üç günden sonra da yememize ve saklamamıza izin verdi."[40]

3860- Nubeyşe radiyallahu anh'dan
(Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Etlerin faydasının) size daha çok yaygınlaşması için biz, size kurban etlerini üç günlükten fazla yemenizi yasaklamıştık. Ama şimdi durumunuz düzeldi ve imkânlarınız arttı. Onun için yiyin, saklayın ve (müslümanla-ra dağıtarak) sevap kazanın. Dikkat edin! Bu dir." fEbûDâvud][41]

3861- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin kesecek bir kurbanı olup da, Zi'lhicce ayı girerse, onu kesinceye dek, ne kıllarından ve ne de tırnaklarından bir şey kesmesin."
[Müslim ve Sünen ashabı.][42]

3862- Kebîre bint Süfyân radiyallahu anhâ'dan:
(Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyaz tüylü koyunun kanını akıtmak siyah tüylü iki koyunun kanını akıtıp kurban etmekten Allah katında daha iyidir."

[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'âe zayıf bit senedle.][43]

3863- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve selJfiin buyurdup
"İki yaşındaki koyunu kurban etmek, büyük keçiyi kurban etmekten daha hayırlıdır." Ebû Davud'un rivayeti: "İyi (sağlıklı) keçi" şeklindedir. [Ahmed. zayıf tm isnadla.][44]

TAHRİC

[1] Bu hadisi Bezzâr (no. 1202), İshâk b. İbr. el-Bağdâdî an Dâvud b. Abdilhamîd an Amr b. Kays an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Atiyye, hakkında ihtilâf olan bir râvîdir. Bezzâr, Ebû Sa-îd'in bu rivayetinin en iyi tarikinin bu sened olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[2] Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta (no. 2530) tahrîc etti. Râvilerinden Ebû Hamza es-Sumâlî zayıftır (Mecma' IV, 18).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[3] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[4] Alîn, Receb ayında ilk on gününde kesilen kurbandır. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2788), Tirmizî (no. 1518), Nesâî (akîka 6, VII, 167-8) ve İbn Mâce (no. 3125), Abdullah b. Avn an Âmir Ebî Remle an Mihnef asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[5] Bu hadisi Tirmizî (no. 1506), Ahmed b. MenT an Hu-seym an Haccâc b. Artât an Cebele b. Suhaym an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[6] Bu hadisi Tirmizî (no. 1507), İbn ebî Zaide an Haccâc b. Artât an Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[7] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3123), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an Abdillah b. Ayyaş ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İsnadında yer alan Abdullah b. Ayyaş, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191.
[8] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2789) ve Nesâî (dahâyâ 2, VII, 213). Saîd b. e. Eyyûb an Ayyaş b. Abbâs el-Kıtbâ-nîan îsâ b. Hilâl an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/191-192.
[9] Muvattâ, dahâyâ 13, s. 487.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[10] Bu hadisi Ahmed (1,275), Tirmizî (905,1501), Nesâî (dahâyâ 16, VII, 222), İbn Mâce (no. 3131), Taberânî (no. 11929), İbn Huzeyme (no. 2908), İbn Hibbân (no. 3996) ve Beyhakî (V, 235), el-Hüseyn b. Vâkıd an İlbâ b. Ahmtr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[11] Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 10, s. 486), Tirmizî (no. 1505) ve İbn Mâce (no. 3147), Vmâre b. Abdillah an Atâ b. Yesâr an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[12] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[13] Bu hadisi Tirmizî (no. 1517), Seleme b. Şebîb an Ebi'I-Muğîre an Ufeyr b. Ma'dân an Siileym b. Âmir an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve Ufeyr sebebiyle isnadının "garîb" olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[14] Bu hadisi Müslim (hacc no. 356-7, s. 956), İbn Cü-reyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[15] Bu hadisi Müslim (hacc no. 356-7, s. 956), İbn Cü-reyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[16] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2790) ve Tirmizî (no. 1495), Şerfk an Ebi'I-Hasnâ' ani'l-Hakem an Haneş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye ait olup, bunun isnadı hakkında o "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[17] Bu hadisi Tirmizî (no. 1499), Yûsuf b. îsâ an Vekf m Osman b. Vâkıd an Kidâm b. Abdirrahman an Ebî Kibâş senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında hüküm vermedi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/192.
[18] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 1, 482), Ebû Dâvud (no. 2802), Tirmizî (no. 1497) ve Nesâî (dahâyâ 5-7, VII, 214-5), Ubeyd b. Feyrûz ani'l-Be-râ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı Tirmizî'ye göre "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/193.
[19] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bunu Ahmed (I, 80, 108, 128, 149), Dârimî (II, 77), Ebû Dâvud (no. 2804), Tirmizî (no. 1498), Nesâî (dahâyâ 8-11, VII, 216-7), İbn Mâce (no. 3142), Tahâvî (IV, 169), Ebû İshâk an Şurayh b. en-Nu'mân an Ali asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. = Tirmizî'ye göre "hasen sahîh"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/193.
[20] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2803), tsâ an Sevr an Ebî Humeyd er-Ru'aynî an YezîdZû Mısr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/193.
[21] Bu hadisi İbn Mâce (no. 3146), Abdürrezzâk ani's-Sevrî an Câbir b. Yeztd an Muh. b. Karaza el-Ensârî an Ebî Satd el-Hudrî senedi ile tahrîc etti. Câbir oldukça zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/193.
[22] Bu hadisi Buhârî (adâhî 1, VI, 234; 8, VI, 236-7; 11, VI, 237-8; 12/3, VI, 238; îdeyn 3, II, 3; 5/2, II, 4; 8/4, II, 5-6; 10, II, 6; 17, II, 8; 23/1, II, 10), Müslim (adâhî 4-9, s. 1552-4), Ebû Dâvud (no. 2800), Tirmizî (no. 1508) ve Nesâî (dahâyâ 17, VII, 222-3), es-Şa'bî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Buhârî'ye (dahâyâ 8); ikincisi ise Tirmizî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/193.
[23] Bu hadisi Buhârî (adâhî 1, VI, 234; 8, VI, 236-7; 11, VI, 237-8; 12/3, VI, 238; îdeyn 3, II, 3; 5/2, II, 4; 8/4, II, 5-6; 10, II, 6; 17, II, 8; 23/1, II, 10), Müslim (adâhî 4-9, s. 1552-4), Ebû Dâvud (no. 2800), Tirmizî (no. 1508) ve Nesâî (dahâyâ 17, VII, 222-3), es-Şa'bî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Buhârî'ye (dahâyâ 8); ikincisi ise Tirmizî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194.
[24] Bu hadisi Müslim (adâhî no. 14, s. 1555), Muh. b. Hatim an Muh. b. Bekr an ibn Cüreyc an EbVz-Ziibeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194.
[25] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2811), Nesâî (dahâyâ 3/1-2, VII, 213-4) ve İbn Mâce (no. 3161), Nâft' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194.
[26] Muvattâ, dahâyâ 12, s. 487.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194.
[27] Bu hadisi Ahmed (VI, 78), Müslim (adâhî no. 19, s. 1557), Ebû Dâvud (no. 2732), Tahâvî (IV, 176), İbn Hibbân (no. 5885) ve Beyhakî (IX, 267), İbn Vehb an Hayve b. Şurayh an EbîSahr an Yezîd b. Abdillah b. Ku-sayl an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194.
[28] Bu hadisi Ahmed (III, 375), Dârimî (II, 75), Ebû Dâvud (no. 2795), İbn Mâce (no. 3121), İbn Huzeyme (no. 2899), Tahâvî (IV, 177), el-Hâkim (1,467) ve Beyhakî (IX, 273, 287), Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habtb an Ebî Ayyaş an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/194-195.
[29] Bu hadisi Ahmed (III, 375), Dârimî (II, 75), Ebû Dâvud (no. 2795), İbn Mâce (no. 3121), İbn Huzeyme (no. 2899), Tahâvî (IV, 177), el-Hâkim (1,467) ve Beyhakî (IX, 273, 287), Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habtb an Ebî Ayyaş an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[30] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2796), Tirmizî (no. 1496), Nesâî (dahâyâ 14, VII, 221) ve İbn Mâce (no. 3128), Ca'fer b. Muh. an ebîhîan EbîSaîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[31] Bu hadisi Ahmed (III, 8), Saîd b. Mansûr an Abdilazîz b. Muh. an Rubeyh b. Abdirrahman b. e. Saîd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[32] Bu hadisin tariki: İshâk b. Abdillah b. e. Talha an ceddihî Ebî Talha. İshâk, dedesine yetişememiştir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricalidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[33] Bu hadisi Buhârî (hacc 117, II, 185), Müslim (adâhî 17-18, s. 1556-7), Ebû Dâvud (no. 2793-4), Tirmizî (no. 1494), Nesâî (dahâyâ 28-31, VII, 219-220) ve İbn Mâce (no. 3120), Katâde ve Ebû Kılâbe an Enes asl-ı tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[34] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 22).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[35] Lafiz Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (adâhî 16/6, VI, 240) ve Nesâî (dahâyâ 35/1, VII, 232), ez-Zührî an Salim b. Abdillah b.Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Müslim (adâhî 26-27, s. 1560) ve Tirmizî (no. 1509), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[36] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195.
[37] Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 7, s. 484), Ahmed (VI, 51), Dârimî (II, 79), Müslim (adâhî no. 28, s. 1561), Ebû Dâvud (no. 2812), Nesâî (dahâyâ 37/1, VII, 235), Tahâvî (IV, 188) ve Beyhakî (V, 240), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr an (Abdillah b. Vâkıd an) Abdillah b. e. Bekr an Amre an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/195-196.
[38] Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1528), Ahmed (VI, 102, 127, 136, 187, 209), Buhârî (afîme 27, VI, 206; 37/2, VI, 209-10; eymân 22/1, VII, 230), Tirmizî (no. 1511), Nesâî (dahâyâ 37/2-3, VII, 235), İbn Mâce (no. 3159, 3313) ve Beyhakî (VII, 47; IX, 293), es-Sevrî an Abdirrahman b. Abis an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[39] Her iki lafız da Nesâî'ye aittir. İlk rivayeti Buhârî (ma-ğâzî 12/2, V, 14) ve Nesâî (dahâyâ 36/2, VII, 233), Leys b. Sa'd an Yahya b. Saîd ani'l-Kâsım b. Muh. an İbn Habbâb an EbîSaîd asl-ı senedi ile; İkinci rivayeti ise Nesâî (36/3), Ubeydullah b. Saîd an Yahya an Sa'd b. ishâk an Zeyneb an Ebî Saîd senedi ile;
Yakın mânâsı ile Mâlik (dahâyâ 8, s. 485), an Rabta b. e. Abdirrahman an EbîSaîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[40] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[41] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2813) ve İbn Mâce (no. 3160), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî'l-Melîh an Nubeyşe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[42] Bu hadisi Müslim (adâhî 39-42, s. 1565-6), Ebû Dâvud (no. 2791), Tirmizî (no. 1523) ve Nesâî (dahâyâ 1/1, VII, 211-2), Saîd b. el-Müseyyeb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[43] Râvilerden Muh. b. Süleyman b. Mesmûl zayıftır (Mec-ma' IV, 18).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.
[44] Bu hadisi Ahmed (II, 402), Attâb an Abdillah an Dâvud b. Kays an Ebî Sığâl el-Meriyy an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/196.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KURBANLAR KİTABI

1. Kurbanda Sünnet Olan
2. Hz. Peygamberin (s.a.s.), Kurbanın Vacip Olmadığına Delil Gösterilen Hadisleri
3. Kurbanlarda Caiz Olmayan Şeyler
4. Yeterli Olan Kurbanlar
5. Deve Yedi Kişi Adına, Sığır da Yedi Kişi Adına (Kurban Edilebilir)
6. Kurban Etleri Hakkında
7. İmamdan Önce (Kurban) Kesmek Hakkında
8. Devenin (Kurban Edilen) İlk Yavrusu (Fera') Ve Receb Ayında Kurban Edilen Koyun (Atire) Hakkında
9. Akika'da Sünnet Olan
10. Boğazlanılacak Hayvana Güzel Muamele Hakkında
11. Kendileriyle (Hayvan) Boğazlamanın Caiz Olduğu Şeyler
12. Kuyuya Düşen Hayvanın Boğazlanışı Hakkında
13. Canlıya İşkence (Müsle) Yapma Yasağı
14. Bir Et Bulunur da, (Kesildiğinde) Üzerinde Allah'ın Adının Anılıp Anılmadığı Bilinmeyebilir?
15. Hayvan Ürküp Kaçınca (Ne Yapılacağı) Hakkında
16. Herhangi Bir Hayvanı Boş Yere Öldüren Kimse
17. "Annesinin Karnındaki Yavrunun Boğazlanması, Annenin Boğazlanması (İle Hasıl Olur)" (Hadisi) Hakkında
18. (Etleri) Yenilmeyen Yırtıcı Hayvanlar
19. Yırtıcı Hayvanların Derilerini Giyme Yasağı
20. Murdar Hayvan Ölülerinin Derilerinden Yararlanmak
21. Evcil Eşeklerin Etleri Hakkında
22. At Etlerinin Yenilmesi Hakkında
23. Kapıp Alma, Yağma Etme ("Nühbe") Yasağı
24. Darda Kalanın, Murdar Hayvan Ölüsünden Yemesi Hakkında
25. Süt Sağımını Haddinden Fazla Yapan Kimse Hakkında
26. Kurbağa Ve Arıları Öldürme Yasağı
27. Zehirli Kelerleri Öldürmek Hakkında
28. Pislik Yiyen Hayvan Ve Hakkında Gelen Yasağa Dair

KURBANLAR KİTABI

1. Kurbanda Sünnet Olan

1951. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) alaca renkli, güzel boynuzlu iki koçu, besmele çekerek ve tekbir getirerek kurban kesmişti. Andolsun ki, ben O'nu, bu (iki koçu), ayağını yan taraflarının üzerine koyarak eliyle keserken görmüştüm."
(Şube demiştir ki, ben Katâde'ye);
"Bunu (Enes'ten) sen işittin mi?" dedim. O da;
"Evet" dedi.[1]

Açıklama

"Kurban", Allah'a (Celle Celaluhu) yakınlık kazanmak maksadıyla kesilen hayvandır. Dinen zengin sayılan bir müslümanın, yılda bir defa, kurban bayramında kurban kesmesi gerekir. Kurban kesme, Hicri 2. yılın Zilhicce ayında meşru kılınmış olup, âlimlerin cumhuruna göre Sünnet-i Müekkede, Hanefîlere göre vacib bir ibadettir.
Kurban ancak koyun, keçi, deve ve sığırdan kesilebilir. Bunlardan koyun cinsinin erkeğini kurban kesmek daha faziletlidir.
Kurban kesmenin meşru kılınmasının pek çok hikmeti vardır. Bunlar arasında, Allah Azze ve Celle ile Rasul'ünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hoşnudluklarını kazanmak başta olmak üzere; Allah'ın (Celle Celaluhu) nimetinin, Allah (Celle Celaluhu) rızası için yapılan fedakârlığın gösterilmesi; nefsi cimrilik, bencillik gibi kötü duygulardan temizleme; ziyafet günleri olan bayramlarda fakir-fukaraya yardım, eşe-dosta hediye suretiyle içtimai yardımlaşmanın sağlanması zikredilebilir. Kurban kesmenin bir hikmeti de, Hz. İbrahim'e (Aleyhisselem) bahşedilen bir nimetin hatırasını yaşatmaktır. Bilindiği gibi, oğlunu kesmesi emredilen Hz. İbrahim (Aleyhisselam), bu emri yerine getirmeye teşebbüs edip samimiyet ve bağlılığını gösterince, Allah Azze ve Celle O'na büyük bir kurbanlık hayvan göndermiş ve oğlu yerine onu kesmesini emretmişti. Bu büyük bir lütuftu. Bu lütuf, gerçekte, tüm insanlık için yapılmış oldu. Çünkü Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) bu oğlunun neslinden, "âlemlere rahmet" olarak gönderilen Hz. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştir. İşte müslümanlar, kurban kesmekle Allah'ın (Celle Celaluhu) bu âlemşümul lütfuna karşı da şükran duygularını ifade etmiş olurlar.[2]

1952. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Ebu Ayyâş'tan, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bayram günü iki koç kurban kesmişti de, bunları (kıbleye) doğru çevirdiğinde şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz ben, Hakk'a yönelerek yüzümü, gökleri ve yeri yaratmış olan (Allah'a) çevirdim ve ben, (O'na) ortak koşanlardan değilim."[3]
"*Şüphesiz benim namazım, ibadetlerimi hayatım, ve ölümüm, alemlerin Rabb'i olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim."*[4] *"Allahım! Şüphesiz bu, Muhammed ve ümmeti için senden ve sanadır!"* (Hz. Peygamber) sonra Allah'ın adını anmış, (besmele çekmiş), tekbir getirmiş ve (onları) kesmişti.[5]

2. Hz. Peygamberin (s.a.s.), Kurbanın Vacip Olmadığına Delil Gösterilen Hadisleri

1953. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezid- rivayet edip (dedi ki), bana Saîd -yani ibn Ebi Hilâl-, Âmr b Müslim'den rivayet etti (ki," O şöyle demiş): "Bana İbnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Hz. Ümmü Seleme, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) kendisine haber vermiş ki, (Rasulullah) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Kim kurban kesmek isterse, Zilhicce ayının ilk on gününde ne tırnaklarını kessin, ne de saçlarından-kıllarından birşey tıraş etsin!"[6]
1954. "Bize Muhammed b. Ah m e d haber verip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip (dedi ki), bana Abdurrahman b. Humeyd, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Hz. Ümmü Seleme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"*(Zilhicce ayının ilk) on günü girdiği ve biriniz kurban kesmek istediği zaman, ne saçlarından-kıllarından, ne de tırnaklarından hiçbir şeye dokunmasın!"*[7]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri manası, kurban kesecek kimsenin, Zilhicce ayının ilk on günü girince kurbanını kesinceye kadar, saç-sakal ve sair vücud kıllarını tıraş etmesinin, tırnaklarını kesmesinin haram olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed'le bazı Şafii âlimler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefilerle Şafiiler ve bir rivayete göre İmam Malik (Rahmetullaki Aleyh) ise, bunları yapmanın tenzihen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hedy'leri Medine'den Mekke'ye gönderdiğinde, kendisine, ihramlı kimselere yasak olan şeylerden hiçbirini haram kılmamıştı. Şu halde ihramla kimseye haram olan saç ve tırnak kesme fiilleri de ihramlı olmayana haram olmamalıdır. Belki bunları yapmamak, hacılara benzeme, dolayısıyla hac yapma arzusunun bir ifadesi olarak müstehabdır.
Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki Hadisi, kurbanın vacib olmadığının bir delili olarak zikretmiştir. Çünkü Hadiste kurban kesme, kişinin "isteğine" bırakılmıştır. Vacib olsaydı, kişinin isteğine bırakılmazdı.[8]

3. Kurbanlarda Caiz Olmayan Şeyler

1955. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Ubeyd b. Feyruz'dan, (O da) el-Bera' b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kaçınılacak kurbanlıklar sorulmuş, O da şöyle buyurmuştu:
"Körlüğü açıkça belli olan tek gözü kör (kurbanlık); topallığı açıkça belli olan topal (kurbanlık); hastalığı açıkça belli olan hasta (kurbanlık); (zayıflıktan dolayı) kemiklerinde ilik kalmamış olan zayıf (kurbanlık)."[9]
1956. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Süleyman b. Abdirrahman'dan, (O da) Ubeyd b. Feyruz'dan naklen şöyle rivayet etti:"
El-Bera'ya, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (kesilmelerini) menettiği kurbanlıkları sordum da O, şöyle cevap verdi:
"Dört (çeşit kurbanlık, kurban olarak) yeterli olmaz. Körlüğü açıkça belli olan tek gözü kör (kurbanlık); topallığı açıkça belli olan topal (kurbanlık); hastalığı belli olan hasta (kurbanlık); zayıflıktan (dolayı) kemiklerinde ilik kalmamış olan zayıf -veya ayağı kırık-[10](kurbanlık)."
(Ubeyd) sözüne şöyle devam etmiştir: (Sonra el-Bera'ya dedim ki;
"Peki, ben (kurbanlık hayvanın) dişlerinde bir eksikliğin, kulaklarında bir noksanlığın, boynuzlarında bir noksanlığın olmasından hoşlanmıyorum, (buna ne dersiniz?)" O şöyle cevap verdi:
"Öyleyse hoşlanmadığını bırak, fakat onu hiç kimseye haram kılma!"[11]
1957. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Huceyye b. Adiyy'i, şöyle derken işittim:"
Ali'ye, bir adamın;
"Ey mü'minlerin emiri! Sığır (kaç kişi adına kurban edilebilir?)" diye bir mesele hakkında sorduğunda, işitmiştim ki, (bu soruya) O;
"(Sığır) yedi kişi adına (kurban edilebilir)" cevabını vermişti. (O zaman ben de);
"Boynuzu (kırık olan bir hayvanın kurban edilmesine ne dersiniz?)" diye sormuştum.
"Zarar vermez" cevabını vermişti. "(Ya) topal (hayvanlar kurban edilebilir mi?)" demiştim. "Kurban kesme yerine ulaşabilirse, (kurban edilebilir)" karşılığını vermiş, sonra sözüne şöyle devam etmişti:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, (kurbanın) gözlerine ve kulaklarına dikkat etmemizi emretmişti."[12]
1958. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O) Şureyh ibnu'n-Nu'man el-Abidi'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize (kurbanın) gözlerine ve kulaklarına dikkat etmemizi ve ne "mukabele", ne "mudabere", ne "harka", ne de "şerka" (olan hayvanları) kurban etmememizi emretmişti."
Mukabele", kulağının (ön) tarafı kesilen (ve kesik parçası ön tarafında asılı bırakılan hayvan); "mudabere", kulağının (arka) tarafından (bir parça) kesilen (ve bu kesik parçası arka tarafında asılı bırakılan hayvan); "harka", (kulağı) delinmiş (hayvan), "şerka" ise, (kulağı uzunluğuna) yarılmış (hayvandır).[13]

4. Yeterli Olan Kurbanlar

1959. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O) Ba'ce el-Cuheni'den, (O da) Ukbe b. Amir el-Cuheni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurbanları Ashabı arasında dağıtmıştı da, bana bir "ceze" isabet etmişti. O zaman ben,
"Ya Rasulullah! Gerçekten durum şu ki, bana bir "ceze" düştü, (onu ne yapayım?)" demiştim. (Hz. Peygamber) de;
"Onu kurban kes" buyurmuştu.[14]
1960. "Bize Ebul-Velid haber verip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib, Ebu'l-Hayr'dan, (O da) Ukbe b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, Ashabına dağıtmam için bir miktar davar vermiş, ben de onları dağıtmıştım. Onlardan bir "atûd" ise geriye kalmış, (artmıştı). Ben de bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiştim." (Rasulullah) da;
"Onu kurban kes" buyurmuştu.[15]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî);
"Atûd, ceze olan keçidir" dedi.[16]

Açıklama

"Ceze", lügattaki asıl manası itibariyle, ön dişlerini düşürme zamanına varmamış hayvan, genç demektir. Şer'i ıstılahta ise "ceze", altı aydan büyük ve yaşlılarıyla karıştırıldığında onlardan ayırt edilemeyecek kadar bakımlı olan havyan demektir. Koyunun böyle olanına Türkçede "toklu" denir. Alimlerin cumhuruna göre toklu, kurban için yeterlidir. Şafii âlimler ise, bir yaşını doldurmuş, iki yaşına girmiş koyunun kurban için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Dilcilerin meşhur olan görüşlerine göre de, bir yaşını tamamlamış olan koyuna "ceze" denir. Yukarıdaki Hadis, Şer'i manasıyla, "keçinin ceze"ninde, -ki buna Türkçede "çebeş" denir-, kurban için elverişli olduğunu göstermektedir. Ancak âlimlerin cumhuru, ilgili diğer Hadislere dayanarak, onun kurban için yeterli olmadığını söylemişlerdir. Bu görüşte olan âlimlere göre yukarıdaki Hadisle benzerleri ya ilk dönemlerle alâkalıdırlar ve hükümleri sonradan kaldırılmıştır yahut onlar, söz konusu sahabiler için özel hüküm ihtiva etmektedirler. Nitekim bu Hadislerin bazı rivayetlerinde, "keçinin ceze'i'ni kurban etmenin başkaları için yeterli olmayacağı kayıtları vardır. Bazı Şafii âlimlerle Atâ1 ve Evzai ise, "çebeş"in de kurban için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Hanefi, Maliki ve Han-belilere göre keçinin en az bir yaşını tamamlamış olanı; Şafiilere göre ise iki yaşım tamamlamış olanı kurban edilebilir. Burada lügatta, bir yaşını tamamlayıp iki yaşma giren keçiye de ceze' (=atûd) dendiğim kaydedelim. Öyle anlaşılıyor ki, bu konudaki ihtilâfta, farklı rivayetleri değerlendirmenin yanında, ceze' kelimesinin lügat ve ıstılah manaları da etkili olmuştur.[17]

5. Deve Yedi Kişi Adına, Sığır da Yedi Kişi Adına (Kurban Edilebilir)

1961. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Hudeybiye günü yetmiş "bedene"yi,[18] bir "bedene" yedi kişi adına olmak üzere, kurban kesmiştik. Çünkü Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"*Hedy'lerde (yani Harem-i Şerife hediye edilen kurbanlarda) ortak olun!"* buyurmuştu."[19]
1962. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber sığırı yedi kişi adına kurban kesmiştik."[20]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" denildi, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[21]

6. Kurban Etleri Hakkında

1963. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Nafi'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurban etlerini üç günden sonraya (bırakmayı) yasakladı -veya O;
"Kurban etlerini (üç günden sonra) yemeyin!" buyurdu-.[22]
1964. "Bize Amr b. Avn, Halid'den -ki O, İbn Abdillah et-Tahhan'dır-, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) Nubeyşe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Biz size kurban etlerini üç günden fazla yemeyi, hepinize yetmeleri için yasaklamıştık. Şimdi Allah bolluk ihsan etmiştir. Binaenaleyh, (kurban etlerini) yiyin, saklayın, sevap kazanmak niyetiyle dağıtın ("ittecirû)."[23]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"İttecirû, 'onunla sevap peşine düşün, onunla sevap kazanmaya bakın' (demektir)."[24]
1965. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zuray1 rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Ebi Bekr, Amra bint Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurban etlerini üç günden sonraya (bırakmayı) yasaklamıştı. Ertesi yıl (bayram vakti) gelip insanlar kurban kesince;
"Ya Rasulullah! Şüphesiz bu kurbanlar (eskiden) insanlara fayda verirlerdi. Onlar (kurbanların) etlerini, yağlarını depo edip saklarlardı!" demiştim. O da;
"Bugün onları bundan ne menediyor?" buyurmuştu. Ben;
"Ya Nebiyyullah! Sen onlara önceki sene, (kurban) etlerini üç günden fazla yemeyi yasaklamamış mıydın?" deyince O, şöyle buyurmuştu:
"Ben bunu, yanlarına köylülerin geldiği şehirlilere, (kurban) etlerini onlara dağıtsınlar diye yasaklamıştım. Şimdi ise yesinler ve (kalanları) depo edip saklasınlar!"[25]
1966. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed ibnu'l-Velid ez-Zübeydi, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam rivayet etti ki; O, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Sevban'ı şöyle derken işitmiş:"
"Biz Mina'dayken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana;
"Bize şu etten hazırla!" buyurmuştu. Bunun üzerine ben O'nun için o (etten) hazırlamıştım da O, Medine'ye varıncaya kadar ondan yemeye devam etmişti."[26]
1967. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Atâ'nın şöyle dediğini işittim: Ben Cabir'i şöyle derken işittim:"
"Muhakkak ki biz, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında Mekke'den Medine'ye (yaptığımız yolculuklarda) yanımıza azık alırdık."[27]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Cabir), kurban etlerini (azık alırdık), demek istiyor."[28]

Açıklama

Bu Hadislerde bir yıl kurban etlerini üç günden fazla saklamanın yasaklandığı, bunun sebebinin de, etlerin gelen fakir köylülere dağıtılmasını sağlamak olduğu, sonra bu yasağın kaldırıldığı ve kurban etlerinin üç günden fazla saklandığı, bu arada hac veya umre sonrası Mekke'den Medine'ye dönüşte azık olarak alındığı görülmektedir. Alimlerin cumhuru, kurban etlerini üç günden fazla saklama yasağının kaldırılmasını bir "nesh" olarak değerlendirmişlerdir. İmam Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) bir görüşüyle Ahmed Muhammed Şakir'in incelemelerinin sonucuna göre ise, bu yasağın kaldırılması bir "nesh" değil, yasağı gerektiren illetin ortadan kalkması sebebiyledir.[29] Buna göre, yasağı gerektiren durumun ortaya çıkması halinde aynı yasak konulabilecek demektir.[30]

7. İmamdan Önce (Kurban) Kesmek Hakkında

1968. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Mansur ile Zübeyd'den, (onlar) eş-Şa'bi'den, (O da) el-Bera1 b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki,"
Ebu Bürde b. Niyâr (bayram) namazını kılmadan önce kurbanını kesmiş. Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını kılınca O'nu çağırmış, O da yaptığını O'na anlatmış. Bunun üzerine Rasulullah (.Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;
"Senin (kestiğin) koyun, et (için kesilen bir) koyun (olmuş!)" buyurmuş. O zaman O;
"Ya Rasulullah! Yanımda dişi bir oğlak -veya dişi bir keçi yavrusu- var. Bu bana bir koyundan daha sevimlidir, (acaba bunu kurban etsem olur mu?)" demiş. (Hz. Peygamber de);
"O halde onu kurban et. Ancak o, (kurban edilmeye), senden sonra hiç kimse için yeterli olmaz!" buyurmuş.
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle demiş:
"Muhammed kıraat yoluyla haber verdi ki, Süfyan'dan (naklen gelen rivayetin sonunda şu cümle varmış): Kim de (bayram) namazından sonra, imam hutbe okuyorken (kurbanını) keserse, (bu kurban) ona yeter."[31]
1969. "Bize Ebu Ali el-Hanefi rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yahya b. Saîd'den, (O) Buşeyr b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Burde b. Niyar'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bayram namazından) ayrılmadan önce (kurbanını) kesmişti de, (Hz. Peygamber) ona tekrar (kurban kesmesini) emretmişti.[32]

Açıklama

Bu Hadis, İmam'ın bayram namazını kıldırmasından önce kurban kesmenin caiz olmadığını göstermektedir. Alimlerin, bu ve ilgili diğer Hadislere dayanarak bu konuda serdettikleri görüşleri şöyledir:
Hanefiler kurban kesme vaktinin, kendilerine bayram namazı vacib olmayan köylü ve bedeviler için bayramın birinci günü fecr-i sadık doğduğunda girdiğini, şehirliler için, İmam'ın bayram namazını kıldırmasından sonra girdiğini, bu sebeple daha önce kesilen kurbanın geçerli olmayacağını söylemişlerdir.
İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre, imamın bayram namazını kıldırmasından, hutbesini okumasından ve İmam kurban kesecekse, kurbanını kesmesinden önce kurban kesmek caiz değildir.
İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, güneşin doğuşu ve bayram namazı kılınacak, iki hutbe de okunacak kadar bir vaktin geçmesi ile kurban kesme vaktinin gireceğini söylemiştir.
İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre de, imamın bayram namazını kıldırmasından önce kurban kesmek caiz değildir.[33]

8. Devenin (Kurban Edilen) İlk Yavrusu (Fera') Ve Receb Ayında Kurban Edilen Koyun (Atire)Hakkında

1970. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Saîd İbnu'l-Museyyeb'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Devenin ilk yavrusunu, (fera'ı) (kurban etmek) yok. Recep ayında koyun kurban etmek, (atire) de yok!"[34]

Açıklama

Cahiliye döneminde devenin ilk yavrusu (fera') putlara kurban edilirdi. O dönemde deve veya koyun sahibinin hayvan sayısı yüze ulaştığında, genç bir hayvanı kurban etmek ve sahip olunan malların bereketlenmesi için kurban kesmek âdetleri de vardı. Son iki âdete uyarak kesilen kurbana da "fera" deniyordu. Ayrıca Recep ayında, yıl içindeki haram ayların ilki olan bu aya hürmeten kurban kesme âdeti de vardı ki, bu kurbana ise "atire" denirdi. Yukarıdaki Hadis, bu kurbanların kesilmelerinin her şekliyle kaldırıldığını göstermektedir. Hanefi'lerle Şafiiler bu Hadisin zahiri manasına uygun görüş beyan etmişlerdir. Onlara göre müslümanlar ilk zamanlarda, putlara kurban kesme dışındaki iki "fera" âdetini uyguluyorlardı. Sonra bu âdet tamamen kaldırılmıştı. Binaenaleyh, "fera"ın caizliğini gösteren Hadisler ilk zamanlarla alâkalıdır. Şafiilerle Hanbeliler ise, "fera" ve "atire"nin caizliğini gösteren Hadislere dayanarak, bu kurban âdetlerinin kökten kaldırılmadığını söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadis ya bu kurbanların vacib olmadıkları manasınadır veya onda, putlar için kesilen kurbanlar söz konusudur. Şu halde "fera" ve "atire" kurbanları, Allah Azze ve Celle'nin rızası için herhangi bir vakitte kesilebilir. Şafiilere göre bu müstehabdır.[35]

1971. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Veki' b. Udus'tan, (O da) Ebu Uezin el-Ukayli Lakit b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah", dedim, "bizler Receb ayında (kurban) keserdik, şimdi (buna) ne buyurursun?"
"Bunun hiçbir mahzuru yok!" buyurdu.
Veki', sözüne şöyle devam etti:
"Bu (kurbanı kesmeyi) ebediyen bırakmayacağım!"[36]

9. Akika'da Sünnet Olan

1972. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Atâ', Habibe bint Meysere b. Ebi Hüseyin'den, (O) Ümmü Kürz'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki;" O, akika (kurbanı) hakkında şöyle buyurdu:
"Erkek çocuk için, (yaş bakımından) birbirine yakın, (veya kurban edilmeye elverişli koyunlara denk) iki koyun, kız çocuk için bir koyun (kesilir)."[37]
1973. "Bize Saîd b. Amir, Hişam'dan, (O) Hafsa bint Sîrîn'den, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbi'den (naklen) haber verdi ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Çocukla beraber bir "akika" vardır. Bu sebeple onun için kan akıtın, (kurban kesin) ve ondan eziyet verici şeyi giderin."[38]

Açıklama

"Akika", yeni doğan çocuğun başındaki saç ve çocuğun doğumunun yedinci gününde kesilen kurban manalarına gelir. Bu Hadiste bu iki manadan her biri kastedilmiş olabilir. "Çocukla beraber bir akika vardır" cümlesinin manası ise, "çocuk akika'ya bir sebeptir" şeklinde anlaşılmıştır. Çocuktan giderilmesi emredilen eziyet verici şeye ("eza"ya) gelince, bununla ya çocuğun başındaki saç veya Sünnette kesilen kısım ile çocuğun doğum esnasında bulaşan pislikler kastedilmiş olmalıdır.[39]

1974. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Zeyd, Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O) Siba' b. Sabit'ten, (O da) Ümmü Kürz'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Akika kurbanı olarak) erkek çocuk için iki benzer koyun, kız çocuk için bir koyun (kesilir)."[40]
1975. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Semûre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Her çocuk "akika"sına karşılık rehindir. (Bu sebeple) onun için (akika kurbanı) kesilir, (saçı) tıraş edilir ve (başına) kan sürülür."
Katâde, bu kan (sürme işini) tarif edip şöyle derdi: Akika boğazlanıldığı zaman bir parça yün alınır ve onunla, boğazlanılan hayvanın can damarlarına dönülüp (kana bulaştırılır), sonra (bu kanlanmış yün parçası) bebeğin bıngıldağının üzerine konur. Nihayet (kan başından) ip gibi akınca başı yıkanır, sonra da tıraş edilir.[41]
Affan dedi ki; Ebân bize bu Hadisi rivayet etmiş ve; "... kan sürülür" (yerine) "ve adı konulur" demiştir.[42]
Abdullah (ed-Dârimî ise);
"Ben bunu (yani çocuğun başına kan bulaştırmayı) gerekli görmem" dedi.[43]

Açıklama

Ebu Davud (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadiste geçen "kan sürülür" cümlesinin, Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) bir rivayet hatası olduğunu ve doğrusunun; *"adı konulur"* şeklinde olduğunu söylemiştir. Alimlerin cumhuru da, çocuğun başına akika kurbanının kanından sürmenin bir cahiliye âdeti olduğunu, İslam Dini'nin bu âdeti iptal etiğini söylemiş ve bunu yapmanın mekruh olduğunu açıklamışlardır. Onlar;
"Çocuktan ezayı (pis şeyleri) giderin" buyuran Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), çocuğa pis olan kanın sürülmesini emretmeyeceğini de söylemişlerdir. Ancak, "kan sürülür" rivayeti hatalı kabul edilse de, bu hatayı Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) yapmış olması şüphelidir. Zira Hemmâm'ın (Rahmetullahi Aleyh) hocası Katâde (Rahmetullahi Aleyh), rivayetinde kanın nasıl sürüleceğini tarif etmekte, ayrıca Katâde (Rahmetullahi Aleyh) ve hocası Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh), akika türbanının kanından çocuğun başına sürülebileceği görüşünde oldukları nakledilmektedir. Şu halde, rivayette bir hata yapılmışsa, bunu ya Katâde (Rahmetullahi Aleyh), veya Hasan (Rahmetullahi Aleyh) yapmış olmalıdır.
Akika kurbanı, yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) çocuk ihsanına bir şükür olarak, doğumun yedinci gününde kesilir. Çünkü daha Önce çocuğun ve annenin bakım işleriyle meşgul olunmaktadır. Bu kurbanı kesmek âlimlerin cumhuruna göre Sünnet, Hanefilere göre müstehabdır. Ayrıca âlimlerin çoğu, yukarıdaki Ümmü Kürz rivayetine ve benzeri Hadîslere dayanarak, erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir kurban kesileceğini söylemişlerdir. Bunun hikmeti ise, erkek çocuğun ileride üsteleneceği görev ve mes'uliyetlerin, yapacağı işlerin, kızınkinden daha fazla olacağı ile açıklanmıştır. Malikiler ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Hasan (Radıyallahu Anh) ve Hz. Hüseyin (Radıyallahu Anh) için birer akika kurbanı kestiğini bildiren Hadise dayanarak, kız ve erkek için birer kurban kesileceğini söylemişlerdir. Hanefiler de bu görüştedirler.
Akika kurbanı kesmede, Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) Hanif geleneğini sürdürme de söz konusudur. Bilindiği gibi Hz. İbrahim (Aleyhisselam), Allah'ın (Celle Celaluhu) emri üzerine çocuğunu kurban etmeye teşebbüs etmiş, bunun üzerine Allah Azze ve Celle O'na, bu fedakârlık ve sadakatinin mükâfaatı olarak "büyük bir kurbanlık (koç)" göndermiş, O da çocuğunun yerine onu kurban etmişti. İşte çocuk için akika kurbanı kesmekle, adetâ Hz. İbrahim (Aleyhisselam) gibi, çocuğun Allah (Celle Celaluhu) yolunda feda edildiği anlatılmış olmaktadır. Bu kurbanı kesmede, çocuğun nesebini açıklama hikmeti de vardır.
Yukarıdaki Hadis, doğumun yedinci gününde çocuğun başındaki saçın tıraş edilmesinin ve adının konulmasının müstehab olduğunu da göstermektedir. Çocuğun tıraş edilen saçının ağırlığı kadar gümüş (karşılığı para), sadaka olarak verilir ve çocuğa; hem manası ve hem de düşündürdüğü, hatırlattığı şeyler bakımından güzel bir isim konulur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) güzel isimleri severdi. Öyle ki, isimleri kötü olan yerlerden ve oralardan geçmekten hoşlanmazdı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), isimleri güzel olmayan bazı Sahabilerin isimlerini değiştirdiği de nakledilmektedir.[44]

10. Boğazlanılacak Hayvana Güzel MuameleHakkında

1976. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Halid el-Hazza'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den, (O da) Şeddad b. Evs'ten, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki şey belledim. (Bunlardan birinde) O şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak ki Allah, her şeyin güzel yapılmasını istemiştir. Binaenaleyh, (kısas gibi bir sebeple birini) öldüreceğiniz zaman güzelce öldürün, (bir hayvanı)*

boğazlayacağınızzaman güzelce boğazlayın. Biriniz (bir hayvan keseceği vakit) bıçağını keskinleştirsin, sonra boğazlayacağı hayvanı rahat ettirsin!"[45]

11. Kendileriyle (Hayvan) Boğazlamanın Caiz Olduğu Şeyler

1977. Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, bir kadın Sel' (dağında) Ka'b b. Malikoğullan'nın koyunlarını ot-latıyonnuş. Derken bir koyunun ölmesinden korkmuş ve bir taş alıp onunla onu boğazlamış. Bu (olay) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) anlatılmıştı da O, onlara (yani koyun sahiplerine) onu yemelerini emretmişti.[46]

12. Kuyuya Düşen Hayvanın Boğazlanışı Hakkında

1978. "Bize Ebu'1-Velid, Osman b. Ömer ve Affân, Hammâd b. Seleme'den, (O) Ebu'l-Uşera'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah, boğazlama sadece boğazdan ve gerdandan mı olur?" demiştim de, (Hz. Peygamber);
"(Hayvanın) uyluğunu yaralarsan, senin için yeterli olur" buyurmuştu.[47] Hammâd dedi ki;
"Biz bu (Hadisi) yukarıdan aşağıya düşen hayvana yorduk."[48]

13. Canlıya İşkence (Müsle) Yapma Yasağı

1979. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana el-Minhâl b. Amr rivayet edip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:"
İbn Ömer'le beraber Medine yollarından bir yola çıkmıştık. Derken ne görelim, bazı çocuklar bir tavuğa (taş) atıyorlar! İbn Ömer hemen;
"bunu kim yaptı?" dedi. Bunun üzerine (çocuklar) dağıldılar. O zaman O şöyle dedi:
"Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), canlıya işkence (müsle) yapan kimselere lanet etti."[49]

Açıklama

"Müsle", insan olsun hayvan olsun, bir canlıya; burnunu, kulağını kesmek, kolunu-bacağını kırmak gibi şekillerle diri diri işkence yapmaya denir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "müsle" yapmayı şiddetle menetmiştir (Bkz. 1663. Hadis). İster insan olsun, ister hayvan, bir canlıya işkence yapmak haramdır.[50]

1980. "Bize Ebu Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) babasından), (O) Ubeyd b. Ti'li'den, (O da) Ebu Eyyub el-Ensari'den (naklen) haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir canlının tutularak bir şey atıla atıla öldürülmesini, ("sabır"ını) yasaklamıştır.
Ebu Eyyub (sözünün devamında) şöyle dedi:
"(Canlı varlık") bir tavuk da olsa, onu tutup bir şey ata ata öldürmem!"[51]
1981. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "mücesseme"nin (etinin yenilmesini) yasaklamıştır![52]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) de şöyle demiştir:
"Mücesseme, tutulup bir hedef olarak dikilen ve kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvandır."[53]

14. Bir Et Bulunur da, (Kesildiğinde) ÜzerindeAllah'ın Adının Anılıp AnılmadığıBilinmeyebilir?

1982. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman -ki O, İbn Süleyman'dır-, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Bir topluluk Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bazı kimseler bize, (kesildiğinde) üzerine Allah'ın adının anılmış olup olmadığını bilmediğimiz et getiriyorlar, (ne yapmamızı emredersiniz?)" diye sormuşlardı da Hz. Peygamber;
"Besmeleyi siz çekin ve yiyin!" buyurmuştu. (Et getirenler) de cahiliye dönemine yakın (yani yeni müslüman olmuş, dolayısıyla dinin hükümlerini tam olarak bilmeyen) kimselerdi.[54]

Açıklama

Bu Hadisin zahiri manası, müslümanın kestiği hayvanın etinin, keserken besmele çekip çekmediği bilinmezse de, yenmesinin caiz olduğu ve hayvan keserken besmele çekmenin şart olmadığını göstermektedir. Şafiilerle, bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uyun görüş beyan etmişlerdir. Şafiilere göre hayvan keserken besmele çekmek müstehabdır. Bu sebeple, ister bilerek isterse bilmeyerek olsun, besmele çekilmemesi bir zarar vermez. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed b. Hanbel'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşü ile Hanefilere göre ise, hayvan keserken, unutulması durumu hariç, besmele çekmek şarttır. Besmele bilerek çekilmezse, hayvanın eti helâl olmaz. Bu görüşte olanlar, diğer nasslar meyanında; *"Üzerlerine Allah'ın adı anılmamışolan (hayvan)lardan yemeyin"* ayetine dayanmışlardır. Şafiiler bu Ayette, Allah'tan (Celle Celaluhu) başkası adına kesilen hayvanların kastedildiğini söylemişlerdir. Onlar, hayvan keserken besmele çekmenin şart olduğunu gösteren diğer nasların da, "şart"lık değil müstehablık ifade ettiği görüşündedirler. Hayvan keserken besmele çekmenin şart olduğunu söyleyenlere göre, yukarıdaki Hadiste, müslümanlara hüsn-i zan besleyerek onların besmele çektikleri kabul edilmiş, bu sebeple de, artık onun düşünülmeyip, yemeye besmeleyle başlanılması tavsiye edilmiştir.[55]

15. Hayvan Ürküp Kaçınca (Ne Yapılacağı) Hakkında

1983. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Abaye b. Rifaa b. Rafî'den, (O da) dedesi Rafi' b. Hadic'den (naklen) haber verdi ki," (bir gün) bir deve ürküp kaçmıştı. Toplulukta da (onu yakalamak için) az sayıda at vardı. Bu sebeple bir adam ok atıp onu durdurmuştu (yani öldürmüştü). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurmuştu:
"Hakikaten bu hayvanların, vahşi hayvanların şaşılacak halleri gibi garip halleri vardır. Binaenaleyh, onların sizi aciz bırakanlarına böyle yapın!"[56]

Açıklama

Bu Hadis, evcil hayranların ürküp kaçanlarının, yakalanamamaları halinde vahşi hayvan hükmünde sayılacaklarını ve onları, herhangi bir yerlerinden öldürücü bir yara ile yaralamak suretiyle öldürmenin caiz olduğunu göstermektedir. Bu şekilde öldürülen bir hayvanın etinin helâl olduğunda hiçbir ihtilâf yoktur.[57]

16. Herhangi Bir Hayvanı Boş Yere Öldüren Kimse

1984. "Bize İsmail Ebu Ma'mer b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr'dan -ki O, Ibn Dinar'dır-, (O da) İbn Abbas'm azadlısı Suheyb'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah b. Amr'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim bir serçeyi hakkına karşılık olmaksızın öldürürse, Allah Kıyamet Gününde ona onu soracaktır!" (Bunun üzerine);

"Onun hakkı nedir ki?" denildi de;
"Kesip yemen!" buyurdu.[58]

17. "Annesinin Karnındaki Yavrunun Boğazlanması, Annenin Boğazlanması (İle Hasıl Olur)" (Hadisi) Hakkında

1985. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Attab b. Beşir, Ubeydullah b. Ebi Ziyad'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," o şöyle buyurdu:
"Annesinin karnındaki yavrunun ("cenin"in) boğazlanması, annesinin boğazlanması (ile hasıl olur.)"[59]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"(Annesi kesildikten sonra karnından çıkan yavru) yenir mi?" diye soruldu, O da;
"Evet" dedi.[60]

Açıklama

Bu Hadis, kesilen bir hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrusunun etinin helâl olduğunu, çünkü bir parçası olduğu annesinin kesilmesinin, onun da kesilmesi yerine geçtiğini göstermektedir. Şafii, Ahmed, Ebu Yusuf ve Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain); bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Onlara göre bu durumda ölü yavrunun tüylenip tüylenmemesi arasında fark yoktur. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, başka bir Hadise dayanarak, ceninin tüyleri bitmişe, annesinin boğazlanmasının kendi boğazlanması yerine geçeceğini söylemiştir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise bu Hadisi;
"(Kesilen annesinin karnından canlı çıkan) ceninin boğazlanması, annesinin boğazlanması (gibi yapılır)" şeklinde anlayarak, kesilen hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavrunun meyte hükmünde olup helâl olmayacağını söylemiştir. Kesilen hayvanın karnından canlı çıkan cenine gelince, bunun etinin helâl olması için ölmeden önce mutlaka boğazlanması gerekir, aksi taktirde yani boğazlanmadan ölürse, helâl olmaz. Bu konuda hiçbir ihtilâf yoktur.[61]

18. (Etleri) Yenilmeyen Yırtıcı Hayvanlar

1986. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihab'dan, (O) Ebu İdris el-Havlani'den, (O da) Ebu Salebe el-Huşeni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azı dişli bütün yırtıcı hayvanların (etinin) yenilmesini yasakladı.[62]
1987. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes'in amcasının oğlu Ebu Uveys, ez-Zühri'den, (O) Ebu İdris el-Havlani'den, (O da) Ebu Salebe el-Huşeni'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yırtıcı bir hayvanın canlı bir hayvandan) kapıp kopardığı et ile, tutulup bir hedef olarak dikilen ve kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvanın ("mucesseme"nin) etini (yemeyi), taksiminden önce ganimet malından kapıp almayı ve azı dişli tüm yırtıcı hayvanların (etini) yemeyi yasakladı.[63]
1988. "Bize Yahya b Hammad haber verip (dedi ki), bize Ebu Avane, Ebu Bişr'den, (O) Meymûn b. Mihran'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) azı dişli bütün yırtıcı hayvanların ve pençeli bütün kuşların (etini) yemeyi yasakladı.[64]

Açıklama

Bu Hadisler "azı dişli yırtıcı hayvanlar"ın etlerinin yenmesinin haram olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru da bu Hadise uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak "azı dişli hayvan" ifadesiyle ne kastedildiği hakkında ihtilâf edilmiştir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) bundan, azı dişleriyle avlanan, kendini onlarla koruyan, insanlara tabii olarak saldıran yırtıcı hayvanların kastedildiğini anlamış ve aslan, kurt, pars gibi hayvanların haram; insanlara saldırmayan sırtlan ve tilkinin helâl olduğunu söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh), sırtlan ve tilkiyi bu Hadisin hükmüne dahil etmeyişinin, onların azı dişlerinin zayıflığından dolayı olduğu da söylenmiştir. Hanefiler ise azı dişleriyle kapıp avlanan ve kendisini koruyan bütün hayvanların, bu meyanda sırtlanın da etinin haram olduğunu söylemişlerdir.
Yukarıdaki Hadis, pençeli, yani pençeleriyle kapıp avlanan kuşların etlerinin de haram olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur da buna uygun görüş beyan etmiştir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu Hadislerdeki yasağın "kerahet" ifade ettiği görüşündedir.[65]

19. Yırtıcı Hayvanların Derilerini Giyme Yasağı

1989. "Bize Ma'mer b. Bişr, İbnu'l-Mübarek'ten, (O) Saîd'den, (O) Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yırtıcı hayvanların derilerinin yaygı edinilmesini yasakladı.[66]
1990. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[67]

Açıklama

Bu Hadis, yırtıcı hayvanların derilerinin yaygı olarak kullanılmalarının caiz olmadığını göstermektedir. El-Mikdâm b. Ma'dikerib'in rivayetinde bu derilerin elbise olarak kullanılmalarının da yasaklandığı açıklanmaktadır. Bazı âlimler bu yasağın, yırtıcı hayvanların tabaklanmamış derileri hakkında olabileceğini veya bu yasağın; yırtıcı hayvan derilerinin, israfçı ve kibirli kimselerin kullandığı eşyalar olduğundan konmuş olabileceğini söylemişlerdir. Bu yasağın bîr hikmetinin, yırtıcı hayvanları, dolayısıyla yabani hayatı korumak olduğu da düşünülebilir.
Bazı Sahabilerle, İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ve Abdullah ibnul-Mübarek (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler, söz konusu Hadislere dayanarak, yırtıcı hayvanların derilerini elbise ve seccade olarak kullanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.[68]

20. Murdar Hayvan Ölülerinin Derilerinden Yararlanmak

1991. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Zeyd b. Eslem'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: İbn Abbas'a, (deriden yapılmış) su kaplarını sormuştum da O şöyle cevap vermişti:
"Sana ne diyeceğimi bilmiyorum. Şu kadar var ki, ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:"
"Hangi hayvan postu tabaklanırsa temizlenmiş olur."[69]
1992. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O da) Abdurrahman b. Va'le'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
İbn Abbas'a, murdar hayvan ölülerinin derilerini sormuştum da O, şöyle cevap vermişti:
(Onlar hakkında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Onları tabaklamak, temizlemektir!"[70]
Ebu Muhammed Abdullah (ed-Dârimî'ye); "bu (Hadisin delâlet ettiği) görüşü kabullenir misin?" denildi. O da; "Eti yenen (bir hayvan) olduğunda, evet, (kabullenirim!)" karşılığını verdi.[71]
1993. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Yezid b. Kuseyt'ten, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sevban'dan, (O) annesinden, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), murdar hayvan ölülerinin derilerinden yararlanılmasını emretti.[72]
1994. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdi1ah"tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Meymûne'ye ait bir koyun ölmüştü, (onlar da onu atmışlardı). Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Onun derisinden yararlansaydınız!" buyurmuştu. Onlar;
"ya Rasulullah, doğrusu o murdardır!" demişler, (Hz. Peygamber de);
"Onun sadece yenilmesi haram kılındı!" buyurmuştu.[73]
1995. "Bize Muhammed ibnu'l-Musaffa haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, ez-Zübeydi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), bunun (yani bir önceki) Hadisin benzerini rivayet etti."
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Tilkilerin (derileri) hakkında ne dersin, tabaklandıklarında (kullanılabilirler mi?)" denildi, O da;
"Onların (derilerini kullanmayı) kerih görüyorum" cevabını verdi.

Açıklama

Bu bölümdeki Hadisler, murdar hayvan ölülerinin ("meyte'lerin), yani kendiliklerinden ölen veya gayr-ı meşru bir şekilde öldürülen hayvanların derilerinin tabaklanmakla ("dibağat'la) temizleneceklerini ve bu suretle, kullanılmalarının caiz olacağını göstermektedir. Bu Hadislerde bu konuda eti yenen hayvanlarla yenmeyenler arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile zahirilerin, bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan ettikleri nakledilmektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh), domuzun derisinin tabaklanmakla da temi zlenemeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de domuzun "pis" olduğu açıklanmıştır.[74] Şafii (Rahmetullahi Aleyh), buna kıyasla köpek derisinin de tabaklanmakla temizlenemeyeceğini söylemiştir. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, tabaklanmakla, hiçbir ayrım yapmaksızın bütün meytelerin derilerinin "dış kısımlarının" temizleneceği, ancak iç kısımları temizlenemeyeceği için, sıvı işlerde kullanılamayacakları görüşündedir. Ahmed b. Hanbel'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, meytelerin derilerinin tabaklanmakla temizleneceğine delâlet eden Hadisler mensuh olup, meyte derileri hiçbir suretle te-mizlenemezler, dolayısıyla da kullanılamazlar. Bir rivayete göre Malik (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüştedir. Dârimî, Abdullah ibnu'l-Mübarek ve Ebu Sevr (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) gibi bazı âlimler ise, tabaklamakla sadece eti yenen hayvanların derilerinin temizleneceğini söylemişlerdir. Onlar bu görüşe, bazı Hadislerde "tabaklama"nın, "boğazlama'ya benzetilmesinden hareketle varmışlardır. Dolayısıyla "tabaklama" ile sadece "boğazlama" ile etleri helâl olan hayvanların derileri temizlenebilir.[75]

21. Evcil Eşeklerin Etleri Hakkında

1996. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O), Muhammed'in oğulları el-Hasan ile Abdullah'tan, (onlar) babalarından, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Ali, İbn Abbas'a şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü (H. 7. yılın Muharrem ayında) kadınlarla mut'a nikahı yapmayı ve evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) yasaklamıştı."[76]
1997. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Hayber günü bir adam kalkıp;
"Ya Rasulullah, eşekler yenildi -veya eşekler bitirildi!-" dedi. Ardından (başka bir adam);
"Ya Rasuluüah, eşekler bitirildi -veya eşekler yenildi!-" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama emretti de, O;
"Muhakkak ki Allah ve Rasulü sizi eşek etleri (yemekten) menediyor. Çünkü onlar pistir!" diye bağırdı.[77]

22. At Etlerinin Yenilmesi Hakkında

1998. "Bize Ca'fer b. Avn, Hişam b. Urve'den, (O) Fatuna bintu'l-Munzir'den, (O da) Esma bint Ebi Bekr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında Medine'de at eti yedik."[78]
1999. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, (O) Muhammed b. Ali'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) yasakladı, at etlerini (yemeye) ise izin verdi.[79]

Açıklama

Bu Hadisler, at etini yemenin mubah olduğunu göstermektedir. İçlerinde Şafii, Ahmed, Ebu Yusuf ve Muhammed'in (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de bulunduğu âlimlerin cumhuru bu Hadislere uygun görüş beyan etmiş ve at etini yemenin mubah olup hiçbir kerahatinin olmadığını söylemişlerdir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ile Malike (Rahmetullahi Aleyh) göre ise at etinin yenilmesi mekruhtur. Onlar bu görüşlerinde;
"atları, katırları ve eşekleri, onlara binmeniz için ve süs (hayvanı) olarak (yarattı)"[80] mealindeki ayetle, Halid b. Velid'in (Radıyallahu Anh) rivayet ettiği ve at etinin yenmesinin yasak olduğunu ifade eden bir Hadise[81] dayanmışlardır. Ancak âlimler, Halid b. Velid'in (Radıyallahu Anh) rivayet ettiği bu Hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimlere göre ise bu Hadis mensuhtur. At etinin mubah olduğunu söyleyen âlimler, mezkur ayetten de, at etinin mekruh olduğu hükmünün çıkarılamayacağını söylemişledir.[82]

23. Kapıp Alma, Yağma Etme ("Nühbe") Yasağı

2000. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (onlar da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet ettiler ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bir kimse), mü'minlerin gözlerini kendisine diktiği kıymetli bir malı gizlice kapıp almaz ki, o bunu kapıp aldığında mümin olsun!"[83]
2001. "Bize İshak b. ibrahim rivayet edip (dedi ki), bize Vehb b. Cerir b. Hazini, babasından, (O) Yala b. Hakim'den, (O) Ebu Lebid'den, (O da) Abdurrahman b. Semûre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gizlice kapıp almayı, yağma etmeyi ("nühbe'yi) yasakladı.[84]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu (kapıp alma yasağı), savaşta ganimet elde edildiğinde ganimetin bölüştürülmesinden önce (ondan gizlice kapıp alma hakkındadır)."[85]

24. Darda Kalanın, Murdar Hayvan Ölüsünden Yemesi Hakkında

2002. "Bize Ebu Asım, el-Evzai'den, (O) Hassan b. Atıyye'den, (O da) Ebu Vakıd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah", dedik, "Biz açlığın bulunduğu bir yerde yaşıyoruz. Murdar hayvan ölüsünden bize ne helâl olur?" (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ne sabah yemeği, ne akşam yemeği yiyemediğinizde, ne de (yerden) bir sebze çıkaramadığınızda işiniz ona kalır!"[86]
(Ed-Dârimî) dedi ki:
"(Diğer) raviler, ("tahtefu" kelimesini) "ha" ile söylüyorlar. (Bu durumda mana, "ne de bir sebze koparmadığınızda..." şeklinde olur). Bu ise "hı" ile söylemiştir."[87]

25. Süt Sağımını Haddinden Fazla Yapan Kimse Hakkında

2003. "Bize Yala haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Ya'kub b. Yahya'dan, (O da) Dırâr İbnu'l-Ezver'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallullahu Aleyhi ve Sellem) sağmal bir deve hediye etmiştim de O, bana onu sağmamı emretmişti. Ben de onu sağmış ve sağımında haddi aşmıştım. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Sütün (devamlı gelmesini) sağlayacak olan (bir miktar sütü memede) bırak!" buyurmuştu.[88]

26. Kurbağa Ve Arıları Öldürme Yasağı

2004. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi Zi'b, Saîd b. Halid el-Karidi'den, (O) Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Abdurrahman b. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurbağalan öldürmeyi yasakladı.[89]
2005. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzak rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dört hayvanın; karınca, arı, çavuş kuşu ve göçeğen kuşunun öldürülmesini yasakladı.[90]

27. Zehirli Kelerleri Öldürmek Hakkında

2006. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreye1 den, (O) Abdulhamid b. Cübeyr b. Şeybe'den, (O) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ümmü Serik'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zehirli kelerlerin öldürülmesini emretmişti.[91]

28. Pislik Yiyen Hayvan Ve Hakkında Gelen Yasağa Dair

2007. "Bize Ebu Zeyd Saîd ibnu'r-Rebi rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî, Katâde'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir hedef olarak dikilip kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvanın, ("mücesseme"nin etinin yenmesini); pislik yiyen hayvanın, ("cellale"nin) sütünün (içilmesini) ve kırbaların ağzından (su) içilmesini yasaklamıştır.[92]

Açıklama

Bir hedef olarak dikilip, kendisine bir şeyler atıla atıla öldürülen hayvan ("mücesseme"), Kur'an-ı Kerim'de, etinin yenmesinin haram olduğu bildirilen "mevkuze: (bir yerine) vurularak öldürülmüş hayvan"[93] hükmündedir.
Pislik (dışkı) yiyen hayvanın ("cellale"nin) hemen kesilip etinin yenmesi de yasaklanmıştır. Çünkü pislikle beslenen hayvanın etinde ve sütünde pis kokular hasıl olur. Böyle bir hayvanın hemen kesilip etinin yenmesi Hanefi'lerle İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre mekruhtur. Ancak böyle bir hayvan, etinden ve sütünden pis kokular gidecek kadar bir müddet hapsedilip temiz şeylerle beslenir de sonra kesilirse, etini yemenin hiçbir mahzuru olmaz. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, pislik yiyen hayvan hakkındaki yasağın, böyle bir hayvanın tiksindiriciliğinden dolayı konduğunu, binaenaleyh, bekletmeden hemen kesilip etinin yenmesinin bir mahzuru olmadığını söylemiştir.
Bu Hadiste kırbanın, (su tulumunun) ağzından su içmek de menedilmektedir. Âlimlerin çoğuna göre bu yasak, "tenzihi"dir, yani kırbanın ağzından su içmek tenzihen mekruhtur. Bunun hikmeti de, içi görülmeyen, dar boğazlı olun su kabının içinde sağlığa zararlı bir şeyin, zararlı böcek, yılan gibi bir hayvanın olması ihtimalidir. Bununla beraber, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kırbanın ağzından su içtiğini belirten Hadisler de vardır. Bunun için, söz-konusu muhtemel tehlikelerin olmadığı ve bir mecburiyetin bulunduğu hallerde, içi görülmeyen, dar boğazlı su kaplarından su içmede bir mahzurun olmadığı açıklanmıştır.[94]

---

[1] Buhari, Edâhî, 9(6/237); Müslim, Edâhî, 17-18(3/1556-1557); Ebu Davud, Dahâyâ, 4(3/ 95); Nesai, Dahâyâ, 14(7/193-194); Tirmizi, Edâhî, 2(4/84); İbn Mace, Edâhî, 1(2/1043); Müsned, 3/115, 170, 183., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254
[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254-255
[3] En'am: 6/79
[4] En'am: 6/162-163.
[5] Ebu Davud, Dahâyâ, 4(3/95); İbn Mace, Edâhî, 1(2/1043); Müsned, 3/356, 375., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/254-256
[6] Müslim, Edâhî, 41(3/1565); Ebu Davud, Dahâyâ, 3(3/94); Nesai, Dahâyâ 1(7/187); Tirmizi, Edâhî, 24(4/102); İbn Mace, Edâhî, 11(2/1052); Müsned, 6/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/257
[7] Müslim, Edâhî, 39-40(3/1565); Nesai, Dahâyâ, 1(7/187); İbn Mace, Edâhî, 11(2/1052); Müsned, 6/289., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/257
[8] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/256/257-258
[9] Nesai, Dahâyâ, 7(7/189); Muvatta; Dahâyâ 1(2/482); Müsned, 4/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/258-259
[10] Bu kelime Darimi'nin bazı nüshalarında "... yaşlı, büyük" şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/259
[11] Ebu Davud, Dahâyâ, 6(3/97); Nesai, Dahâyâ, 5-6(7/188-189); Tirmizi, Edâhî, 5(4/85-86); îbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Müsned, 4/284, 289, 300; Müstedrek, 1/468, 4/223.
[12] Nesai, Dahâyâ, 11(7/191); îbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Tayâlisi, s. 23; Müsned, 1/95, 105,125; Müstedrek, 1/468, 4/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/260
[13] Ebu Davud, Edâhî, 6(3/98-99) Nesai, Dahâyâ, 9-11(7/190-191); Tirmizi, Edâhî, 6(4/86-87); İbn Mace, Edâhî, 8(2/1050); Müsned, 1/108,128,149; Müstedrek, 1/468., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/258/260-261
[14] Buhari, Edâhî, 2(6/234); Müslim, Edâhî, 16(3/1556); Nesai, Dahâyâ, 13(7/192); Tirmizi, Edâhî, 7(4/88); Müsned, 4/144-145,156; Tayâlisi, s. 135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/261-262
[15] Buhari, Edâhî, 7(6/236); Müslim, Edâhî, 15(3/1555-1556); Nesai, Dahâyâ, 13(7/192); Tirmizi, Edâhî, 7(4/88)-İbn Mace, Edâhî, 7(2/1048); Müsned, 4/149.
[16] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/262
[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/261/262-263
[18] "Bedene", dilcilerin çoğuna göre, deve, sığır ve davara denir. Ancak hadis ve fıkıh kitaplarında daha ziyade "deve" manasına kullanılır.
[19] Bir sonraki Hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/264
[20] Müslim, Hac, 350-357(2/955-956); Ebu Davud, Edâhî, 7(3/98); Nesai, Dahâyâ, 16(7/ 195); Tirmizi, Hac, 66(3/248), Edâhî, 8(4/89); İbn Mace, Edâhî, 5(2/1047); Muvatta; Dahâyâ, 9(2/ 486); Müsned, 3/292-294, 353.
[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/263-264
[22] Buhari, Edâhî, 16(6/240); Müslim, Edâhî, 26(3/1560); Nesai, Dahâyâ, 35(7/205); Tirmizi, Edâhî, 13(4/94). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265

[23] Ebu Davud, Edâhî, 10(3/100); Nesai, Fera, 2(7/150); İbn Mace, Edâhî 16(2/1055); Müsned, 5/75, 76.
[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265-266
[25] Buhari, Efıme, 27(6/206), Edâhî, 16(6/239); Müslim, Edâhî, 28(3/1561); Ebu Davud, Edâhî, 10(3/99); Nesai, Dahâyâ 37(7/207); Tirmizi, Edâhî, 14(4/95); Muvatta, Dahâyâ, 7(2/484); Müsned, 6/51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/266-267
[26] Müslim, Edâhî, 35-36(3/1563); Ebu Davud, Edâhî, 11(3/100); Müsned, 5/277, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/267
[27] Buhari, Edâhî, 16(6/239); Müslim, Edâhî, 36(3/1562); Müsned, 3/309, 368, 386.
[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/268
[29] Bkz. Risale, s. 240-242.
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/265-268
[31] Buhari, Edâhî, 8(6/236-237); Müslim, Edâhî, 4-5(3/1552); Ebu Davud, Edâhî, 5(3/96); Nesai, Dahâyâ 17(7/196); Tirmizi, Edâhî, 12(4/93); Müsned, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/269
[32] Nesai, Dahâyâ, 17(7/197); Muvatta, Dahâyâ, 4(2/483); Müsned, 3/466, 4/45., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/270
[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/269-270
[34] Buhari, Akika, 3-4(6/217); Müslim, Edâhî, 38(3/1564); Ebu Davud, Edâhî, 20(3/105); Nesai, Ferd, 1(7/147); Tirmizi, Edâhî, 15(4/95-96); İbn Mace, Zebâih, 2(2/1058); Müsned, 2/239, 279,490., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271
[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271-272
[36] Nesai, Fera, 3(7/151); Müsned, 4/12,13., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/271-272
[37] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/105); Nesai, Akika, 3(7/146); Müsned, 6/381, 422; Musanaf, 4/ 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273
[38] Buhari, Akika, 2(6/217); Ebu Davud, Edâhî, 21(3/106); Nesai, Akika, 2(7/145-146); Tirmizi, Edâhî, 17(4/97-98); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1056); Müsned, 4/17,18, 214; Musannaf, 4/328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273-274
[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/274
[40] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/105-106); Nesai, Akika, 4(7/146); Tirmizi, Edâhî, 17(4/98); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1056); Müsned, 6/381, 422; Musannaf, 4/328., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/274
[41] Ebu Davud, Edâhî, 21(3/106); Müsned, 5/8,17, 22.
[42] Ebu Dovud, Edâhî, 21(3/106); Nesai, Akika, 5(7/147); Tirmizi, Edâhî, 23(4/101); İbn Mace, Zebâih, 1(2/1057); Müsned, 5/17.
[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/275
[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/273/275-277
[45] Müslim, Sayd, 57(3/1548); Ebu Davud, Edâhi, 12(3/100); Nesai, Dahayâ, 23(7/200); Tirmizi, Diyat, 14(4/23); İbn Mace, Zebâih, 3(2/1058); Müsned, 4/123-125; Tayâlisî, s. 152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/278
[46] Buhari, Zebâih, 18-19(6/225-226); Muvatta, Zebâih, 4(2/489); Müsned, 2(76,80.
[47] Ebu Davud, Edâhî, 16(3/103); Nesai, Dahâyâ, 25{7/2OO); Tirmizi, Et'ıme, 5<4/75); İbn Mace, Zebâih, 9(2/1063); Müsned, 4/334); Tayâlisî, s. 169.
[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/279
[49] Buhari, Zebâih, 25(6/228); Müslim, Sayd, 59(3/1549-1560); Nesai, Dahâyâ, 41(7/210); Müsned, 2/13, 86,103; Tayâlisî, s. 255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/280
[50] Fethul-Bari, 21/57., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/280
[51] Ebu Davud, Cihad, 127(3/60-61); Müsned, 5/422., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/281
[52] Ebu Davud, Eşribe, 14(3/336); Müsned, 1/241, 339. Bkz. 1987. ve 2007. Hadisler.
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/279-281
[54] Buharı, Zebâih, 21(6/226); Ebu Davud, Edâhî, 19(3/104);Nesai, Dahâyâ, 39(7/209); İbn Mace, Zebâih, 4(2/1059-1060); Muvatta, Zebâih, 1(2/488, mürsel olarak); Dârekutni, 4/296., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/282
[55] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/281/282-283
[56] Buhari, Zebâih, 15(6/224); Müslim, Edâhî, 20(3/1558); Ebu Davud, Edâhî, 15(3/102); Nesai, Sayd, 17(7/169); Tirmizi, Sayd, 19(4/82); İbn Mace, Zebâih, 9(2/1062); Müsned, 3/463, 464; 4/140,142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/283-284
[57] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/283-284
[58] Nesai, Sayd 34(7/182-183), Dahâyâ, 42(7/211); Müsned, 2/166, 197, 210; Musannaf, 4/ 450; Tayâlisî, s. 301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/284-285
[59] Ebu Davud, Edâhî, 18(3/103); Dârekutnî, 4/273; Mecmâu'z-Zevâid, 4/35; Müstedrek, 4/114.
[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/285
[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/285-286
[62] Buhari, Zebâih, 29(6/230); Müslim, Sayd 12-14(3/1533); Ebu Davud, Et'ıme, 32(3/355); Nesai, Sayd, 28(7/177); Tirmizi, Sayd, 11(4/73); İbn Mace, Sayd. 13(2/1077); Muvatta, Sayd, 13 (2/496); Müsned, 4/193,194, Musannaf, 4/519., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/286-287
[63] Nesai, Sayd, 28(7/177); Müsned, 4/194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/287
[64] Müslim, Sayd, 16(3/1534); Ebu Davud, Et'ıme, 32(3/355); Nesai, Sayd, 33(7/182); İbn Mace, Sayd, 13(2/1077); Müsned, 1/244, 302, 327., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/287-288

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/286-288
[66] Tirmizi, Libas, 32(4/241); Müsned, 5/74). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/289
[67] Ebu Davud, Libas, 42(4/69); Nesai, Fera', 7(7/156); Tirmizi, Libas, 32(4/241); Müsned, 5/75. Bu hadisin zikredilen kaynaklarındaki senedinde Yahya b. Said ile Katade arasında Said b. Ebi Arube vardır. Bunun için yukarıdaki senedde "Yahya" ve "Said" kelimeleri arasındaki "b." (=ibn) kelimesi, "an" kelimesinden tahrif edilmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/289
[68] Bkz. Tirmizi, Libas, 7(4/221); Neyi, 1/75., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/288/289-290
[69] Müslim, Hayz, 105(1/227); Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Pera, 4(7/153); Tirmizi, Libas, 7(4/221); îbn Mace, Libas, 25(2/1193); Muvatta, Sayd, 17(2/498); Müsned, 1/219, 270, 343. Bkz. 2574. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/290
[70] Müslim, Hayz, 106-107(1/278); Müsned, 1/279,280. Bkz. 2574 hadis.
[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/291
[72] Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Fera\ 6(7/155); İbn Mace, Libas, 25(1/1194); Muvatta, Sayd, 18(2/498); Müsned, 6/73,104,148; Musannaf, 1/64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/292
[73] Buhari, Buyu', 101(3/40), Zebâih, 30(6/231); Müslim, Hayz, 100(1/276); Ebu Davud, Libas, 40(4/66); Nesai, Fera, 4(7/152); Tirmizi, Libas, 7(4/220-221); Müsned, 1/262, 330, 365; Muvatta, Sayd, 16(2/498); Musannaf, 1/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/292
[74] Bkz. En'am: 6/145. Bu ayeteki, "çünkü o pistir" cümlesindeki "o" zamirinin, "domuz eti"ne mi, yoksa "domuz"a mı raci olduğu ihtilaflıdır.
[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/290-293
[76] Buhari, Zebâih, 28(6/230); Müslim, Sayd, 22(3/1537); Nesai, Sayd, 31(7/179); Tirmizi, Et'ıme, 6(4/254); tbn Mace, Nikah, 44(1/630); Muvatta, Nikah, 41(2/542). Bkz. 2203. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/294
[77] Buhari, Zebâih 28(6/230); Müslim, Sayd 35(3/1540); Nesai, Fera', 31(7/180); İbn Mace, Zebâih, 13(2/1066); Musannaf, 4/523., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/294-295
[78] Buhari, Zebâih, 24(6/227-228), 27(6)229); Müslim, Sayd, 38(3/1541); Nesai, Dahâyâ, 33(7/204); İbn Mace, Zebâih, 12(2/1064); Müsned, 6/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/295
[79] Buhari, Zebâih, 27(6/229); Müslim, Sayd, 36(3/1541); Ebu Davud, Et'ıme, 25(3/351); Nesai, Sayd, 29(7/177); Tirmizi, Et'ıme, 5(4/253); Müsned, 3/361, 385; Tayâlisî, s. 236., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/296
[80] Nahl: 16/8.
[81] Bkz. Ebu Davud, Et'ıme, 25(3/352); Nesai, Sayd, 30(7/178).
[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/295-296
[83] Buhari, Mezalim, 30(3/107); Müslim, İman, 100-103(1/76-77); Nesai, Sarık, 1(8/57-58); İbn Mace, Fiten, 3(2/1299); Müsned, 2/317,386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/297
[84] Ebu Davud, Cihad, 136(3/66); Müsned, 5/62-63.
[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/296-297
[86] Müsned, S/218.
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/298
[88] Müsned, 4/76,311, 322, 339; Müstedrek, 2/63, 3/237, 620. Bu hadisi Taberani de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 8/196). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/299
[89] Ebu Davud, Tıb, 10(4/7), Edeb, 165(4/368); Nesai, Sayd, 36(7/185); Müsned, 3/453,499; Tayâlisî, s. 163; Müstedrek, 4/411., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/300
[90] Ebu Davud, Edeb, 164(4/121); İbn Mace, Sayd, 10(2/1074); Müsned, 1/332, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/299-300
[91] Buhari, Bed'ul-Halk, 15(4/98); Enbiya, 8(4/112); Müslim, Selam, 142(4/1757); Nesai, Menasik, 115(5/164); îbn Mace, Sayd, 12(2/1076); Müsned, 6/421, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/300-301
[92] Ebu Davud, Et'ıme, 24(3/351); Nesai, Dahâyâ, 44(7/212); Tirmizi, Et'ıme, 24(4/270); Müsned, 1/226, 293,3 21; Müstedrek, 2/102. Bkz. 1981., 2123. ve 2124. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/301-302
[93] Maide: 5/3.
[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/301-302

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

16- KURBANLAR BÖLÜMÜ
Kurbanlar Bolumu
Kurbanın Vacib Oluşu
Kurban Kesmenin Vakti
Kurban Olabilen Hayvanlar
Kurban Edilmelerinde Bîr Mahzur Olmayan Hayvanlar
Kurban Edilmeleri Caiz Olmayan Hayvanlar
Kurbanın Kesilmesi
Kurban Eti Ve Derisi Hakkında Yapılacak İşlemler
Kurbanla İlgili Bazı Meseleler
1. Kurban (Kesmenin) Vacib Olduğu (Konusundaki) (Hadisler)
1-2. Ölünün Yerine Kurban Kesmek
2-3. Kurban Kesmek İsteyen Bir Kimsenin (Zilhiccenin İlk) On Gün (Ü) İçerisinde Saç (lar)ını Kısaltmasknın Hükmü)
3-4 Kesilmeleri Daha Faziletli Olan Kurbanlıklar
4-5 Bir Hayvanı Kurban Etmenin Caiz Olabilmesi İçin Aranan Vasıflar
5-6. Kurban Edilmeleri Mekruh Olan Hayvanlar
6-7. (Bir) Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişiye Yeter!
7-8 Bir Koyun Birden Fazla Kişi İçin Kurban Edilebilir Mi?
8-9. Devlet Başkanı Kurbanını Bayram Namazı Kıldığı Yerde Keser
9-10. Kurban Etlerini (Dağıtmayıp Bir Süre) Bekletmenin Hükmü
10-11. Yolcu Da Kurban Kesebilir
11-12. Hayvanları Hapsederek Aç Susuz Öldürmek (Ya Da Onları Atış Talimi İçin Hedef Olarak Kullanmak) Yasaklanmış Ve Kurbanlara Merhametli Davranmak Emredilmiştir
12-13. Kitap Ehlinin Kestiklerini Yemenin Hükmü
13-14. Arapların Cömertlik Yarışını Kazanmak Gayesiyle Kestikleri Develerin Etlerini Yemenin Hükmü
14-15. Keskin Taşla Kesilen Hayvanın Etini Yemenin Hükmü
15-16. Yüksekten Düşen Bir Hayvanı Kesmek
16-17. Hayvanı Keserken Kesilmesi Gereken Yerlerini Eksiksiz Olarak Kesmeyi Gerçekleştirmek
17-18. Anne Karnındaki Yavru Kesimi Nasıl Olur?
18-19. (Kesilirken) Üzerine Besmele Çekilip Çekilmediği Bilinmeyen (Bir Hayvanın) Etini Yemek (Caiz Midir)?
19-20. Atîre (Ve Fera' Denilen Kurbanlar) Hakkında
20-21 Akîka Kurbanı
AV BÖLÜMÜ
Av Bölümü
21-22. Av Ve Başka İşler İçin Köpek Taşımak
22-23. Avlanma(Nın Hükmü)
23-24 Canlı İken Avın Vücudundan Koparılan Parça(yı Yemenin Hükmü)
Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler
24-25. Avcılığa Düşkünlük Hakkında (Gelen Yasaklayıcı Hadisler)

16- KURBANLAR BÖLÜMÜ

Kurbanlar Bolumu

"Kurban" Fıkıhta (udhiye) demektir. Bu "ümniye" veznindedir. "Kaziyye vezninde dâhiye" de denir. Bayram günleri kesilen, hayvanın ismidir.
Biz buna kurban diyoruz. "Uhdiye" nin çoğulu "Adâhi" , DahiyenİN çoğulu da "dahâyâ" gelir.
Kurban kesmeye tadhiye denir ki: İbadet ve tâat niyetiyle, belli vakitte belirli hayvanı, boğazlamaktan ibarettir. Buna zebh ve nahr da denir.
Belirli hayvandan maksat; koyun, keçi, sığır ve deve gibi şer'an kurban edilmesi caiz olan hayvanlardır. Belli vakitten maksat, kurban bayramı günleridir. Kurbanın hükmü dünya'da bir vacibi yerine getirmek, âhirette sevap kazanmaktır. Sebebi ise vakittir. Vakit tekrar ettikçe kurban kesmenin vücubu da tekerrür eder.[1]

Kurbanın Vacib Oluşu

Kurban kesmek vacibtir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: "Rabbin için namaz kıl, (kurban) kes'[2] buyrulmuştur. Hz- Peygamber de "Hali vakti yerinde olup da kurban kesmeyen bizim mescidimize yaklaşmasın"[3] buyurmuştur. Vacib olan, kurbanı kesip kanını akıtmaktır. Kurbanı diri olarak tasadduk etmekle bu yükümlülük yerine getirilmiş olmaz. Tasadduk ancak, kurban kesildikten sonra yapılır ki; bu müstehabtır.Kurban kesmek şu vasıfları taşıyan kişilere vaciptir:
1. Müslüman olmak
2. Hür olmak, köle olmamak
3. Mukim olmak, yolcu olmamak
4. Zengin olmak, bundan kasıt sadaka'yı fıtır verecek kadar bir zenginliktir. Yani 20 miskâl (96 gr) altın veya 200 dirhem (640 gr) gümüşe mâlik olanlar, kurban kesmek zorundadırlar. Bu nisabın üzerinden bir sene geçmesi şart değildir. Bu şekilde

nisaba malik olmayanların ve Mekkî olmayan hacıların kestikleri kurbanlar, tatavvu ve nafile kurban sayılır. Hacc-i temettü ve hacc-ı Kıranda kesilen kurbanlar ise; vaciptir. Uhdiye kurbanından ayrıdır. Kurbanın vacib oluşunda erkek olmak şart değildir. Nisab miktarı mala sahip olan hür kadına da, kendi parasıyla kurban kesmek vaciptir.[4]

Kurban Kesmenin Vakti

Kurban kesmenin vakti; eyyam-i nahr (Kurban kesme günleri) denilen Zilhiccenin on, onbir ve onikinci günleridir. En iyi olanı kurbanı Zilhiccenin onuncu günü kesmektir. Bu günler, Kurban Bayramının ilk üç günü olduğuna göre; kurban bayramının ilk günü kesmenin daha iyi olduğu anlaşılır. Bayramın üçüncü günü akşamına kadar da kurban kesilebilir. Kurban, şehirlerde; bayram namazından sonra, bayram namazı kılınmayan köylerde de fecrin doğuşundan sonra kesilir. Kurbanı gece kesmek mekruhtur.
Kurban bayramın üçüncü günü, güneş batmadan önce, zengin olan mükellef müslümana kurban vacib olur. Yine o gün, güneşin batışından biraz önce fakir düşen veya ölen müslümanlardan da kurban borcu düşer.[5]

Kurban Olabilen Hayvanlar

Bu vasfı taşıyan hayvanları kesmek kurbanın rüknüdür. Kurban olabilecek hayvanlar: Deve, sığır (inek, öküz, manda) ve davar (koyun, keçi) cinsinden hayvanlardır. Bunların hem erkek hem dişisi kurban olabilir. Kümes hayvanları, eti yenilen vahşi hayvanlar kurban edilemezler. Devenin en aşağı beş yaşında olanı, sığırın iki yaşında olanı ve davarın bir yaşında olanı, (veya daha az yaşta olup da bu yaşta gösterenleri) kurban edilebilir. Davar cinsinden hayvanları ancak bir kişi kurban edebilir. Bir deve veya sığırı ise; yedi kişiye kadar ortak olarak kesmek mümkündür.
Ortakların hepsinin müslüman olması ve hepsinin de niyetinin kurban kesmek olması gerekir. Eğer içlerinden sadece et almak veya ticaret maksadı ile kesmek niyetinde olan varsa, hiçbirinin kestiği kurban kabul olmaz.
Ortaklığın, hayvanı satın almadan Önce olması daha iyidir. Bir Müslüman, kurban için satın aldığı bir sığır veya deveye, sonradan altı kişiyi daha ortak edebilir.[6]

Kurban Edilmelerinde Bîr Mahzur Olmayan Hayvanlar

Kurbanlık hayvanın şaşı, topal, boynuzlu veya boynuzsuz (kökünden kırık olursa olmaz) olmasında veya boynuzunun birazının kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya enine yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azının düşmüş olmasında, tenasül uzvunun bulunmamasında veya buruk olmasında bir mahzur yoktur. Yine yemini yiyebilen delirmiş hayvan, çok zayıf olmayan uyuz hayvan (çünkü uyuz ete geçmeyen bir deri hastalığıdır.) kurban kesilebilir.
Bununla birlikte en iyi kurban beşli ve gürbüz olandır.[7]

Kurban Edilmeleri Caiz Olmayan Hayvanlar

Gözü kör olan, dişlerinin çoğu dökülmüş olan, kulaklarının veya kuyruğunun yarısından fazlası kesilmiş veya kopmuş olan, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış olan, memelerinin başları kopmuş olan ve kulakları veya kuyruğu doğuştan bulunmayan hayvan kurban olamaz. Yine kemiklerinde ilik kalmayacak kadar zayıflamış olan, kesilecek yere kadar yürüyemeyecek derecede topal olan hayvan ile hasta olan bir hayvan da kurban olamaz.
Bu kusurlardan birisi, kurbanda satın alındıktan sonra meydana gelse kurban sahibi zengin ise başka bir tane alır ve keser. Fakir bir kimse ise böyle kusurlu olan hayvanı kurban edebilir, yerine başkasını alması gerekmez. Hatta böyle kusurlu bir hayvanı satın alıp kesebilir. Çünkü kurban fakirler için nafiledir. Nafilelerde ise- müsamaha sınırı geniştir.
Zengin kimsenin aldığı kurban henüz kesilmeden ölse yerine başkasını alması gerekir. Fakir kimsenin aldığı kurban ölse yerine başkasını alması gerekmez. Zengin kimsenin aldığı kurban kaybolup veya çalınıp da yerine başkasını kestikten sonra bulunsa, artık onu kesmesi gerekmez. Çünkü vacibi, yani kan akıtmayı yerine getirmiş bulunmaktadır. Fakat fakirin kesmesi gerekir. Çünkü satın aldığı hayvan kurban olarak üzerine borç olmuştur. Bununla birlikte, yalnız birini de kesebilir. Herhangi bir sebepten dolayı bayramın ilk üç günü kurbanını kesmeyen bir zengin, kurbanın kendisini veya bedelini, fakirlere sadaka olarak verir. Ortak olarak kesilen kurbanda ortaklardan biri ölürse onun vârisleri hisseyi geri alamazlar.
Kurbanlık hayvan kesilmeden evvel doğursa yavrusu da kendisiyle beraber kesilir.[8]

Kurbanın Kesilmesi

Kurbanlar, Kıbleye karşı yatırılarak "Bismillâhi Allâhü Ekber" diye kesilir. Kurban öncelikle sahibi tarafından kesilmesi menduptur. Elinden gelmezse, başkasına kestirir. Kurban kesilirken kurban sahibi kurbanın başında durur ve keseni vekil eder.
Kurbanı keserken hayvana eziyet edilmemeli, kesme yerine incitmeden götürmelidir. Kesmeden önce hayvana su vermek müstehaptır. Keserken keskin bıçak kullanılmalıdır. Hayvan yatırılıp kesime hazırlanırken kurban sahibi:
"Yüzümü göklere ve yeri yaratan Allah'a O'nun birliğine inanarak çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Benim namazım, ibadetim, hayatım veölümüm hep âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana öyle cm rolündü; ben (Allah'a) teslim olanların ilkiyim. Allah'ım dostum İbrahim'den sevgilin Muhammed'den kabul buyurduğun gibi, benden de kabul buyur." diye dua eder. Bundan sonra:

"Bismillâhi Allahu Fkber, Allatın Ekber Lailâhe ilellâhu vallahu Ek-ber ve lillâhilhamd Bismillâhi Allahu Ekber" denir ve hiç bir şey söylenmeden kurban kesilir. Sığır ve davarlar, hemen çenelerinin altından boğazlanırlar. Boğazlarının iki tarafındaki şah damarlarıyla, yem, su borusu ve gırtlakları kesilir. Deve ise ayakta sol ön ayağı bağlanarak göğsünün hemen üzerinden boğazlanır. Hayvan tamamen can verdikten sonra yüzülür. Can çekişirken yüzülmez.[9]

Kurban Eti Ve Derisi Hakkında Yapılacak İşlemler

Kesdikten sonra, kurbanın etini dağıtmak müstehaptır. Kefaret ve nezir (adak) kurbanlarından başka, bütün kurbanların, bu arada vacib olan kurbanın da etinden, sahibinin ve aile efradının yemesi helâldir. Kurban kesen veya kestiren, kurbanının etinden yer ve yedirir. Yedirdiği kimsenin fakir olması şart değildir. Fakat, fakirlere dağıtılması daha iyidir. Kurbanın eti bir müddet saklanabilir. En az üçtebirini sadaka olarak dağıtmaktır. Eğer kurban sahibi orta halli, çoluk çocuğu fazla ise, onların yemesi için et bırakması menduptur. Eti dağıtmada ortalama olan ölçü; eti üçe ayırmaktır. Bir bölümünü evde bırakıp bir bölümünü fakirlere ve diğer bölümünü de dost, akraba ve komşulara dağıtmaktır.
Kurbanın kesilmeden önce yünü kırkılmaz, onlardan faydalanılmaz. Yine kurban olacak hayvanın sütünden istifâde edilmez, kurban kesildikten sonra derisi ve bağırsaklarından faydalanılabilecek kısımları, sadaka olarak verilebilir. Kurbanın derisinden çeşitli ev aşyası yapılabilir.
Fakat ne derisi ne de eti satılamaz veya yenecek içecek bir şeyle değiştirilemez. Kullanılacak bir şeyle değiştirilebilir. Eğer satılacak olunursa, alınan bedel sadaka olarak verilmelidir. Bundan kasab ücreti de verilemez.[10]

Kurbanla İlgili Bazı Meseleler

İki üç kimse, yanlışlıkla birbirlerinin kurbanlarını kesecek olsalar, hepsinin kurbanları sahih olur. Birbirlerine birşey borçlu olmazlar. Bu halde her-biri, eğer et dağıtılmamışsa, kendi hayvanının etini alır. Dağıtılmış veya yenilmiş ise, helalleşirler. Şayet cimrilik eder de helalleşmeyen olursa, kendisine aradaki fark tazmin edilir. Bu halde, farkı olan da bunu sadaka olarak vermelidir. Zira bu, kurban etinin bedeline dahildir. Bir kimse kendisine bırakılan bir kurbanı, sahibinin izni olmadan bayram günü, sahibinin adına, keserse bunu tazmin etmez. Sahibinin kurban borcu düşer.
Bir kimse kendisine emânet olarak bırakılan kurbanı kesemez. Zira, ona malik değildir. Bir kimse kendi malından bir ölünün ruhuna hediye olmak üzere alıp bayram günü kestiği kurbanın etinden yiyebilir. Başkasına da verebilir.
Vacib olan kurbandan başka kurbanlar da vardır.[11]

1. Kurban (Kesmenin) Vacib Olduğu (Konusundaki) (Hadisler)

2788. ...Mihnef b. Süleym demiştir ki:
"Biz Arafat'da Rasûlullah (s.a.) le otururken şöyle buyurdu. "Ey insanlar! Şüphesiz ki her sene her ev halkına bir uhdiyye ve bir atire vardır. Atire nedir biliyormusunuz? Atire halkın errecebiyye dedikleri şeydir.
Ebû Dâvûd dedi ki; A tire neshedilmiştir. Bu (atire ile ilgili) haber neshedilmiştir.[12]

Açıklama

“Dadaya" kelimesi, dâhiye kelimesinin çoğuludur. Hanefi âlimlerinden tbn Abidin'in Şürünbilâlî"den naklettiğine göre "Dahiyye" kelimesi arapçada sekiz şekilde kullanılır**: l.** Udhiyye **2.** IIdhiye **3.** Idhiye **4.** Idhiyye **5.** Dahye **6.** Dıhye **7.** Edhatiin **8.** Idhatün.
Hanefi fıkıh kitaplarından "ed-Dürr'iil Muhtar" isimli eserde açıklandığı üzere bu kelime, aslında kurban bayramı günü anlamına gelmekle beraber, zamanla mecazen kurban bayramı günlerinde kesilen hayvanlara isim olmuştur.
"Çocuk onun yanında koşma çağına erince -İbrahim Ona- yavrum dedi. Ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum"[13] âyet-i kerimesinde de, işaret edildiği gibi tslâmiyette; kurbanın tarihi Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeğe karar vermesiyle başlar.
Hz. İbrahim'in, Allah için kurban etmeye karar verdiği oğlunun kim olduğu İslâm âlimleri arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre; Hz. İsmail'dir. Bazılarına göre de Hz. İshâk'tır.
"Şerh-u Müsellem-is-sübut" ta Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği çocuğun, oğlu İshâk olduğu iddia edilmişse de İbn Abidin (r.a.) gerçekte bu çocuğun hz. İshak olmayıp Hz. İsmail (a.s.) olduğunu çeşitli delillerle isbât etmiştir. İbn Abidin'in açıklamasına göre Cumhur ulemâ da Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği çocuğun oğlu İsmail olduğu görüşündedir.
Atire ise; Receb ayının ilk on günü içerisinde kurban edilen koyun demektir. Receb ayında kesildiği için bu ismi almıştır.Şevkâni'nin Neyl-ül-Evtâr isimli eserinde ifâde ettiği gibi, îmam Nevevi âlimler atire'nin Receb ayın' da kesilen kurban anlamına geldiğinde ittifak etmişlerdir.Metinde aecen = "Ev halkı'nın herbirine her sene bir kurban kesmek gerekir" cümlesi Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında "Her ev halkına yılda bir kurban gerekir" Şeklinde geçmektedir. Bu şekle göre; bir evin tüm fertleri için bir tek kurban yeterli olmaktadır. Âlimlerin bu hususta ki görüşlerini ileride 2380 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşâallâh.[14]

Bazı Hükümler

Her ne kadar bu hadis-i şerifin zahirinden, yılda bir defa kurban kesmenin her muslumana farz olduğu ve bu hususta zenginle fakir arasında bir fark olmadığı anlaşılıyorsa da “Bir kimsenin hâli vakti iyi olur da, kurban kesmezse, sakın bizim namaz kıldığımız yere (mescidimize) yaklaşmasın!"[15] mealindeki hadis-i şerif, bu hadisin hükmünü tahsis ederek, kurban

kesmenin, sadece dinen zengin sayılan müslüinanlara farz olduğunu bildirmiştir. Ancak bazıları bu ikinci hadisin senedinde-hadis alimlerince tenkid edilen Abdullah b. Ayyaş bulunduğu için mevzumuzu teşkil eden hadisi tahsis edemeyeceğini, söylemişlerdir.Hafız ibn Hâcer bu hadisin sahih, ravilerinin güvenilir kimse olduğunu bildirmiştir.
Kurban kesmenin hükmü üzerine alimler ihtilafa düşmüşlerdir. Alimlerin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde Özetlemek mümkündür:
"1. İmam Ebû Hânife ile Muhammed b. El-Hasen ve Hasen b. Ziyad'a göre kurban kesmek;" dinen zengin ve mukim olan her müslüman üzerine vacibtir.
Seys b. Sa'd ile İmam Evzâi de bu görüştedirler. Bu görüş; İmam Mâlikten de rivayet olunmuştur. Delilleri: "Her kim namazdan önce kurbanını kesdi ise, onun yerine bir başkasını daha kessin. Kim de (namazdan önce bir kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin"[16] Mealindeki hâdis-i şeriftir.
İbrahim-en-Nehâi'ye göre; kurban kesmek, zengin olan her müslüman üzerine vacibtir. Bu hususta mukim ile misafir arasında bir fark yoktur. Ancak Mina'da bulunan hacı adayları, bu hükümün dışındadırlar. Onlar zengin de olsalar kurban kesmekle mükellef değillerdir.
İmam Şafiî ile İmam Ahmed, İshak, Dâvûd ve Ebû Sevr (r.a.) e göre; kurban kesmek, sünnettir. Hanefi İmamlarından Ebû Yusuf ile Sâhâbe ve tabiinden bir cemaatin'de, bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.
İmam Tahâvi'nin açıklamasına göre; kurban kesmek, İmam Ebû Hânife (r.a.)'e göre vâcib, İmam Muhammed ile İmam Ebû Yusuf (r.a.) ya göre sünnettir. Radiyyuddin en-Nişâbûrî de bu görüşü tercih etmiştir. İmam Mâlik (r.a.) in meşhur olan görüşü de budur.
Kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyen âlimlerin dayandıkları delillerden birisi
(Zilhicce ayının ilk on günü girip de) "biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman artık (kurbanını kesinceye kadar) kendi vücudunun kıllarından ve derisinden hiçbir şeye dokunmasın" Mealindeki 2791 numaralı hadistir.
İmam Şafiî (r.a.) ise bu hadiste geçen: "biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman." sözlerinin kurban kesmeyi, kişinin kendi irâdesine bıraktığına bakarak, bu hadisin kurban kesmenin vacip olmadığına delâlet ettiğini söylemiştir. Kurban kesmenin vacip olmadığını söyleyen âlimlerin ikinci delilleri de, Taberâninin El-mu'cem-ü!-Kebir'inde sahih senedle Hüzeyfe b. Eseyd el-Gıfâri'den rivayet ettiği "Hz. Ebû Bekirle Ömer'in kendilerinin örnek alınacakları korkusuyla kurban kesmekten vazgeçtiklerini gördüm."[17] mealindeki haberdir.
Bu görüşde olan alimlere göre kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyenlerin dayandığı deliller, delil olma niteliğinden uzaktırlar şöyle ki:
a. Onların dayandığı hadislerden birisi mevzumuzu teşkil eden hadisi şeriftir. Sözü geçen alimlere göre, hadisin senedinde kimliği meçhul olan Ebu Remle vardır. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.
b. Onların ikinci delilini teşkil eden "Bir kimsenin hâli vakti iyi olur da kurban kezmezse bizim namazgahımıza yaklaşmasın"[18] mealindeki hadis-i şerife gelince, her nekadar Hafız ibn Hacer bu hadisin sahih olduğunu söy-lemişse de, merfu olmayıp, mevkuf olduğunu ve kurban kesmenin vucubu-na delâlet eden bir açıklık taşımadığını da bildirmiştir.
c. Üçüncü delillerini teşkil eden "Her kim namazdan önce kurbanını kesdi ise, onun yerine bir başkasını daha kessin. Kim de (namazdan önce kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin"[19] mealindeki hadis-i şerife gelince, gerçekten bu hadis-İ şerifteki kessin emri, kurban kesmenin vü-cubuna delâlet etmektedir. Ancak buradaki vücub başlanılan bir ibâdetin fasit olmasıyla yeniden ifâ edilmesinin vâcib olması kabilinden bir vücubdur. Eğer-bir insan, bayram namazından önce kurban kesmeseydi üzerine ikinci bir kurban kesmek vacip olmayacaktı. Fakat, namazdan önce üzerine vacib olmadığı halde, bir kurban kestiği ve bunu zamansız yapması sebebiyle de fesada uğrattığı için, üzerine ikinci bir kurban kesmek vacib olmuştur. Bu hadisin sonunda bulunan "kim de (namazdan önce bir kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin" cümlesine gelince; bu cümledeki emrin kişinin isteğine bağlı olarak verilmiş olması ihtimali vardır. Bu ihtimale göre söz konusu cümlenin manası "namazdan önce kurban kesmeyen kimseler eğer kurban kesmek istiyorlarsa şimdi kessinler." demektir.
Kurban kesmenin vacip olduğunu söyleyenlerse; mutlak emrin vücub ifade ettiği kaidesinden hareket ederek sözü geçen hadis-i şeriflerdeki kurban kesmekle ilgili emirlerin, kurban kesmenin vücubuna delâlet ettiğini söylemişler. Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer (r.a.)'in kurban kesmediğini ifade eden halleri de "Onların geçimlerinin beyt'ülmalden karşılandığı ve beytülmal-den aldıkları maaşın da kifayet miktarı olup kurban almağa yetmediği için, kurban kesmemişlerdir. Eğer bu halde kurban kesmiş olsaydılar, halk onlara bakarak, fakir olan kimselerin de kurban kesmesinin vacib olduğunu zannedeceklerdi." şeklinde tefsir etmişlerdir. Bilindiği gibi, kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife (r.a.), vacibi farzdan ayrı bir manada kullanmış. Derece bakımından farzın vâcibten yerle gök arasındaki mesafe kadar üstün olduğunu söylemiş ve kurbanın vacib olduğuna dâir en büyük delilin ise "O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes"[20] âyet-i Verime-si olduğunu söylemiştir. Bu âyet-i kerimede, kurban kesmek, namazla beraber zikredilmiştir. Bu ancak kurban bayramı namazı ile kurban kesmek olabilir. Her ne kadar nahr kelimesi namazda el bağlamak, namazda kıbleye yönelmek, gibi manalara gelirse de, bu manalar zaten namaz kıl emrinin içinde mevcuttur. Tekrarlanmasında bir faide bulunmayacağı cihetle "venhâr emrinin burada kurban kes" anlamında kullanıldığı anlaşılır.[21]

2789. ...Abdullah b. Amr b. As'dan demiştir ki: Peygamber (s.a,) (şöyle) buyurmuştur.
"Ben kurban gününü bayram gün (ler) i (ni) bayram (kabul etmek) le emrolundum, yüce Allah o gün (ler)i bu ümmet için bayram kıldı." (Orada bulunan sahabilerden) birisi "Sütünden bir süre faydalanıp, sonra sahibine geri vermem şartıyla, bana emanet olarak verilen sağmal bir hayvandan başka bir kurbanlık bulamazsam onu kurban edecek miyim? (bu hususta) ne buyurursun?" diye sordu. (Fahr-i kâinat efendimiz de): "Hayır, (onu kurban etme çünkü senin kurban kesmen gerekmez) Fakat sen saç (lar) indan ve tırnaklarından biraz kesersin, bıyıklarını kısaltır, eteğini de tıraş edersin, Aziz ve Celil olan Allah katında senin kurbanının tamamı, bundan ibarettir." buyurdu.[22]

Açıklama

el-Meniha: Bir kimsenin, sütünden yararlanması için bir fakire emanet olarak verdiği sağmal bir koyun veya devedir.
Tıbî'ye göre el-Meniha kelimesinin burada, bir kimsenin, bir fakire bağışlamış olduğu sağmal bir koyun, deve manasında kullanılmış olması ihtimâli kuvvetlidir. Bu kelime, burada ister, emânet olarak verilen bir sağmal hayvan, isterse bir fakire bağışlanan sağmal hayvan anlamında kullanılmış olsun, varılan sonuç şudur ki; Rasûlü Zişân Efendimiz yanında, sütünden faydalandığı sağmal bir hayvandan başka kurbanlığı bulunmayan bir kimsenin, O hayvanı kurban etmekten men etmiştir. Fakat bu kimsenin, kurban kesme hususunda son derece arzulu ve ihlâslı olduğu halde fakirliği yüzünden buna gücü yetmediğini görünce, onun da kurban kesme sevabına erişmesini sağlamak maksadıyla kendisine, kurban kesen kimseler gibi, kurban bayramının birinci günü saçlarını biraz kısaltıp, tırnaklarını keserek bayrama iştirak etmesini tavsiye etmiş ve kendisine böyle hareket etmekle, aynen kurban kesmiş gibi sevaba erişeceğini bildirmiştir.
Metinde geçen "Ben kurban gününü bayram kılmakla emrohındum..." Cümlesindeki kurban günü kelimesinin zahirinden anlaşılan vacib olan kurban kesme gününün bir günden ibaret olduğudur, "bu bakımdan Hümeyd b. Abdirrahmân, Muhammed b. Şirin, Davud-ez-Zâhiri gibi zatlar bu hadis-i şerifi delil getirerek kurbanın sadece Zilhiccenin onuna tesadüf eden ve = kurban kesme günü" denilen günde kesilebileceğini söylemişlerdir. Said b. Cübeyr ile Eb-üş-Şasâ da bu görüştedirler. Şu farkla ki bunlara göre, kurban bayramında Mina'da bulunanların kurbanlarını Zilhiccenin onu, onbir ve onikinci günlerinde kesmeleri caizdir.[23]
Fıkıh alimlerinin görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Kurban; Zilhicce'nin onunda, onbirinde ve onikisinde yani üç gün içerisinde kesilebilir.
İmam Mâlik ile Ebû Hânife ve taraftarları, Süfyan-ı Sevri İmam Ah-med b. Hanbel bu görüştedirler. İbnü'l-Kasar'ın rivayetine göre Hz. Ömer ile Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre ve Enes (r.a.) de bu görüştedirler. İbn Vehb; Abdullah b. Mes'ud (r.a.)nın da bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir.
2. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu, onbirinci, onikinci ve onüçüncü günleri olmak üzere, dört günden ibarettir. Kurban kesmek durumunda olan bir kimsenin, kurbanını bu günlerden birinde kesmesi caizdir.
Ata (r.a.) ile Hasan-ı Basri, el-Evzaî, Şafiî, Ebû Sevri (r.a.) hazretleri bu görüştedirler. Bu görüş, aynı zamanda Hz. Ali ile Hz. İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.
3. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu günü ile bunu takibeden altı gündür. Katade (r.a.) bu görüştedir.
4. Kurban günleri; on gün devam eder. İbn Tîn (r.a.) bu görüştedir.
5. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu gününden sonuncu gününe kadar devam eder. Hasan-ı Basri (r.a.)'in bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur.
İbn Tîn, bu görüşün Ömer b. Abdi'1-Aziz'den de rivayet edildiğini söylüyor. İbn Hazm, Süleyman b. Yesâr ile Ebû Seleme'nin de bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir.
6. Kurban kesme günü; sadece Zilhicce'nin onuncu gününden ibarettir. Ancak, Mina'da bulunanlar için bu süre üç gündür. Said b. Cübeyr ile
Câbir b. Zeyd (r.a.) Hazretleri bu görüştedirler.
7. Kurban kesme günü; sâdece Zilhicce'nin onuncu gününden ibarettir. Bu günden sonra i urban kesilemez. İmam Buhâri sahihinde bu mevzu
ile ilgili bab başlığında bu görüşe yer vermiştir.[24] Bu görüşü savunanların delili, konumuzla ilgili hadis-i şerifte geçen " Kurban kesme günü*' kelimesidir. Bunlara göre, bu hadiste (Yevm = gün) kelimesi (= Kurban kesme) kelimesine izafe edilmiştir. Bu izafetteki takısı, cins ifade ettiğinden bu izafet, söz konusu kurbanların sadece bu günde kesilebileceğini, diğer günlerde kesilemeyeceğini ifâde eder.
Fakat bu görüş doğru değildir. Bu izafetteki (El) takısı kemâl ifade etmektedir. Nitekim "El" takısı "ı= Asıl yiğit öfkeli zamanında nefsine sahip olandır.”[25] Hadis-i şerifindeki = kamil, yiğit) kelimesinde de görüldüğü gibi, genellikle kemal ifade eder. Dolayısıyla konumuzla ilgili hadis-i şerifteki {# tabiri Kurban kesmek için en faziletli ve en uygun'* gün anlamına gelmektedir.[26] Söz konusu izafete bu açıdan bakınca, çıkan sonuç şudur: Vacib olan kurbanları kesmek için, en faziletli ve en uygun olan gün; Zilhiccenin onuncu günü olmakla beraber onu takib eden günlerde de kurban kesmek caizdir. Yukarıda isimlerini zikr ettiğimiz bazı fıkıh alimleri: "Tüm mina vadisi kurban kesme yeridir. Tüm teşrik günleri de kurban kesbe günüdür.[27] mealindeki hadise dayanarak bu süreyi dört gün olarak belirlerken, Hanefi âlimleri ile onların görüşünü paylaşanlar da el-Kerhi'nin muhtasarında Hz. Ali'den naklen rivayet ettiği; "Kurban kesme günleri üç gündür. Bunların en faziletlisi birinci gündür." Anlamındaki hâdis-i şerifi tbn Ömerle İbn Abbas'dan rivayet edilen "Kurban kesme üç gündür. Bu günlerin en faziletlisi ilk gündür."[28] anlamındaki hadis-i şerifle açıklayarak bu süreyi üç gün olarak belirlemişlerdir.[29]

Bazı Hükümler

1. Kurban kesmek seran zengin sayılan kimseler üzerine düşen dini bir görevdir. Ancak Selef-ı Sahhınden bir cemaat, fakirlerin de kurban kesmesi gerektiğini söylemişler. Nitekim "Ey Allah'ın Resulü borçlanıp ta kurban keseyim mi?" diye sorana; Evet (Borçlanarak kurban kes.) Çünkü kurban kesmek ödenmesi gereken bir borçtur."[30] anlamındaki hadis-i şerifte bu görüşü te'yid etmektedir. Hafız İbn Hacer, bu hadisin mürsel ve zayıf olduğunu söylemişse de Hanefi alimlerinden Aliyyül-Kâri" bu hadisin mürsel olmasının delil sayılmasına bir engel teşkil etmeyeceğini, zira Cumhur ulema mürsel hadisi hüccet kabul ettiklerini, şayet zayıf olduğu kabul edilse bile, herhangi bir hükmü te'yid edecek nitelikte olduğunu söylemiştir.[31]

2. Kurban bayramında, fakirlerin de kurban kesmesi müstehabdır Cumhur ulema, bu görüştedirler. Ebû Hanifeye göre ise kurban kesmek, sadece nisab miktarı zengin sayılan kimseler üzerine düşen bir vecibedir. Cumhur'a

göre, zenginlerin kurban kesmesi sünnet-i müekkededir. Sünnet-i kifâye diyenler de vardır.[32]

1-2. Ölünün Yerine Kurban Kesmek

2790. ...Haneş'den demiştir ki:
Ben Hz. Ali'yi iki koçu (birden) kurban ederken gördüm de (kendisine) "Bu da nedir?" diye sordum. "Rasûiullah (s.a.) (Sağlığında, vefatından sonra her sene) kendi yerine bir kurban kesmemi bana emretti.İşte ben de onun yerine kurban kesiyorumk." cevabını verdi.[33]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hakimin Müstedrek'inde "Hz. Ali Rasûlullah (s.a.)in yerine iki koç kurban ediyordu." Anlamına gelen lafızlar rivayet etmişken[34] Tirmizi'nin Süneninde "Hz. Ali biri Rasûlullah (s.a.)den biri de kendinden olmak üzere iki koç kurban ederdi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Her nekadar zahiren, bu iki rivayet arasında bir çelişki varsa da aslında bu rivayetlerin ikisi de doğrudur. Ve aralarında bir çelişki sözkonusu değildir. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendimiz sağlığında, Hz. Ali'ye vefatından sonra kendisinin yerine her sene kurban kesmesini emretmiş. Fakat her sene kaç kurban keseceğini açıklamamıştır. Bu sebeple Hz. Ali Resül-ü Ekrem için bazı yıllar bir kurban bazı yıllar da iki kurban keserdi. Dolayısıyla bazı raviler Hz. Ali'yi Hz. Peygamber'in yerine bir kurban keserken görmüşler, bazıları da iki kurban keserken görmüşlerdir. Ve netice her râvi kendi gördüğünü rivayet etmiştir.[35]

Bazı Hükümler

Ölen bir kimsenin yerine kurban kesmek caizdir. Bu mevzuda, Tırmızı şunları söylüyor: Ilım adamlarından bazıları, ölü için kurban kesilmesine ruhsat veriyor ve bazıları da bu hususu tecviz etmiyorlar. Abdullah b. Mübarek diyor ki; "Bir kimsenin, ölü için kurban kesmeyip sadaka vermesi bence daha makbuldür. Şayet kurban keserse etinden asla yemesin ve kurban etinin tümünü dağıtsın."
Fakat, konumuzu ilgilendiren hadis zayıftır. Çünkü senedinde kimliği mechûl olan Ebû'l-Hasna ile hakkında çeşitti tenkitler yapılmış olan Haneş b. el-Mu'temir vardır. Dolayısıyle, bu hadis, delil olma niteliğinden uzaktır, el Mubarekfûrî Tuhfetü'l-Ahvezî isimli eserinde bu mevzuda; "ben, ölen bir kimsenin yerine ayrıca bir kurbanın kesileceğine dair sahih ve merfu bir hadise rastlamadım. Bu mevzuda Hz. Ali'den rivayet edilmiş olan hadis ise zayıftır. Bu böyle olmakla beraber, şayet bir kimse, ölen bir kimsenin yerine ayrı bir kurban kesecek olursa, ihtiyat olarak bu kurbanın etinden yemeyip tümünü tasadduk etmesi gerekir."[36] diyorsa daGiinyet-ül-emânîisimli eserde "Resul Ekrem kendisi ehl-i beytin ve ümmetinin ölüleri ve dirileri için kurban kestiği zaman, bu kurbanların etlerinin tümünü, yahut da ölüler için kestiği kurbanın tümünü, dağıttığına dair bir rivayet mevcut değildir. Bilâkis Ebû Rafi'den (Resûlullah (s.a.)'in Kurban bayramında kesmek üzere, semiz, boynuzlu ve alacalı iki koç satın alıp bunlardan birini namazdan sonra musallada bıçakla bizzat kendisi keser Ey Allah'ım bu senin birliğine, benim de Peygamberliğime şehâdet eden ümmetimin tümü içindir." derdi, sonra diğer kurbanlık getirilir onu da bizzat kendisi kesip
"Bu da Muhammed için ve Muhammed'in ev halkı içindir" derdi. Her ikisinin etlerinden hem kendisi, hem ev halkı yerdi. Onlardan bir kısmını da fakirlere dağıtırdı. Biz (Medine'de) yıllarca kaldık, Haşim Oğullarından hiç bir kimse kurban kesmedi. Hz. Peygamberin onlar için kestiği kurban onların hepsine yetti"[37] mealinde bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.[38]

2-3. Kurban Kesmek İsteyen Bir Kimsenin (Zilhiccenin İlk) On Gün (Ü) İçerisinde Saç (lar)ını Kısaltmasknın Hükmü)

2791. ...Ümmü Seleme Rasûlullah (s.a.)'in (şöyle) buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kimin kesecek bir kurbanı varsa, Zilhiccenin hilali yenilenince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından asla birşey almasın."
Ebû Dâvûd der ki: (bu hadisin râvileri) Malik (b. Enes) ile Mu-hammed b. AmrÇın bu hadisi aldıkları ravinin ismi) üzerinde (yani bu ravinin isminin) Amr b. Müslim (olup olmadığı) hakkında ihtilaf ettiler. (Ravilerin bir kısmı (onun ismini) Ömer (b. Müslim olduğunu) söyledi. Ekserisi de Amr (b. Müslim olduğunu) söyledi. (Musannif) Ebû Dâvûd da (Ekseriyetin dediği gibi) O(nun ismi) Amr b. Müslim b. Ükeymete -et Leysî el-Cündeiyyü(dür) dedi.[39]

Açıklama

Hadisin zahirine göre, kurban bayramında kurban kesmek isteyen bir kimsenin, Zilhiccenin onuncu gününden itibaren, kurbanını kesmesine kadar geçen süre içerisinde, saçlarını, sakallarını veya vücudundaki kıllarını kesip kısaltması ya da traş etmesi ve tırnaklarını kesmesi yasaklanmıştır.
Vücuduyla ilgili bu temizlikleri yapabilmesi için, kurbanının kesilmiş olması gerekir. Bundaki hikmet, kurban sahibinin

kendisini ihram 11 kimselere benzetmesi, yahut da cehennemden vücudunun tümüyle azat olmak için vücudunun tümünü muhafaza etmesidir.
Fıkıh âlimlerinin bu husustaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. "İmam Ahmed'le İshak, Said b. el-Müseyyeb, Dâvûd Zahirî ve Şafi-îlerden bazılarına göre;'* kurban sahibinin kurbanlığı bayram gününün kuşluğunda, kesmesine kadar, vücudundaki kıl ve tırnaklardan bir şey alması haramdır. Delilleri; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.
2. Hanefilere göre; kurban sahibinin sözü geçen süre içerisinde vücudundaki, kıllarını veya tırnaklarını kesmesi tenzîhcn mekruhtur. İmam Şafîî'nin meşhur olan görüşü de bu olduğu gibi bu görüş îmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur.
Bu görüşte olan alimlere göre; konumuzla alakalı hadis-i şerifteki kılları ve tırnakları kesmekle ilgili yasak, tahrim için değil, tenzih içindir. Bu yasağın hükmünü haramlıktan çıkarıp tenzihen mekruhluğa çeviren delil ise; daha önce tercemesini sunduğumuz 1757 nolu hadis-i şeriftir. Sözü geçen hadîs-i şerifte Fahr-i kainat Efendimizin Medine'den Mekke'ye kurbanlık gönderdiği, kendisinin Medine'de kaldığı ve kurbanlığı daha Mekke'ye ulaşıp kesilmeden önce kendisinin ihramlılar için geçerli olan yasaklara uymadığı ifâde edilmektedir. Bu sebeple, Hattâbî de, sözü geçen hadisin konumuzu ilgilendiren hadisteki yasağın haramhk ifade etmeyip, tenzihen mekruhluk ifade ettğine delil olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu görüşte olan alimlere göre; "kurban ahibinin kurbanı kesmeden önce, elbisesini giyip güzel kokular sürünmesinin caiz olduğunda, tüm alimlerin ittifak etmiş olmaları da, tırnakların ve saçların kesilmesiyle ilgili sözü geçen yasağın kerahet-i tenzihiy-ye ile ilgili olduğuna delâlet eden hususlardandır.[40]

3-4 Kesilmeleri Daha Faziletli Olan Kurbanlıklar

2792. ...Hz. Aişe'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.), siyah içinde yere basan, siyah içinde bakan ve siyah içinde yatan boynuzîu bir koç (getirilmesini) istemiş, koç hemen
getirilmiş ve onu kurban etmeye karar verirmiş ve "Ey Aişe! bıçağı getir," demiş sonra da "onu taşla keskinleşti!" buyurmuş, bunun üzerine (Hz. Aişe emredileni) yapmış (Hz. Peygamber de) bıçağı almış ve koçu tutup (sol tarafı üzerine) yatırmış ve (bizzat kendi elleriyle) onu kesmiş (önce) koçu yatırarak:
"bismillahi Allahümme tekabbel m in Mu ha m metlin ve Ali Muhammedin ve min ümmeti Mu-hammedin: "Allanın adıyla (başlıyorum) Ey Allah'ım! (bunu) Muhammed'den, Muhammed ailesinden ve Muhammed ümmetinden kabul eyle" demiş sonra koçu kesmiş.[41]

Açıklama

Hattâbî'nin de ifâde ettiği gibi metinde geçen "siyah içinde yere basan sözü, ayakları kara anlamında kullanıldığı gibi siyah içinde bakan sözü; gözleri kara anlamındadır. Siyah içinde yatan; sözü de karnı siyah anlamında kullanılmıştır. Bu da şu demektir ki; Fahr-i Kâinat Efendimiz, kurban etmek için ayakları, gözleri ve karnı kara olup vücûdunun diğer kısımları beyaz olan, boynuzlu koçları diğer renkteki koyunlara, tercih etmiştir. Bu hadis-i şerif, bir ev halkının tümü için bir kurban kesilebileceğini söyleyenlerin delilidir. Biz fıkıh alimlerinin bu mevzudaki görüşlerini 2810 nolu hadisin metninde açıklayacağımız için burada ele almıyoruz.[42]

Bazı Hükümler

1. Koyun cinsinden kurban kesmek istenildiği zaman boynuzlu bir koç kesmek bu vasıfta olmayan bir koyun kesmekten daha faziletlidir.
2. Kurbanlık hayvanı keskin bıçakla kesmek müstehabtır. Bu husus 2810 nolu hadisin şerhinde ele alınacaktır.
3. Hayvanı, sol tarafına yatırarak kesmek menduptur.Çünkü kasap bıçağı sağ eline alıp hayvanın başım sol eliyle tutacağına göre; hayvanı kesmeden önce sol yanı üzerine yatırmak kesim için daha elverişlidir.
Şafîî alimlerinden İmam Nevevî, kurbanı keserken yüzünün kıbleye getirilmesini de müstehab olduğunu söylemiştir. Bu görüşüne delil olarak da, Hz. Aişe'nin riâyetindeki "kurbanı kesiniz ve nefislerinizi hoş tutunuz. Çünkü kurbanını kıbleye getirerek kesen bir müslüman yoktur ki kıyamet gününde kurbanın kanı ve yediği yemler, o müslümanın mizanına konulmuş olmasın"[43] mealindeki hadis-i şerifi göstermiştir. Gerçekten bu hadis-i şerifi Beyhakî de es-Sünenü'l-Kübra'sında rivayet etmiş ve senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.
4. Bir ev halkı ne kadar kalabalık olursa olsun hepsi için bir kurban kesmek yeterlidir. Şafîîlerle birçok alimin görüşü budur. Hanefilerle Sevri, bunu mekruh görmüştür. Tahavî'ye göre, bu hadis mensuh ya da tahsis edilmiştir.
5. Kurban kesecek kimsenin, kurbanı keserken "Bismillah! Ey Allahım bunu benim için (veya falanca için) kabul buyur!" demesi meşrudur. Kurbanı besmele ile kesmek, kesimin şartıdır. Bu hususta vacib olan kurbanın kesimi ile diğer kurbanların farkı yoktur. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin"[44] buyurmuştur.[45]

2793. ...Hz. Enes'den rivayet olunduğuna göre: Hz. Peygamber (s.a) yedi tane deveyi, ayakta (yatırmadan) kendi eliyle boğazlamış, boynuzlu ve alacalı iki koçu da Medine'de kesmiştir.[46]

Açıklama

"Bedene" çok etli manâsına gelen el-bedâne kelimesinden türetilmiştir.İri ve yağlı oldukları için erkek olsun, dişi olsun deve cinsinden her hayvana bedene ismi verilmiştir. Bazan sığır cinsini ifâde etmek için de kullanılır. Zebh- hayvanı yatırarak boğazdan kesmektir. Bilindiği gibi davar ve sığır cinsi bu şekilde kesilir.
Nahr: Ayakta ve göğsünün üstünden kesmek demektir. Deve cinsinin bu şekilde kurban edilmesi daha faziletlidir.
Akran: Boynuzlu demektir.
Emlah: Beyazı siyahından fazla olan alaca demektir.
Hadis-i şerifte Fahr-i Kainat Efendimizin biri kendisi için, diğeri de ümmeti için olmak üzere iki kurban kestiği ifade edilmektedir. Fakat Resulü Zişan Efendimiz, bu ikinci kurbanı sadece sevab kazanmak, bu sevabı ümmetine bağışlamak için kestiğinden sözü geçen kurban ümmetin zenginlerinden Kurban kesme mesuliyetini asla kaldırmamıştır. Onlar da yine üzerlerine düşen kurbanı kesmişlerdir. Zengin olanlar, kıyamete kadar da kurban kesmekle mükellef olacaklardır.[47]

Bazı Hükümler

1. İnsanın kendisi, aile fertleri ve kendi idaresi altıdakı kimseler için, bir kurban kesmesi caizdir.Biz alimlerin bu husustaki görüşlerini 2810 nolu hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız. İnşâallâh
2. Resul-ü Zişan Efendimiz, devamlı surette hayır işlemeye ümmetini bilfiil teşvik etti. Bu hususta kendisi en büyük örnek olmuştur.[48]

2794. ...Enes'den rivayet olunduğuna göre:
Hz. Peygamber (s.a) boynuzlu ve alacalı iki koç kurban etmiş (onları) tekbir getirerek, besmele çekerek ve sağ dizini kurbanların (sağ) yanlarına koyarak kesmeştir.[49]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz, kurbanını kesmeden önce, onu sol yanı üzerine yatırmış, sağ dizini de hayvanın sağ tarafına koyup "bismillahi vallahü ekber" diyerek kesmiştir. Dizi hayvanın üzerine koymaktan maksat, ona eziyet vermek değil, aksine kolayca can vermesini sağlamaktır.[50]

Bazı Hükümler

1. Kurbanı keserken, sol yanı üzerine yatırıp sağ dizını kurbanın boğazına koymak mustehabtır.
2. Kurbanı keserken, besmele ile birlikte tekbir almak mustehabtır.
3. Kurban kesmeyi becerebilen bir kimsenin, kendi kurbanını kendisinin kesmesi mustehabtır. Eğer elinden kurban kesmek gelmiyorsa, bir başkasına vekâlet verip kesilirken yanında hazır bulunmaktır. Çünkü Resûlul-lah (s.a.) Efendimiz "Ey Fatıma! kalk kurbanının yanında bulun, şunu iyi bil ki; onun kanından yere düşen ilk damla ile işlemiş olduğun günahların tümü affedilir.” ve (kesilmeden önce):benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi içindir.Onun ortağı yoktur, bana böyle emrolundu.Ve ben müslümanlardanım" diyerek dua et." buyurdu. İmran b. Husayn:
Ey Allah'ın Resulü! bu (sevab) yalnız senin ehl-i beytine mi mahsustur, yoksa tüm müslümanlar için de var mıdır? diye sordu. Resulü Ekrem de:
"Tüm mü'minler için de vardır." buyurdu.[51] Her ne kadar Hakim, bu hadisin sahih olduğunu söylemişse de senedinde Ebû Hamza bulunduğu için tenkid edilmiştir. Zehebî, bu ravinin çok zayıf olduğunu söylemiştir. Hadis başka yollardan da rivayet edilmişse de, o rivayetlerin senetleri de tenkid edilmiştir. Bununla beraber bu hadisler biribirlerini te'yid etmektedirler.
İbn Kudame'nin açıklamasına göre; kurban kesmek, Allah'a bir yaklaşma olduğundan bir müslümanın kurbanını bir zimmîye kestirmesi mekruhtur. Çünkü zimmî bu yaklaşmaya ehil değildir.
İmam Şafiî ile Ebû Sevr ve İbn el-Münzîr'in görüşü de budur. İmam Ahmed ile İmam Malik'e göre; Kurbanı sahibine vekâleten bir zimmînin kesmesi asla caiz değildir.
Hasan-i Basrî ile İbn Şirin de bunu mekruh görmüşlerdir. Çâbir (r.a.) da "sizin kurbanlarınızı ancak temiz kimseler kesebilir" mealindeki hadis-i şerîfe dayanarak vâcib olan kurbanları, zimmîlerin kesemeyeceğini söylemiştir.[52]

2795. ...Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki:
Hz. Peygamber (s.a) kurban bayramı günü hayaları buruk, alacalı (ve) boynuzlu iki koç kesti, onları (kesime hazırlayıp da yönlerini) kıbleye çevirdiği zaman:diye dua etti ve sonra kesti.[53]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Fahr-i Kainat Efendimizin, kurban bay-ramı günü, kurbanını kesmek istediği zaman hayvanın yönünü kıbleye çevirdikten sonra şu mealdeki duaları okuyup kurbanı ondan sonra kestiği ifade edilmektedir:
"Ben (bütün dinlerden) yüz çevirerek yüzümü İbrahim'in dini (yani İslam) üzere gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şübhesiz namazım ve (diğer) ibadetlerim, hayatım (boyunca işlediğim tüm amellerim) ve ölümüm (anına kadar taşıyageldiğim katıksız imanım ve ona bağlı hareketlerim) Âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana böyle emrolundu ve ben müslümanlardanım, Ey Allahım (bu kurban) senden (bana bir nimet)tir ve Muhammed ile ümmeti (tarafı)nd an sırf senin (rızan) için (kurban edilmiş)dir."

Hadis-i şerifte, Resulü Zişan Efendimizin kendi kurbanından başka bir de ümmeti için kurban kestiği ifade edilmektedir. 2793 nolu hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Hz. Peygamberin ümmeti için kestiği bu ikinci kurban, ümmetin zenginlerinden o sene kurban kesme mükellefiyetini kaldırmak için değil, sadece bu kurbanın sevabını ümmetine bağışlamak içindir. Gerçekten bu ikinci kurbanı ümmetin zenginlerinden kurban kesme mükellefiyetini o sene kaldırmak için kestiği farz edilse bile bu sadece Hz. Fahr-i kainata mahsus özel bir durum olabilir. Nitekim 2790 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Resulü Zişan Efendimiz ümmeti için ayrı bir kurban kestiğinden dolayı, Haşim oğullarının fakirleri de zenginleri de kurban kesmemişlerdir.[54] Fakat, bir kimsenin başkaları için ayrı bir kurban keserek onları kurban kesme mükellefiyetinden kurtaracağı düşünülemez. Ancak o kurbanın sevabını istediği kimselere bağışlayabilir.[55]

Bazı Hükümler

1. Hayaları burulmuş hayvanı kurban etmek, kerahetsız caizdir.Hatta alimlerden pekçoğu hayaları buruk hayvanı kurban etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü eti daha çok daha lezzetli ve güzel kokulu olur.
2. Kurbanı keserken yönünü kıbleye çevirmek müstehabtır.
3. Kurban keserken beslemeden sonra bir de, "Allahü ekber" demek müstehabtır.[56]

2796. ...Ebû Saîd (el Hudrî)'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) hayası burulmadık kara gözlü, kara ağızlı ve kara ayaklı bir koçu kurban etmişti"[57]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2792 numaralı hadisin şerhinde yaptığımız açıklamalar bu hadıs-ı şerif için de geçerlidir. Ancak burada sözü geçen açıklamaya ilâveten şu hususu açıklamak gerekir:
Hz. Peygamberin, hayaları burulmamış bir koç kurban ettiğini ifade eden bu hadis-i şerifle, hayaları buruk bir koç kurban ettiğini ifade eden bir önceki hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Her ne kadar hayaları burulmamış hayvanı kurban etmek daha faziletli ise de Hz. Peygamber her iki hayvanı kurban etmenin caiz olduğunu göstermiş olmak için hayaları burulmuş olanlardan da burulmamış olanlardan da, kurban kesmiştir. Bu farklı iki uygulama, bu cevazı göstermek maksadıyla, şuurlu olarak yapılmıştır. Herhangi bir tezat şaibesinden tamamen salimdir.[58]

4-5 Bir Hayvanı Kurban Etmenin Caiz Olabilmesi İçin Aranan Vasıflar

2797. ...Cabir'den demiştir ki:
"Resûlullah (s.a): "Bir yıllık hayvandan başkasını kesmeyiniz. Ancak (böylesini bulmak) size güç gelirse, o başka bu durumda (altı aylık) bir koyun yavrusu kesiverin."[59]

Açıklama

Müsinne: Sözlükte, yıllanmış anlamına gelir. Âlimlerin itti-fakla kabul ettiğine göre, bu kelimeyle devenin beş yılını bitirmiş olanı kast edilir. Sığırın müsinne yayılabilmesi için tmam Malik'e göre üç yaşını bitirip dört yaşma girmiş olması gerekirken cumhur ulemaya göre, iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş olması gerekir.
Koyun cinsinin müsinne sayılabilmrsi için, bir yaşını bitirip iki yaşına girmesinin yeterli olduğunda alimlerin tümü ittifak etmişlerdir.
Âlimlerin çoğuna göre; bu mevzuda keçi cinsinin de koyun cinsi gibi olduğu kabul edilir. Şafiî âlimleri; "Keçinin müsinne sayılabilmesi için en az iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş olması gerekir" demişlerdir.
Hadis-i şerifte "mecbur kalmadıkça müsinne" olmayan hayvanları kesmek yasaklandığına göre deve, sığır ve koyun cinslerinin kurban edilebilmeleri için, en az kendilerinin "müsinne: yaşlı" ismini aldıkları çağa girmiş olmaları gerekir.
Yine cumhur ulemanın ittifakla kabul ettiklerine göre; bu mevzuda camız, sığır cinsinin, keçi de, davar cinsinin hükmüne tabidir.
Sözü geçen hayvanlardan bu çağa gelmiş bir hayvanı bulmak mümkün olmazsa, altı ayını doldurup yedinci aya giren ve bir yaşını dolduran koyunlar arasına katıldığı zaman dış görünüşüyle onlardan farkı olmayan, gösterişli bir kuzunun da kurban edilebileceği, yine mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ifade edilmektedir.
Kurbanlık hayvanları bulmakta güçlükle karşılaşıldığı zaman müsinne olma şartı aranmadan kesilebilmek sadece koyunlara mahsustur. Bunların dışındaki semiz hayvanlar gösterişli de olsalar "müsinne" sayılacakları çağa gelmeden kurban edilemezler.Hadis-i şerifte bu mevzudaki ruhsat sadece koyun cinsine verilmiştir.
Âlimler hangi hayvanı kurban etmenin daha faziletli olacağı meselesinde de ayrılığa düşmüşlerdir. Âlimlerin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde Özetlemek mümkündür:
1. Hanefi alimlerine göre; kurban edilmek istenen iki hayvan, et ve kıymet bakımından eşitse hangisinin eti daha lezzetli ise, o hayvanı kurban etmek daha faziletlidir. Eğer etleri lezzet bakımından eşit olursa o zaman kıymet ya da et bakımından hangisi daha fazla ise onu kurban etmek daha faziletlidir. Bu esastan hareket eden Hanefi âlimleri, koç ile koyunun kıymet ve et bakımından eşit olmaları halinde, koçun koyuna kıymet ve et bakımından bir sığıra eşit olan besili bir koyunun sığıra ve yine böyle semiz bir koyunun kıymet ve et bakımından eşit olduğu bir deveye tercih edileceğini söylemişlerdir.
Keçi, sığır ve develerin erkekleri ile dişileri kıymetçe eşit olurlarsa bunların herbirinin dişisini kurban etmenin erkeğini kurban etmekten daha faziletlidir. Ibn Vehban, hayaları buruk teke kurban etmenin dişi keçi kurban etmekten daha faziletli olduğunu

söylemiştir.[60]
2. İmam Malik'e göre; koyun kurban etmek diğer hayvanları kurban etmekten daha faziletlidir. Çünkü koyun eti diğer hayvanların etinden daha lezzetlidir. Delili ise kurban olarak koçu seçtiğini ifade eden 2792, 2793, 2794, 2796 numaralı hadislerdir.
Yine îmam Malik'e göre; koyundan sonra en faziletli kurbanlık keçi, sonra sığır, sonra devedir. Bunların kendi erkekleri, kendi dişilerinden daha faziletlidir.
3. Şafiî ve Hanbelilere göre; kurban edilmesi en faziletli olan hayvan devedir. Sonra sığır sonra koyun, sonra da keçi gelir. Bir deve kurban etmenin yedi veya on kişiye bir sığır kurban etmenin ise yedi kişiye koyun kurban etmenin sadece bir kişiye yetmesi bunu açıkça ortaya koyar.
Ayrıca 351 numaralı hadis-i şerif de bu görüşlerinin doğruluğuna delil olarak gösterirler.[61]

Bazı Hükümler

Bu hadisin zahirinden bir yaşım doldurmuş bir koyun varken altı ayı doldurmuş bir kuzu kesmenin caiz olmadığı anlaşıhyorsa da, bu hadisten kast edilen mânanın bu zahiri mana olmadığına dair ulemanın icmai vardır. Çünkü Fahr-i Kainat Efendimiz "altı ayı bitirmiş bir kuzu ne güzel bir kurbanlıktır."[62] buyurmuştur. Bu bakımdan alimler yaşlı koyun varken de altı ayını bitirmiş gösterişli bir kuzu kesmenin caiz olduğunu, hadisteki koyun kesmenin kuzu kesmeye tercih edilmesiyle ilgili emrin, efdaliyyet ve müstehabhk ifade ettiğini söylemişlerdir.[63]

2798. ...Zeyd b. Halid el-Cühenî'den demiştir ki: "Resûlullah (s.a) ashabı arasında kurbanlıkları taksim etti. Bana da bir yaşını bitirmiş bir keçi yavrusu verdi. Kısa bir süre sonra keçi yavrusunu alıp Hz. Peygamber'in yanına vardım ve kendisine:
(Ey Allah'ın Resulü) bu (daha) yavrudur, dedim:
“Sen de onu kurban et!" buyurdu. Bunun üzerine onu kurban ettim.[64]

Açıklama

Bu hadiste geçen Atûd bir yaşını doldurmamış kuvvetli keçi oğlağıdır. Hadis,bunun kurban olarak kesilebileceğinedelâlet eder. HanefîlerleAtâ,EvzâîveŞafîîIerin bazısı buğörüştediler.Fakat halef ve selefin cumhuruna göre atûd kurban olamaz.
Bir yaşını doldurmuş keçi yavrusunun kurban edilemeyeceğini söyleyen cumhur ulemaya göre, sözü geçen hayvanın kurban edilebileceğini ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin hükmü sadece Zeyd b. Halid'e aittir.[65]

2799. ...(Asım b. Kuleyb'in) babasından rivayet ettiğine göre: Peygamber (s.a)'in sahabilerinden ve Süleym oğullarından Mu-şâci diye anılan bir adamla birlikte idik. (O sıralarda bir yaşını doldurmuş) koyun azalmıştı, (bu zat) bir münâdiy e ilan ettirdi. (Münâdi bu emir üzerine): "Resûlullah (s.a) şüphesiz altı ayını doldurmuş bir kuzu, bir yaşını doldurmuş bir koyunun yerini tutar buyurduğunu" ilan etti.
Ebû Dâvûd der ki (metinde sözü geçen) bu (râvi) Müşâci' b. Mesûd'dur.[66]

Açıklama

Metinde geçen esseniy kelimesi müsinne yaşlı anlamında kullanılmıştır. Ulemanın "müsinne" kelimesi üzerindeki görüşlerini 2797 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Ceza, kelimesi, "müsinne" sayılacak çağa varmamış taze hayvan demektir. Kuzunun altı ayını doldurup da, kurbanlık koyunlar içerisine katıldığı zaman onlardan fark edilemeyecek derecede gösterişli olanı, âlimlerin çoğuna göre, keçinin iki yaşından küçük olanı, Şafiî'ye göre; üç yaşından küçük olanıdır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif altı ayını doldurmuş gösterişli bir kuzunun kurban edilebileceğini söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Aksini iddia edenlerin de aleyhine bir delildir.
Bu hadisin senedinde Asım b. Küleyb gibi zayıf bir râvi varsa da 2797, 2798 numaralı hadislerle takviye edildiğinden, zayıflıktan kurtulup hasen de recesine yükselmiştir.[67]

2800. ...Bera'dan demiştir ki:
Hz. Peygamber (s.a) kurban bayramı günü namazdan sonra, bize bir hutbe irad ederek:
"Kim bizim namazımızı kılar ve kurbanımızı keserse (bizim sünnetimize uygun olan bir) amel işlemiş olur. Kim de kurbanı namazdan önce keserse (kesilen) bu (kurbanlık alisine ziyafet için kesilmiş bir) et koyunu olur" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bürde b. Niyar kalktı ve:
"Ey Allah'ın Resulü vallahi ben bu günün yeme, içme günü olduğunu düşünerek Kurbanı (mı) namaza çıkmadan önce kestim ve (yine bu düşünceyle) acele edip (kurbanın etinden) yedim, aileme ve komşularıma da yedirdim" dedi.
Resûlullah (s.a) de:
"Bu et koyunudur" buyurdu. Bunun üzerine (Ebû Bürde tekrar kalktı ve):
Ben de bir yaşını doldurmamış (fakat semiz olması ve etinin le-zizliği bakımından iki et koyununda) daha hayırlı bir oğlak var (kurban edebilmem için bu oğlak) bana yeter mi? diye sordu.
Fahr-i kâinat Efendimiz de:
Evet senden başka bir kimse için (böyle bir oğlağı kurban etmek) asla yeterli olamaz" buyurdu.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, kurban bayramında kesilmesi gereken kur-hanlıkların Hz. Peygamberin sünnetine uygun olarak kesilmiş olmaları için, bayram namazından sonra kesilmesi icab ettiği, bayram namazından önce kesilen kurbanlıkların, sahihlerinden kurban kesme mükellefiyetini kaldıramayacağı, binaenaleyh bayram namazından önce kesilen bir kurbanın ibadet maksadıyla değil de sadece et için kesilmiş sayılacağı sahiplerinin mükellefiyetten kurtulmak için, ikinci bir kurban daha kesmek zorunda kalacakları ifade edilmektedir.
Hadis-i şerifte, açıklanan ikinci bir mesele; bir yaşını doldurmamış bir keçi yavrusunun'kurban bayramında kurban edilmek için yeterli olmadığı, fakat Resul-ü Zîşan Efendimizin Ebû Bürde'ye mahsus olmak üzere böyle bir oğlağı kurban etmeyi yeterli kıldığı, ifâde buyrulmaktadır.[69]

Bazı Hükümler

1. Kurban kesme vakti, bayram namazı kılındıktan ve bayram hutbesi okunduktan sonra girer.İmâm Malik, bu hadisi delil getirerek, imam, bayram namazını kıldırıp hutbesini okuyup kurbanını kesmeden, kurban kesmenin caiz olmayacağını, fakat imam kurban kesmeyecekse o zaman, bayram namazı ve hutbesinden sonra, bir kurban kesecek kadar bekledikten sonra, kurban kesmenin caiz olduğunu, bu mevzuda şehirli ile bayram namazı kılamayan köyde oturanlar arasında bir fark olmadığını, söylemiştir.
a. Hanetîlere göre, bayram namazı kılınmayan köylerde ve çiftliklerde oturan kimselerin kurban kesme vakti; sabah namazının vaktiyle birlikte girer. Bayram namazı kılınan yerleşim merkezlerinde bulunan kimseler için kurban kesme vakti, imamın bayram namazını kılmasıyla girmiş olur. Eğer bir özürden dolayı o şehirde bayram namazı kılınamamışsa, kurban kesme vaktinin girmesi için, zeval vaktinin çıkması gerekir. Ondan önceki zaman içerisinde kurban kesilemez.
b. İmam Şafiî île Dâvûd ve İbn el-Münzir'e göre; kurban kesme vakti güneşin doğmasıyla girer. Bu hususta imamın bayram namazını kıldırıp kıldırmamasına bakılmadığı gibi, imamın kurbanını kesip kesmediğine de bakılmaz. Yine bu hususta, içerisinde bayram namazı kılınmayan köy halkı ile içerisinde bayram namazı kılınan şehir halkı arasında hiçbir fark yoktur. Hepsi aynı hükme tabidirler.
Hanbeli âlimlerinden el-Harakî'nin görüşü de budur. Ve Efdal olan bayram namazı kılınmadan önce kurbanı kesmemektir.
c. İmam A hm e d ile el-Evzaî, İshak, Hasan-ı Basri, imam bayram namazını kılmadan kurban kesmenin caiz olmadığını, ancak imam namazı kıldıktan sonra kurbanı kesmemiş bile olsa, kurban kesmenin caiz olacağını söylemişlerdir. Bu hükme varırken metinde geçen "namazdan önce kesilen hayvan kurban değil et koyunudur" anlamındaki cümlenin zahirine dayanmışlardır.
Kurban kesme vaktinin ne kadar sürdüğü ve ne zaman sona erdiği meselesini ise 2789 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Muhterem okuyucularımız bu meselede fıkıh ulemasının görüşlerini öğrenmek için oraya müracaat edebilirler.
Geceleyin kurban kesmenin caiz olup olmayacağı meselesi de alimler arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâfı şu şekilde özetlemek mümkündür:
a. İmam MâÎik, İbn Abbas (r.a)'nın rivayet ettiği "Peygambter (s.a) geceleyin kurban kesmeyi yasakladı[70] mealindeki hadise dayanarak geceleyin kurban kesmenin caiz olmadığını söylemiştir. Ancak bu hadisin senedinde rivayetleri makbul sayılmayan Süleyman b. Ebî Seleme el-Cenayizî ile Mü-beşşir b. Ubeyd vardır. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.
b. Başta Hanefilerle İmam Şafiî, îshak ve cumhur ulemaya göre, geceleyin kurban kesmek, kerahatle caizdir.
Bu görüş, İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Çünkü gün deyince içerisinde gece de dahildir. Bu bakımdan kurban kesmek için tayin edilen nahr günlerinin hem gündüzünde hem de gecesinde kurban kesmek caizdir, demişlerdir. Fakat geceleyin kurban kesmek zor olduğundan ve bir takım yanlışlıklar yapmaya yol açabileceğinden mekruh sayılmıştır.[71]

2801. ...Berâ b. Azib'den demiştir ki:
Ebû Bürde diye anılan dayım namazdan önce kurban kesmişti. Rasûlullah (s.a) (o haliyle)
"Senin bu koyunun (ibadet maksadıyla kurban edilen bir koyun değil, sadece etinden istifade edebileceğin) bir et koyunudur." buyurdu. (Dayım da):
"Ey Allah'ın Rasûlü ben de bir yaşını doldurmuş bir keçi yavrusu vardır" (onu kurban edebilir miyim?) diye sordu.
(Resulü Zîşan efendimiz de):
"Senden başkası için uygun olmamakla beraber sen kes!" buyurdu.[72]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bayramdan önce kurban kesmenin caiz olmadiği gibi bir yaşını doldurmuş keçi yavrusunu kesmeninde caiz olmadığı, ancak Hz. Peygamber (s.a)'in sadece Ebû Bürde'ye mahsus olmak üzere bir keçi yavrusunu kurban etme izni verdiği, ifade edilmek tedir. Bilindiği gibi Ukbe b. Amir'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte[73] Resulü Ekremin bu hakkı sadece Ukbe b. Amir'e tanıdığı, bunun dışında hiçbir kimsenin bir yaşım doldurmuş iki yaşına girmiş bir keçi kurban edemeyeceği ifade edilmiştir.
Hafız İbn Hacer bu mevzuda Beyhakî'nin: "Eğer İbn Mâce ve Tirmi-zî'nin naklettikleri bu Ukbe b. Amir hadisinin sonun ki "Onu da sen (kendine) kurban et" mealindeki ziyade, bu ziyadenin bulunmadığı rivayetlere tercih edilecek derecede kuvvetli bir rivayetse, o zaman bu izin Ebû Bürde'-ye verildiği gibi Özel olarak Ukbe (r.a) de verilmiştir" dediğini, söyledikter sonra kendisi de şu görüşlere yer vermiştir:

"Aslında Beyhakî'nin bu açıklaması meseleyi halletmekten uzaktır. Çünkü İbn Mâce ve Tirmizînin rivayetleri olan Hadis-i şerifte bu iznin sadece Ukbe'ye verildiği başka birine asla verilmediği ifade edildiğine göre, bu iznin Ebû Bürde için geçerli olmaması gerektir. Eğer bu iznin sadece Ebû Bür-de'ye verildiği göz önüne alınırsa Hz. Ukbe'ye verilen böyle bir iznin geçerli olmaması lâzım. Bu mevzuda yapılan izahların en doğru olanı şudur: Bu hadislerden ya sonradan sadır olanın önceden sadır olanın hükmünü neshetmiş olması lâzımdır. Bu da işlerin ikisinin de aynı zamanda sadır olmaları ve dolayısıyle bu iznin özü geçen iki sahabî için de geçerli olması gerekir. Ancak bazıları bu mevzuda gelen hadislere bakarak kendisine bu özel iznin verildiği kimselerin sayısını dörde, kimisi de beşe çıkarmıştır. Ancak hadislerin hepsinde bu iznin sadece bir şahsa özel olarak verildiğine ve başkalarının bu izinden faydalanmasının caiz olmayacağına dair açık bir ifade yoktur. Bu ifade sadece Ebû Bürde ile Ukbe b. Amir hakkında gelen iki hadiste vardır.
Bu bakımdan meseleyi şu şekilde halletmek mümkündür. Ukbe b. Amir ve Ebû Bürde hakkındaki iki hadisle, diğer şahıslar hakkında gelen hadisler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü İslamın ilk yıllarında bir yaşındaki keçi yavrusunu kurban etmenin caiz olduğu, fakat sonradan bu cevaz kaldırıldığı ve sadece Hz. Ukbe ile Ebû Bürde hakkında özel bir cevaz olarak kalmış olduğu bilinmektedir.[74]

5-6. Kurban Edilmeleri Mekruh Olan Hayvanlar

2802. ...Ubeyd b. Feyrûz'dan demiştir ki:
Ben Berâ b. Azib'e kurbanlıklarda hangi özelliklerin bulunmasının caiz olmadığını -yahut da kurbanlıklarda bulunması caiz olmayan özellikleri- sordum da (şöyle) cevap verdi:
Resûlullah (s.a) (birgün) aramızda (ayağa) kalkıp (ben şu anda onun sözlerini aktarırken onun gibi el kol hareketleri de yapacağım) Oysa bdiim parmaklarım onun parmaklarından, parmak uçlarım da onun parmak uçlarından daha kısadır- (şöyle) buyurdu:
"Kurbanlıklar içerisinde kurban edilmeleri caiz olmayan dört (hayvan) vardır: Körlüğü açıkça, belli olan tekgözlü, hastalığı açıkça belli olan hasta, topallığı iyice belli olan topal, ilikleri kurumuş (derecede) cılız" (Ubeyd b. Feyruz sözlerine devam ederek) dedi ki: - ben de (Bera b. Azib'e):
"Ben (hayvanın) diş(ler)inde bir eksiklik bulunmasından hoşlanmıyorum." dedim. O da:
"Hoşlanmadığın (hayvan)ı bırak (fakat) onu (kurban etmeyi) kimseye yasaklama" cevabını verdi.
Ebû Dâvûd der ki (Kesîr)iliği kalmamış (hayvan demektir).[75]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, kurbanın etine ve yağına zarar verecek, topallık, körlük ve şiddetli hastalık gibi kusurlardan salim olması gerekir. Bu gibi kusurları bulunan havanları, kurban etmek caiz değildir. Fakat hayvanda bu kusurlardan birisinin veya bir kaçının belli olmayacak derecede az bir miktarda bulunması onun kurban edilmesine engel değildir. Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "Kendisinde Bera hadisinde zikredilen (yürümeye imkân vermeyecek derecede şiddetli) hastalık, aşırı derecede zayıflık, tek gözlülük (yürümeye engel olacak) topallık, kusurlarından biri veya birkaçı yahut da bunlar gibi veya daha fazla derecede sıhhate zarar veren bir veyahut bir kaç kusur bulunan bir hayvanı kurban etmenin caiz olmayacağında âlimlerin icmaı vardır.[76]
Hattâbî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Mevzumuzu teşkil eden bu hadis, söz konusu edilen kusurların hayvanda hafif bir şekilde bulunması o hayvanın kurban edilmesine engel değildir. Hadiste geçen -hastalık, açıkça belli olan, körlük açıkça belli olan, topallık açıkça belli olan- sözleri bu gerçeği ifade etmektedir. Çünkü bu kusurların en az bir miktarı hayvanda açıkça belli olmaz."[77]

2803. ...Yezid Zü-Mısr dedi ki Utbe b. Abidin es-Sülemî'ye varıp:
Ey Ebû Velid! Ben kurbanlık aramaya çıktım fakat ön dişleridökülmüş olan bir hayvandan başkasını bulamadım. O da hoşuma gitmedi. (bu hususta) ne dersin? dedim, (o da) "Sen onu bana getirmez misin? (ben onu güzelce bir kurban edeyim) cevabını verdi.
"Sübhanallah benim (kurban etmem) caiz olmuyor da senin (kurban etmen nasıl) caiz oluyor?" dedim. (O da:) Evet (benim kurban etmem caiz olur), çünkü sen (onun kurban edilip edilmeyeceğinde) şüphe ediyorsun. Bense şüphe etmiyorum. Rasûlullah (s.a) sadece Müs-ferra, Müste'sale, Banka, Müşeyyed ve Kesrâ (denilen hayvanları kurban etme)yi yasakladı. Müsferra: Açığa çıkacak şekilde kulağı kökünden sökülen. Müste'sale: Boynuzu kökünden kınlan. Bahkâ: gözünün feri gitmiş olan. Müşeyyed: Cılızlıktan ve düşkünlükten dolayı sürüye uyamayan: Kesra; Ayağı kırık koyun demektir." dedi.[78]

Açıklama

Hadis-i şerif, kulağı kesiklik, boynuzu kırıklık, tezgözlülü topallık ve zayıflık kusurlarından birisi bulunan bir hayvanı, kurban etmenin yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeble âlimler kendisinde bu kusurlardan biri bulunan hayvanı kurban etmenin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Mutlak nehy haram ifade ettiğine göre, buradaki nehyin haram ifade etmediğini ve dolayısıyla sözü geçen kusurları taşıyan bir hayvanı kurban etmenin caiz veya kerahetle caiz olduğunu iddia eden bir kimsenin, buradaki yasağın gerçek manası olan haramlıktan çıktığına dair bir delile dayanması icab eder. Fakat bir önceki hadis-i şerif, buradaki yasağın haramlık ifade ettiğine dair açık bir beyan teşkil ettiğinden aksine bir delil bulmanın imkansız olduğu aşikârdır.[79]

2804. ...Ali (r.a)'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a) bize (kurbanlık hayvanın seçiminde) göze ve kulağa dikkat etmemizi, avrâ (tekgözlü), mukabele, müdabere, harka,
şarka, denilen hayvanlardan) kesmememizi emr etti. (bu hadisin ravi-lerinden) Züheyr dedi ki: Ben Ebû îshak'a:
(Süreyh) b. Numan, hz. Ali'den naklen kurban edilmesi caiz olmayan hayvanları sayarken onlarla birlikte) boynuzu kırığı da zikretti mi? diye sordum da,
Hayır cevabını verdi.
Züheyr, sözlerine devam ederek) dedi ki: (Ebû îshak'a:)
Mukabele nedir dedim.
Kulağının (ön) tarafı kesik olandır dedi.
Mudâbere nedir? dedim.
Kulağının (arka) tarafı kesik olandır, dedi.
Şarka nedir? diye sordum,
Kulağı (uzunlamasına) delinmiş olandır. Cevabını verdi.
Harka nedir, dedim.
Kulağı enine delinmiş olandır, karşılığını verdi.[80]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte tek gözlü kulağının ön kısmındanbirazı kesilip bırakılan hayvanla kulağının arkası aynışekilde kesilip de koparılmadan bırakılan, kulağı uzunlamasına yarılıp ikiyeayrılan ve bir alâmet teşkil etmesi için kulağı yuvarlak şekilde delinmiş olan,hayvanları kurban etmenin yasaklanmış olduğu ifâde edilmektedir.
Zahirîler, bu hadisin zahirine sarılarak sözü geçen hayvanların kurban etmenin caiz olmayacağını söylemişlerdir, Şafîî âlimlerinden bazılarının görüşü de budur.
Cumhur ulemaya göre; hadis-i şerifteki yasağın hükmü haramlık için değil kerahet-i tenzih iv ye içindir. Çünkü bu ayıplardan salim olan bir hayvanı bulmak çok güçtür ve hemen hemen imkansız gibidir. Oysa yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde. "Allah sizi seçti ve dinde size bîr güçlük yiikle-medi..."[81] buyurmuştur.
İbn Hazm'a göre: Kulağında biraz eksiklik bulunan yahut ta kesiklik veya delik bulunan bir hayvan, kurban edilmediği gibi bir veya iki gözünde bir kusur bulunan hayvanla, kuyruğunda kesiklik bulunan bir hayvanda kurban edilmeye elverişli değildir. Bu kusurların dışında kalan boynuzu kırık-Ön dişleri dökülmüş olmak, hayaları buruk olmak gibi, kusurlardan biriyle kusurlu olan hayvanlar; kurban edilmeye elverişlidirler.[82]
Hattâbî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle özetliyor: Âlimler bir hayvanın kurban edilmesine engel teşkil eden ayıpların miktarı üzerinde ihtilafa düştüler. Söyle ki:
1. İmam Malik'e göre, kulakta bulunan yarıklar ve kesiklik az ise hayvanın kurban edilmesine bir engel değildir.
Maliki âlimleri sözü geçen bu azlığı üçtebir çokluğu da üçtebirden fazlalıkla takdir etmişlerdir. Kulağının üçtebiri kesilen veya yarılan bir hayvanı kurban etmenin caiz olacağım, fakat kulağının üçtebirden fazlası kesilmiş ya da yarılmış olan bir hayvanı kurban etmenin caiz olmayacağını söylemişlerdir.
2. Rey taraftarlarına göre; kulağının yandan fazlası sağlam kalan bir hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur.
3. Şafîîlere göre; doğuştan kulağı olmayan boynuzunun kılıfı veya tümü kırılan, kulağı uzunlamasına yarık yada yuvarlak bir şekilde delik olan bir hayvanı kurban etmek mekruhtur. Böyle bir hayvanı kurban etmek kerahetle caizdir.
Şafîî âlimlerinden İmam Nevevî, kulağı önden veya arkadan kesilip koparılmadan bırakılan bir hayvanı kurban etmenin hükmünün de böyle olduğunu söylemiştir.[83]
4. Han belilere göre, kulağının yarıdan azı kesilen veya delinen bir hayvanı kurban etmek mekruhtur. Kulağında eksiklik veya yarıklık daha fazla olan bir hayvanı kurban etmek caiz değildir.[84]
Hanefî alimlerine göre; kurbanlık hayvanının aşağıdaki ayıplardan salim olması gerekir:
"Körlük, bir gözlülük, dişsizlik, kulaksızlık, mezbahaya yürüyemeyecek kadar topallık veya hastalık, kemiklerinde ilik kalmamış derecede zayıflık, kulağının veya kuyruğunun çoğunun kopuk olması meme başlarının kopuk bulunması, işte bunlardan biriyle ayıplanmış olan hayvan kurban olmaz.[85]

2805. ...Hz. Ali'den demiştir ki:
Hz. Peygamber (s.a) kulağının kesik veyahutta boynuzunun ekserisi kırık olan (bir hayvan)ı kurban etmeyi yasaklamıştır.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadisin ravilerinden olan Cürey) Cürey Südûsî-i BasrVdir. Katade'den başka bir kimse ondan hadis rivayet etmemiştir.[86]

Açıklama

Metinde geçen adba kelimesi kulağının ekserisi kesik ve boynuzunun ekserisi kırık manalarına gelir. Bu iki manada da kullanılmaktadır bununla beraber daha ziyade boynuzunun ekserisi kesik" anlamında kullanılır.
Musannif Ebû Dâvûd Cüreyy es-Sünûsî'den Katade'den başka rivayet eden bir râvinin bulunmadığını söylemişse de, aslında ondan Yunus b. Ebî İshak Asım b. Ebu Nücûd gibi tanınmış raviler rivayet etmişlerdir. Ancak Musannif merhum bu rivayetleri görmediği için, böyle yazmıştır.
El-İclî'ye göre; Cürey, tabiinden güvenilir bir ravidir. İbn Hibban da onu güvenilir ravilerden saymıştır. Ebû Hatem, onun hadislerinin delil olma niteliğinden uzak olduğunu, İbn Medeni'de onun kimliği meçhul bir ravi olduğunu söylemiştir.[87]

Bazı Hükümler

1. Kulağının tamamı veya yarıdan fazlası kesilmiş olanhayvan kurban edilemez. Bunda ittifak vardır.
2. Boynuzunun tümü yahutta yarıdan fazlası kesilmiş olan hayvan kurban edilemez. Nehaî ile İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Ah-med bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanife'ye göre; boynuzu kırık hayvan kurban etmekte hiçbir sakınca yoktur. Hayvanın boynuzundaki kırıklık etine zarar vermiyorsa İmam Şafîî'ye göre de boynuzu kırık bir hayvanı kurban etmenin bir sakıncası yoktur.
İmam Malik'e göre; boynuzu kırık bir hayvanın eğer bu kırıklıktan dolayı henüz kanı kesilmemişse o hayvan kurban edilemez. Fakat kanı kesil-mişse kurban edilmesinde bir sakınca yoktur.
KHanbelîlere göre; doğuştan kulağı hiç olmayan hayvanla doğuştan kulakları küçük olan bir hayvan, kesmekte bir sakınca olmadığı gibi, kuyruksuz bir hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur. Bu mevzuda, hayvanın doğuştan kuyruksuzla, kuyruğunun sonradan kesilmiş olması arasında bir fark yoktur. el-Leys'e göre kuyruğu bir kabzadan daha kısa olan bir hayvanı kurban etmek caiz değildir.[88]

2806. ...Katade'den demiştir ki: Said b. el-Müseyyeb'e
Adab nedir diye sordum da -(kulağının ya da boynuzunun) yarı (sı veya) daha fazla(sı kesik olandır)- diye cevap verdi.[89]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf, kulağının yandan azı kesilmiş olan bir hayvanı kurban etmenin caiz olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanife (r.a)'nin delilidir. İmam Şafîî bu mevzuda 2804 numaralı hadisin zahirine sarılarak kulağının bir kısmı kesik olan bir hayvanın kurban edilmeyeceğini söyler. Ebu Hanife boynuzunun yarıdan azı kırılan bir hayvanı kurban etmenin caiz olacağını boynuzunun yarısı veya daha fazlası kırılan bir hayvanı kurban etmenin, caiz olmadığını söyleyerek mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle 2804 numaralı hadis-i şerifin arasını te'Iif etmiştir.
İmamı bu görüşünden dolayı hiç bir delile dayanmadığı iddiasıyla ten-kid edenlerin, aslında kendilerinin bu mevzudaki delillerden haberdar olmadıkları son derece açıktır.[90]

6-7. (Bir) Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişiye Yeter!

2807. ...Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur ki: Biz Resûlüllah (s.a.) zamanında temettü' haccı yapar ve ortaklaşa yedi (kişi) ye bir sığır ve (yine) yedi kişiye bir deve kurban ederdik.[91]

Açıklama

Temettü' Haccı: Hac ile umreyi ayrı ayrı iki ihramla yapmaktır.Bir hac mevsminde hem hac hem de umre yapmaya muvaffak olan bir kimseye bu muvaffakiyetinin bir şükrü olmak üzere kurban kesmek vâcib olur.
Konumuzla ilgili bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber (s.a.)'in Devr-i saadetinde temettü haccından sonra deve ile sığırın yedişer kişi arasında ortaklaşa kurban edildiği ifade edilmektedir.
Aslında bu hadisin yeri, hac bölümü olmakla beraber bir sığırın veya bir devenin yedi kişi arasında ortaklaşa kurban edilebileceğini ifade etmesi cihetiyle musannif Ebû Dâvûd (r.a.) bu hadisi mevzumuzu teşkil eden bâbla ilgili görerek buyara yerleştirmiştir.
Kurban bayramında, Mina'da şükür kurbanı (hedy) olarak kesilen bir deve yahut da bir sığırın kaç kişiye yeteceği mevzuunda ihtilâf vardır, Âlimlerin bu husustaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.
1. Hedy kurbanında ortaklık caizdir. Ancak mes'ele ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Şafîî, İmam Ahmed ve Cumhur ulemaya göre; hedy kurbanı vâcib olsun, nafile olsun kesenlerin ister hepsi ibadet niyetiyle olsun yahut bazıları et için iştirak etsin müştereken kesilebilir. Delilleri bu hadislerdir.
Dâvud-u Zahirî ile Malikîlerden bazıların göre, ortaklık ancak nafile olarak kesilen kurbanda caizdir. Vâcib kurbanda bu caiz değildir. İmam Malik, hedy kurbanında mutlak süratte ortaklık caiz olmadığına kaaildir.
İmam Azam'a göre, ortaklaşa kurban kesenlerin hepsi ibadete niyet etmek şartıyla, caizdir. İçlerinden bazıları et için keserse, ortaklık caiz değildir.
Koyunu ortak kesmek âlimlerden hiçbirine göre caiz değildir.
2. Deve ile sığır yedi kişiye kâfidir. Bunlardan her biri yedi koyun yerini tutar.[92]
3. Said b. el-Müseyyeb ile İshak b. Kahuye ve İbn Huzeyme ise "her ne kadar Mina'da şükür kurbanı olarak kesilen bir deve veya bir sığır yedi kişiye yetmek hususunda eşit iseler de uhdiye kurbanı olarak kesildikleri zaman farklıdır. Uhdiye kurbanı olarak kesildikleri zaman bir sığır yedi kişiye yettiği halde bir deve on kişiye yeter" derler. Bu görüşlerini delil olarak da "biz bir yolculukta Resûlüllah (s.a.)'in beraberinde idik. Kurban bayramı günü geldi. Devede on kişi sığırda ise yedi kişi ortaklaştık.[93] mealindeki hadis-i şerifi göstermişlerdir.
Bu görüşte olanlara göre devenin de sığır gibi sadece yedi kişi arasında kesilebileceğini ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, Mina'da kesilen hedy kurbanıyla ilgilidir. Uhdiye kurbanı ile ilgili değildir.
Her ne kadar Tekmile yazan da bu görüşü tercih etmişse de aslında bunların delilini teşkil eden mealini sunmuş olduğumuz hadis-i şerif, Buharî ve Müslim'in Câbir'den rivayet ettikleri "Resûlüllah (s.a.) bedene sayılan sığır ve develeri yedişer kişilik

grublar halinde ortaklaşa kesmemizi emretti"[94] mealindeki hadis-i şerifle "Peygamber (s.a) ile birlikte yaptığımız hac ve umrede her yedi kişi bir deveye ortak olduk. Bunun üzerine birisi kalkıp Cabir'e:
Devede olduğu gibi sığırda da ortaklık sahih midir? diye sordu.
Câbir de:
O ancak develerden sayılır. Cevabını verdi.[95] mealindeki hadis-i şerife aykırıdır. Çünkü bu hadis-i şeriflerde deve ile sığır cinsinin bedene sayıldıkları ve aynı sınıfa girdikleri ifâde edilmektedir. Bu ise, iki cins arasında hiçbir fark olmadığı anlamına gelir. Cumhur ulemanın görüşü budur.
Hanefi âlimlerinden el-Kâsanî bu mevzuda şöyle diyor:
"Bize göre haberlerin zahiri manaları arasında bir çelişki görüldüğü zaman ihtiyatlı olan habere sarılmak icâb eder. Burada madem ki bir devenin kurban olarak yedi kişiye yeteceğinde ittifak, on kişiye yeteceği hususunda da ihtilâf vardı. O halde devenin yedi kişiye yeteceğini ifade eden haberlere sarılmak ihtiyata daha uygundur."[96]

2808. ...Câbir b. Abdillah'dan,
Peygamber (s.a.) "Sığır ve deve(nin) yedi(kişi) ye (kurban edilmesi caiz) dir." Buyurmuştur.[97]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i Şerîf üzerinde yapmış olduğumuz açıklama bu hadis için de geçerli olduğundan aynı mevzuyu burada tekrarlamaya lüzum görmüyoruz.[98]

2809. ...Câbir b. Abdullah'dan demiştir ki:
(Hudeybiye sulhu yapıldığı gün) Hudeybiye'de Resulüllah (sa.) ile birlikte yedi kişi için bir deve, (yine) yedi kişi için bir sığır kurban ettik.[99]

Açıklama

Hudeybiye barışı, hicretin altıncı senesinde müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında, Mekke yakınlarındaki Hudeybiye denilen yerde yapılmıştır. O sene Fahr-i Kâinat Efendimiz umre yapmak niyetiyle Zilkade ayında 1500 kadar ashabıyla Mekke'ye müteveccihen yola çıkmıştır. Kendilerini Mekke müşrikleri Hudeybiye'de karşılayarak Mekke'ye girmelerine engel oldular. Neticede iki taraf arasında bir barış anlaşması imzalandı. Müslümanlar yurtlarına dönmek üzere kurbanlarını keserek ihramlarından çıktılar. O sırada "Onlar öyle kimselerdir ki inkâr ettiler, sizi mecsid-i Haram (ı ziyaret) ten ve bekletilen kurbanları yerlerine varmaktan alakoydular."[100] mealindeki âyeti kerime nazil oldu.
Abdullah İbn Ömer bu hâdiseyi şöyle anlatır:
"Peygamber (s.a.) umre yapmak üzere (Mekke'ye müteveccihen yola) çıktı. Fakat Kureyş kâfirleri, önüne çıkıp buna engel oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hudeybiye'de kurbanım kesip başını tıraş etti. Ve onlarla umreyi (bu sene bırakıp) gelecek sene yapmak üzere müslümanlar üzerinde kılıçtan başka hiçbir silâh bulunmamak ve Mekke'de ve Mekkeli müşriklerin uygun göreceği bir süreden fazla kalmamak üzere bir barış yaptı. Bu anlaşmaya uygun olarak gelecek sene (sahabiyle birlikte) umre yaptı.
Mekkelilerle yaptığı anlaşmaya uygun olarak Mekke'ye silahsız girdi. Orada üç gün kaldı ve Mekkelilerin isteğine uyarak üç gün sonra Mekke'yi terketti"[101]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerîf, devenin de sığır gibi hedy olarak kesildiğinde de uhdiye olarak kesildiğinde de ancak yedi kişiye yetebileceğini söyleyen cumhuru ulemanın delilidir. Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini 2807 numaralı hadisin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[102]

7-8 Bir Koyun Birden Fazla Kişi İçin Kurban Edilebilir Mi?

2810. ...Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki:
Ben ResÛlüllah'la birlikte kurban bayramında namazgâhda bulundum. Hutbeyi bitirince minberinden indi. Bir koç getirildi. Resûlullah (s.a.) de o koçu "bismillah vallahü ekber hazâ annî ve ammen lem yüdahhi min ümmeti: "Allah'ın adıyla (başlıyorum) Allah büyüktür şu (koç) benim için ümmetimden kurban kes(e) meyeh kimseler içindir" diyerek kesti.[103]

Açıklama

Resul-ü Zişan Efendimiz bayram hutbelerini bazan ayak üstünde ve düz yerde, bazan da deve üzerinde irad ederdi[104] Nitekim 1141 numaralı hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz'in fıtır bayramı hutbesini okuduğu anlatılırken -minber sözü geçmemektedir. Fakat mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen "hutbeyi bitirince minberinden indi" cümlesi, Resulü Ekrem'in kurban bayramı hutbesini minber üzerinde okuduğunu ifade etmektedir.
Hafız îbn Hacer de Buharînin rivayet ettiği "Resûlullah (s.a.) hutbeyi bitirince indi'[105] mealindeki cümlede geçen indi kelimesini açıklarken "aslında Hz. Peygamber'in sözkonusu hutbeyi minber üzerinde değil yerde okuduğunu ve Ebû Said hadisinde [106] de bu gerçeğin açıkça ifade edildiğini" söylüyor. Ravinin buradaki nezele fiilini hakiki manası olan yüksek bir yerden aşağı inmek anlamında değil de "bir yerden diğer bir yere intikal etti" anlamında kullanmış olması gerektiğini vurguluyor.[107]
Bezi yazarı, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte minber kelimesinin açıkça zikredilmiş olmasının Hafız İbn Hacer'in bu

izahını geçersiz kıldığına dikkati çekerek burada geçen minberin, bugünkü manada bir minber anlamında kullanılmış olması gerektiğini, meseleyi başka türlü halletmenin imkânsız olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadisin sıhhat yönünden bu mevzudaki diğer hadislerden daha sağlam olduğu isbatlanabildiği takdirde, Hz. Peygamber'in bayram hutbelerini; bazan minber üzerinde okuduğunu kabul etmek gerektiğini söylüyor.[108]

Bazı Hükümler

1. Mâli gücü olmadığı için kurban kesmeye gücü yetmeyen musluman bir kimse kurban sevabından mahrum kalmaz. O da aynen kurban kesmiş gibi sevaba erişir. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendimiz, sağlığında ümmetinden fakir olup kurban kesmeyenlerin tümü için kurban kesmiştir.
2. Kurban sahibinin kurbanını bizzat kendi eliyle kesmesi, keserken "bismillahi vellahü ekber" demesi ve kurbanın kimin için kesildiğini diliyle söylemesi müstehabtır. Şayet kendisi kurban kesmeyi beceremiyorsa becerebilen birine kestirmesi, kesim anında kendinin de kurbanın başında hazır bulunması menduptur. Nitekim 2794 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında bu mevzu açıklanmıştı.
Hanefi âlimlerine göre, kurban sahibinin isteği olmadan kurbanı ehl-i kitaptan bir kimsenin kesmesi mekruhtur. Fakat kurban sahibinin isteği ile kesmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü kurban kesmekte Allah'a yaklaşma vardır. Kitab ehli ise her ne kadar kurban kesmeye ehil ise de Allah'a yaklaşmaya ehil değildir. Kurban sahibinin ona kurban kesmesini em-reimesiyle, kurban sahibi adına bu yaklaşma gerçekleşmiş olur.
İmam Ahmed'le İmam Şafiî'ye göre; kurban sahibi istemiş bile olsa, kitab ehlinin kesmesi mekruhtur. Fakat Allah'a yaklaşmak maksadıyla kesilen kurbanların dışında, herhangi bir hayvanı et temin etmek niyetiyle, bir kitab ehlinin kesmesinde hiç bir sakınca olmadığı hususunda ittifak vardır. Bu mevzuda şâfîî âlimlerinden imam Nevevî şunları söylüyor:
Kurbanını başkasına kesdirmek durumunda kalan bir kimse için efdal olan avcılık, kurban kesme ve kurban meselelerini iyi bilen bir kimseyi vekil tayin etmesidir. Bu gibi kimseler, kurban kesmenin şartlarını, sünnetlerini ve diğer fıkhî inceliklerini başkalarından daha iyi bilirler. Bu mevzuda putperesti, mecûsiyi ve mürtedi vekil tayin etmek caiz değildir. Aslında bir kitabîyi veya bir kadını yahut da bir çocuğu bu meselede vekil tayin etmek te caizdir. Fakat bizim fakihlerimiz, çocuğun vekil tayin edilmesini mekruh görmüşlerdir. Hayızlı bir kadının vekil tayin edilmesinde iki görüş vardır. Bu iki görüşten en doğru olanı hayızlı kadını vekil tayin etmekte bir kerahet olmadığı görüşüdür. Çünkü bunu yasaklayan hiçbir nas yoktur. Hayızlı bir kadını vekil tayin etmek, bir çocuğu vekil tayin etmekten daha iyidir. Bir çocuğu vekil tayin etmek bir ehl-i kitabı vekil tayin etmekden daha iyidir.
Âlimlerimiz, bir müslümanı vekil yapmamın caiz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Kitab ehlinden birini vekil yapma meselesine gelince; bizim âlimlerimize ve cumhur ulemaya göre, bu caizdir. Bu vekilin kurban kesmesi kerahet-i tenzihiyye ile sahih olur. Çünkü ehl-i kitap hayvanı kesmeye ehildir.
İmam Mâlik'e göre; ehl-i kitabın kestiği kurban kurban olmaktan çıkar et hayvanı haline dönüşür.[109]
3. Bir koyun kurban etmek, tüm ev halkı için yeterlidir. İmam Mâlik, el-Leys, Şafiî, el-Evzâî, İmam Ahmed ve İshak (r.a.) mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine ve "Peygamber (s.a) hayatta iken adam kendisi ve ev halkı için bir davarı bayramda kurban ederdi, (ve ondan) yerlerdi, yedirirlerdi. (O devirden) sonra halk (çok sayıda kurban kesmekle) iftihar etmeye başladı. Nihayet durum gördüğün hale dönüştü"[110] hadisine sarılarak aile reisinin bir kurban kesmesinin tüm aile fertlerine yeteceğini söylemişlerdir.
Daha önce tercümesini sunduğumuz 2788 numaralı hadis-i şerifle, Abdullah b. Hişam'dan rivayet edilen "Peygamber (s.a) tüm ev halkı için sadece bir koyun kurban ederdi"[111] mealindeki hadis-i şerif bu görüşte olan âlimlerin delil ler in dendir.
Hanefi âlimleriyle îmarh Sevrî'ye göre, bir koyun kurban olarak ev halkından sadece bir kişiye yetebilir. Bu bakımdan ev halkından dinen zengin sayılan her ferdin ayrı ayrı kurban kesmeleri icab eder.
Hanefî âlimleri bu hükme, udhiyyeyi hedye kıyas ederek varmışlardır. Hanefilerin bu tutumu: "Mevrid-i nasda içtihada mesağ yoktur."[112] esasına aykırı olduğu gerekçesiyle tenkid edilmiştir.
Hanefî âlimleri; bu meselede takib ettikleri usulü şöyle açıklıyorlar:
"Uhdiyede esas olan kan akıtmaktır. Kan akıtmak ise tecezzi kabul etmez. Kıyasla verilen mantıkî sonuç budur. Fakat deve ile sığır cinslerinin tecezzi kabul ettiği ve dolayısıyle bir devenin ya da sığırın yedi kişi tarafından ortaklaşa kesilebileceği kıyasa aykırı olarak nassla sabit olmuştur. Fakat Davar cinsi hakkında böyle bir nass sabit olmadığından, koyun hakkında mantıkî hükümler bakîdir. Bu sebeple bir koyun sadece bir kişi için kurban olmaya yeterlidir. Bir ailenin tüm fertleri için yeterli değildir. Bir ailenin tüm fertleri için bir koyun kurban etmenin caiz olduğunu ifade eden hadislerle ifade edilmek istenen mana bu kurbanın, ailenin diğer fertlerinden kurban kesme mükellefiyetini düşürebileceği değil, sadece onun sevabına aile fertlerini ortak kılmanın caiz olduğudur. İmam Tahavî "Hz. Peygamber'in Kendisi ve aile efradı adına birer koyun kurban etmekle yetindiğini ifade eden hadisler ya kendine mahsus özel hadislerdir, yahutta neshedilmişlerdir" demişse de onun nesh hakkındaki görüşü tenkid edilmiştir. Fakat ümmetinin kurban kesemeyen fertleri adına bir tek kurban kesmesinin kendisine mahsus özel bir durum olduğu kabul edilmiştir.
Bu mevzuya 2795 nolu hadisin şerhinde de temas ettiğimizden kıymetli okuyucularımıza, oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[113]

8-9. Devlet Başkanı Kurbanını Bayram Namazı Kıldığı Yerde Keser

2811. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) kurbanlığını bayram namazı kılınan yerde keserdi. (Nafî'den rivayet olunduğuna göre) İbn Ömer (r.a) kendisi de böyle yaparmış.[114]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kurbanı, bayram namazının kılındığı yerde kesmenin müstehab olduğuna delalet etmektedir. Bunun hikmeti, fakir fukara kurbanın kesildiğini rahatça görüp etinden hisselerine düşeni almalarını sağlamaktır.
İbn Battal (r.a.) bu mevzuda şunları söylüyor: "İmam Malik (r.a.)*e göre, kurbanı bayram namazının kılındığı yerde kesmek, özellikle devlet başkanı için bir sünnet-i müekkededir.
İbn VehbMn rivayetine göre; İmam Malik (r.a.) bu mevzuda şöyle buyurmuştur: "Devlet başkanından önce herhangi bir kimsenin kurban kesmesini önlemek için devlet reisinin kurbanını bayram namazının kılındığı yerde kesmesi sünnettir. Devlet reisi, kurbanını kendi evinde keserse, halkın kurbanlarını ondan önce kesmeleri tehlikesi vardır. Devlet reisi kurbanını kesmedikçe kurban kesme vakti girmiş olmayacağından, devlet reisinin kurbanından önce kesilen kurbanlar batıl olur" Mülehheb; îmam Malik'İn bu sözlerine ilaveten şunları söylüyor: "Halkın kesinlikle devlet reisinden sonra kesmelerini ve kurbanın nasıl kesileceğini bizzat devlet reisinden görerek öğrenmelerini sağlamak için devlet reisinin kurbanını musallada kesmesi sünnet kılınmıştır." Malikî mezhebinin bu mevzuda meşhur olan görüşü budur. Yine Malikî'lere göre tebeadan kurban kesmekle mükellef olan her müslü-manın, kurbanını musallada kesmesi menduptur. Devlet reisinin musallada kesmesi sünnet-i müekkede, musallanın dışında bir yerde kesmesi ise mekruhtur. Cumhur ulemânın görüşü de budur.
Şafiî ulemasından İmam-Nevevî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Efdal olan kişinin kurbanını kendi evinde aile efradının gözü önünde kesmesidir. İmam Maverdî, devlet reisinin musallada tüm müslümanlar için devlet hazinesinden bir deve ya da sığır, kurban etmesini bunu bulamazsa yine beytülmaldan kendi hesabına bir koyun kurban etmesinin daha isabetli olacağını söylemiş, devlet reisi kurbanını kendi malından veya kesesinden kestiği takdirde istediği yerde kesebileceğini ifade etmiştir. Yine İmam Ma-verdî'nin açıklamasına göre kurban sahibi kurbanını bulunduğu beldede keser. Bu bakımdan yolcuların kurbanlarını bulundukları yerlerde kesmeleri gerekir.
Hanefî âlimlerine göre kişinin kurbanını yakın bir yere yahut da kurban etine daha muhtaç durumda olan bir yere nakledip orada kesmesi kera-hetsiz olarak caizdir.[115]

9-10. Kurban Etlerini (Dağıtmayıp Bir Süre) Bekletmenin Hükmü

2812. ...Umre bint Abdurrahman'dan demiştir ki: Ben Hz. Aişe'yi (şöyle) derken işittim: "Resûlüllah (s.a.) zamanında kurban bayramı yaklaştığı bir sırada (yardım toplamak üzere Resulü Ekrem'in huzuruna) çöl halkından bir topluluk geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) (Ashabına hitaben:)
"(Kendinize) üç günlük (et) bırakınız, gerisini dağıtınız." buyurdu. (Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti:
Bu bayramdan sonraki bayram gelince Resûlüllah (s.a.)'a: **- Ey Allah'ın Resulü (geçen seneki bayramda) halk kurbanlarından faydalanıyordu. Onların yağını eritiyor ve (derilerinden) su ve süt tulumları yapıyorlardı." (-bu caiz midir?) diye soruldu Rasûlullah (s.a.) da:
"Bunda ne var? (dedi) yahutta buna benzer birşey söyledi. (Orada
bulunan halk bu defa:)
Ey Allah'ın Rasûlü (geçen sene sen bize) üç gün (lük nafaka)dan fazlası için et toplamayı yasaklamıştın" (Bu yasak bu sene için de geçerli midir?) diye sordular Resulüllah (s.a.) de:
“Ben bunu geçen sene size yardım istemek için gelen (bedevi) lerden dolayı yasaklamıştım. (Bu sene ise istediğiniz şekilde) yiyin dağıtın, biriktirin." buyurdu.[116]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "kurban sahibinin kestiği kurbanın etinden üç günlük et ihtiyacından daha fazlasını dağıtmayıp evinde biriktirerek ev halkının istifadesine sunması caizdir." diyen, cumhur ulemanın delilidir.
Çünkü hadis-i şerîf, bir sene kurban bayramında fakir fukaranın kurban eti toplamak için cemaatler hâlinde Medine'ye akın ettiklerini, onların eli boş dönmemeleri için Rasûlü Zîşân Efendimizin kurban sahiplerinin ellerinde üç günlük et ihtiyacından fazla et bulundurmalarını yasakladığını, fakat bir yıl sonra sözü geçen fakirlerin Medine'ye gelmemesinden dolayı bu yasağı kaldırıp, kurban sahiplerine kurban etlerinden diledikleri kadarını dağıtıp diledikleri kadarını da evlerinde biriktirebileceklerini, ifâde etmektedir.[117]

Bazı Hükümler

1. Peygamberimiz, ümmetine son derece şefkatli idi.Her zaman onların maddi ve manevi ihtiyaçlarını düşünür ve bunların te'mini için çabalar ve çareler bulurdu.
2. Kurban etinden yemek caiz olduğu gibi, onu biriktirip saklamak ve sadaka olarak fakir fukaraya dağıtmak da caizdir. Hadiste geçen yiyiniz, dağıtınız, biriktiriniz emirlerinin vücub için değil mubahlık içindir. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
3. İslâmın ilk yıllarında, yürürlükte olan kurban etlerinden üç günlük ihtiyaçtan fazlasını biriktirme yasağı, sonradan yürürlükten kaldırılmıştır. Sahabe ve tabiinin büyük çoğunluğu ile mezheb imamlarının görüşü de budur.
Her ne kadar Hz. Ali'den, İbn Ömer'den bu yasağın yürürlükten kaldırılmadığı inancında oldukları rivayet edilmişse de âlimler, İbn Ömer'in bu yasağın neshedilmesiyle ilgili haber kendisine ulaşmamış olduğu için böyle inandığına hükmetmişlerdir.
Zahirîye mezhebi imamlarından İbn Hazm; "İbn Ömer (r.a.) gibi bu yasağın neshedildiğini kabul etmeyen bazı muhaliflerin vefatından sonra, sözü geçen yasağın neshedildiğinde tüm âlimlerin ittifak ettiklerini ve bu hususta

icma vaki olduğunu" söylemiştir.
Cumhur ulemaya göre metinde geçen yeyiniz" emri nedd = mendüp) içindir. Binaenaleyh sahibinin kurban etinden yemesi mendup-tur. Şafîî ulemasından bazısına göre; bu emir vücub ifade ettiğinden kurban sahibinin kurban etinden yemesi farzdır. Nitekim Selef-i salihindeh bazılarının görüşü de budur.
İmam Nevevî şöyle diyor: "Bu mevzuda tercihe şayan olan görüş, bu emir mendup içindir. Kurban kesmekten asıl gaye, Allah'a yakınlıktır. Ondan yemek değildir. Bu bakımdan onun etinden yemenin farz olduğu söylenemez."
Sahibinin kurbanın etinden bir kısmını yiyebileceği gibi bir kısmını dağıtıp bir kısmını da evinde alakoyabilir. Hadiste, bu hususta belli bir ölçü yoktur. Âlimler, kurban etinden yenebileceği, dağıtılabileceği ve saklanabileceği miktarı tesbit ederken ihtilâfa düşmüşlerdir.
Şafîîlere göre; müstehab olan, etin yarıdan fazlasını dağıtmaktır. Faziletin en alt derecesi ise üçtebirini dağıtıp, üçtebİrini yemek ve kalan üçtebiri-ni evde saklamaktır. Kurban etlerinin yarısından fazlasını dağıtmak hususunda faziletin dereceleri hakkında Hanbeliler de Şafîîler gibi düşünmektedirler. Delilleri, İbn Abbâs'dan rivayet edilen şu hadis-i şeriftir:
"Peygamber (s.a.) kurban etlerinin üçtebirini ev halkına yedirirdi. Üçtebirini komşularına kalan üçtebirini de kurban eti istemek için gelenlere dağıtırdı" mealindeki hadis-i şeriftir. Sözü geçen hadisi Ebû Musa el-İsfehânî el-Vezaif isimli eserinde tahric etmiştir.[118]
Mâliki'lere göre kurban sahibinin kurbanın etinden bir kısmını yeyip bir kısmını dağıtıp bir kısmım da evinde biriktirmesi caiz olmakla beraber bu hususta belli bir ölçü veya sınır yoktur.
Hanefilcre göre; efdal olan fakirlere dağıtılacak olan etin kurbanın tüm etinin üçtebirinden az olmamasıdır. Evde biriktirilecek etlerin miktarında belli bir sınır yoktur. Bu mevzuda hanefî fakihlerinden Alaüddin el-Kâsânî, meşhur eserinde şöyle diyor: "Kurban etini tasadduk etmek, daha faziletli olmakla beraber, kişinin çoluk çocuğunun çok olup geçiminin dar olması halinde kurban etini olduğu gibi aile fertlerine bırakması daha faziletli olur. Çünkü insanın aile fertlerinin ihtayacım karşılaması, başkasının ihtiyacını karşılamasından daha önce gelir."[119]

2813. ...Nûbeyşe'den demiştir ki:
Rasûlullâh (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"(Etlerin faydasının) size daha çok yaygınlaşması için ben, size kurban etlerini üç günlükten fazla ye(yip üç günlükten fazlasını da biriktirmenizi yasakla(mış)tım. Şimdi ise Allah (size) bolluk getirdi, (onları istediğiniz gibi) yiyiniz, biriktiriniz ve (müslümanlara dağıtarak) sevap kazanınız. Şunu iyi bilin ki, bu günler yeme, içme, Aziz ve Celil olan Allah (c.c.)'ı anma günleridir.[120]

Açılama

Bu hadis-i şerif, kurban sahibinin kurbanın etinden üç günden fazla yemesi ve üç günlük et ihtiyacından daha fazlasını saklaması ile ilgili yasağın yürürlükten kaldırıldığını söyleyen, cumhur ulemaya delildir.Metinde geçen Ve'tecirü kelimesi ticâret kökünden değil, ecr: sevab kökünden gelmektedir.[121]

Bazı Hükümler

1. Kurban sahibinin, kurban etinden üç günlük et ihtiyâcından fazlasını, evlerinde bırakmalarıyla ilgili yasak yürürlükten kaldırılmıştır.
2. Udhiye ve hedy kurbanlarının etlerini satmak haramdır.
3. Bu kurbanların derilerini kullanmak caizse de, onları satmak caiz değildir. Mezheb imamlarının ve cumhur ulemanın görüşü de budur. Biz bu meseleyi 1769 nolu hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklamıştık. İmam Ne-vevî, şöyle diyor: "Bize göre kurbanın derisini veya herhangi bir parçasını satmak caiz değilse de, onları evlerde veya başka yerlerde kendisinden yararlanılabilecek eşya ile değişmek caizdir. Atâ ile İmam Malik ve İmam Ah-med (r. anhum) de bu görüştedirler. Ancak Ebû Sevr, kurbanın derisini satmanın caiz olduğunu söylemiştir.[122]
İmam Şafîî, kurban derisinden istenildiği şekilde faydalanılabileceğini \c ondan ayakkabı, kova, kürk, su kabı ve kalbur gibi eşyalar yapılabileceğini söylemiştir.[123] İmam Ebû Hanife ile talebesi İmam Muhammed'e göre; Kurban derisini veya etini satarak onun parasıyla kalbur, elek ve kapkacak gibi demirbaş eşya satınalmak kerahetle caizse de bu parayı dayanabilirle özelliği olmayan et ve ekmek gibi tüketim eşyası almak caiz değildir. Bu parayı, aile halkının ihtiyaçları için harcamak da caiz değildir. Fakat fukaranın ihtiyaçlarını karşılamak için harcamak kerahetle caizdir.
Hanbelîlere göre; kurbanın eti veya derisinden bir şey asla satılamaz. Bu hususta kurbanın nafile olarak kesilmiş olmasıyla bir vacibi yerine getirmek için kesilmiş olması arasında da bir fark yoktur.
Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre; Hasan-ı Basrî ile en-Nehâî de kurban derisinin satılarak parasıyla kalbur veya elek gibi bir demirbaş eşyanın satın alınabileceğini söylemişlerdir. Bu görüş İmam Evzâî'den de rivayet olunmuştur.
Hz. İbn Ömer de kurban derisini satıp parasını fakirlere vermenin caiz olduğunu söylermiş. Bu görüşü İbn el-MÜnzir, İmam Ahmed ile İshak'dan da rivayet etmiştir.[124]
4. Bayram günlerinde oruç tutmak haramdır.[125]

10-11. Yolcu Da Kurban Kesebilir

2814... Sevbân'dan demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.) (Veda Haccında bir) kurban kesti. Sonra (bana): "Ey Sevban! Şu koyunun etini İslah et" dedi (ben de bu emri yerine getirdim ve) Medine'ye gelinceye kadar kendisine ondan yedirmeye devam ettim.[126]

Açıklama

Metinde geçen Eslih =ıslâh et, cümlesinden maksat eti bir parça kaynatarak sudan çıkarıp güneşte kurutmak suretiyle dayanıklı hale getirmektir.[127]

Bazı Hükümler

1. Kurban etlerini üç günden fazla saklamak caizdir.
2. Yolculuğa çıkan bir kimsenin yanına yeten kadar azık alması caizdir. Bu tevekküle mani değildir.
3. Şer'an yolcu sayılan kimseler de kurban kesmekle mükelleftirler. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
Hanefîlerden en-Nehâî'ye göre; meşakketinden dolayı yolcular kurban kesmekle mükellef tutulmamışlardır. Fakat nafile olarak keserlerse kurban sevabı alırlar.
Bu görüş, Hz. Ali'den de rivayet olunmuştur. Malikîlere göre de şer'an zengin sayılan hür bir müslüman mukim iken de yolcu iken de kurban kesmekle mükelleftir. Ancak o sene hacda bulunan kimseler bundan müstesnadırlar.Hanefî âlimlerine göre; bu hadis-i şerifi Hz. Peygamber'in Veda haccında kestiğinden bahsedilen kurbanın vâcib olan Udhıya kurbanı olmayıp nafile kesilen bir kurban olduğuna delâlet etmektedir.
Fâide: **a.** Eğer bir kimse kurban edilebilecek bir hayvan satın alır da onu kurban etmek üzere belirlemeden hayvanda kurban edilmeye engel bir kusur görecek olursa, isterse bu hayvanı sahibine iade eder. İsterse iade etmez ve hayvanın kusurundan dolayı kendisinin uğradığı zararı mal sahibine ödetir. Fakat hayvandaki bu kusur kurban edilmesine engel olmayacak cinsten bir kusur ise, hayvanı kurban eder ve bu kusurdan dolayı uğradığı zararı da mal sahibinden alır.
Eğer bu hayvanı kurban etmek üzere tayin etmiş, ondan sonra da hayvanda kurban edilmesine engel bir kusur bulunduğunu görmüşse, o zaman hayvanı geri vermekle, ya da geri vermeyip hayvanın kusurundan dolayı kendisinin uğramış olduğu zararı mal sahibine ödetmek, şıklarından birini tercih etme hakkına sahiptir" denilmiştir. Hayvanı elinde tutup uğradığı zararı mal sahibinden geri alması şıkkını tercih etmesi halinde, bazılarına göre; bu tazminat kendisinin olur. Bazılarına göre kendisinin olamaz. Onu tasadduk etmesi gerekir.
Fakat, hayvandaki bu ayıp hayvanın kurban edilmesine engel teşkil etmeyen bir ayıpsa ve satın alan kimse hayvanı kurban olarak belirledikten sonra, bu ayıbın farkına varmışsa, ayıp hayvanın kurban olarak belirlenmesine engel teşkil etmeyeceğinden, hayvan kurban olarak belirlenmiş sayılır. O kimsenin bunu kurban etmesi üzerine vacib olur. Eğer, bu ayıp hayvanın kurban edilmesine engel teşkil edecek cinstense, hayvanı daha önce kurban olarak belirlemiş olması, nezir hükmünde olduğundan, bu nezrini yerine getirebilmek için onu kesmesi icabeder. Fakat bu onu udhiye kurbanı kesme mükellefiyetinden kurtaramaz. Başka bir kurban kesmesi icab eder.
b. 1- Eğer udhiye kurbanı, kesilmeden önce yavrularsa veya kesildikten sonra karnından diri olarak bir hayvan çıkarsa, bu yavru da kesilir. Kurban olarak annesine yapılan muamele aynen buna da yapılır. Kurban günleri geçinceye kadar kesilmeyecek olursa, Hanefîlere göre canlı olarak tasadduk edilir.
Bu yavru kaybolacak veya sahibi kesip yiyecek olursa kıymetini tasadduk eder.
Onu gelecek seneki kurban bayramına kadar bekletip o sene kurban edecek olursa, onu kesilmiş halde tasadduk etmesi gerektiği gibi, onunla birlikte hayvanın kesilmesinden dolayı kaybolan kıymetini de tasadduk etmesi icabeder. Ayrıca sahibinin kurban borcundan kurtulması için başka bir kurban daha kesmesi gerekir. Hanefî âlimlerine göre, müftabih olan görüş budur.
II. Malikîlere göre, kurban kesilmeden önce yavrulayacak ya da kesildikten sonra karnından diri olarak bir yavru çıkacak olursa, o yavruyu hemen o anda kesmek ve kurban olarak annesine yapılan işlemi aynen ona da yapmak mendubtur. Fakat, bu yavru o sene kesilmeyip de bekletilecek olursa, sahibinin onu kurban olarak kesmesi yeterlidir. İkinci bir hayvanı kesmesi gerekmez.
III. Şafiîlerle Hanbelîlere göre; eğer hayvan "şu benim kurbanlığımdır" gibi bir sözle veya nezir yoluyla kurbanlık olarak belirlenmiş de hayvan kesilmeden önce veya sonra canlı bir yavru doğurmuşsa, onu annesiyle birlikte kesmesi kurban olarak annesine yapılan işlemin ona da yapılması icabeder. Tıpkı annesi gibi onu kurban günlerinden önce kesmek caiz olmadığı gibi kurban günlerinden sonra kesmek de caiz değildir.
c. I. Hanefîlere göre, kurbanlık olarak belirlenen bir hayvanın kesilmeden önce yününü kesmek mekruh olduğu gibi, kesildikten sonra kesmek de mekruhtur. Eğer yünü kesilecek olursa tasadduk edilmesi icab eder.
Aynı şekilde kurbanlık bir hayvana binmek üzerine yük yüklemek, kiraya vermek, sütünden faydalanmak da mekruhtur. Eğer hayvanın memelerine süt dolar da rahatsızlık verirse bakılır; kesim zamanı yakınsa memesine soğuk su serpilerek sütünün çekilip gitmesi sağlanır. Eğer kesim zamanı yakın değilse, o zaman hayvanın sütü sağılarak tasadduk edilir.
Yukarıda sayılan yollardan biriyle kurbandan istifade edilerek menfaat sağlanmışsa, bu menfaatle birlikte menfaat te'mini esnasında hayvanın vücudundan eksilen kıymette tasadduk edilir. Kurbanlık olarak tayin edilen bir hayvanı, bir başkasıyla değiştirmek de mekruhtur.
II. Mâlikîler'e göre, bir kimse nafile olarak kurban etmek üzere bir hayvan satın alır, satın alırken yününden de faydalanmaya niyyet etmediği halde bu hayvanı kurban etmeden önce yününü kesecek olursa, bakılır; hayvanı kesmeden önce aynen eskisi gibi veya ona yakın şekilde tüyleri yerine gelecek olursa, bunda hiçbir sakınca olmaz. Eğer, bu tüyler yerine gelmeyecek olursa, o zaman mekruhtur. Nezir kurbanına gelince, onun yünlerini kesmek haramdır. Nezir kurbanı nafile kurbanı gibidir de

denilmiştir.
III. Şafîîlerle Hanbelîlere göre, hayvanın tüyünü veya yününü kesmek kendisine yarıyor ve semizleşmesini sağlıyorsa, onları kesmekte bir sakınca yoktur. Ancak kesilen tüylerin ya da yünlerin tasadduk edilmesi gerekir.
Fakat, bunları kesmek hayvana zarar veriyorsa, yahutta onların hayvanın vücudunda kalması kendisine bir fayda sağlıyorsa, o zaman kesilmeleri caiz değildir.[128]

11-12. Hayvanları Hapsederek Aç Susuz Öldürmek (Ya Da Onları Atış Talimi İçin Hedef Olarak Kullanmak) Yasaklanmış Ve Kurbanlara Merhametli Davranmak Emredilmiştir

2815. ...Şeddâd b. Evs'den demiştir ki:
İki şey var ki bunları Resûlüllah (s.a.)'den işittim:
(Birincisi şudur) "Allah herşey hakkında ihsanı emretti,
(İkincisi de şudur:) O halde öldürdüğünüz zaman (bunu) iyi yapınız"
Musannif Ebu Davud der ki: Müslim (b. îbrahim)'in dışındaki (râvi)ler bu cümleyi şu lâfızlarla rivayet ediyorlar, öldürdüğünüz zaman "öldürmeyi iyi yapınız, kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi yapınız. Her biriniz bıçağını bilesin ve kurbanına acı çektirmesin. "[129]

Açıklama

İhsan kelimesi, lügatte birisi birşeyi güzel yapmak, diğeri de iyilik etmek üzere iki manada kullanılır. Dilimizde ihsan deyince bu ikinci mana anlaşılır.Bu hadis-i şerifte ihsan "vazifeyi en güzel şekilde yapmak" manasında kullanılmıştır.[130]
Buna göre, hadis-i şerifte, kısas veya had cezalarının asıldan taviz vermemek şartıyla- suçluya en az acı çektirecek yöntemlerle yerine getirilmesi, ölmüşse ölüsünün organlarının kesilmemesi ve had cezası verilecekse darbe adetlerinin tayin edilen haddi geçmemesi, darbelerin, tayin edilen yerlerin dışındaki yerlere vurulmaması, emredilmektedir. Çünkü bunların hepsi de ihsana aykırıdır.
Ayrıca hadis-i şerifte kurbanların da en iyi şekilde kesilmesi emredilmektedir. Kurbanı en iyi şekilde kesmek; onu kesileceği yere rahatsız etmeden götürmekle, kesmeden önce su vermekle, yere üzmeden yatırmakla ve keserken yanında başka hayvan bulundurmamakla olur. Hayvanı rahat et-tirmekse, keserken onu yumuşak bir yere yatırmakla, kesimde keskin bıçak kullanmakla, bıçağı hayvana süratlice çalmakla ve hayvanı kesince hemen derisini yüzmeyip soğuğuncaya kadar beklemekle olur. Bu bakımdan, kurbanı keserken zikredilen bu hususlara riâyet etmek müstehabtir.[131]

2816. ...Hişam b. Zeyd'den demiştir ki:
(Dedem) Enes (b. Malik)'le birlikte el-Hakem b. Eyyübfun evine) girmiştik. (Dedem Enes) bir tavuğu (hedef olarak) dikip ona atış yapan bir takım gençler yahut çocuklar gördü de: "Resûlüllah (s,a.) hayvanların nişan hedefi olarak kullanılmasını yasakladı." dedi.[132]

Açıklama

Hz. Enes'in, el-Hakem'in evinde iken gördüğü gençlerin veya çocukların, el-Hakem'in emrinde çalışan bir takım gençler olması veya el-Hakem'in kendi çocukları olması mümkündür.
Sabr: Bir hayvanı bağlayarak atış taliminde hedef olarak kullanmak demektir.
Hadis-i şerifte geçen yasak, tahrim ifade ettiğinden atış talimi için herhangi bir hayvanı hedef olarak kullanmak haramdır. Çünkü bu hayvana işkencedir. Hayvana işkence ise, onun telef olmasına sebeb olur. Hayvan telef olunca da eti yenir cinsten ise de, değilse ondan sağlanacak menfaat kaybedilmiş olur.[133]

12-13. Kitap Ehlinin Kestiklerini Yemenin Hükmü

2817. ...İbn Abbâs'dan demiştir ki:
(Yüce Allah) "Üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan ye-yin....."[134] "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin"[135] (âyetlerini indirdi). Bir süre sonra da bunu neshetti. ve (bazı yiyecekleri helâl kılarak) bu (âyetin genel hükmü)nden dışarı çıkardı. (Bu hükmünü bildirmek üzere şöyle) buyurdu: "Kendilerine kitap verilmiş olanların yemeği, size helâldir.. Sizin yemeğiniz de onlara helaldir."[136]

Açıklama

Yukarıda geçen En'âm sûresinin 118 ve 121. âyetlerinde, ne-tice itibariyle, üzerine Allah ismi anılmadan kesilmiş olan veyahutta kendiliğinden ölen hayvanların etlerini yemek yasaklanmakta ve sadece üzerine Allah ismi anılarak kesilen hayvanların etleri helâl kılınmaktadır.
Yukarıda mealini sunduğumuz En'âm sûresinin (118.) âyet-i kerimesinin sebebi nüzulü hakkında Tirmizî şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:
"Bazı kişiler Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ya Rasûlullah, biz (boğazlayıp) öldürdüğümüz hayvanı yiyecek ve Allah'ın (eceliyle) öldürdüğü hayvanı yemeyecek miyiz? dediler. Bunun üzerine Allah (c.c): "Allah'ın âyetlerine inanmış kişilerseniz üzerine Allah'ın ismi anıl(arak boğazlan)mış

hayvanın etinden yiyiniz, (âyetini) -eğer onlara itaat ederseniz siz de müşrik olursunuz- (cümlesin)e kadar indirdi."[137]
İmam Tirmizî bu hadisin hasen garip olduğunu söylemişse de, âlimler bu hadisin senedinde bulunan Atâ b. Sâib'in rivayet ettiği hadislerin delil olup olmayacağı konusunda ihtilafa düştüler.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, Mâide sûresi 5. âyetinin sözü geçen En'âm sûresinin 118. ve 121. âyetlerinin genel hükmünü tahsis ederek kitap ehli olan yahudi ve hrıstiyanların kestikleri hayvan etlerini ve onların yiyeceklerini, bu âyetlerin genel hükmü dışında bırakıp helâl kıldığını ifâde etmektedir. Bu neticeye göre, Tevrat ve İncil'e inanan kimselerin, kestikleri temiz hayvanların etleri, müslümanlara helal kılınmıştır.
İbn Kesîr'in de ifade ettiği gibi, yüce Allah'ın ehl-i kitabın kestiği temiz hayvanları, müslümanlara helal kılması ile, üzerine Allah ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini haram kılması, arasında bir çelişki yoktur.[138] Çünkü Ehl-i Kitap da hayvanı keserken Allah'ın ismini okuyarak keserler. İbn Cerir Taberi bu mevzuda şöyle diyor: "İlim adamları bu En'âm sûresinin 121. âyetinin hükmünden bir şeyin neshedilip edilmediği mevzuunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Âlimlerin pek çoğu; bu âyetin hükmünün neshedilmediğini söylemiştir ki, bize göre doğrusu da budur. Çünkü sözkonusu âyet-i kerime muhkemdir. Ve bu âyet-i kerimeyle müslümanlara yasaklanmak istenen, kendi kendine ölen veya putlar adına kurban edilen hayvanların etleridir. Ehl-i kitabın kestiği temiz hayvanların etini müslümanlara helal kılan Mâide sûresinin 5. âyetinin bu âyetle hiçbir ilgisi yoktur. Binaenaleyh kitap ehlinin kesmiş oldukları ha'yvanların etleri ve onların yiyecekleri müslümanlara helal kılınmıştır. Çünkü onlar kitap ehlidir. İnandıkları kitabın hükümlerine bağlıdırlar. Müslümanlar, kesmek istedikleri bir hayvanı Kur'ân-ı Kerim'in hükmüne uygun olarak kesmeye çalıştıkları gibi, onlar da inanmış oldukları semavî kitabın hükmüne göre kesmek isterler. Bu bakımdan onların Allah'ın ismini anarak veya anmayarak kesmiş oldukları hayvanlar müslümanlara helâldir. Ancak, bir kitap ehlinin bile bile, kasıtlı olarak, veya Allah'ın dışında bir kuvvete itaat etmek gayesiyle, Allah'ın ismini anmadan kesmiş olduğu bir hayvanın eti pistir ve haramdır.[139]
Metinde geçen 'taam' kelimesiyle kast edilen şeyin ne olduğu, âlimler arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre, bu kelimeyle kasdedilen yiyeceklerdir. Bu görüşe göre kitab ehline helal kılınan yiyecekler bize de helal kılınmıştır. Maliki âlimlerinden İbn el-Arabî bu görüşü tercih etmiştir.
Bazılarına göre de buradaki taamdan maksat, kitab ehli tarafından kesilen hayvanların etleridir. Hanefî uleması da bu görüşü tercih etmiştir.[140]

Bazı Hükümler

1. müslümamn besmele ile kesmiş olduğu hayvanın etini yemek caizdir.
2. Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etini yemek caiz değildir. Bu hususta Allah ismini anmanın bile bile terk edilmiş olması ile sehven terk edilmiş olması arasında bir fark yoktur. Hz. İbn Ömer ile Nâfi, Şa'bî ve İbn Şirin bu görüştedirler. Aksini iddia eden diğer mezheb âlimlerinin görüşlerini ve delillerini 2829 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşaallah.
3. Kitap ehli olan yahudî ve hnstiyanların kestiklerini yemek, caizdir. İbn Kesir, meşhur tefsirinde âlimlerin bu mevzuda ittifak ettiklerini söylemiştir. Âlimlerin pek çoğunun açıklamasına göre; İbn Kesir'in bahsettiği ittifak, ehl-i kitabın Allah'dan başka birinin ismini anmadan kesmiş oldukları hayvanların etiyle ilgilidir. Allah'ın isminden başka birinin ismini anarak kestikleri hayvanların etleri haramdır.
Hanefî âlimlerine göre, kitap ehlinin, Allah'ın isminden başka bir ismi anmadan kestikleri hayvanların etlerini yemek helâldir. Binaenaleyh onların temiz bir hayvanı keserken Allah'ın isminden başka bir ismi andıkları işitilmedikçe, o hayvanı yemek caizdir. Ayrıca, kesilmeden yenen balık gibi hayvanlar her kâfirin elinden alınıp yenilebilir.
Ez-Zührî de bu görüştedir. Hz. Ali'nin de bu görüşte olduğu, rivayet edilmiştir.[141]
İmam Mâlik'e göre; ehl-i kitaptan bir kimsenin, Allah'ın ismiyle başka bir ismi birlikte anarak kestiği hayvanın eti müslümanlara helaldir. Fakat bir müslümanın bu şekilde kestiği hayvanın eti helal değildir. Hayvanı bu şekilde kesen müslüman ayrıca şirke düştüğü için mürted sayılır.
İmam Şafîî'ye göre; Allah'ın isminin dışında meselâ Mesih gibi bir isim anılarak kesilmiş olan hayvanın eti haramdır. Fakat Hz. İsa üzerine salavat getirerek kestikleri hayvanın etini yemek helâldir.
Halimi'nin açıklamasına göre; "her nekadar hrıstiyanlar, Hz. Allah ile birlikte Hz. İsa'yı da ilahlaştırdıkları için küfre girerlerse de Hz. İsa'nın ismini anarak kestikleri hayvanların etleri murdar olmaz. Onları yemek caiz olur. Çünkü bunlar Hz. İsa'nın ismini anarken Allah'ı kastederler."[142]
Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız ehl-i kitabın kestikleri hayvanların etlerini yemenin caiz olup olmamasıyla ilgili görüşlerin tümü, dinimizce bize helal kılınıp da bir kitap ehli tarafından kesilen hayvanlarla ilgilidir. Dinimizde yasaklanan bir hayvanı kim keserse kessin onun etinin pis ve haram olduğunu açıklamaya lüzum yoktur.
Ayrıca âlimler, dinimizce bize helal kılınmışken ehl-i kitab tarafından kesilen hayvanların tümünün etlerinin mi, yoksa bir kısmının etlerinin mi, helal olduğu mevzuunda da ihtilâfa düşmüşlerdir.
Hanefî âlimleriyle, İmam Şafîî ve İmam Ahmed'e göre,Yahudî ve Hıristiyanların dinimizce helal kılınan hayvanlardan kesmiş oldukları her hayvanın eti bize temizdir ve helaldir, tstcss bu hayvanlar onlara kendi dinlerince yasaklanmış olsun.
Sözü geçen âlimlerin bu mevzudaki delilleri 4508 nolu hadis-i şeriftir. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifte ifade edildiğine göre, Resulü Ekrem kendisine takdim edilen kızartılmış bir koyunu yemiş ve onun Yahudi inancına göre pis sayılan iç yağlarının çıkartılıp çıkartılmadığını sormamıştır.
Mâl ikilere göre; kitab ehlinin dinimizce bize helal kılınan hayvanlardan kesmiş oldukları bir hayvanın bize helal olabilmesi o hayvanın kendilerince, onlara da helal kılınmış olması ve bu hayvanı Tevrat'da onlara haram kılın-
Bu ölçüye göre, Malikî âlimlerince bir Yahudi'nin kesmiş olduğu deve, kaz, ördek, deve kuşu, yabanî eşek gibi tırnağı çatal olmayan bir hayvanın eti bize helal değildir. Çünkü bu hayvanların Tevratta Yahudi'lere haram kılınmış olduğu İslâm dinince açıklanmıştır. Binaenaleyh "Yahudilere bütün tırnaklı (hayvanlar)ı haram ettik, sığır ve koyunun da yağlarını, onlara haram

kıldık, yalnız (hayvanların)) sırtlarının yahut bağırsaklarının taşıdığı, ya da kemiğe kansan yağlarını haram etmedik."[143] âyet-i kerimesinde Yahudilere haram kılınmış olan hayvanlardan birisi, bir Yahudî tarafından kesilecek olursa, bir müslümanın o hayvanı yemesi helal değildir"... kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir..."[144] âyet-i kerimesi; onlara helal olmayan bir yiyeceğin bize helâl olmadığına delalet etmektedir.
Fakat delilleri dikkatlice incelendiği zaman, Malikîlerin bu görüşünün yukarıda açıklamış olduğumuz diğer mezheb imamlarının görüşü yanında çok zayıf kaldığı anlaşılır.[145]

2818. ...Ibn Abbâs'm "... şeytanlar dostlarına sizinle mücadele etmeleri için fısıldar (telkinde bulunurlar."[146] âyeti kerimesi hakkında şöyle (söylediği rivayet olunmuştur. Kureyş müşrikleri bu âyet-i kerimede açıklandığı şekilde şeytanlardan duydukları fısıltılara uyarak: Muhammed ashabına: "Allah'ın kestiklerini yemeyiniz, kendi kestiklerinizi yeyiniz." (diyor) diye dedikodu yapmaya başladılar. Bunun üzerine (Yüce) Allah (kesilirken) "üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvanlardan yemeyin."[147] (âyet-i kerimesini) indirdi.[148]

Açıklama

Metinde sözü geçen şeytanlardan maksat cinlerdir. Onların dostlarından maksat da müşrik olan Kureyşlilere yaklaşarak "Muhammed, sahabilerine Allah'ın Öldürdüklerini yemeyiniz de kendi ellerinizle kestiklerinizi yeyin diyor, bu nasıl olur, siz onlarla mücadele edin de onları bu düşünceden vazgeçirin" diye kalplerine vesvese veriyorlardı. Hz. İbn Abbas'ın bildirdiğine göre şeytanların Kureyşlilere verdiği bu vesvese üzerine, Cenab-ı Hakk yukarıda mealini sunduğumuz En'ârh sûresinin 121. âyet-i kerimesini indirmiştir.
Müfessirlerden bir kısmına göre; metinde geçen şeytan kelimesiyle kas-dedilen şeytanlaşmış olan insanlardır. Dostlarından maksat da onların yandaşlarıdır. Nitekim şu hadis-i şerif bu gerçeği ifade etmektedir:
"Kureyş müşrikleri (Rumlar'a karşı) İran'la mektuplaştılar. İranlılar da Kureyşle mektuplaştı. İranlılar Kureyş müşriklerine muhakkak ki Muham-med ve ashabı Allah'ın emrine uyduklarını iddia ederek, Allah'ın altın bıçakla kestiğini (ölü hayvan için bu tabiri kullanıyorlar) yemiyorlar da, kendi kestiklerini yiyorlar- diye bir mektup yazdılar. Kureyşliler de bunu Hz. Mu-hammed'e ve sahabilerine mektupla bildirdiler. Derken Müslümanlardan bir kısmının kafalarına bazı istifhamlar belirmeye başladı. Bunun üzerine "Çünkü bu bir fısktır, doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına telkinde bulunurlar."[149] âyet-i kerimesi indi.[150]
Sözü geçen İslam düşmanları "Muhammed sahabilerine -Allah'ın kestiklerini yemeyiniz- diyor" sözleriyle leş size haram kılındı..."[151] âyet-i kerimesine, "kendi kestiklerinizi yiyiniz diyor" sözleriyle de "Henüz canlan çıkmadan kestikleriniz hâriç onları yiyebilirsiniz..."[152] âyet-i kerimesine işaret ediyorlardı. Fakat yüce Allah En'âm sûresinin 121. âyetini indirerek üzerine Allah'ın ismi anılmadan kesilen veya kendi kendine ölen hayvanların etlerini yeminin Allah'a isyan olduğunu açıklayarak, inananları bu felaketten ve ölü hayvan eti yemek gibi iğrence bir fiili işlemekten korumuştur.[153]

Bazı Hükümler

1. Haram ve helal hakkında hüküm koymak, ancak
Allah in hakkıdır. Haram ve helalin sınırlarını akıl tayin edemez.
2. Şeytanlar insanların inançlarını sarsmak için onlara sürekli olarak vesvese verirler.[154]

2819. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
Yahudiler Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:
Kendi öldürdüklerimizi yiyoruz da Allah'ın öldürdüklerini yemiyoruz. (Bu nasıl olur?) dediler.
Bunun üzerine (Yüce) Allah: "Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin'[155] âyet-i (kerimesi)ni sonuna kadar indirdi.[156]

Açıklama

Metinde geçen "Yahudiler" kelimesi Tirmizî'nin Süneninde"Bazı kişiler" anlamına gelen "nas" şeklinde rivayet edilmiştir. Tirmizi'nin bu rivayetine göre, Rasûlullah'ın huzuruna gelerek "Allah'ın öldürdükleri yenmiyor da insanların kestikleri niçin yeniyor?" diye kendilerine mantıklı, gerçekte ise son derece basit bîr soru soran kimseler Yahudiler değil, Medineli bazı müslümanlardır. Nitekim Hafız İbn Kesir.de mevzumuzu teşkil eden bu hadiste geçen "Yahudiler, Rasûlullah (s.a.)'e geldiler" rivayetini tenkid etmiştir ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:
Bu hadisi İbn Cerir de Muhammed İbn Abdul-Ala, Süfyan îbn Vekî' kanalıyla İmrân İbn Uyeyne'den rivayet etmiştir. Hadisi, Bezzâr da Muhammed İbn Musa el-Haraşî'den, o da İmran ibn Uyeyne'den rivayet etmiştir.
Ancak bu üç yönden şübhelidir.
İlk olarak, Yahudiler ölü etinin mubah olduğu görüşünde değildirler ki, Hz. Peygamber ile tartışsınlar.
İkinci olarak, bu âyet En'âm sûresindendir ve Mekke'de nazil olmuştur.
Üçüncü olarak bu hadisi Tirmizî Muhammed İbn Musa el-Haraşı kanalıyla... Said İbn Cübeyr'den o da İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Ayrıca hadisi Tirmizî de bir grub insan Hz. Peygamber (s.a.)'e geldi... lafzı ile rivayet etmiş ve hasen garib hadis olduğunu söylemiştir. İbn Cerir de bu hadisi çeşitli yollardan rivayet etmiştir ye bu rivayetlerin hiçbirinde de Hz. Peygam-ber'e gelen kimselerin Yahudiler olduğuna dair bir ifade yoktur. Bu bakımdan Tirmizî'nin rivayeti mevzumuzu teşkil eden Ebû Davud'un rivayetine tercih edilmeye lâyıktır.

Konumuzla ilgili hadis-i şerifte, ölü hayvanla, şer'î usule göre kesilmiş hayvan, arasındaki farka işaret edilmiş ve kendi kendine ölen ya da semavî bir dine mensub olmayan bir kimse tarafından kesilen hayvanın ölü hayvan, semavî bir dine mensub olan bir kimsenin kestiği hayvanın da serî usule göre kesilmiş hayvan olduğu ifade edilmektedir. Hattâbî, bir hayvanı keserken "Allah'ı anma" meselesi hakkında şu açıklamayı yapar:
"Bu hadisteki âyet-i kerimede mevzu bahs edilen "Allah'ın ismini anma" dan maksat onu dil iie talaffuz etmek değildir. Binaenaleyh bir hayvanı kesen insan, eğer onu Allah'a ve Allah'ın ismine inanarak kesmişse, diliyle Allah'ın ismini söylememiş bile olsa, o hayvan serî usule göre kesilmiş sayılır. Hz. İbn Abbas, âyeti böyle tefsir etmiştir..."[157]

13-14. Arapların Cömertlik Yarışını Kazanmak Gayesiyle Kestikleri Develerin Etlerini Yemenin Hükmü

2820. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) arapların (cömertlik gösterisi için düzenledikleri) deve kesme yarışında (kesilen hayvanların etlerinde)n yemeyi yasakladı.
Ebû Dâvûd der ki: (Bu hadisi rivayet eden) Ebu Reyhane'nin ismi Abdullah b. Matar'dır. Gundur (lakabiyle meşhur olan Muhammed b. Cafer) ise bu hadisi İbn Abbas'da sona eren mevkuf bir senetle rivayet etti.[158]

Açıklama

Cahiliyye döneminde arablar, sadece kendilerine cömert dentlmesı için deve kesmede yarışa girerler ve yarışı kazanıncaya kadar kesmeye devam ederler. Bu yarışta en çok deve kesmiş olan kişiyi de "en cömert kişi" olarak ilan ederlerdi.
İslamiyet zuhur edince, Resulü Zişân Efendimiz, meşru bir gaye uğrunda olmadan sadece gösteriş için kesilen bu develerin etlerini, üzerine Allah ismi anılmadan kesilen hayvanların etine benzeterek onları yemeyi yasakladı.
Hadis âlimlerinden Hattâbî'nin açıklamasına göre, padişahların bir beldeye gelişini kutlamak gayesiyle onların huzurunda kesilen hayvanların etleri de bu kabildendir.
Hanbeli ulemasından İbn Teymiyye Es-Siratü'l-Müstakim isimli eserinde, Hz. Ali zamanında İbn Vasıl isimli bir şairle el-Ferezdak arasında böyle bir deve kesme yarışı olduğunu ve o sıra Kufe'de bulunan Hz. Ali'nin bu yarıştan haberdar olup hemen Hz. Peygamber'in "el-Beyza" isimli katırına binerek yarışı takibeden halkın karşısına çıktığını ve halka:
"Ey insanlar! Bu hayvanların etlerini yemeyiniz. Çünkü onlar Allah'ın isminden başka bir isim anılarak kesilmişlerdir." diye haykırarak onları bu etleri toplamaktan men'ettiğini söylüyor.
Avnü'l-Mabûd yazarının açıklamasına göre; Hz. İbn Abbas'a cömertlik gösterisi için kesilen develerin etlerini yemenin hükmü sorulunca:
"Ben onların etlerinin Allah'dan başkasının ismiyle kesilmiş hayvanların etleri gibi olmasından korkuyorum." cevabını vermiştir.[159]

14-15. Keskin Taşla Kesilen Hayvanın Etini Yemenin Hükmü

2821. ...Râfi b. Hadic'den demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.)'ın yanına vardım ve: Ey Allah'ın Rasûlü, yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda bıçak da yok (bir hayvan kesmek gerekirse onu) keskin taş ile yahutta (uzunlamasına ikiye bölünmüş bir) değneğin (keskin) tarafıyla kesebilir miyiz?" dedim. Rasûlullah (s.a.) de:
"(Hayvanı tırnak ve diş gibi şeylerin dışında) Kan akıtan şeylerle kes, yahutta (keserken) elini çabuk tut ve üzerine Allah'ın adını an. (kesme aleti)) tırnak ve diş olmamak şartıyla (kesilen hayvanın etini) yiyiniz. (Şimdi)) size bunu(n sebebini) açıklayacağım: Diş, kemiktir. Tırnağa gelince; (o da)) Habeşlilerin bıçağıdır." buyurdu.
Halktan bir öncü birlik Rasûlullah'ın önünden geçip süratle gittiler ve (ileride) bir ganimet ele geçirdiler. Rasûlullah (s.a.) ordunun arkasında bulunuyordu. (Derken öncü askerler acele edip ganimet develerinden veya koyunlarından bazılarını kesmişler ve etleri içine koydukları) tencereleri yerleştirmişlerdi. Rasûlullah (s.a.) tencerenin yanına varınca, emredip tencereler devrildi. (Ganimet mallarını) askerlerin arasında taksim etti. (taksim esnasında on koyunu bir deveye denk saydı. O sırada ordunun develerinden biri kaçmıştı. Yanlarında (onu takibe yarayacak cinsten yeterli sayıda) at da yoktu. Bunun üzerine (mücahitlerden) bir adam bir ok attı da (bu ok sebebiyle) Allah,
hayvanın canını aldı. Peygamber (s.a.) de:
"Gerçekten bu develerin vahşi hayvanlar gibi bir kaçışı vardır. Onlardan biri size bu şekilde davranacak olursa, siz de ona böyle muamele yapınız" buyurdu.[160]

Açıklama

Merve: Beyaz bir taş çeşididir. Bundan bıçak gibi keskin aletler yapılır. Bir görüşe göre de ikisi birbirine vurulduğu zamanateş çıkaran bir nevi çakmak taşıdır.
Müda: Bıçaklar demektir, bıçak anlamına gelen "Midye" kelimesinin çoğuludur.Ibn, tîn'in' beyanına göre hadise, hicretin sekizinci yılında Huneyn gazasında geçmiştir, Zülhuleyfe, Mikaat yeri olan Zülhuleyfe değildir.
Anlaşılıyor ki, Hz. Rafi düşmanla karşılaştıkları vakit hayvan kesmek icab ederse ne ile kesebileceklerini sormuştur. Onlar kılıçlarını sadece düşmanlara karşı kullanma düşüncesi içindeydiler. Çünkü ki Uçları hayvan kesmek gibi şeylerde kullanmak, onu bozar, körletir.
Rasûlullah (s.a.)'in Hz. Rafia cevap verirken î'dl mi, yoksa Erin mi dediğini de râvi şek etmiştir.
I'cll: Acele et, demektir. Erin kelimesi de bazılarına göre aşağı yukarı aynı manaya gelir. Fakat bu kelime Erin ve Erni

şeklinde de rivayet edilmiştir.
Hattâbî diyor ki: "Bu kelimeyi tesbit için raviler uzun zaman uğraşmışlardır. Ben bunu lügat âlimlerine sordum. Fakat hiçbirinin kat'î olarak bir şey söylediğini görmedim. Kendime bu işin içinden bir çıkış yolu aradım. Gördüm ki, bu kelime bir kaç veçhe gelebilir: "Hattabi ihtimalli gördüğü vecihleri sıralamış, başkaları da bu kelime üzerinde uzun uzadıya söz etmiştir. Bedreddin Aynî bu sözlerin çoğunu sarf kaidelerine muhalif bulmuştur. En kuvvetli vecih erin dir. Biz Tekmile yazarının açıklamasına uyarak bu kelimeyi tırnak ve diş gibi şeylerin dışında kan akıtan bir şeyle kes diye tercüme ettik.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, ashab-ı kiram aç kalmışlar ve birkaç deve ile koyun ele geçirerek acele kesmişler ve pişirmeye başlamışlar, Rasûlu Ekrem (s;a.) ordunun gerisinde bulunuyormuş. Nihayet O da gelerek bu hâli görünce; kaynayan çömlekleri döktürmüş, sonra kesilen her on koyunun yerine bir deve vermiş. Âlimler kaynayan kapların niçin dök-türüldüğünde ihtilaf etmişlerdir. Bazıları hayvanlar ganimet değil, yağma suretiyle ve hiç bir ihtiyaç yokken alındığı için döktürüldüğünü, bazıları da Peygamber (s.a.)'i geride bırakarak acele ilerledikleri ve düşmanın hilesinden korunmadıkları için bir ceza olarak yemeklerin döküldüğünü söylemişlerdir. Fakat birinci kavle, yani ihtiyaç yokken yağma iddiasına, itiraz olunur. Çünkü Buharî'nin rivayetinde:
"Orduya açlık isabet etti" denilmektedir. Bu hususta Nevevî şunları söylemiştir: "Peygamber (s.a.)'in kaynayan çömlekleri döktürmesi İslam memleketine ve müşterek ganimet malından yemenin caiz olmadığı yere vardıkları içindir. Çünkü taksim edilmezden önce, ganimet malından yemek ancak düşman memleketinde mubah olur."
Çömleklerin devrilmesiyle telefi istenilen yalnız etlerin suyudur. Bu onlara bir cezadır. Etleri atılmamıştır. Bir yere toplanmak suretiyle ganimet malına katıldığı da nakl olunmamıştır. Bunların yakılarak telef edildiği de rivayet edilmemiştir. Binaenaleyh, ganimete katıldıklarına hamdelidir. Çünkü şeriat mal israfını haram kılmıştır. Hayber vakasındaki çömleklerin devrilmesi buna benzemez. Çünkü onlar şer'an pis sayılan etlerle kaynıyordu. Bundan dolayı kaynayan çömleklerin etiyle, suyuyla devrilmesi hatta kırılması emir buyurulmuştu. Buradaki etlerse, hiç şübhesiz temiz ve yenilir cinstendir. Bunların telef edilmesi düşünülemez.
Rasûlullah (s.a.), kesilen koyunların yerine, ganimet mallarından on koyun mukabilinde bir deve vermiştir. Bundan o develerin iyi olduğu ve bir devenin on koyun kıymetini taşıdığı anlaşılır. Bu mesele kurban babındaki kaideye yani bir devenin yedi koyun yerini tutarak yedi kişi namına kurban edilebilmesine muhalif değildir. Çünkü orta bir devenin kıymeti ekseriyetle yedi koyundur. Buradaki develerse orta değil, iyidirler.[161]

Bazı Hükümler

1. Ördü, islam memleketine vardığında taksim edilmemiş ganimetten yemek caiz değildir.
2. Koyun, sığır ve deveye kıymet biçmeden taksim caizdir. İmam Malik ile Küfe âlimlerinin ve Ebû Sevrî'nin mezhebleri budur. Yalnız bu hususta rıza şarttır. İmam Şafiî'ye göre, hayvanları, kıymet biçmeden, taksim caiz değildir. Peygamber (s.a.) on koyuna karşılık bir deve vermiştir ki, kıymet biçmenin manası da budur.
3. Ehlî hayvanlardan vahşileşip kaçan ve tutulamayanı av hükmündedir. Av ne suretle kesilmiş, hükmünde sayılırsa bu da öyledir. İmam Azam'-la İmam Şafiî, İmam Ahmed, Müzeni ve Davud-u Zahirî'nin mezhebleri budur. Bu kavi Ali b. Ebi Tâlib, İbn Mesûd, İbn Abbâs ve İbn Ömer (r. anhum) hazeratı ile Tavus, Ata, Şa'bî, Esved b. Yezid, İbrahim Nehaî, Hakim , Hammâd ve Sevrî'den rivayet olunmuştur.
İmam Malik, Rabia ve Leys: "Ehlî hayvan ancak kesilmek veya boğazlanmak suretiyle yenilir. Çünkü ehlî hayvan ele geçmemekte her ne kadar vahşi gibi olsa da nevi ve hükmünde vahşilere katılmaz. Görülüyor ki, o hayvanın üzerinde sahibinin mülkü hâla bakidir" demişlerdir. Said b. Müsey-yeb'in kavli de budur. İmam Malik şöyle demiştir: "Bu hadiste o hayvanı okun öldürdüğüne dair bir şey yoktur. Ravi sadece okun onu tutsak ettiğini söylemiştir. Hayvan tutulunca, artık insan gücünün ve kudretinin altına girmiş olur. Ancak kesmekle yenilir. Bu hususta vahşi ile ehli arasında fark yoktur. Rasûlullah (s.a.)'in (onu işte böyle yapın buyurmasına gelince biz de bu emir mucibince amel-ediyoruz. Yani evvelâ hayvana silah atıyor ve onu durduruyoruz. Sonra ona diri olarak yetişirsek kesiyoruz. Silahtan ölmüşse onu yiyecek miyiz, yemiyecek miyiz? Bu hususta hadiste bir tayin yoktur. Hadis mücmeldir. Binaenaleyh hüccet olmaz."
4. Kesmenin şartı, kanın akıtılmasıdır. Kütüb-ü Sitte'nin rivayetlerinde bu hususta hiç bir damar tahsis edilmemiştir. Yalnız İbn Ebi Şeybe'nin, Mu-sannef'inde Râfi b. Hadic'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.)'e kamış ile kesilen hayvanın yenilip yenilmeyeceğini sorduğu, cevaben: "Şah damarını keserse ye" buyurduğu bildirilmektedir. Şübhesiz ki bu kesilecek ve boğazlanacak yere mahsustur. Âlimler, hayvan keserken yemek borusu, hava borusu ve iki taraftaki şah damarlarından nelerin kesileceğinde ihtilafa düşmüşlerdir. Leys ile Davud'u Zahirî, Ebû Sevr, Şafiîlerden İbn Mün-zir ve bir rivayette İmam Malik, bunların dördünün de kesilmesinin şart olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafiî ile meşhur kavline göre İmam Ahmed, sadece yemek borusuyla, hava borusunun kesilmesiyle iktifa etmişlerdir. İmam Malik'e göre nefes borusuyle iki şah damarını kesmek kâfi geldiği gibi İmam Azam'la bir rivayette İmam Ebû Yusuf'a göre, bu dörtten üçünü kesmek kâfidir. Bir rivayete göre İmam Ebû Yusuf nefes borusuyla kalan üç şeyden ikisinin kesilmesini şart koşmuş. Diğer bir rivayette nefes ve yemek borula-rıyla şah damarlarından birini kesmenin kâfi geleceğini söylemiştir. İmam Muhammed dört şeyden her birinin ekserisinin kesilmesini şart koşmuştur.
5. Hayvan keserken besmele çekmek şarttır. Çünkü Rasûlu Ekrem (s.a.) besmeleyi kesmekle beraber zikretmiş, hayvanın helal olmasını ona bağlamıştır. Binaenaleyh kesmekle beraber besmele de ikinci şarttır. Hadis-i şerif, besmeleyi şart koşmayan Şafiî aleyhine delildir. Ona göre besmeleyi unutarak veya kasten çekmeyen kimsenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in bir kavli de budur. İmam Mâlik bu meselede Hanefîlerle beraberdir. Bunlara göre, kasten besmeleye terk edenin kestiği yenmezse de, unutarak terk edenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in meşhur kavli de budur. Bu kavi İbn Ab-bas, Tavus, Said b. Müseyyeb, Hasen-i Basri, Sevrî, İshak ve Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan rivayet olunmuştur.
Kudûrî Şerhinde şöyle denilmektedir: "Unutma hususunda ashab ihtilâf etmişlerdir. Hz. Ali ile İbn Abbâs unutarak besmeleyi

terk ederse hayva-
nın yenileceğini söylemiş. İbn Ömer yenilmeyeceğine kail olmuştur. Unutma hususundaki bu ihtilâf kasden terk eden hakkında müttefik olduklarını gösterir."
6. Diş ve tırnakla hayvan kesmek caiz değildir. Hadisin zahirine göre, insan ve hayvan tırnağı kesilmiş olsun olmasın, temiz bulunsun, bulunmasın yine de aynı hükümdedir. Bazıları kemik ismi verilen hiçbirşeyle hayvan kesilmeyeceğini bildirmişlerdir. İbrahim Nehâî ile Hasen b. Salih, Leys, İmam Ahmed, İshak, İmam Ebû Sevr ve Davud-u Zahirî'nin mezhebleri budur.
İmam Azam'la Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre yerinden ayrılmamış diş ve kemikle hayvan kesilemezse de yerinden ayrılmış olanlarla kesmek caizdir. İmam Malik'den bu hususta bir kaç rivayet vardır. En meşhur rivayete göre nasıl olursa olsun kemikle hayvan kesmek caiz, dişle kesmek caiz değildir. İkinci rivayetinde İmam Malik, Hanefîlerle, üçüncüsünde ŞafÎîler-le beraberdir. Dördüncü rivayette her diş ve tırnakla hayvan kesilebilir demiştir. Bu hususta fıkıh kitaplarında tafsilat vardır.
7. Hayvanın saldırganlığı, yani önüne gelene toslaması ve çifte atması gibi halleri vahşileşme hükmündedir. Kuyuya düşen sığır ve koyun gibi hayvanlar da vahşileşmiş hükmündedir.
8. Hayvan, mutlaka kanı akıtan keskin bir âletle kesilir. Bir tarafını yaralamak ağır bir şeyle vurmak onu öldürse bile eti bilittifak yenmez.
9. Kesilecek hayvanı boğazlamak ve boğazlanacak olanı kesmek caizdir. Davud-u Zahirî ile bir rivayette İmam Malik'ten başka bütün âlimlerin kavilleri budur.[162]

2822. ...Muhammed b. Safvan'dan -yahutta- Safvan b. Muhammed'-den rivayet olunmuştur ki:
"Ben iki tavşan avladım da onları keskin bir taşla kestim ve onları (yiyip yiyemeyeceğimi) Rasûlullah (s.a.)'e sordum. Bana onları yememi emretti.[163]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hayvanı keskin bir taşla kesmenin caiz ve tavşan eti yemenin helal olduğunu ifade etmektedir.
Tavşan etinin yenmesi mevzuunda merhum Kâmil Miras şöyle diyor: "Dört mezhebin imamının dördüne göre de tavşan eti yemek caizdir. Âlimlerin tümünün görüşü de böyledir. Yalnız Abdullah b. Amr b. As, İbn Ebî Leyla, İbn Abbâs'ın kölesi İkrime, tavşan eti yemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Sarih Aynî, "Hanefîlerden de tavşan eti yemeyi mekruh sayanlar varsa da sahih olan âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür."[164] demiştir.[165]

2823. ...Harise oğullarından bir kişiden (rivayet olunulduğuna göre);
Kendisi Uhut bayırlarından bir bayırda yavrulaması yaklaşmış olan bir deveyi otlatırken, hayvanı ecel yakalamış (fakat adam) onu kesecek hiç birşey bulamamış, derken sivri bir kazık bulup onu hayvanın göğsüne batırmış ve kanı(nı) ak(ıt)mış, sonra Peygamber (s.a.)'e gelip bu durumu kendisine anlatmış (Hz. Peygamber de) O'na hayvan(ın etin)i yemesini emretmiştir.[166]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, 2821-2822 numaralı hadis-i şerifler gibi, hayvanı herhangi bir keskin âletle kesmenin caiz olduğunu ifade etmektedir. Ancak tırnak ve diş müstesnadır. Bunlarla kesilen hayvanların etleri helal olmaz. Tırnağın bıçak olarak kullanılması Habeşistan kâfirlerine ait bir alameti farika olduğundan ve hayvanı tırnakla kesmekse bu sözü geçen kâfirlere benzemeyi gerektireceğinden Hz. Peygamber bunu yasaklamıştır. Tırnakla kesmek hayvana zahmet vereceği için yasaklanmış da olabilir.
Dişle kesmenin yasaklanmasına gelince, bu hususta bazı sebebler vardır. Bunların başında dişin kesim esnasında hayvanın kanıyla pislenmesi gelir. Böyle bir âletle hayvan kesmenin caiz olmayacağını söylemeye ise hacet yoktur. Nitekim aynı sebebten dolayı Rasûlu Zişan Efendimiz, kemikle taharetlenmeyi yasaklamış ve kemiklerin müslüman cinnîlerin yemeği olduğunu haber vermiştir.
Ayrıca dişler, genellikle hayvanı zahmetsizce kesebilecek kadar keskin değildir. Bu bakımdan dişle kesilen hayvan çok zahmet çeker. İşte bu gibi sebeblerle Hz. Peygamber dişle hayvan kesmeyi yasaklamıştır. Âlimler bu yasağa bakarak ağızda bulunan çekilmemiş dişle kurban kesmenin haram olduğuna hükmetmişler. Nitekim 2821 nolu hadis-i şerifin şerhinde bu mevzu açıklanmıştı.[167]

2824. ...Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki:
Ben (bir gün) Rasûlullah (s.a.)'e:
Ey Allah'ın Rasûlu birimiz bir avı avlar da, yanında bıçak bulunmazsa (onu) keskin bir taşla ya da (boyuna yarılmış olan) bir değneğin (keskin) parçasıyla kesebilir mi? (bu hususta) ne dersin?, diye sordum da.
"Kanı istediğin şeyle akıt ve (hayvanı keserken) Aziz ve Celil olan Allah'ın ismini an!" buyurdu.[168]

Açıklama

Metinde geçen Enırir kelimesi, Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında Emirre şeklinde bulunmaktadır. Akıt anlamına gelen

bu kelimeyi, her iki şekilde de okumak caizdir.. Yine "akıttı" manasına gelen Emare kökünden geldiği kabul edilirse o zaman "Emir akıt" şeklinde okumak gerekir. Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinde de kelime bu şekildedir. Bir önceki hadis-i şerîf gibi, bu hadis-i şerîf de keskin taşla ve keskin değnekle hayvan kesmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Her ne kadar metinde geçen "Hayvanın kanını istediğin şeyle akıt" cümlesinden her cinsten kesici âletle hayvan kesmenin caiz olacağı gibi genel bir hüküm anlaşılırsa da bilindiği gibi 2821 nolu hadis-i şerifte diş kemik ve tırnakla hayvan kesmek, bu hükmün dışında bırakılmıştır.[169]

15-16. Yüksekten Düşen Bir Hayvanı Kesmek

2825. ... (Ebu'l-Uşerâ'nın) babasından (rivayet olunduğuna göre) kendisi (Hz. Peygamber'e):
"Ey Allah'ın Rasûlü! (hayvanı) kesmek, sadece gerdandan ya da boğazdan değil midir? diye sormuş da Rasûlullah (s.a.):
"Eğer O(nu) uyluğundan yaralarsan (bu sana) yeter" buyurmuştur.
Ebû Dâvûdder kiEbu't-Uşerâ'nın adı Utaridb. Bekir'dir, (isminin) İbn Kahtam ve Utand b. Malik b. Kahtam olduğu da söylenir. (Hayvanı) bu (şekilde yaralamanın kesme yerine geçmesi) sadece yüksekten düşen hayvanlar ve vahşi hayvanlar için geçerlidir.[170]

Açıklama

Zebh: Boğazın iki tarafında bulunan iki şah damarı ile yemek borusu ve nefes borusunu kesmektir. Nefes ve yemek boruları ile bunların iki tarafında bulunan iki damara fıkıhta evdâc denir. Evdâc, hayvanın boğazına bıçak çalarak kesmeye zabh denildiği gibi göksü-nün üst tarafına bıçak çalarak kesmeye de nahr denir. Deve kesmekte sünnet olan nahr sığır, koyun keçi gibi devenin dışındaki temiz hayvanları kesmekte sünnet olan da zebhdir.
Ayrıca zebh ve nahr'ın ikisine de zekât ismi verilir. Zekat, "temizlemek," demektir. Hayvanın etini temiz kılmak için meşru kılınmıştır.
Zekât, birisi devede olduğu gibi hayvanı göğsünü üstünden diğeri de boğazından kesmek suretiyle iki şekilde olur. Hadis-i şerifte Rasûlü Zişan Efendimize istifham-i takriri suretinde sorulan soru bununla ilgilidir.
Metinde görüldüğü gibi Resulü Ekrem kendisine yöneltilen bu soruya "eğer sen hayvanı uyluğundan yaralarsan bu sana yeter*' buyurmakla, sözü geçen şekillerin doğruluğunu zımmen takrir etmiş, buna ilaveten hayvanı bacağından yaralamanın da zekât sayılacağını söylemiştir.
Hayvanı uyluğundan yaralamanın zekat sayılması, sahih hadislere aykırı olduğundan musannif Ebû Dâvûd bunun ancak sadece yüksekten düşen ve bu yüzdende kesilmesine fırsat kalmayan hayvanlarla, yakalanması mümkün olmayan yabanî hayvanlara mahsus olduğunu, Resulü Ekrem'in "eğer sen hayvanı uyluğundan yaralarsan bu sana yeter" cümlesiyle bu hayvanları kastetmiş olduğunu söylemiştir, doğrusu da budur.
Ürküp kaçtığı için ele geçirilemeyen dört ayaklı ehlî hayvanlarla, yüksek bir ağacın dalına konduğu için yakalanamayan tavuk ve benzeri iki ayakla hayvanlar da bu hükme dahildirler.[171]

Bazı Hükümler

1. Yakalanması mümkün ehli hayvanların kesimi, biri, develerde olduğu gibi göğsüyle boynuzun birleştiği yerden, diğeri de koyun ve keçide olduğu gibi, boynuyla başının birleştiği yerden kesmekle iki şekilde olur. Buna ihtiyarî zekât denir.
2. Yakalanıp kesilmesi mümkün olmayanların zekâtı da, onları vücutlarının herhangi bir yerinden ölümlerine sebeb olacak bir şekilde yaralamakla olur. Ele geçirilmesi imkansız olduğu için bu şekilde yaralanan bir hayvanın almış olduğu yaradan dolayı öldüğü kesinlikle bilinirse, onun etini yemenin helâl olduğunda icmâ vardır. Bir hayvanı bu şekilde yaralayarak kesmeye de ı/dırari zekât denir.
Yakalanamadığı için yaralanan ve aldığı yaradan dolayı da ölen bir hayvanın etinin temiz sayılabilmesi için, ona canlı iken yetişilememiş olması gerekir. Vahşi veya yukarıdan düşmüş olan bir hayvana ölmeden yetişilirse, hemen kesmek icabeder. Aldığı yara ile ölmesi onun temiz sayılması için yeterli değildir. Çünkü Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerimin'de "Leş, kan, domuz eli, Allah'dan başkası adına boğazlanan, boğulmuş (tahta veya taşla) vuru(la-rak öldürül)müş, yukarıdan düşmüş, boynuzlanmış ve canavar parçalayarak ölmüş olan hayvanlar -henüz canlan çıkmadan kesmeniz hariç- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanan hayvanlar ve fal okları} la kısmet aramanız size haram kılındı."[172] buyurmakla bu hususa işaret buyurmuştur.
Ali b. Ebi Talha, İbn Abbas'dan nakleder ki (âyet-i kerimede geçen) Kesmeniz hâriç sözüyle, yukarıda zikri geçen hayvanlardan canlı iken yetişip kesilenlerdir. Bu görüş Said b. Cübeyr'le Hasan-ı Basri ve Süddî'den de rivayet olunmuştur.
İbn Ebû Hatim der ki: Bize Ebû Said, Hz. Ali'nin "Henüz canları çıkmadan kestiğiniz" ayeti hakkında şöyle demiştir:
"Eğer hayvan kesildikten sonra kuyruğunu oynatır veya ayağım depreştirir veya gözünü kımıldatırsa onu yiyin" dediğini nakletti.
İbn Cerir Hz. Ali'nin söylediğini rivayet etmiştir; "Eğer vurularak yuvarlanarak veya süsülerek ölmek üzere olan hayvanı kesmeye yetiştiğinizde, ön veya arka ayaklarını kımıldatıyorsa, onu yiyin" Davud, Hasan, Katâde, Hümeyd, Dahhak ve başkalarından da böylece rivayet edilmiştir. Onlara göre, kesilen hayvan, kestikten sonra canlılığa delalet eden bir nevi kımıldamada bulunursa helâldir. Bu görüş fakihlerin cumhurunun görüşüdür. Ebû Hani-fe, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel de aynı şekilde demişlerdir.
İbn Vehb der ki; İmam Malik'e yırtıcı hayvanların bağırsakları çıkıncaya kadar parçaladıkları koyunun durumu sorulduğunda, o şöyle demiş: "Keseceğinizi zannetmiyorum. Çünkü kesilebilecek neresini bulursunuz ki! Eşheb de der ki:

İmam Malik'e sırtlanın saldırıp belini kırdığı koyunun durumu soruldu, ölmeden evvel kesilirse yenir mi denildi? "O: Eğer kalbine ulaşmış-sa yenileceğini sanmıyorum. Ama öteki taraflarına girmişse bir beis yoktur." dedi. İmam Malik'e üzerine atlanmış ve belini kırmıştır, denince de. "Bu benim için hayret-i mûcib değildir. Çünkü bunun yaşaması imkânsızdır." Ona kurt koyun üzerine saldırıyor, karnını parçalıyor, ancak bağırsaklarını parçalamıyor, bunun durumu ne olacaktır? denildiğinde "Hayvanı parçalarsa yenebileceğini sanmıyorum demiştir." İmam Malik'in istisna ettiği hayvanın yaşayacak durumda kalması imkânı bulunmayan hallerde bile, istisna geneldir. Öyleyse âyetin tahsisi için, bir delilin bulunması gerekir. Doğruyu en iyi Allah bilir.[173]
Hasta iken kesilen hayvan için iki durum vardır:
a. Hastalanmış bir hayvana yetişildiği zaman, onda sadece yeni kesilmiş bir hayvandaki kadar zayıf bir hayat belirtisi veya can verme hali varsa, bu hayvan, kesmekle temiz olmaz. İmam Malik'le İmam Şafiî, Ebû Yusuf, Muhammed b. el-Hasen, İmam Ahmed ve cumhur ulema bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanife (r.a.) ile Davud-u Zahirî'ye göre, daha ölmeden yetişip kesilen hasta ve temiz bir hayvanın eti helaldir. Hanefî mezhebinde müf-tabih olan kavi de budur.
b. Can çekişme haline girmeden kendisine yetişilip kesilen temiz bir hayvana gelince:
Ha ne filere göre; bu hayvanın etini yemek helaldir. İsterse bu hastalık hayvanın omurgası içinde bulunan ve beyne kadar uzanan iliğe kadar erişmiş ve onu tahrib etmiş olsun. İmam Şafiî ile İmam Ahmed de bu görüştedirler.
İmam Malik'e göre; henüz can verme haline girmeyen hasta bir hayvanın kesilince etinin helal olabilmesi için, hastalığın sözü geçen ilikle can damarlarını tahrib etmemiş olması ve sakatat denilen yürek, ciğer, dalak, böbrek, barsak gibi organlardan birinin ve kafatası içinde bulunan kısmın bir daha yerlerine konulamayacak şekilde dışarıya çıkmamış olması gerekir. Fakat işkembesi dışarıya çıkmış olması zarar vermez.[174]

16-17. Hayvanı Keserken Kesilmesi Gereken Yerlerini Eksiksiz Olarak Kesmeyi Gerçekleştirmek

2826. ...İbn Abbas ile Ebü Hüreyre'den rivayet olunmuştur ki:
"Rasûlullah (s.a.) şeritatüşşeytanı yasaklamıştır" (Ravî el-Hasen) İbn îsa (şeritatüşşeytan tabirini açıklamak üzere) rivayetine (şu sözleri de) ekledi: "O derisinin (ve boğazının bir kısmının) kesilerek (yemek ve nefes borularının sağ ve solunda bulunan) iki şah damarı kesilmeden bırakılan, sonra ölünceye kadar (o hal üzere terk edilmek suretiyle) kesilen hayvandır"[175]

Açıklama

Şeritatüşşeytan: Şeytanın yaraladığı hayvan demektir. Bu tâbir metm(je je açıklandığı gibi nefes ve yemek borularıyla, bunların sağ ve solunda bulunan iki şah daman kesilmeden sadece boğazı kana-tılarak ölüme terk edilen hayvanlar için kullanılır.Cahiliyye döneminde arablar hayvanları bu şekilde keserlerdi.
Hayvana işkenceden başka bir şey olmayan bu işlemi insanlara yaptıran kuvvetin şeytandan başka birisi olamayacağı düşüncesiyle bu fiil şeytana isnad edilmiştir. Dolayısıyla bu şekilde işkenceyle kesilen hayvana "şeytanın kestiği hayvan" anlamına gelen şeritatüşşeytan ismi verilmiştir.
İmam Mâlik, bu hadisi şerifin zahirini delil kabul edip kesimin Şer-i usullere uygun şekilde yapılmış olması için hadisi şerifte kesilmeleri istenen evdac denilen şah damarlarla birlikte huikum denilen nefes, borusunun da kesilmesi gerekir. Çünkü nefes borusu kesilmeden şah damarını kesmek mümkün değildir. Hayvanı kesmenin gayesi olan kan akıtmak ve canın çıkmasını sağlamak, ancak bu şekilde gerçekleşebilir demiş.
İmam Ebû Yusuf'a göre; şer'î kesimin gerçekleşebilmesi için, nefes bo-rusuyla birlikte yemek borusunun ve iki şah damarından birinin kesilmesi gerekir.
İmam Muhammed'e göre; bu dört şeyden herbirinin ekserisinin kesilmesi gerekir. Çünkü ekseriyet kül yerine kaimdir.
İmam Şafiî île İmam Ahmed'e göre; nefes borusu ile yemek borusunun kesilmiş olması hayvanın şer'î usulle kesilmiş olması için yeterlidir.
İmam Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre, nefes ve yemek borula-rıyla birlikte şah damarlarının da kesilmesi icab eder.
Buraya kadar yaptığımız açıklamadan ihtilâftan kurtulmak için en emin yolun yemek ve nefes borularıyla birlikte şah damarlarının da kesilmesi olduğu anlaşılır. Bu mevzuda İbn Rüşd şöyle diyor:
"Bu ihtilâfın sebebi, bu hususta herhangi bir şartın nakledilmiş olmamasıdır. Ancak bu hususta, iki hadis vardır ki biri hayvanın yalnız kanını boşaltmasının, diğeri de iki damarını kesmenin vücubunu bildirmektedir. Birincisi Rafi' b. Hadic'in yukarıda metni geçen - kanın damarlardan boşalmasını sağlayan âlet ile ve Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanın etini yiyiniz- meâlindeki hadistir[176] bu hadisin sıhhatinde ittifak edilmiştir.
İkincisi de Ebû Ümâme'nin Peygamber (s.a.) efendimiz: -diş veyahut tırnak ile kesilmemiş olmak şartıyla boğazdaki iki kandamarı kesilen hayvanın etini yeyiniz.- buyurdu.[177] mealindeki hadis-i şeriftir.
Birinci hadisin zahiri, yalnız damarların bir kısmını kesmenin vücubunu göstermektedir. Zira damarların bir kısmını kesmekle kan boşalmış olur. İkinci hadiste ise, damarların tamamını kesmenin şart olduğu bildirilmektedir. Şu halde her iki hadiste de damarları kesmenin şart olduğunu bildirmekte müttefiktirler.
Bunun için "hadiste geçen el-evd'ac kelimesindeki harf-i tarif bir kısmını ifade ediyor" desek bu iki hadisi te'Iif etmek mümkündür. Zira arab dilinde harf-i tarif bazen baziyeti ifade eder ki o zaman hadis "kan damarlarının bir kısmı kesilen hayvanın etini -eğer diş veyahut tırnakla kesilmemiş ise- yeyiniz" mealinde olun. Nefes ve yemek borularının -hele yalnız bu iki borunun- kesilmesini şart koşanların ise, sem'î bir dayanakları yoktur. Bunun içindir ki, bazıları "Neyi kesmenin kâfi geldiği üzerinde icma edilmişse onu kesmek vacibtir. Zira hayvanın helal olması için onu kesmek şart olduğuna ve hayvanın,

nesini kesmenin kâfi geldiği hususunda da bir nass bulunmadığına göre, neyin üzerinde icma edilmiş ise, o şeyi kesmenin vacib olması lâzım gelir." demiştir. Fakat bu zayıf bir görüştür. Zira kâfi geldiği üzerinde icma edilen birşeyin sıhhat için şart olması lâzım gelmez.[178]

17-18. Anne Karnındaki Yavru Kesimi Nasıl Olur?

2827. ...Ebû Said'den demiştir ki:
Resûlüllah (s.a.)'e anne karnındaki yavrunun hükmünü sordum da:
"Dilerseniz onu yeyiniz." buyurdu.(Hadisin senedinde bulunan râvİ) Müsedded (bu hadisi şöyle) rivayet etti:
Biz (Fahr-i Kâinat efendimize):
Ey Allanın Resulü! Biz (bazan) deve boğazlıyoruz. Yahut da sıgır ya da koyun kesiyoruz. Karnında yavru buluyoruz. Bu yavruyu atalım mı, yoksa yiyelim mi? diye sorduk.
İsterseniz onu yeyiniz. Çünkü onun kesimi annesinin kesilmesiyledir." buyurdu.[179]

Açıklama

Cenîn: Sözlükte ana karnındaki çocuk anlamına gelir. Burada ana rahminde bütün organları tam olduğu halde, ölü olarak bulunan yavru anlamında kullanılmıştır.[180]

Bazı Hükümler

1. Ana karnındaki yavru annesinin bir parçası olduğundan anneyi kesmekle yavru da şer an kesilmiş olur. Bir başka ifâdeyle, anneyi kesmek yavruyu da kesmek yerine geçer. Annesinin eti gibi onun eti de helal olur. Binaenaleyh kesilen bir hayvanın karnında ölü olarak çıkan veyahutta can verirken çıkan bir yavrunun eti de annesinin eti gibidir. Said b.el-Müseyyeb ile İmam Şafiî, Ahmed, İshak, Ebû Yusuf, Muhammed (r,a) bu görüştedirler. Bunlara göre; bu yavrunun tüyleri bitmemiş bile olsa, eti yine helaldir. Delilleri ise Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiş olan: "Cenin kesimi annesinin kesiminden ibarettir, tüyleri ister çıkmış olsun isterse çıkmamış olsun."[181] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadîsin senedinde Mübarek b. Mücahid gibi zayıf bir ravi bulunmaktadır.
İmam Mâlik'e ve el-Leys'e göre; hayvanın kesilmesiyle karnındaki yavrunun da kesilmiş sayılması için yavrunun kıllarının bitmiş olması şarttır. Delilleri ise "Deve kurban edildiği zaman, karnındaki yavrusunun organları teşekkül etmiş, tüyleri çıkmış ise, bu yavru annesiyle beraber kesilmiş sayılır"[182] mealindeki hadis-i şeriftir. Fakat İmam Malik ile el-Leys'e göre, 'bu yavru temiz olmakla beraber, yine de kanını akıtmak için kesilmesi men-duptur. Tüyleri çıkmamışsa kesilse de eti helâl olmaz.
İmam Ebû Hanife'ye göre; anne karnından ölü olarak çıkan yavru annesinin kesilmesiyle kesilmiş olmaz. Bu yavrunun eti haramdır. Çünkü ölü hükmündedir. Onun etinin helal sayılabilmesi için» ana rahminden diri olarak çıkması ve ayrıca kesilmesi gerekir.
Ebû Hanife'e göre metinde geçen ceninin kesimi annesinin kesimidir cümlesinde yavrunun kesiminde annesi gibi müstakil bir kesim olması gerektiğini ifâde eden bir teşbih vardır.
Ancak imamın bu görüşü çeşitli yönlerden tenkid edilmiş ve sözü geçen cümlenin nahv yönünden de bu manaya müsait olmadığı ifade edilmiştir.
Nitekim İbn el-Münzir'de; "ne sahabilerden ne de diğer alimlerden hiç bir kimse Ebû Hanife gibi dememiştir." diyerek İmamı bu görüşünden dolayı tenkid etmiştir.
2. Annesi kesilmeden önce, ana rahminde ölen bir yavrunun etinin yenmesi haramdır ve anasının kesilmesiyle de temizlenemez.Bu hususta tüm islâm âlimleri ittifak etmişlerdir.[183]

2828. ...Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunduğuna göre: Resülullah: (s.a.)
"Ana rahmindeki yavrunun kesimi, annesinin kesimi(nden ibarettir." buyurmuştur.[184]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçen açıklamalar, bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[185]

18-19. (Kesilirken) Üzerine Besmele Çekilip Çekilmediği Bilinmeyen (Bir Hayvanın) Etini Yemek (Caiz Midir)?

2829. ...Hz. Aişe'den demiştir ki; ashab-ı kiramdan bazıları Fahr-i Kainat efendimizin huzuruna gelerek:
"Ey Allah'ın Rasûlü, cahiliyyet döneminden yeni kurtulmuş olan bazı kimseler (kesilirken) üzerine Allah'ın isminin anılıp anılmadığını bilmediğimiz (hayvanların) etleri(ni) getiriyorlar biz bu, etlerden yiyebilir miyiz?" diye sormuşlar da Resulüllah (s.a.):
"Bismillah deyiniz ve yeyiniz!" buyurmuştur.[186]

Açıklama

Metinde geçen Bismillah deyiniz ve yeyiniz sözüyle etiymeden önce çekilen besmelenin, hayvanı keserken çekilmesi gereken besmelenin yerini tutacağı kasdedilmiş değildir. Bu cümle ile, müsIümanlar tarafından getirilen bir etin, âit olduğu hayvanın, kesilirken besmeleyle mi yoksa besmelesiz mi kesildiğinin araştırılması gerekmediği, bu etin besmeleyle kesilmiş bir hayvana ait olduğu kabul edilerek besmele ile yenile-bileceği ifâde edilmek istenmektedir.
Durum böyle olunca, kendisine müslümanlar tarafından bir et takdim edilen bir müslüman için önemli olan bu etin ait olduğu hayvanın nasıl kesildiğini araştırmak değil, yerken besmele çekmektir; ancak bu etin ait olduğu hayvanın besmelesiz olarak ya da İslâmî ölçülere aykırı olarak kesildiğine dâir kesin bir bilgisi varsa; o zaman hüküm değişir ve bilgisinin icab ettirdiği şekilde hareket etmesi gerekir.
İmâm Mâlik'e göre; kesilirken besmeleyle kesilip kesilmediği bilinmeyen, fakat müslümanlar tarafından takdim edilen bir hayvanın etini besmele çekerek yemenin helâl olması, İslâm'ın ilk yıllarına aittir; sonradan bu hüküm "Kesilirken üzerine Allah'ı adlanılmayan (hayvan)lardan yemeyin."[187]
âyet-i kerîmesiyle neshedilmiştir.
İbn Abd'il-Berr'e göre; İmâm Mâlik (r.a.)'ın bu görüşü delilsiz ve isabetsizdir; çünkü O'nun, bu hadisin hükmünü neshettiğini söylediği âyet-i kerime Mekke'de nazil olmuştur; oysa mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerif-Medine'de sâdır olmuştur ve Medînelilere söz konusu eti getiren müslümanlar Medine'nin çöllerinde yaşayan bedevî müslümanlardır.[188]

Bazı Hükümler

1. Bir müslümanın kestiği temiz bir hayvamn eti, helaldir, isterse o muslumanın hayvanı keserken besmele çekip çekmediği belli olmasın; çünkü bir müslüman için hayırdan başka bir şey düşünülemiyeceğinden, onun, bu hayvanı keserken besmele çektiğine hükmedilir.
2. Kesilen bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, besmeleyle kesilmesi şart değildir; fakat onu keserken besmele çekmek müstehaptır. Şâfiîlerin görüşü de budur. Binâen aleyh bu hadis, bu mevzuda, Şâfiîlerin delilidir. Şâfiîler yine bu hâdis-i şerife dayanarak, kurban kesen bir kimsenin besmeleyi unutarak veya bile bile terk etmesinin de zarar vermiyeceğini söylemişlerdir. Bu görüş, İmâm-ı Ahmed'den de rivayet edilmiştir.
Şâfiîlerin bu görüşlerini teyid eden diğer bir delil de musannif Ebû Dâ-vûd'un *el-MerâsiP isimli eserinde İbn Abbas'dan naklen rivayet ettiği "Müs-lümanın kestiği hayvanın eti, besmele çekmeden kesmiş olsa bile, helâldir; çünkü hayvanı keserken bir isim zikredecek olsaydı Allah'ın isminden başkasını zikretmezdi.[189] mealindeki hâdis-i şeriftir. Her ne kadar bu hadîs-i şerif mürsel ise de bunu İbn Abbas (r.a.)'in "Bir müslim Allah'ın ismini anmadan bir hayvanı keserse onun etini yesin; çünkü müslim kelimesinde Allah'ın isimlerinden bir isim (olan Selam) vardır."[190] mealindeki sözü teyid etmektedir.
İbn Ömer'le Nâfi', Şa'bî ve tbn Sîrin'e göre, kesilen temiz bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, onun besmeleyle kesilmesi şarttır. Kasden veya unutularak besmelesiz kesilen bir hayvanın eti haramdır. Bu görüş, İmâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Ebû Sevr ile Dâvûd-ı Zahirî ve Şâfiîlerin müteahhirînlerinden Ebü'1-feth et-Tâî bu görüşü tercih etmişlerdir. Delilleri ise; "Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin; çünkü o(nu yemek) yoldan çıkmaktır..."[191] âyet-i kerimesiyle "...size iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın."[192] âyet-i kerîmesi ve 2821 numaralı hadis-i şeriftir.
Hanefîlerle Ata, Tavus ve Hasan-ı Basrî'ye göre; kesilen temiz bir hayvanın etinin helâl olabilmesi için besmele ile kesilmiş olması şarttır. Eğer besmele bile bile terkedilmiş ise, o hayvanın eti haramdır; fakat besmelenin unutularak, terkedilmiş olması zarar vermez. Delilleri ise yukarıda mealini sunduğumuz En'am sûresinin 121. âyet-i kerimesiyle "Bir müslüman, hayvan keserken besmele çekmeyi unutursa Ona müslim ismi(ni taşımış olması) yeter. (Binâenaleyh hayvan keserken besmele çekmeyi unutan bir müslüman) besmele çekip onun elini yesin."[193] hâdis-i şerifidir. Ancak bu hadisin senedinde, hafızasında zayıflık bulunan Muhammed b. Yezid b. Sinan vardır. Bu bakımdan Hadis zayıftır.
Nitekim İbn Abbas'ın rivayet ettiği; "Bir kimsenin hayvan keserken besmeleyi unutmasının zararı yoktur; fakat kasden terkederse o hayvanın eti yenmez."[194] mealindeki hadis-i şerif de Hanefîlerin bu görüşünü te'yîd etmektedir. İmâm Malik'in meşhur olan görüşü de budur. Bu görüş İmam Ah-med'den de rivayet edilmiştir. Bu mevzu 2818 nolu hadisin şerhinde de geçmiştir. Kıymetli okuyucularımız oraya da müracaat edebilirler.[195]

19-20. Atîre (Ve Fera' Denilen Kurbanlar) Hakkında

2830. ...Ebu'l-Melih'den (rivayet olunduğunu göre) Hubeyşe (r.a.) şöyle demiştir:
(Sahabe-i kiramdan) bir adam, Rasûlullah (s.a.)'e;
"Biz cahiliye devrinde receb (ayları içerisinde) "Atîre (diye bir kurban) keserdik. (Bu hususta) bize ne buyurursunuz?" diye sordu. (Hazret-i Peygamber de bu nevi kurbanları)
"Allah için kesiniz. (Kesim vakti) hangi ay olursa, olsun birde Allah'a itaat edin ve (fakirlere) yedirin." buyurdu. (Bunun üzerine o zat):
"Biz cahiliye döneminde Fera' (diye anılan bir kurban daha) keserdik. (Bu hususta) bize ne buyurursunuz?" dedi. (Hz. Peygamber de); ("-Yılın çoğunu kırda otlamakla geçiren deve, sığır veya davardan yüz adetlik bir sürü demek olan) her sâimede senin sürünün (sütüyle) beslediği bir yavru vardır. Bu yavru yük taşıyacak (yahut da yav-rulayacak) bir hale gelince (onu) kesersin ve etini sadaka olarak dağıtırsın." buyurdu. Ravi Nasr (bu cümleyi):
"Hacıları taşıyabilecek hale gelince onu kesersin ve etini sadaka olarak dağıtırsın-" şeklinde rivayet etti. (Ravi) Halid (el-Hazza') dedi ki: Öyle zannediyorum ki, (Ebû Kalabe bu hadisi rivayet ederken 'etini sadaka olarak dağıtırsın' cümlesini, 'Etini sadaka olarak yolculara (dağıtırsın) çünkü bu daha hayırlıdır.' (şeklinde) rivayet etti.

Hâlid dedi ki: Ben Ebû Kalâbe'ye "Sâime (denen sürü) kaç (hayvandan olaşmakta)dır." diye sordum da "yüz (hayvandan meydana gelir.)" cevabını verdi.[196]

Açıklama

Atîre: Arapların Recebiye dedikleri recep ayının ilk on gü-nü içinde kestikleri hayvandır. Cahiliye devri Arapları, bu hayvanın kanını putların başına serperlerdi. Bazılarına göre, Atîre; Arapların bir dileklerinin yerine gelmesi ya da hayvanlarının sayısının belli bir mik-dara ulaşması halinde her on hayvandan birisini recep ayında keseceklerine dair adadıkları kurbandır. İbn Esir'in açıklamasına göre; İslam'ın ilk yıllarında bu âdet yürürlükte idi, daha sonra iptal edildi.[197]
Fera'; devenin doğurduğu ilk yavrudur. İmâm Şafiî'nin beyânına göre; Araplar, anasının bereketi ve nesli çoğalsın diye bu yavruyu keserlermiş. Bazı lügat ulemasına göre Fera'; hayvanın doğurduğu ilk yavru olup Araplar bunu putlarına kurban ederlermiş "Fera' develeri yüze varan kimsenin elde ettiği ilk yavrudur. Onu keserlerdi." diyenler de vardır. Bu tarife göre de doğan ilk yavru mutlaka kurban edilirmiş.[198]

Bazı Hükümler

Bu hadis, Resûlüllah (s.a.)'in Atîre ve fera' kurbanlarını yürürlükten kaldırmadığına, ancak bunların putlar için kesilmesiyle Atîre'nin Recep ayına tahsisini ve fera'nın da hayvanın ilk doğan yavrusundan seçilmesini iptal ettiğine delâlet etmektedir. Bu bakımdan iptal edilen bu hususlardan kaçınmak şartıyla söz konusu kurbanları kesmek caizdir. Şafiîler'le Hanbelîler'in görüşü budur.
İbn Şîrîn, Recep a; nda atîre kurbanı keserdi. îbn Ömer (r.a.) da atîre kurbanı kesmekte bir sakınca görmezdi. İmâm Nevevî'nin açıklamasından anlaşılıyor ki; Şâfiîler'in sahih olan görüşüne göre fera' ve Atire kurbanlarını kesmek müstehaptır. Bu kurbanları kesmenin caiz olduğunu söyleyen ulema bir numara sonra gelecek olan "İslamiyette fera' ve atira yoktur." mealindeki hadîs-i şerifi üç cihetten te'vîl etmişlerdir:
1. Bu hadisten maksat atîre ve fera' kurbanlarının caiz olmadığını ifade etmek değil, farz olmadıklarını ifade etmektedir.
2. Yine bu hadis-i şerifte, sözü geçen kurbanlarla ilgili olan yasak, onların mutlak surette kesilmeleri ile ilgili değildir; putlar için kesilmeleriyle ilgilidir.
3. Sözü geçen hadis-i şerifteki kurbanlarla ilgili olumsuzluk, onların mutlak surette kesilmesiyle ilgili değildir. Sadece bu kurbanların müstehaplık ve sevab yönünden diğer kurbanlarla eşitliğiyle alakalıdır. Binâenaleyh hadis-i şerifte "her ne kadar bu kurbanları kesip etlerini dağıtmak büyük bir iyilik ve sevabı çok bir sadaka ise de derece itibariyle diğer kurbanlar kadar değildir."
İmâm-ı Şafiî; "Mümkün olduğu takdirde bu kurbanları her ay kesmek iyi olur." demiştir.[199]
Âlimlerden bir cemâat ile Hanefî ve Maliki âlimlerine göre; "Fera' ve atîre kurbanları bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerifle neshedilmiştir. Bu görüşte olan âlimlere göre; bir numara sonra gelen Ebû Hureyre hadisi mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şeriften sonra vârid olmuştur. Ebû Hureyre (r.a.)'in hicretin yedinci senesinde, müslüman olması tarih itibariyle bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır." tbn Hazm da bu görüştedir. Kâdî Iyâz da Cumhur ulemânın, bu kurbanları kesmenin neshedüdiği görüşünde olduklarını söylüyor. Ancak Haris b. Amr'ın şu hadîsi bu görüşün aksini ortaya koymakta ve İmâm Şafiî'yi doğrulamaktadır:
"Veda' Haccı'na Hz. Peygamber kulağı kesik devesi üzerinde idi. Bu esnada halkdan bir adam:
"Ya Resûlallah atîra ve fera' kurbanları hakkında ne buyurursun?" dedi. Rasûlüllah (s.a.)'de;
"Onları isteyen kessin, istemeyen de kesmesin." buyurdu.[200]

2831. ...Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.)
"Fera' ve atîre yoktur." buyurmuştur.[201]

Açıklama

Metinde geçen: **Lâ-yı nâfiye = olumsuzluk lası" bura-da "Lâ-yı nahiye = nehy lası*' anlamında kullanılmıştır. Bu bakımdan hadis "İslamda ferâ' ve atîre (kurbanları) yasaklanmıştır." anlamına gelmektedir. Nitekim Rasûlüllah (s.a.) ferâ' ve atîre kurbanları kesmeyi yasakladı."[202] mealindeki hadîs-i şerifteki nehy ifâdesi de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.
Bu kurbanları kesmenin caiz olduğunu söyleyen İmâm Şafiî (r.a.)'in beyanına göre; "Cahiliyyet dönemi Arapları anasının bereketi ve nesli artsın diye ilk yavruyu keserlermiş. İslamiyet gelince Hz. Peygambere bunun hükmü sorulunca Efendimiz bunda bir kerahet olmadığını bildirmiştir, fakat bu yavrunun üzerinde Allah yolunda bir yük taşının-caya kadar bekletilmesini ve ondan sonra kesilmesini mustahablık için emretmiştir." İmâm Şafiî'ye göre; mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifteki yasak, bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi haramhk ifade eden bir yasak değildir. Ancak bu kurbanların üzererinde Allah yolunda bir yük taşımncaya kadar tehir edilmesinin daha iyi olacağını ifade eden bir yasaktır. Bu bakımdan mevzuumuzu teşkil eden hadîs-i şerifle bir önceki hadîs-i şerif arasında bir çelişki olmadığı gibi yine mevzuumuzu teşkil eden hadisle "Fera* bâtıl değildir." mealindeki 2842 numaralı hadis arasında da bir çelişki yoktur.[203]
Diğer mezhep âlimlerinin bu mevzûdaki görüşlerini, bir önceki hadis-i şerif şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmedik.[204]

2832. ...Said (b. El-Müseyyeb)'den demiştir ki: "Fera' ilk yavrudur. (Araplar) hayvanların doğurduğu ilk yavruyu keserlerdi."[205]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fera' kelimesinin câhiliyye dönemi Arap-larının bereket ümidiyle putları önünde kurban ettikleri ilk yavru anlamına geldiğini ifade etmektedir. 2830 no.lı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, bazı lügat âlimlerine göre bu kelime "develeri yüze ulaşan bir kimsenin elde edip putlara kurban ettiği ilk yavru" anlamına gelir.[206]

2833. ...Âişe (r.anhâ)'dan demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) bize her elli koyundan birini (kurban olarak kesmemizi) emretti.
Ebû Dâvûd der ki: (Ulemâdan bazıları) "Fera' ilk yavrusudur. (Câhiliyye dönemi Arapları) onu putları için kurban ederler, sonra yerler ve derisini de bir ağaç üzerine atarlardı. Atîra (ise yine câhiliyye dönemi Araplarının) Recebin ilk on (gün)ünde (putlarına kurban ederek yedikleri ilk yavrudur.)[207]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem'in her elli koyundan birini kurban etmeyi emrettiğini ifade eden bu hadisteki kurbanın ne kurbanı olduğu, metinde açıklanmıyorsa da, âlimler bu kurbanı, Arapların câhiliyye döneminde Fera' kurbanı dedikleri kurban olabileceğini söylemişlerdir. Nitekim musannif Ebû Dâvûd da aynı görüşte olduğu için bu hadisi Atîra ve Fera' kurbanları babı içerisine almıştır. Fıkıh âlimlerinin bu kurbanlar hakkındaki görüşlerini 2830 ve 2831 numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Musannif Ebû Davud'un metne ilâve ettiği ta'lîkteki fera' ile ilgili tarifin Saîd b. El-Müseyyeb'eyahutta ez-Zührî'ye âit olması ihtimali kuvvetlidir. Hattâbî (r.a.), bu tarifin ez-Zührî'ye âit olabileceğini söylüyor. Hafız İbn Hacer'de Feth'ül-Bârî adlı eserinde bu görüşe katılmaktadır.
Yine Musannif Ebû DâvûcTun'bu ta'likteki ifâdesinden câhiliyye döneminde Arapların hayvanın ilk yavrusu olan fera'ı putlar için kurban edip sonra yedikleri ve derisini bir ağaç üzerine serdikleri anlaşılmaktadır. Yine bu ta'likte câhiliyye devri Araplarının atîre kurbanını receb ayında kestikleri ve bu kurbana "recebiyye" ismini verdikleri ifade edimektedir.
Hadis âlimlerinin açıklamalarına göre; fera' kurbanlarının derilerinin bir ağaç üzerine atılması o derilerin fera' kurbanı derileri olduğuna dair bir alâmet teşkil edermiş.[208]

20-21 Akîka Kurbanı

2834. ...Ümmû Kürs'el-Ka'biyye demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.)'i, (Akîka kurbanı olarak) erkek çocuğu için yaşça birbirine denk olan iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun (kesilir) derken işittim."
Ebû Dâvûd der ki: Ben Ahmed (b. Hanbel)'i (metinde geçen) "mükâfieten" (keümesin)i "eşittirler*', yahut da "birbirlerine yakındırlar" diye tefsir ederken işittim.[209]

Açıklama

Akîka; lügatte yeni doğan çocuğun başındaki 'ana tüyü' demektir. Bir fıkıh terimi olarak bu kelime; yeni doğan bir çocuğun doğumunun yedinci günü kesilen kurban anlamında kullanılır. Kelime, yarmak ve kesmek manalarına gelen " " kökünden türetilmiştir. Dolayısıyla yeni doğan bir çocuğun başındaki ana tüyü doğumunun yedinci günü kesildiği için 'akîka' ismini aldığı gibi, onunla birlikte kesilen kurban da bu ismi almıştır.
Hanefî âlimlerinden İbn Âbidîn bu mevzuda şunları söylemiştir: "Çocuğu dünyaya gelen bir kimsenin, doğumun ilk haftasında, çocuğa isim vererek başındaki ana tüyünü kesip ağırlığınca gümüş ya da altın dağıtması müstehaptır. cl-Câmi ü'l-nıahbûbî'de açıklandığına göre; çocuğun saçları kesilirken bir de 'akîka' adıyla bir kurban kesmek caizdir. Ebû Cafer et-Tahâvî Şerhü Maâni'l-Âsâr' isimli eserinde bu kurbanı kesmenin nafile bir ibâdet olduğunu söylemiştir.
Udhıye kurbanında aranan şartların aynen bu kurbanda da bulunması gerekir. Bu kurbanın eti çiğ olarak dağıtılabileceği gibi, pişirilerek ve kemikleri kırılarak veya kırılmadan da dağıtılabilir. Uygun görülen kişilerin davet edilerek onlara yedirilmesi de caizdir."[210]

Bazı Hükümler

1 . Kız veya erkek çocuğu dünyaya gelen bir kimse-nın şükür makamında *akıka adıyla bir kurban kesmesi meşru kılınmıştır. Haleften ve seleften ilim ehlinin ekserisinin görüşü budur. İmâm Mâlik (r.a.) bu mevzuda şöyle diyor: "Akîka konusunda biz Medîneliler arasında da ittifak vardır. Çocuğuna akîka kurbanı kesecek kimse kız ve erkek için ayrı ayrı birer kurban keser. Akıka vâcib değil, müstehap-tır. İnsanlar ötedenberi yapagelmişlerdir."[211]
Tâbîn'den Yahya el-Ensârî de "Benim yetiştiğim insanlar yeni doğan kız ve erkek çocukları için akîka kurbanı kesmeyi bırakmazlardı." demiştir.
Bu mevzuda İbn'ül-Mün'îr'de "Akîka kurbanı kesmeyi meşru görenler, Hanefî âlimleriyle İmâm Malik, İmâm Şafiî, İshâk ve Cumhuru ulemâ'-dır. Delilleri ise; mevzuumuzu teşkil eden babın hadisleri ile benzeri hadislerdir. Ancak akîka kurbanının hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Cumhuru ulema bunun sünnet olduğu görüşündedir" diyor.Akika'nın hükmünü 2839 numaralı hadîsin şerhinde inşallah açıklayacağız.

2. Akîka kurbanı olarak erkek çocuk için iki koyun, kız çocuk için de bir koyun kesilir. Sahabe ve Tabiînden olan âlimlerin ekserisi ile onların dışında kalan ulemanın pek çoğu bu görüştedir.
Ancak Hanefî âlimlçriyle İmâm Malik bu hususta kız ile oğlan arasında bir fark yoktur. Her ikisi için de birer koyun kesilir, demişlerdir. İbn Ömer ile Urve b. ez-Zübeyr de bu görüştedir. Nitekim şu iki hadis-i şerif, bunu açıkça ifâde etmektedir: "Abdullah b. Ömer, aile fertlerinden her isteyene akîka'dan verirdi. O, kız ve erkek hepsi için ayrı ayrı birer koyun keserdi."[212] "Urve b. ez-Zübeyr, âkîka olarak kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı birer koyun keserdi."[213] hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem Efendimizin de Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.) için akîka kurbanı olarak birer koyun kestiği ifade edilmektedir. Erkek çocuk için akîka kurbanı olarak iki koyun kesileceğini ifade eden cumhuru ulemaya göre "Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ile Hüseyin için akîka kurbanı olarak birer koyun kestiğini ifade eden 2841 numaralı hadis-i şerif muzdaribdir; çünkü Nesâi'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in Hazret-i Hasan ve Hüseyin (r.a.) için ikişer koç kurban ettiği ifade edilmektedir[214] Gerçi Nesâî'nin bu rivâyetindeki "iki koç" kelimesinin te'kid için tekrarlanmış olabileceği binaenaleyh, Hazret-i Hasan'la Hüseyin için kesilen akîka kurbanlarının dört koç değil de iki koçtan ibaret olduğu düşünülebilirse, de bu iki hadisin birini diğerine tercih etmek veya aralarını telif etmek mümkün olmadığından, bu hadisler muzdaribdir ve delil olma niteliğinden uzaktır. Eğer, gerçekten 2841 numaralı hadisin sübûtu kabul edilecek olursa o zaman, bir koyun kesmekle yetinmenin câizliğine iki koyun kesileceğini ifade eden sahih hadislerin çokluğuna bakarak da iki koyun kesmenin müstehap-lığına hükmetmek gerekir." Alimler, akîka kurbanının hangi hayvanlardan olabileceği konusunda da ihtilâfa düşmüşlerdir, Şafiî âlimlerinden bazıları ile İbn Hazm, mevzumuzü teşkil eden hadis-i şerifin zahirine sarılarak, akîka kurbanının sâdece davar cinsinden olan keçi ve koyundan kesilebileceğini sığır ve deve cinsinden akîka olamayacağını söylemişlerdir. Hanefî âlimlerine göre, kurban bayramında kurban edilmeye elverişli olan her koyun, akîka kurbanı olabilir.
Mâlikîlerle Şâfîîlere ve âlimlerin cumhuruna göre; kurban bayramında kurban edilmeye elverişli olan davar, sığır ve deve cinsinden her hayvan akîka kurbanı olarak kesilebilir. Delilleri ise Hz. Enes'in rivayet ettiği "Kimin bir çocuğu dünyaya gelirse onun için akika kurbanı olarak koyun, sığır ve deve cinsinden bir hayvan kessin."[215] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadisin senedinde Mus'ide b. el-Yesa' isminde yalancı bir râvî bulunduğundan bu hadis delil olamaz. Ahmed b. Hanbel (r.a.)ya göre; akîka kurbanı koyundan kesilebildiği gibi sığır ve deve cinsinden de kesilebilir. Bu hayvanların akîka kurbanı olarak kesilmesinin caiz olabilmesi için ortaklaşa değil sadece bir çocuk için kesilmiş olmaları şarttır.[216]

2835. ...Ümmû Kürz'den rivayet olunmuştur ki:
Ben Rasûlullah (s.a.)'ı;
"Kuşları yuvalarında (kendi hallerine) bırakınız." derken işittim ve (bir de);
"Erkek çocuk için iki, kız çocuk için de bir koyun" (kesiniz, kesilen koyunların) erkek veya dişi olmalarının sizce bir sakıncası yoktur." derken işittim.[217]

Açıklama

Konumuzla alakali bu hadis-i şerifte, iki husus üzerinde durulmaktadır.
1. Kuştan, yuvalarından uçurtarak onların sağa veya sola doğru uçmalarından manalar çıkarılması, yasaklanmakta ve onların lüzumsuz yere rahatsız edilmemeleri istenmektedir.
Bilindiği gibi, câhiliyye döneminde Araplar bir iş yapmak istedikleri zaman kuşları yuvalarından uçurturlar, eğer kuş sağ tarafa doğru uçarsa o işe başlarlar, sol tarafa doğru uçarsa bu işten vazgeçerlerdi. Rasûl-i Zîşan Efendimiz, "Kuşları yuvalarından (kendi hallerine) bırakınız." buyurmaları bu kabil adeti yıkmıştır.
2. Yeni doğan bir oğlan çocuğu için akika kurbanı olarak iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kesileceği bildirilmektedir. Mezhep İmamlarının bu mevzudaki görüşlerini 2839 nolu hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız.
Her ne kadar Ahmed b. Hanbel (r.a.) râvî Süfyan'ın bu hadisi rivayet ederken yanlışlık yaptığını, aslında Ubeydullah'ın bu hadîsi babasından değil Siba'dan rivayet ettiğini söylemişse de, Nesâî'nin rivayeti de bu hadisi doğruluyor, Hâkim bu hadisin senedinin sahîh olduğunu söylemiş ve Zehebî de *et-Telhîs* isimli eserinde Hakim'in bu görüşünü tasdik etmiştir.[218]

2836. ...Ümmü Kürz'den rivayet olunmuştur ki: Rasûlullah (s.a.): "Erkek çocuk için (akîka kurbanı olarak, yaşça) biribirine eşit olan iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun (kesilir)" buyurdu. Ebû Dâvûd der ki: İşte (sahih olan) hadis budur. (Bir önceki) Süfyan hadisi ise hatalıdır.[219]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir numara önce yine geçmişti; ancak bir numara önceki rivayetin senedinde Ubeydullah b. Ebî Ye-zîd ile Siba b. Sabit arasında Ebû Ubeydullah'ın babası, Ebû Yezîd vardı ibaresi yoktur.
Bu sebeple Musannif Ebû Dâvûd, bu iki hadis arasında bir mukayese yapmak lüzumunu hissetmiş ve yaptığı bu mukayese neticesinde mevzûumuzu teşkil eden hadisin senedinin doğru olduğu, bir önceki hadisin- senedininse hatalı olduğu hükmüne varmış ve metnin sonuna ilave ettiği talikte bu hükmü açıklamıştır.
Hadisin ihtiva ettiği meseleler ve fıkıh ulemasının bu hadisle ilgili görüşlerini 2839 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız. İnşallah.[220]

2837. ...Semüre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):
"Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için, kesilecek olan akîka kurbanı karşılığında (konmuş) bir rehine (gibi)dir. (Bu kurban kesildikten sonra çocuğun) başı traş edilir ve (kurbanın kanıyla) boyanır." buyurmuştur.

Katâde'ye (akika kurbanının kanı ile) çocuğun başını kana boyamanın nasıl yapıldığı sorulduğu zaman (şöyle) derdi: "Akîkayı kestiğin zaman ondan bir tüy alırsın, o tüyü (hayvanın boğazındaki kesilmiş ve kanamakta olan) can damarının karşısına tutarsın. Sonra (Kana boyanmış olan bu tüyü) çocuğun bıngıldağının üzerine koyarsın; nihayet (o tüyden) çocuğun başında iplik gibi (kanlar) ak(maya başl)ar. Daha sonra çocuğun başı yıkanır ve traş edilir. Ebû Dâvud der ki: (Metinde geçen) şu (çocuğun başı kurbanın kanıyla) boyanır (sözü) Hem-mam'dan (gelen) hata(lı bir rivâyet)tir. Bu söz(ün rivayetinde) Hem-mam'a ters düşüldü. Bu (çelişki) Hemmam'dan gelen bir hatadan (doğ-makta)dır. (Bu sözü) Hemmam "yüdernmâ = kana boyanır" diye rivayet ederken (Hemmam'ın dışındaki râvîler) "yüsemmâ =isimlendirilir" diye rivayet etmişlerdir. (Hemmam'in) bu (rivayeti) alınamaz.[221]

Açıklama

Metinde geçen, "Her çocuk akîka kurbanı karşılığında rehinedir." cümlesine çeşitli manalar verilmiştir. Bazılarına göre; bu cümle "Çocuk için mutlaka bir akîka kurbanı kesmek gerekir. Akîka kurbanı terk edilemez," anlamına gelmektedir. Binaenaleyh bu cümlede yeni doğan çocuk için kesilecek kurban alacaklının elinde bulunan bir rehineye benzetilmiştir. Alacaklının elinden alınmadıkça, rehineden faydalanmanın mümkün olmadığı gibi akîka kurbanı kesilmedikçe de Allah'ın nimeti olan bu çocuktan hayırlı neticeler almak ve çocuk nimetinin şükrünü eda etmek mümkün olmaz. Bu nimetin şükrünü eda etmek için, mutlaka akîka kurbanı kesmek gerekir. Akîkamn vacip olduğunu söyleyenler cümleye bu manayı vermişlerdir.
Hattâbi'nin de ifâde ettiği gibi, bu vzüda söylenenlerin en güzeli Ah-med b. Hanbel (r.a.)'mn şu sözüdür: "A .ikanın rehine olması çocuğun öbür dünyada şefaatçi olmasıyla ilgilidir. Binâenaleyh çocuğu doğan bir kişi aki-ka kurbanı kesmeden ölecek olursa, o çocuk âhirette ebeveynine şefaatçi olamaz; ancak çocuk akîka kurbanından sonra ölmüşse o zaman ebeveynine şefaatçi olur. Bazılarına göre; akîka, çocuğu şeytanın tasallutundan kurtarır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; Atâ el-Horasânî de cümleye bu manâyı vermiştir.
Musannif EbûDâvûd, Hemmâm'ın bu hadiste geçen "yüdemmâ = kana boyanır." kelimesini rivayet ederken yanıldığını bu kelimenin aslının "yü-semmâ = isim verilir" olduğunu, nitekim Hemmâm'ın dışındaki râvîlerin bu kelimeyi "Yüsemmâ" şeklinde rivayet ettiklerini söylemektedir.
Gerçekten Hemmâm bu rivayetinde yanılmıştır. Gerçek olan diğer ra-vilerin rivayetidir. Katâde'nin yapmış olduğu açıklama ise İslâmî uygulama ile değil, câhiliyye dönemindeki Arapların uygulamasıyla ilgilidir.[222]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun doğumunun yedinci günü, akîka kur-banı kesmek sünnettir. Ancak bu kurbanın çocuğun doğumundan ne kadar zaman sonra kesildiğine dair farklı görüşler vardır. Hanefi âlimleriyle İmâm Şafiî ve İmam Malik'e göre; çocuğun vücûdunun tümü annesinin rahminden çıkıp dünyaya geldiği andan itibaren akîka kurbanı kesmenin vakti girmiş olur. Malikilere göre; akika kurbanı kesme vakti, çocuğun doğumunun ikinci günü girer. Ancak çocuk fecrin doğmasından önce dünyaya gelmişse fecrden önceki gün de hesaba katılır.
Hanbeli âlimlerinden Ibn Kudemâ, El-Muğnî isimli eserinde şöyle diyor: "Sünnet olan akika kurbanını doğumun yedinci gününde kesmektir. Fakat, çocuk (yedinci günden önce veya yedinci günde) ölecek olursa bu kurban, doğumun on dördüncü gününde kesilir. Eğer çocuk bu süre zarfında ölecek olursa o zaman doğumun yirmi birinci gününde kesilir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) ile İshak da bu görüştedirler. Esasen biz akikanın meşru olduğunu kabul eden âlimler arasında akika kurbanını doğumun yedinci gününde kesmenin müstehap olduğunda herhangi bir ihtilaf bilmiyoruz. Yani bu mevzuda ihtilaf yoktur. Fakat çocuğun ölmesi halinde bu kurbanın doğumun on dördüncü yahut da yirmi birinci günü kesilmesi meselesine gelince, bu meselede delil Hz. Aişe'nin sözüdür.[223] Bu gibi bir meselelerde Hz. Aişe'nin kendiliğinden bir söz söylemesi mümkün olmadığına göre; Hz. Aişe'nin bu sözü bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadise veya O'ndan gördüğü bir uygulamaya istinaden söylemiş olduğunu kabul etmek icab eder.Yine Malikiler'e göre; akikanın, sözü geçen günlerden önce kesilmesi de caizdir.Şurasını da ilave edelim ki, Malİkiler'in delilini teşkil eden Hz. Aişe hadisinin senedinde çok yanılmakla meşhur olan İbrahim b. Müslim el-Mekkî bulunduğu için bu hadis zayıftır.[224] Ancak şurası bir gerçektir ki gerek çocuğun sıhhati yönünden ve gerekse ailesinin zamanının müsaitliği cihetinden akika için en uygun zaman çocuğun doğumunun yedinci günüdür. Bu kurbanı kesme görevinin kime düştüğü konusunda âlimler arasında ihtilaflıdır.
Hanefi ulemasıyla İmam Şafiî ve Ahmed'e göre; kurbanı kesme görevi çocuğun rızkını temin etmekle görevli olan kişiye düşer.
Malikilere göre, bu kurbanı kesmek için herhangi bir şahıs belirlenmiş değildir. Herhangi bir şahıs kesebilir. Hz Aişe'den rivayet edildiğine göre; Rasûlü Ekrem Efendimiz, Hz. Hasan ve Hüseyin için birer kurban kesmiş ve keserken "-Bismillâhi vellâhü ekber Allâhümme leke ve ileyke akîkatü fülânin = Allah'ın ismiyle, Allah en büyüktür. Ey AI la hım falancanın aki-kası ancak senin içindir ve sanadır." diye dua edilmesini emretmiştir.[225]
2 . Yeni doğan bir çocuğun başındaki ana tülerini, doğumunun yedinci gününde traş etmek müstehaptır. Bu meselede âlimlerin hepsi ittifak etmişlerdir. Çünkü bu saçlar ana rahmindeki kana bulanmışlardır. Bu sebeple Rasul-i Zîşan Efendimiz: "Çocuğun başındaki saçları kesiniz."[226] buyurmuştur.
3. Çocuğun başını akîka kurbanının kanıyla boyamak meşrudur. Hasan-ı Basrî (r.a.) mevzûuhıuzu teşkil eden bu hadisin zahirine sarılarak, çocuğun başını akîkanın kanıyla boyamanın meşru olduğunu söylemiştir. Katâde ile İbn Hazm da bu görüştedirler. İbn Hazm, İbn Ömer'le Atâ'nın da bu görüşte olduklarını söylemiştir.
Hanefî alimleriyle İmâm Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshak ve Cumhur ulemâ ise, bunun cahiliyye adeti olduğunu ve İslâmiyetin bu adeti iptal ettiğini söylemişlerdir.[227]

2838. ... Semura b. Cündüb'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akîka kurbanı karşılığında (konulmuş) bir rehine (gibi)dir ve (akika kurbanı) kesildikten sonra (çocuğun başı) traş edilir ve (kendisine) isim verilir."
Ebû Dâvûd der ki: (Metinde geçen) "yüsemmâ = isim verilir" (rivayeti) çok sağlamdır. Nitekim (bu kelimeyi) Sellam b. Ebi Muti, Katâde'den îyâs £. Dağfel ile Eş'âs de el-Hasan(-i Basrî) 'den aynı şekilde (yüsemmâ diye) rivayet etti(ler.)[228]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonuna ilâve ettiği acık-lamasında geçen esahh kelimesi, aslında ism-i tafdiyl olmakla beraber, burada ism-i tafdiyl anlamında değil mübalağa manasında kullanılmıştır. Musannifin bu kelimeyi ism-i tafdiyl manasında kullandığı kabul edilirse, o zaman metinde geçen yüsemmâ rivayetinin bir önceki hadiste geçen yüdemma rivayetinden daha sağlam olduğu manası çıkar ki bu, Musannifin iki rivayeti mukayese ettiği ve bunlardan bir önceki rivayeti sahih, mevzuumuzu teşkil eden hadisteki rivayeti ise daha sahih bulduğu anlamına gelir. Oysa musannif bir önceki hadisin ta'likinde, orada geçen yüdemma rivayetinin Hemmam'a ait bir hata olduğunu, bunda asla doğruluk payı bulunmadığını, doğru olan rivayetin yüsemma şeklindeki rivayet olduğunu açıkça ifade etmişti. İşte biz bu gerçeği göz önünde bulundurarak ta'likte geçen "esahh" kelimesini "daha sahih" şeklinde değil de "çok sağlam" şeklinde tercüme ettik.
Yine Musannifin açıkladığına göre; bu kelimeyi Sellam b. Ebî Mutî ile Iyas b. Dağfel ve Eş'as de "yüsemmâ" şeklinde rivayet etmişlerdir.[229]

Bazı Hükümler

1. Yeni doğan bir çocuğun, doğumunun yedinci gü-nünde bir akıka kurbanı kesilmesi, aynı gun çocuğun saçlarının traş edilmesi ve çocuğa isim vermenin de yine doğumunun yedinci gününe kadar tehir edilmesi, Rasul-u Zişan Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.
2. Ancak fakirlik gibi meşru bir sebepten dolayı akika kurbanı kesmeye gücü yetmeyen kimseler, çocuğa doğum gününün sabahından itibaren isim verebilirler. Nitekim Buhari, Sâhihî'nin 71 nolu akika bölümünün birinci bâ-bındaki hadislerden bu hükmü çıkarmış ve sözü geçen baba "yeni doğan bir çocuğa o günün sabahında isim verilmesi" adını vermiştir.
Hafız İbn Hacer'in sözü geçen babın şerhinde açıkladığı gibi, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, sevgili oğlu Hz. İbrahim'e akika kurbanı kesemediği gibi İbrahim b. Ebî Musa ve Abdullah b. Ebî Talha için de akika kurbanı kesilmemiş ve dolayısıyla bunların isimleri doğumlarının yedinci gününe kadar tehir edilmemiştir.
Bu mevzuda Buhâri'nin rivayet ettiği bir hadisi şerif, şu mealdedir: "Benim bir çocuğum dünyaya gelmişti. Onu hemen alıp Peygamber'e getirdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber önce çocuğa İbrahim ismini verdi. Sonra da damağına hurma sürüp ona bereketle dua etti ve bana geri verdi."[230]
Hafız İbn Hacer'in de açıkladığı gibi, bu hadis çocuğa isim koymakla acele etmenin lüzumunu ve eğer akika kurbanını kesmeyecekse isim koymak için yedinci günü beklemek gerekmediğini ifade eder.
Çocuğa isim vermek için doğumunun yedinci gününü beklemeye lüzum olmadığını ifade eden hadislerden biri şu mealdedir: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Bu akşam benim bir oğlum dünyaya geldi. Ona babamın adını koydum; İbrahim."[231]
Fâide: a. Doğumunun yedinci gününde çocuğun saçlarını traş edip ağırlığınca gümüş dağıtmak da sünnettir. Nitekim "Rasûrüllah (s.a.)'ın kızı Fa-tıma, Hasan ile Hüseyin'in Zeyneb ve Ümmü Gülsüm'ün saçlarını tartarak onların ağırlığınca gümüş tasadduk etti."[232] mealindeki hadis-i şerif bunu açıkça ifade etmektedir. Bu mevzuda Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir:
"- Rasûlullah (s.a.v.) Hasan(ın doğumu) için bir koyun kurban etti ve;
"Ey Fatıma Hasan'ın saçını traş et ve ağırlığınca gümüş tasadduk et." buyurdu. Bunun üzerine Fatıma (kesilen)* saçı tarttı. Saçın ağırlığı bir dirhemdi veya bir dirhemden biraz eksikti."[233]
Bu mevzuda Hafız îbn Hacer şöyle diyor: "Çocuğun saçlarının kesildikten sonra onların ağırlığınca dağıtılması gereken şeyin gümüş olduğunda bütün rivayetler ittifak ettiği halde Râfiî b. Abbas'dan rivayet edilen "Çocuk hakkında doğumunun yedinci gününde yapılacak yedi sünnet vardır.
"**1.** İsim vermek
2. Sünnet ettirmek,
3. Başını ve şâir kısımlarını temizlemek, .
4. Kulağını delmek,
5. Akika kurbanı kesmek,
6. Başını bu kurbanın kanıyla boyamak,
7. Ana tüylerinin ağırlığınca altın dağıtmak."[234]
mealindeki hadise dayanarak" Çocuğun saçlarının ağırlığı miktarınca altın tasadduk etmenin müstehak olduğunu" söylemiştir. Oysa bu hadisin senedinde zayıf bir ravi olan Revâa b. el-Cerrah vardır.
b. Çocuğa Abdullah, Abdurrahman gibi güzel isimler verilmek halkın dilinde bozulup çirkin bir hal alacak isimlerden kaçınmaktır. Çünk insanlar ahirette bu dünyadaki isimleriyle çağırılacaklardır. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, bu dünyada devamlı olarak güzel isimleri iyiye yorduğuna ve çirkin isimlerden hoşlanmayıp onları değiştirdiğine göre, ahirette de insanların güzel isimlerinin amellerinin iyi sonuç vermesine sebep olması mümkündür. Esasen bazı kimseler, isimle müsemma arasında fevkalade bir ilgi bulunduğunu keşfetmişlerdir. Meselâ İyâs b. Muâviye (r.a.) bir insanı görünce onun isminin ne

olduğunu derhal keşfederdi. İşte isimle müsemma arasında bu ilişkiden dolayıdır ki; Rasulü Zişan Efendimize, Ahmed, Muhammed, Mahmud
gibi onun fevkalade övülmeye lâyık bir kimse olduğunu ifade eden isimler nasib olurken el-Hakem b. Hişam'a Ebû Cehil, Abdüluzzâ'ya da Ebû Le-heb künyesi nasib olmuştur.[235]
c. Çocuk doğar doğmaz sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okunmalıdır. Bu onu cin tasallutundan kurtarır. Nitekim bu mevzuda gelen bir hadis-i şerif şu mealdedir:
Ebû Râfi' (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki: "Ali'nin oğlu Hasan, Fatıma (r.anha)dan doğduğu zaman Rasûlüllah (s.a.)'in onun kulağına namaz ezanı gibi ezan okuduğunu gördüm."[236]

2839. ...Selmân b. Amr'ed-Dabbiyyi'den demiştir ki:
Rasûlüllah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
(Yeni doğan her) bebekle beraber bir akîka bulunur. Öyleyse her yeni doğan çocuk için bir akîka kurbanı kanı akıtınız ve kendisinden ezayı kaldırın."[237]

Açıklama

Metinde geçen gulam kelimesinin asıl mânâsı erkek çocuk-. tur. Fakat âlimlerin çoğu bunu erkek ve kız çocuğuna şümullü şekilde yorumladıkları için, biz bunu bebek diye terceme ettik. Hasan-ı Basrî ile Katâde bunu erkek çocuğu manasına yorumlayarak, kız çocuğu için akîka isimli kurban kesilmez, demişlerdir. Ama âlimler, bunu genel manaya yorumlayarak ve diğer hadisleri delil göstererek kız çocuğu için de akika kesilir, demiştir.
Hadisin: "Bebekle beraber bir akika bulunur.” cümlesinde geçen akika kelimesiyle neyin kasdedildiği hususunda iki ihtimal vardır:
Birinci ve zahir olan ihtimale göre, bu kelime ile bebeğin saçı kasdedil-miştir. Hadisin son cümlesinde bulunan Ezâ da saç manasına yorumlanrmştır. Hadisten kasdedilen mana şöyledir: Bebek doğarken başında saç bulunur. Siz onun adına bir akika kurbanı kesiniz ve çocuğun saçını traş ediniz.
Hasan-ı Basrî, Esmaî ve Muhammed b. Şirin Ezâ kelimesini bebeğin başındaki saç manasına yorumlamışlardır.
İkinci ihtimale göre; hadiste bulunan akika kelimesiyle, akika denilen kurban kasdedilmiştir. Akika denilen kurbanın bebekle beraber olmasının manası, bebeğin kurban kesmeye sebeb ve vesile olmasıdır.
Hadiste geçen Eza kelimesinin bebeğin saçına inhisar ettirilmeyip genel manaya yorumlanması ihtimali de vardır. Bu takdirde kasdedilen mana, bebeğin saçını tıraş etmek sünnet ettirmek ve ana rahminde kendisine bulaşmış, bulaşıktan temizlemektir.[238]

Bazı Hükümler

1. Hadisin zahirine göre, erkek çocuk için akika kurbanı kesilir, kız çocuğu için kesilmez. Hasan-ı Barsı ile Katâde bu hadisin zahirine sarılmışlarsa da alimlerin büyük çoğunluğu diğer hadisleri delil göstererek kız çocuğu için de akika kurbanını kesmenin meşruluğuna hükmederek bu hadisteki 'gulam' kelimesini bebek diye yorumlamışlardır.[239]
2. Hadisteki akika kurbanının kesilmesi emredildiği için Hasan-ı Basrî ile Zahiriye Mezhebi mensupları, akika kesmenin vacipliğine hükmetmişlerdir. İmâm Mâlik ile İmâm Ahmed, İshak ve Ebû Sevr'e göre ise bu hadisteki emir nedb içindir. Dolayısıyla akika kurbanı kesmek vacip değil sünnettir.
Bezl'ül-Mechûd yazarı, Hanefî âlimlerinin bu mevzûdaki görüşlerini şövle özetliyor: "el-Bedâyi yazarı el-Kasânî Hz. Âişe'nin "Ramazan orucunun kendinden önceki oruçları, guslün kendinden önceki gusülieri neshettiği gibi, ud-hiye kurbanı da kendinden önceki kurbanları neshetmiştir."[240] sözüne dayanarak akika kurbanının neshedildiğini söylemiş, sünnetliğini reddetmiş ve akika kurbanı kesmenin mekruh oludğunu ifade etmiştir.
Fetâvâ-yı Hindiyye yazarı da akika kurbanı kesmenin caiz olduğunu söylemekle beraber, sünnet ve vacip olamayacağını kesin bir dille ifâde etmiştir. İmâm Muhammed de el-Muvatta isimli eserinde akika kurbanımnn nesh edildiğini vurgularken, Hanefî âlimlerinin müteahhirîninden olan İbn Âbi-dîn, akika kurbanı kesmenin müstehap olduğunu ifade etmiştir. el-Becîrem ise onun bizim hakkımızda sünnet Hz. Peygamber hakkında ise vacib olduğunu savunmuştur..." Gerçek olan şu ki Hz. Ebû Hanîfe*ye.göre ve dolayısıyla hanefî mezhebine göre Akika kurbanı kesmek müstehabdır.[241]
Hanefî âlimlerinden akika kurbanı kesmenin meşruluğunu reddedenlerin delili ise, Amr b. Şuayb'den rivayet edilen "Rasûlullah (s.a.v.) efendimizden akika hakkında soruldu da; akîkaları sevmem buyurdu." mealindeki hadis-i şeriftir.
Akika'nm sünnet ve müstehap olduğunu kabul edenlere göre, bu hadis-i şerif delil alınacak kuvvette değildir. Aynı zamanda aki-kanın meşruiyetini inkara delil seçilmesi doğru olmaz. Amr b. Şu-ayb'in babasından rivayet ettiği hadiste, "Rasûlullah (s.a) Efendimizin 'Akîkayı sevmem ve benimsemem. buyurmasına gelince, hadisin siyakı, vürûd sebepleri akîkanın sünnet ve müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü hadisin lafzı şöyledir: "Rasûlullah (s.a.) Efendimizden akîkadan soruldu, o da "akikaları sevmem" diye cevap verdi." Bununla akika isminden hoşlanmadığım, zebîhaya akîka denilmesinin hoş bir tabir olmayacağını bildirmek ister gibi bir arzusu bulunduğunu ifade etmiştir.[242] Çünkü 2842 nolu hadis-i şerifte de açıklanacağı gibi bu kelime anne ve babaya isyan manasına gelen 'Ukuk’ kökünden türetilmiştir.
Yukarıdaki rivayet ve görüşleri özetleyecek olursak; çocuk için akika kesmek müstehaptır. Müctehid İmamların cumhuru ve fakihlerin ekseriyeti bunu böyle kabul etmiştir. Babaya gereken, çocuğu dünyaya gelince, malî imkanı elverirse, Rasûlullah (s.a.) Efendimizin bu sünnetini yaşatmaktır, tâ ki Allah (c.c.) yanında ecre nail olup faziletten nasibini almış olsun. Aynı zamanda bununla, ülfet, muhabbet ve sosyal irtibatı yakınları, komşuları ve dostları arasında artırsın. Çünkü akika vesilesiyle dostlar, yakınlar hem çocuğun doğmasına sevinecekler hem de bir arada kaynaşıp sıcak bir hava meydana

getirecekler; yani birbirlerine daha sıcak ve samimi duygu hissedecekler ve böylece sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı paylaşmış olacaklar..."[243]

2840. ...Hasan(-ı Basrî)nin (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur. Bir önceki hadiste geçen) "Ezayı kaldırmak" (sözünden maksat yeni doğan çocuğun) "başı(nı) traş etmektir."[244]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte geçen ezayı kaldırmak tabirine Hasan-ı Basrî (r.a.) yeni doğan çocuğun başındaki ana tüylerini traş etmek manası vermiştir.
İbn Sîrin (r.a.) de "şayet ezâ'nın kaldırılmasından maksat çocuğun saçının traşı değilse başka ne olabilir?" diyerek bu konuda Hasan-ı Basrî'nin görüşüne katılmıştır; el-Esmâ'î ise; söz konusu tabirden çocuğun saçlarını traş etmenin kasdedilmiş olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir.
Her ne kadar sözü geçen alimler "ezayı kaldırmak" tabirine bu manayı vermişlerse de 2838 numaralı hadisin şerhinde mealini sunduğumuz İbn Ab-bas'dan rivayet edilen hadis-i şerif nazar-ı dikkate alınırsa, bu ta'biri sadece çocuğun baş traşına hasretmenin doğru olmayacağı onun, çocuğun altının temizliğinden çocuk bakımıyla ilgili diğer temizliklere kadar varan geniş kapsamlı bir mana ifade ettiği anlaşılır.[245]

2841. ...İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a.) Hz. Hasan ile Hüseyin için akîka kurbanı olarak birer koç kurban kesmiştir.[246]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, erkek çocuk için iki akika kurbanı kes mek, bir akika kurbanı kesmekten daha faziletli olmakla
beraber, aslında kız çocuğu gibi erkek çocuğu için de bir akika kurbanı kesilir diyen İmam Malik'le Hanefî ulemasının delilidir.
Ancak 2834 nolu hadis-i şerifin şerhinde etraflıca açıkladığımız gibi, 2834, 2835, 2836 nolu hadis-i şerifleri delil getirerek erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için de bir akika kurbanı kesilir diyen cumhur ulemaya göre; konumuzla alakalı bu hadis-i şerif, muzdaribdir; çünkü bu hadis Nesâî'nin Süneni'nde "Rasûlullah (s.a.) Hasan ve Hüseyin (r.a.) için ikişer koç kesti." anlamına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur.
Hulâsa, cumhuru ulemaya göre; Allah c.c. erkek çocuğa verdiği kuvvet, bedeni güç ve evin yükünü taşıma, sorumluluğunu yüklenme ve aile içinde sağladığı otorite gibi özelliklerinden dolayı erkek çocuğu için iki, kız çocuğu içinse bir akika kurbanı kesmek meşru kılınmıştır. Binaenaleyh Allah c.c. kime maddi imkan vermişse erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için de bir koyunu akika olarak kesmelidir. Çünkü bu hususta Rasûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin de tavsiyeleri böyledir. Kimin maddi durumu vasat bir ölçüdeyse veya bundan daha aşağı bir seviyede bulunuyorsa, o takdirde erkek ve kız çocuklarından her biri için bir koyun kâfî gelir. Kişi akika konusunu bu şekilde yerine getirirse, ecirden nasibini alır, sünneti gerçekleştirmiş olur.[247]

2842. ... (Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As'-ın) dedesinden demiştir ki:
Peygamber (s.a.) akika'dan soruldu da:
"Allah (bu kelimenin manası olan) anne ve babaya isyanı sevmez." dedi. (Hz. Peygamber duymuş olduğu) bu isimden hoşlanmamış gibiydi ve (sözlerine devamla);
"Kimin bir çocuğu doğar da o çocuk için bir kurban kesmek isterse oğlan çocuğu için aynı yaşta iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kessin." buyurdu. Bir de fera' (kurbanın)dan soruldu (bu soruyu da)
"Fera' haktır, (fakat fera' kurbanı olarak kesmek istediğiniz deve yavrusunu) kuvvetli ve etli genç bir deve oluncaya kadar, yani iki ya da üç yaşına girinceye kadar, bekletmeniz ve ondan sonra ona (döllenmeye muhtaç) bir dişi deve getirmen(iz) yahut da Allah yolunda ona yük vurman(ız) onu (şimdi) kesip de zayıflıktan etinin yününe yapışıp kalmasından ve (annesinin sütüyle doldurmakta olduğunuz) kabım(zı artık ona bir daha süt sağamayacağınız İçin) ters çevirip yere kapatı-vermen(iz)den, (yavrusuz, kalan) deveni(zi) de şaşkın bırakman(ız)dan daha hayırlıdır.[248]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, akîkanın vacip olmayıp müstehab olduğunu söyleyen cumhur ulemânın delilidir. Sözü geçen ulemaya göre eğer, akika vacio olsaydı, onun vücûbiyeti her halde dinde açıkça bilinirdi. Aynı zamanda böyle bir hüküm rhevcud olsaydı,Rasûlullah (s.a.) delile dayanak olacak ölçü ve anlamda genel bir açıklama yapar, yeterli bir beyanda bulunurdu da artık özür diye bir şey kalmazdı.
Oysa Rasûlullah (s.a.)
"Kimin bir çocuğu doğar da o da ondan yana bir nüsük (akika kurbanı kesmek) arzusunda olursa o takdirde onu yerine getirsin." buyurarak akika konusunu, onu yerine getirecek kişinin arzu ve hevesine bırakmıştır.[249]

Bazı Hükümler

1. Çocuğu dünyaya gelen bir kimsenin şükür makammda kesmiş olduğu kurbana akika kurbanı demek mekruhtur. Her ne

kadar Rasûlü-ü Ekrem 2837, 2838, ve 2839 no.h hadisi şeriflerde bu kurbandan akika kurbanı diye bahsetmişse de Rasûl-ü Zîşan Efendimiz söz konusu kurban hakkında bu tabiri kullanmış olması, bu tabiri kullanmanın kerahetini ortadan kaldırmaz. Çünkü Rasûl-i Zişan Efendimiz, mevzuu halka anlatabilmek için onların bildiği tabirleri kullanmak mecburiyetinde kaldığı için akika tabirini kullanmıştır. Eğer bu ta'biri kullanmasaydı bu mevzuu halka anlatamayacaktı. Halkın bildiği tabiri kullanarak mevzuu onlara anlattıktan sonradır ki bu tabiri tenkide sıra gelmiş ve akika tabirinin anaya ve babaya isyan etmek demek olan ukuk kelimesiyle aynı kökten geldiği için Allah'ın bu ismi sevmediğini bildirmiş ve bu tabir yerine niisk tabirini kullanmanın daha doğru olacağına dikkatleri çekmiştir.
2. Çocuğu doğan bir kimsenin şükür için bir kurban kesmesi vacip değildir, müstehabdır.
3. el-Fera' kurbanı kesmek meşrudur. Ancak 'el-Fera' kurbanının iyice etlenmesi ve kuvvetlenmesi için iki ya da üç yaşına girinceye kadar ve üzerine bir yük yükleyip Allah yolunda bir işte kullanıncaya kadar kesilmeyip bekletilmesi müstehaptır. Nitekim 2830 numaralı hadisin şerhinde etraflıca açıklamıştık.[250]

2843. ...Abdullah b. Büreyde dedi ki: Ben (babam) Büreyde'yi (şöyle) derken işittim:
"Biz câhiliyye devrinde iken birimizin bir çocuğu.dünyaya geldiği vakit bir koyun keserdik ve kanını çocuğun başına sürerdik. Niha-f yet (yüce) Allah İslam'ı getirince (doğan çocuklar için) bir koyun kesmeye ve başını traş edip za'feranla kokulamaya başladık."[251]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yeni doğan bir çocuğun başını kurbanın kanıyla boyamanın cahiliyyet âdetlerinden olduğu ve İslâmiyet'in bu âdeti iptal ettiğini ifade etmektedir. Nitekim Buharî'nin, Rasûl-ü Zîşân Efendimiz'in:
"Çocuğun başına kurbanın kanı yerine "halûk" denilen güzel kokuyu sürünüz."[252] buyurduğuna dair Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis-i şerif de bu gerçeği teyid etmektedir..
Yine mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, yeni dünyaya gelen bir çocuğun başına za'feran gibi güzel kokular sürmenin müstehap olduğuna da delalet etmektedir.[253]

AV BÖLÜMÜ

Av Bölümü[254]

Av Eti yenen veya yenmeyen vahşi hayvanlar av hayvanlarıdır. Böyle bir hayvanı hareketsiz bırakarak elde etmeye avlama denir. Eti yenmeyen av hayvanları derisinden, yününden ve kıllarından faydalanmak için veya zararından korunmak için avlanırlar. İslâm'da gerek kara[255] ve gerekse deniz[256] avcılığı helaldir. Ancak sırf eğlence maksadıyla avlanmak caiz olmakla birlikte hoş görülmemiştir, mekruhtur.
Yalnız hac için ihramda bulunan kimse avlanamaz. Bir de Mekke hareminin içinde avlanmak herkese haramdır.
Av, ya eğitilmiş, köpek, doğan, atmaca, şahin gibi bir hayvan vasıtasıyla veya bir yara meydana getirecek silah ile yahut da tuzak, ağ kurmak v.s. şekillerde yapılır.
Avlanan hayvanlar neresinden yaralanıp öldürülürse öldürülsün boğazlanmış sayılır. Ancak canlı olarak ele geçerse usulüne göre boğazından kesilir.
Av etinin yenmesinin helal olabilmesi için gerekli şartlar:
1- Avcıda bulunması gereken şartlar:
a . Hayvan boğazlamaya ehil kimse (müslüman veya kitabî) olmak. Müslüman veya ehli kitap olmayan kişinin avladığı hayvanın eti yenmez.
b. Silah atma veya avı yakalayacak hayvanı salıverme işi bizzat avcı tarafından yapılmak.
c. Avcı, hayvanı gönderirken veya ateş ederken kendisine ava ehil olmayan birisinin ortak olmaması.
d. Kasten besmeleyi terketmemek.
e. Silahı attıktan veya hayvanı salıverdikten sonra baş.;a bir işle meşgul olmamak.
2. Avlanacak hayvanda bulunması gereken şartlar:
a. Haşarat cinsinden olmamak.
b. Balıktan başka deniz hayvanından olmamak.
c. Vahşi bir hayvan olmak.
d. Eti yenen hayvan olmak.
e. Av tesiri ile ölmüş olmak.
Vurulan av kaybolup da bir iki gün sonra bulunduğunda avın üzerinde yalnız av sahibinin yaralama eseri bulunursa eti yenilebilir.
Av vurulduktan sonra suya düşerse- boğulma ihtimalinden dolayı- helal olmaz.
3. Av hayvanında bulunması gereken şartlar:
a. Av için eğitilmiş olmak.
b. Salıverildiğinde doğruca ava gitmek.
c. Avlamayı eğitilmemiş başka hayvanlarla yapmamak.
d. Yakaladığı hayvanı yaralayarak öldürmüş olmak.
e. Avladığı hayvandan yememiş olmak.[257]

21-22. Av Ve Başka İşler İçin Köpek Taşımak

2844... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim çoban köpeği ile (eğitilmiş) av ve ekin köpeği dışında bir köpek taşırsa (o kimsenin) sevabından hergün bir kîrât eksilir."[258]

Açıklama

Hadis-i şerifte davar ya da sığır sürüsü gibi kırda otlatılan hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve kendisiyle av avlamak gayeleri dışında bir köpek beslemenin, her gün bu köpeği besleyenin seVablarından bir kırat sevabın azalmasına sebeb olacağı ifade edilmektedir. Burada kırât'tan maksat mikdanm sadece Allah'ın bildiği bizce meçhul olan büyük bir ölçüdür. 3168 nolu hadis-i şerifte olduğu gibi burada da bu kelimeyle en az Uhud dağı büyüklüğünde bir miktarın kastedilmiş olması ihtimali yanında, bizce tamamen meçhul olan bir miktarın kastedilmiş olması ihtimali de vardir. Çünkü sözü geçen hadis faziletle ilgili mevzumuzu teşkil eden hadis ise ukubetle ilgilidir. Bilindiği gibi faziletle ukubet mukayese edilemez. Zira ukebetler sınırlıdır. Allah'ın fazlü ihsanı ise çok geniştir. Konumuzla alakalı hadis-i şerifte geçen kırat kelimesi bazı hadislerde "kıratan: iki kirat" şeklinde rivayet olunmuştur.[259]
Bu rivayetlerin farklı oluşu şöyle açıklanmıştır:
"Bu iki rivayet iki ayrı köpek türüne ait olabileceği gibi bu türlerden eziyeti daha az olanın her gün sahibinin bir kıratlık sevabını, eziyeti daha çok olanın da iki kıratlık sevabını eksilteceği düşünülebilir.
Âlimlerden bazılarına göre; eziyeti daha çok olan köpeği beslemekten dolayı hergün eksilecek olan iki kırattan biri gündüz amellerine diğeri de gece amellerine aittir. Bu iki kırattan birinin farzlara diğerinin de nafilelere ait olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, bir kıratın zararın en azını iki kıratın da en çoğunu ifade ettiğini söyleyenler de vardır.
Bazılarına göre; günde iki kıratlık sevabı azalanlar Medine-i Münevvere'de köpek besleyenler, bir kıratlık sevabı azalanlar da Medine-i Münevvere dışında köpek besleyenlerdir.
Ancak bu açıklamalar sahibinin eskiden kazanılmış sevabları bulunduğu kabul edilerek yapılmıştır. Bu izahlarda kazanılmış sevabı bulunmayan kimselerin durumlarıyla ilgili bir açıklık yoktur. Esasen seyyie karşılığında hasenelerin eksilmesi görüşüne ehl-i sünnet mezhebinde yer olmadığından bu hadisi lüzumsuz yere köpek besleyenin sevabının eksileceği manasına değil de, lüzumsuz yere köpek beslemenin yasaklığı manasına hamletmek uygun olur. Hatta hadisteki; lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevablarından azalacak olan iki kıratlık sevabın gelecekte kazanacağı sevablarla ilgili olduğunu ve Cenab-ı Hakkın o kimselerin işleyecekleri hasenelerin sevabını verirken bir veya iki kıratını kısarak vereceğini kabul etmek daha doğru olur. Çünkü bu izahta seyyieler karşılığında hasenelerin ibtal edileceği gibi ehl-i sünnet vel-cemaat mezhebine ters düşen bir unsur yoktur. Netice olarak çıkan mana şudur ki: Cenab-ı Hak misafirin ve dilencinin eve gelmesini kovan pis bir hayvanı lüzumsuz yere besleyen bir kimseyi amellerin karşılığı olarak vereceği kat kat sevabı bir ya da iki kırat vermek suretiyle cezalandırır.[260]
Bazılarına göre; lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevabından eksile-cek olan miktarın rivayetlerin bir kısmında iki kırat olarak ifade edilirken bir kısmında bir kırat olarak ifade edilmesi, ravüerin bir kısmının Resulü Ekrem Efendimizden bu miktarı bir kırat olarak işitmişken başka ravilerin de başka bir zamanda Resûl-ü Ekrem Efendimizden bu miktarı iki kırat olarak işitmesi, her ravinin işittiğini rivayet etmesinden ileri gelmiştir.
Bu izaha göre, Resulü Ekrem önce bu miktarın bir kırat olduğunu ifade ederek zararın en azını haber vermiş, sonra halkı daha şiddetli bir şekilde uyarabilmek için zararın en çoğunu ifade etmek maksadıyla bu zararın en fazlasını haber vermiştir.
Bazıları da "rivayetlerde fazlalığı almak esastır. Çünkü fazlalığı rivayet eden ravi Öbürlerinin duymadığını duymuş demektir. Bu bakımdan s*»z konusu farklı iki rivayetten sevablardan kaybedilecek miktarın iki kırat olduğunu ifade eden rivayeti almak kaide icabıdır." demişlerdir.
Lüzumsuz yere köpek beslemenin, bu şekilde cezalandırılmasına gelince; bunun sebebi köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanmadan temizlenmemesi, çoğu zaman da insanların buna imkân bulamaması, köpeğin eve gelen misafirleri ve dilencileri korkutması, melaikenin evlere girmesine mani teşkil etmeleri, bazı köpeklerin şeytan olması, yahut şeytanların köpek kılığına girmesi, bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kapkacağı yalamaları ve sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmeleri, abdest almaları gibi hikmetlerdir.
Günümüzde köpeklerin bir çok tehlikeli hastalıkları insanlara taşıması da anlaşıldıktan sonra, lüzumsuz yere köpek beslemenin tehlikesi iyice ortaya çıkmıştır.
Hafız Ibn Hacer, bu hadisin hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve av yakalatmak için köpek kullanmasının caiz olduğuna delalet ettiğini söylemiştir.
İbn Abdi'l-Berr'e göre; bu hadis-i şerif, hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve av yakalamak için köpek beslemenin mubah bu amaçların dışında herhangi bir maksatla köpek beslemenin de mekruh olduğuna delalet ettiğini, menfaati temin ve bir zararı defetmek maksadıyla beslenen köpeklerin de av ve çoban köpeği hükmüne girdiklerini söylemiştir.
Hafız İbn Hacer, lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevaplarının eksilmesi, onların haram işlemelerinin cezasından başka birşey değildir. Diyerek tbn Abdil Berr'in bu görüşünü reddetmiştir.
îmam Nevevî, Şafîî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü şöyle açıklıyor: "Bizim mezhebimize göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır. Ama av, ziraat ve hayvan muhafazası gibi şeyler için edinilmesi caizdir."
Hanefilerden Kemal b. Humam Fethü'l-Kadir isimli eserinde "köpeği av, yahut ev ve ziraat muhafazası için edinmek bil-icma caizdir. Lâkin hırsız yahut düşman korkusu olmadıkça onu haneye sokmamalıdır" diyor.
Malikîlerden bazıları edinilmesi caiz olan köpeğin temizliğine bu hadislerle istidlal etmişlerdir.[261] îmam Ebu Hanife'ye göre,

köpek, domuz gibi ne-cisü'l ayn değildir. Şafîîlerce ıslak kelbe temas eden kimse için, dokunan

elbisesini veya eczay-ı bedenini tathir etmek lâzımdır.[262]

2845... Abdullah b. Muğaffel'den demiştir ki:Resûlullah (s.a.):
"Eğer köpekler (yeryüzünde Allah'ı teşbih eden) topluluklardan bir topluluk olmasaydı, hemen onları öldürmeyi emrederdim. Artık siz onlardan tamamen siyah olanı öldürünüz." Buyurdu.[263]

Açıklama

Köpek cms kuduz mikrobu gibi, bazı zararlı mikroplan bünyesinde taşıdığı için insanlar arasında birtakım tehlikeli has-talıklann yayılmasına sebep olmaktadır, insanlara daha başka zararlar vermesi cihetiyle ilk bakışta öldürülüp nesli yok edilmesi gereken bir hayvan cinsi gibi görünmektedir. Ancak her yaratığın yaratılışında sayılamayacak kadar çok hikmet ve maslahat olduğu gibi köpek cinsinin yaratılmasında da pek çok ilahi hikmet ve maslahat vardır. Köpek cinsinin yaratılışında da bulunan bu hikmet ve maslahatlar sebebiyle,'o neslin yaşaması gerekmektedir. İlahi hikmet bunu gerektirmektedir. Binaenaleyh köpek .cinsi de bu hikmetler dünyasında kendine düşen görevi yerine getirecek, sonra onlar da Rabbi-nin huzuruna döneceklerdir.
Nitekim: "Yeryüzünde hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, (onlar da) sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmamışındır. Sonra onlar Rablerinin huzuruna toplanacaklardır."[264] mealindeki âyet-i kerimede bu geçeceği en veciz bir şekilde ifade etmektedir. "Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, onu teşbih ederler. Onu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz onların teşbihlerini anlayamazsınız.[265] âyet-i kerimesinden anlıyoruz ki, bütün yaratıklarda olduğu gibi köpek neslinin varlığındaki en büyük hikmet varlığıyla Allah'ın varlığına delalet etmesi ve hal diliyle Allah'ı teşbih etmesidir.
tşte bu yüzden, insanlara zararlı bir hâle gelmedikçe, hiçbir köpek öl-dürülmemelidir. Ancak 102 nolu hadis-i şerifte açıkladığımız gibi içerisinde alası olmayan siyah köpekler, insanlar için son derece zararlıdırlar. Bu cihetle onlar şeytan mesabesinde olduklarından Resulü Ekrem Efendimiz, "Artık siz onlardan tamamen siyah olanı öldürünüz" sözüyle siyah köpeklerin öldürülmesini emretmiştir. Nitekim 2846 nolu "Rasûlullah (s.a)bize köpekleri öldürmeyi emir buyurdu. Hatta kadın köpeği ile çölden gelirdi de biz o köpeği bile öldürürdük, sonra Peygamber (s.a) köpekleri öldürmeyi yasakladı. Ve siz -katışıksız siyah olanını öldürmeye bakın- buyurdu." mealindeki hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir. 74 nolu hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Resulü Zişan Efendimiz gerek cahiliyye toplumunun köpeklere karşı gösterdiği aşırı ilgi ve gerekse Medine'nin vahyin inmekte olduğu bir şehir olması itibarıyla önce Medine'nin köpeklerden temizlenmesi için köpeklerin öldürülmesini emretmiş, sonra kalbine gelen bir ilhamla bundan vazgeçerek köpekler içerisinde ve insanlara zararı en çok olan, kara köpekleri öldürmeyi emretmiştir. Çünkü kara köpekler, köpekler içerisinde insanlara zararı en fazla olan, faydası en az olan ve en çok uyuyan köpeklerdir.[266]

Bazı Hükümler

1. Canlılar içerisinde sebebsiz yere herhangi bir cinsi veya türü imha etmek caiz değildir.
2. Zararsız bir hayvanı öldürmek haramdır.
3. İnsanlara zarar veren bir hayvanı öldürmek caizdir.[267]
4. Alacası olmayan kara köpekleri avcılıkta kullanmak caiz olmadığı gibi, onların avladığı hayvanların etini yemek de caiz değildir. İmam Ahmed'le İshak ve Şafîî âlimlerinden bazıları bu görüştedirler. Hanefi âlimleriyle İmam Şafîî ve cumhur ulemaya göre, diğer köpeklerle avlanmak caiz olduğu gibi siyah köpeklerle avlanmak da caizdir. Hadis-i Şerifte yasaklanmak istenen siyah köpeklerle avlanmak değil, onları beslemektir.[268]

2846... Câbir'den demiştir ki:
Allah'ın Peygamberi (bize) köpekleri öldürmeyi emret(miş)ti, biz de çölden köpekle gelen bir kadının yanındaki köpeği bile Öldürüyorduk. Sonra bizi onları öldürmekten nehyetti ve "siz siyah (köpek)i öldürmeye bakın." Buyurdu.[269]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Resulü Ekrem Efendimizin bir süre köpeklerin öldürülmesi için emir verdiği ifade edilmektedir. Bu gerçeği ifade eden diğer bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Rasûlullah (s.a) köpeklerin öldürülmesini emr buyurdu ve köpekler öldürülsün diye Medine civarına haber gönderdi.[270]
Konumuzla alakalı hadis-i şerifte, Resulü Zişan Efendimizin daha sonra köpek öldürme işini yasaklayarak sadece siyah köpeklerin öldürülmesiyle yetinilmesini emrettiği ifade buyurulmaktadır. Çünkü bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, siyah köpekler insanlara çok zararlıdırlar.
Bu bakımdan hadis-i şerif, alacasız siyah köpekleri öldürmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Âlimler bu hadise bakarak insanlara kararlı olduklarından dolayı siyah köpeklerin de insanları ısıran diğer köpekler gibi öldürülebileceğinde ittifak ettiler. Nitekim diğer bir hadis-i şerifte[271] açıklandığı üzere Hz. Peygamber insanlara zararlı olan diğer hayvanların öldürülmesine de izin vermiştir.
Biz 74 nolu hadis-i şerifin şerhinde Resulü Ekrem Efendimizin önceden tüm köpeklerin öldürülmesini emrettikten sonra, bu

emrinden vazgeçip sadece siyah köpeklerin öldürülmesiyle yetinümesindeki sebeb ve hikmetleri ayrıntılı olarak açıkladığımızdan, burada tekrara lüzum görmüyoruz.[272]

22-23. Avlanma(Nın Hükmü)

2847... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'e:
Ben (av üzerine) eğitilmiş köpekler salıyorum. O da bana (avı) tutuveriyor (ben bu avın etini) yiyebilir miyim? diye sordum da:
" Eğer eğitilmiş (olan bu) köpekleri gönderirken besmele çekmişsen yakalamış oldukları avları ye!" buyurdu,
“Eğer (avı) öldürmüşlerse de mi?" dedim:
"Onlara kendilerinden olmayan bir köpek katılmamış olmak şartıyla (yakaladıkları avı)) öldürmüş olsalar da" (yiyebilirsin) buyurdu.
"Ben (avlarımı) miraz ile avlıyorum, (miraz ile avladığım avları da) yiyebilir miyim?" dedim.
"Eğer mirazı besmele ile atmışsan ve (bu miraz hayvana) isabet edip (onun vücudunu) delmişse (etini) ye, (fakat hayvana sivri uçlarından biriyle değil de) iki ucu arasında kalan (kısmıy)la isabet etmişse yeme!" buyurdu.[273]

Açıklama

1. Hadis-i şerif, av üzerine besmele ile gönderilen eğitilmiş köpeklerin yakalamış oldukları avın, -onu öldürmüş bile olsalar- helal olduğunu ifade etmektedir. Ancak av üzerine gönderilirken aralarına eğitilmemiş olan yahut eğitilmiş bile olsa- kestiği yenmeyen bir kimse tarafından gönderilmiş olan bir köpeğin karışmamış olması gerekir.
Bu şartlara uygun olarak av üzerine gönderilen eğitimli bir köpek; yakalamış olduğu avı öldürmüş bile olsa o avın eti helaldir.
Avcı, henüz av ölmeden yetişecek olursa, kesmesi gerekir. Eğer avı canlı olarak bile geçirdiği halde kesmez de köpekten aldığı yarayla ölmesini beklerse, o avın etini yemek helal olmaz. Avcının bu şekilde ele geçirmiş olduğu avı kesmeyi, elinde olmayan bir sebepten dolayı terketmiş de olsa, yine o avın eti yenmez. Fakat avın yanına varmadan önce köpek onu öldürmüşse, avın eti helaldir. Çünkü "köpeğin avı yakalaması hayvanı kesmek yerine geçer.[274]
Eğitilmiş olan bir köpeğin tuttuğu bir avın etinin helal olabilmesi için buraya kadar özetle zikretmiş olduğumuz şartlardan başka, bir de köpeğin yakalamış olduğu avın bir parçasını yememiş olması şartı vardır. Çünkü hayvan o avdan yiyecek olursa onu kendisi için yakalamış sayılır."[275]
Esasen köpeğin eğitilmiş olması şartının aranması zımnen yakaladığı avı yememesi şartının aranması demektir. Çünkü bir köpeğin eğitilmiş sayıla-bilmesi için onda şu üç şartın bulunması gerekir:
a. Ava salınca avın üzerine gitmesi,
b. Av üzerine gönderdikten sonra, kendisinden geri dönmesi istendiğinde, bu isteğe uyarak av üzerine gitmekten vazgeçmesi,
c. Yakaladığı avı yemez olması
2. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte üzerinde durduğumuz ikinci bir mesele de uçları sivri ortası kalın olan miraz denilen sopaların fırlatılarak kalın kısımların İsabet etmesiyle öldürülen avların etlerinin yenip yenmemesi meselesidir. Hadis-i şerifte bu sopaların orta kısımlarının çarpmasıyla ölen bir av hayvanının etinin yenmeyeceği, fakat sivri uçlarının saplanıp yaralaması neticesinde ölen avların etlerinin helal olduğu ifade buyurul-maktadır. Çünkü bu sopaların kalın kısmıyla vurulmuş olanlar, aldıkları isabet sebebiyle yaralanmış bile olsalar yine de yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde "... vurul(arak öldürül)müş ... olan hayvanlar .... size haram kılındı"[276] buyurarak etlerini haram kıldığı mevkuze denilen hayvanlar hükmüne girerler.
Av üzerine gönderilen bir hayvanda gerekli olan bu şartlar yanında avcıda bulunması gereken şartlar da vardır.
Bu şartlar: Kurban kesecek olan kimsede aranan akil olmak, müslüman ya da kitabî olmak, atışını av kasdıyla yapmış olmaktır. Binaenaleyh atışını av kasdı olmaksızın sadece atış talimi amacıyla veya gayesiz olarak yapan bir kimsenin vurmuş olduğu avın eti haramdır.[277]

Bazı Hükümler

1. Köpeklere avcılık öğretmek caizdir. Köpeğin avcılığı öğrenmiş olduğu onu öğreten kimsenin yahut da bu hususta tecrübesi olan bir kimsenin kanaatiyle anlaşılır. Bazılarına göre, köpeğin eğitilmiş olması, avını üstüste üç defa yememesiyle anlaşılamaz. Çünkü dinî meselelerde şart olarak aranan sayılar kişiler tarafından ictihad yoluyla değil, naslarla belirlenir. İmam Ebû Hanife ile İmam Malik ve Şafiî âlimleri bu görüştedirler.
İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ve İmam Ahmed'e göre, avcı hayvanın eğiümliliği, köpek ve arslan gibi yırtıcı dişleri olan hayvanlarda yakaladığı hayvanlardan üstüste üç defa yemeyi terketmesiyle anlaşılır.
Doğan, şahin, kartal gibi parçalayıcı pençeleri olan kuşların eğitilmiş olduğunu bu hayvanların av üzerine gönderildikten sonra çağırıhnca geri dönmeleriyle anlaşılır.Nitekim İmam Ebû Yusuf'un İbn Abbas(r.a)'den tahriç ettiği bir hadis-i şerif[278] te bunu ifade etmektedir.
Fıkıh âlimlerinin ekserisine göre; öğretilmiş olan yırtıcı hayvanlardan avım dişleriyle veya pençeleri ile parçalayanların tümü de "... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın..."[279] âyetinin kapsamı içine girmektedir. Çünkü ayette geçen el cevârihi'l mükellebine" tabiri "av üzerine gönderilen" hayvanlar anlamına gelir.
İbn Ömer ile-Mücâhid'e göre; âyet-i kerimede geçen "el mükellebine" kelimesi, sadece Öğretilmiş köpeklere şamil olduğundan, doğan ve şahin gibi yırtıcı kuşlarla avcılık yapmayı-hoş karşılamamışlardır.

Hasan-ı Basrî ile En-Nehâî, Katâde, İmam Ahmed ve İshâk ise, alaca-sız siyah köpeğin dışında, sözü geçen hayvanların tümüyle avcılık yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
2. Köpeğin yakalayarak öldürdüğü bir avın, etinin yenebilmesi için avcının köpeğini avın üzerine bilerek göndermiş olması şarttır. Dolayısıyla kendiliğinden avın üzerine giden bir hayvanın yakalayıp Öldürdüğü bir avın eti helal değildir. Hanefi âlimleriyle îmam Malik, Şafîî, Ahmed ve Ebû Sevr bu görüştedirler. Ata ile el-Evzâî'ye göre; bir köpeğin yakalayarak öldürdüğü avın etinin helal olabilmesi için, avcının o köpeği evinden çıkarırken av avlamak niyetiyle çıkarmış olması yeterlidir. Binaenaleyh evden av niyetiyle çıkardığı halde av niyeti olmaksızın salıverilen bir köpeğin yakalayarak öldürmüş olduğu bir av da helaldir.
İshak'a göre, av niyeti olmaksızın bırakılıveren fakat bırakılması esnasında besmele çekilen bir köpeğin yakalayarak öldürdüğü bir avın eti helaldir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "izâ erselte" tabiri köpeğin av üzerine mutlaka av kastıyla gönderilmiş olmasını gerekli kılar. Çünkü "İzâ" kelimesi neticesinin tahakkukunun kendi şartının vukubuna bağlı olduğunu ifâde eder.
3. Hayvanın av üzerine gönderilmesi, avı kesmek hükmünde olduğundan hayvanı av üzerine gönderirken besmele çekmek, kurban keserken besmele çekmek gibidir.
Metinde geçen "ve zekerte ismellâhi" cümlesinin "izâ erselte'l kitabe mailem ete" cümlesi üzerine atfedilmesiyle de bunu ifade eder. Bu itibarla kurban kesmede besmelenin kurban kesilmeden önce çekilmesi gerektiği gibi, köpekle avcılık yapma meselesinde de köpek av üzerine gönderilmeden önce besmele çekilmesi gerekir. Nitekim bu mevzuyu (2829) numaralı hadisin şerhinde etraflıca açıklamıştık.
4. Köpeğin yakalayıp da bir kısmını yediği avın eti helal değildir.
5. Eğitilmiş köpeklerle, eğitilmemiş, ya da kurban kesmeye ehil olmayan bir kimsenin salıverdiği köpekler tarafından yakalanıp öldürülen fakat hangi köpek tarafından yakalanıp öldürüldüğü bilinmeyen bir avın eti helal değildir. Ancak bu av son nefesinde canlı olarak ele geçer de usulüne göre kesilebilirse o zaman helal olur. Âlimler bu mevzuda ittifak etmişlerdir.
6. Okla av avlamak caizdir.
7. Besmele çekilerek atılan bir okun sivri ucuyla yaralanıp ölen bir avın eti helaldir. Bunda âlimler ittifak etmişlerdir. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde "ihramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz."[280] buyurmuştur. "Besmele çekerek yayınla avladığın hayvanın etini yiyebilirsin."[281] mealindeki hadisle daha önce tercümesini sunduğumuz 1852 numaralı hadis-i şerif de buna delalet etmektedir.
Kurban kesiminde besmelenin bıçağı çalmadan çekilmiş olması şartı arandığı gibi, avcılıkta da besmelenin oku ya da kurşunu atmadan önce çekilmiş olması şartı aranır.
Ayrıca oku atan kimsenin, atış eğitimi yapmak için değil av avlamak için atmış olması şarttır. Fakat avlamak niyetiyle attığı bir okun hedef aldığı hayvandan başka bir hayvana isabet etse o hayvanın eti helaldir.
Kurt gibi yırtıcı hayvanların av hayvanlarını yaralamaları o hayvanı okla vurma yerine geçer. İmam Ahmed'le es-Sevri, Katâde, Ebû Hanife ve İmam Şafîî bu görüştedirler.[282]

2848... Adiyy b. Hatim'den demiştir ki:
Peygamber (s.a)'e biz şu köpeklerle avcılık yapıyoruz, (bu hususta ne buyurursunuz?), diye sordum. Bana:
"Eğer (avın üzerine) eğitilmiş köpeklerini gönderiyorsan ve (onları gönderirken) üzerlerine besmele çekiyorsan, sana yakaladıkları avlardan yiyebilirsin, isterse (avı yakalayan köpek onu) öldürmüş olsun, fakat köpek (yakaladığı hayvanın bir kısmım) yerse, o başka. Eğer köpek (avın bir tarafını) yemişse sen (onu) yeme. Çünkü (köpeğin) onu kendisi için yakalamış olmasından korkarım." cevabını verdi.[283]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, av üzerine besmeleyle gönderilen bir köpeğin yakalamış olduğu avın etinin helal olabilmesi için köpeğin yakaladığı hayvanın etinden yememiş olması şarttır. Eğer yakaladığı avın bir kısmını yemişse, bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, o hayvanın eti yenmez. Nitekim yüce Allah Kur'an-ı keriminde ".... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların, sizin için tuttuklarını yeyin..."[284] buyurarak bu hükmü açıkça beyan etmiştir. Ancak âyet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere avcı hayvanın yakaladığı avı yemeden sahibine getirebilmesi o hayvanının eğitilmiş olmasıyla mümkündür.
Eğer hayvan, avının bir kısmını yiyecek olursa, bu avı kendisi için mi, yoksa sahibi için mi? tuttuğu anlaşılmayacağından, o avın etini yemek haram olur. Çünkü köpek tarafından avlanan avın helal olması için gerekli olan avın avcı hayvanın sahibi için tutulmuş olması şartı ile köpeğin eğitilmiş olması şartı bulunmamıştır.
îbn Abbas bu gerçeği şöyle ifade ediyor: *'Köpeğin (avını) yemesi avı ifsad eder. Çünkü bu durumda o avını kendisi için tutmuş demektir. Yüce Allah bu hususta "Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin..."[285] buyurmaktadır. Öyleyse siz (avını yiyen bir hayvanı bu âdetini) bırakıncaya kadar döğersiniz ve (yakaladığı avı yemeden sahibine getirmesini) öğretirsiniz."[286]

Bazı Hükümler

1. Av üzerine gönderilen bir köpeğin yakalayıp da bir kısmını yedıgı avın etini yemek haramdır.
Tavus ile eş-Şa'bî, İbrahim en Nehâî, İkrime, Said b. Cübeyr, Hanefi âlimleri, Dahhak ve Katade bu görüştedirler. İmam Şafîî ile İmam Ahmed'-in bu mevzudaki görüşlerinden tercih edileni de budur.

İmam Mâlik'e göre, köpeğin yakalamış olduğu avın bir kısmını yemiş olması, bu avın etinin helal olmasına mani değildir. Yeter ki köpek av üzerine besmeleyle gönderilmiş olsun. Çünkü köpek onu çok acıkmış olduğundan yahut ta ava olan hırsından dolayı yemiş olabilir.
İmam Malik'in bu husustaki delili ".... yetiştirdiğiniz avcı hayvanların, sizin için tuttuklarını yeyin ..." âyet-i kerimesiyle 2852 numaralı hadis-i şeriftir.
Sad b. Ebi Vakkâs ile İbn Ömer ve Selman-i Farisî (r.a) de bu görüştedirler. İmam Şafiî'nin eski görüşü bu olduğu gibi bu görüş İmam Ahmed'-den de rivayet edilmiştir.
Her ne kadar bazıları İmam Malik'in görüşünün delilini teşkil eden 2852 numaralı Ebû^Sa'lebe hadisini cevaza, bu avın haram olduğunu ifâde eden ve mevzumuzu teşkil eden hadisi de kerahet-i tenzihiyyeye hamledip bu iki görüşün arasını uzlaştırarak "bir köpeğin yakaladıktan sonra bir kısmını yemiş olduğu avın etini yemek tenzîhen mekruhtur." demişlerse de cumhur ulema bu avı yemenin kesinlikle haram olduğunu söyleyerek, diğer görüşlerin tümünü reddetmiş ve kuvvetli delillerle görüşünün doğruluğunu isbatlamışlardı. Bu hususta cumhurun görüşüyle amel etmek tercihe şayan görülmüştür.[287]

2849... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem (şöyle) buyurmuştur: “Besmele çekerek okunu atıp da ertesi gün bulduğun avını (bir) su içerisinde bulmuş olmaman ve üzerinde senin okundan başka bir (okun) tesiri olmaması şartıyla yiyebilirsin. Senin (av üzerine göndermiş olduğun eğitimli) köpeklerine başka köpek karışacak olursa, (onların yakaladığı avı) yeme. Bilemezsin belki de onu (senin gönderdiğin) köpeklerden olmayan (bir köpek) öldürmüştür.[288]

Açıklama

Hadis-i şerif, okla vurulan bir hayvanın, herhangi bir şekil-de gözden kaybolup ertesi gün ölü olarak bulunması hâlinde, bir su içerisinde bulunmuş olmaması ve üzerinde onu yaralayan avcının okundan başka bir ok yarası olmamak şartıyla, yenilebileceğini ifâde etmektedir. İmam Malik ile İmam Şafiî'nin bu mevzu da ki görüşlerinden birincisi de budur. Sözü geçen mezheb imamlarının en sahih olan görüşlerine göre; vurulduktan sonra gözden kaybolup ertesi gün ölü olarak bulunan bir avın eti, mutlak surette haramdır.
Diğer görüşlerine göre; avlandıktan bir gün sonra ele geçirilebilen bir av, eğer köpekle avlanmışsa eti haramdır. Fakat okla avlanmışsa helaldir.
Bu üç görüş içerisinde en doğru olan birinci görüştür. Çünkü bu mevzuda gelen sağlam hadislere uygundur. Bu hadislere aykırı olan hadisler ise zayıftır. Bu bakımdan âlimler, sözü geçen zayıf hadislerin hükmünü kerahet-i tenzihiyye, mevzumuzu teşkil eden hadisin ve benzerlerinin hükmünü de cevaza hamletmişlerdir.[289]
Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan görüşüne göre; vurulduktan bir gün sonra bulunan ve hadis-i şerifte belirtilen iki şartı haiz olan bir avın eti helaldir. Delili konumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 2857 ve 2861 numaralı hadisi şeriflerdir.
Hanefi âlimlerine göre; vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra ölü olarak bulunan bir avın helal olabilmesi için, şu üç şartın bulunması gerekir:
a. Hayvanın suya düşmemiş olarak bulunması,
b. Üzerinde başka bir avcıya ait bir ok izi bulunmaması,
c. Onu vuran avcının, zaruretsiz olarak onu aramaya ara vermiş olmaması.
Binaenaleyh vurduğu avın aldığı yara sebebiyle zorlukla uçtuğunu veya kaçtığını gören bir avcının onu aralıksız olarak takip edib bulması gerekir. Eğer zaruretsiz olarak aramaya ara verecek olursa, o zaman bu avın etini yemek helal olmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz, vurulduktan sonra gözden kaybolan ve bir süre sonra ölü olarak bulunan bir av hakkında "belki de onu yeryüzünün yırtıcı hayvanları öldürmüştür." buyurmuştur.[290]
Hz. Aişe'nin Resûl-ü Ekrem Efendimizden rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir: Bir adam avladıktan bir gün sonra ölü olarak bulduğu bir geyiği Peygamber (s.a)'e getirdi de:
Ey Allah'ın Resulü dün kendisine attığım oku bu gün üzerinde (buldum ve oku) tanıdım, (bu hususta ne buyurursunuz?) dedi.
Resulü Ekrem de:
"Eğer onu kendi okunun öldürdüğünü kesinlikle bile bilseydim, yerdim, fakat (bunu) bilemem (Çünkü) yeryüzünün yırtıcı hayvanları çoktur." Buyurdu.[291]
Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu avın helal olmasının bir şartı da, avcının onu yemek yemek, susuzluğunu gidermek için su içmek, farz namazları kılmak ve kazay-ı hacet etmek gibi zaruri ihtiyaçlarının dışında aralıksız olarak gün boyu araması gerekir. Eğer bu şekilde aradıktan sonra onu ölü olarak bulur ve kendi okundan aldığı yarayla öldüğünü kesinlikle bilecek olursa eti helaldir.
İmam Şafiî ile Dâvud-u Zahirî'ye göre; oku atıp da avını vurduktan sonra kaybeden kimse, bu avı bir süre sonra bulacak olursa onun etini yemek haramdır. Çünkü onu başka birinin öldürmüş olması mümkündür. Delilleri ise Resulü Ekrem efendimizin kendisine bu şekilde getirilen bir avı yemekten kaçındığını ifade eden hadis-i şeriftir.[292]

2850... Adiyy b. Hâtim'den bildirdiğine göre: Peygamber (s.a) "avladığın hayvan bir su içerisine batarak ölmüşse (onu) yeme." buyurmuştur.[293]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, şer'î usullere uygun olarak avlandıktan sonra gözden kaybolan ve

bir süre sonra da ölü olarak bulunan bir hayvanın etinin yenebilmesi için avın üzerinde başka bir avcının okunun izleri bulunmaması gerektiği gibi, vfcir su içerisinde boğulmuş halde bulunmaması da gerekir. Çünkü bu avın üzerinde bulunan okun kestiği kurban ve avladığı av yenmeyen dinsiz bir avcıya ait bir ok olabileceği ihtimali bulunduğu gibi, suya batmış bir halde ölü olarak bulunan avın da avcının okuyla değil de içine düştüğü suda boğulduğu için Ölmüş olması ihtimali vardır.
Bu bakımdan vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra suya batmış bir halde ölü olarak bulunan bir avın etini yemek caiz değildir, haramdır.[294]

2851... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki:
Peygamber (s.a):
"Eğittikten sonra besmele çekerek (av üzerine) gönderdiğin bir köpek ya da bir şahinin senin için yakaladığı avı yiyebilirsin" buyurdu.Ben de:
(Avı) öldürmüşse de mi? diye sordum.
" Eğer onu öldürmüş de onun hiç bir tarafını yememişse onu ancak senin için yakalamış demektir." buyurdu.
Ebû Dâvud der ki: Şahin (yakalamış olduğu avın bir tarafını) ye-misse bunda bir sakınca yoktur, (fakat) köpek (yaladığı avın bir tarafım) yemişse (o avın etini yemek) mekruh olur. Fakat kanını içmişse bunda bir sakınca yoktur.[295]

Açıklama

Bilindiği gibi Cumhur ulemaya göre, avını dişleriyle yakala-yan hayvanların, yakalayınca bir tarafını yemiş oldukları avın eti yenmezse de avını pençeleriyle yakalayan doğan ve şahin gibi kuşları yakalayınca bir tarafını yemiş oldukları avın etini yemekte hiç bir sakınca yoktur. Çünkü 2847 numaralı hadisin şerhinde zikrettiğimiz gibi, "bir köpeğin eğitimli sayılması için, gerekli olan üç şart" avcı kuşlar için gerekli değildir. Bu bakımdan avcı kuşların eğitilmiş sayılabilmesi için, köpekte aranan yakaladığı avın bir tarafını yememe şartı aranmaz. Bu kuşların çağırılınca geri gelmeleri eğitimli sayılmaları için yeterlidir. Nitekim İbn Abbas (r.a) "Eğitimli bir köpeğin senin için yakalamış olduğu bir avı kendisi onun bir tarafını yememiş olması şartıyla yiyebilirsin. Fakat bir şahinin, senin için yakalamış olduğu bir avı, kendisi onun bir tarafını yemiş bile olsa yine de yiyebilirsin. Çünkü şahinin eğitilmiş sayılması için çağırılınca geri gelmesi yeterlidir. Zira köpeği döğüp de ona yakaladığı hayvanı yememeyi Öğrettiğin gibi, bunu döverek yakaladığı avı yemeyi terketmeyi öğretemezsin."[296] buyurmuştur.
İşte bu inceliği belirtmek için musannif Ebû Dâvud, hadisin sonuna bir metin ilave ederek, şahinin yakaladığı avdan yemesinde bir sakınca bulunmadığını, köpeğin yakalayıp da bir tarafını yediği avın etini yemesinin tah-rimen mekruh olduğunu ve köpeğin yakaladığı avın kanını içmesinin de avın etine bir zarar vermeyeceğini ifade etmiştir.
Gerçekten bir köpeğin veya avını dişleriyle parçalayan köpek konumunda olan bir av hayvanının, yakaladığı avın etini yemeyip de sadece kanını içmesi o köpeğin çok iyi eğitilmiş olduğunu gösterir.[297]

Bazı Hükümler

Hadisin zahirine göre yakalayınca bir kısmını yiyerek bıraktığı avın yenmeyeceği hususunda avını köpek dişleriyle parçalayan köpek gibi hayvanlarla avını pençesiyle parçalayan şahin gibi kuşlar arasında bir fark yoktur. îmam Şafîî de bu hadis-i şerifin zahirine dayanarak bu hususta benzeri hayvanlarla, şahin ve benzeri kuşlar arasında bir fark olmadığını söylemiştir.
Hanefi âlimleriyle İmam Sevri, en-Nehaî, Hammâd ve Ahmed b. Han-bel'e göre; 2847 numaralı hadisin şerhinde zikrettiğimiz köpeğin eğitilmiş sa-yılabilmesiiçin, gerekli olan üç şart kuşlarda sadece salıverince avın üzerine gitmesi, çağırınca geri gelmesi şartının bulunması yeterlidir. Üçüncü şart olan yakaladığı avın bir tarafım yememe, kuşlarda aranmaz. Binaenaleyh bu iki şartı taşıyan bir kuş eğitilmiş sayılacağından bu kuş yakaladığı avın bir tarafını yemiş bile olsa, o avın eti helaldir.
Bu ikinci görüşü benimseyen âlimlere göre; konumuzla ilgili hadis-i şerif, senedinde Mücâhid bulunduğu için zayıftır. Ve dolayısıyle delil olma. niteliğinden uzaktır. Ayrıca kuşlarla köpekler arasında büyük bir fark olduğundan, bunları biribirleriyle mukayese etmek doğru değildir.[298]

2852... Ebu Sa'lebe'tü'l Huşenî'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) köpeğin avladığı av hakkında (şöyle) buyurdu: "Köpeğini (avın üzerine) besmele çekerek göndermişsen (onun yakaladığı avı) yiyebilirsin. İsterse o avın bir

tarafını yemiş olsun. Kendi ellerinle avladığını da ye!"[299]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis-i şerif, köpeğin yakalayıp da bir kısmim yediği avın" etini yemeyi yasaklayan 2848 numaralı hadis-şerife zahiren aykırı düşmektedir. Sözü geçen hadis-i şeriflerin şerhinde de
açıkladığınız gibi, âlimler konumuzla ilgili hadisin hükmünü cevaza sözü geçen 2848 numaralı hadisin hükmünü de, keraheti tenzihiyyeye hamlederek iki hadisin arasını teiif etmişlerdir. Bazıları da sıhhatine ve kuvvetine binaen 2848 numaralı hadisin hükmüyle amel etmeyi mevzumuzu teşkil eden hadisle amel etmeye tercih etmişlerdir. Şafîî âlimlerinden İmam Nevevî de sözü geçen hadisi, söz konusu hadise tercih edenlerdendir.[300]

Bazı Hükümler

1. Avcının av üzerine avcı bir hayvan gönderirken ya da ok atarken besmele çekmesi gerekir. Besmele çekmenin hükmünü ve fıkıh âlimlerinin bu husustaki görüşlerini 2829 nolu hadisin şerhinde açıklamıştık.
2. Köpeğin yakalayıp bir kısmını yediği avın eti helaldir. İmam Malik'-in görüşü de budur. Bu görüş, İmam Şafîî'den de rivayet edilmiştir. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir.
Cumhur ulema ise 2848 numaralı hadis-i şerife dayanarak bu avın etinin haram olduğunu söylemişlerdir. Cumhur ulemaya göre, konumuzla ilgili hadis şu iki sebepten dolayı zayıftır:
a. Senedinde hakkında bir çok tenkitler yapılmış olan Davud b. Amr vardır.
b. Ahmet b.Hanbel (r.a) bu hadis-i şerifi çeşitli yollardan rivayet ettiği halde bu rivayetlerin hiç birinide bu hadiste geçen "isterse onun bir tarafını yemiş olsun?" anlamındaki cümle yoktur.
3. kişinin vasıtasız olarak avladığı av helâldir.[301]

2853... Adiyy b. Hâtim'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Resulü, birimiz ava (bir ok) atıyor ve onun izini iki ya da üç gün takib ediyor, sonra onu üzerinde okuyla birlikte ölü olarak buluyor. (O kimse bu avın etini) yiyebilir mi?" diye sormuş, (Resulü Ekrem Efendimiz)
"İsterse evet" cevabım vermiş, Yahutta "isterse yiyebilir" buyurmuştur.[302]

Açıklama

2849 numaralı hadiste, vurulduktan sonra gözden kaybolupda bir sure sonra bulunan bir avı yemenin caiz olduğu mutlak bir surette ifade edildiği halde, burada bu cevaz kişinin isteğine bağlanmış olması, bu avın etini yemenin helal olup olmadığı hususunda bir şübhenin bulunduğuna dikkati çekmek içindir. Çünkü vurulduktan sonra gözden kaybolup, daha sonra ölü olarak bulunan bir avın, ava ehil olmayan dinsiz veya mecnun bir kimse tarafından vurularak ya da bir yere çarparak ölmüş olması ihtimali vardır. Bilindiği gibi bu şekilde ölen bir avın eti helâl değildir. Biz bu meseleyi sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.[303]

Bazı Hükümler

1. Avcının vurduktan sonra kaybettiği daha sonra da olu olarak bulduğu bir avın helal olabilmesi için 2849 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, bu avın peşini aralıksız olarak takibetmesi gerekir. Eğer yemek, içmek, abdest bozmak gibi zaruri bir ihtiyaç yokken aramasına biraz ara verecek olursa, bu avın eti yenmez. Çünkü bu avın geçen süre içerisinde avcının kendisine attığı okla değil de başka bir sebeple ölmüş olması ihtimali vardır. Belki de avcı onu aralıksız izlemiş olsaydı diri olarak ele geçirecek ve usulüne uygun olarak kesecekti.
2. İmam Malik'e göre, bu hadis bir avcının attığı bir okun saplanmış olduğu ava sahip olduğuna ve üzerinde bir ok sapı olan avı bulan kimsenin bu avı yitik bulmuş gibi lukata (buluntu mal) usullerine göre ilan edip sahibini araması gerektiğine delalet etmektedir. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; vurulduktan sonra kaybolup bir süre sonra ölü olarak bulunan bir avın nasıl aranacağı hususunda âlimler arasında ihtilaf vardır.
İmamü'l Haremeyn'e göre; bu avı normal bir yürüyüş hızından daha hızlı bir yürüyüşle aramak gerekirse de kuvvetli olan görüşe göre, bu arayışın muteber sayılabilmesi için normal bir yürüyüş hızıyla aranması yeterlidir.[304]

2854... Adiyy b. Hatim demiştir ki:
Ben Peygamber (s.a)'e mi'raz (ile av avlamayı) sordum da: “Eğer" (ava) sivri ucuyla değ m işse (o avı) yiyebilirsin (fakat) sivri uçları arasında kalan kısmıyla değmişse o zaman (onu) yeme. Çünkü o vâkizdir" cevabını verdi.(Av üzerine) "köpeğimi gönderiyorum" dedim.
"Besmeleyle gönderdiğinde (o köpeğin yakaladığı avı) yiyebilirsin, yoksa yiyemezsin. Eğer (köpek yakaladığı) avdan yemişse (o avı da) yiyemezsin. Çünkü onu sadece kendisi için yakalamış (demek)tir.
(Bu hadisi Aliyy b. Hâtim'den rivayet eden Şa'bî, rivayetine şöyle devam etti:) Daha sonra Adiyy Hz. Peygambere:
"Ben köpeğimi (avın) üzerine gönderiyorum (avın yanına vardığım zaman) avın üzerine (onunla birlikte) bir başka köpek (daha buluyorum" demiş.
(Hz. Peygamber de o avın etini): "Yeme, Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine besmele çektin." buyurmuştur.[305]

Açıklama

Mi'raz; ağaçtan yapılmış uçları sivri ortası kalın sopa demek-tir. Vakiz; taş değnek gibi bir cisimle vurularak öldürülen hayvan demektir. Yüce Allah Mâide sûresinin üçüncü âyetinde bu şekilde öldürülmüş olan bir hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır.
Bu hadis-i şerîfle ilgili ayrıntılı açıklama 2847 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[306]

2855... Ebu İdris el Havlanî Aizullah demiştir ki;
Ben Rabia bnt Yezid ed-Dimişkî'yi (şöyle) derken işittim:
"(Ben Rasûlullah sallallahü aleyhi veselleme)'e:
Ey Allah'ın Rasûlü eğitilmiş olan köpeğimi, eğitilmemiş olan köpeğimle birlikte (av üzerine) salıyorum" (bunların beraberce yakalamış oldukları avın etini yiyebilir miyim?) diye sordum da Rasûlullah (s.a) efendimiz:

"Eğitilmiş köpeğinle avladığın av (üzerine köpeği gönderirken) besmele çek ve (o avı) ye, eğitilmemiş olan köpeğinle avladığın ve (diri iken) kesmeye yetiştiğin avı da yiyebilirsin" cevabını verdi.[307]

Açıklama

Hadis-i şerifte av üzerine besmeleyle gönderilen eğitilmiş kö-peklerin yakaladıkları avların ele ölü olarak geçseler bile yenebilecekleri, fakat eğitilmemiş köpeklerin yakaladıkları avların ölü olarak ele geçmeleri halinde yenmelerinin haram olduğu ifâde edilmektedir.
Mezheb imamlarının tümü bu hadisle ... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın ismini anın."[308] âyet-i kerimesine dayanarak eğitilmiş köpeklerin yakaladıkları avın diri iken yetişilemese bile yenebileceğine, eğitilmemiş avcı bir hayvanın avladığı avın yenebilmesi için ona diri iken yetişip ve kesmek gerektiğine ittifakla hükmetmişlerdir.[309]

2856... Ebu Sa'lebe el-Huşenî demiştir ki: Rasûlullah (s.a) bana:
"Ey Ebû Sa'lebe! Kendi yayınla ve köpeğinle avladığın avı yiyebilirsin" buyurdu. (Bu cümleyi Muhammed b. Harb'den, Musannif Ebû Davud'a nakleden Muhammed b. el Musaffa'dır. İbn el Musaffa bu cümleyi musannif Ebû Davud'a bir de Bakıyye'den naklen rivayet etmiştir. Bu ikinci rivayetin senet zinciri içerisinde Ebû Sa'lebe de vardır. Bu ikinci yolla gelen rivayette İbn Musaffa (Hz. Peygamber'-in bu cümlenin sonunda "Eğitilmiş (olan köpeğinle) ve (yahutta) kendi elinle avladığın avı (canlı olarak ele geçirmişsen) keserek (ye) ve eğer ölü olarak ele geçirmişsen) kesmeden yiyebilirsin" (dediğini de) ilâve etti.[310]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un şeyhi Muhammed b. el Musaffa'nın iki ayrı yoldan rivayet ettiği bu hadisin kısımlarını birleştirecek olursak, hadisin tamamının şöyle olması gerekir: "Ey Ebû Sa'lebe yayınla ve (yahutta) öğretilmiş köpeğinle avladığın avı (canlı olarak ele geçirmişsen keserek ye (ölü olarak ele geçirmişsen) kesmeden yiyebilirsin."
Metinde geçen "zekiyyen" kelimesini hadis sarihleri "kesilmiş olarak" şeklinde, "gayra zekiyyin" kelimesini de "kesilmemiş" şeklinde tefsir etmişlerdir.
Ancak Hattâbî; "zekiyyen" kelimesini "köpek gibi avını ön dişleriyle parçalayan hayvanların dişleriyle, şahin gibi kuşların da pençeleriyle kanı akıtılan" şeklinde "gayra zekiyyin" kelimesini de sözü geçen hayvanlar tarafından yakalandığı halde kanları akıtılmayan" şeklinde tefsir etmiştir.
Hadis-i şerif köpek, kaplan, pars gibi yırtıcı hayvanlarla olduğu gibi avını pençeleriyle yakalayan kuşlarla ve ok, yay, mızrak ve bıçak gibi kesici aletlerle de avcılık yapmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Hanefî âlimlerinden gelen kuvvetli rivayete göre, bu yollardan biriyle avlanıp ta ölü olarak ele geçen bir avın etinin helal olabilmesi için, hayvanın herhangi bir yerinden yaralanmış olması gerekir. İmam Malik ile İmam Ah-med ve Şafîî âlimlerinden Müzem de bu görüştedirler. İmam Şafîî ise boğularak kanı akmadan ezilerek ölen bir avın haram olduğu görüşündedir. Çünkü ".... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanlar...”[311]
âyet-i kerimesindeki "el cevarih" kelimesinde "avını yaralayarak yakalayan hayvanlar" manası vardır.
İmam Ebû Yusuf'a ve tmam Şafîî'den en sahih rivayete göre; adı geçen yollardan biriyle avlanıp da ölü olarak ele geçen avın, helal olabilmesi için, avın yara almış olması şart değildir. Çünkü Mâide sûresinde geçen "el cevârih" kelimesinin esas manası “el kâsib" yani "yakalayıp ele geçiren" anlamı vardır.
İmam Ebû Hanife (r.a)'ye göre; sözü geom yollardan biriyle avlanıp da ölü olarak ele geçen bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, organlarından birinin kırılmış olması da yeterlidir. Zira bu gizli bir yara mesabesindedir. Fakat fetva bu avın etinin helal olmayacağı noktasındadır. Bu mevzuya merhum M. Zihni efendiden nakledeceğimiz satırlarla son veriyoruz: "Av köpeğinin yediği av helal değildir. Bunun gibi yaralamayarak boğduğu ve çarpıp veya belini kırıp öldürdüğü av da helal olmaz."[312]

2857... Amr b. Şuayb'ın dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Ebû Sa'lebe denilen bir arap (Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek...)
Ey Allah'ın Rasûlü! Benim eğitilmiş bir köpeğin var, bunun avladığı av hakkında bana fetva ver(ir misin?) demiş.Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem de:
"Eğer senin eğitilmiş köpeklerin varsa onların senin için yakaladıkları avı yiyebilirsin." buyurmuş (bunun üzerine adam):
(Bu avı diri olarak ele geçirince) keserek, yahut da (ölü olarak ele geçirince) kesilmeden yiyebilir miyim? demiş (Hz. Peygamber de:)
Evet, cevabını vermiş. (Sonra adam):
Köpek o avın bir tarafını yese de mi? demiş. (Resulü Ekrem Efendimiz de:)
Evet, o avın bir tarafım yemiş olsa da, (yiyebilirsin), buyurmuş. (Daha sonra O arap):
Ey Allah'ın Resulü, bana (kendisiyle avcılık yaptığım) yayım hakkında fetva ver, demiş.
(Hz. Peygamber de:)
Yayınla avladığın avı yiyebilirsin, buyurmuş. (Adam:)
(Eğer elime diri olarak geçerse) "kesilmiş olarak" yahutta (ölü olarak geçerse) "kesilmeden(yiyebilir miyim) demiş.
(Hz. Peygamber de) Evet, cevabını vermiş. (Bu defa adam):
Ey Allah'ın Rasûlü (bu av) gözümden (bir süre) kaybolmuşsa da (yiyebilir) mi (yim?) demiş.

Rasûlü Ekrem Efendimiz de):
"Evet (hayvanın) bozulup kokuşmaması ve üzerinde senin okundan başka bir ok yarası bulunmamış olması şartıyla sen(in gözün) den (bir süre) kaybolmuş da olsa (yine onun etini yiyebilirsin), buyurmuş. (Daha sonra adam):
Ey Allah'ın Rasûlü! Bir de "bana kendilerine kaçınılmaz şekilde muhtaç olduğumuz yahudi kapları hakkında, fetva versen" demiş. (Rasûlü Ekrem Efendimiz de)
Onları yıkar ve içlerinde yemek yersin, buyurmuş.[313]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Köpeğin yakalayıp da bir kısmını yediği avın eti helaldir" diyen İmam Malik (r.a)'ın delilidir.
Fakat bu hadis "Eğer köpek (yakaladığı avın bir tarafını) yemişse (o avı) yeme" mealindeki 2848 numaralı hadis-i şerifle "Eğer köpek (yakaladığı avdan yemişse) o avı yeme. Çünkü (köpek) onu kendisi için yakalamıştır*' mealindeki hadis-i şerife aykırıdır. Her ne kadar bazıları mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmünü cevaza, sözü geçen hadislerin hükmünü de kerahet-i tenzihiyyeye hamlederek bu hadislerin arasını telif etmek istemişlerse de, sözü geçen hadislerin sahih, mevzumuzu teşkil eden hadisin de senedinde Amr b. Şuayb bulunması cihetiyle zayıf olduğundan cumhur ulema onları bu hadis üzerine tercih etmişlerdir.
Metinden geçen "Onları yıkar ve İçlerinde yemek yersin" mealindeki lafızlar İmam Ahmed'in Müsnedinde "Onları suyla yıka ve içlerinde (yemek) pişir."[314] mealindeki lafızlarla rivayet edilmiştir. Tirmizî'nin Süneninde "Biz seyahat eden kişileriz. Bazan Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilere uğruyor ve onların kaplarından başka kap bulamıyoruz" dedim,
"Başka kap bulamadığınız vakit onları su ile yıkayın ve sonra o kaplarda yiyin, için" buyurdu.[315] mealindeki sözlerle rivayet olunmuştur.
Tirmizî'nin bu rivayeti mevzumuzu teşkil eden hadisteki ehl-i kitabın ve Mecusilerin kaplarını kullanma hususundaki ruhsatın, başka bir kap bulunmaması haline ait olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir.[316]

Bazı Hükümler

1. Eğitilmiş köpeklerin yahut da eğitilmiş diğer yırtıcı hayvanların avladığı avların etleri -av bir sure av anın-gözünden kaybolmuş olsa bile- helaldir. Yeter ki hayvanın üzeinde başkasına ait bir ok yarası bulunmasın, eti bozulup kokuşmasın ve avcı avı aramaktan zaruretsiz olarak geri kalmasın.
Hattâbî, bu mevzuda şöyle diyor: "Kokuşmuş bir eti yemeyi terketmek müstehabdır. Yemek ise haram değil, tenzihen mekruhtur. Çünkü Peygamber Efendimiz kendisine verilen kokusu bozulmuş bir butu yemiştir. Fakat bu etin yenildiği takdirde zarar vereceği kesinse o zaman yenmesi haram olur."
Şâfü âlimlerinden tmam-ı Nevevi de aynen Hattâbî gibi düşünmekte ve Şafiî ulemasından "Kokuşmuş eti yemek haramdır" diyenlerin bu sözlerini zayıf bulmaktadır.[317]
Aliyyü'l-Karinin açıkamasına göre, Hanefi âlimlerinin kokmuş et hakkındaki görüşleri de böyledir.
2. Başka bir kap bulunmadığı takdirde mecusilerin kaplarını yıkadıktan sonra kullanmakta bir sakınca yoktur.
Nitekim ileride gelecek olan 3839 numaralı hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir.
Her ne kadar bazıları, fıkıh âlimlerinin "Başka bir kap bulunsa bile ehl-i kitabın ve mecusilerin Çaplarını yıkayıp kullanmada bir sakınca yoktur*' şeklindeki sözlerinin bu hadise aykırı olduğunu söylem işlerse de, aslında fıkıh âlimlerinin bu sözleriyle, mevzumuzu teşkil eden hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu hadis-i şerifte söz konusu edilen ehl-i kitabın ve mecusilerin kaplarından maksat, ehl-i kitabın ve mecusilerin içinde ekseriyetle domuz eti pişirdikleri bilinen kaplardır. Fıkıh âlimlerinin kasdettikleri kaplar ise sözü geçen müşriklere ait olduğu bilinen, fakat böyle bir pislikte kullanıldığı kesin olarak bilinmeyen kaplardır.[318]
Ehl-i kitabın ve mecusilerin içerisine pislik koydukları bilinen kapların hangi şartlarda kullanılabileceği meselesinde fukahamn görüşü aynen bu hadis-i şerifin ifadesine uygundur.[319]

23-24 Canlı İken Avın Vücudundan Koparılan Parça(yı Yemenin Hükmü)

2858... Ebû Vakıd'den demiştir ki: Peygamber (s.a):
"Hayvan canlı iken vücudundan kopardan (parça) ölü (hükmünde) dir" buyurdu.[320]

Açıklama

Eti yenen bir hayvan, ancak usulüne göre kesilmesi ile eti helal olur. Hayvanın canlı iken vücudundan bir et parçasının koparılması, seri kesim olmadığından, bu parçanın yenmesi caiz değildir.[321]

Bazı Hükümler

Canlı bir hayvanın vücudundan kesilen bir parça eti veya bir organı yemek haramdır. İsterse bu parça ke sildikten sonra hayvan ölmüş olsun.
İmam Şafiî'ye göre, hayvandan bu parçanın koparılması sebebiyle ölecek olursa, koparılan bu parçayı yemek helaldir. İsterse bu parça iyice kopmamış olsun ve vücuda bitiştirilmesi mümkün olsun. Eğer hayvanın onsuz yaşaması mümkün olmayan bir tarafı koparılırsa, bu parçayı yemek te caizdir. Vücudun iki eşit parçaya bölünmesi, yahut eşit olmayan iki

parçaya bölünüp te başın az olan kısım tarafında, kuyruk sokumunun da fazla olan kısımda kalması veya başın yarısının ya da yarıdan fazlasının kesilip koparılması gibi. Bu durumlar hadisin kapsamı içine girmezler. Fakat, ölen bu hayvanın başı, kesilen vücudunun üçte ikisiyle, kuyruk sokumunun da üçte-biriyle birlikte bulunuyorsa, bu kopan kısmın yenmesi helal olmaz. Çünkü bu kısmın hayvan canlı iken kopmuş olması ihtimali vardır.
İmam Ebû Hanife (r.a), İbrahim en-Nehaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Av canlı iken iki eşit parçaya böldüğünde, her iki tarafı da yiyebilirsin. Fakat onu eşit olmayan iki parçaya bölmüşsen o zaman eğer baş büyük kısım tarafından buluyorsa, başın bulunduğu tarafı yer diğer tarafı yemezsin. Eğer hayvandan canlı iken bir parça koparacak olursan bu parçanın dışında hayvanın her tarafını yiyebilirsin. Fakat bu parça iyice kopma-mış da hayvanın vücuduna asılı olarak kalmışsa (hayvanı kesip her tarafını yediğin gibi) bu asılı kalan parçayı da yiyebilirsin.[322]
Hattâbî'de bu hadisin şerhinde şunları söylüyor: Bu hadis eti yenen hayvanın eti ve ona bitişik organları hakkındadır. Hayvanın kılı, yünü, tüyü hakkında değildir. Av köpeğinin avdan kestiği ve atılan okun avdan kopardığı parçalar da diri hayvanın vücudundan kesilen parça gibidir. Mesela, av peşine gönderilen köpek yakaladığı avın bir parçasını kopardıktan sonra av ölürse, avın ölümünden önce vücudundan kesilen parça murdardır. Çünkü av henüz hayatta iken bu parça onun vücudundan kesilmiştir. Şayet köpek veya atılan ok, avı ikiye bölerse bu kesim, hayvan boğazlama hükmündedir. Dolayısıyla iki taraf da yenir. Ebû Hanife; "Bu takdirde avın başının bulunduğu taraf, diğer parçadan küçük olursa murdar sayılır. Eşit iseler ikisi de yenir," demiştir. Şafiî'ye göre ise fark yoktur. Yani, başın bulunduğu taraf diğer taraftan küçük de olsa her iki taraf yenir. Çünkü, ruh iki taraftan da beraber çıkınca diri bir hayvanın bir parçasını kesmek durumu oluşmaz. Bu parçalayış, bir boğazlama hükmündedir. Avın tamamı bu parçalama ile öldürülmüş olur. Artık avın bir tarafının diğer tarafa tabi tutulması söz konusu değildir. Hepsi aynı hükme tabidir.[323]

Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler

Eti yenen hayvanın, hayatta iken kesilen yünü, kılı ve tüyü helaldir, temizdir. Kesen, kırpan kişi müslüman olsun, gayrı müslim olsun farketmez. Âlimler bu hususda ittifak halindedir. Îmamü'l-Haremeyn'in beyanına göre, bu hususta müslümanların icma'ı vardır.
Yün, kıl ve tüy murdar bir hayvanın vücudundan kesilirse bunun hükmü hakkında ihtilaf vardır. Şöyle ki:
1. Malikîlere göre; bunlar yolmak suretiyle değil de kesmek ve kırpmak suretiyle alındığı taktirde temiz sayılır. Eti yenmeyen hayvanın ister diri, ister ölü iken kesilen yünü, kılı ve tüyü temiz sayılır. Hatta köpek, ve domuzun kılı da olsa, hüküm aynıdır. Eti yenmeyen herhangi bir hayvanın kılı, yünü veya tüyü yolmak suretiyle alınırsa, bunların deri tarafında olan uçları necis ve pistir, diğer kısmı temiz sayılır.
2. Hanefî ve Hanbelî mezheb âlimleri de Malikîler gibi hükmetmişlerdir. Şu farkla ki domuzun kılları necistir, pistir. İster yolmak suretiyle ister kırpmak suretiyle alınsın, keza ister domuz diri iken kılları alınsın, ister ölü iken alınsın, hüküm aynıdır. Hanbelîlere göre köpek de domuz gibidir.
3. Şâfiîler'e göre; yün, kıl ve tüy murdar bir hayvan veya eti yenmeyen diri bir hayvandan alınmış olduğu zaman, ister yolmak suretiyle, ister kesmek suretiyle elde edilsin mutlaka necis ve pistir. Onlara göre köpek ve domuz ile bunlardan doğma hayvanlar necistir.[324]

24-25. Avcılığa Düşkünlük Hakkında (Gelen Yasaklayıcı Hadisler)

2859... Bir defasında Süfyan es-Sevrî şöyle dedi: Peygamber sal-lallahü aleyhi ve sellem:
"Çölde oturan kimse(nin huyu) sertleşir. Av peşinde gezen ga-filleşir. (Fasık) sultanların kapısın)a giden, fitneye düşer" buyurdu.[325]

Açıklama

Hadis-i şerifde, çölde eyleşen kimselerin kalplerinin katılaşacağı, mizaçlarının sertleşeceği, ömrünü av peşinde geçirenlerin gafilleşeceği, fasık idareci kapılarında ömür tüketenlerin de fitneye duçar olacakları ifade buyurulmaktadır.
Gerçekten çölde oturanlar, kendilerine güzel ahlaklı, yumuşak huylu olmanın manasını ve faziletini öğretecek ilim adamlarıyla buluşmaktan, irşad meclislerine katılmaktan mahrum kaldıkları için, kalblerinin gıdalarını hakkıyla alamazlar. Dolayısıyla kalpleri her gün biraz daha sertleşir ve katılaşır. Neticede o kimse katı kalpli, kötü huylu bir adam haline gelir.
Av peşinde gezen kimse, zamanla kendisini ava o kadar çok kaptırır ki, etrafında olup bitenlerden haberi olmadığı gibi, Allah'ın emir ve yasaklarını da unutmaya başlar. Neticede kendisini tamamen nefsinin ve şeytanın pençesine teslim etmiş gafil bir insan olur.
Zalim idarecilerle düşüp kalkan kimseye gelince; bunlar iki tehlikeye maruz kalmaktan hali değillerdir.
1. Ya o zalim sultanın keyfi hareketlerini ve uygulamalarını tasdik ederler ve onun zulmüne iştirak etmiş olurlar.
2. Yahut da onların bu hareketlerine karşı çıkarlar ve kısa zamanda onların hışmına uğrarlar.[326]

Bazı Hükümler

1. İçerisinde ilim, irfan ve fazilet öğretilen şehirlerde oturmak, kendisinde bu imkanlar bulunmayan köy ve kasabalarda oturmaktan daha faziletlidir.
2. İnsanın kendisini farzları, vacipleri ve mendupları unutturacak derecede ava verip vakitlerini av peşinde geçirmesi

mekruhtur. Ancak, geçimini avcılıkla geçirmek zorunda kalan kimselerin avcılık yapmalarında bir sakınca olmadığı gibi, kişinin karşısına çıkan bir avı avlamasında da bir sakınca yoktur. Sakınca kişinin eğlence için vakitlerini av peşinde öldürmesidir.
Ayrıca bir avı avlamak için başkalarının ekinlerini itlaf etmek veya kendilerini ikametgahlarında izac etmek caiz değildir.[327]
3. Ulemanın zalim ve fasık idarecilerin kapılarına gidip, onlarla düşüp kalkmaları yasaklanmıştır.
Çünkü zalim sultanlar veya idareciler, zulümlerine devam ederlerken ulemanın onlarla düşüp kalkması, bu zulmü onların da tasvip etmesi anlamına gelir ki; bu durum zalim idarecilerin ve zulümlerinin halkın tümü tarafından benimsenip tasvip edilmesine sebep olur.
Oysa ulema, hakkı ve adaleti koruyup yaşatmakla, halk da hakkı ve hakikati öğrenmek için onlara müracaat etmekle mükelleftir.
Cenab-ı Hakk Kur'an-ı keriminde "Allah kendilerine kitap verilenlerden: -onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz- diye söz almıştı"[328] buyurarak ulemaya: ".... Eğer bilmiyorsanız zikr ehline (yani meseleyi bilenlere) sorun"[329] buyurmak suretiyle de ulemanın dışındaki halka bu mükellefiyetlerini bildirmiştir.
Özellikle ulemayı bu hususta dikkatli ve uyanık olmaya davet eden hadis-i şeriflerden bazılarının meali şöyledir:
a. "Benden sonra birtakım yalancı ve zalim emirler gelecektir. Onların yalanlarını tasdik eden ve zulümlerine yardımcı olan kimseler benden değillerdir, ben de onlardan değilim. Kevser havzında benim yanıma da gelmeyeceklerdir."[330]
b. Ebû Zer-i Gıfârî (r.a) Hz. Seleme'ye şöyle demiştir:
"Ey Seleme (zalim) sultanların kapısına gitme. Çünkü sen onların dünyalığından birşey elde edemezsin. Fakat onlar senden, onların dünyalığından daha faziletli olan dinini alırlar."[331]

2860... Peygamber (s.a)'den (rivayet edilen bir önceki) müsedded hadisi bir de mana olarak Ebû Hureyre'den (rivayet olunmuştur. Hz. Ebû Hureyre bu hadisi):
"Kim (devamlı olarak zalim) idareci ile düşer-kalkarsa fitneye düşer" (anlamına gelen lafızlarla) rivayet etti. (Daha sonra bu rivâyetine şu manaya gelen cümleyi de) ilave etti:
"Kul (zalim) sultana yaklaşmakla Allah'dan uzaklaşmaktan başka birşey kazanmaz."[332]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte de bir önceki hadis-i şerifte olduğu gibi zaHm sultanlara yaklaşan kimselerin onun zulmüne iştirak ederek hak ve hakikatten ve dolayısıyla Allah'ın rahmetinden uzaklaşacakları haber verilmektedir.
Bu hadis-i şerif lafızlarıyla bir önceki hadisin aynısı değilse de, mana cihetiyle bir önceki hadisin son cümlesinin aynısıdır.[333]

2861... Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den demiştir ki: Peygamber (s.a) (şöyle buyurmuştur):
"Ava (okunu) atıpta, onu üç (gün üç) gece sonra (atmış olduğun) okun üzerinde olduğu haide (Ölü olarak) ele geçirecek olursan, kokuşmamış olması şartıyla onu yiyebilirsin."[334]

Açıklama

Bu hadis» vurulduktan sonra gözden kaybolup üzerinden bir gece geçmiş olan bir avın etini yemek haramdır diyen Maliki âlimlerinin aleyhine bir delildir. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre; burada geçen üç gece tabirindeki üç adedinin bağlayıcı bir te'siri yoktur. "Herhangi bir süre" anlamında kullanılmıştır.
Bilindiği gibi, Hanefî âlimlerine göre, vurulduktan sonra gözden kaybolan ve bir süre sonra bulunan bir avın etinin helal olabilmesi için üç şart vardır:
1. Avcının okunun av üzerinde bulunması,
2. Başka avcıya ait okun veya bir ok yarasının bulunmaması ve başka bir tesirle öldüğünün ortaya çıkmış olmaması,
3. Avcının onu aramaya zaruretsiz olarak mola vermemiş olması.
Bu üç şart bulunduğu takdirde av kokuşmuş olsa bile eti yenir. Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, Hanefi âlimleri bu hadisteki kokuşmuş avı yemenin terk edilmesi ile ilgili emrin hükmü istihbab içindir. Bu bakımdan yenmemesi iyi olur fakat, yenecek olursa haram işlenmiş olmaz.
Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Melek'in ifadesine göre, Hz. Peygamberin (s.a) kokmuş eti yediği rivayet olunmuştur.
İmam Ahmed de kokmuş et yemenin helal olduğunu söylemiştir. Fakat İmam Ahmed'e göre vurulduktan sonra uzun süre gözden kaybolan bir avın eti helal değildir. Kendisine vurulduktan sonra geceli gündüzlü bir gün gözden kaybolan bir avın hükmü sorulunca, bir günün uzun bir süre olduğunu ve dolayısıyla bu avın haram olduğunu söylemiştir. Bu, İmam Ahmed'in uzun bir süre sözüyle geceli gündüzlü bir günlük süreyi kasdettiğini gösterir. Bu bakımdan Hz. İmam'a göre vurulduktan sonra kaybolup sadece bir gecenin veya sadece bir gündüzün sonunda ölü olarak bulunan bir avın eti helaldir.
İmam Malik'e göre; vurulduktan sonra av gündüzün bulunamayıp akşamleyin ölü olarak ele geçerse, o avın eti helaldir. Fakat üzerinden bir gece geçmişse onun eti haram olur.
İmam Şafiî'ye göre; vurulduktan sonra oku atan kimsenin gözünden kaybolmuş olan bir avın eti asla yenmez. Şafiî mezhebinin kokmuş bir etin yenip yenmemesi hususundaki görüşlerini açıklarken İmam Nevevî şunları söylüyor: "Kokmuş yemeği yemekten nehiy tahrim değil, kerahet-i tenzihiyye içindir. Diğer kokmuş etlerle yiyecekleri yemek te tenzihen mekruhtur, haram değildir. Fakat sıhhat için zararlı hale gelmiş olması müstesna. Bazı âlimlerimiz kokmuş etin haram olduğunu söylemişlerse de bu görüş zayıftır.

Biz bu meseleyi münasebet düştüğü için 2849 numaralı hadis-i şerifle 2857 numaralı hadisi şerifin şerhinde açıklamıştık.[335]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/453.
[2] Kevser, (108), 2.
[3] Ibn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel 11-321.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/453-454.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454-455.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/455.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/455-456.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/456.
[11] Debbağoğlı Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihâli, 346-350.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/456-457.
[12] Tirmizî, edahi 18;Nesaî 1: İbn Mâce edahi 2; Ahmed b. Hanbel IV-215, V-76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/457.
[13] Saffât, (37) 102.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/457-458.
[15] İbn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel 11-321.
[16] Buhârî, îdeyn 5, 10, 17, 23, edahi 1, 4, 8, 11-12; Müslim, edahi, 1-4, 10-11.
[17] Mecmeu'z-Zevâid, IV, 18.
[18] İbn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel, II, 321.
[19] Ahmed b. Hanbel, IV, 312; el Mütteki, Kenzü'l-Ummâl V, 90.
[20] Kevser (108): 2.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/458-461.
[22] Nesâî, edahi 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/461-462.
[23] İbn Hacer, Fethu'l Bârî, XII-103.
[24] Buhârî edâhî, 5.
[25] Buhârî edeb 76; Müslim, birr 107-108; Muvatta', hüsnü'1-hulk 12; Ahmed b. Hanbel, 11-236, 268, 507.
[26] el-Aynî, UmdetiH Kâarî, XXI-147-148.
[27] Ahmed b. Hanbel IV-82.
[28] el-Aynî, Umdetu'l Kaari, XXI-48.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/462-464.
[30] ez-Zeylâî, Nasbü'r Râye, IV-208.
[31] Aliyyü'l KaarîMirkatü'l Mefâtih 11-271. 72
[32] Alliyü'l Karî, Mirkatü'l Mefâtih 11-271.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/464.
[33] Tirmizî, edahi 2; Ahmed b. Hanbel I-I07, 149, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/464-465.
[34] Hakim, el-Müstedrek, IV-230.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/465.
[36] Tuhfetü'l-Ahvezî, V-79.
[37] Fethü'r-Rabbanî, A. Abdurrahman XIII-61; Mecmaü'z-Zevaid IV-21-22.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/465-466.
[39] Müslim, edahi 39-42; İbn Mâce, edahi 11; Dârimî, edahi 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/466-467.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/467-468.
[41] Müslim, edahi 19; Ahmed b.Hanbel, VI, 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/468-469.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/469.
[43] el-Muhezzeb ve şerhuhû VHI-407-408.
[44] En'am(6), 121.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/469-470.
[46] Nesai dahaya 59; Buhârî, hac 27, 117,119; Ebû Dâvûd hac, 67; Ahmed b. Hanbel, VI-35, 78, 82.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/470.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/470.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.
[49] Buhârî, edahi 9, 13-14; Müslim, edahi 17-18; Tirmizî, edahi 2; Nesâî, edahi 14, 22, 29, 30-31; İbn Mâce edahi 1, 13; Dârimî, edahi 1; Ahmed b. Hanbel, 111-115, 170, 183, 189, 211, 214, 222, 255, 272, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.
[51] Nuruddin Ali b. Ebi Bekr el-Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid 1V-17; Hakim 1V-222.
[52] Eş-Şerhu'l Kebir, İbn Kudame, 11-551.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471-472.
[53] İbn Mâce edahi 1; Ahmed b. Hanbel VI-220, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/472-473.
[54] Fethurrabbânî; Abdurrahman XI11-61; Mecme'uz-Zevâîd IV-21-22
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/473.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/473-474.
[57] Tirmizî, edâhî 4; Nesâî, dahaya 14; İbn Mâce, edâhî 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474.
[59] Müslim, edâhi 13; Nesaî, dahaya 13; İbn Mâce, edâhi 7; Ahmed b. Hanbel, III-312-327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474-475.
[60] Dürrü'l-Muhtar el Haskefî V-226-227 (el-udhiye).
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/475-476.
[62] Fethurrabbânî, XIII-72.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/476.
[64] Buhârî, edahi 7; Müslim, edahi 15; Tirmizî, edahi 7; Nesaî, dehaya 13; İbn Mâce, edahi 7; Darimî, edahi 4; Ahmed b. Hanbel IV-149, V-194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/476-477.

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/477.
[66] Nesâî, dahaya 13; İbn Mâce edahi 7; Ahmed, V-368.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/477-478.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/478.
[68] Buhârî, edahi 8; Müslim, edahİ 5, 8; Tirmizî, edahi 12; Nesaî, dahaya 17; Dârimi, eda-hi 7; Ahmed b. Hanbel IV-282, 287, 298, 303.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/478-479.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/479-480.
[70] Mecmeu'z-Zevâid IV-23.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/480-481.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/481.
[73] Tirmizî, edahi 7; İbn Mâce, edahî 7.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/481-482.
[75] Nesâî, dahaya 5-7; Tirmizî, edahi 5; İbn Mâce, edahi 8; Darimî, edahi 3; Muvatta, da-haya 1; Ahmed, IV-284, 289-301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/482-483.
[76] en-Nevevî, Şerhu'l Müslim XIII-125.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/483-484.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/484-485.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/485.
[80] Tirmizî, edahi 5; Nesaî, dahaya 9-11; İbn Mâce, edahi 8; Darimî, edahi 3; Ahmed b. Hanbel 1-80, 108, 128, 149.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/485-486.
[81] Hac suresi 78.
[82] el Muhallâ İbn Hazm, VII-358, mesele 974.
[83] Şerhü Mühezzeb Nevevî VIII-399-402.
[84] İbn Kudame eş Şerhul Kebir III-546.
[85] Muhammed Zihni Ni'meti islam 697, Tirmizi, edâhi9, Nesaî 12; Ibn Mâce 8; Ahmed b. Hanbel 1-83, 109, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/486-487.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/487-488.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/488.
[88] eş-Şerhü'l Kebir, İbn Kudame, 111-547.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/488-489.
[89] Nesâî, dahaya 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489.
[90] Mirkatü'l-Mefatih Aliyyü'1-Kari, 11-265-266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489.
[91] Müslim, hac 353; Tirmizî, hac 66; Nesâî, dahaya 16; Muvatta dahaya 9; İbn Mâce eda-hî 5; Ahmed b. Hanbel III-335, V-409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489-490.
[92] A. Davudoğlu, Müslim, VII-23.
[93] Fethürrabbânî, el-Bennâ A. Abdurrahman XIII-84; Nesaî, dahaya 16; İbn Mâce edahî 5; Tirmizî Edahi 9.
[94] Neylü'l-Evtar, Şevkanî V-115.
[95] a.g.e.; Müslim, hac 353.
[96] Bedaiussanaî, el-Kasanî, V-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/490-491.
[97] Müslim, hac 350, 352, 355; Tirmizî, hac 66; İbn Mace, edahî 5; Darimî, edahi 3, 5; Muvatta, danaya 9; Ahmed b. Hanbel 1-95, 105, 125, 156, 275, IV-409, V-405-406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/491-492.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492.
[99] Müslim, hac 350; Tirmizî hac 66, edahî 8; Muvatta, dahaya 9; tbn Mâce, Edahi 5; Darimî, edahi 3, 5; Ahmed b. Hanbel 111-353, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492.
[100] Feth, (48), 25.
[101] Buhârî, elmuhsır 1; el Benna A. A. el-Fethürrabbânî, XI -65.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492-493.
[103] Tirmizî, edahi 10, 20; Ahmed b. Hanbel, III-8, 356, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/493.
[104] İbn Mâce, ikametüssala 158.
[105] Buhârî, İdeyn 19;.
[106] Buhârî, İdeyn 6.
[107] Fethul Bari tbn Hacer 111-119.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/494.
[109] Şerhü'l Mühezzeb Nevevî VIII-405, 408.
[110] Muvatta, dahaya, 10; Tirmizî, edâhi 10: İbn Mâce edâhi 10.
[111] Fethu'r-Rabbanî el-Bennâ A. Abdurrahman XIII-85; Mecmetı'z-Zevâicl, IV-24; Müs-tedrek IV-229.
[112] Mecelle Mad; 13.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/494-496.
[114] Buharı, îdeyn 22, edâhi 6; Nesaî dahaya 3, ideyn 30; İbn Mâce edahî, 17; Ahmed b. Hanbel, 11-109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/496-497.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/497-498.
[116] Buhari, hudud 31; Müslim, cihad 49, edahiy 28-29; Ebû Dâvûd, imare 19; Muvatta, dahaya 7; Ahmed b. Hanbel, 1-56, VI-51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/498-499.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/499.
[118] Şerhü'l-Muğn:, III-582.
[119] el-Kâsânî, Bedayiu's-Sanayi V-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/499-500.
[120] İbn Mâce, edahi 16; Ahmed b. Hanbel, V-76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501.
[122] Şerhü'l-Mühezzeb VIII-420, 421.
[123] Şerhü'l-Muhezzeb VIII-420, 421.
[124] Şerhu'l-Muğnî, 111-568.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501-502.
[126] Müslim, edahî 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/502-503.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/503.
[128] el-Muğnî, Ibn Kudame, XI-104, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/503-505.
[129] Müslim sayd 57; TirmİZi diyat 14; Nesaî, dahaya 22, 26-27; İbn Mâce zebaih 3; Darimî, edahi 10; Ahmed b. Hanbel, IV-123, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/505-506.
[130] Hak Dini Kur'an Dili M. Hamdi Yazır, V-3117.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/506.

[132] Buhari, zebaih 56; Müslim, sayd 58, 61; Nesaî, dahaya 79; İbn Mâce, zebaih 10; Ahmed b. Hanbel 11-94; 111-117, 171, 191, 318, 322, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507.
[134] En'âm, 6/118.
[135] En'âm, 6/121
[136] Mâide, 6/5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507-508.
[137] bk. 2819 nolu hadis-i şerif.
[138] Tefsir, İbn Kesir, 11-170.
[139] Camiül-Beyan Taberî, VIII-21.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/508-509.
[141] Buhari, zebaih, 22.
[142] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, Şerhu zebaihi ehl-il Kitabdığına dair bir âyet bulunmaması gerekir.
[143] En'am 6/146.
[144] En'am 6/121.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/509-511.
[146] En'am 6/121.
[147] En'am 6/121.
[148] İbn Mâce, zebaih 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/511.
[149] En'âm: 6/121.
[150] Taberi, Camiü'l Beyan VIII-16.
[151] Mâide (5) 3.
[152] Mâide (5) 3.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/512.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/512.
[155] Mâide: 5/121.
[156] Tirmizî, tefsir 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/513.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/513-514.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/514-515.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/515.
[160] Buharı, cihad 191, şirket 3, 16, zebaih 15, 18, 23, 36-37; Müslim, edâhî 20, Tirmizî, sayd 19; Nesaî, sayd 17, 35, dahaya 26, İbn Mace zebaih 9, 17; Darimî, edahİ 15; Ah-med b. Hanbel, III-463-464, IV-354, 356, 381, V-367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/515-517.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/517-518.
[162] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme-ve Şerhi IX, 224-228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/518-520.
[163] Nesaî, sayd 25, edahi 8; İbn Mâce, sayd 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/520.
[164] Kâmil, Miras; Tecrid-i Sarih Tercemesi. VIII-13
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521-522.
[168] Nesaî, edahi 19: Ibn Mâce, zebâih 5; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 258, 377
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/522.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/522-523.
[170] Tirmizî, sayd 13; Nesaî, dahaya 25; İbn Mâce, zebaih 9; Dârimî, edahi 12; Ahmed b. Hanbel, IV-334.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/523.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/523-524.
[172] Mâide 5/3.
[173] Bekir Karlığa, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, V, 2098-2099.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/524-526.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/526.
[176] Bknz. 2821 nolu hadis-i şerîf.
[177] Münavi, Feyzü'l-Kadir, V-42.
[178] Ahmed Meylânî, Bidayetü'l-Miictehid I. 663-664 .
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/526-528.
[179] Tirmizi, sayd 10; lbn Mace, zebaih 15; Dârimi, edahİ 17; Ahmed b. Hanbel, III, 31-39-45-73-53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/528-529.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/529.
[181] Zürkanî, Şerhü Muvalta III-397.
[182] İmam Malik, Mu vatta, zebaih 8.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/529-530.
[184] Tirmizî, sayd 10; İbn Mace, zebailı, Darimî, edahi 17; Ahmed b. Hanbcl, 111-31, 39, 45, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530.
[186] Buhârî, tevhid 13, buyu 5, zebaih 21; Ebû Dâvûd, edahi 13; Nesaî, dahaya 21, 36, 39, İbn Mâce, zebaih 4; Muvatta, zebaih, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530-531.
[187] En'âm, 6/121.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/531-532.
[189] bk. Zeylaî, Nasbur-Reye, ez-Zebâih, IV, 183.
[190] Sünen-i Dârekutnî 549.
[191] En'âm, 6/121.
[192] Mâide, 5/4.
[193] bk. Zeyla'î, Nasbü'r-Râye, IV, 182.
[194] bk. Teysir-ul-Vüsûl 11-45.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/532-533.
[196] Nesâî: Fera' 2, 3. İbn Mâce: Zebâih 2. Ahmed b. Hanbel, V-75, 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/533-534.
[197] bk. Zeyla'î: Nasbü'r-Râye IV, 208.
[198] bk. Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi IX, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/534-535.
[199] bk. Nevevî, Şerhu Müslim XII, 137.
[200] bk. Nesâi, fera' ve Atîra, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/535-536.
[201] bk. Buharî, akîka3, 4; Müslim, edâhî 38; Tirmizî, edâhî 15: Nesâî, Fera' 1; İbn Mâce, Zebâih 2; Dârimî, edâhî 8; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 239, 279, 490.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/536.
[202] Nesâî, fera' ve atîra, 1.
[203] bk. İbn Hacer, Feth'ül-Bârî XII, 15.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/536-537.
[205] bk. Buharı, akîka 3,4; Müslim, edâhî38; Tirmizî, edâhî 15; tbn Mâce, Zebâih 2; Ahmed b. Hanbel, 11-279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537-538.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/538.
[209] bk. Nesâî, akîka 1, 3, 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/538-539.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/539.
[211] bk. İmâm-ı Mâlik, El-muvatta, akîka, 7.
[212] bk. İmâm-ı Mâlik, Muvatta, akika 4.
[213] bk. İmâm-ı Malik, Muvatta, akîka 7.
[214] Bk. Nesai akika4.
[215] bk. Mecmeü'z-Zevâid, IV, 58.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/539-541.
[217] bk. İbn-i Mâce, Zebâih 1; Nesâî, akîka 3. Ahmed b. Hanbel, VI-381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/541.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/541-542.
[219] Ahmed b. Hanbel, VI, 38l.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/542.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/542.
[221] bk. Ahmed b. Hanbel, V-17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/543-544.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/544.
[223] Hz. Aişe'nin sözü için bak: Mecmaü'z-Zevâid, IV, 59.
[224] bk. Mecma'uz-Zevâid, IV, 45, 59.
[225] bk. Şerhülmühezzeb VIII, 427.
[226] bk. 2839 nolu hadis.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/544-546.
[228] bk. Ahmed b. Hanbel, VI-381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/546.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/546-547.
[230] Buhârî: Akîka 1.
[231] Müslim: fedail 62.
[232] Malik: Muvatta: Akîka 2.
[233] Tirmizî: Kitâb'ül-edâhî/bâb'ül-Akîka.
[234] Mecmaü'z-Zevâid, IV. 59.
[235] bk. İbnü'I-Kayyim, Zad'ül-Meâd, II, 5.
[236] bk. Molla Mehmetoğlu Osman Zeki, Sîînen-i Tirmizî Tercemesi III, 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/547-549.
[237] bk. Buhârî, akîka 2; Tirmizî, Edâhî 16; Nesâî, Akîka 2; İbn Mâce, Zebâih 1; Dârimî, Edâhî 9;Ahmed b. Hanbel; IV-18, 214, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/549.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/549-550.
[239] bk. Hatipoğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâçe Tercümesi, VIII, 502-503.
[240] bk. Bu kanunun tahkiki için.
[241] bk. Ettehânevi Eşref Ali i'lâüssüneı 17/113-114.
[242] bk. Yıldırım Celâl, İslamda Aile Eğitimi, I, 107, 108.
[243] bk. A.g.e. 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/550-551.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/551.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/551-552.
[246] bk. Nesâî, akika 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/552.
[247] bk. Yıldırım Celal, I si um d a Aile Eğitimi, I, 111.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/552-553.
[248] bk. Nesâî, akîka 1, Ahmed b. Hanbel, II, 182.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/553-554.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554-555.
[252] Bk. Buhari, akika 2.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/555.
[254] Bilindiği gibi elinizdeki eserin kitab ve bâb numaralamasında Concordance hazırlayanlar-ca kabul edilmiş numaralama esas alınmıştır. Birçok Ebû Dâvûd nüshasında "AV BÖLÜMÜ" ayrı bir kitap olarak kabul edildiği halde, onu "KURBAN BÖLÜMÜ"nün devamı olarak görenler de vardır. Hafiz el-Münzirî de bunlardan biridir. Nitekim Concordance'de de ayrı bir kitap olarak değil, Kurban BÖlümü'nttn devamı olarak bâb numarası verilmiştir. Biz de böyle yaptık.
[255] Mâide (5) 2.
[256] Mâide (5) 96.
[257] Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali. Debbaoğlu Ahmed, 62, 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/9-10.
[258] Buharî, hars 3, Bedü'l-halk 17, zebaih 6; Müslim, musakat 51-60; Tirmizî, sayd 17; Nesaî, sayd 10, 12-14; İbn Mâce, sayd 2; Darimî, sayd 2; Muvatta istizan 12; Ahmed b. Hanbel, 11-4, 8, 27, 37,47, 55,60, 79, 101, 113, 147, 267, 345,425,456,473, V-56-57,219, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/10.
[259] Müslim, musakat 50-52, 54-55, 57.
[260] Mirkatü'i-Mefatih Aliyyü'1-Kari IV-335.
[261] Sahih-i Müslim, A. Davudoğlu, VIII-35-36.
[262] Tecrid-i Sarih tere, Kamil Miras, VII-179, 1. baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/10-13.
[263] Müslim, müsakat 47; TirmİzÎ,.sayd 16-17; Nesaî, sayd 10; İbn Mâce, sayd 2, 4; Darimî, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, III-333, IV-85, V-54, 56-57, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/13.
[264] En'âm (5) 38.
[265] İsrâ(20) 44.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/13-14.
[267] Buhârî, sayd 7, Bedeülhalk 1; Müslim, hac 71, 73; TirmİzÎ, hac 21; Nesâî, menasik 116-117; Ahmed b. Hanbel, 1-257, VI-164, 259.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/14-15.

[269] Müslim, musakat 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/15.
[270] Müslim, musakat 44.
[271] Buharı, sayd 7, Bedeul-halk 11, Müslim, hac 71, 73; Tirmizî, hac 21; Nesâî, menasik 116-117; Ahmed b. Hanbel, 1-257.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/15-16.
[273] Buhârî, sayd 33, zebaih 1-2, 9; Müslim, sayd 1, 3-5; Tirmizî, sayd 6; Nesaî; sayd 2-3, 5,7-8,20-21, dahaya 19; İbn Mâce sayd 3; Darimî sayd 1; Ahmed b. Hanbel, IV-194-195, 256, 258, 377, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/16.
[274] Buhârî, zebaih 1; Müslim, sayd 4; Nesaî, sayd 2; Darimî, sayd 1; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 379.
[275] Buhârî, zebaih 8; Müshjn, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1-131.
[276] Mâide (5) 3.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/17-18.
[278] el-Asâr 241, rakam 1065.
[279] Mâide(5)4.
[280] Mâide (5) 2.
[281] Buhârî, zebaih 4.
[282] el Muğnî İbn Kudame, 11-17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/18-20.
[283] Buhârî, vudu 33, buyu' 3, zebâih 2-3, 7-10, tevhid, 13; Müslim, sayd 1-3; Tirmizî, sayd 1, 6; İbn Mâce, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1-231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/20.
[284] Mâide (5) 4.
[285] Mâide (5) 4.
[286] Buhârî, zebaih 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/20-21.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/21.
[288] Buhârî, zebâih 8; Müslim, sayd 6; Nesâî, sayd 16, 18-19; Ahmed b. Hanbel, IV-379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/22.
[289] Şerhü Müslim, Nevevî, XIII-79.
[290] Nasbu'r-Râye Zeylâı, IV-314.
[291] Nasbu'r Râye, Zeylâı, IV-315.
[292] Nasbu'r-Râye, Zeylâı, IV-315.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/22-23.
[293] Ahmed b. Hanbel, IV-378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24.
[295] Tirmizî, Sayd 3; Ahmed b. Hanbel, IV-375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24-25.
[296] el-Âsâr, Ebû Yûsuf, 241, rakam 1065.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/25.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26.
[299] Ahmed b. Hanbel, IV-195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26.
[300] Şerhü Müslim Nevevî, XIII-77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26-27.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/27.
[302] Buhâri, zebâih 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/27-28.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28.
[305] Buhârî, buyu' 3, zebaih 1-2, 9; Müslim, sayd 3-4; Tirmizt, sayd 7; Nesâî, sayd 2, 8, 22-23; İbn Mâce, sayd 7; Darimî, sayd 4; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28-29.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/29.
[307] Buhârî, zebaih 4-, 10; İbn Mâce, sayd 3; Müslim, sayd 8; Nesaî, sayd 4, Ahmed b. Han-bel IV-195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/29-30.
[308] Mâide: (5) 4.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/30.
[310] Buhârî, zebaih 44; İbn Mâce, sayd 5; Ahmed b. Hanbel, 11-184, IV-195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/30-31.
[311] Maide, (5) 4.
[312] Ni'met-i İslâm, M. Zihnî, 688.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/31-32.
[313] Buhârî, zebaih 4, 10, 14; Müslim, sayd 8; Tİrmizî, sayd 1, siyer 11; tbn-i Mâce, sayd 3; Nesâî, sayd 16; Darimî, siyer 56; Ahmed b. Hanbel, 11-184, IV-193, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/32-33.
[314] Ahmed b. Hanbel, 11-184.
[315] Tirmizî, sayd 1.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/34.
[317] Şerh-u Müslim Nevevî, XIII-81.
[318] Şerh-u Müslim Nevevî, XIII-80.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/34-35.
[320] Tirmizî, sayd 12; İbn Mâce, sayd 8; Ahmed b, Hanbel, V-218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/35.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/35-36.
[322] el-Âsfir Ebû Yusuf, 241, rakam 1064.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/36.
[324] Sünen-i ibni Mace, Hatipoğlu Haydar, VIII-574, 575.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/37.
[325] Tirmizî, fiten, 69; Nesâî, sayd 24; Ahmed b. Hanbel, 1-357, 11-371, 440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/37-38.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/38.
[327] Büyük İslam İlmihali, Bilmen, Ö. Nasûhi.
[328] Âl-ilmran, (3) 187.
[329] Enbiyâ, (21), 7.
[330] Nesaî, biat 35, 36; Teysiru'l-Vüsul 1-327.
[331] İthaf-üs-Sadet-il-Müttekin VI-127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/38-39.
[332] Ahmed b. Hanbel, II-371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/39-40.

[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40.
[334] Müslim, sayd 9; Nesâî, sayd 20; Ahmed b. Hanbel, IV-I94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40-41.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35- KURBANLAR BAHSİ
1- Kurbanın Vakti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
2- Kurbanlığın Yaşı Babı
3- Kurbanlığn ve Onu Vekilsiz Bizzat Kesmenin (Keserken) Besmele İle Tekbirin Müstehab Oluşu Babı
Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır :
4- Diş, Tırnak Vesair Kemiklerden Maada Kanı Akıtan Her Şeyle Hayvan Kesmenin Cevazı Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- İslamın İlk Zamanlarında Kurban Etlerini Üç Geceden Sonra Yemekten Nehiy Buyrylduğunu ve Bunun Neshi İle Dilediği Zamana Kadar Mubah Kılındığını Beyan Babı
6- Fera' ve Atire Babı
7- Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuns Varan Kimsenin Hayvanın Kılından Veya Tırnaklarından Bir Şey Almasını Yasaklanması Babı
8- Allah Teala'dan Başkası Namına Hayvan Kesmenin Haram Kılınması ve Bunu Yapana Lanet Olunması Babı

35- KURBANLAR BAHSİ

Edahî: Udhiyye'nin cem'idir. Udhiyye, kuşluk vakti kesilen hayvan demektir. Şeriatta Kurban Bayramı günlerinde ibadet niyetiyle kesilen hayvan mânasında kullanılmıştır. Bu kelime «idhıyye», odahiyye» ve «edhat» şekillerinde de okunur. Udhiyye ile İdhiyyenin cemileri Edâhıyy ve Edahî şekillerinde geldiği gibi, dahıyye'nin cem'i dahâyâ, edhâtm cem'i de edhâ gelir.

1- Kurbanın Vakti Babı

1- (1960) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Kays rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Esved b. Kays'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Cün-deb b. Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Resülüllah(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile birlikte kurbanda bulundum. Namazı kılmaktan ve namazını bitirip selâm vermekten öteye geçmedi. Bir de ne görsün, o namazından çıkmadan kesilmiş kurban etleri!.. Bunun üzerine:
«Kim kurbanını namazı kılmazdan —yahut biz namazı kılmazdan— önce kesti ise onun yerine bir başkasını kessin) Kim kesmediyse besmele ile kessin!» buyurdular.

2- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Ahvas Sellâm b. Süleym, Esved b. Kays'dan, o da Cündep b. Sü yan'dan naklen rivayet etti. Cündep şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUeın)'\e birlikte kurcanda bulundum. Cemaata namazı kıldırdığı vakit kesilmiş bir takım koyunlar gördüm de:
«Kim namazdan Önce kesti ise onun yerine bîr koyun kessin. Kim kesmediyse besmeleyle kessin!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe b. Saîd de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bize İshak b. İsmail ile İbni Ebi Ömer, tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Her iki râvi Esved b. Kays'dan bu îsnadla rivayette bulunmuş ve Ebul Ahvas hadîsinde olduğu gibi «Besmele ile» demişlerdir.

3- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Esved'den rivayet etti. O d Cündeb El-Becelî'yi şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kurban günü namaz kılarken gördüm. Sonra hutbe okudu ve :
«Kim jbayram namazını) kılmadan kesti ise onun yerine başkasını iade etsin. Kim kesmediyse besmeleyle kessin!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : -Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'be bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'I-îdeyn» ile «Edâhî, Nuzûr, Tevhîd» ve «Zebâyıh» bahislerinde; Nesâî ile İbnü Mâce de «Kitâbu'I-Edâhî»'d muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
ResûlüIlah (Saiiallahü Aleyhi ve Selleın) 'in :
«Namazını kılmazdan önce»mi yoksa «Biz namazımızı kılmazdan önce» mi. buyurduğunda râvi şekketmiştir.
Ulemâ zengine kurban kesmenin vâcib olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre zenginin kurban kesmesi sünnettir. Özrü olmadığı halde kesmese günahkâr olmaz, kazası da lâzım gelmez. Bu kavil Ebû Bekr-i Sıddîk, Ömer b. Hattâb, Bilâl-i Habeşî, Ebû Mes'ud-u Bedrî (Radiyattahu anh) ile Saîd b. Müseyyeb, Alkame, Esved , Atâ, İmam Malik, İmam Ahmed, îshak, Ebû Sevr, Müzeni, İbn Münzir, Dâvud.u Zahirî ve Hanefîler 'den İmam Ebû Yûsuf iîe İmam Muhammed'in. mezheb-îeridir.
imam Azam, Rabîa ve Evzâî zengine kurban kesmenin vâcib.olduğuna kaildirler. Mâlikîler'den bazılarının mezhebi de budur. İbrahim Nehâî: «Kurban kesmek zengine vaciptir. Bundan yalnız Minâ'daki hacılar müstesnadır» demiştir. Hanefîler'in meşhur olan mezhebine göre de kurban hür, mukim ve zengin olan müslümana vaciptir.
Kurbanın vakti : İmamla beraber bayram namazı kılındıktan sonradır. Bu hususta ittifak vardır. İbnü Münzir, bayram günü fecirden önce kurban kesilemiyeceğine ulemânın ittifak ettiğini söylemiştir. Fecr doğduktan sonra kesilip kesilememesi ihtilaflıdır.
İmam Şafiî ile Dâvud-u Zahirî, İbnü Münzir ve diğer bazı ulemâya göre kurbanın vakti güneş doğarak bayram namazı kılacak ve iki hutbe okuyacak kadar zaman geçtikten sonra girer. Bundan sonra mutlak surette kurbanı kesmek caizdir.
Imam-ı Âzam'la Atâ': «Kurbanın vakti köylerle sahrada yaşayanlar hakkında fecir doğduktan sonra girer. Şehirliler hakkında imam bayram namazını kıldırıp hutbeyi okumazdan girmez. Bir şehirli bundan önce kurbanını kesse, kurban namına kâfi değildir.» demişlerdir, îmam Mâlik'e göre, imam bayram namazım kılıp hutbesini okumadan ve kurbanını kesmeden başkaları kurbanını kesemez. İmam Ahmed imamın bayram namazını kıldırmasından Önce kurban kesmenin caiz olmadığını namazdan sonra ise imamın kesmesini beklemeden kurban kesmenin caiz olduğunu söylemiştir. Kurban kesenin şehirli veya köylü olması hükümde birdir. Hasanlı Basrî ile Evzâî'den ve İshak 'dan da böyle bir kavil rivayet olunmuştur; Rarbîa ; «İmam bulunmayan yerde güneş doğmadan kurban kesilmez. Fakat doğduktan

sonra kesilebilir» demiştir.
. Kurban kesmenin son vakti: İmam Âzam'la İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre bayram günüyle ondan sonraki iki gündür. Bu kavil ashab-ı kiramdan Ömer b. Hattâb , Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer Ve Enes b. Mâlik (Radiyaîlahu anh) hazeratmdan rivayet olunmuştur.
İmam Şafiî: «Kurbanı bayram günü ile onu takib eden üç teşrik gününde kesmek caizdir» demiştir. Cübeyr b. Mut'ım ve İbni Abbâs (Radiyaîlahu anh) ile Atâ', Hasan.ı Basrî, Ömer b. Abdilaziz, Süleyman b. Musa, Mekhûl ve Dâvud-u Zahirî 'nin mezhebleri de budur, Saîc b. Cübeyr şehirler halkının yalnız Kurban Bayramı günü, köylülerin ise bayram gününden maada teşrik günlerinde de kurban kesebileceğine kail olmuş. Muhammed b. Şîrîn ise bayram gününden başka bir günde hiç bir kimsenin kurban kesemeyeceğini söylemiştir.
Bayram gecelerinde kurban kesmek İmam-i Âzam 'la İmam-ı Şafiî, İmam Ahmed, İshâk, Ebû Sevr ve cumhura göre mekruhtur. İmam Mâl ik'in meşhur kavliyle bi-lumûm Mâlikiyye ulemâsına ve İmam Ahmed 'den bir rivayete göre geceleyin kurban kesmek caiz değildir. Kesilirse iadesi lâdesi lâzım gelir.
Hadîs-i şerif bayram hutbesinin namazdan sonra okunacağına da delildir.

4- (1961) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HaUd b. Abdillah, Mutarrif'den, o da Âmir'den, o da Bera'dan naklen haber verdi. Bera' şöyle demiş : Dayım Ebû Bürde namazdan önce kurban kesti de
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu et koyunu (ndan ibaret) dir.» buyurdu. Dayım: — Yâ Rcsûîallah! Bende bir keçi oğlağı var! dedi. «Onu kurban et ama senden başkasına yaramaz,» buyurdu. Sonra şunları söyledi :
«Her kim namazdan önce kurban keserse, ancak kendi için kesmiş olur. Kim namazdan sonra keserse onun kurbanı tamam olmuş ve Müslümanların sünnetine isabet etmiştir.»

5- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Dâvûd'dan, o da Şa'bi'den, o da Bera b. Âzib'den naklen haber verdi ki, dayısı Ebû Bürde b. Nıyar Peygamber (gallallahü Aleyhi ve Sellem) kesmezden önce kurban kesmiş de :
— Yâ Resûlallah! Bu Öyle bir gündür ki, onda e mekruhtur. Ben kurbanımı, ehlimi, komşularımı ve âitem efradını doyurayım diye acele kestim, demiş. Resûhillah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) de:
«Tekrar bir kurban kes!» buyurmuş. Bunun üzerine:
— Yâ Resûlallah! Bende bir süt oğlağı var, bu oğlak iki koyun etinden daha hayırlıdır, demiş. Efendimiz :
«O senin iki kurbanının en hayırlısıdır. Ama senden sonra kîmse için bir çepiçle kifayet etmez.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsenııâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İbn-i Adiyy, Dâvûd'dan, o da Şa'bî'den, o da Bera' b. Âzib'den nakler rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) bize kurban günü hutbe okudu da :
«Namazi kılmadıkça hiç bîr kimse kafîyyen kurban kesmesin!» buyurdu. Bunun üzerine dayını:
— Yâ Resûlallah! Bu öyle bir gündür ki; bunda et mekruhtur... dedi. Bundan sonra râvi, Hüşeym'in hadîsi mânasında rivayette bulunmuş! ur.

6- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abduîhîlı b. Kümeyi- rivayet etti. H.
Bize îbnü Nümeyr de rivayet etli. (Dedi ki) : Bize babam rivâyeî. etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya, Fiiâs'dan, o da Amir'den, o da Berâ'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüliah (Salîalîahü Aleyhi ve Seîîe/n) :
«Her kim bizim namazımızı kılar, kıblemize döner ve kurbanımız! keserse, namaz: kılmadıkça kurban kesmesin!>> buyurdu. Onun üzerine dayım :
— Yâ Resûlallah! Ben bir oğlum namına kurban kestim, dedi. O da : «Bu senin aîîen için acele yaptığın bir iştirj> buyurdu. Dayım :
— Bende bir koyun var ki, iki koyundan daha hayırlıdır, dedi. «Onu İter,I Çünkü o en hayırlı kurbandır.» buyurdular.

7- (...) Bize Muhammed b. Musennâ iîe İbn-i Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbn-i Müsenna'ıundır. (Dediler ki) : Bize Muhammet! b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Züheyd El-İyâmî'den, o da Şa'-bî'den, o da Berâ' b. Azib'den naklen rivayet etti, Berâ' (şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kİF şu günümüzde kendisinden ilk başlqyacağmı;z iş (şudur ki) evvelci namaz kılar, sonra döner de kurban boğazianz. Bunu kim yaparsa bizim sünnetimize isabet etmiştir. Kim evveiâ kurban keserse, o da ancak ailesine takdim ettiği bir ettir. Kurbandan bir şey değildir,» buyurdu. Ebû Bürde b. Niyâr kurban kesmişti. Binâenaleyh bende yıllanmıştan daha hayırlı bir oğlak var, dedi. Efendimiz(Su'ilaliahii Aleyhi ve Scllem)
«Onu kes ama senden sonra o hiç bir kimseye kâfi gelmeyecektir.» buyurdular.

er5'

(...) İBize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etıti, (Dedi ki) : Bize Şu'be, Zühcyrden naklen rivayet etli. O da Şa'bî'yi Berâ' b. Azib'den, o da Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve ScUemj 'den bu hadîsin mislini rivayet ederken dinlemiş.

(...) Bize Kuteybe b. Saıd ile Hemıad b. Seny de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû'l-Ahvâs rivayet etti. H.
Bize Osman b. Ebi Şeybe ile İshak b, İbrahim de toptan Cerir'den rivayet ettiler. Her iki râvil, Mansûr'dan, o da Şa'brden, o da Berâ' b Azib'den naklen rivayet ekmişlerdir. Berâ' şöyle demiş: Resûlüllah (SaHaliahü Aleyhi ve Selleın) kuırfcaı günü namazdan sonra hize hutbe okudu... Sonra râvi yukarkileriın hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

8- (...) Bana Ahmed b. Saîd b. Salır Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nu'man, Ârim b. Fadl rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abdulvâhid (yâni İbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim EI-Ahvel, Şa'bî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Berâ' b- Âzib rivaye etti, (Dedi ki) : Bize Resûlüllah (SttUaHahü Aleyhi ve Selle/n) bir kurban günü hutbe okudu da:
«Hiç bir kimse namazı kılmadıkça kat'iyyen kurban kesmesin.» buyurdu. Bîr adam :
— Bende bir süt oğlağı var ki, iki et koyunundan daha hayırlıdır, dedi. Efendimiz :

«O halde onu kurban et. Ama senden sonra hiç bir kimse namına çe-pîç kâfi gelmez.» buyurdular.

9- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni İbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sele me'deıı, o da Ebû Cuheyfe'den, o da Berâ' h. Âzib'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Ebû Bürde namazdan önce kurban kesti de/Peygamber
(SallaUuhii A leyhi ve Seİlem);
«Onu değiştir!„ buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bürde :
— Yâ Kesüîallah! Bende bir tokludan başka bir şey foktur, dedi.
(Şu'be demiş ki : Zannederim şunu da söyledi.) Ama o yıllanmıştan daha
hayırlıdır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) de:
«Bunu onun yerine koy! Fakat senden sonra hiçbir kimse namına kîfâyeî edecek değildir» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İhııü Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Vehb b. Cerîr rivayet etli. H.
Bize İshak b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amir Eî-Akadî haber verdi., (Dedi ki) ; Bize Şu'be bu isnad ile rivayet ett ama:
«O jtllanmışton daha hayırlıdır» cümlesindeki şekki anmadı.

10- (1962) Bana Yahya b. Evyûh ile Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb toptan İbııü Uleyye'den rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdır. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, Eyyûb'dan, o da Muhammcd'den, o da Eııes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş. Resûiüllah (Sallallahi Aleyhi re Sellem) kurban günü :
«Her kim namazdan önce kurban kesti ise hemen iade etsin.» buyurdu. Bunun üzerine bir adam kalkarak :
— Yâ Resûlallah! Bu öyle bir gündür ki, onda et arzu edilir, dedi. Ve komşularının bir hacetini andı. Galiba Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)onu tasdik etti. Adam:
— Bende bir oğlak var ki, bence iki et koyunundan daha muteberdir. Onu keseyim mî? dedi. O da kendisine ruhsat verdi.
Enes demiş ki : Bunun ruhsatı başkasına ulaştı mı ulaşmadı mı bilmiyorum. Resûiüllah (Salıallalıü Aleyhi ve Seliem) de iki koça davranarak onları kesti. Halk hemen koyuncağiza koşarak onu paylaştılar. (Yahut : Onu parçaladılar, demiştir.)

11- (...) Bize Muhammed b. Ubeyd El-Guberi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyub ile Hi şam, Muhammed1 den, o da Enes b- Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namazı kılmış. Sonra hutbe okumuş ve namazdan önce kim kurban kesti ise, tekrar bir hayvan kesmesini emir buyurmuş...
Bundan sonra râvi İbnü Üleyye hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

12- (...) Bana Ziyâd b. Yahya EI-Hassânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim (yâni İbni Ver'dân) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb Mu-hammed b. Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti, Enes şöyle demiş. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kurbar günü bize hutbe okudu. Arkacığmdan et kokusu duydu. Ve ashabı hayvan kesmekten men etti.
«Her kim kurban kesti ise hemen iccle etsin.» buyurdular. Sonra râvi yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Berâ' hadisini Bubârî «Kîtâbu'i-Edâhi»de; Enes hadîsini «Kitâbu'l-îdeyn» ile «Kkâbu'l-EdâmVde; aynı hadîsi Nesâî «Sa-lât» ve «Edâhi: bahislerinde; İbnü Mâce «Kitâfeu'l-Edâhi»'de, Ukbe hadîsini Buhârî «Dehâya», «Şerika» ve «Vekâlet» bahislerinde; Nesâî ve İbni Mâce *Kitâbu-dahâyâ»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
ResûlülUh (Salhllahü Ale>-hi ve Scllem)'in Hz. Ebû Bürde'ye : «O et koyundur!» buyurması; kurban yerine geçmez, sevabı da yoktur. Yiyeceğin etten ibarettir, manasınadır.
Cezea : Bir yılını bitirmiş de ikiye basmış oğlaktır. Esmâiyye göre Cezea, bir senelik oğlak ve sekiz-dokuz aylık kuzu mânâlarına gelir. Bazıları bir senelik kuzu mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Burada herhalde bir senelikten biraz küçük oğlan manasınadır. Zira senesini doldurmuş koyun ve keçiden herkes için kurban olur.
«Bu Öyle bir gündür ki, onda et mekruhtur...» cümlesi hakkında söz edilmiştir. Bâzıları «mekruh» kelimesini «makrûn» şeklinde rivayet etmiştir. Makrûn, et arzu edilir manasınadır. Nitekim hadîsin bir rivayetinde : «Bu Öyle bir gündür ki, onda et arzu edilir» denilmiştir.
Mekruhtur rivayeti hakkında Kaâdî Iyâz şunları söylemiştir :
«Üstadlarımızdan bazısı doğrusu bu cümlenin şeklinde hâ'nın fethiyle okunacağını söylemişdir.
Caham : Eti arzu etmek, demektir.
Yâni, o günde kurban kesmeyi terk ederek çoluğunu çocuğunu etsiz bırakmak ve onlara et hasreti çektirmek mekruhtur. Bana üstad Ebû Abdullah b. Süleyman şunu söyledi : «Bu cümlenin mânâsı kurban edilmesi caiz olmayan hayvanı kesmektir. Sünnete muhalif olduğu için bu hayvanın eti mekruh olur.»
Hafız Ebû Mûsa'ya göre mezkûr cümleden murad : «Bugün et aramak mekruhtur, güçtür» manasınadır —ki; Nevevî bu mânâyı beğenmektedir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bayram namazından Önce kurban kesmek caiz değildir.
2- Kurbanda komşulara ihsanda bulunarak gönüllerini almak vardır.
3- Yaşım doldurmamış oğlaktan kurban kesmek yalnız Ebû Bürde hazretlerine caizdir. Başkalarına caiz olmadığına icma-ı ümmet vardır. Evzâî ile Atâ'dan her hayvanın yaşını doldurmamış yavrusundan kurban caiz olacağı rivayet edilmişse de bu hadîsi duymadıklarına hamlolunmuştur.
4- Hadîs-i şerîf kurbanın vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selem) namazdan önce kesHen kurbanın iadesini emir buyurmuştur. Vâcib olmasa iadesini emir buyurmazdı.
5- Bayram hutbesi namazdan sonra okunur.
6- Kurban kesmekten maksat adet çokluğu değil, etinin güzelliğidir.
7- Bir kişinin iki kurban kesmesi caizdir. Efdal olan herkesin kurbanını kendi kesmesidir.

2- Kurbanlığın Yaşı Babı

13- (1963) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yıllanmış hayvandan başkasını kesmeyin. Ancak size (böylesin) bulmak) güç gelirse o başka! Bu takdirde koyundan bir kuzu kesiverin!» buyurdular.

14- (1964) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc habe verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Ab-dillah'ı şunu söylerken işitmiş:
— Peygamber (Sallallahü A leyin've Sellem) bize Medine'de kurban günü bayram namazını kıldırdı. Müteakiben bir takım adamlar giderek kurban kestiler. Ve Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kurban kestiğini zannettiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden önce kurban kesenin kurbanını başka bir hayvanla iade etmesini ve kimsenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kesmedikçe kurban kesmemesini emir buyurdu.

15- (1965) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da riyâyet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habib'den, o da Ebu'l-Hayr'dan, o da Ukbe b. Âmir'dei naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkadaşlarına kurbanlık olarak dağıtmak üzere ona koyun vermiş. (O da dağıtmış da) Bir oğlak kalmış. Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e söyleyince:
«Onu sen kurban eî!» buyurmuşlar.
Kuteybe hadîsteki ashab yerine sahabesi, dedi.

16- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Harun, HİŞam Destevâî'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ba'cete'l-Cühenî'den, o da Ukhe b. Âmir El-Cüheıu'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (SaîlaHahii Aleyhi ve Selfenı) bizin aramızda kurbanları taksim etti de bana bir kuzu düştü. Ben :
— Yâ Kesûlallah! Bana bir kuzu düştü, dedim. «Onu kurban et!» buyurdular.

(...) Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yahya (yâni İbni Hassan) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye —ki bu zat İbni Sellâm'dır— haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ba'ce b. Abdillah haber verdi. Ona da Ukbe b. Âmîr El-Cühenî haber vermiş ki, Resûlüllah (Salİlallahii Aleyhi ve Sellem) ashab arasında kurbanlar dağıtmış. Kav yukarki hadis mânâsında rivayet etmiştir.
Müginne : Yıllanmış mânâsına gelir ki, bundan koyun ve keçinin bir yaşını, sığırın iki yaşım, devenin beş yaşını bitirmiş olanları kastedilir. Hadîs-i şerifte sarahaten müsinne zikrediîdiğine göre koyundan maada hiç bir hayvanın yaşını doldurmamış yavrusundan kurban olmaz. Koyunun sürüden ayrılmayacak derecede irileşmiş yavrusundan ise yaşını doldurmadan da kurban olabilir. Bu hususta yaşlısının bulunup bulunmaması hükmen müsavidir. İbnü Ömer (Radiyallahu anh) ile Zührî'den rivayet edildiğine göre daha yaşlısı varken yaşını doldurmayan kuzudan kurban olmaz. Hadîs-i şerîf onların lehine delil ise de cumhur ulema onu îstihbab mânâsına almışlardır. Yâni yıllanmış hayvan kesmek müs-tehabdır. Böylesi bulunmazsa o zaman kuzu da kesilebilir. Yoksa hadîste kuzunun hiç bir surette kurban edilemiyeceğine dair bir sarahat yoktur. Ulemâ kurbanın yalnız koyun, keçi, sığır, manda ve deveden caiz olacağma ittifak etmişlerdir. İbnü Münzir;in rivayetine göre Hasen b. Salih vahşî sığırın yedi kişi için, geyiğin bir kişi için kurban edilebileceğine kail olmuştur. Vahşî sığır hakkında Davud-u Zahirî'nin mezhebi de budur.
Kuzudan kurban olabilmek için en az altı ayını doldurmuş olması icabeder.
Cumhura göre kurban için en mu'teber hayvan devedir. Ondan sonra sığır, daha sonra koyun ve keçi gelir. İmam Ma1ik'e göre koyun hepsinden efdaldır. Çünkü eti bütün etlerden makbuldür. Cumhurun hücceti deve i]e sığırın yedi kişi için kurban edilebilmesi, koyununsa yalnız bir kişiye yetmesidir. Bu deve ile sığırın üstünlüğüne delildir.
Ulema kurbanlığın semizletiimesi müstehab olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre beslenip semizletilmesi müstehabdır. Bu babda «Sahîh-i Buhârî»'de Hz. Ebû Ümame 'den bir hadîs rivayet edilmiştir. Mezkûr hadîste :
«Biz kurbanlıkları semizlefîrdİk.» denilmektedir. Kâdi Iyâz bazı Mâ1ikî1er'in bunu kerih gördüklerini söylemiştir. Mâlikiler bunu yahudilere benzememek için kerih görmüşlerse de Nevevî : «Bu kavil batıldır» demektedir.
Atûdt: Hassaten keçi yavrusu olup, otlayacak derecede büyümüş olanıdır. Oğlaktan kurban kesmek Ebû Bürde, Ukbe b. Âmir ve Zeyd b. Hâlid gibi birkaç sahâbiye mahsus olmak üzere tecviz edilmiş, onlardan başkasına cevaz verilmemiştir.

3- Kurbanlığn ve Onu Vekilsiz Bizzat Kesmenin (Keserken) Besmele İle Tekbirin Müstehab Oluşu Babı

17- (1966) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avane, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) iki beyaz ve boynuzlu koç kurban etti, onları kendi eliyle kesti, besmele çekti ve tekbir getirdi. Ayağını da boyunlarının üzerine koydu.

18- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekİ' Şu'be'den, o da Katâde'den, o da Eııes'den naklen haber verdi. Eries (şöyle demiş): ResûlüUah (SailulUthü Aleyhi ve ScUemj iki beyaz ve boynuzlu koç kurban etti. Ben kendisini onları eliyle keserken gördüm. Onu. ayağını herbirinin boynunun üzerine koyarken de gördüm. Besmele de çekti, tekbir de getirdi.

(...) Bize Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Haris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Katâde haber verdi. (Dedi ki) : Enes'i şunu söylerken işittim. Re-sûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) kurban eti...
Yukarıki hadîs gibi rivayet etmiştir.
Şu'be demiş ki: Ben (Katâde'ye) bunu Enes'den sen mi işittin? dedim.
— Evet! cevâbını verdi.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî AdİyY Said'den, o da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygambe (SallaUahü Aleyhi ve SeUem)'dcn yukarki hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o: «Bismillah! vaIlâhuekbeH»diyordu, demiştir.

Bu hadîsi Buharı «Edâhi» bahsinde tahrîc etmiştir.
Emlah : Hâlis beyaz demektir. Esmâiye göre ise içine bir parça siyahlık karışan beyazdır. Ebû Hatim: «Emlâh beyazı kızıllığına karışandır.» demiş. Bir takımları kırmızıya çalan siyah mânâsına geldiğini söylemiş. Kisâî :
Beyazla karışık siyah fakat beyazı daha çok. mânâsına gelir demiştir. Emlah': daha başka türlü tarif edenler de olmuştur.
Akran : Güzel boynuzlu demektir. Ulemâ kurbanlığın güzel boynuzlu hayvandan seçilmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir, Maamafih yaradılıştan hiç boynuzu olmayan hayvandan da kurban kesilebileceğine ittifak etmişlerdir. Kırık boynuzlu hayvan hakkında ihtilâf edilmiştir îmanı Âzam'la İmam Şafîî ve cumhur tecviz etmiş İmam-i Mâlik kanadığı takdirde kırık boynuzlu hayvanı kurban etmeyi mekruh görmüştür. Hayvanın bütün kusurlardan salim olmasını bütün ulemâ müstehab görmüşlerdir. Hastalık ilikleri kuruyacak derecede zayıflık, körlük veya bir gözünün görmemesi yürüyemiyecek derecede topallık bilittifak kurbanlığa mâni olan kusurlardır. Bu kusurlar Hz. Berâ' m rivayet ettiği bir hadîste beyan buyurulmuştur. Mezkûr hadîsi Buharı ile Müslim tahrîc etmemiş olsalar da diğer Sünen sahipleri sahih senetlerle rivayet etmişlerdir.
Kurbanlığın beyaz renkte olması bütün ulemâya göre müstehabchr.
Kurbanını herkesin kendi kesmesi Özrü yokken başkasın] tevkil etmemesi ve keza şâir kesilen hayvanlarda olduğu gibi. burada da besmele çekmek meşru' olmuştur. Yalnız besmelenin şart mı yoksa müstehab mı olduğunda ihtilâf edilmiştir. Besmeleyle beraber tekbir getirmek ve ayağını hayvanın boğazına koymak da müstehabdır.

19- (1967) Bİze Harun b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Hay ve şunu söyledi. Bana E hı Sahr, Yczid b. Kusayf'dan, o da Urve b. ZÜbeyr'den, o da Âişe'deıı naklen haber verdi ki, Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) siyah içinde yere basan, siyah içinde yatan ve siyah içinde bakan boynuzlu bir koç (getirilmesini) emir buyurmuş. Ve kurban etmesi için kendisine (böyle bir) koç getirilmiş. Müteakiben Âişc'ye :
«Yâ Âişe! Bıçağı getir i» demiş. Sonra :
«Onu bîr taşla keskinle!» buyurmuşlar. O da dediğim yapmış. Sonra bıçağı almış ve koçu tutarak yatırmış, sonra kesmiş. Ve :
«Bismillah! Ey ANahım! Muhammed'den, ümmeî-i Muhammed'den kabul eyle!» demiş ve onu kurban etmiş.
Bu hadîste takdim ve te'hir vardır. Takdiri şöyledir : «Koçu yatırdı; Bismillah! Ey Allahim! Muhammed'den, Âl-i Muhammed'den ve ümmet-i Muhammed'den kabul eyle! diyerek onu kesmeye girişti.»

Hadisi Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır :

1- Keserken koyunu yatırmak müstehabdır. Ayakta veya ayaklan üstüne yatırırken kesilmez. Bütün hadisler buna delâlet etmektedir. Ulemâ dahi böyle olacağında ittifak etmişlerdir. Koyun bilittifak sol tarafına yatırılır. Çünkü böyle olması kesen için daha kolaylıktır. Sağ eliyle bıçağı, sol eliyle de hayvanın kafasın] tutar.
2- Kurbanı keserken besmele ile birlikte tekbir almak ve : «Yâ rabbiî Bunu benden kabul eyle...» mânâsına gelen duayı okumak müstehabdır. Şâfiî1er'e göre : «Yâ Rabbi! Senden yine sana...-» mânâsına gelen duayı okumak da müstehabdır. İmam Âzam'la İmam Mâlik'e göre bu suretle yapılan dua mekruhtur.
3- Bir adamın kendisi ve ailesi efradı namına yâni sevabına da hepsi ortak olmak üzere kurban kesmeyi caiz görenler, bu hadisle istidlal etmişlerdir. Şâfii1er'le diğer birçok ulemanın mezhebi budur. Hanefi1erle Sevrî bunu mekruh görmüşlerdir. Tahâvi bu hadîsin nv;-;nsub yahut tahsis edilmiş olduğunu söyler.

4- Diş, Tırnak Vesair Kemiklerden Maada Kanı Akıtan Her Şeyle Hayvan Kesmenin Cevazı Babı

20- (1968) Bize Muhammed b. Müsennâ El-Anezî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Yahya h. Saîd, Süfyan'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam, Abâye b. Rifâa b. Kafi', fa. Hadîc'den, o da Ra'fi'. b. Hadîc'den naklen rivayet etti. ŞÖyîe demiş : Dedim ki :
— Yâ Resûlallah! Biz yarın düşmanla karşılaşacağız. Halbuki yanımızda bıçak yok. Kesûlülîalı (Sıdlallnhi'ı Aleyhi ve Seilem):
«Aceîe ef, yahut öidüH Eğer bir şey kanı aiatir. Ve (hayvanın) üzerine besmele çekilirse ye! Yairtîz dişle îırnok müstesna. Sana anlatayım. Diş ke-mîkîir. Tırnağa geünce (o de) HabeşüİIerin bıçağıdır.» buyurdular.
Deve ve koyun yağması ele geçirdik dt\ onlardan bir deve kaçtı. Derken bir adanı ona ok atarak durdurdu. Bunun üzerine ResûKillah (Siuialuiiî'û Aie\lu re SetU'iu/:
«Hakikaten bu develerin vahşî hayvanların kaçışı gibi bir kaçışı var. Onlardan bir şey size galebe çaİds mı, ona işte böyle yapın!» buyurdular.

21- (...) Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-ki haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyau h. Snîd b. Mesrûk, babasından, o da Abâye b. Rifâa b. Râfi b. lindîc'den. o da Râfi' b. Hadîc'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş. Resüllah (Sallallahü Aleyhi re Seîiem) 'îe birlikte Tihâme'den (Madrid) Zülhuleyfe!de idik. Ve birkaç koyunla deve ele geçirdik. Derken cemâat acele ederek onlarla çömlekleri kaynattılar.
Peygamber (Saîktlhıhii Aleyhi ve Seiicuıl Efendiimiz de emir vererek çömlekler döküldü, sonra on koyun yerine bir deve yavrusu verdi.
Râvi hadîsin geri kalanur: Yahya h. Saîci'İn hadîsi gibi anlatmıştır.

22- (...) Bize İbni Ebi Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yâıı, İsmail h. Müslim'den, o da Saîd b. Mesrûk'dan, o da Abâye'den, o da dedesi Rafrrîcn naklen rivayet etti. Sonra bu hadîsi bana Ömer b. Saîd b. Mesrûk bahasından, o da Abâye b. Kifâa b. Râfî b. Hadîe'den, o da dedesinden naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
— Yâ Resûlallah! Biz yarın düşmanla karşılanacağız. Halbuki yanımızda bıçak yok. Kamış kabuklarıyle keselim mi? dedik.
Râvi hadisi kissasiyle hikâye etmiştir: «O hayvanlardan biri elimizden kaçtı da. ona ok attık ve yere serdik- demiş.

(...) Bana hu hadisi Kasım b. Zekeıiyya da rivayet etti. -;Dedi ki): Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'deıı, o da Saîd b. Mesrûk'dan bu isnadla bu hadîsi sonuna kadar tamarniyle rivayet etti. Ve bu hadîste :
«Yarırmızda bıçak yok; kamışia keseiim mi?» dedi.

23- (...) Bize Muhammed h. Velid b. Abdüfi.nmîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammet) b. Ca'fer rivayet vili. (Dedi ki) :
— Yâ Resûlaüah: Biz yarın düşnianla karşılaşacağız. H;;!i'ükî yanımızda bıçak yoktur... demiş.
Râvi hadisi hikâye etmiş, yalnız: «Cemâa. acele ederek onlarla çömlekleri kaynattılar. Peygamber (Saliallahü Aleyh' ve Sel/emı Efendimiz de emir vererek çömlekler döküldü» cümlesini anmamış; kıssanın diğer yerlerini söylemiştir.
Bu hadisi Buharı «Şeriket. Cihad» ve «Zebâyıh» bahislerinde; Ebû Dâvûd «ZebâyıbVde; Tirmizi «Sayd» ve «Siyer» Nesâî «Hacc Edâhî. Sayd» ve «Zebâyıh» bahislerinde;
İbnü Mâce «Edâhî» ve «Zehâyıh»'da muhtelif râviierden tahric etmişlerdir.
İbni Tîn'in beyanına göre hâdise hicretin sekizinci yılında Kuneyn gazasında geçmiştir. Zülhuleyfe Mîkaat:dan Zülhu1 eyfe değildir.
Anlaşılıyor ki Hz. Râfi' düşmanla karşılaştıkları vakit hayvan kesmek icabederse ne ile keseceklerini sormuştur. Kihçlarıyle düşmanın karşısına çıkmaya hazır bir ordunun hayvan kesmek için başka bir alet, araması kılıçlarını ancak düşmana karşı kullanmak azminde bulundukla-rmdandır. Çünkü kılıcı hayvan kesmek gibi şeylerle kullanmak onu bozar, körletir.
Kesûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Selie/îif'in Hz. Râfi'a cevap verirken «A'cil» mi, yoksa «Erni» mi dediğinde râvi şek etmiştir.
Â'cîl : Acele et, demektir. «Erni» de aşağı yukarı aynı mânâya gelir. Fakat bu kelime «Erin» ve «Eriıî» şekillerinde de rivayet edilmiştir.
«Erin» : Onu keserek helak et. mânâsına gelir. Ernî bu iki veçhe de uyar. Yalnız kelimenin sonunda «N» kesre ile işba' edilmiş; bundan da doğmuştur.
Hattâbi diyor ki : «Bu kelimeyi tespit için râviler uzun zaman uğraşmışlardır. Ben bunu lügat ulemasına sordum. Fakat hiç birinin kafi olarak bir şey söylediğini görmedim. Kendime bu işin içinden bir .çıkış yolu aradım. Gördüm ki, bu kelime birkaç veçhe gelebilir...»
Hattâ-b i ihtimalli gördüğü vecihleri sıralamış, daha başkaları bu kelime üzerinde uzun uzadıya söz etmişler. Fakat Bedreddîn Aynî bu sözierin çoğunu sarf kaidelerine muhalif bulmuştur. En kuvvetli vecih «Erin»'dir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, ashâb-ı kiram aç kalmışlar ve birkaç deve ile koyun ele geçirerek acele kesmişler ve pişirmeye başlamışlar. Resûl-i Ekrem (Satiallahii Aleyhi ve Sellen) ordunun gerisinde bulunuyormuş. Nihayet o da gelerek bu hâli görünce kaynayan çömlekleri döktürmüş. Sonra kesilen her on koyunun yerine bir deve vermiş. Ulema kaynayan kapların niçin döktürüîdüğünde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları hayvanlar ganimet değil, yağma suretiyle ve hiç bir ihtiyaç yokken alındığı için döktürül düğünü; "bir takımları Peygamber (Satlallahü Aleyhi re Seücm)'i geride bırakarak acele ilerledikleri ve düşmanın hilesinden korunmadıkları için bir ceza olarak yemekleri döküldüğünü söylemişlerdir. Fakat birinci kavile yani ihtiyaç yokken yağma iddiasına itiraz olunur. Çünkü Buhârî'nin rivayetinde :
«Orduya açlık isabet etti.» denilmektedir. Bu hususta Nevevî şunları söylemiştir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in kaynayan çömlekleri döktürmesi İslâm memleketine ve müşterek ganimet malından yemenin caiz olmadığı yere vardıkları içindir. Çünkü taksim edilmezden önce ganimet malından yemek ancak düşman memleketinde mubah olur.»
Çömleklerin devrilmesiyle itlafı istenilen yalnız etlerin suyudur. Bu onlara bir cezadır. Etler atılmamıştır. Eilâkis bir yere toplanarak ganimet malına katılmıştır. Gerçi etlerin atılmayarak ganimet mallarına katıldığı naklolunmamış tır. Fakat bunların yakılarak telef edildiği de rivayet edilmemiştir. Binâenaleyh ganimete katıldıklarına hamledilir. Çünkü şeriat mal israfını haram kılmıştır. Hayber vak'asindaki çömleklerin devrilmesi buna benzemez. Çünkü onlar şer'an pis sayılan etlerle kaynıyordu. Bundan dolayı kaynayan çömleklerin etiyle suyuyla devrilmesi hattâ kırılması emir buyurulmuştu. Buradaki etlerse hiç şüphesiz temiz ve yenilir cinstendir. Binâenaleyh bunların telef edilmesi düşünülemez.
Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Seîlem) kesilen koyunların yerine ganimet mallarına on koyun mukabilinde bir deve verilmiştir. Bundan o develerin nefis olduğu ve bir devenin on koyun kıymetini taşıdığı anlaşılır. Bu mesele kurban babmdaki kaideye yâni bir deveaİn yedi koyun yerini tutarak, yedi kişi namına kurban edilebilmesine muhalif değildir. Çünkü orta bir devenin kıymeti ekseriyetle yedi koyundur. Buradaki de-velerse orta değil, nefisdirler.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ordu İslâm memleketine vardığında taksim edilmemiş ganimetten yemek caiz değildir.
2- Koyun, sığır ve deveyi kıymet biçmeden taksim caizdir. İmam Malîk ile Küfe ulemasının ve Ebû Sevr'in mezhebleri budur. Yalnız bu hususta rıza şarttır. İmam Şâfiî'ye göre hayvanları kıymet biçmeden taksim caiz değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) on koyuna karşılık bir deve vermiştir. Ki, kıymet biçmenin mânâsı da budur.
3- Ehlî hayvanlardan vahşîleşip kaçan ve tutulmayanı av hükmündedir. Avne suretle kesilmiş hükmünde sayılırsa, bu da öyledir. İmam Âzam 'la İmam Şafiî, İmam Ahmed Müzeni ve Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhebleri budur. Bu kavil Ali b. Ebî Tâlib, îbni Mes'ûd İbni Abbâs ve İbni Ömer (RadiyaUahu anh) hazeratı ile Tavus, Atâ', Şa'bi Esved b. Yezid, İbrahim Nehâi, Hakem, Hammâd ve Sevrî'der rivayet olunmuştur.
İmam Mâlik, Rabîa ve Ley s: «Ehli hayvan ancak kesilmek veya boğazlanmak[1] suretiyle yenilir. Çünkü ehli hayvan ele geçmemekte her ne kadar vahşî gibi olsa da nevi ve hükümde vahşilere katılmaz. Görülmüyor mu ki, o hayvanın üzerinde sahibinin milki hâlâ bakidir» demişlerdir. Saîd b, Müseyyeb'in kavli de budur. İmam Mâlik şöyle demiştir : «Bu hadîste o hayvanı okun öldürdüğüne dâir bir şey yoktur. Râvi sâdece okun onu tutsak ettiğini söylemiştir. Hayvan tutulunca artık insan gücünün ve kudretinin altına girmiş olur ki, ancak kesmekle yenilir. Bu hususta vahşî ile ehlî arasında fark yoktur. KesûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (Onu işte böyle ya--pin) buyurmasına gelince bizde bu emir mucebince amel ediyoruz. Yâni evvelâ hayvana silâh atıyor ve onu durduruyoruz. Sonra ona diri olarak yetişirsek kesiyoruz. Silâhtan ölmüşse onu yiyecek miyiz, yemiyecek miyiz bu hususta hadîste bir ta'yin yoktur. Ve hadis mücmellere katılır.* Binâenaleyh hüccet olmaz.»
4- Kesmenin şartı kanın akıtılmasıdır. Kütüb-ü Sitte'nin rivayetlerinde bu hususta hiç bir damar tahsis edilmemiştir. Yalnız İbni Ebî Şeybe'nin Musan nef inde Râfi1 b. Hadîc 'den rivayet edilen bir hadîste Resülüllah(SaHallahii Aleyhi ve Sel!em)'e kamış kabuğu ile kesilen hayvanın yenilip yenilmiyeceğini sorduğu; cevaben :
«Şah damarlarını keserse ye!» buyurduğu 'bildirilmektedir. Şüphesiz ki. bu kesilecek ve boğazlanacak yere mahsustur. Uîemâ hayvan keserken yemek borusu, hava borusu ve iki taraftaki şah damarlarından nelerin kesilmesi icab ettiğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Leys ile Dâvûd-u Zahirî, Ebû Sevr, Şâfiîler 'den İbn-i Münzir ve bir rivayette İmam Mâlik bunların dördünün de kesilmesinin şart olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafiî ile meşhur kavline göre İmam Ahmed sadece yemek borusuyla hava borusunun kesilmesiyle iktifa etmişlerdir. İmam Mâlik'e göre nefes borusuyla iki şah damarını kesmek kâfi geldiği gibi, İmam Âzam 'la bir rivayette î-mam Ebû Yûsuf'a göre bu dörtten üçünü kesmek kâfidir. Bir rivayete göre İmam Ebû Yûsuf nefes borusuyla kalan üç şeyden ikisinin kesilmesini şart koşmuş. Diğer bir rivayette nefes ve yemek borularıyîe şah damarlarından birini kesmenin kâfi geleceğini söylemiştir. İmam

Muhammed dört şeyden her birinin ekserisinin kesilmesini şart koşmuştur.
5- Hayvan keserken besmele çekmek şarttır. Çünkü Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi kesmekle beraber zikretmiş, hayvanın mubah olmasını ona bağlamıştır. Binâenaleyh kesmek ile besmele ikisi de şarttır. Hadîs-i şerif besmeleyi şart koşmayan Şafiî aleyhine delildir. Ona göre besmeleyi unutarak veya kasten çekmeyen kimsenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in bir kavli de budur, İmam Mâlik bu meselede Hânefi1er'le beraberdir. Bunlara göre kasden besmeleyi terk edenin kestiği yenmezse de unutarak terk edenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in meşhur kavli de budur. Bu kavil İbni Abbâs, Tavus, Said b. Müseyyeb, Hasen-i Basrî, Sevrî ,'İshak ve Abdur rahman b. Ebî Leylâ 'dan rivayet olunmuştur.
Kudûri şerhinde şöyle denilmektedir : «Unutma hususunda ashab ihtilâf etmişlerdir. Ali ile İbni Abbâs unutarak besmeleyi terk ederse, o hayvanın yenileceğini söylemiş. İbni Ömer yenilmiye-ceğine kail olmuştur. Unutma hususundaki bu ihtilâf kasden terk eden hakkında müttefik olduklarını gösterir.»
6- Diş ve tırnakla hayvan kesmek caiz değildir. Hadîsin zahirine göre insan ve hayvan tırnağı kesilmiş olsun olmasın, temiz bulunsun bulunmasın hükümde dâhildir. Nevevî bütün hayvanların kemiklerinin de diş hükmünde olduklarını söylemiş, bâzıları kemik ismi verilen her şeyle hayvan kesilemiyeceğini bildirmişlerdir. İbrahim Nehâî ile Hasen b. Salih, Leys, İmam Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirînin mezhebleri budur.
İmam Âzam'la Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre yerinden ayrılmamış diş ve kemikle hayvan kesilemezse de, yerinden ayrılmış olanlarla kesmek caizdir. İmam Mâlik 'den bu hususta birkaç rivayet vardır. En meşhur rivayete göre nasıl olursa olsun kemikle hayvan kesmek caiz, dişle kesmek caiz değildir. İkinci rivayetinde İmam Mâlik, Hânefîler'le, üçüncüsünde Şâfiî1er'le beraberdir. Dördüncü rivayette her diş ve tırnakla hayvan.kesilebilir, demiştir. Bu hususta fıkıh kitaplarında tafsilât vardır.
7- Hayvanın saldırganlığı yâni Önüne gelene toslaması ve çifte atması gibi halleri vahşîleşme hükmündedir. Kuyuya düşen sığır ve koyun gibi hayvanlar da vahşîleşmiş hükmündedir.
8- Hayvan mutlaka kanı akıtan keskin bir âletle kesilir. Bir tarafım yaralamak ağır bir şeyle vurmak onu öldürse bile eti bilittifak yenmez.
9- Kesilecek hayvanı boğazlamak ve boğazlanacak olanı kesmek câizdir. Dâvûd-u Zahirî ile bir rivayette İmam Mâlik'-ten başka bütün ulemânın kavilleri budur.
10- Devenin boğazlanması, koyunun ise kesilmesi efdal olduğunda ulemânın ittifakı vardır. Sığır hususunda ihtilâf etmişlerdir. Sahih olan onun da koyun hükmüne girmesidir. Cumhurun kavli budur. Bâzıları: «Sığır kesen boğazlamakla kesmek arasında muhayyerdir.» demişlerdir.

5- İslamın İlk Zamanlarında Kurban Etlerini Üç Geceden Sonra Yemekten Nehiy Buyrylduğunu ve Bunun Neshi Île Dilediği Zamana Kadar Mubah Kılındığını Beyan Babı

24- (1969) Bana Abdii'I-Cebbâr b. Alâ: rivayet etti. (Dedi ki) : BİZc Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî. Ebû Ubeyd'den rivaye etti. Şöyle demiş : Bayramda Ali b. Ebî Tâüb ile birlikte bulundum. Hutbeden önce namazdan (işe) başladı ve :
«Şüphesiz Resûiüliah (Sallallahii Aleyhi ve Sellcm) üç geceden sonra kurbanlarımızın etlerinden yemeyi bize yasak etti.» dedi.

25- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana İbni Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd rivayet etti ki, kendisi bayramda Ömer b. Hattâb ile bulunmuş. (Dedi ki) : Sonra Ali b Ebî Tâlib'Ie birlikte bayram namazı kıldım. Bize namazı hutbeden Önce kıldırdı. Sonra cemaata hutbe okuyarak:
— Şüphesiz Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) üç gecenin üstünde (kafan) kurban etlerinizi yemeyi size yasak etmiştir. O halde yemeyin! dedi.

(...) Bana Züheyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbıii Şihab'ın kardeşi oğlu rivaye etti. H.
Bize Hasen EI-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zühri'deıı bu isiıâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

26- (1970) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bana Muhammed h. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) den naklen haber verdi ki :
«Hiç bir kimse üç günden yukarı kurbanının etinden yemesin!» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Said, İbn-i Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbn-i Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhak (yâni îbn-i Osman haber verdi.
Her iki râvi Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den, o da Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Selletn)'dfm naklen Leys'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşfardır.

27- (...) Bize İbn-i Ebî Ömer ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler.
(İbn-i Ebî Ömer bize rivayet etti tâbirini kullandı. Abdi bize Abdürrez-zak haber verdi, dedi.) (Demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'-den, o da İbn-i Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç geceden sonra kurban etlerinin yemesini yasak etmiş.
Salim şöyle demiş : «Bundan dolayı İbn-i Ömer üç günün üzerinde kalan kurban etlerini yemezdi.» İbn-i Ebî Ömer: «Üç geceden sonra» dedi.
Birinci hadîsin senedi hakkında Kaadî lyâz şunları söylemiştir : «Bu hadîsin Süfyan'dan rivayetinde hadîs ulemasmca ref edip etmediği hususunda illet vardır. Çünkü Süfyan'in ashabı hafızlar onu merfu' olarak rivayet etmemişlerdir. Onun için de Buhârî onu Süfyan'm rivayetinden değil de, başkasının tarikinden rivayet etmiştir.» Dare Kutni de: «Bu hadîs Abdu'l-Cebbâr b. A1a'nin vehmettiği hadîslerdendir. Çünkü Alî b. Metînî ile Ahmed b. Hanbel, Ka'nebî, Ebû Hayseme, Ishâk ve başkaları onu îbn-i Uyeyne 'den mevkut olarak rivayet etmişlerdir. Ama hadîsin merfu şekli Zühr î 'den Süfyan'in tarikinden başka bir tarikle sahihtir. Bu hadîsi Salih, Yûnus, Ma'mer,

Zebîdî ve Mâlik Cüveyriye 'nin rivayetinden ref etmişler. Onu hepsi Zührî'den merfu' olarak rivayette bulunmuşlardır.» diyor. Bunun üzerine Nevevî de : «Her halü kârda hadîsin metni sahihtir.» demiştir.

28- (1971) Bize İsfaâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Abdullah b. Eb Bekr'den, o da Abdullah b. Vâkıd'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seîlem) üç geceden sonra kurban etlerini yemekten nehiy buyurdu. Abdullah b. Ebî Bekir (Demiş ki) : Ben bunu Amra'ya andım da : Doğru söylemiş! Ben Âişe'yi şunu söylerken işittim, dedi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) zamanında bayram günü çöl halkından haynıeıısinler seğirtip gittiler de ResûîüIlah (Sallaliahü Aleyhi veSeliem) :
«Uç gece (et) biriktirin, sonra kalanı tcsadduk edin!» buyurdu. Bundan bir müddet sonra ashab :
— Yâ Kesûlallah! İnsanlar su tulumlarını kurbanların dan yapıyor. Onların yağını eritiyorlar, dediler.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) : «Ne o?» diye sordu.
— Sen kurban etlerinin üç geceden sonra yenmesini yasak ettin, dediler. Bunun üzerine:
«Ben size ancak su seyîrfip giden zayıf bedevilerden dolayı men ettim. Artık yeyîn, biriktirin ve tasadduk edin!» buyurdular.

29- (1972) Bize Yahya b. \ahyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Eîm'z-Zubeyr'den dinlediğim, onun da Câbir'den, onun da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç geceden sonra kurban etlerinin yenmesini yasak etmiş, biraz sonra:
«Yeyİn/azıklarım ve biriktirin!» buyurmuşlar.

30- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Mushir rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Eyyûb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbn-i Uyeyne rivayet etti.
Her iki râvi İhn-i Cüreyc'den, o da Ata'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bana Muhammed b. Hatim dâhi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbnü Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ata'a şunu söyledi. Ben Câbir h. Abdillâh'ı şunu söylerken dinledim :
— Biz Minâ'mn üç gecesinden fazla develerimizin etlerinden yemezdik. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ruhsat vererek:
«Yeyin ve azıklarım!» buyurdular.
Ben Atâ'a :
«Câbir! Nihayet Medine'ye geldik mi?» diye sordu, dedim.
— Evet, cevâbını verdi.

31- (...) Bize îshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeke-riyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amir'den, o da Zeyd b. Ebî Üleyse'den, o da Atâ b. Ebî Keban'dan, o da Cabir b. Abdillah'dan naklen baber verdi. Câbir şöyle demiş :
— Biz kur!:an etlerini üç geceden fazla tutmazdık. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize onlardan azıklanmamızı ve yememizi emir buyurdu. (Üç geceden fazla duran etleri demek istiyor.)

32- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): ResûlülJnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında biz onlarla Medine'ye giderken azıklamyorduk.
Bu hadîsin Câbir rivayetini Buhârî ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Hz. Câbir'in buradaki rivayetinde «Ben Atâ'a :
— Câbir; «Nihayet Medine'ye geldik mi?» diye sordu, dedim.
— Evet! cevâbını verdi.» deniliyor. Eu suâli soran râvi İbn-i Cüreyc'dir. Buhârî 'nin rivayetinde aynı suâle Hz. Câbir'in «Hayır!» diye cevap verdiği görülüyor. İki rivayetin arası şöyle bulunmuştur. Atâ ', Buhârî rivayetinde Câbir'in «Evet!» dediğini unutmuş da «Hayır!» dediğini zannederek cevap vermiş. Müs1im'in rivayetinde Câbir'in sözünü hatırlayarak «Evet!» dediğini bildirmiştir.
Kaadî Iyâz diyor ki : «Ulemâ bu hadîslerle amel hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir cemaat kurban etlerinin üzerinden üç gün geçtikten sonra artık o etler yenmez. Bu hadîslerin ifade ettiği haram hükmü bâbîdır, demiş. Cumhur ulemâ ise, kurban etlerinin üç gün sonra dahi yenilebileceğine kail olmuşlardır. Onlara göre nehiy buradaki Câbir hadîsi ve diğer bazı rivayetlerle neshediîmiştir. Bu nesih sünnetin sünneti neshetmesi kabilindendir. Bir takımları bunun nesh olmadığını söylemiş. Buradaki haram kılınmanın bir illetden dolayı olduğunu, illet ortadan kalkınca haram hükmü de kalktığını iddia etmişlerdir. Onlara göre buradaki illet yardım talebiyle gelen zayıf bedevilerdir. İlk zamanlar müs-lümanlara üç günden sonra kurban etlerini yemeleri bu zavallılara versinler diye haram kılınmıştı. Bu illet ortadan kalkınca artık yeyip biriktirmeleri emrolunmuştur. Nitekim bu cihet Abdullah b. Vâkıd rivâyetindeki Hz, Âişe rivayetinden de anlaşılmaktadır*
Dâffe: Beraberce hafif bir yürüyüş yapan cemaat demektir. Dâffetül-Ârâb bunların Mısır'a gelenleridir. Burada onlardan murad yardım bekleyen zayıf bedevilerdir.
«Kurban etlerinin evvelce yasak edilmesi tahrim için değil, kerahet bildirmek içindi» diyenler de vardır. Bunlara göre kerahet hala bakidir. Fakat üç günden sonra kurban etini yemek haram değildir. Böyle bir illet bugün de zuhur etse, üç günden sonra geriye kalan kurban etleri yine isteyen fakirlere verilir. Hadîs-i şerif aynı mânâya hamledil irdi. Hz. Ali ile İbn-i Ömer (Radiya Uahu ank) 'in mezhebîeri budur.
Sahîh olan, hadîsin mutlak surette neshedilmesidir. Yâni nehiy hadîsinden haram mânâsı kalmadığı gibi, kerahet mânâsı dâhi kaldırılmıştır. Bugün artık kurban etlerini üç gün değil, dilediği zamana kadar biriktirmek ve istediği zaman yemek herkese mubahtır. Hz. Câbir hadîsiyle bu bâbm sonunda göreceğimiz Büreyde hadîsi bu hususta açık delildirler.
Kurban etinin ne kadarı yenilip, ne kadarı tasadduk edileceği de ihtilaflıdır. Aîkame'nin îbn-i Mes'ud 'dan rivayetine göre kurban üçe pay edilerek üçte biri yenilecek, üçte biri hediye olarak verilecek, üçte biri de tasadduk edilecektir. Bu kavil Atâ'dan da rivayet edilmiştir. İmam Şafiî ile İmam Ahme.d'inve İshâk'm mezhebîeri de budur. Se vrî kurban etinin ekserisi tasadduk olunur, demiş. Hânefîler'e göre de müstehab olan eti üçe pay etmektir.
Kurban adayan kimse fakir olsun, zengin olsun o kurbanın etinden yiyemez. Dört mezhebin imamları bu meselede müttefiktir. Yalnız İmam Ahmed'den bir rivayete göre adak sahibi kurbanından yiyebilir.
Kurban etinden yemek ekseri ulemâya göre müstehab; Zahiri-ler'e göre vâcibdir.

33- (1973) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-A'lâ, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadradan, o da Ebû Saîd-Hudrî'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdü'l-A'Iâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd[2] Katâde'den, o da Ebû Nadra'-dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Medineliler! Kurban etlerini üç geceden fazla yemeyin!» buyurdular. (İbn-i Müsennâ üç gece yerine üç gün, dedi.)
Bunun üzerine ashab çoluk-çocuk, uşak ve hizmetçileri bulunduğundan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ettiler. O da:
«Yeyin, yedirin, saklayın yahut biriktirin!» buyurdular. İbn-i Müsennâ : Abdu'I-A'lâ şekketmiştir, dedi.

34- (1974) Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, Yezid b. Ebî Ubeyd'den, o da Seleme b. Ekvâ'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah :
«Sizden kim kurban keserse sakın üç geceden sonra evinde ondan bir şey sabahlamasın!» buyurmuşlar. Ertesi sene gelince ashâb :
— Yâ Resûlallah! Yine geçen sene yaptığımız gibi mi yapacağız, demişler. Bunun üzerine Efendimiz :
«Hayır! O öyle bir seneydi ki, insanlar onda sıkıntı içindeydi. Ben de (kurban etlerinin) onların arasında s«jy'ı olmasını istemiştim.» buyurmuşlar.

35- (1975) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n b. îsa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye b. SâlİIh Ebû'z Zahiriyye'den, o da Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Sevban'dan naklen rivayet etti. Sevbân şöyle demiş: ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanını kesti. Sonra: «Yâ Sevban! Bunun etini ıslâh eti» buyurdu. Artık Medine'ye gelinceye kadar kendisine ondan yedirmeye devam ettim.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbn-i Râfi' de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zeyd b. Hubab rivayet etti. H,
Bize İshâk b. İbrahim EI-Hanzeü dahi rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Abdurrahman b. Mehdi haber verdi. Her iki râvi Muâviye b. Sâlih'den bu isnad ile rivayette bulunmuşlardır.

36- (...) Bana İshak b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hamza rivayet etti. Bana Zübeydi, Abdurrahman b. ZÜbeyr b. Nüfeyr'den, o da babasından, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n azatlısı Sevban'dan naklen rivayet etti. Sevbân şöyle demiş: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda' hacemda:
«Şu eti rslâh et!» buyurdu. Ben de onu ıslâh ettim. Artık Medine'ye varıncaya kadar ondan yemeye devam etti.

(...) Bana bu hadîsi Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî dahi riva yet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed h. Mübarek haber verdi. (Dedi ki) Bize Yahya b. Hamza bu isnadla rivayette bulundu. Ama «Veda' hacem da» demedi.

37- (1977) Bize Efeû Bekir b. Ebi Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed h. Fudayl rivayet etti (Ebû Bekr : Ebû Sinan'dan dedi. İbn-i Müsennâ ise : Dırar b. Mürra'dan dedi.) O da Muharib'den, o da îbn-i Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etmiş. H.
Bize Muhammed b. Abdiliah fc. Nünıeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mubanıined b. Fudayl rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Dırar b Mürre Ebû Sinan, Muharib b. Disar'dan, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüîlah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben sîzi kabirleri ziyaretten nehiy ettim. Artık onları ziyaret edin. Sîzi Uç günden fazta kurban etinden nehyettîm. Artık dilediğiniz kadarını elinizde tulün. Sizi tulumdan başka kabtan şerbet İçmekt-en nehy ettim. Artık büîün kaplardan için. Ama mÜskir içmeytni» buyurdular.

(...) Bana Haccâc b. Şâir de rivayet etîi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Mahled, Süfyân'dan. o da Alkame b. Mersed'den, o da İbn-Büreyde'den, o da babasından milden rivayet etti ki, Resûlüîlah (Saîlallahil Aleyhi ve Sellem):
«Ben sizi nehy etmiştim...:; buyurmuşlar.
Kavi hadîsi Ebû Sinan hadîsi mânâsında rivayet etmiştir.
Seleme b. Ekva' rivayetini Buhâri «Kitâbu'l-Edahî» de tahrîc etmiştir.
Haşem: Lügat ulemâsına göre bir insana sığınan, ona hizmet ederek iğlerini gören kimseler mânâsına gelir. **Cevheri:** «Haşem bir kimsenin hizmetçileri ve o kimseye kızanlardır, Bunlara Haşem denilmesi, o kimseye kızdıkları içindir. Haşmet, kızmak mânâsına, gelir. Utanmaya da haşmet denilir...» diyor. Her halde Haşem kelimesi mânâca hademden daha cem'iyetli olacak ki. hadîs-i şerifte ikisi birbirinin üzerine atfedilmişlerdir. Bu atıf âmmdan sonra hâssın zikredilmesi kabilindendir.
«Şu etr ıslâh eîl» cümlesindeki ıslâhdan murâd; eti bir parça kaynatarak sudan çıkarmak ve kurutarak dayanır hale getirmektir. Bu cümle kurban etini üç günden fazla evinde bulundurmanın ve ondan yiyerek biriktirmenin seferlerde onunla azıklanmanın caiz olduğuna açık delildir. Bu tevekküle mâni değildir.
Nevevi diyor ki : «Bu hadîste mukim için olduğu gibi, yolcu için de kurban kesmenin meşru' olduğuna delil vardır. Bizim mezhebimiz budur. Cumhûr-u ulemâ da buna kaildir. Nehâi ile Ebû Hanife : Yolcuya kurban yoktur, demişlerdir. Bu kavil Hz. A1i'den de rivayet olunmuştur. İmam Mâlik ile bir cemaat kurbanın Minâ ile Mekke 'deki müsâfire meşru olmadığına kaildirler.»
Büreyde hadisi nasihle mensubun ikisini birden açıklamaktadır. Ulemâ neshin bazan burada olduğu gibi nassan bilindiğini, bazan sahâbinin haber vermesiyle bilindiğini iki hadisin arasını bulmak mümkün olmadığı zaman tarihle neshe hükmedildiğini söylemişlerdir. Bu takdirde sonraki delîl evvelkini nesheder. Bazan icma' da neshe delil olur. Nitekim dördüncü defa şarab içen bir kimsenin öldürülmesi hakkındaki delilin nesh edildiği icma' ile sabittir. Fakat icma' nesh edilemez.
Kabir ziyareti meselesi cenaze bahsinde görülmüştü. Tulumda şerbet saklama meselesi iman bahsinde geçmiş ise de yakında «EşrİIbe» bahsinde inşaallah yine görülecektir.

6- Fera' ve Atire Babı

38- (1976) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amr'un-Nâkid ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Yahya : Bize haber verdi tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti, dediler.) Süfyân Ziihri'den, o da Saîd'den, o da Ebû

Hüreyre'den, o da Peygamoer (Sallallchü Aleyhi ve Seliem)'den naklen rivayette bulunmuş^ tur. H.
Bana Muhanımed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Abd Bize haber verdi tâbirini kullandı. İbn-i Râfi' ise : Bize Abdürrezzâk rivayet etti, dedi.) Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Zührî'den, o da tbn-i Mü-seyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, demiştir. Ebû Hü-reyre şunu söylemiş: ResûİullahU Aleyhi ve Sellem):
«Fera' ve Atire yoktur.» buyurdular.
İbn-i Râfi' kendi rivayetinde : «Fera': İlk yavrudur. Arablar hayvanlarının doğurduğu ilk yavruyu keserlerdi.» ibaresini ziyade etmiştir.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbıı'J-Akîka»'da; Tirmizi «Kurban» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Atîre, Arablarm Kecebiyye dedikleri ve Recep ayının onunda kestikleri hayvandır. Bu hayvanın kanını putlarının başlarına serperlermiş. Ferâ' ise burada tefsir edildiği vecihle hayvanın doğurduğu ilk yavrudur. İmam Şafiî 'nin beyanına göre Arablar anasının bereketi ve nesli çoğalsın diye bu yavruyu keserlermiş. Bazı lügat ulemâsına göre Fera' hayvanın doğurduğu ilk yavru olup Arablar bunu. putlarına kurban ederlermiş.« Fera' develeri yüze baliğ olan kimsenin elde ettiği ilk yavrudur. Onu keserlerdi.» diyenler de vardır. Bu tarife göre de doğan ilk yavru mutlaka kurban edilirmiş. Nevevî : «Bu hadîste Fera' ve Atî-re'nin emredildiği sahih olmuştur...» diyorsa da hadîs-i şerifte bunlar emir değil nehiy buyrulmakta, yâni yasaklanmaktadır. Bu hadîsten ancak atîre ile fera'm vaktiyle âdet olan ameller olduğu anlaşılır. Evet, bunları isbat eden başka hadîsler vardır. Meselâ : Ebû-Dâvûd ve başkaları Hz. Nebîse'den şu mealde bir hadîs rivayet etmişlerdi:
«Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e nida ederek: — Biz cahiliyyet devrinde Recep ayından atîre kurbanı keserdik, dedi.
Resûlüllah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem):
«Hangi ayda olursa oEsun Allah için kurban kesin, Allah'a itaatkâr olun ve kestiğiniz hayvanı fukaraya yed irin.» buyurdu. Adam:
— Biz cahiliyyet devrinde Fera' kurbanı da kesiyorduk. İmdi bize ne emir buyurursun, dedi. Efendimiz:
«Kırda gezen her sürüde Fera' vardır. İlah...» buyurdular.»
İbn-i Münzir: «Bu hadîs sahihtir» demiştir. Bu babda Beyhakî Hz. Âişe'den, Ebû Dâvud, Amr b. Şuayb 'dan hadîsler rivayet etmişlerdir. Beyhakî 'nin Haris b. Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle denilmektedir :
«Arafat'ta (yahut Minâ'da) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Je geldim. Ona bir zat atîreyi sordu da :
«İsteyen Atîre kurbanı keser; isteyen kesmez. Dileyen Fera' da keser. Dileyen kesmez.» buyurdular.
İmam Şafiî diyor ki : «Peygamber (SallaUahü. Aleyhi ve Sellem)in (Fera1 haktır) hadîsinin mânâsı bâtıl değildir. Bu söz Arabcadir. Sual sorana cevap olarak söylenmiştir. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) in «Fera' ve Atîre yoktur» sözünün mânâsı vâcib olan Fera' ve Atîre yoktur, demektir...» Hz. İmam bu sözleriyle Fera' ve Atîre kurbanlarının müstehab olduğunu anlatmak istemiştir. Fakat Bedrüddin Aynî bu te'vîlin yerinde olmadığını şu sözleriyle beyan etmiştir : «Nesâî'nin bu hadîsi Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Fera' ile Atîre'den nehiy buyurdu şeklinde rivayet etmiş olması bu te'vîli reddeder.»
Kaadî Iyâz cumhûr-u ulemâya göre Fera' ve Atîre kurbanlarının nesh edilmiş olduğunu söylemiştir.

7- Kurban Kesmek İsteyerek Zilhicce Ayının Onuns Varan Kimsenin Hayvanın Kılından Veya Tırnaklarından Bir Şey Almasını Yasaklanması Babı

39- (1977) Bize İbıı-î Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâıı, Abdurrahman b. Humeyd b. Abdirrahman b. Avf'dan rivayet etti, o da Saîd b. Müseyyeb'i Ümmü Selerae'den naklen rivayet ederken dinlemîş ki, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Selîem):
«Malûm on gün girdi de biriniz kurban kesmek istedi mi artık (kendi) saçından ve cildinden hiç bir şeye dokunmasın!» buyurmuşlar.
Süfyân'a : «Bâzıları bu hadîsi merfu' rivayet etmiyor.» dediler. — Lâkin onu ben merfu* olarak rivayet ediyorum, cevâbını verdi.

40- (...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. (Dedi ki) : Bana Abdurrahman b. Humeyd b Abdirrahman b. Avf, Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ümmü Seleme'den merfu' olarak rivayet etti. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Malûm on gün girdiği vakit elinde kurbanı olup kurban kesmek isteyen kimse (bedeninden) asla bir ki! almasın, tek bir tırnak kesmesin.»
buyurmuşlar.

41- (...) Bana Haccac b. Şâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Kesir EI-Anberî Ebû Gassan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Mâ Hk b. Enes'den, o da Ömer b. Müslim'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti İd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zülhicce hilâlini gördüğünüz vakit bîriniz kurban kesmek isterse, saçlarına ve tırnaklarına dokunmaktan kendini futsun.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ahmed b. AbdUlah b. Kakem El-Hâşimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Mâlik b. Enes'den, o da Ömer yahut Amr b. Müslim'den bu îsnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

42- (...) Bana Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Amr El Leysî Ömer b. Müslim b. Aramar b. Ükeyme El-Leysî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Saîd b. Müseyyeb'i şunu söylerken işittim :
Peygamber (SaiîaHahü Aleyhi ve Selîem) 'm zevcesi Ümmü Seleme dinledim. Şunu söylüyordu. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) ı
«Kimin kesecek bir hayvanı varsa Zülhicce'nin hilâli yenilendiği vakît tâ kurbanını kesİnceye kadar saçından ve tırnaklarından asla bir şey almasın!» buvurdular.

(...) Bana Hasen b. Aliy El-Hulvâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Amr rivayet etti (Dedi ki) : Bize Amr b. Müslim b. Ammâr EI-Leysî rivayet etti. (Dedi ki) : Kurban Bayramının önceğizinde hamamda idik. Orada bâz kimseler kasık kıllarını temizlediler de hamam sahiplerinden biri: «Saîd b. Müseyyeb bunu mekruh görüyor; yahut yasak ediyor, dedi. Az sonra ben Saîd h. Müseyyeb'e rastlayarak bunu kendisine andım. Saîd :
— Be kardeşim oğlu! Bu unutulmuş ve terkedilmiş bir hadîstir. Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmü Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) : buyurdular.
Râvi, Muâz'ın Muhammed b. Amr'dan naklettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bana HarmeJe b. Yahya ile İbn-i Vehb'in kardeşi Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hayve haber verdi. (Dedi ki) : Bana HâlİId b. Yezid, Saîd b. EM Hilâl'den, o da Ömer b. Müslim El-Cünde[3] den naklen haber verdi, ona da İbn-i Müseyyeb haber vermiş. Ona da Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve SelUm;'in zevcesi Ümmü Seleme haber vermiş. Ve Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellemj' yukarkilerin hadîsi mânâsında anmış.
Ulema Zü1hicce ayının 10'u girdikten sonra, kurban kesmek İsteyen kimsenin saç ve tırnaklarını kesip kesemiyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Saîd b. Müseyyeb, Rabîa, İmam Ah-med, İshak, Dâvûd.u Zahirî ile Şâfiîler 'den bazılarına göre kuşluk vakti o hayvanı kurban edinceye kadar kıl ve tırnaklarından bir şey almak haramdır. İmam Şafiî Jye göre haram de-'ğil, keraheti tenzihiyye ile mekruhtur. İmam Âzam mekruh olmadığına kaildir. İmam Mâlik bir rivayette mekruh değildir, demiş. Diğer bir rivayette mekruh olduğunu söylemiş. Üçüncü bir rivayette vâcib olmayan kurbanda bunun haram olduğunu söylemiştir. Haramdır diyenler babımızın hadîsleriyle istidlal etmişlerdir.. Şafiî 'nin delili Hz. Âişe hadîsidir. Mezkûr hadîste Âise (Radiyallahu anha)\ «Ben Re-sûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'ye göndereceği kurbanların gerdanlık iplerini bükerdim. Sonra kendisi gerdanlığı takar, o hayvanı hareme gönderirdi...» demektedir. İmam Şafiî: «Harem-i Şerife kurban göndermek, kurban kesmek istemekten daha büyük iştir. Binâenaleyh hadîs bu gibi şeylerin haram olmadığına delâlet eder,» demiş. Nehy hadîslerini keraheti tenzihiyyeye hamletmiştir.
Saçı almaktan murad; tıraş olmak, saç kısaltmak veya yolmak suretiyle vücudun baş, sakal, bıyık, kasık ve koltuk gibi yerlerindeki kılları temizlemektir.
Bundaki hikmet: Cehennemden âzad olmak için vücudun bütün uzuvlarının kemal üzere kalmasıdır. Bâzıları ihrama giren hacıya benzemek için nehyedildiğini söylemişlerdir.
Saîd b. Müseyyeb'in kıl temizlemeyi kerih görmesi, kurban kesecek olan kimselere mahsustur.

8- Allah Teala'dan Başkası Namına Hayvan Kesmenin Haram Kılınması ve Bunu Yapana Lanet Olunması Babı

43- (1978) Bize Züheyr b. Harb ile Süreye b. Yûnus ikisi birden Mervân'dan rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Size Mervân b. Muâviye El-Fezârî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mansûr b. Hayyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vasile rivayet etti. (Dedi ki) Alî b. Ebî Tâlib'in yanında idim. Ona bir adam gelerek :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) sana ne sır veriyordu? dedi. Bunun üzerine Ali kızdı ve :
— Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Selkm) haîkın yazdığı bir şeyi sır veriyordu. Yalnız o bana dört sö'z söylemiştir, dedi. (Adam) :
— Ne onlar ya Emîrelmii'minin? diye sordu. Ali:
— Babasına lanet edene Allah Iânet etsin! Allah'tan başkası için hayvan kesene Allah lanet etsin! Bid'atçı barındırana Allah lanet etsin! Ve yeryüzünün alâmetlerini değiştirene Allah Iânet etsin! buyurdular, dedi.

44- (...) Bize Efcû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Biz. Ebû Hâlid El-Ahmar Süleyman b. Hayyan, Mansûr b. Hayyan'dan, o (Ebû't-Tufeyl'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
— Ali b. Ebî Tâlib'e: Bize Resûlüllah (SalİaÜahü Aleyhi ve Setlem)'in sı olarak sana bildirdiği bir şey haber ver! dedik. Ali :
— O bana insanlardan gizlediği hiç bir şeyi sır olarak söylemedi. Lâ kin ben onu:
«Allah'tan başkası namına hayvan kesene Allah lanet etsin! Bid'aîç barındırana Allah lanet etsin! Annesine babasına lanet edene Aifah İane etsin! Ve alâmeti değiştirene Allah lanet efsîn!» buyururken işittim, dedi

45- (...) Bize MuKammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbn-i Müsennâ'nındır, dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şu'be rivayet etti, (Dedi ki) : Kasım b. Ebî Bezze'yi, Ebû't-Tufeyl'den naklen rivayet ederken dinledim Şöyle demiş:
— Ali'ye soruldu: Size Resûlüllah (Saflallahü Aleyhi ve Selkm) hususî bir şey söyledi mi? denildi. Ali:
— Bize Resûîüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Selîem) bütün insanlara ta'mim etmediği bir şey tahsis etmedi. Yalnız şu kılıcımın kılıfında bulunan müstesna, dedi ve içinde :
«Allah'tan başkası namına hayvan kesen Allah lanet etsin! Yerin alâmetlerini çalanp Allah lanet etsin! Babasına lâneî edene Allah lanet etsin! B id atçı barındırana Allah lanet etsin!» cümleleri yazılı bir sahife çıkardı.
Anneye, babaya lanetten muradın ne olduğunu ve bunun büyük günahlardan sayıldığını İman bahsinde görmüştük. Alâmet diye terceme ettiğimiz «Menâr-ul-Arz» yerin hudududur. Bu alâmetleri değiştirmek, hududunu nakledip kendi milkine katmakla olur. Muhdis, bid'atçı, yeryüzünde fesad çıkaran kimsedir. Allah'tan başkası namına hayvan kesmek besmeleyi bırakıp da onun yerine bir. putun veya haçın yahut Musa ve îsa (Aleyhisselâm)'m veya Kabe 'nin ismini anmaktır. Bunların hepsi haramdır. ,Ve bunlarla kesilen hayvan yenmez. Velev ki kesen şahıs müs-lüman olsun. Besmele yerine bu sözlerden biriyle hayvan kesen ve ismini andığı şeyi ta'zim İle onaabadet kasdeden kimse kâfir olur.
Hz, A1i'nin kızması dalâlet fırkalarından Râfîzî1er'le Şiîler'in ve îmâmiyye taifesinin iddialarını iptal etmektedir. Evvelce de görüldüğü vecihle onlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yerine Hz. A1i'yi halife tayin ettiğine dair vasıyyeti bulunduğunu iddia ederler. Hadîs-i şerif ilmin yazılabileceğine de delildir.

---

[1] Boğazlamak : Hayvanı boğazının gövdeye bitiştiği yerden kesmektir.
[2] Bazı nüshalarda burada Katâdc zikredilmemiştlr. Ebû Ali Gassâni «Bence doğrusu budur» demiştir.
[3] Bazı rivayetlerde Ömer yerine Amr denilmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...L...)

(((... L ...)))

» Lağv yemini...C. 14...S...6513
» Lağv yemini ve sorumluluk...C. 9...S...4335
» Lahdin içerisinde öne geçirilen kimse...C.3...S...1268, 1269, 1273
» **La havle velâ kuvvete illâ billâh"ın** sırrı...C. 8...S...3929
» **La havle velâ kuvvete illâ billâhi"nin** cennetin hazînelerinden oluşu...C.14...S...6499
» **La havle velâ kuvvete illâ billahi"** sözünün fazileti ve bir olay...C. 14...S...6347
» **La ilahe illallah"** demenin fazileti...C.14...S...6340
» **La ilahe illallah"** deyip bu ikrar üzerine ölen kimsenin cennete gireceği...C.13...S...5880
» **La ilahe illallah"** diyenin öldürülemeyeceği...C. 8...S...3760, 9...S...3979
» Lakap takmak...C. 13...S...6032
» La'net edilen ağacın fitne-imtihân oluşu...C.14...S...6502
» La'netleşen kan-kocayı ayırmak...C. 12...S...5418
» La'netleşenlerin mîrâsı...C. 14...S...6619
» La'netleşmeden sonra çocuğun durumu...C.12...S...5419
» La'netleşmede yemin teklifi...C. 12...S...5409
» La'netleşmenin ardından talâk...C. 12...S...5410,5413
» La'netleşmenin mehri...C. 12...S...5444, 5446
» La'netleşme yapan kadının mehri...C.12...S...5415
» La'netleşmeyi, devlet başkanı veya vekilinin yaptırması ve yemîn teklîfİ...C.12...S...5416
» Lât ve Uzzâ...C. 10...S...4805
» La uksimu(Bihâze!l-beledi) sûresi tefsiri...C.11...S...4997
» Lem yekûn sûresi tefsiri...C. 11...S...5030 - 5032
» Liân(La'netleşme)'m hükmü...C. 12...S...5404 - 5412
» Li iylâfi Kureyşin sûresi tefsiri...C. 11...S...5045
» Lime tuharrimu (Tahrîm) sûresi tefsiri...C.10...S...4888 - 4897
» Lohusa hâlinde ölen kadının cenaze namazı...C. 1...S...424, 3...S...1253
» Lukmân(A.S.)'m oğluna öğüdü ve şirkin en büyük zulüm oluşu...C. 10...S...4654
» Lukmân sûresi tefsiri...C. 10...S...4654 - 4657
» Lukmân (A.S.) ve oğluna söyledikleri...C.7...S...3239, 3240
» Lût (A.S.) kıssası ile İlgili bazı âyetlerin tefsiri...C. 7...S...3176
» Lût (A.S.) ve azgın kavminin helaki...C.7...S...3175.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

L

Lâ Ahade Esbetu Minhu:
Lâ A'rifu Lehu Aslen
Lâ A'rifu Lehu Nazîrun Fid-Dünyâ
Lâ A'rifuhu
Lâ A'rifuhu Bi-Hâze'l-Lafz
Lâ Asle Lehu
Lâ Asle Lehu Bi-Haze'l-Lafz
Lâ Be’se Bihî
Lâ ... İlâ
Lâ Şey'
Lâ Tehillu Kitâbetü Hadîsihî
La Tehillu'r-Rivâye Anhu
La Yesbut
Lâ Yesbut Fıhı Şey
Lâ Yesıhhu
Lâ Yuhteccu Bihî
Lâ Yuktebu Hadîsuhû
Lâ Yu'lemu Men Ahrecehu Ve La İsnaduhu
Lâ Yu’rafu Lehu Aslun
Lâ Yusâvî Şey'en
Lâ Yus'elu An Mislihî
Lâ Yus'elu Anhu
Lâ Yutâbâ' Alâ Hadîsihî
Lâ Yu'teberu Bihi
Yu'teberu Bi-Hadîsihî
Lafzen Mütevâtir
Lafzen Rivayet
Lafzı Tevatür
Lahak
Lahn
Lakab
Lehû Ahâdîs Menâkîr
Lehû Belâya
Lehû Evham
Lehû Mâ Yunker
Lehû Menâkîr
Lehû Suhbe
Lem A'rifhu
Lem Ecid Lehu Aslen
Lem Ecidhu
Lem Ecidhu Hâkezâ
Lem Ekıf Aleyhi
Lem Ekıf Lehu Alâ Asl
Lem Erahu Bı-Haze'l-Lafz
Lem Yerid Fîhi Şey
Lem Yervihi İllâ Fulan An Fulân
Lem Yesbut
Lem Yesıhh
Lem Yuced Lehu Asl
Lem Yutâbâ Aleyhi
Leyse Bi-Ba'îd Mine's-Savâb
Leyse Bi-Hucce
Leyse Bi-Kaviyy
Leyse Bi Me’mûn
Leyse Bi-Merdiyy
Leyse Bi-Sâbit
Leyse Bi-Sahîh
Leyse Bi-Sika
Leyse Bi-Şey
Leyse Bi-Umde
Leyse Bi-Zâke
Leyse Bi-Zâke'l-Kavî
Leyse Bi-Zalik
Leyse Bihî Be'sun
Leyse Bi'l-Metîn
Leyse Bi's-Sika
Leyse Lehu Aslun
Leyyinu'l-Hadîs
Leyyinun
Li'd-Da'fi Ma Huve
Lika

L

Lâ Ahade Esbetu Minhu:

"Ondan daha sağlamı yoktur" manasında ravilerin ta'dilinde kullanılan lafızlarındandır. Tadilde mübalağaya delâlet eden lafızlardan sonra gelir ve ta'dilin birinci derecesine delâlet eder.
Bu ve benzeri lafızlarla adaletli olduğuna hükmedilen ravi, her bakımdan güvenilir bir kimsedir.

Lâ A'rifu Lehu Aslen:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lâ A'rifu Lehu Nazîrun Fid-Dünyâ:

"Dünyada bir benzeri olduğunu bilmiyorum" manasına gelen bu tabir bazı âlimlerce ta'dil lafzı olarak kullanılmıştır. En çok kullanılan lafızlardan olmadığından mertebesi hakkında bir şey söyleme imkânı yoktur.

Lâ A'rifuhu:

Bu hadisi bilmiyorum demektir. Mevzu hadisleri değerlendirme şekillerinden biridir. Hadis İlminde yüksek dereceleri almış, hadisleri iyi bilen bir alimin bir hadis hakkında "bu hadisi bilmiyorum" demesi kendisine başka katılan olmasa bile o hadisin mevzu olduğuna hükmetmeye kâfidir. Bu konuda İbn Haceri'l-Askalânî şöyle demiştir: "Hadislere vakıf tenkitçi bir hafız muhaddis herhangi bir hadis hakkında "Bu hadisi bilmiyorum" derse bu, o hadisin hadis olmadığına hamledilir." 590
Bununla birlikte bir âlimin bütün hadisleri bilmesi mümkün değildir. Nitekim rivayete göre Ebu Hâzim, meşhur hadis imamı ez-Zuhrî'nin yanında bir hadis rivayet eder. O,
"bu hadisi bilmiyorum" der. Bunun üzerine
"Hz. Peygamber (s.a.s)'in bütün hadislerini ezberledin mi? diye sorulur. Ez-Zuhrî bu soruya "hayır" cevabını verir. Soruyu soran
"Yarısını biliyormusun?" diye sorunca da
"Umarım biliyorum" der. Soru sahibi
"Öyleyse der; bunu da bilmediğin o yandan say." ez-Zuhrî çapında bir âlimin bilmediği hadis olunca diğerlerinin bilmedikleri de olabilir düşüncesi ile İbn Hacer'in bu görüşüne itiraz edilmiştir. es-Suyütî güzel bir izahla İbn Hacer'n görüşünü savunarak şunları söylemiştir:
"Bu, hadislerin kitaplarda toplanmasından önce idi; zira o zamanlar hafız derecesindeki muhaddislerin bilmedikleri hadisler bazı ravilerin mahfuzu bulunuyordu. Ancak hadislerin tedvin ve kitaplara dercedilmesinden sonra hadis âlimlerinin başkaları tarafından irad edilen hadisleri bilmemesine imkân kalmamıştır." 591
Mevzu hadisleri değerlendirmede ayrıca aynı manaya gelen, lem a'rif (bilmiyorum), la a'rifuhû bi-hâze'l-lafz (Bu lafızla bilmiyorum), lem ekıf aleyhi (vakıf olmadım), Lâ A'rifu lehu aslen (aslını bilmiyorum), lem ecid lehu aslen (aslını bulamadım), Lem ekıf lehu alâ aslin (aslına vakıf olamadım), lem erahu bi-haze'1-lafzi (bu lafızla görmedim, bilmiyorum) , lem ecidhu (hadisler arasında aslını bulamadım), lem yerid fîhi şey'un (bu konuda hiçbir şey varid olmadı), la men ahrecehe ve lâ isnaduhu (ne rivayet edeni biliniyor; ne de isnadı) tabirleri de kullanılır.

Lâ A'rifuhu Bi-Hâze'l-Lafz:

Bk. La A'rifuhû.

Lâ Asle Lehu:

"Aslı yoktur" manasına gelen bu tabir mevzu hadisler hakkında verilen hükümlerdendir. Bu tabirle nitelenen mevzu hadisin, nakledildiği herhangi bir isnadı yoktur, es-Suyûti'nin kaydettiğine göre hadis imamları la asle lehu veya aynı manada leyse lehu aslun dedikleri hadisin isnadı yoktur. İsnadı olmayan hadis ise hadis olarak hiçbir kıymet ifade etmez. Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini nakilde itimad sadece sahih isnadlarla rivayet edilenleredir. İsnadı olmayan hadisin sıhhati de olmaz.
Mevzu hadisleri değerlendirmede ayrıca aynı manada la asle lehu bi-hâze'1-lafzi (bu lafızla aslı yoktur), Leyse lehu aslun (aslı yoktur), la yu'rafu lehu aslun (aslı bilinmiyor), lem yuced lehu aslun Lem yûced (bulunmadı) aslı bulunamadı), tabirleri kullanılır.

Lâ Asle Lehu Bi-Haze'l-Lafz:

Bk. Lâ Asle Lehu.

Lâ Be'se Bihî:

"Zararsız, zararı yok" manasına ta'dil lafızlarındandır. İbn Ebi Hatim'İn tertibine göre ikinci, ez-Zehebı'nin tertibine göre üçüncü, İbn Haceri'l-Askalaninin tertibine göre ise dördüncü mertebeye aelalet eder. 592
İbn Ebî Hâtim'e göre bu ve benzeri ifadelerle adaletine hükmedilen râvinin hadisi
yazılır ve gözden geçirilir. 593 İbnu's-Salâh da İbn Ebi Hâtim'in görüşüne katılarak şöyle der:
İbn Ebî Hatim "Hakkında lâ be'se bihi denen râvinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir" derken haklıdır; zira ta'dilin ikinci mertebesine delalet eden lafızlar, râvinin zabt şartına işaret etmezler. Bu yüzden hadisleri râvinin zabtının açığa çıkması için gözden geçirilir." 594
Diğer taraftan la be'se bihi lafzı Yahya b. Maîn'in bir ifadesi dikkate alınırsa, râvinin sika olduğuna delâlet eder. Rivayete göre Ebu Hayseme bu tanınmış cerh ve ta'dil alimine
"Fulânun leyse bihi be'sun (Falan râvi la be'se bihdir); Fulan ise zayftır diyorsun? Bu sözlerinden maksadın nedir?" diye sorar. Alimimiz şu cevabı verir.
"Biri hakkında la be'se bihi dersem o sikadır. Da'if dersem bilki sika değildir. Hadisleri yazılmaz." 595
Yahya b. Ma'în'in bu sözü üzerine sika lafzı ile la be'se bihi lafzının aynı seviyede ta'dile delâlet edip etmediği üzerinde münakaşalar olmuştur. İbnu's-Salâh'a göre Yahya b. Ma'inin sonradan İbn Ebi Hâtim'in tertibinde birinci mertebede bulunan ta'dil lafzı sika ile ikinci mertebedeki lâ be'se bihî lafzını bir manada kullanması

kendisine has bir ıstılahtır. 596El-Irakî de İbnu's-Salâh'a katılır ve Yahya b. Ma'în iki lafzı bir gösterecek şekilde "Leyse bihi be'sun" dediğim, "sikadır" dediğim gibidir dememiş, sadece "biri hakkında "la be'se bin" dersem o sikadır." demiştir. Sikanın ise mertebeleri vardır. Mutlak olarak sikaya delâlette her iki lafız müşterektir. Bununla beraber sika lafzı ile râvinin mevsukiyetinin ifadesi la be'se bihle ifadesinden daha yüksek derecededir, İbn Mehdî'nin "Haddesena Ebu Halde" dediğinde "sika mıydı?" diye sorulması üzerine "saduktu, me'ınundu, hayırlıydı, fakat sika Şu'be ve Sufyandı" cevabını vermesi de buna delâlet eder. Aynı şekilde el-Mervezî, Ahmed b. Hanbel'e "Abdulvehhab b. Atâ sika mıdır" diye sormuş o da
"Sika kimdir biliyor musun? Sadece Yahya b. Sa'îd el-Kattandır" cevabını vermiştir. 597Şu hale göre Yahya b. Ma'in bahse konu sözüyle sika ve la be'se bih lafızlarının birbirine denk olduğunu belirtmiştir. 598
La be'se bihi ta'dil lafzı yerine bazı âlimler leyse bihî be'sun lafzını kullanmışlardır.

Lâ ... İlâ:

Biri olumsuzluk; diğeri -e, -a manasına iki edattır. Hadis Usulü ilminde hadis yazma kaideleri arasında yanlışlıkla fazladan yazılan kelime veya cümleleri işaretlemek için kullanılan işaretlerdendir. Lâ, yanlış yazılan kısmın başına; ilâ, bittiği yere konur.
Aynı harfler, arasındaki ibarenin bir nüshada bulunup diğerinde bulunmadığına işaret etmekte de kullanılmıştır. Yanlışlıkla fazladan yazılan kısmı işaretlemek üzere min... ilâ işaretini kullananlar da olmuştur.

Lâ Şey':

"Bir şey değil; bir işe yaramaz" manasına bir tabir olup cerh lafızlarındandır.
Fazlaca kullanılmayan bir cerh lafzı olduğundan derecesi kesinlikle tayin edilmiş değildir. Bununla birlikte bazı alimler üçüncü derece cerh lafızlarından olduğunu söylemişlerdir. Bu hükümle cerhedilen ravi metruk sayılır. Hadisi terkedilir.

Lâ Tehillu Kitâbetü Hadîsihî:

"Hadisinin yazılması helâl değildir" manasına, bazı âlimlerce kullanılmış cerh lafızlarındandır. Çok kullanılmadığından kesin derecesi belli değildir. es-Sehâvî'ye göre lâ şey lafzıyla aynı mertebededir.

La Tehillu'r-Rivâye Anhu:

"Ondan rivayet helal olmaz" demektir. Bazı âlimlere göre lâ tehillu kitâbetu hadîsihî lafzı gibidir ve lâ şey lafzıyla aynı mertebede cerhe delâlet eder.

La Yesbut:

"Sabit değildir" demek olup bir rivayetin Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait olduğu sabit olmamıştır manasına mevzu olduğunu belirtir.
Aynı manada ve yerde lem yesbut ve leyse bi-sâbit tabirleri de kullanılmıştır.

Lâ Yesbut Fıhı Şey:

"Konuya dair hiçbir şey sabit olmamıştır" manasınadır. Mevzu hadisler veya zayıf ravilerle ilgili kaynak eserlerde bir rivayetin hükmünü bildirdikten sonra o rivayetin ait olduğu konuda Hz. Peygamber (s.a.s)'den hiçbir hadisin sabit olmadığını belirtmek üzere kullanılmıştır.

Lâ Yesıhhu:

Sahih değildir demektir. Terim olarak hadisin zayıf veya mevzu olduğunu ifade etmekte kullanılmıştır. Zayıf raviler (du'afâ) ve mevzu hadislerle ilgili kaynaklarda kullanılmışsa bu takdirde rivayetin mevzu olduğunu gösterir. Ahkâm hadislerine alt bir kaynakta kullanıldığı zaman rivayetin terim manasıyla sahih derecesinde olmadığını ifade eder.
Aynı yerde, aynı manaya gelen lem yesıhh ve leyse bi's-sahîh tabirleri de kullanılmıştır.

Lâ Yuhteccu Bihî:

"Onunla ihticac edilmez" manasına üçüncü derece cerhe delâlet eden lafızlardandır. Kaide olarak üçüncü dereceden bir lafızla cerhedilen râvinin hadisleriyle ihticac edilemezse de büsbütünü yabana da atılmaz. Hadisleri itibar için yazılır.

Lâ Yuktebu Hadîsuhû:

"Hadisi yazılmaz" manasıyla bazı alimlerce ravilerin cerhinde kullanılan lafızlardandır. Sehâvi'ye göre lâ şey lafzı gibidir.

Lâ Yu'lemu Men Ahrecehu Ve La İsnaduhu:

Bk. Lâ Arifuhu.

Lâ Yu'rafu Lehu Aslun:

Bk. Lâ Aslelehu.

Lâ Yusâvî Şey'en:

Bk. Leyse Bi-Şey'in.

Lâ Yus'elu An Mislihî:

Bk. Lâ Yus'elu Anhu.

Lâ Yus'elu Anhu:

"O, sorulmaz" manasınadır. Aralarında Sehâvî'nin de bulunduğu kimi alimlere göre ta'dîl lafızlarındandır. İkinci mertebe tadıl lafızları arasında yer alır. Hükmü, o mertebe lafızlarının hükmü gibidir.
Aynı manada lâ yus'elu an mislihî (onun gibisi sorulmaz) ta'dil lafzı da kullanılmıştır.

Lâ Yutâbâ' Alâ Hadîsihî:

Hadisinin mutâbi'i yoktur demek olup bir ravinin rivayet ettiği herhangi bir hadisin başka raviler tarafından rivayet edilmemiş olduğunu gösteren tabirlerdendir. Lem yutâba' aleyhi de aynı yer ve manada kullanılmıştır.

Lâ Yu'teberu Bihi:

Bk. Lâ yuteberubi-hadisihi.

Yu'teberu Bi-Hadîsihî:

Lâ yu'teberu bihî ile aynı manaya aynı yerde kullanılır. Her ikisi de hadisi (veya kendisi) ile itibar olmaz, anlamına gelir ve ağır cerhe delâlet eden beşinci derece cerh lafızlarındandır.
Kaide olarak dördüncü mertebesinden itibaren en ağırlarına kadar cerh lafızlarıyla tenkid edilen ravilerin hadisleri ne yazılır, ne i'tibar için dikkat nazara alınır, ne de istişhadda kullanılır. Bu itibarla la yu'teberu bihi veya la yu'teberu bi-hadîsihi veya bunlarla aynı derecede cerhe delâlet eden lafızlarla cerhedilen râvinin kendisi metruk, hadisleri merduddur.

Lafzen Mütevâtir:

Bk. Mütevatir.

Lafzen Rivayet:

Lafzen, lafız yoluyla demektir. Lafzen rivayet ise manen rivayetin karşılığıdır ve hadisleri lafızlanyla rivayet etmektir.
Hadisleri, lafızlanyla işitildiği gibi rivayet etmek hadis ilminin önemli konularından biridir. Bu konudaki görüşler için rivayet bi'1-ma'na başlığı altında yeteri kadar bilgi verilmiştir.

Lafzı Tevatür:

Bk. Tevatür.

Lahak:

Sözlükte bir kimsenin ardından yetişmek manasına gelen lahak, hadis yazarken metinden düşen kelime veya ibarelerin haşiyede gösterilmesinden ibarettir.
Hadislerin yazılışı sırasında metinden düşen kelime veya ibarelerin haşiyede gösterilmesi için takip edilen usulü konuya geniş yer veren İbnu's-Salah şöyle tarif eder:
"Satırda kelime veya ibarenin düştüğü yere yukarı doğru bir çizgi çizilir. Bu çizgi lahakın yazılı olduğu haşiye tarafına doğru kısaca eğilir. Bu çizginin karşısına haşiyeye lahakın yazılmasına başlanır. Lahak haşiyede sağ tarafta olmalıdır.
Eğer lahak olan ibare kağıdın ortasına kadar uzanacak derecede uzun ise sığacak yer olduğu takdirde kağıdın alt tarafına değil üst tarafına doğru aşağıdan yukarı yazılır." 599
Lahakın haşiyede nasıl yazıldığını eski bir yazmadan naklettiğimiz şu misalde görmek mümkündür.
Bu ibarede görüldüğü gibi katip el-Avvâm dan sonra "an ibrahim" lafızlarını ibareden düşürmüştür. Belki de mukabele esnasında düşen kelimenin farkına varmış ve ibarenin gireceği yeri işaretlemek üzere yukan doğru bir çizgi çekmiş sonra haşiyede yazılacak yere doğru eğmiştir. Çizginin tam karşısına gelen yere ise lahakı yazmıştır, dikkat edilirse lahakın bittiği yere bir de sad ve ha harflerini koymuştur. 600
İbnu's-Salâh'a göre lahak olan ibarenin bittiği yere böyle "sad" ve "ha" harflerini koymak gerekir. Bazıları bununla beraber recea harflerini de yazarlar.
Bazıları da lahakla yazılı metindeki ibarenin bitişmesini gösterecek şekilde lahak olan kısmın bittiği yere metinden düşen kısmından sonraki kelimeyi de yazmışlardır. Bu metod daha çok mağriblilerle hadis yazma işini iyi bilenlerin metodudur. er-Râmehurmuzi de bu usulü benimsemiştir. 601Ne var ki bu metod benimsenemez; zira pek çok kelimenin söz arasında hakikaten tekrar edildiği olur. Bu tekrar ise bazılarını yanıltabilir ve tekrar eden kelimenin sözün aslından mı olduğu yoksa lahakı mı gösterdiği hususunda şüpheye sokabilir. er-Râmehurmuzî'nin, lahak yerinden başlayıp haşiyede halakm baş tarafına kadar uzanan bir çizgi çizilmesi usulü de benimsenemez; zira bu usul her ne kadar lahakı fazlasıyla açıklıyorsa da yazıyı karalamaktan ve kirletmekten ibarettir. Bilhassa lahak çok olduğu metinlerde karalama daha fazla olur." 602
Şu hale göre lahak hadis yazarken yanılma sonucu metinden düşen kelime veya ibarelerin usulü dairesinde işaretlenerek metne yazılmasıdır. Hadisin aslında olmayan kelimelerin çeşitli yollarla metne girmesine mani olmak bakımından lahak üzerinde titizlikle durulmuş, usulleri tesbit edilmiştir.

Lahn:

Bir şey okurken nağme yapmak manasına mastardır. Türkçede ezgi denir. Herhangi bir yazılı metni okurken gerek i'rabında, gerekse lafızlarının telaffuzunda hata etmek, dinleyenden başkasının anlamıyacağı şekilde

rumuzlar, kapalı ve mübhem sözler kullanarak söz söylemek manasına kullanılır. 603
Hadis Usulünde lahn, rivayetle ilgili esaslar vesilesiyle geçer. Açıklamak gerekirse, muhaddisin hadisini lahn ve tashif yaparak rivayet etmemesi gerekir. Anlaşıldığına göre buradaki lahm, hadis lafızlarının İ'rabını belli etmeyecek şekilde okumaktır. Nitekim en-Nadr b. Şumeyl'den rivayet edildiğine göre "bu hadisler asıllarından i'rabları düzgün bir şekilde gelmektedir" demiştir, ayrıca meşhur lügat âlimi el-Esma'i'de şunları söylemiştir:
"İlim yolcuları için en çok korktuğum şey nahv bilmeyip Hz. Peygamber (s.a.s)'in "benim üzerime bilerek yalan söyleyenler Cehennemdeki yerlerine hazırlansınlar" sözüne dahil olmalarıdır. O hiç bir zaman lahn yapmaz, söyleyeceklerini açıkça söylerdi. Eğer ondan bir rivayette bulunur da sözlerinden lahn yaparsan, üzerine yalan söylemiş olursun." 604
Şu hale göre lahn hadis lafızlarını i'rablarını açıkça belli edecek şekilde değil, ağızda geveleyerek okumaktır. Bu manayı açıklayıcı nitelikte bir de fıkra nakledilir. Rivayete göre Emevî Halifesi Velid b. Abdilmelik bir gün yanına gelen bir köylüye söz arasında damadının kim olduğunu sormak maksadıyla nun harfini üstün okuyarak "men hateneke" demiş. Bu söyleyişe göre sorunun manası
"Seni kim sünnet etti?" olacağından köylü bu yersiz soruya biraz kızmış.
"Allah müminlerin emîrini ıslah etsin, kim olacak, sünnetçi berber!" cevabını vermiş- Velid,
"Hayır bunu demek istemedim, damadın kim demek istedim" deyince köylü şu karşılığı vermiş: "Öyleyse niye "men hatenuk" diye sormuyorsunuz?"605 Hadislerin lafızlarını i'rab durumlarını belli etmeyecek şekilde okumanın, hataya yol açması sebebiyle doğru olmadığında şüphe yoktur. Nitekim İbnu's-Salâh bu konuda şöyle demiştir:
"Hadis talibinin kendisini lahn ve tahrif uğursuzluğundan kurtaracak nahv ve dil kaidelerini öğrenmesi gerekir. Rivayete göre Şu'be, Arapça kaidelerini bilmeden hadis talebine kalkışanların üzerinde tıpkı üst kısmı olmayan bornoz bulunan bir adama benzediğini söylemiştir. Hammad b. Seleme de aynı konuda "Nahv bilmeden hadis talep eden kişi, boynunda yemsiz torba taşıyan eşeğe benzer" demiştir."
İbnu's-Salâh'a göre tashifden kurtulmanın yolu hadisleri zabt sahibi ilim ehlinden almaktır. Bundan mahrum kalanlar ilmi kitaplardan almak zorunda kalırlar ve kelimeleri değiştirip yanlış yapmaktan kurtulamazlar. Görülüyor ki rivayette esas, işitilenin değiştirmeden nakledilmesidir. Bunun için hadis alimleri ravinin hadisi işittiği şekilde rivayet etmesi gerektiği görüşünde birleşmişlerdir. Hatta bunlardan sayıları az olmakla birlikte bir kısım Şeyhin lahn yapması halinde talibin işittiği gibi rivayet etmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Delilleri "Benim bir sözümü işiten işittiği gibi başkalarına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ak etsin" manasına gelen hadistir. Kaydetmek gerekir ki bu görüş zayıftır, nitekim Çoğunluk hadis işiten ravinin Arapçayı iyi bilen bir kimse olduğu takdirde onu rab olarak rivayet etmesi gerektiği görüşündedir. Bunların delilleri de Hz. ygamberin fasih konuşması ve sözlerin anlaşılması için açık ve tane tane söylemesidir. Allah onu peltek ve anlaşılmaz şekilde konuşmaktan tenzih etmiştir.
Bazı âlimler de hadis lahn edilerek rivayet edilmiş olduğu takdirde aynen yazılıp kitabın haşiyesinde "her ne kadar rivayette böyle vâki olmuşsa da doğrusu şöyledir manasına "Keza vaka'a fi'r-Rivâye ve's-Savâbu keza ve keza" şeklinde gösterilmesi taraftarıdırlar. Bazı hadis şeyhlerine göre en doğru yöntem budur. 606
Şu hale göre lahn, hadis metinlerinin i'rablarını değşitirecek veya anlaşılmayacak şekilde belli belirsiz okumaktır. Şer'i hükümlere kaynaklık etmesi bakımından büyük önemi haiz metinlerin yanlış okumaya veya anlaşılmaya yol açacak şekilde i'rabmı geveleyerek okumak bu açıdan bakıldığında doğru sayılmamak gerekir.

Lakab:

Bk. Elkab.

Lehû Ahâdîs Menâkîr:

Bk. Lehû Menâkîr.

Lehû Belâya:

Belalıdır manasına gelen bir tabir olup bir ravinin hadis uydurduğunu ifade eden cerh lafzı olarak kullanılmıştır. Sehâvi'ye göre cerhin ikinci mertebesine delalet eder. Buna göre hükmü o mertebe lafızlarının hükmüdür.

Lehû Evham:

Evhamlı anlamına gelir. İbn Hacer'e göre beşinci mertebeye delâlet eden ta'dîl lafızları arasındadır. Hükmü, diğer o mertebe lafızlarının hükmüdür.

Lehû Mâ Yunker:

Bk. Lehu Menâkîr.

Lehû Menâkîr:

Lehû ahadis Menâkîr, lehû mâ yunker lafızları ile aynıdır. Hepsinin manası birdir ve münker hadisleri vardır şeklindedir. Kimi alimlere göre cerh lafızlarındandır. Sehâvî'nin sıralamasında beşinci derecede yer alır. Hükmü, o derecedeki öteki lafızların hükmü gibidir.
Bir de Lehû Menâkîr ani's-Sikât lafzı vardır, diğerleri ile aynı olmakla birlikte ravinin, sika ravilere isnad ederek münker rivayetler naklettiğini ifade eder.

Lehû Suhbe:

Bilhassa sahabenin hal tercümesine dair kaynaklarda görülen bu tabir "Sohbeti vardır" manasına gelir. Hakkında böyle söylenen kimsenin sahâbi olduğunu ifâde eder.

Lem A'rifhu:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Ecid Lehu Aslen:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Ecidhu:

Bulmadım, elime geçmedi demektir. Hadis İlminde otorite bir alimin bir hadisin mevzu olduğuna hükmederken kullandığı tabirlerdendir. Aynı manada lem ecidhu hâkezâ tabiri de terim olmuştur. Bu da verilen metindeki ibarelerle mevzu olduğunu gösterir.

Lem Ecidhu Hâkezâ:

Bk. Lem Ecidhu.

Lem Ekıf Aleyhi:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Ekıf Lehu Alâ Asl:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Erahu Bı-Haze'l-Lafz:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Yerid Fîhi Şey:

Bk. Lâ A'rifuhu.

Lem Yervihi İllâ Fulan An Fulân:

"Bu hadisi falancadan, fülandan başka rivayet eden olmadı" anlamına gelen bir tabirdir. Ravinin bir muhaddisten rivayette teferrüdünü ifade eder.
Ferd-i nisbî maddesinde söz konusu edildiği gibi ravi bir raviden rivayette bazen tek kalır. Teferrüd şekilleri çeşitli olmakla birlikte ravinin bir şeyhten rivayette tek kalması halinde hadisin sonunda lem yervihi illa fulân an fulân denir. Bu takdirde bu tabir, o hadisi o raviden söz konusu kimseden başka rivayet eden olmadığını belirtir. Aynı hadisi başkasından pek çok kişi rivayet etmiş bile olsa adı zikredilen raviden rivayette bir ravi tek kaldığından hadis ferd-i nisbî addedilir. Bu duruma göre söz konusu tabir ferd-i nisbînin fert sayılmasına sebep teşkil eden kayıt mesabesinde olmaktadır.

Lem Yesbut:

Bk. Lâ Yesbut.

Lem Yesıhh:

Bk. Lâ Yesıhhu.

Lem Yuced Lehu Asl:

Bk. Lâ Asle Lehu.

Lem Yutâbâ Aleyhi:

Bk. Lâ Yutâbâ' Alâ Hadîsihi.

Leyse Bi-Ba'îd Mine's-Savâb:

Tabir olarak manası "doğruluktan uzak değil" demektir. Bazı alimlere göre cerhe delâlet eden lafızlardandır. Çok kullanılan bir lafız olmadığından derecesini kestirmek güçtür. Bununla birlikte cerhin en azından üçüncü derecesinden daha ağır cerhte kullanıldığı olmuştur.

Leyse Bi-Hucce:

Bk. Leyse bi'1-Me'tin.

Leyse Bi-Kaviyy:

"Kuvvetli değil" manasına cerh lafızlarından olup İbn Ebî Hâtim'in tertibine göre cerhin ikinci mertebesindeki lafızlara tekabül eder. Hakkında bu cerh lafzı kullanılan ravi, İbn Ebî Hâtim'e göre cerhin birinci mertebesinde yer alan lafızlardan biriyle cerhedilen ravinin altındadır. Ancak hadisleri i'tibar için yazılır. 607en-Nevevî'ye göre leyse bi-kaviyyin lafzı leyyinun lafzından aşağı derecededir.608

Leyse Bi Me'mûn:

"Güvenilir değil" manasıyla kimi alimlere göre cerh lafzıdır ve cerhin beşinci mertebesine delâlet eden lafızlar

arasında yer alır. Hükmü o mertebe lafızlarının hükmü gibidir.

Leyse Bi-Merdiyy:

Leyse Bi'l-Metîn.

Leyse Bi-Sâbit:

Bk. Lâ Yesbut

Leyse Bi-Sahîh:

Bk. Lâ Yesıhhu.

Leyse Bi-Sika:

Bk. Leyse Bi's-Sika.

Leyse Bi-Şey:

Lâ yusâvî şey'en ile aynı manaya gelen cerh lafızlarındandır. Cerhin dördüncü derecesine delalet eden bu iki lafz da "bir para etmez, bir şeye değmez" manasına gelir.
Kaide olarak cerhin dördüncü mertebesinden itibaren daha ağırlarına ve en ağır cerh lafızlarına varıncaya kadar bütün lafızlarla cerhedilen ravilerin hadisleri ne yazılır, ne i'tibar için dikkate alınır, ne de istişhada yarar addedilir. Bu itibarla hakkında leyse b. Şey'in veya aynı manaya gelen aynı derecede bulunan lâ yusâvi şey'en denilerek cerh hükmü verilen ravinin hadisleri terkedilir. Hiç bir şekilde itibar edilmez. Bununla birlikte İbn Haceri'l-Askalanî'nin İbnu'l-Kattân el-Fâsî'den naklettiğine göre meşhur cerh ve ta'dil imamı Yahya b. Ma'în'in, hakkında Leyse bi şey'in dediği ravi, rivayeti çok az olan biridir, yani kalîlu'l-hadisdir. 609İmâm-ı Şafi'î ile el-Muzenî aynı lafzı Kezzab karşılığı kullanmışlardır.

Leyse Bi-Umde:

Bk. Leyse bi'l-Metin.

Leyse Bi-Zâke:

Leyse bi-zâke'1-kavî ile aynıdır, ikisi de "o ravi aradığın gibi (kuvvetli) değil" demektir.
Her iki lafız, el-Irâki'nin cerhin birinci mertebedeki en hafifine delâlet eden lafızlara eklediklerindendir. Kaide olarak cerhin ilk mertebesinde yer alan lafızlardan biriyle cerhedilen ravinin hadisleri itibar için yazılır. Buna göre hakkında leyse bi-zâke (veya Leyse bi -zâlik; yahut Leyse bi-zâke'1-kavî) denilerek cerh hükmü verilmiş olan ravinin hadisleri büsbütün reddedilmez. İ'tibar için yazılır.

Leyse Bi-Zâke'l-Kavî:

Bk. Leyse bi-zâk.

Leyse Bi-Zalik:

Bk. Leyse bi-zâk.

Leyse Bihî Be'sun:

Bk. La be'se bihî.

Leyse Bi'l-Metîn:

"Sağlam biri değil" demektir. Cerh lafızlarından olup cerhin birinci mertebesine delâlet eden lafızlara el-Iraki'nin ekledikleri arasında yer alır.
Kaide olarak hakkında birinci mertebede yer alan lafızlardan biriyle cerh hükmü verilmiş bulunan ravi terkedilmez. Hadisleri i'tibar için yazılır. Bu itibarla Leyse bi'1-Metîn ve yanı derecede olan öteki lafızlarla cerhedilen râvinin hadisi metruk sayılmaz.
Leyse bî-huccetin (sağlam değil), Leyse bi-umdetin (kuvvetli değil), Leyse bi-merdiyyin (razı olunan biri değil) Li'dda'fi mâ huve (zayıflıktan hali değil) lafızları da cerhin aynı mertebesine delâlet eden İrâkî tarafından eklenmiş lafızlardır. Dereceleri yanı bu lafızladan biri ile cerhedilen râvi hakkındaki hüküm de aynıdır.

Leyse Bi's-Sika:

Rical kaynaklarında Leyse bi-Sikatin şeklinde de rastlanır. Her ikisi de (sika değil) manasına gelir ve cerhin beşinci derecesine delalet eden lafızlardandır. Hakkında ister ma'rife olarak leyse bi-sikatin densin, ister nekire olarak leyse bi-sika densin her hangi bir ravi hakkında bu cerh hükmü verilmişse artık o ravinin hadisleri ne yazılır ne i'tibar için göz önünde tutulur, ne de istişhada yararlı addedilir.

Leyse Lehu Aslun:

Bk. Lâ Asle lehu.

Leyyinu'l-Hadîs:

Bk. Leyyinun.

Leyyinun:

Leyyinu'l-hadîs lafzı ile aynıdır. İkisi de "hadisde gevşektir" manasına cerh lafızlarındandır. Cerhin birinci mertebesine ve en hafifine delâlet eder.
Rivayete göre Hamza b. Yusuf es-Sehmî, meşhur alim ed-Darekutnî'ye
"Falan ravi leyyindir dediğin zaman neyi kasdediyorsun?" diye sorduğunda o,
"Bir kimse hakkında Leyyinu'l-hadîs diyecek olursan onun adaletten düşürmeyecek bir kusurla mecruh olduğunu ifade etmek isterim" demiştir. 610Buna göre Leyyin, adalet vasfını kaybettirmeyen bir kusuru görülen ravinin cerhinde kullanılan bir cerh lafzı olmaktadır. Bu ve benzeri cerhin en hafifine delalet eden lafızlarla cerhedilen ravinin hadisleri terkedilmez. İ'tibar için yazılır.
Şu da var. Cerh ve ta'dil âlimlerinin, sadece Leyyin cerh lafzı ile Leyyinu'l-Hadis lafzını kullanmalarında birlik yoktur. Bir kısım leyyin lafzı ile dini emirlerde gevşekliği, leyyinul-hadis derken de rivayette gevşek davranmayı rivayet kaidelerine önem vermemeyi kasdederler. Rivayette gevşek davranmayı dinî konulara rivayette kusur ederek gevşek davranmanın sonucu olarak kabul eden, dolayısıyla ikisini birbirinden ayırmayanlar da vardır. Gerek dinî emirlerde gerekse rivayette gevşekliği görülen ravi için ayrıca fihi lînun cerh lafzı da kullanılır.

Li'd-Da'fi Ma Huve:

"Zayıflıktan hali değildir" manasına gelen bu cerh lafzı için bk. Leyse bi'1-Metm.

Lika:

Mülakat da denir. Her ikisi de sözlükte bir kimsenin diğer birine kavuşması manasına gelir.
Hadis Usulü ilminde lika veya öteki tabiriyle mülakat, ravi ile hadis rivayet ettiği şeyhinin görüşmesi, bir mecliste bir araya gelmeleri manasına kullanılır.
Bir ravinin isnadında "falan şeyhden" diyerek hadis nakletmesi halinde o hadisi ismini söylediği şeyhten bizzat işiterek rivayet etmesi kadar işitmediği halde rivayet etme ihtimali de vardır. Bu durumda ravinin ismini söylediği şeyhe mülaki olup olmadığının, mülaki olmuşsa hadis rivayet edip etmediğinin bilinmesi büyük önem kazanır; zira isnadında şeyhden rivayeti ifade eden lafızlar kullandığı halde gerçekte ondan rivayeti olmayan raviler görülmüştür. Eğer rivayette bulunduğu kimse ile görüştüğü ve ondan hadis aldığı bilinirse, ravi yalancı ve tedlis yapan bir kimse olmadığı sürece hadisin isnadı tam kabul edilir. Yoksa ravinin görüşmediği şeyhden yaptığı rivayet yerine göre irsale veya tedlîse; hatta inkitâa hamledilir.
Öte yandan lika, Buhari'nin sahihe aldığı hadislerin isnadında göz önünde tuttuğu önemli şartıdır. Bir başka deyişle Buhari sahihine aldığı hadisler; râvileri arasında mülakat olan hadislerden seçmiştir. Oysa Müslim ilka şartını biraz daha hafif tutmuş ve aksini gösteren sahih bir haber olmadıkça şeyh ile talibin aynı asırda yaşamış olmalarının lika hamledileceğini ileri sürmüştür.
Şeyhi ile bir araya gelip ondan hadis rivayet ettiği bilinen râvi o şeyhten rivayetlerinin isnadında umumiyetle likaa delalet eden Semi'tu ve haddesenâ gibi cezm sigaları kullanırsa da şeyhle bir araya geldiği ve ondan işitmek yoluyla hadis aldığı bilinmeyen ravi isnadında likaa delâlet eden lafızlar kullanamaz. Onun yerine kale, an gibi lika ihtimaline de delâlet eden lafızlar kullanır. Şeyhine mülaki olmadığı halde isnadında mülakata delalet eden cezm sigaları kullanan ravinin yalancı olduğuna veya tedlis yaptığına hükmedilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

--L--

Lahd, 1/389 Lahyey Cemel, 2/196
Lian (Lânetleşme Yoluyla Boşanma). 3/92
Lian Neticesinde Annesi Üzerine Kaydedilen Çocuğun Mirası, 3/97
Lohusalık, 1/132
Lûtilik (livata) Hükmü, 4/112

--M--

Mazmaza, 1/74- 75,1/82- 83, 1/87
Madenlerin Satışı, 3/239
Madenlerin Zekâtı, 2/23
Mahkemeye intikal Ettikten Sonra Hırsızın Affedilmezliği, 4/129
Malların Taksim Edilmesi, 3/392
Malı Gereksiz Yerlere-Harcamak ve İki Yüzlülük, 4/395
Malı Mal Karşılığında Satmak, 3/234
Malın Pahalanmasını Beklemek,3/224
Malın ladesi, 3/429
Mazlumun Duasından Sakınma, 4/423
Mecburiyet Halinde Birkaç Kişinin Aynı Kabre Defnedilmesi; 2/353
Mecburiyet Halinde Hayvan Boğazlama Şekilleri, 2/388
Mecusîlerin Vergileri (Cizyeleri). 2/68
Medine'de Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler, 4/231
Medine'de ikamet Etme ve Oradan Göç, 4/225
Medine'nin Harem (Kutsal) Kılınması, 4/229
Medine ve Medine'lilere Resûlullah (s.a.v.)'ın Duası, 4/223,4/235
Melel, 1/60
Mehir ve Mehirsiz Evlilik, 3/21
Mekke'den ve Başka Yerlerden Gelip Mekke'den ihrama Girmek,2/179
Mekke ve Mina'da İkamet Edenlerin Namazları, 2/278
Mekruh Olan Sadaka, 4/415
Mekruh Olan isimler, 4/367
Meryem Oğlu İsa (a.s.) ve Deccal'ın Vasıflan, 4/280
Mescitte Cenaze Namazı Kılınışı,1/386
Mescid-i Nebevî'nin Kutsiyeti, 1/339
Mestlerin Üzerine Mesh Etmek, 1793
Mestlerin Üzerine Nasıl Meshedilir?,1/97
Meyve Satışı, 3/180, 3/182, 3/184,3/191,3/195
Meyve Satışında istisna, 3/182
Meyve ve Hayvanın Rehin Verilmesi,' 3/364
Mezar Üzerine Oturmak, 1/391
Meni, 1/113-116
Mezi, 1/101-103
Mezi (Sızıntı Zannı) ile Abdest Almama izni, 1/103
Mezi Akan Kimsenin Abdest Almakla Yetinmesi, 1/101
Meçhul Alış Veriş, 3/245
Mikatlar (İhrama Girilen Yerler),2/166
Mina'da Namazın Kılmışı, 2/276
Minadan Dönmeden Karısı ile CinsiMünasebette Bulunmanın Cezası, 2/249
Mikat, 2/192-193,2/186
Miras, 2/414 - 422, 2/426, 2/429,2/432,'2/433- 440, 3/97
Mirastan Pay Alamayanlar, 2/435
Mirasta Öncelik Hakkı Doğuran Sebepler, 2/433
Mirasın Zekâtı, 2/30
Mirbed, 1/122
Misvak Hakkında, 1/135
Muarres ve Muhassab Denilen Yer-ler-de Namazın Kılmışı, 2/280
Mudarebe (Kırad), 3/285, 3/297
Muhâkale, 3/187
Muhallıl ve Benzerinin Nikâhı, 3/29,3/50
Muhsana, 3/48
Muh sar, 2/216
Mukatebe Akdi, 3/42
Murabaha (Alış Verişte Kâr), 3/251

Murdar Olarak Ölen Hayvanların Derisini Kullanmak, 2/402
Musafaha (Tokalaşma), 4/259
Müezzinlik, 1/140
Mücevherat Külçe Altın ve Anberin Zekâtı, 2/26
Müdebbere Cariye ile Efendisinin Cinsel ilişkisi, 4/92
Müdebber, 4/83
Müdebberin Hükmü, 4/85
Müdebberin Satılması, 4/93
Müdebberin Yaralanması, 4/96
Mükatep, 2/22
Mukatebe ve ilâve Şartların ileri Sürülmesi, 4/69
Mukatebe ilişkisini Kesmek, 4/52
Mükatebin Azat Edilemeyeceği Durumlar, 4/74
Mükatebi Azat Etmeyi Vasiyyet, 4776
Mükâtep, 4/21
Mükatebin Hükmü, 4/43
Mükatebin Hürriyetine Kavuşması. 4/65
Mükatebin Satılması, 4/60
Mükateb ve Ümmü Veledini Azat Etmek, 4/75
Mükatebin Yaralanması, 4/57
Mükatebin Çalışması, 4/63
Mülâmese ve Münabeze Yoluyla Satış, 3/249
Münabeze Yoluyla Satış, 3/249
Mürted, 3/375
Müsakat, 3/315, 3/317, 3/327
Müsakatta Kölelerin Çalışması, 3/327
Müslüman Olan Zimmilerin Topraklarının Durumu, 2/352
Müstehaza, 1/132
Muta1 Nikâhı, 3/49
Müzâbene ve Münâkale, 3/187 3/222, 3/247
Müzdelife'de Namazın Kılınışı, 2/274

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.18.131 Ölüm

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45- KİTÂBUN FÎ'L-LUKATA
1- Bâb: Buluntu Şeyin Sahibi Gelip De Onun Alâmetini Haber Verdiği Zaman, Ruluntuyu Yerden Kaldırıp Almış Olan Kimse, O Ruluntuyu Sahibine Verir .
2- Yitik Deve(Nin Alınıp Alınmıyacağı) Babı
3- Koyun Yıtıgı(Nın Hukmunu Beyan) Babî
4- Bâb: Buluntunun Sahibi Bir Sene İ'lândan Sonra Bulunmazsa, Artık O Şey Onu Bulup Alanındır
5- Bâb: Bir Kimse Denizde Bir Ağaç Parçası Bulduğu Yâhud Bir Kamçı Yâhud Da Bunun Benzeri Birşey Bulduğu Zaman (Ne Yapar; Bunları Alır Mı Yoksa Terk
6- Bâb: Bir Şahıs Yolda Bir Hurma Dânesi Bulduğu Zaman {Bunu Alıp Yemesi Caiz Olur)
7- Bâb: Mekke Ehlinin Buluntu Eşyası Nasıl İ'lân Edilir?
8- Bâb: Hiçbir Kimsenin Hayvanı İzinsiz Olarak Sağılmaz
9- Bâb: Buluntu Eşyanın Sahibi Bir Sene Sonra Geldiği Zaman, Bulan Onu Sahibine Verir
10- Bâb: Yitiği Bulan Şahıs, Ona Hakk Kazanmayan Kimsenin Almaması İçin, Zayi' Hâlde Terketmeyerek Alır Mı?
11- Buluntu Eşyayı İ'lân Eden, Fakat Onu Sultana Teslim Etmeyen (Veya Yükseltmeyen) Kimse Babı
12- Bâb

45- KİTÂBUN FÎ'L-LUKATA

(Yerde Bulunup Kaldırılan Buluntu -Şeyin Hükmünü Beyân-Hakkında Kitâb) [1]

1- Bâb: Buluntu Şeyin Sahibi Gelip De Onun Alâmetini Haber Verdiği Zaman, Ruluntuyu Yerden Kaldırıp Almış Olan Kimse, O Ruluntuyu Sahibine Verir [2].

1-.....Bize Şu'be tahdîs etti. H ve bana Muhammed ibn Beşşâr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Gımder tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, Seleme'den tahdîs etti. O söyle demiştir: Ben Suveyd ibn Ga-fele'den işittim, o şöyle dedi: Ben Ubeyy ibn Ka'b(R)'a kavuştum da o şöyle dedi: Ben bir kese (bulup) aldım; içinde yüz dînâr vardı. Akabinde Peygamber(S)'e geldim (ve söyledim). "Onu bir sene bildirip i'lân et" buyurdu [3]. Ben de bu keseyi bir sene i'lân ettim. Fakat onu tanıyan kimseye tesadüf etmedim. Sonra Peygamber'e geldim. Peygamber: "Bir sene (daha) bildir" buyurdu. Onu bir sene daha i'lân ettim. Fakat sahibini bulamadım. Sonra üçüncü defa Peygamber'e geldim. Bu sefer Peygamber: "Bu paranın kesesini, sayısını ve kesenin ağız bağını iyi koru. Sahibi gelir (de bunları doğru haber verir) ise keseyi ona ver, gelmezse onunla yararlan"buyurdu. Ben de onunla faydalandım.
Hadîsin râvîsi Şu'be dedi ki: Ben bir zaman sonra Seleme ibn Ku-heyl'e Mekke'de kavuştum. Seleme bana: Suveyd ibn Ga-fele, Ubeyy'in bulduğu bu paranın üç yıl mı, yâhud bir yıl mı i'lân edildiğini söylediğini iyi bilmiyorum, dedi [4].

2- Yitik Deve(Nin Alınıp Alınmıyacağı) Babı

2-.....Zeyd ibnu Hâiid el-Cuhenî (R) şöyle demiştir; Bir bedevî Peygamber'e geldi ve O'na bulup da kaldırdığı buluntu birşeyin hükmünü sordu. Peygamber (S):
— "Onu bir sene i'lân et, sonra bunun çıkınım ve ağız bağını saklayıp koru. Bu müddet içinde birisi gelir de o buluntuyu ve onun sıfatlarım sana haber verirse (onu kendisine ver); kimse gelmez ise kendin onunla nafakalan" buyurdu.
Sorucu kişi:
— Yâ Rasûlallah! Yitik koyunun hükmü nedir? dedi. Rasûlullah:
— "O, ya senin, ya mü'min kardeşinin, yâhud da kurdundur (yânî bu yitik koyunu sen alır, i'lân eder de sahibini bulamazsan sana âiddir; sen almaz da mü'min kardeşin alırsa, o, onu alıp koruyan o mültekıtındır; o da almazsa artık koyun kurdundur)" buyurdu.
Bu defa da o kimse:
— Yitik devenin hükmü nedir? diye sordu.
Bu defa Peygamber'in yüzünün rengi değişti ve:
— "Kayıp deveden sana ne var? O hayvanın tabanı ve su tulumu berâberindedir. (Sahibi buluncaya kadar) kendisi suya gelir ve ağaç yer" buyurdu [5].

3- Koyun Yıtıgı(Nın Hukmunu Beyan) Babî

3-.....Bize Süleyman ibn Bilâl, Yahya ibn Saîd'den; o da el- Munbaıs'ın himayesinde bulunan Yezîd'den tahdîs etti. Yezîd, Zeyd ibn Hâlid(R)'den şöyle derken işitmiştir: Peygamber(S)'e buluntu şeyin hükmü soruldu. Zeyd ibn Hâlid kesin olarak söyledi ki: Peygamber
sorucuya:
— "Sen onun çıkınını ve ağız bağını iyice tam. Sonra onu bir
sene bildir, i'lân et" buyurdu.
el-Munbaıs'm âzâdlısı Yezîd şöyle diyordu: Eğer (buluntu) i'ti-râf edilmezse, onu bulup almış olan kimse onunla nafakalanır ve buluntu onun yanında bir emânet olmuştur. (Süleyman ibn Bilâl dedi ki:) Yahya ibn Saîd şöyle dedi: İşte bu "Onun yanında bir emânet olmuştur" sözü, Rasûlullah'ın hadîsi içinde mi, yoksa Yezîd'in kendi tarafından söylediği birşey mi

olduğunu bilmediğim şeydir.
Sonra o sorucu:
— (Yâ Rasûlallah!) Koyun yitiği hakkında nasıl görürsün? dedi. Peygamber:
— "Onu tut, al. Çünkü o ancak senin yâhud mü'min kardeşinin yâhud da kurdundur" buyurdu.
el-Munbaıs'ın âzâdlısı Yezîd: O, yânî koyun yitiği de i'lân edilir, dedi.
Sonra sorucu tekrar Peygamber'e:
— Deve yitiği hakkında nasıl re'y edersin? dedi. Zeyd ibn Hâlid dedi ki: Bunun üzerine Peygamber:
— "Ona serbest bırak! Çünkü onun ayakkabısı ve su tulumu berâberindedir. Sahibi su başında onu buluncaya kadar o kendisi su başına gelir ve ağaçlan yer (yânî yaradılışı kuvvetlidir, korumaya ihtiyâcı yoktur)" buyurdu [6].

4- Bâb: Buluntunun Sahibi Bir Sene İ'lândan Sonra Bulunmazsa, Artık O Şey Onu Bulup Alanındır

4-..... Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle demiştir: RasûlulIah(S)'a bir adam geldi de yerde bulunup alınan şeyin hükmünü sordu. Rasûlullah:
— "Çıkınım ve ağız bağını tanı(yıp koru), sonra da onu bir sene bildirip i'lân et. Eğer sahibi gelirse verirsin. Sahibi gelmezse, artık senin hâlin onunladır" buyurdu.
O sorucu kişi:
— Koyun yitiğinin hükmü nedir? dedi. Rasûlullah:
— "O senindir, yâhud mü'min kardeşinindir, yâhud da kurdundur" buyurdu.
O kimse bu defa:
— Deve yitiğinin hükmü nedir? dedi.
Rasûlullah:
— "Onu almaya senin ne hakkın var? Onun ayakkabısı ve su tulumu berâberindedir. Sahibi ona kavuşuncaya kadar kendisi suya gelir ve ağaçları yer" buyurdu [7].

5- Bâb: Bir Kimse Denizde Bir Ağaç Parçası Bulduğu Yâhud Bir Kamçı Yâhud Da Bunun Benzeri Birşey Bulduğu Zaman (Ne Yapar; Bunları Alır Mı Yoksa Terk

Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi:
Bana Ca'fer ibnu Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S), İsrâî oğulları'ndan bir adam zikretti.
O adam İsrâîl oğullarının birinden Ödünç olarak bin dînâr vermesini istedi... hadîsini şevketti. Ona ödünç veren kimse deniz kenarına çıktı da malını getirmiş bir gemi görmek umuduyla bakıyordu. Sahilde bir ağaç parçasıyle karşılaştı. Onu ailesinin evde yakması için aldı. Evde onu parçalayınca içinde paraları ve mektûb sahîfesini buldu [8].

6- Bâb: Bir Şahıs Yolda Bir Hurma Dânesi Bulduğu Zaman {Bunu Alıp Yemesi Caiz Olur)

5- Bize Muhammed ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Suf-yân, Mansür'dan; o da Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti. Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) giderken yolda bir hurmaya rast-geldi de: "Bunun sadaka hurması olmasından korkmasaydım muhakkak onu alır yerdim" buyurdu demiştir [9].
Ve Yahya ibn Saîd el-Kattân şöyle dedi [10]: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mansûr (ibnu'l-Mu'temir) tahdîs etti. Ve Zaide ibnu Kudâme de yine Mansür'dan; o da Talha ibnu Mu-sarrıftan söyledi ki, o: Bize Enes tahdîs etti, demiştir.
Buhârî dedi ki [11]: Ve bize Muhammed ibn Mukaatil tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip şöyle dedi: Bize Ma'mer (ibn Râşid), Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hurey-re(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ailemin yanına döner gelirim de döşeğimin üzerine düşen bir hurmayı bularak alır, yemek üzere onu kaldırırım, sonra sadaka (hurması) olmasından korkarım da onu muhakkak surette bırakırım" [12]

7- Bâb: Mekke Ehlinin Buluntu Eşyası Nasıl İ'lân Edilir?

Ve Tâvûs el-Yemânî, İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den söyledi ki, Peygamber (S): "Mekke'nin yitiği ancak sahibi lehine koruyacak olan i'lâncı için müstesna, alınıp kaldırılmaz...*' buyurmuştur [13].
Ve Hâlid el-Hazzâ, Ikrime'den; o da İbn Abbâs'dan söyledi ki, Peygamber (S): "Mekke'nin yitiği i'lân ediciden başka kimse tarafından alınıp kaldırılmaz" buyurdu [14].
Ve Ahmed ibn Sa'd şöyle dedi [15]: Bize Ravh tahdîs etti. Bize Zekeriv/yâ tahdîs etti. Bize Amr ibn Dînâr, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. Rasûlullah (S): "Mekke'nin dikenli ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, yitik eşyası i'lân edecek kimseden başkasına (alıp kaldırması) halâl olmaz, yeşil otu koparılmaz" buyurdu. Abbâs: Yâ Rasûlallah, ızhır bitkisi müstesna olsun, dedi. Rasûlullah: "Izhır otu müstesnadır" buyurdu.

6-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs edip dedi ki: Azız ve Celü olan Allah, Rasûlü'ne Mekke fethini müyesser kılınca, Rasûlullah (S) insanlar içinde ayağa kalktı, Allah'a hamd ve sena etti, sonra şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Allah fili Mekke'ye girmekten

men' etmiştir. Rasûlünü ve mü'minleri de (bir defa olarak) Mekke ahâlîsine musallat etmiştir, Mekke benden evvel hiçbir kimse için asla halâl olmuyordu. O yalnız bir gündüzün bir saatinde benim için halâl kılınmıştır. Benden sonra da hiçbir kimse için ebediyyen halâl olmayacaktır. Mekke'nin av hayvanları ürkütülmez, dikeni (bile) ko-parılmaz. Yitiğini kimse (elini uzatıp) alamaz. Meğer ki sahibini arayıp bulmak isteyen olsun. Her kimin bir kimsesi öldürülürse o, iki şeyden hangisi kendi hakkında daha hayırlı ise onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir): Ya kendisine diyet verilir yâhud öldüren kimse kısâsen öldürülür".
Abbâs:
— Yâ Rasûlallah! Izhırdan başka. Zîrâ bizler onu kabirlerimizde ve evlerimiz(in inşâsın)da kullanıyoruz, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Izhırdan başka" buyurdu.
Bunun akabinde Yemenli bir zât olan Ebû Şâh ayağa kalktı ve:
— Bunları benim için yazınız yâ Rasûlallah! dedi.
Rasûlullah da:
— "Bunları Ebû Şâh için yazınız" buyurdu. Râvî Velîd dedi ki: Ben Evzâî'ye:
— "Benim için yazınız yâ Rasûlallah!" sözü nedir? dedim.
— Rasûlullah'tan işitmiş olduğu şu hutbenin yazılmasını istedi, dedi [16].

8- Bâb: Hiçbir Kimsenin Hayvanı İzinsiz Olarak Sağılmaz

7-..... îbn Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Hiçbir kimse diğer birinin hayvanının sütünü onun izni olmaksızın sağmasın. Sizden biriniz yiyecek ve içeceklerinin saklandığı mahzenine gelinmesini, dolabının kırılmasını ve oradaki yiyeceklerinin naklolunmasını ister mi? Hayvanlarının memeleri de insanlar için onların yiyeceklerini muhafaza ederler. Onun için hiçbir kimse diğerinin hayvanının sütünü, onun izni olmak müstesna, asla sağmasın" [17].

9- Bâb: Buluntu Eşyanın Sahibi Bir Sene Sonra Geldiği Zaman, Bulan Onu Sahibine Verir

Çünkü o, bulanın yanında bir vediadır.

8-.....Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî(R)'den (şöyle demiştir): Bir adam; bulduğu bir yitiğin hükmünü Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S):
— "Onu bir sene i'lân et. Sonra onun ağız bağını ve çıkınını iyice tam. Sonra onunla nafakalan. Eğer sahibi gelirse, onu sahibine eda et" buyurdu.
Sahâbîler (Ebû Zerr ve Ebu'l-Vakt'te: O adam):
— Yâ Rasûlallah! Koyun yitiğinin hükmü nedir? dediler. Rasûlullah:
— "Onu tut. Çünkü o ya senin, ya mü'min kardeşinin, yâhud da kurdundur (yânî bu yitik koyunu sen alır, i'lân eder de sahibini bulamazsan, sana âiddir. Sen almaz da mü'min kardeşin alırsa onundur; o da almazsa artık koyun kurdundur)" buyurdu.
O adam:
— Yâ Rasûlallah! Yitik devenin hükmü nedir? diye sordu. Zeyd ibn Hâlid dedi ki: Rasûlullah öfkelendi; hattâ iki yanağı yâhud yüzü kızardı. Sonra:
— "Ondan sana ne?Sâhibi ona kavuşuncaya kadar o hayvanın ayakkabısı ve su tutumu berâberindedir" buyurdu [18].

10- Bâb: Yitiği Bulan Şahıs, Ona Hakk Kazanmayan Kimsenin Almaması İçin, Zayi' Hâlde Terketmeyerek Alır Mı?

9-.....Bize Şu'be, Selemetu'bnu KuheyFden tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Suveyd ibn Gafele'den işittim, o şöyle dedi Ben Sel-mân ibn Rabîa ve Zeyd ibn Sûhân ile beraber bir gazvede bulundum. Derken bir kamçı buldum. Bunlardan biri bana:
— O kamçıyı at, dedi.
Ben:
— Hayır atmam, lâkin eğer sahibini bulursam (bunu ona veririm); sahibini bulamazsam onunla faydalanırım, dedim.
Gazadan döndüğümüzde hacc yaptık. Akabinde ben Medîne'ye uğradım. Ubeyy ibn Ka'b'a düşürülmüş kamçıyı almanın hükmünü sordum. Ubeyy şöyle dedi:
— Ben Peygamber (S) zamanında içinde yüz dînâr olan bir kese buldum. Onu Peygamber'e getirdim. Peygamber: "Bunu bir sene (insanların toplantı yerlerinde) bildir, i'lân et" buyurdu. Ben de bir yıl onu i'lân ettim. Sonra Peygamber'e geldim. Peygamber yine: "Onu bir yıl i'lân et" buyurdu. Ben onu bir yıl daha i'lân ettim, sonra Peygamber'e geldim. Peygamber yine: "Onu bir yıl i'lân et" buyurdu. Ben onu bir yıl i'lân ettim, sonra dördüncü defa Peygamber'e geldim. Peygamber: "Dinarların sayısını, ağız bağını, kabını iyi tanı. Eğer sahibi gelir(Ğe sayısını, çıkınını, ağız bağını haber verirce -keseyi ona ver-; gelmezse onunla yararlan" buyurdu [19].

10- Bize Abdan tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Şu'be ibnu'I-Haccâc'dan; o da Seleme ibn Kuheyl'den olmak üzere (yukarıda zikredilen) bu hadîsi haber verdi. Bu rivayette Şu'be şöyle dedi: Ben bir zaman sonra Mekke'de Seleme ibn Kuheyl ile buluştum. Bu sefer Seleme bana: Suveyd, Ka'b'ın bulduğu bu paranın üç w\ mı, yoksa bir yıl mı i'lân edildiğini söyledi, pek iyi bilmiyorum, dedi [20].

11- Buluntu Eşyayı İ'lân Eden, Fakat Onu Sultana Teslim Etmeyen (Veya Yükseltmeyen) Kimse Babı [21]

11-.....Zeyd ibn Hâlid(R)'den (o, şöyle demiştir): Bir çöl bedevisi Peygamber'e gelip, bulunmuş yitik eşyanın hükmünü sordu.
Peygamber (S):
— "Bunu bir sene i'lân et. Eğer bunun çıkınını ve ağız bağını sana haber veren bir kimse gelirse (bunu ona ver). Kimse gelmezse bununla sen nafakalan" buyurdu.
Bedevi, Peygamber'e deve yitiğinin hükmünü sordu. Bunun üzerine Peygamber'in yüzü değişti ve:
— "Ondan sana ne? Su tulumu ve ayakkabıları berâberindedir. Kendisi suya gelir ve ağaçları yer. Sahibi onu buluncaya kadar, onu kendi başına bırak!" buyurdu.
Bedevi bu sefer Peygamber'e koyun yitiğini sordu. Peygamber:
— "O senin yâhud mü 'min kardeşinin yâhud da kurdundur (yânî bu yitik koyunu sen alır, i'lân eder de sahibini bulamazsan, sana âid-dir. Sen almaz da mü'min kardeşin alırsa, o bulup alanındır; o da almazsa artık koyun kurdundur" buyurdu.

12- Bâb [22]

12-.....el-Berâ', Ebû Bekr'den; hbü Bekr (K) şöyle demiştir:
Ben (oranın etrafını araştırıp gözetlemek için) gittim. Derken koyunlarını (bulunduğumuz kayaya doğru) sürmekte olan bir koyun çobanı ile karşılaştım. Ona:
— Sen kimin çobanısın? dedim.
O da Kureyş'ten ismini belirttiği bir adamın çobanı olduğunu söyledi. Ben de onu tamdım. Bu sefer ben ona:
— Senin koyunlarında sütlüsü var mı? dedim.
— Evet vardır, dedi.
— Peki benim için süt sağar mısın? dedim.
— Evet sağarım, dedi.
Ben ona emrettim de koyunlarından birini tuttu. Sonra ona koyunun memesi üzerindeki tozları silkelemesini emrettim. Sonra da ellerini silkeleyip temizlemesini emrettim. Râvî: Avuçlarından birini diğerine vurup şöylece temizlediğini söyledi. Akabinde benim için bir içimlik mikdân süt sağdı. Ben Rasûlullah için deriden bir kab yapmıştım, ağzında bir bez vardı. Sütün üzerine biraz su döktüm, hattâ kabın aşağısı biraz soğudu. Nihayet Peygamberdin yanına geldim ve:
— İç yâ Rasûlallah, dedim.
Rasûlullah içti, ben de bundan hoşnûd oldum [23].

---

[1] Müstemlî ve Nesefi'nin nushalanndaki başlık böyledir. tbnu't-Tîn ile İbnu Battâl'ın şerhlerinde de bu rivayet tercih edilmiştir. İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî şerhlerinde de böyledir. Bâzı Buhârî nüshalarında ise "Besmele"den sonra yalnız. 1. baba âid unvan görülmektedir.
[2] el-Laktu, yerden bir şeyi kaldırıp almak ma'nâsına birinci bâbdan masdârdır.
el-Meiikuut ve el-Lakît; yerden kaldırılıp alınmış nesneye denir.
el-Lakat, el-Lukta ve el-Lukata; Yerden kaldırılan buluntu şeye denir.
et-îitikaaî: Ansızın bir nesne üzerine uğrayıp muttali' olmak, yere düşmüş nesneyi kaldırıp almak ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter,).
el-Lukata, fıkıhta: Yerde bulunan ve sahibi bilinmeyen maldır.
[3] Sarihler metindeki "Arrifhâ..." emrini, yitik bir şey bulup da alan kimsenin sokaklarda, halkın toplantı yerlerinde, cemâat çıkarken mescid kapılarında ve daha bunlara benzer yerlerde "Kimin birşeyi kaybolduysa gelsin benden sorsun, istesin" diye nida etmesidir, suretinde tefsîr ve ta'rîf etmişlerdir.
[4] Senedde görüleceği üzere bu hadîsi Şu'be, Seleme'den; o da Suveyd ibn Gafe-le'den; Suveyd de Ubeyy ibn Ka'b'dan rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu senedine göre, bu bulunan yüz dînâr kıssasını Suveyd, Ubeyy ibn Ka'b'dan işitip Sele-me'ye bildirmiş. Seleme de Şu'be'ye bu paranın bulan kimse tarafindan üç sene İ'lân edilmesi emromnduğu şeklinde rivayet etmiştir. Aradan on senelik bir zaman geçtikten sonra, Seleme ile Şu'be Mekke'de buluşmuşlar, bu buluşmada Seleme, Şu'be'ye; vaktiyle ona rivayet ettiği bu kıssanın zamana âid kısmını Suveyd'den üç sene mi, yoksa bir sene olarak mı işittiğini pek iyi bilmediğini söyleyerek, bu husustaki tereddüdünü ortaya koymayı dînî bir vazîfe saymıştır. Bu şekilde rivayet, İslâm hükümlerinin ne kadar ciddî bir dikkatle zabtedilip, hafızadan hafızaya aynı titizlikle naklolunduğunun parlak bir Örneğidir. Şu'be'nİn Seleme ile Mekke'deki bu ikinci buluşmasının birinciden on sene sonra olduğunu, Müslim'in bir rivayeti îzâh etmektedir.
Seleme'nin zamana âid olan bu şübhesi fıkhî hüküm üzerine te'sîr etmiş, ve yitik birşey bulan kimsenin ancak bir sene ta'rîf ve i'lân etmesi esâsı kabul edilmiştir. Çünkü şübhe, şübhe edilen şeyin düşmesini gerektirir ki, o da üçtür
Böylece kesin olan bir sene İle amel etmek vâcib olmuştur. Hadîsi Seleme'den şekksiz olarak bir sene şeklinde rivayet edenler de vardır.
Şârih İbn Battal: "Fetva imamlarından hiçbirisi hadîsin zahirine bakarak buluntunun i'lân müddetini üç sene olarak hükmetmemişlerdir" demiştir.
[5] Hadîsin başlığa uygunluğu "Deve yitiği" sözündedir
[6] Hadîsin birinci kısmında altın, gümüş gibi kıymetli ma'denler ile hayvanlardan başka yitik eşya bulan kimsenin bulduğu şeyler hakkındaki hüküm bildirilmiştir. Bu hüküm Ubeyy ibn Ka'b hadîsinde de bildirilmişti.
Deve ve koyun yitiklerinin hükmünü beyân için Buhârî ayrı ayrı iki bâb açmış ve her birinde farklı sened ve metin ile Zeyd ibn Hâlid hadîsini sevketmiş-tir. Koyun yaradılışı i'tibâriyle yırtıcı hayvanlara karşı koyamayacağı için, sürüden ayrılmış ve bağından boşanmış, serseri bir halde gezmekte bulunuşu, korumak İçin "Dâlle - Yitik" sayılmış ve sahibi geldiğinde verilmek üzere tutulup alıkonulması emredilmiştir. Devenin korumaya ihtiyâcı olmadığından dâlle olarak tutulması uygun görülmemiştir. Âlimler at, sığır gibilerini de deveye kıyâs etmişlerdir. Ancak bu hayvanların kırlardaki durumlanyle yolu, mescidi, okulu olan meskûn yerlerdeki durumları arasında fark gözetilmiştir. Kırlarda bu hayvanlar daha emniyette görülmüşler, şehirlerde ise tehlikeye ve kasb edilmeye ma'rûz sayılıp tutulmalarına hükmedilmiştir.
[7] Hadîsin başlığa delîlliği "Sahibi gelmezse artık senin hâlin onunladır" sözün-dedir. Hadîs daha önce de geçmişti.
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir odun parçasıyla karşılaştı ve onu ailesine yakacak bir odun olarak aldı" sözündedir. Hadîs, geniş bir metinle Kefâlet'te de geçmişti.
[9] Hadîs sarihlerinin beyânına göre, hadîste hurma, ihtirâzî bir kayıd olarak zikredilmiş değildir. Bir hurma kıymetindeki her hakîr şey de böyledir; almak caizdir.
[10] Bunu Müsedded, kendi Müsned'indt Yahya'dan muttasıl senediyle rivayet etmiştir. Bunu Tahâvî de Müsedded tarîkinden tahrîc etmiştir.
[11] Bâzı nüshalarda burada tahvilden sonra ve bize tahdîs etti şeklindedir.
[12] Buhârî bu hadîsi de Buyu' Kitâbı'nda tahrîc etmiştir.
Her iki hadîsin medlullerine ve buradaki rivayet sebeblerine göre yola atılmış veya düşmüş bir hurma ve bu değerdeki küçük şeyler, yitik eşya mâhiyetinde olmayıp, almak ve i'lâna luzûm olmadan yemek caizdir. Sahibi taleb etmeyeceği muhakkak olduğu için lukata yânî buluntu eşya mâhiyetini hâiz değildir. Peygamber'in almaması yoladüştüğü için değil, sadaka hurması olması ihtimâlinden dolayı

sakınmak içindir. Çünkü sadaka Peygamber için ve ev halkı için haram idi.
[13] Buhârî bunu Hacc Kitâbı'nda "Mekke'de kıtal halâl olmaz bâbı"nda mevsûlen getirdi.
[14] Buhârî bunu da Buyu' Kitâbı'nın evvellerinde "Suvâ hakkında söylenen şey bâ-bı"nda mevsûlen getirdi.
[15] Bunu el-İsmâîlî ve Ebû Nuaym senedli olarak rivayet ettiler.
[16] Hadîsin başlığa delîliiği "Mekke'deyere düşen şey, sahibini arayacak kimseden başkasına halâl olmaz" sözüdür.
Bu hadîsi Müslim, Hacc KUâbı'nm 82. babında getirmiştir.
[17] Rasûlullah, memedeki sütü, sahibinin izni olmaksızın alınmasının lâyık olmaması hususunu, dolabda muhafaza edilen yiyeceğe benzetmiştir.
Hadîs metnindeki "Mâşiye" sözü deve, sığır, davar hayvanlarında kullanılır; fakat daha çok koyunda kullanılır (İbnu'1-Esîr)
[18] Hadîsin başlığa delîlliğİ "Eğer yitiğin sahibi gelirse onu kendisine ver" züıdedir.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in ona bir sene i'lân etmeyi emretmesi, terkettiği zaman zayi' olmaması ve haklı olmayanın eline düşmemesi için yitiğin alınmasının meşruluğuna delâlet eder olması cihetindendir (Aynî).
[20] Buhârî'nin bu hadîsi şevkine göre, bulunan bu yüz dînâr kıssasını Suveyd, Ubeyy ibn Ka'b'dan işitiyor ve Seleme'ye bildiriyor. Seleme de Şu'be'ye bu paranın bulan kimse tarafından üç sene i'lân edilmesi emrolunduğu şeklinde rivayet ediyor. Aradan on sene bir zaman geçiyor, Seleme ile Şu'be Mekke'de birleşiyorlar. Bu buluşmalarında Seleme, Şu'be'ye: Vaktiyle sana hikâye ettiğim bu kıssanın zamana âid olan kısmını Suveyd'den üç sene mi, yoksa bir sene olarak mı işittiğimi pek iyi bilmiyorum diyerek, şübhesini açıklamayı dînî bir vazife sayıyor.
Şu'be'nin Seleme ile Mekke'deki bu ikinci buluşması, birinciden on sene sonra olmuştur. Bunu Müslim ile Tayâlîsî de bu suretle açıklamıştır. Seleme'-nin zamana âid bu şekkİ, fıkhî hüküm üzerinde müessir olmuş; yitik bulan kimsenin ancak bir sene i'lân etmesi esâsı kabul edilmiştir. Çünkü şübhe, şübhe edilenin düşmesini gerektirir; o da üçtür; böylece kesin olanla amel vâcib olur, o da bir yıl i'lân etmektir (Kastallânî).
[21] Buhârî bu başlık ile el-Evzâî'nin az ile çok arasını ayırma hususundaki görüşünü reddi işaret etmiş gibidir. Evzâî bulunan az ise i'lân eder, çok mal ise onu Beytu'l-mâl'e götürür, demiştir. Cumhur ise ona muhalefet üzeredir... (İbn Hacer).
Buhârî, bu Zeyd ibn Hâlid hadîsini burada ayrı ayrı senedlerle ve bazen , küçük lâfız değişiklikleriyle birkaç defa getirmiş bulunuyor.
[22] Bu kendinden önceki başlık için bir fasıl gibidir. Ebû Zerr nüshasında mevcûd değildir
[23] Bu, hicret hadîsinin Berâ' ibn Âzibvâsıtasıyle Ebû Bekr'den gelen rivayetinin bir parçasıdır. Buhârî bunun daha bütününü Menâkıb Kitabı, "İslâm'da Peygamberlik alâmetleri bâbı"nda getirmiştir. Bu hadîs, Müslim, ez-Zühd'de hicret hadîsi hakkında bir bâb altındaki uzun hicret hadîsinin bir parçası olarak geçmektedir. Müslim Ter., VIII, 572-575.
Buhârî bu hadîsi Lukata Bâbları arasına, süt o zaman istihlâk edilen zayi' hükmünde olduğu için girdirmiştir... (İbnu'l-Munîr).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...M...)

(((...M...)))

» Mâdenlerin zekâtı...C... 3...S...1427, 1428
» Mâden ocakları kazası...C... 5...S...2184
» Mâden ve kuyulardan doğan zararların tazmini...C... 15...S...6776
» Mağara hadîsesi...C...7...S...3279 - 3281
» Mağfiret isteyip istememeleri kendileri için müsâvî olanlar...C... 10...S...4875
» Mahreme bakmanın cezası...C...13...S...6187, 15...S...6770
» Mahremi bulunmayan kadının yanında bulunmaktan sakınmak...C... 11...S...5309, 5310
» Mahrem sının...C... 10...S...4585, 4680
» Mahsûlün zekât verilecek mikdârı...C... 3...S...1413
» Mahşerde insanların şefaatçi arayacakları...C... 7...S...3153, 16...S...7280
» Mahşerde toplanmanın keyfiyeti...C... 14...S...6438
» Mahşer gününün şiddeti ve insanları adetâ sarhoş eden haber...C... 10...S...4575, 4576
» Mahşer ve bâzı özellikleri...C... 7...S...3152
» Mâide sûresi tefsiri...C... 9...S...4323 - 4349
» Mala kıymet biçerken âdil davranmak...C...5...S...2307
» Mal biriktirip de zekât vermemenin günâhı...C... 3...S...1327 - 1330, İ333
» Mal biriktirme maksadlan...C... 14...S...6376
» Mal çokluğu ile, bereketle dua etmek...C...14...S...6320
» Mal düşkünü olmanın hükmü...C... 6...S...2712
» Mal, evlâd ve imtihan...C... 14...S...6372
» Mal fitnesinden sakınılması...C... 14...S...6372
» Mal getirmekte olanın yolda karşılanması...C... 4...S...1990
» Mal hırsı, tamahı ve açgözlülük...C... 6...S...2930
» Malı, Allah yolunda harcamayıp çoğaltanlar...C... 14...S...6377 - 6380
» Malı çok olanın sevabı az olur...C... 14...S...6381
» Malı gösteriş için harcamanın kötülüğü...C...3...S...1335
» Malı haklı yerde harcama...C... 3...S...1334
» Malı hayır yollarına harcayarak önceden göndermek...C... 14...S...6377
» Malını Allah yolunda harcayanların benzetildiği bahçe...C... 3...S...1341
» Malını Allah yolunda harcayana alaycı bakanların cezası...C... 3...S...1342
» Malın harcama vekâletinin Allah tarafından verildiği...C... 10...S...4837
» Malın hayırlısı...C... 14...S...6377
» Malı uğrunda öldürülen sehîddir...C... 5...S...2297
» Mâlik olmadığı şey hususunda yemîn etmenin hükmü...C... 14...S...6553
» Mal kazanma yollarının aranması...C... 4...S...1907
» Mal, koruması altında bulunan kimsenin tasarrufu...C... 5...S...2226
» Mal sarfetmenin keyfiyeti ve hükmü...C...5...S...2208
» Mal sevgisi ve uzun ömür...C... 14...S...6362
» Mal taksîm edenin ücreti...C... 5...S...2104
» Mal ve eşyayı sahibinin izni olmadan veya zorla almanın nehyedilişi...C... 5...S...2292,2293

» Mal ve evlâd için dua...C... 14...S...6296
» Mal ve hadd da'vâlarında yeminin da'vâlıdan istenmesi...C... 5...S...2465
» Mal zayi' etmenin nehyedilişi...C... 5...S...2224,2225, 13...S...5979
» Mal zenginliği-sevâb zenginliği...C... 13...S...6213,6214
» Ma'rûf kavramı ve keyfiyeti...C... 13...S...6011
» Ma'siyet hakkında yapılan nezrin hükmü...C...14...S...6571
» Ma'siyet hususunda yapılan yeminin hükmü...C... 14...S...6553
» Ma'siyet karşısında itaat yoktur...C... 6...S...2765
» Mahiyetlerden vazgeçmenin gereği...C...14...S...6409
» Ma'siyetlere dalan kimselerin sürgün edilmeleri...C... 14...S...6691
» Maûne faciası...C... 6...S...2857
» Maûne faciasından sonra Rasûlullah(S)'ın, müşrikler aleyhine bir ay ku nût yapması...C... 8...S...3835, '3836
» Maûne faciasının ashâb üzerindeki te'sîri ve çocuklarına orada şehîd olanla rın isimlerini vermeleri...C... 8...S...3834
» Maûne kuyusu gazvesi ve Kurâ (Kur'ân hâfızı'ların şehâdeti...C... 8...S...3827 - 3831
» Maymun, fare ve domuz cinslerine çevrilerek cezalandırılan toplumlar ve nesilleri...C... 7...S...3091
» Maymunlaştırma cezasına çarptırılan topluluk...C... 7...S...3227
» Mazluma yardım etmek...C... 5...S...2263
» Mazlumun bedduasından sakınılması...C...3...S...1423, 5...S...2267
» Mazlumun, zâlime hakkını helâl ettikten sonra hakkına dönemeyeceği...C... 5...S...2269
» Mazlumun zâlimi affetmesi...C... 5...S...2265
» Mazlumun, zâlimin malından bizzat hakkını alması...C... 5...S...2275, 2276
» Mecliste bir kişiyi kaldırıp yerine başkasının oturtulmasının nehyi...C... 13...S...6215
» Mecliste oturmak ve gelene yer açmak...C...13...S...6216
» Mecûsîler'in yemek kaplarını kullanmak...C...12...S...5577
» Medine ahâlîsinin ne zaman telbiye edecekleri...C... 3...S...1451
» Medîne'de bid'at çıkarmanın cezası...C...4...S...1751
» Medîne'de mescid (Mescid-i Nebevî) bina edilmesi...C... 4...S...1750
» Medîne'de müslüman olan ilk Yahûdî (Abdullah ibn Selâm) ve diğer Yahudîler'in inatçılığı...C... 8...S...3671
» Medine'de uyulması gereken yasaklar...C...6...S...2962
» Medine'nin etrafına hendek kazılması...C...6...S...2677
» Medine'nin fazîleti...C... 4...S...1749, 1752 - 1763, 1765
» Medine'nin ilmi ve sünneti yaymada fonksiyonu...C... 16...S...7205
» Medine'nin kudsiyeti ve burada dikkat edilecek hususlar...C... 6...S...2970, 2971
» Medine, pis ve kötü olanı dışarı atar...C...4...S...1760
» Medîne sınırlarının tesbît edildiği...C... 4...S...1751
» Medine'ye DeccâFın giremeyeceği...C...4...S...1757, 1758
» Medîne'ye giderken nerelerde namaz kılınacağı...C... 2...S...570, 571
» Medîne'ye hicret edenler ile Necâşî'nin ülkesine hicret edenler arasında bir mukayese...C... 8...S...3942
» Medîne'ye taun hastalığının giremeyeceği...C... 4...S...1758, 1759
» Medyen ahâlîsi...C... 7...S...3221 - 3223
» Mehirde ölçü...C... 13...S...5911
» Mehir şartlarının hükmü...C... 6...S...2542
» Mehrin hibe edilmesi...C... 5...S...2384
» el-Melâike(Fâtır) sûresi tefsiri...C... 10...S...4691,4692
» Meleklerin Bedr zaferine katkdan...C... 8...S...3743

» Meleklerin gazvelerdeki yardımları...C...7...S...3032
» Meleklerin, içinde köpek ve suret bulunan evlere girmeyecekleri...C... 7...S...3099
» Meleklerin Uhud'a iştiraki...C... 13...S...5879
» Meleklerin yaratılışları ve vazifeleri...C...7...S...3022 - 3039
» Mekke ahâlîsinin haccı ve umre için yüksek sesle telbiye okunması...C... 3...S...1450
» Mekke'de kıtal yapılmaz ve kan dökülmez...C... 4...S...1726
» Mekke ehlinin buluntu eşyası nasıl i'lân edilir...C... 5...S...2249
» Mekke fethinden sonra hicret yoktur...C...6...S...2869
» Mekke fethinin ertesi günü Rasûlul lah (S)'m hutbesi ve Mekke'de bundan böyle hiç kimseye, ne kan dökmek ne de bir ağaca balta vurmanın halâl olmayacağını buyurması...C... 9...S...3998

» Mekke fethinin siyâsî te'sîri ve toplulukların bir bir İslâm'a girmeleri...C... 9...S...4001
» Mekke'nin bomboş hâli ve ilk gelenler...C...7...S...3156, 3157
» Mekke'nin dokunulmazlığı...C... 5...S...2249, 2250
» Mekke'nin fazîleti...C... 3...S...1497, 4...S...1525, 1527,1530
» Mekke'nin fethi...C... 9...S...3980 - 4000
» Mekke'nin kudsiyeti...C... 1...S...266, 3...S...1270
» Mekke'nin kudsiyeti ve dokunulmazlığı...C...6...S...2979
» Mekke'ye gelişte ve gidişte nerede konaklanacağı...C... 4...S...1666, 1667
» Mektûbdaki gizlilik...C... 13...S...6202
» Mektûb yazmak...C... 13...S...6205
» Me'mûm(imama uyan)un, 'âmin'i açıktan söylemesi...C... 2...S...783
» Me'mûm (imama uyan) un namazdan çıkıp yalnız kalması...C... 2...S...726
» Me'mûrların hediye kabul etmesi ve rüşvet korkusu...C... 5...S...2389
» Me'mûrun görevi başında hediye kabul etmemesi...C... 5...S...2390
» Meniha hibesinin fazîleti...C... 5...S...2415, 2416, 2418, 2419
» Menînin hükmü ve temizliği...C... 1...S...353 - 355
» el-Menne(kudret helvası)'nun göze şifâ oluşu...C... 12...S...5741
» Merhaba sözü...C... 13...S...6134
» Merhamet edene merhamet edilir...C...16...S...7321
» Merhametli olmak...C... 13...S...5995
» Mervân oğulları'nın hilâfeti...C... 15...S...6928
» Meryem kıssası...C... 7...S...3246 - 3249, 3254
» Meryem sûresi tefsiri...C... 10...S...4551 - 4559
» Mescide açılan özel kapı...C... 2...S...559
» Mescide girildiğinde kılınacak namaz...C...2...S...540
» Mescide giriş...C... 2...S...526
» Mescide mahsûs hizmetçiler tahsîs etme...C...2...S...553
» Mescide müşriklerin girmesi...C... 2...S...561
» Mescide yürümenin fazîleti...C... 2...S...567
» Mescid-i Nebevî'den sonra cuma namazı kılınan ilk mescid...C... 9...S...4066
» Mescid-i Nebevî'nin yerinin tesbîti ve Rasûlullah(S)'ın inşaatta çalışırken söylediği mısralar...C... 8...S...3665
» Mescid-i Nebî'de ilk değişiklikler...C... 2...S...542
» Mescid-i Nebî, Mescid-i Haram ve
» Mescid-i Aksâ'nın fazileti...C... 3...S...1130, 1131, 1135
» Mescidin sağında namaza durma...C... 2...S...745
» Mescid inşâsında yardımlaşma...C... 2...S...543
» Mescid inşâ etme...C... 2...S...565
» Mescid inşâ etmek için arazî vakfetmek...C...6...S...2622

» Mescid inşâ etmenin fazileti...C... 2...S...545
» Mescidlerde şatafata gitme ve övünme vesilesi...C... 2...S...541
» Mescidleri kilitleme...C... 2...S...560
» Mescidlerin fazileti...C... 2...S...692, 693
» Mescidlerin hangisine yolculuk yapılabileceği...C... 3...S...1130, 1135
» Mescidlerin ilkleri...C... 7...S...3238
» Mescidde alım satım işlerinin zikredilmesi...C...2...S...549
» Mescidde borçludan alacağını isteme...C...2...S...551
» Mescidde cünüp olduğunu hatırlayanın durumu...C... 1...S...383
» Mescidde hastalar için yer tahsis etme...C...2...S...555
» Mescidde ilim için halkalar teşkil edip oturma...C... 2...S...563
» Mescidde ilmi takrir etme ve soru sorma...C...1...S...284
» Mescidde kadın erkek arasında hüküm vermek ve la'netleşme...C... 2...S...523
» Mescidde la'netleşme...C... 12...S...5412 - 5414
» Mescid temizlemenin fazîleti...C... 2...S...551, 553
» Mescidde yemeğe da'vet...C... 2...S...523
» Mescidde uyumak...C... 2...S...537, 13...S...6223
» Mescidde uzanıp yatma...C... 2...S...565
» Mescidde yüksek sesle konuşmanın hükmü...C... 2...S...561
» Mescid yolunda atılan adımların mükâfatı...C... 2...S...689
» Mesîh ve vasıflan...C... 7...S...3258, 3259
» Mestleri abdestli olarak giyme...C... 1...S...341
» Mestlerle namaz...C... 1...S...479
» Mestler üzerine meshetme...C... 1...S...338
» Mes'ûliyet duygusu...C... 6...S...2596
» Meşvere-istişâre...C... 16...S...7240
» Medhetme âdabı ve usûlü...C... 13...S...6122
» Medhetmek ve bu konudaki aşırılığın kerîhliği...C... 5...S...2461
» Meytenin satılması ve her türlü istifâdenin nehyedilişi; 5...S...2069
» Meyve ağacının satışında üzerindeki meyvelerin hükmü...C... 5...S...2040, 2042
» Meyve ağaçlarını aşılamak...C... 5...S...2202, 2203
» Meyveleri ağaç üstünde satmak...C... 4...S...2005, 2006
» Meyvelerin ağaç üzerinde iken satıJmamaları...C... 3...S...1414, 1416, 1417
» Meyvelerin durumu tam belli olmadan alınması ve âfet isabet ederse ne yapılacağı...C... 5...S...2037
» Meyvelerin (yaş) durum tam belli olmadan satılması...C... 4...S...2010, 2012, 2013
» Meyve tomurcuklarının sırrı...C... 10...S...4726
» Meyve ve hububatın durumları tam belli olmadan(muhâdara) satılması...C... 5...S...2042
» Mezînin hükmü...C... 1...S...381
» Mıkdâd ibnü'l-Esved'in, harbi kızıştıran konuşması ve Mûsâ (A.S.)'ın kavmi gibi olmayacaklarını söylemesiyle Rasûlullah (S)'ın sevinmesi...C... 8...S...3715
» Mızrak kullanmak...C... 6...S...2733
» Miğfer giymek...C... 6...S...2730
» Miğfer ve Bürde...C... 13...S...5867
» Mîkaat yerleri...C... 16...S...7215
» Millet malı çalmanın hükmü...C... 6...S...2865
» Minâ'da kılınacak namazların kısaltılması...C... 4...S...1579, 1580
» Minâ'da kuşluk vakti Arafat'a giderken Telbiye ve Tekbîr...C... 4...S...1582
» Minâ'da namaz...C... 3...S...1054
» Minâ'da sabah namazı ve Akabe cemresi...C... 4...S...1595

» Minâ gecelerinde Mekke'de ikaamet etmek...C... 4...S...1649
» Minâ günlerinde hutbe ve Rasûlullah (S)'ın bu hutbede tavsiyeleri...C... 4...S...1641, 1642, 1644

» Minâ günlerinde tekbîr getirmek...C... 2...S...928
» Mİnâ'ya ne zaman çıkılacağı ve bunda müşriklere muhalefet edileceği...C... 4...S...1599,1602, 1603
» Minâ'ya (özüründen dolayı) Önceden çıkma izni verilmesi...C... 4...S...1600
» Mîrâc hâdisesi...C... 7...S...3024, 8...S...3633 - 3641,16...S...7380
» Mîrâs bırakma...C... 14...S...6317
» Mîrâs bırakmanın mâhiyeti ve miktarı...C...3...S...1221
» Mirasçı için vasiyyet yoktur...C... 6...S...2589
» Mirasçılar hazır bulunmadan, ölünün borcunun Ödenmesi...C... 6...S...2629, 2630
» Mîrâs sahipleriyle ortaklık...C... 5...S...2309
» Mîrâs taksîmi...C... 9...S...4321
» Mîrâs taksiminde dikkat edilecek hususlar...C... 6...S...2607
» Mîrâs taksiminin, borçların dağılımından sonra olması...C... 6...S...2591, 2592, 2594
» Mîrâs ve mîrâs taksîminde dikkat edilecek hususlar...C... 9...S...4288 - 4294
» Misafire ikram...C... 13...S...6100
» Misafire ikram etmek ve bizzat hizmet etmek...C... 13...S...6098, 6099
» Misafire ziyafet ve ikram müddeti...C...13...S...6010
» Misafirin yanında öfkelenip sabırsızlık göstermenin keraheti...C... 13...S...6102
» Misafir karşılarken iyi giyinmek...C... 13...S...6059
» Misafirliğin müddeti...C... 13...S...6099
» Misafirperverlik ve hükmü...C... 5...S...2277
» Misafir ve yolcunun kurbanı...C... 12...S...5618
» Miskin kimdir...C... 3...S...1404, 1405, 1408
» Misk kokusu...C... 12...S...5603, 13...S...5943
» Misvak...C... 15...S...7093
» Misvak ile diş temizliği...C... 1...S...365
» Muallimlik ücreti...C... 5...S...2104
» Muâviye b. Ebî Süfyân'ın menkıbeleri...C...8...S...3535 - 3536
» el-Muavvizât Sûreleri'nin fazileti...C...11...S...5108
» Muâz b. Cebel (R) ve Kur'ân okuyuşu...C...8...S...3566
» Mugîre b. Şu'be'nin nasihati...C... 1...S...212
» Muhâcirler'in menkıbeleri, faziletleri ve bu konudaki bâzı âyetlerin tefsiri...C... 7...S...3413
» Muhâcirler'le Ensâr arasındaki kardeşlik...C...8...S...3548
» Muhâdara satışı...C... 5...S...2042
» Muhâkale ve Münâbeze satışları...C... 4...S...2005 - 2007
» Muhammed(S)'e itaat Allah'a itaattir...C...15...S...7144
» Muhammed(S)'in gönderiliş gayesi...C...10...S...4718
» Muhammed Sûresi tefsîri...C... 10...S...4758-4762
» Muhammed ümmeti içerisinde dâima Allah'ın emirlerini yerine getiren insanların bulunacağı...C... 16...S...7330
» Muhammed ümmetinden eksik olmayacak olan taife...C... 16...S...7184, 7195
» Muhammed ümmetinden mahşerde bir sahne...C... 7...S...3142
» Muhammed ümmetinin mahşer gününde öncelikli oluşu ve diğer Ümmetler...C... 7...S...3294
» Muhammed ümmetinin şâhidliği ve **"Vasat"** oluşu...C... 7...S...3121
» Muhammed ümmetine büyük müjde...C...14...S...6382
» Muhkem ve Müteşâbih...C... 9...S...4245
» Muhtaç olduğu hâlde başkasının ihtiyâcım gidermek ve Ensâr'ın özellikleri...C...8...S...3560

» Muhtaç ve çaresizin, yenmemesi gerekenleri yiyebileceği...C... 12...S...5611
» Mukadderatın önüne geçilemeyeceği...C...14...S...6489
» Murdar ölmüş hayvandan istifâde etmenin nehyedilişi...C... 5...S...2059
» el-Murselât sûresi tefsîri...C... 11...S...4957 - 4962
» Murted (İslânYa girip sonra dönen)'in cezası ve Muâz'm hassasiyeti...C... 9...S...4038,4040
» Mus'ab b. Umeyr'in menkıbeleri...C... 8...S...3524
» Mus'ab b. Umeyr (R)'in Rasûlullah (S)'dan önce Medîne'de eğitim-öğretim faali yetleri...C... 8...S...3681
» Mus'ab b. Umeyr (R)'in şehâdeti ve kefeni mes'elesi...C... 8...S...3649, 3795
» Musâfaha...C... 13...S...6207, 6208
» Mûsâ (A.S.)'nın Allah'la görüşme isteği...C...9...S...4367
» Mûsâ(A.S.)'nın Hızır (A.S.) ile görüşmeye gitmesi...C... 1...S...233, 238
» Mûsâ (A.S.)'nın mucizesi...C... 12...S...5783
» Mûsâ (A.S.)'nın vefatı...C... 7...S...3215
» Musa (A.S.) ve Hızır (A.S.) görüşmesi...C...7...S...3202 - 3209, 10...S...4531 - 4548
» Musa (A.S.) ve Yahûdîler'le mücâdelesi...C...7...S...3191 - 3219
» Museylimetu'l-Kezzâb'ın Rasûlullah (S)'ın huzuruna gelmesi ve istekleri...C... 9...S...4069
» Musibetin, Allah'ın izniyle olduğu ve musibete rızâ göstermek...C... 10...S...4881
» Musibetlere karşı mahzun olmanın derecesi...C... 3...S...1225
» Musibetlere karşı sabredip Allah'tan yardım isteme...C... 3...S...1228, 1229
» Musîbet sırasında câhiliyye çağırışının ve vaveyla etmenin nehyedilişi...C... 3...S...1224
» Musîbet sırasında saç yolmanın nehyedilişi...C... 3...S...1223
» Musîbet sırasında üzüntüsünü açığa vurmama...C... 3...S...1226
» Musîbeî yapanı cezalandırana kısas var mıdır...C... 15...S...6759
» Mut'a nikâhı...C... 11...S...5208
» Mut'a nikâhının nehyedilişi...C... 8...S...3936
» Mûte'de komutanların peşpeşİne şehîd olması ve Hâlid b. Velîd'in başarısı...C...9...S...3974, 3975
» Mûte gazvesi...C... 9...S...3973 - 3978
» Mûte seferi...C... 6...S...2646
» Muzâraa...C... Bkz. Ekincilik akdi.
» el-Muzzemmil sûresi tefsiri...C... 11...S...4941
» Mübâdele (şiğar) suretiyle nikâh yapmanın nehyi...C... 15...S...6830
» Mübâzene satışı...C... 5...S...2041
» el-Mücâdele sûresi tefsiri...C... 10...S...4840
» Mücâhidin gaza dönüşü söyledikleri...C... 6...S...2873, 2874
» Mücâhidin kefili...C... 6...S...2905
» Mücâhidin mükâfatı...C... 6...S...2646
» Mücâhidlerin dereceleri...C... 6...S...2639, 2674,2675
» Mücâhid olmak için dua etmek...C... 6...S...2637
» Müctehidin, içtihadından isabet yahut hatâ etse de sevâb alacağı...C... 16...S...7222
» el-Müddessir sûresi tefsiri...C... 11...S...4943 - 4948
» Müdebber kölenin hükmü...C... 5...S...2338
» Müellefetü'l-Kulûb (kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenilenler)'a verilenler...C...6...S...2930
» Müellefe-İ Kulûb'un durumu...C... 9...S...4406
» Müezzinin sesini uzaklara yetiştirmesi...C...2...S...662
» Mühür yüzüğün nakşı...C... 13...S...5912
» Mühür yüzük...C... 13...S...5909
» Mükâteb kölede velâ hakkı...C... 5...S...2362, 2364
» Mükâteb köle hakkındaki şartlar...C... 6...S...2575

» Mükâteb (Hürriyetini satın alma yazışması yapılmış) kölenin hükmü...C... 5...S...2357,2359
» Mülâbese suretiyle alışverişin nehyedilişi...C...2...S...640
» Mülâbese ve münâbeze alışverişlerinin nehyedilişi...C... 13...S...5873
» Mülk edinilecek her şeyde ortaklık yapılabileceği...C... 5...S...2314
» Mülk sûresi tefsiri...C... 10...S...4894, 4899
» Mü'mİne düşmanlık etmenin cezası...C...14...S...6424
» Mü'mine küfür isnâd etmek...C... 13...S...6030
» Mü'mine lâ'net etmenin cezası...C... 13...S...6076, 14...S...6533
» Mü'minin, Allah'la gizlice konuşarak günâhını i'tirâf etmesi...C... 10...S...4462
» Mü'minin, amelleri üzerinde gösterdiği hassasiyet...C... 1...S...200
» Mü'minin benzetildiği taze ekin...C... 16...S...7337
» Mü'minin kâfire, kâfirin de mü'mine vâris olamayacağı...C... 9...S...3990
» Mü'minin mü'minle dayanışması...C... 5...S...2264
» Mü'min kadınlara örtü emri...C... 10...S...4673 - 4678
» Mü'min kardeşine kâfir demenin hükmü...C...13...S...6076
» Mü'min kardeşini küfürle itham etmenin cezası...C... 13...S...6075
» Mü'minlerden iki topluluğun savaşması hâlinde aralarının düzeltilmesi ve bunlara **'mü'min'** denilmesi...C... 1...S...186
» Mü'minlerin benzetildiği ağaç...C... 13...S...6088
» Mü'minlerin birbirlerine karşı durumları...C... 2...S...569, 13...S...6005, 6046
» Mü'minlerin birbirlerine yardım etmeleri...C... 13...S...6015
» Mü'minlerin birbirleriyle savaşmaları ancak farklı ictihâdlanndandır...C... 16...S...7191
» Mü'minlerin, elbirliği ile zâlimden intikam almaları...C... 5...S...2265
» Mü'minlerin günâhlarını i'tirâf etmeleri ve hasenatlarının sağ taraftan verileceği...C... 5...S...2261
» Mü'minlerin kalblerindeki sekînet...C...10...S...4770
» Mü'minlerin mal ve canlarının birbirlerine haram kılındığı...C... 13...S...6027
» Mü'minler şefkatli ve merhametlidirler...C...9...S...4421
» Mü'min-müslim farklılığı...C... 1...S...182
» Mü'min olarak içki içme ve adam öldürme mes'elesi...C... 14...S...6663
» el-Mü'min sûresi tefsiri...C... 10...S...4715 - 4719
» el-Mü'minûn sûresi tefsiri...C... 10...S...4580 - 4582
» Mü'min ve fâcir arasında bir benzetme...C...12...S...5687
» el-Mümtehine sûresi tefsiri...C... 10...S...4851 - 4860
» Münâbeze suretiyle alışverişin nehyedilişi...C... 2...S...640
» Münâbeze ve ariyyeler satışı...C... 4...S...2003,2005 - 2007, 2009
» Münâbeze ve Mülâmese'nin hükmü...C...4...S...1979, 1980
» Münafığın alâmeti...C... 1...S...187, 2...S...526, 5...S...2275,2477, 6...S...2593, 2970, 13...S...6070
» Münafığın özellikleri...C... 1...S...188
» Münafıklara ağır gelen namazlar...C... 2...S...626
» Münafıklara en zor gelen namazlar...C... 2...S...691
» Münafıklar hakkında takmılması gereken tavır ve Uhud günü geri dönenler mes'elesi...C... 9...S...4305
» Münafıkların başı olan Abdullah ibn Ubeyy'in yaptıkları...C... 10...S...4868 - 4872,4876, 4879
» Münafıkların cehennemdeki yerleri...C...9...S...4319
» Münafıkların cenaze namazlarının kılınamayacağı ve kendilerine dua edilemeyeceği...C... 9...S...4411
» Münafıkların dış görünüşüne aldanılmayıp sakınılması...C... 10...S...4872
» Münafıkların ikiyüzlülüğü...C... 10...S...4867 - 4880

» Münafıkların müslüman olmaları...C...13...S...6158
» Münafıklar üzerine namaz kılmanın ve müşrikler için mağfiret dilemenin karîh oluşu...C... 3...S...1289
» el-Munâfıkûn sûresi tefsiri...C... 10...S...4867 - 4879
» Mürted(dînden dönen)in cezası...C... 7...S...3389, 15...S...7005
» Mürtedin hükmü...C... 15...S...6786
» Mürtedlere verilen ceza...C... 14...S...6657
» Müsamahalı hanîf dîni...C... 1...S...191
» Müseylime'nin Rasûlullah(S)'la görüşmesi...C... 16...S...7331
» Müseylimetü'l-Kezzâb, Zirâr el-Ansî ve Rasûlullah (S) ın bunlar hakkında söyledikleri...C... 7...S...3391
» Müslüman esîrin esirlikten kurtarılması...C...6...S...2841
» Müslümanın benzetildiği ağaç...C... 1...S...217,218, 232, 283, 10...S...4487, 13...S...J5108
» Müslümanın bir kâfire verdiği emân, diğer müslümanlarca da sahîhdîr...C... 4...S...1751
» Müslümanın emân verdiğine emân vermek...C... 1...S...456
» Müslümanın faziletlisi...C... 1...S...168
» Müslümanın gayrimüslimle arasındaki çekişme...C... 5...S...2228 - 2230
» Müslümanın hastalığının günâhlarına keffâret olduğu...C... 12...S...5686 - 5688
» Müslümanın hayırlısı...C... 1...S...168, 183
» Müslümanın murdar olmayışı...C... 1...S...388, 390
» Müslümanın müslümana zulüm edemeyeceği ve onu tehlikede bırakamayacağı...C...5...S...2261

» Müslümanın, müslümanın ayıbım örtmesi...C... 5...S...2262
» Müslümanın, müslümanın zimmetine sâdık kalması...C... 6...S...2960, 2961
» Müslümaın müslüman kardeşini günâh işlemekten men'ederek yardım etmesi...C...5...S...2263
» Müslümamn müslüman kardeşine zâlim de olsa, mazlum da olsa yardım edeceği...C... 5...S...2262
» Müslümamn müslüman üzerindeki haklan...C... 3...S...1176
» Müslümamn öfkelenerek Yahudi'yi tokatlaması...C... 15...S...6779
» Müslümamn, zâlim müslüman kardeşine nasıl yardım edeceği...C... 5...S...2263
» Müslüman kimdir...C... 1...S...167, 168, 14...S...6410
» Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz...C... 14...S...6629
» Müslümanların ahdini bozmanın cezası...C... 14...S...6625
» Müslümanların birbirlerine her türlü tecâvüzleri haram kılınmıştır...C... 14...S...6646
» Müslümanların ehl-i kitâb karşısındaki tutumları...C... 5...S...2479
» Müslümanların emânının bir olduğu ve bu emâna i'tibâr etme...C... 14...S...6625
» Müslümanların emân ve zimmetlerinin bir olması...C... 6...S...2961, 2962
» Müslümanların emniyetinde olabilen kimseler...C... 1...S...483
» Müslümanların fitne ve diğer günlerinde silâh satmanın hükmü...C... 4...S...1943
» Müslümanların ilkleri...C... 7...S...3421
» Müslümanların istişare ve re'yleri alınmadan yapılan bey'atın geçersizliği...C...14...S...6686
» Müslümanların kendisine hayırla şehâdet ettiği kimsenin mükâfatı...C... 3...S...1292
» Müslümanların kitâb ehlini İrşâd etmesi...C...6...S...2747, 2748
» Müslüman-müşrik karışımı cemâate selâm vermek...C... 13...S...6İ97
» Müstad'aflar...C... 9...S...4304
» Müstahsen talâk...C... 11...S...5327
» Müşrik âzâd etmenin hükmü...C... 5...S...2341
» Müşrik babaya iyilik etmek...C... 13...S...5981
» Müşrik bir kimseye arazî kiraya vermek...C...5...S...2102
» Müşrik çocuklarının durumları...C... 14...S...6491

» Müşrik esirlerden fidye alınması...C... 6...S...2842
» Müşrik hâldeyken sadaka veren ve daha sonra müslüman olan kimsenin durumu...C... 3...S...1361
» Müşrik kadınlardan İslâm'a girenlerin nikâh ve iddeti...C... 11...S...5365 - 5368
» Müşrik kardeşle ilgilenip iyilik etmek...C...13...S...5983
» Müşrik kavramı...C... 11...S...5364
» Müşrik kimseye hasta ziyareti yapmak...C...12...S...5699, 5709
» Müşrikler bir müslümanı yakmışlarsa ne yapılır...C... 6...S...2814
» Müşriklerden hediye kabul etmek...C... 5...S...2054, 2405 - 2407, 2410
» Müşriklere beddua...C... 14...S...6331
» Müşriklere hediye vermek...C... 5...S...2408, 2409
» Müşriklere muhalefet etmek...C... 8...S...3592,13...S...5926
» Müşriklere muhalefet etmek ve eski ümmetlere uyulabilme ölçüsü...C... 8...S...3702
» Müşriklere zarar vermenin hükmü...C...6...S...2816
» Müşriklerin ahde vefasızlık yaptıklarında ne yapılacağı...C... 6...S...2957, 2959
» Müşriklerin bütün Arap yarımadasından çıkarılması...C... 6...S...2956, 9...S...4128
» Müşriklerin ırgat tutulması...C... 5...S...2089
» Müşriklerin İslâm'ı kabul etmeleri için dua...C... 14...S...6335
» Müşriklerin kabirleri yerinde mescid...C...2...S...529
» Müşriklerin kokmuş cesedlermin hükmü...C...6...S...2976
» Müşriklerin mescide girmeleri...C... 2...S...561
» Müşriklerin ölen çocuklarının durumu...C...3...S...1304
» Müşrikleri "Rab" anlayışı...C... 10...S...4739
» Müşriklerle barış antlaşması yapmak...C...5...S...2497, 2498
» Müşriklerle belli bir vakit üzerine ya da vakitsiz barış antlaşması yapmak...C...6...S...2974, 2976

» Müşriklerle mal, esirler ve başka şeylerle harbi terkedip barış yapmak ve ahde vefa...C... 6...S...2963, 2964
» Müşriklerle yapılan antlaşma şartları...C...6...S...2560 - 2573
» Müşriklerle yapılan sözleşme...C... 9...S...4395,4396
» Müşrik topluluğunun bozulması...C...10...S...4817, 4818
» Müşrik ve harb ehli ile alışveriş etmek...C...5...S...2051, 2052
» Müşteri aldatmanın hükmü...C... 4...S...1983
» Müttakîlere yakışmayan elbise...C... 1...S...471
» Müzayede (karşılıklı fiyat artırımı) meselesi...C... 4...S...1975
» Müzdelife'de akşam-yatsı namazlarının birleştirilmesi ve ayrı ayrı ezân-ikaamet edilmesi...C... 4...S...1590, 1592, 1594
» Müzdelife'de birleştirilen iki namaz arasında tatavvu' kılınmadığı...C... 4...S...1593,1594
» Müzdelife'de sabah namazının, mutad vaktinden önce kılınması...C... 4...S...1601.....**SON**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

M

Mâ Akrabe Hadîsehu
Mâ Alâ Şarti Muslim
Mâ Alâ Şartihimâ
Mâ Alâ Şarti'l-Buhârî
Mâ A'lemu' Bihî Be'sen
Ma'dinu'l-Kizb
Mahalluhu's-Sıdk
Mahfuz
Mahrec
Mahrecuhu Ma'rûf
Mahv
Makbul
Makbul Âhad
Maklûb
Maklûbu'l-İsnâd
Maklûbu'l-Metn
Makrûnen
Maktu
Ma'kûs
Ma'lûl
Ma'mûl Bih
Ma'nen Mütevâtir
Ma'nen Rivayet
Ma'nevî Tevatür
Ma'ruf
Masnû
Matrûh
Matrûhu'l-Hadîs
Mat'ûnun Fîhi
Mebde
Mebde'u's-Sened
Mecâlis
Mechûl
Mechûlu'l-Adâle
Mechûlu'l-Ayn
Mechûlu'l-Hâl
Mechûlu'z-Zât
Meçhulün
Meclis
Mecruh
Medhûl
Meğâzî
Me'hûz Bih
Me'mûn
Men Mislu Fulân
Menâkib Ve Mesâlib
Menba'ul-Kizb
Menferede Bihî Müslim
Men'ferede Bihi'l-Buhârî
Mensûh
Menşe'
Menşe'u's-Sened
Merâsîlu's-Sahâbe
Merâtibu'l-Cerh
Meratibu's-Sahîh
Merâtibu't-Ta'dîl
Mercûh Aleyh
Merdûd
Merdûd Âhad
Merdûd Şaz
Merdûdu'l-Hadîs
Merfû
Merfû' Hükmen
Merfû' Mürsel
Merfû'an
Mervî
Merviyyat
Merviyy Anh
Mesânîd
Mesmû'ât
Mesrûk
Mestûr
Me'sûr
Meşayih
Meşhur
Meşhur Âhad

Meşihat
Meşkûk
Meşyeha
Metâ'in-i Aşere
Metin
Metruk
Metrûku'l-Hadîs
Metrûkun
Mevâlî
Mevdû'u'l-İsnâd
Mevdu’u’l-Metn
Mevkuf
Mevlâ
Mevlâhum
Mevsûl
Mevzu
El-Mezîd Fi Muttasıli’l-Esânîd
Min Belâyâhu
Min...İlâ
Mine's-Sunne Kezâ
Misle Hadisin Kablehu Metnuhû Kezâ Ve Kezâ
Mislehû
Mislehû Sevâ'en
Mu’addil
Mu’allak
Mu'allel
Mu'allil
Mu'an'an
Mu’an'in
Mu'âsarat
Mubhem
Mubhemât
Mubhemu't-Ta'dîl
Mubtedî
Mubtedi'
Mubtedi'a
Mucâlese
Mucâz
Mucâz Leh
Mucâzât
Mu'cem
Mucewed
Mucîz
Mucma' Alâ Da'fihî
Mucma' Alâ Terkihî
Muda'af
Mu'dal
Mudebbec
Mudelles
Mudelles Anh
Mudellis
Mudewen
Mudewenât
Mûdih
Mudrec
Mudrecu'l-İsnad
Mudrecu’l-Metn
Mudric
Mu’en’en
Mu'ennen
Mufîd
Müfredat
Muhaddis
Muhadram
Muhalefet
Muhâlefetu's-Sikât
Muharref
Muharric
Muhbir
Muhkem
Muhmel
Muhtalak
Muhtelefu'l-Hadîs
Muhtelefun Fîhi
Muhtelifu'l-Hadîs
Muhtelit
Mukabele
Mukarebu'l-Hadîs
Mukaribu'l-Hadîs
Mukâtebe
Mukâtebe Makrûne Bi'l-İcâze
Mukâtebe Mücerrede Ani'l-İcâze
Mukill
Mukillîn-i Sahabe
Mukillûn

Muksirîn-i Sahabe
Muksirûn
Mumlî
Munâvele
Munâvele Makrûne Bi'l-İcâze
Munâvele Mücerrede Ani'l-İcâze
Munkatı'
Munker
Munkeru'l-Hadîs
Muntehâ-yı Sened
Muntezihu'l-İsnad
Murselu's-Sahâbî
Mursil
Murû'et
Mürüwet
Musâ Leh
Musâfaha
Musahhaf
Musannef
Musannif
Musâvât
Muselsel
Müselsel Bi'l-Eweliyye
Müselsel Bi'l-Hilf
Müselsel Bi'l-Kavl
Mûsî
Musned
Musnid
Mustahrec
Mustahrecât
Mustahric
Mustalahu'l-Hadîs
Mustedrek
Mustefîz
Mustemlî
Muşebbeh
Muşeddid
Muşkilu'l-Hadis
Muştebih
Muştebih Maklûb
Mutâba
Mutâba' Aleyh
Mutâba'a Kasıra
Mutaba'a Nâkısa
Mutâba'at
Mutâba'at-ı Kasıra
Mutâba'at-ı Tâmme
Mutâbi
Mutarrahu'l-Hadîs
Mutarrah
Mutekaribu'l-Hadîs
Mu'telif Ve Muhtelif
Mutesâhil
Muteşâbîh
Mutkin
Muttasıl
Muttefekun Aleyh
Muttehem
Muttehem Bi'l-Kezib
Muttehem Bi'l-Vad'
Muttefekun Alâ Terkihî
Müttefik Ve Mufterik
Muvâfakat
Muvâfakati Mukayyede
El-Muvatta'
Muztarib
Muztarıbu'l-Hadîs
Müfesser Cerh
Mülakat
Mürsel
Mürsel-i Hafî
Mürsel-i Sahâbî
Mürsel-i Zahir
Müslim
Mütevâtir
Mütevatir-i Lafzî
Mütevatir-i Ma'nevî
Müzâkere

M

Mâ Akrabe Hadîsehu:

"Hadisi ne kadar (sahihe) yakındır" manasıyla bazı alimlere göre ta'dil lafızlarındandır. es-Sehâvî, ta'dilin altıncı mertebesine delalet ettiğini söylemiştir. Buna bakılarak mâ akrabe hadisehu denilerek adaletine hükmedilen ravinin hadisi, öteki altıncı mertebe lafızlarıyla ta'dil edilen ravi tarafından rivayet edilmiş hadisin hükmüne tabi olur.

Mâ Alâ Şarti Muslim:

Müslim'in sahihlik şartına uyan hadis manasına gelir. Müslim'in, Sahihinde rivayet etmediği ancak koyduğu sahihlik şartlarına uygun hadislere denir. Sahihin altıncı mertebesini oluşturur. (Bk. Merâtibu's-Sahîh).

Mâ Alâ Şartihimâ:

İkisinin şartlarına uyan hadisler manasına sahih hadislerin dercelendirilmesinde kullanılan tabirdir. Buharı ve Müslim'in sahihlerine almadıkları ancak bir hadisin sahih sayılması için koydukları şartlara uyan hadisleri ifade eder. Bu kabil hadisler sahihin dördüncü derecesindedir. (Bk. Merâtibu's-Sahîh).

Mâ Alâ Şarti'l-Buhârî:

Buhârî'nin sahihlik şartına uyan hadisler anlamında sahih hadislerin derecelendirilmesinde kullanılan tabirdir. Buhârî'nin, sahihine almadığı, ancak sıhhat için öngördüğü şartlara uygun olan hadisleri ifade eder. Böyle hadisler sahihin beşinci derecesindedir. (Bk. Merâtibu's-Sahih).

Mâ A'lemu' Bihî Be'sen:

"Zararlı olduğunu bilmiyorum" manasına ta'dilin en zayıf derecesine yahutta cerhin en hafifine delalet eden lafızlardandır.
Cerh ve ta'dil lafızlarım ilk defa kategorilere ayıran İbn ebî Hatim ve ona tabi olan İbnu's-Salâhın zikrettikleri ta'dil veya cerh lafızları arasında mevcut olmayan bu lafız ercû en lâ be'se bihî ile birlikte kimi alimlere göre ta'dilin en aşağısıdır. Her iki lafzı cerh lafızlarından addedenler de vardır.
Bununla birlikte el-Irâki'ye göre ercu en lâ be'se bihî, ta'dilde daha yüksektir; çünkü bir ravinin zararsız olduğunun bilinmemesi onun zararsız olma ümidini gerektirmez. 611 Kaldı ki bir kimse için "umarım zararsızdır" demekte "zararlı olduğunu bilmiyorum" demekten ziyade iyiliğine şehadet vardır. 612

Ma'dinu'l-Kizb:

Yalan madeni demektir ve bazı alimlerce ravi' nin cerhedilmesinde kullanılan lafızlardandır, ruknu'l-kizbe denktir ve menba'u'l'kizb lafzı gibidir.

Mahalluhu's-Sıdk:

"Böylesine doğru denilebilir" manasına gelen ta'dil lafızlarındandır. Cerh ve ta'dil lafızlarını ilk defa kategorilere ayıran İbn ebi Hâtimun tertibine göre ikinci, ez-Zehebî'nin tertibine göre üçüncü, İbn Hacer'in tertibine göre ise dördüncü mertebesinde yer alır.
İbn Ebî Hatim, ta'dilin kendi tertibine göre ikinci mertebesinde yer alan bu ve benzeri lafızlarla adaletine hükmedilen ravinin hadisinin yazılabileceğini ancak gözden geçirileceğini söyler. 613
İbnu's-Salâh ise ona hak vererek şöyle der: "İbn Ebî Hatim, hakkında mahalluhu's-sıdk denilen ravinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir" derken haklıdır; zira ta'dilin (bu) ikinci mertebesine delâlet eden lafızlar, ravinin zabt vasfına işaret etmezler. Bu yüzden hadisleri, zabtının açığa çıkması için gözden geçirilir." 614

Mahfuz:

Sözlükte hıfzedilen anlamına ismi mef'ul olan mahfuz, hadis usulünde Şazın karşılığına denir. Şâz maddesinde daha geniş şekilde açıklama yapılacağı gibi, kısaca, sika ravinin zabt ve rivayet çokluğu yönünden kendisinden daha üstün ravilerin rivayetine aykın olarak rivayet ettiği hadise şâz denir. Daha üstün ravinin rivayetine ise mahfuz adı verilir.
Misal olarak şu hadis üzerinde durulabilir:
"Sufyân b. Uyeyne-Amr b. Dinar, Avsece, İbn Abbas isnadiyle rivayet edildiğine göre, "Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında bir adam vefat etti. Arkasında azad etmiş olduğu bir köleden başka mirasçı bırakmadı. Allah Resulü (s.a.s) adamın mirasını kölesine verdi."615
Bu hadisi, Amr b. Dinar'dan Sufyân b. ve Hammad b. Zeyd olmak üzere iki ravi rivayet etmiştir. Sufyân'ın rivayeti gösterilen isnadladır. Oysa Hammad b. Zeyd'in rivayeti Amr b. Dinar, Avsece isnadıyledir ve mürseldir. Bir başka deyişle Hammad b. Zeyd Sufyân'ın mevsul olarak rivayet ettiği bu hadisi İbn Abbas'ın ismini zikretmeksizin mürsel olarak rivayet ederek sika bir ravi olan Sufyan'a muhalefet etmiştir. Böylece Hammad'ın rivayeti şâz olmuştur. Aynı hadisin Sufyân tankından gelen mevsul şekli ise mahfuzdur.
Mahfuz hadis şaz olana nisbetle üstün ve tercihe layık kabul edilmiştir.

Mahrec:

Çıkmak manasına "harace" fiilinin ism-i zaman, ismi mekanı ve mimli masdarıdır. Çıkış yeri anlamına gelir. Hadis tabiri olarak mahreç bir hadisin menşei yani çıkış yerine denir. Hadisin mahreci bir anlamda ravinin yetiştiği, yerleşdiği yerdir. Söz gelişi bu hadisin mahreci Basradır denildiği zaman o hadisi Basrali bir ravi rivayet etmiş ve oradan yayılmıştır demek olur.

Mahrecuhu Ma'rûf:

Çıkış yeri bilinmektedir karşılığı olup hadisin ilk olarak rivayet edilip yayıldığı yerin belli olduğunu gösteren tabirdir.

Mahv:

Sökükte silmek, mahvetmek manasına gelen "mahâ" fiilinin masdarıdır. Hadis Usulü ilminde hadisleri yazarken yanlış yazılan kelime veya ibarenin çeşitli şekillerde silinmesi mânâsına kullanılır.
Hadis yazanlann dikkat etmeleri gereken hususlardan biri hadis lafızları arasında olmadığı halde yanlışlıkla yazılan veya aksine olduğu halde yine yanlışlıkla yazılmayan kısımların silinmesi veya yazılarak düzeltilmesidir. Bu iş darb, hakk, nıahv şekillerinde yapılır. Bunlardan mahv, yanlış yazılmış olan bir kelime ya da ibarenin parmak ucuyla veya bez parçasıyla silinerek yahutta -hat sanatında çokça uygulanan usulle- dil ucuyla yalanarak yok edilmesidir.
Hadis metnine yanlışlıkla yazılıp da mahvı gereken kısımların kağıdı zedelemeden ve iz bırakmadan silinebilmesi için kağıt ve mürekkebin iyi cinsten olması gerekir. Bilhassa kağıdın saykal olması aranır. Bununla birlikte kağıt ve mürekkeb ne kadar iyi cinsten olursa olsun nıahv yoluyla silindiğinde iz bırakabilir. Bu ise kağıdın kirlenmesine, silinen kısmın üzerine yazılan doğru ibarenin okunamayışına yol açabilir. Hadislerin yazılışına gösterilen bütün dikkat ve itina doğru yazmak gayesine yönelik olduğundan bu kabil ihtimalleri gözönüne alan bazı hadis alimleri mahvı caiz görmemişlerdir.

Makbul:

Kabul ediliş manasına ism-i mef'ul olan makbul, hadis ıstılahı olarak önce İbn Haceri'l-Askalânî'nin tasnifinde haberlerin ilk bölümünü ifade eden bir terim olarak kullanılır. Onun taksimine göre gerek tek rivayet tarikından geldiği için ahâd, gerekse rivayet yollan çok olsun, makbul, umumiyetle, sıhhat şartlarını haiz olduklarından amel edilebilecek durumda olan haberlerdir. Bu tasnife göre, sahih ve hasen makbul haberlerin en önemlileridir. Makbul, ikinci olarak altıncı mertebede yer alan ta'dil lafızlarındandır. Bu mertebede olan lafızlar ta'dilin en zayıfını gösterir ve cerh sınırına oldukça yaklaşır. Hatta bu mertebede mevcut bazı lafızların ta'dil lafzı değil tercih lafzı olup cerhin en hafifine delâlet ettiğini söyleyen alimler de vardır.

Makbul Âhad:

Bk. Âhad.

Maklûb:

Kalebe (kalbetmek, altını üstüne getirmek) kök fiilinden alınma bir ismi mef ûl olan maklûb, hadis ıstılahında isnadında bir veya birkaç ravinin isimlerini ve yahut metninde mevcut kelime ya da ibarelerin gerek yerlerini değiştirmek, gerekse yerlerine başka kelime ve ibareler koymak suretiyle rivayet edilen hadislere denir.
Bu tarifi biraz daha açmak gerekirse şunları söylemek yerinde olur. Bir hadisi rivayet eden ravi bazen onun senedini oluşturan ravi isimlerinin bazen de metnini teşkil eden kelime ve cümlelerin yerlerini değiştirerek yahutta yerine başka kelime ya da cümleler getirerek rivayet eder. Eklediği şeyler başka hadisin ibareleri olabilir, yahutta hadisin isnadını bütünüyle kaldırıp başka bir hadisin isnadını getirebilir. Hadisin isnad veya metnini teşkil eden kelime ya da cümlelerin yerlerini değiştirme daha çok hata ile olur.
Hususi tabiriyle kalb denilen kısaca hadisin kelimelerinin yerlerini değiştirme işi tarifden de anlaşılacağı üzere, isnadda veya metinde yapılır. Hadis, eğer isnaddaki kalb yüzünden maklûb ise maklûbu'l-isnâd; metnindeki kalb sebebiyle maklûb hale gelmişse maklûbu'l-metn adını alır. 616
İsnadda kalb, Murra b. Ka'b ismini Ka'b b. Murra şekline getirmek misalinde olduğu gibi ravi ile babasının isimlerinin yerlerini değiştirmek, bir isnadla meşhur olan hadisi bir başka isnadla rivayet etmek, birkaç hadisin isnadlarını değiştirmek şekillerinde olur. Herbiri üzerinde ayn ayrı durarak misaller verelim.
Hadisin senedini teşkil eden ravinin kendi ismi ile babasının ismini takdim-tehir suretiyle rivayet etmekle oğul baba; baba oğul durumuna düşer. Hadisi rivayet eden ravi değişmiş olur. Eğer yer değiştirme sonunda hadisi rivayet edenin babası iken, ravi durumuna düşen kimse mechûl biri ise hadis cehalet yüzünden en azından zayıf durumuna düşer.
Bir isnadla meşhur olan hadisi, garâib arasında olması ve muhaddislerin ilgisini çekmesi için, bir başka isnadla rivayet daha çok aşın yalancı, zayıf ravilerin baş vurdukları yoldur. Böyleleri söz gelişi hadis Salim b. Abdillah'dan rivayetle meşhurken Nâfi'den rivayet edilmiş olarak veya Malikten rivayet edilmekle meşhur olanı Ubeydullah b. Ömer'den nakledilmiş gibi gösterirler. Hammad b. Amr en-Nasîbî, Ebu İsmail İbrahim b. Ebî Hayye, Behlul b. Ubeyd el-Kindî, bu işi yapanlardandır. İbn Dakîki'l-İyd hadisleri böyle rivayet etmenin hadis sirkati olduğunu söyler. Meselâ, Hammâd b. Amrı'n-Nasîbî, A'meş-Ebu Sâlih-Ebu Hureyre isnadı ile şu merfu hadisi rivayet etmiştir.
"Yolda müşriklerle karşılaştığınız zaman onlara önce siz selam vermeyiniz." Bu hadisin meşhur olan isnadı aslında Süheyl b. Ebi Salih - Ebu Salih - Ebu Hureyre şeklindedir. Hammâd b. Amr en-Nasîbi Süheyl yerine el-A'meş'i koyarak rivayet etmiştir. 617Böylece aslında sahih olan hadis maklûb hale gelmiştir.
İsnadda kalb bazen kasıtlı olarak değil de ravinin gaflet ve hatası ile meydana gelir. Bu halde de ravisinin gafleti yüzünden maklûb hale getirdiği isnadla rivayet ettiği hadis de maklûbu'l-isnâd sayılır. Şu hadis böyle maklûba misaldir:
"Namaz için ezan okunduğu zaman (veya kamet getirildiği zaman) beni (evimden çıkarken) görmedikçe ayağa kalkmayınız."
Bu hadis esas itibariyle muhaddisler arasında Yahya b. Ebî Kesîr-Abdullah b. Ebî Katâde-Babası-Hz. Peygamber (s.a.s) isnadıyla meşhurdur. Nitekim Müslim ve Nese'î bu snadla rivayet etmişlerdir.618
Böyle iken Cerir b. Hâzim adındaki ravi aslında Haccâc es-Sawâf tan işittiği bahis konusu hadisi Sâbit'ten rivayet ettiğini zannederek ondan rivayette bulunmuştur. Bunu, Hammâd b. Zeyd şöyle anlatmıştır: Cerîr ile birlikte Sâbit'in yanında bulunuyorduk. Haccâc es-Savvâf da orada idi. Haccâc bize Yahya b. Ebi Kesîr'den Abdullah b. Ebî Katâde tarîki ile bu hadisi rivayet etti. Oysa Cerîr, sonradan hadisi Sâbit'in rivayet ettiğini sanarak ondan rivayette bulundu." 619
Metin yönünden maklûba gelince, yukarda da değinildiği gibi, metni oluşturan kelime ya da cümlelerin yerleri değiştirilmek suretiyle maklûb olan hadisdir. Misal olarak şu hadisler üzerinde duralım.
Hubeyb b. Abdirrahman halası Uneyse bint Hubeyb'den merfu olarak şu hadisi rivayet etmiştir:

"(Sahurda) İbn Ummi Mektüm ezan okuduğunda yiyin, için. Bilâl ezan okuduğu zaman ise yemeyin, içmeyin."620 Bu hadisin İbn Ömer ve Âişe rivayeti şöyledir.
"Bilal geceleyin ezan okur. Ezanı o okuduğu zaman, İbn Ummi Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin için." 621
Ebu Davud ve İbn Mâce hariç tutulursa elde mevcut geçerli hadis kaynaklarında mevcut bu rivayetler incelendiğinde görülecektir ki, Hz. Peygamber Bilâl'ın geceleyin, yani erken ezan okuduğunu;-onun ezan okuması üzerine sahur yemeğinin kesilmemesini; İbn Ümmi Mektum ezan okuyasıya kadar yeme içme vaktinin uzatılmasını söylemiştir. Buradan anlaşıldığına göre İbn Ümmi Mektum ezanı geç okumaktadır ve o okuyuncaya kadar sahur yemeği devam edecektir. Oysa ilk rivayette kalb yapıldığı, yani Bilâl ile İbn Ümmi Mektum'un yerleri değiştiği zaman hadisin esprisi değişmiş, durum aksine olmuştur. Bununla birlikte İbn Hibbân ile İbn Huzeyme, Bilâl ile İbn Ummi Mektum'un sıra ile bazan önce biri sonra diğeri; bazen de aksine ezan okumuş olabilecekleri ihtimaline göre tevile giderek iki hadisin arasını te'lif çalışarak Uneyse hadisinin maklûb olmadığını söylemişlerse de 622İslâm âlimlerinden bu yoruma katılan olmamıştır.
Hz. Peygamberin, kıyamet günü yedi sınıf insanın Cenâb-ı Hakk'ın (arşının) gölgesinde barınacağını bildiren veciz bir hadisi vardır. Bu hadisin altıncı fıkrası şöyledir.
"Sadaka veren; sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar (sadakasını) gizleyen kimse" şeklindedir. 623Bu kısmı Müslim ravilerinden birisi değiştirerek şu şekilde rivayet etmiştir:
"(Altıncısı) sadaka veren, sol elinin verdiğini, sağ eli bilmeyecek kadar sadakasını gizleyen kimse..." 624
Hz. Peygamber Mü'minlere bir şeyi yasakladığında ondan uzak durmalarını, buna karşılık emrettiği bir şeyi güçleri yettiğince yapmalarını emrettiği şöyle bir hadisleri vardır.
"Size bir şeyi yasak kılmışsam ondan kaçınınız; emrettiğim şeyleri de gücünüz yettiğince yerine getiriniz." 625Bu hadisi et-Taberânî şöyle rivayet etmiştir:
"Size bir şeyi emrettiğim zaman onu yapınız. Bir şey yasakladığım zaman da ondan gücünüzün yettiğince kaçınınız." 626Bu hadis de emir ve nehiy fıkralarının yer değiştirmesiyle maklub olmuş ve görüldüğü gibi sahih rivayetlerdeki emirlerin yerine getirilmesindeki güç yetmesi kaydı, nehylerden kaçınmaya bağlanmıştır.
Gerek isnadındaki gerekse metnindeki kalb sebebiyle meydana gelen maklûb hadisler, ravilerin zabt kusurundan doğar. Zabt kusuru ise ravinin cerh sebebleri arasında önemli bir yer tutan gaflet ve galatla alakalıdır. Her ne sebepten olursa olsun ravinin rivayet hatası sonucu meydana gelen maklûb hadisler, umumiyetle zayıf addedilirler, el-Hattâbî'ye göre maklûb, zayıf hadisler içinde ön sıradadır ve mevzudan sonra gelir. ez-Zerkeşî'ye göre de isnadında inkitadan başka sebeplerle zayıf sayılan hadisler yedi gruptur. Bunların en fenası mevzu, sonra mudrec, sonra da maklûbdur. 627Bununla birlikte isnaddaki sika bir ravi isminin sehv sonucu kalbedilmesiyle meydana gelen maklûbu'l isnad olan hadis hiç bir zaman sahih veya hasen olmaktan çıkmaz. Bu itibarla maklûb hadisin zayıf sayılması hükmü, denilebilir ki daha çok maklûbu'1-metn üzerindedir. Hadis metnindeki kelimelerin yerlerini değiştirmek bir bakıma Hz. Peygamber (s.a.s)'in kasdettiği mana dışında şeylerin onun ağzından söylenmesidir. Bu yüzden maklûbu'l-metnin asimi yani maklûb rivayetten önceki şeklini belirleyip onu esas almak gerekir.

Maklûbu'l-İsnâd:

Bk. Maklûb.

Maklûbu'l-Metn:

Bk. Maklûb.

Makrûnen:

Yakın olarak demektir. Bazı ravilerin, zayıf hadislerini sika olarak tanınmış bir ravinin hadisiyle birlikte zikrederek ona adeta kuvvet kazandırmak istemesi gibi bir uygulamaya denir.

Maktu:

Kesmek, kat etmek anlamına gelen "Kata'a" kök fiilinden ismi mefûl olup kesilmiş, kesik demektir. Hadis Usulünde sahâbe'den sonraki tâbi'î lerin sözleri veya fiilleridir. Bir diğer ifadeyle maktu hadis, isnadı tabiiye kadar uzanan, tâbi'îde kalarak daha ileri gidemeyen hadistir. Kısacası, tabiilerden gelen ve onlara ait sözlerden veya fiillerden ibaret haberlere umumiyetle maktu adı verilmiştir. Muhammed b. Sîrîn'in şu sözü maktû'ya güzel bir misaldir.
"Şu hadis ilmi yok mu, dindir din. O halde dininizi kimden aldığınıza dikkat edin." 628
İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre, maktu. İmam Şâfi'î ve ed-Dârekutnî tarafından isnadı muttasıl olmayan munkatı manasına kullanılmıştır. Ne var ki her iki âlimin maktu' ıstılahını, hadis ıstılahlarının alimler arasında iyiden iyiye yerleşmeye başlamasından önce isnadı muttasıl olmayan munkatı' manasına kullandıkları anlaşılmaktadır; zira hadis istılahları istikrar kazanınca maktu yukarıda verilen mânâsına, munkatı ise Hz. Peygambere nisbet edilmekle birlikte isnadında inkıta bulunan hadisler manasına kullanılmıştır. Nitekim el-Hatîbu'l-Bağdâdi, el-Câmi isimli eserinde tâbi'ilere alt bazı rivayetleri naklettikten sonra "Bu maktu hadislerdendir" demiş, dit yerde de maktu hadisler, isnadı tabiîlerde kalanlardır" tarifini vermiştir.
Hadis ıstılahlarını istikrar kazanmış manalanyla tarif eden İbnu's-Salâh, maktu ile munkatı ıstılahlarının aynı olmadığına işaret etmekte; maktûnun Ayrıca ele alacağı munkatı'dan ayrı olduğunu açıkça belirtmektedir. 629

Ma'kûs:

Aksine döndürülmüş, tersine çevrilmiş manasına ism-i mefûl olan bu kelime el-Bulkînî'nin baş tarafı sonuna, son tarafı ise başa kalbedilmek suretiyle meydana gelen maklübu'1-metn hadise verdiği hususî isimdir. 630

Ma'lûl:

Hastalanmak manasına "aile" kök fiilinden ismi mefûl olan ma'lûl, el-Buhârî, et-Tirmizî, el-Hâkimu'n-Nisâbûrî ve ed-Dârekutnî başta olmak üzere bazı hadis alimleri tarafından mu'allel yerine kullanılmış bir ıstılahtır. 631
Görünüşte, sahih olan, ancak aslında sıhhatine mani teşkil eden gizli bir kusur taşıyan hadise ma'lul

denmesinin isabetli olmayacağını söyleyen alimler vardır. Bunlara göre hadise sıhhatini kadh eden (kemiren, içinden göynüten) bir illetin isabetini ifade etmek için ma'lul tabirini kullanmak hatalı olduğu gibi yerinde de değildir. Onun yerine hiç değilse hadise illet isabet ettiğini dikkate alarak i'lâlin ism-i mefûlü olan mu'al tabirini kullanmak daha doğru olacaktır. Kaldı ki rubai mezid bir fiil olan "e'alle"nin ismi mefûlü kıyasen ma'lul değil, mu'all gelir. Lügat yönünden illetli hadisleri en iyi ifade eden ıstılah, bir şeyle oyalamak, avutmak manasına aynı kökten Tef'il babında ism-i meful olan mu'alleldir. 632Ayrıca ma'lul, sözlükte devenin tekrar suvarılması manasında kullanılan "aile" kök fiilinin ismi mef'ulüdür. Dolayısıyla illetli hadisler için kullanılması hatadır. 633 Ma'lul tabirinin illetli hadisler için uygun bir ıstılah olmadığını ileri sürenlere karşılık bu tabirin kullanılmasında mahzur olmadığı görüşünde olanlar ve kullandıkları bu tabirinin yerinde olduğunu söyleyerek savunmasını yapanlar da vardır. Bunlara göre "aile" fiili sözlükte bir şeye illet isabet etmesini ifade etmekte de kullanılır. Buna göre bazı rau-haddislerin illetli hadisi ma'lûl ıstılahı ile ifade etmeleri fiilin bu manasından alınmadır. Dolayısıyla hatalı değildir.

Ma'mûl Bih:

Kendisiyle amel edilen manasına gelen bir tabirdir ve özellikle Sahabe ve Tâbi'în dönemlerinde hükmü uygulanmış hadise denilmiştir.

Ma'nen Mütevâtir:

Bk. Mütevatir.

Ma'nen Rivayet:

Bk. Rivayet bi'1-Ma'na.

Ma'nevî Tevatür:

Bk. Tevatür.

Ma'ruf:

Pek çok hadis terimi gibi ismi meful ölçüsünde gelen bir kelime olan maruf bilinen nesne demektir. Hadis uisulünde terim olarak münker yahut şâz merdûd bahislerinde ayrıca tanıtıldığı gibi kısaca zayıf bir ravininin sika raviye aykırı rivayetidir. Münker bu olnuca onun karşılığı olan ma'ruf, zayıf ravinin aykırı olarak rivayet ettiği sika ravinin hadisi olmaktadır. Tarifi daha iyi anlayabilmek için misal üzerinde duralım.
İbn Ebî Hatim, Hubeyyib b. Habib-Ebu İshâk Ayzâr b. Hureys-İbn Abbas isnadıyle Hz. Peygamberden şöyle bir söz rivayet etmiştir:
"Kim namaz kılar, malının zekâtını verir, hacceder, Ramazan orucunu tutar ve misafirini ağırlarsa Cennet'e girer." Bu hadis İbn Ebî Hâtim'e göre münkerdir; zira diğer sika ravilerin Ebu İshak tarîkından gelen rivayetleri mevkuf dur; yani İbn Abbas'ın sözüdür. Misalimizde Hubeyyib b. Habîbin isnadı Hz. Peygambere kadar ulaşan (merfu); rivayeti ise münker olduğuna göre. İbn Abbas'a ait mevkuf bir söz olarak Ebu İshak tarîkından gelen rivayet ma'ruftur.
Denilebilir ki ma'ruf bir bakıma kendisinde hadisin münker veya merdûd şâz oluşuna yol açan sebep bulunmayan sika ravinin rivayeti olarak da görülebilir.
Ma'ruf tabirinin az da olsa, bazı muhaddisler tarafından meçhul karşılığı olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bir ravinin ma'ruf olması en özlü ifadesiyle, hadis alimlerince hadis rivayeti ile meşgul olan bir kimse olarak tanınmasıdır.

Masnû:

Yapma, yapmacık ve düzme anlamına gelen bu kelime, terim olarak tamamen mevzu yerine kullanılmıştır.

Matrûh:

Kelime olarak "atılmış" manasına ism-i mefûl'dür. Hadis terimleri arasında ez-Zehebî'nin zayıftan aşağı ve mevzudan yukarı olarak nitelediği bir çeşit zayıf hadis ismi olarak geçer. Anlaşıldığına göre metruk karşılığıdır. Bununla birlikte aynı kelime kimi alimlerce cerh lafzı olarak da kullanılmıştır.

Matrûhu'l-Hadîs:

"Hadisi atılmıştır" anlamıyla ez-Zehebî'nin taksiminde cerh lafızları arasında yer alır. 634Metrûku'l-hadîse denktir.

Mat'ûnun Fîhi:

"Ta'anû fîhi tabiri ile birlikte aynı manaya gelir. İkisi de "hakkında ta'n edenler var" demektir ve cerh lafızlarındandır. Cerhin en hafifi olan birinci mertebe lafızlara el-Irâkî'nin eklediği lafızlar arasında yer alır. Cerhin ilk mertebesi ta'dil sınırına oldukça yakındır. Hatta bazı âlimler ta'dilin altıncı mertebesindeki lafızları cerhin ilk mertebesinde sayarlar. Bu itibarla "ma'unun fihi" raviyi adaletten düşürmeyen hafif bir cerh lafzı kabul edilir.

Mebde:

Bk. Evvelu's-Sened.

Mebde'u's-Sened:

Bk. Evvelu's-Sened.

Mecâlis:

Bk. Meclis.

Mechûl:

"Bilinmeyen, meçhul" manasına ism-i mef'ûl olan mechûl tabiri hadis ıstılahı olarak iki ayn yerde kullanılır. Bunlardan birincisi gerek kimliği, gerekse adalet durumu bilnmeyen ravilere denir. el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre muhaddisler nazarında mechûl, kendisi ilim talebiyle meşhur olmayan, hadis alimlerinin tanımadığı, hadisleri sadece bir tek ravi cihetinden bilinen kimsedir. Söz gelişi Amr b. Zîmur, Cebbâru't-Tâî, Abdullah b. Eğari'l-Hemedânî, Heysem b. Haneş, Mâlik b. Eğar, Sa'îd b. Zî-Huddân, Kays b. Kerkem, Hamr b. Mâlik meçhuldürler; zira bütün bu zatlardan Ebu-îshak es-Sebî'îden başka hadis rivayet eden olmamıştır. Aynı şekilde Sem'ân b. Muşennec, el-Hezhâz b. Mizen de meçhullerdendir. Bunların da eş-Şa'biden başka ravileri olduğu bilinmemektedir. Bekr b. Karvâş, Hallâm b. Cezel de Ebu't-Tufeyl Amr b. Vâsile'den başka ravileri olmadığından meçhuldürler. Yezid b. Suhaym'dan Hilâs b. Amr'dan, Çeri b. Kuleyb'den Katâde b. Diâme'den başka rivayette bulunan olmamıştır. 635Bu sebeple onlarda meçhuldürler.
Görülüyor ki muhaddislere göre bir ravinin kendisinden rivayette bulunan bir tek ravisinin olması, onun meçhul kabul edilmesi için yeterli sebeptir.
Yine el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre böyle meçhul ravilerden cehaletin kalkmasının asgari şartı, Hadis ilminde şöhret yapmış iki ve daha fazla ravinin kendisinden rivayette bulunmasıdır. Nitekim Muhammed b. Yahya "bir raviden iki kişi rivayette bulunursa ondan cehalet kalkar" demiştir. Şu da var ki, meçhul bir raviden iki kişinin rivayette bulunması halinde o ravi meçhul olmaktan çıkarsa da cehaletten çıkmakla adalet hükmü sabit olmaz. 636
Bununla birlikte el-Hatîb'in devam ederek kaydettiğine bakılırsa aksine kail olanlar, yani iki ravinin rivayette bulunmasıyla cehaletten kurtulan ravinin adaletinin sabit olacağı görüşünde olanlar da vardır. Bu görüşte olanlar, bir raviden adaleti bilinen birinin rivayette bulunmasının onun adaletine hükmetmek olacağı görüşünden hareket etmişlerdir. Bu görüşün batıl olduğuna şüphe yoktur; zira adil olduğu bilinen ravinin hadis rivayet ettiği kimsenin adaletli olup olmadığını bilmemesi imkân dahilindedir. Buna göre ondan rivayette bulunmuş olması onun adaletine hükmetmek sayılamıyacağı gibi sadık olduğunu haber vermek manasına da gelmez. Aksine ondan çeşitli maksatlarla rivayette bulunmuş olabilir. Nasıl olmasın ki sika ve adil hadiscilerden bir grup kimi şeyhlerden öyle hadisler rivayet etmişlerdir ki, bunların bir kısmını naklederken durumlarının memnuniyet verici olmadığını bildikleri halde hallerini söylemekten çekinmişler; bir kısmında da rivayette yalan söylediklerine, görüşlerinin ve tuttukları yolun bozuk olduğuna şahitlik etmişlerdir." 637Şu hale göre adil bir ravinin meçhulden hadis rivayet etmiş olmasını onun adaletine hükmetmek için yeterli sebep olarak görmeye imkân yoktur.
Bir rivayette münferid kalan, rivayetleri diğer bir tarîkdan kuvvet bulmayan mechûl üç kısımdır. Birincisi, adaleti meçhul olanlardır ki bunlara mechûlu'l-adâle denir. Adaleti meçhul olan ravinin hadisi ile ihticac edilmez.
İkincisi zahiren adalet sahibi oldukları halde bâtınen adaleti meçhul olanlardır. Bunlara da mechûlu'1-hâl veya mestur adı verilir.
Üçüncüsü ise kendisinden rivayette bulunan tek raviden başka hiçbir muhaddis tarafından tanınmayanlardır. Böyle meçhullere de mechûlu'1-ayn veya mechûlu'z-zat denir.
Mechulün ilk kısmının hadisleri ile amel edilmeyeceği konusunda âlimler görüş birliğine varmışlardır. Mechulün son iki kısmının rivayetinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda ise, ihtilaf meydana gelmiştir. Bu manada meçhulün karşılığı, bazı hadis alimlerine göre, ma'ruftur.
İkinci olarak "mechulün" cerh lafızlarındandır. Cerhin üçüncü mertebesine delâlet eder. Hakkında meçhulün denilen raviler büsbütün terkedilmez. Hadisleri i'tibar için yazılırsa da ihticaca yarar kabul edilmez.

Mechûlu'l-Adâle:

Muhaddislerce tanınmadığı, kendisi ilim talebiyle meşhur olmadığı, hadis alimlerini bilmediği, hadisleri sadece bir tek şahıs cihetinden geldiği için meçhul addedilen ravilerin kısımlarındandır. (Bk. Mechul).
"Adaleti mechûl" manasından da anlaşılacağı gibi mechulu'l-adâle olan ravi önce adalet durumu bilinmeyen ravidir. Rivayeti ister tek hadise münhasır kalsın, isterse bir kaç hadis rivayet etmiş olsun adaletli olduğu bilinmeyen ravi mechulü'1-adaledir.
Adaleti meçhul bir ravi, Hadis ilminde şöhret sahibi olan en az iki ravinin kendisinden rivayette bulunmasıyle her ne kadar meçhul olmaktan kurtulursa da bununla adaleti sabit olmaz. Yine mechûlu'l-adale olarak kalır; zira kaide olarak bir ravinin adaleti kendisinden iki veya daha fazla kimsenin rivayette bulunmasından ziyâde, hadis imamlarının veya cerh ve ta'dil âlimlerinin adaletli olduğunu söylemeleriyle anlaşılır. 638

Mechûlu'l-Ayn:

Mechûlu'z-zât da denir. Her ikisi de kendisi meçhul manasınadır. Rivayette infirâd etmesi yüzünden mechûl sayılan raviye denilmiştir.
Meçhul maddesinde söz konusu edildiği gibi, sadece bir ravinin kendisinden rivayette infirad ettiği; bu sebeple mechül addedilen raviler üç kısımdırlar. Mechûlu'1-ayn bunlardan üçüncüsüdür ve tek ravisinden başka hiç bir ravi veya hadis âlimi tarafından bilinmeyen kimsedir.
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre Mechûlu'l-ayn hadis âlimlerince bilinmeyen, hadisi yalnızca bir tek ravi cihetinden bilinen kimsedir. İbn Abdilber de aynı görüştedir. Ona göre de, kendisinden yalnız bir ravi hadis rivayet etmiş kimse hadis âlimlerince mechûlu'1-ayn dır.
Mechûlu'l ayn mubhem hükmünde olup, hadis âlimlerinin ve fakihlerin cumhuruna göre makbul değildir. Hadisleri alınmaz. Bununla birlikte rivayetin kabulü için müslüman olmayı yeterli görüp bundan başka şart aramayanlara göre mechûlu'l-aynın rivayetleri makbuldür. Bu konuda üçüncü bir görüş daha vardır. Buna göre ise mechûlu'l-aynın rivayetleri eğer Abdurrahman İbn Mehdî, Yahya b. Sa'id el-Kattân gibi yalnızca adalet sahibi kimselerden rivayet etmekle tanınan bir ravi kendisinden rivayette infirâd etmişse rivayetleri kabul edilir.

Kendisinden rivayette tek kalan ravi bu özellikte değilse mechûlu'l-ayn'ın rivayeti makbul addedilmez.
İbn Hacer de en doğru görüş kaydıyla buna yakın bir görüş ileri sürer. O'na göre mechûlu'1-ayn'dan rivayette teferrüd eden ravi cerh veya ta'dile ehil birisi ise onun tezkiyesiyle, değilse onun dışında cerh ve ta'dile ehil olan birinin tezkiyesiyle mechûlul-ayn'ın rivayeti kabul edilir. Aksi halde edilmez. 639

Mechûlu'l-Hâl:

Sadece bir tek ravisi olduğu için (mukill) meçhul kalmış iken ismini açıklayarak iki veya daha fazla adalet sahibi ravinin rivvayette bulunduğu ancak ne kendisinden rivayette bulunanlar ne de başka kismeler tarafından terkiye ve tevsik edilmemiş raviye mechûlu'1-hal veya mestur denir.
Mechûl maddesinde söz konusu edildiği gibi, bir tek ravinin kendisinden rivayette infirâd ettiği ve bu yüzden meçhul addedilen raviler üç kısımdır. Bunlardan ikincisi zahiren adalet sahibi oldukları halde gerçekte adalet yönünden meçhul kalanlardır. Böyle meçhul ravilere mechûlu'l-hâl veya mestur adı verilir.
Mechülu'l-hâl'in iki veya daha fazla ravi tarafından hadisleri rivayet edildiği halde mestur kalması adalet durumunun belli olmayışıdır.
Bir ravinin kendisinin veya halinin bilinmesi hadis ilminde farklı mütalaa edilir. Buna göre mechûlu'l-hâl ile mechûlu'l-ayn arasında fark vardır. Bu fark ilkinin iki veya daha fazla kişinin rivayet etmesiyle meçhul olmaktan çıktığı halde adalet yönünden halinin meçhul kalması, ikincisinin ise kendisinden sadece bir kişinin rivayette bulunmasından ötürü hem şahsının hem de adalet durumunun meçhul kalması itibariyledir.
İslâm alimlerinin büyük çoğunluğuna göre mechûlu'1-hâl ravilerin rivayetleri merduddur; zira rivayetin kabulü için ilk şart ravisinin adaletli olduğu zannının bulunması gerekir.
Buna karşılık bir kısım İslâm âlimleri mechûlu'1-hâl veya mesturun rivayetinin kabul edileceği görüşündedir. İmam-ı A'zam, mesturun rivayetini kabul edenler arasındadır. İbn Hibbân ile Şafiî âlimlerden Selim er-Râzî de mesturun rivayetinin kabul edileceği görüşünde olanlardandır. Onlara göre bir ravinin adaletli olması için hiç bir kimse tarafından cerh edilmediğinin bilinmesi kafidir. Bununla birlikte raviler hakkında verilecek hüküm, haklarında cerhi gerektirecek bir durum açığa çıkmadığı sürece, kendilerini adaletli saymaktır. Herkes zahiri bilmekle mükelleftir. Hiç kimse cerhi gerektiren hali bilmekle mükellef değildir. Bu konuda Yüce Allah mealen "kimsenin kusurunu araştırmayınız" 640buyurmuştur. Kaldı ki bir ravinin adaletli olduğunu haber vermek kadar adaletsiz olduğuna hükmetmek de iyi zanna dayanır. Zannın bazıları ise günahtır. Ayrıca bir insanın adaletli olup, olmadığını bilmek ekseriya imkânsız olduğundan yalnız zahirdeki adaleti ile yetinmek gerekir. Cerh bulunmamakla birlikte bu adalet iyi zanna binaen mevcut addedilmek gerekir. Nitekim İbnu's-Salâh bu konuda "meşhur hadis kitablarının çoğunda hayli zaman önce ölmüş ve iç yüzlerini araştırmaya imkan kalmamış bir çok ravi hakkında bu görüşe göre hareket edilip dışardan görünüşleriyle yetinilmişe benziyor" demiştir.
Bazı alimlere göre İmam-ı A'zam mesturun rivayetini kabul etmesi, müslümanlann ekseriyetinin adalet sahibi olduğu devirde yaşamış olmasından dolayıdır. Sonraları ise insanlar arasında fısk galip geldiğinden mechûlu'1-hâl ile mesturun rivayetlerini tezkiyesiz kabul etmemek zaruri hale hale gelmiştir. Nitekim İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammedde şehadetin mesturun tezkiyesinden sonra kabulüne kail olmuşlardır.
Bu ihtilafın özü şuna varır ki, Sahabe, Tâbi'în ve Tebe'ut-tâbi'înden mestur olanların rivayetleri makbuldür. Ancak diğerlerinin rivayetleri tevsik ve tezkiye vaki olmadan kabul olunmaz.
Mechûlu'l-hâlîn rivayetlerinin kabulü konusunda üçüncü bir görüş daha vardır ki buna göre mestur raviden rivayet edenler şayet sadece adaletli ravilerden rivayet eden kimselerse mesturun rivayeti makbuldür; değilseler makbul addedilmez. 641

Mechûlu'z-Zât:

Bk. Mechûlu'1-Ayn.

Meçhulün:

Bk. Meçhul

Meclis:

Oturmak karşılığı "celese" kok fiilinden alınma ism-i mekândır ve oturacak yere denir. 642Çoğulu Mecâlis gelir. Hadis terimi olarak, hadis okunan ve imlâ ettirilen oturumlara denilmiştir. Belli bir kitabın okunduğu, hadis meselelerinin öğrenildiği derslere denildiği de olur.

Mecruh:

Cerhedilmiş raviye denir. Cerh ve ta'dil alimleri tarafından cerhin herhangi bir mertebesinde yer alan lafızlarla hakkında tecrih hükmü verilmiş ravi mecruh addedilir.
el-Hâkimu'n-Nisâburî'ye göre mecruh ra-viler on tabakadır. En ağır cerhle mecruh olanlardan başlamak üzere şunlardır:
1. Hz. Peygamberin ağzından yalan uyduranlar: Hz. Peygamber (s.a.s) birçok sahabîden bazı âlimlere göre yüze yaklaşan tarîk ve vecih den rivayet edilen sahih ve meşhur hadisinde "benim ağzımdan yalan uyduranlar Cehennemdeki yerlerine hazırlansınlar" buyurmuş olmasına rağmen bu büyük günahı işleyenler olmuştur. el-Muğîre b. Sa'îd el-Küfî, Ebu Abdirrahim el-Kûfı, Muhammed b. Sa'îd (el-Maslûb) es-Şâmî gibi zındıklar bunlardandır. Bu âlim özentileri hadis uydurmuşlar; müslümanların kalblerine şüphe sokmak üzere uydurdukları sözleri halk arasında hadis olarak yaymışlardır. Öteki hadis uydurma sebepleriyle Hz. Peygamber (s.a.s)'in mübarek ağzından yalan uyduranlar da bu gruptandır.
2. Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait meşhur hadislerin bilinen isnadından başka isnad uydurarak kimsenin bilmediği hadisleri biliyor görünme sevdasında olanlar: Mekkeli İbn Hayye lakabıyla tanınan ibrahim İbnu'l-Yese'a gibi ki Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık, Hişâm b. Urve gibi meşhurlardan hadis rivayet eder birinin isnadını ötekine bindirirdi.
3. İlim sahiplerinden bir kısmı: Bunlar, İbrahim b. Hudbe misali kendileri doğmadan önce vefat etmiş kimselerden rivayette bulunarak rivayet ilmine büyük kötülükleri dokunmuş olanlardır.

4. Sahih olarak rivayet ettikleri sahabe sözlerini 'mevkûf' isnadını Hz. Peygamber'e ref ederek ona ait sözlermiş gibi (merfu) nakledenler; Muvatta ravisi ve İmam Mâlik ashabının en son vefat edeni olan Ebu Huzâfe Ahmet b. İsmail es-Sehmî gibi. "Şafak ufukta kızıllığın görünmesinden ibarettir" sözünü Mâlik'den Nâfi-İbn Ömer isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözü olarak rivayet etmiştir. Oysa aynı hadis el-Muvatta da İbn Ömer'e ait mevkuf bir hadis olarak zikredilir. Yahya b. Sellam el-Basrî de öyledir. O da Mâlik-Vehb b. Keysân -Câbir isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.s) 'e ref ederek onun "Fatiha okunmayan bütün namazlar eksiktir. İmam arkasında olunduğunda müstesna" dediğini rivayet etmiştir. Oysa bu hadis de el-Muvatta'da Vehb b. Keysan tarikiyle rivayet edilmiş Câbir b. Abdillah'in sözü (mevkuf) olarak geçer. 643
5. Tâbi'îlerden rivayet ettikleri maktu hadisleri mürsel veya kendiliklerinden ekledikleri sahabi adıyla mevsul olarak rivayet edenler: Bu gruptakilere İbrahim b. Muhammed el-Makdisî misal verilebilir. Bu zât el-Firyâbi, es-Sevri, eî-A'meş, Ebu Zubyan, Selmân isnadiyle hadis rivayet eder. Oysa aynı hadis el-A'meş'in kitabında İbrahim en-Nehaî'nin mürseli olarak görülür.
6. Daha çok ibadete düşkün, sâlih, abid ve zahid kimseler oldukları halde hadis hıfzına, hadisde itkana önem vermeyerek rivayeti hafife alanlar: Bu tabakadan olanlar pek çoktur. Ekseriyetini zahidler ve abidler oluşturur. Sabit b. Musa gibi. Bir gün el-Müstemlî önde, Kadı Şerik b. Abdillah'ın meclisine gider. Şerik "haddesenâ'l-A'meş, an Ebî Sufyân An Câbir, Kale, kale Resulullah (s.a.s) dediği içeri girer. Şerik isnadını böylece zikrettiği hadisin henüz metnini söylememiştir. O anda Sabit b. Musa'ya bakarak "geceleri çokça namaz kılanın gündüzleri yüzü fazlaca nurlu olur" der. Bununla Sâbit'in zühd ve verasını kasdetmiştir. Oysa Sabit, Şerîk'in bu sözleriyle daha önce söylediği isnadla Hz. peygamber (s.a.s)'e ait merfu bir hadis rivayet ettiğini zanneder. Ona ait bu sözleri bu vecihdert başka aslı olmayan merfu bir hadis olarak rivayet eder. Aynı hadis sirkate maruz kalır ve Serik'ten rivayet edilir. Sabit gibi ravilerin iyi niyetlerine zühd ve takvalarına diyecek söz yoktur. Şu var ki, rivayetin kaideleri vardır. Hadis ilminde zan iyi bile olsa geçersizdir. Abdurrahman b. Mehdî "İki şeyde, hüküm ve hadiste iyi zan doğru olmaz der." Nitekim Amr b. Muhammed en-Nâkıd'ın rivayetine göre Vekî, kendisine bir soru sorana
"Said b. Ubeyd et-Ta'î nin eş-Şa'bî'den rivayet ettiği, başkası yerine haccedip sonra kendi adına Kabe ziyareti yapan kimse hakkındaki hadisi biliyor musun?" diye sorar. Adam:
"kim rivayet etmiş" diye ravisini öğrenmek ister. Bu soruya Amr b. Muhammed, Vekî yerine
"Vehb b. İsmail rivayet eder" cevabını verir. Bu sefer Vekî,
"Vehb b. İsmail salih biridir, der; lakin hadisin ricale ihtiyacı vardır."
7. "Mecruh ravilerin yedinci tabakasını ise hadis şeyhlerinden hadis işiten hem de fazlasıyla işiten sonra da işitmedikleri hadisleri onlara nisbet ederek rivayette bulunan (tedlis yapan) lar oluşturur. Bunlar şeyhlerden rivayet ettikleri ile etmediklerinin arasını ayırt etmezler. Horasan'a giderler, orada daha önce hadislerini yazdıkları bir şeyhten rivayet edilen bir hadis öğrenirler, hemen aşinrlar ve rivayet ederler. Zamanla bu, hadisleri arasında belli olur. Zamanımızda da garâib peşinde koşan pek çok ilim ehlinin aynı işi yaptıklarını gördük." 644
El-Hâkim bundan sonra üç tabaka daha sayar. Bunlar da sırasıyla şunlardır.
Yetiştikleri şeyhten musannef kitapları rivayet eden ancak semâlarına esas olan nüshayı ihtiyarlayıncaya kadar yazmaya üşenenler; kendilerinden hadis talebinde bulunanlar olunca da rivayetlerinde doğru oldukları vehmine kapılarak satın aldıkları semai olmayan bir nüshadan hadis rivayet edenler;
Hadisden anlamayan, muhaddisin bilmesi lazım gelen on hususun birine bile dönüp bakmayan, hadislerini ezberleyen, ilim talibinin arayıp, bulup, elde ettiği, sonra da kendilerine okuduğu, aslında rivayet hakkına sahip olmadıkları hadisleri telkin sonucu bilmeden kendi hadisleri kabul ve bunu ikrar edenler;
Nihayet hadis için yolculuk yapıp gittiği yerlerde en meşhur şeyhlerden hadis yazan, yazdıklarını iyi bilen, ancak yangın, sel basması, çalınmak gibi sebeplerden dolayı kitabı telep olup hadis rivayeti talebini karşılamak için başkalarının kitaplarından veya tahminen ezberden rivayet edip sikalıktan düşenler... 645
Görüldüğü gibi mecruh ravilerin çoğunun başta yalan söylemek olmak üzere rivayet şartlarına uymamak yüzünden cerhedilenler teşkil etmektedir. Hadis usulü ve rical kitaplarında buna benzer sebeplerden cerhedilenlere de rastlanır. Ne olursa olsun bir ravi mecruh ise rivayetine ihtiyat gözüyle bakılır; Hadisleri cerhine sebep teşkil eden hale göre dikkate alınır.

Medhûl:

Sokulmuş anlamına gelen bu ism-i mefûl, bir ravinin, rivayet ettiği hadislerden olmadığı halde rivayetleri arasına sokuşturulmuş hadise denilmiştir.

Meğâzî:

Hz. Peygamber (s.a.s)'in gazaları ile ilgili rivayetlere verilen isimdir. Böyle rivayetleri bir araya toplayan eserlere de aynı isim verilmiştir.
Siyerin bir kolu olan meğâzî konusunda hayli eser vardır. Musa b. Ukbe'nin ve İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin Kitâbu'l-Meğâzîleri ile el-Vâkidî'nin aynı isimdeki eseri, konunun örneklerini oluştururlar.

Me'hûz Bih:

Alınan, kabul edilen manasına bir tabir olup bazı hadis alimlerine göre sahih ve hasen gibi makbul hadislerin kısımlarından biridir ve muhkem olduğu için atılmayıp alman ve gereğince amel edilen hadisleri ifade eder. Muhtelefu'l-hadis konusunda daha geniş olarak açıklandığı gibi bir makbul hadis kendisine zıd olarak varid olmuş bir diğer makbul hadisle aralarında aykırılık bulunmasından ya salim olur, ya olmaz. Eğer aykırılıktan salim ise muhkemdir. Hükmü de alınması ve gereğince amel edilmesidir. Değil ise, yine, makbul olan muhkemdir, diğeri gayri me'huzûn bih kabul edilir. İşte kendisine zıd olan diğer bir makbul hadisin muarazasından salim olduğundan muhkem sayılan ve kabul edilerek tereddütsüz gereğince amel edilen hadise aynı zamanda me'huzûn bih denilmiştir.646

Me'mûn:

Kelime olarak güvenilir, emniyetli, emin manasına gelen me'ınun, tadil lafızlarındandır. Ta'dîlin İbn Ebî Hâtim'in

tertibine göre ikinci, ez-Zehebî'ye göre üçüncü, İbn Hacer'in tertibine göre ise dördüncü mertebesine delalet eden lafızlara el-Irakî'nin ilave ettikleri arasında yer alır.
Kaide olarak ta'dilin bu mertebesinde bulunan lafızlardan birisiyle adaletine hükmedilen ravinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir. Zira İbnu's-Sâlah'a göre bu mertebedeki lafızların hiç birine ravinin zabt durumunu gösterecek emare yoktur. Böylelerinin rivayeti ancak zabt sahibi hadis hafızlarının rivayetlerine uygunluğu ölçüsünde muteberdir. Bunun için hadislerinin araştırılması gerekir.647 Şu hale göre hakkında me'mun hükmü verilmiş olan ravinin hadisleri yazılır, zabt durumunu anlamak için gözden geçirilir.

Men Mislu Fulân:

"Falanca gibisi varmı" manasına tadil lafızlarındandır. Cerh ve ta'dil alimleri tarafından ta'dilin yüksek derecesini ifade etmek üzere kullanılmıştır, bu ve aynı mertebede olan diğer lafızlarla adaletine hükmedilen ravi her bakımdan güvenilir biridir.

Menâkib Ve Mesâlib:

Kısaca menkıbeler manasına gelen bir tabir olup cami türü hadis kitaplarının ihtiva ettiği ana konulardan biridir. Daha çok sahabîlerin menkibeleri hakkında hadisler bu bölümde yer alır.

Menba'ul-Kizb:

Bk. Ma'dinu'1-Kizb.

Menferede Bihî Müslim:

Müslim'in Buhârî'den teferrüd ettiği hadis manasına sahih hadislerin derecelendirilmesinde geçen bir tabirdir. Müslim'in kitabına alarak Buhâri'den infirad ettiği hadisler sahihin üçüncü derecesini teşkil ederler. (Bk. Merâtibu's-Sahîh).

Men'ferede Bihi'l-Buhârî:

Buhâri'nin rivayetinde Müslim'den teferrûd ettiği hadis manasına Buhâri'nin sahihine alıp Müslimin almadığı hadisler için kullanılan bir tabirdir.
Buhâri'nin Müslim'den infirad ederek sahihine aldığı hadisler sahihin ikinci derecesini teşkil ederler. (Bk. Merâtibu's-Sahîh).

Mensûh:

Bk. Nesh.

Menşe':

Bk- Aslu's-Sened.

Menşe'u's-Sened:

Bk. Aslu's-Sened.

Merâsîlu's-Sahâbe:

Bk. Sahâbî Mürseli.

Merâtibu'l-Cerh:

Bk. Cerh Mertebeleri.

Meratibu's-Sahîh:

Sahîh li-aynihî (veya li-zâtihî) hadislerin dereceleri manasına bir tabirdir. Sahih olduğu belirlenmiş hadislerin derecelerini belirtmekte kullanılır.
İbnu's-Salâh'ın naklettiğine göre sahih hadisler yedi mertebededirler.
1. Muttefekkun aleyh: Buhârî ile Müslim'in ittifakla sahihlerine aldıkları sahih hadislerdir.
2. Me'nferede bihi'l-Buhârî: Buhâri'nin sahih görüp Sahihi'ne aldığı, Müslim'in almadığı hadisler. Bir diğer ifadeyle Buhâri'nin Müslim'den infirad ettikleri.
3. Me'nferede bihî Müslim: Müslim'in rivayetinde Buhâri'den infirad ederek sahihine aldıkları.
4. Mâ alâ Şartihima: Buhârî ile Müslim'in sahihlerine almadıkları, ancak sahihlik şartlarına uyanlar.
5. Mâ alâ Şarti'l-Buhârî: Buharinin koyduğu sahihlik şartlarına uyan sahih hadisler.
6. Mâ alâ Şarti Müslim: Müslim'in koyduğu sahihlik şartlarına uyanlar.
7. Sahîh inde gayrihima: Buhârî ve Müslim'den başka muhaddislerin sahih olduğuna hükmettikleri hadisler

Merâtibu't-Ta'dîl:

Bk. Ta'dil Mertebeleri.

Mercûh Aleyh:

Bk. Tercih.

Merdûd:

Reddedilmiş manasına gelen ism-i mefûl olan merdûd, makbûl'un mukabilidir. Hadis İlminde umumiyetle sıhhat şartlarını haiz olmadıklarından amel edilemiyecek nitelikteki zayıf hadisler için kullanılır.
İbn Haceri'l-Askalani mütevatir dışında kalan haberleri makbul ve merdûd olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Bunlardan makbul, sahih ve hasen gibi sıhhat şartlarını taşıyan ve amel edilebilecek durumda olan hadislerdir. (Bk. Makbul). Merdûd ise bunun aksine senedinde ya da metninde bulunan kusurlar yüzünden zayıf addedilen ve amel edilemeyecek durumda bulunan hadislerdir.

Merdûd Âhad:

Bk. Ahad.

Merdûd Şaz:

Bk. Şaz.

Merdûdu'l-Hadîs:

Hadisleri merduddur manasına cerh lafızlarındandır. Cerhin dördüncü derecesini ifade eder. Bu derecede bulunan lafızlardan birisiyle cerhedilen ravinin hadisine yazılır, ne i'tibar için dikkate alınır; ne de istişhada yarar addedilir. Hakkında merdûdu'l-hadis hükmü verilerek cerhedilen ravinin hadisi de öyledir. Hiç bir şekilde itibar edilmez.

Merfû:

Kelime olarak yükseltilmiş, kaldırılmış şey manasına ismi meful olan merfu Hz. Peygamber (s.a.s)'e nisbet edilen söz, fiil ve takrirlerle -bazı alimlere göre- sıfatlara denir.
İsnadı ister muttasıl olsun ister olmasın, Allah Resulüne isnad edilen bütün nakiller merfu addedilir.
İbnu's-Salâh merfuyu, özellikle Hz. Peygamber (s.a.s)'e izafe edilen rivayetler olarak tarif eder ve isnadı muttasıl veya munkatı olan rivayetlerle mürselin de merfu'ya dahil olduğunu söyler. 648el-Hatîbu'l-Bağdadî ise Sahabinin Hz. Peygamber (s.a.s)'den haber verdiklerini merfu addederek649 bir haberin merfu olabilmesi için onun sahabi tarafından Allah Resulüne isnad edilmesi gereğine işaret eder. Buna göre yalnızca bir sahabînin "Hz. Peygamber şöyle buyurdu. Hz. Peygamber şunları söyledi. Allah Resulü şunu yaptı" ve benzeri sözlerle ona nisbet ederek rivayet ettiği haberler merfudur ve bu takdirde, tabiî'nin sahabîyi zikretmeden Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet ettiği mürsel, merfu sayılmamak gerekir. İbnu's-Salâh, daha sonra da İbn Hacer, el-Hatib'in bu tarifini eleştirmişlerdir. İbn Salâh'a göre merfu hadisi mürsel karşılığı olarak gören hadis alimleri bu ıstılahlarıyla isnadı muttasıl olan merfu'u kasdetmişlerdir. 650İbn Hacer'e göre ise el-Hatîb, bir hadisin merfu olması için onu sahabî tarafından Hz. Peygambere izafe edilerek rivayet edilmesini şart koşmamıştır. Onun sözleri hadisi Hz. Peygambere nisbet edenin daha çok sahabi oluşuna göredir. 651
Anlaşılıyor ki hadis alimleri merfu ıstılahını daha çok isnadı Hz. Peygambere kadar ulaşan haberler için kullanmışlar ondan sonrasının muttasıl veya munkatı olmasına itina göstermemişlerdir. Merfû'nun yukarıdaki meşhur tarifi bu anlayışa göre vücut bulmuştur.
Merfu hadislerin bir kısım sarih merfû'dur. Bir kısmı ise hükmen merfudur. Bu iki merfu kısım hakkında sarih merfû ve hükmen merfû başlıkları altında yeterli bilgi verildiğinden burada Ayrıca üzerinde durulmayacaktır.

Merfû' Hükmen:

Hükmen Merfû.

Merfû' Mürsel:

Mürselin merfu olanı manasına birleşik bir terim olup, irsal yapılarak rivayet edilen, ancak merfu olarak Hz. Peygambere isnad edilen hadisleri ifadede kullanılır. Bazı muhaddisler irsali mutlak manada alarak ravilerinden birisi hazfedilen hadislere mürsel demişlerdir. Oysa mürsel denilince tabiînin sahabîyi atlayıp isnadını Hz. Peygambere kadar ref ederek rivayet ettiği hadis kasdedilir. İşte umumi manada isnadında irsal yapılarak rivayet edilen hadis ile mutlak manada tabiînden birinin sahabiyi atlamak suretiyle Hz. Peygamber (s.a.s) den doğrudan rivayet ettiği mürseli ayırmak isteyen bazı muhaddisler ikincisine merfu mursel demişlerdir. Aslında mürsel denildiğinde Hz. Peygamberden irsal yoluyla rivayet edilen hadis anlaşılır. Böyle iken onu isnadından irsal yapılan öteki hadislerden ayırmak isteyenler ona bir de merfu vasfı eklemişlerdir. Şu var ki mürsel, esas itibariyle merfu olduğundan bu yaygın olarak bütün Hadis Usulü âlimleri tarafından kullanılan bir ıstılah vasfı kazanmamıştır.

Merfû'an:

Bk. Refe'ahu

Mervî:

Bk. Merviyyat.

Merviyyat:

Sözlükte "ravâ" fiilinin ismi mefulu olan mervînin çoğuludur. Rivayet edilen şeyler manasına gelir. Hadis ilminde umumiyetle rivayet edilen hadis ve haberler manasına gelir ve herhangi bir muhaddisin şeyhlerinden rivayetlerini ifade eden bir tabir olarak kullanılır. Diğer taraftan icazet yoluyla rivayette merviyyat şeyhin icazetle aldığı hadisleri ifade eder. Misal vermek gerekirse şeyh, kendisinden rivayette bulunan talibe

hadislerini başkalarına rivayet etmesi için icazet verirken eceztu leke cemî'a merviyyâtî dediği takdirde icazete esas olan hadisleri kendisinin de icazetle aldığını belirtmiş olur.

Merviyy Anh:

Kendisinden rivayette bulunulan kişi manasından da anlaşılacağı gibi tâlib denilen hadis ravisine hadis rivayet eden muhaddise denir. Bir başka deyişle merviyy anh, kendisinden hadis rivayet edilen şeyhtir. Rivayettte. rivayete esas teşkil eden Hz. Peygamberin hadisi; onu kendisine haber veren kimseye isnad edene nisbet ederek rivayet eden şahıs, bir de ondan alan ikinci şahıs olmak üzere üç unsur olduğuna göre, merviyy anh ikinci unsurdur ve hadisi kendisine haber verene isnad ederek talebesine nakleden ravidir. Yukarıda da söylendiği gibi daha çok şeyh tabir edilir.

Mesânîd:

Bk. Müsned.

Mesmû'ât:

Sözlükte işitmek manasına gelen semi'â fiilinin ism-i mefulu olan mesmû' kelimesinin çoğuludur. Hadis usulünde şeyhin çeşitli yollarla kendi şeyhinden rivayet etmiş olduğu hadisleri ifade eden bir tabir olarak kullanılır.
Bununla birlikte mesmu'at tabiri icazet yoluyla rivayette şeyhin icazetle aldığı hadisleri ifade eder. Açıklamak gerekirse Şeyh hadislerini rivayet eden talibe icazet verirken Eceztu leke cemî'a mesmuâtî dediği takdirde icazet verdiği hadisleri kendisinin de icazetle almış olduğunu belirtmiş olur.

Mesrûk:

Aşırılmış, çalınmış demektir. Hadis ıstılahında maklubu'l-isnâd hadislere bazı alimlerin verdikleri isimdir. Sirkatu'l-hadîs bahsinde de söz konusu edildiği gibi, hadislerin isnadında kalb iki çeşittir. Bunlardan birincisi, bir hadis, bir ravinin rivayeti olarak meşhur iken garîb göstererek cazip hale getirmek ve muhaddislerin rağbetini çekmek üzere asıl ravisi yerine aynı tabakatan bir diğer ravi getirilerek rivayet edilir. Meselâ, Sâlim'in rivayeti olarak meşhur olan bir hadis Nâfi'den; Mâlik'in rivayeti olarak bilineni Ubeydullah b. Ömer'den rivayet edilir. Bazı âlimler, İsnadda böyle kalb yapmaya sirkat; bu türlü bir kalb ile rivayet edilen hadise ise mesrûk (çalıntı mal) demişlerdir.

Mestûr:

Bk. Mechûlu'1-Hâl.

Me'sûr:

Bk. Eser.

Meşayih:

Şeyh kelimesinin çoğuludur. Bir ravinin kendisinden hadis rivayet ettiği âlimlere denir.

Meşhur:

Türkçedeki gibi meşhur, şöhreti yaygın, ünlü manalarına kullanılan meşhur, terim olarak hadis çeşitlerinden birinin adıdır.
Hadis Usulü âlimleri meşhur hadisi birbirlerinden az da olsa farklı tarif etmişlerdir. el-Hâkimu'n-Nîsâbûri'nin verdiği misallere bakılırsa meşhur, Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözleri olarak meşhur olan hadislerdir. 652Öyle görünüyor ki İbnu's-Salâh da ona uymuştur. Bununla birlikte onun "meşhurun mütevatir olanları vardır. Ancak hadis âlimleri meşhuru manasını iş'ar eden hususi ismiyle zikretmemişlerdir." dediği dikkate alınırsa 653 meşhurun tarifinde Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözü olarak meşhur olanın esas alındığı, daha sonraki Hadis Usulü âlimlerinin tariflerinde esas olan rivayet tarîki sayısının söz konusu edilmediği söylenebilir. Nitekim bazı usûl alimleri meşhur hadisi "önceleri, yani ilk asırda aslı olup ümmetçe kabul edilen sonradan şayi olan hadis" olarak tarif etmişlerdir. Bu tarife göre hicretin ilk asrında bir veya daha fazla ravi tarafından rivayet edilip hadis İstılahlarının yerleştiği ikinci ve üçüncü asırlarda nerdeyse mütevatir addedilecek dereceye varmış her haber meşhur olur. 654
Meşhurun en veciz tarifini İbn Haceri'l-Askalânî vermiştir. Ona göre ahadin ilk kısmı olan meşhur, tevatür derecesine varmamakla birlikte ikiden fazla tarîki bulunan habere denir. Fıkıh âlimlerinden bir kısmına göre aynı haber müstefîz adını alır. 655
Allah rahmet eylesin, İbn Hacer'in bu tarifinde haberin rivayet tanklarının sayısı esas alınmıştır. Öyle ki bu tarif pek tutulmuş ve "en az üç isnadla rivayet edilen ancak tevatür derecesine erişmeyen hadisler" şeklinde yerleşmiştir. 656Bu manada meşhur haber ile tevatür derecesine varmaksızın en az üç sahabi tarafından nakledilmiş bulunan müstefîz arasında bir yönden umum-husus münasebeti var demektir. Yani her müstefîz meşhurdur; fakat her meşhur mustefiz değildir. Aslında ikiden fazla ravisi olup ikinci ve üçüncü asırlarda mütevatir derecesine yükselen haberlere hem meşhur hern de müstefîz denir. Ne var ki aslında üç ravisi olup, mütevatir olmayana yalnız mustefiz denir; meşhur denmez. Aksine önceleri bir iki ravisi olup sonraları tevatür derecesinde çoğalan haberlere meşhur denir, mustefiz denmez. Söz gelişi hadisi öyledir. Önceleri sadece Hz. Ömer'den rivayet edilmiş olmakla ferd iken isnadında ondan sonra gelen üçüncü ravisi Yahya b. Sa'îd el-Ensârî'den Ebu İsmail El-Herevî'nin araştırmasına göre yediyüz kişinin rivayetiyle sonradan şöhret bulmuş ve meşhur haline gelmiştir. 657
Meşhur hadislerin bir kısmı sahihtir. Bir kısmı hasendir. Bir kısmı da zayıftır. Sahih olana misal Amr İbnu'1-As (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadistir:

“Allah ilmi kullarının göğüslerinden silmek suretiyle değil, âlimlerin ruhlarını kabzederek yok edecektir. Nihayet hiç bir alim kalmayınca halk cahilleri reis edinir. Bunlara sorular sorulur. Onlar da ilimleri olmadığına bakmadan fetvalar verirler. Böylece hem kendileri sapıtırlar hem de halkı doğru yoldan saptırırlar. 658
Enes b. Malikten rivayet edilen şu hadis meşhurun hasen olanına misaldir.
“İlim aramak her müslümanın boynunun borcudur.” 659
Şu hadis de meşhurun zayıf olanlarına misaldir:
“Kulaklar başın parçası sayılırlar.”660
Ravisi olsun olmasın yahut aslı bulunsun, bulunmasın dillerde hadis olarak dolaşan haberlere de meşhur denir. Bir başka deyişle isnadı ister bir; ister birden fazla olsun, isterse hiç olmasın halk arasında hadis olarak bilinen rivayetler de meşhur adıyla bilinirler. Bu demektir ki bir hadis bazen alimler arasında, bazen özellikle hadis, fıkıh veya usûl alimleri nezdinde, bazen de halk arasında yaygın bir şöhrete sahip olur. Böyle hadislere meşhur denmesinin rivayet tarikları ile alakası yoktur. Rivayetin hadis olarak yayılmasına bağlıdır. Söz gelişi şu rivayet hadisciler arasında meşhurdur.
“Hz. Peygamber bir ay boyunca Ri'l ve Zekvâna beddua ederek kunut yaptı.”661
Şu hadis de hadisciler, alimler ve halk arasında meşhur olmuştur.
“Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden selamette kaldığı kimsedir. Muhacir de Allah'ın yasakladıklarından uzak kalandır.” 662
Fıkıh alimleri arasında meşhur olana da şu hadis örnek verilebilir:
“Allah katında en hoşa gitmeyen helal, kadın boşamaktır.”663
Fıkıh usulü alimleri arasında meşhur olan,
“...Ümmetimden hata, unutma ve zorlanma sonucu yapakları işlerin sorumluluğu kaldırıldı.”664
Tasavvuf ehli arasında meşhur olanı,
“Sen olmasaydın, alemleri yaratmazdım”
“Nefsini bilen rabbini bilir”; 665
Çoğu darb-ı mesel haline gelmiş ve halk arasında meşhur olanlardan birkaçı:
“Haber almak, gözle görmek gibi olmaz”
“İnsanların cefasına katlanmak, sadakadır”.
“Acele etmek şeytandandır.” Bu hadislerin çoğunun aslı yoktur. 666
Dillerde meşhur olan hadislere dair müstakil kitaplar yazılarak bu kabil nakillerin sıhhat durumu veya zayıf yahut uydurma oldukları açıklanmıştır. Böyle kitapların en meşhurları şunlardır:
1. el-Mekâsidul-Hasene: es-Sehâvî.
2. Keşfu'1-Hafâ: el-Aclûnî.
3. Esne'l-Metâlib: el-Hutûl-Beyrûti.

Meşhur Âhad:

Bk. Âhad.

Meşihat:

Meşyeha da denir. Bir muhaddisin mülaki olup da hadis aldığı veya mülaki olmayıp hadislerini rivayete izinli olduğu şeyhlerinin isimlerini, çok deafa hal, tercümelerini ihtiva eden yazılı eserlere verilen isimdir.
Meşihat bir ravinin görüştüğü ve hadis işittiği şeyhlerini tanıtmakla o ravinin isnadlarının tesbitinde geniş ölçüde yardımcı olur. Bu itibarla meşihat kitapları özellikle i'tibâr denilen ferd sanılan hadislerin başka rivayet yolları olup olmadığının tesbitinde büyük rol oynarlar.
Bilhassa dördüncü hicri asırdan itibaren pek çok muhaddis, şeyhlerinin isimlerini ve hayat hikayelerini anlatan meşihat kitapları tasnif etmişlerdir.

Meşkûk:

Şüpheli manasına ismi mef’ûl olup, Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edildiği ne sabit olan ne de olmayan rivayetlere denilmiştir.
Bir haberin Allah Resulünden rivayet edildiği subuta ermişse buna sabitde denilir. Şayet edilmediğine dair herhangi bir delil yoksa o da sabit olmamış kabul edilir. Sabit olmakla olmamak arasında şüpheli kalan ve bu iki ihtimalden birine delil ağır basmayıp şüpheli kalan habere meşkûk tabir edilmiştir.

Meşyeha:

Bk. Meşihat.

Metâ'in-i Aşere:

Metâin, yaralamak manasına gelen “ta'ane” fiilinden alınma bir kelimedir. Metâin-i aşere ise hadis ravilerinin cerh ve kadhına sebep teşkil eden hallerdir. Bir başka deyişle ravilerin adalet ve zabt durumlarının tesbitinde göz önünde bulundurulan hallere denir.
Adından da anlaşılacağı üzere ravinin cerhine sebep olan haller on tanedir. Bunlardan beşi adaletiyle, beşi de zabtıyla ilgilidir. En ağırından en hafifine doğru sıralanmak üzere adaletle ilgili olanları Kizb (ravinin hadiste yalan söylemesi); töhmet-i kizb (yalan söylemek ithamına maruz kalması); Fısk (dinin yasakladığı hallere düşmesi); Bid'at (bidatçılık) ve cehalet (ravinin bilinmemesi) dir. Zabtla ilgili olanlar ise Gaflet (dikkatsizlik); Kesretul-Galat veya Fuhşu'l-galat (çok hata yapmak); Sû'ul-hıfz (kötü ezberlemek) vehm (hadisleri karıştırmak, ne rivayet ettiğini bilmemek) ve Muhâlefetu's-sikât (sika ravilere muhalif rivayetlerde bulunmak)tır.
Bir ravide ilk beş halden birisi bulunduğu takdirde o ravi adalet vasfını kaybeder, adalet vasfını kaybeden ravinin hadisi ise reddedilir. Zabtla ilgili hallerden birine sahip olması halinde ise ravi zabt vasfını yitirir. Gerek adalet, gerekse zabt vasfını kaybeden ravi ise cerhedilmiş demektir.

Metin:

Sözlükte fiil olarak kadına yaklaşmak, yemin etmek, sıkıca vurmak, bir semte gitmek, bir nesneyi sundurup uzatmak manalarına gelir. İsim olarak ise sırt tabir olunan yüksek yerlere, yazıyla yazılmış ifadelere, okun yeleğinden ortasına kadar olan kısmına, güçlü ve dayanıklı adama, sırtın iki gecesine denir. Masdar olarak da kullanılır ve koçun husyelerini burmak, birinin sırtına vurmak gibi manalar taşır.
Bu kadar mana zenginliğine sahip olan metn kelimesi hadis usulünde bir hadisin bölümlerinden ikincisidir ve isnadın son bulduğu yerden başlayan kısmıdır.
Bu kısım umumiyetle Hz. Peygamber (s.a.s)'le ilgili bir konuyu aktaran ifadelerdir. Hadisin tarifi açısından göz önüne alındığında metin, ya Hz. Peygamberin sözünü ya da fiilini, ya da ona ait bir işi, bir olayı bir hali veyahut özelliği anlatan ifadelerdir.
Hadisinde 667 "enne Resulallâhi sallallâhu aleyhi ve selleme kale" lafızlarına kadar olan kısım senettir. Senedin bittiği yerde başlayan ve Hz. Peygamberin bir sözünü aktaran "fevellezi..." den sonuna kadar olan kısım ise hadisin metnidir.
Hadis metinleri verilen misalde olduğu gibi Hz. Peygambere ait bir sözü ya da bir fiili veya onunla ilgili bir olayı bizlere aktarır. Böyle metinlere merfu tabir edilir. Bununla birlikte, metin, bazen sahabîlerle ilgili (mevkuf); bazen de sahabeden sonraki nesillerle ilgili (maktu) olabilir.

Metruk:

Pek çok hadis İstılahı gibi ismi mef ûl ölçüsünde gelen bir kelime olan metruk, terkedilmiş, bırakılmış manasına gelir. Hadis usulünde zayıf hadis çeşitlerinden biridir. Şöyle tarif edilmiştir: "Hadiste yalan söylemek ithamına maruz kalan yahut söz veya fiilinde fışkı açığa çıkan, yahutta çok yanılmaya da gafleti fazla olan zayıf bir ravinin tek başına rivayet ettiği hadise denir. 668Bu tarifte, rivayeti makbul ravilerin rivayetlerine muhalefet söz konusu değildir. Yani onlara aykırı olmak yerine ne şekilde rivayet edilirse edilsin, cerhin ağırlarına delalet eden töhmet-i kizb, fısk, kesretu'l-galat veya gaflet gibi sebeplerle mecruh bir ravinin teferrüdünün esas alındığı dikkati çeker. Bu nokta onu münkerden ayıran en önemli husustur.
Hadis Usulü âlimleri Sadaka b. Musa'nın Ferkad es-Sencî-Murra et-Tayyib Hz. Ebu Bekr; Amr b. Şemir'in Câbiru'1-Cu'fî-el-Hârisu'1-A'ver-Hz. Ali isnadıyla gelen hadislerini metruk adderler. Meselâ,
"Hiçbir hilekâr, hiçbir cimri ve emri altındakilere kötü muamele eden kimse cennete giremiyecektir" sözü metruktür; çünkü bu sözü yukarıda anılan tarîk ile Sadakadan başka rivayet eden olmadığı gibi Sadaka'nın kendisi de, şeyhi olan Ferkad es-Sencî de çok zayıf iki ravidirler. 669
Bazı muhaddisler metruk yerinde matrûh terimini kullanmışlardır.

Metrûku'l-Hadîs:

Kısaca metrukün da denir. Her ikisi de "hadisleri terkedilmiş" manasına cerh alfızlanndandır. Cerhin ağırına delâlet eden beşinci mertebesinde yer alırlar. Cerh ve ta'dilde kaide olarak dördüncü dereceden itibaren ağır cerh lafızları ile ta'n edilen ravinin hadisi ne yazılır; ne i'tibar için dikkate alınır; ne de istişhada yarayışlı sayılır. Bu itibarla rnetrûku'l-hadis veya kısaca metruk denilerek cerh edilen ravinin hadisi makbul olmadığı gibi kendisi de terk edilir.

Metrûkun:

Bk. Metrüku'l- Hadis

Mevâlî:

Lügat yönünden mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ, hem efendi hem de köle manasına gelir. Hadis Usulü ilminde mevâli konusu çok mühimdir. Bilhassa hadis ravilerinin kimliklerinin tesbitinde önem kazanır. Zira bir kimse hakkında mesela, "fulânu'l-kureşi" denilmişse bu iki anlamda kullanılmış demektir. Ya o kimse Kureyş kabilesindendir, ya da Kureyşlilerden birinin azadlı kölesidir. Haliyle bir ravinin Kureyş'ten olması ile Kureyşli birinin kölesi olması arasında fark vardır ve hangisi olduğunun açıklanması mühim bir konudur. 670
Hadis ravilerinin hal tercümelerine ayrılan eserlerde mevlâ denilince genelde azadlı köle kasdedilir. Bunlar çeşitli şekillerde anılır. Söz gelişi bir ravi hakkında bilgi verirken "Mevlâ li-beni fulân" veya "fulanu'l-fulani mevla lehum" denilmişse bu da o kimsenin kabilenin kölesi olduğunu gösterir.
Mevâlînin bir kısmı kaynak eserlerde kabilelere nisbet edilir. Bu takdirde onun kabileden birinin kölesi olduğu belirtilmiş demektir. Meselâ tabiilerin ileri gelenlerinden Ebu'l-Âliye Rufey' er-Riyâhi, Benu Riyâh kabilesinden bir kadının azadlısıdır.
Bazı mevaliler ise rical kaynaklarında kendilerini azad eden şahsa nisbetle anılırlar. Çoğunluğu da bunlar teşkil ederler. Meselâ İmam Mâlik'in şeyhlerinden Nâfi "Mevla Abdillah b. Ömer" olarak meşhurdur. Ebu Ubeyd, Mevlâ Abdillah b. Ezher; Eflah, Mevlâ Ebî Eyyûbi'l-Ensâri, Ebu Murre, Mevlâ Akil b. Ali b. Ebi Tâlib olarak bilinenlerdir. Her üçü de tabiîdirler.
Yine tabiînin önde gelen fakihlerinden olan Süleyman b. Yesâr, Ata b. Yesâr ve Abdulmelik b. Yesâr isimli üç kardeşin babaları Yesâr, Mevlâ Meymûne diye meşhur olmuştur.
Mevâliden bir kısmı ise eliyle müslûman oldukları kimseye nisbet edilerek anılır. Mesela Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el Buhari el-Cu'fi öyledir ve bazı kaynaklarda cu'felilerin mevlâsı olarak anılmıştır; zira dedesi İbrahim mecusî iken Yemân b. Ahres el-Cu'fi eliyle müslûman olmuştur. Abdullah İbnu'l-Mübarek'in kölesi el-Hasen b. İsa'l-Mâsercisî de öyledir. el-Mâsercisi vasıtasiyle müslûman olduğundan onun nisbesi ile anılmıştır.
Mevâlinin İslâm Dini'ne, bilhassa ilme büyük hizmetleri olmuştur. Asırlarca Kıraat, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Lügat gibi ilimlerde şöhret yapan âlimlerin büyük çoğunluğu mevâlidendir. İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre meşhur tâbi'î İbn Şihab ez-Zuhrî, Emevi Halifesi Abdulmelik b. Mervan'la görüşmek üzere Şam'a gelir. Huzuruna çıktığında aralarında şöyle bir konuşma geçer:
"Nereden Geliyorsun?"
"Mekke'den."
"Ardında Mekke'lilere ilimde yön verecek kimi bıraktın?"
"Atab. Ebi Rabâhı."

“Ata Arap mı, meâliden mi?”
“Mevâliden”.
“Onlara ne ile yön verecek?”
“Dindarlık ve rivayetle.”
“Haklısın. Dindar ve rivayete ehil olanların yükselmeleri gerekir. İlmiyle Yemenlilere kim yön veriyor?”
“Tâvûs b. Keysân.”
“Arap mı mevâliden mi?”
“Mevâliden.”
“ Onlar arasında nasıl yüceldi?”
“Ata'yı yücelten neyse onunla.”
“Haklısın. Ona da bu yaraşır. Mısırlılara kim yön veriyor?
“Yezid b. Ebî Hubeyb.
“Arap mı, yoksa mevâliden mi?
“Mevâliden.
“Şam halkına ilmiyle öncülük eden kim?
“Mekhûl.
“Arap mı, yoksa o da mevâliden mi?
“ O da mevâliden. Huzeyl'den bir kadının azatlısı.”
“el-Cezîre halkına ilimde önderlik eden kim?”
“Meymûn b. Mihrân.”
“Arap asıllı mı, mevâliden mi?”
“Mevâliden.”
“Horasanlılara ilimde kim öncülük ediyor?”
“Dahhak b. Muzahim.”
“Arap mı, mevâliden mi?”
“Mevâliden.”
“Peki, Basralılara ilmiyle önderlik eden kim?”
“el-Hasen b. Ebi'l-Hasen.”
“Arap mı, yoksa mevâliden mi?”
“Mevâliden.”
“Yazıklar olsun! Peki, Küfe ehline ilimde önderlik eden kim?”
“İbrahim en-Nehâi.”
“Arap kökenli mi, yoksa mevâliden mi?”
“Arap kökenli.”
“Yazıklar olsun ya Zuhrî. Gözlerim yaşardı. Allah'a and ederim ki ilimde Araplara köleler öncülük ediyorlar. Arap asıllı olanlara minberlerden hitap ediliyor. Hitap edenler Arap olmayanlar. Arap asıllı olanlar, onlar ise dinliyorlar.”
“Ey Mü’minlerin emiri ilim Allah'ın emridir. Onu hıfzeden elbette üstün olur. Kaybeden ise düşer.” 671
Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem ise şöyle demiştir:
“Abâdile öldükten sonra her tarafta Fıkıh, Medine hariç, mevâlinin elinde idi. Yüce Allah Medine'yi öteki beldelerden ayırarak ona Kureyşli bir fakih nasib etti. Medine fakihi Saîd İbnu'l-Museyyeb tartışmasız Arap aslındandır.”672
Şu hale göre mevâlinin İslâm ilim hayatında büyük yeri olmuştur. Şüphesiz bu yeri biraz da İslâm'ın kişinin nesebine değil, ilmine ve faziletine değer verdiğine bağlamak yerinde olur.

Mevdû'u'l-İsnâd:

İsnadı mevzu hadistir. Bazı zayıf metinlere ilgi çekip rağbeti artırmak gibi kimi sebeplerle rivayet edildiği asıl senedi yerine sahih ber sened uydurularak rivayet edilmişlerdir. Bunlara senedinin uydurma olduğunu ifade etmek üzere mevdû'ul-isnâd denilmiştir.

Mevdu’u’l-Metn:

Bk. Mevzu.

Mevkuf:

“Vakafe” (durmak) kök fiilinden alınma ismi meful olan mevkuf, hadis ıstılahında sahabîlerden rivayet edilen sözler ve fiillere denir. Hz. peygamber (s.a.s)'in çevresini oluşturan Mü’minlerin sözlerine ve fiillerine mevkuf denilmesi, isnadının Allah Resulüne kadar ulaşmayıp sahabîde durması dolayısiyledir. 673Ebubekr ve İbn Abbas'ın şu içtihatları mevküfa misal olarak kayda değer: “dede (mirasta) baba yerine geçer.” 674el-Hakimu'n-Nisâbûri'ye göre sahabede mevkuf, hadisi irsal ve i'dâl olmaksızın sahabiye kadar rivayet etmektir. 675İrsal ve î'dal, genel anlamda isnadda ravi atlamak demek olduğuna göre bu ta-rifde isnadın ittisali esas alınmış demektir. Nitekim el-Hâkim misali isnadın ittisalini şart görenler olduğu gibi, mevkufda ittisal şartı aramayan âlimler de vardır. İbnu's-Salâh, şu sözleri ile buna işaret etmektedir:
“Mevkuf hadislerden isnadı sahabiye kadar muttasıl olarak gelenleri vardır. Bu takdirde Mevkuf, mevsûl olur. Bir kısım mevkuf hadislerin isnadı ise muttasıl değildir. Böyle mevkuflar da mevsul olmayanlardır.” 676
Burada şu Önemli noktaya da yer vermek gerekir. İsnadı sahabîde son bulan her hadis mevkuf değildir. Sahabiye kadar ulaşan isnadla rivayet edildiği halde mevkuf olmayan hadisler de vardır. Söz gelişi sahabenin “Biz Hz. peygamber (s.a.s) zamanında şöyle yapardık; Sununla emrolunduk; şundan men edildik” gibi ifadelerle rivayet ettiği hadisler mevkuf değil, hükmen merfudur. Bu itibarla isnadı Hz. Peygamber (s.a.s)'e ulaşmayıp sahabîde kalan mevkuf hadisleri hükmen merfu olanlardan ayırmak gerekir.
Mevkuf tabiri mutlak manada sahabîye ait sözler ve fiiller için kullanılırsa da bazen bir kayıtla sahabe dışında herhangi tor ravi için de kullanılır. Mesela bazı hadisleri rivayet etükten sonra Hadisu keza ve kezâ vakkafehû fulânun alâ Atâ (veya alâ Tavus) şu hadisleri falanca Atâ ya da Tâvûs da mevkuf kıldı; veya mevkufun alâ Atâ (Bu hadis Atâ üzerine mevkufudur) ve benzeri sözler kullanılırsa isnadın Atâ'ya kadar geldiğine işaret eder. Bu

durumda mevkuf tabiri ıstılah manasında değil, sözlük manasında kullanılmış demektir.
İbn Ebî Şeybe ile Abdurrezzak b. Hemmâm'in aynı isimde musannefleri İbn Cerîr et-Taberi'nin tefsiri, mevkuf hadislerin fazlaca bulunduğu kaynak eserlerden bazılarıdır.

Mevlâ:

Bk. Mevâlî.

Mevlâhum:

Onların mevlası yani azadlı kölesi manasına gelen bu tabire özellikle rical kitaplarında rastlanır. Bir ailenin veya kabilenin azad edilmiş kölesini gösterir. Söz gelimi İsmâ'il b. İbrahim b. Ukbe, Kureyş'in Benu Esed koluna nisbet edilerek mevlâhum kaydiyle anılmıştır. 677(Bk. Mevâlî).

Mevsûl:

Ulaştırmak anlamına gelen "vasale" kök fiilinden ismi meful ölçüsünde alman bir kelime olan mevsûl, herbiri kendi üstündeki ravi ile görüşüp ondan işitmek veya almak suretiyle rivayette bulunan ravilerden meydana gelen isnada denir. Bu özelliğe sahip isnadla rivayet edilen hadise dendiği de olur.
Senedi teşkil eden ravilerden herbirinin hadis rivayet ettiği şeyhi ile görüşüp ondan bizzat işitmek veya diğer hadis tahammül metodlarından biri ile almak suretiyle rivayette bulunması, isnadın kesiksiz olması, bir diğer ifadeyle isnad zincirinden ravi düşmemiş olması hadisin sıhhat şartlarından biridir. Bu itibarla mevsul isnadda o isnadla rivayet edilen hadisin sıhhat şartlarından birisi söz kbnusu olmaktadır.
Mevsûle muttasıl diyenler de vardır.

Mevzu:

Sözlükte koymak, bir kimseyi mertebesinden aşağı düşürmek, borcundan bir miktar eksiltmek, hakaret etmek, uydurmak manalarına gelen vada'a kök fiilinden alınma bir kelimedir. 678Birçok hadis ıstılahı gibi ismi mef'ul kalıbında gelmiştir.
Hadis ıstılahında uydurma manâsıyla alakalı olarak çeşitli maksatlarla uydurulup Hz. Peygamber (s.a.v.)'e iftira ve nisbet edilerek rivayet edilen sözlere denir.
Az ilerde söz konusu edileceği üzere İslâm düşmanlığı, fırka ve mezhep taassubu, kabile, dil, belde veya peşinden gidilen kişileri öğme düşüncesi, mevki ve dünyalık hırsı, cahillik gibi sebeplerle Hz. Peygamber (s.a.s)'in ağzından hadis uydurulmuştur. İsnadsız hadis kabul görmeyeceği için de tamamen Hz. Peygamberin ağzından uydurulan bu sözlere rağbet sağlamak üzere düzme isnadlar ekleyerek halk arasında yayılmıştır. İşte bu şekilde Hz. Peygambere iftira edilerek onun ağzından uydurulan sonra da uydurma isnadlarla müslümanlar arasında yayılan rivayetlere mevzu hadis adı verilmiştir. Mevzu hadislere az olmakla birlikte aynı manada muhtalak denildiği de olur. Mevzu hadislerin Hz. Peygamberle hiçbir ilgisi yoktur. Bu yüzden bunlara hadis denmesini doğru bulmayan âlimler vardır. Mevzu hadislerin Hz. Peygamber'e ait olanlara benzeyen tek yönü, onların da isnad ve metinden ibaret oluşudur. Ancak hadis diye uydurulmuş sözlerin isnadı da düzmedir ve Peygamberimizin ağzından uydurulan sözlerin derecesine yükseltmek için uydurulmuştur.
Mevzu hadislerin ne zaman ortaya çıktığını kestirmek güçtür. Ancak, Hz. Peygamber'in terbiyesi altında yetişmiş; varını yoğunu İslâm Dini uğruna feda etmiş bullunan Sahabenin bu kötü işi ilk defa başlatanlar olduğu düşünülemez; çünkü onların imanı Hz. Peygamber'in ağzından hadis uydurup uydurduklarını müslümanlar arasında yaymalarına engel teşkil eder. Ayrıca hepsi de Hz. Peygamber'in şu sözlerini bilen insanlardır.
"Şüphe yok ki benim ağzımdan yalan söylemek başka bir kimsenin ağzından yalan söylemek gibi değildir. Kim benim ağzımdan kasıtlı olarak yalan söylerse Cehennem'deki yerine hazırlansın"679 Ayrıca Sahabîlerin büyük çoğunluğu İslâm Dini'nin esasları olan Kur'ân-ı Kerim ve Sünneti yaymak konusunda olağanüstü gayret göstermişlerdir. Hepsi de bu iki aslın gereğince hareket etmişlerdir. Dolayısıyla onlara aykırı hareket ederek Hz. Peygamber'in ağzından asılsız şeyler uydurmuş olmaları akla yatkın değildir.
Sahabenin hadis uydurmuş olması ihtimali söz konusu olmayınca geriye İslâm düşmanları kalır. Bunlar, Hz. Peygamber zamanında Cenâb-ı Hak vahiy gönderip yalanlarını açığa çıkardığı için seslerini kısmak zorunda kalmışlardı. Hz. Peygamberin ölümüyle vahiy kaynağı kesilince kısa zamanda müslümanlar arasında ikilik çıkarmaya muvaffak oldular. Üçüncü Halife Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan olaylar İslâm birliğini parçaladı. Hz. Ali devrinde yapılan Sıffîn Savaşından sonra müslümanlar hariciler (havaric), Şi'a ve cumhur olmak üzere başlıca üç gruba ayrıldılar:
1. Hariciler (Havaric): Hz. Osman'ın şehid edilmesini; Sıffîn Savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkanlardır. Bunlar Hz. Ali'yi tekfir edecek kadar ileri giderek sonunda onu şehid etmişlerdir.
2. Şi'a (Hz. Ali taraftarları): Hz. Ali Peygamber'in damadı, amcasının oğlu dindar, yiğit, âlim bir kimseydi. Bu meziyetleriyle sahabe arasında önemli bir yeri vardır. Bazı kimseler onun Kureyş'in haşim oğulları koluna mensup olmasını da hesaba katarak halife olmasını istediler. Sıffîn savaşından sonra İslâm Dinî'ni içinden yıkmak için çalışan münafıklarla Yahudilerin tesiriyle, bu isteği ileri götürenler oldu. Bunlar önce Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından vasi tayin edildiğini ileri sürdüler. Sonra daha ileri giderek onunla ilgili itikad esasları uydurdular. Hz. Ali adına uydurulan itikad esasları içinde onu uluhiyet derecesine yükselten sapık fikirler bile vardır. Zamanla Hz. Ali fikri etrafında toplananlara Şi'a denilmiştir.
Şi'aya mensup olanlar, aralarına sızmış bulunan İslâm düşmanlarının tesiriyle kendilerini destekleyecek yollara başvurarak hadis uydurma yoluna gittiler. Buna göre İslâm tarihinde ilk hadis uydurma işini Şi'a başlatmış oldu. Hz. Ali'yi olağanüstü vasıflarla öğen, Hz. Mu'aviye ve Emevîleri yeren hadislerin hemen hepsi Şi'a'nın uydurmasıdır. Bu çeşit hadislerden bir kaç örnek:
"Ben ve Ali aynı nurdan yaratıldık. Cenâb-ı Hak Adem'i yaratmadan iki bin yıl önce biz arşın sağında idik. Allah sonra Adem'i yarattı bizi de erlerin sulbüne koydu.." 680
"Ali insanların en üstünüdür demiyen (insanların en üstünü olduğuna inanmayan) kâfir olur.." 681
"Kalbinde Ali'ye karşı kin besleyerek ölen bir kimse Yahudi ve Hristiyan olarak ölmüş olur." 682
"Mu'âviye'yi mimberimde gördüğünüz zaman hemen öldürünüz." 683
Hz. Ali taraftarları onun lehine, Emevîler ve Hz. Mu'aviye aleyhine hadis uydurunca karşı taraf da aynı yola

başvurmakta gecikmedi. Her iki tarafın uydurduğu hadislerin sayısı bir hayli fazladır.
Emevîlerden sonra İslâm âlemine hakim olan Abbasiler devrinde de hadis uydurma işi devam etti. Bu kısa bilgi bizi hadis uydurma işinin Şi'a tarafından başlatıldığı, diğerlerinin onların açtığı Çığırdan yürüdükleri sonucuna götürmektedir. Nitekim Şi'a taraftan bir alim bu gerçeği şöyle anlatır: "Bil ki fedâ'il (bir kimsenin faziletleri) konusundaki yalan hadislerin aslı Şi'a tarafından gelmiştir. Onlar başlangıçta imamları hakkında çeşitli hadisler uydurmuşlardır. Onları hadis uydurmağa iten sebep hasımlarının düşmanlığı idi. Diğerleri bu faaliyeti gördükleri zaman, Şi'anın uydurma hadislerine karşılık onlar da kendi imamları hakkında başka hadisler uydurdular." 684
3. Cumhur (Tarafsız Müslümanlar): Çoğunlukla Hz. Ali veya Haricîler tarafını tutmayanlardır. Tarafsız olan bu grubun içinde başka sebeplerle hadis uyduranlar -az da olsa- çıkmıştır.
Şi'a tarafından başlatılan hadis uydurma işi yukarıda değindiğimiz gibi daha sonraları alabildiğine devam etti. Bu arada hadis uydurma sebepleri arttı. Başlangıçta yalnız siyası maksatla hadis uydurulduğu halde sonraları kabile, milliyet, dil, ülke, mezhep, mezhep imamları konularında da hadis uydurulduğu görüldü. Bütün bu sebeplere müslümanları ibadete teşvik etmek heyecanlı va'zlarla halkı coşturup dünyalık elde etmek; halife ve valilerin gözüne girmek gibi sebepler eklenince hadis uydurma faaliyeti daha yaygın bir şekil aldı.
Kim olursa olsun hadis uyduranları bu kötü işi yapmaya sevkeden bazı sebepler vardır. Bunlara esbâbu'1-vaz' denir. Hadis uydurma sebeplerinin belli başlıları şunlardır:
1. İslâm Düşmanlığı:
Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinden sonra kurulan İslâm Devleti kısa bir zamanda çok güçlenmişti. Bu devlet onun vefatı üzerinden çok geçmeden bütün Arabistanı kapladığı gibi İran ve Horasan içlerine kadar yayıldı. Yıkılan imparatorluklar, devrilen saltanatlar, bozulan menfaatlar kısa bir süre sonra İslâm düşmanlığına döndü. Öte yandan İslamiyeti yıkamayanlar, kuvvetlenmesine engel olamadıkları gibi onu içinden yıkmak için inanç esaslarına fesad sokmak; böylece, İslâm birliğini parçalamak yoluna gittiler. Çoğu müslüman olmuş görünerek birçok yabancı fikir ve hurafeleri hadis kılığında İslâm Dini'ne soktular.
2. Fırka, Mezhep, Kabile, Dil Ya da Beldeyi Yahut Mezhep İmamlarını Savunma İsteği:
Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra ortaya çıkan çeşitli fırkalar, fikirlerin yayabilmek için iki kaynağa başvurdular: Kur'ân-ı Kerim ve hadisler... Yaptıkları iş şöyleydi: Kur'ân-ı Kerim'i kendi fikirleri doğrultusunda te'vll etmek; görüşlerini destekleyen hadisleri yaymak; görüşlerine uymayan hadisleri zoraki te'vil etmek; Nihayet fikirlerine uygun hadis yoksa uydurmak... Tevbe etmiş bir ihtiyar haricinin şu sözü bunu gösterir: "Dininizi kimlerden aldığınıza dikkat edin, çünkü biz bir şey istedik mi onu hadis şekline koyuverirdik." 685
3. İslâm Dini'ne Hizmet Etmek Arzusu:
Müslümanları iyiye, doğruya, güzele yöneltmek; kötülüklerden uzaklaştırmak, böylece güya İslâm'a hizmet etmiş olmak için binlerce hadis uydurulmuştur. Amellerin faziletlerine, Kur'ân okumaya, nafile ibadete teşvik maksadıyla uydurulan sözler bu konuda tipik örnekler verir. Bir tanesini görmek yeterli bilgi verecektir.
"Her kim pazartesi günü dört rekat namaz kılar ve her rekatta Fatiha, Ayetu'l kursî, Kul huvallahu ahad, Kul e'ûzu bi'rabbi'l felak, kul e'ûzu bi'rabbi'n-nâs'ı birer defa okur; selam verdiğinde on defa istiğfar eder; on defa da salavât getirirse, bütün günahları affolunur. Allah Te'âlâ ona Cennette beyaz inciden yapılmış on odalı bir köşk verir. Her odanın uzunluğu ve genişliği üçer bin arşındır. Birinci oda beyaz gümüşten, ikincisi altından, üçüncüsü inciden, dördüncüsü zümrütten, beşincisi zebercetten, altıncısı iri incilerden, yedincisi parlayan bir nurdandır. Odaların kapılan anberden yapılmış olup her kapının önünde za'ferandan bin tane örtü vardır. Her odada kâfurdan yapılmış bir karyola; her karyolanın üzerinde bin yatak vardır..."
Bu maksatla hadis uyduranlar, gariptir ki, müslümanlara hizmet ettikleri inancı içindeydiler. Böyleleri yaptıkları işi mazur göstermek için de, Hz. Peygamber aleyhine, ona isnad ederek yalan uydurduklarını değil; lehine yalan söylediklerini iddia ediyorlardı.
4. Şahsî Menfaat Kaygısı:
Va'izlerin cami ve mescidlerde yaptıkları va'zları daha tesirli bir hale getirmek için baş vurdukları yollardan birisi halkı heyecanlandıracak hadisler uydurmaktır. Böyleleri halka hitaplarında onların dini duygularını ve heyecanlarını kabartarak dine karşı ilgilerini artırmak gayesi güderler. İçlerinde bu yolla meşhur olup şöhret ve servet elde etmek peşinde olanlar da vardır. Bunlara kıssacı anlamında kassâs denilir. Çoğulu kussas gelir. (Bk. Kussas). Kıssacı vaizlerden birinin meşhur iki muhaddis, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'in ile olan macerası bu konuda önemli bir misal teşkil eder. Özellikle halkın dinî duygularını istismar ederek dünyalık elde etmek uğruna hadis uyduranların halini çok güzel belirten meşhur olay Kussas başlığı altında nakledilmiştir.
5. Halîfe ve Emirlere Yaklaşmak Arzusu:
Kendisine bir çıkar sağlamak ümidiyle meşhur veya zengin adamlara yaklaşan, onların arzularına göre hareket edenler her devirde bulunur. Hadis uydurmaya başlanmasından itibaren müslümanlar arasında da böyleleri çıkmıştır. Halife veya emirlerin heveslerine göre fetva verenler, gerektiğinde hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Bu konuda Gıyâs b. İbrahim'in sahtekârlığı çok meşhurdur. Gıyâs bir gün Halife Mehdî'nin yanına girer. Onun güvercin yarıştırdığını görünce, hemen Hz. Peygambere kadar ulaşan bir sened söyler ve arkasından Peygamberimizin "Ok, deve, at ve kuş yarışlarından başkası için ödül almak helâl olmaz." dediğini rivayet eder. Mehdi, Gıyâs'a hemen on bin dirhem verir; fakat hadisin aslında olmayan "kuş" kısmını uydurduğunu anlayınca
"Senin şu kafan yok mu? o bir yalancı kafasıdır!" diyerek huzurundan kovar. Hadis uydurmaya sebep oldukları için de güvercinleri kestirir.
İslâm Tarihinin ilk devirlerinde başlayan hadis uydurma hareketi muhaddisleri hadis uyduranlarla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Kasden yahut bilmeden yahut da iyiik yapıyorum düşüncesiyle uydurma sözleri hadis diye yayanlara karşı ciddî bir mücadele verilmiştir. Bu mücadele aynı zamanda Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadislerin korunması için ne derece titiz dav-ranıldığını da gösterir. Hadis Vaz'ına karşı alimlerin aldıkları tedbirleri dört grupta incelemek mümkündür.
1. İsnad ve Sende Tenkidi:
Muhammed b. Sîrîn'in şöyle bir sözü vardır. "İlk zamanlar kimse isnad sormuyordu; fakat müslümanlar arasına fitne girince o zaman isnad sorulmağa başlandı. Ehl- Sünnetten olanların hadisleri alınma; bid'atçıların hadisleri terkedilme yoluna gidildi. 686Bu söz bize uydurma hadislerin ortaya çıkması üzerine hadisçilerin sahih hadisleri toplayabilmek için onlan rivayet eden kimselere isnad sorduklarını gösterir.
Gerçekten Hz. Osman'ın şehit edilmesi. Bunu takip eden Cemel ve Sıffîn harpleri, İbnu'z-Zubeyr'in halifeliğini ilan etmesi, Velid b. Yezîd'in öldürülmesi gibi olaylar üzerine ortaya bazı siyasi karışıklıklar çıktı. Bu karışıklıklar, hadis uydurma hareketini alabildiğine körükledi. Böyle bir ortamda meydana gelen fikir ayrılıkları

zamanla siyasî ve itikadı mezhepleri oluşturdu. Bunlara daha sonraları amelî mezhepler de eklendi. Bu fırka ve Mezhepler herbiri kendi görüşlerine uygun hadisleri yaymaya başlayınca hadislerin sayısı bir hayli arttı. Bir yandan mevzu hadislerin sayıca çoğalması öte yandan her önüne gelenin her duyduğunu rivayet etmesi karşısında ise isnad mecburiyeti konuldu. Böylece hadis uydurmanın önüne az da olsa geçmek imkanı doğdu. Bir hadisi değerlendirmek isteyen ilkin onun senedine bakar. Hadisin sahih veya zayıf oluşu konusunda ilk bilgiyi sened verir. Eğer hadisin senedinde hadis uydurmakla tenkid edilen biri varsa senedlerin eleştirilip sağlam olanların açığa çıkarılması aynı zamanda uydurma hadislerin tanınmasına yardım eder. İsnaddaki kusurlar da böyledir. "Eğer isnad olmasaydı isteyen istediği sözü hadis diye rivayet ediverirdi. Böyle birine "Sana bunu kim rivayet etti?" diye sorulacak olsa şaşırıp kalır" sözü bunu gösterir.
İlerde göreceğimiz gibi isnad ve sened tenkidi, İslâm âlimlerinin eseri olan Cerh ve Ta'dil, Târîhu'r-Ruvât gibi hadisle ilgili ilimlerin oluşmasını sağlamıştır.
2. Metin Tenkidi:
Tamamen müslüman alimlerin icadı olan hadisle ilgili ilimlerin bir tek hedefi ve gayesi vardır. Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan hadisleri tesbit etmek. Bu hedefe varmak için konulan isnad ve ravileri eleştirmek gibi tedbirlerle yetinmeyen muhaddisler, elde edilen hadis metinlerini de eleştirmek yoluna gitmişlerdir; çünkü hadis uyduranlar uydurdukları hadislere en sağlam isnadlari eklemekten çekinmemişlerdir. Bu durumda bir hadisin sahih ve makbul sayılabilmesi için yalnızca isnad yeterli olmamıştır. Bir başka deyişle muhaddisler bir hadisi sahih kabul etmek için sadece isnadın ve senedin sahih oluşuyla yetinmişler; hadisin metnini bir de akıl süzgecinden geçirme yoluna gitmişlerdir. İbnu'l-Cevzî'nin "Allah atı yarattı, sonra koşturdu..." uydurmasını tenkid ederken söyledikleri bunu gösterir. Diyor ki:
"Böyle bir hadisin ravilerini araştırmaya hiç gerek yoktur; çünkü sika raviler imkânsız bir şey rivayet edip devenin iğne deliğinden geçtiğini haber verseler, sikalıklarının bir faydası olmaz. Eğer sen bir hadisi akla ve dini prensiplere aykırı bulursan, bil ki o hadis uydurmadır."687
3. Muhaddislerin Mücadelesi:
Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi hadîs uyduranlara karşı girişilen mücadele sahih hadisleri toplamak için yapılmıştır. Böyle bir maksatla yapılan mücadele sahih hadisleri toplayıp yaymak onlan sahih olmayanlardan ayırmayı sağlayacak kaideler koymak ve hadis rivayet esaslarını tesbit etmek şeklinde yapılmıştır, ayrıca muhaddisler hadis uyduranlara karşı durmuşlardır. Meşhur muhaddis Buhârî uydurma hadis rivayet edenlerin iyice döğülüp uzun süre hapsedilmesi (darbı şedîd, habs-i medîd) gerektiğine fetva vermiştir. Muhaddislere ve mezhep imamlarına göre uydurma hadis rivayet eden kimse, başkalarının ibret alacağı bir şekilde cezalandırılır. Rezil edilir ve azarlanır. Yüzüne bakılmaz, selam verilmez. Kendisiyle bütün ilişkiler kesilir. Sufyân b. Uyeyne, böylesinin boynunun vurulması gerektiğini, Yahya b. Ma'în, kanının helal olduğunu söylemişlerdir. Demek oluyor ki hadisçiler, sünnetin koruyucusu olarak yalancıların karşısına çıkmışlar, onları yollarından çevirmek ve zararsız hale getirmek için maddî mukavemet usullerine başvurmuşlar; bazan da bir takım tehdit vasıtaları denemişlerdir. Şurası muhakkak ki, Sünnetin müdafaası uğruna yapılan mücadelede büyük bir başarı elde edilmiştir.
4. Mevzu Hadislerin Teşhiri:
Muhaddislerce, bir hadisin uydurma olduğuna çeşitli şekillerde hükmedilir, ancak onu uyduran raviye nisbetle verilecek hüküm, insanda hasıl olan galib zan yolu iledir. Kesinlikle değildir; çünkü çok yalancı olan bir kimsenin bazan doğru söylemiş olması mümkündür. Böyle bir kimse tarafından rivayet edilen hadis hakkında mevzu hükmünü vermek, o kimsenin rivayetinde doğru olabileceği ihtimali dolayısıyla zanna dayanır; ancak bu zan, ravinin yalancı olarak bilinmesi dolayısıyla da gerçeğe yakındır ve hadis hakkında sahih hükmünden ziyade mevzu hükmünün verilmesinin sağlar. Diğer taraftan, bu hükmü verecek olan hadis imamları sahip oldukları kuvvetli meleke, parlak zihin, geniş anlayış ve hükme mesned teşkil eden karinelere derin vukuf sayesinde, hadislerin mevzu olanlarını diğerlerinden ayırt etmekte güçlük çekmezler. 688
Bazen de bir mevzu hadisin uydurma olduğu, onu uyduranın itiraf etmesiyle anlaşılır. Hadis uyduranların bir kısmı sonradan yaptıklarını itiraf etmişler; bir kısmı zor karşısında bir kısmı da pişmanlık duyarak yaptıklarını kendi ağızlarıyla söylemişlerdir. Buna dair pek çok misal vardır. Meselâ Meysere, Kur'ân'ın faziletleri konusundaki hadisi uydurduğunu bizzat kendisi itiraf etmiştir. Ömer b. Subh'un Hz. Peygamberin bir hutbesini uydurduğunu itiraf etmesi de bu konuda misal verilebilir.689
Bununla birlikte hadisin mevzu olduğuna delâlet eden bazı karineler vardır. Bu karineler bazen ravide olur, bazen de hadisin kendisinde bulunur. Ravide bulunan karinelerin önemlileri, ravisinin hadis uydurmakla tanınan bir kimse olması, hali, aşın mezhep taraftan oluşu gibi hususlardır. Bunlar hakkında kısa bilgiler verelim.
Mevzu hadisin ravilerinden biri en ağır cerh sebebi olan hadis uydurmakla tanınan birisi ise isnadında onun yer aldığı hadisin mevzu olduğuna kolayca hükmedilebilir. Meselâ: "Allah için ilmi talep eden biri ilmin herhangi bir babına (konusuna) göz atar atmaz alçak gönüllülüğü artar. İnsanlara karşı tevazuu, Allah korkusu, dünya işlerine gayreti fazlalaşır. İlminden faydalanan ilim öğrenmek için müracaat edilecek kkimse odur. İlmi dünya menfaati ve insanlar nazarında yüksek mevkii sahibi olmak sultanlara yakınlık kurmak için öğrenen kimse ise onun herhangi bir konusuna gelince nefsinde büyüklük duygusu, Allah'a karşı gururu; dininde cefası artar. İşte böylesi ilimden hiç bir fayda görmez. İlmi kendine hüccet olmaktan çıkar. Kıyamet günü ise pişmanlık ve aşağılık verir." 690hadisinin ravisi Ömer b. Subh aşırı yalancı ve hadis uydurmakla bilinen biridir. 691Bu hadisin isnadında onun ismine rastlanması onun uydurma olduğunun açığa çıkmasına yardım eder.
Bazen hadisin mevzu olduğu ravisinin halinden anlaşılır. Buna misal olarak Me'mun b. Ahmed'in el-Hasenu'1-Basrî ile ilgili bir sözü verilebilir: Bir gün bu şahsın yanında el-Hasen'in Ebu Hureyre'den hadis işitip işitmediği konusunda ihtilaf söz konusu edilince Me'mun, hemen Hz. Peygamber (s.a.s)'e ulaşan bir isnad söyleyerek şöyle demiştir: "El-Hasenu'l-Basrî Ebu Hureyre'den hadis işitti." 692
Seyf b. Umer et-Temîmî anlatmıştır. Sa'd b. Tarifin yanında bulunuyordum. O sırada oğlu mektepden ağlayarak gledi. Ona neden ağladığını sorunca çocuk "hoca döğdü" cevabını verdi. Sa'd hemen "bu gün onu rezil edeceğim" dedi ve Haddesenî İkrime, an İbn Abbas isnadiyle Hz. Peygamberin "Çocuklarınızın hocaları en şerlilerinizdir. Yetimlere karşı en az merhametli, yoksula karşı en katı kalpli olanlar da onlardır" dediğini rivayet
etti. 693
Bir gün Me'mun b. Ahmed el-Hereviye,
"Görüyormusun Horasan'da İmam-Şâfiî'ye tâbi olanlar ne kadar çoğaldı" denilince hemen Hz. Peygambere kadar ulaşan bir isnad söyleyerek onun
"Gün gelir, ümmetimden Muhammed b. İdris isminde biri çıkar. O ümmetim için İblis'den daha tehlikelidir. Gün

de gelecek, ümmetimden Ebu Hanîfe adlı biri çıkacak, o ümmetimin ışığı olacaktır” buyurduğunu rivayet eder. Şu rivayet de aynıdır: Muhammed b. Ukkaşe el-Kirmânî'ye “halk namazda rükua varırken ve rûkudan kalkarken ellerini kaldırıyorlar” denildi. O hemen bir isnad sevkettikten sonra Hz. Peygamber (s.a.s)'den “rukuya varırken ellerini kaldıranın namazı olmaz” hadisini rivayet etti.” 694

Ravinin aşırı mezhep taraftarı oluşu da mevzu hadisin tanınmasında önemli bir karinedir. Böyle bir ravi mezhep veya mezhep imamı, yahutta mezhebin görüşü ile ilgili bir hadis rivayet ederse bu, hadisin mevzu olduğunu delâlet eden karine sayılır. Yukanda geçen Me’ınun b. Ahmed'in Şafiî'lerin Horasan'da yayıldıklarının söylenmesi üzerine hemen Îmam-Şafiî'yi yeren buna karşılık İmam-ı A'zam'ı öğen hadis rivayet edişi buna da misaldir. Me’munun mutaassıp bir hanefî oluşu rivayetinin mevzu oluşuna ayn bir karine olmuştur.

Bir hadisin mevzu olduğuna delâlet eden karinelerden hadisin metninde bulunanlara gelince, bunlar sırasıyla hadislerin lafzında ve manasında bozukluk olması; akla ve tecrübe ile kazanılmış bilgilere aykm olması; Kur'ân-i Kerim'e ve sahih hadislere aykınlık; tarihî olaylara aykınlık; elde mevcut güvenilir hadis kaynaklarında bulunmamak; birçok kimsenin görmesi gereken bir olayı bir kişinin rivayet etmesi gibi hususlardır.

Hz. Peygamber Arapların en güzel konuşanıydı. Bundan dolayı Onun sözlerinde ölçülü bir ifade güzelliği, açıklık, akıcılık, belagat gibi Arap dilinin kaidelerine uygun bir güzellik vardır. İşte bu noktadan hareket eden muhaddisler, sözünde veya manasında ölçüsüzlük, dil kaidelerine aykınlık bulunan hadislerin mevzu olduğunu söylemişlerdir. Gerçek de öyledir. Meselâ halkı hayırlı işlere teşvik etmek için uydurulan hadislerde aşırılık, özellikle sevap ve cezada ölçüsüzlük vardır. Dinsizlerin ve islâm düşmanlarının uydurdukları hadisler ise Müslümanlığın temel ölçülerine sığmayan bayağı ifadeler taşır. Bu belirtiler onların uydurma olduğunu hemen belli eder. Meselâ “Kim (he) harfini tek gözlü yapmadan besmele yazarsa Allah ona bir milyon iyilik yazar; derecesini bir milyon kere yükseltir.” 695

(Kim helâlinden kazandığı bir hurma ile iftar ederse kıldığı namaza 400 namaz ilave edilir.” 696

“Nisan ayının çıktığını bana müjdeleyenin Cennet'e girmesine kefil olurum.” 697

Hz. Peygamber'e gerçekten ait olan sözler akla, sağduyuya, tecrübe ile elde edilmiş bilgilere tamemen uygundur. Dolayısıyla bunlara aykırı olan sözler ona ait değildir. Meselâ, “Nuh'un gemisi Kabe'yi yedi kere tavaf etti; İbrahim makamının arkasında iki rekât namaz kıldı. Ana babasına iyilik etmek isteyenler şairlere para versin... İnsanoğlunun kalbi kışın yumuşar. Bunun sebebi, Allah'ın Âdem'i çamurdan yaratmış olmasıdır; çünkü çamur kışın yumuşak olur.” Uydurmaları gibi. 698

Allah Resulü Kur'ân-ı Kerim'i müslümanlara tebliğ etmekle kaimamış; aynı zamanda onu açıklamış ve uygulamıştır. Onun her sözü ve davranışı Kur'ân-ı Kerim'e uygundur. Buna göre, eğer bir rivayet Kur'ân-ı Kerim'e ve onun doğrultusundaki sahih hadislere aykırı ise onun uydurma olduğuna hükmedilir. Meselâ, “Kötü ahlaklı olmak affedilmeyecek bir günahtır.” uydurması “Allah kendisine şirk koşulmasını asla affetmez. Bunun dışında dilediğini affeder,..” mealindeki âyete 699aykırıdır. Allah'ın adı Ahmed veya Muhammed olanları Cehennem'e koymayacağına; güzel yüzlü ve siyah gözlülere azap etmeyeceğine dair olan uydurma da öyledir;

“Allah sizin vücutlarınıza ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar” sahih hadisine aykırıdır. 700

Mevzu hadislerin uydurma olduklarını gösteren karinelerden birisi de hadiste anlatılanların tarihî olaylara aykırı olmasıdır. Buna göre, bir hadiste anlatılan olaylar tarihî gerçeklere uymuyorsa, o hadis uydurmadır.

“Soğuktan sakının; çünkü kardeşiniz Ebu'd-Derdâ'yı soğuk öldürdü.” 701Sözü gibi. Hz. Peygamberin böyle bir söz söylemesi mümkün değildir; çünkü Ebu'd-Derdâ Hz. Peygamberin vefatından 22 yıl sonra Hicretin 32. yılında ölmüştür. Şu uydurma da aynı şekildedir; “Hz. Aişe söylüyor:

“Peygamber (s.a.s)'in Fatıma'nın boynunu birçok defalar öptüğünü gördüm. Bunun sebebini öğrenmek istedim. Buyurdular ki,

“Yâ Humeyrâ! Bilmezmisin ki, Mi'raca çıktığımda Allah'ın emriyle Cebrail beni Cennet'e götürdü. Bir benzerini görmediğim kokusu hoş; mevyesi nefis bir ağacın yanında durduk. Cebrail'in soyarak bana ikram ettiği meyveleri yedim. Allah onlardan bende bir su yarattı. Dünyaya dönünce Hatice ile beraber oldum; sonunda Fatıma'ya hamile kaldı. İşte ben Cennet'teki o ağacın kokusunu özledikçe Fatıma'nın boynunu öper; o kokuyu alırım.” Bu hadisin uydurma olduğu da tarihî olaylara aykırı oluşundan bellidir; çünkü Hz. Fatıma Hz. Peygambere peygamberlik verilmeden 5 yıl önce doğmuştur. Ayrıca Mi'rac, Peygamberliğin 12. yılında ve hicretten bir; Hz. Hatice'nin ölümünden iki yıl sonra olmuştur. Halbuki hadise göre, Peygamberlikten önce doğan Hz. Fatıma'nın, Hz. Hatice'nin ölümünden iki yıl sonra dünyaya gelmiş olması gerekir. Böyle bir şey olmayacağına göre hadisin uydurma olduğu kendiliğinden açığa çıkar. Nitekim İbnu'l-Cevzî bu hadisi tenkit ederken şunları söylemiştir: “Bu sözlerin uydurma olduğunda hadis mütehassısları bir yana, acemi hadisciler bile şüpheye düşmez. Bu sözleri uyduran kimsenin zerre kadar tarih bilgisine sahip olmadığı meydandadır; çünkü Hz. Fatıma, Hz. Peygamber'e Peygamberlik verilmezden önce dünyaya gelmiştir. Burada Mi'racdan bahsedilmesi ise ayrı bir rezalettir: çünkü Mi'rac, Hz. Hatice'nin ölümünden sonra ve Hicretten bir yıl önce olmuştur.” 702

Hz. Peygamberden rivayet edilen hadisler genellikle birinci hicri asnn sonlarından başlamak üzere derlenmiş, çeşitli metodlarla muteber eserlere geçirilmiştir. Öyle ki, bu eserlere girmeyen hiç bir sahih hadis kalmamıştır. Bu yüzden elde mevcut güvenilir hadis kitaplarında bulunmayan hadislerin uydurma olduğuna kanaat getirilir. es-Suyûtî bu konuda der ki: “Hadis kitaplarında yer almayan, muttasıl bir isnadı da olmayan hadislere yalnız bazı va'z, tefsir, siyer ve tarih kitaplarında rastlamaktayız. İlk devirlerdeki hadis imamları zamanında mevcut olmayan bu sözlerin çoğu sonradan uydurulmuştur.” 703

Mevzu hadisler arasında öyleleri var ki, birçok sahabî huzurunda söylendiği iddia edildiği halde ravisi tekdir. Bu husus o hadisin mevzu olduğuna mühim bir karine teşkil eder; zira birçok sahabî tarafından işitildiği ileri sürülen bir hadisin hiç değilse birkaç sahabî tarafından rivayet edilmesi beklenir. Veda Haccı dönüşünde Hz. Peygamberin Gadîru Hum denilen yerde mola vererek kendinden sonra Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini ve fakat orada bulunan ashabın bu haberi gizlediklerini söyleyen ralizîlerin iddiası bu konuda güzel bir örnektir. Bu uydurmanın önce sahih bir isnadı yoktur. Öte yandan Hz. Peygamber şayet Hz. Ali 'yi halife tayin ettiğine dair böyle bir açıklama yapsaydı, hilafet konusunda o kadar anlaşmazlıkların çıktığı günlerde sahabîlerin bunu belirtmeleri gerekirdi. Oysa binlerce Sahabî huzurunda söylendiği iddia edilen sözleri rivayet eden sahabî çıkmamıştır. Buradan anlaşılır ki bu, rafizîlerin uydurmalarından biridir.

Hz. Peygamberin ikindi namazını kılmadığı bir gün, batmış olan güneşin onun namazını yetiştirmesi için geri döndüğünü, herkesin buna şahit olduğu bildirilen uydurma da böyledir. Herkesin şahit olduğu söylenen bir olay yalnızca Ebu Seleme'den rivayet edilmiş gösterilmektedir.

Ne maksatla uydurulmuş olurlarsa olsunlar, mevzu hadislerin İslâm Dini'ne ve müslümanlara çok büyük zararları

olmuştur. Özetleyecek olursak;
a) Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'i tebliğ edip hükümlerini uyguladığını biliyoruz. Yine biliyoruz ki o, yaşayış ve davranışlarıyla müslümanlara örnek olmuştur. Nitekim Allah, Kur'ân-ı Kerimde onun "en güzel örnek" olduğunu belirtmiştir. 704Ayrıca "Allah Resulünün size verdiklerini alın; men ettiklerinden sakının" buyurmuştur. 705Bu durumda Hz. Peygamberin sözleri ve davranışları İslâm Dini'nin özünü teşkil eder. Bir başka deyişle, gerçekten ona ait hadisler, İslâmiyet'in esasını oluşturur. O halde uydurma hadisler dinin özünü ortaya koymadıkları gibi yanlış anlaşılmasına sebep olurlar.
b) Hz. Peygamberin söylemediği bir sözü ona nisbet etmek veya onun ağzından yalan uydurmak dinin esaslarının değiştirilmesi demektir. Helâli haram; haramı helâl göstermeye kadar varabilir. Bu ise İslâm Dini'nde olmayan şeyleri var; olanları da yok göstermekle birdir. Bu açıdan bakıldığında uydurma hadisler her şeyden önce İslâmiyet'in yanlış anlaşılmasına sebep olmuştur. Söz gelişi bir uydurma hadiste Hz. Peygamberin şunları söylediği iddia edilir: "Dünya ahiret ehline haramdır. Ahiret dünya ehline haramdır. Hem dünya hem ahiret Allah ehline haramdır." 706Bu ve benzeri yüzlerce uydurma hadisin müslümanlann dünyadan el etek çekip tek taraflı bir zühd hayatı yaşamalarının başlıca sebepleri olduğu şüphesizdir. Oysa Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur:
"Allah'ın sana verdiği (nimetler) de ahiret yurdunu gözet; dünyadan da nasibini unutma." 707
"Yer yüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur." 708
"De ki Allah'ın kulları için yarattığı zineti ve temiz rızıkları haram kılan kimdir? Bunlar dünya hayatında Mü'minlerindir; kıyamet gününde de yalnız onlar içindir, de"709
Demek oluyor ki uydurma hadisler müslümanlara yanlış bir dünya görüşü aşılamıştır. İslâm âleminin ekonomik bakımdan geri kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de bu eksik dünya görüşüdür, denilebilir.
c) Mevzu hadisler müslümanlar arasına tefrika ve düşmanlık girmesine yol açmıştır. Daha önce söz konusu ettiğimiz gibi Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine müslümanlar arasına ayrılık girmiş ve bu ayrılık zamanla çeşitli fırka ve mezheplerin doğmasına sebep olmuştur. Bahis konusu fırka ve mezheplerin her biri, davasını kuvvetlendirmek ve müslümanları kendi tarafına çekmek için hadis uydurmaya başlamıştır. Sonunda bu hadislerin tesiriyle aynı dine bağlı, kitabı bir olan, aynı peygambere inanan müslümanlar birbirine düşman hale gelmiştir. İşi daha ileri götürenler karşısmdakileri küfürle itham etmiştir. Özellikle çeşitli Kelam ve Fıkıh mezheplerinin bir kısım cahil taraftarları uydurdukları hadislerle müslümanlar arasındaki ayrılığın artmasına sebep olmuşlardır.
d) Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamberin koyduğu ölçülere göre bütün Mü'minler eşittir. Birinin diğerine takvadan başka üstünlüğü yoktur. Hal böyle iken, aksine uydurulan hadislerle müslümanlar arasında ırk, milliyet ve dil üstünlüğü fikri yayılmıştır, arapların, Arapçanm, İranlıların, Farsçanın, Türklerin faziletlerine dair uydurulan hadisler bu konunun örneklerini teşkil ederler.
e) Uydurma hadisler İslâm Akaidine de tesir etmiştir. Bir takım din düşmanlarının uydurdukları yüzlerce hadis İslâm Dini ile bağdaşmayan birçok batıl itikat ve hurafenin İslâmiyet'e sokulmasına sebep olmuştur. Bu çeşit hadisler samimi müslümanların inancını sarstığı gibi dini gönlüne tam anlamıyla yerleştirememiş olanları ondan soğutmuştur. Bunun sonucu olarak zındıklık denilen dinden uzaklaşma artmıştır, Ayrıca özellikle Allah, kader, Ahiret Günü gibi itikat esasları etrafında meydana gelen çeşitli münakaşa ve sapmalarda mevzu hadislerin önemli tesirleri olmuştur.
f) Özellikle kıssacıların va'z ederken kullandıkları mevzu hadisler halkın cahil kalmasına ve tembelliğine yol açmıştır. Kıssacıları İslâm âlimi sanarak peşine düşenler İslâm Dini'nin gerçek yönünü hiç bir zaman öğrenemezler; çünkü kıssacı için asıl olan daha çok halka İslâm Dini'ni öğretmek değil kendini onlara kabul ettirmektir. Bunun için de çok kere asıl dini vazife ve sorumlulukları öğretecek sahih hadisler yerine duygulara hitap eden asılsız hikayeler anlatmayı tercih ederler. Aslında hadis uydurmanın en önemli sebeplerinden birisi, yukarıda gördüğümüz gibi budur. İşte bu yüzden halk cahil kaldığı gibi tembelliğe de itilmiştir. Ömür boyu ibadetle elde edebileceği sevabı iki rekatlık nafile namazla kazanacağına inananlar ikincisini tercih edebilirler. Dolayısıyle kıssacılar uydurma hadislerle halka bol keseden sevap dağıtırken asıl dinî vazifelerin ihmaline teşvik etmiş olurlar. 710
Mevzu hadisler hüküm yönünden iki kısımdırlar. Bunlardan birincisi Hz. Peygamberin ağzından uydurulanlar; ikincisi, başkalarının sözleri olduğu halde Hz. Peygamber'in sözü imiş gibi gösterilenlerdir. İkincisine Mevdû'u'l-Metn tabir edilmiştir.
Hangi kısım olursa olsunlar yalan, uydurma ve düzme olduklarından mevzu hadislere hiç bir şekilde itibar edilemez.
Mevzu hadis rivayet etmenin hükmüne gelince,
a) Bir mevzu hadisi Hz. Peygambere aitmiş gibi rivayet etmek haramdır. Hadis ahkama, kıssaya, tergib veya teşvike neye ait olursa olsun, farketmez.
b) Uydurma olduğunu bilerek, müslümanlann dikkatini çekmek için rivayet edilirse haram değildir; fakat bu durumda uydurma olduğunun söylenmesi şarttır.
c) Mevzu olduğunu bilmeden rivayet edenler bir günah işlemiş olmazlar; ancak dinî bir konuda titiz davranmadıkları için hata etmiş sayılırlar.
d) Mevzu hadisi uydurma olduğunu ispatlamak için rivayet eden bir âlim ise sevaba girmiş olur.

El-Mezîd Fi Muttasıli'l-Esânîd:

"İsnadların ittisalinde ziyadeleşen nesne" şeklinde manalandırılabilecek bu tabir ravinin yanlışlıkla eklediği ravi ismiyle meydana gelen isnadla rivayet edilen hadise denir. Açıklamak gerekirse ravinin kendisinden daha sika olan raviye muhalefeti üç çeşittir. Bunlardan üçüncüsü bir ravinin kendisinden daha mutkin olarak bilinen bir diğer ravi veya ravilerin zikretmediği bir raviyi isnad arasında yanlışlıkla ziyade etmesi ile meydana gelir. İsnadında böyle aslına göre fazlalık hasıl olarak rivayet edilen hadise el-Mezîd fi muttasıli'l-esânid adı verilir. Meselâ, Hz. Peygamber (s:a.s).
"Kabirlere (doğru dönerek) namaz kılmayınız. Kabirlerin üzerine de oturmayınız"711 buyurmuştur. Bu hadis, isnadıyla varid olmuştur. Halbuki senedin aslında Sufyan ile Ebu İdris el-Havlâni yoktur.712 Ebu İdris'in senede ilavesi Abdullah İbnu'l-Mubarek'in vehminden meydana gelmiştir. Nitekim Ebu Hatim er-Râzi "Busr'un Ebu İdris'ten rivayeti çok olduğu için İbnu'l- Mübarek burada yanılmış ve bu hadisi de ondan rivayet ettiğini zannetmiştir." der. 713Tirmizî de aynı hataya şöyle işaret eder. "Muhammed dedi ki: İbnu'l-Mubarek'in hadisi yanlıştır. O hadiste İbnu'l-Mubarek hata ederek "an Ebi İdrîsi'l-Havlâni" lafzını isnada ilave etmiştir. İsnad

aslında "Busr'ubnu Ubeydillah - an Vasile" şeklindedir. Abdurrahman b. Yezîd b. Cabir'den isnadında o ibare olmadığı halde bir kaç kişi rivayet etmiştir." 714
İsnada Sufyân'ın ilave edilmesi ise Abdullah İbnu'l-Mubarek'ten sonra gelen ravilerden birinin vehmi sonucu olduğuna hükmedilmiştir; zira pek çok sika ravi hadisi Sufyân'ın ismini zikretmeksizin Abdullah İbnu'l-Mübarek İbn Câbir-Busr isnadiyle rivayet etmişlerdir. 715Bu yüzden isnada Sufyân'ın eklenmesi İbnu'l-Mubarek'ten sonra olmuş demektir.
İbn Haceri'l-Askalânî'nin açıkladığına göre el-Mezîd fi Muttasıli'l-esânidin hükmü şöyledir:
İsnaddaki bu ziyade yüzünden hadise ta'n edebilmek için isnadda ziyade etmeyen sika ravi, ziyade eden ravinin üst tarafındaki raviden hadis işittiğini tasrih etmiş olması gerekir. Bu sika ravinin rivayeti şayet "an" gibi semaa delalet etmediği gibi inkıta ihtimaline yol açan bir lafızla olmuşsa, ziyadeyi ihtiva eden rivayet tercih edilir. 716 el-Hatîbu'1-Bağdâdî bu konuda Temyîzu'l-Mezîd fi Muttasili'l-Esânîd isimli bir kitap yazmıştır. 717

Min Belâyâhu:

"Belalarından biri de (şudur)" manasına gelen bu cümlecik, bir rivayetin mevzu olduğunu gösteren karinelere işaret etmekte kullanılmıştır.

Min...İlâ:

Bk. Lâ... ilâ.

Mine's-Sunne Kezâ:

"Şu iş sünnettir" manasına bir tabir olup bir hadisin hükmen merfu olduğunu gösteren ifadelerdendir. Sahabîlerden biri bir şeyden bahsederken, böyle bir ifade kullanmışsa, o bahsettiği şeyin hükmen Hz. Peygambere kadar ulaştığı manasına gelir. Bu da o şeyin onun bilgisi altında işlendiğini gösterir.

Misle Hadisin Kablehu Metnuhû Kezâ Ve Kezâ:

Bk. Mislehû.

Mislehû:

"Onun benzeri" anlamını veren bu lafız, muhaddisin bir hadisi bir isnadla sevkettikten sonra aynı hadisi ikinci isnadiyle vermek istediğinde metni aynen zikretmeyip ikinci isnadı verdiği yerde kullanılan tabirlerdendir. Böyle aynı hadisi iki isnadla verip ikincide metnini tekrar etmeden bu ifadeyle yetinen muhaddis bu ifadesiyle "ikinci isnadın metni de öncekinin metninin benzeridir" demiş gibi olur.
Aynı yerde mislehû sevâ'en (ilk metnin tıpkı aynısı); nahvehu (ilk metnin tıpkısı) tabirleri de kullanılır.
Bazı muhaddisler bir metni sevkettikten sonra ikinci isnad ile aynı metni vermekte böyle bir tabir kullanmayı hoş görmezler. Nitekim Şu'be, "fulân an fulân mislehû demek yetmez" demiştir. Ayrıca aynı âlimin "ravinin nahvehu demesi şekdir" dediği de rivayet edilmiştir.
Bununla birlikte Sufyânu's-Sevrî'ye göre ravinin şeyhi eğer zabtı ve hıfzı tam, hadis lafızlarını birbirinden ayırmaya gücü yeten; rivayetinin sayısına dikkat ve itina gösteren bir de sika olarak tanınan biri ise böyle ikinci isnaddan sonra metni tekrarlamadan nahvehu gibi bir ifade kullanması caizdir. Değilse caiz olmaz.
Bu konuda üçüncü bir görüş daha vardır. Yahya b. Ma'în'e ait bu görüşe göre ravinin şeyhi Sufyânu's-Sevri'nin görüşündeki şartları haizse mislehû demesi caiz olursa da nahvehu demesi olmaz. el-Hâkimu'n-Nisabürî de aynı kanaattedir. Ona göre mislehû ile nahvehu arasındaki farkı gözetmek muhaddise gerekli olan zabt ve itkanın bir nevidir. Her iki isnada ait metinlerin aynı lafızlarla olduğuna kesinlikle emin olmadıkça ona mislehû demek helal olmaz. Ancak metinler lafız yönünden aynı olmayıp da yalnız mana yönünden bir iseler o zaman nahvehu diyebilir.
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre ise bu görüş hadislerin manasiyle rivayet edilmesini caiz görmeyenler nazarında bir ayırım mahiyetindedir. Manen rivayeti caiz görenler iki kelime arasında fark gözetmezler. Hadiscilerden hayli kimseler böyle iki isnadla aynı hadisi rivayet etmek istediklerinde ikinci isnadı zikrettikten sonra "misle hadisin kablehu metnuhû keza ve keza yani, daha önceki hadis gibi, metni şudur" diyerek hadis metnini sevketmişlerdir. Nahvehu lafzında da böyle yapmışlardır. Onun benimsediği görüş de budur. 718

Mislehû Sevâ'en:

Bk. Mislehû.

Mu'addil:

Sözlükte hakimin hak üzerine doğruca hükmetmesi, şahidi tezkiye etmek, terazi kefelerini aynı düzeyde tutmak, eğri bir nesneyi doğrultmak manalarına ta'dilin ismi failidir ve doğruluğuna hükmeden, adaletli olduğunu haber veren kimse demektir.
Umumi manada şahısları tezkiye eden kimse manasına kullanılan mu'adil, Hadis Usulünde ravinin adaletli olduğuna hükmeden âlime denir.
Muhtelif vesilelerle söz konusu edildiği gibi gerek az hadis rivayet ettiği, gerek kendisinden bir veya iki kişiden fazla hadis rivayet eden olmadığı, gerekse kimliği, dolayısıyla güvenilir olup olmadığı bilinmeyen ravilerin rivayetlerine itimat edilebilmesi için onların adalet durumunun ortaya konulması gerekir. Ta ki rivayet ettiği hadise güvenilebilsin; herhangi bir dini meselede o hadisle amel edilebilsin. Şu hale göre ravinin hadisine makbul gözüyle bakılabilmesi her şeyden önce onun adaletli oluşuna bağlıdır. İşte ravinin adalet sahibi olduğuna hükmeden alime mu'addil denilmiştir.
Mu'addilin sözüne güvenilir olması şarttır. Ayrıca duygularına kapılarak hareket eden bir kimse olmaması aranır. Aksi halde ravinin adaletli olduğunu söylemesi bir kıymet ifade etmez.
Bir ravinin adalet vasfına sahip olduğunu kabul edebilmek için o ravinin adaletine hükmeden muaddillerin sayısı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Bazı Fıkıh alimleri, hadis rivayet eden muhaddis ile kullann hukuku ile

ilgili meselelerde şahitlik eden şahit arasında hiç bir fark olmadığını ileri sürerek, gerek muhaddisin, gerekse şahidin en az iki mu'addil tarafından ta'dil edilmesini şart koşmuşlardır. Bunlara göre ikiden az mu'addilin ta'dil etmesiyle adalet sabit olmaz. Bununla beraber alimlerin çoğu şahidin en az iki mu'addil tarafından ta'dil edilmesini kabul etmişlerse de ravi için bir mu'addili yeterli görmüşlerdir. Bazılarına göre ise muhaddis ve şahidin her ikisinin de ta'dilinde tezkiyesi makbul bir mu'addil yeterlidir. 719
Mu'addilin kadın veya köle olması halinde de durum aynıdır. Adaletli bir kadının veya kölenin haberi makbul sayıldığına göre, hadis rivayet eden muhaddisin bir kadın veya köle tarafından ta'dil edilmesinin de makbul olması gerekir- Bununla birlikte Medine fakihlerinin çoğu kadını mu'addil olarak kabul etmedikleri gibi ikiden az erkeğin ta'dilinin de yeterli görmemişlerdir. 720Alimler, mu'addilin bir muhaddisin adaletine hükmederken kullandığı lafızlar ve bu lafızlarla adaletinin hasıl olup olmaması konusunda ihtilafa düşmüşlerdir, el-Hatîb'in müstakil bir bölüm halinde verdiği bilgilere bakılırsa bazı âlimlere göre bu konuda mu'addilin "Bu kimsenin benim lehime ve aleyhime şahitliği makbuldür" demesi geçerlidir. Diğer bazı âlimler ta'dil için mu'addilin "Adildir, razı olunur" bazıları ise "adaletlidir, makbuldür" demesinin makbul olduğu görüşündedirler. Bazı âlimler ise kişinin adaletine hükmedilebilmesi için hakkında mu'addilin "adaletlidir, makbuldür" demesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu konuda mu'addilin "şehadeti makbuldür" demesinin ta'dil için yeterli olacağı görüşünde olanlar da vardır. Bazı Irak âlimleri ise muaddilin "Onu yalnız hayırlı olarak biliyorum" demesinin ta'dil manasına geldiği görüşündedirler. 721
Hadis alimlerine gelince onlar bir şahsın adaletine hükmetmek için mu'addilin "bu adaletlidir" demesini kafi görmüşler; aynı zamanda şahitliğinin kabul edilmesine mani bir hali bulunmadığını ortaya koyacak bir tabirin eklenmesini ileri sürmüşlerdir; zira olur ki bir kimse adil ve fısktan uzak olsa bile gaflet, zayıflık, çok yanılma, şahitlik ettiği konu hakkında bilgisinin az olması yüzünden şahitliği makbul eddedilmez. Bu halleri emanetine gölge düşürmese de şahitliğini kabule mani olur. Nitekim rivayete göre Hz. Ömer şahabı Abdurrahman b. Avfa böyle demiştir. "Sen bize göre adil bir kimsesin. Hz. Peygamberden (bu konuya dair) ne işittin? 722
Hz. Peygamber (s.a.s) Abdurrahman b. Avf ile Hz. Ömer'e ikta yoluyla bir arsa vermiş. ez-Zubeyr b. Avvâm Hz. Ömer'in çocuklarına giderek onun hissesini satın almış; sonra da Hz. Osman'a giderek söz konusu araziyi Hz. Ömer'in evlatlarından satın aldığını, oysa Abdurrahman b. Avfın bu arazinin Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından kendisine verildiğini iddia ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Osman Abdurrahman b. Avfı tezkiye ederek onun Hz. Ömer lehine ve aleyhine şehadetinin caiz olduğunu ifade etmiştir.723
Her iki misal de göstermiştir ki iki Raşid halife bir şahsın adaletli olmasını rivayetinin kabulü için yeterli görmemişlerdir. Şu hale göre rivayet ilminin inceliklerine göre mu'addilin bir ravinin ta'diline dair söyledikleri yeterli görülemez. Rivayete mani halleri olup olmadığının ayrıca araştırılması gerekir.

Mu'allak:

Sözlükte bir nesneyi bir nesneye geçirip asmak, ne kabul ne reddedip bir işi askıda bırakmak, kapıyı kapamak manalarına gelen ta'lik dan ismi mefuldür. Hadis ıstılahı olarak isnadının baş tarafından bir veya peşpeşe birkaç ravinin ismi söylenmeden, söylenmeyen sonucu kişinin üst tarafındaki kişiden (ta'lik yoluyla) rivayet edilen hadise denir. 724
Muallakın en meşhur tarifi budur. Bununla birlikte bazı hadis alimlerine göre isnadın tamamını hazfederek Kale Resûlullah (s.a.s) kalebnu Abbâs, Kale Atâ gibi lafızlarla sevkedilen hadisler de mu'allaktır. 725
İbnu's-Salâh mu'allak isminin kale, fe'ale, emera, nehâ, zekera, hakâ gibi kesinlik ifade eden cezm sigasıyle rivayet edilen hadisler için kullanıldığını, buna karşılık yurvâ, yukalû, yuzkeru, yuhkâ gibi temriz sığaları ile rivayet edilen hadisler ile isnadının ortasından ve baş tarafından birkaç ravisinin ismi düşen rivayetler için kullanıldığına rastlamadığını söyler. 726Şu da var ki, bazı müteahhir âlimler, söz gelişi el-Mizî, Buhâri sahihindeki bu kabi rivayetlerin de muallak olduğunu söylemiştir.727
İbn Hacer'e göre mu'allak isnadın başından ravisi düşmüş olan haberdir.
Düşen ravi sayısı bir olsun, birden fazla olsun, farketmez. Bu bakımdan mu'allakla mu'dal arasında bir yönden umum-husus ilişkisi vardır. Bu fark mu'dalde isnaddan iki veya daha fazla ravinin düşerek muallakın bazı şekilleriyle birleşmesi, mu'allakta ise, musannifin tasarrufu olarak isnadın başından ravilerin düşmesi ve bu şekliyle mu'dalden ayrılması yönündendir.
Mu'allak'ın çeşitli şekillerinden biri, bütün isnadın hazfedilerek meselâ, "Hz. Peygamber şöyle buyurdu" denilmesidir. Bir diğer şekli, sahâbi müstesna diğerlerinin yahut sahâbi ve tabii müstesna diğer ravilerin hazfedilmesidir. Yahutta hadisi rivayet eden kimsenin hazfedilerek rivayetin onun üstündeki kimseye izafe edilmesidir. Eğer hazfedilen ravinin üstündeki kimse bu musannifin da şeyhi ise buna mu'allak denilip denilmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Fakat burada mühim olan, meselenin açıklığa kavuşturulmasıdır. Şöyle ki, şeyhin hazfeden musannifin müdellis olduğu hadis imamlarından birinin delilli ifadesiyle veya araştırma sonucu anlaşılacak olursa ona göre hükmü verilir. Yani hadise mu'allak değil, müdelles denir. Eğer müdellis değilse rivayeti mu'allaktir. 728
Şu hale göre mu'allak, merfû, mevkuf veya maktu olsun baş tarafından bir veya birkaç ravi veya bütün isnad hazfedilerek kesinlik bildiren cezm sigalarıyla rivayet edilen hadislere denilmektedir. Verilen misaller mu'allakın bu tarifine uygun düşecek şekildedir. Önce merfû muallak misali görelim.
"İbn Abbas dedi ki "Hz. Peygamber (s.a.s) bir deve üzerinde Kabe'yi tavaf etti." 729Mevkuf mu'allaka misal: "Cabir b. Abdillah bir tek hadis için Abdullah b. Uneys'in yanına gitmek üzere bir aylık mesafeye yolculuk yaptı."730
Maktu mu'allak'a ise şu hadis misal verilebilir:
Mûcahid dedi ki "(Soru sormaktan) utananlar ile kibirliler asla ilim öğrenemezler." 731
İster Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait merfû, ister sahâbiye ait mevkuf, isterse tabiîye ait maktu olsun, mu'allak'ın hadisler arasında özel bir yeri vardır. Kaynaklarımızda hadisleri ilk defa isnadını kısmen veya tamamen hazfederek mu'allak olarak nakleden hadis âliminin kim olduğuna dair açık bir malumata rastlanmaz. Ne var ki mu'allak hadislere musannef eserler içinde en çok Sahih-i Buharî'de rastlanır. Buhârideki mu'allak hadisler 1340 kadar olup daha çok unvan da denilen bab başlıkları ile birliktedir. Bunlar iki kısımdır. Bir kısmı başka yerde mevsûl olarak verdikleridir. Buhâri böyle mu'allaklan kaide olarak hadîsin mahreci (çıkış yeri) dar; metni de birkaç hükmü birden ihtiva ettiği takdirde tekrardan kaçınmak üzere isnadında tasarruf ederek vermiştir. Diğer kısım ise başka yerde mevsül olarak vermeyip mu'allak olarak kalanlardır. 732
Buhâri'nin mu'allak olarak verdiği hadisler isnad üzerinde titizlik gösteren âlimlerin tenkidlerine hedef olmuştur. Bununla birlikte sahihin mühim bir özelliğini teşkil eden mu'allak hadisleri müdafaa edenler de vardır. İbn

Haceri'l-Askalânî bunlardandır. Bu konuda Ta'lîku't-Talîk isimli müstakil bir eser yazmış, bu eserinde Buhârî mu'allaklarını mevsul olarak rivayet edenleri birer birer göstermiş; ayrıca Buhârî şerhi mukaddimesinde vermiştir.733
Mu'allak hadisin hükmüne gelince, İbnu's-Salâh'a göre eğer hadisi ta'lik eden Şahıs sahabîden başkası ise muallak olarak verdiği hadisin sıhhat hükmü diğer sıhhat şartları ile birlikte kendisiyle sahabi arasındaki isnadın ittisaline bağlıdır. Şayet temriz sigasiyle ta'lik edilen bir hadis ise sıhhatine hükmedilemez; zira böyle lafızlar aynı zamanda zayıf hadisleri irad ederken de kullanılır. Bununla birlikte mu'allak hadisi sahihlerde irad edilmesi aslının sıhhatini gösterir. 734
İsnadı bilinen ve kabul şartlarını haiz olaraka hadisçiler arasında maruf olan mu'allak bir hadisin sahih veya hasen hükmünü taşıması tabiidir. Ancak, isnadın başından bir ve daha fazla ravinin hazfedilmesi, çok defa müellifin tasarrufundan olduğu cihetle, hazfolunan ravilerin bilinmemesi veya onları hazfeden kimsenin "hazfettiğim ravilerin hepsi de sikâttandır" demesi halinde, mu'allak hadis, zayıf hükmündedir; zira müellifin hazfettiği ravileri ta'dili mübhemdir ve hadis hakkında sıhhat hükmünü vermek için yeterli değildir. 735O hale göre mu'allak hadisle istidlal etmek isteyen müdekkik alimin hüccet olmaya elverişli olup olmadığını anlamak için ravilerine ve senedine bakması gerekir.736

Mu'allel:

Tef'il vezninde bir kimseyi bir nesne ile avutup eğlendirmek; illetini açığa çıkarmak manasında ta'lilden ism-i mefuldür. Hadis ıstılahı olarak dış görünüşü itibariyle sahih olmakla birlikte aslında gizli ve kadih bir illete sahip olan hadislere denir.
Bazı hadisler vardır ki ilk bakışta sıhhat şartlarına uygun görünür. Fakat hadis illetlerini iyi bilen bir alimin araştırması sonucu bu hadisin dışardan farkedilmeyen ve sıhhatini yok edecek nitelikte bir gizli kusuru olduğu açığa çıkar. Bu gizli kusura illet, böyle gizli kusur taşıdığı bir âlimin tetkiki ile anlaşılan hadise ise mu'allel adı verilir.
Mu'allel yerine Buhârî, Tirmizî, el-Hâkim ve ed-Dârekutni gibi meşhur hadis âlimlerinin bulunduğu bir grup aynı manada ma'lul terimini kullanmışlardır. (Bk. Ma'lûl). Şuna işaret etmek yerinde olur ki, ma'lûl yerine mu'allel ıstılahını tercih edenler, esas itibariyle, rubai mezid bir fil oln e'lle kelimesinin ism-i mefulünün kıyasen malul değil; mu'all geleceğini, oysa lügat yönünden illetli hadisleri en iyi ifade eden terimin aynı kökten Tef'il babında ismi meful olan mu'allel olduğunu hesaba katmış olmalıdırlar. 737
İllet bahsinde de söz konusu edildiği gibi hadis illetleri hadis ilminin en çetin ve ince konularından biridir. Dolayısıyla mu'allel hadisler konusu, Hadis Usulünün en önemli ve zor konularından birini teşkil eder. Hadis illetlerini ancak Allah'ın parlak bir zeka, güçlü bir hafıza, ravilerin dereceleri hakkında tam bir bilgi, isnad ve metinlerdeki kusurları sezebilecek kuvvetli bir meleke bahşettiği âlimler farkedebilirler. 738Bu bakımdan hadis âlimleri arasında çok az kimse mu'allel bahsindeki bilgisiyle şöhret kazanabilmiştir. Ali İbnu'l-Medînî, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ya'kub b. Ebî Şeybe, Ebu Hatim er-Râzi, Ebu Zûrati'r-Râzî ve ed-Dârekutni mu'allel hadisler konusunda isim yapmış sayılı âlimlerden birkaçıdır.
İllet başlığı altında söz konusu edildiği gibi hadisin sihhatini zedeleyen illet, daha çok hadisin isnadında; bazen metninde bulunur. İsnadda olan illet, bazen isnad ve metnin sıhhatini ikisini birden kadh edebilir. 739
Buna göre bir muallel hadis daha çok isnad, bazen de metni yönünden mu'allel olur.
Hadisin sıhhatini yok ederek onu mu'allel hadis haline getiren illetlerin birçok çeşidi vardır. el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî bunlardan on tanesine yer vermiş ve herbirinin misallerini vermiştir. "İllet" başlığı altında bunlar hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Bu bakımdan burada ayrıca tekrar edilmesine lüzum yoktur.
Burada yeri gelmişken işaret etmek gerekir ki bazı muhaddisler kadih olmayan bir sebebe de illet derler. Meselâ Tirmizî, neshe illet demiştir. 740Söz gelişi sika ve dâbıt bir ravinin müsned olarak rivayet ettiği hadisi irsal ederek rivayet etmesi bu kabildendir ve hadisin sıhhatine mani teşkil etmez böyle rivayet edilen hadise bazıları ma'lul sahih tabir ederler. Misal vermek gerekirse, İmam Mâlik şöyle bir hadis rivayet eder:
"Malik'den rivayet edilmiştir. Ona Ebu Hureyre'nin "Hz. Peygamber şunları buyurdu" dediği ulaşmıştır: "Yiyeceği, adet üzere giyeceği köle için (sahibi üzerinde) bir haktır. Köleye gücü yeteceği işlerden başkası teklif edilmez." 741
Dikkat edilirse hadis, "ennehu belağahu" lafızlanyla rivayet edilmiştir. Bu duruma göre İmam Mâlik ile Ebu Hureyre arasında en az iki ravi düşmüştür. Dolayısıyle mu'daldir. Oysa aynı hadisi Müslim mevsûl olarak Mâlikin isimlerini zikretmediği ravilere tekabül eden Bukeyr İbnu'l-Eşecc-Aclân, Ebu Hureyre isnadıyle rivayet etmiştir. 742Aynı isnadla Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir.743 Şu da var ki bu hadis, hangi tarîkdan illetli ise sadece o tarîkdan mu'alleldir. O tarîkin illetli olması sahih tarîkları etkilemez. Şu halde İmam Mâlik'in o rivayeti her ne kadar isnadından ravi düşmesi sebebiyle illetli ise de başka muhaddisler tarafından sahih olarak rivayet edildiğinden o illeti kadih illet olmaktan çıkarmıştır.
Hüküm itibariyle mu'allel hadis, illet sıhhatini giderdiği için zayıf addedilir.

Mu'allil:

Tef'il vezninde ta'lilden ismi fail olan mu'allil, hadislerin illetlerini açığa çıkaran ilel alimi manasına kullanılan bir tabirdir.

Mu'an'an:

An'ane rubai mücerred fiilinden alınma ismi meful olan mu'an'an, ravinin isnadında hangi yolla almış olduğunu belirtecek lafızlar kullanmadan "an fûlânin" diyerek rivayet ettiği hadislere denir.
Ravi bazan hadisini rivayet ettiği isnadında semâa veya diğer hadis rivayet metodlarmdan biriyle rivayete delâlet eden semi'tu, haddesenâ, ahberanâ yahutta benzeri eda lafızlarından birini kullanmaz. Yerine sadece "an" lafzını kullanır. İsnadda "an" lafzı kullanarak rivayete an'ane; böyle rivayette bulunan raviye mu'an'in denir.
An'ane ravi ile şeyhi arasında mülakata delalet etmez. Şeyhinden "an fulân" diyerek rivayette bulunan ravi gerçekte onu görmemiş ve hadisi ondan almamış olabilir. Bu durumda isnadı munkatı olabileceği gibi tedlis yapmış da olabilir. Her iki halde de hadisi sahih addedilmez. Bu itibarla mu'an'an hadisin muttasıl sayılabilmesi için bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki "an" lafzı ile rivayette bulunan ravinin adaletli dolayısıyle sika

olmasıdır. İkincisi ravinin tedlis yapan yani mülaki olmadığı şeyhlerden hadis rivayet eden biri (mudellis) olmaması, üçüncüsü ise hadis aldığı şeyhe mülaki olduğunun bilinmesidir. Bu şart üzerinde belli başlı iki görüş vardır. Birisi Buhârî'ye, diğeri Müslim'e aittir. Buhârî'nin görüşüne göre "an" lafzıyla hadis nakleden raviler arasında mülakatın sübutu şarttır. İbn Hacer, Buhârî'nin şartı da denilen bu şartın münakaşasını şöyle yapmıştır:
"Buhari'nin ittisal yönünden üstünlüğü, ravinin hadis rivayet ettiği kimseyle bir defa da olsa mülakatının sabit olmasını Şart koşması dolayısiyledir. Halbuki Müslim sadece mu'asaratla, yani ravi ile Şeyhinin aynı asırda yaşamış olmalarıyla yetinmiş, aynı zamanda Buhârî'nin, ortaya koyduğu mülakat şartı dolayısiyle an'aneyi kabul etmemesi lazım geldiğini ileri sürmüştür. Halbuki Müslim'in bu hususta Buhârî'yi ilzam etmesine gerek yoktur. Çünkü ravinin bir defa şeyhine kavuştuğu sabit olunca, naklettiği hadisi ondan işitmemiş olması ihtimali geçerli değildir. Aksi halde onun mudellis olması gerekir ki, üzerinde durduğumuz mesele, müdellisin dışında olup sahih hadis ravileriyle ilgilidir. 744
Mu'an'an hadisin muttasıl sayılabilmesi için Müslim'in ileri sunduğu şarta gelince "an" lafzı ile rivayette bulunan sika ravinin şeyhi ile muasır olması, bir diğer ifadeyle aynı asırda yaşamış olmasıdır. "Sika olan bir ravi kendisi gibi sika olan bir diğer raviden hadis rivayet ettiğinde her ikisinin aynı asırda yaşamış olmalarından dolayı birinin ötekine kavuşup ondan hadis işitmesi caiz ve mümkün olduğundan, buluştukları ve konuştuklarına dair bir haber varid olmasa bile ravinin rivayette bulunduğu şeyhe mülaki olmadığını ve ondan hiçbir hadis işitmediğini açıkça gösteren bir delâlet olması hariç rivayet sabittir. Böyle rivayet edilen (Mu'an'an hadis)in hüccet olacağı ise açıktır" 745sözleri bunu açıklamıştır.
Mu'an'an hadislerin muttasıl hükmünde olabilmesi için ileri sürülen ravi ile şeyhinin birbirlerine mülaki olmaları şartını aralarındaki sohbetin uzun olmasına bağlayanlar da vardır. Ne var ki bunlar gereksiz şiddet taraftarlarıdır. Öyle olduğundan bunlar, mu'an'an hadisin munkatı olduğunu ileri sürerek reddedilmesi gerektiğine kail olmuşlardır.
Kısacası isnadında şeyhinden rivayette delalet eden lafızlar ile buna kesinlikle delalet etmeyen "an" lafzını kullanarak hadis rivayet eden ravi adalet sahibi sika bir ravi ise, tedlis yapmakla tanınan biri değilse Buhârî'nin şartına uygun olarak rivayette bulunduğu şeyhi ile görüşmüş ve ondan hadis rivayet etmişse, yahut da Müslim'in şartına uygun olarak şeyhi ile aynı asırda yaşamışsa, aksini gösteren açık bir delil olmadığı sürece, rivayeti muttasıl hükmünde addedilir. Değilse, munkati, mürsel, nıüdelles çeşitlerinden birine girer. Mesela,
"... Dahhâk Nâfi'den; Nâfı, Abdullah b. Ömer'den; Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet etmişlerdir. Allah Resulü şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına yanında mahremi olmadan üç günlük bir yere yolculuk yapması helal olmaz."746
Dikkat edilirse hadisin isnadının baş tarafında an'ane vardır. Bu yüzden mu'an'an sayılır. Fakat Dahhâk ve Nafi, her ikisi de adaletlidirler. Tedlis yapmakla bilinen kimseler arasında yer almazlar. Abdullah b. Ömer de sahabî olarak adalet sahibi biridir. Ayrıca Dahhâk'ın Nâfi'den, Nâfi'nin Abdullah İbn Ömer'den; Abdullah b. Ömer'in ise Hz. Peygamber (s.a.s) 'den hadis rivayet ettikleri bilinmektedir. Şu hale göre bu isnaddaki an'ane muttasıl hükmündedir. Haliyle o isnadla rivayet edildiğinden mu'an'an addedilen hadis de muttasıl hükmüne girmiştir.

Mu'an'in:

Bk. An.

Mu'âsarat:

Bir işin iki veya daha çok kişilerce karşılıklı işlendiğini ifade eden mufâ'ale babından masdar olan mu'asarat, aynı asırda yaşama, çağdaş olma manasına gelir.
Hadis usulünde umumiyetle birbirlerinden hadis rivayet etsinler veya etmesinler aynı asırda yaşamış olan raviler için kullanılır. Özel olarak ise, an lafzı ile rivayet edilen hadislerin muttasıl addedilebilmesi için Müslim tarafından konulmuş bir şarttır. Ona göre sika olan bir ravi, kendisi gibi sika olan bir raviden an lafzı ile hadis rivayet etmişse bakılır. Şayet ikisi bir asırda yaşamışlarsa birinin ötekine mülaki olup ondan hadis işitmesi mümkündür. İkisinin bir araya gelip konuştuklarına dair herhangibir haber varid olmasa bile bu halde rivayet sabittir. Böyle rivayet edilen hadislerle ihticac zaruri olur. Ancak burada ravinin kendisinden rivayette bulunduğu şeyhine mülaki olmadığına, yahutta ondan hiç bir hadis işitmediğine delâlet eden açık bir delil varsa bu müstesnadır. 747Şu hale göre aksini gösteren açık bir delil olmadığı sürece muasarat mülakata hamledilir. Bununla birlikte muasarat birbirlerinden hadis rivayet eden ravilerin görüşmüş olduklarına mutlak olarak delâlet etmez. Nitekim, muasırı olduğu halde hiç görüşmediği şeyhten rivayette bulunanlar, çağdaşı olduğu, hadis rivayet ettiği şeyhten işitmediği hadisi rivayet edenler vardır. Bu bakımdan biri diğerinden hadis rivayet eden talib ile şeyhin aynı asırda yaşamış olmaları aralarında mülakatın olduğunu kesinlikle göstermez. Fi'1-vaki muhadramlar da Hz. Peygamber zamanından yaşamışlardır. Ancak ondan doğrudan rivayetleri yoktur.
Diğer taraftan bir ravinin aynı asırda yaşadığı, ancak görüşmediği veya görüştüğü halde hadis rivayet etmediği şeyhten doğrudan rivayet ettiği hadise mudelles denir. Bunun yanısıra aynı asırda yaşadığı ancak aralarında mülakat olduğu bilinmeyen şeyhden rivayeti ise bazılarına göre mürsel'i hafidir. Her iki zayıf hadis çeşidi de rivayetin sıhhati için mu'asaratın yeterli olduğunun kabul edilmesi sonucu meydana gelen aksaklığı aksettirecek misallerdir. Şu halde bir ravinin, aralarında mu'asarat bulunan şeyhten doğrudan rivayeti hiç bir şekilde semaa hamledilemez.

Mubhem:

Sözlükte bir işin muğlak ve şüpheli olması, bir kimsenin bir işten alıkonulması, kapının kapatılması gibi manalara gelen İbhâmdan ismi meful olan mübhem, Hadis Usulü ilminde bir ravinin isnadında, ismiyle ve meşhur künyesiyle değil ibham ederek andığı şeyhine denir. Ravisi böyle ibham edilerek zikredilen hadise denildiği de olur. Mubhemin çoğulu mubhemât gelir.
"İbham" maddesi altında da açıklanıldığı gibi ravi bazan hadis rivayet ettiği şeyhini ismiyle anmayıp mübhem bırakır. İbhâmın belli bir tabiri olmamakla birlikte "ahberanî ba'duhum; ahberanî şeyhim, ahberanî raculun; haddesenâ sahibun lenâ; huddıstu an fulânîn, ahberanî ba'duhum ahberanî (haddesenî) es-Sikatu, ani's-sikati, haddesini men lâ ettehumu, an raculin" ve benzeri lafızlar ravinin mübhem olarak zikrinde en çok kullanılan

lafızlardır.
Mübhem ravinin ismi, hadisin ismi söylenen başka isnadla rivayet edildiği öteki tarîklardan çıkarılır. Söz gelişi İmam Şâfiî'nin ani's-Sika ani'z-Zuhrî diyerek mübhem bıraktığı şahıs Sufyan b. Uyeynedir. Haddesenî men lâ ettehimu diyerek mübhem zikrettiği şeyh ise fıkıhta talebesi olan Ahmed b. Hanbel'dir. Bu isimler şeyhin mübhem bırakıldığı isnadlarla rivayet edilen hadislerin başka tarîktan nakledilen şekillerinden anlaşılmıştır.
Mübhem ravinin ismi ma'lum olduktan sonra hadis, hangi sınıfa mal edilmesi gerekirse o sınıfa dahil edilir. Ravisi mübhem olduğu için mübhem addedilen hadis, ibham edilen ravisinin ismi ve adalet durumu belli olmadıkça kabul edilmez; zira bir hadisin kabul edilebilmesi için önce ravilerinin adaletli olmaları şarttır. Eğer mübhem ravinin ismi belli olmazsa, adalet durumu da belli değil demektir; zira ismi bilinmeyen ravinin adaletine hükmedilemez. Adaletine hükmedilmemeyen ravinin hadisine ise makbul gözüyle bakılamaz. Hatta sika bir ravinin "ahberani's-Sika" gibi bir lafızla ta'dil ettiği mübhem ravinin rivayeti -ki böyle ravilere mübhemu't-ta'dil denir- sahih olan görüşe göre kabul edilmez. Bunun sebebi, sikanın adaletine kail olduğu mübhem ravinin başka kimselerce mecruh kabul edilmiş olma ihtimalidir.
Bir diğer görüşe göre sika bir ravinin "ahberani's-sika" diyerek mübhem olarak zikrettiği ravinin hadisi kabul edilir; zira ravide asıl olan adalettir. Cerh ise beraeti zimmet aslına aykırıdır. Üçüncü bir görüşe göre şeyhini böyle mübhem bırakan ravi İmam Mâlik, İmam Şafiî gibi sika raviyi sika olmayandan hakkıyla ayırt edecek yeteneğe sahip bir müctehid ise adaletine hükmetmekle birlikte mübhem bıraktığı ravinin hadisi sadece kendi mezhebine uyanlarca makbuldür. Lakin bu görüş hadis alimleri ile ilgili bir konu değildir. 748
Mübhem konusu esas itibariyle ravinin senedinde şeyhini ibham etmesiyle ilgili bir konu olmakla birlikte bazen hadisin metninde de söz konusu olur. Nitekim metninde "racul, imre'e" gibi mübhem bırakılarak zikredilen şahısların bulunduğu pek çok hadis vardır. Bunların metni içinde mübhem bırakılmaları hadisin sıhhati ile ilgili olmayıp tamamen sahabeden rivayet edilen şekliyle alakadardır. Doğrudan doğruya hadisin sıhhatine tesir etmese de İslâm âlimleri metinlerde geçen bu mübhem şahısların kim olduklarını açıklamışlardır. Aynı zamanda yukarıda zikredilen mubhemin ismi hadisin başka tariklarından gelen şeklinden çıkarılabileceği meselesine de misal olabilecek bir kaç hadisle bu konuya son verelim.
"Enes b. Malik den rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: "Bir gün mescid de Hz. Peygamberin (s.a.s) maiyetinde oturuyorduk. Derken mescidin avlusuna deve üstünde bir adam geldi. Devesini mecsid içinde ıhtırdı." 749
Kabilesinde müslüman olan, İslâm esaslarını öğrenmek üzere devesine bindiği gibi Medine'ye ta mescidin içine kadar gelen bu adam Dimâm b. Sa'lebedir.
"... Benu Âmir'den bir adamdan rivayet edildiğine göre (Hz. Peygambere gelerek) Ya Resulallah demiştir; babam ihtiyarın biri. Ne Hacca ne umreye ne de yola dayanabilir (ne yapayım?) Hz. Peygamber
"Babanın yerine sen haccet, umre yap" buyurdu," 750
Ebu Davud'un metninde "an Raculin min Beni Âmir" denilerek mübhem bırakılmış olan bu şahıs Tirmizî, Neseî ve İbn Mâce rivayetlerin de açıklandığı üzere Ebu Rezîn el-Ukaylîdir.751
"... Abdullah b. Burayde babası Burayde'den rivayet eder. Burayde demiştir ki
"Hz. Peygamberin yanına bir kadın geldi ve
"Anam haccedemeden öldü. Onun adına ben haccedebilir miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber
"evet" cevabını verdi; "Ananın adına haccedebilirsin" 752Bu hadisteki "İmre'e" denilerek mübhem bırakılan kadının kim olduğuna dair muhtelif rivayetler vardır.
Daha çok isnadında bazan da metninde mübhem bırakılarak rivayet edilen hadisleri ele alarak mübhem ravilerin kimler olduklarını izah eden müstakil kitaplar vardır. Bu kitaplara mubhemât denir. Mubhemât kitaplarının en mühimleri şunlardır;
1. Kitabu'l-Gavâmiz ve'1-Mubhemât: Abdulğani b. Sa'id b. Ali el-Ezdi'nin bu eseri, konusunda ilk ve en mühim olanıdır. Daha sonraki aynı konudaki çalışmalara esas teşkil etmiştir.
2. el-Esmâ'u'1-Mubheme: Ahmed b. Ali (el-Hatîbu'l-Bağdâdi)'nin bu eserinde 171 hadis zikredilmiş, bunun yanısıra mübhem şahısların isimleri alfabetik sıraya göre tertib edilmiştir, buna rağmen kitaptan faydalanmak oldukça zordur; zira hadisteki mübhem şahsın kim olduğunu bilenin zaten onu öğrenmek üzere kitaba baş vurmasına ihtiyaç kalamaz. Bilmeyen kimse de yerini bulamaz. 753
el-Hatibin bu kitabını en-Nevevî merhum kısaltmak, tertibe koymak ve bazı faydalı bilgiler eklemek suretiyle kullanışlı hale getirmiştir.
3. Kitabu'l-Gavâmiz ve'1-Mubhemât: Halef b. Abdilmelik (İbn Beşkuvâl). İbn Beşkuvâlin bu kitabı, konusunda en mühim ve en nefis olanıdır. es-Suyûti'nin kaydettiğine bakılırsa 321 hadisi bir araya getirmiş ve bu hadislerin sened veya metinlerinde mübhem olarak zikredilen kimselerin isimlerini açıklamıştır. Bununla birlikte tertibsiz olduğundan kitaptan faydalanmak zordur. 754Bu eseri İbn Mulekkin kısaltmıştır.
4. el-İşârât ilâ beyâni'l-Mubhemât: Yahya b. Şeref en-nevevî. en-Nevevî Merhum bu eserini el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin kitabını kısaltmak, tertibe koymak, bazı ilaveler ve faydalı bilgiler eklemek suretiyle meydana getirmiştir. Kitapda mübhem ravinin ismini bulmak kolaydır. Ne var ki bazen hadisde geçen bazı mübhem şahısların bu arada sahabîlerin isimlerini kaydetmediği ve çok eksiği bulunduğundan istifade güçleşmektedir.
5. el-Mustefâd min Mubhemâti'l-Metni ve'1-İsnad: Veliyyuddin Ahmed b. Abdirrahman el-Irâki. el-Hatîbu'1-Bağdâdî, İbn Beşkuvâl ve en-Nevevi'nin kitaplarını birleştirip eklemeler yaparak meydana getirdiği bu kitabı fıkıh bablarına göredir. Bu önemli eserlerden başka İbnu'1-Esir, Câmiu'l-Usûl'un sonunda, İbnu'l-Cevzi Telkih'inde, İbnu Haceri'l-Askalanî Buhâri şerhinin mukaddimesinde Buhârideki mubhemata dair kıymetli bilgiler vermişlerdir. Ayrıca Buhâri'deki mubhemata dair Abdurrahman b. Umer el-Bulkînî nin el-İfhâm bi-mâ vakaa fi'l-Buhârî mine'l-İbhâm isimli; Ebu zer Ahmed b. İbrahim el-Halebî'nin de Müslim'deki mubhemata ayrılmış birer kitabı vardır.

Mubhemât:

Bk. Mübhem.

Mubhemu't-Ta'dîl:

Bk. Îbham Ve Mübhem.

Mubtedî:

Bir işe yeni başlayan, hevesli manasına ismi mef'ul olup hadis ilmine yeni başlayan talibe denir.

Mubtedi':

Bk. Ehlul-Bid'a.

Mubtedi'a:

Bk. Ehlu'l-Bid'a

Mucâlese:

"Celese" (oturmak) kök fiilinden mufâ'ale babından masdardır. Bir arada oturmak, bir mecliste beraberce bulunmak manasına gelir.
Hadis ıstılahında, sözlük manasına uygun olarak hadis talibinin rivayette bulunduğu şeyhle karşı karşıya gelerek ondan hadis rivayet etmesine delalet eden bir tabir olarak kullanılır. Bir başka deyişle mücalese hadis ravisinin şeyhe mülaki olarak ondan hadis rivayet etmesini ifade eden tabirdir.
Tâlib ile şeyhin bir mecliste bile olsa beraber bulunmaları, kesinlikle mülakata delâlet eder. Bu itibarla şeyhten rivayetlerinde ittisal hükmü söz konusu olur. Tabiatıyle bu, ravinin tedlis yapan bir kimse olmamasına bağlıdır. Aksi halde olmaz; zira tedlis yapan ravi gerçekte mülaki olmadığı veya mülaki olduğu halde hadis rivayet etmediği şeyhten rivayette bulunan kimsedir.

Mucâz:

Sözlükte icazete konu olan manasına "ecâze" fiilinden ismi mef'uldür. Hadis rivayet metodlarından icazetle ilgili bir tabirdir. İcazet yoluyla rivayet edilen hadisleri ifade eder.
İcazet başlığı altında geniş bilgi verildiği gibi şeyh denilen muhaddis, rivayet hakkına sahip olduğu hadislerin rivayeti için talib denilen raviye çeşitli şekillerde icazet verir. Mucâz, rivayeti için talibe icazet verilen hadislerdir. Gayet tabii olarak icazete konu olan hadisler yazılı bir kitap halinde iseler o zaman kitaba da mucâz denir.
Mucâzın çoğulu olan mucâzât bazen şeyhin, kendi şeyhinden icazetle rivayet ettiği hadisler için de kullanılabilir. Söz gelişi şeyh hadislerinin yazılı olduğu kitabın rivayeti için talibe icazet verirken eceztuke mucâzâtî dediğinde kendisi şeyhinden icazetle almış olduğu hadislerin rivayetine icazet verdiğini belirtmiş olur. (Bk. Eceztuke mucâzâtî).

Mucâz Leh:

İcazetle ilgili bir tabir olup, kendisine icazet verilen manasına gelir. Hadis tahammül metodlarından icazet yoluyla şeyhden rivayette bulunan talibe denir.

Mucâzât:

Bk. Mucâz.

Mu'cem:

Sözlükte i'camdan ismi mef'ul olup harf sırasına göre tertib edilmiş manasına kullanılan bir kelimedir. Hadis ilminde muhaddisin, hadisleri rivayet ettiği şeyhinin ismine göre tertip ederek tasnif ettiği hadis kitabına denir.
Süleyman b. Ahmet et-Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr, el-Mu'cemu'1-Evsat, el-Mu'cemu's-Sağir isimli üç mu'cemi, mu'cem türü hadis kitaplarının en meşhur misalini teşkil ederler. Bunlardan el-Mu'cemu'l Kebir'de et-Tebarânî müsned tertibindeki kitaplarda olduğu gibi sahabe isimlerini alfabetik tertibe göre sıralamış, herbirinden şeyhleri vasıtasıyla rivayet ettiği hadisleri bir araya toplamıştır.
el-Mu'cemu'1-Evsat'ta şeyhlerinin isimlerini sıralayan et-Taberânî herbirinden rivayet ettiği hadisleri konularına bakmadan bir araya getirmiştir.
el-Mu'cemu's-Sağîr'de ise bin kadar şeyhten rivayet ettiği hadislerden birer ikişer adedini nakletmiştir.
Mu'cem tertibindeki eserler hadisleri konularına göre nakletmediklerinden aranan hadisi bulmak çok zordur.

Mucevved:

Sözlükte bir nesneyi güzelleştirmek, hoşça yapmak manasına gelen tecvidden ismi mefuldür. Hadis ıstılahında bazı alimler tarafından sahih karşılığı olarak kullanılan bir terimdir.
Hadis musannefâtmda sıkça görülen ceyyid bazı âlimlere göre sahihe denktir. (Bk. Ceyyid). Bu görüşte olan âlimler tamamen sahihe şamil olmak üzere mücevved kelimesini kullanırlar ki tamamen sahih yerindedir.
755Öyle olunca hüküm çıkarmaya elverişli sahih kabul edilmiş hadis demektir.

Mucîz:

Sözlükte icazet veren manasına gelir. Hadis rivayet metodlarından icazetle ilgili bir tabirdir. Hadislerini rivayet etmesi için talibe icazet veren ve şeyh de denilen muhaddise denir.

Mucma' Alâ Da'fıhî:

Zayıf olduğu konusunda birleşilmiş kişi anlamına gelen bu tabir ez-Zehebî'ye göre cerh lafızlarından biridir. İkinci mertebe cerhte kullanılan lafızlar arasında yer alır. Hükmü o mertebe lafızlarının hükmüdür.

Mucma' Alâ Terkihî:

Terkedilmesi hususunda görüş birliğine varılmış kişi anlamıyla ez-Zehebî'ye göre cerhin ikinci mertebesine delâlet eden lafızlardan biridir. 756Hükmü o mertebe cerhte kullanılan öteki lafızların hükmü gibidir.

Muda'af:

Sözlükte bir nesneyi zayıf bulmak, bir hadis veya sözü za'fa nisbet etmek yani zayıftır demek manasına ismi mefuldür ve kısaca zayıf bulunan demektir. Hadis Usulünde önce muda'afün şeklinde cerh lafzıdır. Cerhin birinci mertebesine delalet eden lafızlar arasında yer alır.
İkinci olarak bazı hadiscilere göre zayıf hadis çeşitlerinden biridir. Özellikle İbnu'l-Cevzî, kendisine gelinceye kadar Hadis Usulü alimleri tarafından bilinen zayıf hadis çeşitlerine bir tane daha eklemiş, adına da muda'af demiştir. Ona göre muda'af, zayıf olduğu hususunda ittifak edilmeyen, ya senedinde ya da metninde bazı muhaddislere göre zayıflık olduğu halde diğer bazıları nazarında kuvvet kazanmasına yol açacak herhangi bir durum söz konusu olan hadistir. Haliyle böyle bir zayıf hadis, zayıf olduğunda alimlerin birleştikleri zayıf hadise göre bir üst derecededir. 757

Mu'dal:

Bir işin karışık, müşkül, çetin ve zor olması manasına i'dalden ismi mef'ul olan mu'dal, hadis terimi olarak senedinden sahabîye varıncaya kadar iki veya daha fazla ravinin birbiri ardınca düştüğü hadise denir.
el-Hâkimu'n-Nîsâbûri'nin naklettiği bir habere göre Ali İbnu'l-Medînî ve daha sonraki bazı hadis imamları mu'dali, mürselden ayn olarak hadisi, ravisini atlayarak irsal eden ravi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında birden fazla ravinin olması şeklinde anlamışlardır. 758Bu demektir ki isnadında hadisi irsal eden ravi ile Hz. Peygamber arasında iki ravisi düşen hadis mu'daldir. Ne var ki el-Hâkim düşen ravilerin peşpeşe olması kaydına dair herhangi bir açıklama yapmış değildir.
İbnu's- Salâh mu'dali munkatı'nın özel bir çeşidi olarak görür. Ona göre her mu'dal munkatı ise de her munkatı mu'dal değildir. Bir kısım muhaddisler mu'dale mürsel demişlerse de öyle değildir. Mürsel başka, munkatı başka, mu'dal yine başkadır ve isnadından iki veya daha fazla ravinin düştüğü hadistir.759
İbnu's-Salâh'ın bu tarifinde esas olarak mu'dalin isnadından ravi düşmesi yönünden munkatıya benzediği noktası üzerinde durulmuştur, isnadından ravi düşmesi hem munkatı, hem de mu'dalin ortak tarafıdır. Fakat aralarındaki umum-Husus ilişkisinin de gösterdiği gibi, mu'daldeki ravi düşmesi farklıdır. İşte bu farka işaret eden Hadis Usulü alimleri sonuç olarak mu'dali İsnadında peşpeşe iki ravisi düşen hadis olarak tarif etmişlerdir. Nitekim, el-Iraki, İbnu's-Salâh'ın mu'dali "isnadından iki veya daha fazla ravisi düşen hadis" olarak tarif ettiğini söylemiş, ravi düşmesinin bir yerde mi yoksa iki yerde mi olduğuna işaret etmediğini kaydetmiştir. Ona göre İbnu's-Salâh'ın bu tarifindeki iki veya fazla ravi düşmesi olsa olsa bir yerde olabilir. Bir yerde bir ravi düşmesi olur, daha sonra bir başka yerde bir başka ravi düşerse buna mu'dal değil, munkatı denir. 760
Yine İbnu's-Salâh'a göre tâbi'ut-tâbi'înin Kale Resulullah '(s.a.s); Tâbiu't-Tabi'î'den sonraki nesilden bir ravinin an Resulillah (s.a.s) diyerek naklettiği hadis de mu'daldir. Bununla birlikte Ebu'n-Nasr es-Siczî ravinin belağani lafzıyla rivayet ettiği hadisi de mu'dal addetmiştir. Anlaşıldığına göre bazı muhaddisler hadisin isnadından ravi düşmesini sıhhatine engel gördükleri gibi bir kaç ravi düşmesini de hoş karşılamamışlardır.
Şu hale göre isnadından birbiri ardınca iki veya daha fazla ravi düşen hadis mu'dal'dir. Meselâ;
"... Kıyamet günü adama "dünyada iken şunu şunu işledin" denir. Adam "hayır yapmadım" der demez ağzı mühürleniverir" 761Sözü mu'daldir; zira önce sözün Hz. Peygambere ait olduğu belli değildir. Kaldı ki eş-Şa'bî'nin hadisi rivayet etmiş olduğu şahabı Enes b. Mâlik de isnadından düşmüştür.
Şu rivayet de mu'dal hadise bir başka misaldir:
"... Amr b. Şuayb'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki:
"Uhut Savaşında bir köle Hz. Peygamber (s.a.s)'in maiyetinde savaştı. Hz. Peygamber ona,
"Efendin savaşa girmene izin verdi mi?" diye sordu. Köle:
"Hayır vermedi" dedi. Hz. Peygamber
"Eğer öldürülseydin (efendinin izni olmadığı halde savaşa girdiğin için) muhakkak Cehennem'e giderdin" dedi.
Bunun üzerine kölenin efendisi şunları söyledi:
"Onu azad ediyorum yâ Resulallah O, artık hürdür" O zaman Peygamberimiz (s.a.s)
"Şimdi oldu, dedi; artık savaşa (devam ede)bilirsin." 762
Bu hadisi Amr b. Şu'ayb isnadında tabiî ve şahabı olmak üzere iki raviyi birbiri ardınca atlamak suretiyle rivayet etmiştir. Şu hale göre mu'daldir.
Mu'dal hadisler zayıf kabul edilirler. Ancak isnadında birbiri ardınca iki ravi düşmesi olduğundan mu'dal, munkatı'dan daha zayıf addedilir.
İsnadında peşpeşe iki ravi atlayarak mu'dal olarak hadis rivayet etmeye i'dal adı verilir.

Mudebbec:

Sözlükte dibâc denilen kıymetli bir kumaşla süslenmiş müzeyyen ve başı, hilkat ve bünyesi çirkin ve kabih olan insan ve hayvan manalarına ismi mef'uldür. Hadis ıstılahı olarak genelde akranın yani yaş ve isnad itibariyle birbirlerine yakın ravilerin birbirlerinden rivayetlerine denir.
el-Irâki'nin belirttiğine göre ilk defa ed-Dârekutni tarafından isimlendirilerek hakkında müstakil bir kitap te'lif edilmiş olan 763 müdebbec, el-Hâkimu'n-Nisâbûrî'ye göre Tâbi'în, Etba'u't-Tâbi'în ve sonra gelen İslâm âlimlerinden akran olanların birbirlerinden rivayet şekillerinden biridir. Ona göre akranın birbirlerinden rivayetleri üç çeşittir. İlki mudebbecdir ve birbirlerine yakın iki raviden birinin diğerinden onun da öbüründen rivayet etmesidir. Bu tarifi veren el-Hâkim sonra da Sahabe, Tâbi'în, Etbâ'ut-Tâbi'în ve daha sonraki tabakalardan ravilerin birbirlerinden rivayetlerinden misaller zikretmektedir. Ne var ki birbirlerinden rivayette bulunan yakın kimselerden maksadın yaşça ve isnadca birbirlerine yakın olanlar olduğunu tasrih ettiği halde mudebbecin tarifinde esas olan akranın yaşça birbirlerine yakın olanlar mı, yoksa isnad yakınlığına sahip raviler mi olduğunu açıklamamaktadır. Bununla birlikte birbirlerinden rivayette bulunanlara sahabeden Hz. Aişe'nin Ebu Hureyre'den, Tabi'înden Ömer b. Abdilaziz'in ez-Zuhrî'den, Etbâ'uttabi'inden Mâlik b. Enes'in el-Evzâ'îden, daha sonraki tabakalara mensup olanlardan ise meselâ, Abdurrazak'ın Ahmet b. Hanbel'den rivayetlerini misal verdiğine bakılırsa764, Mudebbeci isnadca birbirlerine yakın kimselerin birbirlerinden rivayetleri olarak gördüğü

söylenebilir. Nitekim İbnu's-Salâh da “el-Hakim mudebbecin tanıtılmasında ihtimal, yaşça yakınlık olmasa da isnad yakınlığı ile yetinmiştir” diyerek buna işaret etmiştir. 765Âlimimize göre de müdebbec birbirlerine yakın olanların birbirlerinden rivayetleri cümlesindendir. Misalini sahabeden Hz. Aişe ile Ebu Hureyre'nin birbirlerinden, Tabi'înden Ömer b. Abdilaziz ile ez-Zuhri'nin karşılıklı olarak birbirlerinden, Etbâu't-Tâbi'înden Mâlik b. Enes'in el-Evzai'den, el-Evzâ'înin Mâlik'ten; Etba'ut-Etbâdan ise Ahmed b. Hanbel'in Ali İbnu'l-Medinî'den, Ali İbnu'l-Medinî'nin de Ahmed b. Han-bel'den karşılıklı rivayetleri teşkil eder.
İbnu's-Salâh bu görüşünde, misaller dahil, tamamen el-Hâkim'e uymuştur. Her ikisinin tarifine göre müdebbec isnad itibariyle birbirlerine yakın iki ravinin birbirlerinden rivayetleri olmaktadır. Nitekim gerek el-Hâkim'in gerekse İbnu's-Salâh'ın akranının rivayetleri arasında müdebbec olmayanlar olarak zikrettikleri rivayetler iki akrandan birinin diğerinden tek taraflı rivayetleridir.
Bununla birlikte el-lrâki mudebbecin bu tarifine itiraz ederek şunları söylemiştir:
“el-Hâkim'in ve ona tabi olan İbnu's-Salâh’ın mudebbecin iki yakının rivayetlerinden ibaret olduğunu söylemeleri doğru değildir. Doğrusu, mrudebbec akran olsun, biri diğerinden büyük olsun, iki ravinin birbirlerinden rivayetidir.
Böyle rivayette büyüğün küçükten rivayeti rivayetu'l-ekâbir ani'l-esâğir nevinden olur. Şu var ki el-Hâkim müdebbec ismini adını vermediği bir şeyhten nakletmiştir ki o şeyhden kasdi ed-Dârekutnî'dir; zira ed-Dârekutnî şeyhlerinden biridir. Bildiğime göre ise Müdebbec ismini ilk defa kullanan ve o konuda ilk olarak el-Mudebbec adında etraflı bir kitap yazan odur. Bu kitabın elimde sahih bir nüshası mevcuttur. Burada Müdebbec için iki ravinin akran olmalarını kayda bağlamış değildir. Kaldı ki ed-Darekutnî bu eserinde Hz. Ebu Bekr'in Hz. Peygamber (s.a.s)'den, Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hz. Ebu Bekr'den, Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber (s.a.s)'den, Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'den, Sa'd b. Ubâde'nin Hz. Peygamber (s.a.s)'den; Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sa'd b. Ubâde'den rivayetlerini zikretmiştir. Aynı şekilde Hz. Ömer'in Ka'bu'l-Ahbar'dan Ka'bu'l-Ahbar'ın Hz. Ömer'den; İbn Mes'ud'un Zirr b. Hubeyş'den, Zirr'in de İbn Mes'ud'dan; İbn Ömer'in Atıyye el-Avfî'den; Atıyye'nin İbn Ömer'den... rivayetleri gibi Sahabenin Tabi'înden rivayetlerine de yer vermiştir. Keza kitabında Abdullah b. Avn ve Yahya b. Saîd el-Ensârî'nin Mâlik'ten, Mâlik'in herbirinden rivayeti gibi Tabiîlerin Etbâ'ut-Tâbi'înden rivayetlerine de yer verilmiştir. Bundan başka aynı kitapta Ma’ıner'in Abdurrezzak'tan, Abdurrezzak’ın Ma’mer'den rivayeti misali Etbâ Etbâ'it-Tâbiînin Etbâ'u'l-Etbâ'dan rivayetleri de vardır. Bütün bunlar delâlet eder ki Müdebbec, birbirlerinden rivayet eden ravilerin karin olmasıyla kayıtlı değildir. Aksine mudebbecin hükmü daha umumidir.” 766
Görüldüğü gibi el-Irâkî mudebbeci daha şümullü görmekte, büyüklerin küçüklerden rivayetinin de mudebbece dahil olacağını ileri sürmektedir. Fakat bu itirazının kabule şayan görüldüğünü söylemek zordur; çünkü meşhur âlim İbn Hacer de akran olan ravi ile şeyhinin birbirlerinden rivayetine müdebbec denileceğini, şeyhin talebesinden hadis rivayet etmesi halinde bunun müdebbec değil büyüklerin küçüklerden rivayetine dahil olacağını söylemiştir. 767Böylece o, el-Irâkî'ye katılmamış, el-Hâkim ile İbnu's-Salâh'a uymuştur.
Mudebbecin sözlük manasını dikkate alanlar böyle birbirinden hadis rivayet edenlerin rivayetlerine ne yönden bu ismin verildiğine dair izahlar yapmışlardır.
el-Irâkî'ye göre müdebbec, müzeyyen manasına Arapçaya Farsçadan geçmiş dibâc kelimesinden alınmadır.768 Nitekim dibâcetu'1-vech yüz güzelliğine denir. İbn Mes'ud'un “hamim” le başlayan surelere Kur'ân-i Kerim'in dîbâcı demesi de aynı manasındandır. Bu manadan alınma bir terim kabul edildiği takdirde müdebbec, isnadda iki karin denilen akranın veya biri büyük diğeri küçük olmak üzere birbirinden rivayette bulunan iki ravinin bir araya gelmesi halinde olur. Böyle iki ravi daha çok ikisinin de alim yahut hafız olması; yahutta her ikisinde (veya sadece birisinde) tercih sebeplerinden birisi bulunması halinde bir isnadda bir araya gelir. Bunlardan biri söz konusu olup da birbirinin akranı iki ravinin bir isnadda bir araya gelmesi ise ravinin musâvât dolayısiyle uluvdan yahut aksine nuzûldan vazgeçmesine imkan verir. Böylece isnadda tahsin ve tezyin hasıl olur. Ahmed b. Hanbel'in Yahya b. Ma'inden; Yahya'nın da Ahmed'den rivayetleri böyledir. Dahası, akranın birbirinden rivayeti çok kere hadîs ilminin inceliklerine vakıf alimler arasında olur. Bu da isnad için süs mesabesindedir.
Mudebbece neden bu ismin verildiği konusunda şu da söylenebilir: Mudebbecde vaki olan iki karinin ikisi de bir tabakadan ve aynı derecededirler. Böylece iki yanağa benzerler; zira yüzdeki iki yanağa dibacetân denildiği vakidir. Bu mana el-Hâkim ile İbnu's-Salâh'ın, mudebbeci iki karinin rivayetlerine has görmelerine de uygun olur.
Mudebbece isnadın nazil oluşu dolayısıyle bu isim verilmiş de olabilir; zira müdebbec iki ravi birbirine karin iseler her birinin isnadı bir, eğer büyüğün küçükten rivayeti ise iki derece nazil olur. Yahya b. Ma'în'e göre nazil isnad yüz karasıdır. Ali İbnu'l-Medînî ve Ebu Avni'l-Mustemlî ise “nüzul uğursuzluktur” demişlerdir. Bu takdirde müdebbec öğme değil yermedir ve kelimenin çirkin yüzlü mânâsından alınmadır.
Bunlarla birlikte öyle görünüyor ki müdebbec ismi birbirlerinin akranı iki alim raviyi bir araya getirdiğinden öğmek için verilmiştir. Ancak ikinci ihtimale göre isnadda nüzul söz konusu olduğu için yermek üzere verilmiş de olabilir. 769

Mudelles:

Tef’il babından ismi mef’ul olan mudelles, bir ravinin isnadında tedlis yaparak yani mülaki olmadığı veya mülaki olduğu halde hadis rivayet etmediği şeyhten işittiği zarınım uyandıracak şekilde rivayet ettiği hadise denir.
Bir ravi bazen aynı asırda yaşamalarına rağmen bir şeyhle görüşmemiş olabilir. Aynı şekilde görüşmüş aralarında sohbet vaki olmuş; ancak ondan hadis rivayet etmemiş de olabilir. Bir de şeyhinden bir kaç hadis rivayet etmiş olması da mümkündür. İşte böyle bir ravinin aslında görüşmediği veya görüştükleri halde hadis almadığı, veyahutta hadis almış olsa bile almadığı bir hadisi ondan naklettiği vehmini uyandıracak şekilde rivayet etmesine tedlis; böyle tedlis yaparak rivayet ettiği hadise ise mudelles adı verilir. Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere mudelles, bir anlamda ravinin şeyhim gizleyerek başkasından rivayet ediyormuşcasına naklettiği hadistir.
Verilen bu tarif mudellesin istikrar bulmuş tarifidir, daha önceleri yapılan mudelles tariflerinde az da olsa farklılıklar görülür. Nitekim İbnu's'-Salâh, önce tedlîsu'l-isnad ve tedlîsu'ş-şuyuh'un tariflerini vermiş; sonra tedlisin hükmünü ve mudellisin rivayetinin kabulü meselesini ele alarak tedlîsu'ş-şuyühun hükmen daha hafif olduğunu söylemiştir. Dolayısiyle mudellesin açık bir tarifini vermemiştir. 770en-Nevevî de aşağı yukarı aynı şeyleri söylemiş ve mudellesin tarifini ele almamıştır. 771Şu hale göre gerek İbnu's-Salâh da gerekse onu ihtisar eden en-Nevevi'de mudelles tarif edilmemiş, tedlis tarifi yapılmak ve hükmü açıklanmakla yetinilmiştir.
İbn Hacer'e göre mudelles, isnadından ravinin gizli düşmesiyle meydana gelir ve ravinin kendisine hadisi rivayet

eden şahsı isimlendirmemesi yahutta kendisine hadis rivayet etmemiş olan kimseden hadis işittiği vehmini vererek rivayet ettiği hadistir. 772
İbn Hacer'in tarifi mudellesin yukarıdaki tarifine oldukça yakındır. Bu tarifteki mudelles, mursel-i hafiden az bir farkla ayrılır. Ona göre muasır olan fakat bir-birlerine mülaki olmadıkları bilinen iki kişi arasında işitme olmaksızın yapılan rivayettir. Oysa mudelles mülaki olduğu şeyhe mahsustur ve o şeyhten işitmeden rivayet edilen hadistir. 773
Mudelles hadise örnek göstermek gerekirse şu rivayetler üzerinde durulabilir:
"...Yahya şunları söylerken duydum: Hişâm b. Urve, babası (Urve İbnu'z-Zubeyr)den, Hz. A'işe'den naklederek onun şöyle dediğini anlatırdı:
Hz. Peygamber (s..a.s) iki iş arasında seçme yapmak durumunda olduğunda (günah olmadığı sürece kolay olanını seçerdi) "... "O, hiçbir şeye (ne bir kadına, ne de bir hizmetçiye) asla eliyle vurmamıştır."
Yahya diyor ki: "Hişâm b. Urve'ye hadisi (babasından) duyup duymadığını sordum. Bana:
"Babam, Hz. A'işe'nin "Hz. Peygamber (s.a.s) iki iş arasında seçme yapmak durumunda kaldığında (günah olmadığı sürece kolay olanının seçerdi)" dediğini haber verdi. Babamdan bundan başkasını duymadım. Hadisin geri kalan kısmını ondan işitmedim. O kısım ez-Zuhri'dendir" cevabını verdi." 774
Hz. Peygamber (s.a.s)'in eşsiz ahlakından iki önemli görüntüyü dile getiren bu hadiste ravi Hişâm b. Urve ilk kısmı Babası -Hz. A'işe isnadıyla nakletmiştir. Ancak bununla birlikte babasından işitmemiş olduğu diğer kısmı ondan duymuşcasına rivayet etmiştir. Yahya'nın sorması üzerine de gerçekte ez-Zuhri'den nakledilen hadisi babasından işitmişcesine rivayet ederek tedlîs yaptığını açıklamak zorunda kalmıştır.775 Şu hale göre hadisin ikinci kısmı Hişâm'ın yaptığı tedlisle mudelles hale gelmiştir.
"...Bize Ebu Avâne tahdîs etti. el-A'meş'den- İbrahim et-Teymî'den - Babasından - Ebu Zer'den Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Falanca Cehennem'dedir. Yâ Hannân, Yâ Mennân diye bağırır" buyurduğu rivayet edilmiştir.
Ebu Avâne şöyle demiştir:
"el-A'meş'e dedim ki, "Bu hadisi İbrahim Et-Teymî'den işittin mi?"
"Hayır işitmedim, diye cevap verdi, onu bana ondan naklederek Hakim b. Cubeyr tahdis etti." 776
Burada da açıkça görülmektedir ki el-A'meş Ebu Avâne'nin sorusu üzerine İbrahim et-Teymî'den rivayet etmiş görünen hadisi doğrudan değil de Hakîm b. Cubeyr vasıtasıyla ondan aldığını belirtmiştir. Onun Hakîm aracılığıyla aldığı hadisi İbrahim et-Teymî'den doğrudan almış gibi göstermesi tedlîstir. İsnadında tedlîs yapılarak rivayet edilen bu hadis ise mudelles olmuştur. Tedliste ravinin şeyhinin ismini söylememesi söz konusu olduğundan mudelles hadislerin hükmü zayıf hadislerin hükmüne tâbidir.

Mudelles Anh:

Hadis usulünde tedlis yapılarak rivayette senedden düşürülen raviyi ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır.

Mudellis:

Sözlükte deles maddesinin tef'il babından ismi fail'i olan mudellis, Hadis Usulü ilminde, rivayetin de tedlis yapan muhaddise denir. Açıklamak gerekirse bir ravi görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyhten bizzat rivayet etmişçesine hadis rivayet ederse böyle rivayet etmesine tedlis, tedlis yaparak rivayet ettiği hadisi mudelles denilmiştir. (Bk. Mudelles ve tedlis). Rivayetinde tedlis yapan raviye de müdellis adı verilir. Çoğulu mudellisûn gelir.
Tedlis üzerinde uzun boylu duran ve bu konuyu enine boyuna araştırmış bulunan İbn Hacer'il-Askalânî'ye göre müdellisler beş derecedirler. Bunlardan birinci dereceyi Yahya b. Sa'îd el Kattan gibi tedlis yapmamakla tanınan veya çok ender olarak tedlis yaptığı tesbit edilenler teşkil eder.
İkinci derece, hadis imamlarının tedlis yaptığına ihtimal verdikleri muhaddislerdir. Bunlar, güvenilir oldukları ve rivayetlerinde çok az tedlis yaptıkları için sahih hadislerini rivayette beis görmemişlerdir. Sufyânu's-Sevrî gibi. İbn Hacer'e göre Sufyân b. Uyeyne gibi sadece sikadan rivayetinde tedlis yapan müdellisler de aynı dereceye dahildir.
Üçüncü dereceyi rivayetlerinde fazlaca tedlis yapanlar oluştururlar. Hadis imamları bunların hadisleri arasında sadece sema yoluyla aldıklarını tasrih ettikleriyle ihticac ederler. Aralarında hadisleri kesinlikle reddedilenleri olduğu gibi Ebu'z-Zubeyr el-Mekkî gibi kabul edilenleri de vardır.
Dördüncü derecedekiler, zayıf veya meçhul ravilerden rivayetlerinde tedlis yapanlardır ki böyle müdellislerin sema yoluyla aldıklarını tasrih etmedikleri sürece hadisleri ile hiçbir şekilde amel edilemeyeceğine ittifak vardır. Bakiyye İbnu'l-Velîd bu derecede olan müdellislere misâldir.
Beşinci derece müdellisler tedlisle birlikte başka bir sebepten dolayı cerhedilerek zayıf ravi durumuna düşenlerdir. Böyle müdellislerin hadisleri rivayetlerinde sema açıklamış olsalar bile kendilerini zayıf bulanlar tarafından tevsik edilmedikleri takdirde merduddur. İbn Lehi'a gibi.777
İbn Hacer'in müdellisleri böylece tasnif etmesinden anlaşılıyor ki hadis ilminde yüksek dereceleri almış hadis imamlarından bile az da olsa tedlis yapanlar vardır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'e göre Sa'îd b. Ebî Arûbe, el-Hakem b. Utbe ile Hammâd b. Zeyd ve Amr b. Dinardan; Hişâm b. Urve, İsmail b. Ebî Hâlid, Ubeydullah b. Ömer, Ebu Bişr, Zeyd b. Eşlem ve Ebu'z-Zinaddan bizzat görüşüp hadis almadıkları halde tedlis yaparak rivayette bulunmuşlardır. Ali b. Haşrem'in anlattığına göre İbn Hacer'in tasnifinde ikinci derece müdellisler arasında yer alan meşhur muhaddis Sufyân b. Uyeyne bir keresinde "Kale'z-Zuhri" diyerek ondan hadis rivayet eder. Kendisine rivayet ettiği hadisi ez-Zuhri'den bizzat işitip işitmediği sorulunca işitmediğini söyler ve şunları ekler: "Haddesenî Abdurrezzâk, an Ma'mer, ani'z-Zuhri." 778Sufyân'ın bu sözleri onun sikadan rivayette de olsa, tedlis yaptığının ifadesinden başka bir şey değildir.
Hadis tarihinde tedlis yapan raviler en çok Kûfe'den çıkmıştır. Basra hadis ekolünün muhaddisleri arasında da müdellis vardır. Fakat bunlar Küfe ölçüsünde değildir. Bağdat, Hicaz, Mısır muhaddisleri içinde tedlis yapanlar fazla değildir. Şam muhaddislerinin müdellis olanları hayli fazladır.
Rivayetinde tedlis yapan müdellis, işitmediği bir hadisi rivayet ederken şeyhinden işittiğine delâlet eden Semi'tu, haddesena, ahberanâ, kale lî fulanun ve benzeri cezm sigaları kullanmaz. Kullandığı takdirde yalan ithamıyle ta'n edilir. Hadisi de tedlîs yaptığından dolayı değil, bu yalanla itham edilmesi yüzünden terkedilir. Bu itibarla müdellisler isnadlarında cezm ifadeleri değil, Kale, an fulânin gibi işitilmeden rivayete delâlet eden eda lafızları kullanmışlardır.
Müdellisin hadisinin kabul edilip edilmemesi konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Fakihlerden bir grup

ile hadiscilere göre müdellisin rivayeti makbul değildir. Sebebi, müdellisin rivayetinde tedlîs yapmakla isnadında en azından bir ravi ismini zikretmemiş olmasıdır. Halbuki ismi zikredilmeyen ravi sika olmayabilir. Bununla birlikte bazı alimler müdellisleri yalancı raviler derecesinde görmemiş; bunun sonucu olarak tedlisi, ravinin adaletini zedeleyecek bir kusur olarak telakki etmeyip hadislerinin kabul edilmesine kail olmuşlardır. Diğer bazı alimlere göre müdellis, eğer hiç mülaki olmadığı kimseden rivayetinde tedlis yapan ve bunu adet haline getirirse ondan hadis alınmaz. Fakat tedlisi mülaki olduğu ve hadislerini işittiği şeyhten yaparsa o şeyhin sika olması şarüyle makbuldür.
el-Hatîbu'1-Bağdâdînin bu konuda itimada şayan gördüğü bir görüş de müdellisin hadisinin kabul edilmemesi yönündendir. Bununla beraber eğer müdellis haberini vehmi giderecek lafızla rivayet edecek olursa o haber ancak o zaman kabul edilir. 779
İbn Haceri'l-Askalânî de bu görüşe katılır ve "Tedlis yaptığı sabit olan müdellisin hükmü sahih olan görüşe nazaran adil olduğu takdirde hadislerinden isnadında tahdisi belirtecek lafızlar kullandıkları kabul edilir" der.780
Yukarıda müdellislerin derecelerini açıklarken umumiyetle sema yoluyla aldıklarını tasrih ettikleri ile sikadan tedlis yaparak rivayet ettikleri hadislerin makbul, semaini tasrih etmedikleri ile zayıf veya meçhul ravilerden tedlis yaparak rivayet ettiklerinin ise merdud olduğunu söylemiştir ki bu İbn Hacer'in görüşü olduğu kadar hadis alimlerinin görüşünün aşağı yukarı özetidir.

Mudevven:

"Toplanmış, tedvin edilmiş" manasına ismi mef'uldür. Hadis usulünde çeşitli konulardaki hadislerin yazılı olduğu kitaplara denir. Çoğulu mudevvenât gelir.
Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında hadisler daha çok ezberden rivayet edilmiştir. Onun ebedi aleme göç edişinden sonra sahabîlerin birer birer vefat etmesi ve fetihler sonucu İslâm ülkesine katılan yerlere göç etmesi karşısında hadisleri toplama faaliyeti başlamıştır. 781
İkinci hicri asır başlarından itibaren hadisler bir yandan ezberlenerek rivayet edilirken öte yandan yazılmaya başlanmıştır. Bu faaliyetlerin sonunda sahife, kitap gibi hadis müdevvenatı ortaya çıkmıştır. Kitaplar, sahife denilen küçük çaptaki yazılı hadis metinlerinden sonradır. Kitap çapında ilk hadis müdevvenatı Ma'mer b. Raşid'in el-Câmi'i, Abdurrezzak b. Hemmam'ın Musannefi ve İmam-Malik'in el-Muvatta'ıdır. Bu iki müdevven musannef veya cami denilen ilk tertipli eserlerdir. Belli konulardaki hadisleri aynı bölümlerde bir araya getirirler. Hadislerin yanısıra sahabî ve tâbi'î kavillerini de ihtiva ederler. En önemlisi daha sonraki müdevvenata esas teşkil etmişlerdir.
Üçüncü hicri asnn başlarına gelindiğinde tedvin faaliyeti hızlanmış ve hadisler çeşitli metodlarla ayrılarak yeni müdevvenat ortaya çıkmıştır.

Mudevvenât:

Bk. Müdevven.

Mûdih:

Sözlükte aşikar olmak, aydınlanmak, vuzuha kavuşmak anlamına gelen "vadaha" fiilinin ifal babından ismi faildir. Kelime olarak açıklayan, vuzuha kavuşturan, aydınlığa çıkaran demektir.
Hadis usulünde ravinin bilinmemesinden ibaret cehalete yol açan; aynı raviye ait değişik isim, künye, lakab veya nisbeleri açıklamak, bu konuda düşülen hataları izah etmek üzere kaleme alınan eserlere denir. 782
Bir ravinin ismi, künyesi, lakabı, sıfatı. nisbesi, bazen birkaç tane olur. Ravi bunların biri veya birkaçıyla tanınır. Böyle iken bir kaç künye veya lakabı olan raviden hadis rivayet edenler herhangi bir sebeple onun bilinen ve meşhur olan sıfatını bırakır ve meşhur olmayan sıfatlarıyla anarlarsa, işitenler onu bilinmeyen bir başka ravi zannederler. Bu yüzden o ravinin hali meçhul kalır. Mesela Muhammed İbnu's-Sâ'ib el-Kelbî'yi bazıları dedesine nisbet ederek Muhammed b. Bişr, bazıları ise Hammâd İbnu's-Sa'ib ismiyle zikretmişlerdir. Bunun gibi onu Ebu'n-Nadr, Ebu Sa'îd, Ebu Hişâm gibi değişik künyelerle ananlar da vardır. Böyle değişik isim ve künyelerle anılan el-Kelbî'nin rivayet ettiği hadis bir iken bilmeyenler ravilerini değişik kişiler zannetmişler; bunun sonucu olarak da ihtilaflara düşmüşlerdir.
İşte ravilerin değişik isim, lakab, künye, sıfat, nisbe gibi kimliklerini tesbite yarayan hususları bir arada toplayıp hangi ravinin hangi değişik isim künye ve lakabla veyahut sıfatla meşhur olduğunun, bunun yanısıra müşterek bir sıfatla meşhur olan ravileri konu alan ve bu konuda yapılan yanlışları anlatan eserlere müdih tabir edilmiştir.
Mûdih kitapların en meşhurları Abdulğani b. Sa'îd el-Mısrî'nin el-Mutelif ve'1-Muhtelif fi Muştebihi Esmâ'i'r-Ricâl isimli eseri ile Ebu Abdillah Muhammed b. Ali es-Sûrî'nin kitabı, nihayet el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin Mûdihu Evhâmi'l-Cem'i ve't-Tefrikidir. el Hatibin eseri bunların en ükemmeli sayılır.
Mûdih kitapların, değişik isim, künye ve lakabla ya da nisbelerle zikredilen aynı şahsı ayrı kişiler zannetmek hatasından hadiscileri kurtarmak gibi büyük bir faydası vardır. Bu kitaplar ravinin kim olduğuna açıklık getirdiğinden zayıf ravinin sika olduğuna veya aksine sika raviye zayıf deme kabilinden yanlışlıkların da önüne geçer. Şeyhini bilinen lakab ve künyesi ile anmayıp değişik lakab veya künye ile anarak tedlis yapanlarla herhangi bir maksatla celi veya hafi irsal yapanları da açığa çıkarır. 783

Mudrec:

Sözlükte dürmek, bükmek, bir şeyi bir şeye eklemek, bir nesneyi başka bir nesneye katmak ve sokmak manalarına idracdan ismi mefuldür. Terim olarak isnadında veya metninde idrac yapılarak, bir diğer ifadeyle senedine veya metnine ravilerinden biri tarafından aslında olmayan ve rivayet edenlerin hadisin aslında olduğunu zannettikleri bir veya birkaç kelime ya da cümle eklenerek rivayet edilen hadislere denir.
İdrac başlığı altında ayrıca görüldüğü gibi, bir hadisin ravilerinden biri onun senedine veya metnine herhangi bir maksatla ilave yapar. Hadisi o raviden rivayet edenler o ilaveyi Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait sanarak rivayet ederler. Böylece hadisin gerek isnadına gerekse metnine ilave yapılmış ve o ilave ile rivayet edilmiş olur ki böyle hadise mudrec adı verilir.
Bu tarif ve açıklamadan da anlaşılacağı gibi idrac, hadisin senedinde veya metninde olur. Bu duruma göre

mudrec, müdrecu'l-isnad ve müdrecu'1-metn olmak üzere iki kısma ayrılır.
Mudrecul-isnad, isnadında yapılan ilaveden dolayı müdrec olan hadistir. İsnadda idrac, daha ziyade isnadda herhangi bir açıklama yapmak maksadiyle veya ravinin yanılmasıyla meydana gelir. Bununla birlikte ravinin değişik isnadlarla bir hadis işitmesi, bir başka ravinin ondan rivayet ederken o hadisin değişik isnadlarını zikretmeksizin bütün isnadlarını birleştirerek, daha doğrusu birbirine karıştırarak rivayet etmesiyle de meydana gelir. Bunun gibi ravinin iki ayrı senedle iki ayn hadis rivayet etmesi halinde ondan rivayette bulunan birinin o iki hadisi ayrı ayrı isnadlarıyla değil bir tanesinin isnadıyla rivayet etmesiyle de hadis mudrecu'l-İsnad olur.
Saîd b. Ebi Meryem'in şu iki hadisi rivayeti bu konuda güzel bir misal teşkil eder.
"... Enes b. Malik'ten Hz. Peygamber (s.a.s)'in, "Birbirinize buğzetmeyin, birbirinize hased etmeyin. Birbirinizden sırt çevirip uzaklaşmayın. Ey Allah'ın kullan, kardeş olun" buyurduğu rivayet edilmiştir."
"... Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) "Zandan kaçının; çünkü zan sözlerin yalanı en çok olanıdır. Birbirinize hased etmeyin. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Birbirinizin özel hayatı üstüne düşmeyin. Birbirinizle sürtüşmeyin. Birbirinize hased etmeyin. Birbirine buğzetmeyin ve birbirinize sırt çevirip uzaklaşmayın." 784buyurmuştur."
Bu iki ayrı hadisi said b. Ebî Meryem tek isnadla ve şöyle rivayet etmiştir.
İki hadis karşıllaştırıldığı zaman görülür ki ikisi de isnadla rivayet edilmekle kalmamış, ikinci hadisin ve lâ tenâfesû fıkrası birinciye eklenmiştir. 785
Bazı alimlere göre şeyhin senedini söyleyip durması anında yaptığı açıklama veya söylediği sözün senedde idrac sayılacağından böyle hadisler mudrecu'l-isnad sayılır. Bunun misali idrac maddesinde verilmiştir. Oraya bakılabilir.
Mudrecu'1-metn ise, adından da anlaşılacağı gibi, metninde idrac yapılarak rivayet edilen hadise denir. Bir başka deyişle hadisin isnadına değil metnine bazı şeyler eklemek ve bu eklenen şeylerin hadisin asıl metninde olmadığını açıklamamak suretiyle rivayet edilen hadislere mudrecu'1-metn adı verilir. Hadis metnine aslında bulunmayan ilaveler yapan ravi bir anlamda sika ravilerinin rivayetlerine aykırı rivayette bulunmuş demektir. Hadisin metnine yapılan ilave bazan metnin başında, bazan ortasında, bazan da sonunda bulunur. Mevkuf gibi sahabî sözünün yahut maktu denilen tâbi'î sözünün, yahutta daha sonraki nesillerden birinin sözünün, hiçbir ayırım yapılmaksızın Hz. Peygamber'in merfu sözüne eklenmesi dolayısıyla, idracm daha çok hadis metninin sonunda yapıldığı görülür. Metnin başında yapılan idrac ise ortasında yapılana nisbetle daha çoktur; Çünkü ravi çok kere bir söz söyler, bu sözüne kuvvet kazandırmak için Hz. Peygamber'in hadisini delil getirir; fakat kendi sözüyle sözüne delil olarak ileri sürdüğü hadisin arasını ayırmaz. Böylece kendi sözünün de hadis metninden olduğu zannını uyandırır. Ebu Hureyre'nin bir sözüyle birlikte rivayet edilen şu hadis buna güzel bir örnektir.
"Abdesti güzelce alınız... O topukların Cehennemde vay haline."786
Bu hadisin ilk kısmı abdest alırken itina edilmesini tavsiye etmektedir ve Ebu Hureyre'ye ait bir sözdür. Ebu Hureyre yukarıda söylediğimiz gibi abdestin dikkatli alınması gereğine işaret etmiş ve arkasından sözünü kuvvetlendirmek için Hz. Peygamber'in bir hadisini getirmiştir. Buna göre hadisin ilk kısmı mevkuf, ikinci kısmı ise merfu yani Hz. Peygambere ait bir sözdür. Bununla birlikte bu hadisi el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin ravilerinden birisi aralannı ayırmadan her ikisi de Hz. Peygamber'e ait sözmüş gibi rivayet etmiştir.
Metin ortasındaki idraca misal olarak ilk vahyin gelişini anlatan Hz. Aişe'den rivayet edilen hadisi örnek gösterilebilir. Bu hadisin bir bölümü şöyledir:
"... Sonra ona (Hz. Peygamber'e) yalnız kalmak hoş gelmeye başladı. Artık Hira mağarasında yalnız kalır; bir kaç gün tahannüs ederdi. Tahannüs ibadet demektir..." 787
Hadisteki "ve huva't-te'abbudu" sözleri ravilerinden İbn Şihabi'z-Zuhrî'nin idracıdır. "fe-yetehannesu" kelimelerinin manasını açıklamak için söylenmiştir. Bu durumu bilmeyen onları hadisin asıl metnine ait lafızlar zanneder.
Son olarak metnin sonundaki idraca şu iki rivayeti örnek gösterebiliriz.
"Abdullah (b. Mes'ud)'dan şunları söylediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.s) "Allah'a şirk koşarak ölenler Cehennem'e girerler" buyurdu. (Ben de derim ki) "Allah'a şirk koşmadan ölenlerse Cennet'e giderler."788
Bu hadisin ilk kısmı da Hz. Peygamber'e ait merfu bir hadistir. İkinci kısmı ise Abdullah b. Mes'ud'un sözüdür ve mevkuftur. Hadisin, bazı rivayetlerindeki "ben de derim ki" lafzını dikkate almadan rivayet edenler, her ikisini de Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet etmişlerdir.
Daha çok "teşehhüd hadisi" ismiyle meşhur olan bir hadisin aynı zamanda müselsel hadise de örnek teşkil eden Ebu Davud'daki şekli şöyledir.
"...Kasım b. Muhaymire'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Alkame elimi tuttu ve bana İbn Mes'udun elini tutarak Hz. Peygamber'in kendisine ellerini tutarak namazda teşehhüdü öğretmiş olduğu rivayetini talıdis etti ve el-A'meş'in hadisinde geçen duanın tıpkısını zikretti. "Bunu söylediğin yahut yaptığın vakit namazını kılmış olursun. Artık oturmak istersen oturur, kalkmak istersen kalkarsın." 789
Bu hadisin, Hz. Peygamber'in İbn Mes'ud'un elini tutarak ona namazda otururken okunan "et-tahiyyâtu" duasını öğrettiğini bildiren kısmı merfudur. Hadiste "el-A'meş'in hadisine geçen duanın tıpkısını zikretti" tabiri onun rivayetindeki şekli tekrar etmemek için söylenmediğini gösterir. Bu kısım bu gün için ilk ve son kadelerde okunan duanın aynısıdır. Halbuki hadisin "bunu söylediğinde namazını kılmış olursun. Artık istersen otururşun, istersen kalkarsın" kısmı Abdullah b. Mes'ud'un kendi sözüdür. Senedinde ismi geçen Zuheyr b. Mu'aviye ile hadisi ondan rivayette bulunan bazı kimseler tarafından merfû hadise eklenerek rivayet edilmiştir.
Bir hadisin müdrec olduğu çeşitli şekillerde belli olur. Bu konuya idrac başlığı altında yer verilmiştir. Burada tekrar edilmesine gerek yoktur. Müdrecin hükmü ise idracın hükmüne tabidir.
Müdrec hadisler konusunda el-Hatîbu'l-Bağdâdî tarafından el-Faslu li'1-Vasli'l-Mudrec fi'n-Nakl isimli bir kitap kaleme alınmıştır. İbn Hacer bu kitabı kısaltmış, iki misli ilaveler yaparak yeni ve müdrec konusunda kaynak sayılan bir eser haline getirmiştir. Eserine Takrîbu'l-Menhec bi-Tertîbi'l-Mudrec admı vermiştir. es-Suyutî'nin de aynı konuda el-Mudrec ile'1-Derc isimli kısa bir risalesi vardır.

Mudrecu'l-İsnad:

Bk. Mudrec.

Mudrecu'l-Metn:

Bk. Mudrec.

Mudric:

Sözlükte bir şeyi bir şeye eklemek, bir nesneyi bir başkasına katmak manalarına "idrac"dan ism-i faildir. Hadisin isnadına veya metnine aslından olmayan sözler katarak idrac yapan ravi manasına kullanılır.
İdrac başlığı altında da açıklandığı gibi ravi kendisine göre bir sebeple rivayet ettiği hadisin isnadına veya metnine bazen hadisin aslından olmayan söz veya sözler ekler. Herhangi bir maksatla hadisin sened veya metnine aslından olmayan sözler katarak mudric denilen raviden hadisi rivayet edenler sanırlar ki ravi tarafından hadise eklenmiş olan sözler hadisin isnadını veya metnini teşkil eden lafızlar arasındadır. Bir başka deyişle isnadına veya hadisin ilk kaynağına ait sözlerdir. Dolayısıyle hadisi mudric tarafından eklenmiş sözlerle rivayet ederler. Böyle hadislerle müdrec adı verilir.
Örnek vermek gerekirse Hz. Peygamber (s.a.s)'e ilk vahyin gelişine dair Hz. Aişe hadisindeki "ve huve't-te'abbudu" cümlesi metindeki "fe-yetehannesu" cümlesinde (Bk. Müdrec), söz konusu edilen tehannus tabirinin manasını açıklamak üzere İbn Şihab ez-Zuhri tarafından eklenmiştir. 790Bu duruma göre İbn Şihab mudrictir. Mudricin hadisin gerek isnadına gerek metnine kendiliğinden sözler ilave etmesine yol açan sebepler için idrac maddesine bakılabilir.

Mu'en'en:

Bk. Muennen.

Mu'ennen:

Mu'en'en ile birlikte sözlük manası bakımından "enne" edatı taşıyan "enneli" denilebilecek bir anlama sahipdir. Her ikiside hadis terimi olarak, ravinin isnadında, "Mâlik ani'z-Zuhri enne Saîde'bne'l-Museyyeb kale" misalinde olduğu gibi "enne fulanen kale" diyerek rivayet ettiği hadise denir.
Bir ravinin isnadında "enne" edatını kullanarak rivayette bulunması halinde şeyhi ile mülakatı sabitse bu edatın "an" gibi isnadda ittisale delalet edip etmeyeceği konusunda hadis alimleri arasında ihtilaf vardır. İmam Malik'e göre bir ravinin isnadında "an fulânin" demesi ile "enne fulanen" demesi arasında herhangi bir fark yoktur. Şu şartla ki şeyhinden "enne" ile rivayette bulunan ravinin ona mülaki olması ve tedlis yapmayan biri olarak tanınması gerekir. İbn Abdilber de alimlerin büyük çoğunluğunun "an" ile "enne" arasında bir fark görmediklerini nakletmişür. 791
İbn Abdilberr'e göre isnatta ittisale hükmetmek için rivayette kullanılan harflere ve lafızlara itibar edilmez. İttisal ancak mülakat, mücâlese, semâ ve müşahede iledir. Alimler, sahabîye kadar ulaşan muttasıl isnadın "an, enne, kale, semi'tu" lafızlarından hangisiyle gelirse gelsin muttasıl olduğu hususunda birleştikleri için sema'ın tebeyyün etmesinin şart koşulması anlamsızdır. 792
Şu hale göre alimlerin çoğu "enne" ile varid olan isnadın muttasıl sayılacağına kaildirler. Ancak anlaşıldığına göre bu görüşte olan alimler semâ'ın subutu olmasa bile mülakat ve ravinin tedlisden beri olmasını esas almışlardır. İsnadı teşkil eden ravilerin birbirlerinden semâ'ı sahih olunca inkıta açığa çıkmadığı sürece hangi lafızla varid olursa olsun isnad, ittisale hamledilir. 793
Öte yandan Ahmed b. Hanbel ile bazı âlimler "enne" harfinin "an" gibi olmadığı görüşündedirler. Onlara göre "enne" ittisale delalet etmez. Dolayısyle isnadında enne bulunan bir hadis muttasıl olarak rivayet edilmemiş demektir ve munkatı'dır. Şu var ki "enne" ittisale delalet etmezse de aynı hadisin başka tarîktan rivayetinde sema açığa çıkarsa ittisal ile hükmedilir.
İbnu's-Salâh İbn Abdilber'den naklen Ebu Bekri'l-Berdîcî'nin de bu görüşte olduğunu kaydettikten sonra Yakûb b. Ebî Şeybe'nin müsnedinde ayırıma delâlet eden bir misal gördüğünü söyler ve şöyle der:
Yakub b. Ebî Şeybe Ebu'z-Zübeyr'den, İbnul-Hanefiyye-Ammâr isnadiyle Ammar'ın şu hadisini zikreder:
"(Bir gün) Hz. Peygamber (s.a.s) namaz kılarken yanına vardım. Selam verdim. Bana selamımı iade etti. "Yakub bu haberi müsned ve mevsul kılmıştır. Oysa bir başka yerde aynı hadisin Kays b. Sa'd rivayetini Atâ b. Ebî Rabah an İbni'l-Hanefiyye isnadiyle Ammâr'dan şöyle rivayet eder:
"Ammar Hz. Peygamber (s.a.s)'in namaz kılarken yanına vardı." Yakub b. Ebî Şeybe bu rivayeti mürsel olarak nakletmiştir; zira "enne Ammaren merre..." diye fiilî olarak nakletmiş "an Ammarin" dememiştir."794
İbnu's-Salâh'ın bu misali "enne" nin "an" gibi ittisale delalet etmediği görüşünde olanları destekler gibi görünürse de el-Irâkî tarafından eleştirilmiştir. Âlimimiz şöyle der: "Musannif İbnu's-Salâh'ın "an" ile "enne" arasında fark olduğuna dair Ahmed b. Hanbel ve Yakub b. Ebî Şeybe'den naklettikleri, iksinin de sözlerinden anlaşıldığı gibi değildir. Aslında ne Ahmed b. Hanbel ne de Yakub b. Ebî Şeybe "an" ile "enne" arasını ayırmış değillerdir. Bunun bir başka manası vardır. O mana da şudur: Yakub b. Ebi Şeybe "enne" ile varid olan hadisi mürsel olarak nakletmiştir. O rivayetinin mürsel addedilmesi İbnu'l-Hanefiyye'nin kıssanın hikayesini Ammar'a nisbet etmeyişi yüzündendir. Yoksa İbnu'l-Hanefiyye "inne Ammâren Kale merartu bi'n-Nebiyyi (s.a.s)" diyerek kıssayı nakletseydi rivayet mürsel olmazdı. Hadisin mürsel kılınışının bir sebebi de İbnu'l-Hanefiyye'nin rivayet şeklidir. Şöyle ki, İbnu'l-Hanefiyye Ammâr'ın Hz. Peygamber'in yanına uğradığını görmemiştir. Öyle iken hadisi "enne Ammâren merre" lafzı ile nakletmiştir. Böyle yapmakla o, görmediği bir olayı anlatan kişi durumundadır. Böylece kıssayı nakli bu yüzden mürsel olmuştur. Bu açıktır ve İbnu'l-Hanefiyye'nin "inne Ammâren merra bi'n-Nebiyyi" demesi ile "enne'n-Nebiyye (s.a.s) merra bihi Ammar" demesi arasında fark yoktur; çünkü iki halde de rivayetin mürsel olacağında ittifak vardır. Öte yandan İbnu'l-Hanefiyye hadisi "an Ammar kale merartu..." veya "enne ammâren kale merartu.." diyerek nakletmiş olsaydı durum aksine olurdu; zira her iki ibare de Ammar'a isnad edilmiş olduklarından muttasıldırlar." 795
el-Irakî'nin anlattıklarına bakılırsa Yakub b. Ebî Şeybe'nin zikrettiği hadis "enne" ile nakledildiği için değil; isnadında olayın kritiğine göre inkıta olduğu için mürseldir; zira "bir ravi bir kıssa veya olay rivayet ettiği zaman bakılır: Eğer Hz. Peygamberle bazı sahabeler arasında geçen bir olayı anlatıyorsa ve o olayın zamanına yetişmiş bir sahabî ise olaya şahit olduğunu bilmesek dahi rivayetinin ittisaline; eğer olayın geçtiği zamana yetişmediğini biliyorsak o takdirde de sahabî mürsel'i olduğuna hükmederiz. Şayet bu ravi tabiî ise o zaman da munkatı olduğuna hükmedilir. Eğer tabiî Sahabî den kendi yetiştiği zamana dair bir kıssa naklediyorsa muttasıldır. Aynı şekilde tabiî vaki olduğu zamana yetişmediği bir olayı sahabîye İsnad ile rivayet ediyorsa bu da muttasıldır." 796
Yine İbnu's-Salâh'in kaydettiğine göre el-Hatîbu'l-Bağdadî, Ahmed b. Hanbel'in "an" ile "enne" arasında fark

olduğu görüşüne şu iki hadisi misal vermiştir:
"Hz. Ömer'den, Hz. Peygamber'e "bizden biri cunub olarak uyuyabilir mi?" diye sormuş..." 797
İbnu's-Salâh bu iki hadisden birincisinin görünüşe göre Hz. Ömer'in İkincisinin ise İbn Ömer'in müsnedi olduğunu söyleyerek "enne" ile "an" arasında fark olduğu görüşünde olanlara katılmadığı intibaını uyandırmaktadır.
Son olarak şunu da söylemek gerekir ki es-Suyûtî'nin belirttiğine göre daha sonraki devirlerde şark alimleri "enne" yi icazet yoluyla alman hadislerin rivayetinde çok kullanmışlardır. Mağrib alimleri ise "an" ve "enne" lafızlarının ikisini de sema ve icazette birlikte kullanmışlardır. 798

Mufîd:

Çıkar ve menfaat anlamını veren "fâ'ide" kelimesinin kök fiilinden alınma bir kelimedir. Hadis Usulü ilminde hadiscilerin lakablarından birine denilmiştir. Muhaddis üzerinde bir mertebeye delâlet eder. Üçüncü hicrî asırda bazı hadiscilerce kullanılmaya başlanmıştır. Ancak sonraları diğer bazı lakablann ortaya çıkışı ile fazlaca kullanılan bir lakab olmaktan çıkmıştır. 799
Manası açıklanırken söylenenlere bakılırsa el-Mufîd muhaddisin bütün şartlarını kendisinde toplamış olan hadis alimidir. (Bk. Muhaddis). Daha çok hafız derecesine yükselmiş bir alimin hadis meclislerinde hazır olan talebelere işitmediklerini ulaştırmak, anlamadıkları yerleri anlatmak suretiyle faydalı olan kişidir. Bu da onun âlî ve nazil, bedel, musâfaha, muvâkat ve ilel konularında yeterli bilgi sahibi olmasiyle mümkün olur.
Kaynaklarda el-Mufîd lakabiyle anılan hadiscilere misal olarak, Muhammed b. Ya'kûb; İbrahim b. Evreme; Abdullah b. Muhammed b. Naciye; Ca'fer b. Muhammed en-Nîsâbûrî (Ca'ferek); Ahmed b. Amr b. Câbir et-Tahnân; Hafs b. Umer el-Erdebîlî; Muhammed b. Ya'kûb b. Yûsuf el-Ma'kılî (el-Esam); Muhammed b. Abdullah eş-Şâfi'î (el-Bezzâr); Umer b. Ca'fer b. Abdullah el-Verrâk ve Şehrdâr b. Şîreveyh ed-Deylemî gibi isimler verilmiştir. 800
Bunlardan Muhammed b. Ya'kûb yalancılıkla itham edilmiş bir ravidir. Şehrdâr b. Şîreveyh ise orta derecede bir hadiscidir. Diğerleri de Hadis ilimlerinde yüksek derecelere çıkabilmiş değillerdir. Buna göre denilebilir ki el-Mufîd, bazılarınca daha ziyade Hadis ilminde yükselmiş alimlere yardımcı olan kişilere verilmiş bir lakabdır. Bunun yanında bütün hadiscilerin üzerinde birleşerek kullandıkları bir lakab değildir.

Müfredat:

Ferd, yalnız, tek manasına mufredin çoğuludur. Hadis usulünde müfredat, rical ilmiyle ilgili olarak tek isim, tek künye veya tek lakabla bilinen başta sahabe ve tabiîler olmak üzere hadis ravileri ve hadis ilminin çeşitli dallarıyla meşgul olmuş alimlere denir.
Hadis ilminin en faydalı bölümlerinden biri olan Tarîhu'r-Ruvât veya Rical ilmi, kısaca, hangi mertebede olursa olsun, hadis ravilerini konu olarak alır ve onların rivayetlerine güvenilir kimseler olup olmadıklarını açığa çıkarır. Hadis ricalinden bahseden kaynak eserlerden umûmiyetle önce ismi müşterek denilen ve Ahmed, Muhammed, Abdullah gibi çok kullanılan isimlerden biri olan raviler zikredilir. Bundan sonra müfredat denilen ayrı bir bölümde isim, künye ve lakabı tek veya ender rastlanan bir kelime olan raviler sıralanır.
Müfredat, verilen bilgiden de anlaşılacağı gibi, isimlerde, künyelerde ve lakablarda olur.
1. İsimlerde müfredata şu misaller verilmiştir:
a) Sahabeden: Ecmed b. Ucyân: Babasının ismi Uceyyân olarak da zikredilmiştir.
Cubeyb İbnu'l-Hâris: Bazıları noktalı ha ile Hubeyb, bazıları da Cubeyr olarak zikretmişlerdir.
Şekel b. Humeyd: Abslıdır. Benû Huzeyfe heyetiyle Hz. Peygamber (s.a.s)'in huzuruna gelmiştir. Kufe'de yerleşmiştir. Sünen sahipleri hadisini rivayet etmişlerdir.
Sudeyyu'bnu Aclân, Ebu Umâme el-Bahilî; Sender; Sunâbih İbnu'l-A'ser; Kelede b. Hanbel; Vâbisatu'bnu Ma'bed; Nubeyşetu'1-Hayr; Ebu Reyhâne Şemğun; Hubeyb b. Muğfil, Lubey b. Lebâ.
b) Sahabeden başka kimselerden: Evsât b. Amr (tabiî); Tedûm (veya Yedüm); Cilan b. Ferve; Ebu'l-Celed; Duceyn; Zirr b. Hubeys; Su'ayr İbnu'1-Hıms, Vurdân; Mustemir b. er-Reyyân; Azvân b. Yezid er-Razî; Nevf el-Bikâlî, Durayb b. Nukayr b. Sumeyr.
2. Künyelerde müfredata da usul kaynaklarında şu isimlerin verildiği görülür.
Ebu'l-Ubeydeyn. İsmi Muaviye b. Sebre'dir.
Ebu'l-Mudille. İsmi belli değildir. Sadece Ebu Nuaym, isminin Ubeydullah b. Abdillah olduğunu söylemiştir.
Ebu Murâye: İsmi Abdullah b. Amrdir. Ebu Mu'ayd: İsmi Hafs b. Gaylandır.
3. Lakablarda müfredata ise şu lakablar örnek gösterilmiştir:
Sefine: Hz. Peygamber (s.a.s)'in azadlı kölesidir. İsminin Mihrân olduğu söylenmişse de başka isimler ileri sürenler olmuştur. Bu lakabla anılmasına gazalardan arkadaşları için fazlaca eşya taşıdığından Hz. Peygamberin "Sen bir sefine (gemi) sin" demesi sebep olmuştur. Allah Resulünün bu iltifatı üzerine lakabı meşhur olmuş, adı unutulmuştur.
Mindel: (Mendel) olarak da kaydedilmiştir. İsmi Amr'dır.
Suhnûn (veya Sahnûn): İsmi Abdus-selâm b. Saiddir.
Mutayyen: Ebu Ca'feri'l-Hadramî'nin meşhur lakabıdır.
Muşkdane: Bu da Abdullah b. Amr b. Ebân'ın lakabıdır. 801İbnu's-Salah'ın kaydettiğine göre Ebu Ca'fer'e Mutayyen (çamura bulanmış); Abdullah'a muşkdane (misk damlası veya misk kabı) lakablannı veren Buhârî şeyhi Ebu Nu'aym el-Fadl b. Dukeyn dir. 802es-Suyütî de telkib sebeplerini şöyle nakleder: Ebu Cafer çocukken arkadaşlarıyla çamurlar içinde oynar üstü başı çamur içinde kalırmış. Hatta arkadaşları yüzüne gözüne çamur sürerlermiş. Bir gün Ebu Nu'aym onu çamurlara bölenmiş durumda görünce "Ya Mutayyen demiş; hadis meclisine niçin gelmiyorsun (da böyle çamur içinde oynuyorsun)?"
Abdullah b. Amr ise hadis meclisine gelirken giyinir kuşanır ağır kokular sürünürmüş. 803Anlaşılan Ebu Nu'aym onu parfüm kabına benzeterek iltifatta bulunmuş olmalıdır.
es-Suyûtî bu üç müfredata bir de tek nisbetle (veya nesebinden bir kişi) bilinenlerin eklenmesi gerektiğini söylerse de misal vermez. 804
Tek isim, tek künye veya lakabla bilinen raviler konusunda Ahmed b. Hârûn el-Berdicî'nin el-Esmâ'ul-Mufrede isimli önemli bir eseri vardır. Ancak el-Berdicî'nin bu eserine bir çok alim i'tirazlarda bulunmuş, ilaveler yapmıştır. Bu itirazlardan biri, onun müfredattan saydığı pek çok isim, künye veya lakapla iki hatta üç kişinin hatta daha fazla şahsın bilindiği noktasındandır. İsimde müfred olarak zikrettiklerinin bir kısmının lakaba

müfred olduğu da aynı şekilde el-Berdîcî'ye yapılan itirazlardandır. Söz gelişi onun verdiği müfredattan el-Eclanu'1-Kindî isimde müfred değil, lakabda müfreddir. İsmi Yahya'dır. Yahya isimli ravi ise pek çoktur. Suğdi b. Sinan da Berdîcî'nin eserinde isim müfredatı arasında zikredilmiştir. Oysa suğdi lakabdır. İsmi Ömer'dir.805

Muhaddis:

Tahdis den ismi fail olan muhaddis genel olarak hadis rivayet eden kimse manasına gelir. Bu manada ravinin müteradifi olarak kullanılır.
Muhaddisin tarifinde İslâm alimleri değişik ölçüler gozönüne almışlardır. Kimine göre muhaddis yukarıda anıldığı gibi ravi ile eş anlamlıdır. Buna göre her hadis rivayet eden ravi muhaddis sayılır. Ne var ki bu tarif eksiktir. Aslında ravi ile muhaddis arasında umum husus münasebeti vardır. Her muhaddis ravidir, ancak her ravi muhaddis değildir. Ravi, hadisleri isnadıyla rivayet eden kimse olduğu halde muhaddis onları rivayet etmekle kalmayıp garib lafızlarını, değişik vecihlerini, ravilerini ve diğer hususları iyi bilen kimsedir. Bu itibarla muhaddisin raviden üstün olduğunda şüphe yoktur.
Diğer taraftan hadis alimlerine göre muhaddis, senedleri ezberlemekle birlikte, isnadlan teşkil eden ravilerin ne dereceye kadar adaletli veya mecruh olduklarını bilen kimsedir. Fakihlere göre ise muhaddis sadece hadis işitmekle kalmayıp senetleri ezberleyen, ravilerin adalet veya cerh drumlanm bilen alime denir. İbn Adî, hadis ezberlemeyeni muhaddis saymaz. 806
Bazı alimler hadis alimlerini ezberledikleri hadis sayısına göre dercelendirerek yirmibin hadisi metinleriyle ve senetleriyle ezberlermiş, senetleri oluşturan ravilerin tercümelerini, cerh ve ta'dil noktasından hallerini bellemiş kimseye muhaddis denileceğini söylemişlerdir. Kabul etmek gerekir ki, bir kimsenin ne kadar hadis bildiğini kestirmek çok güçtür. Bu bakımdan bu tarif muhaddis sayılan bir hadiscinin aşağı yukarı ne kadar hadis bildiğine dair bir fikir verirse de tarif için kesin bir ölçü niteliğinde değildir.
es-Suyûtî'ye göre gerçek manada muhaddis, hadislerin isnadlarını, illetlerini, âlî ve nazil olanlarını, senedleri teşkil eden ravilerin isimlerini bilmekle beraber el-Kutubu's-Sitteyi, Ahmed b. Hanbel'in müsnedini, Beyhaki'nin sünenini, et-Taberani'nin mu'cemlerini öğrenmiş, bilgisine bin kadar cüz eklemiş kimsedir. Muhaddisin asgari ölçüsü budur. 807
Şu hale göre alimlerin muhaddis tarifleri az da olsa birbirinden farklıdır. Ne var ki bu tariflerin özünü, bir kimseye muhaddis denilebilmesi için, en azından onun hadis kaynaklarını bilmesi, hadislerin senedlerini teşkil eden ravileri tanıması, herbirinin adalet veya cerh durumları hakkında malumat sahibi olması gerektiği oluşturmaktadır. Buna bir de hadislerin sahihlerini, sahih olmayanlarından ayıracak yeteneğe sahip olmayı eklersek muhaddis denen alimlerin niteliği özlü hiçimde ortaya çıkmış olur. Muhaddisin vazifesi rivayet ettiği haberleri kendisinden sonrakilere değiştirmeden nakletmektir. Bunun için birtakım yeteneklere sahip olması gerekir.

Muhadram:

"Hadrame" dört harfli basit fiilinden ismi mef'ul olan muhadram sözlükte sünnet olmamış adam, acı mı tatlı mı olduğu bilinmeyen su, babası beyaz olduğu halde kendisi siyah çocuk, nesebi karışık insan, erkek davar eti mi yoksa dişi davar eti mi olduğu bilinmeyen et ve tadsız yemek manalarına gelir. 808Bu manaların hepsinde durumu belli olmamak ve karışıklık kavramları söz konusudur.
Hadis ilminde muhadram bu manayla ilgili olarak hem cahiliye devrinde hem de Hz. Peygamber zamanında yaşadıkları halde onu göremeyenlere denir. Bu tarife göre muhadram, şahabı mi yoksa tabiî mi olduğu belli olmayan kimse demektir; zira böyle birinin Hz. Peygamber zamanına yetiştiği için sahâbî sayılması akla yakın görünür. Ancak onu göremediği için sahabi değildir. Sahabî ile görüşmekle tabiî sayılması da mümkündür. Fakat Hz. Peygamber devrini idrak ettiğinden onun ebedî aleme göç etmesinden sonra dünyaya gelen öteki tabiîlerden farklı tarafı vardır ve bu fark yüzünden tabiîn sınıfına da girmez. İşte bu yüzden hem cahiliye denilen İslâm öncesi devrede, hem de Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında yaşayan ve fakat onu göremeyen şahsa hadisciler özel tabiri ile muhadram demişlerdir.
İbnu's-Salah muhadramı Tâbi'înden ayrı bir grup olarak cahiliye devrini ve Hz. Peygamber zamanını idrak ettikleri ve müslüman oldukları halde Hz. Peygamberle sohbeti olmayanlar olarak tanıtır.809
Bununla birlikte muhadram tabirinin başka tarifleri de yapılmıştır. Söz gelişi lügat alimlerine göre muhadram, ömrünün yansını cahiliyede, yarısını da sahabeyi ister idrak etmiş olsun ister olmasın, İslâm devrinde geçirmiş olan kimsedir. Bazı muhaddislere göre ise muhadram Mekke fethinden önce kendi kavmini ya da başkalarını küfür üzere idrak eden kimsedir: zira Araplar Mekke fethinden sonra tamamen müslüman olmuşlardır. Artık cahiliye diye bir şey kalmamıştır. Nitekim Müslim'in muhadramlar arasında zikrettiği Buseyr b. Amr hicretten sonra dünyaya geldiği için bu tarife göre muhadram sayılmıştır. 810
Müslim yirmi muhadram ismi zikretmiştir. 811es-Suyûtî, İbn Hacer'in el-İsâbede zikrettiği muhadramlarla bu sayıyı artırmıştır. Burada bir kaç muhadram ismi saymak yerinde olacaktır.
Ebu Amr (S'ad b. İyas) eş-Şeybânî, Suveyd b. Gafeletil-Kindi, Amr b. Meymûn el-Ûdi, Abdu Hayr b. Yezid el-Hayvânî, Ebu Osmani'n-Nehdî, Abdurrahman b. Mull, Ebu'l-Halâli'l-Atekî (Rebi'atubnu Zûrâre), Ebu Recâ'i'l-Utâridî, Uveys el-Karânî. 812

Muhalefet:

Türkçedeki manasiyle muhalefet ve aykırılık manasına gelen muhalefet Hadis Usulünde ravinin, zayıf ise sika ravilere, sika ise kendisinden daha sika olana aykırı rivayette bulunmasına denir.
Muhalefet cerh sebeplerindedir. Ravinin ta'n edilmesine sebep teşkil eden on ta'n noktasından (meta'in-i aşere) zabtla ilgili olanlardan biridir. Bu manada muhalefetu's-sikât terimi ile de bilinir.
Bir ravinin ister zayıf, isterse sika olsun kendisinden daha güvenilir ravilere muhalefeti çeşitli şekillerde olur. Söz gelişi ravi bazen, isnadın siyakını değiştirerek başka ravilere muhalefet eder. Bu takdirde muhalif olarak rivayet ettiği hadis mudrecu'l-isnâd adını alır. Bazen metnine hadisten olmayan sözler ilavesiyle muhalefet eder ki bu takdirde ise başka ravilere muhalif olarak rivayet ettiği hadise mudrecu'1-metn denir.
Muhalefet bazen ravinin isnaddaki isimleri veya metindeki ibarelerin yerini değiştirmesiyle meydana gelir. Bu takdirde de hadisine maklûb adı verilir.
Muhalefet bazen de ravinin muttasıl olan bir isnadın ortasına ravi ismi eklemesiyle meydana gelir. İdracdan

farklı bu eklemeyi ihtiva eden isnadla rivayet edilen hadise el-Mezîd fi muttasili'l-esânîd denir.
Muhalefet şekillerinden biri de metin içinde geçen bir kelimenin yazılışındaki muhalefettir. Bu muhalefet harfin noktası sebebiyle meydana gelebileceği gibi harflerin yer değiştirmesi veya yerlerine başka harflerle yazılması şeklinde meydana gelebilir. Bu takdirde muhalif hadislere musahhaf ve muharref isimleri verilir.
Hadislerin gerek isnadlannda gerekse metinlerinde değişiklik yapılarak meydana gelen muhalefet ravinin vehminden veya hata etmesinden doğar. Fazlalaşması halinde zabtına dokunur. Haliyle ravinin rivayetlerinde ister kendisi gibi zayıf, ister sika olsun, isterse kendisinden daha güvenilir biri olsun başka raviye muhalefeti daima hadislerine şüpleri gözle bakmayı gerektirir. Hüküm bakımından ise muhalefet yüzünden ta'n edilmemiş ravinin hadisi tercih edilir.

Muhâlefetu's-Sikât:

Bk. Muhalefet.

Muharref:

Sözlükte değiştirmek bir şeyin yerine başkasını getirmek, bir nesnenin yerine diğerim koymak, bir nesneyi bir tarafa eğmek manalarını veren 813 "tahrif, babından ism-i mef'uldür. Kelime olarak verdiği tahrif edilmiş manası ile ilgili olarak hadis ilminde umumiyetle ibareleri değiştirilerek rivayet edilmiş hadislere denir.
Burada işaret etmek yerinde olur ki, hadislerde yapılan ibare değişikliği ya bir kelimeyi meydana getiren harflerdeki nokta değişikliği ya da kelimelerinde harf ve yazı değişikliği olmak üzere iki kısımda mütalaa edilebilir. İlkine yani harflerde nokta değişmesine tashîf, kelimelerinde harf, yazı ve şekil değişikliğine ise tahrif adı verilir.
İbn Haceri'l-Askalani'ye gelinceye kadar hadis alimleri umumiyetle tashif ile tahrifi ayırmamışlar gerek kelimelerini teşkil eden harflerinde nokta değişikliği, gerekse şekil değişikliği ile meydana gelen hadisleri tashif adıyla anmışlardır. Nitekim İbnu's-Salâh, kitabının 35. bölümünü musahhafa ayırmıştır. Burada verdiği bilgi ve misaller musahhafla olduğu kadar muharrefle de ilgilidir. en-Nevevi de bu konuda ona uymuştur. el-Irâki'nin başlığı da musahhaf ismini taşımaktadır. Verdiği izahlarla misaller ise her ikisini de kapsayacak şekildedir. İbn Haceri'l-Askalânî musahhafı ikiye ayırarak tashifle rivayet edilme sonucu meydana gelen hadise musahhaf; tahrif taşıyana ise muharref adını vermiştir. Onun bu ayırımına göre muharref, asıl metnine göre bir kelimesi şekil değiştirerek rivayet edilmiş olan hadise denir. 814
Tahrif hadisin isnadında olabileceği gibi metninde de olabilir. İsnadda hata daha çok tashif şeklinde olur. Bunlara musahhaf maddesinde misal verilmiştir. Ravinin rivayet hatası yüzünden kelime şeklinin bozulması sonucu muharref sayılan hadislere gelince şu misaller verilebilir.
"Zeyd b. Sabitten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) mescid içinde kamış ya da sazdan namaz kılacağı bir oda çevirdi. "
Buhâri ve Müslim'de bulunan bu hadisi815 İbn Lehi'a isimli bir ravi Musa b. Ukbe'nin Kitabu'l-Meğâzî isimli eserinden rivayet etmiş; ancak ilk kelimesi "ihtecera" yi tahrif yaparak "ihteceme" şeklinde nakletmiştir. Bu durumda haliyle hadisin manası değişmiş, "..kan aldırdı" şekline girmiştir.816
"Kim ramazan orucunu tutar sonra da ramazan orucunun ardından Şevval ayında altı günü oruçlu geçirirse bütün yıl (boyunca) oruç tutmuş gibi olur"
Müslim, Tirmizî, Ebû Davud ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiş bulunan bu hadis, Ebubekir es-Sûli adındaki ravi tarafından "sitten" kelimesi "şey'en" şeklinde getirilerek rivayet edilmiştir. 817Hadis, metnindeki bu kelime değişikliği yüzünden muharref haline gelmiştir.
"Cabir'den rivayet edildiğine göre Hendek savaşı günü Ubey b. Ka'b kol damarlarından yaralandı. Hz. Peygamber (s.a.) yarasını dağlattı."
Müslim ve İbn Mâce'nin rivayet ettikleri bu hadisdeki "Ubey" kelimesini Gunder adındaki bir ravi "Ebî" şekline getirmiştir. 818
Hadis metinlerinde yapılan tahrif, yukarıda verilen misallerden de anlaşılacağı üzere, manasının geniş ölçüde değişmesine yol açmaktadır. Hadisin isnadındaki bir ismi yanlış okumak alimlerin zamanla doğrusunu gösterdikleri göz önüne alınırsa pek önemli değildir. Fakat metindeki kelimelerin yanlış okunup rivayet edilmesi mananın değişmesine, bazende tersine dönmesine yol açacağı cihetle son derece önemlidir. Son olarak vereceğimiz şu misallerden bunu anlamak bizim için zor olmayacaktır.
Bütün hadis kaynaklarının rivayet ettikleri sütre hadisi denilen bir hadis vardır. Bu hadisin metninde esas itibariyle Hz. Peygamber (s.a.) in önüne sütre olarak bir baston dikildiğinden, onun da bu bastona karşı durarak namaz kıldığından söz edilir. Böyle iken Benû Anze Kabilesinden Muhammed İbnu'l-Anezî, metni yanlış anlamış ve "biz şan şeref sahibi bir kabileyiz. Biz Anezedeniz. Hz. Peygamber bize dua etti" demiştir. Onun bu sözleri hadisteki "sallâ ile'Aneze" lafızlarını" Aneze kabilesine selam verdi" şeklinde anladığını göstermektedir. Bu ise tashifden başka bir şey değildir.
Meşhur müfessir Yahya b. Sellâm, Sa'id b. Ebi Arûbe tarîkıyla "size fasıkların yurdunu göstereceğim" manasına gelen ayeti açıklarken Katade'nin "Mısır'ı göreceksiniz" tefsirini rivayet eder. Ne var ki bu tefsir Ebu Zur'a'nın hoşuna gitmez. Sa'id'in Katâde'den naklettiği tefsirin gerçekte "mısr" olan kelimesi yerine "masirahum" kelimesini getirerek öylece rivayet eder. 819
Kısacası muharref hadisler hata sonucu yanlış okunarak kelime şeklinin değişmesiyle aslından farklı bir şekilde rivayet edilen hadislerdir. Ravilerinin sû'u'l-hıfzı (kötü ezberlemesi) ve dikkatsizlikleri sonucu karşımıza çıkmaktadır. Dikkatsiz, kötü ezberleyen, fazla hata yapan ravilerin hadislerde meydana getirdikleri yanlışlıklar yerine göre çok basittir. Ancak bu hatalar meşhur Türk şairi Fuzuli'nin deyişiyle söyleyelim, bazen "bir harf düşerek" nadiri "nar" kılacak, bazen de "bir nokta düşmesiyle "göz" ü "kör" edecek kadar mühimdir.

Muharric:

Bk. Tahrîc.

Muhbir:

Haber vermek manasına ihbar dan ism-i fail olan muhbir, hadis ilminde bir haberi, söyleyene isnad ederek

haber verene denilmiştir. Hadisler umumi manada haber demek olduğundan onları nakleden raviler de bir anlamda muhbir olmaktadır.

Muhkem:

Sözlükte sağlam, muhkem manasına gelen bir ismi mef'uldür. Hadis ilminde Kur'anı Kerim'in muhkem ayetleri gibi kendisine zahiri de olsa aykırı manada herhangi bir rivayet bulunmayan, öyle olduğu için de hiç bir şüphe ve tereddüde yer vermeksizin alınıp, gereğince emel edilen sahih ve makbul hadisleri ifade etmekte kullanılan bir tabirdir.
Muhtelefu'l-hadîs başlığı altında geniş bir şekilde izah etmeye çalıştığımız gibi sayılan az bile olsa bazı hadisler birbirlerine mana yönünden zıt görünürler. Eğer hakkında sahih veya hasen hükümlerinden biri verilecek makbul hadisler arasında yer alan bir hadise zahiren de olsa mana yönünden zıt herhangi bir makbul rivayet yoksa bu hadis muhkemdir. Mana yönünden kendisine zıt bir başka makbul rivayet bulunmayan ve muhkem addedilen hadisin hükmü, alınarak icabiyla amel etmektir. Söz gelişi
"Allah sizden birinize hades vaki olduğu vakit abdest almadıkça namazını kabul etmez" hadisi 820manaca kendisine zıt herhangi bir makbul rivayet olmadığından muhkemdir.
Kendisine hadis vaki olan Mü'minin bunu gidermek için gusletmedikçe veya abdest almadıkça namaz kılamayacağını hükme bağlayan bu hadisle bütün fukaha uzun boylu izaha, tevile ve yoruma girmeksizin amel etmişler ve cenaze yahut bayram namazı bile olsa namaz şümulüne giren ibadetlerin abdestsiz veya cünupken yapılamayacağına hükmetmişlerdir.

Muhmel:

Sözlükte ihmal edilmiş, terkedilmiş manasına ismi mef'uldür. Şöyle tarif edilebilir. Bir ravi isim yahut bu isimle beraber baba, dede isimleri yahutta nisbetleri aynı olan iki şeyhten rivayette bulunur. Ancak bu ravilerin bilinen ve kendilerine mahsus bir sıfatla kim olduklarını belirtmez. İşte böyle isimleri birbirine benzeyen iki şeyhten rivayette bulunduğu halde isnadında kim olduklarını bilertleyecek açıklama yapmaksızın bırakılan ravilere mühmel denilmiştir.
İbn Hacer mühmele misal olarak Buhâri'nin Ahmed ve Muhammed isimli ravilerden rivayetini verir. Gerçekten Buhâri Ahmed ve Muhammed isimli ikişer şeyhden rivayette bulunmuştur. İsnadında baba veya dede ismine nisbet etmeksizin sadece Ahmed veya Muhammed dediği takdirde bunları mühmel bırakmıştır.
İbn Hacer'e göre mühmel şeyhlerin ikisi de sika ise onların isnadda kim olduklarını belirleyici bir vasıfla anılmamalarının zaran yoktur.
Mühmel bırakılan şeyhin kim olduğu ravinin o iki şeyhten birine yakınlığından anlaşılır. Söz gelişi Buhâri'nin Ahmed diye mühmel bıraktığı şeyhi İbn Vehb'den rivayetinde Ahmed b. Salih'tir; Muhammed adiyle zikrettiği şeyhi, rivayeti Ebu Muaviye, Mervânu'l-Fezâri gibi Iraklılardan olduğu takdirde Muhammed b. Selâm el-Bîkendî'dir. 821Yahya dediği şeyhi Yahya b. Musâ'l-Belkî'dir.822

Muhtalak:

Bk. Mevzu.

Muhtelefu'l-Hadîs:

Muhtelef, aykırı olmak manasına gelen "halefe" kök fiilinden ifti'âl babında ve İsmi meful ölçüsünde bir kelimedir. Muhtelefu'l-hadis terkibi ise dış görünüşü itibariyle birbirlerine aykırı manalar taşıyan iki hadis ile bunların arasını birleştirmek ve birleşmesi mümkün olmayanlardan birini tercih etmeye denir. Hadis ilim dallarından biridir. Bazı alimlere göre muhtelifu'l-hadîs bazılarına göre telfiku'l-hadîs de denir. Aynı manada muşkilu'l-hadîs, ihtilâfu'I-hadîs tabirlerini kullanan alimler de vardır.
İhtilâfu'l-hadîs maddesinde görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.s)'den sahih olarak rivayet edilen hadisler arasında birbirlerine zıt manada varid olanları vardır. Nesh söz konusu olmadan böyle birbirine zıt manada rivayet edilen hadislere muhtelefu'l-hadîs adı verilmiştir.
Muhtelefu'l-hadîs, hadis ilminin en çetin konularından biridir. en-Nevevî bu konuda Şunları söylemiştir:
"Muhtelefu'l-hadîs hadîs ilimlerinin en önemlisidir. Her âlim bu ilmi bilmek mecburiyetindedir. Bu ilim de zahiren birbirine zıt görünen iki hadisin varid olmasıdır. Bu durum da araları bulunur; bulunamazsa biri diğerine tercih edilir. Konuyu en mükemmel hale getirenler Hadis ile Fıkhı birleştiren imamlarla nasların manalarına hakkiyle vakıf olan usul alimleridir." 823
Görünüşe göre birbirlerine zıt manada varid olup da aralarında zıtlık varmış hissini veren hadisler iki kısımda mütalaa edilirler:
Birinci kısma dahil hadislerin arasını bulmak mümkündür. İkinci kısım hadislerin telifi mümkün değildir. Böyle durumlarda alimler aralan bulunamayan hadislerden birini herhangi bir sebeple tercih ederler. Bu sebeplere tercih sebepleri denir. (Bk. Tercih). Aralarını birleştirmek mümkün olan hadislere misal olmak üzere şu iki hadisi ele alabiliriz: Hz. Peygamber bir hadisinde:
"Hastalığın (kendiliğinden) bulaşması yoktur. Eşyada ve kuşların ötmesinde uğursuzluk olmaz. Safer ayında da uğursuzluk yoktur" buyurmuştur. 824Halbuki buna aykın görünen bir diğer hadisinde ise şunları söylemiştir:
"Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaç." 825Bu iki hadisden ilkinin "hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur" fıkrası ile ikinci hadis birbirlerine görünüşe göre zıttırlar; Zira Hz. Peygamber birincide hastalığın kendiliğinden hastadan sağlam insana geçmesi diye bir şey olmadığını söylemiş, ikincide ise cüzzamdan aslandan kaçar gibi kaçmayı emretmiştir. Hastalık kendiliğinden bulaşmazsa hastadan niçin kaçılsın?
Birbirine zıt görünen bu iki hadis şöyle yorum1anmıştır: Ebubekri'l-Bakillâni'ye göre birinci hadiste "bütün hastalıkların bulaşması diye bir şey yoktur" gibi umumi bir nefy vardır. İkinci hadiste ise cüzzam bundan istisna edilmiştir. Buna göre iki hadisin manaları birlikte mütalaa edilirse "Cüzzam ve benzeri bulaşıcı hastalıklar hariç diğerlerinde hastalığın hastadan sağlam insana geçmesi diye bir şey söz konusu değildir" demektir. 826
İbnu's-Salah'a göre iki hadis birlikte şöyle mütalaa edilebilir: Hastalıklar kendiliğinden geçmezler. Yüce Allah, hastanın sağlam biriyle temasını hastalığın geçmesi için sebep kılmıştır. Bu itibarla Hz. Peygamber (s.a.s) ilk sözüyle hastalıkların kendiliğinden sirayet edeceğine dair ötedenberi var olan cahi-liye inancını yıkmıştır. İkinci

sözüyle de sebebin olduğu yerde hastadan sağlam insana hastalık geçme tehlikesinin olduğunu belirtmiştir." 827
Birbirine zıt görünen iki hadis bazen bir dinî hüküm de taşıyabilir. Şu hadisler de buna misaldir:
"Su iki külle ölçüsüne ulaşınca pislik taşımaz."
"Allah suyu temiz yaratmıştır. Onu ancak tadını, rengini, yahutta kokusunu değiştiren bir şey kirletir." 828
Bu iki hadisin birincisinde suyun iki külle ölçüsünde olması halinde tadı, rengi ve kokusu değişsin-değişmesin temiz olduğu bildirilmiştir. İkincisinde ise ister iki külle miktarı, isterse daha az olsun rengi, tadı veya kokusu değişmediği sürece aslındaki temizlik vasfı üzere kaldığı söylenmiştir. Bu durumda birinci hadisdeki umumî hüküm ikincide tahsis edilmiş demektir.
Muhtelefu'l-hadîs konusunda ilk defa İmam Şafiî bir kitap telif etmiştir. Bu eserinde daha çok birbirlerine zıt manada rivayet edilen hadislerin birleştirilme metodlarına dair bilgi vermiştir, es-Sehâvi'nin kaydettiğine göre İhtilâfu'l-Hadîs adiyle bilinen bu kitabı meşhur eseri el-Um arasındadır. İmam Şafiî'den sonra muhtelefu'l-hadîs konusunda eser verenler arasında Te'vilu' Muhtelîfi'l-Hadisi ile Abdullah b. Müslim b. Kuteybe; İhtilâfu'l-Âsar'ı ile Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahâvi anmaya değer olanlardır. 829

Muhtelefun Fîhi:

Sahih olduğu hususunda ihtilaf edilen hadis manasına İbnu's-Salâh'a göre sahihin kısımlarında ikincisidir. İlki Muttefekun aleyhdir ve sahih olduğu konusunda hadis alimleri arasında görüş birliği bulunan sahih hadistir.830

Muhtelifu'l-Hadîs:

Bk. Muhtelefu'l-Hadis.

Muhtelit:

Sözlükte karıştırmak manasına gelen "halata" kök fiilinden iftial babında alınmış ismi fail olup karışık demektir. Hadis ıstılahı olarak kendisine yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle ihtilat vaki olan raviye denir. Pek çok sika ravi ömürlerinin sonuna doğru daha çok yaşlılık yüzünden hafıza kuvvetinin zayıflaması veya aklını oynatmak ya da hastalık yüzünden muhtelit durumuna düşmüşlerdir. (Bk. İhtilat). Hadislerini kitaplarının yüzünden okuyarak rivayet edenler, sonradan kitapları yanar veya su baskınına uğrar yahut çalınır, ya da koybolursa muhtelit hükmüne girerler.
Sözgelişi meşhur muhaddislerden Abdurrezzak b. Hemmam'a ömrünün sonlarına doğru yaşlılıktan ihtilat arız olmuştur. Süheyl b. Ebî Salih kardeşinin vefatı üzerine üzüntüden, Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ud'î yeğeninin vefatı ve kölesinin parasını çalıp kaçması üzerine kederinden ihtilat vaki olmasıyle muhtelit olmuşlardır. İbn Lehia ise kitaplarının yanmasıyla muhtelit durumuna düşmüştür.
Muhtelit raviler hadiscilerce bilinirler. Rivayetleri sû'u'1-hıfz (kötü ezberleme) yüzünden makbul addedilmez. Bunda alimlerin ittifakı vardır. Ancak kendisine ihtilat arız olmadan önce sika olan muhtelitden rivayet edilen hadis, ihtilattan önce rivayet edildiği bilindiği takdirde makbul sayılır. İhtilattan sonra rivayet edilen hadislerinin merdud olduğundan ittifak vardır. İhtilattan önce mi sonra mı rivayet edildiği bilinmeyenler hakkında ise tevakkuf edilir, hüküm verilmez. Bu böyle olduğu gibi muhtelit olup olmadığı üzerinde tereddüt ve ihtilaf hasıl olan muhtelitin hadisi hakkında da hüküm verilmez.

Mukabele:

Sözlükte bir şeyi bir şeyle karşılaştırmak manasına mufâ'ale babından masdar olan mukabele, hadis usulünde şeyhten yazılan hadisleri ihtiva eden nüshayı semaa esas teşkil eden nüsha ve şeyhin nüshası ile karşılaştırmaya denir. Bu karşılaştırmanın hadisleri yazarken hata yapılmışsa düzeltmek ve sonunda tali nüshanın sağlamlığını sağlamak maksadıyle yapıldığını izaha ihtiyaç yoktur.
İbnu's-Salâh âdâbu't-tâlib arasında mukabeleyi önemli bir hususu olarak şöyle zikreder:
"Talibe düşen (bir diğer husus da) hadislerini yazdığı kendisine ait kitabı semama asıl olan nüsha ile icazet aldığı takdirde şeyhinin rivayette bulunduğu nüshasıyle karşılaştırmaktır." 831 Buradan anlaşıldığına göre mukabele, hadis talebesinin, şeyhinden rivayet ettiği hadisleri yazarak meydana getirdiği kendi nüshasını rivayetine esas olan nüsha ile karşılaştırmaktan ibarettir. Haliyle mukabeleye esas teşkil eden nüsha, şeyhin asıl nüshası olduğu gibi şeyhten semanın esasını oluşturan bir başka nüsha da olabilir.
Mukabelede karşılaştırılan nüshanın yazılış şekli mühim değildir. Mühim olan Şeyhten yazılan hadislerin şeyhin asıl nüshasiyla karşılaştırılmasıdır. Şeyh kitapta yazılı hadislerin rivayeti için icazet vermiş bile olsa, mukabele etmeden rivayetleri caiz olmaz.
Bazı usul kaynaklarında mukabeleye muâraza denildiği dikkati çekmektedir. Gerek fazla kullanılan şekliyle mukabele denilsin, gerekse mu'araza, talibin kendi yazdıklarını şeyhin kitabı ile karşılaştırması varsa hatalarını düzeltmesi şeklinde yapıldığı gibi arz yani kendisi veya bir başkası tarafından şeyhe okunması şeklinde de yapılabilir. Şeyhin kitabı bir başkası tarafından şeyhe okunurken talibin kendi nüshasını takip ederek mukabelenin yapılması da mümkündür.
Hadis talibinin nüshasını şeyhin nüshası ile bizzat kendisinin mukabele etmesi şart değildir. Bunun gibi talibin nüshasını şeyhin asıl nüshasıyle karşılaştırması da şart değildir. Şeyhin asıl nüshası yerine onunla mukabele edilmiş güvenilir birine ait nüsha ile mukabele de yeterlidir.

Mukarebu'l-Hadîs:

Bk. Mukâribu'l-Hadis.

Mukaribu'l-Hadîs:

Mukarib, yaklaşmak manasına "karube" fiilinin mufâa'le babından ism-i faildir. İyi ile kötü arasına, orta anlamında kullanılır. Nitekim ucuz olan mala mukarib denir.
Aynı kelime yerinde bazı âlimler aynı kökten aynı babın İsm- i mefulü olan mukareb kelimesini kullanır ve mukarebu'1-hadîs derler.

İster mukaribu'l-hadîs şeklinde kullanılmış olsun, isterse mukarebu'l-hadîs densin her ikisi de aynı manaya gelen ta'dil lafızlarındandır. Ta'dilin altıncı mertebesinde yer alırlar. 832Bu mertebe ta'dilin en zayıfını gösterir ve cerh sınırına yakındır. Hatta bu mertebede olan bazı lafızları cerhin birinci mertebesinde sayanlar vardır. Bazı cerh ve ta'dil alimleri her iki lafzın yerine aynı manaya gelen ve ta'dilin aynı mertebesinde yer alan mutekaribu'l-hadîs lafzını kullanmışlardır.

Mukâtebe:

Bk- Kitabet.

Mukâtebe Makrûne Bi'l-İcâze:

Bk. Kitabet.

Mukâtebe Mücerrede Ani'l-İcâze:

Bk. Kitabet.

Mukill:

Sözlükte kaile fiilinin if'al babından ismi faildir ve azaltan, az yapan manasına gelir. Istılahda, umumi olarak rivayeti az olan kimseye denildiği gibi sadece bir hadis rivayet eden raviye de denir.
Tek hadis rivayet etmiş bulunan mukill, rivayet ettiği tek hadisi kendisinden de sadece bir ravi rivayet ederse mechûlu'l-ayn sayılır. Böyle rivayet ettiği tek bir hadisi kendisinden yalnızca bir ravinin rivayet etmesiyle mechûlu'1-ayn sayılan mukillin cehaletten kurtulması için hadisin kendisinden en az iki ravinin rivayet etmesi gerekir. 833
İster tabiînden, isterse daha sonraki nesillerden olsun, tek ravisi bulunan mukillin ismi ravisi tarafından tasrih edilmiş bile olsa o mukill mechulu'1-ayn olmaktan kurtulamaz. 834

Mukillîn-i Sahabe:

Bk. Mukillûn.

Mukillûn:

Sözlük manasıyle azaltan, azaltıcı demektir. Hadis tarihinde Hz. Peygamber (s.a.s)'den nisbeten az sayıda hadis rivayet etmiş olan sahabiler için kullanılan bir tabirdir.
Kesin olmamakla birlikte umumiyetle kabul edilmiş bir ölçüye göre Hz. Peygamberden binden fazla hadis rivayet eden sahabilere muksirûn, binin altında rivayeti olanlara da mukillûn denilmiştir.
Mukillûn sayılan sahabilerin kimler oldukları ve herbirinin Allah Resulünden rivayet ettiği hadislerin sayısı için ashâbu'l-mi'în, ashâbu'l-mi'eteyn, ashâbu'1-mi'e başlıkları altında bilgi verilmiştir. Oralara bakılabilir.

Muksirîn-i Sahabe:

Bk. Muksirûn.

Muksirûn:

Sözlük manasıyle çoğaltanlar, fazla yapanlar demek olan bu tabir olup Hz. Peygamberden çok sayıda hadis rivayet eden sahabe için kullanılır. Kesin bir ölçü olmamakla birlikte binin üzerinde rivayeti olan sahabîlere muksirûn veya ekseru's-sahâbeti hadisen denilmiştir. Aynı tabir Osmanlıca kaynaklarda muksirin-i sahabe şeklinde geçer.
Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet ettiği hadisler binin üstünde olan ve böylece muksirûn grubuna giren sahâbîler Ebu Hureyre (5374 hadis), Abdullah b. Ömer (2630 hadis), Enes b. Mâlik (2286 hadis), Mü'minlerin Anası Hz. Aişe (2210 hadis), Abdullah b. Abbas (1660 hadis), Cabir b. Abdillah (1540 hadis), Ebu Saîdi'l-Hudrî (1170 hadis) olmak üzere yedi kişidir. (Bk. İksâr-ı hadis).

Mumlî:

Sözlükte imla ettiren, yazdıran manasına ismi fail olup, hadis meclislerinde hadis dinlemek veya yazmak maksadıyle toplanan taliblere hadis yazdıran ve adına şeyh denilen muhaddise denir.
Büyük ilim merkezlerinden nisbeten küçük şehirlere kadar çeşitli yerlerde uygun yerlerde toplananlara yazdırarak hadis rivayet etmek, İslâm tarihinin en eski devrelerinden itibaren uygulanarak gelenek halini almış rivayet usullerindendir.
Hadis meclislerinde toplanan ve sayılan bazen onbinlere varan hadis talihleri yazılarında gerekli yazı malzemesi getirirler, o gün için okunan hadisleri yazarlardı. Umumiyetle sabah namazından sonra mümli gelir, kendisine ayrılan yüksekçe yere oturur, hadislerini yazılı kitabından veya ezberden okur, yahutta kendisine okunurdu. Dinleyiciler okunan hadisleri yazarlar, böylece mumlî'nin hadislerini rivayet etmiş olurlardı.
Hadis meclisinin çok kalabalık olması halinde mumliden uzak düşenlere okunan hadisleri duyurmak üzere mustemlî denilen görevliler bulunur, bunlar hadis lafızlarını tekrar ederlerdi.
Mustemlî'den işitilen hadislerin mumlîye nisbet ederek rivayet edilmesi konusunda bilgi almak için mustemli maddesine bakılabilir.

Munâvele:

Sözlükte bir nesneyi eliyle vermek manasına masdar olan munâvele, hadis rivayet usullerinden biridir ve şeyhin rivayet ettiği hadislerin yazılı olduğu kitabı veya birkaç sahifelik metni talebeye elden vererek irvi hazâ annî (bunu benden rivayet et) gibi bir eda lafzı ile rivayete müsaade ettiğini bildirmesine denir.

İlmin her dalında her meseleye Kur'ân-ı Kerim veya sünnetten yahutta İslâm büyüklerinin görüşlerinden delil arayan islâm alimleri, munâvele yoluyla rivayeti Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir tatbikatını gösteren bir hadise dayandırmışlardır. Bu hadise göre Hz, Peygamber (s.a.s) bir seriyye kumandanına bir emirname yazmış, ona vererek "falan yere gelmeden bu mektubu okuma" demiştir. Kumandan o yere gelince Resulullahın mektubunu emrindeki askerlere okumuş; Hz. Peygamber (s.a.s)'in emirlerini haber vermiştir." 835
Bazı âlimlere göre munâvele yoluyla rivayetin dayandığı delil, Hz. Osman'ın nıushaflar yazdırıp İslâm ülkelerine göndermesidir. Bazılarına göre ise Hz. Peygamber (s.a.s)'in Abdullah b. Huzâfe'ye Kisrâ'ya ulaştırılmak üzere bir mektup verip Bahreyn emirine yollamasıdır. 836Anlaşıldığına göre Hz. Peygamberin seriyye kumandanına mektup vermesi bazı İslâm alimlerine göre munâvelenin dayandığı ilk delil olmuştur. Nitekim Buhâri, Hicaz alimlerinin munâvelenin cevazı bahsinde bu rivayeti hüccet aldıklarını söylemiştir. 837es-Suyûtî'ye göre ise munâvele konusunda en sağlam delil, kisraya ulaştırılmak üzere Abdullah b. Huzâfe'ye verilen mektup hadisesidir. 838Bu konuda bir diğer rivayet daha vardır. O rivayete göre tabiilerden Yezîd b. Ebân er-Rakâşî şöyle demiştir. "Enes b. Malik (r.a)'dan çokça hadis sorduğumuz zaman kendisine ait bir mecmua getirip önümüze atar ve "bunlar Hz. Peygamber (s.a.s)'den işitip yazdığım sonra da mukabele ettiği hadislerdir" derdi."839
İslâm âlimleri -delilleri bunlardan hangisi olursa olsun o kadar önemli değildir,- munâvele ile rivayeti caiz görmüşler ve tatbik etmişlerdir. Yine Buhârinin kaydettiğine göre Abdullah b. Ömer, Yahya b. Said el-Kattân, Mâlik b. Enes munâveleyi caiz görmüşlerdir. 840
Munâvele ya icazetle birlikte ya da ica-zetsiz olur. İcazetle olan munâveleye el-munâveletu'l-makrûne bi'1-icâze, icazetsiz munâveleye ise el-munâveletu'l-mucerrede ani'l- icaze adı verilir.
el-Munâveletu'1-makrune bi'1-icâze, şeyhin işittiği hadislerin ya elindeki asıl nüshasını ya da asılla mukabele edilmiş nüshasını talebesinin eline teslim ederek "hazâ semâ'î" (bu benim işittiğim hadislerdir) veya "hazâ rivayeti an fulan f ervihi anni" (Bunlar benim falandan rivayetimdir. Sen onları benden rivayet et) veya benzeri sözlerle munâvele ile birlikte icazet vermesiyle hasıl olur. Şeyhin talebesine kitabı onda kalmak üzere vermesiyle istinsah ve karşılaştırma yaptıktan sonra iade etmek üzere geçici olarak vermesi arasında fark yoktur. Her iki halde de munâvele hasıl olmuş demektir.
İcazete makrun munâvele şöyle de olur: Tâlib ya şeyhin aslını yahut onunla mukabele edilmiş fer'ini ona teslim eder, o da baktıktan sonra onun hadisi veya şeyhinden rivayeti olduğunu tasdikten sonra rivayet edilmesine icazet verir. Arzın başka bir tatbikatı olan bu çeşit icazete makrun munaveleye itiraz edenler olmuşsa da en-Nevevi "varsın ötekine arz-ı kıraat, buna da arz-ı munâvele densin" diyor. 841
Munâvele makrune bi'1-icaze bundan başka şeyhin hadislerini ihtiva eden kitabını talibe teslim edip rivayetine icazet vermesinden sonra kitabı derhal geri alıp yanında bırakmaması bir de talebenin şeyhine bir kitap getirip "bu senin rivayetindir. Onu bana munâvele ile ver. İcazet de ver" diyerek munâvele istemesi şekillerinde de olur. Ne var ki bu iki şekil diğerlerinin altındadır.
Munâvele mücerrede ani'l-icaze'ye gelince, munâvele'nin bu ikinci nevi icazet söz konusu olmadan munâvele ile rivayettir. Bu da şeyhin, icazetten bahsetmeksizin hadislerinin yazılı olduğu kitabı "hazâ semâ'î" (bu benim işittiğim hadislerdir) veya "hazâ min hadîsi" (Bunlar benim hadislerimden bir kısmıdır) demesiyle hasıl olur. el-Hatîbu'l-Bağdadî'ye göre bu şekillerde rivayet caizdir. Bununla birlikte munâvelenin bu şeklini muhaddislerin çoğunluğu caiz görmemiştir. Hatta bu mesele ihtilaflı olduğundan fakihler ve usul alimleri bu yolla rivayeti caiz gören muhaddisleri ayıplamışlardır. İbnu's-Salâh ise icazetten mücerred munâveleyi doğru bulmayıp o yolla rivayetin caiz olmadığını söyledikten sonra "bununla birlikte bu şekil munâvele ile rivayette bulunmak sırf şeyhin bu hadisler benim falandan rivayetimdir" diye ilamından daha iyidir; zira bunda munâvele vardır. Munâvele ise rivayete izni iş'ardan hali değildir" diyerek onu ilâmu'ş-şeyhten üstün görmüştür. 842
Munâvele ile rivayet edilen hadisleri eda ederken hangi lafızların kullanılacağı da ihtilaflıdır. Bazı âlimler munâveleyi sema mertebesinde görerek munâvele ile alınan hadislerin edası sırasında arzda olduğu gibi haddesenâ ve ahberanâ denilmesini caiz görmüşlerdir. Bununla birlikte âlimlerin çoğunluğu munâvelede bu iki eda lafzının yalnız başlarına kullanılmasını caiz görmemiş, bu lafızların icazeti ifade eden bir lafızla birlikte kullanılmasını öngörmüşlerdir. Müteahhir bazı âlimler ise icazette enbe'enî eda lafzını kullanmayı prensip olarak kabul ettiklerinden icazetle olan munâvelede de bu lafzı kullanmayı tercih etmişlerdir. Başka lafızların kullanılmasını savunanlar da vardır.

Munâvele Makrûne Bi'l-İcâze:

Bk. Munâvele.

Munâvele Mücerrede Ani'l-İcâze:

Bk. Munâvele.

Munkatı':

Sözlük bakımından kesmek, kat etmek manasına gelen "kata'a" kök fiilinin infi'al babından ism-i faildir ve kesilmiş, koparılmış, kesik demektir.
Hadis terimi olarak umumiyetle ne şekilde olursa olsun, isnadında ittisal bulunmayan hadislere denir. İsnadda ittisalin olmayışı ya ravinin düşmesiyle veya mübhem şekilde ifade edilmesiyle meydana gelir. Ravi düşmesi senedin başında, ortasında veya sonunda bulunsun; sayısı bir veya iki olsun bir ya da peşpeşe olmamak şartıyle birkaç yerinde vuku bulsun farketmez. Bu umumi tarife göre isnadında ravi düşmesi yönünden mürsel de munkatı çeşitleri arasında yer alır.
Bununla birlikte Hadis Usulü alimlerinin çoğunluğuna göre munkatı, daha çok isnadda tabiînden sonra gelen ravisi düşmüş olan hadistir. Nitekim el-Hakimu'n-Nisâbûrî munkatı'in mürselden ayrı olduğunu ve ikisinin arasını ayırdedebilen hadiscinin az bulunduğuna işaret ettikten sonra üç şekilde meydana geldiğini söyler. Bunlar sırasıyle isnadda ravinin düşmesi; mübhem bırakılması ve irsal mevkii olan tabiîye varmadan rivayette bulunduğu kişiden işitmeyen bir ravinin rivayetinin olmasıdır. 843Buna göre denilebilir ki el-Hâkim munkatıyı isnadında şeyhinden tabiîye varmadan gerek ravi düşmesi gerek ibhâm, gerekse rivayette bulunmayan bir ravinin bulunması sonucu meydana gelen hadis olarak görmektedir.
İbnu's-Salah da el-Hâkim'in bu tasnifini naklederek misallerini vermiş böylece onun tarifine katılmıştır. 844

Munkatı hadisin en meşhur ve kabul gören tarifi el-Irâkî ile İbn Hacer'e aittir. Bu tarife göre munkatı, isnadında sahabîye varmadan bir ravisi düşen hadistir. 845
Bazı âlimlere göre ise munkatı, bir tâbi'ı veya tâbiu't-tâbi'i den kendi sözü veya fiili olmak üzere rivayet olunan haberdir. Fakat bu görüş zayıftır. 846
Meşhur Muhaddis Abdurrezzak'ın şu rivayeti munkatı hadise güzel bir misaldir:
"Sufyân-ı Sevri'den, o Ebu İshak'dan, o Zeyd b. Yusey'den, o da Huzeyfe'den rivayet etmiştir. Huzeyfe demiştir ki Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu:
"Hilafete Ebû Bekr'i geçirirseniz (iyi olur); Çünkü o kuvvetli ve güvenilir biridir. Hiç bir kınayıcının kınaması onu Allah yolundan alıkoymaz. Ali'yi geçirseniz (de olur); Çünkü o, yol göstericidir, doğru yoldadır. Sizi de sıratı müstakimde (doğru yolda)dir." 847
Bu hadisin senedi, ilk bakışta muttasıldır, ancak iyice tetkik eden hadis alimleri onun iki yerinde inkıta olduğunu tesbit etmişlerdir. Bunlardan birincisi, Abdurrezzak'ın bu hadisi Sufyânu'(s-Sevrî)den değil, en-Nu'mân b. Ebî Şeybe'den işitmesiyle oluşmuştur. İkincisi ise Sufyân'ın Ebu İshâk'tan değil, Şureyk'ten rivayetiyledir. Bu duruma göre en-Nu'mân b. Ebî Şeybe ile Şureyk isnaddan düşmüştür. Dolayısiyle hadis munkatıdır. Şu hadis de isnadında ravi ismi mübhem bırakılan munkatıya misaldir:
"Ebu Âlâ b. Abdillah b. eş-Şihhîr'den rivayet edilmiştir. O iki kişiden (onlar) Şeddâd b. Evs'den rivayet etmişlerdir. Şeddâd demiştir ki: Hz. Peygamber birimize namazında (dua ederken) şöyle demesini öğretti. "Yâ Rabbi! Senden işler (im) de sebat (etmeme yardımcı olmanı) diliyorum." 848Görüldüğü gibi bu hadisin senedinde "an raculeyni" diye isimleri açıklanmayıp mübhem bırakılan iki kişiden bahsedilmiştir. Bu ibham ınkita hükmündedir. Dolayısiyle hadis munkatıdır.
Munkatı hadisler Saîd b. Mansur'un Sûneninde; Abdullah b. Ebi'd-Dunyâ'nın kitaplarında bol miktarda mevcuttur, Hükmüne gelince isnadında ittisal olmayışı yüzünden zayıftır. Kaldı ki isnadından düşen veya mübhem bırakılan ravî yüzünden meydana gelen inkıta ne şekilde meydana gelirse gelsin, munkatı hadis zayıf grubuna dahildir.

Munker:

"Bilinmeyen, inkâr edilen, hoş karşılanmayan" gibi anlamlara gelen munker ifal babından masdardır.
Hadis ıstılahında munker, ravinin muhalefetinden doğan bir zayıf hadis çeşididir. Çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Bazı muhaddislere göre şazla aynıdır.
Üçüncü hicri asır muhaddislerinden Ebu Bekr Ahmed b. Hârûn el-Berdîcî ye göre munker, metni yegane ravisinden başka tarikdan bilinmeyen ferd hadistir. 849Bu tarif Ebu Ya'la'l-Halîli'nin tarif ettiği şazla aynıdır. İbnu's-Salâh da şaz ile munkeri müteradif kabul ederek el-Berdîcî'ye uyar. Şu da var ki o, şaz manasına münkeri iki kısma ayırır. Bunlardan birincisi sikanın rivayetine muhalif ferddir. Misali de İmam Malik'in ez-Zuhri, Ali b. Huseyn, Ömer b. Osman, Usâme b. Zeyd, Hz. Peygamber isnadiyle rivayet ettiği "Müslim kâfire, kâfir müslim'e mirasçı olamaz" hadisidir. 850İmam Mâlik bu rivayetinin isnadında Ömer b. Osman ismiyle diğer sika ravilere muhalefet etmiştir. Halbuki Müslim'in dediğine bakılırsa hadisi ez-Zuhri'den rivayet eden bütün raviler isnadlarında bu şahsı Amr b. Osman olarak zikretmişlerdir. Hatta Malik, sanki diğer ravilerin bu isnadda kendisine muhalif olduklannı biliyormuş gibi eliyle Ömer b. Osman'ın evine işaret edermiş. Aslında Amr da Ömer de Hz. Osman'ın oğullarıdır. Ancak bu hadis Amr'dan rivayet edilmiştir. Müslim ve diğer bazı hadis alimleri İmam Malik'in bu muhalefetinde vehmine hükmetmişlerdir.
el-Irakî, İbnu's-Salâh'in bu misaline itiraz ederek şunları söylemiştir:
"Müslim'in Kitabu't-Temyizde zikrettiğine göre bu hadisi ez-Zuhri'den rivayet eden ravilerin hepsi isnadında Amr b. Osman demişlerdir. İbnu's-Salâh buna göre Malik'in bu hadisinin münker olduğuna hükmetmiştir. Oysa ben o hadise münker ismi veren bir tek kişi bilmiyorum. Kaldı ki onun isnadında bulunan Amr ismini Umer demede münferid kalması, metninin münker olmasını gerektirmez. O metni her iki hale göre de salihtir; zira Ömer de Amr da sikadırlar. Şu da var ki musannif (İbnu's-Salah), bu işaret ettiğim hususu kendisi zikrederek isnadında vaki olan illetin metne zarar vermeyeceğine, sika bir ravi olan Yala b. Ubeyd'in Suryanu's-Sevrî, Amr b. Dinar, İbn Umer isnadiyle Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet ettiği ... "alıcı ile satıcı (alışverişin yapıldığı meclisten ayrılmadıkları sürece) muhayyerdirler" hadisini misal vermiştir. Daha sonra da şunları söylemiştir: "Bu, adil kişilerin adil kişilerden rivayet ettikleri muttasıl isnaddır. Ne var ki mu'alleldir ve sahih değildir. İsnadı sahih olmasa da metni her hale göre sahihtir. Şu halde bir sika ravi yerine diğerini zikretmek suretiyle vehme düşmek hadis metnini sahih olmaktan çıkarmaz." 851
İbnu's-Salâh'a göre şazla aynı olan munkerin ikinci kısmı, ravisi sika ve mutkin olmayan ferd hadistir. Misalini de Ebu Zukeyr Yahya b. Muhammed b. Kays'ın Hişâm b. Urve, Babası Urve İbnu'z-Zubeyr, Hz. A'işe isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet ettiği şu hadistir:
"Yetişmemiş hurmayı olgun hurma ile birlikte yiyiniz; Çünkü Şeytan, hurmanın böyle yendiğini görünce gazaba gelir ve şöyle der: Ademoğlu eskisi ile birlikte yenisini yiyecek kadar yaşadı" 852Ebu Zukeyr, salih bir ravi olsa da bu hadisi rivayette tek kalmıştır. Müslim, Sahihinde hadisine mutâbi olarak yer vermiştir. Ancak tek başına rivayetine itibar edilecek derecede bir ravi değildir.853
Şu halde İbnu's-Salâh'a göre şâz ile munker arasında hiçbir fark yoktur. Munker, şaz gibi merdud ve gayri merdud olmak üzere iki kısımdır. Merdud, münker, ravinin, kendisinden hıfz ve itkan yönünden daha üstün olan ravilere muhalif olarak rivayet ettiği munker, merdud olmayan munker ise herhangi bir muhalefet söz konusu olmaksızın sika olan ravinin münferid olarak rivayet ettiği hadisdir.
İbn Haceri'l-Askalânî ravinin kendisinden üstün ravilere muhalif olarak rivayet ettiği hadisleri ikiye ayırarak sikanın hadisine şâz demiş, eğer muhalefet eden ravi zayıf ise rivayetine munker adını vermiştir. Ona göre gerek şâz olsun gerek munker ikisi de muhalefetten doğar. Buna göre İbn Hacer munkerde muhalefeti esas tutmuş, ravinin tereddüdünü göz önüne almamıştır. Hatta "bu farkı gözetmeyenler gaflet etmişlerdir" demiştir. Öyle olunca şâz ile munker arasında bir yönden umum husus ilişkisi vardır. Her ikisi de sikanın rivayetine muhalif oldukları halde şâz sika veya hiç olmazsa sadık olan raviden, münker ise zayıftan rivayet edilendir. 854
Şu hadis de munkere misaldir. Sünen sahipleri Ebu Davud, Tirmizî, Nese'i ve İbn Mace Hemmam b. Yahya tankından İbn Cureyc-ez Zuhri, Enes b. Mâlik isnadıyla şu hadisi rivayet etmişlerdir:
"...Hz. Peygamber (s.a.s) helaya girdiklerinde yüzüklerini çıkarırlardı."855 Ebu Davud bu hadisi naklettikten sonra şöyle der: Bu hadis münkerdir. Maruf olanı İbn Cureyc, Ziyad b. Sa'd-ez Zuhri, Enes isnadı ile gelen "...Hz. Peygamber (s.a.s) gümüşten bir yüzük edindiler" lafzı iledir. Vehm, Hemmam'dan gelmiştir. Hemmam'dan başka bunu öbür türlü rivayet edeni yoktur. 856
Munker hadisler hüküm bakımından zayıftır. Onunla değil karşıtı olan ma'rufla amel edilir.

Munkeru'l-Hadîs:

"Hadisleri münkerdir" manasına cerh lafızlarındandır ve cerhin üçüncü mertebesine el-Irâkî'nin eklediği lafızlar arasında yer alır.
Hakkında munkeru'l-Hadis cerh hükmü verilen ravinin hadisleri dinî konularda hüccet sayılmaz. Ancak büsbütün reddedilmez, itibar için yazılır.
Buhârî, diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayn olarak münkeru'l-hadîs lafzını cerhin daha ağır olan beşinci mertebesinde yer alan metruku"l-hadîs lafzı yerine kullanmıştır. Buna göre onun munkeru'1-hadîs dediği bir ravinin hadisini rivayet etmek helâl olmaz.

Muntehâ-yı Sened:

Bk. Aslu's-Sened.

Muntezihu'l-İsnad:

İsnadı şüpheden uzak ve beri olmayan manasına bir tabir olup daha çok isnadında bir kusur bulunan; bu yüzden sahih kabul edilmeyen ve bu yönden tenkide tabi tutulan hadisleri ifade etmekte kullanılmış umumî bir tabirdir.

Murselu's-Sahâbî:

Bk. Sahâbî Mürseli.

Mursil:

Bk. İrsal.

Murû'et:

Bk. Mürüvvet.

Mürüvvet:

Sözlükte muûrü'e ve muruvve şeklinde görülen ve isim veya masdar olarak gelen bir kelimedir. Adamlık ve insaniyet manasına gelir. Bir insandan beklenen iş ve güzel hasletleri yerine getirmekten ibarettir. 857
Hadis ıstılahları arasında mürüvvet ravinin rivayetinin kabul edilebilmesi için onda bulunması gereken adaleti sağlayacak melekedir. 858
İslâm âlimleri şehadet ve rivayetin kabul edilebilmesi için ravinin önce adaletli olması gerektiği görüşündedirler. Adalet ise en azından takvayı bırakmamak, mürüvveti ihlal eden şeylerden kaçınmakla olur. Bunu göre mürüvvet, kişinin adaletli olmasına hükmetmekte esas olan bir haslet olmaktadır.
Mürüvvetin tarifinde değişik görüşler vardır.
Bazı fakihlere göre mürüvvet, nefsini kötülüklerinden korumak, halk nazarında insanı kötü gösteren davranışlardan sakınmaktır. İnsanın yaşadığı toplum içinde o toplumun örf ve adetlerine uygun yaşaması da mürüvvetten sayılır. Mesela bir erkeğin kadınlara mahsus elbise giyerek dolaşması yahut kadınlar gibi saçlarını omuzlarına kadar uzatması mürüvvetsizliğine delalet eder. 859Aynı şekilde insanların gelip geçtikleri yollarda birşeyler yemek de mürüvvete aykırı sayılır.
Bazılarına göre de mürüvvet, yiyip içmede, davranışlarında kendi emsalinin ve akranının ahlakını yaşamak, zaruret olmadıkça tabaklık, kan almak, dokumacılık gibi mürüvvete yakışmayan zenaatleri yapmamak ile yolda su dökmek, ahlaksız kimselerle arkadaşlık etmek, hamamda eğlenmek ve benzeri mürüvvete aykırı yakışıksız davranışlardan sakınmaktır. 860
Demek oluyor ki İslâm âlimleri, mürüvvetin halk nazarında hoş karşılanmayan davranışlardan kaçınmak gibi güzel ahlakın tamamlayıcısı olan davranışlarla gerçekleşeceği görüşündedirler. Denilebilir ki adaletin önemli bir görüntüsünü teşkil eden mürüvvvet, müslüman şahsiyetini en mükemmel seviyeye çıkaran ahlakî melekedir. Mürüvvete aykın sayılan halleri görülen ravinin rivayeti makbul sayılmaz; zira mürüvvetin yokluğu, ya akıl noksanlığından ya dinin emirlerine ilgisizlikten ya da hayasızlıktan meydana gelir. Hangisi olursa olsun bu hallerin hepsi kişiye karşı güven duygusunu yok eder. Bu sebepledir ki hadisciler mürüvvetten yoksun kişilerin adaletine hükme dilemeyeceği görüşünde birleşmişlerdir. Adaleti olmayan ravinin ise ne kendisi hadis rivayetine ehil kabul edilir; ne de rivayetlerine makbul gözüyle bakılır.

Musâ Leh:

Vasiyye (Vasiyet) yoluyla rivayette şeyhin özellikle kitabını vasiyet ettiği talibe denilmiştir. (Bk. Vasiyet).

Musâfaha:

Mufâ'ale babından masdar olup iki kişinin el sıkışması manasına gelir. Hadis usulünde uluvvu nisbînin bedel ve musavvattan sonra gelen üçüncü şeklidir.
İbnu's-Salah'a göre musafaha, bir ravinin söz gelişi Müslimin Sahihinde bulunan bir hadisi Müslim'in şeyhine- onunla Hz. Peygamber arasındaki ravi sayısından az olmayan raviden meydana gelen âli bir isnadla-ulaşarak rivayet etmesine denir. 861İbn Hacer'e göre ise bir musannifin talebesine, isnad bakımından onunla Hz. Peygamber arasındaki ravi sayısına eşit sayıda raviden oluşan âli isnadla ulaşarak rivayete denir. Bir başka deyişle bir musannifin talebesine ulaşmada isnad itibariyle müsavatın hasıl olmasıdır. Açıklamak gerekirse, Meselâ en-Neseî, kendisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında on bir ravi olan isnadla bir hadis rivayet etmiştir. Eğer bir başka ravi aynı hadisi Nesei'nin isnadından ayrı bir isnadla ve Hz. Peygamber (s.a.s)'le arasında onbir ravi olarak rivayet ederse- iki isnad müsavi olduğundan- buna musâvât adı verilir. (Bk. Musâvât). Şayet aynı musâvât Neseî'den hadis rivayet eden bir talebesine ulaşmakta olursa buna da musafaha denir. Böyle

müsavata musafaha denilmesi karşılaşan iki kişi arasında çok kere el sıkışmanın adet oluşu dolayısıyledir. 862 Bu iki tarif arasında önemli bir fark yoktur; zira müsavatın bir ravinin şeyhi ile herhangi bir musannif veya musannifin talebesi arasında olması aynıdır. Söz gelişi bir ravinin şeyhi ile bir musannif arasında musâfahanın olması onun musannıfa mülaki olmasiyle birdir. 863
Burada şu hususu önemle belirtmek gerekir ki bir hadisin isnadının, güvenilir kitaplardan birinde yeralan isnadına nisbetle âlî sayılabilmesi için kitap müellifi ile musafaha hasıl olan ravi arasında uzun sayılan bir zamanın geçmiş olması gerekir. 864Aynı asırda yaşamış muhaddisler arasında uluv olabilirse de musafaha söz konusu olmaz. Meselâ es-Suyûtî üç hadiste kendisi ile Hz. Peygamber arasında on ravi bulunduğunu söyler. Neseî'de "Kul huva'llahu ahad (ihlas suresi) Kur'ân-i Kerim'in üçte birine denktir" hadisini altısı tabiînden olmak üzere on kişinin bulunduğu bir isnadla rivayet etmiş ve "bundan daha uzun bir isnad bilmiyorum" demiştir. 865es-Suyûtî ile Nese'î arasında vefat tarihleri itibariyle altı asırlık bir zaman farkı vardır, es-Suyûtî'nin üç hadiste, Nese'î gibi kendisiyle Hz. Peygamber arasında on ravi olması uluvda müsavattır. Şayet musâvât Nese'i den hadis almış bir kimse ile es-Suyûtî arasında veya es-Suyûtî'nin hadis aldığı şeyhi ile Neseî arasında olsaydı musafaha hasıl olurdu.

Musahhaf:

Tef'il vezninde sahifede hata etmek, yani yazılı bir kağıttaki kelime veya sözleri yanlışlıkla değiştirme manasına gelen tashifden ismi mef'uldür ve değiştirilmiş nesne demektir. Hadis terimi olarak muharref gibi isnad veya metninde bir kelimesinin değişmesiyle rivayet edilen hadise denir.
Muharref maddesinde de bahis konusu edildiği gibi hadislerin gerek isnadlarında gerekse metinlerinde değişme iki türlü olur. Bunlardan birincisi bir kelimeyi meydana getiren harflerde nokta değişikliğidir. İkincisi ise kelimelerde harf ve yazı değişikliği şeklinde olur. İlkine yukarıda açıklandığı gibi tashîf; ikincisine tahrif adı verilir. (Bk. tashif, tahrif). Musahhaf, söz gelimi "haber" kelimesini "hayır" okumak gibi kelimeyi teşkil eden harflerde nokta değişikliği ile rivayet edilen hadise denir. Sadece nokta hatasında meydana geldiği için muharrefden ayrı mütalaa edilmek gerekir.
Tahrif gibi tashif de hadisin senedinde veya metninde meydana gelebilir. Buna göre musahhaf tashifin senedi olşuturan isimlerde ya da metinde meydana gelişine göre isnadı veya metni yönünden musahhaf olarak iki kısımda mütalaa edilebilir. Senedindeki tashife misali Yahya b. Ma'in'in Müslim tarafından rivayet edilen bir hadisin "İbn Murâcim" ismindeki ravisinin adını "cim" harfinin noktasını "ra" ya koyarak "İbn Muzâhim" şeklinde getirişi gösterilebilir.
Tanınmış bir muhaddis olan Şu'be, "Hz. Peygamber (s.a.s) dübbâ ve müzeffet denilen kaplarda üretilen şarapları içmekten men etti." Hadisinin isnadındaki Halid b. Alkame'nin ismini yanlış okuması sonucu Mâlik b. Urfuta şekline getirişi de Ahmed b. Hanbel'e göre tashiftir.866 Dolayısıyle Şubenin isnadında tashif yaparak rivayet ettiği hadis musahhaf olmuştur.
"Ebu Sufyan'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) hutbeleri şiir okur gibi kelimelerini, harfleri çatlatarak okuyanlara lanet etti." 867
Ed-Dârekutni'ye göre muhaddis Veki hadisdeki "el-Hutab" kelimesini noktasız have değişik hareke ile okumuştur. İbnu's-Salâh buna dair bir de fıkra nakleder. Hadisdeki tashifin iyice anlaşılabilmesi bakımından nakletmeye fayda vardır. İbn Şahin Şam'da Mansûr mescidinde bu hadisi "nehân'nebiyyu sallallâhu aleyhi ve selleme an teşkîki'l-hatab (Hz. Peygamber (s.a.s) odun yarmaktan men etti)" şeklinde okuyunca dinleyenlerden biri:
"Şimdi ne yapacağız? Oduna da çok ihtiyaç var" demiştir. 868
Nakledildiğine göre muhaddislerden birisi, Hz. Peygamber'in Enes b. Mâlik'in küçük kardeşine şaka ettiğini bildiren hadisinin bütün rivayet yollarını toplamış. Bir gün meclisinde hadis yazdırırken birden bu hadisi şeklinde okuyuvermiş. İlk hadis "Ebu Umeyr! Küçük serçe ne yapıyor?" manasına gelirken yanlış okuması sonucu" ...deve ne yapıyor?" haline gelince tabiatıyla etrafındakiler gülmekten katılırlarken muhaddis utancından kıpkırmızı kesilmiş!
Musahhaf konusuna usul kitaplarında rastlanmayan kendi tesbit ettiğimiz bir misalle son vermek istiyoruz. Misaldeki hadis her ne kadar mevzu ise de, tasnifi çok güzel aksettirecek niteliktedir:
"Birinizin köpek yavrusunu terbiye etmesi çocuk terbiye etmesinden daha hayırlıdır". 869Bu mevzu hadis el-Fîruzâbâdî'nin meşhur eseri Sifru's-Sa'âdenin hatime bölümünde şöyle nakledilmiştir. 870
İki rivayet karşılaştmlırsa görülür ki ilk rivayetin metnindeki "yurabbiye" (terbiye etmesi) kelimesi "yezniye" (zina etmesi) haline gelmiştir.
Musahhaf hadisler muharref gibi zayıf addedilirler.

Musannef:

Sınıflandırmak, tasnif etmek, konularına göre tertiplemek manasına tasnifden ism-i rrıeful olup cami ile aynı manada kullanılır ve çeşitli konulardaki hadisleri bir araya toplayan hadis kitaplarına denir. (Bk. Câmî).
Hz. Peygamber (s.a.s) hadislerini rivayet eden ilk nesil olan sahabe zamanında Kur'ân-ı Kerim'e itina gösterildiğinden hadislere o kadar önem verilmemiştir. Bununla birlikte bazı sahâbiler hadisleri öğreniyor, müzakere suretiyle diğer sahâbîlere de naklediyordu. Hatta içlerinde az da olsa hadisleri yazanlar da vardı. Birinci hicrî asır sona ererken hadisleri bilen sahabilerin birer birer dünyadan çekilmeleri üzerine hadislerin kaybolmasını önlemek üzere tedbir almak lüzumu hasıl oldu. Emevî Halifesi Ömer b. Abdilaziz bilinen hadislerin toplanması için bir emir çıkardı. Bunun üzerine hadisler derlendi ve yazılı metinler haline getirildi. Daha sonra da toplanıp yazılı metinlere aktarılan hadisler tasnif yoluna gidildi yani konularına bakılarak ayrılmaya başlandı. Her hadis konusuna göre tertibe konuldu. Birkaç ana konu etrafında ilk hadis kitapları meydana geldi. İşte bu hadis kitapları musannef veya cami denilen eserlerdir ve îman, ahkâm, âdâb, rikak, Tefsir, Târih, Şemail, Menakib gibi sekiz ana konudaki hadisleri bir araya getirir. Ma'mer b. Râşidin Camii ile Abdurrezzak b. Hemmâm'ın Musannefi ve İmam Mâlik'in el-Muvatta'ı ilk musannef eserler sayılır.
Ebu Tâlib el-Mekkî'ye göre musannef eserler hicri 120 veya 130 senesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Tasnif edilen kitaplar arasında İbn Cureyc'in Tefsire dair hadisleri ihtiva eden kitabı, Ma'mer b. Râşid ve Sufyân es-Sevrî'nin Musannefleri bu devrede telif edilen eserlerdir.
İbn Hayr el-İşbili'nin Endülüs'e giren kitaplar arasında okuyup bize sahih rivayetlerini verdikleri arasında Veki İbnu'l-Cerrah'ın Musannefi, Sufyân es-Sevri'nin Camii, Hammâd b. Seleme ve Sufyân b. Uyeyne'nin Abdurrezzak

b. Hemmâm'ın, Ebubekr Abdullah b. Ebî Seybe'nin ve Sa'id b. Mansur'un musannefleri vardır. 871
Bu eserlerden sonra musannef eserlerden el-Kutubu's-Sitte denilen eserler yazılmıştır. Cami Sahih diğerleri Sünen tarzından olan bu altı kitap da konularına göre tertip edilmiş hadisleri ihtiva ettikleri cihetle birer musannef sayılırlar.

Musannif:

"Bir nesnenin bazısını bazısından ayırarak sınıflandırmak manasına tasnifden ismi faildir. Umumi olarak kitap telif veya tasnif eden yazar için kullanılır.
Hadis usulünde bu mana ile-birinci derecede olmamakla birlikte- alakalı olarak hadisleri konularına göre tasnif edip kitaplarda toplayan hadis âlimine denir.
Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisler umumiyetle kabul edilen bir görüşe göre hicri birinci asrın sonunda tedvin edilmiş yani toplanarak yazılı metinlere geçirilmiştir. İkinci hicri asır derlenen hadislerin tasnif çağıdır. Öyle ki çeşitli konulardaki hadisler konulan itibariyle ayrılmış ilk yazılı eserler meydana gelmiştir. İlk hadis kitapları hadisleri konularına göre ayıran eserlerdir. Bunu takip eden hadisin altın çağı denilen üçüncü hicri asırda hadisler sadece fıkıh konularına göre ayrılmamış, meselâ ravisinin ismine göre tertiplenmiştir. İşte bu eserleri meydana getiren hadis alimlerinin herbiri gerek umumi manasıyle gerekse hadis kitabı tasnif eden kimse, hususi manasıyle birer musannıftırlar.

Musâvât:

Sözlükte bir nesneyi bir nesneye denk kılmak, iki şeyin sayıca veya nitelik yönünden birbirlerine eşit ve benzer olması manalarına gelen 872 musâvât, Hadis Usulünde uluvvu nisbinin kısımlarından birine denir.
İbnu's-Salâha göre musâvvat bir ravinin bir hadisi, meselâ Müslim'in şeyhlerinden biri ile Hz. Peygamber arasındaki ravi asyısından az olmayan sayıdaki raviden oluşan âlî bir isnadla Müslim'in o şeyhine ulaşarak rivayet etmesine denir. 873
İbn Hacer'e göre musâvât, bir ravinin bir musannife ulaşan isnadmdaki ravi sayısının o musannifin Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar ulaşan isnadındaki ravi sayısına eşit olması halinde meydana gelen uluvdur.
Açıklamak gerekirse Meselâ, Nese'î suneninde kendisi ile Hz. Peygamber arasında onbir ravi olan isnadla bir hadis rivayet etmiştir. Bir başka ravi aynı hadisi Neseî'nin isnadından başka bir isnadla ve Hz. Peygamberle arasında onbir ravi olduğu halde rivayet ederse iki isnad arasında eşitlik hasıl olmuştur ve buna musâvât adı verilir. 874
Musâvât böyle tarif edilmiş de olsa misali enderdir. Hatta İbnu's-Salâh yaşadığı asırda değil Müslim'in Şeyhine, şeyhinin şeyhine hatta sahâbî gibi uzak kişilere bile Müslim'le onun arasındaki ravi sayısına müsavi bir isnadla ulaşarak musâvât hasıl etmenin çok nadir vaki olacağını söyler. 875
Bununla birlikte es-Suyûtî kendisiyle Hz. Peygamber arasında on kişinin bulunduğu âli isnadla üç hadis rivayet ettiğini, Nesei'nin de
"Kul huvallahu Ahad (İhlas suresi) Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine denktir" hadisini kendisi ile Hz. Peygamber arasında altısı tabiilerden olmak üzere on kişinin bulunduğu bir isnadla rivayet ederek sonunda "bundan daha uzun bir isnad bilmiyorum dediğini ifade etmiştir. 876Her ne kadar es-Suyûtî Hz. Peygamberle kendisi arasında on ravinin bulunduğu isnadla üç hadis rivayet ettiğinden bahsetmişse de bunlardan birinin Neseî'nin Hz.Peygamberle arasında on ravi olarak rivayet ettiği hadis olup olmadığını kaydetmez. Bu itibarla onun bu söylediklerini müsavata misal saymak imkânsızdır. Bununla birlikte müsavatın anlaşılmasına yardımcı olması açısından büsbütün faydasız olduğu da söylenemez.

Muselsel:

Selsele dört harfli basit fiilinden ismi meful olup, peşpeşe birbirini takip ederek, zincirleme gelen nesne manasına gelir.
Hadis terimi olarak muselsel, isnadını teşkil eden bütün ravilerin bir sözü veya hareketi, yahutta her ikisini birden devam ettirerek rivayet ettikleri hadise denir.
Bir hadisin senedini teşkil eden bütün raviler onun isnadında veya metninde bulunan bir sözü ya da hareketi yahut ikisini birden tekrar etmek suretiyle rivayet ederler. Bir başka deyişle muselsel, ravilerin rivayette sened ya da metnindeki sözü, fiili veya ikisini birden tekrarlamaları sonucu meydana gelir. Buna göre muselsel, bazen seneddeki bütün ravilerin aynı eda lafızlarını kullanmaları, bazen metninde bulunan bir sözü veya hareketi tekrar etmeleriyle oluşur. Muselsel en çok bu şekillerde rivayet sonucu ortaya çıkar.
İsnadında aynı sözü tekrar etmek suretiyle muselsel olan hadise muselsel bi'l-kavl de denir. Misal:
"Kalk bana su dök de sana Cebrail'in nasıl abdest aldığını göstereyim" demiştir. Bu hadisi talebesine rivayet eden ravilerin hepsi "kum fe subbe aleyye hatta urîke vudu'e..." lafızlarını tekrar etmişlerdir. Bu hadis şöyledir: Tekrar edilen kısmının manasını yukarıda verdiğimizden bu hadisin tercümesine gerek yoktur. Yalnız son kısmının açıklanması yerinde olur. Burada hadisi rivayet eden sonuncu ravi Ebu Ca'fer'e teselsül eden abdest alma şeklini sormuş o da "abdest organlarını üçer kere yıkayarak" cevabını vermiştir. 877
Metindeki bir sözün tekrar edilmesiyle muselsel olan hadise de Ebu Davud ve Neseî'nin rivayet ettikleri şu hadis misaldir:
"... Ebu Hureyre şöyle dedi: "Ateş değmiş et yemekten dolayı abdest almak gerekir." 878
Bu hadis görüldüğü gibi isnadında "semi'tu... yekûlu" lafızları tekrar edilerek rivayet edilmiştir,
Cebrail (a.s)'ın Hz. Peygambere abdes almasını öğrettiğine dair bir hadis vardır. Bu hadiste Allah Resulü İbn Mes'ud'a abdest alma şeklini öğretmek üzere ona
"Muaz, seni severim. Sen her namazın sonunda şöyle de: "Allah'ım, Seni zikretmek, Sana şükretmek ve güzelce ibadet edebilmek için bana yardım et."879
Bu hadisi rivayet edenlerden her biri rivayet esnasında diğerine "seni severim" demiştir. Şu hadis de bir sözün tekrar edilmesiyle muselsel olan hadise misaldir. Ancak burada tekrarlanan söz sahabe sözüdür ve metni dışında tekrar edilmiştir.
"... Her kim bir gün, bir gece içinde (müekked sünnet olan) oniki rekat namaz kılarsa, bunlara karşılık Cennette kendisi için bir eve yapılır." Ummu Habîbe dedi ki:
"Hz. Peygamber (s.a.s)'den bunları duyduğumdan beri bu sünnetleri hiç terk etmedim." Anbese:

“Bunu Ummu Habîbe'den işittiğimden beri, artık o namazları hiç terketmedim.” Amr b. Evs:
“Anbese'den bunu işittiğimden beri o namazları hiç terk etmedim.” Nu’man b. Salim:
“Amr b. Evs'den duyduğumdan bu yana ben de bu sünnetleri hiç bir vakit terk etmemişimdir.” dediler,” 880
Muselsel hadislerin bir kısmı da metnindeki bir sözle bir hareketi beraberce tekrarlamaktan meydana gelir. Buna da şu hadis misal teşkil eder:
“Hz. Peygamber (s.a.s) “Bir kul kadere; kaderin acı ve tatlı tecellilerine iman etmedikçe imanın tadını bulamaz” buyurdu. Bunu söylerken sakalını tutan Peygamberimiz “Ben dedi, kadere; onun acı ve tatlı tecellilerine iman ettim” 881
Bu hadiste görüldüğü gibi Hz. Peygamber kadere imanın lüzumunu belirtmiş, kulların kadere, hayrın ve şerrin, insanın başına gelen acı tatlı her halin kaderin birer tecellisi olduğuna iman etmedikleri sürece imanın tadını bulamayacaklarını söylemiştir. Arkasından sakalını tutarak “ben kadere, hayrına ve şerrine tatlı ve acı tecellilerine iman ettim” buyurmuştur. Hadisi Hz. Peygamber'den nakleden Enes b. Mâlik metni rivayet ettikten sonra Hz. Peygamber'in yaptığı gibi sakalını tutarak “kadere, hayrına ve şerrine, tatlısına ve acısına iman ettim” demiştir. Sakal tutarak “kadere, hayrına ve şerrine, tatlısına ve acısına iman ettim” demek daha sonra hadisi rivayet eden her ravi tarafından tekrar edilmiştir. Böylece hadis hem bir söz, hem bir hareket tekrar edilerek rivayet edilmiş olduğundan muselsel hadis grubuna girmiştir. el-Hâkimu'n-Nisâbüri'nin şu rivayeti de bir hareketi tekrar etmek suretiyle rivayet edilen müselsele parlak bir örnektir.
“(el-Hakimu'n-Nisâbûri dedi ki) Ahmed b. el-Huseyni'1-Mukrî elinin parmaklarını elimin parmaklarına geçirerek şöyle dedi: Ebu Umer Abdul'aziz b. Umer b. Hasen b. Bekr b. eş-Şerûd es-San'âni parmaklarımı parmaklarıyla tutarak
“babam dedi: parmaklarını parmaklarıma geçirerek elimi tuttu ve babam parmaklarımı parmaklarına geçirerek tuttu ve şöyle dedi”:
“Sufyan elimin parmaklarını parmaklarına geçirerek tuttu ve şöyle dedi”;
“Eyyub b. Hâlid el-Ensârî elimin parmaklarını kendi parmaklarına geçirdi ve şöyle dedi”:
“Abdullah b. Râfi parmaklarımı kendi parmaklarına geçirdi ve Ebu Hureyre elimi tuttu ve “Hz. Peygamber (s.a.s) parmaklarımı parmaklarına geçirdi ve şöyle buyurdu dedi:
“Allah yeryüzünü cumartesi, dağları pazar, ağaçları pazartesi, mekruhu salı, nuru çarşamba, hayvanları perşembe, Adem'i cuma günü yarattı.” 882
Hz. Peygamber bu hadisinde Allah'ın cumartesi günü yeryüzünü, Pazar günü dağları, Pazartesi ağaçları, Salı mekruhu, Çarşamba nuru, Perşembe hayvanları ve Cuma günü de Adem (a.s)’ı yarattığını söylemiş, bunu söylerken Ebu Hureyre'nin elini, parmaklarını kendi parmaklarına geçirmiş olduğu halde tutmuştur. Ebu Hureyre aynı işi tekrarlayarak hadisi Abdullah b. Rafi'e, Abdullah b. Rafi Eyyûb b. Hâlid el-Ensâri'ye; Eyyûb b. Hâlid; Safvân b. Suleym'e; Safvân b. Suleym İbrahim b. Ebi Yahya'ya; İbrahim b. Ebi Yahya el-Hasen b. Bekr b. eş-Şerüd es-San'ânîye; el Ha-sen b. Bekr oğlu Ömer'e; Ömer oğlu Abdulaziz'e; Abdulaziz Ahmed İbni'l-Huseyni'l-Mukrî'ye; Ahmed ise el-Hâkimu'n-Nisâbûrî'ye rivayet etmişlerdir. Bu suretle aynı fiil hadisi rivayet eden bütün raviler tarafından tekrarlanmış, böylece teselsül hasıl olmuştur. Dolayısiyle hadis müselsel hale gelmiştir.
Müselsel hadislerin rivayeti esnasında tekrarlanan sözlerden biri de yemindir. Ravi isnadını söylerken “ahberanâ fulanun vallahi” rivayetini yeminle pekiştirir. Bu yemini isnadın başından sonuna kadar bütün raviler tekrar ederler.
Bütün bu sayılanların dışında da müselsel çeşitleri vardır. Söz gelişi senedi teşkil eden bütün ravilerin ismi Muhammed, hepsi Mekkeli veya Mısırlı, hepsi de fakih, hafız veya şair olabilirler. Teselsül böyle de meydana gelebilir. Dolayısıyle bütün ravileri aynı isimde yahut aynı şehirden, yahutta hafız, fakih, şair gibi aynı mesleğe mensup kimseler olan isnadlarla rivayet edilen hadisler de müselsel sayılırlar.
Bazı âlimlere göre müselsel hadisler, ravileri cerh edilmediği sürece tedlis ve senedinde kopukluk olmaktan kurtuldukları cihetle en sağlam hadisler sayılırlar. Bununla birlikte teselsülün hadisin sahih sayılabümesi için delil teşkil edemeyeceği unutulmamalıdır. Nitekim İbn Haceri'l-Askalânî teselsülü hadisin değil isnadın sıfatı olarak kabul eder. 883Hadisin merfu olması gibi özellikler metnin sıfatlarındandır; fakat sıhhat hem isnadın hem metnin sıfatı sayılır. Bu itibarla bir hadisin sıhhati hakkında verilecek hüküm hem isnad, hem de metin hakkında verilecek sahihlik hükmüne dayanır.
Yine İbn Haceri'l-Askâlâni'ye göre hafız olan ravilerin isnadda aynı sözleri veya hali tekrar etmeleri kesin ilim ifade eder.884
Bununla birlikte hadis alimlerinin çoğunluğuna göre müselsel hadisler, zayıftırlar. Ancak, açıklamak gerekir ki zayıflık hadisin kendisinde değil, teselsül denilen aynı hareketi yahut sözü, yahutta her ikisini birden tekrar etmektedir. Bu yüzden birkaç sahih hadis, az da olsa tenkide tabi tutulmuştur. Buna rağmen müselsel hadisler, ravilerin hadis rivayetindeki titizlik derecelerini gösterirler. Ayrıca hadis ravilerinin isnada ve rivayet esaslanna ne derece titizlikle riayet ettiklerinin belgesini oluştururlar. Öte yandan müselsel hadisler aynı zamanda hadis rivayetinin nasıl en küçük noktalara vanncaya kadar büyük bir dikkat ve itina ile yapıldığını gösterir. Bu yönleriyle hem teselsülün hem de müselsel hadislerin hadis ilminde önemli yerleri vardır.
Hadis ilminin çeşitli konulannda olduğu gibi müselsel hadisleri bir araya getiren çeşitli kitaplar yazılmıştır. En önemli bir kaçı şunlardır:
1. el-Muselselât: Ebubekr b. İbrahim b. Şazân el-Bağdadî.
2. el-Muselsel bi'1-Evveliyye: Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed es-Silefi.
3. el-Cevheru'1-Mufassalât fi'I-Ahâdîsil-Muselselât: Ebu Kasım el-Kasım b. Muhammed (İbnu't-Taylasân).
4. el-Azbu'1-Muselsel fi'1-Hadîsi'l-Müselsel: Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî.
5. et-Tuhfetu'1-Medeniyye fi'1-Muselse-lâti'l-Veteriyye: Muhammed Ali b. Tâhir el-Veterî, (Kınm. 1906).

Müselsel Bi'l-Evveliyye:

İlklerin müselseli manasına alınabilecek bir tabirdir. Senedini oluşturan bütün ravilerin şeyhlerinden aldıkları ilk hadis olma sebebiyle müselsel sayılan hadisleri ifade eder.

Müselsel Bi'l-Hilf:

Yeminle müselsel manasınadır ve senedindeki bütün ravilerinin eda sırasında yemin etmeleriyle müselsel hale geldiği kabul edilen hadise denilmiştir.

Müselsel Bi'l-Kavl:

Sözlü müselsel karşılığı olan bu tabir, bütün ravilerin semi'tu fulânen yekûlu diyerek rivayet ettikleri müselsel hadise denir.

Mûsî:

Hadislerinin yazılı olduğu kitabını talebesine vasiyet eden şeyhe denilmiştir.

Musned:

Musnedn "senede" kök fiilinden alınmış bir kelimedir. İfal babından ismi meful olup isnad edilmiş, dayandırılmış manasına gelir. Çoğulu mesâniddir.
Hadis Usulü alimleri musned kelimesini terim olarak iki manada kullanmışlardır. Bunlardan birincisi tarifinde az da olsa farklılıklar görülen bir hadis çeşididir.
el-Hâkimu'n-Nisâbûrî'ye göre musned, nıuhaddisin yaşı dolayısıyle işittiği açık olan şeyhinden rivayeti, onun şeyhinden işitmesi, böylece isnadın meşhur bir sa-habiye ondan da Hz. Peygamber'e ulaşmasıdır. 885
el-Hâkim'in bu tarifine nazaran musned hadis, ilk ravisinden sonuna kadar senedi muttasıl ve aynı zamanda merfu olan hadistir. Bu durumda müsnedin tarifinde esas itibariyle ittisal edilen senette kopukluk olmaması ile isnadın Hz. Peygamber'e kadar ulaşması gibi iki önemli husus söz konusu olmaktadır. Adı geçen Hadis Usulü aliminin verdiği şu misal incelendiği zaman bahse konu olan husus açıkça ortaya çıkar.
"...Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayet edilmiştir. O da babasından rivayet etmiştir. Babası Ka'b bir gün mescitte İbn Ebî Hadred'den alacağını istemiş. Derken seslerini yükseltmişler. Hz. Peygamber (s.a.s) onların münakaşa ettiklerini işitince hücresinin perdesini açarak çıkmış ve (elile) yarı işareti yaparak,
"Ka'b alacağının bu kadarından vazgeç" demiştir. Ka'b bunun üzerine
"Olur" cevabını vermiş ve İbn Ebî Hadred borcunun yarısını ödemiştir."
Görülüyor ki el-Hâkim'in musned anlayışına ittisal denilen senedde kesiklik olmaması ve isnadın Hz. Peygamber'e kadar ulaşmış bulunması, bir başka deyişle hadisin merfu olması gibi iki esas söz konusudur. Nitekim bu hususu el-Hâkim, yukanda verilen hadisin izahını yaparken şöyle açıklamıştır. "Bu hadisi benim Ebu Amr Osman b. Ahmed es-Semmâk'tan işittiğim zahirdir. Onun da el-Hasen b. Mukrem'den işittiğine şüphe yoktur. el-Hasen'in Osman b. Umer'derr, Osman b. Umer'in ailesi fertlerinden olan Yunus b. Yezid'den işitmeleri olmuştur. Yunus'un ez-Zuhrî ile ez-Zuhrî'nin Ka'b b. Mâlik'in oğullarıyla, bunlarında babalarıyla olan irtibatları bilinmektedir. Ka'b ise Hz. Peygamberin ashabındandır.
Bunlardan başka el-Hâkimu'n-Nisâbûrî bir hadisin müsned olabilmesi için başka şartların da bulunması görüşündedir. Ona göre bu şartların bir kısmı müsnedin mevkuf olmaması; mursel, mu'dal, mudelles gibi isnadında atlama yapılarak rivayet edilmemesi; isnadında uhbirtu an fulânin, huddistu an fulânin, belağanî an fulânin, refe'ahu fulânun, ezunnuhu merfu'an gibi senedin kopuksuz olmasında şüphe ve tereddüde yol açan tabirlerin kullanılmamış olması gibi önemli hususlardır. Eğer bir hadis bu şartları taşıyorsa musneddir. Bununla beraber bu şartlan taşıyan her hadis hakkında sahih hükmü verilemez. 886
el-Hatibu'1-Bağdâdî'ye göre ise musned, hadis ehli nazarında ilk ravisinden hadisin isnad edildiği kaynağına kadar isnadı muttasıl olan hadistir. Ona göre hadisciler musned tabirini daha çok Hz. Peygamber (s.a.s)'e isnad edilerek nakledilen rivayetler için özel bir tabir olarak kullanırlar. İsnadın ittisali ise sonuna kadar ravilerden her birinin kendisinden önceki raviden açıklanmamış dahi olsa, işitmiş olmasıdır. 887
el-Hatîb'in bu tarifinde sadece senedin muttasıl olması esas alınmıştır. Bunun yamsıra hadiscilerin musned ıstılahını özellikle Hz. Peygamber'e isnad edilerek nakledilen hadisler için kullandıklarına işaret etmekle yetinilmiştir.
Musned hadisin bir üçüncü tarifi vardır ve İbn Abdilberr'e aittir. Bu tarifte musned, isnadı, ister Malik, Nâfi, İbn Ömer, Hz. Peygamber (s.a.s) isnadı gibi muttasıl olsun; isterse Malik, ez-Zuhri, İbn Abbas, Hz. Peygamber (s.a.s) isnadı gibi, ez-Zuhrî İbn Abbas'ı işitmediğinden mun-katı olsun, Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar ulaşan hadistir. 888
İbn Abdilberr'in tarifinde ise dikkat edilirse senedin muttasıl olması dikkate alınmamıştır. Buna göre de merfu olması halinde mursel, munkatı, mu'dal gibi isnadında kopukluk bulunan hadis çeşitleri de musned çerçevesi içinde alınmak icap eder. Bu ise imkânsızdır. Bütün bunlar göz önüne alınarak musnedin tarifinde el-Hâkim'in tarifi tercih edilmiştir.
İkinci olarak musned, ale'l-mesânîd denilen değişik bir metodla tertip edilmiş hadis kitabına denir. Böyle kitaplarda sahabe harf sırasına veya başka bir tertibe göre sıralanarak her birinden müellifine ulaşan hadisler konularına bakılmaksızın bir araya getirilir. Bilhassa ikinci asrın sonlarına doğru görülmeye başlayan müsnedler içinde Ebu Davud et-Tayâlisi'nin, Esed b. Musa el-Umevi'nin, Ubeydullah b. Musa el-Absî'nin, Ebubekr Abdullah İbni'z-Zubeyr el-Humeydî'nin, Musedded b. Muserhedi'l-Basrî'nin, Nu'aym b. Hammâd el-Huzâî'nin, Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb en-Neseî'nin, Ebubekr b. Ebî Şeybe'nin, İshak b. Râhûye'nin, Osman b. Ebî Şeybe'nin, Ahmed b. Han-bel'in, Ahmed b. Menî'nin, Ebu Bekri'l-Bezzâr'ın ve el-Hasen b. Sufyân'ın müsnedleri anılmağa değer olan en önemlileridir. 889

Musnid:

İf'al babından ismi fail olan musnîd, kelime manasıyle isnad eden demektir.
Hadis Usulü ilminde musnid, hadis rivayetine yeni başlamış olan talibe denir. Bu manada ravi tabiri de kullanılır. Ravi olsun, musnid olsun yalnızca hadis rivayetiyle meşgul olan kimse olduğundan rivayet ettiği hadislerin metinleri ve isnadları hakkında bilgi sahibi değildir. Esasen müsnidde naklettiği hadislerin metinleri, isnadları ve senedlerini teşkil eden ravilerin isimleriyle durumları hakkında derin bilgi sahibi olması aranmaz.

Mustahrec:

Kelime olarak çıkarmak manasına istihracdan ism-i mef'uldür. Hadis ıstılahı olarak bir çeşit hadis kitabına denir. Tarifi Şöyle yapılmıştır. Bir musannif, kendinden önce tasnif edilmiş herhangi bir hadis kitabında bulunan hadisleri, şeyhinde veya daha yukarı şeyhlerden biriyle buluştuğu, kitap sahibinin tarîkından ayn kendi isnadı

ile rivayet ederek meydana getirdiği hadis kitabına denir. 890Söz gelişi bir hadis alimi Buhâri'nin sahihini ele alarak içindeki bütün hadisleri onun isnadından başka kendi isnadlanyla rivayet eder ve bunları ayn bir kitapta toplarsa bu yeni kitaba mustahrec adı verilir. Mustahrecin çoğulu mustahrecât gelir. Bir kitap üzerine mustahrec tasnif eden musannıfa mustahric denildiği de olur. Mustahrec eserler aşağıda söz konusu edileceği gibi daha çok es-sahîhân üzerine tasnif edilmişlerdir. Ancak, onlara mahsus değildirler.
Mustahric, bazen kendi mustahrecine esas olan önceki alimin kitabındaki hadislerden bir kısmını vermez. Bu takdirde o hadisi razı olduğu isnadı ile rivayet etmemiş demektir. Bazen de bir hadisi musannifin isnadı ile nakleder. O zaman da ikisinin isnadlarmın bir olduğu anlaşılır.
İbn Hacer'in belirttiğine göre mustahrecin şartı, musannifin uluv veya önemli ziyâde gibi bir engel olmadıkça kendisini yakın bir şeyhe ulaştıracak senedi bırakıp daha uzaktaki bir şeyhe ulaşmamasıdır.
Ote yandan mustahreclerde lafız yönünden uygunluk şart değildir; çünkü mustahrec sahipleri hadislerini kendi şeyhlerinden rivayet etmişlerdir. Bunun sonucu olarak hadislerini istihraç ettikleri kitabın hadisleri ile kendi rivayet ettikleri hadisler arasında gerek lafız gerekse mana yönünden azıcık farklılıklar meydana gelebilir. Nitekim el-Beyhakî es-Sunenu'l-Kubra ve Ma'rifetu's-Suneni Vel-Asâr'da, el-Beğavî, Şerhu's-Sunnede öyle yapmışlar ve bir hadis kendi isnadlanyla naklettikten sonra "Revâhu'l-Buhâri ve Müslim (Bu hadisi Buhâri ve Müslim rivayet etti) demişlerdir. Oysa kendi naklettikleri metin ile Buhâri ve Müslim'deki metin arasında lafız ve mana yönünden farklar vardır. Buna göre bir hadisi naklettikten sonra kendi rivayetleri ile sahihan rivayetleri arasında fark olduğu halde, bunu Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir" demelerinden maksat kendi naklettikleri metnin aslının eş-Şeyhân tarafından rivayet edilmiş olduğunu ifade etmektir. Şu halde mustahrec kitaplardan "Buhâri ve Müslim'de böyledir" kaydıyla hadis nakletmek caiz olmaz. Ancak "ahrecâhu bi-lafzihî (Bu hadisi Buhâri ve Müslim kendi kitaplarındaki lafzıyle rivayet etmişlerdir) denilmesi bunun dışındadır. 891
Mustahreclerin hadis rivayet esaslan yönünden çeşitli faydaları vardır. Bunlardan ilki uluvdur. Şöyle ki meselâ es-Sahîhân'dan birinde bulunan bir hadisi kendi isnadıyle rivayet eden mustahric, yukanda nakledilen şarta göre o hadisi musannıftan daha yakın tarîkla nakletmektedir. Bu ise mustahricin isnadının âli olması demektir. Söz gelişi mustahrec musannifi rivayet ettiği hadisi Buhâri tankıyla vermiş olsaydı mustahrecde rivayet ettiği tanka nisbetle nüzul vaki olurdu. Meselâ, Ebu Nu'aym, Buhâri ya da Müslim tarîki ile Abdurrezzak'tan bir hadis rivayet etse ona arada dört ravi ile ulaşabilirdi. Halbuki aynı hadisi et-Taberânî-ed-Deberi tarikından rivayet ettiği takdirde Abdurrezzak'a iki ravi vasıtasıyla ulaşır. Aynı şekilde Müslim tarîkından et-Tayâlisî'nin Müsnedinden bir hadis rivayet etse ona ancak dört ravi ile ulaşabilir ki ikisi kendisi ile Müslim arasındadır. İkisi de Müslim ile şeyhidir. Oysa aynı hadisi İbn Fâris-Yunus b. Hubeyb tarîkıyla ondan rivayet etse ona iki ravi ile ulaşmış olur. 892
Mustahreclerin ikinci faydası bazı hadislerde sahih ziyade görülmesidir. Bu ziyadeler de sahilidir; çünkü es-Sahihân isnadi ile rivayet edilmişlerdir. Bununla birlikte İbn Haceri'l-Askâlani'ye göre bu, mustahricin isnadı ile asıl musannif isnadının birleştiği ravi ve ondan sonrası için geçerlidir. Mustahric ile o ravi arasında bulunan kimseler ise tenkide tabidir; zira mustahricin maksadı daha çok uluvdur. Uluv elde ettiği takdirde maksadı hasıl olmuş demektir. Bu sebeple çok kere isnadda sıhhati dikkate almaz. Bununla birlikte şayet mustahric isnadı ile asıl musannifin isnadının birleştiği raviden öncekilerle de isnad sahih olursa veya mustahric rivayetinde makbul bir ziyade varsa sıhhat hasıl olur; aksi halde mustahricin gayesi zaten sıhhat değildir.
Mustahreclerin bir başka faydası, hadislerin manalarında çatışma söz konusu olduğu takdirde rivayet tarîklarının çoğalmasıyle kuvvet kazanmasıdır. Bu da şöyle olur. Mustahric, sahih sahabînin hadisi rivayet ettiği şeyhi ile birlikte isnada bir veya birkaç ravi katar. Bazan Ebu Avâne'nin yaptığı gibi hadisi istihraç ettikten sonra onu sahabiye kadar ulaşan başka tanklarını sevkeder. Böylece o hadisin değişik tarikları zikredilmiş olur. Hadis de rivayet tariklarının çoğalması ile kuvvet kazanır. Bir hadisin tariklarının çoğalması ise ihtilâfu'l-hadîs konusunda önemli bir tercih sebebidir.
Mustahrecin bir diğer faydası da sahih musannifinin önce mi sonra mı olduğunu açıklamadan ihtilata maruız kalan bir raviden rivayet etmesi halinde görülür. Mustahric ya açıkça veya ihtilata uğramış raviden ihtilattan önce rivayette bulunan biri tankından rivayet et mek suretiyle açıklama yapmış olur.
Sahihte müdellis olan bir raviden an'ane ile rivayet edilen bir hadisin mustahric tarafından semaa delalet eden lafızlarla rivayet edilmeside mustahrecin faydalarındandır. Mustehrecâtın bunlardan başka şu faydalan da vardır. Asıl eser sahibinin "haddesenâ fulan "veya" haddesenâ racul" yahut haddesenâ fulan ve gayruhu, haddesenâ gayru vahid" gibi ibham lafızlarıyla mubhem raviden rivayet etmesi halinde mustahric mübhemin kim olduğunu tayin ederek hadisi mübhemlikten kurtarır. Yine önceki musannifin kim olduğunu açıklayacak bir ifade kullanmadan meselâ Muhammed isimli bir şeyhten rivayeti halinde sonraki mustahric onun kim olduğunu açıklar. Nihayet sahîhandan birinde bir yönden illetli olarak gelen bir hadis mustahrecte illetten salim olarak rivayet edilmiş olur.893
Yukarıda bir nebze bahsedildiği gibi mustahrec eserler daha çok es-Sahihandan biri üzerine tasnif edilmiştir. Buhari üzerine tertib edilen mustahreclerin en meşhurları, Ebu Bekr Ahmed b. İbrahim el-İsmâili el-Curcânî, Ebu Ahmed Muhammed b. Ahmed İbni'l-Huseyn el-Gitrifi, İbn Ebi Zuhl ismiyle meşhur Muhammed İbnu'l Abbas el-Herevî, Ebu-bekr Ahmed b. Musa (İbn Merdeveyh)'in mustahrecleridir.
Müslim üzerine te'lif edilen belli başlı mustahrecler ise şu muhaddislere aittir:
1. Ebubekr Muhammed b. Muhammed el-İsferâ'inî
2. Ebu'1-Fadl Ahmed b. Seleme el-Bezzâr.
3. Ebu Ca'fer Ahmed b. Hemdân el-Hîri.
4. Ebu Avâne Ya'kub b. İshak b. İbrahim el-İsferâini
5. Ebu İmrân Musa İbnu-'l-Abbas el-Cuveynî
6. Ebu Muhammed el-Kâsım b. Esbâğ el-Kurtubî.
7. Ebu Muhammed Ahmed b. Muhammed el-Belâzuri
8. Ebu'l-Velid Hassan b. Muhammed el-Kazvînî
9. Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf et-Tûsî.
10. Ebu Said Ahmed b. Ebibekr el-Hîri
11. Ebu Hamid Ahmed b. Muhammed el-Herevî
12. Ebubekr Muhammed b. Abdillah el-Cevzakî
Buhâri ve Müslim'in ikisi üzerine ayrı ayrı yapılan mustahrecler ise,
1. Ebu Abdillah Muhammed b. Ya'kub (İbnu'l-Ahrem).
2. Ebu Ali el-Hasen b. Muhammed el-Mâsercisî

3. Ebu Bekr Ahmed b. Hamdan eş-Şirâzî
4. Ebubekr Ahmed b. Muhammed el-Burkanî
5. Ebubekr Ahmed b. Ali (İbn Menceveyh) il'İsbehânî
6. Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdillah el-İsbehanî
7. Abd b. Ahmed b. Muhammed (Ebu Zerri'l-Herevî)
8. Ebu Muhammed el-Hasen b. Muhammed (el-Hallâl)
9. Ebu Mes'ud Süleyman b. İbrahim el-Melîhî 894
Bunlardan başka Ebu Abdillah Muhammed b. Abdilmelik el-Kurtubî; Ebu Muhammed Kâsıin b. Esbağ el-Kurtubî ve Ebubekr Ahmed b. Ali (İbn Menceveyh) el-İsbehânî'nin Sünen Ebî Dâvud; Ebu Ali el-Hasen b. Ali et-Tûsî ile İbn Menceveyh'in Sünen Tirmizî üzerine mustahrecleri vardır. Ayrıca Ebu Nu'aym, İbn Huzeyme'nin Kitabu't-Tevhidî üzerine bir mustahrec telif etmiştir. Ebu'1-Fadl el-Irâkî ise el-Hâkimu'n-Nîsâbûri'nin el-Mustedreki üzerine bir mustahrec yazmaya başlamışsa da tamamlayamadan vefat etmiştir. 895

Mustahrecât:

Bk. Mustahrec.

Mustahric:

İstif'al babında istirhacdan ism-i fail olup çıkaran, istihraç eden manasınadır. Hadis Usulünde mustahrec denilen kitapları tasnif eden muhaddis için kullanılan tabirlerdendir.
İstihraç ve mustahrec maddelerinde ayn ayn ele alındığı gibi bir muhaddisin kendisinden önce tasnif edilmiş herhangi bir hadis kitabındaki hadisleri teker teker ele alarak o kitap musannıfmun tarîkından ayrı bir tariktan kendi isnadı ile rivayetine istihraç, bu yolla rivayet edilen hadisleri bir araya toplayan kitaplara mustahrec denilmektedir. Bu duruma göre mustahric böyle rivayette bulunan veya muüstahrec kitabı tasnif ve tertib eden muhaddistir.

Mustalahu'l-Hadîs:

Bk. Hadis Usulü.

Mustedrek:

Sözlükte bir şeyi diğer bir şey vasıtasıyla idrak etmek, hata olan görüşünü düzeltmek manasına gelen istidrakten ism-i meful olan müstedrek bir çeşit hadis kitabına denir. Umumiyetle sıhhat şartlarına uygun oldukları halde ibr muhaddisin kitabına almadığı hadisleri bir araya getiren eserlerdir.
Müstedreklerden en önemlisi Buhâri ve Müslim'in sahihlik şartlanna uyduklan halde sahihlerine almadıkları hadisleri ihtiva eden el-Mustedrek ale's-Sahîhayn kitabıdır. el-Hâkimu'n-Nisâbûrî'nin eseridir.

Mustefîz:

Taşmak, kabarmak manasına "fada" kök fiilinin istif al babından ism-i faili olan müstefiz, daha çok Fıkıh alimleri tarafından meşhur karşılığı olarak kullanılan bir terimdir. Meşhurun muhaddisler arasında en fazla rastlanan tarifi "ikiden fazla tariki olan fakat mütevatır derecesine ulaşmayan hadis" şeklinde olduğuna göre (Bk. Meşhur), bu vasfı taşıyan hadis fakihlere göre mustefizdir. Fakihlerin meşhura müstefiz deyişleri, kelimenin bir kapdan dökülen suyun etrafa yayılması manasından hareketle hadisin tarîklannın gittikçe çoğalmasını ifade etmek için olmalıdır.
Bununla beraber meşhur ile mustefizin ayn olduğu görüşünde olan alimler de vardır. Bunlardan kimine göre meşhur, ilk asırda aslı olup ümmet tarafından kabul edilen sonradan şayi olan hadis, mustefiz ise tevatür derecesine varmaksızın en az üç sahâbî tarafindan naklolunan hadistir. Bu mânâda meşhur ile mustefiz arasında bir yönden umum-husus münasebeti vardır. Her mustefiz meşhur ise de her meşhur mustefiz değildir. Kimi alimlere göre de mustefiz, isnadının başında ve sonunda sayılan aynı olan raviler tarafından rivayet edilmiş olan hadistir. 896Meselâ üç sahabî tarafından rivayet edilmiş bir hadis, zamanla yine bu sayıda ravi tarafından rivayet edilirse mustefiz olur. Ancak baştan bir kaç sahâbî tarafından rivayet edildikten sonra zamanla rivayet tariklan çoğalan hadis ise meşhurdur. Bu tarife göre ise meşhur, mustefizden daha umumidir.

Mustemlî:

İstif'al babından ismi fail olan müstemli, aslında şeyhten kendisine hadis yazdırmasını isteyen talibe denir. Hadis rivayetine yeni başlamış olan biri tanınmış bir hadis şeyhinin ilim meclisine katılarak ondan hadis yazmaya başlarsa mustemlî sayılır.
Cami ve mescit gibi ibadethanelerde, açık havada veya uygun yerlerde meclisler akdedip bu meclislerde hazır olanlara imla suretiyle hadis rivayet etmek, İslâm tarihinin ilk devirlerinden itibaren görülegelen ilmi faaliyetler arasındadır. Hadis meclislerinde toplanan talebeye hadisleri yazdırarak rivayette bulunmak her devirde büyük ilim merkezlerinden nisbeten küçük yerlere kadar her yerde uygulanmış ve bu usul hadis rivayet metodlarından biri sayılmıştır. Bu meclislere katılıp şeyhin hadislerini yazmak isteyenler talip adıyla bilindiği gibi mustemlî diye de anılır.
Bununla birlikte mustemlî, daha çok hadis meclislerinde yüksekçe bir yere oturarak hadislerini yazdıran şeyhin sesini uzak yerlerde oturanlara duyurmak için tekrar edene denir.
İmlâ maddesinde söz konusu edildiği gibi, hadis meclislerinde bazen binlerce talib toplanırdı. Haliyle şeyhten uzak yerlerde oturanların onun sesini uzaktan işitmeleri imkansızdı. Bu durumda meclisin büyüklüğüne göre belli yerlerde gür sesli bir veya bir kaç kişi bulunur, şeyhin okuduğu yahutta kendisine okunan hadislerin lafızlarını tekrar ederek uzakta bulunanların duymalarını sağlardı. Kısacası günümüzde hoparlörün yaptığı İşi hadis meclisinde kişiler yapar, bunlara müstemli denirdi.
Mustemlî'nin şeyhin okunan hadis lafızlarını uzaktakilere duyurmak maksadıyla tekrar etmesine tebliğ denir. Müstemlîlik vazifesinin hadis meclislerinin kalabalık oluşu ve şeyhden uzak düşenlerin sözlerini işitmemeleri üzerine ihdas edildiğine şüphe yoktur. Veda haccında Hz. Peygamber (s.a.s)'in Arafatta söylediği hutbenin Hz.

Ali tarafından tekrar edilişi benzer tatbikatın Hz. Peygamber (s.a.s) zamanına kadar gittiğini gösterir. Kalabalık meclislerde şeyhin sesinin uzaktakiler tarafından işitilmemesi üzerine hadisleri yazanların duymadıkları yerleri yanındakilere sormaları yüzünden gürültü çıkmasının da mustemlî kullanmakta tesirli olduğu söylenebilir.
Rivayete göre Sufyân b. Uyeyne hadis meclisinde Ebu Müslim el-Mustemlî
"Meclis çok kalabalık uzaktakiler işitmiyorlar" deyince
"Sen işitiyorsun değil mi?" diye sormuş o da
"Evet işitiyorum" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Sufyan
"Onlara sen duyur" demiştir. el-A'meş de şöyle demiştir:
"İbrahim en-Neha'î'nin hadis meclislerine devam ederdik. Bazen halka genişlerdi de uzakta olanlar söylediklerini duymazlar, birbirlerine sorarlardı. Sonra da ondan işitmeyip başkasından duydukları sözleri ona nisbet ederek rivayet ederlerdi." 897
Her iki rivayet hadis meclislerinde kalabalık yüzünden şeyhe uzak düşenlerin onun rivayet ettiği hadislerin lafızlarını işitmemeleri halinde bir tedbir olarak birisinin tekrarladığını açıkça göstermektedir. İbrahim en-Nehaî birinci hicrî asır âlimlerinden olduğuna göre hadis meclislerinde mustemlî kullanmanın erken devirlerde başladığı söylenebilir. Ne var ki kesin tarih sınırı içinde başlangıcını kestirmek imkânsızdır.
Hadis meclislerine gösterilen rağbet şeyhin ilmî mevkii ile şöhretine bağlıdır. Her devirde isim yapmış hadis alimlerinin meclisleri diğerlerine nisbetle fazla kalabalık olmuştur. Bu durum ise meclisin büyüklüğüne göre birkaç mustemlînin birden görev yapmasını zorunlu kılmıştır. Rivayete göre Basra'lı meşhur muhaddis Ebu Müslim İbrahim b. Abdillah el-Kecci (el-Keşşî)'nin meclisinde aynı anda yedi mustemlî vazife yapmıştır.898
el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin kaydettiğine göre mustemlî'nin mecliste yüksekçe bir yere veya kürsü üzerine oturması uygun olur. Böyle yüksek bir yer ya da oturacağı kürsü bulamayan ayakta durur. Tebliğ esnasında şeyhin lafızlarım aynen tekrar etmesi iyi olur. Özellikle raviler dirayetli ve rivayet esaslarını iyi bilen kimselerse bu lüzumlu hale gelir. Mustemlînin şeyhin sözlerini aynen tekrar etmemesi halinde isnadların hadis lafızlarına karışması ve yanlış yazılması tehlikesi vardır. Şu olay bunu gösterir: "Hârûnu'd-Dîk el-Basri, Dâvud b. Raşid'in müstemlîsi idi. Davud, Haddesenâ Hammâd b. Hâlid dese bunu kitabına "haddesenâ Hammâd b. Zeyd" diye yazar; istimla anında Hammâd b. Seleme diye okurdu. Sonra evine gider yazdıklarını okumak ister, doğru dürüst okuyamayınca da kalkar karısını döğerdi. Kadın da gelip Davud'a şikayet ederdi. 899
Mustemlînin vazifesi sadece şeyhin okunan hadislerinin sözlerini tekrar ederek mecliste bulunanlara duyurmak değildir. Yine el-Hatîb'in kaydettiğine göre bir hadis âliminin meclisinde mustemî olarak bulunan kimsenin görevleri arasında şu işleri yapmak da vardır:
İmlâya başlamadan Kur'ân okumak; Kur'ân okunduktan sonra cemaatı susturmak; besmele çekmek; hamdele edip Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salât ve selam okumak; daha sonra muhaddise dönüp dua ederken o gün okunacak hadisleri kimlerden rivayet ettiğini sormak,900 Bundan başka Hz. Peygamber (s.a.s)'in ismi her geçtiğinde (Sallallahu aleyhi ve sellem), sahabî ismi geçtiğinde (radiyallahu anh) demek de mustemlînin görevleri arasındadır.
Şeyhin sesini işitmeden mustemlîden duyulan hadisleri şeyhe nisbet ederek rivayet etmenin cevazı konusunda basit de olsa görüş ayrılığı vardır. İbnu's-Salâh'ın işaret ettiğine göre pek çok muhaddis mustemlînin söylediği sözleri mumlî denilen şeyhten rivayet etmeyi caiz görmüşlerdir. Ne var ki müstemlinin tekrar ettiği sözleri işitmeyip yanındakine sorup öğrendikten sonra şeyhe nisbet ederek rivayetin, hadis rivayetinde tesahül olduğunu söyleyerek bu cevaza katılmayanlar vardır. Sufyân b. Uyeyne caiz olduğu; Buhârî şeyhi Ebu Nuaym el-Fadl b. Dukeyn caiz olmadığı görüşünde olanlardandır. Sufyan b. Uyeyne'nin yukarıda nakledilen haberi onun hadis meclisi büyük olduğu takdirde şeyhin sözleri müstemliden işitip ona isnad ederek rivayeti caiz gördüğüne delil addedilmiştir. Rivayete göre el-Fadl b. Dukeyn pratikte el-A'meş, Sufyân gibi muhaddislerden dinlediği hadislerden bir harf, bir isim bile olsa, kulağıyla işitmeyip arkadaşlarından sorarak öğrendiği tek tük kelimeleri şeyhinden değil arkadaşlarından rivayet eder, başka türlü hareketi caiz görmezdi. 901Aynı konuda Halef b. Temim şöyle demiştir: "Sufyan es-Sevrî'den onbin kadar hadis işittim. Rivayet esnasında bazen bazı hadislerin lafızlarını iyice anlamak ister, yanımda oturandan sorardım. Bir gün de Zaide b. Kudâme'ye sordum. Bana "kalbinin hıfzettikleri ile kulağının duyduklarından başkasını sakın rivayet etme" dedi. Ben de hepsini kaldırıp attım." 902
el-Irâkî ise şeyhin hadislerini mustemlînin sözlerinden rivayet etmenin ötedenberi uygulanageldiğini kaydettik den sonra mustemlînin, şeyhe hadislerini okuyup arzeden kimse hükmünde olduğuna işaret ederek şöyle der: "Ancak bu durumda hadîslerini imlâ ettiren şeyhin, hadislerini okuyan kârinin sesini işitmesi şart olduğu gibi mustemlînin sesini duyması da şarttır. Bu konuda ihtiyata uygun olan, İbn Huzeyme ve diğer bazı alimlerin yaptıklarını yaparak nakledilen hadisin veya kimi lafızlarının müstemlîden işitilmiş olduğunu edâ sırasında "ahberanâ fulânun bi-teblîği fulânin" diyerek açıklanmasıdır." 903
Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadisde Câbir b. Semure şöyle demiştir:
"...Hz. Peygamber (s.a.s)'i "On iki emir gelir..." derken duydum. Allah Resulü bir şey daha söyledi ama ben onu işitemedim. Hz. Peygamberin burada ne dediğini babam haber verdi ve "hepsi de Kuteyş'tendir" buyurduğunu söyledi" 904Burada da Câbir b. Semure kendisi bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)'in mübarek ağızlarından duydukları sözlerle babası vasıtasıyla işitmiş olduklarının arasını ayırmıştır.
Hadis meclislerinde imlâ sistemi ile hadis rivayetinin gördüğü ilgi nisbetinde müstemlîlik de önem kazanmış ve zamanla bir meslek haline gelmiştir. Rical kitaplarında el-mustemlî nisbesi ile görülen pek çok kişi aynı zamanda bu işi görenlerdir.905 Bunlar yaptıkları işe karşılık ya belirli bir ücret alırlar; ya da şeyhin imlâ ettiği hadislerin yazılı bir nüshasına sahip olurlardı. Bu ikincisi, hadisle meşgul olan müstemlîler için paha biçilmez bir kazanç sayılırdı. 906

Muşebbeh:

Benzetmek anlamında teşbihden ismi mef'ul olan müşebbeh bazı muhaddisler tarafından hasen ve hasene yakın hadisler için kullanılmıştır. Öyle görünüyor ki hasenin sahihe benzemesi ve hüküm yönünden ona denk oluşu bu terimin kullanılmasında esas olmuştur.
es-Suyûtî'ye göre sahihe nisbetle ceyyid ne ise hasene nisbetle müşebbeh de odur. 907

Muşeddid:

Şiddet taraftan manasını veren bir tabir olup cerhte şiddet göstererek ufak bir kusurdan dolayı raviyi cerheden

alime denildiği gibi, rivayette işi sıkı tutan ve kolayına kaçmayan şeyhe de denilmiştir.
Aynı manada ve yerde muteşeddid tabiri de kullanılmıştır.

Muşkilu'l-Hadis:

Bk. Muhtelefu'l-Hadîs.

Muştebih:

Kelime olarak şüphelenen manasına geldiği gibi şüpheli, hakkında şüpheye düşülen şey manasına da gelir. Terim olarak genelde yazılışları birbirine benzediği halde tashif sonucu birbirinden farklı oluşan kelimelere denilmiştir. İsimleri bir olduğu halde babalarının isim veya nisbeleri yazılış bakımından aynı, fakat okunuşu farklı olan isimleri konu olarak alan ilme de denilmiştir.
ez-Zehebi'nin el-Muştebih bi'r-Ricâl, Esmâ'ihim ve Ensâbihim isimli eseri ile İbn Haceri'l-Askalânî'nin Tebsîru'l-Muntebih bi-Tahrîri'1-Mutebihi konunun iki mühim kaynağıdır.
Bunun yanısıra bir de Muhammed b. Abdillah ve Abdullah b. Muhammed misâli yazılışları ve okunuşları aynı olmakla birlikte birinin baba ismi diğerinin oğul; birinde oğul ismi diğerinde baba olan muştebih isimler de vardır. Bunlara Muştebih Maklûb adı verilmiştir. (Bk. Mu'telif ve Muhtelif).

Muştebih Maklûb:

Bk. Muştebih.

Mutâba:

Kısaca Mutabiî olan hadîs demektir. İ'tibar ve mutabaat maddelerinde izah etmeye çalıştığımız gibi ferd sanılan bir hadîsin başka tarik ya da tarîklardan rivayet edilip edilmediği hadîs kitaplarından araştırılır. Bu araştırma sonucu rivayetinde tek kalan ravinin şeyhinden veya şeyhin şeyhinden bir başkası tarafından rivayet edildiği açığa çıkarsa ferd zannedilen hadîs artık ferd olmaktan kurtulur. İşte önceden tek rivayet tarîkinin bulunduğu sanılarak ferd kabul edilen bir hadîs, araştırma sonunda başka ravi tarafından rivayet edildiğinin anlaşılmasiyle fertlikten çıkıp tabiî ya da diğer tabiriyle mutâbii olan bir hadîs durumuna gelir ki artık fert değil mutâba veya mutâba'un aleyh adını alır.
Bu iki terim ferd zannedilen hadîsin, mutâbii olan diğer hadîs kimden rivayet edilmişse onun için de kullanılır. Konuya açıklık getirmesi bakımından mutabaat maddesinde de zikredilen şu misal üzerinde duralım.
İmam Şâfi'î Kitâbu'1-Um isimli eserinde Mâlik-Abdullah b. Dînâr-İbn Ömer isnadiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder.
"Ramazan ayı yirmi dokuz (veya otuz) gündür. O halde hilali görmeden önce oruca başlamayın. Hilali görmedikçe iftar (edip bayram) yapmayın. Eğer görüş ufkunuz kaplıysa oruç sayısını otuza tamamlayın,"
İmam Mâlik'ten İmam Şâfi'î'den başka rivayet eden olmadığı zannedilerek fert sayılan bu hadîs itibar sonucu, İmam Şafiî'nin şeyhi İmam-Mâlikten el-Ka'nebî'nin rivayet ettiğinin anlaşılmasiyle ferd olmaktan çıkmıştır. Artık onu ferd olmaktan çıkaran bir başka rivayet olduğundan mutaba veya mutâba'un aleyh durumuna gelmiştir. Aynı zamanda, İmam Şafii'nin ferd zannedilen hadîsini el-Ka'nebî'nin rivayette bulunduğu kişi olan İmam Malik de mutâba veya mutâba'un aleyh sayılabilir.

Mutâba' Aleyh:

Bk. Mutaba.

Mutâba'a Kasıra:

Bk. Mutâbaat-ı Kasıra.

Mutaba'a Nâkısa:

Bk. Mutabaat-ı Kasıra.

Mutâba'at:

Tabi olmak, ardından gitmek, izlemek manası veren tebi'a kök fiilinin mufâ'ale babından masdandır. Terim olarak hadîs usulünde ifade ettiği mana şöyle açıklanabilir. Ra-visi rivayette infirad ettiğinden ferd olduğu sanılan bir hadis, başka tarik veya tarîklardan rivayet edilip edilmediğini anlamak üzere çeşitli hadîs kitaplarından araştırılır. İtibar adı verilen bu araştırma sonunda o hadîsin bir başka ravi tarafından rivayetinde tek kalan ravinin şeyhi veya şeyhinin şeyhinden rivayet edildiği anlaşılırsa mutâba'at hasıl olmuştur. Bu manaya göre mutabaat, şeyhinden rivayetinde tek kalmış sanılan bir raviye bir başka ravinin tabi olarak ya o şeyhten veyahut o şeyhin şeyhinden aynı hadîsi rivayet etmesi demek olur. 908Meselâ Hammad b. Seleme, Eyyubu's-Sahtiyânî- İbn Şîrîn, Ebu Hureyre isnadı ile bir hadîs rivayet etmiş olsun. Bu hadîs mütabiî olmayan bir hadîs olarak bilinsin, yani Hanımad b. Seleme'nin Eyyub'dan rivayette tek kaldığı zannedilsin. Zamanla bu hadîsin gerçekten ferd olup olmadığı anlaşılmak üzere itibar denilen araştırma yapılır ve Hammad'dan başka bir ravinin Eyyub'dan veya onun şeyhi İbn Sîrîn'den yahutta İbn Sîrîn'in şeyhi Ebu Hureyre'den rivayet ettiği ortaya çıkarsa Hammad'a mutabâ'at hasıl olmuş bir başka deyişle Eyyub'dan rivayete o ravi de katılmış olur. Eğer mutâba'at rivayetinde tek kaldığı sanılan ravinin şeyhinden rivayette hasıl olursa buna mutâbaat-ı tâmme, şayet şeyhin şeyhinden veya isnadın daha yukarısındaki şeyhlerden birinden rivayetle husule gelirse buna da mutabaat'ı kasıra veya mutâba'at-ı nakısa denir.
"... Ramazan yirmi dokuz gündür. (Ramazan) hilâli(ni) görmedikçe oruca başlamayın. Yine (Şevval) Hilâl(in)i görmedikçe orucu bırak(ıp bayram) yapmayın. Eğer görüş ufkunuz kapalı olursa oruç sayısını otuza tamamlayın." 909
Bazıları bu hadîsi aynı lafız ve isnadla İmam Mâlik'den Şafii'den başka rivayet eden olmadığını zannederek

Şâfî'i'nin rivayetini ferd sanmışlardır. Ne var ki sonradan aynı hadîsi İmam Mâlik'ten Şafi'î'den başka Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'nin de rivayet ettiği görülmüş ve rivayette infirad ettiği sanılan İmam-Şafifye mutabâ'at hasıl olmuştur.910
Aynı hadîsin Müslim sahihinde Ubeydullah b. Ömer-Nâfi- İbn Ömer isnadiyle; 911İbn Huzeyme'nin Sahihinde ise Asım b. Muhammed Babası Muhammed b. Zeyd, Dedesi Abdullah b. Ömer isnadiyle benzer rivayetleri de varid olmuştur. Fakat bunlar İbn Ömer'den rivayet edildiklerinden mutâbaat-ı kasıra teşkil ederler.
Ferd olduğu sanılan hadîse mutabaatı olan ravinin hadîsi bir başka sahâbîden veya aynı lafızlarla değil de manasiyle rivayet edilmişse o hadîse şahid de denir.

Mutâba'at-ı Kasıra:

Mutâbaat-ı nakısa da denir. Her ikisi de noksan mutabaat manasına gelir. Rivayetinde tek kaldığı sanılan ravinin
şeyhinin şeyhinden veya daha yukarı şeyhlerinden birinden başka ravi tarafından rivayetin sabit olmasıyle hasıl olan mutabaattır. Şöyle ki bir hadîsin ravisinin rivayette tefeddüd ettiğinin zannolunması halinde gerçekten ferd olup olmadığı araştırılır. İ'tibar denilen bu araştırma sonunda aynı hadîsin aynı veya yakın lafızlarla rivayetinde ferd kaldığı sanılan ravinin şeyhinden bir başka ravi tarafından rivayet edildiği ortaya çıkarsa buna mutabaat-ı tamme, eğer şeyhinin şeyhinden veya daha yukarı şeyhlerinden birinden (mesela Sahabî veya tabiînden) rivayet edildiği görülürse buna da mutâbaat-ı kasıra denir.
Bu konuda fazla bilgi ve misal mutabaat maddesinde verilmiştir. Oraya bakılması iyi olur.

Mutâba'at-ı Tâmme:

Tam mutâba'at demektir. Mutabaatın kısımlarından biri olup rivayetinde tek kaldığı sanılan ravinin şeyhinden rivayetle hasıl olmasıdır. Bir başka deyişle ferd olduğu sanılan bir hadîsin araştırma sonucu ravisinin şeyhinden bir diğer ravi tarafından rivayet edilme halidir.
Fazla bilgi ve misal mutabaat maddesinde verilmiştir. Oraya bakılabilir.

Mutâbi:

Tebi'a kök fiilinden mufaale babında ismi faildir ve i'tibar sonunda ferd olduğu sanılan hadîsle aynı veya benzer lafızlarla başka ravi tarafından rivayet edildiği anlaşılan hadîse denir.
Tarifi açıklamak gerekirse, mutabâ'at bahsinde izah edildiği gibi ravisi rivayette tek kaldığı için ferd zannedilen bir hadîs başka tariklardan rivayet edilip edilmediği anlaşılmak üzere cami, müsned, mu'cem, cüz gibi büyüklü küçüklü hadîs kitaplarından araştırılır. Bu araştırmaya i'tibar denir. İ'tibar sonunda o hadîsin rivayetinde tek kaldığı sanılan ravinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden bir başka ravi tarafından rivayet edildiği tesbit edilirse o bir başka ravinin rivayetine öbür hadîsin mutâbii adı verilir.
Mutabaat başlığında verilen misale göre söylersek Buhârî'nin, İmam Şâfi'î'nin başlangıçta İmam Mâlik'ten rivayette tek kaldığı zannedilen hadîsle aynı isnad ve aynı lafızla Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tarîkıyla İmam Mâlik'ten rivayet ettiği hadîs İmam Şafii'nin hadîsinin mutâbii'dir.
Mutâbi, ferd zannedilen hadîsi ferd olmaktan çıkardığı gibi isnad sayısını arttığından onu kuvvetlendirmiş olur.

Mutarrahu'l-Hadîs:

Hadisleri matruhdur, kaldırılıp atılmıştır manasına gelen bir tabir olup cerh lafızlarındandır. Cerhin dördüncü derecesini ifade eder.
Cerhin dördüncü derecesini ifade eden lafızlardan biriyle cerhedilen ravinin hadisi, kaide olarak, ne yazılır; ne itibar için dikkate alınır; ne de istişhada yarar addedilir. Hakkında mutarrahu'l-Hadis hükmü verilerek cerhedümiş olan ravinin kendisi metruk, hadisleri merduddur.

Mutarrah:

Bk. Mutarrahu'l- Hadîs.

Mutekaribu'l-Hadîs:

Bk. Mukâribu'ı-Hadîs.

Mu'telif Ve Muhtelif:

Her ikisi de ismi fail veznindedir. İlk kelime ülfet ve imtizacı olan, ikincisi ise ihtilaf eden, farklı ve aykırı demektir.
Hadis Usulünde yazılışları aynı fakat okunuşları ayrı olan isim, lakab ve nisbetlere denir. Bunu konu olarak alan ilme de denildiği olur.
Hadis ravilerinin isim, lakab ve nisbetlerinin doğru olarak bilinmesi rivayet ettikleri hadîsleri hakkında verilen hüküm hatasız olması bakımından son derece önemlidir; çünkü isimleri, lakab veya nisbetleri aynı olan iki raviden biri sika olduğu halde öbürü olmayabilir. Dolayısıyle bunların rivayet ettiği hadîsler hakkında hüküm verilirken isimleri aynı yazıldığı için birinin rivayeti hakkında yanlışlıkla öbürünün rivayetiymişcesine hüküm verilebilir. Kaldı ki ravileri adalet ve zabt yönünden aynı mertebede değildirler. Mecruh ravilerin cerhedilmesine yol açan sebepler de aynı olamaz.
İsimleri veya lakab ya da nisbetleri bir yazılan mecruh ravilerden birisi hafif ve hadîsinin sıhhatine zararı dokunmayan bir sebeple, diğeri ise hadîsini büsbütün redde sebep olan ağır bir ta'nla cerhedilmiş olabilir. Bu durumda da yine yanlışlıkla birisinin rivayet ettiği hadîs hakkında verilecek hüküm öbürünün hadîsi hakkında verilebilir. Bu bakımdan isimleri, lakabları ve nisbetleri yazılış yönünden aynı fakat okunuşu farklı ravileri bilmek hadîs ilminde büyük önem taşır.
Mu'telif ve muhtelif isimler pek çoktur. Hadis alimleri bunların bir bölümünü tesbit ederek kısımlara ayırmışlardır. Bu taksime göre mu'telif ve muhtelif isimler umumi ve es-Sahîhân ile el-Muvattada geçen isimler

olmak üzere iki kısımdırlar. İbnu's-Salâh, birinci kısma şu isimleri misal vermiştir:
Böyle yazılan isimlerin hepsi Sellâm okunur. Beş isim bunun dışındadır ve Selâm okunur. Bunlardan birincisi şahabı Abdullah b. Selâm el-İsrâ'ilî'nin babası, ikincisi Buhâri şeyhi Muhammed b. Selâm el-Bikendîdir. Her ne kadar bu İsmi Sellâm olarak okuyanlar olmuşsa da İbnu's-Salâh'a göre doğrusu Selâmdır; çünkü Guncâr'ın Târîhu Buhârâsında Muhammed b. Selâm diye zikrettiği şahıs odur. Tabii Guncâr, memleketinin adamını daha iyi bilir. Üçüncüsü, Selâm b. Muhammed b. Nâhidi'l-Makdisî; dördüncüsü Mu'tezile kelamcısı Muhammed b. Abdilvehhâb (Ebu Ali el-Cubbâi)'nin dedesi Selâm; beşincisi de Selâm b. Ebi'I-Hukayk'tır. Bazıları bunlara cahiliye devrinde şarapçılık yapan Selâm, b. Muşkem'i de dahil etmişlerdir. Ancak o Sellâm olarak bilinmektedir. Bu isimler umumiyetle Umara şeklinde okunur. Ancak bir isim, sahâbî Ubey b. İmâra bunun dışındadır. Bu mu'telif ve muhtelif ismi Ammâra şeklinde okuyanlar da vardır.
Ebu Ali el-Gassânî'nin Takyidu'l-Muhmel isimli kitabında Muhammed b. Vaddâh'tan naklettiğine göre Huzâ'a kabilesinden olanlar Keriz, Abdu Şems kabilesinden olanlar ise Kureyz olarak okunur.
Kureyşli olanlar Hizam, Ensârdan olanlar ise Haram şeklinde okunur, 912el-Irâkî'ye göre İbnu's-Salâh'ın bu ifadesi Hizam şeklinde okunan kimselerin mutlaka Kureyşten, Haram okunanların ise Ensârdan oldukları manasına gelmez. Onun bu ifadesinden maksadı, böyle mu'telif ve muhtelif isimlerin Kureyşlilerce Hizam, Ensar arasında ise Haram şeklinde vaki olduğudur. Kureyş ve Ensar dışındaki kabilelerde her iki şekilde de vakidir. Haram şeklinde en çok Huzaa kabilesinde vaki olmuştur. 913
Bu nisbetlere mensup olanlardan Ayşî olanlar Basralı; Absî olanlar Kufeli; Ansı olanlar ise Şamlıdırlar.
Böyle yazılan bütün künyeler Ebu Ubeyde okunur, ed-Darekutnî "Ebu Abîde künyesi olan kimseyi bilmiyoruz" demiştir.
Fe harfinin sükûnu ile "es-Sefr" üstünü ile "es-Sefer" olarak okunur. Ebu's-Sefer" künyeli bazı isimler vardır.
Bu şekilde yazılan bütün isimler Basralı tarihçi Asel b. Zekvân hariç Isl b. Sufyân gibi "Isl" olarak okunurlar.
(Noktalar dikkate alınmadan) böyle yazılan mu'telif ve muhtelif isimlerin hepsi Assam b. Ali el-Âmini müstesna Ğannâm şeklinde okunur.
Mesrûk İbnu'l-Ecda'ı'n karısı Kamîr bint Amr hariç tutulursa bu şekilde yazılan isimler Kumeyr okunur. Mekkî b. Kumeyr isminde olduğu gibi.
İkisi de sahabî olan Musevver b. Abdilmelik el-Yerbû'î ve Musevver b. Yezîd el-Mâlikî dışında böyle yazılan diğer isimler Misverdir.

İbnu's-Salâh'a göre isim olarak değil sıfat olarak kendisine Hammâl denilen kişiler arasında Musa b. Harun'un babası Hârûn b. Abdillah el-Hammâl'dan başkası yoktur. Hârûn, bezci idi. Zühd hayatına başlayınca hammallık yapmaya başladı. Lakabı el-Cemmâl olarak okunanlar arasında Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl vardır ki Buhâri ve Müslim ravilerindendir.
İbnu's-Salâh bu arada mu'telif ve muhtelif isimler arasında okuyanın nasıl okursa okusun hatadan emin olacağı isimler de olduğunu söyler. Buna misal olarak da nisbetini zikreder. Verdiği misal her üç vasıfla da meşhur olan İsâ b. Ebî İsa'dır. İsa, önceleri terzilik yaparken el-Hayyât nisbesi ile meşhur olmuştur. Daha sonra bu mesleği bırakmış, buğday ticareti ile meşgul olmuş, bu sebepten el-Hannât vasfiyle tanınmıştır. Daha sonra da bu mesleği terk ederek deve yemi satıcılığı yaptığından bu sefer de kendisine el-Habbât denilmiştir. ed-Darekutnî'nin naklettiğine göre Müslim el-Habbât da da her üç vasıfla meşhurdur.
Şu isimler de mu'telif ve muhtelifin ikinci kısmı olan isim, lakab veya künyelerden es-Sahihân ve el-Muvatta'da, yahutta bu üç kitapdan yalnızca birinde bulunanlardan birkaçının misalidir:
Ebu Ali el-Gassanî'nin Takyîdul-Muhmel kitabında naklettiğine göre Buhârî şeyhi Bundâr'ın babası Beşşâr "şm" ile okunur. Sadece es-Sahihân'da bulunan ve isimleri bu şekilde yazılanların hepsi Yesâr'dır.
es-Sahihân ve el-Muvattada bulunan böyle yazılı bütün isimler Bişr okunur. Sadece şu dört isim Busr'dür: Abdullah b. Busr el-Mâzeni, Busr b. Said, Busr b. Ubeydillah el-Hadramî, Busr b. Mihcen ed Dîlî. İbn Mihcen'in isminin Bişr olduğu söylenmişse de İmam Malik ve pek çok alim Busr olduğuna kaildirler.
Bu yazılıştaki isimlerin hepsi Buşeyr b. Ka'b el -Âdevi ve Buşeyr b. Ye-sar el-Hârisî hariç, Beşîr okunur. Aynı şekilde yazılan iki isim daha vardır ki onlar, Yuseyr b. Amr ve Kutn b. Nuseyr misallerinde olduğu gibi Yuseyr ve Nuseyr okunabilirler.
Üç isim müstesna bu şekilde yazılanların hepsi de Yeziddir: Bureyd b. Abdillah b. Ebî Burde, Muhammed b. Ar'ara b. Birind ve Ali b. Haşim b. Berid.
Bu hatla yazılan isimler umumiyetle el-Berâ okunur. Ebu Ma'şer Yusuf b. Yezid el-Berrâ, Ebu'l-Aliye Ziyâd b. Firûz el-Berrâ bunun dışındadır914; Çünkü bu ikisi ağaç yontmakla meşgul olanlardı. Yusuf b. Yezid Attar idi. Güzel kokulu ağaç kabuklarını, Ziyâd ise mızrak yapmak üzere sağlam ağaç dallarını yontmayı meslek edinmişlerdi.915
es- Sahihân ve el-Muvatta da mevcut bu şekilde yazılan mu'telif ve muhtelif isimlerin hepsi Harisedir. Câriye b. Kudâme bunun dışındadır.
Hariz b. Osman es-Rahabî ve Ebu Harîz Abdullah İbni'l-Huseyn dışında böyle yazılan isimlerin hepsi Cerîr okunur.
Böyle yazılan isimlerin hepsi hı harfinin esresi ile Hırâş okunur. Noktasız ha nın kesre harekesi ile Hiraş bundan müstesnadır.
Ebu Hasın Osman b. Âsim el-Esedî hariç tutulursa bu şekilde yazılan isimler umumiyetle Husayndır.
Bu şekilde yazılan isimler genelde noktasız ha ile Hâzim dir. Ancak, noktalı hı ile Ebu Muaviye Muhammed b. Hazım ed-Darir bundan müstesnadır.
Böyle yazılan isimlerin büyük çoğunluğu Hayyân okunur. Ancak Habbân b. Munkiz, Vâsinin babası Habbân, Muhammed b. Yahyanın ve Habbân b. Vâsi'nin dedeleri Habbân bunun haricindedir. Bu mu'telif isim Hibbân b. Atıyye isminde olduğu gibi ha harfinin esresi ile de okunur.
Bu şekilde yazılan isimler genelde Habîb okunur. Ancak Hubeyb b. Adî, Hubeyb b. Abdirrahman hı harfinin ötresiyle de okunur.
Hukeym b. Abdullah b. Zureyk hariç hepsi Hakîm okunur.
Bu şekilde yazılanların hepsi Rabâh okunur. Ne var ki Ziyâd b. Riyâh misalinde olduğu gibi Riyâh okunanları da vardır.
es-Sahihânda Zubeyd İbni'l-Hâris el-Yâmî'den el-Muvatta da ise Zuyeyd İbnu's-Salt'dan başka böyle mu'telif isim yoktur.
Selim b. Hayyân hariç bu hatla yazılan isimlerin hepsi Suleymdir.

Selm b. Zerir, Selm b. Kuteybe ve Selm b. Ebi'z-Zeyyâl isimleri hariç böyle yazılan isimlerin hepsi Salim okunur. Sureye b. Yunus, Sureye İbnu'n-Nu'mân ve Ahmed b. Ebu Sureye. Bu üç isim cim harfi ve sinin ötresiyle, bunların dışındakiler ise Şureyh olarak okunurlar.
Amr b. Selime el-Cermî ismi ile Ensâr'dan bir kabile olan Benû Selime isminden başka bütün isimler Seleme okunur.
Böyle yazılan isimler, Abîdetu's-Selmânî, Abîde b. Humeyd, Abîde b. Sufyân ve Âmir b. Abîde el-Bâhilî olmak üzere dört isim hariç genelde Ubeyde okunur. Bu ismin sonunda te'nis tâ'sı olmaksızın Ubeyd ve Abîd şeklinde okunuşu da vardır. Aynı şekilde Ubâde ve Abâde isimleri de bu gruba girer.
Amir b. Abede ve Becâle b. Abede hariç tutulursa hepsi Abde okunur.
Kays b. Ubâd el-Kaysî müstesna genelde Abbâd dır.
Genelde Akîl okunur. Ancak Ukayl b. Hâlid el-İlî isminde ve Benu Ukayl kabilesinin isminde Ukayl şeklindedir.
Böyle yazılan mu'telif isimlerin hepsi kaf harfi ile Vâkid olarak okunur. Şu var ki fe ile Vâfid okunan isimler de vardır. Vâfid b. Selâme gibi.
Ravilerin nisbetlerinde de mu'telif ve muhtelif olanlarına rastlanır. İbnu's-Salâh bunlara da şu misalleri vermiştir:
Bu nisbe umumiyetle el-Eylî ise de bazen el-Ubullî nisbesi ile bilinenler de vardır. Meselâ Müslim'in Sahihinde hayli hadîs rivayet ettiği şeyhi Şeybân b. Ferrûh, Ubullî nisbesi ile tanınır.
Bu nisbetle bilinen pek çok ravi vardır. Hepsi de Basra'ya nisbet edilmiştir. Ancak Mâlik b. Evs İbni',1-Hadesân en-Nasrî ve Abdulvahid b. Abdillah en-Nasrî bunun dışındadır. Bunlar en-Nasrîî nisbesi ile meşhurdurlar.
es-Sahihân da Halef b. Hişâm el-Bezzâr ve el-Hasenu'bnu's-Sabbâh el-Bezzâr dan başka el-Bezzâr nisbesi ile tanınan ravi bilinmiyor. Bununla birlikte bu iki eserde hadîsleri mevcut Muhammed İbnu's-Sabbâh el-Bezzâz gibi pek çok râvi el-Bezzâz nisbesi ile bilinir.
Böyle yazılan mu'telif nisbetlerin hepsi es-Sevrî dir. Ancak Ebu Ya'lâ Muhammed İbnu's-Salt et-Tevvezî gibi bir İran Şehri olan Tevveze nisbet edilenler de vardır.
Said el-Cureyrî, Abbâs el-Cureyrî nisbetlerinde olduğu gibi bu hatla yazılan nisbelerin hepsi el-Cureyrî dir. Ancak Buhâri şeyhi Yahya b. Bişr gibi el-Harirî nisbesiyle bilinenler de vardır. Bununla birlikte aynı nisbe cim harfinin üstünü ile el-Cerîrî şeklinde de okunur. Yahya b. Eyyûb el-Cerîrî buna misaldir.
Böyle yazılan bir nisbe ile zikredilen râvi Ensârdan biri ise Benû Selime kabilesine mensup biridir. Câbir b. Abdillah es Selimi gibi. Şu var ki Arap filologları en-Nemeri ve es-Sadefi misallerinde olduğu gibi kesre ile de okurlar. Hadiscilerin çoğu sinin esresi ile es-Selimi derler. Ravi Benû Suleyme mensub biri ise o zaman nisbesi es-Sulemî'dir. 916
İbnu's-Salâh'ın verdiği bu misaller el-mu'telif ve'1-muhtelif isim, lakab ve nis-betlerin en meşhur ve en çok rastlananlarıdır. Tabiatiyle daha başkaları da vardır.
el-Mu'telif ve'1-Muhtelif konusunda tertip edilen kitapların en meşhur birkaçı şunlardır:
1. Muştebihu'1-Esmâ: Abdulğanî b. Said.
2. Muştebihu'n-Neseb: Abdulğanî b. Said.
3. el-İkmâl: (İbn Mâkûlâ)
4. el-Muhtelif ve'1-Mu'telif: et-Taberâni.
5. el-Muhtelif ve'1-Mu'telif: Ali b. Osman (İbnu't-Turkmâni).
6. el-Mu'telif ve'1-Muhtelif: Ebu Sa'd el-Mâhiri. 917

Mutesâhil:

Kolaylık taraftarı, işin kolayına kaçan anlamını veren bu kelime, muşeddid veya muteşeddidin aksine, ravilerin cerhi konusunda aşırılığa kaçmayan alime denilmiştir. Aynı kelime, rivayette işi gevşek tutanlar için de kullanılmıştır.

Muteşâbîh:

Benzemek manasına gelen "şebihe" kök fiilinin tefa'ul babından masdan olan müteşabih hadîs ilminde mu'telif ve muhtelif ile müttefik ve mufterik ikisinin birleşmesinden meydana gelir. Daha ziyade iki ayrı şahsın isim veya neseblerinin yazılış yönünden aynı, okunuş yönünden ayrı veya aksine şahıs isimlerinin ayn, baba isimleri aynı olmasıdır.
İbnu's-Salâh bu kısma muteşâbih dememekle birlikte bu tarifi biraz daha geniş olarak vermiştir. Ona göre iki veya daha fazla şahsın isimleri veya meşhur oldukları künyeleri aynı, nesebi veya nis-beti yazılış yönünden aynı fakat lafız ve okunuş cihetinden farklı olur. İsimleri mu'telif ve muhtelif isim veya künyeleri ya da nesebleri aynı olmak suretiyle aksi de olabilir. Böylece bu konu el-Mu'telif ve'1-muhtelife katılır.
Muteşâbihin ilk kısmına Musa b. Ali ile Musa b. Uley isimleri misal verilebilir.
İsimleri ve baba isimleri aynı olduğu halde nisbetleri aynı yazılan ancak değişik okunanlara da Muhammed b. Abdillah el-Muharrimî ile Muhammed b. Abdillah el-Mahremî misal teşkil eder. Bunlardan birincisi Bağdatta bulunan bir mahalle olan ve noktalı "hı" ile yazılan Muharrime, diğeri ise Mahreme b. Nevfele nisbetle Mahremi nisbeti almıştır. İmam Şafiî'den rivayetleri vardır.
Künyeleri müttefik, nisbetleri mu'telif ve muhtelif olanlara ise Ebu Amr eş-Şeybâni ile Ebu Amr es-Seybâni misal verilebilir. Her ikisi de tabiî olan bu iki zattan ilkinin ismi Sa'd b. İyas'dır. İkincisi ise Yahya b. Ebi Amr es-Seybâni'nin babası Zur'a dır.
Aksine baba isimleri müttefik, şahsın kendi ismi mu'telif yani aynı yazıldığı halde değişik okunanlara misal olarak da Amr b. Zur'âre ve Ömer b. Zurâre misalleri verilebilir. İlk isimde bir hayli şahıs vardır. Müslim şeyhi Ebu Muhammed, en-Nisâbûrî bunlardandır. İkincisi ise el-Hadesî olarak tanınır.
Ubeydullah b. Ebî Abdillah ile Abdillah b. Ebî Abdillah isimleri de öyledir. Bu iki şahıstan birincisi Ebu Hureyre'den rivayetleri olan el-Eğar'ın oğludur. İkinci isimde bir kaç kişi daha vardır. Abdullah b. Ebî Abdullahi'l-Mukrî bunlardandır.
Hayyân el-Esedî ile Hanân el-Esedî de aynı kısımda yer alan müteşabih isimlerindendir. Bu iki şahıstan birincisi Ammâr b. Yâsir'den rivayetleri olan Tabiî Hayyân b. Husayn, ikincisi ise Buhâri şeyhi Museddid'in babası Muserhed'in amcasıdır. 918
İbnu's-Salâh bunlardan başka isim ve nesebe yönünden müteşabih oldukları halde kendi isimleriyle babalarının isimleri arasında takdim tehir yüzünden isimleri farklı olan kişilere de şu misalleri verir:

Yezid İbnu'l-Esved, el-Esved b. Yezid. Yezid İbnu'l-Esved sahâbi olup Hu-zaahdır. Bir de Yezîd İbnu'l-Esved el-Curesî vardır ki cahiliye devrini idrak etmiş; müslüman olduktan sonra Şam'da yerleşmiştir. Faziletli bir kişi olarak zikredilir. Öyle ki, Muaviye yağmur duasına yollamıştır. Dua üzerine derhal yağmur yağmış halk evlerine gidememiştir.
el-Velid b. Müslim ile Müslim İbnu'l-Velid de aynı şekilde müteşabih olan isimlerdendir. İlk isimde olanlardan Basralı Tabiî el-Velid b. Müslim vardır. el-Velid b. Müslim ismindeki şahıslardan biri Evzaf den rivayet eden meşhur el-Velid b. Müslim ed-Dimeşkî dir. 919
Maklub olan muteşabih isimler konusunda da kitaplar telif edilmiştir, el-Hatibul-Bağdâdî'nin Râfi'u'l-İrtiyâb fi'l-Maklûb mine'1-Esmâ ve'1-Ensâbı en meşhurudur.

Mutkin:

Bir işi sağlam yapmak manasında itkandan ismi fa'ildir.
Hadis Usulünde adalet ve zabt vasıflarını haiz olmakla beraber gerek hadîs tahammülünde gerekse rivayetinde az da olsa gafletten uzak, rivayet şartlarına büyük bir dikkat ve itina ile rivayet eden, işinin ehli, titiz ve böyle olduğu için itkan sahibi olduğunu belirtmekte kullanılan tabirlerdendir.
Mutkin vasfıyla nitelenen muhaddisler hadîs ilminin erbabı ve o ilimde belli bir yüksek mevkiye gelmiş kimselerdir.
Mutkin tabiri bir de ta'dil lafzı olarak kullanılır. İbn Ebî Hâtim'in tertibine göre tadilin birinci, Zehebî'nin tertibinde ikinci, İbn Haceri'l Askâlânî'nin tertibinde ise üçüncü derece ta'dile delalet eder.
Tadilin İbn Hacer'in tertibi esas olmak üzere en kuvvetlisinden itibaren ilk üç mertebesindeki lafızlarla adaletine hükmedilen ravilere pek ziyade güvenilir. Başka suretle hataları açığa çıkmadıkça - ki o da pek nadir vaki olur- rivayetleri dînî konularda gönül rahatlığı ile hüccet kabul edilir.

Muttasıl:

Kelime olarak ulaştırmak, eklemek manasına gelen "vasele" kök fiilinin iftial babında ism-i faili olan muttasıl, herbiri kendinden önceki ravi ile görüşüp ondan bizzat işiterek veya başka hadîs rivayet usulleriyle almak suretiyle rivayette bulunan ravilerden meydana gelen isnada denir. Böyle birbirleriyle bizzat görüşerek hadîs rivayet etmiş bulunan ravilerden meydana gelen isnadla rivayet edilen hadîse dendiği de olur.
Senedi teşkil eden ravilerden herbirinin hadîs rivayet ettiği şeyhiyle görüşerek ondan bizzat işitmek veya diğer hadîs rivayet usullerinden biriyle almak suretiyle rivayette bulunması isnadın kesiksiz olması demektir. İsnadın böyle kesiksiz olmasına ittisal denir. İttisalle hadîsin sıhhatine tesir eden sıhhat şartlarından biri gerçekleşmiş olmaktadır. Muttasıla mevsul diyenler de vardır.

Muttefekun Aleyh:

"Sözlük bakımından "üzerine birleşilmiş olan şey" manasına bir tabirdir. Buhâri ile Müslim'in her ikisinin ittifakla sahih kabul ederek sahihlerine aldıkları hadîslere denir.
Buhârî ile Müslim'in sahihleri, İslâm âlimlerinin tamamına yakın büyük çoğunluğu tarafından Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitap olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan her ikisinde birden yeralan hadîsler sahihin en yüksek derecesini teşkil ederler.
Bununla birlikte muttefekun aleyh tabiri, az da olsa, hadîs alimlerinin sıhhati üzerinde ittifak ettikleri hadîs manasına da kullanılmıştır. Nitekim İbnu's-Salâh'a göre sahih hadîsler muttefekun aleyh ve muhtelefun fihi olarak iki kısma ayrılır. 920İlki sıhhatinde görüş birliğine varılan; ikincisi ise ihtilaf edilen hadîslerdir. Ancak, kaydetmek gerekir ki, bir hadîs hakkında muttefekun aleyh denildiğinde ilk manasına alınır ve Buhârî ile Müslim'in kitaplarında ittifakla naklettikleri sahihin ilk mertebesindeki hadîsler kasdedilmiş olur.
İbnu'l-Cevzi'nin kaydettiğine göre muttefekun aleyh hadîsler 2317 tanedir. 921Bunları bir araya toplayan iki kıymetli eser vardır. Bunlardan birincisi, Muhammed Habibullah eş-Şinkitî'nin Zâ'du'l-Muslim fime'ttefeka Aleyhi'l-Buhârî ve Muslimi: diğeri, Muhammed Fuad Abdulbâki'nin el-Lu'lu'u ve'1-Mercân fi me'ttefeka Aleyhi'ş-Şeyhân isimli eseridir. Sonuncusu Türkçeye de çevrilmiştir.

Muttehem:

İtham edilmiş manasınadır ve yalanla itham edilmiş olmayı ifade eder. ez-Zehebî'nin tasnifinde ikinci derecede cerhe delâlet eden lafızlar arasında yer alır. 922Hüküm açısından o mertebedeki öteki lafızlar gibidir.

Muttehem Bi'l-Kezib:

Yalan söylemekle itham edilen manasına cerh lafzıdır. Cerhin beşinci derecesine delâlet eder. Bu mertebede bulunan lafızlardan biriyle cerhedilmiş olan râvi ağır cerhe uğramış demektir. Bu yüzden metruk addedilir. Hadisleri yazılmaz. İ'tibar için dikkate alınmaz. İstişhada yarayışlı sayılmaz.

Muttehem Bi'l-Vad':

Cerh lafızlarından olan bu tabir hadîs uydurmakla itham edilen manasınadır. Cerhin beşinci derecesine delalet eder. Hakkında muttehemun bi'l-vaz' denilerek cerh hükmü verilen râvi hadîs uydurmak gibi ağır bir ithama ma'ruz kalmış demektir. Kendisi terk edileceği gibi hadîsleri de yazılmaz. İ'tibar için dahi dikkate alınmaz. İstişhada yarayışlı sayılmaz. Kısacası hadîs uydurma ithamı ile cerhedilen ravi her yönden terk edilmiştir. Hadisleri de merduddur.

Muttefekun Alâ Terkihî:

"Terkinde ittifak vardır" manasına gelen cerh lafzıdır. Cerhin beşinci mertebesine delalet eder. Bu mertebede bulunan lafızlardan biriyle cerhedilen râvi ağır cerhe uğramıştır. Bu itibarla metruk addedilir. Hadisleri yazılmaz. İ'tibar için dikkate alınmaz. İstişhâde yarayışlı da sayılmaz.

Müttefik Ve Mufterik:

İsim künye ve nisbeleri yazılış ve okunuş bakımından aynı olup da kendileri ayrı olan raviler Hadîs Usulü ilminde bu başlık altında incelenirler. Bu bahis mu'telif ve muhtelif den farklıdır. O bahiste hat yönünden aynı yazıldığı halde okunuşu farklı isimler, lakablar, künyeler ve nisbetler ele alınır. Müttefik ve mufterik konusunun aslı ise isimleri, yerine göre baba isimleri aynı yazılıp okunduğu halde kendileri başka başka kimseler olan raviler konusunu ele alır.
İbnu's-Salâh'a göre müttefik ve mufterik konusu Usulü Fıkıhtaki müşterek gibidir. Birkaç kısma ayrılır. Bunlardan birincisi kendi isimleri ile babalarının isimleri aynı olanlardır. el-Halil b. Ahmed ismi buna misaldir; zira bu isimde altı kişi vardır. İlki Kitabu'1-Arûz sahibi Basralı Nahivci Halil b. Ahmed'dir. rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s)'in Ahmed ismini ilk defa o almıştır. İkincisi Ebu Bişr el-Muzenî'dir ki onun ismi de Halil b. Ahmed'dir. Üçüncüsü İsfahanlı Halil b. Ahmed'dir ki el-Abbâsu'1-Anberî ve diğer bazı raviler kendisinden hadîs almışlardır. Dördüncüsü Hanefî fakihle-rinden Kadı Ebu Saîdi's-Siczî'dir. İbn Hu-zeyme ve el-Beğâvî'den rivayeti vardır. Beşincisi ise Kadı Ebu Saidi'l-Bustî olup yukarıda adı geçen el-Halilu's-Siczî'den rivayeti vardır. Ahmed İbnu'l-Muzaffer el-Bekrî tarikıyla İbn Ebî Hayseme'nin tarîkini rivayet etmiştir. Altıncısı ise yine Ebu saidi'l-Bustî künyesiyle tanınan el-Halil b. Ahmed'dir. Bu zat Şafii olup birkaç ilimde behresi olan fazıl biridir. Endülüs'e giderek orada hadîs okutmuştur.
Müttefik ve mufterik isimlerin ikinci kısmını kendi isimleri, baba isimleri, dede isimleri bir olanlar teşkil eder. Ahmed b. Ca'fer b. Hamdan ismi gibi. Bu isimde hepsi de aynı asırda yaşamış dört şahıs vardır. Birincisi Bağdatlı Ebu-bekr'dir. Abdullah b. Ahmed b. Han-bel'den rivayet etmiştir. İkincisi es-Sakati'dir. Onun künyesi de Ebubekr olup Abdullah b. Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî'den rivayette bulunmuştur. Üçüncüsü Dîneverî'dir. Abdullah b. Muhammed b. Sinan'dan rivayet etmiştir. Dördüncüsü ise Tarsûsî'dir. Abdullah b. Câbiri't-Tarsûsî'den Muhammed b. İsa't-Tabba'ın tarihini rivayet etmiştir.
Aynı şekilde Muhammed b. Yakub b. Yusuf en-Nîsâbûri isminde iki kişi vardır. İkisi de aynı asırda yaşamıştır. el-Hâkim ikisinden de rivayette bulunmuştur. Bunlardan birincisi ebu'l-Abbâsi'l-Esam'dır. İkincisi ise Ebu Abdillah eş-Şeybanî olup hadîs hafızı olarak bilinir.
Müttefik ve mufterik'in üçüncü kısmını künye ve nisbeti aynı olanlar oluştururlar. Misal olarak Ebu İmran el-Cevnî'yi verebiliriz. Bu künye ve nisbette iki kişi meşhurdur. Birisi tabii Abdulmelik b. Habîb, birisi de Musa b. Sehl'dir. Musa Basralı olup Da'lec b. Ahmed ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir.
Bu kısma yakın bir misal de Ebu Bekr b. Ayyaş'dır. Bu künye ile bilinen üç kişi vardır. Birisi el-Karî, diğeri el-Himsî, üçüncüsü ise Kitâbu Garibî'l-Hadîs müellifi es-Sulemî el-Bâcuddâî'dir,
Dördüncü kısım, üçüncünün aksine kendi isimleri ile babalarının künyeleri müttefik olanlardır. Salih b. Ebî Salih gibi. Bu isimde dört kişi vardır. Hapsi de tabiî'dir. Birincisi Tev'eme bint Nureyye b. Halefin kölesi Salih; ikincisi babası Ebu Salih Zekvân es-Semmân; üçüncüsü Salih b. Ebî Salih'tir.
Beşinci kısım: İsimleri, baba isimleri ve nisbetleri aynı olanlardır. Muhammed b. Abdillahi'l-Ensâri gibi ki bu isimde birbirine yakın tabakadan iki kişi vardır. Birincisi Kadı Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah el-Ensâri'dir. İkincisinin künyesi Ebu Seleme olup hadîste zayıftır.
Altıncı kısım: Sadece isimleri veya künyeleri iltifak edenlerdir. Böyle müttefik isimler pek çoktur. Bu kısımda sadece isim veya künye benzerliği söz konusu olduğundan isimleri veya künyeleri aynı olan ravilerin kim olduklarının tesbiti çok kere müşkilat doğurur. Fakat hadîs ravilerinin hal tercümelerini iyi bilen alimler bu müşkülü halletmişlerdir. Söz gelimi Arim'in ve Süleyman b. Harbin "Haddesenâ Hammâd" demeleri halinde bu Hammad, Hammad b. Zeyd'dir. et-Tebûzekî ve el-Haccâc b. Minhal'in "Haddesenâ Hammâd" demeleri halinde ise kasdettikleri Hammâd b. Seleme'dir. Affan b. Müslim'in "Haddesenâ Hammâd" dediğinde kasdettiği iki Hammad'dan biri olabilir. Bununla beraber Muhammed b. Yahya'z-Zuhli'den rivayete göre o, "Haddesenâ Hammâd" dediğinde Hammâd b. Seleme'yi kasdeder. Yine rivayet edildiğine göre Seleme b. Süleyman bir gün hadîs rivayet ederken "Ahberanâ Abdullah" demiştir. "Kimin oğlu Abdullah?" diye sorulduğunda şöyle demiştir. "Subhanallah! Size her hadîsi rivayet ederken Haddesenâ Abdullah İbnu'l-Mubârek, Ebu Abdurrahman el-Hanzalî; Evi de Mekke'de Suğd sokağında" dememi mi istiyorsunuz? Şunu iyi bilin ki Mekke'de "Haddesenâ Abdullah" denilirse bu Abdullah İbnu'z-Zubeyr'dir. Medine'de "Abdullah " denildiğinde de Abdullah b. Ömer kasdedilir. Kufe'de "Abdullah" denilmesi halinde kasdedilen Abdullah b. Mes'ud'dur. Basra'da "Abdullah" denilirse maksad Abdullah b. Abbas'Ur. Ebu Ya'lâ'l-Halîlî de şöyle demiştir. "Mısırlı bir ravi nisbet etmeden "an Abdillah" dediğinde kasdettiği Abdullah b. Amr İbni'l-Abbas'dır." Mekkeli biri isnadında "an Abdillah" derse maksadı Abdullah b. Abbas'ür.
Müttefik ve mufterik'in yedinci kısmı sadece nisbette müttefik ve müşterek olanlardır. Meselâ Âmûlî nisbeti hem Taberistan yöresinde bulunan Âmule, hem de Ceyhun taraflarındaki Âmûle mensup alimler için kullanılır. Hadis ravilerinin çoğu Taberistan yöresindeki Âmûle mensup oldukları halde Buharı şeyhlerinden Abdullah b. Hammâd el-Âmûlî Ceyhun Âmûlüne mensuptur. Dolayısiyle iki Mağribli alim, Ebu Ali elGassânî ile Kadî İyad'ın, Abdullah b. Hammâd'ın Taberistan Âmûlüne mensup olduğunu söylemeleri yanlıştır.
el-Hanefî nisbesi de öyledir. Hem Benu Hanîfe kabilesine mensup olanlar, hem de Ebu Hanîfe'nin mezhebine mensup kişiler için kullanılır. Bununla birlikte alimlerin çoğu, bilhassa kimi hadîsciler Hanefî mezhebine mensup olanları ayırmak için el-Hanifî nisbesini kullanmışlardır.
Müttefik ve mufterik isimlerden bilhassa sadece isimleri aynı olanların kim oldukları çok kere isnadlarında açıklanmıştır. Bazen ravinin ve şeyhinin hallerinden belli olur; bazen de zanna dayanarak açıklanır. Nitekim el-Kasımu'1-Mutarriz bir gün "An Ebî Hemmâm ve ğayrihi -ani'l-Velîd b. Müslim - an Sufyân" isnadıyle bir hadîs rivayet eder. Hafız Ebu Tâlib b. Nasr
"İsnaddaki Sufyân kimdir?" diye sorunca
"Sufyanu's-Sevrî" cevabını verir. Ebu Tâlib
"Hayır, bu isnaddaki Sufyân b. Uyeynedir" diye itiraz eder. el-Mutarriz
"Nereden biliyorsun İbn Uyeyne olduğunu?" deyince de şöyle der:
"Çünkü el-Velîd b. Müslim'in Sufyanu's-Sevri'den rivayet ettiği hadîsler sayılıdır. Oysa el-Velid, İbn Uyeyne'nin hadîsleriyle doludur." 923
el-Muttefik ve'1-Mufterik konusunda en önemli kitap el-Haübu'l-Bağdadî'ye aittir ve el Müttefik ve'1-Mufterik adını taşır. Konusunda en nefis eser odur. Hafız İbn Hacer bu kitabı kısaltmak istemiş ancak çalışması sonuçlanmamıştır. Ebu Abdillah Muhammed İbni'n-Neccâri'l-Bağdadî'nin ve Ebubekr el-Cevzakî'nin kitapları da anılmaya değer eserlerdir.924

Muvâfakat:

Sözlükte bir nesneyi bir nesneye uydurmak ve bir kimseye rastgelmek demektir. Hadis terimi olarak uluvvu nisbînin kısımlarından biridir. Bir hadîs kitabındaki hadîslerden birini, kitaptaki isnaddan başka bir isnadla müellifin şeyhi ile buluşmak üzere daha az sayıdaki raviden oluşan isnadla rivayet etmeye denir. Böyle bir rivayette müellifin şeyhine âlî isnadla ulaşmakla uluvv hasıl olur. Müellife de muvafakat edilmiş demektir. Bir diğer ifadeyle bir kitapta bulunan bir hadîsi bir başka muhaddis, müellifinin şeyhinden rivayet etmekle ona muvafakat etmiş sayılır.
Meselâ Buharî'nin en âlî isnadı olan sülâsî, isnadıyla rivayet "Ya Enes (b. Nadr), Kısas Allah'ın farz kıldığı bir hükümdür" 925hadîsini bir ravi Buhârî'ye varan tariktan başka bir tarikla Cuz'u'l-Ensâr kitabının tankından rivayet etmiş olsa Buhari ile muvafakat hasıl olur. 926
Burada işaret etmek yerinde olur ki uluvv-u nisbinin kısımlanndan sadece muvafakat ile ibdalde uluvv yani daha az sayıda ravi ile rivayet kaydı vardır. Bu İbnu's-Salah, ona tabi olarak en-Nevevîi, el-Irakî ve es-Suyûti'nin tarifleridir. Nitekim İbnu's-Salâh, "İsnadda uluvv olmazsa bunlara muvafakat veya ibdâl denmez. Gerçi isnad âli olmazsa da yine muvafakat ve ibdal bulunur. Fakat o takdirde de bunlara iltifat edilmeyeceğinden o isimler verilmez" der. 927Bununla birlikte ez-Zehebî ile diğer bazı usûl alimleri isnadda uluvv olmaksızın muvafakat ve bedel tabirlerini kullanmışlar ve isnad âli olduğu takdirde muvafakat -i âliye veya bedel-i âlî demişlerdir. Hatta ez-Zehebî'nin yerine göre "vâfaknâhu bi-nuzûlin" (Bu kitaba nüzul ile muvafakat etmiş olduk) tabirini kullanmıştır. Demek oluyor ki diğer alimler muvafakati isnadın âli olmasıyle sınırlandırdıkları halde o nüzul ile sınırlandırmıştır. 928

Muvâfakati Mukayyede:

Bk. İbdâl.

El-Muvatta':

Kelime olarak tef'il babında "tavti'e" den ismi mef'ul olup düzenlenmiş, kolaylaştınlmış manasryle Medine hadis ekolünün büyük alimi İmam-Mâlik b. Enes el-Esbahî'nin meşhur hadîs kitabının adıdır.
Hadis tarihinde ilk derli toplu hadîs kitabı sayılan el-Muvatta, Abbasî halifesi Ebu Ca'feri'l Mansûr'un isteği üzerine tertiplenmiştir. Rivayete göre Halife, İmam-Malik'ten elinde bulunan sahih hadîsleri, müslümanların faydalanmaları için bir kitapta toplamasını istemiştir. Halife'nin bu isteğini yerine getiren İmam-Malik, eserini Medine'li 70 kadar fakihe göstermiş, onların kabul etmelerini üzerine ona beğenilen ve kullanışı kolay anlamına gelen el-Muvatta adını vermiştir. Daha önceki musannıflar kitaplarına câmî, musannef gibi isimler verdikleri halde o kitabına ilk defa böyle bir isim koymuştur. 929
el-Muvatta, bütünüyle Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait merfû hadîslerle sahabe sözlerinden (Mevkuf) ve tabiîn fetvalarından (maktu) oluşur. Merfû hadîsler büyük çoğunluk teşkil ederler. Ebu Bekr el-Ebhûrî'ye göre el-Muvatta'da 600 müsned, 222 mürsel, 613 mevkuf, 285 maktu olmak üzere 1720 hadîs mevcuttur. İbn Hazm'a göre beşyüz kusur müsned, üçyüz kusur mürsel hadîs vardır. 70 kusur hadîs de bizzat Malik'in amel etmediği zayıf hadîslerdir. Bu sayıların değişmesi nüshaları itibariyledir. 930
el-Muvatta'ın özelliklerinin en başta geleni, yukarıda da değinildiği gibi içinde Hz. Peygamber'in hadîsleri yanında sahabe ve tabiûna ait söz ve fetvaların da yer almış olmasıdır. Nakledildiğine göre hadîslerini on bin hadîsden seçmiştir. Her yıl gözden geçirmiş ve bir kaç hadîsi çıkarmıştır. Bu itibarla hadîslerinin hepsi seçme hadîs kabul edilmiştir. Ravilerinden Umer b. Abdilvahid el-Muvatta, Malik'e 40 günde arzettiğinde o, "kırk yılda telif ettiğim kitabı benden 40 günde aldınız. Onu ne kadar da az anlıyorsunuz!" demiştir.
el-Muvatta'ın bir ikinci özelliği mürsel rivayetlere yer vermesidir. es-Suyûtî'ye göre el-Muvatta'da yeralan bütün mürsel hadîslerin mutlaka birer veya daha fazla âdıdı vardır. Diğer taraftan İbn Abdilberri'1-Kurtubî, mürsellerinin olduğu gibi belağanî diyerek naklettiği belagatın; ani's-Sika lafzıyla ibham ettiği hadîsler de dahil olmak üzere isnadsız olarak sevkettiği 61 hadîsin dördü hariç mevsûl rivayetler olduğunu gösteren bir de kitap yazmıştır. İbnu's-Salâh da bu dört hadîsi savunan müstakil bir kitap telif etmiştir.
İmam Malik el-Muvatta'ını hadîs alimleri arasında yaygın olan ale'l-Ebvâb usulüne göre tertip etmiş; verdiği hadîsleri fıkıh konularına göre bir araya getirmiştir. Bunları önce Hz. Peygamber'e ait merfu rivayeti vermek, daha sonra sahâbî kavlini, en sonra da bazı tabiûn fetvalarını nakletmek suretiyle sıralamıştır. Naklettiği hadîs ve haberlerin hepsinin kaynağı Medîne'lilerdir. Aslında o, Medine'yi sünnetin kaynağı olarak görür, el-Muvatta'a aldığı hadîslerin Medîne'li ra-vilerin hadîsleri oluşu onun bu görüşünden kaynaklanmış olmalıdır.
İmam Malik, muhaddisler arasında, metni ve isnad tenkidi yönünden, şiddet, dikkat ve titizliğiyle tanınmış bir alimdir. Onun bu vasfı gözönünde tutulursa el-Muvatta'ın sıhhat derecesi kolayca anlaşılır. Gerçekte hadîs ve fıkıh alimleri el-Muvatta'ın sahih olduğunu söylemişlerdir. Söz gelişi İmam Şafiî "yeryüzünde Kur'ân-ı Kerim'den sonra Malik'in kitabından daha sahih bir kitap yoktur" demiştir. İbnu's-Salâh'a göre bu söz, Buharı ve Müslim'in kitaplarının tasnifinden önce söylenmiştir. 931
el-Irâkî'ye göre İmam Malik, kitabını sadece sahih hadîslere ayırmamış, aksine mürsel, munkatı ve belagat gibi senedi muttasıl olmayan rivayetleri de almıştır. Hatta İbn Abdilberr'in söylediğine bakılırsa belagatı içinde bilinmeyen rivayetler de vardır. 932Ne var ki Alauddin Moğoltay el-Irâkî'ye itiraz ederek bu görüşün doğru olmadığını, munkatı sayılabilecek hadîslerin Buharî sahihinde de bulunduğunu iddia etmiştir.933
İbn Hacer de el-Irâkî'nin görüşüne yakın bir görüş ileri sürmüş ve el-Muvatta'ın, Mürsel, Munkatı gibi hadîsleri hüccet olarak kullanmak konusunda Malik'in görüşünü kabul edenlere göre sahih olacağını söylemiştir. 934Onun nazarında Moğoltay'ın itirazı yersizdir; zira İmam Malik'in eserindeki munkatılarla Buhâri'nin kitabındaki munkatı'lar arasında fark vardır. Malik'in mun-katı'lan kendi işittikleridir ve onun nazarında hüccettir. Oysa Buhâri'nin munkatı sayılabilecek rivayetleri, kitabının başka bir yerinde mevsûl olarak zikredilmişlerse, isnadları kasden hazfedilmiş olanlardır. Onun şartına uymayanlar ise ya, şâhid olarak, ya bazı ayetlerin tefsirinde, yahutta başka maksatlarla zikredilmişlerdir. Bu bakımdan el-Muvatta'daki munkatı'1arın aksine Buhâri'nin munkatıları Sahih-i Buharı' yi mücerred sahih hadîsleri toplayan bir kitap olmaktan çıkarmaz. 935
es-Suyûtî'ye gelince ona göre ed el-Muvatta'daki mursellerin, yukarıda da söz konusu edildiği gibi hepsinin başka tanklardan rivayet edilen âdıdları vardır. Bu bakımdan hüccettir. 936
el-Muvatta'ın birbirinden az da olsa farklı otuz kadar nüshası vardır. İçlerinden ondördü muhafaza edilebilmiştir. Bunlar içinde en çok yaygın olanları şunlardır.

1. Yahya b. Yahya el-Leysî nüshası: Elde bulunan el-Muvatta nüshaları bu nüshadan neşredilenlerdir.
2. Ebu Mus'ab Ahmed b. Bekr nüshası: İmam Malik'e arzedilen son el-muvatta olan bu nüshanın diğerlerine nisbetle 100 kadar farklı hadîsi vardır.
3. Muhammed İbnu'l-Hasen eş-Şeybanî nüshası: Bu nüsha Yahya b. Yahya el-Leysî nüshasından oldukça farklıdır. Bunun sebebi Mâlik tarikından gelmeyen hayli rivayetlere yer vermesidir. Hindistan'da İran'da ve Mısır'da basılan eş-Şeybanî nüshası daha çok Irak havalisinde meşhur olmuştur.
Bilhassa Mağrib ve Endülüs taraflarında daha çok yayılmış bulunan el-Muvatta'ın pek çok şerhleri vardır. En mühim birkaçını zikretmek faydadan hali değildir.
1. et-Temhid li-mâ fı'1-Muvatta' mine'l-Me'âni ve'l-Esânid: İbn Abdilberri'l-Kurtubî,
2. Keşfu'l-Muğattâ fi Şerhi'l-Muvatta: es-Suyûtî.
3. Tenviru'l-Havâlik Şerhu Muvatta'i Mâlik es-Suyûtî'ye ait olup Keşfu'l-Muğatta'dan ihtisar edilmiştir.
4. Şerhu'z-Zurkânî,
5. et-Ta'liku'1-Mumecced ale'l-Muvatta'il-İmam Muhammed: Abdulhayy b. Muhammed el-Leknevî, eş-Şeybânî nüshasına göre şerhtir. 937

Muztarib:

İftial babında ıztırabdan ismi fail olan muztarib bir zayıf hadîs çeşididir. Bazen bir bazen de birden fazla ravilerden birbirine aykırı şekilde rivayet edilen ravileri adalet ve zabt yönünden yakın derecelerde olduklarından da aralarında herhangi birini tercih etme imkanı olmayan hadîslerdir.
Bu tarifi açıklamak gerekirse şunlar söylenebilir: Bir ravi bir sefer rivayet ettiği hadîsi bir başka sefer ilk rivayetinden farklı rivayet eder. Aynı hadisi başka raviler de birbirlerinden farklı naklederler. Bir başka deyişle bir hadîsin birbirine zıt birkaç şekli vardır. Böyle durumlarda aynı hadîsi değişik şekillerde rivayet eden ravilerin hepsi, adalet ve zabt bakımından birbirlerine yakın olduklarından bu rivayetlerden herhangi birini tercih etmek imkanı yoktur. Bu tercihi imkansız hale iztırab denir. Gerek senedinde gerek metninde iztırab olduğu halde rivayet edilen hadîse ise muztarib adı verilir.
Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi iztırab hadîsin isnadında veya metninde olur. İsnadında daha çoktur. Böyle isnadında iztırab bulunan nıuztaribe muztaribu'l-isnâd, metnindeki ıztırab yüzünden muztarib olana ise muztaribu'1-metn tabir edilir.
İsnad ve metinde olan iztırabın misalleri iztırab başlığı altında ayn ayn verilmiştir. Onun için burada tekrar etmeye hacet yoktur. Orada verilen misaller aynı zamanda gerek isnad, gerekse metin yönünden muztaribin de misallerini teşkil ederler.
Muztarib hadîsler ravinin vehmi veya zabt kusuru yüzünden hadîsi iyi zabtedememesi sonucu kendi durumundaki ravilere muhalefetinden doğar. Bu sebeple zayıf addedilirler. Bununla birlikte isnadında iztırab bulunan bazı hadîslerin metni sahih olabilir. Bu tıpkı isnadında bulunan illetin bazen hadîsin metninde tesir etmeyişi gibidir. Bunu şöyle bir misalle açıklayabiliriz. Sufyanu's-Sevri ile Sufyan b. Uyeyrıe'den hadîs rivayet eden raviler bellidir. Bunlardan riveyeti olan ravi isnadında bazen haddesenâ Sufyân der. Hangisi olduğu belli olmaz. Hadis de öylece kalır. Böyle olduğundan ravilerin isim, şöhret veya neseblerinden doğan ihtilafdan oluşan iztırabın hadîsin metnine zarar vermeyeceği prensip olarak kabul edilmiştir.

Muztarıbu'l-Hadîs:

"Hadisleri muztaribdir" manasına gelen bir tabir olup hadîs ravilerinin teenninde kullanılan lafızlardandır. Cerhin üçüncü derecesine delalet eder.
Kaide olarak cerhin bu mertebesinde bulunan lafızlardan biriyle cerh edilen ravinin hadîsleri ile ihticac edilmez. Ne var ki büsbütün yabana da atılmaz, i'tibar için yazılır.

Müfesser Cerh:

Cerh ve ta'dil ilminde kaide olarak ta'dilde sebep aranmazsa da cerh de aranır. Sebep gösterilmeden cerh makbul addedilmez. Bu kaide gereği bir cerh ve ta'dil aliminin bir raviyi sebebini de söyleyerek cerhetmesine müfesser cerh denilmiştir.

Mülakat:

Bk. Lika'

Mürsel:

"Ersele" fiilinden alınma ism-i mef'ul olan mürsel sözlük manası itibariyle ulaştırılmış, gönderilmiş, irsal edilmiş demektir. Hadis terimi olarak, sahabîden hadîs rivayet etmiş bulunan tabiînin isnadında sahabîyi atlayıp doğrudan doğruya Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet ettiği hadîslere denir.
Sahabe ile görüşüp onlardan ilim öğrenen tabiîler hadîs rivayet eden ikinci nesildir. Bazı tabiîler aslında hadîsi almış oldukları sahâbinin ismini isnadlarında atlar ve sanki kendileri bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)'den işitmiş ya da görmüşeesine "Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu, şunu yaptı" gibi ifadelerle hadîs rivayet ederler. Böyle rivayete irsal, tabiînin irsal yaparak rivayet ettiği hadîse mürsel adı verilmiştir. Bu manada mürsele mürsel-i zahir denildiği de olur. İsnadında irsal yapan tabiîye ise mursil tabir edilir. Mürselin çoğulu, merâsil gelir.
Yukarıdaki tarif hadîs alimlerinin üzerinde birleştiği tariftir. Nitekim el-Hakimu'n-Nisâbûri "mürsel hadîs tabiîye kadar muttasıl isnadla gelen, tabiînin Kale Resulullah (s.a.s) diyerek rivayet ettiği hadîsdir" demiştir938. Bununla birlikte bazı hadîseilerle usul ve fıkıh alimleri mürsel hadîsle munkatı ve mu'dal arasında fark olmadığına kail olmuşlardır. el-Hatibu'1-Bağdâdî bunlardandır. O mürselin manasına ayırdığı bölümde şunları söylemiştir: "Müdelles olmayan hadîsin irsali, Said İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Seleme b. Abdirrahmân, Urvetubnu'z-Zubeyr, Muhammed İbnu'l-Munkedir, el-Hasenu'1-Basrî, Muhammed b. Şîrîn, Katâde ve diğer tabiîlerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayetleri gibi, ravinin muasır olmadığı veya aralarında mülkât olmayan kimseden rivayetleridir. Tâbi'înden olmayan İbn Cureyc'in Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den; Mâlik b. Enes'in el-Kasım b.

Abdillah b. Ebî Bekr'den; Hammâd b. Süleyman'ın Alkame'den rivayetleri de ravinin muasır olmadığı kimseden rivayeti kabilindendir. Ravinin muasır olduğu halde mülâki olmadığı şeyhten rivayetine gelince bunun misalini de el-Haccâc İbnu'l-Ertât'ın, Sufyânu's-Sevrî'nin ve Şu'benin ez-Zuhri'den rivayetleri teşkil eder. Bize göre bunların hepsi hakkındaki hüküm birdir. Mülaki olduğu şeyhten hadîs aldığı halde işitmediği hadîsi irsal edenin hükmü de aynıdır." 939

el-Hatîbul-Bağdâdî'nin bu ifadelerinden anlaşılıyor ki mürsel, daha umumidir ve tabiînin Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayetine denildiği gibi daha sonraki nesillerden bir ravinin muasırı olmadığı veya muasırı olduğu halde görüşmediği şeyhten rivayet ettiği hadîse de denilmektedir. Haliyle bu tarifin şümulüne mürsel yanında munkatı ve mu'dal de dahildir.

Bazı alimler mürseli, tabiînin Hz. peygamber (s.a.s)'den rivayeti olarak tarif etmekle birlikte tabiîlerin Kay s b. Ebi Hâzim, Ebu Osman en-Nehdi, Said İbnu'l-Museyyeb gibi yaşça büyük olanlarının rivayeti olarak alırlar. Buna göre İbn Şihâb ez-Zuhrî, Ebu Hâzim Seleme b. Dinar, Yahya b. Said el-Ensârî gibi yaşça küçük olanların Hz. Peygamberden rivayetlerini mürsel değil, munkatı' sayarlar; zira onlar, ancak birkaç sahabîye mülâki olabilmişlerdir. Rivayetlerinin çoğu tâbi'îndendir. 940

İbnu's-Salâh da mürseli sadece tabiînin rivayeti olarak görür. Ona göre bir tabiinin - ister yaşça büyük olsun isterse küçük - Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayeti mürseldir. Eğer tabiîye varmadan isnaddan bir ravi düşerse böyle rivayet edilen hadîs munkatı, tabiîden önceki mavilerde birden fazla düşme olrusa buna da mu'dal denir.941

İbn Haceri'l-Askalânî'ye gelince o da mürseli senedin sonunda tabiînden sonraki ravisi düşmüş olan haber olrak tarif eder. Ona göre ister büyüklerinden olsun isterse küçüklerinden, bir tabiînin Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle dedi, şöyle yaptı veya "huzurunda şöyle yapıldı" diyerek naklettiği hadîs mürsel'dir. 942

Görülüyor ki hadîs alimleri mürsel hadîsi sadece tabiîlerin Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayeti olarak kabul etmişlerdir. Aralarında usul ve Fıkıh âlimlerinin çoğunlukta olduğu kimi âlimler ise mürseli munkatı hadîsleri de dahil ederek daha umumî manada almışlardır.

Mürsele misâl olarak şu hadîsler verilebilir:

"Ata b. Yesâr'dan rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber buyurmuştur ki,

"Bir kul hastalandığında Allah ona iki melek gönderir.

"Bakın ziyaretçilerine ne diyor" buyurur. (Onlar bakarlar) ziyaretçileri geldiğinde Allah'a hamd ve sena ediyor. Allah en iyi bilen olduğu halde hemen O'na ulaştırırlar. O zaman Allah

"Kulumun ölmesini takdir etmişsem Cennete koymam onun üzerimdeki hakkıdır. Eğer sağlığına yeniden kavuşturursam beden ve kanını daha hayırlı beden ve kanla değiştirir ve günahlarını bağışlamam o kulumun üzerimdeki hakkıdır" buyurur."943

"...Said İbnu'l-Museyyeb'den rivayet olduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.s) canlı hayvan karşılığı et satışını yasakladı." 944

"Mekhûl'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Peygamebr (s.a.s) "Hac farizasını yerine getiren bir kimsenin (Allah yolunda) savaşa girmesi kırk (kere nafile) haccetmesinden daha efdaldir" buyurdu."945

Mürsel hadîsin sıhhati ve dinî meselelerde delil olup olmıyacağı konusunda alimler arasında ihtilaf vardır. Bu konudaki görüşleri üç grupta toplamak mümkündür:

1. Hadis alimlerinin hepsine, fıkıh ve fıkıh usulü alimlerinin bir kısmına göre mürsel hadîs hükmen zayıftır. Bunun için dinî meselelerde hüccet sayılamazlar. Tanınmış hadîs alimi İmam Müslim "Bizim görüşümüzün aslına ve haberler ilmi ustalarının görüşüne göre mürsel rivayetler hüccet değildirler" derken 946bu görüşü dile getirmiştir.

Mürsel hadîslerin dinde hüccet olamayacağı görüşünde olanlar, mürsel ravilerinden adalet ve zabt durumu bilinmeyen bir ravinin düşmesini delil olarak ileri sürmüşlerdir. Onlara göre isnaddan düşen ravi sahâbi olabileceği gibi tabiî de olabilir. Tabiî olduğu takdirde zayıf bir ravi olması ihtimali ortaya çıkar. Bir de isnaddan düşen ravinin adalet yahut zabt durumunu bilmemek gibi bir hale karşılaşırız. Bu ise doğru değildir. Buna karşı eğer mürsel hadîsler sadece sika ravilerden rivayet edilen hadîslerdir denilirse o takdirde denir ki mübhem bırakılan ravinin sika olduğuna hükmetmek, hadîsinin dinî konularda delil olabilmesi için yeterli görülmez. Bu mürsel hadîslerin genelde dînî meselelerde delil olamıyacaklannı ileri sürerken şunları söylemiştir: "İsnadda ismi anılan ancak adalet ve zabt bakımından hali bilinmeyen bir ravinin rivayeti adalet ve zabt durumunun bilinmeyişi yüzünden kabul edilmeyince mürsel öncelikle kabul edilemez; zira isnadda ismi anılmayan ravinin kendisi belli olmadığı gibi adalet ve zabt vasıflarını taşıyıp taşımadığı da belli değildir." 947

2. İmam Azam Ebu Hanîfe, meşhur bir kavle göre İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve bunlara tabi hadîs, fıkıh usul alimleri ile Mu'tezileye göre mürsel hadîsler sahihdirler, dolayısıyle dinî konularda delil olabilirler.

Bu görüşte olanlar görüşlerine şunları delil getirirler:

Hadisi mürsel olarak rivayet eden tabiî, isnadında ismini söylemediği raviyi adaletine kanaat getirdiği için anmamıştır. Bu aynı zamanda tabiînin makbul sayılan tezkiyesi demektir. Ayrıca özellikle tabiîlerin rivayetlerinin çoğu sahabedendir. Böyle olunca mürsel hadîsler dinî konularda delil sayılmak icabeder.

Bununla birlikte Hz. Peygamber bir hadîsinde tabiîleri öğmüş ve:

"İnsanların en hayırlıları benim yaşadığım devirde yaşayanlardır. Sonra onları takip eden (tabiî)ler, sonra da onları takip eden (tebe'ut-tabim)ler gelir," buyurmuştur. 948Hz. Peygamber'in bu sözünde tabiîlerin iyiliklerine şehadet vardır. Öyle olunca onlar hadîslerinde sahabî ismini atlamak suretiyle irsal yapmakla kötü bir iş yapmış sayılamazlar. Aslında onlardan fena işler beklenemez. Şu da var ki isnadında sahabînin ismini anmayan tabiî ya adaletli olur, ya olmaz. Eğer adaletli değilse rivayet ettiği mürsel hadîsle sırf irsal yaptığı için değil, adaletli olmadığı için amel edilemez. Yok, eğer adaleti tam ise kendisiyle Hz. Peygamber arasındaki rivayet vasıtası olan sahâbîyi adaletinde en ufak bir tereddüdü olmadığı için atlamıştır. Şu halde mürsel hadîsler öteki zayıf hadîslerden farklıdırlar. Ayrıca işaret etmek gerekir ki, mürsel hadîsler aslında sika ravilerin sika ravilerden rivayetleridir. O halde dinî konularda delil olmaları gerekir.

Sika olan tabiînin aynı şekilde sika olan sahâbîden rivayette bulunurken isnadında onun ismini anmaması başlıca üç sebepten ileri gelebilir:

a) Tabiî hadîsi, hepsi de sika olan çok sayıda kimseden rivayet etmiştir. Hadis kendisine göre sahihtir. Sihhatine güvendiği için isnadında sahâbîyi atlamış, hadîsi irsal yaparak rivayet ermiştir.

b) Hadisi kendisine kimin rivayet ettiğini unutmuştur; yalnızca metni bilmektedir. Esas itibariyle yalnızca sika ravilerden rivayette bulunmak adeti olduğundan hadîsi mürsel olarak rivayet etmekte bir mahzur görmemiştir.

c) Hadisi rivayet maksadıyla değil, müzakere etmek veya fetva vermek için söylemiştir. Böyle durumlarda

senedden çok metin önemlidir. Onun için hadîsini, isnadında sahâbîyi atlamak suretiyle rivayet etmiştir. Bütün bunlar göz Önünde tutulduğunda mürsel hadîslerle amel edilebilceği. Onların dinî konularda delil olacağı sonucuna varılır.
3. İmam Şafiî mürsel hadîslerle ancak bazı şartlar altında amel edilebileceği, bir başka deyişle onların dinî konularda delil olabilmeleri için bazı şartların olması gerektiğini görüşündedir. Bu şartların önemlileri şunlardır:
a) Dînî bir konuda hüccet olacak hadîs-başka ravilerin yine mürsel olarak rivayet ettikelri hadîs bile olsa-ayrı vecihlerden irvayet edilmiş olmalıdır;
b) İsnadında hadîsi aslında almış olduğu sahabînin ismini söylemeyen tabiî ravi, güvenilir ravilerin muhalefet etmedikleri bir mertebede bulunmalıdır;
c) İsnadındaki sahâbîyi anmamak suretiyle irsal yapan ravi, hadîs işitmiş olduğu kimselerin isimlerini söylediğinde bu kimseler meçhul veya rivayetleri makbul olmayan raviler değil, sika raviler olmalıdır.
İslâmı ilimler içinde bir hayli tartışmalara sebep olmuş mürsel hadîse dair müstakil kitaplar tasnif edilmiştir. En önemli bir kaç tanesine burada işaret etmekle fayda vardır:
1. Kitâbu'l-Merâsîl: İbn Ebî Hatim er-Râzî.
2. Kitâbu'l-Merâsîl: Sünen Ebî Dâvud Sahibi Ebu Davud, Süleyman İbni'l-Eş'asi's-Sicistânî.
3. Câmi'u't-Tahsîl fi Ahkâmi'l-Merâsîl: Halil b. Keykeldi'l-Alâ'i.

Mürsel-i Hafî:

Mürsel hadîsler başlığı altında söz konusu edildiği gibi mürsel hadîsler umumiyetle tabiînin isnadında sahâbîyi atlayıp doğrudan Hz. Peygamber (s.a.s) den rivayet ettiği hadîslerdir. Bu manadaki mürsel hadîslere mürsel-i zahir de denir. Bununla birlikte bazı alimler ravinin kendisinden hiçbir hadîs işitmediği veya mülaki olmadığı raviden rivayetine mürsel demişlerdir. 949İbn Haceri'1-Askalânîye göre mürsel-i hafi bir ravinin muasırı olan, ancak aralarında mülakat olduğu bilinmeyen bir şeyhten rivayetine denir. 950Bu tariflere göre mürsel-i hafi isnadın başında, ortasında veya sonunda ravinin kendisiyle aynı asırda yaşadığı halde görüştükleri bilinmeyen raviden rivayetine denir. Demek oluyor ki mürsel-i hafi senedde gizli irsalden meydana gelmektedir. Meselâ el-Avvâm b. Hûşeb'in Abdullah b. Ebi Evfa'dan rivyaet ettiği şu hadîs hafi mürseldir.
"...Hz. Peygamber (s.a.s) Bilal Kamet ederken "kad kameti's-salatu" dediği zaman ayağa kalkar, tekbir alır (namaza başlar)dı. "Ahmed b. Hanbel'den rivayete göre el-Avvam, Abdillah b. Ebi Evfa'ya mülaki olmamıştır.951 Hafi mürselde esas arvinin rivayette bulunduğu kimse ile aynı asırda yaşadığı halde görüştüklerinin yahut ondan hadîs rivayet ettiğinin bilinmemesidir. Bu yönden mürsel-i hafi müdellese benzerse de aralarında fark vardır. Hafi mürsel tarif edildiği gibi ravlnin çağdaş olduğu ancak bir araya gelerek hadîs işitmediği bir başka raviden rivayet ettiği hadîs olduğu halde müdelles; maddesinde de soz konusu edildiği üzere- ravinin görüştüğü ve hadîs işittiği bir raviden işitmediği halde rivayet ettiği hadistir. Her ikisi ravinin diğer bir raviden işitmediği bir hadîsi rivayet etmesi yönünden birbirlerine benzerlerse de mürsel hafi de hiç hadîs işitme olmayışı, müdelleste işitme söz konusu olduğu halde işitilmeyen hadîsin rivayet edilmesi açısından farklıdırlar.
el-Hatibu'1-Bağdâdî'nin hafi mürselleri toplayıp nerelerinde irsalin olduğunu açıkladığı Kitâbu't-Tafsîl li-Mubhemil-Merâsil adında bir kitabı vardır.

Mürsel-i Sahâbî:

Bk. Sahabe Mürseli.

Mürsel-i Zahir:

Bk. Mürsel.

Müslim:

Bk. Sahih-i Müslim.

Mütevâtir:

Sözlükte tefâul vezninde bir kaç iş birbiri ardınca gelmek, birbiri ardınca gelen şeyler arasında bir miktar fasıla ve fetret olarak peyderpey görünmek manasına 952 tevatürden ismi faildir. "Tevâtere'l-mataru" denir ki, aralıksız yağmur yağdı demektir.
Hadîs ilminde mütevâtir, her tabakada Hz. Peygamber (s.a.s) üzerine yalan söylemeleri aklen mümkün olmayan çok sayıda ravi tarafından görerek veya işiterek rivayet edilen habere (hadîse) denir. Bu tarife göre, şu hadîs mütevâtirdir denildiği zaman o hadîsin Hz. Peygamber (s.a.s)'in ağzından yalan uydurmalarını aklın kabul etmediği kalabalık denebilecek sayıda sahâbî tarafından Allah Resulünden görülerek veya işitilerek rivayet edilmiş olması, aynı şekilde herbiri ayrı ülkelerden oldukları, sayılan da fazla olduğu için yalan söylemek üzere birleştiklerini aklın kabul etmediği tabiîlerden kalabalık bir grub tarafından sahâbîlerden rivayet edilmesi, onlardan da aynı vasfa sahip kalabalık bir cemaat tarafından nakledilen hadîs olduğu anlaşılır. İsnadı böyle olan ravilerin rivayet ettiği hadîslerin mütevâtir olabilmesi için tarif içindeki şartlann bir arada olması gerekir. Bunlara şurûtu'l-mutevâtir (mü'tevatirin şartlan) denir. (Bk. Şurûtu'l-Mutevâtir).
Mütevâtir hadîsler mutevatir-i lafzî (lafzen mütevâtir) ve mütevatir-i ma'nevi (ma'nen mütevâtir) olmak üzere iki kısma ayrılır. Lafzî mütevâtir, lafzında tevatür hasıl olan hadîslerdir. Ma'nen mütevâtir ise lafızları az çok birbirinden farklı olmak üzere manasında tevatür yoluyla rivayet edilen hadîstir. Mütevatirin bu iki kısmı şöyle bir misalle daha iyi anlaşılabilir. Diyelim ki bir kimsenin sadaka verdiğine dair çeşitli rivayetler gelse, bu rivayetlerin birinde o kimsenin deve sadaka ettiği, bir başkasında at, bir diğerinde koyun sadaka verdiği belirtilse bu haberin sadaka verme hususu ma'nen mütevâtir olur. 953Eğer böyle bir haber hep aynı sözlerle rivayet edilirse o zaman da lafzen mütevâtir adını alır.
Hem lafzı, hem manası mütevâtir olan tek eser Kur'ân-ı Kerim'dir. İbnu's-Salâh'a göre zarurî ilim ifâde edecek nitelikte mütevâtir hadîs bulmak zordur. Gerçek manada mütevatire ancak,
"Kim benim üzerime bilerek yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın." hadîsi 954 misâl verilebilir. 955İbn Haceri'l-Askalânî buna itiraz ederek şöyle der:

"Gerek İbnu's-Salâh'ın bu şartları ihtiva eden mütevatirin nadir bulunduğu ve gerekse başkalarının hiç bulunmadığı yolundaki iddiaları yersizdir; çünkü bu gibi iddialar, isnadların çokluğuna ve adet olarak yalan üzerinde birleşmelerini yahut yalanın onlardan ittifakla sadır olmasını imkansız kılan ricalin hallerine ve özelliklerine gerektiği şekilde muttali olamamaktan doğmuştur. Hz. Peygamber'in hadîsleri arasında mütevatirin çok denecek kadar bulunduğunu ortaya koyan delillerin en güzeli, doğu ve batıda ilim ehlinin ellerinde dolaşan ve musannıflarına nisbetlerindeki doğruluğu kesinlikle bilinen birçok hadîs kitabı, bir hadîsin ihraç ve rivayetinde ittifak ettiği ve bu hadîs tarikları ile isnadları, diğer şartların tahakkuku ile birlikte yalan üzerinde ittifak etmelerini adeten imkansız kılacak şekilde çoğaldığı zaman, o hadîsin söyleyenine nisbetindeki doğruluk hakkında yakîn derecesinde ilim hasıl olur. Meşhur kitaplarda bu şekilde hadîsler pek çoktur." 956
İbn Hacer'in çok olarak nitelediği mütevatirden en fazla meşhur olan birkaçı şunlardır:
Yukarıda nakledilen "men kezebe aleyye" hadîsi (yetmişbeş sahâbiden rivayet edilmiştir). 957"Mesh ale'l-huffeyn" (yetmiş kusur sahâbi); "havz" hadîsi (elli kusur); "Refu'l-yedeyn fis-Salât" hadîsi (elli sahâbi); "nezele"l-Kurânu'alâ Seb'ati ehrufin" hadîsi (yirmi yedi sahâbî); "Kabir azabı" hadîsi (otuziki sahâbî), "kabirde münker-nekir meleklerini ölüyü sorguya çekmeleri" hadîsi (yirmi altı); "İhlas suresinin Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine muadil olduğuna dair hadîs" yirmi sahâbî tarafından rivayet edilerek tevatür derecesine ulaşmıştır.
Mütevâtir hadîsleri toplayan eserler içinde en mühim olanlar şunlardır:
1. el-Fevâ'i'du'1-Mutekâsire fî'1-Ahbâri'l-Mutevatire: es-Suyûti.
2. el-Ezhâru'1-Mutenâsire fi'1-Ahbâri'l-Mutevâtire: Bu da es-Suyûti'nindir ve ilkinden derlemedir. Yüz mütevâtir hadîsi ihtiva eder.
3. el-Le'ali'1-Mutenâsire fî'1-Ahâdisi'l-Mutevâtire: Muhammed Murtaza'l-Huseynî.
4. el-Hırzu'1-Meknûn min Lafzi'l-Ma'sumi'l-Me'mûn: Sıddık b. Hasen b. Ali el-Kannûcî. 958
5. Nazmu'l-Mutenâsir mine'l-Hadîsi'1-Mutevâtir: Ca'feru'l-Hüseyni el-Kettâni. Bu eser es-Suyûti'nin el-Ezharı ile değişik kaynaklardan derlenmiş 310 mütevâtir hadîs ihtiva eder. Baş tarafında mütevatirle ilgili hayli kıymetli malumat vardır. 1327 de Fas'da basılmıştır. Diğer baskıları da vardır.

Mütevatir-i Lafzî:

Bk. Mütevâtir.

Mütevatir-i Ma'nevî:

Bk. Mütevâtir.

Müzâkere:

İki veya daha fazla sayıda insanın birbirlerine hatırlatması, aralarında bir şey müzakereleri manasına müfa'ale babından masdardır.
Hadis Usulü ilminde, bilhassa hadîs tarihinde müzâkere muzâkeretu'l-hadîs yerine kullanılır ve hadîs talihlerinin şeyhden yazdıkları hadîsleri aralannda birbirlerine okuyarak müzakere etmelerini ifade eder.
Denilebilir ki hadîs müzakeresi en sağlam hadîs öğrenme yollanndan biridir. Hz. Peygamber (s.a.v.) henüz hayatta iken sahâbîlerin öğrendikleri hadîsleri birbirlerine anlatmalan müzakerenin temelini teşkil etmiştir. Hadisler Sahabe arasında bu yolla yayılmıştır. Bilinen tarihi bir gerçektir ki Sahâbilerin çoğu çarşıda-pazarda, mal ve mülklerinin, iş-güçlerinin başında idiler. Öyle olunca Hz. Peygamber bir şey söylediği veya yaptığı zaman onu ancak o anda yanında bulunan sahâbîler duyuyor veya görüyorlardı. Çeşitli vesilelerle bir araya geldiklerinde Hz. Peygamber ile beraber olanlar o gün için işitip gördüklerini diğerlerine de anlatıyorlardı. Tanınmış sahabi Enes b. Mâlik "Bizler Hz. Peygamber (s.a.s)'in yanında bulunur, ondan hadîs işitirdik. Yanından kalktıktan sonra ondan işittiklerimizi kendi aramızda iyice belleyinceye kadar müzâkere ederdik" diyor.959 Şu hale göre Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadîsleri önce sahabeden işitenlerin veya bir fiili haber veriyorsa görenlerin diğerlerine anlatmasıyle öğrenilmiş ve bu yolla sahâbiler arasında yayılma imkanı bulmuştur.
Sahabe ve Tâbi'înden müzâkerenin önemine işaret eden pek çok rivayet vardır. Bir kaçını kaydediyoruz:
Hz. Ali:
"Bu hadîsleri aranızda devrettirip müzakere ediniz. Bunu yapmazsanız hadîsler kaybolur." Ebu Saidi'l-Hudrî:
"Hadisleri aranızda devrettirerek müzâkere ediniz; çünkü hadîs hadîsi hatırlatır." 960 İbn Abbas:
"Benden bir hadîs işitirseniz onu aranızda müzakere ediniz; çünkü unutmamanız gereken bir şey varsa o da hadîstir. Ona göre hadîslerin bir saat müzakere edilmesi gecenin nafile ibadetle ihyasından daha hayırlıdır." 961Ebu Saidi'l-Hudri'ye göre ise hadis müzakeresi Kur'ân okumaktan daha efdaldir. İbn Mes'ud müzakereyi hadîslerin hayatı saymıştır. Tanınmış tabiî İbn Şihâbi'z-Zuhrî de ilmin afetinin unutmak ve az müzakere etmek olduğunu söylemiştir.
İbnu's-Salâh müzâkereyi hadîs talibinin adabı arasında sayar ve hadîsleri müzâkere etmenin en sağlam hadîs öğrenme sebebi olduğunu söyler. 962
Şeyhten işitmeden müzakere sırasında hadîs öğrenmeye sema'u'l-muzakere diyener vardır. Böyle semâ' kasdı olmaksızın müzâkere edilirken alınan hadîslerin rivayeti konusunda ihtilaf çıkmıştır. Çoğunluk caiz olmadığı görüşündedir. Bununla birlikte bazı şartlarla rivayetinin caiz olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Caiz görenler, müzâkere yoluyla öğrenilen hadîslerin semâ'a delalet eden eda lafızlarıyla değil, enbe'enâ gibi daha aşağı lafızlarla rivayet edilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu görüşte olanlar, enbe'enâ muzâkereten demenin daha doğru olacağını söylemişlerdir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30- FADÂİLU'L-MEDİNE
1- Medine'nin Haremi Babı
2- Medine'nin Fazileti Ve Onun {Şerrli) İnsanları Dışarıya Süreceği Babı
3- Bâb: "El-Medîne Tabidir'
4- Medine'nin İki Lâbesi (İki Kara Taşlık Tepesi) Babı
5- Medine'den Yüz Çevirip Uzaklaşan Kimse Babı
6-Bab
7- Medîne Ahâlîsine Kötülük Yapmak İsteyen Kimse Babı
8- Medine'nin Taştan Yapılmış Büyük Binaları Babı
9- Bâb: Deccâl Medine'ye Girmez
10- Bâb: Medine Pis Ve Kötü Olanı Dışarıya Atar
11-Bâb
12- Peygamber(S)İn Medine Etrafının Boş Ve Issız Bırakılmasını Hoş Görmemesi Babı
13- Bab (Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

30- FADÂİLU'L-MEDİNE
(Medine'nin Faziletleri)

1- Medine'nin Haremi Babı [1]

1-.....Bize Asım Ebû Abdirrahmân el-Ahvel, Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "el-Medîne şuradan şuraya kadar haremdir. Bu sahanın ağacı kesilmez, burada bid'at çıkarılmaz. Kim bu Medine Haremi içinde (Kitâb ve sünnete aykırı) bir bid'at ortaya koyarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti o kimse üzerine olsun" buyurmuştur [2]

2-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldi ve Mescid'in bina edilmesini emretti. Bunun için Nec-câr oğulları'na:
— "Ey Neccâr oğullan! Bu arsanızın bedelini bana söyleyiniz!" dedi.
Onlar:
— Biz onun bedelini istemiyoruz; biz onu Allah'a bırakıyoruz, dediler.
Peygamber (bu hibeyi kabul etmeyip bedelini ödedi; sonra) oradaki müşrik kabirlerinin kaldırılmasını emretti. Kabirler açılıp başka tarafa taşındı. Sonra harabelik yerlerin düzeltilmesini emretti; oralar da düzeltildi. İçindeki yabanî hurma ağaçlarının kesilmesini emretti; onlar da kesildi. Bu hurma gövdelerini Mescid'in kıble tarafına dizdiler [3].

3-.....Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki saha benim dilimle (Allah tarafından) Harem kılındı'9 buyurmuştur [4]. Yine Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber (S), Harise oğullan'na geldi de: "Ey Harise oğulları! Ben sizleri Harem sahasından dışarı çıktınız görüyorum" dedi. Sonra (onların Harem dâhilinde bulunduklarını hatırladı da): "Hayır, sizler Harem içinde ikaamet etmektesiniz" diyerek, onlara iltifat etti[5].

4-.....Alî (R) şöyle demiştir: Bizim yanımızda (şerîat hükümlerinden yazılı) olan şey, yalnız Allah'ın Kitâbı'dır, bir de Peygam-ber(S)'den (yazdığım) şu sahîfedir: "Medine şuraya kadar Âir Dağı arası Harem'dir. Kim Medine'nin bu Harem sahası içinde bir bid'at çıkarırsayâhud bir bid'atçıyı barındırma Allah'ın azabı, meleklerin laneti ve bütün insanların nefreti onun üzerine olsun. Ondan ne bir sarf ve ne de bir adi (yânî farz ve nafile) kabul olunmaz. Müslümanların emânı birdir (Bir müslimin kâfire emânı, bütün müslümânlarca sahîhdir; mu'teberdir). Kim bir müslümâna verdiği ahdi bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan ne bir sarf ve ne de bir adi kabul olunmaz. Her kim de kendi velîlelerinin ve efendilerinin izni olmaksızın başka bir kavmi velî ve efendi edinirse, bu kimse üzerine de Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti yağsın. Bu kimseden de ne bir sarf ve ne de bir adi kabul olunmaz" [6].

2- Medine'nin Fazileti Ve Onun {Şerrli) İnsanları Dışarıya Süreceği Babı

5-..... Ben Ebû Hureyre(R)'dan işittim, şöyle diyordu: RasûlulIah (S) şöyle buyurdu: "Ben bir beldeye (hicret edip konaklamakla) emr olundum ki, o belde, diğer beldeleri yer (yânı onun ahâlîsi diğer beldelerin halkını yener). O beldeye Yesrib diyorlar. Hâlbuki o el-Medîne'dir (tam ve kâmil bir medeniyet merkezidir). O, şerrli insanları, demirci körüğünün demirin kirini giderdiği gibi, sürüp dışarıya atar" [7].

3- Bâb: "El-Medîne Tabidir'

6-.....EbûHumeyd(R) şöyle demiştir: Peygamber (S)'in beraberinde Tebûk'ten döndük. Nihayet Medîne üzerine yukarıdan baktığımızda Peygamber (S): "İşte Tabet" buyurdu [8].

4- Medine'nin İki Lâbesi (İki Kara Taşlık Tepesi) Babı

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Ben Medine'den ceylânları otlar hâlde görmüş olsam, onları korkutup ürkütmem. Rasûlul-lah (S): "Medine'nin iki kara taşlı tepesi arası haramdır" buyurdu [9].

5- Medine'den Yüz Çevirip Uzaklaşan Kimse Babı

8-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "(Bir zaman gelecek ki, o zamanki) nesiller Medine'yi şu üzerinde bulunduğu hayr ve bereketlerine rağmen terke-decekler de, Medine'de rızkını arayan âfiyetli hayvanlardan, yânı canavarların ve kuşların âfiyetlilerinden başka kimse bulunmayacaktır. Medine'ye en son gelen ve koyunlarına sayha ederek giren, Muzey-ne kabilesinden iki çoban olacaktır. Bunlar da Medine'yi bomboş, vahşetli bir belde bulacaklar ve nihayet Seniyyetu'l-Vedâ mevkiine vardıkları zaman bunlar da yüzleri üstüne düşeceklerdir (yânı ölecek-lerdİF)" [10].

9-.....Sufyân ibn Ebî Zuheyr (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Yemen fethedilecek; Yemen fâtihlerinden bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine'ye sevk edecek; ailelerini ve kendilerine uyanları yükleyecekler (Yemen'e) taşıyacaklardır. Hâlbuki bunlar bilselerdi Medîne kendileri için hayırlıdır. Şâm da fethedilecek; ora fâtihlerinden de bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine'ye sevk edecekler; ailelerini ve bunlara uyan kimseleri yükleyecek, Şam'a göç edeceklerdir. Hâlbuki Medîne bunlar için daha hayırlıdır, eğer bilir olsalardı. Irak da fethedilecektir, frak fâtihlerinden bir topluluk da gelecek, hayvanlarım sürüp gelecekler; ailelerini ve bunlara uyanları yükleyip Irak'a gideceklerdir. Hâlbuki Medîne kendileri için hayırlıdır, bunlar bilir olsalardı (Medine'den ayrılmazlardı)" [11].

6-Bab

İmân Medine'ye toplanır'

10-.....Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Yılan kendi yuvasına toplandığı gibi, îmân (ehli de muhakkak) Medine'ye toplanacaktır" buyurmuştur [12].

7- Medîne Ahâlîsine Kötülük Yapmak İsteyen Kimse Babı

11-.....Âişe bintu Sa'd, şöyle demiştir: Ben, babam Sa'd(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Medine ahâlîsine kötülük plânlayacak olan herhangi kişi, muhakkak tuzun su içinde erimesi gibi eriyecektir" buyuruyordu [13]

8- Medine'nin Taştan Yapılmış Büyük Binaları Babı

12-.....Bize İbnu Şihâb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Urve ibn Zubeyr haber verdi de: Ben Usâme(R)'den işittim, şöyle söyledi dedi: Peygamber (S) Medine'nin taştan yapılmış yüksek binalarına yukarıdan baktı da: "Sizler benim görmekte olduğum tehlikeleri görebiliyor musunuz? Ben evlerinizin aralarına dökülecek fitne ve felâket yerlerini, şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi görüyorum" buyurdu [14].
Bu hadîsi Zuhrî'den rivayet etmekte Sufyân ibn Uyeyne'ye Ma'mer ibn Râşid, Süleyman ibn Kesîr mutâbaat etmişlerdir [15].

9- Bâb: Deccâl Medine'ye Girmez

13-.....Bana İbrâhîm ibnu Sa'd, babası Sa'd ibn İbrahim'den; o da dedesi İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf tan; o da Ebû Bek-re(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Medine'yeDeccâlMesih'in (değil kendisi;) korkusu (bile) giremiyecektir. O fitne günlerinde Medine'nin yedi kapısı olacak, her kapı önünde (koruyucu) iki melek bulunacaktır" buyurmuştur [16].

14-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S); "Medine'nin giriş çıkış deliklerinde, yâni kapıları önünde bir takım melekler vardır. Medine'ye tâûn hastalığı da, Deccâl de giremez" buyurdu [17].

15-.....Bana Enes ibnu Mâlik (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Beldelerden herbir beldeyi muhakkak Deccâl (oxdu\an) çiğneyecektir, yalnız Mekke ile Medine bu isti'ladan müstesnadır. Medine'nin giriş çıkış deliklerinden herbihsi üzerinde muhakkak orayı korumakta olan saff saff melekler bulunur. Sonra meleklerin bu suretle muhafazasında bulunan Medine şehri, ahâli-siyle beraber üç defa sarsılır ve Allah Medine'deki herbir kâfir ve mü~ nâfıkı Medine dışına çıkarıp atar" [18].

16-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) bizlere Deccâl(m fiil ve hâllerin)den uzun bir hadîs tahdîs etti. Bize tahdîs etmiş olduğu o hadîs içinde şunları

söylemişti:
"Deccâl, Medine kapılarından içeri girmesi kendisine haram kılınm'ış olduğu hâlde gelir ve Medine'nin etrafındaki bâzı çoraklı, çakıllı arazilere iner. O gün Medine halkının en hayırlısı olan bir kimse yâhud insanların hayırlısından olan bir kimse Deccâl'e karşı çıkar ve:
Şahadet ederim ki, sen muhakkak Rasûlullah'ın bize hadisinde ha-^ ber vermiş olduğu o Deccâl'sın, der. Bunun üzerine Deccâl, etrafındaki şaki kimselere;
— Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem re'yiniz nedir? Benim (ilâhhk) iddiamda şübhe eder misiniz? diye sordu.
Maiyyetindeki kötü kimseler:
— Hayır, şübhe etmeyiz, derler.
Deccâl o kişiyi hemen öldürür, sonra da diriltir. Ve onu diriltir i diriltmez, o kimse:
— Vallahi benim, senin Deccâl olduğun hakkındaki bugünkü kanâatim, muhakkak bundan evvelki imânımdan daha kuvvetlidir, der.
Bu defa Deccâl maiyyetine:
— Bu adamı öldürünüz! Artık ben bundan sonra onu Öldürmeye musallat (yânı muktedir) kılınmam! der" [19].

10- Bâb: Medine Pis Ve Kötü Olanı Dışarıya Atar

17-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir A'râbî geldi de, İslâm üzere O'nunla bey'atlaştı. O adam ertesi günü kızmış kararmış olarak tekrar geldi ve: Benim bey'atımı çöz, dedi. Peygamber bu teklîfi kabul etmekten üç defa imtina etti. Sonunda: "Medine şehri demirci körüğü gibidir; kirlisini, kötüsünü dışarı atar da hâlis temiz olan kalır" buyurdu [20].

18-.....Abdullah ibn Yezîd şöyle demiştir: Ben Zeyd ibn Sâbit(R)'ten işittim, o şöyle diyordu: Peygamber (S) Uhud harbine çıktığı !zamân, sahâbîleri arasından bir takım insanlar yoldan geri dönünce, ;Sahâbîlerinden bir fırka: Bu dönenleri öldürelim, dediler; bir fırka da: Hayır, onları öldürmeyelim, dediler. Bu ihtilâf üzerine; "Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında - Allah onları kazandıkları (bunca günâhlar) yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz?
Allah'ın saptırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptınrsa, artık onun için hiçbir yol bulamazsın" (en-Nisâ: 88) âyeti indi. Peygamber (S): "Medine ö«/kötü) adamları, ateşin, demirin pisliğini dışarıya atışı gibi, dışarıya atar" buyurdu [21].

11-Bâb [22]

19-.....Ben Yûnus ibn Yezîd'den işittim; o da tbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Peygamber (S): "Yâ Allah! Mekke'ye bahşettiğin bereket ve hayrın iki mislini Medine şehrine müyesser kıl!" diye duâ etmiştir [23].
Bu hadîsi Yûnus'tan rivayet etmekte Cerîr ibnHâzım'a Usmân ibn Umer mutâbaat etmiştir [24].

20-.....Bize îsmâîl ibmı Ca'fer, Humeyd'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seferden geldiği zaman Medine'nin yüksek duvarlarına bakıp görünce, devesini (sür'-atle yollanması için) sahverirdi. Eğer deveden başka bir hayvan üzerine binmiş blursa, Medine'ye sevgiisinden dolayı binitini harekete getirirdi [25]

12- Peygamber(S)İn Medine Etrafının Boş Ve Issız Bırakılmasını Hoş Görmemesi Babı

21-.....Enes (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Selime oğulları (uzak olan yurdlarından) Mescid'in yakınına göçüp gelmek istedilerdi. Ra-sûlullah (S) Medine'nin (etrafının) boş ve ıssız bırakılmasını çirkin gördü ve onlara: "Ey Selime oğulları! Sizler ayak izlerinizin sevabını hesaba almıyor musunuz?" buyurdu. Bunun üzerine onlar da Mes-cid'e uzak olan yerlerinde ikaamet ettiler [26].

13- Bab (Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir)

22-..... Bana Hubeyb ibnu Abdirrahmân, Hafs ıbnu Âsrnı'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Benim evimle minberim arasındaki saha cennet bahçelerinden bir bahçedir; minberim de havzım üzerindedir" buyurmuştur [27].

23-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret edip geldiğinde, babam Ebû Bekr ile Bilâl sıtmaya tutuldular. Ebû Bekr, kendisini sıtma nevbeti tuttuğunda şu beyti söylerdi: "Kullu'mruin musabbahun fi ehlihî Ve'1-mevtu ednâ min şirâki na'lihî"
(Her insana kendi ailesi içinde sabahın hayırlı olsun denilmiştir. Hâlbuki ölüm insan oğluna pabucunun tasmasından daha yakındır).
Bilâl Habeşî de kendisinden humma nevbeti sıyrılınca, şu beyitleri terennüm edip, sesini yükselterek söylerdi:
Elâ leyte şı'ri hel ehîtenne leyleten Bi'Vâdin ve havli ızhırun ve ceîîlu Ve hel eriden yevmen miyâhe Mecennetin Ve hel yebduvenne lî Şâmetun ve Tafîlu
(Ah bilebilseydim! Mekke vadisinde etrafımı ızhır ve celîl otları sarmış olduğu hâlde bir gece olsun geceler miyim? Bir gün

gelip de Ukâz'-daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'in Şâme ve Tafîl dağlan acaba bir kerre daha bana görünürler mi?).
Yine Bilâl: "Yâ Allah! Şeybe ibn Rabîa'ya, Utbe ibn Rabîa'ya ve Umeyye ibn Halefe ia'net et! Nitekim onlar bizleri (zulm edip) arazîlerimizden çıkardılar da, veba arazîsine gelmeye mecbur ettiler" diye beddua ederdi.
Rasûlullah (S) bunları işittikten sonra: "Yâ Allah! Bizlere Mekke'yi sevdirdiğin gibi yâhud ondan daha fazla Medine'yi de sevdir. Yâ Allah! Sâf ve müdd ile ölçülen rızıklarımızda bizim için bereket ihsan eyle! Yâ Allah! Medine'nin havasım bizim için tashih edip hastalıklardan salim kıl! Hummasını ve sıtmasını da Cuhfe'ye naklet!" diye dua buyurdu [28].
Âişe (Peygamber'in duasının kabul olunduğuna işaret ederek): Biz Medîne'ye hicret edip geldiğimizde, Medine Allah'ın en vebalı, en hastalıklı arazîsi idi, demiştir. Yine Âişe: Medine'nin Buthân sah-râsındaki vâdîden acı bir su akar idi, demiştir[29].

24-.....Bize el-Leys, Hâlid ibn Yezîd'den; o da Saîd ibnu Ebî Hilâl'den; o da Zeyd ibnu Eslem'den; o da babası ve Umer'in azâd-hsı olan Eşlem den tahdîs etti ki, Umer (R):"Yâ Allah! Bana kendi yolunda şehîdlik nasîb et ve benim ölümümü de Rasûl'ün Muham-med'in beldesinde yap!" diye duâ etmiştir [30].
İbnu Zuray' de Ravh ibmı'l-Kaasım'dan; o da Zeyd ibnu Eslem'den; o da annesinden; o da Umer'in kızı Hafsa'dan olmak üzere söyledi ki, Hafsa da: Ben Umer'den, bunun benzeri bir duayı işittim, demiştir [31]

---

[1] Ebû Zerr el-Herevî'nin, el-Hamavî'den gelen Buhârî nüshasında büyük ve küçük başlık böyledir. Diğer nüshalarda "Medine Haremi Babı" başlığından gayrisi düşmüştür, yânî yoktur. Ebû Ali eş-Şebbûye rivayetinde ise başlık "Medine Haremi Hakkında Gelen Şeyler Babı" şeklindedir. Biz bu tercememizde îbn Ha-cer ile Aynî'nin kendi şerhlerinde esas aldıkları nushalanndaki başlığa da uyduğu için, bu Ebû Zerr nüshası başlığını aldık.
[2] Medine'nin eski ismi Yesrib'dır. Kur'ân'da da bu isimle anılmıştır: "O zaman onlardan bir güruh; Ey Yesrıb ahâlîsi, sizin için burada durmak yoktur, hemen dönün, demişti..' '(el-Ahzâb: 13).
Yesrib'e el-Medîne adı, Peygamber tarafından verilmiştir. Peygamber tarafından bu şehre Taybe ve Tâbe gibi başka isimler de verilmiştir.
Hadisteki Harem ve Haram lâfızlarının, zemen ve zaman gibi delâlet ettikleri ma'nâ birdir; taarruzdan men' edilmiş masun kılınmış; korunmuş demektir. Bu ta'bîr orası için bîr takım yasakların varlığını ve bunlar sebebiyle diğer şehirlerden farklı özel bir ihtirama tâbi' tutulacağını gösterir.
Medine'nin eski adı Yesrib idi. Peygamber'in oraya hicret edip yerleşmesinden sonra Medînetü 'n-Nebî { = Peygamber Şehri) denilmeye başladı. Bu isim gitgide kısaltılarak, sâdece el-Medîne denilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu İsimle de anılmıştır; el-Ahzâb:60; el-Munâfikûn:8.
[3] Peygamber bu ağaçlan hicretin evvelinde kestirmiştir. Medine'nin Harem yapılması hadîsi, Hayber'den dönüşünden sonra gelmiştir. Bu, inşâallah Cihâd ve Magâzî Kitâbı'nda gelecektir. Bu ağaçların kesilmesi hususunda başka görüşler de ileri sürülmüştür.
[4] Başlığa uygunluğu "Medine'nin iki kara taşlığı arası harem kılındı" sözündedir. Çünkü bu sözde, başlıktaki mübhemliğin beyânı vardır.
[5] Harise oğullan, Evs kabilesinin bir şu'besi idi. Bunların yurdlan o zaman Hamza Meşhedi'nİn batı tarafında idi. Peygamber evvelâ bunların meskenleri Medine Haremi hududu hâricinde kaldı zannetmişti. Ve bunlar da Peygamber'in zannından üzülmüşlerdi. Sonra Peygamber onların yurdlarının Harem içinde bulunduğunu hatırlayarak, ilk görüşünü düzeltmiş ve Harise oğulları'ni taltîf etmiştir.
[6] Başlığa uygunluğu "Medîne şuraya kadar Âir Dağı arası Harem'dir" sözündedir.
Nesâî'nin rivayetinde hadîsin baş tarafında şu ziyâde vardır: Haris ibn Su-; veyd dedi ki: Bir kerre Alî'ye: Rasûlullah'ın herkese bildirmeyip, husûsî olarak
sana verdiği bâzı bilgiler olsa gerek! denilmişti. Bunun üzerine Alî: Hayır, Ra-ı sûlullah'm bana husûsî surette tebliğ ettiği birşey yoktur. Benim bildiğim yazılı
şey. yalnız Allah Kkabı'ndan, bir de şu kılıcımın kını içinde muhafaza edilen . sahîfeden ibarettir, deyip, çıkardığı sahîfede yazılı bulunan yukarıda terceme
ettiğimiz hadîsi okumuştur.
[7] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır. "O, diğer beldeleri yer" sözü, onun ahâlîsi diğer beldeler halkını mağlûb eder de onun nuru cihanın ufuklarına yayılır, demektir. Nitekim oraya hicret edip yerleşen İslâm Dîni ve müslümânlar, diğer
ı beldeleri ve memleketleri yenmiş, oradan fışkıran İslâm nuru, dünyânın çok büyük bir kısmına yayılıp nûrlandırmıştır.
[8] Başlık, hadîsin bir parçasıdır. Bu hadîs, Zekât Kitâbı'nın sonlarında geçen uzunca bir metnin kısaltılmış bir rivayetidir. Tâbe'mn aslı Taybe'dir\ yâ harfi elife kalb olunmuştur. Ttbe de denilmiştir. Medine'ye bu üç ismin verilmesinde, bu beldenin şirk kiri ile kirlenmeyip temiz kalmasına ve Peygamber'in hicreti dolayı-sıyle Muhammedîlik nisbetinin taşına toprağına sinmiş olmasına işaret vardır.
[9] Bu hadîsin bir rivayeti 3 rakamıyle de geçmişti.
el-Lûbe; harre ma'nâsınadır ki, kara taşlık yüksekçe yere denir. Cem'i Lûb gelir ki, cinsî cem'idir.
el-Lâbe; gâbe vezninde, bu da kara taşlık tepeye denir. Cinsî cem'i Lâb gelir. Şu hadîste gelmiştir: "Peygamber (S) Medîne'nin İki taşlı tepesi arasını harem kıldı". İki taraflı iki büyük kara taşlık arasında olduğu için bu mübarek havzayı Mekke Haremi gibi harem kıldılar, "Haremeyn"tâbm bu cihetledir... (Kaamûs Ter.).
Medîne Haremi:
Bir hadîste "şu yerden şu yere kadar" diye kinaye yoluyla gelen ve Medîne Haremi'ni hudûdlandiran iki yerden birisinin Medîne civarındaki Âir Dağı olduğu Alî hadîsinde açıkça bildirilmiştir. Fakat ikincisi Buhârî'nin bu bâblarda ki bütün hadîslerinde mübhemdir. Bunun da Uhud Dağı olduğu Ahmed ile Taberânî'nin Abdullah ibn Selâm'dan rivayet ettikleri hadîste tasrîh edilmiştir. Müslim de bu İkinciyi Sevr diye rivayet etmiştir. Fakat Ebû Ubeyd Kaasım ibn Sellâm:Medîne civarında Medine halkınca bilinmiş olan Sevr Dağı yoktur; Sevr Dağı Mekke civarındadır, demiştir. Kaamûs sahibi de "Sevr" maddesinde; Sevr Dağı'nın hem Mekke'de, hem Medîne'de olduğunu bildiriyor ve sahîh hadîste "Âir ile Sevr arasındaki saha Medine Haremi'dir" diye geldiğini söylüyor... Sonra Ebû Ubeyd gibi büyük âlimlerin "O, Sevr değildir, Uhud'dur; Medîne'de Sevr yoktur" iddiaları doğru değildir. Bana Zâhid muhaddis Şeyh Şucâ, Hafız Ab-dusselâm'dan: Medîne'de Uhud Dağı'nın arkasında küçük bir dağ vardır ki, buna Sevr derler diye haber verdi, demiştir... (Kaamûs Tercemesi'nden özetlendi). Hulâsa, Medine Haremi, Medîne civarındaki Âir Dağı ile Uhud veya Uhud'-un mâilesindeki Sevr Dağı arasındaki mıntıkadır.
[10] Başlığa uygunluğu "Medine'yi terkederter" sözündedir. Çünkü onların terkleri Medîne'den yüz çevirip ayrılmak içindir.
Kaadî Iyâd: Medîne'de hicretin ilk asrı içinde meydana gelen fitnelerden dolayı Medîne'nin böyle bir acıklı devir geçirdiğini ve Peygamberin bu ihbarının mucizelerinden biri olduğunu söylemiştir.
Nevevî ise: Medîne'nin bu metruk vaziyeti, kıyamet saatinin yaklaştığı âhir ı zamanda vuku' bulacaktır, muhtar olan budur. İki çobanın haşn mes'elesi -ki :: Sahîhayn 'da rivayet edilmiştir- de bunun âhir zamanda olacağını kuvvetlendiril mektedir... demiştir.
[11] Başlığa uygunluğu, bu zikredilen toplulukların fetihlerden sonra diğer beldelere dağılıp, Medîne'de ikaametten yüz çevirmiş olmaları cihetindedir. Eğer onlar Medîne'de İkaamete sabr etselerdi, bu kendileri için elbette hayırlı olacaktı... Bunlar Medine'den yüz çevirip diğer şehirleri tercih etmişlerdir (Aynî).
Hadîste üç defa "Eğer bilir olsalardı" suretindeki şartın cevâbı, mâ-kablehû kendisine delâlet ettiği için zikredilmemiştir. "Bunlar bilir kimseler olsalardı, Medîne'nin kadr ve kıymetini bilip, ayrılmazlardı" demektir.
Bu hadîste;
a. Yemen, Şâm ve Irak'ın fethedileceği, bir mu'cize olarak haber verilmiş;
hakîkaten aynı tertîbde bu yerler feth olunmuştur. Yemen'in fethi, kendi sağlığında tahakkuk etmiştir.
b. Bu ülkelerin fâtihleri tarafından oralarda devletler kurulacağı, Medîne'nin terk edileceği haber verilmiş; bu da gerçekleşmiştir.
c. Bunların Medine'ye bağlı kalmalarının hayırlı olduğu haber verilmiştir ki, Medine'yi terk etmenin İslâm âlemi için büyük fitnelere kapı açtığı yakın bir istikbâlde görülmüştür.
[12] Hadîste îmân, yılana benzetilmiyor. îmânın menşe'i, kaynağı ve ebedî durağı Medine şehri olduğu ve îmânın orada her türlü saldırıdan korunmuş bulunduğu ve bulunacağı hâli, yılanın yuvasından çıkıp da maişet'talebi için yayılması, fakat bir taraftan bir saldırıya uğrayınca başkaları için girilmek kaabil olmayan yuvasına çekilmesi hâline benzetilmiştir.
Medîne, îmânın yayılma merkezi olduğundan, Son Peygamber Muhammed'-İn meskeni ve medfeni olması cihetiyle, her mü'minin gönlünde oraya karşı bir mahabbet, bir iç çekilmesi vardır. Mü'minler arasındaki bu Medîne sevgisi ve saygısı, Saadet Asrı'ndan beri devam edegelmiştir.
îmânın Medine'ye toplanması demek, îmân ehlinin Medine'de toplanması; kalbî yönelmeleri demektir.
[13] Müslim'in, Sa'd'ın oğlu Âmir tarikiyle rivayetinde "Herhangibir kimse Medîne ahâlîsine kötülük yapmak isterse, muhakkak Allah o kimseyi ateş içinde kalayın, su içinde tuzun erimesi gibi eritir" buyurmuştur.
[14] el-Vtum, iki damma ile, köşke denir; kasr ma'nâsınadır. Ve mutlaka taştan yapılmış kal'a ve hişâra denir, palanga, kal'a ve tabiye ve şâms gibi. Medîne utu-mu bundandır ki! selef de damlan üzere tahassun edecek kafalar bina ederler ve oralarda mütehasın olurlardı. Ve utum, mutlaka murabba' ve musattah kârgîr haneye denir, cem'i Âtâm gelir ve Ulûm gelir. Lisânımızda "Oda" ta'bî-ri "Utum" muharrefi olmak zihinde cevlân eder (Kaamûs Ter.),
Peygamberin bu mu'cizesi de ayniyle zuhur etmiştir. Usmân'ın öldürülmesiyle başlayan bu fitneler, musibetler fasılasız devam etmiş, Harre Vak'dsı gibi bir takım elîm hâdiseler bunları izlemiştir.
[15] Ma'mer ibn Râşid'in mutâbaatını Buhâri; Süleyman ibn Kesîr'inkini de Müslim mevsûlen rivayet etmiştir
[16] Hadîsin başlığa uygunluğu, Medine'ye Deccâl korkusu girmeyince kendisinin girmeyeceği evleviyet tarikiyle sabit olacağı cihetledir.
[17] Hadîsin başlığa delüliği meydandadır.

[18] Başlığa delîlliği "Medine'ye Deccâl girmeyecektir... " sözündedir. Bu sarsıntı ve zelzele akabinde Allah'ın her kâfir ve münâfıkı dışarı atmasıyle, Medine'de sırf hâlis mü'minler kalacaktır.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu, Deccâl'in Medine çoraklıklarından bâzısına inip de Medine'ye girmeye muktedir olamıyacağına delâlet etmesi cihetindedir.
Deccâl'e karşı çıkacak bu yüksek iradeli kişinin Hızır olduğu, Müslim'in Sahîh'mde zikredilmiştir. Ma'mer de Com/'inde: Deccâl'e karşı çıkacak zâtın Hızır olduğu bize baliğ oldu, demiştir.
O zâtın ölüp ditildikten sonra: Vallâhî senin Deccâl olduğun hakkındaki bu günkü îmânın daha kuvvetlidir, demesi; Resûlullah'ın Deccâl'in şakilik alâmeti olarak ölüyü diriltme hususunu da haber vermiş bulunmasından dolayıdır. Bu hârikaların bîr zaman için İnsanlığa imtihan olmak üzere Deccâl'den çıkacağı haber verilmiştir. Bu hadîs Kitâbu'l-Fiten'de de gelecektir.
[20] Başlığa uygunluğu "Medine demirci körüğü gibidir; kirini, kötüsünü dışarıya atar" sözündedir.
[21] Başlığa uygunluğu "Medine, ateşin demirin pisliğini dışarı çıkarışı gibi, kötüleri dışarıya atar" sözündedir.
[22] Evvelce zikretmiştik ki, böyle yalnız "Bâb" lâfzıyle olan başlık, bir önceki konudan bir "Fasl" ma'nâsım ifâde eder. Çünkü "Kitâb" bâblan; bâblar da fasl'-ları toplar (Aynî).
[23] Bu hadîsin geçen konuya münâsebeti şu cihettendir: Bereketin katlanması ve çoğaltılmasından, bunların zıddı olan şeylerin azalması lâzım gelecektir. Böylece giderilmesine uygun düşmüş oluyor
[24] Bu mutâbaatı ez-Zuhlî, ez-Zuhrî'nin hadîslerini topladığı ez-Zuhriyyât'ta mev-sûlen rivayet etmiştir.
[25] Bunun evvelki konuya münâsebeti de, Peygamber'in Medine'yi sevmesi, Medine'nin kendisinin ve ahâlîsinin temizliğine uygun olacağı cihetindendir (Kas-tallânî).
[26] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah Medine etrafının ıssız bırakılmasını çirkin gördü" sözündedir.
Bir rivayette Selinle oğulları yurdunun Seli'de olduğu bildirildi ki, Seli' denilen yer, Medine'ye takriben bir mil mesafede imiş. RasûÎullah, savunma düşüncesiyle Medine'yi koruyan bu yurdların boşaltılıp ıssız bırakılmasını istememiştir.
[27] Bu hadîsin burada zikri sebebi, bundan önceki "Bâb" lâfzı "Fasl" ma'nâsına ve onun, geçen baba, içinde Medine'nin boş bırakılmasının istenmemesi bulunduğundan, bir ilgisi vardır. Bu hadîste ise Medine'de oturmaya tergîb vardır. Bu da ikisi arasında kuvvetli ve münâsib bir ilgidir.
Bu hadîs Kitâbu's-Salât'ta "Kabir ile minber arasının fazileti bâbı"nda da geçmişti.
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihettendir:
Peygamber (S) Medine'ye gelen muhacirlerin orada yerleşmeleri ve havasının kendi tâblarına ağır gelmesi sebebiyle sıkıldıklarını anlayınca, Medine nü-|| fûsunun azalıp boşalmaması için Allah'a, onlara Mekke'yi sevdirdiği gibi L Medine'yi de sevdirmesini, Medine'de azıklarına bereket ihsan etmesini, Medî-j ne havasını sağlamlaştınp hastalıklarını Cuhfe'ye nakletmesini niyaz eylemiştir. Ebû Bekr'in ve Bilâl'ın terennüm ettikleri beyitler, onların Medine'den ne derece sıkıldıklarım ve Mekke'yi ne kadar çok özlediklerini gayet açık olarak göstermektedir. Şübhesiz bu özleyişte gurbette olmanın, tanıdıklardan, imkânlarından uzakta bulunmanın te'sîri de çok büyüktür.
[29] Âişe'nin bu beyânlarından, Peygamber'in duası ve alınan tedbîrler bereketiyle bundan sonra Medine'nin havası ve suyunun güzelleştiği, sıtma yatağı olmaktan kurtulduğu anlaşılıyor.
[30] Bu Umer'in sözüdür. Buhârî bunu geçen hadîsle arasında bir ilgi bulunduğu , İçin zikretmiştir.'O ilgi şudur: Umer, Peygamber'in "Yâ Allah! Bizlere Medîne'yi, Mekke'yi sevdirdiğin gibi sevdir" sözüyle duasını işitince, kendisinin Medine'yi, Mekke'yi sevdiği gibi sevdiğini izhâr etmek için, ölümünün Medine'de olmasını istemiştir...*(Aynî).
Umer'in bu duası kabul olunmuştur: Onu el-Mugîre ibn Şu'be'nm kölesi Ebû Lu'lu 23. hicret yılının 20. çarşamba günü boş böğründen vurmuş ve bu sebeble Medine'de ölmüş ve orada Peygamber ile Ebû Bekr'in yanına gömülmüştür. Zulmen öldürüldüğü için şehîd de olmuştur... (Kastallânî).
[31] İbn Zuray'ın bu haberini el-İsmâîlî mevsûlen rivayet etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

64- KİTABU'L-MAĞAZI

1- Uşeyre Yâhud Useyre Gazvesi Babı
2- Peygamber{S)'İn (Bedir Harbinden Önce) Bedir'de Öldürülecek Olan Kimseleri Zikredip Söylemesi Babı
3- Bedir Gazvesi Kıssası Babı
4- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
5- Bâb
6- Bedir Harbi'ne Katılan Sahâbîlerin Sayısı Babı
7- Peygamber(S)'İn Kureyş Kâfirlerinden Şeybe İbn Rabîa, Utbe Ve Ebû Cehl İbn Hişâm Aleyhine Beddua Etmesi Ve Bunların Helak Olmaları Babı
8- Ebû Cehlin Öldürülmesi Babı
9- Bedir Harbinde Hazır Bulunanların Üstünlüğü Babı
10- Bâb
11- Meleklerin Bedir'de (Müslümanların Beraberinde Onlara Nusrat Ve Müşriklere Karşı Bir Yardım Olmak Üzere) Hazır Bulunmaları Babı
12- Bab
13- İmâm Ebû Abdillah El-Buhârî'nin Ortaya Koyduğu Bu El-Câmi'u's-Sahîh... Kitabında Bedir Ehlinden Oldukları Zikredilen Kimselerin Harf Sırasına Göre İsimlerinin Verilmesi Babı
14- Nadîr Oğulları Hadîsi Ve Rasûlullah'ın (Âmir Oğulları'ndan Yanlışlıkla Öldürülen) İki Kişinin Diyetini Vermek İçin Nadîr Oğulları'ndan Yardım İstemek Üzere Onların Yanına Çıkışı. Onların Da Rasûlullah'a Sûikasd Yapmak İstemeleri Babı
15- (Yahûdî Şâiri) Ka'b İbnu'l-Eşrefin Öldürülmesi Babı
16- Ebû Râfi' Abdullah İbnu Ebi'l-Hukayk'ın Öldürülmesi Babı
17- Uhud Gazvesi Babı
18- Bâb:
19- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
20- Bâb:
21- Bâb:
22- Bâb:
24- Hamza İbn Abdilmuttalib(R)'İn Öldürülmesi Babı
25- Uhud Günü Peygamber(S)'E İsabet Eden Yaralar Babı
26-Bâb
28- Uhud Günü Müslümanlardan Öldürülen Kimseler Babı:
29- Bâb:
30- Racî' Gazvesi, Rtl Ve Zekvân Kabileleri Gazvesi, Maûne Kuyusu Gazvesi İle Adal Ve El-Kaare Kabileleri Hadîsi, Âsim İbn Sabit Hadîsi, Hubeyb Ve Arkadaşları Hadîsi Babı
31 - El-Hendek Gazvesi -Ki Bu El-Ahzâb Harbidir- Babı
32- Peygamberdin Ahzâb Harbindeki Ordugâhından (Medine'deki Evine) Dönmesi, Oradan Da Kurayza Oğulları Yurduna Gidip Onları Muhasara Etmesi Babı
33- Zâtu'r-Rıka Gazvesi Babı
34- Huzâa Kabilesinden Bir Soy Olan Musta'lık Oğulları Gazvesi Babı
35- Enmâr Gazvesi Babı
36- Ifk Hadîsi Babı
37- Hudeybiye Gazvesi Babı
38- Ukl Ve Ureyne (Kabileleri) Kıssası Babı
39- Zâtul-Kared Gazvesi Babı
40- Hayber Gazvesi Babı
41- Peygamberdin (Fetihten Sonra Meyveleri Geliştirip Taksimi İçin) Hayber Ahâlîsi Üzerine Bir Kişi ' Ta'yîn Etmesi Babı
42- Peygamber(S)'İn Hayber Ahâlîsiyle Arazîde Çalışmaları Anlaşması Yapması Babı
43- Hayber'de Bulunduğu Sırada Peygamber İçin İçine Zehir Katılmış Olan Koyun(Un Hâli) Babı
44- Zeyd İbn Harise Gazvesi Babı
45- Hudeybiye Andlaşması Hükmü İle Yapılan Umre Babı
46- Şâm Toprağından Olan Mûte Gazvesi Babı
47- Peygamberdin Zeyd'ın Oğlu Usâme'yi Çuheyne Kabilesinden Hurakalar'a Göndermesi Babı
48- Mekke'nin Fethi Ve Hâtıb İbn Ebî Beltaa'nın Peygamber'in Bu Gazvesini Mekkeliler'e Haber Vermek İçin Gönderdiği Mektûb Gazvesi
49- Mekke Fethi Gazvesi Ramazânda Oldu Babı
50-Bâb: Peygamber (S) Fetih Günü Bayrağı Nereye Dikti?
51- Peygamber(S)'İn -Fetih Günü- Mekke'ye En Yüksek Tarafından Girmesi Babı
52- Mekke Fethi Günü Peygamber(S)'İn Konakladığı Yerin Beyânı Babı
53- Bâb
54- Peygamber{S)'İn Fetih Zamanı Mekke'de İkaameti Babı
55- Bab
56- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı :
57- Evtâs Gazvesi Babı
58- Tâif Gazvesi Babı
59- Necd Yönüne Gönderilen Seriyye Babı
60- Peygamber(S)'İn Hâlid İbnu'l-Velîdi Cezîme Oğulları'na Göndermesi Babı
61- Ensâr Seriyyesi De Denilen Abdullah İbnu Huzâfe Es-Sehmî Ve Alkame İbnu Mucezziz El-Mudlicî Seriyyesi Babı
62- Ebû Mûsâ El-Eş'arî İle Muâz İbn Cebelin Veda Haccı'ndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri (Babı)
63- Alî İbn Ebî Tâlib Aleyhi's-Selâm'ın Ve Hâlid İbnu'l-Velîd{R)'İn Veda Haccmdan Önce Yemen'e Gönderilmeleri Babı
64- Zu'l-Halasa Gazvesi
65- Zâtu's-Selâsil Gazvesi (Babı)
66- Cerîr İbn Abdillah El-Becelî'nîn Yemen'e Gitmesi Babı
67- Sîfu'l-Bahr (Yânî Deniz Sahili) Gazvesi Babı
68- Hicretin Dokuzuncu Yılında Ebû Bekrin İnsanlara Hacc Ettirmesi Babı
69- Temîm Oğulları Hey'eti
70- Bab
71- Abdu'l-Kays Hey'eti Babı
72- Benû Hanîfe Hey'eti(Nin Medine'ye Gelmesi) Ve Sumâme İbn Usâl/İn Hadîsi Babı
73- El-Esvedu'l-Ansî Kıssası
74- Necrân Ehlinin Kıssası Babı
75- Umman Ve El-Bahreyn Kıssası

76- Esprilerin Ve Yemen Ahalisi Hey'etının Gelişleri Babı
77- Devs Ve Et-Tufeyl İbn Amr Ed-Devsî Kıssaları
78- Tayy Kabilesi Hey'eti Kıssası Ve Adiyy İbn Hatim Hadîsi Babı
79- Vedâ Haccı Babı
80- Gazvetu'l-Usre(= Zorluk Gazvesi) Olan Tebûk Gazvesi Babı
81- Ka'b İbn Mâlik Hadîsi İle Azîz Ve Celîl Olan Allah'ın: '(Savaştan) geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti" (et-Tevbe: 118) Kavli Hakkında (Bâb)
82- Peygamber(S)'İn Şemûd Kavminin Yurdu Olan El-Hıcr Vadisine İnmesi Babı
83-Bâb
84- Peygamber(S)'İn Kisrâ İle Kayser'e Gönderdiği Mektûb Babı
85- Peygamber(S)'İn Hastalığı Ve Ölümü İle Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
86- Peygamber(S)'İn Söylediği Son Sözü Babı
87- Peygamber(S)'İn Vefatı Babı
88- Bâb
89- Peygamber(S)'İn Vefat Ettiği Hastalığı İçinde Usâme İbn Zeyd(R)'İ Bir Ordunun Başında Göndermesi Babı
90- Bâb
91- Bâb: Peygamber (S) Kaç Gazveye Gitti?

Rahman ve Rahîm olan Allah 'm ismiyle

64- KİTABU'L-MAĞAZI

(Peygamber'in Gazveleri Kitabı) [1]

1- Uşeyre Yâhud Useyre Gazvesi Babı [2]

Muhammed ibn İshâk: Peygamber(S)'in ilk gazası Ebvâ, sonra Buvât, sonra Uşeyre'dir, demiştir [3].

1-.....Ebû İshâk Amr ibn. Abdillah es-Subey'î şöyle demiştir:
Ben Zeyd ibn Erkam'm yanında idim. Kendisine:
— Peygamber (S) gazalardan kaçında bizzat bulunup harbetti? diye soruldu.
Zeyd ibn Erkanı:
— Ondukuz gazada, diye cevâb verdi. Sonra Zeyd'e:
— Sen kaç gazada Peygamber'in beraberinde gaza ettin? denildi.
O da:
— Onyedi, dedi. Ben:
— Bunların hangisi ilk gaza idi? dedim. Zeyd ibn Erkam:
— Useyre yâhud Uşeyre gazası, dedi.
Râvî Şu'be: Ben Katâde'ye bu ismi zikrettim de, o "Uşeyr" şeklinde söyledi, demiştir [4].

2- Peygamber{S)'İn (Bedir Harbinden Önce) Bedir'de Öldürülecek Olan Kimseleri Zikredip Söylemesi Babı [5]

2-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Bana Amr ibn Meymûn tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işitmiştir. O da Sa'd ibn Muâz el-Ensârî'den şöyle tahdîs etmiştir: Sa'd ibn Muâz, Mekkeli Umeyye ibn Halefin samîmî dostu idi. Umeyye ticâret için Şam'a giderken Medine'ye uğradığında, Sa'd ibn Muâz'a misafir olur, Sa'd da Mekke'ye uğradığında Umeyye ibn Halefin konağına iner, ona misafir olurdu. Rasûlullah Medine'ye hicret edip gelince Sa'd ibn Muâz, umre yapmak için Mekke'ye gitti ve Mekke'de Umeyye'ye inip ona misafir oldu da, ona hitaben:
— Benim için Harem'in tenhâ bir saatini gözetle de ben Ka'be'-yi rahatça tavaf edeyim, dedi.
Bu istek üzerine Umeyye, Sa'd'ı, gündüzün yansına yakın olan kuşluk vaktinde Ka'be'ye çıkardı. Umeyye, Sa'd'la beraber bulunduğu bu sırada onlara Ebû Cehl kavuştu ve:
— Yâ Ebâ Safvân! Beraberinde bulunan bu adam kimdir? diye sordu.
Oda:
— Bu Sa'd ibn Muâz'dır, dedi.
Bunun üzerine Ebû Cehl, Sa'd'a hitaben:
— Dikkat et, ben seni görüyorum kî, sen Mekke'de emniyet içinde Ka'be'yi tavaf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medîneliler), o dînlerini değiştirenleri (yânî Muhammed ile sahâbîlerini) sığındırdınız ve onlara nusrat ve yardım etmekte olduğunuzu söylüyorsunuz. Şunu iyi bil ki vallahi sen eğer Ebû Safvân Umeyye ibn Halefin beraberinde bu-lunmayaydın salimen ailene dönemezdin, dedi.
Sa'd ibn Muâz da Ebû Cehİ'e karşı sesini yükselterek: —* Dikkat et, vallahi eğer sen beni bu tavaftan men' edersen, ben de sana. karşı bundan daha şiddetlisini yapar, senin Medîne üzerinden geçen ticâret yolunu keser ve seni ondan elbette men* ederim, dedi.
Bunun üzerine Umeyye, Sa'd'a hitaben:
— Yâ Sa'd! Bu Mekke vâdîsi-ahâlîsinin seyyidi olan Ebu'l-Ha-kem'e (yânî Ebû Cehİ'e) karşı sesini yükseltme! dedi.
Sa'd bunun üzerine Umeyye'ye:
— Yâ Umeyye! Sen de (Ebû Cehl'i koruyarak) beni tutma, bırak. Vallahi ben Rasûlullah'tan işittim ki, kendilerinin seni öldüreceklerini söylüyordu, dedi.
Umeyye:
— Onlar beni Mekke'de mi öldürecekler? dedi. Sa'd:
— Bilmiyorum, dedi.
Umeyye bu sözden dolayı şiddetli bir şekilde korktu. Umeyye bu korku ile ailesinin yanma dönünce karısına hitaben:

— Yâ Ümme Safvân! Medîneli dostum Sa'd'ın bana ne dediğini bildin mi? dedi.
Karısı:
— O sana ne dedi? diye sordu. Umeyye:
— Sa'd, Muhammed'in sahâbîlerine, kendilerinin beni öldüreceklerini haber verdiğini söyledi. Ben de ona: Mekke'de mi öldürecek? dedim. Sa'd: Bunu bilmiyorum dedi.
Ve Umeyye konuşmasını şöyle sürdürdü:
— Vallahi ben Mekke'den dışarı çıkmam, dedi.
Bir müddet sonra Bedir günü olduğu (yânî olacağı) zaman Ebû Cehl, insanların bu sefere çıkmalarım istedi ve:
— Muâviye'nin maiyyetinde gelmekte olan kervanınıza yetişin, dedi.
Umeyye, Mekke'den Bedir'e çıkmak istemedi. Ebû Cehl, Umeyye'ye geldi de:
— Yâ Ebâ Safvân! Sen Mekke vâdîsi halkının seyyidi olduğun hâlde insanlar senin harbden geri kaldığını görünce seninle beraber geri kalırlar, dedi ve Ebû Cehl bu sözleri söylemekte devam ve ısrar etti.
Bunun sonunda Umeyye:
— Sana gelince, sen benim Mekke'den çıkmam hususunda ısrarınla bana galebe ettin. (Bir tehlike hissettiğim zaman bin:p kaçmak için) vallahi ben Mekke'nin en hızlı koşan devesini bu sefer için muhakkak satın alacağım, dedi.
Sonra Umeyye (deveyi satın almasının ardından) karısına:
— Yâ Ümme Safvân, benim sefer hazırlığımı yap! dedi. Karısı da ona:
— Yâ Ebâ Safvân! Sen Yesribli kardeşin Sa'd'ın sana vaktiyle söylediği sözü unutmuş hâldesin dedi.
O:
— Hayır (ben o sözü unutmuş değilim, lâkin) ben onların beraberinde ancak yakın bir yere kadar yürümek istiyorum, dedi.
Ebû Safvân Umeyye ibn Halef, Bedir'e doğru yola çıkınca artık konakladığı herbir konak yerinde muhakkak devesini yanında bağ-
layıp hazır bulundurmaya başladı. Ve yolculuğunu bu suretle devam ettirdi. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah, onu Bedir'de Öldürdü [6].

3- Bedir Gazvesi Kıssası Babı [7]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"And olsun siz zaîf ve dûn iken, Allah size Bedir'de kat'î bir zafer verdi. Allah'tan sakının, tâ ki şükretmiş olasınız. O vakit sen mü 'minlere: İndirilen üçbin melekle Rabb Hnizin imdâd etmesi yetişmez mi size? diyordun. Evet, siz sabreder, (itaatsizlikten) sakınırsanız, bunlar (yânî düşmanlar) da ansızın üstünüze gelecek
olurlarsa, Rabb 'iniz size nişanlı beşbin melekle imdâd edecektir. Allah bu imdadı size, başka değil, sırf (zaferin) bir müjdesi olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yaptı.
Yoksa nusrat (ve zafer) ancak yegâne gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah cânibindendir. (Bir de Allah bu imdadı) küfredenlerden ileri gelenleri kessin yâhud onları tepesi aşağı getirsin de (geri kalanlar da) emellerine kavuşamayanlar olarak dönüp gitsinler.(diye yaptı)'1 (Âlu îmrân: 123-127).
Ve Vahşî ibn Harb el-Habeşî: Hamza ibnu Abdilmuîtalib, Bedir gününde Tueyme ibn Adiyy ibni'l- Hıyâr'ı öldürdü, demiştir.
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Hani Allah size iki taifeden birinin muhakkak siz olduğunuzu va 'dediyordu, siz ise kuvveti ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz* Allah da emirleriyle hakkı açığa çıkarmayı, kâfirleri arkasını kesmeyi irâde buyuruyordu" (ei-Enfâi: 7).
Ebû Abdillah el-Buhârî: "eş-Şevke", keskinlik ve silâhtır, demiştir [8].

3-.....Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Ben Tebûk gazasından başka Ra-sûlullah'ın yaptığı gazalardan hiçbirinde Rasûlullah'tan geri kalma^ dım, Şu kadar var ki, ben Bedir gazvesinde geri kalıp ona katılmadım. Fakat Bedir'den geri kalıp ona katılmayanlar itâb edilmedi. Çünkü Rasûlullah bu sefere ancak Kureyş kervanını karşılamak isteğiyle çıkmıştı. Nihayet Allah, müslümânlarla onların düşmanlarını, ummadıkları bir zamanda harbetmek üzere bir yere getirdi [9].

4- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da O da: Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd eyleyeceğim, diyerek duanızı kabul buyurmuştu. Allah bunu ancak bir müjde (olsun), kalbleriniz o sayede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından başkasından hiçbir yardım yoktur. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. O size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku buruyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kaîblerinize rabıta vermek, ayaklarınızı pekiştirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabb Hn meleklere: Şübhesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi îmân edenlere sebat ilham edin! diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler!) Hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların herbir parmağına (diyordu). Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, Allah'ın cezası cidden çetindir" (ei-Enfâi: 9-13) [10].

4-.....Târik ibn Şihâb (el-Becelî el-Ahmesî) şöyle demiştir: Ben İbn Mes'ûd(R)'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Mıkdâd ibnu'l-Esved'in ağzından gayet kesin bir söz söylediğine şâhid oldum ki, o sözün sahibi olmak bana, ona kıyâs olunabilen her kıymetli sözden daha sevimlidir. Mıkdâd, müşrikler üzerine hareket etmeye çağırıyor ve Peygamber'in huzuruna gelerek:
— Biz Mûsâ kavminin (Mûsâ Peygamber'e karşı) "Artık sen Rabb 'inle beraber git! Bu suretle ikiniz harb edin! Biz mutlaka burada oturumlarız" (ei-Mâide:24) dedikleri gibi söylemeyiz. Lâkin biz senin sağında, solunda, önünde, arkanda düşmanla çarpışırız! dedi.
îbn Mes?ûd (R): Mıkdâd'ın bu (ateşli) sözü üzerine Peygam-ber(S)'in yüzünün parladığını ve Mıkdâd'm sözünün O'nu sevindirdiğini gördüm, demiştir [11].

5-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Bedir günü:
"Yâ Allah bize olan yardım ahdini ve zafer va'dini (bunların gerçekleşmesini) istiyorum. Yâ Allah, eğer (bu İslâm cemiyetinin helâ-kmı) istersen yeryüzünde artık ibâdet edilmeyecek" diye duâ etti.
Ebû Bekr, Peygamber'in elini tuttu da:
— Yâ Rasûlallah, bu duâ sana yeter, dedi. Akabinde Rasûlullah:
— "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır" (ei-Kamer: 45) âyetini okuyarak çadırdan dışarı çıktı [12].

5- Bâb
(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

6..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Abdu'lKerîm ibn Mâlik el-Hazrecî haber verdi. O da Abdullah ibni'l-Hâris'in âzâdlısı olan Mıksem'den işitmiştir. O da İbn Abbâs'tari tahdîs ediyor, İbn Abbâs'tan şöyle derken işittiğini söylüyordu: Mü'minlerden (özürsüz) Bedir harbine çıkmayıp oturanlarla, Bedir harbine çıkanlar müsâvî olmazlar [13].

6- Bedir Harbi'ne Katılan Sahâbîlerin Sayısı Babı

7.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâibn Âzib (R): (Bedir harbi zamanında) ben ve İbn Umer küçük sayıldık, demiştir.
Ve bana Mahmûd ibn Gaylân tahdîs etti: Bize Vehb ibn Cerîr, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R): Bedir harbi günü ben küçük sayıldım, İbn Umer de küçük sayıldı. Bedir günü Muhacirler altmış küsur kişi, Ensâr da ikiyüzkırk küsur kişi idiler, demiştir.

8-.....Ebû İshâk dedi ki: Ben eI-Berâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Bana Bedir'de hazır bulunanlardan olan Muhammed'in sa-hâbîleri tahdîs ettiler ki, onlar, Tâlût'un Ürdün Nehri'ni kendisiyle beraber geçen sahâbîlerinin sayısı kadar, yânî üçyüzon küsur kışı ımişler.
el-Berâ (devamla): Hayır vallahi Tâlût ile beraber nehri yalnız mü'min olan geçti, demiştir.

9-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz Muhammed'in sahâbîleri, Bedir sahâbîlerinin sayısı, Tâlût'Ia beraber Filistin Nehri'n geçen Tâlût'un sahâbîlerinin sayısı üzeredir. Tâlût'Ia beraber o nehri ancak mü'min olan üçyüzon küsur kişi geçmiştir, diye konuşur idik.

10-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz, Bedir sahâbîleri, Tâlût'Ia beraber nehri geçen Tâlût'un sahâbîleri sayısında olarak üçyüzon küsur kişidir. Tâlût'un beraberinde ancak mü'min olan geçmiştir, diye konuşur idik [14].

7- Peygamber(S)'İn Kureyş Kâfirlerinden Şeybe İbn Rabîa, Utbe Ve Ebû Cehl İbn Hişâm Aleyhine Beddua Etmesi Ve Bunların Helak Olmaları Babı

11-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ka'be'ye doğru yöneldi de Kureyş'ten şu birkaç kişi aleyhine: Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa, el-Velîd ibn Utbe ve Ebû Cehl ibn Hişâm aleyhine beddua etti.
İbn Mes'ûd: Ben Allah'a şehâdet ederim ki, bu kimselerin dördünü de Bedir sahasında yere serilmiş gördüm; o gün havası sıcak bir gün olduğundan, güneş onların renklerini siyaha değiştirmişti, demiştir [15].

8- Ebû Cehlin Öldürülmesi Babı [16]

12-.....Kays ibn Ebî Hazım, Abdullah ibn Mes*ûd(R)'dan haber verdi ki, o, Bedir günü kendisinde az bir hayât eseri kalmış hâldeyken Ebû Cehl'in yanına gelmiş. (Ebû Cehl'i tanıyıp: Allah seni zelîl eylesin ey Allah'ın düşmanı, demiş.) Bunun üzerine Ebû Cehl:
— (Beni niye horluyorsun?) Sizin öldürdüğünüz kişiden daha şereflisi olur mu? demiştir.

13-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Ebû Cehl ne yaptı (ne oldu)? Kim bakar anlar?" buyurdu, îbn Mes'ûd: (Ben bakar anlarım, diyerek) gitti. Ve Ebû Cehl'i,

Afra kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) vurmuşlar da nihayet onu ölüm hâlinde buldu. İbn Mes'ûd:
— Â sen misin Ebû Cehl? (Vuruldun mu?) dedi.
Enes dedi ki Sonra İbn Mes'ûd, Ebû Cehl'in sakalından yakaladı. Ebû Cehl:
— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkinde bir kimse var mıdır? Yâhud:
— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin üstünde bir kimse var mı~ ' Râvî Ahmed ibn Yûnus: Sen Ebû Cehl misin? şeklinde söylemiş-

14.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Bedir harbi gününde:
— "Ebû Cehl ne yaptı?" diye sordu.
İbn Mes'ûd hemen gitti ve Ebû Cehl'i, Afra kadının iki oğlu vurmuş da nihayet onu ölüm hâlinde bulmuş, ve sakalından tutmuş da:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl? demiş. Ebû Cehl de:
— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin fevkinde bir kimse var mıdır?
Yâhud da:
— Sizin öldürdüğünüz kişinin üstünde bir kimse var mıdır.' demiştir [17].

15- Bana İbnu'l-Müsennâ tahdîs etti: Bize Muâz ibnu Muâz haber verdi: Bize Süleyman et-Teymî tahdîs etti: Bize Enes ibı Mâlik (R) geçen hadîsin benzerini haber verdi.

16- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Yûsuf ibnu'l-Mâcişûn'dan yazdım; o da Salih ibn İbrahim'den; o da babası İbrahim'den; o da Salih'in dedesi Abdurrahmân ibn Avf'tan; Bedir kıssası hakkında, yânı Afra kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) hadîsini almıştır [18].

17-.....Bize Ebû Miclez, Kays ibn Ubâd'dan tahdîs etti ki, Alî ibn Ebî Tâlib:
— Ben kıyamet gününde Rahmân'ın huzurunda müşriklerle muhakeme olmak üzere duruşmak için ilk diz çöken kimse olacağım, demiştir.
Ve bu hadîsin râvîsi Kays ibn Ubâd: "Bu iki (sınıf, yânı imân edenlerle etmeyenler) Rabblerihakkında birbiriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..." <ei-Hacc:i9) âyeti, ilk İslâm harbinin şu ilk mubârizle-ri hakkında inmiştir, demiş ve şöyle ilâve etmiştir: Onlar Bedir günü iki saff arasında tek başına kıtal için ortaya çıkan kimselerdir: Ham-za,.A]î, Ubeyde yâhud Ebû Ubeyde ibnu'l-Hâris; (diğer tarafta:) Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibnu Rabîa, el-Velîd ibn Utbe [19].

18-.....Buradaki senedde Ebû Zerr (R): "Bu iki sınıf, Rabbleri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..." (ei-Hacc:i9) âyeti, Kureyş'ten şu altı kişi hakkında: Alî, Hamza, Ubeyde ibnu'l-Hâris, Şeybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa ve el-Velîd ibn Utbe hakkında indi, demiştir.

19-.....Bize Süleyman et-Teymî, Ebû Miclez'den tahdîs etti ki, Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Alî (R):
— Şu "İki sınıf, Rabbleri(nin dîni) hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..." <d-Hacc:i9) âyeti bizim hakkımızda in; di, demiştir.

20-.....Kays ibn Ubâd şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr el-Gıfârî(R)'den işittim; o yemîn ederek: Şu âyetler (yânî ei-Hacc: 19-22) elbette Bedir günü birbirleriyle cenkleşen bu altı kişi hakkında indi, demiş ve yukarıda geçen hadîsteki gibi o altı ismi saymıştır [20].

21-.....Kays (ibn Ubâd) şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, o kuvvetli bir yemîn ederek: Şübhesiz "Bu iki sınıf, Rabbleri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan hasım iki zümredir..." (ei-Hacc:i9) âyeti, Bedir harbi günü birbirleriyle cenk etmek için ortaya çıkan kirriseler hakkında inmiştir. Bunlar: Hamza, Alî, Ubeyde ibnu'I-Hâris, Rabîa'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, el-Velîd ibn Utbe'dir.

22-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Bir adam el-Berâ ibn Âzib'e:
— Alî Bedir'de hazır bulundu mu? diye sordu; ben de işitiyordum.
el-Berâ (R):
— Evet Alî Bedir'de üstüste iki zırh giyerek düşman ile cenkleşmek için ortaya çıktı (ve düşmanını yendi), dedi.

23-.....Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: (Mekke'deki malımı ve ailemi muhafaza etmesi için) ben Umeyye ibn Halefe bir mektûb yazıp (onunla karşılıklı) ahidleştim. Nihayet Bedir günü olunca...
Râvî Abdurrahmân ibn Avf, hadîsin burasına ulaşınca Umey-ye'nin ve oğlunun oradaki öldürülüşünü zikretmiştir. Bu öldürme öncesinde Bilâl (Umeyye'yi kaçıyor görünce: Bu Umeyye ibn Haleftir, yakalayınız!) eğer Umeyye bu defa kurtulursa, ben kurtulmam, demiştir [21].

24-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan (o şöyle demiştir): Peygamber (S) -Mekke'de iken- Ve'n-Necmi Sûresi'ni okudu da, bu sûrenin sonunda secdeye vardı. Beraberinde bulunanlar da (mü'min müşrik) hep secdeye vardılar, yalnız bir ihtiyar vardı ki,

o bir avuç toprak alıp onu alnına yükseltti ve:
— Bu kadarı bana yeter, dedi.
Abdullah: Yemîn olsun o kimseyi ben, sonra Bedir'de kâfir olarak öldürülmüş gördüm, demiştir.
Bana İbrâhîm ibn Mûsâ haber verdi. Bize Hişâm ibnu Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hişâm'dan tahdîs etti ki, babası Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Zubeyr'de üç kılıç darbesi vardı. Bunlardan biri omuz kökünde idi.
Urve dedi ki: Ben -çocuk iken- bu kılıç darbelerinin çukurluğu içine parmaklarımı sokar, oynardım.
Urve dedi ki: Bu yaraların ikisi Bedir gününde vurulmuş, birisi de Yermûk günü vurulmuştu.
Urve dedi ki: Kardeşim Abdullah ibnu'z-Zubeyr şehîd edildiği zaman Abdulmelik ibn Mervân bana:
— Yâ Urve! Zubeyr'in kılıcını tanıyor musun? dedi. Ben:
— Evet tanıyorum, dedim. Abdulmelik:
— O kılıçta ne vardı? dedi. Ben:
— O kılıcın ağzında bir kırık vardı ki, bu, Bedir günü kırılmıştı, dedim.
Abdulmelik;
— Sen doğru söyledin, dedi de Nâbiğâ'mn şu beytim okudu:
(Lâ aybe fîhim gayre enne suyûfehum) Bihinne fulûlun min kırâ'ı'î-ketâibi
Sonra Abdulmelik o kılıcı Urve'ye geri verdi.
Hişâm: Biz o kılıca aramızda üçbin (dirhem) kıymet takdir ettik. Onu vârislerimizden biri aldı. Ben onu kendim almış olmamı çok arzu ederdim, demiştir [22].

25- Bize Ferve, Alî ibn Mushir'den; o da Hişâm'dan tahdîs etti ki, babası Urve: Zubeyr'in kılıcı gümüşle süslenmiş idi, demiştir. Hişâm da: Babam Urve'nin kılıcı gümüşle süslenmiş idi, demiştir.

26-.....Hişâm ibn Urve, babası Urve'den şöyle haber vermiştir: Yermûk harbinde Rasûlullah'ın sahâbîleri Zubeyr'e;
— Haydi, Rûmlar'a şiddetli bir saldırışla saldır da, biz de seninle beraber şiddetle saldıralım, dediler.
Zubeyr:
— Eğer ben saldırırsam, sizler yalan çıkar, arkaya dönersiniz, dedi.
Bunun üzerine mücâhid sahâbîler:
— Hayır yalan çıkmaz, geriye dönmeyiz, dediler.
Bu söz akabinde Zubeyr, Rumlar üzerine bir hücum yaptı. Nihayet onların harb şaftlarını yarıp onlardan öteye geçti. Zubeyr bu yarmayı, yanında hiçbir kimse bulunmadığı hâlde yapmıştı. Sonra Zubeyr arkadaşlarına doğru yönelerek dönüp geldi. Rumlar onun atının dizginini yakalamışlar da ona, boynu ile kürek kemiği arasından iki darbe vurmuşlar. Bu iki darbenin arasında Bedir gününde vurulan üçüncü darbe izi vardı.
Urve: Ben çocuk iken bu darbelerin çukurlukları içine parmaklarımı sokar, oynardım,'demiştir.
Yine Urve: Zubeyr'in beraberinde o gün (yânı Yermûk vak'ası günü) Abdullah ibnu'z-Zubeyr de vardı. Abdullah ibnu'z-Zubeyr on yaşında idi. (İbn Hacer: Küsuru söylemedi, oniki yaşında idi, demiştir.) Babası onu bir ata bindirdi de, gözetip koruması için ona bir adamı vekîl ta'yîn etti [23].

27-.....Katâde şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik (R), Ebû Talha'dan şöyle zikretti: Peygamber (S) Bedir günü harb sonunda Ku-reyş şeriflerinden yirmidört kişinin cesedlerinin bir araya toplanmasını emretti de, bunlar Bedir kuyularından pis ve pis şeyleri içine alan bir kuyuya atıldılar. Peygamber düşman bir kavme gâlib olunca, onun açık bir sahasında üç gece kalmak âdetinde idi. Bedir harbinin üçüncü günü olunca da Peygamber, devesinin getirilmesini emretti. Yol ağırlığı deveye yüklenip bağlandı. Sonra Peygamber yürüdü, sahâbîleri de kendisinin ardı sıra yürüdüler. Sahâbîler birbirlerine:
— Herhalde Peygamber bâzı ihtiyâcı için gitmektedir sanıyoruz, dediler.
Nihayet Peygamber, öldürülen Kureyş ileri gelenlerinin atıldıkları kuyunun bir tarafında durdu da onları kendi adlanyle ve babalarının adlarıyla şöyle çağırmaya başladı:
— "Yâ Fulân oğlu Fulân, yâ Fulân oğlu Fulânt Siz Allah'a ve Rasûlü 'ne itaat etmiş olsaydınız, itaatiniz sizleri sevindirir miydi? (Ey öldürülenler!) Biz, Rabb'imizin bize va'dettiği nusrat ve zaferi muhakkak surette gerçek bulduk. Siz de (bâtıl) rabbinizin va'dettiği nusrat ve zaferi gerçek buldunuz mu?" buyurdu.
Râvî Ebû Talha dedi ki: Umer:
— Yâ Rasûlallah! Kendilerinde ruhları bulunmayan şu cesedle-re ne söylüyorsun? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, benim söylemekte olduğum sözleri sizler onlardan daha iyi işitir değilsiniz" buyurdu.
Katâde: Allah onları ayıplamak, küçültmek, azâb etmek ve kaçırdıkları fırsatlara yanmaları, yaptıkları zulümlere pişmanlık duymaları için, Bedir kuyusundaki cesedlere Peygamber'in hitabesini işittirecek derecede hayât vermiştir, demiştir [24].

28-.....Bize Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) "Allahhn nVmetine bedel küfrü (ve nankörlüğü) seçenleri, (bununla beraber) kavimlerim de helak yurduna, cehenneme sokanları görmedin mi? Onlar oraya girecekler. O, ne kötü bir karargâhtır!" (îbrâhîm: 28-29) kavlinin tefsiri hakkında:
— O ni'meti küfre değiştirenler vallâhî Kureyş kâfirleridirler, demiştir.
Amr ibn Dînâr da:

— Onlar Kureyş'tir, Muhammed (S) ise Allah'ın ni'metidir. Kureyş kendilerine tâbi' olan kavimlerini Bedir günü helak yurduna, yânî cehenneme sokmuşlardır, demiştir [25].

29-.....Urve şöyle demiştir: Âişe(R)'nin yanında, İbn Umer'in "Şübhesiz ölü, kabrinde kendi ailesinin ona ağlamasından dolayı azâb edilir" sözünü Peygamber'e yükselttiği zikrolundu. Bunun üzerine Âişe:
— İbn Umer yanılmıştır; Allah ona rahmet etsin. Rasûlullah ancak: "Şu muhakkak ki, ölü kendi hatîesi ve günâhı sebebiyle azâb olunmaktadır; hâlbuki şimdi ehli onun üzerine ağlamaktadır" buyurmuştur, dedi.
Âişe devamla dedi ki:
— Bu İbn Umer'in naklettiği "Rasûlullah, içinde müşriklerden Bedir'de öldürülenler bulunan kuyunun üzerinde dikeldi de o cesedlere hitaben söylediğini söyledi. O cesedler benim söylemekte olduğum sözleri muhakkak işitmektedirler" sözlerinin benzeridir. Rasûlullah ancak: "Onlar şimdi benim kendilerine söylemekte olduğum sözlerin hakk olduğunu bilmektedirler" buyurmuştur, dedi.
Sonra Âişe (kendi te'vîlinin doğruluğuna delîl getirerek): "Şüb-hesiz ki sen ölülere duyuramazsın " (en Nemi: 80); "Sen kabirlerde olanlara da işittirecek değilsin" (Fânr: 22) âyetlerini okudu.
Âişe:
— Onlar cehennemden oturacakları yerlerini aldıkları zaman... diyordu [26].

30-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Bedir kuyusu üzerinde durdu da, içindeki ölülere hitaben:
— "Siz, Rabb'inizin va'dettiği ikaabı hakk buldunuz mu?" buyurdu.
Sonra da:
— "Şübhesiz şimdi onlar benim kendilerine söylemekte olduğum şeyi işitmektedirler" diye ekledi.
îbn Umer'in bu hadîsi Âişe'ye zikrolununca, Âişe:
— Peygamber (S) ancak "Onlar şimdi benim kendilerine öteden-beri söylemekte olduğum (tevhîd, îmân ve bunların gayrı) şeylerin hakk olduğunu bilmektedirler" buyurmuştur, dedi.
Sonra: "Şübhesiz ki sen ölülere işittiremezsin. Arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da da 'yetini işittiremezsin " («ı-Nemi: 80) âyetini ve: "Sen kabirlerde olanlara da işittirecek değilsin'* (Fâtır: 22) âyetini okudu [27].

9- Bedir Harbinde Hazır Bulunanların Üstünlüğü Babı

31-.....Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Harise ibn Surâka el-Ensârî, Bedıı günü çocuk olduğu hâlde (havuzdan su içerken İbnu'İ-Araka tarafından bir ok atılarak) vuruldu. Akabinde annesi (ki, Enes'in halasıdır) onu Peygamber'e getirdi de:
— Yâ Rasûlallah! Hârise'nin benim yanımdaki derecesini bilmektesin. Eğer oğlum Harise cennette ise ölümüne sabreder ve sevabımı Allah'tan beklerim. Şayet onun menzili diğerinde (yânı cehennemde) olursa, yapacağım işi görürsün, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yazık sana, sen aklım mı kaçırdın? Bîr tek cennet mi var? Şübhesiz birçok cennetler vardır. Ve şübhesiz senin oğlun Harise, Fir-devs cennetindedir" buyurdu [28].

32-.....Alî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni, Ebû Mirsed'i ve ez-Zubeyr'i gönderdi. Hepimiz süvârî idik. Rasûlullah:
— "Gidiniz, tâ Hâh bustântna kadar ilerleyiniz. Orada müşriklerden bir kadın vardır. Kadının yanında Hâîıb ibn Ebî Beltea'dan Mekke müşriklerine yazılmış bir mektûb vardır. (Onu bana getiriniz)" buyurdu.
Nihayet biz o kadına Rasûlullah'ın dediği yerde, kendisine âid bir deve üzerinde giderken yetiştik. Kadına:
— Mektubu çıkar, dedik. Kadın:
— Bizim yanımızda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti. Biz; o bindiği deveyi çöktürdük ve mektubu aradık. Fakat hiçbir mektûb. göremedik. Biz kadına:
— Rasûlullah yalan söylememiştir. Çaresiz sen ya mektubu çıkaracaksın, yâhud da biz senin elbiselerini soyup bulacağız, dedik.
Kadın bizdeki ciddîliği görünce, elini izârının bağına uzattı, mektûb kadmın beli üzerindeki bir beze bağlanmış hâldeydi. Kadın onu çıkardı. Akabinde biz o yazılı sahîfeyi Rasûlullah'a getirdik...
Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bu zât Allah'a, RasûhVne ve mü'minlere hainlik yapmıştır; onun için beni bırak da boynunu vurayım, dedi.
Peygamber (S), Hâtıb'a hitaben:
— "Seni yaptığın bu işe sevkeden nedir?" buyurdu. Hâtıb:
— Vallahi bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmamak yoktur. Ben sâdece Mekkeliler yanında Allah'ın bununla ailemi ve malımı himaye edeceği bir el (bir minnetdârlık) olmasını istedim. Senin yanındaki Muhacir sahâbîlerden herbirinin Mekke'de ailesini ve malını koruyacak hısımları vardır; (benim ise kimsem yoktur, ben onlarla sâdece anlaşmalı bir kimseyim; Kureyş'ten değilim), dedi.
Hâtıb'ın bu savunması üzerine Peygamber:
— "Hâtıb doğru savunma yaptı, ona hayırdan başka birşey söylemeyin!" buyurdu.
Fakat (bir türlü öfkesi geçmeyen) Umer:

— Muhakkak o Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hainlik yapmıştır. Beni serbest bırak da onun boynunu vurayım, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Hâtıb Bedir ehlinden değil mi?" buyurdu da şöyle devam etti: "Belki Allah, Bedir ehline (yânî onların o günkü yüksek cihâd-larına) muttali' olmuştur da: İstediğinizi yapın, cennet sizlere vâcib olmuştur: yâhud da: Ben sizlere mağfiret etmişimdir, buyurmuştur"
dedi.
Bunun üzerine Umer'in iki gözü yaş akıttı da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi [29].

10- Bâb
(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

33-.....Bize Abdurrahmân ibnu'l-Gasîl, Hamza ibnu Ebî Useyd ile ez-Zubeyr ibnu'l-Munzir ibn Ebî Useyd'den tahdîs etti ki Ebû Useyd Mâlik ibnu'r-Rabîa şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Bedir günü

34-.....Ebû Useyd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Bedir günü bize: "Düşmanlar size yaklaştıkları, yânı size kalabalık geldikleri zaman onlara ok atınız da (uzaktalarken atmayıp) oklarınızı kendi yanlarınızda alıkoyunuz'1 buyurdu [30].

35-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) UhuÜ günü okçuların başına Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan yaptı. Müşrikler bizden yetmiş kişiye isabet kaydettiler. Peygamber ve sahâbîleri ise Bedir günü müşriklerden yüzkırk kişiye musîbet getirdiler ki, onlardan yetmiş kişiyi esîr aldılar, yetmiş kişiyi de öldürdüler.
Ebû Sufyân Sahr ibn Harb:
— Bu, Bedir gününe karşılık olan bir gündür, harb nevbet iledir (yânî kâh onlar bize, kâh biz onlara galebe ederiz), demiştir [31].

36-.....Ebû Mûsâ(R)'dan (o şöyle demiştir): Zannediyorum ki Peygamber (S): "O takdirde hayır, Uhud gününden sonra Allah'ın getirdiği hayırdan ve keza Bedir gününden sonra Allah 'in bize verdiği doğruluğun sevabıdır" buyurdu [32].

37-.....Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Ben Bedir (harbi) günü harb saffında idim. Dönüp baktım ki, sağımda ve solumda yaşları küçük iki genç duruyor. Ben onların durumlarından emîn olmamış gibiydim. Derken onlardan biri kendi arkadaşının haberi olmadan bana gizlice:
— Ey amca! Bana Ebû Cehl'i göster, dedi.
Ben de ona:
— Ey kardeşim oğlu, sen Ebû Cehl'i ne yapacaksın? dedim.
Oda:
— Ben Allah'a ahd verdim: Eğer onu görürsem öldüreceğim yâ-
hud da onun önünde öleceğim, dedi.
Diğer genç de, yine arkadaşından gizli olarak, bana birincisinin
söylediği gibi söyledi.
Abdurrahmân dedi ki: Böyle (tecrübesiz) iki genç kişi arasında bulunmam, yânî onların durumları beni sevindirmedi. Ben o iki gence Ebû Cehl'i işaret edip gösterdim. Onlar derhâl iki doğan kuşu gibi Ebû Cehl'in üzerine hücum ettiler, nihayet onu kılıçlarıyle vurup öldürdüler. Bu iki genç, Afra kadının oğuîlan Muâz ve Muavviz idiler [33].

38-.....Bize İbn Şihâb haber verip şöyle dedi: Bana Zuhre oğulları'nınyemînli dostu olan Umer ibnu Useyd ibn Câriye es-Sakafî haber verdi. Bu zât aynı zamanda Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) on kişilik bir keşif birliği hazırladı da bunların başına Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Âsım'ın (ana tarafından) dedesi olan Âsim ibn Sabit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi[34]. Bu birlik, Mekke ile Usfân arasında Hedee mevkiine vardıkları zaman bunlar, Huzeyl kabilesinden Lıhyân oğullan denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabile halkı yüze yakın atıcı kişi ile bunları yakalamak için yürüdüler. Onların ayak izleri ardına düştüler. Nihayet keşif birliğinin konaklayıp da hurma yemiş oldukları yerİerini buldular. Ve:
— İşte bu Yesrib hurmasıdır, dediler.
Yine keşif birliğinin izleri ardından gittiler. Keşif kumandanı Âsim ve arkadaşları onların geldiğini hissedince bir yere girip sığındılar. Ta'-kîbçi Lıhyân oğulları onları çepçevre kuşattılar da onlara:
— Aşağıya inin, ellerinizi bize verin (yânı bize boyun eğin); sizden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize dâir size ahd ve mîsâk veriyoruz! dediler. .
Âsim kendi arkadaşlarına hitaben:
— Ey arkadaşlar! Bana gelince ben kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra:
— Yâ Allah! Peygamberine bizden haber ver! dedi.
Bu esnada kâfirler müslümânlara ok attılar ve Âsım'ı şehîd ettiler. Arkadaşlarımdan üç kişi: Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve başka bir adam, onların, verdiği ahd ve mîsâk üzerine inip teslîm oldular. Düşmanlar onları yakalayınca yaylarının kirişlerini çözdüler de bunlarla onları bağladılar.

Keşif birliğinden olan üçüncü adam:
— Bu ilk zulümdür. Vallahi ben sizlerle yolculuk etmem. Benim için şu öldürülen şehîdlere uymak vardır! deyip gitmemekte diretti.
Onlar onu sürüklediler ve Mekke'ye götürmek için çabalayıp dürtüştüler. O da onlarla beraber olmamakta diretti (onu da öldürdüler).
Hubeyb ile Zeyd ibnu'd-Desine Mekke'ye götürüldüler ve nihayet Bedir vak'asından sonra onlan sattılar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Âmir ibn Nevfel oğulları satın aldı. Hubeyb Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüş idi. Hubeyb onların yanında esîr olarak (haram ayları geçinceye kadar) bir süre kaldı. Nihayet onu öldürmeye karar verip birleştiklerinde Hubeyb, etek ve koltuk altı kıllarını gidermek için el-Hâris'in kızlarının birinden bir ustura ariyet istedi. Kadın ona usturayı ariyet verdi. Bu arada kadın farkında değilken, onun bir oğlu Hubeyb'in yanına gitti. Kadın oğlunu, Hubeyb'in elinde ustura olduğu hâlde, Hubeyb'in kucağında oturmuş vaziyette buldu. Kadın:
— Hubeyb onu ustura ile öldürecek diye çok korktum, demiştir.
Hubeyb kadının bu hâlini anladı da:
— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? Ben bunu yapacak değilim, dedi.
Kadın:
— Vallahi ben asla Hubeyb'den daha hayırlı bir esîr görmedim. Vallahi bir gün ben onu, kendisi demirle bağlı olduğu hâlde elinde bir üzüm salkımı tutarak yerken görmüşümdür. O zaman Mekke'de bu meyveden hiç yoktu, demiştir.
Kadın:
— Bu muhakkak Allah'ın Hubeyb'e ihsan ettiği bir nzıktır, der
idi.
Nihayet Hubeyb'i HılPde öldürmek için Harem'den çıkardıklarında, Hubeyb onlara:
— Beni bırakın da iki rek'at namaz kılayım, dedi.
Onlar kendisini serbest bıraktılar. O da (Ten'îm mescidinin yerinde) iki rek'at namaz kıldı. Akabinde:
— Vallahi eğer bende ölümden bir korku olduğunu sanmasay-dınız, elbette daha uzun namaz kılardım, demiştir.
Bundan sonra Hubeyb:
Allâhumme ahsihim adeden
Vaktu'I-hum bededen
Ve lâ tubkı minhum ahaden
(= Yâ Allah, onların hepsini say, Onları dağınık dağınık öldür, Onlardan hiçbirini diri bırakma) diye dua etti. Bundan sonra da şu beyitleri söyleyerek inşâd etti:
Fe îesîu ubâlî hîne uktelu müsîimen Ala eyyi cenbin kâne Hllâhi masra'î Ve zâlike fî Zâti'l-İlâhi ve in yese' Yubârik ala evsâîi şıîvm mumezzai
(= Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldırmam. Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir. Bu ölüm Allah'ın Zâtı (O'nun rızâsını arama) yolundadır. Eğer o isterse parça parça edilmiş cesedin eklemleri üzerine bereketler ihsan eder!) [35].

Bundan sonra Ebû Sırvaa Ukbe ibnu'I-Hâris, Hubeyb'e doğru kalktı ve onu öldürdü. İşte böylece Hubeyb, habsedilerek öldürülecek her müslümân için iki rek'at namaz kılma sünnetini ilk koyan kimse oldu [36].
Bu on kişilik keşif birliği bu musîbete uğradıkları gün onların haberini Peygamber (S) kendi sahâbîlerine haber vermiştir.
Kureyş'ten birtakım insanlar, birlik kumandanı Âsım'm öldürüldüğü konuşulduğu zaman, ondan tanımaya yarayacak birşey getirmeleri için Âsım'm cesedinin yanma insan gönderdiler. Âsim, Bedir günü onların büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'i) öldürmüştü. Allah Âsim'ı korumak için bal ansı veya eşek arısından gölgeleyici bulut gibi bir sürü gönderdi de, Kureyş'in elçilerinden onu korudu ve onlar Âsım'dan birşey kesip almaya muktedir olamadılar.
Ve Ka'b ibn Mâlik (yakında Tebûk gazvesi hakkında gelecek olan uzun hadîsinde) bana Murâre ibnu'r-Rabî' el-Umerî ile Hilâl ibn Umeyye el-Vâkıfî'nin Bedir harbinde hazır bulunmuş iki iyi adam olduklarını söylediler, demiştir [37].

39-.....Bize Leys, Yahya ibn Saîd'den; o da Nâfî'den tahdîs etti ki, îbn Umer(R)'e (cennetle müjdeli on kişiden biri olan) Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl(in bir cumua günü hasta olduğu) zikredildi. Bu Saîd (başka bir vazifede olduğu için Bedir'de hazır bulunamamış, fakat Bedir'de bulunanlarla beraber pay alıp) Bedri olmuş idi. Saîd, bir cumua günü hastalandı, ibn Umer, gündüz yükselip cumua saati yaklaştıktan sonra hemen bineğine binip Saîd'in yanma hasta ziyaretine gitmiş ve cumuayı terketmiştir [38].
Ve İmâm el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tah-dîs etti ki, îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdülah ibn Mes'ûd tahdîs etti ki, Ubeydullah'ın babası Abdullah ibn Utbe, Umer ibn Abdillah ibn Erkam ez-Zuhrî'ye şöyle bir mektûb yazıp, ona Subey'a bintu'l-Hâris el-Eslemiyye'nin yanına gitmesini, kendisinden hadîsini ve gebeliği hakkında fetva istediği vakit Rasûlullah'-ın ona söylemiş olduğu sözü sormasını emretti. Bunun üzerine Umer ibn Abdillah, Subey'a'nın yanma varıp sorduktan sonra, Abdullah ibn Utbe'ye cevâb haberi olarak şöyle yazdı:
"Subey'a ona Rasûlullah'm Bedir'de hazır bulunmuş sahâbîle-rinden Sa'd ibn Havle'nin nikâhı altında bulunduğunu, bu zâtın Âmir ibn Lueyy oğulları soyundan olduğunu, kendisi gebe iken kocasının Veda Haccı'nda vefat ettiğini, kocasının vefatından dört ay geçmeden evvel doğurduğunu ve nifâsından kalktığında isteyenleri için (isteyenlerine görünmek için) süslendiğini, bu sırada Abdu'd-Dâr oğul-ları'ndan bir zât olan Ebu's-Senâbil ibnu Ba'kek'in, Subey'a'nın yanma gelip kendisini süslenmiş görerek: Ne o? Seni isteyenler için süslenmiş görüyorum. Zannederim ki nikâh arzu ediyorsun. Hiç şübhesiz sen vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe evlenemezsin! dediğini" haber verdikten sonra, dedi ki:
— "Ebu's-Senâbil bunları bana söyleyince, o akşam elbisemi giyinip Rasûlullah'a gittim ve durumumu kendisinden sordum.

Rasûl-lah (S) çocuğumu doğurduğum zaman evlenmeye halâl olduğuma bana fetva verdi ve bana istersem evlenebileceğimi emretti" [39].
(el-Buhârî'nin şeyhi) Esbağ ibnu'I-Ferec el-Mısrî, Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den senediyle bu hadîsi rivayet etmekte el-Leys'e mutâbaat etmiştir.
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. İbn Şihâb: Biz ona sorduk, dedikten sonra şöyle söylemiştir: Bana Âmir ibn Lueyy oğulları'mn âzâdlısı olan Muhammed ibn Ab-dirrahmân ibn Sevbân haber verdi ki, Muhammed ibn Iyâs ibni'l-Bukeyr, babası Iyâs'ın Bedir'de hazır bulunduğunu ona haber vermiştir [40].

11- Meleklerin Bedir'de (Müslümanların Beraberinde Onlara Nusrat Ve Müşriklere Karşı Bir Yardım Olmak Üzere) Hazır Bulunmaları Babı

40-.....Bize Cerîr ibnu Abdilhamîd, Yahya ibn Saîd'den; o da Muâz ibn Rifâa'dan; o da Bedir ehlinden olan babası Rifâa ibn Râfi' ez-Zurakî(R)'den haber yerdi ki, o şöyle demiştir: Bedir harbi sırasında bir ara Cibrîl aleyhi^-selam, Peygamber(S)'e geldi de:
— "İçinizdeki Bedir mücâhidlerini ne mertebe sayarsınız?" diye sordu.
Peygamber:
— "Biz onları müslümâniarın en faziletli olanlarından sayarız!" dedi, yâhud buna benzer bir söz söyledi.
Cibrîl:
— "Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı sayarız" dedi.

41-.....Bize Hammâd, Yahya'dan; o da Muâz ibn Rifâa ibn Râfi'den tahdîs etti. Rifâa, Bedir'de hazır bulunanlardan idi. Onun babası Râfi' ise Akabe bey'atlannda hazır bulunanlardan idi. Oğlu Rifâa'ya:
— Benim Akabe bey'atlarında hazır bulunmam yerine Bedir'de hazır bulunmuş olmaklığım beni sevindirmez, der idi.
Rafı': Cibril, Peygamberce bunu (yânı yukarıdaki Cerîr hadîsinde geçen suâli) sordu, demiştir [41].

42-.....Yahya ibn Saîd el-Ensârî, Muâz ibn Rifâa'dan: Bir melek, Peygamber(S)'e sordu., deyip yukarıda geçen hadîsin benzerini söylediğini işitmiştir.
Ve yine Yahya, kendisine Yezîd ibnu'l-Hâd'm haber verdiğini, bu hadîsi Muâz'ın ona tahdîs ettiği gün onun beraberinde bulunduğunu söylemiştir. Yezîd ibnu'1-Hâd şöyle dedi: Muâz:
— Geçen hadîste mübhem olan sorucu melek Cibril aleyhi's-selâmdır, demiştir [42].

43-.....Hâlid el-Hazzâ', îkrime'den; o da îbn Abbâs(R)'tan, Peygamber(S)'in Bedir günü: "İşte şu Cibril'dir. Atının başım tutmuş, harb silâhı üzerindedir" buyurduğunu tahdîs etmiştir [43].

12- Bab [44]

44-.....Enes ibn Mâlik (R): Ebû Zeyd (Kays ib*n Seken) hiçbir çocuk ve torun bırakmadan öldü; o, Bedri idi, demiştir.

45-.....Yahya ibn Saîd, Âsim ibn Muhammed'den; o da Abdullah ibn Habbâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Saîd ibn Mâlik el-Hudrî (R) bir seferden geldi. Ailesi kendisine kurbânların etlerinden et tak-dîm ettiler. Bunun üzerine Saîd ibn Mâlik:
— Ben bunun hükmünü sormadıkça bundan yemeyeceğim, dedi.
Akabinde Bedir'de hazır bulunmuş olan ana-bir kardeşine, yânı Katâde ibnu'n-Nu'mân'a gitti ve ona bu mes'eleyi (yânî kurbân etlerinin üç günden sonra yenilip yenilmeyeceğini) sordu. O da:
— Senin gidişin ardından sahâbîlerin üç günden sonra kurbâr etlerinden nehyolunageldikleri hükmünü bozucu bir emir meydans geldi, demiştir [45].

46-.....Urve şöyle demiştir: ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) şöyle dedi: Bedir günü ben, Ubeyde ibn Saîd ibn Âs'a kavuştum. O baştan ayağa kadar zırhlanmış ve silâhlanmıştı. Onun yalnız iki gözü görünüyordu.,Ona Ebû Zâti'l-Keriş künyesi verilirdi. O bana:
— Ben Ebû Zâti'l-Keriş'im! diye meydan okudu.
Ben de nemen harbemle ona saldırdım ve harbemi onun gözünün içine soktum, Ubeyde hemen öldü.
Hişâm ibn Urve dedi ki: Bana ez-Zubeyr'in şöyle dediği haber verildi: Yemîn olsun ben ayağımı onun -üstüne koydum. Sonra harbemi olanca kuvvetimle çekip çıkardım. Fakat harbemin iki tarafı eğ-rilmişti.
Urve ibnu'z-Zubeyr dedi ki: (Bu harbe kıymetli bir harb hâtırası olduğu için) sonra onu Rasûlullah (S) ez-Zubeyr'den ariyet olarak istedi; Zubeyr de O'na verdi. Rasûlullah vefat ettiğinde, Zubeyr onu geri aldı. Sonra o harbeyi Ebû Bekr istedi, Zubeyı ona da verdi. Ebû Bekr vefat edince Zubeyr onu tekrar geri aldı. Bu defa o harbeyi Umer istedi, Zubeyr ona da verdi. Umer vefat edince, onu yine kendisi aldı. Sonra o harbeyi Usmân istedi; Zubeyr ona da verdi. Usmân şehîd edilence harbe, Alî'ye ve sonra oğullarına geçti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr onu Alî'nin çocuklarından isteyip aldı ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr öldürülünceye kadar onun yanında bulunmuştur [46].

47-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs Âizu'llah ibnu Abdillah şöyle haber verdi: Bedir'de hazır bulunmuş olan

Ubâdetu'bnu's-Sâmit: Rasûlullah (S) Akabe'de bize: "(...şartları üzerine) bana bey'at ediniz" buyurdu, demiştir [47].

48-.....Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Peygamber'in zeycesi ÂİŞe(R)'den haber verdi ki (o şöyle demiştir): Ebû Huzeyfe -ki bu hbu Huzeyfe Rasûlullah ile beraber Bedir gazvesinde hazır bulunan Kimselerden idi- Salim ibn Ma'kıl'ı oğul edinmiş ve aynı zamanda ba-lim'e, kardeşi Velîd ibn Utbe ibn Rabîa'mn kızı Hind'i nikah etmişti. Hâlbuki Salim, Ensâr'dan Subeyte kadının kölesi idi. Nitekim Rasulullah da Zeyd ibn Hârise'yi oğul edinmişti. Câhiliyet zamanında bir kimse birisini evlâd edinirse, insanlar o evlâdlık edinilen kimseyi, ev-lâdlık alanın adiyle çağırır ve o evlâdlık, o kimsenin mirasına da vâris olurdu. Bu töre Yüce Allah: "... Evlâdlıklarınızı da öz oğullarınız gibi tanımadı. Bu sizin ağızlarınızdaki lâfınızdır. Allah hakkı söyler ve O doğru yolu gösterir. Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, o hâlde dînde kardeşleriniz olmakla beraber dostlarınızdırlar. Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze vebal yoktur. Fakat kalblerinizin kasdettiğinde vebal vardır. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Ahzâb: 4-5) âyetlerini indirinceye kadar devam etti.-
Bunun üzerine Kureyşli, sonra Âmirî olan Süheyl ibn Amr'ın kızı Sehle (ki Ebû Huzeyfe'nin öbür karısı ve Subeyte'nin de ortağıdır) Peygamber'e geldi... Ve hadîsi bu suretle zikretti [48].

49-.....Muavviz kızı Rubeyyı' (R) şöyle demiştir: Ben gelin olduğum günün kuşluk vaktinde Peygamber (S) benim evlenme törenime geldi de, senin benim yanıma oturuşun gibi benim döşeğimin üzerine oturdu. O sırada birtakım kızcağızlar deff çalıyorlar ve babalarımızdan Bedir gazasında şehîd olanların güzel vasıflarım zikrediyorlardı. Nihayet bu kızlardan birisi:
— İçimizde bir Peygamber vardır ki, O, yarın ne olacağını bilir! dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Kızım böyle söyleme; evvelce söylemekte olduğun sözleri söyle!" buyurdu [49].

50-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bana Rasülullah'ın sahibi olan Ebû Talha (R) haber verdi -ki, bu Ebû Talha, Rasülullah'ın beraberinde Bedir'de hazır bulunmuştur- Rasûlullah (S): "İçinde köpek ve suret bulunan hiçbir eve melekler girmez" buyurmuştur.
İbn Abbâs: Rasûlullah, içlerinde ruhlar bulunan canlı timsâllerini, heykellerini kasdediyor, demiştir [50].

51- Bize Abdan tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd haber verdi [51].
H ve yine bize Ahmed ibn Salih tahdîs etti: Bize Anbese ibn Hâlid tahdîs etti: Bize amcam Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den tahdîs etti ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bize Alî ibnu'l-Hüseyin haber verdi; ona da babası Hüseyin ibn Alî aleyhimu's-selâm şöyle haber vermiştir: Babası Alî ibn Ebî Tâlib şöyle demiştir: Bedir günündeki ganîmetten
benim nasîbim olarak yaşı kemâle ermiş bir devem vardı. Peygamber (S) de o gün Allah'ın kendisine fey' olarak verdiği ganimetlerden olan "Beşte bir"den, bana başka bir deve daha vermişti. Ben Pey-gamber'in kızı Fâtıma aleyha's-selâm ile evlenmek istediğim zaman Kaynukaa oğulları'ndan kuyumcu bir adamla, benimle beraber gelmesi ve ızhır otu getirmemiz üzerine va'dleştim. Ben o ızhır otunu kuyumculara satmak ve bedeli ile düğün aşı hususunda yardım sağlamamızı istedim. Ben yaşları kemâle ermiş iki devem için deve semerleri, büyük çuvallar ve ipler topladığım sırada, bu iki devem de Ensâr'dan bir adamın odası yanında ıhtırılmışlar/di. Nihayet ben topladığım şeyleri topladım. Tam bu sırada develerimle karşılaştım ki, hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılıp ciğerlerinden alınmış! Bu manzarayı gördüğüm zaman gözlerime mâlik olamadım (ağladım).
— Bu işi kim yaptı? dedim. Oradakiler şöyle dediler:
— Bu işi Hamza ibnu Abdilmuttalib yaptı, kendisi şu evin içinde, Ensâr'dan içki içmekte olan bir topluluktadır, yanında şarkıcı bir kadın ve arkadaşları vardır. O şarkıcı kadm, şarkısında "Elâ yâ Uamzu li'ş-şurufi'n-nivâi[52](= Ey Hamza, semiz develere bak!)" deyince Hamza hemen kılıca sıçradı, iki devenin hörgüçlerini kesti, böğürlerini yarıp ciğerlerinden birer parça aldı (gitti).
Alî devamla dedi ki: Bunun üzerine ben gittim, nihayet Peygam-ber'in huzuruna girdim. Yanında Zeyd ibn Harise vardı. Peygamber benim karşılaştığım şeyi bildi de:
—"Neyin var?" diye sordu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, bu gün gibi (çirkin ve kötü gün) görmedim: Hamza benim iki dişi deveme düşmanlık (yânî zulm) etti: İkisinin de hörgüçlerini kesti, böğürlerini yardı. İşte o şimdi şu evin içindedir, beraberinde şarâb içmekte olan bir topluluk vardır, dedim.
Peygamber hemen ridâsını (üst elbisesini) isteyip giyindi. Sonra yürüyüp gitti. Ben, Zeyd ibn Harise ile beraber kendisinin ardından gittim. Nihayet Hamza'nın içinde bulunduğu eve geldi. Yanına girmeye izin istedi, kendisine izin verildi. Yanına girince Peygamber, yaptığı iş hakkında Hamza'yı kınamaya başladı. Bir gördü ki, Hamza iki yüzü kıpkırmızı bir sarhoş! Hamza, Peygamber'e baktı. Sonra bakışım yükseltti. Akabinde dizleririe baktı. Sonra bakışını yükseltti ve yüzüne baktı. Sonra Hamza:
— Siz babam(Abdulmuttalib)ın köleleri değil misiniz? dedi.
Peygamber onun sarhoş olduğunu bildi. Rasûhıllah (onun şuursuzluğundan sakınarak) iki topuğu üzerinde arka arkaya çekildi, odadan dışarı çıktı, bk de O'nunla beraber dışarı çıktık [53].

52-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne haber verip şöyle dedi: Bu hadîsi Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî bizim için rivayetinin

sonuna ulaştırdı -yâhud ma'nâ şöyledir: Bu hadîsi bize Abdurrahmân ibnu'l-Isba-hânî yazılı olarak gönderdi-. Kendisi bunu Abdullah ibnu Ma'kıl el-Muzenî'den işitmiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Sehl ibn Huneyf in cenaze namazını (beş tekbîrle) kıldırdı da:
— Çünkü bu zât Bedir'de hazır bulundu, dedi [54].

53-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah'ın oğlu Salim haber verdi ki, kendisi, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tah-dîs ederken işitmiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, kızı Hafsa, Huneys ibn Huzâfe es-Sehmî'den dul kaldığı zaman -ki bu Huneys, Rasûlullah'-ın sahâbîlerinden idi; Bedir'de hazır bulunmuş ve (yaralanıp) Medî-ne'de vefat etmiş idi- şöyle dedi: Ben Usmân ibn Affân'a kavuştum da ona Hafsa'yı (almasını) teklîf ettim ve:
— Ey Usmân! İstersen Umer'in kızı Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim.
Oda:
— Bu işimi bir düşüneyim, dedi.
Birkaç geceler bekledim. Sonra kavuştuğumda Usmân bana:
— Bana şu günümde evlenmemek fikri belirdi, dedi. Umer dedi ki: Sonra Ebû Bekr'e kavuştum. Ona da:
— İstersen Umer'in kızı Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim. Ebû Bekr sustu ve bana hiçbir cevâb vermedi. Ben de ona, Usmân'a
öfkelendiğimden daha şiddetli bir öfkeyle öfkelendim. (Usmân bir cevâb vermiş ve özür beyân etmişti.) Birkaç geceler bekledim. Sonra Hafsa'yı Rasûlullah (S) istedi. Ben de Hafsa'yı Rasûhıllah'a nikâh ettim. Bu arada Ebû Bekr bana kavuştu da şöyle deyip Özür beyân etti:
— (Ey Umer!) Sen Hafsa'yı bana teklîf edip de sana bir cevâb vermediğim zaman belki sen bana darılmışsındır?
Ben de:
— Evet, sana öfkelendim, dedim.
Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi:
'— Şu muhakkak ki, senin teklîfine cevâb vermekten beni birşey men' etmedi. Ancak şu var ki, ben Rasûlullah'ın Hafsa'yı almak İstediğini bana söylediğini iyi biliyordum da Rasûlullah'ın sırrım açık-
layıp duyurmak istemiyordum. Şayet Rasûlullah, Hafsa hakkındaki düşüncesini bıraksaydı, onu muhakkak ben kabul ederdim [55].

54-.....Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc, Adiyy ibn Ebân'dan; o da Abdullah ibn Yezîd'den tahdîs etti. O da Ebû Mes'ûd el-Bedrî'den işitti ki, Peygamber (S): "Kişinin kendi ailesi ferdieri üzerine yaptığı harcaması (kendisi lehine) bir sadakadır" buyurmuştur [56].

55-.....(Zuhrî şöyle demiştir:) Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den işittim; o, Umer ibn Abdilazîz'e emirliği zamanında şöyle tahdîs ediyordu: el-Mugîre ibn Şu'be, Muâviye tarafından Küfe emîri iken ikindi namazını geri bırakmış, yanına Bedir'de hazır bulunmuş olup Zeyd ibn Hasen(ibn Alî ibn Ebî Tâlib)'in dedesi olan Ebû Mes'ûd Ukbe-tu'bnu Amr el-Ensârî girmiş ve ona hitaben şunları söylemiştir [57]:
— (Yâ Mugîre!) Kesin olarak bilmişsindir ki, Cibril inip namazı kıldı, Rasûlullah (S) da (ardında sırayla) beş vakit namazı kıldı. Sonra Cibril: "İşte bunlarla emrolundun" dedi.
Urve dedi ki: Beşîr ibnu Ebî Mes'ûd, babası Ebû Mes'ûd Uk-be'den işte böyle tahdîs ederdi [58].

56-.....Ebû Mes'ûd el-Bedrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyet vardır kis onları her kim bir gecede okursa, bu iki âyet ona yetişir" buyurdu.
Râvîlerden Abdurrahmân şöyle demiştir: Ben Ebû Mes'ûd'a, kendisi Beyt'i tavaf ederken kavuştum da bu hadîsi ona sordum. Kendisi bana bu hadîsi (Alkame'nin bana tahdîs ettiği gibi) tahdîs etti [59].

57-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi ki, Peygamber'in sahâbîlerinden ve Ensâr'ın Bedir'de hazır bulunanlarından olan Itbân ibn Mâlik, RasûIullah(S)'a geldi [60].

58-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Sonra ben Husayn ibnu Muhammed'e -ki bu zât Salim oğulları'ndan biri ve onların hayırlıların-dandir- Mahmûd ibnu'r-Rabî'in Itbân ibn Mâlik'ten rivayet ettiği hadîsi sordum da, o hadîsi böylece doğruladı [61].

59-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Âmir ibn Rabîa -ki bu zât Adiyy oğulları'nın en büyüğü idi ve babası Âmir, Bedir'de Peygamber'in beraberinde hazır bulunmuştu- şöyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb (Usmân ibn Maz'ûn'un kardeşi olan) Kudâ-me ibn Maz'ûn'u Bahreyn üzerine vâlî olarak ta'yîn etmiştir. Bu Kudâme de Bedir'de hazır bulunmuştu. Kudâme, Abdullah ibn Umer ile kızkardeşi Hafsa'nın -Allah onlardan razı olsun- dayılarıdır [62].

60-.....Zuhrî'ye de Salim ibn Abdillah haber verip şöyle demiştir: Râfi' ibnu Hadîc, Abdullah ibn Umer'e, iki amcasının (Zu-heyr ile Muzahhir'in) Bedir'de hazır bulunduklarını haber vermiştir. Bu ikisi (yânî Zuheyr ile Muzahhir), Râfi' ibn Hadîc'e: Rasûlullah (S) tarlaları kiraya vermekten nehyetti, diye haber vermişlerdir.
ez-Zuhrî şöyle dedi: Ben Sâlim'e:

— Sen tarlaları kiraya veriyor musun? diye sordum. O da:
— Evet veriyorum. Şübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çoğaltmıştır, dedi [63].

61-.....Husayn ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Şeddâd ibni'1-Hâdi el-Leysî'den işittim. O şöyle dedi: Ben Ri-fâatu'bnu Râfi' el-Ensârî'yi gördüm, o Bedir'de hazır bulunmuştur [64].

62-.....el-Mısver ibnu Mahrame şöyle haber vermiştir: Ensâr'dan Amr ibnu Avf -ki bu zât Âmir ibn Lueyy oğullarının yemînli dostu idi ve Bedir'de hazır bulunmuştu- şöyle demiştir: Rasûlullah (S) harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle bir barış anlaşması yapmış ve Bahreynliler üzerine el-Alâ ibnu'l-Hadramî'yi emîr ta'yîn eylemişti. Tahsil olunan cizye mallarım getirmek üzere de bilâhare Rasûlullah, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye mallarım alarak Bahreyn'den Medine'ye geldiğinde Ensâr, Ebû Ubey-de'nin gelişini işittiler. Sahâbîler bu sırada Peygamber'in beraberinde sabah namazı kılıyorlardı. Peygamber namazı bitirince sahâbîler hemen Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah, sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi de, sonra onlara:
— "Öyle sanıyorum ki, siz, Ebû Ubeyde'nin bir haylîşeyler getirdiğini duydunuz?" buyurdu.
Onlar da:
— Evet yâ Rasûlallah! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sevinîniz ve sizi sevindirecek ni'tnetleri (bundan böyle her zaman) umunuz! Vallahi (bundan sonra) sizin üzerinize fakirlik ve ihtiyâçtan korkmam. Fakat ben sizin üzerinize, sizden önceki ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayıldığı gibi, sizin önünüze de yayılması, onların o ni'metlerde birbirlerine hasedleşipnefsâniy et yarışına giriştikleri gibi sizin de birbirinizle nefsâniyeî yarışına düşmeniz ve bu nefsâniyet yarışının da onları helak ettiği gibi sizleri de helak etmesinden korkarım" buyurdu [65].

63-.....Nâfi'den (o, şöyle demiştir): Abdullah ibnu Umer (R) bütün yılanları öldürür idi. Nihayet Ebû Lubâbe el-Bedrî, kendisine: Peygamber (S) evlerdeki (beyaz yâhud ince yâhud küçük ve zehirsiz) yılanları öldürmekten nehyetti hadîsini söyleyince, onları öldürmekten kendini tuttu [66].

64-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan birtakım adamlar Rasûlullah'tan izin istediler de:
— Bize izin ver de kızkardeşimizin oğlu Abbâs için, onun fidyesini terkedelim, dediler.
Rasûlullah (S):
— "Onun fidyesinden bir dirhemi dahî terketmeyiniz" buyurdu [67].

65-.....Kindeli Mıkdâd ibn Amr, Zuhre oğulları'nın andlaşmış dostu ve Bedir'de Rasülullah'ın beraberinde hazır bulunmuş bir zâttır. İşte bu Mıkdâd, Rasûlullah'a hitaben:
— Şöyle bir mes'ele hakkında ne dersin: Ben kâfirlerden bir kişi ile karşılaşıp vuruşsam da o benim iki elimden birisini kılıcıyla vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığmsa da: Ben Allah için müs-lümân oldum (La ilahe illellâh) dese, ben onu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim yâ Rasûlallah? dedi.
Rasûlullah da:
— "Hayır onu öldürme" buyurdu. Bunun üzerine Mıkdâd:
— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti, kopardı da, tevhîd kelimesini elimi kopardıktan sonra söyledi, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Sakın onu öldürme! Eğer öldürürsen, o senin onu öldürmezden evvelki vaziyelindedir. Sen de onun söylediği tevhîd kelimesini söylemesinden evvelki vaziyetindesin (çünkü kanın kısas ile mübâh olmuştur)" buyurdu [68].

66-.....Bize Enes (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) Bedir günü:
— "Ebû Cehl ne yaptı? Kim bakıp anlar?" buyurdu. Bunun üzerine İbnu Mes'ûd gitti ve Ebû Cehl'i, Afra kadının iki oğlu (Muâz ve Muavviz) onu vurmuşlar da nihayet soğumuş (yâ-nî ölmek üzere iken) buldu. İbn Mes'ûd:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl! dedi.
Râvî İbnu Uleyye dedi ki: Süleyman ibn Tarhân: Enes o sözü işte böyle söyledi, dedi İbn Mes'ûd:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl (vuruldun mu)? dedi. Ebû Cehl, İbn Mes'ûd'a:
— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkinde bir kimse var mıdır? dedi. Râvî Süleyman ibn Tarhân geçen senedle: Yâhud Ebû Cehl:
— Kendi kavminin öldürdüğü kişinin fevkinde bir kimse var mıdır? dedi.
Râvî dedi ki: Ebû Mıclez de şöyle dedi: Ebû Cehl, İbn Mes'ûd'a
hitaben:
- Keşke beni zirâatçilerden başkası öldürseydi, dedi [69].

67-.....Ubeydullah ibn Abdillah'tan (o, şöyle demiştir): Bana İbnu Abbâs, Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) vefat ettiği zaman ben Ebû Bekr'e (Ebû Ubeyde'yi kasdederek):
— Bizimle Ensâr kardeşlerimizin yanına yürü! dedim.
Akabinde Ensâr'dan Bedir'de hazır bulunmuş olan iki sâlih kimseye kavuştuk. Ben bu kavuşmayı Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e

tahdîs ettim. O:
— Bu iki kişi Uveym ibnu Sâide ile Ma'n ibnu Adiyy'dir, dedi [70].

68- Bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. O, Muhammed ibn Fu-dayl'den; o da İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Eb Hâzım'-dan (şöyle dediğini) işitmiştir: "Bedir'de hazır bulunanların (her birine verilen) mal atiyyesi (yıllık) beşbin beşbin idi".. Umer (halifeliği zamanında):
— Ben Bedir'de hazır bulunanlara elbette onlardan sonra gelenler üzerinde fazla atıyye vereceğim, demiştir [71].

69-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım'den haber verdi ki, babası Mut'ım ibn Adiyy:
— Ben bir akşam namazında Peygamber'in Tûr Sûresi'ni okuduğunu işittim. İşte bu, îmânın kalbimde sabit oluşunun evvelidir, demiştir.
Yine ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den; o da babası Mut'ım'den: Peygamber (S) Bedir esirleri hakkında:
— "Eğer Mut Um ibn Adiyy sağ olsaydı, sonra şu kokmuş cifeler hususunda şefaat edip benimle konuşsaydı, hiç şübhesiz ben bunları Mut'ım'e (diri diri ve kurtuluş fidyesi olmaksızın) bağışlardım" buyurmuştur [72].
Ve yine el-Leys ibn Sa'd da Yahya ibn Saîd'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den söyledi ki, o (Usmân'm Öldürülmesini kasdederek):
— Birinci fitne vukû'a geldi de Bedir sahâbîlerinden kimseyi bırakmadı. Sonra ikinci fitne, yânı Harre vukû'a geldi. Hudeybiye sahâbîlerinden kimseyi bırakmadı. Sonra üçüncü fitne vukû'a geldi, o da insanlarda akıl ve kuvvet bırakmadı, demiştir [73].

70-..... Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip şöyle demiştir: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan, Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'ye iftira edilmesi hadîsini işittim. Bunların hepsi bana o hadîsten bir parça tahdîs ettiler. Âişe Söyle demiştir: Ben, Ebû Ruhm'un kızı ve Mıstah'm anası (Selmâ) ile haceti yerine getirme mahalline yönelip giderken, onun ayağı çarşafına takılıp düştü. Bunun üzerine Selmâ kadın:
— Mıstah helak olsun! diye oğluna beddua etti.
Ben:
— Ne fena söyledin, Bedir'de hazır bulunan bir kişiye sövüyor
musun? dedim...
Âişe iftira hadîsinin tamâmını zikretti [74].

71-.....Bize Muhammed ibnu Fulayh ibn Süleyman, Mûsâ ibn Ukbe'den tahdîs etti ki, İbn Şihâb (Rasûlullah'ın gazvelerin zikrettikten sonra): İşte bunlar Rasûlullah'ın gazveleridir, demiş, akabinde Bedir'de öldürülenler hakkında Rasûlullah'ın söylediği sözü şöyle zikretmiştir: Rasûlullah (S) onların cesedlerini kuyuya atarken, onlara hitaben:
— "Sizler Rabbinizin va'detiiği şeyi gerçek buldunuz mu?" buyurdu.
Mûsâ ibn Ukbe (geçen senedle) şöyle dedi: İbn Umer'in mevlâsı Nâfi' şöyle dedi: Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Rasûlullah'ın sahâ-bîlerinden bâzı insanlar:
— Yâ Rasûlallah! Ölmüş olan insanlara mı nida ediyorsun? dediler.
Rasûlullah da:
— "Sizler benim söylediğim sözleri onlardan daha iyi işitir değilsiniz" buyurdu [75].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Kendisi için pay ayrılan Ku-reyşliler'den Bedir'de hazır bulunan kimselerin toplamı seksenbir kişidir. Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle der idi: ez-Zubeyr: (Bedir'de hissen ve hükmen hazır bulunanların) payları taksim edilip ayrıldı. Bunlar Kureyş'ten yüz kişi idiler, dedi ve Allah en bilendir [76].

72-.....Buradaki senedle ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R): Bedir günü Muhacirler için yüz pay ayrıldı, demiştir [77].

13- İmâm Ebû Abdillah El-Buhârî'nin Ortaya Koyduğu Bu El-Câmi'u's-Sahîh... Kitabında Bedir Ehlinden Oldukları Zikredilen Kimselerin Harf Sırasına Göre İsimlerinin Verilmesi Babı [78]

1. Peygamber (S) Muhammed ibn Abdillah el-Hâşimî.
2. Ebû Bekr es-Sıddîk Abdullah ibn Usmân el-Kuraşî. Sonra:
3. Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî. Sonra:
4. Usmân ibn Affân. Peygamber onu hasta bulunan kızı Ru-kayye'nin başında geri bıraktı, fakat onun için Bedir ganimetinden payını ayırdı. Sonra:
5. Alî ibmı Ebî Tâlib el-Hâşimî -Allah onlardan razı olsun- [79]. Bundan sonrakiler harf sırasıyla şunlardır [80]:
6. Iyâs ibnu Bukeyr.
7. Ebû Bekr'in himayesinde bulunan Bilâl ibnu Rabâh el-Kuraşî.
8. Hamza ibnu Abdilmuttalib el-Hâşimî.
9. Kureyş'in yeminli dostu Hâtıb ibnu Ebî Beltea.
10. Ebû Huzeyfe ibnu Utbe ibn Rabîa el-Kuraşî.
11. Harise ibnu'r-Rabf el-Ensârî. Bedir günü öldürüldü. Bunun adı Harise ibnu Surâka'dır. Bu harb için çıkanlardan değildi,

küçük olduğu için gözcülerden idi.
12. Hubeyb ibnu Adiyy el-Ensârî.
13. Huneys ibnu Huzâfe es-Sehmî.
14. Rifâa ibnu Râfi* el-Ensârî.
15. Rifâa ibnu Abdilmunzir.
16. Ebû Lubâbe el-Ensârî.
17. ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm el-Kuraşî.
18. Zeyd ibnu Sehl.
19. Ebû Talha el-Ensârî.
20. Ebû Zeydin el-Ensârî.
21. Sa'd ibnu Mâlikin ez-Zuhrî.
22. Sa'd ibnu Havle el-Kuraşî
23. Saîd ibnu Zeyd ibn Amr ibn Nufeylin el-Kuraşî
24. Sehl ibnu Huneyfin el-Ensârî.
25. Zuheyr ibnu Râfi'in el-Ensârî, ve kardeşi:
26. Muzahhir ibnu RâfiMn el-Ensârî.
(-) Abdullah ibnu Usmân ibni Ebî Kuhâfe el-Kuraşî [81].
27. Abdullah ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
28. Utbe ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
29. Abdurrahmân ibn Avfin ez-Zuhrî.
30. Ubeyde ibnu'l-Hâris el-Kuraşî
31. Ubâdet ibnu's-Sâmit el-Ensârî.
(-) Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî.
(-) Usmân ibnu Affân el-Kuraşî. Peygamber (S) onu, hasta bulunan kızının yanında geri bıraktı, fakat onun için Bedir ganimetinden payım ayırdı.
(-) Alî ibnu Ebû Talibin el-Hâşimî.
32. Amr ibnu Avfin; Âmir ibn Lueyyin oğuÜan'nın yeminli dostu
33. Ukbe ibnu Amr el-Ensârî.
34. Âmir ibnu Rabîa el-Anezî.
35. Âsim ibnu Sabitin el-Ensârî.
36. Uveym ibnu Sâide el-Ensârî.
37. Itbân ibnu Mâlikin el-Ensârî.
38. Kudâme ibnu. Maz'ûn.
39. Katâde ibnu'n-Nu'mân el-Ensârî.
40. Muâz ibnu Amr ibni'l-Cemûh.
41. Muavviz ibnu Afra, ve kardeşi:
42. Muâz ibnu Afra.
43. Mâlik ibnu Rabîa Ebû Useydin el-Ensârî.
44. Murâre ibnu'r-Rabî' el-Ensârî.
45. Ma'n ibnu Adiyy el-Ensârî.
46. Mıstah ibnu Usâse ibn Abbâd ibni'l-Muttalib ibni Abdi Menâfın.
47. Mıkdâd ibnu Amr el-Kindî, Zuhre oğulları'mn yeminli dostu.
48. Hilâl ibnu Umeyye el-Ensârî -Allah onlardan razı olsun [82].

14- Nadîr Oğulları Hadîsi Ve Rasûlullah'ın (Âmir Oğulları'ndan Yanlışlıkla Öldürülen) İki Kişinin Diyetini Vermek İçin Nadîr Oğulları'ndan Yardım İstemek Üzere Onların Yanına Çıkışı. Onların Da Rasûlullah'a Sûikasd Yapmak İstemeleri Babı [83]

ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den olmak üzere:
Nadîr oğulları gazvesi, Bedir vak'asından sonra, altıncı ayın başında ve Uhud harbinden önce oldu, demiştir.
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "O, ehli kitâbdan küfredenleri ilk sürgünde yurdlanndan çıkarandır. Siz çıkacaklarım sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin (Allah'ın azabına) hakîkaten mâni* olacağım zannetmişlerdi. İşte onlara hesaba katmadıkları cihetten Allahftn azabı) geliverdi.
O, bunların yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem mü yminlerin elleriyle harâb ediyorlardı. İşte ey akıl ve basiret sahihleri, siz (bundan) İbret alin" (el-kaşr: 2).
Ve İbnu İshâk, bu Nadîr oğulları işini Maûne Kuyusu vak'asıyle Uhud harbinden sonraya koymuştur.

73-.....Bize İbn Cureyc, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den haber verdi ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a karş (önce) Nadîr oğulları, (sonra) Kurayza oğulları harb açtılar. Bunun üzerine Rasûlullah Nadîr oğullan'nı yerlerinden sürüp çıkardı. Kurayza oğullan'nı ise yerlerinde bıraktı. Ve onlara (birşey almamak suretiyle) lütfetti. Nihayet Kurayza da (ahdini

bozarak) harb etti. Rasûlul-. lah da onların erkeklerini öldürdü; kadınlarım, çocuklarını, mallarını da müslümânlar arasında bölüştürdü. Ancak onlardan bâzıları Pey-gamber'e katıldılar, Peygamber de bu katılanlara emân verdi. Onlar da müslümân oldular. Bu suretle Rasûlullah, Medîne Yahûdîleri'nin hepsini -ki bunlar Abdullah ibn Selâm'ın kabilesi olan Kaynukaa oğullarındır- ve Benû Harise Yahûdîleri'ni; (hulâsa) Medîne Yahûdî-leri'nin hepsini Medine'den sürgün etti [84].

74-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den haber verdi ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben îbn Abbâs'a Sûretu'1-Haşr diye söyledim, o: Sûretu'n-Nadîr de! dedi.
Bu hadîsi Ebû Bişr'den rivayet etmekte Ebû Avâne'ye Huseym ibn Beşîr el-Vâsıtî mutabakaat etmiştir [85].

75-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan olan kimse kendi hurmalığından bâzı hurma ağaçlarını Peygamber'e hediye olarak ayırır, verirdi. Bu Peygamber'e hurma ağacı ayırma işi, Kuray-za'yı ve Nadîr'i fethetmesine kadar sürdü. Bunların fethinden sonra Peygamber, Ensâr'm hurma ağaçlarını kendilerine geriye verir oldu [86].

76-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) –muhasara sırasında- Nadîr oğulları'nın hurma ağaçlarını (harb gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Bu harb mıntakası, Nadîr oğulları'nın hurmalığı olan Buveyre mevkiidir. Bunun üzerine şu âyet indi: "Herhangibir hurma ağacını kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. (Bu izin de) j'âşıkları rüsvây edeceği içindir" (el-Haşr: 5) [87]

77-..... Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den; o da îbn Umer(R)'den; Peygamber'in Nadîr oğullan hurmalığını yaktırdığını haber verdi,
İbn Umer dedi ki: Bu hurmalık hakkında Hassan ibn Sabit şunları söylüyordu:
Ve hâne alâ serâii Benî Lueyyin Harıkun bi'î-Buveyreti mustetîru
(= Buveyre hurmalığında yayılan yangın Lueyy oğulları'nın efendileri aleyhine kolay oldu.)
Yine İbn Umer dedi ki: Peygamber'in amcasının oğlu Ebû Suf-yân ibnu'l-Hâris, Hassân'a şöyle cevâb verdi:
Edâme'llâhu zelike min senîin Ve harraka fînevâhîha's-sa'iyru
Se-îa'lemu eyyunâ minhâ bi-nüzhın Ve ta'îemu eyye ardayna tediyru
(= Allah bu yakmayı bir yapıcıdan devam ettirsin, Ve Medîne etrafını da alevli bir ateş yaksın. Yakında bileceksin ki Buveyre'ye hangimiz uzakta olacak! Ve yine bileceksin ki Mekke ve Medîne arazîlerimizden hangisi bununla zarar görecek!) [88].

78-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Mâlik ibn Evs ibn el-Hadesân en-Nasrî haber verdi ki, kendisini Umer ibnu'l-Hattâb çağırmış. Umer'in yanında otururken, Umer'in kapıcısı Yerfâ geldi ve Umer'e:
— Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'm senin yanına girmelerine rağbet ve iznin var mı? Bunlar geldiler, senin yanına girmeye izin isterler, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Evet, onları içeriye girdir, dedi.
Biraz eylendi. -Humus'da şu ziyâde var: Akabinde içeri girdiler, selâm verip oturdular. Sonra Yerfâ biraz oturdu.- Sonra Yerfâ yine geldi ve:
— Abbâs ve Alî'nin içeriye girmesi hususunda iznin var mı? Bunlar da senin yanına girmeğe izin isterler, dedi.
Umer:
— Evet izin vardır, dedi.
Onlar içeri girip selâm verince, Abbâs şöyle hitâb etti:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle (Alî'yi işaret ederek) şunun arasında hükmet, dedi.
Abbâs ile Alî, Allah'ın fey' [89] olarak Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu Nadîr oğulları hurmalığından dolayı çekişiyorlardı. Alî ile Abbâs birbirlerine dil uzatmışlardı. O mecliste bulunanlar (Usmân ve arkadaşları):
— Ey Mü'minlerin Emîri, bunların arasında hükmet de bunların birini diğerinden huzur ve rahata kavuştur, dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Yavaş olunuz, acele etmeyiniz! Gök ve yer, izni ve iradesiyle ayakta duran Allah hakkı için size sorarım: Sizler Rasûlullah'm: "Biz peygamberler camiasının terîkesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır, vakıftır" buyurduğunu ve bu sözü ile kendisini kasdettiğini bilir misiniz? dedi.
Topluluk:
— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu, diye tasdik ettiler.
Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:
— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'm kendisini kas-dederek böyle buyurduğunu sizler de biliyor musunuz? dedi.
Alî ile Abbâs:
— Evet, diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Umer:
— Şimdi ben size bu malın hukukî vaziyetim anlatayım, diye şöyle îzâh etti:
— Münezzeh olan Allah bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs etti,
O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Zikri yüce Allah Kur'ân'-da: "Allah'ın onlardan Peygamberine verdiği fey'e gelince, siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah peygamberlerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hak-kıyle kaadirdir" (ei-Haşn 6) buyurmuştur. Binâenaleyh bu malda tasarruf, yalnız Rasûlullah'm hakkı idi. Sonra

vallahi bu mala sizden başka kimse iştirak etmedi. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddia eylemedi. Bu fey1 malının nemasını size verdi ve aranızda taksim etti. Nihayet fey'den o malın aslı mahfuz kaldı. Rasûlullah bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan artakalanı alırdı. Onu Allah'ın malı yerine (vakıf) kılardı. -Cihâd ve hayır yollarına harcardı.- Bu malı Rasûlullah sağlığında böyle kullandı. Sonra Peygamber vefat edince Ebû Bekr:
— Ben Rasûlullah'm velîsiyim! diye-el koydu ve Rasûlullah'm kullandığı gibi kullandı.
Sonra Ümer, Alî ile Abbâs'a dönerek:
— Ebû Bekr'in bu suretle muamele ettiğini sizler de hatırlarsınız! Nitekim söylüyorsunuz, dedi (ve devam edip): Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi; lûtufkârdı, akıl ve zekâ sahibi idi, hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'in vefatını diledi. Ben de: Rasûlullah'm ve Ebû Bekr'in velîsiyim! dedim. Ve emîrliğimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi idare ettim. Allah bilir ki, ben bu hareketimde doğruyum, lütufkâ-rım; akıl ve şuurumla hareket ettim, hakka uydum. Sonra her ikiniz müştereken bana geldiniz. İkinizin sözü bir ve işiniz cem'iyyetli idi. Ey Abbâs! Sen bana geldin (Humus'ta şu ziyâde vardır: Benden kardeşinin oğlundan isabet eden hisseni istiyordun. -Alî'yi kasdederek:-Bu da eşinin babasından nasibine düşen hissesini istiyordu.) Bunun üzerine ben sizlere Rasûlullah'm: "Biz peygamberler vâris olunmayız, bizim bıraktığımız mal sadakadır" buyurduğu cevâbını verdim.
Müteakiben bu malı size vermeyi ve sizin elinizle idare etmeyi hatırladım. Ve:
— İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuzda olmak üzere siz bu malı Rasûlullah'm, Ebû Bekr'in ve
velî kılındığım zamanımda benim idare ettiğimiz gibi idare ediniz; şayet kabul etmezseniz artık bana birşey söylemeyiniz, dedim. Bu teklifim üzerine siz de:
— Bu şartla bize ver! dediniz.
Ben de ikinize teslim ettim. (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve yer izniyle ve iradesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyamet kopuncaya kadar bunun dışında bir hükümle hükmetmem. Eğer siz onun idaresinden âciz olduysanız, onu bana geriye verin. Ben onu sizin hesabınıza kifayetle idare ederim, dedi.
ez-Zuhrî dedi ki: Ben Mâlik ibn Evs'in rivayet ettiği bu uzun Umer hadîsini, Urve'ye tahdîs ettim. Urve; Mâlik ibn Evs doğru söylemiştir, diye tasdîk etti. Sonra şöyle dedi: Ben Peygamber'in zevcesi Âi-şe'den işittim, o şöyle diyordu: Peygamber'in kadınları Usmân'ı Ebû Bekr'e gönderip, Allah'ın kendi Rasûlü'ne tahsîs ettiği hurmalıklardan sümün(= sekizde bir) hisselerini istiyorlardı. Ben de onları karşılayarak kendilerine:
— Allah'tan sakınmaz mısınız? Peygamber (S): "Biz vâris olunmayız- Bizim bıraktığımız her mal sadakadır (mülkiyeti Beytu'1-mâle âid vakıftır)" derdi. Bu sözle Rasûlullah kendisini kasdederek: "Ancak Muhammed'in ailesi bu mal{m gt\\x'm)dan istifâde edebilir" buyurdu, dedim. Ve Peygamber'in kadınlarının müracaatı, benim kendilerine vâki' olan bu haber vermem üzerine sona erdi.
Urve dedi ki: Bu sadaka olan hurmalık Alî'nin eline geçti. Ab-bâs'ı müdâhaleden men' edip ona galebe etti. Sonra sırasıyle Hasen ibn Alî, sonra Hüseyin ibn Alî, sonra Alî ibn Hüseyin ve Hasen ibn Hasen'in ellerine geçti. Alî ibn Hasen ile Hasen ibn Hasen ona nev-betle tasarruf ediyorlardı. Sonra Zeyd ibn Hasen'in eline, yânı idaresine geçti. Hakîkaten bu mal Rasûlullah'ın sadakası olarak idare olundu [90].

79-.....Âişe(R)'den (o, şöyle demiştir): Fâtıma aleyhi's-selâm ile Abbâs, Ebû Bekr'e gelip Fedek arazîsinden miraslarını ve Hay-ber'den payını istiyorlardı. Ebû Bekr şöyle dedi:
— Ben Peygamber'den işittim: "Bizler mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız herşey sadakadır. Ancak bu maldan Muhammed'in ailesi yerler" buyuruyordu. Allah'a yemîn ederim ki, elbette Rasûlullah'ın hısımları bana kendi hısımlarımla ilgilenmekten daha sevimlidir [91].

15- (Yahûdî Şâiri) Ka'b İbnu'l-Eşrefin Öldürülmesi Babı [92]

80- Ben Câbir ibn Abdillah(R)'-tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) sahâbîlerine:
— "Ka'b ibnu'l-Eşref(i öldürmek) için kim hazırdır? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne ezâ etmiştir" buyurdu.
Muhammed ibn Mesleme ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah, onu benim öldürmemi ister misin? dedi. Rasûlullah:
— "Evet (bunu isterim)" buyurdu. Muhammed ibn Mesleme:
— Öyle ise Ka'b'ı sevindirecek birşey söylememe izin ver! dedi. Rasûlullah:
— "Ne istersen söyle!" buyurdu [93].
Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardı da:
— Şu kişi (yânı Rasûlullah) bizden sadaka istedi. Ve bize güç vergi teklif edip, bizi yordu. Ben de ödünç birşey almak için sana geldim, dedi.
Ka'b da İbn Mesleme'nin dediği gibi söylendi de:
— Muhakkak o, sizin usancınızı daha artıracaktır, sözünü de ekledi.
Muhammed ibn Mesieme:
— Bizler bir kerre O'na uymuş bulunduk. O'nü hemen terket-mek istemiyoruz. Onun işi nereye varacak bakacağız; işi sona erinceye kadar bekleyeceğiz. Biz şimdi senden bize bir deve yükü yâhud iki deve yükü ödünç vermeni istemekteyiz, dedi.
Ve bize Amr ibnu Dînâr bu hadîsi birkaç kerreler tahdîs etti. Fakat "Veskan ev veskayn" sözlerini zikretmedi. Ben kendisine

bu hadîste 'Veskan ev veskayn" sözlerini söyledim. Bunun üzerine Amr: Zannederim ki bu hadîste "Veskan ev veskayn" sözleri vardır, dedi [94].
Muhammed ibn Mesleme'nin sözü üzerine Ka'b:
— Evet siz bana rehin verin, dedi. Muhammed ibn Mesleme ve arkadaşları:
— Neyi rehin istersin? diye sordular.
Ka'b:
— Kadınlarınızı bana rehin veriniz, dedi. Onlar:
— Sen Arab'ın en güzeli iken biz kadınlarımızı sana nasıl rehin edebiliriz? dediler.
Ka'b:
— Öyle ise oğullarınızı bana rehin verin, dedi. Onlar:
— Oğullarımızı sana nasıl rehnederiz? Sonra bunların biri hakkında "Bir yâhud iki deve yükü hurmaya rehin olundu" diye sövülür. Bu da bize ebedî bir ardır. Lâkin biz sana silâhlarımızı rehin bırakalım, dediler.
Sufyân: "Le'me" sözü ile silâhı kasdediyor, dedi.
Ka'b bunu kabul ederek kendisine gelmesi için Muhammed ibn Mesleme'ye zaman ta'yîn etti. Muhammed ibn Mesleme bir gece Ka'-b'a geldi (Kale dışından seslendi). Yanında Ka'b'ın süt kardeşi Ebû Naile vardı. Ka'b bunları kale içine da'vet etti ve misafirleri karşılamak için onların yanına indi. Ka'b'm karısı, kocasına:
— Bu saatte nereye çıkıyorsun? diye i'tirâz etti. Fakat Ka'b:
— Bu seslenen Muhammed ibn Mesleme ile kardeşim Ebû Naile'dir, diye karşıladı.
Sufyân şöyle dedi: Amr'dan başka râvîler şöyle dedi: Kadın:
— Ben bir ses işitiyorum ki, sanki ondan kan damlıyor (şerr seziliyor)! dedi.
Ka'b:
— O benim kardeşim Muhammed ibn Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. Hem şübhesiz kerîm olan insan geceleyin kılıç darbesine çağırılsa bile o çağrıya muhakkak icabet eder, dedi.
Râvî: Muhammed ibn Mesleme beraberinde içeriye iki kişi daha soktu, dedi. Sufyân'a: Amr ibn Dînâr onların isimlerini söyledi mi? diye soruldu. Bâzısının ismini söyledi, dedi. Amr: Beraberinde iki kişi getirdi, dedi. Amr'dan başka râvîler ise: Ebû Abs ibn Cebr, el-Hâris ibnu Evs, Abbâd ibnu Bişr, diye isimledi. Amr dedi ki: İbn Mesleme beraberinde iki kişi getirdi de, onlara:
— Ka'b gelince, ben onun saçını tutup koklarım. Siz benim Ka'b'ın başını sıkıca yakaladığımı gördüğünüz zaman hemen kılıçlarınızı çekip Ka'b'ı vurunuz! diye söyledi
Hadîsin râvîsi Amr ibn Dînâr bir kerre de İbn Mesleme'nin arkadaşlarına:
— Ka'b'm başını size de koklatırım, dediğini rivayet etmiştir.
Şimdi Ka'b ibnu'I-Eşref güzei giyimli ve silâhlarını kuşanmış olduğu hâlde etrafına hoş koku saçarak misafirlerin yanına indi. Bunun üzerine îbnu Mesleme:
— Ben (ömrümde) bu günkü gibi güzel koku duymadım, diye yaklaştı.
Ka'b:
— Arab'ın en güzel kokulu ve en asîl kadınları benim yanımda yaşıyor, dedi.
Amr dedi ki: Muhammed ibn Mesleme:
— Başını saçını koklamama izin verir misin? dedi. Ka'b:
— Evet (izin veririm), dedi.
İbnu Mesleme kendisi kokladı, sonra arkadaşlarına da koklattı. Sonra:
— Bana bir daha koklamaya izin verir misin? dedi. Ka'b:
— Evet, dedi.
Bu defa İbnu Mesleme, Ka'b ibnu'l-Eşref'in başını sımsıkı yakaladı ve arkadaşlarına:
— Haydi kılıç darbesine tutup onu vurunuz! dedi.
Bu suretle Îbnu'l-Eşref'i öldürdüler. Sonra Peygamber'e gelip haber verdiler [95].

16- Ebû Râfi' Abdullah İbnu Ebı'l-Hukayk'ın Öldürülmesi Babı

Ona Sellâm ibnu Ebi'l-Hukayk da denilir. Yahûdî olan Ebû Râfi\ Hayber'de ikaamet ederdi. Onun Hicaz arazîsinde (yânî Hayber'de) kendisine âid kuvvetli bir kale içinde oturduğu söylenir. ez-Zuhrî: Ebû Râfi'in öldürülmesi, Ka'b ibnu'l-Eşrefin öldürülmesinden sonra oldu, demiştir.

81-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) küçük bir topluluğu Ebû Râfi'e gönderdi. Abdullah ibnu Atık, geceleyin Ebû Râfi' uyumakta iken onun evine girip yanına sokuldu ve onu öldürdü.

82-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ensâr'dan birtakım kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'e (onu öldürmeleri için) gönderdi. Bunlar üzerine Abdullah ibnu Atîk'i bey yaptı [96]. Ebû Râfi', Rasûlullah'a ezâ eder ve O'nun aleyhinde(ki hareketlere malca) yardım ederdi [97]. Bu (zengin Yahûdî) Hicaz toprağında kendisine âid (kuvvetlendirilmiş) bir kalede otururdu. Abdullah ibnu Atîk ile-ar-kadaşları kaleye yaklaştıklarında güneş batmıştı. Oranın insanları (deve, sığır, koyun gibi) yaylım hayyanlanyle mer'adan dönmüşlerdi. Bu durum üzerine Abdullah ibnu Atîk arkadaşlarına:
— Siz yerinizde oturunuz da ben (Ebû Râfi'in kalesine) gideyim. Ve kale kapıcılarına nezaketli bulunayım. Bu suretle kaleye

girebileceğimi sanırım, dedi.
Kale kapısına doğru yürüdü. Nihayet kapıya yaklaştı. Sonra (kendisini saklamak üzere) maşlahına büründü. Sanki bir ihtiyâcım gide-riyordu. Artık insanlar tamâmiyle kaleye girmişti. Bu sırada kale kapıcısı:
— Ey Allah'ın kulu, kaleye girmek istersen hemen gir! Zîrâ ben kapıyı kapamak istiyorum, dedi.
Ben de hemen girdim. Ve (merkeb ahırına) gizlendim. İnsanların kaleye girmesi üzerine kapıcı kapıyı kilitledi ve anahtarları bir direğe astı.
İbnu Atîk dedi ki: Ben hemen anahtarlara doğru kalktım, onları alıp kapıyı açtım. Ebû Râfi'in yanında akşamdan sonra gece sohbeti yapılırdı ve bu sohbet kalenin üst katlarında yapılırdı. Bu gece sohbeti sona erip, dostları Ebû Râfi'in yanından dağılınca, ben hemen yanına çıktım. Ve her kapıyı açtıkça iç tarafından sürmeliyor-dum. Düşündüm ki, eğer Ebû Râfi'in adamları beni anlarlarsa onu öldürünceye kadar bu iyi fırsatı bana bırakmazlar. Bu suretle Ebû Râfi'in yattığı odaya kadar vardım. O, karanlık bir oda içinde, ailesinin arasında (yatmış) idi. Odanın neresinde olduğunu kestiremedim. Anlamak için:
— Yâ Ebâ Râfi'! diye seslendim.
— Kim o? diye cevâb verdi.
Ben hemen sesin tarafına yaklaştım ve kılıcımla ilk darbeyi vurdum. Fakat dehşet içinde idim, bir iş göremedim. Ebû Râfi' haykırdı. Ben hemen odadan dışarı çıktım ve kısa bir zaman eğlenip sonra odaya (tekrar) daldım da (sesimi değiştirerek) [98]:
— Bu feryâd nedir yâ Ebâ Râfi'? dedim.
— Anan cehenneme! Sen seslenmeden önce birisi beni oda içinde kılıçla vurdu, dedi.
Abdullah ibnu Atîk dedi ki: Ben ona bir darbe daha vurdum, iyice yaraladım. Fakat yine öldüremedim. Sonra kılıcın keskin ucunu onun karnına bastım. Nihayet Ebû Râfi' arkasına devrildi. Bu defa onu öldürdüğümü anladım ve hemen kapıları birer birer açmağa başladım. (Bu suretle savuşup) kale merdiveninin tâ son basamağına varmıştım. Burada yere ulaştığımı sanarak ayağımı yere attım. (Meğer daha sona gelmemiş olduğumdan) mehtâblı bir gecede merdivenden aşağıya düştüm. Baldırım kırıldı. Hemen bir sargı ile bu kırığı sardım, sonra kapının önüne oturdum. Ve kendi kendime:
— Onu öldürüp öldürmediğimi iyice öğreninceye kadar bu gece kaleden çıkmam, dedim.
Horoz Ötmeye başlayınca ölü i'lâncısı kale sûrunun üstünde dikeldi ve:
— Hicaz ahâlîsinin taciri Ebû Râfi'nin Ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.
Bunun üzerine ben artık arkadaşlarımın yanma gittim. Onlara:
— Artık kurtuluş, Allah Ebü Râfi'i öldürdü, dedim. Nihayet Peygamber'in huzuruna vardım, işi O'na anlattım. (Ayağımın kırıldığını duyunca) bana:
— "Ayağını uzat" buyurdu.
Ben de ayağımı uzattım. Rasûlullah ayağımı eliyle sıvazladı. Sanki ayağımdan hiç ağrı duymamışa döndüm.

83-.....Ebû Ishâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Azib(R) den işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S), Abdullah ibnu Atîk'i ve Abdullah ibnu Utbe'yi, beraberindeki birtakım insanlar içinde Yahûdî Ebû Râfi'e (yânî onu öldürmeye) gönderdi. Bu topluluk gittiler, nihayet kaleye yaklaştıklarında, başkanları Abdullah ibnu Atîk, arkadaşlarına:
— Sizler yerinizde durunuz da ben kaleye gidip duruma bakayım, dedi.
Abdullah ibn Atîk şöyle dedi: Ben gittim ve kaleye girmek için nâzik hareket ettim. Kale halkı kendilerine âid bir eşek kaybetmişler.
Abdullah ibn Atîk dedi ki: Kaledekiler alaca karanlıkta dışarı çıktılar da o eşeği arıyorlardı.
Abdullah dedi ki: Ben tanınmaktan endîşe ettim.
Yine Abdullah dedi ki: Ben (kendimi saklamak üzere) maşlahımla başımı ve ayaklarımı örttüm. Sanki ben bir hacetimi yerine getiriyor-dum. Sonra kapının sahibi:
— Ben kapıyı kapamadan Önce içeri girmek isteyen girsin! diye nida etti.
Ben de hemen içeriye girdim ve kale kapısının yanındaki eşek ahırının içinde saklandım. Adamları Ebû Râfi'in yanında akşam yemeği yediler ve yanında oturup konuştular. Nihayet geceden bir müddet geçti. Sonra adamları kale içindeki kendi evlerine döndüler. Sesler kesilip de hiçbir hareket işitmez olunca, ben (gizlendiğim yerden) dışarı çıktım.
Abdullah dedi ki: Ben kapının sahibinin kalenin anahtarını bir oyuk içine koyduğu yeri görmüştüm. Anahtarı oradan aldım ve kalenin kapısını açtım.
Abdullah dedi ki: Kendi kendime; Kale halkı beni bilirlerse, diye düşündüm de yavaşça yürüdüm. Sonra kale içindeki evlerinin kapılarına varıp onları, içlerindekilerin üzerlerine dıştan kilitledim. Sonra bir merdiven içinde üst kata, Ebû Râfi'in yanma çıktım. Bir de gördüm ki, ev karanlıktır, evin kandili sönmüştür. Adamın nerede olduğunu bilemedim. Bu durumda;
Yâ Ebâ-RâfH dedim.
— Kimdir o? dedi.
Abdullah dedi ki: Ben hemen ses tarafına gittim ve ona vuruyordum. O bağırdı. Fakat vurmam bir iş görmedi.
Abdullah dedi ki: Sonra sanki ona yardım ediyorum gibi geldim de sesimi değiştirerek:
— Neyin var .yâ Ebâ Râfi'? dedim. Ebû Râfi':
— Dikkat et, sana hayret ediyorum, anana veyl olsun! Yanıma bir adam girip beni kılıçla vurdu, dedi.
Abdullah dedi ki: Ben yine ona gidip diğer bir kerre daha vurdum, fakat vuruşum yine bir iş görmedi. Ebû Râfi' bağırdı ve ev halkı ayağa kalktı.
Abdullah dedi ki: Sonra ben sesimi değiştirerek yardım isteyici şeklinde geldim. Onu sırtı üzerine yatmış gördüm. Hemen kılıcı karnının içine soktum, sonra üzerinde tersine çevirdim, nihayet kemiğin sesini işittim. Sonra dehşetle dışarı çıktım, nihayet merdivene geldim.

Aşağıya inmek istiyordum ki, merdivenden düştüm, ayağım eklem yerinden çıktı. Hemen ayağımı bir sargı ile sardım. Sonra ben bir ayak üzerinde sekerek arkadaşlarıma geldim ve onlara:
— Sizler gidiniz ve Rasûlullah'a sevinçli haberi bildiriniz. Ben (onun ölümünü haber veren) ölüm i'lâncısını işitinceye kadar buradan ayrılmayacağım, dedim.
Sabahın cihetinde aydınlık olunca ölü i'lâncısı yukarıya çıktı da:
— Ebû Râfi'in ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.
Abdullah ibn Atîk dedi ki: Müteakiben ben, bende ayak cihetinden hiçbir iztırab olmaksızın kalkıp yürüdüm. Arkadaşlarımın Pey-gamber'e gelmelerinden önce onlara yetiştim, ve Peygamber'e o sevinçli haberi (yânî Ebû Râfi'in öldürüldüğü haberini) verdim " [99].

17- Uhud Gazvesi Babı [100]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Hani sen, müzminleri muharebeye elverişli yerlerde ta'biye etmek üzere erkenden ailenden (Medine'den) ayrılmıştın, Allah hakkiyle işitendi, kemâliyle bilendi" <Âlu İmrân: 121) [101].
Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: "(Ey mü'minler) gevşemeyin, mahzun olmayın. Siz eğer (gerçekten) mü 'min iseniz (düşmanlarınızdan) çok üstünsünüzdür. Eğer size (Uhud'da) bir yara değmiş bulunuyorsa (Bedir'de) o kavme de o kadar yara değmiştir. O günler (öyle günlerdir ki) biz onları insanlar arasında (nevbetleşe nevbetleşe) döndürür dururuz. (Bu da) Allah'ın (ezeldeki) ilmini imân edenlere açıklaması, içinizden şehîdler edinmesi, mü 'minleri tertemiz yapıp kâfirleri helak etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez. Yoksa siz, Allah içinizden savaşanları belli etmeden, sebat edenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? And olsun ki, siz ölümle karşılaşmadan önce onu arzûlamıştınız. İşte onu gerçekten gördünüz de. Şimdi siz ona bakıp
duruyorsunuz" (Âlu İmrân: 139-143) [102].
Ve Allah'ın şu kavli:
"Andolsun ki, Allah'ın size olan va'di -O'nun izni ile onları öldüregeldiğiniz, hattâ sevmekte olduğunuz zaferi de size gösterdiği zamana kadar- yerine gelmişti. (Sonra) siz yılgınlık gösterdiniz, isyan ettiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz. İçinizden kimi dünyâyı istiyor, yine içinizden kimi âhir eti diliyordu. Sonra Allah size ibtilâ vermek için sizi onlardan geri çevirdi. (Bununla beraber) sizi muhakkak bağışladı da. Zâten Allah müzminlere bol lütuf ve inayet Sahibidir'^ (Âlu İmrân: 152).
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. BiVakis onlar Rabbleri katında diridirler. (Allah'ın) lûtfu inayetinden, kendilerine verdiği (şehîdlik mertebesi) ile hepsi de şâd olarak (cennet ni'metleriyle) rızıklanırlar.
Arkalarından henüz onlara katılamayanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir diye müjde vermek isterler" (Âlu İmrân: 169-170) [103].

84-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud gününde: "İşte şu atının başını tutmuş (harekete hazır) bulunan Cibril'dir, üstünde de harb cihazı vardır" buyurdu [104].

85-.....Ukbetu'bnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Uhud şehîdleri üzerine sekiz yıl sonra cenaze namazı kıldı. (Rasûlullah ölümünden biraz önce) dirilere ve ölülere veda edici gibiydi. Sonra (Medine'ye gelip) minbere çıktı da şöyle buyurdu:
— "Ben sizin kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Ben sizin Hakk yolundaki hizmetlerinize şehâdet edeceğim. Kıyamet gününde buluşma yeriniz havuzdur. Şübhesiz ben şimdi şu makaamımda havuza bakmaktayım. Emin olunuz ben, sizin müşrik olacağınızdan korkar değilim. Lâkin ben sizin üzerinize dünyâya rağbet etmenizden, dünyâ hakkında nefsâniyet yarışına girişip birbirinizle didişmenizden endîşe ederim".
Ukbe ibn Âmir: İşte Rasûlullah'ı bu görüşüm, minber üzerinde O'nu son görüşüm oldu, demiştir [105].

86-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Biz o gün, yânî Uhud günü müşriklerle karşılaştık. Peygamber (S) okçulardan ibaret olan bir askerî birliği yerlerine oturttu, başlarına da Abdullah ib-nu Cubeyr'i kumandan ta'ynı etti ve onlara:
— "Bizim düşmanlara gâlib geldiğimizi görseniz de yerlerinizden ayrılmayın, düşmanların bize gâlib geldiklerini görseniz de yine yerlerinizden ayrılmayın, bize yardım da etmeyin (yânî hiçbir surette mevziini terketmeyin)*1 emrini verdi.
Biz düşmanlarla karşılaşıp harbe girişince, müşrikler bozularak kaçtılar, hattâ ben kadınları bacaklarından örtülerini kaldırmışlar ve ayaklarındaki halkaları meydana çıkmış olarak dağda sür'atle yürüyüp kaçarlarken gördüm. Bu sırada müslümânlar:
— Ganîmet alın! Ganimet alın! demeye başladılar. Bu durumda Abdullah ibnu Cubeyr:
— Peygamber (S) benden yerlerinizden ayrılmama ahdi aldı, dedi.
Maiyyetindeki okçular dayatınca yüzleri döndürüldü (yânî şaşırıp nereye gideceklerini bilemediler). Akabinde müslümânlardan yetmiş kişi şehîd edildi. Ebû Sufyân Sahr ibnu Harb yükseğe çıktı da:
— Topluluk içinde Muhammed var mı? diye seslendi. Peygamber (S):
— "Ebû Sufyân'a cevâb vermeyiniz" buyurdu. Ebû Sufyân bu sefer:
— Topluluk içinde Ebû Kuhâfe'nin oğlu (Ebû Bekr) var mıdır? dedi.

Peygamber yine:
— "Ebû Sufyân'a cevâb vermeyin" buyurdu. Ebû Sufyân tekrar:
— Topluluk içinde Hattâb oğlu var mıdır? diye sordu.
Bu sorularına cevâb alamayınca Ebû Sufyân, arkadaşlarına döndü de:
— Şübhesiz bunlar öldürülmüşlerdir, şayet diri olsalardı cevâb verirlerdi, dedi.
Bu sırada Umer nefsine mâlik olamadı da:
— Yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! Allah seni üzecek -yâhud horlayacak- şeyleri, senin aleyhine bakî kılmıştır, dedi.
Ebû Sufyân:
— Yâ Hubel! Yüksel, işin yükselsin! dedi. Peygamber (S):
— "Ebû Sufyân'a cevâb verin" buyurdu.
— Ne söyleyelim? dediler. Peygamber:
— "Allah en yüksek ve en uludur deyin" buyurdu. Ebû Sufyân:
— Bizim için el-Uzzâ var, sizin Uzzâ'mz yoktur, dedi. Peygamber:
— "Ona cevâb veriniz" buyurdu. Sahâbîler:
— Ona ne söyleyelim? dediler. Peygamber:
— "Allah bizim Mevlâ'mızdır, sizin mevlâmzyoktur deyin" buyurdu.
Ebû Sufyân:
— Bu, Bedir gününe mukaabil bir gündür. Harb nevbet nevbet-tir (yânî bir nevbet sizin lehinize, bir nevbet bizim lehimizedir). Sizden öldürülenlerde kulak ve burun kesilmesi bulacaksınız; bunu ben emretmedim. Bunu emretmemiş olsam da bu müsle işi beni kötüleştirmez, dedi [106].
Bana Abdullah ibnu Muhammed haber verdi. Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R):
Birtakım insanlar Uhud gününün sabahında şarâb içtiler, sonra (o şarâb karınlarında iken) şehîd olarak öldürüldüler, demiştir [107].

87-.....Bize Şu'be, Sa'd ibnu İbrahim'den; o da babası İbrahim'den haber verdi ki, babası Abdurrahmân ibn Avf oruçlu bulunduğu bir gün, önüne iftar sofrası getirilmiş. Abdurrahmân ibn Avf (bu zengin sofraya bakıp) şöyle demiştir:
— Mus'ab ibnu Umeyr, (Uhud günü) şehîd edildi. Hâlbuki Mus'-ab, benden çok hayırlı idi. Bu şehîd, kefen yerine bir kaftana sarılmıştı ki, bununla başı örtülse ayaklan açılıyordu; ayakları örtülse başı açılıyordu.
Râvî îbrâhîm dedi ki: Öyle sanıyorum ki, babam Abdurrahmân ibn Avf, sözüne şöyle devam etti:
— Yine Uhud'da Hamza da şehîd edildi. O da benden hayırlı idi. (O da böyle kefenlendi. Onlar böyle zühdî bir hayât içinde âhire-te gittiler.) Sonra dünyâdan bize serilen ni'metler önümüze serildi -yâhud da babam: Dünyâdan bize verilen ni'metler verildi-. Biz âhi-ret için kazandığımız hasenelerimizin acele edilip de dünyâda bize verilmiş olmasından endîşe etmişizdir, dedi. (O şehîdlerin yüksek derecelerine ulaşmanın geciktiğine üzüldü.)
Sonra ağlamaya başladı, hattâ iftar yemeğini terkeyledi [108].

88-.....Câbir ibnu Abdillah (R) şöyle demiştir: Bir er kişi Uhud günü Peygamber(S)'e:
— Ben öldürülürsem, benim nerede olacağımı bana haber ver! dedi.
Peygamber:
— "Cennette (olursun)" buyurdu.
Bunun üzerine o kişi, elindeki yemekte olduğu hurmaları hemen yere attı ve sonra harbe girişti de şehîd oluncaya kadar vuruştu [109].

89-.....Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Bizler (dünyâyı değil) Allah rızâsını arayarak, Rasûlullah'ın beraberinde hicret ettik. Artık ecrimiz (Allah'ın va'di gereği) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden buradaki ecrinden hiçbirşey yemeden âhirete geçenler, yâhud gidenler vardır. Bunlardan biri Mus'ab ibnu Umeyr'dir. O, Uhud günü şehîd edildi. Geriye bir kaftandan başka birşey bırakmadı. Biz onun başını bu kaftânıyle örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor, bu kaftanla ayaklarını örttüğümüzde başı meydana çıkıyordu. Bu yokluk karşısında Peygamber (S) bize:
— "Bu kaftan ile şehidin başını örtün, ayakları üzerine de ızhır denilen ot koyun "; yâhud: "Ayakları üzerine ızhır atın" buyurdu.
Bizlerden, kendilerine hicret meyvesi ulaşan ve bu meyveyi dev-şirenler de vardır [110].
Ve bize Hassan ibnu Hassan haber verdi: Bize Muhammed ibnu Talha tahdîs etti: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Enes ibn Mâlik'in amcası Enes ibnu'n-Nadr, Bedir harbinde hernasılsa bulunamamıştı. Bundan dolayı kendisi:
— Ben, Peygamber'in ilk harbinde bulunamadım. Vallahi eğer Allah beni Peygamber'in beraberinde müşriklerle yapılacak harb meydanında hazır bulundurursa, yapacağım yiğitlik çalışmalarımı, kahramanlık faaliyetlerimi Allah elbette herkese gösterecektir, derdi.
Enes ibnu'n-Nadr Uhud harbine katıldı, orada insanlar bozulunca:
— Yâ Allah, şunların, yânı müslümânların yaptıkları bozgunculuktan Sana karşı özür beyân edip kabulünü isterim. Şu müşriklerin yaptıkları cinayetlerden de Sana sığınırım, dedi ve kılıcı ile müşriklere doğru ilerledi.
Bu sırada Sa'd ibn Muâz'a rastgelip, ona:

— Ey Sa'd, nereye çekiliyorsun? Muhakkak ki, ben cennetin kokusunu Uhud Dağı'nın önünde buluyorum, deyip çarpışmaya geçti ve harb meydanında yiğitlik hârikaları gösterdi; sonunda şehîd edildi.
İbnu'n-Nadr'in cesedi tanınmadı. Nihayet onu kızkardeşi (er-Rubeyy' bintu'n-Nadr) vücudundaki bir ben'den yâhud parmak uçlarından tanıyabildi. Enes ibnu'n-Nadr'm vücûdunda büyük küçük seksenden fazla mızrak, kılıç ve ok yarası sayılmıştı [111].

90-.....Bize İbnu Şihâb tahdîs etti. Bana Hârice ibnu Zeyd ibn Sabit haber verdi ki, kendisi babası Zeyd ibn Sâbit'ten şöyle derken işitmiştir: Ben Kur'ân'ın sahîfelerini Mushaf'a yazdığımız sıra el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Ben o âyeti Rasûlullah okurken işitip durduğum hâlde yazılı olarak bulamamıştım. Biz o âyeti araştırdık ve nihayet onu, -Rasûlullah'in şâhidliğini iki şâhid yerine tuttuğu- Huzeyme ibn Sabit el-Ensârî'nın yanında bulduk: "Mü 'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir suretle ahidlerini değiştirmediler" (ei-Ahzâb: 23).
En sonu biz bu âyeti de (hey'etin karanyle tevatürü sabit olduğu için) Mushaf'taki sûresine koyduk [112].

91-.....Zeyd ibn Sabit (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud gazvesine çıktığı zaman (Medîne ile Uhud arasındaki Şevt bustânın-da) beraberinde yola çıkmış olanlardan birtakım insanlar geri döndüler. Peygamber'in sahâbîleri iki fırka oldular. Bir fırka: Biz bu geri dönen münafıklarla harb ederiz, diyor; diğer fırka da: Biz (onlar müs-lümân oldukları için) onlarla harb etmeyiz, diyordu. Bu görüş ayrılığı üzerine şu âyet indi: "Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında -Allah onları kazandıkları (bunca günâhlar) yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz? Allah 'in saptırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa, artık onun için hiçbir yol bulamazsın" (en-Nisâ: 88).
Peygamber (S): "Medîne Taybe'dir; ateş gümüşün pisliklerini giderdiği gibi Medîne de günâhları dışarıya atar" buyurdu [113].

18- Bâb:

"O zaman içinizden iki zümre za'f göster (mek istejmişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah 'ft.
Müzminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır' (Âlu İmrân: 122).

92-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Şu "O zaman içinizden iki zümre za'f göstermişti..." (Âlu İmrân: 122) âyeti, biz En-sâr1 topluluğu hakkında, yânî Hazrec'den Benû Selime ve Evs'ten Benû Harise toplulukları hakkında inmiştir. Ben, Yüce Allah "Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı" buyurup dururken, bu âyetin bu sebeb-le inmemiş olmasını arzu etmem [114].

93-.....Câbir (ibn Abdillah-R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Yâ Câbir, nikâh ettin mi (yânî evlendin mi).?>> diye sordu. Ben:
— Evet evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Ne ile evlendin; kızla mı yoksa dul ile mi?" diye sordu. Ben:
— Kız ile değil, fakat bir dul ile evlendim, dedim Rasûlullah:
— "Seninle oynaşacak bakire bir kızla evlenseydin yâ!" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Babam Uhud'da şehîd edildi. O geriye dokuz kız çocuğu bıraktı. Onlar benim dokuz tane kızkardeşierimdir. Ben onlara kendileri gibi bilgisiz, tecrübesiz bir kız getirmemi istemedim de onların saçlarını tarayacak ve onların işlerini görecek bir kadınla evlendim, dedim.
Rasûlullah:
— "Böyle bir kadın almakla isabet ettin, doğru yaptın" buyurdu [115].

94-.....eş-Şa'bî şöyle demiştir: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Amr ibn Haram Uhud harbinde şehîd edilmiş ve arkasında büyükçe bir borç ile (evlenmemiş) altı tane kız çocuğu bırakmış. Nihayet hurma mahsûlünü kesme zamanı gelmiş.
Câbir dedi ki: Ben Rasûlullah'a geldim de:
— (Yâ Rasûlallah) bilmektesin ki, babam Uhud günü şehîd edilmiş ve ardında çokça bir borç yükü bırakmıştır. Ben alacaklı olan kimselerin Seni görmelerini arzu ediyorum! dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen hurmalığına git ve her çeşit hurmayı bir tarafa yığ!" buyurdu.
Ben gidip hurmaları buyurduğu gibi ayrı ayrı yığdım. Sonra kendisini çağırdım. Alacaklılar Peygamber'i görünce istedikleri alacağın bu saatte ödenmesini ısrar eder gibi davrandılar. Peygamber onların yapmakta oldukları ısrarı görünce, en büyük yığının etrafında üç defa dolaşıp yaklaştı da sonra onun üzerine oturdu. Sonra:
— "Alacaklı arkadaşlarını kendine çağır!" buyurdu.
Artık ölçücü kişi alacaklılar için ölçmeye devam etti. Nihayet Allah babam adına, onun emânetini tamamen ödedi. Ben ise kizkar-deşlerime bir tek hurma götürmeyerek, sırf babamın emânetim Allah'ın ödemesinden razı oluyordum. Allah yığınların hepsini selâmete çıkardı, hattâ ben Peygamber'in üzerinde durduğu yığma bakıyordum; ondan bir tek hurma eksilmemiş gibiydi [116].

95-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Uhud günü Rasûlullah'ı, yanında iki kişi olduğu hâlde gördüm. Bu iki kişi Rasûlullah'ı savunmak için harb ediyorlardı, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Bunlar-Âdem oğullarının en şiddetli çarpışması gibi savaşıyorlardı. Ben bu iki kişiyi ne Uhud'dan önce, ne de sonra gördüm [117].

96-.....Bize Hâşim ibnu Hâşim es-Sa'dî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle diyordu: Ben Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) Uhud günü ok kabındaki oklarını çıkarıp bana verdi de: "At (yâ Sa'd)/ Babam anam sana feda olsun!" dedi [118].

97-.....Yahya ibnu Saîd el-Kattân şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas-(R)'tan işittim: Peygamber (S) Uhud günü benim için babasını ve anasını feda etmekte birleştirdi, diyordu.

98-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Sa'd ibnu Ebî Vakkaas (R): Yemîn olsun Uhud günü Rasûlullah (S) ana ve babasmı, bunların her ikisini de benim için feda etmek üzere bir yere getirdi, dedi. Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kendisi harb ederken Rasûlullah'm kendisine hitaben: "Babam ve anam sana feda olsun" dediğini kasdediyor.

99-.....Abdullah ibnu Şeddâd şöyle demiştir: Ben Alî ibn Ebî Tâlib'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'in Sa'd'dan başka hiçbir kimseye feda etmek üzere, babasını ve anasını birleştirdiğini işitmedim.

100-.....Abdullah ibn Şeddâd'dan: Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Ben, Peygamber (S)'in, hiçbir kimseye feda etmek üzere babasını ve anasını birleştirdiğini işitmedim, yalnız Sa'd ibn Mâlik (yânî Ebû Vakkaas) müstesna. Çünkü ben, muhakkak olarak Pey-gamber'in Uhud günü: "Yâ Sa'd, babam anam sana feda olsun, at!" buyurduğunu işittim.

101-.....Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî: Kendilerinde mu-
kaatele yapılan bu harb günlerinin bâzı saatlerinde Peygamber(S)'in yanında Talha ile Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan başka kimse kalmamıştır, demiştir.
Bu bilgi, Talha ile Sa'd'ın hadîslerinden alınmıştır.

102-.....Muhammed ibnu Yûsuf şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibnu Yezîd'den işittim, şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Avf a Tal-ha ibnu Ubeydillah, el-Mıkdâd ibnu'l-Esved ve Sa'd ibn Ebî Vak-kaas'la sohbet edip beraber bulundum. Bunların hiçbirinin Peygam-ber'den hadîs tahdîs ettiğini işitmedim. Yalnız Talha'dan Uhud gününü tahdîs ederken işittim.

103-.....Kays ibn Ebî Hazım: Ben Uhud günü Talha'nın çolak olan elini gördüm. Talha, bu kesik eliyle Uhud günü Peygam-ber'i koruyordu, demiştir [119].

104-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Uhud günü olup da insanlar Peygamber'in yanından dağıldıkları zaman Ebû Talha, Peygamber'in önünde kendi kalkanını Peygamber'e siper yaparak, oradan hiç ayrılmadı. Ebû Talha ok yayım çok sert çeken bir atıcı idi. Uhud günü o, elinde iki yâhud üç yay kırdı. Yanından ok dolu kubur ile geçen kimse olurdu da Peygamber ona: "Ok kabını Ebû Talha'ya boşalt!" derdi.
Enes dedi ki: Peygamber yükselir, askere bakarsa hemen Ebû Talha:
— Babam anam Sana feda olsun, yükselme! Düşman oklarından bir okun Sana isabet etmesinden korkarım. İşte göğsüm Senin göğsüne siperdir! derdi.
Yine Enes dedi ki: Yemîn olsun ki, ben o tehlikeli Uhud gününde Ebû Bekr'in kızı Âişe'yi ve anam Ümmü Suleym'i gördüm. Bunların her ikisi de eteklerini çemreyip sıvamışlar, ben onların bacakla-rındaki halhallan görüyordum. Onlar su kırbalarını taşıyorlar ve onları yaralı askerlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yemîn olsun o gün Ebû Talha'nın elinden iki yâhud üç defa kılıcı düşmüştü [120].

105-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü olduğu zaman müşrikler bozulunca Allah'ın la'neti üzerine olası İblîs, müslümân-lara:
— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızda bulunanlarınızdan sakının! diye bağırdı.
Bu bağırma üzerine müslümân ordusunun öncüleri, arkalarında bulunanları müşriklerden sanarak geriye döndüler. Akabinde öncüler ve arkalarından gelenler birbirlerini öldürmeye giriştiler. Bu sırada Huzeyfe ibnu'l-Yemân bir de baktı ki, babası Yemân'ı müslümanlar müşriklerden sanarak öldürmekteler. Bu anda Huzeyfe:
— Ey Allah'ın kullan! Bu babamdır, bu babamdır; onu öldürmeyin! dedi.
Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Allah'a yemîn ederim ki, müslü-mânlar ondan ayrılmadılar ve nihayet onu öldürdüler, Huzeyfe, müs-lümânların bir yanlışlıkla babasını öldürmelerine karşı yalnız:
Sizi Allah mağfiret etsin. O, acıyanların en acıyıcısıdır" (Yûsuf: 92) demekle yetindi.
Urve dedi ki: Vallahi Huzeyfe Azîz ve Ceîîl olan Allah'a kavuşuncaya kadar, babasını öldüren için yaptığı duâ ve istiğfardan olan hayrın bakiyyesi, yânî üzüntüsü Huzeyfe'de devam edip durmuştur [121].
"Basurtu"; "Basiretten bir iş hakkında bildim"; "Absartu" ise "Gözün görmesinden gördüm" demektir. "Basartu" ve "Absartu" bir ma'nâyadır da denilir [122].

19- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hakikat iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?) Onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kaydırmak istedi. Andolsun Allah (yine) onları affetti. Çünkü Allah, şübhesiz çok mağfiret edicidir, çok şefkatlidir" (âiu imrân: 155) [123].
— Bilirsin ki, Usmân, Bedir'den kaybolup, Bedir harbinde hazır bulunmamıştır, dedi.
İbnu Umer:
— Evet bilirim, dedi. Yine o zât:
— Bilirsin ki Usmân, Bey'atu'r-Rıdvân'dan da geriye kalmış ve o bey'atte hazır bulunmamıştı, dedi.
İbn Umer:
— Evet bilirim, dedi.
Râvî dedi ki: Bu cevâblar üzerine o zât kendi fikrine uygun ce-vâblar aldığını sanıp, bunları beğenerek:
— Allâhu Ekber! diye tekbîr getirdi.
îbn Umer (onun yanlış düşüncelerini değiştirmek üzere) şöyle demiştir:
— Buraya gel de sorduğun şeylerin hakîkatini sana haber vereyim ve açıklayayım: Usmân'ın Uhud günü kaçması keyfiyetine gelince; ben şehâdet ederim ki, Allah (bütün müslümânlarla birlikte) ondan bu kusuru affetmiştir [124]. Bedir'den kaybolmasına gelince; Ra-sûlullah'ın kızı Rukayye, Usmân'ın nikâhı altında idi ve hasta bulunuyordu[125]. Peygamber, Usmân'a hitaben: "Senin için Bedir'de bulunan bir gâzî sevabı ve bir gâzî ganimet payı vardır " buyurup ona izin vermişti. Rıdvan Bey'ati'ndan uzak kalması da (Mekke'ye vazîfe ile gönderilmiş olmasındandır). Şu muhakkak ki eğer Mekke vadisinde Usmân ibn Affân'dan daha azîz (yânî şerefli ve nüfuz sahibi) bir kimse bulunsaydı, elbette Rasûlullah, Usmân'ın yerine onu gönderirdi. Rasûlullah, Usmân'ı Mekke'ye gönderdi ve Usmân Mekke'ye gittikten sonra Rıdvan Bey'atı yapıldı. Usmân'ın bu şerefli bey'-attan mahrum olmaması için Peygamber sağ elini işaret ederek: "İşte bu, Usmân'ın elidir" buyurup, onunla sol eli üzerine vurdu da: "İşte bu, Usmân'ın bey'atıdır!" buyurdu.
Abdullah ibn Umer o zâta (bu bilgileri verdikten sonra):
— Artık sana verdiğim bu cevâblarla beraber şimdi gidebilirsin, dedi.

20- Bâb:

"O vakit siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz* O Rasûl ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezalandırdı, (Allah'ın sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (ÂIu İmrân: 153).
Âyetteki "Tus'idune", "Es'ade"den olup "Gidiyordunuz" demektir. Sulâsî olan "Sa'ide" ise "Evin üstüne çıktı, yânî yükseldi" demektir.

107-.....Ebû İshâk dedi ki: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'ın (başlıktaki âyette bildirilen) bu çağrısı Uhud günü piyadelerin arka tarafına yerleştirdiği ve Abdullah ibn Cu-beyr'in kumandasına verdiği okçulara âid idi. Onların bâzısı bozulmuşlar olarak kaçtıkları zaman, Rasûlullah (S), onların arkalarından ("Ey Allah'ın kulları, bana geliniz! Ey Allah'ın kulları, bana geliniz Her kim dönüp gelirse ona cennet vardır!" diye) onları çağırıyordu [126].

21- Bâb:

"Sonra o kederin ardından Allah üzerinize Öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden bir zümreyi örtüp buruyordu. Bir zümre de canları sevdasına düşmüştü [127]. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zann besliyorlar ve: 'Bu işten bize ne?' diyorlardı. 'Bütün iş Allah'ndır!'de. Onlar sana açıklayamayacaklarını içlerinde saklıyorlar ve: 'Bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı burada Öldürülmezdik' diyorlardı. Onlara şöyle de: 'Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah, sineler deki özü hakkıyle bilendir" (Âiu îmrân: 154)
Ve bana Halîfe ibnu Hayyât söyledi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tah-dîs etti: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Talha (R) şöyle demiştir: Ben, Uhud günü kendisini uyku bürüyen kimseler içinde idim. Birkaç defa elimden kılıcım düşünceye kadar uykuya dalmıştım. Kılıcım düşerdi, ben de onu alırdım, Tekrar düşerdi, ben yine alırdım [128].

22- Bâb:

"İşten hiçbir şey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" (âiu imrân: 128).
Humeyd et-Tavîl ile Sabit el-Bunânî söylediler kil[129], Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Uhud günü Peygamber(S)*in başı yarıldı da "Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasıl kurtulur?" dedi. Bunun üzerine "İşten hiçbirşey sana âid değildir... " (âiu î 128) âyeti indi.

108-.....Salim, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, o, Rasûlullah (S) -yaralanıp dişi kırılınca- sabah namazının son rek'-atinde rukû'dan başını kaldırınca "Semiallâhu limen hamidehu. Rabbena leke'l-hamdu (= Allah kendisini öven kişinin övgüsünü işitti. Ey Rabb'imiz, övülme yalnız Senin hakkındır)" dedikten sonra: "Yâ Allah! Futana, Fulâna ve Fulâna la'net eyle" derken işitmiştir. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: 'i'İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" (Âiu imrân: 128) âyetini indirmiş-tir.
Ve Hanzala ibn Ebî Sufyân'dan: O da şöyle demiştir: Ben Salim ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S), Safvân ibn Umeyye, Sehl ibnu Amr, el-Hâris ibn Hişâm aleyhine beddua ederdi . Bu beddua üzerine: "İşten hiçbirşey sana âid değildir... " âyeti sonuna kadar indi [130].

109-.....Ve Sa'lebetu'bnu Ebî Mâlik şöyle demiştir: Umer ibnu'I-Hattâb (R) bir kerresinde Medîne kadınlarından birtakım kadınlar arasında yünden yâhud ipekten yapılmış kadın elbiseleri dağıttı da, o elbiselerden iyi bir elbise artakaldı. Yanında bulunan kimselerin bâzısı Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri, şunu da senin yanında bulunan Ra-sûlullah'ın kızma ver, dediler.
Ve onunla, Umer'in zevcesi olan Alî'nin kızı Ümmü Kulsüm'ü kasdediyorlardı. Umer de:
— Bu elbiseye Ümmü Selît daha lâyıktır. Ümmü Selît, Rasûlul-lah'a bey'at eden Ensâr kadınlarındandır, dedi de bu daha lâyık oluşun sebebini şöyle belirtti:
— Çünkü Ümmü Selît, Uhud günü bizim için su kırbalarım dikerdi (onları yüklenir taşırdı) [131].

24- Hamza İbn Abdilmuttalib(R)'İn Öldürülmesi Babı

110-..... Amr ibnu Umeyye ed-Damrî'nin oğlu Ca'fer şöyle demiştir: Bir ara ben, Übeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr ile seyahate çıktım. Hımıs'a vardığımızda Übeydullah bana:
— Vahşî'yi görmek ister misin? Ona Hamza'yı öldürmesini sorarız, dedi.
Ben de:
— Evet, dedim.
O sırada Vahşî Hımıs'ta oturuyordu. Biz Vahşî'nin nerede bulunduğunu sorduk. Bize şu köşkün gölgesinde oturan Vahşî'dir diye gösterildi. O, büyük bir yağ tulumu gibi semiz (kızıl gözlü) bir kişi idi. Yanına gittik, biraz irkilip selâm verdik, selâmımızı karşıladı. Übeydullah o sırada sarığını yüzüne, başına dolamıştı. Vahşî onun yalnız gözleriyle ayaklarını görüyordu. Ubeydullah ona:
— Ey Vahşî, beni tanıyor musun? diye sordu.
Vahşî, Ubeydullah'ı şöyle gözüyle süzdükten sonra, şöyle dedi:
— Hayır vallahi tanımadım. Yalnız bilmekte olduğum bir husus, şudur: Adiyy ibnu'l-Hıyâr (soran Ubeydullah'm babası), Ebü'l-I'ys kızı Ümmü Kıtal denilen bir kadınla evlenmişti. Bu kadın Mekke'de Adiyy'e bir oğlan doğurmuştu. Ben de bir süt ana arayıp bulmuş ve bu çocuğu anasıyle beraber taşıyıp süt-anaya götürmüştüm (Deve üstünde o çocuğun ayaklarını görmüştüm). Ayakların o çocuğun ayakları gibi olduğu için, ayaklarına dikkatle baktım) [132].
Hadîsin birinci râvîsi Ca'fer şöyle dedi: Bunun üzerine Ubeydullah, yüzünden sarığı açtı. Sonra Vahşî'ye:
— Artık şimdi bize Hamza'nın öldürülmesini anlatır mısın? dedi.
Vahşî:
— Evet, diyerek şöyle anlattı: Hamza, Bedir harbinde Tuayme ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr'ı öldürmüştü. Efendim olan Cubeyr ibn Mut'ım bana: Eğer amcam Tuayme'ye karşılık Hamza'yı öldürürsen sen hürr-sün, dedi.
Vahşî dedi ki:
— Ayneyn yılı insanlar Medîne'ye sefere çıkınca -Ayneyn, Uhud Dağı yanında bir dağdır; bununla Uhud arasında bir vâdî vardır- ben de onlarla beraber o harbe çıktım. İnsanlar harb nizâmında saff olup sıralandıkları zaman (Kureyş tarafından) Sibâ' ortaya çıktı ve cenk edecek bir mubâriz istedi.
Vahşî dedi ki:
— Ona karşı Abduhmıttalib'in oğlu Hamza ortaya çıktı da:
— Ey Sibâ'! Ey kadın sünnetçisi olan Ümmü Enmâr'ın oğlu! Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet etmek mi istersin? dedi.
Vahşî dedi ki:
— Sonra Sibâ' üzerine yürüdü. Sibâ' giden dünkü gün gibi yok oldu (yânî Hamza onu öldürdü).
Vahşî dedi ki:
— Bu sırada ben Hamza'yı vurmak için bir taş arkasına gizlendim. Hamza bana yaklaşınca harbemi (kısa mızrağımı) ona attım ve mızrağımı Hamza'nın kasığına yerleştirdim. Mızrak Hamza'nın tâ iki uyluk üstünün arkasından çıkmıştı. İşte bu mızrak Hamza'yı olduğu yere çökertti (yânî onu öldürdü). Mekkeliler harbden dönerlerken ben de onlarla beraber geri döndüm. Ve Mekke'de İslâm Dîni yayılın-caya kadar orada oturdum. Sonra (Mekke'nin fethi üzerine) Taife kaçıp gittim. O sırada Tâifliler (toptan İslâm'a girdiklerini arzetmek üzere) Allah'ın Rasûlü'ne elçi gönderdiler. Bana da (korkma git), Rasûlullah hiçbir elçiyi ürkütmez denildi [133]. Ben de elçi hey'etiyle beraber yola çıktım. Tâ Rasülullah'ın huzuruna kadar vardım. Rasû-lullah beni görünce:
— "Sen Vahşî misin?" buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûhıllah:
— "Hamza'yı sen mi öldürdün?" buyurdu.
— Bu iş sana erişen haber şeklinde oldu, dedim. Rasûlullah:

— "Yüzünü benden kaybetmeye (yânı saklamaya) gücün yeter mi?" buyurdu.
Vahşî dedi ki:
— Ben de hemen huzurdan çıktım. Rasûlullah vefat edip de (Ebû Bekr zamanında) Museylimetu'l-Kezzâb çıkınca (kendi kendime) tam sırasıdır, muhakkak ben Museylime'ye karşı çıkarım. Umarım ki ben Museylime'yi öldürürüm de bu hizmetimle Hamza'ya karşı işlediğim cinayeti karşılarım, dedim. Ve Museylime üzerine sevk olunan ordu ile hareket ettim. Bu muharebede gâlib ve mağlüb olan oldu. Ben de birden yıkık bir duvarın karaltısında bir kişinin (Museylime'nin) durduğunu gördüm. O sanki esmer bir deve renginde yüzü kül gibiydi, başının saçı da dağınık bir hâlde idi.
Vahşî dedi ki:
— Ben hemen (Hamza'yı vurduğum) harbemi ona attım ve harbemi onun iki memesi arasına yerleştirdim. Nihayet harbem onun iki küreği arasından çıktı.
Vahşî dedi ki:
— Bunun üzerine Ensâr'dan bir kişi ona doğru koştu ve başına kılıçla vurdu [134].
Abdulazîz ibn Abdillah ibn Ebî Seleme geçen senedle dedi ki: Abdullah ibnu'1-Fadl şöyle dedi: Bana Süleyman ibnu Yesâr haber verdi ki, kendisi Abdullah ibnu Umer'den şöyle derken işitmiştir: Museylime'nin öldürülmesi üzerine bir evin arkasından bir câriye ağlayarak:
— Vâh Emîru'l-Mü'minîn'e yazık oldu! Onu siyah bir köle (yâ-nî Vahşî) öldürdü, diye matem etti [135].

25- Uhud Günü Peygamber(S)'E İsabet Eden Yaralar Babı

111-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Uhud günü rabâiye dişini işaret ederek: "Peygamberlerine şu cinayeti işleyen bir kavim hakkında Allah 'in intikaamı şiddetli oldu" buyurdu.
Yine Rasûlullah; "Allah Elçisi'nin (kendi eliyle) Allah yolunda öldüreceği kişi hakkında Allah 'in intikaamı şiddetli oldu " buyurdu.

112-.....İbnu Abbâs (R): Peygamber'in (kendi eliyle) Allah yolunda öldürdüğü kişi üzerine Allah'ın gazabı şiddetli oldu. Allah Peygamberi'nin yüzünü yaralayıp kan akıtan bir kavim üzerine Allah'ın öfkesi şiddetli oldu, demiştir [136].

26-Bâb
(Bu geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

113-.....Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd'dan işitmiştir. Şehre Rasûlullah'ın yarasından soruldu da şöyle dedi:
— Dikkat edin, vallahi ben Rasûlullah'ın yarasını yıkamakta olanı, suyu dökmekte olanı ve yaranın ne ile tedâvî edildiğini pek iyi biliyorum.
Sehl dedi ki:
— Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyhi's-selâm yarayı yıkıyordu, Alî de kalkan ile suyu döküyordu. Fâtıma suyun kanı artırmaktan başka birşey yapmadığım görünce oradaki bir hasır parçasını alıp yaktı ve o yanığı yaranın üzerine bastı da böylece kanın akması durdu. O gün Peygamber'inrabâiye dişleri kırıldı, yüzü yaralandı ve başındaki miğferi de kırıldı.

114-..... İbn Abbâs (R): Bir peygamberin öldürdüğü kişiye Allah'ın öfkesi şiddetli oldu. Allah Elçisi'nin yüzünü kanatan kimse üzerine de Allah'ın öfkesi şiddetli oldu, demiştir.
"Allah'ın ve Rasûlü'nün da'vetine icabet edenler... " (Âlu İmrân: 172).

115-.....Âişe (R) şu âyetin inme sebebini bildirmek üzere şöyle demiştir: "Kendilerine yara isabet ettikten sonra yine Allah 'in ve Rasülü 'nün da 'vetine icabet edenler, içlerinden iyilik yapanlar ve (fenalıktan) sakınanlar için pek büyük mükâfat vardır" (Âiu imrân: i?2).
Âişe, Zubeyr'in oğlu Urve'ye:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Baban Zubeyr ile Ebû Bekr, bu âyette bildirilen bahtiyar mü'minlerdendir, demiş ve şöyle devam etmiştir:
— Uhud günü Rasûlullah'a isabet eden istenilmedik fenalık eriştiği, müşrikler de geri dönüp gittikleri zaman Rasûlullah, onların tekrar Medine üzerine dönmelerinden endîşe etmişti. Bu sebeble: "Düşmanların ardısıra kim gidip onları ta'kîb eder?" buyurdu. Bu da'vet üzerine sahâbîlerden yetmiş kişi icabet etti ki, Ebû Bekr ile Zubeyr bunların içinde idiler [137].

28- Uhud Günü Müslümanlardan Öldürülen Kimseler Babı:

Hamza ibnu Abdilmuttalib, el-Yemân, Enes ibnu*n-Nadr, Mus'ab ibnu Umeyr onlardandır.

116-.....Katâde ibn Diâme: Ben Arab kabîleleri içinde Ensâr'dan daha çok şehîd vermiş ve kıyamet günü onlardan daha azîz olmuş hiçbir kabîle bilmiyorum, demiştir.
Yine Katâde birinci sözünün şahinliğine delîl getirerek şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs etti ki, Uhud günü onlardan, yânî Ehsâr'dan yetmiş kişi; Maûne Kuyusu günü de yetmiş kişi; Yemâme gününde de yetmiş kişi öldürülmüştür.
Katâde: Maûne Kuyusu vak'ası Rasûlullah'ın zamanında oldu. Yemâme günü, Ebû Bekr zamanında Yalancı Peygamber

Museylime ile harb yapılan gündür, demiştir [138].

117-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlulah (S) Uhud şehîdlerinden ikişer kişiyi bir kabirde yerleştiriyordu [139]. Ve bize:
— "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?" diye soruyordu.
Bu çift şehîdlerden birisine işaret edilince, onu kabre önce koyuyordu. Ve sonra:
— "Kıyamet gününde ben bu mücâhidlerin hayâtlarım dîn yolunda feda ettiklerinin şahidiyim" buyurdu.
Sonra da bu şehîdlerin yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan, kanlan içinde gömülmelerini emretti.
Ebû'l-Velîd de Şu'be'den söyledi ki, İbnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir'den işittim, şöyle dedi: Babam Uhud'da şehîd edildiği zaman ben ağlamağa ve elbiseyi onun yüzünden açmaya başladım. Peygamberin sahâbîleri de beni ağlamaktan men' ediyorlardı. Hâlbuki Peygamber men' etmedi. Peygamber (S):
— "Ona ağlama -yâhud: Ona ne ağlıyorsun-! O şehîd kaldırılıncaya kadar melekler kanatlanyle onu gölgelendirmekte devam ettiler" buyurdu [140].

118-.....Ebû Mûsâ(R)'dan: el-Buhârî yâhud şeyhi Muhammed ibnu'1-Alâ: Peygamber'den söylediğini, yânî hadîsi Peygamber'e yükselttiğini zannediyorum, demiştir. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben ru'yâmda şöyle gördüm: Ben bir kılıç salladım, akabinde kılıcın göğsü kırıldı. İşte bu, Uhud günü musibete uğrayan müminlerdir. Sonra ben o kılıcı başka bir defa daha salladım. Bu sefer kılıç olduğundan daha güzel bir hâle döndü. Bu da Allah'ın feih ve mü'minlerin birleşip toplanmaları nev'înden getirmiş olduğu güzel sonuçlardır. Ben yine ru'yâda birtakım sığırlar gördüm. Allah hayırdır (yânı Allah'ın yapması hayırdır). Gördüm ki o sığırlar, Uhud günü şehîd edilen mü'minlermiş" [141].

119-.....Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: Biz Allah'ın rızâsını isteyerek Peygamber ile hicret ettik. Artık ecrimiz (va'di gereği) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden kimisi de bu ücretten hiçbirşey yemeden geçti, yâhud âhirete gitti. Mus'ab ibn Umeyr işte bunlardan birisidir. Mus'ab Uhud günü şehîd edildi. O arkasında bir kaftandan başka birşey bırakmadı. Biz o kaftanla Mus'ab'ın başını örttüğümüzde ayakları meydana çıkıyor, ayaklarını örttüğümüzde ise başı meydana çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Peygamber (S) bize: "Bu kaftanla başım örtün de ayaklan üzerine ızhır otu koyun -yâhud: ayakları üzerine ızhır otundan atın-" buyurdu. Bizden kendilerine hicret meyvesi erişenler de vardır ki, onlar da bu meyveyi devşirmektedirler [142].

29- Bâb:

"Uhud bizi sever, biz de onu severiz".
Bu sözü Abbâs ibnu Sehl, Ebû Humeyd'den; o da Peygamberden olmak üzere söylemiştir [143].

120-.....Katâde, Enes(R)'ten şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S): "İşte şu bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte olduğumuz bir dağdır" buyurdu [144].

121-.....Bize İmâm Mâlik, el-Muttalib'in mevlâsı olan Amr ibn Ebî Arnr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S), kendisine Uhud göründüğünde: "Bu, bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte bulunduğumuz bir dağdır. Yâ Allah! Şüb-hesiz İbrahim Peygamber Mekke'yi harem kılmıştır. Ben de Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki sahayı harem kıldım" sözlerini söyledi.

122-.....Ukbetu'bnu Âmir(R)'den (o şöyle demiştir): Peygamber (S) -vefatına yakın- bir gün çıkıp Uhud şehîdlerine ölü üzerine namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra (Medine'ye) gelip minbere çıktı ve bir hutbe yaptı da şunları söyledi: "Ben sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şâhidiik edeceğim. Şübhesiz ben şu anda (cennetteki) havuzumu görüyorum. Ve yine muhakkak şu anda bana arzın hazînelerinin anahtarları -yâhud arzın anahtarları- verildi. Vallahi ben vefatımdan sonra sizin müş-rikliğe gireceğinizden endîşe etmem, yalnız sizin dünyâ hırsı ile nef-sâniyet güdüp didişmenizden korkarım" [145].

30- Racî' Gazvesi, Rtl Ve Zekvân Kabileleri Gazvesi, Maûne Kuyusu Gazvesi İle Adal Ve El-Kaare Kabileleri Hadîsi, Âsim İbn Sabit Hadîsi, Hubeyb Ve Arkadaşları Hadîsi Babı

Magâzî allâmesi Muhammed ibn İshâk: Bize Asım ibn Umer, Racf gazvesinin Uhud'dan sonra olduğunu tahdîs etti, demiştir [146].

123- Bana îbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti: Bize Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Amr ib-nu Ebî Sufyân es-Sakafî'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştin/Peygamber (S) on kişilik bir keşif birliği hazırladı da, bunların başına Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Âsım'ın (ana tarafından) dedesi olan Âsim ibn Sabit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi [147]. Bunlar hareket ettiler. Nihayet bu birlik Mekke ile Usfân arasında oldukları zaman, bunlar, Huzeyl kabilesinden Lıhyân oğulları denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabile halkı yüze yakın atıcı kişi ile bunları yakalamak için arkalarından gittiler. Onların ayak izlerinin ardına düştüler. Nihayet keşif birliğinin

konaklamış olduk-lan bir menzile geldiler ve orada, keşif birliğinin Medine'den azık olarak yanlarına almış oldukları hurma çekirdeklerini buldular. Bunun üzerine; "İşte bunlar Yesrib hurmalarıdır" dediler ve tekrar seriyye-nin izleri ardına düştüler. Sonunda seriyyedekilere ulaştılar. Âsim ve arkadaşları son noktaya vardıkları zaman yüksek bir tepeye sığındılar. Ta'kîb eden Lıhyân oğulları topluluğu gelip onları çepçevre kuşattılar ve:
— Size ahd ve mîsâk vardır, eğer bize inerseniz sizden hiçbir kimseyi öldürmeyeceğimize söz veriyoruz, dediler.
Bunun üzerine Âsim (kendi arkadaşlarına):
— Bana gelince, ben bir kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra: Yâ Allah! Peygamberi'ne bizden haber ver! dedi.
Âsim ve arkadaşları müşriklerle çarpıştılar. Nihayet müşrikler yedi nefer mücâhid içinde Âsım'ı oklarla öldürdüler ./Geriye Hubeyb, Zeyd ve diğer bir kimse kaldı. Müşrikler onlara (öldürmeyeceklerine dâir) ahd ve yemin verdiler. Müşrikler onlara bu ahdi ve yemini verince, bu mücâhidler sığındıkları tepeden müşriklerin yanına indiler. Müşrikler mücâhidleri ele geçirdikleri zaman yaylarının kirişlerini çözüp bunlarla mücâhidleri bağladılar. Bunun üzerine iki mücâhidin beraberinde bulunan o üçüncü kişi -ki o, Abdullah ibn Tarık'tır-:
— İşte bu ilk zulümdür, dedi de onlarla beraber gitmeyi kabul etmeyip diretti.
Müşrikler de onu sürüklediler ve kendileriyle gitmesi üzerine çabalayıp dürüştüler. O da gitme işini yapmadı. Bunun üzerine onu da öldürdüler. Hubeyb ile Zeyd'i de götürüp, nihayet onları Mekke'de sattılar/Hubeyb'i el-Hâris ibn Nevfel oğulları satın aldı. Hubeyb, Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüş idi. Hubeyb, el-Hâris oğulla-rı'nın yanında (haram aylar geçinceye kadar) esîr olarak kaldı. Nihayet onu öldürmeye karâr verip ittifak ettiklerinde, Hubeyb etek ve koltuk altı kıllarını gidermek için el-Hâris kızlarının birinden bir ustura ariyet istedi. Kadın ona usturayı ariyet verdi.
Kadın şöyle demiştir:
— Bu arada ben farkında değilken benim çocuğum, Hubeyb'in yanma yürümüş ve onun yanına varmış. Hubeyb de (elinde ustura olduğu hâlde) çocuğu baldırı üzerine koymuş. Ben çocuğumu bu vaziyette görünce Hubeyb onu ustura ile kesecek diye çok şiddetle korktum. Hubeyb, elinde ustura olduğu hâlde benim bu korkumu anladı
da:
— Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? înşâallah ben o işi
yapacak değilim, dedi.
Zeyneb adındaki o kadın şöyle demiştir:
— Ben a'slâ Hubeyb'den daha hayırlı bir esîr görmedim. Yemîn olsun bir gün ben onu kendisi demirle bağlı olduğu hâlde elinde bir üzüm salkımından yerken görmüşümdür. Hâlbuki o zaman Mekke'de bu meyve hiç yoktu. Bu ancak Allah'ın Hubeyb'e ihsan ettiği bir rızktır.
Nihayet Hubeyb'i Hıll'de öldürmek için Harem'den çıkardıklarında Hubeyb onlara:
— Beni serbest bırakın da iki rek'at namaz kılayım, dedi. Sonra namazdan ayrılıp onların yanına vardı da:
— Eğer bende ölümden bir korku olduğunu düşünmeniz olmasaydı, muhakkak namazı artırırdım, dedi.
İşte böylece Hubeyb, öldürülme sırasında iki rek'at namaz kılmayı kaanûnlaştıran ilk kimse olmuştur [148]. Bundan sonra Hubeyb:
— Yâ Allah, onların hepsini say, Onları dağınık dağınık öldür;
Onlardan hiçbirini diri bırakma, diye beddua etti. Bundan sonra da şu mealdeki beyitleri söyledi:
— Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldırmam, Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir.
Bu ölüm Allah'ın Zâtı (O'nun rızâsını arama) yolundadır.
Eğer O isterse parça parça edilmiş cesedin eklemleri üzerine de bereketler ihsan eder.
Bundan sonra Ebû Sirvaa Ukbe ibnu'I-Hâris, Hubeyb'e doğru J:alktı ve onu öldürdü.
Kureyş, birlik kumandanı Âsım'ın öldürüldüğünü kendisiyle tanıyacakları bir şeyin; onun cesedinden bir parçanın kendilerine getirilmesi için Âsım'ın cesedine elçiler gönderdiler. Âsim, Bedir günü onların büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'ı) öldürmüştü. Allah, Âsım'ın üzerine bal arısı veya eşek arısından gölgelik gibi birşey gönderdi de Âsim'ı onların elçilerinden korudu. O elçiler, Âsım'ın cesedinden birşey kesip almaya muktedir olamadılar.
Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Sufyân ibnu Uyey-ne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, o da Câbir ibn Abdillah'tan: Hubeyb'i öldüren kişi Ebû Sirvaa'dir, derken işitmiştir [149].

124-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), kendilerine "Kurrâ" adı verilen yetmiş Kur'ân hafızı bilgili kişiyi Kur'-ân ve İslâm'ı öğretme ihtiyâcı için bâzı kabilelere göndermişti. Bunlara Maûne Kuyusu denilen bir kuyunun yanında Suleym oğullan'ndan iki kabile, Rı'l ve Zekvân kabileleri karşı çıktılar. Bunun üzerine o yetmiş kişilik topluluk, karşılarına çıkan iki kabileye hitaben:
— Vallahi bizim sizlerle hiçbir işimiz yok. Bizler sâdece Peygamber'in bir işi için yolumuza gidiyoruz, dediler.
Bu sırada müşrik kabileler emân vermeyip hafızları öldürdüler. İşte bu sû'ikasd faciası üzerine Peygamber bir ay sabah namazında o müşriklerin aleyhine dua etti. Kunûtun başlangıcı da işte budur. Ondan evvel biz kunût yapmazdık [150].
Abdulazîz ibnu Suheyb (geçen senedle) şöyle demiştir: Bir kimse -ki o, Âsim el-Ahvel'dir- Enes'e kunûttan: Kunût, rukû'dan sonra mıydı yâhud rukû'dan evvel kıraat bittiği sırada mı yapılırdı? diye sordu. Enes: Hayır, kunût kıraat bittiği sırada(rukû'dan evvel)dır.

125-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R): Rasûlullah (S) Arab'ın bâzı kabileleri aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yaptı, demiştir [151].

126-.....Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâîik(R)'ten olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Rı'l, Zekvân, Usay-ya ve Benû Lıhyân kabileleri bir düşmanlarına karşı Rasûhıllah'tan yardım istediler. Rasûlullah da onlara Ensâr'dan kendi zamanlarında "Kurrâ" ismini vermekte olduğumuz yetmiş kişi ile yardım etti. Suffa ehlinden olup çok Kur'ân okumak ve öğretmekle meşgul olan bu kurrâlar gündüzleyin odun toplarlar, geceleyin de namaz kılarlardı. Bunlar, (kumandanları el-Munzir ibn Amr es-Sâidî'nin maiy-yetinde) gittiler ve nihayet Mekke ile Usfân arasında bulunan Maûne Kuyusu başına varınca, o kabileler ahâlîsi (bunları koruyacaklarına dâir) ahdlerinden cayıp bunları öldürdüler. Bu cinayet haberi Pey-gamber'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber (S) bir ay sabah namazında Arab'ın bâzı kabileleri aleyhine: Rı'l, Zekvân, Usayya ve Benû Lıhyân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.
Enes dedi ki: Biz bu şehîdler hakkında Kur'ân olarak şunu okuduk, sonra bu metin kaldırıldı (yânî bunun tilâveti nesholundu): "Bizden kavmimize iletiniz ki, bizler Rabb'imize kavuştuk, O bizden hoşnûd oldu, bizi de hoşnûd etti".
Enes ibn Mâlik, Katâde'ye şöyle tahdîs etmiştir: Allah'ın Peygamberi bir ay sabah namazında Arab'dan bâzı kabileler aleyhine: Rı'l, Zekvân, Usayya, Benû Lıhyân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı.
Müellifin şeyhi Halîfe ibn Hayyât ziyâde edip şöyle demiştir: Bize ibnu Zuray' tahdîs etti: Bize Saîd Katâde'den tahdîs etti Bize Enes: İşte Ensâr'dan olan bu yetmiş kişi Maûne Kuyusu mevkiinde toptan öldürüldüler. Onlar hakkında Kur'ân, yânî Kitâb olarak okuduk, demiştir.
Bu hadîs de Abdu'I-A'lâ ibn Hammâd'ın Yezîd ibn Zuray'dan yaptığı rivayeti tarzındadır [152].

127-.....Bana Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S), Enes'in dayısı Haram ibn Mılhân'ı -ki o, Enes'in anası Ümmi Suleym'in erkek kardeşidir- yetmiş süvârî içinde Benû Âmir kabîlesine gönderdi. Bu göndermenin sebebi şudur: Müşriklerin başkanı olan Âmir ibnu't-Tufeyl (Benû Amir hey'etiyle beraber Medine'ye) Peygamber'e geldiği zaman, Peygamber'i şu üç^eklîf arasında muhayyer kılıp bunlardan birini tercîh etmesini söylemişti:
— Ya şehirliler senin, köyler ahâlîsi benim olur. Yâhud hepsi senin olur da ben sana halîfe olurum. Yâhud bunlardan hiçbirini kabul etmezsen, ben Gatafân ahâlîsinden bin al at ile bin al kısrak sü-vârîsini önüme katarak sana hücum ederim, dedi.
(Bu ham teklifler üzerine Peygamber: "Yâ Allah! Âmir'in belâsını bana bırakmadan kendin sav " diye duâ etti. Akabinde Amir, Benû Selûl'den bir kadın olan Ümmü Fulanın evinde tâûn hastalığına tütuldü. Boynunda hıyarcığa benzer bir şiş peyda oldu. Bunu görünce fena hâlde canı sıkılan) Âmir:
— Deve taununa benzer bir şişlik; hem de Selûl ailesinden bir kadının evinde! işte bu hiç olmadı! diye hayıflandı da:
— Getirin atımı! dedi; atının sırtında öldü [153]. (Yetmişlerin kumandanı olan Munzir ibn Amr, evvelâ Haram ile iki arkadaşını ileriye gönderdi.) Ümmü Suleym'in erkek kardeşi Haram ibn Mılhân gitti. Onun beraberinde aksak bir adam ve bir de Benû Fulan'dan diğer adam da gittiler. Haram ibn Mılhân iki arkadaşına şu ta'Iîmâtı verdi:
— Ben, Benû Âmir'in yanına varıncaya kadar siz benden uzak durmayın. Eğer onlar bana emân verirlerse, siz bana yakın durumdasınız. Yok beni öldürürlerse siz hemen diğer arkadaşların yanına koşar haber verirsiniz!
Haram ibn Mılhân, Âmir ile cemâatine:
— Bana emân veriyor musunuz ki, ben Rasûlullah'ın elçiliğini yerine ulaştırayım? dedi.
O böyle konuşmada iken düşmanlar içlerinden bir adama işaret verdiler. O da Harâm'ın arkasına geldi ve ona mızrak sapladı.
Râvî Hemmâm: Zannederim ki, saplayan kişi, bu mızrağı Harâm'ın öbür yanından, yânî göğsünden dışarı çıkartmıştır, demiştir.
Haram ibn Mılhân bu ölüm darbesini alınca (bedeninden fışkıran kana ellerini bulayıp başıma, yüzüne sürmüş ve):
— AHâhu Ekber, Ka'be'nin Rabbi'ne yemîn ederim ki, ben kazandım! diye bağırmış.
Akabinde Harâm'ın arkadaşı olan adama da yetişildi (müşrikler onu da öldürdüler). Sonra yalnız bir tepenin başında bulunan o sakat adam müstesna, müşrikler o sahâbîlerin hepsini öldürdüler [154].
Bu sırada Yüce Allah bizim üzerimize şu sözleri indirdi de, sonra bu sözlerin metni, okunması neshedilenlerden oldu: "Bizler muhakkak Rabb'imize kavuştuk. O bizden hoşnûd oldu, bizi de hoşnûd etti".
Bunların fecî' haberi Peygamber'e ulaşınca, Peygamber (S), Allah'a ve Rasûlü'ne isyan eden şu Rı'l, Zekvân, Benû Lıhyâr ve Usayya kabileleri aleyhine otuz sabah (kunûtta) beddua etti [155].

128-.....Sumâme ibnu Abdillah ibn Enes, dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işittiğini tahdîs etmiştir: Enes'in dayısı Haram ibnu Mılhân, Maûne Kuyusu günü mızrakla vurulduğu zaman bedeninden fışkıran kana ellerini bulayıp yüzüne ve başına sürmüş, sonra:
— Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben kazandım! demiştir.

129-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr, Kureyş tarafından
kendisine yapılan ezâ şiddetlendiği zaman Mekke'den Medine'ye çıkmak hususunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber de ona:
— "Yerinde ikaamet et** buyurdu. Bu sefer Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, Sana da Medine'ye hicret hususunda izin verilmesini arzu ediyor musun? dedi.
Rasûlullah buna:
— "Ben bunu kuvvetle ümîd etmekteyim" diye cevâb verirdi. Âişe dedi ki: Ebû Bekr bu iznin verilmesini bekledi durdu. Derken bir gün öğle vaktinde Rasûlullah, Ebû Bekr'e geldi de:

— "Yâ Ebâ Bekr!" diye nida etti de (evimize girince): "Yanında kim varsa dışarı çıkar" buyurdu.
Ebû Bekr: .
— Yanımda bulunanlar ancak iki kızımdır, dedi. Peygamber:
— "Mekke'den çıkmak hususunda bana izin verildiğini hissettin mi (yâni Mekke'den Medine'ye çıkmam hususunda bana izin verildiğini bil)?" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Ben de sohbette, yânî beraberinde olmak isterim? dedi.
Peygamber:
— "Evet, isteğin üzere beraber imdesin" buyurdu. Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, yanımda iki tane dişi binek devesi vardır. Ben onları Mekke'den hicrete çıkış için hazırlamış idim, dedi ve onlardan birisini Peygamber'e verdi. Bu el-Cedvâ isimli devedir [156].
Peygamber'le Ebû Bekr develere binip hareket ettiler, nihayet Sevr Dağı'ndaki mağaraya geldiler ve orada gizlendiler [157].
Âmir ibnu Fuheyre, Abdullah ibnu't-Tufeyl ibn Sahbere'nin kölesi idi. O, Abdullah ibnu't-Tufeyl, Âişe'nin ana bir kardeşi idi [158]. Ebû Bekr'in sağmal hayvanları vardı. Âmir ibnu Fuheyre, o sağmal hayvanları öğleden sonra ve daha evvel onların üzerine doğru otlatmaya götürür, orada olur. Bir de gecenin sonunda yine sürüyü Peygamber ile Ebû Bekr'in yanına doğru yürütür, sonra da kuşluk vakti mer'aya sürerdi. Onun bu işini çobanlardan hiçbiri bilmezdi. Peygamber'le Ebû Bekr mağaradan çıktıkları zaman Âmir de onların beraberinde Medine'ye doğru yola çıktı. Peygamber ile Ebû Bekr yolda Âmir'i nevbetle bineklerinin ardına bindiriyorlardı. Bu şekilde ilerleyerek nihayet Medine'ye geldiler. İşte bu Âmir ibnu Fuheyre (R) de Maûne Kuyusu günü şehîd edilmiştir [159].
Ve Ebû Usâme de şöyle dedi: Bana Hişâm ibn Urve şöyle dedi: Bana babam Urve haber verip şöyle dedi: Maûne Kuyusu yanındaki sahâbîlerin öldürüldüğü ve Amr ibn Umeyye ed-Damrî'nin esîr edildiği zaman, Âmir ibnu't-Tufeyl hâini, Amr'e maktullerden birini işaret edip göstererek:
— Bu kimdir? diye sormuş. Amr ibn Umeyye de ona:
— Bu, Âmir ibnu Fuheyre'dir (niye sordun)? deyince:
— Yemîn olsun ben onun öldürüldükten sonra göğe yükseltildiğini ve hattâ gök onunla arz arasında kaldıktan sonra tekrar yere indirildiğini görmüşümdür (onun için sordum), dedi.
Maûne Kuyusu faciası akabinde Cibril'in diliyle onların haberi Peygamber'e geldi. Peygamber de onların öldürüldüklerim sahâbîle-rine bildirdi de:
— "Arkadaşlarınız müşriklerle karşılaşıp öldürüldüler. Ve onlar Rabb Herinden istekte bulundular da: Ey Rabb 'imiz, bizim tarafımızdan, bizim Sana kavuştuğumuzu ve Senden razı olduğumuzu; Senin de bizden razı olduğunu dünyâdaki kardeşlerimize haber ver, dediler. Rabb'leri de Cebrail vâsıtasıyle onların hâlini haber verdi" diyerek, sahâbîlerine duyurmuştur.
Maûne Kuyusu günü öldürülen sahâbîler içinde Urve ibnu Esma ibni's-Salt da vardı. Urve ibnu'z-Zubeyr onun ismiyle isimlendirildi. O şehîdlerin içinde Munzir ibn Amr da kumandan olarak şehîd edilmişti. ZubeyrMn oğlu Munzir de onun ismiyle isimlendirildi [160].

130-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir ay rukû'dan sonra Rı'l ve Zekvân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yaptı ve Peygamber: "Usayya kabilesi Allah'a ve Rasûlü'ne isyan etmiştir" diyordu [161].

131-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Maûne Kuyusu yanında sahâbîlerini öldüren kimseler aleyhine otuz sabah beddua etti. O zaman Peygamber Allah'a ve Rasûlü'ne isyan eden Rı'l, Lıhyân ve Usayya kabileleri aleyhine duâ yapardı.
Enes dedi ki: İşte Yüce Allah, Peygamberi için, Maûne Kuyu-sun'da öldürülen sahâbîleri hakkında Kur'ân olarak vahiy indirdi de, bizler onu sonradan lafzı kur'ânlıktan kaldırılıp nesholuncaya kadar okuduk: "Kavmimize tebliğ ediniz ki, bizler Rabb'imize kavuştuk, Rabb'imiz bizden hoşnûd olmuş, biz de O'ndan hoşnûd olmuşuzdur" [162].

132- Bize Mûsâ ibn îsmâîl tahdîs etti: Bize Abdulvâhid tahdîs etti: Bize Âsim el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e namaz içindeki kunûttan (meşru' mudur diye) sordum.
Enes:
— Evet, vaktiyle kunût vardı, cevâbını verdi. Ben tekrar:
— Bu kunût rukû'dan evvel miydi yâhud sonra mıydı? dedim.
Enes:
— Rukû'dan evveî idi, dedi. Ben kendisine:
— Fulân kimse bana haber verdi ki, sen rukû'dan sonra demişsin? diye sordum.
Bunun üzerine Enes:
— O yanlış söylemiş [163]. Rasûlullah (S) rukû'dan sonra yalnız bir ay kunût yapmıştır. Bunun sebebi de şudur: Rasûlullah kendilerine kurrâ adı verilen yetmiş kişilik bir topluluğu müşriklerden birtakım kabilelere göndermişti. O müşriklerle Rasûlullah arasında onlar tarafından verilmiş bir ahd de vardı. İşte kendileriyle Rasûlullah arasında bir ahd bulunan bu müşrikler, o hafız sahâbîler topluluğuna baskın yaparak üstün gelip, onların hepsini öldürdüler. îşte bu se-beble Rasûlullah, o müşrikler aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yaptı [164].

31 - El-Hendek Gazvesi -Ki Bu El-Ahzâb Harbidir- Babı

Mûsâ ibn Ukbe (öl. 142): Bu gazve,dördüncü yılın Şevvâl'mde idi, demiştir [165].

133-.....Ubeydullah şöyle demiştir: BanaNâfi', İbnuUmer'den haber verdi ki, Peygamber (S), Uhud gazvesi günü harbden önce orduyu teftiş ettiği zaman Abdullah ibn Umer'in karşısına gelmiş de ona harbe girmesine izin vermemiştir; o gün Abdullah ibn Umer on-dört yaşında idi. Peygamber Hendek gazvesi günü İbn Umer onbeş yaşında iken yine onun karşısına gelmiş ve bu sefer onun harbe girmesi izin vermiştir. [166]

134-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde hendek işinde bulunduk. Müslümânlar hendek kazıyor, biz de omuzlarımız üzerinde toprak taşıyorduk. Rasûlullah (S):
"AHâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire
Fağfir Hl-Muhâcirîne ve'1-Ensâri" (= Yâ Allah, yaşayış ancak âhiret yaşayışıdır. Sen Muhacirler ve Ensâr'ı mağfiret eyle!) beytim söyledi [167].

135-.....Humeyd et-TavîI şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim şöyle diyordu: Rasûlullah, hendek kazılan yere çıkıp vardı. Orada Muhacirler ile Ensâr'ın soğuk bir kuşluk vaktinde hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların yanlarında kendileri adına bu işi yapacak köleleri yoktu. Rasûlullah bunların çektikleri zorluğu ve açlığı görünce: "Allâhumme inne'î-ayşe ayşu'l-âhire Fağfir Îil-Ensârî ve'1-Muhâcireh"
(= Yâ Allah, tam yaşama âhiret yaşamasıdır. Bunun için Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e mağfiret eyle!) beytini söyledi. Orada bulunan sahâbîler de Rasûlullah'a cevâb vererek:
Nahnu'îlezîne bâyeû Muhammeden, Alel-cihâdi mâ bakıynâ ebeden
(= Bizler hayâtta kaldığımız müddetçe dâima cihâd etmek üzere Muhammed'le bey'at edip söz vermiş kimseleriz) dediler [168].

136-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Muhâcirler'le Ensâr Medine etrafına hendek kazmaya ve sırtları üzerinde toprak taşımaya başladılar. Bu çalışma sırasında onlar:
Nahnu 'lîezîne bâyeû Muhammeden Ale'l-İslâmi mâ bakıynâ ebeden (= Biz hayâtta kaldığımız müddetçe dâima İslâm üzerinde sebat edeceğimize Muhammed'e söz vermiş kimseleriz) beytini söylerlerdi.
Enes dedi ki: Peygamber de onlara cevâb vererek:
"Allâhumnıe innehu îâ hayar illâ hayru'l-âhireh Fe-bârik fi'1-Ensâri ve'I-Muhâcireh"
(= Yâ Allah, âhiret hayrından başka hayır olmadığı muhakkaktır. Onun için Sen bu işi Ensâr ve Muhacirler hakkında bereketli kıl) beytini söylerdi.
Yine Enes dedi ki: Sahâbîlere o zaman avucum (yâhud iki avuç) dolusu arpa getirilir, akabinde bu onlar için, eskiliğinden tadı ve kokusu değişmiş et yağı ile pişirilip yemek yapılır ve topluluğun önüne konulurdu. Topluluk aç oldukları hâlde bu yağın sertliği, bozuk tadı boğazda kalırdı; bu yağın hoşa gitmeyen bir kokusu da vardı [169].

137- Bize Hallâd ibn Yahya tahdîs etti: Bize Abdulvâhid ibnu Eymen, babası Eymen el-Habeşî'den -ki bu zât İbn Umer'in âzâdhsı idi- tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Câbir'e geldim; o şöyle dedi: Bizler Hendek günü çukur kazıyorduk. Bir ara çok sert bir yer karşımıza çıktı. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber'e geldiler ve:
— Hendek'te (taş parçası gibi) sert bir damar karşımıza çıktı, dediler.
Peygamber (S):
— "Ben hendeğe ineyim" buyurdu.
Sonra Peygamber karnına (açlıktan) bir taş parçası sarılmış olarak kalktı. Çünkü biz (hendek kazarken) üç gün yiyecek içecek bir-şey tatmadan orada kalmıştık. Peygamber sivri balyozu eline aldı ve o kayaya vurdu. O sert kaya ince kum gibi dağıldı. Ben:
— Yâ Rasûlallah, eve gitmeme izin ver, dedim. Evime geldiğimde eşime (Mes'ûd kızı Suheyle'ye):
— Ben Peygamber'de bir açlık hâli gördüm ki, artık sabrolunur şey değildir. Evinde yiyecek birşey var mı? diye sordum.
O:
— Yanımda biraz arpa ile bir keçi oğlağı var, dedi. Hemen keçi oğlağını kestim. Eşim de o arpayı öğüttü. Nihayet eti çömleğe koyduk. Hamur mayalanıp fırına, çömleği de tandıra konulduktan ve bunlar güzel pişmeye başladıktan sonra ben Peygamber'e geldim ve:
— Yâ Rasûlallah, biraz yiyeceğim var, bir veya iki kişi ile kalk buyur gel, dedim.
Rasûlullah:
— "Yiyeceğin ne kadardır?" diye sordu. Ben de mikdârım bildirdim.
— "O! Hem çok, hem de güzel!" buyurdu. Aynı zamanda:
— "Kadınına söyle! Ben evinize gelinceye kadar çömleği tandırdan, ekmeği de fırından ayırmasın!" diye tenbîh etti.
Bunun ardından Rasûlullah orada bulunanlara:
— "(Ey hendek ahâlîsi!) Kalkınız (Câbir'in ziyafetine gideceğiz)/" buyurdu.
Bu umûmî da'vet üzerine Muhacirler ve Ensâr kalktılar. Câbir karısının yanına girince telâşından:
— Allah sana iyilik versin! Peygamber Muhâcirler'i, Ensâr'ı ve yanında bulunan kimseleri getiriyor, diye endîşesini belirtti.

Kadın:
— Peygamber yemeğimizin mikdârım sana sordu mu? dedi.
Ona:
— Evet sordu, dedim.
(Eşim: Madem ki biz evimizdeki yiyeceği Peygamber'e bildirdik, gerisini Allah ve Rasûlü bilir, dedi.)
Peygamber (hendek halkıyle evimizin önüne gelince yanındaki topluluğa):
— "Giriniz ve birbirinizi sıkıştırmayarak serbest oturunuz" buyurdu.
(Sahâbîler bölük bölük oturdular.) Sonra Rasûlullah kendi eliyle (çömleği ve fırının kapağını açtı), ekmeği fırından alıp parçalamağa ve üzerine et koyup -çömleği ve fırını kapayarak- da'vetlilere sunmaya başladı. Rasûlullah bu suretle ekmek bölüp üstüne et koymağa ve -her defasında çömleği ve fırını kapayarak- hendek halkına dağıtmağa devam etti. Nihayet da'vetliler doydular. Yemek de arttı kaldı. Rasûlullah, Câbir'in kadınına:
— "Bu geri kalanı sen ye ve başkalarına da hediye et. Çünkü bütün insanlara açlık isabet etmiştir" buyurdu [170].

138-.....Bize Saîd ibnu Mînâ haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn AbdilIah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben hendek kazıldığı zaman Peygamber'de açlıktan dolayı şiddetli bir karın çekkinliği gördüm. Hemen kadınımın yanına döndüm de:
— Yamnda yiyecek birşey var mı? Çünkü ben Rasûlullah'ta şiddetli bir karın boşluğu ve çekikliği gördüm, dedim.
O bana içinde bir sâ' arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir besi oğlağımız vardı. Ben onu kestim. Kadınım da o arpayı öğüttü. O arpa öğütmeyi, benim oğlağı kesip ayrılmamla beraber bitirdi. Ben oğlağın etini parçalayıp, çömleğinin içine koydum. Sonra Rasû-lullah'ın yanına döndüm. Karım Suheyle, benim Rasûlullah'a dönüşümün akabinde:
— Beni Rasûlullah ve beraberindekilerle mahcûb etme! dedi. Ben akabinde Rasûlullah'a geldim ve O'na gizlice:
— Yâ Rasûlallah! Biz bir oğlağımızı kestik, yanımızda bulunan bir sâ' arpayı da öğüttük; Sen ve beraberindeki on kadar insanla bize buyur gel, dedim.
Bu teklifim üzerine Peygamber bağırıp:
— "Ey hendek ahâlîsi! Câbir ziyafet yemeği yapmıştır. Çabuk geliniz!" buyurdu.
Akabinde Câbir'e de:
— "Ben size gelinceye kadar çömleğinizi tandırdan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın" diye tenbîh etti.
Câbir dedi ki: Ben eve geldim, Rasûlullah da geldi. İnsanlar da ilerliyorlardı. Ben karımın yanına geldim. Karım gelen insanların çokluğunu ve yemeğin azlığını görünce, bana:
— Allah sana iyilik versin, Allah sana şöyle böyle yapsın! dedi. Ben de ona:
— Ben senin: Yemeğin azlığını Rasûlullah'a haber ver de beni rüsvây etme, dediğini yaptım, dedim.
Akabinde karım, Peygambere hamuru çıkardı. Peygamber onun içine ağzının suyundan attı da hamura bereket duası yaptı. Sonra da et çömleğine yöneldi, onun içine de ağız suyu attı ve bereket duası
etti. Sonra:
— "Ekmek pişirici bir kadın çağır da benimle beraber pişirsin,
sen de çömleğinizden kepçe ile et çıkar ve sakın çömleği tandır taşlarının üzerinden aşağıya indirmeyiniz" buyurdu.
Oradaki topluluk bin kişi idi. Allah'a yemîn ederim ki onların hepsi yediler, yemeği bırakıp yemekten ayrıldılar; bizim et çömleğimiz olduğu gibi dopdolu idi, hamurumuz da olduğu gibi hiç eksilmeden hâlâ ekmek yapılır hâldeydi [171].

139-.....Âişe (R); "O vakit onlar hem üstünüzden, hem altınızdan size gelmişlerdi. O zaman gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Ve siz Allah'a karşı türlü zannlarda bulunuyordunuz
(et-Ahzâb: 10) âyeti hakkında:
- Bu âyetin içindeki işlerin hepsi Hendek günü oldu, demiştir.

140-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Hendek günü (toprak kazılması yapılırken) Peygamber toprak taşıyordu. Hattâ karnını toprak örtmüş -yâhud karnı toza bulanmıştı. Peygamber (bu sırada Abdullah ibn Revâha'nın) şu recezini söylüyordu;
Vallahi levîâ'llâhu mahtedeynâ Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ Feenzüen sekîneten aleynâ Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ İnne'1-ulâ kad bağav aleynâ İzâ erâdu fitnelen ebeynâ
(= Allah'a yemîn ederim ki, Allah olmasaydı biz doğru yolu bulamazdık. Sadaka da vermez, namaz da kılmazdık. (Yâ Rabb!) Kâfirlerle karşılaştığımızda ayaklarımızı sabit tut, üzerimize sekînet -ma'nevî kuvvet- yânî sabır ve sebat indir. Şübhesiz onlar bizim üzerimize saldırmışlardır. Onlar bize fitne ve fesâd yapmak istedikleri zaman kaçmayıp dayatırız.)
el-Berâ ibn Âzib: Peygamber (S) "Ebeynâ ebeynâ (= Kaçmaz dayatırız, kaçmaz dayatırız)/" kelimelerini söylerken sesini yükseltirdi, demiştir [172].

141-.....Şu'be şöyle demiştir: Bana el-Hakem ibnu Uteybe, (müfessir) Mucâhid ibn Cebr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben sabâ rüzgârı ile zafere ulaştırıldım. Âd kavmi ise debûr rüzgârı ile helak edildi" buyurmuştur [173].

142-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den işittim, o tahdîs edip şöyle dedi: Ahzâb günü olduğu ve Rasülul-lah (S) hendek kazdığı zaman hem Rasûlullah'ı hendeğin toprağından taşır hâlde gördüm, hattâ tozlar O'nun karnının derisini benden per-delemişti. Peygamber'in göğsü çokça kıllıydı. İşte Peygamber o hâlde toprak taşırken,

Abdullah ibn Revâha'nın şu kelimelerini şiir şeklinde okumakta olduğunu işittim; O şöyle diyordu:
"Allâhumme levîâ enie mahtedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Feenzüen sekîneten aleynâ
Ve sebhiti'l-akdâme in lâkaynâ
İnne'1-ulâ kad bağav aleynâ
Ve in erâdu fitneten ebeynâ"
el-Berâ: Sonra Peygamber bu şiirin sonundaki "Ebeynâ" kelimesinde sesini uzatıyordu, demiştir [174].

143-.....Abdullah ibnu Umer (R): Hazır bulunup harb yaptığım ilk gün, Hendek günüdür, demiştir [175].

144-.....Abdullah ibmı Umer (R) şöyle demiştir: Siffîn vak'ası sırasında kızkardeşim Hafsa'yı ziyaret edip yanına girdim. O esnada ablam yıkanmıştı da saç örgüleri su damlatır hâldeydi [176].
Ona:
— Alî ile Muâviye'nin hükümet da'vâsı gördüğün hâle girdi. (Mekke'de, Medine'de sağ kalan sahâbîleri bu işi müzâkere etmeye çağırıyorlar.) Fakat benim için emîrlik ve'meliklikten birşey takdir edilmemiştir (benim bu işle ilgim yoktur, onun için ben müzâkereye gitmeyeceğim), dedim.
Hafsa:.
— Buradan gidecek hey'ete sen de katıl. Çünkü Sufyânîler senin durumuna muhakkak bakıyorlardır. Senin gitmekten çekinmeni, muhalefet sanmalarından korkarım, dedi.
Ve Hafsa, kardeşi İbn Umer'i iki hakemin toplanma yerine gön-derinceye kadar boş bırakmadı. (Nihayet İbn Umer, hakemlerin bulunduğu yere vardı ve aralarında cereyan eden dolambaçlı vakıada hazır bulundu.)[177]
Hakemlerin hüküm vermesinden sonra insanlar dağılınca Muâ-viye kendisini halîfe sayarak bir hutbe yaptı da, hutbenin bir cümlesinde Alî'ye meyi ve mahabbeti olan Abdullah ibn Umer'le babası Umer'e ta'rîz edip:
— Bu halifelik işi hakkında her kim benimle konuşmak isterse yüzünü bize göstersin! Muhakkak ki, biz halifeliğe hem ondan, hem de babasından (yânî Umer'den) daha haklıyız! demiştir [178].
Küçük yaşta bir sahâbî olan râvî Habîb ibn Mesleme, tbn Umer'e:
— Sen Muâviye'ye cevâb vermedin mi? diye sordu. Abdullah ibn Umer:
— Hemen maşlahımın bağını çözdüm de ona: Bu halifelik işine senden daha haklı ve daha lâyık olan, Uhud günü, Hendek günü islâm'ı korumak üzere sana ve baban Ebû Sufyân'a karşı harb eden kişidir (yânî Alî'dir), demek istedim. Fakat İslâm topluluğunun arasını açacak, kan dökecek ve istemediğim ters bir ma'nâya hamlolu-nacak bir kelime söylemekten korktum. Ve o anda Allah'ın sabreden kuluna hazırladığı mükâfatını hatırladım (da Muâviye'ye karşılık vermedim), demiştir.
Abdullah ibn Umer'in bu sözlerini dinleyen Habîb ibnu Mesleme -Muâviye taraf darı olmakla beraber- onun görüşündeki doğruluğu takdir ederek:
— Sen Allah tarafından bir fitneden korunmuş ve büyük bir fenalıktan muhafaza edilmişsin! demiştir.
Buhârî'nin şeyhi Mahmûd ibn Gaylân el-Mervezî, Abdurrazzâk'-tan gelen bir rivayetinde saç örgüleri ma'nâsında olarak geçen "Nesvâtuha" kelimesi yerine vâv'ın sîden öne alınmasıyle "Nev-sâtuha" şeklinde söylemiştir [179].

145-.....Süleyman ibnu Sured (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb günü (müşriklerin oradan ayrılmaları üzerine): "Artık biz onlara karşı gidip harb edeceğiz. Onlar bize harb edemiyecekler" buyurdu [180].

146-.....Ben Süleyman ibnu Sured(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, müşrik orduları oradan çıkarıldığı zaman: "Artık şimdiden sonra biz müşriklere karşı gidip harb edeceğiz. Onlar bize harb edemeyecekler, biz onlara doğru yürüyeceğiz" buyuruyordu [181].

147-.....Hişâm ibn Hassan, Muhammed ibn Şîrîn'den; o da Abîde'den; o da Alî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hendek harbi günü: "Allah düşmanların üzerine (dirilerken) evlerine ve (ölülerken de) kabirlerine ateş doldursun! Nitekim onlar bizleri orta namazından alıkoydular, nihayet güneş battı" diye beddua etmiştir*

148-.....Bize Hişâm ibnu Hassan el-Kardûsî, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Umer ibnu'I-Hattâb (R) Hendek günü güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kâfirlerine sövmeye başladı ve:
— Yâ Rasûlallah! Nerdeyse güneş batıncaya kadar ikindi namazını kılamıyordum, dedi.
Peygamber (S):
— "Vallahi ben de kılamadım" buyurdu.
Akabinde Peygamber'in beraberinde Bathân Deresi'ne (yânı Me-dîne vadisine) indik. Peygamber namaz için abdest aldı, biz de namaz için abdest aldık. Müteakiben Peygamber güneş battıktan sonra önce ikindi namazını, sonra onun ardından da akşam namazını kıldırdı [182].

149-.....Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ahzâb harbi günü Rasûlullah (S):
— "Kurayza oğulları topluluğunun haberini bana kim getirir?" diye sordu.

ez-Zubeyr:
— Ben (getiririm), dedi. Sonra Rasûlullah yine:
— "O kavmin haberini bana kim getirir?" diye sordu. Yine Zubeyr:
— Ben (getiririm), diye cevâb verdi. Sonra Rasûlullah tekrar:
— "O kavmin haberini bana kim getirir?" diye sordu. Yine Zubeyr:
— Ben, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Her peygamberin bir havarisi (yânî hâlis yardımcısı) vardır; benim havarim de ez-Zubeyr'dir" buyurdu [183].

150-.....Ebû Hureyre(R)'den (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) zaman zaman "Lâ ilahe illellâhu vahdehû... Allah'tan başka hiçbir ilâh yok, yalnız O vardır. Allah ordusunu azız kıldı. Kuluna yardım etti. Tek olarak Arab kabilelerini yendi. Allah'tan başka hiçbirşey{in hakîkî varlığı) yoktur" [184].

151-.....İsmâîl ibn Ebî Hâlid şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) toplanıp gelen Arab kabîleleri aleyhine duâ etti de, şunları söyledi: "Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey (düşmanlarla) hesabı tez gören (Rabb'im)/ Sen Medine önünde toplanan şu Arab kabilelerini dağıt! Yâ Allah! Sen onların topluluklarını kır, irâdelerini sars!" [185].

152-.....MûsâibnUkbe, Sâlim'den veNâfi'den; onlar da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdiler: Rasûlullah (S) gazveden yâhud haccdan yâhud umreden döndüğü zaman evvelâ üç kerre tekbîr eder, sonra da şöyle derdi:
"Lâ ilahe illellâhu vahdehu lâ şerike lehû, LehuH-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala külli şey'in kadir. Âyibûne, tâibûne, âbi-dûne, sâddûne H-Rabbinâ hâmidûn... = Allah'tan başka tanrı yok, yalnız O vardır. O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nun-dur. O herşeye güç yetirendir. Hepimiz O'na dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde edicileriz. Yalnız Rabb'imize hamd edicileriz. Allah va'dinde doğru oldu, kuluna yardım etti de yalnız olarak Arab topluluklarını hezimete uğrattı" [186].

32- Peygamberdin Ahzâb Harbindeki Ordugâhından (Medine'deki Evine) Dönmesi, Oradan Da Kurayza Oğulları Yurduna Gidip Onları Muhasara Etmesi Babı

153-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hendek harbinden (Medine'deki evine) dönüp geldiğinde, silâhını çıkarıp yerine koymuş ve yıkanmıştı. Bu sırada Cibril aleyhi's-selâm Peygamber'e geldi de:
— Sen silâhını çıkarmışsın! Vallahi biz melekler henüz silâhlarımızı çıkarmadık. Haydi onlara doğru yola çık! dedi.
Peygamber:
— "Nereye doğru çıkıyoruz?" diye sordu. Cibril, Kurayza oğullan yurdunu işaret ederek:
— İşte şuraya! dedi.
Bunun üzerine Peygamber, Kurayza oğulları'na doğru hareket etti [187].

154-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Kurayza oğulları'na sefer ettiğinde ben Cibril'in melekler alayının Ganm oğulları sokağnıdan geçtikleri sırada yükselen tozunu bugün bile hâlâ görür gibiyim, demiştir [188].

155-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb günü (Cibril'in ilhamı ile Kurayza üzerine hareketinden önce sahâbîlerine çabuk hareket etmelerini sağlamak için): "Sizden hiçbiriniz ikindi namazını sakın başka yerde kılmasın, ancak Kurayza oğulları yurdunda kılsın" buyurdu.
Sahâbîlerden bâzıları yolda ikindi namazına erişmişti. Bunlardan bir kısmı Peygamber'in emrinin zahirine uyarak:
— Biz Kurayza oğulları'na varmadıkça ikindi namazını kılmayız! dediler.
Bir kısmı da:
— Biz ikindiyi yolda, vakit içinde kılacağız. Çünkü Peygamber bizden, bu emrin zahirini değil, fakat bunun lâzımı olan seferde çabuk davranmamızı kasdetmiştir! dediler ve kıldılar.
Sonra bu iki zümrenin birbirine aykırı hareketleri Peygamber'e zikrolundu da, Peygamber bunlardan hiçbir zümreyi ayıplamadı [189].

156-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan olan kişiler bâzı hurma ağaçların mahsûlünü Peygamber'e (ve Muhâcirler'e) tahsis ediyorlardı. Bu uygulama Kurayza ve en-Nadîr'i fethedinceye kadar sürdü. (Muhacirler oradan pay alıp ona ihtiyâçları kalmayınca, Peygamber âriyeten verdikleri hurma ağaçlarını sâhibleri olan Ensâr'a geri veriyordu.) Benim ailem de bana Peygamber'e gitmemi ve O'ndan vaktiyle Peygamber'e vermiş oldukları hurmaları yâhud bir kısmını geri istememi emrettiler. Peygamber ise bizim vaktiyle kendisine âriyeten verdiğimiz hurma ağaçlarını Ümmü Eymen'e vermiş idi. Peygamber o hurma ağaçlarını bana verdi. Tam bu sırada Ümmü Eymen elbiseyi boynuna dolayarak geldi de (hurmaların mülkiyetinin kendisine verilmiş olduğunu sanarak):
— Olmaz! Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, Peygamber onları bana vermişken size geri vermez! demeye başladı.
Yâhud Ümmü Eymen bunun gibi bir söz söylemeye başladı. Peygamber de ona:
— "Benim şu malım onun yerine senin olsun" diyordu. Ümmü Eymen de yine Enes'e:

— Olmaz vallahi (onu size vermeyiz)! diyordu.
Nihayet Peygamber, Ümmü Eymen'e -râvî Süleyman ibn Tar-hân: Enes'in şöyle dediğini sanıyorum demiştir:- onun on mislini verdi -yâhud Enes buna benzer söyledi-. (Bunun üzerine Ümmü Eymen razı oldu ve gönlü hoşlandı.) [190]

157-.....Sa'd ibnu İbrâhîm şöyle demiştir: Ben Ebû Umâme'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den işittim şöyle diyordu: Kurayza ahâlîsi Sa'd ibnu Muâz'ın hükmüne indiler. Peygamber (S) Sa'd ibn Muâz'a haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. Sa'd mescide yaklaşınca Peygamber oradaki Ensâr'a hitaben:
— "Haydi seyyidinize -yâhud: hayırlınıza- ayağa kalkınız (onu karşılayıp bineğinden indiriniz)/" buyurdu.
Sonra Sa'd'a:
— "Şunlar (yânî Kurayza oğulları) senin kendileri hakkında vereceğin hükme razı olup kalelerinden indiler!" buyurdu.
Sa'd da onlar hakkında şu hükmü verdi:
— Bunların harb edenlerini öldürürsün; kadınları ve çocuklarını da esîr edersin! dedi.
Bu hüküm üzerine Peygamber, Sa'd'a:
— "Sen Allah'ın hükmüyle hükmettin" buyurdu.
Râvî (Allah'ın hükmü yerinde) belki "Melikin hükmü ile" buyurdu demiştir [191].

158-.....Bize Hişâm, babası Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Muâz Hendek gününde vuruldu. Ona Kureyş'ten Hıbbân ibnu'l-Arıka denilen bir adam ok atmış ve kol damarında yaralamıştı. Peygamber (S) yakından ona hasta ziyareti yapmak için, ona mahsûs bir çadır kurdurdu [192]. Rasûlullah Hendek harbinden Medine'ye döndüğü zaman silâhını çıkarmış ve yıkanmıştı. Bu sırada Cibril aleyhi's-selâm başından tozları silkeleyerek Peygamber'e geldi de:
— Sen silâhım çıkarmışsın! Vallahi ben silâhımı daha çıkarmadım. Haydi onlara doğru çık, yürü! dedi.
Peygamber de ona:
— "Nereye?" diye sordu.
Cibrîl, Kurayza oğulları'nı işaret etti. Bunun üzerine Rasûlullah, Kurayza oğulları'na onlarla harbetmek için geldi. Muhasaranın sonunda bunlar Rasûlullah'ın hükmüme inip boyun eğdiler. Rasûlullah da bunlar hakkında'bir hüküm vermesini Sa'd ibn Muâz'a havale etti [193]. Sa'd da:
— Ben onlar hakkında şöyle hüküm veriyorum: Bunların harb edenleri Öldürülür,. kadınları ve çocukları esîr edilir, malları da tak-sîm olunur, dedi.
Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe'den şöyle haber verdi: Sa'd ibn Muâz (Kurayza oğulları hakemliği ettiği günden evvelki gecede):
— Yâ Allah! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü tekzîb eden, vatanından çıkaran kavim kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki, bizimle onların arasında artık yapılacak harb kalmamıştır. Şayet Kureyş ile başka bir harbimiz daha kaldı ise, Sen'in yolunda onlarla cihâd edeyim diye beni hayâtta bırak. Eğer aramızda harb kalmamış ise, bu yaramı deş de bu yüzden bana şehîdlik nasîb et! diye duâ etmiştir.
Müteakiben boyun damarına kadar gelen şişlik deşildi. Mescid-de Gıfâr oğulları'ndan bâzı kimselere âid bir çadır daha vardı [194]. İşte bu Gıfârîler kendi hâllerinde oturup dururlarken bir de bakmışlar ki, kendilerine doğru kan akıp geliyor. Onlar:
— Ey çadır ehli! Sizin tarafınızdan bize doğru gelen bu kan nedir? dediler.
Meğer Sa'd'ın yarası akıp dururmuş. İşte Sa'd (R) bu yaradan dolayı öldü [195].

159-.....Bana Adiyy ibn Sabit haber verdi. Kendisi el-Berâ ibn Âzib(R)'den şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Kurayza gününde Hassan ibn Sâbit'e:
— "Şu Kurayza oğuİlan'nı kötüleyip hicvet -yâhud: Onların hicivlerine karşılık ver-, Cibril seninle beraberdir" buyurdu..
İbrâhîm ibn Tahmân, eş-Şeybânî'den; o da Adiyy ibn Sâbit'ten şu ziyâdeyi getirdi: el-Berâ ibnu Âzib şöyle dedi: Rasûlullah (S) Kurayza gününde Hassan ibn Sâbit'e hitaben:
— "Şu müşrikleri hicvet (yaptıkları hıyanetleri birer birer say, dök)/ Şübhesiz Cibril seninle beraberdir" buyurdu [196].

33- Zâtu'r-Rıka Gazvesi Babı

Bu gazve Gatafân'dan bir şu'be olan Sa'lebe oğulları'ndan Ha-safe ibnu Kays'm başkam bulunduğu Muhârib kabilesine karşı yapılan seferdir. Peygamber (bu seferde Medine'ye iki günlük mesafedeki Şadah vadisinde) Nahl mevkiine kadar gidip orada indi. (Bu vâdîde Fizâr, Eşca', Enmâr kabilelerinden birtakım soylar bulunuyordu). Bu gazve Hayber gazasından sonra olmuştur. Çünkü Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Habeşistan'dan Hayber gazvesinden sonra gelmiştir [197].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Recâ' şöyle dedi: Bize İmrân el-Attâr, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan haber verdi ki, Peygamber (S) yedinci gazvesi olan Zâtu'r-Rikâ' gazvesinde sahâbîlerine korku için de namaz kıldırmıştır [198].
Ibnu Abbâs da: Peygamber (S) Zû Kared mevkiinde korku namazı kıldırdı, demiştir. Bekr ibnu Sevâde de şöyle dedi: Bana Ziyâd ibnu Nâfi', Ebû Mûsâ Alî ibn Rebâh'tan tahdîs etti ki, onlara da Câ-bir (R) tahdîs edip: Peygamber (S)'in sahâbîlerine Muhârib ve Sa'Ie-be günlerinde namaz kıldırdığını söylemiştir.
Mağâzt sahibi Muhammed ibn İshâk şöyle demiştir: Ben Vehb ibnu Keysân'dan işittim (şöyle diyordu): Ben Câbir'den işittim (şöyle diyordu): Peygamber (S) Gatafân arazîsinden olan Nahl denilen yerdeki Zâtu'r-Rıkâ' mevkiine doğru sefere çıktı.

Zâtu'r-Rıkâ' mevkiine gelince Gatafân kabilelerinden bir cem'iyyetle karşılaştı. Fakat burada kıtal olmadı da insanların bâzısı diğer bâzısını korkuttu. İşte burada Peygamber (S) iki rek'at korku namazı kıldırdı.
Ve (Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın âzâdlısı) Yezîd ibn Ebî Ubeyd de Seleme ibnu'1-Ekva'dan: Ben Kared günü Peygamber'in beraberinde gazve yaptım, dediğini söylemiştir [199].

160-..... Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler), Peygamber'in beraberinde altı kişilik bir topluluk olarak bir gazveye çıktık. Bizim bir devemiz vardı. Ona nevbetleşe biniyorduk. Ayaklarımızın derileri) delindi. Benim de ayaklarım delindi ve tırnaklarım döküldü. Bizler ayaklarımıza bez parçalan sarıyorduk. Bizler ayaklarımıza bu suretle bez parçalan sardığımız için bu sefere Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi ismi verildi.
Dedesinden rivayet eden Ebû Burde dedi ki: Ebû Mûsâ bu hadîsi tahdîs etti. Sonra (bunda nefis tezkiyesi bulunduğu için) bunu rivayet etmeyi sevmedi de: Bunu zikr etme işini yapacak değilim, dedi. O, bu sözü ile amelinden birşeyi açıklamış olmayı kerîh görüyor (yâ-nî hoşlanmıyor) gibidir [200].

161- Bize Kuteybe ibnu Saîd, Mâlik'ten; o da Yezîd ibn Rûmân'-dan; o da Salih ibn Havvât'tan; o da Zâtu'r-Rıkâ' günü Rasûlullah'-ın yanında hazır bulunup korku namazı kılan kimselerden şöyle tahdîs etti: Askerin bir kısmı Rasûlullah'm beraberinde (namaz için) saff bağladı. Öbür kısmı da düşman karşısında saff tuttular. Rasûlullah kendisiyle beraber bulunanlarla bir rek'at kıldı. Sonra kendisi ayakta sabit durdu. Kendisiyle bir rek'at kılanlar, kendi başlarına diğer bir rek'at daha kılarak namazlarını tamamladılar. Sonra namazdan ayrıldılar da düşmanın yüzüne karşı saff bağladılar ve (düşman karşısında bulunan) öbür taife gelip Rasûlullah'm geri kalan bir rek'at namazını O'nunla birlikte kıldılar. Sonra Rasûlullah (tahiyyâtta oturdu, namazdan çıkmayıp) oturmakta devam etti. Cemâat de bir rek'at kendi başlarına kılıp tamamladılar. Sonra Rasûlullah bunlarla beraber selâm verdi.
Ve Muâz şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Ebî Abdillah, Ebu'z-Zubeyr Muhamrned ibn Müslim'den tahdîs etti ki, Câbir (R): Biz Gatafân arazisindeki Nahl mevkiinde Peygamber'in beraberinde bulunduk, demiş ve (Peygamber'in orada kıldırdığı) korku namazını zikretmiştir.
İmâm Mâlik: Bu Salih ibn Havvât hadîsinde rivayet edilen, benim korku namazı hakkında işittiğimin en güzelidir, demiştir.
Bu hadîsi Hişâm'dan; o da Zeyd ibn Eslem'den senediyle rivayet etmekte Leys ibn Sa'd, Muâz'a mutâbaat etmiştir. el-Kaasım ibn Muhammed, Zeyd ibn Esiem'e: Peygamber (S) Enmâr oğulları gazvesinde korku namazı kıldırdı, diye tahdîs etmiştir [201].

162- Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahya ibnu Saîd el-Kattân, Yahya ibnu Saîd el-EnsârîMen; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Salih ibnu Havvât'tan tahdîs etti ki, Sehl ibn Ebî Hasme şöyle demiştir: İmâm korku namazında kıbleye yönelik olarak namaza durur. Askerden bir taifesi de imâmla beraber namaza durur. Bir taife de düşman cihetinde olup yüzleri düşmana doğru dururlar. İmâm beraberindekilerle bir rek'at kılar. Sonra bunlar ayağa kalkar, kendi başlarına bir rek'at kılar ve oldukları yerde iki secde yaparlar. Sonra bu namazı kılmış olanlar, düşman tarafında bulunan kimselerin yerine gider, düşman cihetinde bulunanlar da Peygamber'in yanma gelirler. Peygamber onlarla da bir rek'at kılar. Böylece Peygamber'in iki rek'at namazı olmuştur. Sonra bu yeni gelenler kendi başlarına rükû' yapar ve iki secde ederler.
Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Şu'-be'den; o da Abdurrahmân ibnu' 1-Kaasım'dan; o da babası el-Kaasım'dan; o da Salih ibnu Havvât'tan; o da Sehl ibnu Ebî Has-me'den; o da Peygamber'den olmak üzere, yukarıdaki hadîsin benzerini tahdîs etti [202].

163-.....Bana İbnu Ebî Hazım, Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den tahdîs etti ki, o, el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle derken işitmiş-tir: Bana Salih ibnu Havvât, Sehl ibn Ebî Hasme'den, korku namazı hakkında geçen sözünü haber verdi, demiştir.

164-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, babası Abdullah ibn Umer(R)'in şöyle dediğini haber verdi: Ben, Rasûlullah (S) ile birlikte Necd tarafına doğru gazaya gittim. Düşmanın hizasına geldik. Onlara karşı safflarımızı düzdük...

165-.....Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Salim ibnu Abdillah'tan; o da babasından olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) iki taifenin birine korku namazı kıldırdı. Bu sırada diğer taife yüzlerini düşmana doğru çevirmiş hâldeydiler. Sonra Rasûlul-lah'm namaz kıldırdığı kimseler çekilip arkadaşlarının yerinde durdular. Bu defa düşmana yönelik olanlar geldiler, Rasûlullah onlara da bir rek'at kıldırdı. Sonra onların üzerine selâm verdi. Sonra bunlar kalkıp eksik rek'atlerini edâ ettiler. Şunlar da kalkıp kendi rek'-atlerini edâ ettiler.

166-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sinan (ibn Ebî Sinan ed-Duelî) ile Ebû Seleme (ibnu Abdirrahmân ibn Avf) tahdîs ettiler ki, Câbir ibn Abdillah (R): Kendisinin Rasûlullah'm beraberinde Necd tarafına gazaya gittiğini haber vermiştir [203].

167-.....Câbir ibnu Abdillah (R) ed-Duelî'ye şöyle haber vermiştir: Câbir (Zâtu'r-Rıkâ' seferinde) Rasûlullah(S)'ın beraberinde Necd tarafına gazaya gitti. Rasûlullah bu gazadan döndüğü zaman Câbir de O'nunla beraber döndü. Dönüşte büyük ağacı çok olan bir vâdî içinde kaafileye gün ortası sıcağı erişti de, Rasûlullah istirahat için bineğinden indi. Sefer halkı da ağaçlar altında gölgelenmek üzere ağaçlık içine dağıldılar. Rasûlullah da bir sakız ağacı altına indi de kılıcını o ağaca astı.
Câbir dedi ki: Biz biraz uyumuştuk. Sonra bir de gördük ki, Rasûlullah bizi çağırıyor. Hemen yanına gittik ve gördük ki,

yanında (müşriklerden) bedevî bir Arab oturuyor. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Şu bedevî Arab, ben uyurken kılıcımı alıp kınından çekmiş. Bu sırada ben uyandım. Kılıç kınından sıyrılmış olarak bunun elinde idi. Bu hâlde bedevî bana:
— Şu anda seni benden kim koruyabilir? dedi. Ben de:
— Allah korur, dedim.
İşte bu vak'anın kahramanı şu oturan bedevidir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah (S) o bedeviyi cezalandırmadı.
Ebân da şöyle dedi: Bize Yahya ibnu Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Biz, Peygamber'in beraberinde Zâtu'r-Rıkâ' seferinde bulunduk. Gölgeli bir ağaç altına geldiğimiz zaman bizler o gölgeli ağacı Peygamber'e bıraktık (kendisi onun altına indi). Peygamber'in kılıcı ağaçta asılı iken, müşriklerden bir adam gelmiş, o kılıcı sıyırmış ve Peygamber'e:
— Sen şimdi benden korkar mısın? diye sormuş. Peygamber de ona:
— "Hayır korkmam" diye cevâb vermiş. Bedevî:
— Benim hücumumdan seni şimdi kim koruyabilir? demiş. Peygamber:
— "Allah korur" demiş [204].
Peygamber'in sahâbîleri o bedeviyi tehdîd edip korkuttular. Bu sırada namaza ikaamet nidası edildi. Peygamber (sahâbîleri ikiye böldü de) bir bölüğüne iki rek'at namaz kıldırdı, sonra da hem kendisi, hem de sahâbîler selâm verip namazdan çıktılar. Sonra bunlar düşmanın cihetine doğru geri çekildiler. Peygamber (nafile kılıcı olarak) düşman karşısında bulunan diğer bölüğe de iki rek'at kıldırdı (sonra hem kendisi, hem de bunlar selâm verip namazdan çıktılar). Böylece Peygamber'in (farz ve nafile olarak) dört rek'at namazı oldu. Cemâatin ise iki rek'at farz namazı oldu [205].
Ve Müsedded, Ebû Avâne'den; o da Ebû Bişr Ca'fer ibn Ebî Vahşiyye'den olmak üzere, o Peygamber'e kılıç çeken adamın adının Gavres ibnu'l-Hâris olduğunu, Peygamber'in bu gazvede Muhâ-ribu Hasafe kabilesiyle harb ettiğini söyledi [206].
Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim de Câbir'den; onun: Biz Peygamber'in maiyyetinde Nahl mevkiinde bulunduk. Peygamber orada korku namazı kıldırdı, dediğini söylemiştir.
Ebû Hureyre de: Ben Necd gazvesinde Peygamber'in beraberinde korku namazı kıldım, demiştir. Ebû Hureyre ise Peygamber'in yanına ancak Hayber günlerinde gelmiştir [207].

34- Huzâa Kabilesinden Bir Soy Olan Musta'lık Oğulları Gazvesi Babı

Bu, Mureysf gazvesidir. İbn İshâk: Bu, altıncı senede yapıldı, demiştir. Mûsâ ibn Ukbe ise, dördüncü senededir, demiştir. en-Nu*mân ibn Beşîr, ez-Zuhrî'den: Ifk hadîsi el-Mureysf gazvesinde oldu, demiştir [208].

168-.....Abdullah ibnu Muhayrîz şöyle demiştir: Ben mescide girdim, orada Ebû Saîd el-Hudrî'yi gördüm, onun yanma oturdum da ona azl mes'elesini sordum. Ebû Saîd şöyle cevâb verdi:
— Biz Musta'lık oğulları gazvesinde Rasûlullah ile sefere çıktık. Neticede Arab esirlerinden birçok kadın esirlere kavuştuk. O günlerde kadınlara karşı arzumuz artmış ve bekârlık bizlere çok şiddetli olmuştu. (Esîr kadınlara yaklaşmak, fakat çocuk yapmamak için) azl etmeyi düşünüp, azletmek istiyorduk. Ancak Rasûlullah aramızda iken (bunun hükmünü) O'na sormadan nasıl azl ederiz? dedik de, bu meseleyi Rasûlullah'tan sorduk. Rasûlullah (S):
— "Bu fiili yapmamanız, üzerinize vâcib değildir -yâhud: Bunu yapmanızda üzerinize bir be's yoktur-. Allah'ın ilminde kıyamet gününe kadar meydana gelecek olan her canlı nefis, muhakkak dünyâya gelecektir" buyurdu [209].

169-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde Necd gazvesine gittik. Rasûlullah büyük büyük ağaçları çok olan bir vâdî içinde iken kendisine gün ortasının şiddetli sıcağı erişti. Rasûlullah bir ağacın altına indi, gölgesinde gölgelendi, kılıcını da o ağaca astı. Sefer halkı da gölgelenmek üzere ağaçlık içinde dağıldılar. Bizler bu şekilde serinlediğimiz sırada birden Rasûlullah bizleri çağırdı. Bizler hemen yanına geldik ve Rasûlullah'm önünde oturan bir bedevî ile karşılaştık. Rasûlullah (S):
— "Ben uyurken bu bedevî Arab bana gelmiş, kılıcımı alarak kınından çekmiş. Bu sırada ben uyandım. Kılıcımı kınından çıkarmış, baş ucumda dikiliyordu. Bana:
— Şimdi seni benden kim kurtarır? dedi. Ben:
— Allah kurtarır, dedim.
O kılıcı kınına soktu, sonra da oturdu. İşte o zât, budur" buyurdu.
Câbir: Rasûlullah o bedeviyi cezalandırmadı, demiştir [210].

35- Enmâr Gazvesi Babı

170-.....Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Ben Peygamber(S)'i Enmâr gazvesinde devesi üzerinde yüzü doğu cihetine doğru nafile namaz kılarken gördüm, demiştir [211].

36- Ifk Hadîsi Babı

"el-Ifku ve'1-Efeku", "en-Nicsu ve'n-Necesu" menzilesinde, yânî ilk iki kelime vezin yönünden son

iki kelimenin benzeridir.
"İfkuhum, Efkuhum ve Efekuhum" denilir.
"Efekehum" diyen kimse (yânî bunu mâzî fiil yapan kimse) onları îmândan döndürdü ve yalan söyledi demektir. Nitekim Allah: "Yu'feku anhu men ufike" (ez-zâriyât: 9) buyurdu. Bu, "Yusrafu anhu men surife", yânî "Ondan döndürülen kimseler döndürülür" demektir [212].

171- Bana Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs etti: Bize İbrahim ibnu Sa'd, Salih ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibnu Vak-kaas ve Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd, Peygam-ber(S)'in zevcesi Âişe(R)'den, iftira sâhiblerinin kendisi için söyledikleri zamanki hadîsini tahdîs ettiler. Bu dört râvîden herbiri bana Âişe hadîsinden bir kısmı tahdîs ettiler. Bunların bâzısı, Âişe hadîsini diğer bâzısından daha iyi muhafaza edici ve hadîsi aynen getirip nakletmekte, daha sağlam tesbît edici idi. İşte ben bu râvîlerin herbirinden, onların Âişe'den bana tahdîs ettikleri bu hadîsi iyice belleyip muhafaza ettim. Bunların bâzısı hernekadar hadîsi diğerinden daha iyi muhafaza edici ise de, bunlardan bâzısının hadîsi diğer bâzısının hadîsini tasdîk etmektedir. Bunlar söylediler ki, Âişe (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) bir sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Kadınlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Rasûlullah onu beraberinde sefere çıkarırdı.
Âişe dedi ki: Rasûlullah, yapacağı bir gazve hususunda da aramızda kur'a çekti ve bu kur'ada benim ismim çıktı. Bunun üzerine ben, hicâb âyetinin indirilmesinin ardından Rasûlullah'm beraberinde sefere çıktım. Ben hevdecimin içinde taşınır ve (konak yerinde) hevdec içinde indirilirdim. Bütün yolculuğumuzda bu şekilde yürüdük. Nihayet Rasûlullah bu gazvesinden ayrılıp da döndüğü ve bizler de dönücüler olarak Medine'ye yaklaştığımızda (bir konak yerine indi, gecenin bir kısmını orada geçirdi, sonra) hareket edilmesini i'-lân etti. Hareket emrini bildirdikleri zaman ben kalkıp (ihtiyâcımı yerine getirmek için yalnız başıma) ordudan öteye yürüdüm. Hacetimi yerine getirdiğim zaman dönüp yerime geldim. Bu sırada göğsümü yokladım. Bir de gördüm ki, Yemen'in gözboncuğundan dizilmiş gerdanlığım kopup düşmüş. Hemen dönüp gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni yoldan alıkoydu.
Âişe dedi ki: Benim yol nakliyâtımı yapmakta olan kimseler gelip hevdecimi yüklenmişler ve onu bindiğim deve üzerine götürmüş-
lerdi. Onlar beni hevdecin içindeyim samyorlarmış. O zaman kadınlar hafif idiler, etlenip yağlanmazlar ve onları et bürümezdi. Çünkü onlar az yemek yerlerdi. Bu sebeble bana hizmet edenler hevdeci yüklemek üzere kaldırıp taşıdıklarında, hevdecin ağırlık derecesinin farkına varmayarak yüklemişler. Bilhassa ben o zaman yaşı küçük, taze bir kadındım. Onlar deveyi kaldırmışlar ve yürüyüp gitmişler. Ordu gittikten sonra ben gerdanlığımı buldum. Akabinde ben ordu birliklerinin konakladıkları yerlere geldim, fakat oralarda ne bir çağıran, ne de cevâb veren kalmıştı. Bunun üzerine ben orada evvelce bulunduğum konak yerime geldim. Ve onlar beni hevdecde bulamazlar da, beni aramak üzere dönüp yanıma gelirler diye düşündüm. Ben bu düşünce ile yerimde otururken, gözlerim bana galebe etmiş de uyumuşum.
Safvân ibnu'l-Muattal es-Sulemî, sonra ez-Zekvânî [213], ordunun arkasından gelmekle vazifeli idi. Bu zât sabah vakti benim beklediğim yerin yanına gelmiş, uyuyan bir insan karaltısı görmüş. Beni gördüğü zaman tanımış. Zâten o, hicâb (yânı perdelenme) emrinin inmesinden önce beni görmüştü. Ben onun beni tanıdığı sırada söylediği: "Innâ Hllâhi ve innâ ileyhi râciûne (= Biz muhakkak Allah'ın mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz)'* (ei-Bakara: 156) istircâ' sözleriyle uyandım. Uyanınca da hemen dış elbisemi bürünüp yüzümü örttüm. Allah'a yemîn ediyorum ki, biz onunla tek kelime konuşmadık ve ben ondan "înnâ Hllâhi ve innâ ileyhi râciûn" istircâ' sözünden başka bir kelime işitmedim. Çabuk yürüdü, nihayet devesini çöktürdü, binebilmem için devenin ön ayağına bastı. Ben de deveye doğru kalkıp bindim. Safvân, bindiğim deveyi önünden çekerek yürüdü. Nihayet biz öğlenin evvelinde, sıcağın şiddet vaktine girmişler ve hepsi konak yapmışlar hâlde, orduya yetiştik.
Âişe dedi ki: Bu sırada (hakkımda iftira ederek) helak olan he-Iâk olmuştur. İftiranın büyüğüne ve çoğuna girişen, Selûl kadının oğlu Abdullah ibnu Ubeyy olmuş (ve bu, ordu içinde yayılmış).
Urvetu'bnu'z-Zubeyr: Bu iftira hadîsinin yayıldığı ve bu söz Abdullah ibn Ubeyy'in yanında konuşulur olup, onun bu sözü söyleyeni ikrar ettirip dinlemek istediği ve bunu açıkça yaymak istediği bana haber verildi, demiştir.
Ve yine Urve: İftira sâhiblerinden olan diğer insanlar içinde yalnız Hassan ibn Sabit, Mıstah ibnu Usâse ve Hamme bintu Cahş'ın isimleri söylenmiştir. Benim, Yüce Allah'ın buyurduğu gibi onların bir topluluk olduklarından başka, onların isimleriyle ilgili hiçbir bilgim yoktur. Şübhesiz o günâhın büyüğünü, çoğunu üzerine alan kimse, Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûl'dür denilirdi, demiştir.
Yine Urve dedi ki: Âişe kendi huzurunda şâir Hassân'a sövülmesini çirkin görür ve:
— Çünkü Hassan:
Fe inne ebî ve vâîidehû ve ırdî
Lı irdi Muhammedin minkum vıkaau
(= Şübhesiz benim babam ve babamın babası ile benim şeref ve namusum, Muhammed'in şerefi ve nâmûsu için size karşı mahfazadır) beytini söylemiştir, der idi [214].
Âişe dedi ki: Bizler Medine'ye geldik. Geldiğim zaman ben bir ay hasta oldum. Bu sırada insanlar iftira sahihlerinin sözlerine dalmışlar. Ben ise bunlardan hiçbir şeyin farkında olamiyordum. Yalnız hastalığımda beni işkillendiren bir husus vardı: Peygamber'den, hastalandığım başka zamanlarda görmekte olduğum lütuf ve şefkati bu hastalığımda görmüyordum. Sâdece yanıma giriyor, selâm veriyor, sonra da (adımı söylemeden):
— "Hastanız nasıl?" diyordu.
işte bu hâl beni şübhelendirip üzüyordu. Fakat ben şerri hissetmiyordum. Nihayet ben hastalığımdan yeni iyileşip, henüz

nekahet devresine girdikten sonra dışarıya çıktım. Benimle beraber Mıstardın anası da hacet def etme yerlerimiz olan Menâsi' tarafına doğru çıktı. Oraya biz ancak geceden geceye çıkardık. Bu âdet, evlerimizin yakınında halâlar edinmemizden önce idi.
Âişe dedi ki: O zamanlar bizim dışarı çıkmaktaki hâlimiz ibti-dâî Arablar'ın sahradaki çukurlar yönüne çıkıp temizlenmelerine benziyordu. Biz evlerimizin yakınında halâlar edinmekten eziyetlenip incinirdik.
Âişe dedi ki: İşte ben Mistah'ın anasıyle dışarı çıkıp gittim. Bu kadın, Ebû Ruhm ibnu'l-Muttalib ibn Abdi Menâfin kızıdır. Annesi de Sahr ibn Âmir'in kızıdır ki, bu kadın da Ebû Bekr es-Sıddîk'm teyzesidir. Ebû Rumh kızının oğîu da Mıstah ibnu Usâsete'bni Ab-bâd ibn Muttalib'dir. Orada hacetimizi gördükten sonra ben ve Ebû Rumh kızı evimden tarafa dönüp gelirken, Mıstah'ın anasının ayağı yün çarşafı içinde sürçtü. (Arablar arasında felâket zamanında söylenmesi âdet olan "Düşmanın helak olsun!" duası yerine) bu kadın:
— Mıstah helak olsun! diye oğluna beddua etti. Ben de ona:
— Ne fena söyledin! Bedir'de hazır bulunan bir kimseye mi sövüyorsun? dedim.
Kadın bana:
— Âh şu sâf taze! Sen onun söylediği sözü işitmedin mi? dedi. Ben:
— O ne dedi ki? diye sordum.
Bunun üzerine o bana iftira sâhiblerinin sözünü söyleyip haber verdi.
Âişe dedi ki: Artık hastalığımın üstüne bir hastalık daha arttı. Evime dönünce yanıma Rasûlullah geldi. Selâm verdikten sonra:
— "Hastanız nasıldır?" diye sordu. . Ben de kendisine:
— Babamla anamın yanına gitmem için bana izin verir misin? dedim ^
— Âişe: Ben o sırada bu haberi babamla anam tarafından tahkik etmek istiyordum, demiştir.- Âişe dedi ki: Rasûlullah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanma geldim ve anam (Ümmü Rûmân)'a:
— Ey anneciğim! İnsanlar ne konuşuyorlar? dedim. Annem:
— Ey kızcağızım! Kendini üzme, sen kendini ve sağlığını düşün. Vallahi bir erkeğin yanında sevgili, parlak, güzel bir kadın olsun ve onun birçok ortakları bulunsun da onun aleyhinde çok lâf etmesinler; bu, pek nâdirdir, dedi.
Ben de:
— Subhânallah! İnsanlar bunu mu konuşmaktalarmış? dedim.
Âişe dedi ki: Ben bunun üzerine bütün gece ağladım. Sabaha kadar gözümün yaşı dinmiyor, gözüme de hiçbir uyku girdiremiyordum. Sonra ağlayarak sabaha ulaştım.
Âişe dedi ki: Rasûlullah da o sabah Alî ibn Ebî Tâlib'i ve Usâ-metu'bnu Zeyd'i yanına çağırmıştı. Vahy gecikince ailesi ile ayrılması hususunda onlarla istişare ediyordu.
Âişe dedi ki: Usâme ibmı Zeyd'e gelince, o, Peygamber'in ailesinden bilip durduğu berâeti ve Ehlu Beyt için gönlünde besleyip durduğu sevgiyi Rasûlullah'a tavsiye ve işaret etti de:
— Yâ Rasûlallah!. Onlar Senin ehlindir. Biz onlar hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz, dedi.
Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o da:
— Allah Sana dünyâyı dâr etmemiştir. Âişe'den başka kadınlar çoktur. Maamâfîh Âişe'nin cariyesi Berîre'ye de sor, o da Sana doğru söyler, demişti.
Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çağırıp:
— "Ey Berîre! Âişe'de sana şübhe veren bir hâl gördün mü?" diye sordu.
Berîre de:
— Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Âişe'den kendisini ayıplayabileceğim bir kusur olmak üzere kat'iyyen şundan başka birşey görmüş değilim: Âişe yaşı küçük, taze bir kadındı. Ailesinin hamurunu yoğururken uyurdu da evin besi koyunu gelir, hamuru yerdi, demiş.
Âişe dedi ki: Bunun akabinde Rasûlullah o gün minber üzerinde ayağa kalktı ve iftirayı en evvel ortaya çıkaran Abdullah ibn Ubeyy'-den dolayı söz söylemekte ma'zûr tutulmasını isteyerek, kendisi minber üzerinde olduğu hâlde hitâb edip:
— "Ey.müslümânlar topluluğu! Ev halkım hususunda bana ezası ulaşan bir şahıstan dolayı bana kim yardım eder? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir adamın da ismini ortaya koydular ki, bu zât hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum. Bu ismi söyleyen kimse şimdiye kadar benimle beraber olmak müstesna, ailemin yanına girer değil" demiştir.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine Ensâr'ın Evs kabilesinden Abdu'l-Eşhel oğulları'mn kardeşi Sa'd ibnu Muâz ayağa kalkmış ve [215]:
— Yâ Rasûlallah! O kimseye karşı Sana ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirayı çıkaran Evs'ten ise ben onun boynunu vururum. Eğer Hazrec kardeşlerimizden ise, yapılacak işi Sen bize emredersin, biz de emrini yerine getiririz, demiştir.
Âişe dedi ki: Bu defa Hazrec kabîlesinden bir adam ayağa kalkmış. Hassan ibn Sâbit'in anası onun soyundan olup, amcasının kızı idi. İşte ayağa kalkan bu zât, Hazrec kabilesinin seyyidi olan Sa'd ibnu Ubâde'dir.
Âişe dedi ki: Sa'd ibn Ubâde bu vak'adan evvel iyi bir adamdı [216].
Fakat bu defa kafaîle asabiyyeti onu Sa'd ibn Muâz'ın sözlerinden dolayı öfkeye sürükledi de, Sa'd ibn Muâz'a karşı:
— Yalan söyledin. Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen onu (yânî Abdullah ibn Ubeyy'i) öldüremezsin ve onu öldürmeğe muktedir olamazsın. O, senin cemâatinden biri olmuş olaydı sen onun öldürülmesini istemezdin, demiş.
Bu defa da Sa'd ibnu Muâz'ın amcasının oğlu Useyd ibnu Hu-dayr ayağa kalkarak, Sa'd ibnu Ubâde'ye karşı:
— Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz onu elbette öldürürüz. Sen muhakkak

münafıksın ki, münafıklar hesabına bizimle mücâdele ediyorsun! demiş.
Âişe dedi ki: Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmışlar, hattâ birbirleriyle vuruşmayı kasdetmişler. Rasûlullah ise minber üzerinde dikiliyormuş.
Âişe dedi ki: Rasûlullah (minberden inip) onlar sükûnete varıncaya kadar, onlara yumuşak sözler söylemiş, kendisi de (başka şey söylemeyerek) sükût etmiş.
Âişe dedi ki: (Bana gelince:) Ben o günümün tamâmında hep ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme bir uyku değdirebil-dim. Babamla anam benim yanımda sabahladılar. Ben iki gece ve bir gün devamlı ağladım. Gözümün yaşı dinmiyor ve gözüme uyku gir-diremiyordum. Hattâ ben ağlamak ciğerimi parçalayacak sanıyordum. Bu şekilde ebeveynim yanımda oturdukları, ben de ağlamakta bulunduğum sırada Ensâr'dan bir kadın benim yanıma girmeye izin istedi. Ben de o kadına izin verdim. O da oturup benimle ağlıyordu.
Âişe dedi ki: Biz bu hâl üzere iken, Rasûlullah yanımıza girdi. Selâm verdikten sonra oturdu.
Âişe dedi ki: Hâlbuki Rasûİullah, bundan evvel hakkımda dedikodu başladığı günden beri yanımda oturmamıştı. Ve Rasûlullah bir ay beklediği hâlde kendisine benim hakkımda birşey vahyolunmuyor-du.
Aişe dedi ki: Rasûlullah oturduğu zaman şehâdet kelimelerini söyledikten sonra:-
— "Amma ba'du: Yâ Âişe! Hakkında bana şöyie şöyle sözler erişti. Eğersen bu isnâdlardan bert isen, Allah seni yakında berî kılıp temizliğini i'lân edecektir. Yok eğer böyle bir günâha yaklaştınsa Allah 'tan mağfiret iste ve tevbe et. Çünkü kul, günâhım i'tirâf ve sonra datevbe edince Allah da onun tevbesini kabul eder" dedi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah bu hutbesini bitirince (musîbetin şiddetli harâretiyle) gözümün yaşı kesildi, hattâ gözyaşımdan bir damla bulamıyordum. Hemen babama:
— Rasûlullah'ın söylediği söz hususunda benim tarafımdan ce-vâb ver, dedim.
Babam:
— Vallahi Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi. Sonra anama:
— Rasûlullah'ın söylediği söze benim adıma cevâb ver, dedim. O da:
— Ben Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine ben henüz Kur'ân'dan delîl okuyamayan küçük yaşta bir taze olduğum hâlde, şöyle dedim:
— Vallahi ben kat'î anladım ki, siz bu dedikoduyu işitmişsiniz. Hattâ bu söz sizin gönüllerinizde yerleşmiş ve siz ona inanmışsınız. Şimdi ben size "ben ondan beriyim" desem, benim muhakkak berî olduğumu Allah bilip dururken, sizler benim bu sözümü tasdîk et-miyeceksiniz. Ve eğer benim muhakkak berî olduğumu Allah bilip dururken, ben sizlere fena bir i'tirâfta bulunsam, sizler beni hemen tasdîk edeceksiniz. Vallahi ben bu vaziyette kendim için ve sizin için başka bir mesel bulamıyorum. Ancak Yûsuf'un babası Ya'kûb'un (o sıkıntı içinde) söylediği şu sözünü buluyorum: "Fe sabrun cemî-lun v 'altahu H-mustaânu alâ mâ tasıfûn (= Artık bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır)" (Yûsuf: 18).
Ben bu sözü söyledikten sonra dönüp yatağıma yattım. Öyle bir hâlde ki, Allah o zaman benim berî olduğumu biliyordu ve Allah muhakkak benim berî olduğumu ortaya koyacaktı. Lâkin vallahi ben Allah'ın bana âid bir iş için okunacak bir vahiy indireceğini zannetmiyordum. Ve sânım da haddizatında bana âid bir mes'elede Allah'ın bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Lâkin ben Rasûlullah'ın uykusunda bir ru'yâ görmesini ve Allah'ın da bu ru'yâ ile benim temizliğimi ortaya koymasını umuyordum. Vallahi Rasûlullah oturduğu yerden kalkmamıştı. Ev halkından bir kimse de dışarı çıkmamıştı. Nihayet üzerine vahiy indirildi. O'na vahiy inerken olagelen hâl hemen gelip O'nu kaplayıverdi, ki kış gününde bile üzerine indirilen sözün ağırlığından dolayı kendisinden inci taneleri gibi terler dökülürdü.
Âişe dedi ki: Rasûlullah'tan vahiy hâli gidip de açılınca, kendisi sevincinden gülüyordu. Tekellüm ettiği ilk söz:
— "Yâ Âişe! Allah seni kat'î olarak temize çıkarmıştır" demesi oldu.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine anam bana:
— Kızım, Rasûlullah'a doğru kalk da teşekkür et, dedi. Ben:
— Hayır vallahi, ben ne O'na doğru kalkarım, ne de berî olduğumu indiren Azîz ve Celîl Allah'tan başkasına hamd ederim, dedim.
Âişe dedi ki: Yüce Allah: "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adama da büyük bir azâb vardır..." (en-Nûr: n-12) on âyet indirdi. İşte sonunda Allah bu âyetleri benim temizliğim hakkında indirdi [217].
Babam Ebû Bekr es-Siddîk, akrabalığından ve fakirliğinden dolayı nafaka vermekte bulunduğu Mıstah ibnu Usâse için:
— Kızım Âişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra vallahi ben de Mıs-tah'a birşey vermem! diye yemîn etti.
Bunun üzerine Yüce Allah: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin; affetsin, aldırış etmesin. Allah 'in size mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 22) âyetini indirdi.
Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr es-Sıddîk:
— Vallahi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini elbette severim! dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı tekrar vermeye başladı ve:
— Ben bu nafakayı ondan ebediyyen koparmam, dedi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah, zevcesi Zeyneb bintu Cahş'a da benim hâlimden:
— Yâ Zeyneb! Âişe hakkında ne bilirsin ve ne gördün? diye sormuştu.
Zeyneb cevaben:
— Yâ Rasûlallah! Ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeylerden muhafaza ederim. Vallahi Âişe hakkında hayırdan başka birşey bilmem, diye güzel şâhidlik etmiştir.

Âişe dedi ki: Zeyneb, Peygamber'in kadınları arasında güzelliği ve Peygamber'in yanındaki mevkii i'tibâriyle bana rekaabet eden bir kadındı. Fakat Allah onu verâ ve takvası sebebiyle (iftiracılara katılmaktan) korudu. Kızkardeşi Hamne bintu Cahş ise o iftiraya taas-subla tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini hikâye etmeye başladı da, bu sebeble helak olanlar içinde helak oldu.
ez-Zuhrî: İşte bu, o zümrenin işinden bize ulaşmış olan hadîstir, demiştir. Sonra Urve şöyle dedi: Âişe dedi ki: Vallahi hakkında dedikodu yapılan o adam muhakkak:
— Subhânallah! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben hayâtımda hiçbir dişinin elbisesini asla açmamışımdır (yânı hiçbir kadınla cinsî yaklaşma yapmamışımdır), der dururdu.
Sonra o zât (yânî Safvân ibn Muattal) bu işlerin ardından Allah yolunda şehîd olarak öldürülmüştür [218].

172-.....Bize Ma'mer ibn Râşid haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: el-Velîd ibnu Abdilmelik bana:
— Alî ibn Ebî Tâlib'in Âişe'ye iftira atanlar içinde olduğu haberi sana ulaştı mı? diye sordu.
Ben de ona:
— Hayır (Alî iftiracıların sözünün benzerini söylemekten münezzehtir). Lâkin senin kavmin Kureyş'ten olan şu iki zât; Ebû Seleme Abdurrahmân ile Ebû Bekr ibn Abdirrahmân ibni'l-Hâris, Âişe'nin kendilerine, "İftira işi hakkında Alî susucu idi" dediğini bana haber vermişlerdir, dedim.
Râvî dedi ki: Bu mes'ele hakkında ez-Zuhrî'ye müracaat ettiler, fakat ez-Zuhrî, el-Velîd'e bundan başka cevâb vermedi ve (lâfızda hiçbir şübhe olmayarak) "Musellimen" sözünü söyledi; bir de "Aleyhi (yânî Zuhrî, Velîd'e cevâb döndürmedi)" lâfzını ziyâde etti. Atîk'in aslında da böyle "Musellimen" ta'bîri vardır [219].

173-.....Ebû Vâil şöyle demiştir: Bana Mesrûk ibnu'1-Ecda' tahdîs edip şöyle dedi: Bana Âişe'nin annesi olan Ümmü Rûmân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âişe ile otururken birden Ensâr'dan bir kadın girdi de (iftiraya karışanları kasdederek):
— Allah Fulân kimseyi şöyle yapsın! Fulân kimseyi şöyle yapsın! dedi.
Ümmü Rûmân da bu Ensâriyye kadına:
— Sana ne var? diye sordu. O kadın:
— Oğlum bu sözü söyleyenler içindedir, dedi. Ümmü Rûmân tekrar:
— Söz nedir? diye sordu.
O kadın (iftiracıların sözlerini zikrederek):
— Bunlar şöyle şöyle demişlerdir,.dedi. Âişe, kadına:
— Bu sözleri Rasûlullah işitti mi? diye sordu. Kadın:
— Evet, dedi. Rasûlullah tekrar:
— Bunları Ebû Bekr de işitti mi? dedi. Kadın yine:
— Evet (o da işitti), diye cevâb verince, Âişe bayılıp yere düştü. Sonunda Âişe ateş içinde titrer hâlde kendine geldi. Ben üzerine
kendi elbisesini atıp onu örttüm. Bu sırada Peygamber geldi ve:
— "Bunun nesi var?" diye sordu. Ben:
— Yâ Rasûlallah, Âişe'yi titreten bir ateş yakaladı, dedim.
— "Muhtemel ki bu, konuşmakta olduğu bir söz içinde olmuştur" buyurdu.
Ümmü Rûmân:
— Evet (öyle oldu), dedi. Bunun akabinde Âişe oturdu da:
— Vallahi eğer ben bu ithamdan beriyim diye yemîn etsem, sizler beni tasdik etmeyeceksiniz, ben size yeminle söylesem de sizler benden özrümü (yânî benliğimi) kabul etmeyeceksiniz. Benimle sizin meseliniz Ya'kûb Peygamber'le oğullarının meseli gibidir. Ya'kûb (o imtihanı sırasında şöyle demişti): "Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu söylediklerinize karşı yardım istenilecek olan ancak
Allah'tır" (Yûsuf: 18).
Ümmü Rûmân: Rasûlullah bana birşey söylemeden döndü. Bu sırada Yüce Allah {en-Nûr: 11-12. ayetiyie) Âişe'nin benliğini indirdi. Bunun üzerine Âişe, Peygamber'e hitaben:
— Allah'ın hamdiyle (hamdederim), başka kimsenin hamdiyle değil; Sen'in hamdin ile de değil, dedi [220].

174-.....BizeVekî'ibnu'I-Cerrâh,Nâfi' ibn Umer ibn Abdillah el-Cumahî'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, Âişe (R) "h telakkavnehu bi-elsinetikum..." (en-Nûn 15) lâfzını "İz telikûnehu bi-elsinetikum"tarzında okur ve onu tefsir ederek de: "el-Velku", "el-Kezibu" demektir, dedi.
İbnu Muleyke geçen senedi ile: Âişe lâm'm kesresiyle okuduğu bu okuyuşu başkalarından daha iyi bilen idi. Çünkü bu kelâm kendisi hakkında indi, demiştir.

175-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Âişe'nin yanında Hassan ibn Sâbit'e sövmeye kalktım da, Âişe:
— Sen Hassân'a sövme. Çünkü o,, şiirle Rasûlullah tarafından mücâdele eder, O'nu savunurdu, dedi.
Yine Âişe dedi ki: Hassan, (Kureyş'ten olan) müşrikleri kötüle-yip hicvetmek hususunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber (S):
— "(Kureyş'i hicvederken) benim nesebimi nasıl yapacaksın?" diye sordu.

Hassan:
— Ben Sen'in nesebini (soyun olan Hâşim oğulları'nı) Kureyş soyları arasından, hamurdan kılın çekilmesi gibi muhakkak çeker çıkarırım, diye cevâb verdi.
Muhammed (ibn Ukbe) de şöyle dedi: Bize Usmân ibnu Ferhad tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hişâm'dan işittim ki, babası Urve ibnu'z-Zubeyr: Ben Âişe'nin yanında Hassan ibn Sâbit'e sövdüm. O, Âişe aleyhine iftiracıların sözlerini çok söyler idi, demiştir [221].

176-.....Mesrûk şöyle demiştir: Biz Âişe'nin huzuruna girdik. Yanında Hassan ibnu Sabit vardı, Hassan kendine âid olan birtakım beyitlerle teşbîb yaparak şiir inşâd ediyor ve:
—Hasânun, rezânun mâ tuzennu bi-ifbetin
Tusbihu ğarsâ min luhûmi'l-gavâfıli [222] diyordu.
Âişe de ona:
— Lâkin sen böyle değilsin (yânî sen gıybet ettin ve iftiracıların sözlerine daldın), dedi.
Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Hassân'm senin yanına girmesine neden izin veriyorsun? Hâlbuki Yüce Allah "Onlardan onun büyüğünü üzerine alan kimseye büyük bir azâb vardır" (en-Nûn ıi) buyurmuştur, dedim.
Bunun üzerine Âişe:
— Hangi azâb körlükten daha şiddetli ve daha büyüktür? dedi ve onun lehine: Şübhesiz Hassan, Rasûlullah adına İslâm'ı müdâfaa eder yâhud müşriklerin hicivlerine karşılık verirdi, sözlerini de söyledi [223].

37- Hudeybiye Gazvesi Babı [224]

Yüce Allah'ın şu kavli: "Andolsun ki, Allah müzminlerden -seninle o ağacın altında bey'at ederlerken- razı olmuştur da kaîblerindekini bilerek üzerlerine ma'nevî kuvvetim indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganimetlerle mükafatlandırmıştır. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir" (ei-Feth: i8).

177-.....Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle demiştir: Hudeybiye yılında Rasûlullah'ın beraberinde (Medine'den sefere) çıktık. Bir gece bize bir yağmur isabet etti. Akabinde Rasûlullah (S) bizlere sabah namazını kıldırdı. Namazdan çıktıktan sonra yüzünü bizlere döndürdü de:
— "Bitir misiniz Rabb'iniz ne buyurdu?" diye sordu. Bizler:
— Allah ve Rasûîü en bilendir, diye cevâb verdik. Rasûlullah şöyle dedi:
— "Allah şöyle buyurdu: Kullarımdan kimi bana îmân etmiş, kimi de kâfir olmuş oldu. Her kim Allah'ın rahmeti, Allah'ın rızkı ve Allah'ın fadlı ile üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o, bana imân etmiş, yıldıza kâfir olmuştur. Her kim de fulan yıldtz(m batıp doğması) ile üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o yıldıza îmân etmiş, bana îmân etmemiştir" [225].

178-.....Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den tahdîs etti ki, ona Enes (R) haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) dört umre yaptı. Bunlardan Veda Hacci'yla beraber yaptığı umresi müstesna olmak üzere, hepsi de zu'1-ka'de ayında oldu. Hudeybiye'den zu'1-ka'de içinde bir umre, ertesi yıl zu'1-ka'de içinde bir umre, Cı'râne'den Hu-neyn ganimetlerini taksim ettiği yerde zu'1-ka'de içinde bir umre ve bir de haccı ile beraber yaptığı umre [226].

179-.....Abdullah ibmı Ebî Katâde'ye, babası Ebû Katâde tahdîs edip şöyle demiştir: Hudeybiye senesi biz de Peygamber'in beraberinde gittik. Peygamber'in sahâbîleri ihrama girdiler, fakat ben ihrama girmemiştim [227].

180-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Siz, büyük fethi Mekke'nin fethi sayarsınız -Vakıa Mekke'nin fethi (Kur'ân'ın şehâ-det ettiği) parlak bir fetih ve zafer idi-. Hâlbuki biz büyük fethi, Hu-deybiye günündeki Rıdvan Bey'ati sayarız (ki o gün cihâd için Rasûlullah'a verdiğimiz sözden Allah razı olmuştur). Biz o gün Peygamberdin maiyyetinde yüzer mevcûdlu ondört bölük (bindörtyüz) er idik. Hudeybiye bir kuyudur, Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamamen çekmiştik de içinde bir damla su bırakmamıştık. Bu hâl Pey-gamber'e ulaştı. Peygamber kuyunun yanına geldi, kenarına oturdu. Sonra içinde biraz su bulunan bir kap istedi. Getirilen su ile abdest aldı, sonra ağzını çalkaladı ve dua etti. Sonra bu abdest ve çalkantı suyunu kuyuya döktü. Bunun üzerine biz az bir zaman kuyuyu bu hâlde bıraktık. Sonra kuyu bize istediğimiz kadar su verdi. Hem biz, hem de bütün hayvanlarımız suya kandık.

181-.....Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: el-Berâ ibn Âzib (R) bize şöyle haber verdi: Kendileri Hudeybiye senesi Rasûlullah'ın beraberinde bindörtyüz yâhud daha çok kişi olarak bulunmuşlar. Nihayet bir kuyu başında konaklamış ve içindeki suyu tamamen çekmişler. Akabinde Rasûlullah'a varıp durumu arzetmişler. Rasülullah kuyunun yanına gelip kenarına oturmuş. Sonra "Bana içinde su bulunan bir kova getirin" diye buyurmuş. İstediği su kendisine getirilince içine tükürüp duâ etmiş. Sonra "Bir saat (yânı bir müddet) kuyuyu ter kedin" buyurmuş. Bir süre sonra sahâbîler oradan hareket edinceye kadar hem kendilerini, hem de binek hayvanlarını suya kandırmışlar [228].

182-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Hudeybiye gününde insanlar susadılar. Rasûlullah'ın önünde ise küçük bir su kabı vardı. Ra-sûlullah o kapdan abdest aldı. Sonra insanlar O'na doğru yönelip geldiler. Rasûlullah (S):

— "Size ne oluyor?*' diye sordu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, yanımızda abdest alacağımız ve içeceğimiz hiçbir su yoktur, ancak Sen'in bu su kabındaki su vardır, dediler.
Râvî dedi ki: Bunun akabinde Peygamber elini o su kabının içine koydu, derhâl parmakları arasından pınarlar emsali su fışkırmağa başladı.
Râvî dedi ki: Artık bizler su içtik ve abdest aldık.
İkinci râvî Salim ibn Ebi'1-Ca'd şöyle demiştir: Ben Câbir'e:
— Siz o gün kaç kişi idiniz? diye sordum. Câbir:
— Yüzbin kişi de olsaydık o su bizlere muhakkak yeterdi; biz binbeşyüz kişi idik, diye cevâb verdi [229].

183-.....Katâde şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e: Bana Câbir ibn Abdillah'ın "Hudeybiye'deki sahâbîler bindörtyüz kişi idiler" demekte olduğu haberi ulaştı, dedim.
Saîd bana, Hudeybiye gününde Peygamber'e bey'at etmiş olan sahâbîlerin binbeşyüz kişi olduklarını tahdîs etti, dedi.
el-Buhârî'nin üstadı es-Salt'a kendi rivayetinde Ebû Dâvûd Süleyman et-Tayâlîsî mutâbaat etmiştir: Bize Kurre ibn Hâlid, Katâ-de'den tahdîs etti. Ona Muhammed ibn Beşşâr mutâbaat etti: Bize Dâvûd tahdîs etti: Bize Şu'be tahdîs etti [230].

184-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdi'lah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Hudeybiye günü Rasûlullah (S) bize: "Sizleryeryüzündeki insanların en hayır/ısısınız" buyurdu. Biz ise bu seferde bindörtyüz kişi idik. Bu gün (gözlerimde körlük olmayıp da) görebilseydim, altında bey'at ettiğimiz ağacın yerini size muhakkak gösterirdim.
Sufyân ibn Uyeyne'ye Süleyman eı-A'meş "Bindörtyüz" rivayetinde mutâbaat etmiştir. Çünkü el-A'meş, Salim ibn Ebi'l-Ca'd'den işitmiş, Salim de Câbir'den bindörtyüz sayısını işitmiştir.
Ve Ubeydullah ibn Muâz şöyle dedi: Bana babam tahdîs etti: Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Bana Abdullah ibn Ebî Evfâ' el-Eslemî (R) şöyle tahdîs etti: Ağaç altında bey'at eden sahâbîler binüçyüz kişi idiler. Eşlem kabîlesi halkı Muhacirler'-in sekizde biri idiler.
Muhammed ibn Beşşâr kendi rivayetinde Ubeydullah ibn Mu-âz'a mutâbaat edip şöyle demiştir: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî tahdîs etti: Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc tahdîs etti [231].

185-.....Kays ibn Ebî Hazım, Mirdâs ibn Mâlik el-Eslemî(R)'den işitmiştir -Mirdâs, ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi-. Şöyle diyordu: Salih (yânî iyi) kimseler birbiri arkasınca Tanrı dîvânına alınırlar, geriye de hurmanın yâhud arpanın çalkantı kozalakları gibi değersizleri kalır ki, Allah onlara hiçbir kıymet vermez [232].

186-..... Bize Suyfân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Mervârt ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demişlerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yılında sa-hâbîlerden on küsur yüz kişi içinde (Medine'den) yola çıktı. Nihayet Zu'1-Huleyfe'de bulundukları sırada Peygamber kurbanlık develerine gerdanlık taktı ve hörgüçlerinin sağ taraflarını çizip kanatarak kurbanlık alâmetini yaptı, kendisi de oradan umre niyetiyle ihrama girdi...
(Alî ibnu'I-Medînî şöyle demiştir:) Ben bu hadîsi Sufyân ibn Uyey-ne'den kaç kerre işittiğimi saymam. Nihayet Sufyân'dan şöyle derken işittim: Ben Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den kurbanlık develeri nişanlamayı ve gerdanlık takma fıkrasını ezberimde tutmuyorum, nişan yapma yerini ve gerdanlık takma yerini de bilmiyorum; yâhud da hadîsin tamâmım bilmiyorum.

187-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ, Ka'b ibn Ucre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah onu, yüzü üzerine bitler düşer hâlde görmüş de:
— "Haşerelerin sana eza veriyor mu?" demiş, o da:
— Evet ezâ veriyor, demiş.
Akabinde Rasûlullah ona Hudeybiye'de bulunurken başını tıraş etmesini emretti. Bu sırada Rasûlullah ve sahâbîleri Mekke'ye girme arzusu üzerinde bulunuyorlar ve Rasûlullah kendilerinin Hudeybiye'de ihramdan çıkacaklarını onlara beyân etmemişti. Akabinde Allah tıraş olmanın fidyesini bildiren el-Bakara: 196. âyetim indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah, ona bir farak yânî onaltı rıtl buğdayı altı fakîre yedirmesini yâhud bir davar kurban etmesini yâhud da üç gün oruç tutmasını emretti [233].

188-.....Bana imâm Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den tahdîs etti;
babası ve Umer'in hizmetçisi Eşlem şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın beraberinde çarşıya çıktım. Çarşıda Umer'i genç bir kadın karşıladı ve:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Eşim şehîd oldu ve arkasında küçük çocuklar bıraktı ki, vallahi bunlar davar ayağı pişiremiyorlar, bunların hiç ekini ve sağım hayvanları da yoktur. Ben bunları sırtlanın yemesinden endîşe ediyorum (yânî öleceklerinden endîşe ediyorum). Ben Hufâf ibnu îmâ el-Gıfârî'nin kızıyım. Babam Hudeybiye'de Pey-gamber'in beraberinde hazır bulunmuştur, dedi.
Bunun üzerine Umer ileri gitmeyip, o kadının yanında durdu. Sonra kadına hitaben:
— Kureyş'e yakın bir nesebe merhaba! dedi.
Sonra evde bağlanmış olan kuvvetli bir deveye doğru gitti ve ona buğdayla doldurduğu iki büyük çuvalı yükledi. O iki

hararın ortasına da yiyecek ve giyecek şeyler yükledi. Sonra o deveyi yularıyla kadına uzatıp verdi. Sonra:
— Bu yükü rızk edin, bu tükenmeden Allah sizlere hayır, yânî mal getirecektir, dedi.
Orada bulunan bir adam:
— Ey Mü'minlerin Emîri, bu kadına çok atıyye verdin, dedi. Umer de:
— Anan seni yitirsin! Vallahi ben bu kadının babasını ve erkek kardeşini gördüm ki onlar bir kaleyi bir zaman muhasara etmişler, sonunda fethetmişlerdi. Sonra biz onların oradaki paylarının bize geçmesini istiyorduk (yânî o kaledeki paylarımızı ister olduk), dedi [234].

189-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in babası, Müseyyeb ibn Hazn (R) -"ki bey'atta hazır bulunmuştu- : Yemîn ederim ki, ben altında bey'at yapılan o ağacı görmüşümdür, daha sonra o ağacın yanına gittim, fakat bu sefer o ağacı bilemedim, demiştir. Mahmûd ibn Gayîân'm rivayetinde: Daha sonra o ağaç bana unutturuldu, demiştir [235].

190-.....Tâbiün'dan Tank ibnu Abdirrahmân şöyle demiştir:
Ben hacca gittim. Yolda namaz kılmakta olan bir topluluğa uğradım da onlara:
— Burası ne mescididir? diye sordum. Onlar:
— Bu Rasûlullah'ın Rıdvan Bey'atı'nı yapmış olduğu yerdeki Şecere Mescidi'dir, dediler.
Akabinde ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e geldim de bunu ona haber verdim. Bunun üzerine Saîd şöyle dedi:
— Bana babam Müseyyeb tahdîs etti. Kendisi ağaç altında Ra-sûlullah'a bey'at eden kimseler içinde bulunmuştur. O şöyle dedi: Hu-deybiye'nin ertesi sene kaza umresine çıktığımızda bizler o ağacı unuttuk, onu tanımaya muktedir olamadık!..
Saîd:
— Muhammed'in sahâbîleri o ağacı bilemediler, onu sizler mi bildiniz; sizler sahâbîlerden daha iyi mi bilenlersiniz? dedi.

191-.....Târik, Saîd'den; o da babası Müseyyeb(R)'den olmak üzere tahdîs etti. Müseyyeb ibn Hazn (R) ağaç altında bey'at eden kimselerdendi. O:
— Bizler Hudeybiye'nin ertesi sene, o ağacın yanına dönüp vardık, fakat o ağaç bize örtülüp gizlendi, demiştir.

192- Bize Kabîsa tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, Târik ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: O ağaç Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in yanında zikredildi. Bunun üzerine Saîd güldü de şöyle dedi: Bana babam haber verdi, kendisi Hudeybiye'deki bey'atta hazır bulunmuştur [236].

193-.....Amr ibn Murre şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi; şöyle dedi: Peygamber (S) bir topluluk kendisine bir sadaka malı getirdikleri zaman:
— "Yâ Allah, bunlar üzerine salât et" diye duâ eder idi. Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdiğinde Peygamber:
— "Yâ Allah, Ebû Evfâ ailesine salât eyle!" diye duâ ederdi [237].

194-.....Abbâd ibnu Temîm şöyle demiştir: Harre vak'ası günü olduğu zaman insanlar Abdullah ibn Hanzala'ya bey'at ediyorlardı. Abdullah ibn Zeyd:
— Abdullah ibnu Hanzala insanlarla ne üzerine bey'at ediyor? diye sordu.
Kendisine:
— Ölmek üzerine bey'at ediyor, denildi.
Abdullah ibn Zeyd:
— Ben RasûlulIah(S)'tan sonra kimse ile ölmek üzere bey'at etmem, dedi.
Kendisi Hudeybiye'de Rasûlullah'ın beraberinde hazır bulunmuştu [238].

195-.....Iyâs ibnu Selemete'bni'1-Ekva' şöyle demiştir: Bana babam Selemetu'bnu'1-Ekva' tahdîs etti. Kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi. Şöyle dedi: Biz Peygamber(S)'le birlikte cu-mua namazını kılardık, sonra dönerdik de, duvarların, kendisinde gölgelenebileceğimiz bir gölgesi olmazdı [239].

196-..... Yezîd ibnu Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'ya:
— Sizler Hudeybiye günü hangi şey üzerine Rasûlullah (S) ile bey'at ettiniz? diye sordum.
Seleme (R):
— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, dedi [240].

197-.....el-Alâ ibnu'l-Müseyyeb'den babası Müseyyeb ibn Rafı' et-Tağlebî şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'e kavuştum da:
— En güzel yaşayış sana kutlu olsun! Sen Peygamber'e sahâbî-lik ettin ve onunla ağaç altında bey'at yaptın! dedim.
Bunun üzerine el-Berâ:
— Ey kardeş oğlu! Peygamber'den sonra bizim ne fitneler çıkardığımızı sen bilmezsin, dedi [241].

198-.....Muâviyeibnu Sellâm, Yahya ibn EbîKesîr'den; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Sabit ibnu'd-Dahhâk, kendisinin ağaç altında Peygamber'le bey'at yaptığını haber vermiştir.

199-.....Bize Şu'be ibnu'I-Haccâc, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) "Biz hakikat sana apâşikâr bir fetih (yolu) açtık... " (ei-Feth: i) âyeti hakkında şöyle demiştir:
— O feth, Hudeybiye'dir. Rasûlullah'ın sahâbîleri:
— Bu sana kutlu ve mutlu olsun yâ Rasûlallah (Allah geçmiş ve gelecek günâhlarını mağfiret etti)! Bizim için ne var (yânı Allah bu husûsda bizlere ne hükmetti)? dediler.
Allah: "(Bütün bu lütuflar) erkek mü 'mirilerle kadın mü 'minleri altlarından ırmaklar akan cennetlere -içlerinde ebedî ve sermedi olarak-sokmak, onların günâhlarım keffâret etmek içindir. İşte bu, Allah indinde en büyük kurtuluş ve saadettir" (el-Feth: 5) âyetini indirdi.
Şu'be dedi ki: Ben Kûfe'ye geldim ve bu hadîsin tamâmını Katâde'den olmak üzere tahdîs ettim. Sonra Katâde'ye döndüm ve bunu kendisine zikrettim. Katâde:
— Amma "înnâfetahnâ leke"rûn Hudeybiye ile tefsîri Enes'in rivâyetindendir; "Henîen vemerîen"\se İkrime'nin rivâyetindendir, dedi [242].

200-.....Meczeetu'bnu Zahir el-Eslemî'den; o da babası Zahir ibnu'l-Esved'den: Bu Zahir, ağaç altında yapılan bey'atte hazır bulunanlardan idi. Şöyle demiştir: (Hayber'de) ben eşek etlerini pişirmek için tencerenin altına ateş yakıyordum. Tam bu sırada Rasûlullah'ın nidâcısı:
— Rasûlullah sizleri eşek etlerinden nehyediyor! diye bağırdı.
Yine Meczee'den; o da Eslemîler'den yâhûd sahâbîlerden ve ağaç altında bey'at eden kimselerden bir adamdan ki, onun ismi Uhbân ibnu Evs'tir. Bu zâtın dizi rahatsız olmuştu da secde ettiği zaman dizinin altına bir yastık kor idi [243].

201-..... Ağaç altında bey'at yapan sahâbîlerden olan Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle demiştir: (Hayber seferine gittiğimizde) Ra-sûlullah ile sahâbîlerine kavud getirildi de onlar bunu ağızlarında evirip çevirip çiğnediler...
Basra Kaadısı Muâz ibn Muâz, Şu'be ibnu'l-Haccâc'dan rivayet etmekte bu hadîsin senedindeki râvîlerden İbnu Ebî Adiyy'e mu-tâbaat etmiştir[244].

202-..... Ebû Cemre (Nasr ibnu Imrân) şöyle demiştir: Ben, hem Peygamber'in sahâbîlerinden ve aynı zamanda ağaç altında bey'at eden kimselerden olan Âiz ibn Amr(R)'dan:
— (Vitr namazını kıldıktan sonra uyuyup uyanınca, tekrar nafile namaz kılan kimse için evvelce kıldığı) vitr namazı bozulur mu? diye sordum.
Âiz:
— Vitr namazını gecenin evvelinde kıldığın zaman, artık gecenin sonunda vitr namazı kılma, diye cevâb verdi [245].

203-.....Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da babası Eslem'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) seferlerinden birinde yol alıyordu. Umer ibnu'I-Hattâb da bir gece Rasûlullah'ın beraberinde gidiyordu. Bu sırada Umer, Rasûlullah'a birşey sordu. Fakat Rasûlullah (vahy ile meşgul bulunduğu için) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûlullah bu defa da cevâb vermedi. Umer, (Rasûlullah işitmedi sanarak) sonra bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer içinden kendi kendine:
— Anan seni kaybetsin yâ Umer! Bak üç kerre Rasûlullah'a (sorguda) ısrar ettin de bu sorguların hepsinde Rasûlullah sana cevâb vermedi, dedi.
Umer (rivayetine devamla) şöyle dedi: Ben bunun üzerine devemi hareket ettirip sürdüm. Sonra hakkımda (tevbîh edici) Kur'ân inmesinden korkarak müslümânlann önüne geçtim. Fakat çok beklemedim. Bir çağırganın bana seslendiğini işittim. Ve (kendi kendime) dedim ki:
— Yemîn olsun şimdi hakkımda Kur'ân inmiş olmasından hakîkaten korktuğumu i'tirâf ettim. (Ve bu korku içinde) Rasûlullah'ın huzuruna geldim de kendisine selâm verdim. Rasûlullah bana (sevinç içinde):
— "Yemîn olsun bu gece bana bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne güneş doğan herşeyden çok sevimlidir" buyurdu; sonra da: "Biz hakikat sana apâşikâr birfeth (ve zafer) yolu açtık. (Bu,) geçmiş ve gelecek günâhını Allahhn mağfiret etmesi, senin üzerindeki nVmetini tamamlaması, seni (bu sayede) doğru yola iletmesi içindir. Ve Allah'ın sana çok şerefli bir muzafferiyetle yardım etmesi içindir... " (el-Feth: 1-3) [246].

204-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip şöyle dedi: Ben bu hadîsi ez-Zuhrî'den tahdîs ettiği zaman işittim. Bir kısmını Zuh-rî'den ezberledim. Ma'mer ibn Râşid de beni Zuhrî'den işittiğim kısımda sabit ve kararlı kıldı. O da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da el-Mısver ibn Mahrame'den ve Mervân ibnu'l-Hakem'den. Bu son ikisinden biri, arkadaşı üzerine bâzı artırma yapıyordu. Mısver ile Mervân şöyle demişlerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yılında sahâbîlerin-den yüzer kişilik on bu kadar bölük içinde sefere çıktı. (Medîneliler'in ihrama girme yeri olan) Zu'1-Huleyfe'ye geldiği zaman kurbanlık develerin boyunlarına kurbân nişanesi olan gerdanlıklarını taktı, hör-güçlerini de bıçakla çizip kanatarak nişanladı. Ve buradan i'tibâren umre niyetiyle ihrâmlandı. Rasûlullah, Huzâa kabilesinden (Busr ibn Sufyân adlı) bir gözcüsünü de keşif için ileri gönderdi. Kendisi de (ma-iyyetiyle beraber) yürüdü. Tâ Gadîru'l-Eştât mevkiine kadar ilerledi. Burada gözcüsü geldi ve şu haberleri söyledi:
— (Yâ Rasûlallah!) Kureyş Senin aleyhinde birçok halk toplamış ve Ehâbiş denilen toplulukları da aleyhinde kendi ittifakına almış. Müşrikler Seninle muhakkak harb edecekler ve Ka'be'yi ziyaretten Seni men' edecekler ve Mekke'ye girmene mâni'

olacaklar, dedi. Bu haber üzerine Rasûlullah (istişare için sahâbîlerini toplayıp onlara):
— "Ey insanlar! Bana fikrinizi söyleyiniz: Bizi Ka'be'yi ziyaretten men1 etmek isteyen şu müşriklerin aileleri ve çoluk çocukları üzerine akın etmemi uygun buluyor musunuz? Eğer bu sırada müşrikler bize karşı gelirlerse (onlarla harb eder ve onları yeneriz). Çünkü Azız ve Celîl olan Allah müşriklerden bir gözü kesmiştir (yânî bir casusumuzu müşriklerin gözünden korumuştur). Eğer müşrikler üzerimize gelmezlerse bu düşmanlarımızı (aileleri, çoluk çocukları ve malları) baskına uğramışlar, zorla alınmışlar hâlinde bırakırız" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Sen şu Beyt'i ziyaret kasdedici olarak yola çıktın. Bir kimseyi öldürmek ve bir kimse ile harbetmek istemezsin. Şu hâlde Ka'be'ye doğru yürü. Her kim bizi Ka'be'yi ziyaretten men' ederse, onunla vuruşuruz! dedi.
(Bunun üzerine) Rasûlullah:
— "Allah'ın ismi üzere yürümeğe devam edin!" buyurdu [247].

205-.....Bana İbn Şihâb'm kardeşinin oğlu, amcası(Muhammed ibn Müslim ibn Şihâb)ndan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi de Mervân ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame'den işitmiştir. Bu iki sahâbî Rasûhıllah'ın Hudeybiye umresi hakkındaki haberinden bir haber naklediyorlardı. (İbn Şihâb şöyle dedi:) Urvenin o iki sahâbîden bana haber verdiği şeyler içinde şu fıkralar vardı:
Rasûlullah (S) Hudeybiye günü ta'yîn edilen sulh müddeti üzerine Süheyl ibn Amr ile yazışma yaptığı zaman, Süheyl ibn Amr'ın ileri sürdüğü şartlar içinde şunlar da vardı: Süheyl:
— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse senin dîninde olsa bile onu bize geri vereceksin ve onunla bizim aramızı boşaltacaksın, dedi ve Süheyl ancak bu şart üzerine Rasûlullah ile barış andlaş-ması yapacağında diretti.
Müslümanlar bu şartı istemeyip öfkelendiler ve bu şart aleyhinde konuştular. Süheyl, Rasûlullah ile ancak bu şart üzere andlaşma yapmakta dayatınca Rasûlullah (o şartı kabul edip) onunla anlaşmaya vardı.
Bu madde uyarınca daha o gün Rasûlullah, Süheyl ibn Amr'ın oğlu Ebû Cendel'i babasına geri verdi. O anlaşma müddeti içinde Rasûlullah'a gelen herbir erkeği, müslümân olarak gelmiş de olsa muhakkak geri çevirmiştir.
Bu arada mü'min kadınlar da Muhacir olarak geldi. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'm kızı Ümmü Kulsüm de kadınlık çağına erişmiş olduğu hâlde o günü Rasûrullah'ın yanına çıkıp gelenlerdendi. Arkasından ailesi de geldiler de Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini Rasûlullah'tan istiyorlardı. Fakat Yüce Allah, mü'min kadınlar hakkında indirdiğim indirdiği için -el-Mümtehine: 10. âyeti indirdiği içiri-(Rasûlullah, Ümmü Kulsüm'ü ailesine geri vermemiştir).
İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mü'min kadınlardan muhacir olup gelenleri şu âyet ile imtihan ediyordu:
'Ey Peygamber, mü 'min kadınlar -Allah 'a hiçbirşeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evlâdlanm öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftira düzüp getirmemeleri, (emredeceğin) herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyle- sana bey'atleşmeye geldikleri zaman, bey'atlerini kabul et. Onlar için Allah'tan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Mümtehine: 12).
Yine amcasından o, yânı İbn Şihâb: O zaman Allah'ın, kendi Rasûlü'ne, müşrik erkeklerin mü'min olarak hicret etmiş kadınlarına yaptıkları mehr ve diğer harcamaları müşrik erkeklere geri ver-
meşini emrettiği haberi de bize ulaştı, demiştir. Ve yine bize Ebû Ba-sîr kıssası da ulaştı, deyip o hadîsi de uzunluğu ile zikretmiştir [248].

206- Bize Kuteybe ibn Saîd, (İmâm) Mâlik'ten; o da Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer (Haccâc'ın Abdullah ibn Zubeyr'le harb etmek için Mekke üzerine bir ordu ile yürüdüğü) fitne senesi içinde umre niyetiyle yola çıktı da:
— Eğer ben Beyt'i ziyaretten men' olunursam, ben de Rasûlul-lah (S) ile yaptığımız gibi yaparım, dedi ve akabinde telbiye ederek (Zu'1-Huleyfe'de) umre niyetiyle ihrâmlandı.
Çünkü Rasûlullah da Hudeybiye senesinde böyle umre niyetiyle ihrama girmişti.

207-.....İbn Umer (fitne zamanında) umre niyetiyle ihrama girdi de: Eğer benimle Beyt arasına engel olunursa, ben de Kureyş kâfirlerinin Peygamber'le Beyt arasına engel oldukları zaman Peygamber'in Hudeybiye'de yaptığı işleri yaparım, dedi ve şu âyeti okudu: "Andolsun ki, Allah 'in Rasûlü 'nde sizin için güzel bir tâbV olup uyma numunesi vardır..." (ei-Ahzâb: 2i).

208-.....Abdullah ibn Umer'in iki oğlu Ubeydullah ile Salim, babaları Abdullah ibn Umer'le konuştuklarını Nâfi'e haber vermişlerdir.
H ve yine bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti: Bize Cuveyriye, Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer'in oğullarından bâzısı İbn Umer'e:
— Bu yıl yerinde kalsan (hacca gitmesen elbette daha hayırlı olur)! Çünkü ben senin bu sene Beyt'e ulaşamayacağından korkuyorum, dedi.
İbn Umer dedi ki:
— Biz Peygamber'in beraberinde yola çıktık. Kureyş kâfirleri Beyt'e varmağa mâni' oldular. Bunun üzerine Peygamber kurbanlıklarını kesti, başım tıraş etti, sahâbîleri de saçlarını kısalttılar.
İbn Umer devamla şöyle dedi:
— Sizi şâhid tutuyorum ki, ben kendime umre yapmayı vâcib kıldım. Eğer benimle Beyt'in arası serbest bırakılırsa Beyt'i tavaf ederim. Eğer benimle Beyt'in arasına engel olunursa, ben de Rasûlul-lah'ın (Hudeybiye'de) yaptığı gibi yaparım, dedi

(ve Zu'1-Huleyfe'de umre niyetiyle ihrama girdi).
Bir saat gittikten sonra:
— Mâni' olunmakla ihramdan çıkmanın cevazında hacc ile um-
renin ikisini de bir görüyorum (aralarında fark görmüyorum). Sizleri şâhid tutuyorum ki, ben umrem ile beraber haccı da kendime vâcıb kıldım, dedi (ve kıran haccına niyet etti).
Mekke'ye girdiği gün bir tavaf ve bir sa'y yaptı (ikaamet etti). Nihayet (nahr gününde kurbanını kesip) iki ibâdetten beraberce ihramdan çıktı [249].

209-..... Nâfi' şöyle demiştir: İnsanlar "İbn Umer, babası Umer'den önce müslümân oldu" diye konuşuyorlar. Hâlbuki iş böyle değildir. İş şöyledir: Umer, Hudeybiye günü oğlu Abdullah'ı, Ensâr'-dan bir kişinin yanında bulunan atın, üzerine binip harbetmek mak-sadiyle getirmesi için, atının yanma göndermişti. Bu sırada Rasûhıllah ağacın yanında insanlardan bey'at alıyordu. Hâlbuki Umer bu bey'-at işini bilmiyordu. Abdullah, Rasûlullah ile bey'at edip, sonra atı almaya gitti ve atı Umer'e getirdi. O sırada Umer, harbetmek için zırhını giymekle meşguldü. Abdullah babasına Rasûlullah'ın ağaç altında insanlardan bey'at almakta olduğunu haber verdi.
Râvî dedi ki: Hemen Umer bey'at yerine gitti, kendisiyle beraber oğlu da gitti..Nihayet Umer de Rasülullah'a bey'at etti. İşte in-sanlar'ın "Abdullah ibn Umer, babası Umer'den önce müslümân oldu" diye konuşur oldukları söz, budur.
Ve Hişâm ibn Ammâr şöyle demiştir: Bize el-Velîd ibnu Müslim tahdîs etti. Bize Umer ibnu Muhammed el-Umerî tahdîs etti. Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi (o şöyle demiştir): Hudeybiye günü-insanlar Peygamber'in beraberinde idiler; ağaçların gölgelerine dağılmışlardı. Derken birdenbire insanlar Peygamber'in etrafını çevirdiler. Umer:
— Yâ Abdallah! Bak bakalım, insanların hâli nedir; Rasûlullah'ın etrafını kuşatmışlar? dedi.
Abdullah insanları bey'at yapıyor hâlde buldu ve kendisi de bey'at etti. Sonra Umer'in yanına döndü. Akabinde Umer de varıp bey'at yaptı [250].

210-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -anlaşma hükmüne göre îfâ ettiği- umreyi yaptığı zaman, biz de beraberinde idik. Peygamber Ka'be'yi tavaf etti; biz de beraberinde tavaf ettik. O namaz kıldı; biz de beraberinde namaz kıldık. O, Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Bu sırada biz Peygamber'i Mekke ahâlîsinden herhangibir kimse O'na bir zarar isabet ettirmesin diye koruyorduk [251].

211-.....Mâlik ibn Mığvel tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Husayn Usmân ibn Âsim el-KûfîJden işittim, şöyle dedi: Ebî Vâil şöyle dedi: Sehl ibn Huneyf el-Ensârî (R) Sıffin vak'asından geldiği zaman, biz ondan haber istemek üzere yanma geldik. (O, bu harb gününde taksîr yapmakla ittihâm ediliyordu.) Şöyle dedi:
— Sizler bu harb hakkında kendi re'yinizi ittihâm ediniz. (Çünkü ictihâd ettiğiniz bir ictihâdla İslâm içinde kardeşlerinizle harb ediyordunuz.) Yemîn olsun ben kendimi Ebû Cendel gününde gördüm, eğer Rasûlullah'a karşı O'nun emrini reddetmeye muktedir olaydım, muhakkak O'nun Ebû Cendel hakkındaki emrini reddederdim. Allah ve Rasûlü en bilendir. Biz Allah yolunda bize ağır gelen herhan-gibir iş için kılıçlarımızı omuzlarımızdan her indirişimizde muhakkak o kılıçlar (şu müslümânlar arasında meydana gelen) fitne işinden önce tanımakta olduğumuz işe doğru bizlere kolaylıklar yapmışlardır (yânî kılıçlarımız bizi o işe yaklaştırmış ve bizi o işin içine girdirmiş-lerdir. Bu fitne ise, içinde müslümânları öldürmek olduğu için müş-kildir). Bu fitneden herhangi bir tarafı kapattıkça muhakkak üzerimize diğer bir taraf fışkırmıştır ki, biz ona nasıl varacağımızı bilmiyoruz [252].

212-.....Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Hudeybiye zamânında yüzüm üzerinde bitler dağılır vaziyette iken, Peygamber (S) yanıma geldi ve:
— "Başındaki haşereler sana eziyet veriyor mu?" buyurdu. Ben de:
— Evet (eziyet veriyorlar), dedim. Peygamber:
— "Öyleyse başını tıraş et de üç gün oruç tut yâhud altı fakiri doyur yâhud da bir kurban kes" buyurdu.
Bu hadîsin senedindeki râvîlerden Eyyûb es-Sahtıyânî: Peygam-ber'in bu oruç tutmak, altı fakiri doyurmak yâhud bir kurban kesmek şıkklarından hangisi ile söze başladığını bilmiyorum» demiştir [253].

213-.....Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybiye'de Rasûlullah'ın beraberinde umre niyetiyle ihrama girmiş hâlde bulunduk. Müşrikler bizi Ka'be'ye ulaşmaktan habsetmişlerdi. Ka'b şöyle devam etti: Benim kulak memelerime kadar uzayan bol saçım vardı. Haşereler yüzümün üzerine düşüşmeye başladı. Bu sırada Peygamber yanıma uğradı da:
— "Başının haşereleri sana eziyet veriyor mu?" diye sordu.
Ben de:
— Evet (eziyet veriyor), dedim. Ka'b, şu âyet indirilmişti, dedi:
"Haca da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (bunlardan) ahkonursamz, o hâlde kolayınıza gelen kurban yerine varıncaya^ kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan* ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye (vâcib olur)..."(ei-Bakara: 196) [254].

38- Ukl Ve Ureyne (Kabileleri) Kıssası Babı

214-.....Bize Saîd, Katâde'den tahdîs etti. Onlara da Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ukl ve Ureyne kabilelerinden birtakım

insanlar Medine'ye Peygamber'in huzuruna geldiler de İslâm kelimesini söylediler, yânî tevhidi telâffuz edip İslâm'a girdiklerini açıkladılar. Akabinde:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Bizler sürü sâhibleri idik, ekin ve mahsûl sâhibleri değildik, dediler.
Ve Medine'nin havasım sıhhatlerine uygun bulmadılar (da burada ikaamet etmek istemediler). Rasûlullah (S) onlara zekât develerinin ve çobanının bulunduğu yere gitmelerim, o develerin içine çıkıp onların sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar oraya gittiler ve onlardan içtiler. Nihayet Harre tarafında bulundukları (sağlıklarına kavuşup semizledikleri ve renkleri kendilerine geldiği) zaman îslâm'a girmelerinin ardından kâfir oldular, Peygamber'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Bu iş Pey-gamber'e ulaşınca arkalarından arayıcılar gönderdi. Gönderilen se-riyye onları yakalayıp getirdiler. Peygamber onlara kısas yapılmasını emretti. Akabinde o canilerin gözlerini çıkardılar, ellerini kestiler ve kendi hâlleri üzere ölünceye kadar Harre tarafına terkedildiler [255].
Geçen senedle Katâde: Bundan sonra Peygamber'in sadaka vermeyi teşvik eder ve ölünün vücûd organlarım kesmekten nehyeder olduğu haberi bize ulaştı, demiştir.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Şu'be, Ebân ve Hammâd, Katâde'den yaptıkları rivayette "Ureyne'den birtakım insanlar" şeklinde söylediler. Yahya ibn Ebî Kesîr ile Eyyûb, Ebû Kılâbe'den; o da Enes'ten "Ukl*den birtakım insanlar geldi" diye rivayet ettiler [256].

215-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî ile el-Haccâc ibn Ebî Usmân es-Savvâf tahdîs edip herbiri şöyle dediler: Bana Ebû Kılâbe'nin himayesinde bulunan Ebû Recâ Süleyman tahdîs etti. Ebû Recâ Şam'da Ebû Kılâbe'nin beraberinde bulunuyordu. Umer ibnu Abdilazîz bir gün insanlarla istişare etti de:
— Şu kasâme yemini hakkında ne dersiniz? diye sordu. Oradakiler:
— Kasâme yemini haktır, Rasûlullah onunla hükmetmiş, senden evvelki halîfeler de bununla hükmetmişlerdir, dediler.
Ebû Recâ dedi ki: Bu sırada Ebû Kılâbe, Umer'in oturduğu se-rîrin arkasında bulunuyordu. Anbesetu'bnu Saîd:
— Enes'in Urenîler hakkındaki hadîsi nerededir? diye sordu. Ebû Kılâbe:
— O hadîsi bana Enes ibn Mâlik tahdîs etmiştir, dedi.
Abdulazîz ibnu Suheyb, Enes'ten "Ureyne'den" şeklinde söyledi. Ebû Kılâbe ise Enes'ten "Ukl kabilesinden" şeklinde söyleyip, o kıssayı zikretti [257].

39- Zâtul-Kared Gazvesi Babı

Bu, Hayber'den üç gün önce, orada Peygamber'in sağmal develerine baskın ve yağmacılık etmeleri üzerine yapılan gazvedir [258].

216-.....Ben Seleme ibnu'l-Ekva'(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben bir sabah namazı ezanı okunmazdan önce (Medine'den Gâbe ormanlığı tarafına gitmek üzere) yola çıktım. O günlerde Rasûlul-lah'ın sağmal develeri Zû-Kared mer'asında otlayıp yayılıyorlardı.
İbnu'1-Ekva' devamla dedi ki: Yolda giderken bana Abdurrah-mân ibn Avf m bir oğlanı kavuştu ve:
— Rasûlullah'ın sağmal develeri (kırk kişilik çapulcular tarafından) alınıp götürüldü! dedi.
Ben kendisine:
— Develeri kim aldı? diye sordum.
O:
— Gatafân kabilesi adamları! dedi.
İbnu'1-Ekva' devamla dedi ki: Bu haber üzerine ben gür sesimle üç defa:
— Yâ Sabâhâh (Ey sabahçılar, erken kalkanlar, yetişin baskın var),! diye haykırdım.
İbnu'1-Ekva' dedi ki: Ben bu haykırışımı Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki halka işittirdim. Sonra kendim yüzüm doğrultusu üzerine hiç sağa sola bakmadan yaya olarak çapulcuların arkalarından sür'atle koştum. Nihayet onlara yetiştim. Oradaki sudan su çekmeye başlamışlardı. Ben onlara oklarımı atmaya başladım. Ben iyi bir ok atıcısı idim. Her ok attıkça da:
— Ben İbnu'1-Ekva'im, bu gün alçakların öleceği gündür! diyor ve böylece kısa vezinli şiirler söylüyordum.
Nihayet onlardan develeri kurtardım. Onlardan otuz tane de bür-deyi zorla aldım.
Îbnu'1-Ekva' dedi ki: Develeri sürüp getirirken Peygamber ve sa-hâbîler (beş veya yediyüz kişi) geldiler. Ben:
— Yâ Nebiyellah! Ben onların su içmelerine mâni' oldum. On-
lar, yânî hırsızlar topluluğu susuzdurlar. (Su aramakla meşguldürler.) Şu saat onlara bir müfreze gönder, dedim.
Fakat Peygamber:
— "Ey îbnu 'l-Ekva', sen alacağını aldın, artık yumuşak oh şiddeti bırak" buyurdu.
İbnu'1-Ekva' dedi ki: Sonra Medine'ye döndük. Rasûlullah beni Medine'ye girinceye kadar devesi üzerine terkisine bindirdi [259].

40- Hayber Gazvesi Babı [260]

217-.....Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle haber vermiştir: Hayber yılında Peygamber (S) ile birlikte sefere çıktık. Sahbâ'ya -ki Hay-ber'in alt başındadır- vardığımızda (Peygamber inip) ikindi namazı kıldırdı. Sonra mevcûd azıkları istedi. Sevîktan,

yânî kavuddan başka birşey getirilmedi. Islatsınlar diye emretti ve ıslatıldı. Akabinde o sulandırılmış kavuddan Peygamber de yedi, biz de yedik (içtik). Sonra akşam namazına kalktı. Ağzım çalkaladı. Biz de ağzımızı çalkaladık. Sonra abdest almadan namazı kıldırdı [261].

218-.....Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile beraber Hayber gazvesine çıktık. Bir gece giderken kaafileden bir kişi, Âmir ibnu'l-Ekva'a [262]:
— Yâ Âmir! Kısa vezinli şiirlerinden bize birkaç parça dinletmez misin? dedi.
Âmir şâir bir kişi idi. Bunun üzerine Âmir hayvanından aşağıya indi ve şu mealdeki şiirini (güzel seda ve edâ ile) okuyarak kaafile develerini yollandırdı [263]:
— Yâ Allah, eğer Sen hidâyet etmemiş olaydın, biz doğru yolu bulamaz, sadaka vermez ve namaz da kılmazdık, canlarımız Sana feda olsun, bizleri hayâtta bıraktığın müddetçe mağfiret eyle. Düşmanla kavuştuğumuzda ayaklarımızı sabit tut ve üzerimize sekînet at! Şüb-hesiz bizler haksızlığa çağrıldığımızda dayatırız. Düşmanlar ise müşrikleri haykırarak üzerimize da'vet etmişlerdir (yânı bizim aleyhimize müşriklerden yüksek sesle yardım isteyerek hücum etmişlerdir).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Şiir okuyup develeri yollandıran kimdir?" diye sordu. Sahâbîler:
— Âmir ibnu'I-Ekva'dır, dediler. Rasûlullah:
— "Allah Âmir'e rahmet etsin!" diye duâ etti. Kaafileden bir kişi:
— Ey Allah'ın Peygamberi, bu duâ bereketiyle Âmir cenneti hakketti. Âmir'in şehîdliği vâcib oldu. Âmir'le (ve onun şiir ve kahraman-hklarıyle) bizleri bir süre daha faydalandırsaydiniz! dedi [264].
Nihayet Hayber'e geldik ve Hayber ahâlîsini muhasara ettik. (Muhasara yirmi gün sürdü.) Hattâ bize şiddetli bir açlık isabet etti. Sonra Yüce Allah müslümânlara Hayber kalelerinin birer birer fethini müyesser kıldı. Hayber'in müslümânlara açıldığı günün akşamında mücâhidler, yer yer pekçok ateşler yakmışlardı. Peygamber (S):
— "Bu ateşler nedir, ne üzerine yakıyorlar?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Et pişirmek için yaktılar, diye cevâb verdiler. Peygamber:
— "Hangi et, ne eti üzerine?" diye sordu. Sahâbîler:
— Evcil eşeklerin eti» diye cevâb verdiler. Peygamber:
— "O etleri dökünüz, kapları da kırınız!" buyurdu. Sahâbîlerden biri:
— Yâ Rasûlallah! Etleri döküp, kapları yıkasak olmaz mı? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Yâhud öyle yapınız!" buyurdu.
Hayber'de muhârib kavim harb saffı bağlayınca (Âmir, Yahü-dîler'in cenkçi pehlivanı Mirhab'a karşı mubâriz çıkmıştı), Amir'in kılıcı kısa idi. Âmir bu kısa kılıcını vurmak için Yahudi'nin baldırına saldırmıştı. Fakat kılıcının keskin yüzü dönüp Âmir'in diz kapağına isabet etti. Kahraman Âmir bu yaradan vefat etti. (Bâzı kimseler Amir'in bu şekilde vefatını intihar sayıp mükâfatsız kalacağını söylemiş, Seleme ibnu'1-Ekva' da amcası hakkındaki bu sözlerden üzülmüştü.)
Râvî Seleme devamla şöyle dedi: Rasûlullah ile sahâbîleri Hayber'den döndükleri sırada Rasûlullah beni gördü de iki elimi tutarak bana:
— "Yâ Seleme, sana ne oldu?" dedi.
Ben de kendisine:
— Babam anam Sana feda olsun! Bâzı kimseler (amcam) Âmir'in gazasının bâtıl ve şehîdliğinin mükâfâtsızlığmı iddia ettiler, dedim.
Peygamber:
— "Bu iddiada bulunan kişi yalan söylemiştir. Âmir için muhakkak iki ecir ve sevâb vardır: Peygamber iki parmağını birleştirerek: O, câhid ve mücâhiddir (yânî biri Allah yolunda cihâd sevabı, öbürü cehdi ve bu uğurda son kudretini harcamasının sevabı). Yer^ yüzünde yürüyen Arab ırkından onun benzeri bir Arab az bulunur" buyurdu.
Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs etti: Bize Hatim ibn Ismâîl tahdîs etti ve hadîsinde "Yeryüzünde onun benzeri pek az yetişir" şeklinde söyledi [265].

219-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) geceleyin Hayber'e (yakın Recî' vadisine) geldi, (orada eğlendi). Çünkü Rasûlullah gece vakti bir düşman kavim üzerine vardığında onlara gece baskını yapmaz, sabaha girinceye kadar beklerdi... Sabah olunca Hayber Ya-hûdîleri kazmaları, kürekleri ve büyük küfeleriyle dışarı çıktılar. Ra-sûlullah'ı görünce:
— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bağrıştılar. Bunun üzerine Peygamber:
— "Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu gitti (yâhud: harâb olsun)! Biz bir kavmin yurduna indik mi, inzâr edilmiş olanların sabahı ne fena olur! buyurdu.

220-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Hayber'e sabah erkenden baskın yaptık. Hayber ahâlîsi zirâat aletleriyle şehir dışına çıktılar da Peygamber'i gördüklerinde:
— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bağrıştılar. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Attâhu Ekber! Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin sahasına indiğimiz zaman korkutulan o kavmin sabahı ne fena olur!" buyurdu.
Biz Hayber'de birçok eşek etleri elde etmiştik. Bu sırada Pey-gamber'in münâdîsi:

— Allah ve Rasûlü sizleri eşek etlerinden nehyederler. Çünkü eşek etleri pistir! diye nida etti.

221-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten; şöyle demiştir: Rasûlullah'a biri geldi de:
— Eşekler yenildi, dedi. Rasûlullah sustu.
Sonra ikinci kerre geldi de yine:
Eşekler yenildi, dedi. Rasûlullah yine sükût etti. Sonra üçüncü defa geldi ve:
— Eşekler tüketildi, dedi.
Bu sefer Rasûlullah bir münâdîye emretti, o da insanlar içinde:
— Allah ve Rasûlü sizleri evcil eşek etlerinden nehyederler! diye nida etti.
Et tencereleri kaynar hâldeyken bunlar olduğu gibi döküldü [266].

222-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber'e yakın bir yerde sabah namazını daha karanlık iken kıldırdı. Sonra:
— "Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu. Bizler bir kavmin sahasına indiğimiz zaman (Öteden beri gelecek tehlikelerle) korkutulmuş olan o kâfirlerin sabahı ne kötü olur!" buyurdu.
Yahudiler Hayber'in sokaklarında koşarak dışarıya çıktılar. Peygamber, Hayber ahâlîsinin muhârib olanlarını öldürdü. Nesillerini, oğulları ve kızlarım da esîr aldı. Safiyye (bintuHuyey ibn Ahtab) esirler arasında idi. Evvelâ Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî'ye geçti. Sonra Pey-gamber'e geçti. Peygamber onun hürriyete kavuşturulmasını onun mehri yaparak, onunla evlendi.
Abdulazîz ibnu Suheyb, Sâbit'e hitaben:
— Yâ Ebâ Muhammedi Enes ibn Mâlik'e "Safiyye'ye Peygamber ne mehr ta*ym etti?" diyen sen misin? diye sordu da Sabit, Su-heyb'in sorusunu tasdik olarak, başını hareket ettirdi.

223-.....Abdulazîz ibnu Suheyb şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim: Peygamber (S) -Kurayza ve Nadîr oğulları'nm seyyidesi olan- Safiyye'yi esîr aldı. Akabinde Safiyye'yi âzâd etti ve onunla evlendi, diyordu.
Sabit el-Bunânî, Enes'e:
— Peygamber, Safiyye'ye ne mehr verdi? diye sordu. Enes:
— Peygamber, Safiyye'ye hürriyet verdi de, nefsinin hürriyete kavuşturulmasını ona mehr yaptı, dedi 268.
268 Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
Safiyye bintu Huyey, Nadîr oğullan'nm en büyük hanedanından Hârûn Peygamber'in neslinden temiz ve güzel bir kadın idi. Evvelâ Nadîr oğullan'nm ileri gelenlerinden Sellâm ibn Mişkem'le evlenmiş, ondan ayrılma vâki' olup Ki-nâne ibn Ebî'l-Hakîk'la evlenmiş, Hayber gazvesi esnasında henüz yeni gelin iken Kamus kalesinde esîr edilmiştir.

224-.....Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân el-İskenderânî, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) ile müşrik Yahudiler (Hayber harbinde) karşılaştılar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erip) Rasûlullah kendi askerî karargâhına, öbürleri de kendi askerî karargâhlarına dönmüşlerdi. Fakat Rasûlullah'ın sahâbîleri içinde bir adam vardı ki, o, düşman ordusundan ayrı düşen, yâhud orduya katılmamış bulunan Yahudi'nin arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve kılıcıyla ona vuruyordu. (Bu adamın cenkçiliği hakkında) [267]:
— Bu gün bizden hiçbir kişi Fulân'ın gösterdiği kahramanlık derecesinde yeterlilik göstermedi, denildi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Dikkat, o kişi muhakkak cehennem ehlindendir"buyurdu. Sahâbîlerden bir kişi (Eksum ibn Ebi'1-Cevn el-Huzâî):
— Öyleyse ben onunla beraber olup, onu gözetleyeceğim, dedi.
Râvî Sehl dedi ki: Bu Huzâalı kişi o adamla beraber harb sahasına çıktı ve harb saf finin neresinde durduysâ, o da onunla beraber orada durdu. O kişi harbde ne kadar çeviklik gösterdiyse, Huzâalı kişi de onunla birlikte çeviklik gösterdi.
Râvî Sehl dedi ki: Nihayet o adam ağır şekilde yaralandı. (Bu yaranın acısıyle) ölümün acele gelmesini istedi de kılıcını (yânî kılıcın demirini) yere koydu, kılıcın ağzını ise iki memesi arasına koydu ve kılıcın üstüne yüklendi. Bu suretle kendisini öldürdü. Bunun üzerine Huzâalı Eşlem, Rasûlullah'ın huzuruna çıktı ve:
— Yâ Rasûlallah, ben şehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün! dedi.
Rasûlullah:
— "Bu şehâdetin sebebi nedir?" diye sordu. Huzâalı kişi:
— Biraz önce cehennem ehlinden olduğunu haber verdiğin o kişi, hakîkaten cehennemliklerdendir. Onun cehennemliklerden olduğu hakkındaki sözünüzü insanlar zihinlerinde büyüttüler. Ben de bu adamı sizin için ta'kîb eder gözetlerim demiştim. Ve hakîkaten ardı-sıra çıkıp, onun her hareketini araştırdım. Nihayet bu adam ağır şekilde yaralandı ve ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağzım da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcın üstüne yüklendi. Ve bu suretle kendisini öldürdü, dedi.
Bu sırada Rasûlullah:
— "İnsanlar arasında bir sınıf kişi vardır ki, halka görünüşe göre cennet ehline yaraşan hayırlı işler yapar; hâlbuki o cehennemliklerdendir. Yine insanlardan bir kısım da yardır ki, halka görünüşüne göre cehennemliklere âid kötü işler yapar; hâlbuki o cennetliklerdendir!" buyurdu [268].

225-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz Hayber'de hazır bulunduk. Rasûlullah (S) beraberinde (yânî ordusunda) bulunanlardan olup da İslâm'ı iddia etmekte bulunan bir adam

için:
— "Bu, ateş ehlindendir" buyurdu.
Kıtal zamanı gelince o zât en şiddetli şekilde kıtal yaptı ye çok yara aldı. İnsanların bâzısı Rasûlullah'ın sözü hakkında şübheye düştüler. O zât, yaralarının acısını hissetti de elini ok kuburuna uzatıp, orada birkaç ok çıkardı ve onlarla kendisini öldürdü. Bunun üzerine müslümânlardan bâzıları sür'atle gittiler de:
— Yâ Rasûlallah! Allah Senin sözünü doğruladı: O Fulân kişi intihar etti ve kendisini öldürdü, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Kalk yâ Fulân! Cennete mü'min olandan başkası girmez; muhakkak ki Allah, bu dîni (dilerse) fâcir kişi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir hakikatini i'lân eti" buyurdu [269].
ez-Zuhrî'den rivayetinde Ma'mer ibn Râşid, Şuayb'e mutâbaat etti. Ve Şebîb ibn Saîd, Yûnus ibn Yezîd'den söyledi ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Abdurrahmân ibnu Ab-dillah ibn Ka'b haber verdiler ki, Ebû Hureyre: Biz Hayber'de Pey-gamber'in beraberinde hazır bulunduk... demiştir.
Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'1-Müseyyeb'den; o da Peygamber'den söyledi. ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Salih ibnu Keysân, Abdullah ibnu'l-Mubârek'e mutâbaat etti.
ez-Zubeydî (Muhammed ibnu'l-Velîd) şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Ka'b haber verdi ki, Ubeydul-lah ibn Ka'b şöyle demiştir: Bana Hayber'de Peygamber'le beraber hazır bulunan kişi haber verdi. Ve yine ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana, Ubeydillah ibn Abdillah ibn Umer ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Peygamber'den olmak üzere haber verdiler [270].

226-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Hayber'e gazveye gittiği zaman -yâhud da şöyle demiştir: Rasûlullah Hayber'e (yânî Hayber'den) yöneldiği zaman- sahâbîler bir vâdîye yukarıdan baktıklarında yüksek sesle:
— Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Lâ ilahe ille'Hah... diye tekbîr aldılar.
Bunun üzerine Rasûlullah onlara:
— "Nefislerinize yumuşak davranın. Çünkü sizler ne sağırı çağırıyorsunuz, ne de gaibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler pek işiten veçokyakın olan Allah'a duâ ediyorsunuz. O her zaman sizinle beraberdir!" buyurdu.
Bu sırada ben, Rasûlullah'ın bineğinin arkasında idim. Ben de:
— Lâ havle velâ kuvvete illâ bVllâhi (= Kulun çâresi ve kuvveti yalnız Allah'ın yardımıyle meydana gelir) demeğe başladım.
Rasûlullah benim sözlerimi işitti ve:
— "Ey- Abdallah ibne Kays!" diye seslendi. Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah (= Buyur, emrinizi almağa hazırım
yâ Rasûlallah)! dedim. Rasûlullah:
— "Sana cennet hazînelerinden büyük bir hazîne değerinde olan bir kelimeye delâlet edip bildireyim mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet bildir yâ Rasûlallah, babam anam Sana feda olsun, dedim.
Rasûlullah:
— "O kelime Lâ havle velâ kuvvete illâ bVllâhVdir" buyurdu [271].

227- Bize el-Mekkî ibnu İbrâhîm tahdîs etti: Bize Yezîd ibnu Ebî Ubeyd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'm baldırında bir darbe eseri gördüm de:
— Yâ Ebâ Müslim! Bu vurma nedir? dedim.
Seleme:
— Bu, Hayber günü bana isabet eden bir darbedir. İnsanlar: Seleme vuruldu, dediler. Akabinde ben Peygamber'e geldim. Peygamber (S) o darbenin yerine üç defa nefes etti. Ben o saatte (veya bir saatlik bir zaman içinde) bu yaradan ağrı ve ızdırab duymadım [272].

228-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ile müşrikler, Peygamber'in gazvelerinden birinde (yânî Hayber'de) karşılaştılar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erince) müslümân ve Yahûdîler'den olan her topluluk, kendi askerlerinin yerine döndüler. Müslümanların içinde bir adam vardı ki, o, müşriklerden ayrı düşen yâhud müşrik ordusuna katılamamış bulunan her münferid Yahudi'nin arkasını bırakmayıp amansız ta'kîb ediyor ve onu kılıcıyla vuruyordu.
— Yâ Rasûlallah! Sahâbîlerin hiçbirisi Fulân kişi derecesinde yeterlilik gösteremedi, denildi.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz o kimse cehennem ehlindendir" buyurdu.
" Sahâbîler:
— Eğer o zât (bu ciddiyeti ve mucâhedesiyle beraber) cehennem ehlinden olduysa, bizim hangimiz cennet ehlindendir? dediler.
Sahâbîler topluluğundan biri dedi ki:
— Yemîn olsun ben o zâtı muhakkak ta'kîb edeceğim... Çeviklik yaptığında ve yavaş davrandığında onun beraberinde bulundum. Sonunda yaralandı. (Yarasının acısından ötürü) ölümün çabuk gelmesini istedi de kılıcının sapını yere, keskin ucunu da iki memesinin arasına koydu. Sonra kılıcın üzerine yüklendi. Böylece kendini öldürdü.
Bunları ta'kîb edip gören sahâbî Peygamber'e geldi ve:

— Ben Sen'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet ediyorum, dedi.
Peygamber:
— "Bu şehâdeün sebebi nedir?" diye sorunca o, gördüklerini Peygamber'e haber verdi.
Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu:
— "Öyle kişi vardır ki, insanlara görünen işlerde o muhakkak cennet ehlinin amelini işler; hâlbuki o ateş ehlindendir. Yine insanlara görünen işlerde ateş ehlinin amelini yapar; hâlbuki kendisi cennet ehlindendir" buyurdu [273].

229-.....Ebû İmrân (Abdulmelik ibn Habîb el-Cevnî) şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (Basra'da bulunduğu sırada) bir cumua günü insanlara baktı da başlarında birçok taylesanlar gördü. (Enes, Bas-ralılar'ın bu başlık şeklinden hoşlanmadı da:)
— Şu saatte Basrahlar sanki Hayber Yahudileri! Dedi [274].

230-.....Seleme (R) şöyle demiştir: Hayber'de Alî gözünden rahatsız olmuştu da Peygamber'den geri kalmıştı. Kendi kendine:
— Ben Peygamber'den geri kalıyorum, dedi de akabinde Pey-gamber'e ulaştı.
Sabahında Hayber'in fetholunduğu geceye girdiğimizde Peygamber:
— "Yemin olsun yarın ben sancağı bir adama vereceğim ki -yâhud da: Yarın bayrağı öyle bir adam alacaktır ki- Allah ve Rasûlü onu sever. Hayber ona açılacaktır" buyurdu.
Bizler herbirimiz o sancağı alacak kişi olmamızı ümîd edip duruyorduk.
— İşte Alî! denildi.
Peygamber sancağı Alî'ye verdi ve Hayber'in fethi Alî'ye müyesser oldu.

231-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Bana Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) Hayber gününde:
— "Müslümanların şu bayrağını yarın bir kişiye vereceğim ki, Allah Hayber'in fethini onun iki elinde müyesser kılacaktır. O Allah'ı ve Allah'ın Rasûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever!" buyurdu.
Râvî devamla dedi ki: Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler gecelerini bayrak onlardan hangisine verilecek diye bir karışıklık ve ihtilâf içinde geçirdiler. Sabaha girdiklerinde insanların hepsi bayrağın kendilerine verilmesini umarak Rasûlullah'ın huzuruna gittiler. Fakat Rasûlullah:
— "Alî ibn Ebî Tâlib nerededir?" diye sordu.
— Yâ Rasûlallah, o, iki gözünden şikâyet ediyor, denildi. Rasûlullah:
— "Ona haber gönderin (gelsin)1' buyurdu.
Akabinde Alî huzura getirildi. Rasûlullah Alî'nin gözlerine püskürdü ve duâ etti. Alî hemen iyileşti, hattâ kendisinde hiç ağrı yokmuş gibi oldu. Rasûlullah sancağı Alî'ye verdi. Alî:
— Yâ Rasûlallah! Hayber Yahûdîleri'yle onlar da bizim gibi (müslümân) oluncaya kadar cenkleşecek miyim? diye sordu.
Rasûluîlah:
— "Yâ Alî, yavaş yavaş ilerleyip onların açık ve geniş meydanlarına ininceye kadar içlerine girip sokul. Sonra onları İslâm'a davet et. Ve İslâm içinde üzerlerine vâcib olan Allah haklarını onlara haber ver. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın şenin irşadınla bir tek kişiyi hidâyete erdirmesi, senin için kırmızı develere sâhib olmandan daha hayırlıdır" buyurdu [275].

232-.....(Burada iki senedie gelen bu hadîste) Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber'e geldik. Allah, Peygamberi'ne (Kamus) kalesinin kapılarını açınca, Peygamber'e Safiyye bintu Huyey ibn Ahtab'm güzelliği zikrolundu. Kocası (Kinânetu'bnu'r-Rabf ibn Ebî'l-Hakîk) öldürülmüştü. Hâlbuki kendisi yeni gelin olmuştu. Peygamber, Safiyye'yi kendisi için ayırıp seçti. Akabinde Safiyye ile yola çıktı, nihayet onunla Hayber'in alt tarafında bulunan Seddu's-Sah-bâ' mevkiine ulaşınca Safiyye temizlenip Peygamber'e halâl oldu. Rasûlullah orada Safiyye ile evlenip gerdeğe girdi. Sonra Rasûlullah küçük bir sofra içinde hays yemeği (yânî hurma, kuru yoğurt ve yağ karışığı bir yemek) yaptı. Bana:
— "Etrafındaki insanları bu yemeğe çağır" buyurdu.
İşte bu hays, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün yemeği oldu.
Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. Ben Peygamber'i gördüm ki, bineğinin arka tarafına bindirmiş olduğu Safiyye'yi bir abâ ile çep-çevre örtüp koruyordu. Sonra Peygamber devesinin yanında oturuyor, hareket edeceği zaman dizini koyuyor, Safiyye de ayağını Peygamber'in dizi üzerine koyarak deveye biniyordu [276].

233-.....Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Hayber yolunda (inip konakladığı Seddu's-Sahbâ mevkiinde) Safiyye bintu Huyey yanında üç gün ikaamet etti de, nihayet orada Safiyye ile evlendi. Safiyye de üzerine perde çekilen Peygamber kadınları içinde oldu [277].

234-.....Humeyd, Enes(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) -Hayber'den dönüşte- Hayber'le Medîne arasında üç gece ikaamet edip Safiyye ile evlendi. Ben de müslümânları düğün yemeğine da'vet ettim. Bu düğün yemeğinde ekmek ve et yoktu. Bunda ziyâ-fetle,ilgili hiçbirşey yoktu. Yalnız Rasûlullah, Bilâl'e sofralar yaymasını emretmişti.. Sofralar yayıldığında üzerlerine hurma, akt denilen ekşi yoğurtlu yiyecek, bir de tereyağı bırakıldı. Yemek esnasında müslü-mânlar kendi aralarında:
— Safiyye mü'minlerin analarından birisi (hürr bir kadın)imdır, yâhud Rasûlullah'ın sağ elinin mâlik'olduğu bir câriye midir? dediler.

Bâzıları da:
— Eğer Rasûlullah, Safiyye'yi örterse, o mü'minlerin analarından birisidir. Eğer örtmezse Safiyye, Rasûlullah'ın sağ elinin mâlik olduğu bir câriyesidir, dediler.
Rasûlullah hareket etmeğe kalkışınca, bineğinin arkasına Safiyye için bir taht kurdu, ön tarafına da perde çekti [278].

235-.....Abdullah ibn Mugaffel (R) şöyle demiştir: Bizler Hayber'i muhasara ediyorduk. Bu sırada bir insan, içinde yağ bulunan bir tulum attı. Ben o yağ tulumunu almak için fırlayıp koştum. Arkama dönünce Peygamber'Ie karşılaştım da (Peygamber'in benim tuluma olan hırsıma muttali' olmasından dolayı) utandım [279].

236-.....Sâlim'den; o da babası îbnu Umer(R)'den: Rasûlullah (S) Hayber günü sarımsak yemekten ve evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etti. "Sarımsak yemekten nehyetti" sözü, yalnız Nâfi'den rivayet edilmiş, "Evcil eşeklerin etinden nehyetti" sözü de yalnız Sâlim'den rivayet edilmiştir.

237-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Muhammed ibn Alî'nin iki oğlu olan Abdullah ile el-Hasen'den; onlar da babaları Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'den; o da babası Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a suretiyle kadınları nikâh etmekten ve evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti [280].

238-.....Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; o da İbn Umer'den: Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etmiştir.

239-.....Ubeydullah, Nâfi'den ve Sâlim'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti, demiştir.

240-.....Câbir ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, at etleri(ni yemek) hakkında ruhsat verdi, demiştir [281].

241-.....eş-Şeybânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan şunu işittim: Hayber günü bizlere bir açlık isabet etti. Şüb-hesiz eşek etiyle dolu tencereler muhakkak kaynıyordu.
Râvî dedi ki: Bâzısı pişmişti. Bu sırada Peygamber'in nidâcısı geldi de:
— Eşek etlerinden hiçbirşey yemeyiniz ve o etleri dökünüz! diye nida etti.
İbnu Ebî Evfâ devamla dedi ki: Bizler kendi aramızda;
— Peygamber bu etlerden ancak henüz beşte bir hissesi alınmadığı için nehyetmiştir diye konuştuk.
Sahâbîlerden bâzısı da:
— Peygamber bunlardan kesin olarak nehyetti; çünkü bu eşekler pislik yiyorlardı, dediler.

242-.....Adiyy ibn Sabit, el-Berâ ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) haber verdi ki, onlar (Hayber'de) Peygamber'in beraberinde bulunurlarken birtakım eşek sürüleri ele geçirmişler. Akabinde onları pişirmişler. Bu sırada Peygamber'in nidâcısı:
— Tencereleri dökünüz! diye nida etmiştir.

243-..... Adiyy ibn Sabit tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Berâ'dan ve İbn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, onlar Peygamber(S)'den tahdîs ediyorlardı: Kendileri tencereleri (ocaklar üzerine) dikmişlerken, Peygamber:
— "Tencereleri dökünüz!" buyurmuştur.

244-.....Buradaki senedde de el-Berâ ibn Âzib (R): Biz Peygamber'in beraberinde gazveye gittik, demiş ve geçen hadîsin benzerini söylemiştir.

245-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Peygamber (S), Hayber gazvesinde bizlere evcil eşek etlerini çiğ olarak ve pişmiş olarak atmamızı emretti. Sonra bir daha onları yemeyi emretmedi, demiştir.

246-.....İbn Abbâs(R): Bunlar insanların yük taşıma hayvanları olduğu için, bunları yemek sebebiyle yük hayvanlarının yok olup gitmelerini istemediği için mi Rasûlullah bundan nehyetti yâhud Hayber gününde mutlak olarak evcil eşek etlerini haram mı kıldı, bilmiyorum, demiştir.

247-.....Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S) Hayber günü süvari gazilerin atları için iki pay, yayalara bir pay verdi, demiştir. Râvî Ubeydullah ibn Umer şöyle demiştir: Bu hadîsi Nâfi' tefsir
edip şöyle dedi: Mücâhidin beraberinde bir atı olursa, ganimet malından ona üç pay verilir (birisi gâzînin, ikisi atının payıdır). Eğer gâ-zînin atı yoksa, onun yalnız bir payı vardır.

248-.....Cubeyr ibn Mut'ım (R), Saîd ibnu'I-Müseyyeb'e haber verip şöyle demiştir: Ben ve Usmân ibn Affân, Peygamber'in yanma yürüdük ve kendisine:
— Hayber'in size âid olan beşte bir ganîmet hissenizden Mutta-lib oğulları'na verdiniz de bizi bıraktınız. Hâlbuki bizler ve

onlar ne-sebce nisbetimiz yönünden (yânî Abd Menâf a intisâbda) bir tek soyda birleşiyoruz, dedik.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Hâşim oğulları 'yle Muttaîib oğulları bir soydur" buyurdu. Cubeyr: Peygamber, Abdi'ş-Şems oğulları'yle Nevfel oğullarına birşey taksim etmedi, demiştir [282].

249-..... Bize Bureyd ibnu Abdillah, Ebû Burde'den tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler) Yemen'de iken Peygamber'in meydana çıkışı (yâhud hicrete çıkışı) haberi bize erişti. Biz de, ben ve iki kardeşim -ki biri Ebû Burde, öbürü Ebû Ruhm'-dür; ben kardeşlerimin en küçükleri idim- kavmimiz Eş'arîler'den -Ebû Mûsâ yâ elli küsur demiş, yâhud da şöyle söylemiştir:- elliüç yâhud elliiki kişi içinde Peygamber'in yanına doğru muhacirler olarak Ye-men'den çıktık. Biz bir gemiye bindik. (Havanın muhalefetiyle) gemimiz bizi Habeşe Hükümdarı en-Necâşî'nin memleketi sahiline attı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib'e kavuştuk. Bir müddet onunla beraber Habeşistan'da kaldık. Nihayet hepimiz topluca yola çıkıp Medîne'ye geldik. Ve Peygamber'e Hayber'i fethettiği sırada kavuştuk [283]. Ordudaki mücâhidlerden bâzı insanlar bize, yânî gemi ile gelenlere:
— Hicret şerefini kazanmakta biz sizi geçtik! diyorlardı.
Bir kerre de Esma bintu Umeys -ki bizimle Habeşistan'dan gelenlerden idi- Peygamber'in kadını Hafsa'yi -ki o da vaktiyle bir muhacir kaafilesi için Habeşistan'a hicret etmişti- ziyaret etti. Esma, Hafsa'nın yanında iken Umer de kızı Hafsa'nın odasına girdi. Umer, Esmâ'yı görünce Hafsa'ya:
— Bu kadın kimdir? diye sordu. Hafsa:
— Umeys kızı Esmâ'dır, dedi. Umer:
— Bu kadın Habeşli Esma mıdır? Bu kadın deniz yolcusu Esma mıdır? dedi (ve böyle tekrar tekrar latife etti).
Esma da:
— Evet, diye tasdik etti. Umer, Esmâ'ya:
— Medine'ye hicret faziletinde biz sizi geçtik! Biz Rasûlullah'a sizden daha lâyık, daha yakın bulunuyoruz, dedi.
Esma bu sözlerden öfkelenerek şöyle müdâfaada bulundu:
— Hayır, siz hiç öyle değilsiniz. Vallahi Rasûlullah ile hicret eden sizlerin Rasûlullah açlarını doyurdu, câhillerini va'z edip okuttu. Biz ise Habeşistan'da müslümânlara uzakların ve öfkelilerin yurdunda yâhud toprağında bulunuyorduk (yânî müslümânlara kînle, düşmanlıkla dolu bir yurtta, bir toprakta bulunuyorduk). Bütün bu sıkıntıları biz, Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsı uğrunda yüklendik. Ey Umer! Allah adına yemîn olsun ki, bütün bu dediklerini gidip Rasûlullah'a söyleyinceye kadar ne bir lokma yemek yiyeceğim, ne de bir yudum su içeceğim. Ey Umer! Biz uzak illerde eziyet olunuyorduk ve korku içinde yaşıyorduk. Bu hakikatleri şimdi gidip Peygamber'e zikredeceğim ve O'na soracağım. Ey Umer, Peygamber'e bunları söylerken yemîn olsun ben ne yalan söylerim, ne de haktan meylederim. Bu konuşmamızı bir kelime bile artırmam.
Bu sırada Hafsa'nın odasına Peygamber geldi. Esma:
— Ey Allah'ın Peygamberi, Umer şöyle şöyle söyledi, diye nakletti.
Peygamber de:
— "Sen ona ne cevâb verdin?" diye sordu. Esma
— Ben de şöyle şöyle cevâb verdim, diye müdâfaasını da anlattı [284]. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu hususta Umer bana sizden daha lâyık ve yakın değildir. Umer ve Umer'le (Medîne'ye) hicret eden arkadaşları için bir hicret sevabı vardır. Ey gemi yoldaşları, sizin için ise iki hicret sevabı vardır (Birisi Necâşî'ye hicret, öbürüsü Medîne'ye, Peygamber'in yanına hicret)".
. Esma şöyle demiştir: Bu hâdise ve Peygamber'in gemi halkı hal-kındaki bu yüksek şehâdeti üzerine bir de gördüm ki, bunu işiten Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve bütün yoldaşlarımız, birbiri ardınca takım takım ziyaretime geliyorlar ve bu hadîsi sevinçle benden soruyorlardı. Bir derecede ki, dünyâ malından arzu edilen hiçbirşey, Peygamber'in Habeşe Muhacirleri hakkındaki bu yüksek şehâdeti derecesinde onların gönüllerinde çok ferahh ve yüksek te'sîrli olamazdı.
Ebû Burde dedi ki: Esma şöyle demiştir:
— Yemîn ederim, ben Ebû Musa'yı gördüm ki, o, bu hadîsi benden tekrar tekrar nakletmemi istiyordu [285].
Yine Ebû Burde, Ebü Musa'dan söyledi ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz ben Eş'ârtler cemâatinin geceleyin evlerine girdikleri zaman okudukları Kur'ân seslerini pek iyi tanırım. Sefer hâlinde de onların ordu içindeki konak yerlerini de gece vakti Kur'ân seslerinden tanırım. Velev ki ben Eş'arîler'in indikleri bu konak yerlerini gündüz görmemiş olsam bile. Eş'arîler'den hakîm bir kimse de vardır ki, o, bir süvârî veya bir düşman müfrezesine kavuştuğu zaman onlara: Arkadaşlarım size burada kendilerini beklemenizi emreder (böylece onları korkutur)" [286].

250-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Biz (Eş'arîler, Ca'fer ve arkadaşlanyle beraber Habeşe'den) Peygamber Hayber'i fethettikten sonra huzuruna geldik. Fakat Peygamber (S) ganimetten bize de bir pay ayırdı. Hâlbuki Hayber fethinde hazır bulunmayan bizden başka hiçbir kimseye pay ayırmamıştır.

251-..... Abdullah ibn Mutî'in himayesinde bulunan Salim Ebû'1-Gays, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Biz Hay-ber'i fethettik. Fakat altın ve gümüş ganimeti almadık; ancak sığır, deve ve hurma bahçeleri ganimet aldık. Sonra Rasûlullah'ın maiyye-tinde olarak Vâdî'l-Kurâ'ya gittik. Rasûlullah'ın beraberinde Mıd'-am (yâhud Kerkere) adiyle çağrılan, kendisine Dıbâb oğullarının hediye ettiği siyah bir kölesi vardı. İşte bu köle, Rasûlullah'ın yolculuk eşyasını deveden indirdiği sırada ona, nereden geldiği bilinmeyen bir ok geldi ve bu köleye isabet etti. Bunun üzerine insanlar:
— Şehîdlik ona mübarek olsun, dediler. Rasûlullah da:

— "Hayır, nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun Hayber günü taksimleri yapılmamış olan ganimetlerden aldığı semle (yânî ince kadifeden ihram) kendi üzerinde tutuşup yanmaktadır" buyurdu.
Akabinde bir adam Peygamber'in bu sözünü işitince bir yâhud iki tane ayakkabı tasması getirdi de:
— Bu, benim kendiliğimden almış olduğum birşeydir, dedi. Rasûlullah:
— "Ateşten bir -yâhud iki- ayakkabı tasması!" buyurdu [287].

252-.....Zeyd, babası Eslem'den haber verdi ki, o, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle derken işitmiştir:
— Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, eğer insanların sonra gelecek nesillerine bir seviyede, hiçbirşeyleri olmayarak bırakacak olmasaydım, bana fethedilen herbir memleket arazîsini muhakkak Peygamber'in Hayber'i taksim ettiği gibi taksim ederdim. Fakat ben fethedilen memleketleri (hemen şimdiki gâzîler arasında taksîm etmeyip) ileriki nesillere gelirini taksim edecekleri birer hazîne olarak bırakıyorum.

253-.....Bize İbnu Mehdî, Mâlik ibn Enes'ten; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babası Eslem'den tahdîs etti ki, Umer (R):
— Müslümanların sonradan gelecek nesilleri(ni düşünmek) olmasaydı, müslümânlara fethedilen herbir memleket arazîsini, Pey-gamber'in Hayber'de yaptığı gibi gâzîler arasında taksim ederdim, demiştir [288].

254-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şu hâlde ki, ona İsmâîl ibn Umeyye soruyordu. O şöyle dedi: Bana Anbesetu'bnu Saîd şöyle haber verdi: Ebû Hu-reyre (R) Hayber'de Peygamberce geldi de ganimet malından atiyye vermesini istedi. Saîd ibnu'I-Âs oğullan'ndan biri (yânî Ebân ibn Saîd):
— Yâ Rasûlallah, ona atiyye verme, dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre:
— Bu adam Nu'mân ibn Kavkal'ı öldüren kişidir, dedi. Ebân ibnu Saîd de:
— Vay şu dağ kediciğine şaşılır ki, o (Yemen'in) Kadûmu'd-Da'n Dağı'ndan yuvarlanıp geldi... dedi.
Ve ez-Zubeydî'den zikrolunur ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Anbesetu'bnu Saîd haber verdi. O, Ebû Hureyre'den işitmiştir. Ebû Hureyre, Saîd ibnu'I-Âs'ı haber veriyordu. Şöyle dedi: Rasûlullah, Ebân'ı Medîne'den Necd tarafına doğru bir seriyye başında kumandan olarak göndermişti.
Ebû Hureyre devamla dedi ki: Nihayet Ebân ve arkadaşları, Hay-ber'i fethetmesinin ardından (henüz Hayber'de iken) Peygamber'in huzuruna geldiler. Atlarının yularları muhakkak hurma Iîfi idi.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah, bunlara, yânî Ebân ve beraberindeki arkadaşlarına ganîmetten mal ayırma! dedim.
Ebân:
— Ey dâl (yânî sidr) ağacının başından yuvarlanıp gelen dağ kedisi, sen Rasûlullah'a bu sözü nasıl söylüyorsun? dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Ebân, otur!" buyurdu da onlara ganîmetten pay ayırmadı.

255-.....Bana dedem Saîd ibn Amr şöyle haber verdi: Ebân ibn Saîd, -Peygamber Hayber'i fethetmesinin ardından- Peygamber'in yanma geldi ve selâm verdi. Ebû Hureyre bu anda:
— Yâ Rasûlallah, (Uhud günü) İbn Kavkal'ı öldüren işte budur! deyiverdi.
Ebân da Ebû Hureyre'ye hitaben:
— Sana şaşarım, Kadûmu Da'n Dağ'ndan yuvarlanıp gelen dağ kedisi! Bu öyle dağ kedisi ki, Allah'ın benim elimle şehîdlik ikram ettiği ve beni onun eliyle öldürüp horlamasından men' ettiği bir adamla (yânî İbn Kavkal'ı öldürmemle) beni kötülüyor! Dedi [289].

256-..... Bize tmâm el-Leys ibn Sa'd, Ukayl(ibn Hâlid el-Eylî)'den; o da Muhammed ibn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âi-şe(R)'den (onun şöyle dediğini) tahdîs etti: Peygamber'in kızı Fâtı-ma aleyhi's-selâm Ebû Bekr'e haber gönderip, ondan Allah'ın, küffâr mallarından kendisine harbsiz olarak verdiği Medîne civarındaki Nadîr oğulları arazîsi Fedek hurmalıkları ve Hayber hurmalıklarının beşte birinin bakıyyesinden isabet eden mallardan Rasûlullah'm mîrâsını istiyordu. Ebû Bekr şöyle dedi:
— Rasûlullah (S): "Biz (peygamberler) vâris olunmayız. Biz ne mal bırakırsak sadakadır" buyurdu. Ancak Muhammed ailesi bu maldan yerler (bundan fazla tasarruf hakları yoktur). Vallahi ben Rasû-lullah'ın bu sadaka mallan üzerinde kendi hayâtı zamanında yürürlükte olan işlerden hiçbirşeyi değiştirmem. Ben muhakkak Ra-sûlullah'ın bu mallar üzerindeki muamelesi gibi muamele yaparım, dedi.
Böylece Ebû Bekr, o mallardan Fâtıma'ya herhangi birşey vermeyi kabul etmedi. Bunun üzerine Fâtıma bu hususta Ebû Bekr'e da-rıldi da, ondan ayrılıp gitti. Vefat edinceye kadar Fâtıma, Ebû Bekr'le konuşmadı. Fâtıma, Peygamber'den sonra altı ay yaşadı. Fâtıma vefat edince kocası Alî, onu Ebû Bekr'e bildirmeden geceleyin üzerine cenaze namazı kılıp defnetti. Fâtıma'nın hayâtında insanlar tarafından Alî'ye bir saygı, bir sevgi ciheti vardı (Fâtıma'yı teselli için meşguliyeti, bey'attan geri kalmasına sebeb sayılmıştı). Fâtıma vefat edince Alî, insanlardan bu saygı cihetini bulamadı da Ebû Bekr'le barışmayı ve onunla bey'atlaşmayı aradı. Bundan önceki altı ay içinde Ebû Bekr'e bey'at etmemişti. Alî, Ebû Bekr'e haberci gönderip:
— Bize gel, -Umer'in gelmesini istemediği için de- fakat yanında başka bir kimse gelmesin! dedi.
Umer de (bu Ebû Bekr'e ulaşınca):
— Hayır, vallahi onların yanına tek başına girmeyeceksin, dedi. Ebû Bekr de:
— Sen Alî ve beraberindekilerin bana ne yapacaklarını sanıyorsun? Vallahi ben onlara elbette gideceğim, dedi.

Akabinde Ebû Bekr onların yanına girdi. Bunun üzerine Alî, şe-hâdet kelimelerini telâffuz etti de Ebû Bekr'e şunları söyledi:
— Bizler senin faziletini tanımış ve Allah'ın sana verip, sana doğru sevkeylediği hiçbir hayırda sana karşı hased etmemişizdir. Lâkin sen bize karşı bu halîfelik içinde istibdâd ettin (yânî bizimle istişare et-
meyip, kendi bildiğine gittin). Bizler ise Rasûlullah'a yakınlığımızdan dolayı bu işte müşavereden bir pay görüyorduk!
Alî bunları söyleyinceye kadar Ebû Bekr'in iki gözü yaş akıttı. Bu sefer Ebû Bekr konuşunca şöyle dedi:
— Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak Rasûlullah'ın hısımlarına hizmet etmek bana kendi hısımlarıma hizmet etmemden daha sevimlidir. Amma şu, Peygamber'in geride bıraktığı mallardan dolayı sizinle aramda olan çekişmeye gelince, ben o mallarda hayırdan hicbirşey eksiltmedim ve Rasûlullah'ın o mallarda yapmakta olduğunu gördüğüm herhangibir işi terketmeyip mut-lakaa yapmışımdır, dedi.
Bu konuşma akabinde Alî, Ebû Bekr'e:
— Bey'at için sana va'd zevalden sonradır, dedi.
Ebû Bekr öğle namazını kılınca minbere çıktı, şehâdet kelimelerini telâffuz etti de Alî'nin durumunu, bey'atten geri kalışını zikretti ve Alî'nin, kendisinden özrünün kabulünü istediği sebeble, Alî'nin özrünü kabul edip gecikmesini bağışladı. Sonra Alî istiğfar ve teşeh-hüd etti de, Ebû Bekr'in hakkını büyüttü (ve onunla bey'atleşti). Ve kendisinin yapmış olduğu şeye, ne Ebû Bekr'e karşı bir hased ve ne de Allah'ın Ebû Bekr'in üstün kıldığı fazîletini inkâr ve tanımamazlık düşüncesinin sevketmediğini söyledi ve şunu ilâve etti:
— Lâkin bu devlet başkanlığı içinde kendimiz için istişareden bir pay görüyorduk. Fakat Ebû Bekr bize karşı istibdâd etti, yânî bize danışmayıp, kendi bildiğiyle hareket etti. Bu sebebden biz de gönüllerimizde darılmıştık!
Alî'nin bu sözleriyle müslümânlar sevindiler de:
— İsabet ettin (yâ Alî)! dediler ve Alî, bey'at işine böyle güzellikle döndüğü zaman, müslümânlar Alî'ye yakın oldular [290].

257-.....Âişe (R): Hayber fetholunduğu zaman artık şimdi hurmadan doyarız dedik, demiştir.

258-.....İbn Umer (R) de: Bizler Hayber'i fethettiğimiz zamana kadar doymuş değildik, demiştir [291].

41- Peygamberdin (Fetihten Sonra Meyveleri Geliştirip Taksimi İçin) Hayber Ahâlîsi Üzerine Bir Kişi ' Ta'yîn Etmesi Babı

259-.....Bana İmâm Mâlik, Abdulmecîd ibn Süheyl'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebí Hurey-re(R)'den şunu tahdîs etti: Rasûlullah (S), sahâbîlerden bir kişiyi Hayber üzerine harâc me'mûru ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona:
— "Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?" diye sordu. O sahâbî:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah, hepsi böyle değildir. Biz bu en iyi hurmadan bir sâ' ölçeğini, (âdî hurmanın) iki sâ'ı ile; yine bu iyi hurmadan iki sâ'ı, üç sâ' âdî hurma ile değiştirir alırız, dedi.
Rasûlullah:
— "Böyle yapma! Âdî hurmayı para ite sat, sonra bu para ile cenîb (nev'i iyi hurma) satın al!" buyurdu.
Ve Abdulazîz ibnu Muhammed, Abdulmecîd'den; o da Saîd'-den söyledi ki, Saîd'e, Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre: Peygamber (S) Hayber'e Ensâr'dan Adiyy oğullan'nın kardeşini (Sevâd ibn Gaziyye'yi) gönderdi de, onu Hayber halkı üzerine emîr yaptı, diye tahdîs etmişlerdir.
Ve Abdulmecîd'den; o da Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Saîd ile Ebû Hureyre'den geçen hadîsin benzerini rivayet etmiştir [292].

42- Peygamber(S)'İn Hayber Ahâlîsiyle Arazîde Çalışmaları Anlaşması Yapması Babı

260-.....Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S), Hayber arazîsin Yahûdîler'e orada çalışmaları ve o topraklarda ekin ekmeleri ve oradan çıkan mahsûlün yarısı Hayberliler'e âid olmak üzere onlara verdi, demiştir [293].

43- Hayber'de Bulunduğu Sırada Peygamber İçin İçine Zehir Katılmış Olan Koyun(Un Hâli) Babı

Bu zehîr hadîsini Urve, Aişe'den; o da Peygamber'den olmak üzere (Peygamber'in vefatı bâbı'nda) rivayet etti.

261-.....Bana Saîd(ibn Ebî Saîd el-Makbûrî) tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Hayber fetholunduğu zamar Rasûlul-lah(S)'a içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi [294]...

44- Zeyd İbn Harise Gazvesi Babı

262-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Rumlar üzerine gönderdiği- bir ordunun başına Usâme ibn Zeyd'i kumandan yaptı. Bâzı kimseler Usâme'nin kumandanlığı hususunda i'tirâz dedikoduları yaptılar. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yaptı da):
— "Eğer siz Usâme'nin kumandanlığı hususunda kötüleme yapıyorsanız, sizler bundan önce onun babası Zeyd ibn

Hârise'nin kumandanlığına da dil uzatmıştınız- Allah'a yemin ediyorum ki, Zeyd kumandanlığa elbette lâyıktı. Ve o bana, insanların en sevimlilerinden biri olduysa, hiç şübhesiz şu üsâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir" buyurdu [295].

45- Hudeybiye Andlaşması Hükmü İle Yapılan Umre Babı [296]

Bu anlaşma hükmüyle yapılan umre hadîsini Enes, Peygamber(S)*den zikretmiştir [297].

263-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)-altıncı hicret yılı- zu'1-ka'de ayı içinde umre yapmak üzere yola çıktı. Fakat Mekke müşrikleri Peygamber'i Mekke'ye girmeye bırakmalarını kabul etmediler. Nihayet Peygamber Mekkeliler'le gelecek senede üç gün Mekke'de kalmak üzere, Hudeybiye'de bir barış anlaşması yaptı. Müslümanlar barış anlaşmasını yazdıkları zaman "Bu, Mu-hammed Rasûlullah'ın üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleri yazısıdır" başlığım yazmışlardı.
Müşrik elçileri:
— Biz senin risâletini ikrar etmiyoruz. Eğer biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilir ve tasdik eder olsaydık, seni hiçbirşeyden men' etmezdik. Lâkin sen Muhammed ibn Abdillah'sm, dediler.
Rasûlullah, onlara cevaben:
— "Ben Allah 'in Rasûlü 'yütn ve Muhammed ibn Abdillah 'im!" buyurdu.
Bundan sonra kâtib olan Alî'ye:
— "Rasûlullah lâfzını sil!" buyurdu. Alî:
— Hayır vallahi ben Seni(n "Rasûlullah" unvanım) ebediyyen silmem! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, kitabı aldı. Rasûlullah kendisi yazı yazmayı güzel yapamıyordu. Akabinde: "Bu, Muhammed ibn Ab-dillah'm üzerinde sulh olduğu anlaşma maddeleri yazısıdır" diye yaz(dır)dı:
1. Mekke'ye silâh sokmayacak, yalnız kılıfı içinde kılıç getirecek;
2. Mekkeliler'den bir er kişi Muhammed'e tâbi' olmak isterse, Mekke'den çıkamayacak. Muhammed'in sahâbîlerinden birisi Mek-ke'de'Jcalmak isterse, bunun da Mekke'de ikaameti men' edilmeyecektir.
Ertesi sene Rasûlullah Mekke'ye girip de ta'yîn edilen o üç gün geçince, Mekkeliler Alî'ye geldiler de:
— Anlaşma müddeti geçti. Sahibin Muhammed'e söyle de bizden, yânî Mekke'den çıksın! dediler.
Bunun üzerine Peygamber Mekke'den çıktı. Bu sırada Hamza'-nın kızı, Peygamber'e:
— Yâ Ammî, yâ Ammî! diye çağırarak arkasına takıldı. Alî onu hemen tuttu ve'Fâtıma aleyhi's-selâma hitaben:
— Amcanın kızını al, dedi. Fâtıma da onu mahfeye yükledi.
Râvî el-Berâ devamla dedi ki: (Medîne'ye vardıktan sonra) Hamza'nın kızının konukluğu hakkında Alî, Zeyd ibn Harise ve Ca'fer ibn Ebî Tâlib niza' ettiler. Alî:
— Onu ben aldım ve o benim amcamın kızıdır, dedi. Ca'fer de:
— O benim de amcamın kızıdır; teyzesi de benim nikâhım altındadır, dedi.
Zeyd ibn Harise de:
— O benim kardeşimin kızıdır, dedi.
(Peygamber, Zeyd ile Hamza arasında kardeşlik ahdi yapmıştı.) Netîcede Peygamber o kızın teyzesine âid olduğuna hükmetti de:
— "Teyze (şefkat ve çocuğa iyi gelecek şeylere doğru yol bulma hususunda) ana menzilesindedir" buyurdu.
Sonra Alî'ye:
— "Sen bendensin, ben de sendenim" buyurdu. Ca'fer'e de:
— "Sen de yaradılışım (yânî suretim) ve huyum yönünden bana benzedin" buyurdu.
Zeyd ibn Hârise'ye de:
— "Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun" buyurdu. (Geçen senedle gelen bir rivayette) Alî, Peygamber'e:
— Hamza'nın kızıyle evlenmez misin? dedi. Peygamber:
— "O benim süt kardeşimin kızıdır (bu sebebİe bana haiâl olmaz)" buyurdu [298].

264-.....İbn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) umre yapmak niyetiyle (Medîne'den) çıktı. Fakat Kureyş kâfirler Rasûlullah ile Ka'be arasına engel oldular. Bunun üzerine Rasûlullah da Hudey-biye'de kurbanını kesip başım tıraş etti (böylece ihramdan çıktı). Ve müşriklerle "Gelecek sene umre yapmak, Mekke ahâlîsi üzerine yalnız kınında kılıçlar taşımak ve Mekke'de ancak Mekkeliler'in arzu ettikleri müddet kadar (yânî üç gün) ikaamet etmek" şartları üzerine barış anlaşması yaptı. (Buna göre Rasûlullah ertesi sene umre etti ve) Mekkeliler'îe barış anlaşmasında kararlaştırdığı gibi, Mekke'ye girip üç gün ikaamet etti. Mekke'de üç gün ikaametinî tamamlayınca, Mekkeliler Rasûlullah'm Mekke'den çıkmasını söylediler. O da Mekke'den çıktı [299].

265-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben, Urvetu'bnu'z-Zubeyr ile beraber (Medine'de) mescide girdim. Abdullah ibn Umer'i Âişe'nin hücresine dayanmış oturuyor bulduk. Sonra Urve, İbn Umer'e:
— Peygamber kaç defa umre yaptı? diye sordu. İbn Umer:
— Birisi receb ayında olmak üzere, dört umre yaptı, dedi. Bu sırada biz, Âişe'nin kendi odasında dişlerini misvâklayış sesini işittik. Urve, teyzesi Âişe'ye:

— Ey Mü'minlerin Anası! Ebû Abdirrahmân(ibn Umer)'in söylemekte olduğunu işitiyor musun? İbn Umer "Peygamber dört umre yaptı, bunların biri receb ayı içindedir" diyor? dedi.
Bunun üzerine Âişe:
— îbn Umer, Peygamber'in yaptığı umrelerin hepsinde şâhid ve hazır bulunmuştur. Hâlbuki Peygamber (S) receb ayında kesin olarak umre yapmamıştır, dedi [300].

266-.....İsmâîl ibn Ebî Hâlid: Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'yı şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) -anlaşma hükmü ile gerçekleştirilecek olan- umreyi yaptığı zaman, bizler O'nu müşrik oğlanlarından ve müşriklerden Rasûlullah'a herhangibir ezâ vermesinler diye, setredip koruduk.

267-.....Bize Hammâd-ki o İbnuZeyd'dir-Eyyûb'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîleriyle beraber (hüküm umresi için Mekke'ye) geldi. Müşrikler kendi aralarında:
— Şu muhakkak ki, size Yesrib hummasının zayıflattığı bir topluluk geldi, dediler.
Rasûlullah (bunu işitince) sahâbîlere, tavafın ilk üç şavtında (dolaşmasında) koşmalarını, (Yemen cihetindeki) iki köşe arasında tabiî yürümelerini emretti. Rasûlullah'ı, tavafın bütün şavtlarmda (yânî yedi dolaşmada) koşmalarını emretmeye mâni' olan şey ancak sahâ-bîlerine olan şefkat isteğidir.
Ve Hammâd ibnu Seleme şunu ziyâde etti: Eyyûb'dan; o' da Saîd ibn Cubeyr'den; o da îbn Abbâs'tan; o şöyle demiştir: Peygamber (S) barış anlaşmasıyle emâna girdiği yılında Mekke'ye geldiği zaman müşriklerin, sahâbîlerin kuvvetlerini görmeleri için, sahâbîlerine: "Koşunuz!" emrini verdi. Bu tavaf sırasında müşrikler Kuaykıân Dağı tarafında bulunuyorlardı.

268-.....Buradaki senedle îbn Abbâs (R): Peygamber (S) kendisi de ancak müşriklere kuvvetini göstermek için bu suretle Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y etti, demiştir.

269-.....Bu senedle İbn Abbâs (R): Peygamber (S), Meymû-ne'yi ihrâmh iken Mekke'de nikâh edip ihramdan çıktıktan sonra zifaf yaptı. Sonraları Meymûne, Mekke yakınındaki Şerif mevkiinde vefat etti, demiştir.
Ebû Abdillah dedi ki: İbn İshâk şunu ziyâde etti: Bana İbnu Ebî Necîb ve Ebân ibn Salih, Atâ'dan ve Mucâhid'den tahdîs ettiler ki, îbn Abbâs: Peygamberce Meymûne ilk hüküm umresinde evlendi, demiştir [301].
Kitâbu'l-Magâzî'nin devamı dokuzuncu cilddedir
'Hitamuhu misk " (et-Tatm: 26) olması niyâzıyle
Sekizinci Cildin Sonu

46- Şâm Toprağından Olan Mûte Gazvesi Babı [302]

270-.....Saîd ibn Ebî Hilâl şöyle demiştir: Ve bana Nâfi' haber verdi; ona da İbn Umer, Mûte günü Ca'fer'i öldürülmüş hâlde gördüğünü bildirip, şöyle haber vermiştir: Ben Ca'fer'in vücûdunda süngü ve kılıç darbesi olarak elli yara saydım. Bu elli yaradan hiçbirisi arkasında değildi [303].

271-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Mûte gazvesinde Zeyd ibn Hârise'yi kumandan ta'yîn etti de:
— "Eğer Zeyd öldürülürse Ca'fer komutandır. Ca'fer de öldü-rülürse Abdullah ibn Revana komutandır" buyurdu.
Abdullah ibn Umer: Bu gazvede ben de mücâhidler içinde bulundum. Biz Ca'fer ibn Ebî Tâlib'i (şehîd edildikten sonra) aradık da, onu şehîdler arasında bulduk. Onun bedeninde doksan küsur süngü ve ok yarası tesbît ettik [304].

272-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Humeydibn Hilâl'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Zeyd'-in, Ca'fer'in ve Abdullah ibn Revâha'nın şehîd edildiklerim, insanlara onların haberleri gelmeden önce bildirdi. Peygamber:
— "Zeyd sancağı eline aldı, vuruldu. Sonra Ca'fer aldı, odavu-rulup şehîd oldu. Sonra bayrağı İbnu Revâha aldı, o da vurulup şehîd oldu" buyurdu.
Peygamber bunları bildirirken iki gözü yaş döküyordu. Sonra Peygamber:
— "Nihayet sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (olan Hâlid ibn Velîd) aldı; neticede Allah mücâhidlere fethi müyesser kıldı" buyurdu [305].

273-.....Ben Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den işittim, o şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn Saîd'in kızı Amre haber verip şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Zeyd ibnu Hârise'nin Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in ve Abdullah ibn Revâha'nın öldürüldükleri haberi geldiği zaman Rasûlullah (S) mescidde oturdu, kendisinde hüzün ve keder biliniyordu.
Âişe devamla dedi ki: Ben de kapının Rasûlullah'ın görüleceği bir aralığından kendisine bakıyordum. Bu sırada Rasûlullah'a birisi geldi ve:
— Ey Rasûlallah! Ca'fer'in kadınları... dedi ve onların ağlamalarını zikretti.
Rasûlullah da o kimseye, kadınları çığlıkla ağlamaktan nehyet-mesini emretti.
Râvî dedi ki: O adam gitti, sonra ikinci defa geldi ve:
— Ben kadınları nehyettîm, dedi de, onların kendisine itaat etmediklerini zikretti.
Râvî dedi ki: Rasûlullah yine kadınları men' edin diye buyurdu. O zât yine gitti, sonra geldi de:

— Vallah kadınlar bize galebe ettiler, dedi. Âişe: Rasûlullah o adama:
— "Bu kadınların ağızlarına toprak saç!" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben o adama:
— Allah senin burnunu topraklasın (zelîl etsin)! Vallahi sen ne sana verdiği emri yerine getirdin, ne de Rasûlullah'ı bulunduğu meşakkati ve hüznü içinde kendi hâline bıraktın! diye çıkıştım [306].

274-.....Âmir eş-Şa'bî şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer, Cafer'in oğlu Abdullah'a rastlayıp selâm verdiği zaman:
— Selâm sana ey iki kanatlının oğlu! Derdi [307].

275-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben Hâlid ibnu'l-Velîd'den işittim, şöyle diyordu: Yemîn ederim ki, Mûte harbi gününde elimde dokuz kılıç kırıldı. Yalnız elimde Yemen'e mensûb ağzı enli bîr kılıç kırılmayıp dayandı [308].

276-.....Hâlid ibnu'l-Velîd'den işittim, o şöyle diyordu: Yemîn ederim ki, Mûte gazvesi gününde elimde dokuz kılıç kırıldı ve elimde yalnız Yemen'e mensûb ağzı enli bir kılıç dayandı.

277-.....en-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle demiştir: Abdullah ibnu Revâha bir hastalığı sırasında bayıldı da kizkardeşi ve en-Nu'mân ibn Beşîr'in anası olan Amre, onu öldü sanarak: "Vah benim dağım dayanağım! Vah şuyum, vah buyum!" diye, İbn Revâha'nın birtakım vasıflarını sayarak ağlamaya başladı. İbn Revâha o baygınlıktan ayrıldığı zaman kizkardeşi Amre'ye:
— Sen benim hakkımda birşey söyledikçe (bir melek tarafından) bana: Sen böyle misin? denildi, dedi (de ağlamasını nehyetti).

278-.....en-Nu'mân ibn Beşîr (R): Abdullah ibn Revâha bayıldı, deyip geçen kadîsi söyledi. Bunda şunu ziyâde etti: Abdullah ibn Revâha (Mûte gazvesinde) öldüğü zaman kizkardeşi Amre ona ağlamadı [309].

47- Peygamberdin Zeyd'ın Oğlu Usâme'yi Çuheyne Kabilesinden Hurakalar'a Göndermesi Babı [310]

279-.....Ebû Zabyân haber verip şöyle demiştir: Ben Zeyd'in oğlu Usâme(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bizi (Cu-heyne kabilesinden) el-Huraka üzerine gönderdi. Bizler o kavme sabah baskını yapıp, onları bozguna uğrattık. Ensâr'dan bir mücâhidle ben, onlardan (Mirdas ibn Amr ve İbnu Nehîk el-Fedekî denilen) bir adama kavuştuk. Onu çevirdiğimizde:
— Lâ ilahe ille'ttah, dedi.
Bu söz üzerine Ensârî arkadaşım ondan el çekti. Fakat ben mızrağımı ona sapladım ve onu öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde bu iş Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Peygamber:
— "Yâ Usâme! Sen o adamı Lâ ilahe illellah demesinin ardından mı öldürdün?" buyurdu.
Ben:
— O bu sözü ölümden korunmak için söyledi, dedim. Peygamber ise "Onu niçin öldürdün?" sorusunu hiç durmadan tekrar ediyordu. O kadar ki ben, keski bu günden önce İslâm'a girmiş olmayaydım diye temenni ettim [311].

280-.....Yezîd ibnu Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber (S) ile beraber yedi gazvede bulunup düşmanla cenk ettim. Peygamber'in hazırlayıp gönderdiği seriyyelerden dokuz seriyye içinde de gazveye gittim. Bu seriyyelerden birinde başımızda Ebû Bekr kumandan idi. Bir ker-re de Usâme ibn Zeyd kumandan idi.
Ve Umer ibnu Hafs ibn Gıyâs şöyle dedi: Bize babam, Yezîd ibn Ebî Ubeyd'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Seleme'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber'in beraberinde yedi gazve yaptım. Peygamber'in göndermekte olduğu seriyyeler içinde de dokuz gazveye gittim. Bir kerresinde başımızda Ebû Bekr, bir kerresinde de Usâme kumandan idi.

281-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R): Ben Peygamber'in beraberinde yedi kerre gazveye gittim. Bir kerre de Peygamber'in başımıza kumandan yaptığı Usâme ibn Zeyd ibn Hârise'nin maiyyetinde gazveye çıktım, demiştir.

282-.....Seleme ibnu'1-Ekva': Ben Peygamber'in beraberinde yedi kerre gazveye gittim, dedi de Hayber, Hudeybiye, Huneyn günü ve Kared günü gazvelerini zikretti.
Râvî Yezîd ibn Ebî Ubeyd: Ben gazvelerden kalan üçünü unuttum, demiştir [312].

48- Mekke'nin Fethi Ve Hâtıb İbn Ebî Beltaa'nın Peygamber'in Bu Gazvesini Mekkeliler'e Haber Vermek İçin Gönderdiği Mektûb Gazvesi [313]

283-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Bana el-Hasen ibn Muhammed haber verdi ki, kendisi Ubeydullah ibnu Ebî Râfi'den şöyle derken işitmiştir: Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah beni, ez-Zubeyr'i ve el-Mıkdâd'ı gönderdi de:
— "Gidiniz, Hah bustânına kadar ilerleyiniz. Oraya vardığınızda mahfe içinde, yanında mekîûb bulunan yolcu bir kadın vardır. Kadından o mektubu alıp bana getiriniz" buyurdu.
Alî dedi ki: Bizler, atlarımız bizi koşturarak gittik, Sonunda o bustâna vardık. Hakîkaten biz orada mahfe içinde bir kadın bulduk.
Kadına:

— Şu mektubu çıkar, dedik.
Kadın:
— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur! diye inkâr etti.
Biz kadına:
— Çaresiz ya sen mektubu çıkaracaksın, yâhud biz elbiseni soyup bulacağız! dedik.
Kadın çaresiz mektubu saç örgüsü arasından çıkardı. Akabinde biz mektubu alıp Rasûlullah'a getirdik. Mektûbda "Hâtıb ibn Ebî Beltaa'dan Mekke müşriklerine" unvanı yazılı olduğu, içinde Rasû-lullah'ın harb hazırlığı yaptığını onlara bildirmekte olduğu görüldü [314].
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yâ Hâtıb, bu ne iştir?" diye sordu. Hâtıb şöyle cevâb verdi:
— YâRasûlallah! Bana karşı acele etme! Ben Kureyş'e yapıştırılıp bağlanmış bir kişi idim. -Bu sözüyle: Ben onlara yeminle bağlanmış bir kimse idim; onların kendilerinden değildim, demektedir.-Senin beraberinde Muhâcirler'den olan kimselerin Mekke'de ailelerini ve mallarını koruyacak birçok hısımları vardır. (Benim ise böyle koruyacak kimsem yoktur.) Neseb cihetinden olan bu boşluğu, Mek-keliler arasında bir el (yânî minnettarlar) edinerek doldurmak ve bu suretle hısımlarımı korumak istedim. Ben bu işi dînimden dönme olarak da, İslâm'a girdikten sonra kâfirliğe rızâ olarak da yapmadım!
Hâtıb'ın bu savunması üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:
— "Dikkat edin! Hâtıb size karşı muhakkak doğru söyledi"buyurdu.
(Fakat bir türlü öfkesini yenemeyen) Umer:
— Yâ Rasûlallah, beni bırak da şu münâfıkın boynunu vurayım! dedi.
Rasûlullah:
— "Şu muhakkak ki, Hâtıb, Bedir gazvesinde hazır bulundu. Sana ne bildirir? Belki Allah Bedir'de hazır bulunan kimselerin yüksek cehdlerine muttali' oldu da: Sizler bundan böyle istediğinizi yapın, ben sizler için âhirette mağfiret etmişimdir, buyurdu" dedi.
Bunun üzerine Allah şu sûreyi indirdi: ıtEy îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyin. Kendilerine sevgi yüzünden onlara (Peygamber'in maksadını) ulaştırırsınız! Hâlbuki onlar Hak 'tan size gelene küfretmişler dir. Peygamberdi de, sizi de Rabb'iniz olan Allah'a îmân ediyorsunuz diye çıkarıyorlardı onlar. Eğer siz benim yolumda savaşmak, benim rızâmı aramak için çıkmışsanız (bunu yapmazsınız). Onlara hâlâ mahabbet mi gizliyeceksinizl Hâlbuki ben sizin gizlediğinizi de, açıkladığınızı da çok iyi bilenim. İçinizden kim bunu yaparsa, muhakkak ki yolun tâ ortasından sapmış olur..." (ei-Mümtehine: i) [315].

49- Mekke Fethi Gazvesi Ramazânda Oldu Babı

284-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillâh ibn Utbe haber verdi ki, ona da İbn Abbâs: Rasûlullah (S) ramazân ayı içinde Mekke fethi gazvesine çıktı, diye haber vermiştir.
ez-Zuhrî (geçen senedle): Ben İbnu '1-Müseyyeb' den bunun benzerini (yânı fetih gazvesi ramazânda oldu hadîsini) söylerken işittim, demiştir.
Ve yine geçen senedle Ubeydullah ibn Abdillah (ibn Utbe ibn Mes'ûd); ona, İbn Abbâs'ın: Rasûlullah (S) Mekke fethi gazvesine çıktığı zaman tâ Kudeyd ile Usfân arasındaki Kedîd Suyu'na ulaşıncaya kadar oruç tuttu. Orada orueunu bozdu ve artık ramazân ayı çıkıncaya kadar oruç tutmamakta devam etti, dediğini haber vermiştir.

285-.....Bize Ma'mer ibn Râşid haber verip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs'tan şöyle haber verdi: Peygamber (S) Medine'den ramazânda çıktı. Kendisiyle beraber onbin mücâhid vardı. Bu hareket târihi, Medine'ye gelişinden i'tibâren sekizinci yılın başında ve altı ay geçedir. Bu târihte Rasûlullah ve beraberindeki müslümânlar Mekke'ye doğru yürüdüler. Kendisi oruç tutuyordu, sahâbîleri de oruç tutuyorlardı. Kedîd mevkiine varınca -ki bu Usfân ile Kudeyd arasında bir sudur- Rasûlullah iftar etti. Sahâbîler de iftar ettiler.
(Geçen senedle) ez-Zuhrî: Rasûhıllah'ın emrinden dâima sonuncu olan alınırdı (yânî sonuncu işi, evvelki işi neshedici kılınırdı), demiştir [316].

286-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Huneynseferine ramazânda çıktı. İnsanlar muhteliftiler: Kimi oruçlu, kimi oruçsuzdu. Peygamber binek devesinin üzerine oturunca, içi süt veya su dolu bir kap istedi. Onu avucunun içine yâhud devesinin üzerine koydu. Sonra (görmeleri için) insanlara doğru baktı. Bunun üzerine oruçsuz olanlar oruçlulara:
— Artık orucunuzu bozunuz! dediler.
Abdurrazzâk da şöyle dedi: Bana Ma'mer ibn Râşid, Eyyûb'-dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan: Peygamber (S) fetih yılında, ramazân içinde yola çıktı (yolda bir su göletine uğrayıncaya kadar oruç tuttu) hadîsini haber verdi.
Ve Hammâd ibnu Zeyd de Eyyûb'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den.. şeklinde söylemiştir.

287-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (Mekke fethigazvesi için) ramazânda sefere çıktı. Tâ Usfân'a ulaşıncaya kadar oruç tuttu. Sonra bir kap su istedi de bunu insanlara göstermek için gün-düzleyin içti ve orucunu bozdu. Mekke'ye gelinceye kadar oruç tutmadı.
İlerime: İbn Abbâs: Rasûlullah seferde oruç tuttu ve o seferde orucu bozdu. Artık dileyen oruç tuttu, dileyen tutmadı, diyordu demiştir [317].

50-Bâb: Peygamber (S) Fetih Günü Bayrağı Nereye Dikti?

288-.....Urve şöyle demiştir: Mekke'nin fethi yılında Rasûlullah (S) Medine'den hareket edince, bu haber Mekke'de Kureyş'e ulaştı. (Kureyş ileri gelenlerinden) Ebû Sufyân, Hakîm ibn Hızâm, Budeyl ibn Verkaa, Rasûlullah'ın hareketinin mâhiyetinden haber aramak üzere Mekke dışına çıktılar. Medine'ye doğru yönetip, tâ Merru'z-Zahrân'a kadar yürüdüler. Ve orada (gece vakti) birçok ateşler yakıldığını gördüler. Bu ateşler hacıların Arafat'ta, arefe gecesi yaktıkları ateşlere benziyordu.
Ebû Sufyân:
— Bu ne ateştir! Vallahi hakîkaten arefe gecesi ateşlerine benziyor! dedi.
Budeyl ibn Verkaa da:
— Bunlar Huzâalı Amr oğulları*mn ateşleri, dedi. Ebû Sufyân:
— Hayır, Huzâalı Amr oğullan'nm ateşi bundan daha azdır, dedi. Bu sırada Rasûlullah'ın muhafızlarından bir kısım insanlar Ebû
Sufyân ile arkadaşlarını gördüler, onlara yetişip yakaladılar. Ve akabinde onları Rasûlullah'a getirdiler. Ebû Sufyân hemen müslümân oldu. Rasûlullah Merru'z-Zahrân'dan hareket ederken Abbâs'a:
— "Sen Ebû Sufyân'ı al, ordunun geçeceği yolun dar bir yerine götür de süvarilerin kalabalıklığını, İslâm ordusunun durumunu görsün" buyurdu.
Abbâs da onu öyle dar bir geçit yerine oturttu. (Ordu harekete başlayınca) Arab kabileleri, Peygamber'in maiyyetinde geçmeye başladılar. Bunlar alay alay Ebû Sufyân'ın önünden geçiyorlardı: Önce bir alay (kendi sancağıyle) geçti. Ebû Sufyân, Abbâs'a:
— Yâ Abbâs! Bunlar kimlerdir? diye sordu. Abbâs:
— Gıfâr kabîlesidir, dedi. Ebû Sufyân:
— Benimle Gıfâr arasında ne münâsebet ve düşmanlık var ki buraya kadar geliyorlar? diye hayretini bildirdi.
Sonra Cuheyne kabilesi (kendi sancağı ile) geçti. Ebû Sufyân evvelki suâli sordu. Sonra Sa'd ibmı Huzeym geçti. Ebû Sufyân bunu da öyle sordu. Sonra Suleym kabilesi kendi sancağı ile geçti. Ebû Sufyân yine o suretle sordu. Nihayet Ebû Sufyân'ın ömründe benzerini görmediği yiğitlik örneği bir ketîbe yönelip geldi. Abbâs'a:
— Bu alay kimlerdir? diye sordu. Abbâs:
— Bunlar Ensâr'dır, dedi.
Ensâr'ın başında Sa'd ibnu Ubâde bulunuyordu. Ensâr'ın bayrağı da onun beraberinde idi. Sa'd ibn Ubâde, Ebû Sufyân'ın önünden geçerken:
— Yâ Ebâ Sufyân! Bu gün mehame (yânî en büyük harb) günüdür. Bu günde Ka'be'de kan dökmek halâl kılınır! dedi.
Ebû Sufyân bu sözden sarsılarak, Abbâs'a:
— Yâ Abbâs! Bu gün Sen'in Ka'be'yi, Mekke halkını ve beni koruyacağın güzel bir gündür! dedi.
Sonra bir alay daha geldi. Bu alay sayıca alayların en azı idi. Bunların içinde Rasûlullah ile (Muhacir ve Ensâr'dan bir kısım) sahâbî-leri bulunuyordu. Peygamber'in sancağı da Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın beraberinde bulunuyordu. Rasûlullah, Ebû Sufyân'ın yanından geçerken, Ebû Sufyân:
— Sa'd ibn Ubâde'nin ne dediğini duyup bilmedin mi? dedi. Rasûlullah:
— "Sa'd ne söyledi?" diye sordu. Ebû Sufyân:
— Şunu şunu söyledi, diye Sa'd ibn Ubâde'nin sözlerini haber verdi."
Rasûlullah:
— "Sa'dyanlış söylemiştir. Bu gün Allah'ın Ka'be'yi (İslâm'ı izhâr, üstünde Bilâl'in ezam, ve onda bulunan putları ve suretleri gidermek suretiyle) büyülteceği bir gündür. Ve bu gün Ka'be (Tevhîd libâsı ile) kisv elenecektir I" buyurdu.
Râvî Urve devamla: Rasûlullah bayrağının el-Hacûn mevkiinde dikilmesini emretti, dedi.
Yine Urve bir rivayetinde şöyle demiştir: Bana Cubeyr ibn Mut'-ım'ın oğlu Nâfi' haber verip şöyle dedi: Ben (Mekke'nin fethinden
bir haylî zaman sonra) Abbâs'tan işittim, Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a hitaben:
— Yâ Ebâ Abdillah! (Mekke'nin fethi günü) Rasûlullah sana bayrağı işte şuraya dikmeni emretmişti! dedi.
Yine Urve dedi ki: Rasûlullah o gün Hâlid ibnu'l-Velîd'e Mekke'nin üst tarafındaki Kedâ mevkiinden girmesini emretti. Peygamber ise (Mekke'nin alt tarafındaki) Kudâ mevkiinden girmişti. Mekke'ye girerken, Hâlid ibnu'l-Velîd'in süvârî fırkasından iki mü-câhid kişi şehîd oldu. Bunlar Hubeyş ibnu'l-Eş'ar ile Kurz ibnu Câ-bir el-Fıhrf dir [318].

289-.....Muâviyetu'bnu Kurre şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu Mugaffel(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Mekke'nin fethi günü Rasûlullah'ı dişi devesi üzerinde gördüm. O, sesini dalgalandırıp na'me yaparak el-Feth Sûresi'ni okuyordu.
Râvî Muâviye: İnsanların etrafıma toplanması düşüncesi olmasaydı, Abdullah ibn Mugaffel'in (Rasûlullah'in okuyuşunu hikâye ederken) sesini dalgalandırarak yükselttiği gibi ben de sesimi dalgalandırıp yükseltirdim, demiştir [319].

290-.....ez-Zuhrî, AlîibnHüseyin'den; oda AmribnUsmân'dan (tahdîs etti ki), Usâme ibn Zeyd, fetih zamanında:
— Yâ Rasûlallah, yarın Mekke'de nereye ineceksiniz? diye sormuş.
Peygamber (S) de:
— "Akîl bize evden menzilden birşey bıraktı mı ki?" buyurdu; sonra da (bunun sebebini bildirerek): "Mü'min kâfire vâris

olmaz, kâfir de mü'mine vâris olmaz" buyurdu.
ez-Zuhrî'ye:
— Ebû Tâlib'e kim vâris oldu? diye soruldu. ez-Zuhrî:
—. Ona Akîl ile Tâlib vâris oldular, dedi.
Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den yaptığı rivayetinde: *'Yarın nereye ineceksiniz?" sorusunu "Haccı sırasında" lâfzıyle söyledi. Yûnus ibn Yezîd el-Eylî ise kendi rivayetinde ne "Haccetihi" lâfzını, ne de "Fetih zamanı" lâfzını söyledi [320].

291-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -fetihten bir gün önce-: "Allah Mekke'nin fethim müyesser kılarsa, in-şâallah yarın konağımız Kinâne oğulları 'nın Hayfiiyknı yurdu)<#r ki, orası vaktiyle Kinâne oğulları 'yleKureyş müşriklerinin küfür üzerine andlaştıkları yerdir" buyurdu.

292-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) –fetihakabinde- Huneyn gazvesine çıkmak istediği zaman: "Yarın menzilimiz inşâallah Kinâne oğulları Hayfı'ndadır ki, orası vaktiyle Kinâne oğulları'yle Kureyş'in küfür üzerine yemînleştikleriyerdir" buyurdu [321].

293-.....Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o daEnes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) fetil günü Mekke'ye başında miğfer olduğu hâlde girdi. Başından miğferi çıkardığı zaman yanına bir adam geldi de:
— Abdullah ibn Hatal, Ka'be'nin örtüsüne tutunmaktadır, dedi.
Peygamber:
— "Onu öldür!" buyurdu.
Hadîsin râvîsi İmâm Mâlik: Allah en bilendir ki, benim zannı-ma göre o gün Peygamber ihrâmlı değildi, demiştir [322].

294-.....Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'nin fethi günü Ka'be'nin avlusuna girdi. Ka'be'nin etrafında ibâdet için dikilmiş üçyüzaltmış put vardı. Peygamber (S) elindeki deynekle bu putlara dürtmeye ve şu âyetleri söylemeye başladı: "Hakk geldi, bâtıl gitti yok oldu", "Hakk geldi, hâlbukibâul ne îcâda, ne de öleni diriltmeye muktedir değildir" [323].

295-.....Bize Eyyûb, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)Jdan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) -fetih günü- Mekke'ye geldiğinde Ka'be'ye girmekten çekindi. Çünkü Ka'be'de birçok ilâhlar (yânî putlar) vardı. Rasûlullah bunların çıkarılmasını emretti ve bütün putlar çıkarıldı, tbrâhîm ve İsmâîl Peygamberler'in suretleri de ellerinde ezlâm (denilen fa'l kalemleri) olduğu hâlde çıkarıldılar. Peygamber (bu iki surete bakarak):
— "Allah bu suretleri yapanları helak etsin! Allah 'a yemîn ederim ki, bu putperestler bu iki peygamberin hiçbir zaman rızklarını böyle fa'l kalemleriyle aramadıklarını bilmişlerdir!" buyurdu.
Sonra Beyt'e girdi ve Beyt'in her tarafında tekbîr getirdi. Fakat Beyt'in içinde namaz kılmadan dışarı çıktı.
Ma'mer, Eyyûb'dan yaptığı rivayetinde Abdu's-Samed'e mutâ-baat etti. Vuheyb de: Bize Eyyûb, îkrime'den; o da Peygamber'den tahdîs etti., demiştir [324].

51- Peygamber(S)'İn -Fetih Günü- Mekke'ye En Yüksek Tarafından Girmesi Babı

296- Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle (dediğini) haber verdi: Rasûlullah (S) Mekke fetholunduğu gün, Mekke'nin en yüksek tarafından devesi üzerinde, arkasına Usâme ibn Zeyd'i bindirmiş olarak yönelip geldi. Beraberinde Bilâl'le Ka'be'yi koruyup hizmet edenlerden olan Usmân ibn Talha vardı. Rasûlullah tâ Mescid'e kadar ilerledi ve orada devesini çöktürdü. Usmân ibn Tal-ha'ya Beyt'in anahtarlarını getirmesini emretti. (O anahtarları getirip Ka'be'yi açınca) Rasûlullah Ka'be'ye girdi. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Bilâl ve Usmân ibn Talha da içeri girdiler. (Sonra Ka'be kapısı kapandı.) Rasûlullah içeride uzunca bir müddet kaldı. Sonra dışarıya çıktı. Bu sırada insanlar Ka'be'ye girmek üzere koşuştular. Abdullah ibn Umer, Ka'be'ye ilk giren kimse oldu ve kapının arkasında Bilâl'ı ayakta buldu. Ona:
— Rasûlullah nerede namaz kıldı? diye sordu.
Bilâl de ona Rasûlullah'ın namaz kıldığı yeri işaret edip gösterdi. Abdullah:
— Rasûlullah'ın kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum, demiştir.

297-.....Âişe (R) Urve'ye: Peygamber (S) fetih yılında Mekke'ye en yüksek tarafındaki Kedâ mevkiinden girdi, diye haber vermiştir.
Buradaki râvîlerden Hafs ibn Meysere'ye "Kedâ" lâfzında Ebû Usâme ile Vuheyb mutâbaat etmişlerdir.

298-.....Buradaki senedle de Urve: Peygamber (S) fetih yılında Mekke'ye en yüksek tarafından; Kedâ'dan girdi, demiştir [325].

52- Mekke Fethi Günü Peygamber(S)'İn Konakladığı Yerin Beyânı Babı

299-.....Abdurrâhmân ibn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Bize Ummü Hâni'den başka hiçbir kimse Peygamber(S)'i duhâ namazı

kılarken gördüğünü haber vermemiştir. Ümmü Hâni' Mekke fethi günü Peygamber'in onun evinde yıkandığını, sonra sekiz rek'at namaz kıldığını zikretmiş ve devamla: Peygamber'in bu namazdan daha hafif hiçbir namaz kıldığını görmedim, şu kadar var ki, Peygamber bu hafif namazda rukû'u ve sucûdu tam yapıyordu, dedi [326].

53- Bâb
(Bu, evvelki bâbdan bir fasıl gibidir.)

300-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) rukû'unda ve sucûdunda "Subhâneke'ttâhumme Rabbena ve bi-hamdike'llâhumnıe ığfirlî (= Ey Rabb'imiz olan Allah'ım, Seni tesbîh ederim; tesbîhi de hamdine bürünerek yaparım. Yâ Allah, bana mağfiret eyle)" sözlerini söylerdi [327].

301-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer beni kendi meclisine Bedir ihtiyârlarıyle beraber girdirirdi. Bundan ötürü bâzıları:
— Bu genci niçin bizimle beraber meclisine girdiriyorsun? Hâlbuki bizim bunun yaşında oğullarımız var? dediler.
Umer de:
— Muhakkak ki, o sizin bildiğiniz ilim sahibi kimselerdendir,
dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Günün birinde Umer yine Bedir ihtiyarlarını da'vet etti; beni de onların beraberinde çağırdı.
İbn Abbâs dedi ki: Ben o gün Umer'in kendisinin bende bilmekte olduğu ilmi muhakkak onlara da göstermek için çağırdığını düşündüm. Umer onlara:
— "Allah'ın nusratı ve fethi gelince» sen de insanların feve feve Allahhn dînine gireceklerini görünce hemen Rabb'ini hamd ile tesbîh et. O'nun mağfiretini iste. Şübhesiz ki O] tevbeleri çok kabul edendir" (en-Nasr: ı-3) sûresi hakkında ne dersiniz? diye sordu. Bâzıları:
— Bize nusrat ve fetih verildiğinde Allah'a hamd ve istiğfar etmemiz emrolunmuştur, dediler.
Bâzıları:
— Biz bilmiyoruz, dediler.
Bâzıları da hiçbirşey söylemediler. Umer bana:
— Yâ Abbâs oğlu! Sen de mi böyle söylersin? diye sordu. Ben de:
— Hayır! dedim Umer:
— Ne diyorsun? dedi. Ben de:
— O, Rasûlullah'ın ecelidir. Allah O'na ecelini bildirdi. Allah tarafından Rasûlullah'a nusrat ve feth gelince, yânî Mekke fethi gelince, Allah: îşte bu senin ecelinin alâmetidir. Artık Rabb'ine hamd ederek Subhânaüah de ve Rabb'inden mağfiret dile! Şübhe yok ki, O, tevbeleri çok kabul edendir! buyurmuştur, dedim.
Umer:
— Ben de bu sûreden ancak senin bilmekte olduğun şeyi biliyorum, dedi [328].

302..... Ebû Şurayh el-Adevî (el-Huzâî -R-), Amr ibn Saîdibnu'1-Âs'a, Mekke'ye Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e karşı ordular sev-kettiği sırada şöyle demiştir: Ey Emîr! Mekke fethinin ertesi günü Ra-sûlullah(S)'ın ayağa kalkıp îrâd eylediği bir sözü (yânî hutbeyi) sana haber vermekliğime izin ver. O hutbeyi şu iki kulağım işitti, kalbim belledi, (söyleyeni de) gözlerim (o anda) gördü. Rasûlullah, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu:
— "Mekke'yi (tâ evvelden beri) haram eden Yüce Allah'tır; onu haram eden insanlar değildir. Bundan dolayı Allah 'a ve âhiret gününe îmân eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek, ne de bir ağaca balta vurmak halâl olmaz. Şayet Rasûlullah burada harb etti diye ruhsat tarafına kaçan biri bulunursa, ona: Allah (yalnız) Rasûlü'ne izin vermiştir, size izin vermemiştir! deyiniz. Bana da yalnız bir günün bir saati içinde izin verdi. Ondan sonra bu günkü harâmlığı dünkü harâmlığı derecesine döndü. Bu dediklerimi burada hazır olanlar, gâib olanlara, yânî burada mevcûd olmayanlara (ve müstakbel nesillere) teblîğ etsin".
Ebû Şurayh'a:
— Amr ne dedi? diye soruldu.
Ebû Şurayh dedi ki: Amr da cevaben:
— Yâ Ebâ Şurayh! Ben senden daha âlimim. Mekke hiçbir âsîyi, zimmetinde kan olan bir kaçağı, kaçan hiçbir hırsızı sığındırıp kurtarmaz, dedi [329].

303-.....Câbir ibn Abdillah (R), Rasûlullah Mekke'nin fethi senesi Mekke'de iken, Rasûlullah(S)'tan: "Şübhesiz Allah veRasûlü şarâbın alışverişini... haram kıldı" buyururken işitmiştir [330].

54- Peygamber{S)'İn Fetih Zamanı Mekke'de İkaameti Babı

304-.....(İki yoldan gelen bu hadîste) Enes (R): Peygamber'in beraberinde (Mekke ve civarında) on gün ikaamet ettik. Bu ikaa-met süresince namazları kısaltıyorduk, demiştir [331].

305-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S) Mekke'de ondokuz gün (dört rek'atli namazları) iki rek'at kılarak ikaamet etti,

demiştir.

306-..... İbn Abbâs (R): Biz bir seferde Peygamber'le beraber namazı kısa kılarak ondokuz gün ikaamet ettik, demiştir.
(Burada geçen senedle) yine İbn Abbâs: Biz (sefer ettiğimizde bir yerde) ondokuz gün kalırsak namazları kısaltır, daha ziyâde kalırsak namazları tam kılardık, demiştir [332].

55- Bab [333]

Ve îmâm. el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Bana Abdullah ibnu Sa'-lebete'bni Suayr haber verdi ki, Peygamber (S) Mekke fethi yılında onun yüzüne eliyle dokunmuştur [334].

307-..... Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o daez-Zuhrî'den; o da Suneyn Ebû Cemîle'den haber verdi. ez-Zuhrî dedi ki: Biz Saîd ibnu'l-Müseyyeb'le beraber bulunduğumuz sırada Ebû Cemile bize haber verdi.
Yine ez-Zuhrî: Ve Ebû Cemile, kendisinin Peygamberce eriştiğini ve fetih yılında O'nunla beraber çıktığını söyledi, demiştir [335].

308-.....Bize Hammâd ibnu Zeyd, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Amr ibnu Seleme'den tahdîs etti [336].
Eyyûb şöyle dedi: Ebû Kılâbe bana;
— Amr ibn Seleme'ye kavuşur da ona sorar mısın? dedi.
Ebû Kılâbe dedi ki: Akabinde ben Amr ibn Seleme'ye kavuştum ve kendisine sordum. Amr ibn Seleme şöyle anlattı: Biz aile ve kabî-lece insanların yol uğrağı bir yerde otururduk. Bize kervanlar uğrardı. Biz de o yolculara:
— Bu insanlara ne oluyor, bu insanlara ne oluyor? Ve şu adam nedir? diye sorardık.
Onlar da bize:
— O adam, Allah'ın kendisini peygamber gönderdiğini, O'na vahy verdiğini yâhud Allah'ın O'na şu sözleri vahyettiğini söylüyor, derlerdi (yânî Peygamber'den öğrendikleri bâzı âyetleri bize haber verirlerdi).
Ben de o sözleri ezber ederdim. Sanki o âyetler gönlüme yapıştırılır gibi nakş olunuyordu. Esasen (Kureyş'ten başka) Arab kabileleri de İslâm'a girmek için Mekke fethini gözlüyorlardı. Ve:
— Peygamberlik iddia eden şu adamı kendi kavmi olan Kureyş'le başbaşa kendi hâllerine bırakınız. Eğer O, Kureyş'e gâlib gelirse, hiç şübhesiz O sözünde doğru hakk bir peygamberdir, derlerdi.
Nihayet fetih ehlinin zaferi vak'ası olunca her kavim İslâm'a girmeye koştular. Babam Seleme de kavmimle beraber İslâm'a girmeye koştu. Mekke'den dönüp gelince, bize:
— Vallahi ben size bir hakk peygamberin yanından geliyorum. O bize: "Şu namazı şu vakitte kılınız, şu namazı da şu vakitte kılınız " dedi (ve bütün namaz vakitlerini bildirdi). Namaz vakti gelince de "Biriniz ezan okusun ve Kur'ân 'ı en çok bileniniz size imamlık etsin" buyurdu, dedi.
Bunun üzerine kabîle halkı baktılar. İçlerinde benden çok Kur'-ân bilen hiçbir kimse bulunmadı. Çünkü ben obamıza uğrayan kervanlardan Kur'ân alıp öğreniyordum. Kur'ân'ı çok bildiğim için kabîle halkı beni önlerine geçirip imâm yaptılar.Hâlbuki ben o sırada altı yâhud yedi yaşında çocuktum. Üzerimde de elbise olarak yalnız bir bürde vardı. Secde ettiğim zaman o bürde avret yerinden yukarı toplanıp aşağısı açılırdı. Benim secdede bu açık hâlimi gören kabilemizden bir kadın, cemâate:
— Okuyucunuzun kıçını (yânî açık yerini)"bizden örtseniz, dedi.
Bunun üzerine cemâat (Umman kumaşı) satın aldılar ve bana bir gömlek biçtiler. Artık ben bu gömlekle sevindiğim kadar hiçbir şeyle ferahlanmadım [337].

309- İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi; Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, Zem'a'mn cariyesinin oğlu Abdurrahman ı alması için ahid yapmıştı. Utbe:
— Çünkü o çocuk benim oğlumdur, demişti.
Rasûlullah fetih zamanında Mekke'ye gelince Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Zem'a'nın cariyesinin oğlu Abdurrahmân'ı yakaladı ve onu Ra-sûlullah'a getirdi. Onun beraberinde Abd ibnu Zem'a da geldi. Sa d ibn Ebî Vakkaas:
— Bu benim kardeşimin oğludur. Kardeşim bana onun kendi oğlu olduğunu ve nesebinin kendisine katılmasını bana vasiyet etti, dedi.
Abd ibnu Zem'a da: .
— Yâ Rasûlallah, bu benim kardeşimdir; bu Zem'a'mn cariyesinin oğludur, babam Zem'a'mn döşeğinde doğmuştur, dedi.
Rasûlullah, Zem'a'nın cariyesinin oğluna baktı da Utbe ibn Ebî Vakkaas'a en çok benzeyen insan olduğunu gördü. Akabinde Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem 'a! Bu (Abdurrahmân) sana âiddir; o senin kardeşindir. Çünkü o, Zem'a'nın döşeği üzerinde doğmuştur" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah, bu çocuğun sîmâca Utbe ibn Ebî Vakkaas'a benzerliğini gördüğü için Sevde'ye:
— "Yâ Şevde! Sen de bu oğlandan perde arkasına çekil!" buyurdu.
İbnu Şihâb dedi ki: Âişe:
— Rasûlullah: "Döşeğindir; zinâcı erkeğe ise mahrumiyet düşer" buyurdu, dedi.
Yine İbnu Şihâb: Ebû Hureyre bu "Çocuk döşeğindir, zinâkâr erkeğe mahrûmluk düşer" sözünü yüksek sesle i'lân ederdi,

demiştir [338].

310-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle haber verdi: Rasûlullah zamanında, fetih gazvesi sırasında bir kadın hırsızlık yapmıştı. O kadının kavmi Usâme ibn Zeyd'e gittiler de (elinin kesilmemesi için) Rasûlullah'ın yanında şefaat etmesini istediler.
Urve dedi ki: Usâme, o kadın hakkında Rasûlullah'la konuşunca, Rasûlullah'ın yüzünün rengi değişti ve:
— "Allah'ın ta'yîn ettiği dînî cezalardan bir ceza hususunda mı benimle konuşuyorsun?" buyurdu.
Usâme de:
— Yâ Rasûlallah, benim için mağfiret isteyiver, dedi.
Öğleden sonra olunca Rasûlullah hutbe yapmak üzere ayağa kalktı. Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdükten sonra "Amma ba'du" diyerek şunları söyledi:
— "Sizden önceki insanları ancak onların, içlerinde şerefli ve nüfuzlu kimse çaldığı zaman onu cezasız bırakır, içlerinde zayıf kimse çaldığı zaman ona ceza verir olmaları helak etmiştir. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma çalmış olsaydı, muhakkak onun elini de keserdim!" buyurdu.
Sonra Rasûlullah o kadınla ilgili emrini verdi ve kadının eli kesildi. Bundan sonra o kadının tevbesi güzel oldu ve evlendi. Âişe:
— O kadın bundan sonra bana gelirdi de ben de onun hacetini Rasûlullah'a yükseltirdim, demiştir [339].

311-.....Bize Âsim, Ebû Usmân'dan tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mucâşi' ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle dedi: Mekke'nin fethinden sonra ben kardeşim(Mucâlid)le Peygamber'e geldim ve:
— Yâ Rasûlallah, kendisiyle hicret etmek üzere bey'at etmem için sana kardeşimi getirdim, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Hicret etmiş olanlar, ondaki faziletlerle gitmişlerdir"^ buyurdu.
— Şimdi sen onunla ne üzerine bey'at edeceksin? diye sordum.
— "Ben onunla İslâm, îmân ve cihâd üzerine bey'at ederim"
buyurdu.
Bu hadîsin râvîlerinden Ebû Usmân en-Nehdî dedi ki: Ben sonra Ebû Ma'bed Mucâlid'e kavuştum. Ebû Ma'bed bu ik kardeşin büyüğü idi. Ben ona Mucâşi'den işitmiş olduğum hadîsi sordum da, o: Mucâşi' doğru söyledi, dedi.

312-.....Bize Âsim ibn Süleyman, Ebû Usmân en-Nehdî'den;o da Mucâşi' ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben Ebû Ma'bed'i, hicret üzerine bey'at etmesi için Peygamber'e götürdüm. Peygamber (S):
— "Hicretin hükmü (fetihten öne) hicret edenlere âid olarak geçti. Ben onunla İslâm ve cihâd üzerine bey'at ederim" buyurdu.
Râvî Ebû Usmân dedi ki: Ben Ebû Ma'bed'e kavuştum da ona kardeşi Ebû Mucâşi'in bana tahdîs ettiği bu hadîsi sordum; o Mucâşi' doğru söyledi, dedi.
Diğer râvî Hâlid de, Ebû Usmân'dan; o da Mucâşi'den, onun kardeşi Mucâlid'i getirdiğini söylemiştir [340].

313-.....Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'e:
— Şam'a hicret etmek istiyorum, dedim. İbn Umer (R):
— (Mekke fethinden sonra) hicret yok, lâkin cihâd vardır. Git, kendini arzet. Eğer kendinde (cihâd ve kudretten) birşey bulursan cihâd yap, kendinde bunu bulamazsan geri dönersin, dedi.
Ve en-Nadr dedi ki: Bize Şu'be haber verdi: Bize Ebû Bişr haber verip şöyle dedi: Ben Mucâhid ibn Cebr'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Umer'e (Şam'a gitmek istiyorum) dedim, o:
— Bugün hicret yoktur -yâhud da: Rasûlullah'tan sonra hicret yoktur-, dedi.
Bu da geçen hadîsin benzeridir.

314-.....Ebû Amr el-Evzâî, Abde ibn Ebî Lubâbe'den; o da Mucâhid ibn Cebr el-Mekkî'den; Abdullah ibn Umer (R): Fetihten sonra hicret yoktur der idi, diye tahdîs etmiştir.

315-.....Yahya ibn Hamza tahdîs edip şöyle demiştir: Bana el-Evzâî, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Ubeydullah ibn Umeyr ile beraber Âişe'yi ziyaret ettim. Ubeydullah, Aişe'ye hicretten sordu. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi:
— Bu gün hicret yoktur. (Fetihten önce) mü'minlerin herbiri kendisine fitne yapılması korkusundan dîni ile Allah'a ve Rasûlü'ne kaçar idi. Bugün ise Allah İslâm'ı gâlib kılmıştır. Mü'min Rabb'ine dilediği yerde ibâdet eder. Lâkin bugün (kâfirlerle) cihâd ve niyet vardır [341].

316-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Hasen ibnu Müslim, Mucâhid ibn Cebr'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Mekke fethi günü ayağa kalktı da şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz ki, Allah Mekke'yi, gökleri ve yeri yarattığı gün haram kılmıştır. Bunun için Mekke Allah'ın haram kılmasıyle kıyamet gününe kadar haramdır. Benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır. Benim için de o, ancak gündüzden bir saat halâl olmuştur. Mekke'nin av hayvanı ürkütülmez, dikeni (bile) kesilmez, yaş otları koparıl-maz. Yitiğini kimse (elini uzatıp) alamaz, yalnız sahibini aramak için arayacak kişi alabilir".

Bu sırada Abbâs ibnu Abdilmuttalib:
— Yâ Rasûlallah, ızhırdan başka. Çünkü ızhır bitkisi demirciler için ve evlerimiz için kullanılması zarurîdir, dedi.
Rasûlullah bu esnada sükût etti, sonra:
— "Izhır müstesna, çünkü o halâldır" buyurdu.
Ve yine Abdulmelik ibnu Cureyc'den (o, şöyle demiştir): Bana Abdulkerîm, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan, geçen hadîsin benzerini yâhud o tarzdaki hadîsi haber verdi, demiştir.
Zikredilen bu hadîsi Ebû Hureyre', Peygamber'den rivayet etmiştir [342].

56- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı [343]**:**

"And otsun ki, Allah birçok savaş yerlerinde ve Huneyn gününde size yardım etmiştir. (O Huneyn ki) çokluğunuz o zaman size ucub vermişti de bu, size (gelecek kozadan) bir şeyi gidermeye yaramamıştı. Yeryüzü o genişliğine rağmen, başınıza dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisin geri dönüp gitmiştiniz. Sonra Allah, Rasûlü ile müzminlerin üzerine sekînetini indirdi, görmediğiniz orduları indirdi ve kâfirleri azâblandırdu Bu o kâfirlerin cezası idi. Sonra, Allah bunun ardından kimi dilerse onun tevbesini kabul eder. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (et-Teybe: 25-27) [344].

317-.....İsmâîl (ibn Ebî Hâlid) haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'mn elinde bir kılıç darbesi gördüm (ve kendisine bu nedir? diye sordum). İbnu Ebî Evfâ: Ben bu yarayı Huneyn günü-Peygamber(S)'le beraber muharebede bulunduğum sırada vurularak
aldım, dedi.
Râvî İsmâîl ibn Ebî Hâlid dedi ki: Ben İbn Ebî Evfâ'ya:
— Sen Huneyn gazvesinde bulundun mu? diye sordum. O da:
— Ben ondan önce (Hudeybiye'de bile) bulundum, dedi [345].

318-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim. Ona bir adam geldi de:
— Yâ Ebâ Umâre! Sen Huneyn gününde geri dönüp kaçtın mı? diye sordu.
el-Berâ:
— Amma bana gelince (bizler kaçtık). Peygamber üzerine şehâ-det ederim ki, O, geriye dönmemiştir. Lâkin ordunun öncüleri acele gittiler de onların üzerlerine Hevâzin kabîlesi okçuları ok yağdırdılar. Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris, Peygamber'in beyaz katırının başından tutmuştu. Peygamber (S) ise: "Ben peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib oğlu'yum" sözlerini söylüyordu [346].

319-.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs "etti (ki o şöyle demiştir): Ben işitirken el-Berâ'ya:
— Huneyn gününde sizler Peygamber'in maiyyetinde bulunduğunuz sırada gerisin geri dönüp kaçtınız mı? diye soruldu.
el-Berâ (kendilerinin ta'mîm üzere olmayarak kaçışlarının isbâ-tını içine alıcı ve bedî' olan) şu cevâbı verdi;
— Peygamber'e gelince; O asla kaçmadı. Hevâzin kabîlesi erleri iyi ok atıcı kimselerdi (onlar bize ok yağdırdılar). Peygamber (yerinde kaya gibi sabit durup): "Ben o peygamberim yalan yok, ben o Abdulmuttalib oğlu'yum" dedi.

320-.....Bize Şu'be, Ebû îshâk'tan tahdîs etti ki, o el-Berâ'dan işitmiştir. el-Berâ'ya Kays kabilesinden bir kişi;
— Sizler Huneyn günü Rasûlullah(S)'m yanından kaçtınız mı? diye sordu.
el-Berâ (R):
— (Bizler kaçtık.) Lâkin Rasûlullah kaçmadı. Hevâzin kabîlesi halkı iyi ok atıcıları idiler. Biz (harb meydanında) bunların üzerine hücum edince, onlar açılıp bozuldular. Bizler de hemen ganîmetler üzerine düştük. İşte bu sırada Hevâzin tarafından ok yağmuruyla karşılandık. (Biz kaçtık.) Yeminle söylüyorum ki, ben Rasülullah'ı beyaz katırının üzerinde gördüm. Ebû Sufyân da katırın gemini tutuyordu. Bu sırada o: "Ben o peygamberim yalan yok, ben o Abdulmuttalib oğlu'yum!" diyordu.
İsrâîl ibn Yûnus ile Zuheyr ibn Muâviye kendi rivayet ettikleri
hadîslerinde, burasında: Peygamber (S) beyaz katırından indi (de "Yâ Allah, yardımını indir" duasını söyledi) demişlerdir [347].

321-.....Muhammed ibn Şihâb şöyle demiştir: Urve ibnu'z-Zubeyr, kendisine Mervân ibnu'l-Hakem el-Emevî ile el-Mısver ibn Mahrame'nin şöyle haber verdiklerini söyledi: Rasûlullah (S), Hevâ-zin kabilesi hey'eti müslümân olarak geldikleri ve Rasûlullah'tan mallarım ve esirlerini geri vermesini istedikleri zaman, Rasûlullah ayağa kalktı da onlara:
— "Berâberimdeki sahâbtierimi görüyorsunuz. Bana sözün en sevimlisi en doğrusudur. Şimdi siz iki taifenin birini seçiniz: Yâ esirleri, ya da malları. Ben sizin gelmenizi beklemiş idim (zamanında gelmediniz)" buyurdu.
Ve hakîkaten Rasûlullah, Tâif ten (Cı'râne'ye) döndüğünde on küsur gece onları beklemiş idi. Hevâzin hey'etine Rasûlullah'ın kendilerine ancak iki taifeden birisini geri vereceği apaçık belli olunca:
— Biz esîrlerimizin geri verilmesini tercih ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah müslümânlar arasında ayağa kalktı, Allah'ı lâyık olduğu kemâl sıfatlarıyle sena etti. Sonra "Amma ba'du" deyip hutbesine şöyle devam etti:
— "Bu Hevâzin hey'eti kardeşleriniz kusurlarından tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de esirlerini kendilerine geri vermenin doğru olacağını düşündüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız olarak) vererek kardeşlerinizin gönlünü hoş etmeyi severse bunu yapsın. Sizden her kim kendi hissesi üzerine bağlı kalmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse, biz

ona (bu bedeli), Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz, o da bu şartla esirlerini onlara versin" buyurdu.
Bu konuşma üzerine oradaki insanlar:
— Rasûlullah'ın hatırı için Hevâzin başkanlarına esîrlerini vermekle gönüllerimizi hoş etmişizdir, dediler.
Rasûlullah da:
— "Şimdi biz sizden esirini vermeye razı olan kimseleri, rızâsı olmayanlardan ayırıp bilemiyoruz. Haydi siz gidiniz de bize muvafakat işinizi, iş bilir nakibleriniz arzetsin" buyurdu.
İnsanlar yerlerine döndüler. Kabîlelerin nakîbleri kabile halkla-rıyle konuştular. Sonra Rasûlullah'a gelip herbiri kavminin esîrleri geri vermekten hoşnûd olduklarını ve Rasûlullah'a esîrleri geri vermesi hususunda izin verdiklerini haber verdiler.
İbn Şihâb: İşte bana Hevâzin esirlerinden ulaşan budur, demiştir [348].

322-.....Bize Hammâd ibnu Zeyd, Eyyûb'dan; o daNâfi'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb:
— Yâ Rasûlallah!... demiştir.
H ve yine bana Muhammed ibnu Mukaatil tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi. Bize Ma'mer ibn Râşid, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Huneyn'den döndüğümüz zaman Umer, Câhiliyet zamanında adadığı bir i'tikâf adağını (yerine getirip getirmemesi hususunu) sordu. Peygamber (S) ona adağını yerine getirmesini emretti.
Bu hadîsin râvîlerinden bâzısı: Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer'den.. diye söylemiştir:
Ve bu hadîsi Cerîr ibnu Hazım ile Hammâd ibnu Seleme, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den; o da Peygam-ber'den olmak üzere rivayet etmiştir [349].

323-..... Bize İmâm Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Kesîribn Eflâh'ın oğlu Umer'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlısı Ebû Mu-hammed'den haber verdi ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir:
Biz Huneyn senesi Peygamber'in maiyyetinde sefere çıktık. Düşmanla karşılaşınca müslümânlar için bir ilerleme ve gerileme olmuştu. Bu sırada ben müşriklerden birini müslümânlar dan bir kimse üzerine çıkmış hâlde gördüm. Hemen arka tarafından yaklaştım ve onu boynu ile kürek kemiğinin bağı üzerinden kılıçla vurdum. Ve onun giydiği zırhı kestim. Hemen benden tarafa dönüp beni öyle bir kucakladı ki, bu sıkı kucaklayıştan ölüm kokusunu hissettim. Sonra ona ölüm yetişti de beni salıverdi. Akabinde ben Umer'e rastgeldim de:
— Bu insanlara ne oldu? dedim. Umer:
— Azîz ve Celîl olan Allah'ın işidir (yânî onlara isabet eden bu
bozgunluk, Allah'ın hükmü ve kazasıdır), dedi.
Sonra müslümânlar (bozgunluğun ardından) dönüp geldiler. Peygamber de oturup:
— "Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dâir bir bey-yinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyaları onundur" buyurdu.
Ben (hemen kalkıp):
— Benim için kim şâhid olur? dedim.
Sonra oturdum. Sonra Peygamber tekrar bunun benzerini söyledi. Ben yine kalkıp:
— Benim için kim şehâdet eder? diye sordum ve sonra oturdum.
Sonra Peygamber o sözün benzerini yine söyledi. Ben yine ayağa kalktım. Peygamber:
— "Neyin var yâ Ebâ Katâde?" buyurdu.
Ben de kendisine olanı haber verdim. Bu sırada bir kimse:
— Ebû Katâde doğru söyledi. O maktulün eşyası benim yanım-dadır. Artık hakkı olan bu şeyler yerine ona başka şeyler vererek benden razı kıl, dedi.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn olsun ki, bu olamaz! Peygamber, Allah ve Ra-sûlü yolunda mukaatele eden Allah arslanlarından bir arslanm hakkını ibtâle yanaşmaz ve onun selebini sana veremez, dedi.
Bunun üzerine Peygamber(S):
— "Ebû Bekr doğru söyledi. Yanındaki o maktule âid şeyleri Ebû Katâde'ye ver!" buyurdu.
Akabinde o kimse maktulün eşyasını bana verdi.Ben de o eşyayı sattım da onun bedeliyle Benû Selime yurdunda bir bustân satın aldım, işte bu bustân, İslâm'da aslına mâlik olduğum ilk maldır [350].
Ve İmâm el-Leys ibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Yahya ibnu Sa-îd, Kesîr ibn Eflâh'in oğlu Umer'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlısı olan Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde şöyle demiştir: Huneyn günü olduğu zaman müslümânlardan bir adama baktım ki, o müşriklerden bir adamla mukaatele ediyor. Müşriklerden olan bir diğeri ise müslümânı öldürmek için arka tarafından onu aldatmağa uğraşıyordu. Ben hemen onu aldatmağa çalışan kişiye doğru koştum. O beni vurmak için elini kaldırdı. Ben onun elini vurup kestim. Sonra o kişi beni tutup sıkı bir sarmalayışla beni kucakladı; beni o derecede sıktı ki, ölmekten korktum. Sonra beni bıraktı ve çözüldü. Ben de onu iteledim. Sonra onu öldürdüm. Müslümanlar bozuldular, ben de onlarla beraber bozguna uğradım. Bu sırada bozulmayan insanların içinde) Umer ibnu'l-Hattâb'la karşılaştım. Ona:
— İnsanlara ne oluyor? dedim. Umer:
— Allah'ın emri (yâni hükmü ve takdiri), dedi.
Sonra bozulan insanlar Rasûlullah'a döndüler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Her kim öldürdüğü bir maktul üzerine beyyine dikerse, öldürdüğü kişinin eşyası onundur" buyurdu.
Ben hemen öldürdüğüm maktulün üzerine bir şâhid aramak için kalktım, fakat benim için şehâdet edecek bir kimse

göremedim. Sonra aklıma geldi de, o adamın işini Rasûlullah'a zikrettim. Meclisinde oturanlardan biri:
— Bunun öldürdüğünü zikretmekte bulunduğu o maktulün silâhı benim yammdadır. Onun yerine başka şeylerle Ebû Katâde'yi razı kıl, dedi.
Ebû Bekr:
— Hayır olamaz. Peygamber o silâhı Kureyş'ten gevşek ve âciz bir kula vermez ve Allah ve Rasûlü yolunda harbeden Allah arslanlarından bir arslanı terkedemez, dedi.
Râvî dedi ki: Akabinde Rasûlullah kalktı ve o silâhı bana verdi. Ben de onun bedeliyle bir bustân satın aldım. İşte bu, İslâm içinde aslına mâlik olduğum ilk maldır [351].

57- Evtâs Gazvesi Babı

324-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Huneyngazvesini bitirince (amcam) Ebû Âmir'i bir ordu birliği üzerine kumandan yaparak Evtâs'a gönderdi [352]. Ebû Âmir (Huneyn'den buraya kaçmış olanların kumandanı) Dureyd ibn Sımme ile burada karşılaştı. Yapılan muharebede Dureyd öldürüldü, askerlerini de Allah hezîmete uğrattı.
Ebû Mûsâ devamla dedi ki: Rasûlullah beni de (amcam) Ebû Âmir ile beraber göndermişti. Bu muharebede Ebû Âmir'in dizine Cu-şem kabilesinden birisi tarafından bir ok atıldı. Okçu okunu Ebû Âmir'in dizkapağına yerleştirdi. Ben hemen Ebû Âmir'in yanına koştum ve:
— Ey amca, sana kim ok attı? diye sordum. O, ben Ebû Musa'ya:
— İşte ok atan kaatilim şudur! diye gösterdi.
Ben hemen kaatile doğru koştum ve ona yetiştim. Kaatil beni görünce dönüp kaçmağa başladı. Ben onun arkasından gittim. Bu sırada ben hem koşuyor, hem: Kaçmaktan utanmaz mısın, yerinde biraz durmaz mısın! diye haykırıyordum. Adam kaçmaktan vazgeçti. Her ikimiz kılıçlarımızla vuruşmaya başladık. Sonunda adamı öldürdüm. Sonra (Ebû Âmir'in yanına geldim) Ebû Âmir'e:
— Allah senin düşmanını öldürdü, dedim. Amcam bana:
— Şu oku dizimden çek çıkar, dedi.
Ben de hemen çıkardım. Okun çıktığı yerden bir su boşandı. (Amcam hayâtından ümidini kesti.) Bana:
— Ey kardeşimin oğlu! Peygamber'e selâm söyle ve bana Allah'tan mağfiret istemesini rica et, dedi ve beni kendi yerine mücâ-hidler üzerine kumandan yaptı.
Az bir zaman yaşadı, sonra vefat etti. Bu seferden dönüp geldiğimde Peygamber'in huzuruna girdim. Peygamber, odasında hasırdan örülmüş ve üzerine ince şilte serilmiş bir sedir üstünde yatıyordu. Hasırın örgüleri vücûdunun arkasına ve iki yanlarına iz yapmıştı. Ben kendisine zafer haberimizi ve Ebû Âmir'in şehîd oluşu haberini, ve "Rasûlullah benim için mağfiret dilesin" diye vasiyet ettiğini arzet-tim. Bunun üzerine Peygamber abdest suyu istedi ve abdest aldı. Sonra ellerini kaldırıp:
— "Yâ Allah, kulcağızın Ebû Âmir'e mağfiret eyle!" diye duâ etti.
Duâ ederken ben O'nun iki koltuğunun beyazlığını gördüm. Sonra Peygamber:
— "Yâ A ilah! Kıyamet gününde Ebû Âmir kulunu şu yarattığın insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makaamda kıl" niyazında bulundu.
Bunun üzerine ben:
— Benim için de mağfiret isteyiver, dedim. Peygamber:
— "Yâ Allah, Abdullah ibn Kays'ın günâhını mağfiret eyle ve kıyamet gününde onu kerîm bir makaama girdir" diye duâ etti.
Râvî Ebû Burde: Bu İki duanın biri Ebû Âmir için, diğeri de Ebû Mûsâ içindir, demiştir [353].

58- Tâif Gazvesi Babı

Bu gazve hicretin sekizinci yılı şevval ayında yapıldı. Bu târihte yapıldığını Mûsâ ibn Ukbe (Mağâzt'sinde)
Söyledi [354].

325-.....Bize Hişâm, babası Urve'den; o da Ebû Seleme'ninkızı Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) yanıma girdi. O sırada yanımda bir muhan-nes kişi bulunuyordu. İşittim ki o, kardeşim Abdullah ibn Umeyye'ye:
— Yâ Abdallah! Ne dersin, eğer Allah yarın size Tâif'in fethini müyesser kılarsa sana gereken, Gaylân'ın şişman kızını yakalaman-dır. O kız (semizlikten karnı) dört büklüm karşılar, sekiz büklüm de arkaya döner! diyordu.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bu kabil muhannesier bir daha yanımıza sakın girmesin" buyurdu.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne:
— İbn Cureyc: Bu muhannesin adı Hît'tır, dedi, demiştir.
Bize Mahmûd ibn Gaylân tahdîs etti: Bize Ebû Usâme, Hişâm'-dan bu hadîsi tahdîs etti ve "Peygamber o gün Tâif' muhasara etmekteydi" fıkrasını ziyâde etti [355].

326-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Tâif şehrini muhasara ettiği zaman, Tâifliler'den herhangi birşey elde edemedi. (Bâzî sahâbîleriyle istişareden sonra):
— "İnşâallah yarın döneceğiz (yânî muhasarayı kaldıracağız)" dedi.

Bu söz mücâhidlere ağır geldi de:
— Tâif'i fethetmeden nasıl gideriz! dediler.
-Râvî Sufyân bir kerre de: Nasıl döneriz dediler, şeklinde rivayet etmiştir.-
Sahâbîlerin bu i'tirâzlı sözleri üzerine Peygamber:
— "Öyleyse yarın sabah harbe hazır olun!" buyurdu. Ertesi sabah harb başladı ve sahâbîlerden birçoğuna yara isabet etti. Bunun akabinde Peygamber:
— "İnşâallah bizler yarın döneceğiz" buyurdu.
Bu sefer Peygamberdin bu karârı sahâbîleri sevindirdi. Peygamber de sahâbîlerin sevinmelerine güldü.
Râvî Sufyân bir kerresinde "Tebessüm etti'", yânî gülümsedi şeklinde söylemiştir.
el-Buhârî dedi ki: el-Humeydî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne bu haberin hepsini an'anesiz olarak tahdîs etti [356].

327-.....Bize Şu'be, tahdîs etti ki, Âsim şöyle demiştir: BenEbû Usmân'dan işittim, o şöyle dedi: Ben Sa'd'dan işittim ki, o Allah yolunda ilk ok atan kişidir. Ve yine ben Ebû Bekre'den işittim ki, o da Tâif halkından müslümân olup Tâif Kalesi'nin üstüne çıkmış ve oradan makara ile aşağıya inip Peygamber'e gelmiş olan insanlar içinde idi. İşte bu iki sahâbî: Biz, Peygamber (S)'den: "Her kim babasından başka bir kimseye -babası olmadığını bile bile- babası olduğunu iddia ederse, işte o kimseye cennet haramdır'* buyururken işittik, dediler.
Ve Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî dedi ki: Bize Ma'mer ibn Râşid, Âsım'dan; o da Ebû*l-Âliye'den yâhud Ebû Usmân en·Nehdî'den haber verdi ki, o: Ben Sa'd'dan ve Ebû Bekre'den işittim; onlar da Pey-gamber'den. işittiler, demiştir.
Âsim dedi ki: Ben Ebû'l-Âliye yâhud Ebû Usmân'a:
— Yemîn olsun bu hadîsi sana iki büyük sahâbî rivayet etmiştir ki, artık bunların şehâdetleri kâfidir, dedim.
O da:
— Evet kâfidir. Bunlardan biri Allah yolunda ilk ok atan kişidir (yânî Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tır). Diğeri de Tâif halkından yirmi üç kişinin üçüncüsü olarak kaleden aşağıya inip Peygamber'e gelen kişidir (yânî Ebû Bekre'dir), dedi [357].

328-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)(Tâif seferinden dönüşünde) Mekke ile Medine arasında Cı'râne mevkiine inerken, ben Peygamber'in yanında bulunuyordum. Beraberinde Bilâl de vardı. Bu sırada Peygamber'e bir bedevi geldi ve:
— Bana verdiğin va'di hâlâ yerine getirmeyecek misin? dedi. Peygamber de ona;
— "(Ganîmet taksiminin yakınlığıyle yâhud sabra karşılık büyük sevâbla) seni müjdelerim" buyurdu.
Çöl Arabi:
— "Sevin, müjdelen" sözlerini bana çok söyledin, dedi.
Bunun üzerine Peygamber öfkelenmiş bir kimse hey'etinde Ebû Mûsâ ile Bilâl'e döndü de:
— "Bu bedevi verdiğim müjdeyi reddetti, onu sizler kabul ediniz!" buyurdu.
Ebû Mûsâ ile Bilâl de:
— Kabul ettik, dediler.
Bundan sonra Peygamber içi su dolu bir bardak, yânı küçük bir kap istedi. Bu kap içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Ağzındaki bir mik-dâr suyu da bunun içine püskürdü. Sonra Ebû Mûsâ ile Bilâl'e:
— "Bu sudan içiniz, bunu yüzleriniz ve göğüsleriniz üzerine boşaltınız ve sevininiz!" buyurdu.
Onlar da su kabını aldılar ve Peygamber'in emrettiği işleri yaptılar.
Bu sırada Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme, perde arkasından:
— Şu sudan ananıza da ikram edin! diye seslendi.
Onlar da bu sudan arta kalan bir kısmı da Ümmü Seleme'ye ikram ettiler [358].

329-.....İbn Cureyc tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, ona da Safvân ibn Ya'lâ haber verdi, ki babası Ya'lâ ibn Umeyye: Keski ben kendisine vahy indirilirken Ra-sûlullah'ı görebilsem! der idi.
Ya'lâ ibn Umeyye dedi ki: Peygamber Cı'râne'de, mevkiinde iken, üzerinde bir örtü vardı ve kendisi bu örtü ile gölgelendirilmişti. Yanında da sahâbîlerinden birtakım insanlar vardı. Bu sırada huzuruna, üzerinde güzel koku sürülmüş bir cübbe bulunan bir çöl Arabi geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Güzel koku sürüldükten sonra bir cübbe içinde umre niyetiyle ihrama giren bir kimse hakkında ne dersiniz? diye sordu.
İşte tam bu sırada Umer, eliyle Ya'lâ'ya gel diye işaret etti. Ya'lâ da geldi ve hemen başım Rasûlullah'ın örtünmekte olduğu örtünün içine soktu. Bir de gördü ki, Peygamber (vahyin şiddetinden) yüzü kızarmış ve uyuyanın nefes alıp verirken horultu çıkarması gibi horultu çıkarıyor. Peygamber bir süre bu şekilde kaldı, sonra bu hâl kendisinden açıldı. Peygamber:
— "Bana biraz evvel umreden sormakta olan kimse nerede?" buyurdu.
O kişi arandı ve huzura getirildi. Peygamber ona:
— "Sendeki kokuya gelince: Sen onu (yânı bedenine ve elbisene bulaşan kokuyu) üç kene yıka, üzerindeki cübbeye gelince, onu da sırtından çıkar. Sonra (ihramı giyip) haccında yapmakta olduğun fiilleri umren içinde de yap" buyurdu [359].

330-.....Abdullah ibn Zeyd ibnÂsım şöyle demiştir: Allah Hu-
neyn günü Rasûlü'ne, harb ettiği kimselerin mallarını ganîmet olarak verdiği zaman, Rasûlullah o mallan insanlar içinde kalbleri İslâm'a alıştırılan kimselere taksim etti de, bu mallardan Ensâr'a bir-şey vermedi. Ensâr, Rasûlullah'ın bâzı insanlara

mal verip de kendilerine birşey vermediği için hüzünlenmiş gibi oldular. Bunun üzerine Rasûlullah onlara hitâb edip şöyle buyurdu:
— "Ey Ensâr cemâati! Ben sizleri yolu şaşırmışlar bulup da Allah benim delâletimle sizlere hidâyet vermedi mi? Ben sizleri fırka fırka bölünmüş hâlde bulup da, Allah benim Medine'ye hicretimle sizleri birbirinizle birleştirmedi mi? Ben sizleri fakır hâlde bulup da Allah benim yüzümden sizleri zengin kılmadı mı?"
Rasûlullah bu soruların herbirini sordukça, Ensâr Rasûlullah'a karşı:
— Allah ve Rasûlü en çok ihsan edicidir, dediler. Rasûlullah:
— "Sizleri Allah'ın Rasûlü'ne şöyle cevâb vermenizden men' eden nedir?" buyurdu.
Rasûlullah birşey söyledikçe Ensâr:
— Allah ve Rasûlü en çok ihsan edicidir, dediler. Rasûlullah:
— "Eğer siz isteseydiniz, benim bu sorularıma şöyle şöyle cevâb verebilirdiniz:1 (Seni kavmin yalanlamıştı, bize hicret ettin, biz Seni tasdik ettik. Kavmin Seni terketti, biz Sana yardım ettik. Kavmin Seni kovdu, biz Seni bağrımıza bastık. Sen yoksuldun, biz Seni malımıza ortak yaptık diyebilirdiniz. Bunlar doğrudur.) İnsanlar aldıkları koyunlar ve develerle evlerine giderlerken, sizler Peygamber ile evlerinize gitmenizden razı oluyor musunuz? Eğer hicret fazileti olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan bir kimse olurdum. İnsanlar bir vâdîye bir dağ yoluna gitmiş olsalardı, ben muhakkak Ensâr'ın vadisine ve dağ yoluna girer giderdim. Ensâr cild üzerine giyilen iç fanilâsı, diğer insanlar da onun üzerine giyilen elbisedir. Sizler benden sonra yakında başkalarının sizlere tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Sizler bunlara sabrediniz, nihayet sizler havuz başında bana kavuşacaksınız" [360].

331-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verip şöyle dedi: Allah, Hevâzin (harbindeki ganîmet) mallarından kendi Rasûlü'ne fey' olarak verdiğini verdiği ve Peygamber de Kureyş'ten birtakım kimselere (kalblerini İslâm'a alıştırmak için) yüzer deve vermeğe başladığı zaman, Ensâr'dan bâzı insanlar:
— Allah, Rasûlullah'a mağfiret eylesin! O, Kureyş'e veriyor da bizleri terkediyor. Hâlbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşliler'in kanları damlıyor, dediler.
Enes devamla dedi ki: Ensâr'ın bu sözü Rasûlullah'a söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah, Ensâr'a haber gönderip onları deriden bir çadır içinde toplattı. Ensâr'ın beraberinde başkalarım çağırmadı. Onlar toplanınca, Peygamber ayağa kalktı da:
— "Ey Ensâr! Sizin tarafınızdan söylenip bana u/aşan o söz nedir?" buyurdu.
Ensâr'ın iyi anlayışlıları:
— Yâ Rasûlallah! Bizim başkanlarımız (sizi üzecek) hiçbir söz söylememişlerdir. Amma bizden yaşlan taze bâzı insanlar: Allah, Ra-sûlullah'a mağfiret eylesin! O, Kureyş'e veriyor da bizleri bırakıyor. Hâlbuki bizim kılıçlarımızdan hâlâ Kureyş kanı damlıyor, demişlerdir, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Kureyş'fen bâzı kimselere dünyalık veriyorum ki, bunlar küfür ve şirk zamanına yakın olan insanlardır. Ben onların gönüllerini İslâm Dîni'ne alıştırmak maksadıyla veriyorum. İnsanlar aldıkları mallarla giderlerken, sizler evlerinize Peygamber'le gitmenizde razı olmuyor musunuz? Allah 'a yemin ederim ki, sizin Peygamber'le Medine'ye dönüp gitmeniz, onların ganimet mallarıyle evlerine bitmelerinden şübhesiz daha hayırlıdır" buyurdu.
Ensâr:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Sen'inle Medine'ye gitmekten razı olmuşuzdur! dediler.
Peygamber de onlara:
— "Sizler yakın gelecekte şiddetli bir surette başkalarının sizlere tercih olunmasıyle karşılaşacaksınız. Siz bu durumlara A ilah 'a ve Rasûlü 'ne kavuşuncaya kadar sabrediniz. Çünkü ben havuz başında olacağım" buyurdu.
Enes: Fakat sabretmediler, demiştir [361].

332-.....Enes (R) şöyle demiştir: Mekke fethi günü olduğu zaman Rasûlullah ganimetleri Kureyş arasında taksim etti. Bundan Ensâr öfkelendiler. Peygamber (S):
— "İnsanlar dünyalıkla evlerine giderlerken sizler Allah 'in Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüp gitmenizden razı olmuyor musunuz!" buyurdu. Ensâr:
— Evet razıyız! dediler. Peygamber:
— "Eğer insanlar geniş bir vâdîye yâhud dar bir dağ yoluna girip gitseler, ben muhakkak Ensâr'ın vadisine yâhud Ensâr'ın dağ yoluna girer giderim" buyurdu.

333-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Huneyn günü olduğu zaman Peygamber'in ordusu ile Hevâzin kabilesi karşılaştı. Peygamber'in beraberinde onbin mücâhid ve bir de Mekke'den salıve-rilenler vardı. Müslümanlar ansızın ok baskınıyla karşılaşınca geri döndüler. Peygamber:
— "Ey Ensâr topluluğu!" diye seslendi. Onlar:
— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke lebbeyk! Bizler Sen'in önündeyiz, dediler.
Peygamber bineğinden indi de:
— "Ben Allah'ın kulu ve Rasûlü'yüm!" dedi.
Akabinde müşrikler bozguna uğradılar. Peygamber Mekke'den katılanlara ve Muhâcirler'e ganimet verdi de Ensâr'a birşey vermedi. Ensâr ganimetten men' olunmaları hususunda konuştular. Bunun üzerine Rasûlullah onları da'vet edip bir çadır İçine koydu. Akabinde:

— "İnsanlar aldıkları koyunlar ve develerle giderken sizler Allah 'in Rasûlü ile gitmenizden razı olmuyor musunuz?" buyurup şunları da söyledi: "Eğer insanlar bir vâdîye girseler Ensâr da bir dağ yoluna girse, ben elbette Ensâr'ın dağ yolunu tercih ederdim..."

334-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) (Huneyn ganimetlerinin taksimi hakkında Ensâr'ın bâzı sözleri üzerine) Ensâr'dan birtakım insanları (deriden bir çadır altında) topladı da (yaptığı hutbede özetle) şunları söyledi:
— "Şübhesiz Kureyş Câhiliyeî devrine yakındır ve başlarına gelen bir harb musibetinden deyeni çıkmışlardır. Ben onların bu harb-de uğradıkları yaraları, zararları sarıp düzeltmek ve bu suretle onların gönüllerini İslâm Dîni'ne ısındırıp alıştırmak istedim (Bunun için onlara çok pay verdim). Sizler insanların aldıkları dünyâ mallarıyle evlerine dönüp gitmeleri ve kendinizin ise Allah'ın Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüp gitmenizden hoşnûd olmuyor musunuz?" buyurdu.
Ensâr:
— Evet hoşnûd oluyoruz! dediler. Rasûlullah:
— "Eğer insanlar açık bir vâdîye girip gitseler ve Ensâr da dar bir dağ yoluna girip gitse, ben muhakkak Ensâr'ın vadisine yâhud Ensâr'ın dağ yoluna (yânî geniş veya dar, Ensâr'ın yoluna) girer giderim" buyurdu [362].

335-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) Huneyn ganimetlerini taksim ettiği zaman Ensâr'dan bir (münafık) kişi:
— Peygamber bu taksim ile Allah'ın rızâsını kasdetmemiştİr, dedi.
Ben de bu sözü işitince gidip Peygamber'e haber verdim. Pey-gamber'in yüzü değişti. Sonra:
— "Allah'ın rahmeti Mûsâ üzerine olsun! Yemin olsun Mûsâ bundan daha çoğu ile eza edilmişti de, o yine sabretmişti" buyurdu [363].

336-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Huneyn günü (harb) olup bitince Peygamber (S) bâzı insanları tercîh edip fazla ganimet verdi. Meselâ el-Akra' ibn Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne ibn Hafs el-Fezârî'ye de bunun kadar deve verdi. Ve Arab eşrafından diğer birtakım insanlara da bu suretle yüzer deve verdi. (Pey-gamber'in bu taksimdeki gayesini anlamayanlardan) bir kişi:
— Bu taksîmle Allah'ın vechi (yânî rızâsı) kasdedilmedi, dedi. Ben de:
— Yemîn olsun ben bu sözleri muhakkak Peygamber'e haber vereceğim, dedim (ve akabinde Peygamber'e gelip haber verdim).
Peygamber:
— "Allah, Musa'ya rahmet etsin! O bundan daha çok sözlerle eziyet edildi de yine sabretti" buyurdu [364].

337-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Huneyn günü olunca Hevâzin, Gatafân ve diğer birçok kabileler develeri, çocuk ve kadın-larıyle beraber harb sahasına yönelip geldiler. Peygamber'in beraberinde ise onbin mücâhid ve bir de Mekke'den yeni müslümân olup katılanlar vardı. Harb başlayınca bunlar Peygamber'in yanından geri dönüp kaçtılar, hattâ Peygamber (az bir topluluk içinde) yapayalnız kaldı. Bu durum üzerine Peygamber o gün aralarına başka bir söz karıştırmaksızın arka arkaya iki defa nida etti: Evvelâ sağ tarafına döndü ve:
— "Ey Ensâr topluluğu!" diye bağırdı. Ensâr:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah! Müjdelenip sevin! Biz Senin maiy-yetinde bulunuyoruz! dediler.
Bundan sonra Peygamber sol tarafına döndü ve yine:
— "Ey Ensâr topluluğu.'" diye ünledi.
Ensâr yine:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah! Müjdelenip sevin! Bizler Senin be-râberindeyiz! dediler.
Peygamber bu sırada beyaz bir katır üzerinde idi. Hemen katırdan indi ve:
— "Ben Allah'ın kulu ve Rasûlü'yüm" buyurdu.
Akabinde müşrikler bozuldular. Peygamber o gün pek çok ganimetler elde etti. Sonra bu ganimetleri Muhacirler ve Mekke'den katılan öncüler arasında taksim etti. Bu ganimetlerden Ensâr'a birşey vermedi. Bunun üzerine Ensâr(dan bâzı kimseler):
— Harb gibi çetin bir iş olduğu zaman bizler çağrılıyoruz, fakat ganimet bizden başkalarına veriliyor, diye söylendiler.
Bu sözler Peygamber'e ulaştı. Akabinde Peygamber, Ensâr'ı bir çadır içinde topladı da:
— "Ey Ensâr topluluğu! Sizlerden bana ulaşan o söz nedir?" buyurdu.
Ensâr sustular. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ey Ensâr topluluğu! İnsanlar aldıkları dünyâ maliyle giderlerken sizler kendisine sâhib olarak Allah 'in Rasûlü ile evlerinize dönüp gitmenizden hoşnûd olmaz mısınız?" buyurdu.
Ensâr bu sefer topluca:
— Evet bundan hoşnûd oluruz (yâ Rasûlallah)! dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şayet insanlar bir vâdîye girip gitseler, Ensâr da bir dağ yoluna girip gitmiş olsa, ben elbette Ensâr'ın dağ yolunu tutar giderdim " buyurdu.
Geçen senedle Hişâm, Enes'e (künyesi ile hitâb ederek):
— Yâ Ebâ Hamza! Sen bu olaya şâhid oldun mu? diye sordu. Enes ibn Mâlik de:
— Ben bu olaydan nereye gâib olabilirim? Dedi [365].

59- Necd Yönüne Gönderilen Seriyye Babı

338-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Necd yönüne bir seriyye gönderdi. Ben de bu seriyyenin içinde idim. (Bu askerî birlik pekçok deve ganîmeti elde ettiler.) Herbirimi-zin payları oniki deveye ulaştı. Bize bu hissemize ilâve olarak birer deve daha (Peygamber'e âid olan beşte birden) ihsan edilmişti. Bu suretle bizler herbirimiz onüçer deve ile döndük [366].

60- Peygamber(S)'İn Hâlid İbnu'l-Velîdi Cezîme Oğulları'na Göndermesi Babı

339-.....(Burada iki senedle gelen hadîste) Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Hâlid ibnu'l-Velîd'i (üçyüzelli kisilik bir kuvvetle) Cezîme oğulları'na gönderdi, Hâlid onları İslâm'a da'vet etti. Fakat onlar "biz İslâm'a girdik" demesini beceremediler de bunun yerine "Saba'nâ, saba'nâ" (yânî: Şirkten çıktık, şirkten çıktık) demeğe başlamışlardı. Bunun üzerine Hâlid, bunlardan bir kısmını öldürmeye, bir kısmını da esîr almaya başladı. Bizden seriyyede bulunan herbir askere kendi esirini verdi. Nihayet bir gün geldi ki, Hâlid, herkesin kendi esirini öldürmesini emretti. Ben:
— Vallahi esirimi öldürmem, (Muhacir ve Ensâr) arkadaşlarımdan hiçbirisi de esîrini öldürmeyecektir, dedim.
(Suleym oğulları ise esirlerini öldürmüşlerdi.) Sefer sonunda Pey-gamber'in huzuruna geldiğimizde bu olanı kendisine zikrettik. Bunu duyunca Peygamber (S) elini kaldırdı da iki kerre:
— "Yâ Allah! Ben, Hâlid"in yaptığı bu işten Sana sığınırım!" diye duâ etti [367].

61- Ensâr Seriyyesi De Denilen Abdullah İbnu Huzâfe Es-Sehmî Ve Alkame İbnu Mucezziz El-Mudlicî Seriyyesi Babı [368]

340-.....Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seriyyenin başına Ensâr'dan bir adamı emîr, yânî kumandan yapıp gönderdi. Bu zâtın emrindeki mücâhidlere de kumandanlarına itaat etmelerini emretti. Bu kumandan sefer esnasında bir mes'eleden dolayı maiyye-tindekilere öfkelendi de:
— Peygamber sizlere bana itaat etmenizi emretmedi mi? diye sordu.
Onlar da:
— Evet emretti, dediler. Bunun üzerine kumandan:
— Öyleyse benim için odun toplayın! dedi. Mücâhidler odun topladılar. Bu defa da kumandan:
— Odunları ateşleyiniz! emrini verdi. Mücâhidler odunu yakınca da:
— Bu ateşe giriniz! diye emretti.
Bu emir üzerine askerlerin bir kısmı ateşe girmeyi düşündüler. Fakat bâzıları da bunları tutmaya ve:
— Bizler ateşten Peygamber'e kaçıp sığınmış kimseleriz, demeye başladılar.
Onlar bu karşılıklı konuşmaya devam ederlerken nihayet ateş söndü. Kumandanın da öfkesi geçip sâkinleşti. Bu olay Peygamber'e ulaşınca:
— "Eğer mücâhidler ateşe girseierdi, artık kıyamet gününe kadar ateşten çıkamazlardı. (Çünkü âmire) itaat, ma'kûi ve meşru' olan emirlerde olur" buyurdu [369].

62- Ebû Mûsâ El-Eş'arî İle Muâz İbn Cebelin Veda Haccı'ndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri (Babı) [370]

341-..... Ebû Musa'nın oğlu Ebû Burde Âmir şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ebû Mûsâ ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdi. Ebû Burde: Yemen iki mıntıkadır, dedi ve şöyle devam etti: Rasûlullah bunlardan herbirini bir mıntıka üzerine âmir gönderdi. Sonra (bunlara verdiği emirler cümlesinden olarak):
— "İkiniz de insanlara kolaylık gösteriniz; işleri zorlaştırmayı-nız, müjdeleyiniz; ürkütmeyiniz" buyurdu.
Ebû Burde dedi ki: Akabinde bunlardan herbiri kendi me'mûri-yet yerine gitti.
Ebû Burde dedi ki: Bu ikisinden herbirisi kendi vazifeli bulunduğu arazîde gezip dolaştığı ve arkadaşının mıntıkasına yaklaştığı zamân arkadaşını (ziyaretle) dostluğunu yenilemek ve ona selâm verip esenlik dilemek i'tiyâdında idiler. Bir kerresinde Muâz kendi mıntıkasını dolaşıp, arkadaşı Ebû Musa'nın vilâyetine yaklaştığından katırına binerek dostunu ziyarete gitmişti. Ebû Musa'nın bulunduğu yere vardığında, onu bir yere oturmuş, etrafında da insanlar toplanmış vazıyette buldu. Bir de yanında iki eli boynuna bağlanmış birisinin durduğunu gördü. Muâz, Ebû Musa'ya:
— Yâ Abdallah ibne Kays! Bu ne iştir? diye sordu. Ebû Mûsâ:
— Bu elleri bağlı duran, İslâm'a girdikten sonra dînden dönmüş bir kişidir, dedi.
Muâz ibn Cebel de:
— Bu mürted öldürülmedikçe katırımdan inmem, dedi. Ebû Mûsâ da:
— Bu kimse ancak bunun için, yânı öldürülmek için getirilmiştir; haydi sen bineğinden aşağı in! dedi.
Muâz yine:
— Bu dîninden dönmüş kişi öldürülünceye kadar ben inmiyorum, dedi.
Bu ısrar üzerine Ebû Mûsâ onunla ilgili emrini verdi, o da öldürüldü.' Sonra da Muâz, Ebû Musa'ya:
— Yâ Abdallah! Kur'ân'ı nasıl ve ne zaman okursun? diye sordu.
Ebû Mûsâ da:
— Gündüz ve gecenin ayrı ayrı zamanlarına ayırarak okurum, dedi.

Bu defa da Ebû Mûsâ:
— Yâ Muâz! Ya sen nasıl okursun? diye sordu. O da:
— Ben gecenin ilk kısmında uyurum, sonra uykumdan bir kısmını uyumuş olarak kalkar ve Allah'ın bana takdîr edip yazdığı ka-kadar Kur'ân okurum. İbâdet ve Kur'ân okumak üzere) kalkışımdan sevâb umar olduğum gibi, uykumdan da sevâb umarım, dedi [371].

342- Bana İshâk tahdîs etti: Bize Hâlid, eş-Şeybânî'den; o da Saîd ibn Ebî Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Ebû Musa'yı Yemen'e gönderdi de sonra ona Yemen'de yapılan içikilerden (yânî onların mâhiyetinden) sorup:
— "Bu içkiler nedir?' dedi. Ebû Mûsâ da:
— el-Bitu' ile el-Mızru'dur, diye cevâb verdi. Saîd: Ben Ebû Burde'ye:
— el-Bitu' nedir? dedim.
Oda:
— Baldan yapılan içki; el-Mızr ise arpadan yapılan içkidir, dedi.
Ebû Musa'nın cevâbından sonra Peygamber:
— "Her sarhoşluk veren şey haramdır" buyurmuştur.
Bu hadîsi Cerîr ile Abdulvâhid, eş-Şeybânî'den; o da Ebû Burde'den rivayet etmiştir [372].

343-.....Ebû Burde şöyle demiştir: Peygamber (S) Ebû Saîd'in dedesi Ebû Mûsâ ile Muâz'ı Yemen'e gönderip:
— "Her ikiniz de kolaylaştırın; zorlaştırmayın, müjdeleyin; nefret ettirmeyin ve ikiniz de hükümde birbirinize uygun olun" buyurdu.
Ebû Mûsâ:
-.- Ey Allah'ın Peygamberi! Bizim Yemen toprağımızda arpadan yapılıp eî-Mizr denen bir içki, bir de baldan yapılıp el-Bitu denilen bir içki vardır, dedi.
Peygamber de:
— "Her sarhoşluk veren şey haramdır" buyurdu. Akabinde ikisi de işlerinin başına gittiler. Muâz, Ebû Musa'ya:
— Sen Kur'ân'ı nasıl okuyorsun? diye sordu.
Ebû Mûsâ da Kur'ân'ı ayakta iken, otururken ve binek üzerinde iken okuduğunu bildirip:
— Ben Kur'ân'ı bir defada değil, sütün saat saat aralıklarla sağılması gibi fasılalı fasılalı okuyorum, demiş ve bunu tafsil edip: Ben uyuyorum ve kalkıyorum. Kalkışımdan sevâb beklediğim gibi uykumdan da sevâb ümîd ediyorum, demiştir.
Kendisi kıldan bir çadır kurmuştur. Artık birbirini ziyaret etmeye başlamışlardır. Bir defasında Muâz, Ebû Musa'ya ziyarete gittiğinde, bağlanmış bir adamla karşılaşmış da, Ebû Musa'ya:
— Bu nedir? diye sormuş. Ebû Mûsâ da:
— İslâm Dîni'ne girdikten sonra dînden çıkmış olan bir Yahû-dî'dir, demiştir.
Muâz bunun üzerine:
— Vallahi onun boynunu vuracağım, demiştir.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte el-Akdî ile Vehb, Müslim'e mutâbaat etmişlerdir. Veki', en-Nadr ve Ebû Dâvûd Hişâm ibn Ab-dilmelik, Şu'be'den; o da Saîd'den; o da babası Ebû Burde'den; o da dedesi Ebû Musa'dan; o da Peygamber'den senediyle rivayet etti-
ler. Bu hadîsi Cerîr ibnu Abdilhamîd de eş-Şeybânî'den; o da Ebû Burde'den rivayet etmiştir.

344-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)beni kendi kavmimin toprağı olan Yemen'e gönderdi. Oradan geldiğimde Rasûlullah'a Ebtah'da devesini çöktürmüş, yânî konaklamış hâlde rastladım. Bana:
— "Yâ Abdallah ibne Kaysî Hacc ihramına girdin m/7" diye sordu.
Ben:
— Evet ihrama girdim yâ Rasûlallah, dedim.
— "İhrama girerken nasıl söyledin?'* buyurdu. Ben Ebû Mûsâ:
— Rasûlullah'ın ihrama girişi gibi ihrâmlanıp Lebbeyke dedim.
— "Beraberinde kurbanlık şevkettin mi?" dedi.
— Sevketmedim, dedim.
— "Beyt'i tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'yyap, sonra ihramdan çık!" buyurdu.
Ben bunları yapıp ihramdan çıktım. Nihayet Kay s oğulları kadınlarından bir kadın benim başımı taradı. Ve biz bu uygulama üzerinde tâ Umer halîfe yapılıncaya kadar kaldık [373].

345-.....tbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdiği sırada ona hitaben:
— "Sen Kitâb ehli olan bir kavim üzerine vâlî gidiyorsun. Onlara vardığın zaman kendilerini Lâ ilahe illeHlah ve enne Muhamme-den rasü'llah düstûruna şehâdet etmelerine çağır. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, onlara Allah 'm kendilerine her gece ve gündüzde beş namaz farz kıldığını haber ver. Eğer onlar bunda da sana itaat ederlerse, bu defa da kendilerine, Allah'ın onlara bir sadaka farz kıldığını, bunun onların zenginlerinden alınıp fakirlerine verileceğini haber ver. Eğer onlar bununla da sana itaat ederlerse, seni onların en kıymetli mallarım almaktan sakındırırım. Bir de mazlumun duasından sakın. Çünkü şu muhakkak ki, mazlum ile Allah arasında (duanın kabulüne mâni' olacak) hiçbir perde yoktur" buyurdu.

Ebû Abdillah el-Buhârî (âdeti üzere lafızların tefsirine girişip) şöyle dedi: "Tavaat lehu nefsuhu" ve "Tâat" ve "Atâat" bir ma'-nâya olup "Nefsi ona itaat etti" demektir; bunlar bir lügattir. Kişi kendinden haber verdiği zaman "Tı'tu", "Tu'tu" ve "Ata'tu" der ki, hepsi de "Ben itaat ettim" demektir [374].

346-.....Muâz (R) Yemen'e geldiği zaman Yemenliler'e sabah namazı kıldırırken "Allah ibrahim'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ:i25> âyetini okuduğunda cemâatten (namazın yabancı sözle bozulacağını bilmeyen) bir adam;
— Yemin olsun, İbrahim'in anasının gözü aydın olmuştur, deyi vermiştir.
Muâz ibn Muâz el-Basrî, Şu'be'den; o da Habîb'den; o da Sa-îd'den; o da Amr'dan senediyle yaptığı rivayette şunu ziyâde etmiştir: Peygamber (S) Muâz ibn Cebel*i Yemen'e gönderdi.Muâz sabah namazında en-Nisâ Sûresi'ni okudu. Muâz "Vettehazellâhu İbrâhî-me halîlen = Allah tbrâhîm 7 bir dost edinmiştir" âyetini söyleyince, arkasında bulunan bir adam: İbrahim'in anasının gözü aydm oldu, demiştir [375].

63- Alî İbn Ebî Tâlib Aleyhi's-Selâm'ın Ve Hâlid İbnu'l-Velîd{R)'İn Veda Haccrndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri Babı

347-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizi
Hâlid ibnu'l-Velîd ile beraber Yemen'e göndermişti. Bundan sonra da Alî ibn Ebî Tâlib'i, Hâlid ibnu'l-Velîd'in yerine gönderdi ve Alî'ye:
— "Evvelce Hâlid ibnu'l-Velîd'in beraberinde Yemeni giden mü-câhidlere şu emri i'lân et: Onlardan seninle beraber düşman ta'kıbi-ne gitmek isteyenler gidip ta'kîb etsinler (ve yeni ganîmetten faydalansınlar), dileyenler de gitmeyip dönsünler" buyurdu.
Bu emir üzerine ben de Alî ile beraber düşman ta'kîb edenler içinde bulundum.
el-Berâ devamla: Bu seferde ben pek çok ûkiyye nakid ganîmet aldım, demiştir [376].

348-.....Bureyde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Alî'yi ganîmet mallarının beşte birini almak için Yemen'e, Hâlid ibnu'l-Velîd'in yanına göndermişti. Bu seferde ben Alî'ye öfkeleniyordum. Çünkü Alî (ganimetten hissesine bir câriye almış, sabahleyin de) yıkanmıştı. Ben de Hâlid ibnu'l-Velîd'e:
— Şu Alî'yi görmüyor musun? (Bak ne yaptı?) dedim.
En sonu Peygamber'in huzuruna geldiğimizde Alî'nin bu hareketini Peygamber'e zikrettim. Bunun üzerine Peygamber:
— "Yâ Bureyde! Alî'ye öfkeleniyor musun?" buyurdu. Ben:
— Evet (öfkeleniyorum), diye tasdîk ettim.
Peygamber:
— "Sen Alî'ye öfkelenme! Çünkü onun ganîmet malının beşte birindeki hissesi, aldığı cariyeden daha çoktur" buyurdu [377].

349-.....Abdurrahmân ibnu Ebî Nu'm tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen'den Rasûlullah'a karez ile'tabaklanmış bir deri içinde, henüz toprağından arıtılmamış altın cevheri göndermişti.
Ebû Saîd devamla dedi ki: Rasûlullah (S) bu altın cevherini şu dört kişi arasında paylaştırdı: Uyeyne ibn Bedr, Akra' ibn Habis, Zeydu'1-Hayl, dördüncüsü ya Alkame ibn Ulâse yâhud da Âmir ibnu't-Tufeyl idi. Peygamber'in sahâbîlerinden bir kişi:
— Bu taksime biz bunlardan daha haklı idik, dedi. Bu söz Rasûlullah'a erişince:
— "Siz bana emniyet etmiyor musunuz? Halbuki ben gökyü-zündekilerin bile emmiyim! Sabah akşam bana gökyüzünün haberi geliyor!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine iki gözü çökük, yanağının elmacıkları çıkık, alnı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izânnı yukarı çemre-miş bir kişi ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Allah'tan sakın! dedi. Rasûlullah ona:
— "Sana yazıklar olsun! Ben yeryüzündeki insanların Allah'tan sakınmaya en lâyıkı değil miyim?" buyurdu.
Râvî dedi ki: Sonra o kişi arkasına dönüp gitti. Hâlid ibnu'l-Velîd:
— Yâ Rasûlallah! Şunun boynunu vurmayayım mı? dedi. Rasûlullah:
— "Hayır, vurma! Bunun da ileride namaz kılan bir kişi olması umulur!" buyurdu.
Bunun üzerine Hâlid:
— Yâ Rasûlallah, namaz kılanlardan nice kimseler vardır ki, onlar kalblerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler, dedi.
Rasûlullah:
— "Ben insanların kalblerini açmaya, karınlarını yarmaya me'-mûr değilim!" buyurdu [378].
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah o (mürteci' görünüşlü) kişi dönüp giderken, arkasından ona bakıp:
— "Şübhesiz şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman güzel sesle Allah 'in Kitabı'm okuyacaklar. Fakat Kur'-ân 'in tatlılığı onların hançerelerinden ileriye geçmeyecektir. Onlar, okun avı (çabuk delip) çıktığı gibi dînden çıkacaklar!" buyurdu.
Zannediyorum ki Rasûlullah: "Yemîn olsun, eğer ben onların zamanına yetişseydim, muhakkak onları Semüd kavminin öldürülüşü gibi toptan öldürürdüm" buyurdu [379].

350-.....Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demiştir: Câbir: Peygamber (S) Alî'ye ihramı üzerinde ikaamet etmesini emretti, demiştir.
Muhammed ibnu Bekr, İbn Cureyc'den şunu ziyâde etmiştir: Atâ şöyle dedi: Câbir şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen ganimetinin beşte birini teslîm alıp gelme vazîfesiyle geldi. Peygamber (S) ona:
— "YâAlî, ne niyetiyle telbiye edip ihrama girdin?" diye sordu. Alî de:
— Peygamber'in ihrama girdiği gibi ihrâmlandım, dedi.
— "Öyleyse kurban şevket ve olduğun gibi ihrâmlı olarak kal" buyurdu.
Râvî: Alî, Peygamber'e de bir kurban hediye etti, demiştir [380].

351-.....Bize Bikr el-Basrî tahdîs etti ki, kendisi îbn Umer'e;Enes ibn Mâlik'in kendilerine: Peygamber (S) umre niyetiyle ve hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdi, şeklinde tahdîs ettiğini zikretmiştir. Bunun üzerine İbn Umer de: Peygamber (S) hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdi. Bizler de O'nun beraberinde hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdik. Mekke'ye girdiğimiz zaman Peygamber:
— "Beraberinde kurbanlığı bulunmayan, niyet etmiş olduğu haca umreye çevirsin" buyurdu.
Peygamber'in beraberinde ise kurbanlık vardı. Bu sırada Alî ibn Ebî Tâlib Yemen'den bizim yanımıza hacc niyetiyle ihrama girmiş olarak geldi. Peygamber (S) ona:
— "Ne niyetiyle telbiye edip ihrama girdin? Beraberimizde ehlin (Fâtıma) vardır!" buyurdu.
Alî:
— Ben Peygamber'in ihrama girdiği gibi telbiye edip ihrama girdim, dedi.
— "Öyleyse ihramını üzerinde tut, çünkü bizim beraberimizde kurbanlık vardır" buyurdu [381].

64- Zu'l-Halasa Gazvesi

352-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Cahiliyet zamanında Yemen'de Zu'1-Halasa ve el-Ka'betu'l-Yemâniyy^ denilen bir put evi vardı. el-Ka'betu'ş-Şâmiyye ise Mekke'de idi. Peygamber (S) bana:
— "Benişu Zu'l-Halasa'dan rahatlandırmazmısın?"buyurdu.
Bunun akabinde ben yüzelli süvarinin başında çabuk hareket ettim. O put evini kırıp yıktık ve yanında bulduğumuz kimseleri de öldürdük. Peygamber'e gelip bu yaptığımızı kendisine haber verdiğimizde bizlere ve Ahmes kabilesine duâ etti [382].

353-.....Kays ibn Ebî Hazım tahdîs edip şöyle demiştir: Cerîr (R) bana şöyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Benişu Zu'l-Halasa'dan rahatlandırmaz mısın?" buyurdu. Bu Zu'1-Halasa, Yemen'de Has'am kabilesi içinde el-Ka'betu'l-Yemâniyye diye isimlendirilen bir ev idi. Ben Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin başında hareket ettim. Ahmesliler iyi ata binerlerdi. Fakat ben at üzerinde duramazdım. (Bu beni sıkardı.) Peygamber göğsüme şiddetli bir vuruş vurdu ki, ben O'nun parmak izlerini göğsümde gördüm. Ve Peygamber:
— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i sabit tut ve onu hâdî ve mehdîkıl!" diye duâ etti.
Akabinde Cerîr, o put evine gitti, onu yıkıp yaktı. Sonra Rasû-lullah'a bir haberci yolladı. Cerîr'in elçisi geldi ve:
— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Sen'in huzuruna ancak o put evini uyuz deve gibi bırakıp gelmişimdir, dedi.
Rasûlullah bu haber üzerine beş kerre:
— "Ahmes kabilesi atları ve süvarileri mübarek olsun!" dedi [383].

354-.....Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana hitaben:
— "Şu Zu'l-Halasa'dan beni rahata erdirir misin?" buyurdu. Ben:
— Evet rahata erdiririm, dedim ve akabinde Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin başında hareket ettim.
Bu Ahmes kabilesi iyi at binerlerdi. Ben ise at üzerinde iyi duramazdım. Ben bu hâlimi Peygamber'e zikrettim. Peygamber benim göğsüm üzerine eliyle şiddetlice vurdu, hattâ ben elinin izini göğsümde gördüm. Ve Peygamber:
— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i sabit tut ve onu hâdî ve mehdî kıl!" diye duâ etti.
Cerîr: Artık ben bu duadan sonra hiçbir attan düşmedim, demiştir.
Yine Cerîr dedi ki: Zu'1-Halasa Yemen'de Has'am ile Becîle kabileleri arasında bir ev idi. İçinde dikilmiş bir taş vardı. Ona ibâdet edilir(kurbân kesilir)di. Bu eve Ka'be de denilirdi.
Râvî dedi ki: Cerîr oraya vardı, akabinde onu ateşle yakıp yıktı. Râvî dedi ki: Cerîr Yemen'e vardığı zaman bu put evinde muhafız bir adam oklarla (hayır ve şerrden) kısmet arıyordu. Bu falcıya:
— Haberin olsun, Rasûlullah'ın elçisi şuradadır. Eğer seni fal atarken yakalarsa boynunu vurur! denildi.
Râvî dedi ki: Falcı fal oklarını atmakla meşgul olduğu sırada Cerîr üstüne çıkageldi ve falcıya:
— Şimdi sen ya bu okları kırar ve Lâ ilahe ille'llah diye şehâdet kelimelerini söylersin, yâhud ben senin boynunu muhakkak vururum! dedi.
Râvî dedi ki: Falcı bunun üzerine okları kırıp şehâdet getirdi. Sonra Cerîr, Ahmes kabîlesinden Ebû Ertât diye künyelenen bir kişiyi bunu müjdelemek üzere Peygamber'e gönderdi. Ebû Ertât, Peygamber'e gelince:
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Sen'in huzuruna ancak Zu'1-Halasa'yı uyuz deve gibi bırakıp geldim, dedi.
Râvî dedi ki: Bu sevindirici haber üzerine Peygamber (S) Ah-mesliler'in atları ve adamlarını beş kerre tebrîk etti [384].

65- Zâtu's-Selâsil Gazvesi (Babı)

Bu Zâtu's-Selâsil gazvesi, Lahm ve Cuzâmkabilelerine yapılan gazvedir. Bunu İsmâîl ibn Ebî Hâlid söylemiştir. Ve {Moğâzî sahibi) İbnu îshâk, Yezîd ibn Harun'dan yaptığı rivayetinde: Zâtu's-Selâsil, Beliyy, Uzre ve Kayne oğulları (adlarıyle anılan üç büyük kabilenin) beldeleridir, demiştir [385].

355-.....Bize Hâlid ibn Abdillah, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Ebû Usmân'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) Amr ibnu'1-Âs'ı Zâtu Selâsil gazvesi için hazırladığı asker üzerine kumandan yapıp göndermiştir. Amr dedi ki: Ben (bu gazveden döndüğümde) Rasûlullah'ın huzuruna geldim ve:
— Yâ Rasûlallah! Sahâbîler içinde Sana en sevimli kimdir? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Âişe'dir" buyurdu. Ben:
— Erkeklerden kimdir? dedim. Rasûlullah:
— "Aişe'nin babası" buyurdu. Ben:
— Sonra kimdir? dedim. Rasûlullah:
— "Umer ibnu'I-Hattâb" buyurdu, ve akabinde birtakım erkeklerin isimlerini saydı.
Ben, Rasûlullah beni onların en sonunda söyler korkusuyla sustum (da başkalarım sormadım)[386].

66- Cerîr İbn Abdillah El-Becelî'nîn Yemen'e Gitmesi Babı

356-.....Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben denizde idim. Yemen ahâlîsinden iki kişiye kavuştum, bunlar Zû Kela' ve Zû Amr adındaki kimselerdi. Ben bunlara yolculuk esnasında Rasûhıl-lah'tan haber vermeye başladım". Bu esnada Zû Amr ben Cerîr'e:
— Eğer sen sahibin Rasûiullah'ın işinden zikretmekte isen, ye-mîn olsun ki, O, üç günden beri eceli üzerine geçmiş (yânî ölmüş) bulunmaktadır, dedi.
Bunlar benimle beraber (Medine'ye) yöneldiler. Nihayet yolun bir merhalesinde bulunduğumuz sırada bize Medîne tarafından gelmekte olan bir süvârî kaafilesi göründü. Onlara sorduk. Onlar da:
— Rasûlullah (ebediyyet âlemine) alındı, Ebû Bekr halîfe seçildi, insanlar iyilerdir, dediler.
Bu haber üzerine Zû Kela' ile Zû Amr bana:
— Sen sahibin Ebû Bekr'e bizim buraya kadar gelmiş olduğumuzu, Allah dilerse ileride belki yine dönüp ziyaret edeceğimizi haber ver, dediler ve Yemen'e dönüp gittiler.
Ben de Medine'ye geldiğimde Ebû Bekr'e onların sözlerini haber verdim. Ebû Bekr:
— Keski onları getireydin, dedi.
Râvî Cerîr şöyle devam etmiştir: Bir zaman sonra (Umer'in halifeliği zamanında) Zû Amr bana şunları söyledi:
— Yâ Cerîr! Bana göre senin yüksek bir şerefin ve asaletin vardır. Ben sana şu haberi (yânî şu hakikati) haber verip bildirmek istiyorum: Siz Arab topluluğu, bir emîr öldüğünde başka bir emîri seçmek hususunda müşavere eder olduğunuz müddetçe, sizler ebedî hayır ve saadet içinde bulunursunuz. Emirlik kılıç kuvvetiyle (kahr ve galebe ile) elde edilir olduğu zaman ise, artık o gâlibler (mü'minlerin emîri değil) birtakım saltanat melikleri olurlar da meliklerin öfkelenip is-
tibdâd edişleri gibi öfkelenirler ve yine meliklerin hoşnûd oluşları gibi hoşnûd olurlar, dedi [387]

67- Sîfu'l-Bahr (Yânî Deniz Sahili) Gazvesi Babı

Bu sefere katılan mücâhidler Kureyş'e âid bir kervanı gözetliyorlardı. Başbuğları da Ebû Ubeyde ibnu*l-
Cerrâh (R) idi [388].

357-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahil tarafına bir askerî kuvvet gönderdi, başlarına da Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı kumandan ta'yîn etti. Bu askerî kuvvet üçyüz kişiden ibaretti.
(Câbir dedi ki:) Biz yola çıktık. Yolun bir kısmında bulunduğumuz sırada azığımız tükendi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde mücâhid-lere yanlarındaki azıkları getirmelerini emretti. Getirilen azıklar bir yere toplandı ki, bu da iki dağarcık hurmadan ibaretti. İşte bu hurma azar azar her gün bizim azığımız oluyordu. Nihayet bu da sona erdi. Artık herbirimize günde birer hurmadan başka birşey düşmüyordu.
Râvî Vehb ibn Keysân dedi ki: Ben Câbir'e:
— Günde bir hurma sizin gıdanıza yetmez, dedim. Câbir de ona:
— Bu bir hurma da tükenince onun yokluğunun acısını da tattık. Sonra deniz sahiline ulaştık, bir de baktık ki, küçük dağ gibi bir balık duruyor. O seriyyede bulunan askerler onsekiz gece bu balığın etinden yediler. Sonra Ebû Ubeyde bu balığın kaburga kemiklerinden ikisinin dikilmesini emretti de, iki kemiği dikildi. Sonra Ebû Ubeyde bir binek devesinin hazırlanmasını emretti, deve hazırlandı. Sonra bu deve o iki kemiğin altından geçti de kemiklere dokunmadı [389].

358-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibnu Dinar'dan ezberlediğimiz şudur: O şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, o şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bizleri üçyüz sü-vârî olarak gönderdi. Başbuğumuz Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh idi. Ku-reyş kervanını gözetliyorduk. Deniz sahilinde biz yarım ay (onbeş gün) oturduk. Bizlere şiddetli bir

açlık isabet etti. Nihayet habat denilen dikenli ağacın yapraklarını, yemişlerini yedik. İşte bu sebeble bu ordu birliğine Ceyşu'l-Habat ismi verildi. İşte orada deniz bizim için sahile el-Anber denilen büyük bir dâbde attı. Artık biz onun etinden yarım ay yedik ve yağı ile yağlandık. Nihayet vücûdlarımız ve kuvvetimiz (açlıktan önceki) yerine geldi. Ebû Ubeyde bu deniz hayvanının kaburga kemiklerinden birini alıp dikti. Beraberinde bulunan en uzun adama yöneldi.
Sufyân ibn Uyeyne bir defasında: Onun kaburga kemiklerinden birini alıp dikti. Bir adam ve bir deve aldı da o dikili kaburganın altından geçti, şeklinde rivayet etmiştir.
Câbir dedi ki: O açlık günlerinde mücâhidler topluluğundan bir adam üç deve kesti. Sonra üç deve daha kesti. Sonra üç deve daha kesti. Sonra Ebû Ubeyde (binek develeri azalıyor diye) deve kesmeyi nehyetti.
Amr ibnu Dînâr şöyle diyordu: Bize Ebû Salih Zekvân haber verdi ki, Kays ibnu Sa'd, babası Sa'd ibn Ubâde'ye (Medine'y döndüklerinde) şöyle demiştir: Ben o asker1—in içinde idim. Acıktılar. Kes, dedi. Kestim, dedi. Sonra yine acu -ar, yine kes dedi. Yine kestim, dedi. Sonra yine acıktılar; yine kes dedi; ben de kestim, dedi. Sonra acıktılar, kes dedi. Ben kesmekten nehyolundum, dedi [390]

359-..... İbnu Cureyc şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Dînârhaber verdi ki, kendisi Cabir(R)'i şöyle derken işitmiştir: Bizler Ceyşu'l-Habat gazvesine gittik. Başımıza Ebû Ubeyde emîr ta'yîn edildi. Çok şiddetli bir açlığa düştük. Bu sırada deniz, hiç benzerini görmediğimiz el-Anber denilen ölü bir balığı sahile attı. Artık biz onun etinden yarım ay yedik. Ebû Ubeyde onun kemiklerinden birini tuttu da onun altından bir süvârî geçti.
İbnu Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim el-Mekkî haber verdi. Kendisi Câbir'i şöyle derken işitmiştir: Ebû Ubeyde bize:
— Bu deniz mahlûkunun etinden yiyiniz! dedi.
(Biz de yedik.) Medîne'ye dönüp geldiğimizde bu vak'ayı Pey-gamber'e arzettik.
— "Ey mücâhidler, yiyiniz! Allah onu denizden size bir rızk olması için çıkarmıştır. Eğer beraberinizde varsa bize deyediriniz" buyurdu.
Askerlerden bâzıları o balık etinin pastırmasından bir parça Pey-gamber'e getirdi. Peygamber de onu yedi [391].

68- Hicretin Dokuzuncu Yılında Ebû Bekrin İnsanlara Hacc Ettirmesi Babı

360-.....Bize Fulayh ibnu Süleyman, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibnu Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr es-Sıddîk (R), Veda Haccı'ndan bir sene evvel Peygam-ber'in kendisini hacc enıîri ta'yîn buyurduğu haccı sırasında, Ebû Hu-reyre'yi kurbân bayramının birinci günü Minâ'da bir nidâcılar topluluğu içinde insanlara şunları i'lân etmeye göndermiştir: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc yapmayacak, hiçbir çıplak Ka'be'yi tavaf etmeyecektir" [392].

361-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Kâmil olarak inen en son sûre Berâe'dir; inen sûrenin en sonu da (yânı en son inen âyet de) en-Nisâ Sûresi'nin sonu olan şu âyettir: "Senden fetva isterler. De ki: Allah, bahası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar... " (en-Nisâ: 176) demiştir [393].

69- Temîm Oğulları Hey'eti [394]

362-.....İmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Peygamber'e Temîm oğulları'ndan bir grup insan geldi. Peygamber (S) onlara (başlangıç ve maada ile ilgili akîde asıllarını öğretti ve):
— "Ey Temîm oğulları! Bu müjdeyi kabul ediniz!" buyurdu.
Onlar da:
— Yâ Rasûlallah! Bizlere âhiretlik müjdeler verdin. Sen şimdi bize dünyalık atıyye ver! dediler.
Bu sözlerinin verdiği üzüntü Peygamber'in yüzünde görüldü. Bu sırada daha önce Yemen'den gelmiş olan Eş'arîler'den de bir grup insan gelmişti. Rasûlullah bunlara hitaben:
— "Sizler bu âhiret müjdesini kabul ediniz. Çünkü bu müjdeyi Temim oğulları kabul etmediler" buyurdu.
Eş'arîler:
— Kabul ettik yâ Rasûlallah! dediler [395].

70- Bab

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

Mağâzîsahibi Muhammed ibn İshâk şöyle demiştir: Uyeyne ibn Hısn ibn Huzeyfe ibn Bedr el-Fezârî'nin Temîm oğulları'ndan olan Anber oğulları'na yaptığı gazve şöyle olmuştur: (Temîm oğullarının, Huzâa'dan birtakım insanlara baskın yaptıkları haberi gelince) Peygamber (S) Uyeyne'yi Temîm oğullan üzerine yolladı.]Uyeyne ve beraberindekiler onlara baskın yapıp, onlardan bir haylî insana zarar verdi ve bir haylî kadım da esîr aldı [396].

363-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'tan işittiğim üç şeyden sonra Temîm oğullarını sevmekten vazgeçmeyeceğim: Rasûlullah (S) onlar hakkında şöyle buyuruyordu: î"Temîm oğullan Deccâl'e (ve şarktan gelecek fitne ve

fesada) karşı ümmetimin en çok mukaavemeîlisidir" buyurması; 2Temîm oğulları'ndan olup da Âişe'nin yanında bulunan bir câriye hakkında: "Bunu âzâd et. Çünkü bu câriye İsmâîl Peygamber evlâdındandır" buyurması; 3-Temîm oğulları'nın zekât malları geldiği zaman: "Bunlar bir kavmin yâhud kavmimin zekâtlarıdır" buyurması [397].

364-.....îbn Cureyc, îbnu Ebî Muleyke'den haber verdi ki, Abdullah ibnu'z-Zubeyr onlara şöyle haber vermiştir: Peygamber'in huzuruna Temîm oğulları'ndan süvârî bir hey'et gelmişti. (Bunlar müs-lümân olduktan sonra) Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, bunlara Ka'ka' ibnu Ma'bed ibn Zurâre'yi emîr ta'yîn et! dedi.
Buna karşı Urner:
— Hayır, o olmaz; Akra' ibn Hâbis'i ta'yîn buyur, dedi. Ebû Bekr:
— Sen muhakkak bana muhalefet etmek istiyorsun! dedi. Umer:
— Hayır ben sana muhalefet etmek istemedim! dedi.
Ve bu suretle Ebû Bekr ile Umer, Rasûlullah'ın huzurunda birbirleriyle çekişmişlerdi, hattâ sesleri de epeyce yükselmişti. İşte bu hususta şu âyetler indi:
"Ey îmân edenler, Allah 'm ve Rasûlü 'nün huzurunda (sözde ve işte) öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hakkıyle işiten, kemâliyle bilendir. Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. O'na, sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir..." (el-
Hucurât: 1-2) [398].

71- Abdu'l-Kays Hey'eti Babı [399]

365-.....Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a: Benimtestiler cümlesinden içinde nebîz içkisi yapılan bir testim var ki, ben ondan nebîz içiyorum. Eğer ondan içmeyi çoğaltır ve bir toplulukla oturup, oturmayı da uzatırsam, sarhoşların hâli gibi kusurlu olmamdan endîşe ediyorum, dedim.
İbn Abbâs şöyle dedi: Abdu'1-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzuruna (ikinci kerre) geldiler. Rasûlullah onlara:
— "Topluluğa merhaba! (Hoş geldiniz!) Allah sizi utandırmasın, pişman etmesin" buyurdu.
Bunun akabinde onlar:
— Yâ Rasûlallah! Seninle bizim aramızda Mudar'dan olan müşrikler vardır. Biz sana ancak haram ayları içinde ulaşabiliyoruz. Sen bize özet olarak birtakım emirler söyle de biz onunla amel ettiğimizde cennete girelim ve geride kalanlarımızı onu yapmağa çağıralım, dediler.
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Ben sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden de nehyediyo-rum: Allah'a îmân etmek! Allah'a îmân etmek nedir bilir misiniz? Allah'tan başka ilâh olmadığına (ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna) şehâdet etmek, namazı ikaame etmek, zekâtı vermek, ramazân orucunu tutmak ve ganimetlerden beşte birini vermenizdir. Sizleri dört şeyden nehyediyorum; Duba', nekîr, hantem ve muzeffet denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası konulmasından" [400].

366-.....Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber(S)'in huzuruna geldiler de:
— Yâ Rasûlallah! Bizler şu Rabîa kabflelerindeniz. Seninle bizim aramıza Mudar kâfirleri engel olmuşlardır. Bundan Ötürü bizler Sana ancak haram ay içinde ulaşabiliyoruz. O hâlde Sen bizlere birtakım şeyler emret de bizler onları alalım ve arkamızda kalanlarımızı da bu işleri yapmaya çağıralım, dediler.
Rasûlullah:
— "Ben sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden de nehyediyo-rum: Allah'a îmân etmek: Allah'tan başka ilâh olmadığına (ve Mu-hammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna) şehâdet etmek -Rasûlullah burada eliyle bir bağladı-; namazı devamlı kılmak; zekâtı vermek; ganimet aldığınız malların beşte birini Allah için bana ödemeniz- Ve ben sizleri dubbâ'dan, nehirden, hantemden, muzeffetten de nehyedi-yorum" buyurdu [401].

367-.....İbn Abbâs'ın kölesi Kureyb tahdîs edip şöyle demiştir: Bir kerresinde İbn Abbâs, Abdurrahmân ibnu Ezher ve Mısver ibnu Mahrame (R) -üçü beraberken ben Kureyb'i Âişe'ye gönderipşöyle dediler: Hepimizden Âişe'ye selâm söyle ve ikindinin farzından sonraki iki rek'at nafile namazının hükmünü ondan sor. Peygamber'in bu namazdan sahâbîleri nehyettiği haberi bize ulaştığı hâlde senin bunu kılmakta olduğun bize haber verildi, diye söyle dediler.
ibn Abâs devamla: Ben Umer ibnu'l-Hattâb ile birlikte böyle iki rek'at namaz kılan insanları döver idim, demişti.
Kureyb dedi ki: Ben Âişe'nin huzuruna girdim. Beni gönderen zevatın benimle gönderdikleri haberi kendisine ulaştırıp tebliğ ettim. Âişe bana:
— Sen bu mes'eleyi Ümmü Seleme'ye sor, dedi.
Ben de beni göndermiş olan o üç zâta Âişe'nin söylediğini haber verdim. Onlar beni Âişe'ye gönderdikleri gibi, bu defa da Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Ümmü Seleme şöyle dedi:
— Ben Peygamber(S)'den bu iki rek'ati nehyettiğini işittim. Kendisi ikindi namazım kılmıştı. Sonra benim odama girdi. Fakat o sırada benim yanımda Ensâr'dan, Haram oğullan'ndan birtakım kadın-(konuk)lar bulunuyordu. Rasûlullah iki rek'at namaz daha kılmağa başladı. Ben O'nun ikindiden sonra böyle iki rek'at daha namaz kıldığını görünce kendisine bir hizmetçi gönderdim ve o hizmetçiye dedim ki: Peygamber'in yanında dur. Sana Ümmü Seleme: "Yâ Rasûlallah! Ben Sen'in bu iki rek'at namazdan nehyeder olduğunu işitmemiş miydim? Hâlbuki şimdi Seni onları kılıyorsun görüyorum" diyor de! Eğer

Rasûlullah (namazda bulunduğuna) eliyle işaret ederse, huzurundan geri çekil! Hizmetçi kız bu emrimi yerine getirdi ve hakîkaten Peygamber eliyle işaret etmekle, kız O'ndan geri çekildi. Rasûlullah namazı bitirdiğinde (bana hitâb ederek):
— "Yâ Ebâ Umeyye kızı! İkindi namazından sonra kıldığım iki rek'at namazdan sormuştun. Bunun sebebi şudur: Bana Abdu'l-Kays kabilesinden bâzı insanlar kendi kavimleri adına elçilikle gelmişlerdi. İşte onlar beni öğle namazından sonraki iki rek'at nafileden meşgul edip alıkoymuşlardı. Bu kıldığım iki rek'at namaz, öğlenin o iki rek'at son sünnetidir" buyurdu [402].

368-.....Ibn Abbâs (R): Rasûlullah(S)'ın mescidinde kılınmış olan ilk cumua namazından sonra İslâm'da kılınmış olan cumua namazı, Abdu'1-Kays kabilesinin Cuvâsâ şehrindeki mescidinde kılınan cumua namazıdır, demiştir.
İbn Abbâs bu sözüyle Bahreyn'den bir şehri kasdetmektedir [403].

72- Benû Hanîfe Hey'eti(Nin Medine'ye Gelmesi) Ve Sumâme İbn Usâl/İn Hadîsi Babı [404]

369-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Necdtarafına bir süvârî müfrezesi gönderdi. Bu müfreze Benû Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir kişiyi esîr edip getirdiler ve onu mescidin direklerinden birisine bağladılar. Akabinde Peygamber mescide çıktı ve ona:
— "Yâ Sumâme, yanında ne var (gönlünden ne geçiriyorsun ve
benden ne umuyorsun)?" buyurdu.
Sumâme:
— Gönlümde hayır (ümîdi) var yâ Muhammed! (Çünkü Sen zul-metmezsin; ihsan ve in'âm edersin.) Eğer Sen beni öldürürsen, kanlı bir cânîyi öldürmüş olursun. Eğer bana in'âm edersen ni'mete karşı şükredici bir kişiye in'âm etmiş olursun. Eğer (kurtuluş fidyem için) mal istersen, ne kadar dilersen işte malım, dedi.
Bu konuşmadan sonra Sumâme bağlı olarak bırakıldı. Nihayet ertesi gün oldu, sonra Peygamber yine ona hitaben:
— "Yâ Sumâme, gönlünde ne var; ne umuyorsun?" dedi.
O da:
— Gönlümde dün Sana söylediğim şey vardır. Eğer in'âm edersen, ni'mete karşı şükredici bir kimseye in'âm etmiş olursun! dedi.
Peygamber onu o gün de bağlı olarak bıraktı. Nihayet üçüncü
gün olunca Peygamber yine:
— "Yâ Sumâme, yanında ne var?" buyurdu.
Sumâme de:
— Yanımda dün Sana söylediğim şey var, dedi.
Peygamber:
— "Sumâme'yi salıveriniz!" buyurdu.
Sumâme bağından salıverilince, hemen mescidin yakınındaki bir suya gitti, yıkandı, sonra mescide girdi ve:
— Eşhedu en lâ ilahe ille İlâh ve eşhedu enne Muhammeden ra~ sûlullah dedi ve şöyle devam etti: Yâ Muhammed! Vallahi şu yeryüzünde bana Sen'in yüzünden daha düşman hiçbir yüz yoktu. Fakat bu sabah Sen'in yüzün, bana yüzlerin en sevimlisi olmuştur. Vallahi dînlerden hiçbir dîn bana Sen'in dîninden ziyâde düşman gelmezdi. Fakat bu sabah Sen'in dînin bana göre dînlerin en sevilmişidir. Vallahi beldelerden hiçbir belde bana Sen'in belden kadar sevimsiz de-
ğildi. Fakat bu sabah Sen'in belden bana beldelerin en sevimlisi oldu. Ey Rasûl! Ben umre yapmaya niyet ettiğim sırada Sen'in süvarilerin beni yakalamışlardı. Şimdi Sen ne re'y edersin? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, Sumâme'yi (dünyâ ve âhiret saâde-tiyle) müjdeledi ve umre yapmasını emretti. Sumâme umre yapmak için Mekke'ye varınca birisi ona:
— Dîninden başka bir dîne mi döndün? dedi. O da:
— Hayır vallahi ben dînden çıkmadım. Fakat ben Allah'ın Ra-sûlü olan Muhammed'in beraberinde müslümân oldum. Vallahi ben (sizin dîn dediğiniz müşrikliğe) dönmem ve Peygamber o hususta izin vermedikçe size Yemâme'den bir buğday tanesi gelmeyecektir, dedi [405].

370-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Museylimetu'l-Kezzâb, Rasûlullah'in huzuruna geldiği zaman:
— Eğer Muhammed kendisinden sonra beni bu işte halef kılarsa, ben O'na uyarım, demeğe başladı.
Kendisi Medine'ye, kavmi olan Benû Hanîfe kabîlesinden kalabalık bir hey'et içinde gelmişti. Rasûlullah, Museylime'nin yanına yöneldi. Beraberinde (Ensâr'ın hatibi olan) Sabit ibn Kays ibn Şemmâs da vardı. Rasûlullah'm elinde hurma dalından bir deynek bulunuyordu. Nihayet Rasûlullah, kavmi içinde oturmakta olan Museylime'nin karşısında durdu. (Onunla İslâm hakkında konuştu, Museylime, peygamberlikten bir hisse istedi.) Rasûlullah:
— "(Peygamberlikten bir pay değil;) eğersen benden elimdeki şu dal parçasını istesen, ben sana onu bile vermem. Sen, Allah'ın senin hakkındaki hüküm ve takdirinden öteye asla geçmezsin. Eğersen hakka itaatten arka dönersen Allah seni muhakkak helak eder Ve ben senin, ru 'yâmda bana gösterilip de görmüş olduğum o kişi olduğunu görmekteyim. İşte şu zât (hatîbim) Sâbit'tir. Benim tarafımdan sana cevâb verecektir" buyurdu.
Sonra Museylime'nin yanından dönüp gitti.
Râvî İbn Abbâs dedi ki: Ben Ebû Hureyre'ye, Rasûlullah'm mu-seylime'ye "Sen muhakkak ru'yâmda bana gösterilip de görmüş olduğum o kişisin" sözünün mâhiyetinden sordum. Ebû Hureyrebana şöyle haber verdi: Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Ben uyurken ru'yâmda iki kolumda iki altın bilezik gördüm. (Bunlar kadın zîneti olduğu için) bunların hâli beni

kederlendirdi. Sonra ru'yâmda bana bu bileziklere üflemekliğim vahyedildi. Ben de bunlara üfledim; ikisi de uçtu. Ben de bu iki bileziği benden sonra çıkacak iki yalancı peygamber ile te'vîl ettim. Bunlardan birisi Esved el-Ansî'dir, öbürüsü de Museylime'dir" [406]:

371-.....Hemmâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre(R)'den şöylederken işitmiştir: Rasûhillah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyurken ru'-yâmda bana yerin hazîneleri getirildi ve avucumun içine iki altın bilezik konuldu. Bu ru 'yâmda bu iki bilezik bana ağır geldi. Sonra Allah bana bunlara üflemekliğimi vahyetti. Ben de üfledim. Hemen ikisi de gitti. Akabinde ben bu iki bileziği iki çok yalana ile te'vîl ettim ki, onlar aralarında bulunduğum San'âlı (Esved el-Ansı) ile Yemâ-me 'nin sâhibi(Museylime)dir" [407].

372-.....Ben Ebû Recâ el-Utârîdî'den işittim, şöyle diyordu:
Biz taşlara ibâdet ederdik. İbâdet etmekte olduğumuz taştan daha hayırlısını (yânî daha güzelini) bulduğumuz zaman onu atar ve güzel olan diğerini alırdık. Taş bulamadığımız zaman ise topraktan bir mik-dâr toplar, sonra davarı getirir ve o toprak yığınının üzerine süt sağar, sonra da o yığına tavaf ederdik. Receb ayı girdiği zaman "Okların demirlerini çıkaralım" derdik. Artık kendisinde demir bulunan hiçbir mızrak ve yine kendisinde demir bulunan hiçbir ok bırakmaz, muhakkak demiri çıkarırdık. Ve receb ayında bunları bir tarafa atardık.
(Râvî Mehdî ibn Meymûn dedi ki:) Ben Ebû Recâ'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber'in işi yayılıp meydana çıktığı zaman, ben ailemin develerini güden bir oğlandım. Onun (Mekke fethi ile) Ku-reyş'e gâlib çıktığını işittiğim gün, bizler kabilemizle ateşe, yalancı Museylime'ye kaçtık [408].

73- El-Esvedu'l-Ansî Kıssası

373-.....Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe şöyle demiştir Bize şu ulaştı: Museylimetu'I-Kezzâb Medine'ye geldi ve Haris kızının yurduna indi. el-Hâris ibn Kureyz'in kızı Keyyise Museylime'nin nikâhı altında idi. Bu yurdun sahibesi Keyyise, Abdullah ibn Âmir'in ana-sıdır. Rasûlullah (tanışmak ve vahyi tebliğ etmek için) Museylime'nin yanına gitti. Giderken beraberinde Sabit ibn Kays ibn Şemmâs da vardı ki, bu, kendisine "Rasûlullah'in Hatibi" denilen kimsedir. Rasûlullah'ın elinde budanmış bir dal bulunuyordu. Rasûlullah, Museylime'nin karşısında durdu ve onunla İslâm hakkında konuştu. Museylime, Rasûlullah'a:
— İstersen bizimle bu peygamberlik işi arasını boşaltırsın, sonra o işi senin ardından bize tahsis edersin, dedi.
Bu teklif üzerine Peygamber:
— "Eğersen benden elimdeki şu dalı istemiş olsaydın, ben onu dahî sana vermezdim. Ben seni, ru 'yâmda bana gösterilip de görmüş olduğum kimse olarak görmekteyim. İşte şu Sabit ibn Kays'tır: Benim yerime sana o cevâb verecektir" buyurdu, ve Peygamber oradan ayrılıp gitti.
Ubeydullah ibn Abdillah dedi ki: Ben Abdullah ibn Abbâs'a Ra-sûlullah'ın zikrettiği o ru'yânın mâhiyetinden sordum. İbn Abbâs şöyle dedi: Bana, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu zikredildi: "Ben uyuduğum sırada bana ru'yâmda ellenme altından iki bilezik konulduğu gösterildi. Ben bunlardan ürktüm ve bunları sevmedim. Akabinde bana izin verildi de bunlara üfürdüm, onlar da uçup gittiler. Ben bu iki bileziği, çıkacak iki yalancıyla te'vîl ettim".
Ubeydullah: Onlardan biri Feyrûz'un Yemen'de öldürdüğü el-Ansî'dir, diğeri de Museylimetu'I-Kezzâb'dır, demiştir [409].

74- Necrân Ehlinin Kıssası Babı [410]

374-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân şöyle demiştir: Necrân'ın iki sahibi olan Abdu'l-Mesîh el-Âkıb ile es-Seyyid el-Eyhem Rasûlullah'a geldiler. Rasûlullah ile la'netleşmek istiyorlardı.
Huzeyfe dedi ki: Âkıb ile Seyyid'den biri, arkadaşına:
— Sakın Muhammed'lela'netleşmeye girişme! Vallahi Muham-med eğer peygamberse ve bize la'net ederse, ne biz, ne de bizden sonra gelecek nesillerimiz felah bulmayız! dedi.
Bu fikir üzerine Necrânlılar'ın bu iki başkanı Rasûlullah'a geldiler de:
— Biz (Hristiyan kalacağız). Senin bizden istediğin vergiyi sana vereceğiz. Sin bizim beraberimizde emniyetli bir kimseyi Necrân'a gönder. Beraberimizde göndereceğin kimse, muhakkak emîn bir kimse olsun, dediler.
Rasûlullah da:
— "And olsun ki, ben sizin beraberinizde hakkıyle emniyetli olan bir kimse göndereceğim" buyurdu.
Rasûlullah'ın bu sözünden dolayı (bu emîn kişi kim olacak diye) dikkat edip beklediler. Rasûlullah:
— "Kalk yâ Ebâ Ubeydete'bne'l-Cerrâh!" buyurdu. Ebû Ubeyde ayağa kalkınca Rasûlullah:
— "İşte bu zât, bu ümmetin eminidir" buyurdu [411].

375-.....Şu'be şöyle demiştir: Ben Ebû Ishâk'tan işittim; o da Sılatu'bnu Zufer'den (rivayet etmiştir) ki, Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Necrân ehli hey'eti Peygamber'e geldiler de:
— Bizim için emîn bir kimse gönder, dediler. Peygamber de:
— "Yemin olsun ben sizlere gerçekten emîn olan bir kimse göndereceğim" buyurdu.
Sahâbîler bu emmin hangisi olacağını ümîdle beklediler. Akabinde Peygamber, Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı gönderdi.

376-.....Bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "He ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'tır" buyurmuştur [412].

75- Umman Ve El-Bahreyn Kıssası

377-.....Muhammedibnu'I-Munkedir, Câbiribn Abdillah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Eğer el-Bahreyn malı gelmiş olursa muhakkak sana şöyle şöyle veririm" buyurdu.
Rasûlullah bu "şöyle şöyle" sözünü eliyle üç kerre avuçlama işareti yaparak söyledi. Fakat Bahreyn malı gelmeden Rasûlullah'ın ruhu alındı. Bahreyn malı Ebû Bekr'e geldiği zaman, Ebû Bekr bir münâdîye emretti de, münâdî:
— Her kimin Peygamber'in yanında bir alacağı yâhud bir va'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.
Câbir dedi ki: Ben de Ebû Bekr'e gittim ve ona Peygamber'in: "Eğer Bahreyn malı gelmiş olursa sana üç kerre şöyle şöyle veririm" buyurduğunu haber verdim.
Câbir dedi ki: O da bana verdi.
Yine Câbir şöyle demiştir: Bunun ardından ben Ebû Bekr'e kavuştum ve kendisinden mal istedim, fakat o bana vermedi. Sonra ona tekrar geldim, yine vermedi. Sonra ona üçüncü defa geldim, yine vermedi. Bu sefer ona hitaben:
— Ben sana geldim, sen vermedin. Sonra yine geldim, yine vermedin. Sonra yine geldim, bana vermedin. Şimdi ya bana verirsin yâ-hud da benim cihetimden cimrilik etmiş olursun, dedim.
Ebû Bekr:
— Benden yana cimri olursun mu dedin? Hangi derd cimrilikten daha çirkindir? dedi ve bu cümleyi üç kerre söyledi.
Devamla da:
— Ben bir defadan da sana atıyye yermekten men' etmemiş, muhakkak sana atıyye vermeyi ister hâlde bulunmuşumdur, dedi.
Amr ibn Dînâr'dan; o da Muhammed ibn Alî'den, o şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Ebû Bekr'e geldim (ve Rasûlullah'ın şöyle şöyle buyurduğunu söyledim. O bana bir avuç verdi de):
— Bunları say, dedi.
Ben onları saydım; beşyüz aded idi. Ebû Bekr bana:
— Bunun iki misli daha al! Dedi [413].

76- Esprilerin Ve Yemen Ahalisi Hey'etının Gelişleri Babı

Ve Ebû Mûsâ, Peygamber'in Eş'ârîler için:
"Onlar bendendir, ben de onlardanım" buyurduğunu söylemiştir [414].

378-.....Ebû Mûsâ (R): Ben kardeşim Ebû Ruhm ile Yemen'den geldik ve bir zaman bekledik. Bu müddet içinde Peygamber'in evine çok girmeleri ve Peygamber'den ayrılmamalarından dolayı İbn Mes'ûd ile anası Ümmü Abd el-Huzeliyye'yi, başka değil, muhakkak bunlar Peygamber'in ev halkındandırlar zannediyorduk, demiştir [415].

379-.....Zehdem ibn Mudrib şöyle demiştir: Ebû Mûsâ el-Eş'arî(Usmân zamanında vâlî olarak Kûfe'ye) geldiği zaman, Cerm kabilesinden bir cemâati kabul ve ikram etmişti. Biz Ebû Musa'nın yanında oturmakta iken, kendisi de tavuk yiyordu. Hey'et içinde oturan bir kişiyi yemeğe da'vet etti. O da:
— Ben tavuğu pis birşey yerken gördüm de ondan tiksindim, dedi. Ebû Mûsâ ona:
— Gel, ben Peygamber'i tavuk eti yerken gördüm, dedi. O adam bu defa da:
— Ben tavuk eti yememeye yemîn ettim, dedi.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle dedi:
— Şöyle gel de sana ettiğin yemînin hakkında bir haber bildireyim: (Peygamber Tebûk seferi hazırlığı yaparken) biz Eş'arîler'den bir cemâat Peygamber'in huzuruna vardık. (Tebûk ve sefer için) O'n-dan binmek ve yüklerimizi yüklemek üzere deve istedik. Fakat Peygamber bizleri yüklemeyi kabul etmedi. Biz tekrar kendisinden binek ve yük devesi istedik. Bu kerre Peygamber bizlere deve vermeyeceğine yemîn etti. Sonra Peygamber çok beklemedi, kendisine bir deve ganimeti getirildi. Bunun üzerine bize beş deve verilmesini emretti. Biz develeri teslîm alınca (kendi aramızda):
— Biz Peygamber'e (bize deve vermeyeceğine dâri) yeminini unutturduk. Biz bundan sonra ebeden felah bulmayız! dedik.
Bu düşünce üzerine ben hemen kendisine geldim ve:
— Yâ Rasûlallah! Sen bize deveye yükleyemem (deve veremem) diye yemîn etmiştin. Hâlbuki şimdi bizleri yükledin (deve verdin), dedim.
Rasûlullah:
— "Evet (hakîkaten ben yemîn ettim, sonra da size deve verdim). Fakat ben yemîn edilen şeyin başkasını, yemîn edilen şeyden daha hayırlı görünce, yemînim üzerinde bağlı kalmam, muhakkak o hayırlı olduğuna kanâat ettiğim şeyi yaparım!" buyurdu [416].

380-.....İmrân ibn Husayn (R) demiştir: Temîm oğullan hey'eti Rasûlullah'a geldiler. Rasûlullah onlara:
— "Ey Temîm oğulları, müjdelenip sevinin!" buyurdu. Onlar:
— Amma sen bizlere (âhiretle ilgili) çok müjde verdin. Bize dünyalık da ver, dediler.

Bu sözden Rasûlullah'm yüzü değişti. Tam bu esnada Yemen ahâlîsinden bir grup insan geliverdi. Peygamber onlara:
— "Sizler (dünyâ ve âhiret) müjdesini kabul ediniz. Çünkü bu müjdeyi Temîm oğulları kabul etmediler" buyurdu.
Onlar:
— Bizler kabul ettik yâ Rasûlallah! dediler [417].

381-.....Şu'be, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn EbîHâzım'dan; o da Ebû Mes'ûd el-Ensârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) eliyle Yemen'e işaret ederek şöyle buyurmuştur: "îmân şu tarafta; Yemen tarafındadır. Uzaklaşma ve kalblerin kabalığı ise develerin kuyrukları diplerinde şiddetle haykıranlardadır. Şeytânın iki boynuzunun doğacağı yerde; Rabîa ve Mudar kabîlelerinde!" [418].

382-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İşte size Yemen ehli geldi. Yemenliler yüreği en yufka, kalbi en yumuşak kimselerdi. îmân Yemen'dendir, hikmet de Yemen'den-dir. Öğünme ile kendini beğenme deve sahihlerinde, sükûnet ile vakaar ise davar sâhiblerindedir" [419].
Gunder, Şu'be'den söyledi ki, Süleyman: Ben Zekvân'dan işittim; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den demiştir.

383-.....Bana kardeşim (Ebû Bekr Abdulhamîd), Süleymanibn Bilâl'den; o da Sevr ibn Zeyd'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S): "îmân Yemen'dendir. Fitne ise işte şuracıktandır. Şeytânın boynuzu işte oradan çıkar" buyurmuştur.

384-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "İşte size Yemen ehli geldi. Yemenliler kalbleri en zayıf ve gönülleri en şefkatli kimselerdir. Fıkıh (yânîiyi anlayış) Yemenli'dir. Hikmet de Yemenli'-dir" buyurmuştur.

385-.....Alkame ibn Kays şöyle demiştir: Bizler İbnMes'ûd'un maiyyetinde otururken Habbâb ibnu'KErett geldi de İbr Mes'ûd'a hitaben:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Şu gençler senin okuyuşun gibi Kur-ân okumaya muktedir oluyorlar mı? dedi. İbn Mes'ûd da:
— Sen kendin istesen de onlardan bâzısına sana karşı okumasını emretsen olmaz mı? dedi.
Habbâb:
— Evet olur, dedi. İbn Mes'ûd:
— Yâ Alkame! Oku! dedi,
Zeyâd ibn Hudeyr'in kardeşi Zeyd ibn Hudeyr:
— Bizim en iyi okuyanımız olmadığı hâlde okuması için Alka-me'ye mi emrediyorsun? dedi.
İbn Mes'ûd:
— Sana gelince, eğer istersen senin ve kavmin en-Naha' hakkında Peygamber'in söylemiş olduğu sözü sana haber veririm, dedi.
Alkame dedi ki: Ben Meryem Sûresi'nden elli âyet okudum. Akabinde Abdullah ibn Mes'ûd, Habbâb'a hitaben:
— Okuyuşunu nasıl görüyorsun? dedi. Habbâb da:
— Güzel okumuştur, dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
— Ben her ne okursam muhakkak onu Alkame de okur, dedi. Sonra İbn Mes'ûd, Habbâb'a yöneldi. Habbâb'ın üzerinde altından bir yüzük vardı. İbn Mes'ûd, Habbâb'a:
— Bu altın yüzüğün atılması zamanı gelmedi mi? dedi. Habbâb:
— Dikkat et! Sen onu bu günden sonra benim üzerimde asla göremeyeceksin, dedi ve onu çıkarıp attı.
Bu hadîsi Gunder, Şu'be'den rivayet etmiştir [420].

77- Devs Ve Et-Tufeyl İbn Amr Ed-Devsî Kıssaları [421]

386-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: et-Tufeyl ibnu Amr ed-Devsî, Peygamber'e geldi ve:
— (Yâ Rasülallah!) Devs kabilesi helak olmuştur: Onlar Allah'a âsî oldular ve (Tufeyl'in İslâm'a da'vetinden) çekindiler. Binâenaleyh onlar aleyhine Allah'a duâ et, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Allah! Devs kabilesine hidâyet eyle de onları İslâm 'a getir!" diye duâ etti [422].

387-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in huzuruna geldiğim zaman yolda şu beyti söylemiştim:
— Yâ îeyleten miri tûlihâ ve anâihâ Alâ ennehâ min dâreti'l-kufri necceti
(= Ey sefer gecesi! Uzunluğundan, yorgunluk ve meşakkatinden Allah'a sığınırım. Maamâfih bu meşakkatli uzun gecedir ki, küfür yurdundan beni kurtarmıştır!)
Ve yolda benim bir kölem kaçtı. Ben Peygamber'in huzuruna geldim ve O'nunla bey'atlaştım. Ben Peygamber'in yanında bulunduğum o sırada birden köle çıkageldi. Peygamber bana:
— "Yâ Ebâ Hureyre! İşte şu kölendir (sana gelmiştir)" buyurdu.
Ben de:
— O Allah rızâsı için hürrdür, ben onu âzâd ettim, dedim [423].

78- Tayy Kabilesi Hey'eti Kıssası Ve Adiyy İbn Hatim Hadîsi Babı

388-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Biz halifeliği zamanında Tayy kabilesinden bir hey'et içinde Umer ibnu'l-Hattâb'a geldik. Umer (bizim hey'etteki adamların) isimlerini söylemeye ve onları birer birer çağırmaya başladı. Ben kendisine:
— Sen beni tanımıyor musun ey Mü'minlerin Emîri! dedim.
Umer:
— Evet (ben seni pek iyi tanıyorum yâ Adiyy)! İnsanların kâfir oldukları zaman sen İslâm'a girdin. İnsanlar (hakka karşı) arkalarına döndükleri zaman sen bize yönelip geldin, İnsanlar gadr ve zulmettikleri zaman, sen İslâm ahdine vefakârlık ettin. İnsanlar hakkı inkâr edip tanımadıkları zaman, sen hakkı tanıdın! dedi.
Bunun üzerine Adiyy:
— O takdirde (yânî sen benim kadrimi tanır olduğun zaman) senin başkalarını benim önüme geçirmene aldırmam, dedi [424].

79- Vedâ Haccı Babı [425]

389-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Veda Haccı'nda Rasûlullah ile beraber (Medine'den) çıktık ve (Zu'1-Huleyfe'de) umre niyetiyle ihrama girdik. Sonra Rasûlıülah (Şerif mevkiinde) bizlere:
— "Her kimin beraberinde kurban varsa, umre ile birlikte hacc niyetiyle ihrama girsin. Sonra umre ile haccdan birlikte çıkıncaya kadar ihramdan çıkmasın" buyurdu.
Ben Mekke'ye O'nun beraberinde hayızlı olarak geldim. Bu se-beble Beyt'i tavaf etmedim. Safa ile Merve arasını da sa'y etmedim. Bu hâlimi Rasûlullah'a söyledim. Rasûiullah:
— "Saçlarını çöz, taran ve hacc ile telbiye et, umreyi bırak" buyurdu.
Ben de öyle yaptım. Hacc amellerini yerine getirdiğimiz zaman Rasûiullah beni, Ebû Bekr es-Sıddîk'ın oğlu Abdurrahmân ile birlikte Ten'îm'e yolladı da, ben oradan umre yaptım. Rasûiullah:
— "Bu (hayızdan dolayı terkettiğin) umrenin yerinedir" buyurdu.
Artık umre niyetiyle ihrama girmiş olanlar Beyt'i tavaf edip Safa ile Merve arasmı da sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıktılar. Bunlar sonra Minâ'dan dönüşlerinin ardından hacdan için diğer bir tavaf daha yaptılar. Amma hacc ile umreyi cem' etmiş olanlara gelince, bunlar ancak tek bir tavaf yaptılar [426].

390-.....İbnu Cureyc tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, İbn Abbâs'tan, onun umre yapan kişi Beyt'i tavaf ettiği zaman ihramından çıkmıştır dediğini tahdîs etti.
İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:
— İbnu Abbâs bunu nereden söyledi? dedim. Atâ:
— İbn Abbâs bunu Yüce Allah'ın "... Sonra varacakları (kurban edilecekleri) yer Beytu Atîk'a müntehidir" (ei-Hacc: 33) kavlinden ve Peygamber(S)'in Veda Haccı'nda sahâbîlerine tavaftan sonra ihramdan çıkmalarını emretmesinden söylemiştir, dedi. İbri Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:
— Bu ancak Arafat'ta vakfe yaptıktan sonradır, dedim. Atâ:
— İbnu Abbâs, Arafat'ta durmadan önce de, sonra da ihramdan çıkma görüşünde bulunuyordu, dedi.

391-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben (Veda Haccı'nda) Peygamber'in huzuruna, O Bathâ'da (ihrâmh) iken geldim. Peygamber bana:
— "Hacc için ihrama girdin mi?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim.
— "Nasıl ihrâmlandın?" buyurdu. Ben de:
— Rasûlullah'in ihrama girdiği gibi bir ihrama girip telbiye ettim, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Bey t'i tavaf et, Safa ile Merve'yi de sa'y yap, sonra ihramdan çık" buyurdu.
Ben de Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptım. Sonra Kays'tan bir kadının yanına gittim. O kadın benim başımı ayıkladı.

392-.....Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti ki, ona da İbn Umer şöyle haber vermiştir: Peygamber'in zevcesi Hafsa, İbn Umer'e:
— Sen'in ihramdan çıkmana ne mâni' oluyor? dedim.
— "Ben başımı (yapışkan samğ ile) telbîd ettim, kurbanıma da gerdanlık taktım. Artık kurbanımı kesinceye kadar ben ihramdan çıkamam" buvurdu [427].

393-.....el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, Süleyman ibn Yesâr'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber verdi: Has'-am kabilesinden bir kadın Veda Haccı'nda Rasûlullah'tan fetva istedi. el-Fadl ibnu Abbâs, Rasûlullah'ın bineğinin arkasında redifi idi. Kadın:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerindeki hacc farizası babama çok yaşlı ihtiyarlığında erişti. Deve üzerinde düz durmaya

muktedir olamıyor. Bu sebebden benim onun adına hacc yapmaklığım ona kâfî gelir mi? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet (kâfî gelir; vekâleten hacc yapabilirsin)" buyurdu.

394-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'nin fethi yılında Kavsâ (adlı devesi) üzerinde ve terkisinde Usâme olduğu hâlde Beyt'e doğru geldi. Beraberinde Bilâl ile Usmân ibnu Talha da vardı. Nihayet Beyt'in yanında devesini çöktürdü. Sonra Usmân ibnu Talha'ya:
— "Ka'be'nin anahtarım bize getir" diye emretti.
O da (anasından alıp) anahtar ile Peygamber'e geldi ve Peygamber için kapıyı açtı. Akabinde Peygamber içeriye girdi. O'nun beraberinde Usâme, Bilâl ve Usmân da içeriye girdiler. Sonra kapıyı kapattılar ve Ka'be'nin içinde uzun zaman kaldılar. Sonra Peygamber çıktı. İnsanlar Ka'be'ye girmeye davrandılar. Fakat ben onların önüne geçtim. Ve Bilâl'ı Ka'be kapısının arkasında dikiliyor buldum. Hemen ona:
— Rasûlullah nerede namaz kıldı? diye sordum. O:
— Şu öndeki iki direğin arasında kıldı, diye gösterdi.
Ka'be (o zaman) iki sıra altı direk üzerinde kurulmuştu. (Bilâl devamla dedi ki:)
— Rasûlullah namaz kılarken Ka'be kapısını arkasına aldı. Yüzü ile de (sen Ka'be'ye girdiğinde karşına gelen) duvara doğru durdu. Rasûlullah ile karşısındaki duvar arasında üç zira' mikdârına yakın bir fasıla vardı.
İbn Umer dedi ki: Bilâl'e: Rasûlullah kaç rek'at kıldı diye sormayı unuttum. Rasûrullah'ın namaz kıldığı yerde kırmızı bir mermer vardı [428].

Veda Hutbesi
(Bu hutbe, M.S. 632 yılında Hz. Peygamber - sallâllahu aleyhi ve sellem - Efendimiz tarafından yüz bin'i aşkın müslümana îrâd edilmiştir. Hz. Peygamber Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurdu:)
Ey insanlar!
Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha birleşemiyeceğim. İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukkaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecâvüzden korunmuştur.
Ashabım!
Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bu günkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin! Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlıyarak muhafaza etmiş olur.
Ashabım! Kimin yanında bir emânet varsa onu sahibine versin! Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Câhiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın faizidir.
Ashabım! Câhiliyet devrinde güdülen kan dâvaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan dâvası Abdulmuttalib'in torunu (amcazadem) Rabîa'nın kan davasıdır.
İnsanlar!
Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden te'sîr ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedî surette kaybetmiştir. Fakat siz; bu kaldırdığım şeyler dışında, küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dîninizi korumak için bunlardan da sakınınız!
İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'dan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Tanrı emâneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerim Allah adı-
na söz vererek halâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, onların, aile yuvasını, sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseye çiğnet memeleridir. Eğer razı olmadığınız herhangi bir kimseyi aile yuvanıza alırlarsa, onları hafifçe dövüp sakındırabilirsiniz. Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, memleket göreneğine göre, her türlü yiyim ve giyimlerini te'mîn et-menizdir.
Mü'minler!
Size bir emânet bırakıyorum ki ona sıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emânet Allah. Kitabı Kur'ân'dır. Mü'minler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman müslümanın kardeşidir, böylece bütün müslümanlar kardeştir. Dîn kardeşinize âid olan herhangi bir hakka tecâvüz başkasına halâl değildir. Meğer ki gönül hoşluğu ile kendisi vermiş olsun. Ashabım! Kendinize de zulmetmeyiniz. Kendinizin de üzerinizde hakkı vardır.
İnsanlar! Cenâb-ı Hakk her hak sahibine hakkını (Kur'-ân'da) vermiştir. Vârise vasiyet etmeğe lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz, yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan nankör, Allah'ın gazabına, meleklerin lanetine ve bütün müslümanların ilencine uğrasın!Cenâb-ı Hakk, bu gibi insanların ne tevbelerini, ne de adalet ve şahadetlerini kabul eder.
İnsanlar!
Rabbiniz birdir. Babanız da birdir; hepiniz Âdem'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Allah yanında en kıymetli olanınız, Ona en çok saygı göstereninizdir. Arab'ın Arab olmayana - Allah saygısı ölçüsünden başka - bir üstünlüğü yoktur.
İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?
"— Allah'ın elçiliğini îfâ ettin, vazifeni yerine getirdin, bize vasiyet ve öğütte bulundun, diye şahadet ederiz." (Bunun üzerine Rasûlu Ekrem mübarek şahadet parmağını göğe doğru kaldırarak, sonra da cemâat üzerine çevirip indirerek şöyle buyurdu:)

Şâhid ol yâ Rab! Şâhid ol yâ Rab! Şâhid ol yâ Rab!

395-.....ez-Zuhrî (şöyle demiştir): Bana Urve ibnu'z-Zubeyr ile Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs ettiler ki, onlara da Pey-gamber'in zevcesi Âişe (R) şöyie haber vermiştir: Peygamber'in zevcesi Safiyye bintu Huyey Veda Haccı sırasında hayız oldu da Peygamber (S):
— "Safiyye bizi Medine'ye dönmekten alıkoyucu mu olacak?" buyurdu.
(Âişe dedi ki:) Ben de O'na:
— Yâ Rasûlallah! Safiyye (daha önce Mekke'de) ifâda etmiş ve Beyt'i ifâda tavafını yapmıştır, dedim.
Bu sözüm üzerine Peygamber:
— "Öyleyse (bizimle Medîne'ye) hareket etsin!" buyurdu [429].

396-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) aramızdabulunurken bizler Veda Haccı'nı konuşurduk, fakat Veda Haccı'nın ne olduğunu bilmezdik. Peygamber (devesine bindi, insanlar O'nun etrafında toplandığında) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra Mesîh Deccâl'i zikretti ve onun kötülüklerini zikirde uzun konuştu. Ve bu konuşmasında şunları da söyledi:
— "Allah'ın göndermiş olduğu herbir peygamber, muhakkak ümmetini Deccâl'den sakındırmıştır. Deccâl'den Nûh da, ondan sonra gelen bütün peygamberler de (ümmetlerini) sakındırmışlardır. Ve o muhakkak (kıyamete yakın) sizin içinizde çıkacaktır. Onun işinden bâzısı size gizli olursa, Rabb 'inizin size gizli kalacak şeylerden olmadığı, size gizli değildir. - Peygamber bunu üç söz olarak söyledi.- Şüb-hesiz sizin Rabb'iniz şaşı değildir. Deccâl ise sağ gözü şaşıdır. Onun gözü, sanki salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi gibidir. Dikkat edin! Allah sizlere kanlarınızı, mallarınızı, bu ayınızda bu beldenizde bu gününüzün harâmlığı gibi haram kılmıştır. Dikkat edin! Bunları size tebliğ ettim mi?" buyurdu.
Oradakiler:
— Evet tebliğ ettin! dediler. Peygamber üç kerre:
— "Yâ Allah şöhid ol!" dedi, ve devamla: "Size veylyöhud vah olsun! İyi düşünüp aklınızı başınıza toplayın da bundan sonra birbirinizin boynunu vuracak kâfirlere dönmeyiniz!" buyurdu [430].

397-.....Ebû İshâk (Amr ibn Abdillah) tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Zeyd ibnu Erkam: Peygamber (S) ondokuz defa gazve yaptı. Medine'ye hicret ettikten sonra da bir kerre hacc etti. O tek haccı da Veda Haccı'dır. Bundan sonra hacc yapmadı, diye tahdîs etmiştir.
Ebû İshâk es-Subeyî, geçen senedle, Peygamber Mekke'de hicretten önce diğer bir hacc yaptı, demiştir [431].

398-.....Cerîr(R)'den: Peygamber (S) Veda Haccı'nda Cerîr'ehitaben: "İnsanları sustur!" deyip, akabinde: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!" buyurmuştur.

399-.....Bize Eyyûb es-Sahtiyânî, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babası Ebû Bekre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) (Veda Hacci'nda nahr günü devesinin üstünde bir hutbe yapıp) şöyle buyurmuştur [432]:
— "(Ey insanlar!) Zaman (bu gün) Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk vaziyetine dönmüştür. Bir yıl, ay ölçüsüyle oniki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır ki, üçü arka arkaya bulunan zu'l-ka'de, zu'l-hicce ve muharrem'dir. (Dördüncüsü) Mudar'ın ayı olan receb'dir. O cumâda'l-âhır ile şa'bân arasındadır. Bu ay hangi aydır?" diye sordu.
Biz:
— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik.
Rasülullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra:
— "Zu'l-hicce ayı değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet zu'l-hicce'dir, dedik. Rasülullah:
— "Bu içinde bulunduğumuz hangi beldedir?" buyurdu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
Rasülullah sustu. O derecede ki, biz Rasülullah Mekke'ye yeni bir ad verecek sandık. Sonra Rasülullah:
— "Mekke beldesi değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet Mekke'dir, dedik. Rasûİullah:
— "Bu gün hangi gündür?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
Rasülullah yine sükût etti. Hattâ biz, bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasülullah:
— "Nahr günü değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet nahr günüdür! dedik.
(Bunları tesbîtten sonra) Rasülullah şöyle buyurdu:
— "Şu hâlde iyi biliniz ki, bu ayınızda, bu beldenizde bu gününüzün haram olduğu gibi, birbirlerînize kanlarınız, mallarınız - râvî Muhammed: Zannederim şunu da buyurdu, demiştir:- namuslarınız da haramdır (Her türlü tecâvüzden masundur). Muhakkak ki, sizler Rabb'inize kavuşacaksınız. O zaman Rabb'iniz sizlere bütün işlerinizden soracaktır. (Ey insanlar!) Dikkat edin! Aklınızı başınıza toplayın da benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak sapıklar olarak (Câ-hiliyet devrindeki hâle) dönmeyiniz! (Ey insanlar!) Dikkat edin! Bu söylediklerimi burada hazır bulunanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsin! Olabilir ki kendisine tebliğ olunan bâzı kimse, burada bulunup işiten bir kısım insandan daha iyi anlayıp bellemiş olur!"

Râvî Muhammed ibnu Şîrîn bunu zikrettiği zaman: Muhammed (S) doğru söylemiştir, der idi. Bundan sonra Rasülullah iki kerre:
— "Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" buyurdu [433].

400-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Kays ibn Müslim'den; o da Târik ibn Şihâb(el-Becelî el-Ahmesî)'dan tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Yahûdîler'den birtakım insanlar (Umer ibnu'l-Hattâb'a):
— Eğer şu âyet biz Yahudiler topluluğuna inmiş olaydı, biz onun indiği günü muhakkak bir bayram edinirdik, dediler.
Umer:
— Hangi âyettir o? diye sordu. Yahudiler:
— "...Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nV-metimi tamamladım ve size dîn olarak müslümânlığı (verip ondan) hoşnûd oldum..." (d-Mâide: 3) âyetidir, dediler.
Bu cevâb üzerine Umer:
— Şübhesiz ki ben bu âyetin hangi yerde indiğini pek iyi bilmekteyim. Bu âyet, Rasûlullah Arafat'ta vakfe yaparken indirilmiştir, dedi [434].

401-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde olarak (Veda Haccı'na Medîne'den) çıktık. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlandı. Kimimiz hacca niyet ederek ihrâmlândı. Kimimiz de hacca ve umreye niyet ederek ihrâmlandı. Rasûlullah da hacca niyet ederek ihrâmlanmıştı. Amma yalnız hacc için ihrama giren yâhud hacc ile umreyi niyette birleştiren hacılara gelince, onlar kurbân bayramının ilk gününe kadar ihramdan çıkmadılar.
Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs etti: Bize Mâlik, geçen senedle haber verdi. Burada "Biz Rasûlullah'ın beraberinde Veda Haccı'-nda..." şeklinde söylemiştir.
Bize İsmâîl ibn Ebî Uveys tahdîs etti: Bize Mâlik, geçen hadîsin benzerini tahdîs etti [435].

402-..... Bize İbnu Şihâb, Âmir ibn Sa'd'dan tahdîs etti ki.
babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Veda Haccı'nda ölmeye yüz tuttuğum bir hastalığımda Peygamber (S) bana hasta ziyaretine geldi. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki hastalık görmekte olduğun şu müzmin hadde ulaşmıştır. Ben mal sahibiyim. Bir tek kızımdan başka bana vâris olacak kimsem yoktur. Ben bu durumda malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Hayır (bu kadarını sadaka yapma)/" buyurdu. Ben:
— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah yine:
— "Hayır!" diye cevâb verdi. Ben:
— Üçte birini sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir (kâfidir). Üçte bir de (aşağısına nisbetle yâhud sadaka yapmakta) çoktur. Çünkü ey Sa'd! Senin vârislerini zengin bırakman, insanlara el açacak derecede fakır bırakmandan daha hayırlıdır. Ey Sa'd! Allah rızâsı için harcayacağın her harcamaya karşılık muhakkak sana ecir verilecektir. Hattâ (yemek yerken) kadınının ağzının içine koyacağın lokmaya karşılık da sana ecir verilecektir" buyurdu.
Yine ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye dönerken) ben arkadaşlarımın ardında geride mi bırakılacağım? dedim.
Rasûlullah:
— "(Hayır) sen asla geri bırakılmayacaksın. (Şayet burada kalır da) Allah rızâsını arayarak herhangi bir iş yaparsan, muhakkak o iş sebebiyle senin derecen ve yüksekliğin artacaktır. Öyle ümîd ediyorum ki, sen uzun yıllar hayâtta bırakılacaksın da senden birtakım topluluklar yararlanacak, diğer birtakımları da zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahabîlerimin Mekke'den Medine'ye olan hicretlerini tamamla! Onları topukları üzerinde gerisin geriye (tekrar Câhiliyet hâline) döndürme!" diye duâ etti.
(Râvî ez-Zuhrî dedi ki:) Lâkin muhtâc ve çaresiz olan Sa'd ibnu Havle'dir. O, kendisinden hicret etmiş olduğu toprakta; Mekke'de öldüğünde, Rasûlullah onun için üzülüp kederlenmiştir [436].

403-.....Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; İbn Umer'in Nâfi'in içlerinde bulunduğu topluluğa: Rasûlullah (S) Veda Haccı'nda başını tıraş ettirdi, diye haber verdiğini tahdîs etmiştir.

404-.....İbn Cureyc tahdîs edip dedi ki: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den haber verdi. Ona da İbn Umer (R): Peygamber (S Veda Haccı'nda başını tıraş ettirdi. Sahâbîlerinden birtakım insanlar da tıraş oldular. Bâzıları da saçlarını kısalttılar, diye haber vermiştir.

405-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Veda Haccı'nda Minâ'da bir eşek üzerinde yürüyerek karşıdan geldi. Rasûlullah bu sırada Minâ'da dikilmiş, insanlara namaz kıldırıyordu. Eşek, saf fin birinin önünden yürüdü gitti. Sonra İbn Abbâs eşekten indi ve insanlarla beraber saff oldu [437].

406-.....Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben de yanında hazır iken Usâme'ye Peygamberdin Veda Haccı'ndaki yürüyüşü soruldu. Usâme:

— Peygamber sür'atle yavaşlık arasında orta bir hâlde yürüdü. Geniş bir saha bulduğu zaman sür'atle hareket etti, diye cevâb verdi.

407-.....Ebû Eyyûb Hâlid ifan Zeyd el-Ensârî (R) Veda Haccı'nda Rasûlullah (S) ile beraber akşam ile yatsı namazlarım bir vakitte birleştirerek kıldığını haber vermiştir [438].

80- Gazvetu'l-Usre(= Zorluk Gazvesi) Olan Tebûk Gazvesi Babı [439]

408-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Arkadaşlarım olan Eş'arîler (Tebûk seferi hazırlığı sırasında) kendilerine binek ve yük hayvanı istemem için beni Rasûlullah'a gönderdiler. Çünkü bunlar Tebûk gazasında Rasûlullah ile beraber bu güçlük ordusu içinde bulunmak istiyorlardı. Bunun üzerine ben:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Arkadaşlarım Eş'arîler, kendilerine binek ve yük hayvanı vermem için beni size gönderdiler! dedim.
Peygamber:
— "Vallahi ben sizleri hiçbir hayvana bindirmem" buyurdu.
Ben o sıradaPeygamber'i bilmediğim bir sebeble öfkeli bir hâlde bulduğum için, O'nun bu sözü üzerine beni reddetmesinden hüzünlü ve bana karşı gönlünde bir dargınlık bulunmasından endişeli olarak kederli bir hâlde geriye döndüm. Arkadaşlarımın yanına dönüp geldiğimde Peygamber'in söylediği sözü onlara haber verdim. Bunun üzerine çok beklemedim, ancak bir sâatçık kadar bir zaman geçmişti. Birden Bilâl*in:
— Ey Abdallah ibne Kays! diye nida etmekte olduğunu işittim.
Ve hemen- ona cevâb verdim. Bilâl:
— Rasûlullah seni çağırıyor, hemen icabet et! dedi.
Ben, Rasûlullah'ın huzuruna varınca, o sırada Sa'd ibn Ubâde'-den satın aldığı altı deveyi bana göstererek:
— "Şu çifti al, şu çifti de al! Bunları arkadaşlarının yanına götür. Onlara: Allah -yâhud da şöyle buyurdu:- Rasûlullah sizleri bu develer üzerine yükler, artık bunlara bininiz de!" buyurdu.
Ben de bu develerle arkadaşlarımın yanma gittim ve:
— Peygamber sizleri bu develer üzerine yüklüyor. Lâkin ben vallahi sizin birkaçınız benimle beraber Rasûlullah'ın bundan önce söylediği sözü işiten bir kimsenin yanına gidinceye ve onun Rasûlullah'ın öyle söylediğini açıklamasına kadar sizleri bırakmam. Ki sizler, Rasûlullah'ın söylemediği bir sözü benim size söylemiş olduğumu san-mayasınız, dedim.
Onlar da bana:
— Vallahi sen bizim yanımızda elbette doğru sözlü olarak kabul edilmişsindir. Bununla beraber yapmak istediğini de elbette yaparız, dediler.
Akabinde Ebû Mûsâ, Eş'arîler'den birkaç kişi ile gitti. Nihayet bunlar, Rasûlullah'ın Eş'arîler'i önce deveden men' edip sonra onlara develer vermesine dâir sözlerini işitmiş olan kimselerin yanlarına vardılar. O kimseler de Ebû Musa'nın kendi hemşehrilerine söylediği gibi Peygamber'in sözlerini söylediler [440].

409-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Şu'be'den; o da el- Hakem ibn Uyeyne'den; o da Mus'ab ibn Sa'd'dan; o da babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Tebûk gazasına çıktı ve Alî'yi Medine'de vekîl bıraktı. Alî:
— Beni çocuklar ve kadınlar içinde vekîl mi bırakıyorsun? dedi. Rasûlullah ona hitaben:
— ('Bana nisbetle sen, Mûsâ 'ya nisbetle Hârûn menzilesinde olmana razı olmaz mısın? Şu kadar ki, benden sonra Peygamber yoktur" buyurdu.
Ve Ebû Dâvûd (Süleyman ibn Dâvûd et-Tayâlîsî) şöyle dedi: Bize Şu'be, el-Hakem'den; onun: Ben Musa'dan işittim, dediğini tahdîs etti [441].

410-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Ben Atâ ibnEbî Rebâh'tan işittim; haber verip şöyle dedi: Bana Safvân ibnu Ya'lâ ibn Umeyye'den haber verdi ki, Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in beraberinde bu Usre(= Zorluk) gazvesinde bulundum.
Râvî dedi ki: Ya'lâ ibn Umeyye: Benim yanımda amellerimin en sağlamı işte bu Usre gazvesidir, der idi.
Atâ dedi ki: Safvân şöyle dedi: Babam Ya'lâ şöyle dedi: Benim bir hizmetçim vardı. Yolda bu hizmetçi bir insanla döğüştü. İki kavgacıdan biri diğerinin elini ısırdı. '
Atâ burada: Yemîn olsun Safvân o ikisinden diğerini ısıranı bana haber verdi, fakat ben onu unuttum, demiştir.
Dedi ki: Eli ışınlan kişi elini, ısıran kimsenin ağzından hızla çekti de ısıranın ön dişlerini söktü. Bunlar Peygamber'e geldiler ve şikâyet ettiler. Peygamber dişin diyetini düşürdü.
Atâ dedi ki: Ben Safvân'm şöyle dediğini zannediyorum: Peygamber (S):
— "Bu adam elini sen yiyesin diye senin ağzının içinde bırakır mı; boğur devenin ağzının içindekileri çatır çatır yemesi gibi?!" buyurdu [442].

81- Ka'b İbn Mâlik Hadîsi İle Azîz Ve Celîl Olan Allah'ın: '(Savaştan) geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti" (et-Tevbe: 118) Kavli Hakkında (Bâb) [443]

411- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Leys. Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Ka'b ibn Mâlik, babası Ka'b ibn Mâlik kör olduğu zaman oğulları içinde kendisini yeden kimse idi. İşte bu Abdullah şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim, kendisi Tebûk gazvesinden geri kaldığı zamanki kıssasını tahdîs ediyordu. Ka'b şöyle dedi: Ben Tebûk gazasından başka, Rasûlullah'ın yaptığı gazvelerin hiçbirisinden geri kalmadım. Gerçi ben Bedir gazvesinde geri kalmıştım, fakat Rasûlullah Bedir gazvesine gitmeyip geri kalanlardan hiçbir kimseyi azarlamadı. Rasûlullah Bedir seferine (cihâd maksadıyle değil, Şam'dan gelen) Ku-reyş kervanını kasdederek çıkmıştı. Nihayet Allah müslümânlarla düşmanlarını, bir karşılaşma va'di olmaksızın yolda birleştirdi. Hâlbuki ben, Akabe gecesi İslâm üzere bey'at ettiğimiz zaman Rasûlullah ile beraber hazır bulunmuşumdur. Hâlâ benim için Bedir'de hazır bulunmak, Akabe'de hazır bulunmak derecesinde sevimli değildir. Her ne kadar Bedir gazvesi insanlar arasında Akabe bey'atmdan daha çok zikredilirse de.

Benim Tebûk seferinden geri kalışım haberine gelince, hakîkaten ben o gazveden geri kaldığım sıradaki kadar hiçbir zaman daha kuvvetli ve daha kolaylıklı olmamıştım. Vallahi Tebûk seferinden önce

hiçbir vakit yanımda iki devem bir arada bulunmamıştı. O gazve sırasında ise iki devem vardı. Bir de Rasûlullah'ın âdeti bir gazaya gitmek isteyince tevriyeli bir ifâde ile maksadının aksini anlatmaktı. (Bu suretle hareket edeceği günü gizlerdi.) Fakat Rasûlullah bu Tebûk gazasında (maksadını gizlemedi), şiddetli sıcak bir mevsimde sefer etmişti. Uzak ve tehlikeli bir yolculukla ve çok kuvvetli bir düşmanla karşılaşacaktı. Bu sebeble Rasûlullah gaza ihtiyâçlarım ona göre hazırlasınlar diye, müslümânlara maksadını açıkladı. Ve gitmek istediği yönü onİara haber verdi. Rasûlullah ile beraber sefer eden müslümânlar da çoktu. Mücâhidlerin künyelerini muhafaza edici hiçbir kitâb, yânî dîvân defteri almıyordu.

Ka'b devamla dedi ki: Hiçbir kimse de gizlenmek istemiyordu. Ancak Allah tarafından vahiy inmedikçe Rasûlullah'a kapalı kalır (bilemez) sanan kimseler saklanmışlardı. Rasûlullah bu gazaya mey-valar olgunlaştığı ve ağaç gölgeleri de hoş olup tam gölgelenilecek bir zamanda çıkıyordu. Rasûlullah ile müslümânlar gaza hazırlığı ile meşgul oldular. Ben de onlarla beraber yola hazırlanmak için sabahleyin (evden çıkıp) dolaşırdım. Hiçbir iş görmeden (akşam üzeri) döner gelirdim. Ve kendi kendime:

— Hazırlanmaya kudretim, vaktim müsâiddir! derdim.

Bu ihmalcilik bende durmayıp devam etmişti. Nihayet herkes gerçekten hazırlandı. Ve bir sabah Rasûlullah ile müslümânlar sefere çıktılar. Hâlbuki ben sefer cihazından hiçbirşey hazırlamamışım. Ve yine kendi kendime:

— O'nun ardından bir iki günde hazırlanır, sonra müslümânlara arkalarından katılırım! dedim.

Ordu Medine'den ayrıldıktan sonra yine ben sabah vakti hazırlık için çıktım. Fakat bir iş göremeden geri döndüm. Sonra ertesi sabah çıktım, yine boş döndüm. Bu hâl bende böyle devam etti. Nihayet mücâhidler sür'atle yol aldılar. Gaza da (elimden) kaçtı. Bununla beraber ben yine gideyim de orduya yetişeyim diye azmetmiştim. Keski bunu olsun yapaydım. Fakat bu da bana takdir edilmedi, yânî müyesser olmadı.

Rasûlullah gazaya gittikten sonra insanların içine çıktığım ve aralarında dolaştığım zaman, beni en çok üzen birşey vardı. O da insanlar arasında (îmânı yerinde, vücûdu sağlam) kimse görmemekliğim, ancak üzerinde münafıklık damgası vurulmuş kimselerden bir kişi yâ-hud da zaîflerden olup da Allah'ın ma'ziretli kıldığı bir kimse gör-mekliğimdir.

Rasûlullah Tebûk'e varana kadar beni hiç anmamış. Tebûk'te sahâbîleri içinde otururken beni hatırlayarak:

-^ "Ka'b ne yaptı?" diye sormuş.

Selime oğulları'ndan birisi:

— Yâ Rasûlallah! Ka'b'ı kıymetli iki bürdesi ve kibirle iki tarafına bakması Medîne'de habsetti! diye cevâb vermiş.

Bunun üzerine Muâz ibn Cebel, bunu söyleyen o kimseyi (yânî Abdullah ibn Uneys'i):

— Ne fena söyledin! diye karşılamış. Ve Peygamber'e de:

— Vallahi yâ Rasûlallah, biz Ka'b ibn Mâlik hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz, demiş.

Bunun üzerine Rasûlullah sükût etmiş.

Ka'b ibn Mâlik devamla dedi ki: Rasûlullah'ın Tebûk'ten Medine'ye yönelerek gelmekte olduğu haberi bana ulaşınca, bütün hüzün ve kederim beni sardı. Artık yalan düşünmeye başladım. Ve (kendi kendime):

— Yarın Rasûlullah'ın öfkesinden ne ile (yânî ne söylemekle) çıkar kurtulurum? diyordum.

Ailem halkından re'y ve fikrinden istifâde edilen herkesten bu hususta yardım istiyordum. Bu sırada birden:

— Rasûlullah'ın Medîne'ye gelmesi yaklaştı! denilince, artık benden böyle bâtıl ve yalan düşünceler gitti ve ben içinde yalan bulunan birşeyle asla bu kabahatten temize çıkamayacağımı anladım. Bunun için Rasûlullah'a doğru söylemeye karar verdim.

Sonra Rasûlullah bir sabah Medîne'ye geldi. Rasûlullah bir seferden geldiğinde ilk iş olarak mescide girmek ve orada iki rek'at namaz kılmak, sonra insanlar için (onlarla konuşmak için) oturmak âdetinde idi. Bu defa da o âdetini yerine getirip mescidde oturunca, Tebûk seferine gitmeyip Allah tarafından arkada bırakılanlar Rasûlullah'a geldiler ve yemîn (ile özürlerini te'yîd) etmeye başladılar. Bunlar seksen küsur kişi idiler. Rasûlullah bunların zahir hâllerine göre özürlerini kabul etti, onlarla bey'at etti ve onlar için mağfiret istedi. Bunların içyüzlerini ve hakikatlerini Allah'a havale eyledi. Bu sırada ben de huzura geldim. Kendisine selâm verince öfkelenmiş bir kimsenin gülümsemesi ile gülümsedi. Sonra bana:

— "Gel!" buyurdu.

Ben de yürüyüp yanına vardım ve tâ önüne oturdum. Bana:

— "Seni nasıl bir mâni' geri bıraktı? Sen (Akabe'de) arkana bey'at almış değil miydin?" buyurdu.

Ben de şöyle cevâb verdim:

— Evet vallahi, yâ Rasûlallah! Sana yardım etmeye söz verdim. Vallahi Sen'den başka şu dünyâ halkından kimin yanında otursam (ona karşı söyleyeceğim) bir özürde muhakkak ben onun öfkesinden kurtulacağımı sanırım. Çünkü bana söz söyleme kuvveti ve fesahat verilmiştir. Lâkin ben vallahi şuna kanâat etmişimdir ki, şayet bugün ben Sizi benden hoşnûd edecek yalan bir söz söyleyecek olur-

sam, çok sürmez muhakkak Allah (yalanımı bildirerek) Seni hakkımda öfkelendirir. Eğer huzurunda Seni hakkımda öfkelendirecek 'doğru söz söylersem, herhalde ben, bu hususta vâki* olan kusurumu Allah'ın affetmesini umarım. Hayır yâ Rasûlallah! Vallahi benim seferden geri kalışım hakkında arzedecek hiçbir özrüm yoktur. Vallahi ben, sizden geri kaldığım zamanki kadar hiçbir vakit daha kuvvetli ve daha kolaylıklı değildim.
Bu sözlerim üzerine Rasûlullah (S):
— "Buna gelince, hakîkaten doğru söyledi. Ey Ka'b! Haydi kalk, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar (bekle)/" buyurdu.
Ben de kalktım. (Evime gelirken) Selime oğullan'ndan birtakım adamlar koşup geldiler ve benimle yürüyerek bana şöyle dediler:
— Vallahi biz seni bundan önce bir günâh işlemiş kimse bilmiyoruz. Şu kadar ki, (bu mes'elede) sen, seferden geri kalan öbür kimselerin özür beyân ettikleri gibi Rasûlullah'a özür beyân edememiş olmandan dolayı çok âciz bir vaziyete düştün. Hâlbuki (özür beyân etseydin) Rasûlullah'ın senin için mağfiret dilemesi, senin günâhına kâfî gelirdi!
Vallahi Selime oğullan bana serzeniş etmeye o kadar devam ettiler ki, hattâ ben eski fikrimden dönüp, kendimi yalanlamak istedim. Sonra onlara:
— Benimle beraber bu vaziyete düşen bir kimse var mıdır? diye sordum.
Onlar:
— Evet iki kişi (Rasûlullah'a) senin söylediğin gibi söylediler ve Rasûlullah tarafından onlara da sana söylendiği gibi cevâb verildi! dediler.
— Onlar kimdir? dedim.
— Murâre ibnu'r-Rabî' el-Amrî ile Hilâl ibnu Umeyye el-Vâkıfı, dediler ve böylece bana Bedir gazvesinde hazır bulunan ve kendilerinde güzel bir imtisal örneği bulunan iki zâtı zikrettiler.
Bu iki zâtı bana söyledikleri zaman ben de tereddüdden vazgeçtim (ve doğrulukta kalmak fikrimde sebat ettim).
Rasûlullah, kendisinden seferde geri kalanlar arasından işte şu üçümüzle konuşmaktan müslümânları nehyetti. İnsanlar da bizden çekindiler ve bize yüzlerini ekşittiler. Hattâ bana yeryüzü yaİDancı-laştı; bu hakîkaten benim tanımakta olduğum toprak değildi. Bu hâl üzere elli gece kaldık. İki arkadaşım insanlardan çekildiler ve evlerinde oturup ağlamakla vakit geçirdiler. Fakat ben onların daha genci ve daha salâbetlisi idim. Bu sebeble ben evimden çıkar ve müslümân-larla beraber namazda hazır bulunurdum. Sokaklarda, çarşıda dolaşırdım. Hâlbuki hiçbir kimse bana söz söylemezdi. Namazdan sonra Rasûlullah'ın meclisine varır ve kendisine selâm verirdim. Ve içimden:
— Acaba Rasûlullah selâmıma karşılık vererek dudaklarını hareket ettirdi mi yâhud ettirmedi mi? derdim.
Sonra namazı Rasûlullah'ın yakınında kılardım da gizlice O'nu gözetlerdim. Namazıma yöneldiğim sıra O bana doğru dönerdi. Fakat ben O'nun tarafına bakınca da yüzünü benden çevirirdi.
Nihayet insanların yüz çevirmelerinden de cefâsından ıztırâb çektiğim bu hâl uzayınca, birgün gittim. Tâ Ebû Katâde'nin bahçe duvarından aştım. Ebû Katâde amcamın oğlu ve insanlar arasında beni en çok seven bir kimse idi. Vardım ona, selâm verdim. Vallahi selâmımı almadı. Ben:
— Yâ Ebâ Katâde! Allah adına and vererek sana sorarım: Benim Allah'ı ve Rasûlü'nü sever bir kimse olduğumu bilir misin? de-, dim.
Sustu, cevâb vermedi. Ben tekrar and verip Allah aşkına sordum. Yine sustu. Ben üçüncü bir kerre daha Allah'a and verdim. Bu defa:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi.
Bunun üzerine gözlerimden yaş boşandı. Döndüm, duvardan aştım.
Ka'b ibn Mâlik devamla dedi ki: Ben birgün Medine çarşısında gidiyordum. Medine'ye zahîre satmaya gelen Şâm ahâlîsi ekincilerinden bir ekinci:
— Ka'b ibn Mâlik'i bulmağa bana kim delâlet eder? diye soruyordu.
İnsanlar ona beni göstermeye başladılar. Nihayet o Nebatî kişi bana geldi ve Gassân Meliki'nden bir mektûb verdi. Bakınca, "Amma ba'du"dan sonra bu mektûbda şöyle yazıldığını gördüm:
"Bana ulaşan habere göre sahibin sana cefâ ve ezâ ediyormuş. Allah seni hakaaret görecek ve hakkın zayi' olacak bir mevki'de yaratmamıştır. Orada durma, bize gel! Sana sânına lâyık bir surette hürmet ve ihsanda bulunuruz!"
Ka'b ibn Mâlik dedi ki: Bu mektubu okuyunca:
— Bu da öbürüsü gibi bir belâdır! dedim. Hemen bu sahîfeyi ocağa attım ve yaktım [444].
Nihayet bu elemli elli geceden kırk gecesi geçtiğinde, birgün baktım ki, Rasûluîlah'ın gönderdiği bir zât (Huzeyme ibn Sabit) bana geliyor. Huzeyme gelip bana:
— Rasûlullah sana kadınından ayrılmanı emrediyor! dedi. Ben de:
— Kadınımı boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? dedim. Oda:
— Hayır boşama, yalnız ondan ayrı bulun, kadına yaklaşma! dedi [445],
Rasûlullah o iki arkadaşıma da bunun gibi emir göndermişti. Bu emir üzerine kadınıma:
— Haydi ehline (babanın ailesi yanına) git, Allah bu iş hakkında hükmedinceye kadar onların yanında bulun! dedim.
Ka'b dedi ki: Hilâl ibn Umeyye'nin karısı Rasûlullah'a gelerek:
— Yâ Rasûlallah! Hilâl ibn Umeyye ihtiyardır, gücü kuvveti gitmiştir. Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemi çirkin görür müsün? diye sormuş.
Rasûlullah:
— "Hayır çirkin görmem, fakat sana yaklaşmasın!" buyurmuş. Kadın:

— Yâ Rasûlallah, onda hiçbir hareket yok. Vallahi bu olan iş olalıdan beri bugüne kadar hiç durmadan ağlıyor! demiştir.
Ka'b dedi ki: Bunun üzerine akrabamdan bâzı kimseler bana:
— Kadının hakkında sen de Rasûlullah'tan İzin istesen. Nitekim Hilâl ibn Umeyye'nin karısına, kocasına hizmet etmek için izin verdi, dediler.
Ben de onlara:
— Vallahi ben bu hususta Rasûlullah'tan izin istemem! İzin istesem bile Rasûlullah ne diyecektir bilemem! Hem ben genç bir adamım! dedim.
Bundan sonra on gün daha durdum. Nihayet Rasûluîlah'ın bizimle insanları görüşmekten men' ettiği târihten i'tibâren elli gecemiz dolmuştu. Ellinci gecenin sabahında sabah namazını kıldım ve evlerimizden birinin damı üzerinde bulunuyordum. Ben orada Allah'ın (et-Tevbe: ıi8'de) zikrettiği hâl üzere oturuyordum: Nefsim yalnızlık ve gamdan dolayı bana daralmış ve yeryüzü bütün genişliğine rağmen başıma dar gelmişti. İşte bu sırada Sel' Dağı üzerinde en yüksek sesiyle:
— Ey Ka'b ibn Mâlik, müjde! diye olanca kuvvetiyle bağıran birisinin sesini işittim.
Hemen secdeye kapandım. Ve anladım ki (darlık gitmiş) genişlik ve ferah gelmiştir. Rasûlullah sabah namazım kıldırdığı zaman Allah'ın bizim üzerimize tevbesini (pişmanlıklarımızın kabulünü) i'lân etmiş ve insanlar bize müjdelemeye koşmuşlardır.
Arkadaşlarım tarafına da birtakım müjdeciler gitmişlerdi. Bana da bir kişi (Zubeyr ibnu'l-Avvâm müjdelemek için) atını sürmüştü. Ve Eşlem kabilesinden bir müjdeci (Hamza ibn Amr) de koşup Sel' Dağı'nın üstüne çıkmıştı. Bunun sesi attan sür'atli idi.
Beni sevindiren sesini işittiğim bu müjdecim bana geldiği zaman, üzerimdeki iki kat elbisemi hemen çıkarıp müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün bunlardan başka elbiseye mâlik bulunmuyordum. (Ebû Katâde'den) eyreti iki kat elbise alıp giydim. Hemen Rasûlullah'a gittim. Sahâbîler beni takım takım karşıladılar. Tevbemin kabulünü (günâhtan berâetimi) tebrik ediyorlar ve:
— Allah'ın tevbesi şana kutlu olsun! diyorlardı.
Ka'b devamla dedi ki: Nihayet mescide girdim. Rasûlullah oturmuş, insanlar etrafında çevrelenmişlerdi. Hemen Talha ibn Ubeydil-lah kalktı, koşarak geldi, elimi sıkıp tokalaştı ve beni tebrik etti. Vallahi Muhâcirler'den Talha'dan başka kimse bana ayağa kalkmadı. Tal-ha'nın bu lûtfunu unutmam! [446].
Ka'b dedi ki: Rasûlullah'a selâm verdiğim zaman, Rasûlullah sevinçten yüzü şimşek gibi parlar bir hâlde:
— "Ananın seni doğurduğu zamandan beri üzerinden geçen günlerin en hayırlısı olan bir günün hayır ve saâdetiyle sevin!" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bu müjde Senin tarafından mı yoksa Allah tarafından mı? dedim.
Rasûlullah:
— "Hayır (benim tarafımdan değil,) doğrudan Allah katından " buyurdu.
Esasen Rasûlullah, Allah tarafında** sevindirildiği zaman yüzü parlardı, hattâ yüzü ay parçasına benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğini O'nun bu sevimli yüzünden anlardık. Rasülullah'm huzuruna oturduğum zaman:
— Yâ Rasûlallah! Allah ve Rasûlullah için hâlis sadaka olmak üzere malımdan sıyrılıp çıkmam tevbemdendir, dedim.
Rasûlullah:
— "Malının bir kısmını kendinde tut, bu senin için daha hayırlıdır" buyurdu.
Ben de:
— Şu Hayber'deki hissemi kendimde alıkoyuyorum, dedim. Bundan sonra ben Rasûlullah'a şunları söyledim:
— Yâ Rasûlallah! Allah beni bu sıkıntıdan ancak doğruluk sebebiyle kurtardı. Ve yine tevbemdendir ki, artık ben bundan böyle yaşadığım müddetçe doğru olandan başka bir söz söylemeyeceğim!
Ka'b dedi ki: Vallahi ben bunu Rasûlullah'a söylediğim zamandan beri müslümânlardan hiçbirisini, doğru söylemekte Allah'ın bana yaptığı imtihandan daha güzel bir imtihan yaptığını bilmiyorum (yânî imtihan mukaabilinde daha güzel in'âm ve ihsan yaptığım bilmiyorum). Rasûlullah'a o sözlerimi söylediğimden bu günüme kadar yalan söylemek hatırımdan geçmedi. Bundan sonra yaşadığım zaman içinde de Allah'ın beni yalandan koruyacağını kuvvetle ümîd etmekteyim. Yüce Allah, Rasûlü üzerine: "A nd olsun ki A ilah, Peygamber 'ini, içlerinden birtakımının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken güçlük zamanında O'na tâbi' olan Muhacirler'le Ensâr'ı da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların bu tevbelerini kabul eyledi. Çünkü o çok şefkat edici, çok merhamet eyleyicidir. Savaştan geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabul etti. Çünkü yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah 'in hışmından, yine Allah 'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar da bundan sonra A ilah onları da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu. Şübhe-siz ki Allah, tevbeyi en çok kabul eden, hakkıyle merhamet eyleyendir. Ey îmân edenler, Allah Han korkun. Bir de doğru olanlarla beraber olun!" (et-Tevbe: 17-19) kavline kadar indirdi.
Vallahi Allah'ın bana ihsan buyurduğu ni'metler içinde, beni İslâm Dîni'ne hidâyetinden sonra nefsimde Rasûlullah'a doğru söylemekten daha büyük hiçbir ni'met asla ihsan etmemiştir. Evet, büyük ni'met, Rasûlullah'a yalan söyleyip de helak olmuş bulunmamak ni'-metidir. Nitekim Rasûlullah'a yalan söyleyenler helak oldular. Çünkü Allah şü yalan söyleyenler hakkında vahyini indirdiği zaman, her-hangibir kimse için söylediğinin en ağırını söyledi. Çok mübarek ve çok yüce Allah şöyle buyurdu:
"Onların yanına döndüğünüz zaman, kendilerinden vazgeçme-
niz için Allah 'a yemin edecekler. O hâlde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardırlar. İrtikâb edegeldiklerinin cezası olarak varacakları yer de cehennemdir onların: Kendilerinden hoşnûd olmanız için size yemîn edecekler, fakat eğer siz

onlardan razı olursanız, şüb-hesiz Allah o fâsıklar güruhundan razı olmaz" (et-Tevbe: 95 96).
Ka'b dedi ki: Biz şu üçümüz hani -bizden önce Rasûlullah'ı ikna için yemîn ettikleri vakit Rasûlullah'in yeminlerini kabul edip onlara bey'at ve istiğfar ettiği şu birtakım kimselerin affından (elli gece)-arkaya kalmıştık. Rasûlullah bizim vaziyetimizi tâ Allah'ın hakkımızda vereceği hüküm ve kazaya kadar geri bırakmıştı. İşte bu geri bırakma sebebiyle Allah: * 'Hani şu tevbeleri A ilah 'in hükmüne kadar geri bırakılan üç kişiye..." (et-Tevbe: 119) buyurmuştur. Yoksa Allah'ın bu âyette zikrettiği yemîn etme ve geri bırakılma, bizim gazveden geri kaldığımızdan değildir. Bu ancak Rasülullah'm bizim üçümüzü ve bizim tevbemizi, Rasûlullah'a yemîn ve özür beyân edip de özürleri kabul olunanların tevbelerin)den geri bırakmasıdır [447].

82- Peygamber(S)'İn Şemûd Kavminin Yurdu Olan El-Hıcr Vadisine İnmesi Babı [448]

412-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) -Tebûk gazvesine giderken- Semûd kavminin yurdu olan el-Hıcr'e uğradı da: "Kâfirlikle kendilerine zulmetmiş (ve Allah'ın gazabına uğramış) bulunan kimselerin meskenlerine girmeyiniz. Çünkü onlara isabet eden azabın size de isabet etmesinden korkulur. Onların yurtlarına ancak ağlayıcılar olarak girebilirsiniz" buyurdu.
Bundan sonra Peygamber başını örttü de o vâdîyi geçinceye kadar yürüyüşü çabuklaştırdı [449].

413-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)Hıcr sâhiblerinin yakınında -yâhud Hicr sâhibleri hakkında-: "Şu azâba uğratılmış olanların yurduna, onlara isabet eden azabın benzeri size isabet etmemesi için, ağlayıcılar tavrı takınmış olmanız dışında, girmeyiniz!" buyurdu [450].

83-Bâb [451]

414-.....el-Mugîre ibnu Şu'be (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) hacetinin birini yerine getirmek için gitti. Geldiğinde ben kalkıp O'nun eline su döküyordum. Mugîre'den rivayet eden oğlu Urve: Babamın muhakkak Tebûk seferinde dediğini bilmekteyim, demiştir. Peygamber yüzünü yıkadı ve iki kollarını yıkamağa davrandı. Fakat giydiği cübbenin yeni dar olduğu için kolunu sıvayamadı da, kolJarı-nı cübbenin alt tarafından çıkardı da öyle yıkadı. Bundan sonra ayakkabıları üzerine meshetti [452].

415-.....Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in beraberinde Tebûk gazvesinden döndük. Nihayet Medine'yi yukarıdan gördüğümüz zaman, Peygamber (S): "İşte Tâbe, şu da Uhud'dur. Uhud, bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır!" buyurdu.

416-.....Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn MâIik(R)'ten (şöyle dediğini) haber verdi: Rasûlullah (S) Tebûk gazvesinden dönüp de Medine'ye yaklaştığımızda:
— "Medine'de öyle topluluklar vardır ki, sizin yürüdüğünüz her-bir yerde; sizin geçtiğiniz herbir vâdîde muhakkak onlar da sizin beraberinizde olmuşlardır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Onlar Medîne'de(oturmuşlar)dır! dediler. Rasûlullah:
— "Evet onlar Medine'de kaldılar. Fakat onları Medine'de özür habsetti" buyurdu [453].

84- Peygamber(S)'İn Kisrâ İle Kayser'e Gönderdiği Mektûb Babı [454]

417-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi, ona da İbnu Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Kisrâ'ya mektubunu Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî ile gönderdi ve Abdullah ibnu Huzâfe'ye mektubu götürüp Bahreyn'in büyüğüne -ki Kisrâ'nın Bahreyn Emîri'dir- vermesini emretti. İbnu Huzâfe de Bahreyn Emîri Munzir'e mektubu verdi. O da götürüp Kisrâ'ya verdi. Kisrâ mektubu okuyunca yırtıp parçaladı.
İbn Şihâb dedi ki: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in şöyle dediğini zannediyorum: Bu haber kendisine ulaşınca Rasûlullah (Kisrâ ile kavmine): "Parça parça olsunlar!" diye beduâ etti [455].

418-.....Bize Avf el-A'râbî, el-Hasen el-Basrî'den tahdîs etti ki, Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Cemel Vak'ası günlerinde cemel sâ-hiblerine katılarak, onlarla birlikte (Alî'ye karşı) harb etmeye başladıktan sonra, vaktiyle Rasûlullah'tan işittiğim bir söz ile Allah bana hayır ve menfâat ihsan buyurdu (da bu cemel sâhiblerine katılmadım).
Ebû Bekre dedi ki: Fars halkının Kisrâ Pervîz'in kızını kendilerine melik seçtikleri haberi Rasülullah'a ulaşınca: "Devlet başkanlığı işlerini bir kadının eline veren millet felah bulmaz!" buyurdu [456].

419-.....Ben ez-Zuhrî'den işittim, o da es-Sâib ibn Yezîd'den:
es-Sâib ibn Yezîd (R): Ben Rasûlullah(S)'ı karşılamak üzere çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'ya (Veda Tepesi'ne) çıktığımı hatırlıyorum, diyordu.
Bu hadîste Sufyân, bir kerresinde "Gılmân", bir kerresinde "Sıbyân" demiştir.

420-.....Bize Sufyân, ez-Zuhrî'den; o da es-Sâib(R)'den tahdîs etti ki, o: Peygamber(S)'i Tebûk gazvesinden döndüğü

zaman kendişini karşılamak üzere çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'ya çıktığımı hatırlıyorum, demiştir [457].

85- Peygamber(S)'İn Hastalığı Ve Ölümü İle Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da elbet ölecekler. Sonra hiç şübhesiz kıyamet gününde hepiniz Rabb Hnizin huzurunda muhakemeye duruşacaksınız" (ez-zumer: 30-31) [458].
Ve Yûnus ibn Yezîd el-Eylî, ez-Zuhrfden söyledi ki, Urve şöyle demiştir: Aişe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) vefat ettiği hastalığı içinde: "Yâ Âişe! Ben Hayber'de yediğim o zehirli yemeğin elemini devamlı hissedip durdum. İşte bu anlar o zehirden dolayı kalb damarımın kesilmesini hissettiğim zamandır" der idi [459].

421-.....el-Hâris kızı Ümmü'I-Fadl (R): Ben Peygamber(Sydenakşam namazında "el-Murselâti urfen" Sûresi'ni okurken işittim. Bundan sonra ruhunu Allah kabz edinceye kadar bir daha bize namaz kıldırmadı, demiştir [460].

422-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R)ben İbn Abbâs'ı kendi meclisine alır, kendisine yakın oturturdu. Ab-durrahmân ibn Avf, Umer'e:
— (Bu genci ne için bizimle beraber meclisine alıyorsun?) Bunun yaşında bizim oğullarımız var? dedi.
Umer de:
— Şübhesiz ki o, sizin bilmekte olduğunuz bir cihetten dolayı bu mevki ve rütbededir, dedi.
Akabinde Umer, İbn Abbâs'a: "İzâ câe nasru'llâhi ve'l-fethu" âyetinden sordu. İbn Abbâs:
— O, Rasülullah'ın ecelidir. Allah, Peygamber'ine ecelini bildirdi, dedi.
Umer de:
— Benim bildiğim de senin bilmekte olduğun şeyden ibarettir, dedi [461].

423-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Hani o perşembe günü, o perşembe günü ne acı gündü! O gün Rasûlullah'ın ağrısı artmıştı da:
— "Haydin bana yazacak birşey getirin, size bir kitâb yazayım da, ondan sonra yolunuzu hiç şaşırmayasınız!" buyurdu.
Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilâf ettiler. Hâlbuki hiçbir peygamberin yanında ihtilâf yakışmazdı. Bâzı kimseler:
— Peygamber'in hâli nedir? (Hastalığından dolayı) sayıkladı mı? Kendisinden bu yazı yazmak isteğini iyice sorup anlayın, dediler.
Bunun üzerine söylediği yazı malzemesi isteğini iyice tesbît etmek maksadıyle, o sözünü tekrar ettirmeye giriştiler. Bu sefer Peygamber:
— "Beni (kendi hâlime) bırakınız! Benim şu içinde bulunduğum hâl, sizin beni da'vet ettiğiniz (yazma gibi) şeylerden daha hayırlıdır" buyurdu.
Ve Rasûlullah onlara üç şey vasiyet etti:
— "Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız! Elçilere, hey'etlere benim izin verip hediyeler ikram etmekte olduğum gibi, siz de gelmelerine izin verip hediyeler ikram etmek suretiyle hürmet gösteriniz" buyurdu.
İbn Abbâs üçüncü vasiyetten sükût etti, yâhud: Ben üçüncüsünü unuttum, dedi [462].

424-.....BizeMa'mer, ez-Zuhrî'den; o da UbeyduIIah ibnu Abdillah ibn Utbe'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ra-sûlullah'ın vefatı yaklaştığı ve evinde sahâbîlerden mühim birtakım adamlar bulunduğu sırada, Peygamber (S):
— "Bana yazı yazacak birşey getirin! Size bir kitâb (vasiyetname) yazdırayım ki, ondan sonra yolunuzu şaşırmayasınız!" buyurdu.
Fakat oradakilerin bâzısı:
— Rasûlullah'ın hastalığı muhakkak ağırlaşmıştır. Yanınızda ise Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitabı yetişir, dedi.
Bunun üzerine ev halkı ihtilâfa ve husûmete başladılar. Onların kimi "Yazı takımı getiriniz, size vasiyetname yazdırsın; ondan sonra yolunuzu şaşırmazsınız!" diyorlardı. Kimi de bundan başka sözler söylüyorlardı. Artık karışık söz ve ihtilâfı çoğalttıkları zaman, Rasûlullah:
— "Haydi kalkınız!" buyurdu.
Râvî UbeyduIIah dedi ki: İbn Abbâs şöyle der idi: Âh! Ne büyük musibettir o musibet ki, Rasûlullah ile onlara yazmak istediği kitâb arasına engel oldu! Bunun sebebi ihtilâf etmeleri ve seslerini yükseltmeleridir [463].

425-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ölüm sebebiolan hastalığı sırasında Fâtıma aleyhâ's-selamı yanına çağırdı ve ona gizli bir şey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra bir daha çağırıp yine gizli birşey söyledi. Bu defa da Fâtıma güldü. Biz bu ağlamanın ve gülmenin sebebini sorduk. Fâtıma:
— Peygamber bana vefat sebebi olan bu hastalığı sonunda ruhunun Allah canibine alınacağını söyledi. Bunun üzerine ağladım. Sonra bana ev halkından kendisine ilk ulaşanı olacağımı gizlice söyleyip haber verdi. Buna da güldüm! dedi.

426-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'den: "Hiçbir peygamber dünyâ (ni'nıeti) ile âhiret (saadeti) arasında muhayyer kılınmadıkça vefat etmez" dediğini çok işitirdim. Peygamber'in de ölüm sebebi olan hastalığında boğazı kısılıp sesi değişerek âhirete göçme hâli geldiğinde: "(Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar) Allah 'm kendilerine nVmetler verdiği peygamberlerle, sıddîk-lerle, şehîdlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar" (en-Nisâ: 69)

âyetini sonuna kadar okuduğunu işittim. Artık Rasûlullah'-ın da bu iki dilek arasında muhayyer bırakılıyor olduğunu (ve âhireti tercih ettiğini) anladım.

427-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), içinde ölmüş olduğu hastalığa tutulduğu zaman: "er-Refîkul-Alâ{ = En Yüksek Refîk içine)" demeğe başladı [464].

428-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sıhhatte ikenbirçok defalar: "Hiçbir peygamberin ruhu cennetteki durağını görmedikçe alınmaz. Sonra (durağına gitmek) onun arzusuna bırakılır yâhud muhayyer kılınır" buyurmuştu. Hastalanıp riihu kabzolunmak zamanı gelince, başı benim dizimin üzerinde bulunduğu bir sırada kendisine bir baygınlık geldi. Sonra ayılınca gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi. Sonra: "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A'lâ zümresine kat!" diye duâ etti. Bunun üzerine ben: Artık Rasûlullah şimdi bizi tercih etmiyor! dedim. Ve Rasûlullah'ın bu temennisi, sıhhatli zamanında vaktiyle bize söylediği bir haber(in kendisinde tecellîsi) olduğunu bildim [465].

429-.....Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım, babası el-Kaasım ibnuMuhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk'tan; o da Âişe(R)'den (o şöyle demiştir): Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân, Peygamber'in huzuruna girdi. Ben Peygamber'i göğsüme yan dayamıştım. Abdurrahmân'in yanında kendisiyle diş temizlenen yaş bir misvak vardı. Rasûlullah yüzünü ona çevirip uzunca baktı. Ben Abdurrahmân'dan misvakı aldım, dişlerimle onu ısırıp kestim, onu silkeledim, su ile ıslattım. Sonra hazırladığım bu misvakı Peygamber'e verdim. O bununla dişlerini mis-vâkladı. Artık ben Rasûlullah'ın bu kadar güzel diş misvâkladığını görmedim. Rasûlullah misvâklamayı bitirince, hemen elini yâhud parmağını yükselttikten sonra üç defa: "er-ReJîku'l-A'lâ zümresine (kat)/" dedi.. Bundan sonra Rasûlullah vefat etti.
Râvî dedi ki: Âişe: Rasûlullah'ın başı mi'dem ile çene kemiğim arasında (yâhud köprücük kemiğim ile çene kemiğim arasında) iken öldü, der idi [466].

430-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi. Omda Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) her zaman hasta landığında Muavvize Sûreleri'ni okuyup kendi ellerine üflemek (v< ondan iyileşmek için) eliyle vücûdunu sıvamak i'tiyâdında idi. Vefa sebebi olan hastalığa tutulduğu zaman Rasûlullah'ın nefes ettiği Mu avvize Sûreleri'yle ben de kendisine nefes etmeye (ve iyileşmesi niye^ tiyle) eline üfleyip kendi eliyle vücûduna meshetmeye başladım [467].

431-.....Âişe (R) haber verdi ki, kendisi Peygamber (S) vefatetmezden önce, Peygamber sırtını Âişe'ye dayamış vaziyette ikenPey-gamber'e kulak vermiş, bu sırada Peygamber'in: "Allâhumme, ığfır lî ve'r-hamnive elhıknîbVr-Refîk(= Yâ Allah, günâhlarımı mağfiret et, bana merhamet eyle ve beni er-Refîku'I-A'lâ'ya eriştir)" diye duâ ettiğini işitmiştir.

432-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir daha kalkamadığı hastalığı içinde: "Allah Yahûdîler'i rahmetinden uzak kılsın! Bunlar peygamberlerinin kabirlerini birer mescid edindiler!" buyurdu.
Âişe: Böyle bir endîşe olmasaydı, Peygamber'in kabri açık bırakılırdı. Lâkin Peygamber kendi kabrinin bir mescid edinilmesinden korktu, demiştir.

433-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbete'bni Mes'ûd haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın hastalığı ağırlaşıp ağrısı şiddetlenince, benim odamda bakılmak üzere kadınlarından izin istedi [468]. Onlar da izin verdiler. Bunun üzerine Abbâs ibn Abdilmuttalib ile başka bir kimse arasında olarak ve takatsizlikten ayakları yerde sürünerek çıktı, benim odama geçti.
Ubeydullah dedi ki: Ben Âişe'nin ismini söylediği kimseyi Abdullah ibn Abbâs'a haber verdim. Abdullah ibn Abbâs da bana:
— Âişe'nin ismini söylemediği diğer adamın kim olduğunu biliyor musun? diye sordu.
Râvî Ubeydullah dedi ki: Ben:
— Hayır bilmiyorum, dedim, îbn Abbâs:
— O, Alî'dir, dedi.
Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle tahdîs ediyordu: Rasülullah benim evime girdiği ve ağrısı şiddetlendiği zamanki günlerin birinde:
— "Benim üzerime ağızları bağlanıp bağları çözülmüş olan yedi kırba su dökün! Umarım ki bu suretle biraz hafiflerim de insanlara vasiyet edebilirim!" buyurdu.
Su kırbaları hazırlanınca biz Peygamber'i, zevcesi Hafsa'ya âid olan bir leğenin içine oturttuk. Sonra o kırbaların suyundan üzerine dökmeye başladık. Döktük, döktük. Nihayet Rasülullah eliyle bize:
— "Artık yetişir!" diye işaret etti.
Aişe dedi ki: Bundan sonra Rasülullah mescide insanların yanına çıktı ve onlara namaz kıldırdı ve onlara hitâb edip koruştu [469].
ez-Zuhrî, geçen senedle şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Âişe ile Abdullah ibn Abbâs (R); ikisi, şöyle demişlerdir: Rasûlullah son hastalığına tutulduğu zaman (çektiği zahmetten dolayı) yanında bulunan dört köşeli yumuşak bir abayı yüzü üzerine atıp, yüzünü bununla örtmeye başladı. Hamîsa denilen bu abâ kendisine sıkıntı verdikçe, onu yüzünden açıyordu, îşte Rasûlullah bu vaziyette iken:
— "Allah'ın la'neti Yahûdîler'in ve Hristiyanlar'ın üzerine olsun! Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescidler edindiler!" buyuruyordu ki, maksadı, onların yaptıklarından ümmeti sakındırmak idi [470].

ez-Zuhrî, yine geçen senedle şöyle demiştir: Bana Ubeydullah haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun ben "Ebû Bekr insanlara imâm olup namaz kıldırsın" emri hususunda Rasûlullah'a çok müracaat ettim. Beni Rasûlullah'a çok müracaat etmeye sevke-den düşünce şu idi: Rasûlullah'ın makaamına geçecek kimseyi insanların devamlı sevebileceğini gönlüm bir türlü almıyordu. Ve öyle sanıyordum ki, Rasûlullah'ın yerine geçecek kimseyi insanlar muhakkak uğursuz sayacaklardır. İşte bunun için ben Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in imamlık yapmasına dâir emrini ta'dîl etmesini ısrarla istemiştim.
Bu, Ebû Bekr'in insanlara namaz kıldırması emri hadîsini İbnu Umer, Ebû Mûsâ, İbn Abbâs -Allah onlardan razı olsun- Peygam-ber'den rivayet etmişlerdir [471].

434-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in başı benim göğsüm ile çenem arasında olduğu hâlde vefat etti. Bu sebebleben Peygamber'den sonra hiçbir kimsenin ölümünün şiddetinden asla korkmam.

435-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ka'b ibn Mâlik el-Ensârî'nin oğlu Abdullah haber verdi. Bu Ka'b ibn Mâlik, Allah tarafından kendilerine tevbe nasîb edilmiş olan üç kişiden biri idi. Ka'-b'ın oğlu Abdullah'a da Abdullah ibn Abbâs şöyle haber vermiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Rasûlullah'ın içinde vefat ettiği hastalığı sırasında yanından dışarıya çıktı. İnsanlar:
— Yâ Eba'l-Hasen! Rasûlullah (bu gece) nasıl sabahladı? diye sordular.
Alî:
— Allah'a hamd olsun, hastalıktan biraz iyileşerek sabahladı, diye cevâb verdi.
Alî'nin bu cevâbı üzerine, onun elini (babam) Abbâs ibn Abdil-muttalib tuttu da:
— Vallahi sen üç gün sonra asanın kulu olacaksın [472]. Allah'a yemînle söylüyorum ki, ben Rasûlullah'ın bu hastalığından yakında vefat edeceğini zannediyorum. Çünkü Abdulmuttalib oğulları'nın ölüm sırasında yüzlerini (ne şekil aldıklarını tecrübemle) tanımaktayım. Şimdi sen bizimle Rasûlullah'a git, bu (devlet başkanlığı) işinin kimde bulunacağım kendisine soralım. Eğer bu iş bizde olacaksa, bunu (Rasûlullah'ın sağlığında) bilelim. Bizden başkasına âid olacaksa, bunu da öğrenelim ve bizi ona vasiyet etsin! dedi.
Bunun üzerine Alî:
— Vallahi bu işi biz eğer Rasûlullah'a sorar, O da bizi bundan men' ederse, Rasûlullah'tan sonra insanlar (bunu delîl getirerek) devlet başkanlığını bize vermezler. İşte bundan dolayı vallahi ben halifelik mes'elesini Rasûlullah'a sormam, dedi [473].

436-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyletahdîs etti: Pazartesi günü müslümânlar sabah namazında bulundukları sırada, Ebû Bekr onlara namaz kıldırırken birden Rasûlullah, Âişe odasının kapı perdelerini açtı da sahâbîlerine baktı. Sahâbîlerinin namaz saffları içinde el bağlayarak durduklarını gördü. Sonra (bu görünüşten çok sevindi ve) sesi duyulacak derecede güldü. Ebû Bekr, Rasûlullah'ın namaza gelmek isteğiyle çıktığını sanarak topukları üzerinde ilk saf fa ulaşmak için geriye çekildi.
Enes devamla dedi ki: Müslümânlar Rasûlullah'ı görmekten o kadar çok ferahladılar ki, az kaldı namazlarından çıkacaklardı. Rasûlullah onlara eliyle: "Namazınızı tamamlayınız!" diye işaret etti. Sonra tekrar Âişe'nin odasına girdi ve kapı perdelerini indirdi.

437-.....Umer ibn Saîd şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnuEbî Muleyke haber verdi. Ona da Âişe'nin himayesinde bulunan Ebû Amr Zekvân şöyle haber vermiştir: Allah'ın bana ihsan ettiği ni'met-lerden birisi Rasûlullah'ın benim odamda, benim nevbetimde, başı benim göğsümün üstü ile gerdanımın arasında olarak vefat etmesidir. Bir de Allah'ın O'nun vefatı sırasında benim tükürüğüm ile O'-nun tükürüğünü bir arada birleştirmesidir. (Şöyle ki: Kardeşim) Abdurrahmân, elinde bir misvak ile odama girdi. Ben de Rasülul-Iah'ı (göğsüme yan) dayamıştım. O'nun misvaka dikkatle baktığını gördüm. O'nun misvakı çok sevdiğini bildiğim için:
— Size misvakı alayım mı? diye sordum.
Başıyla "Evet, al" diye işaret etti. Hemen misvakı alıp kendisine sundum. Fakat katı geldi.
— Yâ Rasûlallah, biraz yumuşatayım mı? diye sordum.
Başı ile "Evet!" diye işaret etti. Ben de misvakı yumuşatıp verdim. Bir de Rasûlullah'ın yanında deriden ufak bir su kabı yâhud ağaçtan bir su kabı, içinde su ile dururdu. -Râvî Umer ibn Saîd su kabının ne'vinde şübhe etmektedir.- RasûluIIah arasıra ellerini bu kabın içine batırıyor ve ıslanan elleriyle yüzünü sıvazlıyor ve:
— "Lâ İlahe üle'ttah! Ölümün de şiddetleri, sarsmaları var!" diyordu.
Sonra elini kaldırdı. Tâ ruhu alınıncaya kadar:
— "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A 'la camiasında kıl!" duasına devam etti.
Ve bu duâ ile Peygamberdin (mu'cizeler çıkaran) eli meyledip düştü. (Allâhumme sallı alâ Muhammedin ve âli Muhammed.)

438-.....Hişâm ibn Urve tahdîs edip şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe'den şöyle haber verdi: RasûluIIah (S) vefat ettiği hastalığı içinde Âişe'nin nevbet gününe ulaşmayı isteyerek:
— "Yarın ben nerede olacağım? Yarın ben nerede olacağım?" diye sorar dururdu.
Bunun üzerine zevceleri kendisine izin verdiler, böylece O istediği yerde oluyordu. Artık Peygamber yanında vefat edinceye kadar Âişe'nin odasında olmuştur.
Âişe dedi ki: Peygamber sağlığında bana gelmekte bulunduğu nevbet gününde, benim evim içinde öldü. Allah O'nun ruhunu, başı gerdanımla göğsüm arasında iken ve tükrüğü tükrüğüme karışmış hâlde iken aldı.

Sonra Âişe dedi ki: Kardeşim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr, beraberinde dişlerini misvâkladığı bir misvakla içeriye girdi. RasûluIlah ona doğru baktı. Bunun üzerine ben:
— Yâ Abdarrahmân, şu misvâğı bana ver! dedim.
O da verdi. Ben misvâğın kullanılmış yerini dişimle kestim, sonra yumuşattım ve Rasûlullah'a verdim. RasûluIlah benim göğsüme dayanmış hâlde o misvakla dişlerini ovaladı.

439-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) benim odamda, benim nevbetimde ve ciğerimle gerdanım arasında vefat etti. Bizlerden herbir kadın O'nu hastalandığı zaman bir duâ ile Allah'a sığındırırdı. Ben de O'nu bir duâ ile sağındırmaya giriştim. Bu sırada başını yukarı kaldırdı da iki defa:
— "er-Refîku'l-A 'id içinde kıl, er-Rejîku'i-A 'lâ içinde kıl!" duasını söyledi.
Bu sırada Abdurrahmân ibn Ebî Bekr, elinde yaprakları soyulmuş yaş bir deynekle bize uğradı. Peygamber (S) ona doğru baktı. Ben bu bakışından, Peygamber'in o deyneğe ihtiyâcı var diye düşündüm de, deyneği Abdurrahmân'dan aldım, ucunu ağzımda yumuşattım ve bir kısmını kestikten sonra bunu Peygamber'e verdim. Peygamber de bununla misvâklanmakta olduğu en güzel şekilde dişlerini misvâkladı. Bundan sonra o deyneği bana uzatıp verdi. Bu esnada eii düştü yâhud deynek elinden düştü. İşte bu suretle Allah, benim tükrüğüm ile O'nun tükrüğünü bu misvak deyneği vâsıtasıyle birleştirdi ki, bu da Peygamber'in dünyâdan olan günlerinin en sonuncusu içinde ve âhiretten olan günlerinin de ilk gününde oldu.

440-.....îbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Seleme haber verdi. ona da Âişe şöyle haber vermiştir: Rasûhıllah'ın ölümü üzerine Ebû Bekr, Sunh köyündeki meskeninden atma binerek Medine'ye geldi ve mescide indi. (Mesciddeki kalabalığa bakmayarak ve) kimseye bir-şey söylemeden, doğru Âişe'nin odasına girdi. Hemen Rasûlullah'a yaklaştı. Rasûlullah'ın yüzü bir Yemen beziyle örtülü idi. Yüzünden örtüyü açtı. Sonra üzerine kapandı, O'nu (iki gözünün arasından) öptü ve ağladı. Bundan sonra:
— Babam, anam Sana feda olsun! Vallahi Allah Senin üzerinde iki ölüm birleştirmeyecektir. Sana takdir edilip yazılmış olan bu ölüm geçidini ise geçirmiş bulunuyorsun! dedi.
ez-Zuhrî dedi ki: Ve bana Ebû Seleme, Abdullah ibn Abbâs'tan şöyle tahdîs etti: Ebû Bekr Rasûlullah'ın yanından dışarıya çıktı. Umer ibnu'l-Hattâb ise insanlara:
— Rasûlullah ölmedi! sözünü söylüyordu. Ebû Bekr:
— Yâ Umer, otur! dedi.
Fakat Umer oturmuyordu. Ebû Bekr hemen minbere yöneldi. İnsanlar Umer'i bırakarak Ebû Bekr'i dinlemeye toplandılar. Ebû Bekr, Allah'a hamd ve senadan sonra "Amma ba'du" deyip şunları söyledi [474]:
— Sizden her kim Muhammed'e ibâdet ediyorsa, iyi bilsin ki, Muhammed ölmüştür. Her kim de Allah'a ibâdet ediyorsa, iyi bilsin ki, Allah hiç ölmeyecek olan diridir. Yüce Allah: "Muhammed ancak bir rasûldür. Ondan evvel daha nice ramiler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür, yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde geriye mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde geriye dönerse, elbette Allah 'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükr ve sebat edenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144) buyurmuştur.
İbn Abbâs dedi ki: Vallahi sahâbîleri o derece şaşkınlık kaplamıştı ki, bu âyeti Ebû Bekr okuyana kadar, Allah'ın bu âyeti indirdiğini sanki bilmiyorlardı da bütün cemâat bunu Ebû Bekr'den öğrenmişlerdi. Artık işittiğim herbir insan muhakkak bu âyeti okumaya başlamıştı.
ez-Zuhrî yine geçen senedle dedi ki: Bana Saîd ibnu'l-Museyyeb haber verdi ki, Umer o günkü hâlini şöyle anlatmıştır: Vallahi Ebû Bekr Âlu İmrân âyetini okuyuncaya kadar, Peygamber'in ölümü hakkında kanâatim yoktu. Onun okuduğunu işitince, dehşet içinde kaldım. Ayaklarım beni tutmaz olmuştu. Nihayet Ebû Bekr'in o âyeti okuduğunu işitince artık Rasûlullah'ın öldüğüne kanâat getirip, bulunduğum yere çöktüm [475].

441-..... Bu seneddeki râvîler İbn Abbâs ile Âişe'den, Ebû Bekr (R), Peygamber'in ölümünün ardından Peygamber'i öptü, dediklerini rivayet etmişlerdir.

442-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Abdullah ibn Ebî Şeybe hadîsini tahdîs edip şunu ziyâde etti: Âişe (R) şöyle demiştir: Pey-gamber(S)'in yarı baygın bulunduğu hastalığı içinde ağzına ilâç koymuştuk. O da bize: İlâç vermeyiniz! diye işaret etmeye başlamıştı. Biz (Rasûlullah'ın bu çekinmesi) hastalar ilâçtan hoşlanmadığı içindir, dedik (ve ilâç vermeye devam ettik). Fakat Peygamber ayılınca:
— "Ben sizi ilâç vermekten men' etmedim mi?" diye azarladı. Biz yine:
— Hasta ilâçtan hoşlanmaz (onun için azarlıyor), dedik. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ev içinde bulunan herkes istisnasız bu ilâçtan alacaktır. İşte ben bakıyorum. Yalnız Abbâs müstesnadır. Çünkü o beni ilâçla-makta sizinle hâzır bulunmadı!" buyurdu.
Bu hadîsi İbnu Ebfz-Zinâd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe'den; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmiştir [476].

443-.....el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî şöyle demiştir: Bir kerresinde Âişe'nin yanında, Peygamber(S)'in (hastalığı sırasında) Alî'ye vasiyet ettiği zikrolundu. Bunun üzerine Âişe:
— Bu vasiyet sözünü kim söyledi? Yemîn olsun ben Peygam-ber'i şu hâlde görmüşümdür: Ben O'nu hayâtının son demlerinde göğsüme dayamıştım. Bu sırada bir tas istedi. Müteakiben kucağımda bütün vücûdu şarkı verdi. Meğer vefat etmişti. Ben vefatını anlamadım. Şu hâlde Peygamber, Alî'ye nasıl vasiyet etmiştir? diye onları reddetti.

444-.....Talha ibn Musarrıf şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Peygamber (S) vasiyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayır (birşey vasiyet etmedi), dedi. Ben tekrar:
— Öyleyse insanlar üzerine vasiyet etmek nasıl farz yazıldı, yâ-hud: İnsanlar nasıl vasiyetle emrolundular? dedim.
İbn Ebî Evfâ:
— Peygamber Allah'ın Kitâbi'yle vasiyet etti, dedi [477].
Hz. Ebû Bekr'in Hutbesi
Hazret-i Ebû Bekir-i Sıddîk nasıl ki Resûl-i Ekrem hutbede kelâma başlar idiyse aynen o şekilde evvelâ Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena ettikten sonra umûma hitaben:
— "Bu ümmet evvelce taştan ve ağaçtan yapılmış putlara tapardı, Cenâb-ı Hakk kendisine ibadet ve kendisini tev-hîd etmeleri için .onlara Resul gönderdi. Arab kavmine babalarının dinini terketmek güç geldi. Hakk Ta'alâ hazretleri Muhacirîn'i îman ile mümtaz kıldı. Onlar Hazret-i Pey-gamber'e yâr oldular. Ve onunla birlikte müşriklerin ezâ ve cefâsına sabır ve tahammül eylediler. İşte yer yüzünde ilk defa Hakk'a tapan ve Resulüne îman eden onlardır. Resûl-i Ekrem'in vefakâr yârı, sâdık yardımcıları ve aşireti onlardır. Bu cihetle onlar emarete cümleden ziyade hak sahibi ve evlâdır. Bu babda onlarla kimse münazaa edemez, meğer ki zâlim ola.
"Ey Ensâr, sizin de dince hizmetiniz, fazilet ve meziyetiniz inkâr olunamaz. Cenâb-ı Hakk sizi dinine ve Resulüne nusret için intihâb etti. Ve sizlere Resulünün hicretini müyesser kıldı. Bizce dahi ilk Muhacirlerden sonra sizin mertebenizde başka kimse yoktur. Resûlullah'a yardımcı oldunuz. Onun için dâva ettiğiniz fazl ü şerefin ehlisiniz; buna kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat emaret bahsinde Arab kabileleri ancak Kureyş'i tanır. Başkasının emaretini kabul etmez. Zira Kureyş kavmi haseb ve nesebçe Arab'ın fazîletlisidir. Memleketleri Arab yarımadasının ortasidır. Biz ümerâyız, siz vüzerâsmız. Hiç bir meşveretten geri bırakılmazsınız. Sizin reyiniz alınmadıkça bir iş görülmez" dedi. (Filibeli Şehben-derzâde Ahmed Hilmi-Ziya Nur, İslâm Târihi, İstanbul 1982, 2 bs., s. 212'den). .

445-..... (Peygamberin kayın biraderi ve mü'minlerin anası Cuveyriye'nin erkek kardeşi olan) Amr ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -vefatı zamanında- dînâr, dirhem, erkek ve dişi köle bırakmadı. Ancak binmekte olduğu dişi beyaz katırla harb silâhını, bir de yolcular için vakıf ettiği (Fedek ve Hayber'deki) arazîyi bıraktı.

446-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) vefatı günü zevale doğru hastalığı- ağırlaşınca sık sık bayılmaya başladı. Bundan kederlenen Fâtıma aleyha's-selâm da yüksek sesle:
— Vây babamın ıztırâbına! dedi.
Bunun üzerine Peygamber, Fâtıma'ya hitaben:
— "Kızım bu günden sonra babanın üzerinde hiçbir iztırâb kalmayacaktır" buyurdu.
Enes dedi ki: Peygamber vefat edince, Fâtıma:
— Yâ ebetâhu! Ecâbe Rabbâ duâhu! Yâ ebetâhu men cennetu'l-Firdevsime'vâhu! Yâ ebetâhu ilâ Cibrîlenen'âhu = Ey Rabb'in da'-vetine icabet eden babam! Ey cennetu'l-Firdevs'te makaamı olan babam! Ey Cibril'e ölümünü haber verdiğimiz babam! diye hüzün ve kederini açığa çıkarmıştır.
Peygamber defnedildikten sonra da Fâtıma aleyha's-selâm, Efes'e:
— Ey Enes! Derin bir bağlılıkla sevdiğiniz Rasûlullah'ın üzerine
toprak saçmağa gönlünüz nasıl razı oldu? diye bir hüzün ve keder sorgusu sormuştur [478].

86- Peygamber(S)'İn Söylediği Son Sözü Babı

Peygamber(S)*in Şemaili
Millî ve muhterem bir muharririmiz (Cevdet Paşa) Zât-ı Âlî-yi Nebevî'yi, taklidi gayr-i kaabil sevimli bir uslûb ile ve muteber, mevsuk eserlere istinaden şu suretle vasfediyor:
"Resûl-i Ekrem ve Fahr-i Âlem Muhammedüni'l-Mustafa Sallallahü aleyhi ve sellem hazretleri hilkatçe ve ahlâkça bütün Âdem oğullarının ekmeli idi. Hep enbiyâ-yı izam aleyhis-
salâtü ve's-selâm hazerâtı tâmmü'l-azâ_ve güzel idiler.
Mübarek cismi güzel, cümle âzası mütenasip, endamı gayet metbû, alnı ve göğsü, iki omuzlarının arası geniş, boynu uzun ve mevzun ve gümüş gibi sâf, omuzları ve bazuları ve baldırları iri ve kaim, bilekleri uzun, parmaklan uzunca, elleri ve parmaklan kalınca idi. Mübarek karnı göğsüyle beraber olup şişman değildi. Ayaklarının altı çukur olup, düz değildi. Uzuna karîb orta boylu, iri kemikli, iri gövdeli, güçlü kuvvetli ekmeli idi. Hep enbiyâ-yı izam aleyhissalâtü vesselam hazerâtı tâmmü'1-âzâ ve güzel idi.
Kemâl-i itidal üzre büyük başlı, hilâl kaşlı, çekme burunlu, az değirmi çehreli, söbüce yüzlü idi. Şişman yüzlü ve yumru yanaklı değildi.
Kirpikleri uzun, gözleri kara ve güzel, büyükçe ve iki kaşının arası açık, fakat kaşları birbirine yakın idi; çatık kaşlı
değildi. İki kaşının arasında bir damar vardı ki, gazaplı halinde kabarıp görünürdü.
O Nebî-i Müctebâ ezherü'1-levn idi. Yâni ne kireç gibi ak ve ne de kara yağız; belki ikisi ortası ve gül gibi kırmızıya mail beyaz ve nûranî ve berrak olup, mübarek yüzlerinde nûr lemeân ederdi. Gözlerinin akında dahi az bir kırmızılık vardı. Dişleri inci gibi âbidâr ve tâbdâr olup, söylerken ön dişlerinden nûr saçılır, gülerken fem-i saadeti lâtîf bir şimşek gibi açılırdı.

Saçları ne pek kıvırcık ne de pek düz idi. Saçların: uzattığı vakit kulaklarının memelerini tecâvüz ederdi. Sakalı sık ve tam idi. Uzun değildi. Bir tutamdan ziyâdesini alırdı.
Âlem-i bekaa'ya rihlet buyurduklarında sakalı henüz ağarmağa başlayıp, başında biraz, sakalında yirmi kadar beyaz kıl vardı.
Cismi nazîf, kokusu lâtîf idi. Koku sürünsün sürünmesin, teri ve teni en güzel kokulardan âlâ kokardı. Bir kimse onunla musafaha etse, bütün gün onun râyiha-yı tayyîbesini duyardı. Mübarek eliyle bir çocuğun başım meshetse, hoş kokusuyla o çocuk sair çocuklar arasında malûm olurdu.
Doğduğu vakit dahi nazîf ve pâk idi. Sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuştu.
Havassı fevkalâde kavı idi. Pek uzaktan işitir ve kimsenin göremiyeceği mesafeden görürdü.
Harekâtı hep mutedil idi. Bir yere azimetinde sağ ve sola meyletmeyip kemal-i vakar ile doğru yoluna gider ve fakat diğerleri sür'atle yürüdükleri halde bile ondan geri kalırlardı.
En mükemmel ve müstesna surette yaratılmış bir vücûd-i mes'ûd ve mübarek idi. Güler yüzlü, tatlı sözlü idi. Kimseye fena söz söylemez ve kimseye bed muamele eylemez ve kimsenin sözünü kesmez, mülayim ve mütevazı idi. Haşîn ve galîz değildi. Fakat mehîb ve vakur idi. Beyhude söz söylemezdi. Gülmesi dahi tebessüm idi.
Onu ansızın gören kimseyi mehabet alırdı ve onunla Ülfet ve sohbet eyleyen kimse ona can ü gönülden âşık ve mu-hîb olurdu. Ehl-i fazla derecelerine göre ihtiram eylerdi. Akrabasına dahi pek ziyade ikram eylerdi. Lâkin onları kendilerinden efdâl olanların üzerine takdim etmezdi.
Hizmetkârlarını pek hoş tutardı. Kendisi ne yer ve giyerse onlara dahi onu yedirir, onu giydirirdi.
Sehî ve kerîm, şefîk ve rahim, şecî ve halîm idi. And ve vaadinde sabit, kavlinde sâdık idi. Velhâsıl hüsnü ahlâkça, akıl ve zekâvetçe cümle nâsa faik ve her türlü medih ve senaya lâyık idi.
Kitap okumamış, yazı yazmamış olduğu halde avam ve havasın, zahirî ve bâtınî umurunda vâki olan hüsn-i tedbîr ve tasarrufunu bir adam düşünse o Hazret'in ne mertebe akıl, fehm ve zekâsı olduğunu derhal anlar.
Cehil zulmetleri içinde kalmış Arab kabâili arasında büyüyüp ve Arab yarımadası gibi ücra bir mahalde zuhur eyleyip de ümmî olduğu halde insanları ilim ve maârif nurları ile nurlandırdığmı bir akl-ı selîm sahibi teemmül etse, bilâ-tereddüt onun nübüvvet dâvasını ihtiyarsız tasdik eder.
Yemede, giymede, zarurî miktar ile iktifa ve ziyâdesinden çekinirdi. Bulduğunu yerdi; bulduğunu giyerdi. Tam doyuncaya ve karnı doluncaya kadar yemezdi. Üzerinde yatıp uyuduğu döşek, deriden mâmûl olup içi dahi hurma lifi idi.
Az zaman içinde bunca fütuhata mazhar olmuş ve vâridât-ı İslâmiye çoğalmış iken, dünya malına asla iltifat eylemezdi. Ganimetlerden kendisine kalan malların ekserisini müstehak-larına sadaka olarak verip, kendi maişeti için pek az şey alı-koyardı. Bu cihetle bazan istikraza mecbur olurdu.
Ehl-i Beyt'inin ekseriya yedikleri arpa ekmeği yahud hurma idi. Dâr-ı ukbâ'ya azimetinde en sevgili zevcesi olan Ayşe hazretlerinin hücresinde cüz'î arpadan başka yiyecek yoktu. Zırhı bir Yahûdî elinde merhûn idi ki ıyâlinin nafakası için otuz ölçü arpa ödünç alıp zırhını rehîn etmişti" {Cevdet Paşa, Kısâs-ı Enbiyâ'dan).

447-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, ilim ehlinden olan birtakım adamlar içinde haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sıhhatte iken birçok defalar:
— "Hiçbir peygamberin ruhu, cennetteki durağını görmedikçe kabzolunmaz. Sonra muhayyer bırakılır" buyurmuştu.
Kendisine hastalık gelince, başı dizimin üzerinde bulunduğu bir sırada bayıldı. Sonra ayılınca gözünü açıp evin tavanına doğru dikti.
Sonra:
— "AHâhumme er-Refika'I-A'lâ (= Yâ Allah, en yüksek refiki isterim)!" buyurdu.
Bunun üzerine ben: Artık Peygamber şimdi bizi tercîh etmiyor, dedim. Ve bildim ki, Peygamber'in bu sözü, sıhhatli zamanında vaktiyle bize söylemekte olduğu sözüdür.
Âişe dedi ki: İşte bu "AHâhumme er-Refika'l-A *fâ" sözü, Peygamber'in söylediği en son kelime, yânî kelâm oldu [479].

87- Peygamber(S)'İn Vefatı Babı

(Yânî hangi senelerde ve kaç yaşında vefat ettiği babı)

448-.....Bize Şeybân ibn Abdirrahmân en-Nahvî, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Âişe ile İbn Abbâs(R)'tan tah-dîs etti ki, Peygamber (S) Mekke'de kendisine Kur*ân indirilerek on sene, Medine'de de on sene eğlendi, dediklerini tahdîs etti.

449-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den: Rasûlullah (S altmışüç yaşında iken vefat etti, diye tahdîs etti.
İbnu Şihâb: Ve bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb de bu metindeki gibi altmışüç yaşı haber verdi, demiştir [480].

88- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

450-.....Âişe (R): Peygamber (S), zırhı otuz sâ' ölçeği arpaya karşılık bir Yahudi'nin yanında rehin verilmiş olduğu hâlde

vefat etti, demiştir.

89- Peygamber(S)'İn Vefat Ettiği Hastalığı İçinde Usâme İbn Zeyd(R)'İ Bir Ordunun Başında Göndermesi Babı

451-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası İbn Umer'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Usâme'yi ordı üzerine kumandan ta'yîn etti. Bâzı kimseler Usâme'nin kumandanlığı hakkında i'tirâz sözleri söylediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sizin Usâme'nin kumandanlığı hakkında söylediklerinizi bana ulaştı. Usâme (babasından sonra) bana insanların en sevimlisidir" buyurdu.

452-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Rumlar üzerine göndermek için bir ordu hazırladı ve başına da Usâme ibn Zeyd'i emîr ta'yîn etti. İnsanlar, Usâme'nin emirliği hakkında kötüleme yaptılar. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalkıp bir hutbe yaparak: "Eğer sizler şimdi Usâme'nin kumandanlığına kötüleme yapıyorsanız, sîz bundan önce onun babasının kumandanlığına dil uzatmıştınız. Allah'ayemîn ederim ki, Zeyd kumandanlığa nasıl lâyık idiyse ve o bana insanların en sevimlilerinden biri idiyse, hiç şübhesiz şu Usâme da babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir" buyurdu [481].

90- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

453-..... Bana Amr ibnu'I-Hâris, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'1-Hayr'dan haber verdi ki, Ebû'1-Hayr es-Sanâbihî'ye:
— Medine'ye ne zaman hicret ettin? diye sordu. es-Sanâbihî de ona şöyle cevâb vermiştir:
— Bizler, Peygamber'e hicret etmek üzere Yemen'den yola çıktık. Cuhfe'ye geldik. Karşıdan bir süvârîyönelip geldi. Ben o süvârî-ye: Bize Medine'den haber ver, dedim. O zât: Peygamber(S)'i beş gün önce defnettik, dedi.
Ebû'1-Hayr dedi ki: Ben es-Sanâbihî'ye:
— Kadir gecesinin ta'ymi hakkında birşey işittin mi? dedim. O:
— Evet işittim. Bana Peygamber'in müezzini Bilâl, onun ta'yî-ni ramazânın son on günü içindeki yedidedir, diye haber verdi, dedi [482].

91- Bâb: Peygamber (S) Kaç Gazveye Gitti?

454-......Ebû Ishâk Amr es-Subey'î şöyle demiştir: Ben Zeyd
ibn Erkam(R)'a:
— Rasûlullah ile kaç gazada bulundun? diye sordum.
— Onyedi gazada, diye cevâb verdi. Ben:
— Peygamber (S) bizzat kaç gazada bulundu? dedim.
— Ondokuz gazada bulundu, dedi [483].

455-.....el-Berâ ibn Âzib (R) tahdîs edip: Ben Peygamber'in beraberinde onbeş gazaya gittim, demiştir.

456-.....Bureyde ibnu Husayb da RasûlulIah(S)'ın beraberinde onaltı gazaya gittiğini söylemiştir [484].

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle
Hamd Allah 'a mahsûstur; O 'na hamd eder, O 'ndan yardım isteriz. Allah kime hidâyet verirse artık O 'nü hiç saptıracak yok, saptırdığına da hiç hidâyet verici yoktur. Sözün en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolun en hayırlısı da Muhammed'in yoludur. (Dînde) işlerin senlileri, sonradan kâd edilen bidatlerdir. Her bid'at da sapıklıktır 1.
1 Müslim, Cumua, Tahfîfu's-salât ve'1-hutbe, rak. 45, Câbir'den; "Sözün en hayırlısı" kısmı Buhârî, Edeb, "Bâb fi'1-hedyi's-sâlih", rak. 122'de İbn Mes'tid'dan rivayet edilmektedir. Bu son kısmı yakın bir lâfızla Ahmed ibn Hanbel, Câbir(R)'den rivayet etti.
Buhârf nin "Kitâbu't-Tefsîr"i Hakkında Birkaç Söz
Buhârî'nin diğer hadîs kitâblarmdan biri "ta'lîk" diye adlandırılan râvîler zinciri kısaltılmış veya tamamen kaldırılmış hadîs ve haberlerden, diğeri de hadîs ve haberler arasında bol bol bulunan dilbilgisi ile ilgili malzemeden ibaret iki mühim husûsiyetiyle ayrıldığı görülmüştür. Sahîh'in ihtiva ettiği dil bilgisine âid malzeme kitabın her yerinde bulunmakla beraber, en çok rastlandığı yer Tefsîr Kitabındır (Buhârî'nin Kaynakları, VII, VIII).
Buhârî'nin el-Câmi'u's-Sahîh% muhteva bakımından umumiyetle iki kısımdan teşekkül eder. Bunlardan biri isnâd bakımından muhtelif dereceler ifâde eden hadîsler, diğeri hadîs edebiyatının hassaten Buhârî için kullandığı ta'bîrle "terâcim'Men ibarettir. Buhârî, kitabının bu ikinci husûsiyetiyle, hadîs musannıflarmdan bariz bir şekilde ayrılır. "Bâb"Iarm isimleri ve muhtevalarının bir nevi' hulâsası mâhiyetinde olan ta'rîflerden ibaret bulunan bu kısım, kitabında mühim bir yer işgal etmektedir. {Buhârî'nin Kaynakları, s. 52). "Terâcim" adı verilen bu kısımlarda bazen "Kaale" ve bazen "Kaale gayruhu" ta'bîrini ta'kîb eden muhtelif cümleler, bazen kaaili zikr olunmamakla zahiren Buhârî'nin imiş gibi görünen birçok

fikirler vardır. Bâblarının arasına yayılan bu gibi fikirler, kitabının hemen her tarafında bol bol bulunmakta ise de, en çok Tefsîr Kitâbı'-nda göze çarpmaktadır. (Buhârî'nin Kaynakları, s. 53).

Buhârî'nin kendinden evvelki tefsîr kitâblarıyle ortak olan bu kısmının diğerlerine hiç benzemeyen bir tarafı vardır: Diğer kaynaklar kendilerinden evvelki âlimlerden almış oldukları bu izahları isnâdlarla uladıkları hâlde, Buhârî, hemen hemen dâima senedleri kaldırıp sâdece o îzâhın sahibi olan sahâbî, tabiî ve tabiîden sonra gelenlerin ismini bırakır. Kendilerinden Kur'ân'da gelen kelimelerle ilgili bilgiler rivayet ettiği şahısları tâ-rîh sırasına göre üç kısma ayırmak kaabildir: Sahâbî, Tâbiûn ve Tâbiûn'dan sonrakiler.

a. Sahâbîlerden isnâdsız gelen lügat izahları:

Umer ibnu'l-Hattâb (Ö. 23)..... 3
Abdullah ibn Mes'ûd (32)..... 2
Ebû Mûsâ el-Eş'arî (44) 1
Abdullah ibnu'z-Zubeyr (73) i
Abdullah ibn Abbâs (69).....187

b. Tâbiûndan isnâdsız gelen lügat İzahları:

Mucâhid ibn Cebr (103).....144
İkrime(105)..... 12
Saîd ibn Cubeyr (54)..... 10
Ebû'I-Âliye (90)..... 9
el-Hasenu'1-Basrî (121) 12
Katâde ibn Diâme (117)..... 16
Saîd ibnu'l-Müseyyeb (95) 2
İbrâhîm en-Nahâî (95) 2
Ebû Vâil (85) 1
er-Rabî' ibn Huşeym (63)..... 1
Alkame ibn Kays (102)..... 1
Alî ibnu'l-Hüseyin (104)..... 1
Atâ ibn Ebî Rebâh (104)..... 1
Ebû Meysere ibn Şurahbîl 1
Ubeyd ibn Humeyr (68)..... 1

c. Tâbiûndan sonra gelenlerden alman isnâdsız izahlar:

Sufyân es-Sevrî (161) 1
Sufyân ibn Uyeyne (198)..... 10

_ Buhârî'de kaldırılan isnâdlann yerine geçen şahısların çoğunun müstakil birer tefsîr sahibi olduğunu birçok kaynaklardan öğreniyoruz 2.

Buhârî'nin bu tip rivayetleri içinde Abdullah ibn Abbâs (187 aded) ve Mucâhid'den (144 aded) gelenler mühim bir yer işgal eder. Her ikisinin de yazılı birer Tefsîr sahibi oldukları biliniyor. Buhârî'nin garîb kelimelerin izahında îbn Abbâs'tan sonra geniş çapta faydalanmış olduğu Mucâ-hid'in tefsîrinin sıhhati, hemen hemen bütün âlimlerce kabul edilmiş, İmâm Şafiî, Buhârî ve diğer birçok muhaddislerin ondan faydalandıkları sık sık ifâde olunmuştur {Buhârî'nin Kaynakları, s. 123).

2 Bu zevatın tefsirlerini İbnu'n-Nedîm'in Fihrist *m&&\ (226-235), Keşfu'z-Zunûn'un "Tefsîr" maddesinden, Taberî'nin kaynakları hakkında eski bir rivayeti muhafaza eden Yakut'un Îrşâdu'l-Erib'inden (XVIII, 54-65), Sa'lebî'nin el-Keşf ve't-Beyân adlı tefsîrinin mukad-dimesindeki geniş bilgilerden ve Buhârî şerhlerinden, hâsseten İbn Ha-cer'in Ta'lîku't-Ta'lîk'mdan ve bunların hâl tercemelerini ihtiva eden diğer birçok kitâblardan öğreniyoruz (Buhârî'nin Kaynakları, s. 121, haşiye: 1).

Buhârî - Sahîh'in dil bilgisi kaynakları hakkında en mühim bilgileri veren İbn Hacer'e göre- en çok şu dört dil âliminin kitâblarmdan faydalanmıştır: Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Müsennâ (210), el-Ferrâ (211), en-Nadr ibn Şumeyl (203), Ebû Ubeyd el-Kaasım ibn Sellâm (221).

Âyetlerin tefsîri için muhtelif kaynaklara müracaat edip herhangibir sahâbî ve tabiînin adını açıkladıktan sonra bu dil âlimlerinden yaptığı nakiller için "Vekaale gayrulıu" veya "Ve kaale ba'duhum" ta'bîrini kullanır (Buhârî'nin Kaynakları, s. 120-130).

Buhârî'nin Kitâbu'l-Enbiyâ'da dil âlimlerinden alınmış olan parçaların şerhi esnasında şârih Kirmânî: "Bu, kitabın fâidelerini artırmak değil, hacmini büyültmektir" demişti (Fethu'l-Bârî, VI, 259). Buna karşı İbn Ha-cer: "Bir sarihin, şerhine çalıştığı kitaba karşı böyle bir uslûbla itham etmesi normal değildir. Hiç şübhesiz Kur'ân'daki garîb kelimelerin îzâhında fayda vardır. Onun {Kirmânî'hin) burada kitabın faydasını çoğaltmak hususiyetini kabul etmemesi merdûddur. Bu kitabın esâs konusu sahîh hadîslerin getirilmesi ise de bir çok âlimler onun sahabe ve tâbiûnun veya muhtelif fakîhlerin sözlerini nakilden maksadının, kitabın rivayet malzemesiyle dirayet malzemesinin bir arada bulunmasını istemesinden ibaret olduğunu anlamışlardır. Dirayet malzemesinin bir nev'i de hadîsin garîb kelimelerinin izahıdır. Buhârî bir hadîste bir garîb kelime bulunur ve bunun aslı veya benzeri Kur'ân'da mevcûd olursa, Kur'ân'daki kelimenin şerhine teşebbüs ve Kur'ân ile hadîsin her ikisini birden şerh etmek suretiyle faydayı artırmaya gayret etme>i âdet edinmiştir. Bed'u'1-Halk veya Kısâsu'l-Enbiyâ gibi kısımlarda kendi şartına uygun hadîs bulamadığı takdirde, onun yerini Kur'ân'da geçen garîb kelimelerle doldurmasının faydası nasıl inkâr edilebilir?" diyerek i'tirâz etmiştir {Fethu'l-Bârî, VI, 259).

Aynî ise Kirmânî'nin ve İbn Hacer'in sözlerini naklettikten sonra: "Evet, bunlar faydadan hâlî değildir, fakat Buhârî'nin kitabının gayesi hadîsleri ortaya koymaktır, lügatleri değıY'demıştn {Umdetu'l-Kaarî, VII, 310). {Buhârî'nin Kaynakları, s. 159-160).

Buhârî Tefsîr Kitâbı'nda sûre ismi ve Besmele'den sonra, sûrenin tamâmının tefsirini değil, sâdece tefsîr etmek istediği ta'bîrlerin ve bâzı âyetlerin tefsirlerini getirmektedir. Gerek sûrelerin evvellerinde, gerek bâb başlarında o sûrede geçen bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmektedir, biz metinde verilen bu kelime ve ta'bîrlerin okuyucular tarafından daha kolay ve iyi anlaşılması için ya bunların baş veya son kısımlarından daha bâzı kelimeler ilâvesiyle, yâhud da o âyetin yarısının veya bütününün Türkçe mealini vermeğe çalıştık, ve herbir kelime ve ta'bîrin geçtiği âyet rakamlarını metindeki yazılma sırasına göre tesbît edip bildirdik. Gerek meallerde, gerek haşiyelerde yazdığımız terceme ve bilgilerin çoğunu Hasan Basrî Çantay'm Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerîmi ile Elmahli Mu-hammed Hamdî Yazır'm Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsirinder nakledip, cild

4162/Sahîh-i Buharı ve Tercemesi

ve sahîfe rakamlarını gösterdik. "Çünkü -herhangi bir konuda- yazılanların en güzellerinden bâzı tekrarlar yapmak en güzelidir" (E. Göze).

Buhârî bu Tefsir Kitâbi'nda 114 sûreyi sırasıyle birer başlık yapmış, bu başlıklardan sonra da o sûredeki bâzı âyet ve ta'bîrler hakkında tefsîr-ler nakletmiştir. Bu suretle 467 bâb altında naklettiği senedli hadîslerin sayısı 500'dür. Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda ise 37 bâb altında 85 hadîs getirmiştir. Bunların toplamı 585 hadîs ediyor. İmâm Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'mm Kitâbu't-Tefsîr'i ise, Sahihinin en sonunda 7 bâb içinde getirdiği 34 hadîsten ibarettir. Hadîs kitâbları içinde Buhârî'den sonra müstakil bir Tefsîr Kitabı ayırıp en çok hadîs getiren hadîsçi, Buhârî'nin genç çağdaşı ve öğrencisi olan İmâm Tirmizî (ö. 279)'dir. Tirmizî de Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda 25 bâb içinde 41 hadîs, Kıraatler Kitâbi'nda 13 bâb içinde 22 hadîs, Kur'ân'ın Tefsiri Kitâbi'nda 96 bâb içinde 42 hadîs getirmiştir. Takriben her üç kitâbda 505 kadar hadîs getirmiş oluyor (Rakamlı baskıda 2875'ten 3369'a kadar).

Buhârî'nin et-Câmi'u's-Sahîhl ile ilgili birtakım bilgiler Mukaddime'de verilmişti. Mesafe uzadığı ve bir de Tefsîr Kitabı'nm özelliğini belirtmek maksadıyle bu bilgiler ve tavsiflerin bâzısını burada tekrar yazmış bulunuyoruz.

Mehmed Sofuoğlu

Tefsîr İlminin Önemi

Hamdele ve Salvele'den sonra: Şübhesiz himmet (azm ve istek) boyunlarının uzanacağı en iyi ve ümmetlerin elde etme yansı yapacakları en büyük şey, kalbin hayâtı, hâlis aklın sağlığı olan ilimdir. İlim nevi'lerinin en ulu ve en yükseği, delilleri en kâmil ve en yararlı olanı da şer'î ilimler ve dînî bilgilerdir. Çünkü kulların iyiliğinin nizâmlanıp (dizilip) sabit olması, âhirette kurtuluş ve zafere nail olmak, ancak bu ilimlerle gerçekleşir.

Tefsîr ilmi ise bunlar arasında sânca en yükseği, burhanca en kuvvetlisi, yapıca en sağlamı, beyânca en açığıdır. Çünkü tefsîr, dînî ilimlerin alınma yeri ve esâsıdır; elde edilmeleri ve öğrenilmeleri ancak ona dayanır; hattâ vasıflandığı gibi tefsîr, dînî ilimlerin başbuğu ve başıdır. Nasıl olmaz ki, onun konusu şerîatin toplayıcısı, dînin direği, hikmetin pınarı, peygamberliğin delili, baş ve kalb gözlerinin nuru olan Ulu Kitâb'dır ki, ondan başka Allah'a ulaştıracak hiçbir yol yok; ondan başkasıyle kurtuluş yok, ona aykırı olan hiçbirşeyin tutunup korunması yoktur. Şu muhakkak ki, ak (güzel ve azîz) şeriatına muttali' olmayı meram eden, onun maksadlanna erişmeye, necîb âlimlerine yetişmeye tama' eden kimseye tefsiri gece sohbetçisi ve enîs (üns ve ülfet eden kişi) edinmesi ve onu her zaman fikir ve amelce meclis yoldaşı yapması lâzım gelir. İşte böylece hacetine fırsat ve isteğine zafer bulmaya yaklaşır ve kendini öne geçenlerden ve doğru yolu bulan ilk süvari bölüğü içinde bulur; kalbinde îmân nuru parlar, kalb gözünde irfan güneşi doğar, dünyâda ve âhirette yüksek bir mekâna konup yerleşir..." (MuhammedCemâleddînel-Kaasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, Mukaddime, s. 4).

---

[1] ei-öazvu, gayn'ın fethi ve noktalı zâ'm sükûnu İle bir nesneyi irâde ve taleb eylemek, kasdeylemek ve düşmanla cenk ve kıtal eylemeye gitmek ma'nâlanna-dır.

el-Iğzâ ve't-Tağziye, bir adamı gazaya hami eylemek, gaza ettirmek.

el-Mağzâ, mecra vezninde mekân ismidir; maksad ve meram ma'nâsına-dır. Kelâmın mağzâsı, maksadı ma'nâsmadır.

el-Mağâzî, mîm'in fethiyle, gâzîler kısmının, menkabeteri ve dâstânlanna denir; siyer ve şeh-nâme gibi. Mağâzî Kitabı bu ma'nâdandır. Şârih der ki, bunun müfredi yoktur yâhud müfredi Mağzâ ve Mağzât kelimeleridir (Kaamûs Ter,). Mağâzî, Mağzâ ve Mağzât'm cem'i olduğuna ve bunlar da mîmli masdar veya mekân ismi olabileceğinden, bu, Peygamber'in gazve menkabeleri veya Peygamber'in gazve sahaları diye terceme edilebilir.

Bu başlık, Peygamber'in sâdece harb ve cihâd menkabeleri, askerî hareketleri değil, Medine'de kurduğu islâm Devleti'nin dînî, siyâsî, hukukî ve icti-mâî bütün hayâtı ve faaliyetlerini içine almaktadır.

Peygamber Mekke'de harbe izinli değildi, tslâm hukukunda insanlar arasında aslolan sulh ve musâlemet dâiresinde münâsebettir. Harbe zaruret Üzerine başvurulur. Peygamber Medine'ye geldiğinde yine bu esas üzerine yürümüştür. Fakat islâm'ı ve müslümânlan savunmak İhtiyâcı belirince, evvelâ savunma harbine izin verildi.

[2] Gazve'nin el-Ğazvu masdarından alındığını,bunun da düşmanla cenk ve kıtal eylemeye gitmek ma'nâsına geldiğini bundan önceki haşiyede nakletmiştik. Ri vâyet ilmiyle siyer ıstılahında gaza ve gazve ta'bîrleri, Peygamber'in bizzat hazır bulunduğu harblere denilir. Peygamber'in bizzat içinde bulunmadığı askeri müfrezelere seriyye denilir. Seriyye, hareketleri ekseriyâ-gece cereyan eden çete ve akıncı müfrezesi demektir. Seriyyenin asker sayısı üç ile dörtyüz arasında olur, bunlar çok kerre keşif hizmetlerinde kullanırlar.

Müdâfaa harbine izin verilince Peygamber önceleri bizzat harbe katılmayıp üç seriyye, üç akıncı müfrezesi hazırlamış, bunları bâzı emniyet ve keşif hizmetlerine göndermiştir. Buhârî'nin bu ilk seriyyeler hakkında rivayeti bulunmadığından, bunları siyer kitâblarından kısaca nakledelim:

ilk seriyyeler üç tanedir:

a. Hamza ibn Abdilmuttalib seriyyesi, otuz kişilik olup, hicretin yedinci ayına tesadüf eden ramazân başında, Şam'dan gelmekte olan ve üçyüz kişinin koruduğu Kureyş kervanı üzerine gönderilmiş, çarpışma yapılmadan dönmüştür.

b. Ubeyde ibn Haris ibn Abdilmuttalib seriyyesi, altmış kişilik olup, Ebû Sufyân'm maiyyetinde Mısır'a gitmekte ve ikiyüz kişiyle korunmakta olan kervan üzerine şevval başında gönderilmiş, Rebîğ vadisinde karşılaşılmış, fakat çarpışma olmamıştır.

c. Sa'd ibn Ebî Vakkaas seriyyesi, zu'l-ka'de başında yirmi süvarilik müfreze yollanmış, bunlar geceleri gidip gündüzleri gizlenerek beş günlük yolculukla Cuhfe yanında Hezâz suyuna kadar varmışlar, kervanın geçtiğini öğrenince daha ileriye gitmeye izin verilmediği için geri dönmüşlerdir. Bu seriyyelerin üçünde de harb ve kıtal olmamıştır.

[3] Peygamber'in bizzat katıldığı ilk gazve, Muhammed ibn İshâk'ın Mağ&zîsmde buradaki sırayla verilmiştir. Muhammed ibn İshâk Mağâzî'de imamdır, doğru sözlüdür, hicrî yüzellibir yılında vefat etmiştir. Meşhur el-Mağâzî kitabının bir kısmı HamîdulIah tarafindan son zamanlarda bulunup neşredilmiş?, u: Konya Hayra Hizmet Vakfi, 1981/1401.

a. Ebvâ: Rasûlullah'm bizzat katıldığı ilk gazve olduğunu, buna Veddân gazası da denildiğini Vâkıdî bildirmiştir. Rasûlullah bu gazveye hicretin onikinci ayı olan saferin evvelinde çıkmış, Medine'de Sa'd ibn Ubâde'yi kaymakam bırakmış, beyaz bayrağı Hamza'ya vermiştir. Bu gazveye yalnız Muhacirler iştirak ettirilmiş, Kureyş'e karşı bir mukaabele maksadıyle ve aynı zamanda Damre ibn Bekr oğulları'nı itaat altına almak için çıkılmıştı. Düşmana tesadüf edilmediğinden çarpışma olmamış, yalnız Damre oğulları'yle bir muahede yapılıp dönülmüştür. Ebvâ, Mekke ile Medine arasında, Medine'ye daha yakın bir yerdir. Peygamber'in annesi Âmine orada gömülmüştür. Peygamber orada birkaç gün kalmıştır.

b. Buvât, Medine'ye üç, dört berid (yânî 36 veya 48 mil) uzaklıkta bir arazîdir. Rasûlullah Şam'dan gelen Kureyş kervanına i'tirâz ve mukaabele maksadıyle hicretin onüçüncü ayına tesadüf eden rebîu'l-evvelde ikiyüz kişilik bir süvârî müfrezesiyle hareket etmiş, düşmanla karşılaşılmadan Medine'ye dönmüştür.
c. Uşeyre veya Useyre, Yenbû' vadisinde bir yerdir. Peygamber Buvât'tan sonra buraya sefer etmiştir. Bu sefer de Şam'a gitmekte olan Kureyş kervanına karşı idi. Peygamber bu sefere katılmayı serbest bırakmış, Muhacirler'den yü-zelh kışı ile hareket etmiş, yanlarına aldıkları otuz deveye nevbetleşe binilmiştir. Medine'den çıkışı Zâdu'l-Meâd'da, hicretin onaltmcı ayı olan cumâda'1-âhir ol duğu bildiriliyor. Bu seferde de düşmanla karşılaşılmadı. Yalnız Yenbû' tarafında oturan Mudlic oğullan kabilesiyle bir sulh anlaşması yapıldı. MudlİC oğulları, Damre oğulları'nın müttefiki olduğundan, onlara verilen emânnâmenin benzeri buniara da verilerek Medine'ye dönüldü. Peygamber'in Medine'den Uşey-re'ye varıncaya kadar uğradığı yerler İbn Hişâm'ın Sfre'sinde bildirilmiştir.
[4] Zeyd ibn Erkam bu hadîsinde Peygamber'in ondokuz gazası olduğunu bildirmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen rivayetinde bu sayı yirmibirdir. Belki Zeyd bunlardan bâzısını mühim görmemiştir. Şârih Aynî, mağâzî ve siyer müelliflerinin Peygamber'in gazve sayısını daha yükselttiklerini bildirerek şöyle demiştir: Mûsâ ibn Ukbe, İbn tshâk, Ebû Mıs'ar, Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, İbn Sa'd ve benzerleri Peygamber'in bizzat katıldığı gazvelerin yirmiyedi, akıncı.seriyyeleri-nin de kırkyedi olduğunu zikrettiler. Ancak bunların bâzısı, gazveleri birbiri içine girdirerek sayıyı azaltmışlardır (özetle: VIII, 135-136).
[5] Bir ara Rasûlullah harb sahasını gezdi. Eliyle işaret ederek ve Kureyş ileri gelenlerinin adlarını birer birer sayarak: Inşâallah şurası Fulamn öleceği yerdir. Burası da Fulamn, burası da Fulanın! diye göstermiş; hakîkaten haber verdiği kimselerden hiçbirisi, Peygamber'in gösterdiği noktadan ileri geçemeyip oraya devrilmiştir (Zâdu'1-MeâdJ.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber (S) Bedir'de öldürülecek kimseleri haber vermiş, işte bu Umeyye de Bedir'de öldürülmüştür. Bu, Pey-gamber'in en belîğ mu'cizelerindendir. Bu sebebden dolayı bu hadîsin diğer bir rivayeti Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda da geçmişti.
Umeyye ibn Halefin öldürülmesi hakkında birkaç rivayet vardır. Mûsâ ibn Ukbe'ye göre, onu öldüren, Ensâr'dan Mazin oğulları'ndan bir adamdır. Mu-hammed ibn Ishâk'a göre Umeyye'nin ortak kaatilleri Muâz ibn Afra ile Hârice ibn Zeyd ve Habîb ibn isaftır. Bir kavle göre Bilâl Habeşî, Ensâr'dan birkaç zât ile birlikte karşısına çıkıp hayâtına son verdiler. Pek şişman olan vücûdu şiştiği ve gömülmesine çâre bulunamadığı için tamamen örtülünceye kadar üzerine toprak yığdılar. Sonra İâşesi Bedir kuyusuna sürüklenirken parça parça oldu. Bu Umeyye, Rasûlullah ile alay edenlerden biri olup "Veytun Û-kutü humeze" Sûresi onun hakkında inmişti. Mekke'de iken kölesi olan Bilâl'e İslâm Dîni'-nden dönmesi için türlü türlü işkenceler yapardı. Bedir'deki o meşhûf kuyuya, onunla birlikte yirmidört kadar Kureyş önde geleni atılmıştır.
[7] Bedir, Medine'den yüzyirmi fersah uzaklıkta bir yerin adıdır. Câhiliyet devrindeki panayır yerlerinden biri olup suyu, muz ve üzüm bağları vardır.
Küçük ve Büyük olmak üzere iki Bedir gazası vardır. Küçüğüne Birinci Bedir de denilir. Bu, Peygamber'in Uşeyre'den dönüşünden on gün sonradır. Sebebi de Kureyş başkanlarından Kürz ibn Câbir'in bir müfreze ile Medine korularına kadar gelerek Medîneliler'in hayvanlarını sürüp götürmesidir. Bu vak'a üzerine Peygamber, Muhacirler'den bir fırka ile Kürz'ün arkasından gitmiş ve Bedir yakınma kadar varmış, Kürz savuşup gitmiş bulunduğundan, Medine'ye dönmüştür.
Bu başlıkta kasdedilen Büyük Bedir gazâ'sıdır, Uşeyre seferinin sebebi olan Ebû Sufyân kaafilesinin Şam'dan dönüşünü önlemek maksadıyle yapılmıştır. Bu, zengin bir ticâret kaafilesi olup, kırk kişi ile korunuyordu. Peygamber Üç-yüzon küsur kişi ile hareket etti. iki atlı ve yetmiş develeri vardı. Mekkeüler Ebû Sufyân kervanını kurtarmak için 950 veya 1000 kişi ile Mekke'den hareket ettiler. Yüz atlı, yüz hecin süvârîsi, geri kalanı da piyade idi.
[8] Buhârî buradaki âyetleri Bedir Harbi'nde İki taraf kuvvetleri ve sayılarının farklı olmasına rağmen, müslümânların zaferle va'dedümiş olduklarını işaret için zikretmiştir. Vahşî'nin sözünü Uhud Harbi kısmında senediyle getirecektir.
[9] Bu seferde karşı çıkılacak kervan zayıf olduğu için fazla önem verilmemiş ve sefere katılmak serbest bırakılmıştı. İşte Ka'b ibn Mâlik bu sözleriyle Bedir harbine katılmama sebebi olan bu serbest bırakılmayı ifâde etmiş oluyor. Ka'b'ın dediği gibi, Allah, müslümânlarla düşmanları olan Kureyş büyük ordusunu ummadıkları bir zamanda karşı karşıya getirdi. Müslümanlarda iki atlı vardı: Zu-beyr ibnı'l-Avvâm ile Mıkdâd ibnu'l-Esved. Yetmiş de develeri vardı, ikişer, üçer binmişlerdi. Altı zırh ve sekiz kılıçlan vardı. Rasûlullah, Ibnu ÜmmÎ Mektûm'u Medine'de kaymakam bırakarak, ramazânın sekizinci pazartesi günü hareket etti. Ruha mevkiinde Lubâbe ibn Abdilmunzir'i Medine'ye âmil ve muhafız ta'-yîn ederek geri gönderdi. Ordunun başkumandan sancağı demek olan livayı Mus'-ab ibn Umeyr'e verdi. Râye denilen İkinci derecedeki iki bayraktan birisini Alî ibn Ebî Tâlib'e, diğerini de Ensâr nâmına Sa'd ibn Muâz'a verdi. Bu suretle Bedir mevkiine doğru hareket edildi.
Diğer taraftan Ebû Sufyân, Peygamber'in bu hareketini öğrenerek Mekke'ye haber gönderdi. Mekke zenginlerinin hepsi Ebû Sufyân kervanının sermâyesinde hisseli bulunduklarından, şehir heyecan içinde çalkalandı. Ebû Cehl'in kumandası altında bir ordu hazırlandı. Ebû Leheb'den başka bütün Mekke ileri gelenlerinin bu sefere katılması te'mîn edildi. Dokuzyüz elli veya bin mev-cûdlu olan bu orduda yüz atlı, yüz hecin süvârîli vardı. Geri kalanları piyade idi. Çoğunun arkasında zırh vardı. Bu ordu da Bedir'e doğru hareket etti. Ebû Sufyân, kervanı deniz sahili yoluyla Mekke'ye salimen ulaştırdı, fakat bu iki ordu Bedir'de karşı karşıya gelip çarpıştı. Neticede Mekkeliler'in, yirmidördü ileri gelenlerden olmak üzere, yetmişi ölü, yetmişi de esîr;OÎdu. Müslümanlar parlak bir zaferle Medine'ye döndüler.
[10] Bu âyetlerde müslümânlanın müşkil vaziyet karşısında Allah'a duaları, Yüce Allah'ın da onlara imdâd ve inayeti özetlenerek bildirilmiştir. Bedir'e varıldığı gece, kuvvetli bir düşman karşısında bulunmalarına rağmen bütün ordu ferdlerinin tatlı bir uykuya dalmaları ve bu suretle şuur ve irâdelerinin yerine gelmesi, şübhesiz Allah'ın inayeti eseridir. O sabah dereler taşacak derecede bol yağmur yağmış, su kaplan doldurulmuş, abdest alınıp gusledilerek gönüllere gelen şeytân vesvesesi gitmişti. Hiç gezilmeyen kum sahası sertleşmiş, yürüme ve hareket kolaylaşmıştı. Bunlar hep Allah'ın inayeti eseridir.
Bedir'e varıldığında Sa'd ibn Muâz tarafından Rasûlullah için harb sahasına y.akın bir düzlüğe gölgelenmek üzere bir çardak yapıldı. Rasûlullah ile Ebû Bekr burada oturdular.
[11] Yukarıda mealleri verilen el-Enfâl Sûresi âyetleri ile bu İbn Mes ud hadisi Bedir seferi sırasında cereyan eden bir müzâkere safhasına işaret etmektedir. Bu müzâkereyi İbn Hişâm, es-Sîre'smde ve-oradan naklen Zâdu'l-Mead da tafsı atiyle vermiştir. Özeti şudur: Rasûlullah, mütevâzî ordusuyla Bedir e doğru yollanıp Zafirân vâdîsine indiğinde Mekke'den kuvvetli bir Kureyş ordusunun hareket ettiğini haber aldı. Hiç hesâb edilmeyen bu hareket karşısında rnuslumanların vaziyeti müşkilleşti. Çünkü âyetteki ta'bîr veçhile, hor ve hakir bir mutreze ne büyük bir orduya karşı çıkmak ne kadar güç ise, Medine'ye gen dönmek de o derece âr ve utanmayı gerektirirdi. Bunun üzerine Peygamber bir istişare kurdu, durumu onlara haber verip Ensâr'ın, Muhâcirler'in ayrı ayrı görüşlerim aldı. Kimisi Kureyş kervanı üzerine gitmeyi, kimisi gelen büyük orduya karşı çıkılması görüşlerini ileri sürdü. Bu arada Cibrîl gelip iki taifeden gayn muayyen birinin müslümânlar için va'd edildiğini müjdeledi. Uzun müzâkereden sonra Peygamber: "Haydi Allah 'm bereketine doğru yürüyünüz. Size müjdelerim Ki^ Allah bu iki taifenin birisini kat'îsurette va'd etmiştir, zafer muhakkaktır... buyurmuş ve Bedir'e doğru hareket edilmişti.
Bu İbn Mes'ûd hadîsinde nakledilen Mıkdâd'ın bu güzel sözü, işte o müzakere esnasında söylenmiş ve onun bu sözleri de Peygamber'i sevindirmişti.
[12] Bu âyet Mekke'de indiği hâlde, hükmü, hicretten sonra vukû'a gelen Bedir muharebesinde gerçekleşmiştir. Umer (R) şöyle demiştir: Bu âyet inince hükmünün ne zaman, nerede gerçekleşeceğini bilmiyordum. Rasûlullah (S) Bedir günü zırhını giyip de bu âyeti okuyunca, o zaman bunun hakîkatına vâkıf oldum (Bey-dâvî, Şeyhzâde, Medârik).
Allah'ın bütün peygamberler hakkındaki va'di şudur: "And olsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır: Muhakkak o peygamberler elbette muzaffer olacaklar, muhakkak bizim ordumuz elbette onlara gâlib geleceklerdir" (es-Sâffât: 171-173).
[13] Hadîsin başlığa uygunluğu, Bedir harbinde hazır bulunanlarla, onda hazır bulunmayan kimseler arasında müsâvîlik olmadığını beyân etmesi yönündendır. İbn Abbâs'm bu sözü en-Nisâ: 95. âyetinin baş tarafına bir tefsirdir. Ayetin tamâmı şöyledir: "Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda maÜanyle, canlanyle savaşanlar bir olmaz. Allah, mallanyle canlanyle savaşanları derece i'tibâriyle oturanlardan çok üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de cenneti vayd etmiştir. Fakat Allah, savaşanlara oturanların üstünde, daha büyük bir ecir vermiştir" (en-Nisâ: 95)
[14] Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar ayrı ayrı senedterle el-Berâ'dan gelen rivayetlerdir. Bunlarda adı geçen Tâlût, Kur'ân'da şöyle geçer:
' 'Onlara Peygamberleri: Hakikat, Allah size bir hükümdar olarak Tâlût'« göndermiştir, dedi. Dediler ki: Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken ve ona maldan da bir bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımızda hükümdarlık onun olabilir? (Peygamberleri) dedi: Şübhesiz Allah onu sizin üstünüze beğenip seçmiştir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermiştir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah vâsidir, gerçek bilicidir. Peygamberleri onlara (şöyle de) söyledi: Gerçek onun hükümdarlığının açık alâmeti size o tâbutun gelmesi olacaktır ki, içinde Rabb 'inizden bir sekînet ve Mûsâ Hanedanı "yle Hârûn ailesinin metrûkâtmdan bir bakıyye vardır. Melekler onu yüklenip getirecektir. Elbette bunda size kat t bir alâmet ve ibret vardır, eğer îmân etmiş kimselerseniz. Vaktaki Tâlût ordusuyla ayrılıp çıktı, dedi ki: Şübhesiz Allah sizi bir ırmakla imtihan edicidir. İşte kim ondan içerse benden değil, kim onu tatmazsa artık o benden. Eliyle bir avuç alanlar başka (o kadara izin var). Derken ırmağa va-nnca içlerinden birazı müstesna olmak üzere ondan (bol bol) içtiler. Nihayet o Tâlût ve maiyyetindeki müzminler vaktaki o ırmağı geçtiler, (beri yanda kalanlar) dediler ki: Bu gün bizim Câtût'a ve ordusuna karşı takatimiz yoktur. (Âhirette) muhakkak Allah 'a kavuşacaklarım bilenler (ve itaatle ırmağı geçen ler) ise: Nice az bir cemiyet, daha birçok cemiyete Allah 'in izniyle galebe etmiştir. Allah sabr (ve sebat) edenlerle beraberdir, dediler..." (el-Bakara: 247-251). O sırada Isrâîl oğulları, peygamberleri Şemuîl'e Amâlika'nın saldırısından şikâyet ederek Amâlika'nın Câlût'una karşı harb edebilecek bir kahramanın kendilerine melik ta'yîn edilmesini rica ederler. Şemuîl Peygamber'e Tâlût vahyo-lunur. Tâlût, merkebini ararken Şemuîl'e rast gelir. O da: Ey Tâlût, Isrâîl oğulları'na melik oldun, der. İsrâîl oğullan'na da bu ta'yîni bildirir. Tâlût'un başına seksen bin İsrâîl oğullan mücâhidi toplanır. Fakat Şemuîl Peygamber bunların dönekliğim bildiği için, Tâlût'a, bunları şöyle bir imtihan etmesini söyler: Kim şu Ürdün Nehri'nin suyundan içerse o benim dînimden değildir. Her kim ,de içmezse bendendir, der. Hepsi içer, yalnız Dâvûd Peygamber'in de içlerinde bulunduğu üçyüzon küsur kişi içmez ki, Bedir mücâhidleri sayısına denktir. Tâlût ile Câlût arasında Havrân'da harb olur. Dâvûd, Câlût'u öldürür. Bir müddet sonra Şemuîl de ölür. Tâlût kırk sene adalet ve basiretle hükümrân olur.
[15] Bu hadîs Abdest Alma, Namaz ve Cihâd Kitâbları'nda da geçmişti. Peygamber Ka'be'de namaz kılarken, bu kimseler O'nunla eğlenmişler, biri de yeni boğazlanmış bir devenin döl yatağını getirip secdede iken Peygamber'in sırtı üzerine koymuş, kızı Fâtıma gelip bunu sırtından kaldırdıktan ve Peygamber de böylece namazını tamamladıktan sonra birer birer bu kimselerin isimlerini söylemek suretiyle, aleyhlerine beddua etmişti. İşte bu beddua Bedir'de gerçekleşmiş ve o kimselerin hepsi Bedir'de öldürülmüşlerdir.
[16] Ebû Cehl, ismi Amr ibn Hişâm ibni'l-Mugîre'dir, künyesi Ebû'l-Hakenı yâhud Ebû'I-Velîd idi de, Peygamber tarafından Ebû Cehl'e değiştirilmiş ve: "Bu, ümmetin fir'avnıdır" buyurulmuştur.
Ebû Cehl, müslümânlarm en azgın düşmanı ve bu düşmanca hareketlerin başlıca müsebbibi olduğundan bunun öldürülmesi keyfiyeti apayrı bir bâb tah-sîs edilerek burada getirilen hadîslerde iyice belirtilip ortaya konulmuştur.
[17] Buhârî bu Enes hadîsini burada ayrı ayrı tarîklerden ve bâzı lâfız farklafıyle arka arkaya birbirini tamamlar şekilde getirmiştir.
İbn Mes'ûd'un: Â! Sen misin Ebû Cehl? demesi, sakalından tutup çekmesi kavlen ve fiilen intikaam almak gâyesiyledir. Çünkü Ebû Cehl, Mekke'de ibn Mes'ûd'a çok ezâ ve cefâ etmişti. Ebû Cehl'in: Sizin öldürdüğünüz, yâhud: Kavminin öldürdüğü kişinin fevkinde kimse var mıdır? sözleri de bu yolda ölüm ne benim için küçüklüktür, ne de senin için bir şereftir, demek istemiştir.
[18] Bu hadîsin bir rivayeti Beşte bir Kitâbı'nda da geçmişti.
[19] Başlığa uygunluğu açıktır. Burada zikredilen şahıslar şu tertîbde birbirlerine "karşı çıkmışlardır: Hamza, Şeybe'ye; Alî, el-Velîd ibn Utbe'ye; Ubeyde de Utbe'ye karşı çıkmıştır. Bunların en yaşlısı Utbe ibn Rabîa idi. Hamza ile Alî, hiç beklemeden karşılaştıkları düşmanlarını öldürmüşlerdir; diğer ikisi de birer kılıç darbesiyle birbirlerini yaralamışlardır.
[20] Buhârî bu hadîsleri ayrı senedlerle ve bâzı lâfız farklanyle birbirini açıklar ve te'yîd eder bir surette böyle arka arkaya getirmiştir.
[21] Bu hadîs, bu isnâd ve metinle Vekâlet Kitabı, "Bir müslümân bir harbîyi vekîl kıldığı zaman bâbı"nda, buradakinden daha bütün ve daha uzun olarak geçmişti. Buradaki parantez içinde verilen

kısımlar, o rivayetten alınmıştır.
[22] Başlığa uygunluğu, kılıçta Bedir günü kınlan bir kırık bulunmasıdır. Çünkü bunda, Zubeyr'in Bedir vak'asında hazır bulunuşunu ve böylece Zubeyr'in Bedir sahâbîleri sayısına girdiğini apaçık söyleme vardır (Kastallânî).
[23] Başlığa uygunluğu "Bedir gününde vurulan (üçüncü) darbe izi" sözünden alınır. Çünkü bu söz, Zubeyr'in Bedir'de hazır bulunduğuna delâlet eder.
[24] Katâde'nin bu içtihadı, İbn Umer'in mezhebidir. Ona göre buradaki işitmek hakikat ma'nâsına hamledilir. Âişe ise, 29 rakamlı hadîste bunu ilimle te'vîl etmiştir. Âişe, "Sözlerimi sizden daha iyi işitirler" sözünü, "Sözlerimin hakk olduğunu şimdi pek iyi anlarlar" diye tefsir etmiştir.
Peygamber'in bu veciz hitabesi eşsiz bir ilâhî intikaam idi. Bundan sonra Peygamber muzaffer olarak Medine'ye yollandı. İçlerinde birçok Kureyş ileri gelenleriyle Peygamber'in amcası Abbâs'ın da bulunduğu esirleri ve ganîmet mallarını da beraber getirdiler. Safra mevkiinde ganîmet malları taksîm edildi. Nadr îbn Haris öldürüldü. Irk mevkiinde de Ukbe ibn Ebî Muayt'ın boynu vuruldu. Esîrler Medine'de taksîm edilip sâhiblerine esirlere iyi bakmaları tenbîh edildi. Zafer müjdecisi olarak Medine'ye Zeyd ibn Harise, Avâlî denilen Medine köylerine de Abdullah ibn Ravâha gönderilmişti. Bu zafer haberi ile Medine ve civan halkı çok sevindiler. Yahûdiler'le münafiklar da sindi.
[25] Hadîsin başlığa uygunluğu, İbn Abbâs'ın, ibrahim: 28-29 âyetlerinde zikredilen kimselerin Kureyş kâfirleri olduğunu, bir tefsir olarak söylemesidir. Amr ibn Dinar'ın ifâdesi de bunun benzeridir.
[26] Aişe yâhud onun sözünü açıklayıcı olarak Urve, bu son sözüyle âyetteki mutlak nefyin, onların cehennemde İstikrar bulmaları haliyle kayıtlı olduğuna işaret etmiştir.
Bu hadîsin değişik ve uzunca bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[27] Bundan önceki 23 rakamlı haşiyede de belirttiğimiz gibi Âişe, Peygamber'İn "Şübhesiz şimdi onlar benim kendilerine söylemekte olduğum şeyi işitmektedirler" sözünü, sözlerimin hakk olduğunu şimdi pek iyi bilmektedirler diye tefsir etmiştir. Fakat bilmek kaabiliyetini kabul etmek, işitmek hassasiyetini kabule mâni' olmadığı mütâlaasıyle, Beyhakî ve benzeri bâzı âlimler, bu mes'elede îbn Umer'in içtihadını tercih etmişlerdir.
[28] Firdevs, cennet derecelerinin en fazîletlisidir.
Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nda daha uzun bir metinle geçmişti. Peygamber oradaki hadîste Hârise'nin anasına: "Cennette birçok dereceler vardır, oğlun muhakkak bunlardan Firdevsi A '/«(denilen en yüksek derecece erişti" buyurmuştu.
[29] Başlığa Uygunluğu "Hâtıb Bedir ehlinden değil mi?" sözlerindedir. Bu hadîsin biraz farklı bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Câsûs bâbi"nda geçmiş idi. İleride Mekke Fethi bâbı'nda daha geniş bir metinle tekrar gelecektir.
bize: "Düşmanlarınız size yaklaştıkları (size atış imkânı verdikleri) zaman, onlara ok atışı yapınız. (Atış menzilinden uzak bulunduklarında atış yapmayıp) oklarınızın kendi yanınızda kalmasını isteyiniz" buyurdu.
[30] Bu iki hadîsin başlığa uygunlukları açıktır. Bunlar Rasûlullah'ın bu emrini rivayet eden Ebû Useyd(R)'in Bedir'de hazır bulunduğunun delilleridirler.
[31] Bu, daha uzun bir metinle Cihâd Kitâbı'nda geçmişti.
[32] Rasûlullah'ın bu sözü, Uhud harbi öncesi gördüğü ru'yâsı ile ilgilidir. Ru'yâ bâzı tehlikeler ve zararlar remz ediyordu. Bundan dolayı Rasûlullah Medine'de savunmada kalmayı düşünüyordu. Gençlerin ısrarı üzerine Uhud'a çıkılma kararı alınmış ve ru'yâsının işaret ettiği işler meydana gelmişti. Bunlardan sonra Allah'ın getirdiği hayır, mü'minlerin kalblerinin sebat etmesidir. Çünkü müşrikler onlara karşı toplanıp gelmiş ve onları korkutmuş oldukları hâlde, bunca tehdîd mü'minlerin îmânlarını artırmıştı da, onlar: "Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, demişlerdir" (Âlu İmrân: 173) (Kastallânî).
[33] Bu iki gencin babaları el-Hâris ibn Rifâa'dır. Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Cihâd Kitâbı'nda geçmişti.
[34] Bunlardan bâzıları Mersed el-Ganevî, Hâlid ibnu'l-Bukeyr el-Leysî, başkanları Âsim ibn Sabit, Hubeyb ibn Adİyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Tarık'tır. Bu seriyyeye Recî' Seriyyesi ismi verilir. Recî', Huzeyl kabilesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehâdet vakıası burada vukû'a geldiğinden bu adla anılmıştır. Hâdise şöyledir: Adal ve Karre kabilelerinden bâzı kimseler Peygam-ber'e gelip kendilerine dîn ve Kur'ân öğretmek için bâzı öğretmenler göndermesini rica etmişlerdi. Peygamber onlara suffa ehlinden isimleri geçen öğretmen sahâbîleri göndermişti. Recî' mevkiine geldiklerinde bu kabile halkı bunları gaddarca şehîd etmişler. Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp, orada öldürmüşlerdir.
[35] ibn İshâk bu kasîdenin baş tarafının şunlar olduğunu zikretti:
Lekad cemaa '1-ahzâbu havlı ve elebbu
Kabâilehum ve's-tecmeû külle mecma'in
Ve kad karrabû ebnâehum ve nisâebum
Ve kurribtu min cız'm tavîiin mumennam
Ve kulluhum yubdi'l-adâvete câhiden
Aleyye Hennî ff vesâkm bi-mudayyiin
İle İlâhi eşkû gurbeti ba'de kerbetî
Ve ma cemaa '1-ahzâbu lî inde masra T
Fe za 'l-Arşı sabberanî alâ mâ esâbenî
Fe kad vadaû lahmî ve kad dalle matmat
Ve zâlike fî zâti'I-ilâhi ve in yese'
Yubârik alâ evsâli şelvîn mnmezza 'ı
Ve kad aradû bil-küfri ve'hmevtu dûnehu
Ve kad zerefet aynâye min gayri mudmım
Ve mâ bî hazâm 'i-mevti innî le-meyyitun
VelâkİN hazân hana narin teleffe 'u
Fe lestu bi-mubdin lil-aduvvî tahaşşuan
Veiâ cezean innî ile'llâhi mercif
Fe lestu ubâlî hîne uktelu müslimen... (Kastallânîl
[36] Bu hakîkaten bir sünnet olmuştur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden önce iki rek'at namaz kılma işini Peygamber'in hayâtında yapmış, Peygamber de bunu güzel görüp takrir etmiştir (Kastallânî).
[37] Bu hadîsin bir rivayeti Cİhâd Kitabı, "Kişi esîr alınmak ister mi bâbı"nda geçmişti. İleride Tevhîd Kitâbı'nda da bir rivayeti gelecektir.
Burada zikredilmesine sebeb "Âsim Bedir'de onların büyüklerinden birini öldürmüştü" sözüdür.
Hafız ed-Dimyâtî, bu Hubeyb'in Bedir'de hazır bulunmadığını, Bedir'de hazır bulunup el-Hâris'i öldürenin ancak Hubeyb ibn Yesâf olduğunu söylemiştir, tbn Abdilberr, el-İsttâb'd& ve Îbnu'1-Esîr de Usdu'l-Gâbe'de Hubeyb ibn Adiyy'in Bedir'de hazır bulunduğunu; birincisi Ukbe ibnu'l-Hâris'in Hubeyb ibn AdİyY'i satın aldığını, babası Hâris'i Hubeyb'in öldürmüş bulunduğunu ziyâde etmiştir. Aynı zamanda Hubeyb ibn Yesâf'ın hâl tercemesinde beyitler zikrederek, onun da Bedir'de hazır bulunduğunu ve Umeyye İbn Halefi öldürdüğünü zikretmiştir (Kastallânî).
[38] Hadîsin burada zikri "O, Bedrî olmuş idi" sözünden dolayıdır. Peygamber Saîd ile Talha'yi haber araştırmaları için göndermişti. Onlar bu vazifeden dönmeden Bedir harbi vâki' olmuştu. Peygamber onları Bedir'de hazır bulunanlara kattı, paylarını ve ecirlerini verdi. Böylece bu ikisi Bedir'de hazır bulunanlar gibi oldular.
İbn Umer, yakîni olan Saîd'in ölüme yüz tutmuş olması özründen dolayı cumuayı terketmiştir. Çünkü bu Saîd, Umer'in amca oğlu ve kızkardeşinin kocası idi.
[39] Kocası ölen kadınlar gebe olmadıkları takdirde dört ay on gün beklerler. Bu müddetten sonra süslenip evlenme arzusunu izhâr eder ve evlenirler. Bundan önce böyle bir hareket yapmaları haramdır. Bu hüküm, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifâde edilmiştir:
* 'İçinizden ölenlerin (geride) bıraktıkları zevceleri kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların, kendileri hakkında meşru' veçhile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur, Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır. (Vefat iddetini bekleyen) kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda yâhud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda bir vebal yoktur. Allah bilmiştir ki, siz onları mutlakaa hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice va 'dleşmeyin. (Çıtlatma sûreEiyle) meşru' bir söz söylemeniz ise başka... " (d-Bakara: 234-235).
Bu hadîsin burada zikredilmesi, râvînin "O, Bedir'de hazır bulunanlardan idi" sözünden dolayıdır.
[40] el-Buhârî'nin maksadı, Bedir'de hazır bulunanları beyân etmektir, yoksa o râvînin bu hadîsi ötekine haber vermesini beyân etmek değildir. Müellif merhum bu mutâbaa hadîsinden kendi ihtiyâcı olan kadarıyîe yetinmiştir ki, o kısım da "Babası Iyâs Bedir'de hazır bulunmuş idi" sözüdür (Kastallânî).
[41] Hadîslerin başlığa delîllikleri açıktır. Buhârî bu Rifâa hadîslerini burada ayrı ayrı üç tarîkten getirmiştir.
[42] Râfi' ibn Mâlik'in Peygamber'den, Bedir ehlinin diğerlerine üstün olduklarını açıkça söylediğini işitmediği, fakat söylediği sözleri kendi ictihâdıyle söylediği meydana çıkıyor (Kastallânî).
[43] İbn Ishâk'ta: Peygamber (S) bir uyuklamadan sonra uyandı da: "Yâ Ebâ Bekr, müjde! Sana Allah'ın yardımı gelmiştir. İşte Cibril, atının gemini tutmuş onu sevkediyor..." şeklindedir.
Meleklerin Bedir'de ve diğer muharebelerde hazır bulundukları, Kur'ân âyetlerinde de gelmiştir:
"Hani siz Rabb 'inizden imdâd istiyordunuz da O da; Muhakkak ki, ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurmuştu..." (el-Enfâl: 9)
"Hani Rabb'in meleklere: Şübhesiz ki, ben sizinle beraberim. Haydi îmân edenlere sebat itham edin, diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım, (Ey mü'minler) hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her-bir parmağına (diyordu)" (el-Enfâl: 12).
"And olsun ki, siz zaîf ve dûn iken Allah size Bedir'de kesim bir zafer verdi. Allah'tan sakının, tâ ki şükretmiş olasınız. O vakit sen müzminlere: tndiri-len üç bin melekle Rabb'inizin İmdâd etmesi yetişmez mi size? diyordun. Evet siz sabreder, sakınırsanız, düşmanlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa, Rabb'iniz size nişanlı nişanlı beşbin melekle imdâd edecektir" (Âlu İmrân: 123-125).
[44] Bu unvansız bâb, kendinden önceki babın faslı gibidir. Çünkü bu bâb, Bedir'de hazır bulunan kimselerin beyânıyle ilgilidir.
[45] O yasak, Peygamber'in sonradan: "Artık kurbân etlerini yığın, biriktirip azık da edinin " emriyle kaldırılmıştır. Buna âid bilgiler ileride Kurbanlıklar KİtâbI'n-da gelecektir.
Bu hadîsi burada getirmekten maksad ise Katâde'nin o kardeşini Bedir'de bulunmuş olmakla vasiflamasıdır
[46] Hadîsin burada zikri, Bedir günündeki bir harb sahnesini ve sonucunu bildirmesinden dolayıdır.
[47] Hadîs, "Ubâde İbnu's-Sâmit Bedir'de hazır bulunmuştu" sözünden dolayı burada kısaca zikredildi. Aynı isnâdla îmân Kitâbı'nda, Akabe'de yapılan bey atı anlatan "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti...

bâbı"nda buradakınden daha butun olarak geçmişti
[48] Hadîsin burada zikredilmesi, "Huzeyfe, Rasûlullah ile beraber Bedir'de hazır bulunan kimselerden idi" sözünden dolayıdır. Buhârî bu hadîsi şeyhi Ebû'l-Yemân tarîkinden olmak üzere Nikâh Kitâbı'nda bütünüyle getirmiştir. Oradaki rivayette devamı şöyledir:
Sehle, Peygamber'e geldi de: Yâ Rasûlallah! Biz Sâlim'i oğul edinmiştik. Hâlbuki Allah evlâdlık hakkında bildiğin âyeti indirdi, (şimdi ne buyurursunuz)? diye sordu. Buhârî'nin şeyhi Ebû'I-Yemân bu hadîsi Buhârî'ye'bu suretle zikretti.
[49] Hadîs, bu düğün töreninde şarkıcı kızların Bedir harbinde şehîd olanlar için ya kılan medih ezgilerini çalıp tegannî edişlerini ihtiva etmesi yönünden burada zikredilmiştir.
Hadîsin râvîsi Rubeyyı'm babası Muavviz ile onun kardeşi Muâz da Bedir'de şehîd olmuşlardı. Afra kadının oğulları olan bu iki kardeş Ebû Cehl'ı kıhçlanyle yere serdikten sonra, bunlar da Ebû Cehl'in oğlu İkrime tarafından şehîd edilmişlerdi.
Gaybe ve istikbâle âid şeyleri bilmek yalnız Allah'a mahsûs olduğu için, Rasûlullah'bunun kendisine nisbet edilmesini men' etmiş, öteki ezgilere devam etmelerini buyurmuştur.
[50] Başlığa uygunluğu "Ebû Talha Bedir'de Rasülullah'ın beraberinde hazır bulunmuştur" sözlerindedir.
Köpek edinmenin hangi meslek sahihlerine caiz olduğu Ekincilik Kitâbı'nda, resim ve heykel hakkındaki bilgiler de; Alışverişler Kitâbı'nda geçmişti.
[51] Buhârî bu hadîsi Humus Kitabı' nda da getirmişti. Burada hadîsi iki tarîkten ve bazı lafız farkları İle getirdi. Buradaki başlığa uygunluğu "Bedir gündeki ganimetten benim nasîbim olarak..." sözlerinden alınmıştır.
[52] O şarkıcı kadının irticalen söylediği bu kasidenin devamı şöyledir:
Elâ yâ Hamzu li'ş-şurufi'n-nivâi
Ve hunne muakkalâîun bi'lfînâi
Da'ı's-sikkîne Fi'1-lubbâli minhâ
Ve durric hunne Hamzatu bi'd-dırtâi
Ve accil min etâbîhâ li-şerbin
Kadîran min tabîhm ev şevâin
(= Ey Hamza, semiz develere bak! Evin önündeki sahada ayaklan sımsıkı bağlanmıştır. Haydi Hamza, bunların boyunlarına bıçağı daya, boyunlarını kana boya! Ve bunların en nefîs parçalarından şarâb için çömlekte pişmiş et yâhud kebâb yapmaya acele et!)
[53] Humus Kitâbı'ndaki rivayetin sonunda: "Bu vakıa şarâbın haram kılınmasından önce vuku' bulmuştu" ziyâdesi vardır.
[54] Buhârî bu hadîsi burada Alî'nin: "Çünkü o Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.
Râvî Muhammed ibn Abbâd, Ebû Abdillah el-Mekkî'dir, Bağdâd'a inmiştir, meşhur bir sıkaadır. 284 yılında Bağdâd'da ölmüştür. el-Câmi'u's-Sahîh'te onun bundan başka hadîsi yoktur.
Sehl ibn Huneyf (R), 38 yılında Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Alî ibn Ebî Tâlib kıldırmıştır. Ebû Amr el-Bagavî altı tekbîrle kıldırdığım; el-Hâfız Ebû Zerr de beş tekbîr ile kıldırdığını nakletmiştir (Aynî).
[55] Buhârî bu hadîsi "Huneys ibn Huzâfe Bedir'de hazır bulunmuş, (yaralanarak) Medine'de vefat etmişti" sözünden dolayı burada getirmiştir. Bunu Nikâh'ta da getirecektir.
[56] Hadîsi burada el-Bedrî sözünden dolayı zikretmiştir. Bâzıları Ebû Mes'ûd, Bedir harbinde hazır bulunmadı, fakat meskeni orada olduğu için Bedrî nisbetİ verildi, demişlerdir. Ebû Ubeyd el-Kaasım ibn Sellâm, İbnu'I-Kelbî ve Müslim, onun Bedir'de hazır bulunduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Buhârî de bu görüşe meyletmiştir. Kaaide ise müsbitin nâfî'den öne geçirileceği üzerinde devam edicidir. Bu hadîs îmân Kitabı, "Ameller ancak niyetledir bâbı"nda geçmişti (Aynî).
[57] Buhârî hadîsi burada "Ebû Mes'ûd Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir... Bu "Bedir'de hazır bulundu" sözü, onun Bedir'de hazır bulunuşunun hakikatini haber vermektir, işte bundan dolayı Buhârî onun Bedir'de hazır bulunduğunu kesin kıldı. Çünkü bundan evvel geçen hadîste onu evvelâ "el- Bedrî" diye vasıflamakla zikretmişti. Burada ise kesin olarak ihbar, yânî haber verme veçhile zikretmiştir.
[58] Bu hadîs, Namaz Vakitleri Kitâbı'nın evvelinde uzunca bir metinle geçmişti. Orada da açıklandığı gibi, metindeki son fiil "Umirte" ve "Umirtu" şekillerinde olabilir. Birinci okunuşa göre ma'nâ "Bununla emrolundun", İkinciye göre "Bununla emrolundum" demek olur. Bunların naibi faili Peygamber olmak ihtimâli olduğu gibi, Cibril de olabilir... (Aynî).
[59] Buhârî bu hadîsi burada "el-Bedrî" sözünden ötürü zikretmiştir. O bunu Kur'-ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da başka bir yoldan getirmiştir.
el-Bakara Sûresi'nin bu son iki âyeti, îmân edilmesi zarurî olan en büyük umdeleri ihtiva etmektedir. Bununla beraber yedi tane de duâ cümlesi vardır. Bu iki âyet, okuyucusuna, ins ve cinn şerrinden emînlik yâhud Kur'ân'la gece kıyamından kulluk için yetişir.
[60] Hadîsi burada "Bedir'de hazır bulunanlardan" sözünden dolayı zikretti; bu se bebden ötürü hadîsin kalan kısmını zikretmedi. Hadîsin tamâmı Namaz Kitabı; "Evlerde mescidler edinmek babı" ile Cemâatle nafile namazı kılma bâbı"nda uzunca bir lâfızla geçti.
Mahmûd ibnu'r-Rabî' beş yaşında İken evlerinde Peygamber'in bir kovadan su püskürmesini hatırlamıştır. Doksandokuz yılında, doksanüç yaşında vefat etmiştir (Aynî).
[61] Bunu ibn Şihâb'ın, Itbân hadîsini Mahmûd İbnu'r-Rabî'den işitmesini te'kîd için zikretmiştir.
[62] Buhârî bu hadîsi, İki yerinde geçen "Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.
[63] Bunu da yine "O ikisi Bedir'de hazır bulunmuşlardır" sözünden dolayı zikretmiştir.
Hadîsin sonundaki "Şübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çoğaltmıştır" kelâmı, Salim tarafından Râfi' aleyhine bir inkârdır. Bu sözün ma'nâsı, Râfi' kendiliğinden hadîs düzüp Peygamber'e isnâd etti demek değildir. Belki bunun ma'nâsı, Râfi, arazîden çıkan mahsûlün bir kısmı mukaabilinde kiraya vermekle, para ile kiraya vermek arasını ayırmadı demektir. Bunlardan yalmz birincisi neh-yedilmiştir, mutlak olarak nehyedilmemiştir,
Bu konu Ekincilik Kitâbfnda geçmişti... (Aynî).
[64] Buhârî bunu da burada "O, Bedir'de hazır bulundu" sözünden dolayı zikretmiştir.
[65] Bunu da burada "O, Bedir'de hazır bulunmuştu" sözünden dolayı zikretmiştir.
Bu hadîs Cizye Kitâbı'nda 3. hadîs olarak çok az bir farkla geçmişti
[66] Buhârî bu hadîsi burada "Ebû Lubâbe el-Bedrî" sözünden dolayı zikretmiştir. Bu hadîs, daha uzun bir metinle Beđu'1-Halk Kitâbı'nda da geçmişti
[67] Bunu da burada "Ensâr'dan birtakım adamlar" sözünden dolayı zikretmiştir. Çünkü onlar Bedir'de hazır bulunmuş kimselerdi. Buhârî bu hadîsi Itk ve Ci-hâd Kitâblan'nda da getirmiştir
[68] Buhârî bu hadîsi burada "O, Bedir'de hazır bulunanlardan idi" sözünden dolayı zikretmiştir. Hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir.
[69] Buhârî, bu hadîs bu gazvenin evvellerinde geçmiş olmakla beraber burada 'Ebû Cehl'i Afra kadının iki oğlu vurmuştu" sözünden dolayı zikretti. Çünkü bu söz kesin olarak o iki oğulun Bedir'de hazır bulunduklarına delâlet etmektedir. O iki oğul, Ensârh Muâz ve Muavviz'dir (Aynî).
[70] Bu, Menâkıb'da geçen hadîsin bir parçasıdır. Bundan burada Buhârî'nin maksadı "Bedir'de hazır bulundular" sözüdür
[71] Hadîsin burada zikrinin sebebi açıktır. O da bu iki kişinin Bedir harbinde hazır bulunduklarının belirtilmesidir
[72] Rasûlullah'ın Mut'ım'e kanlı düşmanların bile bağışlatacak derecede kıymet vermesi, kendi üzerinde büyük minnet hakkı bulunmasındandır. Şöyle ki: Peygamber TâÎf'ten kederli dönüşünde Mut'ım O'nu himayesine almıştı; Kureyş'-in Hâşimîler'Ie ilgiyi kesme ahdinin yazısını yırtıp atmıştı. Mut'ım Bedir harbinden önce Mekke'de doksan küsur yaşında öldü. Burada zikrinin sebebi "Bedir esirlerini kurtarmak için gelse idi" sözüdür.
[73] Bu üçüncü fitnenin: Irak'ta Ezârıka fitnesi; Haccâc'ın (74'te) Abdullah ibn Zu-beyr'i öldürüp Ka'be'yi tahrîb etmesi fitnesi; Mervân ibn Muhammed'in halî-feliği zamanında 130 senesinde Medîne'de Ebû Hamza el-Hâricî fitnesi olduğu söylenmiştir... (Kastallânî).
[74] Bu hadîsin tamâmı, uzun bir metin hâlinde Şehâdetler Kitabı, "Kadınların birbirlerinin adaletini belirtmeleri bâbr'nda geçmişti. Burada bir kısmının zikredilmesi, Âişe'nin Mıstah'ın anasına, Mıstah'ın Bedir ehlinden olduğuna şehâdet etmesinden dolayıdır (Aynî).
[75] Bunun burada zikredilmesi Mûsâ ibn Ukbe'nin İbn Şihâb'dan Bedir gazvesi İşlerinden olarak naklettiği şeyleri beyân içindir.
[76] Ebû Abdillah, el-Buhârî'nin kendisidir. Bana göre "Bedir'de hazır bulunanların toplamı" sözü, onun söylediği söz olur. Bu "Kaale Ebû Abdillah" kısmı, birçok Buhârî nüshalarında yoktur. Yok olmasına göre de "Bedir'de hazır bulunanların toplamı" sözü, Mûsâ ibn Ukbe'nin, İbn Şihâb'dan söylediği söz olur. el-Kirmânî de buna kaail oldu (Aynî).
[77] Yânî Kureyş'ten hissen ve hükmen hazır bulunanlar yâhud hizmetçilerinin ve tâbi'lerinin eklenmesiyle yüz kişidir. İbnu SeyyidÎ'n-Nâs, bunların isimlerini sıraladı da doksandörde ulaştırdı (Kastallânî).
[78] Bundan maksad bilhassa bu kitâbda Bedir ehlinden oldukları zikredilen kimselerin isimlerini vermektir. Bu, daha evvel tafsîlli olarak geçenleri bir fezleke (yânî özet) ve bir toplamadır. Yoksa mutlak olarak burada zikredilenlerin hepsini vermek değildir (Kastallânî).
[79] Bu harf sırasına göre sıralama şartından Peygamber ile Dört Halîfe müstesna tutulmuştur. Bunlar şereflerinden dolayı öne geçirildiler.
[80] Buradan i'tibâren Bedir ehlinden olanların isimlerini hicâ harfleri tertibiyle vermeye başladı. Elif harfinden Iyâs ibnu Bukeyr'i zikretti
[81] Bu şekilde ismi verilip de sayısı yazılmayanlar, daha önce isimleri ve sayıları verilmiş olanlardır. Bir nüshada burada Ebû Bekr'in ismi evvelce geçtiği için yazılmamıştır.
[82] Burada sayılan kimselerin tam isimleri ve bunlara âid tamamlayıcı bilgiler şerhlerde ve terâcüm kitâblannda verilmiştir.
el-Hâfız Ebû'1-Feth el-Ya'murî Muhacir'lerüen doksandört kişiyi sıralamıştır. Hazrec'den yiizdoksanbeş, Evs kabilesinden yetmişdört isim sıralamıştır. Bunların toplamı 363 - üçyüzaltmışüç- olmuştur. Dedi ki: Bu sayı Bedir ehlinin sayısından çoktur. Ancak bunların bâzısı hakkında hilaf gelmiştir.
el-Kevâkib'dt de şöyle dedi: Bunları zikretmenin fâidesi, öne geçmenin fa-zîletini ve başkaları üzerine tercîhi bilmek ve ta'yîn üzere bunlara Rıdvan İle duâ etmektir -Allah onların hepsinden razı olsun- (Kastallânî).
[83] Medine'de Yahûdiler üç kısım idi: Nadîr oğullan, Kurayza oğullan, Kaynukaa oğullan. Bunlar kısmen Medine'nin içinde, kısmen hâricinde ikaamet ederlerdi. Medine'nin san'at, ticâret, ekim ve dikim

işlerini ellerine almışlardı. Bu se-beble hepsi de servet sahibi idi. Medine'nin İktisadî hâkimiyeti bunlarırf elinde idi. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde, bunların dînî hürriyetlerini kabul, mal ve can emniyetlerini korumayı taahhüd etmiş, bunlarla muahede yapmış idi. Bu muahedelerin bir maddesinde mal ve can emniyeti mukaabilinde ve gerektiğinde maddî yardımda bulunmak zikrolunmuştu.
Amir oğullan'nın İşlediği Maûne Kuyusu faciasından sağ kurtulup Medine'ye gelmekte olan Amr ibn Umeyye ed-Damrî, Âmir oğulları'ndan iki kişiye rastgelip, bunlar uyurken -şehîd olan arkadaşlarının intikaamını almak gayretiyle-ikisini de öldürmüştü. Medine'ye geldiğinde bunu Peygamber'e haber verdi. Peygamber: "Hatâ etmişsin! Onlar benden ahd ve emân almışlardı" buyurdu. İşte bunların diyetleri verilecekti. Anlaşma gereğince Nadîr oğulları'ndan yardım isteniyordu.
Rasûlullah'ın beraberinde Ebû Bekr, Umer, Alî, Zubeyr, Talha, Sa'd İbn Muâz, Sa'd ibnu Ubâde, Useyd ibn Hudayr da vardı. Nadîr oğulları, evvelâ yardım ederiz dediler. Sonra birer birer Peygamber'in yanından ayrıldılar. Bir evin duvarı dibinde oturmakta olan Peygamber'in üzerine yukarıdan bir taş birak mak suretiyle sûikasd tertîb ettiler. Cibril bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Nadîr oğullan'na on gün içinde Medine'yi terketmelerini emretti. Onlar evvelâ bunu kabul eder göründüler. Sonra münafikların ve Kurayza oğullan'nın yardım va'dlerinden cesaretlenip Medine'den çıkmamaya yeltendiler. Bunun üzerine Peygamber onlara harb i'lâniyle kalelerini muhasara etti. Onbeş veya yirmibeş günlük muhasaradan sonra bunaldılar. Ve neticede develerinin taşıyabileceği eşyâlarıyle Medîne'den çıkıp gitmelerine müsâade edildi.
[84] Yahudiler muahede hükümlerine hürmet etmediler. Medîne'de yayılan İslâmiyet'in nüfuzunun kendi nüfuzlarını gidereceğini anlayarak, Kureyş tarafını tutmuşlardı. Başta en cengâver olan Kaynukaa oğullan olmak üzere, bunların birer birer cezaları verilmiştir.
[85] Çünkü Haşr Sûresi, Nadîr oğullan hakkında inmiş ve Allah bu sûrede onlara İsabet ettirdiği intikaamı zikretmiştir. Buradaki mutâbaatı müellif Tefsîr'de senediyle getirmiştir.
[86] Bu hadîs başka bir senedle Beşte bir Kitâbı'nda, "Peygamber, Kurayza ve en-Nadîr'i nasıl bölüştürdü bâbı"nda geçmişti. Kurayza oğullan gazvesinde daha bütün olarak gelecektir
[87] Âyet, muhasaranın şekli ve düşmanın siper edinebilmesi ihtimâli olan hurma ağaçlarının kesilmesi suretiyle sıkıştınldığını bildirmiştir. Bu vak'aya ve bu âyete dayanarak, harb îcâbı her nevi' yaş ağaçlann yakılıp kesilmesinin mübâh olduğunu Nevevî, Müslim Şerhi'nde, Dört İmâm ile beraber âlimlerin cumhurundan rivayet etmiştir. Öteden beri sürüp gelen milletlerararası örf ve âdet de böyledir, ve zamanımızda insafsız şekilleri tatbîk olunmaktadır
[88] Bu şiir müslümânlar lehine değil, müslümân aleyhine duadır. Çünkü Ebû Suf-yân ibnu'l-Hâris, o zaman bir kâfir idi.
Bu heybetli muhasaranın devamı üzerine Nadîr oğulları bunalıp emân diledi. Taberî'nİn beyânına göre, develerine yükleyip götürebildikleri kadar mal alıp götürmek üzere gitmelerine müsâade edildi. İbn Sa'd, aftiyöz deve yükü eşya ile sürgün edildiklerini bildirir. Hüzün ve teessür göstermemek için defler çalarak, tegannî ederek Medine'nin içinden geçip gitmişlerdir. Bunlardan bir kısmı Şam'a, bir kısmı Filistin'de Erîha'ya gitmişlerdir. Elli zırh, elli miğfer, üçyüz-kirk kılıç bırakmışlardır.
[89] Fey', Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil, fakat sürgün, yâhud cizye üzerine sulh olmak suretiyle- Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu maldır ve ganimetten daha husûsî bir ıstılahtır. Çünkü ganimet malında da "Hums = Beşte bir"i fey'dir.
[90] Buradaki her iki hadîsin tâbi'î râvîsi İbn Şihâb ez-Zuhrî'dir. ez-Zuhrî, Umer vakıasını Mâlik ibn Evs'den, Âişe hadîsini de Urve ibn Zubeyr'den rivayet ediyor. Kurîubî'nin beyânına göre, en sonra bu arazî Abbâsîler'in idaresine geçmiştir.
İslâm târihine âid bu kıymetli bilgileri Buhârî Beşte bir Kitâbı'ndaki Fedek kıssasında da rivayet etmiştir.
[91] Bu hadîs dahî Humus Kitâbı'nda ve daha birkaç yerde geçmişti. Başlığa uygunluğu, bunun, bundan önceki hadîse uygunluğu yönündendir. Birşeye uygun olana uygun olan, o şeye de uygun olur (Aynî).
[92] Ka'b ibnu'l-Eşref, Medine Yahudileri'nin en azgın bir şâiri idi, Rasûlullah ile müslümânları hicvedip kötüler ve müslümânlar aleyhine Mekke müşriklerine yardım ederdi. Bedir gazvesinde müşriklerin tam ma'nâsıyle hezimete uğramaları Ka'b'a pek ağır gelmişti. Bedir'de öldürülen müşrikler için devamlı ağlar ve onlar hakkında şiirler, mersiyeler düzer, inşâd ederdi. Hassan ibn Sabit de Ka'-b'ın bu şiirlerine cevâb verir idi {Aynî'den özetle).
[93] Hadîsin burasında İbnu Abdilberr'in rivayetinde şu tafsilât vardır: Muhammed ibn Mesleme, Rasûlullah'a verdiği bu va'd üzerine birkaç gün bu işle meşgul oldu. Ebû Naile -ki Ka'b ibnu'l-Eşref'in süt kardeşidir. Abbâd ibn Bişr, Haris ibn Evs, Ebû Abs ibn Cebr ile görüştü. Ve Rasûlullah'a verdiği va'di bunlara açtı. Bunlar da muvafakat edip: Hepimiz birlik olup öldürürüz, dediler. Sonra yine hepsi birlikte RasûlulIah'ın huzuruna geldiler. Buluşma sırasında: Yâ Rasûlallah, hakkınızda Ka'b'ı sevindirecek bâzı sözler söylemek lâzımdır, buna izin veriniz, dediler. Rasûlullah da: "Hatıra geleni söyleyebilirsiniz" buyurdu.
[94] Bir vesk, altmış sâ'dır ki, yuvarlak hesâb bir deve yükü zahîredir. Bir sâ\ dört müdd'dür. Vesk, sâ\ müdd vezinlerinin bu günkü tartılarla karşılıklı hesâbları Zekât Kitâbı'nda geçti.
[95] İlk kılıç darbesi üzerine Ka'b haykırmış ve bu feryadı duyan kale içindeki Yahudiler toplanmışlar, sonra Rasûlullah'a gelerek Ka'b'm aldatılma ile öldürüldüğünden şikâyet etmişler. Rasûlullah, Ka'b'm kendisine ve müslümânlar üzerine düşmanlarını nasıl teşvîk ettiğini birer birer sayıp dökünce, Yahudiler söz söylemeye muktedir olamamışlardır. İbn Cevzî'nin Şerefu'l-Mustafâ adındaki kitabında bildirdiğine göre, Ka'b'ı öldüren mücâhidler, onun başım bir yem torbasının içine koyarak Medine'ye getirmişlerdi. Bu suretle İslâm'da ilk naklolunan düşman başı, Ka'b'ın başıdır, denilmiştir. Ka'b'ın öldürülmesi, hicretin üçüncü yılı ramazânında vâki' olmuştur.
[96] Bunlar, başkanları Abdullah ibnu Atîk'ten başka üç kişi idiler. Bunlardan birisi Buhârî'nin bundan sonra gelecek hadîste bildirdiğine göre, Abdullah ibnu Utbe'dir. Diğer ikisi de Mes'ûd ibn Sinan ile Abdullah ibn Uneys'tir. Adı geçen Abdullah ibn Utbe, meşhur Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd değildir. Çünkü bu, Muhacirler'dendir, öbürüsü ise Ensâr'dandır.
[97] Bu zengin Yahûdî, Hendek gazasında Medine etrafindaki kabileleri toplamıştı. Urve'den gelen bir rivayete göre Gatafân gibi Arab kabilelerine birçok yardımda bulunarak Rasûlullah'ın aleyhine harekete sevketmiştir.
[98] iki parantez arasındaki İfâdeler, hadîsin bundan sonra gelecek olan rivayetinden alınmıştır.
[99] Buhârî bu hadîsi aynı sahâbîden ve fakat ayrı senedlerle ve bâzı farklarla üç rivayet hâlinde getirmiştir. Hadîsler daha kısadan sonra daha uzunu getirilmek suretiyle birbirini tamamlayıp açıklayıcı bir sıralayışla verilmiştir.
[100] Uhud, Medine'nin kuzeyinde bir fersahtan az bir mesafede bir dağdır. İslâm târihinde büyük bir mevki'i vardır. Uhud harbine Kur'ân-ı Kerîm'in Âlu İmrân Sûresi'nde 117. âyetten i'tibâren altmış âyette; diğer bir rivayette de 120 âyette işaret edilmiştir. Uhud harbi, hicretin üçüncü yılında şevvalin onbirine tesadüf eden cumartesi gününde vâki' olmuştur. İbn Sa'd'a göre hicretin otuzikinci ayında şevvalin yedisinde vâki' olmuştur. Şöyle ki: Kureyş müşrikleri Bedir yenilgisinin acısını çıkarmak için Ebû Sufyân'ın emrinde iyi donatılmış üçbin kişilik bir ordu ile Medine üzerine yürüdüler. Kureyş kadınlarının da iştirak ettiği bu ordunun yediyüzü zırhlı idi. İkiyüz süvari vardı. Bu kuvvet, şevvalin yedisinde Uhud Dağı yakınına gelip Ayneyn mevkiine konmuştu. Peygamber de harb şû-râsında Medine'de savunma harbi yapılması yâhud Medîne dışına çıkılması hususlarını müzâkere etmiş, ekseriyetin tercihi olan Medîne dışına çıkılmasına karar verilmişti. Peygamber cumua namazından sonra bin kişilik bir kuvvetle Medine'den çıktı. Medîne ile Uhud arasındaki Şevt mevkiinde Abdullah ibn Ubeyy: Ben meydan harbine muhalifim, diyerek üçyüz kişi ile geri döndü. Peygamber yediyüz kişiyle Uhud'a vardı. Vâdî'nin ağzındaki Şı'b mevkiini ordugâh edindi. Cumua günü piyade askerlerini harb nizâmında ta'biye eyledi. Ve düşman bozulsa bile ta'kîb için yerlerinden ayrılmamalarını buyurdu. Elli kişilik okçu kuvvetini de piyadelerin arkasına yerleştirdi. Bunların kumandasını da Abdullah ibn Cubeyr'e verdi. Bunlara da yerlerini hiçbir surette terketmemelerini emretti...
[101] Bu Âlu İmrân: 117. âyeti Uhud harbi hakkındaki âyetlerin birincisidir. Peygamber tarafindan hatırlanması emrolunan Medine'den ve aile arasından çıkış, âlimler topluluğuna göre Uhud seferine âiddir. Âlimlerin çoğuna göre şevvalin onuncu günü cumua namazından sonra çıkılmış, cumartesi günü harbedilmiştir.
[102] Bu âyetlerde müslümânların Uhud'da sarsıldıklarına işaretle teselli edilmekte ve bu sarsıntının ihtiva ettiği gayeler ve maksadlar bildirilmektedir. Uhud günü harb başlayınca, günün ilk yarısında galebe İslâm ordusunda olmuş, düşmana yirmiden fazla telefat verdirilmişti. Sonra Peygamber'in emrine uyulmaması sebebiyle müslümânlar bozulmuştu.
Bedir'de müşriklerin, Uhud'da İslâm ordusunun kaybı yetmişer neferden ibaret olduğundan, her iki tarafın cerihası arasında tam bir benzerlik vardır. Âyette buna da işaret edilmiştir.
[103] Bu âyetlerde bildirilen afv ve tesellilerle gönüllerdeki irâde çöküntüsü giderek yeni bir azim ve irâde kudreti hâsıl olmuş ve yeniden bir ikinci müdâfaa harbi başlamıştır.
[104] Bu hadîs, Bedir'de meleklerin hazır bulunması bâbı'nda senedi ve metni ile ve küçük bir lâfız farkıyle geçmişti
[105] Bu hadîs de küçük lâfız farkıyle Cenazeler Kitâbı'nda, "Şehîd üzerine namaz bâbı"nda geçmişti.
[106] Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Bunda Uhud harbinin bâzı safhaları ve tafsilâtına âid özet bilgiler verilmiş oluyor. Bu bilgiler târîh kitâblannda daha geniş verilmiştir.
[107] Bu hadîs, Cihâd Kitâbi'nda, "Yüce Allah'ın "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma..." (Âlu İmrân: 169) kavlinin fazileti bâbi"nda geçmişti.
[108] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda geçmişti. Rıkaak'ta da gelecektir.
[109] Buhârî'nin böyle bir rivayeti Bedir gazasında geçmişti. Burada olduğu gibi orada da bu şehidin adı bildirilmemiştir. Ancak Müslim'in Bedir'e âid olan rivayetinde onun adı Umeyr ibn Humâm olduğu bildirilmiş olduğundan, Uhud'daki yiğidin bu Umeyr'den başka birisi olması ve iki kişiye âid ayrı ayrı iki vak'a olması gerekir
[110] Bu hadîsin bir rivayeti de Cenazeler Kitâbı'nda geçmişti.
[111] Enes ibnu'n-Nadr'm bu kahramanlıkları, öbür İslâm mücâhidlerini de gayrete getirerek yapılan şiddetli hamlelerle düşman kuvvetleri haylî sarsılmıştı. Bunların ortaya koydukları yiğitlik menkabeleri el-Ahzâb: 23. âyetinde medhedilmiş-tir. İslâm ordusunun Hamza gibi birtakım kuvvetli yiğitleri kaybetmesine rağmen varlık göstermesi müşrikleri korkutmuştur. BudaÂlu îmrân: 137. âyetinde bildirilmiştir. İşte bu ilâhî korkunun te'sîri altında en kuvvetli düşman, zayıf bir kuvvetin karşısında tutunamayıp çekilmiş ve bu suretle harb sona ermiştir.
Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, el-Ahzâb: 23. âyeti ile ilgili babında geçmişti.
[112] Hadîsin başlığa uygunluğu, içindeki âyette, adaklarını yerine getirenlerin ancak Uhud'da şehîd olup bu adaklarını yerine getirmiş olmaları yönündendir. Bu âyetin Enes ibnu'n-Nadr ve diğerleri gibi Uhud şehîdleri hakkında indiği geçen hadîste bildirilmişti. Kur'ân'ın Mushaf hâlinde yazılmasını anlatan bu hadîs bâzı küçük farklarla Cihâd Kitabı, el-Ahzâb: 23. âyetle ilgili bâbda iki tarîkten getirilmişti.
[113] Hadîsin son fıkrası Medine'nin Faziletleri bölümünde de geçmişti.
[114] Bu iki zümre Hazrec'den Selime oğullan ile Evs'ten Harise oğullaradır. Bunlar . ordunun iki kanadını oluşturuyorlardı. Abdullah ibn Ubeyy münafiklar züm-resiyle yarı yoldan Medine'ye dönerken, bunları da dönmeye teşvîk ettiğinden, gönüllerinde bir sarsıntı olmuş ve yine Allah'ın inâyetiyle ordudan ayrılmamışlardı. Câbir bu âyet, kendileri hakkında Allah'ın velîliliğini ,ve senasını İhtiva ettiğinden dolayı hâsıl olan netîceden, yânî böyle çirkin bir hâdise üzerine inmiş olsa bile yine sevindiğini ifâde etmiştir.
[115] Buhârî bu hadîsi, Bey', Karz gibi birçok yerlerde getirmiştir. Burada getirmesinden maksad, Câbir'in babası Abdullah'ın Uhud'da şehîd edilenlerden olmasıdır.
[116] Hadîs bundan önceki değişik kitâblarda küçük lâfız ve sened farklılıklanyle geçti. Burada getirilmesinden maksad, Câbir'in babası Abdullah'ın Uhud'da şehîd edildiğini bildirmektir.
[117] Rasûhıllah nâmına harb eden iki erin Cibril ile Mîkâîl oldukları, Müslim'in Sa-hîh'inde açıkça söylenmiştir. Bu, "Melekler Bedir'den başka yerde harbe fiilen katılmamışlardır" görüşünü reddeder.
[118] Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın bu hadîsi rivayet yollan çok olan meşhur hadîslerdendir ve yalnız burada be1; vnMnıı -;vâyef Hlr
[119] Bu hadîsler, bunlarda isimleri anılan sahâbîlerin Uhud harbinde bulunduklarını ve gösterdikleri kahramanlıkları bildirmek için getirilmişlerdir.
[120] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd'da, "Kadınların erkeklerin beraberinde muharebe etmeleri bâbı"nda ve bir rivayeti de Ebû Talha'pm menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

[121] Bu hadîsin bir rivayeti de Bed'u'l-Halk'ta "İblîs'in ve askerlerinin sıfatı bâbı"n-da (rakam: 97) da geçmişti.
Huzeyfe'nin babası Yemân, beraberindeki yaşlı arkadaşıyle birlikte Uhud harbinde müslümânların bozulduğu haberi üzerine Medîne'den Uhud'a gelmişler ve harbe girişmişlerdi. Harbîn başında Uhud'da bulunamadıkları için o günkü parolayı bilemediklerinden dolayı müslümânlarca düşmandan sanılarak yanlışlıkla öldürülmüşlerdir. Oğlu Huzeyfe'nin "Durun, o babamdır" diye bağırın-caya kadar müslümânlar onu öldürmüşlerdir... (Huzeyfe ve babasının hâl tercemeleri, et-Hakaaık, s. 217-218 ile Tecrîd Ter., II, 383'de, 316 rakamlı hadîsin haşiyesinde özetlenmiştir.)
[122] Bu kelime Tâhâ: 96. âyette de geçer.
[123] Uhud günü meydana gelen bozgunluk, Peygamber'in öldürüldüğü haberi üzerine umûmî bir panik hâlini almıştı. Medîne'ye kadar kaçanlar da olmuş ve kadınların ta'rîzine (ayıplamalarına) uğramışlardı. Çoğu Uhud Dağı'na kaçmıştı. Umer de bunların arasında bulunuyor ve: "Kim Muhammed Öldürüldü derse onu öldüreceğini" söyleyerek, bozgunluğu önlemeye çalışıyordu. İşte buradan itibaren başlıkta getirilen ayetler müslümanların Uhud'daki o bozgunluğuna işaret etmektedir.
[124] İbn Umer bu afv hususundaki görüşünü başlıkta geçen âyete dayandırıyordu. O âyette bildirilen iki cem'İyet, yânî iki ordudan maksad, Peygamber'le sahâbî-leri; Ebû Sufyân ile Kureyş kuvvetleridir
[125] el-Hâkim'in el-Müstedrek'de Urve'den rivayetine göre Rukayye'nin hastalığı sebebiyle Usmân'la beraber Usâme ibn Zeyd'i de Medîne'de bırakmıştık. Çünkü Rukayye çok ağır hasta idi. Hattâ Zeyd ibn Sait Medîne'ye Bedir zaferini ilk önce müjdelemek üzere geldiğinde Rukayye vefat etmişti.
[126] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bu hadîsin bir rivayeti Uhud gazvesi bâ-bının evvellerinde geçmişti.
[127]Bu âyette haber verilen uyku, hislerin ta'tîlinden ibaret olan bir gaflet değil, gönüllere huzur ve emniyet veren ilâhî bir sekînettir. Ve o sırada pek ziyâde ihtiyâç duyulan bir istirahattır. Âyette husûsî olarak bu ilâhî ni'metin hâlis mü'minlere ihsan edildiğine ve münafıkların canı ve başı derdine düşerek uyku yüzü görmediklerine işaret edilmiştir
[128] Ebû Talha'nın bu hadîsi, âyette haber verilen bu ilâhî sekînete mazhar olanlardan birisinin kendisi olduğuna apaçık delâlet etmektedir.
[129] Humeyd'inkini Ahmed, Tirmizî, Nesâî rivayet etmişlerdir. Müellif de Tefsîr'de bu âyetin nüzul sebebinde zikretti. Sâbit'inkİni Müslim rivayet etmiştir.
[130] Bunların üçü de Mekke'nin fethi günü müslümân olmuşlar ve müslümânlıktaki hayâtları pek güzel devam etmiştir. Bunlardan Süheyl ibn Amr, Kureyş'in güzel söz söyleyen hatîblerinden ve büyüklerinden idi.Hudeybiyemuâhedesini yapma ile vazifelendirilen hey'etin başkanı İdi. Gerek bunlar, gerek Kureyş ordusunda o gün harbetmekte bulunanlardan çoğu ileride islâm camiası içindeki şerefli yerlerini alacaklarından, bu âyette: Ey Peygamber müşriklere âid ceza hükmü seni ilgilendirmez. O yalnız bana âiddir! diye onlara la'net etmekten sakındırmıştır.
[131] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Kadınların harbde su kırbalarını yüklenip askerlere taşımaları bâbı"nda geçmişti.
Ümmü Kulsüm'ü Peygamber'in kızı Fâtıma doğurmuştur. Bu sebeble Pey-gamber'in torunu oluyor ve yine bu sebeble hadîste "Peygamber'in kızı" denilmiştir.
ibn Sa'd, Tabakaatu'n-Nisâ bahsinde Ümmü Selît'in asıl künyesinin Ümmü Kays olduğunu, fakat Ebû Selît ile evlenmesinden Selît dünyâya geldikten sonra "Ümmü Selît" diye.künyelendiğini bildirmiştir.
Bu mücâhide kadın Hayber ve Huneyn gazvelerinde de bulunmuştur.
[132] Buhârî sarihleri bu iki görüş arasında yarım asırlık bir zaman fasılası bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu da ayak tanıyıcılık hususunda müfrit bir zekâya ve tam bir bilgiye delâlet etmiştir.
[133] İbn îshâk'ın rivayetinde hadîsin burasında şu ziyâde vardır: Tâif hey'eti Rasû-lullah'a müslümânhklarını arzetmek üzere yola çıktıkları sırada, bana Tâif toprağı da dar gelmişti. Şam'a, Yemen'e yâhud bunlara benzer bir şehre gitmeyi düşünüyordum. Ben bu düşüncede iken bir kişi bana: Vay, sana yazıklar olsun! Vallahi Rasûlullah, dînine giren hiçbir müslümânı öldürmez! dedi. Bunun üzerine ben de hey'etle beraber yola çıktım (Kastallânî).
[134] el-Hâkim el-Vâkıdî ve tshâk ibn Râhûye, Museylime'ye kılıç vuran kimsenin Abdullah ibn Zeyd ibn Âsim el-Mâzinî olduğunu kesin söylediler. Seyf, Ridde kitabında ise onun Adiyy ibn Sehl yâhud Ebû Ducâne olduğunu söylemiştir (Kastallânî).
[135] Museylime, peygamberlik da'vâsında iken bu kadının Emîrü'l-Mü'minîn demesi İbnu't-Tîn'e göre Museylime tarafdârlannın ona kâh "Nebî", kâh "Emîru'l-Mü'mİnîn" dediklerini ifâde eder. "Mü'minîn" ile, ona îmân edenler kasdolunmuştur.
[136] Peygamber'in dişini Utbe ibn Ebî Vakkaas attığı bir taşla kırmış ve alt dudağını yaralamıştı. Abdullah ibn Şihâb da alnını varmıştır. Abdullah ibn Kamie'nin bir kılıç vuruşuyla da elmacığı yaralanmış ve bu vuruşla parçalanan miğferin iki halkası elmacığına batmıştı. Peygamber, Utbe için "Yılına erişmesin" buyurmuş ve hakîkaten senesi içinde ölmüştür, ibn Kamie de vahşî bir hayvan tarafından parçalanmıştır.
[137] Taberânî'nin rivayetinde tbn Abbâs bu yetmiş kişiden şu isimleri saymıştır: Ebû Bekr, Umer, Usmân, Alî, Ammâr ibn Yâsir, Talha, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Ab-durrahmân ibn Avf, Ebû Huzeyfe ve İbn Mes'ûd (R). İbn İshâk ve diğerlerinde şu vardır: Onlar Hamrâu'l-Esed mevkiine ulaştıkları zaman -ki burası Medîne'-ye üç mil uzakta bir yerdir- Allah müşriklerin kalblerine korku attı da Mekke'ye doğru gittiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyet İndi (Kastallânî).
İbn Cerîr'in rivayetinde Abdullah ibn Abbâs şöyle demiştir: Ebû Sufyân Uhud günü bunca zafere erdikten sonra Allah onun kalbine bir korku bıraktı da, o, bu zaferin sonunu almadan Mekke'ye dönüp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah: "(Ey sahâbîlerim!) Muhakkak ki Ebû Sufyân sizin bir kısmınızı öldürdü de, Mekke'ye döndü ve Allah onun gönlüne korku saldı" buyurmuştur (Aynî).
[138] Katâde'nin ikinci sözü de birincisi gibi senedlidir. Katâde ikinci sözüyle birincisini kuvvetlendirmek istemiştir.
[139] Hadîsteki "Fî sevbin vahidin" sözünün zahirî ma'nâsı iki şehidin bir kefene konulmasını ifâde ederse de, Mesâbih Şerhi'nde Muzhirî, burada "Sevbin vahidin", "Kabrin vahidin", yânî bir kabir ma'nâsına olduğunu bildirmiştir
[140] Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda, "öldükten sonra ölünün yanına girmek bâbı"nda geçmişti.
[141] Bu hadîsin bir geliş sebebi vardır ki, onu Ahmed ve en-Nesâî'nin Uhud kıssası hakkında İbn Abbâs'tan rivayetleri beyân etmiştir: Yapılan harb şûrasında Peygamber, Medîne'den çıkmamalarına işaret etmiş, genç sahâbîler de şehîdlik isteği ile Uhud'a çıkmayı tercih etmişler. Peygamber silâhları ve zırhları giydikten sonra bu tercihlerinden pîşmân olmuşlar. Peygamber: "Hiçbir peygambere silâhlarım kuşandıktan sonra harb etmedikçe çıkarması yakışmaz" buyurmuş ve yukarıdaki ru'yânın benzerini haber vermiştir... (Kastallânî).
[142] Bu hadîsin bir rivayeti de Uhud gazvesi'nin evvelinde 89 rakamıyle geçmişti.
[143] Buhârî bunu Zekât Kitabı, "Hurma mahsûlünü tahmin etme bâbı"nda senediyle getirmişti (Kastallânî).
[144] es-Suheylî şöyle demiştir: Bu dağ, tek olması ve oradaki diğer dağlardan kesik bulunmasından dolayı Uhud ismiyle isimlendirildi. Bu kelime "Ahadiyet"ten türemiştir. Harflerinin harekeleri refi'dir. Bu da ahad dininin yüksekliği ve yüceliğini bildirir... (Kastallânî).
Peygamber güzel ismi severdi, Ahadiyetten türemiş isimden daha güzeli yoktur. Allah isminin ma'nâsma uygunluğunu istediği için bu dağa önceden bu ismi vermiştir. Çünkü buranın ahâlîsi olan Ensâr, tevhîde, tevhîd dînine gönderilmiş Allah Elçisi'ne yardım ettiler; O da, diri iken de, ölü iken de o dağın yanında yerleşti... (Kastallânî).
[145] Bu hadîsin bir rivayeti Uhud gazvesi evvelinde geçmişti.
[146] Bu başlığın sevkedilişi, Racî' gazvesiyle Maûne Kuyusu gazvesinin birtek şey olduğunu düşündürür. Hâlbuki İş böyle değildir. Racî' gazvesi, Âsim ve Hubeyb'in on kişilik seriyyesidir. Bu seriyye Adal ve el-Kaare kabîleleriyle çarpışmıştır.
Maûne Kuyusu gazvesi ise yetmiş Kur'ân hafızının seriyyesidir. Bu seriyye Rı'l ve Zekvân İle çarpışmıştır. Musannif bu seriyyeyi ötekine yakın olduğu için onun beraberinde zikretmiştir. Bunun ötekine yakınlığına, Peygamber'in o ka-bîleler aleyhine yaptığı duada Lıhyân oğulları, Useyye oğulları ve diğerlerim ortak kılması delâlet eder. el-Vâkidî, Maûne Kuyusu haberi ile Racî' sahâbîleri haberinin Peygamber'e bir gece içinde geldiğini zikretmiştir (İbn Hacer).
[147] Bu seriyyeden bâzıları şunlardır: Mersed el-Ganevî,Hâlid ibmı'l-Bukeyr el-Leysî, başkanları Âsim ibn Sabit, Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Tarık'tır. Bu seriyyeye Racî' Seriyyesi ismi verilir. Racî', Huzeyl kabilesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehâdet vakıası burada vukû'a geldiğinden bu adla anılmıştır. Hâdisenin özeti şöyledir: Adal ve Kaare kabilelerinden bâzı kimseler Peygamber'e gelip, kendilerine dîn ve Kur'ân öğretecek bâzı öğretmenler göndermesini rica etmişlerdi. Peygamber onlara Suffa ehlinden isimleri geçen sahâbîleri göndermişti. Onlar Racî' mevkiine geldiklerinde bu kabile halkı bunları gaddarca şehîd etmişler, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada öldürmüşlerdir.
[148] Bu hakîkaten bir sünnet, bir kaanûn olmuştur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden önce iki rek'at namaz kılma işini Peygamber'in hayâtında yapmış, Peygamber de bunu güzel görüp takrîr etmiştir.
[149] Bu hadîsin küçük farklarla diğer bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Kişi esîr alınmak ister mi bâbi"nda, geçmişti.
İ'dâm edilme sırasında iki rek'at namaz kılma sünnetini başlatan Hubeyb ibn Adiyy (R) Buhârî'deki yerleri Cihâd, rak: 245, Mağâzî: 38, 123: Tev-hîd, rak: 33.
[150] Maûne Kuyusu vak'asi Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret yılının safer ayında meydana gelmiştir. Necd ehlinin isteği üzerine, yânî Mekke'nin doğusunda ve yakınında oturan Benû Suleym ile Benû Âmir kabilelerinin ahd ve mî-sâk vermeleri üzerine Rasûlullah o zaman "Kurrâ" ismi verilen yetmiş kadar sahâbîyi muallim olarak Munzir İbn Âmir el-Hazrecî(R)'nin maiyyetinde Necd'e gönderdi. Bu seriyyeye "Munzir ibn Âmir seriyyesi" adını da verirler. Bu kurrâ, Suffa ehlinden Kur'ân'ı ezberleme ve öğretme ile meşgul hakîkaten mübarek, âbid, sâlih gençlerden imişler.
[151] Bu hadîslerin kunûtla ilgili kısımlarına âid açıklamalar Vitr Kitâbı'nda verilmişti; onları burada tekrar etmeye ihtiyâç yoktur.
[152] Bundan hâsıl olan şudur: Enes'ten üç rivayet naklolunmuştur: Birincisi Abdu-lazîz ibn Suheyb'in Enes'ten rivayeti, ikincisi Saîd'in Katâde'den; onun da Enes' ten rivayeti, üçüncüsü de Katâde'nin Enes'ten rivayetidir ki, bunda Halîfe ibn Hayyât, Yezîd ibn Zuray'dan; o da Saîd ibn Ebî Arûbe'den; o da Katâde'den... diye bir ziyâde getirmiştir (Aynî).
[153] Benû Selûl de Benû Âmir gibi Sa'saa evlâdıdır; bu sebeble Âminler ile Selûlîler amcaoğullandır. Ancak Selûlîler alçaklık ile tanınmış oldukları için onlardan birinin çadırında bakılmak, Âmir ibn Tufeyl'in pekçok gücüne gitti. Bundan dolayı hakaaret saydığı bu hâle dayanamayıp atına bindi, mızrağını aldı ve: "Ölüm meleği karşıma çıksın da görsün" diye bağırarak atını koştura koştura düşüp ölmüştür.
[154] Müşriklerin başkanı Âmir ibn Tufeyl ile ona yardım eden Rı'l, Zekvân ve Usayya kabileleri, oradaki diğer sahâbîlerin üzerine ansızın hücum ettiler ve hareketlerine meydan bırakmadan dört taraflarından kuşattılar. Sahâbîler bu hâli görünce hemen kılıçlarına sarılıp cümleten şehîd oluncaya kadar cenk ettiler. İçlerinden yalnız sakat olan Ka'b ibn Zeyd, öldü sanılarak yerinde bırakılmış. Lâkin bu zât ondan sonra yaşamış ve Hendek'te bir ok isâbetiyle şehîd olmuştur. Amr ibn Umeyye ed-Damrî de düşmanların ellerine esîr düşüp sonra da âzâd edilmiştir.
[155] Benû Lıhyân'ın Maûne Kuyusufhâdisesiyle ilgileri yoksa da Racî' sahâbîlerinin felâketi onların eliyle olmuştur. Bu sebeble bedduaya onlar da girdirilmiştir.
[156] Vâkıdî'nin rivayetine göre, Peygamber'in bindiği bu devenin adı Kasvâ idi. Be-nû Kuşeyr hayvanlanndandı. Peygamber'in vefatından sonra biraz daha yaşamış ve Bakı'a salıverilip orada otlamıştır.,Sonra Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamanında ölmüştür.
[157] Sevr Dağı, Mekke'nin sağ tarafında ve üç mil uzaklıktadır. Mağara da bunun tepesindedir. Peygamber ile Ebû Bekr'i mütevazı sinesinde saklayan bu mağara bugün de mevcûddur ve ziyaret edilmektedir.
[158] Bu kardeşlik şöyledir: Âişe'nin annesi Ümmü Rûmân'ın ilk kocası Ebu't-Tufeyl Câhiüyet devrinde Mekke'ye gelip, İslâm'dan önce Ebû Bekr'le yeminli dost olmuştu. Ebu't-Tufeyl öldü, karısını geride bıraktı. Bunun üzerine Ebû Bekr onun karısı Ümmü Rûmân ile evlendi. Ümmü Rûmân Ebû Bekr'e Abdurrahmân ile Âişe'yi doğurdu. Ebû Bekr, Ebu't-Tufeyl'den Âmir ibn Fuheyre'yi de satın alıp âzâd etmişti (Kastallânî).

[159] Orada şehîd edilenler içinde Âmir ibn Fuheyre de vardı. O zaman kırk yaşında idi. İlk müslümânlardandı. Peygamber, Erkam'ın evine girmeden önce İslâm'a girmiş idi. Bu hadiste de ifâde edildiği gibi, bu zât hicret sırasında Peygamber'le Ebû Bekr'e yoldaşlık eden sahâbîdir. Ebû Bekr'in âzâdlısı idi (R).
Bu, Hicret bölümünde uzun bir metinle geçmişti. Burada ise Âmir İbn Fu-heyre'den dolayı kısaca getirilmiştir.
[160] Bu vak'a o kadar unutulmaz bir te'sîr bırakmış ki, Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) onbeş sene sonra dünyâya gelen oğullarına Urve ve Munzir adını vermiştir. Çünkü Maûne Kuyusu şehîdleri arasında Urve ibnu Esma ibni's-Salt vardı. Kaafilenin başkanı da Munzir ibn Amr idi. Zubeyr'in, oğluna Urve ismini vermesinde başka bir münâsebet daha vardır. Şehîd olan Urve'nin babası Esma ibnu's-Salt olduğu gibi, İbnu'z-Zubeyr'in anası da Esma bintu Ebî Bekr es-Siddîk'tır. Esma, hem erkek ismi, hem de kadın ismi olan kelimelerdendir... (Aynî'den özetle Tecrîd Ter., III, 245. haşiyeden).
[161] Bu Vitr babında ve bu bâbda getirilen Enes hadîslerinden bir diğeridir.
[162] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma' {el.-Bakara: 154) kavlinin fazileti bâbı"nda geçmişti.
[163] Klzb, yalan söylemek ma'nâsma geldiği gibi, Hicaz ehli lügatinde hatâ etmek, yanılmak ma'nâsmda da kullanılır. Burada da bu ma'nâyadır.
[164] Bu hâdise üzerine vâki' olan buradaki kunût, Ebû Hureyre'den, Vitr'de gelen hadîsteki kunût değildir. Zîrâ hâdiseler başkadır. Ebû Hureyre'rim bahsettiği kunût, Ramazân'in son yarısında başlayıp bayram günü terkedilmiştir. O ku-nûtta Mekke'de Kureyş elinde kalmış bâzı müslümânların kurtulmaları için duâ edilmiş ve Mudar'dan olan o zamanki kâfir kabîleler aleyhine de duâ edilmişti. Enes'in bu takriri ile bu hadîsin sevkindekî müşkillik gitmiştir.
[165] Hendek, şehir surunun etrafına kazılmış çukur ve istihkâma denir. Bu harbde Medine'yi savunmak için etrafına hendek (handak) yânî derin ve uzun bir çukur kazıldığı için bu isimle anılmıştır.
el-Ahzâb da el-Hizb'm cem'idir. Hizb, insan camiasına, kişinin re'y ve emrine itaat eden insan topluluğuna denir. Bu gazvede Yahûdîler, Mekke müşrikleri ve diğer büyük Arab kabileleri müslümânlar aleyhine İttifak ederek toplanıp geldikleri için, buna Ahzâb adı da verilmiştir. Bâb başlığındaki unvan da bu gazvenin iki ismi olduğunu göstermektedir.
İbn Sa'd, Hendek gazvesinin ve hendek kazılmasının sebebini şöyle bildirir: Peygamber, Yahûdî Benû'n-Nadîr'i yurtlarından sürgün ettiği zaman, bunların büyükleri Hayber Yahudileri'nin yanına sığınmışlardı, işte bunlardan yirmi kadar Yahûdî, başlarında Huyey ibn Ahtab olduğu hâlde Mekke'ye giderek Ku-reyş'i tahrik edip, onları birlikte Peygamber üzerine harekete çağırdılar. Sonra Gatafân, Benû Suleym, Benû Esed, Fîzûre, Benû Murre, Eşca' kabîlelerini de dolaşarak, Hayber'in senelik hurma mahsûlünün yansını kendilerine vermek va'-diyle bunları da ayaklandırdılar. Bunlarla Kureyş'ten onbin kişilik bir ordu toplandı ve Ebû Sufyân'ın emrinde Medine üzerine yürüdü.
Bu sırada Benû Huzaa'dan bir kişi dört günde Medine'ye yetişip, durumu Peygamber'e bildirdi. Peygamber sahâbîleriyle istişare etti. Savunma harbi yapılmasına ve Selmân el-Fârisî'nin teklifi üzerine hendek kazılmasına karar verildi.
Uhud ile Hendek arasında Hamrâu'l-Esed, Ebû Mesleme, Abdullah ibn Uneys, Racf, Maûne Kuyusu, Zâtu'r-Rıka, Bedri Âhire, Devmetu'l-Cendel se-riyyeleri vak'aları vardır... (Aynî).
[166] Buna göre Uhud ile Hendek arasında bir yıl oluyor, Uhud, üçüncü yılda oldu, Hendek de dördüncü yılda olur.
[167] Bu beyt vezinli değildir. Belki bunun aslı hemze ve lâm'm "Muhâcir"e nakliyle "Fağfir lil-Ensâri ve lil-Muhâcireh" şeklindedir (Kastallânî).
[168] Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Hendek kazma bâbı"nda geçmişti
[169] Bu Enes hadîsinin başka bir rivayetidir. Bunda o zaman sahâbîlerin ne kadar zor şartlar ve sıkıntılar içinde, o hendeği kazdıkları açık olarak belirtilmiştir.
[170] Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Şübhe-siz bu Câbir hadîsindeki işlerin hepsi Peygamberlik alâmetlerindendır (Aynı).
[171] Bu, Câbir hadîsini rivâyetidir. Bu hadîs saltılımş olarak Cihâd'da, "Farsça ve yabana bir dil de konuşan kimse babı da geçmişti (Aynî)
[172] Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Hendek kazma bâbı"nda geçmişti.
[173] Sabâ, doğudan esen rüzgârın ismidir; batıdan esen rüzgârın adı da Debûr'dur. Kuzeyden esen rüzgâra Şemâl, güney rüzgârına da Cenûb denir.
Peygamber'in böyle buyurması, Ahzâb harbine âid olan ı*Biz onların başına şiddetli bir rüzgârı ve sizin görmediğiniz birtakım ilâhî orduları göndermiştik" (el-Ah2âb: 9) âyetine işarettir. Kureyş, İslâm'ı söndürmek ve müslümânlan yok etmek için onbin kadar müttefik askerle Medine'ye saldırdıklarında, hendek kazılarak savunma harbine hazırlanılmış, bu sırada müslümânlar sarsılmışlardı... İşte o sırada bir gece doğu tarafından çok soğuk ve kuvvetli bir rüzgâr esip, müşrik ordugâhını darmadağın etmişti.
[174] Bu, el-Berâ hadîsinin başka bir yoldan diğer bir rivayetidir
[175] Bunun bir rivayeti daha önce geçmişti. Orada İbn Umer ondört yaşında olduğu için Uhud harbine izin verilmemiş; Hendek'te onbeş yaşında olduğu için izin verilmişti.
[176] Hadîs râvîlerinin hadîs rivayet ederken hadîs ile hiç ilgisi olmayan bu gibi şeyleri zikretmeleri, hadîsin sabîhliğini sağlamak içindir.
[177] Bu tertîlî ve entrikah vakıa Amr ibn Âs'ın, Muâviye adına hakem ta'yîn olun-masiyle başlar. Ebû Mûsâ el-Eş'arî de Alî nâmına hakem olmuştu. Amr ibn Âs'ın Ebû MÛsâ'nm temizliğinden faydalanarak Alî'yi halifelikten düşürmesiyle Mu-âviye'yi halîfe i'lân edişi, siyer ve İslâm Târîhi kitâblarında açıkça anlatılır.
[178] Muâviye'nin İbn Umer'le babası Umer'e bu derece saldırmasının sebebi, Zehe-bî'nin beyânına göre, o gün bütün fikirlerin Abdullah ibn Umer'in seçilmesi üzerinde toplanmış olmasıdır. Fakat İbn Umer kabul etmemiştir.
[179] Bu da Buhârî'nin Müslim'den yalnız olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Buhâ-rî bunu burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir. Biri: Ma'mer ibn Râsid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbn Umer'den; ikincisi de yine Ma -mer'den; o da İbn Tâvûs'tan; o da îkrime ibn Hâlid'den; o da İbn Umer'den.
Hadîsin bu bâbda getirilme sebebi ve buraya uygunluk noktası, ibn Umer'in Muâviye'ye karşı söylemek isteyip de belirttiği gerekçe ile söylemediği sözleridir (Aynî).
[180] Buhârî bu hadîsi burada iki sened, iki metin ile ve ikisi de Süleyman ibn Sured1-den olmak üzere sevketmiştir. Peygamber'in bunda haber verdiği gibi, Ahzâb harbi müşriklerin son saldırısı olmuştur. Bundan sonra müslümânlar Mekke üzerine sefer etmişlerdir: Evvelâ umre yapmak için gittiler. Müşriklerin bunu kabul etmeyip dayatması üzerine Hudeybiye anlaşması yapılarak geri dönüldü. Ertesi yıl gidilip Ka'be ziyaret edildi. Bir yıl sonra da Mekke fetholundu. Uhud ve Ahzâb gazvelerinde müslümânlar üzerine muhârib olarak gelenlerin hepsi müs-lümân oldular. Peygamber'in bu güzel neticeyi vuku'undan evvel haber vermesi de peygamberlik alâmetlerindendir.
[181] Peygamber'in. hiçbir vakıada namaz geçirdiği yazılmadığına göre, burada namazları geçirmesi, AfiTâb harbi meşakkatinin derecesini bildirmeye yetişir
[182] Hendek muhasarası, Vâkidî'ye göre, ondört gün; Mûsâ ibn Ukbe'ye göre yirmi güne yakın sürmüştü. Bu süre içinde meydan harbi yapılmadı, yalnız karşılıklı ok atmakla vakit geçirildi. Çünkü müşrikler tanımadıkları bir hendek savun-masıyle karşılaşmışlar ve şaşırmışlardı. Hendek, zamanına göre mühimdi. Geçmek isteyenler okla karşılanıyordu. Bu harbde müslümânlar beş şehîd vermişlerdi. Ensâr'ın başkanı Sa'd ibn Muâz da bu harbde kol damarından yaralanıp, sonra vefat etmiştir. Muhasaranın son günlerinde düşman da günlerin geçmesinden usanarak şiddetli bir hücumda bulunmuş, hattâ bâzı süvariler hendeğin zayıf bir yerinden geçmişler; bunlar İslâm mücâhidlerince karşılanıp def edilmişlerdi. İşte o gün Rasûlullah öğle, ikindi... namazlarım vaktinde kılamamıştı.
[183] Bu hadîs ez-Zubeyr'in menkabesinde de geçmişti. Hendek günü sırasında Ku-rayza Yahudileri verdikleri sözde durmayıp müşriklere yardıma kalkışınca, Peygamber onların durumlanyle ilgili haberleri toplayıp tedbîr alıyordu.
[184] Yânî eşyanın hepsi Yüce Allah'ın varlığına nisbetle yok gibidir. Çünkü herşey yok olur, O ise bakîdir. O, herşeyden sonra vardır, O'ndan sonra hiçbirşey yoktur (Kastallânî).
[185] Peygamber'in bu duaları kabul edildi. Peygamber'in yüzünde sevinç eseri parladı da sahâbîlerine zafer va'dîni müjdeledi. O gece doğu taraftan esen müdhiş bir fırtına düşman ordusunu alt üst etti, gönüllerine korku düştü, bir panik içinde Mekke yolunu tutup gittiler
[186] Bu hadîs Cihâd'da da iki bâbda: "Yükseğe çıkışta tekbîr alma" ve "Cihâd'dan dönüşte..." bâblarmda geçmişti. Bu ifâdeler Peygamber'in Allah'ın ni'metleri-ne karşı devamlı şükür ve hamd eder olduğunun delilidir.
[187] Kurayza oğulları Medine civarında oturan ve Nadîr oğullan'ndan sonra gelen Yahûdî birliğidir. Peygamber Medine'ye hicret edip geldiğinde, diğer kabilelerle yaptığı gibi bunlarla da can, mal ve dîn hürriyetlerini korumak hususunda anlaşma yapmıştı. Uhud yenilgisi üzerine Yahudiler şımarıklık göstermeye başlayınca Nadîr oğullan sürgün edilmişlerdi. Hendek harbinden önce Kurayza oğullan'yle müşriklere yardım etmemeleri hususunda anlaşma yapılıp yerlerinde bırakılmışlardı. Fakat bu defa Kurayza Yahudileri bütün müşrikler ve Hicaz kabileleri ve Yahûdîler'in müslümânlar aleyhine harekete geçmelerini fırsat bilerek yapılan ahdi bozmuşlar ve müslümânlar aleyhine fiilen harbe girişmişler; kendilerini koruyan Evs kabilesi müslümânlannm başkanı Sa'd ibn Muâz(R)'ın nasihatlerini de reddetmişlerdi. İşte bütün bu gizli ve açıktan yaptıkları nankörlük ve düşmanlıklar Üzerine cezalandırılmaları gerekmişti.
Peygamber üçbin asker, otuzaltı süvârî ile beşinci hicret yılı Zu'l-ka'desinin yirmi ikisinde hareket edip Kurayza Yahûdîleri'ni yirmi küsur gün muhasara etti. Zu'l-hicce'nin sekizinci perşembe günü Kurayza'yı teslîm alarak Medine'ye döndü(Aynî).
[188] Peygamber ve sahâbîleri takım takım Kurayza oğullan yurduna gittikleri sırada meleklerin de kaafile hâlinde Cibril'in kumandasında hareket ettikleri bu hadîsten anlaşılır. Meleklerin yardımı mühim zamanlarda olurdu. Kurayza seferi de mâhiyeti İ'tibâriyle mühimdi. Çünkü bununla İslâm'ın yükselmesi engellerinden biri daha yok edilecekti. Hadîsteki Ganm oğullan, Hazrec kabilesinin bir şûbesidir. Bunlar Ganm ibn Mâlik ibni'n-Neccâr oğullan'dır.
Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri babı' 'nda da geçmişti
[189] Sahâbîler arasındaki bu görüş ayrılığı Peygamber zamanındaki amelî ve fer'î mes'eleler hakkındaki ihtilâflardan birisidir. Saadet asrında ne i'tikaadî, ne de muhkem nassm zahirine ve ümmetin icmâ'ına dayanan dînî farizalar ve şer ı asıllarda hiçbir ihtilâf kaydedilmemiştir. Yalnız bu ana mes'eleîerin tafsillerinde ve uygulama şekillerinde ihtilâf edilmiştir. İşte bunlardan birisi budur ve ümmet hakkında kolaylık olmuştur. Bunun için Peygamber bu iki zümreden hiçbirisine darılmamı ştır.
[190] Bu hadîsin kısa bir rivayeti Beşte bir Kitabı, "Peygamber Kurayza ve en-Nadîr mallarını nasıl taksîm etti... bâbı"nda 36 rakamıyle geçmişti. Menîhanın Fazî-leti bölümünde de bunu açıklayıcı, fakat değişik bir lâfızla daha tafsîlli olarak yine Enes'ten şu hadîs geçmişti: Enes dedi ki: Muhacirler Mekke'den Medîne'-ye ellerinde birşey olmayarak hicret etmişlerdi. Ensâr ise arz ve akar sahibi idi. Bu sebeble Ensâr her sene mallarının (yarı) mahsûlünü Muhâcirler'e vermek ve Ensâr'm yerine bağ, bahçe işini Muhacirler yapmak şartıyle, mallarını onlara ortağa vermişlerdi
Enes'in anası -ki Ümmü Enes, Ümmü Suleym denmekle meşhurdu ve Abdullah ibn Ebî Talha'nm da anası idi- da bu sırada Rasûlullah'a birkaç hurma ağacı hediye etmişti. Peygamber de bu ağaçlan (mahsûllerinden faydalanmak üzere) Usâme ibn Zeyd'in anası olan cariyesi Ümmü Eymen Bereke'ye vermişti. Enes dedi ki: Peygamber Hayber muharebesinden Medine'ye döndüğü zaman Muhacirler, meyvesinden faydalandıkları, Ensâr'ın ariyet verdikleri hurmalarını Ensâr'a geri verdi. Peygamber de Ümmü Enes'e hurma ağaçlarını geri verdi. Ümmü Eymen'e de hurma ağaçlan yerine kendi bostanından bîr kısmını verdi.
[191] İbn İshâk'ın rivayetine göre Sa'd ibn Muâz'ın hükmü yerine getirilmek üzere hendekler kazılmış, buralara birer birer getirilip hüküm infaz edilmiştir. İbn İs-hâk bu mücrimlerin altıyüz kişi olduklarını rivayet etmiştir. Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân'm sahîh isnâd ije rivayetlerine göre bunlar dörtyüz kişidir. Kadınları ve çocukları da esîr edilmiştir. Kurayza oğulları da Sa'd İbn Muâz'ın verdiği hükmün Tevrat hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamanımız kaanûnlarına göre de hüküm böyledir: Vatana ihanet eden, düşmanla birleşerek vatanlarına karşı silâh kullanan kişinin cezası îdâmdır.
Benû Kurayza Yahudileri Sa'd ibn Muâz'm hakemlik etmesini İstediler. Sa'd da onlara kendi inandıkları Tevrat'ın "tesniye bâbı"ndaki ilgili hükmü verdi: "Savaş için bir şehre vardığında önce sulh iste.

Olumlu cevâb verip kapılarım açarlarsa orada bulunan bütün halk senin emrindedir ve hepsi senin kölendir. Eğer şehir teslim olmaz, üstelik seninle savaşa kalkışırlarsa önce muhasara et, eğer Allah Rab şehri sana verirse oradaki bütün erkeklerin kılıçla boyunlarım vur. Oradaki kadınlar, çocuklar ve hayvanlar ve şehirde ganimet olabilecek ne varsa senindir. Allah Rabb'in sana verdiği düşman ganimetini yersin" (Tesniye, 10-15).

Bu hadiste "Sa'd mescide yaklaşınca" sözünde anılan mescid, Peygamber'in Kurayza'yı muhasara ettiği günlerde namaz kılmak için mescid edindiği yerdir. Sa'd geldiğinde Peygamber ile sahâbîleri orada bulunuyorlardı.

[192] Bu çadır Rufeyde el-Ensâriyye yâhud el-Eslemiyye'nin kurduğu çadır idi ki, bu hayırsever kadın müslümânların kimsesiz yaralılarına orada bakar, Allah rızâsı için bizzat hizmetlerini görürdü. Peygamber sık sık ziyareti kolay olsun diye Sa'-d'ın, Rufeyde'nin çadırına naklini emrettikten sonra, sabah akşam yanına gider ve hatırını sormakla gönlünü hoş ederdi. Bu suretle Sa'd'a çadır kurdurmaktan maksad, kendisine bir çadır tahsisinden ibaret olmuş olur.

[193] Müslümanlar ile aralarında olan ahdi bozarak Ahzâb kâfirlerini Medîne üzerine üşüştürüp müslümânlan çeşit çeşit ıztırablara düşüren Kurayza oğullan, Ahzâb harbi akabinde İslâm ordusuna karşı yenilmiş ve bugünkü ta'bîr ile kayıtsız şartsız teslime razı olmuştu, Kurayza oğulları Evsliler'in yeminli dostu olduklarından, haklarında yapılacak muamelenin ta'yîninde Sa'd İbn Muâz'ın hakem olmasını istediler, sa'd da onlar hakkında burada bildirilen hükümle hükmetti.

[194] Gıfâr oğulları, Ebû Zerr'in kabîlesidir. İkinci çadırın sahibi, Rufeyde el-Eslemiyye'nin kocası idi derler.

[195] Hadîs ve siyer kıtâblarında naklolunduğu üzere Peygamber, Sa'd'ın vefatı zamanında yanında bulunamamış. Kendisine Cibrîl gelip: "Yâ Muhammed, bu sâlih kul kimdir ki, ruhunun yükselmesi için göğün kapılan açıldı ve gelişinden dolayı Rahmân'ın Arş'ı titredi?" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah acele Sa'd'ın yanına gitmiş, fakat vefat etmiş bulmuştur.

[196] Bu hadîs Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri bâbı"nda da geçmişti. Burada ziyâdenin getirilmesi, Hassân'a bu emrin verilmesinin Kurayza gününde vâki' olduğunu ta'yîn ve tesbît etmektir.

[197] er-Rıkâ', er-Ruk'a'nım cem'idir. Ruk'a, elbise yırtığına vurulan bez parçasıdır ki, yama ta'bîr olunur. Necd tarafına doğru yapılan bu sefere katılanların hepsi piyade olup, mücâhidlerin çıplak ayakları taştan, dikenden parçalanmış ve tırnakları dökülmüş olduğundan, ayaklarını bez parçalarıyle bağlamış olmaları, bu gazveye Zâtu'r-Rıkâ' (yânî: Sargılar Gazvesi) denilmesine sebeb olmuştur. Yâhud Zâtu'r-Rıkâ', bu isimde bir yerin adıdır. Bundan başka bu gazvenin Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Zû Kared, Benû Enmâr adlanyle de anıldığını göreceğiz. Vâkıdî bu seferin sebebini şöyle bildirmiştir: Bir bedevi gelip Rasûlullah'a: Benû. Sa'lebe ve Benû Enmâr'dan birtakım kimselerin aleyhinize toplandıklarını gördüm. Siz ise bunların hareketinden habersiz bulunuyorsunuz, demişti. Bunun üzerine Rasûlullah dörtyüz veya yediyüz kişilik bir müfreze ile hareket etmiştir.

[198] Ebû Hureyre'nin Ebû Davud'un Sünen 'indeki bir rivayetinde bu Necd seferinde Nahl denilen yerde "Zâtu'r-Rıkâ'" mevkiine gelince karşılarına Gatafân kabilelerinden bir cem'iyyet çıktığı zikredilmiştir.

Rivayetlerde Zâtu'r-Rıkâ' gazasına Necd gazası da denildiği gibi, Muhâri-bu Hasafa, Muhârib ve Sa'lebe, yalnız Sa'lebe ve Gatafân adları da veriliyor. Bu gazaya Arablar arasında Gazvetu 'l-Eâcfb denildiğini de Muhammed ibn Talha haber veriyor. Bunun, kendisinde harb yapılan Peygamber gazvelerinin yedincisi olduğunu Buhârî, Câbir'den naklettiği için Bedir, Uhud, Hendek, Kuray-za, Mureysî', ve Hayber'den sonra vâki' olmuştur. Vukû'u zamanı hakkında Mağâzî kitâblarındaki ihtilâfları, gerek bu sahîh rivayet, gerek Ebû Hureyre ile Ebû Mûsâ el-Eş'ari'nin bu seferde hazır bulunmuş olmaları kökünden halleder.

Nahl yâhud Batnu Nahl yâhud Batnu Nahle gibi çeşitli adlarla hadîs ve fıkıh kitâblannda görülen namazlar, hep Necd seferinde Zâtu'r-Rıkâ' denilen mevkide kılınan namazlardır.

Buhârî sarihleri bundan başka altı gazvenin şunlar olduğunu bildiriyorlar: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mureysî', Hayber. Câbir'in bu hadîsinde ye-dinciliği kesin olarak bildirildiğine göre, Zâtu'r-Rıkâ', Hayber'den sonra olur.

[199] Bu başlık altındaki ta'lîklerin bâzısı bizzat Buhârî tarafından, diğer bâzısı da başka hadîs imamları tarafından senedleriyle rivayet edilmişlerdir

[200] Çünkü açıklamayı gerekli kılacak bir iyilik sebebi bulunmak hâli müstesna, iyi ameli gizlemek, açığa çıkarmaktan daha faziletlidir. Zîrâ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Eğer sadakaları açıktan verirseniz, o ne güzel. Eğer onları gizler, onları (bu suretle) fakirlere verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır..." (el-Bakara: 271)

[201] Bu mutâbaanın getirilme sebebi, yânî faydası Sehl ibn Hasme hadîsinin Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi hakkında olduğunu göstermektir; bu suretle bu hadîs Câbir hadî-siyle birleşmiş olur. Bu mutâbaayı müellif Târih rmde senediyle rivayet etmiştir.

[202] Müsedded'den gelen bu ikinci rivayet, birincideki mürselliği gideriyor. Çünkü İkinci tarîkten gelen hadîs merfû'dur.

[203] Korku namazının kılmışı ile ilgili olan bu hadîslerin birer rivayetleri Korku Namazı bölümünde de geçmişti. Orada da ifâde edildiği gibi, korku hâlinde kılınan bu namazı Rasûlullah birçok gazalarda harb vaziyetinin gereklerine göre çeşitli şekillerde kıldırmıştır... İslâm Dîni ibâdetler içinde namaza ve namazın cem'iyet hâlinde kılınmasına pek büyük ehemmiyet vermiştir.

[204] Burada İbn İshâk'ta şu ziyâde vardır:

Bu sırada Cibril onun göğsüne bir yumruk vurmuş da kılıç elinden düşmüş. Bunun üzerine Peygamber kılıcı eline alarak bedeviye:

— "Şimdi seni benden kim kurtarabilir?" buyurmuş. Bedevi:

— Hiçbir kimse kurtaramaz, diye cevâb vermiş (Kastallânî).

[205] Bu hadîsle nafile kılanın arkasında farz namaz kılacak olanın namazının cevazına delîl getirildi. Nitekim en-Nevevî, Müslim Şerhi'nde iki delîli cem' ederek böyle takrîr etmiştir (Kastallânî).

[206] Bundan önceki hadîste ismi söylenmeyen o bedevinin ismi, burada açıklanmıştır. Peygamber'in orada bu bedeviye ceza vermeyip de affetmesi hem bunun, hem de kabilesi halkının vicdanlarına te'sîr ederek müslümânlığa ısındırmak hedefine yönelikti. Vâkıdî'nin rivayetine göre, Peygamber'in bu arzusu çabuk gerçekleşmiş, Gavres müslümân olduğu gibi, Peygamber'in oradaki cesaretini, bu afv ve müsamahasını işiten kabilesi halkından pekçok kimseler de müslümân olmuştur.

[207] Ebû Hureyre'nin bu sözleri Zâtu'r-Rıkâ' gazvesinin Hayber'den sonra olduğuna delâlet etmiştir.

[208] Musta'lık, Huzâa oğulları'ndan Cüzeyme ibn Sa'd...'ın lakabıdır. Cüzeyme, sesinin güzelliğinden dolayı ve Huzâa içinde güzel sesiyle teganni eden ilk kimse olduğu için Musta'lık diye isimlendirilmiştir.

Mureysî'de Mersû'un küçültme ismi olup, Huzâa yurdunda bir kuyunun yâhud bir suyun adıdır, bu su ile Fer' mevkii arasında bir günlük yol vardır. Musta'lık oğulları gazvesi buna muzâf yapılır. Âişe'nin gerdanlığı bu seferde düştü ve Teyemmüm âyeti indi.

Şârih Aynî, Mûsâ ibn Ukbe'ye âid dördüncü sene rivayetinin Buhârî nüshalarını yazanların bir hatâsı olduğunu, çünkü Mûsâ ibn Ukbe'nin Mağâzî'sin-de çeşitli yollarla beşinci senede olduğuna dâir rivayeti bulunduğunu haber veriyor.

Bu seferin sebebi Musta'lık oğullan kabilesi başkanı Haris ibnu Ebî Di-râr'ın Medîne üzerine harekete hazırlanmakta olduğu işitilmiş ve yapılan tahkikatın bu haberi te'yîd etmiş olmasıdır. îbn Sa'd'ın rivayetine göre Peygamber, Medîne'de Zeyd ibn Hârise'yi kaymakaam bırakarak bin kişilik bir kuvvetle ve sür'atle hareket etti. Muhacirler'den on, Ensâr'dan yirmi süvari vardı. îslâm ordusu bunları Mureysî' suyunun başında bastırdı. Onlardan kimse kaçamadı. On kişi öldürüldü, geri kalanları esîr alındı. Vâkıdî'nin rivayetine göre yediyüz neferden ziyâde idiler. Başkanları Haris ibn Ebî Dırâr'ın kızı Cuveyriye de esirler arasında idi. Esirlerin taksiminde evvelâ Sabit İbn Kays'a düşmüştü. Bir rivayete göre Haris, kızının asalet ve şerefini korumasını, alelade bir kimsenin elinde bırakılmamasını bir vâsıta ile Peygamber'den rica etmesi üzerine, Peygamber onu âzâd edip, kendisine nikâh İle lûtufiandırmıştır. Bu akd ordu içinde işitilip yayılınca: Artık Peygamber zevcesinin akrabasını esîr tutmak uygun değildir, diye bütün Musta'lık oğullan esîrleri âzâd edilmiştir. Bundan Ötürü Cuveyriye'den ziyâde kavmine hayrı dokunan hiçbir kadın yoktur denilmiştir. O kabileden pekçok koyun ve deve de ganimet alınarak Ramazân başında Me-dîne'ye dönüldü. Bu gazveye Şa'bân'ın içinde çıkıldığı rivayetine göre, yirmi-beş gün kadar sürmüştür.

[209] Bu hadîsin bir rivayeti Buyu' Kitabı, Köle babında geçmişti.

Azl, birşeyi yerinden ayırtır. Fıkıhta, cinsî münâsebet zamanında kadın gebe kalmasın diye erkeğin menisini kadının içine indirmeyip dışarıya akıtmasıdır...

[210] Bu hadîsin bir rivayeti bundan Önce geçen bâbm son hadîsi olarak; bir rivayeti de bu babın 169 rakamlı hadîsi olarak geçmişti. Bu hadîs feri'de burada sabittir. Bâzı nüshalarda ise burada yazılmamıştır.

[211] Enmâr, Buceyre kabîlesinden bir soydur. Bu isim Zâtu'r-Rıkâ' başlığında da geçmişti. Bazen buna Enmâr oğullan gazvesi de denilir. Enmâr, ayrı bir gazve olmayıp Zâtu'r-Rıkâ' gazvesi denilen MuhârÎb oğulları ve Sa'lebe oğullan üzerine yapılan seferlerden ibarettir. Bu sebebden Buhârî sarihleri müellifin burada Enmâr gazvesi adiyle müstakili bir bâb açmasını zâid sayıyorlar.

Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Binek üzerinde nafile namaz bâbı"n-da geçmişti. Burada getirilmesi "Enmâr gazvesinde" ta'bîririin söylenmiş olmasındandır

[212] Buhârî bu başlık altında âdeti olduğu üzere "Ifk" kelimesinin birkaç vezinde geldiğini, ma'nâsını ve Kur'ân'da geçtiği yeri, âyetten bir cümle getirmek suretiyle açıklamaktadır.

Ifk hadîsi, yânî Âişe'ye zina İftirası hadîsi, Musta'lık oğullan gazvesinde, diğer adiyle Mureysî' gazvesinde meydana geldiği için, bu başlığı ve hadîsi burada zikretti.

[213] Safvân ibnu Muattal, Selemli'dir, Zekvân'da İkaamet etmiştir. Ebû Amr künyesi ile meşhurdur. Kıdemli ve faziletli sahâbîl er dendir. Birçok gazvelerde hazır bulunmuştur. Peygamberin medhine mazhar olmuştur. Umer devrinde hicretin onyedinci yılında Ermenistan fethinde şehîden vefat etmiştir.

[214] Bu iftirayı ilk defa Abdullah ibn Ubeyy ortaya atmış, ilk evvel o açıkça söylemiş ve halk arasında yaymış idi. Bu yaygaraya aldanan şâir Hassan ve Fakîr Mıstah gibi safdiller iftira cezasına çarpılmışlardı. Hassan ibn Sabit münafik değildi. Tevbekâr olduğunda da söz yoktur. Nitekim hadden sonra İnşâd ettiği beyitlerle tebri'esini arzetmişti. Bu yedi beyitlik şiiri Ebû Hayyân ve Râzî tefsîr-lerinde mevcûddur. Bu şiir Elmalın Tefsîri'nde nakledilmiştir: Hakk Dîni Kur'-ân Dili, IV., 3493.

[215] Eğer Ifk hadîsi Mureysî' gazvesinde olmuştur; Sa'd ibnu Muâz ise bundan evvel ölmüştü, dersen; ben şöyle derim: ibnu Mende, Sa'd ibn Muâz beşinci hicret yılında Medîne'de öldü; Mureysî' gazvesi ise beşinci senenin Şa'bân ayında olmuştu. Buna göre Sa'd, bu senenin Şa'bân'ından sonra Ölmüş olabilir, dedi. Beyhakî de: Sakl'ın Hendek harbinde aldığı yarası Mureysî' gazvesinden sonra deşilip kan fışkırmışa benziyor, demiştir (Aynî).

İbn İshâk da Siyer'dc Peygamber'in suâline karşı cevâb veren ve evvelinden âhirine kadar söz söyleyen zât, Useyd ibn Hudayr'dır, demiştir.

[216] Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'atı'nda bulunmuş ilk sahâbîlerdendir. Gazalarda Hazrec kabilesinin sancağım taşırdı. Hz. Âişe'nin bildirdiği gibi, bu hâdiseden evvel iyi kimse idi. Bu zât Peygamber'in vefatı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve 15. hicret yılında Havrân'da ölmüştür. Bu, kabîle gayretiyle haktan uzaklaşmanın insanı ne fena akıbetlere sürüklediğinin canlı bir örneğidir

[217] Hz. Âişe'nin yüksek zekâsı ve irfâm Peygamberler târihinden kendisine ve ailesine tam bir örnek olmak üzere Yûsuf'un kıssasını seçerek Ya'kûb'un dediği gibi... demiş ve Peygamber de dâhil, bütün beşeriyetten soyunarak tekmil varlığı ile Allah'a yönelmiştir. Bu sebeble tam bu anda vahiy ile temizliğine hükmedilmiş ve bu ilâhî hüküm Kur'ân ile ebedileşmiştir.

[218] Bu Ifk hadîsini Buhârî, sened ve bâzı küçük lâfız farklanyle Sahîh 'İnin Cihâd, Mağâzî, Tefsir, Nuzûr, Tevhîd Kitâblan'nda; Müslim de Tevbe Kitâb'nda getirmiştir. Bu hadîs rivayet usûlü bakımından en kuvvetli hadîslerdendir. Bu rivayetin baş kısmında ve buradaki son ifâdelerde açıkça görüldüğü gibi, bu hadîsin çeşitli senedleri vardır. Buhârî'nin bunu burada getirme sebebi, vak'anın

Mureysî' gazvesinde meydana gelmiş olmasıdır.
[219] Bu hadîsteki "Musellimen" lâfzı, lâm'ın fethiyle "Musellemen" şeklinde de zabt ve rivayet edilmiştir. Buna göre ma'nâ, Alî bu iftiraya dalmaktan selâmete çıkarılmıştır, demek olur. Abdurrazzâk bunun yerine "Musîen" lâfzını rivayet etmiştir ki, Alî benim işim hakkında kötü davranmış demiş olur. Burada isâet-ten, yânî kötü davranmaktan murad, Alî'nin "Âişe'den başka kadınlar çoktur" gibi sözüdür. Yoksa Alî iftiracıların sözü gibi söylemekten münezzehtir (Kas tallânî).
[220] Âişe bunu, gidişini ve hâllerinin güzelliğini bilmeleriyle beraber, hâlinden şüb-he etmiş olmalarından dolayı muhâtablanna karşı bir delîl getirme, nazlanma ve onlara bir serzeniş olarak söylemiştir (Kastallânî).
[221] Yânî Hassan, iftiracıların Âişe aleyhine uydurdukları iftirayı çok söylediğinden dolayıdır ki, Urve ona sövüyordu.
[222] Bu beyt, Hassân'ın Âişe'nin benliği ve medhi için söylediği yedi beyitlik bir kasidedendir. Tamâmı Hakk Dîni, IV, 3493'te nakledilmiştir. Bu beyitteki "Gavâfıl" "Gafiller", yânî "Şerrden habersiz olan kadınlar" demektir. en-Nûr: 22. âyetinde geçen "Ğâfilât" sözü de bu ma'nâyadır... Bununla vasıflama, "Afifler", yânî "İffetli kadınlar" diye vasıflamaktan daha belîğ olur,
[223] Hassân'm hâl tercemesi Menâkıb'da geçmişti. Hassan hayâtının sonlarında kör olmuştu. Âişe buradaki sözü ile Hassân'ın bu körlük azabının büyük bir ceza olduğunu ifâde etmiş oluyor.
[224] Bu gazvenin ismi biri şeddeli, diğer şeddesiz olmak üzere iki türlü okunmuştur. Hudeybiyye, Hudeybiye. Sahih 'in zabtına çok ehemmiyet veren Yunînî de kendi nüshasında şeddesiz şekliyle zabtetmiştir. Hudeybiye, Mekke'ye bir günlük uzaklıkta küçük bir köydür. Buranın o ismi alması, Şecere Mescidi yanında bulunan bir kuyu sebebiyledir.
Bir kavle göre Hudeybiye, bodur ve kambur ağacın adıdır. Âyette altında bey'at edildiği bildirilen ağaç, "Semüre" denilen sakız ağacı veya mugaylân ağacıdır. Hudeybiye seferi hicretin altıncı yılı Zu'1-ka'desi evvelinde bir pazartesi günü vuku' bulmuştur. Rasûlullah bunun bir harb seferi değil, umre yânî Kaı-be'yi ziyaret yolculuğu olduğunu Kureyş'e hissettirmek için harb silâhı almamış, Arab âdeti üzere yalnız kılıç almış, sahâbilerİ de bu suretle yola çıkmışlardı. Rasûlullah kurbanlık 70 deve sevketmişti. Bu sefere 1400, bir rivayete göre 1500 kişi katılmıştı.
Buhârî bu gazveyi Sahîh 'inin birçok yerlerinde çeşitli konulara delîl olmak üzere getirmiş olduğundan, gerekli bilgiler daha önceki kitâblarda geçmişti. Bu gazve İslâm târihinin mühim dönüm noktalarından biridir, neticeleri bakımından da çok ehemmiyetlidir.
[225] Bu hadîs, Namaz Kitabı, "İmâm selâm verdiği zaman cemâate döner bâbı"nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Hudeybiye yılında Hudeybiye sefe rine çıktık" sözlerindedir. "Şu yıldız ile yağmura kavuştuk" demenin küfr olması iki ma'nâyadır. Biri şirk ma'nâsına küfürdür. Çünkü mukaabili îmân olarak beyân edilmiştir. Yağmurun ve diğer atmosfer hâdiselerinin yıldız fiili olduğuna kaail olarak söyledikleri için. Bir ma'nâsı da ni'mete nankörlük olabilir ki, bu da muti' ve mâni' Hakk Taâlâ olduğuna îmânları olup ve nail oldukları rızktan dolayı Allah'ın fadl ve rahmetini anmayı unutup şirk ehline benzemekle yıldızdan -tabîatten- bahsedenler hakkında doğru olur. Her iki ma'nâca da ilâhî ni'-met ve lûtuflan yıldızlara, tabîate atf ve isnâd eylemek şer'an men' edilmiştir. Zirâ birinci ma'nâya göre sarîh küfürdür, ikinci ma'nâya göre fahiş hatâdır. Çünkü hem şer'an muhaliftir, hem de küfür ehlinin söyledikleri bir söze benzemektedir...
[226] Bu da Hacc Kitabı, "Umre bâbları"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu "Hudeybiye'den" sözündedir.
[227] Bu hadîsi burada kısaca rivayet etti. Hacc Kitabı, "ihrâmsızın av yapıp ihrâm-lıya hediye etmesi ve onun da bunu yemesi bâbıVnda ise hadîsin tamâmını getirmişti.
[228] Buhârî bu el-Berâ hadîsini burada ayn ayrı iki senedle getirmiştir.
el-Berâ ibn Âzib (R) Ensâr'dan ve Urmd harbinden i'tibâren bütün seferlere katılan sahâbîlerdendir. Bu sebeble Hudeybiye seferi hakkındaki rivayeti çok önemlidir. el-Berâ, Hudeybiye seferindeki Rıdvan Bey'atı'nı en büyük fetih ve zafer sayıyor ve bunun Mekke fethinden daha ziyâde ehemmiyetli bulunduğunu bildiriyor. Bu, şöyledir: Rasülullah sahâbîleriyle beraber Hudeybiye mevkiine vardığında Mekke müşrikleri onu silâhlı kuvvetle karşılamaya davrandılar. Rasülullah harb için değil, Ka'be'yi ziyarete geldiklerini Kureyş'e anlatmak ve isterlerse bir müddet için bir mütâreke yaparak Ka'be'yi ziyaret için onların muvafakatini sağlamak üzere Usmân'ı Kureyş ordugâhına gönderdi. Fakat Usmân beklenen zaman içinde gelmediği gibi, öldürüldüğü hakkında da bir haber yayılmıştı, ibn îshâk'ın Abdullah ibn Ebî Bekr'den rivayetine göre, Rasülullah bu şayia üzerine: "Artık bu müşriklerle vuruşmadıkça buradan ayrılmayız!" buyurdu. Ve sefer halkını bey'ate da'vet etti. Bütün sahâbîler Peygamber'e cihâd etmek ve kaçmamak üzere söz verdiler. Bu bey'at haberi müşrikler tarafından duyulunca, göz habsinde tuttukları Usmân'ı bıraktılar ve bir barış anlaşması yapmak için Süheyl ibn Amr'm başkanlığında bir hey'et gönderdiler. Netîcede müslümânlarm ilk barış andlaşması yapıldı. Rıdvan Bey'atı'nm yapılış şekli ve barış andlaşması maddeleri Cihâd Kitâbı'nda geçen Mısver ibn Mahrame hadîsinde görülmüştü.
el-Berâ ibn Âzib'in bildirdiği gibi bu anlaşmanın ve onun yapılmasını sağlayan Rıdvan Bey'atı'nın siyâsî kıymeti pek büyüktü, islâm topluluğunun ahde ve akde muktedir bir devlet hâlindeki varlığı düşmanları tarafından ilk defa kabul edilmiş bulunuyordu. Mekke'nin fethi, askerî ve şanlı bir zaferdi. Hudeybiye barışı ise siyâsî ve netîceleri bakımından daha parlak bir zaferdi. Çünkü İslâm'ın yükselme devrinin dönüm noktası, Mekke fethinin ve Allah'ın rızâsının sebebi İdi. Bundan ötürü el-Feth Sûresi'nin ilk âyetinde: "Biz hakikat sana apâşikâr bir fetih (ve zafer yolu) açtık..." diye vasıflandırılmıştır. Her iki hadîsin ikinci fıkralarında Peygamber'in peygamberlik alâmetlerinden gayet açık bir mu'cizesi bildirilmiştir.
[229] Câbir çok yaşayan sahâbîlerdendir. Akabe Bey'ati'nda bulunmuştur, 96 yaşında vefat etmiştir. İhtiyarlığında Ömrünün sonlarına doğru gözleri görmez olmuştu.
[230] Burada da Câbir hadîsinin diğer yollardan rivayeti ve mutâbaatlar getirilmiştir.
[231] Buradaki hadîsler de Câbir'den gelen diğer rivayetler ve mutâbaatlardır. Ra-kamlardaki ihtilâf, râvîlerin kendi gördüklerini veya tahmînlerini bildirdiği için gerçek bir ihtilâf sayılmaz. Altında bey'at yapılan ağaç, Allah'ın rahmeti eseri bilinmez ve tanınmaz olmuştu. Câbir bu sebeble "Gözlerim görseydi size ağacın yerini gösterirdim" demiştir.
[232] Bu hadîsin burada getirilme sebebi, Mirdâs'ın ağaç altında bey'at yapan saha bilerden bulunmasıdır. Buhârî bu râvîden bir rivayeti küçük farkla er-Rikaakıta de getirmiştir.
[233] Bu Mısver ve Ka'b ibn Ucre hadîsleri Hacc Kitâbı'nda da küçük farkla geçmişlerdi. Burada getirilmelerine sebeb, İki hâdisenin de Hudeybiye'de meydana gelmiş olmasıdır.
[234] Hadîsin başlığa uygunluğu "Babam Hudeybiye'de hazır bulundu" sözündedir. Eşlem, Yemen yâhud Aynu't-Temr esirlerinden olup onbirinci yılında Umer onu Mekke'de satın aldı. Umer'İn hizmetinde bulunuyordu.
Umer'in "Yakın bir nesebe merhaba" demesi, Kİnâne Jcabîlesinin Kureyş ile Gıfâr'ı birleştirip toplamasından dolayı olabilir.
[235] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yemîn ederim ki ben altında bey'at yapılan o ağacı görmüşümdür" sözündedir. Çünkü o Hudeybiye'dedir; o kanbur bir ağaç idi. Allah'ın rahmeti eseri, bilinmez ve tanınmaz olmuştu. Unutturulmasaydı insanlar ona taabbudî törenlerle meşgul olup onu putlaştırırlardı.
[236] Bunlar ayrı ayrı senedlerle gelen hadîslerdir. Başlığa uygunlukları açıktır. O ağacın sahâbîlere gizlenip örtülmesinin sebebi, yukarılarda da ifâde ettiğimiz gibi, altında cereyan eden hayır ve Rıdvan'ın inmesinden dolayı insanların onunla fitneye düşmemeleri hikmetidir. Eğer o ağaç ma'lûm ve açık olarak bakî kalsaydı, birtakım câhil insanların onu taabbud etmeleri ve ta'zîm etmelerinden korkulurdu. Onun gizlenip unutturulması Yüce Allah'ın rahmetinden bir rahmet olmuştur (Aynî).
[237] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisi ağaç altında bey'at eden sahâbîlerden idi" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitabı, "İmâmın zekât sahibine salât ve duâ etmesi bâbı"nda geçmişti.
[238] Harre, Medine'de Zuhre veyâhud Vâkım yakınında bir yerin adıdır. Burada hicretin 63. yılında Emevîler'İn ikinci hükümdarı olan Yezîd ibn Muâviye zamanında kanlı bir vak'a olduğundan, islâm târihinde bu yere izafetle "Harre vak'ası" diye anılmıştır. Sebebi şudur: Abdullah ibn Hanzala gibi birçokları Ye-zîd'e bey'at etmeyip, onu devlet başkanlığından düşürerek Abdullah ibn Zu-beyr'e bey'at etmişlerdi. Yezîd de îbn Ukbe kumandasında gönderdiği bir ordu ile Medine halkından ve Peygamber'in sahâbîlerinden binlerce ma'sûm insanın kanını dökmüştü. İşte bu zâlim ordu Medine'ye yaklaştığı sırada îbn Hanzala ahâlîden "Ölmek var, dönmek yok" diye bey'at almıştır. Abdullah ibn Zeyd de bunu işitince "Harbde sebat etmek üzere bey'at edilmelidir, ben ölmek üzere bey'at etmem" demiştir. Bu vak'ada Abdullah ibn Hanzala, evlâdları öldürülmüşlerdir. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Harbde bey'at bâbı"nda geçmişti.
[239] Hadîs, Cumua Kitâbı'nda da geçmişti. Buraya uygunluğu "Ağaç altmda bey'at eden sahâbîlerden idi" sözündedir
[240] "Ölmek üzere bey'at" demek, ölüm tehlikesi muhakkak olsa bile dönmemek ve kaçmamak üzere bey'at demektir. Yoksa ölümün muhakkak surette vukû'u istenmiş değildir. Seleme ibn Ekva', sahâbîlerin en yiğit ve harbde en sebatlılarından idi.
[241] el-Berâ bu sözüyle yâ vâki' olan fitneleri kasdetmiş yâhud da bunu tevazu' ve nefsini kırmak için söylemiştir.
[242] Hadîsin başlığa uygunluğu Enes'in "O feth, Hudeybiye'dir" sözündedir. Bu-hârî bunu Tefsîr'de de getirmiştir.
[243] Bunun da başlığa uygunluğu "Ağaç altında yapılan bey'atta hazır bulunanlardan idi" sözündedir. Buhârî'de bu Zahir ibnu'l-Esved'in bundan başka hadîsi yoktur.
[244] Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda "Pişmiş yemek ve bilhassa et lokması yenildikten sonra namaz kılmak isteyen abdestli kimse için yeniden abdest almak îcâb edip etmediğini isbât ve beyân" maksadıyle sevkolunmuştur. Buhârî'nin hadîsi burada, Hudeybiye seferinde tekrar rivayet etmesi, râvî Suveyd ibn Nu'mân'm Rıdvan Bey'atı sahâbîlerinden olması münâsebetiyledir. Nitekim bundan önce geçen Abdullah ibn Ebî Evfâ, Abdullah ibn Zeyd, Seleme ibnu'1-Ekva', Zahir ibnu'l-Esved ve bunun ardından gelecek olan Âiz ibn Amr hadîslerini de sırf onların Rıdvan Bey'atı sahâbîlerinden olması sebebi ve ilgisi ile getirmiştir.
[245] Bu hadîsin burada getirilme sebebi, bundan önceki haşiyede belirttiğimiz gibi sırf Âişe'nin Rıdvan Bey'atı sahâbîlerinden olduğunu beyân ve isbât etmektir.
[246] Umer'in Rasûlullah'a yoldaşlık ettiği bu seferin, Hudeybiye seferi olduğu, Buhârî'nin bu rivayetinde açıkça söylenmemiştir. Fakat Taberânî'ye göre bunun Hudeybiye seferi olduğu İbn Mes'ûd hadîsinde zikredilmiştir. Bu sebeble sarihler bunun Hudeybiye seferi olduğu çok açıktır diyorlar. Bu husus böylece sabit olunca âyetteki "Fethan mubînen" ile Hudeybiye andlaşmasi kasdolunduğu pek açık olarak anlaşılır. Çünkü el-Feth Sûresi Hudeybiye dönüşünde ve bir rivayete göre Cuhfe'de inmiş ve bu fetih ve zafer mâzî sîgâsıyle teblîğ buyurulmuştur. Daha önce geçen el-Berâ hadîsinde de el-Berâ: Bize göre "Fethan mubînen" Rıdvan Bey'atı'dır, demişti. Âlimlerin çoğunluğunun görüşü budur.
Feth, lügat yönünden kapalı bir şeyi açmak demektir. Bir şehri fethetmek demek, oraya karşı ya harb ederek kahren veyâhud sulhen muzaffer olmak demektir ki, zafer olmadıkça o şehrin mukadderatı kapalı bulunuyordu. Ona karşı muzaffer olmakla tâli*i açılmış ve vaziyeti anlaşılmış oluyor. Müslümanların mukadderatı ve müstakbel hayâtı Hudeybiye sulhu ile açılmış ve inkişâfa başlamıştır. Hudeybiye sulhu ile İslâm camiasının siyâsî varlığı ve halkı, akde muktedir bir devlet olduğu düşmanları tarafından kabul ve tasdîk edilmiş bulunuyor. Bu târihe kadar Hicaz kıt'asında Kureyş, Arablar'ın en yüksek siyâsî nüfuza sâhib bir kabilesi idi. Öbür Arab kabileleri müslümânlarla Kureyş'İn müstakbel mukadderatına bakıyorlardı; kendilerini gâlib tarafa bağlayacaklardı. Peygam-ber'in Kureyş'i hiçe sayarak silâhsız bindörtyüz kişi ile Mekke'nin kapısına kadar gelmesi ve neticede Kureyş'i bir barış anlaşmasına ve bunu bir ahidnâme ile vesîkalandırmaya mecbur etmesi, Kur'ân'ın ta'bîriyle "Fethan mubînen ", yânî parlak bir zaferdir. Yazılan ahid maddeleri müslümânlar için ağır olsa da umûmî mahiyetiyle Arab kabileleri arasında Rasûlullah'ın, Kureyş üzerinde müessir olduğunun siyâsî bir vesikası kabul edilmişti. Bu târihten i'tibâren Arab kabîle-îeri hey'etler göndererek küme küme islâm Dîni'nin adalet ve medeniyet camiasına girmeye başlamışlardır... tşte el-Feth Sûresi'nin bildirdiği feth ve zafer kapısı, bu suretle Hudeybiye barışı ile açılmıştır. Hayber'in, Mekke'nin... fethi gibi askerî zaferler bu siyâsî zaferi sür'atle ta'kîb etmiş ve Peygamber'in ölümünde Hicaz kıt'ası tamâmıyle müslümân olmuştu.
Hudeybiye barışı ile islâm camiası siyâsî varlığına sâhib bir devlıt hâlini kazandığı için Peygamber, Hudeybiye'den döndükten sonra etraftaki devletlere bir elçi ile mektûblar göndermiş ve onları tslâm Dîni'ne da'vet etmiştir. "De ki: Ey insanlar, Allah 'm size hepinize gönderdiği elçisiyim..." (el-A'râf: 158) âye-tiyle me'mûr olduğu bütün beşeriyeti şâmil da'vetini yerine getirmeye başlamıştır.
[247] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bunda Hudeybiye seferinin ilk yolculuk safhası bildirilmiştir.
Metindeki Gadîru'l-Eştât hakkında şu bilgi verilmiştir: "Gadîr", yağmur veya kaynak sularının biriktiği çukurdur. "el-Eştât" da Hudeybiye hizasında bir yerin adıdır. Buradan başka yerde su çukuru

bulunmadığından, Gadîr adı bu yere izafe edilerek Gadîru'l-Eştât denilmiştir.
"Ehâbîş" ta'biri hakkında da şu açıklama verilmiştir: "Ehâbîş", Kureyş, Kinâne, Huzeyme, Huzâa kabilelerinin mecmuasına denir. Ehâbîş unvanı, vaktiyle bu kabileler murahhaslarının Hubşî Dağı'nda toplanarak "Bu dağ yerinde durdukça kabilelerimiz halkı birbirinden ayrılmayacak, müşkil zamanlarda birbirine yardım edecek" diye vuku' bulan ittifakın verdiği İsimdir.
[248] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hudeybiye yılında..." ifâdesindedir. Hadîsin sonunda getirilen iki rivayetin birincisi Şartlar Kitâbı'nda, diğeri yânı Ebû Basîr hadîsi ise Sulh Kitâbı'nın sonunda daha uzun metinle geçmişti.
Buradaki birinci metinde işaret edilen el-Mümtehine: 10. âyetinin devamı, hadîsin son fikrasındaki müşrik erkeklerin yaptıkları harcamaları onlara geri verme emrini açıklamaktadır; ' 'Kâfir zevcelerin bu kadınlara sarf ettikleri men-ri onlara (kâfirlere) verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi (nikâhınız altında) tutmayın. Sarf ettiğiniz mehri isteyin, (Kâfirler de size hicret eden mü'min kadınlara) harcadıkları mehri istesinler. Bu, Allah 'm hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir".
Yukarıda geçtiği üzere Hudeybiye barış andlaşmasma göre Medîne'ye hicret edecek müslümânların geri verilmesi gerekiyordu. Ancak gelen kadınların imtihandan sonra mehîrlerinin geri verilmesi lâzım gelmiştir. Bu âyet sulh anlaşması gereğince geri gönderileceklerin taahhüd edilen mü'min erkeklerden ibaret olduğunu, bunun kadınlara şumûlü bulunmadığını açıklamaktadır. Çünkü mü'min bir kadın kâfir bir zevcin nikâhı altında kalamaz (Medârik).
[249] Arka arkaya gelen bu üç hadîsin başlığa uygunlukları, Hudeybiye sözünün geç-mesindedir. Bunlar aynı sened ve küçük farklı metinlerle Hacc Kitâbı'nda da geçmişlerdi. 208 rakamlı hadîsin son fikrası "Kıran haccı yapan ihrâmh, iki tavafa muhtâc olmaz" diyen fakîhlerin mezhebine delildir. Hanefîler'de ise Kıran haccı yapan kimse için de iki tavaf lâzımdır. Bu konuda başka delîller de vardır.
[250] Bu son kısım, nüshaların çoğunda böyle ta'lîk suretinde vâki' olmuştur. Bâzı nüshalarda ise "Ve bana dedi" şeklinde gelmiştir. Bunu Ismâîlî mevsûl olarak rivayet etmiştir... (Aynî).
[251] Buhârî bu hadîsi burada sırf Abdullah ibn Ebî Evfâ'mn ağaç altında bey'at edenlerden olmasından dolayı zikretmiştir. Abdullah, hem Hudeybiye umresinde, hem de ertesi yılda yapılan anlaşma hükmündeki umrede Peygamber'in beraberinde bulunmuştur.
[252] Hadîsin başlığa uygunluğu, Hudeybiye gününde Süheyl'in oğlunun elleri bağlı olarak Mekke'den kaçıp gelişi ve anlaşmanın bir maddesi uyarınca Peygamber tarafından babasına geri verilmesi kıssasına işaret etmesi i'tibâriyledir.
Sehl ibn Huneyf'in buradaki son sözü, Sıffîn gününde iki hakem hükmedince, işin yayılması ve şiddetlenmesinden ve İşin düzeltilmesi ve telâfisine gidi-lemediğinden haber vermek istemiş olmasıdır. Bu hadîs Cihâd Kitâbı'nın son bâblarında da kısaca geçmişti.
[253] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hudeybiye zamanında" sözündedir. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda geçmişti.
[254] Bu da aynı hadîsin diğer bir rivayetidir
[255] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır. Bu hadîsin bir rivayeti Abdest Alma Kitâ-bı'nda da geçmişti. Bu haydûdları aramaya giden seriyye yirmi kişilik idi, kumandanları Kürz ibn Câbir yâhud Saîd ibn Zeyd (R) idi.
[256] Buhârî buradaki rivayetlerde o haydûdlarm kâh Ukl kabilesinden, kâh Ureyne kabilesinden diye gösterildiğini bildirmiş oluyor. Birinci hadîste ise bunların Ukl ve Ureyne'den oldukları beyân edilmiştir ki, bunların bâzılarının Ukl'den, bâzılarının da Ureyne kabilesinden oldukları anlaşılıyor.
[257] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bu rivayetle Abdulazîz ibn Su-heyb'in bu hadîsi Enes'ten "Ureyne'den" şeklinde rivayet edip "Ukl" kabilesini zikretmediğini, Ebû Kılâbe'nin ise Enes'ten "Ukl kabilesinden" şeklinde söyleyip "Ureyne"yi zikretmediğini tesbît edip bildirmiş oluyor.
el-Kasâme, kaatili bilinmeyen bir ölüm vak'asmda ölü sâhİbleri üzerine tak-sîm edilen elli yemindir. Bu yemîn şöyle açıklanmıştır:
"el-Kasâme, Selâme vezninde, yemîn ma'nâsına olan Iksâm'dan isimdir, mutlak yemîn ma'nâsınadır. Sonra şu yeminde kullanıldı ki, ölü sahihleri üzere taksîm olunur. Meselâ bir karye toprağında bir kimsenin mülkü olmayan boş yerde yaralı bir maktul bulunup, kaatili bilinmediğinde veresesi o karye halkından iddia eyledikte maktulün velîsi seçtiği elli adama yemîn verir. Eğer elli adam bulunmaz ise yemîn verilen kimselere elli yemîn tamamlanıncaya kadar yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ karye yakınında düşmanlığı açık olan Amr üzerine bi'd-delâle da'vâ etseler, ölü sâhibleri işbu Amr, Zeyd'i öldürdü diye elli tamamlanıncaya kadar yemîn ederler. İşte bu iki surette yemîn eden cemâate de "Kasâme" ıtlak olundu. Eğer muddîler yemîn ederlerse diyete hakk kazanırlar ve eğer İttihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez..." (Kaamûs Ter.).
[258] Zû-Kared, Gatafân diyân yakınında oniki mil uzaklıkta bir sudur. Medîne ile Hayber arasında ve Şâm yolu üzerindedir. Medîne'ye iki konak uzaklıktadır. Buna Gâbe gazvesi de denir. İbn Sa'd ile Vâkıdî bu gazvenin, hicretin altıncı yılında Rebîu'I-evvel ayında olduğunu nakletmişlerdir. îbn Sa'd çalınan develerin yirmi olduğunu bildiriyor. Bu develerin başında bulunan Ebû Zerr'in oğlu ve karısı da taarruza uğramış, Ebû Zerr'in oğlu öldürülmüş, kadm esîr edilmiştir.
[259] Hadîsin baslığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kİtâbı'n-da "Düşmanı görüp en yüksek sesiyle "Yâ Sabâhâh" diye bağıran kişi bâbı"n-da geçmişti.
[260] Hayber, Medîne'nin Şâm cihetinde ve Medîne'ye sekiz berîd -bir berîd oniki mildir- yânî doksanaltı mil uzaklıkta büyük bir şehirdir. Güzel bir vahanın ortasında kurulmuş olan Hayber kasabası siyer kitâblarmda adları yazılı yedi kaleden meydana gelmişti. Çöl ile çevrili olan Hayber vahası en güzel hurmalıkları ve zirâatiyle meşhurdu.
O asırda Hayber, Yahudiliğin merkezi idi. Benu'n-Nadîr Medîne civarından sürgün edildiğinde Huyey ibn Ahtab ve diğer Yahûdî ileri gelenleri Hay-ber'e yerleşmişlerdi. Böylece Hayber, müslümânlar aleyhine çalışanların pusu yeri olmuştu. Yarımadadaki bütün Arab kabilelerini bu zengin Yahudiler harekete geçiriyorlardı. Ahzâb harbi bunların kışkırtması eseri idi. Zu-Kared vak'a-sı da bunların Gatafân ve Fezâre kabileleri sergerdelerini, Abdurrahmân ibn Uyeyne kumandasında sevketmeleriyle meydana gelmişti. Ansızın Medîne'ye hücum etmek kararlaştırılmıştı. Düşmanların bu taarruzlarım önlemek üzere Ra-sûlullah, Zu-Kared vak'asından üç gün sonra binaltıyüz piyade ve ikiyüz süvârî ile Hayber üzerine yürüdü. Hayber seferine hicretin yedinci senesi cumâda'I-ülâsında çıkılmıştı. Mûsâ ibn Ukbe'nin beyânına göre, Rasûlullah, Hudeybiye'-den geldikten sonra Medîne'de yirmi gün veya buna yakın bir süre oturmuş, sonra Hayber seferine çıkmıştır.
[261] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti. Kavud, kavrulup un hâline getirilmiş buğday ve arpa olduğu için, ateş değmiş yiyeceklerdendir. İşte bundan abdest almak gerekmemiş. Namûz-dan evvel ağız çalkalanması da diş aralarında kalan parçalan giderip, namaz esnasında onlarla meşgul olmamak içindir.
[262] Âmir ibnu'1-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'ın amcasıdır.
[263] Develer yürüyüş sırasında ahenkli şiir ve tegannî dinlemekten hoşlanırlar. Bunun için Arablar yürüyüş sırasında sür'atli veya yavaş ahenkli şiir okuyarak develerin yollanmasını çabuklaştmp yavaşlatırlar.
[264] Rasûlullah'ın rahmet ve mağfiretle duâ ettiği kimsenin şehîd olageldiği sahâbîler arasında tecrübe edilmiş idi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb: Âmir'le bizleri bir süre daha faydalandırsaydınız! temennisinde bulunmuştur.
[265] Son sözün ma'nâsı: "Yeryüzünde yâhud Medîne'de yâhud harbde yâhud bu ca-hidlik ve mücâhidük hasletinde yürüyen Arab ırkından Âmir gibisi az bulunur demek olabilir. Diğer rivayete göre de: "Âmir'in benzeri pek az yetişir" denmiş olabilir.
[266] Bunlar Enes'ten ayrı senedlerle gelen hadîslerdir. 219 ve 220 rakamlı hadîslerin sonundaki Peygamber'in sözü, es-Sâffât: 122. âyetinin lâfzını hatırlatır şekildedir: "Fakat bu onların bölgesine çökünce (gelecek tehlikelerle Öteden beri) korkutulanların sabahı ne kötü olur!".
[267] Şerhlerde cenkçi zâtın, Ensâr'dan bir batn olan Benû Zafer'e mensûb Kuzman ez-Zaferî olduğu, künyesinin de Ebu'l-Gidâk olduğu bildirilmiştir.
[268] Bu hadîs, Cİhâd Kitabı, "Fulâri şehîddir denmez bâbı"nda, bu sened ve metîn ile geçmişti. Burada getirilmesi, bundan sonra gelen Ebû Hureyre hadîsinde haber verilen vak'anın aynı vak'a olması ve onda Ebû Hureyre'nin Hayber ismini açıkça söylemesi yönünden olabilir.
[269] Bu Ebû Hureyre hadîsinde Hayber ismi açıkça söylendiğinden, bunun başlıkla uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitâbı'nda, "Allah bu dîni fâcir kişi ile de kuvvetlendirir bâbı"nda geçmişti.
Bu, bundan önce geçen Sehl hadîsinin konu yönünden benzeridir. Onda intihar eden kişinin adını sarihler Kuzmân olarak bildirdiklerine göre, Ebû Hureyre hadîsinin de aynı intihar vak'asına âid olduğu anlaşılır.
Her iki hadîste bâzı incelemeler yapılmasına ihtiyâç duyulmuştur, şöyle ki: Hadîste intihan bildirilen Kuzmân, intihar etmekle dînden çıkmış değildir. Âlimlerin cumhuruna göre intihar eden, kâfir değildir; üzerine cenaze namazı kılınır. Birinci Sehl hadîsinde cehennemlik olduğu bildirilmişse de, bunda cehennemde ebedî kalacağına delâlet eden bir cihet yoktur. Binâenaleyh intihar cürmünün cezâsmı çektikten sonra îmânı sebebiyle cehennemden çıkacağını kabul ederiz. Fakat ikinci gelen Ebû Hureyre hadîsinde "Cennete yalnız mü'min girer" diye i'lân ettirilmiş olması, intihar edenin mü'min olmadığı zannım verir ki, bu zann doğru değildir. Bu müntehirin, i'lân olunduğu üzere müslümân ol-maması, intiharın eseri değil de, belki Rasûlullah'a vahyolunan başka bir sebebin eseridir. O cümleden en yakın olarak hatıra gelen bir sebeb, müslümânlıkta haram olduğu kesin olan intihan halâl i'tikaad edip, kendi teşebbüsüyle hayâtına son vermiş olmasıdır.
[270] Buradaki mutâbaatlar, hadîsin çeşitli yollardan gelen rivayetlerini, farklılıklarla beraber bâzı hususların isbâtı ve kuvvetlendirilmesi için sevkedilmiştir
[271] Hadîsin başlıkla uygunluğu meydandadır. Ancak Ebû Musa'nın baştaki sözü, Hayber'den dönerken yapılan tekbîri anlatmakta olmalıdır. Çünkü Eş'arîler, Hayber fethinin sonunda oraya varmışlardı. Buna göre sözün takdiri "Rasûlullah Hayber'e gittiği, muhasara ve fethedip de döndüğü zaman..." şeklindedir.
Bu hadîs, Cihâd Kitabı, "Tekbîrle ses yükseltmenin mekruh olması bâbı"n-da geçmişti.
el-Hîle'nin aslı Havl'dır. Kendinden önce kesre olduğu için vâv'ı yâ'ya kalb edildi de Havle oldu denildi. Bu sözün ma'nâsı: Bir işin tedbîrine, bir hâlin değiştirilmesine ancak Allah'ın meşîeti ve yardımı sayesinde ulaşılır demektir (Kas-tallânî).
[272] e5-Sâa//"cerrilezabtedildiğinegöre"O saatte" demek olur; "es-5oa/e"nasb ile zabtedildiğine göre ise hattâ atf olur, ma'tûf, ma'tûfun aleyh'e dâhil olur o zaman takdîr edilir ve ma'nâ "Ben o yaradan bir saatlik zaman içinde acı duymadım" demek olur. Yûnînî cerr ile, diğerleri ise nasb ile zabtetmişlerdir (Aynî ve Kastallânî).
[273] Bu, 224 rakamıyle geçen Sehl ibn Sa'd hadîsinin diğer bir rivayetidir.
[274] et-Taylesân, lâm'ın üç harekesiyle. Kaadı Iyâd ve şâir âlimlerden nakledilmiştir. Tâlesân, Fârisî muarrebidir... Tâl, Fârisî'de büyük tepsiye denir. Ve Sân, teşbih edatıdır. Şal ve şâir nesnelerden başa ve omuza örttükleri câr gibi sevbe denilmiştir. Hâlâ bizim baş ve boyun şah olacaktır. Ridâ belden yukarıya kullanılır sevbe denir ki, omuzu ve arkayı ihata eder. Ve Taylesân başı ve omuzlan İhata eder. Hulâsa hâlâ başımıza örttüğümüz şal olacaktır .Ye bâzıları muarrebidır, dediler. Tara, saçağa ve sundurmaya denir ve sûfîlerin salındır-dıkları sarık ucuna ıtlakları teşbîh tarikıyledir... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîste Enes ibn Mâlik bunun Hayberliler arasında umumiyetle kabul edilmiş olduğunu bildiğinden taylesânh Basralılar'ı Hayber Yahûdîleri'ne benzetmiştir.
[275] Bu hadîs, bu isnâd ve bu metinle Cihâd'da, "Kendi elleriyle muayyen bir insanın İslâm'a girmesine sebeb olan kişinin fazîleti bâbı"nda geçmişti.
Buna siyer müellifleri şu bilgileri de ekliyorlar: Alî, Rasûlullah'ın bu ta'lî-mâtı üzere hareket etti ve Yahûdîler'e İslâm düstûrlarını tebliğ etti. Fakat Yahudiler İslâm'ı kabul etmediler ve sulh olmak da istemediler; bil'akis harb açtılar. Netîcede kumandanları Merhab yere serilince, Yahudiler dayanaksız kalarak harb bitmiş ve Rasûlullah'ın haber verdiği gibi Alî'nin elleriyle Hayber fethedilmiştir.

[276] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs Buyu' Kitâbı'nda, "Temizlenmeden önce câriye ile yolculukeder mi bâbı"nda geçmişti.
[277] Bu da Enes hadîsinin diğer bir yoldan gelen rivayetidir. Son söz, Safiyye mü'minlerin analarından oldu, demektir. Çünkü perde çekmek, ancak hürre kadınlar üzerinde olur, sağ elin mülkü olan cariyeler üzerinde olmazdı.
[278] Şimdiye kadar birkaç kerreler geçtiği üzere Safiyye, Huyey ibn Ahtab'ın kızıdır. Yahûdî Nadîr oğullan ve Kurayza oğulları'nın en şerefli bir ailesine men-sûbdu. Hayber Yahudileri'nin reîsi Kinâne ibn Rabî ile yeni evlenmişti. Her iki cihetle asaleti vardı. Kocası ve babası Hayber muharebesinde ölmüştü.
[279] Bu hadîsin bir rivayeti Beşte bir Kitâbı'nda, "Harb arazîsinde elde edilen yiyecek maddesi bâbı"nda geçmişti.
[280] Mut'a nikâhı muayyen bir zamana bağlı olarak yapılan nikâhtır. Bu, Câhiliyet devrinde yürürlükte olan nikâh şekillerinden birisidir. Bu nevi1 nikâhtan gaye bir zaman için kadından faydalanmaktır. Bir aile yuvası kurup ebedî yaşamak ve çocuk üreterek cemiyetin ve soyun devamına hizmet değildir. İslâm'ın ilk devirlerinde bir zaruret üzerine bâzı gazvelerde Mut'a nikâhına ruhsat verilmişti. Fakat Hayber'de müsâade edilmeyip yasak edildi. Mekke'nin fethi seferinde bir daha ruhsat verilip, Veda Haccı'nda kesin şekilde yasaklandı.
[281] Bu hadîse dayanarak Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafîî, Ahmed ibn Hanbel ve daha başka birçok selef âlimleri at etinin yenmesini caiz görmüşlerdir. Ebû Hanî-fe ise at, katır, merkeb makûlesi hayvanların binilmek ve zînet edilmek için yaratıldıkları şeklindeki (en-Nahl: 8) Kur'ân beyânına dayanarak, bunların yenilmesini caiz görmemiştir. İmâm Mâlik, Evzâî, Ebû Ubeyd de Ebû Hanîfe'ye uygunluk göstermişlerdir.
[282] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hayber ganimetlerinin Peygamber'in payı olan beşte birden" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Beşte bir Kitabı, "Beşte, birin devlet başkanına âid olduğuna delîl bâbı"nda geçmişti.
[283] İbn İshâk şöyle zikretti: Peygamber, Amr ibn Umeyye'yi Necâşî'ye gönderdi de Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le beraberindekilerin yol hazırlıklarım sağlayarak göndermesini istedi. Necâşî de her türlü seferî ihtiyâçlarını sağladı, ayrı ayrı ikram ederek gönderdi. Bu kaafile, Peygamber Hayber'de iken Amr İbn Umeyye ile beraber geldiler. İbn İshâk, Ca'fer'le beraber gelenlerin onaltı yolcu olduğunu ve içlerinde şunların bulunduğunu haber vermiştir: Ca'fer ve karısı Esma bintu Umeys, Hâlid İbn Saîd İbn Âs ile karısı, Hâlid'in erkek kardeşi Amr ibn Saîd ve Muaykıb ibn Ebî Fâtıma (Aynî).
[284] Umer'e karşı bu kuvvetli savunmayı yapan Umeys kızı Esmâ'nım annesi HInd bintu Avf'tır. Peygamber'in kadınlarından Meymûne ile Abbâs'in kansı ve Fadl'-m anası Lubâbe'nin kardeşidir. Esmâ'nım kocası Ca'fer ibn Ebî Tâlib'dir. Ca'fer şehîd edilince onu Ebû Bekr zevce edindi. Esma ona Muhammed ibn Ebî Bekr'i doğurdu. Sonra Ebû Bekr ölünce, Esmâ'yı Alî ibn Ebî Tâlib zevceliğe aldı. Esma, Alî'ye de Yahya ibn Alî ibn Ebî Tâlib'i doğurdu (Aynî).
[285] Bu Ebû Burde, Ebû Musa'nın oğlu olan Ebû Burde'dir. Bu hadîsin ikinci râvî-sidir. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin kardeşi Ebû Burde değildir. Onun adı Âmir ibn Kays'tır.
[286] Son sözünün ma'nâsı: Onun arkadaşları Allah yolunda harb etmeyi severler ve bundan kendilerine isabet edecek şeylere aldırmazlar, demektir. Şöyle de deni lir: Bu hakîm, çok cesur olduğu için düşmandan kaçmaz, aksine düşmanlarla yüzyüze gelir, onlar ayrılıp gitmek isterlerse, onlara metindeki sözü söyler (Aynî).
[287] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
Ganimet malından hırsızlık yapmanın ağırlığını belirten bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, 188. bâb, 270 rakamlı olarak geçmişti. Orada 187. bâbda 269 rakamıyle geçen Ebû Hureyre hadîsi de devlet malından hırsızlık yapmanın ağırlığım pek güzel ifâde etmektedir.
[288] Bu iki hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunlar ayrı senedle ve küçük farkla gelen iki rivayettir.
Bunlarda Umer şöyle demiş oluyor: Ben fethedilen memleket arazîlerini fethi yapan gâzîler arasında taksîm etmiyorum da, müslümânlanın umûmî iyiliğini gözeterek bu arazîleri ebedî kılınmış bir vakıf hâline getiriyorum. Böylece bunları müstakbel nesillerin kıyamete kadar her zaman gelirlerini taksîm edecekleri birer hazîne olarak bırakıyorum. Umer bunu gazileri razı ederek Irak arazîsinde uygulamıştır... (Aynî).
[289] Bunlar ayrı senedlerle gelmiş Ebû Hureyre hadîsinin az farklı rivayetleridir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, "Bir kâfir bir müslümânı öldürür, sonra kaatil müs-lümân olur ve dînine bağlı olarak gaza meydanında şehîd olursa, ikisi de cennete girer bâbı"nda geçmişti.
Ebân, Ebû Hureyre'yi, ismi alâkasıyle dağ kedisi diye horlamış ve kendisini kaatillikle suçlamasının doğru olmadığını ve İslâm'a girmekle affolunacağını ve şehîdin cennete gireceğini en belîğ ve vecîz uslûbla ifâde etmiştir.
[290] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "Hayber'in beşte bir ganimetinden" sözünden alınabilir. Bu hadîsin bir rivayeti Beşte bir Kitâbı'nda, "Beşte birin farzı bâbı"n-da geçmişti. Lâkin iki rivayet arasında metinde fazlalik ve eksiklik şeklinde farklılık vardır.
Hadîsin sonundaki "Güzellikle işe döndüğü zaman" sözü, bâzı nüshalarda "Ma'rûf olan işe döndüğü zaman" şeklinde zabtedilmiştir. Buna göre "Ma'rûf olan iş", devlet başkanlığı için bey'atte diğer sahâbîlere muvafakat etmektir.
[291] Bu Âişe ve İbn Umer hadîsleri, Hayber'de çok hurma bulunduğu ve Hayber'in fethine kadar müslümânlarda geçim ve beslenme darlığı olduğu hususlarını ifâde etmektedir.
[292] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs Alışveriş Kitabı, "Kişi, hurma ile daha İyi hurma satın almak istediği zaman (ribâdan salim değiştirme yolu nasıldır)? bâbı"nda geçmişti.
Hayber'e harâc emîri ta'yîn edilen kişinin ismi hadîste bildirilmemiştir. Hatîb el-Bağdâdî bunun Sevâd ibn Gaziyye yâhud Mâlik ibn Sa'saa olduğunu rivayet etmiştir. Cenîb hakkında şârih Hattâbî, Arablar'ın en nefis bir hurma riev'i olduğunu bildiriyor ki, cenîbin bu nefisliği, hadîste Peygamber'in gösterdiği ilgiden de anlaşılıyor. Hayber, bol ve nefis hurmalanyle meşhur olduğu ve Medine'den 170 km kuzeyde güzel bir vahanın ortasında bulunduğu, daha evvelki hadîslerde bildirilmişti.
[293] Bu hadîs, Ekincilik Kitâbı'nda daha uzun bir metinle geçmişti.
[294] Bu hadîs de Cizye Kitâbı'nda, "Ahidli müşrikler müslümânlara hainlik yaparlarsa? bâbf'nda bu isnâdla ve daha uzun bir metinle geçmişti. Hadîsle ilgili açıklamalar orada verildiği için, burada tekrar etmiyoruz.
[295] Bu hadîsin başlığa uygunluğu "RasûluIIah, Usâme'yi bir orduya kumandan yaptı" sözlerindedir. Bu hadîs Menkabeler Kitâbi'nda, "Zeyd ibn Hârise'nin menkabesi bâbı"nda ayrı bir senedle geçmişti. Orada da bildirildiği üzere, Zeyd ibn Hârise'nin Mûte harbinde Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha ile arka arkaya şehîd olmaları ve kumandaları altındaki gâzîlerin ağır şartlar altında Medine'ye dönmeleri, Medine'de umûmî bîr hüzün meydana getirmişti. Ra-sûlullah bu yenilginin intikaamını almak Üzere bir ordu hazırlayıp, başına Usâme İbn Zeyd'i kumandan yapmış ve: "Rumlar üzerine git, babanın intikaamını al" buyurmuştu. Bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Saîd ibn Ebî Vak-kaas, Saîd, Katâde, Seleme ibn Ekvâ gibi Muhacir ve Ensâr'ın büyük şahsiyetleri de bulunuyordu. Bâzı kimseler: Ordu içinde bunca büyükler dururken bir genç köle bunların başına nasıl kumandan yapılır? gibi sözler sarfettiler. Bu sözlerin asıl kaynağı, bu baba-oğulun köle ve köle çocuğu olmaları idi. Arablar arasında kölenin başkanlığı hoş görülmezdi. Fakat İslâm Dîni fıtratan hürr yaratılan insanlar arasındaki bu farkı kaldırmış, Câhüiyet devrinde hakîr görülen bu sınıfı, İslâm'daki kıdemi, hicreti, ilmi, takvası sebebleriyle yükseltmişti, Umer bu dedjkoduları duyunca Peygamber'e gelip haber vermiş, bunun üzerine Ra-sûlullah, metinde özetlenen nutku söylemişti. Bu orduyu hazırlarken Rasûlul-lah hasta idi. Hastalığı devam edince, ordu hareketini geri bıraktı ve Rasûlul-lah'ın Ölümü üzerine bu arzusunu Ebû Bekr yerine getirdi.
[296] Hudeybiye seferinde Kureyş ile imzalanan andlaşmanın bir maddesinde, gelecek sene Peygamber'in maiyyetiyle gelip Ka'be'yi ziyaret edeceği, silâhsız girileceği, yalnız kınında olarak yanma kılıç alınabileceği ve Mekke'de üç günden, fazla kalınmayacağı kararlaştırılmıştı. Bu anlaşma hükmüne göre, yedinci hicret yılında Peygamber, umre için Mekke'ye gitmeye karar verdi. Kadınlar ve çocuklar hâriç olmak üzere bu umre seferinde iki bin kişi bulunmuştur. Bu, bir sulha, bir muahede hükmüne dayandığı için buna "Umretu's-Sulh", "Umretu'l-Kadıyye", "Umretu'1-Kadâ" ve "Umretu'l-Kısâs" adları verilmiştir. Bu açıklamaya göre başlıktaki "Kaza" fakîhler örfündeki edâ mukaabili "Kaza" değil, "Hüküm" ma'nâsına olan "Kazâ"dır.
[297] Enes'in bu hadîsini Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den rivayet etmiştir. Bunda Enes şöyle demiştir:
RasûluIIah bu kaza umresinde Mekke'ye girdiği zaman, şâir Abdullah ibn Revâha Rasûlullah'ın önünde şu şiirleri okuyordu:
Hallû beni'l-küffân an sebîlih Kad enzele'r-Rahmânu fî Tenzîlih Bi-enne hayra'l-katlî fî sebîlih
Nahnu katelnâkum ala te'vîlih Kemâ katelnâkum alâ Tenzîlih
(= Ey küffâr oğullan, Rasûlullah'ın yolundan çekilin. Rahman olan Allah, Tenzîl'inde şunu indirdi ki: Muhakkak ölümün en hayırlısı O'nun yolunda olandır. Biz O'nun emir ve te'vîli ile sizleri öldürürüz. Nitekim O'nun Tenzîl'İ üzerine sizlerle harbettik.)
Bunu İbn Hıbbân Sahîh 'inde şu ziyâde ile rivayet etmiştir:
El-yevme nadribkum alâ tenzîlih Darben yuzîlu'1-hâme an makîlih, Ve yüzhilu'l-halîlle an halîlih, Yâ Rabbi innî mü'minun bi-kîîih.
— Yâ İbne Revâha, Rasûlullah'ın önünde şiir mi söylüyorsun? dedi. RasûluIIah:
— "Onu bırak yâ Umer, çünkü bu Mekkeliler'e ok vurmasından daha çok te'sfrlidir" buyurdu (Aynî ve Kastallânî). Fethu'l-Bârî'de daha geniş bilgiler ve şiirler vardır.
[298] Hadîsin başhğa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs, aynı sened ve (çok az farklı olarak) aynı metinle Sulh Kitabı, "Bu Fulân ibn Fulân'm sulh anlaşmasıdır nasıl yazılır bâbı"nda geçmişti (Aynî).
[299] Buhâri hadîsi burada iki yolla getirmiştir. Bu yollardan biri aynı metinle Sulh Kitabı, "Müşriklerle sulh bâbı"nda geçmişti.
[300] Bu da pek az farkla Hacc Kitabı, "Peygamber kaç umre yaptı bâbı"nda geçmişti.
[301] Bu hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bunlar bâzı farklarla daha önceki kitâblarda da geçmişlerdi. Son hadîste Peygamber'le evlenişi bildirilen Meymûne, Haris kızı el-Hilâ!iyye(R)'dir. Meymûne, 51 yılında Şerifte vefat etmiştir.
[302] Mûte gazvesi, müslümânlarla Bizanslılar arasında yapılan muharebelerin başlangıcıdır. Sebebi, Peygamber'in elçisinin öldürülmesidir. Şöyle ki: Peygamber, Busrâ Emîri Şurahbîl ibn Amr'a, sahâbîlerden Haris ibn Umeyr eliyle bir mek-tûb gönderip onu İslâm'a da'vet etmişti. Haris ibn Amr, Mûte'den geçerken Şurahbîl'e elçilik sıfatını bildirdi. Bunun üzerine Şurahbîl, Hâris'i küstahça Öldürdü. O güne kadar Peygamber'in elçilerinden hiçbirisinin hayâtına saldınl-mamıştı. Her asırda her millette elçi öldürmek İnsanlığa ve milletlerarası münâsebetlere aykırı sayıldığından, bu cinayete karşı bir harekette bulunmak zarurî oldu. Bunun için Peygamber, sekizinci yılda üçbin kişilik bir ordu hazır layıp, âzâdlı kölesi Zeyd ibn Hârise'nin emrinde gönderdi. Ve ordunun Haris ibn Umeyr'in şehîd edildiği Mûte kasabasına kadar gitmesi ve oradan Şurahbîl ile üzerlerinde hükümrân olduğu kabilelerin İslâm'a da'vet edilmesi, gerekirse harb edilmesini emretti.
Öbür tarafta Şurahbîl, bunu haber alarak yüzbin kişilik büyük bir ordu hazırladı. Kuvvetler arasındaki büyük fark sebebiyle müslümânlar çok kayıp vererek Hâlid ibnu'i-Velîd'in ustaca tabyesi sayesinde geri çekilip, Medine'ye ulaştılar...
[303] ibn Umer bu şehâdetiyle Ca'fer'in yiğitliğini ve düşmandan yüz çevirmediğini ifâde etmiştir.
[304] Bu iki hadîs arasında yara sayısında farklılık vardır. Bu şöyle giderilebilir: Elli yara göğüste ve ön tarafta, doksan yara ise vücûdun her tarafında bulunmuş olabilir. Adedlerin tahsisi ziyâdeye aykırı olmaz; yâhud birinde bir çeşit yara sayılmıştır
[305] Bu "Allah'ın kılıcından maksad, Hâlid ibn Velîd idi. Bundan sonra Hâlid "Sey-fullah = Allanın kılıcı" şeref lakabıyle anılmıştır.
[306] Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmişti

[307] ibn Umer bununla Ca'fer'in Mûte harbinde kesilen iki koluna bedel, Allah'ın ona iki kanat ihsan ettiğini ve onun bunlarla uçtuğunu bildiren hadîse işaret etmiş oluyor. Bundan dolayı Ca'fer, "Tayyar" şeref lakabını almıştır.
[308] Hâlid'in bu beyânı, onun yüksek kumandanlığına ilâveten, büyük kahramanlığı ve cenkçiliğinin en parlak delilidir.
[309] Abdullah ibn Revâha'mn Mûte'de şehîd olduğu haberi kendisine ulaştığı zaman Amre'nin ona ağlamaması, vaktiyle bir hastalığında bayıldığı sırada ona ağladığı vakit, Abdullah'ın ona ağlamayı nehyetmiş olmasındandır. Böylece Amre, kardeşinin nehyini sadâkatle tutmuş oluyor.
[310] Siyer kitâblannda bu sefer, Gâlib ibn Abdillah el-Leysî Gazvesi adiyle zikredilir. İbn Sa'd'ın beyânına göre, bu seriyye yedinci yılın ramazânında tertîb edilip, Necd diyarında Batnû Nahl'İn arka tarafında Mıkaa adlı yerde toplanan Benû Ahvel, Benû Âbid ibn Sa'lebe eşkıyası üzerine gönderilmişti. Burası ile Medîne arasında sekiz günlük uzaklık vardı. Yüzotuz mevcûdlu olan bu seriyye Gâlib ibn Abdillah'ın emrinde gönderildiği için, bu unvan ile anılmıştır. Usâme ibn Zeyd de bu seriyyede bulunduğu için, Buhârî bu babın başlığında Usâme'yi zikretmiştir.
[311] Hadîsten anlaşıldığına göre, bu kuvvet düşmanı dağıtmış ve harb edenlerini öldürmüştür. Koyunlarını ve diğer hayvanlarını ganîmet alıp Medîne'ye getirmiştir.
Usâme, Peygamber'in ısrarlı sorularından çok sıkılıp utanmıştı. "Bugünden önce keski İslâm'a girmiş olmayaydım" sözü, sıkılmasının ve üzüntüsünün derecesini belâgatle ifâde etmektedir. Peygamber de bu ısrarlı sorularıyle Lâ ilahe ille'llah diyenin öldürülemiyeceğini kaanünlaştırmış oluyor.
[312] Burada ayrı ayrı yollardan gelen bu hadîslerin başlığa uygunlukları, Usâme'nin zikredilmesi yönündendir. Son hadîste râvî Yezîd ibn Ebû Ubeyd'in unuttum dediği kalan üç gazvenin de Mekke'nin fethi, Tâif ve Tebûk gazveleri olduğunu sarihler beyân etmişlerdir.
[313] Mekke fethi gazvesinin sebebi Hudeybiye barış andlaşmasmın maddelerinden birinin Kureyş tarafından bozulmuş olmasıdır. Bu sebeb üzerine Rasûlullah gizlice sefer hazırlığına başladı ve Gıfâr, Eşlem, Eşca', Muzeyne, Cuheyne, Suleym kabilelerine "Allah'a îmân edenler silâhlanarak ramazânın ilk günlerinde Medîne'ye gelsin!" diye haber gönderdi. Bu kabileler halkı, Rasûlullah'ın sadâkatlerine güvendiği kimselerdir. Huzâa kabilesine de Mekke yollarını tutup emniyete almalarını emretti. Aynı zamanda Rasûlullah, kendisini aksi yönde meşgul göstererek Necd taraflarına bir seriyye hazırlayıp gönderdi. Bütün bu hazırlıklar gizli tutuluyordu. Bununla beraber Hâtıb ibn Ebî Beltaa bu vaziyeti hissederek bir mektûbla Kureyş'e bildirmek istedi. Fakat gelecek olan hadîsinde de görüleceği üzere bu teşebbüs gerçekleşmedi. Nihayet Tevhîd Dîni'nin büyük önderi İbrâ-hîm Halîlullah'ın torunu Muhammed (S), tevhidi yükseltmek ve müşrikliği imha ve onun timsâlleri olan asırlık putları yere sermek üzere, hicretin sekizinci yılında ramazânın onuncu günü onbin kişilik ordusuyla Mekke'ye doğru hareket etti.
[314] Bu mektûb şu mealde imiş: "Amma ba'du! Ey Kureyş cemâati, Rasûlullah size karşı gece karanlığı gibi ve sel gibi akan bir ordu ile geliyor. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah üzerinize yalnız başına gelse bile Allah O'na yardım edip size gâlib kılacak ve verdiği va'di yerine getirecektir. Başınızın çâresine bakınız ve's-selâm" (Aynî).
Hâtıb bu kadını on dînâra tutmuştu. Rasûlullah Mekke'nin fethi günü bu kadının, Ebû Sufyân'ın karısı Hind ile beraber öldürülmesini emretmişti. Fakat bu kadın Abdulmuttalib oğulları'mn âzâdlı cariyelerinden olduğu için affedilmesi rica edilmiş ve affolunmuştur. Umer'in halifeliği devrinde bir süvârînin atının çiğnemesiyle ölmüştür (Aynî).
[315] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Câsûs bâbı"nda geçmişti. Müfessir Mu-câhid: Bu âyet, Hâtıb ve onun gibi Mekke müşriklerine sırr verenler hakkında indi; böyle olduğu âyetten açık olarak anlaşılmaktadır, demiştir. Ebû Umer de: Âyetteki "Ey Mü 'minler" hitabında Hâtıb da dâhil bulunduğundan, Allah, Hâ-tıb'in îmânına şehâdet etmiştir, demiştir.
Hâtıb, mühim hizmetlerde bulunmuştur. Bunlardan birisi Hudeybiye dönüşünde hicretin altıncı yılında Peygamber tarafından bir mektûbla Mısır ve İskenderiye meliki Mukavkıs'a gönderilmesidir. Bu seferinde İbn Ebî Beltaa, Mukavkıs'm yanında beş gün kalmış ve birtakım hediyelerle dönüp gelmiştir: Bu hediyeler, Düldül adında beyaz bir katır, Gufeyr adında bir merkeb, elbiseler... ve Peygamber'in oğlu İbrâhîm'in anası Mâriye ve kızkardeşi Şirîn idi. Peygamber, Sirîn'i Hassan ibn Sâbit'e hediye etti. İbn Beltaa, Ebû Bekr zamanında da Mısır'a gönderilmiş ve Mısırhlar'Ia sulh akdi yapmıştır. Bu sulh, Amr ibnu'l-As'ın hicretin yirminci yılında Mısır'ı fethi zamanına kadar yürürlükte kalmıştır. Hâtıb tacir idi. Hicretin otuzuncu yılında vefat etmiş ve namazını Usmân (R) kıldırmıştır. Vefatında dörtbin dînâr nakid ile birçok servet bıraktı (Aynî' den özetlendi).
[316] Bunlar İbn Abbâs hadîsinin çeşitli yollardan gelen rivayetleridir. Son hadîste ordu mevcudu onbindir. tbn İshâk'ın rivayetinde ise ordu mevcudu onikibin dir. İhtimâl ki, Medîne'de techîz edilen ordu onbin askerdi, İkibin de yolda kabilelerden gelip katılmışlardır.
[317] Bunlar hep İbn Abbâs hadîsinin farklı senedlerden gelen çeşitli rivayetleridir. Bunların ifâde ettiği husus özetle şudur: Rasûlullah Medîne'den ramazân içinde Mekke fethi gazvesine oruçlu olarak çıkmış, yolda Kedîd mevkiine geldiğinde orucunu bozmuştur. Kendisiyle beraber sahâbîler de oruçlarını bozmuşlardır.
286 rakamlı İbn Abbâs hadîsinde "Rasûlullah, Huneyn seferine ramazânda çıktı..." ifâdesinde bir müşkillik görülmüşse de bunun ramazânın sonunda Hu-neyn'e çıkılmış olması veya Huneyn seferine Mekke'de iken ramazân içinde karar verilmiş olması şeklinde anlamakla giderilebileceği ileri sürülmüştür.
[318] Hadîsin başlıktaki soruya cevâb olan yeri "Rasûlullah bayrağının el-Hacûn mevkiinde dikilmesini emretti" sözüdür. Hacûn, Ebû Kubeys Dağı'nın yamacın-dadır. Buraya Muhassab, Ebjâh isimleri de verilir.
Hadîste anılan Merru'z-Zahrân, Mekke'ye onaltı mil uzaklıktadır.
Mekke'ye girecekleri cihetleri ta'yîn etmiş ve "Bir hücuma uğramadıkça sakın harbetmeyiniz!" diye tenbîhlemiş ve bundan yalnız dokuz kişiyi istisna etmişti. Bunlar Ka'be'nin örtüsü altına sığınmış olsalar bile öldürülmelerini emretti. Bütün fırkalar arızasız Mekke'ye girdikleri hâlde, yalnız Hâlid'in fırkası hücuma uğradı, îbn İshâk'm rivayetine göre, Kureyş'ten Stiheyl ibn Amr, Safvân ibn Umey-ye, İkrime ibn Ebî Cehl taraflarından hazırlanan bir şerir çetesi bunların emri altında Hâlid ibnu'l-Velîd'in süvârî kuvveti üzerine ok atnjaya başlamışlar ve hadîste isimleri bildirilen İki mücâhidi şehîd etmişlerdir. Bunun Üzerine Hâlid müdâfaa harbine başlayıp, bir hamlede bunlardan onüçünü öldürmüş, geri kalanı da kaçıp dağılmışlardır. '
Buradaki rivayetinin birinde Urve, Hâlid'in Mekke'nin üst tarafındaki Kedâ semtinden Mekke'ye girdiğini, Rasûlullah'ın da alt taraftaki Kudâ yoluyla girdiğini bildirmişti. Bu İse sahîh rivayetlere aykırıdır. Buhârî, bundan sonraki (51.) bâbda Rasûlullah'ın, Mekke'nin alt tarafından, Kedâ mevkiinden; Hâlid'in de alt taraftaki Kudâ semtinden girdiğine dâir hadîsleri toplamıştır.
[319] Hadîsin başlığa uygunluğu "Fetih günü" lâfzındadır. Bu hadîs Tefsîr ile Kur'ân'-ın Fazîletleri Kitâblan'nda da gelecektir
[320] Bu hadîste Zuhrî, kendisine sorulan "Ebû Tâlib'e kim vâris oldu?" sorusunu kısaca cevâblamıştır. Hacc Kitâb'nda geçen hadîste bu, daha tafsîllidir: "... Akîl ve kardeşi Tâlib, Ebû Tâlib'e vâris oldular. Hâlbuki Ca'fer ile Alî, Ebû Tâlib'e vâris olmadılar. Çünkü bunlar müslim idiler. Akîl ile Tâlib ise kâfir idiler".
Bu hadîse göre ez-Zuhrî mes'eleyi şöyle açıklamış oluyor: Ebû Tâlib'in dört oğlu vardı. Bunlardan AkÜ ile Tâlib müslümân olmayıp, Mekke'de harb darında kaldıklarından Ebû Tâlib'e vâris olmuşlardır. Atî ile Ca'fer Medîne'de bulunduklarından vâris olamamışlardır.
[321] Kinâne oğulları Hayfi, Hacün, Muhassab, Ebta1 adlanyle de anılır. Ebû Ku-beys Dağı'mn yamacındadır. Daha önce geçen bir hadîste Peygamber'in sancağını Hacûn mevkiine diktirdiği bildirilmişti ki, işte burası Kinâne oğulları'nın yurdudur. Peygamber'in çadırı da oraya kurulmuştur. Peygamber'in konak yeri olarak burasını seçmesi ve burada ikaamet etmesi, büyük bir ilâhî intikaamı hatırlamaya vesile olacağı içindir: Kureyş ile Kinâne oğulları, Hâşim ve Abdul-muttalib oğulları'yle bütün medenî ilişkileri kesmeye ve bunların Kureyş'e, yânî müşrikliğe boyun eğmelerine kadar bu boykotu sürdürmeye burada yemîn ederek andlaşmışlardı. Onlar bu ittifakı bir vesîka ile tesbît edip Ka'be içine asmışlardı. Bu andlaşmanın yürürlükte kaldığı üç sene Kureyş ile Kinâne oğullan, Hâşim ve Muttalib oğulları'nı, Hâşimîler mahallesinde muhasara altında tutmuşlardı
[322] Peygamber'in öldürülmesini emrettiği İbnu Hatal, İslâm'a girip sonra dînden çıkmış, haksız yere birçok insanlar öldürmüştü. Onun iki tane şarkıcı cariyesi vardı, bunlar Rasûlullah'ı hicvedip teganni ederlerdi (Kastallânî).
Hiçkimse Peygamber'in Mekke fethinde ihramdan çıktığını rivayet etmemiştir. İmâm Mâlik bundan, Peygamber'in harb sebebiyle Mekke'ye ihrâmsız girdiğini tahmin etmiştir.
[323] Bu hadîs, Hacc Kitâbi'nda, Peygamberler Kitâbı'nda ve diğerlerinde bâzı farklarla geçmişti: Peygamber'in iktibas edip söylediği bu âyetlerin tamâmı şöyledir:
"De ki: Hakk geldi, bâtıl yok oldu. Şübhesiz ki bâtıl dâima zeval bulucudur" (el-lsrâ: 81); "De ki: Hakk geldi. Bâtıl ne ibtidâen, ne de iâdeten birşey yaratmaya kaadir olamaz" (Sebe': 49).
[324] İbn Abbâs, Peygamber'in, Beyt'in içinde namaz kıldığım nefyetti. Bilâl ise namaz kıldığını isbât etti. Kaaide olarak isbât edenin rivayeti, nefyedenin rivayeti önüne geçirilir
[325] Buhârî bu bâbda Rasûlullah'ın fetih yılında Mekke'ye en yüksek tarafı olan Kedâ mevkiinden girdiğini bildiren hadîsleri getirmiş ve doğru olanın bu olduğunu isbât etmek istemiştir.
[326] Bu hadîs, Peygamber'in fetih yılında "Yarın konağımız inşâallah Kinâne oğulları Hayfi'dir..."sözlerinde bildirdiği konaklama yerine muhalif olmaz. Çünkü Peygamber, Ümmü Hâni'in evinde ikaamet etmemiş, ancak yıkanıp sekiz rek'at namaz kılmış, sonra da Kinâne oğulları yurduna dönmüştür. Peygamber'in çadırı orada kurulmuş, sancağı da oraya dikilmiştir (Kastallânî).
[327] Bu hadîsin burada getirilme sebebi Tefsîr'de geleceği üzere, kendisine "tzâ câe nasrullâhi ve'l-fethu"Sûresi indirildikten sonra, Peygamber her kıldığı namazda muhakkak bu sözleri söylerdi ifâdesidir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı; "Rukû'da duâ bâbı"nda da geçmişti.
[328] Bu hadîsin, yukarıda geçen 50 rakamlı "Fetih gazvesi babı" başlığına uygunluğu, içinde Mekke fethinden ibaret olan "Fetih" isminin bulunmasıdır. Ondan sonraki bâblar ise, hep o 50. baba tâbi'dirler. Bunu uyanıklıkla anla! (Aynî).
[329] Hadîsin başlığa uygunluğu "Mekke fethinin ertesi günü" sözlerindedir. Bu hadîsin bir rivayeti İlim Kitâbı'nda, "İlme hazır olanlar, gâib olanlara teblîğ etsin bâbı"nda geçmişti. Orada da açıklandığı gibi, bu Amr ibn Saîd ibni'1-Âs, Eme-vîler hanedanından ve valilerinden olup Yezîd ile Mervân ve Abdulmeİik zamanında, Abdullah ibn Zubeyr(R)'e karşı ordular hazırlayıp sevketmiş, nihayet halifelik sevdasına düştüğü için Abdulmeİik ile de. harbetmiş ve onun tarafından sulh ve emândan sonra aldatılarak Öldürülmüştür...
[330] Bu hadîs, Buyu' Kitâbı'nm sonlarında daha uzun bir metinle geçmişti
[331] Bu hadîsin şerhinde İbn Hacer şöyle demiştir: Enes hadîsi ile İbn Abbâs hadîsi arasında müddette çatışma vardır. Ben şunu düşünüyorum ki, Enes hadîsi Veda Hacci'ndaki ikaamettir. Çünkü o sefer, Peygamber'in Mekke'de on gün ikaamet ettiği seferdir. Çünkü Peygamber zu'I-hiccenin dördüncü günü Mekke'ye girdi ve ondördüncü günü de çıkmıştır. İbn Abbâs hadîsi ise Mekke fethi sefe-rindeki ikaametidir. Ben bunu delilleriyle Namazı kısaltma bâbı'nda takdim ettim ve orada Enes hadîsinin Veda Haccı'nda olduğunu açıkça belirttim. Belki Bu-hârî bu hadîsi, buraya zikrettiklerimi işaret için girdirmiş ve bunu da zihinleri keskinleştirmek için açıklamamıştır (Fethu'l-Bârî).
Hakîkaten Namazı kısaltma bâbmdakİ hadîs şöyledir:
Enes (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber (S) ile birlikte (hacc niyetiyle) Me-dîne'den Mekke'ye çıktık. Medîne'ye döndüğümüz zamana kadar Peygamber bize, akşam namazlarından başka namazları hep ikişer rek'at kıldırdı.
Enes'e: — Mekke'de ikaamet ettiniz mi? diye soruldu.
Enes:
— (Evet) Mekke'de on gün ikaamet ettik, dedi.
[332] Bu İbn Abbâs hadîsleri Mekke fethi seferindeki ikaametİ anlattıkları için başlıkla ilgisi meydandadır.
[333] Asıllarda böyle başlıksız gelmiştir. Bu uBâb", en-Nesefî rivayetinde mevcûd değildir. Birçok kerreler zikrettik ki, "Bâb" lâfzı böyle başlıksız, yânî unvansız gelirse, bu, kendinden önceki bâbdan bir fasıl gibi olur (Aynî).

[334] Buhârî bu ta'lîki et-Târîhu's-Sagîr ile el-Edebu'l~Mufred'de Abdullah ibn Salih'ten; o da el-Leys'ten senediyle getirmiştir. Bu Abdullah ibn Sa'lebe'nin sa-hâbîliği sabittir. O, hicretten önce veya sonra doğmuştu. Buhârî bunu burada "Mekke fethi yılında" sözü münâsebetiyle kısaltarak getirmiştir.
[335] Bunun da "Fetih gazvesi" başlığına uygunluğu "Fetih yılında" sözündedir. Ebû Cemîle İle babasının sahâbî oldukları zikredilmiştir. Usûl âlimleri: Rasûlullah'a çağdaş olan âdil kişi, ben sahâbîyim dediği zaman, btl sözü zahiren doğru kabul edilir, demişlerdir (Aynî).
[336] Bu zâtın ismi bâzı Buhârî nüshalarında Amr ibn Seleme şeklinde lâm'ın fethİy-le, bâzılarında da Amr ibn Selime şeklinde lâm'ın kesriyle zabtolunmuştur
[337] Bu Amr ibn Seleme hadîsinin Mekke fethi gazvesinde zikredilmesi sebebi ve bu başlığa uygunluk noktası, bu hadîste Rasûlullah ile Kureyş arasındaki siyâsî düşmanlığın ve harb vaziyetinin netîcesini bekleyen Arab kabilelerinin, Mekke'nin fethi üzerine takım takım İslâm topluluğuna koştuklarının bildirilmiş olmasıdır. Bu târihe kadar Arablar birer birer müslümân olurlarken, Mekke'nin fethi üzerine dalga dalga, küme küme, kabîle kabîle müslümân olmağa başlamışlardır. Bunun böyle olacağı vukû'undan evvel en-Nasr Sûresi'nde haber verilmişti. Bu sûrenin inme zamanını ta'yînde müfessirlerin görüş ayrılıkları vardır. Bâzılerî Veda Haccı'nda teşrik günlerinde indiğini söylemişlerdir. Beydâvî ve diğer bâzılarına göre bu sûre Mekke'nin fethinden evvel inmiştir...
Hadîste geçen bürde, çubuklu ve dört köşeli kumaş veyâhud abadır ki, Arablar ihram gibi bürünürler.
İmâm Şafiî bu hadîsi delîl yaparak iyiyi, kötüyü ayırdedebilen çocuğun imam olması sahihtir, demiştir.
[338] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah fetih zamanında Mekke'ye gelince" sö-zündedir Bu hadîs biraz takdîm - te'hîrli bir metinle Buyû'da, "Şübhelerin tef-Siri bâbı"nda geçmişti.
[339] Hadîsin başlığa uygunluğu "Fetih gazvesi sırasında..." sözündedir. Bu kadın, Fâtıma bintu Esved el-Mahzûmiyye'dir. Mekke'nin fethi günü yüksek içtimaî mevkiine güvenerek ganîmet malından kıymetli mücevherler çalmıştı... Bu hadîsin başka bir rivayeti Şehâdetler Kitâbı'nda geçmişti.
[340] Bu hadîsler Mucâşi'den olmak üzere ayrı yollardan gelen rivayetlerdir. Başlıkla münâsebetleri Mekke fethinden sonra, Mekke'den Medine'ye hicret etmenin son bulduğunu bildirmekte olmalarıdır.
[341] Bu hadîslerin Mekke fethiyle ilgili ifâdelerinden dolayı başlığa uygunlukları meydandadır
Hadîsin "Lâkin bugün cihâd ve niyet vardır" cümlesi, Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve bir de fazilet tahsili niyetiyle çıkılabilir demektir.
[342] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah Mekke fethi günü ayağa kalktı da şöyle buyurdu" sözündedir. Bu hadîs Hacc, Cihâd ve diğerlerinde mevsûlen geçmiştir. İlim Kitâbı'nda, Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadîsin sonunda Abbâs: Yâ Rasûlallah, ızhır otu müstesna olsun. Çünkü bizler onu evlerimizde (inşâda) ve kabirlerimizde kullanıyoruz, demişti.
[343] Ebû Zerr rivayetinde başlık böyle gelmiştir. en-Nesefî rivayetinde ise "Huneyn Gazvesi babı ve Yüce Allah'ın şu kavli..." şeklinde gelmiştir.
Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve Mekke'ye on küsur mil uzaklıkta bir vâdîdir. Meşhur Zu'I-Mecâz Panayırı bu vâdînin kenarında kurulurdu.
[344] Bu âyette "Huneyn gününde" şeklinde bu yerin ismi zikredilmiş ve burada yapılan harbe ve cereyan eden hâdiselere kısaca işaret edilmiş olduğu için, Buhârî bunu bâb başında getirmiştir. Huneyn günü, bu harbin yapıldığı hicretin sekizinci yılı şevvalinin altıncı günüdür. Mekke'nin fethinden onaltı gün sonradır.
Rasûlullah, Mekke'nin fethini tamamlayıp şehrin işlerini düzenlediği sırada Hevâzin kabîlesinin müslümânlara karşı harbe hazırlandıkları ve şâirleri Mâlik ibn Avf m emrinde toplandıkları haber alındı. Hevâzin kadar kuvvetli olan Benû Sakîf da bunlara katılmıştı. Bunlar diğer kabileleri de yanlarına almışlar ve bütün hayvanları ve kadınlarını da beraberlerinde toplayıp getirmişlerdi. Peygamber on, onikibin kişilik bir ordu İle bunlara karşı yürüdü. İki ordu Huneyn vadisinde karşılaştı. Hevâzin okçuları daha önce buraya gelip yerleşmiş, pusu kurmuştu. İslâm ordusunun öncüleri Hâlid ibn Velîd'in emrinde pervasızca gidiyordu. Düşman ansızın bunları ok yağmuruna tuttu ve kılıçlanyle hücum etti. Bu ânî hücumla çokluğuna güvenen İslâm ordusu bozuldu. Öncülerin bozulması geri hatlara da geçip bir panik hâlini aldı. Sonra, gelecek hadîslerde görüleceği üzere, Peygamber'in sebatlı ve cesur müdâheleleriyle ordu kendini toplayıp, karşı hücuma geçti ve Allah'ın âyetlerde haber verdiği yardım ve sekî-net sayesinde zafer mü'minlere geçti.
[345] Abdullah da, babası Ebû Evfâ da sahâbîdirler. Kûfe'de 86. yılda en son vefat eden sahâbî, bu Abdullah'tır. Ebû Hanîfe bu Abdullah'a yetişmiş ve onu görmüştür.
Hadîsteki "Sen Huneyn gazvesinde bulundun mu?" sorusu, hadîsin başlığa uygun noktasıdır
[346] Bu ve bundan sonra gelen iki hadîs de el-Berâ hadîsinin ayrı yollardan gelen ve bâzı küçük farklılarlarla gelen rivayetleridir. Başlığa uygunlukları meydandadır.
[347] Israîl ibn Yûnus ile Zuheyr İbn Muâviye hadîslerini müellif, Cihâd Kitâbı'nda; "Al, ben fulânın oğluyum diyen kimse babı" ile "Bozgunluk sırasında sahâbî-leri vasıflayan kimse ve harbde Peygamber'in katıra binmesi bâbı"nda getirmiştir (Aynî).
[348] Buhârî burada bu hadîsi ayrı ayrı iki senedden getirmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü Hevâzin hey'etinin Peygamber'e gelmesi, Huneyn gazvesi arkasından olmuştur.
[349] Bu ibn Umer hadîsinin başlığa uygunluğu "Huneyn'den döndüğümüz zaman" sözündedir. Buhârî burada hadîsin geliş yollarını ayivayn göstermiştir
[350] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunu Müslim, Cihâd ve Siyer'de 13. bâbda rivayet etmiştir: Müslim Ter., V, 370.
[351] Bu da aynı hadîsin başka bir rivayetidir. Buhârî bunu Ahkâm'da getirmiştir.
[352] Evtâs, Huneyn vadisinin eteğinde Zu'1-Mecâz kısmına verilen isimdir. Kaamûs sahibi: Evtâs, Hevâzin diyarında bir vadinin adıdır, demiştir. Bâzı siyer âlimlerine göre Evtâs, Huneyn vadisinin bir ciheti, bir mıntıkası ve Hevâzin kabilesinin yurdudur.
Huneyn harbinde bozguna uğrayan Hevâzin kuvvetlerinin bakıyyesi Evtâs ile Tâif'te toplanmışlardı. Evtâs'dakilerin başında Dureyd ibn Simme, Tâif'te-kilerin başında da şâir Mâlik ibn Avf bulunuyordu. Her ikisi de harb hazırlığına başlamışlardı. Bu sebeble Peygamber buralarda da harb yapmak zorunda kaldı. Evtâs'a Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin amcası Ebû Âmir emrinde bir kuvvet gönderdi. Taife de bizzat kendisi gitti.
[353] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin son fikrasından duâ etmek için temizlenmenin ve duâ sırasında elleri kaldırmanın müstehâb olduğu hükmü alınmıştır.
[354] TâÎf, Mekke'nin 120 km. güneyinde Sırat Dağı silsilesi içinde takrîben 1650 m yüksekliğinde bir şehirdir. Burası Sakîf kabilesinin merkezi idi. Kur'ân'da ez-Zuhruf: 31 'de geçen "Karyeten " ta'bîri, Mekke ile Tâif'i birarada İfâde etmekte ve bu iki şehir arasındaki mühim münâsebeti göstermektedir... Hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethini müteâkıb, Hevâzin'İn Huneyn'deki yenilgisinin ertesi günü Peygamber, Tâif'i muhasaraya başladı.. {İslâm Ansiklopedisi, XII, 672-674'de Tâif hakkında genişçe bilgiler vardır).
Tâif, tavf maddesinden türemiş olup şehrin etrafını çevreleyen sûr ve yüksek duvar demektir.
Müttefik kabilelerin Huneyn'de yenilmelerinden sonra Sakîf kabilesi, kendi yurdu olan Tâif'e çekildi. Hevâzin kabilesinin başkanı ve bütün kuvvetlerin başkumandanı Mâlik ibn Avf da bunların başında bulunuyordu.
Peygamber Huneyn esirleri ve ganimetlerini Ci'râne'de bir muhafız kuvvetin emrine bırakarak Tâif'e hareketle, onu muhasaraya başladı. Muhasara yirmi gün kadar sürdü. Muhasara esnasında Selmân'ın öğretmesiyle ilk defa mancınık ile kale çıkmaya mahsûs debbâbeler kullanıldı. Fakat kale çok sağlam olduğu ve içeridekilerin de uzun süre dayanacakları anlaşıldığından muhasara kaldırıldı, ordu ile Ci'râne'ye dönüldü. Tâif halkı bir sene sonra Peygamber'e hey'et göndererek müslümân oldular.
[355] Peygamber'in zevcesi Ummü Seleme'nin anlattığı bu hâdise, Tâif muhasarası sırasında olduğu için hadîs burada getirilmiştir. Muhannes, hâl ve tavrı kadına benzeyen veya kendisim kadınlara benzeten kimsedir.
[356] Tâif muhasarasının 15, 17, 18, 20, 30, 40 gün sürdüğüne dâir çeşitli rivayetler vardır. Eski bir şehir olan ve her tarafı, isminin de delâlet ettiği gibi sağlam bir hisarla çevrilmiş ve içinde aylarca geçindirecek erzak biriktirilmiş bulunan Tâif'in uzun zaman dayanacağı anlaşıldı. Bu durum askerî şûrada istişare edildi. Nevfel İbn Muâviye tarafından: "Artık tilki ine kapandı. Uzun zaman muhasara ile çıkabilir. Şimdiki hâlde bir zarar gelmeyeceği de muhakkaktır" görüşü ileri sürüldü. Bu görüş kabul edildiğinden ordunun hareket zamanı i'lân olunmuştur.
İbn Hişâm'ın sîretinde İbn îshâk'ın rivayetine göre bâzı kimseler:
— Yâ Rasûlullah, Sakîf oğulları'na beddua etseniz! demişler. Rasûlullah:
— "Yâ Rabb! Sakîf'e doğruyu göster de, onları bizim camiamıza getir!" diye duâ etmiştir.
Hakîkaten çok geçmedi, bir sene sonra Tâiflîler gönderdikleri bir hey'etle İslâm Dîni'ni kabul ettiklerini Peygamber'e bildirdiler.
[357] Hadîsin başlığa uyan yeri "Ebû Bekre Tâif Kalesi'nin üstüne çıkmış..." sözle-rindedir. Hadîsin sonundaki rivayette bu husus açıkça belirtilmiştir. Ebû Bek-re'nin adı Nufe' ibn Mesrûh'tur. Haris ibn Kelde'nin kölelerinden olduğu için Nufe' ibn Kelde diye de anılırdı. Nufe'e, Ebû Bekreiakabı Tâif hisarının üstünden makara ile inmesi vesilesiyle Peygamber tarafından verilmiştir. Bekre, lügatte makara demektir.
Tâif ten Ebû Bekre ile kaçanların hepsi vaktiyle müslümân olmuş kölelerdi. Müslümanlıklarını gizli tutuyorlardı. Bir sene sonra Tâif halkı müslümân olduklarında kölelerini istediler. Peygamber onlara:
— "Bunlar Allah 'in âzâdlılarıdır" buyurmuş ve ancak velâ haklarının kendilerine âid olacağı ve bu suretle mîrâslanna nail olabileceklerini bildirmiştir. İbn Sa'd bu yirmiüç köleden onyedisinin isimlerini ve efendilerinin isimlerini bildirmiştir (Aynî).
[358] Hadîsin baş tarafındaki "Mekke ile Medine arasında" sözü hakkında Dâvûdî şöyle demiştir: Burada böyle Mekke ile Medîne arasında şeklinde vâki' olmuştur. Bu, kasıdsız bir yanılmadır. Doğrusu Mekke ile Tâif arasında olacaktır. Nevevî ve diğerleri de böyle olduğunu kesin söylemişlerdir (Kastallânî).
Peygamber, Taife gitmezden önce Huneyn gazvesi ganimetlerini Ci'râne'-de toplattırmış ve Tâif ten dönüşte taksim edeceğini umûma duyurmuştu. Be-devî'nin kendisine yaptığını söylediği va'd, bu umûmî va'd olacaktır. Yâhud da Peygamber bedeviye husûsî bir va'dde bulunmuş olabilir.
[359] Bu hâdise, sekizinci hicret yılında Ci'râne'de, Huneyn ganîmetleri taksim edildiği sırada olmuştur. Huneyn ile Ci'râne birbirine yakındır. Âişe'nin: Ben Veda Haccı'nda Peygamber'e güzel koku sürdüm, demesi, onuncu yıldadır. Bu, daha evvelki koku sürünme yasağını neshetmektedir.
Bu hadîsin biraz değişik iki rivayeti Hacc Kitâbı'nın baş taraflarında geçmişti.
[360] Peygamber bu ten gömleği ve üst elbisesi ta'bîrleriyle Ensâr'ın kendisine yapışık ve kendisinin de onlara diğer insanlardan daha yakın olduğunu söylemiştir ki, bu, belîğ bir benzetmedir (Kastallânî).
[361] Peygamber'in son sözleri Peygamberlik alâmetlerinden biri olmuştur. Çünkü hâdiseler Peygamber'in buyurduğu gibi cereyan etmiştir.
[362] Burada arka arkaya Enes ibn Mâlik'in ayrı senedlerle ve bâzı farklılıklarla dört hadîsi getirilmiştir. Bu hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
[363] Bu ve bundan sonraki hadîsler de yine aynı konuyla ilgili olarak Abdullah ibn Mes'ûd'dan gelen rivayetlerdir
[364] Bu da, bundan evvel geçen haşiyede de zikrettiğimiz gibi, Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinin başka bir yoldan rivayetidir.
Huneyn gazvesinde pek çok esîr ve mal ele geçirilmişti. İbn Hişâm ve diğer siyer ve İslâm târihi âlimlerinin bildirdiklerine göre müşrik kabîleler harb sahasına kadın, çocuk ve bütün sürülerini de beraberlerinde getirdikleri için esirlerin sayısı altıbine ulaşmıştı. Yirmidörtbin deve, kırkbin davar, dörtbin ûkıyye altın ve gümüş toplanıp ganîmet edilmişti. Fakat bunların taksiminde müşkil-lerle karşılaşılmıştı. İnsanların fakirliği, bilhassa bedevi Arablar'm basît yaşayışları ve Peygamber'in ta'kîb ettiği yüksek gayeleri anlamamaları bu güçlüğü doğuran sebeblerdi. Peygamber Mekke'nin yeni müslümân olan şeriflerine, onların gönüllerini İslâm'a alıştırmak için yüzer deve ihsan etmişti. Bu verilen ve fazla görülen atıyyeler ganîmet mallarının umûmundan değil, fey' denilen, yânî tasarrufu Peygamber'e âid bulunan ganimetin beşte birinden olmakla beraber, bu, Ensâr gençlerinin kıskançlığını harekete getirmişti.

İşte burada arka arkaya sıralanan bu hadîslerde bu ganimet taksimi ile ilgili bilgiler verilmiş olmaktadır.
[365] Bu, bundan evvelki îbn Mes'ûd hadîslerinden önce arka arkaya geçmiş olan dört aded Enes hadîslerinin başka bir rivayetidir ki, bununla Enes hadîslerinin buradaki sayısı beşe ulaşmaktadır. İbn Hacer, bu hadîsin daha önceki Enes hadîslerinden sonra konulması gerektiğini, bunun belki de Firabrî'den rivayet eden râ-vîlerin işi olduğunu söylemiştir...
Bu Huneyn vak'ası ve bunu ta'kîben burada yapılan ganimet taksîmi sırasında cereyan eden olaylar hakkında derli toplu bilgiler, Elmalılı Tefsîri'nde, et-Tevbe: 25-27. âyetlerinin tefsîri sırasında verilmiştir. Hakk Dîni, III, 2492-2498.
[366] Seriyye, düşman üzerine gönderilen en azı beş, en çoğu üçyüz - dörtyüz askerden oluşan birliğe denir. Bunlar ekseriya geceleyin giderler. Türkçe'de Çete ta'-bîr olunur... (Kaamûs Ter.)
Peygamber, Mekke fethinden, Huneyn ve Tâif gazvelerinden sonra bâzı se-riyyeler hazırlayarak etrafa göndermiştir. Siyer ve hadîs ıstılahlarına göre seriy-yeler, düşmanın hâlleri ve haraketlerini keşif için, emniyet ve asayişi korumak için, etrafa gönderilmiş olan İslâm da'vetçi ve irşâd hey'etlerini korumak için tertîb edilen küçük askerî kuvvetlerdir. Bu hadîste bunlardan biri anlatılmaktadır.
[367] Peygamber bu Hâlid seriyyesini Mekke fethi akabinde tertîb etmiş, ve Huneyn'e çıkmazdan önce göndermiştir. Cezîme oğullan yurdu, Yemenliler'in ihrama giriş yerleri olan Yelemlem'den sayılır. İbn Sa'd bu kuvvetin üçyüzelli kişiden meydana geldiğini ve harbetmek üzere değil, İslâm'a da'vet için gönderildiğini bildirmiştir.
Saba', bir dînden çıkıp başka bir dîne girmek ma'nâsmadır. Kureyş müşrikleri de her müslümân olan kişi hakkında bu ta'bîri kullanırlardı. Yaygın olan bu kullanıştan dolayı İbn Umer, Cezîme oğulları'mn "Saba'nâ saba'nâ" sözleriyle hakîkaten müslümân olduk demek istediklerini anlamıştı. Hâlid ise bununla yetinmeyerek İslâm kelimesinin açıkça söylenmesi lâzım olduğu içtihadında idi. Bunların bir gayretle ve müşrikâne bir inatla İslâm kelimesini söylemek istemediklerine kaani' idi. Ve bu kanâatle onları öldürmüştü. Peygamber de Hâlid'i acele ettiği ve bu işin şer'î vaziyetini tesbît etmediği için duâ ederek şifahî ukubetle yetinmiştir.
Peygamber aynı zamanda Cezîme oğullan'nın uğradığı fecî' vaziyete razı olmayarak, İbn İshâk'm rivayetine göre, Alî'yi yeter mikdârda mal ile onların yurduna gönderip, mal ve can kayıplarının bedellerini, diyetlerini verdir mistir... (Aynî'de daha tafsîlli bilgiler toplanmıştır).
[368] İbn Hacer, kıssanın birden çok olması, yâhud da umûmî ma'nâ üzere olması, yânî Abdullah ibn Huzâfe'nin Peygamber'e yardım etmesi İhtimâline işaret etmiştir.
Bu başlığa göre seriyyeye Ensârî seriyyesi de denildiği, kumandanın Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz olduğu anlaşılıyor. Abdullah ibnİbn Hacer, kıssanın birden çok olması, yâhud da umûmî ma'nâ üzere olması, yânî Abdullah ibn Huzâfe'nin Peygamber'e yardım etmesi İhtimâline işaret etmiştir.
Bu başlığa göre seriyyeye Ensârî seriyyesi de denildiği, kumandanın Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz olduğu anlaşılıyor. Abdullah ibn Huzâfe ikinci Habeşe hicretine katılan ilk müslümânlardandir. Kisrâ yanma elçilikle de gönderilmiştir.
[369] Peygamber burada eskimez bir hayât düstûru koymuştur: "Mahlûka itaat an cak ma'rûfla emirdedir". Bu hadîste mutlak emrin bütün hâlleri şâmil olmayacağı hükmü vardır. Çünkü Peygamber kumandana itaat etmelerini buyurdu. Onlar bu emri bütün hâllere, hattâ öfke hâline ve ma'siyetle emretme hâline hamlettiler. Peygamber de onlara itaat emrinin ancak ma'sîyet olmayan hususlarla sınırlandırılmış olduğunu beyân etti (Kastallânî).
[370] Buhârî nüshalarının birçoğunda "Bâb" lâfzı yoktur.
[371] Hadîsin başlığından Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nİn Veda Haccı sırasında Yemen'den döndüğü ve Mekke'de Rasûhıllah'a kavuştuğu hakkındaki hadîslere işaret ettiği anlaşılıyor. Ebû Mûsâ İle Muâz, ilimleriyle ve Kur'ân'a hizmetleriyle meşhur iki sahâbîdir. Muâz onsekiz yaşında müslümân olup Akabe Bey'ati'nda bulunmuş bir Ensâr genci idi. Bedir'den i'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'in yanından ayrılmamıştır. Peygamber: "Ümmetimin halâl ve haramı en çok bileni Muâz'dır" buyurmuştu. Ebû Mûsâ da bu değerde idi. Kur'ân okumakta şöhreti vardı. Peygamber onun hakkında da: "Ebû Musa'ya Dâvûd Peygamber'in güzel okuyuşlarından bir okuyuş verilmiştir" buyurmuştu.
Bu iki büyük sahâbî Yemen gibi büyük bir memleketin dünyâ işleri arasında, hadîste bildirilen ibâdet etme ve Kur'ân okuma hususlarındaki muntazam ve programlı hayâtları bizler için ibret ve örnek alınacak şeydir. Muaz bir geceyi üçe ayırıyordu: Uyku, namaz, Kur'ân okuma. Uyku bütün dînî ve dünyevi işleri yapmak için vücûdun istirâhatini sağladığı için, onun da namaz kadar sevaba sebeb olacağını Muâz'dan öğreniyoruz.
[372] el-Buhârî burada hadîsin iki yoldan rivayetini de göstermiştir.
[373] Bunlar Ebû Musa'dan ayrı senedlerle ve birbirini açıklayan bâzı farklılıklarla gelen rivayetlerdir. Bu sonuncusunun daha uzunca bir rivayeti Hacc Kitabı, "Peygamber zamanında ihrama girip telbiye eden kimse bâbı"nda geçmişti.
[374] Bunun da bir rivayeti Zekât Kitâbı'nın sonlarında geçmişti. Hadîsle ilgili açıklamalar da orada verilmişti.
[375] Bu hadîste Muâz'm Yemenliler'e sabah namazı kıldırdığı bildirildiği için, bu, Muâz'm Yemenliler üzerine hem dîn işlerini öğreten, hem de mâlî işlerini idare eden bir vâlî olduğuna delâlet eder. Bundan önce geçen ibn Abbâs hadîsi ise Muâz'm Yemenliler'in mâlî işlerini de İdare eden bir vâlî olduğuna delâlet ediyordu. Namaz içinde okunan en-Nisâ: 125. âyetini işiten Yemenli ya namazın yabancı bir kelâmla bâtıl olacağını bilmeyen bir câhil idi, ya da kendisi namaz kılanların arka tarafında olup henüz namaza girmemişti.
[376] Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak yaptığı rivayetlerdendir. Burada geçen ûkıyye, kırk dirhemdir. Bu hususta hadîsçiler, fakîhler ve lügat âlimleri ittifak etmişlerdir.
[377] Sarihler bu iki hadîste haber verilen Yemen hareketleri ve seriyyelerinin Tâif harbinden dönüşten ve Huneyn ganimetlerinin Ci'râne'de taksiminden sonra olduğunu bildirmişlerdir.
[378] "Biz görünüşe hükmederiz, içyüzünü ise Allah'tan başka kimse bilmez" demiş oluyor.
[379] Hadîste kendilerine altın cevheri verildiği bildirilen kişiler, Necd havalisi ileri gelenlerinden ve hepsi de kalbleri İslâm'a alıştırılmaya çalışılan (et-Tevbe: 60) kimselerdendi. Bu suretle onların müslümânlara zarar vermeleri de önlenmiş oluyordu. Bu altın cevheri, ganimet malının beşte birinden ibaret olup, tasarrufu doğrudan doğruya Peygamber'e âid idi. Hadîste tavsifi yapılan o vahşî kılıklı adamın i'tirâzı yersizdi. O i'tirâza karşı Hâlid'in onu öldürmek istemesi, Peygamber'e i'tirâzı pek ağır bir cürüm saymış olmasındandır. Peygamber'in o şahıs hakkındaki sözleri de cürmün büyüklüğünü gösterir. Bâzı sarihler bunun Zu'1-Huveysıra isminde bir münafik olduğunu bildirmişlerdir.
Bu hadîsin bir rivayeti Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da "Âd'e gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ile helak edildiler" (el-Hâkkaa: 7) babında geçmişti.
[380] Bunun başlığa uygunluğu Alî'nin Yemen'den Veda Haccı sırasında hacca gelmesi bakımındandır. Bu hadîs Hacc Kitabı, "Peygamber zamanında telbiye edip ihrama giren kimse bâbı"nda aynı sened ve metinle geçmişti.
[381] Bunun da bir rivayeti Hacc Kitabı'nda geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Alî ibn Ebî Tâlib Yemen'den bizim yanımıza geldi" sözündedir ki, bu geliş, Veda Hacci'nda olmuştu.
[382] Buradaki hadîslerde de bildirildiği gibi, Zu'1-Halasa, Yemen'de Has'am kabîle-si içinde büyük bir puthânenin adı idi. Mekke'deki Ka'be'yi putlardan temizle dikten sonra Peygamber, Has'am kabîlesindeki o put evini de yıkıp kaldırmak istiyor ve fikri bununla meşgul ve rahatsız olup duruyordu, işte bu huzursuzluk içinde Has'am ileri gelenlerinden bulunan Cerîr'e bu vazifeyi teklîf edip vermiştir.
[383] Bunun bir rivayeti bu isnâdla Cihâd Kitabı, "Fetihlerde müjde vermek bâbı"n-da geçmişti.
[384] Bu da hadîsin daha tafsîlli olarak gelmiş diğer bir rivayetidir. Becîle râvî Cerîr ibn Abdillah'ın kabîlesidir; nisbetinde Becelî denilir.
[385] Bâzı nüshalarda "Bâb" sözü de vardır. Burası Medîne'ye on günlük mesafededir. Buraya Zâtu's-Selâsil ismi, bunlar İslâm aleyhine birbirleriyle sıkı bir bağlılık içinde bulunmaları sebebiyle yâhud da orada Selsel denilen bir su bulunduğu için verilmiştir. Bu gazveye çıkış sebebi de bu kabilelerin Medîne'nin" etrafını kuşatmak için toplanmaları haberinin alınmasıdır. Bu gazve hicretin sekizinci (bir kavilde yedinci) yılı cumâde'1-âhir ayında yapılmıştır. Peygamber, Amr'ın eline beyaz bir bayrak vermiş, Muhacir ve Ensâr'dan üçyüz kişilik bir kuvvete başbuğ ta'yîn edip yollamıştır. Asker içinde Ebû Bekr, Umer gibi gibi yüksek zâtlar da vardı. Amr, Arab'ın dahî kumandanlarından olduğu için, ,bu ta'yîn onu bir nevi' te'lîf ve taltîf idi. Nitekim Hâlid ibnu'l-Velîd'i de Peygamber bu maksadla Alî ile beraber Yemen'e göndermişti.
[386] Bu gazveden muzaffer olarak dönen Amr, Peygamber'in başbuğ yapmasından ve kazandığı zaferden dolayı Peygamber'in en başta sevdiği kimselerden olabileceği ümîdi ve hırsıyle hadîsteki soruları sormuştu.
[387] Hadîsin baş tarafındaki "Ben denizde idim" fıkrası, bâzı nüshalarda "Ben Ye-men'de idim" şeklinde gelmiştir. Peygamber, Yemen'in asâletli bîr kişisi olan Cerîr'i, Yemenliler'i İslâm'a da'vete göndermişti. Cerîr bu seferden dönerken yine Yemenli iki melik olan Zû Kela' ile Zû Amr'la Medîne'ye gelirlerken buluşmuş ve hadîsteki konuşmalar bu esnada cereyan etmiştir. Sonra Zû Kela' kalabalık bir köle kaafilesiyle Medîne'ye hicret etmiş, Umer zamanında bunları âzâd edip cihâda yollamıştır. Sffîn harbinde Alî tarafında iken, 37 yılında öldürülmüştür.
Zû Amr'ın bu hadîsin ikinci kısmında söylediği hakîmâne sözleri, onun ilmî, içtimaî ve siyâsî mes'elelerdekİ geniş bilgisine ve olgunluğuna delâlet etmektedir. Onun bu sözleri devlet başkanının ileri gelenlerin istişaresi ile ve mümkün olduğu kadar geniş bir seçim ile yapılması hâlinde hayır olduğu, devlet başkanlığının kılıç kuvvetiyle elde edilmiş olması durumunda İse her zaman böyle hayır olmayıp, zulüm ve istibdâd yapabileceklerini ifâde etmektedir. Bu ise idare hukukundaki âmme velayetinin ve cumhuriyet sisteminin özetlenmiş güzel bir ifadesidir.
[388] Bu sahil seferi sekizinci yılda yapılmıştır. Şam'dan gelmekte olan Kureyş kervanını gözetlemek için gönderilmiştir.
Kelâmın düzgün olması için şöyle bir takdîr lâzımdır: Peygamber (S) deniz sahili tarafına bir seriyye gönderdi. Onlar yola çıktılar. Bir kervanı gözetliyorlardı...
Ebû Ubeyde, Bedir ve ondan sonraki bütün gazvelerde hazır bulunmuştur. 58 yaşında iken hicretin 18. yılında çıkan Amvâs taununda Şâm yakınında Ürdün'de ölmüştür. Kabri orada Amsâ köyü civarında Gorbisan mevkiindedir. Cenaze namazını Muâz ibn Cebel kildırmıştır (Aynî).
[389] Bu hadîsin bir rivayeti Şerîke Kitâbı'nda "Yemekte ortaklık bâbı"nda geçti.
[390] Bu da Câbir hadîsinin diğer yoldan rivayetidir. Burada Amr ibnu Dînâr'ıri rivayet ettiği son kısımda "Kes" emri dört kerre tekrar edilmiştir. îşte bu suret, mur-selin suretidir. Çünkü Amr ibnu Dînâr, Kays'ın bu hadîsi babasına tahdîs ettiği zamana erişmemiştir. Evet bunu el-Humeydî, kendi Müsned'inde tahrîc etmiştir... Bu cümleleri doğru anlamak için "Kes dedi, ben de ona kestim dedim" şeklinde söylendiğini takdîr etmelidir (Kastallânî).
[391] Bu da Câbir'in o sahil gazvesiyle ilgili rivayetlerinden bir diğeridir. Burada Peygamber, onların yedikleri hayvanın mücâhidler için Allah tarafından çıkarılmış bir nzık olduğunu bildirdikten ve böylece onların fiillerini sözüyle doğruladıktan sonra, onun etinden kalıp da kendisine getirdikleri parçayı bizzat yemek sû-retİyle bu tasvibini fiilen de doğrulamış oluyor.
[392] Bu, Ebû Bekr'in Hacc Emirliği ile dokuzuncu hicret yılında yapılan haccdır ki, Mekke fethinden bir sene sonra ve Rasûlullah'ın bizzat idare ettiği Veda Haccı'ndan bir sene evvel idi. Sekizinci senede Mekke fethinden sonra Mekke'ye vâlî ta'yîn edilen Attâb ibn Esîd(R)'in emîrliği ile hacc edilmişti. Bütün Arabistan halkı İslâm Dîni'ne girmemiş bulundukları için, sekizinci ve dokuzuncu senelerde hep birlikte hacc edilmiş, İslâm'ın hacc mensekleri yanında müşriklerin o çirkin bid'atleri de icra edilmişti. Çıplak olarak tavaf etmek ve "Lâ Şerike /e"den sonra "İllâ şerîken huve leke temlikuhu ve meleke" hezeyanını eklemek de bu bid'atler arasında idi.
Ebû Bekr, o sene Rasûlullah'a vekâleten İslâm usûlü ile hacc menseklerini öğretmeye me'mûr edilmiş olup, beraberinde Medîne ehlinden (içyüz kadar sa-hâbî vardı. Peygamber'in kendi elleriyle bezeyip işaretlediği yirmi, kendi tarafından beş kurbanlık deveyi sevketmişti.

[393] Hadîsin başlığa uygunluğu, Berâe'nin, Ebû Bekr'İn hacc emîrliği sırasında inmeye başlamasıdır. Berâe Sûresi en son inen sûredir. inmeye hicretin dokuzuncu senesi başlamıştır. Ebû Bekr'i hacc emîri ta'yîn edip gönderdikten sonra bu sûre indi. Bunu hacc mevsiminde insanlara okumak üzere arkasından da Alî'yi me'mûr edip kendi dişi devesi Adbâ'ya bindirerek gönderdi. Ebû Bekr'e gönderseydiniz, denildi. "Bunu benden, ev halkımdan olan bir kimseden başkası benim adıma tebliğ edemez" buyurdu. Alî yolda Ebû Bekr'e yetişti. Ebû Bekr, Alî'ye: Emîr mi veya me'mûr musun? diye sordu. Me'mûr, dedi. Yürüdüler. Terviye günü olunca Ebû Bekr hutbeyi okudu ve insanlara hacc menseklerini söyledi. Alî de nahr günü Akabe Cemresi yanında kalktı: Ey insanlar, ben size Rasûlullah'ın rasûlüyüm, dedi. Ne ile? dediler. Berâe'den otuz kırk âyet okudu. Sonra da dedi ki: Şu dört ile emrolundum: Bu seneden sonra bu Beyt'e müşrik yaklaşmayacak; Beyt'i çıplak tavaf etmeyecek; her mü'min nefisten başkası cennete girmeyecek; her ahid sahibine ahdi tamamlanacak, diye ilân etti (Hakk Dini, III, 2444).

[394] Hudeybiye andlaşmasıyle İslâm'ın siyâsî varlığının Kureyş tarafından tanınması Üzerine Arab kabileleri Peygamber'e hey'etler göndermeye başlamışlardı. Hu-deybiye'den beri nazarî olarak devam eden bu siyâsî varlık, Mekke'nin fethi üzerine mükemmel ordusuyla, idârî ve adlî teşkîlâtıyle fiilî ve hakîkî bir devlet hâlinde kendini gösterince, Arabistan'ın bütün kabileleri hey'etler göndererek bağlılıklarını bildirmişlerdir. Bu hey'etler sebebiyle bu dokuzuncu yıla "Senetu'l-Vufûd = Hey'etler yılı" denilmiştir. İşte Temîm oğulları hey'eti de bunlardan birisidir. Siyercilerin bildirdiklerine göre, Temîm oğullan hey'eti yetmiş yâhud seksen kişi olup içlerinde Ka'ka' ibn Ma'bed, Utârid ibn Hâcib, Akra' ibn Habis, Zıbrıkan ibn Bedr, Amr ibn Ehsem, Hannât ibn Yezîd, Nuaym ibn Yezîd, Kays ibn Âsim, Uyeyne ibn Hısn ve diğer ileri gelenleri vardı. Bunlar bir öğle sıcağında gelmişler ve mescide girerek Peygamber'in odaları arkasında vahşî ve kaba bir şekilde:

— Yâ Muhammed, bize çık! diye bağırmaya başlamışlardı.

O sırada Rasûlullah kuşluk uykusu uyuyordu. Bunun üzerine el-Hucurât Sûresi: 4-5. âyetleri inmiştir. Bu âyetlerin delâletleri veçhile Temîm hey'etinin hepsi müslümân olmuşlar; Peygamber onların kabalıklarını hoş görmüş ve kendilerine birtakım hediyeler vermiştir.

[395] îmrân ibn Husayn'ın bu hadîsinin bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitâbı'nm başında da geçmişti. Bu hadîs, Temîm oğullarının cehalet ve kabalıklarının diğer bir safhasını açıklamaktadır.

[396] el-Vâkıdî, Uyeyne'nin bu gönderilme sebebini şöyle zikretti: Temîm oğullan, Huzâa kabilesinden birtakım insanlara baskın yaptılar. Bunun akabinde Peygamber, Uyeyne ibn Hısn'ı, içlerinde Ensârî ve Muhacir bulunmayan elli kişilik bir seriyyenin başında Temîm oğullan üzerine gönderdi. Uyeyne onlardan on-bir erkek, onbir kadın ve otuz çocuk esîr alıp geldi, işte bu sebeble Temîm oğullan başkanları Medine'ye geldiler. İbn Sa'd: Bu vak'a, hicretin dokuzuncu yılı muharreminde oldu, demiştir (Fethu'l-Bârî).

[397] Temîm oğulları'nın nesebi Mudar'da Peygamber'in neseb zinciri ile birleşir. Bundan ötürü Peygamber onların sertlik ve kabalıklarına rağmen, Temîm oğulla-n'm kendi soyundan saymıştır.

Ebû Hureyre hadîsinin bâb ile ilgisi meydandadır.

[398] Bu hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Tefsir Kitâbı'nda da gelecektir

[399] Bu Abdu'1-Kays, Bahreyn'de sakin olup Abdu'1-Kays iBn Aksa...ya nisbet edilen büyük kabiledir. Bunlar Rabîa kabileleri tarafından gönderilmiş seçkin bir elçiler hey'etidir. Bu hey'ette gelenlerin sayısı bazılarınca ondört, bazılarınca daha ziyâdedir. İbn İshâk bu hey'etin Medine'ye ilk gelişi Mekke fethinden biraz önce idi, demiştir.

[400] Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitabı, "Beşte bir vermek îmândandır bâbı"nda, bundan daha bütün olarak geçmişti.

[401] Bu da İbn Abbâs hadîsinin başka bir tarîkten rivayetidir. Burada isimleri zikredilen kaplarda nebîz kurmak yasak edilmiştir. inşâallah Eşribe Kitâbı'nda geleceği üzere, bu kaplardan su ve haram olmayan şerbet vesaire içmeye sonradan ruhsat verilmiştir

[402] Başlığa uygunluğu "Bana Abdu'l-Kays'tan birtakımHnsanlar geW/"sözünde-dir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'mn sonlarında geçmişti.

[403] Bu da burada, içinde Abdu'1-Kays zikredildiği için getirilmiştir. Bunda da Abdu'l-Kays kabilesinin fazileti vardır. Bahreyn, Umman Denizi sahilinde bir memlekettir. Bugün de hâlâ varlığını sürdürmektedir.

[404] Benû Hanîfe, Mekke ile Yemen arasında, Yemâme mıntıkasında ikaamet eden büyük bir kabiledir. Sumâme ibn Usâl de bu kabilenin ileri gelenlerinden bir kimse idi. Sumâme'nin İslâm'ı kabulü, Benû Hanîfe hey'etinin Medine'ye gelmesinden öncedir. Sumâme, Mekke fethinden önce müslümân olmuştu. Benü Hanîfe hey'etinin Medîne'ye gelişi ise hicretin onuncu yılındadır.

[405] Hadîs başlığın İkinci kısmına uygundur. Sumâme şirki ve putlara ibâdeti bir dîn saymadığı için, kendinin dînden çıkmadığını yemîn ile te'kîd ederek söylemiştir ki, bu tamâmiyle doğrudur. Çünkü ilmen dîn, akıl ve irâde sahibi İnsanları kendi arzuları ile hayra sevkeden ilâhî bir müessesedir.

İbn Hişâm'm rivayetinde Sumâme, umre yaptıktan sonra Yemâme'ye gitmiş ve Mekke'ye zahire yükleyip götürmelerini Yemâme halkına yasak etmiştir. Bunun üzerine Mekkeliler Peygamber'e mektûb yazıp: Sen akrabalara ilgiyi, akrabalık hakkına hürmeti emredersin! diye zahire gönderilmesini istemişler. Peygamber de Sumâme'ye bir mektûb yazıp Mekke'ye zahîre taşıyanlarla Mekkeliler arasındaki yolu boşaltmasını, yânî zahîre nakline müsâade etmesini bildirmiştir.

[406] Hadîs başlığın birinci kısmına uygundur. Çünkü Museylime, Benû Hanîfe hey'etı içinde gelmiştir.

Hadîs bu isnâd ile Peygamberlik Alâmetleri bâbı'nda geçmiş ve orada bazı bilgiler verilmişti.

[407] Başlığa uygunluğu, İçinde geçen "Yemâme'nin sahibi" sözünün Museylimetu'l-Kezzâb ismini tazammun etmesi yönündendir.

[408] Başlığa uygunluğu "Yalancı Museylime'ye kaçtık" sözündedir. Bu sözde Ebû. ¦ Utarid'in, kendi kavmi Utârîd oğullan'ndan Museylime'ye tâbi' olanlardan bulunduğuna işaret vardır. Bu Ebû Recâ İmrân ibn Milhân el-Utârîdî, Peygafîl-ber zamanında müslümân olmuş, fakat Peygamber'i görmemiştir. Utârîd, Te-mîm'den bir batn'dır (Aynî)

[409] Bu hadîste ayrı olarak el-Ansî kıssası yoktur, ancak bunda irsal yoluyla Musey-lime kıssası ve bunun içinde de el-Ansî'nin zikri vardır. Bu el-Esvedu'1-Ansî, San'â'da ortaya çıkıp peygamberlik iddiasına kalkışmış, San'â üzerinde hâkimiyet kurmuştu. Kapısında bin muhafız bulundurudu. Feyrûz onun yanına girmiş, bâzı tedbîrlerle onu öldürmüştü. Urve'den el-Esvedu'l-Ansî'nin, Peygam-ber'in vefatından bir gün ve bir gece evvel Öldürüldüğü, sonra bu haberin Ebû Bekr'e ulaştırıldığı rivayet edilmiştir (Aynî, Kastallânî).

[410] Necrân, Mekke'ye Yemen tarafından yedi konak uzaklıkta, yetmişüç karyeyi şâmil büyük bir şehirdir. Yemen'in kuzeydoğu tarafında ve Dehnâ çölü'nün ke-narmdadır. Necrân, Hnstiyanlar için bir merkez idi. Ahâlîsi Hrıstiyan olup, aralarında bir mikdâr Yahûdî de vardı.

[411] İbn Sa'd'm rivayetine göre Rasûlullah, Necrân Hrıstiyanlan'na mektûb gönderip Medine'ye da'vet etti. Emirler: Abdu'l-Mesîh Âkıb, maiyyetinde ondört kişi ile Medine'ye geldi. İçlerinde en büyük âlimleri Ebû'l-Hâris Alkame ile es-Seyyid el-Eyhem de bulunuyordu. Bunlar Medine'ye gelince mescide girdiler. Üzerlerinde Yemen Bürdü denilen ipekli elbiseler, ridâlar vardı. İpekli kef-yeler örtünmüşlerdi. Mescide girince doğu tarafına doğru durup namaz kıldılar. Bunu hoş görmeyen sahâbîlere Peygamber: "Onları serbest bırakınız" buyurdu. Namazdan sonra Peygamber'in huzuruna geldiler. Fakat Peygamber bunlardan yüz çevirdi ve bunlarla konuşmadı. Bunun üzerine Usmân onlara: İpekli elbiseler içinde geldiğiniz için Peygamber sizlere yönelmedi, dedi. Bunun üzerine Necrân hey'eti o günü kalkıp gittiler. Ertesi gün râhib elbiseleriyle Peygamber'in huzuruna geldiler, selâm verdiler. Peygamber de selâmlarım selâm ile karşıladı. Onları İslâm'a da'vet etti. Onlarla îsâ hakkında uzun çekişmeler yapıldı, delîller, hüccetler getirildi. Peygamber onlara Kur'ân okudu. Fakat onları ikna' etmek kaabil olmadı. Nihayet Peygamber onlara Âlu İmrân: 6. âyetinde bildirilen la'netleşmeyi teklîf etti. Düşünmek üzere kalkıp gittiler. Sonra bu yolda la'netleşmeden korkup çekindiler. Hrıstiyan kalarak cizye vergisi vermek üzere anlaşıp gittiler (Aynî).

[412] Bunlar da Huzeyfe ve Enes'ten ayrı senedlerle gelen rivayetlerdir. Bunlarda da Ebû Ubeyde hakkında çok yüksek bir şeref dile getirilmiştir. Buhârî bu Enes hadîsİyle Peygamber'in Ebû Ubeyde hakkındaki sözünün geçen hadîsteki Necrân hey'eti sebebiyle söylendiğine işaret etmiştir.

İbn Sa'd'ın rivayetine göre Necrânlılar yazılan anlaşma gereğince, bin takımı receb ayında, bin takımı safer ayında teslîm edilmek üzere ikibin takım elbise, her elbiseyle beraber bir ûkıyye (40 dirhem) nakid verecekler. Yemen'de kargaşalık çıkarsa 30 zırh, 30 kargı, 30 deve, 30 at vereceklerdi. Bu ahidleşmeye göre Necrânlılar, Umer'in devrine kadar yerlerinde kaldılar. Umer zamanında gayrimüslimler Arabistan'dan çıkarıldığında, bunlar da, emlâk ve arazîlerinin bedeli verilerek Küfe civarında yine Necrân adı verilen bir yere naklolundular.

[413] Bahreyn, Basra ile Umman arasında ve Basra Körfezi'nin garb sahilinde bir mıntıkadır. Umman ise Arab yarımadasının güneydoğusunda ve Hindistan'ın karşısında gayet geniş bir kıt'a olup, Hindistan, Iran ve Arabistan'ın ticâret an-barı durumunda idi.

Bu hadîste Umman ve Bahreyn kıssası yoktur. Lâkin Buhârî, Peygamber'in "Eğer Bahreyn malı gelmiş olursa" sözüyle Bahreyn'e işaret etmiş olması müm-kin olur. Çünkü bu söz, Peygamber'in oraya seriyye gönderdiğine delâlet etmektedir.

Bu hadîsin bir rivayeti Kefâlet'te geçmişti.

[414] Eş'arî, Eş'ar'm nisbetidir. Eş'ar, Sebe' neslinden Nebet ibnu Uded adındaki kimsenin lakabıdır. Nebet'İn gövdesi anadan kıllı doğduğu için "Eş'ar" lakabıyle anılmıştır. Sonra bunun neslinden Yemen'de yetişen büyük bir kabîle, buna nisbet edilerek Eş'arîler denilmiştir. Sahâbîler'den Ebû Mûsâ el-Eş'arî de bu kabiledendir (Kaamûs Ter.).

Bu sözler Şerîket Kitabı, "Yemekte ortaklık bâbı"nda geçen hadîsin bir parçasıdır.

[415] Bu hadîsteki "Min", "Ittısâliye min'i" diye isimlendirilir. Peygamber bu sözüyle Eş'arîler'in kendisine nisbetlerini, bağlılıklarını ve yakınlıklarını en belîğ bir uslûbla ifâde etmiş oluyor.

Bu hadîsin bir rivayeti Menkabeler'de, "İbn Mes'ûd'un menkabesi bâbı"n-da geçmişti.

[416] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz Eş'arîler'den bir cemâat, Peygamber'in huzuruna vardık ve ondan {Tebûk seferi için) binek ve yük develeri istedik" sözlerinden alınır. Çünkü Peygamber, Tebûk gazvesi hazırlığını yaparken Eş'arîler'den bir grup mücâhid gelip kendisinden binek ve yük develeri istemişlerdi.

Yemîn mes'elesiyle ilgili açıklama, inşâallah Yeminler Kitâbı'nda gelecektir.

[417] Hadîsi burada getirilme sebebi, "Yemen ahâlîsinden bir grup insan geliverdi" sözüdür. Bu hadîsin daha uzunca bir rivayeti "Temîm oğulları hey'eti bâbı"n-da geçmişti.

[418] Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitâbı'nm sonlarında geçmişti.

[419] îmân'ın Yemen'e mensûb olmasında, îmân ve İslâm'ı mal ve canlarıyle te'yîd eden Ensâr'm neseb yönünden Yemenli olmalarına işaret vardır. Bu hadîs, Eş'arî-ler'in de sonradan Yemen'den gelişleri sebebiyle söylendiği için, onlar hakkında da bir medh olduğu açıktır.

Bu hadîslerde zikredilen "Şeytânın boynuzu" ta'biri şeytânın hizbi, ümmeti demektir. Çünkü "Kam", muasır olarak yaşayan insanların tabakası, ilim ehlinden bir tabaka ve bir peygamber çıkıp onunla beraber yaşayanlar ma'nâla-rına gelir. Nitekim Peygamber, sahâbîler için "îmanların hayırlısı benim karn'ım-dır.." buyurmuştur.

[420] Hadîsin başlığa uygunluğu isnâdda ve hadîsin metninde Alkame'nin zikredilmiş olmasından zorlanma ile alınır. Çünkü Alkame, en-Nahaî'dir. en-Naha' ise Ye-men'den büyük ve meşhur bir kabiledir. Bu kabîle ferdleri en-Naha*a nisbet edilirler. en-Naha'ın ismi, Habîb ibn Amr ibn|UIe...dır (Aynî).

İbn Mes'ûd'un Alkame hakkındaki sözü de Alkame için büyük bir menka-bedir. Çünkü İbn Mes'ûd, onun okuyuşta kendi benzeri olduğuna şehâdet etmiştir.

Son kısımdan zahir olan, Habbâb, erkeklerin altın yüzükten nehyinin ten-zîhî bir nehiy olduğunu i'tikaad etmekte idi. İbn Mes'ûd ona bu nehyin tahrîmî olduğunu tenbîh etmiş, o da sür'atle altın yüzük takmaktan vazgeçmiştir (Fethu'l-Bârî).

[421] Devs'in kıssası hadîslerde açıklanmıştır. et-Tufeyl ibn Amr ed-Devsî'ye gelir; onun acîb, garîb bir hikâyesi vardır. Ben uzatmak korkusundan onun zikrini dürüp özetledim: O hikâyeden biri şudur: O bir ru'yâ gördü de arkadaşlarına:

— Bu ru'yâyı ta'bîr ediniz, dedi. Onlar:

— Ne gördün? dediler. O da şöyle anlattı:
— Başımı tıraş edilmiş gördüm. Ağzımdan bir kuş çıktı. Bana bir kadın kavuştu ve beni fercinin içine soktu. Babam benî şevkle arıyordu. Derken onunla benim arama bir engel gerildi!
Arkadaşları:
— Ru'yân hayr olsun! dediler. Kendisi:
— Vallahi ben bu ru'yâyı te'vîl ettim, dedi; başımın tıraşına gelince, bu onun kesilmesidir. Kuş, rûhumdur. Beni fercine sokan kadın ise Arz'dır; o benim için kazılır, ben de içine gömülürüm. Ben şehîd olarak Öldürülmekle korkutuldum. Babamın beni araması ise, şehîdlik aramakta beni muhakkak ma'zi-retli göstermeye çalışacak diye düşündüm, ve babamın bu şehîdlik seferimizde bize katılacağını sanmıyorum, dedi.
Hakîkaten et-Tufeyl, Yemâme günü şehîd edildi. Babası orada yaralandı. Daha sonraları Umer ibnu'l-Hattâb zamanındaki Yermûk harbinde şehîd edildi (Aynî).
Tufeyl ibn Amr ed-Devsî hakkında şu bilgiler de verilmiştir:
Kavminin şerîfi ve iyi bir şâiri olan Tufeyl ibn Amr ed-Devsî (R), müslü-
mânların pek zahmette oldukları ve Kureyş kâfirlerinin elinden çok çektikleri
bir zamanda Mekke'ye gelmişti. Kureyş'in adamları ona:
— Yâ Eba't-Tufeyl, sen memleketimize geldin. (Peygamber'i kasdederek:) Bu adamın da acâib hâli var. Söylediği söz -ki Kur'ân'dır- sihr gibidir, insanı babasından, kardeşi kardeşinden, kocayı karısından ayırıyor. Seninle kavmin arasına -bizde olduğu gibi- bir tefrika düşmesinden korkarız. Sana nasihatimiz olsun, onunla sakın konuşma. Sözlerini kulağına sakın uğratma! demişler.
Tufeyl dedi ki: Vallahi bu sözü bana o kadar çok söylediler ki, konuşmamağa, sözünü işitmemeye azmettim. O derecede ki, mescide girdiğim vakit ne olur ne olmaz, belki sözlerini duyarım korkusuyla kulaklarıma pamuk bile tı-kadımdı. Mescidde Rasûlullah'ı gördüm. Ka'be'nin yanında durmuş namaz kılıyordu. Ona yakın bir yerde durdum. Sözlerinden bâzılarım işitmemek mümkin olmadı. Hoşuma gitti. Kendi kendime:
— Ben iyiyi kötüyü fark etmeyecek adam değilim. Bu adamın sözlerini dinlememe ve güzel bulursam kabul; bulmazsam terketmeme ne mâni' var! dedim.
Ve bir tarafa gizlendim. Tâ namazını kılıp evine doğru gidince:
— Yâ Muhammed, Senin kavmin bana şöyle böyle dediler. O kadar ki, Senin sözlerini duymayayım diye kulaklarıma pamuk tıkadım. Bana ne diyeceksen de! dedim.
Bana İslâm'ı teklîf etti, biraz Kur'ân okudu. Vallahi bundan güzel hiçbir söz işitmediğim gibi, islâm'dan daha münâsib birşey de duymamıştım. Dedim ki:
— Yâ Nebiyyallah! Ben kavmim içinde itaat edilen bir kimseyim. Memleketime de dönüp onları da'vet niyetindeyim. Kolaylık olsun diye bana duâ et.
Bunun üzerine "AMhumme'c'al lehu âyeten (= Yâ Allah onun için bir âyet, bir alâmet yarat)" diye duâ buyurdu.
Mekke'den çıktım. Karanlık bir gecede kavmimin ikaamet ettiği su başına bakan tepeye vardığımda iki gözümün arasında kandil gibi parlayan bir nûr peyda oldu. İçimden:
— Aman yüzümde olmasın, belki musle, yânî ukubet izi zannederler, dedim.
O nûr hemen sopamın başına geçti. Oradakiler kandil gibi duran o nuru birbirine göstermeye başladılar... Tufeyl(R)'e kendi kabilesi -bundan dolayı "Zu'n-Nûr = Nurlu, nûr sahibi" nâmını verdiler. Tufeyl ibn Amr (R), tafsîlin-den vazgeçtiğimiz maceralarından sonra Devsîler'in îmânına sebeb olmuş ve Hay-ber gazvesi esnasında yetmiş, seksen kimse ile birlikte Peygamber'in yanına gelmiştir. Bunların arasında Ebû Hureyre de vardı (Tecrîd Ter,, II, 338-340; 291 rakamlı hadîsin haşiyesinden).
[422] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, Peygamber'in Devs kabilesine duası hakkında geçmişti. O rivayette Ebû Hureyre'nin (yetmiş seksen kadar olan) arkadaşlarıyle birlikte Peygamber'e geldikleri bildirilmişti. Bu, Hayber harbi sırasında idi.
[423] Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Itk Kitâbı'nda geçmişti.
Ebû Hureyre, Hayber'in fethi sırasında arkadaşlarıyle Yemen'den gelmiş ve müslümân olmuş, Medine'ye gelince de Suffa sahâbîleri sırasına girdirilip, bu irfan yuvasında o muazzam ilmini öğrenip hârika bir hadîs hafızı olmuştur.
[424] Adiyy ibn Hatim, cömertlikle meşhur olan Hatim et-Tâî'nin oğludur. Hicretin yedinci (veya sekizinci) yılında kabilesi adına sefirlikle Medine'ye gelmiş ve kabilesi halkının toptan İslâm'a girdiklerini Peygamber'e bildirmişti. Yanma girdiğinde Peygamber, oturmakta olduğu minderi Adiyy ibn Hâtim'e sunmuş ve onun üstüne oturtmuştur. Dedesi gibi kendisi de çok cömert idi. Bu sebeble hâl tercemesini yazan müellifler "Cevâd ibnu'l-Cevâd = Cömert oğlu cömert" diye vasıflandırmışlar dır.
Tayy kabilesinin İslâmiyet'i çok kuvvetli ve samîmi idi. Peygamber'in vefatı üzerine bâzı Arab kabileleri dînden dönme faaliyetlerine giriştikleri hâlde, Adiyy ibn Hâtim'in kabilesİnden hiçbir ferdin böyle çirkin bir hareketi görülmemiştir. Bâzı kabîleler Peygamber'e verdikleri zekâtı, Ebû Bekr'den esirgerken, Adiyy bizzat kabîlesinin zekâtını hesâb edip Ebû Bekr'e getirmiştir. Adiyy, Medâin'in fethinde bulunmuş, Alî ile Muâviye hâdisesinde Alî'nin yanında yer almıştır. Cemel vak'asında gözü sakatlanmıştır. İbn Sa'd, Tabakaat'mda, hicretin altmışsekizinci yılında vefat ettiğini bildiriyor.
İslâm'a giriş sebebini İbn İshâk şöyle rivayet etmiştir: Peygamber'in süvarileri Adiyy'in kızkardeşini esîr almışlar. Kadın, Peygamber'den:
— Baba helak oldu, vâfid yânî elçi de kayboldu; bunun için bana in'âm et, Allah da sana in'âm etsin! diyerek şefkat ve meyi göstermesini istemesi akabinde, Peygamber onu âzâd etmiş ve:
— "Senin vâfidin kimdir?" diye sormuş. Kadın:
— Adiyy ibn Hatim! demiş. Peygamber:
— "Allah'tan ve Rasûlü'nden kaçan adam?" buyurmuş.
Râvî dedi ki: Kadın, Adiyy'e geldiğinde, ona Rasûlullah'a gitmesini işaret etmiş, bunun üzerine Adiyy gelip İslâm'a girmiştir.
Tirmizî de: O geldiği zaman: İşte Adiyy! demişler. Peygamber daha önceden "Ben Allah'ın onun elini benim elimin içine koymasını ümîd ediyordum" demiştir (Kastallânî).
[425] Peygamber bu haccda ve sonunda insanlara veda ettiği için, bu hacc "Veda Haca" diye İsimlendirilmiştir. Buna İslâm Haccı da denilir. Çünkü Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra bu haccmdan başka hiç hacc yapmamıştır. Hicretten önce ise Mekke'de gerek peygamberliğinden önce, gerek sonra birçok defa hacc yapmıştır. Haccm farz kılındığını bildiren ÂIu İmrân: 97. âyeti bu sene inmişti. Bir sene önce, yânî hicretin dokuzuncu yılında indiği de rivayet edilmiştir. Buna "Haccetu'I-Belâğ = Teblîğ Haccı" da denilir. Çünkü Peygamber bu haccmda hacc ibâdetinin bütün hükümlerini, rükünlerini nazarî olarak teblîğ ettiği gibi amelî olarak da tatbîkaatını göstermiştir. Buna "Haccetu'l-Kemâl ve't-Tamâm" da denilmiştir. Çünkü hacc ibadetiyle İslâm DînÎ'nin kurduğu bütün ibâdet ve medeniyet kaaideleri, Allah'a kulluk ve insanlık esâsları Peygamber tarafından tamâmiyle teblîğ edilmiş bulunuyordu. Dînin 'kemâle erdiği, Arafat'ta vakfe yaptığı sıra inmiş olan el-Mâide: 3. âyetinde bildirilmiştir.
[426] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz Veda Haccı'nda Rasûiullah ile beraber çıktık" sözündedîr. Bunun bir rivayeti Hacc Kitabı, "Temettü' ve ıkrân bâbı"nda geçmişti. Bu hadîsi Müslim de Hacc Kitâbı'nda aynen getirmiştir: Müslim Ter., IV, 57. (III) "1211".
[427] Peygamber'in Veda Haccı, bu haccda tavafı, Haceri Esved'İ isti'lâmı, Safa ile Merve arasında sa'yi gibi haccın bütün mensekleri, rükünleri ve âdabına dâir rivayetler Hacc Kitâbı'nda geçtiğinden, Buhârî'nin buradaki rivayetleri azdır. Arafat Ve Minâ'daki hutbelerine âid olanları ve diğer bâzı hadîsleri ile yetinmiştir.
[428] Bu hadîste Rasûlullah'ın Ka'be'ye girmesi ve orada namaz kılması, Mekke'nin fethi günü olduğu açıkça bildirilmiştir. Veda Haccı'nda değildir. Bu sebeble şâ-rihler Veda Haccı ile bu hadîs arasında uygunluk bulunmasında güçlük bulunduğunu beyân etmişlerdir.
[429] Bu hadîsten, ifâda tavafının haccın rükünlerinden biri olduğu, bunu edâ etmeyen hayızlının temizliğini bekleyeceği, tavaf etmedikçe haccm uhdesinden çıkmayacağı anlaşılıyor.
[430] Bu hadîsin baş tarafındaki İbn Umer'in "Biz Peygamber aramızda iken Veda Haccı'nı konuşurduk, fakat Veda Haccı nedir bilmiyorduk" sözünün ma'nâsı şudur: Yânî Peygamber'in vedâ'ı mı yâhud başkasının vedâ'ı mı bilmiyorduk. Nihayet vefat edince, Peygamber'in insanlara vasiyetlerle veda etmiş olduğunu bİldiler. İbn Umer bu hadîsinde Arafat hutbesinin bir kısmını haber vermektedir.
[431] Ebû İshâk'ın bu ikinci rivayetinde bir mübhemlik vardır: Rasûlullah'ın, hicretten önce, peygamberlikten evvel ve sonra Mekke'de birçok kerreler hacc ettiği bellidir. Burada ise bir hacc yaptığı zikredilmiştir.
[432] Mudar, İbn Nezâr'dır. Kendisine nisbet olunan kabîlenin adıdır. Bunlar receb ayının hürmetine her kabîleden daha çok riâyet ettikleri için, bu hadîste receb ayı bunlara nisbet edilmiştir.
[433] Peygamber'in bu nutku hadîs ve siyer kitâblarmda nakledilmiştir. Buhârî de Sa-/if/i'inde buradan başka İlim, Hacc, Bed'u'1-Halk, Tefsir, Fiten, Udhiye Ki-tâblan'nda bâzı façklarla ve her yerde ayrı ayrı yollarla rivayet etmiştir. Bu sebeble usûl bakımından bu nutkun da Arafat nutku gibi Peygamber'in dilinden çıktığında ilmen hiçbir şübhe yoktur.
Peygamber bu nutkunda evvelâ ay, yıl hesabını tesbît etmiştir. Bunun o devirde mal, can, nâmûs masuniyeti bakımından çok ehemmiyeti vardı. Bütün panayırlar bu haram aylarda emniyet İçinde kurulurdu. Bu takvimin önemi şundandır: Bütün Arablar öteden beri bu dört haram aylara hürmet edegelmİşler ve böylece ticâret, san'at, ibâdet gibi beşerî faaliyetler emniyet içinde yapılagel-miştir. Sonradan çapulculuk maksadıyle bu haram ayların yerleri değiştirilmiş, bazen de oniki ay onüçe çıkarılmış, takvimde artırma ve eksiltme gibi birtakım oynamalar ve haksızlıklar yapılmıştır. İşte Peygamber bu Veda Haccı hutbelerinde bu takvîm bozmalarını düzeltip, ayların ilk yaratıldıkları zamanki gibi yerli yerine geldiklerini tesbît edip bildirmiştir. Peygamber mal, can, nâmûs masuniyeti bakımından mühim olduğu için haram aylarını adlanyle ta'yîn etmiş, bunu en sâde fikirlere yerleştirmek için de soru-cevâb tarzında gayet belîğ bir uslûb ile ifâde buyurmuştur.
[434] Bunun bir rivayeti îmân Kitâbı'nda geçmişti. Orada da açıklandığı gibi, Mü'-minlerin Emîri Umer İbnu'l-Hattâb'm cevâbı soruya uygun düşmemiş gibi veh-medilebilirse de, bunun soruya uygunluğu üç yönden sabittir: Evvelâ bu âyet Arefe günü ikindiden sonra indiği için bayram gecesi inmiş yâhud inmesiyle hemen bayram tahakkuk etmiş demektir. İkinci olarak cumua günü inmiştir ki, o gün müslümânların her hafta tekrar eden bir bayramıdır. Üçüncü olarak Arefe gününün kendisi de bayramdır. Nitekim bu hadîs, îshâk ibn Kubeysa rivayetinde "Bu âyet, Arefe olan cumua gününde indi. Cumua da, arefe de -Allah'a hamd olsun- bize bayramdır" denilmiş, Taberânî'nin rivayetinde de: "İkisi de bize bayramdır" denilmiştir. Gerek son iki rivayetteki sarahate, gerek Buhârî rİvâyetindeki işarete göre soruya uygun cevâb verilmiş demektir (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., I, 45-46 "42" rakamlı hadîsin haşiyesinden),
[435] Âişe'den gelen bu Veda Haccı hadîslerinin değişik yollardan bâzı farklılıklarla gelen rivayetleri Hacc Kitâbı'nda geçmiş ve bunlarla ilgili açıklamalar da oralarda verilmişti.
[436] Buhârî bu hadîsi ayrı ayrı sened ve bâzı küçük farklarla Sahîh'ınm on kadar yerinde getirmiştir. Bu cümleden olarak bunun birer rivayeti Cenazeler Kitâbı'-nda ve Vasıyyetler Kitâbı'nda da geçmişti.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Yedinci olarak İslâm'a girmiştir. İslâm'a girdiğinde 17 yaşında toy bir gençti. "Müslüman olduğunda yüzümde tüy yoktu" dediğini oğlu Âmir rivayet etmiştir. Babası Sa'd ibnu Havle de müslümân olup hicret etmiş, Bedir'de ve ondan sonraki gazvelerde bulunmuş, Veda Haccı'nda Mekke'de vefat etmiştir. Bu hadîste Pey-gamber'in bir mu'cizesi görülüyor: Sa'd ağır hasta iken, o günlerde babasının vefatı üzerine hayâtından ümîdi azaldığı sırada, onun uzun bir ömür süreceği umudunda olduğunu bildirmişti. Hakîkaten Sa'd, o târihten sonra 45 yıl daha yaşamış, hicretin 55. yılında vefat etmiştir. Sonradan erkek ve kız çocukları da olmuştur.
[437] Buradaki hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bunların bâzı rivayetleri de Hacc Kitâbı'nda geçmişti.
[438] Bu hadîsin bir rivayeti Hacc Kitabı, "İki namazı birleştirip aralarında nafile kılmayan kimse bâbı"nda geçmişti.

Seferde iki namazı bir vakitte birleştirerek kılma hadîsleri ilgili bölümde geçmiş ve gerekli açıklamalar verilmişti.
[439] Tebûk, Hicaz kit'asının kuzey cihetinde Medine ile Şam'ın ortasında suyu ve hurmalığı bulunan bir yerdir. Bu seferde buraya kadar gidildiği için bu isimle anılmıştır. Tebûk seferi Peygamber'in bizzat katıldığı son gazvesidir. Bu sefere hicretin dokuzuncu yılı receb ayında bir perşembe günü çıkmıştır. Tebûk seferinin Veda Haccı'ndan önce olduğunda rivayet âlimlerinin ittifakı vardır. Bu se-beble İbn Hacer ve Kastallânî bu başlığın el-Câmi'u's-Sahîh'te Veda Haccı'ndan sonraya konması müstensihlerin hatâsı olabileceğini düşünmüşlerdir.
Bu seferde harb yapılmadı. Fakat büyük güçlükler İçinde otuz-kırk bin kişilik kuvvetli bir İslâm ordusu hazırlandığı için, Kur'ân dilinde bu seferin yapıldığı zamana "Sâatu'l-usre = Güçlük Zamanı" (et-Tevbe: 117) denilmiştir. Bu sefere, Kur'ân'ın bu işaretinden alarak "Gazvetu'1-Usre = Zorluk Gazvesi" de denildi, bu orduya da "Ceyşu'1-Usre = Zorluk Ordusu" adı verildi.
Bu seferin sebebi: Doğu Roma İmparatorluğu'nun Şam'da İslâm aleyhine büyük bir ordu hazırlamakta olduğu; Cuzâm, Lahm, Gassân, Âmile adlarındaki Arab kabilelerinin de Rûmlar'la birlikte hareket etmelerinin sağlandığı ve düşman ordusu öncülerinin Belkaa'ya kadar geldiği haberinin .Peygamber'e ulaşmasıdır. Esasen Peygamber kuzey sınırından; Şâm ve Suriye taraflarından endişe etmekte bulunduğundan, bu haber üzerine umûmî seferberlik i'lân edip, o devrin en kuvvetli devletlerinden biri olan Doğu Roma imparatorluğu'na karşı büyük bir ordu hazırlamaya koyuldu. Yaz mevsiminin en sıcak günleri idi, kuraklık ve kıtlık vardı. Yol uzun, düşman kuvvetli idi. Peygamber, müslümân-lardan fedâkârlık ve bu orduya yardım istedi. Zengin sahâbîler büyük yardımlar yaptılar. Usmân bütün levâzımlanyle üçyüz deve ile bin dînâr yardım yapmıştı. Bâzı kimseler de bu seferden geri kalmışlardı. et-Tevbe Sûresi'nin birçok âyetleri bu seferle ilgilidir.
[440] Hadîsin başlığa uygunluğu "Çünkü bunlar Tebûk gazasında Rasûlullah ile beraber bu güçlük ordusunda bulunmak istiyorlardı" sözündedir.
[441] Peygamber'in bu sözü, Ali'yi yerine vekîl bırakmasının peygamberlikte vekillik olmayıp, diğer gazvelerde bıraktığı vekîller gibi emirlikten ibaret olduğunu ifâde etmiştir. Bu gazvede münafıkların pekçok hâlleri günü gününe Kur'ân âyet-leriyle açıklandığı için, bu Tebûk seferine "Gazvetu'l-Fâdiha = Rüsvâyhk Gazvesi" de denilmiştir.
[442] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben Peygamber'in beraberinde bu Usre gazvesinde bulundum" sözündedir ki, bu da Tebûk gazvesidir
[443] Ka'b ibn Mâlik, Câhiliye devri şâirlerinden biri olup, îkinci Akabe Bey'atı'nda hazır bulunmuştur. Ensâr'ın Hazrec kulundandır. Tebûk hâriç, diğer gazvelerde hazır bulunmuştur. Muâviye devrinde elli yâhud elliüçüncü yılda yetmişyedi yaşında vefat etmiştir.
Buradaki âyetin tamâmı, bir önceki ile beraber şöyledir: "And olsun ki Allah Peygamber'ini, içlerinden birtakımının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken güçlük zamanında O'na tâbi' olan Muhacirler'le Ensâr'ı da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların bu tevbelerini kabul eyledi. Çünkü O çok şefkatli, çok merhametlidir. (Savaştan) geri bırakılan üç kişinin (tevbelerini de kabul etti. Çünkü) yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmişti, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah 'in hışmından yine Allah 'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar. Bundan sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye, tevbeye muvaffak buyurdu..." (et~Tevbe: 17-18).
[444] Gassânîler, Yemen meliklerinden ve Ezd kabilesinden olup Câhiliyet devrinde Şâm cihetinde yerleşmişlerdi. Çiftçilik ve ekincilikle meşhur olan Gassân adındaki bu mevkie nisbetle bu adla anılmışlardır. İslâm'dan dörtyüz sene evvel meydana çıkıp Rûm Kayseri'ne tâbi' olarak hüküm sürmüşlerdir. Birincileri Cefne ibn Amr olup onanisbetle Âlu Cefne diye de anılmışlardır. Umer'in devlet başkanlığı zamanına kadar devam edip, son hükümdarları olan Celebe, tâbi'Ieriyle beraber müslümân olmuş ve kalabalık cemâati ile hacc yapmıştır. Fakat hacc esnasında tavafta ihramını çiğneyen bir hacıyı tokatlamış ve adalete göre kendisinin de tokatlanacağını anlayınca arlanarak Kayser'in yanına kaçmış, Hnsti-yan olmuş ve bu suretle Gassânî hanedanı son bulmuştur.
[445] Ka'b'ın kadınının adı Cubeyr kızı Umeyye'dir. Bu kadın iki kıbleye doğru namaz kılan ilk müslümân olan Ensâr kadınlarındandır. Vaktiyle o şerefe nail olan Umeyye, şimdi de İslâm târihinin böyle bir tecellîsine şâhid oluyor!
[446] Talha ibn UbeydİIlah cennetle müjdelenen on kişiden biri ve ilk müslümân olan on kişiden birisidir. Rasûlullah, Muhâcirler'le Ensâr arasında kardeşlik kurduğu zaman Talha ile Ka'b'ı kardeş yapmıştı. İşte Ka'b'ı Muhâcirler'den yalnız Talha'nın karşılayıp tebrîk etmesi, o kardeşliğin yüksek tecellîlerinden birisidir. Talha gibi menkabeleri islâm târihini dolduran, birçok şanlı vak'alara göre Peygamber tarafından "Talhatu'l-Hayr", "Talhatu'l-Cûd", "Talhatu'l-Feyyâz" gibi unvanlar verilen bir zâtın musâfahası ve tebriki, Ka'b'ın dediği gibi unutulmayacak bir şeref menkabesidir.
[447] Hadîsin başlığa uygunluğu, olabileceğinin en açığıdır.
Ka'b ibn Mâlik bu uzun hadîsinde Tebük seferine nasıl katılmadığını açıklamış, bu arada bu şanlı seferin birçok yerlerine de güzeL işaretler yapmıştır. İmâm Buhârî bunu el-Câmi'u's-Sahîh'inin on kadar yerinde uzun ve kısa metinlerle getirmiştir: Vasıyyetler, Cihâd, Peygamber'in Sıfatı, Ensâr Hey'etle-ri, Mağâzî'den iki yerde, Tefsîr'den iki yerde, İsti'zân ve Ahkâm'da. Müslim de bunu Tevbe Kitâbi'nda Ebu't-Tâhir'den uzunluğu ile getirmiştir.
Şârih Aynî (Umdetu'l-Kaarî, VIII, 425-434) bu hadîse dört buçuk sahîfelik bir şerh yazdıktan sonra "Zikredilen Hadîsin Fâideleri" diye bir ara başlığı açmış ve burada da yarım sahîfeden fazla tutan bu fâideleri sıralamıştır: Küffâr malını harbsiz taleb etmenin cevazı, haram ayda gazvenin cevazı, gazve yapılacak ciheti gizleme maslahati gerektirmediği zaman, açıklamanın cevazı, ... ve en mühimmi de umûmî seferberlik i'lânı üzerine devletçe yapılan da'vete icabet edilmeyip döneklik ve kaçaklık gösterilmesinin Allah ve Rasûlü tarafından en ağır nefret ve şiddetle karşılanmış olmasıdır. Dînî ve millî olan bu mühim hususu hiçbir açıklamaya muhtâc olmaksızın, hadîsin satırlarında okuyoruz.
Hadîsin tercümesi, bâzı küçük tasarruflarla Kâmil Miras'ınkinden alınmıştır. et-Tevbe Sûresi'nin büyük bölümü bu seferde cereyan eden olaylara ve bu vesî-le ile münafık zümrelerinin İslâm aleyhine faaliyet ve zihniyetlerini ortaya koyma, harb, askerlik, seferberlik mes'eleleriyle ilgili olarak inmiştir. Tebûk seferinde olduğu kadar hiçbir gazvede münafıkların kötülükleri Kur'ân âyetleriyle günü gününe bu derece geniş ortaya konmamıştır. Bu sebeble Tebûk seferine "Gazve-tu'1-Fâdıha = Rüsvâyhk Gazvesi" de denilmiştir ki, münafıkların İçyüzlerini ortaya çıkaran gazve demektir.
[448] el-Hıcr, Medine ile Şâm arasında ve Arabistan'ın kuzeybatı kısmında bir vadinin adıdır. Burası Salih Peygamber'in kavmi olan Semûd'un karargâhı idi. Allah bu-kavmi burada kahr ve helak ettiği için, Peygamber buradan geçerken hadîslerde zikredilen tedbîrleri almıştır.
Hıcr hakkında şu bilgiler verilmiştir: Hıcr, Arabistan'da bir mıntıka olup Bişa ve Has'am arazîsi civarındadır. Adını Hıcr ibn Ezd'den almıştır. el-Hıcr havâlîsi pek münbit ve pek zengin idi... Hıcr arazîsinin birçok meşhur.şehirleri vardı... (İslâm Ansiklopedisi, V, 476).
[449] Hadîsin başlığa uygunluğu "Vâdîyi geçinceye kadar..." sözündedir. Çünkü bu sözde vâdîye inmek ve oradan çıkmak ma'nâsı vardır. Başlıkta "Peygamber'in el-Hıcr'dan geçmesi babı" dese idi, hadîse daha yakın olurdu. Bu hadîsin bir rivayeti Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da Salih Peygamber'in kıssası sırasında geçmişti; Salih Peygamber'le Semûd kavmi arasındaki vak'alar el-A'râf, eş-Şuarâ, en-Nahl Sûreleri'nde anlatılmıştır.
[450] Bu iki hadîsi Müslim de Kitâbu'z-Zuhd ve'r-Rıkaak'ta müstakil bir bâbda getirmiştir. Müslim Ter., VIII, 533-535; "Ağlayıcılar olmanız müstesna, kendi nefislerine zulmeden kimselerin meskenlerine girmeyiniz babı".
[451] Bu bâb böyle başlıksız gelmiştir. Böylesi, kendinden öncekine bir fasıl gibidir. Çünkü buranın hadîsleri Tebûk kıssası hadîslerinin kalanı ile alâkalı bulunmaktadır. Bundan önceki bâb da yine Tebûk ile ilgili idi, bunu iyi anla! (Aynî)
[452] Başlığa uygunluğu Urve ibnu'l-Mugîre'nin: "Babam muhakkak Tebûk seferinde dediğini bilmekteyim" sözündedir. Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'n-da da geçmişti.
[453] Bu hadîsinde Rasûlullah, Tebûk gazvesine ma'ziretlerinden dolayı katılamayıp da Medine'de kalmış olanların, gönülleri ve niyetleri cihâdda onlarla beraber bulunmasından dolayı, onlar gibi her yürüyüş ve her geçişte sevaba nail olduklarını bildirmiştir.
[454] Kisrâ, eski îrân hükümdarlarının lakabıdır. Kayser de Roma İmparatorlarının lakabıdır. Peygamber'in mektûb gönderdiği kisrâ, İran hükümdarlarının en büyük ve en meşhuru olan Nûşirvân'ın torunu Husrev Pervîz idi. Mektubu Bahreyn'e götüren, ilk Muhacirler'den Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî(R)'dir. Bahreyn Meliki, Munzir ibn Sâvâ idi.
Rûm Kayseri Hırakl'e gönderilen mektubun sureti ise Vahy Kitâbı'nda yedinci hadîs olarak uzun bir metin içinde geçmişti.
[455] İbn îshâk, Kisrâ'ya yazılan mektubun şu mealde olduğunu bildirdi:
"BismVllâhVr-rahmânVr-rahîm. MuhammedRasûlullah'tan Fars büyüğü Kisrâ'ya: Doğru yolda gidenlere, Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenlere, Allah'tan başka tanrı olmayıp Muhammed, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun! (Bundan sonra) seni Allah dînine da'vet ederim. Ben, hayâtta olan insanları inzâr için bütün insanlara gönderilmiş A İlah 'in Pey-gamberi'yim. Ey kisrâ! Müslüman ol ki selâmet ve saadette olasın! Eğer kabul etmezsen Mecûsîler'in günâhı boynuna olsun!"
Peygamber'in bedduası kabul buyurulup Husrev Perviz, oğlu Şirveyh tarafından karnı deşilerek öldürüldü. O târîhten i'tibâren gerilemeye başlayan Iran saltanatı, Umer zamanında tamâmıyle yıkılmıştır.
[456] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Kisrâ'nın kızının hükümdar yapıldığının zik-redilmesidir. Peygamber'in mektûb gönderdiği Husrev PervîZi oğlu Şirveyh tarafından öldürüldükten sonra, yerine geçen Şirveyh ancak altı yıl yaşayıp bu da ölmüştür. Bu ihtiraslı genç, mevki hırsı ile kardeşlerini de öldürmüştü. Kendisine halef olacak erkek evlâdı da bulunmadığından, İran tahtının kızın elinden çıkmasını hoş görmeyen halk, Şirveyh'in kızını tahta geçirmişlerdir. Bunun adı Bûrân'dır.
Ebû Bekre, Peygamber'den işittiği bu sözü hatırlayınca Cemel Vak'ası'n-da Ali'ye karşı harb edenlere katılmamış ve bunu da Allah'ın bir ihsanı bilip nakletmiştir.
"Devlet başkanlığı işini bir kadının eline bırakan millet felah bulmaz" ve-cîzesi, İslâm âmme hukukunun en mühim bir.kaaidesidir. İslâm hukukunda âmme velayeti denilen devlet teşkîlâtı başkanlığı, ancak bir erkek vatandaş tarafından temsil olunur. Çünkü kadının yaratılışı birçok yönlerden bu çok ağır işi yürütmeye müsâid değildir...
[457] Sâib, babası Yezîd ile beraber yedi yaşında Veda Haccı'nda bulunduğunu bildirmiştir. Buna göre Tebûk karşılaması sırasında altı yaşmda bulunuyormuş demek olur. Bu yaşta bir çocuğun Medîne civarındaki Veda Tepesi'ne, çocuklarla beraber gitmiş olması kolayca kabul edilebilir. Bu da Aynî'nin dediği gibi, Bu-hârî'nin Kayser'e, Kisrâ'ya mektûb mes'elesinin dokuzuncu hicret yılına te'hîr edilmesine bir delîl olabilir... Özetlenirse: Peygamber bu seferinde Hıcr vadisinden ve Vâdî'l-Kurâ'dan geçerek Tebûk'e vardı. Bir düşmanla karşılaşmadı. Bundan dolayı daha öteye gitmeye lüzum görmedi. Burada yirmi gün kaldı. Bu sırada Rûm Kayseri HıraklİIyus, Hımış vilâyetinde idi. Kayser'in burada bulunduğu bir sırada Peygamber'in büyük bir ordu ile Şâm civarına kadar gelmesi, Roma Devleti'ne ve o civardaki Arab kabilelerine bir kuvvet gösterişi, bir meydan okuma demek olduğundan, harb yapılmamış olsa da bunun siyâsî ehemmiyeti pek büyük oldu.
Rasûlullah Tebûk'te bulunduğu sırada Kizıldeniz'in kuzeyinde ve Akabe Körfezi'nin sonunda deniz sahilindeki Eyle Hükümdarı Yuhannâ İbn Rûbe gelerek senelik bir mikdâr cizye vermek Üzere, sulh olmak istedi. Ve Peygamber ona bir sulh ahidnâmesi yazıp verdi. Bu arada Ezrah, Cerbâ melikleri ile de, Devmetu'l-Cendel Meliki Ukeydir ibn Abdilmelik ile de barış andlaşmaları yapıldı. Bu işlerden sonra Medine'ye dönüldü. Medine'ye dönüş çok sevinçli oldu. Ordunun ve Peygamber'in gelişi haberi Medine'ye ulaşınca, karşılamak üzere bütün halk, kadınlar, çocuklar Medîne dışına çıktılar.
Peygamber'in sefere çıkarken ordugâh edindiği Seniyyetu'1-Vedâ = Ayrılık Tepesi'ne kadar gelip orada karşıladılar...
[458] Müellifin bu âyeti burada zikretmesi, başlığın ikinci kısmı olan "Peygamber'in ölümü" fıkrasını te'yîd içindir. Yânî âyetin ma'nâsına göre Peygamber öldü, vefat etti, demenin câizliğini göstermektir.
[459] Başlıktaki bu ta'lîki el-Bezzâr, el-Hâkim ve ei-İsmâîlî Anbese ibn Hâlid; o da Yûnus'tan olmak üzere bu isnâdla tam senedli olarak rivayet etmişlerdir.
"... ibn Esîr'in beyânı üzere eî-Ebher dedikleri damar baştan çıkıp ayağa kadar uzar gider ve şerâyîn dedikleri küçük damarlar ona bitişik olurlar. Başta iken nâme, boğazda verîd, göğüste ebher, arkada vetîn derler ki, yürek damarıdır. Yürek ona bitişiktir, hareket eder ve şâir şerâyîn ondan şu'belenir. O damarın kesilmesi helak sebebidir ki, ödü koptu dedikleri budur ve o damara uylukta neşe', baldırda safın derler" (Kaamûs Ter.).
[460] Bu Ümmü'1-Fadl Lubâbe hadîsi, Âişe'nin Ebû Bekr'in imamete ilk geçirildiği bir yatsı namazında olduğu rivayetine uygundur. İki hadîs arasında tam bir irtibat ve münâsebet vardır.

[461] Hadîsin başlığa uygunluğu "O, Rasûlullah'ın ecelidir..." sözünden alınır. Bu hadîs Mekke fethi gazvesinde unvansız bir bâbda, buradakinden daha bütün olarak geçmişti.
[462] Hadîsin başlığa uygunluğu "O gün Rasûlullah'ın hastalığı arttı" sözündedir.
[463] Bu da hadîsin ayrı senedle gelen başka bîr rivayetidir.
Bu vasiyetname yazma ve sonra geri bırakılması mes'elesi, şîîler için Umer hakkında dedikodu vesilesi olmuştur. Fakat bunfar haksız sözlerdir: "Çünkü Umer, kesin olarak İbn Abbâs'tan daha fakîhtir. Eğer yazıdan maksad, dînin hükümlerini beyân ve onlardaki ihtilâfları kaldırmak ise, Umer bunun el-Mâide: 3 âyetinden hâsıl olacağını bildi. Kıyamete kadar vâki' olacak her vakıanın beyânı, Kitâb ve sünnette nass veya delâlet olarak mevcûd olduğunu bildi. Pey-gamber'e şiddetli hastalığında bunu yazdırmak bir meşakkatti. Bunun için, beyânı geçen ifâdeler üzerine kısaltmayı düşündü. Bunu da ilim ehline İctihâd ve is-tinbât"kapısının kapanmaması için yaptı. Umer, Peygamber'i hafifletmek ve müc-tehidlere fazilet için yazmayı terketmenin daha doğru olduğunu düşündü. Peygamber'in Umer'e karşı bir redde bulunmaması da onun re'yinin doğruluğuna bir delildir (Kastallânî)
[464] Bu hadîsler Âişe'den ayrı ayrı senedlerle ve bâzı farklılıklarla gelen ve herbirin-de kendisine hass birtakım fâideler bulunan rivayetlerdir. Bunların başlıkla ilgileri apaçık meydandadır.
[465] Hadîsteki "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A'lâ zümresine kat!" duâsmdaki er-Reftku'l-A Vâ'dan murâd, İbn İshâk'a ve Cevherî'ye göre, cennettir. Şârih Hat-tâbî: er-Refîku'1-A 'lâ, Rasûlullah'ın ruhu yüce makaamlara yükselirken kendisine yoldaşlık eden meleklerdir, demiştir ki, kelimenin lûgattaki medlulüne daha uygundur. er-ReJtku 'l-A 'İâ'nm bu bâbdaki rivayetlere en uygun ve isabetli tef-sîrinİ şârih Kirmanı yapmıştır. Buhârî'nin bu zekî Türk şârihi: er-ReJfku 'l-A 'lâ, en-Nisâ Sûresi 69. âyetinde "Güzel Refik" diye vasıflanan ve cennet ehli olan peygamberler, sıddîk kullar, şehîdler, sâlih insanlardır, demiştir ki, bu tefsîr, bundan önce tercümesi geçeri Âişe hadîsinin tam bir ifadesidir. Ahmed ibn Han-bel'in rivayetine göre bu tefsîr Âişe'den de naklolunmuştur. Âişe, er-Refîku'l-A 'lâ, en-Nisâ Sûresi (69.) âyetiyle tefsîr olunur, demiştir... (Tecrîd Ter., XI, II).
[466] el-Hâkma, mi'deye denir ve bedende boyun çemberiyle köprücük kemiklerinin aralığına yâhud karnın aşağısına denir.
ez-Zâkına, sahibe vezninde boğaz başına yâhud ucunda olan yumru şişkinliğe yâhud boyun çemberine yâhud göbekten aşağıca karın yöresine yâhud boğaz çukuruna yâhud karnın üst tarafına denir, cem'i Zevâkın 'dır (Kaamûs Ter,},
[467] Muavvize Sûreler, sığındırıcı sûreler demektir ki, îhlâs ile "Kuleûzu bi-RabbVl-felâk" ve "Kul eûzu bi-RabbVn-nâs" sûreleridir.
[468] Rasûlullah, hastalığının ilk beş gününü âdeti üzere kadınlarının nevbetlerinde geçirmişti. Hastalık şiddetlenip böyle bir izin almaya lüzum görünce de hiçbirisinin gönlü kırılmasın diye, bu izni açık bir şekilde istemeyerek "Yarın nerede kalacağım?" şeklinde hissettirmişti.
[469] Rasûlullah'ın bu hutbesi, Namaz, Cumua, Cenaze, Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbları'nda geçmişti.
[470] Peygamber, kabre aşırı ta'zîmin geçmiş ümmetlerde olduğu gibi kendi ümmetlerini de putperestliğe kadar sürükleyebileceğinden korkuyordu.
[471] Bu hadîslerin tamâmı Namaz Kitâbı'nda geçmişti.
[472] Abbâs bu "Asanın kulu" sözüyle: Yarın Peygamber'in vefatı üzerine birisi halîfe olacak, sonra sen onun bir me'mûru olacaksın, demek istiyor.
[473] Rasûlullah'ın vefatı üzerine Abbâs, Alî'ye: Elini uzat, sana bey'at edeyim, (beni görerek) insanlar da bey'at ederler! dedi de Alî bu teklifi kabul etmedi (Kas-tallânî).
[474] Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde Yezîd ibn Bâbnûs'un Âişe'den rivayetinde: Ebû Bekr Allah'a hamd ve sena etti, sonra da Allah "Muhakkak sen de Ölecek-sin, onlar da elbet ölecekler. Sonra hiç şübhesiz kıyamet gününde hepiniz Rabb '-inizin huzurunda muhakemeye duruşacaksınız" (ez-Zumer: 30-31) buyuruyor, dedi. Sonra da Âlu İmrân: 144. âyeti okudu, şeklindedir (Kastallânî).
[475] Bu hadîste Ebû Bekr'in yiğitliğine bir delîl vardır. Çünkü yiğitliğin ta'rîfi, musibetlerin gelmesi sırasında kalbin oynamayip sabit olmasıdır. Peygamber'in ölümünden daha büyük bir musibet yoktur. İşte böylece Peygamber'in ölümü sırasında Ebû Bekr'in yiğitliği ve İlmi meydana çıkmıştır (Kastallânî).
Ebû Bekr'in Peygamber'in ölümünden sonra üzerine kapanıp öpmesine gelince, o, bu fiilinde de Peygamber'e uymuştur. Tirmizî'nin sahîh olarak rivayetinde Usmân ibn Maz'ûn öldüğü zaman, Peygamber de onun cenazesi üzerine kapanmış ve alnından öpmüştür. Peygamber'in techîz ve tekfini: Peygamber pazartesi günü vefat etti, techîz ve tekfîni salı günü yapıldı. Bu mühim vazife, Peygamber'in en yakın hısımları tarafından yerine getirildi: Alî ibn Ebî Tâlib, Abbâs ibn Abdilmuttalib, Fadl ibn Abbâs, Kuseym ibn Abbâs, Usâme ibn Zeyd, Peygamber'in âzâdlısı Şakrân. Bu son hizmeti görmeğe herkes can atıyordu. Bunun için Alî, odanın kapısını kapamağa mecbur olmuştu.
Peygamber'in içinde vefat ettiği kaftanı ve izan soyuldu. Yıkamaya başlarken vücûdu bir sedir üstüne konuldu. Yıkamayı bizzat Alî yaptı. Abbâs ile oğulları Peygamber'in cesedini bir taraftan öbür tarafa çevirmek vazifesini görmüşler, Usâme ile Şakrân su dökmüşlerdi. Âişe'den rivayete göre yıkama esnasında Peygamber'in gömleği çıkarılmayıp onun üstünden oğulmuş, bu suretle Alî'nin eli vücûduna dokunmamıştır. Yıkama bitince üç parça pamuklu bez içine kefenlendi. Bundan sonra cesed sedir üstünde olduğu hâlde, evvelâ erkekler, sonra kadınlar, sonra çocuklar teker teker namaz kıldılar ve kimse İmamlık etmedi. Aişe'nin odası küçük olduğundan namaz kılınması gece yarısına kadar devam etmiştir. Peygamber'in nereye gömüleceği hususunda çeşitli fikirler ileri sürülmüş ise de, nihayet Ebû Bekr, Peygamber'in: "Bir peygamberin ruhunu, Allah, o peygamberin gömülmesini istediği yerde alır" buyurduğunu rivayet ederek, Aişe odasında, üstünde vefat ettiği döşeğin bulunduğu yere defnolunması-nı emretti. Bunun üzerine Ensâr'dan Ebû Talha tarafından oraya bir Iahid kazıldı. Çarşamba gecesi, gece yarısında gömüldü. Âişe: Biz Rasûlullah'ın gömüldüğünden çarşamba gecesi, gece yarısında kürek sesleri duyarak haberdâr olduk, demiştir (İbn Hişâm'm Sfre'sinden özetlenmiştir).
[476] Hadîs metninde geçen "Ledîd", kaşık gibi birşeyle ağzın bir tarafına hastanın irâdesi olmaksızın konulan ilâca denir. Peygamber "Bana ilâç vermeyiniz!'"demekle tedâvîyi değil, devayı ve İlâç diye verilen şeyi reddetmiştir. Çünkü birçok hadîslerinde tedâvî olmayı emretmiştir. Bu vak'ada Peygamber, ilâcın ne olduğunu ve kimin tavsiye ettiğini sormuş. Aile halkı "Ûdu Hindî" ile biraz zeytinyağı olduğunu ve Esma bintu Umeys'in ta'rîf ettiğini, zâtu'1-cenb için iyi olduğunu söylemişler. Peygamber, hastalığının bu olmadığını ve bu İlâcın bir daha ağzına konmamasını tenbîh etmişti. Fakat aile halkı bu tenbîhe rağmen, Peygamber'in dalgınlığında ilâcı tekrar vermişler. Ayıldığında bu defa işlenen cürmün misliyle cezası olmak üzere bütün ev halkının Peygamber'in gözü önünde bu ilâçtan almalarını emretti ve bu emir istisnasız yerine getirildi. Peygamber'in hastalığı humma idi ve kendisi soğuk su ile tedâvî ederek hafifliyordu. Zamanımız tababeti de bunu tatbik etmektedir.
[477] Birinci sorunun hayır cevabiyle ibn Ebî Evfâ, şîîlerin kasdettiği siyâsî ve ilmî nevi'den gizli bir vasiyeti nefyetmiştir. İkinci cevabiyle ise Allah'ın Kitâbı'na tutunmakla, O'nun emir ve yasaklarına uymakla vasiyet etti, demiş oluyor.
[478] Enes, teeddüben bu soruya bir cevâb vermemiş. Ancak hâl dili: Hayır yâ Fâtıma! Gönlümüz buna hiç razı olmadı. Fakat biz Rasûlullah'ın emrine imtisal ile ve nefislerimizi cebrederek bu İşi yaptık, demiştir.
Sahih rivayete göre Fâtıma, Rasûlullah'm ölümünden sonra altı ay yaşamıştır. Ve bu müddet içinde bir kerre güldüğü görülmemiştir. Bu ölümden sonra hüzünlü mersiyeler söylemiştir. Şu beyitler Fâtıma'nın mersiyesi cümlesin-dendir:
Ağbara âfâku's-semâ ve kuvvirat Şemsu'n-Nehâri ve azlame'l-asrân Ve'1-ardu mîn ba'dı'n-Nebiyyi kesîbetun Esefun aleyhi kesîrete'r-recfân Fe'l-yebkihî şarku'l-bilâdi ve garbuhâ Ve't-tebkİhî Mudaru ve kullu Yemâ\n
(- O gün gökyüzünün ufukları bozardı. Gün ortasında güneşin ışığı körel-di. Asr evvel ve sânî zamanında kâinatı karanlık içinde bıraktı. Peygamber'in vefatından sonra Arz kürresi O'na teessüründen ve şiddetli ıztırabından bir kum yığını oldu. Artık şimdi şarkın, garbın şehirleri O'na ağlasın! Mudar ve Yemen'in bütün kabileleri matem tutsun!)
Şu da Fâtıma'nın bir mersiyesinin şaheser bir beyti olarak meşhurdur:
Subbet aleyye masâibu lev ennehâ
Subbet ale'l-eyyâmi sime îeyâliyâ
(= Üzerime Öyle musibetler döküldü ki, eğer bu musibetler gündüzler üzerine dökülseydi,o nurlu gündüzler simsiyah geceler olurlardı.) (Kastallânî, VI, 464 ve Tecrîd Ter., XI, 28).
[479] Bu hadîsin biraz değişik bir rivayeti, bu kitâbda 427 rakamıyle geçmişti.
Âişe'nin, Peygamber'in "Allâhumme er-Refîka'l-A 'lâ" sözünden, O'nun muhayyer kılındığını anlaması, babasının, Peygamber'in "Bîr kul ki, Allah onu muhayyer kıldı" sözünden, o kulun bizzat Peygamber'in kendisi olduğunu anlamasının benzeridir (Kastallânî).
[480] Kırk yaşında peygamber gönderildiğine ve üç senelik vahy fasılası müddeti de Mekke'deki on sene ikaametine ilâve olunduğuna göre, Medine'deki on senelik hayatiyle beraber altmışüç yıl doldurulmuş olur. Bu sebeble âlimlerin cumhuru, altmışüç sayısında ittifak etmişlerdir. Saîd ibnu'I-Müseyyeb, Mucâhid, Şa'-bî gibi en büyük tabiî âlimleri kesin olarak bu sayıya tutunmuşlar ve altmışbeş yaş olmak üzere İbn Abbâs'tan gelen rivayete rağbet etmemişlerdir. Ahmed ibn Hanbel de altmışüç sayısının en sağlam rivayete dayandığını söylemiştir.
[481] Müte muharebesinde başkomutan iken şehîd düşen Zeyd ibn Harise ile Mûte şehîdlerinin intikaamım almak üzere Peygamber bir ordu hazırlamış ve buna Zeyd'in oğlu Usâme'yi komutan ta'yîn etmişti. Fakat bu ordu Medine'den hareket etmezden Önce Peygamber hastalandı.
Usâme'nin pek genç olmasından ve bu ordu içinde ilk müslümânlardan birçok kimseler bulunduğundan bahisle, onun kumandanlığına i'tirâz edenler bulunmuştu.
[482] Bu hadîsin birinci kısmını hatırlatan diğer bir hadîs, "66- Cerîr'in Yemen'e gönderilmesi bâbı"nda 356 rakamıyle geçmişti. Bunun "Peygamber'in vefatı bâbı"y-le ilgisi "Peygamber'i beş gün önce defnettik" sözündedir.
[483] Buhârî Mağâzî Kitâbı'nın başladığı tarzda bitirmiştir. Kitabın başında buradaki Zeyd ibn Erkam hadîsi üzerine söz geçmişti (ibn Hacer).
[484] Peygamber'in gazvelerinin sayısı hakkında bu ondokuz sayısından başka, yir-miyedi, hattâ kırk küsur sayıları da rivayet edilmiştir. İbn Sa'd, Tabakaat'mda. bu ihtilâfın sebebi, bâzı rivâyetlerdeki isimlerin öbür rivayetlerde dâhil bulunması olduğunu bildirdikten sonra şöyle demiştir: Rivayet âlimlerinin bize bildirdiği ve bizzat Peygamber'in katıldığı gazveler yirmiyedidir. Hazırlayıp gönderdiği seriyyeler de kırkyedidir. Peygamber bizzat iştirak ettiği gazvelerde harb ve kıtale de katılmıştır ki, şunlardır: Bedir, Uhud, Mureysî', Hendek, Ku-rayza, Hayber, Mekke fethi, Huneyn, Tâif gazveleridir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35- MEHDÎ KONUSUNUN BAŞI

35- MEHDÎ KONUSUNUN BAŞI

"Mehdî" sözlükte, "kendisine rehberlik edilen" demektir. Bütün istikâmetler Allah'dan geldiği için, bu kelime, kendisine Allah tarafından yol gösterilen, yani hususî ve şahsî bir şekilde Allah'ın hidâyetine nail olan mânâsını almıştır.
Terim olarak, Hz. Peygamber (s.a)'in kıyamete yakın bir zamanda geleceğin haber verdiği sâlih kuldur. Şüphesiz burada kastedilen, Şiilerin "Mehdî-Î Muntazar= Beklenen Mehdi" dedikleri Oniki İmam'ın sonuncusu olan Mehdî değildir. Fakat, Mehdi'nin Hz. Fatıma'nın torunlarından olacağına dair hadis vardır. Ancak onun Hz. Hasan'in mı yoksa Hz. Hü-seyiniı mi torunlarından olacağı ihtilaflıdır. İlerideki bir hadiste geleceği üzere Mehdinin adı Peygamberimizin adından, babasının adı da Peygamberimizin babasının adından olacaktır. Yani adı Muhammed, babasının adı da Abdullah olacaktır. "Mehdî ise onun ismi değil lâkabıdır. Mehdi'nin çıkması kıyametin aiâmetlerindendir. O, dini kuvvetlendirecek, yer yüzünde adaleti yayacak ve tüm müslümanlar kendisine uyacaklardır. Mehdî'den sonra Hz. İsa inecek ve Deccâl'ı öldürecektir. Bir rivayete göre ise, Mehdî ile Hz. İsa birlikte "inecekler ve Deccâl'ı birlikte öldüreceklerdir. Hz. İsa, namazında Mehdiye uyacaktır.
Mehdî'nin zuhurunu haber veren hadîsi, Ebû Davûd, Tirmizî, Ibn Mace, Bezzâr, Hâkim, Taberanî, Ebû Râbî, rîvâyet etmişlerdir.
Bu zatlar, hadisi sahabeden kalabalık bir gruba isnâd etmişlerdir. Bu sahabeler şunlardır. Ali, İbn Abbas, Tâlha, İbn Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Hureyre, Enes b. Malik, Ebû, Saîd el Hudrî, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Sevbân, Kürel b İyas, Ali el Hilâl Abdullah b. Haris b. Cezaî (r.a)'dır. Anılan bu zatların hadislerinin kimi sahih, kimi hasen, kimi de zayıftır.
İbn Haldun, Mehdî, konusunda varid olan hadisleri hepsinin zayıf olduğunu ispat için gayret göstermiş, ama isabetli görülmemiştir. Bununla birlikte Mehdî konusunda, uydurulmuş hadis de vardır. Av-nü'I Ma'bûd'da Muhammed b. Münkedîr'den onun da Câbir'den merfû-an rivayet ettiği söylenen "Mehdî'yi yalanlayan kafir olur" mânâsına gelen ve hadis denilen sözün uydurma olduğu ifade edilmektedir.
Mehdî'nin varlığını kabul etmeyenlerin Rasûlullah (s.a)'den merfû olarak rivayet edilen "Meryem'in oğlu İsa'dan başka Mehdî yoktur." mâ-nâsındaki hadise dayandıkları söylenmektedir. Ancak Beyhakî ve Hâkim bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Buna sebep hadisin isnadmda-ki Ebân b. Salih'tir. O metrükü'l-hâdis birisidir.[1]

4279... Câbir b. Semure (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'i, şöyle buyururken işittim: "Size etrafında (tüm) ümmetin toplanacağı oniki halife gelinceye kadar, bu din ayakta kalmaya devam edecektir."
(Bu arada) Rasûlullah (s.a)'den bir söz duydum ama anlamadım, babama: Rasûlullah ne diyor?" dedim. "Hepsi Kureyş'den" (buyurdu) dedi.[2]

4280... Cabir b. Sebûre (r.a) şöyle demiştir.
Rasûlullah (s.a)'i şunları söylerken işittim. "Oniki halife (gelince)ye kadar bu din aziz olarak devam edecektir."
Bunun üzerine insanlar, tekbir getirdiler, feryad ettiler. Sonra Rasûlullah sessizce bir şey söyledi, Babama: "Babacığım, Rasûlullah ne dedi?" dedim "Hepsi Kureyş'ten (buyurdu) dedi.[3]

4281... Esveb. Saîd el Hemedânî, Cabir b. Semûre (r.a)'den bu (önce-ki) hadisi rivayet etti ve şunu ilâve etti:
Rasûlullah evine dönünce, Kureyşliler ona gelip "Sonra ne olacak?" dediler. "Fitne ve iç savaş" buyurdu.[4]

Açıklama

Bu babda geçen üç rivayet, aynı hadisin üç ayrı rivâyetidir. Gerek senetlerindeki, gerek se metinlerdeki bazı farklılıklardan dolayı, musannif bu rivayetleri ayrı ayrı hadisler halinde vermiştir. Aynı hadisin rivayetleri olduğu için hepsinin izahını birlikte yapmayı uygun bulduk.
Efendimiz, ilk rivayette on iki halife gelinceye kadar bu dinin ayakta olmaya devam edeceğini söylemiştir.
İkinci Rivayette ise, bu mânâ "Azız olmaya devam eder" şeklinde ifâde edilmiştir. Müslim'in bir rivayeti de "İnsanların işi, kendilerine oniki zat hükmettiği müddetçe yürümekte devam edecektir" şeklindedir.[5]
Dinin ayakta durmasından maksat, tahrif edilmeden esaslarının muhafazası, insanlara hakim olması, uygulanmasıdır. Aliyyü'l Kârî'de "Dinin azız olmasını" aşağı yukarı aynı kelimelerle izah etmiştir.
Metindeki "On iki hâlife gelinceye kadar" cümlesi, Sahîh-i Müslim'in rivayetinde "Oniki hâlife hükmettiği müddetçe" şeklindedir. Zaten bu rivayette murad edilen mânâ da aynıdır. Hadisin devamında ınüslümanların bu on iki halife etrafında toplanacakları beyan Duyurulmaktadır. Rasûlullah'm kasdettiği bu oniki halife kimlerdir? Bu konu ulemâ arasında hayli tartışılmıştır.

Bazı muhakkik alimler bu oniki halifeden dördünün Hülefa-i Raşidîn olarak tanınan, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, ve Hz. Ali (Allah hepsinden razı olsun) olduğunu, kalan sekizinin de kıyamete kadar geleceğini söylemişlerdir. Bir görüşe göre bu halifelerin hepsi aynı anda bulunacak, insanlar onların etrafına dağılacaktır.
Türbeştî, buradaki halifelerden muradın âdil olan hâlifeler olup, gerçekte halife ismine onların müstehak olduklarını söyler.
Bu hadisle ilgili olarak, Avnü'l Ma'bûd Müellifi, İmam Nevevî, VeiiyyulJah Dehlevî ve Hafûziddîn b. Kesîr'den çok kıymetli görüşler naklet-mistir. Bu görüşleri özet olarak nakletmek istiyoruz.
İmam Nevevî, Kadî'den naklen şöyle demektedir. "Burada iki soru yö-neltilebilir. Bunlardan birisi şudur: Başka bir hadisde Peygamber (s.a) kendisinden sonra halifeliğin otıızüç sene olup, daha sonrasının saltanat olacağını haber vermiştir. Bu hadiste ise, on iki halife söz konusu edilmektedir. Bu iki hadis arasında bir çelişki vardır. Çünkü otuzüç sene içerisinde dört Râşit hâlifenin ve Hz. Hasan'in hilâfeti geçmiştir.
Bu soruya şu cevâb verilir. Rasûlullah'dan sonra otuzüç sene sürecek olan halifelikten murad, Nübüvetin halifeliğidir. Nitekim bazı rivayetlerde bu, "Benden sonra Nübüvet halifeliği" şeklinde varîd olmuştur. Oniki halife de ise bu şart aranmaz dolayısıyla bu açıdan hadisler arasında bir zıtlık yoktur.
İkinci soru da şudur; Müslümanların başına onikiden fazla halife geçmiştir. Bu, hadise zıt düşmez mi?
Bunun cevabı da şudur: Bu, bâtıl bir itirazdır. Çünkü Rasûlullah (s.a) sadece "Oniki gelecek" dememiş. "Oniki halife gelmedikçe", demiştir.
Dolayısıyla daha fazla halifenin gelmesi bu mânâya zarar vermez."
Şâh Veliyûllah'm söyledikleri de özetle şöyledir. "Bu din, Allah (c.c), hepsi Kureyş'ten olmak üzere, oniki tane halife gönderilinceye kadar üstün olmaya devam edecektir." Hadisi müşkîl görülmüştür. Bu işkâle sebep de, hadisin on iki imam inancına sahip olan İsnâ aşeriyye mezhe-bi'nin görüşünü destekler mahiyette görülmesidir.
Gerçek Şudur: Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Rasûlullah'ın hadisleri de biribirlerini izah ederler. 4254 numarada geçen Abdullah îbh Mes'ûd'un rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz, "İslam'ın değirmeni otuzbeş veya otuzaltı sene dönecektir. Eğer helak olurlarsa, onların yolu helak olanların yoludur. Eğer onların dini (düzgün olarak) kalırsa geçen kısımdan itibaren yetmiş sene kalır" buyuruyor. Bu hadisin mânâsını anlamakta hayli hatalara düşülmüştür. Bizim anladığımız şudur:
Bu müddetin başlangıcı, Hicrî İkinci yıldaki cihâddan itibarendir. Ha-disdeki "eğer helak olurlarsa" cümlesinden maksat, şek veya şüphe için değil, o zaman büyük hadiselerin çıkacağını beyandır. Açık alâmetlere bakıldığında görülüyor ki, İslâmiyet'in kuvveti zayıflamış, Cihâd kesilmiştir. Sonra, Cenab-ı Allah, hilâfeti yoluna koyacak kişiler gönderecek ve bu intizam 70 yıl kadar devam edecektir. Gerçekten de Rasûlullah'm haber verdiği şeyler olmuştur. Cihâd'ın başlangnndan otuzbeş sene geçince Hz. Osman katledilmiş, müslümanlar parçalanmıştır. 36. yılında Cemel Vak'asi meydana gelmiş, müslümanlar kâfirlerle cihadı bırakıp birbirleri ile uğraşmışlardır. İslâmiyet zayıflamıştır. Ama Cenab-ı Allah, hilâfeti tekrar düzene koymuş ve tekrar cihadlar başlamıştır, bu hâl Abbasilere kadar devam etmiştir. Abbasiler döneminde de Allah Müslümanlara kuvvet vermiş, cihadlar devam etmiş bu durumda Moğol istilâsına kadar sürmüştür.
Hadisin İsna Aşerriyye'çilerin "on iki imam görüşü"nü teyid ettiğini söylemeye hiç imkân yoktur. Çünkü:
1- Hadiste anılan, on iki imam değil, hâlifedir. Halbuki Şiilerin kabul ettikleri oniki imamdan büyük çoğunluğu, halife olmamıştır.
Bunu İsna Aşeriyye de kabul eder.
2- Hadiste bu hâlifelerin Kureyş'e nisbet edilmeleri onların hepsinin
Ben-Î Hâşîm'den olmadıklarını gösterir. Çünkü bir cemaatin hepsi bir batına mensup iseler, o batınla anılırlar, ama çeşitli batınlardan iseler o batınların mensup olduğu kabileye nisbet edilirler. Ben-Î Hâşim batın, Ku-reyş kabiledir.
3- Oniki imam'a inananlar, dinin onlarla güç kazanacağını söylemiyorlar. Aksine, Rasûlullah'ın vefatından sonra dinin gizlendiğini İmamların takiyye prensibine göre hareket ettiklerini Hz. Ali'nin bile kendi mezhep ve görüşünü açığa vuramadığını söylerler.
4- Hadisteki, "kadar" mânâsına gelen ilâ harfi Cerri, on iki halifenin devri bitince bir fetretin olmasını gerektirir. Halbuki onlar, Hz. İsa'nın, bizim Peygamberimizin üzerine gelip, dini kemâle erdireceğini söylüyorlar. Bu ise gaye Muğaya mânâsına uygun düşmez.
"... Biz onlardan oniki reis seçtik"[6] ayetini tefsir ederken Cabir b. Semûre, hadisin Müslîmdeki rivayetini zikretmiş ve şunları söylemiştir.: Bu hadisin mânâsı, oniki sâlih halifenin geleceğini müjdelemektir. Bunlar, hakkı ikâme edecek, adaletle hükmedeceklerdir. Bu, onların peşi peşine gelmelerini gerektirmez. Hûlafa-i Raşîdîn gibi, bir kısmı peşi peşine gelebilir. Bazıları da aralıklarla görülür. Ömer b. Abdülazîz'in de bu oniki hâlifeden birisi olduğunda ittifak vardır. Ayrıca Abbasoğullari'ndan bazıları da bunlardandır. Onların velayeti gerçekleşinceye.kadar kıyamet kopmayacaktır. Rasûlullah'ın adı ile; baba adı, Rasûlullah'ın babasının adı ile aynı olacak, yeryüzü zulümle dolduktan sonra orayı adaletle dolduracak olan ve varlığı hadislerle bildirilen Mehdi de bunlardandır. Rafiztlerin, Samerra'daki sirdaptan çıkacağını beklediklerini Mehdî-i Muhta-zar, bizim dediğimiz Mehdî değildir. Hadiste anılan oniki halifenin de, îs-na Aşeriye Mezhebi mensuplarının inandıkları oniki imamla hiçbir alâkası yoktur. Avnü'l ma'bûd müellifi, yukarıya özetlediğimiz nakilleri daha genişçe aktardıktan sonra şunları söylemektedir:
Şîîler, özellikle İmâmîye Mezhebi'nden olanlar, Rasûlullah (s. a)'den sonraki hak îmam'm Hz. Ali (r.a), sonra sırasıyla oğlu Hz. Hasan, kardeşi Hz. Hüseyin, O'nun oğlu Zeynel Abidin, O'nun oğlu Muhammed Bakır, oğlu Câfer-i Sâdık, oğlu Musa Kâzım, oğlu Ali Rıza, oğlu Muhammed Takî, oğlu Ali Nakî, oğlu Hasan El Askerî sonra da onun oğlu beklenen Mehdî Muhammed Kâim olduğunu söylerler.
İmamiyeler, son İmam'ın düşmanlarından korkarak gizlendiğini, bir gün ortaya çıkıp, dünyayı adaletle dolduracağına inanırlar;

Hadislerde müjdelenen Mehdinin, Şiilerin gizli olup da çıkacağını bekledikleri Muhammed b. Hasan el Askerî ile ilgisi yoktur. Görüldüğü gibi, Hadiste anılan on iki halifeden muradın kimler olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak, Ehl-i Sünnet alimleri, bunların Şiân'ın zannettiği gibi onların "Oniki İmam'ı olmadığında hem fikirdirler.
Hadislerde, Râvî, Hz. Peygamberin, alçak sesle birşeyler söylediğini, ama kendisinin anlayamadığını, babasına sorunca, Efendimizin "Onların hepsi Kureyş'tendir" buyurduğunu anladığını söylemektedir.Yukarıda Veliyullah Dehvelî'den de naklettiğimiz gibi bu, gelecek oniki halifenin Kureyş'ten olacağının açık delilidir.
Üçüncü rivayette, Hz. Peygamber (s.a) kendisine gelen Kureyşliler'in sorusu olarak bu oniki halifeden sonra kavga ve kargaşaların çıkacağını haber vermiştir.[7]

4282... Bize Müsedded haber verdi, Onlara Ömer b. Abîd haber vermiş[8] Bize Ebû Bekir, yani İbn-i Ayaş haber verdi. (H), bize Müsedded haber verdi, bize Sûfyân'dan Yahya haber verdi (H). Bize Ahmed b. İbrahim haber verdi. Bize Ubeyduilah b. Musa haber verdi.
Bize Zaide haber verdi. (H) Bize Ahmed b. İbrahim haber verdi, bana Ubeyduilah b.Mûsa Fıtri'dan haber verdi, dedi. (Rivâyetlerdeki) mânâ aynıdır. Bunların hepsi Asım'dan, Asım, Zir'den o da Abdullah (b.Mes'ûd (r.a) vasıtasıyla Rasûfullah (s.a)'den rivayet etmiştir;
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Dünyada sadece bir gün kalsa, -Zaîde, hadisinde şöyle dedi - Allah o günü uzatır da - sonra bütün râvîler ittifak ettiler.[9] - O günde Benden veya ehli beytimden, adı adıma, babasının adı da babamın adına uyan bir adam gönderir"
Fitr hadisinde şu ilâve vardır:
O şahıs "dünyayı, zulümle dolduğu gibi, adaletle dolduracaktır" Süfyân hadisinde şöyle dedi. , Araplara, adı adıma uyan ehl-i beytimden biri hakim olmadıkça dünya son bulmayacak, - Veya gitmeyecektir -[10]
Ebû Davûd der ki, Ömer ve Ebu Bekr'in (rivayetleri) Süfyân'm (rivayetinin) aynıdır, (yani son ilâve, bunların rivayetinde de vardır.[11]

Açıklama

Tirmizî, hadis-î şerif için "Hasen Sahîh" demiştir.
Dipnotta da işaret edildiği gibi bu hadis, müsannıfa beş ayrı isnâdla gelmiştir. Bu isnâdlardaki rivayetler mânâ itibariyle aynı olmakla birlikte, lâfız olarak aralarına bazı küçük farklar vardır. Metinde bu farklar gösterilmiş, tercemeye de aynen aktarılmıştır. Ancak bu: okuyucu için, hadisin mânâsını anlatmakta, bir güçlük doğurmaktadır. Onun için, hadiste ifâde edilen mânâyı tekrar atkarmak istiyoruz.
Efendimiz'in beyânına göre, dünyanın ömründen sadece bir gün bile kalsa Cenab-ı Allah, o günü uzatacak ve Rasûlullah'in ehl-i beytinden Abdullah oğlu Muhammed isminde bir zat gönederecektir. Bu zat tüm araplara hakim olacak ve daha önce zulümle dolan dünyayı adaletle dolduracaktır.
Ulemanın beyanına göre, Rasûlullah'ın geleceğini haber verdiği bu zat Mehdî'dir. Mehdî'nin, Rasûlullah'ın ehl-i beytinden olduğu, hadisle sabit olmakla beraber, oun Hz. Hasan'm mı yoksa Hz. Hüseyin'in mi soyundan geleceği konusunda bir nâss yoktur. Bu yüzden Ulema bu hususta ihtilâf etmiştir. Aliyyü'l Kârî Mirkat'da, iki nesebin birlikte bulunmasına bir engel olmayacağını, zahire göre Mehdî'nin baba tarafından Hz. Hasan, Anne tarafından Hz. Hüseyin'e mensup olacağını söyler. Bunu söylerken de Hz. İbrahim'in oğullan İsmail ve İshak (s.s)'a kıyas yapar, îsrailoğullarının bütün peygamberleri Hz. îshak'm soyundan geldiği halde bizim Peygamberimiz (s.a), Hz. İsmail'in soyundan gelmiş ve Öbürlerinin tümü makamına kâîm olmuştur. Aynı şekilde İmamların çoğu ve Ümmetim büyükleri, Hz. Hüseyin'in soyundan gelmiştir. İşte buna karşılık beklenen Mehdî'nin de Hz. Hasan'ın soyundan gelmesi muvafiktır. İşte evliyanın sonuncusu olacak olan bu zat, diğer büyük zevatın yerine ka-îm olacaktır.
Hadisten, gelecek zatın adının Muhammed, babasının adının da Abdullah olacağı bildirilmektedir. Bu, beklenen Mehdî'nin, Samerra'daki bir dehlizde gizli olan Muhammed b. Hasen el - Askerî olduğunu söyleyen Şiâyı reddetmektedir. Çünkü onların iddia ettikleri Mehdî'nin babasının adı Abdullah değil Hasen'dir.
Efendimiz'in bildirdiğine göre, Mehdî geldiğinde yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Kimi alimler bundan maksadın tüm dünya, kimi alimler Arap ülkeleri ve ona tâbi yerler olduğunu söylerler.
Süfyân'ın rivayetine göre, Mehdî tüm Araplara malik olacaktır. Alimler "Araplar"m galibe nazaran zikredildiğini, onun sadece Araplara değil tüm kavimlere mâlik olacağını söylerler. Rasülullah'ın sadece Arapları anması, o zaman Müslümanların araplardan oluşması, ya da diğer halklar müslüman olunca, ilk müslüman olan Araplarla tek millet gibi olmalarıdır. Şüphesiz, doğrusunu Allah bilir.[12]

4283... Ali (b. Ebî Talib) (r.a)'dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
Dünyanın ömründen sadece birgün kalsa bile, Allah (c.c) benim ehl-i beytimden bir adam gönderecektir. O dünyayı, (daha önce) zulümle olduğu gibi, Adaletle dolduracaktır.[13]

Açıklama

Bu hadisin senedi sağlamdır. İsnâddaki Fıtr b. Hânife'yi Ahmet b. Hanbe], Yahya b. Saîd el-Kettân, Yahya b. Maîn, Nesaî, î, İbn Sa'ad ve Sâcî sika kabul etmişlerdir.

Bu hadis, yukarıda geçen hadisle aynı mânâdadır. Rasûlullah'ın söz konusu ettiği şahıs Mehdî'dir. Yukarıda gerekli malumat verilmiştir.[14]

4284... Ümmü seleme (r.a)şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim:
"Mehdî[15] benim ailemden, Fatima'nın oğullarındandır."
Abdullah b. Cafer şöyle demiştir:
Ebûl MelhYi, Ali b. Niifeyl'i överken ve onun iyiliğini söylerken dinledim.[16]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivâyetinde"benim ailemden cumiesi" mevcut değildir.
"Benim ailem" diye terceme ettiğimiz" kelimesi birkaç mânâya gelmektedir. Hattabî, bu kelime ile ilgili olarak şu mânâlara işâret etmektedir.
a) Kişinin, kendi sulbünden gelen oğlu,
b) Kişinin akrabaları,
c) Kişinin amcaoğullan Hz. Ebu Bekir Sakîfe gününde, "Biz, Rasûlullah'ın amca oğullarıyız" demiştir.
İbnü'l Esîr, En-Nihâye adındaki eserinde bu kelimeyi şöyle izah etmiştir: kişinin en yakın akrabasıdır. Hz. Peygamber'in ıtresi Abdû'l Muttalip oğullandır. Kureyş olduğu da söylenmiştir. Meşhur olan, onların, kendilerine zekat verilmesi caiz olmalayanlar (Haşimoğullan) olduğudur.
Hadisin devamında Efendimiz, Mehdî'nin Hz. Fâtıma'mn evlâdından olacağını beyan buyurmuştur. Hafız İmâduddin, bu ifadeyi göz önüne alarak Mehdî'nin Abbasilerden sonra çıkacağını söylemiştir.
Sindi de İbn. Mâce Hâşiyesi'nde, İbn Kesîr'den şunları nakleder: "Dârakutnî'nin Efrâd'da, Osman b. Affan'dan merfu olarak rivayet ettiği; "Mehdî, amcam Abbas'in oğullarındandır", hadisi garibtir. Dârakutni' 'nin de dediği gibi o hadisi sadece, Beni Hâşim'inin azaltısı Muhammed b. el-Velid rivayet etmiştir."
Munâvî de, o hadisin senedinde bir yalancının bulunduğunu söyler.
Bu hadis, Mehdî'nin Hz. Fatıma'nın oğulları arasından çıkacağı konusunda açıktır. Ama hangi oğlunun neslinden geleceği konusunda bir açıklık yoktur. Bu konu 4282. hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Hadisin sonunda Abduîah b. Cafer, Râvîlerden Ali b. Nüfeyl'in güvenli bir râvî olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Onu böyle bir izaha gerek duyduran sebep Ali b. Nüfeyl hakkındaki bazı söylentilerdir. Ulema genelde bu zat hakkında (Lâ be se bih) tâbirini kullanmaktadır.[17]

4285... Ebû Saîd El Hudrî (r.a)'dan rivâyt edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Mehdî ben (im neslim) dendir. O açık alınlı ve ince burunludur. Dünyayı zulümle dolduğu gibi adaletle dolduracak ve yedi sene hüküm sürecektir."[18]

Açıklama

"Açık alınlı" diye terceme ettiğimiz terkibi, aslında, "başının ön tarafının saçı dökülmüş veya saçının yarısı dökülmüş" mânâlanndandır. "İnce burunlu" diye terceme ettiğimiz terkibinin de ayrıca, uzun burunlu, yumru burunlu mânâlarına gelmesi ihtimal vardır. Aliyyü'l Kâıl bundan maksadın "yassı ve yumru burunlu" omadiğını, çünkü onun çirkin görünümlü olduğunu söyler.
Bu hadiste Efendimiz, yukarıdakilerden farklı olarak Mehdî'nin şeklini tarif etmiş, kalacağı müddeti söylemiştir. El Münâvî bir rivayette yedi senenin yanı sıra "Veya dokuz" sene ilâvesinin, başka bir rivayette de "Allah ona üçyüzbin melekle yardım edecektir." ilâvesinin yer aldığını söyler.
El-Münzirî, hadisin isnadındaki İmrân b. Kattan'm, Buharı, Affan b. Müslim ve Yahya b. Saîd el Kattan tarafından Sîka kabul edildiğini, Yahya b. Maîn ve Nesaî'nin ise zayıf saydıklarını, el - Hülâsa'da da Ah-med'in : "Hadisinin sâlih olduğunu umarım" dediği nakledilir.[19]

4286... Rasûlullah (s.a)'in hanımı Ümmü seleme (r.a)'dan Rasûlul-lah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Bir halife öldüğünde kargaşa çıkacak. Medineliler'den birisi, Medine'den çıkıp, Mekke'ye kaçacak. (Ama) Mekke'lilerden bazı insanlar, onu (bulunduğu yerden) çıkarıp, istemediği halde (Kabe'de) Rükün ile Makam-ı İbrahim arasında ona bîat edecekler. Şam'lilarda Onun üzerine bir ordu gönderilecek, ama o ordu Mekke ile Medine arasındaki Beydâ denilen yerde yere batacak.[20] İnsanlar bunu görünce, Şam'ın ebdâli ve Iraklıların asâîbi (şam ve Irak'ın hayırlı salih kulları) ona gelip,[21] bîat edecek. Sonra Kureyş'ten, dayıları Kelp (kabilesinden) olan bir adam çıkıp, o biat edenler ü/erine bir ordu gönderecek. Fakat bîat edenler, Ben-î Kelb'linin gönderdiği orduya galip gelecekler. Bu ordu Kelb'in gönderdiği ordudur, (o zaman) Kelb'in ganimetinde hazır bulunmayana yazık!... Halife olan zat (Mehdî) malı taksim edecek. İnsanlardan bir kısmı, Peygamberlerinin Sünneti ile amel edecek, İslâmiyet yeryüzüne tamamen yerleşecek. (Mehdî) yedi sene kalıp, sonra vefat edecek ve Müslümanlar onun namazını kılacak"
Ebû Davûd derki:
"Bazıları Hişâm'dan rivayetle, dokuz sene" bazıları da "yedi sene" dedi.[22]

4287... Bize Harun b. Abdullah haber verdi, bize Hemmaırdan naklen Abdüssamed haber verdi. Hemmam'da katâde'den bu hadisi rivayet etti. Hemmam rivayetinde "dokuz sene" dedi.[23]

Açıklama

Rasûlullah (s.a) bir halife öldüğünde insanlar arasında kargaşa çıkacağını haber vermektedir. Bundan maksat, bir şahsın ölmesi değil, devlet otoritesinin kalkmasıdır. Çıkacak ihtilâftan Murad'da ehl-i hâl ve'l akdin arasında çıkacak olan anlaşmazlıktır.
Bu ihtilâf anında, Medine'den çıkıp, Mekke'ye koşacak olan şahsın bu hareketine sebep ya başa geçmeyi istememesi, ya da çıkan fitneden kork-masıdır. Anılan zatın Mekke'ye kaçmasına sebep, oraya girenin emin oluşudur.
Tîbî, Ebû Davud'un bu hadisi Mehdî konusuna almış olmasına dikkat çekerek, hadiste anılan zatın Mehdî olduğunu söylemektedir.
Metinden anlaşıldığına göre, anılan zata Mekke'de biat edilince, kendisi ile savaşmak üzere Şam'dan bir ordu gönderilecek, fakat, Mekke ile Medine arasındaki Beydâ denilen yere gelince yer yarılıp bu orduyu yutacaktır. İnsanlar, bu Harikulade hadiseyi görünce Şam'ın efdâlleri (hayırlıları) gelip ona bîat edecektir.
Ebdâl: Bedel kelimesinin çoğuludur. Nihâye'de "Bunlar Evliya ve âbîdlerdir. Tekili bedeldir. Onlardan birisi öldüğünde yerine başkası geldiği için bunlara bedel denilmiştir" denilmektedir.
Süyûtî Mirkat'üs - Suûd'da, Kütüb-ü Sitte içerisinde Ebdâl'in sadece Ebû Davud'un bu hadisinde varid olduğunu söyler.
Avnü'l Ma'bud Müellifi, Ebdâl hakkında Kütüb-i Sitte'nîn haricindeki hadis kitaplarında birçok hadisin bulunduğunu söylemiş ve şunları nak-letmiştir.
Ubâde b. Sâmir (r.a)'den, Merfü olarak rivayet edilmiştir. "Bu ümmetteki ebdâl otuz kişidir" Onların kalpleri Hz. İbrahim (s.a)'in kalbi üzeredir. Onlardan birisi öldüğünde Allah başkasını kor. "Ahmed b. Hanbel)
Ubâde b. Sâmît (r.a)'dan, rivayet edilmiştir. "Ümmetim içerisindeki Ebdâl otuz'dur. Yeryüzü onlarla ayakta durur. Onların hürmetine yağmur yağar ve insanlar onlar sebebiyle yardım görürler." (Taberanî)
Avf b. Mâlik (r.a)'den, rivayet edilmiştir;
"Ebdâl Şam'hlar arasındadır. Onlar sebebiyle yardım görürler ve onların sayesinde rızıklamrlar." (Taberanî)
Hz. Ali (r.a)'den, rivayet edilmiştir;
"Bedeller (ebdâl) Şam'dadır. Onlar kırk kişidir. Her biri öldüğünde Allah yerine başkasını koyar. Onlar sayesinde yağmur yağar. Onların hürmetine düşmanlara karşı muzaffer olurlar. Onların hürmetine Şam'hlar azap edilmezler". (Ahmed b. Hanbel)
Bu hadisin Hâkim'deki rivayetinde şu ilâvelerde vardır: "Onlar insanları çok namaz, çok oruç, ve çok teşbihle geçmediler, ama güzel ahlâk, samimiyet, hüsnüniyet ve kalp temizliği ile geçtiler. Onlar Allah'ın hizbidirler".
Münâvî, "Ebdâl'm sayısının bu hadiste kırk, az önce geçen bir hadis de otuz olarak anılması zarar vermez. Çünkü onların tamamının kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzere olanları otuz kişidir. On tanesi ise böyle değildir" der.
îbn Ömer (r.a)'denrivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: :Her asırda ümmetimin hayırlıları beşyüzdür. Ebdâl'dc kırktır. Beşyüz ve kırk hiç eksilmez. Bunlardan her biri öldüğünde, beşyüz kişiden Allah (c.c) birisini kırka katar" Sâhâbîler, "Yâ Rasûlullah onların amellerini bize haber ver" dedi.Efendimiz: "Kendilerine zulmedenleri affederler, kendilerine kötülük yapana iyilik ederler, Allah'ın kendilerine verdiği malı dağıtırlar" buyurdu. (Ebû Nuaym el-İsfahânî, Hilyetü'l - Evliya)
Görüldüğü gibi bu hadislerin hepsinde, Rasûlullah Efendimiz, bu ümmet içerisinde otuz ya da kırk sâlih kulun bulunacağım; onların yüzü suyuna dünyanın ayakta durup, insanların nzıklanacaklarım haber vermiş ve bunları "Ebdâl" diye isimlendirmiştir. Asaib: Hayırlılar demektir. Rasûlullah (s.a) Iraklılar'dan bîate gelecek olanları bu kelime ile ifâde buyurmuştur. Aliyyü'I Kân bu kelimenin, (asabe kelimesinin çoğulu olup, Hayırlar manasına geldiğini söyler. Nihayede ise bu kelimenin kelimesinin çoğulu olup on ile kırk kişi arasındaki topluluk mânâsına geldiğini belirtmiştir.
Alimler bu kelimenin, Ebdâl ile yanyana zikredilişini göz önüne alarak hayırlılar mânâsını daha uygun görmüşlerdir.
Hadisin devamında Ben-Î Kelp kabilesine mensup birisinin etrafına topladığı ordu ile Mehdi'ye saldıracağı, ama Mağlup olup malarının Meh-dî tarafından ganimet olarak dağıtılacağı bu savaşa katılmayıp ganimetten mahrum olanların, büyük bir fırsatı kaçırmış olacakları bildirilmektedir. Önündeki engelleri aştıktan sonra Mehdi, Efendimizin sünneti üzere yaşayıp muamele edecek, İslam'ı tam,olarak yerleştirecek ve bir rivayete göre yedi, diğer bir rivayete göre dokuz sene yaşayıp vefat edecek, Müslümanlar da onun cenaze namazını kılacaklardır.[24]

4288... Bize İbnü'l Müsenna haber verdi, Bize Amr b. Asım haber verdi. Bize Ebûl Avam haber verdi.Bize Katâde Ebûl Halil'den, O Abdullah b. Halis'ten , o da Ümmü Seleme (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den bu (yukardaki) hadisi rivayet etti. Muâz'm hadisi daha mükemmeldir.[25]

4289... Ümmü Seleme (r.a) Rasûlullah (s.a)'den (Mekke ile Medine arasında) batırılacak olanların kıssasını haber verip (şöyle devam etti): "Ya Rasûlullah, bu orduya istemeyerek zorla götürülen ne olacak? dedim. Rasûlullah (s.a):
Öbürleriyle birlikte o da batırılacak, ama Kıyamet Günü niyetine göre diriltilir, buyurdu.[26]

Açıklama

Hâdis-i şerifin, Sahîh-i Müslim'deki rivayeti, Ubeydullah b. Kiptiyye tankıyla şu şekildedir:
"Haris b. Ebû Rabîa ve Abdulah b. Safvan'la birlikte Ümmü'l Mü'minin Ümmü seleme (r.a)'nın yanma girdik. (Arkadaşlarım) ona, yere batırılacak olan Orduyu sordular. - Bu hadise İbn Zübeyn'in halifeliği günlerinde idi.-
Ümmü Seleme şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) "Kabeye birisi sığınacak. Ona bir ordu gönderilecek, arzdan Beydâ'ya[27] geldiklerinde yere batırılacaklar" buyurdu. Kendisine: Yâ Rasûlullah, zorla getirilenler ne olacak?" dedim. "Onlarla birlikte o da batırılacak ama, kıyamette niyetine göre diriltilecek" buyurdu.
Müslim'deki başka bir rivayette Sâhâbîlerin, Rasûlullah'a "Yâ Rasûlullah, bazen yol insanları toplar" dedikleri, Hz. Peygamber (s.a)'inde: "Evet onlar içerisinde kasıtlı olanı, mecbur kalanı ve yolcusu bulunur. Bunların hepsi bir çırpıda helak olurlar, çeşitli yerlerden çıkarlar. Allah onları niyetlerine göre diriltir." şeklinde cevapladığı bildirilmektedir.
Ebûl Velid el-Kattanî, Ümmü seleme (r.a)'mn, Hz. Muâviye'den evvel vefat ettiğini, dolayısıyla İbn Zübeyr'in hilâfetine erişemediğini söyleyerek hadisteki bir zaafa işaret etmiştir. Kâdî İyâz ise, onun, Muâviye-nin oğlu Yezîd zamanında vefat ettiği yolunda rivayetler bulunduğunu söyler.
Hadîste anılan ve Mekke ile Medine arasında Beydâ denilen yerde batırılacağı bildirilen ordu ile ilgili bilgi 4286 numaralı hadîs izah edilirken verildi.
Bu rivayette dikkatimizi çeken bir konu şudur;
Bir topluma azap ve helak geldiği zaman iyi kötü ayırımı yapmaz topluma hep birden gelir. Suçu olmayanlar, uğradıkları azabın karşılığını öbür dünyada alırlar. Bir de bizzat kendileri kötülük yapmamakla birlikte, emr-i bi'l maruf Nehy-i ali'l Münker vazifesini ihmâl ettiklerinden dolayı aynı azabı haketmiş olabilirler.
Hâdis-i Şerif, kötü insanlardan uzak kalmanın, onlarla işbirliği yapmamanın gereğine işaret etmektedirler.[28]

4290... Ebû İshak'tan rivayet edildiğine göre;
Hz. Ali (r.a) oğlu Hasan'a bakıp şöyle demiştir:
"Benim şu oğlum Rasûlullah (s.a)'in isimlendiği gibi seyyiddir. Onun sulbünden, adı Nebimizin adından olan, ona yaratılışta değil, huyda benzeyen bir adam gelecektir."
Hz. Ali kıssayı zikretti, "Dünyayı Adaletle dolduracak..." dedi.
Harun şöyle dedi: Bize Amr b. Abi Kays Mutarrıf b. Tariften o Ebî Hasen'den, o'da Hilâl b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:
Maverâünnenehir'de el-Haris b. Harras[29] adında bir adam çıkacak. Onun (ordusunun) önünde Mansur denilen birisi bulunacak, Kureyş'in Rasûlullah'a imkan verdiği gibi âl-i Muhammed'e (Hilâfetine) imkân verecek - veya hazırlayacak[30] Her mü'minin ona yardım etmesi veya onun davetini kabul etmesi vaciptir.[31]

Açıklama

Hz. Ali (r.a) oğlu Hasen (r.a)'in, Rasûlullah'm dediği gj seyyid olduğunu söylemiştir. Bu sözü ile Efendimiz'in, Hz. Hasen hakkında söylediği, "Şüphesiz şu oğlum seyiddir. Umarım ki, Allah onunla Müslümanlardan iki büyük topluluğun arasını İslah edecektir/' Hadisine işaret etmiştir.
Hadis, Mehdî'nin Hz. Hasen'in soyundan geleceği konusunda açık delildir. Diğer rivayetlerle birleştirilince, Mehdî'nin beklenmekte olan Mu-hammed b. Hasen El-Akserî olduğunu söyleyen Şia'nın aleyhine delil olduğu görülür. Çünkü Muhammed b. Hasen İttifakla Hz. Hüseyin'in so-yundandir.
Mâverâünnehir, sözlükte, nehrin arka tarafı demektir. Buradaki Nehirden Maksat Ceyhun nehridir. Mâverâünnehir, Semerkant, Buhara gibi büyük İslâm merkezlerinin bulunduğu bölgedir. Bu bölgelerde yetişen çok değerli İslâm alimlerinin yazdıkları kıymetli eserler, bu gün halen İslâm kültür mirasının hazineleridir.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Mâverâünnehir Bölgesi'nden el-Haris b. Harras adında birisi çıkıp, Rasûlullah'm âline, yani Zürriyetine yardım edecektir. El Hâris'in Ordusunun başında Mansur adında birisi olacak ve bu şahıslar, hilâfetin Rasûlullah'm zürriyetine geçmesine imkan hazırlayacalardır. Peygamber anılan zatların, zürriyetinin hilâfetine imkân hazırlamaları meselesinin Kureş'in kendisine imkân hazırlamasına benzetmiştir. Bundan maksat, yâ Ebû Talib gibi kendisi müslüman olmamakla birlikte Rasûlullah'a yardımcı olanlardır, ya da maksat, sonuçta vuku bulan hâldir.
Hz. Peygamber, anılan bu şahıslar çıktığı zaman müzminlerin onlara yardım etmelerinin veya onların davetlerini kabul etmelerinin gerekli olduğunu söylemiştir.[32]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/393-394.
[2] Tirmizî, Fiten, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/394.
[3] Müslim. İmare 7; Ahmed b. Hanbel V-90,93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395.
[5] Müslim, İmare 6.
[6] Mâide, 12.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395-399.
[8] Bu işaret değişik senetleri delirtmek için konulur. Bu hadis Müellife beş ayrı isnâdla gelmiş ve bunların ara sun harfi İle ayırmıştır. "Tahvil" anlamındadır.
[9] Buradaki şek râvî'dendir,
[10] Şek râvîdendir.
[11] Tirmizî, Fiten 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/399-400.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/400-401.

[13] İbn. Mâce, Fiten 34 Ahmed b. Hanbel 1-299, III -28,37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/401-402.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402.
[15] "Mühdi" şeklinde okumak mümkündür.
[16] İbn Mâce, Fiten 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402-403.
[18] Ahmed b. Hanbel II-291, 111-17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/403-404.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/404.
[20] Beydâ'nın bir yer ismi olduğunu söyleyenler olduğu gibi. Mekke ile Metline arasındaki kuru araziye denildiğini söyleyenlerde vardır.
[21] Makam-ı İbrahim ile Rükün arasında.
[22] Ahmet 6/316.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/404-405.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/406.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/406-408.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/408.
[26] Müslim fiten 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/408-409.
[27] Veya çöle. Müslimdeki bir rivayet hu kelimeye (çöl) diye açıklamıştır.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/409.
[29] Avnü'l Ma'bûd'da bu isim El Haris Harrâs şeklindedir. Bu durumda el-Haris İsmi Hairas'da mesleği olur ki, çiftçi demektir. (X): Bu rakam iki defa tekrarianmis.hr. bu ve önceki hadis, Aynii'l Ma'budda numarasızdır.
[30] Şek ravîdendir.
[31] Şek râvîdendir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/410.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/410-411.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MEHİR BÖLÜMÜ
UMÛMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
MEHRİN MİKTARI
İKİNCİ FASIL
MEHRİN AHKÂMI

MEHİR BÖLÜMÜ

Bu bölümde iki fasıl var

*

BİRİNCİ FASIL

MEHRİN MİKTARI

*

İKİNCİ FASIL

MEHRİN AHKÂMI

UMÛMÎ AÇIKLAMA

Mehir, sadak ve sevk, evlenme sırasında kadına verilmesi gereken bir bedeldir. Nikahın sahih olmasının şartlarından biridir. Bu olmaksızın nikâh sahih olmaz. Ancak bilahere kadın mehrinden vazgeçebilir. Zirâ mehir kadının şahsi malıdır, onu dilediği gibi tasarruf eder, kimse karışamaz şöyle veya böyle tasarruf etmek için kimse onu icbar edemez. Evlenilen kadın ehl-i kitap dahi olsa mehir hakkı aynen mevcuttur.
Mehrin nikâh için şart olması, Kur'ân-ı Kerim'de yer almış olmasından ileri gelir. Ayet-i kerime:
"Kadınlara mehirlerini cömertçe verin. Eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarsa onu âfiyetle yeyin." (Nisâ 4).
Mehrin âzâmî miktarı hususunda bir hudud yoktur. Resûlullah devrinde, mehir olarak hurma bahçesinin bile verildiği olmuştur.
Asgarî miktarı hususunda ülemâ ihtilâf eder. Hanefîlere göre en az on dirhem gümüş olmalıdır.
Mâlikîlere göre hâlis altından bir dinarın dörtte biri, hâlis gümüşten de üç dirhemdir veya bunların kıymetinde maldır.
İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Sevrî, Dâvud-u Zâhirî, İbnu Ebî Leylâ'ya göre, mehrin muayyen bir miktarı yoktur. Her mal olan şey az olsun çok olsun mehir olabilir. Bununla beraber İmam Ahmed İbnu Hanbel'e göre mehrin on dirhemden az olmaması müstehabtır, dörtyüz dirheme kadar olması mesnundur, ziyade olmasında bir beis yoktur.
Nikâh akdi sırasında mehir miktarının tesbit edilmesi sünnettir. Akid zamanında mehir belirlenmemiş ise veya belirlenen miktar sahih kabul edilmemiş ise buna mehr-i misil gerekir. Yani o devirde o bölge halkı, o emsal kadının nikâhında ne miktar mehir vermeyi örfleştirmiş ise o esas alınır. Buna mehr-i misil denir. Nikâh sırasında zikredilen mehre, mehr-i müsemmâ denir.
Mehr-i müsemmânın âzâmi miktarına şer'an miktar tayin olunmamış, iki tarafın mütâbakatına bırakılmıştır. Akid sırasında tesmiye edilen yani bilfiil zikredilerek mütabakatla tesbit edilen meblağ ne kadar yüksek olursa olsun, onun kadına ödenmesi gerekir. Bu husus, âyet-i kerime ile garanti altına alınmıştır: "Bir eş yerine başka bir eş almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile, ondan bir şey almayın..." (Nisâ 20). Burada Rabbimiz Teâlâ Hazretleri boşanma halinde, kadına mehr-i müsemmânın bir yük altın bile olsa verilmesini emreder. Yük'ün sayısı, kilosu yoktur. Bu hususta Hz. Ömer'e itiraz eden kadının kıssası meşhurdur: Hz. Ömer (radıyallâhu anh), kadınlara verilen bu mehrin âzamî miktarını tesbit etmek niyetiyle, bir cuma hutbesinde: "Kadınlara mehir verirken aşırı gitmeyin..." deyince, cemaatten bir kadın atılarak: "Ey Ömer, senin buna hakkın yok. Zirâ âyet-i kerime'de Cenâb-ı Hakk: "Birisine bir yük altın da vermiş olsanız bile ondan birşey almayın..." buyurmuştur" der. Hz. Ömer kadına hak verir ve kararından rücû eder.
Yeri gelmişken şunu da belirtelim: Mehir, evlenme anında peşin verilebileceği gibi, önce borçlanıp sonra da verilebilir. Veya bir kısmı önce verilir, bir kısmı borç olarak tesbit edilir, sonradan ödenir. Peşin ödenene mehr-i muaccel denir. Koca, hayat boyu borçlu kalabilir. Bu esnada boşanma olursa, boşanma sırasında erkeğin mehir borcunu ödemesi gerekir. Ölmüş ise geride bıraktığı mal, vârisler arasında taksim edilmezden önce, ondan mehir ödenir, geri kalan, taksime tabi tutulur.
Görüldüğü üzere, mehir müessesesi son derece ciddi bir müessesedir ve kadınların korunmasına, istikballerinin garanti edilmesine yöneliktir.
Bugün bu müessesenin işletilmemesinden hâsıl olan bir kısım ızdırapların günahı İslâmiyet'e yükletilemez. Aksamaların vebâli, müesseseyi işletmeyen, bu emre riâyet etmeyen cemiyete ve müslümanlara aittir. Bir de kadınlarımızın cehaleti bu meselede büyük rol oynamaktadır. Bu hususları bilip, evlenme sırasında açık ve net olarak medar-ı bahs edip gereğini yapması gerekir. Mehir gibi ağır, maddi bir yükün altına giren bir erkek karısını kolay kolay boşayamaz.
Çok mevzî ve aksaktopal bir vaziyette câri olan bu müessesenin, aslî ruhuna uygun olarak ihyası, kadınlarımızın himayesi, boşanmaların azalması, İslâm'a yöneltilen iftiraların yersiz olduğunun fiilen gösterilmesi için gereklidir. ???? ??????????? [1]

BİRİNCİ FASIL

MEHRİN MİKTARI

?3452 ?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???????? ??? ??????? ????? # ?????????: ??? ??????? ??????? ?????? ????? ??????? ????. ??????? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ????????. ???????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ????????. ?????? ?????? ??????: ??? ?????? ?????? ??? ???? ?????? ???? ????? ??????? ???????????????? ??????: ?????? ???????? ???? ??????? ??????: ?? ???????? ??? ????? ??????. ??????: ??????? ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ????????. ????? ?????? ???????: ?? ???????? ??? ??????? ??????! ??? ???????? ???????. ??????: ??????? ?????? ???????? ???? ???????. ???????? ????? ?????? ??????: ? ???????? ??? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ???????. ??????? ???? ???????. ???? ??????: ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? #: ??? ???????? ?????????? ??? ?????????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????. ???????? ????????? ????? ???? ????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? # ?????????? ??????? ???? ??????? ??????: ?????? ?????? ???? ?????????? ????: ????? ??????? ????? ???????? ??????????. ??????: ???????????? ???? ?????? ????????? ????: ??????. ????: ???????? ????? ?????????????[. ??? ?????: »????????????? ????? ????? ???? ?????????«.

????? ????? .

1. (3452)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kadın gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedi. Sana nefsimi bağışlamaya geldim."
Aleyhissalâtu vesselâm kadına şöyle bir nazar edip sonra tepeden tırnağa gözden geçirdi, bir de sâbit baktı ve sonunda (hiçbirşey söylemeden) başını yere eğdi.
Kadın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hakkında hiç bir hükme varmadığını görünce oturdu. Derken bir adam doğrulup:
"Ey Allah'ın Resûlü! Sizin ona ihtiyacınız yoksa onu bana nikahlayın!"dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Yanında (buna mehir olarak verecek) bir şeyler var mı?" diye sordu. Adam:
"Vallahi yok ey Allah'ın Resûlü!" deyince:
"Ailene git, bir şeyler bulabilecek misin bir bak!" dedi. Adam gitti ve az sonra geri geldi:
"Hayır, vallahi ey Allah'ın Resulü hiç bir şey bulamadım!" dedi. Resûlullah tekrar:
"İyi bak, demirden bir yüzük de mi yok!" buyurdu. Adam tekrar gidip yine geri geldi ve:
"Hayır! Vallahi ya Resûlullah, demirden bir yüzük bile yok! Ancak işte şu izârım[2] var, yarısı onun olsun" dedi. Sehl der ki: "Adamın ridası yoktu" Aleyhissalâtu vesselam:
"İzarın ne işe yarar? Onu sen giyecek olsan onun üzerinde birşey olmayacak, şayet o giyecek olsa senin üzerinde bir şey kalmayacak!" buyurdular. Bunun üzerine adam oturdu. Epey bir müddet oturduktan sonra, kalktı.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun döndüğünü görünce, geri çağırılmasını söyledi. Adamı çağırdılar.
"Kur'ân'dan ne biliyorsun (hangi sureler ezberinde?)" diye sordu. Adam:
"Şu şu sûreleri biliyorum!" diye bildiklerini saydı.
"Yani sen bunları ezbere okuyor musun?" diye tekrar sordu. Adam:
"Evet!" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haydi git, ben kadını sana temlîk ettim" buyurdu."
Bir rivayette: "Kur'an'dan bildiklerin(i öğretmen) mukabilinde onu sana nikâhladım" buyurdu."[3]

?3453 ?2? ??? ????? '?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????????? ????????? ????? ?????? ???????????[.

2. (3453)- Ebu Dâvud da kaydedilen bir Ebu Hüreyre rivâyetinde: "Kalk buna yirmi âyet öğret, o senin hanımındır" denmiştir.[4]

?3454 ?3? ??? ???? ?? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ?? ??????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ??? ??????? ?????? ??????????[.

3. (3454)- Yine Ebu Dâvud'un Câbir'den yaptığı bir diğer rivayette: "Resûlullah: "Kim mehir olarak bir avuç kavud veya hurma verirse kadını kendine helâl kılmış olur" buyurmuştur.[5]

?3455 ?4? ??? ???????? ?? ???? ??? ??????:]???? ???????? ???? ????? ????????? ??????????? ???? ??????????. ?????? ?????? ?????? #: ???????? ???? ???????? ????????? ????????????? ?????? ??????. ????????? ???????? #[. ????? ??????? ????? .

4. (3455)- Abdullah İbnu Âmir babasından naklediyor: "Benî Fezâre' den bir kadın bir çift ayakkabı mehir mukabilinde evlendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Nefsin ve malın için bir çift ayakkabıya razı mısın?" diye sordu. Kadın: "Evet!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu evliliğe müsaade etti."[6]

AÇIKLAMA:

1 - Burada, nefsini Resûlullah'a bağışlayan bir kadın ve bu vesile ile teselsül eden bir kısım gelişmeler mevzubahistir. Bu hadise Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında tek değildir, birkaç kere vukûa gelmiştir. Hatta âyet-i kerime bu meseleye sârih olarak temas eder: "...Nefsini peygambere (mehirsiz) hibe eden mü'min kadın..." (Ahzâb 50).
Vak'anın teaddüdünden olacak, nefsini hibe eden kadının ismi muhteliftir. Kimisi zayıf, kimisi sahih muhtelif rivayetler, şu kadınların nefislerini Resûlullah'a hibe ettiklerini belirtir: Havle Bintu Hakîm veya Ümmü Şerîk, Fâtıma Bintu Şüreyh, Leyla Bintu'l-Hatim, Zeyneb Bintu Huzeyme, Meymûne Bintu'l-Hâris. İbnu Abbâs, (radıyallâhu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (mubah olmalarına rağmen) nefsini hibe edenlerden hiçbiri ile evlenmediğini belirtmiştir.
2- Hadiste geçen sana temlîk ettim tabirinin "sana mehirsiz olarak nikahladım" ma'nâsında anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü İslâm'da hür kimsenin köleleştirilmesi diye bir şey mevcut değildir.
3- Tepeden tırnağa baktı tabirinin Arapça aslını Kurtubî "Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya birkaç sefer (teemmül ederek, tedkik ederek) baktı" diye anlar.
4- Vak'anın sadedinde olduğumuz vechinde, Resûlullah'ın en sonda başını önüne eğip sükut buyurduğunu ifade eder. Ancak, bir başka vechinde: "Benim kadına ihtiyacım yok!" dediği belirtilir. İbnu Hacer, iki rivayeti şöyle te'vil eder: "Öyle anlaşılıyor ki, Resûlullah önce sükut buyurarak ihtiyacı olmadığını ifâde etti. Kadın talebini tekrarlayınca bizzat sözle tasrih etmek zorunda kaldı."
Resûlullah'ın sükûtu bir başka edebtir. Çünkü kadının yüzüne karşı menfi cevap vermek istememiş, ancak kadın ümidle ısrar edince mecbur kalmıştır. Vahiy beklemek üzere veya vereceği uygun cevabı hazırlamak üzere cevabı geciktirmiş olabileceği de söylenmiştir.
5- Kadına tâlib olan zâtın, Ensârdan biri olduğu belirtilmiş, ancak ismi tasrih edilmemiştir. Bu zâtın, vücudunu belden aşağı örten bir izârdan başka bir giyeceği olmadığı anlaşılıyor. Burada şunu belirtelim ki kıssa sahibi zâtın fakirliğini ve bu meyanda bir ridâsının dahi yokluğunu ifade için, râvi: Sehl (radıyallahu anh)'ın açıklayıcı mahiyetteki

"onun ridası da yoktu" cümlesi kıssa sahibinin sözlerinin arasına girince "onun ridası da yoktu"'dan sonraki kelâm Sa'd'a mal edilerek, ifadeye şöyle bir ma'nâ verilmiştir.

"Bir ridası yoktu ki onu da kadına vererek üzerindekilerin yarısını ona vermiş olsun." İbnu Hacer, müteahhir ulemâdan bir kısmının ma'nâ sahih de olsa, bu hatalı esasa dayandıklarını belirtir.
Şu halde, yanında değil, evinde de bir demir yüzük veya benzeri bir şey bulamayan Ensarî tek varlığı olan izarını göstermiş ve onun yarısını vermeyi teklif etmiş oluyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunu kendin kullanıyorsun, kadına verecek olsan çırılçıplak kalacaksın, öyleyse izârını mevzubahis etme" ma'nâsında irşadda bulunuyor. İbnu Hacer, buradaki nefiyden maksad kemâldir öyleyse "izârını ikiye bölünce ne sen tam bir tesettür sağlayabilirsin ne de kadın, şu halde izarını bölme" ma'nâsında bir tevilde bulunur ve hadisin bir vechinin bu tevili teyid ettiğini belirtir: Adam: "Vallahi şu izarımdan başka birşey bulamadım. Bunu kadınla kendi aramda taksim edeyim"dedi. Resûlullah: "Elbisende senin ihtiyacını taşan bir fazlalık yok" dedi. Keza bir başka rivayette: "...Lâkin şu ridamı bölüp yarısını kadına verebilirim, geri yarısı da bana kalır" demiştir. Sonuçta Kur'an'dan öğretebileceği birkaç sure üzerine anlaştırıyor.
Yani bu hadiste Resûlullah birkaç sure öğretilme işini, kadına verilecek olan mehir olarak takdir ediyor. Bu sureler kaç tanedir, hangileridir? gibi sorulara çok kesin olmayan değişik ve farklı cevaplar rivayetlerimizde gelmiştir.
* Bir rivayette: "Resûlullah bir kadınla erkeği, Kur'an'dan kadına iki sure öğretmesi şartıyla evlendirdi"denir.
* Bir rivayette adamın, Bakara veya onu tâkib eden sureyi bildiğini söylediği tasrih edilmiştir.
* Bir başka rivayette, sûretu'l-Bakara ve sûretu'l-Mufassal'ı bildiği belirtilir.
* Bir başka rivayette, "Resûlullah, Ashabından yanında hiçbir şeyi olmayan bir erkeği Bakara suresini öğretmek şartıyla evlendirdi" denir.
* Bir başka rivayette, mehir olarak mufassal surelerden birini öğretme şartıyla evlendirdiği;
* Bir başka rivâyette "kadına yirmi âyet öğret, o, artık karın olsun" dediği;
* Bir başka rivayette: "Onu sana, dört veya beş sûre öğretmen şartıyla nikahlıyorum" buyurduğu;
* Bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bir erkeği), kadına Kur'an'dan bir sure öğretmesi kaydıyla evlendirdi" dediği;

* Bir rivayette adam, Resûlullah'ın; "Kur'an'dan bir şey biliyor musun?" sualine: "İnnâ a'tâyna kelkevser" cevabını verdiği, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, "bunu ona mehir yap!" ferman ettiği belirtilmiştir.
İbnu Hacer bu çeşitten çeşitli rivayetleri kaydettikten sonra bu farklılıkları iki ihtimal üzere cem eder:
* Râviler hâdise ile ilgili farklı yönleri zaptetmiş olabilir. Biri diğerinin zaptetmediğini zaptetmiştir.
* Hâdise bir değil, müteaddiddir.Buna bir üçüncü ihtimal olarak; Hem hâdisenin müteaddid olması, hem de her birinin farklı şekillerde rivayet edilmiş olması da söylenebilir.
6- Hadisten ulemâ pek çok hüküm çıkarmıştır. Buhârî bu maksadla hadîsi vekâlet, Kur'ân'ın faziletleri, nikâh, libâs, tevhid gibi bölümlerde farklı bâblarda tekrar etmiştir. Biz mehirle ilgili bazılarına dikkat çekeceğiz:
* Nikâh için mehir şarttır fakat asgarî bir sınırı yoktur. Şartlara göre, Kur'an'dan İnnâ a'taynâ suresinin öğretilmesi bile, yerine göre mehir olarak takdir edilebilmektedir. Nitekim, bahsin umumi açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, başta Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel olmak üzere birçok fakih bu hükmü esas almıştır. İmamlar arasında bu mesele üzerine geçen münâkaşa ve delillerine girmeyeceğiz. Ancak şunu bir kere daha belirtmek isteriz: Nikâh için mehrin şart olduğunda, câriye dışında, mehirsiz kadına temasın haram olduğunda İslâm ulemâsı icma etmiştir. Peşin verecek bir şey olmasa bile, akid sırasında muahharan ödenecek olan meblağ zikredilmelidir. Bu ihmal edilirse, mihr-i misil var kabul edilir.
* Sadece Resûlullah'a mahsus olmak üzere hibe kelimesiyle nikâhın cevazı. Bu, ümmetten bir başkası için câiz görülmemiştir.
* İmam, kimsesi olmayan kadını, kendi rızası olunca evlendirilebilir. Bu yetkinin de sadece Resûlullah'a ait olduğunu söyleyen âlim de vardır. Ancak esas olan, belirtilen husustur.
* Evlenmek istenen kadının mehâsinini teemmül etmeye cevaz var. Bu teemmül, kadına hakiki talepten önce veya evlenmeye kesin karar vermezden önce de olabilir, câizdir. Zira Resûlullah birkaç kere, tepeden tırnağa kadını nazardan geçirmiştir.
* Hibe, kabulle gerçekleşir. Rivayette kadın nefsini hibe etmiş ise de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "kabul ettim" demediği için kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesi olmamıştır.
* Herhangi bir evlenme talebini, karşı taraf reddedince, bir başka talep câizdir.
* Nikâh için akid sırasında mehir miktarının belirtilmesi evlâdır, ihtilâfı önler, kadının menfaati daha iyi korunmuş olur. Çünkü kadın, gerdekten önce ayrılacak olursa mehr-i müsemmânın yarısına hak kazanır.
* Mehir borcunun geciktirilmeden ödenmesi müstehabtır.
* Hadis, yemin teklif edilmeden te'kiden yemin edilmesinin caiz olduğunu gösterir, ancak ulemâ zaruret yoksa "mekruh"tur der.
* Mehir için kıymeti bulunan bir şey ileri sürülmelidir. Kıymetsiz bir şeyin mehir olamayacağında, böyle bir şeyle nikâhın haram olduğunda icma edilmiştir. Müslim'in bir rivayetinde Hz. Câbir: "Resûlullah zamanında, bir avuç "hurma" veya unla nikâhı helâl addederdik. Bu hal, Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar devam etti" der. Beyhakî, Hz. Ömer'in miktara bağlı bir yasak koymadığını, mehrin ta'ciliyle ilgili bir yasak koyduğunu, aslolanın Hz. Câbir'in söylediği önceki durum olduğunu belirtir.
* Cumhur bu rivayete dayanarak "Demir yüzük ve ona muâdil değerdeki eşya ile nikâh caizdir" demiştir. Bazı âlimler demirden yüzüktabirinin mehir miktarında azlığı ifade için mübâlağa maksadıyla kullanıldığını söylemiştir.
* Bazı âlimler, bu hadiste peşin verilmesi gereken mehrin mevzubahis olabilme ihtimali üzerinde durmuştur. Yani, gerdekten önce mutlaka peşin bir şeyler verilmeli, mehir kılınmalıdır demiştir.
Bazıları: "Bu miktar, mezkur şahsa aittir, başkası için câiz olmaz" demiştir. Ancak, "hadislerde gelen hükmün hususiyet arzettiğini söylemek delile tâbidir, delil yoksa hükmün âmm olması esastır, burada öyle bir delil yoktur" diye itiraz edilmiştir.
* Bazıları, "demir yüzük kullanılması caizdir" demiştir.
* Bazıları: "Mehrin ta'cili vacibtir, te'hiri caiz olsaydı, Resûlullah mehir olarak tesbit edilecek miktarı bilahere ödemeye muktedir olup olmadığını sorardı" demiştir. Buna cevaben: "Resûlullah evlâ olana işaret etmek istemiş olabilir, vacibi takrir değil" denmiştir.
* Kişinin mülkiyetinde bulunan bir şeyi mehir olarak vermesi, onu mülkiyetinden çıkarır. Mesela: Câriyesini mehir olarak verse, artık onunla cinsî münâsebet haram olur. Câriyeyi, yeni sâhibinin izni olmadan istihdam da edemez.
* Bazıları bu hadisten şu hükmü çıkarmıştır: "Bir kimse birisine: "Filanca kadını bana nikâhla" dese, o da: "Onu sana şu miktar mehirle nikahladım" dese, nikâh akdinin sıhhati için bu yeterlidir; zevc'in kabul ettim demesine gerek yoktur." Hanefîlerden Ebû Bekr er-Râzi bu görüştedir. Şâfiîlerden Râfiî bunu zikretmiştir. Bu görüş, bazı itirazlar getirmiştir.
* Bazı âlimler nikâh ve tezvic kelimeleri kullanmadan, bu ma'nâya delâlet eden başka kelimelerle de nikah akdinin yapılabileceğine hükmetmiştir, yeter ki nikâh kasdına delâlet eden temlîk, hibe, sadaka, bey' gibi bir kelimeye mehrin zikri mukarenet etsin. Bu görüş sahipleri icâre, âriyet ve vasiyet lafızlarının kullanılmasını nikâh için yeterli bulmazlar. İhlâl (helâl kılma), ibâhe (mübah kılma) kelimelerinde ihtilaf edilmiştir. Hanefîler nikâh kasdı ile ebedîliğe delâlet eden her lafzın yeterli olacağını söyler. Bunu, sadedinde olduğumuz hadisin
"onu sana temlik ettim" lafzından çıkarırlar. İhtilâf, hadisin başka vechinde "onu sana zevce kıldım" şeklinde gelmiş olmasından ileri elmiştir. Bu hususta bazı ihtilâflar olmuştur.
* Bir kimsenin kıymetçe kendisinden çok üstün olanla evlenme arzusu izhâr etmesi kınama sebebi olamaz.
* Nikâhı kıyılan kadının sükutu teyid sayılır. Yeter ki onu, konuşmaktan korku veya hayâ veya benzeri bir şey men etmemiş olsun.
* Kufüvlük (denklik) hür olmakta, dinde, nesebte aranır, malda değil; zira hadiste adamın hiç bir şeyi olmadığı halde, kadın razı oldu.
* İhtiyaç sahibi, ihtiyacını talepte ısrarlı olmamalı, rıfk ve teennîden ayrılmamalıdır.
* Fakir kişi, mehir bulabildi ise, diğer vecibeleri yerine getirip getiremeyeceği araştırılmadan evlendirilebilir, yeter ki hâli bilinsin ve beğenilen birisi olsun. Nitekim, hadiste sâdece mehir üzerinde durulmuştur.
* "Şahid olmasa da nikâh sahih olur" diyen olmuşsa da, bu hadisenin cemaat huzurunda olduğu belirtilmiştir. İbnu Habîb: "Bu hadis "Veli ve âdil iki şâhid olmadıkça nikâh sahih olmaz" hadisi ile mensuhtur" demiştir.
* Veli olmasa da nikâh sahih olur diyen olmuş ise de; ona da: Kadının hususî
velisi olmaması mümkün, ancak "Sultan, velisi olmayanın velisidir" hadisi mucibince, Resûlullah kadının velisi sayılacağından bu da reddedilmiştir.
* İmam raiyyetinin meselelerine ilgi göstermelidir, en hayırlıya irşadda bulunmalıdır.
* Mehirde karşılıklı rıza ve mutabakat esastır.
* Kadın evlenme teklifi yapabilir.[7]

?3456 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????????? ?“?????. ????????? ???? ???????? ?????? ???? ???????? ??????????? ?????????: ????? ???? ????????? ???? ????????? ??????????. ?????????. ??????? ??????? ??? ??????????? ?“?????[. ????? ??????? .

5. (3456)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) buyurdular ki: "Ebû Talha, Ümmü Süleym (radıyallâhu anhâ)'la evlendi. Aralarındaki mehir müslüman olmaktı. Ümmü Süleym, Ebû Talha'dan önce müslüman olmuştu. Ebû Talha, Ümmü Süleym'i istetince, Ümmü Süleym: "Ben müslüman oldum, sen de müslüman olursan evlenirim" dedi. Bunun üzerine o da müslüman oldu. Ümmü Süleym'in mehir olarak istediği şey müslüman olması idi."[8]

?3457 ?6? ??? ??? ??????????? ????????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????: ?? ? ????????? ?? ????????? ?????????. ????? ????? ???? ????? ?????????? ?? ????????? ???????? ?????? ?????? ?? ?Œ?????? ????? ???????? ???? ????? ?????? #? ??? ??????? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ???????? ???? ????????? ??????? ???? ????????? ???????? ???????????[. ????? ????? ????? .

6. (3457)- Ebû'l-Acfâ es-Sülemî anlatıyor: "Bir gün, Hz. Ömer (radıyallâhu anh), cuma hutbesi verdi ve hutbede şöyle söyledi: "Sakın, kadınların mehirlerini artırmayın, zira bu, eğer dünya için bir şeref, âhiret için de bir takva olsaydı buna en çok Resulullah lâyık idi. Halbuki O, kadınlarından veya kızlarından hiç birine oniki okiyyeden fazla mehir takdir etmemiştir."[9]

?3458 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]?????? ?? ??? ????? ????? ?????? # ‘?????????? ???????:

???????? ???????? ????????? ???????? ???????? ??? ????????? ??????: ?. ???????????? ?????????? ?????? ????????????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

7. (3458)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımlarına verdiği mehir ne idi?" diye sorulmuştu şu cevabı verdi:
"Oniki okiyye ve bir neşş idi. Neşş nedir biliyor musunuz? Yarım okiyyedir. Bunun tamamı beşyüz dirhem eder."[10]

?3459 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? #: ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ?????? .

8. (3459)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safiyye (radıyallâhu anhâ)'yı âzad etti ve onun âzadlığını mehri yaptı."[11]

?3460 ?9? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ???????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ????????? # ???????? ???????? ?????? ??? ?????????? ?'???????????? ???????? ?'??????????? ??????????? ???????? ???????? ??? ??????????? ??????? ?????????. ?????? ????: ??????? ?????? ???? ?? ??????? ????????? ????????? ???? ????????. ????? ???????? ???????? ??????? ???? ????? ????????. ??????? ????????? # ?????? ??????? ?????????? ?????? ???? ???????. ??????: ???????? ??? ?????????????????? ????: ??????????? ???????????. ????: ????? ?????? ????????? ????: ?????? ??????? ???? ??????. ????: ??????? ?????? ???????[. ????? ?????.???? ?? ?????: ??? ???? »??? ?????? ???: ???????? ?????? ????«.»?????????« ???: ??? ?? ????? ?? ????.»??????????« ???? ?????? ????? ?? ???? ??? ????.»????????????« ??? ??? ?????? ????? ????????? ????? ???? ?'????? ????? ???????? ???? .

9. (3460)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh) Medine'ye gelince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Sa'd İbnu Rebî el-Ensârî ile kardeşledi. el-Ensarî (zengin birisiydi ve) iki hanımı vardı. Abdurrahman'a malını ve ehlini yarı yarıya paylaşmayı teklif etti. Abdurrahmân:
"Allah malını ve ehlini sana mubârek kılsın. Bana pazarı göster kâfi!" dedi. Pazara geldiler. O gün keş ve yağ alıp satmaktan bir miktar kazanç elde etti. Bir müddet sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), onunla karşılaşınca, üzerinde sürünme maddesinin izlerini gördü ve:
"Hayırdır! Neler oldu Ey Abdurrahmân?" diye sordu.
"Ensârî, bir kadınla evlendim!" dedi. Resûlullah:
"İyi de kadına mehir olarak ne verdin?" buyurdu. Abdurrahmân:
"Bir nevât (beş dirhem) altın!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Birde ziyafet ver, bir tek koyunla da olsa!" ferman etti."[12]
Bir rivayette "...altın" kelimesinden sonra "Allah sana mübarek kılsın" ziyadesi vardır.[13]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın teşkilatçılığını, Ashab'ın İslâm için, din kardeşleri için fedâkarlıkta ne derecelere ulaştıklarını görmede fevkalâde ehemmiyeti olan bir rivayettir.
2- Hadisin burada kaydedilmeyen vecilerinde bâzı kıymetli ziyadeler var. Meselâ Buhârî'nin bir rivayetinde Sa'd İbnu Rebî, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anhümâ)'ya şöyle der: "Ben Ensâr'ın en zenginiyim. Malımı ikiye böleyim. Ayrıca iki tane de hanımım var. Bak, bunlardan hangisi hoşuna giderse onu bana söyle, boşayayım, iddeti (bekleme müddeti) sona erince onunla evlen."
Rivâyette görüldüğü üzere, ticârî ruha sahip olan Abdurrahman (radıyallâhu anh), ondan sadece alışveriş merkezini, çarşıyı sorar. Kendisine Kaynuka Çarşısı gösterilir. Orada yağ, peynir alışverişiyle para artırır ve kısa bir müddet sonra mehir olarak verecek kadar para biriktirerek Medineli bir kadınla evlenir.
3- Mehir kelimesi sevk olarak ifade edilmiştir. En-Nihâye'de Arapların, câhiliye devrinde mehir olarak, kadına deve göndermeleri sebebiyle mehre sevk (gönderme) dendiğini, zaman içinde, bu maksadla verilen her şeye sevk dendiğini açıklar. Böylece kelime mehrin müterâdifi olur, sadak gibi.
Bu hadis Abdurrahman'ın mehir olarak bir nevât altın verdiğini ifade ediyor. Nevât, beş dirhem ağırlığında bir miktarın adıdır, bir birimdir. Nitekim kırk dirhem ağırlığı okiyye, yirmi dirhem ağırlığa da neşş denir. Şu halde nevât, neşş, okiyye birer ağırlık birimi olmaktadır.[14]

?3461 ?10? ??? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ???????????? ???????????? ???????? ?????? ??????? ????????? # ???????????? ?????? ????????? ???? ???????? ???????? ????? ??????? ???? ??????????? ??? ???????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????? # ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (3461)- Ümmü Habîbe (radıyallâhu anhâ)'nın anlattığına göre, Ubeydullah İbnu Cahş'ın nikahı altında idi. Ubeydullah Habeşistan'da vefat etti. Necâşi rahimehullah, onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nikâhladı. Ve Resûlullah'a bedel, Ümmü Habîbe'ye dörtbin dirhem mehir verdi. Sonra onu, Aleyhissalâtu vesselâm'a Şürahbil İbnu Hasene ile birlikte gönderdi ve (mehir miktarını) Resûlullah'a mektupla bildirdi. Resûlullah aynen kabul etti."[15]

AÇIKLAMA:

1- Ümmü Habîbe (radıyallâhu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâklerinden biridir. O sıralarda Mekkelilerin şefi durumundaki Ebû Süfyân'ın kızıdır. Resûlullah'ın bununla evlenmesi, Mekke ile Medine arasının yumuşamasını sağlamıştır. Hatta bir ara Ebû Süfyân, Medine'ye kadar gelip, adamlarınca ihlâl edilen Hudeybiye Sulhü'nün yenilenmesine çalışmıştır. Medine'ye gelince kızının yanına inmiştir. Müşrik olduğu için, kızının itibar etmemiş olması ayrı mesele...
2- Necâşi isim değil, ünvandır. Bizde hâkan, padişah, hân kelimeleri lider için kullanıldığı gibi, Habeş dilinde de Necâşi kelimesi kullanılmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la irtibatı olan Necâşi'nin adı Eshame'dir, müslüman olmuştur. Bazı âlimler sahabî kabul ederse de muhadram olması esahhtır, zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbeti olmamıştır. Ancak, Habeşistan'a göçen müslümanlara verdiği himaye sebebiyle İslâm'a hizmeti büyük olmuştur, cezahullahu hayran kesîra.
3- Hattâbî der ki: "Necâşi, onu Resûlullah'a nikâhladı" demek, Necâşi mehrini ödedi demektir. Nikâh akdi'nin Necâşi'ye nisbeti, mehir'in onun tarafından verilmesinden dolayıdır. Siyer yazanlar, bu nikâhı kıyan kimsenin Halid İbnu Saîd İbni'l-Âs olduğunu belirtir. Bu zat, o sırada müşrik olan Ebû Süfyân'ın amcasının oğlunun oğludur. Nikâhı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına kabul eden de Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'dir. Zira, Resulullah bu maksadla onu tevkil etmiş idi."
Resûlullah'ın Ümmü Habîbe ile nikâhlanma zamanı ve yeri biraz ihtilaflıdır. Umumiyetle Habeşistan'da altıncı hicrî senede nikahlandığı kabul edilir. Rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm, Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'yi Necâşî'ye göndermiş, Ümmü Habîbe'yi kendisi için istemesini, dörtyüz dinar mehir ile nikâhını kendi üzerine kıyıvermesini, sonra da Ümmü Habîbe'yi Şurahbil İbnu Hasene ile kendisine göndermesini rica etmiştir.

Necâşî, Ümmü Habîbe'ye elçi olarak câriyesi Ebrehe'yi gönderip durumunu anlatmış. Ümmü Habîbe de akrabası olan Hâlid İbnu Saîd İbni'l-Âs'ı getirtip nikâh için vekâletini vermiştir.
Ebrehe bu karara memnun kalır ve sevincini Ümmü Habîbe'ye gümüş iki bilezik ve bir yüzük hediye ederek ifade eder.
Akşam olunca Necâşî, Cafer İbnu Ebî Tâlib ve oradaki diğer mü' minlere haber vererek toplar. Necâşi şu hutbeyi okur:
???????????????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ????????????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ? ????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???????????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????????? Sonra şunları söyler: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davetine icabet ettim. Ümmü Habîbe'ye dörtyüz dinar altın mehir veriyorum."
Anında çıkarıp, herkesin önünde bu parayı ortaya kor. Halid İbnu Saîd de söz alıp şunları söyler:
???????????????? ?????????? ????????????? ????????? ???? ? ?????? ???? ?????? ???????? ? ??????? ???? ??????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???????????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????????????.
"Ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın davetine icabet ediyor, Ümmü Habîbe'yi Resulullah'a nikahlıyorum. Allah, Resûlullah'a mübarek kılsın."
Bu konuşmalardan sonra mehir, Halid İbnu Saîd'e teslim edilir, o da kabzeder.
Cemaat kalkmak ister, ancak Necâşî "...oturun!" der ve ilave eder: "Zira, peygamberlerin sünneti, evlendikleri vakit, nikah üzerine yemek yemektir." Yemek getirtir ve beraber yeyip sonra dağılırlar.
Bu nikâhın hicretin yedinci yılında olduğu da söylenmiştir. Keza nikâhın Medine'de, Habeşistan dönüşünde kıyıldığı da söylenmiştir. Ancak doğru olan önceki kaydettiğimizdir.[16]

İKİNCİ FASIL

MEHRİN AHKÂMI

?3462 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ??? ????????: ???????? ??? ??????????? ???? ???????? ????: ??????? ?????? ??????????: ??????????? ??? ??????????? ???? ?????? ??????: ????? . ???????? ?????????? ???? ????????. ???????? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ?????? ??????????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ???????? ?????????? ?????????? ????: ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ????????? ???????. ??????? ??????????? ????? ???? ??????????? ???? ?????????? ?????? ??????????. ???????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ?????[.

1. (3462)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adama:
"Sana falan kadını nikâhlasam razı mısın?" diye sordu. Adam, "Evet!" deyince, bu sefer o kadına sordu: "Seni falan erkekle nükâhlasam razı olur musun?"
Kadın, "Evet!" deyince bunları birbirlerine nikâhladı. Erkek, kadınla gerdeğe girdi, ama kadın için bir mehir belirlemedi herhangi bir şey de vermedi. Bu erkek, Hudeybiye gazvesine katılanlardan biriydi, Hayber'de onun da hissesi vardı. Adam ölceği zaman:
"Resûlullah falan kadını bana nikâhladı ama ben ona bir mehir belirlemedim, peşin olarak da bir şey vermiş değilim. Şimdi sizleri şâhid kılıyorum, kadına mehir olarak Hayber'deki hissemi veriyorum!" dedi. Kadın onu aldı ve erkeğin vefatından sonra yüzbin (dirhem)e sattı."[17]

?3463 ?2? ??? ??? ?????? ?? ??? ??? ??????:]???? ????????? #: ?????? ?????????? ?????????[. ????? ??? ????.

2. (3463)- Râvilerden biri, bu hadisin baş kısmına şu ilavede bulundu: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nikahların en hayırlısı en kolayıdır."[18]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, nikâhı imkân nisbetinde kolaylaştırmanın gereğini gösteriyor. Nitekim ikinci rivayet olarak kaydedilen rivayette Resûlullah: "En hayırlı nikah en kolay olanıdır" buyurarak nikâhın kolaylaştırılmasını irşad buyurmaktadır. Zorluk, çoğu kere mehir meselesinden gelir. Fazla mehir istenmesi herkesin yenebileceği bir zorluk değildir. Mihr-i müeccel mâkul bir miktarda tutulsa da mihri muaccel denen evlenmeden önce yapılan harcamaların imkân nisbetinde mütevazi tutulması uygundur. Hele günümüzde evlenme yaşının yükselmesi, bir kısım bekârların artması buradan ileri gelir. Halbuki dinimizin ruhu, bülûğa eren gençlerin fazla geciktirilmeden evlendirilmesini âmirdir. İmâm-ı Azam hazretleri yirmibeş yaşını dede olma yaşı olarak tavsif eder. Günümüzde, bilhassa okuyan nesil 25-30'dan sonra evlenebilmektedir. Erken evlilik bekârlıktan hâsıl olacak fitneleri önler. Unutulmasın ki, her şeyin bir mevsimi vardır. Evlenme dahi öyledir. Yaş ilerledikçe evlenme kararına varmak zorlaşmaktadır.
Bekârlığın ferdî ve içtimâî afetleri saymakla bitmez.
2- Ancak, evlenme kolaylaştırılırken, kadının hukuku zayî olmamalıdır. Onun mehri garanti edilmelidir. Onun mehr-i muaccel hususunda göstereceği anlayışı da erkek mehr-i müeccelde göstermelidir. Kaydedilen hadiste olduğu gibi.
Hudeybiye Gazvesi, altıncı hicri yılda, umre maksadıyla yapılan bir gazvedir. Müslümanlar bu maksadla yola çıkmışlar ancak Mekke yakınlarındaki Hudeybiye nâm mevkiye gelince Mekkeli müşrikler, yollarını keserek umrelerine mâni olmuştur. Sonunda pek çok hayırların, fetihlerin sebebi olan Hudeybiye Sulhü aktedilir ve o yıl umre yapmadan müslümanlar geri dönerler. Antlaşma gereği müteakip sene umretu'lkaza yapılır.[19]

?3464 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???????? ???? ???????? ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ????? ????????? ??????: ????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????. ??????? ????? ?? ????: ???? ??????? # ????? ?? ???????? ?????? ??????? ??????????. ?????? ??? ???? ?????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

3. (3464)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre ona, kocası ölen bir kadından soruldu, kocası ona mehir tesbit etmemiş, henüz kendisiyle gerdek de yapmamış. Kadına şu cevabı verdi:
"Kadın mehrin tamamını alır (ne eksik, ne fazla) iddet bekler ve mirasa da iştirak eder.
Ma'kıl İbnu Sinân söz alarak dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, Berva' Bintu Vâşık için bunun misli bir hüküm vermişti." Bu açıklamaya İbnu Mes'ud sevindi."[20]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, İbnu Mes'ud'un şahsi bir fetvasını gösteriyor. Şöyle ki: Kendisine bazıları gelip bir kadının durumunu belirterek fetva sorarlar.
Kadın evlenmiş, ancak kocası henüz gerdek yapmadan vefat etmiş, ayrıca sağlığında kadına mehir hususunda bir şey de söylememiş.
İbnu Mes'ud'un hükmü şudur:

* Kadın mehrin tamamını yani, mehr-i misil ne ise onu alır. (Şayet mehri tesmiye edip miktar belirtseydi yine tamamını alacaktı.)
* Kadın, gerdek yapılmış gibi iddet bekler.
* Kadın mirasa da iştirak eder.
İbnu Mes'ud bu hükmü verince cemaat içinde hazır bulunan Ma'kıl İbnu Sinân, ayağa kalkıp böyle bir vak'aya, Resûlullah'ında aynı hükmü verdiğine şâhid olduğunu söyler. Bu açıklama İbnu Mes'ud'u sevindirir, çünkü fetvasında hata etmemiştir. Resûlullah'ın hükmüne uygunluk arzetmiştir.
2- Ashabtan bir kısmı, Ebû Hanîfe ve Ashabı, İbnu Sîrîn, İbnu Ebî Leyla, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir.
Hz. Ali, İbnu Abbâs, İbnu Ömer gibi Ashab'tan diğer bir grup, İmam Şâfîî, Evzâî, Leys biraz farkla şöyle hükmetmiştir: "Bu kadın mirasa iştirak eder, iddet bekler, fakat mehir alamaz."[21]

?3465 ?4? ??? ?????:]???? ??????? ??????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????????? ????????? ?????? ???? ???????? ?????? ??? ??????. ??????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????? ????????. ????????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????????. ?????? ????? ???? ??????: ? ??????? ????? ?????? ????? ????? ??????? ???? ?????????? ?????? ??????????. ??????? ??? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????. ??????? ??? ? ??????? ????? ??????? ??????????[. ????? ????.

4. (3465)- Nâfi anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ömer'in bir kızı vardı. Annesi de Bintu Zeyd İbni'l-Hattâb idi. Bu kız, Abdullah İbnu Ömer'in bir oğlunun nikahı altında idi. Oğlan, Zeyd İbnu'l-Hattab'ın kızıyla gerdek yapmadan vefat etti, üstelik henüz mehir de tesbit etmemişti. Kızın annesi, Abdullah'a gelerek kızın mehrini taleb etti. İbnu Ömer (radıyallâhu anh), kadına: "Kızınıza mehir yoktur. Eğer mehir olsaydı onu asla tutmaz verirdim, aksi halde kıza zulmetmiş olurum" dedi. Kadın onun hükmünü kabul etmek istemedi. Aralarında, Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh)'ı hakem yaptılar. O, kızın mehir hakkının bulunmadığına, fakat mirasa iştirak hakkı olduğuna hükmetti."[22]

?3466 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ??? ???:]??????? ??????????? ???????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????[. ????? ???? .

5. (3466)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "Boşanan her kadının bir istifâde (tazminat) hakkı vardır. Bu tazminattan, kendisine mehir tayin edildiği halde, temas vâki olmadan boşanan hariçtir. Böyle bir kadın, kendisi için tesbit edilen mehrin yarısını alır."[23]

AÇIKLAMA:

Burada, boşanan kadının mağduriyetinin telafisi için, maddî bir menfaat (mut'a) ödenmesi gereği dile getirilmektedir. Rivayette bu menfaate mut'a denmektedir. Bugünkü karşılığı tazminattır. İmam Mâlik, bunun ne asgarî ne de azamî miktarıyla ilgili bir hududu olmadığını belirtir. Ancak Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh)'ın boşadığı hanıma "mut'a" olarak bir cariye bağışladığını kaydeder.[24]

?3467 ?6? ??? ??? ?????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ?????. ?????? ???? ?????????? ?????????? ?? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

6. (3467)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh): "Nikâhda perdeler indirildi mi mehir vacib olur" diye hükmetti."[25]

AÇIKLAMA:

Burada hadis biraz özetlenerek kaydedilmiş. Aslı daha açık olmak üzere şöyledir: "Hz. Ömer: "Bir kadını bir erkek nikâhlar, sonra (kadının yanına girip) perdeleri çekerse (kadına temas etse de etmese de) mehir artık vacib olur" demektedir.
Burada perdelerin çekilmesi demek, erkekle kadının halvet yani başbaşa kalma halleri demektir. Bu tahakkuk edince evlilik akdi her yönüyle tamamlanmış sayılır.
Şayet böyle bir durumda ihtilâf çıksa, kadın erkeğin temas ettiğini iddia etse, erkek de bunu inkâr etse, bu durumda temas vukua gelmiş olması esas alınır ve kadın mehri hak eder.[26]

?3468 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ???????? ????? ?????????? ????? ?????? # ?????? ??????????? ???????. ??????: ?????? ??? ??????. ?????? #: ???????? ????????. ??????????? ???????? ????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (3468)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz.Ali, Fâtıma (radıyallâhu anhümâ)'yı nikâhlayınca, hemen gerdek yapmak istedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise, mehir olarak bir şeyler verinceye kadar buna mâni oldu. Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Benim verecek bir şeyim yok!" demişti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ona zırhını ver!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallâhu anh) (bu maksadla) zırhını verdi, sonrada gerdek yaptı."[27]

AÇIKLAMA:

Hadis, evlenen erkeğin, kadına gerdeğe girmezden önce, mutlaka bir şeyler vermesi, onun için bazı harcamalar yapması gereğini ifade etmektedir. Bu, kadının gönlünü hoş etmeye yönelik bir davranıştır. Bu, her tarafta bilinen insanî bir örftür. İslâm bu örfü te'yid etmiş, daha da takviye etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Ali'ye zırhını sattırarak satın aldırdığı bazı şeyleri, günümüzün örfünde düğün öncesi yapılan harcamalar, takılar, giyecekler karşılar.[28]

?3469 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ????? ?????? # ??? ???????? ???????? ???? ????????? ?????? ??? ?????????? ???????[. ????? ??? ???? .

8. (3469)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana, kocası kadına bir şey vermezden önce kadını kocasına göndermemi emretti."[29]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, nikâhın sıhhati için, kocanın kadına gerdekten önce mehir vermesinin şart olmadığını ifade eder. Bu hususta ihtilaf bilinmiyor. Daha önce geçen "nikahın sıhhati için mehir şarttır ifadesi ile bu ifade arasında zıtlık mevcut değildir. Çünkü nikâhta mehir vardır. Bu, ya zikredilerek belirlenir. Bu takdirde mihr-i müsemmâ olur, bunun miktarı iki tarafın mütabakatına vâbestedir. Yahut da mehrin hiç zikri geçmez. Bu durumda mehr-i misil zımnen var kabul edilmiştir. Şu halde nikâhta mehrin yokluğu demek, kadına "mehir olarak hiç bir şey verilmeme şartı" üzerine nikâh yapmak demektir. İşte İslâm'ın yasakladığı budur. Buna rağmen böyle nikah yapılırsa şart bâtıl, nikah sahihtir ve mehr-i misil vacib olur.[30]

?3470 ?9? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ?????? ??? ??????????? ???? ???? ?????????? ??? ??????????????? ???? ?????????[. ????? ?????? .

9. (3470)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yerine getirilmeye en ziyade lâyık olan şart, fercleri helâl kılmak üzere kabul ettiğiniz şartlardır."[31]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste nikâha müteallik şartlara uyulması emredilmektedir. Ancak bu şartların neler olduğu belirtilmemiştir. Hattâbî der ki: "Nikâhtakı şartlar muhteliftir." Bazılarına uymak bilittifak vacibtir. Bu, Allah'ın emrettiği "kadını iyilikle tutmak veya hoşlukla salıvermek" (Bakara 231) şartı gibi Bazı âlimler, sadedinde olduğumuz hadisi buna hamletmiştir. Bazılarına da bilittifak uymamak gerekir. (Yâni meşru olmayan şartlara uyulmaz.) Hanımın, kız kardeşini boşamasını taleb etmesi gibi. (İbnu Mes'ud: "Kadın, kız kardeşinin boşanmasını şart koşamaz"der.) Bazı şartlara uyma hususunda ihtilaf edilmiştir. Kadının, nikâh sırasında, kocasına bir başka kadınla evlenmeme şartını koşması gibi, veya kendi evinden bir başka eve götürmemesi şartı gibi.
İbnu Hacer, nikahla ilgili şartlar hususunda şu bilgileri verir. Şâfiî mezhebinde nikâhtaki şartlar iki çeşittir:
* Bir kısmı mehre müteallikir. Bunu yerine getirmek vacibtir. Mehrin dışında kalanın hükmü, duruma göre muhteliftir.
* Bir kısmı kocanın hakkına müteallikir. Bundan ayrıca bahsedilecektir.
* Bir de akdi yapanın kendisi için, mehirden ayrı olarak koştuğu şart vardır. Bazıları buna hulvân der. Hulvân, kimin hakkı? Bu, ihtilaflıdır. Bir kısım âlimler, "mutlak olarak kadının" derken, "akid yapan herkesin" veya "sadece kızın babasının diğer yakınlarının değil" demiştir. İmam Şâfiî: "Eğer aynı akidde vâki olursa kadın için mehr-i misil vâcib olur, akid dışında vâki olursa vacib olmaz" demiştir.
İmam Mâlik: "Akid halinde vâki olursa kimin için hibe edilmişse bu, onun olur demiştir. Bu hususta merfu hadis de gelmiştir. Nesâî'de Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs'ın rivayetine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hangi kadın, nikâh kıyılmazdan önce bir mehir veya hibâ (mehir harici hediye) veya ide (vaad) üzerine nikâhlanmış ise bu şey, sadece kadınındır. Nikâh kıyıldıktan sonra verilen ise, kime verildi ise ona aittir..."
Tirmizî sadedinde olduğumuz hadisi tahriç ettikten sonra: "Bazı sahâbeler bununla amel etmiştir, mesela Hz. Ömer bunlardandır. Der ki: "Adam kızını evlendirir ve (bulunduğu yerden) çıkarılmayacak diye şart koşarsa bu şarta uyulmalıdır."
İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak da böyle demiştir. Ancak onlar uyulması gereken şartı, nikâhın gerektirdiği şartlar olarak anlamışlardır. Söz gelimi kadına iyi muamele, nafakasını, giyeceğini, süknâsına temin etmek, kadının haklarından hiçbir şeyi noksan kılmamak gibi. Keza erkeğin kadına: "İzinsiz evinden dışarı çıkmama, nefsini men etmeme, malından rızası çerçevesinde tasarruf etme"yi şart koşması gibi. (Bunlar nikâh akdinde zaten var, hiç zikredilmese bile.)
Öte yandan nikâhın muktezasına ters düşen şartlar da vardır: Kadın için gece taksiminde âdil olmama, iyi davranmama, infâk etmeme gibi. Bu çeşit şartlara uyulmaz. Nikâh akdinde bu şartlar yer almış olsa bile nikâh sahihtir; ancak mehr-i misil vacib olur. Bir görüşte mehr-i müsemmâ vacibtir, bu çeşit şartların te'siri yoktur. Şâfiînin bir kavline göre, bu durumda nikâh bâtıl olur.
Ahmed ve bir cemaat: "Şarta mutlak olrak uymak gerekir" demiştir.
İbnu Dakîki'l-Îd, hadisi, nikâhın muktezası olan şartlara hamletmeyi yersiz bulur. Der ki: "Sonradan koşulan şartlar nikâhın getirdiği vecibelere müessir olamaz. Bunların yerine getirilmesi için yeni bir şarta gerek yok. Zaten hadisin siyakı bunun aksine hüküm getiriyor. Çünkü "şartların en layıkı" tabiri, bir kısım şartlara uymanın gereğini ifade ederken, diğer bir kısım şartlara uymanın daha çok gerektiğini ifade etmektedir. Nikâh akdinin muktezası olan şartların hepsi, uymanın vücubu hususunda eşittirler." Tirmizî'nin kaydına göre Hz. Ali: "Allah'ın koyduğu şart insanların koyacağı şarttan önce gelir" demiştir. Tirmizî ilâve eder: "Bu, Sevrî'nin ve bir kısım Kûfe ulemâsının da görüşüdür. Netice olarak hadiste kastedilen şartlar, caiz olan şartlardır, yasaklanan şartlar değildir."
Bu hususta Hz. Ömer'in görüşü nedir? Bunda ihtilâf edilmiştir. İbnu Vehb'in bir rivayetine göre: "Bir adam bir kadınla evlenir ve kızı evinden çıkarmama şartını kabul eder. Mesele bir müddet sonra ihtilâf kaynağı olur ve Hz. Ömer'e çıkarırlar. Hz. Ömer bu şartı reddeder ve: "Kadın kocasıyla birliktedir" hükmünü verir. Ebû Ubeyd: "Bu meselede Hz. Ömer' den yapılan rivayetler birbirine zıddır" der...
Leys, Sevrî ve Cumhûr Hz. Ali'nin kavliyle hükmeder ve der ki: "Meselâ mehr-i misil yüz dinar olsa kadın memleketinde kalmak şartıyla elli dinara razı olsa, erkek kadını memleketinden çıkarır, mehir olarak da müsemmâ olan elli dinarı borçlanır."
Hanefiler der ki: "Kadın, bu durumda geri kalan elli dinarı da isteme hakkına sahiptir." Şâfiî: "Nikâh sahihtir, şart lağvdir;[32] erkek mehr-i misil ödemek zorundadır" der.
Ülemâ: "Kadın, erkeğe "bana temas etmeyeceksin" diye bir şart koşsa buna uyulmaz"demekte icmâ etmiştir.
Sadedinde olduğumuz Ukbe hadisini nedb'e hamletme gereğini kuvvetleniren bir hadiste Resulullah şöyle ferman etmiştir: "Allah'ın kitabında olmayan her şart bâtıldır." Temas, iskân gibi hususlar kocanın haklarındandır. Bunları ortadan kaldıracak bir şart, Kitabullah'a aykırıdır ve bâtıldır. Bir başka hadiste "Müslümanlar şartlarına uyarlar, yeter ki bu şartlar haramı helâl, helâli de haram kılmasın" buyrulmuştur. Bir diğer hadis şöyle: "Müslümanlar, hakka muvafik oldukça şartlarına uyarlar."
Taberânî, Mu'cemu's-Sağîr'de Hz. Câbir'den şu rivayeti kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ümmü Mübeşşir Bintu'l-Berâ İbnu Ma'rur'u istetmişti.Kadın: "Ben kocama, benden sonra başka evlenmemesini şart koşarım" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu şart uygun değildir" buyurdu."
Hadiste yasaklanan şartlardan biri, kadının evlenmek için, erkekten önceki hanımını boşaması şartıdır. Buhârî bu hususa müstakil bir bab tahsis etmiştir.[33]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/243-244.
[2] İzâr belden aşağıyı örten giyecek (peştemal); rida ise omuz-bel arasını örten giyecek.
[3] Buharî, Nikâh: 6, 32, 35, 37, 40,44, 50, 51, Vekâle: 9, Fedâilu'l-Kur'ân: 21, 22, Libas: 49; Müslim, Nikâh: 76, (1425); Muvatta, Nikâh: 8, (2, 526); Ebû Dâvud, Nikâh: 31, (2111); Tirmizî, Nikâh: 22, (1114); Nesâî, Nikâh. 62, (6, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/245-246.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/247.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/247.
[6] Ebû Dâvud, Nikâh: 30-31, (2110, 2112); Tirmizî, Nikâh: 21, (1113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/247.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/247-252.
[8] Nesâî, Nikâh: 63, (2, 114); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/252.
[9] Ebû Dâvud, Nikâh: 29, (2106); Tirmizî, Nikâh: 22, (1114); Nesâî, Nikâh: 66, (6, 117, 118); İbnu Mâce, Nikâh: 17, (1887); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/252.
[10] Müslim, Nikâh: 78, (1426); Ebû Dâvud, Nikâh: 29, (2105); Nesâî, Nikâh: 66, (6,116, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/253.
[11] Buhârî, Nikâh: 68, Büyû: 108, Cihad: 74; Müslim, Nikâh: 78, (1365); Ebû Dâvud, Nikâh: 6, (2054); Tirmizî, Nikâh: 23, (1115); Nesâî, Nikâh: 64, (6, 114); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/253.
[12] Buhârî, Nikâh: 7, 49, 54, 56, 68, Büyû: 1, Kefâlet: 2, Edeb: 67, Da'avât: 53, Menâkibu'l-Ensâr: 3, 50; Müslîm, Nikâh: 79, (1427); Muvatta, Nikâh: 47, (2, 545); Tirmizî, Nikâh: 10, (1094), Birr: 22, (1934); Ebû Dâvud, Nikâh: 30, (2109); Nesâî, Nikâh: 67, (6, 119, 120).
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/253-254.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/254.
[15] Ebû Dâvud, Nikâh: 29, (2107, 2108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/255.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/255-256.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/257.
[18] Ebû Dâvud, Nikâh: 32, (2117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/258.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/258.
[20] Ebû Dâvud, Nikâh: 32, (2114); Tirmizî, Nikâh: 44, (1145); İbnu Mâce, Nikâh: 18, (1891); Nesâî, Nikâh: 68, (6, 121); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/258-259.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/259.
[22] Muvatta, Nikâh: 10, (2, 527); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/260.
[23] Muvatta, Talâk: 45, (2, 573); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/260.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/260.
[25] Muvatta, Nikâh: 12, (2, 5285); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/260.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/260-261.
[27] Ebû Dâvud, Nikâh: 36, (2125, 2126); Nesâî, Nikâh: 76, (6, 129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/261.

[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/261.
[29] Ebû Dâvud, Nikâh: 36, (2128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/261.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/261-262.
[31] Buhârî, Nikâh: 52, Şurût: 6; Müslim Nikah: 63, (1418); Ebû Dâvud, Nikâh: 63, (2139); Tirmizî, Nikâh: 31, (1127); Nesâî, Nikâh: 42, (6, 92, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/262.
[32] Lağv demek, hukukî değeri olmayan boş söz demektir.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/262-264.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36. MELÂHIM (MEYDANA GELECEK BÜYÜK OLAYLAR VE SAVAŞLAR) KONUSU
1. Yüzüncü Yılda Olacak Hadiseler
2. Rumlarla Yapılacak Savaşlar
3. Savaşın Belirtileri
4. Savaşların Arka Arkaya Çıkması
5. Milletlerin Islama Karşı (Savaşmak Üzere) Biribirlerini Davet Etmeleri
6. Fitnelerden (Savaşlardan) Sığınılacak Yer
7-Savaşlarda Fitnenin Kalkması
8. Türkleri Ve Habeşleri Tahrikten Nehy
9. Türklerle Savaş
10. Basra Hakkındaki Hadisler
11. Habeşlileri Tahrikten Nehy
12. Kıyametin Alametleri
13. Fırat'ın Hazinesini Açığa Çıkarması
14. Deccal'ın Çıkışı
15. Cessase'nin Haberi
16. İbni Said'in Haberi
17. (İyiliği) Emir Ve (Kötülükten) Nehy Etmek
18. Kıyametin Kopması

36. MELÂHIM (MEYDANA GELECEK BÜYÜK OLAYLAR VE SAVAŞLAR) KONUSU

Melâhım, Melhame kelimesinin çoğuludur. Melhame sözlükte "savaş yeri" veya "büyük olay" manalarına gelir.
En-Nihaye'de şöyle denilmektedir: "Melhame, savaş ve savaş yeridir. Bir kumaşın luhmesi ve sedâsi (argaç ve direzisi) nin birbirine girdiği gibi, savaşta insanlar birbirine karıştığı ve birbirine girdiği için böyle denilmiştir. Savaşta öldürülenlerin etinin çokluğundan dolayı, bu kelimeni et manasına gelen Iahm kelimesinden alınmış olduğunu söyleyenler de vardır."[1]

1. Yüzüncü Yılda Olacak Hadiseler

4291... Ebû Alkame; "Bildiğime göre, Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti" dedi.
Allah (c.c) bu ümmete her yüz yılın başında dinini yenileyecek birisini (bir müceddid) gönderecektir"
Ebû Davud diyor ki: Abdurrahman b. Şüreyh el - İskenderanî hadisi Şe-râhîî'i aşmadan (Ebu Aîkame ve Ebu Hureyre'y anmadan) rivayet etti.[2]

Açıklama

Hakim, Beyhaki, Zeynu'l -Irakî ve Hafız İbn Hacer gibi alimler bu hadisin sahih olduğunu ifade et-mişlerdir.Mu'dal oluşu bir açıdan sakıncalı değildir.Çünkü hem başka bir yoldan müsned olarak rivayet edilmiştir, hem de adi yapan Abdurrahman b. Şüreyh el- İskendereyanî sika bir ravidir.
Ebu Alkame'nin, "Bildiğime göre" demesi, hadisin merfu oluşu konusundaki şüphesini ifade etmektedir. Yani ravi hadisin mevkuf mu yoksa merfumu olduğunda şüphe etmiş, ancak ağırlıklı kanaatinin merfu olduğu istikamette olduğuna işaret etmiştir.
Hadisten anladığımıza göre, Allah c.c. her yüzyılın başında dinini yenileyecek birisini gönderecektir. Bu zata "müceddid = yenileyici" denilir.
Yüzyılın başı lafzında amaçlanan şeyin asrın evvelimi yoksa sonu mu olduğu konusu ihtilaflıdır. Avnü'l-Ma'bûd müellifinin benimsediği ve ekseriyete nisbet ettiği görüşe göre, "asrın sonu"dur.
Asrın başının ya da sonunun, Hz. Peygamberin doğumundan mi, bi'setinden mi, hicretinden mi yoksa vefaatından itibaren mi başladığı konu-suda ihtilafhdir.Şafiî ulemasından Sübkî gibi bazıları hicretin esas alınmasının daha uygun olacağını söylemektedirler. Avnü'l - Ma'bud müellifi ise asır başlangıcının bi'sete göre olmasını tercih eder.
Her asır başında gelecek olan müceddid, dini ve zahiri ilimleri bilen, devrinin parmakla gösterilen, en büyük alimi olan ve asır bittiği zaman hayatta olan birisi olacaktır. Asrın sonunda hayatta değilse, asır içerisinde devrinin en büyük alimi olan kişi asrın sonunda yaşayan müceddidden daha alim bile olsa müceddid sayılmaz.
Müceddidin yapacağı işten, yani dini yenilemekten maksat, yeni bir din ihdas etmek veya dine, dinde olmayan yeni şeyler ilave etmek değil, bozulan ve değişen amelleri kitap ve sünnet ile diriltmektir. Kitap ve sünnetin gereklerini ortaya çıkarmak, yaygınlaşan bid'atleri ortadan kaldırmaktır. Ayrıca şuna da dikkat çekmek gerekir; her asırda sadece bir tek müceddid gelecek diye bir kayıt yoktur. Bir asırda birden fazla müceddid gelip, sünneti ihya, bid'atleri ilga için çalışabilir.
Bu hadiste ifade edilen "müceddid" konusu üzerinde bir çok çalışma yapılmıştır. Süyutî, de ed-Durreru'1-Müntesire'sinin sonunda bu konuda müstakil bir risale te'lif etmiştir. "Tuhfetu'l-Muhtedin bi ahbari'I-mü-ceddidin" adı ile yazdığı bir şiirde de müceddidlerin isimlerini saymıştır. Suyûtî'nin belirttiğine göre ilk müceddid Ömer b. Abdil-Aziz ikincisi İmam Şafii'dir.

Suyutî 9. asrın müceddidinin de kendisi olduğunu umud eder.Bazı asırlar için birden fazla isimler de sayar. Ancak bunlar birer tahminden ibarettir ve genelde bu konuda görüş beyan edenler,mücedidleri kendi mezheplerindeki alimler arasından seçerler.
Bezlu'l-Mechûd müellifi Camiu'l- Usûl'den naklen şöyle demektedir: "Alimler, bu hadisteki müceddidin tevilinde bir çok şey söylemişlerdir.
Herkes kendi mezhebindeki bir âlime işaret etmiş ve hadisi ona hamlet-miştir. Ama hadisi umuma hamletmek daha uygundur. Çünkü hadis metnindeki "kimse" kelimesi hem bir kişi hem de cem' için kullanılır. Üstelik müceddidliği sadece fâkihlere tahsis etmek de doğru değildir. Çünkü her ne kadar onların ümmete verdikleri fayda büyük ise de, ülü'l-emrin, ha-disçilerin, kuiTanın,vaizlerin ve zahidlerin verdikleri menfaat de az değildir. Çünkü dini ve siyaset kanunlarını korumak, adaleti ayakta tutup zulmü ortadan kaldırmak ülül- emrin (devlet başkanı veya imam'in) görevidir. Aynı şekilde kurra ve hadis uleması, kur'an ve hadisi zabtetmektedirler. Vaizler vaazla ve insanları takvaya teşvikle yarar sağlamaktadırlar. Ancak müceddid olarak gönderilen zatın bu ferilerden her birinde parmakla işaret edilir olması gerekir. Allah bilir ama buna göre müceddidden maksat bir kişi değil, bir gruptur. Bunlardan her biri bir memlekette ve bir veya bir kaç fende temayüz eder ve dinin esaslarının devamına, ilmin yok olmasını önlemeye ve bid'atleri kaldırmaya çalışırlar.
Şüphesiz dîni yenilemek de izafi bir şeydir. Çünkü zaman geçtikçe ilim gerilemekte, cehalet artmaktadır. Ancak zamanımızdaki alimlerin büyüklüğünün ölçüsü, bu günkü cehle göredir. Yoksa şimdiki alimleri daha önce geçen mütekaddimin ulemâ ile kıyaslamak mümkün değildir. Onlar Rasûlullah devrine olan yakınlıklarından dolayı ilim, fazilet, takva, ihlas ve huy bakımından şimdikilerden çok ileride idiler.Buharı'nin Enes (r.a) den merfu olarak rivayet ettiği şu hadis de buna delalet eder:
"Ümmetim üzerine hiç bir döneni gelmez ki kendisinden sonrası ondan daha şerli olmasın."
Taberânî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiği şu sözler de bu kabildendir: "İnsanların bir bid'at ortaya çıkarmayacakları ve bir sünneti ortadan kaldırmayacakları hiç bir yeni sene yoktur..."
Şerhlerden Özet olarak naklettiğimiz bu bilgileri kısaca ifade edersek;
İnsanlar arasında cehaletin arttığı, bid'atlarin çoğaldığı, sünnetlerin unutulmaya yüz tuttuğu her yüz yılın nihayetinde veya başında, Cenabı Allah, Kur'an ve Sünneti bilen, ilmiyle amel eden kişiler yaratacak ve bu zatlar unutulan ya da unutulmaya yüz tutan sünnetleri ihya edecekler, bid'atleri ortadan kaldıracaklar ve islamı aslî saflığına döndürmeye çalışacaklardır.Diğer âlimler arasında ilmiyle, faziletiyle ve ameliyle seçkinleşen bu zatlara müceddid denilir.Geçmiş devirler için çeşitli alimler tarafından bazı isimler, yaşadıkları devrin müceddidi olarak takdim edilmektedir. Bu belki mümkün olabilir. Ancak müceddidliği yanlız onlara has kılmak ve başka müceddidin olmadığını söylemek yersiz olur. Onlardan başka müceddidler de gelip geçmiştir. İleride de daha bir çok alim gelecek ve islam esaslarının unutulmamasına, İslama sokulan bid'atlann ayıklanmasına zulmün ve müstevli hakimiyetinin yok edilip islamın hayata hakim kılınmasına çalışacaklardır.[3]

2. Rumlarla Yapılacak Savaşlar

4292... Hassan b. Atıyye şöyle demiştir; Mekhûl, İbn Ebi Zekeriyya ve ben Halid b.Mi'dan'a gittik. Halid bize Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen,(müslümanlarla Rumlar arasındaki) sulhu haber verdi. Cübeyr; "Ra-sûluDah'in ashabından olan Zî Mihber'e[4] gidelim" dedi. Ona geldik Cübeyr (müslürrianlarla Rumlar arasındakijsulhu sordu. Zü'I- Mihber şöyle dedi:
Rasûlullahı (s.a) şunları söylerken dinIedim:"RumlarIa güvenilir
bir sulh yapacaksınız. Onlar ve siz arkanızdaki bir düşmanla savaşacaksınız. Zafer kazanacak, ganimet elde edecek ve (tehlikeden) salim olacaksınız. Sonra dönüp, tepecikleri olan bir otlakta konaklayacaksınız. Rumlardan birisi salibi (haçı) kaldırıp, salib kazandı diyecek. Müslümanlardan bir adam buna öfkelenip salibi kıracak. İşte o zaman Rumlar ahdi bozup savaş için toplanacaklar.[5]

Açıklama

Bu hadis, kitabü'l-Cihad'da 2767 numarada geçmişti. Ancak burada da bir iki noktaya kısaca temas etmek istiyoruz.: Şerhlerde Rum milletinin kimliği hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler günümüzde Rum diye isimlendirdiğimiz Rumlar (Yunanhlar)Ia aynı kavme işaret ediyor.Mu'cemü'l- Buldan da Rumlarla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:
"Rum, bilinen millettir. Kendi adlarına izafe edilen geniş bir ülkede otururlar. O ülkeye Bilâdı rûm denilir. Neseplerinin aslında ihtilaf edilmiştir. Rum ülkesinin doğu ve kuzeyinde Türkler, güneyinde Şam ve İskenderiye, batısında deniz ve Endülüs (İspanya) vardır. Kisralar devrinde Rakka ve Şâmât Rum hudutları içerisindedir. Müslümanlar, Rum ülkelerini fethedip onları kovuncaya kadar Antakya başkentleri idi. "Mu'ce-mü'l- Buldandaki bu bilgi Bizans İmparatorluğunu tarif etmektedir. Zaten Bisans halkı Rum idi.
Hadisi şerif, Rumlarla Müslümanlar arasında yapılacak barıştan söze-diyor. Ancak metinde önce Rumlar anılmamış, sadece "Sulh" kelimesi sözkonusu edilmiştir. Ama buradaki, Hüdne'den maksadın Rumlarla yapılacak olan sulh olduğu İbn Mace'nin rivayet ettiği şu hadisten anlaşılmaktadır: Peygamber (s.a), "Sizinle sarı oğullular arasında bir sulh olacak ve onlar size olan ahidlerini bozacaklar." buyurmuştur.
Müslümanlarla Rumların düşmana karşı savaşmalarından maksat, ikisinin birlikte aynı düşmana mı yoksa her birisinin kendi düşmanına mı karşı savaşacağı meselesi ihtilaflıdır. Ancak birinci görüş daha kuvvetlidir.
Metinden anlaşıldığı gibi savaştan sonra iki ordu dönecek ve içerisinde yığma tepecikler olan geniş bir Mer'aya gelecekler ve Rumlardan birisi sulhu bozmak maksadıyla savaşı haçın kazandığını söyleyecektir. Yani savaşı Hristiyanların kazandığını

iddia edecektir. Buna öfkelenen bir müslüman da haçı kıracak ve aralarındaki barış sona erecektir. Böylece Rumlar müslümanlarla savaşmak için toplanmaya başlayacaklardır.
Hadiste anılan böyle bir olayın tarihte meydana geldiğini gösteren bir bilgiye rastlayanı adı k. Şüphesiz hadise için bir zaman sınırı olmadığı için, kıyamete kadar meydana gelmesi mümkündür.[6]

4293... Bize Müemmel b. Fadl. el-Harranî haber verdi ve şöyle dedi: Bize Velid haber verdi. Velid; bize bu hadisi Hassan b. Atıyye'den Ebu Amr haber verdi dedi. Hassan hadisinde şunu ilave etti:"... ve müslümanlar silahlarına sarılıp Rumlarla savaşırlar. O birliğe Allah (c.c) şehitliği ikram eder."
Ancak Velid hadisi, "Cübeyr'den o da Zi Mihber vasıtasıyla Rasûlul-lah'dan" diye rivayet etti.
Ebu Davûd der ki: "Hadisi Ravh, Yahya b. Hamze ve Bişr b. Bekr Ev-zai'den İsa'nın dediği gibi rivayet etti."[7]

Açıklama

Bu rivayet, önceki hadisin aynıdır. Yalnız bunda, müslümanların da silaha sarılıp savaşacakları ve Allah'ın kendilerine şehitliği nasibedeceği ilavesi vardır.[8]

3. Savaşın Belirtileri

4294... Muaz İbn Cebel (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Beytu'I-Makdis"in imarı, Metlinenin harabına, Medine'nin harabı büyük savaşın çıkışına, büyük savaşın çıkışı İstanbul'un fethine, İstanbul'un fethi de Deccal'in çıkışına alâmettir."
Sonra Rasûlullah (s.a) eli ile konuştuğu kişinin (Muaz b. Cebel'ın) dizine, veya omuzuna (omuzlarına)[9], vurdu ve; "Bu (dediklerim) şüphesiz senin burada oluşun gibi - veya senin burada oturduğun gibi - haktır" buyurdu.[10]

Açıklama

Hadisin senedindeki Abdurrahman b. Sabit hakkında olumlu ve olumsuz beyanda bulunanlar olmuştur. Münziri ise Abdurrahman'in salih ve sika bir şahıs olduğunu söyler. Bu hadisi şerifte, İslâm dünyasında meydana gelecek bazı olayların, başka olayların doğmasına sebep ve alamet olduğu ifâde edilmektedir. Ancak bir hâdise olduktan sonra, meydana gelecek olan diğer hâdisenin öncekinin hemen arkasından olması şart değildir. îki olay arasında uzun aralıklar olabilir. Hadiste ilk bildirilen mesele Beyti makdisin yanı mes-cid-i Aksa'nın imarının Medine-i münevverenin tahribatına sebep olacağıdır. Aliyyü'1-Kari bu cümleyi "Beyt-i maksidin imarı, Medine'nin harabı vaktinde olacaktır." şeklinde izah etmiştir. Beyti makdisin imarının, kafirlerin istilası ile olacağı da söylenmektedir.
El-Erdebili, el-ezhar'da şöyle demektedir: "Bazı sarihler, beyti makdisin imarından maksadın, harabından sonraki imarı olduğunu söylerler. Çünkü beytü'l - Makdis ahir zamanda harab olacak sonra onu kafirler imar edeceklerdir. Gerçek olan ise, imardan maksadın, oranın tam olarak imar edilmesidir...."
Hadiste daha sonra Medine'nin harabının büyük savaşın çıkışına alamet olduğu bildirilmektedir. İbn Melek, bu savaşın Şamlılarla Rumlar arasındaki savaş olduğunu söyler. Avnü'l-ma'bud'da ise Moğollarla Şamlılar arasındaki savaşın olduğu söylenir. Aliyyü'l-Kari'de, îbn Melek'in fikrini benimser. Anılan bu savaş İstanbul'un fethine, İstanbul'un fethi ise Deccarin çıkışına işarettir. Bezlü'l-Mechud'da İstanbulini fethinden maksadın, orasının Mehdi tarafından fethi olduğunu söyler. Şüphesiz bu görüşler birer tevildir. Belirli bir nassa dayanmamaktadır. Onun için bu tevillere kesin gözüyle bakmak mümkün değildir. Doğru olabileceği gibi hatalı olma ihtimali de vardır.[11]

4. Savaşların Arka Arkaya Çıkması

4295... Muaz b. Cebel (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
Büyük savaş, İstanbul'un fethi ve Deccal'in çıkışı yedi ay içerisinde olacaktır."[12]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için, "hassen garibtir, bunu sadece bu yoldan biliyoruz" der. Sarihler hadisin senedindeki Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in hadisi ile ihticac edilemeyeceğini söylerler.[13]

4296... Abdullah b. Busr (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
(Büyük) "Savaş ile İstanbul'un fethi arasında altı sene vardır. Yedinci senede Mesihu'd - Deccal çıkacaktır."
Ebu Davud der ki:
Bu hadis, İsa'nın hadisinden (önceki hadisten) daha sahihtir.[14]

Açıklama

Bu hadisle, bir Önceki hadis arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Çünkü önceki hadiste büyük savaşla İstanbul'un fethinin

yedi ay içerisinde olacağı bildirildiği halde, bu hadiste aralarında altı yılın olacağı haber verilmektedir. Musannif Ebû Davud bu çelişkiye işaretle, bu hadisin Önceki hadisten daha sahih olduğunu söylemiştir. Böylece o hadisin buna muarız olamayacağına işaret etmiştir. Aliyyül- Kari'de bu çelişkiye ve Ebu Davud'un tercihine katılmakta ve şöyle dernektedir: "Bu söz (Ebu Davud'un bu daha sahihtir sözü) iki hadis arasıda taarruzun sabit olup, aralarını birleştirmenin imkansız olduğuna delalet eder. Doğru olan da, tercih edilendir. Özetle: Büyük savaş ile Deccal'in çıkışı arasında yedi sene oluşu yedi ay oluşundan daha sahihtir."
Bazı alimler de iki hadis arasında görülen çelişkiyi şöyle te'vil ederek kaldırmaktadırlar: "Büyük savaşın başlaması ile bitimi arasında altı sene müddet vardır. Savaşın bitimi ile İstanbul'un fethi ise Deccal'in çıkışı da yedi aylık bir zaman olacak şekilde yakındır."
İbn Kesir bu te'vili yapanlardandır. Münzîrî, hadisin senedinde bulunan Bakıyye b. Velid hakkında söz edildiğini söyler.[15]

5. Milletlerin Islama Karşı (Savaşmak Üzere) Biribirlerini Davet Etmeleri

4297... Sevban (r.a)Men rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yakında milletler yemek yiyenlerin (başkalarını) çanaklarına (sofralarına) davet ettikleri gibi[16] size karşı (savaşmak için) biribirlerini davet edecekler."
Birisi:
"Bu o gün bizim azlığımızdan dolayı mı olacak?" dedi.
Rasûlullah (s.a) ;
"Hayır, aksine siz o gün kalabalık fakat selin önündeki çörçöp gibi zayıf olacaksınız. Allah düşmanlarınızın gönlünden sizden korkma hissini soyup alacak sizin gönlünüze de vehn atacak" buyurdu. Yine bir adam:
Vehn nedir? ya Rasûlullah diye sorunca,
"Vehn, dünyayı (fazlaca) sevmek ve ölümü kötü görmektir"[17] buyurdu.[18]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre, İslam düşmanları, müslümanları yok edip kuvvetlerini kırmak için birbirlerini birleşmeye davet edeceklerdir. Bu davet, sofrasına adam davet eden bir sofra sahibi rahatlığı içerisinde olacaktır. Yani nasıl ki onlar için sofraya oturup yemek zor olmayan bir işse, kafirlerin İslama karşı birlik çağrısında bulunup müslümanlarm zenginliklerini yemeleri de engellenemez bir kolaylık taşıyacakcaktı. Kafirler islam dünyasını önlerine konmuş bir sofraya benzetecekler ve bu cazip sofrayı paylaşmak için birbirlerini davet edeceklerdir. Onları böyle bir işi yapmaya cüretlendiren şey müslümanların azlığı değil aksine onların takva bakımından güçsüzlüğü ve dünyaya aşırı düşkünlükleri olacaktır. Çünkü ölümden korkan ve dünyaya fazlaca düşkün olanlar, fedakarlıklara katlanamazlar. Canları ve mallan ile katılmaları gereken cihâdı ihmal ederler. Böylece eskiden olduğu gibi düşmanlara karşı heybetli değildirler ve artık düşmanlar onlardan kormazlar, çekinmezler.
Hz. Peygamber (s.a)'in bu haberi, Osmanlı devletinin, birleşen kâfirler tarafından yenilip parçalanması ve bu gün müslümanların zenginliklerinin çeşitli yollar ve siyonist çabalarla yağmalanması olayı ile ne kadar da uyuşmaktadır.
Hadisi şerifte, Rasûlullah müslümanların uğrayacakları güçsüzlüğü vehn kelimesi ile ifâde etmiştir. Vehn aslında sözlük olarak zayıflık manasınadır. Efendimiz vehn konusunda kendine sorulan soruya, zaafa sebep olacak şeyleri bildirmek suretiyle cevap vermiştir.
Tîbî bu meseleyi: " Zaafın çeşidini Öğrenmek için sorulmuş bir sorudur. Yahut da soruyu soran şahıs, zayıflığın hangi cihetten geleceğini öğrenmek istemiştir." sözleri ile izah etmektedir.[19]

6. Fitnelerden (Savaşlardan) Sığınılacak Yer

4298... Ebu'd - Derda (r.a)den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Büyük savaş gününde müslümanların çadırı (kalesi) Şam'ın en hayırlı şehirlerinden olan Dimeşk adındaki şehir tarafındaki Guta da olacaktır.[20]

4299... Ebu Davud der ki: Bana İbn Vehb'den haber verildi, O dedi ki bana Cerir b. Hazim Ubeydullah b. Amr'den Ona Naf İbn Ömer (r.a)'den; Rasûlullah (s.a) in şöyle buyurduğunu haber vermiş: "Yakında müsmmanlar (Dımeşk) şehrinde muhasara edilecekler. Öyle ki onların en uzak karakolu Selah olacak"[21]

4300... Zührî, "Selalı Hayber'e yakın bir yerdir" demiştir.[22]

Açıklama

Tercemeye "çadır" diye geçtiğimiz kelime, sözlükte büyük çadır demektir. Burada müslümanların sığınacakları kale manasında kullanılmıştır.
Dımeşk: Günümüzde Suriye'nin başşehri olan Şam şehrinin adıdı. Bu ismin verilmesine sebep orasını Dımaşk b. Nemrûd b. Kenan'ın bina etmiş olmasıdır. Anılan şahıs Hz. İbrahim'e iman etmişti. Bu yüzden babası Nemrud, oğlunu bu şehre

gönderdi.
Guta: Şam havalisinde suyu bol ve ağaçlıklı bir yerdir. Hadisi şerifte Dımeşk şehri için "Şam'ın en hayırlı şehirlerinden olan" denilmektedir. Alkamî bu ifadeleri gözonüne alarak, Dımeşk'ın fazileti konusunda şunları söylemektedir:
"Bu hadis Dımeşk'in ve ahir zamanda orada oturanların faziletine ve orasının fitnelerden sığınılacak bir kale olduğuna delalet etmektedir. Oraya Rasülullah'ı gören on bin şahabının girmiş olması orasının faziletlerin-dendir. Nitekim Peygamber efendimiz de peygamber olmadan önce ve peygamber olduktan sonra Tebûk seferinde ve İsra gecesinde oraya girmiştir."
Hadiste büyük savaş çıktığında müslümanların Dımeşk yakınlarındaki Guta denilen yere sığınacakları ve en uzaktaki karakollarının Selalı olacağını bildirmektedir. Selah, Hayber yakınlarında bir yerin adıdır. Müs lümanların en uzak karakollarının Hayber yakınında bir yer oluşu ne kadar çok sıkıştırılacaklarına delil kabul edilmektedir.[23]

7-Savaşlarda Fitnenin Kalkması

Savaş ; miislümanla gayri müslimler arasındaki, fitne de müslümanların kendi aralarındaki muharebelere denilir.[24]

4301... Afv b. Malik (r.a); Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Allah (c.c) bu ümmetin üzerinde, biri kendisinden birisi de düşmanından olan iki kılıcı birleştirmeyecektir."[25]

Açıklama

Hadis-i şerif, müslümanlann aynı anda hem birbirleri ile kem düşmanları ile savaşmayacaklarını bildirmektedir. Şayet müslümanlar arasında bir kargaşa çıkmışsa ve o esnada düşmanla savaşmak zarûrçtj doğmuşsa müslümanlar kendi aralarındaki kavgaya son verip düşmana karşı tek vücut halinde savaşırlar. Aksi halde müslümanlann hayatiyetlerini sürdürmeleri mümkün olmaz. Bu gün İslam birliği parçalanmış, müslümanlar küçük küçük gruplara, devletlere ayrılmışlardır. Bunlardan bir kısmı gayri mlislimlerle savaşmak zorunda kalırken bir kısmı da birbirleri ile boğuşmaktadırlar. Ancak bu devletlerin islamla olan irtibatları, Hz. Peygambere ümmet olup olmayacakları son derece su götürür. Bugün halkı müslüman olan bir çok ülkenin başındakilerin müslümanlıkla zerre kadar irtibatı olmadığı gibi, İslamiyeti yok etmek için çırpınan idareciler vardır. Böyle idarecilerin hükmettiği bir devlete ishm devleti denemez. Dolayısıyla hadisi şerifte vak'aya zıt bir durum yoktur.[26]

8. Türkleri Ve Habeşlerı Tahrikten Nehy

4302... Ashâb-ı kiramdan birisi, Rasûlullah (s.a) 'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Size dokunmadıkları müddetçe siz de Habeşlere dokunmayın. Sizi terkettikleri müddetçe siz de Türkleri terkedin. Onlara sataşmayın."[27]

Açıklama

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) efendimiz müslümanlara, kendilerine sataşmadıkları müddetçe Habeşleri ve Türkleri kendi haline bırakmalarını, onlarla savaşmamalarını emretmiştir. Şüphesiz hadiste kastedilen, henüz islamiyeti kabul etmemiş olan Türkler ve Habeşlilerdir.
Hadiste başka milletlerin değil de Habeşlerle Türklerin bahse konu ediliş sebebini Tıbî şöyle izah eder: "Çünkü Habeş ülkesi ile islam ülkesi arasında Büyük çöller, boşluklar vardır. Dolayısıyla fazla yorgunluğa sebep olacağından dolayı müslümanlara onların ülkelerine girme külfeti yüklememiştir. Ayrıca 4309 nolu hadiste geleceği üzere Rasûlullah Ka'be'yi Habeşlilerin yıkacağını haber vermiştir. Bu, Habeşlilerin savaş-da sakınılması gereken bir millet olduğuna delalet eder. Türklere gelince savaşçı bir millettirler. Ülkeleri de soğuktur. İslam ordusu ise sıcak memlekette yaşamaktadır. İşte bu yüzden müslümanlara saldırmadıkları müddetçe Türklerle savaşa girilmemesi emredilmiştir.
Hadisten anladığımıza göre, Türkler ve Habeşlerle savaşmaktan kaçınılması tavsiyesi bu milletlerin müslümanlara saldırmamaları hali ile kayıtlıdır. Ama müslümanlara saldırırlar, zorla İslam ülkesine girerlerse o zaman savaşmaktan kaçımlamaz. Çünkü bu durumda savaşmak farzı ayın, önceki durumda ise farz-ı kifayedir. Hz. Peygamberin "Sizi terkettikleri müddetçe onları terkediniz" sözü buna delalet etmektedir.
Bezi müellifi, hadisteki bu ifadeyi gözönüne alarak, nehyin vücûba değil, ibâhaya delâlet ettiğini söyler.
Burada şöyle bir şey akla gelebilir: Kur'ân-ı Kerim'de "tüm müşriklerle savaşın..[28] buyurulmaktadır. Ayet hiç bir milleti ayırmadan, Allah'a şirk koşan bütün kâfirlerle savaşmayı emretmektedir. Hadiste ise iki millet bu emrin dışında tutulmuştur. Bu hal, hadisin ayete zıt olduğu izlenimini verebilir.
Aliyyü'l - Kari bu konuya işaretle şöyle demektedir: "Ayet mutlaktır. Hadis mukayyedtir. Mutlak mukayyede hamlolunur. Hadis ayeti tahsis etmektedir. Nitekim mecusiler konusunda da hadis ayeti tahsis etmiştir. Mecusiler kafir (müşrik) dir. Buna rağmen müslümanlar, "Onlara ehli kitaba yaptığınız gibi muamele ed'in" hadisinden dolayı mecûsilerden cizye almışlardır."[29]

9. Türklerle Savaş

4303... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Müslümanlar, yüzleri kat kat deri ile kaplı kalkan gibi olan, kıldan elbise giyen Türklerle savaşmadikça kıyamet kopmaz."[30]

Açıklama

Hadisin sahibi Müslim'deki rivayetlerin de ve Ebû Davud'taki bir sonraki hadiste, anılan milletin kıldan giyecekleri şeyin pabuç olduğu bildirilmektedir. Ayrıca bir rivayette yukarıdaki özelliklere ilaveten anılan milletin gözlerinin küçük ve burunlarının yassı olacağı da ilave edilmiştir.
Hadis-i şerifte müslümanların Türklerle savaşacağı bildirilmekte ve Türklerin şekli tarif edilmektedir. Beydavi'nin dediğine göre yüzlerinin kalkan gibi olmasından maksat geniş olması, kalkanın kat kat deri ile kaplı olmasından maksat da sert ve etli olmasıdır. Ayrıca hadiste anılan kavmin kıldan yapılmış elsise giyeceği bildirilmektedir. Bazı âlimler bu cümleyi Müslim'in ve Ebu Davud'un bir sonraki rivayetlerine bakarak kıldan dokunmuş pabuç giyecekleri şeklinde açıklamışlardır. Nevevi'de bu izahı yapanlardandır. Avnü'l-Mabud müellifi ise, sahihi Müslim'deki rivayetin "Onlar kıldan (yapılan) şeyler giyerler ve kıldan yapılan ba-buçlarıyla yürürler" şeklinde oluşuna dikkat çekerek, hem üzerlerine giydikleri elbisenin hem de ayaklarına giydikleri ayakkabıların kıldan olacağını söyler. Sünen-i Ebi Davud'un bu rivayetinde yürüyecekleri pabuç zikredilmediği için anılan cümle Avnü'l-Ma'bud'daki izaha uygun olarak kıldan elbise giyerler, diye tercüme edilmiştir.
Hadisteki tarife göre, müslümanlarla savaşacak olan milletin tatarlar olması muhtemeldir.
Aynî'nin şu izahı, Rasûlullah'ın işaret ettiği ordunun Cengiz Han ve torunu Hülagü'nün komutasında islam alemini yakıp, yıkan, gaddarlığı dillere destan olan Tatar ordusu olduğuna işaret ediyor.
Aynî şöyle demektedir:
Rasûlullah'ın haber verdiği bu savaşların bir kısmı 617 tarihinde meydana gelmiştir. Türklerden büyük bir ordu çıkarak bütün Horasan diyarını kılıçtan geçirmiş, bundan sadece mağaralara saklananlar kurtulabilmişlerdir. Bunlar, Rey, Kazvin ve Merağa'ya kadarki bütün islam beldelerini çiğneyip geçmişler, kadınlarını esir edip, çocuklarını kesmişlerdir. Sonra da İsfahan'a ilerleyerek sayısız insanı öldürmüşlerdir. Atlarını camilere doldurup cami ve mescidlerini direklerine bağlamışlardır."[31]

4304... Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Siz pabuçları kıldan olan bir milletle savaşma-dıkça kıyamet kopmayacaktır. Siz, gözleri küçük, burunları yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplı kalkan gibi olan bir milletle sayâşmadık-ça kıyamet kopmayacaktır."[32]

Açıklama

Hadisin Buhari ve Müslim'deki rivayetlerinde anılan kavmin metinde sayılan özelliklerden başka.yüzlerinin de kırmızı olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca Buhari'nin rivayetinde, tarif edilen milletin Türkler olduğu açıkça ifade edilmektedir.
Buhari'nin menakıb'daki rivayeti daha uzundur. Buhari'nin bu rivayetinde kıyamet kopmadan önce müslümanların savaşacakları kıldan pabuç giyenlerle Türklerin ayrı ayrı milletler olduğu izlenimini veren bir ifade kullanılmıştır. Arada atıf edatı kullanılmıştır. Aynî bunların Türklerden iki cins ya da öncekinden maksadın kürtler olmasının muhtemel olduğunu söyler.
Tirmizi'nin rivayetinde, savaşılacak milletin özellikleri sayılırken sadece yüzlerinin kalkana benzeyen kısmı zikredilmiştir.
Hadisi şerif önceki rivayetle hemen hemen aynı şeyleri ihtiva etmektedir. Orada gerekli izah yapılmıştır. Burada da sadece Nevevi'nin Sahih-i Müslim şerhinde bu hadisleri izah sadedinde söylediği bir şeyi ilave etmek istiyoruz. Nevevi şöyle diyor: "Bütün bunlar Rasûlullah (s.a)in mu-cizelerindendir. Rasûlullah'ın tüm özellikleri ile zikrettiği bu Türklerle savaş yapılmıştır. Zamanımızda müslümanlar onlarla defalarca savaşmışlardır. Şu anda da savaş sürmektedir. İyi sonucun müslümanlar için olmasını dileriz." Nevevi'nin maksadı Moğollarla yapılan savaşlar olsa gerek.[33]

4305... Abdullah b. Büreyde, babasından, Rasûîullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizinle gözleri küçük bir kavm-yani Türkler[34] - savaşacaktır.
siz,onları Arap Yarımadasına katıncaya kadar üç kerre süreceksiniz, ilk sürüşte onlardan kaçanlar kurtulacak, ikincisinde bir kısmı helak olup, kimisi kurtulacak, üçüncüsünde ise kökleri kazınacak."[35]

Açıklama

Bu hadisi şerifde Müslümanların, müslüman olma- yan Türkleri sıkıştıracakları ve onları üç kez Arap Yarımadasına kadar sürecekleri bildirilmektedir. Aynı ravinin, Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki rivayetinde ise tam aksi bildirilmektedir. Yanı Türklerin müslümanlan Arap yarımadasına kadar sürecekleri, ilk seferinde kaçanların kurtulacakları, ikincisinde bir kısmının kurtulup bir kısmının helak edileceği üçüncüsünde ise hepsinin kılıçtan geçirileceği ifade edilmektedir. Yani Ebu Davud'un rivayetinin tam tersidir. Ahmed b. Hanbel'in rivayeti şu şekildedir:
"Abdulah b. Büreyde, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Rasûlullah (s.a) 'in yanında otururken efendimizin şöyle buyurduğunu duydum:
"Şüphesiz geniş yüzlü, küçük gözlü sanki yüzleri deriden kalkan gibi olan bir kavim benim ümmetimi, Arap Yarımadasına sokuncaya kadar üç kerre sürecek birincisinde onlardan kaçanlar kurtulacak, ikincisinde bir kısmı helak olup bir kısmı

kurtulacak, üçüncüsünde ise onlardan geri kalanların hepsi kılıçtan geçirilecek."
Rasûlullah'a: - Onlar kimlerdir? Ya Rasûlullah diye sordular,
"Onlar Türklerdir, nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki atlarını müslümanların camilerinin direklerine bağlayacaklar." buyurdu.
Ravi der ki; Büreyde bundan sonra devamlı surette iki üç deve, yol azığı ve suyu bulundururdu.
Görüldüğü gibi, Ebu Davud'un rivayeti ile Ahmet b. Hanbel'in rivayeti biribirine taban tabana zıttır. Bunların telif ve te'vili de mümkün değildir. Bu hadislerden birisini öbürüne tercih gerekecektir. Hadislerin siyakı ve vakıaları gözönünde bulundurulduğunda, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin daha doğru olduğu fikri ağır basmaktadır. Çünkü bir defa sürülen millet, Arap Yarımadasına kadar kovalanacaktır. Arap yarımadası da müslüman olmayan tatarların değil, müslümanların yurdudur. Savaşta yenilenler, düşmanın anayurduna değil, kendi anayurtlarına kaçarlar. Dolayısıyla galip devlet kovaladığı düşmanı onların ülkesine doğru sürer.
İkincisi; Büreyde (r.a) Rasulullah'tan hadisi duyduktan sonra her an Türklerin saldırısını beklemiş ve kaçabilmek için deve ve azığını hazır tutmuştur. Ayrıca Ebu Davud'un rivayetinin sonundaki - veya dediği gibi" ifadesi ile de ravinin şüphesini ortaya koymaktadır. Ayrıca olaylar da Ahmet b. Hanbel'in rivayetini te'yid etmektedir.
Anlaşılıyor ki, Ebu Davud'un rivayetinin ravileri vehme düşmüşler ve yanlış nakilde bulunmuşlardır.
Avnü'l-Ma'bud müellifi yukarıya aktardığımız nokta-i nazarları zikrettikten sonra, Kurtubî'nin, Tezkiresine her iki rivayeti de aldığını ve bunun sebebini anlayamadığını söyler.[36]

10. Basra Hakkındaki Hadisler

4306... Müslim b. Ebi Bekre, babasından rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu.
Ümmetimden (bazı) insanlar, üzerinde köprü olan, Dicle denilen nehrin yanında, Basra adını verecekleri çukur bir yere yerleşecekler. Oranın ahalisi çoğalacak ve o şehir Muhacirlerin şehirlerinden olacak. - İbn Yahya, Ebu Ma'mer'in; mü s lü m ani arın şehirlerinden olacak dediğini söyledi - Ahir zaman gelince geniş yüzlü küçük gözlü Kantura oğulları gelip, nehir kısıyısma kadar inecekler (o zaman) şehir halkı üç gruba ayrılacak; bir grup öküzlerin kuyruğuna ve arıziye sarılacak (çiftçiliğe yönelecek) ve helak olacak, bir grup kendi canlarını tercih edip (düşmandan aman dileyip) kâfir olacak, bir grup da çocuklarını arkalarına alıp düşmanla savaşacaktır. İşte onlar şehidlerdir.[37]

Açıklama

Hadiste, müslümanlarm Basra şehrine gelip orada yerleşecekleri ve sarihler tarafından Türkler (Moğollar) diye açıklanan bir kavmin hücumuna uğrayacakları bildirilmektedir.
Bazı alimler, metinde geçen Basra'dan Muradın Bağdat olduğunu, Bağdat'ın dışındaki; Basra kapısı denilen kapıdan dolayı Rasulullah'm Bağdan bu isimle andığını söylerler. Alimleri bu düşünceye sevkeden sebepler şunlardır:
1- Dicle nehri Bağdat'ın ortasından akmaktadır,
2- Hz. Peygamber ümmetinin bir şehir kuracağını haber vermiştir. Gerçekten Bağdat Rasûlullah zamanında bir şehir değil, köyden ibaretti. Oranın bir şehir haline getirilişi müslümaıılar tarafından olmuştur.
3- Hadiste müslümanlarm uğrayacağı bildirilen hücumlar Basra'ya değil Bağdat'a karşı vuku bulmuştur. Abbasî hükümdarlarından Mu'tasım billah zamanında 650 yılında Bağdat Moğolların istilasına uğramış, Rasûlullah1 in haber verdiği hadise tahakkuk etmiştir.
Hadiste belirtilen diğer bir konu da, anılan beldenin geniş yüzlü ve küçük gözlü Kantura oğullarının hücumuna uğrayacaklarıdır. Sarihler, Kantura 'nın;
a) Türklerin atası,
b) Hz. İbrahim'in bir cariyesi olduğu tarzında iki ayrı görüş beyan etmişlerdir. Sonraki görüş sahiplerine göre, bu cariyeden Hz. İbrahim'in çocukları olmuş ve onların neslinden Türkler türemiştir. Ancak bu görüş tenkid edilmiştir. Çünkü Türkler Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'in nes-lindendir. Yafes de Hz. İbrahim'den çok öncedir. Buna göre İzahlar biri-birleri ile çelişki arz etmektedir. Bu çelişkiyi şu şekilde çözümleyebiliriz: Kantura adındaki Cariye Yafes'in soyundandır veya Kantura Hz. İbrahim'in cariyesi değil, oğullarından birisinin kızıdır, Yafes soyundan birisi ile evlenmiş ve onlardan Türkler türemiştir. Bu durumda da Türkler hem anılan cariyenin hem de Yafes'in neslinden gelmiş olurlar.
Rasûlullah (s.a), Basra -veya Bağdat - halkının Moğolların hücumuna uğrayınca üç gruba ayrılacaklarını bildirmiştir. Bunlar:
a) Savaştan yüz çevirip, çiftçiliğe yönelenler. Bunlar canlarını kurtarır umuduyla tarlalarda hayvanlarının başında çiftçilikle uğraşacaklar ama bu fayda vermeyecek ve öldürüleceklerdir.
b) Canlarını kurtarmak için Moğollardan aman dileyenler. Bunlar belki canlarını kurtaracaklar ama kâfir olacaklardır.
c) Evlatlarını arkalarına alıp düşmana karşı savaşanlar; bunlar şehit olacaklar ve Allah'ın rızasını kazanacaklardır.
Aliyyül-Kari, bu haberin Rasûlullah'ın mucizelerinden olduğunu, bunun ayniyle H.653 yılında meydana geldiğini söyler.
Münziri, hadisin isnadında Said b. Cumhan'ın olduğuna dikkat çeker.[38]

4307... Enes b. Malik (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) kendisine şöyle buyurmuştur:
"Ya Enes! şüphesiz insanlar birtakım şehirler kuracaklar. Onlar içerisinde Basra-veya Busayra-denilen bir şehir olacak. Eğer oraya uğrarsan - veya girersen-tuzlu yerlerden, iskelesinden, çarşısından ve emirlerinin kapısından uzak dur. Kenarlarına git. Şüphesiz orada yer çöküntüsü, taş yağması ve zelzele olacak. Bir kavim, akşam yatacak ve sabahleyin maymunlar ve

domuzlar olarak kalkacaktır."[39]

Açıklama

Hadisin izahına geçmeden önce bazı kelimelerin karşılıklarını vermek istiyoruz:
Sibah: Tuzlu çorak arazi, Tîbî: "O, üzerinde tuz çıkan arazidir. Bazı ağaçlardan başka bir şey bitmez." der.
Kella veya Kila: Basra'da bir yerin adıdır. İbnü'l - Esir, en-Nihaye adındaki eserinde "Kella gemilerin bağlandığı yerdir, Terceme İbnü'-l Esir'in izahına göre yapılmıştır.
Davahi: Güneşe açık olan yerler veya dağlar demektir. Burada maksat, insanlardan uzleti tavsiyedir.
Hasf: Yere batmak, yerde kaybolmaktır.
Kazf: Ahali üzerine taş yağması, şiddetli ve soğuk rüzgar, toprağın ölüleri dışarı atması. Terceme, Aliyyü'l - Kari'nin tercihi olan ilk manaya göre yapılmıştır.
Recf: Zelzele, şiddetli yer sarsıntısı
Hadisi şerif, müslümanlarm birçok şehirler kuracaklarını ve Basra'nın da bunlardan birisi olduğunu haber vermektedir.
Nevevi'in bildirdiğine göre bu şehre, Basra, Busra, Bisra ve Busayra denilir. Bunlar içerisinde en meşhur olanı Basra'dır.
Basra şehrini hicretin 17. senesinde Hz. Ömer'in emriyle Ukbe b. Gaz-van inşa etmiş ve müslümanlar 18 senede buraya yerleşmişlerdir. Bu şehir müslümanlar tarafından inşa edildiği için içerisinde asla puta tapılma-mıştır.
Rasûlullah (s.a) Hz. Enes'e, oraya yolunun düşmesi halinde bazı yerlerden uzak kalmasını tavsiye etmiştir. Bunlardan ilk i ki sindeki hikmetle ilgili bir kayda rastlayamadık. Ancak çorak araziden uzak kalmayı tavsiyesi, oranın verimsizliğinden dolayı olabilir.
Çarşısından uzak kalmayı tavsiye edişindeki hikmet, oradaki gafletin ve boş lakırdıların çokluğu, alışverişlerde fıkhın prensiplerine uygunsuzluktur. İdarecilerin kapılarından uzak kalmayı tavsiye de, onların zulmünün çokluğu hikmetine binaendir. Rasûlullah Enes'e oraya vardığı takdirde Basra'nın dışına çıkmasını, insanlardan uzaklaşmasını söylemiş ve orada yere batacak, üzerine taş yağacak, sallanacak yerlerin olduğunu ve insan olarak yatıp, maymun ve domuz olarak kalkacak insanların olacağını haber vermiştir.
Ulema bu son cümleyi, o bölgede kaderiyecilerin çıkacağına işaret saymışlar, Hasf (yere batma) ve mesh (hayvan haline gelme)'nin onlarda olduğunu ifâde etmişlerdir.
İbnü'l-Cevzi bu hadisi, buradakinden başka bir isnadla mevzu hadisler arasında saymıştır. Hafız Salahuddin el,Alaî'nin bildirdiğine göre, Cev-zî'nin mevzu dediği rivayetin isnadı şu şekildedir; Ebu Ya'la el-Mevsılî, Ammar b. Zübey, Nadr b. Enes, babası, dedesi ve Enes (r.a) Bu isnadın tenkidine sebep Ammar b.Zübey'dir. Çünkü o itham edilen birisidir.
Ebu Ya'la'mn ifadesine göre Ebu Davud'daki rivayetin senedindeki şahısların hepsi sahihtir. Ancak ittisalında bir kararsızlık vardır ama o da zarar vermez.[40]

4308... İbrahim b. salih b. Dirhem, babasından şöyle duyduğunu haber vermiştir:
Hacca gidiyorduk, bir adam (Ebu Hureyre) bize:
Sizin tarafta el-Übbele denilen bir köy var mı? dedi.
Evet, dedik.
Bunun üzerine şöyle dedi:
Kim benim için, Aşşar mescidinde iki veya dört rekat namaz kılıp "Bu, Ebu hureyre içindir" demeyi tekeffül eder (söz verir)? Ben, Habibim Ebu'l - Kasım (s.a)'i "Şüphesiz Allah (c.c) kıyamet gününde Aşşar mescidinden şehitler diriltecek. Bedir şehitleri ile birlikte onlardan başka hiç bir şehit kalmayacak." derken işittim.[41]
Ebu davud "Bu mescid nehrin (Fıratm) yanındadır." dedi.[42]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden, İbrahim b. Salih b. Dırhem ve babası Ebu Muhammed Sa]ih b Dirhem el-Basrî hakkında hayl konuşulmuştur. İbrahim hakkında, Buharı "Peşinden gidilmez" Ukaylî: "İbrahim ve babası meşhur değiller, hadis mahfuz değildir." Darakutnî "Zayıf demişler, İbn Hıbban ise sikalar arasında saymıştır.
Salih b. Dirhem için de el-Acurî; "Ebu Davud'a, o Kaderi mi? dedim. L1Bilmiyorum" dedi, der. İbn Hıbban bu zatı da sikalar arasında saymış; İbn Ebî Hatim de; "Ondan Yahya b. Said el-Kattan rivayette bulundu" demiştir. Darakutnî de İbrahim b. Salih'in terceme-i halini verirken, "babası sikadır" kaydını koymuştur.
Metinden anlaşıldığına göre, bir hac yolculuğu esnasında - sarihlerin ifadesine göre- Medine ile Mekke arasında yol alırken Ebû Hureyre (r.a) yanındaki Basralılara, onların yakınında Übbele diye bir köyün olup olmadığını sormuş "evet" cevabını alınca da birisinin oradaki Aşşar mescidinde kendisi adına iki veya dört rek'at namaz kılıvermesini istemiş bu isteğine sebep olarak da Rasulullah'm, "Aşşar mescidinde Cenabı Hakkın şehitler dirilteceğini ve bunların Bedir şehidleri ile birlikte olacaklarını" haber verdiğini söylemiştir.
Übbele: Dicle kenarında, Basra körfezinin Basra'ya gelen istikametinde bir yerdir. Basra'dan daha eskidir. Yukarıda işaret edildiği üzere. Basra Hz. Ömer devrinde inşa edildiği halde, Übbele mevcut bir şehirdi.
Siyaktan da anlaşıldığına göre, Aşşar mescidi bu köyde olsa gerek.
Ebû Hureyre (r.a) Basralılardan, birisinin o mescidde kendisi için namaz kılıvermesini ve "Bu Ebu Hureyre için" demesini istemiştir. Bu hal alimlerin dikkatini çekmiştir. Namaz bedenî bir ibadettir. Bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. O halde

Ebû Hureyre niçin böyle bir istekte bulunmuştur? Bu soruya iki türlü cevap verlişmiştir:
a) Ebu Hıifeyre nın görüşü, bedenî ibadetlerde de niyabetin caiz olduğu istikamette olabilir.
b) "Bu, Ebu Hureyre içindir" sözünden maksat, bu namazın sevabı Ebu Hureyre'nindir" olabilir. Çünkü Tîbî'nin bildirdiğine göre bazı alimler bunu caiz görmüşlerdir.
Aliyyü'l - Kari'de şöyle der: "Ulemamız, başkası adına haccetmek tc asl'm şu olduğunu söylediler. İnsan; hac, namaz, oruç, sadaka, kuran tilaveti ve zikir gibi, ibadetlerinin sevabını başkasına bağışlayabilir. Bu başkası diride ölüde olabilir. Bir kimse böyle bir amel işler ve sevabını başka birisine bağışlarsa ehli sünnete göre caizdir, sevabı, bağışlanan kişiye ulaşır."
Bu haber, yapılan bir ibadetin sevabının, diriye de hediye edilebileceğini gösterir. Şamî de bunun cevazını açıkça bildirmiştir. Rasulullah'ın ümmeti için kurbanlar kesmesi de buna delalet eder.
İmam Nevcvi; duanın dua edilen şahsa fayda vereceğinde ıcına olduğunu, Kur'an okumanın sevabının kendisi için okunulan şahsa varıp varmayacağında ise ihtilaf edildiğini söyler. Beziü'l-Mechud'un talikinde bildirildiğine göre, İmam Şafii'nin meşhur görüşüne göre sevab ulaşmaz. Ahmed b. Hanbel'e göre ulaşır. Hanefi kitaplarından Bedai'de de insanın tüm ibadetlerinin sevabını başkasına bağışlayabileceği ifade edilmiştir.[43]

11. Habeşlileri Tahrikten Nehy

4309... Abdullah b. Amr (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sizi terkettikleri müddetçe siz de Habeşlileri terkedinîz. Şüphesiz Kâ'be'nin defnesini, Habeşlilerden iki cılız bacaklı birisinden başkası çıkarmayacaktır.[44]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'deki metinleri, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. O rivayetlerde ince bacaklı Habeşli bir adamın Ka'beyi tahrib edeceği bildirilmiş, define (hazine) sözkonusu edilmemiştir. Zaten Ebu Davud'un rivayetindeki, Kâ'be'nin defnesinin çıkartılmasından maksat, Ka'be'nin yıkılıp altındaki hazinenin çıkartılmasıdır. Ayrıca Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde Habeşlilerin terkedilmelerine dair bir kayıt mevcut değildir.
Hadisi şerif, Habeşliler müslümanlara saldırmadığı müddetçe onlara sataşılmamasını, kendi hallerine bırakılmasını emretmektedir. Bu konu 4302 nolu hadisin izahında ele alınmış ve buna sebebin, müslümanlarla Habeşliler arasında büyük bir çölün bulunuşu olduğunu söylemiştik. Bu hadiste ise efendimiz; Ka'beyi Habeşlilerin yıkacağını haber vermiştir. Habeşlileri kendi hallerine bırakmanın bir hikmetinin de onların müslü-manlara zarar vermelerine mani olmaktır.
Başka rivayetlerin de delaleti ile anlaşılıyor ki, Ka'benin Habeşliler tarafından yıkılması Hz. İsa'nın inmesinden sonra olacaktır. Habeşlilerin başında ince bacaklı birisi bulunacaktır. Aslında Habeş milleti zayıf, çelimsiz bir ırktır. Ancak hadiste işaret edilen olaydaki askerin başındaki şahsın bacakları çok daha ince olacağı için efendimiz ona " = İki bacakcik sahibi" demiştir.
Ka'benin Habeşliler tarafından yıkılması Ka'be'nin yeryüzünden kalkması demektir. Bir rivayette Ka'be'yi yedi sene kimsenin haccetmeyeceği, sonra yıkılacağı, Kur'an'm önce mushaflardan sonra da kalplerden silineceği, insanların şiire, müziğe ve cahiliye hikayelerine döneceği sonra Deccal'in çıkacağı ve Hz. İsa'nın ineceği bildirilmektedir.
Kur'an-ı Kerim'de Mekke-i Mükerreme'nin emin bir harem kılındığı bildirilmektedir[45] Halbuki bu hadiste Ka'benin yıkılacağı bildirilmekte dir. Bu durum, hadisin ayetle çelişki arzettiği izlenimim verebilir. Ama aslında bu çelişki sözkonusu değildir. Çünkü Harem-i şerifin emniyeti dünya harabolup kıyamet yaklaşıncaya kadardır. Ayetin bu hadiste tahsis edildiğini söyleyenler varsa da Kadı Iyaz önceki görüşü benimsemiştir.[46]

12. Kıyametin Alametleri

4310... Ebu Züra şöyle demiştir:
Medine'de Mervan'a[47] bir grup geldi. Onu, kıyametin alametlerinden İlkin'in Deccal'in çıkması olduğunu söylerken dinlediler. Ben ayrılıp, Abdullah b. Amr (r.a)'ya geldim ve olanı haber verdim.
Abdullah:
"Çıkış itibariyle alametlerin üki güneşin batıdan doğması veya kuşluk vakti Dabbe'nin[48] insanlar arasına çıkışıdır. Bunlardan hangisi daha önce olursa diğeri hemen peşinden gelir."
Ebu Zür'a derki:
Abdullah-ki o kitapları okurdu. "Zannediyorum o ikisinden daha önce çıkacak olan; güneşin batıdan doğmasıdır." dedi.[49]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde, Mervan'ın kendileri ile konuştuğu grubun üç kişi olduğu belirtilmiştir. İbn mace'nin rivayetinde ise Mervan hadisesi sözkonusu edilmemiştir.
Hadisten anladığımıza göre; Mervan kıyametin ilk alametinin Deccal'in çıkması olduğunu söylemiş, Abdullah b. Amr ise bunun doğru olmadığını, Mervan'ın sahabe olmadığı için sözüne itibar edilemeyeceğini ihsas ederek, ilk alametlerin güneşin batıdan doğması veya kuşluk vakti dabbenin çıkması olduğunu söylemiştir. Abdullah bu sözlerini Rasûlul-lah'tan işittiğini söyleyerek takviye etmiştir.

Bilindiği gibi kıyamet kopmadan önce birtakım alametler belirecektir. Bunlardan bir kısmı büyük alametler, bir kısmı da küçük alametlerdir. Bundan sonra gelecek olan hadiste, Rasulullah (s.a) kıyametin on alametini saymıştır. Üzerinde durduğumuz bu hadis; kıyametin, çıkacak olan ilk alametini sözkonusu etmektedir. Biz, kıyametin diğer alametleri üzerinde konuşmayı bundan sonraki hadise bırakarak burada kıyametin ilk alameti konusundaki münakaşaları ele almak istiyoruz.
Fethu'l-Vedûd'da şöyle denilmektedir:
"Abdullah b. Amr; Mervan'ın söylediğinin batıl olduğunu kasdetmiş.-tir. Ancak Beyhaki, Halimî'den ilk alametin Deccal'in çıkışı sonra Hz. İsa'nın inişi sonra Ye'cuc ve me'cuc'un çıkışı, sonra Dabbe'nin çıkışı ve güneşin batıdan doğması olduğunu söyler. Buna sebep şudur; Kafirlerin hepsi İsa aleyhisselam zamanında müslüman olacaklardır. Şayet güneşin batıdan doğması, Deccal'm çıkışından önce olsaydı, onların imanı fayda vermezdi. Onun için, bazı alimler bu(üzerinde durduğumuz) hadisi, te'vil etmişler ve alametlerden maksdın ya kıyametin yaklaştığım veya geldiğini bildiren işaretler olduğunu, Deccal'in çıkışının birincisinin, güneşin batıdan doğmasının da ikincisinin ilk alameti olduğunu söylemişlerdir.'7
İbn Kesir ise, Deccal'in çıkışı ve Hz. İsa'nın inişinin insan alışık olduğu cinsten olaylar olduğunu çünkü bunların birer beşer olduğunu, Dabbe'nin çıkışı ve güneşin batıdan doğmasının ise insanların alışık olmadıkları harikulade olaylar olduğunu söyler. Bu te'vil iki rivayetin arasım birleştirmekte oldukça makul bir izahtır.
Bu rivayette Abdullah, Rasulullah'tan naklen kıyametin ilk alametlerinin güneşin batıdan doğması veya Dabbe'nin çıkışı olduğunu haber vermiş ama hangisinin daha önce olduğunu açıklanmamıştır. Ancak bunlardan birisi meydana gelince hemen peşinden öbürünün zuhur edeceği beyan edilmiştir. Ancak İbn Mace'nin rvayetînçle önce güneşin batıdan doğması, sonra da Dabbe'nin çıkışı zikredilmiştir.
Ebu Zür'a; Abdullah'ın kitapları okuduğuna işaret etmiştir. Bu kitaplardan murad; Tevrad, ve İncil gibi kutsal kitaplardır. Tabi onlar muharrer oldukları için içindekiler delil değildir.[50]

4311... Huzeyfe b. Esîd el-Ğıfari demiştir ki; Rasûlullah'a ait bir çardağın gölgesinde oturmuş konuşuyorduk. Kıyameti söz konusu ettik, seslerimiz yükseldi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a):
Kıyamet kendisinden önce (şu) on alamet çıkıncaya kadar kopmaz - veya olmaz-: Güneşin battığı yerden doğması, Dabbe'nin çıkması, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları, Deccal, İsa b. Meryem, duman, biri doğudan biri batıdan, biri de Arap Yarımadasında olmak üzere üç yerin batması, bunların sonuncusu da Yemen'den; Aden'in en aşağısından bir ateşin çıkmasıdır. Bu, insanları mahşere sevk eder." buyurdu.[51]

Açıklama

Müslim'in bir rivayetinde Şu'be, kendisine onuncu alamet olarak bir ravinin de insanları denize atacak bir rüzgarın çıkması olduğunu söylediklerini nakleder. Tirmizi'nin rivayetinde de "Onuncusu ya insanları denize atacak bir rüzgar ya da İsa b. Meryem'in inişidir" denilmektedir.
Tirmizi bu konuda, Ali, Ebu hureyre, Ümmii Seleme ve Safiyye binti Huyey'den mervi hadis olduğunu söyler ve bu hadisin hasen sahih olduğunu ilave eder.
Üzerinde durduğumuz hadisi şerif, kıyamet kopmadan önce meydana gelecek olan on alameti konu edinmiştir. Şimdi bu alametleri tek tek ele alıp inceleyelim:
1- Güneşin battığı taraftan doğması: Şüphesiz bu fevkalade bir olaydır. Cenabı hak bir düzen kurmuş ve kendi dilediği vakte kadar o düzenin aynı şekilde yürümesini dilemiştir. Güneşin şimdi doğduğu istikametten doğup, battığı istikametten batması o düzenin gereğidir. Güneşi doğudan doğduran Allah'ın Batıdan doğdurmaya da gücü yeter. Bunu yapmak için de tüm kainatın nizamını değiştirmeye ihtiyacı yoktur. "O bir şeyin olmasını murad ettiği zaman ol der o da oluverir."[52]
Kirmanı, asırlar önce, kainatın kurulmuş bir düzeni olup bu düzenin değişemeyeceği tarzında varid olabilecek itirazlara cevap vermiş, Suyutî de bunu nakletmiştir. Anılan alimin söyledikleri yukarıya özet olarak verdiğimiz fikir istikametindedir.
2- Dabbe'nin çıkışı: Dabbe hayvan demektir. Kur'an-i Kerim'de buna işaret edilmiştir. Bir ayet-i kerimede: "Kendilerine söylenmiş olan, başlarına geldiği zaman, yerden bir çeşit hayvan çıkarırız ki o, onlara, insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler."[53] buyurulmaktadır.
Müfessirler, dabbe'nin Safa dağından çıkacak büyük bir hayvan olduğunu söylerler. Bazıları Dabbe'nin biri Mehdi, diğeri Hz. İsa zamanında üçüncüsü de güneş batıdan doğduktan sonra olmak üzere üç defa çıkacağını söylemişlerdir.
İbn Mace'deki, Hz. Musa'nın asası ve mühürü beraberinde olduğu halde çıkacağı, asa ile mü minin yüzünü parlatacağı, mühür ile de kafirin burnunu damgalayacağı ifade edilmektedir.[54]
Gerek hadis şerhlerinde gerekse tefsirlerde, kıyamete yakın zamanda çıkacak olan dabbenin bazı özellikleri sözkonusu edilmiştir. Bu özelliklerin bazıları Rasulullah'tan rivayet edilen hadislere istinad ettirilirken, bazıları için kaynak gösterilmemiştir.
Fahreddin Razi'nin naklettiğine ve bir hadise dayandırdığına göre Dabbe'nin boyu altmış zira (yaklaşık 42m)'dir. Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadise göre de iki boynuzunun arası bir fersah (5762 m) kadardır.
Dabbe; dört ayaklı derisi tüy ve kıllarla kaplı ve iki kanatlı olacaktır. Kurtubî Tezkire'sinde İbn Zübeyr'den naklen, Dabbe'nfn bütün hayvanlardan mürekkep bir bütün olacağım söylemiştir. Buna göre; başı öküz başından, gözü domuz gözünden, kulakları fil kulağından, boynuzu deve boynuzundan, boynu deve kuşu boynundan, göğsü Aslan göğsünden, rengi pars renginden, böğrü kedi böğründen, kuyruğu koç kuyruğundan ayaklan yük devesinin ayaklarından olacak, her iki mafsal arasında on iki zirahk (arşınlık) mesafe bulunacaktır."
Kurtubi'nin bu söylediklerini Sa'lebi, Maverdi ve daha başka alimler de zikretmişlerdir. Bunlar İbn Cüreyc'ten de rivayet

edilmiştir.
Dabbe'nin çıkış müddeti ve çıkış yeri konusunda da birtakım rivayetler vardır. Hz. Ali (r.a)'dan onun üç günde çıkacağı rivayet edilmiştir. Yukarıda onun, Safa tepesinden çıkacağını söylemiştik. Mescidi haramdan çıkacağına dair de görüşler vardır.
Fahreddin Razi'nin belirttiğine göre Dabbe, birincisi Yemen'den ikincisi çölden üçüncüsü Mescidi Haramdan olmak üzere üç kez çıkacak, ilk ikisinde kaybolacak üçüncüsünde kalacaktır.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Kur'an'da Dabbe'nin çıkacağı bildirilmiş ama tafsilat verilmemiştir. Hakkında söylenenler pek sahih hadislere dayanmamaktadır, tenkide açıktır. Kabul edilmesi zorunlu değildir.
Bu konuda Elmalık Muhammed Hamdi Yazır Merhum'un bazı alimlerden naklettiği ve kendisinin de katıldığı görüş daha kabule şayandır. El-malılı merhumun meseleye bakışı özetle şöyledir: "Dabbe" kelimesi yerde yürüyen her canlı hakkında kullanılır, dolayısıyla insana da şamildir. Ayet-i kerime de, dabbe'nin konuşacağı ve insanlara inanmadıklarını söyleyeceği bildirilmektedir. Ayrıca İbn Mace ve daha başka muhaddislerin rivayet ettikleri hadiste efendimiz, dabbe'nin elinde Süleyman (a.s)'ın mühürüniin ve Musa (a.s)'mn asasının bulunacağını haber vermiştir. Ayrıca Hz. Ali" den Dabbe'nin kuyruğu olan bir dabbc değil, sakalı olan bir dabbe olduğu rivayet edilmiştir. Bütün bunlar insana ait özelliklerdir. O halde çıkacak olan dabbenin insan olduğunu söylemek daha uygundur.
Hamdi Efendi'nin belirttiğine göre; dabbe maddi ve manevi harikulade bir kuvvet ve saltanatla zuhur edecek ve büyük bir İslam devleti kuracaktır. Çıkacak bu zata dabbe denilmesine sebep, kafirlere karşı katı olacağı ve onu çıkarmanın Allah Teâlâ ya yerden bir dabbe çıkarır gibi kolay olması yönündendir.
İçlerinde Abdullah b. Ömer'inda bulunduğu bir grup alime göre dabbe'nin çıkışı, emri bi ma'rüf, nehyi ani] miinker îerkedildiği zamana olacaktır.[55]
3- Ye'cuc ve Me'cuc'un Çıkışı:
Ye'cuc ve Me'cuc, Arapçaya başka dillerden geçmiş yabancı kelimelerdendir. Batılılar bunlara Yagug ve Magug demişler ve bunların şeytanın soyundan geldiklerini iddia ederlermiş. İbn Haldun da Mukaddimesinde bunlara Yegug Magug demiştir ki bunlar da batıdan alınmış bir tabirlerdir.
Batılılar batı Roma İmparatorluğu'nu istila eden Hunlara Yagug ve Magug demişlerdir.
Ehli kitaptan bazıları, Ye'cuc ve Mecuc'un Hz. Adem'in bir ihtilamin-dan meydana geldiğine dair bir efsaneye inanmaktadırlar. Tevrat'ta ise bunların Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'in soyundan geldikleri bildirilmektedir. Vehb b. Münebbilrde bu kanaati benimsemiştir. Bu görüş birçok alim tarafından hüsn-ü kabul görmüştür.
Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde, Ye'cuc ve Me'cuc'dan ve bunların kıssalarından bahsedilmektedir. Kehf suresi'nin 74. ayetinde "Şüphesiz Ye'cuc ve Me'cuc yeryüzünde fesat çıkarıcılardırlar." buyurulmakta-dır. Müfessirler bu ayetteki "fesat çıkarıcıdırlar" lafzının cem' oluşuna bakarak, bunların iki kişiden ibaret olmayıp pek çok olduklarını söylemektedirler. Müfessir Katade, Ye'cuc ve Me'cuc'un yirmi küsur kabileden meydana geldiğini söyler. Elmalılı Hamdi efendinin bildirdiğine göre, yeryüzündeki insanların yüzde doksanının Ye'cuc ve Me'cuc olduğunu nakledenler de olmuştur.
Kur'an-ı Kerim'de, Ye'cuc ve Me'cuc'un baskısından korkan bir milletin, Zülkarneyn'e müracaat ederek, kendilerini Ye'cuc ve Me'cuc tehlikesinden koruyacak bir set yapmasını istedikleri, Zülkarneyn'in de demir ve bakır eriyiğinden böyle bir set yaptığını tafsilatlı bir şekilde hikaye edilmektedir.[56]
Merhum Kamil Miras, bazı müfessirlerin, Zülkarneyn'e set yapımı için müracaat eden kavmin Türkler olduğunu söylediklerini nakleder ve buna göre Ye'cuc ve Me'cuc'unda Moğollar olması gerektiğini söyler.[57] Enbiya suresinin 96 ve 91 ayetlerinde: "Nihayet Yecûc ve Me'cuc açılıp da her tepeden akın ettikleri ve hak olan va'd yaklaştığı zaman o küfredenlerin derhal gözleri belerecek "eyvah bizlere; biz bundan gaflet ettik, hayır kendimize zulmetmiş olduk" diyeceklerdir." buyurulmaktadır.
Müslim, İbn Mace ve Ahmet b. Hanbel'in rivayetlerinde belirtildiğine göre, Ye'cuc ve Me'cuc o kadar kalabalık olacak ki, Taberiye gölü veya Dicle ve Fırat'ın bütün suyunu içip bitireceklerdir. Yeryüzündekîleri öldürdükten sonra gökyüzüne oklarını atacaklar ve oklar kanlı olarak dönecek, göktekileri de öldürdük diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah (c.c) bir gecede onların burun deliklerine, boyunlarına veya kulaklarına neğaf denilen küçük kurtlar (deve ve koyun gibi hayvanların burunlarından düşen küçük kurtlar) gönderecek ve sabahleyin hepsi ölmüş olacaklar. Bunların leşlerinden yeryüzü kokacak ve yeryüzüne inmiş olan Hz. İsa ve arkadaşlarının duasıyla Cenab-ı Hak deve boynu gibi uzun boyunlu kuşlar gönderecek. Bu kuşlar, o leşleri alıp Allah'ın istediği yerlere götürecek sonra bir yağmur yağacak ve ortalığı temizleyecektir.[58]
Hindistan'ın tanınmış alimlerinden Mehmet Enver Keşmirî (V.H. 1352 M. 1933) Feyzu'l - Bari'de Rusların Ye'cuc, İngilizlerle Almanların da Me'cuc olduklarını, dolayısıyla Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkışının bir kaç defa tekrarlanacağını söylemiştir.
Taberi'nin bildirdiğine göre Ye'cuc ve Me'cuc üç tiptir: Birincileri sedir ağaçları kadar uzun boylu, ikincileri o kadar iri, üçüncüleri de vücutlarını kulakları ile örtebilecek durumdadırlar.
Ye'cuc ve Me'cucun çıkışı kıyametin alametlerindendir. Haklarında Kur'anda ve sahih hadislerde söylenenler haktır, gerçektir. İnanır kabulleniriz. Bunların dışındakiler ise ilmî dayanağı olmayan iddialardan ibarettir. Müfessir Ebu Hayyan, Ye'cuc ve Me'cuc'un eşkali hakkkında söylenenlerin hiçbirisinin doğru haberler olmadıklarını söyler.
4- Deccal'in çıkması: 14. bab Deccal'in çıkışı ile ilgili hadisleri ihtiva etmektedir. Deccal konusunu orada ele almak istiyoruz.
5- İsa (a.s)'nm inmesi: Kıyamet kopmadan önce Hz. İsa (a.s) yeryüzüne inecek ve Hz. Muhammed (s.a)'İn şeriatı ile hükmedecektir. Onun inmesi, son peygamberin Hz. Muhammed (s.a) olup, ondan sonra peygamber gelmeyeceği gerçeğine aykırı değildir. Çünkü Hz. İsa (a.s) yeni bir şeriat getirip, Hz. Muhammed'in şeriatini neshetmeyecek, adaletli bir hakem olarak inecek, bizim şeriatimizle hükmedecek, insanların terkettiği şer'î işleri ihya edecektir.
İsa (a.s)'in yeryüzüne indikten sonra Deccal ile kavga edip onu öldüreceği sahih hadislerle sabittir.

Hz. İsa'nın yeryüzünde ineceği yerin Şam'ın doğusundaki beyaz minareli bir cami, Kudüs'teki mescidi Aksa ve Ürdün olduğu tarzında rivayetler vardır. İbn mace'nin, Nevvas b. Sem'an el-Kilabî'den rivayet ettiği uzunca bir hadisin, Hz. İsa'nın inmesi ve faiiyetleri ile ilgili bölümünde şöyle denilmektedir: ".... Deccal ile halk bu durumda iken Allah, İsa (a.s)'yi gönderecek. İsa Dimeşk'ın doğusunda beyaz minarenin yanına boyalı bir ei-bise içinde, ellerini iki meleğin kanatlan üzerine koymuş olarak inecektir. İsa (a.s) başını eğdiği zaman terler damlayacak, kaldırdığı zaman iri inciler gibi gümüş taneciklerine benzeyen ter tanecikleri yuvarlanacaktır. Onun nefesi gözünün alabildiği yere kadar ulaşacak, nefesinin kokusunu duyan bütün kâfirler ölecektir. Hz. İsa gidip, Lud kapısı yanında Deccal'e yetişecek ve onu öldürecektir. Sonra Allah'ın Nebisi İsa, Allah'ın Deccal'den koruduğu bir kavmin yanma varacak, yüzlerini mesbedecek ve onlara cennetteki derecelerini anlatacaktır.
Onlar bu vaziyette iken Allah (c,c) Hz. İsa'ya "Ya İsa! Ben öyle kullar yarattım ki onlarla savaşmaya kimsenin gücü yetmez. Sen, benim kullarımı Tur'a götür, koru" diye vahyedecek Ye'cuc ve Me'cuc'u gönderecektir. Bunlar, Allah'ın buyurduğu gibi her tepeden hızla ineceklerdir. Öncüleri Ta-beriye gölüne uğrayıp ondaki suyu içecektir. Arkadan gelenler de oraya varıp, burada su vardı, diyeceklerdir. Allah'ın nebisi Hz. İsa ve arkadaşları mahsur kalacak. Öyle ki onlardan birisine bir öküz başı, bu gün sizden birinize yüz dinardan daha değerli olacak. Daha sonra Hz, İsa ve arkadaşları Allah'a dua edecekler ve Allah (c.c) onların (Ye'cuc ve Me'cuc'un üzerine) boyunlarına Neğaf (kurtlar) gönderecek. Böylece Ye'cuc ve Me'cuc bir kişinin ölmesi gibi hepsi birden ölmüş olacaklar. Hz. İsa ve arkadaşları (Tur'dan) inecekler ve onların leşleri, pis kokuları ve kanlan ile dolmamış bir karış yer bulamayacaklar. Bunun üzerine İsa (a.s) ve arkadaşları Allah'a dua edecekler. Allah da onların üzerine melez devenin boynu gibi uzun boyunlu kuşlar gönderecek. Bu kuşlar o leşleri alıp, Allah'ın dilediği yere atacaklar. Sonra Allah (c.c) onlar üzerine bir yağmur gönderecek, insanları o yağmurdan ne bir kerpiç ev, ne de bir çadır koruyamayacak. O yağmur her tarafı yıkayıp ayna gibi parlatacaktır. Sonra yere, "ürününü bitir, bereketini geri getir" denilecektir. İşte o gün herkes bir tek nardan yiyecek. Nar insanları doyuracak ve kabuğu altında gölgelenecekler. Allah süte de bereket verecek öyle ki yeni doğuran deve kalabalık bir cemaata, yeni buzağılamış inek bir kabileye, yeni kuzulamış bir koyun da sülâleye yetecek kadar süt verecektir. Sonra Allah (c.c) onlara güzel bir rüzgar gönderecek, o rüzgar onları koltuk altlarından yakalayarak, müslüman olan herkesin ruhunu alacaktır. Diğer insanlar eşeklerin alenen çiftleştiği gibi açıkta çiftleşip duracaklar. İşte onların üzerine kıyamet kopacaktır.[59]
Görüldüğü gibi bu hadis Hz. İsa'nın inmesi ile ilgili hayli detaylı bilgi vermiştir. Aslında bunlara başka birşey eklemeye gerek yoktur. Ancak konu ile ilgili olarak Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadisin mealini de aktarmak istiyoruz:
Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki muhakkak yakında Meryem oğlu İsa, adil bir hakim olarak gökten inecektir. O, salibi kıracak, hınzırı öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır. Mal o kadar çoğalacak ki onu kimse kabul etmez olacaktır. Artık Allah (c.c)'a bir secde etmek, dünya ve dünyada olan herşeyden daha hayırlı olur."[60]
6- Duman (Duhan)'ın çıkması: Kıyametin alameti olan duman konusundaki önemli görüşler şunlardır:
a) Kur'an-ı Kerim'de buyurulan, "O halde, gökyüzünün açık bir duman getireceği günü (bekle)"[61] ayetinde geçen dumandır. Bu duman Hz. Peygamber döneminde geçmiştir. Huzeyfe, İbn Ömer ve Hasen (r.an-hum) bu görüştedir.
b) İbn Mes'ud'un bildirdiğine göre dumandan maksat Mekke müşriklerinin başına gelen kıtlık felaketidir. Bu felaket esnasında müşrikler açlıktan zayıflamışlar, gözlerinin feri gitmiş ve gökyüzünü puslu görmüşler, onu duman zannetmişlerdir. Bazı alimler bu görüşü benimsemişlerdir.
c) Duman henüz vuku bulmamıştır, kıyametin kopacağına yakın bir zaman da olacak, kafirlerin nefeslerini tıkayacak, mü'minlere nezle gibi bir rahatsızlık verecektir. Nevevi bu görüşü benimsemiştir.
Huzeyfe (r.a), Duhan'ın kıyamete yakın bir zamanda görülüp 40 gün 358devam edeceği şeklinde bir hadis rivayet etmiştir.
Alimler bu farklı rivayetleri birleştirmek için, iki ayrı duman olayının varlığını; birisinin vuku bulduğunu, öbürünün de kıyamete yakın bir zamanda meydana geleceğini söylemişlerdir.
7,8,9- Biri doğuda birisi batıda, birisi de Arap Yarımadasında olmak üzere üç yerin batması.
Bizden önceki bazı ümmetler, işledikleri günahlardan ötürü ceza olarak "hasf" yere batma cezasına çarptırılmışlardır. Bu hadisten anlıyoruz ki; kıyamet kopmadan önce üç ayrı sarsıntı, (zelzele) olacak ve üç bölge batacaktır .İbn Melek daha önceden bir çok batma olayının olduğunu ama bu hadiste haber verilen olayın henüz gerçekleşmediğini, bu batmanın öncekilere nisbetle çok şiddetli olacağını söyler.
10- Bir ateşin çıkması: Üzerinde durduğumuz hadiste Aden'in en uzak köşesinden bir ateşin çıkıp insanları mahşere sevkedeceği bildirilmektedir. Bazı alimler, buradaki mahşerden maksadın Şam olduğunu söylerler. Bu görüş mahşerin Şam arazisi üzerinde olacağım bildiren meşhur bir hadise dayanmaktadır. Aliyyil'1-Kari, Şam arazisinin ya mahşerin başlangıç yeri olacağını veya bu bölgenin tüm mahşer ahalisini alacak derecede büyültüleceğim söyler.
Hadis metininde de belirtildiği gibi Aden Yemen'de büyük bir şehirdir.
Kıyametin alameti olan ateşin, Hicaz toprağında çıkacağını bildiren bir hadis yine ateşin Hadramutta çıkacağını bildiren bir başka hadis daha vardır.
Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyrc (r.a)'den rivayet ettikleri bir hadiste, Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur. "Hicaz toprağından Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır."[62]
Tirmizi'nin, İbn Ömer (r.anhuma)'den rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuşlardır. "Kıyametten önce Hadramııt'tan veya Hadramut denizinden bir ateş çıkacak ve halkı Şam'a doğru sürecektir...."
Alimler kıyametten önce çıkacak olan bu ateşler konusunda şunları söylemişlerdir: Kadı Iyaz: "İhtimal ki bunlar ayrı ayrı iki ateştir. Ya da ateşin ilk çıkışı Yemen'den olacak ve çok kuvvetli olduğu için Hicaz'da görülecektir" demiştir.
Nevevi ise, Kadı Iyaz'ın izahını beğenmemiş ve şöyle demiştir: "Hadiste Hicaz'da çıkacak olan ateşin haşrla bir bağlantısından bahsedilme-inektedir. O ayrı bir kıyamet alametidir. Zamanımızda Medine'de bir ateş çıkmıştır. Bu ateş pek

büyük olmuştur. Onun hakkında Şam'lılann ve başka bölgelerde yaşayanların bilgisi vardır."
Kurtubi de Medine'den böyle bir ateşin çıktığından bahsetmektedir.
Kurtubi'nin bildirdiğine göre bu ateş 654 yılında çıkmış ve ta Busra dağlarından görülmüştür.
Bu izahlardan anlaşıldığına göre kıyamet alameti olarak çıkacak olan ateş konusunda fazla bilgi yoktur. Alimler, bu ateşlerin bazılarının çıktığını söylemişlerdir. Tarihte bir takım büyük ateşler çıkmış olabilir. Ama bunların kıyamet alameti olan ateş olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.
Rasûlullah'm hadisi ile sabit olan bu on alametin hangi sıraya göre çıkacağı konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşleri şöylece özetleyebiliriz:
1- Kıyamet alametlerinin çıkış sırası şöyledir: Dumanın çıkması, Dec-cal'in çıkışı, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları, Dab-be'nin çıkışı, güneşin batıdan doğması, bu görüş sahipleri; Hz. İsa zamanında tüm kafirlerin müslüman olacağını hatırlatarak "Şayet güneşin batıdan doğması Hz. İsa'nın inmesinden önce olsaydı kafirlerin müslüman olmalarının kıymeti olmazdı." derler.
2- Fethu'l - Vedûd da bildirildiğine göre, ilk alamet yer batmalarıdır. Sonra sırayla Deccal'in çıkışı, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları, mü'minlerin ruhlarının kabzolunacağı rüzgarın çıkışı, güneşin batıdan doğması, dâbbetü'1-arzm çıkjşı, dumanın çıkışı.
Kurtubî de Tezkire'de bu sıraya benzer bir sıra zikretmiş ancak dumanın yerine Deccal'i anmıştır.
Beyhaki, Hakim'den bu tertibin benzerini zikretmiş Dâbbe'nin çıkışını güneşin batıdan doğmasından Önce anmıştır.
Rasulullah (s.a)'den rivayet edilen bazı haberlerde kıyamet alametleri sayılırken ilk sırada güneşin batıdan doğması anılmıştır. Nitekim üzerinde durduğumuz hadiste de öyledir. Kurtubi bu hadislerdeki alametlerin çıkış sırasına göre sıralanmadığını, maksadın tertibe işaret olmayıp tamamını bildirmek olduğunu söyler. Kurtubi, Huzeyfe (r.a)'den rivayet edilen bir hadisin "fâ" edatı ile tertip ifade eden bir tarzda dizildiğini ancak bunun sahih olmadığını çünkü Huzeyfe'den başka sırayla da rivayetler bulunduğunu söyler.
Şüphesiz bu tip şeylerin akıla ve kıyasla bilinmesi imkansızdır. Rasu-lullah'tan da sıraya işaret eden kesin bir bilgi rivayet edilmediğine göre "alametlerin çıkış sırası şudur" diyebileceğimiz kesin bir tertib göstermek zordur.
Şu ana kadar anlatmaya çalıştığımız alametler, kıyametin büyük alametleridir. Bir de küçük alametler vardır. Bunların başlicalan şunlardır: Büyük inşaatlar, camilerin süslenmesi, emanete hıyanet, içki ve bid'atle-rin çoğalması, kadınlarda hayanın azalması, hakimlerden adaletin kalkması, bereketin azalması, şarkıcı kadınların çoğalması, hilekarlann güvenilir, eminlerin hain tanınması, idari işlerin ehil olmayanlara verilmesi, fitnenin çıkması, kadınların çoğalması, erkeklerin azalması, müslüman-larla yahudiler arasında savaş, Fırat nehrinin suyunun çekilip altından altın bir dağ çıkması..
Bu sayılanlar küçük alametlerden bazılarıdır. Bunların sayısı çok fazladır. Biz sözü fazla uzatmış olmamak için örnek olarak bunları zikretmekle iktifa ettik.[63]

4312... Ebu Hureyre fr.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Doğup da insanlar onu gördüğü zaman, yeryüzünde olan herkes iman edecek. İşte bu: ".... Daha önceden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) imanı fayda vermez... "[64] (ayetinin işaret ettiği) zamandır.[65]

Açıklama

Hadisin Müslim ve İbn Mace'deki rivayetleri Ebu Davud'dakinin aşağı yukarı aynısıdır. Ancak buradaki ayet-i kerime, ayet olduğna işaret edilmeden hadis metninin bir bölümü olarak kaydedilmiştir.
Buhari'deki rivayeti ise hayli uzundur. Hadisin buradaki rivayetinde. Önce kıyamet kopmadan evvel iki büyük topluluk arasında büyük bir savaş çıkacağı, otuz kadar yalancı Deccal'in çıkıp her birinin kendisini Allah'ın elçisi sanacağı, depremlerin çoğalacağı, zamanın kısalacağı, fitnelerin çıkıp savaşların artacağı, malın çoğalıp insanların sadaka vermek için kişiler arayacağı, insanların bina yapımında yarışacakları, insanların hayattan bıkıp kabirdeki ölülerin yerinde olmayı isteyecekleri bildirilmektedir. Hadisin buradaki bölümünden sonra da, iki kişinin kumaşlarım yayacakları, ama daha alıp satmadan ve toplamadan, insanın hayvanını sağıp daha sütünü içmeden, havuzunu sıvayıp doldurmadan, lokmasını ağzına alıp da daha yemeden kıyametin kopacağı bildirilmektedir.
Hadis-i şerifte güneşin batıdan doğmadan kıyametin kopmayacağı, batıdan doğduğu zaman da yeryüzündeki herkesin iman edeceği bildirilmiş-ve bu halin En'am suresinin 158. ayetinde işaret edilen hal olduğu ifade edilmiştir. Hadis metninde ayetin tamamı zikredilmemiştir. İşaret edilen ayetin tamamı şu şekildedir: "Onlar hala kendilerine ille (azab edecek) meleklerin gelmesini, yahut (bizzat) Rabbinin gelmesini veya Rabbi-nin ayet (ve mucize) lerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabi-nin ayetlerinden biri geldiği gün daha evvelden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiç bir kimseye (o günkü) imanı asla fayda vermez. De ki: Bekleyin! Çünkü biz (de) şüphesiz bekleyicileriz." (En'âm 158).
Ayetin zahiri, güneşin batıdan doğması gibi kıyamet alametleri çıktıktan sonra imanın da tevbenin de fayda vermeyeceğine delalet etmektedir. Ebu'l-Berekât Abdullah en-Nesefi bu ayetin tefsirinde: "Güneş batıdan doğduktan sonra kafirin imanının kabul edilmeyeceği gibi, münafıkm ihlası ve tevbesi de kabul edilmeyecektir. Ayetin takdiri şu şekildedir: Önceden iman etmeyenin imanı ve tevbe etmeyenin tevbesi fayda vermez" demektedir.[66]
Rasûlullah'in birçok hadisinde de, güneş batıdan doğduktan sonra imanın fayda vermeyeceği beyan edilmiştir. İbn Cerir'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur;
"Üç şey var ki onlar çıktıktan sonra, iman etmiş veya imanından bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü)

imanı fayda vermez. Bunlar: Güneşin battığı yerden doğması, Deccal ve Dabbetü'l, arz'dır."[67]
İbn Mace'nin Safvan b. Assal'dan yaptığı bir rivayette de efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz güneşin battığı tarafta genişliği yetmiş yıllık mesafe olan açık bir kapı vardır. Güneş o kapı (batı) tarafından doğunca, önceden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiç kimseye (o günkü) imanı fayda vermeyecektir.[68]

13. Fırat'ın Hazinesini Açığa Çıkarması[69]

4313... Ebu Hüreyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Fırat'ın, altından bir defineyi açığa çıkarması yakındır. Kim (o zaman) orada bulunursa ondan bir şey almasın."[70]

4314... Abdullah b. Said el-Kindî, (Abdullah'a) Ukbe - yani İbn Halid- (Ukbe'ye) Abdullah haber verdi; Ebu'z-Zinad'dan Ebuz'z-Zinad A'rec'den o da Ebu Hureyre kanalıyla Rasûlullah (s.a)'den önceki hadisin mislini rivayet etti. Ancak O (ravi) "Altından bir dağ üzerinden açılır." dedi.[71]

Açıklama

Tirmizi bu iki rivayet için "hasen sahih" demiştir.
Hadisin Buhari'deki rivayeti aynen Ebu Davud'taki gibidir.
Sahih-i Müslim'de ise birkaç farklı rivayet vardır. Bunlardan ikisi, Sünen-i Ebu Davud'taki birinci ve ikinci rivayetler gibidir.
Müslim'in bir rivayeti de şu şekildedir:
"Fırat nehri altın bir dağın üzerinden açılmadıkça kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar onun için biribirleri ile savaşacaklar ve her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülecektir. Onlardan her biri keşke kurtulan ben olsam diyecektir."
Müslim'in başka bir rivayeti de şu şekildedir:
"Yakında Fırat nehri altın bir dağ üzerinden açılacak (altındaki altını açığa çıkaracaktır) İnsanlar bunu duyunca ona doğru yürüyecekler, onun yanında olanlar, "Şayet bundan birşey almalarına izin verirsek bunun hepsi götürülür" diyecekler. Bunun üzerine savaşacaklar, her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülecektir."
Bu babdaki rivayetlerden birisinde Fırat nehrinin tabanından altından bir define, birisinde ise altından bir dağ çıkacağı bildirilmektedir.
Avnü'l-Ma'bud müellifinin nakline göre altına "define" denmesine sebep; nehir açılmadan önceki haline itibarla, "dağ" denmesi de çokluğuna itibarladır. Aliyyü'l-Kari'de rivayetlerde belirtilen olayın tek, rivayetlerin muhtelif olduğunu, maksadın; altından bir dağ gibi büyük bir hazinenin ortaya çıkacak oluşu olduğunu söyledikten sonra; rivayetlerin ayrı ayrı olaylara işaret edebileceğini, altından hazinenin çıkışının ayrı, altın madeninden olan dağın çıkışının da ayrı bir olay olmasının da muhtemel olduğunu söyler.
Avnü'l- Ma'bud müellifi, birinci görüşün sahih olduğuna işaret etmiştir.
Hadislerden anlaşıldığına göre kıyamet yaklaşınca Fırat nehrinin suyu çekilecek ve dibinden altın bir hazine çıkacaktır. Bu hazine dağlar gibi çok olacaktır. İnsanlar bu hazineyi almak için oraya üşüşecekler ve biri-birlerine gireceklerdir. Öyle ki, savaşan her yüz kişiden doksan dokuzu ölecektir. Rasûlullah (s.a) ümmetinden o gün orada hazır olanların anılan altına yaklaşmamalarını tavsiye etmişlerdir. Böylece çıkacak olan fitneden emin olacaklarını ihsas etmişlerdir.
Muasır müelliflerden fıratın altından hazine çıkmasından maksadın, Fırat sularının değerlendirilmesi, onun ekonomiye en yararlı biçimde kullanılması şeklinde izah edenler vardır. Tabi bu bir te'vildir, doğruluk yönü tartışmaya açıktır.[72]

14. Deccal'ın Çıkışı

4315... Rabi b. Hıraş şöyle demiştir: Huzeyfe (b. el-Yeman) ve Ebu Mes'ud (el-Ensarî) bir araya geldiler. Huzeyfe şöyle dedi:
"Şüphesiz Deccal ile birlikte olan şeyi ben ondan[73] daha iyi bilirim; şüphesiz Deccal'in yanında sudan bir deniz ateşten bir nehir olacaktır. Sizin su(dan) zannetiğiniz aslında ateş, ateş olarak gördüğünüz de sudur. Sizden her kim buna erişir de (su isterse) ateş olarak gördüğünden içsin. Çünkü o onu su (olarak) bulacaktır."
Ebu Mes'ud el,Bedri: "Rasûlullah (s.a)'den aynen böyle derken işittim" dedi.[74]

Açıklama

Bu konu kıyametin büyük alametlerinden birisi olan Deccal ile ilgilidir. Deccal'in şekli, yapacağı işler gibi izahına gerek duyduğumuz noktalan hadislerin izahı esnasında açıklamaya çalışacağız.
Deccal sözlükte gizleyen, örten, yalancı manalarına gelir. Hakkı batılla örteceği için bu isim verilmiştir. Yeryüzünün çeşitli yönlerini dolaşacağı için Deccal ismini aldığını söyleyenlerde vardır.
Kurtubî, Tezkire'sinde bu nesneye Deccal denilmesine sebep olarak on görüş ileri sürüldüğünü söyler.
Deccal bir insandır. İnsanları Allah'a isyana, kendine kulluğa çağıracaktır. Huzeyfe (r.a) Ebu Mes'ut la bir araya geldiğinde "Ben Deccal'in yanındakini ondan daha iyi bilirim" demiştir.
Dipnotta işaret ettiğimiz gibi Huzeyfe'nin "ondan" sözü ile Deccal'i de Ebu Mes'ud'uda kasdetmiş olması muhtemeldir. Ebu Mes'ud'u kas-detmiş ise, Ebu Mes'ud'un bunu Rasûlullah'tan işitmediğini zannediyor olsa gerek. Nitekim Ebu Mes'ud'da

"Ben Rasûlullah'tan aynen böyle duydum" diyerek Huzeyfe'nin zannının hatalı olduğuna dikkat çekmek istemiştir.
Sahihi Müslim'deki bir rivayette, burada Huzeyfe'nin sözü olarak geçen bu cümle, Rasûlullah'ın sözü olarak takdim edilmektedir. O rivayette "ondan" kelimesinden maksadın Deccal olduğu açıkça bellidir.
Hadisi şerifte, Deccal'in yanında sudan bir deniz ve ateşten bir nehir bulunacağı, ama aslında ateş gibi görünen şeyin su, su gibi görünen şeyin de ateş olduğu bildirilmektedir. Sahih-i Müslim'deki bazı rivayetlerde ve Buhari'nin rivayetinde deniz ve nehir anılmadan Deccal ile birlikte su ve ateş bulunacağı, bir rivayette de ateşten bir nehir, sudan bir nehir olacağı ifade edilmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Taberani'nin rivayetlerinde ise onunla birlikte iki vadi bulunacağı bunlardan birisinin cennet Ötekinin cehennem olarak gösterileceği, ama aslında cehennemin cennet, cennetin de cehennem olduğu beyan edilmektedir. Yine Ahmet b. Hanbel'in Ebu Hureyre'den tahric ettiği bir hadiste de cennet ile birlikte cennet gibi bir-şey olacağı belirtilmektedir.
Askalani Fethu'l - Bari'de nesneleri aksi olarak görmenin sebebinin görülen şeyin görene göre farklılık arzedeceğinden kaynaklandığını söyler. Askalani'ye göre burada sözkonusu edilen farklı görüntülerin sebebi de ya Deccal'in bir sihirbaz olup bir şeyi olduğunun ters göstermesi ya da Allah (c.c)'ın Deccal'in cennet olarak gösterdiği şeyin içini cehennem, cehennem olarak gösterdiğinin içini de cennet kılmasıdır.Üçüncü bir ihtimal de cennetin nimet ve rahmetten, cehennemin de mihnet ve hikmetten kinaye olmalarıdır. Her kim Deccal'e itaat eder, Deccal de ona inam ederse onun işi sonuçta cehennemdir. Kim de ona karşı çıkar cezasına muhatap olursa onun gideceği yer de cennettir.
İbn Hacer bu ihtimallerden ikincisini tercih etmektedir.
Hz. Peygamber (s.a) Deccal'in yanındaki ateş ve suya erişen mü'min-lerin onun suyunu değil ateşini tercih etmelerini, çünkü aslında onun suyunun ateş, ateşinin su olduğunu belirtmiştir. Bu aynı zamanda Deccal'e itaat değil, karşı çıkılması yolunda bir emirdir.[75]

4316... Enes b. Malik (r.a) Rasulullah (s.a) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Hiç bir peygamber gönderilmemiştir ki ümmetini tek gözlü, yalancı Deccal'e karşı uyarmış olmasın. Haberiniz olsun o tek gözlüdür, Rabbiniz Teala ise tek gözlü değildir. Şüphesiz Deccal'in iki gözü arasında "Kâfir" yazılıdır.[76]

4317... Bize Muhammed b. el-Müsenna, Muhammed b. Cafer'den o da Şu'be'den (Deccal'in iki gözü arasında) " =Kefere" yazılı olduğunu haber verdi.[77]

4318... Bize Müsedded, ona Abdulvaris haber verdi, o Şuayb b. el-Hı-cab'dan, Şuayb da Enes b. Malik (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet ettiği bu hadiste Rasûîullah, "Onu (Deccal'in alnındaki kafir yazısını) her müslüman okur." buyurdu.[78]

Açıklama

Bu üç rivayet, Deccal'in görünüşü ile ilgilidir. Aralarındaki cüzi farklara işaret için bunlar ayrı numaralar altında verilmişlerdir. Bu rivayetlerden birincisinde Deccal'in iki gözü arasındaki yazının “ = Kafir, ikincisinde, " Kaf, fe ve re harfleri) olduğu bildirilmekte, üçüncüsünde ise bu yazının bütün müslümanlar tarafından okunabileceği, ilavesi yer almaktadır. Sahih-i Müslim'deki bir rivayette Ke-fe-re harfleri, "yani Kâfir" diye tefsir edilmiştir.
Hadisi şerifte, gönderilen her peygamberin ümmetini Deccal'e karşı uyardığı bildirilmektedir. Tirmizi'nin rivayetinde, Hz. Nuh (a.s)'un da ümmetini Deccal'e karşı uyardığı ifade edilmekte ve Rasûlullah'm Deccal'in tek gözlü olduğunu diğer peygamberlerin haber vermediğini sadece kendisini bildirdiğini söylediği ilave edilmektedir.
Hz. Nuh'un ve daha sonraki peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyarmaları konusunda bir müşkil görülmektedir. O şudur: Bir çok sahih hadiste Hz. İsa'nın inip Hz. Muhammed (s.a)'in şeriatı üzere amel edeceği ve Deccal'i öldüreceği haber verilmiştir. Bu, Deccal'in Hz. Muhammed (s.a)'in Peygamberliğinden sonra çıkacağını gösterir. O halde Hz. Nuh'un ve diğer peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyarmalarının sebebi nedir?
Bu müşkile şu şekilde cevap verilmiştir: "Hz. Nuh'a ve daha sonraki peygamberlere Deccal'in çıkacağı vakit açıklanmamıştı. Bunlar Deccal'in çıkacağını biliyorlar ama çıkış vaktini bilmiyorlardı.
Onun için ümmetlerini uyarmışlardır. Nitekim önceleri bu bizim Peygamberimizce de açıklanmamıştı. Onun "eğer o ben aranızda iken çıkarsa ben onun hasmıyım" buyurmuş olması da buna delildir. Hz. Peygamber (s.a)'e Deccal'in çıkacağı zaman daha sonra bildirilmiştir.
Bu hadiste Deccal'in tek gözlü olacağına işaret edilmiş fakat hangi gözünün kör hangisinin açık olacağına temas edilmemiştir. Diğer hadis kitaplarında bu mes'eleye temas eden hadislerin biribirleri ile çelişkili oldukları görülmektedir. Sahih-i Müslim'in bir rivayetinde Deccal'in sağ gözünün kör ve üzüm tanesi gibi dışa fırlamış olduğu[79] bir rivayetinde sol gözünün kör[80] (başka bir rivayetinde de gözünün silik olduğu[81] bildirilmektedir. Görüldüğü gibi bunlar birbirleri ile çelişkilidir.
Aynî, bu rivayetler arasındaki çelişkiyi izale için şöyle demektedir: "Deccal'in bir gözü tamamıyla kör, öbürü de sakattır. Dolayısıyla her iki göz için de kör demek sahihtir. Çünkü " = a'ver" kelimesi aslında kusurlu manasınadır."
Hz. Peygamber (s.a); "Rabbiniz tek gözlü değildir" buyurarak hem Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh olduğuna işaret buyurmuş, hem de Deccal'in ilahlık iddiasını ibtal etmiştir. Çünkü Allah mükemmeldir, yaratıklara benzemez, noksan sıfatlardan münezzehtir. Deccal tek gözlülüğü ile hem kusurludur, hem beşere benzemektedir; hem de kusurlarından kurtulabilecek bir güce de sahip değildir. O halde bu derece aciz bir varlığın kalkıp da tanrılık iddiasında bulunması çok abestir. Buna rağmen insanlar arasında ona inanan, peşinden gidenler olacaktır. Onun için bütün peygamberler ümmetlerini ona karşı uyarmışlardır. Deccal'e inanılmasına sebep bir takım harikulade şeyler göstermesi ve uğradığı yerlerden süratle

geçmesidir. Onu gören zayıf iradeli ve zayıf akıllılar yaptıklarına kanacaklar, noksanları konusunda düşünmelerine zaman bırakmadan Dec-cal orayı terkedecektir. Kadı Iyaz'ın belirttiğine göre Deccal birisini öldürecek sonra tekrar çürütecektir. Dinlen şahıs onu tasdik edeceği yerde yalanlayacak ve "Senin şerrin konusunda basiretim arttı" diyecektir.
Hadis-i şerifte ayrıca Deccal'in bir alameti olarak iki gözü arasında ;'kâfir" yazılı olacağı ve bunun (okumayı bilsin bilmesin) tüm müslü-manlar tarafından okunacağı bildirilmektedir.
Kadı îyaz bu yazının gerçekten olacak mı, yoksa onun küfrüne delalet eden bir alamet mi olduğu konusunda ihtilaf edildiğini söyler. Kuvvetli görüşe göre bu gerçek bir yazıdır ve harfleri ayrı ayrı değil bitişik olarak cafir şeklindedir. Nevevi'de yazının gerçek olduğunu söyleyenlerdendir.[82]

4319... İmran b. Husayn (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu Öylemiştir. "Deccal'i işiten kişi ondan uzaklâşsın. Vallahi insan onu mü'min zannederek ona gelir ve içine düştüğü (ölüleri diriltmesi gibi) üphelerden dolayı[83] - veya içine düştüğü şüpheler için-[84] ona tabi olur.[85]

4320... Ubade b. Samit (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Şüphesiz ben size Deccal'den (çok) bahsettim, (ama yine de) anlayamamış olmanızdan korktum. Şüphesiz Mesihud Deccal kısa boylu, eğri bacaklı, (yürürken bacaklarının arası açık) kıvırcık saçlı, tek gözlüdür. Gözü siliktir, kabarık da çukur da değildir. Eğer durumu size karışık gelirse biliniz ki Rabbiniz tek gözlü değildir."
Ebu Davud: "Amr b. Esved kadılığa tayin edildi" dedi.[86]

Açıklama

Bu hadiste müslümanlann karıştırmamaları için Deccal'in özellikleri daha detaylı olarak verilmiştir. Bu özelliklerden ikisi, sarihlerin üzerinde durdukları konulardan olmuştur. Bunlar:
a) Boyunun kısa olması: Bu hadiste, Deccal'in boyunun kısa olduğu bildirilmektedir. Temimu'd- Dari'nin rivayet ettiği bir hadiste ise onun insanların en büyüğü olduğu bildirilmektedir.
Zahirdeki bu tearuz birkaç yolla izâle edilmiştir:
1- Deccal aslında uzundur ama çok şişman olduğu için kısa görülür. İyice dikkat edilmezse kısalığı farkedilemez.
2- Deccal'in iri olmasından maksat, şişmanlığıdır. O kısadır ama şişmandır. Aliyyü'l - Kari, Deccal'in çok fitneci oluşundan dolayı bu te'vi-lin yerinde olduğunu söyler.
3- Aslında uzun boyludur ama çıktığı zaman Allah onun şeklini değiştirecektir.
b) Deccal'in gözlerinin durumu: Hadiste önce Deccal'in bir gözünün kör olduğu belirtilmiş, peşinden de gözün silik olduğu; ne dışa doğru çıkık ne de çukur olduğu ilave edilmiştir. Bu özelliklerin hepsi tek gözdedir.
Diğer göz ise üzüm tanesi gibi göz çukurunun dışındadır. Yukardaki özellikler, diğer gözün dışa doğru çıkık olmasına mani değildir.[87]

4321... Nevvas b. Sem'an el-Kilabî (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) Deccal'i anıp şöyle demiştir:
"Şayet ben aranızda iken çıkarsa, sizin önünüzde onun hasmı (mağlup edicisi) benim. Eğer ben aranızda yokken çıkarsa herkes kendisinin savunucusu (galip gelicisi) dur. Her müslüman hakkında Allah benim halifemdir. Sizden her kim ona erişirse, ona karşı Kehf (suresinin baş tarafını) okusun. Şüphesiz o fitneye karşı sizin için emandır."
(Ravi Nevvas der ki): Biz (Rasûlullah'a):
Yeryüzünde ne kadar kalacak? dedik.
"Kırk gün; bîr gün bir sene gibi, bir gün bir ay gibi, bir gün bir hafta gibi diğer günleri de sizin (normal) günleriniz gibidir" buyurdu.
Ya Rasûlullah bu bir sene gibi olan günde bir günlük namaz bize yeter mi? dedik;
"Hayır, onun için günü takdir ediniz."
Sonra Dımeşk (şam)'in doğusundaki beyaz minarenin yanına İsa b. Meryem (a.s) inecek, Deccal'e yetişip Lüt kapısının yanında onu öldürecek" buyurdu.[88]

Açıklama

Hadisin Müslim, Tirmizi ve İbn Mace'deki rivayetleri hayli uzundur. Örnek olarak Sahih-i Mülimdeki rivayetin tercümesini buraya aktarmak istiyoruz: Nevvas (r.a) şöyle dedi. "Bir sabah Rasûlullah (s.a) Deccal'i andı, onu anlatırken sesini alçalttı, yükseltti hatta onu hurma bahçesinde zannettik, akşamleyin yanına vardığımızda bizdeki bu zannı anladı ve: "- Bu haliniz ne?" diye sordu. Biz:
Ya Rasûlullah, sabahleyin Deccal'i andın, onun hakkında konuşurken sesini Öyle alçaktın yükselttin ki kendisini hurma bahçesinde zannettik, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
"Deccal'den başkası sizin namınıza beni daha çok korkutur. Eğer ben sizin aranızda iken çıkarsa, ona ben galebe çalarım. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi başının çaresine bakar. Allah her müslüman hakkında benim halifemdir. bu adam kıvırcık saçlı bir gençtir.. Gözü fırlamıştır. Ben onu, Abdul-Uzaz b. Katan'a benzetir gibiyim. Sizden ona kim yetişirse, üzerine Kehf suresinin ilk ayetlerini okuyuversin. O, Şam ile Irak arasında bir semtten çıkacak ve sağa sola fesat saçacaktır. Ey Allah'ın kulları sebat edin." Biz:

Ya Rasûlullah! Yeryüzünde ne kadar kalacaktır? dedik
"Kırk gün (kalacak) Birgün bir sene gibi, Bir gün bir hafta gibi. Sair günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır." buyurdular.
Ya Rasûlullah Bir sene gibi olacak bir günde bir günlük namaz bize kafi gelecek mi? dedik.
“Hayır, onun için günün miktarını tayin edin" buyurdu.
Ya Rasûlullah onun yeryüzünde sürati ne olacak?" dedik;
"Arkasından rüzgar esen yağmur gibidir. Bir kavmin üzerine gelerek onları davet edecek. Onlar da kendisine iman edecek ve icabette bulunacaklardır. Gökyüzüne emredecek o yağmur yağdıracak yere emredecek o da nebat bitirecektir. Akşamleyin deve sürüleri o kavmin yanlarına alabildiğine uzun hörgüçlü ve bol sütlü, böğürleri dolu olarak döneceklerdir. Sonra bir kavme gelerek onları da davet edecek, fakat onun sözünü reddedecekler, o da kendilerinden savuşup gidecektir. Bunlar kıtlık içinde sabahlayacaklar, ellerinde mallarından bir şey kalmayacaktır. (Bu adam) bir harabeye uğrayarak ona definelerini çıkar, diyecek. Harabenin defineleri arı kovanları gibi hemen arkasına düşeceklerdir. Sonra, genç babayiğit bir adam çağıracak ve onu kılıçla vurarak ikiye bölecek, her parçayı bir ok atımı yere fırlatacaktır. Sonra bu adamı çağıracak. Adam ona gülerek yüzü parlar bir halde gelecektir. O bu halde iken aniden Allah, Mesih b. Meryem'i gönderecektir. Mesih, Dımeşk'in doğusundaki Akmina-reye iki boyalı elbise içinde elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacaktır. Onun nefesinin kokusunu duyan her kafir mutlaka ölecektir. Nefesi de gözünün gördüğü yere varacaktır. Mesih, bu adamı arayacak nihayet onu Lut kapısında yetişerek öldürecektir. Sonra bu adamın şerrinden kendilerini Allah'ın koruduğu Meryem oğlu İsa'ya bir kavm gelecek. İsa onların yüzlerini silecek, onlarla cennetteki derecelerine göre konuşacaktır. O bu halde iken Allah İsa'ya: "Ben öyle kullarımı çıkardım ki, onları öldürmeye hiç kimsenin eli varmaz. Şimdi sen benim kullarımı Tûr'a götürerek koru, diye vahy indirecek ve Allah Ye'cuc'u Me'cuc'u gönderecektir. Bunlar her tepeden sür'atle sizacaklardır. Bu sür'atle, öncüleri, Taberiye gölüne uğrayacak ve içindeki suyu içecekler. Son gelenleri oraya varacak ve: Bu gölde bir zamanlar hakikaten su vardı diyeceklerdir. Nebiyullah İsa ile arkadaşları muhasara edilecek hatta onlardan birine bir öküz başı, sizden birinize bugün yüz altından daha makbul olacaktır. Bunun üzerine Allah'ın nebisi İsa ve arkadaşları (Allah'a) niyaz edecekler. Allah da Ye'cuc Me'cuc'un üzerine, boyunlarına isabet edecek deve kurdu neğaf gönderecektir. Böylece, bir kişinin ölmesi gibi helak olarak sabahlaya-caklardır. Sonra Nebiyullah İsa ile arkadaşları (Tur'dan) yeryüzüne inecekler yeryüzünde onların leşleri ve pislikleri ile dolmadık bir karış yer bulamayacaklardır. Nebiyullah İsa ile arkadaşları yine Allah'a niyaz edecekler, Allah'da Horasan develerinin boyunları gibi kuşlar gönderecek, bu kuşlar onların cesetlerini yüklenerek, Allah'ın dilediği yere atacak ki ona ne kerpiç ev ne de çadır mani olabilecektir. Bu yağmur yeryüzünü yıkayacak, onu ayna gibi yapacaktır. Sonra yere, "mahsulünü bitir, bereketini tekrar getir," denilecektir. İşte o gün cemaat, nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgelenecek-lerdir. Süte bereket verilecek hatta yeni doğurmuş bir deve bir sürü insana yetecek, yeni doğurmuş bir sığır bir kabileye yetecek, yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kafi gelecektir. Onlar bu halde iken, Allah güzel bir rüzgar gönderecek, bu rüzgar onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'minin ve her müslümanın ruhunu kabzedecek, insanların kötüleri kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çiftleşeceklerdir. İşte kıyamet bunların üzerine kopacaktır."
Hadisin sünen-i Ebu davıid'un rivayetindeki şu konular üzerinde durmak gerekir:
a) Hz. Peygamberin; şayet Deccal onun sağlığında iken çıkarsa, kendisinin onun hasmı olacağı; efendimizin vefatından sonra çıkarsa herkesin kendisini savunması meselesi:
Hadisin devamında Hz. İsa'nın yeryüzüne inip deccal'i öldüreceği bildirilmektedir. Bu durumda hadisin baş tarafı ile son tarafı arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Çünkü efendimiz baş tarafta kendisinin onunla karşılaşması ihtimali olduğu izlenimini vermiş sonunda ise, Deccal'i Hz. İsa'nın öldüreceğini açıkça beyan buyurmuştur.
Alimler zahirdeki bu çelişkiyi genelde iki şekilde te'lif etmişlerdir:
1- Rasûlullah (s.a) daha önceleri Deccal'in ne zaman çıkacağını bilmiyordu, kendisine bilahare bildirildi. Bu halin uzunca bir konuşmanın başı ile sonu arasında olması da mümkündür.
2- Hz. Peygamber, Deccal'in mutlaka çıkacağını, onun çıkışında hiç bir şüphenin olmadığını bildirmek için böyle bir ifade kullanmıştır.
Fahr-i kainat efendimiz, Deccal'in kendisinin vefatından sonra çıkması halinde herkesin kendisini korumasından maksat, onun göstereceği bazı harika şeylere kanmamak, elindeki delili ile kendisini savunmaktır.
b) Müslümanlara Deccal ile karşılaştıklarında Kehf suresinin ilk ayetlerini okumaları tavsiye edilmiş, buna sebep olarak da onun, müslümanlar için eman olduğu belirtilmiştir. Anılan sürenin baş tarafından Allah'a inanan birkaç kişinin zalim Dakyanos'un şerrinden kaçarak bir mağaraya sığındığı ve orada Cenab-ı Hak tarafından korunduğu anlatılmaktadır. Aynı şekilde, Deccal'in fitnesine karşı da Allah (c.c)'ın bu ayetlerle müs-lümanları koruyacağı umulur.
c) Hadisi şerifte Deccal'in kırk gün kalacağı, ama onun günlerinin uzun olacağı bildirilmektedir. Buna göre Deccal'in bir günü bir sene, bugünü bir ay, bir günü bir hafta geri kalan günler de normal günler kadar olacaktır. Rasûlullah {s.a) bu uzun günlerde namazların takdir edilerek kılınacağını haber vermiştir.
Bu mes'ele ile ilgili olarak Nevevi şöyle demektedir: "Bu hadis zahiri üzeredir. Bu üç gün, anılan rnikdar kadar uzundur. Rasûlullah1*iti kalan günlerde sizin günleriniz gibidir, buyurması buna delalet etmektedir."
Bazı alimler, "günlerin uzunluğundan maksat, müslümanlann gam ve kederlerinden dolayı vaktin geçmemesi, günlerin sıkıntının miktarına göre yıl gibi ay gibi, hafta gibi görünmesi, geçmek bilmemesi" demişlerdir. Ancak bu görüş kabule şayan değildir.
Hadiste bir yıl gibi olan günde namazların takdir edilerek kılınacağı bildirilmektedir. Nevevi'nin beyanına göre bundan maksat normal günlerdeki zamanı esas alarak takdirde bulunmaktır. Yani fecirden sonra normal gündeki fecir ile öğle arasındaki zaman takdir edilip öğlen namazı kılınır. Öğle ile ikindi arasındaki vakit takdir edilip ikindi, ikindi ile akşamın arası

takdir edilip o kadar vakit geçince yatsı akşam ile yatsı arası takdir edilip o kadar zaman geçince yatsı kılınır ve bu tekrarlanır. Yani bir sene kadar uzun olan günde senenin günlerinin tüm namazları kılınır. Ay ve hafta kadar sürecek olan günler için de durum aynıdır.
Kadı Iyaz ve başka alimler: Bu hüküm o güne mahsustur. Bunu bize şeriat sahibi koymuştur. Eğer bu hadis olmayıp da biz içtihadımızla baş başa bırakılsaydık o günde bilinen vakitlerde beş vakit namazla iktifa ederdik" demişlerdir.
Bu hadis şafağın kaybolmadığı yerlerdeki yatsı namazı ve altı ay gece ve altı ay gündüzün devam ettiği bölgelerdeki vakit namazları konusu için de bir mesned olmuştur. Bazı alimler vaktin, vücubun zahiri sebebi ve edasının şartı olduğunu, şart bulunmayınca meşrutun da bulunmayacağını söyleyerek böyle yerlerde vakit bulunmadığı için namazın farz olmayacağını söylerler. Diğer bazı alimler ise bu hadisle istidlal ederek buralara en yakın olan; vaktin tam teşekkül ettiği yerler esas alınmak surtiyle takdir yapılıp, beş vakit namazın kılınacağını söylerler. Eş-Şami, İmam Şafii'den şafak kaybolmadan önce fecrin doğduğu bölgelerde yatsının farz olduğunu nakletmektedirler.[89]
d) Hadiste, Hz. İsa'nın Şam'ın doğusundaki beyaz minareye inip Lüt kapısında Deccal'e yetişip onu öldüreceği bildirilmektedir. Bazı rivayetlerde Hz. İsa'nın Kudüs'teki mescid-i Aksa'ya ineceği bildirilmektedir. Aliyyü'l - Kari: "Bence bu rivayet daha kuvvetlidir ve diğer rivayetlere ters değildir. Çünkü mescid-i Aksa Dımeşk'in doğusundadır ve o zaman müslüman askerlerin toplandığı yer olacaktır. Şu anda orada beyaz minare yoksa o zaman yapılır" demektedir.
Nevevi ise "Beyaz minare şu anda Şam'ın doğusunda mevcuttur" der. Hz. Isa'nın.Ürdün'e ineceği şeklinde de rivayet vardır.
Suyûtî'nin Mirkatu's -Suut'ımda, İmadu'd-din b. Kesir'den naklen şöyle denilmektedir: "Zamanımızda (741 yılında) minarenin yapısı beyaz taşlarla yenilenmiş ve bu, eski minareyi yakan Hristiy ani arın mallan ile yapılmıştır. Her halde bu Rasûlullah'ın peygamberliğinin delilleriridendir. Çünkü Allah (c.c) beyaz minarenin binasının Hz. İsa'nın inmesi için Hristiyanlann malları ile yapılmasını lütfetmiştir.[90]

4322... Bize İsa b. Muhammed haber verdi, bize Damure haber verdi. o Şeybanî'den, Şeybanî Amr b. abdullah'dan, Amr Ebu Ümame'den o da Rasûlullah (s.a)'den önceki hadisin benzerini rivayet etti. Namazları da o hadisteki aynı mananın benzeri ile zikretti.[91]

Açıklama

Musannif Ebû Davud bu rivayeti muhtasar olarak önceki hadise havale etti. İbn Mace'nin rivayeti ise hadisin tamamını almaktadır.
Üç sahife kadar olan İbn Mace'nin rivayetinin özeti şudur: Rasûlullah (s.a) cemaate Deccal'i anlatmış, kendisinden önceki bütün peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyardığını çünkü yeryüzündeki en büyük fitnenin Deccal'in fitnesi olduğunu beyan etmiştir. Şayet Efendimizin sağlığında çıkarsa onunla kendisinin mücadele edeceğini, sonra çıkarsa herkesin kendisini savunacağını bildirmiş, Deccal'in özelliklerini saymıştır. Rasülullah'ın bildirdiğine göre, Deccal önce kendisiin peygamber olduğunu söyleyecek daha sonra Allah olduğunu iddia edecektir. İki gözü arasında Kafir yazılı olacak ve bu yazı okuma yazma bilen bilmeyen herkes tarafından okunacaktır. Beraberinde bir cennet bir de cehennem olacaktır. Ancak aslında onun cenneti cehennem, cehennemi de cennettir. Kehf sûresinin ilk ayetlerini okuyanlar, Hz. İbrahim'in ateşten korunduğu gibi, Deccal'in fitnesinden korunacaktır.
Deccal bir bedeviye; anasını babasını dirilttiği takdirde kendisine inanıp inanmayacağını soracak, onun "evet" demesi üzerine, iki şeytan onun anası babası kılığına girecek ve bedeviyi Deccal'e tabi olmaya teşvik edeceklerdir. Ayrıca başka bir fitne olarak da; Deccal bir adamı testere ile biçip ikiye ayıracak, sonra onu diriltip Rabbinin kim olduğunu soracak, adam da: "Rabbim Allah'tır, sen de Allah düşmanı Deccalsin" diyecektir. Hadiste belirtildiğine göre; Deccal'in bunlardan başka fitneleri de vardır. Mesela buluta yağdırmasını, yere bitirmesini emredecek yağmur yağıp yer bitki bitirecektir. Bir kabileye uğrayacak, o kabile kendisini yalanlayacak bunun üzerine o kabilenin tüm hayvanları helak olacaktır. Başka bir kabileye daha uğrayacak onlar ise Deccal'i tasdik edecek bunun üzerine yağmurlar yağacak, bol ot bitecek, hayvanlar etlenecek, sütleri artacaktır. Mekke ve Medine'nin dışında Deccal'in ayak basmadığı yer kalmayacaktır. Mekke ve Medine'ye gitmek istediğinde, ona melekler mani olacaklardır. Nihayet Zurayb-i ahmer yanında çorak bir yere inecek, Medine şehri iiç defa sallanacak, Medine'de ne kadar münafık varsa Deccal'in yanma koşacaktır.
O günde Araplar çok az olacak ve beytü'l-Makdis'de bulunacaklardır. Salih bir zat olan imamları onlara sabah namazı kıldırmak üzere öne geçtiği esnada Hz. İsa inecek bunun üzerine imam, Hz, İsa'nın namaz kıldırması için geriye çekilecek ama Hz. İsa geçmeyecektir. Namazdan sonra Hz. İsa kapıyı açmalarını isteyecek, açtıklarında kapı önünde yanında yetmiş bin yahudi olduğu halde Deccal durur olacaktır. Deccal Hz. İsa'ya bakınca tuzun suda eridiği gibi eriyecek ve kaçmaya başlayacaktır. Hz. İsa, Deccal'in peşine takılıp, Lût'un doğu kapısında ona yetişip öldürecektir. Allah yahudileri hezimete uğratacak, yahudiler neyin arkasına gizlenirlerse o şey bunu haber verecektir.
Rasûlullah daha sonra Deccal'in kırk yıl kalacağını, onun bir yılının yarım yıl, bir yılının bir ay, bir ayının bir hafta gibi, kalan günlerinin de kıvılcım gibi süratli olacağını söylemiş, o günlerde namazların takdir edilerek kılınacağını beyan buyurmuştur.
Rasûlullah bundan sonra Hz. İsa (a.s)'mn yapacaklarının anlatmıştır. Buna göre İsa (a.s) haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kldıracak zekatı terkedecektir. Düşmanlık ve kin ortadan kalkacaktır. Hatta çocuk elini yılanın ağzına sokacak ama yılan ona zarar vermeyecek, aslan çocuğun önünden kaçacaktır. Yeryüzünde tek din olacak, herkes Allah'a tapacaktır. Yerin bereketi artacak bir üzüm salkımı bir topluluğa yeter hale gelecektir. At fiatları azalacak, sığır fiatları artacaktır. Deccal'in çıkmasından evvel üç yıl tedrici bir kuraklık ve kıtlık hüküm sürecektir. Üçüncü yıda bir damla yağmur yağmayacak yerden

bir ot bitmeyecektir. Tüm çift tırnaklı hayvanlar ölecek, insanlar tekbir teşbih ve tahmid sayesinde yaşayacaklar, bunlar insanlara gıda gibi gelecektir.[92]

4323... Ebu'd-Derda (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bir kimse Kehf suresinin başından on ayet ezberlerse, Deccal'in fitnesinden korunur."
Ebu Davûd şöyle dedi:
"Hişam ed-Düstûraî de Katade'den aynen böyle rivayet etmiştir. Ancak hişam: "Kim Kehf suresinin sonlarından ezberlerse" demiştir. Şu'be ise Katade'den: "Kehf in sonundan." demiştir.[93]

Açıklama

Hadisin Hemmam vasıtası ile Katade'den rivayetinde Efendimiz, Kehf suresinin baş tarafından on ayet ezberleyen kişinin Deccal'in fitnesinden korunacağını bildirmiştir.
Sahih-i Müslim'in bir rivayeti de bu şekildedir. Tirmizi'nin rivayetinde de: "Kehf suresinin başında üç ayet...." denilmektedir. Katade'den Hişam kanalıyla gelen rivayette ise, Kehf suresinin sonundan ezberleyenin korunacağı bildirilmektedir. Müslim'in ve Nesai'nin birer rivayeti de böyledir. Nesai'nin bir rivayetinde de: "Kehf suresinden on ayeti ezberleyen Deccal'in fitnesinden emin olur" buyurulmaktadır.
Hadisin Ebu Davud'daki rivayetinde, Katade'den sonraki iki ravinin (Hemmam ve Hişam) rivayetleri birbirinden farklıdır. Hemmam'ın rivayetinde: "kehf suresinin baştarafından on ayet..." denildiği halde, Hi-şam'ın naklinde: "Sonundan on ayet..." denilmektedir. Diğer hadis kitaplarındaki bazı rivayetler Hemmam'ın bazıları da Hişam'm nakillerine uygun düşmektedir. Ayrıca, "Başından üç ayet" ve baş ve son ile kayıtlanmadan "on ayet" şeklinde de rivayetler vardır.
Bir rivayette ise: "Her kim Kehf suresini ezberler sonra da Deccal yetişirse Deccal ona musallat olamaz" buyurulmaktadır. Suyûtî, biribi-rine muhalif görünen rivayetleri bu rivayetle birlikte gözönüne alınarak şöyle demektedir: "Başından ve sonundan on ayet denilmesi, tamamını ezberlemekte istidrac (peyderpey ezberlemek) cihetindendir. "Yani suyu-ti'nin dediğine göre Rasûlullah'ın istediği Kehf suresinin tamamının ezberlenmesidir. Fakat bunu temin için bazan baştan on ayet, bazan da sondan on ayet veya mutlak olarak "on ayet" demiştir.
Kehf suresinin şeytanın fitnesine karşı koruyucu olmasının hikmeti konusunda da Kurtubi şunları söylemektedir. Kimileri bu .süredeki ashabı kehf ile ilgili ilginç kıssalar olduğunu söylerler. Çünkü o kıssalara muttali olanlar Deccal'in olayım yadırgamazlar dolayısıyla Deccal'den etkilenmezler...”
Geçen rivayetler ve izahlar göz önüne alındığında şöyle denilebilir: Kehf suresini okuyup manasını düşünen kişi Deccal'den korunur ve onun fitnesinden emin olur.[94]

4324... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Benimle onun -yani İsa (a.s)'in-arasında peygamber yoktur ve o mutlaka inecektir. Onu gördüğünüz zaman, tanıyınız; o, orta boylu, kırmızıya çalan beyaz benizli, bir adamdır. Sarımtırak renkte iki elbise içerisinde olacaktır. Başına bir ıslaklık değ-mese de (sanki yıkanmış gibi) damlali olacaktır, (başından sular damla-yacaktır) İslam adına insanlarla savaşacak, Haç'i kıracak domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır. Onun zamanında Allah islamm dışındaki tüm dinleri ibtal eder. İsa (a.s) Mesih Deccal'i öldürecek ve yeryüzünde kırk sene kalacaktır. Sonra vefat edecek ve müslümanlar namazını kılacaklardır.[95]

Açıklama

Hadisi şerif Deccal'den ziyâde Hz. İsa (a.s)'nın inmesi ile ilgilidir_ Dana önce de işaret edildiği gibi Hz. Isa yeryüzüne inecek, tüm insanları tek bir dinde birleştirecek ve Deccal'i öldürecektir. Bu, Hz. Muhammed (s.a)'in son peygamber oluşu kcyfiyLne ters Çünkü Hz. İsa bir peygamber olarak yeni bir şeriat getirmeyecek Hz. Mü-hammed'in şeriatını uygulayacak, onunla hükmedecektir. Yani Hz. Muhammed'e ümmet olacaktır. Nitekim Rasûlullah (s.a) bir hadisinde "Eğer Musa sağ olsaydı ancak benim tabilerimden olurdu" buyurmuştur.
Hz. İsa yeni bir şeriat getirmeyeceğine göre, İslam'ın teklifleri kalkmayacak devam edecektir. Kurtubî'nin dediğine göre Hz. İsa indiği zaman, müslümanlar üzerinde ondan başka sultan, imam, hakim ve müftı olmayacaktır. Zaten Allah yeryüzünden ilmi çekip almış olacaktır. Hz. İsa, İslam-dininden ihtiyacı olan ilimleri, Allah'ın emri ile gökyüzünde öğrenmiş bir vaziyette inecektir. İsa bunu söyleyince insanîar onun etrafında toplanacaklar ve onu kendilerine hakem seçeceklerdir.
Suyûtî ise, yeryüzünde ilmin ve ulemânın kalmayacağı görüşüne karşı çıkar, devamlı olarak yeryüzünde İslâm ulemasının bulunacağını ancak kendisine baş vurulacak büyük imamın Hz. İsa olacağını söyler.
Hadiste, Hz. İsa'nın kolayca tanınması için bazı özellikleri anlatılmak-ta've yapacağı bazı şeyler sözkonusu edilmektedir. Buna göre.Hz, İsa orta boylu, kırmızıya çalar-beyaz benizli olacaktır. Üzerinde hafif sarıya çalan iki elbise bulunacaktır. Temiz ve parlak olduğu için başım ıslatmadığı halde sanki ıslatılmış gibi damlalar olacaktır.
Hz. İsa'nın yapacağı bazı şeyler de şunlardır:
1- Haç'ı kıracaktır: Şerhu's-sünne'de, bundan maksadın hristiyanlığı iptal edip, İslam dini ile hükmetmesi olduğunu söyler.
2- Domuzu öldürecektir. Yani domuz sahibi olmayı ve yemeyi yasaklayarak, öldürülmesini mubah görecektir.
3- Cizyeyi kaldıracaktır: Alimler bu konuyu üç ayrı yolla izah etmişlerdir:
a) Ehl-i kitabı İslama girmeye mecbur tutacak, onların cizye vererek dinlerinde kalınlarına izin vermeyecektir. Müslüman olmayanları da öldürecektir. Bu izah, Hattabi'ye aittir. Nevevi'nin görüşü de bu istikamettedir. Nevevi, cizyeyi kaldırmanın,

bizim dinimizin kabul ettiği bir hükmün neshi olmadığını çünkü cizyenin meşruiyeti hükmünün Hz. İsa'nın nüzulüne kadar devam etmekle kayıtlı olduğunu söyler.
b) Kendisine cizye mükellefiyeti konulacak zımmî kalmayacaktır. Yani, müslümanlar zenginleşecek, ziinmîlerin cizye vermesine ihtiyaç duyulmayacaktır. Çünkü cizye müslümanlarm maslahatlarına,sarfedilmek için konulur. Buna ihtiyaç duyulmayınca, cizye de alınmaz. Bu görüş Nihaye sahibine aittir.
c) Kadı Iyaz'ın bildirdiğine göre, cizyenin vaz'mdan maksadın; cizyeyi kaldırmak değil, cizye koymak olması muhtemeldir. Yani bu görüşe göre Hz. İsa hiç bir taviz vermeden herkesten cizye alacak bu yüzden mal mülk çoğalacaktır.
4- Hz. İsa Deccal'i öldürecektir: Bu konu daha önce izah edilmişti. Daha sonra, hadiste, Hz. İsa'nın kırk sene yaşayacağı ve sonra vefat edeceği bildirilmektedir. Müslim'in Abdullah b. Amr'dan rivayetinde Hz. İsa'nın yedi sene kalacağı ifade edilmektedir. Imadu'd-din b. Kesir bu iki rivayet arasında bir çelişki olduğunu söyledikten sonra bu çelişkiyi şöyle giderir: "Bu yedi yıl, Hz. İsa'nın indikten sonraki ikâmetine hamledilir. Bu, daha semaya yükseltilmeden önce dünyada geçen otuz üç yıla ilave edilir ve toplam kırk yıl eder. Hz. İsa'nın semaya yükseltilmeden önceki yaşı meşhur görüşe göre otuz üçtür."
Üzerinde durduğumuz hadis Hz. İsa'nın ineceğine açıkça delâlet etmektedir. Ehl-i sünnete göre Hz. İsa sağ olarak ve kendi aslî unsuru ile inecektir. Bazı Mutezîlîlerle bazı Cehmiler Hz. İsa'nın inmeyeceğini söylerler ve görüşlerini Hz. Peygamberin Hatemü'l- Enbiya olduğunu bildiren ayet ile takviyeye çalışırlar. Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hz. İsa yeni bir peygamber olarak inmeyeceği için onun inmesi bu ayete zıt düşmez. Hz. Peygamberden, İsa'nın ineceğine işaret eden birçok hadis gelmiştir. Şevkâni Hz. İsa, Deccal ve Mehdî konusunu incelediği et-Tev-hidfl tevaturi mâ câefi'l - ehadisfi'l-Mehdi ve'd-Deccal ve'l-Mesih adındaki risalesinde, Hz.İsa'nm ineceğini bildiren yirmi dokuz hadis nakleder ve bunların tevatür derecesinde olduğunu söyler.[96]

15. Cessase'nin Haberi[97]

4325... Fatıma binti Kays (r.anha) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a) yatsı namazını geciktirdi sonra çıkıp şöyle dedi: "Beni, Temimu'd - Dari'nin adalardan, birindeki bir adamdan verdiği haber geciktirdi. (Temim dedi ki)Ben saçlarını yerde sürüyen (uzun saç-h) bir kadınla karşılaştım.
Sen kimsin? dedi (m)
Ben Cessase'yim, şu köşke git, dedi. Oraya gittim, bir de ne göreyim. Saçlarını sürüyen (uzun saçlı) bukağılara bağlı, yerle gök arasında sıçrayan bir adam!
Sen kimsin? dedim
Ben Deccal'im, ümmîlerin peygamberi çıktı mı? dedi.
Evet, dedim.
Ona itaat mı ettiler, isyan mı? dedi
İtaat ettiler, dedim.
Bu onlar için hayırlıdır, dedi.[98]

Açıklama

Haberde anlatılan hadiseyi Temimu'd-Dari haber vermiş, Hz. Peygamber de reddetmemiştir. Böyle olunca, hadis Hz. Peygamberin verdiği haber hükmünü almış olur.
Bu haberde Temimu'd-Dari'nin karşılaştığı Cessase bir kadındır. Bundan sonra gelecek olan hadiste ise Cessase'nin bir Dabbe (hayvan) olduğu görülmektedir. Bu çelişki üç şekilde izale edilmektedi:
1- Dabbe, yeryüzünde yürüyen canlı demektir. Kelimenin taşıdığı bu genel manaya göre kadına da dabbe demek mümkündür. O zaman iki varlık da aynı olur.
2- Deccal'in iki tane cessasesi vardır. Birisi hayvan birisi de kadındır.
Temimu'd-Darî her iki Cessase ile de karşılaşmıştır.
3- Cessase bir şeytandır, değişik kılıklara girebilir. Temimu'd-Dari onunla bir seferinde kadın kılığında iken, bir seferinde de hayvan kılığında iken karşılaşmıştır.
Haberde zincirlerle bağlı olan Deccal'in "Ümmilerin peygamberi çıktı mı?" diye sorduğu bildirilmektedir. Ümrnî; okuma yazma bilmeyen demektir. Araplar o zaman genelde okuma yazma bilmedikleri için, Bz. .Peygamber (s.a)'e "Ümmilerin peygamberi"' denilmiştir.
Hadisten, Deccarin daha Hz. Peygamber devrinde yaraniınış olduğu ve insan içine çıkacağı günü beklediği anlaşılmaktadır.
Bu hadisin isnadın da Osman b. Abdurrahman el-Kureşî vardır. Onu sıka kabul edenler olduğu gibi hakkmda tenkitli ifadeler kullananlar da olmuştur, îbn Hıbban el-Büstî; "Bence onun rivayeti ile ihticac caiz değildir" demiştir.
Bu hadisi Müslim, değişik tanklarla tahric etmiştir. Onun tahriclerinde Osman b. Abdurrahman yoktur.[99]

4326... Falıma b. Kays (r.anha) şöyle demiştir: Rasululîah'ın müezzininin "Namaz toplayıcıdır" diye seslendiğini duydum ve çıktım. Rasû-lullah (s.a) ile birlikte.namazı kıldım. Rasûluliah (s.a) namazını bitirince gülümseyerek minbere oturdu. "Herkes yerinde kalsın" dedi. Sonra:
“Sizi niçin topladım biliyormusunuz?" dedi.
Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler.
Şöyle buyurdu:

Ben sizi bir korku ve rağbet (bir şeyden korkutmak veya hoşlanacağınız bir şey söylemek) için toplam adım, şu haber için topladım:
Temimu'd-Dari bristiyan bir adamdı (Bize) gcîip bi'at etti ve müs-lüman oldu. Bana, Deccal konusunda size anlattığım şeylere uyan şeylerden bahsetti. Anlattığına göre; o, Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişi ile birlikte bir deniz gemisine (büyük bir gemiye) binmiş. Dalga onlarla denizde bir ay oynamış ve güneşin battığı yerdeki bir adaya yanaşmışlar. Geminin kayıklarına binip adaya girmişler. Onları çok kıllı bir hayvan karşılamış.
Vah sana! sen kimsin? demişler,
Ben Cessfâse'yim, şu manastırdaki adama gidin, çünkü o sizin haberinize müştakdır, demiş.
Temim dedi ki: Bize adamın adını söyleyince onun şeytan olmasından korktuk ve koşarak gittik. Manastıra girince bir de ne görelim, o zamana kadar hiç görmediğimiz iri cüsseli, elleri boynuna sıkı sıkıya bağlanmış bir adam.." Ravi hadisi zikretti;[100]
Deccal onlara; Beysan hurmalığını, Zûar pınarını ve Ümtrrî nebiyi sordu (sonra) "Şüphesiz ben Mesih Deccal'im, benim çıkmama yakında izin verilecektir" dedi.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu;
"O Deccal Şam denizinden - veya Yemen denizinden, - hayır aksine doğu tarafından evet doğu tarafından çıkacaktır." dedi.
Rasûlullah (bunu söylerken) doğu tarafına işaret etti.
Fatıma binti Kays: "Bunu Rasûlullah'tan ezberledim" dedi.
Ravi hadisi şevketti.[101]

Açıklama

Metinlerde farkedildiği gibi hadisin Ebu Davud'daki kısmı muhtasardır. Sahih-i Müslim'de tamamı vardır. Sahih-i Müslim'de olup da burada olmayan kısımlara mefhum olarak işaret etmek istiyoruz. Müslim'in rivayetinin başında, Fatıma binti Kays, kocası Mugire, bir savaşta yaralanıp ölünce Fatıma'nın dul kaldığını, Rasulullah'ın kendisini Usame b. Zeyd ile nikahlamak istediğini iddetini doldurmak üzere İbn Ümmü Mektub'un evine gönderdiğini, iddeti bitince müezzinin "namaz toplayıcıdır" sözünü duyup camiye gittiğini anlatmıştır.
Sahih-i Müslim'deki rivyette Ebu Davud'un rivayetinin orta kısmındaki "hadisi şevketti" bölümü tafsilatlıca anlatılmıştır. O kısımda anlatıldığına göre manastırdaki adam;
Siz benim haberimi almışsımzdır. Şimdi siz bana haber verin siz kimsiniz? demiş, onlar da denizde başlarından geçeni; Cessase ile karşılaşmalarını, onun söylediklerini anlatmışlar. Deccal gelenlere Zuğar pınarından önce Taberiye gölünü sormuştur. Müslim'in rivayetindeki bu bölümler aynen şöyledir: Deccal:
Bana Beysan hurmalığından haber verin?
Onun nesinden haber almak istiyorsun?
Onun hurmasını soruyorum, ürün veriyor mu?
Evet
Haberiniz olsun! O yakında ürün vermez hale gelecektir. Bana Taberiye gölünden haber verin?
Nesinden haber almak istiyorsun?
içinde su var mı?
Suyu çok
Haberiniz olsun. Onun suyu çekilmek üzeredir. Bana Züğar pınarından haber verin.
Onun nesini sororsun?
Pınarda su var mı? Sahipleri onun suyuyla ekin yetiştiriyorlar mı?
Evet onun suyu çok ve sahipleri onun suyuyla ekin yetiştiriyorlar.
Bana ümmilerin peygamberinden haber verin, o ne yaptı?
Mekke'den çıktı, Yesrib'e (Medine'ye) yerleşti.
Araplar onunla savaştılar mı? Evet
Onlarla ne yaptı?
Kendisine, Rasûlullah'm peşinden gelen Araplarla galip geldiğini ve Arapların ona itaat ettiklerini söyledik.
Bu oldu mu? dedi
Evet oldu, dedik.
Dikkat edin bu onlar için ona itaat etmelerinden daha hayırlıdır. Ben size kendimden bahsedeyim; ben Mesih (ud- Deccal)'im, bana yakında çıkış izni verilecektir. Çıkıp yeryüzünde dolaşacağım. Kırk günde Mekke ve Taybe'den başka, ayak basmadığım yer kalmayacaktır. Bunların ikisi bana haram kılındı. Ne zaman bunlardan birine girmek istesem elinde kınından çekilmiş bir kılıç bulunan bir melek karşıma çıkacak ve bana engel olacak. Oradaki her yol üzerinde orayı koruyacak melekler var" dedi.
Fatıma dedi ki: Rasûlullah (s.a) bastonu ile minbere vurarak: "İşte taybe budur işte Taybe budur" dedi. O Medine'yi kastediyordu.
Daha sonra Rasûlullah: "Bunu size söylemiş miydim?" diye sordu. Cemaat "evet" karşılığını verdi.
Hadisin devamında Rasûlullah (s.a)'ı Temîm'in, Deccal, Mekke ve Medine konusunda söylediklerinin kendi söylediklerine uymasının hoşuna gittiğini söyledi.[102]

4327... Fatıma binti Kays (r.anha) şöyle dedi. Nebi (s.a) öğle namazım kıldı sonra minbere çıktı. Halbuki o daha önce minbere sadece Cuma günü çıkardı...
Ravi Amir sonra bu (bir önceki hadisteki) kıssayı aıılatn.
Ebû Davûd derki:
îbn Sadran Basralıdır. İbn Mısver ile birlikte denizde batü. ondan başka hiç kimse kurtulamadı.[103]

Açıklama

Bu rivayetle Fatıma binti Kays Rasuiullah'ın kendilerine Cessase kıssasını öğleden sonra anlattığını söylemektedir. Haibuki önceki rivayette, yatsıdan sonra anlattığını söylemiştir. Halbuki önceki rivayette, yatsıdan sonra anlattığı ifade edilmekle idi. Bu, görünüşte bir çelişkidir.
Bezlü'l-Mechud müellifi bu konu ile ilgiii olarak şöyle demektedir: "Bu iki rivayet arasında çelişki yoktur. Çünkü Temim, hadiseyi Rasûlul-lah'a akşamdan sonra anlatmış bu yüzden yatsı geçmiştir. Yatsıdan sonra Rasûlullah oradaki cemaate anlatmıştır. Ertesi gün öğleden sonra da yatsıda olmayanlara anlatmıştır."[104]

4328... Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın, rivayetine göre Cabir (r.a.) demiştir ki:
RasûlulİIah (s.a) bir gün minber üzerinde şunları söyledi: "Bazı insanlar denizde giderlerken yiyecekleri bitti. Karşılarına bir ada çıktı. Ekmek aramak üzere[105] adaya çıktılar. Onları Cessase karşıladı."
(Velid b. Abdullah der ki:)
EbuSeleme'ye; Cessase nedir? dedim.
Bedeninin kıllarını ve saçlarını sürüyen (saçı ve vücudunun kılları uzun) bir kadın dedi. (Ravi sözüne devamla şöyle dedi:) Cesase: "Şu köşkte (biri var....)" dedi. Hadisi zikretti köşkteki (Deccal) Beysan hurmalığını ve Zuğar pınarını sordu.
Ravi Ebu Seleme:
"O MesiIurcl Deccal'dir" dedi.
Velid b. Abdullah şöyle dedi: "Ebu SeJeme'nin oğlu bana bu hadiste bir şey var ama onu hatırımda tutamadım" dedi. Ebu Seleme şöyle dedi: "Cabir onun (Deccal'in) İbn Sayyad [106] olduğuna yemin etti."
Ben kendisine:
Ama o öldü, dedim;
Ölmüş de olsa o, dedi,
O müslüman oldu, dedim.
Müslüman olsa da dedi,
O Medine'ye girdi, dedim.
Medine'ye girmiş olsa bile, dedi.[107]

Açıklama

Bu rivayette Cessase'nin kadın olduğuna işaret edilmektedir. Halbuki daha önceki bazı rivayetlerde onun hayvan olduğu söylenmişti. Bu tezatın izalesi yoluna önce geçen hadislerin izahı esnasında temas edilmiştir. Yine bu hadiste Deccal'in bulunduğu yerin bir köşk olduğu bildirilmektedir. Oysa bundan önceki rivayette onun bir manastırda bulunduğu söylenmişti.
Bu rivayette, Cabir (r.a), hadisede anılan Deccal'in İbn Sayyad olduğunu söylemiş, hem de sözünü yemin ederek te'yid etmiştir. Ebu Seleme ise, İbn Sayyad'm öldüğü, Müslüman olduğu ve Medine'ye girdiği gibi DeccaT ie bulunmaması gereken özellikler taşıdığını söylemiş ama Cabir "Öyle de olsa İbn Sayyad, Deccal'dir" demiştir. Çünkü Rasûlullah (s.a) Deccal'i Hz. İsa'nın öldüreceğini, onun kafir olarak öleceğini, Mekke ve Medine'ye giremeyeceğini haber vermiştir. Oysa İbn Sayyad'm yaşayış ve ölümü bu özelliklere zıt olmuştur.
Suyutî, Mirkatü's- Sıîud adındaki eserinde Deccal'in Medine'ye girememesini, oradan çıktıktan sonra bir daha girememe şeklinde yorumlamış ve bu üç maddeden birisindeki çelişkiyi izale cihetine gitmiştir. Ancak Hafız İmamiiddin İbn Kesir'in şu açıklaması daha yerindedir.: "Bazı sahabeler, İbn Sayyad'in ahir zamanda çıkacak olan Deccali ekber (büyük Deccal) olduğunu zannediyorlardı. Fakat doğrusu o, Fatıma binti kays hadisinde haber verilen küçük Deccaî'dir."
Beyhaki'de Fatıma binti kays haberi hakkında şunları söylemektedir:
"Büyük Deccaî, İbn Sayyad değildir. İbn Sayyad Hz. Peygamber (s.a)'in çıkacaklarını haber verdiği yalancı Deccallerde'n birisidir. Onların da çoğu çıkmıştır. İbn Sayyad'ın Deccal olduğunu söyleyenler Temim kıssasını duymamış olsalar gerek..."
Bu nakilleri 4333 ve 4334 numarada gelecek olan hadisler te'yid etmektedir. Çünkü o hadislerde otuz tane yalancı Deccalin çıkacağı bildirilmektedir. Bundan anlaşıldığına göre otuz tane Deccal çıkacak ama ahir zamanda çıkıp Hz. İsa tarafından öldürülecek olan Deccal büyük Deccal olacaktır. Hz. Peygamber (s.a)'in sağlığında yaşayan İbn Sayyad da küçük Deccallerden birisidir. Kendisinde görülen bazı olağanüstü hallerden ve Rasulullah'm onun hakkındaki sözlerinden dolayı bazı sahabiler onu büyük Deccal sanmışlardır.[108]

16. İbni Said'in Haberi [109]

4329... İbn Ömer (r.anhuma)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) içlerinde Ömer b. el-Hattab'ın da bulunduğu;

ashabından bir grup ile birlikte İbn Said'e uğradı. O çocuktu ve Benî Mağale kalesi yanında erkek çocuklarla oynuyordu. İbn Said (Rasulullah'm geldiğini) farketmemişti. Rasûlullah (s.a) eliyle onun sırtına vurdu, sonra:
"Benim, Allah'ın Rasulü olduğuma şehadet ediyor musun?" dedi.
İbn Said (Sayyad) Rasûlullah'a bakıp
Senin, ümmîlerin nebisi olduğuna şehadet ediyorum, sen de benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin? dedi.
Rasûlullah (s.a) (onun sorusuna kulak asmadan):
"Ben Allah'a ve Rasûllerine iman ettim," buyurdu:
Sonra İbn Said'e:
"Sana ne (ler) geliyor?" diye sordu.[110]
İbn Said:
Bana gerçek haberler de gelir, yalan haberler de diye cevap verdi. Rasûlullah:
"Öyleyse senin işin çok karıştıktır," buyurdu. Sonra da ona: "Haydi gönlümde senin için bir şey sakladım."
Gönlünde Semanın açık bir duman getirdiği gün" saklamıştı - (Onu bil bakalım) buyurdu.
İbnü's - Sayyad:
O düh (duman)dur, dedi. Rasûlullah (s.a)
"Defol git[111] sen kaderini asla aşamayacaksın," buyurdu.
Hz. Ömer (r.a) :
"Ya RasüîülîaK, bana izin ver onun boynunu vurayım" dedi. Rasûlullah (s.a)
"Eğer o -Deceal- ise ona asla musallat olunamayacaktır. Deccal değilse onu öldürmekte hayır yok" buyurdu.[112]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'deki-rivayetlerinde İbn Sayyad'm ergenlik çağma yaklaştığına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca o rivayetlerde Ebu Davud'un rivayetindeki "Sana neler geliyor" cümlesi "Sen (rüyanda) neler görüyorsun?" şeklinde varid olmuştur. Bir de Ebu Davud'n rivayetindeki "Rasulullah'm: gönlümde senin için bir şey sakladım" ".....,....." cümlesi Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde yer almamıştır.
Buhari ve Müslim'in rivayetlerinin sonunda îbn Ömer (r. anhuma'nın) şu taliki yer almıştır:
"RasûluJlah (s.a) başka bir seferinde Übeyy bin Ka'b iie birlikte İbn sayyad'm bulunduğu bir hurmalığa gitmişti. Rasûlullah onu gafil aviamak, ona görünmeden özel hayatını görmek ve onun kehanetini ashabına göstermek istiyordu. Rasûlullah onu kadife hırka içerisinde yan yatmış bir halde buldu. Hırka içerisinde genizden gelen bir hırıltı vardı. O anda îbn Sayyad'm bir hurma ağacının arkasına gizlenmiş olan annesi Rasûlullah'ı gördü ve:
Ya Safi, - bu İbn Sayyad'm adıdır- İşte Muhammed (geldi) dedi. Bunu duyan İbn Sayyad süratle ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) etrafındakilere:
"Şu kadın oğlunu o halde bıraksaydı (ne sahtekar olduğunu) anlatırdı" buyurdu.[113]
İbn Sayyad - ya da İbn Said- in esas adı Sâfî'dir. Abdullah olduğunu söyleyenler de vardır. Bir yahudi çocuğudur. Bazı alimler de onun Beni Neccar'dan olduğunu söylerler. İbn Sayyad zaman zaman Kehanette bulunur, kehaneti bazan doğru bazan da ters çıkardı. Bu hali halk arasında yayılınca Rasûlullah (s.a) onu görmek ve sahtekar bir kahin olduğunu ashaba göstermek için İbn Sayyad'm bulunduğu yere gitmiştir. Hz. Peygamberin onunla karşılaşması tesadüfi değil, kasdidir. Nitekim Buhari ve Müslim'in rivayetinde efendimizin îbn Sayyad'm yanına gittikleri açıkça belirtilmiştir.
Bazı sahabiler tarafından Deccal olduğu zannedilen İbn Sayyad'm gençliği berbat geçmiştir. Büyüdükten sonraki hali ise Hattabi'nin dediğine göre ihtilaflıdır. Onun büyüdükten sonra kehanetlerinden ve peygamberlik iddiasından vazgeçip tevbekar olduğu ve Medine'de Öldüğü rivayet edilmiştir. Hatta rivayete göre öldüğünde namazı kılınınca yüzündeki örtü kaldırılarak halka gösterilmiş ve öldüğüne herkes şahit tutulmuştur.
îbn Sayyad'm Harra da öldüğünü gösteren bir haber nakledilmekte ise de Hattabi'nin Medine'de öldüğünü bildiren rivayeti daha makbul görülmüştür.
İbn Sayyad'm Deccal olmadığım ve müslüman olduğunu bildiren bir rivayet, Ebu said el , Hudri'den değişik lafızlarla rivayet edilmiştir. Sahih-i Müslim'deki bu rivayetlere göre İbn sayyad, Ebû Said eLHudri'ye halkın kendisini Deccal zannettiklerini oysa bu zannm Rasûlullah'in haberine uymadığını söylemiş ve sözlerini şöyle desteklemiştir:
"Rasûlullah Deccal'in Mekke ve Medine'ye giremeyeceğini haber verdi, oysa ben Medine'de doğdum ve şimdi Mekke'ye (hac için gidiyorum. Rasûlullah, Deccal'in çocuğunun olamayacağını söyledi benimse çocuğum var. Rasûlullah Deccal'in yahudi olacağını söyledi bense müslümanım.[114]
İbn Sayyad bu konuşmanın sonunda kendisi Deccal olmamakla birlikte onun doğduğu yeri ve şimdi nerede olduğunu bildiğini söylemiştir.
Ebu said el-Hudri bu haberi naklettikten sonra; neredeyse onun sözünün kendisine tesir edeceğini söylemiştir. Hatta rivayetlerden birinin sonunda Ebu Said'in, İbn sayyad'a: "Günün geri kalan saatlerinde sana yazıklar olsun" dediği bildirilmektedir. Ebu Said el-Hudri'nin bu tavrı; onun îbn Seyyad'a inanmadığını göstermektedir.
İmam Nevevi, îbn Sayyad'm ilk sözlerinin, kendisinin Deccal olmayıp, mü'min olduğuna delalet ettiğini, sonraki sözünün ise gaybı bilme iddiası taşıması sebebiyle küfrü hakkında kuvvetli bir hüccet teşkil ettiği için Eb said el-Hudri nin kafasının karıştığını söyler.
Yine İmam Nevevi, İbn Sayyad ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Alimler; onun kıssasının müşkil, işinin karışık olduğunu söylerler. Onun meşhur mesihu'd-Deccal mi yoksa başka birisi mi olduğu da belli değildir. Ama onun Deccallerden bir Deccal olduğunda şüphe yoktur."

Avnü'l- Ma'bud'da da şöyle denilmektedir:
"Alimler dediler ki: Hadislerin zahirine göre, onun Deccal mi yoksa başkası mı olduğu konusunda Rasulullah'a bir vahiy gelmemiştir. Ancak ona, Deccal'in özellikleri vahyedilmiştir. İbn Sayyad'ta da onun Deccal olması ihtimalini gösteren karineler vardı. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a) onun Deccal olup olmadığı konusunda kesin bir tavır koymamıştır. Onun için de Hz. Ömer'e: O Deccal ise zaten dokunamayacaksın, değilse öldürmenin faydası yok, buyurmuştur."
Bu yazılanlar ışığında diyebiliriz ki, İbn Sayyad Deccal ise, kıyametin önünde çıkacak olan Deccal değil, Hz. Peygamber (s.a)'in haber verdiği otuz civarındaki Deccal'den birisidir.
İbn Sayyad hakkında verdiğimiz bu malumattan sonra hadisi şerifte temas edilmesi gereken önemli konulara geçebiliriz;
Rasulullah efendimiz İbn Sayyad'a: '"Sen benim, Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin?" diye sorunca o: "Senin, ümmilerin Rasûlü olduğuna şehadet ederim" karşılığını vermiştir.
Kadı Iyaz; İbn Sayyad'ın bununla Arapları kasteddiğini çünkü onların çoğunlukla ümmi olduklarını yani okuma yazma bilmediklerini söyler. Avnü'l mabûd müellifi Azimabadi, Kadı Iyaz'ın bu sözüne karşılık şunları söylemektedir: "bu, her ne kadar mantık olarak doğru ise de, mefhum olarak doğru değildir. Çünkü mefhumu, Hz. Peygamberin Arap olmayanların peygamberi olmadığı manasına gelir. Bu da bazı yahudilerin iddialarıdır. Şayet İbn Sayyad, verdiği cevapla bu manayı kast etmişse o zaman bu ona şeytanının hatırlattığı bir şey olur."
İbn sayyad, Rasûlü Ekrem efendimizin sorusunu cevapladıktan sonra o da kendisinin rasûl olduğunu iddia ederek Hz. Peygamberin onu tasdik edip etmediğini sormuş, Rasûlü Zîşan efendimiz ise bu soruya hiç kulak asmadan, "Ben Allah'a ve RasûElerine iman ettim" buyurmuştur. Ra-sûlullah bu sözü ile, "Ben Allah'ın hak peygamberlerine iman ettim, sen nesin ki sana inanayım" demek istemiştir.
Peygamber efendimiz daha sonra İbn Sayyad'a kendisine ne gibi haberler geldiğini sormuştur. Bu soru Buharı ve Müslim'de sen neler görüyorsun? şeklinde varid olmuştur. Bazı Buharı sarihleri bu soruya; "Sen rüyanda ne gibi şeyler görüyorsun?" diye izah etmişlerdir. İbn Sayyad'ın bu soruya cevabı doğru haber de yanlış haber de geliyor" şeklinde olmuş, Rasulullah (s.a) 'da "Senin işin karıştırılıyor" buyurmuştur. Nevevi bu cümleyi "Şeytanının sana getirdiği şey karışıktır" diye izah etmiştir.
Daha sonra Hz. Peygamber İbn Sayyad'ı denemek için Duhan suresini aklında tutmuş ve ona: "Senin için bir şey gizledim; bil bakalım o ne?" demiş, İbn Sayyad'da, "Dün" cevabını vermiştir. Alimlerin cumhuruna göre 0 "Dün" Duhan (duman) manasınadır. Yani İbn Sayyad Rasulul-lah'm aklında tuttuğu şeyi bilmiştir. Hattabi ise bu görüşe karşı çıkmış ve bu soruda duman manasının olmadığını söylemiştir. Hattabi'nin dediğine göre Hz. Peygamberin aklında tuttuğu şey (duman) ismi değil, "Semanın açık bir duman getireceği günü gözet." ayetidir.
Kadı Iyaz da bu konuda şöyle demiştir: "Sahih olan görüş; İbn Sayyad'ın Rasûlullah'ın aklında tuttuğu ayeti bilemediğidir. O, kâhinlerin adeti üzere sadece bu yarım kelimeyi (Düh kelimesini) bilmiştir. Onun şeytanı kendisi üzerine şihab gönderilmeden önce sadece bu kadarını kapmış ve onu haber vermiştir."
Hz. Peygamber bundan sonra İbn Sayyad'a kızıp yanından kovmuş ve kovarken de köpekleri kovmakta kullanılan bir söz sarfetmiştir. Peşinden "Sen kaderini aşamayacaksın" buyurmuştur. Bundan maksat, "Sen kahinlerin bilebilecekleri kadarını bilir, daha fazlasını bilemezsin" demektir.
Burada akla gelebilecek bir soruya ve ulemanın bu soruya verdiği cevaba işaret ederek konuya son vermek istiyoruz; Akla gelmesi muhtemel soru şu:
İbn Sayyad, garip halleri olan, Peygamberlik iddiasında bulunan bir serseri idi. Hz. Peygamber (s.a) ona karşı niçin lakayd kaldı? Onu niçin öldürtmedi veya Medine dışına sürmedi?
Ulema bu soruya üç türlü cevap vermişlerdir:
1- îbn Sayyad o zaman henüz çocuktu. Hz. Peygamber (s.a) bu yüzden kendisine ceza vermemiştir.
2- İbn Sayyad bir fitne idi Allah c.c bununla müslümanlan imtihan ediyordu. Nitekim daha önce de Musa (a.s)'nm ümmetini bir buzağı ile imtihan etmişti. Hidayete erenler o fitneden kurtulmuş, fitneye uyanlar ise helak olmuşlardı.
3- Müslümanlığın ilk yıllarında Rasûlü Ekrem, Medinelilerle bir dostluk anlaşması yapmıştı. Onlarla savaş etmeme ve onları Medine'den kov-mamaya söz vermişti. İbn Sayyad'ın ailesi de Hz. Peygamber'in yaptığı anlaşmaya imza koyanlardandı. Eğer Rasulullah (sa.) bu çocuğu cezalandırma cihetine gitseydi tüm yahudileri karşısında bulacak ve henüz kuvvetlenmemiş müslümanların zarar görmelerine sebep olacaktı. Onun için Rasulullah efendimiz îbn Sayyad'ı cezalandırmamış, işini zamana bırakmıştır.
Hattabi bu cevabı vermiş, Kadı lyaz'da benimsemiştir. İbn Sayyad daha sonra, yaptığı davranışlardan dolayı bizzat kavminin tepkisini çekmiş ve aile soyundan kovulmuştur. Bu kovulma olayına sadece elli kişi karşı çıkmıştır. Halbuki daha önce Rasûlullah tarafından ce-zalandırılsa idi tüm yahudilerin düşmanlığı kazanılacak belki de muahede feshedilecekti. Hatta Yahudilerin hamisi oian Beni Neccar'da bile hoşnutsuzluklar çıkabilecekti. Ama Cenabı Hak'kın verdiği hükmü, müslü-manlar için hiçbir kötü sonuç meydana getirmeden pürüzü halletmiştir.[115]

4330... Nafi demiştir ki; İbn Ömer (r.a): "Vallahi mesihırd-Deccarin İbn Sayyad olduğunda asla şüphe etmiyorum"' dedi.[116]

4331... Muhammed b. Münkedir dedi ki:
Cabir b. Abdullah'ı, İbn Said'in Deccal olduğuna yemin ederken gördüm. Kendisine:
Allah'a yemin mi ediyorsun?! dedim.
Ben Ömer (r.a)'i Rasûlullah (s.a) 'in yanında böyle yemin ederken işittim. Rasûlullah da onu inkar etmedi, dedi.[117]

Açıklama

4329... no'lu hadiste İbn Sayyad hakkında geniş bilgi verilmişti Buradaki haberlerden birincisinde İbn. Ömer (r.anhuma), İbn Sayyad'ın Deccal olduğundan emin olduğunu söylemiştir. İkincisinde belirtildiğine göre de Cabir b. Abdullah, îbn Sayyad'ın Deccal olduğuna yemin etmiş, Muhammed b. Münkedir'in bunu yadırgaması üzerine de iddiasını, Hz. Ömer'in aynı konuda yemin edip Hz. Peygamberin men etmemesi ile te'yit eriştir.
ibn Sayyad kıssasında, Hz. Ömer'in onu öldürmek istemesi üzerine Rasûlullah'ın mani olduğunu ve "şayet o Deccal ise öldüremezsin değilse öldürmen fayda vermez" buyurduğunu biliyoruz. Buna göre Hz. Peygamber (a.s) İbn Sayyad'ın Deccal olduğundan emin değildi. Durum böyle olunca nasıl olur da Hz. Ömer İbn Sayyad'ın Deccal olduğuna yemin edebilir ve Rasûlullah bunu engellemez?
Sindî, Buharı haşiyesinde bu soruya iki şekilde cevap vermiştir:
a) Hz. Peygamberin, Hz. Ömer'in sözüne karşük susması, İbn Sayyad'ın Deccal olduğuna delalet etmez.
b) Rasûlullah'ın îbn Sayyad'ın Deccal olduğu hususundaki şüphesi, bilahare izale edilmiş ve kendisine onun Deccal olduğu bildirilmişti. Hz. Ömer'in yemini bundan sonra olmuştur.
Bu cevaplardan ikincisi daha uygun gibidir. Çünkü Hz. Peygamberin yanlış birşey duyunca susması olağan bir hadise değildir.
İbn Sayyad'ın Deccal olduğu kabul edilirse, onun, geleceği Rasûlullah tarafından bildirilen otuz Deccal'den birisi olduğunu söylemek gerekir. Çünkü kıyamet alameti olarak çıkıp Hz. İsa tarafından öldürülecek olan büyük Deccal'in özellikleri İbn Sayyad'ta yoktur.
İmam Nevevi, bazı alimlerin bu hadisle istidlal ederek, zan üzere yemin etmenin cevazına kail olduklarını söylemiştir. Nevevi'nin bu nakline göre bir kısım alimlere göre yemin edebilmek için kesin bilgi şart değildir. Kişinin doğru olduğunu zannettiği bir konuda yemin etmesi caizdir. Bu konu ile ilgili olarak Kitabü'l - eyman ve'n-nüzur bahsine bakılabilir.
Nevevi devamla, Beyhaki'den naklen insanların İbn Sayyad konusunda ihtilaf ettiklerini söyler ve bu ihtilafları nakleder. Beyhakî îbn sayyad'ın Deccal olmadığı görüşündedir.[118]

4332... Cabir (r.a) şöyle demiştir: "Biz İbn Sayyad'ı Hana gününde kaybettik"[119]

Açıklama

Harra günü H. 63 yılıda Medineliler ile Yezid b. Muaviye arasında vuku bulan savaştır. Bu savaşta Yezid b. Muaviye Medinelileri mağlub etmiştir.
Harra; aslında "İki dağ arasındaki siyah taşlar" manasınadır. Medine'yi iki tane Harra kuşatmıştır. Bu taşlara Harra denilmesine sebep, sıcak oluşlarıdır.
Bazı alimler bu haberle, yine Cabir'den rivayet edilen; İbn Sayyad'ın Medine'de öldüğünü bildiren haberi arasında çelişki olduğunu söylerler. Aliyyü'1-kari ise böyle bir çelişkinin olmadığını bildirir. Bu ihtilafa sebep onun kaybolmasının çeşitli ihtimallere müsait oluşudur. Çünkü İbn Sayyad'ın Harra gününde ölüp kaybolmuş olması, Medine'de ölmesi, başka bir yerde ölmesi muhtemeldir. Ayrıca .dünyada kalıp da kıyamete yakın bir zamanda çıkması da ihtimal dahilindedir.[120]

4333... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet, otuz tane Deccal çıkıncaya kadar kop-mayacaktır. Bunların her biri kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu iddia eder."[121]

4334... Ebu Hureyre (r.a)': Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Otuz tane yalana Deccal çıkıncaya kadar kıyamet kopmaz. Onların hepsi Allah'a ve Rasulüne iftira ederler."[122]

4335... Abide es-Selmanî bu haberi rivayet edip, (önceki hadisteki sözlerin)benzerini zikretti.
(Abîde'nin talebesi İbrahim der ki:) "Ona şu Muhtar (es-sakafî) hakkında ne dersin? O da mehdî mi?" dedim. Abide:
O liderlerindendir, dedi.[123]

Açıklama

Bu üç hadisi şerif, otuz tane yalancı Deccal çıkmadjçça kıyametin kopmayacağına delalet etmektedir. Buha-ri'deki bir haberde ise "Otuza yakın" Deccal'i'n çıkacağı bildirilmktedir. Ahmet bin Hanbel'in, Huzeyfe'den rivayet ettiği bir hadiste ise çıkacak Deccallerin sayısı yirmi beş olarak tahdid edilmekte bunların dördünün kadın olacağı söylenmektedir. Ayrıca Ahmed'in rivayetinde bu yalancı Deccallerin hepsinin peygamberlik iddiasında bulunacakları, sonuncusunun da tek gözlü olacağı bildirilmektedir. Taberani'deki senedi zayıf bir rivayette ise yetmiş tane yalancı Deccal'in çıkacağı söylenmektedir.
İbn Hacer bu farklı rivayetlerle ilgili olarak şöyle demektedir: "Peygamberlik iddiasında bulunanların otuz kadar, ondan sonrakilerin de Peygamberlik iddiasında bulunmadan insanları sapıklığa çağıran yalancılar olması muhtemeldir."
İbnü'l-Hacer, Fethu'1-Bari de daha sonra, Ğulat-ı Rafizî'ye, Batınıyye, ehlu'l-vahde ve Hululiyye gibi fırkaların bunlardan olduğunu söyler. Ah-med b. Hanbel'in Müsnedindeki Hz. Aliye ait bir söz de buna delalet etmektedir. İşaret edinilen bu haberde Hz. Ali; Abdullah b. el-Kuva'e ".... Sen onlardansın" demiştir. İbnü'1-Kuva Peygamberlik iddiasında bulunmamıştı, Avnü'l-Ma'bud müellifi; Kadyâni'nin de Deccallerden birisi olduğunu söyler. Anlaşılan İslama zarar veren, kendi emir ve

görüşlerini Allah'ın ve Rasulünün emirlerinden üstün tutan, İslam'a savaş açan herkes hangi milletten olursa olsun ve hangi asırda yaşarsa yaşasın Rasûlullah'ın çıkacağını haber verdiği deccallerden birisi olabilir.
Son rivayette Abide; Muhtar es Sekafi'nin de Deccallerin ileri gelenlerinden birisi olduğunu söylemiştir. Muhtar b. Ebî Ubeyd es-Kekafi Hz. Hüseyin'in intikamını almak bahanesiyle çıkan birisidir. Şiaya mensuptur. Tarihçilerin bildirdiğine göre dönek birisidir. Önce Emeviler taraftarı görünmüş, sonra da İbn Zübeyr safına geçmiştir. İbn Zübeyr kendisine güvenmiyordu. Onun için ondan umduğunu bulamadı. Küfe'ye giderek Şia tarafına geçti. İbn Zübeyr ve Emevilere karşı olan kininden dolayı, Hz. Hüseyin'in intikamını almak isteyen hareketi değerlendirdi. Ibnu'l-Hanefiyye'nin arkasına gizlendi ve onun veziri olduğunu iddia etti. Aslında maksadı Hz. Hüseyin'in intikamını almak değil, hilafet makamını elde etmek idi. 685 yılında, Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi Mus'ab b. Zübeyr ile Küfe yakınlarında giriştikleri savaşta öldürüldü.[124]

17. (İyiliği) Emir Ve (Kötülükten) Nehy Etmek

4336... Abdullah b. Mes'ud (r.a) Rasûlullah (s.a)Mn şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"İsrail oğullarında meydana gelen ilk kusur şudur: Birisi, (kötülük işleyen) başka bir adamla karşılaşır ve ona: "Ey adam! Allah'tan kork, yaptığını tcrket, çünkü o sana helal olmaz, derdi. Sonra ertesi gün onunla tekrar karşılaşır fakat dünkü yaptığı, onunla birlikte yemesine, içmesine ve oturmasına mani olmazdı. Bunu yaptıklarında Allah onların kalblerini biri birine karıştırdı (Günah işlemeyenlerin kalplerini günah işleyenlerin kalplerine muvafık kıldı)" Rasûlullah sonra "İsrail oğullarından kafir olanlar; Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dili ile lanetlendiler" diye başlayan ayetleri: "Fa-kat onların çoğu faştırlar."[125] mealindeki ayetin sonuna kadar okudu. Daha sonra şöyle buyurdu:
"Dikkat ediniz, gerçekten vallahi siz ya iyiliği emreder kötülükten menedersiniz, zalimin elinden tutup onu hakka döndürürsünüz ve onu hak üzere tutarsınız (ya da sizin de kalplerinizi biribirine karıştırır)[126]

4337... Ebu Ubeyde, İbn Mes'ud kanalıyla Rasûlullah (s.a) 'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti. Ravi şunu da ilave etti:
".....Ya da Allah bazınızın kalbini bazilarinmkine karıştırır. Sonra da onlara lanet ettiği gibi size de lanet eder."
Ebu Davud şöyle dedi:
"Muharibi, Ala b. Müseyyeb'ten, O Abdullah b. Amr b. Mürre'den, O. Salim el-eflas'tan, O Ebu Ubeyde'den, Ebu Ubeyde de Abdullah'-dan rivayet etti.
Ayrıca, Halid et-Tahhan, A'Ia'dan o da Amr b. Mürre vasıtasıyla Ebû Ubeyde'den rivayet etmiştir."[127]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre İsrail oğullarından bazıjarı; kötülük yapan, günah işleyen arkadaşlarını görürler onları yaptıklarından men ederler. Sonra da sanki hiçbirşey olmamış gibi onlarla birlikte otururlar yerler ve içerlerdi. Günahkârlara gönüllerinde hiçbir buğz ve kırgınlık beslemezlerdi. Bu yüzden Allah (C.C) kötülük yapmayanların kalplerini de kararttı, Onları da kötülük yapanlara benzetti. Böylece hepsinin kalpleri katılaştı, hakkı kabulden uzaklaştı. Birçok ayet-i kerime ve hadisi şerifte bir toplulukta işlenen günahlara karşı verilecek cezanın sadece kötülere yönelik olmayacağı, toplumun tümüne şamil olacağı bildirilmiştir. Buna sebep olarak da iyilerin kötülüğe mani olmamaları gösterilmiştir. Bu ayet ve hadislerden birkaçının meallerini görelim:
Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:
"Geldiği zaman sadece içinizdeki zalimlere mahsus olmayacak olan bir musibetten sakınınız." (el-Enfâl 8/25)
Şu hadisi şeriflerde aynı manaya delalet ederler:
"Allah c.c. umumun işlediği günahlar yüzünden suçsuzları cezalandırmaz. Fakat aralarında günahın işlendiğini görür ve bunu engellemeye güçleri yettiği halde mani olmazlarsa müstesna."[128]
İbn Abbas (r.anhuma)'ın bildirdiğine göre efendimiz: "içerisinde sa-lih insanların bulunduğu bir belde halkı helak olur mu.?" sorusuna "evet" karşılığını vermiş, bunun sebebini soranlara da:
"Allah'a karşı yapılan isyanlar karşısında susmanız ve bunları umursamamanız buyurmuştur.[129]
Bu hadisten sonra gelecek olan hadis de aynı manaya delalet etmektedir.
Aliyyü'l- Karî, "İyilerin, ikrah olmadan ve kötüler kötülüklerine son vermeden günahkârlarla birlikte yemeleri ve içmeleri açık bir günahtjr. Çünkü Allah için buğzetmenin gereği, günahkârlardan uzak kalmak ve onları terke t m ektir." demiştir.
Hz. Peygamber sonra Maide suresinin şu mealdeki ayetlerim okumuştur:
"İsrail oğullarından inkar edenler Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu, başkaldırmaları ve aşırı gitme-lerindendi. Biribirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi. Çoğunun inkar edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin önlerine sürdüğü ne kötüdür. Allah onlara gazab etmiştir, onlar azapta temellidirler.
Eğer Allah'a peygambere ve ona indirilen Kur'aıı'a inanmış olsalardı onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu fâsıtkır."[130]
Rasûlü Ekrem Efendimiz bu ayetleri okuduktan sonra ümmetine hitaben tekitle ve yemin ederek: "İyilikle emreder, kötülükten nehyeder, zalimin elini tutup hakka döndürür ve onu hak üzere tutarsınız" buyurmuştur. Bu rivayette, bu sözlerin karşıtı olan bölüm yer almamıştır.
4337 numaradaki rivayette ise bu sözlerin karşıtı: "Veya Allah bazınızın kalbini bazınıza karıştırır sonra da onlara lanet ettiği gibi size de lanet eder" cümleleri ile ifadelendirilmiştir.

Bu hadiste, emri bi'l-ma'ruf ve nehyi anil münker (iyiliği emredip kötülükten men etme)in müslümanların vazifesi olduğu görülmektedir. Ama bunun hükmü nedir? Bu konuda Aliyyü'l-Kari şöyle demektedir:
"İşlenen kötülük haramsa onu men etmek vaciptir. Kötülük mekruhsa onu men etmek menduptur. İyiliği emretmenin hükmü de ma'rufa tabidir. Eğer maruf vacipse emir vacip, mendupsa onu emir menduptur.
İyiliği emir ve kötülükten sakındırmanın şartı; fitneye sebebiyet vermemesi, muhatabın denileni kabul edeceğinin zannedilmesidir. Onun kabul etmeyeceği zannedilirse, İslâmın şiarını göstermek için iyiliğin emredilip kötülükten sakındınlması gerekir. "Sizden her kim bir kötülük görürse..." hadisindeki " her kim" sözcüğü, hitabın kadın-erkek, adil-fasık, çocuk-yetişkin herkese şamil olduğunu gösterir. Ama fasık olana emri bil ma'ruf ve nehyi anıl münkerde bulunması," insanlara iyiliği emredip de kendinizi unutuyormusunuz ve yapmadıklarınızı niçin söylüyorsunuz" ayetleri gereğince uygun görülmemiştir."
Emr-i bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l münkerin hükmü, İslam âlimleri arasında ihtilaflıdır. Fahreddin Razi'nin, Tefsîr-i kebir (Mefâtihu'l-gayb)'in-de bildirdiğine göre, bazı alimler: "Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülükten nehyedersiniz."[131] ayet-i kerimesine dayanarak emr-i bi'l Ma'ruf nehyi ani'l-münkerin farz-ı ayn olduğunu, kimi alimler ise; "Sizden hayra çağıran, doğruyu emreden ve ve fenalıktan men eden bir cemaat bulunsun...”[132] ayetinin ifadesine bakarak farz-ı kifâye olduğun söylemişlerdir.
Bu ayetlerin tefsirinde, Ebu's-Sııud efendi de, yukarıda AIiyyü'i-Ka-ri'den naklettiğimiz sözlere benzer şeyler söylemiştir. Ebussûud şöyle demiştir: "Vacip olan bir şeyi emretmek menduptur. Bütün kötülüklere mani olmaya çalışmak ise farzdır. Çünkü Allah'ın kötü dediği herşey haramdır.”
Emr-i bi'1-ma'rûf ve nehyi ani'l-münkerin yapılma mecburiyeti yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bazı kayıtlarla bağlıdır. Bunlar sözün tesir edeceğinin bilinmesi, tesiri bilinmese bile kötü tepki görmeyeceğinden emin olunmasidır. Edilen nasihata küfürle veya kavga ile karşı gelinecek-se ses çıkartılmaz, sadece kalben buğzetmekle yetinilir.[133] Öyle kötülüklerin işlendiği toplumlardan uzaklaşihr, yanlarında durulmaz.
İkinci rivayetin (4337 hadis) sonundaki talikta, Ebû Davud rivayetlerin senedleri arasındaki ihtilafa işaret etmiştir. Buna göre Muharibi, Ala b. Müseyyeb ile Salim arasında Abdullah b. Amr b. Miirre'yi zikrettiği halde, Ebu Şihâb, Amr b. Mürre, demiş, Abdullah'ı anmamıştır. Halid el-Tahhân ise ikisine de muhalefet etmiştir. Çünkü o Salim'i anmamıştır.[134]

4338... Bize Vehb b. Bakıyye Halid'ten, Amr b. Avn'de Hüseyn'den aynı manâ ile haber verdiler. Halid ile Hüseyn İsmail'den, o da Kayş'tan nakletti, Kays şöyle demiştir:[135]
Ebu Bekr (r.a) Alah'a hamd ve sena ettikten sonra şunları söyledi: "Ey insanlar şüphesiz siz şu, "Siz kendinize bakınız, siz hidayet yolunda olduğunuzda sapıtan size zarar vermez" (Maidd VL105). âyetini yanlış anlıyorsunuz." Vehb b. Bakıyye Halid'den:
Ebu Bekir'in şöyle dediğini nakletti:
Biz Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittik:
"Şüphesiz insanlar zulmü gördükleri zaman, güçleri yettiği halde ona mani olmazlarsa, Allah'ın azabının hepsi üzerine inmesi pek yakındır."
Amr'da Hüseyin'den Ebû Bekr'in şunları söylediğini nakletti:
Ben RasûMIah'i şöyle derken işittim:
"Bir millet ki aralarında kötülük işlenir, sonra onlar o kötülüğü değiştirmeye güçleri yettiği halde değiştirmezlerse, Allah yakın bir zamanda mutlaka onlara genel bir azab verir."
Ebû Davûd şöyle demiştir:
Bu hadisi, Halid'in dediği şekilde Ebû Usârne ve bir cemaat rivayet etti. O rivayette Şu'be böyle dedi:
"Bir kavim ki aralarında kötülükler işlenir, sayılan onu işleyenlerden çok olduğu halde ona mani olmazlarsa.....”[136]

Açıklama

Musannif Ebû Davud hadisi iki ayrı üstaddan almşür Bunlar Vehb b. Bakıyye ve Amr b. Avn'dır. Vehb b. Bakıyye'nin üstadı Halid (et-Tahhan), Amr b. Avn'ın üstadı da Hüseyin'dir. Halid ile Hüşeym her ikisi de İsmail'den rivayet etmişlerdir. Halid ile Hüseyin'in rivayetlerinde, Ebû Bekir (r.a)'in Rasûlullah'dan işittiğini söyleyerek naklettiği sözler arasında biraz fark vardır. Metinde bu farka işaret edilmiştir.
Ebu Davud'un, hadisin sonunda işaret ettiği rivayette, Şu'be, Ebu Bekir (r.a)'den, hem Halid'in hem de Hüseyin'in rivayetlerine uymayan bir cümle isnad etmiştir. Bu, kötülüğe mani olmanın, kötülük yapmayanların yandan fazla olmaları ile kayıtlı oluşudur.
Hz. Ebu Bekir hitabesinde ashaba "Ey inananlar, siz kendinize bakın. Siz doğru yolu bulduğunuz zaman sapıtanlar size zarar ver-mez."(Maidc VI. 105) ayetini yanlış anladıklarını, bu ayetin mutlak manada emri bi'l-ma'nıfye nehyi ani'l-münkere engel teşkil etmediğini söylemiş ve sözünü Rasûlullahtan duyduğu nehyi ani'l-münkeri teşvik eden bir hadisle teyid etmiştir.
İmam Nevevî, anılan âyetin emri bi'1-ma'rûf ve nehyi ani'l-münkerin vücûbuna mani olmadığını söyledikten sonra şöyle demektedir: "Muhakkik âlimlere göre âyetin manası konusundaki sahih görüş şudur: "Siz üzerinize düşeni yaptığınız zaman başkasının kusuru size zarar vermez. Bu: "Günahkar kimse diğerinin günahını çekmez" (fâtır, 35-18) ayetine benzer. Durum böyle olunca emri bi'1-Ma'ruf ve nehyi ani'l-münker de kişinin üzerine düşen, mükellef tutulduğu şeylerdendir."
Bu hadiste Emri bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l-münkeri terketmenin azabın tüm halka şâmil olmasına sebep olduğuna delâlet etmektedir.[137]

4339... Cerir (b. Abdullah el-Beceli) (r.a) şöyle demiştir: Rasûlıllah (s.a) 'ı şöyle buyururken işittim: "Bir kimse bir toplum içerisinde bulunur ve o toplumda günahlar işlenir de, ona mani olmaya güçleri yettiği halde mani olmazlarsa, onlar ölmeden önce Allah mutlaka azabını gönderir."[138]

Açıklama

Bu hadis de, önceki hadislerde geçen mananın aymm jfgjjg etmektedir. Gerçi ifade bakımından biraz farklılık varsa da bu, manaya ve hadislerin özüne tesir edecek durumda değildir.
Kötülüğe mani olmak; bundan sonraki hadiste geleceği gibi elle (fiili olarak durdurmak ve dille mani olmak ya da kalben buğzetmektir. Sorumluluk, kişinin gücünün yettiği derecede engelleme yapmadığı takdirde söz konusudur. Allah kimseye taşıyamayacağı yükü yüklemez.[139]

4340... Ebû Said el-Hudri demiştir ki;
Rasûlullah (s.a)'i: "Kim bir kötülük görür de onu eli ile değiştirmeye gücü yeterse eli ile değiştirsin (mani olsun)..." buyururken işittim.
Hennad hadisin geri kalanının kesti, İbn A'la[140] ise şu şekilde tamamladı."(eli ile değiştirmeye) gücü yetmezse, dili ile (değiştirsin) Dili ile (değiştirmeye) gücü yetmezse kalbi ile (değiştirsin) Bu sonuncusu ise, imanın en zayıfıdır."[141]

Açıklama

Bu hadis Ebû Davud'un kitabussalat bölümünde 1140 nolu hadis olarak daha önce geçti. Hadisin oradaki rivayetinde Ebû Said el-Hudri bu hadisi, Mervan'ın, bayram günü minberi musallaya çıkarması ve bayram namazından önce minbere çıkması üzerine "sünnete muhalefet ettin" diyen bir adamın sözünü te'yid için rivayet etmiştir.
Hadisin zahiri, bir kötülüğün işlendiğini gören bir müslümanın o kötülüğe gücü ölçüsünde eli veya dili ile mani olmasının, bunlara gücü yetmediği zaman kalbi ile buğzetmesinin gerektiğine delîl teşkil etmektedir.
Kötülüğe el ile mani olmak, onu fiilen engellemektir. Kötülük aletini kırmak, içki ise dökmek, bir malın gasbı ise gasbedilen malı sahibine geri vermektir. Kötülüğe fiilen engel olmanın boyutları sadece bu değildir. Öyleki Emr-i bîl-Ma'ruf ve Nehy-i anil-Münker'in birçok safhasında kendisini gösteren oldukça önemli bir konudur.
Dil ile1 mani olmak; kötülük işleyene nasihat etmek, Allah'ın o kötülüğü işleyenler için vaad ettiği cezayı hatırlatmak ve o konudaki âyetleri okumaktır.
Kalb ile mani olmak da; o kötülüğe razı olmamak, kölülük işleyene içinden buğzetmektir. Davranışın bu şekli kötülüğü manen engellemektir. Çünkü onun gücü daha fazlasına yetmemektedir.
Kötülüğe kalben buğzetmekle yetinmek imanın en zayıf durumda oluşudur. Nevevi bundan maksadın imanın semeresinin az olması olduğunu söyler. Aliyyü'I-Kâri ise: "Bu durumdaki müslüman, iman ehillerinin en zayıfıdır. Çünkü o kuvvetli olsaydı ve dini gayreti yüksek birisi olsa idi kalben buğzetmekle yetinmezdi. En efdal cihad, zalim sultanın yanında hak söz söylemektir, "manasındaki hadis bunu teyid etmektedir."
Münavi'de bu sözden maksadın; "İslâm veya islamın semere ve eserleri" olduğunu söyler.
Hadisin zahiri, emri bil maruf ve nehyi anil münkerin kademeli uygulanışı olan bu tarzı gruplara bölmemiş tüm müslümanlara teşmil etmiştir. Yani kötülüğe el ile mani olmak şu grubun, dil ile mani olmak öteki grubun, kalben buğzetmek de başka bir grubun işidir diye bir ayırım yapmamıştır. Ancak bazı alimler kötülüğü el ile engellemenin devletin, dil ile engellemenin alimlerin, kalben buğzetmenin de avamın vazifesi olduğunu söylemişlerdir.[142]
Kanaatımızca da bu, yerinde bir sınıflandırmadır. Eğer bir İslâm devleti müşahhas olarak varsa ve bütün kurumlan mevcutsa devletin engel olabileceği bir takım kötülüklere birileri mani olmaya kalkışırsa karışıklık çıkabilir, Usulünü bilmeden dil ile mani olmaya çalışmak ve münker-den kaçındırmak da fayda yerine zarar getirebilir. İnsanları hakka yaklaştıracağı halde uzaklaştırabilir. Zaten emri bi'1-mâârûf ve nehyi anil mün-kerin, muhatabın karşı çıkmaması ile kayıtlanması da bu namâyı ifâde eder.[143]

4341... Ebu Ümeyye eş-Şa'banî şöyle demiştir;
Ebu Sa'lebe el-Huşeni'ye:
Ya Ebu Sa'lebe! Şu, "Siz kendinize düşeni yapın." (Maide 105) ayeti hakkında ne dersiniz?" dedim. Şu karşılığı verdi:
Vallahi sen onu iyi bilen birisine sordun. Ben de onu Rasûlullah (sa.)'a sormuştum. Şu cevabı verdi:
"Biribirinize iyiliği tavsiye ediniz. Kötülükten men ediniz.[144] Öyle ki itaat edilen bir cimrilik, tabi olunan nefsi arzular (ahiiete) tercih edilen dünya ve her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini görürsen kendine düşeni yap. Halkı terket şüphesiz sizin ardınızda sabır günleri var. O günde sabretmek avuçta kor tutmak gibidir. O günlerde bir iyi amel işleyene, onun yaptığının benzerini yapan elli kişinin sevabı vardır."
Bir başkası benim soruma ilaveten: "Ya Rasûlullah elli kişinin ecri mi?! dedi. Rasûlullah (sa.), "Sizden elli kişinin ecri" buyurdu.[145]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "hasen ayet ve garib" demiştir.Hadisin vürûduna sebep, birçok ayet ve hadiste va-rid olan emri bi'l-mafruf nehyi anil münker vazifesi ile; "Ey inananlar, siz kendinize düşene bakınız. Hidayette olduğunuz zaman sapıtan kişi size zarar vermiz." manasına gelen ayetin arasım tevfiktir. Çünkü bazı sahabiler bu ayetin, emri bi'1-maruf ve nehyi ani'l-münkerin vücubu ile çelişkili olduğunu zannediyorlardı. Zira ayetin zahiri, kişilerin başkalarını bırakıp kendilerine düşeni yapmalarını emretmektedir. Bu ayette amaçlanan mananın islam uleması tarafından nasıl anlaşıldığını 4338 numaralı hadisi izah ederken aktarmıştık. Burada hadiste geçen bazı tabirleri açıklamak yetinmek istiyoruz:
İtaat edilen bir cimrilik: Cimrilik diye terceme ettiğimiz kelimesi, cimrilik kelimesinin tam karşılığı olan dan daha şiddetlidir, Türkçemizde bu mânayı ifade edecek başka bir kelime olmadığı için cimrilik kelimesi ile terceme ettik.
Buhl ve şuh kelimesi arasında başka farklara da işaret edilmektedir. Bazıları buhl'un hırsla, şuh'hun da hırsın dışında olan cimrilik olduğunu, bazıları da buhl'un özel, şuh'hun genel olduğunu söylerler. Bir başka görüşe göre de buhl; maldaki cimrilik, şuh ise mal ve iyilikte olan cimriliktir.
Cimriliğin itaat olunan bir konumda olması da nefsin cimri eğilimlere itaat edip, bunu uygulama alanına koymasıdır.
Tabî olunan nefsî arzular: Nefse ait olup, tabi olunan arzular, İslama uymayan isteklerdir.
Ahirete tercih edilen dünya: Dünya hayatında arzu edilen mal ve mevkidir.
Her görüş sahibinin kendi görüşünü beğenmesi: Yani herkesin kitap ve sünnete, hak ve adalete bakmadan kendi görüşünü beğenmesi, ashab ve tabiuıa uymayı terketmesidir. Bu durumda olan kişi kendi görüşünü beğenir, başkasının dediğine kulak asmaz. Doğruyu kabule yanaşmaz.
Sabır günleri: İleride gelecek olan ve sabretmekten başka çarenin olmayacağı günlerdir, ya da maksat sabrın övüleceği günlerdir. O günlerde öyle hadiseler olacak ki, onlara karşı sabredebilmek, kor halindeki ateşi elde tutmak kadar güç olacaktır. Yahut da sabreden kişi, elinde korlaşmış ateş tutanın çektiği zorluğu çekecektir.
Fahri kainat efendimiz o günlerde iyi bir iş yapanın başka zamanlarda onun yaptığı amelin aynısını yapanın alacağı ecrin elli katını alacağını söylemiştir.
Fethu'l-vedûd'da bu hükmün genel olmadığı, o günlerde yapılması güç amellerle ilgili olduğu söylenmiş ve buna "sizden biriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etse onlardan (sahabilerden) birisinin bir müdd'üne[146] ve yarısına erişemez," hadisi şahit tutulmuştur.
Şeyh İzzuddîn de bu mânanın mutlak olmayıp iki kural üzerinde yapılandığını söyler. İzzüddin'in işaret ettiği kaideler şunlardır:
1- Ameller verdikleri faideye ve sonuca göre değer kazanırlar-,--
2- Ahir zamanda garip olan İslâmın ilk günlerinde garip olan gibidir. Çünkü Rasûlullah (s.a); "İslam garib olarak başlamış, garib olarak dönecektir. Benim ümmetimden garip olanlara ne mutlu."buyurmuştur.
Bu hadiste kastedilen garip müslümanlar, içinde yaşadıkları zamanlar da yalnız kalanlardır. Durum böyle olunca, İslâm'ın ilk günlerindeki in-fak efdaldir. Rasûlullah (s.a)'ın Halid b. Velid'e söylediği şu sözler bunu gösterir: "Eğer biriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etse onlardan birisinin müdd'üne ve yansına ulaşamaz." Buna sebep, o yardımın İslam fütuhatını gerçekleştirmeye ve Allah'ın kelimesini yüceltmeye vesile olmasıdır. Kişinin bedenî olarak cihada katılımı da böyledir. Sonrakiler bu konuda öncekilerin derecesine ulaşamazlar. Çünkü öncekilerin sayıları, az yardımcıları sınırlı idi. Kötülükten nehyetmek ise, sonraki müslümanlar için güçtür. Çünkü o zamanda iyiye yardımcı az, münker ise çoktur. Bu yüzden Fahr-i kainat efendimiz "Dinine yapışan sanki avııcunda kor tutar gibi olacaktır." buyurmuştur. Yani bir gün gelecek, dinin emir ve yasaklarını gözeterek islamı yaşamak elde kor tutmak kadar zor olacaktır. Önceki müslümanlar için ise böyle bir meşakkat sözkonusu değildir.
Şeyh İzzeddin'den özetle naklettiğimiz bu bilgilerden anlıyoruz ki, sabırdan başka çarenin kalmadığı günlerde, emri bi'1-maruf ve nehy-i ani'l-münker vazifesini yapan veya benzen güzel amel işleyen; yani o günde yapılması güç olan bir ameli işleyen bir müslüman aynı ameli daha önce işleyen bir müslümanm alacağı sevabın elli katım alacaktır. Yani hadisteki hüküm mutlak değil, yapılan amelin önem ve meşakkatine göredir.
Bu hadis ve izah tam günümüze ışık tutmaktadır. Bu gün için sadaka vermek, hac ve umre yapmak o kadar güç değildir. Çünkü insanlar zenginleşmiş vasıtalar artmış, sıkıntılar kalkmıştır.Ama nefsin haramlardan korunması, dünya zevklerine önem verilmesi, cihad, emri bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker gibi ameller öyle değildir. Daha güçtür, dolayısıyla sevabı da fazla olur.[147]

4342... Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhuma) dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsanların eleneceği (iyilerin gidip) kötülerin kalacağı, ahid ve emanetlerinin bozulacağı ve ihtilafa düşüp şöylece- parmaklarını biri biri arasına soktu olacakları zamanın gelmesi yakındır. - veya geldiği zaman haliniz ne olur?" [148]
Oradakiler:
(O zaman) Biz ne yapalım, ya Rasûlullah (s.a)? dediler, Rasûlullah
"İyi bildiğinizi alır, kötü gördüğünüzü bırakırsınız. Kendinize ait işlere yönelir, umuma ait işleri terkedersiniz.[149]
Ebû Davûd der ki: Abdullah b. Amr vasıtasıyla tek vecihten böylece rivayet edildi.[150]

Açıklama

Peygamber (s.a) efendimiz bir mucize olarak ileride olacak bazı olayları haber vermiş, yeryüzünü kötülerin dolduracağını, insanların anlaşmazlıklara düşüp biribirlerine gireceklerini emanete riayet ve ahde vefanın ortadan kalkacağını bildirmiştir. O gün geldiğinde de; müslümanlara hak olarak bildikleri şeyleri yapmaya devam edip, kötü bildiklerinden uzak kalmalarını,

başkalarını bırakıp sadece kendi işleri ile ilgilenmelerini tavsiye etmiştir.
Çünkü işaret edilen zaman geldiğinde fesat artıp cehalet yayılacak, nasihat fayda vermeyecek, vaizlere ve nasihatçılara kulak asılmayacak bu yüzden de emri bil-maruf nehyi anil -münker vazifesi sağlıklı yapılmaya-b ilecek.[151]

4343... Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhuma) şöyle demiştir;
Biz Rasûlullah (s.a)'in etrafında (toplanmış) oturuyor iken (o) fitneden bahsedip şöyle buyurdu:
"İnsanları; ahidleri karışmış, emanetleri azalmış ve şöylece - parmaklarını biribirine soktu- olmuş bir halde gördüğünüz zaman..."
Ben kalkıp:
"Allah beni sana feda kılsın o zaman ne yapayım?" dedim:
"Evine kapan, dilini tut, hak bildiğini al, kötü gördüğünü bırak. Kendine ait işlere sarıl, ammeye ait işleri terk et." buyurdu.[152]

Açıklama

Bu hadis aşağı yukarı önceki hadisin aynıdır. Fitnenin yayılıp ve nasihatin fayda vermediği, emri bi'l-marûf ve nehy'i ani'l-münkerin kâr etmediği bir zamanda insanın kendi şahsi ile meşgul olup başkalarını terketmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Avnü'l-Ma'bud müellifi; "Bu, kötüler çoğalıp iyiler azaldığı zaman emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l münkeri terketmeye ruhsattır" der.[153]

4344... Ebû Said el-Hudri şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) "En efdal cihad, zalim sultanın -veya zalim emirin-[154] yanında adaleti söylemektir." Buyurdu.[155]

Açıklama

Hadisin Tirmizi'deki rivayetinde, "en efdal cihad" yerine "cihadın en efdalindendir." denilmektedir. İbn Mace'nin bir rivayetinde de "adaleti söylemek" yerine "hakkı söylemek" denilmiştir.
Zalim sultanın yanında hakkı veya adaleti söylemekten maksat ona iyiliği hatırlatıp kötülükten men'etmektir. Bu hareketin en efdal cihad oluşu Hattabi'nin dediğine göre şu yöndendir: "İnsan düşmanla savaş ettiği zaman galip mi geleceği, mağlup mu olacağı belli değildir. Mağlubiyetten korktuğu gibi galibiyet umudunu da taşır. Ama zalim bir hükümdarın yanında hakkı söyler onu kötülükten men etmeye çalşırsa kesin bir şekilde kendisini tehlikeye atmıştır."[156]

4345... Urs b. Amira el-Kindi (r.a)'den[157] rivayet edildiğine göre:
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde günah işlendiği (bir kötülük yapıldığı) zaman birisi ona şahit olur da çirkin görürse -bir seferinde de inkar ederse demiştir - o kötülükten uzakta olan kişi gibidir. Kötülükten uzakta olup da ona razı olan ise ona şahid olan (birlikte olan) kimse gibidir."[158]

Açıklama

Hadis, kötülüğe kalben buğzetmenin kişiyi sorumluluktan kurtaracağına delalet etmektedir. Sarihlerin belirttiğine göre bu, kötülüğe dil ile mani olma gücüne sahip olmayanlar hakkındadır. Azizî'nin dediğine göre bu durumda olan kişinin kalben buğzetmesinin yanı sıra kendi kendine "Allahım, bu iş kötüdür. Ona razı değilim" demesi efdaldir.
Yine hadisten anladığımıza göre işlenen bir kötülüğün uzağında olmakla birlikte onu beğenen, razı olan kişi, sanki kötülüğe şahit olup da ona iştirak etmiş gibi günah kazanır.[159]

4346... Adiyy b. Adiyy, Rasûlullah (s.a)'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti Bu rivayette Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bir kimse kötülüğe şahit olur da onu çirkin görürse, ondan uzakta olan kimse gibidir."[160]

Açıklama

Bu rivayet de yukarıdakinin aynıdır. Ancak bu rivayet mürseldir. Çünkü Adiyy b. Adiyy, Rasûlullah (s.a)'i görmemiştir.
Yukarıdaki hadisin dipnotunda belirttiğimiz gibi bu zat Urs b. Ami-ra'nın kardeşinin oğludur, tâbiûn'dandır.[161]

4347... Ebu'l Bahteri demiştir ki; Rasûlullah (s.a)'den işiten birisi, -Süleyman Rasulullah'ın ashabından bir adam dedi-[162] bana, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu haber verdi: "İnsanlar, günahları ve ayıpları çoğalıncaya kadar helak olmayacaklardır."[163]

Açıklama

"Günahları ve ayıpları çoğalıncaya kadar", diye terceme ettiğimiz ya'zirü" kelimesi if al babından =yu'ziru" şeklinde de rivayet edilmiştir.
Bu fark, bir ravi şüphesi olarak metinde mevcuttur. Bu fiilin hem sülasi-den hem if'âl babından aynı manaya geldiğini söyleyenlere uyarak biz farklı rivayetlere tercemede işaret edemedik. Azınlıkta kalan bir grup âlime göre ise kelimenin if al babından manası, "Özrü izale etmek" demektir . o zaman bu cümlenin manası: "Onlar için bir özür kalmaymcaya kadar...." olur.
Hadisin buradaki rivayetinde sahabi ravi anılmamıştır. Taberi ise bu hadisi tefsirinde Abdülmelik b. Meysere, ez-Zarid kanalıyla, Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Abdullah b. Mes'ud hadisi rivayet edince kendisine, "Bu nasıl olur?" denilince; baskınımıza uğradıklarında sözleri; gerçekten biz haksızdık demekten ibaret kalmıştır." [164] ayetini okumuşlardır. İbn Mes'ud'un bu âyeti okuması sanki ikinci izahı desteklemektedir.[165]

18. Kıyametin Kopması

4348... Abdullah b. Ömer (r.amhuma) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) ömrünün sonunda bir gece bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verince ayağa kalktı ve "Bu geceyi görüyorsunuz ya, işte bu geceden itibaren yüz sene sonra (bu gün) yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır." buyurdu.
İbn Ömer şöyle dedi:
"İnsanlar Rasûlullah (s.a)'ın bu sözünü (anlamakta) hataya düştüler. Halbuki Rasûlullah (s.a) Bu gün yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır, buyurmuş, bu müddetin bu asırda yaşayanları mahvedeceğini (haber vermek) istemiştir"[166]

Açıklama

Hadisin, Buhari'nin kitabü'l-İIm'deki rivayetinde jkn Ömer'in izahı yer almamıştır. Mevakitu'ssa-lat'daki rivayeti ise aynen buradaki gibidir.
Ibn Ömer'in izahından da anlaşılacağı gibi onun zamanında bazı insanlar, üzerinde durduğumuz hadisi yanlış anlamışlar korkuya kapılarak yüz yılın bitiminde kıyametin kopacağını zannetmişlerdir. Nitekim Taberani ve daha başka bazı muhaddisler bunu Ebû Mes'ûd el- Bedri (r.a)'den de rivayet etmişler ve Hz. Ali(r.a)'nin bu sözü reddettiğini nakletmişlerdir. Yani hadiste kastedilen mana; yüzyılın bitiminde kıyametin kopacağını bildirmek değil, o zaman hayatta olan neslin yüzyılın bitimine kadar ölmüş olacaklarını haber vermektir.
Nitekim Rasûlullah'm bu haberi bir mucize olarak gerçekleşmiş ve o zaman hayatta olan sahabilerin tümü yüz sene içerisinde vefat etmişlerdir. Alimlerin araştırmasına göre bu hadisin geçtiği sene hicretin onbirinci se-nesidir. En son ölen sahabi de, Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasîle (r.a)'dir, bu zatın vefat tarihi de H. 110'dur.
Bu hadisi şerif Hızır aleyhisselam'ın hayatta mı yoksa ölmüş mü oldu-uğu konusundaki tartışmalara önemli bir kaynak olmuştur. Rasûlullah'ın o dönemde yaşayanların hepsinin yüzyıl içerisinde öleceğini haber vermesi, o zaman Hızır hayatta ise onun da öleceğine delil kabul edilmiştir. Hızır aleyhisselamm hayatta olduğunu söyleyenler ise "Bu hadis Hz. İsa, Hz. Hızır, melekler ve iblis'e Şamil değildir. Yeryüzündekilerden maksat Rasûlullah'ın ümmetidir ki bunların bir kısmı ümmeti icabet (müslüman-lar) bir kısmı da ümmeti davet (müslüman olmayanlardır. Yukarıda saydıklarımız ise ümmet sınıfına dahil değillerdir." derler.
Avnu'l-Ma'bûd müellifi Azîmâbâdî, değişik kaynaklardan nakiller yaparak Hızır aleyhisselamın hayatta mı yoksa ölü mü olduğu konusunda tartışmıştır. Şimdi bu tartışmayı özet olarak vermek istiyoruz:
İmam Nevevî, ulemanın çoğunluğunun Hızır'ın hayatta olduğu görüşünde olduklarını, ehli tasavvufun ise bunda ittifak halinde olduklarını söyler.
Avnü'l-îvla'bud müellifi Azimabadi, Nevevi'nin bu sözüne karşı çıkarak Hızır aleyhisselamın hayatta olduğu iddiasının hatalı olduğunu söyler. Görüşünü de Hafız İbn Hacer el-Askala'nı'nm bu konudaki sözleri ile destekler.
Azimabadi'nin naklettiğine göre, Askalani, özellikle H. üçüncü asırdan sonra Hızır hakkındaki hikayelerin çoğaldığını bu konudaki rivayetlerden çoğunun isnatlarının zayıf olduğunu ifâde eder. Abdurrahman es-Sulemî ve Eb'ul - Hasen b. Cehzam bu zayıf rivayetleri nakledenlerdendir.
Süheyli, Buharı, Ebû Bekir b. Arabi, Ebu '1-Hattab b. Dihye, Ali b. Musa er-Rida, Ebû Hayyan, İbn Ebi'1-fadl, Ebu'l-Hase b. el-Mübârek, İbrahim el-Harbî, İnü'l-Cevzî, Ebû Ya'lâ b. el-Arabî, Ebû Tahir b. El-Ibadî, Ebu'l-Hüseyn b. el-Münadi, gib alimlere göre hızır aleyhisselam hayatta değildir. İbn Hacer kendisi de aynı görüştedir. Bu alimlerin görüşlerine dayanak teşkil eden şeyse; üzerinde durduğumuz hadis ve Rasûlullah'ın Hızır ile hiç görüşmeyişidir. Çünkü eğer Rasûlullah'ın hayatında Hızır aleyhisselam sağ olsa idi mutlaka kendisine gelir, onunla cumaya ve cemaata iştirak eder, cihada katılırdı. Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde, "Musa hayatta olsa idi mutlaka bana tabi olurdu." buyurmuştur. Hz. Musa hakkında durum böyle olunca, Hızır aleyhisselamın, hayatta olduğu halde efendimize tabi olmaması nasıl düşünülebilir.[167]

4349... Ebu Sa'lebe el-Huşenî (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c) bu ümmete yarım gün (mühlet vermek) den aciz değildir."[168]

4350... Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a)'den;
Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz ben ümmetimin Rableri katında, onlara yarım gün geciktirmesinden aciz olmadığını umarım."

Sa'de: "Yarım gün ne kadardır?" denildi Sa'd: "Beş yüz sene" cevabını verdi.[169]

Açıklama

Bu terceme AIiyyü'l-Kari'nin açıklamasına uygun olarak yapılmıştır. Maksat, kıyametin anılan müddetten önce kopmayacağını ifâde etmektir. Rasûlullah (s.a) bu sözüyle, "ümmetimin Allah katında, yarım gün (beş yüz sene) geçmeden onlar üzerine kıyameti koparmayacak kadar yakınlığı verdir." demek istemiştir.
İbn Melek ve Tıybî gibi alimler de hadisi Aliyyü'l Kârî'nin anladığı gibi anlamışlardır. Aliyyü'1-Kari, bu manayı İbn Melek'in de tercih ettiğini bizzat keadisi ifade etmiştir. Bu anlayışa göre manâ; "Kıyamet beş yüz sene sonra kopacak" değil, "Beş yüz seneden önce kopmayacak" şeklinde anlaşılır.
Rasûlullah hadiste "beşyüz sene" değil de "Yarım gün" tabirini kullanmıştır. Ravi Sa'd b. Ebi Vakkas bunu, "beşyüz sene" diye izah etmiştir. Ravi bu izahı: "Şüphesiz rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin sene gibidir." (Hacc 47)
Ve gökten yere kadar, olan bütün işleri Allah düzenler, sonra işler sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan bir gün içinde ona yükselir." (es-Secde, 32-5) ayetlerine dayanarak yapmıştır.
Alkâmî ise hadisi başka bir şekilde anlayıp izah etmiş, Avnu'l-Ma'bûd müellifi de bu izahı tercih etmiştir.
Alkâmînin izahına göre, hadisin tercemesi şu şekilde olacaktır: "Ben Alkamî'nin izahına göre, hadisin tercemesi şu şekilde olacaktır: "Ben ümmetimin (zenginlerinin mahşerde) Rableri önünde (cennete girmekte fakirlerden) yarım gün sonraya bırakılmaya (sabırda) aciz olmayacaklarını umarım."
Bu anlayışa göre de yarım gün ahiret günlerindendir ve beşyüz seneye denktir. Bu izaha göre hadis kıyamete hamledilmiştir.
Hadisin kıyametin yaklaşması babında yer alması, Ebû Davud'un da hadisi AIiyyü'l-Kari'nin anladığı gibi anladığına delalet etmektedir.
Tîbî'de karşı anlayışı tenkid etmiş ve bunun vehm olduğunu söylemiştir.[170]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412.
[2] Bu hadis iki yoldan rivayet edilmiştir.Birisi metinde olduğu gibi müsneddir. öbüründe ise Abdurrahman b.Şireyb, Ebû Alkame ve Ebû Hureyrc'yi anmadan, .sanki Şerahîl Rasullullah'tan duymuş gibi rivayci etmiştir. Bu şekilde aynı yerde iki veya daha çok ravi düşürülerek rivayet edilen hadislere Mu'dal Hadis denilir. Ancak Abdurrahman sika bir ravidir. Buhari ve Müslim onunla ihticac etmişlerdir. Bu hadisi .sadece Ebû Davud rivâyel etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412-415.
[4] Bir nüshada, "veya Zi mıhmer" şeklindedir. Şüphe musannif Ebu Davud'a aittir. Zi Mihber Peygamberimizin hizmetçisi İbn Ebin-Necaşi'dir. Cübeyr b. NüTcyr ve başkaları kendisinden hadis rivayet dinişlerdir. Şamlılardan sayılmaktadır, İbn Mâcede de Ebu Davud'un bir nüshasında şüpheli olarak belirttiği Zi Mıhmer şeklinde varid olmuştur.
[5] İbn Mace, fiten, 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/415-416.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/416-417.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417.
[9] Şüphe ravilerden birisine aittir.
[10] Ahmed, b. Hanbel V, 222,245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417-418.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/418-419.
[12] Tirmizi. filen 58: İbn Mace. filen 35; Ahmet b. Hanbel V, 234.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/419.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/419.
[14] İbn Mace, fiten 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/420.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/420.
[16] Bu terceme Avnü'l-Ma'bud'un izahına göre yapılmıştır. Bezlü'l-Mechûd'laki izaha göre "yemek yiyenlerin cırnakları etrafında toplandıklar) gibi" şeklinde olur.
[17] Ahmet, II, 259; V. 278.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/421.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/421-422.
[20] Ahmed b. Hanbel VI, 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/422.
[21] Bu hadis, Aynü'l Ma'bud ve Bezlü'1-Mechûd'da önceki hadisin devamı olarak yer almıştır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423-424.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.
[25] Ahmed b. Hanbel. VI, 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.
[27] Nesâî,Cihâd 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/425.
[28] Tevbe (9) 36.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/425-426.
[30] Müslim, fiten 62. 63. 65, Nesai, cihad 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/426.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/426-427.
[32] Buhari. cihad 95. 96: Menalîb, 26; Müslim, filen 64. 66: İbn Mace, filen 36: Tirmizi, filen 40: Ahmed Hanbel 11,530.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/427.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/427-428.
[34] Bu tefsir sahabi veya tabiî raviye aittir.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/428.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/428-430.
[37] Sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/430.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/431-432.
[39] Hadisi sadece Ebu Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/432.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/432-433.
[41] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/433-434.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/434-435.
[44] Buhârî, Hac 49: Müslim, fiten 57. 58, 59; Ahmet b. Hanbel V, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/436.
[45] Bk. Ankebut (29) 67.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/436-437.
[47] Hakem b. Eb'l, As b. Ümeyye'dir.Abdül-Melik'in babasıdır.H. 64 yılında halife olmuştur.Kendisi sahabe değildir.
[48] Dabbe: Hayvan demektir. Bundan sonra gelecek olan hadisle izah edilecektir.
[49] Müslim, fiten 118; İbn Mâce. fiten 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/437-438.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/438-439.
[51] Müslim, Fiten 39, 40; Tirmizi, filen 21: İbn Mâce, filen 25. 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/439-440.
[52] Yasin (26), 82.
[53] Neml (27) 82.
[54] İbn Mâce. sünen, fiten 31.
[55] Bk. Elmalılı M.H.Yazır. Hak Dini Kur'an Dili, V3701 ve devamı.
[56] bk. Kehf sûresi (18) ayet 93-98.
[57] Tecrid-i Sarili Terceme ve şerhi 9.97 (2 nolu dipnot).
[58] Müslim, filen \ 10; İbn Mace. filen 33, 59; Ahmed b. Hanbel, müsned, 1,375; 11,510.
[59] İbn Mace, fiten 32. (Bu bölüm hadisin yarısından sonraki kısımdır. Daha önceki kısmı Deccal ile ilgilidir.)
[60] Buharı, enbiya 49: Müslim. İman 242.
[61] Duban. 10.
[62] Buharı, fiten 24: Müslim, İnen 42.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/440-448.
[64] En'am 6, 158.
[65] Buharı, filen 26: Müslim, iman 248; İbn mace. filen 32: Nesaî, cuma 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/448.
[66] Nesai. Medariku't-Tenzil, II, 42.
[67] Muhtasar-ı Tefsiri İbn Kesir, I. 636.
[68] İbn Mace, filen 32; Hadis no: 4070.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/448-449.
[69] "Açığa çıkarma" diye terceme etliğimiz kelimesi "açılmak" manasına gelir, başlığın harfi tercemesi "Fırat'ın hazinesinden açılması" demektir.
[70] Buhari, fiten 25; Müslim, fiten 30; Tirmizi, Sıfatü'l-cenne, 26; İbn mace, Filen 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450.
[71] Müslim, fiten 31; Tirmizi, sıfatu'l- cenne, 26; Buhari fiten 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450-451.
[73] "Ondan" kelimesinin. Deccal 'in yerine kullanılmış olması da, Ebu Mes'ud'un yerine kullanılmış olması da muhtemeldir.
[74] Buhari fiten 27; Müslim, fiten 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/451-452.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/452-453.
[76] Buhari, fiten 27; Müslim, filen 101: Tirmizi, fiten, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/453-454.
[77] Önceki rivayetle Deccal'ın gözleri arasındaki yazının kafir olduğu, bu rivayetle ise kefere olduğu bildirilmektedir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454.
[78] Müslim, fiten 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454.
[79] Müslim, filen 100.
[80] Müslim, fiten 104.
[81] Müslim, fiten 103.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454-456.
[83] İçine düştüğü şüphelerden maksat; Sihir, ölüleri diriltme ve benzeri istidrac olaylarıdır.
[84] Şek bir raviye aittir. Bundan sonra o ravi "Şeyhim .sek ile böyle dedi" demiştir.
[85] Ahmed b. Hanbel. IV, 431, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/456.
[86] Ahmet b. Hanbel, V. 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/456-457.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/457.
[88] Müslim, fiten 110; İbn. Mâce, fiten 33 Tirmizî, fiten 59; Ahmet b. Hanbel, III. 420, IV. 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/457-458.
[89] Geniş bilgi için bk. C. II, sh. 122, 123.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/458-462.
[91] İbn Mâce, fiten 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/463.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/463-464.
[93] Müslim, salatü'l-müsafirun, 257; Tirmizi, sevabu'l-Kur'an, 6: Ahmed, b. Hanbel V, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/464-465.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/465-466.
[95] Sadece Ebu Davut rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/466.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/466-468.
[97] Cessase: Haber toplayan demektir- Nevevi'nin dediğine göre bu yaratık Deccal'e haber topladığı için bu adı almıştır.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/468-469.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/469-470.
[100] Ravi hadisi uzun uzadıya anlatmış, ancak Ebu Davud ihtisar diniştir. Hadisin tamamı Sahih-i Müslim'de mevcuttur, bu fazlalığa açıklama bölümünde işaret edilecektir.
[101] Müslim, fiten 119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/470-472.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/472-473.

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/473-474.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/474.
[105] Bazı nüshalarda, haber istemek üzere" şeklindedir.
[106] Bazı nüshalarda "'İbn Said"lir. Aşağıda gelecek oları haberde de İbn Said'fir. Biz izahla metne bakarak İbn Sayyad dedik.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/474-475.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/475-476.
[109] Bazı nüshalarda "İbn Sayyad" şeklindedir.
[110] Bu soru Buhari ve Müslim'deki rivayetlerde: "Senneler görüyorsun?" şeklindedir.
[111] Bu tabir köpeği kovmak için kullanılan bir tabirdir.
[112] Buhari. cenaiz 80; cihad 173; Müslim, fiten 95; Tirmizi, fiten 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/476-478.
[113] Bu Talik Buhârı'nın hem Cenaiz hem de cihad konu kumduk i rivayetlerinin sonunda vardır.
[114] İbn Sayyad'ın sözü olarak verdiğimiz bu cümleler mana olarak aktarılmıştır. Bu rivayetler için bk Sahih-i Müslim, fiten, 89, 90, 91.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/478-482.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482.
[117] Buharı, İ'tisâm 22; Müslim, fiten, 94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482-483.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/483.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/483-484.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484-485.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/485-486.
[125] Maide: 5/78-81.
[126] Parantez içerisindeki kısım bu rivayette mevcut değildir. Ancak mananın anlaşılması için bu takdire ihtiyaç vardır. Bir sonraki rivayet bu ilaveyi içermektedir. Tirmizi, Tefsîru'l - Kur'an, 5,6,7: İbn Mace. fiten 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/486-487.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/487.
[128] Ahmed b. Hanbel, müsned V, 192.
[129] Gazzali, İhyâ-u ulumi'ddin, II, 376 (Taberani ve Bezzar'dan)
[130] Maide, 5/78-81.
[131] Al-i İmrân, III, 110.
[132] Al-i İmran, III, 104.
[133] Fahreddiner - Razi, Mefâtihu'l-gayb, III, 27.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/487-490.
[135] Fetevây-i Hindiyye, V, 352, 353.
[136] Tirmizi, Tefsîru'l - Kur'an, 5,6.7; filen 8; İbn Mace, fiten 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/490-491.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/491.
[138] İbn mâce, fiten 20; Ahmet b. Hanbel IV, 361, 363. 364, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492.
[140] Hennad ve Ebu'l A'la, Ebu Davud'un hadisi rivayet elliği üsiadlardır. Hennad hadisi kısa kesmiş. Ebu'l.Ala tamamını rivayet etmiştir.
[141] Müslim. el-İyman 78: Timizi, fiten 11; İbn Mace, fiten 21; Nesai, iyman 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492-493.
[142] Fetavay-ı Hindiyye, V, 353.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/493-494.
[144] Aynu'I-Ma'budlaki bir izaha göre mana "İyiliğe imtisal ediniz, kötülükten kaçınınız" şeklindedir.
[145] Tirmizi, tefsir 6; İbn Mâce, fiten 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/494-495.
[146] Müd: 832 gr. buğday alan bir ölçek
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/495-497.
[148] Buradaki şek raviye aittir.
[149] İbn Mâce, filen 10; Ahmed b. Hanbel II, 220, 221.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/497-498.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/498.
[152] îbn Mace, filen. 10; Ahmed b. Hanbel II, 162, 212, 220, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/498.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.
[154] Şüphe ravilerden birisine aittir.
[155] Tirmizi, fiten 13: İbn Mace, filen 20; Nesai, biat 37; Ahmed. b. Hanbel III, 19, 61; IV, 314, 315.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.
[157] Amira Urs'un annesidir. Babasının adı Kays'dır. Zehebi'nin bildirdiğine göre Urs b. Amira Adiyy'in kardeşidir. Kardeşinin oğlu Adiy b. Adiy kendisinden hadis rivayet etmişür. Urs b. Amira şahabıdır.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499-500.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.
[162] Hadisi Ebu Davud'a Süleyman b. Harb ve Hafs b. Ömer rivayet etmişlerdir. Birinci rivayet Hafs'a, ikincisi de Süleyman'a aittir.
[163] Ahmed, b Hanbel IV, 260; V, 293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500-501.
[164] A'râf, 7/5.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/501.
[166] Buharî, ilim 41; Mevâkit Salât 40; Muslim. fedâilu's-sahabe, 216; Tirmizi, fi ten 64; Ahmed b. Hanbel, II, 88.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/501-502.
[167] bkz. Aynu'I-Ma'bûd, XI. 504 ve devamı; İbn Hacer el-Askalanî, el-İsabe fi TemyiziVSahâbe, I, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/502-503.
[168] Ahmed b. Hanbel, IV, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/503-504.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/504.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/504-505.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

61- KİTABU'L-MENAKIB
1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
2- Bâb
3- Kureyş Kabilesinin Menkabeleri Babı
4- Bâb: Kur'ân, Kureyş Lisânıyle İndi
5- Yemen Ehlinin İsmâîl İbn İbrahim'e Nisbet Edilmesi Babı
6- Bab
7- Eşlem (İbn Efdâ) Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne Ve Eşca' Kabilelerinin Zikri Babı
8- Bâb:
9- Zemzem Kıssası Babı
10- Kahtân İsminin Zikri Babı
11- Nehyolunan Câhiliyet Da'vâsi Babı
12- Huzâa Kıssası Babı
13- Zemzem Kıssası Ve Arab Kavminin Cahilliği Babı
14- Kendini İslâm'daki Ve Câhiliyet Devrindeki Babalarına Nisbet Eden, Yânî Onlara Âid Olduğunu Söyleyen Kimse Babı
15- Habeş Kıssası Ve Peygamber(S)'İn: "Ey Erfide Oğulları!" Kavli Babı
16- Nesebinin Sövülmemesini Arzu Eden Kimse Babı
17- Rasûlullah'ın İsimleri Hakkında Gelen Haberler İle Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
18- Peygamberin "Hâtemıtn-Nebiyyîn" İsmi Babı
19- Peygamber(S)'İn Vefatı Babı
20- Peygamber(S)İn Künyesi Babı
21-Bâb
22- Peygamberlik Mührü Babı
23- Peygamber(S)'İ Sıfatlamak Babı
24- Bâb: Peygamber(S)'İn Gözü Uyur, Kalbi Uyumazdı
25- İslâm'da Peygamberlik Alâmetleri Babı
26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
27- (Mekke'deki) Müşriklerin Peygamber(S)'Den Bîr Âyet İstemeleri Ve O'nun Da Kendilerine Ayın İkiye Bölünmesini Göstermesi Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

61- KİTABU'L-MENAKIB

(Menkabeler Kitabı) [1]

1- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Ey îmân edenler, hakikat biz sizi bir erkekle bîr dişiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cem 'iyyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık. Şübhesiz ki, sizin Allah nezdinde en şerefliniz takvaca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allah her şeyi bilen, herşeyden haberdâr olandır" (ei-Hncürât: 13) [2].
"/Ey insanlar, sizi bir tek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'iniz(e karşı gelmek)te« çekinin.] Kendisi(nin adını öne sürmek suretiy)le birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah''tan ve akrabâlıkfbağlannı kırmak)tan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir" (en-Nisâi: i) [3].
Ve Câhiliyye da'vâlarından nehyolunan şeyler. "eş-Şuûb", "Uzak nesebedir. "el-Kabâil" ise bunun berisindedir [4].

1-.....Bize Ebû Bekr ibn Ayyaş, Ebû Husayn'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da îbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti: "Sizi birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cem'iyyetlere ve kabilelere ayırdık" (el-(Hucurat: i2)hakkmda İbn Abbâs: "eş-Şuûb" büyük büyük kabileler topluluğu; kabileler ise battılar, soylar topluluğudur, demiştir [5].

2-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a:
— Yâ Rasûlallah, insanların en şereflisi kimdir? diye soruldu. O da:
— "Günahtan en çok sakınanlarıdır" diye cevâb verdi. Sahâbîler:
— Biz sana dînen ve ahlâkan en şerefli olan kimseyi sormuyoruz (biz kökü yönünden en kerîm olan kimseyi soruyoruz), dediler.
Rasûlullah (S):
— "Öyle ise Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur" buyurdu [6].

3-.....Tâbiûn'dan Kuleyb ibn Vâil tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Peygamber'in üvey kızı Zeyneb ibnetu Ebî Seleme tahdîs etti. Kuleyb dedi ki: Ben, Zeyneb'e:
— Bana haber ver, Peygamber (S) Mudar'dan mıdır? diye sordum.
O da:
— Ya kimden olacak? Rasûlullah (Kureyş'in büyük babası) Mu-dar(ırkın)dan (ve onun bir şu'besi olan) Nadr ibn Kinâne oğullan'-ndan idi, diye cevâb verdi [7].

4-.....Yine Kuleyb dedi ki: Bana Peygamber'in üvey kızı tahdîs etti. Ben onun Zeyneb olduğunu zannediyorum. O da:

— Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantem'den, mukayyar'dan ve mü-zeffet'ten (yânî bu isimlerle anılan kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymaktan) nehyetti, dedi.
Ben de ona:
— Bana haber ver, Peygamber kimin soyundan idi; Mudar'dan mı idi? diye sordum.
O da:
— Ya kimden olacak? Peygamber Mudar'dan, Nadr ibn Kinâne (kabîlesi) çocuklarından idi, dedi [8].

5-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Siz insanları ma'denler gibi (kimi hâlis, kimi kalp) bulursunuz. İnsanların câhiliyet devrinde hayırlı olanları, dînî emirleri anlayıp amel ettikçe, İslâm devrinde de hayırlılarıdır. Siz şu emaret (devlet baş-kanlığı, valilik, kumandanlık) hususunda da insanların hayırlısı, (emîr olmazdan evvel) emarete çok isteksiz olan (emirlik arzu etmeyen) kimseleri bulursunuz. İnsanların şerrlisi de iki yüzlü olan şu (münafık) kimselerdir ki (iki sınıf halk arasında) onlara bir yüzle gelirler, bunlara da başka bir yüzle gelirler" [9].

6-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber(S) şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar şu emaret işinde Kureyş'e tâbi' idiler. Arablar'ın müslim-leri (Hanîfler) Kureyş'in müslimlerine; müşrikleri de Kureyş'in müşriklerine uyarlardı. İnsanlar ma'denler gibidirler. Onların câhiliyette hayırlı olanları, dîni anladıkları zaman İslâm devrinde de hayırlılarıdırlar. Siz insanların hayırlısı, emîr oluncaya kadar emirliği çok ağır görenleri (onu hiç arzu etmeyen kimseleri) bulursunuz" [10].

2- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

7-.....Şu'beibnu'l-Haccâcdedi ki: Bana Abdulmelik ibn Meysere, Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan "Ben bu tebliğime karşı akrabalıkta sevgiden başka hiçbir mükâfat istemiyorum" (eş-şûrâ: 23) kavli hakkında tahdîs etti. Tâvûs dedi ki: Hemen Saîd ibn Cubeyr:
— Bu Muhammed'in en yakın hısımlarıdır, dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, Saîd'e hitaben şöyle dedi:
— Kureyş kabîlesinden hiçbir batn yoktur ki, onda Peygam-ber(S)'e bir karabet (soyca bir yakınlık) olmasın. Bunun için kendisi üzerine "Ey Kureyş, benimle aranızdaki hısımlığı eklemenizi, gözetmenizi İstiyorum" (mealindeki eş-Şûrâ: 23. âyeti) İndi [11].

8-.....Ebû Mes'ûd (R), Peygamber(S)'e ulaştırıp şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Fitne işte şu taraftan, doğu tarafından gelmiştir -gelecektir-. Kabalık ve kalblerin katılığı develerin ve sığırların kuyrukları dibinde onlara haykıranda, yün ve kıl sahibi bedevilerde, Rabia ve Mudar kabîlelerindedir" [12].

9-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Kendini beğenme ve büyüklenme, yüzlerce deve sahibi olan çığırtkan bedevilerde, sekînet ise koyun sâhib-lerindedir. îmân Yemenli'dir, hikmet Yemen'e mensûbdur". : Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "Yemen", Yemen diye isimlendirildi; çünkü o Ka'be'nin sağındadır. Şâm da Ka'be'nin sorundadır. "el-Meş'emetu ve'1-Meyseretu", "Sağ ve sol" demektir. "el-Yedu'1-yusrâ", "Sol el"; "ve'1-Cânibu'l-eyseru", "Sol taraf" demektir [13].

3- Kureyş Kabilesinin Menkabeleri Babı [14]

10-.....Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Muhammed ibn Cubeyr, Kureyş tarafından sefirlikle gönderilen bir hey'et arasında bulunduğu hâlde Muâviye'nin huzurunda geçen bir vak'ayı ve ondan işittiklerini şöyle tahdîs ediyordu: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'ın:
— İleride Kahtânîler'den bir melik olacak... diye tahdîs eder olduğu Muâviye'ye ulaştı.
Muâviye bu sözden sinirlendi de hemen hey'et karşısında ayağa kalktı ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla sena etti. Sonra "Amma ba'du" deyip şöyle hitâb etti:
— (Ey Kureyş hey'eti!) Sizden bâzı adamların Allah'ın Kitâbı'n-da olmayan ve Rasûlullah'tan da rivayet edilmeyen birtakım sözler söyleyip nakletmekte oldukları haberi bana ulaşmıştır. Bu adamlar sizin câhillerinizdir. Sizler, sahibini sapıklığa sürükleyen bâtıl sözlerden sakınınız! Ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittim: "Şüb~ hesiz bu iş (yânî devlet başkanlığı) Kureyş üzerinde bulunacaktır. Onlar dînî vecîbelerini îfâ ettikleri ve adaleti yürüttükleri müddetçe, onlara hiçbir kimse bu hususta düşmanlık edemiyecektir. Meğer ki onlar dînden, adaletten saparlar, bu hâlde Allah Kureyş'i yüzüstü sürçtürür, rezîl eder" [15].

11-.....Bize Âsim ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim; o da İbn Umer'den. Peygamber (S): "Kureyş'ten iki kişi kaldığı müddetçe bu iş (hilâfet işi) Kureyş'ten ayrılmaz" buyurmuştur [16].

12-.....Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Rasûlullah ganîmet malından kendisine âid beşte bir hisseyi hısımları

arasında taksîm ederken, Nevfel oğulları'ndan olan ben, Abduşems oğulları'ndan olan Usmân ibn Affân ile yürüdüm. - Rasûlullah, Nevfel oğulları ile Abduşems oğullan'na birer pay ayırmamıştı.- Rasûlullah'm yanına geldiğimizde Usmân:
— Yâ Rasülallah! Muttalib oğulları'na verdiniz de bizi bıraktınız. Hâlbuki biz, nesebimiz cihetiyle bizimle Muttalib oğulları bir soyda (hepimiz büyük babamız Abdu MenâP da) birleşiyoruz, dedi.
Peygamber (S) de:
— "Hâşim oğutları'yla Muttalib oğulları bir soydur" buyurdu.
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Ebû'l-Esved Muhammed tahdîs etti ki, Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Zuhre oğulları'ndan birtakım insanların beraberinde Âişe'ye gitti. Âişe Me-dîneli Zuhre oğulları'nın, anası tarafından Rasûlullah'a yakınlıklarından dolayı, onlara çok şefkatli idi [17].

13-.....Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kureyş, Evs ileHazrec, Cuhayne, Mu-zeyne, Eşlem, Eşca', Gıfâr (kabileleri ferdleri) benin hâlis yardımcı-lanmdır. Onların da Allah'tan ve Rasûlullah'tan başka velîleri (himaye edenleri) yoktur" [18].

14-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Âişe'ye Peygamber'den ve Ebû Bekr'den sonra insanların en sevgilisi idi. Abdullah da Âişe'ye insanların en itaatlisi idi. Âişe öyle bir cömert idi ki, kendisine gelen Allah rızkından hiçbirşeyi tutmaz, sadaka yapar idi.
İbnu'z-Zubeyr:
— Âişe'nin elleri üzerlerinden tutulmaya (yânı atıyye vermekten men' olunmaya ve hacr edilmeye) lâyık olur, dedi.
Bunu duyan Âişe:
— Benim ellerim üzerlerinden tutulur mu? Eğer Abdullah ile kelâm edersem üzerime adak olsun! dedi.
Müteakiben Abdullah, Kureyş'ten birtakım adamlarla ve hassaten Rasûlullah'm dayıları vâsıtasıyle kendisinden razı olması, danlmaması için Âişe'den şefaat istedi. Âişe bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Peygamber'in dayıları olan Zuhrîler -ki Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yegûs ile el-Mısver ibnu Mahrame de bu Zuhre oğullan'ndandılar- Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e:
— Bizler Âişe'nin yanına girmek için izin istediğimiz zaman sen de bizimle beraber izin istemeden kendini pencereden içeriye at! dediler.
Abdullah onların dediğini yaptı. Âişe onların şefaatini kabul ettiği için Âişe'ye -yeminine keffâret olarak istediği kadarını âzâd etmesi için- on tane köle gönderdi. Âişe onların hepsini âzâd eyledi. Bundan sonra Âişe köleleri âzâd etmeye devam etti. Nihayet kırk sayısına ulaştığında:
— Yemîn ettiğim zaman işleyip de kendisinden kurtulabileceğim belli bir iş, bir sayı ta'yîn etmiş olmamı çok arzu ettim, dedi [19].

4- Bâb: Kur'ân, Kureyş Lisânıyle İndi

15-.....Bize İbrâhîm ibnu Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Enes'ten şöyle tahdîs etti: Usmân, Zeyd ibn Sâbit'i, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i, Saîd ibnu'1-Âs'ı ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibni Hişâm'ı çağırdı. Onlar da asıl Mushaf'taki sûreleri diğer mushaflara istinsah edip naklettiler. Usmân bu istinsah işinin başlangıcında (Zeyd'in Medîneli olması yüzünden) Kureyşli olan diğer üç kişiye hitaben:
— Sizler Zeyd ibn Sabit ile Kur'ân'dan herhangibir şeyde ihtilâf ettiğiniz zaman, Kur'ân'ı Kureyş lisânı ile yazınız. Çünkü Kur'ân, Ku-reyş lisânı ile nazil olmuştur, dedi.
Onlar da işte böyle yapıtlar [20].

5- Yemen Ehlinin İsmâîl İbn İbrahim'e Nisbet Edilmesi Babı

Huzâa'dan olduğu hâlde Eşlem ibnu Efdâ ibn Harise ibn Amr ibn Âmir de Yemenlilerdendir [21].

16-.....Seleme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kerresinde Eşlem oğulları'ndan bir topluluk çarşıda ok atma yarışı yaparlarken üzerlerine çıkıp vardı da:
— "Ok atınız ey İsmail oğulları! Çünkü sizin (büyük) babanız da usta bir atıcı idi. (Bu yarışta) ben de -iki fırkadan biri olan -fulân oğullarıyle beraberim (Mıhcen ibn Edra' kolu ile beraberim)" buyurdu.
Peygamber'in bu sözünü işitinee iki taraftan biri ellerini ok atmaktan çektiler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bunlara ne oluyor ki ok atmıyorlar?" buyurdu. Onlar da:
— Sen muhalifimiz grup ile beraberken biz (o tarafa) nasıl ok atarız? dediler.
Rasûlullah:
— "Haydi atınız! Ben sizin hepinizle beraberim" buyurdu [22].

6- Bab

{Bu, önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

17-.....Ebû'l-Esved ed-Dîlî, Ebû Zerr(R)'den tahdîs etti ki, o, Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Bir kiş babasından başkasına -babası olmadığını bile bile- neseb iddia ederse, hiçşübhe-siz o kimse (ni'mete) küfr etmiştir. Herhangi bir kişi de aralarında yakınlık olmayan bir kavimden olduğunu iddia ederse, o da (o soy-suz.kişi de bizden değildir -Müslim-) cehennemdeki durağına hazırlansın" [23]

18-.....Vasile ıbnu'1-Eskâ' (R) şöyle demiştir: Kasulullah (S) şöyle buyurdu: "(Üç şey)yalan ve iftiranın en büyüklerindendir: "Kişinin kendi babasından başkasına neseb iddia etmesi. bYâhud ru'-yâsında görmediği bir şeyi kendi gözüne göstermesi (yânî tu'yâsında görmediği bir şeyin kendisine ru'yâda gösterildiğini iddia eylemesi), c- Yâhud da Rasûlullah 'in söylemediği birşeyi söyledi demesi" [24].

19-.....Bize Hammâd tahdîs etti ki, Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'1-Kays hey'-eti Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve:
— Yâ Rasûlallah! Bizler şu Rabîa kabîlelerindeniz. Bizimle Sen'in arana kâfir olan Mudar kabileleri perde olmuşlardır. Bizler Sana ulaşamıyoruz, ancak her haram ayda ulaşabiliyoruz. Bizlere, Sen'den alacağımız ve geride kalanlarımıza tebliğ edeceğimiz bir iş emretse-niz! dediler.
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden nehyediyorum: Allah'a îmân etmeyi, Lâ ilahe illellah = Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet etmeyi; namazı dosdoğru kılmayı; zekâtı vermeyi; ganimet aldığınız şeylerin beşte birini Allah'a tediye etmenizi emrediyorum. Ve sizleri dubbâ, hantem, nakîr, müzeffet (denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymak)^/? nehy ediyorum" [25].

20-..... Abdullah ibn Umer (R)-şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, kendisi minber üzerinde bulunuyor ve doğu tarafa işaret ederek: "Muhakkak ki fitne işte bu taraftadır, şeytânın boynuzunun doğacağı yerdendir" buyuruyordu [26].

7- Eşlem (İbn Efdâ) Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne Ve Eşca' Kabilelerinin Zikri Babı [27]

21-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kureyş, Ensâr (Evs ve Hazrec), Cuheyne Muzeyne, Eşlem, Gıfâr, Eşca' (kabileleri ferdleri) benim hâlis yardımcılarımda. Onların da A ilah 'tan ve Rasûlullah 'tan başka velîleri (himaye edicileri.) yoktur" [28].

22-.....Abdullah ibn Umer şöyle haber vermiştir: Rasûlullah(S) minber üzerinde (hutbe yaparken) şöyle buyurdu: "Allah Gıfâr kabilesini mağfiret etsin, Eşlem kabilesini de Allah selâmette kılsın (barış içinde yaşatsın)/ Usayye (kabîlesi ferdleri) ise Allah'a ve O'-nun Rasûlü'ne isyan ettiler" [29].

23-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Allah, Eşlem kabilesini selâmette kılsın, Gıfâr'ı da mağfiret eylesin" buyurmuştur [30].

24-.....Abdurrahmân ibnu Ebî Bekre, babasından: Peygamber (S):
— "Re'yiniz nedir bana haber verin: Eğer Cuheyne, Muzeyne, Eşlem, Gıfâr kabileleriBenû Temim, BenûEsed, BenûAbdillah ibni Gatafân, Benû Âmir ibn Sa'saa kabilelerinden hayırlı iseler (bu ikinciler için eli boşluk ve ziyan değil midir)?" buyurdu.
Buna karşılık bir adam (yânî Akra' ibn Habis):
— İkinciler eli boş olmuşlar ve ziyan etmişlerdir, dedi. Peygamber de:
— "Onlar (yânî Cuheyne, Muzeyne, Eşlem, Gıfâr kabileleri), Benû Temîm, Benû Esed, Benû Abdillah ibn Gatafân, Benû Âmir ibn Sa'saa kabilelerinden hayırlıdırlar" buyurdu [31].

25-.....Muhammed ibn Ebî Ya'kûb şöyle demiştir: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den işittim; o da babasından ki, el-Akra' ibn Habis, Peygamber'e:
— Sana ancak Eşlem, Gıfâr, Muzeyne -zannederim ki- Cuheyne -İbnu Ebî Ya'kûb şekk etmiştir- kabîlelerinden hacıları soyan hırsızlar tâbi' olmuştur! dedi.
Peygamber (S) de ona:
— "Ey Akra', düşündün mü: Eğer Eşlem, Gıfâr, Muzeyne -sanıyorum ki- ve Cuheyne kabileleri Benû Temîm, Benû Âmir, Esed, Gatafân kabîlelerinden hayırlı iseler, bu ikinciler eli boş olmuş ve ziyan etmiş değil midir?" buyurdu.
Akra':
— Evet, elleri boş olmuş ve ziyan etmişlerdir, dedi.
Rasûlullah da:
— "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, onlar (yânî Eşlem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne) bunlardan (yânî Benû Temîm, Benû Esed, Benû Âmir, Gatafân'dan) elbette daha hayırlıdırlar" buyurdu [32].

26-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Eşlem ve Gıfâr ile Muzeyne ve Cuheyne'den bir kısmı - yâhud Rasûlullah Cuheyne veya Muzeyne'den bir kısmı dedi- Allah yanında -yâhud Rasûlullah: Kıyamet gününde dedi- Esed, Temîm,

Havâzin ve Gatafân 'dan hayırlıdır" buyurdu [33].

8- Bâb:

"Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu ve bir kavmin himayesinde bulunan âzâdlı kölesi kendilerindendir"

27-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ensâr'ı çağırdı da:
— "İçinizde sizden başka bir kimse var mı?" diye sordu. Ensâr:
— Hayır, bir kızkardeşimizin oğlundan başka kimse yoktur, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu, kendilerindendir" buyurdu [34].

9- Zemzem Kıssası Babı

Bu bâbm içinde Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi de vardır [35].

28-.....Bana Ebû Cemre tahdîs edip şöyle dedi: İbn Abbâs bize:
— Ebû Zerr'in İslâm'a girişini size haber vereyim mi? diye sordu. Biz de:
— Evet, haber ver, dedik. İbn Abbâs şöyle anlattı:
— Ebû Zerr şöyle dedi: Ben Gıfâr kabilesinden bir kimse idim. "Mekke'de bir adam çıkmış, peygamber olduğunu iddia ediyormuş" haberi bize ulaştı. Ben de kardeşim(Uneys)e:
— Haydi (Mekke'ye) şu adama git, görüş ve O'nun haberini bana getir, dedim.
Kardeşim gitti, Rasûlullah'a kavuştu. Sonra dönüp geldi. Kardeşime:
— Sende ne haber var? diye sordum. O da:
— Vallahi bir adam gördüm, O hayırla emrediyor, şerrden neh-yediyor, dedi.
Kardeşime:
— Gönlüme şifâ verir bir haber getirmedin! dedim.
Ve kendim bir dağarcık, bir de asâ aldım. Sonra Mekke'ye yöneldim. (Mescide girdim.) Fakat ben Rasûlullah'ı tanımıyordum; O'nu başkasına sormak da istemiyordum. Zemzem suyu içiyor, mescidde bulunuyordum.
Ebû Zerr devamla şöyle dedi: Bu sırada yanıma Alî uğradı ve:
— Bu adam yabancı gibidir! dedi. Ben de:
— Evet yabancıyım, dedim. Alî;
— Öyleyse bizim eve buyur! dedi.
Ebû Zerr dedi ki: Alî'nin beraberinde yürüdüm. (Sabaha kadar) o bana birşey sormadı. Ben de ona haber vermiyordum. Sabahlayınca (kalktım), Rasülullah'ı sormak için kuşluk vakti mescide gittim. Fakat hiç kimse bana O'na dâir birşey bildirmiyordu.
Ebû Zerr devam edip dedi ki: Bana yine Alî uğradı ve:
— Bu adam için henüz yerini öğrenmesi zamanı gelmedi mi (yâ-nî hâlâ garîb mi; bir yer bulup yerleşemedi mi)? diye sordu.
Ben de:
— Hayır (burada ikaamet niyetinde değilim), dedim. Alî:
— Beraberimde yürü (bize gidelim), dedi. (Gittik. Evde) Alî:
— Senin işin nedir, seni bu beldeye getiren şey nedir? diye sordu. Ben de:
— Gizli tutacağına bana söz verirsen, sana haber veririm, dedim. Alî:
— Emîn ol, öyle yaparım, dedi. Ben de ona şöyle anlattım:
— Burada peygamber olduğunu iddia eden bir adam çıkmış olduğu haberi bize ulaştı. Onunla konuşmak üzere kardeşimi gönderdim. Fakat kardeşim dönüp geldi; getirdiği haber bana kanâat vermedi. Bunun üzerine kendim bu zâta varıp yüzyüze kavuşmak istedim, (buraya geldim).
Alî:
— Şübhesiz sen hidâyete mazhar oldun. (Bu zât Allah'ın Rasû-lü'dür. Sabahleyin ben O'nun yanma gideceğim, sen de ardımca gel, dedi. Sabah olunca Alî:) İşte ben Rasûlullah'ın yanma gidiyorum, arkamsıra gel, benim girdiğim yere sen de gir! Şayet ben (yolda) sana zarar vereceğinden korktuğum birisini görürsem, ayakkabımı düzeltir gibi bir duvara yönelik dururum. Sen (durma) git. (Ben yürüyüp nereye girersem, sen de oraya gir!) dedi.
Alî gitti. Ben de onun beraberinde gittim. Nihayet o, Peygam-ber(S)'in huzuruna girdi. Ben de beraberinde girdim. Hemen Peygam-ber'e:
— Bana İslâm'ı öğret! dedim.
O da İslâm'ı telkîn etti. Ben de bulunduğum yerde hemen müslü-mân oldum. Bunun üzerine Peygamber bana:
— "Yâ Ebâ Zerr, bu işi gizli tut ve memleketine dön git. Sonra sana bizim meydana çıktığımız haberi ulaşınca hemen gel!" buyurdu.
Ben de:
— Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben bu Şehâdet Kelimesi'ni o müşriklerin ortasında (muhakkak) haykıracağım! dedim.

Râvî İbn Abbâs dedi ki: Kureyş mescidde toplu bir hâlde iken Ebû Zerr mescide geldi de:
— Ey Kureyş cemâati! Eşhedu en lâ ilahe ille İlâh ve eşhedu en-ne Muhammeden rasûlallah = Ben Allah'tan başka ibâdet edilecek hakk ma'bûd olmadığına şehâdet ediyorum; Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna da şehâdet ediyorum, dedi.
Kureyş müşrikleri de:
— Saldırın şu Sâbîî'ye! dediler de kalktılar ve ölmem için sıra dayağına çekildim.
Bu sırada Abbâs bana yetişip üzerime kapandı. Sonra onlara döndü de:
— Veyl sizlere Gıfâr'dan bir adamı öldürüyorsunuz. Gıfâr ise sizin ticâret yeriniz ve yolunuz Gıfâr üzerindedir, dedi.
Bunun üzerine Kureyşliler benden çekildiler. Ertesi gün sabah vakti ben yine Mescide gittim. Ve dünkü gibi yine İslâm şehâdetini i'lân ettim. Onlar da yine:
— Kalkın, şu Sâbîî'ye hücum edin! dediler.
Bana dün yapılanın benzeri öldüresiye bir dayak daha atıldı. Abbâs yine imdadıma yetişip üzerime kapandı. Kureyş'e dün söylediği makaalesinin benzerini söyledi.
. Râvî İbn Abbâs: İşte zikredilen bu vak'a, Allah kendisine rahmet eylesin, Ebû Zerr'in İslâm'a girmesinin evveli oldu, demiştir [36].

10- Kahtân İsminin Zikri Babı

29-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Kahtân oğulları'ndan bir kişi çıkıp insanları asâsıyle sevk ve idare etmedikçe kıyamet kopmayacaktır" buyurmuştur [37].

11- Nehyolunan Câhiliyet Da'vâsi Babı [38]

30-.....Câbir (R) şöyle diyordu: Biz Peygamber'in beraberinde gazveye (Mureysî seferine) çıkmıştık. Muhacirlerden birtakım insanlar da toplanmış, Peygamber'in beraberinde sefer etmişti. Hattâ Muhacirler (Ensâr'dan) çok oldular. Muhacirlerden şakacı bir kimse vardı. Bu zât Ensâr'dan birisinin kıçına (şaka olarak) vurmuştu. En-sârî bundan aşırı derecede öfkelendi. Nihayet (kavga başladı) iki taraf da kendi kabilelerini imdada çağırdılar. Ensâr'dan olan kimse:
— Ey Medîneliler, imdadıma koşunuz! diye feryâd etti. Muhacir şakacı da:
— Ey Muhacirler, imdadıma geliniz! diye bağırdı. Bu sesler üzerine Peygamber (S) çıktı ve:
— "Câhiliyet ahâlîsinin çığlığı ile bağırmak ne oluyor?" buyurdu. Sonra da:
— "Onların işi nedir (neden câhiliyet âdetiyle çağırışıyorlar)?" diye sordu.
Bir Muhâcir'in Ensâr'dan birisine şaka ile vurduğu kendisine haber verildi.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber:'
— "O Câhiliyet çığlığını bırakınız! Soyunu çağırmak (onunla hakk kazanmak) kötü bir şeydir" buyurdu.
(Münafıkların başı olan) Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl de:
— Şunlar bizim Medine halkı üzerine Muhâcirler'i ayaklandırmak mı istiyorlar? Yemîn olsun eğer biz Medine'ye dönüp varırsak, Medîne'nin en azîz olanı (gûyâ kendisi), onlardan en zelîl olanı (gûyâ Peygamber'i) elbette ve muhakkak Medine'den çıkaracaktır, dedi.
Bunun üzerine Umer, İbn Übeyy için:
— Ey Allah'ın Elçisi! Şu habîsi öldürmez miyiz? dedi. Peygamber:
— "İnsanlar 'Muhammed kendi sahâbîlerini öldürtür oldu'diye dedikodu etmesin!" buyurdu [39].

31-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S): "Kim avuç içi ile yanaklarını, yüzünü döver, yakalarını yırtar ve Câhiliyet âdeti üzere bağırır çağırırsa, o kimse bizden değildir" buyurmuştur [40].

12- Huzâa Kıssası Babı [41]

32-.....Bize İsrâîl, Ebû Husayn'dan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Amr ibnı Luhayy ibniKam'a ibn Hındif, Huzâa kabilesinin (büyük) babasıdır" buyurmuştur [42].

33-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, o şöyle dedi: Bahîra, sütü tâğûtlara, şeytânlara âid olmak üzere sütünden insanların faydalanması men' olunan yânı haram kılınan devedir. Artık bundan sonra bu devenin sütünü insanlardan hiçbir kimse sağamazdı. Sâibe ise Câhiliye Arablan'nın taptıkları putları için adayıp salıverdikleri devedir. Artık onun üzerine hiçbir yük yüklenmez. Saîd ibnu'I-Müseyyeb dedi ki: Ebû Hureyre şöyle dedi: Peygamber (S): "Ber (kusûf namazı kılarken) cehennemde Huzâalı Amr ibn Âmir ibn Luhayy 'ı kendi bağırsaklarını ateş içinde sürükler hâlde gördüm. Çünkü o develeri putlar için salma adağı yapanların ilki idi" buyurdu [43].

13- Zemzem Kıssası Ve Arab Kavminin Cahilliği Babı [44]

34-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Arab kavminin cahilliğini bilmen seni sevindirdiği zaman el-En'âm Sûresi'ndeki yüzotu-zuncu âyetin üst tarafını oku: "İlimsizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenlerle Allah 'in kendilerine ihsan ettiği (halâl)

rızkı, Allah 'û iftira ederek, haram sayanlar muhakkak ki maddî ve ma 'nevîen büyük zarara uğramıştır. Onlar şübhesiz ki, sapmışlardır ve (ondan sonra) doğru yolu da bulamamışlardır" (ei-En'âm: 140) [45].

14- Kendini İslâm'daki Ve Câhiliyet Devrindeki Babalarına Nisbet Eden, Yânî Onlara Âid Olduğunu Söyleyen Kimse Babı

İbn Umer ile Ebû Hureyre, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu söylediler: "Kerîm oğlu, kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm, îbrâhîm Halîlullah oğlu, îshâk oğlu [46], el-Berâ ibn Âzib de Peygamber(S)'in: "Ben Abdulmuttalib oğluyum" buyurduğunu söylemiştir.

35-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: "Sen enyakın hısımlarını (Allah'ın azabı ile) korkut" (eş-şuarâ: 214) âyeti indiği zaman, Peygamber (S) Kureyş'in soylu boylarını: "Ey Fihr oğulları, ey Adiyy oğullan!.." diye oymak oymak çağırmaya başladı [47].
el-Buhârî dedi ki: Bize Kabîsa söyledi: Bize Sufyân es-Sevrî, Ha-bîb ibn Ebî Sâbit'ten; o da Saîd ibn Cubeyr'den habe verdi ki, İbn Abbâs şöyle demiştir: ' 'Sen (ilkin) en yakın hısımlarını Allah 'in azabı ile korkut" (eş-Şuarâ: 214) âyeti indiği zaman, Peygamber (S) kendi aşiretini kabile kabîle çağırmaya başladı [48].

36- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi: Bize Ebû'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den habe verdi ki, Peygamber (S) - eş-Şuarâ: 214. âyeti indiği zaman- şöyle buyurmuştur: "Ey Abd Menâf oğulları! Allah'tan kendinizi ibâdet bedelinde satın alarak kurtarınız! Ey Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın anası ve Rasû-lullah'ın halası (Abdulmuttalib kızı Safiyye)/Ey Muhammed'in kızı Fâîıma! Sizler de kendilerinizi Allah'tan ibâdet mukaabilinde satın alınız da azabından kurtulunuz! Allah'ın azabından kurtulmanız için ben, Allah tarafından verilmiş hiçbir nüfuza mâlik değilim. Malımdan istediğiniz şeyi benden isteyin!"[49].

15- Habeş Kıssası Ve Peygamber(S)'İn: "Ey Erfide Oğulları!" Kavli Babı

37-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti ki, Minâ günlerinde yanında şarkı söyleyen, def vurup def çalan iki kız varken yanına Ebû Bekr girmiş. Bu sırada Peygamber de örtüsüne bürünmüş, yatağına uzanmıştı. Ebû Bekr o kızları azarlamış. Peygamber (S) hemen yüzünden örtüyü açmış ve Ebû Bekr'e hitaben:
— "Yâ Ebâ Bekr, onlara ilişme, çünkü bu günler bayram günleridir; bu günler Minâ günleridir" buyurmuştur.
Yine bu senedle Âişe şöyle demiştir: Ben Peygamber'i şu hâlde gördüm: Habeşliler mescidde oyun oynuyorlar, ben de onlara bakıyordum, Peygamber de (ben oyunlarım seyredebileyim diye kendi ri-dâsıyle -örtüsüyle-) beni perdeliyordu. Habeşliler'i Umer azarlayıp kovmağa kalktı. Bunun üzerine Peygamber (S) Umer'e hitaben:
— "Bırak onlara" (Ve Habeşliler't de:) "Emniyetli olarak oyununuza devam edin ey Er/ide oğulları!" buyurdu [50].

16- Nesebinin Sövülmemesini Arzu Eden Kimse Babı [51]

38-.....Aişe (R) şöyle demiştir: (Şâir) Hassan, Kureyş müşriklerini hicvetmek hususunda Peygamber'den izin istemişti. Peygamber (S):
— "(Kureyş içindeki) benim nesebim nasıl olacak?" diye sordu. Hassan:
— Hiç şübhesiz ben Seni (yânî Sen'in soyunu) Kureyş soyları arasından, hamurdan kılın çekilmesi gibi muhakkak çeker çıkarırım, diye cevâb verdi.
Ve Urve babasından rivayet etti ki, babası Hişâm şöyle demiştir: Ben Aişe'nin yanında Hassân'a sövmeye davrandım. Âişe hemen:
'Hassân'a sövme! Çünkü o Peygamber'i müdâfaa eder idi" dedi [52].

17- Rasûlullah'ın İsimleri Hakkında Gelen Haberler İle Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. O'nun maiyyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." (ei-Feth; 29);
"Meryem oğlu îsâ da bir zaman (şöyle) demişti: Ey İsrâîl oğulları, ben size Allah'ın rasûlüyüm. Benden evvelki Tevrat'ı tasdik edici; benden sonra gelecek bir rasûlü de -ki ismi Ahmed'dir- müjdeleyici olarak geldim..." (cs-saff- 6) [53].

39-.....Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştinRasûluIlah (S) şöyle buyurdu: "Bana mahsûs (ve ümmetlerce meşhur) beş isim vardır: Ben Muhammed'im ve Ahmed'itn. Ben o MâhVyim ki, Allah benim -(peygamberliğim)/^ küfrü mahvedecektir. Ben o Haşirdim ki (kıyamet gününde) insanlar beni ta'kıb ederek toplanacaklardır. Ben o Âkıb'ım ki, peygamberlerin sonuncusuyum" [54].

40-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizler hayret etmez misiniz? Bakınız Allah Kureyş'in sövmesini ve la'netlemesini benden nasıl çevirip def ediyor? Ben Mu-hammed (adiyle tanınmış ve övülmüş) iken onlar (bunu değiştirerek) Muzemmem diye sebbederler veMuzemmem diye la'net ederler" [55].

18- Peygamberin "Hâtemıtn-Nebiyyîn" İsmi Babı [56]

41-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Benimle peygamberler zümresinin benzeri, şu kimsenin benzeri gibidir: O kişi bir ev yaptırmış ve binayı tamamlayıp süslemiş de yalnız bir tuğlası eksik kalmış. Bu vaziyette insanlar binaya girip gezmeye başlarlar. Ve (o eksik yeri görüp) hayret ederek: Şu bir tuğlanın yeri boş bırakılmış olmasaydı! derler" [57],

42-.....Ebû Hureyre(R)'den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz benim meselimle benden önceki peygamberler zümresinin meseli, şu kimsenin meseli gibidir ki, o kimse bir ev yaptırmış ve onu süsleyip güzelleştirmiş; yalnız bir köşede bir kerpiç yeri boş bırakılmış. Akabinde insanlar evi dolaşmaya, evi takdirle beğenmeye ve: Keşke şu tek kerpiç de yerine konulsaydı! demeye başlarlar". Rasûlullah: "îşte ben, o (yeri boş bırakılan) kerpicim; ben Hâte-mu'n-Nebiyyîn'im (peygamberlerin sonuyum)" buyurdu [58].

19- Peygamber(S)'İn Vefatı Babı

43-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; odaUrve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den, Peygamber (S) altmış üç yaşında vefat etti, diye tahdîs etti.
(Yukarıda geçen sened ile) İbn Şihâb: Ve bana Saîd ibnu'l-Müsey-yeb, yukarıki hadîsin benzerini haber verdi, demiştir [59].

20- Peygamber(S)İn Künyesi Babı

44-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) çarşıda idi. Bir kimse:
— Yâ Eba'l-Kaasım! diye seslendi. Peygamber ona dönüp baktı da;
— "Benim öz adımla ad koyunuz. Fakat künyemle künyelenme-viniz" buyurdu.

45-.....Câbir(R)'den: Peygamber (S): "Benim (Muhammed, Ahmed gibi) bir adımla ad koyunuz, fakat künyem ile künyelen-meyiniz" buyurmuştur.

46-.....îbn Şîrîn şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'den işittim, şöyle diyordu: Ebu'l-Kaasım (S): "Benim ismimle ad koyunuz, fakat künyemle künyelenmeyiniz" buyurdu [60].

21-Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

47-.....Bize el-Fadl ibnu Mûsâ, el-Cuayd ibn Abdirrahmân'dan haber verdi (o, şöyle demiştir): Ben es-Sâib ibn Yezîd'i doksan-dört yaşında, bünyesi sağlam, çevik, boyu boşu dimdik olduğu hâlde gördüm. es-Sâib ibn Yezîd şöyle dedi: Pek iyi bilmişimdir ki, (şu yaşımda) kulağımla, gözümle (işitip görerek) faydalandırılmış olmam, ancak Rasûlullah'ın duası (bereketi) iledir. Hakîkaten (çocukluğumda).teyzem beni Rasûlullah'ın huzuruna götürmüştü de O'na:
— Yâ Rasûlallah, kızkardeşimin oğlu rahatsızdır. Onun için Allah'a duâ etseniz! demişti.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana duâ etti (de vücûdum zinde, duyu organlarım sağlam olarak yaşıyorum) [61].

22- Peygamberlik Mührü Babı

48-.....el-Cuayd ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibn Yezîd'den işittim, şöyle dedi: Teyzem beni Rasûlullah'ın yanına götürdü de:
— Yâ Rasûlallah, kızkardeşimin oğlu hastadır, dedi.
Rasûlullah (S) başımı sıvazladı ve bana bereketle duâ etti. Sonra abdest aldı. Ben de abdest suyundan içtim. Sonra arka tarafında durdum. Ve iki küreği arasındaki Peygamberlik Mührü'nü gördüm [62].
Ubeydullah: "el-Hucle", at cinsinin iki gözü arasında olan beyazlıklardan bir beyazlıktır, dedi. İbrâhîm ibn Hamza da: Peygamberlik Mührü, zifaf yânı gerdek çadırının iri düğmesi hey'etinde ve mikdârmda idi, dedi [63].

23- Peygamber(S)'İ Sıfatlamak Babı [64]

49..... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir: (Peygamber'in vefatından birkaç gün sonra) Ebû Bekr (R) ikindi namazını kıldı. Sonra mescidden çıkıp (Alî'yle beraber) yürüyordu. (Yolda Alî'nin oğlu) Ha-sen'i gördü. Hasen çocuklarla oynuyordu. Ebû Bekr, Hasen'i omu-zuna aldı ve:
— Peygamber'e benziyen Alî'ye benzemiyen (yavru), babam sana feda olsun! dedi.
Alî ise gülüyordu [65].

50-.....Bize İsmâîl tahdîs etti ki, Ebû Cuhayfe (R): Ben Peygamber'i gördüm, el-Hasen O'na çok benziyordu, demiştir.

51-.....Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)' gördüm, el-Hasen ibn Alî O'na benzerdi.
Ebû Cuhayfe'nin râvîsi îsmâîl ibn Ebî Hâlid dedi ki: Ben Ebû Cuhayfe'ye:
— Peygamber'i bana vasıflayıp bildir, dedim. O da şöyle vasıfladı:
— Peygamber beyazdı. Siyah saçına beyaz karışmıştı. Peygamber bize (yânî Benû Suvâe hey'etine) onüç dişi deve (hediye) verilmesini emretti.
Râvî Ebû Cuhayfe dedi ki:
— Fakat biz bu develeri teslim almadan önce Peygamber (Tanrı dîvânına) alındı [66].

52-.....Bize İsrâîl, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, Vehb ibn Cuhayfe es-Suvâî (R): Ben Peygamber(S)'i gördüm, O'nun al dudağının altında biraz beyazlık gördüm, demiştir [67].

53-.....Bize Harîz ibnu Usmân tahdîs etti ki, kendisi Peygamber'in arkadaşı olan Abdullah ibn Büsr'e:
— Sen Peygamber'i gördün mü, yaşlı mı idi? diye sormuş. Abdullah ibn Büsr de:
— (Evet gördüm.) Alt dudağı ile çenesi arasında birkaç beyaz saç teli bulunuyordu, demiştir [68]

54-.....Rabîa ibnu Ebî Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, o Peygamber(S)'i vasıflıyor, şöyle diyordu: Peygamber kavminin orta boylusu idi. Çok uzun da değil, kısa da değildi. Ezheru'I-levn idi (yânı teni kırmızı rengi iyice emmiş beyazdı). Kireç gibi duru beyaz da değildi, kara yağız da değildi. (Su'dânlılar gibi) kıvırcık, kısa saçlı değildi. Düz ve uzun saçlı da değildi. O, mu'tedil sarkık saçlı idi. Ona kırk yaşında (vahy) indirildi. Vahy indirilmekte olduğu hâlde Mekke'de on yıl ikaamet etti, Medine'de on yıl (yaşadı); başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak.
Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân yukarıdaki senedle şöyle demiştir: Ben Peygamber'in saçından birazını gördüm, kırmızı idi. Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber saçını boyadı mı ki, bu gördüğüm saçlar kırmızı idi? dedim.
Bana:
— (Hayır boyamadı.) O saçlar başına sürdüğü kokudan dolayı kırmızı olmuştur, denildi [69].

55-.....Rabîa, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) ifrat derecede uzun da değil, kısa boylu da değildi. O süt gibi safî beyaz da değil, karayağız da değildi. O kısa kıvırcık saçlı da değil, düz uzun saçlı da değildi. Kırk yaşını doldurunca Allah O'-nu peygamber gönderdi. (Peygamberliğinde) on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikaamet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak Allah onu vefat ettirdi [70].

56-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-BerâibnÂzib(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) sîmâca insanların en güzeli idi. (Ahlâk i'tibâriyle de en güzeli idi.) Vücûd yaratılışı cihetiyle de insanların (insan tiplerinin) en güzeli idi. O ne çok uzundu, ne de kısa boylu idi [71].

57-..... Katâde şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten:
— Peygamber (S) saçını boyadı mı? diye sordum. Enes:
— Hayır boyamadi; çünkü biraz beyazlık O'nun yalnız -iki gözüyle iki kulağı arasına dökülen iki zülfünde vardı, dedi [72].

58-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) Peygamber'i şöyle vasfetmiştir:
Peygamber (S) uzunla kısa boy arası mu'tedil bir endamda yaratılmıştı. O'nun iki omuzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı. Ben bir defasında Peygamber'i kırmızı (ve yeşil çubuklu) bir libâs içinde görmüştüm. Kat'î olarak derim ki, ben güzellikte O'na denk olabilecek hiçbir şey görmedim.
Râvîlerden Yûsuf ibn Ebî İshâk, babası Ebû Ishâk'tan: Kürek kemiği ile kol başının kavuştuğu yere yânı omuz başlarına kadar uzanan gür saçı vardı, demiştir [73].

59-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: el-Berâ ibn Azib'e:
— Peygamber(S)'in yüzü kılıç gibi (parlak) mı idi? diye soruldu.
— Hayır, kılıç gibi değil, ay misâli (parlak ve toparlak çehreli) idi, dedi [74].

60-.....el-Hakem ibn Uteybe şöyle demiştir: Ben Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S) güneşin en sıcak zamanı gün ortasında Bathâ mevkiine çıktı ve abdest aldı. Sonra önünde ucu demirli bir harbe olduğu hâlde öğle ve ikindi namazlarını ikişer rek'at kıldırdı.
el-Hakem senedde şunu hatırladı: Avn, babasından; o da Ebû Cu-hayfe'den rivayet etti. O şöyle demiştir: O harbenin ardından geçmekte olan kadın geçer idi. (Peygamber çadırdan çıktı.) İnsanlar kalktılar ve Peygamber'in iki elini tutmaya, yüzlerine sürmeye başladılar. Ebû Cuhayfe dedi ki: Bu sırada ben de Peygamber'in yanma sokuldum, elini elime aldım ve onu yüzüme götürüp sürdüm. Bir de gördüm ki, Peygamber'in eli (o sıcak zamanda) kardan daha serin, miskten daha güzel kokulu idi [75].

6l-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olması da ramazânda Cibril kendisine kavuştuğu zaman görülürdü. Cibrîl, ramazânın her gecesinde Rasûlullah ile buluşur da kendisiyle Kur'ân'ı müzâkere ederdi. Şüb-hesiz ki işte bundan dolayı Rasûlullah, insanların yararı için gönderilen rüzgârdan daha cömert idi (Muhtaçlara daha çok ve daha çabuk yetişirdi) [76].

62-.....Bana İbnu Şihâb, Urve'den; o da Âişe'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) sevinmiş olarak ve yüz çizgileri parlar bir hâlde Aişe'nin yanına girip şöyle buyurmuştur:
— "(Yâ Âişe!) Mudlic kabilesinden olan zâtın (iz sürücü Mü-cezziz'in) Zeyd ile Usâme için söylediği sözü işitmedin mi? O (uyumakta olan) Zeyd ile Usâme'nin ayaklarını gördü de: Muhakkak bu ayaklar birbirindendir, dedi" [77].

63-...,... Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. O Tebûk seferinden geri kaldığı zamanı tahdîsederek şöyle dedi: Rasûlullah'a selâm verdiğim zaman yüzü sevinçten şimşek çakar (gibi parlar) bir hâlde idi... Esasen Rasûlullah Allah tarafından sevindirildiği zaman yüzü parlardı, hattâ o yüz bir ay parçasına benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğim O'nun bu sevimli sîtnâ-sından anlardık... [78].

64-..... Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Ben devirden devire ve aileden aileye (süzüle süzüle) geçen Âdem oğulları soylarının en temizinden naklolundum. Nihayet şu içinde bulunduğum topluluktan (Hâşimî soyundan) meydana çıktım" [79].

65-.....Ibn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah, İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) alın saçlarını alnının üstüne bırakırdı. Müşrikler ise başlarının saçlarını alnın iki tarafına ayırırlardı. Kİtâb ehli olanlar da başlarının saçlarını alınlarına salıverirlerdi. Rasûlullah, hakkında hiçbirşey ile emrolunma-dığı hâllerde kitâb ehline uygun olmayı severdi. Sonraları Rasûlullah da başının saçını iki tarafa ayırıp bıraktı [80].

66-.....Abdullah ibn Amr (R): Peygamber (S) sözünde, fiil ve hareketinde taşkınlık yapıcı seciyede değildi. Taşkınlığı zorlanarak da yapıcı değildi, demiştir. Abdullah herkese: İyi biliniz ki, sizin en güzel huylunuz, en hayırlı olanınızdır, der idi [81].

67-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -dünyâ, işlerinden iki şey arasında muhayyer kalındığında muhakkak onlardan -günâh olmadığı müddetçe- en kolay olanını alırdı. Eğer günâh gerektirecek olursa, o kolay şeyden insanların en uzak bulunanı Rasûlullah olurdu. Rasûlullah kendisi için kîn tutup öc almamıştır. Ancak Allah'ın hürmetine saygısızlık edilmesi hâli müstesnadır. İşte bu hâlde yapılan hürmetsizlik sebebiyle Allah için (öfkelenir), intikaam alırdı [82].

68-.....Enes ibn Mâlik (R): Ben hayâtımda Peygamber(S)'in elinden daha yumuşak hiçbir ipeğe, hiçbir dîbâca el sürmedim. Yine ben ömrümde Peygamber'in kokusundan daha hoş, daha temiz bir koku da asla koklamadım, demiştir [83].

69-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R), haya cihetiyle kendi köşesinde oturan bakire kızdan daha çok utangaçtı, demiştir [84].

70-.....Bize Şu'be, senedi ve metni bundan evvelki hadîse benzeyen hadîsi tahdîs etti. Bu rivayette şunu ziyâde etti: Rasülullah (S) birşeyden hoşlanmazsa (onu sahibinin yüzüne vurmazdı), hoşnûdsuz-luğu (yalnız) yüzünde görülüp bilinirdi.

71-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) hiçbir zaman hiçbir yemeği ayıplamadı. Yemeyi arzu ederse onu yerdi, arzu etmezse bırakırdı, demiştir.

72-..... Ibnu Buhayne (denmekle ma'rûf olan) Abdullah ibn Malık el-Esedî (R): Peygamber (S) namaz kılarken secde ettiği zaman, koltuk altım göreceğimiz derecede pazularımn arasını açardı, demiştir,.
Bu hadîsin râvîlerinden îbnu Bukeyr de: Bize Bekr ibnu Mudar: Koltuk altı aklığını görecek derecede... şeklinde tahdîs etti, demiştir.

73-..... Bîze Saîd, Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) hiçbir duasında ellerini yukarıya kaldırmazdı, yalnız yağmur duasında kaldırırdı. Çünkü Peygamber bunda (ellerini) koltuklarının beyazı görülünceye kadar kaldırırdı [85].

74-.....Mâlik ibn Mığvel tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Avn ibn Ebî Cuhayfe'den işitittim. O, babası Ebû Cuhayfe'nin şöyle dediğini zikretti: Ben Peygamber'in yanına sokuldum. Peygamber el-Ebtâh mevkiinde bir kubbe yânî yuvarlak bir çadır içinde idi, öğlenin sıcak zamanında Bilâl dışarı çıkıp namaza nida etmişti. Sonra içeri girdi ve Rasûlullah'ın- abdest suyunun artanını dışarı çıkardı. İnsanlar o suyun üzerine düşüp ondan bir parça alıyorlardı. Sonra Bilâl tekrar çadıra girdi ve ucu demirli bir harbe çıkardı. Bu sırada Rasülullah da dışarıya çıktı. Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir. Bilâl o harbeyi çadırın dışında bir yere dikti. Sonra Rasülullah (S) seferi olarak öğle namazım iki rek'at, ikindi namazını da iki rek'-at kıldırdı. O sırada önünden eşek ve kadın geçerdi [86].

75-.....Bize Sufyân, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R):
— Peygamber (S) bir sözü, bir hâdiseyi tahdîs eder anlatırdı. Anlatırken O'nun sözlerini bir sayıcı kişi saysaydı, muhakkak sayabilirdi, demiştir.
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, teyzesi Âişe ona:
— Birşey anlatacağım, bilmem sana hayret verir mi? diye şöyle söylemiş:
— Buraya Fulân'ın babası (Ebû Hureyre) geldi. Odamın şu tarafına oturdu. (Sözüne hiç aralık vermeksizin devamlı) Rasûlullah'-tan hadîs söyleyip, bunları bana duyurmak istiyordu. Hâlbuki ben nafile namazı kılıyordum. Ben ibâdetimi bitirmeden kalktı gitti. Eğer ben (ibâdetimi tamamlayıp da) ona yetişebilseydim, muhakkak onu (böyle aralıksız söylemekten) men' edecektim. İyi bil ki, Rasûlullah, sözü sizin sözünüzü zincirlediğiniz gibi birbirine ekleme suretiyle söyler değildi, demiştir [87].

24- Bâb: Peygamber(S)'İn Gözü Uyur, Kalbi Uyumazdı

Bu hadîsi Saîd ibn Mînâ, Câbir'den; o da Peygamber'den rivayet etmiştir [88].

76-..... Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Âişe(R)'ye:
— Rasûlullah'ın ramazândaki (gece) namazı nasıldı? diye sordu. Âişe:
— Rasûlullah (S) ne ramazânda, ne de ramazândan gayrı (gecelerde onbir rek'at üzerine ziyâde eder değildi. Rasûlullah (evvelâ) dört rek'at kılardı. Artık o rek'atlerin güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! (O, suâlden ve cevâbdan müstağnidir.) Sonra dört (rek'at daha) kılardı. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan sorma. Sonra üç rek'at kılardı. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Vitr namazından önce uyur musun? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Benim gözüm uyur, hâlbuki kalbim uyumaz" buyurdu [89].

77-.....Şerîk ibn Abdillah ibn Ebî Nemir şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim. O, Peygamber'in Ka'be Mescidi'nden geceleyin yürütüldüğü geceyi, bize şöyle tahdîs ediyordu: Kendisine vah-yedilmeden önce Harem Mescidi'nde uyurken üç kişi gelmiştir. Onlardan birincisi:
— O (yânı Muhammed) hangisidir? dedi. Diğeri:
— (Uyuyan) iki kişinin ortalarındakidir; O uyuyan üç kişinin ha-yırhsıdır, dedi. (Çünkü Muhammed iki kişi arasında uyumakta idi.)
O üç kişinin sonuncusu:
— (Göklere yükseltmek için) onların hayırlısını alınız! dedi.
İşte o gece ancak bu söylenen kıssa vâki' oldu. Peygamber, kalbinin görmekte olduğu şeyler içinde diğer bir gece onlar yine gelinceye kadar onları görmedi. Peygamber'in gözleri uyur, kalbi uyumaz. Peygamberler böyledir; gözleri uyur, kalbleri uyumaz. Müteakiben Cibril O'na yaklaştı, sonra O'nu göğe çıkardı [90].

25- İslâm'da Peygamberlik Alâmetleri Babı [91]

78-.....Ben Ebû Recâ'dan işittim, şöyle dedi: Bize İmrân ibn Husayn (R) tahdîs etti ki, kendileri Peygamber'in beraberinde bir yolculukta bulunmuşlar. Bütün gece yürümüşler. Nihayet sabahın yüzü yakın olduğu zaman gecenin sonunda konaklamışlar. Akabinde gözleri kendilerine gâlib olup 'tâ güneş yükselinceye kadar uyuyakalmışlar. Ebû Bekr uykusundan ilk uyanan kimse olmuş. Rasûlullah (S) kendiliğinden uyamncaya kadar uykusundan uyandinlmazdı. Derken Umer uyandı. Ebû Bekr, Rasûlullah'ın başının yanında oturup tekbîr getirmeye ve sesini yükseltmeye başladı. Nihayet Peygamber uyandı. (Biraz yürüdükten sonra) konakladı ve bizlere sabah namazını kıldırdı.
Bir adam topluluktan ayrılmış, bizimle namaz kılmamıştı. Peygamber namazdan ayrılınca:
— "Yâ Fulân! Bizimle beraber namaz kılmana mâni' olan nedir?" diye sordu.
O da:
— Bana cünüblük arız oldu, dedi.
Bunun üzerine Peygamber ona (temiz) toprakla teyemmüm etmesini emretti. Sonra o şahıs teyemmüm edip namaz kıldı.
(Imrân şöyle devam etti:) Rasûlullah beni önündeki binek hayvanına tahsis etti. Biz çok şiddetli bir susuzluğa uğradık. Biz su aramak üzere önden yürüdüğümüz sırada devesi üstünde iki büyük su kırbası ortasına oturup ayaklarını sarkıtmış bir kadınla karşılaştık. Kadına:
— Su nerede? diye sorduk. Kadın:
— Burada su yoktur, dedi. Biz kadına:
— Senin ehlinle su arasında ne kadar mesafe var? dedik. Kadın:
— Bir gündüz ve bir gece, dedi. Biz:
— Öyle ise Rasûlullah'ın yanma yürü! dedik. Kadın:
— Rasûlullah nedir? dedi.
İmrân dedi ki: Biz o kadının işinden hiçbirşeye mâlik olmaksızın nihayet onu Peygamber'in karşısına getirdik.

Kadın, Peygamber'e de bize söylediği şeylerin benzerini söyledi, şu kadar var ki, o, Peygamber'e yetîm çocukların sahibesi olduğunu da söyledi. Akabinde Peygamber, kadının su tulumlarının indirilmesini emretti. Kırbaların aşağı taraflarındaki iki ağzını eliyle mesnetti. Biz çok susamış kırk kişi doyuncaya kadar su içtik ve beraberimizde bulunan her su kırbasını ve su kabını da doldurduk. Şu kadar ki, hiçbir deveye su içirmedik. Su tulumu ise, doluluktan hâlâ su sızdırır vaziyette idi. Sonra Peygamber, yanında bulunanlara:
— "Yanınızdaki yiyecekleri getirin!" buyurdu.
Kadın için yiyecek parçaları ve hurmadan bir mikdâr toplandı (Bunlar bir bez içine konup kucağına verildi). Kadın gecikmiş olarak ka-bîlesi halkına vardı ve:
— Ben insanların en sihirbazına kavuştum; yâhud da O, dedikleri gibi bir peygamberdir, dedi.
Sonra Allah o kadın yüzünden o kabileye hidâyet verdi de, kadın İslâm'a girdi; o evler topluluğu oba halkı da İslâm'a girdiler [92].

79-.....Enes (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S) Zevrâ'da iken kendisine bir kap su getirildi. Akabinde Peygamber elini kabın içine koydu. Hemen parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. Orada bulunan cemâat abdest aldılar.
Katâde dedi ki: Ben Enes'e:
— Orada kaç kişi idiniz? diye sordum.
O da: - Üçyüz, yâhud üçyüz kadar, diye cevâb verdi [93].

80-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ı şöyle gördüm: İkindi namazının vakti yaklaşmıştı. Abdest suyu arandı, arayanlar suyu bulamadılar. Derken Rasûlullah'a abdest suyu getirildi. Rasûlullah elini bu su kabının içine koydu da insanlara bu kaptaki sudan abdest almalarını emretti. îşte bu sırada ben Rasûlullah'ın parmaklarının altından suyu fışkırıyor gördüm. İnsanlar, orada bulunanların en sonuna varıncaya kadar hepsi abdest aldılar.

81-.....Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim, şöyle dedi: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S), beraberinde sahâ-bîlerinden bir grup insan olduğu hâlde, seferlerinin birine çıktı. Topluluk yürüyerek hareket ettiler. Nihayet namaz vakti geldi. Abdest alacakları bir su bulamadılar. Topluluktan bir kimse gidip içinde birazcık su bulunan bir kapla geldi. Peygamber onu tuttu da abdest aldı. Sonra dört parmağını o kap üzerine uzattı. Sonra: "Kalkınız ve abdest alınız" buyurdu. Bunun üzerine topluluk abdest aldılar, nihayet hepsi almak istedikleri abdesti almaya ulaştılar. Abdest alan topluluk yetmiş yâhud da yetmiş kadar idiler.

82-.....Enes (R) şöyle demiştir: Namaz vakti geldi. Evi mescide yakın olanlar kalkıp abdest almaya gittiler. Abdesti olmayan birtakımları da kaldı. Peygamber(S)'e, içinde biraz su bulunan bir taş tekne getirildi. Peygamber avucunu içine koydu. Fakat tekne, içinde avucunu yayacak kadar geniş değildi; küçük geldi. Bunun için Peygamber parmaklarını yumdu da elini kabın içine koydu. Oradaki topluluğun hepsi o teknenin suyundan abdest aldılar.
Râvî Humeyd dedi ki: Ben Enes'e: Abdest alanlar kaç kişi idiler? diye sordum. Enes: Seksen kişi idiler, diye cevâb verdi [94].

83-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Hudeybiye günü insanlar çok susadı. Peygamber (S) de önünde deriden bir su kabı olduğu hâlde abdest alıyordu. İnsanlar O'ndan tarafa doğru koştular. Peygamber:
— "Sizlere ne oluyor?" buyurdu. Onlar da:
— Yanımızda hiçbir su yoktur. Abdest alamıyor, su da içemiyoruz. Yalnız Sen'in önündeki su var, dediler.
Peygamber hemen elini o deriden su kabının içine koydu, akabinde parmaklarının arasından su pınarlar gibi kaynamağa başladı. Biz hem içtik, hem de abdest aldık.
(Râvî Salim ibn Ebî'I-Ca'd dedi ki:) Ben Câbir'e:
— Sizler kaç kişi iöiniz? diye sordum. Câbir:
— Eğer biz yüz bin kişi olsaydık, muhakkak o su bizlere yeterdi, biz binbeşyüz kişi idik, dedi [95].

84-.... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybiye günü bin dörtyüz kişi idik. Hudeybiye bir kuyudur. Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamamen çekmiştik de içinde bir damla su bırakmamıştık. Peygamber (S) kuyunun kenarı üzerine oturdu. Akabinde biraz su istedi. Getirilen su ile ağzını çalkaladı ve çalkantı suyu kuyunun içine püskürdü. Bunun üzerine biz uzak olmayarak biraz bekledik. Sonra bizler suya kanıncaya kadar su içtik, binek develerimiz de suya kandılar yâhud suya kanıp kamp döndüler [96].

85-.....Bize İmâm Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e hitaben:
— Yemîn olsun ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zayıf olarak işittim. Kendisinde açlık olduğunu biliyorum. Yanında yiyecek birşey var mı? dedi.
Ümmü Suleym:
— Evet var, dedi ve arpadan yapılmış birkaç tane ekmek külçesi çıkardı.
Sonra bir baş örtüsü çıkardı da, onun bir kısmı ile ekmekleri sarıp dürdü. Sonra bohçayı benim elimin altına gizledi, örtünün bir kısmını da benim üstüme dürüp sarmaladı. Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi.

Enes dedi ki: Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı mescidde buldum. Beraberinde insanlar vardı. Ben onların yanma varıp dikeldim. Rasûlullah (S) bana:
— "Seni Ebû Talha mı gönderdi?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Yemek sebebiyle mi?" dedi. Ben:
— Evet, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah beraberinde bulunanlara hitaben:
— "Kalkınız" buyurdu ve yürüdü; ben de önlerinde yürüdüm. Nihayet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû
Talha (annem) Ümmü Suleym'e:
— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanları getirmiştir. Hâlbuki onları doyurabileceğimiz birşey yoktur, dedi.
Ümmü Suleym:
— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi.
Müteakiben Ebû Talha gitti, nihayet Rasûlullah'a kavuştu. Rasûlullah, Ebû Talha ile beraber geldi. Ve: -
— "Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!" buyurdu.
O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti ve ekmekler parmakla küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bir yağ tulumundan bu bölünen ekmek parçalarının üzerine yağ sıktı ve onu bulayıp katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında Allah'ın, söylemesini istediği şeyleri söyledi. Sonra:
— "On kişi için izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler, sonra dışarı çıktılar. Sonra:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrar:
— "On kişiye daha izin ver!"
Böylece cemâatin hepsi de yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk yetmiş yâhud seksen kişi idi [97].

86-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz (sahâbîler) âdet hilafı olan işleri bereket ve hayır sayardık. Siz ise bunlar(ın hepsi) korkutmak (için izhâr edilir) sanıyorsunuz. Biz bir seferde Rasûlullah ile beraber bulunduk. Suyumuz azalmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Haydi bana bir mikdâr su artığı bulup getiriniz!" dedi. Sahâbîler, içinde az bir mikdâr su bulunan bir kap getirdiler. Rasûlullah bu kabın içine elini koydu. Sonra sahâbîlere:
— "Haydi temiz ve mübarek suya geliniz! Suyun artışı ise Allah'tandır" buyurdu.
Ve yemîn olsun ben Rasûlullah'ın parmaklan arasından suyun kaynayıp aktığını gördüm. Ve yine yemîn olsun ki, biz (Rasûlullah'ın yanında) yemek yenirken yemeğin Suhhânallah dediğini işitirdik [98]

87-.....Câbir ibn Abdillah (R), babasının, üzerinde borç olduğu hâlde vefat ettiğini tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'e gittim ve:
— Babam arkasında bir borç bıraktı. Benim yanımda da onun hurmalığının çıkaracağı mahsûlden başka birşey yoktur. O hurmalığın birkaç seneler çıkaracağı mahsûl de babamın üzerindeki borcu ödemeye yetişmez. Onun için Sen benimle gel de, alacaklılar bana çirkin söz söylemesinler, baskı yapmasınlar, dedim.
Nihayet Rasûlullah, topladığım hurma harmanlarından bir harmanın etrafında yürüyüp dolaştı, duâ etti. Sonra diğer bir yığının etrafında dolaşıp duâ etti. Sonra hurma harmanının üzerine (yâhud yanma) oturdu da:
— "Borcu, bu harmandaki hurma yığınından çekip çıkarınız!" buyurdu.
Nihayet onların alacaklarını onlara tamamen ödedi ve onlara verdiği kadar da arttı [99].

88-.....Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ashâbu's-Suffe fakîr insanlardı. Peygamber (S) bir kerresinde:
— "Yanında iki kişilik yiyeceği olan (onlardan) bir üçüncüsünü; dört kişilik yiyeceği olan bir beşincisini yâhud da altıncısını (alıp) birlikte götürsün" buyurdu. Yâhud bu lâfızlara benzer lâfızla söyledi. Ebû Bekr (bunlardan) üçünü eve getirdi. Peygamber on kişiyi birlikte (alıp evine) götürdü. Ebû Bekr de üç kişiyi götürdü.
Abdurrahmân dedi ki: Bizim ev halkı ben, babam, annem, bir de bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde ortaklaşa hizmet eden hizmetçiden ibaretti...
(Râvî Ebû Usmân en-Nehdî:) 'Artık bir de benim zevcem" dedi mi, demedi mi bilemiyorum, demiştir.
(Yine Abdurrahmân dedi ki:) Ebû Bekr, Peygamber'in evinde (konuklarından ayrı olarak) akşam yemeğini yedi. Arkasından yatsı namazını kılıncaya kadar orada kaldı. Sonra (konuklarıyle birlikte kendi evine) döndü (ve konuklarını ağırlamasını ailesine emredip) Rasûlullah akşam yemeğini yiyinceye kadar -yâhud Rasûlullah'ın uykusu gelinceye kadar- yanında kaldı. (Sonra kendi evine döndü.) Geldiğinde gece Allah'ın dilediği kadar haylî ilerlemişti. Hanımı ona:
— Seni konukların yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? diye sordu.
O da:
— Onlara yemek yedirdin mi? dedi. Oda:
— Sen gelmedikçe yemek yemiyeceklerini söylediler; hizmetçiler onlara yemek çıkardılar, fakat onlar hizmetçilere gâlib olup yemeği kabul etmediler.

(Abdurrahmân dedi ki:) Ben savuşup saklandım. Ebû Bekr:
— Ey değersiz adam! dedi, beddua etti ve sövdü. Sonra kızgınca:
— Yiyiniz! diye emretti de: Ben bu yemekten ebeden verniyece-ğim, dedi.
Abdurrahmân dedi ki: Allah'a yemîn ederim, biz (yerken) hiçbir lokmaya el uzatmazdık ki altından yemek daha ziyâde çoğalmış olmasın. Nihayet doydular. Yemek de yenmezden evvelki mikdârın-dan daha çok olarak duruyordu. Ebû Bekr yemeğe baktı. Bir de gördü ki, olduğu gibi duruyor. Belki de artmış! Hanımına:
— Ey Firâs oğulları'mn kızkardeşi! Bu nedir? dedi. O da:
— Ey gözümün nuru, şimdi o muhakkak evvelkinden üç kat daha ziyâdedir, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekten yedi. Ve ettiği yemîni kas-dederek:
— O olan şey ancak şeytândan idi, dedi.
O yemekten bir lokma yedikten sonra Peygamber'e gönderdi. Yemek Peygamber'in yanında sabaha kadar durdu.
Bizimle bir kavim arasında bir barış ahdi vardı. Müddet son bulmuştu. (Bunun üzerine Medine'ye gelmişlerdi.) İçlerinden arîf (yânî kavminin söz sahibi) olarak oniki kişi ayırdık. Herbirİ ile beraber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. Şu var ki, Rasûlullah o ariflerle, arkadaşlarının nasîbleri olan yemeği bu çanaktan yolladı.
Abdurrahmân dedi kî: İşte onların hepsi o yemekten yediler (de öyle ağırlandılar). Ebû Usmân: Yahûd Abdurrahmân'ın söylediği gibi, demiştir [100]

89-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında Medîne ahâlîsine bir kıtlık (yânî yağmursuzluk) isabet etti. Bir cumua günü Rasûlullah hutbe yaparken bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! At sürüleri helak oldu, davar sürüleri mahvoldu. Allah'a duâ et de bize yağmur versin! dedi.
Rasûlullah hemen ellerini kaldırıp duâ etti.
Enes dedi ki: Gökyüzü ayna gibi parlak iken bir rüzgâr esti, bulut inşâ etti. Sbnra bulut toplandı. Sonra gökyüzü kırba ağızlarım salıverdi. Çıktık, evlerimize gelinceye kadar suya dala dala yürüdük. Öteki cumuaya kadar üzerimize yağmur hep yağıp durdu. Ertesi cumua yine o adam yâhud bir başkası Rasûlullah'a karşı ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Evler yıkıldı, Allah'a duâ et de yağmuru habsetsin! dedi.
Rasûlullah gülümsedi, sonra:
---"(Yâ Allah!) Etrafımıza yağdır, üzerimize değil" diye duâ etti.
Ben bulutlara baktım, Medîne'nin etrafı tâc gibi yarılıp sıyrıldi [101].

90-..... Bize Ebû Hafs tahdîs etti. Onun ismi Umer ibnu'l- Alâ'dır; Ebû Amr ibni'l-AIâ'mn kardeşidir. O şöyle demiştir: Ber Nâfi'den işittim, o da İbn Umer(R)'den: Peygamber (S) bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe yapar idi. Minberi edinince o kütükten ayrıldı. Bu sırada kütük bir inleme sesi çıkardı. Peygamber hemen onun yanına geldi ve elini o kütüğün üzerine koyup sıvazladı (böylece inlemesi sustu) [102]. :
Ve Abdulhamîd şöyle dedi: Bize Usmân ibnu Umer haber verdi: Bize Muâz ibnu'1-Alâ, Nâfi'den bu hadîsi haber verdi.
Ve bu hadîsi Ebû Âsim da İbnu Ebî Verrâd'dan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer'den; o da Peygamber(SVden olmak üzere rivayet etti [103].

91..... Ben babam Eymen el-Habeşî'den işittim; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan (şöyle demiştir): Peygamber (S) cumua günü bir ağaca yâhud bir hurma kütüğüne dikelir(öyle hutbe yapar)di. Ensâr'-dan bir kadın yâhud bir adam:
— Yâ Rasûlallah, Sana bir minber yapayım mı? dedi. Rasûlullah:
— "İsterseniz yapın" buyurdu.
Ona bir minber yaptılar. Cumua günü olunca Peygamber minbere çıkarıldı. Bu sırada ağaç parçası çocuk gibi feryâd etti. Sonra
Rasûlullah inip onu kucakladı. O sırada kütük, susturulan çocuk gibi hafîf hafîf inliyordu. Rasûlullah:
— "O, yanında edildiğini işittiği zikrullah için ağlıyordu" buyurdu [104].

92-......Câbir ibn Abdillah (R) şöyle diyordu: Mescid hurma ağaçlarının gövdeleri üzerinde tavanlanmışü (yânî mescidin tavanı hurma kütükleri üzerine oturtulmuş idi). Peygamber (S) hutbe yapmak istediğinde bu kütüklerden birine dayanıp ayakta söz söylerdi. Peygamber için minber yapılınca, minberin üzerinde konuşur oldu. Bu sırada biz bu kütükten gebe develerin iniltisine benzer bir ses (çıktığım) işittik. Nihayet Peygamber, kütüğün yanma gelip elini onun üzerine koyunca sustu [105].

93-.....Bize Muhammed (ibn Ca'fer Gunder), Şu'be'den; o da Süleyman ibn Mihrân'dan tahdîs etti. Süleyman şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim; o, Huzeyfe'den söyle tahdîs ediyordu: Umer ibnu'l-Hattâb (R):
— Rasûlullah'in fitne hakkındaki sözlerini kim ezberinde tutuyor? diye sordu.
Huzeyfe:
— Ben onu Rasûlullah'm söylediği gibi ezberimde tutuyorum, dedi.
Umer:
— Getir bakalım, şübhesiz sen çok cesursun, dedi. (Huzeyfe şöyle devam etti:)
— Rasûlullah (S): "İnsanın ehli, malı, komşusu yüzünden uğradığı fitneye, namaz, sadaka, iyiliği emretmek ve kötülükten neh~ yetmek keffâret olur" buyurdu.

Umer:
— Hayır, sormak istediğim bu fitne değildir, lâkin ben denizin dalgalanması gibi dalgalanıp kuduracak olan fitneyi soruyorum, dedi.
Bunun üzerine Huzeyfe:
— Yâ Emîre'l-Mü'minîn! O fitneden sana bir zarar yok. Çünkü muhakkak seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedi.
Umer, Huzeyfe'ye:
— Kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı? diye sordu. Huzeyfe:
— Kapı açılmayacak, fakat kırılacak, dedi. Umer:
— Bu (yânî kapının kırılması) bir daha kilitlenmemeye daha elverişlidir, dedi.
Râvî Ebû Vâil şöyle dedi: Biz Huzeyfe'ye:
— Umer kapıyı bildi mi? dedik. Huzeyfe:
— Evet, yarından önce bu gecenin geleceğini bildiği gibi. Ben Umer'e yalan yanlış olmayan (Peygamber*den işittiğim dosdoğru) bir hadîs söyledim, dedi.
Râvî Ebû Vâil şöyle dedi: Huzeyfe'ye kendimiz sormaya cesaret edemedik de Mesrûk ibnu'l-Ecda'a:
— Kapı kimdir? diye sordurduk. O da kapıyı ondan öğrenip:
— Kapı Umer'dir, dedi [106].

94-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Siz ayakkabıları keçe olan bit kavimle muharebe etmedikçe kıyamet kopmaz. Ve yine sizler, gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burunları basık, sanki yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi olan Türk'le muharebe etmedikçe kıyamet kopmaz. Ve siz insanların hayırlısı, emir oluncaya kadar emirliği çok fena görenler (ve arzu etmeyen kimseler) bulursunuz. İnsanlar ma'denler(gib\)dir (kimi hâlis, kimi karışıktır). Onların Câhiliyet'te hayırlı olanları İslâm devrinde de hayırlı kimselerdir. Sizin herhangi birinizin üzerine öyle bir zaman gelecek ki, onda beni görmesi, ona kendisinin bir kat daha ehli ve malı olmasından daha sevgili olacaktır" [107].

95- Bana Yahya tahdis etti: Bize Abdurrazzak, Mamer ıbn Ra-şid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bit (Arablar) yabancı milletler Hûz ve Kirman halkı ile muharebe etmedikçe kıyamet kopmaz. Onların yüzleri kırmızı, burunları basık, gözleri küçüktür; sanki yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi (kalın et\i)dir, ayakkabıları da yündür (yânî keçeden yapılmış çarıktır)" [108].

96-.....îsrnâîl şöyle dedi: Bana Kays haber verip şöyle dedi:
Biz Ebû Hureyre(R)'nin yanına geldik. O şöyle dedi: Ben Rasülul-lah ile üç yıl sıkıca beraber bulundum. Ömrümde bu yıllardaki ka-. dar, söylerken kendisinden işittiğim hadîsi ezber etmeye hırslı olmamışımdır. Rasûlullah (S) eliyle işaret ederek: "Kıyametin önünde sizler ayakkabıları kıl olan bir kavimle muharebe edeceksiniz. İşte o arzın boş yerinde (yahûd çölünde, müslümânlarla harb için) ortaya çıkacak olan kavimdir" [109].
Râvî Sufyân bir kerresinde: O harb edecek olanlar, ehlu'l-bâzir'dir, demiştir.

97-.....Amr ibn Tağlîb (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Kıyametten önce sizler kıldan ayakkabılar giyen bir kavimle muharebe edersiniz. Ve yine sizler yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi (kalın etli) olan bir kavimle muharebe edersiniz" [110].

98-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Yahudiler sizlere karşı muharebe edecekler. Neticede sizler onlar üzerine musallat kılınacaksınız. (Öldürme çok şiddetli olacak.) Sonra kaya parçası: Ey Müslüman! Şu arkamdaki bir Yahudi'dir, (gel de) onu öldür I diyecek" [111].

99-.....Câbir ibn Abdillah ile Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar üzerine bir zaman gelir ki, gazve yaparlar. İçinizde Peygamber'e sahâbî olan kimse var mı? denir. Onlar: Evet vardır, diye cevâb verirler. Bunun üzerine onlara (zafer kapısı) açılır. Sonra (bir zaman daha gelir) insanlar gazve yaparlar. Onlara da: İçinizde Rasûlullah 'a sahâbîlik yapan kimse ile görüşüp beraber olan var mı? diye sorulur. Onlar de: Evet vardır, derler. Onlara da fetih yolu açılır" [112].

100-.....Ad'yy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında bulunduğum sırada Peygamber'e bir adam gelip, O'na fakirlikten şikâyet etti. Sonra Peygamber'e başka bir kimse geldi ve O'na yol kesilmesinden şikâyet etti. Peygamber (S):
— "Yâ Adiyyl Sen el-Hîre şehrini gördün mü?" dedi. Ben:
— Ben onu görmedim, fakat orası hakkında bana haber verildi, dedim.
Peygamber:
— "Eğer hayâtın uzun olursa muhakkak sen hevdeci içinde yolculuk eden kadının el-Hîre'den hareket edip Allah'tan başka hiÇkim-seden korkmayarak tâ Ka'be'yi tavaf edeceğini göreceksin" buyurdu.
Ben buna taaccüb ederek kendi kendime: Beldelerde fitne ve fe-sâd ateşini tutuşturmuş olan o Tayy kabilesinin yol kesicileri nerede olacak ki (kadın tek başına yolculuk edecek)! dedim.
Peygamber devam-edip:

— "Yemîn olsun eğer sana hayât uzun olursa, muhakkak Kis-râ'mn hazîneleri fetholunacaktır" buyurdu.
Ben:
— Kisrâ ibn Hürmüz'ün hazîneleri mi? dedim. Peygamber şöyle dedi:
— "Kisrâ ibn Hürmüz'ün. Yemîn olsun eğer senin hayâtın uzun olursa, muhakkak sen elinin dolusu altın yâhud gümüşü sadaka olarak çıkarıp da bunu kendisinden kabul edecek kimse arayacak, fakat kendisinden bunu kabul edecek hiçbir kimse bulamayacak olan kimseyi göreceksin. Yine yemîn ederim ki, sizden biriniz Allah'a kavuşacağı gün, Allah ile kendi arasında kelâmını terceme edecek bir tercüman bulunmayarak Allah'a kavuşacak, Allah da ona:
— Ben sana bir Rasûl göndermedim mi ve O sana tebliğ etmiyor muydu? diye soracak.
O kul da:
— Evet (gönderdin yâ Rabb)! diye cevâb verecek. Bu sefer Allah:
— Ben sana mal vermedim mi; bu suretle sana ihsanda bulunmadım mı? diye soracak.
Kul:
— Evet (verdin ve ihsanda bulundun)/ diyecek.
Bu hâlde o kimse sağına bakar cehennemden başka birşey göremez. Soluna bakar yine cehennemden başka birşey göremez".
Adiyy dedi ki: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyor-du: "Şimdi sizin herbiriniz bir tek hurmanın yarısı ile; bunu da bulamazsa güzel sözle olsun kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz".
Adiyy şöyle demiştir: Ben el-Hîre'den hevdeci içinde yolculuğa çıkıp, Allah'tan başka hiçkimseden korkmayarak nihayet Ka'be'yi tavaf eden kadını gördüm. Ben kendim Kisrâ ibn Hürmüz'ün hazînelerini fetheden ordunun içinde bulundum. Yemîn olsun eğer sizle-
re hayât uzun olursa, elbette sizler Peygamber Ebû Kaasım'm söylediği elinin dolusu altını sadaka olarak çıkaracak olan o kimseleri göreceksiniz [113].

101-.....Bize Muhill ibnu Halîfe tahdîs edip: Ben Adiyy'den işittim, Adiyy: Ben Peygamber(S)'in yanında idim... dedi [114].

102-..... Bize Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibn Âmir'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir gün çıkıp, Uhud şehîdlerine meyyite namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra (Medine'ye) gelip minbere çıktı. Ve (ölülere dirilere veda eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: "Ben sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şehâ-det edeceğim. Vallahi ben, şu anda (cennetteki) havuzumu görüyorum. Ve emîn olunuz yine şu anda bana Arz'ın kilitlerinin hazîneleri verildi. Vallahi ben vefatımdan sonra sizin müşrikliğe döneceğinizi düşünerek hiç endîşe etmem. Yalnız sizin dünyâ hususunda nefsâni-yet güdüp didişmenizden korkarım" [115].

103-.....Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yüksek bir yerden Medîne evleri arasından yükselen köşklere baktı da: "Benim görmekte olduğum şeyleri sizler görebiliyor musunuz? Ben evlerinizin aralarına dökülen fitnelerin yerlerini şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi (gözümle) görüyorum" buyurdu [116].

104-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr tahdîs etti; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb; ona da Ebû Sufyân'-ın kızı Ümmü Habîbe; ona da Zeyneb bintu Cahş (R) tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir kerre telâşla Zeyneb'in yanına girerek:
— "Lâ ilahe illeHlâh, vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc şeddinden şunun gibi bir delik açıldı!" buyurdu da başparmağı ile onu ta'kîb eden (şehâdet) parmağını halkaladı.
Cahş kızı Zeyneb dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! İçimizde bu kadar sâlih (iyi) kimseler varken, biz helak olur muyuz? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Evet! Fâsıklık, fâcirlik, fuhş ve ma'siyet çoğaldığı zaman (helak olursunuz)"diye cevâb verdi [117].
Ve yine Muhammed ibnu'z-Zuhrî'den (o şöyle demiştir): Bana Hind bintu'l-Hâris tahdîs etti ki, Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) uykudan uyandı da: "Subhânallah! Bu gece ne hazineler indirildi ve ne fitneler indirildi!" buyurdu [118].

105-.....Ebû Sa'saa(R)'dan: Ebû Saîd el-Hudrî (R) dedi ki:
Ebû Sa'saa bana şöyle dedi: Ben seni koyunu seviyor ve koyun ediniyorsun görüyorum. Öyleyse koyunları iyileştir ve onların burun akıntılarını da iyileştir. Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, onda koyun müslümânın hayırlı malı olacaktır. Müslüman koyun sürüsünü, dînine sâhib olmak üzere fitneden kaçarak dağların başına -yâhud hurma yapraklarına- yağmur sularının düşeceği yerlere (yânî vâdîle-rin enginlerine) götürür" [119].

106-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yakın bir gelecekte birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamanında (o'na kanşmayıp) oturan kişi, (karışmak üzere) ayakta durandan hayırlıdır. O hengâmede ayakta duran da (fitne sebeblerini hazırlamağa) gidenden hayırlıdır. Bu yolda yürüyen de bi'l-fîil fesada çalışandan hayırlıdır. Her kim fitne vukû'una muttali' olup onu görmeye çalışırsa, muhakkak onun kahrına uğrar. Her kim o fitne zamanı iltica edecek veya sığınacak bir yer bulursa, hemen oraya sığınsın (fesâdcılara karışmasın)" [120].

Yine İbn Şihâb'dan: Bana Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân îbni'l-Hâris; o da Abdurrahmân ibn Mutî' ibni'l-Esved'den; o da Nevfel ibn Muâviye'den şu Ebû Hureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti. Ancak Ebû Bekr bunda şunu ziyâde eder: "Namazdan öyle bir namaz vardır ki, her kim onu kaçırırsa, sanki ailesini ve malını kaybetmiş-(gibi büyük zarara uğramış)" [121].

107-..... Bize Sufyân es-Sevrî, el-A'meş'ten; o da Yezîd ibn Vehb'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, Peygamber (S):
— "Benden sonra yakın bir istikbâlde birtakım meşru' olmayan tercihler ve hoşlanmayacağınız birçok işler meydana gelecektir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! (Bu vâki' olduğu zaman) bizlere ne yapmamızı emredersin? dediler.
Rasûlullah:
— "Kendi üzerinize edası vâcib olan haklan eda eder yerine getirirsiniz, lehinize olan (mahrum bırakıldığınız) kendi haklarınızı da Allah'tan istersiniz" buyurdu [122].

108-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Kureyş'ten bâzı kimseler insanları (fitne ile) ölüme sürükleyecekler" buyurdu.
Orada bulunan sahâbîler:
— Bizlere ne (yolda hareket etmemizi) emredersin? diye sordular. Rasûlullah:
— "Keski insanlar onlardan uzak bulunsalar!" buyurdu. Mahmûd (ibn Gaylân) şöyle dedi: Bize Ebû Dâvûd Süleyman et-Tayâlisî tahdîs etti: Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'tan haber verdi, o: Ben, Ebû Zur'a'dan işittim, demiştir [123].

109-.....(Saîd ibn Amr ibni'1-Âs ibn Umeyye şöyle demiştir:)
Ben Mervân (ibnu'l-Hakem ibn Ebî'l-Âs ibn Umeyye) ile Ebû Hu-reyre'nin beraberinde idim. Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:
— Ben kendisi (fıtraten) doğru sözlü (olan ve Allah tarafından) doğruluğu tasdik edilen Rasûlullah(S)'ın: "Ümmetimin ölümü Kureyş'ten birkaç gencin ellerindendir!" buyururken işittim.
Mecliste bulunan Mervân, Ebû Hureyre'ye:
— Gençler mi? dedi. Ebû Hureyre:
— İstersen Fulân oğullan, Fulân oğulları diye adlarını anabilirim, dedi [124].

110-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle diyordu: İnsanlar, Rasûlullah (S)'tan (geleceğe âid) hayır(lı işler)dan sorarlardı. Ben de (tersine İslâm Ümmeti'ne gelecek) şerrden -o şerrin bana erişmesinden korkarak- sorardım. Bu endîşe ile bir kerre:
— Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle bir câhiliyet ve şerr (yânî şirk) içinde idik. Sonra Allah bize şu hayrı (Seni göndermek, İslâm temellerini kuvvetlendirmek, şirk ve dalâlet temellerini yıkmak hayrını) getirdi. Bu hayır ve saadetten sonra gelecek bir şerr ve fitne var mıdır? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Evet vardır" buyurdu. Ben:
— O şerr ve fitneden sonra bir hayır ve iyilik var mıdır? dedim. Rasûlullah:
— "Evet, bir hayır ve iyilik vardır. Fakat onun içinde bâzı şerr ve fesâd dumanı, bulanıklığı bulunacak" buyurdu.
Ben:
— O hayrın dumanı (temizliğini bulandıran kiri) nedir? dedim. Rasûlullah:
— "O devrin âmirlerinden bir zümre, ümmeti benim hidâyetim (sünnetim) hilâfına idare edecekler. Sen o devrin âmir ve valilerinden bâzılarının hareketlerini ma'ruf bulup tasvîb, bâzılarının hareketlerini de münker bulup reddedeceksin" buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu karışık hayır devrinden sonra, yine bir şerr ve fesâd devri gelecek midir? dedim.
Rasûlullah:
— "Evet gelecektir. O devirde birtakım dâîler (da'vetçiler) halkı cehennem kapılarına çağıracak. Her kim onların da'vetine icabet ederse, onu cehenneme atacaklar" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçileri bize vasfet! dedim. Rasûlullah:
— "Onlar bizim milletimizden insanlardır. Bizim dilimizle konuşurlar (hâlbuki gönüllerinde hayırdan eser yoktur)" buyurdu.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) O (uğursuz) devir bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersin? dedim.
Rasûlullah:
— "îslâm cemâatinden ayrılmaz ve onların devlet başkanlarına itaat eylersin" buyurdu.
Ben:
— Onların cemâatleri yoksa (bozgunculukla parçalanmışlarsa), başlarında devlet reisleri de yoksa? dedim.
Rasûlullah:
— "O fırkaların hepsinden ayrıl (evine çekil)/ Velev ki bu ayrılma, bir ağaç kütüğünü ısırman suretiyle (meşakkatli) olsa

bile, artık ölüm erişinceye kadar bu ayrılık üzere bulun" buyurdu [125].

111-.....Bana Kays tahdîs etti ki, Huzeyfe (R): Arkadaşlarım hayrı öğrendiler, ben ise şerri öğrendim, demiştir [126].

112-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: RasûluIIah (S): "Da'vâları bir olan (yânı ikisi de İslâm veya haklı olduğu iddiasında bulunan) iki cemâat birbiriyle harbetmedikçe kıyamet kopmaz" buyurdu [127].
113-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İki ordu birbiri ile harbetmedikçe kıyamet kopmaz: Bu iki cemâatin ikisi de bir iddiada oldukları (ikisi de İslâm ve hakk iddiasında bulundukları) hâlde aralarında büyük bir harb olacaktır. Ve yine otuza yakın çok yalancı olan deccâller gönderilmedikçe kıyamet kopmaz. Bu deccâllerin hepsi kendilerinin Allah Rasûlü olduklarını iddia edeceklerdir" [128].

114-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisi de ganimet taksimi yapmakta idi. Bu sırada yanına Zu'1-Huveyrisa (denilen bir kimse) geldi. Bu, Temîm oğullarından bir adam idi. Bu adam:
— Yâ Rasûlallah! Adalet et, dedi. RasûluIIah (S):
— "Sana veyl olsun! Eğer ben adalet etmezsem kim adalet eder? Eğer ben adalet etmezsem (sen âdil olmayan bir insana tâbi' olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir" buyurdu.
Bunun üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bana bu herîf hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi.
RasûluIIah:
— "Onu bırak! Onun birtakım avenesi vardır ki, sizden biriniz onların namazı yanında kendi namazım, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecek. Onlar Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân(m feyzi) onların köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek. Onlar okun avdan (delip) çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar, (avı delip geçen) okunun demirine bakılır, orada kan nâmına birşey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun yelesine -tüyüne- bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girip çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey okayapışmamıştır. Onların alâmeti iki pazusundan biri kadın memesi gibi yâhud öteye beriye gidip gelen büyük bir et parçası gibi olan siyah bir adamdır. Onlar insanlar (müslümânlar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkarlar" [129].
Ebû Saîd şöyle dedi: Ben bu hadîsi Rasûlullah'tan işitmiş olduğuma şehâdet ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibnu Ebî Tâlib, ben de maiyyetinde iken bunlarla kıtal yapmıştır. Alî bu hadîste tavsîf edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, neticede bulup getirildi. Hattâ ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm.

115-.....Alî (R) şöyle demiştir: Ben size Rasûlullah'tan birşey haber verdiğimde and olsun ki, gökten düşmem, bana Peygamber'in dilinden yalan uydurmamdan daha sevimlidir. Fakat benimle sizin aranızda olan mes'elede (konuştuğumuz zaman) size birşey haber verdiğimde (ta'rîz etmiş olabilirim). Çünkü (muhavere de bir harbdir,) harb bir hud'adır. Ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittim: "Zamanın âhirinde yaşları küçük (tecrübeleri kıt), zayıf akıllı bir zümre yetişecektir. Onlar halkın en hayırlısı olan Peygamber'in tebliğlerinden söyleyecekler. Fakat bunlar okun avdan öteye çıkışı gibi İslâm 'dan çıkacaklardır. Onların îmânları boğazlarından öteye geçmeyecektir. Siz onlara nerede rast gelirseniz hemen öldürünüz. Çünkü (bunlar bozguncudur), bunları öldürmekte öldüren kişiye kıyamet gününde ecir (yânî sevâb) vardır" [130].

116-.....Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: (İslâm'ın ilk günlerinde) Rasûlullah, Ka'be'nin gölgesinde kaftanını yastık yaparak dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet ettik:
— (Yâ Rasûlallah!) Bizim için Allah'tan zafer dileyemez misin? (Bunların zulmünden) kurtulmamız için Allah'a duâ edemez misin? dedik.
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Sizden önceki ümmetler içinde öyle (mazlum) kişi bulunmuştur ki, müşrikler tarafından onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi bu çukura (başı meydanda kalarak) gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, başı üstüne konulur, ikiye bölünürdü de (bu işkence) o mü'mini dîninden döndüremezdi. (Bir başkasının da) demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranırdı da bu işkence o mü'mini dîninden çeviremezdi. Allah'a yemîn ederim ki, şu İslâm Dîni'ni muhakkak surette kemâle erdirecektir. Öyle bir derecede ki, bir sü-vârî (yalnız başına) San'â'dan Hadramevt'e kadar (selâmetle) gidecek, Allah 'tan başka hiçbirşeyden korkmayacak yâhud koyun sahibi yolcu, koyunu üzerine kurt saldırmasından korkacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz!" [131].

117-..... Enes ibn MâIik(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S), bir ara Sabit ibn Kays'ı kaybetmiş(görememiş)ti. Bir sahâbî:
— Yâ Rasûlaüah! Ben Sâbit'e âid bilgiyi Sen'in için öğrenirim, dedi.
Ve o zât, Sâbit'e gitti, onu evinde başını eğerek oturur bir hâlde bulmuş, ve:
— Ne hâldesin? diye sormuş. O da:
— Hâlim şerrlidir! Sabit sesini Peygamber'in sesinden ziyâde yükseltir bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği hayır ve ibâdet hiç olmuştur. Artık Sabit cehennemliktir! diye cevâb vermiş.
Bu adam da Rasûlullah'a geldi ve Sabit şöyle şöyle söyledi diye haber verdi.
Râvî Mûsâ ibn Enes dedi ki: O zât, son bir kerre daha Sâbit'in yanına büyük bir müjde ile dönüp gitmiştir; şöyle ki:

Rasûlullah, o sa-hâbîye:
— "Sâbit'e git, ona: Sen cehennemlik kişilerden değilsin, fakat sen cennet ehlindensin, de!" buyurmuştur [132].

118-.....Ben, el-Berâ ibn Azib (R)'den ısıttım, şöyle diyordu:
Bir kimse el-Kehf Sûresi'ni okumuştu. Evinde da bir atı vardı. Bu sırada at ürkmeğe, deprenmeğe başladı. Bunun üzerine sûreyi okuyan kimse (yânı Useyd ibn Hudayr):
— Yâ Rabb! Sen âfetten selâmet ver! diye duâ etti. Hemen kendisini duman gibi birşey yâhud bir bulut kapladı. Sonra o, bu olanları Peygamber'e söyledi. Peygamber (S):
— "Oku ey kişi (durma, her gece Kur'ân oku)/ Çünkü o bulut gibi görünen şey es-Sekîne'dir. Kur'ân dinlemek için yâhud Kur'ân 'ı tebcil için inmişti" buyurdu [133].

119-.....Ebû îshâk tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ebû Bekr (R), babam evinde bu-lunuyorken yanına geldi de, ondan bir binek devesi satın aldı. Ebû Bekr, babam Âzib'e hitaben:
— Benimle beraber oğlunu gönder de bunu (benim eve kadar) nakletsin, dedi.
el-Berâ dedi ki: Bunun üzerine ben onun beraberinde hayvanı naklettim. Babam da çıktı da devenin bedelini alıyordu. Bu sırada babam, Ebû Bekr'e:
— Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah ile beraber geceleyin yürüdüğün zaman nasıl yaptınız? Bana tahdîs edip anlat, dedi.
Ebû Bekr şöyle dedi:
— Evet (anlatayım)! Bütün gecemizi yürüdük. Nihayet güneş, gündüzün yarısına gelip dikildi. Yol tamâmiyle boşaldı. Artık oradan hiçbir kimse geçmiyordu. O sırada gözümüze uzun gölgeli bir kaya göründü. Onun üzerine henüz güneş gelmemişti. Onun yakınında indik. Ben kayanın gölgesinde Peygamber'in uyuması için elimle bir yeri düzeltip hazırladım. Sonra oraya bir posteki yaydım. Sonra:
— Sen uyu yâ Rasûlullah! Ben etrafında olan şeyleri bakar araştırırım ki, buralarda bir düşman olmasın, dedim.
Rasûlullah uyudu. Ben oranın etrafım araştırıp gözetlemek için çıktım. Derken koyunlarını bulunduğumuz kayaya doğru getirmekte olan bir koyun çobanı ile karşılaştım. O da bizim gibi o kayanın gölgesinden faydalanmak istiyordu. Ben ona:
— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? diye sordum. O:
— Mekke ahâlîsinden yâhud Mekke'den bir adamın çobanıyım, dedi.
Ben:
— Senin koyunlarda süt var mı? dedim, O:
— Evet vardır, dedi, !i Ben:
— (Benim için) süt sağar mısın? dedim. O:
— Evet sağarım, dedi ve bir koyun tuttu. Ben ona:
— Memesi üzerindeki toprak, kıl ve pislikleri silkele, dedim. (Râvî: Ben el-Berâ'yı elinin birini diğeri üzerine vurarak silkip temizlemeyi işaret ederken gördüm, demiştir.) Çoban benim için, yanında bulunan iri ve kalın karınlı ağaç çanağa bir adam kandıracak kadar az bir süt sağdı. Benim yanımda da Peygamber için taşıdığım, Peygamber'in su ister, su içer ve abdest alır olduğu deriden bir kap bulunuyordu. Ben müteakiben Peygamber'in yanına geldim. Fakat O'nu uykusundan uyandırmak istemediğim için, kendi kendine uya-mncaya kadar bekledim. Bu sırada sütün üstüne biraz su döktüm, hattâ kabın aşağısı biraz soğudu. Uyanınca O'na:
— Yâ Rasûlallah, iç, dedim.
Rasûlullah içti. Ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra Rasûlullah:
— "Hareket etme zamanı gelmedi.mi?" dedi. Ben:
— Evet, dedim.
Ve güneş ortadan batıya meylettikten sonra hareket ettik. Bizim arkamıza Surâkatu'bnu Mâlik düşüp ta'kîb etti. Ben:
— Yâ Rasûlallah, bizim yanımıza gelindi (yânî yakalanıyoruz), dedim.
Rasûlullah:
— "Lâ tahzen inneHlâhe maana — Tasalanma, çünkü Allah hiç şübhe yok bizimle beraberdir'\et-Tevbe. 40) dedi.
Ve Peygamber onun aleyhine beddua etti. Bunun üzerine Surâ-ka'mn atı tökezleyip karnına kadar yere battı. Zannediyorum biz bu sırada düz ve sert bir arazî üzerinde bulunuyorduk.
Râvî Zuheyr şunu şekkli söylemiştir: Surâka bu beliye üzerine:
— Ben kat'î bildim ki, siz ikiniz benim aleyhime beddua ettiniz. Şimdi siz benim lehime duâ ediniz. Allah şâhid olsun ki, ben sizin peşinizdeki arayışları sizden geri çevireceğim, dedi.
Bu söz verme üzerine Peygamber ona hayır duâ etti, o da kurtuldu. Sonra geriye döndü ve artık kavuştuğu herbir arayıcı kimseye:
— Bu tarafları aramaya ben size kifayet etmişimdir, dedi. Artık her kavuştuğu kimseyi muhakkak geriye çevirdi.
Ebû Bekr dedi ki: Böylece de Surâka, bize yaptığı taahhüde vefa gösterdi [134].
120-.....BizeHâlid, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir kerre lyâde (hasta hatırı sormak) için bir Bedevi'yi ziyarete gitmişti. İbn Abbâs dedi ki: Peygamber ıyâde için bir hastanın yanına gittiğinde ona:
— "Zararsız, geçmiş olsun, günâhlarına keffârettir inşâallah" demek i'tiyâdında idi.
Bu A'râbî'ye de:
— "Hastalığın zararsız geçmiş olsun, günâhlarına keffârettir inşâallah" duasında bulundu.
A'râbî ise Peygamber'e:

— Sen, günâhlarına keffârettir; geçmiş olsun diyorsun, fakat hiç de öyle (geçici bir hastalık) değildir. Belki o ergin bir ihtiyar hasta üzerinde harareti feveran yâhud galeyan edip duran ve onu kabirleri ziyarete götürecek olan humma hastalığıdır, dedi. Peygamber de:
— "O hâlde pek iyi (öyle olsun)/" buyurdu [135].

121-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: (Neccâr oğulları'ndan) Hristiyan bir adam vardı. Sonra müslümân olmuştu. el-Bakara ve Âlu İmrân sûrelerini okumuştu. Peygamber'e vahiy kâtibliği de yapıyordu. Bu adam sonra Hristiyanlığa geri döndü. Bu mürted:
— Muhammed birşey bilmez, yalnız benim kendisine yazdığım şeyleri bilir, demeğe başladı.
Ve (aradan çok bir zaman geçmeden) Allah onu öldürttü. Hris-tiyanlar onu gömdüler. Fakat sabah olunca gömüldüğü yer onu dışarıya atmıştı. Bunun üzerine Hristiyanlar:
— Bu, Muhammed'in ve sahâbîlerinin işidir. Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu dîn kardeşimizin ölüsünden kefenini soydular ve onu (meydana) bıraktılar, diye iftira ettiler.
Ve onun için derin bir çukur kazıp içine bıraktılar. Fakat sabah olunca gömüldüğü yer onu (yine) dışına attı. Hristiyanlar yine:
— Bu, Muhammed ile sahâbîlerinin işidir. Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu dîn kardeşimizin ölüsünden kefenini soydular ve onu kabrin dışına bıraktılar, dediler.
Ve bir yerde yine ona bir çukur kazdılar ve güçleri yettiği derecede derinleştirdiler. Fakat sabah olunca bu yerin de onu dışına atmış olduğu görüldü. Bunun üzerine Hristiyanlar bu işin insanlar tarafından yapılmadığını bildiler ve onu açıkta bıraktılar [136].

122-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kisrâ helak olduğu zaman, artık ondan sonra hiçbir kisrâ yoktur. Kayser helak olduğu zaman, artık onun ardında kayser de yoktur. Muhammed'in nefsi yedinde olana yemîn ediyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazînelerini muhakkak Allah yolunda harcayacaksınız" [137]

123-.....Câbir ibn Semure (R) şu hadîsi Peygamber'e yükseltti:
Peygamber (S): "Kisrâ helak olduğu zaman ondan sonra hiçbir kisrâ yoktur. Kayser helak olduğu zaman, artık onun ardında hiçbir kayser yoktur" buyurdu. Hadîsi, geçen hadîs gibi zikretti de: "Yemîn olsun o ikisinin hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır" buyurdu [138].
ederek sû'ikasde başlamış, en sonunda fena bir akıbetle cezasını görmüştür. Kur'ân-ı Kerîm de bu konuya İşaret etmiştir. "Kitâblıtardan bir güruh (şöyle) dedi: Kendilerine indirilene (Kur'ân'a) îmân edenlere gündüzün evvelinde inanın, âhirinde küfr (ve inkâr) edin. Olur ki (mü'minler dînlerinden) dönerler" (Âlu
İmrân: 72).

124-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında Museylimetu'l-Kezzâb (Medine'ye) geldi de:
— Eğer Muhammed kendisinden sonra beni halef kılarsa kendisine uyarım! demeye başladı.
Museylime Medîne'ye kendi kavminden kalabalık bir hey'et içinde gelmişti. Rasûlullah, Museylime'nin yanına gitti. Rasûlullah'ın beraberinde (Rasûlullah'ın hatîbi denilen) Sabit ibn Kays ibn Şemmâs da gitmişti. Rasûlullah'ın elinde hurma dalından bir deynek bulunuyordu. Rasûlullah, kavmi içinde oturan Museylime'nin tâ karşısında durdu. (Onunla İslâm hakkında konuştu. Museylime, peygamberlik payesinden kendisine bir hisse verilmesini istedi.) Rasûlullah:
— "(Değil bir PaY)su dal parçasını benden istesen onu bile sana vermem. Sen de Allah'ın hakkındaki hüküm ve takdîrini tecâvüz edemezsin. Eğersen bana ve Hakk'a muhalefet edersen, Allah seni muhakkak helak eder. Ve ben muhakkak sanırım ki, sen -onda gördüğüm şekillere göre- ru'yâmda hana gösterilen (uğursuz) kişisin..."
îbn Abbâs (geçen senedle) şöyle demiştir: (Ben Ebû Hureyre'ye, Rasûlullah'ın Museylimetu'l-Kezzâb'a: "Benzeyişine göre sen, muhakkak bana ru 'yâmda gösterilen uğursuz şahıs olacaksın " sözünün mâhiyetini sordum.) Ebû Hureyre bana şöyle haber verdi:
— Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyurken ru'yâmda iki kolumda iki altın bilezik gördüm. Bunlar kadın zîneti olduğu için, bunların durumu beni kederlendirdi. Sonra ru'yâmda bana bu bileziklere üflemekliğim vahyolundu. Ben de bunlara üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra türeyecek iki yalancı (peygam-
ber) ile te'vîl ettim ki, bunun birisi el-Ansî (Esved) 'dir. Öbürüsü de Yemâtne'nin sahibi Museylimetu'l-Kezzâb'dır" [139].

125-.....Ebû Mûsâ(R)'dan -Buharı, şeyhinden Peygamber'e yükseltme sığasını işitip işitmediği hususunda şekkedip: Zannederim Peygamber'den işitti, dedi- Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ru 'yâmda kendimi Mekke 'den, hurmalıkları bol olan bir yere muhacir gidiyor gördüm. Zihnim, o gitmekte olduğum yerin Yemâme yâ-hud Hecer olduğu fikrine saptı. Bir de gördüm ki, o yer, Câhiliyet'te Yesrib denilen Medine imiş [140]. Ben yine bu ru 'yâmda kendimi gördüm ki, bir kılıç hareket ettirdim de bu kılıcın göğsü kırıldı. Bu da Uhud harbinde mü'minlerden isabet alanlara işaret imiş. Sonra o kılıcı diğer bir defa daha hareket ittirdim. Bu sefer kılıç, olduğundan daha güzel hâline döndü. Bu da fetih ve mü'minlerin toplanması nev'-inden Allah 'in getirdiği neticeler imiş. Ben yine o ru 'yâda bir sığır(m boğazlandığım) görmüştüm. Allah'ın yapağı en hayırlıdır. Bu da Uhud gününde şehîd olan mü'min neferleri remzediyormuş. Bir de gördüm ki, asıl hayır Uhud günü musibete uğramalarının ardından Allah'ın onlara hayır nev'inden getirdiği şeylerdir. Ve Bedir gününden sonra AHah'ın bizlere verdiği doğruluk ve sebat mükâfatıdır" [141].

126-.....Âişe (R) şöyle demiştir; Fâtıma yürüyerek yönelip geldi. Fâtîma'nın yürüyüşü tıpkı Rasûlullah'ın yürüyüşü gibidir. Peygamber (S):
— "Merhaba kızım" dedi.
Sonra onu sağ tarafına yâhud sol tarafına oturttu. Sonra kızına gizlece bir söz söyledi. Bunun üzerine Fâtıma ağladı. Ben Fâtıma'ya:
— Niçin ağlıyorsun? dedim.
Sonra Fâtıma'ya gizlice bir söz daha söyledi. Bu sefer Fâtıma güldü. Ben, kendi kendime: Bugünkü gibi bir sevincin bir hüzne bu kadar yakın olduğunu görmedim, dedim. Hemen Fâtıma'ya Peygam-ber'in ne söylediğini sordum. Fâtıma:
— Ben Rasûlullah'ın sırrını, yânı gizli söylediği sözü açıklayıp ifşa edecek değilim, dedi.
Nihayet, Peygamber'in ruhu kabzolunduğu zaman kendisine bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma şöyle cevâb verdi:
— Rasûlullah bana: "Cibril'in her sene bir kerre Kur'ân 'ı kendisi ile mukaabele eder olduğunu, bu sene ise Cibril'in bu mukaabe-leyi kendisi ile iki defa yaptığım" (haber verdi) ve: "Ben bundan ancak ecelimin gelmiş olduğunu sanıyorum. Muhakkak ki sen, ailem içinden bana ilk yetişecek kimsesin" buyurdu. İşte ben bundan dolayı ağladım. Akabinde Peygamber, bana (gizlice): "Sen cennet ehli kadınlarının seyyidesi olmandan, yâhud mü'minlerin kadınlarının sey-yidesi olmandajı razı olmuyor musun?" buyurdu. İşte ben bundan dolayı da sevinip güldüm [142].

127-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ölüm sebebi olan hastalığı sırasında kızı Fâtima'yı yanına çağırdı ve ona gizli bir-şey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra onu bir daha çağırıp gizli birşey söyledi. Fâtıma bu defa güldü. Âişe dedi ki: Ben Fâtıma'ya bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma:
— Peygamber bana vefat sebebi olan bu hastalığı neticesinde ruhunun Hakk canibine alınacağını gizlice haber verdi; ben bunun üzerine ağladım. Sonra bana ev halkından kendisinin ardından ilk gelecek kimse ben olduğumu gizlice haber verdi; bundan dolayı da güldüm, dedi [143].

128-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, İbn Abbâs'ı meclisine yaklaştırırdı. Abdurrahmân ibn Avf, Umer'e hitaben:
— Bizim de İbn Abbâs'a akran oğullarımız vardır (onları meclisine yaklaştırmadın), dedi.
Umer de ona:
— Şu muhakkak ki sen onu meclisime hangi sebebden yaklaştırdığımı biliyorsun (ilminden dolayı yaklaştırıyorum), dedi.
Akabinde Umer, İbn Abbâs'aşu "tzâ câe nasrullâhi ve'l-fethu" (en-Nasn i) âyetinden sordu. îbn Abbâs:
— O, Rasûhıllah(S)'ın ecelidir. Allah O'na ecelinin geldiğini bildirdi, dedi.
Umer:
— Ben de bu sûreden, senin bilmekte olduğundan başka bir ma'nâ bilmiyorum, dedi [144].

129-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ölüm hastahğı içinde üzerinde bir örtü ile ve (ağrıyan) başı üzerine de boz renkli bir kumaş parçası çatmış olduğu hâlde (Mescide) çıktı, tâ minbere varıp üzerine oturdu. Akabinde Allah'a hamd ve sena ettikten sonra "Amma ba'du" diye başladığı hutbesine şöyle devam etti:
— "Hiç şübhesiz müslümânlar çoğalıyor, fakat Ensâr (günden güne) azalıyor. Hattâ onlar, yemek içindeki tuz derecesinde azalmış olacaklar. Şu hâlde (ey Muhacirler) sizden her kim diğer kimselere zarar verebileck yâhud fayda verebilecek bir iş başına geçerse, En-sâr'ın iyilerinin iyiliklerini alıp kabul etsin; kötülerinin kötülüklerini de affetsin".
İbn Abbâs: İşte bu oturum, Peygamber'in oturduğu son oturuş öldü, demiştir[145].

130-.....Ebû Bekrete (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün el-Hasen(ibn Alî)'i mescide çıkardı da onu minberin üzerine yükseltti. Akabinde: "Bu benim oğlumdur, Seyyiddir (şeref sahibi bir efendidir). Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki fırkanın arasını düzeltip iyileştirir" buyurdu [146].

131-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten; o: Peygamber (S) Ca'fer ibn
Ebî Tâlib ile Zeyd ibn Hârise'nin ölüm haberleri gelmeden önce, gözleri yaş akıtarak onların öldürüldüğünü haber verdi, demiştir [147].

132-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: (Câbir evlendiği zaman) Peygamber (S):
— "Câbir, etrafı saçaklı oda döşemeleriniz var mı?" diye sordu. Ben:
— Bizde öyle döşemeler nereden olacak? diye cevâb verdim. Peygamber:
— "Fakat ben yemin ediyorum ki, yakında sizin öyle süslü döşemeleriniz olacaktır" buyurdu.
Câbir dedi ki: Ben kadınıma:
— Şu süslü döşemelerini gözümün önünden geri kaldır, derdim;
o da bana:
— Peygamber (S): "Sizin yakında süslü ev ve yatak döşemeleriniz olacaktır" buyurmadı mı? derdi.
Bu söz üzerine ben de bu döşemeleri yerinde bırakırdım [148].

133-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Muâz umre yapmak için Mekke'ye gitmişti. Abdullah dedi ki: Mekke'ye vardığında Ebû Safvân, Umeyyetu'bnu Halefin evine inmiş, ona konuk olmuştu. Umeyye de (ticâret) için Şam'a gittiğinde Medî-ne'ye uğrar, Sa'd ibn Muâz'a konuk olurdu. (İkisi arasında bir dostluk vardı.) Umeyye, Sa'd'a:
— Biraz bekle! Gündüz yarı olduğu ve insanlar kuşluk uykusuna daldığı zaman git Ka'be'yi tavaf et, dedi.
Sa'd bu suretle hareket edip vaktinde tavafa başladı. (Umeyye, Sa'd'la beraber bulunduğu) bu sırada Ebû Cehl çıkageldi ve:
— Ka'be'yi tavaf eden şu adam kimdir? diye sordu. Sa'd da:
— Ben Sa'd ibn Muâz'ım, dedi. Ebû Cehl:
— Ey Sa'd, sen Ka'be'yi emniyetle tavaf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medîneliler) Muhammed'le sahâbîlerini sığındırıyorsunuz (onlara yardım ediyorsunuz)! dedi.
Sa'd:
— Evet öyledir, diye Ebû Cehl'i karşıladı ve aralarında bir çekişme ve husûmet başladı. Bunun üzerine Umeyye, Sa'd'a:
— Ebû'l-Hakem'e (Ebû Cehl'e) karşı sesini yükseltme! Çünkü o, Mekke vâdîsi halkının seyyididir, dedi.
Sa'd-ibn Muâz, Ebû Cehl'e hitâb ederek:
— Eğer sen beni Ka'be'yi tavaf etmekten men' edersen, vallahi ben de sana (daha ağırım yapar, Medine'deki) Şâm ticâret yolunu keserim! diye haykırdı.
Bu sırada Umeyye, Sa'd'a:
— Sesini yükseltme, demeye ve Sa'd'ı tutmaya başladı. Bunun üzerine Sa'd, Umeyye'ye öfkelenerek:
— Sen de (Ebû Cehl'i koruyarak) beni tutma, bırak! Ben Muhammed'den işittim ki, kendisi seni öldüreceğim söylüyordu, dedi.
Umeyye:
— Beni mi? diye sordu. Sa'd:
— Evet seni, dedi. Bunun üzerine Umeyye:
— Vallahi Muhammed birşey söylediği zaman yalan konuşmaz, dedi de (korku ve heyecan içinde) dönüp karısına gitti. Ve:
— (Yâ Ümme Safvân!) Yesribli kardeşimin bana ne dediğini bilir misin? diye yanıktı.
Karısı:
— Ne söyledi? diye sordu. Umeyye:
— (Yesribli kardeşim) Sa'd: Muhammed'in Umeyye'yi ben öldüreceğim dediğim işittim diyor, diye cevâb verdi.
Ümmü Safvân:
— Allah'a yemîn ederim ki, Muhammed yalan söylemez! diye Sa'd'ın haberini te'yîd etti.
(Bir müddet sonra Bedir günü gelince) Mekkeliler'i bir nidâcı çağırıp onlar da Bedir'e çıktıkları zaman, karısı Ümmü Safvân, kocası Umeyye'ye:
— Yesribli dostun Sa'd'ın vaktiyle sana söylediği sözü hatırlamaz mısın? dedi.
Umeyye de:
— (Vallahi Mekke'den çıkmam! diye) Kureyş ile Bedir'e çıkmamak istedi. Fakat Ebû Cehl, Umeyye'ye:
— Sen Mekke vadisinin eşrâfmdansın, bir iki gün olsun sefere katılıp yürü! deyip kandırdı
Umeyye de onlarla iki gün yürüdü. Neticede Allah onu öldürdü [149].

134-.....Abdullah ibn Umer(Ryden. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Ru'yâmda) ınsanıarî bir meydanlıkta toplu olarak gördüm. O sırada Ebû Bekr kalktı. (Halkı sulamak için kuyudan) bir yâhud iki kova su çekti. Fakat Ebû Bekr'in su çekmesinde za'f ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin. Sonra bu kovayı Umer aldı. Ve alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, insanların içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetti ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylekyeri edindiler (yânî onun zamanında insanlar bir meydan bulup istirahat ettiler)".
Hemmâm ibn Münebbih de Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S): "Ebû Bekr iki kova su çekti" buyurmuştur [150].

135-.....Bize Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî tahdîs edip şöyle dedi: Bana haber verildi ki, Cibrîl aleyhi's-selâm (bir insan güzeli olan Dıhyetu'l-Kelbî suretinde) Peygamber'in yanma gelmişti. Bu sırada Peygamber'in yanında (kadınlarından) Ümmü Seleme bulunuyordu. Cibrîl, Peygamber'le konuşmağa başladı. Sonra kalkıp gitti. Peygamber (S), Ümmü Seleme'ye: _ "Bu kimdir?" diye sordu, yâhud buna benzer bir soru söyledi.
Ümmü Seleme:
— Bu, Dıhye'dir, dedi.
Ümmü Seleme dedi ki: Allah'a yemîn ediyorum, Peygamber'in Cibril'den (aldığı vahyi sahâbîlere) haber vermek üzere yaptığı hutbesini işitinceye kadar ben Cibril'i hiç şübhesiz Dıhye sandım.
Râvî: Ümmü Seleme böyle veyâhud buna benzer bir söz söyledi, dedi.
in Süleyman ibn Tarhân dedi ki: Ben, Ebû Usmân'a: __ Sen bu hadîsi kimden işittin? diye sordum.
Ebû Usmân: '"
— Usâmetu'bnu Zeyd'den işittim, dedi [151].

26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: [152]

'Kendilerine kitâb verdiklerimiz Ofnu (Peygamber'i) öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir güruh, kendileri bilip

durdukları hâlde, yine mutlakaa hakkı gülerler" (el-Bakara: 146) [153]

136-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Birtakım Yahûdîler (Medine'de) Rasûlullah'a geldiler de O'na içlerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini söylediler (ve ne hükmedersin? dediler).
Rasûlullah (S) onlara:
— "Sizler recm hükmü hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" diye sordu.
Onlar:
— Biz zina edenleri teşhir ederiz, bunlar deynekle de döğülür-ler, dediler.
Abdullah ibn Selâm bunlara:
— Yalan söylediniz! Tevrat'la, recm (âyeti) vardır, dedi. Bunun üzerine Tevrat'ı getirdiler ve kitabı açtılar. Yahûdîler'
den birisi (Abdullah ibn Surya) elini recm âyeti üzerine koydu da ondan önceki ve sonraki âyetleri okumağa başladı. Abdullah ibn Selâm, ona:
— Elini kaldır! dedi.
O da elini kaldırınca recm âyeti görülüverdi.
Yahûdîler:
— Yâ Muhammed! Abdullah ibn Selâm doğru söylemiştir: Tevrat la. recm âyeti vardır, dediler.
Akabinde subût üzerine Rasûlullah bunların recm olunmalarına hüküm ve emretti.
Abdullah ibn Unıer: Ben o Yahûdî erkeğini, taşlardan kadını korumak için kadının üzerine kapanıyor hâlde gördüm, demiştir [154].

27- (Mekke'deki) Müşriklerin Peygamber(S)'Den Bîr Âyet İstemeleri Ve O'nun Da Kendilerine Ayın İkiye Bölünmesini Göstermesi Babı [155]

137-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Rasûlullah (S) zamanında ay iki yarıya bolünde de Peygamber (S): "Şâhid olunuz!" buyurdu, demiştir.

138-.....(Buradaki iki senedle gelen hadîste) Enes ibn Mâlik (R) râvîlerine: Mekke ehli Rasûlullah(S)'tan, bir âyet (yânî bir mu'-cize) göstermesini istediler, O da kendilerine ayın ikiye bölünmesini gösterdi, diye tahdîs etmiştir.

139-.....Abdullah ibn Abbâs(R)'tan: O: Peygamber (S) zamanında ay ikiye bölündü, demiştir [156].

140-.....Bize Enes (R) şöyle tahdîs eıti: Peygamber'in sahâbîlerinden iki kişi, karanlık bir gecede Peygamber'in yanından çıktılar. Onların beraberlerinde önlerini ışıklandıran iki kandil benzeri şeyler vardı ki, bu iki zât birbirlerinden ayrıldıkları zaman onlardan herbi-rinin beraberinde tâ ailesine gelinceye kadar bir ışık verici oldu [157].

141-.....Kays (ibn Ebî Hazım) şöyle tahdîs etmiştir: Ben el-Mugîre ibn Şu'be'den işittim, Peygamber (S): "Ümmetimder birtakım insanlar gâlib gelmekte devam edeceklerdir. Onlar bu gâlib hâlde bulunurlarken, Allah'ın emri onlara gelecektir" buyurmuştur [158].

142-.....Bana Umeyr ibn Amr ibn Hânî' tahdîs etti ki, kendisi Muâviye'den şöyle derken işitmiştir: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Benim ümmetimden bir topluluk Allah'ın emirlerim yerine getirmekte devam edecektir. Onlara yardımdan çekinenler ve onlara muhalefet edenler bu taifeye zarar veremiyecek, Allah'ın (kıyamet) emri onlara gelinceye kadar, onlar bu gâlib ve muzaffer hâl üzere olacaklardır".
Umeyr dedi ki: Mâlik ibn Yuhâmir şöyle dedi: Muâz ibn Cebel: O Allah'ın emrini yerine getirenler Şam'da ikaamet edecekler, dedi.
Muâviye ibn Ebî Sufyân: Bu Mâlik ibn Yuhâmir, Muâz'dan: "Onlar Şam'da olacaklar" derken işittiğini söylüyor, demiştir [159].

143-.....Bize Şebîb ibnu Garkade tahdîs edip şöyle dedi: Ben (Yemen'deki Bârık kabîlesine mensûb) bir topluluktan işittim; onlar Urvetu'bnu'1-Ca'd el-Bârıkî(R)'den şöyle tahdîs ediyorlardı: Peygamber (S) kendisine bir koyun satın alması için Urve el-Bânkî'ye bir dî-nâr vermiş. O da bir dînâr ile iki koyun satın almış, sonra bu koyunların birisini bir dînâra satmış, Peygamber'e bir dînâr ve bir koyunla gelmiş. Bunun üzerine Peygamber, Urve'ye alım satımında bereket olması suretiyle duâ etmiş. Artık Urve bundan böyle toprak satın alsa, ondan da muhakkak kazanır olmuştur [160].
Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: el-Hasen ibnu Umâre bu hadîsi bize Şebîb ibn Garkade'den getirirdi. el-Hasen ibn Umâre: Bu hadîsi Şebîb, Urve el-Bârıkî'den işitti, demiştir. Sufyân şöyle dedi: Ben Şe-bîb'e geldim. Şebîb: Ben bu hadîsi Urve el-Bârıkî'den işitmedim, fakat ben hadîsi el-Bârıkîler topluluğundan işittim, onlar hadîsi Urve'den
haber veriyorlardı, dedi. Yine Şebîb: (Ben geçen hadîsi Urve'den işitmedim) lâkin ben Urve'den şöyle derken işittim: Ben Peygam-ber(S)'den işittim: "Atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür (hayır; ecr ve ganîmettir)" buyuruyordu. Şebîb: Ben Urve'nin evinde yetmiş tane at görmüşümdür, dedi. Sufyân: Urve el-Bârıkî, Peygamber'e kurbanlık bir koyun satın alıyordu, demiştir.

144-.....İbn Umer(R)'den: Rasûlullah (S): "Atların alınlarına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür" buyurmuştur.

145-.....Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim;
Peygamber (S): "Atların alınlarına dökülen saçlarında hayır düğümlüdür" buyurmuştur [161].

146-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"At ırkı üç sınıf kimse içindir; Bir adam için sırf ecirdir. Bir adam için (ihtiyâcına) bir perdedir. Bir adam için de günâhtır. At kendisi için ecir ve sevâb olan kimse, öyle bir kimsedir ki, o, atını Allah yolunda (cihâd için) bağlamıştır. Atının ayağının bağını da bol otlu geniş bir sahada veya çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sahadan veya çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sahibi için birer hasenedir; iyiliktir. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak (ön ayaklarını kaldırıp) bir veya iki mil çeviklikle koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sahibi için hasenat olur. Bir de hayvan (bu arada) bir nehre uğrayıp da ondan içerse, -sahibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sâhibî için haseneler olur; bu da onun için büyük bir sevâbdır.
Bir kimse de atını (onunla kazanmak), halktan müstağni olmak, iffetini muhafaza etmek için bağlar da sonra o kimse gerek hayvanlarının üzerindeki Allah hakkı(o\an zekâtı)m, gerek arkalarına gücünden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için (fakirliğe karşı) bir perdedir.
Bir kimse de atını öğünmek için, riya için, müslümânlara düşmanlık için bağlar; bu hayvan da onun için büyük bir vebaldir".
Peygamber'e eşekler soruldu da, Peygamber (S): "Eşekler hakkında bana her hükmü cami* bir vecize olan şu âyetten başka birşey indirilmedi: İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek. Kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyor idiyse onu görecek"
(ez-Zilzâl: 7-8) [162].

147-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Hayber'e erkenden baskın yaptı. Hayberliler (başlarına geleceklerden habersiz) kazma ve kürekleriyle tarlalarına doğru çıkmışlardı. Rasûlul-lah'ı görünce:
— İşte Muhammed ve ordu! dediler ve koşa koşa kalelerine döndüler.
Bu sırada Peygamber (S) ellerini kaldırdı da:
— "Attâhu Ekber (Allah büyüktür), Hayber harâb oldu (yâhud: Harâb olsun)! Biz bir kavmin yurduna indik mi, inzâr edilmiş olanların hâli yaman olur1' buyurdu [163].

148-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
— Yâ Rasülallah! Ben Sen'den birçok hadîs işittim, akabinde onları unutuyorum, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ridânı yay!" buyurdu.
Yaydım. Kendisi eliyle birşey avuçlayıp ridânın içine attı. Sonra:
— "Topla!" diye emretti.
Ben ridâmı topladım. İşte ondan sonra artık hiçbir hadîsi unutmadım [164]

---

[1] el-Menkabe, mîm'in ve kâfin fethasiyle mefhar ma'nâsınadır ki, iftihara sebeb olacak fadl, hüner ve meziyet makûlesine denir. Araştırılıp anılmaya lâyık olacak haberler, eserler ve mefharelerden ibarettir ki, el-Meslebe'nin zıddıdır. "O menkabe sahibidir" denilir (Kaamûs Ter.).
Bazı nüshalarda "Bâbu'l-Menâkıb" şeklinde gelmiştir. "Kitâbu'l-Menâkıb" başlığı daha lâyıktır. Çünkü "Kitâb", "Bâb"ları toplar. Burada ise çok şeylerle ilgili birçok bâblar vardır.
[2] el-Buhârî bu âyeti "eş-Şuûb", "el-KabâîV ve bunlarla ilgili şeylerin tefsîrini bina etmek için zikretmiştir. Âyetteki "eş-Şuûb", "eş-Şa'b"m cem'idir. eş-Şa'b, biriktirmek ve toplamak ma'nâsına olup sonradan ırk i'tibâriyle büyük insan toplulukları ve milletler ma'nâsında kullanılmıştır. Türk, Arab, Acem, Rûm camiaları birer şa'b'dır. el-Kabâil de bir babadan üreyen insan kümesidir... Âyet, babalar ve kabilelerin övünmek için değil, övünme sebebinin ancak Allah'a tâ-atle ve ma'siyetten çekinmekle kazanılacağını takrîr etmektedir.
[3] Bu âyet, insanların Âdem ile Havva'dan yâhud herbir insanın bir ana ve bir babadan yaratıldığını; hepsinin bu yaratılışta müsâvî olduklarını, soyla sopla böbürlenmeye bir sebeb olmadığını bildiriyor. Zirâ ruhlar ancak takva İle, ma'nevî meziyetlerle olgunlaşır, şahıslar onunla yükselir.
Bu âyet, İnsanın nesebini, hısımlarını, akrabasını öğrenip tanımasını ve hısımlık ilişkilerini, bağlarını koparmaması lâzım geldiğini öğretmektedir.
[4] Bu kısım dahî bâb başlığı üzerine atfedilmiştir. Bundan ölü arkasından bağırıp çağırmak, feryâdla ağlamak veya babasından başkasına nisbet edilmek gibi İslâm'ın nehyettiği câhiliyet âdetleri kasdedilmiştir. Bunlara âid yakında bir bâb gelecektir.
[5] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu meydandadır. Çünkü âyette "Şuûb" ve "Kabâil"zikredilmiş, İbn Abbâs da "Şuûb"u "Büyük büyük kabîleler'Me, "Ka-bâil"\ de"Batn"larla tefsîr etmiştir. Bu isimler hakkında şu açıklama yapılmıştır: Şuûb, Şa'b'm cem'i; "Kabâil", Kabîle'nin cem'idİr. Arablar cemiyet tak-sîmâtını insan bedeninin hilkatini esâs alarak yapmışlardır. Şöyle ki: İnsanın kafatasını teşkil eden baş kemiklerinden her birine Kabile ve toplamına Kabâil denir, ve baş kemiklerinin birbirine kavuşup bitiştiği eke de Şa'b denilir. Bir babanın sulbünden şu'belenen kesretli bir cemâate, bundan alınmış olarak Kabile dendiği gibi, birçok kabileleri cami' olan ve mecmû-i hey'eti bir asl'a men-sûb bulunan büyük cemiyete de "Re's" ve "Şa'b" ismi verilir. Bu suretle bir asla mensûb olan cemiyetlerin hepsinin başı ve büyüğü olan cemiyet Şa'b'dır ki, kabileleri ihtiva eder. Kabîle "Atnâre'lerİ ihtiva eder ki, "Sadr", yânî "Göğüs" mesabesindedir. "Amâre" "Batn'lan ihtiva eyler ki, Türkçemizde "Göbek" ta'birine benzer. "Batn" "Fas'ları ihtiva eder; "Fahz" da "Fasî-le"\eri ihtiva eder, mecmû'u altı tabaka eder. Bâzıları "Fasîle"den sonra yedinci olarak "Aşiret "\ saymışlardır... (Hakk DM, VI, 4478).
[6] Peygamber'in alçak gönüllülük edip Yûsuf'u kendisinin de önüne geçirerek: "Yûsuf bütün insanların en şerefiisidir" demesi, Yûsuf'un azız bir peygamber olması ve bir soydan, bir sırada fasılasız gönderilmiş olan dört peygamberin dördüncüsü bulunmasmdandır. İnsanlık târihinde böyle peygamber oğlu peygamber oğlu, peygamber oğlu peygamberin Yûsuf'tan başka birisinin bilinmemiş olmasındandır.
[7] Hadîsin râvîyesi olan Zeyneb'in anası Ümmü Seleme, Peygamber'in kadınlarındandır. Ümmü Seleme, ilk zevciyle birlikte Habeş diyarına hicret etmiş, Zeyneb de orada doğmuştu. Kocasının Habeşistan'da vefatı üzerine kızıyle beraber Habeşe'den geldiklerinde Peygamber, Ümmü Seleme'yi nikâh etmiş, bu suretle Zeyneb de üvey kızlık şerefini kazanmıştır.
Hadîste adı geçen Mudar, Nızâr ibn Ma'd ibn Adnan'ın oğludur. Ve en büyük bir kabilenin babasıdır. Hadîsteki Nadr ibn Kinâne de -İbn Huzeyme ibn Müdrike ibn İlyâs ibn Mudar silsilesiyle- Mudar'a dayanıp, birçok kabileleri bulunan Mudar'ın Nadr ibn Kinâne soyudur. Mudar, bir "şa'b"dır. Nadr da o şa'bın kabilelerinden birisidir. Böylece hadîste Rasûlullah'ın uzak yakın; büyük küçük mensûb olduğu iki kabîle haber verilmiş bulunuyor.
[8] Bu hadîs dahî geçen hadîsin başka bir tarikidir.
Hadîslerin başlığa uygunluğu; "Peygamber Mudar'dan idi..." sözündedir. Çünkü Mudar, şa'blardandır.
Bu hadîslerin getirilmesi, nesebleri, yânî uzak yakın hısımları bilmenin zarurî olduğuna delâlet etmektedir.
[9] Hadîsin baş tarafında şu fikir anlatılmaktadır: İnsanlar ma'den cevherleri gibi kimisi hâlis ve kıymeti çok, kimisi de karışık ve kıymeti azdır. İnsanların câhiliyet devrinde faziletli ve keremli olanları, İslâm'ı anlayıp amel ettikleri zamanda da faziletli ve keremli olmuşlardır. Çünkü İslâm'da fazilet, takva iledir. Buna neseb şerefi de eklenince fazileti daha da çok olmuştur.
Hadîsin sonunda da iki yüzlü münâfikın her devirde kötü olduğu bildirilmiştir. Müslim'in Abdullah ibn Umer'den gelen bir hadîsinde münafik, iki davar sürüsü arasında gidip gelen bir koyuna benzetilmiştir. Bu şaşkın koyunun iki sürüden bazen birisine, bazen de öbürüsüne koştuğu gibi, münafik da cemiyet içinde kâh bir halk zümresine, kâh öbür halk zümresine koşar (el-Câmi'u's-Sahîh, "Sıfatu'I-munâfıkîn ve ahkâmuhum" 17-"2784").

Kur'ân'-ı Kerîm'de de münafıkların hâlleri pekçok âyette anlatılır. Bunlardan biri şudur: "Hakikat münafıklar (akıllarınca) Allah 'a oyun etmek isterler. Hâlbuki O, kendi oyunlarım başlarına geçirendir. Onlar namaz kıldıkları vakit üşenç üşene kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar. Allah'/ ancak birazcık hatıra getirirler. Onlan(küfüT jlelmân) arasında bocalayan bir sürü kararsızlardır. Ne onlara, ne bunlara (mal olurlar). Allah kimi şaşırtırsa, artık ona bîr yol bulamazsın" (en-Nisâ: 142-143).

[10] Bu da zikredilen Ebû Hureyre hadîsinin başka bir tarîkidir.

Bu hadîsi Müslim de el-Magâzî'de ve el-Fadâil'de tahrîc etmiştir. Hadîsin birinci kısmı Câhiliyet devrine âîd ict'İmâî ve siyâsî vaziyeti hikâye etmektedir. Bu sebeble nâs ta'bîri, Arab kabilelerini; müslim ta'biri de Câhiliyet devrindeki Hanîfler'i ifâde etmektedir. Buna göre hadîs, Arablar arasında İslâm'dan evvelki ve sonraki emaret şeklini işaret etmektedir.

[11] Bu âyette zikrolunan "el-Kurbâ(= Yakınlık) "dan murad, bâzılarına göre Pey gamber'e olan hısımlıktır. Onun yakın hısımları Alî, Fâtıma, Hasen, Hüseyin'dir. Bâzıları bu hısımlığı, herbiri Peygamber'e hısım olan Kureyş batn'larına teşmîl etmişlerdir. İbn Abbâs bunlardandır. Bir de denildi ki, "el~Kurbâ", Allah'a takarrubdur. Buna göre âyetin meali şöyle olur: "De ki: Ben bu tebliğime karşılık sizin tâat ve iyi amellerinizle A ilah 'a îakarrub, O 'na ve Rasûlü 'ne sevginizden başka hiçbir mükâfat istemiyorum" (Beydâvî, Medârik).

[12] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rabıa veMudar'dadır" kavlinden alınabilir. Çünkü bunlar iki kabiledir.

[13] Bu hadîsin başlığa uygunluğu da bundan önceki gibidir. Hadîsin sonunda Bu-hân, o ta'bîrlere âid bilgiler vermiştir.

[14] Kureyş, Peygamber'in büyük babalarından Fihr İbn Mâlik'in adıdır. Fihr, onun lakabıdır. Kureyş kabilesinin bütün soyları buna nisbet olunur. Neseb zinciri şöyledir: Fihr İbn Mâlik ibn Nadr ibn Kinâne ibn Huzeyme ibn Müdrike ibn İlyâs ibn Mudar.

İbn Hişâm'a göre Kureyş adı, Fihr'in değil, Nadr'mdır. Nadr'm çocukları ve torunları Kureyşî'dir. Âlimler cumhuruna göre de böyledir.

[15] Hadîsin açıklaması: Rivayete göre Abdullah ibn Amr, Tevrat okur ve orada gördüğü şeyleri hikâye ederdi. Şu kadar ki, Abdullah ibn Amr bunları Rasûlullah'a İsnâd ederek hikâye etmezdi. O, bunları bir Tevrat haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir melik çıkacağını da nakletmişti. Muâvİye emirliği zamanında bunu işitmiş ve buna sinirlenerek yanında bulunan Kureyş hey'etine hitaben metindeki konuşmayı yapmıştır.

[16] Şârih Aynî bundan önceki hadîsle ilgili bâzı mukaayeseli açıklamalar yaptıktan sonra, Ahmed ibn Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Rasûlullah'ın kölesi Sefîne'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsi naklediyor: RasûluIIah (S): "Benden sonra hilâfet ancak otuz sene devam edecektir. Ondan sonra melik devri gelir" buyurmuştur. Diğer rivayete göre: "Otuz seneden sonra Allah, mülkünü o kullarının idaresini dilediği kimseye verir" buyurmuştur. Rasûlullah'ın dört halîfesi ile torunu Hz. Hasen ibn Alî'nin altı ay kadar halifelik zamânla-nyle, bu otuz sene tamam oluyor. Hicretin kırkıncı yılında Hasen, Muâviye hesabına hilâfetten çekilmiş bulunuyor ve bu târihten i'tibâren imamet, emaret, saltanat devri başlıyor...

Hilâfette Kureyşli Olmanın Şart Kılınmasında Hikmet ve Sakıt

Olmasının Keyfiyeti

"Hilâfetten esâs gaye olan şeriat hükümlerini tenfîz ve ümmetin işlerini tan-zîm, kuvvet ve iktidara dayalı bulunduğundan hilâfetin şartlarından asi ve akdemi kuvvet ve kudrettir. İslâm'ın evvelinde Kureyş kabilesi büyük bir aşîret idi ki, şeref, haseb, neseb, sayı çokluğuna ve mülkün, muhafazasına; ümmetin işlerini görmekte, şeriat hükümlerini infazda kuvvet ve kudret cihetinden diğer kabilelerden daha üstün durumda idi. Binâenaleyh hilâfet vazifesini icraya Kureyş kabilesinde fevkalâde liyâkat ve isti'dâd bulunmaktaydı. İşte bundan dolayıdır ki Peygamber "İmâm Kureyş'tendir" hadîsi ile hilâfet işini Kureyş kabilesine tahsîs buyurmuştur. Yoksa bu hadîsten maksad, Kureyş'in, sırf Pey-gamber'in sülâlesine'intisâblan demek değildir. Çünkü "Biz peygamberler mî-râs bırakmayız"hadîsi ile, peygamberlerin mîrâs bırakmadıkları açıklanmıştır. Binâenaleyh birinci hadîs ile hilâfet ve imametin Kureyş kabîlesine tahsîs buyu-- rulmasi, o hilâfetin en önde gelen şartı olan kuvvet ve kudretin onlarda tamamen mevcûd bulunmasına dayanmakta idi.

^ Peygamber vefat ettiği gün, Kureyş ile Ensâr, halîfe seçimi için Benû Sâide sakîfesinde toplandıktan sonra, Ensâr: "Kureyş'ten bir emîr, Ensâr'dan bir emîr ta'yîn olunmak" fikrini ortaya atmışlarsa da, Kureyş kabîlesi o sırada hilâfetin

hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamamen hâiz olup, her cihetten hilâfete ehliyet ve istihkaaklan bulunduğundan, Ebû Bekr: "imâm Kureyş'tendir" hadîsini hüccet getirerek Ensâr'ı susturup, hem Muhacirler hem de Ensâr topluluğu beraberce Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Bu şekilde hilâfet makaamı Kureyş'in idaresine geçmiş oldu. Bu târihten i'tibâren hilâfet makaamı Râşid Halîfeler zamanında kamilen (noksansız), Emevîler ve Abbasîler zamanlarında da noksan olarak Kureyş kabilesinin uhdesinde bulundu. Fakat Abbasî saltanatının sonlarında şevket ve satvetlerine, kuvvet ve kudretlerine bir zayıflık ve bozukluk arız olarak, hilâfetin ilk önde gelen şartını kaybettiler. O sırada nüfuz ve iktidar kazanmış olan Deylem ve Selçuk kabîleleri, bunca zamandan beri Kureyş kabîlesinin uhdesinde devam etmiş olan İslâm hilâfetini (siyaseten) uhdelerine aldılar.

Daha önce arz edilen Hilâfetin Hâşim ve Kureyş kabilelerine mensûb olması, hilâfetin sıhhatinin şartı olmayıp, evleviyetinin şartı olduğundan, ihtiyâç ânında sakıt olacağına ve binâenaleyh Kureyş kabîlesine mensûb olmayan halı-. fenin de HilâfetM sahîh olduğuna İslâm âlimlerinin pekçoğu kaail olmuşlardır. Sahîh-i Müslim'de de "Sizin üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah Habeşli bir köleta'yîn olunsa, onu dinleyip itaat ediniz"ve "Sizleri, Allah'ın Kitabı'na göre idare edecek olan emîriniz Habeşli bir köle olsa bile ona itaat ediniz" hadîsleri .... ile Kureyşli olma şartının ortadan kalkarak, Kureyşli olmayan halîfenin hilâfeti sahîh olduğunu açıklamışlardır.

Binâenaleyh Emevî ve Abbasî halîfelerinin hilâfeti nasıl sahîh ise, sıhhatinin şartları bulunduğunda Osmanlı pâdişâhlarının hilâfetleri de sahîh olmuştur...

Şu kadar var ki, gerek Emevî ve Abbasî ve (gerekse diğer halîfelerin), hilâfetin hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamamen üzerlerinde toplama-mış olduklarından, Râşid Halîfeler devrinde olduğu gibi Hilâfet'leri kâmil değildir. Bunda ise Osmanlı Halîfesi ile Abbasî ve Emevî Halîfesi arasında asla fark yoktur... Binâenaleyh gerek Emevî, Abbasî olsun gerekse Osmanlı olsun bir halîfeye bey'at olunduktan sonra "Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emîr sahihlerine itaat ediniz" (en-Nisâ: 59) âyeti gereğince bütün müslümânlann ve himâyesi altında bulunan gayrı müslimlerin halîfeye İtaat ve boyun eğmeleri vâ-cibdir. (İskilibli Mehmed Atıf, Şeriat Medeniyeti, İstanbul, 2. baskı, s. 25-28; Prof. Muhammed Hamîdullah, RasûluIIah Muhammed, İstanbul 1973 adlı eserin 323 vd. sahîfesinde bu hadîsle ilgili güzel bir tevcîh daha vardır).

îbn Haldun diyor ki: "Hilâfet mansıbının şartlan beş olup dördünde büyük dîn imamları ittifak ettikten sonra vakt-i hacette sükûtuna dahî zâhib olup, ve beşinci şartta ihtilâfa düştüler. Birinci şart: İlm-i ictihâd; ikinci şart: Adl-i dâd; üçüncü: Kifâye ve şecaat ve dördüncü: Havâss ve azanın re'y ü amelde halel ve noksanını mûcib ilel ve afattan salim olmasıdır. Beşinci şart, neseb-i Kureyşt olup büyük dîn imamlarının bâzıları bu şartı umûm üzere i'tibâr ve bâzıları dahî terk ve ihmâl ettiler" (İbn Haldun, Mukaddime; s. 187'den naklen Prof. Dr. Ahmet Reşit Turnagil, İslâmiyet ve Milletler Hukuku, İst. 1972, s. 40, dipnot: 45). İbn Haldun bunları belirttikten sonra halîfenin Kureyş'ten olması konusundaki şartı da ele alıp, yukarıdakilere benzer mütâlâalar beyân ediyor, aynı zamanda muhtelif mezheblerin görüş ve tenkitlerini naklediyor.

[17] Bu hadîs, ayniyle Humus Kitâbı'nda ayrı bir tarîkle geçmişti.

Hadîsin sonundaki ta'lîk biraz sonra gelecek hadîsin kısaltılmışıdır. Rasûlullah'ın onlara hısımlığı: a. Anası Âmine cihetindendir; çünkü o, Âmine bintu Vehb ibn Abdi Menâf ibn Zuhre ibn Kilâb ibn Murre'dir. b. Ve Peygamber'in dedesinin babasının dedesi olan Kusayy ibn Kilâb cihetindendir. Çünkü onlar Kusayy'ın erkek kardeşleridir (Kastallânî).

el-Buhârî'nin Humus Kitâbı'nda ibn İshâk'tan muallak bir surette rivayetine göre Muttalib, Hâşim, Abdu Şems ana bir kardeştirler; anaları da Âtike bintu Murre'dir. Nevfel ile de bu üçü baba bir kardeşlerdir; babalan da Abdu Menâf'tır. Nevfel'in anası ise Vâkıde bintu Amr'dır.

[18] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

[19] Bu muttasıl hadîs, bundan önce geçen muallak hadîsi açıklıyor: Şöyle ki: Abdullah ibnu'z-Zubeyr ibni'l-Avvâm, Âişe'nin kızkardeşinin oğludur. Çünkü Abdullah'ın anası Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dır. Esmâ'nın anası da Ümmü'1-Uzzâ Kayle yâhud Kuteyle bintu Abdi'l-Uzzâ'dir. Âişe'nin anası Ümmü Rûmân bin-tu Âmir'dir. Esma, Âişe'nin baba bir kizkardeşidir. Âişe, Abdullah'ı çok seviyordu... (Aynî).

AÎşe: "Üzerime adak olsun" yerine "Üzerime bir k^!_ âzâd etmek yâhud bir ay oruç tutmak adak olsun" gibi belli bir iş söylemiş olmamı temenni ettim ki, keffâreti de belli ve muayyen olsun; bu yapılınca da yemînden kurtulunsun, demiş oluyor. Çünkü "Üzerime adak olsun" mübhem bir yemîndir. Bu söz yaptığı keffâretlerden daha çoğunu da muhtemel olur. Onun için kalbi bir, iki ve daha çok köle âzâd etmekle yatışmadı. Bu, Âişe tarafından kesin şekilde zimmetten berî olmak hususunda ihtiyat ve içtihadın kemâlinde bir mübalağadır. Belki Âişe'ye "Nezr keffâreti, yemîn keffâretidir" tarzındaki Müslim hadîsi ulaşmamıştı. Eğer bu hadîs kendisine ulaşsaydi, Âişe, keffârette böyle mübalağa yapmazdı (Kastallânî).

[20] el-Buhârî burada Usmân'ın mushaflar yazdırmayı emretmesi hakkındaki Enes hadîsinin bir tarafını getirdi. Bu hadîs Kur'ân'ın Faziletleri Kitâb'nda geniş olarak gelecektir. Hadîsin Kureyş'in Menkabeleleri Kitâbı'na girmesi sebebi meydandadır (İbn Hacer).

Yüce Allah ' 'Biz hiçbir peygamberi kendi kavminin dilinden başkasıyîe göndermedik ki, onlara apaçık antetsin... " (İbrâhîm: 4) buyurdu. Peygamber, Ku-reyş'tendir. Bu sebeble Kur'ân da Kureyş dilinde indirildi.

[21] Rabîa ile Mudar'ın İsmail'e nisbeti üzerinde ittifak edilmiştir. Yemen ehline gelince, onların nisbetlerİnin topluluğu Kahtân'a ulaşır.

[22] Rasûlullah'a göre Arablar'ın hepsi İsmâîl Peygamber evlâdından olduklarını İbn Sa'd, Alî ibn Rebâh'tan rivayet etmiştir. Bu cihetle-Eşlem oğullan'na İsmâîl oğulları diye hitâb etmiştir.

[23] Unvanlı başlığa uygunluğu, tezâd ve mukaabele yönündendir. Çünkü eşya, zıd-dıyle tebeyyün eder. Zîrâ hadîste hakîkî sahîh nesebin zikri vardır; bunda ise bâtıl olan nesebin zikri vardır. Bu hadîste bâtıl neseb iddia edene men' ve azarlama vardır (Aynî).

[24] Bu hadîsin uygunluk ciheti de bundan önce geçen hadîsin başında zikrettiğimizin benzeridir. Bu hadîste bu üç şeyde yalanın şiddetlendirilmesi hükmü vardır.

[25] Bu hadîsin başlığa uygunluğu belki Rabîa ve Mudar kabîle isimlerinin zikri sebebiyle olabilir. Çünkü bu iki kabilenin İsmâîl'e nisbetleri hususunda söz yoktur. Hadîs, biraz farklı sened ile îmân Kitâbı'nda da geçmişti.

[26] Rasûlullah, fitnenin çıkış yerinin doğu taraf olduğunu bildirmektedir. Hakîkaten târihte bunu doğrulayan hâdiseler hep doğu tarafta vukû'a gelmiştir, belki istikbâlde meydana gelecek büyük beşerî fitne ve felâketlerin çıkış yerine de işaret etmektedir. Bu hadîs de İblîs'in Sıfatı kısmında geçmişti.

[27] Bu beş kabîle Câhiliyet devrinde diğerlerinden ayrı olarak kuvvet ve şeref içinde idiler, tslâm gelince en sür'atli şekilde İslâm'a girdiler. Bu sebeble şeref onlarda oldu.

[28] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs Kureyş'in Menkabeleri'nde de geçmişti. Son cümle ilk cümleyi takrîr edicidir. Bunda bu kabîleler lehine apaçık bir fazîlet vardır.

[29] Usayye kabîlesinin Allah'a ve Rasûlü'ne isyanı, bunlara dîn ve Kur'ân öğretmeni olarak gönderilen kırk kişilik ilim topluluğunu Maûne Kuyusu yakınında kılıçtan geçirmeleridir. Rasûlullah bu hâinlere kırk sabah la'net etmiş ve "Usayye, Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olmuştur" buyurmuştur.

[30] Ey muhâtab! "Gıfôru, Gafara'llâhu lehâ..." sözündeki cinasa bak, ne kadar güzeldir, kulağa ne kadar lezzet vericidir! Kalbi ne kadar düşündürücüdür! Te-kellûften ne kadar da uzaktır... (Kastallânî).

[31] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. el-Buhârî bu hadîsi iki tarîkten getirdi.

[32] Bu hadîslerde sayılan kabileler, Arablar'ın en cem'iyetİ soylarıdırlar. Bunlardan dört evvelkiler, sonrakilerden daha önce ve harbsiz, kendi arzûlanyle müs-lümân oldukları ve fıtratan güzel ahlâklı ve ince kalbli oldukları için, Peygamber, öbürlerinden daha hayırlı olduklarını yemîn ile te'yîd ederek bildirmiştir. Böyle iken Akra' ibn Hâbis'in bunları hacı vurgunculuğu ile itham etmesi, asabiyyet gayretinden ve müslümânlıkta ötekilerin öne geçmiş bulunmalarından ileri gelmiştir. Nitekim Akra'nın kendisi de Mekke'nin fethi sırasında müslümân olmuş ve "ei-Muetlefetu kuiûbuhum" (et-Tevbe:

60) zümresinden bulunmuştur. Kendisi Benû Temîm şerîflerindendir. Huneyn'de ve Tâif muhasarasında bulunmuş, Peygamber ona yüz deve ihsan eylemişti.
[33] Bu, Ebû Hureyre üzerine mevkuf bir tariktir. Bunu Müslim, merfû' olarak tah-rîc etmiştir.
[34] Başlığın birinci kısmına uygunluğu meydandadır. el-Buhârî başlıkta zikrettiği hâlde "Bir kavmin âzâdlısı kendilerindendir" hadîsini metîn olarak getirmedi. Bunu Farâİz'de Enes hadîsinden olmak üzere getirmiştir; lafzı şöyledir: "Bir kavmin âzâdlısı kendilerindendir". Burada onu getirmemesi, orada zikretme-siyle yetinmedir.
[35] el'Câmi'u's-Sahth'in Kerîme ve diğer nüshalarında başlık bu şekilde gelmiştir. Ebû Zerr nüshasında ise "Bâbu kıssatı Habeş" şeklinde vâki' olmuştur. Bâzı nüshalarda başlıkların sırasında öne geçme ve geri kalma şeklinde değişiklikler vardır. Birçok nüshalarda Zemzem kıssası, Ebû Zerr'in İslâm'ı kıssasıyle birlikte getirilmiştir. Zemzem'in, Ebû Zerr'in kıssasıyle ilgisi, Ebû Zerr'in Mekke'de ikaamet ettiği müddetçe Zemzem suyu ile yetinmesi vâkıasıdır (İbn Hacer).
[36] Hadîsin başlıktaki hususlara uygunluğu meydandadır. Çünkü içinde Ebû Zerr'in İslâm'a girişi ve Mescidde kaldığı müddetçe Zemzem suyunu içmekle yetinmesi zikredilmektedir. Hadîs Müslim'de daha geniştir.
Ebû Zerr el-Gıfârî, İlk müslümân olan beş zâtın beşincisi olduğu, İslâm'ı kabulü da'vetsiz, kendi arzusu ile ve yüksek bir irâdenin eseri bulunduğu için, İbn Abbâs gibi büyük bir sahâbî âlimi onun bu İslâm'a girme menkabesini taf-sîlâtıyle rivayet etmiş, İmâm el-Buhârî de bu rivayeti müstakil bir bâb açarak Sahth'ine almıştır.
Ebû Zerr ilimde, zühd ve takvada, harb ve cihâdda, doğru ve düzgün söz söylemekte, ihlâs ve samimiyette başlı başına bir şahsiyet idi. İlimde Abdullah ibn Mes'ûd'a denk idi. Yalnız idarî ve mâlî işlerde garîb İctihâdlan vardı. Meselâ, bir kişinin iki dirhem ve iki dînâra mâlik olmasını, Kur'ân'da kötülenen "Kenz " (et-Tevbe: 35-36) cümlesinden sayardı. Beytu'l-mâlden verilen dörtyüz dînâr hissesini aldığı gün hepsini fakirlere dağıtırdı. İhtiyâç zamanı için muhafaza etmezdi: Azîz Dostum (S) bana "Çıkınlayıp ağzı bağlanan her altın, gümüş birer ateş parçasıdır. O -Allah rızâsı için muhtaçlara verilinceye kadar-sâhibiniyakar" diye vasiyyet etti, derdi. Peygamber'in vefatından sonra Şam'da ikaamet etti. Muâviye'nin emirliği zamanında bu ictihâdlan ve Muâviye'nin saltanat sistemli idaresini açıktan tenkîd ettiği ve bu tenkîdlerin halka te'sîr etmesi üzerine evvelâ Medîne'de, sonra da Rebeze'de oturtuldu. 32 yılında orada vefat etmiştir.
[37] Kahtân, îsmâîl zürriyetinden mi, yoksa değil mi; ihtilaflıdır. Himyer, Kinde, Hemdân ve diğerlerinden olan Yemen nesebleri, Kahtân'a varıp dayanır.
Hadîsin başlığa uygunluğu Kahtân isminin zikredilmesindedir. el-Buhârî bunu Fiten'de de getirmiştir. Hadîs, oradan çıkacak melikin sert ve zalimane idaresini ifâde etmektedir.
[38] Câhiliyet da'vâsı, Câhiliyet çağrısı demektir ki, Arab'ın kendi kabîlesinden im-dâd İçin: Ey Fulân oğulları, yetişiniz! diye bağırmasıdır. Bu çığlığı işiten kabîle halkı toplanarak yardım isteyene zâlim olsa bile yardım ederlerdi. İslâm böyle zorbalıkla, kavim-kabîle kuvvetiyle hakk alma da'vâsını kaldırıp, medenî bir adalet nizâmı ortaya koymuştur.
[39] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu Câhiliyet da'vâsı ne oluyor?" sözündedir.
Hadîste bildirilen Abdullah ibn Ubeyy'in o kötü sözü Kur'ân'da da nakledilmiştir: "Onlar 'Eğer Medîne'ye dönersek, and olsun en şerefli ve kuvvetli olan, oradan en hakir olanı muhakkak çıkaracaktır' diyorlardı. Hâlbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, Peygamberinindir, müzminlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler" (el-Munâfikûn: 8).
[40] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. el-Buhârî, bunu Cenazeler Kitâbı'nda da getirmişti
[41] Huzâa, en eski bir Arab soyu olan Ezd şa'bının bir şu'besidir. Evs ve Hazrec, Ezd şa'bından ayrılan ve Seylu'l-Arîm'in meydana gelmesi üzerine Yemen'deri Medîne'ye hicret eden bir soy oldukları gibi, Huzâa da Mekke'ye göç edip gelen bir Ezd soyudur.
Ensâb ilminin ilk müelliflerinden er-Rİşâtî'nin beyânına göre Huzâa, Amr ibn Rabîa'dır ki, Rabîa, Luhayy ibn Harise diye de anılır. Bu silsile ensâb âlimlerinden "Huzâa Yemenli'dir" diyenlerin mezhebidir. Huzâa'nın Mudar'dan olduğunu ileri sürenlere göre de, Huzâa, Amr ibn Rabîa ibn Kam'a ibn Hın-dif'tir. Bu zümre gelecek olan Ebû Hureyre hadîsini hüccet getirmişlerdir. Şu hâlde her iki zümreye göre Huzâa'nın adı Amr'dır; Huzâa, lakabıdır. Babasının adı da Rabîa'dır, Luhayy diye de anılır. Bunda ensâb âlimlerinin İhtilâfı yoktur. İhtilâf yalnız büyükbabasındadır. Huzâa'nın Yemenli olduğunu kabul edenlere göre büyükbabası, Harise ibn Amr'dır. Mudar'a nisbet edenler de dedesi Kam'a ibn Hındif tir dediler.
Bâzı ensâb âlimleri de bu iki görüşü şöylece birleştirirler:' 'Kam'a ibn Hın-dif'in karısı, oğlu Luhayy'e gebe iken Kam'a ölmüştür. Bunun üzerine kadın, Yemen'e, Harise ibn Amr'ın yanma gitmiş ve orada doğurmuştur. Bu sebebîe Harise, Luhayy'ı evlâd edinerek kendisine nisbet etmiştir" demişlerdir.
Amr ibn Rabîa'ya Huzâa denilmesinin sebebine gelince, müelliflerin bildirdiklerine göre, Yemen'in Me'rib şehrindeki su bendi yıkılıp Seylu'1-Arîm de nilen âfetin meydana gelmesi üzerine susuz kalan Ezdîler etrafa dağıldıkları sırada, diğer Ezd kabîlelerinden ayrılarak, oğlu İle birlikte Hicaz'a gelmiş ve Mekke civarına yerleşmiş olmasıdır. Çünkü Huzâa kelimesi, birşeyden ayrılmış parçaya denir.
Huzâa, Mekke'ye yerleştikten sonra, orada İsmâîl Peygamber zamanından beri mekân tutmuş ve Mekke'nin idaresini, Ka'be'nin bütün vazifelerini ellerine almış olan Cürhümîler'i oradan kovup, idareyi eline almıştır. Bir müddet sonra Peygamberdin dedelerinden Kusayy ibn Kilâb, Huzâî başkanlarından HuleyPİn kızı Hıbâ ile evlendiği için, Peygamber'in dedeleriyle de Ka'be'nin hakîkî bir vârisi ile hısımlık kazanmışlardır. Fakat Huleyl'in vefatından sonra Kusayy, Mekke'nin idaresine ve Ka'be'nin bütün vazifelerine hakk kazanarak eline almış ve üçyüz küsur sene devam eden Huzâî idaresine son vermiştir (Bâzı kısaltmalarla Aynî'den),
[42] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
Hındif, kabîlenin anasıdır. Handefe, yânı hervele ile yürüdüğü için bununla lakablandırıldı. Bu kadının oğullan, babalarına değil de analarına nisbetle meşhur oldular. Kam'a da anasına nisbet edilmiştir.
Yoksa onun babasının ismi İlyâs ibn Mudar'dır. Hadîsteki Ebû Huzâa kavli, o Ezd'den bir soydur demektir (Aynî).
[43] Amr ibn Luhayy, Sâibe ve Bahîra bid'atlerinden başka, İbrahim ve oğlu İsmâîl Peygamberler'in tebliğ ettikleri tevhîd dînini ilk bozan ve ilk put diken; Vasîle, Hânı adaklarını ilk îcâd eden kimsedir. Bir ara Amr, Mekke'den Şam'a gitmiş, Belkaa mıntıkasmdaki eski Maâb şehrine vardığında Amâlika'nın putlara taptıklarını görmüştü. Bu putlardan kurak zamanlarında yağmur, harb ve felâket zamanlarında yardım dilediklerini öğrenmiş; onlardan isteyip aldığı Hubel adlı putu götürüp Ka'be'ye dikti. Halkı buna ta'zîm ve ibâdete da'vet etti... (İbn İshâk).
Aynî'nİn bildirdiğine göre, târihte meşhur olan Lât putu da Huzâa'nın eseridir.
İşte Amr ibn Luhayy tarafından ortaya konulan bu bid'atler, Kur'ân'da da bildirilip reddedilmiştir: "Allah ne Bahîre'den, ne Sâibe'den, ne Vasîle'den, ne de Hâm 'dan hiçbirini (meşru') kılmamıştır. Fakat o küfredenler Allah 'a karşı (bize bunları o emretmiştir diye) yalan düzerler. Onların çoğunun (avâmm) ise akılları ermez" (el-Mâide: 103).
Ulaştığımız Onbeşincİ Hicret Asrı'nda da maalesef Amr İbn Luhayy zihniyetinde birtakım putçu ve bid'atçı zümreler hâlâ mevcûddur!...
[44] Başlık Ebû Zerr nüshasında böyle gelmiştir. Başkalarında ise sâdece "Arab'ın Cahilliği Babı" şeklindedir. Doğru olan da bu ikincisidir. Çünkü burada Zemzem ve onunla ilgili birşey zikredilmemiştir. Bâzı nüshalarda ise bu bâbdan ön ce Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi babı vâki' olmuştur (Aynî).
[45] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Arab'ın cahilliği" sözündedir. Hadîste başr lığın birinci kısmına âid birşey yoktur.
İbn Abbâs, Saîd ibn Cubeyr'e Arab'ın cahilliğini apaçık gösteren âyetleri ta'rîf edip öğretmiştir ki, bunlar el-En'âm Sûresi'nin 136. âyetinden i'tibâren 140. âyetine kadar devam eden âyetlerdir. İbn Abbâs bunlardan sonuncusunu okumak suretiyle son hududu belirtmiş oluyor:
' 'Onlar A Hah için, O 'nun yarattığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan bir hisse ayırdılar da kendi boş zannlannca 'Şu Allah 'ın' dediler, 'Şu da ortaklarımız (olan putlar)zrt'. Ortaklarına âid olanlar Allah 'a ulaşmaz amma, Allah 'a âid olanlar; (evet) onlar ortaklarına gider! Hükmedegeldİkleri bu şeyler ne kötüdür! Bunun gibi onların ortakları (olan o putların hizmetçileri), müşriklerden birçoğuna -hem onları helake düşürmek, hem kendilerine karşı dînlerini karmakarışık etmek için- öz evlâdlarını (kendi elleriyle) öldürmesini hoş göstermiştir. Eğer Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık sen onları düzmekte devam ettikleri o yalanlarla başbaşa bırak. Onlar bâtıl zannlarıyle dediler ki: 'Bu davarlarla ekinler haramdır. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Şu davarların da sırt-Iarı{n3. binmek) haram edilmiştir \ Birtakım davarlar da vardır fii, üzerlerine Allah *ın ismini anmazlar onlar. (Besmelesiz öldürüp veya ölü olarak yerler. Bütün bunları) O'na (Allah'a) karşı (böyle emrediyor diye) iftira ederek (uydurdular). O (Allah), bunları, yapmakta oldukları İftiraları yüzünden cezalandıracaktır. Bir de (şöyle) dediler: 'Şu davarların karınlarında bulunan(yavru)lar (canlı doğarsa) sâde erkeklerimiz için (halâldır), kadınlarımıza haram kılınmıştır. Eğer o, ölü (doğar) ise onlar bunda ortaktırlar'. (Allah) onların (bu halâldır, bu haramdır yollu) vasıflarının cezasını verecektir. Şübhesiz ki O, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyle bilendir. İlimsizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenlerle Allah 'in kendilerine ihsan ettiği (halâl) rızkı, Allah 'o iftira ederek, haram sayanlar muhakkak ki maddî ve ma 'nevî en büyük zarara uğramıştır. Onlar şübhesiz ki sapmışlardır ve (ondan sonra) doğru yolu da bulamamışlardır" (el-En'âm: 136-140).
[46] Hadîsin başlığın İlk kısmına uygunluğu meydandadır. Çünkü Peygamber Yûsuf'u babalarına nisbet edince, bunun diğerlerinde de cevazına delîl olmuştur.
İbn Umer ile Ebû Hureyre'nin burada ta'lîk şeklinde verilen rivayetleri Ehâ-dîsu'l- Enbiyâ'da senediyle geçmişti. el-Berâ'nin hadîsi de mevsûl ve uzun bir metin hâlinde Cihâd Kitâbı'nda, "Hezîmet sırasında sahâbîlerinî saff yapan kimse bâbi"nda geçmişti. el-Berâ hadîsi de başlığın ikinci kısmına delîl olmuştur. Çünkü Peygamber kendisini, dedesi Abdulmuttalib'e nisbet etmiştir.
[47] Bu hadîsin de başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi aşiretini, her kabîleyi babalarına nisbet ederek zikretmesi yönündendir.
[48] Bu hadîs de yukarıdaki hadîsin diğer bir tarikidir.
[49] Bundan Önceki hadîslerde olduğu gibi, burada da RasûluIIah Kureyş oymaklarını husûsî surette ve ma'lûm olan baba adlarıyle birer birer çağırıp hitâb etmiştir. Peygamber, Kureyş soylarını bir formül ve birbirinin aynı olan bir cümle ile da'vet etmiştir. Çünkü bu dînî bir akiddir, bir ahd ve misâktır. Bu sebeble Peygamber her kabîleyi andıkça "İbâdet ve ubudiyet mukaabilinde kendinizi Allah'tan satın alınız!" buyurmuştur. Binâenaleyh bu tekrar, akdin ve ahdin îcâ-bıdır, edebî üslûba aykırı bir ıtnâb (yânî uzatma) değildir, tamâmiyle hukuk üslûbuna uygundur.
[50] Buradaki iki hadîsin başlıktaki kısımlara uygunluğu bellidir. Bu hadîsler Kitâbu'l-lydeyn'de tam ve açıklamalı olarak geçmişti.
el-Habeşu, el-Habeşetu, el-Uhbuşu, karalar taifesinden bir cins nâsın ismidir, evvelkilerin cem'i Hubşân gelir, üçüncüsünün cem'i Ehâbiş gelir... (Kaa-mûs Ter.)
Er/ide, bu kavmin dedesi veya ninesidir.
[51] Yânî soyuna, ana-babasına ve dedelerine sövülmemesini, kötülenmemesini, onlara ilgi ve muhabbet beslenerek söz gelmesine karşı kıskanç olmak isteyen kimse babı.
[52] Başlık ile hadîs arasındaki uygunluk noktası Rasûlullah'ın Hassân'a: "Kureyş obaları arasında benim soyum da vardır, onlar nasıl olacak?" buyufmasıdır. Pey-gamber'in bu sorusundan, hiciv ve kötüleme şekillerinin çoğu kişinin soyuna eksiklik vereceği anlaşılır.
Peygamber, Hassân'a istediği izni verdi. Ve Ebû Bekr'e git, Kureyş soylarını o daha iyi bilir... buyurdu. Hassan da Ebû Bekr'e gitti. Sonra geldiğinde: Yâ Rasûlallah! Hakîkaten Ebû Bekr nesebiniz Hâşim oğulları'nı Kureyş'in yüz kızartan ayıplarından ayırmak için bana çok kıymetli bilgiler verdi, demiştir. Peygamber, Hassân'ı Kureyş şâirlerine karşı mukaabeleye teşvik etmiş. "Hassan, Rasûlullah nâmına İslâm'ı müdâfaa için güzel kokulu nefesini sarf et -tikçe Cebrail onunla beraberdir" demiştir. Hattâ şiir yarışının ateşlendiği günlerde: "Allah'ım, Hassân'ı Rûhu'1-Kuds ile kuvvetlendir!" diye duâ etmiştir.
[53] Buhârî iki âyetin bu iki cümlesini bu baba unvan yapmakla, Rasûlullah'ın en meşhur isimleri Muhammed ve Ahmed olduğuna işaret etmiştir. Bu iki isim Hamd maddesinden alınmıştır ki, kişinin fazîletini anarak övmekten'ibârettir. Şu hâlde Ahmed, Allah'ı yüce sıfatlarıyle ve kudret eserleriyle öven ve övmesini bilen kimse demektir. Muhammed de fazilet ve güzellikleri anılarak övülmüş kimse demektir. Peygamber'in Ahmed adı, geçmiş peygamberlerin kitâblarmda zikredilmiş; Muhammed adı ise Kur'ân'da verilmiş olup, her ikisi de en güzel iki isimdir. Gelecek hadîste kasdolunan da bu alemiyettir.
[54] Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Hadîsteki beş adedi -adet mefhûmunun kıymeti olmadığı ilmî esâsı gereğince- ziyâde sayıyı reddetmez. Bir de bu beş adın eski kitâblarda bulunmaları ve geçmiş ümmetlerce tanınmış olmaları cihetiyle tahsis ile ifâde edilmiş denilebilir.

[55] Kureyş, Peygamber'i kötüleyecek bir husus bulamayınca gülünç şeyler uyduruyorlardı. Onlardan biri de bu hadîste haber verildiği üzere, "Medholunmuş" demek olan "Muhammed"i, "Zemmolunmuş" demek olan "Muzemmem"le değiştirmeleridir. Bunu değiştiren Ebû Leheb'in karısı ve Ebû CehPin kızkar-deşi Avrâ'dır (Kastallânî).
[56] Bu başlık, Kur'ân diliyle Peygamber'e verilmiş olan en sevimli bir adı daha bildirmektedir:
"Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allah'ın Ra-sûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi hakkıyle bilendir " {el-Ahzâb: 40).
. "Hâlem, Âsim kıraatinde tâ'nın fethiyle, diğerlerinde kesriyle okunur. Kesr ile Hâlim, fail isim olup hatmeden, nihayete erdiren yâhud mühürleyen demek olur. Feth İle Hâtem de âlet ismi olup mühür demektir. Mühür de bir şeyin tev-sîk ve tasdiki için nihayete basıldığından hem âhir ma'nâsını, hem tasdik ma'-nâsmi içine alır. Şu hâlde iki kıraat Hâtemu'n- Nebiyyîn vasfının iki mefhûmunu ayrı ayrı hatırlatıyor. Yânî Muhammed Rasûlullah hem peygamberleri hitâma erdiren son peygamberdir... hem de bütün peygamberleri tasdik ve tevsîk eden ilâhî bir mühürdür. Eğer o gelmese idi diğer peygamberler unutulup gidecek, târihte onların mevcudiyetlerini ve nübüvvetlerinin hakkıyyetini ilmen isbât müm-kin olmayacaktı. Çünkü diğer peygamberlerin hayât ve mevcudiyetleri târîhin sînesinde Muhammed'İn hayâtı gibi vuzuh ve vusûk ile ma'lûm değildir. Öyle ki bugün Kur'ân olmasa idi, Mûsâ ile îsâ'nın bile varlıkları ciddiyetle isbât olunamazdı. Muhammed'in hayâtı ve peygamberliğinin târîhte vuzuh ve kat'iyetle ma'lûm olması sayesindedir ki, diğer peygamberlerin de mâzîdeki nübüvvetlerini tasdik için bir vesîka elde edilmiş bulunuyor. Aynı zamanda Muhammed (S) diğer peygamberlerin kendisi hakkındaki beşaretlerini tahakkuk ettirmek i'-tibâriyle de onların nübüvvetini mühürleyen ilâhî bir damgadır. Muhammed'in nübüvveti ile beşeriyet dîn bakımından tekâmül gayesine ermiştir. Ondan sonra başka peygamber beklememeli, Muhammedi nuru ta'kîb eylemelidir" (Hakk Dîni, V, 3906).
[57] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Çünkü hadîsin el-İsmâîlî'deki tarîklerinin birinde Usmân; o da Selîm ibn Hayyân rivayetinde "Ben o kerpicin yerindeyim, geldim ve peygamberleri sona erdirdim" ifâdesi vardır.
[58] Bu da Hâtemu'l-Enbiyâ hadîsinin diğer bir sahâbîden gelen tarîkidir.
Peygamber'in hâiz olduğu Hâtemu'l-Enbiyâ sıfatını temsilî bir uslûb ile mü-rekkeb bir temsil hâlinde ifâde etmesi, san'at bakımından çok beliğdir. Mürek-keb teşbih, bütün müşebbeh manzumesinden alman bir vasfın müşebbehun bih manzumesine kıyâs ve tatbikinden İbarettir. Ve cazibeli edebî bir san'attır. Hadîste halkı ahlâk güzelliklerine irşâd etmek gayesiyle gönderilen peygamberler camiası, esâsı kurutmuş, duvarları yükselmiş ve bütün inşâ eksiklikleri ve süsle-yicileri tamamlanmış, yalnız bir tuğlanın yerine konulması eksik kalmış bir binaya benzetilmiştir. O, konulması geri kalan tuğla da benim ve bu cihetle peygamberlerin bir tamamlayacısıyım buyurulmuştur. "Ben ancak ahlâk güzelliklerini ve insanlık faziletlerini tamamlamak için gönderildim " hadîsi de bu hakikatin bir ifâdesidir.
[59] Bu başlık Ebû Zerr nüshasında böyle vâki' olmuştur. Nesefî nüshasında mev-cûd değildir. Bu başlığı el-İsmâîlî de zikretmemiştir. Bu başlığın burada sabit olmasında i'tirâz vardır. Çünkü bunun yeri, geleceği üzere el-Mağâzî'nin sonudur. Zahir olan şu ki musannif bu Âişe hadîsini burada getirmekle, sâdece Peygamber'in ömrünün mikdârını beyân etmek istemiştir. Husûsiyle.vefat zamanını değil. Bu husustaki ihtilâf ileride gelecektir... (İbn Hacer)
Sarihlerin verdikleri izahları özetlersek, deriz ki, Peygamberlerin sonu olan Peygamberimiz, bu fânî hayâttan ebediyet âlemine geçtiğinde en kuvvetli riva yete göre 63 yaşında İdi. Yine en kuvvetli rivayete göre Rebîu'l-evvel ayında bir pazartesi günü vefat etmişti. Bu pazartesi, cumhura göre ayın oniktsinde; buna en yakın ve kamerî haseblara uygun rivayete göre ayın sekizine tesadüf etmişti (Tecrîd Ter,, 9, 299).
[60] el-Kinâye: Kitabe vezninde bir başka nesneye istidlal olunacak bir kelâm söylemek ma'nâsınadır, refes ve gâit gibi...
el-Künye: Kâf'm kesri ve dammı ile bir adama eb, um, ibn, bint kelimelerinin birini muzâf ederek tesmiye eylemek ma'nâsınadır ki, onunla isimden tevriye edilmiş olur...
et-Tekniye ve el-îknâ: Bunlar da bir adama künye vaz' eylemek ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîslerdeki nehiyler, tenzîhî nehiylerdir. Bu hadîsler sırasıyle Buyu' ve Cihâd Kitâblarfnda da geçmişlerdi.
[61] Bu hadîs, Peygamber'in künyesi konusuna bir lahika, bir ek olarak getirilmiştir. Peygatnber, büyük oğlu Kaasım'm adiyle künyelenmiştir, kendisine Ebü'l-Kaasım denilirdi. Medine'de Mâriye'den doğan İbrâhîm adındaki diğer oğlu ile de künyelendiği vâki'dir...
[62] Hâtem kelimesi hakkında biraz önce bilgi verilmişti. Her iki okunuşa göre Nübüvvet Hâtemi demektir. Nübüvvet silsilesi sona erdiğine ve Hz. Muhammed'-den sonra hiçbir peygamber gelmeyeceğine delâlet eden eser demektir. Beydâvî, Tef şîrînde Peygamberlik mührü, Peygamber'in iki küreği arasında bir eserdir ki, o, eski ümmetlerin mukaddes kitâblarında bildirilen alâmet olmuştur. Yazılı vesikaların damgalanması nasıl içindekilere i'tirâzdan onu korursa, bu peygamberlik nişanesi de va'd edilmiş peygamberi kötülemekten o suretle koruyacaktır, demiştir.
[63] Buhârî bu eserin şekli ve büyüklüğü hakkında iki şeyhinin tefsirini buraya koymuştur. Bunun bir et beninden yâhud iki et beninden birleşerek güvercin yumurtası kadar büyümüş olmasından İbaret olduğuna dâir rivayetler de vardır. Bunlar o eserin şekil ve mâhiyeti hakkında güvenilir haberlerdir. Bunun dışında birtakım efsânevî rivayetler de vardır ki, bunlar İbn Dıhye, Zehebî, İbn Hacer, Kastallânî gibi intikadcı âlimler tarafından reddedilmiştir. İbn Hacer el-Heytemî de: Râvîler, nübüvvet hâtemi ile Peygamber'in mührünü karıştırmışlardır, demiştir.
Râvî es-Sâib ibn Yezîd Medine'de en son vefat eden sahâbîdir. Hicretin 91. yılında 96 yaşında vefat etmiştir.
[64] Yânî Peygamber'in vücûdu ve huyları hakkındaki mübarek vasıflarını beyân babı.
et-Vasf ve's-Sıfa: İkinci bâbdan masdardır. Bir nesneyi sıfatlamak ma'nâ-smadır ki, halkan ve hulkan alâmetlerini saymak ve beyân eylemekten ibarettir (Kaamûs Ter.).
[65] Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Bekr'in Hasen'i hilkatçe Peygamber'e benzetmesi yönündendir ki, bu da Peygamber'i sıfatlamaktır.
Hasen ibn Alî hicretin üçüncü senesi ramazânında doğduğu için, vakıa sırasında yedi yaşında ve iyiyi kötüyü ayırdedecek bir çağda idi. Bu cihetle vasıtasız, doğrudan doğruya dedesi Rasûlullah'tan rivayeti vardır. Bu hadîsten anlaşıldığı üzere bütün tabakaat kitâblarında Hasen'in, Rasûlullah'a çok benzediği yazılmıştır.
Rasûlullah'a sîmâcı benzeyenlerin Ca'fer ibn Ebî Tâlib, Hasen ibn Alî Kuşem ibn İyâs, Ebû Sufyân ibn Haris, Sâib ibn Ubeyd olduğu da nakledilmiştir. Afirât'ta RasûlulÎlah'a en çok benzeyen sahâbînin Enes ibn Rabîa olduğu bildirilmiştir. Enes ibn Mâlik, İbn Rabîa'yı her gördüğünde onun boynuna sarılıp ağlar ve: Her kim Rasûlullah'i görmek isterse, bu zâtın yüzüne baksın! dermiş.
[66] Bu hadîs de bundan önceki hadîsin başka bir tarîkidir.
Ebû Cuhayfe Vehb İbn Abdillah, Suvâe ibn Âmir kabîlesindendir. Suvâe oğulları tarafından Rasûlullah'a gönderilen hey'et içinde idi. Veda Haccı'na katılmışlardı. Rasûlullah'ın bunlara verilmesini emrettiği develeri sonra Ebû Bekr verip, bu emri yerine getirmiştir.
[67] Bu da Abdullah ibn Recâ'dan gelen diğer bir tarîktir.
[68] el-İsmâîlî rivayetinde hadîsin şevkinde şu ziyâde vardır: İbn Büsr'ün râvîsi Harız ibn Usmân şöyle demiştir: Hımıs'ta insanların Abdullah ibn Büsr'den sorup müşkillerini çözdüklerini gördüm. Genç bir delikanlı olduğum hâlde ben de yanma yaklaştım ve:
— Rasûlullah'i gördün mü? diye sordum. O da:
— Evet gördüm, dedi. Ben:
— Rasûlullah ihtiyar mı idi yoksa genç mi idi? dedim. İbnu Büsr beni okşayarak:
— Alt dudağı ile çenesi arasında biraz beyaz teller vardı, dedi.
Şârih Kirmanı: Hadîsin metnindeki "Şaarât = Saç telleri" lafzının azlık ifâ de eden bir cemi' sîgası olduğuna ve on sayıdan az adedde kullanıldığına bakarak: Rasûlullah'm çenesindeki beyaz kıllar on sayısından fazla olamaz, demiştir. Şârih Aynî de: Bâzı büyük rivayet üstâdlarının "onyedi" dediklerini işittim, diyor.
Bu hadîsin rivayet ilmi bakımından bir özelliği ve kıymeti, Buhârî'nin stt-lâsiyyâtından olmasıdır, yânî bunu Rasûlullah'tan üç vâsıta İle rivayet etmiş bulunmasıdır. Buradaki vâsıtalar: İsâm ibn Hâlid, Harîz ibn Usmân, Abdullah ibn Büsr'dür. Buna "Â/î isnâd" denilir. Bu nevi' rivayetin yüksekliği râvî ile Peygamber arasındaki vâsıtanın azlığından ve hatâ ihtimâli olmamasındandır. Bu Abdullah İbn Büsr hadîsi, Buhârî'deki yirmiüc sülâsiyyâtın onüçüncüsüdür.
[69] Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân, Medine'nin en yüksek tabiî fakîhlerindendir. Rabîatu'r-Re'y denilmekle tanınmıştır. 136 târihinde vefat etmiştir.
Bu saç tellerini Umer ibn Abdilazîz de görmüş, o da Enes ibn Mâlik'e bunun sebebini sormuş. Enes ona da: Rasûlullah saçma koku sürmek i'tiyâdinda idi, ondan kızarmıştır, demiştir.
RasûluIlah'ın beyaz saçının sayısına kadar zabtedilip incelenerek asırdan aşıra nakledilip gelmesi, başka hiçbir târihî şahsa müyesser olmayan bir vakıadır. Amiyane bir bakışla lüzumsuz bir mesaî sanılan bu rivâyetlerdeki ve onların inçelenmesindeki kıymet ve ehemmiyeti târihî vakıaların vesikalarını arayan ve inceleyen tarihçilere sormalıdır...
[70] Bu, Rabîa yolundan gelen Enes hadîsinin diğer bir tarîkidir. 19. Bâb'daki 43 rakamlı Âişe hadîsinde Peygamber'in altmışüç yaşında vefat ettiği bildirilmişti. Müslim'in Enes ibn Mâlik'ten gelen diğer bir rivayet tarîkinde de altmışüç yaş bildirilmiş olması, Âişe hadîsini te'yîd etmektedir. Bu sebeble âlimler cumhuru Peygamber'in altmış üç yaşında vefat ettiğine hükmetmişlerdir.
el-İsmâîlî bu iki rivayet arasındaki sayı farkına bakarak, şübhesiz bunlardan yalnız birisinin sahîh olması gerekir demiştir. Aynî de bunu naklettikten sonra: Bu iki rivayetin ikisi de sahihtir. Aralarındaki sayı farkına gelince, altmış rivayet eden râvînin doğum ve vefat taraflarındaki kesirleri atarak rivayet ettiğine hamlolunur demiştir.
[71] İki tire arasındaki ibare, metindeki kelimenin damme ile "Hulk" okunuşuna göredir. Nüshaların çoğunda bu kelime fetha ile "Halk" şeklinde gelmiştir.
[72] Peygamber'in saçını sakalını boyamadığını bildiren rivayetlerin çokluğu karşısında Buhârî ile Müslim'in Sa/z;7*'lerinde, Abdullah ibn Umer'in Rasûlullah'ın boyadığını gördüğüne dâir hadîsi, boyamanın bir defaya; boyamadiği rivayetleri ise diğer vakitlerdeki umûmî i'tiyâdına hamledilerek te'lîf edilmiş ve her iki rivayet sahîh sayılmıştır.
[73] İbn Humâm hadîsteki bu hülleyi: Kırmızı ve yeşil çubuklu olarak dokunmuş Yemen kumaşından ma'mûl iki kat elbisedir, diye ta'rîf etmiş ve sırf kırmızı kumaş olmadığını bildirmiştir. Çünkü sırf kırmızı kumaştan biçilmiş libâsın kullanılması nehyedİlmiştir. İbn Melek gibi sarihler "Fî hulletin humrâ" lâfzını "İçinde kırmızı çizgiler bulunan" diye kayidlamışlardır. Hadîs zahire hamledilse bile, bununla kırmızı giymenin cevazına istidlal edilmez, belki Peygamber bunu ne-hiyden evvel giymiştir.
[74] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
[75] Bu hadîs, Abdest, Namaz, Siyer bölümlerinde bâzı küçük farklarla rivayet edilmiştir. Hadîsin buradaki kısmı Peygamber'in sıhhî vaziyetinin çok iyi olduğunu, en sıcak zamanlarda bile mizacının i'tidâlde bulunduğunu, sefer hâlin'de dahî temizliğine çok ehemmiyet verip miskten daha güzel koktuğunu bildirmektedir.
[76] Başlığa uygunluğu Peygamber'in cömertlikle vasıflanmış olmasıdır. Bu hadîs Vahy ve Oruç Kitâbları'nda da geçmişti.
[77] Başlığa uygunluğu "Yüz çizgileri parlar bir hâlde" sözündedir. Çünkü bu, Peygamber'in sıfatlan cümlesindendir.
Bu hadîsi Müslim, Süt Emzirme Kitâbı'nda getirmiş, değişik senedleri ve metinlerini orada sıralamıştır (Müslim Ter., IV, 384).
[78] Başlığa uygunluğu "Yüzü parlardı" sözündedir. Ka'b'm bu hadîsi, onun meşhur tevbesinden bir parçadır. Bu uzun bir metinle Mağâzî'de gelecektir. Buhârî bunu kısa ve uzun metinlerle birçok yerlerde getirmiştir: Vesâyâ'da, Cihâd'da, Vufûdu'l-Ensâr'da,Tefsîr'de, Ahkâm'da...
[79] Kam kelimesi ümmet, cemâat, soy ma'nâlarına da gelir; bu hadîste soy ma'nâsı kasdedilmiştir. Hadîste Âdem oğulları'nın teşkil ettikleri soylar batından batına, aileden aileye temiz bir intikal ile süzüleceği ve Rasûlullah'm zâtı da aralarına hiç sifâh (zina) karışmayarak temiz babaların sulbünden, halâl anaların pâkize rahmine intikal ettiği ve en sonu bütün kabilelerin hürmet ettiği en temiz Hâşimî soyundan meydana geldiği bildirilmiş oluyor. Belli bir hakikattir ki, Muham-med'in intikali keyfiyeti târîhen zabtedilmiş olarak İsmâîl Peygamber'in evlâdının sulbünden başlar. Sonra Kinâne'den,

sonra Kureyş'ten, sonra Hâşimî oğulları'n-dan intikal ederek gelir.
"Karnen fe karnen" lafzındaki "Fâ" edatı, fazilette tertibe delâlet ettiğinden, Peygamber'in neseb zincirine âid faziletin bir tertîb içinde uzaktan yakına doğru geldikçe terakki ederek arttığım İfâde eder.
[80] Rasûlullah, vahiy gelmeyen hususlarda kitâb ehline uymayı müşriklere benzemeye tercih ederdi. Bu da kitâb ehlinin müşriklerden ve putperestlerden ziyâde hakka, hakikate yakın olmalarından ve hiç değilse bir peygamberin şerîati ba-kıyyesine vâris bulunmalarından idi. Bu sebeble haklarında vahiy gelmemiş vâk'-alarda geçmiş şerîatlerin Allah tarafından reddedilmemiş hükümleriyle amel edilmesi bir düstûr olarak emrolunmuş ve bu şer'î ve fer'î bir delil olmuştur. Peygamber'in yüksek vazifelerinin başında şirkle, putperestlikle mücâhede bulunduğundan dolayı kıyafet, saç şekli, giyim, kuşam... gibi hârici şekille ilgili hususlarda bile onlara benzemekten çekinirdi. Putperestlik nizâmı tamâmıyle yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek sakıncası kalmayınca Peygamber saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa bırakmağa başlamıştır.
[81] Ebû Abdillah Cedî şöyle demiştir: Ben Âişe'den Rasûlullah'ın ahlâkını sordum da o bana şöyle cevâb verdi: Rasûlullah fâhiş, mutefahhış değildi; yâni O, ne çarşıda pazarda çığırtkanlık yapardı, ne de kötülüğe kötülükle karşılık verirdi. Bil'akis O, kusuru affederdi. Bir yerde bir eksiklik görürse yüzünü öbür tarafa çevirirdi (et-Tirmizî).
Hakîm ibn Eflah ile Sa'd ibnu Hişâm, Âişe'ye gittiler. Sa'd dedi ki: Ben Âişe'ye: Ey Mü'minlerin Anası! Bana Rasûluüah'm ahlâkından haber ver, dedim. Âişe: Sen Kur'ân okumuyor musun? dedi. Evet, okuyorum, dedim. Allah'ın Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan ibaret idi, dedi... -Yânî: O darıhrsa Kur'ân darıldığı için darılır, beğenirse Kur'ân beğendiği için beğenirdi-. (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kasrına, Câmiu salâti'1-leyl babı; Müslim Ter., II, 384-387, Gece namazını... cami olan bâb)
[82] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buharı bunu Edeb'de; Müslim de Fa-dâil'de getirmiştir.
[83] Başlığa uygunluğu bellidir, çünkü içinde zikredilen, Peygamber'in vasıflarından bir kısmıdır.
[84] Bu hadîste Peygamber'in yüce sıfatlarından haya sıfatı en beliğ şekilde belirtilmiştir: Şübhesiz ki cemiyetin en hayâlı sınıfı, kendi ismet örtüsü içinde faziletle yaşayan bakir kızlardır. Peygamber'in bunlardan da utangaç-olması, müşebbe-hin müşebbehun bih'ten üstünlüğünü ifâdedir vç çok beliğdir.
[85] Bu ta'rîf olunan hey'ete Tecnîh, îciinâh ... denir...
el-îctinâh fî's-Sucûd: Musallî iki ellerinin ayalarına çöküp kollarını yere yaymayarak yerden yukarıca dirseklerini kaldırıp ve karnının iki tarafına kıstırmayarak koltuklarını koğuşça tutarak, ayniyle kanat şeklinde tutmak ma'nâsınadır ki, bu vaziyet üzere şer'î emir sâdır olmuştur (Âsim Efendi, Kaamûs Ter.).
Hafız Ebû Nuaym: Rasûlullah'ın koltuk altlarının beyaz olması Peygamberlik alâmetlerinden biridir, demiştir.
[86] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir" sö-zündedir. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda ve diğer birçok yerde küçük farklılıklarla geçmişti.
[87] el-Ismâîlî rivayetinde: "O, sözü ayıra ayıra söylerdi, dinleyenlerin gönüllerine sinerdi" ziyâdesi de vardır.
Hadîs, Peygamber'in konuşma şeklinin ağır ağır, tane tane olduğunu; saymak isteyen kişi O'nun kelimelerini, harflerini şaşırmadan sayabileceğim bildiriyor. Böylece Peygamber'in anlatma ve öğretmedeki hârika bir sıfatı gösterilmiş oluyor.
[88] Başlıktaki bu hadîsi el-BuKâri İ'tisâm Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[89] Başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü gözünün uyuyup kalbinin uyumaması, azametli sıfatlardan ve ulu hasletlerdendir. Bu hadîs Teheccüd Kitâbı'nda da geçmişti.
[90] Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirdi. İnşâallah yerinde daha geniş gelecektir. Bunu Müslim, îmân'da getirmiştir.
Hadîsin şevkinden ve beyân tarzından, bunun Mi'râc vak'ası olmadığı anlaşılıyor. Bu kıssanın Peygamber'e vahy ve peygamberlik gelmeden evvel vuku' bulduğu hadîsin metninde açıkça belirtilmiştir. Hâlbuki Mi'râc bir haylî rivayetlere göre hicretten üç yâhud İki yâhud da bir sene evvel vuku' bulmuştur.
[91] el-Alâmât, el-Alâmet'in cem'idir. Burada peygamberlik mu'cizeleri demedi. Çünkü alâmet, mu'cizeden ve keramettten daha umûmîdir. Alâmet onları da şâmildir. Aralarındaki fark açıktır. Çünkü mu'cize ancak meydan okuma sırasında olur... (Aynî).
Alâmet burada peygamberlik iddia eden zâtın da'vâsmda doğruluğuna ve Allah tarafından insanların hayırlarına, saadetlerine âid umdeleri tebliğe me'-mûr bulunduğuna delâlet eden burhan demektir. Peygamberlik konusunda bir de mu 'cize ta'bîri vardır ki, peygamberlik delilleri olan o i'câzkâr hârikalar, Pey-gamber'i inkâra kalkışan hasımları âciz ve kudretsiz bırakmak için ortaya konulduklarından mu'cize denilmiştir.
Mu'cize medlulünde umûmî telâkkî, âfâkî ve maddî olan mu'cizelerdir. Bu nevi' mu'cizeler ya inkarcı müşriklerin İsteği üzerine, yâhud bir luzûm ve İhtiyâç üzerine izhâr olunmuştur ve umumiyetle avam faydalanmıştır. Enfüsî mu'-tizeler ise hakîkî mü'minlere, fikir ve istidlal sahibi aydınlara âid peygamberliğin doğruluğu burhanlarıdır. Bununla beraber âfâkî mu'cizeler ânî, enfüsî mu'cizeler ise daimî olan âyetlerdir. Bu cihetle her asırda mütefekkirler, Peygamber'in seciye ve şahsiyetiyle, tebliğ ettiği Kitâb'ı tedkîk ederek, peygamberliğinin doğruluğunu istidlal etmişlerdi. İlk müslümân olan Hadîce, O'nun peygamberliğine âfâkî hiçbir delîl aramadan O'nun yüksek seciyesiyle istidlal ederek inanmıştı (Buhârî, Vahy Kitabı).
Peygamber'in hayâtına yakından vâkıf olan sahâbîler hep O'nun doğrulu ğuna ve tebliğ ettiği Kitâb'ın yüksekliğine i'timâd etmişler ve zahirî hiçbir mu'cize aramamışlardı. Esasen Kur'ân'da da istidlal yolu öğretilmiştir: el-Ankebût: 49-50. âyetlerinde avamın mu'cize isteklerine karşı Rasûlullah'm şöyle cevâb vermesi emrolunmuştur: "O'na Rabb 'inden (başkaca) âyetler indirilmeli değil miydi? dediler. Dedi ki: O âyetler ancak Allah 'in nezdindedir. Ben sâde apâşikâr haber verenim. Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim İçin elbette bir rahmet ve bir Öğüt
var" (el-Ankebût: 49-50).
Kur'ân'ın buna benzer birçok âyetlerinde zahirî ve âfâkî mu'cizelerin Allah'a ve Allah'ın kudretine âid olduğu bildirilmiştir.
Avam müşriklerin istedikleri mu'cizeler, onların idrâk ve irfan seviyelerini göstermek üzere, şöyle bildiriliyor:
"And olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her ma'nâdan nice türlüsünü açıklamışızdır. İnsanlardan pekçoğu ise ille gâvurlukta ayak dirediler. Biz, dediler, sana kat 'iyyen inanmayız. Tâ ki bizim için şu yerden bir pınar akıtasın. Yâhud senin hurmalıklardan, üzümlüklerden bir bahçen olsun da aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtasın. Yâhud dediğin gibi gökyüzünü üstümüze parça parça düşmesin veya Allah 'i ve melekleri kefil gösteresin. Yâhud altından bir evin olsun, yâhud semâya çıkasın. Ona çıktığına da asla inanmayız â! Tâ ki üstümüze okuyacağımız bir Kitâb indiresin. De ki: Rabb 'imin sânı yücedir. Ben Allah 'in Rasûlü bir beşerden başkası mıyım ki!" (el-Isrâ: 89-93).
Görülüyor ki mu'cize, Kur'ân'a göre Rasûlullah'm zâtı ve hâiz bulunduğu nübüvvet sıfatı haricindedir ve ilâhî kudrete âiddir...
Rasûlullah'm hayatiyle, seciye ve şahsiyetiyle nübüvvetine istidlal yolu en sağlam yoldur. RasûlÜllan'ın en yüksek seciyesi, doğruluğu ve bütün insanî fa-zîletleri nefsinde toplamış bulunmasıdır. Rasûlullah'm en büyük mu'cizesi, Kur'ân'da bildirildiği gibi, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Saadet Asrı'ndan zamanımıza; 1401/1981 yılma kadar bir kelimesi bile taarruza, tahrife uğramayarak gelmiş, bu husus her asırda muhalif muvafık bütün mütttefiklerince kabul edilmiş, kıyamete kadar da böyle devam edeceği ilâhî te'mînâta bağlanmıştır: "Kur'ân't biz indirdik biz; onun koruyucuları da şübhesiz ki biziz!" (el-Hıcn 9). İmâm el-Buhârî, kelâma ve felsefecilerin nübüvvet alâmetleri hakkındaki çeşitli görüşlerine karşı bu bahse "İslâm'da peygamberlik alâmetleri" başlığını koymakla çok isabetli bir seçme yapmıştır.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu, az mikdâr suyun, Peygamber'in bereketiyle çoğal-masmdadır. Bu hadîs Teyemmüm Kitâbı'nda da bundan daha geniş bir metinle geçmişti.
Zarar verme suretinde olmasa da, o kadının malına muvakkaten tasarruf edilmesi yüzünden, müslümânlarm kendisine ve kavmine ettikleri riâyetin feyz ve bereketinin te'sîri ne kadar büyük olduğuna, hadîsin sonu beliğ bir şâhiddir.
[93] Bu ve benzeri hâdiseler usulen ahâd yoluyla nakledilmiş olup, şeklen zann ifâde ederlerse de vakıada üçyüz kadar sahâbî bulunup, doğruluk ve adaletleri muhakkak olan bunların hiçbirisi tarafından redd ve İnkâr edilmemiş bulunması, herhalde zannın üstünde bir kesinlik İfâde eder. Tabiî ve etbâu tabiî devirlerinde ise rivayet yollan çoğalmış ve Buhârî zamanına kadar bu râvîlerden hiçbirisinde şübheyi gerektirecek cüz'î bir muhalefet bulunmamıştır. Şu'hâlde bu i'câzkâr vakıanın, âdetin hilâfında bir hakikat olduğu kabul edilmek îcâb eder. Bu cihetle bu haber tabîate aykırıdır diye reddedilemez. Çünkü büyük bir kalabalık tarafından muhalefetsiz naklolunan ve vuku'u muhakkak bulunan bir vak'-ayı redd ve inkâr etmek delilsiz inatçılık olur.
[94] Burada arka arkaya getirilen bu hadîsler Enes ibn Mâlik hadîsinin ayrı ayrı se-nedler ve bâzı farklılıklarla rivayetleridir. Bunlar vak'amn birkaç defa tekerrürünü gösterir. Bunların bir kısmı Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti.
79 rakamlı hadîste belirtildiği üzere bu vak'aların biri Medine'nin pazar yeri olan Zevrâ'da vâki' olmuştur. Peygamber'e getirilen su, bir kişinin abdestine yetecek mikdârda idi. Peygamber'in o hareketinden sonra parmaklan arasından öylece su fışkırmaya başlamıştır. Bu da koca bir pazar halkını İhtiva eden büyük kalabalık huzurunda vâki' olmuştur. O gün o sudan abdest alanların sayısı sahîh olarak zabtedilmemiş ise de çeşitli rivayetlere göre yetmiş ile üçyüz arasındadır. İşte şâhidlerin önünde meydana gelen akıllara hayret verecek parlak bir mu'cize rivayetidir ki, rivayet edenler hep Buhârî'nin güvenilir, sağlam râvîleridir..
[95] Bu Câbir hadîsi ile bundan sonra gelen el-Berâ hadîsi, Peygamber'in nübüvvet alâmetlerinden olan su çoğalması hâdisesini açıkça ortaya koymaktadır. Başlığa uygunluğu bu yönden meydandadır.
[96] Siyer âlimlerinin ihtilafsız olarak beyânlarına göre Rasûlullah (S) Hudeybiye seferine Medine'den, altıncı hicret yılının zü'I-ka'desinin ikisine tesadüf eden bir pazartesi günü çıkmıştır. Zuhrî, Nâfi', Katâde, Mûsâ ibn Ukbe, Muhammed ibn İshâk gibi rivayet âlimleri, hareket gününü hep bu suretle tesbît etmişlerdir. Bu Câbir ve el-Berâ hadîslerinde verilen sayıların ayrı ayrı oluşu İbn Mü-seyyeb'e göre o seferdeki Muhacir ve Ensâr'a, yolda katılan Arablar'ı ve diğer kişileri seferdekilerin sayısına ilâve etmek veya etmemekten ileri gelmiştir (Aynî).
[97] Bu hadîsi Buhârî, el-Et'ıme Kitâbı'nda; Müslim de el-Eşribe'de rivayet farkla-rıyle birlikte getirmişlerdir. Müslim Ter,, -VI, 268 "2040".
Bunun bütün rivayet tarîklerinde, az olan yiyecek maddesinin birçok kimselere yetmesi, biraz da artması vardır
[98] Bu hadîste de az olan suyun Rasûlullah'ın parmakları arasından kaynayıp çoğalması ve yemeğin tesbîh etmesi haber verilmiştir. Birçok kimselerin müşahede edip bizzat yaşadıkları bu hâli olduğu gibi şâhidlerle haber vermeleri ve bu haberlerin de bütün İlmî şartlar ve vesikalarla nakledilmiş bulunmaları, artık bunların reddedilmesine ilmen yol bırakmamıştır.
[99] Başlığa uygunluğu Peygamber'in parmakları arasından suyun kaynaması ile kendileri işitir hâlde Önlerindeki yemeğin tesbîh etmesi husûsundadır.
Buhâri bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle İstikraz, Cihâd, Şurût, Buyu' ve Vesâyâ Kitâblan'nda da getirmiştir.
[100] Bu bereket, yânî yemeğin çoğalması, Rasûlullah'ın mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr'in elinde zahir olmuş bir keramettir. Sonra Peygamber'in yanında artma daha çok olmuştur. Hadîsin başlığa delîlliği bu cihettendir denilmiştir.
Buhârî bu hadîsi Mevâkîtu's-Salât Kitâbı'nm sonlarında "Aile halkı ve konuklarla uyanık kalma bâbf'nda çok az lâfız farkıyle getirmişti.
[101] Başlığa uygunluğu meydandadır. Evvelki cumuada olduğu gibi ikinci cumuada da duasının çabuk kabul edilmesi, Peygamber'in parlak bir mu'cizesidir.
Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle İstiskaa Kitâbı'nda on tarîkten getirmişti.
[102] Hadîsin başlığa uygunluğu kütüğün İnlemesidir.
Bu hadîsi Th-mizî Salât'ta getirmiştir

[103] Abdulhamîd'in hadîsini ed-Dârimî, kendi Müsned'inde; Ebû Âsım'ın hadîsini ise el-Beyhakî ile Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.
[104] Bu hadîs, Buyû'da "Neccâr bâbi"nda da geçmişti
[105] Bu hadîs Cumua Kitabı, "Minber üzerinde hutbe bâbı"nda da geçti. Jbn Ebî Hatim Menâktb 'ında naklettiğine göre, eş-Şâfiî: Allah, Peygamberimiz Muham-med'e verdiği mu'cizeyi başka hiçbir peygambere vermedi, demiştir. Kendisine: îsâ'ya ölüleri diriltme mu'cizesi verdi, denilince, eş-Şâfiî: Allah, Muhammed'e kütüğün İnlemesi mu'cizesi verdi de onun sesi işitildi. Bu, ölüleri diriltmekten daha büyüktür, demiştir (Kastallânî).
[106] Hadîsin başlığa uygunluğu, bunda Peygamber'in kendisinden sonra olacak işleri haber vermesi yönündendir. Bu da O'nun mu'cizelerindendir (Aynî).
Bu hadîs ar farkla Namaz Vakitleri Kitabı, "Namaz keffârettir" bâbında da geçmişti.
Bu fitne, Usmân'ın öldürülmesiyle başlayıp Muhammed Ümmeti'nin birbirine girmesine sebeb olan büyük fitnedir ki, o günden bu güne kadar sönmemiştir.
[107] Hadîsin birinci kısmı Cihâd Kitabı, "Türk'le Kıtal bâbı"nda geçti. İkinci kısmı da Menâkıb'a geçti
[108] Bu, Ebû Hureyre hadîsinin diğer bir vecihten başka bir tarîkidir.
Hûz, coğrafya kitâblarında Hûzistan diye tanınır, Evhâz ile Tuster şehirlerini içine alan bir mıntıkadır. Eski îrân'ın merkezi olan Sus şehri de bu mıntıkada olup, bugün harabe halindedir. İbn Esîr, en~Nihâye'sinde: Hûzistan sakinleri ma'rûf bir cîldir, diye tavsif ettiğine göre, vaktiyle kuvvetli bir kabile olduğu anlaşılır. -
Kirman da İran'ın güneydoğu sonunda ve Horasan ile Hind Denizi, Irâk-ı Acem'le Sicistân arasında geniş bir kıt'adır.
[109] Bu da aynı hadîsin başka bir tarîkidir... Bunlar bârez'de, yânî sahrada oturan Fars ehli yâhud Kürdler yâhud Deylemliler'dir, denildi (Kastallânî).
[110] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in vukuundan Önce iki kavimle muharebe yapılacağını haber vermesi yönündendir. Bu hadîs Cihâd'da "Türk'le muharebe bâ-bı"nda da geçti.
[111] Başlığa uygunluğu bunda da Peygamber'in istikbâlde vukua gelecek bir işi haber vermesi yönündendir. Bu da peygamberlik alâmetlerindendir. Bunun benzeri Cihâd'da, "Yahûdîler'le muharebe bâbi"nda geçti.
[112] Bunun başlığa uygunluğu da geçen hadîsinki gibidir. Bu da Cihâd'da "Harbde zaıfler ve ıyı kimseler ile Allah'tan yardım isteme bâbı"nda geçti
[113] Peygamber'in bir mu'cize olarak haber verdiği yollarda emniyetin gerçekleşeceği müjdesi, kendi hayâtında gerçekleşmeye başlamış, Ebû Bekr, Umer... devirlerinde de kemâlini bulmuştur. Peygamber'in haber verdiği fetihler de sahâbîler devrinde gerçekleşip, ondan sonraki devirlerde ardı arası kesilmeksizin sürüp gitmiştir.
[114] Buhârî'nin bu senedle bildirmek istediği hadîs, Zekât Kitabı, "Geri çevrilmeden önce sadaka bâbı"nda geçmişti.
[115] Hadîsin başlığa uygunluğu üç yerden alınır: "Vallahi ben şimdi havuzumu görüyorum... " Bunlar zekî kimseye gizli olmaz (Aynî).
Peygamber'in endîşesi ümmetinin dünyâ ihtiraslarına kapılarak aralarında hasedleşme ve birbirlerinden uzaklaşma doğuran tenâfûs idi.
Tenöfûs, münâfese ma'nâsmadır. Münâfese; kıymetli bir şeye, en önce elde ederek imtiyaz kazanmak için muâraza suretiyle o nefis şeye rağbet edişmek-tir..r (Kaamûs Ter.).
[116] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde İnsanlara gizli ve gayb olan işlerden haber verme bulunmasıdır.
Bu mu'cize de ayniyle meydana gelmiştir. Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlayan bu fitneler, musîbetler aralıksız devam etmiş, Harre Vak'ası gibi birtakım elîm vak'alar bunları ta'kîb etmiştir.
[117] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde insanlara gâıb olan bir işin haber verilmesi yönündendir.
Hadîsin senedinde üç tane sahâbîye kadın vardır. Bunların ikisi Peygam-ber'in hanımları, biri de üvey kızıdır.
Bu hadîs Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da da geçmişti.
[118] Bu da geçen hadîsteki ez-Zuhrî üzerine atıftır ve isnâdda ona bitişiktir. Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirdi, tamâmını Fiten Kitâbı'nda getirecektir.
[119] Başlığa uygunluğu "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki... "sözündedir.
[120] Başlığa uygunluğu yakın gelecekte vâki' olacak birtakım fitnelerden haber vermesi yönündedir. Bunlar peygamberlik alâmetlerindendir.
[121] Bu da Ebû Hureyre'nin ez-Zuhrî'ye varan hadîsinin isnâdiyledir. Bunda bir namazın, belki ikindi namazının ehemmiyetini belirten kısım getirilmiştir.
[122] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde istikbâlde vâki' olacak birtakım işlerden haber verme bulunması yönündendir. Buhârî bunu Fiten'de; Müslim ise İmâre'de getirmiştir. Hadîsin son fıkrası "Allah'ın hakkını Allah'a, kralın hakkını krala veriniz" şeklindeki meşhur söze uygun düşmüştür. Bu söz Hz. îsâ'ya da nîsbet edilir: Luka İncili, Bâb: 20, Âyet: 26.
[123] Mahmûd ibn Gaylân, Buhârî'nin üstâdlarından bindir. Buhârî bu seneddeki hadîsi tahrîc etmemiş, sâdece istişhâden zikretmiştir. Bu senedi sevketmekten maksadı, Ebu't-Teyyâh'm bu hadîsi Ebû Zur'a ibn Amr'dan işitmesini açıkça belirtmektir (Aynî ve Kastallânî).
[124] Başlığa uygunluğu açıktır. Buharı bunu Fiten Kitâbı'nda daha geniş bir metinle getirecektir.
İbn Ebî Şeybe'nin bir rivayetine göre Ebû Hureyre çarşıda pazarda gezerken: Yâ Rabb, beni hicretin altmışıncı yılına ve çocukların emirliği zamanına eriştirme! diye duâ edermiş. Şârih İbn Hacer, Fethu'l-BörVde şöyle diyor: Ebû Hureyre'nin bu sözünde oğlancıkların ilk emareti, hicretin altmışıncı yılında vuku' bulacağına işaret vardır. Ve târihin seyri de bu suretle gerçekleşmiştir. Altmış târihinde Muâviye'nin--ilk defa veliahd ta'yîn ettiği- oğlu Yezîd, saltanat makaa-mına geçmiş ve dört sene hükümrân olarak türlü çirkinlikler İşlemiştir.
Taybî'nin bildirdiğine göre Rasûlullah (S) bir kerre ru'yâsında Mervân'ın babası Hakem ibn Ebi'1-Âs'm çocuklarının, kendi minberi üzerinde top oynar gibi oynadıklarını görmüştü. Peygamber'in minberi, Nübüvvet ve Hilâfet Ma-kaamı idi. Bu ru'yâ günün birinde Mervânîler'in Hilâfet Makaamı'na geçeceklerinin ve ümmetin riyaset makaamını çocuk oyuncağına çevireceklerinin bir remzi idi. Ve böyle olmuştur... Hakem, Rasûlullah zamanında işlediği çirkinlikler sebebiyle Taife sürülmüş ve Mervân orada dünyâya gelmişti. Ebû Bekr ve Umer zamanlarında da sürgün hayâtı yaşayan bu baba oğul, Usmân halîfe olunca -Hakem, Halîfe'nin amcası olduğundan- Medine'ye gelmelerine müsâade edilmişti. Ve en sonunda Peygamber'in hadîsi gerçekleşerek, Mervân, Hilâfet Makaamı'na geçmiş, Muhammed Ümmeti arasında türlü tefrikalara sebeb olmuştur (Tecrîd Ter., 9, 342).
[125] Huzeyfe, Rasûlullah'm sırlarına vâkıf idi. Olmuş, olacak; bütün vakıaları, fitneleri, münafıkları Rasûhıllah kendisine bildirmişti. Huzeyfe'nin, Peygamber'-in sırr mahremi olduğuna, bu hadîsi de delâlet etmektedir. Rasûlullah'ın mutlak surette hayır ve saadet olan zamanlardan sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musibetler, Ustnân'ın öldürülmesi ile başlamış; Cemel, Sıffîn, Kerbelâ, Harre, Ka'be'nin yıkılması faciaları birbirini ta'kîb etmiştir.
Bunlardan sonra geleceği bildirilen şerr ile karışık hayır devrini Kaadı Iyâd, Umer ibnu'l-Abdilazîz'in halifeliği zamanıdır, demiştir. Bu sebeble Umer ibn Abdilazîz, Emîru'l-Mü'minîn unvanı ile anılır.
İdareyi tamâmıyle îslâm umdelerine göre yürüttüğü için "İkinci Umer" diye anılır ve iki buçuk seneye yakın halifeliği zamanı, Râşid Halîfeler devrine katılarak, hakîkî hilâfet devri kapanır. Bundan sonra Emaret ve Saltanat devirleri başlar.
[126] Bu, Huzeyfe hadîsinin diğer bir tarîkidir. Bu hadîsi el-İsmâîlî bu tarîk ve bu lâfızla getirmiştir. Şu kadar ki, o "Arkadaşlarım" sözü yerine "Rasûlullah'ın sahâbîlerİ" sözünü getirmiştir.
Huzeyfe: Arkadaşlarım hayır kapılarından sorar ve hayrı öğrenirlerdi. Ben ise nefsime şerr erişmesinden korkuyordum. Bunun için hayrı çekecek ve şerri def edecek şeyleri öğrendim, demiş oluyor.
[127] Başlığa uygunluğu açıktır.
[128] Bu, zikredilen Ebû Hureyre hadîsinin başka bir tarîkidir. Bunda biraz daha taf-sîl vardır.
[129] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu Edeb'de ve Mürtedlerin Tevbe-ye Çağrılması bölümlerinde de getirmiştir.
Hadîs sarihleri bunların başsız yaşamak isteyen ve ümmetin içtimaî dağı nılıklığım seçen Haricîler olduğunu bildiriyorlar. Haricîler ilk defa Sıffîn Vak'a-sı netîcesinde, bu ihtilâf hakeme havale edilince ortaya çıktılar. "Allah 'tan başka hakem olmaz" diyerek Hz. Alî'ye isyan ettiler ve onu tekfîr eylediler.
"Allah'tan başka hakem yoktur" sözü, Kur'ân'ın meali (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40, 67) ise de, Haricîler bu hakk söz ile bâtılı kasdettiler ve netîcede millet için bir başkana lüzum ve ihtiyâç olmadığını iddia ederek bozgunculuğu bir esas kabul ettiler. O zamanki bu anarşist zümre birçok defalar tenkil edilmiştir. Hadîs, belki de istikbâlde onları sönük bırakacak daha çetin zümrelerin çıkacağına nebevi bir ihtar da olabilir!
[130] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun hakkında açıklama ileride gelecektir.
[131] Râvî Habbâb, ilk müslümân olanlardandır ve müslümân olanların onaltıncısı-dır. Hadîste rivayet ettiği şikâyet, İslâm'ın ilk günlerine âid vakıalardandır. Peygamber'in yemîn ile ve en kuvvetli te'kîd edâtlarıyle sağlayarak haber verdiği, bu kudret ve hâkimiyet, ilk çeyrek asır İçinde gerçekleşmiş ve müslü-mânhğın adalet nuru Arab Yarımadası'nın en karanlık yerlerine kadar girmiştir. Bu ise hiç şübhesiz hârika ve büyük bir mu'cizedir. Bu hadîsin bu bâbda zikredilmesinin sebebi de budur.
[132] Sabit ibn Kays, Ensâr'dandır; Uhud ve diğer gazvelerde bulunmuş, Ebû Bekr zamanında Yemâme harbinde şehîd düşmüştür.
Sabit ibn Kays'ı cehennemlik olduğu şübhesine düşüren ve kendisini evinde habsettiren sebeb, el-Hucurât Sûresi'nin 2. âyetinin inmesidir: "Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. O'na sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider".
Sabit yüksek sesli bir hatîb kişi İdi. Benü Temîm kabilesinden gelen yetmiş seksen kişilik hey'ete karşı hatîbükle vazîfelendirilmişti.
Bu hadîsin Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda getirilmesi, Peygamber'in Sâbit'in cennetlik olduğunu müjdelemesi ve Sâbit'in Yemâme harbinde şehîd olarak vefatı üzerine bu müjdenin gerçekleşmiş olması yönündendir. Çünkü bu, Peygamber'den başkasının bilemeyeceği bir İştir. Peygamber ona: Hamîd olarak yaşıyacağını ve şehîd olarak öleceğini haber vermişti.
[133] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, Kur'ân okunması sırasında es-Sekîne'nin inmesini haber vermesindedir.
[134] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, içinde düşünen kimseye gizli olmayan parlak bir mu'cize bulunması yönündendir. Ebû Bekr için de büyük bir fazileti ihtiva etmektedir.
Hicret kıssasının uzun bir rivayeti Hz. ÂİŞe'den gelmektedir. Buhârî bunu Menâkıb Kitabı; "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medine'ye hicreti bâbı"nda ve yine aynı kitabın "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medine'ye girmeleri bâbı"n-da getirmiştir.
Buradaki hadîsi Müslim de getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 572-575, 75 "2009".
[135] Taberânî'nin ve daha başkalarının rivayet tarîklerinde hadîs şöyle bir ziyâde ile bitiyor: Rasûlullah:
—"Madem ki sen hakkındaki dileğimizi kabulden çekmiyorsun; şu hâlde senin dediğin olacaktır ve Allah'ın takdiri yerini bulacaktır" buyurmuştur.
Hakîkaten hasta Bedevî, hastalığından iyi olmamış ve ertesi günü akşamına erişemeden Peygamber'in haber verdiği üzere o hastalıktan ölmüştür.
Bu hadîsin başlığa uygunluğu, o şahsın öldürülmesi ve sonunun Peygamber'in haber verdiği gibi olmasıdır. Bu, onu görenlere hüccet olması ve ŞârÎ'in doğruluğuna delâlet etmesi için böyle olmuştu
[136] Peygamber Medîne'ye hicret ettikten sonra Medine Yahudileri İle Hristiyanlar, Müslümanlığı İçinden yıkmak için şöyle bir sü'ikasd tertîb ettiler: Bunlar, zahirde müslümân oluyorlardı. Bir zaman geçtikten sonra irtidâd ederek ayrılıyorlardı. Maksadlan diğer müslümânlan dînden çıkmaya sevketmekti. Hadîste bildirilen Hristiyan da böyle bir hainlikle müslümân görünmüş, sonra irtidâd
[137] Hadîsin başlığa uygunluğu çok açıktır. Bu, Humus Kitabı'nda da geçmişti.
[138] Bu da Humus'ta, başka bir senedle geçmişti.

Hz. Umer, İran zaferinin ardından söylediği bir hitabede: Artık bugün İran Devleti mahvolmuştur, diyerek Rasûlullah'ın vaktiyle verdiği haberin gerçekleştiğine işaret etmiştir. Bu vak'a Peygamber'in en bariz mu'cizelerinden birisidir: Bu mu'cizenin bir eki olarak, Peygamber'in: İran saltanatı yıkıldıktan sonra bir daha eski istiklâl ve İhtişâmıyle kurulmayacaktır rha'nâsma "Kisrâ yoktur" ihbarını da, târihen gerçekleşmiş bir vakıa olarak görüyoruz.
Kayser'in Rûm beldelerinden kovulup uzaklaştırılması Türk ve İslâm mü-câhidlerinin süngüleriyle birkaç asırda gerçekleşmiştir...
[139] Başlığa uygunluğu "Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak iki yalancı ile te'vîl ettim..," sözlerinden alınır. Çünkü bunda Peygamber tarafından bâzısı kendi günlerinde, bâzısı da kendisinden sonra vâki' olmuş bir işi haber verme vardır. Zîrâ el-Ansî, Peygamber'in sağ olduğu günlerde Öldürülmüştür. Museylime ise Peygamber'den sonra Yemâme vak'asında öldürüldü. Onu Hamza'nın kaatili Vahşî öldürdü. Eğer: Benden sonra çıkacak dedi; Museylime Peygamber'den sonra çıktı; el-Ansî ise, o, Peygamber'in günlerinde çıktı dersen, şöyle cevâb veririm: Benden sonra demek, Peygamberliğimin subûtundan sonra yâhud Peygamberlik da'vâmdan sonra demektir (Aynî).
[140] Yesrib, Medine'nin Câhiliyet devrindeki ismidir. Nitekim Allah, Kur'ân'da onu bu isimle hikâye etmiştir: "O zaman onlardan bir grup: Ey Yesrib ahâlîsi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün! demişlerdi.. " (el-Ahzâb: 13).
Sonra Allah onun ismini Medine yaptı: et-Tevbe: 101, 120; el-Ahzâb: 60; el-Munâfıkûn: 8.
Rasûlullah da ahâlîsinin zihinleri ve vicdanları tayyib olduğu için oraya Tay-yibe ve Tâbe ismini vermiştir
[141] Elbette ki cihâd yolunda şehîd olanlar için Allah'ın hazırladığı mükâfatlar daha hayırlıdır. Şehîd olmayanlar için ise Bedir'den sonra müslümânların kalble-rinin İslâm'da tesbîti ve daha sonraki Hayber ve Mekke fetihleri -ki bunlar hep Allah'ın getirdiği şeylerdir- hep hayırlı şeylerdir. Peygamber, ru'yâmn son kısmını işte böyle yormuş olmaktadır.
Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Peygamber'in sâdık ru'yâsı ve bu ru'yâ-mn, Peygamber'in yorumladığı gibi vukû'unu haber verme bulunması yönün-dendir.
Bu hadîsi Müslim de Ru'yâ Kitâbı'nda, bu sened ve lâfızla getirmiştir: Müslim Ter., VII, 147-20 "2272". .
[142] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi ecelinin gelmesini, bir de kızı Fatıma'mn, ailesinden ilk ölecek kişi olup, cennet ehli kadınlarının seyyidesi olduğunu haber vermiş olması yönündendir.
[143] Bu geçen Âişe hadîsinin diğer bir vecîhten başka bir tarîkidir. Bu vak'alar, Peygamber'in haber verdiği gibi gerçekleştiğinden, Nübüvvet âyeti ve alâmeti olmuştur.
[144] Bu sûrenin Peygamber'in ecelini ihtiva ettiğini de İbn Abbâs'a Peygamber haber vermiş oluyor. Bu da vukû'undan evvel haber vermedir. Bu da haber verildiği gibi vâki' olmuştur (Kastallânî).
[145] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendisinden sonra müslümânların çoğalacağını, Ensâr'ın azalacağını ve müslümânlardan, müslümânların idarî işlerini üzerine alacak kimselerin olacağım... haber vermesi yönündendir. Bunlar gaybları haber verme ney'inden olan mu'cizelerdir. Hakîkaten Ensâr, gitgide azalmış ve zamanın geçmesiyle Ensâr'm mikdân, insanlar içinde yemekteki tuz mesabesine inmiştir.
[146] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in torunu el-Hasen'in müslümânlardan iki fırkanın arasında sulh yapacağını haber vermesi yönündendir. Hakîkaten haber verdiği gibi vâki' olmuştur. Çünkü el-Hasen halifeliği Muâviye'ye bıraktı, böylece iki taife arasındaki çejcişme kalktı.
[147] Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Ca'fer ibn Ebî Tâlib ile Zeyd ibn Hârise'nin öldürüldüklerini, onlar henüz Mûte'de iken ve haberleri de germeden önce haber vermesi yönündendir. Bu nübüvvet alâmetlerindendir. Bunun beyânı Mûte harbi bölümünde inşâallah geniş olarak gelecektir.
[148] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, Câbir'e: "Sizin de yakında süslü döşemeleriniz olacaktır" diye haber vermesi ve hakîkaten bunun aynen gerçekleşmiş olması yönündendir.
[149] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Umeyyetu'bnu Halefin öldürülmesini haber vermesi yönündendir. Umeyye, Bedir vak'asında öldürüldü. Onu Ensâr'dan Mazin oğullan'ndan bir adam öldürdü.
İbn Hişâm: Onu Muâz İbn Afra, Hâricetu'bnu Zeyd ve Habîb ibn İsaf Öldürdüler; öldürmede bunlar iştirak ettiler, dedi (Aynî).
İşte Peygamber'in ilk gazvesinin Umeyye'nin ölümüne vesîle olacağım vu-kû'undan evvel haber vermesi, bir mu'cize olduğundan, Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda zikredilmiştir. Buhârî bunu Magâzî'nin baş tarafında da getirmiştir
[150] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi ru'yâsmda Ebû Bekr ile Umer'in haiî-felikleri hakkında gördüğü şeyi haber vermesi yönündendir. Bunlar, Peygamber'in haber verdiği gibi vâki' olmuştur.
Ebû Bekr'in bir ıKf kova su çekmesine mukaabil, Umer'in koca bir kırba ile ve tam bir kuvveti* su çekip halkı kana kana sulamasında, hattâ bu kuyu başının develer için sulak ve eylek yeri edinilmesinde, Ebû Bekr zamanında irti-dâd ve irtica gâilesiyle uğraşması ve hilâfetinin az devam etmesi sebebleriyle İslâm fetihlerinin azlığına, Umer.zamâmnda ise hiçbir mania olmaksızın uzun zaman fetihlerin devam etmesine ve İslâm adalet ve hürriyetinden halkın kana kana faydalanmasına işaret vardır, denilmiştir.
[151] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Cibril'in zikri bulunması yönündendir. O Cibrîl ki, Peygamber'e gayb olan işleri haber verir idi. İşte bu da peygamberlik alâmetlerinden bir alâmet olmuştur.
Dıhye, sahâbîlerin büyüklerinden idi. Bedir'de ve diğer gazvelerde Peygamber'in yanında bulundu. Peygamber, komşu devletlere İslâm'a da'vet mektubu gönderdiğinde Rûm Kayseri'ne de Dıhye eliyle göndermişti. Çok defa Cibrîl, Peygamber'e, Peygamber'in pek sevdiği Dıhye suretinde gelirdi. Cibril'i Um-mü Seleme'den başka birçok sahâbî de bu surette görmüşlerdir.
[152] Bâzı nüshalarda bu babın başında Besmele vardır. Ebû Zerr nüshasında bu Besmele yoktur. Şârih ibn Hacer, Ebû Zerr nüshasını esas almış olduğundan, onda da Besmele yoktur. Aynî İle Kastallânî'.nin esas aldıkları nüshada Besmele mev-cûddur.
[153] Âlim, câhil herkesin kendi çocuğunu bilmesinden üstün bir bilgi bulunmadığından, Arablar arasında bir şeyin şahinliği hakkında, babanın oğlunu bilmesin-deki isabetle temsîl edilegelmiştir. Bu âyet de o örfe göre-'nâzil olmuştur.
[154] Bu bâb ve bu hadîsin Nübüvvet Alâmetleri konusuyla münâsebeti, Rasûlullah'-ın Tevrat hükümlerine vâkıf olmadığı hâlde, zina hükmünün Tevrat'ta bulunmasını sanması ve neticede bu hükmün Tevrat'ta bulunmasıdır.
Abdullah ibn Selâm aslında îsrâîl oğulları neslinden ve Yahûdî dininde iken, Rasûlullah'ın Medine'ye hicretinde müslümân olmuştu. Bu yüzden Tevrat hakkında derin bilgisi vardı
[155] Ayın ikiye bölünmesi şübhesiz hissedilen, âfâkî ve âdet hârici olan büyük bir mu'cizedir. Şârih el-Hattâbî şöyle demiştir: Kamerin yarılması mu'cizesi, bütün peygamberlere verilen âyetlerden hiçbiri kendisiyle kıyas olunamayacak derecede büyüktür. Çünkü bu mu'cize, gökyüzündeki cirimler içinde parlak bir surette göze çarpan bir kürre üzerinde ortaya çıkmıştır. Bu cihetle insan üzerindeki te'sîr en büyük; bununla burhan en açıktır. Çünkü o âlemdeki unsurların tabîatlerinin cümlesinden hâricdir (Aynî).
Ayın yarılması Kur'ân'da şöyle zikrediliyor: "Saat yaklaştı. Ay (ikiye) yarıldı. Onlar bir mu 'cize görürlerse yüz çevirirler ve: Müstemir bir büyüdür, derler" (el-Kamer: 1-2).
Bâzı müfessirler âyetteki mâzî sîgasını mecazen muzârîye hamlederek: "Ay, kıyamet günü bölünecek" ma'nâsına gitmişlerdir... Hasen Basrî'ye nisbet edilen bu tefsir, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan da nakledilmiştir. Elmalıh Muhammed Ham-di Yazır, Hakk Dîni Kur'ân Dili'nde (VI, 462f-4638) iki büyük tabiî âlimine isnâd olunan bu tefsîri uzak sayıp tevcih ederek Özetle şöyle der: "Bu iki tabiî imâmı, âyette ve hadîste meşhur olan mâzîdekİ inşikaakı inkâr etmiş değil, âyetin diğer bir delâletini tavzîh ve tefsir eylemişler ve vâki' olan inşikaakı kamer mu'rizesinden ileride kamerin büsbütün yarılıp kıyametin kopacağı ma'nâsını anlamak lüzumunu hatırlatmışlar ve "Ve seyenşakku fi'1-yame" demekle bu şevki göstermişlerdir..."
Daha fazla bilgi için, işaret edilen yere dönülmelidir.
[156] Ayın yarılması hadîsi, râvîlerin çokluğu ve şöhreti yönünden seçkin hadîslerdendir.
[157] Bunlar Usayd ibn Hudayr ile Abbâd ibn Bişr'dir. Sahâbîlerden yâhud daha sonrakilerden kimselerin kerameti, Peygamber'in mu'cizelerindendir ve mu'cizele-re katılır.
[158] Bu, Peygamberlik Alâmetleri Bâbları'na eklenmiştir, bunda parlak bir mu'cize vardır. Çünkü bu vasıf -Allah'a hamd olsun- Peygamber zamanından şimdiye kadar vardır ve Allah'ın emri gelinceye kadar da var olacaktır (Aynî).
[159] Hadîsin birinci kısmı hakkındaki söz, geçen hadîsinki gibidir. İkinci kısmı, yâ-nî Mâlik ibn Yuhâmir'in hadîsi merfû' değildir.
[160] Buhârî burada hadîsin farklı rivayetlerini de getirmiştir.
Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'İn Urve el-Bârıkî'ye hayır ve bereketle duâ etmesi ve bir mu'cize olarak onun da toprak alıp satsa altın olmak derecesinde kazanç talihinin açılmasıdır. Hadîsin son fıkrası olan "Toprağa sa-rılsa altın olur" cümlesi, Türk mesellerindendir ve hadîsin bedî bir ifâde tarzıdır. Bu mesel, kazanç talihi açık olan kimse için söylenir.
Urve el-Bârıkî, sahâbîlerin âlimlerinden idi. Kûfe'de oturmuştur. Umer'in devlet başkanlığı zamanında Kûfe'ye kaadı ta'yîn olunmuştur. eş-Şa'bî'nin rivayetine göre, Urve, Kûfe'nin ilk kaadısıdır.
[161] Hadîslerin buraya uygunluğu, bunlarda Peygamber'İn kıyamet gününe kadar devam edecek bir hayırdan haber vermesidir.
[162] Bunu, Peygamberlik Alâmetleri Bâbları ardından zikretmesinde şöyle denilmek mümkin olur: Çünkü bunda da haber verip de haber verdiği gibi vâki' olan şeylerden vardır!..
[163] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Hayber'in harâb olacağını haber vermesi ve haber verdiği gibi vâki' olmasıdır.
Peygamber'in hadîsteki son sözü şu âyeti hatırlatıyor: "Şimdi onlar çabucak bizim azabımızı mı istiyorlar? Fakat bu onların bölgesine çökünce (gelecek tehlikelerle öteden beri) korkutulan onların sabahı ne kötü(o\acak)dür" (es-Sâffât: 176-177).
[164] Bu hadîs İlim Kitâbı'nda da geçmişti.
Ebû Hureyre'den unutmanın kaldırılması, Peygamber'in sayısız mu'cize-lerinden biridir. Ona salât ve selâm olsun

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MENKIBELER BAHSİ

Bazı Peygamberler ve Menkıbeleri.....9
Bu Bahis İçinde Serpiştirilenlerin Dışında Peygamber(s.a.v.)'in Faziletleri 18
Peygamber (s.a.v)'in Saçı, Nübüvvet Mührü, Yürüyüşü, Konuşması, Terlemesi, Şecaati ve Ahlâkı.....23
Bu Bahiste (Daha Önce) Yer Almayan Peygamber (s.a.v)'in Alâmetlerinden Bazıları.....35
İsrâ (Mi'râc) 44
Allah Resulü (s.a.v)'in Verdiği Gayb Haberlerinden 55
Hayvanların ve Cansız Varlıkların Onunla Konuşması 61
Allah Resulü (s.a.v)'nün Bereketiyle Yemek ve Suyun Çoğalması.....66
Peygamber (s.a.v)'in Duasının Kabul Edilmesi ve Düşmanın Ondan Elini Çekmesi.....76
Kitab Ehlinin Kendisine Sorduğu ve Aldığı Cevaplarda Onu Tasdik Ettikleri Meselelerden (Bazıları).....80
Çeşitli Mucizeleri, Ömrü ve Çocukları Hakkında 82
Peygamber (s.a.v)'in Ashabının Ortak Özellikleri.....88
Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a)'in Menkıbeleri.....99
Ömer bin el-Hattâb (r.a)'ın Menkıbeleri 103
Osman bin Affân (r.a)'ın Menkıbeleri 111
Ali (r.a)'tn Menkıbeleri.....118
Cennetle Müjdelenen On Kişiden Diğerlerinin Menkıbeleri.....125
Talha, Zübeyr, S'ad, Said, Abdurrahman b. Avf, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah.....125
Abbas, Cafer, Hasan ve Hüseyin'in Menkıbeleri.....134
Zeyd b. Harise, Oğlu Üsâme, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ud ve Ebû Zer el-Ğıfârî'nin Menkıbeleri.....142
Huzeyfe b. el-Yemân,.S'ad b. Muâz, İbn Abbâs, îbn Ömer ve İbnü'z-Zübeyr'in Menkıbeleri.....150
Bilâl b. Rebâh, Übey b. Kâb, Ebû Talha el-Ensârî, el-Mikdad b. Amr ve Ebû Katâde el-Ensârî'nin Menkıbeleri.....154
Selmân, Ebû Musa, Abullah b. Selâm, Oğlu Yusuf, Cerîr, Câbir b. Abdullah ve Babası, Enes b. Mâlik ile Berâ'mn Menkıbeleri.....157
Sabit b. Kays, Ebû Hureyre, Hâtib b. Ebû Beltâ ve Cüleybîb'in Menkıbeleri .. 163 Harise b. Sürâka, Kays b. S'âd b. Ubâde, Hâlid b. el-Velîd, Amr b. el-Âs, Ebû Süfyan b. Harp ve Oğlu Muaviye'nin Menkıbeleri.....164
Harisa Bin Suraka, Kays Bin Sa'd Bin Ubade, Halid Bib el-Velid, Amr Bin eş-Âs, Ebu Süfyan Bin Harb ve oğlu Muaviye'nin Menkıbeleri
Süneyn Ebû Cemile, Abbâd, Dimâd, Adiyy b. Hatem, Sumâme b. Usâl ve Amr b. Abse es-Sülemî'nin Menkıbeleri.....167
Hamza b. Abduhnuttalib, Ukayl b. Ebû Tâlib, Ebû Süfyan b. el-Hâris ve Abdullah b. Cafer'in Menkıbeleri.....170
Habbâb b. el-Eret, Ebû Huzeyfe'nin Mevlâsı Salim, Amr b. Füheyre, Amr b. Rabia, Abdullah b. Cahş ve Süheyb'in Menkıbeleri.....171
Osman b. Mâz'un, Muâz b. Cebel, Amr b. el-Cemûh, Harise b. el-Nu'mân, Bişr b. el-Ber'a ve Abdullah b. Revâhâ'nın Menkıbeleri 173
Ebû'l Yüsr, Abdullah b. Abdullah b. Übeyy, Katâde b. en-Nu'mân, Ubâde b.es-Sâmit, Huzeyme b. Sabit ve Ebû Eyyûb'un Menkıbeleri.....174
Ebû't-Dahdah, Zeyd b. Sabit, Rafı b. Hadîc, Seleme b. el-Ekvâ', Ebû'd-Derdâ, Zahir b. Haram ve Abdullah zi'l Becâdeyn'in Menkıbeleri.....177
Abdullah b. el-Erkâm, Osman b. Ebû'l-Âs, Vâil b. Hucr, El-Âlâ b. el-Hadremî ve Ebû Zeyd b. Amr b. Ahtâb'ın Menkıbeleri 179
Ebû Ûmâme, Zeyd b. Suhan, Ferve b. Ubeyre, Abdullah b. Busr, el-Hirmas b. Ziyad ve es-Sâib b. Yezîd'in Menkıbeleri.....180
Harmele b. Zeyd, Hamza b. Amr, Veraka b. Nevfel ve el-Ahnef b. Kay s'in Menkıbeleri.....182
Hatice b. Huveylid, Fatıma, Aişe, Safiyye, Şevde, Esma bint Ebû Bekr, Ümmü Haram, Ümmü Süleym ve Hİnt bint Kutbe'nin Menkıbeleri.....184
Peyvamber (s.a.v)'in Kızları Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm; Hanımlarından Ümmü Seleme ve Diğerlerinin Menkıbeleri.....190
Ehl-i Beyt'in ve Peyvamber (s.a.v)'in Dünürlerinin Menkıbeleri.....193
Muhacirlerle Ensâr'ın Menkıbeleri.....195
Bu Ümmetin Faziletleri.....198
Arap Kabileleri İçinde Kureyş'in ve Diğerlerinin Üstünlüğü, Acem ve Rumların Faziletleri.....204
Sahabe Dışında Bazı Kimselerin Faziletleri.....209
Yeryüzünün Muhtelif Yerlerinin Faziletini İfade Eden ve Yeren Rivayetler.....212
TAHRİC

BAZI PEYGAMBERLER VE MENKIBELERİ

8314- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Âdem'i cennetten çıkarttığı zaman, ,ona cennet meyvelerinden azık verdi, Ona her şeyin sanatını öğretti. Bu (yediğiniz) meyveleriniz cennet meyvelerindendir, ne var ki değişmiştir, O (cennet meyvesi) ise değişmez." [Bezzâr ve Mu'cemu'l-Kebîr.]
8315- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Dâvud ve tüm yeryüzü ehlinin ağlamaları ile Adem'in ağlaması karşı laştırdsay-dı Adem'inki daha fazla gelirdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
8316- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdem Aleyhisselamı öldüğünde melekler, su ve sidr (bir nevi köpüren ot) ile yıkadılar. Onu kefenlediler, lahit yapıp gömdüler. 'Ve işte Ey Âdem oğulları! Ölülerinize de âdetiniz bu olacaktır' dediler."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
8317- Aİşe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Allah, Nuh'un kavminden birine acısaydı, çocuğunu kurtarmaya çalışan anneye acırdı. Nuh, kavmi arasında dokuzyüzelli yıl yaşamıştır. Bu müddet zarfında onları hep imana davet etmiştir Nihayet son zamanlarında, bir ağaç dikmiş, ağaç büyümüştü. Gidip o ağacı kesti, ondan tahtalar biçip gemi yapmaya başladı. Kavmi yanından geçip: 'Böyle ne yapıyorsunuz?' diye sorduklarında o: 'Gemiyapıyorum' diyordu. Onlarda: Gemi yapıyorsun? Karada bu gemi nasıl seyredecektir?' diyerek onunla alay ediyorlardı. Bunun üzerine o: 'İlerde görüp anlayacaksınız' dedi. Gemi yapımım bitirip yağmurlar gökten boşanıp her taraf su altında kalınca bir anne çok sevdiği çocuğuna bir şey olacağından korktu, dağlara tırmanmaya başladı. Dağın üçte birine varınca, su da gelip ona ulaştı. Bu defa dağın üçte ikisine tırmandı, su gelip oraya da ulaştı. Derken dağın tepesine çıkıp durdu. Su gelip oraya da ulaşınca, bu defa çocuğu elleri ile yukarıya kaldırdı. Nihayet su anneyi çocuğu, ile beraber alıp İçine

gömdü.
işte Allah Nuh'un kavminden bir kimseye merhamet etmiş olsaydı, o çocuğun annesine merhamet ederdi."
[Taberânî, Mıı'cemu'l-Evsaf'iü leyyîn bir senedle.|
8318- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Ey yaratılmışların en hayırlısı!' diye hitap etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleın ona şöyle dedi:
'O dediğin Allah dostu İbrahim'dir',"
| Müslim, Ebû Dâvutl ve Tİrmizî.|
8319- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kerim oğlu, kerim oğlu, kerim oğlu kerim; İbrahim oğlu, İshak oğlu, Ya'kupoğlu Yusuf'tur." [Buhârî.]
8320- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınlar uzun etek kullanmasını ilk defa İsmail'in annesinden (Hacer'den) öğrenmişlerdir. Haceı; Sâre'den izini gizlemek için uzun eteklik giymişti. (Olay şöyledir:) İbrahim, onu oğlu daha emzikte iken, beraberinde alıp (Mekke'ye) getirdi. Mescid'in yukarları-na düşen Zemzem kuyusunun üstündeki büyük bir ağacın yanına koydu. O zaman Mekke'de kimse yoktu. Orada su da yoktu. O ikisini orada, bir dağarcık hurma ve bir kırba su ile yalnız bıraktı. Sonra geldiği yerden doğru gerisin geri (Şam'a) gitmeye başladı.
İsmail'in annesi (Hacer) ise onun ardına düşüp: 'Ey İbrahim! Bizi ne görüşecek kimsenin ne de hayat eserinin bulunmadığı bu vadide bırakıp nereye gidiyorsun?' dedi.
Bunu birkaç kez tekrarladı. Buna rağmen Hacer'e dönüp hiç bakmadı. Bunun üzerine İbrahim'e şöyle dedi: "Bunu sana Allah mı emretti?'
'Evet.'
'Öyleyse Allah bize yetişir' deyip geri döndü. İbrahim yürüyüp yoluna devam etti. (Mekke'nin üstündeki) tepeye ulaşıp onu göremeyecekleri bir yere varınca, Beyt-i şerife yönetip ellerini kaldırarak şu duayı yaptı: 'Rabbim! Ben zürriyetimi Beyt-i Muharrem (Kâbe)in
yanında çorak bir vadiye yerleştirdim... umulur ki bu nimete şükrederler.' (İbrahim, 37)
İsmail'in annesi bir yandan oğlu İsmail'i emzirirken bir yandan da bırakılan sudan içiyordu. Nihayet kaptaki su bitti. Hem o, hem de oğlu susadı. Çocuğu o haliyle görmek İstemediği için yürüdü gitti. Safa yi tırmanabilecek en yakın dağ olarak bulunca hemen oraya tırmandı. Etrafta kimse var mıdır, diye bakındı. Kimseyi göremedi. Sonra Safa'dan indi, vadiye ulaşınca, eteklerini topladı acelesi olan bir insan yürüyüşüyle vadiyi geçti Mer-ve'ye gelip onun üstünde durdu. Kimseyi görebilecek miyim diye etrafa bakındı, ancak kimseyi göremedi. Bunu tam yedi kere yaptı (Yani Safa ite Merve arasında yedi kere sa'y etti -kasar adımlarla gidip geldi-) İşte bugün hacılar bunu aynen uygulamaktadırlar.
Merve'ye çıkınca bir ses duydu, kendi kendine 'Sus!' dedi. Sonra dinledi ve yine aynı sesi duydu. 'Ey sesin sahibi! Sesini duyur-dun. Şayet bize yardım etmek kudretinde isen
yardım et!' dedi. Bir de baktı ki Zemzem'in yanında bir melek. Melek ökçesiyle ya da kanadıyla yere vurup su aramaya başladı. Nihayet su yerden fışkırıp çıktı. Hacer hemen suyun çevresini havuz gibi yaptı. Bu arada, kabına da su dolduruyordu. O avuçladığı kadar yerden fışkırıyordu. (Allah Resulü buyurdu:) 'Allah ismail'in annesine rahmet etsin! Eğer zemzemi kendi haline (akmaya) bıraksaydı, yahut avuçlamasaydı, Zemzem şimdi ırmak haline gelirdi.' Hacer doya doya zemzemden İçti ve çocuğunu emzirdi. Melek ona:
'Kayboluruz ve helak oluruz diye korkma! Şurada Allah' in bir evi (Beyt) vardır, İste bu çocukla babası onu bina edecekler. Allah, o işin ehlini asla zayi etmiyecektir' dedi. O zamanlar Beyt, yerden küçük bir tepe gibi yüksekte idi. Sağından solundan seller gelip akardı. Uzun zamandır böyle idi. Hacer böyle yaşıyorken nihayet Cürhümlülerden bir grup ya da bir aile Kedâ yolundan sükûn edip (Mekke'ye) geldiler. Mekke'nin alt kısmında
konakladılar. Havada bir kuşun bir yer üzerinde uçtuğunu görünce, 'Mutlaka buralarda su vardır, oysa daha önce burada su yoktu' dediler. Bunun üzerine oraya doğru bir ya da iki kişi gönderdiler. Onlar gidip baktılar ve suyu gördüler, gelip onlara bildirdiler. Hep birden suyun yanına geldiklerinde İsmail'in annesiyle karşılaştılar. Ve: 'Senin yanında konaklamamıza izin verir misin?' diye bir teklifte bulundular.
'Evet, konaklayabilirsiniz. Lâkin suda mülkiyet hakkınız yoktur' dedi.
'Olur' dediler. İsmail'in annesi buna sevinmişti, çünkü yalnızlıktan zaten canı sıkılmış, insan arar olmuştu. Nihayet orada konakladılar. Daha sonra kalabalık gruba haber saldılar; onlar da gelip orada konakladılar ve orasını kendilerine vatan edindiler. Derken orada evler, haneler çoğaldı. İsmail büyüdü. Onlardan (Cürhümîlerden) Arapçayı Öğrendi. Büyüyüp delikanlı olunca onlar ondan hoşlandılar ve kendilerinden olan bir kızla onu evlendirdiler. Daha sonra ismail'in annesi öldü. Nihayet (babası) İbrahim geride bıraktıklarını görmeye geldi. (Onları bıraktığı yere baktı.) ismail'i bulamadı, hanımına nerede olduğunu sorunca, hanımı: 'Rızkımızı temin etmek için gitti' -bir başka rivayette de 'Bizim için avlanmaya gitti'- dedi. Sonra ona burada nasıl yaşadıklarını ve neler yaptıklarını sordu. Kadın: 'Şiddetli darlık ve sıkıntı içinde yaşıyoruz' diyerek şikayette bulundu. ibrahim şu cevabı verdi: 'Kocan geldiği zaman benden ona selâm söyle! Kapısının eşiğini değiştirmesini de söyle!' Sonra oradan ayrılıp gitti.
İsmail dönünce, bir şeyler hissetti ve sordu: 'Buraya kimse geldi mi?'
'Evet, yaşlı bir adam geldi, seni sordu ve nasıl yaşadığımızı ve geçindiğimizi sordu. Ona sıkıntıda olduğumuzu söyledim.'
'Peki sana bir tavsiyede bulundu mu?'
'Evet, sana selam söylememi ve kapının eşiğini değiştirmeni söyledi.'
'İşte o, benim babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Haydi ailene dön!' dedi ve onu boşayıp Cürhüm kabilesinden başka bir kadınla evlendi. İbrahim onlara uzun bir süre sonra tekrar geldi fakat yine İsmail' i bulamadı.
Karısına nerede olduğunu sordu. Karısı da: 'Rızkımızı temin etmek için gitti' dedi.
'Geçiminiz nasıl gidiyor?' diye sorunca, kadın: 'Allah'a şükür iyi gidiyor. Hiçbir sıkıntımız yoktur, gayet rahatız' diye cevab verdi.
'Yemeğiniz nedir?'
'Et.'
'İçeceğiniz?'
'Su' dedi.
Sonra İbrahim onlar için şöyle dua etti: 'Allahım! Onların etlerine ve sularına bereket ver!'
O zamanlarda hububat yoktu. Eğer hububat olsaydı İbrahim onun da artması için dua ederdi. İbrahim AleyhİsselAm in duası here-ke tiyle et ile su, Mekke'den başka bir yerde oradaki kadar hiç kimsenin sıhhatine o denli yaramazdı.
Daha sonra ibrahim gelinine: 'Kocan geldiği zaman, benden ona selâm söyle, kapısının eşiğini değiştirmesin' dedi.
İsmail geldiği zaman, sordu:
'Size kimse geldi mi?'

'Evet, yaşlı bir adam geldi. Güzel yüzlü idi, seni sordu. Ben de senin nerede olduğunu bildirdim. Yaşantımızın nasıl olduğunu sordu, ben de gayet iyi yaşadığımızı söyledim.'
'Peki sana bir şey tavsiye etti mi?'
'Evet, sana selâm söylememi, bir de kapının eşiğini değiştirmemeni tavsiye etti.'
'İşte o, benim babamdır. Sen de benim eşi-ğİmsin ve seni değiştirmememi emretti' dedi.
İbrahim onlardan bir müddet daha ayrı yaşadı, sonra tekrar döndü, ismail'in zemzeme yakın bir yerde büyük ağacın altında kendisine ok hazırlamakta olduğunu gördü. Onu İsmail görünce hemen ayağa kalktı. Uzun zaman ayrı kalan çocuğun babaya ve babanın da çocuğa davrandığı gibi sarılıp öpüştüler.
Sonra şöyle dedi:
'Ey İsmail! Allah bana bir şey emretti.'
'O halde Allah'ın emrini yerine getir!'
'Bana yardım eder misin?'
'Tabîî ederim' dedi.
'Allah bana burada bir Beyt yapmamı emretti' dedi ve etrafındaki yüksekçe bir yeri gösterdi. İşte böylece (baba ile oğul) Beyt-i şerifin temellerini yükselttiler.
İsmail taş getirdi, İbrahim de binayı yaptı. Bina biraz yükselince o meşhur Hacer(-İ Esved)i getirip bulunduğu yere koydu. Üzerine çıkıp binayı tamamlamaya başladı. İsmail taş getiriyor, babası yapıyordu, bir yandan da şöyle diyorlardı: 'Rabbimiz! Bizden bu (hayırlı ameli) kabul et! şüphesiz ki (sözü) işiten, (işi) bilen ancak sensin.' (Bakara, 127) yine bir yandan: 'Rabbimiz! Bizden bu (hayırlı ameli) kabul et! şüphesiz ki (sözü) işiten, (işi) bilen ancak sensin.' (Bakara 127) diye dua ederek çepeçevre tamamlayıncaya değin Beyt'i yapmaya devam ettiler."
8321-Diğer rivayet:
"Artık kırbadan su içiyordu, bir yandan da çocuğunu emziriyordu. Derken su tükendi. Kendi kendine: 'Belki birini bulur ve ondan suyun nerde olduğunu sorarım.' dedi ve bu amaçla Safa'ya çıktı. Kimse var mıdır diye etrafa bakındı, kimseyi göremedi, tekrar vadiye indi, koşar adımlarla Merve'ye geldi. Bunu birkaç defa yaptı, (yani gidip geldi) Sonra varıp bakayım çocuk ne halde ve ne yapıyor, dedi. Gitti, baktı ki, değişen bir şey yok, çocuk neredeyse ölecekmiş gibi baygın bir halde bıraktığı gibi duruyor, içi rahat etmedi, belki birini bulurum diye yine Safa'ya çıktı. Oradan vadiye inip etrafa bakındı kimseyi göremedi, oradan sa'yederek (koşar adımlarla) Merve'ye gitti. Tekrar Safâ'ya vardı, tekrar oradan inip sa'y ederek Merve'ye gitti. Ve bunu tam yedi kere yaptı. Sonra gidip çocuğa bakayım ne halde? dedi. Tam o anda bir ses duydu. O sese: 'Eğer senden bir h&yır varsa bana yardım et!' diye yalvardı. Baktı ki sesin sa-
hibi Cibril. (Bu melek) ökçesini kaldırdı, yere vurduğu gibi içinden sufışkırdı. (Hacer) dehşet içinde kalmıştı. Hemen yeri kazmaya başladı, eğer Hacer böyle yapmayıp suyu olduğu gibi bıraksaydı zemzem akarsu halinde akacaktı." |Buhârî.]
8322- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette inciden bir köşk vardır ki orada bulunan ne hastalanır ne de sıkıntıya dü-Şer. İşte Allah, bu inci köşkünü dostu İbrahim'e ikram olarak hazırlamıştır."
|Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
8323- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saUallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kurban edilecek olan kişi Ishak'dı." Bezzâr leyyin bir seıedle. Hac bahsinde onun İsmail olduğu geçmiştir.
8324- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Azrail Musa'ya gönderildi. Azrail ona gelince Mûsâ ona bir yumruk atıp gözünü patlattı. Bunun üzerine Azrail derhal Allah'a gelip söyle dedi: 'Ya Rabbi! Sen beni ölmek istemeyen birine gönderdin.' Allah gözünü ona tekrar geri verip: 'Haydi şimdi git, kendisine elini Öküzün sırtına koymasını ve elinin kapladığı yerin her kılına karşı bir sene yaşayacağını söyle' dedi. (Bunu duyunca Mûsâ:)
'Yâ Rab, sonra ne olacak?' dedi.
'Sonra ölüm var' buyurdu.
'Öyleyse ölüm şimdi gelsin' dedi.
Musa, Allah'tan, kendisini mukaddes Arz'a bir taş atımı kadar yaklaştırmasını diledi.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Ben sizinle beraber orada (Mû-sâ'nın gömüldüğü yerde) olsaydım, onun kabrini, yolun kenarında olan kırmızı kum tepesinin yanında gömülmüş olduğunu gösterirdim." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.J
8325- Ahmed ile Bezzâr şunu da ilâve ettiler:
"ölüm meleği (o zamanlarda) insanlara görünerek gelirdi, Mûsâ onu tokatladı..."
8326- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Musa'nın boyu ve asası on iki arşın (kulaç) İdi. Sıçradığı zaman tam oniki arşın sıçrardı. Oc b. Ânâk ile karşılaştı. Mûsâ ona vurdu fakat onun ancak topuğuna isabet etti-
rebîldi."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de muhtelif bir râvi kanalıyla.]
8327- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir yahudi malını pazarlarken birisi, ona bu malının karşılığı olarak hoşlanmadığı bir fiyat teklif edince: 'Musa'yı tüm insanlara tercih eden Allah'a yemin ederim ki, olmaz.' dedi. Bunu duyan Ensâr'dan biri yahudiyi tokatladı ve şöyle dedi:
'Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem aramızdayken sen nasıl 'Musa'yı insanlara tercih edene yemin ederim' diyebilirsin?"
Yahudi hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'fi gidip şöyle şikayette bulundu:
'Sen bize ahdü eman vermedin mi? Bize zimmet vermedin mi? Neden falan adam beni tokatlıyor?' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tokat atana sordu:
'Neden adamı tokatladın?' Sahabî, olan biteni anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzünde belli olacak derecede öfkelendi ve şöyle buyurdu.
'Peygamberler arasında tercih yapmayın! Çünkü Sûr üflendiğinde Allah'ın diledikleri dışında göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar yere serilip ölecekler. Sonra bir daha üfürül-düğünde, İlk olarak ben dirileceğim. Mû-sâ'nın Arş'a yapışmış olduğunu göreceğim. Tûr'un sarsıntısıyla mı bayıldığını, yoksa benden önce mi dirildiğİni anlayıp kestireme-yeceğim. Ben, hiç kimsenin Yunus bin Met-tâ'dan daha üstün olduğunu da söyliye-mem'." |Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.j
8328- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem:) "Hiçbir kul için: 'Ben, Yunus bin Met-tâ'dan daha üstünüm' demesi yakışık almaz."
buyurmuş ve Yunus'u babası Mettâ'ya nisbel etmiştir. [Buhârî, Müslim ve Ebû Davud.J
8329- O (Ebû Dâvud), Abdullah bin Ca'fer'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Hiçbir peygamberin: 'Ben Yunus bin Met-îâ'dan daha hayırlıyım' demesi doğru olmaz."
8330- Buhârî ve Müslim, Ebû Hurey-re'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Allah Teâla buyurdu ki: 'Hiçbir kulun, 'Ben, Yunus bin Mettâ'dan daha hayırlıyım' demesi yakışık almaz."
8331- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Davud'a okumak çok kolaylaştırıldı. Hayvanının eğe denme s ini emrederdi; de o, henüz hayvanı eterlenmeden okumayı bitirirdi. Ayrıca o, sadece elinin emeğini yerdi."
| Buhârî.]
8332- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki kadın vardı. İkisinin de oğulları vardı; kurt gelip birisinin oğlunu kapıp parçaladı. Biri diğerine 'O senin oğlun idi' dedi. Öteki: 'Hayır kurdun parçaladığı benim değil seninki idi' diyerek ihtilâfa düştüler. Davud'a gelip aralarında hükmetmesini istediler. Davud oğu-lun daha yaslı olan kadına ait olduğunu söyledi. Onun bu hükmüne razı olmadılar gelip Süleyman'a başvurdular. Süleyman şöyle dedi: 'Bana bir bıçak getirin de şu çocuğu ikiye böleyim yarısını birine diğer yarısını da birine vereyim.' (Gerçek annesi olan) Küçüğü feryat etti: 'Allh sana merhamet etsin, yapma, çocuk onundur!' dedi. Bunun üzerine Süleyman çocuğu (esas sahibi olan) küçük kadına verdi."
Ebû Hureyre dedi ki: "Vallahi sikkin (bıçak) kelimesini ben sadece o gün duydum; çünkü o güne kadar biz bıçağa müdye derdik." |Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
8333- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eyyub (mucizeli suda) çıplak olarak yıkanırken, üzerine altından bir sürü çekirge düştü. Eyyub onları toplayıp hemen elbisesine sardı. Bunun üzerine Rabbi şöyle seslendi:
'Seni ben (bunlara) muhtaç olmayacak bir halde kılmadım mı?'
'Evet ya Rabbi, beni bu suretle zengin kıldın; fakat benim için senin hayır ve bereketinden müstağni olmak sözkonusu değildir' dedi." IBuhârîile Nesâî.]
8334- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) ¦¦¦¦
"Meryem ve oğlunun dışında, doğarken şeytanın değmediği hiçbir çocuk yoktur, ağlaması işte ondandır,"
8335- Diğer rivayet:
Ebû Hureyre dedi ki: "İsterseniz, 'Şüphesiz ben onu (Meryem'i) ve zürriyeüni kovulmuş şeytandan sana sığındırırım' mealindeki âyeti (Âl-i İmrân, 36) okuyun!"
8336- Diğer rivayet:
"Meryemoğlu Isâ hariç, her doğan çocuğa, doğarken şeytan iki yanına parmağıyla dürter. İsâ doğarken ona da dürtmek istedi fakat, ona değil (ceninin içinde bulunduğu döl yatağına) hicaba vurdu." [Buhârî ile Müslim.]
8337- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Isâ Allah'ın huzuruna durduğu zaman delilini ortaya koyacak. Cenab-ı Hak bunu bizlere şöyle beyan etmiştir:
'Hani Allah Meryemoğlu İsa'ya: 'Seni insanlara, Allah'ı bırakıp beni ve annemi ma'bud edinin!' dedin mi diye sormuştu.' (Mâide, 116) Ebû Hureyre, Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem'den naklen dedi ki: O şu cevabı vermişti:
'Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz'." (Mâide, 116)
8338- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyada da âhirette Meryemoğluna (İsa'ya) ben İnsanların en yakınıyım. Onunla benim aramda peygamber yoktur. Peygamberler kardeştirler. Peygamberler, anneleri ayrı babaları bir kardeştirler, dinleri de birdir." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.l
8339- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ömrüm uzarsa İsa ile buluşmak isterim. Şayet ömrüm vefa etmezse, içinizden kim onunla buluşursa ona benden selâm söylesin." |Ahmed.|
8340- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Dedi ki: Vallahi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, İsa için 'kırmızı' (açık tenli) demedi. O şöyle dedi: 'Ben rüyamda Beyt-i
tavaf ederken siyah düz saçlı esmer bir adamı, iki adamın arasında gördüm. Başından su damlıyor ya da su akıyordu. Dedim ki: 'Kimdir bu adam?'
'Meryemoğlu İsa'dır' dediler. Sonra ona bakmak için ilerledim. Bir de baktım ki iri yarı, sağ gözü üzüm tanesi gibi dışa çıkıp patlamış kırmızı bir adamla karşılaştım; 'Kimdir o?' diye sorunca, 'Deccal'dir' dediler, insanlar içinde ona en çok benzeyen kişi Ibn Katan'dır'."
8341- Diğer rivayet:
"Isâ, Mtisâ ve İbrahim AleyhİmüsselâM' ı gördüm. Isâ kırmızı (açık tenli), kıvırcık saçlı ve geniş göğüslü idî. Mûsâ, karayağtz, iri yarı, düz saçlı, sanki Sudan erkeklerine benziyordu."
[Buhârî, Müslim ve Muvattâ.]
8342- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Isrâ gecesi Mûsâ ile karşılaştım" (dedi ve) onu şöyle ahlattı:
"Bir adamla karşılaştım, baktım ki Şenua kabilesi erkeklerinden karayağız, umnboylu, balık etli ve düz saçlı bir adamı andırıyor. (Sonra) îsayı gördüm" (dedi ve onu) şöyle anlattı: "Orta yapılı kızıla çalar renkte, hamamdan yeni çıkmış bir hali vardı, ibrahim'i de gördüm, çocuklarının içinde ona en çok benzeyen benim."
8343- Diğer rivayet:
"Baktım ki Meryemoğlu Isâ ayakta namaz kılıyor. İnsanlar içinde ona en çok benzeyen Urve İbn Mes'ûd esSekafî"dir."
[Tİrmizî, Buhârîve MUslim.|
8344- O ikisi (Buhârî ve Müslim), İbn Ab-bâs'dan:
"Mûsâ, uzun boylu sanki Şenua erkeklerini andıran bir kişi idi."
8345- Ebû'd-Derdâ' radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Davud'u ashabı (ümmeti) arasından aldı, fitneye kapılmadılar ve yollarını değiştirmediler. Mesih'in ümmeti ise, onun sünnet ve hidayeti üzere ikiyüz sene kaldılar (sonra değişildiler)
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
8346- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kimsenin ben Zekeriyaoğlu Yahya'dan daha hayırlıyım, demesi yakışık almaz. Onların hiçbir hatası yoktu." (Sanırım şöyle dedi:) ''Amelleri de hiçbir zaman kötü
değildi." |Bezzâr.|
8347- EBû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
" Ademoğullarından herkes Allah'a işlediği bir günahla kavuşacaktır. Allah da. isterse ona azap edecek, isterse bağışlayacaktır. Ze.-keriya oğlu Yalıya müstesna. Çünkü o, seyyid, iffetli ve salihlerden bir nebidir" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sonra yere eğilip bir çöp aldı ve şöyle dedi: "Belki bu çöp kadar hatası vardır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin birsenedle.|

8348- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Âdem bir peygamber miydi?"
"Evet."
"Peki Nuh'la onun arasında kaç sene vardır?"
"On asır."
"Nuh'la İbrahim arasında?"
"On asır."
"Ey Allah'ın Resulü! Peygamberlerin sayısı ne kadardır?"
"Üçyüzonüç" buyurdu.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8349- Enes radiyallahu anh dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamberler kabirlerinde diridirler; namaz kılarlar." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.J
8350- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hızır'a Hızır denilmesinin sebebi şudur: O otsuz, kuru bir yere oturdu. O otsuz yer Hızır'ın arkasından hemen yeşilleniverdi."
|Buhârî ve Tirmizî.}
8351- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in nezdinde Hâlid bin Sinan'dan söz edildi; şöyle buyurdu: 'O, kavminin kaybettiği bir peygamberdir' ." |Bezzâr.|
8352- Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de ley-yin bir senedle:
"Hâlid bin Sinan'ın kızı geldi; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturması için elbisesini yere serdi."
Hadisin devamını (yukarıdaki gibi) zikretti.
8353- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamberler arasında (hayır ve üstünlük açısından) tercih yapmayın!" [Ebu Dâvud.]

BU BAHİS İÇİNDE SERPİŞTİRİLENLERİN DIŞINDA PEYGAMBER(S.A.V.)'İN FAZİLETLERİ
8354- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Ashâb, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in çıkmasını beklerken kendi aralarında konuşuyorlardı. Onlara yaklaşınca kulak verdi. Sözlerini dinledi, biri şöyle diyordu: 'Hayret doğrusu! Allah yarattıklarından birisini İbrahim'i dost edindi.'
Diğeri şöyle dedi: 'Bu Mûsâ Aleyhisse-lamla konuşması kadar hayret verici değildir.'
Bir başkası şöyle dedi: 'Bu, İsa'yı Allah'ın Kelimesi ve Ruhu kılmak kadar hayreti mucip değildir.' Bir ötekisi ise şöyle söyledi: 'Allah Adem'i seçmiştir. Bundan daha üstün bir vasıf mı olur?' Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara selam verip: 'Söylediklerinizi duydum ve hayretlerinize de şahit oldum' buyurdu ve şunları ilave etti: 'Evet dediğiniz gibi ibrahim Allah'ın dostudur. Musa Allah'ın kendisiyle konuştuğudur. İsa Allah'ın Kelimesi ve Ruhudur. Ademi de Allah seçmiştir. Bu da doğrudur. Ben ise Allah'ın sevgilisiyim (Habibiyim). Ama bununla övünmüyorum. Kıyamet gününde Hamd sancağını ben taşıyacağım, yine övünme yok. Allah katında ben, evvelkilerin ve sonrakilerin en kıymetl'myim. Yine övünme yok. Kıyamet gününde ilk şefaat edecek olan benim. Bu yetki ilk kez bana verilecektir, ama yine övünme yok. Cennet kapısının halkasını ilk kımıldatacak olan benim. Allah bana cennet kapısını açıp ilk defa beni ve mu minlerin fakirlerini de benimle oraya koyacaktır. Buna rağmen yine övünme yoktur'." |Tirmizî|
8355- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde ben peygamberlerin lideri ve hatipleri ve şefaat sahipleri olacağım, fakat övünme yok." [İkisi de Tirmizî'ye ait.l
8356- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bunu beş şey verildi ki benden önce onlar hiç bir kimseye (Peygamber'e) verilmemiştir. Bütün peygamberler sadece ve yalnız kendi kavimlerine gönderildi. Ben ise kırmızı siyah her türlü ırk ve millete gönderildim. Benden önce ganimetler kimseye helâl olmadı, bana ise helâl kılındı. Yeryüzü bana tertemiz ve mescid kılındı. Namaz vakti nerede gelirse kişi orada namaz kılar. Bir aylık mesafedeki düşmanın kalbine korku konmak suretiyle (Allah tarafından) yardım edilmiştir. Bana şefaat etme salâhiyeti verilmiştir." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.|
8357- Onlar (Buhârî, Müslim, Nesâî ve TirmİzÎ) Ebû Hureyre'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben Cevâmiu' l-kelim (az sözle çok mânâ ifade etme) yeteneğiyle gönderildim. Bir aylık mesafedeki düşmanın kalbine korku verilmekle bana (Allah tarafından) yardım edildi. Ben uyurken yeryüzünün hazinelerinin anahtarları getirilip önüme kondu."
Ebû Hureyre dedi kî: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem aramızdan ayrıldı, siz o hazineleri kapışmaktasınız." IBuhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
8358- Ebû Hureyıe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygambere benzerine insanların iman ettiği mucize verilmiştir. Bana ise ancak Allah'ın bana vahyettiği şey (Kur'ân) -mucize olarak- verilmiştir. Bu sebeple kıyamet gününde kendisine en çok tabîî bulunan kişi olmayı ümit ederim." [Buhârî ile Müslim.]
8359- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rızkım mızrağımın gölgesi altındadır. Emrime muhalefet edenler ise horlanmak ve cizye vermek durumundadır."
IBuhârî bâb başlığında.|
8360- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden önceki peygamberlerle ben .yuna benzeriz: Bir adam güzel ve göz kamaştırıcı bir bina yapmıştır. Ancak duvarların bir köşesinde bir kerpiçlik boşluk bırakmıştır, insanlar evin etrafını dolaşıp evi beğenmiş ve şöyle demişlerdir: 'Şu kerpiç de şu açık olan yere konsa çok iyi olur' İşte ben o kerpicim. İşte ben peygamberlerin sonuncusuyum."
[Buhârî ile Müslim.|
8361- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde cennet kapısına geleceğim. Hâzin (bekçi melek) 'Sen kimsin?' diyecek. Ben de ona 'Ben Muhammed' im diyeceğim. Ondan sonra o bana: 'Ben sadece sana açmakla, senden önce hiç kimseye açmamakla emrolundum' diyecek."
|Müslim|
8362- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'dan benim için vesile isteyin!" Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü vesile nedir?"
"O, cennette öyle bir makamdır ki, ona ancak tek bir adam ulaşacaktır. O adamın ben olmasını umarım."
[Tirmizî]
8363- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
yatsı namazını kıldırdı, sonra tbn Mes'ûd'un elinden tutup çıktı ve onu Mekke'nin taşlığına (Bathâ-İ Mekke'ye) iletti. (Yere

dairevî) bir çizgi çizdi. Sonra: 'Sen buradan dışarıya çıkma! Sana birtakım adamlar gelecekler, onlarla sakın konuşma çünkü onlar seninle konuşmazlar." Sonra İstediği yere çekip gitti. Çok geçmeden Sudanlılara benzeyen birtakım adamlar geldiler. Saçları ve vücut yapıları da onlara benziyordu. Ne avret yerlerini, ne de giysilerini göremiyordum, Bana doğru geliyorlar, fakat çizgiyi geçemiyorlardı. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e doğru yürüyüp gittiler. Gecenin sonlarına doğru ben orada otururken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi, çizgiden içeriye girip baldırımı kendine yastık yapıp yattı. Peygam-
ber sallallahu aleyhi ve sellem uyuduğu zaman ağzından soludu. O baldırıma yaslanmış uyurken son derece güzel, beyaz elbiselere bürünmüş bir takım adamlar geldiler. Onun yanma vardılar, bir kısmı onun başucunda oturdu, diğer bir kısmı da ayakları ucuna oturdu. Sonra aralarında şöyle mırıldandılar:
'Biz şimdiye kadar bu peygambere verilenin bir başkasına verildiğini hiç görmedik. Bunun gözleri kapalı, ancak kalbi uyanık. Ona bir mesele anlattılar: Bir elendi bir köşk yapmış, sonra sofra kurmuş, insanları ziyafete davet etmiş, kimisi davetine icabet edip yemeğinden yemiş, suyundan içmiş, kimisi de davele icabet etmemiş o da bunun üzerine onları cezalandırmış ya da ona azap etmiştir.' Sonra kalkıp gittiler, tam o anda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem uyandı ve şöyle buyurdu: 'Bunların dediklerini duydun mu? Kimdir onlar biliyor musun?'
'Allah ve Resulü bilir' dedim; şöyle buyurdu: 'Onlar meleklerdir.
Onların anlattıkları meselenin mânâsı nedir?" diye sorunca; yine 'Allah ve elçisi bilir' dedim. Buyurdu ki: 'Onlar Rahman'ı örnek gösterdiler: Cenneti yapmış kullarım ona çağırmış, icabet edeni cennetine koymuş, etmeyeni ise azaplandtrmıştır'."
[İkisi de Tirmizî'ye ait]
8364- Buhârî ve Müslim, Câbir radiyalla-hu anh'dan benzerini rivayet ettiler. Onda şöyle geçmekte:
"Sen ile ümmetin şuna benzersiniz: Bir kral vardır, arsa edinmiştir, orada bir bina yapmış ve bir sofra kurmuş, bir elçi gönderip halkı yemeğine davet etmiştir. Kimisi elçiye icabet etmiş, kimisi de etmemiştir. İşte Melik (kral) Allah'tır. Avlu (arsa) İslâm'dır. Ev cennettir. Sen Ey Muhammed Allah'ın elçisisin. Kim davetini kabul ederse, İslâm'a girer. Kim de İslâm'a girerse cennete girer. Kim de cennete girerse oradaki yemekleri ve meyveleri yer."
8365- Abdullah bin HİŞâm radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem ile beraberdik. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'in elini tuttu. Ömer ona dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Seni nefsim hariç, her şeyden, herkesten fazla seviyorum.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki beni kendi nefsinden daha fazla sevmedikçe (imanın tam) olmaz" buyurdu.
Ömer: 'Şu anda artık seni kendi nefsimden bile daha çok seviyorum' deyince, 'İşte şimdi (imânın kâmil) oldu ey Ömer!' buyurdu."
| Buhârî. |
8366- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudreti elinde olana yemin ederim ki, size bir gün gelecek ki beni göremİye-ceksiniz. O gün beni aranızda görmek, sizin için ailenizden ve malınızdan daha makbul olacak."
Onun bu sözünü ashabı şöyle yorumladılar: "O, kendisini anlatmıştır. Öldüğü zaman, yitirdikleri bereketten dolayı onu o kadar ar-zulayacaklar ki bu, kendileri için aileleri ve mallarından daha ileri olacak; 'Ah o aramızda olsaydı da ne malımız ve ne de ailemiz olmasaydı!' temennisinde bulunacaklar'." [Müslim]
8367- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisi için cinlerden -bir rivayette- ve meleklerden (karini) arkadaşı görevlendirilmeyen hiç bir kimse yomkur." Dediler ki: "Sana da mı ey Allah'ın Resulü?"
"Bana da, ancak Allah ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. O, bana artık ancak hayır olanı tavsiye ediyor."
itkisi de Müslim'e ait.]
8368- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamberlere iki hasletle üstün kılındım. Birisi: benim şeytanım kâfir idi. Allah ona karsı bana yardım etti de o müslüman oldu." dedi. Diğer hasleti unuttum.
[Bezzâr zayıf bir İsnadla. |
8369- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizden hiçbir kimse yoktur ki hana selâm gönderdiği zaman Allah onu benim ruhuma ulaştırıp da ben onun selâmını almayayım. " | Ebû Dâvud.]
8370- Enes radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye girdiği gün tüm Medine aydınlığa boğuldu. O öldüğü zaman lüm Medine'ye karanlık çöktü. Onu defnedip toprağı henüz ellerimizden silkmemiştik ki (üzüntüden) kendimizi tanıyamaz olduk." [Timıızî.l
8371 - İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anlı' -dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Rabbim! Şüphesiz onlar, insanların bir çoğunu saptırıp yoldan çıkardılar ... merhamet edicisin' mealindeki âyeti (İbrahim, 36); sonra İsa'nın sözünü ifade eden: 'Onları azap-landınrsan onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, Aziz de sensin Hakîm de sensin' âyetini (Mâide, 113) okudu ve mübarek ellerini kaldırıp şu duada bulundu: 'Allahım! Ümmetimi bağışla, Allahım ümmetimi bağışla!' Ve bunu müteakip ağladı.
AllahTeâla buyurdu ki: 'Ey Cibril! Rabbin daha iyi biliyor ama haydi sen Muhammed'e git, ona 'Neden ağlıyorsun?' diye sor.' Hemen Cibril ona gidip neden ağladığını sordu ve daha iyi bildiği halde Allah'a elçisinin ne dediğini bildirdi. Bunun üzerine Cibril'e şu emri verdi: 'Git Muhammed'e namıma şöyle de: 'Biz seni, ümmetin hakkında hoşnut kılacağız, seni asla kederlendirmeyeceğiz." [Müslim]
8372- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, "Cahiliyede haram işledin mi?" diye sordular; şöyle buyurdu: "Hayır, iki kere böyle bir durumla karşılaştım. Birisinde gözlerime uyku bastırdı ve uyuya kaldım. Diğerinde ise, gece sohbeti yaptığımız kavmimden olan bir arkadaşın varlığı bana mani oldu."
|Taberânî hafi bir senedle.l
el-Evsafm. lafzı: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Kadınlarla haram temasta bulundun mu?" diye sordular.
8373- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdem o işlediği günahı işlediği zaman, başını Arş'a doğru kaldırıp şöyle dedi: 'Mu-hammed hakkı için senden beni bağışlamanı dilerim.' Allah ona:
'Muhammed nedir?' diye vahyetü. Şöyle dedi: 'Senin ismin pek yücedir. Beni yarattığın zaman başımı Arş'ına doğru kaldırıp (baktım). Orada 'Lâ ilahe illallah Muhamme-dun Resûlullah'ı yazılmış olarak gördüm. Bundan, senin katında ondan daha büyük ve kıymetli kimsenin olmadığını anladım. Çünkü onun adını kendi adınla birlikte yazmışsın.' Bunun üzerine Allah ona şunu vahyetti: 'Ey Adem! O, zürriyetinden olan peygamberlerin sonuncusudur. Ümmeti de zürriyetinden olan ümmetlerin sonuncusudur. O olmasaydı seni yaratmazdım'."

|Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ves-Sağîr'de hafî bir senedle. |
8374- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana gelip dedi ki: 'Senin ve benim Rabbim sana: Senin adını nasıl yücelttim?' diye soruyor. 'Allah daha iyi bilir!' (Ancak) buyurdu ki: 'Ben anıldığım zaman sen de benimle anılıyorsun'. dedi." [Ebu Ya'lâ.]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN SAÇI, NÜBÜVVET MÜHRÜ, YÜRÜYÜŞÜ, KONUŞMASI, TERLEMESİ, ŞECAATİ VE AHLÂKI
8375- Ali radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i vasfederken şöyle dedi:
"O, ne çok uzun ve ne de çok kısa boylu idi, orta boylu bir İnsan idi. Saçları kıvırcık değildi, düz de değildi, dalgalı idi. Ne zayıf (ince) ne de şişkin yüzlü idi, yuvarlak yüzlü biriydi. Yüzü hafif pembeye çalan beyazdı. Gözleri koyu siyah, kirpikleri ise uzundu. Vücudu kılsız fakat göğsünden göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayakları irice idi. Yürüdüğünde sanki yüksek bir yerden ini-yormuş gibi ağır ve dengeli yürürdü. Bİr tarafa döndüğü zaman tüm vücudu ile dönerdi. İki omuzu arasında peygamberlik mühürü bulunmaktaydı. O peygamberlerin sonuncu-su(mührü)dur. Gönül bakımından insanların en cömerdidir. İnsanların en doğru ve sağlam sözlüsü idi. O, ahlâkça herkesten yüce, muaşeret yönüyle de en geçimlisi idi. Onu ilk defa gören korkuya kapılırdı. Fakat onunla görüşüp tanışınca onu severdi. Onu anlatan kişi şöyle derdi: 'Ne ondan önce ne de ondan sonra onun gibisini görmedim'."
Diğer rivayette: "Büyük başlı, iri omuzlu idi" diye geçer. |Tirmizî.]
8376- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, halkın orta boylusu idi. Çok uzun değildi, göze batacak kadar kısa da değildi. Pembeye çalan beyaz tenli İdi. Ne esmer ne de çok beyaz değildi. Göze batacak kadar kıvırcık saçlı değildi. Tam da düz saçlı değildi. Kırk yaşındayken kendisine vahiy geldi. Mekke'de on yıl kaldı. Bu müddet zarfında ona vahiy iniyordu. On yıl da Medine'de kendisine vahiy İndî. Altmış yaşından sonra Allah onun ömrünü sona erdirdi. Henüz ne başında ve ne de sakalında yirmi tane bile beyaz kıl yoktu."
(Ravi) Rabîa bin Abdirrahman der kir "Kıllarından bir kıl gördüm, kırmızı idi. (Acaba saçını mı boyadı diye) sordum, şöyle denildi: 'O saçına sürdüğü kokudan (boyadan) dolayı kırmızıdır'."
[Buhârî, Müslim, Muvaltâ veTirmizî.|
8377- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem da-lîu'1-fem, eşkelu'1-ayn ve menhûsu'1-akib ve dahmu'l-kademeyn idi." (Râvi) Simâk'a denildi ki:
"Dalîu'1-fem ne demektir?"
"Geniş ağızlı demektir."
"Peki eşkeiü'l-ayneyn ne demektir?"
"Gözlerinin akında kırmızılık olan demektir."
"Menhûsu'1-akib ne demektir?"
"Topuğu az elli demektir"
| Müslim ve Tirmizî.j
8378- Onun (Tirmizî'nin) diğer rivayeti: "Düzgün bacaklı idi. Sadece tebessüm
ederek gülerdi. Ona baktığın zaman iki gözleri sürmelidir dersin; oysa sürmeli değildi."
8379- Enes radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ışık saçan bir renkle idi. Terleri sanki birer inci ianesi idi. Yürüdüğü zaman hafifçe başını eğerek yürürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ellerinden daha yumuşak olan ne bir ipeğe ne de bir dibaceye dokundum. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kokusundan daha güzel kokan ne bir misk ne de anber kokladım."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.|
8380- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saçını sordular. Şöyle dedi: 'İki saç arası bir görünüm arzederdi: Ne çok düz ve ne de çok kıvırcıktı ve kulakları ile omuzlan arasına varan bir uzunluktaydı'."
8381- Diğer rivayet: "Saçları omuzlarına kadardı."
8382- Diğer rivayet: "Kulaklarının yarısına kadardı."
8383- Diğer rivayet: "Kulak memelerine kadardı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvucl ve Nesâî.|
8384- Âişe radiyallahu aıhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
saçı kulak memelerini geçiyor, omuzuna kadar uzanıyordu." [Tirmzî ve Ebû Dâvud]
8385- Ümmü Hâni' radiyallahu aıhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye geldiğinde saçlarında dört örgü vardı." [İkisi de Tirmi/.î ve Ebû Davud'a ait.]
8386- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kitab ehli saçlarını uzatırlar ve sarkıtırlardı. Müşrikler ise saçlarını ikiye bölüp ayırırlardı. Allah Resulü sallalahu aleyhi ve sellem, kendisine bir şekil emredilmedikçe kitab ehline uymayı uygun bulurdu. Onun için saçlarını uzatıp sarkıttı. Sonra (müşrikler gibi)
İkiye ayırdı," [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
8387- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saçının akı hakkında sordular, şöyle dedi: 'Allah, onu saçlarına ak düşürmek suretiyle çirkinleştirmemişlir'."
8388- Diğer rivayet: (Enes) Dedi ki: "Kişinin sakal ve saçından beyaz kıl koparması hoş değlidir." Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (saçlarını) boya-madi. Beyazlığı, dudak altında, şakaklarında ve bir nebze de başındaydı." [Müslîm]
8389- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: Ubeyde'ye dedim ki: "Bizde Enes'in annesinden mi, yoksa Enes'ten mi kaldığını bilmediğim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bir miktar saçı bulunmaktadır." Dedi ki: "Bende onun tek bir kılının bulunması, be-nİm için dünya ve içindekilerden daha kıymetlidir." |Buhârî. 1
8390- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in saçının ve sakalının ön kısmında biraz beyazlık vardı, (yani akı karasıyla karışıktı) Yağladığı zaman bu aklar belli olmazdı. Saçları dağınık olduğu zaman ise bu aklar belli olurdu. Sakalının kılları sık ve gürdü. Bir adam dedi ki: 'Yüzü kılıç gibi (parlak) mıydı?' (Câbir) dedi ki: 'Hayır bilakis güneş ve ay gibi idi, yuvarlak yüzlüydü.' Dedi ki: İki omuzu arasında güvercin yumurtası gibi (peygamberlik) mührü gördüm ki bu, teninin rengindeydi'." [Nesâî ve aynı lafızla Müslim.]
8391- Abdullah bin Sercis radiyallahu anlı'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm, onunla et ve ekmek yedim. Ya da tirit yedim. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah seni bağışlasın!'

'Seni de bağışlasın!' buyurdu." Ravi dedi ki:
"Allah Resulü senin için Allah'tan mağfiret diledi mi dedin?"
"Evet, senin için de" dedi." (İbn Sercis) sonra şu âyeti okudu: "Kendin için, erkek mii'minlerle, kadın mü'minlerin günahları için mağfiret dile!" (Muhammed, 19)
Devamla şunları söyledi: "Sonra arkasından dolaştım. (Sözkonusu mühür) iki omuzu arasında, sol kürek kemiğinin geniş tarafında idi. Yumruk gibi ve üzerinde siğil benzeri benler bulunan peygamberlik miihrünü gördüm." [Müsüm]
8392- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'-dan:
"Peygamberlik mührü, çadır tepeliği gibi (yuvarlak ve tümsek) idi. O sallallahu aleyhi ve sellem, iri gözlü, etsiz topuklu, geniş ağızlı idi." [Buhârî ile Müslim.]
8393- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'den daha güzel birini görmedim, yüzü güneş gibi parlıyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den daha hızlı yürüyeni görmedim. Yürürken sanki yeryüzü onun için dü-rülüyordu da onunla beraber yürürken yorulurduk O ise hiç aldırmaz ve yorulmazdı."
(Tirmiüî.l
8394- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yürüdüğünde öne doğru eğilircesine süratle yürürdü." [Ebû Dâvud]
8395- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yürüdüğü zaman, sahâbiler O'nun önünde yürürler ve O'nun arkasını melekler için boş bı-rakuiardı." |İbn Mâce.]
8396- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem konuştuğu zaman öyle (yavaş) konuşurdu ki, biri kelimeleri sayacak olsa rahatlıkla sayabilirdi."
8397-Diğer rivayet:
(Âişe) Urve'ye dedi ki: "Fülanın babasına (yani Ebû Hureyre'ye) şaşmaz mısın? Gelip hücremin yanında oturdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den hadis nakletmeye başladı, o sırada ben namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden kalkıp gitti. Eğer ona yetişebil-seydim, şöyle derdim: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sizin gibi hızlı konuşmazdı'."
8398- Diğer rivayet:
"Ebû Hureyre, hadis naklederken şöyle de söylüyordu: 'Dinle ey hücre sahibesi (yani Aişe), dinle ey hücre sahibesi!' Âişe ise bu sırada namaz kılıyordu. Namazını bitirince, Ur-ve'ye dedi ki..." Benzerini nakletti.
[Buharı, Müslim, Tirmizî.|
8399- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, anlaşılsın (veya bellensin) diye sözlerini üç kere tekrar ederdi." [Tirmizî.|
8400- Aİşe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sözleri gayet açık ve seçik idi. Duyan herkes onu (rahatlıkla) anlardı." [Ebû Dûvud|
8401- İbn Selâm radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, oturup konuşurken gözünü semaya çpkça kaldırırdı." [İkisi de Ebû Davud'a ait.|
8402- Sahabeden bir adam radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kucaklamış. Adam diyor ki: 'Onun koltu-kaltınm teri üzerime aktı; kokusu tıpkı misk gibi İdi'." [Dârimî. kimliği meçhul bir râvi kanalıyla.]
8403- Enes radiyallahu anh'dan: Ümmü Süleym, Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'e deri döşeği sererdi. Geldiği zaman onun yanında o döşek üzerinde öğle uykusunu uyurdu. Ümmü Süleym'e kalktığı zaman, onun Verinden ve kıllarından (postun üzerine döküleni) alıp bir şişe içinde toplardı. Sonra onu (miskle karıştırarak) kapalı bir yerde muhafaza etti. Enes'in vefat anı yaklaştığı zaman kefenine serpilecek güzel kokuya o miskten karıştırılmasını vasiyyet etti ve onun bu vasiyeti yerine getirildi."
8404- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ümmü Süleym'in evine girer, (Ümmü Süleym) evde yokken onun yatağında uyurdu. Bir gün yine gelip onun yatağında uyudu.. Hemen Ümmü Süleym'e giderek 'İşte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem senin evinde ve yatağının üzerinde uyudu' dediler. Geldi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in terlediğini ve terinin, deriden yapılan yatağın bir kısmında toplandığını gördü. Hemen o parçayı alıp cam şişelerin içine sıkmaya başladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem korkarak uyandı ve sordu:
'Ey Ümmü Süleym ne yapıyorsun sen?' 'Ey Allah'ın Resulü! Çocuklarımız için bunun bereketim umuyoruz' deyince 'İyi yaptın!' buyurdu."
8405- Diğer rivayet:
(Ümmü Süleym ona şu cevabı verdi:) "Bu senin terindir, kokumuza onu karıştırıyoruz. Çünkü o, kokuların en güzellerindendir" dedi.
[Buhârî, Müsüm ve Nesâî.|
8406- Enes radiyallahu anh'dan: "Medine'de (aniden bir ses duyuldu ve) panik oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem bunun üzerinde Ebû Talha'dan 'Mendûb' adındaki alını ödünç aldı ve bindi. Dönünce şöyle dedi: 'Korkulacak bir §ey görmedik. Ve bu atı da deniz gibi (çok hızlı) bulduk'."
8407- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesuru idi.
Bir gece Medine'de bir ses sebebiyle umumî bir korku oldu. Herkes o sesin kaynağına doğru yöneldi. Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, herkesten önce o sese yönelmiş, durumun hakikatini görüp, geri dönmüş ve onları yarıyolda karşılamıştı."
8408- Diğer rivayet:
"O sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Tal-ha'mn çıplak atı üzerinde, boynunda kılıç asılı iken, haber duyuldu. Bunun üzerine şöyle diyordu: 'Korkmayın, korkmayın!' Dönünce ise: 'Biz onu (atı) bir derya gibi (hızlı) bulduk.' Yahut şöyle dedi: 'O gerçekten bir denizmîş.' Aslında bu at, hantallığı ile maruf bir at idi."
8409- Başka bir rivayette: "O at, o günden
sonra hiç geçilemedi."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8410- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman günah olmadığı sürece mutlaka kolay olanı tercih ederdi. Eğer bir iş günah olursa, ondan herkesten fazla uzak dururdu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendi nefsi için hiç intikam almamıştır, lâkin Allah'ın bir yasağı çiğnendiğinde hemen Allah için intikam alırdı."
[Mâlik, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
8411- Diğer rivayet:

"Allah yolunda yaptığı savaşların dışında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, eliyle hiçbir kadın ve hizmetçiye vurmamıştır."
8412- Enes radiyallahu anh'dan: "Medine cariyelerinden biri Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem'in elinden tutar onu kendi dilediği yere götürürdü." [Buhârî.]
8413- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem'i
bir adam karşılayıp da onunla musafaha ettiği zaman, adam elini çekinceye dek o, mübarek elini çekmezdi. Adanı yüzünü ondan çevirince-ye kadar o, mübarek yüzünü ondan çevirmezdi. Oturduğu adamın önünde kesinlikle dizlerini uzatmazdı." [Ebû Dâvuti ve aynı lafızla Tirmizî.|
8414- Enes radiyallahu anh'dan: "Çocuklara karşı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den daha merhametlisini görmedim. Oğlu İbrahim Medine yaylasında bir süt anneye verilmişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizimle birlikte oraya gider ve eve girerdi. Ev tüterdi. Zira oğlunun süt babası demirci idi, (dumanlar içinde) oğlunu alır öper, sonra da dönerdi." [Müsliml
8415.- el-Esved radiyallahu anh'dan: Aişe'ye: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evinde ne yapardı?" diye sordum. "Ailesinin (evinin) işleriyle uğraşırdı, namaz vakti geldiği zaman abdest alıp namaza gitmek üzere çıkardı." diye cevap verdi.
8416- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem abdesl alırken kimseye yardım ettirmezdi, zekâtını da bizzat kendisi verir, kimseye havale etmezdi." [İbn Mâcc zayıf bîr senedle]
8417- Abdullah bin el-Hâris bin Cez' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den daha çok tebessüm eden birini görmedim." [Tirmizî.|
8418- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mescidde bizimle oturur konuşurdu, kalktığı zaman hanımlarının birinin evine girinceye dek biz de onu görmek için kalkardık.
Bir gün yine bizimle sohbet etti, kalktı. Biz de kendisi ile birlikte kalktık. Derken bir bedevinin kendisine yetişip cübbesini şiddetle çektiğini gördük. Cübbesi bayağı kaim ve sert idi. Mübarek boynunu tahriş edip kızartmıştı. Ona dönüp baktı; bedevi şöyle dedi:
"Bu iki deveme zahire yükle! Sen bunu ne kendi, ne de babanın malından yükleyeceksin.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Hayır (matımdan değil). Allah'tan mağfiret dilerim hayır. Allah'tan mağfiret dilerim hayır. Cübbemi çekip boynumu acıttığının kısasını senden alıncaya dek hayır, Allah'tan, mağfiret diterim hayır Her seferinde bedevi kendisine: 'O hareketime karşı sana kısas hakkı vermem' diyordu." -Hadis devam eder-
(Râvi) Dedi ki: Sonra bir adamı çağırdı ve ona: "Haydi §u iki deveye; birine arpa, diğerine hurma yükle!" Sonra bize dönüp şöyle buyurdu: "Haydi Allah'ın bereketi üzerine
dağılıp gidin!" [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
8419- Çöl araplarından bir adamdan: Dedi ki: "Huneyn günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e zahmet verdim. Ayağımda kalın bir pabuç vardı. Onunla ayağına bastım, çiğnedim. Elindeki kamçı ile bana biraz vurdu ve: 'Bismillahi canımı acıttın' dedi. O gece sabaha kadar, 'Yazıklar olsun bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ayağını acıttım' diyerek kendimi kınadım. O geceyi nasıl geçirdiğimi bir ben bilirim bir de Allah.' Sabah olunca bir adam 'Falan adam nerededir?' diye sorup duruyordu.
'Buradayım. Vallahi dün işlediğim fiil için aranıyorum' dedim.
Korkarak gittim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi: 'Dün sen benim ayağıma bastın, ben de sana kamçı vurdum. İşte buna karşılık seksen tane koyun,
al!'" [Dârimîl
8420- İklime radiyallahu anh'dan: Abbâs Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in içimizde ne zamana kadar kalacağını kesinlikle anlayacağım dedi ve bu amaçla: "Ey Allah'ın Resulü! Onların sana eziyet ettiklerini, seni tozları içinde bıraktıklarını görüyorum. Yüksek bir yer edinip de onlara oradan hitap etsen olmaz mı?" diye sordu.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Olmaz; aralarında olacağım, ayağıma basacaklar, cübbemden çekecekler. Nihayet Allah beni onlardan kurtarıp rahatlatacaktır" buyurdu. Bundan onun aramızda az kalacağını anladım. |İkisi de DârİmÎ'ye ait|
8421- Enes radiyallahu anh'dan:
"Tam on sene Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hizmet ettim. (Bana) bir kere olsun 'Öf!' bile demedi. Yaptığım bir şey için: 'Niye böyle yaptın?'; yapmadığım bir iş için de: 'Neden yapmadın?' dememiştir.
8422- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ahlâkça insanların en güzeli ve mükemmeli idi. Bir gün beni bir işe gönderdi, 'Vallahi gitmem' dedim. Oysa bana emrettiği işe içimden gitmek istiyordum. Çıkıp sokakta oynamakta olan çocukların yanına uğradım. Bir de baktım Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelmiş ve arkamda kafamdan tutuyor. Ona baktım gülüyordu. Bana dedi ki: 'Enesciğim! Sana söylediğim yere gittin mî?"
"Evet. Ey Allah'ın Resulü şimdi gidiyorum" dedim.
Enes devam ediyor: 'Vallahi ona dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım bir iş için: "Neden böyle yaptın?"; yapmadığım bir iş için de: 'Şöyle şöyle yapsaydın ya!' dediğini hiç bilmiyor ve hatırlamıyorum."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvucl ve Tirmizî.|
8423- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazı kıldırdığı zaman, Medine'nin hizmetçileri içi su dolu kaplarla gelirlerdi. O da mübarek elini onların içine daldırırdı. Gelen her kaba elini mutlaka daldırırdı. Çoğu kez soğuk sabahta gelirlerdi ve O, yine de soğuk suya elini daldırırdı." [Müslim]
8424- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ahlâkça insanların en güzeli idi. Benim sütten yeni kesilmiş olan Umeyr adında bir kardeşim vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle derdi: 'Ey Ebû Umeyr! Nuğayr ne yaptı?' Nuğayr Ebû Umeyr'in kendisiyle oynadığı bir kuş idi.
Çoğu kez o, evimizdeyken namaz vakti gelirdi. Üzerinde oturduğu şiltenin süpürülüp temizlenmesini ve üzerine su serpilmesini emrederdi. Sonra kalkar namaza dururdu. Biz de onun arkasına saf olurduk ve bize namaz klldmrdı." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
8425- Hasan bin Ali radiyallahu anh'dan:
"Peygamber'in şemailini anlatan biri olduğu için ve ben de onun anlatmasından hoşlandığım için, dayım olan Hind bin Ebî Hâle et-Temîmî'ye sordum.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i bana şöyle vasıflandırdı:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çok yakışıklı ve alımlı idi. Mübarek yüzü ayın ondördündeki dolunay gibi parlardı. Orta boydan daha uzunca, uzun boydan biraz kısaca, başı büyük, saçı dalgalıydı. Saçları kendiliğinden iki yana aynlırsa öylece bırakır toplamaz, bir taraf sarkarsa (yatarsa) da olduğu gibi bırakırdı. Saçlarını uzattığı zaman, kulak memelerini geçerdi. (Teni) beyaz renkli idi. Geniş alınlı idi. Kaşları gür idi. İki kaşı arasında öfkelendiği zaman beliren bir damar vardı. Burnu gayet güzel idi. Kaşlarına yakın kısımında (hafif) bir yükseklik, parlayan bir nur vardı. Dikkatli bakmayan kişi onu biraz kıvrık burunlu zannederdi. Gür sakallı, iri gözlü, düz yanaklı idi. Ağzı geniş, dişleri inci gibi parlaktı. Dişleri seyrek idi. Göbek kılı ince idi. Boynu sanki bir gümüş huzmesi idi. Endamı ve azalan uyumlu, mutedildi. Etleri kesinlikle sarkık değildi. Karnı ile göğsü eşit idi (yani göbeği çıkık değildi). İki omuzu arası geniş, omuz kemik başları kalın idi. Genel olarak kılsız, beyaz tenliydi, ancak boğazın

bittiği yerden göbeğe kadar uzanan iplik gibi kılları vardı. İki memesi ve karnı kılsız idi. Kolları, omuzları ve göğsü biraz kıllı idi. Bilekleri uzun, el ayası geniş, el, ayak ve kalın, diğer azaları kalındı. Ayaklarının ortası çukurdu, (düz taban değildi.) Üstü ise düz olup üzerlerine döküldüğüne lıer tarafa yayılırdı. Giderken ağır ağır giderdi. Ölçülü ve dengeli bir yürüyüşe sahipti. Yavaş, vakur fakat süratli yürürdü, sanki yüksekten aşağıya iniyormuş gibi bîr yürüyüşü vardı.
Dönerken tüm vücuduyla dönerdi. Gözleri yere bakar bir durumda olurdu. Yere bakışı (yürürken) göğe bakışından çok ve daha uzundu.
Bakışları son derece anlamlı idi. Ashabı ile yürürken onları önüne alırdı. Rastladığı kimseye ilk selâmı o verirdi.' Dedim ki: 'Biraz da onun konuşma şeklini anlat!' Şöyle cevap verdi:
'Birbiri ardınca hüzünlü düşüncelere dalardı, daima düşünceli idi. Onun hiç rahatı yoktu. Lüzumsuz ve gereksiz konuşmazdı. Sükûtu uzun olurdu. Söze başlarken de bitirirken de dudakları ile konuşurdu. Efradını cami ağyarını mâni kelimelerle (az sözle çok mana ifade edecek şekilde) gayet güzel ve veciz konuşurdu. Sözlerinde ne fazlalık olurdu ve ne de eksiklik. Haşin değildi, hiç kimseyi küçümsemezdi.
Az dahi olsa nimete önem verirdi. Yiyecek ve içecekleri ne överdi ve ne de zemmedip, bcğenmemezlik ederdi. Dünya ve dünyalık bir şey onu öfkelendirmezdi. Ancak haksızlık yapıldığında öfkelenir ve haksızlık giderilinceye kadar hiç bir şey Öfkesini durdurmazdı. Hak ve hakikat bahis konusu oldu mu onu hiç kimse durduramazdı. Hiç kimseyi tanımaz gerçeği haykırırdı. Kendi nefsi için kızmaz ve onun için intikam almaya kalkışmazdı.
İşaret ettiğinde, parmağı ile değil eliyle işaret ederdi, bir şeye hayret edip şaştığı zaman avucunu (tersine) çevirirdi. Konuştuğu zaman, sağ elinin ayasını sol elinin baş parmağıyla bitiştirirdi. Öfkelendiği zaman intikam almak ve azarlamaktan kaçınırdı.
Güldüğünde gözlerini yumardı; Genellikle gülüşü tebessüm olur, dişleri dolu tanesi gibi parlardı.'
(Hasan diyor ki) 'Epey zaman bunu Hüseyin'den gizledim. Sonra ona anlatınca, onun benden önce bunları ona (dayıma) sormuş olduğunu anladım, benim sorduklarımı o da sormuş.
Babasına (Hz. Ali'ye), onun giriş, çıkış, oturuş ve kalkış şekillerini sormuş. Sormadık hiçbir şey bırakmamış.'
Hüseyin der ki: 'Babama Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'İn girişini sordum; şöyle dedi: 'Girişi: Evine müsaade ile (haber vererek) girerdi. Evine girdiğinde zamanını üç kısma ayırırdı; bir kısmım Allah'a, bir kısmını ailesine, bir kısmını da kendisine. Sonra da insanlara ayınrdı. İleri gelen kimselerle de sade vatandaşlarla da eşit şekilde konuşurdu. Onlardan hiçbir şeyi saklamazdı. Ümmete seviyelerine göre muamele ederdi, herkese kendi durumuna göre değer verir, insanların dindeki faziletlerine önem verirdi. Dinde bilgili olanlara daha başka bakardı. İnsanlardan kimisinin bir, kimisinin iki, kimisinin de birçok hacetleri olurdu. Bunları da gözönünde tular ve ona göre davranırdı. Onlarla ihtiyaç ve maslahatlarına göre meşgul olurdu. Kendile-
rine lâzım ve lâyık olanı onlara bildirirdi. Şöyle derdi: 'Burada bulunanlar bulunmayanlara ulaştırsın! Bana ihtiyacını ulaştırmaktan aciz olanların ihtiyaçlarını bana ulaştırın! Çünkü hacetini arz edemeyenlerin hacetini yetkiliye ulaştıranın Allah kıyamet gününde ayaklarını kaydırmaz.' Daima doğrunun yanındaydı, başkasını kabul etmezdi. Yanına geçici olarak girerlerdi, çıktıklarında mutmain olarak çıkarlardı. Yanından birer delil ve kılavuz olarak çıkarlardı.'
(Hüseyn) Dedi ki: 'Onun çıkış şeklini sordum; şöyle dedi:
' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dilini tutardı, ancak insanları birbirine sevdirecek, birbirleriyle kaynaştıracak şeyleri konuşurdu. Onları ürkütmez, kaçırmazdı. Her kavmin liderine önem atfederdi; ikram ederdi. Bilahare onu onların üzerine vali tayin ederdi. Onun sırrını ve ahlâkını onlardan gizlemeden ona itaat etmelerini tavsiye ederdi. Güzel ahlakıyla ahlâklanmalarına tavsiye ederdi.
Ashabını özler, (göremediği zaman) sorardı. İnsanların durumlarının nasıl olduğunu, işlerinin ne âlemde olduğunu da sorardı. Güzele güzel, çirkine çirkin derdi.
İşi daima dengeli idi. Tutarsız değildi. Gaflet ederler korkusuyla kesinlikle gaflete düşmezdi. Bezerler, usanırlar diye lüzumundan fazla söz söylemezdi. Daima hazırlıklı ve temkinli olurdu.
Hak ve hakikatten ayrılmaz, diğer insanların hakkı çiğnemelerine de müsaade etmezdi. Nezdinde en üstün ve en İyileri, ihlas ve samimiyet bakımından en ileri olanlarıydı. Katında mertebe bakımından en büyükleri, insanlarla iyi geçinen ve yardımlaşmayı başaran kimseler olurdu.'
Onun oturuşunu sorunca, şöyle dedi:*-a
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem herhangi bir fayda söz konusu olmadan' ne otururdu, ne de kalkardı. Kendisine özel yerler edinmezdi. Belirli oturma yerleri edinmekten insanları nehyederdi. Bir kavmin yanma geldiğinde, meclisin bittiği yere ilişip otururdu. Böyle yapılmasını da emrederdi.
(Birlikte) oturduğu kimselerin her biriyle ilgilenir, farklı muamele etliği izlenimini vermezdi. İhtiyacını gidermesi için onunla oturan veya onu ayakta tutan kimseye karşı sabırlı olur, o kişi ayrılmadıkça kendisi onu ter-kedip ayrılmazdı.
Biri kendisinden bir şey istediğinde mutlaka onu verirdi, ya da tatlı sözler söyleyerek onu savardı.
Onun güler yüzlü oluşu ve herkese nazik davranışı âdeta onu halka bir baba yapmıştı. Herkes onun katında ve nazarında eşit idi.
Onun meclisi; bir hilim, sabır, emanet ve haya meclisiydi. Onun meclisinde sesler yük-selmez, namus ve ırzlar çiğnenmez, kimseye salaşılmazdı. Gayet dengeli, hayâlı idiler. Birbirlerine takva- tavsiye ederlerdi. Son derece mütevazi' idiler, küçükler büyüklere saygı gösterirlerken, büyükler de küçüklere sevgi ve şefkat gösterirlerdi. İhtiyacı olanları kendi nefislerine tercih ederler, garibe yardım elini uzatırlardı.'
Dedi ki: 'Kendileriyle oturduğu kimselere karşı nasıl davranırdı?'
Şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem daima güler yüzlü, yumuşak huylu idi, sert ve kaba değildi. Gürültücü ve hayâsız değildi. Kusur arayan, gereksiz yere insanları öven değildi. Arzulamadığı şeylere kulak aşmazdı. Kimseyi umutsuz yapmazdı. Herkese ümitvar davranırdı. Üç şeyden uzak dururdu:
Lüzumsuz tartışmak, fazla konuşmak ve kendisini ilgilendirmeyen şeylere ilgi duymak. İnsanlarla ilgili şu üç şeyden de uzak dururdu: Kimseyi kötülemez, kimsenin kusurunu, mahremiyet ve ayıbmı araştırmazdı. Ancak fayda umduğu şeyleri söylerdi. Konuştuğu zaman, yanındakiler sanki başlarında kuş varmış gibi başlarını eğerlerdi. Ancak O, sükût buyurduğu zaman konuşurlardı. Yanında söz düellosu yapmazlardı. Yanında biri konuştuğu zaman herkes suspus onu dinlerlerdi, sözünü bitirinceye dek müdahalede bulunmazlardı. Onların konuşmaları da bir başka idi.
Onların güldükleri şeye o da gülerdi, hayret ettiklerine o da hayret ederdi. Gelen yabancının aşın ve mantık dışı davranışlarını sabırla karşılardı, onu azarlamazdı. Ashâb bazen buna kızarlardı da o onları teskin eder, şöyle derdi: 'Böyle kimseleri gördüğünüzde, onu irşad edin!' Övgüyü ancak karşılığını verenden kabul ederdi. Kimsenin sözünü kesmezdi, bitirinceye kadar beklerdi. Adam ya bitirirdi ya da kalkıp giderdi.
Dedi ki: Ona: 'Peki suskunluğu nasıl idi?' diye sordum. Cevab verdi: 'Onun sükûtu şu dört şeyi hedeflerdi: Hilim, çekingenlik, takdir ve tefekkür.

Takdiri; Fark gözetmeksizin, insanlar bakmak ve aynı şekilde dinlemekti. Tezekkürü ya da tefekkürü hem fani (dünya) hem baki (ahi-ret) hakkında idi. Hilmi ise sabrında idi. Zira onu hiçbir şey kızdırmaz ve ürkütmezdi.
Çekingenliği dört şeyde tecelli ederdi: Kendisine uyulması için en güzel olanı almak, vazgeçirmek amacıyla kötüden uzak durmak, ümmeti İçin yararlı olan hususlarda ictihad etmek, dünya ve âhiret hayatlarını temin edecek hususlarda onlar için çalışmak'."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de]
8426- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine yollarından geçerken her tarafı âdeta misk kokusu kaplardı. Buradan Allah Resulü geçmiş, denilirdi."
[Ebü Ya'lâ, Bezzâr ve Mu'cemu'l-Evsat.]

BU BAHİSTE (DAHA ÖNCE) YER ALMAYAN PEYGAMBER (S.A.V.)'İN ALÂMETLERİNDEN BAZILARI
8427- Atâ bin Yesâr radiyallahu anb'dan: İbn Amr b. el-Âs'a dedim ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Tevrat'taki niteliğini bana bildirir misin?" Cevap verdi: "Vallahi o, Tevrat'ta Kur'ân'daki bazı nitelikleri ile vasfedilmiştir: 'Ey Peygamber! Şüphesiz biz seni, bir şahit, bir müjdeci, bir uyarıcı (Ahzâb, 45) ve ümmî-leri koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve Resûlümsün. Sana, Mütevekkil adını verdim. O, sert ve kaba değildir. Çarşılarda yüksek sesle konuşup gürültü çıkartan da değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder, bağışlar. Allah onunla, bozulmuş milleti (dîni) doğ-rultuncaya, görmeyen kör gözleri açıncaya, duymayan sağır kulaklara duyuruncaya, kaskatı kalpleri açmcaya kadar onun canını almaz." [Buhâri]
8428- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benim vasfım Ahmed el-Mütevekkil'dir. O, kaba ve sert değildir. İyiliği iyilikle karşılar, kötülüğe cevap vermez. Mekke'de doğmuştur. Tayyibe'ye (Medine'ye) hicret edecektir. Ümmeti, hamdeden insanlardır. İzarları bellerine kadardır. Etraflarını temizleyip ak yaparlar. Ben de onların gönüllerindeki kederi gidericiyim. Savaş için saf oldukları gibi namaz için de saf tutarlar. Bana yaklaşmak için kestikleri kurbanların kanlarıdır. Onlar geceleri birer âbid, gündüzleri ise birer arslandırlar."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de hafi bir senedle.)
8429- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Tevrat'ta Muhammed'in sıfatı ve İsa'nın onunla beraber defnedileceği de yazılıdır."
Ebû Mevdûd el-Medenî der ki: "(Resûlul-lah'ın kabrinin bulunduğu) hücrede bir kabir-İik yer kalmıştır." [Tinnizî.]
8430- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer bir şey için: 'Ben bunun böyle olacağını zannediyorum' dediği zaman mutlaka o, zannettiği gibi çıkardı. Bir gün Ömer bir mecliste otururken, oradan güzel ve yakışıklı bir adam geçti. Onun hakkında: 'Sanırım bu adam cahiliyetteki eski dini üzeredir' ya da 'Bu onların kâhini idi' dedi. Bunun üzerine adam onun yanma çağırıldı gelince Ömer, yolculuğunda söylediği tereddüdü zikretti. Adam dedi ki: 'Müslüman bir adamın karşılandığı bugünkü kadar güzel bir gün görmedim.' Ömer:
'Benim istediklerimi mutlaka bana bildireceksin. ' dedi. Adam şöyle cevap verdi: 'Ben bir zamanlar onların kâhini idim." Ömer: 'Cin perisinin sana verdiği haberlerden en ilginci hangisi idi, söyler misin?'
'Ben çarşıda dolaşırken, büyük bir korku içinde cin perisi bana geldi ve dedi ki: 'Sen cinni ve onun korkusunu ve başı üzerine devrilmesinden (kulak hırsızlığından men edilmesinden, insanların ve cinlerin peygamberine tabi olmalarından) sonraki ümitsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalanmasını görmedin mi?"
Ömer dedi ki: 'Bu adam doğru söyledi. Ben onların putları yanında uyurken bir adam bir buzağı getirip boğazladı. O güne kadar duymadığım yüksek sesle biri bir çığlık attı; Şöyle diyordu: 'Ey Celîh (düşmanlığını açığa vuran kimse), emrun necîh (zafer bulmuş bir iş), raculun fasîh (fasîh konuşan adam) 'Lâ ilahe illallah' diyor.' Hemen halk, o adama doğru kalktılar. Dedim ki: 'Bunun arkasında ne vardır? Onu öğreninceye dek buradan ayrılmam.
Sonra o şahıs yine seslendi: 'Ey Celîh! Başarılı bir iş, fasîh bir adam 'Lâ ilahe illallah' diyor.' Hemen kalktım; çok geçmeden 'Bu bir peygamberdir' denildi." [Buhârî.]
8431- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
"Cahiliyette Şam'a doğru ticaret amacıyla yola çıktım. Şam'ın aşağısında kitab ehlinden bir adama rastladım. Dedi ki:
'İçinizde peygamberlik iddia eden bir adam var mıdır?"
'Evet' dedim.
'Resmini görürsen tanır mısın?'
'Evet' dedim. Hemen beni alıp, içinde resim bulunan bir eve götürdü. Ancak orada peygamberin resmini görmedim. Tam o sırada onlardan bir adam içeriye girdi ve: 'Siz ne arıyorsunuz burada?' dedi. Ona durumu bildirdik:. Hemen o bizi alıp evine götürdü. Eve girer girmez Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in resmini gördüm. Bir adam da topuklarına yapışmış duruyordu.
'Bu topuklarına yapışan adam kimdir?' diye sorunca, şöyle dedi:
'Ondan sonra bir peygamber gelseydi, mutlaka bu adam peygamber olarak gelirdi. Ancak ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Bu nedenle bu (yapışan) onun halifesidir' dedi. Dikkat ettim niteliği Ebû Bekr'in niteliğini taşıyordu. Tıpkı Ebû Bekr idi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta hafi bir senedle.]
8432- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Allah Zeyd bin Saane'nin hidayetini mu-rad edince, Zeyd şöyle dedi:
'Peygamberlik sıfatlarından ne biliyorsam hepsini Muhammed'in yüzünde gördüm; ikisi hariç: Hilmi cehlinden evvel geliyor ve kendisine karşı cahilane davranıldığında, bilimle mukabele ediyor.'
Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hücrelerinden Ali ile beraber çıkti. Ona bedevî gibi bir adam gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bir grup insanlar müslüman oldular. Daha önce onlara 'Müslüman olursanız rızkınız bollaşır' demiştim. Fakat onlar kıtlıkla karşılaştılar. Ey Allah'ın Resulü! İslâm'dan soğumalarından ve tamah ederek (azıklarının bollaşacağım düşünerek) girdikleri gibi, dinden çıkmalarından endişe ediyorum. Onlara yardımda bulunmak için bir şey gönderirsen, ben götürürüm' dedi. Hemen bir adama baktı, sanırım o Ali idi. Şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Verecek bir şey kalmadı' dedi.
Zeyd bin Saane dedi ki: Şöyle dedim:
'Ey Muhammed! Fülanoğullarımn bahçesindeki hurmayı bana falan müddete kadar satar mısın?'
"Ey yahudi! Sana satarım, fakat futan adamın, diye isim verme!' dedi.
'Olur' dedim. Bunun üzerine onu bana sattı, karşılığında seksen miskal altın verdim. Onu adama verdi ve: 'Aralarında adaletli davran ve onlara yardımcı ol!' dedi.
Zeyd dedi ki: Sürenin bitmesine iki ya da üç gün kalınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beraberinde Ebû Bekr, Ömer ve Osman ile birtakım sahabe içinde çıktı. Cenaze namazını kıldırıp, oturmak için duvar dibine geldiğinde, gelip elbisesi ve hırkasının bir yerinden tuttum ve yüzüne sert sert bakıp şöyle dedim: 'Ey Muhammed! Hakkımı vermiye-cek misin? Vallahi Ey

Abdülmuttaliboğulları! Siz her zaman böyle yaparsınız, geciktirirsiniz.' Ömer'e baktım, gözleri öfkeden kıpkırmızı olmuş bir halde bana bir baktı ve şöyle çıkıştı: 'Ey Allah'ın düşmanı! Bunları Allah Resulüne nasıl söylersin. Bunu sen ne cesaretle yaparsın? Allah Resulü olmasaydı bu kılıcımla boynunu vururdum."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gayet sakin bir şekilde bana bakarak şöyle buyurdu:
'Ey Ömer! Ben ve bu adam bundan daha başka bir davranışa muhtacız. Bana zamanında ve usulü dairesinde borcumu vermemi hatırlatır, bu adama da alacağını efendice istemesini söylersin. Haydi ey Ömer, bunu götür de hakkım ver! Onu endişelendirdiğim için yirmi sa'da fazla hurma ver!' Bunun üzerine Ömer beni iletti, yirmi sa' fazla olarak hakkımı verdi. Dedim ki:
'Ey Ömer bu fazlalık nedir?1
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu fazlalığı vermemi emretti' dedi. Dedim ki:
'Ey Ömer beni tanıyor musun?'
'Hayır.'
'Ben Zeyd bin Saane'yim.'
'Yahudi bilgini mi?'
'Evet, yahudi bilgini' dedim.
'Peki neden böyle yaptm, diyeceğini dedin?'
Dedim ki: "Ey Ömer! HİImİnin cehlini geçmesi ve kendisine karşı, cahilce tavırlara karşı hilimle karşılık vermesi hariç, peygamberlik alâmetlerinin tümünü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünde görmüştüm: Şimdi bu iki alâmeti de görmüş ve öğrenmiş bulunuyorum. Ey Ömer, şahit ol! Ben Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i kabul edip hoşnut oldum. Ayrıca şahit ol ki; malımın yarısını Muhammed ümmetine vakfetmişimdir.'
Ömer dedi ki:
'Bir kısmını de, çünkü yansıyla geçine-mezsin.'
'Ben de bir kısmını' dedim.
Sonra Ömer ile Zeyd, Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'e dönüp gittiler. Zeyd: 'Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resulünü.' diyerek müslüman oldu. Böylece ona iman etti, onu tasdik etti. Ona biat edip birçok harplere onunla birlikte iştirak etti. Sonra Tebûk harbinde kahramanca savaşırken şehit düştü.
[Taberânî, Mtı'cemu'l-Kebîr'de.]
8433- Muhammed bin Kâ'b el-Kurazî ra-diyallahu anh'dan:
"Ömer Mescid'de otuıırken bir adam geçti. Denildi ki:
'Ey Ömer! Bu geçen adamı tanıyor musun?'
'Kimdir o?'
'O, Sevâd bin Kârib'dir. Yemen ahalisin-dendir. Aralarında onun çok büyük bir saygınlığı vardır. O Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn zuhur edeceğini önceden haber veren adamdır' dediler.
Bunun üzerine 'Onu bana çağırın!' dedi. Çağırdılar, adam geldi ve Ömer ona:
'Sen Sevâd bin Kârib misin?' diye sordu.
'Evet.'
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn peygamberliğini önceden haber veren sen misin?'
'Evet.'
'Eski kâhinliğin duruyor mu?' diye sorunca, adam çok kızdı ve şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emîri! Müslüman olduğum gündenberi kimse bana böyle bir şey söylemedi.'
'Sübhanallah! Bizim eski şirkimiz senin kehânetinden daha büyüktü. Bunda alınacak ne var ki. Anlat bakalım o zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn peygamberliğini nasıl bildin de haber verdin?' dedi. Bunun üzerine adam anlatmaya başladı:
'Bir gece ben uyku ile uyanıklık arasındayken cinim bana gelip ayağıyla vurdu ve şöyle dedi:
'Ey Sevâd bin Kârib! Haydi kalk! Artık düşün ve aklını çalıştır, şayet aklın varsa; Lûey bin Ğaliboğullarından bir peygamber gönderildi, insanları Allah'a ve O'na ibadet etmeye çağırıyor.' Ondan sonra cin şu şiiri söyledi:
'Cinlerin uyanıklığına hayret mi etlin? (Onlar) develerini hazırladılar, şevk ve heyecanla hidayet aramak için Mekke yolunu tuttular. Cinlerin iyileri kötüleri gibi değildir. Ne duruyorsun, sen de hazırlan, Hâşim'in seçkin insanına git! Gözlerini ona bakmak İçindik!"
Dedi ki: Onun o sözüne kulak verip başımı kaldırmadım ve "Bırak beni uykum var' dedim.
İkinci gece olunca, yine gelip ayağıyla bana vurdu ve şöyle dedi:
'Ben sana demedim mi; Ey Sevâd bin Ka-rîb, kalk! Düşün ve aklını çalıştır, şayet akim varsa, Lûey bin Gâlipoğullanndan bir peygamber zuhur etmiş, insanları Allah'a ve O'nun ibadetine davet ediyor.' Sonra cin şu şiiri söyledi:
'Cinlere hayret mi ediyorsun? Develerine çullar vurup nasıl da hazırlandılar.
Büyük bii' arzu ve heyecanla Mekke yoluna koyuldular.
Hidayet peşinde koşuyorlar. İyilerle buluşuyorlar.
Onların doğru söyleyenleri yalancıları gibi değildirler. Hâşim'in seçkinine koş! Öncekileri sonrakileri gibi değildirler.'
(Sevâd) dedi ki: Onun sözüne yine kulak asmadım ve başımı kaldırmayıp uyumaya devam ettim.
Üçüncü gece olunca, aynı cin yine geldi, ayağıyla bana vurup şöyle dedi:
'Ey Sevâd bin Kârib! Ben sana demedim mi? Düşün ve aklını çalıştır; eğer sende akıl varsa! Lûey bin Gâlib'den bir peygamber gönderildi, insanları Allah'a ve O'nun ibadetine çağırıyor.' Sonra da şu şiiri söyledi:
'Cinlere, verdikleri haberlere ve develerini hazırlamalarına mı şaştın?
Hidayet aramak için Mekke yoluna girdiler.
Cinlerin inanmışları, inkarcıları gibi değildirler.
Ne duruyorsun, sen de Mekke'nin tepeleri ve taşlan arasında yaşayan Hâşim'in seçkinine gitsene! Orada hidayetini arasana!'
İşte ondan sonra içimde bir İslâm aşkı belirdi, şevk ve heyecanı bütün kalbimi ve varlığımı sardı. Sabah olur olmaz, hemen devemi hazırladım. Mekke'ye müteveccihen hareket ettim. Yolu yanlayınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Medine'ye hicret buyurduklarını söylediler Hemen Medine'ye geldim; nerede olduğunu sordum, mescidde olduğunu söylediler. Mescide vardım, devemi bir kenara bağladım. Baktım Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafını insanlar sarmış, huşu içinde oturuyorlar. Şöyle dedim: 'Dinle sözümü ey Allah'ın Resulü!' Ebû Bekr dedi ki:
'O'na yaklaş, yaklaş!' Yaklaştım, yaklaştım tam önünde oluverdim.
"Anlat bakalım, cininin sana söylediklerini, söyle bakalım.1' buyurdu.
(Şu şiirle ona) cevap verdim:
'Mahallemde uyuduktan sonra rahatladığımda bana biri geldi. Söylediklerinde yalancı değildi.

Üst üste tam üç gece geldi. Her seferinde bana: 'Lûey bin Gâlib'den bir peygamber geldi' dedi.
Bunun üzerine kollarımı sıvadım, hazırlandım ve bineğimi de hazırladım.
Uzun mesafeler kat'ederek yorgun ve bitkin bir halde sana geldim.
Şehadet ederim ki, Allah'tan başka Rab yoktur.
Gaibden verdiğin haberlerde hiç şüphe yok ki sen güvenilen bir kimsesin.
Ey soyu şerefli ve temiz olan (Muhammed) sen Allah'a en çok yaklaştıran peygambersin.
Allah katında yüce makam ve mertebeler bulansın.
Gelenler içinde zor şeyler olsa dahi, ey elçilerin en iyisi! Sana gelenleri bize bildir ve emret!
Şefaat olmayacağı günde ne olur şefaatçim ol!
Senin şefaatinden başka kimin şefaati Se-vâd bin Kârib'e fayda verir ki?'
(Sevâd) dedi ki: "Bunun Üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı benim müslüman olmama çok sevindiler.'
Bunun üzerine Ömer: 'İşte ben bütün bunları bizzat senden duymak istemiştim' dedi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
8434- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Ebû Süfyan bin Harb, bana bizzat kendisi anlattı:
Daha Peygamber'e iman etmemiş olduğum dönemde Şam'a gitmiştim.
Ben oradayken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mektubu Heraküus'a geldi. Mektubu Dihye el-Kelbî getirmiş, önce Busra emîrine vermiş, o da onu Heraklius'a ulaştırmıştı. Heraklius:
'Burada peygamberlik iddia eden o adamın kavminden kimse var mıdır?' diye sordu.
'Evet' dediler; bunun üzerine Kureyş'ten bir grup içinde çağınldim. Heraklius'un yanına girdik, bizi önüne oturttu ve dedi ki:
'Bu peygamberlik iddia eden adama akrabalık ve soy bakımından içinizden hanginiz daha yakındır?'
'Ben' dedim. Bunun üzerine beni onun önüne, arkadaşlarımı da arkama oturttular. Sonra tercümanını çağırıp şöyle dedi:
'Bunlara (arkadaşlarına) söyle; ben bu adama (Ebû Süfyân'a) o peygamberlik iddia eden kimse hakkında soracağım, eğer yalan beyanda bulunursa onun yalan söylediğini söylesinler.' Allah'a yemin ederim ki, aleyhime olur endişesini taşımasaydim, cevaplarım sırasında yalan söylerdim. Ondan sonra tercü-mamna dedi ki:
'Ona sor bakalım, onun soyu sopu nasıldır?'
'O aramızda gayet namuslu ve soyludur.'
'Atalarından melik olan biri var mıdır'"
'Hayır.'
'Peki bu iddiada bulunmadan önce onn yalancılıkla suçlar mıydınız?'
'Hayır.'
'Peki ona halkın ilen gelenleri mi yoksa güçsüzleri mi tâbi oldu?"
'Güçsüzleri.'
'Gün geçtikçe sayıları artıyor mu, yoksa eksüiyor mu?'
'Artıyor.'
'O'nun dinine girdikten sonra, hoşnutsuzlukla dininden dönen oldu mu?'
'Hayır.' '
'O'nûnla savaşınız oldu mu?'
'Evet.'
'Savaşınız nasıl oldu?'
'Onunla savaşımız münavebeli (dönüşümlü) oldu. (Önce) O bize karşı kazandı, sonra biz ona karşı kazandık.'
'Hiç sözünden döndüğü oldu mu?'
'Hayır. Fakat biz kendisinden (uzakta olduğumuz şu süre içinde) ne yaptığını bilmiyoruz. Onun aleyhine bundan başka bir şey söy-leyemedim.'
'Peki O'ndan önce böyle (peygamberlik) iddiasında bulunan oldu mu?'
'Hayır.'
Bunun üzerine tercümanına şöyle dedi:
'Söyle ona: Ben sana onun soyundan sordum, asâletli olduğunu söyledin. Peygamberler de öyledir. Hep kavimlerinde soylu insanlardan gelmişlerdir.
Atalarında kral bulunup bulunmadığını sordum; 'Hayu-' dedin. Zira eğer atalarında krallık olsaydı belki o, bu krallığı istiyor derdik. Sonra sana ona uyanların ileri gelenler (eşraf) mi, yoksa güçsüzler mi olduğunu sordum, "Güçsüzler" dedin. Zaten peygamberlere ilk önce onlar (güçsüzler) tâbi olurlar.
Sonra sana onu daha evvel yalancılıkla suçlar mıydınız, diye sordum, 'Hayır' dedin. Bundan anladım ki, insanlara karşı yalan söy-lemiyen Allah'a karşı hiç yalan söylemez.
Sonra sana, onun dinine girenlerden, daha sonra hoşnut olmayarak dininden dönen oldu mu? diye sordum; buna da 'Hayır' dedin. İşte iman budur; bir kere kalbe girdi mi bir daha kolay kolay çıkmaz.
Sonra sana, gün geçtikçe artıyorlar mı yoksa eksiliyorlar mı? diye sordum; arttıklarını söyledin. İşte iman işi böyledir; tamamlanıncaya dek artar. Onunla çarpışıp, çarpışmadığınızı sordum; 'Çarpıştık' dedin. Aranızda harp sürekli olur, kâh siz onu yenersiniz, kâh o sizi yener. İşte peygamberler de böyle olurlar. Ancak sonuç onların (peygamberlerin) lehine olur.
Onun verdiği sözden dönüp dönmediğini sordum; 'Hayır' dedin. İşte peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler.
Ondan önce böyle bir iddiada bulunan kimse oldu mu? diye sordum; 'Hayır* dedin.
Bundan önce biri bu iddiada bulunsaydı belki bu da, ona uymuştur diyebilirdik.
(Heraklius) Daha sonra ona sordu:
'Peki o size ne emrediyor?'
'Bize namazı, zekâtı, iffeti ve sıla-i rahmi emrediyor' dedik.
Ondan sonra şöyle dedi: 'Eğer anlattıkların doğru ise, o gerçekten peygamberdir. Zaten ben onun çıkacağını biliyordum; lâkin siz-
den olacağını tahmin etmiyordum. Ona kavuşabileceğimden emin olabilsem karşılaşmayı çok isterdim. O'nun yanında olsaydım, ayaklarım yıkardım. Onun hakimiyeti mutlak surette ayaklarımın altındaki (sahibi bulunduğum) ülkelere ulaşacaktır.'
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-Iem'in mektubunu getirtti ve okutmaya başladı:
'Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Allah Resulü Muhammea" den, Rum'un büyüğü Hirakl'a.
Selâm hidayete uyana olsun.
Şüphesiz ben seni İslâm çağırışı ile çağırıyorum, Müslüman ol ki, selamet bulasın. Müslüman olursan Allah sana iki kere ecir verir. Eğer müslüman olmayı kabul etmeyip kaçınırsan, bütün halkının günah ve vebali sana olur.

Ey Kitab ehli! Aramızda eşit olan su kelimeye geliniz: Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp birbirimizi Rabler edinmeyelim. Eğer onlar kaçınırlarsa sizler 'Şahit olunuz ki biz müslüman-tarız deyin! (Âl-i İmrân, 64)'
Mektubun okunması bitince, etrafında gürültü koptu ve sesler yükseldi. Ondan sonra bize emretti, dışarıya çıkartıldık. Dışarı çıkınca arkadaşlarıma (Peygamberi kastederek) dedim ki: 'İbn Ebi Kebşe'nin işi oldukça ciddi. Ondan Benû'l-Asfer'in (Bizans'ın) kralı bile korkmuş olmalı.' Bundan sonra Allah, müslümanlığı bana nasip edinceye kadar onun galip geleceği inancını hep taşıdım.
(Râvi) Zührî der ki: Heraklius bunun üzerine Rum büyüklerini çağırdı. Evlerinin birinde topladı. Onlara şöyle hitap etti:
'Ey Rum topluluğu! İlelebed felah bulup doğru yolda olmak ister misiniz? Hakimiyetinizin devam etmesini istiyor musunuz?'
Bunun üzerine yabani eşekler gibi korku içinde kapılara doğru koştular, fakat kapıların üzerlerine kilitlenmiş olduğunu gördüler. Onları geri çağırtıp şöyle dedi: 'İşte ben sizi denedim. Hâlâ dininize sadıksınız. Sizin bu durumunuz hoşuma gitti.' Ondan sonra ona secde ettiler ve ondan hoşnut oldular."
8435- Diğer rivayet:
(Ebû Süfyân dedi ki:) "Artık onun mutlaka galip geleceğine hoşlanmadığım halde tâ Allah İslâm'ı kalbime girdirinceye kadar kesin inancım devam etti."
(Zührî) dedi ki: "İlyâ (yani Beytü'1-Mak-dis) sahibi ve Heraklius'un dostu olan İbnü'n-Nâtûr ^Şam Hıristiyanlarının piskoposu- dedi ki: Heraklius, İlyâ'ya (Kudüs'e) geldiği zaman, bir sabah pek üzüntülü göründü. Bazı kumandanları kendisine: 'Senin hâlini hiç iyi görmedik' dediler. İbnü'n-Nâtur dedi ki: 'Heraklius yıldızlara bakan, kâhinliğe aşina biriydi. Kendisine üzüntülü durumunu sorduklarında onlara şöyle dedi: 'Bu gece yıldızlara baktığımda, sünnetli melikin zuhur ettiğini gördüm. Bu ümmetin içinde hangi millet sünnet olur? 'Yahudilerden başka sünnet olanlar
yoktur! Onların da pek önemi yoktur. Hakimiyetin altındaki ülkelere yaz, oradaki yahudile-ri öldürsünler' dediler. Onlar böyle konuşup dururlarken, Gassân kralının gönderdiği bir adam Heraklius'un yanma getirildi. O adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zuhur ettiğini söyleyince, Heraklius: 'Gidin bakın bakalım bu adam sünnetli midir?' Gittiler, baktılar ve adamın sünnetli olduğunu öğrendiler. Arapların sünnet olup olmadıklarını ona sorunca, adam onların da sünnet olduklarını söyledi. Bunun üzerine Heraklius: 'Demek ki bu ümmetin kralı zuhur etmiş' dedi.
Ondan sonra Heraklius, Roma'da ilimde kendi çapında olan bir arkadaşına mektup yazıp, bu hususu sordu ve Humus'a hareket etti. Daha Humus'tan ayrılmadan o arkadaşından cevap geldi. O da Heraklius'un fikrine iştirak edip, böyle bir peygamberin zuhur ettiğini yazdı. Bunun üzerine Heraklius, Rum büyüklerinin Humus'taki karargâhında toplanmaları için davet etti.
Kapılarının kapatılmasını da emretti. Sonra onlara şöyle hitap elti:
'Ey Rum topluluğu! İyi ve doğru yolda olmak istiyor musunuz, hakimiyetinizin devam etmesini de istiyor musunuz? Eğer istiyorsanız bu Peygamber'e uyunuz!' Hemen korku içinde kapılara hücum ettiler." Benzeri rivayet.
Bu rivayetin sonu şöyledir "Heraklius(un imana davet olunması) hakkındaki haberin sonu da bundan ibarettir." [Buhârî ve Müsiim.I
8436- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Cinler göğe çıkıp vahyi dinlerlerdi. Bir kelime duydukları zaman kendileri ona doksan dokuz kelime ilave ederlerdi. Duydukları kelime doğru; İlave ettikleri ise boş ve yanlış olurdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gönderildiği zaman cinler gökteki yerlerinden menedildiler. Üzerlerine kayan yıldızlar atıldı. Daha Önce onların üzerlerine yıldızlar atılmazdı. Bunun üzerine İblis: 'Mutlaka büyük bir olay olmuştur.' dedi. Hemen askerlerini gönderdi ve: 'Bakın bakalım neler olmuş görün, gelin ve bana bildirin!' dedi.
Gittiler, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Mekke'de iki dağ arasında namaz kıldığını gördüler, gelip İblis'e bildirdiler. İb-lîs de: 'Demek ki meydana gelen olay buymuş' dedİ." [Tirmizî.l
Cin sûresinin tefsiri bölümünde bu hadisin başka bir rivayeti geçmiştir (hadis no. 7297)
8437- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kureyşliler bir kâhin kadına gelip şöyle
dediler: '(İbrahim peygamberin ayak izinin bulunduğu bilinen taşa işaretle) Bu makam sahibine iz bakımından hangimizin daha çok benzediğini bize söyle!' Kadın:
'Bu düzlüğe bir örtü serip ve hepiniz onun üzerinden yürürseniz hanginizin o makama layık olduğunu size bildiririm' dedi.
Bunun üzerine bir örtü yaydılar. Hepsi geçtiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de geçti. Kadın onun izine baktı ve şöyle dedi:
'Ona en çok benzeyeniniz bu izin sahibidir.' Sonra aradan yirmi sene geçti ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem peygamber olarak gönderildi." [İbn Mâce]

ISRA (MI'RAC)
8438- Katâde, Enes bin Malik'ten, o da Mâlik bin Sa'saa'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben (Kâ'be'nin avlusunda) Hatîm'de ya da Hicr'de yatarken -kimisi de; uyku ve uyanıklık arasındayken, dedi- biri gelip şuramdan şurama kadar (göğsümü) yardı. -Boğazından göğsünün bitimine kadar olan kısmı kastediyor- Kalbimi çıkardı. Sonra içi iman dolu altın bir leğen getirildi, kalbim güzelce yıkandı ve yerine konulup kapatıldı. Sonra katırdan küçük merkepten büyük bir hayvan (Burak) getirildi. Bembeyazdı. Adımını gözün görebildiği yere kadar atıyordu. Ona bindirildim. Cibril beni dünya semasına götürdü.
Kapının açılmasını rica etti; 'Kim o?' denildi. Cevap verdi:
'Cibril.'
'Yanındaki kimdir?'
' Muhammed.'
'O'na (göğe çıkma daveti) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Merhaba ona! Ne güzel geliştir bu!' Kapı açıldı. Hz. Âdem görünüverdi.
Cibril Aleyhisselam:
'İste bu, baban Adem'dir, haydi ona selâm ver!" dedi. Selâm verdim, selâmımı aldı ve söyle dedi: 'Merhaba sâlih evlat, salih peygamber!'
Sonra Cibril yukarıya çıktı, ikinci gök kapısına varınca, kapıyı çaldı, 'Kim o?' denildi. O da 'Cibril' dedi.
'Peki yanındaki kimdir?'
'Muhammed.'
'O'na (Mi'râc için davet) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Merhaba ona! O geliş ne güzeldir!' dedi ve kapı açıldı.
Teyze çocukları olan Yahya ile Isâ görünüverdi. Cİbrîl dedi ki:

'İşte bu Yahya'dır, bu da Isâ, haydi onlara selâm ver!'
Hemen selâm verdim; selamımı alıp şöyle
dediler: 'Merhaba salih kardeş, salih peygamber!'
Sonra benî alıp üçüncü kat göğe çıkardı, kapıyı çaldı; 'Kim o?' diye soruldu.
'Ben Cibril'im' dedi.
'Yanındaki kimdir?'
'Muhammed.'
'O'na (göğe çıkarılmak için davet) gönderildi mi?'
'Evet'
'Hoş gelmişler! Bu geliş ne güzel geliştir!' dedi ve kapı açıldı. Yusuf görünüverdi. Cibril şöyle dedi: 'İşte bu, Yusuf'tur, ona selâm ver!'
Selâm verdim; selamımı alıp şöyle dedi: 'Merhaba salih kardeş, salih peygamber!'
Sonra dördüncü semaya çıktı, kapıyı çaldı, 'Kim o?' denildi. 'Cibril' diye cevap verdi. 'Peki yanındaki kimdir?' diye soruldu.
'Muhammed.'
'O'na (Mi'râc için davetiye) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Hoş gelmişler! Ne güzel geliştir bu!' denildi. Ondan sonra kapı açıldı. Ve içeride İd-ris görünüverdi. Cibril şöyle dedi:
'İşte bu İdrîs'tir. Haydi ona selâm ver!'
Ona selam verdim ve selâmımı alıp şöyle dedi: 'Merhaba salih kardeş, salih peygamber!'
Ondan sonra beni beşinci kat göğe çıkardı, kapıyı çaldı ve kendisine:
'Kim o?' denildi.
'Cibril.'
'Peki yanındaki kimdir?'
'Muhammed.'
'Ona (göğe çıkma davetiyesi) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Hoş gelmişler! Bu geliş ne güzel geliştir!' denildi ve kapı açıldı. İçende Hârûn görünüverdi. Cibril de şöyle dedi:
'işte bu Harun'dur; haydi ona selâm ver!' Ona selam verdim ve o da benim selâmımı aldı ve: 'Merhaba salih kardeş, salih peygamber!'
Ondan sonra altıncı göğe çıktık, kapıyı Çaldı; 'Kim o?' denildi.
•Cibrîl'
'Yanındaki kim?'
'Muhammed.'
'Peki O'na (göğe çıkmak daveti) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Bu geliş ne güzel geliştir! Merhaba ona!' diye cevap verildi ve kapı aralandı, Musa Aleyhisselam görünüverdi. Cibrîl: 'Haydi ona selâm ver!' dedi. Selâm verdim, selâmımı alıp şöyle dedi:
'Merhaba salih kardeş, salih peygamber!' Ondan ayrıldığımda ağladı. Neden ağladığı sorulunca: 'Benden sonra bir delikanlı peygamber oldu ve onun ümmetinden cennete gireceklerin sayısı benim ümmetimden fazladır.' diye ceap verdi.
Ondan sonra yedinci kat göğe çıktık, kapıyı çaldı. İçerden 'Kim o?' sesi gelince, Cibrîl: 'Ben Cibrîl' dedi.
'Peki yanındaki kimdir?"
'Muhammed.'
'O'na (Mi'râc daveti) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Merhaba ona! Ne güzel geliştir bu!' diye cevap verildi, kapı açıldı ve İbrahim Aleyhisselam görünüverdi. Cibrîl dedi ki:
'İşte bu baban ibrahim'dir, haydi kendisine selâm ver!" Selâm verdim, selâmımı aldı ve şöyle dedi: 'Merhaba salih oğul, salih peygamber!'
Ondan sonra Sidre-i müntehâ'ya götürüldüm. Baktım ki meyveleri (Yemen'in) Hecer testileri gibi iri, yapraklan da Fil kulakları gibiydi.
'İşte bu, Sidre-i müntehâ'dır" dedi. Baktım ki içinde iki, dışında da iki nehir akmakta. Cibril'e sordum:
'Nedir bu nehirler?' Şu cevabı verdi:
'İçinde akan nehirler cennet nehirleridir. Dışında gördüğün o iki nehir ise, biri Nil, diğeri Fırat'tır.'
Sonra bana Beyt-i Ma mûr gösterildi. Daha sonra bana üç bardak sunuldu: Birinde şarap, diğerinde süt, üçüncüsünde bal vardı. Ben süt bulunan bardağı aldım. Cibril şöyle dedi: İste bu, senin ve ümmetinin üzerinde bulunduğu fıtrattır.'
Sonra bana günde elli vakit namaz farz kılındı. Dönerken Musa'ya uğradığımda O: 'Ne ile emrolundun.' dedi.
'Her gün elli vakit namaz kılmakla' dedim.
'Senin ümmetin bu yükü kaldıramaz, ben daha önce bunu tecrübe ettim. İsrâiloğulları-na en zor muameleleri uyguladım (gene de başarılı olamadım). Dön de Rabbinden bunu hafifletmesini niyaz et.1'
Bunun üzerine Rabbime döndüm. (Talebim karşısında) on vakit düşürdü. Tekrar Mû-sâ'ya gittiğimde aynısını söyledi. Döndüm on vakit daha düşürdü. Musa'ya döndüğümde yine aynısını söyledi. Tekrar döndüm, nihayet beş vakit namazla emrolundum. Musa'ya geldiğimde, dedi ki: 'Senin ümmetinin buna da gücü yetmez. Ben daha önceleri denedim. İs-râiloğullarını bayağı zahmete soktum. Rabbi-ne dön de biraz daha indirmesini dile!' 'Rab-btmden tekrar dilekte bulunmaktan haya edinceye kadar niyaz ettim ve artık 'buna razıyım' dedim. Oradan (Musa'dan) ayrılırken biri şöyle seslendi: 'Kullarımdan hafiflettim, farzımı da yürürlüğe soktum'."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
8439- Şerîk, Enes radiyallahu anh'ın şöyle söylediğini işitmiş: O sallallahu aleyhi ve sellem İsrâ (Mi'râc) gecesi Mescidi Haram'da uyurken, henüz kendisine vahyolunmazdan önce, üç kişi (melek) geldiler. İlki şöyle dedi:
'(Yatmakta olan üç kişiden) O (yani Mu-hammed) hangisidir?'
Diğeri şöyle dedi: 'O, ortalanndakidir. En hayırlıları odur.' Üçüncüsü şöyle dedi:
"Öyleyse (onların) en iyi hayırlısını (semâya) alın!' İşte o gece bu olay cereyan etti. Diğer gece yine geldiler. Bu defa onun kalbi uyumuyordu, görüyordu. Peygamberler işte böyledir, gözleri uyuşa da kalpleri uyumaz. Gelenler onunla konuşmadılar. Onu alıp Zemzem kuyusuna götürdüler. Cibril işe başladı, göğsünü gerdanına kadar yardı ve içini çıkardı.
Kendi eliyle zemzem suyu ile onun kalbini yıkadı ve tertemiz yaptı. Sonra altın leğen getirildi. İçinde altm bardak vardı. Bu leğenin içi iman ve hikmetle doldurulmuştu. Cibrîl bununla onun göğsünü ve boğazının etlerini yani damarlarını doldurdu. Sonra göğsünü kapattı. Sonra açılan göğüs tekrar kapatıldı. Ondan sonra dünya semasına çıkarıldı."

Benzeri rivayet. Aynca onda şöyle geçer:
"Dünya semasında iki nehrin aktığını gördü ve Cibril'e sordu:
'Bunlar nedir?'
'Bunlar, Nil ile Fırat'ın kaynaklandır' dedi. Sonra semada yürüyüp gitti. Bu defa üzerinde inci ve zebercedden yapılmış bir köşk bulunan başka bir nehirle karşılaştılar. Eliyle Şöyle bir vurunca akan bir misk oluverdi. Cibril'e 'Bu nedir?' diye sordu; şu cevabı verdi: 'Bu Rabbinin sana hazırladığı o ünlü Kevser'dir.'
Sonra alıp onu ikinci göğe çıkardı." Benzeri rivayet. Ancak ötekinden farklı olarak bu rivayette, İdris'i ikinci kat gökte, Harun'u dördüncü kat gökte, İbrahim'i altınca kat gökte, Musa'yı yedinci kat gökte gösterdi. Birinci kat gökte ise Âdem'i gösterdi. Yine orada şöyle geçmektedir: Birinci başvurusunda Allah on vakit namazı indirdi. Sonra Musa'ya döndü, devamlı olarak Mûsâ onu Rabbine çevirip durdu, nihayet namaz vakit sayısı beşe
iniverdi. Bu, beşinci başvurusunda olmuştur. Allah Teâla buyurdu:
"Katımda söz değişmez. Ne dedimse odur. Ana kitapta (Ümmü'I-kitâb'da) nasıl farz kıl-dımsa öyledir. Her iyiliğe karşı on sevap verilir. O senin üzerine beş vakit olarak farz olsa da Ana kitapta sevap yönünden ellidir." Sonu şöyledir:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid-i Haram'dayken uyandı."
8440- Diğer rivayet:
Sabit el-Bünânî, Enes radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana Burak getirildi ki o, uzun beyaz bir hayvandı. Eşekten büyük, katırdan küçüktü. Adımım gözünün erişebildiği yere kadar atardı. Ona binip Beytü'l-Makdis'e geldim. Peygamberlerin hayvanlarını bağladıkları halkaya onu bağladım.
Mescide girip iki rek'at namaz kıldım, sonra çıktım. Cibril bana bir bardak şarap ile bir bardak süt getirdi. Ben sütü tercih ettim. Cibril 'Fıtratı seçtin' dedi. Sonra yukarıya (semaya) doğru beni çıkardı." Benzeri rivayet. Ayrıca onda şöyle geçer:
"Kendimi sırtını Beytü'l-Ma'mûr'a dayamış oturmakta olan İbrahim'in yanında buldum. Baktım bir daha dönmemesiye oraya günde yetmişbin melek giriyordu. (Cibril) Beni oradan alıp Sİdre-i münteha'ya iletti. Yaprakları fil kulaklarını, meyveleri (Yemen'in Hecer) testüerİ(nİ) andırıyordu. Allah'ın emrinden dolayı her şeyi bürüyen Sidre'yi bürü-yünce bana bir hal oldu. Allah'ın yarattıklarından hiç kimse onun (Sidre'nin) güzelliğini anlatamaz."
Bu hadiste ayrıca şöyle geçmektedir: "Allah ondan ilk müracaatında beş vakit indirim yaptı, 'Devamlı Mûsâ ile Rabbim arasında gidip geldim, nihayet (Rabbim) şöyle dedi:
'Ey Muhammedi O, gündüz ve gecede beş vakit namazdır. Her bir namazın karşılığı on namaz sevabıdır. İşte bu, böylece elli vakit namaz yapar'." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
8441- Enes radiyallahu anh'dan:
Ebû Zer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu anlatırdı:
"Ben Mekke'deyken, evimin tavanı yarıldı ve Cibril iniverdi. Göğsümü açıp Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra iman ve hikmet dolu olan bir altın leğeni getirip içindekileri kalbime boşalttı. Sonra kapattı. Sonra elimden tutup beni göğe çıkardı." Benzeri rivayet.
Onda şöyle geçer: "Dünya semasına çıktığımızda sağında bir kalabalık, solunda da bir kalabalık olan bir adamla karşılaştık. Sağına bakınca gülüyor, soluna bakınca ağlıyordu. 'Merhaba, ey salih oğul, salih Peygamber!' dedi.
'Ey Cibril bu adam kimdir?' diye sordum. Şöyle dedi: 'Bu Âdem'dir, sağındakiler de so-lundakiler de kendi neslidir. Sağdakiler cennet ehli; soldakiler ise cehennem ehlidir'."
Yine onda şöyle geçer: Enes dedi ki: "O, göklerde Âdem, İdris, İsâ, Mûsâ ve İbrahim'i gördü." Ancak sadece Adem'in birinci kat gökte, İbrahim'in yedinci kat gökte bulunduğunu belirledi, diğerlerinin yerlerinden söz etmedi.
Onda yine şöyle geçer: (Râvi) İbn Şihab ez-Zührî der ki: "İbn Hazm bana, İbn Abbâs
İle Ebû Habbe el-Ensârî'nin şöyle dediklerini nakletti: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'Cibril beni öyle bir yere kadar çıkardı ki orada kalemlerin gıcırtılarını duyar oldum'."
Onda ayrıca şöyle geçmektedir: İlk müracaatta şöyle dedi: "Rabbim elli vaktin yarısını indirdi." İkinci başvuruda şöyle dedi: "O (namaz) beştir, fakat (sevapça) ellidir." |Buhârî ile Müslim.)
8442- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Isrâ gecesi yukarıya çıkarıldığı zaman Sidrei müntehaya götürüldü. O, altıncı kat gökte bulunmaktadır. Yerden yukarı yükselip çıkanlar orada nihayet bulur. Sonra oradan alınır." dedikten sonra:
İbn Mes'ud: "Sidreyi bürüyen bürüyün-ce." (Necm, 16) ayetini okudu ve sidreyi altından pervaneler olarak yorumladı. Sonra dedi ki:
"O gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz. Bakara sûresinin son âyetleri. Ümmetinden Allah'a ortak koşmayan günahkârların günahlarının bağışlanması."
| Müslim, Nesâî ve TirmİzÎ.l
8443- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyt-i Makdis'e vardığımızda Cibril, parmağıyla şöyle yaparak tap deldi ve Burak'ı oraya bağladı." [Tirmizi]
8444- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Mi' râc dönüşü) Kureyş beni yalanlayınca Hicr'de ayakta durdum. Allah Beyt-i Mak-dis'i gözümün önüne getirdi. Ben de onun alâmetlerini ona bakarak bir bir saymaya başladım." IBuhârî, Müslim ve Tirmizi]
8445- Ahmed, Bezzâr, Mu'cemu'l-Kebîr ve Mu'cemu'l-Evsaf'ta Taberânî, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"İsrâ sabahı Ebû Cehl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le alay ederek şöyle dedi:
'Bir şey var mıdır?'
'Evet.'
'Nedir o?' 'Bu gece bana yolculuk yaptırıldı.'
Nereye?'
'Beyt-i Makdis'e.'
'Gittin; sonra hemen burada oluverdin ha?!'
'Evet.'
'Kavmini çağırsam, bana anlattıklarını onlara da anlatabilir misin?'
'Evet.'
'Ey Kâ'b bin Lueyoğullan çabuk gelin!' diye seslendi. Geldiler ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönerek: 'Haydi bana anlattıklarını şu kavmine de anlat!' dedi. Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem anlatmaya başladı: 'Bu gece bana yolculuk yaptırıldı.'
'Nereye?' diye sordular.
'Beyt-i Makdis'e.'
'Sonra hemen aramızda mı oluverdin?'

'Evet' deyince, herkes şaşırmış; kimisi alkışlamış kimisi de elini basma koymuş, Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem yalan söylediğini veya bunu uydurduğunu sanmışlar ve sormuşlar:
'Peki bize Mescid'i anlatabilir misin?' Tabii içlerinde Beyt-i Makdis'e gidip oradaki mescidi görenler ve tanıyanlar da vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'Bunun üzerine mescidi anlatmaya başladım, bir yerde takılacak gibi oldum, hemen aradaki perde açıldı ve Mescid Ukayl' in evinin yanına kondu, baktım ve rahatça her tarafını görerek anlattım.' Halk ayağa kalkıp şöyle demekten kendilerini alamadılar: 'Her şeyi doğru ve yerli yerince söyledi'."
8446- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir at getirildi, at gözünün görebileceği yere kadar adım atıyordu, beraberinde Cibrîl de vardı. Bir kavme uğradı, her gün ekip biçiyorlardı. Biçtikleri zaman olduğu gibi tekrar eski haline geliyordu.
Dedi ki: 'Ey Cibrîl bunlar kimdir?' Cevap verdi: 'Bunlar, mücahidlerdir. Bir sevap onlara yediyüze katlanıyor. Ne infak etmişlerse hemen yerine geliyor.'
Ondan sonra bir kavme uğradı. Başları taşla eziliyor, ezildikçe tekrar yerine gelip eski halini alıyordu. Onların kim olduklarını Cibril'e sorunca, Cibrîl şu cevabı verdi: 'Bunlar gönüllü namaz kılmayanlardır.'
Bir kavme daha uğradı, bir de ne görsün arkalan İle önleri yamalı kimseler ki, hayvanların (çayırlarda) otladıkları gibi Dari, Zakkum ve Radf gibi cehennem otlarından otlanıyorlardı. Dedi ki: 'Bunlar kimdir?' Cevap verdi:
'Bunlar mallarının zekâtlarını vermiyen-lerdir.'
Sonra bir kavme geldik, önlerinde içinde pişmiş et olan bir tencere ile kokmuş çiğ et var. Çiğ eti yiyip pişmişini bırakıyorlar. Kim olduklarını sordu, Cibril'in cevabı şu oldu: 'Onlar ümmetinden helâl kadınını bırakıp haram olan başka kadına gidenler ile kocasını bırakıp haram olan başka erkeklere giden kadınlardır.'
Sonra odunları bir araya getirmiş, sırtlaya-mıyor, üstelik yükünü daha da artırıyor olan bir adama geldi. Kim olduğunu sorunca, Cibrîl şöyle dedi: 'İnsanların emanetini alıp da veremeyen ve o emanete emanet katan kimsedir.'
Sonra dudakları demir makasla doğranan, doğrandıkça eski haline gelen bir kavme uğradı ve bunların kimler olduğunu sordu. Cibrîl de şu cevabı verdi: 'Onlar fitne çıkaran hatipleridir.'
Sonra küçük bir delik gördü, içinden büyük bir öküz çıktı. Tekrar girmek istedi fakat giremedi. Bu manzaraya şaşarak sordu: 'ö« nedir ey Cibrîl?'
Şu cevabı verdi: 'Büyük söz söyleyip de o sözünü geri almak isteyip geri alamayan adamdır.'
Sonra güzel koku ve sesle birlikte kokusu duyulan misk dolu bir vadiye uğradı. 'Nedir bu?' diye sorunca, Cibrîl şöyle dedi: 'Bu, cen-nelin sesidir ve şöyle diyor Rabbim! Bana ehlimi ve bana vadettiklerini getir! Ağaçlarım, ipeklerim, sündüsüm, istebrakım, abkeriyim, mercanım, gümüşüm, altınım, bardaklarım, ibriklerim, tabaklarım, meyvelerim, ballarım, elbiselerim, sütüm, şarabım çoğaldı. Bunlarla taşıyorum, ehlimi ve vadettiklerini getir!'
O (Allah) da şöyle buyuruyor: 'Erkek-ka-dın her raüslüman, erkek-kadın her mü'min senin ehlindir. Kim bana ve peygamberleri-
me iman edip de bana bir şey ortak koşmazsa, benden başka ilah edinmezse o, güven İçindedir. Kim benden islerse veririm, kim bana ödünç verirse karşılığını veririm. Kim bana tevekkül ederse ona yeterim. Ben Öyle bir Allah'ım ki, benden başka hiçbir tanrı yoktur. Sözümü mutlaka yerine getiririm, caymam. Mü'minler felaha ermiştir. Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!' Cennet de şöyle dedi:
'Hoşnut oldum (ey Rabbim)!'
Sonra bir vadiye geldi, pek çirkin bir ses duydu ve sordu: 'Bu nedir?'
'Bu cehennemin sesidir; diyor ki: Ya Rab-bi! Bana ehlimi getir! Bana vad ettiklerini gelir! Bukağılarım, zincirlerim, alevim, kaynar suyum, irinlerim, zakkumlarım dolup taşıyor. Dibim derinleşiyor. Sıcaklığım dayanılmaz oldu. Hemen vadettiklerini bana getir!' (Rab) şu cevabı verdi: 'Her müşrik ve müşrike, her habis ve habise, hesap gününe inanmayan her zorba senindir.'
'Hoşnut oldum (ey Rab)!' dedi.
Sonra Beyt-i Makdis'e vardı, atından inip bağladı ve meleklerle namaz kıldı, namazı bittikten sonra, dediler ki: 'Ey Cibrîl bu yanındaki adam kimdir?'
'Bu Muhammed'dİr, Allah'ın Resulü, peygamberlerin sonuncusu' diye cevap verdi.
'O (peygamber olarak) gönderildi mi?'
'Evet.'
'Allah böyle güzel kardeşi ve halifeyi yaşatsın, uzun ömür versin! Ne güzel kardeş, ne güzel halife!' dediler.
Sonra peygamberlerin ruhları ile karşılaştılar. Onlar Allah'a hamdü senada bulundular. (Meselâ) İbrahim şöyle dedi: 'Beni kendine dost edinen, bana büyük bir mülk veren, beni ihlâslı kul eden ve itaatli ümmet kılan, Risâle-tiyle beni seçen, beni ateşten kurtaran, ateşi üzerime soğuk ve selâmetli kılan Allah'a hamd olsun.' Sonra Musa şöyle dedi:
'Benimle konuşan, beni seçen, Tevrat'ı üzerime indiren, Firavun'un helakini, Benû İsrail'in kurtuluşunu elimde kılan, Allah'a hamd olsun!'
Davud'un sözü: Beni hükümdar kılan, bana Zebur'u indiren, demiri bana yumuşak kılan, dağları bana musahhar kılıp kuşlarla birlikte benimle teşbih ettiren, bana hikmeti ve güzel konuşmayı ikram eden, Allah'a hamd olsun.
Süleyman'ın sözü: 'Bana rüzgârları, cinleri ve insanları musahhar kılan, mihraplar, timsaller, büyük büyük kazanlar yapan cinleri emrime veren, kuş dilini bana öğreten, bakır pınarını bana akıtan, benden sonra hiç kimseye lâyık olmayacak olan bir hükümdarlığı bana veren hamd olsun.'
İsa'nın sözü: 'Bana Tevrat ve İncil'i öğreten, körleri, sedef hastasını iyileştirme yeteneğini bana veren, izni ile ölüyü diriltme imkanını bana bahşeden, beni temizleyen, arındıran
ve göğe yükseltip kâfirlerden kurtaran, beni ve annemi şeytandan koruyan ve bize karşı şeytana fırsat vermeyen Allah'a haınd olsun.'
Muhammed sallaîlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Hepsi Rabbini sena etti. Ben de RabbİmI sena ediciyim, şöyle: Hamd, beni âlemlere rahmet, tüm insanlığa müjdeci ve uyarıcı olarak gönderen, bana içinde her ğe-yin açıklaması bulunan Kur'ân'ı indiren, ümmetimi ümmetlerin en iyisi, vasat (orta) bir ümmet kılan, dünyada son olmalarına rağmen ahirette en önde yapan, göğsümü açan, yükümü sırtımdan indiren, sanımı yükselten, beni ilk ve son kılan Allah'a mahsustur.' İbrahim dedi ki: 'İşte Muhammed bunlarla size üstün kılınmıştır.'
Sonra ona üzerleri kapalı üç kap getirildi, önüne bir kap sürüldü ve denildi ki: 'İç, içinde su bulunmaktadır!" Sonra içinde süt bulunan diğer bir kap verildi. Doyuncaya kadar ondan içti. Sonra ona içinde şarap bulunan kap sunuldu; şöyle dedi: 'Artık içmem, doydum.'
Doğru yaptın çünkü o, senin ümmetine yasaklanacaktır. Eğer içseydin, sana ümmetinden pek az insan tâbi olacaktı.' denildi. Sonra onu alıp göğe çıkardı...'
Devamı Katâde hadisinin benzeri bir rivayettir. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
"Ademin sağında güzel koku çıkan bir kapı; solunda ise kötü koku çıkan bir kapı bulunmaktaydı. Sağdaki kapıya baktığında

gülüyor, soldakine baktığında ağlıyordu. Dedi ki:
'Ey Cibril, bu nedir?' Cevap verdi: 'Baban Adem'dir; sağındaki kapı cennet kapısıdır. Zürriyetinden oraya girecekleri görünce gülüyor. Solundaki kapı cehennem kapısıdır; zürriyetinden oraya girecekleri görünce ağlıyor.'
(Bu rivayette) İbrahim hakkında şöyle dedi: 'Cennet kapısında başına ak düşmüş kürsü üzerinde bir adam gördü. Yanında yüzleri kararmış bazı insanlar gördü. Kalkıp 'Nimetul-lah' denilen bir nehre girdiler, yıkanıp çıktılar, siyah renklerinden biraz gitti. Sonra 'Rahme-tullah' denilen diğer nehre girdiler, yıkanıp çıktılar, siyah renklerinden bir miktar daha gitti.
Sonra başka bir nehre daha girdiler. Ce-nab-ı Hakk'ın:
'Rableri onlara tertemiz bir su içirdi' kavlinde (Dehr, 21) anlatılanlar bunlardır, yıkanıp çıktılar siyah renklerinden bu nehirlere girmemiş arkadaşlarının renklerinden tamamen arındılar. Dedi ki: 'Ey Cibril, bu nedir?' Cevap verdi: 'Bu, baban İbrahim'dir, Yeryüzünde saçı ağaran ilk insan odur. Bu beyaz yüzlülere gelince, bunlar imanlarına şirk karıştırmayan kimselerdir. Bunlar İse iyi amellerine kötü amellerini karıştıranlardır. Tevbe etmişler, Allah da tevbelerini kabul etmiştir.'
Sonra, kökünden kokmayan su tadı değişmeyen süt, içenlere lezzet veren şarap ve safı bal nehirleri akan Sidre'ye vardılar. Bu Sidre (öyle bir ağaç)dır ki, bir süvari gölgesinde yetmiş yıl yürür de yine katede-mez onu. Onun bir yaprağı tüm yaratıkları gölgeleyebilir.
Onu nur ve melekler bürür. 'Sidre'yi bürü-yen bürüdü' kavl-i celîlinde (Necm, 16) anlatılan budur.
Allah Teâla ona buyurdu ki: "İste, istediğin sana verilecektir.'
Cevap verdi: 'Sen Ibrahimi dost edindin, Musa ile konuştun, Davud'a büyük bir hakimiyet verdin, demirleri ona yumuşattın, dağları onun emrine verdin. Süleyman'a da büyük bir hakimiyet ihsan ettin. Ona, cinleri, İnsanları, şeytanları ve rüzgârı musahhar kıldın. İsa'ya Tevrat ile incil'i öğrettin, ona körleri ve hastalarını iyileştirme İmkan ve yeteneğini bahşettin.'
Allah Teala buyurdu:
'Seni de dost ittihaz ettim, Tevrat'ta şöyle yazılıdır: 'Muhammed Rahman'ın sevgilisidir.' Sonra seni tüm insanlığa gönderdim. Ümmetini ahirette Önde dünyada son ümmet eyledim. Senin benim kulum ve Resulüm olduğuna tanıklık edinceye kadar onların hutbesi olmaz. Yaratılış itibariyle ise ilk, gönderiliş itibarıyla seni son kıldım. Senden önce hiçbir peygambere vermediğim Seb-i Mesâni'yİ sana verdim. Senden önce hiçbir peygambere vermediğim Bakara sûresinin sonlarını Arş'm altındaki hazineden sana verdim. Seni hem ilk, hem sonuncu kıldım."
(Hadisin devamında) namazın farz edilişini, Musa'ya müracaatını ve onar onar indirilerek beş vakit namazın farz kılınışını anlattı."
[Bezzâr.]
8447- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'-dan:
Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Nasıl isrâ yaptın?" Şöyle buyurdu:
"Mekke'de ashabıma yatsı namazni kıldırdım. Cibril bana merkepten büyük katırdan küçük beyaz bir hayvanla geldi. Hayvan bana karşı huysuzlaştı. Kulağını tutup büktü ve beni üstüne bindirdi, ilerledim, nihayet hurmalık bir yere vardık. Bana ' Haydi in!' dedi, indim.
'Namaz kıl!' dedi; kıldım. Sonra tekrar bindim, yürüdük; dedi ki:
'Nerede namaz kıldığını biliyor musun?'
'Allah en iyi bilendir' dedim.
'Yesrib (Medine)de namaz kıldın' dedi.
Sonra yürüdük, beyaz bir yere vardık. 'İn!' dedi, indim. 'Namaz kıl!' dedi, kıldım. Sonra tekrar bindim yürüdük; dedi ki:
'Nerede namaz kıldığını biliyor musun?' 'Allah en iyi bilendir' dedim. Namaz kıldığın bu yer: 'Medyen'dir. Musa'nın ağacının dibinde namaz kıldın' dedi. Sonra yürüdük, nihayet 'İn!' dedi, indim; 'Namaz kıl!' dedi; kıldım. Sonra binip, ilerlemeye başlayınca sordu:
'Nerede namaz kıldığını biliyor musun?'
'Allah en iyi bilendir' diyerek cevap verince, söyle dedi:
'İsa'nın doğum yeri olan Beyt-i Lahm'da kıldın.'
Sonra yürüyüp gittik, nihayet şehre girdik. Mescidin kıblesine varıp hayvanı bağladı. Mescide girdi. Ben namaz kıldım, iki tabak getirildi." Benzeri rivayet.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Sonra beni götürdü. Şehirdeki bir vadiye vardım. Baktım cehennem çarşaf gibi açılmaya haşladı." Dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Nasıl buldun?"
"... gibi" dedi -Bir şey söyledi, fakat (benzettiği şeyi) unuttum gitti-. Sonra Kureyş kâfirlerine, falan falan yerde rastladım. Develerini kaybetmişler. Kendilerine selâm verdim. Birbirlerine şöyle dediler: 'Bu Muham-med'in sesidir.' Sonra sabahtan önce, Mekke'de ashabıma geldim.
Ebû Bekr gelip şöyle dedi:
'Bu gece nerdeydin? Seni yerinde aradık, bulamadık.'
'Bu gece Beytü'l-Makdis'e gittim.' Şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Orası bir aylık yoldur anlat bana!'
'Hemen aradaki perde açıldı, sanki orasını gözlerimle görür gibi oldum; ne sordular-sa tereddütsüz cevap verdim, gördüklerimi bir bir anlattım.'
Ebû Bekr: 'Senin Allah Resulü olduğuna şehadet ederim' dedi.
Müşrikler ise: 'İbn Ebî Kebşe'nin oğluna bakınız ne diyor? Bu gece Beyt-i Makdis'e gidip döndüğünü iddia ediyor' dediler.
Buna şu cevabı verdi:
'Evet, gittim, hatta gelirken falan yerde kervanınıza rastladım. Bir develerini yitirmişlerdi. Onlar falan yerde konaklayacaklar, falan günde burada olacaklar. Üstünde kıldan siyah bir örtü ve iki siyah çuval olduğu halde, önlerinde bir deve bulunacak.'
Dediği o gün gelince, herkes dışarıya çıkıp kervanın gelmesini beklemeye koyuldu. Öğlene doğru önlerinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vasfettiği deve olduğu halde kervan çıkageldi."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de teyyin bir senedle]
8448- Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve M. el-Ke-btr'de Taberânî rivayet etliler:
Onda şöyle geçmektedir: "Burak bir dağla karşılaştığı zaman arka ayaklarını (havaya) kaldırıyordu, dağdan aşağı inerken de ön ayaklarını (havaya) kaldırıyordu." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Beytü'l-Makdis'te peygamberlere namaz kıldırdı."
8449- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben otururken aniden Cibril gelip iki omuzum arasına (sırtıma) vurdu, hemen kalktım. Bir ağacın yanına vardım. Üstünde kuş kafesi gibi iki şey vardı, birine Cibril, öbürüne de ben oturdum ve uyudum. Yükseldim, öyle ki ufuklar adeta bir araya gelmişti. Hep etrafı seyrediyordum, göğe değmek isteseydim rahatlıkla değerdim. Cibril'e bir baktım ki sanki yere serilmiş bir hasır gibi (kanatlarıyla yere dokunuyor), Allah'ı onun benden da-
ha iyi bildiğini o zaman anladım. Gök kapılarından bir kapı açıldı. En büyük nuru gördüm. Hicabın altında da inci ve yakut

parıltısı vardı. Allah o anda bana dilediği kadar vahyedeceğini vahyetti." (Bezzâr ve Mu'cemu'l-Evsat.]

ALLAH RESULÜ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN VERDİĞİ GAYB HABERLERİNDEN

8450- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kisrâ ölünce, artık ondan sonra Kisrâ gelmeyecek. Kayser öldüğü zaman, artık ondan sonra da Kayser olmayacak. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, onların hazinelerini sizler Allah yolunda harcayacaksınız." [Buhârî ve Müslim.]

8451- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'dan:
"Ben Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken, bir adam gelip fakirliğinden yakındı, sonra başka bir adam geldi ve eşkıyalıktan (yol kesmekten) yakındı. Sonrat bana dedi ki: 'Ey Adiyy! Hire şehrini gördün mü?'
'Hayır görmedim. Fakat duydum' dedim.
'Eğer ömrün olursa, Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan bir kadın kalkıp (devesi ile) Hire'den Kâ'be'yi tavaf etmeye gidecektir.' Kendi kendime dedinvki: 'Memleketi kasıp kavuran Tayy eşkıyalarının zulmü ne olacak ben nereden göreceğim?'
(Sözlerine devamla:) 'Yaşarsan Kisrâ bin Hürmüz'ün hazinelerini göreceksin' buyurdu.
'Kisrâ bin Hürmüz mü?'
'Evet, Kisrâ bin Hürmüz. Yaşarsan, kişi avuç dolusu gümüş ve ahunla çıkacak da (zekâtım kabul edecek kimseyi bulamıyacak. Kıyamet gününde biriniz Allah'ın huzuruna çı-'
kaçak, Allah ile kendi arasında hiçbir tercüman bulunmayacak. Allah, mutlaka ona diyecek ki: 'Sana emirlerimi tebliğ edecek peygamber göndermedim mi?'
O da: 'Gönderdin ya RabbV diyecek.
'Sana mal verip lütuf ve ihsanda bulunmadım mı?'
'Evet' diyecek, sağına bakacak yalnız cehennemi görecek, soluna bakacak yalnız cehennemi görecektir.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu da duydum: 'Yarım hurma ile bile olsa cehennemden korunun! Yarım hurma bulamayan bari hoş ve güzel söz söylesin.'
Adiyy dedi ki: "(Dedikleri çıktı) Allah'tan başka hiç kimseden korkmayarak bir kadının tek başına Kâ'be'yi tavaf etmeye gittiğini gördüm. Kisrâ'nın hazinelerini fethedip onları elde edenler arasında bizzat ben de bulundum. Eğer siz uzun yaşarsanız sallallahu aleyhi ve sellem'in: 'Kişi avuç dolusu gümüş ve altınla çıktığı halde, zekât verecek kimseyi bulamayan insanlar göreceksiniz' sözlerinin tahakkuk ettiğini göreceksiniz." [Buhârî.|

8452- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yer bana dürüldü, yeryüzünün doğusunu ve batısını da gördüm, Ümmetim bana dürüle-rek gösterilen yerlerin hepsine hakim olacaktır. Altın ve gümüş hazineleri bana verildi. Ben Rabbimden ümmetimi (genel bir) kıtlıkla helak etmemesini ve onlara kendilerinden bir düşman musallat edip de köklerini kazımamasını diledim. Rabbim bana söyle karşılık verdi:
'Ey Muhammedi Ben bir şeye hükmettim mi bundan artık dönülmez. Ben ümmetinin genel bir kıtlıkla helak olmayacağı sözünü sana verdim. Onlara kendi nefislerinden başka köklerini kazıyacak bir düşman musallat etmeyeceğime dair de söz verdim. Hatta şayet
üzerlerine arzın her tarafından -yahut arzın memleketleri arasındakiler- biraraya gelseler dahi. Tâ ki (ümmetin) birbirlerini helak edip, esir alıncaya kadar.'
Ben, ümmetim hakkında saptırıcı liderlerinden korkuyorum. Ümmetim içinde (bir kere) kılıç çekilirse kıyamete kadar artık bir daha indirilmez.
Ümmetimden birtakım kabileler, müşriklere katılmadıkça, ümmetimden birtakım kabileler de putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Ümmetimin içinde -otuz tane yalancı (peygamber) çıkacaktır. Her biri kendisinin peygamber olduğunu iddia edecektir. Oysa ben peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Allah'ın emri gelinceye dek, ümmetimden bir taife devamlı olarak hakkın yanında yer alp onu savunacaktır. Onlara muhalefet edenlerin kendilerine bir zararı dokunmayacaktır."
[Müslim, Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud. İbnü'l-Medînî der ki: "Onlar (sözkonusu taife) hadis ashabıdır."]

8453- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Halınız var mıdır?"
"Benim halım nereden olacak ki?"
"İlerde sizin halınız olacaktır." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn dediği bu halılar gerçek olmuştur. Ben ona -karısını kastediyor- diyorum ki: "Şu halıyı benden uzaklaştır!" O ise şu cevabı veriyor:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "İlerde sizin halılarınız olacaktır' buyurmadı mı? Onları İste!'" [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]

8454- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bu ümmete her yüzyılın başında, dinini yenileyecek birini gönderecektir."
[EbÛ Dâvud. |

8455- Huzeyfe radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, aramızda ayağa kalkıp o zamandan kıyamete kadar meydana gelecek olan şeyleri anlattı; onu ezberleyen ezberledi, unutan da unuttu. Şu benim arkadaşlarım da onları akıllarında tutmuşlardır. 'Resûlullah'ın haber vermiş olduğu, ancak) unutmuş olduğum o hadiselerden birisi meydana gelince, öyle canlı olarak hatirlayıveriyorum ki bu, tıpkı kişinin gördüğü bir kimsenin yüzünü, o şahıs kaybolunca unuttuğu halde daha sonra onunla tekrar karşılaşınca hemen tamyıvermesi gibidir'."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]

8456- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İslâm değirmeni, otuzbeş ya da otuzaltı ya da otuzyedi yıl dönüp duracaktır. Helak olanlar, geçmişte helak olanlar gibi helak olacaktır. Eğer onlar (bu) dini ayakta tutarlarsa (değirmen) yetmiş yıl ayakta kalacaktır."
Dedim ki: "Bu yetmiş yıl kalan (37 sene) ile beraber mi yoksa geçen (yıllar da) dahil mi olacaktır?"
"Geçen (37) yıllar dahil olacaktır" buyurdu. [Ebû Dâvud]

8457- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Umarım, Rablerinin katında, onları (hesapta) yarım gün geri bırakması, ümmetimi aciz bırakmaz." Sa'd'a soruldu:
"Yarım gün (dünya zamanı ile) ne kadardır?"
"Beşyüz (yü)dır" dedi.
|İkisi de Ebû Davud'a ait.]

8458- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Hayber fetholunduğu zaman, Peygamber

sallallahu aleyhi ve sellem'e (yemesi için) zehirli bir koyun hediye edildi. Şöyle buyurdu:
'Burada yahudilerden kimler varsa toplayın, gelsinler.' Derhal toplanıp getirildiler. Şöyle buyurdu:
'Ben size bir şey soracağım, doğru söyleyecek misiniz?'
'Evet ey Ebû'l-Kâsım!' dediler.
'Babanız kimdir?'
'Fülan kimsedir' dediler.
'Yalan söylediniz babanız o değil, falan kimsedir.'
'Doğru söyledin ve isabet buyurdun' dediler.
'Size bir şey sorarsam doğruyu söyleyecek misiniz?' diye sordu.
'Evet, yalan söylersek anlarsın, tıpkı babamız hakkında bilip anladığın gibi.'
'Peki cehennem ehli kimdir?'
'Biz orada biraz kalacağız, sonra siz gelip yerimizi alacaksınız.'
'Susun, vallahi asla biz sizin yerinizi orada almayacağız' buyurdu ve sonra şöyle sordu:
'Size bir şey sorarsam doğru söyliyecek misiniz?'
'Evet.'
'Bu koyuna zehir koydunuz mu?'
'Evet' dediler.
'Sizi bu harekete iten nedir?'
'Davanda eğer yalancı isen, biran evvel senden kurtuluruz, doğru İsen zaten bu (zehir) sana zarar vermez' dedik." [Buharî]
8459- Cabir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir seferden döndü, Medine'ye yaklaşınca, büyük bir rüzgâr esti. Nerdeyse hayvanın üs-tündekini yerle bir edecekti. (Râvi) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu iddia etti:. 'Bu rüzgâr, bir münafığın ölümü için gönderilmiştir.' Medine-'ye vardıklarında gerçekten ileri gelen bir münafığın öldüğünü duydular."
8460- Âsim bin Küleyb, babasından, o da Ensâr'dan bir adamdan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir cenazeye çıktık. Onun mezarın başında mezar kazana şunu tavsiye ettiğini gördüm: 'Ayak tarafından genişlet, baş tarafından genişlet!' (Defnetmekten) dönüşte, bir kadının davetçisİ onu karşıladı ve onu (yemeğe) davet etti; icabet edip gitti. Biz de beraberindeydik. Yemek getirildi. Önce o, elini uzattı, sonra cemaat ellerini uzattılar ve yediler. Babalarımız Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in lokmayı ağzında çiğneyip durduğunun farkına vardılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Bu yemekteki etin sahibinin izni olmadan alındığı anlaşılıyor.'
Bunun üzerine (davet sahibi) kadına haber gönderdi; kadm dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Koyun satın alması için Bakî mahalline adam gönderdim. Orada koyun bulunamadı. Sonra koyun satın almış olan komşuma haber saldım, aldığın koyunu verdiğin para mukabilin-
de bize sat diye. Ancak o komşum da bulunamadı. Sonra karısına haber gönderdim, karısı da bu koyunu bize gönderdi.'
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kadına: 'Haydi bu koyunun etini esirlere yedir!"7 [Ebû Dâvud.|
8461- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kadınlarından birisi şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Sen öldükten sonra hangimiz sana daha çabuk kavuşacağız?'
'Eli en uzun olanınız' buyurdu.
Hangisinin eli daha uzundur diye bir çubuk alıp ellerini ölçmeye başladılar. En uzun elli Şevde çıktı.
Sonradan anladık ki uzun elden murad, sadaka veren elmiş. Zaten Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem'e hepimizden önce o kavuştu. Sadaka vermeyi de çok severÖi."
[Buhârî ile Müslim.]
8462- Diğer rivayet:
"Dedi ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bana içinizde en çabuk kavuşacak olanınız, eli en uzun olanımzdır.'
Hangisi daha uzun ellidir diye ellerini ölçmeğe başladılar. İçimizde en uzun elli Zeynep çıktı. Çünkü o, el işi yapar ve kazandığı paradan sadaka verirdi."
8463- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mâverâünnehr'den adına el-Hâris denilen bir adam çıkacaktır. (Ordusunun) Önünde Mansûr adında bir adam bulunacaktır. Al-i Muhammed için savaşacak ve onları koruyacaktır. Tıpkı Kureyş'in (bazıları) Muham-med'i himaye ettikleri gibi. Her müslümanın ona yardım etmesi ya da çağrısına icabet etmesi gerekir." [Ebû Dâvud.j
8464- İbn Ebî Kesîr'den: Ebû Sehm şöyle dedi:
"Medine'de yanımdan bir kadın geçti, belinden tuttum, sonra salıverdim. Sabahleyin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların biatlarım kabul ederken, yanına vardığımda, şöyle buyurdu: Dün kadının belinden tutan sen değil misin?'
'Evet ey Allah'ın Resulü! Bir daha yapmam, ne olur benim de biatimi kabul buyur!' dedim." [Rezîn.]
8465- Enes radiyallahu anh'dan:
"Vehb bin Umeyr, Uhud'a kâfir olarak katılmıştı, yaralandı. Öldürülenler arasındaydı. Ensâr'dan biri yanından geçti. Onu tanıdı, kılıcını kamına saplayıp arkasından çıkardı. Sonra onu öylece bıraktı. Gece olup hava soğuyunca adam, kalkıp Mekke'ye gitti ve orada iyileşti. Safvân bin Ümeyye ile Hicir'de buluştu.
Safvân'a şöyle dedi: 'Eğer çocuklarım ve borcum olmasa Muhammed'i ilk Öldürecek ben olurdum.' Safvân şöyle dedi:
'Çocuklarına ben bakacağım, borcunu da ben ödeyeceğim.'
Ondan bu taahhüdü aldıktan sonra yola çıktı, kılıcını zehirledi, doğru Medine'ye vardı. Oraya gelince, Ömer onu gördü ve paniğe kapıldı. Derhal Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına şöyle dedi: 'Ben Vehb'i . gördüm. Onun gelişi beni endişelendirdi. Çünkü o, hain bir adamdır. Onu Peygamberinize götürüp gösterin!' Onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüler. Vehb, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i görünce şöyle dedi:
'Ey Muhammed! İyi sabahlar!'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Allah, onun yerine bize daha güzel bir şey ihsan etmiştir' cevabını verdi.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
'Buraya neden geldin?'
'Esirlerinize fidye vermek için geldim' deyince, 'Peki kılıcın sende ne işi var?' diye sordu.
"Biz bu kılıcı taşıdık da ne oldu? Bedir günü bize bir faydası oldu mu, sizin elinizden bizi kurtarabildi mi?'
'Safvân'aHİcir'in yanında ne dedin? 'Çocuklarım ve borcum olmasaydı gider Muhammed'i bizzat kendi elimle öldürürüm' dedin değil mi?' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem böylece ona bu suikast niyetini bildirince, Vehb apışıp kaldı ve kendisini şöyle demekten alamadı: 'Nasıl dedin? Bir daha söyle.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sözünü tekrarladı. Ondan sonra Vehb

şöyle söyledi:
'Sen bize yer ehlinin haberini söylüyordun da seni yalanlıyorduk. Şimdi sema ehlinin haberini bildiriyorsun, şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Sen de Allah'ın Resulüsün. Ey Allah'ın Resulü, bana sarığını ver!'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona sarığını verdi. Sonra Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:
'(Medine'ye) geldiği zaman, ondan domuzdan daha çok nefret ediyordum, dönüp giderken ise, onu oğlumdan daha çok sever oldum'." [Taberanî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8466- Ebû Humeyd es-Sâidî radiyallahu anh'dan:
"Yürüdük, nihayet Tebûk'a vardık, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bu gece size şiddetli bir rüzgâr esecektir, bu esnada kimse yerinden kalkmasın, develeri olanlar da onları iyi bağlasınlar.' Hakikaten şiddetli bir rüzgâr esti, bir adam da dinlemeyip yerinden kalktı. Rüzgâr da onu alıp Tayy dağlarına savurup attı." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvııd daha uzun bir metinle]
8467- Abdullah bin Amr el-Huzâî, babasından, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı. Fetihten sonra İdi. (Kureyş arasında) taksim etmesi için Ebû Süfyan'a verilmek üzere, biraz mal ile beni Mekke'ye göndermek istedi ve şöyle buyurdu:
'Kendine bir arkadaş ara!' Amr bin Ümeyye ed-Damrî gelip beni buldu ve şöyle dedi: 'Duyduğuma göre Mekke'ye gitmek istiyormuşsun ve kendine bir arkadaş anyor-muşsun.'
'Evet.'
'Ben sana arkadaş olurum' deyince, doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vanp arkadaş bulduğumu söyledim. Bunun üzerine kim olduğunu sordu. Ben de ona: 'Amr bin Ümeyye' dedim. Şöyle buyurdu:
'Onun kavminin beldesine varıp indiğinde ondan sakın! Çünkü şu sözü söyleyen söylemiştir: Anne ve babanın ilk çocuğu olan kardeşinden (bile) emin olma!'
Nihayet onunla beraber yola çıkıp Eb-vâ'ya geldiğimizde şöyle dedi:
'Benim kavmimle biraz işim var. Beni burada biraz bekler misin?'
'Haydi doğru git, işini gör!1 dedim. Arkasını dönüp gidince. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sözünü hatırladım ve deveme bindiğim gibi dehleyip süratle yola koyuldum. Baktım ki (Amr) kavminden bir grupla Esafir mevkiinde benim önümü kesmeye yelteniyor. Ben de devemi dehledim, onları orada bırakıp geçip gittim. Daha sonra o, bana yetişti ve şöyle dedi:
'Sana kavmimle bir işim var dememiş miydim?' 'Evet' dedim (yüzüne vurmadım). Sonra beraber yola devam ettik. Mekke'ye varınca, Ebû Süfyan'a emanet malları teslim ettim." [Ebû Dâvud.|

HAYVANLARIN VE CANSIZ VARLIKLARIN ONUNLA KONUŞMASI
8468- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bir kurt koyunlara saldırıp içinden bir tanesini kaptı. Çoban ise kovalayıp onu elinden kurtardı. Bunun üzerine kurt kuyruğu üzerine oturup şöyle konuştu: 'Allah'tan korkmuyor musun? Allah'ın bana verdiği rızkı elimden alıp kapıyorsun?'
Çoban kendini şöyle demekten alamadı: 'Hayret doğrusu! Benimle insan gibi konuşan bir kurt!'
'Sana bundan daha şaşılacak bir haber vereyim mi? Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Yesrib'de (Medine'de) İnsanlara geçmiş haberleri bildiriyor' deyince, çoban hemen koyunlarını önüne katıp Medine'ye vardı. Koyunları bir kenarda bırakıp doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve durumu bildirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellenr'/Vamaz toplayıcıdır!' diye nida edilmesini emretti. Sonra çıkıp Arabîye: 'Haydi onlara (o hadiseyi) anlat!' buyurdu. O. da onlara olan biteni anlattı."
|Ahmed ve daha uzun bir metinle Bezzar.|
8469- Ömer radiyallahu anh'dan: "Süleymoğullarından bir bedevi bir (iri) keler avlayıp, yenine koyarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi:
'Ey Muhammedi Bir kadın senden daha yalancı ve eksik bir kişi doğurmamıştır. Eğer arapların benim için amma da acelecİymiş demesinden çekinmeseydim, seni öldürürdüm. Hem de hemen.'
Ömer dayanamadı ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Beni bırak da şunun boynunu vurayım.' Bunun üzerine Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu;
'Yumuşak huylu insanın nerdeyse peygamber olmağa namzet olduğunu bilmiyor musun?.' Sonra adama sordu:
'Ey bedevi! Meclisime saygısızlık edip bu doğru olmayan sözü neden söyledin?'
'Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, şu keler sana iman etmedikçe ben de sana iman etmem.'
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kelere sordu:
'Ey keler! Kime tapıyorsun?' Keler fasih bir arapçayla:
'Lebbeyk ve sa'deyk yâ Resûlallah! Ben, semada Arş'ı, yerde saltanatı, denizde yolu, cennette rahmeti, cehennemde azabı bulunan Allah'a İbadet ederim.'
'Peki ben kimim?'
'Sen, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın Resulüsün. Peygamberlerin sonuncususun. Seni doğrulayan kurtulur; seni yalanlayan mahvolur' diye cevap verdi.
Bunun üzerine bedevi büyük bir aşk ve heyecanla: 'Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Sen Allah'ın gerçek peygamberisin. Vallahi sana geldiğimde yeryüzünde en nefret ettiğim kimse sen idin. Ama şimdi seni kendimden ve çocuklarımdan daha çok seviyorum. Kıllarımla, derimle, içimle, dışımla, gizlim ile aşikâremle sana inandım.' Hadis devam ediyor.
Onda ayrıca şöyle geçmektedir: "O, bunu kendi kavminden bin kişiye bildirdi, hepsi de gelip müslüman oldular."
Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağtr'de daha uzun bir metinle.
Derim ki: Zehebî el-Mîzân'da bu hadisin son derece zayıf olduğunu söylemiştir.
8470- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sahradaydı. 'Ey Allah'ın Resulü!' diye çağıran bir ses duydu. Döndü kimseyi göremedi. Sonra bir daha bakındı, bağlı bir geyik gördü. Geyik şöyle konuştu: 'Şu dağda iki yavrum var, çöz beni de gidip onları emzireyim. Sonra dönüp sana geleyim.' Hemen onu çözdü. Geyik de gitti yavrularını emzirdi, sonra dönüp tekrar geri geldi. Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu bağladı.
Derken bedevî geldi ve sordu:
'Ey Allah'ın Resulü, bir isteğin var mıdır?'
'Evet, bu hayvanı serbest bırakmanı istiyorum' deyince, bedevî hemen onu çözüp serbest bıraktı, geyik de şöyle diyerek yürüyüp gitti: "Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve sen de Allah'ın Resulüsün."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle]

8471- Müzeyne ya da Cüheyne kabilesinden bir adamdan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldırmışti, bir de baktılar ki yüz kadar kurt gelmiş. Kurtları temsilen kuyrukları üzerinde oturmuşlar. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Onlara yemeklerinizden bir şeyler ezip yal yapın ve onlardan zarar geleceğinden endişelenmeyin!'
'Kendimizin ihtiyacı var nasıl yapalım'?' diye yakındıklarında şöyle buyurdu: 'Öyleyse usulca çıkıp gitmelerini söyleyin, çıkıp gitmelerini söyleyin!' Onlar da bu tavsiyeyi tuttu ve bunu söylediler. Kurtlar bunun üzerine kendilerine has sesler çıkartarak ve uluyarak çekip gittiler." [Dârîmî]
8472- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hayber'de bir yahudi kadın kızartılmış
koyuna zehir kattı. Sonra getirip onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hediye etli.
Onun budunu alıp yedi ve ashabı da ondan yediler. Sonra (aniden) şöyle buyurdu: 'Ellerinizi çekin (yemeyin)!'
Sonra (Yahudi) kadını çağırttı, kadın geldi; ona sordu:
'Bu koyunu zehirledin değil mi?'
'Sana bunu kim bildirdi?'
'Bana bunu elimdeki şu but bildirdi.'
'Evet zehirledim.'
'Peki seni buna iten sebep nedir?'
'İçimden dedim kî: Eğer bu gerçek bir peygamber ise zaten ona bu (zehirli) et zarar vermez, değilse biz ondan kurtulmuş oluruz' dedi ve böylece suçunu itiraf etti.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu affetti, cezalandırmadı. Buna karşılık onunla beraber o etten yiyen sahabî-ler derhal öldüler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise yediği etten dolayı omuzun-dan kan aldırdı."
8473- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem emir buyurdu (Yahudi) kadın (ölen sahabilere kısas olarak) öldürüldü." |Ebû Dâvud]
8474- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Mekke'deydik. Bazı yerlerini gezmeye çıktık, yanından geçtiğimiz her ağaç, her dağ ona şöyle diyordu: 'Esselâmü aleyke yâ Resûlallah!'" [Tirmizî.]
8475- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mekke'de bir taş var, peygamberlik geldiği zaman geceler boyu bana selâm verdi. O taşı şimdi bile tanıyorum." [Müslim ve Tiımizî.]
8476- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir bedevi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Senin Allah Resulü olduğunu ben nerden bileyim?'
'Bak şimdi şu hurma salkımını çağıracağım ve beni/n Allah Resulü olduğumu söyliyecek ve sehadette bulunacaktır' dedi ve hurma salkımını çağırdı. Hurma salkımı ağacından inmeye başladı; gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in önüne düştü ve şöyle dedi: 'Esselâmu aleyke yâ Resülallah!' Sonra ona: 'Haydi yerine dön!' dedi. Salkım gidip yerine döndü ve eski yerine kaynadı. Bunun üzerine bedevi derhal müslüman oldu." iTirmizî.]
8477- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Ona sordular: "O gece cinlerin Kur'ân dinlediklerini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kim bildirdi?" Şu cevabı verdi: "Onların geldiğini bir ağaç bildirdi." [Buhârî ile Müslim.]
8478- Câbir radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi:
'Sana bir şey yaptırayım da onun üzerinde otur, bunu istemez misin? Benim marangoz bir kölem var.'
'İstersen yaptır' buyurdu. Bunun üzerine ona bir minber yaptırdı.
Cuma günü olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yaptığı minberin üstünde oturdu ve hutbe okudu. (Daha önce) üzerinde hutbe okuduğu hurma kütüğü öylesine bir çığlık attı ki, nerdeyse ikiye bölünecekti."
8479- Diğer rivayet:
"Çocuğun ağlaması gibi ağladı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minberden İndi ve onu alıp kucakladı. Durup sakin oluncaya dek çocuk inlemesi gibi inleyip durdu. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (şöyle buyurdu:) 'O, yanında yapılan zikrıtl-lalı dolayısıyla ağladı'."
8480- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hutbe okuduğu zaman mescidin duvarlarından bir hurma kütüğüne dayanırdı. Kendisine
minber yapılıp onun üzerine çıkınca o kütük tıpkı deve İniltisi gibi inlemeye başladı. Öylesine ki tüm mesciddekiler duydu. Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aşağıya inip onu kucakladı." IBuhûrî ile Nesâî.j
8481- Tirmizî, Bureyde'den benzerini nakletti. Onda şöyle geçmektedir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona (kütüğe) döndü, elini üzerine koydu ve şöyle dedi: 'İstersen, seni eskiden bulunduğun yere dikeyim de eski halini al! istersen seni cennette dikeyim de onun nehirleri ve pınarlarından iç! İyi ol ve geliş, meyve ver de cennet ehli senin hurmandan ve meyvenden doya doya yesinler.' (Râvi) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den onun şöyle dediğini duyduğunu söyledi: 'Olur evet' -iki kere-.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kötülüğün hangisini tercih ettiği sorulunca, buyurdu: 'Onu cennette dikmemi tercih etti' .buyurdu"
8482- O (Tirmizî), Ubeyy bin Kâ'b'dan benzerini nakletti. Onda şöyle geçer:
"Mescid yıkıldığı zaman, o kütüğü Ubeyy bin Kâ'b aldı. Kurtlar tarafından yenip çürü-yünceye kadar o kütük onun yanında kaldı."
8483- O (Tirmizî), Enes'ten benzerini nakletti. Onda şöyle geçmektedir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona (kütüğe) ilgi gösterince sustu. Sonra şöyle buyurdu:
'Muhammedi in canı elinde olana yemin ederim ki, eğer ona ilgi göstermeseydim, kıyamete kadar öyle inleyip duracaktı.'
Sonra emretti, o kütük gömüldü."
8484- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir seferde Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem ile beraberdik. Bir bedevî çıkageldi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yaklaşınca, ona şöyle dedi: 'Nereye gitmek istiyorsun?'
'Ailemin yanına.'
'iyi bir şey yapmak ister misin?'
'Nedir o?'
'Allah'tan başka hiçbir tanrının olmadığına, Muhammed'in O'nun kutu ve Resulü olduğuna şehadet etmendir.'
'Peki senin bu dediğine kim tanıklık eder?'
'İşte şu ağaç' buyurdu. Sonra vadinin kenarındaki ağacı çağırdı. Ağaç yeri yara yara gelerek, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in huzurunda durdu. Üç kere O'na kelî-me-i şehadet getirtti. Ağaç tam üç kere şeha-det getirdi. Sonra sökündüğü yere dönüp gitti. Bunun üzerine bedevî, kavmine dönerken şöyle dedi: 'Eğer kavmim bunu kabul ederlerse, alıp onları getiririm, aksi halde ben tekrar gelir, seninle olurum."

[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.]
8485- Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
"O, bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn ardından gitmiş. O oturunca o da oturmuş.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ey Ebû Zer! Neden ardımdan geldin?'
'Allah ve Resulü en iyi bilendir' diye cevap vermiş.
Sonra Ebû Bekr gelip sağ tarafında oturdu. Ona da: 'Ey Ebû Bekr neden geldin?' diye sormuş, o da: 'Allah ve Resulü en İyi bilendir' dedi.
Sonra Ömer gelip Ebû Bekr'in sağında oturdu. Ona da:
'Ey Ömer neden geldin?' dedi. O da: 'Allah ve Resulü en iyiyi bilendir' diye cevap verdi. Ondan sonra Osman gelip Ömer'in sağ tarafına oturdu. Ona da: 'Ey Osman neden geldin?' diye sordu. Osman da: 'Allah ve Resulü en iyi bilendir' diye cevap verdi..
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yedi ya da dokuz taş aldı, arıların uğultusu gibi uğultuları duyuluncaya dek, onlar onun elinde teşbih ettiler. Sonra onları yere bırakınca sustular.
Sonra onları Ebû Bekr'in eline koydu, yine arıların uğultusunu andıran bir sesle teşbih ettiler. Yere koydu, sustular. Sonra onları alıp Ömer'in %line koydu, yine anların uğultusunu andıran bir sesle onun elinde de teşbih ettiler. Onları yere koydu, sustular. Sonra onları alıp Osman'ın eline koydu. Osman'ın elinde de anların uğultusunu andıran bir sesle teşbih ettiler. Sonra onları yere koydu, sustular."
[Bezzâr]
Zührî dedi ki: "Bununla (onların) halife olacaklarını kastetti."

ALLAH RESULÜNÜN BEREKETIYLE YEMEK VE SUYUN ÇOĞALMASI
8486- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Seferlerinin birinde bazı insanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e susuzluktan yakındılar. Bunun üzerine falan adam İle Ali'yi çağırdı ve onlara: 'Haydi gidip su arayın!' dedi.
Gittiler, yolda iki tulum su yüklü devenin sahibi olan bir kadına rastladılar. Ona şöyle dediler:
'Su nerdedir?'
'Dün bu saatte suyu aldım, adamlarımız bizi arkada bıraktılar.'
'Öyleyse haydi yürü!'
'Nereye'?'
'Allah Resulüne.'
'Hani Sâbî'ye (şu atalarının dinini bırakan adama) mı?'
'İşte o kastettiğin kişiye yürü!' dediler ve o kadını alıp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ilettiler. Devesinden onu indirdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir kap getirtti. İki tulumun ağzını açtırıp o kaba su boşalttırdı. Sonra tulumun ağzını sıkıca bağla-
dılar. Öteki taraflarındaki ağzını açtılar. Daha sonra 'Gelin sudan için!' diye nida edildi. Gelenler İçtiler. Hem de kana kana. Nihayet cünüp olan adama sıra geldi ve ona da bir kap su vererek: 'Haydi sen de git de o sudan üzerine boşalt, yıkan ve temizlen!' dedi. Kadın ayakta durup suyu ne yapıyor diye adamı seyrediyordu. Vallahi adam da yıkandı, temizlendi. Tulumlara baktık sudan hiçbir şey eksilmemiş, hatta eskisinden daha da dolu göründü bize.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Haydi ona (kadın için) bir şeyler toplayın!' Hemen hurma, un, gibi yiyecekler toplayıp bir yaygı içine koyup bohça yaptılar, kadını devesine bindirip o bohçayı da önüne koydular. Sonra kadına şöyle buyurdu: 'Sepin suyundan bir şey eksiltmedik, biliyorsun ki bize suyu veren Allah'tır.'
Sonra bu sebeple kadm ailesine biraz geç gitti, ailesi telaşla sordu: 'Neden bu kadar geciktin?' Kadın da dedi ki:
'Hayret verici bir şeyle karşılaştım. Bana iki adam rastladı, alıp beni o atasının dinini kabul etmeyen adama götürdüler. Bana böyle böyle davrandı. Vallahi, -gökle yeri göstererek- o, bu ikisi arasında bulunan insanların ya en sihirbazıdır, ya da Allah'ın gerçek Resulüdür."
Daha sonra müslümanlar müşriklere hücum edip mallarına baskınlar yapmaya başladılar, fakat kadının obası civarına hiç ilişmediler.
Bunun üzerine kadın bir defasında kavmine dedi ki: 'Kanaatime göre bu kavim, sizi bilerek terk edip ilişmiyorlar. En iyisi mi siz de İslâm' ı kabul edin!' Kadının bu teklifini kabul edip müslüman oldular."
8487- Diğer rivayet:
O kadın o iki adama şöyle dedi: "Yazık yazık! Sizin için su yoktur."
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kendisinin bir çok yetimi bulunduğunu bildirdi. O da ona
insanları sulamasını emretti. Devesi çöktürül-dü. Üstündeki iki tulumun ağzından mübarek ağzıyla içeriye su alıp püskürttü. Sonra onların gelip tulumdan su içmelerini söyledi. Biz tam kırk kişi idik. Çok susamıştık, hepimiz ondan kana kana su içtik, kandık. Beraberi-mizdeki kırba, matara, ibrik gibi su kaplarımızı da doldurduk. Cünüp olan arkadaşımızı da yıkadık. Daha devenin yanından ayrılmadan, o iki tulumun içlerinin daha dopdolu olduğunu gördük, sanki suyundan hiçbir şey eksil-memişti."
|Buhârî ile Müslim daha uzun bir metinle.]
8488- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap edip şöyle buyurdu:
'Siz bugün öğleden .sonra ve bu gecenizde yürüyeceksiniz, inşaallah yarın suya kavuşacaksınız.' Bunun üzerine insanlar birbirlerine dönüp bakmadan yola koyuldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onlarla beraber yürüyordu, ben de onun yanındaydım, hayvanının üstünde uyuklamaya başladı. Yana meyi edip nerdeyse düşecek gibi oldu, hemen yanına gidip uyandırmadan kendisini doğrulttum.
Sonra tekrar yoluna devam etti, gece ilerliyordu. Yine hayvanından meyledip düşecek gibi oldu, gittim tekrar onu uyandırmadan kaldırıp doğrulttum.
Yine ilerlemeye devam etti, gecenin sonu yaklaşmıştı, iyice uykusuz kalmıştı, yine uyku bastırdı, ilk ikisinden daha çok meyletti, nerdeyse düşecek gibi oldu. Yanma vardım, kaldırıp doğrulttum, uyanıp başını kaldırdı ve sordu:
'Kimsin sen?'
'Ebû Katâde' dedim.
'Sen ne zamandan beri benimle yürüyorsun?'
'Gece başladığından beri.'
'Peygamberini koruduğun gibi Allah da seni korusun' dedi ve ekledi: 'Acaba insanlardan uzaklaştık mı, kimse bizi görebiliyor mu?'

Sonra şöyle dedi: 'Bak hele etrafta kimseler var mıdır?'
Dedim ki: 'İşte bu falan süvari. İşte bir tane de şurada var.' Bir araya geldik, yedi kişilik bir kafile olmuştuk. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yoldan ayrıldı -biraz uyumak için- başını koydu ve şöyle dedi: 'Dikkat edin, namazımızı kaçırmayalım.1'
Ama İlk uyanan, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oldu. Güneş doğmuş, ışığı sırtına vurmuştu.
Telaşla kalktık. Şöyle buyurdu: 'Haydi binin!' Bindik, yola koyulduk. Güneş iyice yükselince, indi ve konakladı. Benden içinde biraz su bulunan matarayı istedi. O su ile hafif bir abdest aldı, içinde yine biraz su kaldı. Sonra: 'Mataranı bizim için yitirme, muhafaza et! Az sonra onun hakkında bir haber çıkacaktır' buyurdu.
(Râvi) Sonra Bilâl'ın ezanını, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in fecir ve sabah namazını kılışını anlattı. Sonra hayvana bindi ve şöyle buyurdu: 'Cemaatin ne yaptıklarını zannedersiniz?' Cemaat, peygamberlerini kaybederek sabahladılar. Bunun üzerine Ebû Bekr ile Ömer şöyle dediler: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem arkanızdadir, sizi bırakıp başka yere gitmez.' Diğer insanlar ise: 'Bilakis sizin önünüzdedir' dediler. Eğer onlar Ebû Bekr ile Ömer'i dinleselerdi, doğruyu bulacaklardı. O (râvi) dedi ki: Nihayet güneş iyice yükselip her şey ısınınca, insanların yanma vardık. Onlar şöyle demeye başladılar: 'Ey Allah'ın Resulü! Susuzluktan nerdeyse öleceğiz.' Şöyle buyurdu: 'Artık bugün zahmet çekmiyeceksiniz, ölmeyeceksiniz.' Sonra dedi ki: 'Haydi maşrapamı verin!' Matarayı da istedi. Kendisi mataradan dökmeye, Ebû Katâde de suyu halka dağıtıp içirmeye koyuldular. İnsanlar matarada su görünce basma üşüşmüşlerdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'Acele etmeyin! Hepiniz içecek, doyacaksınız. İçmedik hiçbir fert kal-
mayacaktır." Onlar da öyle yaptılar. O döküyordu, ben halka içiriyordum. Nihayet içmedik ikimizden başka hiç kimse kalmadı. Sonra dönüp bana:
'Haydi iç!' dedi. 'Ey Allah'ın Resulü! Sen içinceye dek ben içmem' dedim.
'Şüphesiz su dağıtan en son içer' buyurdu. Sonra ben de içtim, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de içti. Ondan sonra insanlar suya doymuş olarak geldiler."
Müslim, daha uzun bir metinle.
8489- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i gördüm. İkindi namazının vakti girmişti. Cemaat su aradı, bulamadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir abdest suyu getirildi. Mübarek elini kabın içine koyup: 'Haydi gelin bundan abdest alın!' buyurdu. Parmaklarının altından suyun fışkırıp aktığını gördüm. Cemaat abdest aldı, abdestini alamadık hiç kimse kalmadı."
8490- Onun rivayeüerindendir:
"Su istedi kendisine kenarları kısa genişçe bir kap getirildi. Halk ondan abdest almaya başladı. Sayılanın altmış ile seksen arasında tahmin ettim."
8491- Onun rivayetlerindendir: "Namaz vakti geldi, evi yakın olanlar evlerine gitti. Geride (abdesti olmayan) bir grup kaldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e taştan bir tekne getirildi. İçinde su vardı, fakat elini yayacak kadar geniş değildi. İnsanların tümü ondan abdest aldılar. Dedik ki; 'O gün kaç kişi idiniz?'
(Enes) 'Seksen hatta biraz da fazla idik' dedi."
8492- Onun rivayetlerindendir:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Zevrâ'dayken kendisine bir çanak getirildi. Bilâhare elini çanağın içine koydu, ellerinden su fışkırıp akmaya başladı. Cemaat rahatça
ondan abdest aldılar. Katâde (Enes'e) dedi ki: '(Bu sudan abdest alanlar) kaç kişi idiniz?' Cevap verdi:
'Üçyüz ya da üçyüz kişiden biraz fazla
İdik'."
|Ebû Dâvud hariç, altı hadis imamı.]
8493- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hudeybiye günü insanlar susamıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e deriden bir su kabı getirildi. Ondan abdest aldı. İnsanlar yanına sokulunca, onlara sordu:
'Neyiniz var?'
'Ey Allah'ın Resulü! Bu tulumdan başka abdest alacak ve içecek suyumuz yoktur' dediler. Bunun üzerine mübarek elini derhal kabın üzerine koydu; parmaklarının arasından pınarlar gibi su fışkınp akmaya başladı. Bol bol su içtik, abdestlerimizi aldık."'
Câbir'e dedim ki: '(O gün) kaç kişi idiniz?'
'O gün 115 kişi idik, fakat yüzbin kişi olsaydık dahi o su bize yeterdi' dedi."
[BuhârîÎie Müslim.]
8494- el-Berâ radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Siz Mekke'nin fethini fetih olarak kabul ediyorsunuz. Mekke'nin fethi, sadece bir fetihtir. Biz ise esas fethi Hudeybiye günündeki Beyalu'r-Rıdvan'ı sayıyoruz.
Biz o gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber tam 1400 kişi idik. Hudeybiye bir kuyu(nun adı)dır. Ondan su çektik; içinde bir damla su kalmadı. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duydu. Gelip kenarında oturdu. Su istedi, bir kap su getirildi. Ağzını çalkaladı (ve kuyuya püskürttü). Dua edip sonra içine döktü. Çok uzaklaşmadan kuyuyu biraz kendi haline bıraktık. Sonra biz ondan istediğimiz kadar su aldık. BİZ ve hayvanlarımız da suya doyup kandılar."
[Buhârî.]
8495- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk'ta bir pınarın başına geldi. Pınarda az bir su kalmıştı. Herkes ellerini pınara daldırdı, biraz içinde su birikti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içinden su alıp ellerini ve yüzünü yıkadı, akan sulan tekrar pınara döktü. Derken pınarda öylesine su birikti ki herkes rahatça içti ve kandı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Muâz! Yaşarsan buradaki suyun bahçeler dolduracağını görürsün'." fMâlik daha uzun bir metinle.j
8496- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biz mucizeleri bereket sayardık, siz ise
onları tahvîf (korkutma vesilesi) sayıyorsunuz. Bir yolculukta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Su azalmıştı. 'Bana biraz su getirin!' dedi. İçinde az bir su bulunan bir kap getirdiler. Elini kaba sokup şöyle dedi: 'Haydi mübarek suya gelin! Bereket Allah'tan.' Suyun parmaklarından fışkırdığını gördüm. Ayrıca yemek yenirken teşbihi
duyulurdu." [Buhârî, Tirmizî ve Nesâî.]
8497- Ebû Recâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ensar'dan bir adamın bahçesine girdi ve ona şöyle dedi:
'Senin bu bahçeni suya boğarsam bana ne vereceksin?'
'Ben sadece onu sulamak istiyorum, fakat yapamıyorum' diye cevap verdi.
'Bana hurmalarından benim seçip beğendiğim yüz hurma verir misin?'
'Olur.'
'Deri kovayı aldı. Çok geçmeden orasını suya boğdu. Hatta adam dedi ki: 'Nerdeyse bahçemi su alıp götürecekti.' Sonra yüz tane hurmayı seçip aldı. Kendisi ve ashabı yeyip doydular. Sonra aldığı gibi o yüz hurmayı geri verdi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]

8498- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Bir gazve münasebetiyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktık. O kadar yorulmuş ve acıkmıştık ki, nerdeyse binek develerimizi kesmeyi aklımızdan geçirdik.
Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize yanımızda yiyecek namına ne varsa toplamamızı emretti. Yere (deriden yapılmış) bir yaygı serdi. Yaygının üzerinde kavmin azığı birikti. Toplanan miktarı tahmin etmek için ayakuçlarımın üzerine dikilip boynumu öne doğru uzatıverdim, ne kadar olduğunu tahmin etmeye çalıştım, keçi ağılı kadar olduğunu tahmin etlim. Biz o gün bindortyüz kişi idik. Yedik hepimiz doyduk. Kalanı da dağarcıklarımıza doldurduk. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Su var mıdır?'
Hemen bir adam bir matara getirdi, içinden bir damla suyu bir maşrapaya boşalttı. Hepimiz rahatça ondan abdestimizi aldık."
8499- Ebû Hureyre ya da Ebû Saîd'deıı (Bu tereddüt râvi el-A'meş'ten kaynaklanmıştır)
"Tebûk gazvesinde insanlar çok aç kaldı; hatta dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İzin versen de develerimizi kesip yesek ve yağlarını kullansak.'
'Öyle yapın/' buyurdu. Derken Ömer gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Eğer bunu yaparsak binecek develerimiz azalır, en iyisi mi sen, herkese yanındakini getirmesini emret, sonra getirilen şeylerin çoğalıp bereketlenmesi İçin Allah'a dua et!'
'Olur' dedi. Sonra yere bir deri yaygı serdi. Sonra herkesin azıklarından artan şeyleri getirmelerini emretti. Kimi bir avuç mısır, kimi bir avuç hurma, kimi de bir avuç kırık ekmek getirdi. Bunlar deri yaygı üzerinde bir araya getirildi. Toplananlar çok bir şey değildi. Lâkin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bereketlenmesi için dua etti, sonra Şöyle buyurdu:
'Haydi gelin, alın!' Herkes gelip aldılar ve kaplarını doldurdular. Doyuncaya kadar yediler. Gene de bitmedi, arttı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah'tan başka tanrı olmadığına, benim de Allah Resulü olduğuma şehadet ederim. Kim bunu cânu gönülden tam inanarak, şüphe etmiyerek söylerse, cennetle arasında hiçbir perde kalmaz ."
8500- Diğer rivayet:
"Buğdayı olan buğday, hurması olan hurma, çekirdeği olan çekirdek getirdi.
Dedim ki: 'Çekirdeği ne yapıyorlardı?' Şöyle dedi: 'Onu emiyor, üzerine de su içiyorlardı'." [Müslim]
8501- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hendek kazıldığı zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'de bir açlık hissettim. Hemen hanımıma gelip dedim ki: 'Sende yiyecek bir şey var mıdır? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünden aç olduğunu anladım.' Hemen bir dağarcık arpa çıkardı. Bizim evcilleşmiş bir kuzumuz vardı, onu da kesti. Arpayı öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar o da bitirdi. Koyunu onun çömleğinde parçaladım. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma döndüm. Bana hanımım tenbih etti: 'Sakın beni Allah Resulüne ve arkadaşlarına rezil etme!'
Gelip ona gizlice durumu anlattım. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Sen ve yanındaki birkaç kişi bize gelin! Size bir hayvancağız kestim ve un öğütüp ekmek yaptım, buyurun yiyin!' Bunu duyan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle haykırdı: 'Ey Hendek ehli! Câbir bir yemek yapmış, buyurun gidip yiyelim.' Sonra bana dönerek şunu tenbih etti: 'Ben gelinceye kadar ne tencerenizi ateşten indirin ve ne de hamurundan ekmek yapın!'
(Eve) geldim. İnsanlardan önce Resûlul-lah sallallahu aleyhi ve sellem geldi. Hanımıma varıp, durumu anlattım.
(Hanımım) bana: 'Alacağın olsun' dedi. Ben de: 'Senin söylediğim yaptım' dedim.
Hemen hamurumuzu çıkarttı. Üzerine hafifçe tüküriip çoğalmasını Allah'tan niyaz etti. Soma tencereye de aynisini yaptı bereketlenmesi için Allah'a dua etti. 'Haydi ekmek pişirebilen bir kadın çağır, seninle beraber ekmeğini pişirsin. Tencereden kepçeyle al, ateşten de indirme!' dedi. Onlar tam bin kişi idiler. Allah'a yemin olsun ki bu adamların hepsi yediler İçtiler, ne ekmeğimizden ve ne de tenceredeki yemeğimizden bir şey eksildi, sanki onlardan hiçbir şey yememiş gibiydiler.
[Buhârî ve Müslim.]
8502- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ebû Talha, Ümmü Süleym'e dedi ki:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sesinin zayıf çıktığım duydum. Aç olduğunu anladım. Yanında ona ikram edebileceğimiz bir şey var mı?"
"Evet" dedi. Sonra arpa ekmeklerini çıkardı. Sonra yazmasını çıkardı, bir kısmı ile ekmekleri sardı, sonra o bohçayı elimin altına gizledi örtünün bir kısmını da benim üslüme dürüp sarmaladı. 'Haydi şimdi git!' deyip, beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderdi. Gittim, onun birtakım insanlarla beraber mescidde oturduğunu gördüm. Başları ucunda durdum. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'SenİEbû Talha mı gönderdi?'
'Evet' dedim.
'Yemek mi getirdin?'
'Evet' dedim. Yanındakilere: 'Haydi kalkın!' dedi. Kalktılar, yürüdüler; ben de önlerinden yürüdüm. Nihayet Ebû Talha'ya varıp durumu bildirdim.
(Babam) şöyle dedi: 'Ey Ümmü Süleym! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi, kendilerine yedirecek bir şeyimiz yoktur.' Ümmü Süleym:
'Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilirler' dedi. Ebû Talha kalkıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma gitti. Sonra Ebû Talha ile birlikte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gelip beraberce eve girdiler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ey Ümmü Süleym ne'n varsa getir, bakalım!' dedi.
Ümmü Süleym o ekmeği getirdi. Parçalanmasını emretti. Üzerine Ümmü Süleym yağ tulumundan iyice yağ sıktı. Sonra onları bulayıp katık yaptı. Sonra Allah Resulü, Allah'ın dilediği sözlerle bir duada bulundu ve sonra şöyle buyurdu: 'Haydi on kişiye izin ver, içeriye girsinler!' İzin verdi girdiler, yediler, doydular. Çıkıp gittiler.
'Haydi bir on kişiye daha izin ver!' buyurdu. On kişiyi de içeriye aldı, yediler, doydular ve çıktılar. 'Haydi on kişiyi daha içeriye al!' buyurdu.
Hülasa bütün cemaat yediler, doydular ve çıkıp gittiler. Cemaat yetmiş ya da seksen kişiden ibaretti."
8503- DİğER rivayet:
"Ebû Talha, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i mescidde yere yaslanmış kala sırtüstü, kâh yüzüstü döner bir haldeyken gördü. Aç olduğunu sandı." Yukardaki hadisi nakletti.
Ayrıca onda şöyle geçer: "Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Talha, Ümmü Süleym ve Enes yediler. Gene de bir şey arttı. O yemekten komşularımıza da verdiler." [Buhârî, Müslim, Muvattâ veTirmizî]
8504- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan
Allah'(a yemin ederim) ki açlıktan dolayı karnımı yere dayardım, bazen de açlıktan kamıma (taş) bağlayacak duruma gelirdim.
Bir gün (Allah Resulü ve ashabının mes-cidden çıkıp) evlerine gittikleri yolun üstünde oturdum.

Ebû Bekı- geçti, sırf benimle ilgilensin ve çağırsın diye Allah'm Kitabından bir âyeli sordum. Geçip gitti, ümit ettiğim daveti yapmadı. Ömer geçti. Ona da benimle ilgilenip beni evine götürsün diye Allah'ın Kitabından bir âyet sordum. O da geçip gitti, ümit ettiğim daveti yapmadı. Sonra Ebû'l-Kâsım geçti, beni (üzerimdeki halsizliği) görünce gülümsedi. Yüzümdekini de, içimdekini de anladı. Sonra şöyle seslendi:
'Ey Ebû Hureyre!'
'Buyur ey Allah'm Resulü! (Emret!)'
'Hadi katıl bana, ardımdan gel!' dedi; ardından gittim. (Evinden) içeriye girdi, izin istedim, beni de içeriye aldı. Bir maşrapa da süt buldu ve sordu:
'Nereden geldi bu süt?'
Evdekiler:
'Sana falan adam, ya da falan kadm hediye etti.' diye cevap verdiler.
Yine seslendi:
'Ey Ebû Hureyre!'
'Buyur ey Allah'ın Resulü (emret)!'
'Haydi git bana Suffe ehlini çağır!' dedi. Suffe ehli İslâm'ın misafirleri idi. Onların ne hanımları vardı, ne mallan, ne de kimseye bir şey istemek için giderlerdi. Sadaka ve zekât malı geldiği zaman, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kendisi el sürmeden onlara gönderirdi. Hediye geldiği zaman, ondan kendisi de yerdi, Suffe ehlini de ortak yapardı.
Onun bu teklifi (ziyafet dâveü) pek hoşuma gitmedi, içimden dedim ki: 'Suffe ehli içinde şu bir bardak süt nedir ki! Bu sütü içip güçlenmem benim için daha elverişlidir ve ben buna da hak sahibiyim. Gelirlerse onlara dağıtmamı bana emreder, sonra bana bir şey kalmaz.1 Ama Allah'a ve Resulüne itaat etmekten başka çarem yoktur. Suffe ehline gidip davet ettim; geldiler, izin alıp içeriye girdiler. Evde yerlerini aldılar. Şöyle buyurdu:
'Ey Ebû Hureyre!'
'Buyur, ey Allah'ın Resulü (emret)!'
'Haydi al, sütü dağıt!' buyurdu. Ben de bir bir dağıtmağa başladım, birine veriyordum, içip kadehi bana geri veriyordu, ötekine veriyordum o da içtikten sonra kadehi bana veriyordu. Nihayet sıra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Hepsi doymuşlardı. Kadehi alıp eline koydu, sonra bana bakıp tebessüm etti ve şöyle seslendi:
'Ey Ebû Hureyre!'
'Buyur ey Allah'ın Resulü (emret)!'
'Ben ve sen kaldık.'
'Ey Allah'ın Resulü, doğru söyledin!' dedim.
'Haydi otur, sen de iç!' buyurdu.
Oturdum ve içtim.
'İç!' dedi, yine içtim, devamlı olarak 'İç!' diyordu ve ben de içiyordum.
Nihayet şöyle demekten kendimi alamadım: 'Seni hak ile gönderene yemin ederim ki artık içecek yerim kalmadı.'
'Haydi bana da ver! Bana da içir!' deyince, hemen kadehi eline verdim, Allah'a ham-dederek artanı da kendisi içti."
[Buhârî ve Tirmizî]
8505- Abdurrahman bin Ebû Bekr radiyal-lahu anh'dan:
"Yüzotuz kişilik bir topluluk Peygamber sallallahu aleyhi ve seüem ile beraberdik.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: 'Sizden yanında yiyecek bulunan var mıdır?'
Bir adamın yanında bir sa' buğday veya benzeri bir şey vardı. Hemen onu öğütüp hamur yaptı. Sonra saçları dağılmış ve önünde bir sürü koyunla uzun boylu (müşrik) bir adam geldi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Bunlar satılık mı, yoksa hediye midir?'
'Satılık' dedi. Ondan hemen bir koyun salın aldı. Kesildi ve ciğerleri kavruldu. Allah'a yemin ederim ki, o 130 kişiden hiçbiri hariç olmaksızın hepsi de ondan yemiştir. Orada bulunanların hepsine verdi, bulunmayanlara da ondan sakladı. O etten iki büyük tabak yemek çıktı. Yediler, doydular. İki tabak da arttı ki, onları da develerimize yükledik."
|Buhârî ile Müslim.)
8506- Semure radiyallahu anh'dan: "Sabahtan akşama kadar dönüşümlü olarak bir tabaktan yedik. Öyle ki her on kişi kalktığında on kişi daha tabağın etrafına oturup yiyorlardı. Dedik ki: 'Bu neden bitmiyor ve durmadan artıyor?'
'Neden hayret ediyorsunuz?' buyurdu ve eliyle göğü gösterip 'işte oradan geliyor (biter mi bu hiç)' dedi." |Tirmizî.|
8507- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam gelip yiyecek istedi. Ona yarım vaşak arpa verdi. Adam ondan karısı ile beraber yedi, misafirlerine de yedirdi. Ne zaman ki tarttı, bitiverdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirince şöyle bu-yurdu:'£ğer sen onu tartmasaydın, onu yiye yiye bitiremezdiniz ve size (daha çok) kalırdı' ." [Miislim|
8508- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir tulumun içinde yağ verirdi, tulumu evine boş getirirdi. Az sonra çocukları gelip ondan yemek istediği zaman o tuluma başvururdu ve onda (yiyecek) bir şey bulurdu. Ne zaman ki tulumu sıktı, o zaman bitti ve bir şey kalmadı. Gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirince, şöyle buyurdu: 'Sen onu sıktın mı?'
'Evet.'
'Eğer sen onu sıkmasaydın, devamlı olarak içinde bir sey bulunacaktı ve onun bitmesi sözkonusu olmayacaktı''."
|İkisi de Müslim'e ait. |
8509- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
bir gün birkaç hurma getirdim. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Bunlara bereketlenmesi için dua buyur!' Onları sıktı ve bereketlenmeleri için dua etti. Sonra şöyle buyurdu:
'Al bunları çıkınına -veya bu çıkına- koy! Ne zaman ondan bir sey almak istersen, elini sok, karıştırmadan al ve ye!'
Dediğini yaptım. Allah yolunda, o hurmadan şu kadar şu kadar vesak taşıdım. Ondan yiyorduk, yediriyorduk, Osman öldürülünce-ye dek o, devamlı betimdeydi. Sonra kesildi."
|Tirmizî.|
8510- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bir oturuşla bir deve yavrusunu yiyen, büyük kaplarla su içen Abdülmuttalipoğullarını topladı. Onlara bir müd miktarı yemek yaptı. Yediler, doydular, hiç el değmemiş gibi geride yemekleri arttı. Sonra maşrapa getirtti, su da içtiler, doydular geride sanki hiç içilmemiş gibi su arttı kaldı. Şöyle buyurdu:
'Ey Abdülmuttalipoğuları! Ben size özel, diğer insanlara ise genel olarak gönderildim. Bu mucizeden göreceğinizi gördünüz. Benim kardeşim ve dostum olmak üzere hanginiz bana biat edeceksiniz?'

Kimse ona kalkmadı. Kavmin en küçüğü olan ben kalktım. Sözünü üç kere tekrarladı, üçünde de ben kalktım. Her seferinde bana: 'Otur!' diyordu.
Nihayet üçüncü kez olunca, elini elime verdi ve benim biatimi kabul buyurdu."
|Ahmed.|
8511- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir koyun kızartıp getirdi. Ona şöyle buyurdu:
'Ey Ebû Râfi! Bana budunu ver!' Ona budunu verdim. Dedi ki: 'Ey Ebû Râfi! Bana butunu ver!' Verdim, yine buyurdu ki: 'Ey Ebû Râfi'! Bana but ver!' Verdim.
Sonra buyurdu ki: 'Ey Ebû Râfi'! Bana but ver!' Bu defa şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Resulü! Koyunun sadece iki butu vardır.' Sonra buyurdu ki: 'İtiraz etmeyip sükût etseydin, ondan bana, dua ettiğim sürece (devamlı) but verirdin.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, buttan hoşlanırdı.
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de]
8512- Seleme es-Sekûnî radiyallahu anh'dan:
Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yarımdayken biri şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Gökten hiç yemek getirildi mi?"
"Evet."
"Ondan hiçbir şey arttı mı?"
"Evet."
"Peki ne oldu?"
"Tekrar göğe kaldırıldı."
|Darimî, leyyin bir senedle uzun bir melinle.|

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN DUASININ KABUL EDİLMESİ VE DÜŞMANIN ONDAN ELİNİ ÇEKMESİ
8513- Enes radiyallahu anh'dan: "Hıristiyan bir adam vardı. Müslüman olmuştu. Bakara ve Âl-i İmran sûrelerini okuyup ezberlemişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelen vahiyleri yazardı. Sonra tekrar hıristiyan oldu ve şöyle demeye başladı: 'Muhammed bir şey bilmiyor. Ancak ben ona ne yazdımsa onları biliyor.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allahını! Onu bir ibret
kıl!' Hemen Allah onu öldürdü. Onu defnettiler, sabah olunca toprağın onu dışarıya atıp fırlattığını gördüler.
Hıristiyanlar:
'Bunu yapsa yapsa, Muhammed ve arkadaşları yapmıştır. Onların arasından çıkıp kaçtığı için, bu din kardeşimizin ölüsünden kefenini soydular ve onu meydanda bıraktılar' dediler. Daha derin kazıp toprağın derinine gömdüler. Sabah olunca yer tekrar onu dışarıya fırlatıp attı. Yine: 'Bunu Muhammed ve arkadaşları yapmıştır. Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu din kardeşimizin ölüsünden kefenini soyup, onu kabrin dışına bıraktılar' dediler. Eskisinden daha derin kazıp tekrar gömdüler. Fakat sabah olunca yer onu tekrar dışarıya fırlatıp attı. Yine aynı şeyi söylediler, daha da derin kazıp gömdüler. Üçüncü kez yine dışarıya fırlatınca, bunun insan işi olmadığının farkına vardılar. Nihayet onu iki taş arasına koyup üzerine de kocaman bir taş koydular." |Buhârî ile Müslim.l
8514- Câbir radiyallahu anh'dan: "Onun babası öldü ve bir yahudiye olan otuz vasaklık borç bıraktı. (Câbir) Yahudiden mühlet istediyse de yahudi bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine Câbir şefaat etmesi (arabuluculuk) için Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem ile konuştu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem yahudiye gidip konuştu, alacağına mukabil hurmalığın meyvesini almasını söyledi. Yahudi yine kabul etmedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem hurmalığa girdi ve içinde yürüdü. Sonra Câbir'e: 'Haydi çalış da onun borcunu ver!' dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem döndükten sonra onun için mahsul topladı ve ona (Yahudiye) otuz vesakını verdi. Geriye onyedi vesak da arttı. Câbir olan biteni haber vermek için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Fakat onu ikindi namazını kılarken buldu. Namazı bitince, ona onyedi vesak arttığını söyledi. O da: 'Haydi git bunu Ömer'e bildir!' dedi.
Ömer'e gidip bildirince, Ömer ona: 'Zaten onun bereketli olması için, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem içinde yürüdüğü zaman ben bunu anlamıştım' dedi."
8515- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem ona (Câbir'e) dedi ki:
'Onu (hurmayı) toplayıp çardağa koyduğun zaman bana bildir!' Toplayıp çardağa koyduğum zaman ona bildirdim. Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem Ebû Bekr ve Ömer ile birlikte geldi. Yanına oturup bereketlenmesi için dua buyurdu. Sonra: 'Haydi alacaklılarını çağır ve bundan onlara babanın bıraktığı borçları öde!' Babamdan alacaklı kim varsa hepsini çağırdım ve borçlarını ödedim de yine yedisi (kaliteli) acve hurması allı veya yedisi diğerlerinden olmak üzere onüç vesak arttı."
8516- Diğer rivayet:
"Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Babam Uhud günü şehit düştü, geriye çok borç bıraktı. Alacaklıların seni görmesini istiyorum.' Şöyle buyurdu: 'Haydi git, her çeşit hurmayı, ayrı ayrı yerlerde harman yap!' Dediğini yaptım. Onu çağırdım. Onu görünce (alacaklılar) o anda başıma üşüştüler. (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem) onların ne yaptıklarını görünce, harmanların en büyüğünün çevresinde üç kere döndü. Sonra yanına oturdu. Sonra: 'Haydi arkadaşlarını (alacaklıları) çağır!' dedi. Geldiler; onlara tartıp vermeye başladı. Nihayet Allah, babamın borçlarını ödememi nasip etti. Allah'ın babamın borçlarını ödememi nasip etsin ve kız kardeşlerime hurma-sız olarak dönmeye razıydım. Allah tüm harmanlara bolluk ve bereket vermişti. Hatta Resulü sallallahu aleyhi ve seliem'in yanına oturduğu harmana baktım; sanki ondan tek hurma bile eksilmemişti."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
8517- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Annem müşrik bir kadındı. Onu (mütemadiyen) İslâm'a davet ederdim. Bir gün yine İslâm'a davet ettiğimde, annem Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hakkında hoşlanmadığım çirkin sözler söyledi. Hemen ağlayarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Annemi İslâm'a davet ediyordum. O da bir türlü kabul etmiyordu. Bugün onu yine davet edince, senin hakkında ileri geri konuştu ve beni çok üzdü. Hidayete ermesi için, ne olur Ebû Hureyre'nin annesi için Allah'a dua et!' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Allahtın! Ebû Hureyre'nin annesini hidayete erdir!' diye dua etti. Ben de onun yanından sevinerek ayrıldım.
Eve varınca kapıya yaklaştım. Kapalı idi. Annem ayak seslerimi duydu ve bana içerden:
'Yavaş ol ey Ebû Hureyre! Şimdi geliyorum' dedi. Tam o anda su şırıltısını duydum. Annem yıkanmıştı* Giyindi, aceleden başörtüsünü başına almadan gelip kapıyı açtı. Sonra şöyle dedi:

'Ey Ebû Hureyre! Allah'tan başka hiçbir tanrının olmadığına Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet ederim' dedi. Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sevinerek döndüm. Sevincimden ağlamaya başladım ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü, müjde! Allah senin duanı kabul edip annemi hidayete erdirdi.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a hamdetti ve güzel şeyler söyledi. Sonra dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua et de beni ve annemi mü'mİn kullarına, onları da bize sevdirsin.' Şöyle dua etti: 'Allahım! Şu kulca-ğızını ve annesini mü'min kullarına sevdir, onları da bunlara sevdir!'
Ondan sonra beni işiten ve gören hiçbir mü'min yaratılmadı ki beni sevmiş olmasın."
(Müslim]
8518- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
"Teyzem beni (küçükken) Resûlullah sal-
8520- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem ile çarşıdayken bir kadın şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Kocam bana yaklaşmıyor, benimle onun arasını ayır (boşa)!' Kocası uğradı; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu çağırıp durumu bildirdi. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Sana ikram edene yemin ederim ki ben onunla daha dün gece beraber oldum.' Bunun üzerine kadın ağlayıp şöyle dedi:
'Yalan söylüyor, sen bizi birbirimizden ayır! Çünkü Allah'ın yaratıkları içinde en çok nefret ettiğim adam budur.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi ve başlarını tutup birbirlerine yaklaştırdı ve şöyle dua etti: 'Allahım! Bunları birbirine yaklaştır, birbirlerini sevsinler.' Çok geçmeden kadın yine geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Seni hak ile gönderene yemin ederim ki şimdi onun kadar hiç kimseyi sevmiyorum'." |Ebû Ya'lâ.j
8521- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Ebû Cehl dedi ki: "Muhammed aranızda
hiç secdeye kapanmıyor mu?"
"Evet" dediler.
"Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, eğer onu secde yaparken görürsem boynuna basıp çiğneyeceğim. Yüzünü toprağa sürteceğim."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken boynuna basmak İçin geldi, fakat birden gerisin geri dönüp elleriyle kendini koruyarak geri çekilip gitti. Kendisine soruldu:
"Ne'n var, neden böyle yaptın?"
"Onunla aramızda ateşten bir hendek göründü. Birtakım kanatlı mahlûklar gördüm" dedi. Müteakiben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu:
"Eğer o bana yaklaşsaydı, melekler onu paramparça yapacaklardı." (Râvi Ebû Hazım dedi ki:) Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste mi yoksa kendisine ulaşan başka bir hadiste mi yer aldı bilmiyoruz, Allah hemen şu âyeti indirdi:
"Hayır, insan zengin oldu diye azar ... ona boyun eğme, Allah'a secde et ve yalnızca ona yaklaş" (Alak, 6-19).
8522- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
Necid'e doğru bir harbe çıktık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çok ağaçlı bir vadide, biz öğlen istirahatindeyken bize yetişti, Bir ağacın altında konakladı. Kılıcını da çıkartıp o ağacın bir dalına astı. İnsanlar da gölgelenmek üzere, her biri bir ağacın altına gitti. Gerisini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle anlattı:
'Ben uyuyorken bir adam geldi, (ağaçta asılı) kılıcımı aldı, derken uyandım, kılıcım onun elinde parlıyordu, şöyle dedi: 'Şimdi seni elimden kim kurtaracak?'
'Allah' dedim. Kılıç elinden düştü, işte bu vak'anın kahramanı şu oturan adamdır.'
Evet o (adam) kavminin meliki idî. (Allah Resulü) onu affetmiş, ona bir ceza vermemişti. Adam affedildikten sonra şöyle diyerek ayrılıp gitti:
'Bir daha sana düşman olan bir kavmin içinde asla yer almam'." [Buhârîve Müslim.]
8523- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beyt'e (Kâ'be'ye) girdim, baktım ki şeytan kapının arkasında duruyor.- Hemen boğazına yapıştım, dilinin soğukluğunu (elimde) hissedinceye kadar öyle tuttum. Salih bir kulun (Süleyman Aleyhisselamın) duası olmasaydı, o (şeytan) orada bağlı kalacaktı da, insanlar sabahleyin onu o haliyle seyredeceklerdi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]

KİTAB EHLİNİN KENDİSİNE SORDUĞU SORULARDA VE ALDIĞI CEVAPLARDA ONU TASDİK ETTİKLERİ MESELELERDEN (BAZILARI)
8524- Sevbân radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında duruyordum. Yahudi alimlerinden biri gelip şöyle dedi: 'Esselâmu aleyke yâ Mu-hammed!'
Onu öyle bir ittim ki, az kaldı yere düşecekti ve bana şöyle dedi:
'Beni neden ittin?'
'Neden 'Ey Allah'ın Resulü' demiyor-sun!' dedim. Şu cevabı verdi:
'Biz onu ailesinin kendisine verdiği isimle çağırıyoruz.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de: 'Gerçekten de ailemin bana koyduğu isim, Muhammed'dir.' Yahudi dedi ki:
'Sana soru sormak için geldim.'
'Anlatacağım şeyler sana fayda verir mi?'
'Kulaklarım ile dinlerim' dedi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elindeki bir değnekle yere bazı çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu:
'Sor bakalım!' Yahudi sordu:
'Bu yer ve gökler değişip (Kıyamet koptuğu gün) insanlar nerede olacaktır?'
'Köprünün altında karanlıkta (olacaklar).'
'Peki köprüden en önce kim geçecek?'
'Muhacirlerin fakirleri.'
'Cennete girdikleri zaman hediyeleri ne olacak?'
"Balık ciğerinin artığı.'
'Onun arkasından yiyecekleri (ne olacak)?'
'Onlara Cennetin etrafında atlayan cennet Öküzü kesilecek.'
'Ya (üstüne) içecekleri (ne olacak)?'
'Selsebil denilen kaynaktan içecekler.'
'Doğru söyledin, sana ancak bir peygamberin ya da ancak bir iki adamın bilebileceği bir şey soracağım.'
'Anlatırsam sana yarayacak mı?'

'Kulaklarımla dinleyeceğim.'
'Sor bakalım'.'
'Çocuk nasıl meydana geliyor?'
'Erkeğin suyu beyazdır, kadımnki ise sarıdır. Biraraya geldiklerinde erkeğin menisi ka-dınınkini geçerse Allah'ın izni ile erkek çocuk olur; kadının ki erkeğinkini geçer de fazla olursa Allah'ın izni ile dişi olur,"
'Doğru söyledin. Sen gerçekten bir peygambersin" dedi ve çekilip gitti.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'O, bana sorduğu zaman, (cevabı) bilmiyordum, Allah derhal onu bana bildirdi'." [Müslim]
8525- Safvân bin Assâl radiyallahu anh'daıı:
"Yahudilerden biri arkadaşına: 'Haydi şu peygambere gidelim' dedi. Öteki:
'Ona peygamber, deme! Eğer senin böyle söylediğini duyarsa onun dört gözü olur (açılır)' dedi ve beraberce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip ona dokuz apaçık âyet hakkında sordular, şöyle buyurdu:
'Allah'a hiçbir $ey ortak koşmayın, hırsızlık yapmayın, zina yapmayın, Allah'ın yasak kıldığı canı haksız yere öldürmeyin, suçsuz kişiye iftira atıp öldürmesi için devlet adamına şikayet etmeyin, büyü yapmayın, ribâ (faiz) yemeyin, namuslu kadına iftira etmeyin, savaş günü (cepheden) kaçmayın, cumartesi günü size (Yahudilere) özel olan gündür, o günde taşkınlık etmeyin!'
Hemen onun elini ve ayağını öpüp şöyle dediler: 'Sen gerçekten bir peygambersin.'
'Öyleyse bana uymamanıza sebeb nedir?'
'(Hz.) Dâvud, Rabbine zümyetinden peygamberin eksilmemesi için dua etmiştir. Biz sana uyacak olursak yahudiler bizi Öldürürler, bu nedenle korkuyoruz'." (Tirmizî ve Nesâi]
8526- Enes radiyallahu anh'dan:
"Abdullah bin Selâm, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Medine'ye geldiğini duyunca, hemen O'na gelip şöyle dedi: 'Ben sana ancak bir peygamberin bilebileceği üç şey soracağım.'
'Kıyametin ilk alâmeti nedir?' Cennet ehlinin ilk yiyecek olduğu şey nedir? Çocuğun babasına benzemesinin sebebi nedir? Neden bazen dayılarına benzer?'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:
'Onların cevaplarını biraz önce bana Cibril bildirdi' Abdullah der ki:
'İşte meleklerden yahudilerin düşmanı odur (Cibril'dir).'
(Şöyle buyurdu:) 'Kıyametin ilk alâmeti, insanları doğudan batıya sürecek olan ateşin çıkmasıdır. Cennet ehlinin ilk yiyeceği balık ciğerinin artığıdır. Çocuğun anne veya babaya benzemesi ise; kişi karısıyla cinsi ilişki kurduğunda, eğer menisi kadınınkini geçerse çocuk ona benzer. Kadını/iki geçerse kadına benzer."
Abdullah bin Selam: 'Şehadet ederim ki; sen gerçek peygambersin' ve ekledi:
'Ey Allah'ın Resulü! Yahudiler (insanı hayrette bırakacak şekilde yalan söyleyen) asılsız iftiralarda bulunan bir millettir. Sen beni onlara sormadan, benim müslüman olduğumu duyarlarsa, senin nezdinde bana iftirada bulunurlar,'
Yahudiler geldiler, Abdullah bin Selâm eve girdi. (Allah'ın Resulü, Abdullah b. Se-lâm'ı gizledi) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Nezdinizde Abdullah bin Selâm nasıl biridir (kimdir)?' Şöyle dediler:
'O, bizim en bilginimiz ve en bilginimizin oğludur; en hayırlımız ve en hayırlımızın oğludur.'
'Abdullah bin Selâm'ın müslüman olduğunu duyarsanız ne yaparsınız?"
'Allah onu bundan korusun!' dediler. Bunun üzerine Abdullah onların yanma çıkıp .şöyle haykırdı: 'Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.' Bunun üzerine şöyle dediler: 'O bizini en kötümüzdür ve en kötümüzün oğludur.' Hemen onun aleyhinde konuştular."
Diğer rivayette şu ek vardır: Abdullah b. Selam: "Ey Allah'ın Resulü! İşte benim de korktuğum buydu." dedi, |Buhârî.|

ÇEŞİTLİ MUCİZELERİ, ÖMRÜ VE ÇOCUKLARI HAKKINDA
8527- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yürüdük. Nihayet geniş bîr vadide konakladık.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem def-i hacet İçin uzaklaştı. Ben de ardından elimde ibrik ile gittim. Bakındı kendini örtecek bir şey bulamadı. Vadinin kenarında sadece iki ağaç gördü. Bunlardan birinin yanına vardı, dallarından bir dal tutarak: 'Allah'ın İzni ile bana boyun eğ!' dedi.
Ona hemen sahibine huysuzluk eden burnu gemli deve gibi boyun eğdi. Ötekine gitti de, ondan da bir dalı tuttu ve: 'Bana Allah' in izni ile boyun eğ.1' dedi. O da ötekisi gibi boyun eğdi. Onların aralarındaki mesafeyi yarılayınca biraraya getirerek: 'Haydi Allah'ın izni ile etrafımda bir araya gelin!' buyurdu ve bir araya gelerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e siper oldular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem benim yakınında olduğumu hisseder de uzaklaşır korkusuyla oradan çıkarak koştum ve sonra oturup kendi kendime konuşmaya başladım. Bir an kendimden geçmiş ve dalgın bir vaziyette iken baktım Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanıma geliyor; ağaçlar da birbirlerinden ayrılıp her biri gövdesinin üzerine doğrulmuş. Onu gördüm, bir an için durdu. Başını sağa sola çevirdi -bunu naklederken ravi de başını sağa sola çevirdi- ve sonra bana doğru geldi ve dedi ki: 'Ey Câbir! Benim durduğum yeri gördün mü?'
'Evet ey Allah'ın Resulü!' dedim.
'Haydi o iki ağaca git, her birinden birer dal getir! Benim yerime gelip durunca, dallardan bir tanesini sağma, ötekini de soluna salıver!'
Kalkıp bir taş aldım, kırdım ve biledim. O iki ağaca gidip her birinden bir dal kestim. Sonra onları sürükleyerek Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yerine gelip durdum, birini sağıma, diğerini de soluma doğru salıverdim. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yetişip: 'Emrini yerine getirdim, ey Allah'ın Resulü! Bunu bana neden yaptırdın?' dedim. Şöyle buyurdu:
'İçindekilerin azap çekmekte olduğu iki kabrin yanından geçtim, bu dallar yaş kaldığı müddetçe azaplarının kaldırılmasını istedim ve onlara bu hususta .şefaat ettim' buyurdu.
Sonra askerlerin bulunduğu yere geldik. 'Abdest suyu var mıdır? diye seslen!' emrini verdi.
'Abdest suyu yok mu!' diye üç defa seslendim. Sonra dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Kafilede bir damla su yoktur.' Ensâr'dan bir adam hurma dalından bir askı üzerinde bulunan eski bir tulumda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem İçin su soğuturdu. 'Haydi falan Ensârî'ye git, tulumunda su var mı bir bak!' dedi. Hemen ona gittim. Dibinde birazcık su buldum. Onu boşaltacak olsam tulumun kuru tarafı suyu çekecekti. Gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu bildirdim.
'Haydi git onu bana getir!' dedi. Gidip getirdim. Mübarek eliyle onu alıp anlamadığım bir şeyler söyleyip onu güzelce bir sıktı, bana verdi sonra: 'Haydi git "büyük bir çanak!" diye seslen!' dedi. Ben de: 'Ey kafilenin çanak sahibi!' diye seslendim. Hemen

onu getirip Önüne koydum. Onun da içine mübarek elini yayıp parmaklarının arasını açmak suretiyle bilahare elini çanağın dibine koydu. Sonra: 'Ey Câbir! Al da üzerime dök ve Bismillah de!' buyurdu.
'Bismillah' diyerek dökmeğe başladım. Mübarek parmaklarından bir pınar misali su akmaya ve fışkırmaya başladı, büyük çanak
bir anda doluverdi. 'Ey Câbir! Şimdi suya ihtiyacı olanlara seslen!' buyurdu. Hemen herkes koşarak geldiler ve ondan kana kana su içtiler. Sonra 'İçmedik kimse kaldı mı?' diye seslendim, kalmadığını anlayınca, hemen ellerini çanaktan kaldırdı ve hâlâ o çanak su ile dopdolu idi.
Sonra insanlar açlıktan ona şikayet ettiler. 'Allah yakında size yiyecek bir sey inşaallah ihsan edecektir" buyurdu. Yürüdük, nihayet deniz kenarına varınca deniz dalgalandı ve dışarıya büyük bir hayvan attı. Biz de bu hayvanın yarısı üzerine ateş yakıp, onu pişirip afiyetle yedik ve doyduk. (Câbir dedi ki:) Ben, fülan ve fülan -beş kişi saydı- onun göz kemiğinden girdik, kimse bizi görmedi, kaburgalarından alarak çıktık ve kaburgalardan yaylar yaptık. Sonra en büyük kişiyi, en büyük deveyi ve en büyük deve semerini getirttik onun altından başım eğmeden rahatça geçiverdi." |Daha uzun bir metinle Müslim.|
8528- Dârimî:
(Câbir) Biraz önceki iki ağacın kıssasını nakletti ve şu ilaveyi yaptı:
"Sonra hayvanlarımıza binip yürüdük. Kucağında bir çocuk olan bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e rastladı ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Şeytan bu çocuğu günde üç kez çarpıyor.' Hemen çocuğu elinden alıp semerle kendi arasına koydu ve şöyle dedi: 'Çekil ondan ey Allah'ın düşmanı! Çekil ondan ey Allah'ın düşmanı! Çekil ondan ey Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın Resulüyüm, -üç kere-.' Sonra çocuğu ona verdi. Bilahare seferden dönerken aynı kadın beraberinde o çocuk ve iki koç olduğu halde önümüze çıktı ve: 'Buna şeytan bir daha uğramadı. Hediyeni ne olur benden alıp kabul et!' di-
ye Resûlullah'a ricada bulundu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanındakilere: 'Bir koçu alın, ötekini ona geri verin!' buyurdu.
8529- Sahabeden bir adamdan.
'(Hendek savaşında) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hendek kazılmasını emrettiği zaman, kazı sırasında büyük bir kaya çıkıverdi, kıramadılar. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hırkasını çıkardı, balyozu alıp: 'Ve temmet kelimâtü Rabbike sıdkan ve adlen lâ mübeddile li-keli-mâtihî ve huves-Semtul-Alîm' (= Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. İşiten de bilen de odur) âyetini (En'âm, 115) okudu ve kayaya vurmasıyla bir kıvılcım çıktı ve kayanın üçte biri kopup düştü. Selmân el-Fârisî de ayakta durmuş bakıyordu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in darbesiyle bir kıvılcım meydana geldi. Sonra ikinci kez yine 'Ve-temmet kelimâtü Rabbike'yi okuyarak darbe indirdi. Diğer üçte biri de kıvılcım çıkararak kopup düştü. Selmân el-Fârisî bunu da gördü. Yine aynı âyeti "Ve-temmet kelimâtü Rabbike'yi okuyarak üçüncü darbeyi indirdi, kalan üçüncü kısmı da parçaladı. Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hendekten çıkıp hırkasını aldı ve oturdu.
Selmân dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Her vuruşunda bir kıvılcım çıkıyordu.
'Ey Selmân sen kıvılcımı gördün mü?'
'Hak ile seni gönderene yemin ederim ki evet.'
'Ben tasa ilk vuruşumda Kisrâ'nın şehirleri ile civarındaki diğer bir çok şehir bana gösterildi ve bizzat gözlerimle gördüm.'
Ashabından orada bulunanlar şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua et de orayı bize fethetmeyi, zürriyetlerini, mallarını harap edip ganimetler elde etmemizi müyesser kılsın.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara dua etti.
Sonra ikinci darbeyi vuruşunda, Kay-aer'in şehirleri ve diğer birçok şehirler bana gösterildi, onları gözlerimle gördüm' buyurdu.
Orada bulunan sahabiler: 'Allah'a dua et de orayı fethetmeye, ülkelerini helak edip çocuklarını ve mallarını almamıza bizi muvaffak kılsın!' diye rica eltiler. O da onlara bunun için dua elti.
'Sonra üçüncü darbeyi indirdiğinde, Habeşistan ve etrafındaki ülke ve kasabalar bana gösterildi, bizzat gözlerimle onları gördüm' buyurdu. Ondan sonra Allah Resulü sal-lallalıu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Habeşli-ler size ilismedikçe, siz de onlara dokunmayın. Size ilismedikçe Türklere de ilişmeyin, sataşmayın!'" [Nesâî.l
8530- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü saüallahu aleyhi ve sel-
lem ile Mina'da bulunurken aniden ay ikiye bölündü. Bir parçası dağın arkasına, diğer parçası da önüne düştü. Allah Resulü salialla-hu aleyhi ve sellem bize: 'Şahit olun, bakın.1' buyurdu." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8531- Enes radiyallahu anh'dan: "Mekke ehli Peygamber sallallahu aleyhi ve seilem'den kendilerine bir mucize göstermesini istediler. O da onlara ayın ikiye bölünüşünü gösterdi." itkisi de Buhârî, Müslim ve Tirmizî'ye aittir.]
8532- O (Tirmizî) ayrıca Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
"Ay, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında bölünüp iki parça oldu. Kureyş dedi ki: 'Muhammed bize büyü yaptı.' Kimileri de dedi ki: 'Bize büyü yaptı ise tüm insanlara büyü yapamaz ya?'
Rezîn şunu da ekledi:
"Ondan sonra uzaklardan gelen kafileleri karşıladılar ve sordular. Onlar da ayın gerçekten ikiye bölündüğünü bildirdiler. Fakat buna rağmen onlar yine yalanlamayı sürdürdüler."
8533- Umeys kızı Esma radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazını Sehbâ'da kıldırıp Ali'yi bir işe gönderdi. Dönünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ikindi namazını kıldığını gördü.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem başını Ali'nin kucağına koyup uyudu. Güneş batıncaya dek onu kımıldatmadı. Ondan (uyandıktan) sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti: 'Allahım! Kulun Ali kendini Peygamberi için hapsetti. Ne olur güneşi onun için geri çevir!' Esma dedi ki: 'Dağların ve yerin üzerinde görününce-ye dek güneş onun için tekrar doğdu. Bunun üzerine Ali, kalktı, abdest alıp ikindi namazını eda etti. Ondan sonra güneş tekrar battı. Bu olay, Sehbâ'da cereyan etmiştir."
8534- Diğer rivayet:
Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy indiği zaman, nerdeyse bayılacak gibi olurdu. Bir gün onun başı Ali'nin ku-cağırıdayken kendisine vahiy indi. Daha sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona:
'İkindiyi kıldın mı?' diye sordu. 'Hayır' dedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a dua etti de, güneşi geri çevirdi ve Ali namazını kıldı.
(Esma) dedi ki: Güneş'in battıktan sonra tekrar doğduğunu ve Ali ikindiyi kıhncaya dek (gökyüzünde) durduğunu gördüm. [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8535- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesinin bir hayvanı vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dışarıya çıktığı zaman azar, yerinde duramazdı. Gider gelir durmadan oynar ve yaramazlık yapardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (evde olup) onu farkettiğinde hemen yere çöküverir ve onu rahatsız etmemek için yerinden kıpırdamazdı."
|Ahmed, Ebü Ya'lâ, Bezzâr ve Taberâni, Mu'cemu'l-Evsat'ta.l

8536- İbn Abbâs radiyallahu anii'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisine vahiy geldikten sonra Mekke'de onüç yıl kaldı. Medine'de ise on sene kaldı ve 63 yaşındayken vefat etti."
8537- Diğer rivayet:
"Mekke'de onbeş yıl kaldı. (İlk) yedi yıl(dakendisine gelen vahiyden sadece) sesi işitiyor, ışığı görüyor fakat başka bir şey görmüyordu. Kalan sekiz yıl ona vahiy gel(meye devam et)di durdu. Medine'de ise on sene kaldı. Altmışbeş yaşında öldü."
8538- Diğer rivayet:
"O, kırk yaşındayken kendisine vahiy geldi. Onüç yıl Mekke'de kaldı. Ondan sonra ona Medine'ye hicret etmesi emredildi ve orada on yıl kaldı."
8539- Diğer rivayet:
Amr bin Dinar'dan: Urve'ye dedim ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de kaç yıl kaldı?.."
"On yıl" dedi. "Peki İbn Abbâs onun on küsur yıl kaldığını söylüyor" deyince, şöyle dedi: "O, bunu şairin şu sözünden çıkarmıştır:
"O, Kureyş içinde on küsur yıl kalmıştır."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.j
8540- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
altmışüç yaşındayken öldü. Ebû Beki' ve Ömer de altmışüç yaşlarında öldüler." | Müslim]
8541- Tirmizî, Cerîr'den:
"Muaviye hutbede: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem altmışüç yaşında vefat etti. Ebû Bekr ile Ömer de (aynı yaşta vefat ettiler). Ben de (şu anda) altmışüç yaşındayım' dedi."
8542- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kureyş kendi aralarında küfür ve azgınlıkta azıttılar. Hatta biri dedi ki:
'Bizim takip ettiğimiz yol (atalarımızın dini) soyu kesik olan kişinin davet ettiğinden daha doğrudur.' Bunun üzerine Allah, 'İnnâ a'tayna ke' l-Kevser. Fe-salli li Rabbike ven-haf sûresini inzal buyurdu. Bundan sonra beş tane de erkek evladı oldu ki dördü Hatice'dendir. En büyük olanları Abdullah, Tâhir -kimine göre Tâhir, Abdullah'tır, ki bu durumda ki bu durumda Hatice'den üç çocuğu olmuştur- Tayyib ve Kasım. İbrahim ise, Mâ-riye'dendir.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dört kızı vardı. Onlardan Zeyneb, Ebû'l~Âs bin er-Rabî' ile evli idi. Rukayye ve Ümmü Gülsüm. Bunlar Ebû Leheb'in iki oğlu olan Utey-be ve Utbe ile evli İdiler. 'Tebbel yedâ' sûresi indiği zaman, Ebû Leheb oğullarına onlardan ayrılmalarını emretti. Ondan sonra Osman, önce Rukayye ile evlendi ve onunla Habeşistan'a hicret etti. Orada Abdullah'ı doğurdu ve (Osman) onunla künyelenirdi. O ölünce, ondan sonra Osman Ümmü Gülsüm ile evlendi. Fâtıma ise Ali ile evlendi. Ondan Ali'ye Hasan, Hüseyn, Muhsin ve Zeynep dünyaya
geldi. Zeynep, Abdullah bin Ca'fer ile evlendi. Bir de (Ali'nin) Ümmü Gülsüm adında bir kızi vardı ki A1İ, onu Ömer ile evlendirdi."
|Rezîn.|
8543- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Oğlum) ibrahim (henüz) memede (iken) öldü. Onun cennette iki süt annesi vardır ki emzirme işini onlar (iki yıla) tamamlıyorlar. Çünkü o benim oğlumdur." (Müslim]
8544- İsmaîl bin Ebî Hâlid radiyallahu anh'dan:
İbn Ebî Evfâ'ya dedim ki:
"Peygamber saîlallahu aleyhi ve sellem'in oğlu İbrahim'i gördün mü?"
"Evet, küçükken öldü. Eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra peygamber gelseydi oğlu yaşardı. Ne var ki ondan sonra peygamber yoktur." |Buhârî.|

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN ASHABININ ORTAK ÖZELLİKLERİ
8545- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yasayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler." (İmrân dedi ki:) -İki asır mı, yoksa üç asır mı zikretti, bilmiyorum.- Onlardan sonra kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlikte bulunan, hıyanet eden ve kendilerine de güven duyulmayan, adakta bulundukları halde yerine getirmeyen bir nesil gelecektir. Ayrıca onlarda şişmanlık da görülecektir."
[Mâlik hariç allı hadis imamı.]
8546- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
''Beni görene ya da beni göreni görene (cehennem) ateş(i) dokunmayacaktır."
(Râvi) Talha dedi ki: Ben Câbir'i gördüm. Mûsâ dedi ki: "Ben de Talha'yi gördüm.
Yahya dedi ki: "Bana Mûsâ dedi ki: Sen beni gördün. (Biz de böylece) Allah'tan affı-mızı umarız." [Tirmizî.]
8547- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"İlerde bir zaman gelecek ki, insanlardan bir grup savaşa çıkacaklar. İnsanlardan birtakım kişiler de savaşıp şöyle diyecekler:
'içinizde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulunan kimse var mıdır?'
'Evet' diyecekler ve onlara fetih müyesser olacak. Sonra bir zaman gelecek ki ilerde insanlardan bir grup gazaya çıkacak. Onlara:
İçinizde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabileri ile sohbet etmiş kimse var mıdır?' diye soracaklar.
'Evet' diyecekler ve yine onlara da (bu ze-
sebebiyle) fetih müyesser olacaktır.
Sonra öyle bir zaman gelecektir ki, insanlardan bir grup savaşa çıkacaklar. Onlara:
'İçinizde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabilerinin ashabı ile sohbet etmiş kimse var mıdır?'
'Evet' diyecekler ve onlara da fetih nasib olacaktır."
8548- Diğer rivayet:
Burada şu ilave yer almıştır: "Sonra dördüncü ordu hazırlanmış olacaktır. Şöyle denilecek: 'Bir bakın bakalım, içlerinde Peygamber ashabını görmüş olanları görenleri gören kimseler var mıdır?' Bakacaklar böyle kimseler bulunacaklar, sonra bunların sebebiyle (o Ülke) fethedilecektir." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8549- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Hâlid bin el-Velîd'le Abdurrahman bin
Avf in arasında bîr tartışma oldu. Hâlid Ötekine hakaret etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu-aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ashabıma hakaret etmeyin! Eğer biriniz Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin bir avuç (hurma) sadakasına ve onun yarısına ulaşamaz',"

[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8550- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seüem buyurdu:)
"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, Allah'tan korkun! Benden sonra onları hedef edinmeyin! Kim onları severse, beni sevdiği için sevmiş olur. Kim onlardan nefret ederse benden nefret ettiği İçin nefret etmiş olur. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse, Allah'a eziyet etmiş olur. Kim de Allah'a eziyet ederse, artık onu cezalandırması yakın olur." [Tirmizî]
8551- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ashabıma hakaret edenleri görürseniz, 'Allah'ın laneti kötüleriniz üzerine olsun!' deyiniz!" [İkisi de Tirmizî'ye aillir.j
8552- Urve radiyallahu anh'dan: Âişe bana dedi ki:
"Ey kız kardeşimin oğlu! Onlar (Kur'ân' da) Allah Resulünün ashabı için istiğfar etmekle emrolundular. Halbuki onlara hakaret ediyorlar." [Müslim]
8553- Câbir radiyallahu anh'dan: Âişe'ye denildi ki: "Birtakım insanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına dil uzatıyorlar. Halta Ebû Bekr ile Ömer'e bile." Şöyle dedi:
"Buna ne şaşıyorsunuz? Onlardan artık amel kesilmiştir. Allah'ın onlardan ecri kesmemesini dilerim." JRezîn.]
8554- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bir gece başını göğe kaldırıp şöyle dedi:
'Yıldızlar göğün muhafızıdır. Yıldızlar (yok olup) giderse, göğün başına korkulan şey gelir. Ben de ashabımın güvencesiyim. Ben gidersem, ashabımın başına korktukları şey gelir Ashabım da ümmetimin güvencesidir. Ashabım giderse, ümmetimin başına korktukları gelir'." [Müslim]
8555- Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ashabımdan herhangi birisi bir yerde ölürse, mutlaka o, (o belde) insanları için kıyamet günü bir nur ve kılavuz olarak gönderilir." |TİrmizÎ.]
8556- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Rabbime, benden sonra ashabımın düşeceği ihtilâf hakkında sordum; şöyle buyurdu: 'Ey Muhammedi Senin ashabın nezdimde, kimisi kimisinden güçlü olan, gökteki yıldızlar gibidir. Her birinin kendine has bir nuru vardır. KİM ihtilafa düştükleri konularda onlardan birine uyarsa o, benim katımda bir hidayet üzere olur.' Ve (Allah Resulü ilaveten) şöyle buyurdu:
'Ashabım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz'." [Rezîn.J
8557- Saîd bin Zeyd radiyallahu anh'dan: "O, valilerden birinin yanında Ali'ye hakaret eden birini duydu. Dedi ki:
'Yanınızda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına hakaret ediliyor da ses çıkartmıyorsunuz, en ufak bir müdahaleniz olmuyor. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: -Yarın (ahirette) kendisiyle karşılaştığım zaman, bana sorar da cevaplayamam endişesini taşıdığım için söylemediği bir şeyi onun hakkında kesinlikle söylemem- 'Ebû Bekr cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, Zübeyr cennettedir, Sa'd bin Mâlik cennettedir, Ab-durrahman bin Avf cennettedir, Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh cennettedir.'
Onuncusunu söylemedi. Dediler ki: 'Onuncusu kimdir?'
Dedi ki: 'Saîd bin Zeyd -kendisini kastediyor-' Sonra şöyle dedi:
'Vallahi onlardan (on kişiden) birinin, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında savaşırken yalnız yüzünün tozlanması bile, sizden herhangi birinizin Nuh kadar uzun yaşayıp da işlediği amelinden daha hayırlıdır'."
8558- Diğer rivayet:
"Onların dokuzunu saydı, onuncusunu söylemedi. Cemaat dedi ki: 'Allah aşkına söyle Ey Ebû'l-A'ver kimdir onuncusu?'
Şöyle dedi: 'Beni Allah'a havale edip and verdiniz. Ebû'l-A'ver (yani Saîd bin Zeyd) de cennettedir'." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
8559- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
"O, evinde abdest alıp çıktı. 'Bugün Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber olacağım, bütün gün ondan ayrılmayacağım' dedi. Mescide gelip onu sordu. 'Şu yöne doğru çıktı' dediler. Dedi ki: Ben de onun izini takip ederek çıktım ve nereye gittiğini sordum. (Kûbâ yakınındaki) Erîs kuyusun(un boşta-nın)a girdiğini söylediler. (Bostanın) hurma dallarından yapılmış olan kapısında oturdum. Nihayet Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem def-i hacetinden sonra çıktı. Abdest aldı, yanma vardım. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kuyu ağzındaki bileziğin ortasına oturmuş, iki baldırının üzerinden elbisesini kaldırarak kuyuya sarkıtmıştı. Selâm verdim, yanından ayrıldım sonra kapıda oturdum.
İçimden 'Bugün ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kapıcısı olacağım' dedim.
Derken Ebû Bekr geldi, kapıyı çaldı, 'Kimdir o?' dedim. 'Ebû Bekr' dedi.
'Biraz yavaş ol!' dedim. Sonra gidip: 'Ey Allah'ın Resulü! Ebû Beki' geldi, izin istiyor.'
Şöyle buyurdu: 'Ona izin ver ve onu cennetle müjdele!' Gelip Ebû Bekr'e: 'Haydi gir! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seni cennetle müjdeliyor.' dedim.
İçeriye girip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağında oturdu ve tıpkı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi baldırlarının üzerini sıyırıp kuyuya sarkıttı, sonra döndüm yerime oturdum. Kardeşimi evde abdest alırken bırakmıştım ve bana sonra yetişmesini söylemiştim.
İçimden dedim ki: 'Eğer Allah fülan kimse için -kardeşini kastediyor- bir hayır murad ederse, onu şimdi buraya getirir.' Baktım ki birisi kapıyı kurcalıyor, 'Kimdir o?' diye sordum. 'Ömer' dedi. 'Acele etme!' dedim. Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma gittim: 'Ömer geldi, içeriye girmek için senden izin istiyor.' dedim. 'Ona izin ver ve cennetle müjdele!' buyurdu. Derhal
Ömer'e geldim, hemen 'İçeriye gir! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem seni cennetle müjdeliyor' dedim. Bunun üzerine Ömer de girdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sol tarafında oturdu. O da baldırlarını açıp kuyuya sarkıttı. Sonra dönüp yerimde oturdum ve içimden şöyle geçirdim: 'Eğer Allah fülan için -kardeşini kastediyor- bir iyilik dilerse mutlaka onu buraya getirir.' Derken kapı kurcalandı ve ben 'Kim o?' diye sordum. Osman: 'Ben Osman' dedi. 'Yavaş ol!' dedim ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gittim. Osman'ın geldiğini ve kendisinden içeriye girmek için izin İstediğini söyleyince, şöyle buyurdu: 'Haydi ona izin ver ve onu başına gelecek bir belâ ile birlikte cennetle müjdele!' Hemen Osman'a geldim, dedim ki: 'Haydi gir! Allah Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem seni basma gelecek bir belâ ile birlikte cennetle müjdeliyor.' İçeriye girdi, (kuyunun üzerindeki) o sıranın dolduğunu gördü, onlara karşı öbür tarafa oturdu."
İbnü'l-Müseyyeb der ki: "Ben bunu (sıra halindeki oturuşu) onların kabirleri ile yo-rumladım, çünkü üçünün kabri bir aradadır, Osman'mki ise ayrıdır."
8560- Diğer rivayet:
"Dedim ki: Bugün mutlaka ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bana emretmediği halde (gönüllü olarak) kapıcısı olacağım."
8561- Diğer rivayet:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir bostana girdi ve bana kapısında durmamı emretti." Benzeri rivayet.
Aynca onda şöyle geçer: "Osman (cennetle) müjdelendiği zaman, şöyle dedi: 'Allahım bana sabırlar ver! Kendisinden yardım istenecek tek varlık şüphesiz ki Allah'tır'."
Yine onda şöyle geçer: "Cennetle müjde-lenenlerden her biri 'el-Hamdü Hilali' dedi. Osman içeriye girince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dizlerini kapadı."
8562- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, su bulunan bir yere oturmuş elindeki bir çubuğu suyun çamuruna değdiriyordu." |Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8563-Ali radiyallahu anlı'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu;)
"Talha ile Zübeyr benim cennet komşula-
nmdır." [Tirmizî]
8564- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet üç kişiyi özlemektedir: Ali, Am-mâr ve Selmân." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.]
8565- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Hira üzerindeydi. Ebû Bekr, Osman, Ali, Talha ve Zübeyr de onunla beraber idiler. Derken kaya sarsıldı. Bunun üzerine Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Sakin ol! Senin üstünde bir peygamber veya sıddîk (ya da) şehitler vardır'."
8566- Diğer rivayet:
"(Orada) Sa'd bin Ebî Vakkas da vardı."
[Müslim ve Timizî.]
8567- Enes radiyalîahu anh'dan: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ebû Bekr, Ömer ve Osman birlikte Uhud dağına çıktılar. Dağ sallanmaya başlayınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Sakin ol ey Uhud! -galiba bu sırada ayağı ile yere vurmuş- Özerinde bir peygamber, bir sıddîk ve iki de şehit bulunmaktadır'." [Buhârî, Ebû Dâvud veTînnizî.j
8568- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vmmetimi(n fertleri arasında) en merhametli olanı Ebû Bekr'dir. Allah' in emri hususunda en titiz olanı Ömer'dir. En hayâlı olanı ise Osman'dır. (Davalarda) en isabetli hüküm veren Ali'dir. Helâl-haramı en iyi bilen Muâz bin Cebel'dir. Ferâiz ilmini en iyi bilen Zeyd bin Sâbit'tir. Kur'ân okumasını en
iyi bileni Ubeyy bin Kâ'b'dır. Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini ise Ebû Vbeyde bin el-Cerrâh'tır. Doğru sözlülük bakımından Ebâ Zer'den daha iyisini ne yeryüzü barındırmış, ne de gökyüzü gölgelendir-miştir. Verâ bakımından İsa'ya en benzeyen de odur." Ömer dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bu meziyeti ona lâyık görüyor musun?"
"Evet, onu siz de (böyle) tanıyın!" buyurdu. [Tirmizi]
8569- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân't şu dört kişiden alın: Abdullah (b. Mes'ûd), Salim, Muâz ve Ubeyy bin Kâ'b." |Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8570- Muâz radiyallahu anh'dan:
"Ona ölüm döşeğinde: 'Bize vasiyet et!" denildi. Şöyle dedi
'Beni oturtun!' Oturttuk. Şöyle devam et-tİ: 'İlim ile iman yerlerindedir. Kim bunları arayıp isterse onları bulur. -Bunu üç kez söyledi- İlmi şu dört kişide arayın: Uveymir Ebû'd-Derdâ, Selmân el~Fârisî, İbn Mes'ûd ve önceleri yahudi olup da sonra müslüman olan Abdullah bin Selâm. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'O (İbn Selâm), cennetteki on kişinin onuncusudur'." |Tirmizî|
8571- Heyseme bin Ebî Sebre radiyallahu anh'dan:
"Medine'ye geldim, Allah'dan bana iyi ve yararlı bir arkadaş nasip kılmasını niyaz ettim. Bana Ebû Hureyre'yi nasip etti. Yanında oturdum ve dedim ki:
'Allah'tan bana iyi ve yararlı bir arkadaş nasip etmesini diledim, seni nasip etti.' Bana dedi ki:
'Sen nerelisin?'
'Ben Kûfe'liyim. Hayrı aramaya ve bulmaya geldim.'
'İçinizde, duası kabul edilen Sa'd bin Mâlik, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in abdesl suyu ile nalınlarını taşıyan İbn Mes'ûd, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sırdaşı Huzeyfe, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ifadesiyle, Allah'ın şeytandan kurtardığı Ammâr, iki kitap sahibi olan Selmân yok mudur?'"
Katâde dedi ki: "İki kitaptan murad, İncîl ile Kur'ân'dır." |Tirmizî|
8572- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Ebû Bekr'i esirgesin! O benî kızıyla evlendirdi. Beni Hicret yurduna (Medine'ye) taşıdı. Mağarada arkadaşlık yaptı. Bi-lâl'i para verip azat ettirdi. Allah Ömer'i esirgesin! Acı da olsa hakkı söyler. Hak onu arkadaşsız bırakmıştır. Allah, Osman'ı da esirgesin! Melekler ondan haya ederler. Allah Ali'yi de esirgesin! Allahım! Ali nereye dönerse hakkı da onunla beraber çevir!" |Tirmizî|
8573- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
' "Ben daha aranızda ne kadar kalacağımı bilmiyorum: benden sonrakilere uyun!" dedi ve Ebû Beki" ile Ömer'i gösterdi. "Ammâr'in gittiği yoldan gidin! İbn Mes'ûd size ne söylerse onu tasdik edin!" [Beşi de Tirmizî'ye ait.]
8574- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu gece kim rüya gördü?"
Bir adam: "Ben gördüm" dedi ve rüyasını anlattı: "Bu gece rüyamda gökten bir terazi indi, sen ve Ebû Bekr beraberce tartıldınız. Senin kefen ağır bastı. Sonra Ebû Beki' ile Ömer tartıldı. Ebû Bekr ağır bastı. Sonra Ömer, Osman'la tartıldı. Ömer ağır geldi. Sonra terazi kaldırıldı."
Bunu müteakip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünde hoşnutsuzluk müşahade etlik. [Ebû Dâvud ile Tirmi/î.|
8575- Semure radiyallahu anh'dan: Bir adam şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Rüyamda gökten bir kova sarkıtıldı. Ebû Bekr geldi iki yanından tuttu ve az bir miktar su içti. Sonra Ömer geldi iki yanından tutup kanıncaya dek içti. Sonra Osman geldi o da iki yanından tutup kanana kadar içti. Sonra Ali geldi, iki yanından tuttu, kova sallandı. Kovadan bir miktar
SU döküldü." |Ebû Dâvud.l
8576- Câbir radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendimi cennete girmiş gördüm. Ebû Talha'nın karısı Rumeysa'yı karşımda gördüm. Bir de bir ayak sesi duydum.
'Kimdir bu?' diye sorunca, 'Bu Bilâldir' dediler. Bir da avlusunda bir câriye bulunan köşk gördüm ve sordum: 'Bu kimindir?'

'Ömer'in' dediler. Girip görmek istedim, fakat senin kıskanç olduğunu hatırladım, geri. döndüm." Ömer bunu duyunca ağlayarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Ben seni hiç kıskanır mıyım?" |Buhârî ile Müslim.]
8577- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Oturuyordum. Ali ile Abbâs gelip bana:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bizim için izin iste!1 dediler. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ali ile Abbâs içeriye girmek için senden izin istiyorlar.'
'Neden gelmişler biliyor musun?' diye sorunca, 'Hayır' dedim.
'Ben biliyorum' dedi; sonra: 'Haydi izin ver de girsinler!' buyurdu. Girdiler ve şöyle dediler:
'Ey Allah'ın Resulü! Biz sana ehlinden hangisini çok sevdiğini sormak için geldik.'
'Muhammed'in kızı Fâtımayı' buyurdu.
'(Kan bağı olan) ailenden sormuyoruz. (Yakınlarından) kimi sevdiğini soruyoruz' dediler.
'Ehlimden en çok sevdiğim, kendisine (hidayet ederek) Allah'ın nimetle ndirdiği (azad edip evlat edinmemle de) benîm de ikram ettiğim kimsedir' buyurdu ve Üsâme bin Zeyd'den söz etti.
Dediler ki: 'Sonrakim?'
'Sonra AH' deyince, Abbâs şöyle dedi: 'Amcanı ondan sonraya bıraktın' deyince; şöyle buyurdu; 'Ali, senden önce hicret etti'."
|Tirmizî|
8578- Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bana dört kişiyi sevmemi emretti, kendisinin de onları sevdiğini bana bizzat bildirdi." Dediler ki: "Kimdir onlar? Adlanın söyle, ey Allah'ın Resulü!"
"Ali onlardandır -Bunu üç kere tekrarladı- Sonra Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân. Onları sevmemi emretti ve kendisinin de onları sevdiğini bana bildirdi." [İkisi de Tirmizî'ye ait]
8579- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında Ebû Bekr'e hiç kimseyi denk tutmazdık. Sonra Ömer, sonra Osman('ı da böyle tanırdık). Bunların dışında Allah Resulü saUallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birini diğerine üstün görmezdik." [Buharı, Ebû Dâvud ve Tİrmi/î.|
8580- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ebû Bekr ne güzel kişidir! Ömer ne güzel kişidir! Ebû Ubeyde bin et-Cerrâh ne güze! kişidir! U.seyd bin Hudayr ne güzel kişidir! Sabit bin Kays bin Şeınmâs ne güzel kişidir! Mıâz bin Cebel ne güzel kişidir! Amr bin el-Cemûh ne güzel kişidir!" [Tirmizî]
8581-Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygambere yedi necîb ya da rakîh (muhafız) kişi verilmiştir. Bana ise ondört tane verildi."
"Onlar kimdir ey Allah'ın Resulü?" diye sorduğumuzda, şöyle buyurdu:
"Ben, iki oğlum (Hasan ve Hüseyin), Ca'fer, Hamza, Ebû Bekr, Ömer, Mus'ab bin Umeyr, Bilâl, Selmân, Ammâr, Mikdâd, Huzey-fe, Abdullah b. Mes'ûd." (İkisi de Tirmizî'ye ait.|
8582- Ammâr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i ilk gördüğümde onun yanında (ilk müslüman olarak) beş köle, iki kadın ve Ebû Bekr'den başka kimse yoktu." IBuhârî.]
8583- Âiz bin Amr radiyallahu anh'dan: "Ebû Süfyan, Medine'de bir cemaal içindeyken Selmân, Suhcyb ve Bilâl'ın yanma geldi.
Dediler ki: 'Allah'ın kılıçları Allah'ın düşmanının boynunda yerlerini almamıştır.' Ebû Bekr:
'Bunu siz, Kureyş'in şeyhi ve efendisi için rni söylüyorsunuz?' dedi ve hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma gelip durumu bildirdi.
Ona şöyle buyurdu: 'Ey Ebû Bekr! Sen onları kızdırdın. Eğer sen onları kızdırdıysan isen, mutlaka Rabbini de kızdırmışsındır.'
Hemen Ebû Beki- onların yanma varıp şöyle de-di: 'Sizi kızdırdım mı?' Onlar:
'Hayır! Ey kardeş! Allah seni bağışlasın!' dediler." [Müslim]
8584- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Biz Ci'râne'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte İdik. Beraberinde Bilâl de vardı. Derken bir bedevi Peygamber saUallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Ey Muhammed! Bana verdiğin sözü yerine getirmeyecek misin?" Ona cevaben: 'Müjde!' dedi. Bedevî şu karşılığı verdi: 'Bana müjde!' sözünü çok söyledin.' Bunun Üzerine bana ve Bilâl'e öfkeli bir şekilde dönerek şöyle buyurdu: 'Bu adam müjdeyi reddetti. Siz kabul edin hân!'
'Kabul etlik' dedik.
Sonra bir tas su getirtti. İçinde elini ve yüzünü yıkadı ve İçine tükürdü. Sonra şöyle buyurdu: 'Haydi içiniz! Yüzünüze ve göğsünüze boşaltınız! Sizlere müjdeler olsun!' Hemen tası aldık, emrini yerine getirdik.
Bunun üzerine Ümmü Seleme perde arkasından seslenerek: 'Haydi tasınızdan artırıp annenize de verin!' dedi. Ona da tastan biraz SU verdik." |Buhârîve Müslim]
8585- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
ashabından iki adam onun yanından çıkıp karanlık bir gecede yürüdüler. Önlerinde iki nûr peydalı oldu. İkisi birbirinden ayrıldığında her birinin yanında aynı nurdan birer tane vardı. Ailelerinin yanına varıncaya kadar nûr hiç yanlarından ayrılmadı."
8586- Diğer rivayet:
"Useyd bin Hudayr ile, Abbâd bin Bişr, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında idiler. Karanlık bir gecede yanından ayrılıp çıktılar." Benzeri. [Buhârî]
8587- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam Osman'ı sormak için İbn
Ömer'e geldi. Onun amelinin güzelliklerinden söz etti. Dedi ki: 'Galiba bu anlattıklarım sana kötü geliyor.'
'Evet' deyince, 'Allah burnunu sürtsün!' dedi. Sonra Ali hakkında sordu. 'Ali budur. Onun evi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in evlerinin ortasındadır (en güzelidir)' dedi. 'Her halde bu da senin hoşuna gitmedi, değil mi?' dedi.
'Evet.'
'Allah burnunu sürtsün! Haydi git, benim için neye gücün yetiyorsa onu yap!' dedi."
|Buhârî. |
8588- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben, Muâz bin Cebel, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim, Ubeyy bin Kâ' b ve ibn Mes'ûd'u diğer milletlere, tsâ Aleyhisse-lâm'ın havarileri(ni) gönderdiği gibi göndermek istedim." Bir adam dedi ki:
"Ebû Bekr ile Ömer'i göndersen olmaz mı? Onlar bunu daha iyi yaparlar." Şöyle buyurdu: "Benim onlara ihtiyacım vardır. Onların din yönünden mertebeleri, (vücuttaki) kulak ile göz gibidir."
ITaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de kimliği belirsiz bir râvi kanalıyla. |
8589- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ebû Beki", Allah Resulün sallallahu aleyhi ve sellem'in minberdeki yerine, ölünceye dek

asla oturmadı. Ömer de Ebû Bekr'in yerine, ölünceye dek oturmadı. Osman da Ömer'in yerine, ölünceye dek oturmadı." [Taberânî. Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
8590- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çoban koyunları otlatırken, bir kurt gelip bîr koyunu kaptı. Çoban da ardından gidip onu ondan kurtardı. Kurt dönüp şöyle dedi: 'Bu koyunlara benden başka çobanlan olma-dığı ve vahşi hayvanların saldırdığı günde kim bakacak?'" Halk bunu duyunca: "Sübha-nallah!" deyip şaşkınlıklarını belirttiler.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ben buna inanıyorum. Benimle birlikte Ebû Bekir ve Ömer de.' buyurdular."
8591- Diğer rivayet:
"Bir adam ağır yük yüklediği bir sığırı sürerken, sığır geri dönüp şöyle dedi: 'Ben bunun için yaratılmadım. Ben ekin ekmek için yaratıldım'." İnsanlar (bunu duyunca) "Sübha-nallah! Hiç sığır konuşur muymuş?" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ben buna inanıyorum. Ebû Bekr ve Ömer de buna inanırlar."
8592- Diğer rivayet:
"Bir adam, üzerine bindiği sığırı dövmeye başlayınca, sığır şöyle konuştu: 'Ben bunun için yaratılmadım...'" Benzeri. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
"Ben buna inanırım. Ebû Bekr ve Ömer de -orada olmadıkları halde- buna inanırlar." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8593- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Cennette) alt seviyede olanlar gökyüzünde parlak yıldızı gördüğünüz gibi yüksek derece sahiplerini görürler. Ebû Bekir, Ömer de (cennette) yüksek derece sahiplerindendir (Ve hatta) daha da ileridirler."
[Ebû Dâvud ve Tİrmizî.]
8594- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekr ve Ömer hakkında şöyle buyurdu:
'Bu ikisi, öncekilerden ve sonrakilerden cennet ehlinin orta yaşlı olanların efendileridir. Tabii peygamberler ve mürseller hariç. Ey Ali! Sen onlara bunu bildirme!'" [Tirmizî]
8595- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıktı ve mescide girdi. Ebû Bekr ve Ömer de onunla beraberdiler. Biri sağında, diğeri solunda olup ikisinin de elini tutmuştu. Şöyle buyurdu: 'İşte kıyamet gününde biz böyle diriltileceğiz'." |Tirmizî]
8596- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Muhacir ve Ensâr'dan olan ashabının yanma çıkardı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekir ve Ömer'den önce hiç birine bakmazdı. Yalnız bu ikisi de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bakarlar ve Resûlullah da onlara bakardı. Onlar ona gülümserler, o da onlara gülümserdi. Diğer ashabına ise umûmî olarak gülümserdi." [Tirmizîl
8597- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir peygamber yoktur ki, ikisi gökten ikisi de yeryüzünden olmak üzere ikişer veziri olmasın. Gökten olan iki vezirim, Cibril ile Mikâîl'dir. Yerden olan vezirlerim ise Ebû Bekr ile Ömer'dir." [Tirmizî]
8598- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde toprak yarılıp ilk dirilecek olan benim. Sonra Ebû Bekr, ondan sonra Ömer (dirilecek). Bakî a gelecekler, orada toplanacağız. Sonra Mekke'lileri bekleyeceğiz, onlar da gelince iki harem arasında toplanacağız." [Tirmizî]
8599- Muhammed bin el-Hanefiyye radiyallahu anh'dan:
Babam (Hz. Ali)'ye dedim ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra en hayırlı insan kimdir?"
"Ebû Bekr" dedi.
"Sonra kim?" dedim.
"Ömer" dedi, "Sonra kim?" diye sorup da "Sonra Osman'dır" demesinden korktuğum için, "Sonra sen" dedim. Ancak o buna şu cevabı verdi:
"Ben sadece müslümanlardan (alelade)
bir kişiyim." [Buhârî ve Ebû Dâvud]
8600- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Mehtaplı bir gecede Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem başı kucağımda iken, dedim ki: 'Bir kimsenin gökteki yıldızlar sayısınca sevabı olur mu?'
'Evet; Ömer'in sevabı.'
'Peki Ebû Bekr'in sevapları nerede?' diye sorunca, şöyle buyurdu:
'Ömer'in bütün sevapları, Ebû Bekr'in tek sevabı gibidir'." [Rezîn.]
8601- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dört kişi önde gitmiştir: Ben Arapların önde gideniyim. Suheyb Rûm'un önde gideni-
dir, Selmân Fâris'in Önde gidenidir, Bilâl ise Habeşlilerin önde gidenidir." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
8602- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Müslüman olduklarını ilk açığa vuranlar yedi kişidir: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ammâr, annesi Sümeyye Suheyb, Bilâl ve Mikdâd.
Allah, Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i Ebû Talip sayesinde korudu. Ebû Bekr'i kav-mi-sayesİnde korudu. Diğerlerini ise müşrikler yakaladılar; demir kelepçeleri ellerine vurdular. Güneşin sıcağında işkence ettiler. Onlardan hiçbiri Bilâl kadar işkence çekmedi. Bilâl ise kendi nefsini Allah yolunda adamıştı. Kavmi olmadığı için, onu perişan ettiler, hatta yanına çocuklar katıp Mekke sokaklarında dolaştırıp gezdirdiler (alay ettiler). O ise Allah'ın birliğini şöyle haykırıyordu: 'Birdir... Birdir...'" [İbn Mâce.]

EBU BEKR ES-SIDDÎK'İN MENKIBELERİ
8603- Urve radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr'in ismi: Abdullah bin Osman bin Âmir bin Amr bin Kâ'b bin Sa'd bin Teym bin Murre'dir.
Annesi: Ümmü'1-Hayr Selmâ bint Sahr bin Âmir bin Amr bin Kâ'b'dır."
[Taberânî daha uzun bir metinle rivayet etti.]
8604- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Beki', Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: 'Müjde! Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği kişisin.' İşte o günden beri ona Atîk (azatlı) adı verilmiştir." [Tirmizî.l
8605- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bize kim iyilik yapmışsa mutlaka karşılığını ona vermişizdir, Ebû Bekr hariç. Onun bize çok iyiliği dokunmuştur. Onun mükâfatını kıyamet gününde mutlaka Allah verecektir. Ebû Bekr'in malının hana verdiği fayda kadar hiç kimsenin malı fayda vermemiştir. Eğer insanlar arasında kendime bir dost edinseydim, mutlaka Ebû Bekr'i dost edinirdim. Zira sizin arkadaşınız

Allah'ın dostudur." İkisi de Tirmizî'ye ait. Rezîn'de şu ilave yer almıştır: "Kime İslâm'ı arz ettimse, mutlaka içinde bir zorluk baş göstermiştir, Ebû Bekr hariç, o tereddütsüz kabul etti."
8606- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana geldi, elimden tutup ümmetimin gireceği cennetin kapısını bana gösterdi." Ebû Bekr dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Onu görmem İçin seninle beraber olmak isterdim." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Ebû Bekr! Ümmetimden cennete girecek ilk insan hiç şüphe yok ki sensin." (Ebû Davud]
8607- Ebu Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda çift harcama yaparsa, Cennet kapılarından ona şöyle seslenilir: 'Ey Allah'ın kulu! Bu, bir hayırdır' Namaz ehlinden olan namaz kapısından çağırılır. Ci-had ehlinden olan, cihad kapısından çağırılır. (Zekât) Sadaka ehlinden olan sadaka kapısından çağırılır. Oruç ehlinden olan Reyyân kapısından çağırılır." Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Birinin (sadece) o kapıların birinden çağırılması ille gerekli midir, (yani) o kapıların tümünden çağıralamaz mı?" Şöyle buyurdu:
"Evet, senin onlardan olmanı umarım, ey
Ebû Bekr!" [Ebû Dâvud hariç, allı hadis imamı.1
8608- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaUahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizden bugün kim oruçludur?" Ebû Bekr:
"Ben!" dedi.
"Bugün kim cenazeye iştirak etmiştir?" Yine Ebû Bekr:
"Ben" dedi.
"Bugün bir yoksulu kim doyurmuştur?" Ebû Bekr:
"Ben"dedi.
"Bugün içinizden bir hastayı ziyaret eden var mıdır?" Ebû Bekr:
"Ben" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kimde bu hasletler bir araya gelirse, o mutlaka cennete girer." iMüsiiml
8609- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minberde oturup şöyle buyurdu:
"Bir kul vardır ki, Allah onu dünya hayatının güzelliğiyle kendi indinde olan arasında serbest bıraktı da O'nun indinde olanı tercih etti." Bu söz üzerine Ebû Bekr şöyle dedi: "Babalarımız annelerimiz sana feda olsun, ey Allah'ın Resulü!" Hayret ettik ve insanlar: "Şu yaşlı adama (Ebû Bekr) bakın! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Allah bir kulu dünya hayatının güzelliğiyle kendi indinde olan arasında muhayyer kıldı da o, kendi indindekini tercih etti' diye haber veriyor, o ise babalanınız annelerimiz sana feda olsun ey Allah'ın Resulü mukabelesinde bulunuyor dediler"
Şüphesiz muhayyer kılman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisi idi. Ebû Bekr bunu bizden daha iyi (önce) bilmiş ve anlamıştı. Onun hakkında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Gerek sohbetinde ve gerekse malında insanlar içinde kendisine en çok minnet duyduğum kişi Ebû Bekr'dir. Eğer ben kendime bir dost edinseydim, mutlaka Ebû Bekr'i dost edinirdim. Ne var ki İslâm kardeşliği vardır.
Mescidde (açılan kapılar içinde) Ebû Bekr'in kapısından başka hiçbir kapı açık kalmasın." IBuhârî. Müslim ve aynı lafızla Tirmizî.l
8610- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bize sadaka vermemizi emretti. O anda malım vardı. Geçersem Ebû Bekr'i, ancak bugün geçerim dedim. Malımın yarısını alıp getirdim; şöyle buyurdu:
'Ailen için geride ne bıraktın?'
'Diğer yarısını bıraktım' dedim. Sonra Ebû Bekr malının tümünü getirdi. Ona dedi ki:
'Ey Ebû Bekr! Çoluk çocuğuna ne bıraktın?'
'Onlara Allah ve Resulünü bıraktım' demez mi, hayret ettim ve dedim ki (içimden): 'Hiçbir şeyde onu ben asla geçemem...'" |Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
8611- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum, baktım ki Ebû Bekr elbisesinin eteklerini dizi görünecek derecede kaldırmış geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: 'Bu arkadaşınız biriyle çekişmiş olmalı galiba.' Selâm verdi ve şöyle dedi:
'Ömer'le aramda bir şey geçti, üzerine yürüdüm, sonra pişman oldum.
Kendisinden af diledim, ancak kabul etmedi. Onun için sana koşup geldim."
Bunun üzerine tam üç kere: 'Ey Ebû Bekr Allah seni bağışlasın!' dedi.
Sonra Ömer pişman olup (Özür dilemek için) Ebû Bekr'in evine geldi. Dedi ki: 'Ebû Beki' evde midir?' 'Hayır' dediler. Bunun üzerine hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzü öfkeden pek iyi görünmüyordu. Bu hal Ebû Bekr'i korkuttu, hemen diz çöküp şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben kalbimden iki kere vuruldum.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (iki kere) şöyle buyurdu:
'Allah beni size peygamber olarak gönderdi de başlangıçta bana: 'Sen yalancısın' dediniz. Lâkin Ebû Bekr 'O doğru söylemiştir' dedi ve gerek canı, gerekse malı İle bana son derece yardımcı oldu. Benim bu arkadaşımı rahat bırakacak mısınız?'
İşte Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem bu sözünden sonra, ona artık hiç eziyet edilmedi." [Buhârî.]
8612- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"içlerinde Ebû Bekr'in bulunduğu bir kavme, ondan başkasının imamlık yapması yakışık almaz." |Tirmizi]
8613- Abdullah bin Zem'a radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hastalığı ağırlaştığında Bilâl onu namaza çağırdı. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:
'Söyleyin Ebû Bekr'e cemaate namaz kıldırsın.'
Çıktım baktım ki Ömer cemaat içinde oturuyor, Ebû Bekr orada yok. Dedim ki:
'Ey Ömer, kalk cemaate namazı kıldır!' Hemen öne geçip tekbir aldı.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'in sesini duydu. -Ömer gür sesli idî—. Sordu:
'Ebû Bekr nerdedir? Allah ve müslüman-lar buna razı olmazlar. Allah ve müslümanlar buna razı olmazlar' buyurdu ve Ebû Bekr'e haber gönderdi. Ebû Bekr Ömer cemaate namaz kıldırdıktan sonra geldi ve cemaate namaz kıldırdı."
8614- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ömer'in sesini duyunca, dışarıya çıktı hatta başını hücresinden çıkartıp: 'Hayır. Hayır. Hayır. Cemaate namazı Ebû Kuhâfe'nin oğlu (Ebû Bekr) kıldırsın!' dedi. Bunu Öfke ile söylüyordu." [Ebû Dâvud]
8615- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği zaman Ensâr dediler ki:
'Bizden bir emîr, sizden de bir emîr olsun.' Hemen Ömer onlara gelip şöyle dedi:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'in Ebû Bekr'e cemaate namaz kıldırmasını emrettiğini siz bilmiyor musunuz? Ebû Bekr'in önüne geçmeyi hanginiz içine sindirebilir?' Bunun üzerine şöyle dediler: 'Ebû Bekr'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız' [Nesâî.l
8616- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hastalandığında şöyle buyurdu: 'Söyleyin Ebû

Bekr'e de cemaate namaz kıldırsın.' Dedim ki: 'Ebû Bekr senin makamında durduğu zaman ağlamaktan sesini insanlara duyuramaz. İyisi mi Ömer'e emret de cemaate namazı o kıldırsın. Hemen Hafsa bu teklifi kabul etti. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Şüphesiz sizler, Yusuf Peygamber' in karşılaştığı kadınlarsınız. Söyleyin Ebû Bekr'e de cemaate namaz kıldırsın.' Bunun üzerine Hafsa Âişe'ye: 'Senden bir iyilik görecek değildim' dedi."
8617- Diğer rivayet:
Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu hususta başvurdum. Başvuruşu-mun sebebi, ondan sonra yerini alacak kimseyi halkın sevmiyeceği endişesi idî. Çünkü ondan sonra, yerini alacak kimseye halk itibar etmeyip hakkında kötü düşünüp ona göre davranır düşüncesi bende hakim idi. Onun için Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'in Ebû Bekr'den vazgeçmesini istiyordum."
|Ebû Dâvud hariç, altı hadis imamı.|
8618- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Bekr'in annesi, Osman'ın annesi, Talha'nm annesi, Zübeyr'in annesi, Abdur-rahman bin Avf * in annesi ve Ammâr bin Yâ-sir'in annesi müslüman oldular.
Ona (Ebû Bekr'e) yüzü güzel olduğu için Atîk bin Osman adı verildi."
[Taberânî, Mu''cemtt''I'-Kebîr'de zayıf bir senedle.]
8619- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Semaya çıkarıldığım zaman hangi semaya uğradımsa mutlaka orada ismimi 'Mu-hammedün Resûlullah' olarak buldum. Ebû Bekr es-Sıddîk'ı da arkamda gördüm."
[Ebû Ya'lâ ve Taberânî Mu'cemu'l-Evsat'ta. zayıf senedle.]
8620- Mûsâ bin Ukbe radiyallahu anh'dan: "(Bütün) Çocukları ile birlikte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i idrak eden sadece şu dört kişiyi buluyoruz: Ebû Kuhâfe, (onun oğlu) Ebû Beki', (onun oğlu) Abdurrah-man, (onun oğlu) Ebû Atîk bin Abdirrahman (ki ismi Muhammed'dir)."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfir'âe hafî bir senedle]
8621- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Bekr, Salı gecesi öldü ve gece defnedildi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8622- el-Heysem bin İmrân radiyallahu anh'dan:
Dedemin şöyle dediğini duydum: "Ebû Beki" öldüğünde; akciğerinden rahatsız (veremli) idi. Tam ikibuçuk sene halifelik yaptı."
[Taberânî. Mu'cemu'l-Kebir'de.]

ÖMER BİN EL-HATTAB RADİYALLAHU ANH'IN MENKIBELERİ
8623- İbn İshâk radiyallahu anh'dan:
"O, Ömer bin el-Hattâb bin Nüfeyl bin Abdi'1-Uzzâ bin Rebâh bin Abdullah bin Ku-rat bin Rezah bin Adiyy bin Kâ'b bin Lü-ey'dir.
Annesi; Hayseme bint HİŞâm bin el-Mu-ğîre bin Abdullah bin Amr bin Mahzûm'dur."
|Taberûnî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8624- Câbir radiyallahu anh'dan: "Ömer, Ebû Bekr'e dedi ki: 'Ey Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra insanların en hayırlısı!' Ebû Bekr şu cevabı verdi:
'Sen bunu söylüyorsun, ben de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in senin hakkında şöyle buyurduğunu duydum:
'Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine güneş doğmamıştır'." |Tirmizî]
8625- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahtm! islâm'ı su iki adamdan katında en sevimli olanı ile güçlendir! Ebû Cehl bin Hişâm, ya da Ömer bin el-Hattâb'la." Onun en çok sevdiği tabii ki Ömer olmuştur.
(İkisi de TîrmİzÎ'ye ait.]
8626- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer müslüman olduğu zaman halk evinin önünde toplanıp şöyle dedi:
'Ömer atalarının dinini bırakmıştır.' Ben o zaman evimin üstünde duran bir çocuktum. Derken üzerinde ipek kaftanı bulunan bir adam geldi ve dedi ki: 'Ömer yoldan çıktı, atalarının dinini bıraktı. Oysa ben onun kom-şusuyum (ya da koruyucusuyum).'
İnsanların ona yer açtığını görünce: 'Kimdir bu?' diye sordum.
'O, el-Âs bin Vâil'dir' dediler." |Buhârî.J
8627- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah doğruyu, Ömer'in kalbine yerleştirmiş, onun diliyle söylemiştir." İbn Ömer der ki: "Ne zaman insanlar herhangi bir konuda sıkıntıya düşmüş ve bu hususta Ömer şu açıklamayı yaptı demişse; o konuda inen ayetler mutlaka Ömer'i desteklemiş, onun görüşüne uygun olarak gelmiştir." |Tirmizî.j
8628- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden önceki milletler içinde, peygamber olmadıkları halde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Benim ümmetimin içinde eğer böyle biri varsa şüphesiz o da Ömer'dir." [Buhârîve Müslim.|
8629- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ömer müslüman olduktan sonra güçlü olduk ve güçlülüğümüz devam etti." [Buhârî.l
8630- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben uykudayken, insanlar bana üzerlerinde gömlekler olduğu hakle sunulmaya başlandı. Kimisinin gömleği göğsüne kadardı. Kimisinin gömleği ise onun altındaydı. Ömer bana sunulunca, üzerindeki gömleğim (uzunluğundan) dolayı çektiğini gördüm."
Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu ne ile yorum-ladın?"
"Din ile" buyurdu.
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.l
8631- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben uykudayken bana bir kadeh süt sunuldu. Tırnaklanma (iliklenme) kadar doygunlukla içip doydum. Artanı ise Ömer'e verdim." Sordular:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu ne ile yorum-ladm?"
"İlimle" buyurdu.
8632- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben uyurken kendimi duvarı örülmemiş bir kuyunun basurda buldum. Kuyunun üzerinde bir kova bulunuyordu. Kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çektim. Sonra onu elimden Kuhûfe'nin oğlu (EbCt Bekr) aldı. O bir veya iki kova (su) çekti. Ancak çekişinde
güçsüzlük vardı. Allah onu bağışlasın! Sonra kova daha büyük bir hale döndü; Îbnü'l-Hat-tâb onu aldı öylesine su çekti ki, onun gibi kusursuz su çeken bir ulu ve kamil kişi görmedim. Nihayet insanlar, su yöresindeki otlaklarına istirahata çekildiler."

|İkisi tie Buhârî, Müslim ve Tirmizî'ye ait.|
8633- Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den umre yapmak için İzin istedim, izin verdi. Sonra şöyle buyurdu: 'Kardeşim! Beni duandan unutma!' Ya da şöyle dedi:
'Ey Kardeşim! Bizi duana ortak et!' Bana, benim için dünyalara değer bir kelime söyledi ve ben buna pek sevindim."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.|
8634- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gazvelerinden birine çıkmıştı. Dönünce, siyah bir cariye ona gelip şöyle dedi: 'Sen sağ salim
döndüğün takdirde, huzurunda def çalacağımı ve türkü söyleyeceğimi adamıştım.' Şöyle buyurdu: 'Eğer gerçekten adamışsan çal, yoksa çalma!'
'Adadım' dedi ve def çalıp türkü söylemeye başladı."
Rezîn şunu ilâve etti: Cariye şu nağmeleri söylemeye başladı:
'Veda tepesi tarafından bize ay doğdu. Ça-ğırıcı, Allah'a çağırdığı müddetçe bize şükretmek vacip oldu."
O def çalarken (tesadüfen) Ebû Beki" içeriye girdi. O yine çalmaya devam etti. Sonra Ali de içeriye girdi. Daha sonra Osman girdi, hâlâ çalıyordu, nihayet çalarken Ömer içeri girdi. Ömer'i görünce çaldığı defi oturak yerine koyup üzerine oturdu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Ömer! Şeytan mutlaka senden korkuyor. Zira ben oturuyordum, o çalıyordu. Ebû Bekr girdi, çalmaktan vazgeçmedi, Ali girdi, çalmaya devam etti. Osman girdi aldır-
madı, yine çalmaya devam etti. Ama ey Ömer sen girince, defi bıraktı ve üzerine oturdu."
[Tirmizî|
8635- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"O, Habeş cariyelerinin oynamalarını anlattı. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'Cin ve insan şeytanlarının Ömer'den kaçtığım görüyorum'." [İkisi de Tirmizî'ye ait.]
8636- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den içeri girmek için izin istedi ve girdi. Bazı Kureyş kadınları, onun yanında oturup, onun sesini aşacak şekilde yüksek sesle konuşuyorlardı. Ömer'in izin istediğini duyduklarında, perdenin arkasına kaçışmaya başladılar. Nihayet İzinden sonra Ömer içeriye girdi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (kadınların bu haline) gülüyordu. Ömer dedi ki:
'Allah, seni bütün ömrün boyunca güldürsün! Ey Allah'ın Resulü! Babam ve annem sana feda olsun, seni güldüren şey nedir?'
'Yanımda olan bu kadınlara şaştım; senin sesini duyduklarında, perdenin arkasına kaçıştılar' buyurdu. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! Benden çok senden korkmaları gerekirdi.
'Ey kendi nefislerinin düşmanları! Demek ki benden korkuyorsunuz da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den korkmuyorsunuz...'
'Evet, çünkü sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den daha katı yürekli ve ağır sözlüsün' diye cevap verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu:
'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şeytan sana bir yolda rastlarsa, mutlaka yolunu değiştirip başka bir yola sapar'." [Buharı ve Müslim)
8637- Enes ve İbn Ömer radiyallahu an-humâ'dan:
"Ömer: 'Üç hususta Allah'a muvafık düştüm.' dedi.
'Ey Allah'ın Resulü! İbrahim'in makamını namazgah edinsek.' dedim. Hemen 'Vetta-hizû min makamı Ibrahime musalla (= ibrahim'in makamım namazgah edinin!" âyeti indi. 'Ey Allah'ın ResûÎü iyi kötü herkes (senin) hanımlarının yanına giriyor. Hicap edinmelerini (örtünmelerini) emretsen iyi olur.' dedim. Hemen bunun üzerine hicap âyeti nazil oldu. Peygamber'in hanımları, ona karşı kıskançlık hususunda birleştiler. Dedim ki: 'Kimbilir sizi boşarsa belki Allah ona sizden daha iyi kadınlar ihsan eder.' Dediğim oldu ve bu mealde bir âyet nazil oldu.
8638- Diğer rivayet:
"Nihayet onun hanımlarının birinin yanına vardım. Bana dedi ki: 'Ey Ömer! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'de kadınlarına verecek öğüdü yok mu da sen kalkmış onlara Öğüt veriyorsun.' Bunun üzerine Allah: 'Rab-bi, eğer o sizi boşarsa..' mealindeki âyeti (Tabîm, 5) inzal buyurdu."
8639- Diğer rivayet:
"Üç hususta Rabbime muvafık düştüm: İbrahim'in makamı hususunda, hicâb meselesinde ve Bedir esirleri meselesinde."
(İkisi de Buhûrî ile Müslim'e ait.|
8640- Yahya bin Sa'îd radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer, bir yılda kırkbin kişiye deve gönderirdi. Bir kişiyi bir deve ile Şam'a, iki kişiyi bir deve ile Irak'a gönderirdi. Bir defasında Irak'tan bir adam gelip: 'Ey Ömer bana ve Suhaym'a deve ver' dedi.' Bunun üzerine Ömer:
'Allah aşkına'a and veriyorum, Suhaym zıkk (böyle biri var) mıdır?' diye sorunca, Adam: 'Evet' diye cevap verdi." |Mâlik.|
8641- el-Misver radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer, yaralandığında acıyla kıvranırken İbn Abbâs teselli edercesine ona: 'Ey mü'minlerin emîri! Bütün bunlar da mı başına gelecekti? Sen ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundun, en ufak bir kötü hareketin olmadı. Öldüğünde, senden hoşnut olarak öldü. Sonra Ebû Bekr'in sohbetinde bulundun. Ona karşı da kötü bir hareketin olmadı. O da öldüğü zaman, senden hoşnut olarak öldü. Sonra müs-lümanların yönetiminde bulundun, onlara karşı da gayet adil ve güzel davrandın. Onları terkedip ayrıldığın zaman, elbetteki onlar senden razı oldukları halde terkedip ayrılacaksın.' Ömer şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulunup da onun benden hoşnut olarak ayrılması Allah'ın bana olan bir lütfudur. Ebû Bekr'le birlikte bulunup onun benden hoşnut olması da, Allah'ın bana olan bir lütfü ve ihsanıdu". Çektiğim acılar ise se-
nin ve arkadaşların içindir. Vallahi benim yer dolusu altınım olsa, henüz görmediğim Allah'ın azabına karşı hepsini feda ederim'." [Buhari]
8642- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Vallahi ben bir topluluk içinde duruyordum. Onlar Ömer'e dua ediyorlardı. O, yatağına konmuştu. İnsanlar onu kefenlerken yine dua ediyorlardı. Henüz yerinden kaldırılmadan namazını kılıyorlardı. Bir adamın omuzu-mu tutmasıyla irkildim; döndüm. Baktım ki Ali Ömer'e rahmet dileyerek şöyle diyordu: 'Vallahi senin amelin gibi bir amelle Allah'a kavuşmayı ne kadar isterdim. Allah'a yemin ederim ki, senin iki arkadaşının yanında defnedilmeni nasip edeceğini zannediyorum, Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu çok duyardım: 'Ben Ebû Bekr ve Ömer gittik. Ben, Ebû Bekr ve Ömer beraberce çıktık. Ben, Ebû Bekr ve Ömer beraberce girdik.' Allah'ın seni onlarla beraber kılmasını umuyorum ve kuvvetle bunu Zannediyorum'." [Buhârî ile Müslim.]
8643- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Ömer bin Abdi'1-Azîz, Ebû Bekr bin Süleyman'a sordu:
'(Lakabı) ilk defa mü'minlerin emîri diye yazılan (adlandırılan) kimdir?' Şu cevabı verdi:
İlk Muhacir kadınlarından olan Şifâ bint Abdullah bana şunu bildirdi:
Lebîd bin Rabîa ile Adiyy bin Hâtem Medine'ye geldiler ve mescide gidip Amr bin el-Âs'ı buldular ve ona: 'Haydi Emîru'l-Mü'mi-

nînden bizim için izin al!' dediler. Şu cevabı verdi: 'Hakikaten siz isabet ettiniz ve ismini doğru söylediniz. Çünkü o, emirdir, biz de mü'minleriz. Sonra Ömer'in yanma girip 'Es-selâmü aleyke yâ Emîrel-Mü'minîn!' diye selam verdi. Ömer dedi ki:
'Bu da nedir?'
'Sen emîrsin, biz de mü'minleriz' diye cevap verdi. İşte o günden itibaren 'Mü'minlerin emîri' diye yazılmaya başladı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8644- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ömer, bir ata bindi ve onu mahmuzladı.
Ancak hayvan huysuzluk yaptı. Bunun üzerine uyluğu açıldı.
Necrân ehli onun uyluğunda siyah bir ben gördü. Bunun üzerine halk: 'Biz onun ülkemizden çıkacağını kitabımızda gördük' dediler." jİkisi de Taberânî'nin Mu'cemu'l-Kebîr'ine aittir.]
8645- Ömer radiyallahu anh'dan:
"Ben Mekke yollarının birİndeyken, Ku-reyş'ten bir adam beni gördü ve: 'Ey Hat-tâb'ın oğlu, nereye gidiyorsun?' diye sordu.
'Ben şu adama -Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kastediyor- gidiyorum.'
Adam: 'Sen ona mı gidiyorsun, daha önce kız kardeşin ona gidip (müslüman oldu)' dedi.
Hemen öfkelenerek geri döndüm, (kız kardeşimin) kapısına gidip, çaldım. Peygam-
ber sallallahu aleyhi ve sellem, bir şeyi olmayan fakir bir adam müslüman olduğu zaman ona yardım etmeleri için yanma bir ya da iki adam katardı. Kız kardeşimin kocasının yanına da iki adam katmıştı. Kapıyı çaldım.
İçerden: 'Kim o?' diye bir ses geldi.
'Ömer' dedim.
Ellerindeki kitabı okuyorlardı. Sesimi duyunca, kalkıp gizlendiler, ellerindeki kitabı yerinde bıraktılar. Kız kardeşim kapıyı açtığında: 'Ey nefsinin düşmanı! Demek ki sen atalarının dinini bıraktın' dedim. Bir yandan da başına vurmaya başladım. Bana: 'Ey Hat-tâb'm oğlu sen ne yaparsan yap, aldırmam. Çünkü ben artık müslüman oldum' dedi. Bunun üzerine gidip sedire oturdum. Orada bir sahife gördüm, elime alıp 'Nedir bu sahife?' diye sorunca, cevabı şu oldu: "Bırak onu sen murdarsın! Ne cünüplükten yıkanırsın, ne de taharetlenirsin ve ne de abdest alırsın. Bunu ancak tertemiz olanlar tutabilir.' Israr edince, o sahifeyi elime tutuşturdu. Baktım ki sahife-de şu yazılıydı:
'Bismillahirrahmanirrahîm (= Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla)'
Rahman ve Rahîm'i okuyunca, bu sözün nereden türetildiğini düşündüm.
Sonra kendime geldim ve şunları da okudum:
'Göktekiler ve yerdekiler Allah'ı teşbih eder. O hem Atız'dır, hem Hakim."
'Allah'a ve Peygamberine iman ediniz! Kendisinde sizi emanetçi kıldıklarından da infak ediniz!' mealindeki âyete (Hadîd, 7) gelince, şöyle dedim:
'Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed O'nun kulu ve elçi-sidir."
Orada gizlenmiş olan kimseler hemen sevinerek ortaya çıktılar ve "Allahu Ekber!" diyerek bağırdılar. Sonra şöyle dediler: 'Ey Hattâb'm oğlu müjde! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Pazartesi günü şöyle dua etmişti: 'Allahım! Ömer bin el-Hattâb ile Ebû Cehil'den sana hangisi kıymetli ve sevgili ise İslâm'ı onunla güçlendir!' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı bu duanın sende tecelli etmiş olmasını diliyoruz.'
Sonra şöyle dedim: 'Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in nerede olduğunu bana gösterin! Ben O'na gitmek istiyorum. Doğruluğuma inanınca hemen O'nun nerede olduğunu bana söylediler.
Bunun üzerine hemen olduğu yere gittim, kapıyı çaldım, açmadılar. Çünkü benim Allah Resûlü'ne düşmünlığımı bildikleri ve müslüman olduğumdan haberleri olmadığı için kapıyı açmaktan çekindiler. Nihayet Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara: 'Açın kapıyı! Allah onun için bir hayr murad etmiş ise mutlaka onu hidayet eder' buyurdu. Kapı açıldı, iki kişi gelip kolumdan tuttu ve beni ona koruma içinde yaklaştırmaya koyuldu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bırakın onu!' Bıraktılar, büyük bir saygı ve iştiyakla önüne oturdum; gömleğimin ya-
kasından yapıştı ve şöyle buyurdu; 'Ey Hat-tâb'ın oğlu! Haydi müslüman ol! Atlahım! Onu hidayete erdir!" Hemen şöyle dedim: "Eşhedu en lâ ilahe illallah ve enneke Resûlul-lah (= Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur. Sen ise Allah'ın Resulüsün).'
Ondan sonra müslümanlar öyle bir tekbir getirdiler ki Mekke'nin tüm yollarında âdeta çınladı. O zaman sayıları yetmiş kişiydi. Müşrikler birinin Müslüman olduğunu duyduklarında onu döverlerdi.
Hemen gittim, bir adamın kapısını çaldım ve dedim ki: 'Ben atalarımın dinini bıraktım, biliyor musun?' Adam: 'Yapma bunu!' dedi ve kapıyı yüzüme kapattı. Ondan sonra iki adama daha gittim, onlar da bana aynısını yaptılar. Derken bir adam bana dedi ki:
'Sen hakikaten müslüman olduğunu ilân etmek istiyor musun?'
'Evet' dedim.
'Öyleyse insanlar Hicr'de toplandığında oraya git, gizlice falan adama "Benim atalarımın dininden çıktığımı biliyor musun?" de! O bunu asla gizlemez (ve orada bulunan herkese seslenerek senin müslüman olduğunu ilan eder.) Dediğini yaptım, (falan adama müslüman olduğumu anlattım.) O da avazının çıktığı kadar: 'Ömer atalarının dinini bırakmış, (haberiniz olsun, müslüman olmuş!)' diye bağırdı. Hemen halk başıma üşüştü ve beni dövmeye başladılar, ben de onlara karşılık vererek vurmaya başladım. Derken dayım geldi. Ona da: 'Ömer atalarının dinini bırakıp müslüman olmuş' dediler.
Bunun üzerine o ayağa kalkarak hemen Hicr'de şöyle haykırdı: 'Ben kız kardeşimin oğlunu himayeme aldım. Bırakın onu!' Bunun üzerine halk etrafımdan dağılıp beni bıraktılar.
Fakat diğer müslümanlar dövülüyorken benim himaye altında bulunmamdan hoşlan-mamıştım. İslâm uğrunda onlarla çarpışmak istiyordum. İnsanlar Hicr'de toplandığında dayıma gelip dedim ki:
'Dayı! Üzerimde olan himayeni kaldır!"
'Yapma sakın!' dediyse de himayesini kaldırttım. Ve Allah İslâm'ı galip kılıncaya dek onlarla kavgam devam etti.
[Bezzâr, zayıf bir senedle.|
8646- İsmet radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Benden sonra peygamber olsaydı, Ömer olurdu.'
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.l
8647- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Allah Teâla Arafe akşamı, meleklerine karşı genel olarak müslümanlarla, özel olarak da Ömer'le iftihar etti."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.]
8648- Abdurrahman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Ömer'in ölümünde bulundum. O gün güneş tutuldu." |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8649- Urve radiyallahu anh'dan: "Ömer öldürülünce, Zübeyr onun ismini divandan (sicil defterinden) sildi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]

8650- el-Misver bin Mahrame radiyallahu anh'dan:
"Ömer on sene halifelik yaptı, sonra vefat etti." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8651- Salim bin Abdullah radiyallahu anh'dan:
"Ömer, ellibeş yaşındayken vefat etti."
[Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr'de]
8652- Ebû Burde Ebû Musa radiyallahu anh'dan:
"Abullah bin Ömer bana dedi ki:
'Babam (Ömer), babana (Ebû Musa'ya) ne dedi biliyor musun?'
'Hayır.'
Babam babana dedi ki: "Ey Ebû Musa! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda müslüman olmamız, onunla beraber cihada çıkmamız, hicret etmemiz; hülâsa onunla olan tüm amellerimiz geri çevrilsin de ondan sonra yaptığımız amellerimiz, başa baş bizi kurtarsın, ister misin?' Babanın, babama (Ömer'e) cevabı şu oldu:
'Vallahi (hayır) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra cihad ettik, oruçlar tuttuk, namazlar kıldık. Bir çok amelde bulunduk. Elimizde birçok insanlar müslüman oldu. Biz elbette bu amellerimizin sevabmı umarız.' Babam (Ömer) ona şu cevabı verdi:
"Ömer'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, onun zamanında yaptıklarımız, geri çevrilip de ondan sonra yaptıklarımız bizi başa baş
kurlarsa (ne âlâ). Bunu çok islerim.' Bunun üzerine (İbn Ömer'e) dedim ki:
'Baban (Ömer) vallahi babamdan (Ebû Musa'dan) daha hayırlıdır'." [Buhârî.|
8653- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hakk'ın ilk musafaha edeceği, ilk selâm vereceği ve elinden tutup da cennete ilk koyacağı insan Ömer'dir."
|İbn Mâce zayıf bir senedle.|

OSMAN BİN AFFÂN'IN MENKIBELERİ
8654- Mus'ab bin Abdullah bin ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"O, Osman bin Affân bin Ebî'l-Âs bin Ümeyye bin Abdi Şems bin Abdi Menâf bin Kusayy'dır.
Annesi: Ervâ bint Kureyz bin Rabîa bin Habîb bin Abdi Şems bin Abdi Menâf'tır. Annesinin annesi ise, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in halası Ümmü Hakîm el-Beydâ bint Abdi'I-Muttalib'dir."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.]
8655- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatağında benim örtümü üzerine örtmüş yatarken; Ebû Bekir, içeri girmek için izin istedi.
Ebû Bekr içeriye girdi, işini gördü ve ayrılıp gitti. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aynı şekilde yatarken Ömer izin is-
tedi; girdi, işini gördü, o da ayrılıp gitti. Sonra Osman izin istedi, içeriye girince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem toparlanıp kendisine çeki düzen verdi.
Bana da: 'Sen de toparlan, elbiseni üzerinde iyice topla derle!' diye tenbih etti. Onun da işini gördü. O da çıkıp gitti.
'Dedim ki, Osman'dan çekindiğin kadar ne Ebû Bekr'den ne de Ömer'den çekindin. Sebebi ne ola ki?' Şöyle buyurdu:
'Ey Aişe! Osman çok utangaç bir adamdır. Onun karsısında o kılıkla çıksaydım belki de bana ihtiyacını söyleyemezdi, çekinirdi. Bundan korktuğum için böyle yaptım'."
Diğer rivayette: "Meleklerin saygı duyup utandıkları bir adama karşı ben de saygı duyup çekinmeyeyim mi?" diye geçmektedir.
[Müslim]
8656- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Ona Mısırlı bir adam şöyle dedi: "Sana bir şey soracağım, doğrusunu söyle! Osman Uhud günü hakikaten harpten kaçtı mı?"
"Evet."
"Bedir'de de bulunmadı değil mi?"
"Evet."
"Bey'atu'r-Rıdvân'da da yoktu değil mi?"
"Evet" deyince, o adam: "Allahü Ekber!" diye bağırdı. Fakat İbn Ömer şöyle dedi: "Gel bu vak'alarda onun neden bulunmadığını sana açıklayayım:
Uhud gününde bulunmamasından dolayı Allah'ın onu affettiğine tanıklık ederim. Bedir'de bulunmayışının sebebi ise; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Rukiyye onun karısı idi ve hastaydı. Onunla meşgul olduğu için (Bedir'de) bulunamamıştı. Hatta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Senin için de Bedir savaşına katılan bir adam ecri ve payı (ganimet) vardır' buyurmuştur.
Bey'atu'r-Rıdvân'da bulunamamasının sebebi de şudur: Mekke içinde Osman'dan daha değerli ve kıymetli kişi olsaydı, Allah Resulü oraya onu gönderirdi. Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem Osman'ı temsilci olarak Mekke'ye göndermişti. Bey'atur-Rıd-vân olurken, Osman Mekke'deydi bunun için orada bulunamadı. Hatta o bey'atta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sağ elini (göstererek): 'Bu.Osman'ın elidir' deyip, sol eline vurmuş ve gıyabında onun biatini kabul etmiştir."
Sonra İbn Ömer dedi ki: "İşte gereken bilgiyi aldın, şimdi gidebilirsin." |Buhârî MeTirmi/.î.|
8657- Abdurrahman bin Semure radiyal-lahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk harbi İçin, adına 'Ceyşu'1-usre' denilen orduyu techîz ederken, Osman yeninin altında bin dinar getirip, önüne sermiştir. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bunları kuca-ğında evirip çevirdiğini ve şöyle buyurduğunu duydum: 'Bugünden sonra Osman ne yaparsa kendisine hiçbir zarar dokunmaz'." -bunu iki kere söyledi-
|Tirmizî|
8658- Abdurrahman bin Habbâb radiyal-lahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, halkı (Tebûk seferine çıkacak) Ceyşü'1-Us-re'yi techîz etmeyi teşvik ettiğini gördüm.
Osman şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Çulları ve semerleri ile birlikte yüz deve benden.' Yine teşvik etti. Osman yine ayağa kalkıp:
'Ey Allah'ın Resulü! Çulları ve semerleri ile ikiyüz deve benden' dedi.
Yine teşvikte bulununca, bu defa Osman yine ayağa kalkarak şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda, çullan ve semerleri ile üçyüz deve benden.' Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i minberden inerken gördüm, şöyle diyordu: 'Bundan sonra Osman ne yaparsa yapsın sorumlu olmaz. Bundan sonra Osman ne yaparsa yapsın sorumlu olmaz'." |Tirmizî]

8659- Talha bin Ubeydullah radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygamberin (cennette) bir arkadaşı vardır; benim cennetteki arkadaşım Osman'dır." [Tirmizî.]
8660- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
mescidin kapısında Osman'a rastladı ve dedi ki: 'Ey Osman! Bu Cibril'dir. Rukiyye'ye verdiğin mehir gibi bir mehir ve onunla yaptığın hayat arkadaşlığı gibi bir hayat arkadaşlığı yapmak üzere Allah'ın sana (kızım) Ümmü Gülsüm'ü nikahladığını bana haber verdi'."
[İbn Mâce|
8661- Osman radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
biat ettiğim günden beri, şarkı söylemedim, bile bile yalan söylemedim, sağ elimle zekerimi dahi tutmadım." |İiİsi de İbn Mâte'ye ait.l
8662- el-Ahnef bin Kays radiyallahu anh'dan:
"Hac farizalanm yerine getirmek üzere Medine'ye vardık, yüklerimizi boşaltıp yerleştiğimiz zaman, bize halkın mescidde toplandığım söylediler, korktuk ve koştuk.
Baktık halk mescidde birkaç kişinin başına üşüşmüş. Aralarında Ali, Zübeyr, Talha ve Sa'd da var. Biz o haldeyken baktık ki, Osman başını sarı bir çarşafla Örtmüş bir halde çıka-geldi ve dedi ki: 'Ali burada mı?' Talha burada mı? Zübeyr burada mı? Sa'd burada mı?'
'Evet' dediler.
Bunun üzerine şöyle dedi:
'Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah aşkına Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu biliyor musunuz?: 'Kim (filanoğullarının) hurma kurutma yerini alırsa Allah onu bağışlar.' Bunu duyunca hemen ben ona yirmi yahut yirmi beşbin verip satın aldım, gelip ona bildirdim. Şöyle
buyurdu: 'Bunu mescidimiz için vakfet; sevabı sana ait.' (Böyle olmadı mı?')
'Evet' dediler.
"Bir defasında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem 'Kim Rûme kuyusunu satın alırsa Allah onu bağışlar' buyurmuştu da ben onu şu ve şu kadara satın alıp kendisine bildirmiştim ve kendisi de bana: 'Bunu müslü-manların yararına vakfet! Sevabı senindir' demişti. (Böyle olmadı mı?') Onlar: 'Evet' dediler.
'Yine bir keresinde, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cemaatin yüzüne bakıp da: '(Tebûk'a gidecek) Bu orduyu -Ceyşü'l-Usre'yi kastediyor-kim teçhiz edecek? Teçhiz edeni Allah bağışlar' demişti de o orduyu şu kadar develer vererek ben techîz etmiştim; öyle değil mi, Allah aşkına söyleyin siz bunu bilmiyor musunuz?'
Onlar buna da: 'Evet' dediler. Ondan sonra üç kere şöyle dedi: 'Allahırn, sen şahit ol, Allahım sen şahit ol! Allahım sen şahit ol!'"
[Nesâî.]
8663- Sümame bin Hazen el-Kuşeyrî radiyallahu anh'dan:
"(Osman) muhasara edildiği gün şuna şahit oldum: Osman onlara (evinden) bakıp şöyle dedi: "Sizi bana karşı kışkırtan o iki arkadaşınızı getirin!' bakalım. Onlar iki deve ya da iki merkep gibi getirildiler. Onlara Osman bir bakıp şöyle dedi:
'Söyleyin Allah aşkına!..' Benzeri rivayet. Bu rivayette şunu ekledi:
"Söyleyin Allah aşkına, bilmiyor musunuz? Ben, Ebû Bekr ve Ömer Mekke'nin dağı üzerinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik de, dağ oynamış, taşları eteğine dökülmüştü de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona hitaben şöyle buyurmuştu: 'Sakin ol ey dağ! Senin üstünde bir peygamber, bir sıddîk, iki de şehit vardır.'
'Evet' dediler. Bunun üzerine üç kere şöyle dedi: 'Allahü Ekber! Kâ'be'nin Rabbi hakkı için cennete gireceğime tanıklık ettiler'."
|Tirmizî ve Nesâî.]
8664- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e namazını kıldırması için bir cenaze getirildi. Namazını kıldırmadı. Denildi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bundan önce kimsenin namazını kılmadığını görmedik. Bunun sebebine ola ki?'
'O, Osman'dan nefret ediyordu. Allah da bu yüzden ondan nefret etmiştir'."
[Tirmizî]
8665- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ileride meydana gelecek bir fitneden söz etti ve dedi ki: 'Bu (yani Osman) o fitnede mazlum olarak Öldürülecektir'." İİkisîdeTirmizryeait.J
8666- Ubeydullah bin Adiyy bin el-Hiyâr radiyallahu anh'dan:
"el-Misver bin Mahrame ile Abdurrahman bin el-Esved kendisine şöyle dediler: 'Velîd bin Ukbe'nin hakkında, Osman'la konuşmana engel olan nedir? Halk onun (Velîd) hakkında çok konuşuyor.'
(Ubeydullah dedi ki:) Namaza çıkacağı zaman, Osman'ın yanına vardım ve: 'Seninle görüşecek bir işim var. Bu işim (aslında) sana bir öğüttür.' dedim. Osman:
'Ey kişi! Ben senden Allah'a sığınırım.'diye mukabele etti. Hemen yanından ayrılıp onların yanma döndüm. Ardımdan Osman'ın elçisi gelip beni çağırdı. Tekrar yanına varınca:
'Neymiş öğüdün bakalım?' diye sordu. Ben de şöyle dedim:
'Allah Muhammed'i hak ile gönderdi. Üzerine Kitab'ı indirdi. Allah ve Resulüne (evet) deyip icabet edenlerden oldun. İki kere hicretin vardır. Onun sohbetinde bulundun. Onun hidayetine şahit oldun. İnsanlar Ve-lîd'in (kötü uygulamaları) hakkında çok konuştular.' Dedi ki:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i idrak ettin mi?'
'Hayır. Lâkin onun ilmi bana, örtüsü altındaki genç kıza ulaştığı gibi ulaşmıştır' dedim. Şöyle dedi:
'Allah, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i hak ile gönderdi ve ona Kitâb'ını indirdi. Dediğin gibi ona iman ettim, dediğin gibi iki kez de hicret ettim.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundum. Damadı olmak şerefine nail oldum. Ona biat ettim. Vallahi o ölünceye dek ona hiç başkaldırmadım, kendisine karşı hile de yapmadım. Sonra Ebû Bekr, ondan sonra da Ömer'le hayatım aynı minval üzere geçti. Sonra halife seçildim. Onlar gibi benim de sizin üzerinizde hakkım yok mudur?'
'Evet' dedim. Şöyle devam etti:
'Öyleyse sizden gelen bu sözler (dedikodular) nedir? Velîd'in durumuna gelince, in-şaallah onda da gerçek ne ise onu uygulayacağız.' Sonra Ali'yi çağırdı ve onun (Velîd'in) sırtına tam seksen kamçı vurdurdu." |Buhârî.|
8667- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"O, muhasara altındaki Osman'ın yanına girdi, selâm verdi; o da selâmını aldı ve sordu:
ıEy Abdullah bin Selâm neden geldin?'
'Seninle şehit oluncaya ya da seni bunlardan kurtarıncaya kadar yanında kalmaya geldim. Sanırım bu insanlar seni öldürmeye kararlıdırlar. Eğer seni öldürürlerse, bu senin için iyi, onlar için kötü olur.' Osman dedi ki:
'Üzerinde bulunan hakkım hatırı için senden rica ediyorum; onların yanına çık! Allah seni ya hayra vesile kılacak ya da seninle

şerri defedecektir." O da onun bu sözünü dinleyip itaat etti ve dışarı çıktı. Onu gördüklerinde belki sevindirici bir haber getirmiştir, diye başına üşüştüler. O da kalkıp veciz bir hutbe had etti ve şöyle dedi: 'Hiçbir peygamber öl-dürülmemiştir ki, karşılığında yetmişbin savaşçı öldürülmüş olmasın; hiçbir halife öldü-rülmemiştir ki, karşılığında otuzbeşbin savaşçı öldürülmüş olmasın. Bu yaşlı adamı öldür-
meye kalkışmayın! Vallahi bunu kim öldürürse, kıyamet gününde eli kesilmiş ve yaralı olarak gelir. Şunu da iyi bilin ki bir babanuı oğlu üzerindeki hakkı kadar, bu halifenin de sizin üzerinizde hakkı bulunmaktadır.' Bunu duyunca hemen kalkıp şöyle dediler: 'Yahudi yalan söylemiştir." O da şu karşılığı verdi: 'Asıl siz yalan söylediniz. Ben yahudî değilim. Ben müslümanlardan bir ferdim. Bunu Allah, onun Resulü ve mü'minler sizden iyi bilir. Allah hakkımda şu âyeti inzal buyurmuştur: 'De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak, Allah bir de yanında kitabın ilmi olanlar yeter.' (Ra'd, 43) Yine şöyle buyurmuştur: 'De ki: 'Eğer bu Kitab, Allah katından ise ve siz de onu inkar etmişseniz, İsrâiloğulların-dan bir şahit de bunun böyle olduğuna şeha-det edip inanmışken, siz yine de büyüklük taslarsınız. Doğrusu Allah zalim milleti doğru yola eriştirmez.' (Ahkâf, 10)
Adamı (Abdullah b. Selâm'ı) dinlemediler, kalkıp Osman'ın yanına girdiler ve onu katlettiler.
Bunun üzerine Abdullah bin Selâm devesine binerek oradan şöyle diyerek uzaklaştı: 'Ey Mısır ehli! Ey Osman'ın katilleri! Müminlerin emirini öldürdünüz. Vallahi artık ahid bozulmuş. Kan akıtılmış. Mal bölünmüştür (yazık size!).'
[Taberânî, Mu cemu'I-Kebîr'de daha uzun bir me-linle. Tirmizîde onun bir kısmını rivayet etmiştir.]
8668- Yezîd bin Ebî Habîb'den: "Osman'a hücum edenlerin hepsi (daha sonra) cinnet getirmişlerdir." [Taberânî, M. el-Kebîr'de]
8669- Mâlik bin Enes radiyallahu anh'dan: "Osman Öldürüldü. Falanoğullarınm çöplüğünde üç gün atılmış olarak kaldı. Ona şu oniki kişi geldi: Dedem Mâlik bin Ebî Amir, Huvaytıb bin Abduluzzâ, Hakîm bin Hizam, Abdullah bin ez-Zübeyr ve Âişe bint Osman. Beraberlerinde lamba da vardı. Onu bir kapı üzerinde taşıdılar ve başı kapı üstünde bir yandan 'Tak, tak' sesleri çıkarırken onu öylece Bakî' (mezarlığına) kadar getirdiler. Namazını kim kıldıracak diye ihtilâf eltiler. Sonra ya Hakîm ya da Huveytib kıldırdı. Defnedecekleri sırada Mâzinoğulllarından bir adam şöyle dedi: 'Eğer onu müslümanlarla beraber gömerseniz yarın gider insanlara bildiririm.' Bunun üzerine alıp onu Haşşı Kevkeb denilen yere ilettiler ve orada gömdüler. Osman bu olaydan önce Haşşı Kevkeb'den geçerdi ve şöyle derdi: 'Buraya mutlaka salih bir adam gömülecektir'."
Ravi: "el-Haşş, bostan anlamındadır" dedi.
[İkisi de Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'e ait.|
8670- Osman'ın azatlısı Müslim bin Saîd radiyallahu anh'dan:
"Osman (muhasara altındayken) yirmi köle azat etti. (Sonra) bir şalvar getirtti ve onu giydi. Oysa o, ne İslâm'da, ne de cahiliyye devrinde hiç şalvar giymemiştir. Sonra dedi ki:
'Bu gece rüyamda, Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'i, Ebû Bekr ve Ömer'i gördüm. Şöyle dediler: 'Sabret, ertesi akşam sen bizimle iftar edeceksin. -
Mushaf getirtti, açıp önüne koydu. O önündeyken öldürüldü."
[Ahmed bin Hanbel ve Ebû Ya'lâ.]
8671- Zehdem el-Cermî radiyallahu anh'dan:
"İbn Abbâs bize hitap edip şöyle dedi: 'Eğer halk, Osman'ın kanma sahip çıkmazsa, gökten yağacak taşlarla recm edilirler'."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.)
8672- Kâ'b bin Ucre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir fitneden söz etti ve gerçekleşmesinin yakın olduğunu söyledi. Derken oradan başı örtülmüş bir adam geçti. Dedi ki: İşte bu adam o gün hak üzere olacaktır.' Hemen sıçradım, Osman'ın belinden tuttum, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm ve 'Bu mu?' dedim. '(Evet) budur' buyurdu."
8673- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey Osman! Eğer Allah, bir gün seni bu işle görevlendirip ele münafıklar Allah' w sana giydirdiği bu gömleği çıkartmak isterlerse, onu sakın çıkartma!" -bunu üç kere söyledi-
Nu'mân bin Beşîr dedi ki: "Bunu insanlara bildirmene engel olan neydi?"
"Vallahi bunu unuttum" diye cevap verdi.
8674- el-Hasan radiyallahu anh'dan: "(Osman'ın katili) Fasık Muhamnıed bin Ebû Bekr, Mısır'ın yollarmdan birinde yakalandı ve bir eşek (derisinin) İçine konularak yakıldı." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'Ğe.]
8675- Abdullah bin Saîd, babasından: "Biz Ali'nin yanında; sağında Ammâr, solunda ise (Osman'ın katili) Muhammed bin Ebû B ekr oturuyorduk. B ir adam gelip (Ali'ye) şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emîri! Osman hakkında ne dersin?' Hemen o iki adam öne atılıp şöyle dediler: 'İmandan sonra Allah'ı inkar eden ve münafık olan adam hakkında mı soruyorsun?' Adam şu cevabı verdi:
'Ben size sormuyorum, size gelmiş de değilim.' Hemen Ali ona dedi ki:
'Ben onun hakkında onların dediğini demem.' Hemen o ikisi birden şöyle dediler: 'Öyleyse onu neden öldürdük?'
'Başınıza geçti, fakat son günlerinde sizi iyi yönetemedi, siz de kızıp ona kötülük yaptınız. Vallahi ben ve Osman, Allah'ın: 'Biz onların gönüllerimle olan kini çıkardık. Artık onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir' buyurduğu (Hicr, 47) gibi olmak isterim. ' |Taberânî, Mu'cetrnt' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
8676- Vessâb'dan:
"Muhammed bin Ebû Bekr, onüç kişi ile Osman'a geldi ve onun sakalından yapışıp bir şeyler söyledi; azı dişlerinin gıcırdadığını duydum. Şöyle diyordu: 'Şimdi seni elimden MuâvİYe, filan ve filan adamlar da kurtaramaz.' Ondan sonra hemen bir makas edinip başına vurdu, vurdu; sonra ötekiler de ona yardım edip Osman'ı öldürdüler."
(Taberânî uzun olarak, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
8677- Yahya bin Bukeyr'den:
"Hicri yirmiüçte Zi'1-HİCce'nin son üç gününde Şûra toplandı ve Osman'ı halife yaptılar. Hicrî otuzbeşte Zi'1-Hicce ayının onseki-zinci cuma günü öldürüldü. Öldürüldüğünde, seksensekiz yaşında idi. Sakalını sarı renge boyardı. Oniki yıl müslümanlann başında kalıp halifelik yaptı."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.)
8678- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Fetih günü Kureyş'ten bir adamı hapsetmek suretiyle öldürttü. Sonra şöyle buyurdu: 'Bugünden sonra hapsetmek suretiyle, anc ık Osman'ı öldüren kişi öldürülecektir. Buru yapmazsanız siz koyunlar gibi öldürülürs înûz'."
[Taberânî, Mtı'cemu'l-Evsaf'ta ve Bezzâr zayıf bir senedle.]
8679- Abdullah bin Ferrûh radiyallahu anh'dan:
"Osman'ın yıkanmadan kanlı elbiseleriyle defn edildiğini gördüm." (Abdullah) İbn Ahmed.

ALI RADIYALLAHU ANH'IN MENKIBELERİ
8680- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar muhtelif ağaçlardandırlar. Ali ile ben aynı (tek) ağaçtanız."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat.)
8681- Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr'de: "O, Alî bin Ebî Tâlib bin Abdi'l-Muttalib bin Hâşim'dir.
Zübeyr bin Bekkâr: 'Ali'nin annesi; Fâtı-ma bİnt Esed bin Hâşim bin Abdi Menâf'tır. Deniliyor ki: Onun bir Hâşimî'ye çocuk doğuran ilk Hâşimî kadının olduğu söylenir Müslüman olup Medine'ye hicret etmiştir. Orada ölmüş, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu orada defnetmiştir."
8682- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem pazartesi günü peygamber olarak gönderildi, Ali ise salı günü namaz kıldı."
8683- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan: "İlk müslüman olan Ali'dir."
Amr bin Murre dedi ki: "Bunu ben, İbrâ-hîm en-Nahaî'ye anlattım; kabul etmedi ve şöyle dedi: İlk müslüman olan Ebû Bekr'dir."
8684- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve~ sellem
ashabı arasında kardeşliği tesis ettiğinde, Ali gözleri yaşla dolu olarak geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Ashabın arasında kardeşlik tesis edip herkesi birbirine kardeş yaptın, beni hiç kimse ile kardeş yapmadın.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ona şu cevabı verdiğini duydum: "Sen benim hem dünyada, hem de âhirette kardeşimşiri." [Tirmizî]
8685- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Muâviye ona dedi ki: 'Ali'ye hakaret etmeni engelleyen nedir?'
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ona söylemiş olduğu şu üç şeyi hatırladığım sürece ona hakaret edemem. O üç hasletten birine sahip olmam, benim İçin kızıl develere sahip olmamdan daha İyidir. Çıktığı harplerden birinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu kendi yerinde bırakmıştı. Ali İse ona: 'Ey Allah'ın Resulü! Beni kadın ve çocuklarla geride bıraktın' demişti. Bunun üzerine o, şöyle buyurdu:
'Harun Musa'ya göre ne ise sen de bana göre öyle olmaktan hoşnut olmaz mısın? Yalnız benden sonra peygamberlik yoktur.'
Hayber günü onun şöyle buyurduğunu duydum: 'Bugün sancağı Allah'ı ve Resulünü seven, Allah ve Resulü tarafından sevilen bir adama vereceğim.' Biz hepimiz o sancağı almak istedik. Ondan sonra: 'Haydi bana Ali'yi çağırın!' dedi. Gözü ağrıyarak geldi, gözüne
tükürüğünü sürdü ve sancağı ona verdi. Allah felhi onun elinde müyesser kıldı.
'Bizim ve sizin çocuklarınızı çağıralım' mealindeki âyet (Âl-i İmran, 61) indiği zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, AH, Fâtima, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı ve şöyle dedi: 'Allahım! işte bunlar benim ehlim
(ailem)dir'." [Müslim ve Tirmizî]
8686- Hubşî bin Cünâde radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ali bendendir; ben de Ali'denim. Benim namıma (olan taahhütleri) ancak ben ya da AH yerine getirir," [Tirmizîl
8687- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bir kuş eti vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Allahım/ Mahlûkatın içinde en çok sevdiğin kimseyi getir de benimle birlikte bu kuşun etini yesin!' Çok geçmeden Ali geldi ve onunla beraber o kuşun etini yedi."
[İkisi de Tirmizî'ye ait.|
Rezîn şunu ekledi:
Enes, Ali'ye dedi ki: "Benim için Allah'tan mağfiret dile de sana bir müjde vereyim." O da onun teklifini kabul etti. Bunun üzerine ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu hadisini bildirdi.
8688- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hayber günü şöyle dedi: 'Bu sancağı mutlaka, Allah ve Resulünü seven, Allah ve Resulü tarafından da sevilen bir adama vereceğim ve Hayber onun elinde fethedilecektir.' Bunun üzerine Ömer dedi ki:
'Kumandanlığı ancak o gün istedim, çağırılırım ümidiyle ona uzandım. Fakat Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ali'yi çağırıp sancağı onun eline vererek şöyle buyurdu: 'Yürü, Allah elinde fethi müyesser kılıncaya kadar geriye dönüp bakma!' Sonra Ali biraz yürüdü, sonra durdu, fakat geri bakmadı. Şöyle haykırdı: 'Ey Allah'ın Resulü! ^Onlarla ne üzerine savaşacağım-?' Şöyle buyurdu: 'Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Mu-hammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna şe-hadet getirmelerine kadar onlarla savaş! Bu şehadeti getirirlerse, senden hem kanlarım hem de mallarım korumuş olurlar. Tabii hak ederlerse başka. Bu takdirde hesapları Allah'a ait olur'." [Müslim]
8689- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Biz Ensâr topluluğu, münafıkları ancak, Ali'ye karşı olan kin ve nefretlerinden tanırdık."
8690- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ali'yi hiçbir münafık sevmez, hiçbir mii'min de Ali'den nefret etmez."
8691- Ali radiyalİahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ilmin şehriyim, Ali ise onun kapısıdır."
8692- Ebû Saîd radiyalİahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ati! Benden ve senden başkasının bu mescidde cünüp olarak bulunması helâl olmaz."
(Dırâr b. Surad bunu) "Benden ve senden başkasının mescidden cünüp olarak geçmesi helâl olmaz" şeklinde tefsir etti.
|Tirmb.î|
8693- Câbir radiyalİahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Tâif günü Ali'yi çağırıp kulağına bir şey söyledi. İnsanlar : 'Amcasının oğluyla fısüdaşma-sı amma uzun sürdü.' dediler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ona gizli bir şeyi ben söylemedim, Allah söyledi.' |Tirmi/.î|
8694- İbn Abbâs radiyalİahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ali'nin kapısının dışında, (Mescide açılan) tüm kapıların kapatılmasını emretti." |Tirmizî.|
8695- Bureyde radiyalİahu anh'dan: "Ebû Bekr ve Ömer, Fâtıma'yi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den istediler; ancak onlara şöyle buyurdu:
'O daha küçüktür.' Daha sonra AH isteyince, onu Ali ile evlendirdi." [Nesâî]
8696- Ali radiyalİahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
nezdinde benim, hiç kimsede olmayan bir kıymetim vardı. Ona seher vakti gelirdim. 'Esselâmü aleyke yâ Resûlallah!' derdim. Eğer öksürürse, geri aileme dönerdim, aksi takdirde yanma girerdim."
[kisi de Nesâî'ye ait. Daha önce geçen "İzin isleme" başlığı altında bundan başka bir rivayet geçmiştir.]
8697- Enes radiyalİahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seîlem, beraati Ebû Bekr ile gönderdi, sonra onu geri çağırıp şöyle buyurdu: 'Bunu tebliğ etmek ancak ailemden birine layıktır.' Sonra Ali'yi çağırıp onu ona verdi." [Tirmizî]
8698- Ümmü Atiyye radiyalİahu an-lıâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, içlerinde Ali'nin de bulunduğu bir ordu gönderdi. Ardından onun şöyle dua ettiğini

duydum: 'Allahım! Ali'yi tekrar bana gösterince-ye kadar beni öldürme!'" [İkisi de Tirmizî"yeait.|
8699- Muhammed bin Kâ'b radiyalİahu anh'dan:
"Ali, Abbâs ve Şeybe bin Abdiddâr aralarında birbirlerine karşı iftihara kalkıştılar. Abbâs dedi ki:
'Ben, Beytullah'a gelen hacılara su dağıtıyorum.' Şeybe ise şöyle dedi:
'Ben de Allah'ın mescidini imar ediyorum.' Ali ise şöyle söyledi:
'Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem ile hicret ettim.' Bunun üzerine: 'Siz hacı sulamalarını, Mescid-İ haramın imarını, Allah'a iman edenlerle bir mi tutuyorsunuz?' mealindeki âyet (Tevbe, 19) nazil oldu."
[Rezîn.]
8700- Zûeyb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ölüm doşeğindeyken, Safıyye dedi ki: 'Senin başına bir şey gelirse, benden başka bütün hanımlarının sığınacağı bir ailesi var. Ben kime sığınacağım?' Şöyle buyurdu: 'O zaman sen de Ali'ye sığınırsın'."
(Taberânî, Mıı'cemu'l-Kebîr'de]
8701- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Biz aramızda, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hiç kimseye vermediği yetmiş kadar özelliği Ali'ye verdiği hakkında konuşurduk."
[Taberânî, Mu'cemus-Sağîr'de hafi" bir senedle.]
8702- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aratın efendisi kimdir?"
"Sensin ey Allah'ın Resulü!" dediler. O da bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ben Âdemo-ğullarının efendisiyim. Arabın efendisi ise Ali'dir."
[Taberânî, Mu'remıı'I-Evscıt'ta zayıf bîr senedle.]
8703- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ali'ye bakmak ibadettir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'tie leyyin bir senedle.]
8704- Onun (Taberânî'nin) zayıf bir senedle. Târik bin Muhammed'den rivayeti:
"İmrân bin Husayn'in Ali'ye keskin bir bakışla baktığını gördüm. Ona bunun sebebi sorulduğu zaman, şöyle cevap verdi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Ali'ye bakmak ibadettir'."
8705- Ali radiyallahu anh'dan:
Ona denildi ki: "Çok sıcak günde üzerinde kış elbisesi; kışın soğukta ise yaz elbisesi giydiğini ve buna rağmen terleyip terini sildiğini görüyoruz. " Şu cevabı verdi: "Gözlerim ağrıyorken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gözlerime tükürdü. Bugüne kadar bir daha hastalanmadım. Sonra bana şöyle dua buyurdu: 'Allahım! Ondan sıcaklığı ve soğukluğu gider!' İşte o günden bugüne kadar ne sıcaklık ve ne de soğukluğu hissetmedim."
ITaberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
8706- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında, karnıma açlıktan taş bağla-mışımdır. Oysa malımın zekâtı, kırkbin dinarı buluyordu."
8707- Diğer rivayet:
"Bugünkü zekâtım ise kirkbindir." |Ahmed.|
8708- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ben Allah'ın kuluyum. Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'in kardeşiyim. Ben Sıddîk-i Ekber'im. Kim bunu benden soma iddia edip söylerse, o yalancıdır. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile namazı, halktan yedi sene önce kıldım." |İbn Mâce. tb-nü'l-Medinî bu rivayetin münker olduğunu söylemiştir.]
8709- Ebû RâfF radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
Ali hakkında şöyle buyurdu:
"Kim ondan nefret ederse, benden nefret etmiş olur, kim de benden nefret ederse, Allah'tan nefret etmiş olur. Kim onu severse beni sevmiş olur. Kim beni severse Allah'ı sevmiş olur." [Bezzâr leyyin bir isnadla.l
8710- Ebû Abdillah el-Cedeîî radiyallahu anh'dan:
"Ümmü Seleme'nin yanına girdim; bana dedi ki:
'İçinizde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e hakaret ediliyor mu?'
'Maazallah!' dedim.
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Kim Ali'ye hakaret ederse bana hakaret etmiş olur'."
|Ahmed.|
8711- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ali, Kur'ân iledir. Kur'ân da Ali iledir. Havuz(um)'a gelinceye dek bunlar birbirlerinden ayrılmayacaklar." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağîr'de zayıf bir isnadla.|
8712- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ali! Kim benden aynlırsa Allah'tan ayrılmış olur. Ey Ali! Kim de senden aynlırsa benden ayrılmış olur." [Bezzâr.l
8713- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ali! Kıyamet gününde, elinde cennet asalarından bir asa bulunacak, onunla münafıkları benim havzumdan kovacaksın."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Evsat'ta leyyin bir senedlej
8714- Suheyb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Alî'ye dedi ki:
'Önceki milletlerin en kötüleri kimdir?' 'Ey Allah'ın Resulü (Salih aleyhisselâ-mın) devesini kesenler!' dedi. 'Doğru söyledin' buyurdu. 'Peki sonrakilerin en kötü ve bedbahtı kimdir?'
'Bilmiyorum, ey Allah'ın Resulü!' Onun çenesini göstererek: 'İşte senin burana vuranlardır' buyurdu.
Ondan sonra Ali Iraklılara şöyle derdi: "İsterim ki en kötü ve bedbahtınız kalkıp gelsin. -Çenesinini göstererek elini başının ön kısmına koydu:- Şuramdan şuraya kadar, beni kana bulasın!'"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebir'de leyyin bir.senedle.|
8715- İsmail bin Râşid'den:
"(Ali'nin katili) İbn Mülcem (Allah ona lanet etsin), el-Berk bin Abdullah ve Amr bin Bekr et-Temimî Mekke'de bir araya gelip halka baştakileri kötülediler ve dediler ki: 'Allah hakkında kınayanların kınamasından korkmayan Nehrevân ehlinden olan kardeşlerimizi A1İ öldürdükten sonra artık vallahi yaşamanın tadı tuzu kalmadı. Varıp dalâlet içinde olan o liderleri öldürelim de biz de, ülke de rahata kavuşsun.'
Mısırlı olan İbn Mülcem dedi ki: 'Ali'yi bana bırakın, onun hakkından ben gelirim!'
el-Berk ise: 'Muâviye'yi de ben haklarım* dedi. Amr ise şöyle dedi:

'Amr bin el-Âs'ın hakkından ben gelirim.' Böylece aralarında sözleştiler, kılıçlarını zehirlediler. Ramazan'ın onbeşinde her biri hasmını öldürmeğe karar verdiler. Ali sabah namazına çıktı. 'Haydin namaza haydin namaza!' diye seslendi. Bu (îbn Mülcem) de gizlice arkasından gidip başına bir darbe İn-
dirdi ve kaçtı, ardından koşup yakaladılar ve Ali'nin yanma getirdiler. Ali ona dedi ki: 'Ey Allah'ın düşmanı! Sana benim ne kötülüğüm oldu? Sana iyilikte bulunmadım mı?'
'Evet, ancak ben tam kırk sabah onu (kılıcımı) biledim. Allah'tan onunla öldürülen kişinin en kötü kişi olmasını diledim ve bu işi yaptım' dedi.
Ali şu cevabı verdi:
'Bunun karşılığında mutlaka sen öldürüleceksin ve yaratıkların kötüsü de böylelikle sen olacaksın.'
Sonra (oğlu) Hasan'a dönerek, şöyle dedi: 'Yaşarsam, onun hakkında kararı ben vereceğim. Şayet ölürsem, onu öldürün, fakat azalarını keserek doğramayın. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, kuduz köpeğe olsa bile öldürdükten sonra azalarının parçalanmasından alıkoyduğunu duydum.'
Ali, Allah'ın rahmetine kavuştuktan sonra (İbn Mülcem) Hasan'm yanma getirildi. Dedi ki: 'Bana bir iyilik yapar mısın? Aslında ben, Ali ile Muâviye'yi öldürmeğe söz vermiştim. Bırak beni de gideyim Muâviye'yi de Öldürüp başını sana getireyim. Eğer yapmazsam bana istediğini yap! Allah için sana söz veriyorum.'
Hasan 'Olmaz vallahi' dedi. Alıp onu öldürdü, halk da onun cesedini yaktı.
Berk bin Abdullah da Muâviye'yi gözetledi. Muâviye de sabah namazına çıktı, durumun farkına varınca, kaçtı. Fakat kılıç maka-dma isabet etti. Berk, Muâviye'ye şu teklifte bulundu: 'Bırak beni de sana sevineceğin bir haberim vardır.'
'Nedir o haber?' diye sorunca: 'Bu gece kardeşim, Ali'yi öldürdü.'
'O onu öldüremez ki?'
'Öldürdü, çünkü Ali dışarı çıkarken mu-hafızsız çıkar.' Muâviye hiç aldırmadan emretti, Berk Öldürüldü. Makadından aldığı yarasının tedavi edilmesi için bir hekim getirtti, gösterdi. Hekim şöyle dedi;
'Kılıç zehirliymiş. Yaranda zehir vardır. Ya o yarayı kızartılmış demir ile dağlayayım, ya da bir ilâç içireyim; fakat ilaç içirdiğim zaman bir daha çocuğun olmaz. Ona göre ver kararım.'
Cevabı: 'Dağlamağa tahammülüm yoktur. Çocuklara gelince, zaten, Yezîd ve Abdullah ile onların çocukları var. Bundan sonra ne yapacağım çocuğu. Onlar bana yeter de artar.'
Bunun üzerine ilâcı içti, iyileşti. Fakat bir daha çocuğu olmadı.
Ondan sonra Muâviye tedbir aldı, kendisine Özel yerler yaptırdı. Başına da muhafızlar koydu.
Amr bin Bekr de o gece Amr bin el-As'ı gözetledi. Amr, hasta olduğu için o gece dışarıya çıkmadı. İnsanlara namazı Hârice bin Habîb'in kıldırmasını emretti. Adam da ona hücum etti, Amr'm yerine Hârice bin Habib'i öldürdü. Nihayet yakalandı ve Amr bin el-Âs'a İletildi.
Götürenlerin emîre verilen selam gibi selâm verdiklerini görünce, sordu:
'Kimdir bu adam?'
'Amr bin el-Âs'tır' dediler.
'Öyleyse ben kimi öldürdüm?'
'Sen Hârice bin Habib'i öldürdün' dediler. Bunun üzerine adam, Amr bin el-As'a dönerek: 'Ey fasık! Ben senden başkasını Öldürmek istememiştim ki?' dedi.
'Sen beni öldürmek istedin, fakat Allah'ın muradı Hârice oldu' diye cevap verdi ve onu
Önüne alıp öldürdü."(Taberânî, Mu'cemu'l-Ke-bfr'de uzun bir metinle ve mürsel olarak.]
8716- Muhammed bin Ali bin el-HüseyİN radiyallahu anh'dan:
"Ali, 58 yaşındayken vefat etti."
8717- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'dan;
"Ali, hicrî kırk yılında yılının Ramazan ayının oıbeşine tesadüf eden cuma günü öldürüldü."
8718- Ebû Bekr bin Ebû Şeybe'den: "Ali, hicrî kırk yılında öldürüldü. Halifelik süresi, beş yıl, altı aydır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kelfr'ıle.]

CENNETLE MÜJDELENEN ON KİŞİDEN DİĞERLERİNİN MENKIBELERİ

TALHA, ZÜBEYR, SA'D, SAÎD, ABDURRAHMAN BİN AVF, EBÛ UBEYDE BİN EL-CERRÂH

8719- Ebû Ubeyde Ma'mer bin el-Müsen-nâ'dan, dedi ki:
"Talha, ibn Ubeydullah bin Osman bin Âmir İbn Kâ'b bin Sa'd bin Teym bin Murre bin Kâ'b'dır.
Annesi; es-Sa'be binli'l-Hadremî bin Amir bin Rabîa olup Kinde kabilesine mensuptur." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
8720- Câbir radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yeryüzünde yürüyen bir şehidi görmekten hoşlanırsa, Talha bin Ubeydullah'a baksın." [Tirmizi|
8721- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in üstünde Uhud günü iki zırh vardı. Bir kayaya tırmanmak istedi, tırmanamadı. Talha eğildi, üstüne çıkarak kayaya tırmanıp çıktı. Tam o sırada şöyle buyurduğu duyuldu: 'Talha
(Cenneti) hak etti'." [İkisi de Tirmizî'ye ait.]
8722- Kays bin Ebî Hazım radiyallahu anh'dan:
"Talha'nın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i koruduğu elinin çolak kaldığını gördüm." [Buhârî.l
8723- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Düşmana karşı savaştıkları o günlerde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Talha ile Sa'd'dan başkası kalmadı." [Buharı ve Müslim.|
8724- Talha radiyallahu anh'dan: "Ashâb, cahil bir bedeviye: '(Ahzab 23. âyette) sözü edilen ahdini yerine getirenlerin kimler olduğunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sor bakalım' dediler. Kendileri ona karşı çok saygılı oldukları için buna cesaret edemiyorlardı. Bunun üzerine bedevi sordu, fakat ondan yüz çevirdi. Sonra sırtımda yeşil bir elbise ile mescidin kapısından çıktım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni görünce: 'O soruyu soran nerede?' diye sordu. Bedevî: 'Ben ey Allah'ın Resulü!' dedi. Şöyle buyurdu: 'Ahdini yerine getirenlerden birisi de iste budur' buyurdu." |Tirmizî.|
8725- Talha radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni Uhud günü 'Talhatu'1-Hayr'; Zü'1-Uşey-re gazvesinde 'Talhatu'l-Feyyâd'; Huneyn günü ise 'Talhatu'1-Cûd' olarak adlandırdı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'üe hafî bir senedle.]
8726- Kabîsa radiyallahu anh'dan: "Talha kadar, istemeden bol para veren kimseyi asla görmedim. Ailesi derdi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona 'Fey-yâd'isimini verdi." JTaberanî, Mıı'cemıı'l-Kebîr'de.]
8727- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Size Uhud gününü bildireyim mi? Cibril sağımda, Talha solumdaydı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. İsnadında el-Kâ'kâ' bin Zekeriyyâ el-Talhî vardir.|
8728- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'dan:
"Talha, Cemel günü, hicrî otuzaltıncı senesinin Cemâdî ayında elli iki ya da elli dört yaşında öldürülmüştür." \M. el-Kebîr]
8729- Kays bin Hâzim radiyallahu anh'dan: "Mervân bin el-Hakem'in Talha'ya ok attığını gördüm, tam dizine isabet ettirmişti. Ölünceye kadar öyle gezdi." [Mu'cemu'l-Kebir'de]
8730- Talha bin Mutarrif radiyallahu anh'dan:
Ali, Talha'nın yanına geldiğinde ölmüştü. Hayvanından indi, onu oturtup yüzünden ve sakalından bir yandan tozları siliyor, öte yandan üzüntü içinde ağlıyor ve şöyle diyordu: 'Keşke bugünden yirmi yıl önce ölseydim de (bunu görmeseydim!)"'
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8731- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de şöyle der:
"Zübeyr, ez-Zübeyr bin el-Avvâm bin Hu-veylid bin Esed bin Abduluzzâ bin Kusayy bin Kilâb'dır.
Annesi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in halası Safiyye'dir."
8732- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ahzâb günü (Hendek savaşında) şöyle dedi: 'Bize düşmandan kim haber getirecek?' Zübeyr: 'Ben' dedi. Sonra yine sordu:
Bize düşmanın haberini kim getirecek?' ez-Zübeyr: 'Ben' dedi. Üçüncüsünde de: 'Ben' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Her peygamberin bir havarisi vardır; benim havarim ise Zübeyr'dif." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8733- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Ahzâb günü ben ve Amr bin Ebî Seleme, Hassan bin Sâbit'in damında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarının yanında bırakıldık. Baktım ki Zübeyr atının üstünde Kurayzaoğullarına gidip geliyor. Döndüğü zaman dedim ki:
'Babacığım! Senin Kurayzaoğullanna vardığını gördüm.' Babam sordu:
'Oğlum sahi sen beni gördün mü?'
'Evet' deyince, şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Düşmandan kim haber getirecek?' diye sormuştu. Ben de Ku-rayzaoğullanna gidip ona haber getirdim, bunun üzerine çok memnun kalıp hem babasını, hem de annesini zikrederek "Babam, annem sana feda olsun!' buyurdu'."
[İkisi Buhârî, Müslim ve Tirmizî'ye aittir. |
8734- Urve radiyallahu anh'dan: "Zübeyr, oğlu Abdullah'a Cemel gününün sabahı şunları anlattı:
'Tenasül uzvuma kadar, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında yaptığım harplerde, yaralanmadık tek bir organım kalmadı'." |Tirmizî.]
8735- Mervan bin el-Hakem radiyallahu anh'dan:
"Ruâf (burun kanaması) hastalığı (31. hicrî) yılında Osman'da öyle bir ruâf hastalığına yakalandı ki bu durum onu hacca gitmekten alıkoydu. Ölüm endişesiyle vasiyet etti. Yanına Kureyş'ten bir adam girip 'Yerine adam bırak!' dedi. 'Bunu herkes mi dedi?' diye sorunca, adam 'Evet' dedi. 'Peki kimin halife yapılmasını söylüyorlar?' diye sorunca adam sustu. Bunun üzerine Osman şöyle dedi: 'Umarım onlar Zübeyr'i istiyorlardir.' Adam: 'Evet' deyince, Osman şöyle dedi:
'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bildiğim kadarı ile o (Zübeyr) onların en hayirlısıdır, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onu pek severdi'." [Buhârî]
8736- Urve radiyallahu anh'dan: "Zübeyr'in harplerden kalma üç yarası vardı. Birisi boynundaydı; o kadar büyüktü ki küçükken ben parmağımı oraya sokup oynardım.
Yermûk harbinde ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı: 'Haydi (Rumlar üzerine) hamle yap da biz de seninle birlikte hamle yapalım' dediler. 'Ben hamle edi-rim ama siz yapmazsınız.' dedi.
'Hayır, yaparız' diye cevap verdiler. Ondan sonra o öyle bir hamle yaptı ki, safları yararak öbür taraf geçti ve yanında kimse yoktu fakat dönerken dizgininden tutup ona iki darbe indirdiler. Bedir'de aldığı yara darbesi bunların arasında kaldı. O gün beraberinde on yaşında olan oğlu (Abdullah b. Zübeyr) bulunmaktaydı. Babası onu kendi atına bindir-mişti. Ancak (saldırı öncesi) göz kulak olması için yanındaki bir adamı görevlendirdi."
| Buhârî]
8737- Urve radiyallahu anh'dan: "(Kardeşim) Abdullah (bin ez-Zübeyr) öldürüldüğünde, Abdülmelik bin Mervân bana dedi ki:
'Ey Urve! Zübeyr'in kılıcını tanıyor musun?'
'Evet' dedim.
'Onun üzerinde ne vardır?'
'Onun ağzında Bedir gününde açılmış olan bir kırık vardır.' Bunun üzerine Abdülmelik:
'Doğru söyledin, dedi ve (Nabiğa'nın) onda kılıç şakırdamalarından meydana gelen gediklerden birkaç gedik vardır' şeklindeki beytini terennüm etti, sonra onu Urve'ye geri verdi."
Hişâm der ki: "Kılıca üçbin dirhem kıymet biçtik, (vârislerimizden) birimiz onu aldı. Onu almak çok isterdim. Çünkü onun bir kısmı bendeydi." [Buhârî.l
8738- Ömer radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "Vallahi eğer bırakılacak bir sözüm ya da bir terekem olsaydı, onu Zübeyr bin el-Avvâm'a bırakırdım, çünkü o, din sütunlarından bir sütundur." [Mu'cemu'l-Kebir]
8739- Ebû'l-Esved radiyallahu anh'dan: "Zübeyr sekiz yaşında müslüman oldu.
Onsekiz yaşındayken hicret etti. Amcası, Zü-beyr'i bir hasır içinde asıp ateşle duman verirdi ve şöyle derdi: 'Haydi küfre dön!' O da şu cevabı verirdi: 'Küfre asla dönmem'."
[Mu'cemu'l-Kebir]
8740- Yahya bin Biikeyr radiyallahu anh'dan:
"Zübeyr, hicrî otuzaltıncı yılının birinci mi ikinci mi bilmiyorum, Cemadî ayında Ce-mel günü öldürüldü. Sekiz yaşında müslüman oldu.
Eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Mekke'de kalışını onüç yıl olarak kabul edersek, o, öldürüldüğü gün, elli yedi yaşında olur. Eğer on yıl kaldığını hesaplarsak bu hesaba göre öldürüldüğü günde o, ellidört yaşında olmuş olur."
|Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8741- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip dedi ki: 'Ben kimim?' Şu cevabı verdi:
'Sen, Sa'd bin Mâlik bin (Jheyb bin Abdi Menâfsın. Kim bundan başkasını söylerse Allah'ın laneti üzerine olsun'."
|Taberânî. Mu'cemu'l-Kebir'de ve Bezzâr.l
8742- Mus'ab bin Abdullah ez-Zübey-rî'den:
"Sa'd'ın annesi, Hamne bint Süfyân bin Ümeyye bin Abdi Şems bin Abdi Menâf 'tır." ITaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8743- AH radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
Sa'd'dan başka hiç kimseye: 'Babam annem sana feda olsun!' dediğini duymadım. O, ona Uhud günü durmadan şöyle

demiştir:
'Ey Sa'd! Babanı annem sana feda olsun, (ok) at!"'
[Buhârî. Müslim veTirmi/î.|
8744- Sa'd radiyallahu anh'dan: "İslâm'ın ilk günlerinde müslüman olanlar, benim müslüman olduğum gün müslüman oldular. Yedi gün bekledim, sonra müslüman oldum. Onun için ben İslâm'ın üçte biriyim."
[Buhârî. |
8745- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte oturuyordum. Sa'd çıkageldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 7f/e bu benim dayımdır. Kimin (böyle bir) dayısı varsa bana göstersin.'"'
Tirmizî dedi ki: 'Sa'd İle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in annesi, Zühre oğullanndandılar."
8746- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Hakkımda, Kur'ân'dan dört âyet nazil olmuştur:
Müslüman olduğum zaman, annem tekrar küfre dönünceye dek, benimle konuşmayacağına ve yiyip içmeyeceğine dair Allah'a yemin etmişti ve şu iddiada bulunmuştu: 'Allah sana anne-babana itaati emretti. Ben sana dinini bırakmanı emrediyorum, fakat sen dinlemiyorsun.' Ondan sonra üç gün aç ve susuz beklediğinden dayanamayıp bayıldı. Umâre adındaki diğer oğlu kalkıp ona su verdi. O da
Sa'd'a beddua etmeye başladı, bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Biz insana anne babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Senin ilminin bulunmadığı bir hususta, eğer seni sirke zorlar-larsa onlara itaat etme, ancak dünyada iyilik İle davran/' (Lokman, 15)
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem büyük bir ganimet elde etmişti, ganimetin içinde güzel bir kılıç vardı. Hemen o kılıcı aldım. Onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdim ve dedim ki: 'Bu kılıç benim olsun, sen benim durumumu biliyorsun.'
'Onu aldığın yere götürüp koy!' buyurdu. Gittim, tam koyacağım zaman nefsim buna razı olmadı ve tekrar ona gidip başvurdum. Bu defa daha yüksek bir sesle: 'Git onu aldığın yere koy!' diye bağırdı. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Ey Muhammedi Sana ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah'ın ve Peygamber'inindir.' (Enfâl, 1)
Bir keresinde hastalanmıştım, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e haber gönderdim, beni ziyarete geldi; dedim ki: 'Bırak be-nİ de malımı istediğim gibi taksim edeyim.' Razı olmadı, dedim ki:
'Malımın yarısını vasiyet edeyim mi?'
'Olmaz" buyurdu.
'Üçte birine ne dersin?' diye sorunca, ses çıkarmayıp sükût etti. Ondan sonra üçte bi-ri(ni vasiyet) yürürlüğe girdi.
Ensâr ve muhacirlerden bir grubun yanma gittim, bana dediler ki:
'Gel sana yedirelim ve içki içirelim.' Bu, içki haram edilmeden önce idi. Yanlarına vardım bir de baktım ki deve başım kızartmışlar. Bir de şarap fıçısı getirmişler. Yedik, içtik ve eğlendik. Derken yanlarında Ensâr İle muhacirlerden söz açıldı. Ben Muhacirlerin Ensâr-dan daha hayırlı olduğunu söyleyince, Ensâr'dan bir adam, çene kemiklerinden birini alıp başıma've yüzüme vurdu ve burnumu yaraladı. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şikayet ettim. Bunun üzerine kumar ve içkiyi haram eden şu âyet nazil oldu: 'Şarap, kumar, dikili taslar ve oklar şeytan işi pis şeylerdir'." |Mâide, 9]
8747- Câbir bin Semure radiyallahu anh'-dan:
"Kûfeîüer, Sa'd'ı Ömer'e şikayet ettiler. Ömer de onu azledip yerine Ammâr'ı tayin etti.
Olay şöyle cereyan etti: Onun güzel namaz kıldırmadığını şikayet ettiler. Ona haber gönderip getirtti ve dedi ki: 'Ey Ebû İshak! Bunlar senin güzel namaz kıldırmadığım söylüyorlar. Ne dersin?' Cevap verdi:
'Vallahi ben onlara Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'in kıldırdığı gibi namaz kıldırıyorum, eksik kıldırmıyorum. Yatsı namazının ilk iki rekatını yavaş son iki rek'atını ise çabuk kıldırıyorum.'
'Demek ki, onlar senin hakkında böyle bir zanda bulunmuşlar' dedi. Onunla beraber bir veya iki adamı da gönderdi ki, Kûfelilere sorup durumu iyice öğrensinler. Giden adam da hemen her mescide uğrayıp onun hakkında soruşturma yaptı. Hemen her mescidin cemaati ondan övgüyle bahsettiler.
Nihayet Absîoğullannm mescidine varıp soruşturmada bulununca içlerinden künyesi Ebû Sa'de olan Usâme bin Katâde adında bir adam şöyle dedi:
'Madem bize Allah aşkına diyorsun, sana (işin hakikatini) anlatayım: 'Sa'd müfrezeye katılıp (savaşa) gitmiyor, sonra ganimetleri adaletle taksim etmiyor. Doğru dürüst hükmetmiyor.'
Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: 'Ben bu adama üç beddua edeceğim: Allahim! Eğer senin bu kulun riya ve gösteriş yaparak yalan söylüyorsa, ömrünü uzat, fakirliğini uzat ve onu fitnelere maruz bırak!'
Daha sonraları fitneye uğramış o yaşlı adama sorulduğu zaman, 'Bana Sa'd'ın bedduası tuttu' derdi."
(Râvi) Abdü'l-Melİk bin Umeyr der ki: "Sonradan ben onu, yaşlılıktan kaşları gözlerine düşmüş bir halde yolda yürürken cariyelerin -ya da genç kızların- karşısına geçip ona göz kırptığını gördüm." [Buhârî]
8748- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Sa'd sana dua ettiği zaman onun duasını kabul buyur!" [Tirmizî.l
8749- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Araplar içinde Allah yolunda ilk ok atan
kişi benim. Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte harp ederken, semr ağacının yapraklarından başka hiçbir yiyeceğimiz yoktu. Hatta bizlerden herbirimiz, hacetini yaparken, devenin yahut koyunun çıkardığı gibi kum dışkı çıkarırdı, bu dışkı da katılığından dolayı birbirine karışmazdı. Sonra Esedoğulları beni 'Neden müslüman oldun?' diye durmadan tazir ediyorlardı. Eğer ben onları dinleseydim, sapıtıp mahvolurdum."
8750- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem
Medine'ye gelişinde bir gece uykusuz kaldı ve buyurdu ki:
'Keşke bu gece ashabımdan salih bir adam nöbet tutsaydı da beni korusaydı.' Derken bir silah hışırtısı duyduk. Hemen sordu: 'Kimdir o?' Sa'd cevap verdi:
'Benim Sa'd.'
'Ne işin var burada, neden geldin?' 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in başına bir şey gelir, diye korktum da onu korumak için geldim." Bunun üzerine ona dua etti ve rahatça uyudu."
[İkisi de Buhârî, Müslim ve Tİrmizî'ye aittir.]
8751- Ahmed bin Hanbel'den:
"Sa'd, seksenüç yaşında vefat etti. Medine'den on mil uzakta öldü. Adamların omuzlarında Medine'ye getirildi. O zaman Medine valisi Mervan idi. Sa'd, onyedi yaşındayken müslüman olmuştu."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8752- Ahmed bin Hanbel, Zübeyr bin Bekkârradiyallahu anh'dan:
"Sa'd, Medine'den on mil uzaklıktaki Akik'te kendi evinde, vefat etmiştir..." Benzeri.
8753- Şebâb el-Usfurî'den, dedi ki: "Saîd bin Zeyd, İbn Amr bin Nüfeyl bin

Abduluzza bin Rebâh bin Abdullah bin Kurat bin Rezâh bin Adiyy bin Kâ'b'dır.
Annesi: Fâtrma bint Ba'ce bin Ümeyye bin Huveylid olup, Huzâa'dandır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
8754- Kays bin Hazım radiyallahu anh'dan:
"Küfe mescidinde, Saîd bin Zeyd'in şöyle dediğini duydum:
'Ömer müslüman olmadan önce, kız kardeşiyle beni müslüman olduğumuz için bağlamıştı. Osman'a yaptıklarınızdan dolayı Uhud dağı yerinden gitse, bunda haklı olurdu'." [Buhârî.]
8755- Yahya bin Bükeyr'den:
"Saîd bin Zeyd, 51. hicrî yılında yetmişüç yaşında öldü ve Medine'de defnedildi. Akik'te öldü, onu kabre Sa'd bin Ebî Vakkâs indirdi." [Mu'cemu'l]
8756- Ebû Ubeyde Ma'merbİn el-Müsen-nâ radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"O (Abdurrahman b. Avf), Abrdurrahman bin el-Hâris bin Zühre bin Kilâb'dır."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de,]
8757- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarına şöyle derdi:
'Benden sonraki durumunuz beni çok düşündürüyor ve buna ben çok önem veriyorum. Size karşı ancak sabredenler ve sıddıklar iyi davranacaklar.'
(Âişe) Dedi ki: 'Sıddıklardan, sadaka verip vakfedenleri kasd etmiştir.'
Sonra (Âişe) Ebû Seleme bin Abdurrah-man'a: 'Allah babana cennetin selsebilinden su içirsin.' dedi.
İbn Avf, sonradan kırkbine satılan bir bahçeyi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlannın yaranna vakfetmişti."
[Tîrmizî.]
8758- Tirmizî, Ebû Seleme bin Abdirrah-man'dan:
"(Söz konusu) bahçe dörtyüz bine satılmıştır."
8759- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'-dan:
"Abdurrahman bin Avf, Fil yılından yirmi sene sonra doğmuştur. Ölüm tarihi otuzbir, ya da otuzikinci hicrî yılıdır. Öldüğünde yaşı yetmişbeş idi. Namazını Osman kıldırdı."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de]
8560- Ebû İshâk radiyallahu anh'dan:
"Ebû Ubeyde('nin ismi) Âmir bin Abdullah el-Cerrâh bin Hilâl bin Uheyb bin Dabbe bin el-Hâris bin Fihr'dir. Çocuğu olmamıştır. Annesi; Ümmü öanm bint Câbir bin Adiyy bin el-Adda bin Âmir bin Umeyre bin Vedîa bin el-Hâris bin Fihr'dir."
ITaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
8761- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her ümmetin bir enjini vardır. Ey ümmet! Bizim eminimiz de Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh'tır."
8762- Diğer rivayet:
"Yemen ahalisi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Bize sünnet ve İs-lâm'ı öğretecek bir adam gönder!' diye rica ettiler. Bunun üzerine Ebû Ubeyde'nin elinden tutup: 'İşte bu, bu ümmetin eminidir' buyurdu." IBuhârî ile Müslim.|
8763- Rezin şunu ilave etti:
"Onun (Ebû Ubeyde'nin) hakkında, 'Allah ve âhirete iman eden bir kavmin, babaları, ya da oğullan, ya da kardeşleri ya da kabileleri dahi oha, Allah ve Resulüne karşı gelenlere, sevgi beslediklerini bulamazsın' mealindeki âyet (Mücâdele, 22) nâzü olmuştur. Çünkü o, Bedir esirlerinden olan babasını, sırf Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hakkında kötü konuşmuş, tüm gayretlerine rağmen bundan vazgeçmediği için bizzat kendi eliyle öldürmüştü."
8764- Ömer radiyallahu anh'dan: "Ecelim geldiği zaman ben, hayatta olursa
yerime Ebû Ubeyde'yi halife olarak bırakırım. Allah bana: 'Neden onu Muhammed ümmetinin başına getirdin?' diye soracak olsa şu cevabı veririm: 'Çünkü Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'in onun hakkında şöyle buyurduğunu duydum: Her peygamberin bir emini vardır. Benim eminim ise Ebû Ubeyde'dir'."
Ahmed mürsel olarak.
8765- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'-dan:
"Ebû Ubeyde, Amvâs vebası sırasında, hicrî 18. yılında, ellisekiz yaşında iken vefat etmiştir. O kırkbir yaşındayken Bedir savaşına katılmıştır. Cenazesini Muâz bin Cebel'İn kıldırdığı söylenir,"
[Taberânî, Mu'ce.mu'l-Kebir'de.]
8766- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Necrân'ın temsilcileri, Seyyid İle Âkib Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile lâ-netleşmeye geldiler. Biri arkadaşına dedi ki:
'Yapma! Vallahi, eğer o gerçek Peygamber ise ve biz de onunla Iânetleşme yaparsak, ne biz iflah ederiz , ne de bizden sonraki neslimiz.'
Bunun üzerine o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
'İstediğini biz sana veririz; yalnız bize emin bir adam gönder! Göndereceğin kişi, muhakkak kendisine güvenilir birisi olsun.'
Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ben sizinle, gerçekten emin, son derece güvenilir olan bir adam göndereceğim.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının gözü bu vazifeye dikilmişti. Hemen: 'Ey Ebû Ubeyde sen kalk!' buyurdu. O ayağa kalkınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İste bu, bu ümmetin eminidir'."
[Buhârî. Müslim ve Tirmizî]

ABBÂS, CA'FER, HASAN VE HÜSEYİN'İN MENKIBELERİ
8767- Abdulmuttalib bin Rabîa radiyalla-hu anh'dan;
"Abbâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma öfkeli olarak girdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: 'Seni öfkelendiren şey nedir?' Cevap verdi:
'Ey Allah'ın Resulü! Kureyş'ten birtakım adamları görüyorum, aralarında güler yüzlü oluyorlar, bizimle karşılaştıklarında ise somurtuyorlar. ' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Öfkelendi ve öfkesinden yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonra şöyle buyurdu:
'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi Allah ve Resulü için sevinceye kadar, kişinin kalbine iman girmez.'
Sonra şöyle buyurdu: 'Ey insanlar! Kim amcama eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur. Çünkü kişinin amcası, babası gibidir'."
[Tirmizî]
8768- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey amca! Pazartesi sabahı sen, çocuğunla beraber bana gel de, ben .sana ve çocuğuna yarayacak bir dua edeyim."
Sabah oldu, biz de geldik; üzerimize bir örtü örtüp şöyle dua etti:

"Allahım! Abbâs'in ve çocuğunun açık ve gizli tüm günahlarını, hiçbir günah bırakmamalıya bağışla! Allahım! Çocukları hususunda onu gözet!"
Rezîn'in ilavesi: "(Allahım) hilafeti onun neslinde daimi kıl!"
8769- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Horasan'dan siyah sancaklar çıkacak ve İlyâ'ya dikilinceye kadar onları hiçbir şey ön-leyemiyecektir." |Tirmizî.j
8770- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs (var ya) Kureys'in en eli açık ve cömertidir. Akrabasına en fazla yardım edenidir."
[Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ.]
8771- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ca'fer'in, cennette meleklerle uçtuğunu gördüm." İTirmizî.l
8772- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "İnsanlar diyorlar ki: Ebû Hureyre amma da çok hadis rivayet ediyor.
Ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından hiç ayrılmazdım, boğaz tokluğuna hep onunla beraber olurdum. Ben ne mayalı ekmek yerdim, ne de yeni elbise giyebilirdim. Falan erkek (hizmetçi) bana hizmet etmediği gibi, benim cariyem de yoktu. Açlıktan kamıma taş bağladığım da olurdu. Beni yemeğe çağırsın, diye ezberimdeki bir ayeti
insanlara tekrar okutmak isterdim. Yoksullara insanlar içinde en cömert davranan, Ca'fer bin Ebî Tâlib'dir. Bizi evine götürüp bulabildiğini yedirirdİ. Hatta bazen İçi boş olan bir yağ tulumu bulurdu da bize verir, biz de onu yarıp içindekini yalardık."
[Buhârî.J
8773- Tirmizî de benzerini şu ilave ile nakletmiştir:
"Ca'fer yoksulları sever, yanlarında otururdu. Onlarla konuşur, onlar da onunla konuşurlardı. Bu sebeple Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu '(Ebû'l-Mesâkîn) Yoksullar babası' olarak künyelendirirdi."
8774- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra, en güzel pabuçları giymek, en güzel develere binmek ve eğerlere kurulmakta Ca'fer bin Ebî Tâlib'den daha üstünü yoktu." ITirmi/î.j
8775- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, Abdullah bin Ca'fer'e selâm verdiği zaman, şöyle derdi: 'Esselâmü aleyke yâ İbn Zî'1-Cenâhayn (Ey iki kanatlının -Ca'fer'in-oğlu, selâm sana!)'" [Buharı.]
8776- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem otururken, Esma bint Umeys yakınmdaydı. Kendisine verilen selâmı alıyorken şöyle buyurdu: 'Ey Esma! işte Ca'fer, Cibril ve Mîkâ-il'le beraber geçip bize selâm verdiler ve ben de selâmım aldım. (Ca'fer) Bana sunu bildirdi: 'Ben falan gün müşriklerle karşılaştım. Vücudumun ön tarafından yetmişüç yara aldım. Sonra sancağı sağ elime aldım. 0 da kesildi. Sonra onu sol elime aldım; o da kesildi. Bunların yerine Allah bana iki kanat ihsan etti ve bu kanatlarla ben cennette Cibril ve Mî-kâîl ile birlikte uçuyorum'."
ITaberânî, Mu'cemu't-Kebîr'ûe. daha uzun bir metinle ve hafi bir isnadla.]
8777- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i Hasan omuzunda iken gördüm. Şöyle dua etti: 'Allahım! Ben bunu (Hasan'ı) seviyorum, sen de bunu sev!'
Diğer rivayette: "O Hasan ile Hüseyin'i gördü ve şöyle dua etti:
"Allahım, ben bu ikisini seviyorum; sen
de sev!" |Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8778- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
'Ehl-i beytinden en çok kimi seviyorsun?' diye sordular. Şöyle buyurdu: 'Hüseyin'i.' Fâti-
ma'ya şöyle derdi: 'Haydi şu oğullarımı çağır bana!' Ondan sonra o ikisini göğsüne basar, koklardı." [Tirmizi]
8779- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le gündüz sokağa çıktım. Ne bana konuştu ve ne de ben onunla bir kelam ettim. Derken Kay-nuka' çarşısına geldi. Sonra dönüp Fâtıma'mn hanesine vardı. Dedi ki: 'Ufaklık (Hasan) orda mıdır?' Anladık ki annesi onu yıkıyor ve de gerdanlık takıyor. Çok geçmeden koşarak geldi. Dedesine sarıldı, dedesi de ona sarıldı. Sonra şöyle dua buyurdu:
'Allahım! Ben bunu çok seviyorum. Onu ve sevenlerini sen de sev!'" |Buhârî ve Müslim.]
8780- Hâlid bin Ma'dân radiyallahu anh'dan:
"Mikdâm bin Ma'dî Kerb, Amr bin el-Es-ved ve Kınnesrin ehlinden olan Esedoğulla-nndan bir adam Muâviye'ye geldiler. Muâviye, Mikdâm bin Ma'dî Kerb'e dedi ki: 'Ali'nin oğlu Hasan'ın öldüğünü bilmiyor musun?' Bunun üzerine Mikdâm bin Ma'dî Kerb: 'İnnâ lillahi ve innâ İleyhi râciûn' dedi. Muâviye şöyle dedi:
'Ey fülan! Sen onun ölümünü musibet mi sayıyorsun?'
'Onun Ölümünü ben nasıl musibet saymı-yayım ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu kucağına alıp şöyle demiştir: 'Bu, benimdir; Hüseyin Ali'nindir.' Esedoğulların-dan olan dedi ki: 'O, Allah'ın söndürdüğü bir ateş kıvılcımıdır.' Bunun üzerine Mikdâm dedi ki: 'Ben bugün seni kızdırıncaya, hoşlanmadığın bir şeyi de sana duyuruncaya kadar buradan ayrılmayacağım.'
Sonra Muâviye'ye dedi ki:
'Ey Muâviye! Eğer ben doğru söylersem, beni doğrula! Yalan söylersem, beni yalanla!'
O da: 'Olur' dedi.
'Allah aşkına söyle; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in altın giymeyi yasak kıldığını duydun mu?'
'Evet.'
'Allah aşkına söyle; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ipek giymeyi yasakladığını duydun mu?'
'Evet.'
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vahşi ve yabani hayvanların derilerinin giyilmesi ve üzerlerine binilmesini yasak kıldığını duydun mu?'
'Evet.'
'Vallahi bütün bunları ben senin evinde gördüm' deyince, Muâviye şu cevabı verdi: 'Ey Mikdâm, anladım ki ben senin elinden kurlulamıyacağım!'
Bunun üzerine Muâviye, Mikdâm'a, o iki arkadaşından fazlasının verilmesini emretti. Oğluna ikiyüz kadar takdir etti. Mikdâm, aldığı paralan, arkadaşlarına taksim etti. Esedî olan ise aldıklarından kimseye bir şey vermedi.
Muâviye bunu duyunca, şöyle dedi: 'Mik-dâm eli açık pek cömert kimsedir. Esedî ise, eli sıkı, kimseye bir şey vermeye kıyamayan kimsedir'." (Nesâî ve aynı lafı/la Ebû Dâvud.l
8781- Ya'lâ bin Murre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Hüseyin'i seveni Allah sever. Hüseyin torunlardan torundur." [Tirmizî|
8782- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hasan ite Hüseyin, cennet gençlerinin
efendileridir." | İkisi de Tirmizî'ye aittir. |
8783- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona sivri sineği öldüren (ihramlı) kişinin durumunu sordu. Bunun üzerine ona

dedi ki:
'Sen kimlerdensin?'
'Irak ehlİndenim' deyince İbn Ömer şöyle dedi:
'Adama bakın! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in haklarında: 'Bu ikisi benim (öpüp hakladığım) dünya çiçeklerimdir' buyurduğu oğlunu (Hüseyin'i) öldürdüler de bir de bana kalkmış sivri sineklerin kanım soruyor'."
8784- Diğer rivayet:
"Ona sinek öldüren ihramh hakkında sordu. Şu cevabı verdi: 'Ey Irak ehli! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızmm oğlunu öldürdünüz. Şimdi kalkıyor bana sinekleri öldürenin cezasını mı soruyorsunuz?'."
8785- Diğer rivayet:
"Büyük günahlara son derece cüretlidirler, fakat küçük günahlar hakkında sorup duruyorlar!" [BuhârîveTirmizî.l
8786- Abdullah bin Şeddâd, babasından: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatsı namazlarının birinde, sırtında Hasan ya da Hüseyin'le çıktı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öne geçti, onu yere bırakıp namaz için tekbir aldı. Namazın arasında uzunca bir secde yaptı. Merak edip başımı kaldırınca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sırlında, kendisi secdedeyken bir çocuk gördüm. Tekrar secdeme döndüm. Namaz bitince, cemaat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu:
'Ey Allah'ın Resulü! Namaz'ın arasındaki secdeyi bayağı uzattın, sana bir şey oldu, ya da vahiy geldiğini sandık.' Cevap verdi:
'Bunların hiçbiri olmadı. Lâkin oğlum (torunum) geldi sırtıma bindi, kendisi İninceye dek onu sırtımdan aşağı indirmek istemedim'." | Nesâî. |
8787- Bureyde radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize hutbe okurken, Hasan ile Hüseyin üzerlerinde kırmızı gömlek olduğu halde gelirler, oynayıp zıplarlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de minberden inip onları alıp. yukarıya kaldırıp önüne oturturdu. Sonra da şöyle buyurdu: 'Allah doğru buyurmuştur: 'Mallarınız ve çocuklarınız fitne (imtihan ve deneme)'dir.' Bu iki çocuğa baktım; yürüyorlar, hoplayıp zıplıyorlardı. Dayanamadım, sözümü yarıda kesip, indim ve onları buraya çıkarttım' ." |Sünen ashabı.]
8788- Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Hasan, göğsünden başına kadar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e; Hüseyin ise göğüsten altma kadar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e benzemektedir." |Tirmizî]
8789- Ensâr'dan bir kadın olan Selmâ radiyallahu anhâ'dan:
"Ümmü Seleme'nin yanına girdim; ağlıyordu. Sordum:
'Neden ağlıyorsun?'
'Şimdi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i rüyamda gördüm, başı-sakalı tozlanmış bir halde ağlıyordu. Sordum, dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Seni ağlatan nedir?'
'Biraz Önce Hüseyin'in öldürüldüğünü
göldüm' buyurdu." |İkisi de Tirmizî'ye ail.|
8790- Enes radiyallahu anh'dan:
"İbn Ziyâd'ın yanındaydım. Hüseyin'in başı getirildi.
Bastonu ile burnuna (hafifçe) vurdu ve şöyle dedi: 'Bunun kadar güzel bir şey hayatımda görmedim.' Ben de dedim kî:
'İçlerinde en çok Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu benzerdi'."
[Buharî ve aynı lafızla Tirmizî.l
8791- Ammar bin Umeyr radiyallahu anh'dan:
"Ubeydullah bin Ziyâd ve arkadaşlarının başları getirildiğinde, Rahbe'deki mescidin avlusunda istiflendi. Hemen yanlarına vardım. 'Geldi, geldi!' diyorlardı. Baktım ki başlarının arasından bir yılan sızarak gelip doğru Ubeydullah bin Ziyâd'm burnundan girdi. Biraz bekledikten sonra çıkıp gitti ve gözden kayboldu.
Sonra İki ya da üç kere yine 'İşte geldi, işte geldi!' diye bağırdılar zira yılan bunu iki ya da üç kere yaptı." |Tirmizî.[
8792- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Hüseyin hakkında şöyle dedi: 'Cibril xelip, bana:
'Sen onu .seviyor musun?'
'Dünyada evet.'
'Ne yazık ki ümmetin onu 'Kerbelâ' denilen yerde öldürecektir' dedi.
Öldürüleceği zaman Hüseyin'in etrafı çevrilince; sordu:
'Bu yerin ismi nedir?'
'Kerbelâ'dır' dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Allah ve Resulü doğru söylediler: 'Burası Kerb (üzüntü) ve belâdır'." [Taberânî, Mu'ce.mii'I-Kebîr'de daha uzun bir metinle.]
8793- Âişe radiyallahu anhâ'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril gelip, oğlum Hüseyin'in 'Tıf denilen yerde öldürüleceğini ve benden sonra ümmetimin fitneye sürükleneceğini bana bildirdi."
Taberânî, Mucemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle daha uzun olarak.
8794- Muhammed bin el-Hasan bin Zeb-bâle radiyallahu anh'dan:
"Ömer bin Sa'd, Hüseyin ile konaklayıp, onların onu öldüreceklerine kesin kanaat getirdikten sonra kalkıp Allah'a* hamdetükten sonra onlara hitap edip Allah'a kavuşmalarının daha iyi olduğunu, zalimlerle yaşamanın çekilmez olduğunu münasip bir dille anlattı. Sonra Ker-belâ denilen yerin bulunduğu Tıf ta öldürüldü." |Tabeiânî, Mu cemu''I'-Kebîr''de zayıf bir senedle.]
8795- eş-Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Hüseyin çıkmak istediğinde, vedalaşmak için İbn Ömer'e gelip şöyle dedi: 'Ben Irak'a gidiyorum.' İbn Ömer: 'Gitme! Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Ben kral peygamber olmakla, kul peygamber olmam arasında serbest bırakıldım, kul peygamber olmayı tercih ettim.' Sen de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bir parçasi-sın. Ne olur çıkma!' dedi. Teklifini kabul etmeyip vedalaştı ve çıktı. Ancak ona (Hüseyin'e) çıkarken şöyle dedi: 'Ey maktul (öldürülecek kişi)! Seni Allah'a emanet ederim'." |Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta]
8796- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hüseyin, Irak'a gitmek üzere benden izin
istedi. Dedim ki:
'Bana ya da sana bir zarar gelmiyeceğini bilsem, parmaklarımı başına geçirir, seni bırakmam.' Şu cevabı verdi: 'Falan, filan yerde öldürülmem, benim için Allah ve Resulünün yasaklarının çiğnenmesinden daha iyidir.' Ben de kendimi bununla teselli ettim." [Taberânî]
8797- ed-Dahhâk bin Osman radiyallahu anh'dan:
"Hüseyin, Yezîd bin Muâviye'nin başa geçmesine Öfkelenerek Kûfe'ye hareket etti. Bunun üzerine Yezîd, o günün Irak valisi olan Ubeydullah bin Ziyâd'a şöyle yazdı: 'Duyduğuma göre Hüseyin Irak'a müteveccihen hareket etmiş. Onunla ülken ve kendin büyük bir belâya tâbi tutulacaksın. İşte o zaman ya azal edileceksin ya da köle olacaksın.'
Bunun üzerine Ubeydullah bin Ziyâd onu öldürüp başım Yezîd'e gönderdi.
Önüne konduğu zaman Yezîd, Husayn bin Hammâm'ın şu şiirini söyledi.

'Âsi ve zalim olan sevilen adamların başlarını böyle asar, keseriz'." [Taberânî]
8798- ez-Zübeyr bin Bekkâr'dan: "Hüseyin, dördüncü hicrî yılının, Şa'ban ayının beşinde doğdu.
61. hicrî yılının Aşure ayının cuma gününde öldürüldü. Onu Sinan bin Ebî Enes öldürdü. Havla bin Yezîd el-Asbahînin ayağı altında son nefesini verdi. Başını koparıp İbn Zi-yâd'a götürdü. Bunun üzerine Sinan şiirle şöyle dedi: 'Haydi bineğimi altın ve gümüşle süsle. Çünkü ben örtülü bir meliki, anne ve baba olarak insanların en hayırlısını ölürdüm'." [Taberânîl
8799- Leys bin Sa'd'dan, dedi ki;
"Hüseyin esir olmak istemediği için onunla çarpıştılar ve öldürdüler. Sadece onu öldürmekle yetinmediler, çocuklarını ve arkadaşlarını da öldürdüler. AH bin Hüseyin'i, Hüseyin'in kızları Fâtıma ile Sekîne'yi İbn Ziyâd'a sağ götürdüler. O da onları Yezîd'e gönderdi. Babasının kesik başını görmemesi için, Sekî-ne'ye divanının arkasında durması için emir verdi. Ali bin Hüseyin ise henüz çocuk olmasına rağmen zincire vurulmuştu. Hüseyin'in başını koydu. Yezîd şöyle diyordu: 'Başı eve asacağız.'
Alî bin Hüseyin ise: 'Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan Önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır." mealindeki âyeti (Hadîd, 22) okudu.
Yezîd buna karşılık: 'Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi elinizle İşlediklerinizyüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.' mealindeki âyeti (Şûra, 30) okudu. Bunun üzerine Ali şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bizi böyle bağlı olarak görseydi, hemen bizi çözüvermek isterdi.'
'Doğru söyledin.' dedi ve onları zincirden çözdü. Ali:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in gözü önünde uzak dursaydık, bizi yaklaştırırdı.' dedi. Yezîd:
'Doğru söyledin' dedi ve onları yaklaştırdı. Fâtıma ile Sekme babalarını görmek için gayret edince, Yezîd de onun başını örtmek için gayret ediyordu. Sonra onları gayet güzel bir şekilde hazırlatıp, Medine'ye gönderdi."
8800- eş-Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Rüyamda gökten birtakım insanların ellerinde mızraklar oldukları halde indiklerini ve Hüseyin'in katillerini aradıklarını gördüm.
Çok geçmeden Muhtar geldi onları (katilleri) öldürdü."
8801- ez-Zührî radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Hüseyin'in öldürüldüğü gün Şam'da hangi taş kaldırıkhysa mutlaka kanlı çıktı." |Taberânî|
8802- Diğer rivayet:
"(Hüseyin şehit edildiğinde) Beytü'l-Makdis'in hangi taşı kaldınldıysa altından taze kan çıktı."
8803- Ebû Kubayl radiyallahu anh'dan: "Hüseyin Öldürüldüğü zaman, güneş tutuldu. Halta Öğlen vakti yıldızlar göründü. Hatta onların gerçekten yıldız olduklarını sandık." [Taberânî]
8804- Leys bin Sa'd'dan: "Hüseyin'le birlikte Abbâs bin Alî bin Ebû Talip, annesi Ümmü'l-Benîn Âmire, Ca'fer, Ali'nin oğulları Abdullah, Osman, Ebu Beki", Ebû Bekr'in annesi Leylâ bint Mes'ûd Nehşeliyye, Alî bin Hüseyin el-Ek-ber, annesi Sakafî Leylâ, Abdullah bin Hüseyin ve annesi er-Rebâh Kelbiyye, Ebû Bekr bin el-Hüseyin, Abdullah bin Ca'fer b. Ebû Tâlip'in iki oğlu Avn ile Muhammed, Ukayl bin Ebî Tâlip'in oğullan Ca'fer ile Müslim, Hüseyin'in azatlısı Süleyman, Hüseyin'in süt babası Abdullah da öldürüldüler."
8805- Muhammed bin el-Hanefiyye radiyallahu anh'dan:
"Hüseyin'le birlikte hepsi Fâtıma'nın neslinden olan onyedi kişi öldürüldü."
[Taberânî, Mu' cemu' l-Kehîr'de.]
8806- Ebû Kubeyl radiyallahu anh'dan: "Hüseyin öldürüldüğü zaman başını kestiler, hemen oturup nebîz içtiler. Duvardan onlara doğru bir demir kalemi çıkıp kanla şunu yazdı:
'Hüseyin'i öldüren bîr ümmet, hesap günü dedesinin şefaatini umabilir mi?'
Bu yazıyı gördüklerinde korkup kaçtılar, başı orada bıraktılar, sonra tekrar dönüp geldiler. [Taberânî. Mu'cemu' l-Kebîr'de. zayıf bir senedle.]
8807- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki:
'Yanıma girmek isteyen kimseyi içeriye .salma!' Hüseyin geldi, içeri ginnek istedi, tuttum, salmadım. Ağlamaya başladı. Yine bırakmadım, ağlamayı bırakmayınca bıraktım. O da doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in odasına girdi, kucağına oturdu. Cibril, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: 'Senin ümmetin bu oğlunu öldürecektir.'
'Onlar bana inandıkları halde bunu Öldürecekler mi?' diye sorunca; 'Evet, evet' dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıkıp şöyle buyurdu: 'Ümmetim bunu öldürecek.'
Ebû Bekr ile Ömer: 'Nasıl olur onlar mü'min değil midirler?' 'Evet, ama yine de öldiirecekler'buyurdu.'"
[Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de leyyin bir senedle, daha uzun bir metinle]

ZEYD BİN HARİSE, OĞLU ÜSÂME, AMMÂR BİN YÂSİR, ABDULLAH BİN MES'ÛD VE EBÛ ZER EL-GİFÂRÎ'NİN MENKIBELERİ
8808- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Zeyd bü ı Harise Medine'ye geldiği zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evimde idi. Kapıyı çaldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıplaktı, elbisesini giyerek kapıya doğru gitmek için kalktı.
Onu ne ondan önce ve ne de ondan sonra hiç çıplak görmemiştim; onu kucaklayıp öptü." |Tirmizî|
8809- (Zeyd'in kardeşi) Cebele bin Hâlise radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Benimle beraber kardeşim Zeyd'i gönder!'
'Jşte kendisi burada. Git ona, eğer seninle giderse, ben mani olmam.' Gitti ve teklif etti, ancak Zeyd gelip dedi ki: 'Ey Allah'ın Re-sûlü! Ben kimseyi sana tercih edebilir miyim?' Daha sonraları Cebele:
'Kardeşimle kaldım, daha sonra onun görüşünün benimkinden daha iyi olduğunu gördüm ve anladım' dedi." (İkisi de Tîrmizi'ye aittir.|
8810- İbn Ömer radiyaliahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Üsâme bin Zeyd'in kumandası altında bir müfreze gönderdi. İnsanlardan bazıları onun kumandanlığı hakkında ileri geri konuştular. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Siz bunun hakkında ileri geri konuşuyorsunuz, zaten daha önce babası hakkında da ileri geri konuşmuştunuz. Allah'a yemin ede-
rim ki o, kumandanlığa lâyıktır. O, İnsanlar içinde en sevdiğim kişidir. Babasından sonra bu da benim için insanların en sevimlisi olmuştur.' |Buhârî, Müslim ve Tirmi/î.|
8811- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
ölüm döşeğinde olduğu gün, lechîz ettiği orduya beni kumandan yaptı, sancağı da elime verdi. İnsanlarla yola çıktık. Ağuiaşmca, hep beraber Medine'ye geri döndük. Yanına girdiğimde artık konuşamıyordu. İki elini üzerime koydu, sonra kaldırdı. Bundan, bana dua ettiğini anladım."]Tirmizî.]
8812- Âişe radiyallahu anhâ'dan, dedi ki: "Üsâme kapının eşiğinde ayağı kayıp düştü, yüzü yarıldı, kanlar akmaya başladı.

Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (bana) şöyle buyurdu: 'Haydi git, (kanlarını sil ve) yara-sıyla ilgilen!' İğrendim, yapamadım. Bunun üzerine, kendisi geldi, yüzünden kanlarını emip dışarıya püskürtmeğe başladı. Sonra şöyle buyurdu: 'Eğer Usûme kız olsaydı, onu süslerdim, giyindirirdim hatta evleninceye kadar ona gerekli harcamayı yapardım.' |Ibn Mâce.|
8813- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Üsâme'nin burnunu silmek istedi. Âişe dedi ki: 'Bırak onu ben yapayım.' Bunun üzerine şöyle dedi: 'Ey Âişe! Onu sev, çünkü ben onu seviyorum.' |Tirmizî|
8814- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ömer, Üsâme için üçbinbeşyüz (dirhem) tahsis ve takdir etti. Abdullah bin Ömer için üçbin takdir etti. Bunun üzerine İbn Ömer itiraz edip dedi ki: 'Neden Üsâme'yi bana tercih ettin? Vallahi o herhangi bir harbe benden Önce gitmedi.' Ömer şöyle cevap verdi: 'Çünkü Zeyd'i Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem babandan çok severdi, (onun oğlu) Üsâme'yi
de senden fazla severdi. Ben de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sevgisini kendi
sevgime tercih ettim.' [İkisi de Tirmizî'ye ait.|
8815- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, mesciddeyken bir adamın ihramını sürüyerek gezdiğini gördü, dedi ki: 'Bakın bakalım o kimdir?' Dediler ki: 'O, Muham-med bin Üsâme'dir.' İbn Ömer başını eğdi ve dedi ki: 'Eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu (Üsâme'nin oğlunu) görseydi mutlaka severdi.' [Buharı.|
8816- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "İlk müslüman olan, Zeyd bin Hârise'dir."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de mürsel olarak.]
8817- Ali radiyallahu anh'dan: "Ammâr bin Yâsir gelip içeriye girmek
için Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den izin istedi. 'Ona izin verin, girsin!' buyurdu. Sonra ona: 'Merhaba ey Tayyibi'l-Mutayyeb (= merhaba ey pak ve paklanmış kişi!)'diye hitap etti. [Tîrmizi.]
8818- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ammâr'a dedi ki: 'Müjde! Seni azgın bir cemaat öldürecektir' |Tirmizî]
8819- Rezîn şunu ilave etti: "(Ammâr) Sıffîn günü su istedi. İçinde süt bulunan bir maşrapa getirildi. Onu görünce 'Allahü Ekber' diye bağırdı. Sonra şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dünyadaki en son rızkımın bunun gibi maşrapadan süt içmek olduğunu bildirmişti.' Sonra hamle yaptı, Öldürülünceye dek durmadan savaştı."
8820- Ebû Saîd radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vah Ammur'a! Kendisim azgın bir grup öldürecektir. Oysa o, onları cennete çağıracak, onlar ise onu cehenneme çağıracaklardır." [Buhârî.]
8821- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ammât; ne zaman iki şey arasında muhayyer kılındı ise o, mutlaka çetin olanı tercih etmiştir." [Tirmizî.]
8822- Sahabeden bir adamdan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ammâr, çenesine kadar imanla dolmuştur." [Nesâî.]
8823- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ammâr' in kanı da, eti de ateşe haramdır. Kesinlikle ateş onu yakamaz." [Bezzâr.J
8824- Bilâl bin Yahya radiyallahu anh'dan: "Ammâr öldürüldüğü zaman Huzeyfe'ye dediler ki: 'Bu adam gördüğün gibi öldürüldü; insanlar onun hakkında ihtilâfa düştüler, sen ne dersin.?' Şöyle cevap verdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
1Ebu'l-Yakazân (yani Ammâr, İslâm) fıtrat(t) üzeredir, ölünceye ya da yaşlanıncaya dek bu fıtrat onu bırakmaz.'
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta..]
8825- Osman radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Bathâ'da yürüyorduk. Nihayet Ammâr ile babası ve annesinin işkence gördükleri yere geldik. Ebû Ammâr dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! İşte durum böyle.' Şöyle buyurdu: 'Sabret!' Sonra şöyle dua etti: 'Allahım! Yâsir ailesini bağışla!' Öyle de oldu (yani Hakk'ın rahmetine kavuştular)." |Ahmed.J
8826- "Ey Yâsir ailesi! Cennet size vaad edilmiş. Buluşma yeriniz cennettir." |Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de hafi bir senedle:|
8827- el-Hasan radiyallahu anh'dan: Ammâr şöyle derdi:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile, cinlere ve insanlara karşı savaştım. Beni Bedir kuyusuna gönderdi, insan şeklinde şeytana rastladım. Kapıştık, ben onu yendim. Yanımdaki mızrağımla ona vuruyordum. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş: 'Ammâr kuyunun yanında şeytana rastladı ve onunla çarpıştı.'
Çok geçmeden dönüp ona durumu bildirdiğimde, şöyle dedi: "işte o çarpıştığın kişi, şeytanın ta kendisiydi.'
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de hafî bir senedle.]
8828- Hâlid bin el-Velîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ammâr'ı hakir görürse, Allah da onu hakir görür. Kim Ammâr'a hakaret ederse, Allah da ona kötü muamele yapar. Kim Ammâr'in eksiğini çıkartmaya çalışırsa Allah da onun eksiğini meydana çıkartır,"
8829- Diğer rivayet:
"Kim Ammâr'a düşmanlık yaparsa, Allah da ona düşmanlık yapar." jTaberânî, Mn'remu'l-Kehîr'öe daha uzun bir melinle.I
8830- Amr bin el-Âs radiyallahıı aiıh'dan: "Ona İki adam, Ammâr'ın kanı ve malı hakkında davalaşmaya geldi. O ise şöyle de-dİ: 'Bırakın onu! Ben Allah Resulü sallaılahu aleyhi ve sellem'in onun hakkında şöyle buyurduğunu duydum: 'Ammâr'ı öldüren ve malını alan cehennemdedir.'
8831- Abdullah bin el-Hâris radiyallahıı anh'dan:
"Amr bin el-As, Muâviye'ye dedi ki: 'Ey mü'mİnlerin emîri! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in, mescidi yaparken Ammâr'a şöyle dediğini duymadın mı?'
'Ey Ammâr! Sen cihada karşı gayet hırslısın. Şüphesiz sen cennet ehlindensin. Seni azgın bir cemaat öldürecektir.'
Muâviye: 'Evet' dedi. 'Öyleyse onu neden öldürdünüz?' 'Vallahi yanılıyorsun. Onu biz mi öldürdük? Onu, getiren kişi öldürdü' diye cevab verdi."
8832- Gülsüm bin Cez'a radiyallahu anh'dan:
"Ammâr'ın katiline soruldu:
'Ammâr'ın olayı nasıl cereyan etti?' Cevap verdi:
'Ben Resûllah sallallahu aleyhi ve sellem'i görmüş biriyim. Biz Ammâr'ı seçkinlerimizden sayardık. Kûbâ Mescidinde Osman aleyhinde konuşuncaya dek bu kanaatteydim. (Ondan sonra dedim ki:) 'Onunla başbaşa kalırsam mutlaka ayağımla onu çiğneyeceğim. Ondan sonra bütün namazlarımda Allah'a şöyle dua ettim: 'Allahım! Beni Ammâr'la buluştur!' Sıffîn günü olunca, baktım bir adam gönüllüleri önüne katmış gidiyor. Hemen onu gördüm, karşılıklı iki darbe salladık, sonra ben ondan önce davrandım, vurdum yüz üstü kapaklandı. Sonra onu öldürdüm.' |Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de.]
8833- AH radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer istişare etmeden birini onlara kumandan tayin etseydim onlara Ümmü Abd'ın oğlunu (İbn Mes'ûd'u) tayin ederdim."

[Tirmizî]
8834- Abdurrahman bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
Huzeyfe'ye: Kendisinden ilim almanız İçin ahval, hidayet ve yol göstermesi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e en yakın olan birini sordum. Şöyle cevapladı:
"Ahval, hidayet ve yol göstermesi İbn Ümmü Abd'dan daha üstününü bilmiyorum. O, (ashabın) Allah'a en yakın olanlarmdandır.'
8835- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Kardeşimle ben Yemen'den geldik. Epey
zaman, İbn Mes'ûd'la annesinin Ehl-i beytten olduğunu zannediyorduk. Çünkü onlar devamlı olarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girip çıkıyorlardı, ondan hiç
ayrılmıyorlardı." |Buhârî, Müslim veTirmizî.|
Mu'cemu' l- Ebû Musa ve Ebû Mes'ûd el-Ensâ-rî radiyallahu anhumâ'dan:
"İbn Mes'ûd öldüğü zaman, o ikisinden biri arkadaşına şöyle dedi:
'Acaba o, kendisinden sonra benzeri birini bıraktı mı, ne dersin?'
'Buna imkan var mı. Biliyorsun ki (Resû-lullah sallailahu aleyhi ve sellem'İn huzuruna girmek için), bize izin verilmediği zaman ona izin verilirdi, biz olmadığımız zaman o (O'nun) yanında bulunurdu.' |Müslim,|
8837- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ebû Bekr ile Ömer, ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn kendisi hakkında şöyle buyurduğunu müjdelemişler:
'Kim Kur'ân'ı tıpkı indiği gibi okumak isterse, İbn Ütnmü Abd'in (İbn Mes'ûd'un) kıraati üzere okusun!' |İbn Mâce.l
8838- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ben kendimi, müslüman olanların altıncısı olarak gördüm. Yeryüzünde bizlerden önce müslüman olan başka kimse yoktu."
|Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de]
8839- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin es-Sâmit Ebû Zer'in şöyle dediğini nakletti:
'Haram ayım helâl kılan kavmimiz Gi-fâr'dan ayrılıp, ben, kardeşim Üneys ve annem beraberce yola çıktık. Dayımıza gittik; dayımız bize ikram ve ihsanda bulundu. Fakat kavmi bize haset edip dediler ki: 'Sen ailenin yanından ayrıldığın zaman Üneys onun yanına gidiyor.' Dayımız gelince kendisine söylenenleri bize söyledi. Bunun üzerine ben de dedim ki:
'Bize yaptığın iyilikleri kirlettin, artık beraber kalamayız.'
Hemen develerimizi hazırladık, yükümüzü yükleyip, oradan ayrıldık. Bunun üzerine dayımız ise elbisesine kapanıp ağlamaya başladı ve nihayet Mekke'nin yakınına vardığımızda kardeşim Üneys (birileriyle) bizim de-
velerimizle onların develeri hususunda şiir yarışına girmek İçin her iki taraf kâhine gittiler. Kâhin Üneys'i daha hayırlı bulmuş. Bunun üzerine Üneys yanımıza develerimizle ve bir misli de beraberlerinde olduğu halde geldi. Ebû Zer (Abdullah bin es-Sâmit'e) dedi ki: 'Ey kardeşim oğlu! Ben daha Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem ile buluşmadan üç yıl önce namaz kıldım.'
'Kimin için?' dedim.
'Allah için' dedi.
'Namaz kılarken ne tarafa duruyordun?'
'Rabbim beni ne tarafa yöneltirse o tarafa. Yatsıyı kılıyordum, gece sabaha karşı kendimi sanki yokmuş gibi bırakıyordum, nihayet güneş yükselinceye dek o hal üzere kalıyordum.'
Üneys dedi ki: 'Benim Mekke'de bir İşim vardır, bana İzin ver gideyim.' Sonra Üneys Mekke'ye doğru yola koyuldu, Ancak geri dönmekle biraz gecikti. Döndüğün-de dedim ki:
'Ne yaptın?'
'Mekke'de bir adam gördüm. Senin dinin üzeredir. Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiğini iddia ediyor.'
'Peki insanlar ne diyorlar?'
'İnsanlar onun için, şair, kâhin ve sâhir olduğunu söylüyorlar' dedi.
Üneys kendisi de şairlerden biri olduğu için, dedi ki: 'Ben kâhinlerin sözünü dinledim, fakat onun söyledikleri hiç kâhinlerinki-ne benzemiyor. Onun sözünü şairlerinkiyle tarttım, hiçbiri ona uymuyor ve ona denk olamıyor. Vallahi o, doğrudur. Onlar yalancıdır."
Dedim ki: 'O halde sen de bana izin ver de ben de Mekke'ye gideyim.' Gittim ve orada zayıf bulduğum (gözüme kestirdiğim) bir adama: 'Sizin sapık dediğiniz o adam nerde-dir?' Bunu der demez: 'İşte sapık, sapık! diyerek halkı başıma topladı. Ellerine geçirdikleri çamur ve kemiklerden ne varsa onlarla vurup beni bayıltmcaya dek dövdüler. Ayıldığını zaman her tarafım kan-revan olmuştu, hemen zemzem kuyusuna varıp kanlarımı yıkadım;
tertemiz oldum; suyundan da bol miktarda içtim. Ey kardeşimin oğlu! Otuz gün gece-gün-diiz orada öylece kaldım. Tek gıdam zemzem suyu idi. Onu içtikçe şişmanladım, nerdeyse şişmanlıktan karnım patlayacaktı. Hiç de açlık duymadım. Mehtaplı bir geceydi. Bir ara Mek-keliler ay ışığında ansızın uyuyakaldüar. Kâ-beyi iki kadından başka tavaf edeni görmedim. Asâf ve Naile için dua ediyorlardı. Tavaf sırasında yanıma geldiler. Ben: 'Bunların birini diğerine nikahlayın!' diyerek onlara takıldım. Fakat onlar sözlerinden vazgeçmediler. Yanıma geldiler. Ben ise: 'Kinayeli söylemiyorum, gerçekten onlar odun gibi bir şeydir' dedim. Bunun üzerine kadınlar: 'Burada bizim adamlarımızdan biri olsaydı görürdün!' diyerek velveleyle gittiler. Ancak onlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekr ile karşılaştılar, onlar yukardan doğru inip geliyorlardı. Buyurdu ki: 'Neniz var?'
'Ka'be ile örtüsü arasında bir dinsiz var.'
'Peki o size ne dedi?'
'O bize ağız dolduran sözler söyledi' dediler.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi, arkadaşıyla birlikte Hacer'i istilâm etti ve tavaf etti. Sonra namaz kıldı, Namazım bitirince, onu İslâm'ın selâmı ile ilk selâmlayan ben oldum; dedim ki:
'Esselâmü aleyke ya Resûlallah!'
'Ve aleyke ve Rahmetullah!' diyerek karşılık verdi ve sordu:
'Kimlerdensin?'
'Gifâr'dan' dedim. Hemen elini kaldırarak parmaklarını alnına koydu.
İçimden, galiba Ğifar kabilesine mensup olmam hoşuna gitmedi, dedim. Elinden tutmak istedim, fakat arkadaşı engel oldu. Çünkü o, onu benden daha iyi tanıyor ve biliyordu. Sonra başını kaldırıp şöyle sordu:
'Ne zamandan beri buradasın?'
'Otuz gündür, geceli gündüzlü buradayım' dedim.
'Peki bu kadar zamandır sana kim yediriyor?'
'Hiç kimse yedirmiyor, bütün gıdam zemzem suyudur. Onu içe içe karnım patlayacak
kadar şişmanladım; üstelik hiç açlık da hissetmedim' dedim. Şöyle buyurdu: "O mübarek (bir su)dur. O yemek bulamayanlar için bir yemektir."

Ebû Bekr dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Müsaade et de bu gece ona ben yemek yedi-reyim.' Allah Resulü ve Ebû Bekr gittiler, ben de onlarla beraber gittim. Ebû Bekr bir kapı açtı, oradan Tâif üzümlerini alıp bana verdi. Mekke'de ilk yediğim yemek işte o oldu. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; şöyle buyurdu: 'Bana hurmalık bir yer gösterildi. Galiba orası Yesrib'dir. Sen kavmine git ve onlara benim adıma tebliğde bulun! Belki senin vasıtanla Allah onları faydalandırır da karşılığında ecir alırsın.'
Hemen Üneys'e giHim. Dedi kî: 'Ne yaptın?'
'Müslüman oldum ve onu tasdik ettim'de-dim.
'Ben de senin dininden hoşlanırım, çünkü ben zaten önceden onu tasdik edip müslüman olmuştum'dedi. Sonra annemize geldik, ona da durumumuzu anlatınca, o da şöyle dedi: 'Benim de bu hoşuma gitti, zaten ben de önceden onu tasdik edip müslüman olmuştum.'
Hazırlandık; yüklerimizi yükleyip kavmimiz olan Gifâr kabilesinin yanına vardık. Durumu onlara bildirdik, hemen onların yansı İslâmiyeti kabul ettiler. Onlara reisleri olan Eymâ bin Rahada imamlık yapıyordu. Diğer yansı da şöyle dediler:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye gelince, müslüman oluruz.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldiğinde diğer kalan yarısı da İslâmiyeti kabul edip müslüman oldular.
Ondan sonra Eşlem kabilesi de gelip şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Kardeşlerimiz müslüman oldular, biz de onlar gibi müslüman olmak İstiyoruz.'Ve müslüman oldular. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Gifar müslüman oldu; Allah onlara mağfiret buyursun; Eşlem müslüman oldu, Allah onları selâmete erdirsin!'
Rivayetlerinden birinde şöyle geçmiştir:
"Bunun üzerine kâhinlerden bîr adama gittiler. Kardeşim Üneys (şiirleriyle) devamlı olarak kâhini övdü ve diğerini yenik düşürdü. Böylece onun deve sürüsünü kazanıp, bizimkilere kattık."
8840- Onun rivayetlerindendir: "Ebû Zer, azığını alıp (içi su dolu) bir kırba ile Mekke'ye vardı. Mescide (Kâ'be'ye) gelip tanımadığı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i aramaya başladı. Onu sormak istemedi. Nihayet akşam oldu. Yattı, Ali onu gördü ve yabancı olduğunu anladı. Ebû Zer onu görünce ardından gitti, yolda yürürken birbirlerine hiçbir söz söylemediler. Sabah olunca kırbası ile azığını alıp yine mescide (Kabe'ye) geldi. O gün öylece akşama kadar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i göremeden kalıp bekledi. Gene yattığı yere döndü, yine Ali onu gördü. Dedi ki: 'Hâlâ bu adam yerini bilmiyor mu ki burada yatmış duruyor.' Sonra hemen onu kaldırdı, beraber yine hiç konuşmadan git-
tiler. Üçüncü gece olunca yine aynı şey oldu. Ali onu kaldırdı, beraber yürümeye başlayınca, Ali dayanamadı, sordu: 'Bu beldeye geliş sebebini bana hâlâ anlatmayacak mısın?'
'Bana doğru yolu göstereceğine dair kesin söz verirsen, anlatırım' dedi.
Ali de söz verdi, bunun üzerine Ebû Zer Mekke'ye geliş amacını ona anlatınca Ali: 'O (görmek istediğin kişi) hak üzeredir ve Allah'ın Resulüdür.' dedi. Sonra dedi ki:
'Sen sabah olunca beni takip et! Eğer yolda senin hakkında endişeleneceğim bir durum görürsem, su döküyormuş gibi yaparım; geçip gittiğimde ise sen beni takip edersin, nihayet girdiğim yere girersin.' Dediğini yaptı, onu takip etti. Nihayet o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdi. O da ardından girdi, onu dinler dinlemez hemen müslü-maıı oldu. Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu:
'Kavmine dön; sana emrim gelinceye dek onlara peygamberliğimi bildirip orada kal!' Cevabı şu oldu:
'Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, gidip ortalarında (Allah'ın varlığını ve birliğini) haykınp müslüman olduğumu ilan edeceğim.'
Ondan sonra çıktı, mescide (Kabe'ye) varıp avazının çıktığı kadar şöyle bağırdı:
'Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhammed de O'nun Resulüdür.' Bunu duyan müşrikler hemen başına üşüştüler ve onu yere serinceye dek dövdüler, nihayet Abbâs gelip üzerine abanıp şöyle dedi:
'Yazık size; bilmiyor musunuz bu adam Gifâr kabilesindendir. Şam'a giderken (ticaret) yolunuz oradan geçmektedir. Onlar bunu duyarsa haliniz nice olur?' Ondan sonra derhal onu ellerinden kurtardı. Ertesi gün gidip aynısını yaptı, yine müşrikler yere serinceye kadar onu dövdüler, gelip Abbâs üzerine abanıp onu kurtardı."
IMüslim, Buhârî de bunu aynı şekilde rivayet etti.]
8841- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Kıyamet gününde ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e hepinizden daha yakın olacağım; çünkü ben onun şöyle buyurduğunu duydum: 'Kıyamet gününde bana en yakınınız, dünyadan kendini terketîigim gibi ayrılandır.' Vallahi içinizde benden başka ona (dünyaya) bir şeyle bağlanmayan hiç kimse
yoktur."
(Ahmed veTaberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de]
8842- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Ben kendimi İslâm'ın dörtte biri olarak gördüm. Benden Önce ancak üç müslüman vardı: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Bilâl." [Taberânî, Mu'cemu' l-Kebir'de]
8843- İbrâhîm bin el-Eşter'den:
"Ebû Zer, Rebze'de yalnızlık içinde ölmek üzere iken karısı ağladı. Ona sordu: 'Neden ağlıyorsun?'
'Ağlıyorum, çünkü sen ölürsen seni kabre indirecek kimse yok ve yanımda sığabileceğin kadar bir elbise yok ki seni kefenleyeyim.' Şöyle dedi:
'Ağlama! Çünkü ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Sizden bir adam sahrada ölecek, cenazesinde de bir grup müslüman bulunacaktır.' Ben ise sahradayım ve ölmek üzereyim, hepsi kasabalarda cemaat içinde vefat ettiler. Yolu gözetle, mutlaka sana söylediğimin çıktığını göreceksin. Çünkü ben ne yalan söyledim, ne de yalancılıkla itham edildim.' Tam o sırada yoldan bir grup akın edip geldi, kadının yanında durdular ve sordular:
'Ne'n var?'
'Müslümanlardan bir kişi vefat etmek üzeredir, onu kefenleyip gömerseniz sevaba girersiniz' dedi.
'Kimdir o ölmek üzere olan?'
'Ebû Zer'dir' deyince, 'Babalarımız annelerimiz ona feda olsun!' deyip hemen yanma girdiler. Ebû Zer şöyle dedi: 'Müjde size, Allah Resûlü'nün bahsettiği kişiler sizsiniz dedi. Allah aşkına içinizde emîr, reis ya da postacı olanlar beni kefenlemesin. Onlar arasında En-sâr'dan bir delikanlı hariç, hemen hepsi bu mevkilerde bulunmuşlardı. O Ensâr'lı delikanlı dedi ki: 'Yanımda, iki elbise vardır, (birini) verebilirim.' Bunun üzerine Ebû Zer ona 'İşte arkadaş ve dostum sensin' dedi."
|Ahmed ve Bezzâr]

HUZEYFE BİN EL-YEMAN, SA'D BİN MUÂZ, İBN ABBÂS, İBN ÖMER VE İBNÜ'Z-ZÜBEYR'İN MENKIBELERİ
8844- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Annem sordu: 'Ne zamandanberi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i görmedin?'
'Epeydir görmedim' deyince beni biraz payladı. Bunun üzerine şöyle dedim: 'Bırak beni de gidip onunla akşam namazını kılayım. Senin için de, benim için de Allah'dan mağfiret dilemesini istirham edeyim.' Hemen vardım, kendisi ile akşam namazını

kıldım. Son-
ra (nafile) namaza kalktı, yatsıyı da kıldıktan sonra ayrıldı, kendisini izledim. Sordu: 'Kim o, Huzeyfe mi?"
'Evet' dedim.
'Bir işin mi vardı? Allah seni de anneni de bağışlasın! İşte bundan önce yeryüzüne hiç inmemiş bir melek. Rabbinden bana selâm getirmesi ve şu müjdeyi vermesi için izin istemiş; o da izin vermiş:
Fâtıma cennet kadınlarının hanımefendi-sidir. Hasan ile Hüseyin de cennet gençlerinin efendileridir'." [Tirmizî]
8845- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Yerine bir adam tayin et de (bize) öğretsin." Şöyle buyurdu:
"Yerime adam bırakırsam, ona âsi olursunuz da bu nedenle azaba uğrarsınız. Lâkin size Huzeyfe ne anlatırsa onu tasdik edin! Abdullah bin Mes'ûd size nasıl okursa siz de tıpkı Onun gibi okuyun!" [İkisi de Tırmizî'ye ait.]
8846- Ebû İshak'dan:
"el-Beiâ bin ÂzİB der ki: Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e ipekli bir elbise hediye edildi. Biz ona dokunmaya ve hayret etmeye başlayınca, şöyle buyurdu:
'Bunun yumuşaklığına bakıp şaşıyorsunuz? Sa'd bin Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzel ve yumuşaktır'."
[Buharı, Müslim veTirmizî.|
8847- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sa'd bin Muâz'ın ölümüne Arş titredi." Bunun üzerine bir adam (CâbİR'e) şöyle dedi: "el-Berâ diyor ki: (Sa'd'ın cenazesinin) tabutu titredi." Câbir cevaben dedi ki: Bu iki kabile (yani Evs ile Hazrec) arasında kin ve anlaşmazlık vardır. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Sa'd bin Muâz'ın Ölümüne Rahman'in Arş'ı titredi."
[Buhârî. Müslim ve Tirmizî. Lafız Buhârî'ye ait]
8848- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni bağrına basıp, şöyle dua etti: 'Allahım, buna kitabı öğret!'"
8849- Diğer rivayette: "Buna hikmeti öğret!" diye geçmektedir.
8850- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem helaya gitti, ona abdest suyu hazırladım. (Çıkınca) Bu myu kim koydu?' diye sorunca, kendisine benim koyduğum bildirildi. Bunun üzerine şu duada bulundu: 'Allahım! Onu dinde fakîh kıl ve ona yorumu öğret'.'"
[Buharı, Müslim ve TirmİzÎ.|
8851- Ümmü'1-Fadl radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hicir'deyken ben oradan geçtim, beni görünce şöyle dedi:
'Ey Ümmü'l-FadU'
'Buyur ey Allah'ın Resulü!' dedim. Şöyle buyurdu: 'Sen bir erkek çocuğa hamilesin. Doğurduğun zaman onu bana getir!' Ben de doğurduğum zaman çocuğu alıp ona götürdüm. Ona Abdullah ismini verdi ve tükürüğünü ona sürdü ve şöyle buyurdu: 'Haydi şimdi git, onu akıllı ve yiğit bulacaksın'."
[Taberânî, M. Kebîr'de daha uzun bir metinle.]
8852- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dua etti ve dedi ki: "Bu Kur'ân tercümanı ne güzeldir." Cibril de bana iki kere dua etti.
[Tuberânî, Mıt'cemıt'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.l
8853- Saîd bin Cübeyr radiyallahu anh'dan: "İbn Abbâs Tâif'te vefat etti, cenazesinde bulunduk. Bir kuş gelip na'şına girdi. Sonra ondan çıktığı görülmedi. Defnedildiği zaman, kimin okuduğu bilinmeyen şu âyet okundu: 'Ey olgunluğa erişmiş nefis!... Cennetime gir!' (Fecr, 27)."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8854- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Kişi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hayattayken gördüğü rüyayı ona anlatırdı. Ben genç ve bekâr bir delikanlı idim. Mes-cidde yatar kalkardım. Ona anlatabileceğim bir rüya görmek isterdim. Derken rüyamda şunu gördüm: İki melek geldi beni alıp cehenneme ilettiler. Sanki cehennem kuyu çevresi gibi çevrilmişti. Kuyu gibi iki direği (iki yanı) vardı. Baktım ki orada tanıdığım insanlar var. 'Allah'a cehennemden sığınırım' demeye başladım. Onlara başka bir melek, bana ayrı bir melek geldi ve bana gelen: 'Korkma!' dedi.
Hemen gidip bu rüyayı Hafsa'ya anlattım, O da gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise şöyle buyurdu: 'Abdullah ne güzel bir adamdır! Ah bir de gece namazı kdsa!'
Salim dedi ki: 'Abdullah (b. Ömer) (bu olaydan sonra) gece pek az uyurdu'."
8855- Diğer rivayet:
"Rüyamda sanki avucumda kalın ipekten bir elbise vardı. Onunla cennette nereye gitmek istersem, hemen onun benimle uçtuğunu gördüm." Bu rüyamı Hafsa'ya anlattım, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu: "Kardeşin salih bir adamdır." Ya da; "Abdullah salih bir adamdır." dedi.
8856- Diğer rivayet:
(İbn Ömer) dedi ki: "Kişiler rüyalar görürlerdi, gelip rüyalarım Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatırlardı. O da onun yorumunu yapardı. Ben henüz küçüktüm. Evim, evlenmeden önce mescid idi. İçimden dedim ki: 'Sende bir hayır olsa bunlar gibi sen de rü-
ya görürsün.' Bir gece yattığımda Allah'a şöyle dua ettim: 'Allahım! Eğer bende bir hayr olduğunu bilirsen -ki mutlaka bilirsin- bana onlar gibi rüya göster!' Ben o halimde uyurken aniden her birinin elinde demir topuz bulunan iki melek geldi ve beni alıp cehenneme ilettiler. Ben aralarında durmadan: 'Allahım! Sana cehennemden sığınırım' diye dua ediyordum. Sonra elinde demir topuz bulunan bir melek daha geldi ve bana: 'Korkma! Sen iyi bir adamsın; bir de namazını çok kılarsan' dedi. Ondan sonra beni alıp götürdüler ve Cehennemin tam kenarında durdurdular. Cehennemin üstü kuyu gibi kapanmıştı. Onun kuyu gibi direkleri vardı. Her iki direğin arasında elinde demir topuzu olan bir melek duruyordu. Orada başları aşağı zincirlere vurulmuş birtakım adamları asılmış olarak gördüm. İçlerinde Kureyş'ten tanıdığım birtakım adamlar da vardı. Beni alıp sağ tarafa ilettiler.' Bu rüyayı sonra Hafsa'ya anlattım." Benzeri rivayet. [Buharı ile Müslim.]
8854- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Kişi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hayattayken gördüğü rüyayı ona anlatırdı. Ben genç ve bekâr bir delikanlı idim. Mes-cidde yatar kalkardım. Ona anlatabileceğim bir rüya görmek isterdim. Derken rüyamda şunu gördüm: İki melek geldi beni alıp cehenneme ilettiler. Sanki cehennem kuyu çevresi gibi çevrilmişti. Kuyu gibi iki direği (iki yanı) vardı. Baktım ki orada tanıdığım insanlar var. 'Allah'a cehennemden sığınının' demeye başladım. Onlara başka bir melek, bana ayrı bir melek geldi ve bana gelen: 'Korkma!' dedi.
Hemen gidip bu rüyayı Hafsa'ya anlattım, O da gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise şöyle buyurdu: 'Abdullah ne güzel bir adamdır/ Ah bir de gece namazı hlsaV
Salim dedi ki: 'Abdullah (b. Ömer) (bu olaydan sonra) gece pek az uyurdu'."
8855- Diğer rivayet;
"Rüyamda sanki avucumda kalın ipekten bir elbise vardı. Onunla cennette nereye gitmek istersem, hemen onun benimle

uçtuğunu gördüm." Bu rüyamı Hafsa'ya anlattım, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu: "Kardeşin salih bir adamdır." Ya da; "Abdullah salih bir adamdır." dedi.
8856- Diğer rivayet:
(İbn Ömer) dedi ki: "Kişiler rüyalar görürlerdi, gelip rüyalarını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatırlardı. O da onun yorumunu yapardı. Ben henüz küçüktüm. Evim, evlenmeden önce mescid idi. İçimden dedim ki; 'Sende bir hayır olsa bunlar gibi sen de rü-
ya görürsün.' Bir gece yattığımda Allah'a şöyle dua ettim: 'Allahım! Eğer bende bir hayr olduğunu bilirsen -ki mutlaka biürsin- bana onlar gibi rüya göster!' Ben o halimde uyurken aniden her birinin elinde demir topuz bulunan iki melek geldi ve beni alıp cehenneme ilettiler. Ben aralarında durmadan: 'Allahım! Sana cehennemden sığınırım' diye dua ediyordum. Sonra elinde demir topuz bulunan bir melek daha geldi ve bana: 'Korkma! Sen iyi bir adamsın; bir de namazını çok kılarsan' dedi. Ondan sonra beni alıp götürdüler ve Cehennemin lam kenarında durdurdular. Cehennemin üstü kuyu gibi kapanmıştı. Onun kuyu gibi direkleri vardı. Her iki direğin arasında elinde demir topuzu olan bir melek duruyordu. Orada başları aşağı zincirlere vurulmuş birtakım adamları asılmış olarak gördüm. İçlerinde Kureyş'ten tanıdığım birtakım adamlar da vardı. Beni alıp sağ tarafa ilettiler.' Bu rüyayı sonra Hafsa'ya anlattım." Benzeri rivayet. [Buharı ile Müslim.]
8857- İbn Ebî Müleyke radiyallahu aıh'-dan:
"İbn Abbâs'la İbnü'z-Zübeyr'in arasında bir şey geçmişti.
Sabah erken İbn Abbâs'a varıp şöyle dedim: 'Allah'ın yasak koyduğu Harem'de sen İbnü'z-Zübeyr'le çarpışmak mı istiyorsun?'
'Maazallah! Allah İbnü'z-Zübeyr ile Umeyyeoğullarını Harem'i helâl kılanlar olarak yazmış. Ben ise vallahi asla haram olan bir şeyi helâl saymam' dedi.
(İbn Abbâs) Devamla dedi ki: İnsanlar bana: Haydi İbnü'z-Zübeyr'c biat et!' dediler.
Dedim ki: "Bu halifelik işi ondan pek uzak değildir. Zira onun babası (Zübeyr) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in havari-sidir. Dedesi (yani Ebû Bekr) Peygamber sal-
lallahu aleyhi ve sellem'in mağara arkadaşıdır. Annesi (Esma binti Ebî Bekr) ise iki nıtâk sahibidir. Teyzesi (Aişe) ise mü'minlerin an-nesidir. (Büyük) Halası (Hadîce) ise Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımıdır. Ninesi (Safiyye) ise Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in halasıdır. Sonra o, İslâm'da iffetli, kusurlardan uzak ve Kur'ân'ı güzel okuyanlardandır.
Vallahi (Umeyyeoğulları) bana ilgi göste-rirlerse, ancak hısımlıktan dolayı ilgi göstermiş olurlar. Eğer onlar üzerime emîr olurlarsa münasip olan kerîm kimseler emirim olmuş olurlar. İbnü'z-Zübeyr ise üzerime Tüveyt'Ie-ri, Üsâme'leri ve Humeydleri tercih etti -Bu sözüyle (İbn Abbâs) Esedoğullarından olan Tuveyt, Üsâme ve Humeydoğullarmın batnını kastetti- Şüphesiz İbn Ebu'l-As çıkıp, şeref ve faziletle yürüyor. -Bununla da o, Abdü'l-Melik bin Mervan'ı kastediyor-' İbn Abbâs bu sözüyle İbnü'z-Zübeyr'i kastederek onun kuyruğunu kıstığını (büyük işlere karşı ağır davrandığını) ifade etmiştir." |Buhârî.]
8858- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Esma (Medine'ye) hicret ederken Abdullah bin Zübeyr'e hamile idi. Küba'ya geldiği sırada Abdullah'ı orada doğurdu. Doğurduğu zaman (hurma ile) damağını ovması için onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdü ve kucağına koydu. Hurma aramak için biraz bekledik. Sonra hurmayı çiğneyip ardından onun ağzına tükürdü. İşte onun karnına İlk giren şey, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu tükürüğü oldu.
Esma dedi ki: ıSonra onu sıvazladı ve ismini Abdullah koydu.'
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biat etmek üzere yedi ya da sekiz yaşında geldi. Bunu kendisine babası Zübeyr söyledi.'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun kendisine doğru geldiğini gördüğünde gülümsedi. Sonra o, Resûlullah'a biat etti."
[Buhârîile Müslim.]

BİLAL BİN REBAH, UBEYY BİN KÂ'B, EBÛ TALHA EL-ENSÂRÎ, EL-MİKDÂD BİN AMR VE EBÛ KATÂDE EL-ENSÂRÎ'NİN MENKIBELERİ
8859- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
sabah namazında Bilâl'e dedi ki: 'Ben bu gece önümde cennette senin pabuçlarının sesini duydum, İslâm'da senin için menfaati en çok umulan hangi ameli yaptın, söyler misin?'
Bilâl şu cevabı verdi: 'Gece veya gündüz abdest aldığım zaman o abdestle mutlaka Allah'ın bana takdir ettiği miktar namazı kılardım. İşte İslâm'da işlediğim ameller içinde bana en çok umut veren amelim budur'."
|Buhârî ve Müslim.|
8860- Câbir radiyallahu anh'dan:
Ömer derdi ki: "Ebû Bekir efendimizdir. O, -Bilâl'ı kasd ederek- efendimizi azat etmiştir." |Buhârî.|
8861- Salim bin Abdullah radiyallahu anh'dan;
"Bir şair Bilâl bin Abdullah'ı övdü ve şöyle dedi: 'Bilâl bin Abdullah en hayırlı Bi-lâl'dir. Ona İbn Ömer şöyle dedi: 'Yalan söyledin; Allah Resulünün Bilâl'ı en hayırlı Bilâl'dır' (şeklinde ifade etmelisin)'." |İbn Müce.l
8862- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ubeyy'e şöyle dedi: 'Allah benden sana,
'Lem yekun'iyi (Beyyine sûresini) okumamı istedi.' Dedi ki: 'O benim ismimi söyledi mi?'
'Evet' deyince, (sevincinden) ağladı."
IBuhârî ile Müslim ve Tirmizî]
8863- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, ben muhtacım (ve açım)' dedi. Bunun üzerine hanımlarından birine haber gönderdi. O şöyle dedi: 'Yanımda sudan başka hiçbir şey yoktur. Sonra ötekine haber gönderdi. O da aynen diğeri gibi söyledi. Hulâsa hepsi tıpkı onun gibi söylediler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bunu misafir edecek kimse yok mudur ki? Allah onu esirgesin.'
Ebu Talha hemen kalkıp: 'Ben misafir ederini" dedi. Onu alıp doğru evine götürdü ve hanımına 'Yanında yiyecek bir şey var mıdır?'diye sordu.
'Hayır; çocukların yiyeceğinden başka bir şeyimiz yoktur' dedi.
'Onları bir şeylerle oyalayıp uyut! Misafirimiz içeriye girdiğinde sanki yiyormuş gibi göster! Yemek için elini sofraya uzattığı zaman, lambayı düzeltecekmiş gibi kalk ve söndür! ' Kadın onun dediğini yaptı. Misafir ye-
mek yedi, onlar yemeksiz ve aç yattılar. Sabahleyin Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e varınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Filan ve falandan Allah memnun kaldı ve güldü. Ya da Allah (onun haline) taaccüb etti'."
8864- Diğer rivayet:
"Bunun üzerine Allah: 'Kendileri sıkıntı ve zor durumda olsalar bile onları kendi nefislerine tercih ederler' mealindeki âyeti (Haşr, 9) inzal buyurdu."

8865- el-Mikdâd (İbnü'l-Esved) radiyal-lahu anh'dan:
"Ben iki arkadaşımla birlikte geldim; açlıktan kulaklarımız duymaz, gözlerimiz görmez olmuştu. Kendimizi sahabeye sunduk, kimse bizi kabul etmedi. Ondan sonra derhal Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik. O alıp bizi evine götürdü. Baktık ki üç tane dişi keçi kapısında duruyor. 'Haydi sağın,
ve sütü aramızda paylaşalım' buyurdu. Sağıyor, herkes payını içiyor, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e de payını veriyordu. Gece gelip selâm verirdi, kimseyi uyandırmazdı. Uyanık olanlara duyururdu. Sonra Mescide gelir namaz kılardı, sonra döner payını içerdi. Bir gece bana şeytan geldi. Kendi payıma düşeni içmiştim, dedi ki: 'Muham-med'e nasılsa Ensâr geliyor, onu ziyaret ediyorlar. O nasılsa onların sunduğu ikramları kabul eder, bu süte İhtiyacı kalmaz.' Ben de buna aldanarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sütünü de içtim. Süt karnıma girip de onu çıkarmağa çare olmadığım anladığım vakit şeytan gelip beni pişman ettirdi ve şöyle dedi: 'Yazık sana! Muhammed'İn sütünü de içtin, gelip onu göremezse, sana beddua eder, sen de helak olup gidersin. Böylece hem dünyan, hem de âhiretin berbat olur.'
Üzerimde bir örtü vardı; ayaklarıma örttüğümde başım; başıma örttüğümde ayaklarım meydana çıkardı. Uykum kaçmış, bir türlü gözüm uyku tutmuyordu. Arkadaşlarıma gelince, onlar bir suç işlemedikleri için mışıl mışıl uyuyorlardı. Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi; her zamanki gibi selâm verdi. Sonra mescide gidip namaz kıldı. Sonra kendisine ayrılan süte geldi, kabı açtı içinde bir şey bulamadı. Başını göğe kaldırdı. İçimden dedim ki: 'İşte şimdi bana beddua edecek ve ben de helak olacağım.' Fakat o, şöyle dua etti: 'Allahım! Beni doyuranı sen doyur. Bana içirene sen de içir!'
Hemen örtümü belime bağladım, bir bıçak alıp keçilerin en semizini Allah Resulü için kesmeye karar verdim. Keçilerin yanma varınca, baktım hepsinin memesi sütle dolup taşmakta. Hemen süt sağdıkları kabı alıp hep-
sini bir güzel sağdım, üstü köpükle kaplanın-caya dek doldurdum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; şöyle buyurdu:
'Bu gece sütünüzü içtiniz mi?'
'Evet ey Allah'm Resulü, buyur iç!' dedim. İçti, sonra bana verdi. 'İç ey Allah'ın Resulü!' dedim. İçli, yine bana verdi. Onun iyice doyduğunu anlayınca, ikramını kabul ederek içtim ve yere düşüp yığılana kadar güldüm. 'Dikkat et ey Mikdâd bir yerin açılmasın!' dedi. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Benim durumum şöyle şöyle oldu, böyle böyle yaptım.' Şöyle buyurdu:
'Bu, sadece Allah'ın bir rahmeti ve lütfü-dur, bana bildirgeydin de arkadaşlarım uyandırıp onlar da içselerdi, daha İyi olurdu.'
Dedim ki: 'Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ben, seninle içtikten sonra insanların içmesine aldırmam'."
[Tirmizî ve aynı lafızla Müslim. |
8866- Ebû Katâde radiyaflahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir seferdeydi, insanlar susadılar ve hızlı bir şekilde yola koyuldular. Ben o gece Allah Re-sûlli sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından hiç ayrılmadım.
Şöyle buyurdu: 'Peygamberini koruduğun gibi, Allah da seni korusun!'"
Müslim ve Ebû Dâvud. Bu hadis, Mucizeler bahsinde geçen hadisin bir bölümüdür.

SELMÂN, EBU MUSA, ABDULLAH BİN SELÂM, OĞLU YUSUF, CERÎR, CÂBİR BİN ABDİLLAH VE BABASI, ENES BİN MÂLİK İLE BERÂ'NIN MENKIBELERİ

8867- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber saliallahu aleyhi ve seilem:
"Eğer siz yüz çevirip kaçınırsanız Allah, sizin yerinize sizden başkalarını getirir de onlar sizin gibi olmazlar" mealindeki âyeti (Muham-med, 38) okuyunca, "Bizim yerimize kimi getirecek?" diye sordular. Bunun üzerine Sel-mân'm omuzuna vurup şöyle buyurdu: "İşle bunu ve kavmini."
8868- Diğer rivayet:
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, eğer iman Süreyya yıldızında bağlı olsaydı, Fâris'ten birtakım kişiler (gidip) onu alırdı." [Tirmizî]
8869- Selmân radiyallahu anh'dan: "Ben Râmahürmüz'denim." [Buharî]
8870- Selmân radiyallahu anh'dan:
"O, (köle olarak) bir efendiden diğer efendiye intikal ederek tam on kişinin elinden geçmiştir." |İkisi de Buhârî'ye ait.]
8871- Selmân radiyallahu anh'dan: "Ben adma 'Cey' denilen İsbchân köyün-
dendim. Babam oranın valisi idi. Yaratıkların içinde en sevdiği insan ben idim. Mecusîlikte ateşin hizmetkârı mertebesinde kadar ilerledim, yükseldim. Bir gün beni gelir getiren arazisine gönderdi.
Hıristiyanların kilisesinin yanından geçerken içine girdim. Onları görünce dua şekillerini beğendim ve onlar gibi yapmaya başladım ve dedim ki: 'Bunların yaptıkları bizimkinden daha İyidir.1 Güneş batıncaya dek onları bırakmadım. Onlara: 'Ben bu dine nerede ulaşabilirim?'
'Sanıda' dediler. Tekrar babama döndüğümde: 'Neredeydin şimdiye kadar?' diye sordu.
Durumu bildirince, şöyle dedi:
'Bu dinde hayır yok, senin atalarının dini bundan daha iyidir'
'Hayır vallahi, bu din bizim dinimizden daha iyidir' dedim.
Benden korktu; ayaklanma zincir vurup beni eve hapsetti. Hıristiyanlara: 'Şam'dan tüccarlar bize geldiğinde bana bildirin!' diye haber saldım.
Şam'dan tüccarlar geldiğini bana bildirdiler, onlar tekrar Şam'a dönecekleri zaman ayaklarımdaki zinciri çözdüm ve onlara katıldım.
Şam'a varınca 'Bu dinin en üstünü kimdir'?' diye sordum. 'Falan kilisedeki piskopos' dediler. Hemen oraya gidip, onu gördüm ve kendisine: 'Ben bu dine ilgi duydum, seninle kalıp sana hizmet etmek ve bu dini senden öğrenmek istiyorum' dedim.
'Haydi gel, gir!' dedi; girdim. Fakat kötü niyetli bir adamdı. Çünkü halka sadaka vermelerini emrediyordu, halk getirip sadakalarını veriyorlardı. O da sadakaları yoksullara dağılacağına, kendi hesabına geçirip biriktiriyordu. Öldüğünde onu defnetmek için halk toplandı. Onlara dedim ki: 'Bu kötü bir adamdı. Verdiğiniz zekâtları fakirlere dağıtmazdı, kendi hesabına biriktirirdi.'
'Ne biliyorsun'?' diye sorduklarında, şöyle dedim: 'Gelin hazinesini size göstereyim." Peşimden geldiler, yerini gösterdim. Tam yedi tane küp allın ve gümüşle doluydu. Şaşırdılar ve 'Biz bu adamı defnetmeyiz' dediler. Sonra onu asıp taşladılar.
Ardından başka bîr adam getirip oraya tayin ettiler. Onu daha iyi ve dindar buldum. Yanında epey zaman kaldım. Ölümü yaklaşınca ona dedim ki:
'Bana kimi tavsiye edersin.'
'Burada kendi çapımda bir kimseyi bilmiyorum, yalnız Musul'da biri var, git ona katıl!' dedi. Vardım ona katıldım.
Ona gittim durumumu bildirdim; 'Katıl bana ve benimle kal!' dedi.
Çok iyi bir zat idi. Onunla epey kaldıktan sonra onun da ölümü yaklaşınca: 'Bana kimi tavsiye edersin'?' dedim.
'Nusaybin'de bir zal var git, ona katıl!' dedi. Gittim ona katıldım; onu da çok iyi biri
olarak buldum. O da beni kabul etti, yanında kaldım, öleceği zaman: 'Bana kimi tavsiye edersin?'dedim; o da bana: 'Git

AmuıİYa'da biri var ona katıl!' dedi. Vardım ona katıldım. Onu da çok iyi bir zat olarak buldum. Yanında kaldım, çalıştım, didindim birçok sığırlar ve para elde ettim. Adam öleceği zaman yanına varıp: 'Bana kimi tavsiye edersin'?' diye sordum, cevabı şu oldu:
'Ey oğul Vallahi bizim gibi kimseyi bİle-miyeceğim. Ama bugünlerde bir peygamber gelecektir; İbrahim'in dininde olacak. Bu peygamber arap diyarında zuhur edecek, iki taşlık arasında hurmalığı bulunan bir yere hicret edecektir. O ancak hediye yer, sadaka kabul etmez. İki omuzu arasında peygamberlik mühürü vardır. Eğer o ülkeye gidebilirsen git!' Ondan sonra öldü. Derken yanıma Kelb kabilesinden birkaç tüccar uğradı. Onlara dedim ki: 'Beni arap ülkesine götürürseniz bu sığır ve paralarımı size veririm' dedim. Onlar da: 'Evet götürürüz'
dediler. Ben de sığır ve paralarımı onlara verdim. Beni alıp Vâdî'l-Kıırâ'ya ilettiler. Bana çok zulüm ettiler ve beni köle diyerek sattılar. Sonra beni Kurayzaoğullarından bir adam salın alıp Medine'ye götürdü. Vallahi orasını aynen dostumun bana vasfettîği gibi gördüm. Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem oraya hicrete edip gelinceye dek orada kaldım. Daha o, Küba'dayken ona bir şey getirdim ve dedim ki: 'Bu sadakadır.1 Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem ashabına dedi ki: 'Haydi siz yeyin!' Kendisi elini dahi sürmedi. İçimden dedim ki: 'İşte bu bir.' Sonra Medine'ye geri döndüm, bir çok şeyler topladım. O oraya teşrîî ettiği zaman kendisine gidip: 'İşte bunlar sana hediyedir' dedim.
Hemen kabul edip ondan yedi. İçimden: 'İki' dedim.
Sonra o, ashâbiyle birlikte Bakî'de otururken yanma vardım ve selâm verdim. Sonra arka taralına geçtim, acaba peygamberlik mührünü görebilecek miyim diye. Bunu anlamış
olacak ki üzerindeki hırkasını çıkarıp attı. Mührü gördüm, üzerine abanıp öpmeye başladım. Bir yandan da ağlıyordum.
'Dön bana!' dedi. Döndüm ve başımdan geçenleri kendisine bir bir anlattım. Ashabının da bunları duyup dinlemelerinden pek hoşlandı.
Köle olmam sebebiyle Bedir ve Uhud gazvelerinde bulunamadım.
Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: 'Efendinle mükâtebe yap!' Üçyüz hurma fidanını yetiştirmem ve kırk ukiye altın ödemek kayıt ve şartiyle kendimi ona mükâtib yaptım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashabına dedi ki:
'Haydi kardeşinize yardım edin!'
Bana yardım ettiler. Üçyüz fidan topladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte gittik, o fidanları onun bir bir eline teslim ellim, hiçbirisi kuruyup solmadı.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e bir madenden tavuk yumurtası gibi bir allın getirildi.
'Fârisî ne yaptı, nerede'/' diye sordu. Hemen yanına geldim; 'Burdayım ey Allah'ın Resulü!" dedim; şöyle buyurdu:
'Al bunu da üzerindeki borcu öde!'
'Ey Allah'ın Resulü, bu benim borcumu ödeyebilecek mi'?'
'Allah senin borcunu ödeyecektir' buyurdu. Bundan onlar için kırk ûkiye tarttım ve kölelikten azat oldum. Ondan sonra Allah Re-sûlü sallallahu aleyhi ve sellem İle Hendek'te bulundum, daha sonra onunla birlikte hiçbir harbi kaçırmadım."
lAhnıed, TaberSnî, Mn'ccmu'1-Kebîr'de ve Bez/âr daha uzun metinle. |
8872- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Bana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurdu:
"Ah dün senin (kıraatini) okumanı dinlerken beni bir jarseydin! Sana Dâvud ailesinin güzel sesi verilmiş." Şöyle dedim:
"Eğer beni dinlediğini bilseydim, daha da güzel okumaya çalışırdım, tüm hünerimi ortaya dökerdim." [Müslim ve Nesâî]
8873- Kays bin Ubâd radiyallahu anh'dan: "Ben bir mescidde, içlerinde bazı sahabenin de bulunduğu bir meclisle oturuyordum. Yüzünde huşu izleri bulunan bir adam geldi. Cemaatten biri dedi ki: 'İşte bu cennel ehlin-dendir.' Adam hafifçe İki rek'at namaz kıldı. Sonra çıktı, kendisini takip ettim. Evine girdi, ben de arkasından girdim. Biraz konuştuk, kendisiyle iyice tanıştıktan sonra dedim ki: 'Sen mescide girdiğin zaman bir adam senin hakkında şöyle şöyle dedi.' Cevap verdi:
'Sübhanallah! Kişi bilmediği bir şey hususunda konuşmamalıdır. Niçin böyle yaptığımı sana anlatayım: Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir rüya gördüm. Güya ben bir bahçedeydim. Şu kadar genişti. Otlan ve yeşillikleri şöyle şöyleydi. Bahçenin ortasında kökü yerde, ucu semada olan bir demir direk gördüm; ucunda bir kulp vardı. Bana denildi ki:
'Haydi onun üstüne çık!'
'Çıkamam ki' dedim. Bunun üzerine hizmetçi gelip arkamdan elbisemden tuttu ve bana yardım etti. ben de üstüne tırmanıp çıktım. Ta direğin tepesinde oldum. Kulpa yapıştım. Bana 'İyice yapış!' denildi. Uyandığımda kulpu elimdeydi. Sabahleyin gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu anlatınca, şöyle buyurdu: 'İşte o (bahçe) İslâm bahçesidir. O direk de islâm direğidir. O kulp da (din ve imanda) sebat kulpudur. Sen ölene kadar İslâm üzere olacaksın'."
(Râvi dedi ki:) Adam ise Abdullah bin Selâm'dır.
8874- Diğer rivayet:
"Ben uykudayken bir adam gelip bana: 'Haydi kalk!1 dedi. Elimden tuttu, onunla gittim. Solumda birçok geniş caddeler gördüm. Onlara gitmek isledim. Yanımdaki adam: 'Hayır gitme, çünkü o, ashâb-ı şimalîn yoludur' dedi. Sağıma baktım, dosdoğru geniş caddeler gördüm. Adam: 'İşle bu sağ tarafı tut!' dedi. Beni bir dağa iletti ve: -Tırman!' dedi. Defalarca tırmanmaya çalıştım, her girişimimde arka üstü düştüm.
Sonra beni alıp götürdü, nihayet, kökü yerde, ucu ise gökte olan ucunda bir kulp bulunan bir direğe götürdü ve 'Haydi buna tırman!' dedi.
'Ucu gökle olan bu kadar uzun direğe ben nasıl çıkayım?' dedim. Elimden tuttu ve beni direğin üstüne çıkardı ve halkaya yapıştım. Direğe vurdu, yıkıldı ve ben halkaya asılı kaldım. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip rüyamı anlattım; şöyle buyurdu;
'Solunda gördüğün o yollar ashâb-ı şimalin yollandır. Sağındaki yollar ise ashâb-ı ye-mînin yollarıdır. Gördüğün dağ, şehitlerin menzilidir, oraya kesinlikle ulaşamazsın. Gördüğün direk ise, islâm direğidir. O kulp İslâm kulpudur. Ölünceye dek ona yapışmış
olacaksın'." [Buhârî ile Müslim.|
8875- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
bir tabak yemek getirildi. Ondan yedi ve yemek arttı. Buyurdu ki: 'Şu yoldan, cennet ehlinden olan bir adam gelecek artan bu yemeği yiyecektir.' Çok geçmeden Abdullah bin Selâm geldi ve artan yemeği yedi."
|Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr leyyin bir senedle.]
8876- Yusuf bin Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"(Ben küçük iken) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni kucağına oturttu, başımı sıvazladı ve bana 'Yusuf ismini taktı."
[Ahmed veTaberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de şunu ila* ve elli: "ve bereketle dua etti."]
8877- Cerîr bin Abdullah radiyallahu anh'dan:
"Müslüman olduğum gündenberi hiçbir zaman Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni huzuruna girmekten alıkoymadı. Ne

zaman beni gördüyse muhakkak surette yüzüme tebessüm buyurdu."
8878- Diğer rivayet:
"Ona atın üzerinde sabit kalamadığımdan şikayet ettim. Bunun üzerine elini göğsüme vurup şöyle buyurdu: 'Allahım! Onu sabit kıl ayağını (kaydırma)! Hem yol gösterici ve hem de kendisine yol gösterilmiş eyle!'"
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
8879- Câbİr radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (kendisine) deve(mi sattığım) gece(si) benim için yirmi beş kere istiğfar etti."
8880- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Pek üzgün olduğum bir anda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana rastladı ve sordu:
'Neden bu kadar üzgünsün?' Cevap verdim:
'Babam Uhud günü şehit düştü; geride çocuklar ve borç bıraktı.'
'Sana babanın Allah katındaki derecesini müjdeleyeyim mi?'
'Evet.'
'Allah hiç kimseye arada perde olmaksızın konuşmamıştır. Fakat babanı diriltmiş ve onunla yüz yüze konuşmuş ve şöyle demiştir:
'Ne dilersen dile, vereyim.' Babanın cevabı şu oldu:
'Ya Rabbi beni tekrar dirilt de tekrar şe-hid olayım!'
'Allah ölenlerin tekrar geri dönmiyecekle-rine dair hükmüm geçmiştir' buyurdu.' Ondan sonra şu âyet nazil oldu: 'Allah yolunda Öldürülenleri Ölüler saymayın. Bilakis onlar Rableri katında diridirler ve rızıklanmaktadırlar'." (Al-i İmrân, 169) [İkisi de Tirmizi'ye ait]
8881- Câbİr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile ondokuz savaşta bulundum. Ancak Bedir'de ve Uhud'da babam engel olduğu için bulunamadım. Babam Uhud savaşında Öldürüldükten sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında savaşmaktan hiç geri durmadım." |Müslim|
8882- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ümmü Süleym'in yanına girdi, kendisine hurma ile yağ getirdiler; şöyle buyurdu: 'Haydi şu yağı tulumuna, hurmayı da kabına geri götürüp koyunuz!' Sonra evin bir kenarına gitti, nafile namazı kıldı ve Ümmü Süleym ile hane halkına dua etti. Ümmü Süleym dedi ki: 'Benim bir huvaysam (hizmetine lahsis olunmuş ufaklık) vardır.'
'Nedir o?'
'İşte o hizmetçin Enes' dedi. Bunun üzerine dünya ve âhiretle ilgili ne varsa hepsini elde etmem için dua etti: 'Allahım! Ona mal ver, evlat ver. Bunları ona bereketli kıl, çoğalt!'
Enes diyor ki: 'Ondan sonra Ensâr içinde en çok malı olan kişi ben oldum. Hatta kızım Ümeyne bana, Haccâc'ın Basra'ya geldiği tarihe kadar neslim içinden 120 küsur kişinin gömüldüğünü anlattı." |Buhâri ile Müslim-I
8883- Ebû Halde radiyallahu anh'dan: Ebû'l-Âliye'ye sordum: "Enes, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Men hadis dinlemiş midir?"
Dedi ki: "Ona tam on sene hizmet etti. Re-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de Enes'e dua etti. Bu dua sayesinde olacak ki bostanından senede iki kere mahsul ve meyve alıyordu. Onda misk kokusunu andıran bir koku vardı." |Tirmizî.|
8884- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisine hiç değer verilmeyen nice saçı sakalı karışmış iki paçavralt kimseler vardır ki o, Allah' a yemin etse Allah mutlaka onu yemininde sadık kılar (isteğini yerine getirir). İşte el-Berâ bin Mâlik de onlardandır."
| İkisi de Tirmizî'ye alt.]

SÂBIT BİN KAYS, EBU HUREYRE, HÂTİB BİN EBÎ BELTEA VE CÜLEYBÎB'İN MENKİBELERİ
8885- Enes radiyallahu aıh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Sabit bin Kays'i göremeyince sordu. Bir adam: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben yerini biliyorum ve onun hakkında bilgi getirebilirim.' dedi. Onun yanına vardı. Onu evinde üzüntüden başını eğip oturmuş olarak gördü ve sordu:
'Ne'n var?' Cevap verdi:
'Çok fena bir şey oldu. (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda yüksek sesle konuştum.) Onun huzurunda yüksek sesle konuşanın ameli heder olup ateş ehlinden olur.'
Adam hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip durumunu bildirdi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Haydi ona büyük
bir müjde ile dön ve de ki: 'Sen cehennem ehlinden değil, cennet ehlindensin'." jBuhârî ile Müslim.)
8886- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Senden birçok şeyler duyuyorum, fakat ezberliyemiyorum, aklımda kalmıyor." Şöyle buyurdu: 'Haydi hırkanı ser!'
Serdim. Ondan sonra bana birçok şeyler anlattı. Bir daha sözlerinden hiçbirini unutmadım." |Tİrmizî. Bu hadîs daha önce ilim babında geçmiştir.)
8887- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: "Sen kimlerdensin?"
"Devs'tenim."
"Devs'te hayırlı bir kimsenin olduğunu zannetmezdim." |Tirmizî|
8888- Abdullah bin Râfi' radiyallahu anh'dan:
Ebû Jrİureyre'ye: "Neden Ebû Hureyre olarak küıyelendin?" diye sordum, şöyle dedi: "Benden korkmuyor musun?"
"Evet. Vallahi ben senden korkuyorum" dedim. Şöyle anlattı:
"Evimizin koyunlarını otlatıyordum. Benim küçük bir kedim vardı. Geceleyin onu bir ağacın üstüne koyardım, sabah olunca koyunları ve onu beraberimde götürürdüm. Onun İçin halk beni "Ebû Hureyre (Kediciğin babası)" diye künyelendirdi." |Tirmizî|
8889- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hâtib'in bir kölesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip (efendisi) Hâtib'İ şikayet ederek şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Hâtib cehennemliktir.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Sen yalan söyledin. O cehenneme girmeyecek. O cehenneme girmeyecektir. Çünkü o, Bedir'de ve Hudeybiye'de bulunmuştur'."
[Tirmizî.]
8890- Ebû Berze radiyallahu anh'dan:
"Harplerin bîrinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem birçok ganimetler elde etti.
Sonra sordu: "(Savaşa katılıp da) burada olmayan bir kimse var mıdır?'
'Falan, falan, filan kimseler burada yoktur (aranmaktadır)' dediler. Sonra tekrar sordu: '(Başka) bir kaybınız yok mudur?'
'Falan, falan, filan kimseler de yoktur' dediler. Ondan sonra yine sordu: 'Bir kaybınız var mı?'

'Artık hepsi buradadır, burda olmayan kalmamıştır' dediler.
Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Cüleybîb nerdedir? Ben onu göremiyorum.' Bunun üzerine onu öldürdüğü yedi kişinin yanında buldular. Demek ki onlar da onu öldürmüşler. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oraya geldi. Başı ucunda durup şöyle dedi: 'Yedi kişiyi öldürmüş, sonra da onu öldürmüşler. O bendendir, ben de ondanım. O bendendir bende ondanım.' Ondan sonra tabut olmadığı için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kollarına alıp hazırlanan bir kabre Öylece koyuverdi. -Yıkanıp yıkanmadığım zikretmedi-." |Müslim)

HARİSA BİN SURÂKA, KAYS BİN SA'D BİN UBÂDE, HÂLİD BİN EL-VELİD, AMR BİN EL-ÂS, EBÛ SÜFYÂN BİN HARB VE OĞLU MUÂVİYE'NİN MENKİBELERİ

8891- Enes radiyallahu anh'dan: "Harise bin Sürâka'nın annesi (Rübeyyi' binti'n-Nadr) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Bana Hârise'yi anlat! O Bedir günü öldürüldü, kendisine serseri bir ok isabet etmiş. Eğer o cennette ise sabredeceğim, değilse çok hem de çok ağlayacağım.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Ümmü Harise! Cennet içinde cennetler vardır; oğlun Firdevs-i A'la ya girdi'."
[Buhârî ve Miislim]

8892- Enes radiyallahu anh'dan:
"Kays bin Sa'd bin Ubâde, valinin nezdindeki emniyet amiri gibi, daima Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında olurdu.
[Buhârî ve Tirmizî]

8893- Ebû Mâlik radîyallahu anh'dan: "Mus'ab'dan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sancağım Kays bin Sa'd taşırdı." [Rezîn.l

8894- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem İle bir yerde konakladık. İnsanlar oradan geçip duruyorlardı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de bana: 'Bu kimdir ey Ebû Hureyre?' diye soruyordu; ben de ona 'Fülan kimsedir' diyordum.
Kimisi için: 'Allah' in ne güzel bir kuludur bu!' derken, bazıları İçin de 'Allah'ın ne kötü bir kuludur bu!' diyordu. Derken oradan Hâ-lid bin el-Velîd geçti ve 'Bu kimdir?' diye sordu. Ben de 'O, Hâlid bin el-Velîd'dir' dedim. Onun hakkında şöyle buyurdu: 'Hâlid bin el-Velîd Allah' in ne güzel bir kuludur! O, Allah' in kılıçlarından bir kılıçtır'." [Tİrmizî.]

8895- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Diğer bazı) insanlar teslim oldu. Amr bin el-Âs, ise iman etti." [Tirmizî]

8896- Talha bin Ubeydülah radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Amr bin el-Âs Kureyş'in salih kişilerin-
dendir." |îkisi de Tirmizî'ye aîltir. Her iki sened hakkında menfi sözler sarfedilmiştir.]

8897- Ahmed ile Ebû Ya'lâ, buna şu ibareyi ilave etmişlerdir:
"Ebû Abdullah (Amr), Ümmü Abdullah (karısı) ve (oğlu) Abdullah ne kadar iyi ev halkıdırlar."

8898- Abdullah bin Şumâse el-Mihrî radiyallahu anh'dan:
"Amr bin el-Âs ölüm döşeğindeyken kendisinin yanında bulunduk; çok ağladı ve yüzünü duvara çevirdi. Oğlu da ona durmadan: 'Neden ağlıyorsun babacığım? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sana şunu şunu müjdelemedi mi?' diye soruyordu. Bunun üzerine yüzünü çevirip şöyle dedi:
'Şüphesiz hazırlamakta olduğumuz en üstün şey, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmektir. Şüphesiz ben (hayatımda) üç dönem geçirdim: İlk dönemde dünyada en nefret ettiğim kişi Muhammed idi. Onu bulduğum yerde öldürmek istedim. Eğer ben o halim üzere ölseydîm cehennem ehlinden olurdum. Allah, kalbime İslâm sevgisini verince, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e koştum, sağ elini ver, sana biat edeceğim dedim, sağ elini verdi; fakat ben elimi vermedim, buyurdu ki:
'Ey Amr ne' n var?'
'Bir şartım vardır' dedim.
'Nedir şartın?'
'Bağışlanmam.'
'Bilmiyor musun, İslâm önceki(günah)leri siler, hicret önce yapılanları siler, hac önce işlenenleri siler' buyurdu.
İşte ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dünyada en sevdiğim ve saydığım kimse oldu. Kalbim onun muhabbeti ile doldu, hatta biri kalkıp bana Peygamber'i anlat, derse, anlatamam. Çünkü ona olan sevgi bende o kadar doludur ki aklım ve dilim onu vasfetmekten aciz kalır. İşte ben o hal üzere ölseydim, cennet ehlinden olmayı ümid ederdim. Sonra birçok şeylerin idaresi elimize verildi ki bunlar hakkında durumum ne olur kestiremiyorum. Öldüğüm zaman cenazemle birlikte ne ağıt yakan bir kadın ne de ateş(meşa-le) olsun. Beni defnettiğiniz zaman toprağı üzerime serpiştirerek mezarımı örtüp kapatın. Kabrimde bir deve kesilip eti dağılıncaya kadar olan bir süre durun ki sizi seyredip yalnız başıma kalmayayım. Rabbimin elçilerine cevabım ne olacak bakalım." [Müslim]

8899- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Müslümanlar Ebû Süfyan'a yüz vermez
ve yanında da oturmazlardı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
'Senden üç dileğim var, kabul eder misin?'
'Evet.'
'Ümmü Habîbe adında Arab'ın en iyi ve güzeli olan bir kızım var, onu sana vermek istiyorum, kabul eder misin?'
'Evet.'
'Muâviye'yi kendine katip yapar mısın?'
'Evet.'
'Beni kumandan yap da eskiden müslü-manlara karşı savaştığım gibi, kâfirlere karşı da kıyasıya savaşayım, olur mu?'
'Evet' buyurdu.
(Râvi) Ebû Zümeyl der ki: 'Eğer, o Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den bunları istemeseydi O, bunları ona vennezdi. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisinden bir şey İstenildiğinde 'Hayır' demez daima 'Evet, olur' derdİ." [İkisi de Müslim'e ait.|

8900- Abdurahman bin Ebî Umeyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Muâviye hakkında şöyle buyurdu: 'Allahım! Onu yol gösterici, kendisine yol gösterilmiş kıl ve aynı zamanda onunla diğer kullarına hidayet eyle!'" [Tirmizî]

8901- Ebû İdrîs el-Havlanî radiyallahu anh'dan:
"Ömer bin el-Hattâb, Humus valisi olan Umeyr bin Sa'd'ı azlettiği zaman yerine Muâviye'yi atayınca, halk şöyle dedi: 'Umeyr'i

azledip yerine Muâviye'yi atadı.' Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: 'Muâviye'yi daima iyilikle anın! Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in onun hakkında şöyle buyurduğunu duydum:
'Allahım onun vasıtasıyla hidayet et!'"
| İkisi deTirmzî'ye ait|
8902- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Çocuklarla oynuyordum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelince, kapının arkasına saklandım. Fakat o, gelerek eliyle omuzlarımın arasına bir dokundu ve şöyle dedi: 'Haydi git Muâviye'yi hana çağır!' Hemen gittim ve döndüm: 'Yemek yiyor' dedim. 'Git çağır, gelsin!' dedi. Gittim, geldim ve: 'O yemek yiyor' dedim. 'Git çağır, gelsin!' dedi. Gittim, geldim ve yine: 'O yemek yiyor' dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Allah onun karnını doyurmasın!' (Râvi) İbnü'I-Münsî dedi ki: 'Umeyye'ye (hadîsin metninde geçen) hatâenVnin anlamı nedir?" diye sordum. 'EIi(nin İçi)yle bana dokundu, demektir' dedi." [Müslim]

SÜNEYN EBÛ CEMİLE, ABBÂD, DİMÂD, ADİYY BİN HATİM, SUMÂME BİN ÜSÂL VE AMR BİN ABSE ES-SÜLEMÎ'NİN MENKİBELERİ
8903- ez-Zührî radİyallahu anh'dan: "Ebû Cemîle, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i idrak edip onunla Fetih yılı harbe çıktığını iddia etti." |Buhârî|
8904- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
evimde teheccüd etti ve mesciddeki Abbad'ın sesini duydu. Buyurdu ki: 'Ey Âişe, bu Ab-had'in sesi midir?'
'Evet' dedim.
Bunun üzerine şöyle dua etti: 'Allahım Abbad'a merhamet eyle!' |İkisi Buhari'ye ait]
8905- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ezdişenûe'den olan Dimâd Mekke'ye
geldi. Akıl hastalarına okurdu. Mekke'nin alçak ve beyinsizleri Muhammed'in deli olduğunu ileri sürünce, şöyle dedi: 'Ben ona bir okuyayım belki Allah ona şifa verir.' Ona rastladı ve dedi ki: 'Ey Muhammedi Ben hastaları okuyorum, Allah benim elimde onlara şifa veriyor, ne dersin sana da okuyayım mı?' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi: 'Hamd, ancak Allah'a özgüdür. O'na hamdeder, ondan yardım dileriz. Allah kimi hidayet ederse, artık onu kimse saptım-maz. Kimi de saptırırsa onu kimse hidayet edemez. Şelıadet ederim ki: Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Birdir, ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed, O'nun kulu ve elçisidir."
Dimâd dedi ki: Ona: 'Şu kelimeleri bana bir daha tekrar et!' ricasında bulundum. O bana bu kelimeleri üç kere tekrarladı.' Ondan sonra Dimâd şöyle dedi: 'Ben birçok kahin, sihirbaz ve şairlerin sözlerini duydum, dinledim; senin sözlerinin bir benzerini (onların hiçbirinden) işitmedim. Bunlar gerçekten denizin dibine ulaştılar. Ver elini de İslâm üzere sana biat edeyim. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mübarek elini verip onun biatini kabul buyurdu ve sonra şöyle dedi: 'Kavminin namına da.'
Adam: 'Kavmimin namına da' dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye teşrifinden sonra bir müfreze göndermişti. Müfreze bir kavme uğradı. Kumandanı sordu: 'Bu kavimden bir şey elde ettiniz mi?'
'Evet bir ibrik elde ettik' dediler. 'Haydi onların ibriklerini geri verin! Çünkü bu kavim Dimâd'ın kavmidir' dîye emir verdi." [Muslim]
8906- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e mesciddeyken geldim, cemaat: 'Bu Adiy'dir' dediler. Ben emân ve mektupsuz gelmiştim. Kendisine götürüldüğümde elimi tuttu, daha Önce onun 'Allah'tan dini elimde kılmasını (el sıkışmamın) nasib etmesini diterim' dediğini duymuştum. Beraberce kalktık, derken yanında bir çocukla bir kadına rastladık: 'Senden şu İhtiyacımızı görmeni istiyoruz' dediler. O da o kadının işini gördükten sonra elimden tutup beni evine götürdü. Cariye ona bir minder koydu, onun üzerine olurdu, beni de önüne oturttu. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra, şöyle buyurdu:
'Ey Adiyy! İslam'dan, Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur, demekten seni kaçırtan nedir?" Allah'tan başka bir ilahın olduğunu mu düşünüyorsun?
'Hayır' dedim. Sonra konuşmaya devam etti ve şöyle buyurdu;
'En büyük Allahtır' denilmesinden çekiniyor musun? Ondan daha büyük bir varlık var mıdır?'
'Hayır ondan daha büyük bir varlık yoktur' dedim. Buyurdu ki:
'Yahudiler gazaba uğramıştır, Hıristiyanlar sapmıştır.' Bunun üzerine dedim ki:
'Ben tertemiz, her türlü küfür ve şirkten arınmış bir müslümanım.'
Baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzü büyük bir sevinç ve neşe ile dolmuş." [Tirmiziâ daha uzun bir metinle.l
8907- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Necid yönüne doğru bir müfreze gönderdi. Ye-mame ehlinin reisi olan, Hanıfe oğullarından Sümâme bin Üsâl adında bir adamı getirdiler.
Onu hemen mescidin direklerinden birine bağladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yanma çıkıp dedi ki: 'Ey Sümâme, ne n var?'
'Yaramazlık yoktur ey Muhammedi Eğer öldürürsen (kan sahibi) bîr canlıyı Öldürmüş olursun, bağışlarsan sana minnettar olurum. Mal istersen istediğin kadar mal veririm' deyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu o hal üzere bıraktı. Ertesi gün geldi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine aynı soruyu yöneltti, o da aynı cevabı verdi. Bunun üzerine yine onu o hal üzere bıraktı. Daha ertesi gün olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Ey Siimâme! Şimdi durumun nasıldır?' diye sorunca, şu cevabı verdi: 'Sana dediğim gibi durumumda herhangi bîr değişiklik yoktur.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Haydi Sümâme'yi serbest bırakın!' dedi. Serbesl bıraktılar o da hurmalığa gidip yıkandı geri gelip mescide girdi ve 'Şe-hadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed O'nun hem kulu ve hem Resulüdür' dedi. Sonra dedi ki: 'Ey Muhammed! Vallahi yeryüzünde en nefret ettiğim kişi sendin, şimdi ise yeryüzünde en çok sevdiğim kişi sen oldun! Yeryüzünde en nefrel ettiğim dîn, senin dinin idi, şimdi ise yeryüzünde en sevdiğim din senin dinin oldu. Yeryüzünde en sevmediğim ülke senin ülkendi, şimdi yer yüzünde en beğenip sevdiğim ülke senin ül-
ken oldu. Ben umreye giderken senin süvarilerin benî yakalayıp getirdi, buna ne dersin?' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu müjdeledi ve ona umre yapmasını söyledi. O da bunun üzerine Mekke'ye varınca herkes ona: 'Sen atalarının dininden döndün' diye hitap etti."
O da onlara şu cevabı verdi: "İş, sizin bildiğiniz gibi değil; ben müslüman oldum. Ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'le beraber oldum. Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in izni olmadan Yemâ-me'den size bir dane bile buğday gelmiyecek-
tir'." |Bııhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.|
8908- Amr bin Abese radiyallahu anh'dan:

"Ben cahiliyette putlara taptıkları için insanların doğru yolda olmadıklarını anlıyordum. Sonra Mekke'de bir adamın birçok hakikatlerden söz ettiğini duydum; bunun üzerine deveme bindiğim gibi Mekke'ye vardım. Kavmi rahat bırakmadığı için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gizlendiğini duydum. Bunun üzerine etrafımı kollayarak yanına girdim ve sordum:
'Sen nesin?'
'Ben bir peygamberim' dedi.
'Peygamber nedir?'
'(Yani) beni Allah gönderdi.'
'Seni ne İle gönderdi?'
'Akrabalarla ilgiyi kesmemek, putları kırmak, Allah'ın birliğine inanarak O'na hiç bir şey ortak koymamakla' dedi. Ben de dedim ki:
'Senin bu inancını paylaşan başka kimseler var mıdır?'
'Bir hür ve bir köle.' O zaman ona iman eden yalnız Ebû Bekr ile Bilâl vardı.
'Öyleyse ben de sana tâbi olacağım.'
'Sen bugün bunu yapamazsın, halimi ve insanların halini görmüyor musun? Şimdi ailene dön, benim tam anlamıyla zuhur ettiğimi duyduğun zaman, bana gelirsin' buyurdu. Bunun üzerine hemen aileme döndüm.
Ben aileminyanındayken o da Medine'ye gelmiş. İkide bir onun hakkında sorup duruyordum. Medine'ye geldiğini haber alınca, oradan gelenlere sordum:
'Medine'ye gelen bu adamın durumu nedir?'
'Herkes başına üşüştü. O'na iman etti. Kavmi onu öldürmek istedi, fakat O'na bir şey yapamadılar" deyince; ben de hemen Medine'ye vardım ve yanma girip sordum:
'Ey Allah'ın Resulü, beni tanıyor musun?'
'Evet, sen Mekke'ye gelmiştin. Seninle buluşmuştuk' buyurdu.
'Öyleyse Allah'ın sana öğretip de benim bilmediklerimden bana bildir ve namazın ne olduğunu bana anlat!' dedim."
|Daha uzun bir metinle Müslim.]

HAMZA BİN ABDULMUTTALİB, UKAYL BİN EBU TÂLİB, EBÛ SÜFYÂN BİN EL-HÂRİS VE ABDULLAH BİN CA'FER'İN MENKIBELERİ

8909- Muhammed bin Kâ'b el-Kurazî ra-diyaüahu anh'dan, dedi ki:
"Hamza hamiyyet (soy taassubu) sebebiyle müslüman olmuştur. Şöyle ki o, Harem-i şeriften çıkıp avlanmaya giderdi, döndüğü zaman Kureyş meclisine uğrayıp: 'Şöyle attım, böyle vurdum* diyerek avda geçen macerasını anlatırdı.
Bir gün yine avdan dönerken, kendisini bîr kadın karşıladı ve şöyle dedi: 'Ey Umâ-re'nin babası! Biliyor musun, kardeşinin oğluna Ebû Cehl ne yaptt? ona sövdü, vurdu, şöyle şöyle yaptı.'
'Bu olayı gören oldu mu?'
'Evet vallahi, herkes gördü' deyince, hemen onların oturduğu meclise gitti, Ebû Cehl de o meclisteydi. Yayma dayanarak: 'Şöyle şöyle yaptım, böyle vurdum' diyerek av macerasını anlatmaya başladı ve aniden yayını hızla ve kuvvetle tutup Ebû Cehl'in kulaklarına vurdu ve bir tarafını deldi. Sonra 'Al sana bir yay, bir de kılıç! diyerek ona tekrar vurdu ve ben şu anda şehâdet ediyorum ki o, gerçekten Allah Resulüdür. O, Allah katından Hak ile gelmiştir'.
(Taberânî, Mu' cemıt' l-Kebîr'Ğe, mürsel olarak.]

8910- Yahya bin Abdirrahman bin Ebî Le-bîbe'den, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Canım kudret elinde olana yemin ederim ki, yedinci kat gökte Allah nezdinde su yazılıdır: 'Hamza Allah'ın ve Resulünün arslanıdır'." [Taberânî, Mu'ccmıı' t-Kebîr'de hafi bir isnadla.]

8911- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde şehitlerin efendisi Ham-za bin Abdu'l-Muttalib ile zalim hükümdara karşı ayağa kalkıp gerçekleri söylerken, hükümdar tarafından öldürtülen kişi olacaktır."
|Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta zayıf bir senedle]

8912- Ebû İshâk radiyallahu aıılı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ukayl bin Ebu Tâlib'e dedi ki: 'Ey Ebû Yezidî Ben seni iki sebeple seviyorum; birincisi akrabalık, diğeri amcamın seni sevmesi'
|Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr'ıic mürsel olarak.)

8913- Ebû Habbe el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn günü nereye haklıysa hep Ebû Süf-yan bin el-Hâris'in düşmana karşı kıyasıya çarpıştığını gördü. Bunun üzerine şöyle bu-
yurdu: 'Ebû Süfyân ehlimin en hayırlısıdır -ya da şöyle dedi:- Ebû Süfyân ailemin en hayırhlarındandır'."
[Taberânî, Mıı'cemıı't-Kebîr veI-Evsat.|

8914- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun başını üç kere okşadı; her okşayışında şöyle dua etti: 'Allahım! Ca'fer'in çocuklarına sen gözkulak ol!'" |Ahmed]

HABBÂB BİN EL-ERET, EBÛ HUZEYFE'NİN MEVLÂSI SALİM, ÂMİR BİN FUHEYRE, ÂMİR BİN RABÎA, ABDULLAH BİN CAHŞ VE SUHEYB'İN MENKIBELERİ

8915- Kerdûs radiyallahu anh'dan: "Habbâb bin el-Eret altıncı kişi olarak müslüman oldu. Böylece o, İslâm'ın altıda biri sayıldı."
(Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'ıie mürsel olarak.)

8916- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huzeyfe'nin azatlısı SâlİM'i, gece Kur'ân okurken dinledi ve Allah'a şöyle hamdetti: "Ümmetimin içinde onun gibi Kur'ân okuyan birini yaratan Allah'a hamdolsuri." [Bezzâr.]

8917- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
"Talha bin Ubeydullah, Âmir bin Fuhey-re'ye (kötü) bir şey söyleyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Yavaş ol, ey Talha! O Bedir'de bulunmuştur. Sen bulunmadın. En iyiniz, azatlılarına en iyi davrananlarınızdır." |Taberânî.|

8918- Abdullah bin Âmir bin Rabîa radi-yallahu anh'dan:
"İnsanlar atasında fitne koptuğu zaman, Âmir bin Rabîa gece namaz kılardı.
Rüyada kendisine şöyle denildiğini gördü: 'Kalk! Allah'tan, seni salih kullarını koruduğu fitneden koruması için dilekte bulun!' Bunun üzerine kalktı, namaz kıldı, dua etti ve hastalandı. Sonra (evden) cenazesi çıktı."
[Mu'cemu' l-Kebir]

8919- Mus'ab bin Abdullah ez-Zübeyrî radiyallahu anh'dan:
"Âmir bin Rabîa el-Bedrî, 32. hicrî yılında vefat etti."
[Mu'cemu' l-Kebir]
8920- Sa'd radiyallahu anh'dan: ''Abdullah bin Çalış Uhud günü ona şöyle dedi: 'Allah'a dua etmİyelim mi?'
Bunun üzerine bîr kenara çekildiler. Sa'd şöyle dua etti:
'Allahmı! Karşıma güçlü birini çıkart, onunla çarpışayım ve onu mağlup edip öldüreyim ve nesi varsa alayım!' Abdullah bin Cahş da onun bu duasına 'Amin!' dedi. Bu defa duayı Abdullah bin Çalış yaptı, şöyle dedi:
'Allahım! Benim karşıma da Öyle bir kimseyi çıkart ki benden çok güçlü ve mahir olsun, onunla senin rızanı elde etmek için çarpışayım ve beni Öldürsün. Burnumu ve kulağımı kessin, yarın senin huzuruna çıkıp da bana: 'Burnunu ve kulağını kim kesti?' diye sorunca, şöyle diyeyim: 'Benim burnum ve kulağım senin ve Resûlü'nün uğrunda kesildi.' Sen de: 'Doğru söyledin' buyurasın.'
Sa'd diyor ki: 'Abdullah bin Cahş'm duası daha iyi ve kabul edilmiş olacak ki, akşama doğru burnuyla kulağının bîr ipte asılmış olduğunu gördüm'."
[Taberünî, Mu'cemu' l-Kebîr'de]
8921- Suheyb radiyallahu anh'dan: "Henüz ona vahyedilmeden önce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetinde bulundum."
(Taberânî, Mtı'cemıt'l-Kebır'de halî bir senedle.l
8922- Suheyb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bulunduğu bütün harplerde ben de onunla bulundum. Hiçbir gazve olmamıştır ki ben onun ya sağında ya da solunda yer almış olmayayım. Nerede kendisine biat edilmişse mutlaka ben de yanında olmuşumdur. Nereye gitmiş ise ben de onunla gitmişimdir. Önlerinden korktuklarında, ben mutlaka önlerinde olmuşumdur. Arkalarından endişelendiklerinde mutlaka ben arkalarında olup onları korumu-Şumdur. Hiçbir zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İ benimle düşman arasında bırakmamaşımdır."
[Taberânî, Mu'cemu' l-Kebir'de zayıf bir senedle.]

OSMAN BİN MAZ'ÛN, MUÂZ BİN CEBEL, AMR BİN EL-CEMÛH, HARİSE BİN EN-NU'MÂN, BİŞR BİN EL-BERÂ VE ABDULLAH BİN REVÂHA'NIN MENKIBELERİ
8923- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biri öldüğü zaman, Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle derdi: 'Onu bizden önce âhirete göçene sunun! Ümmetim için bizden ahirete göçenler arasında Osman bin M az' Cin ne güzeldir!'" [Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr vel-Evsat'ta zayıf bir senetlle.l
8924- el-Esved bin Serî' radiyallahu anh'dan:
"Osman bin Maz'ûn öldüğü zaman müs-lümanlar ona çok acıdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in oğlu İbrahim öldüğü zaman, şöyle buyurdu: 'Haydi (yavrum) sen de bizden önce Ölen salih (kul) Osman bin
Maz'ûn'a katil!'" [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
8925- Taberânî, İbn Abbâs'dan: "(Kızı) RukİyyE öldüğü zaman şöyle buyurdu: 'Haydi (kızım) sen de bizden önce ölen Osman bin Maz'ûn'a katıl!'"
8926- Muâz radiyallahu anh'dan:
"O hastalandı. Tükürdü ya da sağına tükürmek istediğinde şöyle dedi: 'Müslüman olduğum gündenberi- hiç sağıma tükürmedim'." [Taberânî. Mu'cemu'I-Kebîr'de.]
8927- Enes radiyallahu anh'dan: "Muâz bin Cebel, yirmisekiz yaşında Öldü. Otıiziki yaşında öldüğünü söyleyenler de vardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hakkında şöyle buyurmuştur: 'Muâz, alimlerin lideridir'." |Taberânî, Mu'remu'I-Ke-bfr'de mınkatı olan bir.senedle.J
8928- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Seleme oğullan/ Efendiniz kimdir?"
"el-Cedd bin Kays'tır. Ancak biz onu birazcık cimri sayarız." Şöyle buyurdu:
"Sizin efendiniz kıvırcık saçlı beyaz (tenli) olan Amr bin el-Cemûh'tur."
(Câbir) dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evlendiği zaman, Amr b. el-Cemûh onun düğün ziyafetini verirdi.
[Bezzâr leyyin bir senedle.j
8929- Onun Kâ'b bin Mâlik'ten benzeri rivayeti vardır. Onda şöyle geçer:
"Cimrilikten daha büyük hastalık var mıdır? Bu nedenle sizin seyyidîniz, kısa kıvırcık saçlı olan Amr bin el-Cemûh'tur."
8930- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Cennete girdim, bir okuma sesi duydum. 'Kimdir bu?' diye sordum; 'Harise bin en-Nu'man, iste iyiniz, işte iyiniz!' dediler."
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ.l
8931- Abdullah bin Âmir bin Rabî'a radİ-yallahu anh'dan:
Harise bin en-Nu'mân şöyle dedi:
"Cibrîl ile beraber otururken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından selâm verip geçtim. Dönünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in oradan ayrıldığını gördüm, bana dedi ki: 'Benimle beraber olanı gördün mü?'
'Evet'dedim.
'İste o, Cibrîl idi. Senin selâmım aldı1,"
[Ahmed ve Taberânî, Mu'camı'I-Kcbîr\\e.\
8932- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey Selemoğutlart efendiniz kimdir?"
"el-Cedd bin Kays'tır; ancak onu cimrilikle suçlarız" dediler. Şöyle buyurdu: "Cimrilikten daha büyük bir hastalık var mıdır?"
"Ey Allah'ın Resulü, (peki) efendimiz kimdir?"
"Sizin efendiniz, Bişr bin el-Berâ bin Ma'rûr'dur" buyurdu.
[Mu'cemu' l-Kebir]
8933- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah, Abdullah bin Revâha'ya merhamet etsin! Nerede namaz vakti gelirse hemen devesini çöktüriir ve orada namazını kılardı."
[İkisi de Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'e ait.|

EBÛ'L-YÜSR, ABDULLAH BİN ABDULLAH BİN UBEYY, KATÂDE BİN EN-NU'MÂN, UBÂDE BİN ES-SÂMİT, HUZEYME BİN SABİT VE EBÛ EYYÛB'UN MENKIBELERİ

8934- Ebû'1-Yüsr Kâ'b bin Amr radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Vallahi ben Hayber'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim. Akşam üstüydü. Yahudilerden birinin koyun sürüsü geldi, kaleye girmek istiyordu. Oysa kaleyi biz kuşatmıştık. Aniden Allah Resulü1 sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: 'Ba koyunlardan bize kim yedirecek?' Ben hemen ortaya atılıp: 'Ben ey Allah'ın Resulü!' dedim.
'Peki buyur yap öyleyse!' deyince, hemen bir deve kuşu hızıyla çıktım. Sırtımı dönüp giderken beni görünce: 'Allahım! Onunla bizi faydalandır!' diye dua etti. Sürüye yetiştim, önden bir kısmı kaleye girmişti. Hemen arkasından iki koyun kaptım, kollarımın arasına koydum. Sanki beraberimde hiçbir şey
yokmuş gibi koşarak getirip Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'in önüne bıraktım. Ondan sonra o iki koyunu boğazladılar ve yediler." |Ahmed|

8935- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'-dan:
"Ebû'1-Yüsr, Medine'de Bedir ehlinin sonuncusu olarak, 55. hicrî yılında vefat etmiştir." |Taberânî. Mu'cemu'I-Kebir'de]

8936- Usâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Benû'l-Mustalik'ten dönünce, Abdullah bin Ubeyy'in oğlu durup babasına kılıç çekti ve şöyle dedi: 'Sen Muhammed en azîz, ben ise en zelil kimseyim' deyinceye kadar kılıcımı kınıma sokmayacağım.' Babası korkusundan şöyle dedi: 'Yazık sana! Muhammed en azizdir, ben en zelilim!' Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duyunca hoşuna gitti ve ona teşekkür etti."
[Taberani, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]

8937- Abdullah bin Abdullah bin Ubeyy radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den, (münafık) babasını öldürmek için izin istedi; şöyle buyurdu: 'Babanı öldürme!'" [Taberânî, Mu' cemu' l-Kebtr'At.\

8938- Katâde bin en-Nu'mân radiyallahu anh'dan:
"Karanlık bir gecede yola çıktım; kendi kendime dedim ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellein'e varıp birlikte namaz kılıp yalnızlığımı onunla paylaşmış olsam!' Nihayet içimden geçeni yaptım. Mescide girince, gökte şimşek çaktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni gördü. Dedi ki: 'Hayrola ne var, neden geldin?'
'Babam, annem sana feda olsun, sana arkadaş olmak istedim.' Şöyle buyurdu: "Bu hurma çöpünü al, yanından ayırma, onunla aydınlan! Çünkü sen dışarı çıktığın zaman on (adım) önünden, on da arkandan sana aydınlık saçacak.'
Sonra baha şöyle dedi: 'Evine girdiğin zaman perdelerin üzerinde kalın tas gibi bir şey bulacaksın, bil ki o şeytandır' Sonra çıktım. Buyurduğu gibi onunla aydınlandım. Sonra onunla kalın taş gibi bir şeye vurdum. O da evimden çıktı, gitti."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de, Ahmed ve Bezzâr.|

8939- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Ey Ebü"l-Veltd!' künyesiyle hitap etmiştir. Bedir ve Uhud savaşları ile Akabe ve Rıdvan bey'atında bulunmuştur. Üstelik o, bir na-kîbdir."
[Mu'cemu' l-Kebîr]

8940- Yahya bin Bukeyr radiyallahu anh'dan:
"Ubâde bin es-Sâmit, Filistin'in Remle'sinde, 34. hicrî yılında, yetmişiki yaşında
Ölmüştür." [İkisi de Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'e ait]

8941- Huzeyme bin Sabit radiyallahu anh'dan: -
"O, gece rüyasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in alnına'secde ettiğini gördü, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldiğinde bunu kendisine anlatınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yattı; o da gelip onun alnına secde etti."
| Ahmed leyyin bir ,senedle.| .

8942- Ebû Eyyûb el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Safa ile Merve arasında sa'y ederken, sakalının üzerine bir tüy düştü. Ebu Eyyûb gelip hemen onu aldı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki: 'Allah da senden hoşlanmadığın bir şeyi gidersin!'"
[Taberanî, Mıı'cemıt'l-Kebir'de leyyin bir senedle.|

8943- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Eyyûb el-Ensârî Rum ehline karşı savaşa çıktı. Muâviye'ye uğradı. Muâviye ona kaba davrandı. Gitti, gazvesinden döndü. (Muâviye) ona yine kabalık elti, bu sefer de başını kaldırıp ona bakmadı.
Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zaten kendinden sonra kayırmalar olacağını ve eziyet göreceğimizi bize Önceden bildirmişti.' dedi. Muâviye sordu:
'Peki o zaman size ne yapmanızı emretmişti?'
'Bize sabretmemizi emretti' deyince, 'Öyleyse sabredin!' dedi.
Sonra Ebû Eyyûb, Ali'nin vali olarak tayin ettiği ve Basra'da bulunan Abdullah bin Ab-bâs'a geldi. Abdullah bin Abbâs ona dedi ki:
'Sen evini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e boşaltıp verdiğin gibi ben de sana evimi boşaltıp vermek istiyorum.' Ondan sonra ailesine emretti ve evi boşalttılar. Giderken sordu: 'Başka bir ihtiyacın var mıdır?1 'Maaş ve arazimde çalışan sekiz köle de isterim.' Onun maaşı, dört bin" (dirhem) idi. Abdullah bin Abbâs, bunu beş katına çıkararak yirmibin dirhem ve kırk köle verdi.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]

EBU'D-DAHDAH, ZEYD BİN SABİT, RÂFİ' BİN HADÎC, SELEME BİN EL-EKVA% EBÛ'D-DERDÂ, ZAHİR BİN HARAM VE ABDULLAH ZFL-BECÂ- DEYN'İN MENKIBELERİ

8944- Abdullah bin Ebzâ radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ebu'd-Dahdâh'a ödünç mal istemek için (birini) gönderdi. Elçi ona varınca dedi ki: 'Benden Ödünç istemek için seni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mi gönderdi?'Adam: 'Evet' dedi.
Şöyle dedi: 'Allah'ı şahit tutarım ki benim malım Allah yolunda falan falan yerdedir' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ebıı'd-Dahdâh için cennette nice hurma salkımları vardır'."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.|

8945- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beni mükâfatlandırarak bana Kıbtiyye (adı verilen bir çeşit elbise) giydirdi."
ITaberûnî, Mu'cemu'l-Kehîr'dt zayıf bir isnadla.]

8946- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O, Zeyd bin Sabit öldüğü zaman şöyle dedi: 'Bugün bu ümmetin en hayırlısı öldü, umulur ki Allah, İbn Abbâs'ı onun halefi kı-lar\" [Mu'cemu' l'Kebir)

8947- Râfi' bin Hadîc'in eşi radiyallahu anhâ'dan:
"Râfi', Uhud ve Hayber'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdi. Memesine bir ok isabet etti. Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Lütfen şu oku çıkartır mısınız?' deyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İstersen olcu içerdeki ucuyla beraber çıkartayım, istersen yalnız oku çıkartayım da ucu kıyamet gününde senin şehit olduğuna dair tanıklık etsin.' Dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oku çıkarttı, ucunu bıraktı.' Muâviye'nin halifeliği zamanına kadar o öyle yaşadı, sonra yarası patladı ve ikindiden sonra öldü. İbn Ömer geldi. Ona onun öldüğü söylenince, 'Allah rahmet eylesin!' dedikten sonra onun hakkında: 'Her tarafa öldüğü ilan edilmeden Râfi' gibi birinin cenazesi çıkartılamaz' dedi. Cenazesini çıkarttığımızda İbn Ömer gelip kabrinin başında oturdu." (Hadisin devamını zikretti)
[Mu'cemu' l-Kebir]
8948- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem defalarca beni terkisine bindirdi, defalarca da başımı okşadı. Parmaklar sayısınca hem benim, hem de çocuklarım için Allah'tan bağışlanma diledi." [Mu'cemu' l-Kebir]
8949- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Senin:
'Ümmetimden bir kavim imanlarından sonra kâfir olacaklardır' dediğini duydum.'
'Evet ey Ebu d-Derdû! Fakat sen onlardan değilsin' buyurdu."
|Taberanî, Mu''cemu'I-Kebir'de]
8950- Salim bin Ebi'1-Ca'd, adına Zahir bin Haram denilen ve bedevi olan Eşca' kabilesinden olan bir adamdan:
'O, devamlı olarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (nadir) bir şey veya hediye getirirdi.
Bir keresinde onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine çarşısında mal satarken gördü. O vakitlerde hiç orada olmazdı ve arkasından onu tuttu. Adam geri dönünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördü, şaşırmıştı. Hemen elini öptü, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de (şakadan) bağırdı: 'Bu köleyi kim satın alacak?' Adam şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben para etmem ki? Çünkü ben değersiz biriyim.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in cevabı: 'Fakat sen Allah katında pek değerlisin.'
Sonra şöyle buyurdu: 'Her şehirlinin bir köylü arkadaşı vardır. Muhammed ailesinin dostu ve alış veriş yaptığı köylü de hiç şüphe yok ki Zahir bin Haram'dır'."
[Bezzâr ve Taberûm, Mu'cemu'I-Kebir'de,]
8951- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, çok Kur'ân okuduğu ve duada sesini yükselttiği için Zû'1-Becâdeyn adındaki bir adam hakkında 'Evvâb' (çok tevbe edici) dedi."
lAhmeıl ve Mu'cemu' l-Kebir.]

ABDULLAH BİN EL-ERKAM, OSMAN BİN EBÛ'L-ÂS, VÂİL BİN HUCR, EL-ALÂ BİN EL-HADREMÎ VE EBÛ ZEYD AMR BİN AHTAB'IN (R.A.) MENKIBELERİ
8952- Abdulvâhid bin Ebû Avf radiyalla-hu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adamın mektubu geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Abdullah bin el-Eı-kam'a 'Haydi namıma ona cevap ver!' dedi. Onun cevabmı yazdı ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e okudu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Gayet tfiizel yazmışsın! Allahım, onu muvaffak kıl!' dedi.
Ömer halife olunca, onunla istişare ederdi." |Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de zayıf olarak. |
8953- Osman bin Ebû'l-Âs radİyallahu anh'dan:
"Sakîf delegesi Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'e geldiklerinde ben de arala-rındaydım.
'Hayvanlarımızı kim tutacak?' dediler. Topluluğun en küçükleri olduğum halde 'Çıktığınızda sizin debenimkini tutmanız şartıyla ben tutarım' dedim.
'Olur' dediler ve içeriye girdiler. Çıktıktan sonra: 'Haydi gidelim!' dediler.
'Nereye?' diye sorduğumda, 'Evine' dediler. Ben de şöyle dedim:
'Daha şimdi oradan geldim. Biliyorsunuz bana söz verdiniz. Gider Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kapısında fazla beklemem, dönerim! dedim.
'Öyleyse acele et! Zaten biz bir şey bırakmadık, her şeyi sorduk. Bizden öğrenirsin' dediler.
Vardım, hemen yanına girip dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua et de beni dinde fakih kılsın ve bana (dini) öğretsin!'
'Ne dedin?' diye sordu. Ona söylediğim sözü tekrarladım. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Sen bana öyle bir şey sordun ki arkadaşlarından hiçbiri bu soruyu bana sormadı. Haydi git! Sen onların ve kavminin emîrİsin.' İlgili hadisi zikretti.
ITaberânî, Mu'cemu' l-Kebir'le.]
8954- Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, el-Alâ bin el-Hadremî'yi Bahreyn'e gönderdiğinde ben de onunla gittim ve onda hangisinin daha şaşırtıcı olduğunu kestiremediğim üç haslet gördüm:
Deniz sahiline ulaştık; dedi ki: 'Besmele çekin ve girin!' Hemen besmele çekip denize girdik {ve yürüdük). Denizi geçtik, develerimizin ayaklarının allı bile ısİanmamıştı. Oradan ayrılınca hepimiz kendimizi susuz sahrada buluverdik. Ona durumu şikayet edince, şöyle dedi: 'İki rek'at namaz kılın!" Sonra bir dua etti. Kalkan gibi bir bulut belirdi ve bolca yağmur yağdı. Hem içtik, hem de kaplarımızı su ile doldurduk. O orada öldü, bunun üzerine kuma gömdük.
Yolumuza devam ettik; çok uzaklaşmadan dedik ki: 'Bir yabani hayvan gelip onu parçalayıp yiyebilir.' Hemen oraya döndük, yerinde yeller esiyordu. Onu göremedik."
[Taberânî. İsnadında İbrahim bin Ma'mer el-Herevî adlı râvi yer almaktadır.!
8955- Ebû Zeyd bin el-Ahtab el-Ensarî ra-diyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem su istedi. Ona içinde su bulunan bir maşrapa getirdim. İçinde kıl vardı, alıverdim. Şöyle dedi: 'Allahun onu güzelledir!'"
Râvi diyor ki: "Doksandört yaşındayken onu gördüm; sakalında tek bir beyaz kıl dahi
yoktu." | Ahmed ve Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'de. Ancak o yaşını doksan olarak kaydetmiştir.)

EBÛ ÜMÂME, ZEYD BİN SÛHÂN, FERVE BİN HUBEYRE, ABDULLAH BİN BÜSR, EL-HİRMÂS BİN ZİYÂD VE ES-SÂİB BİN YEZÎD'İN (R.A.) MENKIBELERİ
8956- Ebû Ümâme radiyallahu anh'daıı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni Bâhüe'ye gönderdi. Vardığımda yemekteydiler. Büyük bir sevinç ve ilgi ile beni bu-
yur eltiler ve ikramda bulundular. 'Gel bizimle sen de ye!' dediler.
Dedim ki: 'Ben sizi bu yemekten alıkoymak için geldim. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in elçisiyim. Ona iman

etmeniz için geldim.' Beni yalanlayıp, azarladılar. Oysa ben hem açtım, hem de susuz. Sonra uyudum; rüyamda bana süt getirildi, İçtim, doydum ve kamım da şişti.
Topluluk dedi ki: 'Size eşrafınızdan ve büyüklerinizden bir adam geldi. Siz onu reddettiniz. Haydi gidin ona istediği yemeği yedirin ve su da içirin!'
Hemen bana yemek ve su getirdiler, ben de onlara şöyle dedim:
'Sizin ne yemeğinize ve ne de suyunuza ihtiyacım yoktur. Allah bana hem yedirdi, hem de içirdi. Halime dikkatle bakın!"
Baktılar, karnımın şişkinliğini görünce, hayrete düştüler. İçlerinde tek kişi kalmamaksızm hepsi müslüman oldu."
ITaberûnî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
8957- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Organları kendisinden önce cennete giden birini görmekten kim hoşlanırsa, Zeyd bin Sûllân'a baksın."
[Ebû Ya'lâ hafi bir senedle.]
8958- Ferve bin Hübeyre radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: 'Bizim erkek ve kadın Rablerimiz vardı. Allah'ı bırakıp onlara tapıyorduk. Onlara dua ettik, cevap vermediler. Onlardan istedik bir şey vermediler. Sana geldik, hidayete erdik. Artık Allah'a ibadet ediyoruz.' Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Kendisine akü ve anlayış verilenler gerçekten felaha ermiştir.'
Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Giydiğin elbiselerden bana iki elbise giydir!' Bana onları giydirdi.
Sonra Arafat'ta vakfeye durunca, şöyle
dedi: 'Bana o söylediğin sözü tekrar et!' Ona tekrar etti. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Kendisine akıl ve anlayış verilen kişi felaha ermiştir'."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'de ismi belirtilmeyen bir râvi kanalıyla.]
8959- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elini başıma koyup şöyle dua etti: 'Bu çocuk bir asır yaşasın!'
O, gerçekten de yüz sene yaşadı. Yüzünde siğil vardı. Buyurdu ki: 'O yüzündeki siğil gidinceye dek ölmesin.' Gerçekten de yüzündeki siğil kaybolmadıkça Ölmedi."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de ve Bezzâr.]
8960- el-Hirmâs bin Ziyâd radiyallahu anh'dan:
"Babam benimle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Hem bana ve hem de çocuğuma dua et!' Bunun üzerine onun başını okşadı ve (babam) ona İslâm üzere biat etti." (Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta hafî bir senedle.]
8961- es-Sâib bin Yezîd'in mevlâsı Atâ'dan:
"Mevlam es-Sâib bin Yezîd'in sakalını beyaz, saçını ise siyahlaşmış bir halde gördüm. Dedim ki: 'Ey mevlâm! Neden saçın beyazlamadı?' Şu cevabı verdi: '-Saçım beyazlamaz. Çünkü ben çocuklarla o; narken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellern yanımızdan geçti, selâm verdi, selâmını benden başka alan olmadı.
Bunun üzerine beni çağırıp ismimi sordu ben de: 'İsmim es-Sâib bin Yezîd bin Uhti'n-Nemr'dir' dedim. Bunun üzerine elini başıma koyup şöyle buyurdu: 'Allah seni mübarek kılsın!' Bu nedenle onun elinin değdiği yer beyazlamaz." [Taberanî.]

HARMELE BİN ZEYD, HAMZA BİN AMR, VERAKA BİN NEVFEL VE EL-AHNEF BİN KAYS'IN (R.A.) MENKIBELERİ
8962- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
yanındaydım, kendisine Harmele bin Zeyd gelip önüne oturdu ve: 'Ey Allah'ın Resulü! İman buradadır' diyerek dilini gösterdi. 'Münafıklık buradadır' diyerek göğsünü gösterdi. 'Allah'ı biz çok az anıyoruz' diye ilave etti.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cevap vermeden sustu. Ona bunu birkaç kere tekrarlayınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Harmele'nin bir azasını tutup şöyle dua etti:
'Allahım! Ona sadık bir dil, şükreden bir kalp ihsan et! Ona benim sevgimi ve beni sevenlerin de sevgisini lütfet! İsini hayra yönelt!' Ondan sonra Harmele şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Benim münafık arkadaşlarım var, ben hepsinin başı idim. Onları sana göstereyim mi?' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şu cevabı verdi: 'Senin gibi kim bize gelirse, Allah'tan onun için bağışlanma dileriz, tıpkı senin için bağışlanma dilediğimiz gibi. Kim de kendi dininde ısrar ederse, Allah'a havale ederiz. Allah onun hesabını görür. Sen kimsenin gizlisini açığa vurma!' " [Taberânî, Mu'cemu' l-Kebir'de.]
8963- Hamza bin Amr el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
"Bir seferde karanlık bir gecede Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem'Ie,gece yolculuğu yaptık. Parmaklarım aydınlandı, herkes devesini o aydınlıkta yürüttü ve mallarından hiçbir şey düşmedi. Parmaklarım aydınlık saçıyordu."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
8964- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Varaka'ya sövmeyin! Çünkü ben onun bir ya da iki cenneti olduğunu gördüm." [Bezzâr.] .
8965- Esma bint Ebû Bekr radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Varaka bin Nevfel hakkında sordular; şöyle buyurdu:
'O, kıyamet gününde başlı basına bir ümmet olarak diriltilecektir.'"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebir'de.]
8966- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Ebû Talip hakkında: 'Senin peygamberliğinin ona bir yararı olacak mı?' diye sordular. 'Evet. Onu ben, cehennemin içlerinden sığ yerine çıkardım' buyurdu. Hatice hakkında sordular -çünkü o farzlar ve Kur'ân ahkâmı gelmeden önce ölmüştü- Şöyle buyurdu: 'Onu cennet nehirlerinden bir nehir üzerinde içinde yorgunluk ve gürültü bulunmayan kamıştan yapılmış bir evde gördüm.'
Varaka bin Nevfel hakkında sordular; şöyle buyurdu: 'Onu cennetin içinde üzerinde bir sündüs elbisesi bulunduğu halde gördüm.'
Ona Zeyd bin Amr bin Nüfeyl'i sordular, şöyle buyurdu: 'O, benimle İsa Aleyhisselâm arasında, kıyamet gününde tek ümmet olarak dirilecektir'." |Ebû Ya'lâ.j
8967- el-Ahnef bin Kays radiyallahu anh'dan:
"Ben Beyt-i şerifi tavaf ederken, bana Süleymoğullarından bir adam rastlayıp şöyle dedi: 'Sana müjde vereyim mi?'
'Evet' dedim. "Hatırlıyor musun hani bir zaman Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem beni İslâm'a çağırmam için Sa'doğullarından senin kavmine göndermişti de sen o zaman: 'Evet vallahi o, ancak hayır olan şey söyler. Ondan ancak güzel olan şeyi duyarım' demiştin. İşte o zaman ben dönüp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu bildirince, şöyle buyurmuştu:
'Allahım! el-Ahnef bin Kays'ı bağışla! İste benim bütün umudum budur' ." [Ahmed veTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]

HATİCE BİNT HUVEYLID, FATIMA, ÂİŞE, SAFİYYE, ŞEVDE, ESMA BİNT EBÛ BEKR, ÜMMÜ HARAM, ÜMMÜ SÜLEYM VE HİND BİNT UTBE'NİN (R.A.) MENKIBELERİ

8968- İsmail bin Ebî Hâlid'den: "Abdullah bin Ebû Evfâ'ya: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hatice'ye cennette bir ev müjdelemiş miydi?' diye sordum.
'Evet. Ona cennette içinde gürültü ve yorgunluk olmayan kamıştan yapılmış bir ev müjdelemişti'." [Buhârî ile Müsiim.l

8969- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarından hiçbirini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Aslında onu görmüş de değilim. Fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem durmadan onun adını anardı. Çoğu kez koyun kestiğinde, ondan bir parça kesip ayırır ve onu Hatice'nin dostlarına da gönderirdi. Bazen ona şöyle derdim: 'Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok.' O da şöyle derdi: '(Onun gibisi var mıydı?) O şöyleydi, böyleydi. Benim çocuklarım ondan olmuştur'."

8970- Diğer rivayet: (Âişe dedi ki:) "Benimle, ondan (yani Hatice'nin vefatmdan) üç sene sonra evlendi."

8971- Diğer rivayet:
"Hatice'nin kızkardeşi olan Hâle bint Hu-veylid Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den izin İstedi. (Sesinin benzerliğinden dolayı) sanki Hatice izin istiyor gibi bir hisse kapıldı da sevinerek: 'Allahım! Bu, Huvey-lid'in kızı Hâle'dİr' dedi. Kıskandım ve dedim ki:
'Ölüp gitmiş olan, avurt içleri kırmızı ihtiyar kadını mı hatırlıyorsun? Baksana Allah onun yerine sana daha iyisini vermiş'."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]

8972- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya kadınlarının en üstünleri şu kadınlardır: Imrân'ın kızı Meryem, Huveylid'in kızı Hatice, Muhammed' in kızı Fâtıma, Firavun' un karısı Asiye."
[Tirmizî]

8973- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Âişe'ye: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanlardan en çok kimi sever?" dîye sordular,
"Fâtıma'yı" dedi.
"Ya erkeklerden?"
"Onun kocasını. Bildiğim kadarıyla o, çok oruç tutan ve çok gece namazı kılan bir kişidir." [İkisi de Tirmizî'ye ait.]

8974- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları yanındaydı. Onlardan hiçbirisinden ayrılmamıştı. Fâtıma Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yürüyüşünü andıran bir yürüyüşle çıkageldi. Onu görünce hoşuna gitti ve 'Merhaba ey kızım!' dedi. Sonra onu sağma ya da soluna oturttu. Sonra eğilip kulağına gizli bir şey söyledi. Bunun üzerine şiddetli bir şekilde ağladı. Bunu görünce (Allah Resulü) üzüldü; tekrar ona gizli bir şey söyledi. Bu defa ise güldü. Dedim ki: 'Kadınları arasında sadece sana gizli bir şey söyledi. Oysa sen ağlıyorsun' Resulullah kalkınca ona sordum:
'Sana ne demişti, söyler misin?' Şu cevabı verdi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sırrını ifşa etmem.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öldüğü zaman, 'Üzerinde olan hakkım için, söyle o zaman sana ne demişti?'
'Şimdi olur, söyliyeyim' dedi: 'Kulağıma gizli söylediği ve ben de ağladığımda buyur-
du ki: 'Cibril bana her sene gelir ve Kur'ân'ı karşılıklı bir kere okuruz (mukabele ederiz.) Bu sene iki kere arz etti. Bundan ecelimin yaklaştığını anladım. Allah'tan kork ve sabırlı ol! Senden önce ölecek olan ben ne güzel bir selefinim.' Onun için dayanamadım, ağladım. Benim üzüldüğümü görünce ikinci sırrını söyledi; buyurdu ki:
'Ey Fâtıma! Müminlerin ya da bu ümmetin kadınlarının efendisi olmak istemez misin?' İşte o zaman senin de gördüğün gibi güldüm'."

8975- Diğer rivayet:
"Sonra bana gizli olarak, hane halkından ilk ona kavuşacak olanın ben olduğumu söyledi, onun İçin güldüm."

8976- Diğer rivayet:
"Sen cennet ehli kadınlarının efendisi olmak ve bana İlk kavuşan olmak istemez misin? buyurdu. Bunun için güldüm."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.j

8977- O, Ümmü Seleme'den benzerini rivayet etti. Onda şöyle geçmektedir:
"Meryem bini İmıân dışında, cennet ehli kadınlarının efendisi olacağımı bana bildirdi. Bu sebeple güldüm."

8978- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere karşı olan üstünlüğü gibidir." IBuhârî, Müslim veTirmizî.]

8979- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey Âişe! işte bu Cibril'dir, sana selâm söylüyor." Ben de: "Ve aleyhisselâmu ve rah-metullahi (Ona da selâm ve Allah'ın rahmeti olsun)!" dedim. Zira o, benim görmediğimi
görür. |Mâiik hariç, altı hadis İmamı.]

8980- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının rivayet ettikleri herhangi bir hadiste bir müşkülat görürsek, Âişe'ye sorardık, mutlaka onda onun bir açıklamasını bulurduk." ITirmizî]

8981- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan:
"Onun yanında bir adam Âişe hakkında ileri geri konuştu. Bunun üzerine Ammâr ona şöyle dedi: kötülenmiş ve kovulmuş olarak defol! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sevgilisine sen nasıl hakaret edebilirsin?'" [İkisi de Tirmizî'ye ait.]

8982- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları iki gruba ayrılmıştı. Birinci grubu, Âişe, Hafsa, Safiyye ve Şevde oluştururdu. İkinci grubu ise Ümmü Seleme ile diğer hanımları.
Müslümanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Âişe'yi sevdiğini bilirlerdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hediye vermek istedikleri zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'nin evinde oluncaya kadar geciktirirlerdi. Hediyelerini Âişe'nin şurası olduğu zaman getirirlerdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme'nin grubu Ümmü Se-leme'ye dediler ki:
'Bu hususu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile görüş ve insanlara desin ki: Kim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hediye vermek isterse, o hangi hanımının evinde bulunursa oraya versin.' Ümmü Seleme onların bu teklifini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletti, fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir şey demedi. Diğer hanımları ona sordular.
O da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bir şey demediğini söyledi. Fakat ısrar ettiler. 'Ona söyle!' dediler. Nihayet kendi sırası gelince, konuyu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e tekrar açınca, şöyle buyurdu: 'Âişe hakkında beni rahatsız etme! Zira Âise'den başka bir kadının elbisesi içindeyken bana hiç vahiy gelmemiştir.' Bunun üzerine: 'Ey Allah'ın Resulü! Seni üzdüğüm için, Allah'a tevbe ediyorum.' dedim.
Bunun üzerine onlar boş durmadılar, bu defa Fâtıma'yı çağırıp aynı konuyu Allah Resulü salJallahu aleyhi ve sellem'e açmak için gönderdiler. Fâtıma babasına dedi ki: 'Hanımların Ebû Bekr'in kızı hakkında kendilerine adil davranmanı rica ediyorlar.' Ona

şöyle buyurdu:
'Yavrum, benim istediğimi ve sevdiğimi sen de isteyip sevmez misin?' deyince o da 'Evet' dedi ve onlara dönüp durumu bildirdi. 'Dön yine söyle!' dediler, ise de Fâtıma bir daha dönmedi.
Bu defa Zeyneb biıt Cahş'ı gönderdiler. O da gidip öfkelenerek, biraz da sert konuşarak şöyle dedi: 'Hanımların, Allah aşkına Ebû Kuhâfe'nin kızı hakkında senden adalet bekliyorlar.' Bunu yüksek sesli üç kere tekrarladı. Hatta daha da ileriye giderek, Âişe'yi de diline dolayıp ona hakaret etti. Âişe de orada oturmaktaydı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de 'Hele Âişe buna cevap verecek mi?' dîye bakıp bekledi ve Âişe de ona öyle bir cevap verdi ki, Zeyneb'in söyliyecek bir sözü kalmadı.
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'ye bakıp şöyle buyurdu: 'Ne de olsa o, Ebû Bekr'in kızıdır'."
8983- Diğer rivayet:
Âişe dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in katında bana rakip olan Zeynep'i de bu amaçla gönderdiler. Din hususunda, Zeynep'den daha iyi bir kadın görmedim. O, aynı zamanda Allah'tan en çok korkan, en doğru konuşan, akrabaya en çok ilgi gösteren, en çok sadaka veren, en çok fedakarlıkta ameli ile Allah'a en yakın olan bir kadındı. Ancak biraz sert ve çabuk hiddete kapılan biriydi."
[Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
8984- Urve radiyallahu anh'dan:
"Tıp, fıkıh ve şiir de Âişe'den daha bilgili bir kadın görmedim." [M. el-Kebir]
8985- Zührî radiyallahu anh'dan mürsel olarak:
" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in diğer hanımları da dahil, bu ümmetin kadınlarının tümünün ilmi bir araya gelse, Âişe'nin ilmine ulaşamaz."
(İkisi de Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'e ait.|
8986- Safiyye radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdiğinde ben ağlıyordum. Hafsa ona: 'Ey yahudi kızı!' diye hitap etmişti. Ona durumu haber verdim. Şöyle buyurdu: 'Ey Hafsa! Allah'tan korkmuyor musun? O (Safiyye) bir peygamberin (Harun'un) kızıdır (so-yundandır), amcası (Mûsâ da) da peygamberdir, halen kocası da bir peygamberdir.,Siz ona karsı ne ile iftihar edebilirsiniz ki?'"
8987- Diğer rivayet:
"Hafsa üe Âişe bana sataşmışlardı. Tam o sırada Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girince, durumu kendisine anlattım; şöyle buyurdu:
'Onlara söyle demeliydin, öyle değil mi?: 'Siz benden nasıl daha hayırlı olabilirsiniz ki? Muhammed kocamdır, babam Harun'dur, amcam Musa'dır." Anlaşılan onlar Safiy-ye'ye şöyle demişlerdi: 'Biz Peygamber'in yanında daha kıymetliyiz. Çünkü biz hem Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarıyız, hem de amcasının kızlarıyız'."
ITirmizî]
8988- Derime radiyallahu anh'dan: Sabah namazından sonra İbn Abbâs'a:
"Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem'İn hanımlarından falan kadın öldü" denildi. Bunun üzerine o hemen secdeye vardı. Ona: "Bu saatte secde edilir mi?" diye sorulunca, şu cevabı verdi: "Peygamber saliallahu aleyhi ve sel-lem 'Bir alâmet gördüğünüz zaman secde edin!' buyurmadı mı? Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem'İn hanımlarından birinin vefat etmesinden daha büyük bir alâmet mi olur?" |Ebû Davud ve Tirmizî.|
Rezîn şunu ekledi: "Ölen kadın Şevde idi."
8989- Vehb bin Keysân radiyallahu anh'dan:
Şamlılar İbnü'z-Zübeyr'i ayıplarlar ve onun hakkında şöyle derlerdi; "Ey iki kuşaklı kadının oğlu!" Bunun üzerine ona annesi (Esma) şöyle dedi: "Yavrum! Onlar seni iki kuşakla ayıplıyorlar. O iki kuşak nedir bilir mİ~ sin? Benim kuşağım iki parçaydı, bunlardan birisi ile. Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem'İn su kırbasının ağzını bağladım. Ötekisi ile de sofrasını bağladım."
(Râvi dedi ki:) Ondan sonra Şamlılar yine onu ayıpladığında İbnü'z-Zübeyr şöyle derdi: "İlatı'a yemin olsun ki, doğrudur. Ancak o, sizin dediğiniz gibi değil, asıl ayıp ve kusur sizdedir." |Buhârî.|
8990- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem Küba'ya gittiği zaman, Milhân'm kızı Ümmü Haram'm yanına girerdi. O ona yemek yedi-rirdi. O kadın Ubâde bin es-Sâmit'in nikâhlısı idi. Bir gün Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem onun yanına girdi. Kadın, ona yemek yedirdi.
Sonra Resûlullah saliallahu aleyhi ve sellem'İn başını tarayıp, temizlemeye başladı. Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem uyuya kaldı. Sonra gülerek uyandı. Kadın dedi ki:
Şöyle dedim:
'Ey Allah'ın Resulü! Acaba seni güldüren nedir?' Şöyle buyurdu:
'Allah yolunda savaşan ümmetimden bir kısım insanlar şu denizlerin üzerinde krallar gibi tahtlarına kurulmuş olarak deniz savaşına gider halde bana sunuldu.' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et!' Peygamber Sallalahu aleyhi ve sellem ona dua etti.
Sonra yine başını koyup uyudu ve sonra yine gülerek uyandı. 'Neden gülüyorsun ey Allah'ın Resulü?' diye sorunca, ilk söylediği gibi söyledi. Bunun üzerine ben dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua et de beni de onlardan kılsın!'
Şöyle buyurdu: 'Hayır. Sen birincilerden olacaksın.'
Hakikaten de Ümmü Haram sonradan Muâviye zamanında harbe iştirak etmek için gemiye bindi, denizde seyr etti. Denizden çıkınca bindiği hayvanından düşüp öldü.
8991-Diğer rivayet:
"Ondan sonra onu Ubâde bin es-Sâmit nikahladı. Deniz yolu ile savaşa çıktı onu da beraberinde götürdü. Karaya ulaşınca onu bir katıra bindirdi; katır onu yere düşürdü ve boynu kırıldı."
8992- Diğer rivayet: "Milhân'm kızı Kıbrıs'ta Öldü."
|Allı hadis imamı.|
8993- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kendi zevceleri hariç Ümmü Süleym'İn dışında, Medine'de (kocası evde olmadan) herhangi bir kadının evine girmezdi. Bunun sebebi sorulunca, şöyle buyurdu:
'Ben ona çok acıyorum, çünkü onun erkek kardeşi benimle beraber, düşmana karşı savaşırken Öldürüldü'." [Buhârîve Müslim]
8994- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendimi cennete girmiş olarak gördüm, baktım ki Ebû Talha'nın karısı (Enes'in annesi) Rumeysâ orada." [İkisi de Buhârî ile Müslim'e ait]
8995- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete girdim, bir ayak sesi duydum. 'Kimdir bu?' diye sorduğumda bana: 'Bu M ilhan' in kızı Rumeysâ' dır' dediler."
[Müslim|

8996- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "(Ebû Süıyân'ın karısı) Utbe'nin kızı Hind gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! (Geçmişte) yeryüzünde hiç kimsenin senin adamlarından daha zelil olmasını istemedim. Ama şimdi yeryüzünde kimsenin, senin adamlarından daha aziz ve güçlü olmasını istemiyorum.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, söylediklerin doğrudur, bizi sevmen daha da artacaktır, Bunun üzerine şu cevabı verdi: 'Ey Allah'ın Resulü! O (Ebû Süfyân), çok elisıki bir adamdır, onun haberi olmadan parasından alıp çocuklarına harcamamda bir sakınca var mıdır?'
'Usulü dairesince harcadığın takdirde, sana bir sakıncası olmaz' diye cevap verdi."
[Buhûrî ile Müslim.)

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN KIZLARI ZEYNEP, RUKİYYE VE ÜMMÜ GÜLSÜM; HANIMLARINDAN ÜMMÜ SELEME VE DİĞERLERİNİN (R.A.) MENKIBELERİ

8997- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiğinde, kızı Zeynep (ardından) Mekke'den Kinâne yahut İbn Kinâne ile yola çıktı. Kureyş ise onun peşine düştü. Hab-bâr bin el-Esved ona yetişti, devesini ok yağmuruna tuttu ve onu yere serdi. Karnmdakini düşürdü. Onun hakkında Hâşimoğulları ile Ümeyyeoğullan tartışmaya başladılar. Ümey-yeoğulları: 'Onu biz alacağız' dediler. O, amcalarının oğlu Ebû'l-Âs'ın hanımı olup, Ut-be'nüı kızının yanındaydı.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zeyd bin Hârise'ye dedi ki: 'Gidip bana Zeyneb'i getirmez misiniz?'
'Evet olur' dedi.
'Bu yüzüğümü al, ona ver.1' Bunun üzerine Zeyd bin Harise gitti, gayet yumuşak davranarak Ebû'l-Âs'm çobanını gördü ve ona sordu:
'Bu koyunlar kimindir?' O da: 'Bunlar Zeyneb'indir' dedi.
'Ben sana bîr şey vereceğim, götürüp onu ona ver ve bundan hiç kimseye söz etme!' dedi.
'Tamam" dedi. Hemen yüzüğü verdi, çoban yüzüğü alıp götürdü, koyunları ağıla soktuktan sonra götüıüp ona verdi. Zeyneb yüzüğü tanıdı ve dedi ki:
'Bunu sana kim verdi?'
'Bir adam.'
'Peki sen onu nerede bıraktın?'
'Falan yerde" deyince, hiç ses çıkarmadı, kimseye de bir şey söylemedi. Gece olunca, gizlice çıktı, onun yanma gitti. Zeyd bin Harise de onu alıp terkisine bindirdi. Doğru Medine'ye götürüp babasına teslim etti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Bu benim en iyi lazımdır; çünkü benim uğrumda yaralandı.'
Bu hadisi Ali bin Hüseyin duyunca, doğru
Urve'ye koştu ve dedi ki: 'Sen nelerden bahsediyorsun? Annemin (Fâtıma'nm) kıymetini mi düşürmek istiyorsun?'
Urve cevap verdi: 'Annenin değerini düşürmek benim için doğu ile balı arası kadar uzak bir ihtimaldir. Mamafih bundan sonra bunu hiç kimseye anlatmam.'
|Taberânî, Mu'ce-mu'l-Kebîr vel-Evsat'ta ve Bezzûr.|

8998- Katâde bin Di'âme'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Rukiyye, Utbe bin Ebî Leheb'le evliydi. 'Tebbet yedâ' sûresi nazil olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Utbe'den onu boşamasını istedi. Rukiyye de bunu istedi ve bunun üzerine Utbe onu boşadı. Sonra o, Osman'la evlendi ve onun nikâhı altındayken öldü."
[Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de daha uzun bir metinle]Daha önce "Tebliğde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gösterdiği sabır" başlığı altında daha uzun olarak geçmiştir.

8999- Zübeyr bin Bekkâr radiyallahıı anlı'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Ümmü Gülsüm, Ebû Leheb'in oğlu Utey-be İle evli idi. Ondan ayrıldı. Rukiyye ölünce. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu Osman ile evlendirdi. Çocuğu olmadan onun yanında vefat etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Osman! On kızım olsaydı hepsim seninle evlendİrİrdim'."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de munkatı bir senedle]

9000- Zeyneb bint Ebû Seleme radİyalla-hu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ümmü Seleme'nin yanındayken. Hasan, Hüseyin ve Falıma onun yanma girdiler. Hasan bir tarafında, Hüseyin Öbür tarafında ve Fâtı-ma da kucağında olurdu. Dedi ki: 'Rahmetul-lahi ve-berekâtühü aleyküm ehle'l-Beyli. İn-nehıt Hamtdun Mectd (= Allah'ın rahmeti ve
bereketlen üzerinize olsun ey Ehl-i beyti Şüphesiz O, hem Hamîd'dir hem Mectd).'
Ben ve Ümmü Seleme oturuyorduk. Ümmü Seleme ağladı. Ona: 'Neden ağlıyorsun?' diye sordu. Şu cevabı verdi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bunlara özel ilgi gösterdin, beni ve kızımı bıraktın." Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Sen de, kızın da Ehl-i bey t 'tensiniz'."
|Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr vel-Evsat'ta.)

9001- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e altın boncuk işlemeli bir gerdanlık hediye edildi. Dedi ki: 'Bunu, Ehl-i beytimden en sevdiğim kimsenin boynuna takacağım.'
Hanımlarından herkes onun başına üşüştü. Nihayet o, onu Ebû'l-Âs'ın kızı Ümâme'nin boynuna taktı." |Ahmed ve Ebû Ya'Iâ.|

9002- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de: Zübeyr bin Bekkâr der ki:
"Ebû'l-As kızı Ümâme'yi, Zübeyr'e vasiyet etti. Zübeyr de onu Fâtıma'nın vefatından sonra Ali ile evlendirdi. Ali öldürüldüğü zaman o, halen onun eşi idi. Çocuğu olmadı."

9003- Enes radiyallahu anh'dan: "Ali'nin annesi Fâüma bint Esed ölünce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yanma girip baş ucunda oturdu ve şöyle dedi: 'Ey anne! Allah seni esirgesin! Annemden sonra sen benim annem idin. Senin yanında aç olurdum, beni doyururdun, çıplak olurdum beni giydirirdin. Yemezdin bana yedirirdin. Bununla sadece Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu isterdin.' Sonra onun üçer kere yıkanmasını emretti. Kafurlu su gelince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu kendi
eliyle döktü, sonra gömleğini çıkarlıp ona giydirdi, kendi üstündeki hırka ile onu kefenledi. Sonra, Üsâme, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ömer ve siyah bir köleyi çağırıp kabrini kazdırdı. Bunlar onun kabrini kazdılar. Lahde ulaşınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellern kendi eliyle kazdı ve topraklarını da kendi eliyle çıkardı. İşini bitirince lahd'in içine girip orada uzandı ve şöyle dedi:
'Yaşatan, öldüren Allah'tır. Ölmeyen ve diri .sadece kendisidir. Allahtm! E.sed kızı annem Fâtıma'yı bağışla! Onun hüccetini kendisine telkin et! Kabrini genişlet! Peygamber'in ve benden Önceki peygamberlerin hakkı için. Çünkü sen merhamet edicilerin en merhamet edicisisin.' Namazını kıldırırken dörl tekbir aldı; kabre onu kendisi, Abbâs ve Ebû Bekr indirdi."
[Taberânî, Mu'vemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta leyyin bir senedle.l

9004- Abdurrahman bin Ebû Râfi' radi-yallahu anh'dan:
"Ebû Tâlip'in kızı Ümmü Hânî'ye Ömer şöyle dedi: 'Amel et! Çünkü Muhammed'in sana bir faydası yoktur!' O, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip haber verdi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Birtakım insanlara ne oluyor ki, şefaatimin Ehl-i beytime ulaşmayacağını söyleyip dururlar. Şefaatim Ehl-i beytime de, Hâ ve Hakem kabilelerine de ulaşacaktır'."
(Taberûnî, Mu'cemtı'I-Kebîr'de mürsel olarak.|
9005- Dürre bint Ebû Leheb radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Sen bendensin, ben de sendenim." |Uzun olarak Ahmed]
9006- (Mu'cetnu'I)-Kehtr'öe leyyin bir se-nedle:
İbn Ömer ve diğerlerinden:
Dediler ki: "Ebû Leheb'in kızı Düne muhacir olarak geldi. Zuraykoğullanndan birtakım kadınlar ona şöyle dediler: 'Sen, Allah'ın hakkında 'Tebbet yedâ ebî Leheb' buyurduğu Ebû Leheb'in kızısın. Senin hicretin sana fayda verir mi hiç?'
Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip onların kendisine söylediklerini şikayet etti.
Ona: 'Otur!' dedi. Sonra öğle namazını kıldırdıktan sonra minbere çıkıp oturdu. Sonra şöyle hitap etti: 'Ne diye ehlim hakkında bana eziyet ediliyor. Vallahi şefaatim, kıyamet gününde Hâ', Hakem, Suda ve Sehteb kabilelerine bile ulaşacaktır'."

EHL-I BEYTİN VE PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN DÜNÜRLERİNİN MENKIBELERİ
9007- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ı, sizlere bolca verdiği nimetlerinden ölürü sevin! Beni de Allah sevgisinden ötürü sevin! Ehl-i beytimi de benim sevgimle sevin!" [Tirmizî]
9008- Sa'd bin Ebû Vakkâs radiyallahu anh'dan:
"Oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım" mealindeki âyet (Âl-i İmrân 61) nazil olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ali, Fâtrnıa, Hasan ve Hüseyin'i çağırıp şöyle dedi: "Allahım! İşte bunlar benim Ehl-i beytim'dir."
|Tirmizî|
9009- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hasan, Hüseyin, Ali ve Fâtıma'yı bir araya toplayıp şöyle dedi: 'Allahım! işte bunlar benim Ehl-i beytim ve yakınlarımdır. Onlardan her türlü kirleri gider ve onları hakkıyla temiz eyle!' Bunun üzerine Ümmü Seleme dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben de onlarla beraberim değü mi?'
'Ey Ümmü Seleme, sen de hayır üzeresin!' buyurdu." |Tirmizî|
9010- Ömer bin Ebû Seleme radiyallahu anh'dan:
"Ey Ehl-İ beyt! Allah sizden günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" mealindeki âyet (Ahzâb, 33), Ümmü Seleme'nin evinde nazil oldu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i çağırıp onların üzerine bir örtü örttü. Ali de arkasında durdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
"Allahım! İste bunlar benim Ehl-i beytim-dir; onlardan kiri gider ve onları tertemiz et!" Bunun üzerine Ümmü Seleme dedi ki:
"Ey Allah'ın Nebisi! Ben de onlarla beraber miyim?" Şöyle buyurdu: "Sen yerindesin ve sen hayır üzeresin." ITirmizî]
9011- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hasan ile Hüseyin'in elinden tutup, şöyle buyurdu: 'Kim beni, bu ikisini, ve bunların ana ve babalarını severse, kıyamet gününde o, benimle beraber, benim derecemde olur'." ITirmizî]
9012- Rezîn "Anneleri" ibaresinden sonra şunu ekledi: "Bid'ate sapmadan sünnetim üzere ölürse, cennette benimle beraber olur."
9013- Zeyd bin Erkam radiyallahu anlı'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'e şöyle dedi:
'Ben, sizin düşmanınıza düşman, dostunuza dostum'." |Tirmizî.|
9014- Enes radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallaHahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"BİZ Abdülmuttalib çocukları cennet ehlinin efendileriyiz: Ben, Hamza, Ali, Ca'fer, Hasan, Hüseyin ve Mehdi."
[İbn Mâce tezyin bir seneclle.|
9015- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey insanlar! Ben ancak bir beşerim. Rab-binan elçisi yakında gelebilir, ben de onun davetine icabet ederim. Ben sizlere iki ağır yük bırakıyorum: Bunlardan biri İçinde hidayet ve nur bulunan Allah'ın KİtâB'ıdır. Allah'ın Ki~ tâb' tnı alın, ona sımsıkı yapışın.'"
Böylece halkı Allah'ın Kitab'ına teşvik etti ve ona sımsıkı sarılmalarım lenbih etti. Ondan sonra şöyle dedi: "Bir de Ehl-i beytimi (bırakıyorum). Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım."
Ona (Zeyd'e) Husayn dedi ki: "Ey Zeyd! O'nun Ehl-i beyti kimdir? Hanımları Ehl-i beyti değil midir?" Zeyd cevap verdi:
"Hanımları da Ehl-i beytidir.
Ancak asıl Ehl-i beyti kendisinden (vefatından) sonra sadaka almayanlardır." "Peki kimdir onlar?"
"Onlar, Ali ailesi, Ukayl ailesi, Ca'fer ailesi ve Abbâs ailesidir."
"Bunların hiçbiri sadaka almaz mı?"
"Hayır alamaz."
Diğer bir rivayette şöyle geçmektedir:
"Ehl-i beyti kimdir? Hanımları mı?" Şu cevabı verdi: "Allah'a yemin olsun hayır! Zira kadın bir müddet erkekle beraber olur, sonra adam onu boşar, babası ve kavmine döner." | Müslim |
9016- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Benim Ehl-i beytim tıpkı Nuh'un gemisi gibidir. Ona binen kurtulur, îerkeden boğulur." [Bezzâr.|
9017- Taberânî, M. el-Evsat'ta hafi bir se-nedle şunu ekledi:
"Benim Ehl-i beytim sizin içinizde Isrâilo-ğullanndaki 'Hıtte' kapısı gibidir, o kapıdan giren bağışlanır."
9018- Osman radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kim Abdülmuttalib' in çocuklarına bir iyilik yaparsa ve o, onun iyiliğine dünyada karşılık veremezse, yarın kıyamette bana kavuştuğu zaman onun karşılığını mutlaka ben veririm."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
9019- Câbir radiyallahu anh'dan:
"O, Ali'nin kızı ile evlendiği zaman, Ömer'in halka şöyle hilap ettiğini duymuş:
'Bana kulak verin! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:

'Kıyamet gününde her sebep ve neseb kopacak silinip gidecek. Ancak benim sebebim ve nesebim baki kalacak'."
|Taberânî, Mu'cemu I-Kebîr vel-Evsat'ta.l
9020- Abdullah bin Ebû Evfa radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbimden, evlendiğim her kadının cennetle benimle olmasını diledim ve bunu bana verdi."
[Taberânî. Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyıt bir senedle]

MUHACİRLERLE ENSÂR'IN (R.A.) MENKIBELERİ
9021- Mesleme bin Mahled radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Muhacirler, insanlardan kırk sene evvel gidip; refah içinde yaşayacaklar. Oysa insanlar hesap vermek için bekletileceklerdir. Sonra İkinci grup diğerlerinden yüz sene evvel gidecekler."
Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de. İsnadında Abdurrahman bin Mâlik es-Sinânî vardır.
9022- Cerîr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Muhacirlerle Ensâr birbirlerine dostturlar, Kureyş'ten serbest bırakılanlarla, Sa-kff'ten azat edilenler birbirlerine dosttur,"
| Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
9023- Ğaylân bin Cerîr radiyallahu anh'dan: Enes'e dedim ki: "Ensâr ismi size (Kur'ân inmeden) daha önce mi verildi yoksa bu ismi size Allah mı verdi?"
"Bilakis bu ismi bize Allah koymuştur" diye cevap verdi.
Enes'in yanına giderdik; bize Ensâr'ın menâkıbını ve hazır bulundukları harpleri anlatırdı. Bana ya da Ezd'den bir adama dönüp şöyle derdi:
"Senin kavmin (Ensâr) falan gün, falan yerde böyle böyle yaptı." [Buhârî]
9024- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer hicret olmasaydı Ensâr'dan bir kişi olmayı isterdim," |Tirmizî.|
9025- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ensâr'ı ancak mü'min olan sever. Onlardan ancak münafık olan nefret eder. Kim Ensâr'ı severse Allah da onu sever. Kim Ensâr'dan nefret ederse Allah da ondan nefret
eder." |Buhârî, Müslim veTİrmizî.]
9026- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ensâr'ı sevmek İmanın alâmetidir. En-sar'dan nefret etmek ise münafıklık belirtisidir." |Buhârî. Müslim ve Nesâî]
9027- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
kadınlar ve çocukların geldiklerini- gördü. -râvi dedi ki: Sanırım düğün yemeğinden geliyorlardı- Duygulanıp ayağa kalkarak şöyle demekten kendisini alamadı:
'Aüahıın! Sizler bana insanların en sevimlileri ve değerlilerisiniz.' Bunu üç kez söyledi." [Bııhârîve Müslim. Onlarla Ensâr'ı kastetmiştir.[
9028- Zeyd bin Erkam radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allahım! Ensâr'ı, Ensâr'ın çocuklarını, ve Ensâr'ın çocuklarının çocuklarını bağışla!" [Buhârî ile Müslim. |
9029- Tirmizî şunu da ekledi: "Ensâr'ın kadınlarını da."
9030- Müslim, Enes radiyallahu anh'dan: "Ensâr'ın azatlılarını da."
9031- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Öldüğü o hastalığında halka hitap edip şöyle buyurdu:
'Ey insanlar! İnsanlar (müslümanlar) çoğalacaklar, Ensâr(ın sayısı) yemekteki tuz gibi azalacaktır. İçinizden her kim zarar verebilecek ya da yararlı olabilecek bir işin başına geçerse, onların (Ensâr'ın) iyilerini kabul etsin, kötülerini ise bağışlasın'."
|Buhârî.|
9032- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizlere Ensâr'ı (onlara iyi muamele etmeyi) tavsiye ederim. Onlar benim cemaatim, sırdaşlarım ve emînlerimdİr. Özerlerine düşen görevleri hakkıyla yapmışlardır. Hizmetlerinin karşılığı ise onlara (tam olarak) verilmemiştir. Bu nedenle onların iyileriiii(n iyiliklerini) kabul edin, kötülerinin ise suçlarından geçive-rîn."
[Buhârî, Müslim veTirmizî.|
9033- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan:
"Ensâr, Peygamber'e dedi ki: 'Ey Allah'ın Nebisi! Her peygamberin tabiileri (uyanları) vardır. Biz de sana tâbi olduk. Allah'a dua el
de bize tâbi olacak insanları bizden kılsın!' Onların bu istekleri için dua etti." |Buhârî.|
9034- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kavmine selâm söyle! Onlar benim bildiğim kadariyle iffetli ve sabırlı kimselerdir."
|Tirmizî.|
9035- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bahreyn arazisini parça parça sahabîlere dağılmak üzere önce Ensâr'ı çağırdı. Onlar ise: 'Hayır, Kureyş'ten olan kardeşlerimize de aynısı yazılıncaya dek biz buna razı olmayız' dediler. Şöyle buyurdu: 'Allah dilediği sürece bu, onlar için de söz konusudur.' Her biri bunu ona söylüyordu. (Daha sonra) buyurdu ki: 'Benden sonra (dünya işlerinde) başkaları size tercih edilecektir. Bana kavuşuncaya kadar sabredin!'
9036- Diğer rivayette: "Havzun yanında" diye geçmektedir. |Buhârî|
9037- Katâde radiyallahu anh'dan: "Arap kabileleri içinde Ensâr'dan daha çok şehid vermiş ve kıyamet günü onlardan daha şerefli olacak hiç bir kabile bilmiyoruz. Enes dedi ki: "Uhud günü onlardan yetmiş, Bi'ı-İ Maûne günü de yetmiş, Ebû Bekr'in zamanında vukua gelen Yemâme harbinde de yetmiş kişi şehit olmuştur."
|İkisi de Bııhûrî'ye ;ıiltir.|
9038- Ebû Useyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ensâr'ın en hayırlı haneleri Neccâro-ğultartdtr; sonra Abdü' l-Eşheloğullan; sonra el-Hâris bin el-Hazrecoğulları; sonra Sâide-üğüllan, sonra Ensâr'ın her hanesinde hayır vardır." Bunu Saîd bin Ubâde duyunca üzüldü. "Hayırda bizi geri bıraklı, biz dördün so-
nuncusu olduk. Getirin eşeğimi de, varayım Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le konuşayım." Kardeşinin oğlu Sehl bin Sa'd ona dedi ki: "Bu işi daha iyi bilen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e mi cevap vermek için gideceksin? Ya da dördün dördüncüsü olmak sana yetmez mi."
Bunun üzerine gitmekten vazgeçti ve: "Allah ve O'nun Resulü en İyi bilendir" diyerek eşeğini çözdü. |Buhârî ile Müslim.l
9039- Müslim, Ebû Hureyre'den benzerini rivayet etti. "AncakAbdü'l-Eşheloğulların-dan başlayarak şöyle sıraladı: 'Abdu'l-

Eşhel oğulları, Sonra Neccâr oğullan, sonra el-Hâ-risoğullan, sonra Sâideoğulları, sonra En-sâr'ın her hanesinde hayır vardır.'
Bunun üzerine Sa'd bin Ubâde öfkelenerek kalktı ve dedi ki: ıBİz dördün sonuncusu muyuz?' diyerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile konuşmak istedi; fakat kavminden birtakım adamlar ona şöyle dediler:
'Hanenizi (ilk) dört içinde saymasından hoşlanmıyor musun? İsimlendirmedikleri, isimlendirdiğinden daha çoktur.' Ondan sonra Sa'd bundan vazgeçti."
9040- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Medine'nin bir yerinden geçerken, cariyelerin def çalıp şöyle söylîyerek türkü yaktıklarını gördü:
'Biz Neccaroğullarının cariyeleriyiz. Ne mutlu bize Muhammed komşumuz olmuştur.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah biliyor ki, ben sizi seviyorum'." |İbn Mâce]

BU ÜMMETİN FAZİLETLERİ
9041- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanlar, yahudiler ve Hıristiyanlar, şuna benzerler: Bir adam akşama kadar kendisine çalışmak üzere bir takım insanları belirli ücret karşılığında işçi olarak tutmuştur. İsçiler, öğlene kadar çalıştıktan sonra: 'Bize vereceğin ücrete ihtiyacımız yoktur. Yaptıklarımızın karşılığında da ücret talep etmiyoruz' derler. Adam da buna karşılık: 'Böyle yapmayın! İşinizi tamamlayın ve ücretinizi tam alın.' Dinlemezler ve işi bırakırlar. Adam da bunun üzerine onların yerine ücretle başkalarını işe alır ve der ki: 'Haydi siz geri kalan işi tamamlayın, onlara vereceğim ücreti de tam olarak alın!' Onlar da işi kabul edip ikindiye kadar çalışırlar. 'Bu defa yaptıklarımız boşa gitsin, sen bize ücret verme! Zararı yok' derler ve işi bırakmak isterler. Adam da: 'Yapmayın, etmeyin şurada akşama ne kaldı ki, işinizi tamamlayın!" diye ısrar eder. Fakat onlar yine de işi bırakırlar. Bu defa adam güneş ha-Uncuya kadar başka insanları işe alır. Akşama kadar çalışırlar ve o iki fırkanın da ücretini tam alırlar. İste bu, onların ve bu nurdan kabul ettiklerinin benzetmesidir." [Buharî.l
9042- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden önce geçen ümmetlere nazaran sizin süreniz ikindi vakti ile güneşin batışı arası kadardır. Tevrat ehline Tevrat verildi, onunla öğlene kadar amel ettiler. Sonra aciz kaldılar. Kendilerine ücretleri kırat kırat verildi. Sonra İncîl ehline İncîl verildi. Onlar da ikindiye kadar amel ettiler, sonra acze düştüler. Kendilerine ücretleri kırat kırat verildi.
Sonra bize Kur'ân verildi, biz de ikindiden akşama kadar amel ettik. Bize ise ücretlerimiz ikişer kırat verildi. Bunun üzerine her iki kitab ehli şöyle dediler: 'Biz onlardan daha çok çalıştığımız halde, bize birer kırat verdin onlara ikişer kırat verdin.' Allah şöyle buyurdu: 'Ben sizin ücretinizde haksızlık ettim mi?'
'Hayır' dediler. 'Öyleyse o benim lutfum-dur ki, istediğime veririm' buyurdu."
9043- Diğer rivayet:
"Sizin durumunuzla Kitab ehli olan yahu-di ve hırisüyanlarm durumu işçiler tutup onlara şöyle diyen adam gibidir:
'Sabahtan Öğlene kadar bana bir kırata kim çalışır?' Yahudiler bunu kabul edip sabahtan öğleye kadar çalışmıştır. Sonra aynı adam yine sorar: 'Öğleden ikindiye kadar bana bir kırata kim çalışır?' Hıristiyanlar bu teklifi kabul edip öğleden ikindiye kadar çalışırlar. Sonra adam yine sorar: 'ikindiden akşama kadar iki kırata bana kim çalışır?' İşte siz onlarsınız. Bunun üzerine yahudilerle hı-ristiyanlar öfkelenirler." Benzeri rivayet.
9044- Diğer rivayet:
'Sizden önce geçen milletlerin sürelerine nazaran sizin süreniz, ikindiden akşama kadardır. Sizin durumunuzla yahudi ve hıristi-yanların durumu su adamın durumunu andırır: Birkaç isçi tutup onlara söyle dedi: 'Sabahtan öğleye kadar birer kırata bana kim çalışır?'" [BuhârîveTİnnm.]
9045- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
yanından bir cenaze geçti ve onu hayırla övdü ve: 'Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu' dedi. Bir cenaze daha geçti onun hakkında iyi konuşmadı ve: 'Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu' dedi.
Ömer dedi ki: 'Annem, babam sana feda olsun! Bir cenaze geçti onu övüp 'Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu' dedin; başka bir cenaze geçti. Onun için İyi konuşmadın ve yine 'Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu' dedin.'
Şu cevabı verdi: 'Hayırlı diyerek övdüğünüz kimselere cennet vacip olur, kötü diye söylediğiniz kimselere de cehennem vacip olur. Çünkü siz yeryüzünde Allah' m şahitlerisiniz' ." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
9046- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Ölen) herhangi bir müslüman için dört kişi 'iyidir' derse Allah onu cennete koyar" Dedik ki: "İki kişi olsa?" "İki kişi de olur" buyurdu. Sonra "(Şahit) bir kişi olursa?" diye sormadık.
[Buhârî, Tirmizî ve Nesâî, daha uzun bir metinle.]
9047- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizden öncekileri Allah, cuma gününe hidayet etmedi. Cumartesi yahudilerin günü, pazar ise hıristiyanların günü oldu. Allah bizi dünyaya getirip bizi cuma gününe hidayet etti. Böylece, cuma, cumartesi ve pazar ibadet günleri oldu. işte kıyamet gününde tıpkı bu günler gibi onlar da bize tâbi olacaktır. Böylece dünyada biz sonuncu olduk, ancak kıyamet gününde biz ilk olacağız ve hesabımız diğer yaratılanlardan önce görülecektir."
9048- Diğer rivayet:
"Biz sonuncularız, fakat (Kıyamette) birincileriz. Ne var ki onlara Kitap, bizden evvel verilmiştir. Bize ise Kitap, onlardan sonra verilmiştir, iste bu (Cuma) Allah'ın onlara farz kıldığı gündü. Ancak onlar bunda ihtilâfa düştüler. Nihayet Allah bizi ona (Cuma gününe) hidayet etti." Benzen.
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.|
9049- îmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Ey imanlar! Rabbinizden sakının! Şüphesiz kıyamet sarsıntısı büyük bir şeydir" mealindeki âyet (Hacc, 1) nazil olduğu zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "O nasıl bir gündür bilir misiniz?"
"Allah ve O'nun Resulü bilir" dediler. Şöyle buyurdu: "O gün Allah'ın, Adem'e: 'Haydi cehennem ehlini gönder!' diyeceği gündür. İşte o zaman Adem soracak: 'Ya Rab-bi! Cehenneme gidecekler ne demektir?' Allah buyuracak: 'Dokuzyüz doksandokuzu cehenneme, biri ise cennete girecektir'."
Bunu duyunca müslümanlar (sahabe) ağlamaya başladılar; bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Mutedil olunuz ve doğruluğa yönetiniz! Hiçbir peygamberlik dönemi yoktur ki, kendinden önce cahiliyet devri olmasın. Bu sayı cahiliyetten alınacak, tamamlanırsa ne alâ, aksi takdirde münafıklardan tamamlanacaktır.
Siz, ilk milletlere nazaran hayvanın ayağındaki işaret gibi ya da devenin karnındaki ben gibisiniz." Sonra şöyle buyurdu: "Umarım siz cennet ehlinin dörtte biri olursunuz." Hemen: "Allahu ekber!" dediler. Sonra şöyle buyurdu: "Umarım siz cennet ehlinin üçte biri olursunuz." Yine: "Allahu ekber!" dediler. Sonra şöyle buyurdu: "Umarım siz cennet ehlinin yansı olursunuz." Yine "Allahu ekber!" dediler.
Râvi dedi ki: "Cennet ehlinin üçte ikisi dedi mi demedi mi, bilmiyorum."

9050- Diğer rivayet:
"O nasıl bir gündür biliyor musunuz?" "Allah ve Resulü bilir" dediler. Şöyle buyurdu: "O, Allah'ın Âdem'e, Âdem'in de Rab-bine sesleneceği gündür Allah şöyle diyecek: 'Haydi cehennemlikleri gönder!' Âdem: 'Ya Rabbi nedir onlar (bu fırka)?"
Allah buyuracak ki: "Her bin kişiden dokuzyüz doksandokuzu cehenneme: biri ise cennete gidecektir'." Bunu duyunca cemaatin (ashabın) yüzü gülmedi ve büyük bir umutsuzluğa kapıldılar. Ashabının bu üzüntüsünü görünce, şöyle buyurdu: "Çalışın (ve gelecek için) sevinin! Mu-hammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, siz iki mahlukat ile berabersiniz. Bu iki mahluka! ne İle beraber olurlarsa onu çoğaltırlar. Ye'cûc ve Me'çûc, Âdemoğullarından ve İblis'in zürriyeünden ölenler." Bunun üzerine cemaatin üzüntüsünden birazı bertaraf edildi. Sonra şöyle buyurdu:
"Çalışın (ve gelecek İçin) sevinin! Mıı-hammed'İn canı elinde olana yemin ederim ki, siz insanlara oranla, devenin karnındaki ben gibisiniz. Ya da hayvanın ayağındaki işaret gibisiniz." |Tirmizî.|
9051- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbim bana, ümmetimden yetmişbin kişinin hesaba çekilmeden, cezaya çarptırılmadan cennete gireceğini vaad etmiştir. Her bin kişi ile beraber yetmiş bin kişi ve Rabbi-min iki ovucunun üç defa dolusu daha cennete girecektir."
9052- Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet ehli yüzyirmi saftır, sekseni bit ümmetten, kırkı diğer ümmetlerden olacaktır." |İkisi deTirmizî'ye ait]
9053- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete ümmetimden, yüzleri mehtap gecesindeki ay gibi parıldayan yetmişbin kişilik bir zümre girecektir." Ukkâşe bin Mihsan ef-Esedî, üzerindeki kaftanı kaldırarak ayağa kalkıp dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Onlardan olmam için Allah'a dua et!" Bunun üzerine şöyle dua etti: "Allahım! Bunu da onlardan eyle!" Hemen Ensâr'dan bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü! Beni de onlardan kılması İçin Allah'a dua et!" dedi. Ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şu cevabı verdi:
"Ne yazık ki Ukkûşe seni geçmiştir."
IBuharî ile Müslim.]
9054- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet günü olduğu zaman, Allah her müslümana bir yahıtdi veya Hıristiyan verecek ve şöyle diyecektir: 'İşte bu seni ateşten kurtaran, fidyendir'." [Müslim!
9055- Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah sizi hepinizin helâkına sebep olacak olan peygamber bedduası, batıl ehlinin hak ehline galip gelmemesi, sapıklık üzere ve birletmemeniz olmak üzere üç şeyden korumuştur." [Ebû Davudi
9056- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benim bu ümmetim, esirgenmiş bir ümmettir. Ona âhirette azap yoktur. Dünyadaki azabı, fitneler, zelzeleler ve cinayetlerdir."
[Ebû Davud]
9057- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu ümmet üzerinde hem kendi hem de düşman kılıcı bir araya gelmez." [Ebû Dâvud]
9058- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah ümmetim için bana iki güvence vermiştir; biri 'Sen içierindeyken Allah onlara azap edecek değildir.' (Enfâl, 33) İkincisi: 'Onlar istiğfar ederlerken Allah onlara azap edecek değildir.' (Enfâl, 33) Ben öldükten sonra kıyamete kadar istiğfar imkanını kendilerine bırakmış oluyorum." |Tirmizî.]
9059- Sa'd radiyaliahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yayladan geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Muâviye oğullarının mescidinden geçerken, içeri girip iki rek'at namaz kıldı, biz de onunla beraber kıldık. Rabbine uzunca dua edip sonra bize dönüp şöyle buyurdu:
'Rabbimden üç şey istedim; ikisini verdi, birini vermedi. Rabbimden ümmetimi kıtlıkla helak etmemesini istedim, verdi. Ümmetimi suda boğulmak suretiyle helak etmemesini diledim, bunu da verdi. Aralarında sıkıntı ve kargaşa çıkmamasını istedim, bunu bana vermedi'."
9060- Tirmizî, Habbâb bin el-Eret radiyaliahu anh'dan:
"Rabbimden ümmetimi kıtlıkla öldürmemesini diledim, verdi. Ümmetime başkalarından düşman musallat etmemesini de istedim, bunu da verdi. Ondan birbirlerine girmemelerini diledim; bunu vermedi."
9061- Ebû Saîd radiyaliahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim içinde (tek başına) insanlardan bir topluma şefaat edecek olanlar vardır. Onlardan tek başına bir kabileye şefaat edecekler vardır; onlardan bir gruba şefaat edecekler vardır, onlardan ancak bir kişiye şefaat edecek olanlar vardır, nihayet (bu şefaat) sayesinde (tümü) cennete gireceklerdir."
9062- Rezîn şunu ilâve etti:
"Şefaatim büyük günah işleyenler için olacaktır. Kendisine susuzluğunu gidermek için bir yudum su verdiği kimsenin yanından geçecek. Cehennemlik olan kişi ona: 'Bana şefaat etmiyecek misin?' diyecek. O da soracak; 'Sen kimsin?' Şu cevabı verecek: 'Falan gün sana su içiren kişi ben değil miyim?'
Bunun üzerine hemen onu tanıyacak, ona şefaat edip cehennemden geri çevirip cennete sokacaktır."
9063- Abdullah bin Ebu'l-Ced'â radiyaliahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden tek kişinin şefaatiyle. Temi moğullanndan çok sayıdaki kişiler cennete girecektir." "Ey Allah'ın Resulü! Senden başkasının şefaatiyle mi? diye sorduk."
"Evet, benden başka" buyurdu.
9064- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim yağmur gibidir; sonu mu yoksa başlangıcımı hayırlıdır, bilinmez." |Tirmizî]
9065- Rezîn burada şunu ilâve etti: "Meryemoğlu hû'dan başka Mehdi yoktur. Ben insanlar içinde ona en yakın olanım. Çünkü onunla benim aramda hiçbir peygamber yoktur."
(Enes dedi ki:) Onun şöyle buyurduğunu duydum: "Evveli ben, ortası Mehdi sonu ise Mesih olan bîr ümmet asla helak olmaz."
9066- el-Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden bir grup kendilerine Allah'ın emri gelinceye (kıyamet kopuncaya) kadar birbirine yardım etmekte devam edecek ve bunlar (muhaliflerine karşı) daima galip olacaklardır." [Buhârî ve Müslim.]
9067- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Garb ehli, kıyamet kopuncaya kadar hak üzere galib olmayacaktır." [Müslim]
9068- Muâviye bin Kurre, babasından radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Şam ehli bozulduğu zaman sizin için artık orada bir hayır yoktur. Ümmetimden bir grup kıyamete dek daima galip olacaktır, oyun yapanların oyunları onlara hiçbir zarar vermiyecektir."
İbnü'I-Medînî der ki: "İşte bunlar hadis ehlidir." [Tirmizî.|
9069- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir ümmete merhamet etmek dilediği zaman, ondan önce peygamberini alır da o peygamber, o ümmet için bir öncü ve hazırlayıcı olur. Bir ümmeti helak etmek istediği zaman, peygamberleri sağ iken azap ederek helak eder de, kendisini yalanladıkları ve emrine bas kaldırdıklarından dolayı, bu azapla onun içini rahatlatır." [Müslim]
9070- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Peygamberler içinde benim gibi bir peygamberiniz olduğu için siz kısmetlisiniz. Ümmetler içinde sizin gibi bir ümmete sahip olduğum için de ben kısmetliyim." [Bezzâr.j
9071- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teala şöyle buyurdu: 'Ey Isa! Ben senden sonra bir ümmet göndereceğim; kendilerine sevindirici bir şey isabet ettiği zaman, Allah'a hamdedip şükrederler; kendilerine hoşlanmadıkları bir şey isabet ettiği zaman, sabredip karşılığını Allah'tan beklerler. Onların ne hilmi(hoşgörüsü), ne de ilmi vardır.' Dedi ki: 'Ya Rabbi, kilimleri ve ilimleri yokken bu onlar için nasıl mümkün olur?' Şöyle buyurdu: 'Onlara kendi hilmim ve ilmimden veririm'." [Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr vel-Evsat'ta.]
9072- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir ümmet yoktur ki, bir kısmı cehennemlik, bir kısmı da cennetlik olmasın. Benim ümmetim hariç. Onların hepsi cennetliktir."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağir'de zayıf bîr senedle.]

ARAP KABİLELERİ İÇİNDE KUREYŞ'İN VE DİĞERLERİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ, ACEM VE RUMLARIN FAZİLETLERİ
9073- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kurey.fi aşağılamak isterse, Allah da onu aşağılar." |Tirmizî|
9074- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Kureyş'in ilkine azabı tattırdın; sonuna bari nimeti tattır!" |İkisi de Tirmizî'ye ait]
9075- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıireyş kadınları, deveye binen kadınların en hay ırklarıdır. Onlar çocuklara daha iyi bakarlar. Kocalarına karşı da daha saygılıdırlar." Ebû Hureyre bunun ardından diyor ki:
"İmrân'ın kızı Meryem asla deveye binmemiştir. Eğer onun deveye bindiğini bilseydim, ona hiç kimseyi üstün tutmazdım."
[Buhârî ile Müslim.)
9076- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şayet Cüheyne, Müzeyne, Eşlem ve Gifâr kabileleri, Temîmoğıdlanndan, Esedoğulla-rtndan, Abdullah bin Ğatfânoğullanndan ve Âmir bin Sa'sa'a oğullarından daha hayırlı olsaydı ne dersiniz?" Bİr adam şöyle dedi: "Elleri boş çıkar, hüsrana uğrarlardı." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onlar, gerçekten de Temîmoğıdlanndan, Esedoğullanndan, Abdullah bin Ğatfânoğullanndan ve Amir ibn Sa'sa'a oğullarından daha hayırlıdırlar."
9077- Diğer rivayet;
el-Akra' bin Habis, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek dedi ki: "Sana sadece Eşlem, Gifâr ve Müzeyne'den -sanırım Cüheyne de dedi- yalnız hacıların hırsızları tâbi olmuştur." Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Şayet Eşlem ve ĞİfâR kabileleri..." Yukarda-kinin benzerini rivayet etti. [Buhârîve Müslim]
9078- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eşlem'i Allah selâmete erdirmiştir. Gifâr'ı Allah bağışlamıştır. Bunu ben demedim. Lâkin bunu Allah dedi."
[İkisi de Buhûrî ile Müslim'e ait. |
9079- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kureyş, Ensâr, Cüheyne, Müzeyne, Eşlem, Eşca', Gifâr benim yardımcılar imdir. Onların Allah ve Resulünden başka yardımcıları da yoktur." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
9080- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Ben Es'arı kabilesinin geceleyin evlerine girdikleri zaman okudukları Kur'an seslerini iyi tanırım. (Sefer halinde) onların konak yerlerini gündüz görmesem bile gece vakti Kur'an seslerinden tanırım. Eş'ariler'den hikmet sahibi bir kimse de vardır ki, o bir süvari -veya düşmanla dedi- karşılaştığı zaman onlara: Arkadaşlarım, kendilerini bek/eminizi emrediyorlar', der" [Buhârî ve Müslim]
9081- Ebû Mûsâ radiyallahu aıh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eş'arîler harbe çıktıklarında, ya da Medine'de çoluk çocuklarının yiyecekleri azaldığında, yanlanndakilerini bir elbise içinde toplarlar, sonra eşit olarak aralarında paylaşırlar. Onlar bendendir, ben de onlardanım."
[Buhârî ve Müslim.]
9082- Ebû Âmir el-Eş'arî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Esed ile Eş'arı kabileleri ne güzel kabilelerdir; harpten kaçmazlar ve ganimet malına hıyanet etmezler; onlar bendendir, ben de onlardanım." Oğlu Âmir der ki: "Ben bu hadisi Muâviye'ye anlattığım zaman dedi ki: O öyle değil. Zira o bunu şöyle söyledi: 'Onlar bendendir ve bana aittirler."
"O senin dediğin gibi değil, bana babam şöyle bildirdi. Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Onlar bendendir, ben de onlardanım'." Bunun üzerine Muâviye: "Tabii babanın hadisini sen daha iyi bilirsin demekten kendisini alamadı." |Tİrmizî.|
9083- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Temîmoğullarmı, Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum şu üç şeyden sonra devamlı olarak sevdim: 'OnlarDeccâl'e karşı ümmetimin en çetin savaşçılarıdır.' Onların zekâtları gelmişti, Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'işte, bu bizim kavmimizin zekâtlarıdır' Onlardan bir esir kadın Âişe'nin yanında bulunmaktaydı; şöyle buyurdu: 'Onu azat et! Çünkü o, ismail'in neslindeıidir'." [Buhârî ve Müslim.]
9084- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem)
Temîmoğullarıiii zikrederek şöyle buyurdu:
"Basları büyük, ayakları sabit âhir zamanda Hakk'ın yardımcıları, Deccâl'e karşı en çetin toplulukturlar."
[Bezzâr leyyin bir senedle.)
9085- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem çoğu kez omuzuma vurup şöyle derdi: 'Temi-moğullarını seviniz!'" [Bezzâr,]
9086- Ebû Hureyre radiyallahu aıih'dan: "Kays'tan bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Himyer'e lanet et!' dedi. Yüzünü çevirdi; adam aynı şeyi tekrarlayınca, şöyle buyurdu: 'Allah Himyer'i esirgesin! Onların ağızları selâm, elleri

yiyecek, kendileri de emniyet ve iman ehlidirler'." [Tirmizî]
9087- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezd (kabilesi) yeryüzünde Allah'ın ordusudur. İnsanlar onları alçaltmak istiyorlar, fakat Allah buna razı olmuyor ve onları daima yükseltiyor. Öyle bir zaman gelecek ki, kişi keşke babam ve anam Ezd kabilesinden olsaydı diyecek!'" [İkisi deTirmizî'ye ait.]
9088- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezd ne güzel bir kavimdir. Onların ağızları güzel, imanları sadık, kalpleri temizdir."
[Ahmed]
9089- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "et-Tufeyl bin Amr ed-Devsî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedi:
'Devs helak oldu, baş kaldırıp isyan etti. Ne olur onlara beddua et!'
İnsanlar onun beddua edeceğini sandılar. Oysa o, şöyle dua elti:
'Allahım! Devs'i hidayet et, onlara yardımcı ol!'" [Buhârî ile Müslim.]
9090- Câbir radiyallahu anh'dan: Sahabe dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sakîf'in okları bizi mahvetti. Onlara beddua et!" O ise şöyle dua etti: "Allahım! Sakîf'i hidayete erdir!" ITirmizî]
9091- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem üç kabileden hoşlanmayarak ölmüştür: Sakîf, Hanîfeoğulları ve Ümeyyeoğulları."
[İkisi de Tirmizî'ye ait]
9092- Amr bin Abese radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arabtn iki kötü kabilesi: Necrân ve Benû Sa lebe'dir." |Ahmed.|
9093- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamı, Arap kabilelerinden birine gönderdi. Ona hakaret edip dövdüler. Gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu:
'Eğer Umman ehline gitseydin sana ne hakaret ederler ne de seni döverlerdi'." [Müslim|
9094- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Etrafı denizle çevrili Umman adında bir ülke biliyorum. Şayet elçim onların yanına varsa, ona ok da taş da atmazlar."
[Ahmed]
9095- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mülk (idare) Kureyş'te, kadılık Ensâr'da, ezan Haberlilerde, emanet ise Ezd'dedir."
[Tİrmizî.]
9096- Ahmed şunu ilâve etti: "Sür'at Yemen dedir."
9097- Târik bin Şihâb radiyallahu anh'dan: "Becîle heyeti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ahmeslilerden başlayarak Becî-leleri yazın!'"
9098- Diğer rivayet:
"Ahmes delegesi ile Kays delegesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Şöyle buyurdu: 'Haydi Kaysîlerden önce, Ah-mesîlerle başlayın!' Sonra Ahmes için yedi defa şu duayı yaptı: 'Allahım! Ahmes'e atla-rında, adamlarında bereketler ihsan eyle!'"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de ve Ahmed.|
9099- Ğâlİb bin Ebcur radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Kays anıldı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Allah Kays'a rahmet etsin!' Denildi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Sen Kays'a rahmet mi diliyorsun.'
'Evet! Çünkü o, babamız İbrahim Halîlul-lah'ın dinİndeydi. Ey Kays, haydi Yemen'e! Ey Yemen haydi Kays'a! Kays yeryüzünde Allah' in süvarileridir.
Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, öyle bir zaman gelecek ki, bu dinin Kays'tan başka yardımcısı olmayacaktır. Kays, biz ehl-ibeytin soyundan ve Allah'ın arslanı-dlf." ITaberânî, Mu'cemu'l-Kebir vel-Evsat'ta.]
9100- Seleme bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "O, çoluk çocuğuyla bir cemaat halinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. İzin isteyip içeriye girdiler. 'Bunlar kimdi?' diye sordu. 'Bunlar Anze heyetidir' dediler. Şöyle buyurdu:
'Beh! Beh! Ne güzel kabiledir Anze kabilesi! Kendilerine saldıran daima mağlup olur. Merhaba Şuayb'tn ve Musa'nın iki kız kardeşinin kavmi! Ey Seleme ne istiyorsan söyle!' Şu cevabı verdi: 'Deve ve koyunlarım hakkında bana ne farz kılındığım sorup öğrenmek için sana geldim.' Ona gerekeni bildirdi, sonra ona yakın oturdu. Aradan bir müddet geçtikten sonra kalkıp izin istedi ve gitti. Giderken, onun hakkında şöyle dua etti: 'Allahım! Anze'ye israfı olmayan bir rızık ihsan et!'"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr hafî bir senedle.]
9101- Ömer radiyallahu anh'dan: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün Anze'den söz edince, ashabı: 'Ey Allah'ın Resulü! Anze nedir?' diye sordular. Doğu yönünü göstererek şöyle buyurdu: 'Onlar, işte bu tarafta bir kavimdir. Kendilerine saldıranlara karşı mutlaka muzaffer olurlar'." [Ebû Ya'lü, Bezzâr, Taberânî, Mu'cemul-Evsat'la ve Ahmed|
9102- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğululuların en hayırlısı Abdü'l-Kays'tır." [Mu'cemu'l-Evsat.]
9103- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Abdü'l-Kays'a zulmedene karşı onun tek savunucusu benim." [Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de hafî bir senedle.|
9104- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i
Naha'da bir kabileye dua ederken, ya da onları überken gördüm. Öylesine dua etti ki, onlardan olmayı bile temenni eltim.' dedi."
|Ahmed, Bezzâr ve Taberanî Mu'cemu''l-Kebir'de.]
9105- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar ihtilâfa düştüklerinde adalet Mudar kabîlesindedir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir isnadla.|
9106- Selmân radiyallahu anh'dan: {Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden nefret etme! Aksi taktirde dinden uzaklaşırsın." Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Senden nasıl nefret edebilirim ki, Allalı beni senin sayende hidayet etti." Şöyle buyurdu: "Araplardan nefret edersin de böylece benden nefret etmiş olursun."
|Tirmizî]
9107- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Araplara hile yaparsa, şefaatime dahil, sevgime de nail olamaz." [Tirmizi]
9108- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında acemlerden söz edildi; şöyle buyurdu:
'Ben onlara ya da onların bazılarına size yahut bazınıza olan güvenimden daha fazla güvenirim',"]Tirmizî.|
9109- el-Müsteyrid el-Kureşî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rum sayıca çoğunluktayken kıyamet kopacaktır." Bunun üzerine Amr bin el-Âs, el-Müstevrid'e: 'Ne dediğine dikkat et!' dedi.

Şu cevabı verdi: "Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğumu söylüyorum. Ben bunu dedimse onlarda şu dört haslet bulunduğu için söylemişimdir: Onlar fitne zamanında insanların en halimidirler. Musibetten sonra insanların en çabuk kendilerine gelenleridirler. Kaçıştan sonra en yakın bir zamanda geri dönmesini bilirler. Yoksula, yetim ve güçsüze en iyi davrananlardır. Beşinci iyi özellikleri ise kralların zulmünü herkesten daha iyi önlemelidirler." [Müslim|

SAHABE DIŞINDA KALAN BAZI KİMSELERİN FAZİLETLERİ

9110- Üseyr bin Cübeyr radiyallahu anh'dan:
"Hz. Ömer, kendisine Yemen takviye kuvvetleri geldiğinde: 'İçinizde Ömer bin Âmir var mıdır?' diye sorardı. Nihayet Üveys geldiği zaman aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti:
'Sen Üveys bin Âmir misin?'
'Evel.'
'Murad'dan, sonra da Kam'dan mısın?'
'Evel.'
'Sende sedef hastalığı vardı da bir dirhem-lik yerinden başka tamamen iyileşün değil mi?'
'Evet.'
'Annen var değil mi?'
'Evet.'
Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Size Yemen'in yardım kuvvetlerinden önce Murad'h, sonra Karrih olan Üveys bin Amir gelecektir. Ondu sedef hastalığı vardı, bir dirhemlik ye-
rin dışında tüm vücudu iyileşti. Onun bir annesi vardır, annesine son derece itaatlidir. Allah'a bir hususta yemin etse, Allah onu muhakkak yemininde sadık kılar. Eğer senin için istiğfar etmesini sağlayabilirsen, durma yap!' (Daha sonra Ömer) 'Benim için istiğfar et dedi; o da dediği gibi yaparak onun için istiğfar etti. Sonra Ömer ona dedi ki:
'Böyle nereye gidiyorsun?'
'Küfe'ye.'
'Senin için oranın valisine bir mektup yazayım mı?'
'Halk arasında olmanı, (halkla aynı muameleyi görmem) benim için daha hoştur' dedi.
Ertesi yıl, onların (Kûfe'nin) eşrafından bir adam hacca geldi. Ömer ona rastlayıp Üveys hakkında sordu. Adam şu cevabı verdi; 'Onu evsiz ve çok az bir mala sahip bir şekilde bıraktım.' Dedi ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum:
'Size Üveys bin Âmir Yemen'den yardımcı kuvvetlerle gelecektir..." Benzerini zikretti. Dönüşünde adam Üveys'e varıp şöyle dedi: 'Haydi benim için de (Allah'tan) mağfiret dile.'O ise:
'Asıl sen benim için mağfiret dile, çünkü daha yeni salih bir yolculukta (hacda) bulundun. Ömer'i gördün mü?'
'Evet' dedi. Bunun üzerine onun için mağfiret diledi. İnsanlar onun farkına vardılar. Ancak bir müddet sonra orasını terkedip gitti.
Üseyr dedi ki: 'Onun hırkası çizgili kumaştandı. Ne zaman bir insan onu bu hali ile görürse: 'Üveys bu hırkayı nereden buldu?' diye sordu." |Müslim|

9111- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Necâşî öldüğü zaman onun kabrinin üstünde uzun bir müddet bîr nur görüldüğünü konuşurduk." |Ebû Davud]

9112- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
kendisine vahiy inmeden Önce Beldeh'in altında, Zeyd bin Amr bin Nüfeyl ile karşılaştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içinde et bulunan bir sofra sunuldu. Zeyd yemekten çekindi ve şöyle dedi:
'Ben putlarınızın adına kestiğiniz hayvanların etini yemem. Ben sadece üzerine besmele çekilen hayvanın etinden yerim'."

9113- Diğer rivayet:
"Zeyd bin Amr, din aramak için Şam'a gitti. Yahudilerden bir alime rastladı ve ona dinlerini sordu. Dedi ki: 'Sen Allah'ın gazabından nasibini almadan bizim dinimize giremezsin.' Zeyd şu cevabı verdi: 'Ben zaten Allah'ın gazabından kaçmak için din arıyorum. Allah'ın gazabına asla düşmek istemiyorum. (Sizin dininizde) bunu başarabilir miyim? (Aksı takdirde) bana başka bir yol göster.
'Ancak hanîf olabilirsin? Sana uygun bundan başka bir din bilmiyorum' deyince, Zeyd sordu:
'Hanîf ne demektir?'
'O, İbrahim'in dinidir. İbrahim ne Yahudi ne de hiristiyan idi. O sadece bir olan Allah'a ibadet ederdi" dedi.
Zeyd sonra onun yanından çıkıp gitti, nihayet bir hıristiyana rastladı. Ona da aynı şe-yi sordu. Onun cevabı şu oldu:
'Allah'ın lanetinden nasibini almadan bizim dinimize giremezsin.'
'Ben zaten lanetten kaçıyorum. Ben ne Allah'ın lanetini, ne de Allah'ın gazabını ta-şıyamam (Sizin dininizde) bunu başarabilir miyim? (Aksi takdirde) Bana başka bir yol göster!' dedi.
'Sana uygun hanîften başka bir din bilmiyorum?'
'Peki nedir hanîf?'
'Ne yahudi ne de hiristiyan olmayıp, yalnız Allah'a ibadet eden İbrahim'in dinidir.' Zeyd, onların İbrahîm hakkındaki görüşlerini işitince oradan çıktı. Sonra ellerini kaldırıp şöyle dedi: ' Allahım! Seni şahit tutarım ki, ben İbrahim'in dîni üzereyim'." [Buhârî]

9114- EsmâbintEbû Bekr radiyallahu an-hâ'dan:
"Zeyd bin Amr'ı, Kâ'be'ye sırtını dayamış, ayakta şöyle derken gördüm:
'Ey Kureyş topluluğu! Vallahi benden başka hiçbiriniz İbrahim'in dininde değilsiniz.' O, diri diri toprağa gömülecek olan kızları kurtarır, kızını öldürmek isteyen bir adama: 'Onu öldürme! Ben ona bakarım' deyip onu alırdı. Biraz büyüğüdü zaman, babasına şöyle derdi: 'İstersen kızını sana geri vereyim, istersen bakımını üstleneyim'."
[İkisi de Buhârî"ye ait.|

9115- el-Müseyyeb bin Hazr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Talip ölürken, Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem onun yanına geldi. Bir de baktı ki, Ebû Cehl bin Hişâm ve Abdullah bin Umeyye bin el-Muğîre oradalar.
Amcasına hitaben dedi ki: 'Ey amca'. "Lâ ilahe illallah' de de, Allah indinde onunla .seni savunayım.' Hemen Ebû Cehl ile Abdullah: 'Sen Abdülmuttalib'in dinini bırakacak mısın?' diye müdahale ettiler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ne zaman amcasına aynı şeyi tekrar ettiyse onlar da ona daha önce söylediklerini tekrar ettiler. Nihayet Ebû TâlİÎp'in son sözü Abdülmuttali-pin dini üzere olduğunu ikrar etmesi oldu. Böylece 'Lâ ilahe illallah' demekten kaçındı.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Bana yasaklanmadıkça mutlaka Allah'tan senin için af ve mağfiret dileyeceğim' buyurdu. N'ûıayel:' Peygamber ve iman edenlere, müşrikler için istiğfar etmeleri ya-

raşmaz' mealindeki âyet (Tevbe, 113) ile 'Şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin bilakis Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete ermiş kimseleri daha iyi bilir' mealindeki âyet (Kasas, 56) nâzîl Oldu." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.l
9116- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem)
-Ebû Talip hakkında- (şöyle buyurdu:)
Belki de kıyamet günündeki şefaatim asık kemiklerine varacak kadar sığ olduğu halde (şiddetinden) beyninin de kaynatacak olan ateşten suyun azabından kurtulmasında ona fayda verir. | Buhârî ile Müslim]
9117- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem ehlinden en hafif azap görecek olan Ebû Tâlib'dir. O, iki pabuç giyecek, bunların sıcaklığından beyni kaynayacaktır." [Müslim]
9118- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların, develerin karınlarını döverek ilim aramaları ve Medine aliminden daha bilgin birini bulamayacakları zaman yakındır."
(Râvi) Abdürrezzâk rivayetinde: "İşte o alim, Mâlik bin Enes'dir." dedi.
ibn Uyeyne ise: "Onu Mâlik olarak kabul ederlerdi" demiştir. |Tirmizî.|
9119- Alkame radiyallahu anh'dan: "Biz İbn Mes'ûd'la beraber oturuyorduk;
Habbâb gelip şöyle dedi:
'Ey Ebû Abdurrahman! Bunlar da senin okuduğun gibi (Kur'ân) okuyabilirler mi?'
Şöyle dedi: 'İstersen onlardan birine emredeyim de sana okusun.'
'Olur' dedi. Bunun üzerine: 'Ey Alkame, oku bakalım!' dedi. Bunun üzerine ben Meryem sûresinden elli âyet okudum. Ondan sonra Abdullah dedi ki: 'Nasıl buluyorsun?'
(Habbâb) 'Gayet güzel okudu' diye cevap verdi. Abdullah: 'Ben ne okursam, o da onun aynısını okur', dedi."
[Buhârî daha uzun bir metinle.]
9120- Ebû Ca'fer Muhammed bin Ali bin el-Hüseyin radiyaüahu anh'dan:
Câbir ben Kur'ân okurken geldi ve: 'Karnını aç!' dedi; açtım, öptü ve şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sana selam söylememi emretti'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
9121- Abdülmelik bin Umeyr'den:
Dedi ki: eş-Şa'bî mağâzileri (Peygam-ber'in savaşlarını) anlatıyordu. İbn Ömer oradan geçerken onu dinledi. Şöyle dedi:
'Her ne kadar ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber o gazvelerde bulunmuş isem de bu, onları benden daha iyi kavramış'."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'de.]

YERYÜZÜNÜN MUHTELİF YERLERİNİN FAZİLETİNİ İFADE EDEN VE YEREN RİVAYETLER
9122- Abdülmelik bin Abbâd bin Ca'fer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden ilk şefaat edeceklerim Me-dineliler, sonra Mekkeliler, daha sonra da Tâ-İfiilerdir." fBezzâr ve Taberânî, Mu'cemıt'I-Evsat'te hap birsenedle.]
9123- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in azatlı cariyesi Meymûne radiyallahu anhâ'dan:
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Beytü'l-Makdis hakkında bize bilgi ver!"
"Gidin orada namaz kılın!" buyurdu. (O zamanlar orası düşmanın elinde idi. Henüz fethedilmemişti) "Eğer oraya gidip namaz kılamazsanız, bari kandillerinde yanması için zeytin yağı gönderin!" |Ebû Dâvud.]
9124- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Davudoğlu Süleyman BeytiV l-Makdis' i inşa ettiği zaman, Allah'tan üç haslet niyaz etti:
Kendi hükmüne uyan bir hüküm verme yeteneğini kendisine ihsan etmesini Allah'tan istedi; Allah da bu yeteneği kendisine ihsan etti.
Kendinden sonra kimseye layık olmayacak bir hakimiyeti vermesini diledi. Allah da ona bunu verdi.
Oranın yapımını bitirdiği zaman ise Allah'tan sunu niyaz etti: 'Ya Rabbi! Buradan geçerek namaz kılanları, annelerinden doğmuş gibi günahlarından arındır!' Allah onun bu duasını da kabul edip bu şerefi ona bahşetti."
INesâî.]
9125- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Beyt-i Makdis'te ölürse sanki gökte Ölmüş gibi olur." [Bezzâr, zayıf birsenedle.]
9126- Amr bin Avf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Din, Hicaz'a, yılanın deliğine kıvrılıp girdiği gibi girecek, yaban keçisinin dağın tepesine sığındığı gibi sığınacaktır. Din garib başlamıştır, tekrar garipliğe dönecektir. Benden sonra insanların bozduğu sünnetimi ıslah eden gariplere ne mutlu!" [Tirmizî.]
9127- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"islâm garip doğmuştur, başlangıcı gibi yine garip haline geri dönecektir. O, yılanın deliğine kıvrılıp girdiği gibi iki mescid arasına (Hicaz'a) kıvrılıp girecektir." [Müslim]
9128- Ömer radiyallahu anh'dan:
O şöyle derdi: "Bana göre Rukbe'deki bir ev, Şam'ın on evinden daha hayırlıdır."
Mâlik bunu "Şam'da şiddetli veba olduğu için bu sözüyle uzun yaşamak, dünyada daha uzun kalmak temennisinde bulunuyordu." şeklinde açıkladı.
"**9129**- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hac yolunda Asfân vadisinden geçerken, Ebû Bekr'e: 'Bu vadi neresidir?' diye sordu. Ebû Bekr; 'Asfân vadisidir' deyince, şu bilgiyi verdi: 'Hûd ile Salih (peygamberler), lifyu-larlı kırmızı develerin sırtında aba elbisesi ve kaftanlar giyerek, Beyt-i Atık' i ziyaret etmek maksadıyla bu vadiden geçmişlerdi'." [Ahmed leyyin bir senedle.|
9130- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğulular katı kalpli ve kaba olurlar. İman ise Hicaz ahalisindedir." [Müslim]
9131- Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Geceleyin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber döndük. Sidre'ye varınca, Kam-ı esved (dağının) bir tarafında durdu ve gözünü (Tâif'in) Nehb vadisine dikti. Râ-vi ş"Öyle dedi: Durdu, insanlar da durdular. Sonra şöyle buyurdu: "Vecc vadisinin avı ve ağaçları haramdır. Allah yasaklamıştır.' Bu yasak, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Taife inmeden, Sakîf'i muhasaraya almadan Önce İdi." (Ebû Dâvud.]
9132- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan, Arap yarımadasında artık kendisine ibadet olunmasından, umudunu kesti. Ancak müslümanların aralarım ayırmaya devam etmektedir." [Müslim]

9133- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan, mürsel olarak:
"Arap yarımadasında iki din bir araya gelemez."
(Zührî) dedi ki: "Ömer bunu içinde kesin inanç ve kanaat oluşuncaya dek araştırdı ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bunu hakikaten söylediğine kesin kanaat getirdi de Hayber yahudilerini çıkartıp sürdü." [Mâlik.]
9134- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Hz. Ömer, Necrân ahalisini çıkartıp sürdü, Arap ülkelerinden biri olmadığı için Tey-mâ'dan çıkartmadı. Kanaatime göre Arap ülkesi olarak saymadıkları için Vadi('l-Kurâ) yahudilerini, o çıkartmadı." [Ebû Dâvud.]
9135- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arap yarımadasından mutlaka yahudi ve hıristiyanları çıkartacağım. Müslümanlardan başka orada hiç kimseyi bırakmayacağım." Saîd bin Abdilazîz dedi ki: "Arap yarımadası, Vadi ('1-Kurâ) ile Yemen'in en uzak köşesi, Irak sınırı ile denize kadar olan yerdir." |Müslim, Tİrmizîve aynı lafızla Ebû Dâvud. I Ebû Davud'a göre Ya'kûb bin Muham-med dedi ki: el-Muğîre bin Abdurrahman'a Arap yarımadasını sordum: "Mekke, Medine, Yemâme ve Yemen'in bulunduğu yerlerdir." diye açıkladı.
Ya'kûb dedi ki: "el-Arec, Yemâme'nin başlangıcıdır. Bana Arap yarımadasının, Vâ-di'1-Kurâ arasıyla Yemen'in en ücra köşesi, genişlikte ise denizle Irak sınırı arası olduğu söylendi."
9136- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size ince ruhlu ve yumuşak kalpli Yemenliler geldi. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir. Küfrün başı ise doğu tarafındadır. Kibirlenip böbürlenmek deve sahiplerinde olur. Sükûnet ve vakar ise koyun sahiplerinde
olur."
[Buhârî ile Müslim.]
9137- Diğer rivayet:
"Fıkıh Yemenlidir." Tirmizî de benzerini rivayet etti.
9138- Ebû Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) 'Eliyle Yemen'i göstererek: 'İşte, iman buradadır. Katı kalp ve taş gibi gönül ise develerin kuyrukları dibindeki yaygaracılarda, şeytanın boynuzlarının çıktığı yer olan Rabîa ve Mudar'dadır'." [Buhârî ile Müslim.]
9139- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Yemen'e doğru bakıp şöyle buyurdu: 'Alla-hım! Onların kalplerinde tecelli et; sâ' ve müdlerimize bereket ihsan eyle'.'" [Timıizî]
9140- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ğûtâ'daki savaş sırasında müslümanla-rın çadırları, Şam'ın en hayırlı şehirlerinden olan ve adına 'Dimaşk' denilen şehrin yakınında olacaktır." [Ebû Davud]
9141- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben uyurken, Kitûb'ın direği başımın altından çekilip alındı. Gideceğini sandım ve takip etmeye başladım. Onu Şam'a kadar takip ettim. Dikkat edin! Fitneler vukua geldiği zaman, iman Şam'da olacaktır." [Bezzâr.J
9142- Mekhûl radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Rumlar Şam'ı kırk gün kuşatacaklar, Ancak Dimaşk ile Amman'ı alamayacaklar." |Ebû Dâvucl]
9143- Abdurrahman bin Süleyman radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Acem şahlarından biri gelecek, Dı-maşk'ın dışında bütün şehirleri İstilâ edecektir." [Ebû Dâvud.l
9144- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturup parçalar üzerine Kur'ân (âyetlerini) düzenliyorduk; şöyle buyurdu: 'Ne mutlu Şam'a!'
'Neden ey Allah'ın Resulü!' diye sordum; şöyle buyurdu: 'Çünkü melekler kanatlarını oraya germişlerdir'." [Tirmizî.]
9145- (Abdullah) İbn Havale radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir ordu Şam'da, bir ordu Yemen'de, bir ordu da Irak'ta olmak üzere üç büyük orduya ayrılacaksınız." Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben o zamana erişirsem, benim için bu üç ordunun bir tanesini seçer misiniz?" Şöyle buyurdu: "Sen Şam'daki orduda olmalısın. Çünkü orası Allah'ın seçmiş olduğu yerlerdendir. Kullarının tüm seçkinlerini oraya getirip toplayacaktır. Ancak oraya gitmekten imtina ederseniz, Yemen'inizden ayrılmayın ve oradaki havuzlarınızdan su için. Allah Şam ve ehlini (fitnelerden korumayı) bana garanti etti."
[Ebû Davud]
9146- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Bu hicretten sonra bir) hicret (daha) olacaktır. Yerlerin en güzeli ibrahim'in hicret ettiği yerdir (Şam'dır).
Çünkü o zaman her yerde kötü insanlar çıkacaktır, yerleri onları (Öbür dünyaya) atacak. Allah Teâlâ ise onlardan tiksinecek, onları maymunlar ve domuzlarla beraber ateşe sürecektir." [Ebû Dâvud]
9147- İbrâhîm bin Salih bin Dirhem radiyallahu anh'dan:
"Babamın şöyle dediğini duydum: 'Hac yolculuğuna çıktık, baktım ki, bir adam (Ebû Hureyre) bize şöyle dedi: 'Yakınınızda adına 'Übülle' denilen bir köy var mıdır?'
'Evet' dedik. Ondan sonra şöyle dedi: 'İçinizden kim, 'Uşşâr mescidinde iki ya da dört rek'at namaz kılıp da bu Ebû Hureyre içindir'demeyi bana garanti edebilir? Zira ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn şöyle buyurduğunu duydum:
'Allah kıyamet gününde Uşşâr mescidinden Öyle şehitler gönderecek ki, Bedir şehitleri ile birlikte ancak onlar bulunacaklar."
[Ebû Dâvud]
Rezîn, Ebû Davud'un şöyle dediğini ifade ediyor: "Sözkonusu Mescid, nehrin üstündedir."
9148- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şam'daki 'Humus' adındaki bir şehirden Zeytûn, Hâit ve Bersu'l-Ahmer denilen yerler arasından Allah elli bin kişi gönderecektir (diriltecektir)." [Bezzâr zayıf bir senedle.]
9149- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nü, Cennet nehirlerindendir." [Müslim]
9150- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Askalân, iki gelinden biridir. Kıyamet gününde oradan yetmişbin kişi hesapsız olarak diriltilecekür. Ellibin şehit de Allah'a temsilci olarak gönderileceklerdir. Ve o şehitlerin şahdamarlanndan kan akan kesik basları ellerinde olan bazı saflar olacaktır. Şöyle diyeceklerdir: 'Ey bizim Rabbimiz! Resulünün dilinde bize vaad ettiklerini ver, kıyamet gününde bizi perişan etme! Şüphasez sen, sözünden caymazsın!' (Al-i İmran. 194) Allah şöyle diyecek: 'Kullarım doğru söylemiştir. Haydi onları 'Beyda' nehrinde yıkayın!' Orada yıkanıp, tertemiz bembeyaz çıkacaklar, cennete girip diledikleri yerde gezip dolaşacaklardır."
[Ahmed leyyin bir senedle.J
9151- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ederken vasiyet edip şöyle buyurdu: 'Mısır'ın Kıptîleri hakkında Allah'tan sakının! Zira Allah yolunda onlar, sizin için birer güç ve hazır kuvvet olacaklardır'."
ITaberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]

9152- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra birçok ordular gönderilecek. Siz Horasan'a gönderilen ordu içinde bulunun! Merv'de konaklayın! Çünkü orasını Zu l-Karneyn yapmış ve ehline bereketle dua etmiştir ki, bu nedenle ahalisine bir kötülük
gelmez." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'âe, zayıf bir senedle.]
9153- Huzeyfe radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Bedir'deki çadırlarından sonra bu çadırlar fevkalade yeteneklidirler. Bu çadırları -Kûfe'yi kastediyor- Bedir'deki çadırları koruyanlar koruyacaktır. Kim ona (Kûfe'ye) bir kötülük yapmak isterse, Allah onları meşgul edecek bir îebep halk edecektir." |Ahmed ve Bezzâr.]
9154- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ^uyurdu:)
"Ey Enes! İnsanlar birçok şehirler kuracaklardır. O şehirlerden birine 'Basra' ya da 'Basîre' denilecektir. Eğer sen oraya uğrar-tan yahut girersen oranın tuz çıkan yerinden, 'skeleden, çarşısından ve emirlerinin kapılarından uzak dur! O şehrin içinde değil de ke-lar mahallelerinde otur! Çünkü orada yere '?atma, şiddetli rüzgâr ve depremler meydana gelecektir. Oradaki kavim, akşam insan şek-'inde yatacak, sabahleyin maymunlar ve donuzla? suretinde kalkacaklardır." [Ebû Dâvud.]
9155- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Ömer, Irak'a çıkıp gitmek istedi.
ECâ'bu'l-Ahbâr ona: 'Ey mü'minlerin emîri! Draya gitme! Çünkü sihrin ya da şerrin onda dokuzu oradadır. Cinlerin fasıkları da oradadır. Orada helak edici hastalıklar da vardır'."
(Mâlik, helak edici hastalığı dinin helaki İle yorumladı.)
9156- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hıcır'dan geçerken şöyle dedi: 'Kendilerine zulmetmiş olanların meskenlerine girmeyin ki, onların başına gelenler sizin de başınıza gelmesin! Oradan ağlayarak geçiniz!' Sonra başını örttü, hızlı adımlarla vadiyi geçene kadar süratle yürüdü."
9157- Diğer rivayet:
"İnsanlar Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem ile birlikte Semûd ülkesi olan Hıcır'da konakladılar. Kuyularından su çekip içtiler ve hamur yaptılar. Bunun üzerine onlara aldıkları sulan dökmelerini, hamurları da develere yedirmelerini emretti. Dişi devenin (yani Salih Aleyhisselamın devesinin) su içtiği kuyudan da su çekmelerini emretti." [Buhârî ile Müslim.]

TAHRİC

==========

8314- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 197).
8315- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 198).
8316- Bu hadisi Taberânî, M. el-Evsat'ta iki isnâd ile tahrîc etti. Bunlardan birinin râvilerinden el-Hüseyin b. ebi's-Serî zayıftır. Diğer senedde adı geçen Ravh b. Eslem kezâ zayıftır. Her ikisi de buna karşılık İbn Hibbân'a göre güvenilir kimselerdendir (Mecma` VIII, 199).
8317- Bu hadisin râvilerinden Mûsâ b. Ya'k?b ez-Zemaî ihtilâflıdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 200).
8318- Bu hadisi Müslim (fadâil 150 ş. 1839) ve Ebû Dâvud (4672), el-Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8319- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 19, IV, 123; tefsîr Yûsuf 1, V, 216), Abdussamed an Abdirrahman b. Abdillah b. Dînâr an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8320- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 9/3, IV, 113-b), Abdullah b. Muh. an Abdirrezzâk an Ma'mer an Eyyûb ve Kesîr b. Kesîr b. el-Muttalib b. e. Vedâ'a an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
8321- Bu rivayeti Buhârî (enbiyâ 9/4, IV, 1167), Abdullah b. Muh. an Abdilmelik b. Amr an İbr. b. Nâfi' an Kesîr b. Kesîr an Saîd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etti.
8322- Heysemi'ye göre her ikisinin de râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 201).
8323- Râvilerinden Mübârek b. Fadâle zayıftır (Mecma` VIII, 202).
8324- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 31/1, IV, 130), Müslim (fadâil 157, s. 1842) ve Nesâî (cenâiz 121, IV, 118-9), Abdürrezzâk an Ma'mer an İbn Tâvus an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8325- Râvileri Heysemi'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 205).
8326- Râvilerinden el-Mes'ûdî güvenilir olmakla birlikte âhir-i ömründe hıfzı bozulmuştur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 204).
8327- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 35/3, IV, 132-3), Müslim (fadâil 159, s. 1843-4), Ebû Dâvud (4671) ve Tirmizî (3245), (ayrı ayrı) Ebû Seleme ve'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
8328- Bu hadisi Buhârî enbiyâ 35/3, IV, 132; tefsîr En'âm 4/1, V, 193), Müslim (fadâil 167, s. 1846) ve Ebû Dâvud (4669), Şu'be an Katâde an Ebî'l-Âliye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8329- Bu hadisi Ebû Dâvud (4670), Abdülazîz b. Yahyâ an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an İsm. b. e. Hakîm ani'l-Kâsım b. Muh. an Abdillah b. Ca'fer senedi ile tahrîc etti.
8330- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 35/4, IV, 133; tefsîr Nisâ 26/2, V, 185; tefsîr En'âm 4/2, V, 193) ve Müslim (fadâil 166, s. 1846), Atâ b. Yesâr ve Humeyd b. Abdirrahman (ayrı ayrı) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8331- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 37/1, IV, 133; tefsîr İsrâ 6, V, 227), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8332- Bu hadisi Buhârî (farâid 30, VIII, 12), Müslim (akdiye 20, s. 1344-5) ve Nesâ (kudât 14, VIII, 235), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8333- Bu hadisi Buhârî (gasl 20/3, I, 74; enbiyâ 20, IV, 124; tevhîd 35/2, VIII, 197) ve Nesâî (gusl 7/4, I, 200-1), (ayrı ayrı) Atâ b. Yesâr ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8334-8335- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 44, IV, 138; tefsîr Âl-i İmrân 2, V, 166) ve Müslim (fadâil 146-8, s. 1838), ayrı ayrı Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Yûnus an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8336- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 11, IV, 94), Ebû'l-Yemân an Şuayb an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8337- Bu hadisi Tirmizî (3062), İbn e. Ömer an Süfyân an Amr b. Dînâr an Tâvus an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8338- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 48, IV, 141-2) ve Müslim (fadâil 143-5, s. 1837), ayrı ayrı Ebû Seleme, Hemmâm ve Abdurrahman b. e. Amre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8339- Bu hadisi Ahmed (II, 298), Yezîd b. Hârûn an Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 205).
8340-8341- Bu hadisi Buhârî (fiten 26, VIII, 102-3; enbiyâ 48, IV, 141) ve Müslim (îmân 275-7, s. 156), Sâlim b. Abdillah b. Ömer ve Mücâhid an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8342-8343- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 24/1, IV, 125; 48, IV, 140-1) ve Müslim (imân 278, s. 156-7), Ebû Seleme ve Saîd b. el-Müseyyeb (ayrı ayrı) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızların ilki Buhârî'ye ikincisi ise Müslim'e aittir.
8344- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 24/2, IV, 125) ve Müslim (îmân 268-9, s. 152), Ebû'l-Âliye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8345- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 207).
8346- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 209).
8347- Râvilerinden Haccâc b. Sül. er-Ruaynî ihtilâflı bir râvidir. Diğerleri ise güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 209).
8348- Güvenilir bir râvi olan Ah. b. Huleyd el-Halebî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 210).

8349- Ebû Ya'lâ'nın râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 211).
8350- bu hadisi Buhârî (enbiyâ 27, IV, 129) ve Tirmizî (3151), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8351-8352- Râvilerinden Kays b. er-Rebî' ihtilâflıdır (Mecma` VIII, 214).
8353- Bu hadisi Buârî (diyât 32, VIII, 47) ve Ebû Dâvud (4668), Amr b. Yahyâ an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8354- Bu hadisi Tirmizî (3616), Ali b. Nasr b. Alî an Ubeydillah b. Abdilmecîd an Zem'a b. e. Sâlih an Seleme b. Vehrâm an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8355- Bu hadisi Tirmizî (3613) ve İbn Mâce (4314), Abdullah b. Muh. b. Akîl ani't-Tufeyl b. Ubeyy b. Ka'b en ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında "hasen (sahîh)" hükmü verdi.
8356- Bu hadisi Ahmed (III, 304), Dârimi (I, 322) Buhârî (teyemmüm 1, I, 86; salât 56, I, 113; fardu'l-humus 8, IV, 80), Müslim (mesâcid 2-3, s. 370) ve Nesâî (gusl 26, I, 209-10), Yezîd el-Fakîr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8357- Bu hadisi Buhârî (cihâd 122, IV, 12; ta'bîr 22, VIII, 76; i'tisâm 1, VIII, 138; istiskâ 26, II, 22; bed'ul-halk 5, IV, 76; enbiyâ 6, IV, 108; mağâzî 29, V, 47), Müslim (mesâcid 5-8, s. 371-2) ve Nesâî 1/3-4, VI, 3-4), Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, Hemmâm, Ebû Yûnus, Abdurrahman b. Ya'k?b an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8358- Bu hadisi Müslim (îmân 239, s. 134) ve Buhârî (i'tisâm 1/2, VIII, 138), Leys b. Sa'd an Saîd b. e. Saîd an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8359- Bu rivayet muallak olarak Buhârî'nin Sahîh'inde (cihâd 88, III, 230) yer almıştır.
Bu hadisi Ahmed (II, 50), Ebû'n-Nadr an Abdirrahman b. Sâbit b. Sevbân an Hassân b. Atiyye an Ebî Münîb el-Cerşî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8360- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 18/2, IV, 162-3) ve Müslim (fadâil 20-1, s. 1790), Ebû Sâlih, el-A'rec ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8361- Bu hadisi Müslim (îmân 333, s. 188), Hâşim b. el-Kâsım an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8362- Bu hadisi Tirmizî (3612), Bundâr an Ebî Âsım an Süfyân an Leys b. e. Süleym an Ka'b an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
8363- Bu hadisi Tirmizî (2861), Muh. b. Beşşâr an İbn e. Adî an Ca'fer b. Meymûn an Ebî Temîme el-Hüceymî an Ebî Osmân an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garib" hükmü verdi.
8364- Bu hadisi Tirmizî (2860), Kuteybe an Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Câbir senedi ile tahrîc etti ve şu hükmü verdi: "Mürsel bir hadistir; Saîd, Câbir'e yetişememiştir.î
8365- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 202; isti'zân 27/2, VII, 136; eymân 3/5, VII, 218, lafız buraya ait), İbn Vehb an Hayve an Zühre b. Ma'bed an Abdillah b. Hişâm asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8366- Bu hadisi Müslim (fadâil 142, s. 1836), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8367- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 69, s. 2167), Cerîr an Mansûr an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8368- Râvilerinden İbr. b. Sırma zayıftır (Mecma` VIII, 269).
8369- Bu hadisi Ebû Dâvud (2041), Muh. b. Avf ani'l-Mukrî an Hayve an Humeyd b. Ziyâd an Yezîd b. Abdillah b. Kusayt an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
el-Ezkâr ile Riyâdu's-sâlihîn'de isnâdının sahîh olduğu söylenmiştir. İbn Hacer ise râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu belirtmiştir (Feyd V, 467).
8370- Bu hadisi Tirmizî (3618), Bişr b. Hilâl an Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb sahîh" hükmü verdi.
8371- Bu hadisi Müslim (îmân 346, s. 191), Yûnus b. Abdila'lâ an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bekr b. Sevâde an Abdirrahman b. Cübeyr an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
8372- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin olduğunu söyledi (Mecma` VIII, 226).
8373- Heysemî, bu hadisin isnâdında da durumunu bilmediği bir râvinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir (Mecma` VIII, 253).
8374- Bu hadisi İbn Hibbân ve el-Muhtâre'de Diyâüddîn el-Makdisî tahrîc ettiler. Heysemî isnâdının "hasen" olduğunu söyledi (Feyd I, 98).
8375- Bu hadisi Tirmizî (3638), ësâ b. Yûnus an Ömer b. Abdillah mevlâ Gafre an İbr. b. Muh. min veledi Ali an Ali asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında: "Bu hadis hasen garîbtir, isnâdında kopukluk vardır" şeklinde hüküm verdi.
8376- Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 1, s. 919), Buhârî (menâkıb 23, IV, 164-5), Müslim (fadâil 113, s. 1824-5) ve Tirmizî (1754), ayrı ayrı Rabîa b. Abdirrahman ve Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8377- Bu hadisi Müslim (fadâil 97, s. 1820) ve Tirmizî (3647), Şu'be an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8378- Bu rivayeti Tirmizî (3645), Ah. b. Menî' an Abbâd b. el-Avvâm ani'l-Haccâc an Simâk b. Harb an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8379- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 167) ve Müslim (fadâil 81-2, s. 1814-5), Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8380-8383- İlk üç lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (libâs 68, VII, 58), Müslim (fadâil 94-6, s. 1819), Ebû Dâvud (4185-6) ve Nesâî (zînet 6/2, VIII, 131), Katâde ve Humeyd (ayrı ayrı) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8384- Bu hadisi Ebû Dâvud (4187) ve Tirmizî (1755), Abdurrahman b. ebi'z-Zinâd an ebîhî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8385- Bu hadisi Ebû Dâvud (4191) ve Tirmizî (1781), Süfyân b. Uyeyne an İbn e. Necîh an Mücâhid an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8386- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 166; libâs 70/1, VII, 59), Müslim (fadâil 90, s. 1817-8), Ebû Dâvud (4188) ve İbn Mâce (3632), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8387- Bu hadisi Müslim (fadâil 105, s. 1822), Ebû Dâvud et-Tayâlisî an Şu'be an Huleyd b. Ca'fer an Ebî İyâs an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8388- Bu rivayeti Müslim (fadâil 104, s. 1821), Nasr b. Alî an ebîhî ani'l-Müsennâ b. Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
8389- Bu hadisi Buhârî (vudû' 33/2, I, 50-1), Mâlik b. İsm. an İsrâîl an Âsım an İbn Sîrîn senedi ile tahrîc etti.
8390- Bu hadisi Müslim (fadâil 109, s. 1823) ve Tirmizî (3644), Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8391- Bu hadisi Müslim (fadâil 112, s. 1823-4), Âsım el-Ahvel an Abdillah b. Sercis asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8392- Bu hadisi Buhârî (vudû' 40/3, I, 55 mardâ 18, VII, 9-10; da'vât 31/1, VII, 156) Müslim (fadâil 111, s. 1823) ve Tirmizî (3643), el-Cuayd b. Abdirrahman ani's-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8393- Bu hadisi Tirmizî (3648), Kuteybe an İbn Lehîa an Ebî Yûnus an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8394- Bu hadisi Ebû Dâvud (4863), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti.
8395- Bu hadisi İbn Mâce (246), Alî b. Muh. an Vekî' an Süfyân ani'l-Esved b. Kays an Nübeyd el-Anezî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde "râvileri güvenilir kimselerdir" dedi.
8396-8398- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 168), Müslim (fadâilu's-sahâbe 160, s. 1940), Ebû Dâvud (3654-5) ve Tirmizî (3639), ez-Zührî an Urve asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8399- Bu hadisi Tirmizî (3640), Muh. b. Yahyâ an Selm b. Kuteybe an Abdillah b. el-Müsennâ an Sümâme an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8400- Bu hadisi Ebû Dâvud (4839), Vekî' an Süfyân an Usâme ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8401- Bu hadisi Ebû Dâvud (4837), Abdülazîz b. Yahyâ el-Harrânî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ya'k?b b. Utbe an Ömer b. Abdilazîz an Yûsuf b. Abdillah b. Selâm an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8402- Bu hadisi Dârimî (I, 31), Muh. b. Yezîd er-Rifâî an Ebî Bekr an Habîb b. Hadre an raculin min Benî Harîş senedi ile tahrîc etti.

8403- Bu rivayeti Buhârî (isti'zân 41/1, VII, 140), Kuteybe an Muh. b. Abdillah el-Ensârî an ebîhî an Sümâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
8404- Bu rivayeti Müslim (fadâil 84, s. 1815-6), Muh. b. Râfi' an Huceyn b. el-Müsennâ an Abdilazîz b. e. Seleme an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
8405- Bu rivayeti de Müslim (fadâil 83), Züheyr b. Harb an Hâşim b. el-Kâsım an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
Nesâî ise (zînet 118, VIII, 218), Abdullah b. e. Talha an Enes tarikiyle rivayet etti.
8406-8409- Bu hadisi Buhârî (cihâd 46/4, III, 216-7), Müslim (fadâil 49, s. 1803), Ebû Dâvud (4988) ve Tirmizî (1685-6), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile ilk lafzı;
Buhârî (cihâd 82, III, 228), Müslim (fadâil 48, s. 1802-3) ve Tirmizî (1687), Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile diğer lafızları tahrîc ettiler.
8410- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 166-7; edeb 80/3, VII, 101; hudûd 10, VIII, 16; 42/6, VIII, 22), Müslim (fadâil 77, s. 1813), Mâlik (hüsnü'l-huluk 2, s. 902-3) ve Ebû Dâvud (4785), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8411- Bu hadisi Müslim (fadâil 79, s. 1814) ve Ebû Dâvud (4786), Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8412- Bu hadisi Buhârî (edeb 61, VII, 90), Muh. b. ësâ an Huşeym an Humeyd et-Tavîl an Enes senedi ile tahrîc etti.
8413- Bu hadisi Tirmizî (2490), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an İmrân b. Zeyd et-Tağlebî an Zeyd el-Ammî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
8414- Bu hadisi Müslim (fadâil 63, s. 1808), İsm. b. Uleyye an Eyyûb an Amr b. Saîd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8415- Bu hadisi Buhârî (salât 44, I, 164; edeb 40, VII, 83) ve Tirmizî (2489), İbr. ani'l-Esved an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8416- Bu hadisi İbn Mâce (362), Abbâd b. el-Velîd an Mutahhar b. el-Heysem an Alkame b. e. Cemre an ebîhî Ebî Cemre an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
8417- Bu hadisi Tirmizî (3641-2), Abdullah b. el-Muğîre ve Yezîd b. e. Habîb (ayrı ayrı) an Abdillah b. el-Hâris asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb, sahîh garîb" hükümleri verdi.
8418- Bu hadisi Ebû Dâvud (4775) ve Nesâî (kasâmet 24, VIII), Muh. b. Hilâl an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
8419- Bu hadisi Dârimî (I, 34-5), Muh. b. Ah. b. e. Halef an Abdirrahman b. Muh. an Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Bekr an raculin senedi ile tahrîc etti.
8420- Bu hadisi Dârimî (I, 35-6), Sül. b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an İkrime senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
8421-8422- Bu hadisi Buhârî (edeb 39, VII, 82-3), Müslim (fadâil 51-5, s. 1804-5), Ebû Dâvud (4773-4) ve Tirmizî (2015), (ayrı ayrı) Sâbit el-Bünânî, Abdülazîz b. Suheyb, İshâk b. e. Talha ve Eb?'t Teyyâh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8423- Bu hadisi Müslim (fadâil 74, s. 1812), Hâşim b. el-Kâsım an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8424- Bu hadisi Buhârî (edeb 81, VII, 102; 112, VII, 119), Müslim (âdâb 30, s. 1692-3), Ebû Dâvud (4969) ve Tirmizî (1989), Eb?'t-Teyyâh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8425- Râvilerinden birisinin kimliği mechûldür (Mecma` VIII, 278).
8426- Ebû Ya'lâ'nın ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma`, VIII, 282).
8427- Bu hadisi Buhârî (buyû` 50, III, 21; tefsîr Feth 3, VI, 44), Hilâl b. e. Hilâl an Atâ b. Yesâr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8428- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvi olduğunu söyledi (Mecma` VIII, 271).
8429- Bu hadisi Tirmizi (3617), Zeyd b. Ahzem an Selm b. Kuteybe an Ebî Mevd?d an Osmân b. ed-Dahhâk an Muh. b. Yûsuf b. Abdillah b. Selâm an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8430- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 35/3, IV, 242-3), Yahyâ b. Sül. an İbn Vehb an Ömer an Sâlim an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8431- Bu hadisin râvilerinden birisini Heysemî, tanımadığını söylemiştir (Mecma` VIII, 234).
8432- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 240).
8433- İsnâdı Heysemî'ye göre zayıftır (Mecma` VIII, 250).
8434-8435- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-vahy 1, I, 5-6 uzun metin; îmân 37, I, 18-9; şehâdât 28/2, III, 162; cihâd 11, III, 205; 99, III, 234; 102, IV, 2-4, uzun metin; 122, IV, 12-3; cizye 13, IV, 68; tefsîr Âl-i İmrân 4, V, 167-9, uzun metin; edeb 8/2, VII, 71; isti'zân 24, VII, 135; ahkâm 40/2, VIII, 120-1) ve Müslim (cihâd 73, s. 1393-4), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8436- Bu hadisi Tirmizî (3324), Muh. b. Yahyâ an Muh. b. Yûsuf an İsrâîl an Ebî İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
8437- Bu hadisi İbn Mâce (2350), Muh. b. Yahyâ an Muh. b. Yûsuf an İsrâil an Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve Sindî, Zevâid'inde isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
8438- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 6/1, IV, 77-8, tamamı; enbiyâ 22/2, IV, 125; 43, IV, 137-8; menâkıbu'l-Ensâr 42, IV, 248-50, tamamı), Müslim (îmân 264-5, s. 149-51), Tirmizî (3341) ve Nesâî (salât 1, I, 217-8), Katâde an Enes an Mâlik b. Sa'saa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8439- Bu rivayeti Buhârî (menâkıb 42/2, IV, 168; tevhîd 37/3, VIII, 203-4; daha uzun bir metinle) ve Müslim (îmân 262, s. 148), Sül. b. Bilâl an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
8440- Bu rivayeti Müslim (îmân 259, s. 145-7), Sâbit an Enes asl-ı senedi ile ve lafız Müslim'e ait. Ayrıca Nesâî (salât 1/2, I, 221-3), Amr b. Hişâm an Mahled an Saîd b. Abdilazîz an Yezîd b. e. Mâlik an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
8441- Bu hadisi Buhârî (hac 76/1, II, 167; enbiyâ 5, IV, 106) ve Müslim (îmân 263, s. 148), ez-Zührî an Enes an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8442- Bu hadisi Müslim (îmân 279, s. 157), Tirmizî (3270) ve Nesâî (salât 1/4, I, 323-4), Mâlik b. Miğvel ani'z-Zübeyr b. Adî an Talha b. Musarrif an Murreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8443- Bu hadisi Tirmizî (3132), Ya'k?b b. İbr. an Ebî Sümeyle ani'z-Zübeyr b. Cünâde an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8444- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 41, IV, 247-8; tefsîr İsrâ 3/2, V, 224-5), Müslim (îmân 276, s. 156) ve Tirmizî (3133), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8445- Bu hadisi Ahmed (I, 309), Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr 12782; Mu'cemu'l-Evsat I, 136 b) ve Bezzâr (56), Avf an Zürâre b. Evfâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre Ahmed'in ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecma` I, 65).
8446- Bunu Bezzâr (55), Muh. b. Hassân an Ebî'n-Nadr an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' b. Enes an Ebî'l-Âliye ev-gayrîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak isnâdının dikkati çeken kısmı şöyledir: "er-Rebî' b. Enes an Ebî'l-Âliye ev-gayrihî". Buna göre isnâdına "cehâlet" karışmıştır (Mecma` I, 72).
8447- Bu hadisi Bezzâr (53), Abdullah b. Ah. b. Şebb?ye an İsh. b. İbr. el-Hımısî an Amr b. el-Hâris an Abdillah b. Sâlim ani'z-Zebîdî ani'l-Velîd b. Abdirrahman an Cübeyr b. Nüfeyr an Şeddâd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre İshâk b. İbr. b. el-Alâ ihtilâflı bir râvidir (Mecma` I, 74).
8448- Bunu Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, M. el-Kebîr'de, İbn Mes'ûd'dan tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` I, 74).
8449- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` I, 75).
Bezzâr'ın (58) isnâdı şöyledir: Seleme b. Şebîb an Saîd b. Mansûr ani'l-Hâris b. Ubeyd an Ebî İmrân el-Cevnî an Enes.
8450- Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 8/3, IV, 50; menâkıb 25, IV, 182; eymân 3/1, IV, 218) ve Müslim (fiten 77, s. 2237), Abdülmelik b. Umeyr an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8451- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 175-6), Muh. b. el-Hakem ani'n-Nadr an İsrâîl an Sa'd et-Tâ'î an Muhill b. Halîfe an Adî senedi ile tahrîc etti.
8452- Bu hadisi Müslim (fiten 19, s. 2215), Tirmizî (2176) ve Ebû Dâvud (4252), Ebû Kılâbe an Ebî Esmâ an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8453- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 184; nikâh 62, VI, 140), Müslim (libâs 39-40, s. 1650), Ebû Süfyân b. Uyeyne an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8454- Bu hadisi Ebû Dâvud (4291), Sül. b. Dâvud el-Mihrî an İbn Vehb an Saîd b. e. Eyyûb an Şerâhîl b. Yezîd el-Meâfirî an Ebî Alkame an

Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8455- Bu hadisi Buhârî (kader 4/4, VII, 211-2), Müslim (fiten 23, s. 2217) ve Ebû Dâvud (4240), el-A'meş an Ebî Vâil an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
8456- Bu hadisi Ebû Dâvud (4254), Muh. b. Sül. el-Enbârî an Abdirrahman an Süfyân an Mansûr an Rib'î b. Hirâş ani'l-Berâ b. Nâciye an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
8457- Bu hadisi Ebû Dâvud (4350), Amr b. Osmân an Ebî'l-Muğîre an Safvan an Şurayh b. Ubeyd an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
8458- Bu hadisi Buhârî (cizye 7, IV, 66), Abdullah b. Yûsuf ani'l-Leys an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8459- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 15, s. 2145), Ebû Kureyb an Hafs b. Gıyâs ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8460- Bu hadisi Ebû Dâvud (3332), Muh. b. el-Alâ an İbn İdrîs an Âsım b. Kuleyb an ebîhî an raculin mine'l-Ensâr senedi ile tahrîc etti.
8461-8462- Bu hadisi Buhârî (zekât 11/2, II, 115, ilk lafız buraya ait) ve Nesâî (zekât 59, V, 66-7), eş-Şa'bî an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile;
Müslim (fadâilu's-sahâbe 101, s. 1907), ikinci lafzı Mahmûd b. Gaylân ani'l-Fadl b. Mûsâ an Talha b. Yahyâ b. Talha an Âişe binti Talha an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8463- Bu hadisi Ebû Dâvud (4290), Hârun b. el-Muğîre an Amr b. e. Kays an Mutarrif b. Tarîf an Ebî'l-Hasan an Hilâl b. Amr an Alî senedi ile tahrîc etti.
8464- Bu hadisi Ahmed (V, 294), Kays b. e. Hâzım an Ebî Şühm asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8465- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 287).
8466- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Medîne 3, II, 221; mağâzî 81/2, V, 135-6; menâkıbu'l-Ensâr 7/2, IV, 224; zekât 54/1, II, 132, tamamı), Müslim (fadâil 11, s. 1785-6) ve Ebû Dâvud (3079), Amr b. Yahyâ an Abbâs b. Sehl b. Sa'd an Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8467- Bu hadisi Ebû Dâvud (4861), İbn Fâris an Nûh b. Yezîd b. Seyyâr an İbr. b. Sa'd an İbn İshâk an ësâ b. Ma'mer an Abdillah b. Amr b. el-Fağvâ' an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8468- Bu hadisi Ahmed (III, 83), Yezîd ani'l-Saîd senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 291).
8469- Bunu Taberânî, M. el-Evsat ves-Sağîr'de şeyhi Muh. b. Alî b. el-Velîd el-Basrî tarikiyle tahrîc etti. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak Zehebî, mezkûr râvi sebebiyle isnâdı hakkında zayıf hükmü vermiştir (Mecma` VIII, 294).
8470- Râvilerinden Ağlab b. Temîm zayıftır (Mecma` VIII, 295).
8471- Bu hadisi Dârimî (I, 12), Muh. b. Yûsuf ani's-Sevrî ani'l-A'meş an Şimr b. Atiyye an raculin senedi ile tahrîc etti.
8472-8473- İlk rivayeti Ebû Dâvud (4510), Sül. b. Dâvud el-Mehrî an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Câbir senediyle tahrîc etti.
Zührî, Câbir'e yetişemediği için isnâdında kopukluk vardır.
İkinci rivayeti de Ebû Dâvud (4511), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Muh. b. Amr an Ebî Seleme mürsel senedi ile tahrîc etti.
8474- Bu hadisi Tirmizî (3626), Abbâd b. Ya'k?b ani'l-Velîd b. e. Sevr an Abbâd b. e. Yezîd an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8475- Bu hadisi Müslim (fadâil 2, s. 1782) ve Tirmizî (3624), Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8476- Bu hadisi Tirmizî (3628), Muh. b. İsm. an Muh. b. Saîd an Şerîk an Simâk an Ebî Zıbyân an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
8477- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 32/1, IV, 240) ve Müslim (salât 153, s. 333), Ebû Usâme an Mis'ar an Ma'n b. Abdirrahman an ebîhî an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8478-8479- Bu hadisi Buhârî (salât 64/2, I, 116; buyû` 32/2, III, 14; menâkıb 25/14, IV, 173), Abdülvâhid b. Eymen an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8480- Bu hadisi Nesâî (cum'a 17, III, 102), Amr b. Sevâd an İbn Vehb an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8481- Bu hadis, Tirmizî'de değil Dârimî'nin Sünen'inde (I, 16) yer almıştır. İsnâdı şöyledir: Muh. b. Humeyd an Temîm b. Abdilmü'min an Sâlih b. Hayyân an İbn Büreyd an ebîhî.
Muh. b. Humeyd ihtilâflı bir râvidir. Sâlih ise İbn Maîn'e göre zayıftır.
8482- Bu hadisi de yalnızca Dârimî (I, 17-8), Zekeriyyâ b. Adî an Ubeydillah b. Amr an Abdillah b. Muh. b. Akîl ani't-Tufeyl b. Ubeyy an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
İbn Alâl ihtilâflı bir râvidir.
8483- Bu hadisi de yalnızca Dârimî (I, 19), Muh. b. Ah. b. e. Halef an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an İshâk b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
8484- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VIII, 292).
8485- Bezzâr, bu hadisi iki isnâd ile tahrîc etti ki, bunlardan birinin râvileri azıcık zaaf olmakla birlikte güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 299).
8486-8487- Bu hadisi Buhârî (teyemmüm 6, I, 88-90, ilk lafız; menâkıb 25/1, IV, 168-9) ve Müslim (mesâcid 312, s. 474-5, ikinci lafız), Ebû Recâ el-Utâridî an İmrân senedi ile tahrîc ettiler.
8488- Bu hadisi Müslim (mesâcid 311, s. 472-4), Şeybân b. Ferrûh an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti.
8489- Bu hadisi Mâlik (tahâret 35, s. 35), Buhârî (vudû' 32, I, 50; menâkıb 25, IV, 169-170), Müslim (fadâil 5, s. 1783), Tirmizî (3631) ve Nesâî (tahâret 61/1, I, 60), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8490- Bu rivayeti Müslim (fadâil 4, s. 1783), Eb?'r-Rebî el-Atekî an Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes senedi ile;
8491- Bu rivayeti Buhârî (menâkıb 25/5, IV, 170), İbn Münîr an Yezîd b. Hârun an Humeyd an Enes senedi ile;
8492- Bu rivayeti Müslim (fadâil 6-7, s. 1783), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8493- Bu hadisi Ahmed (III, 353, 329, 365), Buhârî (menâkıb 25, IV, 170; mağazî 35, V, 63; eşribe 31, VI, 252) ve Müslim (imâret 72-4, s. 1484), Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8494- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35, V, 62-3), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8495- Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 2, s. 143-4), an Ebî'z-Zübeyr an Âmir b. Vâsile an Muâz senedi ile tahrîc etti.
8496- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25/9, IV, 171), Tirmizî (3633) ve Nesâî (tahâret 61, I, 60), Mansûr an İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8497- Bu hadisin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VIII, 302).
8498- Bu hadisi Müslim (lukata 19, s. 1354-5), Ah. b. Yûsuf ani'n-Nadr b. Muh. an İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8499-8500- Bu hadisi Müslim (îmân 44-5, s. 55-6), ilk rivayeti Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; ikinci rivayeti Mâlik b. Miğvel an Talha b. Musarrif an Ebî Sâlih tarikiyle tahrîc etti.
8501- Bu hadisi Buhârî (cihâd 188/1, IV, 36; mağâzî 29, V, 46-7) ve Müslim (eşribe 141, s. 1610-1), Ebû Âsım an Hanzale b. e. Süfyân an Saîd b. Mînâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8502- Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 19, s. 927), Buhârî (menâkıb 25, IV, 170; at'ime 6, VI, 197; eymân 22/2, VII, 230), Müslim (eşribe 142, s. 1612) ve Tirmizî (3630), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8503- Bu rivayeti Müslim (eşribe 142, s. 1614), el-Hasan b. Alî el-Hulvânî an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Cerîr b. Zeyd an Amr b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
8504- Bu hadisi Buhârî (isti'zân 14, VII, 130-1; rikâk 17, VII, 179) ve Tirmizî (2477), Ömer b. Zer an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8505- Bu hadisi Buhârî (mevâkîtu's-salât 41, I, 149; menâkıb 25/11, IV, 172; edeb 87-8, VII, 105-6), Müslim (eşribe 176-7, s. 1627-9) ve Ebû Dâvud (3270-71), Ebû Osmân en-Nehdî an Abdirrahman b. e. Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8506- Bu hadisi Tirmizî (3625), Muh. b. Beşşâr an Yezîd b. Hârûn an Sül. et-Teymî an Ebî'l-Alâ an Semure senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

8507- Bu hadisi Müslim (fadâil 9, s. 1784), Seleme b. Şebîb ani'l-Hasan b. A'yen an Ma'kil an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8508- Bu hadisi Müslim (fadâil 8, s. 1784), yukardaki senedin aynısı ile tahrîc etti.
8509- Bu hadisi Tirmizî (3839), İmrân b. Mûsâ an Hammâd b. Zeyd ani'l-Muhâcir an Ebî'l-Âliye er-Riyâhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8510- Bu hadisi Ahmed (I, 111), Esved b. Âmir an Şerîk ani'l-A'meş ani'l-Minhâl an Abbâd b. Abdillah el-Esedî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 302).
8511- Bu hadisi Ahmed (VI, 8), Müemmel an Hammâd an Abdirrahman b. e. Râfi' an ammatihî an Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' VIII, 311).
8512- Bu hadisi Dârimî (I, 29), Muh. b. el-Mübârek an Muâviye b. Yahyâ an Artât b. el-Münzir an Damre b. Habîb an Seleme senedi ile tahrîc etti.
İhtilâflı Muâviye dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir.
8513- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25/44, IV, 181-2), Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Abdilazîz an Enes senedi ile tahrîc etti.
8514-8516- Bu hadisi Buhârî (buyû' 51/2, III, 21; istikrâd 18, III, 86-7; vasâyâ 36, III, 199, üçüncü lafız; mağâzî 18/3, V, 32; menâkıb 25, IV, 172) ve Nesâî (vesâyâ 4/1-2, VI, 245-6), eş-Şa'bî an Câbir asl-ı senedi ile;
Buhârî (istikrâd 9, III, 84, ilk lafız; sulh 13, III, 171, ikinci lafız), Ebû Dâvud (2884) ve Nesâî vesâyâ 4/4, VI, 246), Vehb b. Keys an an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8517- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 158, s. 1938), Amr en-Nâkıd an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an Ebî Kesîr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8518- Bu hadisi Buhârî (vudû' 40/3, I, 55-6; menâkıb 21-22, IV, 163-4; mardâ 18, VII, 9-10; da'vât 31/1, VII, 156), Müslim (fadâil 111, s. 1823) ve Tirmizî (3643), Hâtim b. İsmaîl ani'l-Cuayd b. Abdirrahman ani's-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8519- Bu hadisi Tirmizî (3629), Bündâr an Ebî Âsım an Azre b. Sâbit an İlbâ b. Ahmer an Ebî Zeyd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8520- Bu hadisi Ebû Ya'lâ (1868), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Yûsuf b. Muh. b. el-Münkedir an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Yûsuf b. Muh. ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 268).
8521- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 38, s. 2154), el-Mu'temir an ebîhî an Nuaym b. e. Hind an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8522- Bu hadisi Buhârî (cihâd 84, 87, III, 229-30; mağâzî 31/10) ve Müslim (müsâfirîn 311-2, s. 576), Ebû Seleme ve Sinân b. e. Sinân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8523- Heysemî'ye göre isnâd hasendir (Mecma' VIII, 229).
8524- Bu hadisi Müslim (hayd 34, s. 252), Muâviye b. Sellâm an Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm an Ebî Esmâ er-Rahabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8525- Bu hadisi Tirmizî (2733, 3144) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 18, VII, 111), Şu'be an Amr b. Murre an Abdillah b. Seleme an Safvân b. Assâl senedi ile tahrîc ettiler.
8526- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 51, IV, 268; tefsîr Bakara 6, V, 148), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8527- Bu hadisi Müslim (zühd 74, s. 2306-8), Hâtim b. İsm. an Ya'k?b b. Mücâhid an Ubâde b. el-Velîd b. Ubâde senedi ile tahrîc etti. Metni oldukça uzundur. Bu, ise onun bir parçasıdır.
8528- Bu hadisi Dârimî (I, 10), Ubeydullah b. Mûsâ an İsm. b. Abdilmelik an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
İsmâil b. Abdilmelik ihtilâflı bir râvidir. Diğerleri güvenilir kimselerdir.
8529- Bu hadisi Ebû Dâvud (4302) ve Nesâî (cihâd 42/1, VI, 43-4), Damre b. Rabîa an Ebî Zür'a eş-Şeybânî an Ebî Sekîne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud, sadece metnin en sonundaki Nebevî kavli rivayet etti.
8530- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 27/1, IV, 186; menâkıbu'l-Ensâr 36/2, IV, 243), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 43-5, s. 2158-9) ve Tirmizî (3285), Ebû Ma'mer an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8531- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 27/2, IV, 186; menâkıbu'l-Ensâr 36/1, IV, 243), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 46-7, s. 2159) ve Tirmizî (3286), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8532- Bu hadisi Tirmizî (3289), Abd b. Humeyd an Muh. b. Kesîr an Sül. b. Kesîr an Husayn an Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8533-8534- Heysemî, Mecma'uz-zevâid'de (VIII, 297) şöyle söylüyor: "Taberânî bunu birkaç senedle tahrîc etti ki, bunlardan birinin senedi İbr. b. Hasan hariç Sahîh ricâlindendir. Sözkonusu râvi, İbn Hibbân'a göre güvenilirdir. Fâtıma binti Alî b. e. Tâlib'i ise tanımıyorum."
8535- Bu hadisi Ahmed (VI, 112-3, 150, 209), Yûnus an Mücâhid an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' Iî, 4).
8536-8539- Bu hadisin ilk lafzını Müslim (fadâil 118, s. 1826), Hammâd an Ebî Cemre ed-Dubaî an İbn Abbâs tariki ile;
İkinci lafzı Müslim (fadâil 123, s. 1827), Revh an Hammâd b. Seleme an Ammâr b. e. Ammâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Üçüncü lafzı Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 28, IV, 238) ve Tirmizî (3621-2), Hişâm b. Hassân an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Dördüncü lafzı Müslim (fadâil 116, s. 1825-6) ve Tirmizî (3652), Amr b. Dinâr an Urve asl-ı senedi ile;
Yakın lafızlar ile Buhârî (mağâzî 85/1, V, 144; fadâ'ilu'l-Kur'ân 1/1, VI, 96), Şeybân an Yahyâ an Ebî Seleme an Âişe ve İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8540- Bu hadisi Müslim (fadâil 114, s. 1825), Ebû Gassân er-Râzî an Hakkâm b. Selm an Osmân b. Zâide ani'z-Zübeyr b. Adî an Enes senedi ile tahrîc etti.
8541- Bu hadisi Tirmizî (3653), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Ebî İshâk an Âmir b. Sa'd an Cerîr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen sahîh hükmü verdi.
8543- Bu hadisi Müslim (fadâil 63, s. 1808), İsmaîl b. Uleyye an Eyyûb an Amr b. Saîd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8544- Bu hadisi Buhârî (edeb 109/1, VII, 117-8), İbn Nümeyr an Muh. b. Bişr an İsm. b. e. Hâlid an İbn e. Evfâ senedi ile tahrîc etti.
8545- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 9/2, III, 151; fadâilu'l-ashâb 1/2, IV, 189; rikâk 7/4, VII, 173; eymân 27, VII, 233), Müslim (fadâilu's-sahâbe 214-5, s. 1964-5), Tirmizî (2221-2), Ebû Dâvud (4657) ve Nesâî (eymân 29, VII, 17-8), ayrı ayrı Zehdem b. Mudarrib, Zürâre b. Evfâ, Hilâl b. Yesâf an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8546- Bu hadisi Tirmizî (3858), Yahyâ b. Habîb an Mûsâ b. İbr. b. Kesîr an Talha b. Hırâş an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8547-8548- Bu hadisi Buhârî (cihâd 76/3, III, 225; menâkıb 25/23, IV, 175; fadâilu'l-ashâb 1/1, IV, 188-9) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 208-9), Câbir an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
8549- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5/12, IV, 195), Müslim (fadâilu's-sahâbe 221-2, s. 1967-8), Ebû Dâvud (4658) ve Tirmizî (3861), Sül. el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8550- Bu hadisi Tirmizî (3862), Muh. b. Yahyâ an Ya'k?b b. İbr. b. Sa'd an Ubeyde b. e. Râita an Abdirrahman b. Ziyâd an İbn Muğaffel senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8551- Bu hadisi Tirmizî (3866), Muh. b. Nâfi' ani'n-Nadr b. Hammâd an Seyf b. Ömer an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "münker" hükmü verdi.
8552- Bu hadisi Müslim (tefsîr 15, s. 2317), Yahyâ b. Yahyâ an Ebî Muâviye an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8553- Bu hadisi el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Ta'rîh'inde (îI, 276), et-Ten?hî an Muh. b. Yûsuf el-Ezrak an Ah. b. Abdillah el-Vekîl an Abbâd b. el-Velîd an Muh. b. Sül. el-Kuraşî an Osmân b. Talha el-Kurâşî an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8554- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 207, s. 1961), Hüseyn b. Alî el-Cu'fî an Mücemma' b. Yahyâ an Saîd b. e. Bürde an Ebî Bürde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8555- Bu hadisi Tirmizî (3865), Ebû Kureyb an Osmân b. Nâciye an Abdillah b. Müslim Ebî Taybe an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
8556- Bu hadisi el-İbâne'de es-Siczî, İbn Asâkir, Beyhakî ve İbn Adî tahrîc ettiler. İbnü'l-Cevzî, K. el-İlel'inde sahîh olmadığını, râvilerinden Nuaym'ın mecrûh, Abdürrahîm'in İbn Maîn'e göre "uydurukçu" bir râvi olduğunu söylemiştir. Zehebî, Mîzân'da bu hadisin bâtıl olduğunu; İbn

Hacer ise "muzdarib" olduğunu söylemiştir. Hadisin birkaç tariki olsa da, hepsinden de zayıftır (Feydu'l-Kadîr IV, 76).
8557-8558- Bu hadisi Ebû Dâvud (4648-50) ve Tirmizî (3757), ayrı ayrı Abdullah b. Zâlim, Abdurrahman b. el-Ahnes, Riyâh b. el-Hâris an Saîd b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8559-8562- Bu hadisi Buhârî (fadâi'lu'l-ashâb 5/13, IV, 196; fiten 17/2, VIII, 96-7) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 29, s. 1868-9), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile;
Buhârî (fad. ash. 6/12, IV, 201; 7/1, IV, 202; edeb 119, VII, 122-3), Müslim (fad. sah. 28, s. 1867) ve Tirmizî (3710), Ebû Osmân en-Nehdî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8563- Bu hadisi Tirmizî (3741), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Abdirrahman b. Mansûr el-Anezî an Ukbe b. Alkame el-Yeşkerî an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8564- Bu hadisi Tirmizî (3797), Süfyân b. Vekî' an ebîhî ani'l-Hasan b. Sâlih an Ebî Rabîa el-İbâdî ani'l-Hasan an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8565-8566- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 50, s. 1880) ve Tirmizî (3696), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8567- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 7, IV, 204), Ebû Dâvud (4651) ve Tirmizî (3697), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8568- Bu hadisi Tirmizî (3790-1), ayrı ayrı Katâde ve Ebû Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti. İlki için "hasen garîb", ikinci için "hasen sahîh" hükmü verdi.
8569- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 16, IV, 228; fadâilu'l-Kur'ân 8, VI, 102), Müslim (fadâilu's-sahâbe 116-7, s. 1913) ve Tirmizî (3810), Mesr?k an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8570- Bu hadisi Tirmizî (3804), Kuteybe ani'l-Leys an Muâviye b. Sâlih an Rabîa b. Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlânî an Yezîd b. Umeyre an Muâz senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8571- Bu hadisi Tirmizî (3811), el-Cerrâh b. Muhalled an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Hayseme b. e. Sebre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8572- Bu hadisi Tirmizî (3714), Ziyâd b. Yahyâ an Sehl b. Hammâd ani'l-Muhtâr b. Nâfi' an Ebî Hayyân et-Teymî an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
8573- Bu hadisi Tirmizî (3663), Saîd b. Yahyâ b. Saîd an Vekî' an Sâlim b. el-Alâ' el-Murâdî an Amr b. Herim an Rib'î b. Hirâş an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
8574- Bu hadisi Ebû Dâvud (4634) ve Tirmizî (2287), Muh. b. Abdillah el-Ensârî ani'l-Eş'as ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8575- Bu hadisi Ebû Dâvud (4637), Muh. b. el-Müsennâ an Affân an Hammâd b. Seleme an Eş'as b. Abdirrahman an ebîhî an Semure senedi ile tahrîc etti.
8576- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6/1, IV, 198) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 20, s. 1862), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8577- Bu hadisi Tirmizî (3819), Muh. b. el-Hasan an Mûsâ b. İsmaîl an Ebî Avâne an Ömer b. e. Seleme b. Abdirrahman an ebîhî an Usâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8578- Bu hadisi Tirmizî (3718), İsm. b. Mûsâ an Şerîk an Ebî Rabîa an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8579- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 4, IV, 191; 7/3, IV, 203), Ebû Dâvud (4627-8) ve Tirmizî (3707), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8580- Bu hadisi Tirmizî (3795), Kuteybe an Abdilazîz b. Muh. an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8581- Bu hadisi Tirmizî (3785), İbn. e. Ömer an Süfyân an Kesîr en-Nevvâ' an Ebî İdrîs ani'l-Müseyyeb b. Nuceybe an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdikten sonra bu hadisin, Hz. Ali'nin sözü olarak "mevkûfen" rivayet olunduğunu söyledi.
8582- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 30, IV, 240), Abdullah b. Muh. el-Âmulî an Yahyâ b. Maîn an İsmaîl b. Mücâlid an Beyân an Vebere an Hemmâm b. el-Hâris an Ammâr senedi ile tahrîc etti.
8583- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 170, s. 1947), Muh. b. Hâtim an Behz an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Muâviye b. Kurre an Âiz b. Amr senedi ile tahrîc etti.
8584- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 56, V, 103) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 164, s. 1943), Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8585-8586- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 13, IV, 227-8), Alî b. Müslim an Habbân an Hemmâm an Katâde an Enes senedi ile;
İkinci rivayeti ise Sâbit an Enes asl-ı senedi ile muallak olarak tahrîc etti.
8587- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 9, IV, 208), Muh. b. Râfi' an Hüseyn an Zâide an Ebî Husayn an Sa'd b. Ubeyde an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8588- Mecma` Iî, 52,
8589- Râvileri güvenilir kimselerdir. Bunlardan birisi hakkında ihtilâf vardır (Mecma` Iî, 54).
8590-8592- Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (hars 4, III, 67), Müslim (fadâilu's-sahâbe 13, s. 1857-8) ve Tirmizî (3677), Ebû Seleme b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8593- Bu hadisi Ebû Dâvud (3987) ve Tirmizî (3659), Atiyye an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
8594- Bu hadisi Tirmizî (3666), Ya'k?b b. İbr. an İbn Uyeyne an Dâvud ani'ş-Şa'bî ani'l-Hâris an Ali senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8595- Bu hadisi Tirmizî (3669), Ömer b. İsm. b. Mücâlid an Saîd b. Mesleme an İsm. b. Umeyye an Nâfî' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve Saîd'in zayıf olduğuna hükmetti.
8596- Bu hadisi Tirmizî (3668), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud ani'l-Hakem b. Atiyye an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdının garâbetine dikkati çekti.
8597- Bu hadisi Tirmizî (3680), Ebû Saîd el-Eşacc an Telîd b. Sül. an Ebî'l-Haccâf an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8598- Bu hadisi Tirmizî (3692), Seleme b. Şebîb an Abdillah b. Nâfi' an Âsım b. Ömer el-Umerî an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8599- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5, IV, 195) ve Ebû Dâvud (4629), es-Sevrî an Câmi' b. e. Râşid an Ebî Ya'lâ an Muh. b. el-Hanefiyye an Alî senedi ile tahrîc ettiler.
8601- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir, Umâre b. Zâdân hâriç ki, bu râvi ihtilâflıdır (Mecma` Iî, 305).
8602- Bu hadisi İbn Mâce (150), Ah. b. Saîd ed-Dârimî an Yahyâ b. e. Bükeyr an Zâide b. Kudâme an Âsım b. ebî'n-Nücûd an Zir an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu İbn Hibbân ile el-Hâkim'in Sahîh'lerinde tahrîc ettiklerini söylemiştir.
8604- Bu hadisi Tirmizî (3679), el-Ensârî an Ma'n an İshâk b. Yahyâ b. Talha an ammihî İshâk b. Talha an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8605- Bu hadisi de Tirmizî (3661), Alî b. el-Hasan an Mahb?b b. Muhriz an Dâvud b. Yezîd el-Ezdî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8606- Bu hadisi Ebû Dâvud (4652), Hennâd an Abdirrahman b. Muh. el-Mahâribî an Abdisselâm b. Harb an Ebî Hâlid ed-Dâlânî an Ebî Hâlid mevlâ Âl-i Ca'de an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Ebû Hâlid güvenilir bir râvidir.
8607- Bu hadisi Mâlik (cihâd no. 49, s. 469), Ahmed (II, 268, 449), Buhârî (savm 4, II, 227; fadâilu'l-l-ashâb 5, IV, 193), Müslim (zekât 85, s. 711), Tirmizî (3674) ve Nesâî (IV, 168; V, 92; VI, 22, 47), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc

ettiler.
8608- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 12, s. 1857), Muh. b. e. Ömer el-Mekkî an Mervân b. Muâviye an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım el-Eşcaî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8609- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 3, IV, 190-1; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 253), Müslim (fadâilu's-sahâbe 2, s. 1864) ve Tirmizî (3660), Mâlik b. Enes an Ebî'n-Nadr an Ubeyd b. Huneyn an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8610- Bu hadisi Ebû Dâvud (1678) ve Tirmizî (3675), el-Fadl b. Dukeyn an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8611- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5, IV, 192; tefsîr A'râf 3, V, 197), Busr b. Ubeydillah an Ebî İdrîs an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8612- Bu hadisi Tirmizî (3673), Nasr b. Abdirrahman an Ah. b. Beşîr an ësâ b. Meymûn ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8613-8614- Bu hadisi Ebû Dâvud (4660-1), ez-Zührî an Abdilmelik b. e. Bekr b. Abdirrahman el-Hâris an ebîhî an İbn Zem'a ve ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Zem'a yollarıyla tahrîc etti.
8615- Bu hadisi Nesâî (imâmet 1, II, 74-5), Hüseyn b. Alî an Zâide an Âsım an Zir an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
8616-8617- İlk lafız Buhârî'ye (ezân 46, I, 165), ikinci lafız Müslim'e (no. 93) aittir. Bu hadisi Mâlik (salâtu's-sefer 83, s. 170-1), Buhârî (ezân 39, I, 161-2; 46-7, I, 165-6; 67-8, I, 174-5; enbiyâ 19, IV, 122; i'tisâm 5, VIII, 145), Müslim (salât 93-97, s. 313-4), Tirmizî (3672) ve Nesâî (imâmet 17/2, II, 83-4), el-Esved, Urve ve Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8618- Râvilerinden Abdullah b. Şebîb zayıf bir râvidir (Mecma‘ Iî, 41).
8619- Râvilerinden Abdullah b. İbrâhîm el-Gifârî zayıf bir râvidir (Mecma‘ Iî, 41).
8620- Heysemî, râvilerinden Muh. b. Abdillah b. Abdirrahman b. el-Kâsım b. Muh. adlı râvi hakkında hiç bir bilgisi bulunmadığını söylemiştir (Mecma‘ Iî, 51).
8621- Ravileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 60).
8622- Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Iî, 60).
8624- Bu hadisi Tirmizî (3684), Muh. b. el-Müsennâ an Abdillah b. Dâvud el-Vâsıtî an Abdirrahman b. ahî Muh. b. el-Münkedir an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
Abdullah b. Dâvud ile Abdurrahman zayıf kimselerdir.
8625- Tirmizî (3681), bu hadisi Ebû Âmir el-Akadî an Hârice b. Abdillah el-Ensârî an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh, garîb" hükmü verdi.
8626- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 35/3, IV, 242), Alî b. Abdillah an Süfyân an Amr b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8627- Bu hadisi Tirmizî (3682), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Hârice b. Abdillah an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8628- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 200), Ebû Seleme an Ebî Hureyre; Müslim ise (fadâilu's-sahâbe 23, s. 1864), Ebû Seleme an Âişe asl-ı senedleri ile tahrîc ettiler.
Ukbe'nin rivayeti her ikisinde de mevc?t değildir. Muhtemelen bir hatâ sözkonusudur.
8629- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 35/1, IV, 242), Muh. b. Kesîr an Süfyân an İsm. b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
8630- Bu hadisi Buhârî (îmân 15/2, I, 11; ta'bîr 17, 18, VIII, 74-5; fadâilu'l-ashâb 6, IV, 201), Müslim (fadâilu's-sahâbe 15, s. 1859), Tirmizî (2286) ve Nesâî (îmân 18/2, VIII, 113-4), ez-Zührî an Es'ad b. Sehl b. Hanîf an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8631- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 198), Müslim (fadâilu's-sahâbe 16, s. 1859-60) ve Tirmizî (2284), ez-Zührî an Hamza b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8632- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5, IV, 193) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 17, s. 1860), Yûnus ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8633- Bu hadisi Ebû Dâvud (1498) ve Tirmizî (3562) Âsım b. Ubeydillah an Sâlim an İbn Ömer an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında hasen sahîh hükmü verdi.
8634- Bu hadisi Tirmizî (3690), el-Hüseyn b. Hureys an Alî b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebihî an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8635- Bu hadisi Tirmizî (3691), el-Hasan b. es-Sabbâh an Zeyd b. Hubâb an Hârice b. Abdillah b. Sül. b. Zeyd b. Sâbit an Yezîd b. R?mân an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8636- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 198-9) ve Müslim (fad. sah. 22, s. 1863), ez-Zührî an Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd an Muh. b. Sa'd b. e. Vakkâs an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8637-8639- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 9, V, 149-50; salât 32, I, 105), Humeyd an Enes an Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (fad. sah. 24, s. 1865), Ukbe b. Mükrim an Saîd b. Âmir an Cüveyriye an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
8640- Bu mevkûf hadisi Mâlik (cihâd 38, s. 464), doğrudan Yahyâ'dan rivayet etmiştir.
8641- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 201), es-Salt b. Muh. an İsm. b. İbr. an Eyyûb an İbn e. Müleyke ani'l-Misver senedi ile tahrîc etti.
8642- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 6, IV, 199) ve Müslim (fad. sah. 14, s. 1858-9), İbnu'l-Mübârek an Ömer b. Saîd an İbn e. Müleyke an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8643- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 61).
8644- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma‘ Iî, 61).
8645- Râvilerinden Usâme b. Zeyd b. Eslem zayıftır. İbn Hacer'e göre isnâdında Usâme'den daha zayıf olan İsh. b. İbr. el-Huneynî adlı bir râvi vardır (Mecma‘ Iî, 65),
8646- Râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr zayıftır (Mecma‘ Iî, 68).
8647- Râvilerinden Abdurrahman b. İbr. el-Kâs, İmam Ahmed'e göre güvenilir, çoğunluğa göre ise zayıftır (Mecma‘ Iî, 70).
8648- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Iî, 78).
8649- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Iî, 78).
8650- İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma‘ Iî, 78).
8651- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Iî, 78).
8652- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 261), Yahyâ b. Bişr an Revh an Avf an Muâviye b. Kurre an Ebî Bürde b. e. Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
8653- Bu hadisi İbn Mâce (104), İsm. b. Muh. et-Talhî an Dâvud b. Atâ an Sâlih b. Keysân ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
Dâvud sebebiyle isnâdı zayıftır.
8655- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 36, s. 1866), İsm. b. Ca'fer an Muh. b. e. Harmele an Atâ ve Sül. b. Yesâr ve Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8656- Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 14, IV, 53; fadâilu'l-ashâb 7, IV, 203; mağâzî 19, V, 34) ve Tirmizî (3706), Osmân b. Abdillah b. Mevhib an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8657- Bu hadisi Tirmizî (3701), Muh. b. İsm. ani'l-Hasan b. Vâki' er-Remlî an Damre b. Rabîa an Abdillah b. Şevzeb an Abdillah b. el-Kâsım an Kesîr mevlâ Abdirrahman b. Semure senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8658- Bu hadisi Tirmizî (3700), Muh. b. Beşşâr an Ebî Dâvud ani's-Seken b. el-Muğîre ani'l-Velîd b. Hişâm an Ferkad Ebî Talha an Abdirrahman b. Habbâb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8659- Bu hadisi Tirmizî (3698), Ebû Hişâm er-Rifâî an Yahyâ b. el-Yemân an şeyh min benî Zühre ani'l-Hâris b. Abdirrahman b. e. Zübâb an Talha senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "munkatı" ve zayıf hükmü verdi.
8660- Bu hadisi İbn Mâce (110), Muh. b. Osmân Ebû Mervân an ebîhî Osmân b. Hâlid an Abdirrahman b. ebî'z-Zinâd an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

Osmân b. Hâlid sebebiyle isnâdı zayıftır.
8661- Bu hadisi İbn Mâce (311), Alî b. Muh. an Vekî' ani's-Salt b. Dînâr an Ukbe b. Suhbân an Osmân senedi ile tahrîc etti.
8662- Bu hadisi Nesâî (ahbâs 4/4, VI, 234; cihâd 44/4, VI, 46-7), İsh. b. İbr. an Abdillah b. İdrîs an Husayn b. Abdirrahman an Amr b. Câvân ani'l-Ahnef b. Kays senedi ile tahrîc etti.
8663- Bu hadisi Tirmizî (3703) ve Nesâî (ahbâs 4/5, VI, 235), Saîd b. Âmir an Yahyâ b. ebî'l-Haccâc an Saîd el-Cüreycî an Sümâme senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
8664- Bu hadisi Tirmizî (3709), Osmân b. Z?fer an Muh. b. Ziyâd an Muh. b. Aclân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi. Muh. b. Ziyâd hadiste zayıftır.
8665- Bu hadisi Tirmizî (3708), İbr. b. Sa'd an Şâzân ani'l-Esved b. Âmir an Sinân b. Hârûn an Küleyb b. Vâil an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8666- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 7/3, IV, 202-3), Ah. b. Şebîb b. Saîd an ebîhî an ebîhî an Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Ubeydillah b. Adî b. el-Hiyâr senedi ile tahrîc etti.
8667- Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 93).
İçinden bazı bölümleri Tirmizî (3803), Alî b. Saîd an Ebî Muhâyyât Yahyâ b. Ya'lâ b. Atâ an Abdilmelik b. Umeyr an İbn ahî Abdillah b. Selâm senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8668- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 94).
8669- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 95).
8670- Bu hadisi Ahmed (I, 72), Osmân b. e. Şeybe an Yûnus b. ebî'l-Ya'f?r el-Abdî an ebîhî an Müslim senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 97).
8671- Mu'cemu'l-Kebîr râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 97).
8672- Bu hadisi İbn Mâce (111), Alî b. Muh. an Abdillah b. İdrîs an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ka'b senedi ile tahrîc etti.
İsnâdında kopukluk vardır. Ebû Hâtim'e göre Muh. b. Sîrîn, Ka'b'ı idrâk edememiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
8673- Bu hadisi İbn Mâce (112), Alî b. Muh. an Ebî Muâviye ani'l-Ferec b. Fadâle an Rabîa b. Yezîd ani'n-Nu'mân b. Beşîr an Âişe senediyle tahrîc etti.
İsnâdında kopukluk vardır Rabîa'nın Nu'mân'dan semâı yoktur. Râvileri ise güvenilir kimselerdir.
8674- Bu hadisin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 97).
8675- Râvilerinden Abdülmun'im b. Beşîr zayıftır (Mecma` Iî, 97).
8677- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 99).
8678- Taberânî'nin isnâdında Mus'ab b. Saîd ve Bezzâr'ın isnâdında Abdullah b. Şebîb zayıf râvilerdir (Mecma` Iî, 99).
8679- Bu hadisi Abdullah b. Ah. (Müsned I, 73), Süreyc b. Yûnus an Mahb?b b. Muhriz an İbr. b. Abdillah b. Ferrûh an ebîhî an Osmân senedi ile tahrîc etti.
8680- Heysemî, isnâdında tanımadığı birisi ile ihtilâflı bir râvi olduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 100).
8682- Bu hadisi Tirmizî (3728), İsm. b. Mûsâ an Alî b. Mûsâ an Alî b. Âbis an Müslim el-Melâî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8683- Bu hadisi Tirmizî (3735), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Amr b. Murre an Ebî Hamza el-Ensârî an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8684- Bu hadisi Tirmizî (3720), Yûsuf b. Mûsâ an Alî b. Kâdim an Alî b. Sâlih an Hakîm b. Cübeyr an Cumey' b. Umeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8685- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 32, s. 1871) ve Tirmizî (3724), Hâtim b. İsmaîl an Bukeyr b. Mismâr an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8686- Bu hadisi Tirmizî (3719), İsm. b. Mûsâ an Şerîk an Ebî İshâk an Hubşî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8687- Bu hadisi Tirmizî (3721), Süfyân b. Vekî' an Ubeydillah b. Mûsâ an ësâ b. Ömer ani's-Süddî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
8689- Bu hadisi Tirmizî (3717), Kuteybe an Ca'fer b. Sül. an Ebî Hârûn an Ebî Saîd el-Hudrî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
8690- Bu hadisi Tirmizî (3717), Vâsıl b. Abdila'lâ an Muh. b. Fudayl an Abdillah b. Abdirrahman Ebî'n-Nadr ani'l-Müsâvir el-Humyerî an ümmihî an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8691- Bu hadisi Tirmizî (3723), İsm. b. Mûsâ an Muh. b. Ömer b. er-R?mî an Şerîk an Seleme b. Kuheyl an Süveyd b. Gafle ani's-Sunâbihî an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb münker" hükmü verdi.
8692- Bu hadisi Tirmizî (3727), Alî b. el-Münzir an Muh. b. Fudayl an Sâlim b. e. Hafsa an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8693- Bu hadisi Tirmizî (3726), Alî b. el-Münzir an M. b. Fudayl ani'l-Eclah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8694- Bu hadisi Tirmizî (3732), Muh. b. Humeyd an İbr. b. el-Muhtâr an Şu'be an Ebî Yahyâ an Amr b. Meymûn an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8695- Bu hadisi Nesâî (nikâh 7, VI, 62), el-Hüseyin b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Abdillah b. Bureyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
8696- Bu hadisi Nesâî (sehv 17/1-3, III, 12), Abdullah b. Nuceyy (an ebîhî) an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8697- Bu hadisi Tirmizî (3090), Muh. b. Beşşâr an Affân b. Müslim ve Abdussamed b. Abdilvâris an Hammâd b. Seleme an Simâk b. Harb an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8698- Bu hadisi Tirmizî (3737), Ebû'l-Cerrâh an Câbir b. Subayh an Ümmü Şarâhîl an Ümmi Atiyye senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8700- Râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 113).
8701- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvi vardır (Mecma` Iî, 113).
8702- Râvilerinden Hâkân b. Abdillah b. el-Uheym, Ebû Dâvud'a göre zayıftır (Mecma` Iî, 116).
8703- Râvilerinen Ah. b. Büdeyl el-Yâmî'yi İbn Hibbân tevsîk ederek "müstakîmu'l-hadîs" demiş, İbn ebî Hâtim "onda zaaf vardır" şeklinde tavsîf etmiştir. Diğer râvileri ise Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 119).
8704- İmrân b. Hâlid el-Huzâî adlı râvisi zayıftır (Mecma` Iî, 119).
8705- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 122).
8706-8707- Bu hadisi Ahmed (I, 159), Şerîk an Âsım b. Kuleyb an Muh. b. Ka'b an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8708- Bu hadisi İbn Mâce (120), Muh. b. İsm. an Ubeydillah ani'l-Alâ' b. Sâlih ani'l-Minhâl an Abbâd b. Abdillah an Alî senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: "Bunun isnâdı sahîhtir. Râvileri güvenilir kimselerdir. Bunu el-Hâkim, Müstedrek'te rivâyet edip "Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîhtir" hükmü vermiştir.
8709- Heysemî'ye göre içinde hakkında ihtilâf olan râviler vardır (Mecma` Iî, 129).
8710- Bu hadisi Ahmed (VI, 323), Yahyâ b. e. Bukeyr an İsrâîl an Ebî İshâk an Ebî Abdillah el-Cüdelî senedi ile tahrîc etti.
Ebû Abdillah dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir.
(Mecma` Iî, 130).
8711- Râvilerinden Sâlih b. ebî'l-Esved zayıftır (Mecma` Iî, 134).
8712- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 135).
8713- Râvilerinden Sellâm b. Süleymân el-Medâinî ve Zeyd el-Ummâ ihtilâflı râvilerdendir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 135).
8714- Râvilerinden Rişdîn b. Sa'd ihtilâflıdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 136).

8715- Mürsel olan bu rivayetin isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 145).
8716- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 145).
8717- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 146).
8718- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 146).
8720- Bu hadisi Tirmizî (3739), Kuteybe an Sâlih b. Mûsâ min veledi Talha ani's-Salt b. Dînâr an Ebî Nadre an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8721- Bu hadisi Tirmizî (3738), Ebû Saîd el-Eşacc an Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî an ceddihî Abdullah b. ez-Zübeyr an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8722- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 14, IV, 212), Müsedded an Hâlid an İbn e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım senedi ile tahrîc etti.
8723- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 14, IV, 211) ve Müslim (fad. sah. 47, s. 1879), el-Mu'temir b. Sül. an ebîhî an Ebî Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8724- Bu hadisi Tirmizî (3742), Muh. b. İsmaîl an Ebî Kureyb an Yûnus b. Bukeyr an Talha b. Yahyâ an Mûsâ ve ësâ ebnâ Talha an Talha senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8725- Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvinin bulunduğunu ve de Sül. b. Eyyûb et-Talhî adlı râvinin ihtilâflı olduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 148).
8726- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 147).
8727- Râvilerinden el-Kâ'kâ' b. Zekeriyyâ et-Talhî'yi Heysemî tanımadığını ve diğer râvilerinin de Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 148).
8729- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 150).
8730- İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` Iî, 150).
8732- Bu hadisi Buhârî (cihâd 40, III, 214-5; 135, IV, 17; mağâzî 29, V, 49; fadâilu'l-ashâb 13, IV, 209) ve Müslim (fad. sah. 48, s. 1879) ve Tirmizî (3745), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8733- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 13, IV, 211), Müslim (fad. sah. 49, s. 1879-80) ve Tirmizî (3743), Hişâm b. Urve an ebîhî an İbni'z-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8734- Bu hadisi Tirmizî (3746), Kuteybe an Hammâd b. Zeyd an Sahr b. Cüveyriye an Hişâm b. Urve senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8735- Bu hadisi Buhârî (fad. sah. 13, IV, 210-1), Hâlid b. Mahled an Alî b. Müshir an Hişâm b. Urve an ebîhî an Mervân senedi ile tahrîc etti.
8736- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 8, V, 8; fad. ash. 13, IV, 211), İbnü'l-Mübârek an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8737- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 8, V, 7-8), İbr. b. Mûsâ an Hişâm b. Yûsuf an Ma'mer an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8738- Bu hadisin isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` Iî, 151).
8739- Râvileri güvenilir kimselerdir; ancak mürsel bir rivayettir (Mecma` Iî, 151).
8740- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 152).
8741- Taberânî ve Bezzâr, müsned ve mürsel tariklerle rivayet ettiler. Müsned rivayetin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 153).
8743- Bu hadisi Buhârî (cihâd 80/4, III, 228), cihâd 18, V, 33), Müslim (fad. sah. 41, s. 1876) ve Tirmizî (3755), Sa'd b. İbr. an Abdillah b. Şeddâd an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8744- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 15, IV, 212), İbr. b. Mûsâ an İbn ebî Zâide an Hâşim b. Hâşim b. Utbe an Saîd b. el-Müseyyeb an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
8745- Bu hadisi Tirmizî (3752), Ebû Usâme an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8746- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 43-5, s. 1877-8) ve Tirmizî (3079), Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8747- Bu hadisi Buhârî (ezân 95, I, 183-4), Mûsâ an Ebî Avâne an Abdilmelik b. Umeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8748- Bu hadisi Tirmizî (3751), Recâ b. Muh. an Ca'fer b. Avn an İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Sa'd senedi ile tahrîc ettikten sonra Kays'ın mürseli olarak gelen tarikin daha sahîh olduğunu söylemiştir.
8749- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 15/4, IV, 212), Müslim (zühd 12-3, s. 2277-8) ve Tirmizî (2366), İsmâil b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8750- Bu hadisi Buhârî (cihâd 70/1, III, 222-3), Müslim (fad. sah. 40, s. 1875) ve Tirmizî (3756), Yahyâ b. Saîd an Abdillah b. Âmir b. Rabîa an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8754- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 34, IV, 242), Kuteybe an Süfyân an İsm. an Kays senedi ile tahrîc etti.
8757- Bu hadisi Tirmizî (3749), Kuteybe an Bekr b. Mudar an Sahr b. Abdillah an Ebî Seleme an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8758- Bu hadisi Tirmizî (3750), Kays b. Enes an Muh. b. Ömer an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8761-8762- İlk rivayeti Buhârî (fad. ash. 21, IV, 216; mağâzî 72/3, V, 120) ve Müslim (fad. sah. 53, s. 1881) Ebû Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İkinci rivayeti Müslim (fad. sah. 54, s. 1881), Amr en-Nâkıd an Affân an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
8764- Bu hadisi Ahmed (I, 18), Safvân an Şurayh b. Ubeyde ve Râşid b. Sa'd ve gayrihimâ senedi ile tahrîc etti.
Bu rivayet mürseldir. Bu zevâtın hiçbiri Hz. Ömer'e yetişemiştir.
8766- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 21/3, IV, 216), Müslim (fad. sah. 55, s. 1882) ve Tirmizî (3796), Ebû İshâk an Sıla b. Zufer an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8767- Bu hadisi Tirmizî (3758), Kuteybe an Ebî Avâne an Yezîd b. e. Ziyâd an Abdillah b. el-Hâris an Abdilmuttalib senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8768- Bu hadisi Tirmizî (3762), İbr. b. Saîd an Abdilvehhâb b. Atâ an Sevr b. Yezîd an Mekh?l an Huzeyfe an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8769- Bu hadisi Tirmizî (2269), Kuteybe an Rişdîn b. Sa'd an Yûnus ani'z-Zührî an Kabîsa b. Z?eyb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8770- Bu hadisi Ahmed (I, 185), Alî b. Abdillah an Muh. b. Talha et-Temîmî an Ebî Süheyl Nâfi' b. Mâlik an Saîd b. el-Müseyyeb an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Ahmed ile Bezzâr'ın râvileri, güvenilir biri olan Muh. b. Talha dışındakileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 268).
8771- Bu hadisi Tirmizî (3763), Alî b. Hucr an Abdillah b. Ca'fer ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi ve Abdullah b. Ca'fer'in zayıf olduğunu söyledi.
8772-8773- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 10/1, IV, 209; at'ime 32, VI, 208) ve Tirmizî (3766), Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8774- Bu hadisi Tirmizî (3764), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8775- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 10/2, IV, 209), Amr b. Alî an Yezîd b. Hârûn an İsm. b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8776- Heysemî'ye göre Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birisi hasendir (Mecma` Iî, 273).
8777- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 22, IV, 216), Müslim (fad. sah. 59, s. 1883) ve Tirmizî (3782-3), Adî b. Sâbit ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8778- Bu hadisi Tirmizî (3772), Ebû Saîd el-Eşacc an Ukbe b. Hâlid an Yûsuf b. İbr. an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8779- Bu hadisi Buhârî (libâs 60, VII, 55) ve Müslim (fad. sah. 57, s. 1882-3), Ubeydullah b. e. Yezîd an Nâfi' b. Cübeyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8780- Bu hadisi Ebû Dâvud (4131) ve Nesâî (fer' vel-atîre 7/2-3, VII, 176-7), Amr b. Osmân an Bakiyye an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân

ani'l-Mikdâm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8781- Bu hadisi Tirmizî (3775), el-Hasan b. Arafe an İsm. b. Ayyâş an Abdillah b. Osmân b. Haysem an Saîd b. Râşid an Ya'lâ b. Murre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8782- Bu hadisi Tirmizî (3768), Mahmûd. b. Gaylân an Ebî Dâvud el-Hafrî an Süfyân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8783-8785- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 22/8, IV, 217) ve Tirmizî (3770), Muh. b. e. Ya'k?b an Abdirrahman b. ebî Nuam an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8786- Bu hadisi Nesâî (tatbîk 82, II, 229-30), Abdurrahman b. Muh. b. Sellâm an Yezîd b. Hârûn an Cerîr an Muh. b. e. Yâ'k?b an Abdillah b. Şeddâd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8787- Bu hadisi Ebû Dâvud (1109), Tirmizî (3774) ve Nesâî (cumu'a 30, III, 108), el-Hüseyn b. Vâkıd an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8788- Bu hadisi Tirmizî (3779), Abdullah b. Abdirrahman an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâil an Ebî İshâk an Hânî b. Hânî an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8789- Bu hadisi Tirmizî (3771), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Hâlid el-Ahmer an Rezîn an Selmâ an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8790- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 22/3, IV, 216) ve Tirmizî (3778), Hafsa binti Sîrîn ve Muh. b. Sîrîn (ayrı ayrı) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8791- Bu hadisi Tirmizî (3780), Vâsıl b. Abdila'lâ an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Umâre b. Umeyr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8792- Taberânî, bunu birkaç senedle tahrîc etti. Bunlardan birisinin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 189).
8793- İsnâdında yeralan İbn Lehî'a sebebiyle senedi "leyyin"dir (Mecma` Iî, 188).
8794- Muh. b. el-Hasan b. Zebbâle "metrûk" bir râvi olmakla birlikte, anlatılan kıssaya da yetişmemiştir. Yani isnâdında kopukluk vardır (Mecma` Iî, 193).
8795- Bezzâr'ın râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 192).
8796- Taberânî'nin tahrîc ettiği bu hadisin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 192).
8797- Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Dahhâk, sözü edilen olayı idrâk etmemiştir. İsnâdı böylece mürseldir, (Mecma` Iî, 193).
8798- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 194).
8799- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 195).
8800- Taberânî'nin isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` Iî, 196).
8801- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 196).
8802- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 196).
8803- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 197).
8804- Leys'e kadar olan râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 198).
8805- Taberânî, bunu iki isnâd ile bunu tahrîc etmiştir ki, bunlardan birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 198).
8806- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir (Mecma` Iî, 199).
8807- Râvileri güvenilir kimseler olmakla birlikte bunlardan birisinde bir zaaf vardır (Mecma` Iî, 189).
8808- Bu hadisi Tirmizî (2732), Muh. b. İsm. an İbr. b. Yahyâ b. Muh. b. Abbâd an ebîhî an Muh. b. İsh. ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8809- Bu hadisi Tirmizî (3815), el-Cerrâh b. Mahled an Muh. b. Ömer b. er-R?mî an Alî b. Müshir an İsm. b. e. Hâlid an Ebî Amr eş-Şeybânî an Cebele senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8810- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 17/1, IV, 213; ahkâm 33, VII, 117; mağâzî 87/2, V, 145), Müslim (fad. sah. 63, s. 1884) ve Tirmizî (3816), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8811- Bu hadisi Tirmizî (3817), Ebû Kureyb an Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Saîd an Ubeyd b. es-Sebbâk an Muh. b. Usâme b. Zeyd an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8812- Bu hadisi İbn Mâce (no. 1976), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Şerîk ani'l-Abbâs b. Zureyh ani'l-Behî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: "Şayet el-Behî, Âişe'den hadis dinlemişse isnâdı sahîhtir. Ancak ondan semâında ihtilâf vardır. el-Alâ'î, Merâsîl'inde Abdullah el-Behiy an Âişe tarikiyle Müslim'de bir hadis mevcut olduğunu söylemiştir."
8813- Bu hadisi Tirmizî (3818), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ an Talha b. Yahyâ an Âişe binti Talha an Âişe senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8814- Bu hadisi Tirmizî (3813), Süfyân b. Vekî' an Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8815- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 18/3, IV, 214), el-Hasan b. Muh. an Yahyâ b. Abbâd ani'l-Mâciş?n an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8816- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 274).
8817- Bu hadisi Tirmizî (3798), Muh. b. Beşşâr an Süfyân an Ebî İshâk an Hânî b. Hânî an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8818- Bu hadisi Tirmizî (3800), Ebû Mus'ab el-Medenî an Abdilazîz b. Muh. ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8820- Bu hadisi Buhârî (cihâd ve's-siyer 17, III, 207), İbr. b. Mûsâ an Abdilvehhâb an Hâlid an İkrime an Ebî Saîd senedi ile daha uzun mir metinle tahrîc etti.
8821- Bu hadisi Tirmizî (3799), el-Kâsım b. Dînâr an Ubeydillah b. Mûsâ an Abdilazîz b. Siyâh an Habîb b. e. Sâbit an Atâ b. Yesâr an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8822- Bu hadisi Nesâî (îmân 17/1, VIII, 111), es-Sevrî ani'l-A'meş an Ebî Ammâr an Amr b. Şurahbîl an racul senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer'e göre isnâdı sahîhtir (Feyd VI, 4).
8823- Râvileri güvenilir kimselerdir, ancak içlerinden birisinden zararsız bir zaaf vardır (Mecma` Iî, 295).
8824- Her ikisinin de râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 295).
8825- Bu hadisi Ahmed (I, 62), Abdüssamed ani'l-Kâsım b. el-Fudayl an Amr b. Murre an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Osmân senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 293).
8826- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 293).
8827- Râvilerinden Ya'k?b b. İshâk el-Muharremî'yi Heysemî tanımadığını ve el-Hasan b. Atiyye hakkında ihtilâf olduğunu söylemiştir. Yine ona göre diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 293).
8828-8829- Taberânî bunu biri uzun, diğer daha kısa bir metinle tahrîc etti. Bir kaç isnâdından birisi Ahmed'e muvâfık olup râvileri güvenilir kimselerdir. İsnâdının biri de mürseldir (Mecma` Iî, 294).
8830- Râvilerinden Leys, tahdîs sîgası ile rivayette bulunmuştur. Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 297).
8831- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 297).
8832- Taberânî'nin isnâdlarından birisi Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 298).
8833- Bu hadisi Tirmizî (3808), ed-Dârimî an Sâid el-Harrânî an Zübeyr an Mansûr an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8834- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 27/3, IV, 219) ve Tirmizî (3807), Ebû İsh. an Abdirrahman b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8835- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 27/4, IV, 219), Müslim (fad. sah. 110-1, s. 1911) ve Tirmizî (3806), Ebû İshâk ani'l-Esved b. Yezîd an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8836- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 112, s. 1911), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Ebî İshâk an Ebî'l-Ahvas an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8837- Bu hadisi İbn Mâce (138), el-Hasan b. Alî el-Hallâl an Yahyâ b. Âdem an Ebî Bekr b. Ayyâş an Âsım an Zir an İbn Mes'ûd senedi ile

tahrîc etti.
8838- Bunu Bezzâr da tahrîc etmiştir. Râvileri ise Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 287).
8839- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 132, s. 1919-23), Humeyd b. Hilâl an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8840- Bu rivayeti Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 33, IV, 241-2) ve Müslim (fad. sah. 133, s. 1923-5), Abdurrahman b. Mehdî ani'l-Müsennâ b. Saîd an Ebî Cemre an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8841- Bu hadisi Ahmed (V, 165) ve Taberânî (1627), Muh. b. Amr b. Alkame an İrâk b. Mâlik an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, zannınca İrâk'ın Ebû Zer'i dinlemediğini ve râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma‘ Iî, 327).
8842- Taberânî, bunu iki isnâdla tahrîc etmiştir ki, bunlardan birisi muttasıl olup, râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma‘ Iî, 327).
8843- Bu hadisi Ahmed (V, 166), Affân an Vuheyb an Abdillah b. Osmân b. Huseym an Mücâhid an İbr. b. el-Eşter senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 332).
8844- Bu hadisi Tirmizî (3781), Muh. b. Yûsuf an İsrâîl an Meysere b. Habîb ani'l-Minhâl b. Amr an Zirr an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8845- Bu hadisi Tirmizî (3812), ed-Dârimî an İsh. b. ësâ an Şüreyk an Ebî'l-Yakzân an Zâdân an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8846- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 8, IV, 87; menâkıbu'l-Ensâr 12, IV, 227; libâs 26, VII, 45; eymân 3, VII, 220), Müslim (fad. sah. 126, s. 1916) ve Tirmizî (3847), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8847- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 12/1, IV, 227), Müslim (fad. sah. 124, s. 1915-6) ve Tirmizî (3846), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8848-88549- Bu hadisi Buhârî (ilm 17, I, 27; fad. ash. 24/1-2, IV, 217; i'tisâm 1, VIII, 138) ve Tirmizî (3824), Hâlid el-Hazzâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8850- Bu rivayeti Buhârî (vudû' 10, I, 45) ve Müslim (fad. sah. 138, s. 1927), Hâşim b. el-Kâsım an Verkâ b. Ömer an Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8851- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma‘ Iî, 276).
8852- Râvilerinden Abdullah b. Hirâş zayıf bir râvidir (Mecma‘ Iî, 276).
8853- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 285).
8854- Bu rivayeti Buhârî (fad. ash. 19, IV, 214-5; teheccüd 2, II, 42) ve Müslim (fad. sah. 140, s. 1927-8), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8855- Bu rivayeti Buhârî (ta'bîr 25, VIII, 76) ve Müslim (fad. sah. 139, s. 1927), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8856- Bu rivayeti Buhârî (ta'bîr 35, VIII, 80), Ubeydullah b. Saîd an Affân an Sahr b. Cüveyriye an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
8857- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tevbe 9/3, V, 204-5), Abdullah b. Muh. an Yahyâ b. Maîn an Haccâc an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke senedi ile tahrîc etti.
8858- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 259) ve (âdâb 25-7, s. 1690-1), Hişâm b. Urve an ebîhî an Esmâ ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8859- Bu hadisi Buhârî (teheccüd 17, II, 48) ve Müslim (fad. sah. 108, s. 1910), Ebû Hayyân et-Teymî an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8860- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 23, IV, 217), Ebû Nuaym an Abdilazîz b. e. Seleme an Muh. b. el-Münkedir an Câbir an Ömer senedi ile tahrîc etti.
8861- Bu hadisi İbn Mâce (152), Alî b. Muh. an Ebî Usâme an Ömer b. Hamza an Sâlim senedi ile tahrîc etti.
8862- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 16/2, IV, 228; tefsîr Beyyine VI, 90) ve Müslim (fad. sah. 121-2, s. 1915), Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Tirmizî ise (3898), Şu'be an Âsım an Zir an Ubeyy tarikiyle tahrîc ettiler.
8863-8864- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 10, IV, 226; tefsîr Haşr 6, VI, 59) ve Müslim (eşribe 172-1, s. 1624), Fudayl b. Gazvân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8865- Bu hadisi Müslim (eşribe 174, s. 1625-6) ve Tirmizî (2719), Sül. b. el-Muğîre an Sâbit b. Eslem an İbn e. Leylâ ani'l-Mikdâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8866- Bu hadisi Müslim (mesâcid 311, s. 472-3), Şeybân b. Ferrûh an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti.
8867-8868- Bu iki rivayeti Tirmizî (3260-1), el-Alâ b. Abdirrahman b. Ya'k?b an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdları hakkında "garîb" hükmü verdi.
8869- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 53/2, IV, 270), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Avf an Ebî Osmân an Selmân senedi ile tahrîc etti.
8870- Bu mevkûfu Buhârî (53/1, IV, 270), el-Hasan b. Ömer b. Şakîk an Mu'temir an ebîhî an Ebî Osmân an Selmân senedi ile tahrîc etti.
8871- Bu hadisi Ahmed ve M. el-Kebîr'de Taberânî birkaç isnâd ile tahrîc etti. Ahmed ve Taberânî'deki ilk rivayetin isnâdınca râvileri Muh. b. İshâk dışında Sahîh ricâlindendir. İbn İshâk, semâını tasrîh etmiştir.
İkinci rivayeti yalnızca Ahmed'e ait olup, güvenilir bir râvi de olan Amr b. e. Kurre el-Kindî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Bunu Bezzâr da tahrîc etmiştir (Mecma‘ Iî, 336).
8872- Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 236, s. 546), Dâvud b. Rüşeyd an Yahyâ b. Saîd an Talha an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
8873-8874- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 19/2, IV, 229-30; ta'bîr 19, VIII, 75; 23, VIII, 76) ve Müslim (fad. sah. 148-9, s. 1930-1), Muh. b. Sîrîn an Kays b. Ubâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8875- Bu hadisi Ahmed (I, 169), Affân b. Müslim an Hammâd b. Seleme an Âsım b. Behdele an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti. Âsım hakkında ihtilâf vardır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ Iî, 326).
8876- Bu hadisi Ahmed (IV, 35), iki ayrı tarikla olmak üzere Yahyâ b. ebî'l-Heysem ve Nadr. b. Kays an Yûsuf b. Abdillah b. Selâm asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Iî, 327).
8877-8878- Bu hadisi Buhârî (cihâd 160, IV, 25-6; edeb 68, VII, 94; menâkıbu'l-Ensâr 21, IV, 231-2), Müslim (fad. sah. 134-5, s. 1925) ve Tirmizî (3820), Kays b. e. Hâzım an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8879- Bu hadisi Tirmizî (3852), İbn e. Ömer an Bişr b. es-Serî an Hammâd b. Seleme an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8880- Bu hadisi Tirmizî (3010), Yahyâ b. Habîb an Mûsâ b. İbr. b. Kesîr an Talha b. Hirâş an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8881- Bu hadisi Müslim (cihâd 145, s. 1448), Züheyr b. Harb an Revh b. Ubâde an Zekeriyyâ an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
8882- Bu hadisi Buhârî (savm 61/1-2, II, 247), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8883- Bu hadisi Tirmizî (3833), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Ebî Halede senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8884- Bu hadisi Tirmizî (3854), Abdullah b. e. Ziyâd an Seyyâr an Ca'fer b. Sül. an Sâbit ve Alî b. Zeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8885- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 180; tefsîr Hucurât 2, VI, 46) Mûsâ b. Enes tarikiyle;
Müslim (îmân 187-8, s. 110), Sâbit tarikiyle Enes'ten tahrîc ettiler.
8886- Bu hadisi Tirmizî (3834), Muh. b. Ömer b. Alî an İbn e. Adî an Şu'be an Simâk an Ebî'r-Rebî' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8887- Bu hadisi Tirmizî (3838), Bişr b. Âdem an Abdissamed b. Abdilvâris an Ebî Halde an Ebî'l-Âliye an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8888- Bu hadisi Tirmizî (3840), Ah. b. Saîd an Revh b. Ubâde an Usâme b. Zeyd an Abdillah b. Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8889- Bu hadisi Tirmizî (3864), Kuteybe an'il-Leys an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8890- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 131, s. 1918), İsh. b. Ömer an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Kinâne b. Nuaym an Ebî Berze senedi ile

tahrîc etti.
8891- Bu hadisi Buhârî (cihâd 14, III, 206; mağâzî 9/1, V, 9; rikâk 51/5, VII, 200-1) ve Tirmizî (3174), Humeyd ve Katâde (ayrı ayrı) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8892- Lafız Tirmizî'ye ait. Bu hadisi Buhârî (cihâd 121/1, IV, 12), ez-Zührî an Sa'lebe b. e. Mâlik el-Karazî tarikiyle; Tirmizî (3850) ise Sümâme an Enes tarikiyle tahrîc ettiler.
8894- Bu hadisi Tirmizî (3845), Kuteybe ani'l-Leys an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslam an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi. Zeyd'in Ebû Hureyre'yi işitmediğini de ilâve ederek rivayetin mürsel olduğunu söyledi.

8895- Bu hadisi Tirmizi (3844), Kuteybe an İbn Lehîa an Mişrah an Ukbe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8896- Bu hadisi Tirmizî (3845), İsh. b. Mansûr an Ebî Usâme an Nâfi' b. Ömer el-Cumahî an İbn e. Müleyke an Talha senedi ile tahrîc etti ve isnâdında kopukluk olduğunu söyledi.
8897- Râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 354).
8898- Bu hadisi Müslim (îmân 192, s. 112-3), Ebû Âsım ani'd-Dahhâk an Hayve b. Şureyh an Yezîd b. e. Habîb an İbn. Şumâse senedi ile tahrîc etti.
8899- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 168, s. 1945), en-Nadr b. Muh. el-Yemâmî an İkrime an Ebî Zümeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
8900- Bu hadisi Tirmizî (3842), Muh. b. Yahyâ an Ebî Müshir Abdi'l-a'lâ b. Müshir an Saîd b. Abdilazîz an Rabîa b. Yezîd an Abdirrahman b. e. Umeyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8901- Bu hadisi Tirmizî (3843), Muh. b. Yahyâ an ani'n-Nüfeylî an Amr b. Vâkıd an Yûnus b. Halbes an Ebî İdrîs senedi ile tahrîc etti, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi ve Amr b. Vâkıd'ın zayıf olduğunu söyledi.
8902- Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla 96-7, s. 2010), Şu'be an Ebî Hamza el-Kassâb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8903- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 53, V, 95), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an Ma'mer ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
8904- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 11, III, 152), Muh. b. Ubeyd an ësâ b. Yûnus an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8905- Bu hadisi Müslim (cumu'a 46, s. 593-4), Abdu'l-a'lâ Ebû Hemmâm an Dâvud an Amr b. Saîd an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
8906- Sünen'deki yerini bulamadım. Ancak Mizzî'nin Atrâf'ından tesbit ettim: Sîmâk b. Harb an Abbâd b. Hubeyş an Adî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8907- Bu hadisi Buhârî (salât 76, I, 118-9; 82, I, 120; hus?mât 7, III, 91; mağâzî 70, V, 117-8), Müslim (cihâd 59, s. 1386-7), Ebû Dâvud (2679) ve Nesâî (tahâret 127, I, 109-10), Leys b. Sa'd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8908- Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 294, s. 569), Ah. b. Ca'fer ani'n-Nadr b. Muh. an İkrime b. Ammâr an Şeddâd b. Abdillah ve Ebî Ammâr ve Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Umâme an Amr b. Abese senedi ile tahrîc etti.
8909- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 267).
8910- Bu hadisin râvilerinden Yahyâ ile babasını Heysemî tanımadığını, diğer râvilerinin ise Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 268).
8911- Bu hadisi Taberânî (Mecma`ul-bahreyn 3762), Alî b. Saîd an Abdilazîz b. el-Münîb an Saîd b. Rabîa ani'l-Hasan b. Râşid an Ebî Hanîfe an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisin Câbir rivayetinden bir şâhidi vardır.
8912- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 272).
8913- Bu hadisi Taberânî (Mecma`ul-bahreyn 3773), Muh. b. Zurayk an İshâk b. ed-Dîf an Amr b. Âsım an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ammâr b. e. Ammâr an Ebî Habbe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre "hasen"dir (Mecma` Iî, 274).
8914- Bu hadisi Ahmed (I, 204), daha uzun bir metinle Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. e. Ya'k?b ani'l-Hasan b. Sa'd an Abdillah b. Ca'fer senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 286).
8915- Râvileri Kerd?s'a kadar Sahîh ricâlindendir. Kerd?s ise güvenilir bir râvidir (Mecma` Iî, 298).
8916- Râvileri, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 300).
8917- Râvilerinden Mus'ab b. Mus'ab zayıftır (Mecma` Iî, 301).
8918- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 301).
8920- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 302).
8921- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir (Mecma` Iî, 305).
8922- İsnâdında yeralan Muh. b. el-Hasan b. Zebbâle zayıftır (Mecma` Iî, 306).
8923- Bu hadisi Taberânî (Mecma`ul-bahreyn 3860), Bekr an Abdillah b. Yûsuf an İbn Lehîa an Abdilmelik b. Mervân an Mûsâ b. Amr b. Kudâme an Sâlim an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, yukardaki senedin içinde tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir. Mu'cemu'l-kebîr'de ise Amr b. el-Hâris kanalıyla Abdülmelik'ten rivayet etmiştir. Bu isnâd hakkında da Taberânî zayıf hükmü vermiştir (Mecma` Iî, 302).
8924- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 302).
8925- Râvileri güvenilir kimselerdir. İçlerinden birisinde ise ihtilâf vardır (Mecma` Iî, 302).
8926- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 311).
8927- Mecma` Iî, 311, İsnâdında kopukluk vardır.
8929- Bu rivayeti Taberânî (Mecma`ul-bahreyn 3878), Ca'fer b. Sül. en-Nevfelî an Abdilazîz b. Abdillah el-Üveysî an İbr. b. Sa'd ani'z-Zührî an Abdillah b. Ka'b b. Mâlik an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Taberânî'nin şeyhi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 315).
8930- Bu hadisi Ahmed (VI, 36), Süfyân ani'z-Zührî an Amre an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8931- Bu hadisi Ahmed (V, 433), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Abdillah b. Âmir senediyle tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 313).
8932- Taberânî, bunu iki isnâdla rivâyet etmiştir ki bunlardan birinin Taberânî'nin şeyhi dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Heysemî, Taberânî'nin şeyhini zayıf addeden birine rastlamadığını söylemektedir (Mecma` Iî, 315).
8933- İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` Iî, 316).
8934- Bu hadisi Ahmed (III, 427), Ya'k?b an ebîhî an Muh. b. İsh. an Büreyde b. Süfyân an ricâli Benî Seleme an Ebî'l-Yüsr senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 316).
8936- Râvilerinden Muh. b. el-Hasan b. Zebbâle zayıftır (Mecma` Iî, 318).
8937- Râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak Urve, Abdullah b. Abdillah b. Ubeyy'i idrâk edememiştir (Mecma` Iî, 318).
8938- Bu hadis Ahmed'in Müsned'inde mevcut değildir. Ancak buna rağmen Heysemî, "Ahmed'in râvileri Sahîh ricâlindendir" demektedir (Mecma` Iî, 319).
8939- Taberânî'nin râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 320).
8941- Ahmed bunu muhtelif mânâları ile Müsned'inde (V, 214-6), altı ayrı yerde Umâre b. Huzeyme b. Sâbit an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8942- Bunun râvilerinden Nâil b. Necîh'i Ebû Hâtim ve bir başkası tevsîk etmiş, Dârekutnî ve başkası zayıf addetmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Habib b. e. Sâbit'in Ebû Eyyûb'dan semâı yoktur (Mecma` VIII, 323).
8943- Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birinin râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak Habîb b. e. Sâbit, Ebû Eyyub'u dinlememiştir (Mecma` VIII, 323).
8944- İsnâdı hakkında Heysemî, bir şey söylememiştir (Mecma` Iî, 324).
8945- Râvilerinden İsmaîl b. Kays b. Sa'd b. Zeyd zayıftır (Mecma` Iî, 345).
8946- Râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak Yahyâ b. Saîd el-Ensârî'nin Ebû Hureyre'den semâı yoktur (Mecma` Iî, 345).
8947- Heysemî diyor ki: Nâfi'nin karısı sahâbî olsa da onu tanımıyorum. Ayrıca diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 346).

8948- Güvenilir bir râvi olan Alî b. Yezîd b. e. Hakîme dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 363).
8949- Güvenilir bir râvi olan Ebû Abdillah el-Eş'arî dışında kalan râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 367).
8950- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 369).
8951- Bu hadisi Ahmed (IV, 159), Mûsâ an İbn Lehîa ani'l-Hâris b. Yezîd an Alî b. Rebâh an Ukbe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak İbn Lehîa ihtilâflı bir râvidir (Mecma` Iî, 369).
8952- Taberânî, bunu mu'dal bir senedle rivayet etmiştir. Heysemî isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir (Mecma` Iî, 370).
8953- Râvileri güvenilir bir zât olan Hakîm b. Hakîm dışındakileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 371).
8954- Heysemî diyor ki: "Râvilerinden İbr. b. Ma'mer'i tanımıyorum. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma` Iî, 376).
8955- Bu hadisi Ahmed (V, 77), Haremî b. Umâre an Azreb b. Sâbit an İlbâ b. Ahmer an Ebî Zeyd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 378).
8956- Bunu Taberânî iki isnâdla tahrîc etti. Bunlardan birisinde yer alan Ebû Gâlib, rivayeti hasen kabul edilen bir râvidir (Mecma` Iî, 387).
8957- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvi olduğunu söyler (Mecma` Iî, 398).
8958- İsmi belirsiz râvi dışında kalanlar güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 401).
8959- Bezzâr'ın isnâdlarından birisinin râvileri, güvenilir birisi olan el-Hasan b. Eyyûb el-Hadremî dışında Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 405).
8960- Heysemî, isnâdında tanımadığı kişilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 408).
8961- Bu hadisin râvileri Mu'cemu'l-Kebîr'de Atâ b. es-Sâib dışında -ki güvenilir bir râvidir- Sahîh ricâlindendir. Mu'cem's-sağîr ve Mu'cemu'l-Evsat râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 409).
8962- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 410).
8963- Râvileri güvenilir kimselerdir. Kesîr b. Zeyd ihtilâflı bir râvidir (Mecma` Iî, 411).
8964- Bezzâr bunu biri muttasıl, diğeri mürsel olarak rivâyet etmiştir. Râvileri ise Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 416).
8965- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 316).
8966- Râvileri hakkında menfi söz sarfedilmiş olan Mücâlid dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 416).
8967- Bu hadisi Ahmed (V, 372), Sül. b. Harb an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd ani'l-Hasan ani'l-Ahnef senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Ali b. Zeyd dışında Sahîh ricâlindendir. Bu şahıs rivayeti hasen kabul edilen bir râvidir (Mecma` î, 2).
8968- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 20/5, IV, 231, ebvâbu'l-umre 11, II, 203) ve Müslim (fad. sah. 72, s. 1887-8), İsm. b. e. Hâlid an Abdillah b. e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8969-8971- Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 3-5, 8, IV, 230-1), Müslim (fad. sah. 73-78, s. 1887-9) ve Tirmizî (3875-6), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8972- Bu hadisi Tirmizî (3878), Ebû Bekr b. Zencüveyh an Abdirrezzâk an Ma'mer an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "sahîh" hükmü verdi.
8973- Bu hadisi Tirmizî (3886), İbr. b. Saîd an Yahyâ b. Saîd an İsm. b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Amr b. el-Âs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8974-8976- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 183; istîzân 43, VII, 141) ve Müslim (fad. sah. 98-9, s. 1904-5), eş-Şa'bî an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile;
Tirmizî (3872), Âişe binti Talha an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
8977- Bu hadisi Tirmizî (3873), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Hâlid b. Asme an Mûsâ b. Ya'k?b an Hâşim b. Hâşim an Abdillah b. Vehb an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında" hasen garîb" hükmü verdi.
8978- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 30, IV, 220), Müslim (fad. sah. 89) ve Tirmizî (3887), Abdullah b. Abdirrahman b. Ma'mer el-Ensârî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8979- Bu hadisi Buhârî (istizân 19, VII, 132; bed'ul-halk 6/11, IV, 80; fad. ash. 30, IV, 219-20; istîzân 16, VII, 131; edeb 111/2, VII, 119), Müslim (fad. sah. 90-1, s. 1895-6), Tirmizî (3881-2), Ebû Dâvud (5232) ve Nesâî (işretu'n-nisâ 3/11, VII, 69-70), Urve ve Ebû Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8980- Bu hadisi Tirmizî (3883), Humeyd b. Mes'ade an Ziyâd b. er-Rebî' an Hâlid b. Seleme an İbn ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8981- Bu hadisi Tirmizî (3888), Muh. b. Beşşâr an Abdirrahman b. Mehdî ani's-Sevrî an Ebî İshâk an Amr b. Gâlib an Ammâr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8982-8983- Bu hadisi Buhârî (hibe 8/2, III, 132-3), Müslim (fad. sah. 83, s. 1891-2), Nesâî (işretu'n-nisâ 3/1-2, VII, 64-6) ve Tirmizî (3879), Urve ve Muh. b. Abdirrahman b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8984- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 243).
8985- Heysemi'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 243)
8986- Bu hadisi Tirmizî (3894), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
8987- Bu hadisi Tirmizi (3892), Muh. b. Beşşâr an Abdissamed b. Abdilvâris an Hâşim b. Saîd el-Kûfî an Kinâne an Safiyye senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi ve Hâşim'in zayıf olduğunu söyledi.
8988- Bu hadisi Ebû Dâvud (1197) ve Tirmizî (3891), Müslim b. Ca'fer ani'l-Hakem b. Ebân an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8989- Bu hadisi Buhârî (at'ime 8/4, VI, 199), Muh. an Ebî Muâviye an Hişâm an ebîhî ve an Vehb b. Keysân an İbni'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
8990-8992- Bu hadisi Mâlik (cihâd 39, s. 464-5), Buhârî (cihâd 3, III, 201; istîzân 41, VII, 140-1; ta'bîr 12, VIII, 73), Müslim (imâret 160, s. 1518-19), Ebû Dâvud (2491), Tirmizî (1645) ve Nesâî (cihâd 40/1, VI, 40-1), Mâlik an İshâk b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile; ilk lafız buraya ait.
Buhârî (cihâd 8, III, 203-4; 75, III, 225), Müslim (imâret 161-2, s. 1529) ve Nesâî (cihâd 40/2, VI, 141-2), Muh. b. Yahyâ b. Hibbân an Enes an Ümmi Harâm asl-ı senedi ile; ikinci lafız buraya ait.
Buhârî (cihâd 63, III, 221) ve Müslim (imâret 162-3, s. 1520), Abdullah b. Abdirrahman el-Ensârî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncü lafız Ebû Dâvud'a ait bir sözdür.
8993- Bu hadisi Buhârî (cihâd 38/2, III, 214) ve Müslim (fad. sah. 104), Hemmâm b. Yahyâ an İshâk b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8994- Bu hadisi Buhârî (fad. ash. 6/1, IV, 198) ve Müslim (fad. sah. 106, s. 1908), Abdülazîz b. el-Mâciş?n an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8995- Bu hadisi Müslim (105, s. 1908), İbn e. Ömer an Bişr b. es-Serî an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
8996- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 18/1, III, 101-2; ahkâm 14, VIII, 109) ve Müslim (akdiye 9, s. 1339), Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8997- Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 213).
8998- Râvilerinden Züheyr b. el-Alâ ihtilâflı bir râvidir. İsnâdı hasendir (Mecma` Iî, 217).
8999- Bkz. Mecma` Iî, 217.
9000- Râvilerinden İbn Lehî'a "hadisi leyyindir" (Mecma` Iî, 171).
9001- Bu hadisi Ahmed (VI, 101), Hasan an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ümmi Muh. an Âişe senedî ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` Iî, 254).
9002- İsnâdında kopukluk vardır (Mecma` Iî, 255).
9003- Râvilerinden Revh b. Sâlih ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 257).
9004- Mürsel olan bu rivayetin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 257).
9005- Bu hadisi Ahmed (VI, 431-2), Esved b. Âmir an Şerîk an Simâk an Abdillah b. Umeyre an Dürre senediyle tahrîc etti.
Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir.
9006- Râvilerinden Abdirrahman b. Beşîr ed-Dimaşkî ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 258).
9007- Bu hadisi Tirmizî (3789), Ebû Dâvud an Yahyâ b. Maîn an Hişâm b. Yûsuf an Abdillah b. Sül. en-Nevfelî an Muh. b. Alî b. Abdillah b.

Abbâs an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9008- Bu hadisi Tirmizî (2999), Kuteybe an Hâtîm b. İsm. an Bükeyr b. Mismâr an Âmir b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9009- Bu hadisi Tirmizî (3871), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ez-Zübeyrî an Süfyân an Zübeyd an Şehr b. Havşeb an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9010- Bu hadisi Tirmizî (3787), Kuteybe an Muh. b. Sül. el-İsbehânî an Yahyâ b. Ubeyd an Atâ b. e. ebî Rebâh an Ömer b. e. Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9011- Bu hadisi Tirmizî (3733), Nasr b. Alî an Alî b. Ca'fer b. Muh. b. Alî an Mûsâ b. Ca'fer b. Muh. an Ca'fer an ebîhî Muh. b. Alî an ebîhî Alî b. el-Hüseyn an ebîhî an ceddihî Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9013- Bu hadisi Tirmizî (3870), Sül. b. Abdilcebbâr an Alî b. Kâdım an Esbât b. Nasr ani's-Süddî an Sübeyh mevlâ Ümmi Seleme an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve Subeyh'ın mar?f olmadığını söyledi.
9014- Bu hadisi İbn Mâce (4087), Hediyye b. Abdilvehhâb an Saîd b. Abdilhamîd an Alî b. Zîyâd an İkrime b. Ammâr an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: "İsnâdı hakkında menfi sözler sarfedilmiştir. Alî b. Ziyâd'ı ne cerh, ne de tevsîk eden birini görmedim. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir."
9015- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 36, s. 1873), İsm. b. İbr. an Ebî Hayyân an Yezîd b. Hayyân an Zeyd senedi ile tahrîc etti.
9016- Râvilerinden Abdullah b. Lehî'a, hadiste "gevşek" bir râvidir (Mecma` Iî, 168).
9017- Bunu Taberânî M. es-Sağîr ve M. el-Evsat'ta Ebû Saîd'den tahrîc etti. Heysemî, isnâdında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` Iî, 168).
9018- Râvilerinden Abdurrahman b. ebi'z-Zinâd zayıftır (Mecma` Iî, 173).
9019- Güvenilir bir râvi olan el-Hasan b. Sehl dışındaki râviler Sahîh ricâlindendir (Mecma` Iî, 173).
9020- Bunu rivayet eden el-Hâkim sahîh hükmü vermiş ve bunu da Zehebî onaylamıştır. Heysemî diyor ki: "Taberânî'nin isnâdında yer alan Ammâr b. Seyf çoğunluğa göre zayıf, İbn Hibbân'a göre ise güvenilir bir râvidir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir" (Feyd IV, 77).
9021- Heysemî râvilerinden Abdurrahman es-Sennânî'yi tanımadığını ve diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 15).
9022- Bu hadisi Ahmed (IV, 363), Abdurrahman b. Hilâl ve Ebû Vâil an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Taberânî'nin isnâdlarından birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 15).
9023- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 1/1, IV, 221; 86/14, IV, 236), Mehdî b. Meymûn an Gaylân b. Cerîr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9024- Bu hadisi Tirmizî (3899), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir an Zübeyr b. Muh. an Abdillah b. Muh. b. Akîl ani'l-Tufeyl b. Ubeyy b. Ka'b an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9025- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 4, IV, 223), Müslim (îmân 129, s. 85) ve Tirmizî (3900), Şu'be an Adî b. Sâbit ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9026- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 4/2, IV, 223), Müslim (îmân 128, s. 85) ve Nesâî (îmân 19/8, VII, 116), Şu'be an Abdillah b. Abdillah b. Cubr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9027- Bu hadisi Buhârî (menâkibu'l-Ensâr 5/1-2, IV, 223) ve Müslim (fad. sah. 174-5, s. 1948-9), Hişâm b. Zeyd ve Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9028- 9029- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 172, s. 1948) ve Tirmizî (3902), en-Nadr b. Enes an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9030- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 173, s. 1948), Ebû Ma'n er-Rakkâşî an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an İshâk an Enes senedi ile tahrîc etti.
9031- Bu hadisi Buhârî (men. Ens. 11/2, IV, 226-7), Ah. b. Ya'k?b an İbni'l-Gasîl an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9032- Bu hadisi Buhârî (men. Ens. 11/3, IV, 227), Müslim (fad. sah. 176, s. 1949) ve Tirmizî (3907), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî ise (men. Ens. 11/1, IV, 226), Şu'be an Hişâm b. Zeyd an Enes tarikiyle tahrîc ettiler.
Lafız Buhârî'nin ikinci rivayetine aittir. Ancak onun metninde bir kıssa mevcuttur.
9033- Bu hadisi Buhârî (men. Ens. 6/1-2, IV, 223-4), Şu'be an Amr b. Murre an Ebî Hamza an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9034- Bu hadisi Tirmizî (3903), Abde b. Abdillah an Ebî Dâvud ve Abdissamed an Muh. b. Sâbit el-Bünânî an ebîhî an Enes an Ebî Talha senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9035- Bu hadisi Buhârî (şirb 14-15, III, 80; cizye 4/1, IV, 64; menâkıbu'l-Ensâr 8/3, IV, 225), Yahyâ b. Saîd el-Ensârî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9036- Bu ziyâdenin olduğu rivayeti Buhârî (men. Ens. 8/1, IV, 225), Muh. b. Beşşâr an Gundar an Şu'be an Hişâm an Enes senediyle tahrîc etti.
9037- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 26/1, V, 38), Amr b. Alî an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde senediyle tahrîc etti.
9038- Bu hadisi Buhârî (men. Ens. 7/12, IV, 224; 15, IV, 228; edeb 47, VII, 86) ve Müslim (fad. sah. 177-9, s. 1949-50), Enes b. Mâlik, Ebû Seleme b. Abdirrahman ve İbr. b. Muh. b. Talha an Ebî Üseyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9039- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 180, s. 1951). Ya'k?b b. İbr. b. Sa'd an ebîhî an Sâlih ani'z-Zührî an Ebî Seleme ve Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9040- Bu hadisi İbn Mâce (1899), Hişâm b. Ammâr ësâ b. Yûnus an Avf an Sümâme b. Abdillah an Enes senedi ile tahrîc etti.
Sindî, isnâdı hakkında "İsnâdı sahîhtir, râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
9041- Bu hadisi Buhârî (mevâkîtu's-salât 17, I, 139-40; icâret 11, III, 50-1), Ebû Usâme an Bureyd an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9042- Bu rivayeti Buhârî (mevâkîtu's-salât 17/2, I, 139; tevhîd 31/4, VIII, 191; 47, VIII, 211), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile.
9043- Bu rivayeti Buhârî (icâret 8-9, III, 49-50), Abdullah b. Dînâr ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9044- Bu rivayeti Tirmizî (2871), İsh. b. Mûsâ an Ma'n an Mâlik an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9045- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 86, II, 100), Müslim (cenâiz 60, s. 655), Tirmizî (1058), Ebû Dâvud (3233) ve Nesâî (cenâiz 50, IV, 49-50), Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9046- Bu hadisi kıssası ile birlikte Buhârî (cenâiz 86, II, 101; şehâdât 6, III, 149), Tirmizî (1059) ve Nesâî (cenâiz 50/3, IV, 51), Dâvud b. ebî'l-Furât an Abdillah b. Büreyde an Ebî'l-Esved ed-Deylî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9047- Bu hadisi Müslim (cumu'a 22, s. 586) ve Nesâî (cumu'a 1/2, III, 87), İbn Fudayl an Ebî Mâlik el-Eşcaî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre ve an Rib'î b. Hirâş an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9048- Bu hadisi Buhârî (cumu'a 15, I, 216), Müslim (cumu'a 19, s. 585) ve Nesâî (cumu'a 1/1, III, 85), İbn Tâvus an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9049-9050- Bu iki rivayeti de Tirmizî (3168-9), el-Hasan an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9051- Bu hadisi Tirmizî (2437), el-Hasan b. Arafe an İsm. b. Ayyâş an Muh. b. Ziyâd an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9052- Bu hadisi Tirmizî (2546), Hüseyn b. Yezîd an Muh. b. Fudayl an Dırâr b. Murre an Muhârib b. Disâr an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9053- Bu hadisi Buhârî (libâs 18/3, VII, 40; rikâk 50/2, VII, 199) ve Müslim (îmân 369, s. 197-8), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9054- Bu hadisi Müslim (tevbe 49, s. 2119), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Ebî Usâme an Talha b. Yahyâ an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
9055- Bu hadisi Ebû Dâvud (4253), Muh. b. Avf an Muh. b. İsm. an ebîhî an Damdam an Şurayh an Ebî Mâlik el-Eş'arî senedi ile tahrîc etti.
9056- Bu hadisi Ebû Dâvud (4278), Osmân b. e. Şeybe an Kesîr b. Hişâm ani'l-Mes'ûdî an Saîd b. e. Bürde an ebîhî an Ebî Mûsâ senedi ile

tahrîc etti.
9057- Bu hadisi Ebû Dâvud (4301), İsmaîl b. Ayyâş an Sül. b. Süleym an Yahyâ b. Câbir an Avf b. Mâlik senedi ile tahrîc ettiler.
9058- Bu hadisi Tirmizî (3082), Süfyân b. Vekî' an İbn Nümeyr an İsm. b. İbr. b. Muhâcir an Abbâd b. Yûsuf an Ebî Bürde b. e. Mûsâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
9059- Bu hadisi Müslim (fiten 20-1, s. 2216), Osmân b. Hakîm an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9060- Bu hadisi Tirmizî (2175), Muh. b. Beşşâr an Vehb b. Cerîr an ebîhî ani'n-Nu'mân b. Râşid ani'z-Zührî an Abdillah b. el-Hâris an Abdillah b. Habbâb an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9061- Bu hadisi Tirmizî (2440), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ an Zekeriyyâ b. e. Zâide an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9063- Bu hadisi Tirmizî (2438), Ebû Kureyb an İsm. b. İbr. an Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk an İbn ebî'l-Ced'â' senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9064- Bu hadisi Tirmizî (2869), Kuteybe an Hammâd b. Yahyâ el-Ebecc an Sâbit el-Bünânî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9066- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 28/2, IV, 187; i'tisâm 10, VIII, 149; tevhîd 29/1, VIII, 189) ve Müslim (imâret 171, s. 1523), İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9067- Bu hadisi Müslim (imâret 177, s. 1525), Yahyâ b. Yahyâ an Huşeym an Dâvud b. e. Hind an Ebî Osmân an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
9068- Bu hadisi Tirmizî (2192), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be an Muâviye b. Kurre an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9069- Bu hadisi Müslim (fadâil 24, s. 1791-2), İbr. b. Saîd el-Cevherî an Ebî Usâme an Bureyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
9070- Ebû Habîbe el-Tâî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Bu şahsın bir rivayeti hakkında Tirmizî sıhhat hükmü vermiştir (Mecma` î, 68).
9071- Bu hadisi Ahmed (VI, 450), el-Hasan b. Sevvâr an Leys an Muâviye an Yezîd b. Meysere an Ümmi'd-Derdâ' an Ebî'd-Derdâ' senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir. Hasan ve Yezîd dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 68).
9072- Râvilerinden Ah. b. Muh. b. el-Haccâc b. Rişdîn zayıftır (Mecma` î, 69).
9073- Bu hadisi Tirmizî (3905), İbr. b. Sa'd an Sâlih b. Keysân ani'z-Zührî an Muh. b. e. Süfyân an Yûsuf b. el-Hakem an Muh. b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9074- Bu hadisi Tirmizî (3908), el-A'meş an Târık b. Abdirrahman an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9075- Bu hadisi Buhârî (nikâh 12/1, VI, 120; enbiyâ 46/2, IV, 139) ve Müslim (fad. sah. 201, s. 1958-9), el-A'rec, Tâvus, Saîd b. el-Müseyyeb, Hemmâm ve Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9076-9077- Her iki rivayeti Buhârî (menâkıb 6/4-5, IV, 157-8; eymân ve'n-nüz?r 3, VII, 219) ve Müslim (fad. sah. 193-5, s. 1955-6), Abdurrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9078- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 6/3, IV, 157) ve Müslim (fad. sah. 185, s. 1953), Muh. b. Sîrîn ve İrâk b. Mâlik an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9079- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 6/1, IV, 157), Müslim (fad. sah. 189, s. 1954) ve Tirmizî (3950), el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9080- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 38, V, 80) ve Müslim (fad. sah. 166, s. 1944), Ebû Usâme an Büreyd an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9081- Bu hadisi Buhârî (şirket 1, III, 110) ve Müslim (fad. sah. 167, s. 1944-5), Ebû Usâme an Büreyd an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9082- Bu hadisi Tirmizî (3947), Vehb b. Cerîr an ebîhî an Abdillah b. Mellâz an Nümeyr b. Evs an Mâlik b. Mesr?h an Âmir b. e. Âmir an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9083- Bu hadisi Buhârî (ıtk 13, III, 122-3; mağâzî 67, III, 115) ve Müslim (fad. sah. 198, s. 1957), Ebû Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9084- Bu hadisi, Sellâm an Mansûr b. Zâdân tarikiyle gelmiştir. Heysemî diyor ki: "Buradaki Sellâm, sanıyorum Sellâm el-Medâînî'dir ki, bu da hadiste gevşek birisidir" (Mecma` î, 47).
9085- Bu rivayet garîbtir. Heysemî'ye göre râvilerinden Ubeyde b. Abdirrahman'ı İbn e. Hâtim zikretmiş, ancak onu cerheden hiç kimseden sözetmemiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 47).
9086- Bu hadisi Tirmizî (3939), Ebû Bekr b. Zencüveyh an Abdirrezzâk an ebîhî an Mînâ mevlâ Abdirrahman b. Avf an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9087- Bu hadisi Tirmizî (3937), Abdülkudd?s b. Muh. an Sâlih b. Abdilkebîr an Abdisselâm b. Şuayb an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi. Sonra "bizce sahîh olan bunun Enes'in sözü olduğudur" dedi.
9088- Bu hadisi Ahmed (II, 351), Hasan an İbn Lehîa an Ebî Yûnus an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9089- Bu hadisi Buhârî (cihâd 100, III, 235; mağâzî 75/1, V, 123; da'vât 59, VII, 165) ve Müslim (fad. sah. 197, s. 1957), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9090- Bu hadisi Tirmizî (3942), Yahyâ b. Halef an Abdilvehhâb es-Sekafî an Abdillah b. Osmân b. Husaym an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9091- Bu hadisi Tirmizî (3943), Zeyd b. Ahram an Abdilkâhir b. Şuayb an Hişâm ani'l-Hasan an İmrân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9092- Bu hadisi Ahmed (IV, 386-7), Ebû'l-Muğîre an Osmân b. Ubeyd an Abdirrahman b. Âiz es-Sümâlî an Amr b. Abese senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdını oluşturan râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 71).
9093- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 228, s. 1971), Saîd b. Mansûr an Mehdî b. Meymûn an Câbir b. Amr er-Râsibî an Ebî Berze senedi ile tahrîc etti.
9094- Kıssalı olan bu hadisin isnâdı şöyledir: Yezîd an Cerîr ani'z-Zübeyr b. el-Hırrîs an Ebî Lebîd an Ömer senedi ile tahrîc etti (Müsned-i Ahmed I, 44).
9095-9096- Bu hadisi Ahmed (II, 364) ve Tirmizî (3936), Muâviye b. Sâlih an Ebî Meryem el-Ensârî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Enes'in sözü olmasını Tirmizî daha sahîh addetmiştir. Heysemî'ye göre Ahmed'in râvileri güvenilir kimselerdir (Feyd VI, 276).
9097-9098- Bu hadisi Ahmed (IV, 315), Muhârik an Târik asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 49).
9099- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 49).
9100- Heysemî, isnâdında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` î, 51).
9101- Bu hadisi Ahmed (I, 22), Ebû Saîd mevlâ Benî Hâşim ani'l-Müsennâ b. Avf ani'l-Gadbân b. Hanzale an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Heysemî ise Ebû Ya'lâ'nın isnâdlarından birinin râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söyledi (Mecma` î, 51).
9102- Heysemî, râvilerinden Vehb b. Yahyâ b. Rimâm'ı tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 49).
9103- Heysemî, isnâdında tanımadığı râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma` î, 49).
9104- Bu hadisi Ahmed (I, 403), Talk b. Gannâm an Zekeriyyâ b. Abdillah b. Yezîd an ebîhî an Zir an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 51).
9105- Bu hadisi Abdullah b. el-Mü'emmel ani'l-Müsennâ b. Sabbâh tarikiyle gelmiştir. Bu iki râvi de ihtilâflı kimselerdir (Mecma` î, 52).
9106- Bu hadisi Tirmizî (3927), Şücâ' b. el-Velîd an Kâbûs b. e. Zabyân an ebîhî an Selmân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

9107- Bu hadisi Tirmizî (3928), Abd b. Humeyd an Muh. b. Bişr an Abdillah b. Abdillah b. el-Esved an Husayn b. Ömer an Muhârik b. Abdillah an Târik b. Şihâb an Osmân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9108- Bu hadisi Tirmizî (3932), Süfyân b. Vekî' an Yahyâ b. Âdem an Ebî Bekr b. Ayyâş an Sâlih b. e. Sâlih mevlâ Amr b. Hureys an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9109- Bu hadisi Müslim (fiten 35-6, s. 2222), Alî b. Rebâh ve Abdülkerîm b. el-Hâris ani'l-Müstevrid asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9110- Bu hadisi Müslim (fad. sah. 225, s. 1969), Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Zürâre b. Evfâ an Üseyr b. Câbir senedi ile tahrîc etti.
9111- Bu hadisi Ebû Dâvud (2523), Muh. b. Amr er-Râzî an Seleme b. el-Fadl an Muh. b. İsh. an Yezîd b. R?mân an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir. İbn İshâk ta tahdîs sigasıyla rivayette bulunmuştur.
9112-9113- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 24, IV, 232-3), Muh. b. e. Bekr an Fudayl b. Sül. an Mûsâ an Sâlim b. Abdillah an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9114- Bir önceki hadisin devamı olarak Leys b. Sa'd an Hişâm b. Urve an ebîhî an Esmâ senedi ile geçmiştir.
9115- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 81, II, 98; menâkıbu'l-Ensâr 40, IV, 247; tefsîr Tevbe 16, V, 208; tefsîr Kasas 1, VI, 17-8), Müslim (îmân 39-40, s. 54) ve Nesâî (cenâiz 102/1, IV, 90-1), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9116- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 40/3, IV; rikâk 51, VII, 202-3) ve Müslim (îmân 360, s. 195), Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Abdillah b. Habbâb an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9117- Bu hadisi Müslim (îmân 362, s. 196), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Affân an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Ebî Osmân en-Nehdî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9118- Bu hadisi Tirmizî (2680), İbn Uyeyne an İbn Cüreyc an Ebi'z-Zübeyr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9119- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 74, V, 122-3), Abdân an Ebî Hamza ani'l-A'meş an İbr. an Alkame senedi ile tahrîc etti.
9120- Râvilerinden el-Mufaddal b. Sâlih zayıftır (Mecma` î, 122).
9121- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 123).
9122- Heysemî Mecma`uz-zevâid'de (î, 54), isnâdında tanımadığı kişilerin bulunduğunu söylemiştir.
9123- Bu hadisi Ebû Dâvud (457), en-Nüfeylî an Miskîn b. Bükeyr an Saîd b. Abdilazîz an Ziyâd b. e. Sevde an Meymûne senedi ile tahrîc etti.
9124- Bu hadisi Nesâî (mesâcid 6, II, 34), Amr b. Mansûr an Ebî Müshir an Saîd b. Abdilazîz an Rabîa b. Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlânî an İbni'd-Deylemî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
9125- Râvilerinden Yûsuf b. Atiyye el-Basrî zayıftır (Mecma` II, 319).
9126- Bu hadisi Tirmizî (2630), Abdullah b. Abdirrahman an İsm. b. e. Üveys an Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9127- Bu hadisi Müslim (îmân 232, s. 131), Şebâbe b. Sevvâr an Âsım b. Muh. an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9128- Bu hadisi Mâlik (câmi' 26, s. 897), belâğan irâd etti.
9129- Bu hadisi Ahmed (I, 232), Vekî' an Zem'a b. Sâlih an Seleme b. Vehrâm an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Zem'a ihtilâflı bir râvidir.
9130- Bu hadisi Müslim (îmân 92, s. 73), İsh. b. İbr. an Abdillah b. el-Hâris an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9131- Bu hadisi Ebû Dâvud (2032), Hâmid b. Yahyâ an Abdillah b. el-Hâris an Muh. b. Abdillah b. İnsân et-Tâifî an ebîhî an Urve ani'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
Muh. adlı râvi hakkında Ebû Zür'a'ya soru sorulmuş; "kavî değildir" diye cevaplamış. Ta'rihu'l-Kebîr'de bu râviyi irâd eden Buhârî, bu rivâyet hakkında "Ona mütâbeat edilmemiştir; hadisi sahîh değildir" demiştir.
9132- Bu hadisi Müslim (münâfikîn 65, s. 2166-7), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9133- Mâlik (câmi' 18, s. 892), bunu doğrudan Zührî'den tahrîc etmiştir.
9134- Muvattâ', câmi' 19, s. 893.
9135- Bu hadisi Müslim (cihâd 63, s. 1388), Ebû Dâvud (3030) ve Tirmizî (1606), Ebû'z-Zübeyr an Câbir an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9136-9137- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 74, V, 122), Müslim (îmân 82-91, s. 72-3) ve Tirmizî (2244), Ebû Sâlih, el-A'rec, Muh. b. Sîrîn ve Ebû Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9138- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 74, V, 122) ve Müslim (îmân 81, s. 71), İsm. b. e. Hâlid an Kays an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9139- Bu hadisi Tirmizî (3934), Ebû'l-Velîd an İmrân el-Kattân an Katâde an Enes an Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9140- Bu hadisi Ebû Dâvud (4298), Hişâm b. Ammâr an Yahyâ b. Hamza an İbn Câbir an Zeyd b. Artât an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
9141- Güvenilir bir râvi olan Muh. b. Âmir el-Antâkî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 289).
9142- Bu hadisi Ebû Dâvud (4638), Alî b. Sehl ani'l-Velîd an Saîd b. Abdilazîz an Mekh?l senedi ile tahrîc etti.
9143- Bu mevkûfu da Ebû Dâvud (4639), Mûsâ b. Âmir ani'l-Velîd an Abdilazîz b. el-Alâ' an Ebî'l-A'yes an Abdirrahman b. Selmân senedi ile tahrîc etti.
9144- Bu hadisi Tirmizî (3954), Muh. b. Beşşâr an Vehb. b. Cerîr an ebîhî an Yahyâ b. Eyyûb an Yezîd b. e. Habîb an Abdirrahman b. Şemmâse an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9145- Bu hadisi Ebû Dâvud (2483), Hayve b. Şurayh an Bakiyye an Buhayr an Hâlid b. Ma'dân an İbn e. Kuteyle an İbn Havâle senedi ile tahrîc etti.
9146- Bu hadisi Ebû Dâvud (2482), Ubeydullah b. Ömer an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Şehr b. Havşeb an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
9147- Bu hadisi Ebû Dâvud (4308), Muh. b. el-Müsennâ an İbr. b. Sâlih b. Dirhem an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Dârekutnî, İbrâhîm'in zayıf olduğunu söylemiştir.
9148- İsnâdında yer alan Ebû Bekr b. Abdillah b. e. Meryem sebebiyle zayıftır (Feyd V, 349).
9149- Bu hadisi Müslim (kitâbu'l-cennet 26, s. 2183), Ubeydullah b. Ömer an Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9150- Bu hadisi Ahmed (III, 225), Ebû'l-Yemân an İsm. b. Ayyâş an Amr b. Muh. an Ebî Akkâl an Enes senedi ile tahrîc etti.
Bu hadis, Ebû Akkâl sebebiyle zayıftır.
9151- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 63).
9152- Bu hadisi Ahmed (V, 357), el-Hasan b. Yahyâ an Evs b. Abdillah b. Bureyde an Sehl b. Abdillah b. Büreyde an ebîhî an ceddihî Büreyde senedi ile tahrîc etti.
Evs adlı râvi zayıftır (Mecma` î, 64).
9153- Bu hadisi Ahmed (V, 384), Muh. b. Ubeyd an Yûsuf b. Suheyb an Mûsâ b. ebî'l-Muhtâr an Bilâl el-Abesî an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 64).
9154- Bu hadisi Ebû Dâvud (4307), Abdullah b. es-Sabbâh an Abdilazîz b. Abdissamed an Mûsâ el-Hannât an Mûsâ b. Enes an Enes senedi ile tahrîc etti.
9155- Muvattâ', istî'zân 30, s. 975.
9156-9157- Bu hadisi (enbiyâ 17/2-3, IV,121; mağâzî 80/1, V, 135) ve Müslim (zühd 38-40, s. 2285-6), Abdullah b. Dînâr, Sâlim b. Abdillah ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f)- MESCİDLER
Mescidlerin Tarihçesi, Fonksiyonları Ve İlgili Hükümleri
I- Mescid Ve Kur'ân'dakî Yeri:
II- Mescidlerin Tarihî:
A- İslam Öncesi Yapılan Mescidler:
2- Mescid-i Aksa (Beyt-i Makdis):
3- Kur'ân'da Bahsedilen Diğer Mescidler:
B- İslâm Döneminde Mescidler:
1- Mekke'deki Mescidler:
2- Medine'deki mescidler:
III- Mescidlerin Fonksiyonları:
III- Mescidlerle İlgili Hükümler:
IV- Mesciddeki Tutum Ve Davranışlar:
V- İdeal Bir Mescidde Bulunması Gerekenler:
f- MESCİDLER
* Yeryüzünde Bina Edilen İlk Mescid Ve Mescid Yapmanın Fazileti
* Yeryüzü Rasulullah İçin Temiz/Temizleyici Mekân Ve Mescid Kılındı
* Mescidde Oturmanın, Oralara Gitmenin Ve Mescide Yakın Bir Evde Oturmanın Fazileti
* Mescide Giriş-Çıkış, Orada Oturma Ve Geçme Adabı
* Mescidleri Her Türlü Pislikten Korumak Ve Temiz Tutmak Gerekir
* Mescidleri Her Türlü Kötü Kokudan Korumak Gerekir
* Mescidlerde Yasaklanan Diğer Şeyler
* Mescidlerde Serbest Olan Şeyler
* Bereket Ve Hürmet Olması İçin De Olsa Peygamber Ve Salih İnsanların Kabirleri Üzerine Mescid (Mabed)Yapma Yasağı
* İhtiyaç Anında Kafirlerin Kabirlerinin Başka Yere Nakledilmesi Ve Oraya Mescid Yapılması Caizdir
* İhtiyaç Anında Havraların (Önceki Mabedlerin) Mescid Olarak Kullanılması
* Evlerin İçinde Ya Da Evlerin Arasında Mescid Edinmek

f)- MESCİDLER

Mescidlerin Tarihçesi, Fonksiyonları Ve İlgili Hükümleri

Mescidler şüphesiz Allah'a aittir (Oralarda sadece Allah 'a kulluk edilir). O hâlde, Allah ile birlikle kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin). Cin 72/18
AAtlah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe İman eden, namazı dosdoğru kılan, zekân veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. işte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. Tcvbe 9/18
((Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu öyle kimseler teşbih eder ki...
Nûr 24/36.[1]

I- Mescid Ve Kur'ân'dakî Yeri:

Mescid, kelime olarak secde edilen yer demektir. Secde ise alçak gönüllülüğü ve kulluğu ifade için alnı yere koymaktır. Buna göre mescidin terim anlamı: "Yüce yaratıcı karşısında tevazuun ortaya konulduğu, kulluğun sunulduğu her yerdir."[2] Peygamber efendimizin (Satiaiiaha aleyhi ve setiem) Ümmetine necaset bulunmayan ve ibadet yapmaya uygun her yer mescid olarak tayin edilmiştir. Fakat bu terim, "içinde namaz kılınan kutsal mekân" olarak yaygın bir kullanımla bilinmektedir. Âyetin ifadesi ile mescid: "İçinde Allah'ın adının yüceltilmesi ve anılmasına izin verilen evlerdir",[3] Mescid terimi yerine, ibâdet yeri anlamında mabed/ibâdetgâh lâfzı kullanıldığı gibi, kulluk vazifesini ifa etmek isteyenleri tek çatı altında bir araya getirdiğinden dolayı toplayıcı, derleyici anlamında cami, namazgah anlamında musalla lâfzı da kullanılır.
İslâm dininin direği namaz ibâdetinin en önemli bir rüknü olan ve kişinin kendisini Allah'a en yakın hissettiği secde kelimesinden, ibâdet yeri anlamına gelen bir kelimenin türetilmiş olması çok manidardır. Mescidlerin birçok fonksiyon ve işlevi bir arada bulundurması sebebiyle günümüzde, hattâ bizim toplumumuzda, mescid yerine cami terimi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Allah'ın adının anıldığı kutsal mekânlar Kur'an'da manastır, kilise, havra ve mescidler olarak karşımıza çıkar.[4] Peygamber efendimizin (Saiiaihhü aleyhi ve seiiem) bir hadisinde de Hristiyan azizlerinin kabirlerinin üzerinde inşa edilen mabedler için mescid kelimesi kullanılmıştır.[5]
Mescid (ç. Mesâcid), Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde zikredilir. Bunların çoğu ise Mescid-i Haram ile ilgilidir. Bazı âyetlerde "Mescid-i Haram" lâfzı kullanıldığı gibi, bazılarında "Beyf\ "el-Beytü'l-Harâm", "el-Beytü'l-AtîK\ "el-Beytü'l-Muharrem" ve "Kabe" kelimeler kullanılır.[6] İslâm öncesine âit Mescid-i Haram dışında "el-Mescidü'l-Aksâ (Beytü'l-Makdis)", "Ashâb-ı Kehfiçin yapılan mescid' kelimeleri de Kur'an'da değinilen mescidlerdir.[7]
Mescidler İslâm'ın sembolleridir. Yeryüzünde ilk yapılan ev/mabed Kabe'dir. Allah RasÛlü de Medine'ye hicretinde ilk yaptığı icraat mescid inşası olmuş ve Küba'da İslâmiyetin Medine döneminin ilk mescidini yapmıştır. Mescidler, Müslümanların birlik, dirlik ve kardeşlik gibi en önemli sosyolojik ilişkilerinin ilk temellerini oluşturduğu gibi bu ilişkilerini pekiştirmede de önemli bir rol üstlenmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem), cennette bir köşk gibi mükâfatı müjdeleyerek mescid inşasına teşvik etmiş[8], her bölgede ve mahallede bir mescid yapılmasını ve bunların temiz tutulmasını istemiştir.[9]
İbn Abbas der ki: "Yıldızların yeryüzündekileri aydınlattığı gibi mescidler de gökyüzü halkını aydınlatan Allah'ın evleridir."[10] "Mescidler Allah'ın evi, Mü'minler ise Allah'ın ziyeretçileri/misafirleridir. Ziyaret edilenin de kendisini ziyaret edene ikram etmesi tabii bir hakkıdır."[11] Ebu'd-Derdâ oğluna şu nasihatte bulunur: Ey oğlum! Mescidler evin olsun. Çünkü mescidler takva sahibi insanların (dolayısıyla Allah'ın) evleridir. Çünkü ben Peygamberimiz'j'n (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şu sözünü işittim: "Mescid, kimin evi olursa Allah kendisine ruh (canlılık), rahmet (emniyet) ve sırattan geçerek cennete ulaşma garantisi verir."[12]
Hz. Peygamber'in "her mahallede mescid inşa edilip temiz tutulması, güzel kokularla kokulanması, inşaatmın iyi yapılması" mealindeki

emirleri ve mescid yapanlara vadedilen uhrevî mükâfatlar gözönüne alınacak olursa, her bir yerleşim ünitesinde (dâr) bir mescid inşâ edildiği, bu sayının da Rasûlullah devrinde yaklaşık kırka ulaştığı, görülmektedir. Medine'de mescidler hicretten önce yapılmaya başlandı. Peygamberimiz Medine'ye teşrif etmeden önce Medine'de Cuma nazmı kılınmıştı.
Ebu Hüreyre'nin (Radıyaüahu anh) naklettiğine göre Rasûlullah aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Allah'ın en çok sevdiği yerler meselerdir. Allah'ın en ziyade nefret ettiği yerler de çarşı ve pazarlardır."[13]

II- Mescidlerin Tarihî:

A- İslam Öncesi Yapılan Mescidler:

1- Mescid-i Haram: Kabe çevresindeki tavaf alanından başlayıp alanı genişletilmiş sahadır. Harem-i Şerif olarak da bilinen Mescid-i Haram hürmete layık olan mescid olduğu için "haram" veya "harem" nisbeti ile meşhurdur. Yeryüzünde (insanlığın ibadet vb. ihtiyaçları için) kurulan ilk bina, Mekke'deki Allah'ın evi (Beytullah) Kabe'dir. Bu gerçek, Kur'ân dili ile şu şekilde ifade edilir;
"Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'deki (Kabe) dir. Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur."[14]
Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayette de ilk mescidin Mescid-i Haram olduğu kayıtlıdır. O şöyle der:
Rasûlullah'a (Sallattahü aleyhi ve sellem):
'Yeryüzünde yapılan ilk mescid hangisidir?' dedim. O da:
"Mescid-i Haramdır"[15] buyurdu.
Bazı kaynaklarda Mescid-i Harâm'ın ilk olarak Hz. Âdem tarafından yapıldığı kaydedilmektedir.[16]
Kabe'nin ilk inşa edilişi ve tarihi hakkında bazı rivayetler nakledilir. Bunların bir kısmı uydurmadır.
Abdullah b. Amr b. Âs'a nisbet edilerek Peygamber efendimize isnad edilen rivayette Kabe'yi Hz. Âdem ve eşi Havva'nın yaptığı, daha sonra bunun çevresinde tavaf etmeleriyle emrolunduklan ve Hz. Âdem'e: 'Sen ilk insansın, bu da ilk evdir' diye vahyolunduğu, Nuh peygamber'in haccettiği, İbrahim peygamberin de temellerini yükselttiği bildirilmektedir.[17]
Allah'ın bu evi (namaz ve hac gibi) ibadetlerin merkezi ve inananların kıblesi olarak seçildi ve insanların toplanma mahalli ve güvenli bir yer kılındı. Beytullah'ın temellerinin yükseltilmesi ise İbrahim ve İsmail peygambere nasip oldu:
"Biz, Beyt'i (Kabe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın), ibrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik."[18]
"Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin."[19]
Bazı rivayetlerde de Kur'an'da (Bakara 2/127) işaret edildiği gibi Kabe'yi ilk yapan oğlu İsmail ile birlikte İbrahim peygamberdir: Hz. Ali'ye "Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'deki (Kabe) dır" âyetinde kastedilen anlam ilk bina edilen ev midir? diye sorulur, o da "Hayır, 'içine hidayet ve bereketin konduğu ilk ev...' anlamındadır" cevabını verir ve Kabe'nin ilk yapılış şeklini anlatır: "Allah, İbrahim'e bana bir ev yap diye vahyetti..." Rivayetin devamında Hacer-i Esved'i de Cebrail (Aieyhisseiâm) gökten indirmiştir. Onu bulan İsmail peygamberdir.[20]
Mescid-i Haram (Kabe) idealdeki, niyet ve kalpdeki kıble idi. Mescidi Aksâ'dan sonra İslâm'ın ikinci kıblesi oldu:
"(Ey Muhammedi) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz- İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir."[21]
"Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çe^Mr. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Evet Resulüm!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki, aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın.,."[22]
Kur'ân'da Mescid-i Haram[23] ifadesi yerine Beyt-i Haram (veya Beyt-i Muharrem ve Beyt-i Atik) de kullanılmıştır:
"Ey iman edenler! ...Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin."[24]
"Allah, Kabe'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) insanların belini doğrultmaya sebep kıldı..."[25]
"Ey Rabbimiz! (Ey sahibimiz!) Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Muharrem'inin (Kabe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl... "[26]
"Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut,"[27]
"...O Beyt-i Atik (Kadim mabed Kabe'yi) tavaf etsinler."[28]
"Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, Beyt-i Atik (Kadim mabed Kabe'ye) kadardır."[29]
Kur'ân'da Beyt tabiri Kabe ve Mescid-i Haram için kullanılmıştır.[30]

2- Mescid-i Aksa (Beyt-i Makdis):

İslâm öncesi inşa edilen mescidlerden biri de Kudüs'teki Mescid-i Aksa*dır. Birçok peygamberin uğrak yeri ve ilâhî vahye mazhar olan bir mekân olduğu için İsrâ gecesinde Allah RasÛlü Mekke'de miraca çıkarılmamış, çevresi kutsal kılman bu mescide[31] getirilmiştir. Medine'de kıblenin Kabe'ye çevrilmesinden[32] önce Müslümanlann beş vakit namazda yöneldikleri kutsal bir mekândır. Medînetü's-selâm (Ûr-Sâlim/Jerusalem), Yebûs, îlîyâ, Beyt-i Makdis/ Mukaddes ve Kuds (el-Kudsü'ş-Şerîf) isimleri[33] ile meşhur olan Kudüs bütün ilâhî dinlerin gözbebeğidir.
Mescid-i Haram* dan uzak olduğu için "en uzak" anlamında "Aksa" sıfatı ile bilinmektedir.
"... Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık)."[34]

Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksâ'mn inşası arasında kırk yıllık bir zaman olduğu rivayetlerde ifade edilir:
Ebû Zer'den nakledilen ve biraz önce ilk bölümünü arz ettiğimiz rivayetin devamında Ebû Zer şöyle der:
Rasülullah' (Satlallahü aleyhi ve sellem):
'(Yeryüzünde yapılan ilk mescid Mescid-i Haram'dan) sonra hangisidir?' dedim. O da:
"Mescid-i Aksa"
'İki mescid arasında ne kadar bir zaman var?'
"Kırk yıl" buyurdu.[35]
Abdullah b. Amr b. Âs'tan nakledilen rivayette bu mescidi yapanın Hz. Süleyman olduğu ifade edilir. Allah RasÛlü bu hususta şöyle buyurur: "Süleyman b. Dâvûd (peygamber) Beyt-i Makdis'i inşa edince Allah Teâlâ-dan üç şey istedi. Allah ikisini verdi/kabul etti. Üçüncüsünü de vermiş olduğunu ümit ederim. (Kabul edilen isteğinden biri), Beyt-i Makdis'e sırf namaz kılma niyeti ile evinden yola çıkan kimse annesinden doğduğu günkü gibi (günahsız olarak evinden) çıksın..."[36]
Ebû Zerr rivayeti metin tenkidine tabi tutulmuş ve şu gerekçe illetli gösterilmiştir: Abdullah b. Amr b. Âs'tan nakledilen hadis, Hz. Süleyman'ın Mescidi Aksâ'yı yaptığını ifade etmektedir. Süleyman b. Dâvûd peygamber ise Hz. İbrahim'den sonra bin yıl gibi uzun bir süreden .sonra yaşamıştır. Bu iddiaya verilen cevap ise şöyledir: Süleyman peygamberin yaptığı bir inşa değil, tamir, onarım, genişletme, yenileme ve ibadet ortamı oluşturmadır. Yeniden inşa kabul edersek "kendine has özel bir mescid yaptı" anlamı verilebilir.[37]
Mescid-i Aksa'nın fazileti ile ilgili rivayetler:
Ümmü Seleme'den gelen nakilde Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve setiem): "Kim Mescid-i Aksâ'dan (Mescid-i Harâm'a hareketle) umre veya hac yapmaya niyet ederek telbiye getirirse geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır (veya cennet ona vacib olur)"[38] dediği rivayet olunur,
Abdullah b. Artır b. Âs ve Ebû Saîd el-Hudrî'den: Rasûlullah (Saiiattahu aleyhi ve seüem) buyurdu ki; "(İbadet maksatlı ve sevap kazanma niyeti ile) seyehat sadece şu üç mescide yapılabilir: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim bu mescidim."[39]
Enes b. Mâlik'ten Hz. Peygamber'in ısaiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğu nakledilir: "Kişinin evinde kıldığı namazfın sevap olarak karşılığı sadece kıldığı) namaz (miktarınca)dır. Mescidde kıldığı namazın karşılığı yirmi beş derecedir. Cuma namazı kılınan (büyük) mescidlerdeki namazın karşılığı beş yüz derecedir. Mescid-i Aksâ'da kıldığı namazın karşılığı beş bin[40] derecedir. Mescidimde kılınan namazın karşılığı elli bin derecedir. Mescid-i Harâm'da kılınan namazın karşılığı İse yüz bin derecedir."[41]
Ebû Hüreyre'den nakledilen hadiste: "Mescidimde kılınan namaz Mescid-i Aksa (ve Mescid-i Harami haricindeki diğer mescidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır" buyurulur.[42]

3- Kur'ân'da Bahsedilen Diğer Mescidler:

a- Ashâb-ı Kehf in mağaralarının yanıbaşına yapılan mescidden bahsedilmektedir:
"Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki Allah'ın vadinin hak ve kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: 'Üzerlerine bir binalar (kubbeler, türbeler) yapın. Rableri onları daha iyi bilir.' Onların durumuna vâkıf olanlar ise: 'Bizler, kesinlikle onların yanıbaşlarına bir mescid yapacağız' dediler."[43]
b- Önceki peygamberlerin ümmetlerine daha çok kendi evlerini mescid edinmeleri emredilmişti:
"Biz de Musa ve kardeşine: Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. (Ey Musa!) Müminleri müjdele! diye vahyettik."[44]

B- İslâm Döneminde Mescidler:

Mescidler Hz. Peygamber ısaiiaiiam aleyhi ve seitem) döneminde ibadet mekânları olması yanında eğitim-öğretim faaliyetlerinin ve İslâm'ın tebliğ merkezi olmuştu. Mekke devrinde Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evi hem bir mescid hem de bir okul idi. Tebliğin Mekke'deki merkezlerinden ilki olan bu ev, Hz. Ömer gibi önde gelen ashabın hidâyetle tanıştığı ulvî bir mekân olmuştu.
Medine'de ise hicretten bir yıl önce Mus'ab b. Umeyr'in imam, vaiz ve öğretmenliğinde, Es'ad b. Zürâre'nin maddî ve manevî katkısıyla Ranûna vadisinde bir mescid inşa edilmiş, burada İslâm tebliğ edilmiş hattâ ilk cuma namazı kılınmıştır.[45] Burada yetişen Medîneli ilk Müslümanlar ikinci Akabe Matlarında Hz. Peygamber ve ashabını kararlılıkla ve her türlü tehlikeyi göze alarak Medine'ye davet etmişlerdir. Bu bir yıllık Ranûna'daki mescid İslâm-in yayılışında dönüm noktasını teşkil etmiş, İslâm tarihine damgasını vuran hicret hâdisesine ortam hazırlamıştır.
Hicretle akın atan Medine'ye gelen Mekkeli Muhacir Müslümanlar Küba'da ağırlandılar, Hz. Peygamber'in de katılımlarıyla Medîneli Ensar ve misafirleri Medine döneminin ilk mescidi olan Küba Mescidi'ni yaptılar.
Medine döneminde ikinci inşa edilen mescid Mescidü'n-Nebî'dir. Eğitim-öğretim faaliyetleri bu mescidin Suffa denilen bölümünde icra ediliyordu. Burası aynı zamanda İslâm tarihinin ilk parasız yatılı okulu da sayılır.[46]

1- Mekke'deki Mescidler:

İslâm'a gizli davet yıllarında Mekke'de dağ aralarında ve Erkam'ın evinde namaz kılınıyordu. Açıktan tebliğ görevi gelince Kabe'de de namaz kılınmaya başlandı. Müslümanların hakimiyeti mümkün olmadığı için topluma açık bir mescid yapılmamıştı. Kapalı kapılar ardında namazlar kılınıyor ve ileri gelen şahsiyetlerin evleri birer mescid olarak kullanılıyordu.
a- Mescid-i Haram[47]
b- Ammar b. Yâsir'in Mescidi[48]
c- Hz. Ebû Bekir'in Mescidi[49]
d- Dâru'l-Erkam (Erkam'ın evi)[50]
e- Mescid-i Benî Kinâne (Mina-Hayf Mescidi)[51]

2- Medine'deki mescidler:

a- Es'ad b. Zürâre Mescidi[52]
b- Kuba Mescidi:[53]

Küba mescidi ile ilgili olarak Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
"...İlk günden takva üzerine kurulan mescid (Küba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır, Allah da çok temizlenenleri sever:"[54]
Muhammed b. Abdullah b. Selâm (Radıyaiiahu anhy.
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanımıza, yani Küba'ya geldiğinde '...Orada öyle kişiler var ki temizlenmeyi severler. Allah da temizlenenleri sever' ayetini kastederek şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Allah (Kur'ân'da) sizin temizlik hâlinizi hayırla överek konuştu, sizi överek lütufta bulundu. Bunun sebebini bana haber verir misiniz (biraz açıklar mısınız)? Bu uyguladığınız temizlik nedir?"
Dediler ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz temizlik konusunda fazla bir şey bilmiyorduk. Ancak Yahudilerden komşularımız vardı ve tuvalette avret mahallerini yıkarlardı (su kullanırlardı, Tevrat'ta su ile temizlenmenin bize emredildiğini gördük), biz de onlardan öğrenip su ile yıkamaya/temizlemeye başladık (ve bunu uyguladık).'[55]
Kıble değişikliğinde Küba Mescidi'nde de uygulama nakledilir: İbn Ömer'den nakledilen rivayette sabah namazında Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Harâm'a dönüş anlatılmaktadır: "İnsanlar sabah namazında Küba mescidin-deydiler. Bir haberci geldi ve dedi ki: 'Allah Rasûlü'ne bu gece Kur'ânfdan bir vahiy) indi. Kabe'ye dönmesi emredildi. Siz de yönünüzü oraya çevirin' İnsanların yüzü Şam/Kudüs tarafında iken Kabe'ye döndüler."[56]
İbn Ömer, Hz. Peygamber'in (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) Küba'ya hem yürüyerek hem de binitli olarak gittiğini anlatır[57] Ayrıca her cumartesi gittiğini de belirtir.[58] Fakat diğer günlerde gittiğini gösteren rivayetler de vardır.[59] Yağmur duası için de gitmiştir.[60] Peygamberimiz Küba'ya gidişlerinde Kıbrıs'ta medfun olan ve halk arasında Hala[61] Sultan diye bilinen teyzesi, Ubâde b. Sâmit'in eşi Ümmü Haram bt. Mühân'ın evinde misafir olarak kalırdı[62] Küba ziyaretlerinden biri ile ilgili bir rivayeti yine İbn Ömer anlatıyor: "Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılmak için Amr b. Avfoğullan (Küba) mescidine girdi. Ensardan da birtakım kimseler o namazdayken selâm vererek huzuruna girdiler. Suheyb de onunla beraber girmişti. Bu nedenle kendisine selâm verildiğinde Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seium) nasıl davrandığını Suheyb'e sordum. O da eli ile işaret ettiğini söyledi."[63]
Sahabeden de Küba'ya geliş sünnetini uygulayanlar olmuştur. Bunlardan biri de Enes b. Mâlik'tir.[64]
Allah Rasûlü (Satiaiiahü aleyhi ve seiiem) Ammar b. YâsİR'in mevlası Sa'd (el-Karaz) b. Âiz'in başını meshederek hakkında bereket duası yaptı ve Küba Mascidi'ne müezzin olarak atadı. Bilâl Habeşî'nin bulunmadığı günlerde Mescid-i Nebfye gelir onun yerine müezzinlik yapardı. Peygamberimiz'in vefatından dolayı Medine'de kalamayan ve oradan ayrılan Bilâl Habeşî'nin yerine Hz. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde Mescid-i Nebî'de müezzinlik yaptı.[65] Küba mescidinin fazileti ile ilgili rivayetler:
xKtm (dört) mescîdde (ki bunlardan biri de Küba Mescidi'dir)[66] namaz kılarsa günahı affolunur.'[67]
Sehl b. Huneyf'ten: Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Kim evinde temizlenir/abdest veya guslünü alır sonra Küba Mescidine gelip de namaz kıtarsa kendisine umre sevabı gibi ecir verilir1[68]
c- Benû Salim Mescidi (Atike / Cuma / Vadi Mescidi)[69]
d- Mescid-i Nebî (Mescidii 'r-Rasûl: Peygamber Mescidi): Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh) nakledilen rivayet şöyledir: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) Medine'ye geldi, dayıları Neccaroğullan'mn ileri gelenlerine haber gönderdi. Ebû Eyyûb el-Ensârî (Hâlid b. Zeyd)'in evinin avlusunda devesini çökertti. Mescidin yapılmasını emretti. (Mescid arsası için) Neccaroğullan'nın ileri gelenlerine: "Ey Neccaroğulları! Arsanızın kıymetini bana söyleyin de size ücretini ödeyeyim" dedi. Onlar da: "Vallahi ücretini istemeyiz. Biz onun kıymetini/karşılığını Allah'tan bekleriz" dediler. Hz. Peygamberin mescidinin yapılacağı yer Neccar oğullannındı. Orada cahiliye döneminden kalma müşriklerin kabirleri vardı. Kimi yeri oyuk ve yıkıntı, kimi yeri tümsek ve bakımsız, terk edilmiş, başıboş bırakılmış harap bir yerdi ve hurma ağaçları vardı. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) hurma ağaçlarının diplerinden kesilmesini, köklerinin çıkarılmasını, harap yerlerin tesviye edilmesini, ekinlerin bozulmasını ve kabirlerin de açılıp (başka yere nakledilmesini) emretti. Hurma ağaçlarını mescidin kıble tarafına sıra ile dizdiler, duvarlarını taştan ördüler. Taşlan taşıyan ashab beyitler söylüyorlardı. Rasûlullah da onlarla birlikte şu dizeleri seslendirdi: "Allah'ım! Ahiret hayatından başka bir -hayatta- hayır yok. Ensar ve muhacirine yardım et!"[70] Mescidin inşasında Ensar-Muhâcir omuz omuza birlikte çalıştılar. Ammar b. Yâsir de şevkle çalışanlardan biri idi. Rasûlullah'a: "Taşıyamadıkları kerpiçleri bana yüklüyorlar, bunlar beni öldürecek!" diyerek arkadaşlarım şaka olsun diye şikayette bulununca Allah Rasûlü: "Ey Sümeyye'nin oğlu! Seni haktan ayrılan/haddi aşan bir topluluk öldürecek" dedi. Gerçekten de o Sıffîn'de Muâviye'nin askerleri tarafından şehid edildi.[71]
Mescid-i Nebî'nin fazileti ile ilgili rivayetler:
Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan (RadıyallahÜ anh): Rasulullah'ın (Sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"... Ebu'l-Kâsım'ın canının elinde tutan Allah'a yemin ederim ki tıpkı bir yılanın yuvasına girip sıkıştığı gibi İslâm da şu iki mescid arasına hapsola-cak, sıkışıp kalacak." Bu iki mescid Mescid-i Haram (Kabe) ve Mescid-i Nebî'dir.[72]
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) Allah RaSÛlÜ'nÜn (Sallallaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğu nakledilir:
"Kim benim mescidimde hiçbir vakti kaçırmaksızın kırk (vakit) namaz kılarsa, cehennem (ateşin) den beraati, azabdan kurtuluşu yazılır (takdir edilir) ve nifaktan berî/uzak olur."[73]
Enes b. Mâlik'in Hz. Ömer (Radıyaiiaha anMmâ) kanalıyla naklettiği bir başka rivayette ise Hz. Peygamber (Sallallaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur:
"Kim herhangi bir mescidde birinci rekatını kaçırmaksızın yatsı namazını kırk gece cemaatle kılarsa, Allah yaptığı bu amel sebebiyle onun cehennemden âzâd oluşunu takdir eder."[74]
Kırk gün ile ilgili diğer rivayetlerin teşvik nitelikli olduğunu ve nefislerin kırk günlük bir zaman diliminde cemaatle namazda olduğu gibi birtakım alışkanlıklar kesbedilebileceği ifâde ediliyor. Mescid-i Nebî'deki namaz fazileti ve asırlardır Müslüman kitlenin bu namaza gösterdiği önem de dikkate alınırsa, uygulanması ve uygulatılması yararlıdır.
Mescid-i Nebî'de namazın fazileti ile ilgili Ebû Hureyre, İbn Ömer ve Zeyd b. Sabit'ten rivayetler de nakledilir:
"Benim şu mescidimde kılınan namaz, Mescidi Haram'ın haricindeki diğer bütün mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."[75]
e- Dokuz mescidler: Bilâl Habeşî'nin Mescid-i Nebî'de okuduğu ezanla yetinen mescidlerdir. Bu mescidler şunlardır:[76]
aa- Neccaroğullarından Amr b. Mebzul'ün (Amr b. Mebzûloğulları) Mescidi
bb- Benû Sâide (Sâideoğulları) Mescidi
cc- Benû Ubeyd (Ubeydoğulları) Mescidi
dd- Benû Selime (Kıbieteyn) Mescidi[77]
ee- Abdüleşheloğuüarından Benû Râtic Mescidi
ff- Zuraykoğulları Mescidi (Mescidü Benî Zurayk)[78]

gg- Benû Gıfâr Mescidi[79]
hh- Benû Eşlem Mescidi
ii- Benâ Cüheyne Mescidi (Bu mescidin dahil olup olmamasında şüphe edilmiştir.)
f- Mescidü Bent Zafer[80]
g- Kesirb. Sait'in yurdu[81]
h- Ziilhuleyfe Mescidi[82]
ı- Hazreclilerin mescidleri: Cüheyneoğullan, Hudâneoğullan, Beyâza-oğullan, Mâzinoğulları, Dînâroğulları, Âdîoğulları, Hublaoğullan, Hâris-oğullan, HaramoğuUarı, Hudreoğullan ve İtbân b. Mâlik Mescidi.
i- Evslilere ait mescidler. Hâriseoğutlan Mescidi (Mescidü Benî Hârise)[83], Muâviyeoğullan Mescidi (Mescidü Bent MuâviyelMescidü İcâbe)[84], Mescidi Benî Abdüleşhel/Vâkım (Harretü'l-Vâkım) mescidi.[85]
j- Kabile/Taşra mescidleri: Cuvâsâ[86], Mustalikoğullan, Sa'd b. Bekr-oğullan, Cezîmeoğullan, Tâif mescidleri, Yemâme mescidleri, Becîle mescidleri, Ebû Busayr Mescidi
k- Askeri seferlerde yapılan mescidler. Bathâ, Isr, Liyye ve Tebük Mescidi.
l- Mescid-i Dtrâr.
İçinde ibâdet edilmeyen, Allah'ın adının anilmadığı, aksine Müslümanlara zarar vermek, aralarına kin, nefret, ayrılık ve fesat tohumlan sokmak ve fitne tohumlan üretmek, küfür ve nifak imâl etmek niyeti ile mescid adı altında inşa edilen bir mesciddir. Kur'ân bunu şu ifâdeleri ile bize haber vermektedir:
"(Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka bir şey kasdetmedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder."[87]
Medine'de Küba Mescidi yakınlannda inşa edilen bu mescid inşa ediliş gayesi ve Kur'an'da zikredilmesi sebebiyle Dırar Mescidi ismi ile adlandınlır. Tebük seferi dönüşünde Dırar Mescidi ile ilgili âyet nazil olunca Peygamber efendimiz bu zararlı mescidin yakılıp yıkılmasını emretti.[88] Böylece İslâm toplumuna büyük zararlar getirebilecek faaliyetlere engel olunmuş oldu.
m- Diğerleri: Vâiloğullan, Hatmeoğullan, Ümeyyeoğullan, Udeyye-oğullan, Vâkıfoğullan Mescidi.[89]

III- Mescidlerin Fonksiyonları:

1- İbadethane, mâbed: Beş vakit farz namazlar cemaatle orada eda edilmektedir. Mescidlerin en önemli ilk işlevi içinde Allah'a ibâdet edilmesidir. Allah'ın adının anıldığı kutsal mekânlar sadece mescidler değildir. Kendi zamanlarında manastır, kilise ve havralar da Kur'an'da dikkatimizi çeker:
"Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan makastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir."[90]
"Bu kandil birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu Öyle kimseler teşbih eder ki..."[91]
Hz. Ömer ve Amr b. Abese'den nakledilen ve mescid yapmaya teşvik eden hadislerde de bu özelliğe dikkat çekilir:
"Kim içinde Allah'ın adının anıldığı bir mescid inşa ederse Allah da ona cennette bir ev yapar."[92]
Mescidlerde tabiî âfet, felâket ve sıkıntılardan kurtulmak için toplu namaz kılınarak genel dualar yapılıyordu. İstiskâ/yağmur isteme, husuf-kusuf/ay ve güneş tutulması gibi durumlarda toplu namaz ve duaların yapılması gibi.[93]
İçinde ibâdet edilmeyen, Allah'ın adının anıl madiği mescid adı altında inşa edilen zararlı mekânların da olabileceği Kur'ân dili ile bize bildirilmiştir.[94]
2- Eğitim-öğretim müessesesi: Mescidier ilim ve zikir meclisleridir. Dünyadaki cennet bahçeleridir. Allah Rasûlü'nün deyimiyle Müslümanların bu cennet bahçelerinden / mescidlerden yararlanması gerekir:
EbÛ Hüreyre'den nakledilen hadiste Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurmaktadır: "Cennet bahçelerine uğradığınızda (sevabınızı artırmak İçin) Allah'ı çokça zikredin!"
"Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet bahçeleri nedir/nerelerdir?" dedim.
"Mescid lerdir."
"Peki ey Allah'ın Rasûlü! Çokça (söylenilmesini tavsiye edeceğiniz) zikir (sözü) nedir?"
"Sübhânellahi ve'İ-hamdü lillâhi velâ ilahe illallâhü vallâhü ekber (zikridir.)"[95]
Mescidlerin bu fonksiyonunu sağlamak "kalbi mescidîere bağlı gençlerin" yetiştirilmesine imkân verir. Böylece "hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesinde" bulunabilecek "yedi sınıftan biri" yetişmiş olur.[96] îçi mescid sevgisi ile dolu bir gençliğin, cemaate devam ilkesine sahip bir neslin, mescid eğitiminden geçen ve cami kültürü ile beslenen kimselerden oluşacağı tabiidir. Yoksa kalbi mescide bağlı olmak, mescidlerde veya avlusunda sabahtan akşama kadar vakit geçirmek veya bir sonraki namaz vaktinin gelmesi için âvârece beklemek değildir.
İlk inşa edildiği günden itibaren Mescid-i Nebî suffa Öğrencileri ile örgün eğitimi başlatarak yaygın eğitimin uygulanmasına da fırsat tanımıştır. Biraz önce ilim ve zikir meclislerinin cennet bahçesi olduğunu vurgulayan hadise değinmiştik. Müslümanların günümüzde izdiham yaratarak hattâ birbirlerini tartaklayarak namaz kılmak için yarıştıkları, bazılarının da sadece kendi nefsini düşünerek saatlerce tefekküre dalıp diğer Müslüman kardeşlerine ziyaret imkânı bile tanımadıkları ve Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) "Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"[97] diye buyurduğu mekân, o ilim merkezinden bir kesittir. Mescidlerin tamamının veya bir bölümünün cennet bahçelerinden bir bahçe olması demek, buralarda Allah rızası için kılınan namazın, telaffuz edilen zikrin ve elde edilen ilmin kazandırdığı sevap ve derecelerin ulaştıracağı yer anlamındadır. Nasıl ki "Cennet anaların ayaklan altındadır[98] hadisi anneye saygıyı teşvik ediyorsa, "Cennet, kılıçların gölgesi altındadır"[99] hadisi de savaşa ve cihâda katılmaya davet ediyorsa, mescidlerin cennet bahçesi olması da namaz, ilim, zikir ve tefekküre davet ve teşvik etmesi anlamındadır. Ashab-ı kiram mes-cidde Allah Rasûlü'nün yanıbaşında ilim halkaları oluşturur, oturup karşılıklı soru-cevap veya müzâkere yahut takrir yolu ile dersler yaparlardı. Bir kısmı mescidde minberdeyken soru sorardı.[100]
Mescid-i Nebî bir okuldu. Suffa denen bir nevi yatılı mektebin Mes-cid'de açıldığını, hususî muallimlerden, bilmeyenlerin orada okuma yazma ve Kur'ân öğrendiklerini de burada vurgulamak gerekir. Bedir esirlerinin de okuma-yazma öğretme karşılığında hürriyetlerine

kavuşturulduğu da unutulmamalıdır. İslâmda en önemli hususların başında irşad, tebliğ ve davet gelmektedir. Bu ise sosyal müessese olmadan tam anlamı ile gerçekleşemez. Allah Rasûlü İslâm'a davette Mekke'de Dâru'l-Erkam'ı, Medine'de ise Mescid-i Nebî'yt merkez olarak kullandı. Eğitim-öğretim faaliyetleri burada icra edildi. Burada evi, malı olmayan, Medine'de yanında barınacak yakını bulunmayan kimsesiz ve bekâr muhacirler kalırdı. Medine'ye hariçten gelenler, öncelikle herhangi bir tanışı varsa onun yanma yerleştirilirdi. Tanışı bulunmayanlar Suffa'ya dahil edilirdi. Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Zer gibi meşhurlar da orada yetişti. Ebû Hüreyre'den nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber Ehl-i Suffa'yı "İslâm'ın / Müslümanların misafirleri (Edyâju'l-îslâm - Edyâfu ehli'l-İslâm)" diye tavsif eder.[101] Kur'an'la olan iştigallerinin çokluğu sebebiyle bunlara Kurrâ da denmiştir.

Mescidler namazların ahkâmı hakkında bilgisi olmayanların, bilen insanlardan namazların nasıl kılınacağını pratik/uygulamalı olarak öğrendikleri mekânlardır. Ashab, Hz.Peygamber'den (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) gördüklerini uyguluyordu. Kısacası mescid, aynı zamanda medrese ve bir okul idi. inen âyetler orada okunurdu.[102] İlim halkaları ile şenlenmişti.[103] Irşad, tebliğ ve ziyaretlere gidişin başlangıç noktalan idi.[104]

Günümüzde de mescidlerde veya bitişiğinde normal bir sınıf büyüklüğünde odalar inşa edilmeli ve buralarda cami cemaatinin Kur'an, tefsir, hadis, fıkıh, akâid, siyer ve İslâm tarihi gibi dînî sahalardaki kültürel ihtiyacı giderilmelidir. Bid'at ve hurafelerden uzaklaşmanın yolu, konunun hakimi, bilgili, görgülü, her yönden donanımlı aydın din adamlan ve din görevlilerimizin vereceği cami derslerinden geçmektedir. Eğitim-öğretim için hiçbir masraftan kaçınılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki her türlü fitne ve fesat cehaletten kaynaklanmaktadır. Mescide idrarını yapan câhil bedeviye öfkeyle saldıran ve ona engel olmaya çalışan sahabeyi Allah Rasûlü durdurdu ve o bedeviye uygun bir üslupla mescidlerin inşa ediliş gayesini ve gerekçesini anlattı. Bu hâdise bize âdâb dışı hareket ve davranışların uygulamalı olarak toplum içinde anlatılabileceğini ve daha tesirli olacağını gösterir.

3- Fetva bürosu: İslâm tarihinde mescidlerde fetvalar verildiği görülmektedir. Rifâa b. Râfî'den (Radıyaiiaha anh) nakledilen rivayet buna bir örnektir. Bu rivayette Zeyd b. Sâbit'in mescidde insanlara kendi görüşüyle fetva verdiği ve Hz. Ömer'in: Zeyd b. Sâbit'e 'Ey kendisine düşmanlık eden, Rasû-lullah'ın mescidinde kendi görüşünle fetva verme seviyesine ulaştın mı?1 dediği kayıtlıdır. Rivayete göre Hz. Ömer ashabı topladı ve hepsi su ancak sudan gerekir hükmünde ittifak etti.[105] Günümüzde de fetvaya yetkili kimselerin büyük camilerde görevlendirilerek halkın sorularına cevap vermeleri için bir imkân tanınmalıdır. Çünkü günümüz bilgi çağında halkımızın soracağı birçok soru bulunmaktadır. Böyle bir hizmet müftülüklerdeki büyük bir yükü de hafifletecektir.

4- Kültür merkezi: Mescidler, İslâm tarihinde vaaz, hutbe, edebî konuşma, ilâhî, naat, şiir ve kaside okuma alanları olduğu gibi aynı zamanda bilgi yarışlarına ve piyes vb. oyunlara sahne olmuştur.

Mescid'in mufâhara denen şiir ve hitabet yarışmalarına sahne olduğunu, Rasûlullah'ın (Saihiiaha aleyhi ve setiem) husûsî şâiri Hassan b. Sabit için -müşrikleri tezlîl, mü'minleri teşcî edici şiirlerini okuması maksadıyla müstakil bir minber konduğunu, Rasûlullah'ın Mescid'de zaman zaman Arapların tarihi ve İsrâiloğullannın geçmişi ile ilgili bazı hikâyeler anlatıp, anlattırdığını da göz önüne alacak olursak Mescid'in canlı ve her an îmanların kaynaştığı bir kültür merkezi de olduğunu anlarız.

Saîd b. Müseyyeb'den nakledildiğine göre Hz. Ömer ile Hassan (Radt anhümâ) arasında geçen mescidde şiir okunup okunmayacağına dair tartışma Ebû Hüreyre'nin (Radıyaiiahu anh) olumlu yöndeki şahitliği ile son bulmuştur.[106]

Allah ve RasÛlÜ'nÜn sevgisini anlatan ya da İslâm'a cezbeden veya onu müdafaa eden şiirlerin, kasidelerin veya ezgilerin mescidlerde okunmasında bir sakınca yoktur.

4- Resmî salon: Mescidler, devlet ve hükümet işlerinin yürütülmesi için ayrı binalar yapılana kadar devlete ait bütün işlerin idare ve takip edildiği yerlerdi. Yönetim mescidden yapılıyor, halk oradan idare ediliyordu.

a- Şûrâ/İstişare meclisi: Mescidler, istişarelerin yapıldığı alanlar olmuştur. Allah Rasûlü gerek devlet işlerini, gerek askerî plân ve stratejilerini ve gerekse ticarî, ziraî faaliyetler gibi dünyevî bütün işleri ashabına danışır, hayatî önem arz eden birçok meseleyi orada karara bağlardı.

b- Diplomatik görüşme ve kabul merkezi: İslâmı kabullenmek veya birtakım anlaşmalar yapmak üzere gelen elçiler Öncelikle mescidlerde ağırlanır ve buralarda diplomatik görüşmeler, dînî kabul (islâm'a giriş) veya siyâsî anlaşmalar gerçekleştirilirdi. Heyetler yılında gelen tüm kabile delegeleri mescidde kabul edildi. Biatlar bu mescidde alındı. Halifeler de biatlan mes-cidde kabul ettiler ve ilk siyasi konuşmalarını/hutbelerini de halka burada irad ettiler.

c- Mahkeme/Adliye: İslâm dininin insanlığın dünya ve ahiret işlerini düzenlemesi ve yön vermesi gibi önemli bir yönü olması sebebiyle hem Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) hem de ilk dört halife döneminde mescid hükümet konağı, adliye sarayı vb. devlet işlerinin de merkezi idi. Kararların alındığı ve icra edildiği bir merkezdi. Bazı şikâyetlerin dinlendiği, dâvaların görüldüğü mahkeme hizmetleri de mescidde verilmekteydi. Allah Rasûlü döneminde hukukî meselelerin hemen hepsi mescidde çözüme kavuşturuldu. Davalı, davacı ve şâhidler mescidde dinlenir; belge, bilgi ve bulgular burada ortaya konulur ve hükme bağlanırdı.[107]

d- Karargâh: Askerî plânlar mescidde hazırlanır, stratejiler orada geliştirilirdi. Savaş öncesi hazırlıklar yapıldığı gibi, savaş sonrası değerlendirme ve müzakereler de mescidde yapılırdı.

e- İlân bürosu/aktif resmî gazete görevi: Devletin aldığı kararlar hutbe ve minber aracılığı ile halka duyurulurdu. Her türlü çalışma ve icraatlar hakkında halka bilgi aktarılırdı. Böylece mescid vasıtası ile şeffaf bir yönetim icra edilirdi. Aynı zamanda devlet de kendi isteklerini halka mescid vasıtası ile iletmiş olurdu. Halk-devlet kaynaşmasını tarihte mescidler gerçekleştirmiştir. Toplumun meseleleri ele alınır, içtimâi sorunlar çözümlenir, kişisel problemler tesbit edilerek en uygun olan bir tarzda giderilmeye çalışılırdı. Mescidler sosyal hayatın kalbi olmuştu.

f- Hapishane: Esir ve borçlular mescidde tutulurdu. Necid bölgesinden Benû Hanîfe kabilesinden esir olarak getirilen Sümâme b. Üsâl mesciddeki direklerden birine bağlanmıştı.[108]

g- Devlet hazinesi: Ganimet mallan ve vergiler mescidde toplanır ve orada hak edenlere dağıtılırdı.[109]

5- Ticaret merkezi: Ticari müzâkereler, islâm iktisadı ile tartışma ve uygulamalar da mescidde yapılırdı. Ganimetler buradan dağıtılırdı.[110]

6- Yardımlaşma ve dayanışma sandığı: Teberru mescidde yapılır ve ilgililere de burada dağıtılırdı. Fakirlere zekât ve sadakalar verilirdi. Yardımlaşmalar olurdu.[111]

7- Misafirhane, otel ve pansiyon: Mescid-i Nebî, hem evi-barkı olmayanların hem de dışarıdan gelen elçi, ziyaretçi ve misafirlerin ağırlandığı bir otel ve pansiyon olmuştur. Sakîf heyeti mescidde ağırlanmıştı. Mescid İslâmı kabulleniş yeri idi.[112] Mescidde uyumak ve yatmak, kaylûle ve geceleme[113] caizdir. Çünkü mescid evi ve kalacak yeri olmayanların evi idi: İbn Ömer'in (Radtyaiiahü anhümâ) anlattığına göre Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) devrinde gençler mescidde kaylûleye (öğle istirahatına) kalarak uyurdu.[114] Mescidde yatsı namazı kılmak için Rasûlullah'ı (Saüaiiahü aleyhi ve seiiem) bekleyen ashâb, çoluk çocuk uyumuştu.[115]

Abbâd b. Temîm'in amcasından (Radıyaitaha anh) naklettiği rivayette ise: Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde

ayaklarından birini diğerinin Üzerine koymuş bir hâlde uzanarak yatarken gördüm" dediği nakledilir.[116]
Misafirhane ve pansiyon olarak kullanılan mescid, abdest ve gusül almaya da uygun idi: Ebu'l-Aliye, Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sahabesinden birinin (Radıyaium anhiim) şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah'm mescidde abdest aldığını senin (gibilerin sorusu) için aklımda tuttum.[117] Sahabenin de mescidde abdest aldığı görülmüştür. Atıyye'den: "îbn Ömer mescidin dışında bevl-ettikten sonra mescidde abdest aldı" dediği nakledilir.[118]
8- Yemekhane: Toplu hâlde yemekler yeniyor, Suffa öğrencilerine ziyafetler çekiliyordu. Mescidde yemek ikramı yapıldığını gösteren rivayetler vardır:
Abdullah b. Haris b. Cez'i' ez-Zübeydî'den Rasûlullah'la (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) beraber mescidde kızarmış et yedik, namaz için kamet getirilince ellerimizi kumlara daldırıp (kuruttuk), sonra namaz kılmaya doğrulduk, (ama yeniden) abdest almadık.[119]
Rasûlullah'a biat eden kadınlardan Ümmü Âmir bt. Yezîd'den (Radıyaiiaha anhâ)'.
Kendisi Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) filancaların (Abdüleşhel-oğullannın) mescidindeyken kemikli et yemeği getirdi. Peygamber'imiz (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) ondan yedi, sonra kalkıp namaz kıldı, (ama yeniden) abdest almadı.[120]
9- Eğlence merkezi ve spor salonu: Bir bayram günü Habeşliler mızrak ve kalkanları ile oyun/folklor oynadılar, Hz. Âişe ile birlikte Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) de bu gösteriyi izlediler.[121] Ebû Hüreyre'den (Radiyaiiaha anhy. Habeşliler mescidde kalkan ve kısa mızraklanyla (harp) oyunu oynarlarken Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) girdi. Hz. Ömer onları men etmek istedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onları bırak, ey Ömer! Onlar Erfide oğulları ndandır."[122]
10- Hastane ve sağlık ocağı veya âcil servis merkezi:
Zeyd b. SâbİT'ten (Radıyallahü aıihf. Rasûlullah (Sallallahüaleyhi ve sellem) meS-
cidde hacamat yaptırdı veya kendisine özel bölüm/oda ayırdı.
Râvİ, İbn Lehîa'ya: 'Evinin mescid bölümünde mi?' diye sorunca o: 'Hayır, Rasûllulah'ın mescidinde' diye cevaplandırdı.[123] Buhârî "hasta ve diğer insanlar için mescidde çadır kurulması" başlığı altında Hz, Aişe'den bir rivayet nakleder: "Hendek savaşında Sa'd b. Muâz, Kureyş'ten Hıbbân b. Anka demlen biri tarafından yaralandı. Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) da onu yahndan bakıp tedavi edebilmek (ve diğer sağlık hizmetleri) için mescidde bir çadır kurdurttu.[124] Mescidde hayvan bakımı da yapılmıştı.[125]
Mescidler İslâm'ın sembolü, nişanesi ve şiarıdır. Her türlü saygı ve ihtirama layıktır. Bir yerin İslâm beldesinden olup-olmadığı ilk bakışta mescid ve camilerinden anlaşılır. Savaşlarda Öncü birlikler bu özelliğe dikkat ederler, ezan sesi duydukları bölgelere baskın yapmazlardı.[126]

III- Mescidlerle İlgili Hükümler:

1- Mescidleri inşa etme hak ve selâhiyeti:
Kur'ân ifadesine göre bu hak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazını kılan, zekâtını veren ve sadece Allah'tan korkan kimselere aittir. Müşriklerin ise böyle bir selâhiyeti yoktur:
"Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescidlerini imar etme selâhiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.[127]
Müslümanlara verilen bu hakkın her işte olduğu gibi Allah'ın rızası gözetilerek kullanılması gerekir:
Hz. Osman'dan (Radıyaiiahu anh) nakledilen hadiste Allah Rasûlü (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur: "Her kim Allah için - Allah'ın rızasını umarak-bir mescid yaparsa Allah da ona cennette benzeri bir ev yapar."[128]
2- Yeni mescid inşası ve var olanların onarım ve bakımı:
Dünyevî amaçlar ve gayeler uğruna değil, inancı hayata aksettirebilme adına mescid inşa ve onarımları yapılmalıdır. Bu durum âyette şöyle dile getirilir:
"(Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Harâm'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Hâlbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zâlimler topluluğunu hidayete erdirmez"[129]
Peygamberimiz'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) her peygamberde bulunmayan hasletlerinden biri de, yeryüzünün her tarafının mescid niteliğinde ümmetine sunulmuş olmasıdır. Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaüahu anhümâ) nakledilen hadiste Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (yani hiçbir peygambere hepsi) verilmemişti: ...(Bu beş maddeden biri:) Yeryüzü bana temizleyici (madde) ve mescid kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"[130]
İhtiyaç anında havra, sinagog, kilise ve diğer mabedlerin mescid olarak kullanılması veya mescide çevrilmesi mümkündür.
Bereket ve hürmet olması için peygamber ve salih insanların kabirleri üzerine mescid (mabed) yapma yasağı bulunmaktadır. Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahüanhum) nakledilen rivayette, ikisi şöyle anlatırlar: 'RasÛlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) ölüm (ağnsı şiddetlenip) yaklaştığında yüzünü elbisesiyle örttü. Daraldığında üstünden elbiseyi çektik, o şöyle diyordu: "Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) hafine getirdiler." Hz. Âişe ekledi: "Rasû-luûlah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) (sanki) oradakileri bunun benzerini yapmama konusunda uyarıyordu."[131] Hz. Âişe bu haberi Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe annelerimizden (Radıyaiiahu anhum) nakletti: O ikisi Peygamberimiz'in (Saiiatiahu aleyhi ve sellem) ölüm hastalığı anında Habeşistan'da gördükleri Mâriye/ Marya isimli bir kiliseden ve orada bulunan bazı resimlerden bahsettiler. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Onlar içlerinde salih bir kişi olduğunda ve o öldüğünde kabrinin üstüne mescid (mabed) yaptılar ve oraya da bu resimleri işlediler. İşte onlar kıyamet günü.aziz ve celil olan Allah'ın yanında yaratılmışların en şerlileridir."[132]
3- Apartman, ev veya dairelerde mescid açılması: Itbân b. Mâlik es-Sâlimî (Radıyaitahu anh), Sâlimoğullan yurdunda kendi kavminin imamı idi. Allah Rasûlü ile birlikte Bedir'de savaşmış Ensar'dan çok şişman biridir. Gözlerinden rahatsızlığını, evi ile kavminin mescidi arasında sel yatağı bulunduğuna ve bu sebeple de Hz. Peygamberin arkasında namaz kılamadığını dile getirerek: "Gelseniz, evimin bir köşesini mescid olarak hazırlasanız, namaz kılsanız da ben orayı namazgah edinsem (olur mu?), ne dersiniz?" demiş ve Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seilem) Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte evine giderek cemaatle namaz kıldırmıştı.[133]
Semüra b. CündÜb (Radıyallahii anhy. RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve seilem) kendi memleketlerimizde evlerimizin bir bölümüni mescid edinmemizi ve buralan da temizlememizi emretti" der.[134] Berâ b. Âzib evinde mescid açarak cemaatle namaz kıldırmıştır.[135]
Rivayetlerde geçen bu mescidler evlerin bir kenarını namaz kılmaya ayırmak ya da evler arasında küçük mescidler yapmak anlamındadır.

Ancak bu mescidler cemaate gitmeyi engellememelidir; buralarda nafile kılınması tavsiye edilmektedir.
4- Mescidlerîn temizliği:
Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahu anhümâ) gelen (biraz önce metnini verdiğimiz) rivayette mescidlerin temiz tutulması ve güzel koku ile kokulandmlmasi emredilmektedir.
EbÛ Saîd el-Hudlî'den (Radıyallahü anh) Allah RaSÛlÜ'nÜn (Sallallahüaleyhi ve seiiem): "Kim mescidden bir ezayı kaldırıp (dışarı atarsa Allah da kendisi için cennette bir ev yapar" buyurduğu nakledilir.[136]
Enes'ten (Radıyaifahu anh) nakledilen hadiste ise: Allah Rasûlü (Saiiaiiaha aleyhi buyurdu ki: "Ümmetimin aldığı sevaplar bana gösterildi. Hattâ biri-
nin mescidden çıkardığı çöp (sebebiyle kazandığı ecir bile gösterildi)".[137]
Mescidden en basit bir saman çöpünü atmak, Allah'ın evini temiz tutmak sevaptır. Aynı şekilde mescide çöp taşımak ya da atmak günahtır.
Peygamber efendimiz de mescide süpürme, çöp ve ağaç kırıntılarını toplama gibi hizmet eden (kadın veya erkek) Ümmü Mihcen isimli bir zencinin defnedildikten sonra kabri başına gelerek cenaze namazı kılmıştır.[138] îbn Abbas'tan gelen rivayette şu ziyade vardır: "Ben onu cennette mescidden çer-çöp toplarken gördüm".[139]
5- Mescidlerin süslenmesi:
Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur: "İnsanlar mescidlerde birbirlerine (bizim mescid sizinkinden daha güzel diyerek) övünmedikçe kıyamet kopmaz."[140] Bir başka hadiste ise Allah Rasûlü (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem): "Mescidleri boyayıp süslemekle emrolunmadım" der.[141] İbn Abbas da der ki: "Yahûdî ve Hristiyanların kendi mabedlerini süslediği gibi siz de kendi mescidlerinizi (bir gün mutlaka) süsleyeceksiniz".[142]
Hz. Peygamber'in mescidi her türlü süsten an, gayet sade ve gösterişten uzak bir şekilde idi. Mescidde aslolan Allah'ın adının anılması ve dininin yüceltilmesidir. Bu hususta ifrat ve tefritten uzak durma kaydı ve insanların dikkatini celbetmeyecek, Allah'ı zikirden alıkoymayacak türden işlemeler, hat ve motifler ile süslenmesinde bir sakınca yoktur. Dört halife devrinde sadece Hz. Osman'ın halifeliğinde aşırılığa kaçılmadan süslemelerde bulunulmuştur. Asıl süslemeler Velid b. Abdülmelik zamanında başladı. Fitne çıkar korkusu ile âlimlerin çoğu bu uygulamalara ses çıkarmadılar.[143]
Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaüaM anhy. "Mescide ilk lambayı getiren Temîm ed-Dârî oldu" dedi.[144]
Mescidlerin sarı, kırmızı ve diğer cazibeli renklerle boyanması, nakış ve işlemelerle tezyini namaz kılanların dikkatini dağıttığı için Mâlikî ve Hanbelî âlimlerine göre mekruh sayılır. Hanefiler ise helal mal ile mescidlerin süslenmesinin caiz olduğunu belirtirler.[145]
6- Farz namazların mescid ve camilerde kılınması:
Abdullah b. Sa'd (Radıyallahü anh)t Rasûlullah'a (Saltallahü aleyhi ve sellem), bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan biri de evinde ve mescidde namaz kılmanın hükmü idi. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah doğruyu ifade etmede haya emretmez... Mescidde ve evimde namaz kılma durumu, gördüğün gibi evim mescide ne kadar yakın ve benim için farz namazlar dışında evimde namaz kılmam, mescidde kılmamdan daha hoştur."[146]
7- Tek ezan sistemi: Birçok mescidin tek ezanla idare edilmesi konusunda ruhsat verilmiştir. Bilâl Habeşî'nin Mescid-i Nebî'de okuduğu ezanla dokuz mescid namaza başlıyordu.[147] Güzel ve tertipli ezan açısından olumlu bakabileceğimiz bu sistemin olumsuz yönleri de olabilir. Elektrik kesintileri ve diğer arızalar gibi. Bunun için bu sistemin beş-on cami için uygulanması ve her bir bölgeye ezan konusunda Özel eğitim almış kimselerin verilmesi, çeşitliliği koruma, daha çok kişinin sevabına fırsat verme ve her çeşit arıza ve aksaklığa engel olma açısından tavsiye edilebilir.
8- Bir mescidde iki veya daha fazla müezzin: Amr b. Ebî Ümmi Mektûm ile Bilâl Habeşî Mescid-i Nebî'nin müezzini idi. Biri imsak diğeri namaz saatini bildirmek üzere bir günde sabah ezanını iki kere okumuş oluyorlardı. Müezzinlerin nöbetleşe ezan okumaları mümkündür.
9- Falanlann veya filancaların mescidi demek doğru mudur? Allahtan başkasına izafesi/nisbeti caiz midir?
Medine mescidlerinin isimleri zikredilirken kabilelere nisbet edilen mescidlere değinmiştik. Hâriseoğulları, Zureykoğullan, Selimeoğulları gibi. Hadislerde "Mescîd-i Benî Fülân"[148] şeklinde belirsiz bir nisbet de yapılmıştır. Mescidler Allah'a aittir. Oralarda sadece Allah'a kulluk edilir. Bu anlamda nisbet caiz değildir. Fakat bulunduğu bölge veya inşa eden şahıs veya topluluğa nisbet edilmesinde bir sakınca yoktur. Buhârî de bunun caiz olduğunu gösteren bir bab açmıştır.[149]
10- Kadınların mescide gitmeleri: Aslolan kadının evde kılmasıdır. Fakat cami vaz ve irşadından faydalanabilmesi için özellikle cuma, bayram ve teravih namazlarında mescide gitmeleri teşvik edilmelidir. Mescide gitmek için kocasından izin isterse kocası onun mescide gitmesine engel olmamalıdır. Fakat kadınlar mescide giderken başkalarının dikkatini çekecek güzel koku sürmemeli, çekici elbiselerden kaçınmalıdır. Rasûlullah döneminde mescide giden hanımlara birçok Örnek gösterilebilir: İbrahim b. Abdurrahman b. Avf m ümmü veledi olan ve uzun etekli elbise giyen Hamide[150], Abdüleşhel kabilesine müntesip bir hanım sahâbi.[151]
Çocukların da mescide gitmelerinde bir sakınca yoktur. Hattâ alışmaları için teşvik edilmelidir. Henüz temyiz çağına girmemiş çocukların mescidi kirletme ihtimalleri sebebiyle mescide sokulmaları mekruh addedilse de bu haram boyutunda değildir. Çünkü Allah RasÛlü kızı Zeyneb'in kızı (torunu) Ümâme/Ümeyme bt. Ebu'1-As'ı mescidde cemaatle kılınan bir namazda kıyamda iken omuzuna oturtmuş, rükû ve secdeye gittiğinde ise kenarına bırakmıştır.[152]
11- Mecidde uyumanın hükmü:
Mescidde uyumak caizdir. İbn Ömer, Ashâb-ı Suffa, Uraniler, Ali, Safvan b. Ümeyye vb. ashabın mescidde uyuduğunu gerekçe gösteren Şâfiîler buna cavaz vermişlerdir. İmam Mâlik bu cevazı yabancılar için, Hanefiler yabancı ve itikafta bulunanlar için, Ahmed b. Hanbel ve İshak ise seferi olanlar için vermiştir.[153]
12- Hayızlı (Adetli) ve cünüp kimse mescide girebilir mi?
Cünüp, adetli ve lohusa kimseler mescidlere giremez. Şafiî ve Hanbelîler ister bir ihtiyaca binaen olsun isterse ihtiyaç bulunmadan olsun durmaksızın mescidden geçmeyi mubah görmüşlerdir. Hanefiler ise Özürsüz olarak mescidi bir geçit olarak kullanmalarının tahrimen mekruh olduğunu söyler. Mâlikiler görüşlerini mescid ve yolun yapılış önceliği üzerine bina etmişlerdir. Buna göre mescid önceleri yapılmışsa oradan geçmekte herhangi bir sakınca yoktur. Mescidde ihtilam olan biri de dışarı çıkmalıdır.[154]
Mazerete binaen giriş çıkışlara ruhsat verilmiştir. Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) mescidde itikâftayken Hz. Aişe annemize (Radıyaiiaha anhâ) başım uzatır, o da hayızh olduğu hâlde onun saçını tarardı.[155] Meymûne annemiz iRadıyaiiahüanhâ) "Bizden birisi hayızlıyken, Rasûlullah'ın seccadesini getirir ve mescide sererdi. Hayzın el ile ne alâkası var?" dediği nakledilir.[156] Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Hz. Aişe annemize (Radıyaliahü anhâ): "Mescidden seccadeyi bana al, getir!" deyince: "Temiz değilim/hayızlıyım" dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Hayzın elinde mi? (Hayzın elinde değil.)"[157] İbrahim b. Yezid b. Kays en-Nehaî

(v.96/714): "Hayızlı bir kimsenin mescidden bir şey almasında herhangi bir sakınca yoktur. Girmeksizin bir şey alabilir" der. Katâde b. Diâme (v.l 17/735) ise: "Cünüp biri mescidden bir şey alır, fakat mescide bir şey koyamaz" der. Atâ b. Ebû Râbah da: "Hayızlı biri mescidden bir şey alabilir mi?" sorusuna: "Evet, Kur'ân'ın dışında her şeyi alabilir" cevabı verir.[158] Enes b. Mâlik: "Cünüp mescidden geçebilir, fakat orada oturamaz" der. Saîd b. Cübeyr ve İbn Mes'ûd'un oğlu Ebû Ubeyde Âmir de bu görüştedir. Câbir b. Abdullah ise: "Biz cünüp olarak mescidden geçerdik de bunda bir sakınca görmezdik" der.[159]
Hayızlı kadının mescide girmesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır:
a- Zeyd b. Sabit, Müzenî ve Zahirîler 'mescidin kirletilmesi söz konusu değilse hayızlı kadın girebilir' dediler ve biraz önce arz ettiğimiz hadisleri delil getirdiler.
b- Hanefî ve Mâlikîler 'orada oturması ve oradan geçmesi caiz değildir' dediler ve Rasûlullah'ın: "Mescide cünüp ve hayızlı olanın girmesini helâl kılmıyorum"[160] hadisini delil getirdiler ve bu babdaki hadisleri de "girmek" yerine, sadece "elini uzatıp almak/vermek" olarak anladılar.
c- Şâfiî ve Hanbelîler 'Cünübde olduğu gibi sadece mescidden geçebilir, ancak orada kalamaz' dediler ve âyetteki "...ancak yolcu/yolda giden"[161] bölümü ile delil getirdiler, Hanefî ve Mâlikîlerin delil olarak getirdiği hadisin bu âyetle tahsis edildiğini iddia ettiler.[162]
Zaruret olmadıkça mescidlerden geçilmemelidir.[163]
13- Kâfir mescide girebilir mi?
Bu konuda da mezheplerin farklı görüşleri vardır: Mâlikîler: "Müslümanlar izin vermiş olsa bile mescide girmeleri engellenir" derler. Ebû Hanîfe ise kâfirin bütün mescidlere girmesinin caiz olduğunu ifade eder. Şâfiîlere göre, Müslümanların izni ile Mescid-i Haram dışındaki mescidlere girmesinde bir sakınca yoktur.[164]
14- İtikaf: Allah'ın rızasını kazanmak düşüncesiyle belli âdab çerçevesinde mescidde kalmaya itikaf denir. İtikafın yeri mescidlerdir. Bu nafile bir ibâdettir. Sadece nezredilmek suretiyle vâcib olur. îtikafın en az müddeti bir gün en fazla müddeti on gündür. İtikâf senenin her ayında olabilir. îtikafta iken, bazı âlimlere göre oruç şart değildir. Ancak Hanefîlere göre vâcib olan itikâf için oruç şarttır. Yine bazılarınca Mescid-i Nebevî, Kabe ve Mescid-i Aksa'da, bazılarınca cuma kılınan mescidlerde itikaf caiz addedilirken, Hanefîler beş vakit namazın kılındığı her yerde itikafin caiz olacağına hükmederler. İtikaf yapan kimse mescidde kalır; namaz, tilavet, ilim, zikir ve tefekkür gibi ibadet çeşitleriyle meşgul olur. Dünyevî meşguliyetleri terk eder.
Rasûlullah her Ramazan'da on günlük (son on gün) itikafa girerdi. Vefat ettiği yıl yirmi gün itikafta kaldı. Sabah namazını kılar kılmaz itikaf mahalline gelirdi.[165] Bunun için özel çadır kurdururdu. Bir rivayette Türk çadınnda itikaf yaptığı nakledilir.[166]
Annelerimiz Hz. Aişe, Hafsa, Zeyneb (Radıyallahu anhiim) için mescidin içinde itikaf için çadırlar kuruldu. Rasûlullah da bu çadırların kaldırılmasını emretti. O Ramazan Rasûlullah da itikâfı terk etti. ŞevvâTin son onunda itikâfa girdi. Bir rivayette ise şöyle denir: "Rasûlullah çadırların kaldırılmasını emretti. Derhâl kaldırdılar, söküp attılar. O yıl itikâfa girmeyi Ramazan'da terk etti, Şevval ayının ilk onunda yerine getirdi.[167]
Özür kanı gelen / istihâze gören bir eşi Peygamber efendimizle itikafta kaldı.[168]
Mescidden geçiş ve kısa bir bekleyiş de niyet edilerek itikaf sayılır.[169]

IV- Mesciddeki Tutum Ve Davranışlar:

a- İhlaslı, samimi ve içten davranmak, Allah'tan başkasına meyletmemek:
"De ki: Rabbim adaleti emretti Her (mescide girişinizde) secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yal-varın. ilkin sizi yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz"[170]
Rasûlullah (Saiiaifaha aleyhi ve seiiem) şöyle buyurur:
"Sizden birisi mesciddeyken şeytan kendisine gelir ve tıpkı bir kişinin hayvanını kamçıladığı gibi kamçılar. Sakin durursa/gaflet içindeyse (burnuna) halka ya da (ağzına) gem vurur." Hadisi nakleden Ebû Hüreyre ekledi: 'Siz bunları gören kişilersiniz. (Burnuna) halka vurulan kişiyi, Allah'ı zikretmediği hâlde şöyle eğik olarak durur görürsün, kendisine gem vurulan kişi de izzet ve celâl sahibi Allah'ı zikretmediği hâlde ağzını açandır.'[171]
b- Mescide temiz elbiselerle girmek, diğer insanları rahatsız edici her türlü kötü kokulu şeylerden ve zarar veren tehlikeli maddelerden kaçınmak, mescidi evi gibi temiz tutmak:
"Ey Âdem oğulları! Her (mescide girişinizde) secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez"[172]
Özellikle soğan-sanmsak ve sigara kokusu gibi yiyecek ve içecek türünden şeylerle çorap kokusu konularında hassasiyete sahip olmak gerekir. Konu ile ilgili olarak hadislerde ifade edilen yasaklar şöyle özetlenebilir:
aa- Balgam ve tükürük:
MescidlerİI her türlü pislikten korumak ve temiz tutmak gerekir. İnsanlara eziyet veren ve iğrendiren şeylerin başında da mescidde görülen balgam ve tükürüktür. Hadislerde bu yasak şu şekilde dile getirilir:
"Sizden birisinin balgamı mescide düştüğünde bir mü'minin cildine ya da elbisesine bulaşıp da ona eziyet vereceğinden dolayı onu yok etsin!"[173]
"Sizden birisi mescidde namaz kılar ve Rabbine sığınır/seslenir. Yüce Allah da ona yüzüyle yönelir/karşılar. Sizden birisi sakın kıble tarafına ya da sağ tarafına balgam atmasın!"[174]
"Birinizin tükürüğü mescide düşerse onu gömsün, bunu yapamazsa tükürüğü elbisesinin kenarına atsın!"[175]
"Mescide balgam atmak büyük hatadır/günahtır ve keffareti ise onu gömmektir/yok etmektir."[176]
"Bana ümmetimin iyi ve kötü (bütün) amelleri gösterildi. Yoldan eziyet verici bir engeli kaldırmayı amellerinin güzelleri arasında buldum. Mescidde bir balgam olup da onun gömülmemesini/yok edilmemesini de amellerinin kötüleri arasında buldum."[177]
Bir kişi topluluğa imam olmuştu. Namazda kıble tarafına tükürdü. Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) o kişi namazı bitirince şöyle buyurdu: "Bu kişi bir daha size namaz kıldırmasın!"
O kişi namaz kıldırma konusunda ısrar edince de: "Sen izzet ve celâl sahibi Allah'a eziyet verdin (onun hoşlanmayacağı şeyi yaptın)."[178] dedi.
bb- Soğan ve sarımsak:
Hz. Ömer (Radıyaiiahu anh) bir hutbede dedi ki:
"...Ey insanlar! Sizler şu iki bitkiden yiyorsunuz, ancak ben o ikisinin kötü olduğu kanaatindeyim; işte şu sarımsak ve soğan. Vallahi ben şahit oldum ki Rasûlullah bir kişide bu kötü kokuyu bulunca (uzaklaşmasını) emrederdi. O kişinin elinden tutulup, Baki' mezarlığına

varacak şekilde uzaklaştırılırdı. Sizden kim onu yemek isterse (önce) pişirerek Öldürsün/ kokusunu gidersin!'[179]
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anhy. Hayber'in fethinden sonra daha dönmeden kendimizi bu bitki türünün (soğan/sarmısağın) içinde bulduk. İnsanlar aç olduğundan hepimiz o bitkiden çok fazla yedik, sonra mescide gittik. Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) mescidde (onun) kokusunu bulunca:
"Kim bu kötü (kokulu) bitkiden (yâni soğan/sarımsaktan) bir şey yerse kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!" dedi.
Bunun üzerine insanlar: 'Bu bitki haram kılındı, haram kılındı' diye konuştular. Onların konuşmaları Rasûlullah'a ulaşınca şöyle dedi:
"Gerçek şu ki Allah'ın helâl kıldığını haram kılma gibi bir yetkim yoktur. Ancak o, kokusundan hoşlanmadığım bir bitki türüdür."[180]
Muğîre b. Şu'be'den (Radiyaiiaha anh):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim özrüm var. Elini bana ver!' dedim, vallahi onu müsamahalı buldum ve elini alıp yenimden sokarak göğsüme/karnıma ulaştırdım. Orayı (taşla) sanlı bulunca şöyle dedi:
"Senin gerçekten özrün var."[181]
Muğîre b. Şu'be açtı. Zorda kaldığı için de sarımsak yemek zorunda kalmıştı.[182]
cc- Pis kokulu çorap ve pislik bulaşmış mestler çıkartılmalı:
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiaha anh):
Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve seliem) (namazda) terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar. Namaz bitince Peygamberimiz:
"Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlarda:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin terliklerini çıkardığını görünce biz de terliklerimizi çıkardık" dediler. Bunun Üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kıtsın!"[183]
dd- Abdest bozulmamalı:
Mescidin havasım bozacak, namaz kılınmasını engelleyecek bir uygulama mescid âdabına yakışmaz. Mescidler Allah'ın evleridir. Orada sadece O'nun adı ve şanı yüceltilir.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh) nakledilen rivayette Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ashabı ile birlikte mescidde oturururken bir bedevi geldi ve iki rekat namaz kıldıktan sonra:
'Allah'ım, bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) onun bu sözüne güldü, ona döndü ve buyurdu ki:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Kısa bir süre sonra, bedevî mescidin bir köşesine gitti, ayaklarını açtı ve o-raya idrarım yapmaya başladı. Ashab mâni olmak için hemen ona doğru koştular:
'Yapma! Yapma!' dediler. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"(Engel olmayın! Bırakın onu,) sizler kolaylaştırmak için varsınız, göreviniz zorlaştırmak değil. İdrarın üzerine bir kova su dökün!" Bunun üzerine o kişiyi bıraktılar. Bedevi bir müddet sonra kalktı. İşini bitirince Peygamberimizin yanına gitti (veya Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) o kişiyi yanına çağırdı) ve kendisini şöyle uyardı:
"Bu mâbed, ancak Allah'ı zikir ve namaz kılmak için inşâ edildi. Buraya idrar yapılmaz. Mescidlere pislik atılması, idrar ve tuvalet ihtiyacının görülmesi uygun ve doğru bir davranış değildir."
Bedevî hatasını anlayınca:
'Annem babam feda olsun, Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) yanıma geldi, bana ne sövdü, ne azarladı ve ne de dövdü (güzelce açıkladı)', dedi.[184]
ee- Mescidlere insanlara zarar verici ve dikkatini dağıtıcı şeyler alınmamalıdır. Bu bağlamda cep telefonları mutlaka kapatılmalıdır. Zaruret durumunda en azından titreşim ve benzeri konumlarda açık bırakılmalıdır.
ff- Mescidde her çeşit gürültüden kaçınılmalıdır.[185]
gg- Kesici ya da rahatsız edici bir maddeyle mescide girmemeli, giril-mişse uygun bir şekilde keskin ve delici kısım kapatılmalı:
EbÛ Musa'dan (Radıyallahü anh):
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Oklarınızla Müslümanların çarşılarına ya da mescidlerine uğradığınızda keskin tarafını tutun/kapatın ve kimseyi yaralamayın!"[186]
Câbİr b. Abdullah (Radıyatlahü anh):
'Yanında oklar bulunan bir kişi mescide uğradı da Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) ona: "Keskin taraflarını tut!" buyurdu.'[187]
c- Allah'ın adının anılmasına/zikrine imkân tanımak, mescidleri her çeşit tehlikeye karşı korumak, kendi evi gibi sahiplenmek:
"Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır! Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye haklan yoktur.) Bunlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük azap vardır."[188]
d- Kötü düşüncelerden annıldığı gibi haram sayılan şeylerden sakınmak: Meselâ, itikafta iken cinsel ilişki yasaktır. Ayrıca mescidler fitne ve fesat yuvalan olmamalıdır.
"...Mescidlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birlenmeyin..."[189]
"Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir."[190]
e- Ezan okunduktan sonra mescidden çıkılmamalı:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaha anh) nakledildi:[191]
Müezzin ezan okuduktan sonra birisi mescidden çıktı. Bunun üzerine (Ebû Hüreyre) şöyle dedi:
'Şu kişiye gelince o, Ebu'l-Kasım'a (Peygamber'e) isyan etti.'
'(Çünkü) Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seltem) bize şöyle buyurdu:
"Sizden biri mescidde bulunuyorken namaza çağrı yapılırsa (ezan okunursa) namazı kılmadan mescidden çıkmasın!"
f- Mescide erken gelerek Allah'a zikir hâlinde namaz saati beklenilmelidir. Mescidde namazdaymış gibi oturulmalı:
Mescidde beklemenin namaz kılma gibi sevap kazandırdığı unutulmamalıdır.[192]
EbÛ Saîd el-Hudrî (RadıyallahU anhilmâ) Rasûlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) ile birlikteyken yanlanndaydım ve beraber mescide girdik. Ne görelim, mescidin ortasında ayaklarım (dizlerini) karnına çekmiş, parmaklarını da birbirine kenetlemiş olarak oturan bir kişi.

Rasûlullah (Saiiaiiam aleyhi ve seiiem) kendisine işaret etti, fakat o kişi, RasÛlullah'ın işaretini anlamadı/fark etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah EbÛ Saîd el-Hudrî'ye döndü ve şöyle dedi:
"Biriniz mesciddeyken ellerini birbirine kenetlemesin, bu şekilde kenetlemek şeytandandır. Sizden biri mescidden çıkıncaya kadar namazda sayılır."[193]
Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh)'. Rasûlullah (Satlattahü aleyhi ve sellem) mescidde yanıma geldi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki: "Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarını kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın."[194]
Bu rivayetteki yasak namaz sırasında ya da namazı bekleyen içindir: Rasûlullah namazda parmaklarını birbirine kenetleyen bir kişi gördü ve parmaklarının arasını açtı.[195] Hz. Peygamber: "Sizden biri evinde abdest alır, sonra namaz kılma niyetiyle evinden çıkarsa, o kişi dönünceye kadar namazda sayılır. Şöyle yapmayın!" dedi ve parmaklarını parmaklarına kenetledi.[196]
g- Mescide girince tahıyyetü'l-mescid (iki rekat mescidi selâmlama namazı) kılmalı: Mescid-i Haram da tavaf ile selâmlanır.
EbÛ Katâde'deiî (Radıyallahu anh):Allah RaSÛlÜ (Sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri mescide girdiği zaman iki rekat namaz kılmadıkça oturmasın,"[197] Bu namazın vacib veya sünnet oluşu ile kerahat vakitlerinde kılınıp kılınamayacağı hususunda ihtilâf bulunmaktadır. Kamet getirildiğinde mescide girilmişse farza uyulur, tahıyyetü'l-mescid namazı terk edilir.[198]
h- Yolculuk ve seferden dönünce iki rekat namaz kılınmalı ve bir müddet oturmalıdır.
Ka'b. Mâlik'in rivayetine göre Allah RasÛlü seferlerden dönüşünü gündüze duha vaktine bırakır, önce mescide uğrar, iki rekat namaz kılarak bir süre otururdu.[199]
ı- Mescidlere gönlümüzü ısındırmamız, ayağımızı alıştırmamız gerekir: Her Müslümanın kalbi mescidlere bağlı olmalı, bir namaz vaktini geçirince diğerim iple çekmeli ki hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde Allah'ın arşının gölgesinde bulunanlardan olabilsin.
Ebu Saîd el-Hudrî (Radıyaiiam mh) Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti: "Bir kimsenin mescide alâkasını görürseniz, onun mü'min olduğuna şehâdet edin, zira Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inananlar imar ederler/şenlendirirler." (Tevbe 9/18)[200]
i- Giriş ve çıkışlar dua ile olmalıdır:
Dua müminin silahıdır. Mescide de girse dua ile girmelidir. Çünkü şeytan onu mescidde bile yalnız bırakmayacak, ona sinsice vesveselerde bulunacak ve onu namazda gaflete düşürerek namazın bereketi ve sevabını azaltacaktır.
Ebû Humeyd ve Üseyd (Radıyaiiaha anhamâ) naklettiler:
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz mescide girdiğinde şöyle desin:
Allahümme'ftah lenâ ebvâbe rahmetik! (Allah'ım, bize rahmetinin kapılarını aç!)
(Dışarı) çıktığında ise şöyle desin:
Allahümme innî es'elüke min fadlik." (Allah'ım, ben senin ihsanından istiyorum.)[201]
RasÛlullah'ın kızı Hz. Fâtıma'dan (Radtyaiiahü anhâ):
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) mescide girdiğinde Hz. Muhammed'e (kendisine) salât ve selâm etti {Bismillah ve's-seiâmü alâ Rasûlillah); (Allah'ın adıyla. Selâm Allah Rasûlü'nün üzerine olsun!). Sonra ekledi:
Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah lî ebvâbe rahmetik!"
(Allah'ım, günahlarımı affet ve bana rahmetinin kapılarını aç\)
(Mescidden) çıktığında da Hz. Muhammed'e salât ve selâm etti (Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah): (Allah'ın adıyla. Selâm Allah Rasûlü'nün üzerine olsun!). Sonra ekledi:
Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah lî ebvâbe fadlik!
(Allah'ım, günahlarımı affet ve bana ihsanının kapılarını açV)[202]
j- Aşağıdaki mescid yasaklanna uyulmalıdır:
1 - Mü'minleri ibadetten alıkoymak için mescidleri İslâm'a aykın şiir panayın hâline getirmek, cahiliye türündeki şiirleri okumak, başkalarını hicvetmek,
2- Kayıp ilânında bulunmak,[203]
3- Cuma günü Müslümanların saflarını ayırmak, yolu daraltmak veya dedikodu gibi faydasız şeylerle uğraşmak niyeti ile halkalar kurmak,[204]
4- Ahş-veriş yapmak, ticari faaliyetlerde bulunmak,[205]
5- Bit gibi haşeratı mescide atmak,[206]
6- Aşın süslemek ve ümmetin malını israf etmek,
7- Bu binalarla başka Müslümanlara karşı övünmek, gurur vesilesi yapmak,[207]
8- Namaz kılanları meşgul edecek şeyler asmak,[208]
9- Buralarda cezalar uygulamak ve kısas hakkı almak.[209]

V- İdeal Bir Mescidde Bulunması Gerekenler:

Hadislerden elde edilen sonuçlara göre günümüz mescidlerinde bulunması gerekli olan sosyal tesisler ve faaliyetler şunlar olabilir:
1- Fetva bürosu,[210]
2- Kütüphane,
3- Konferans salonu (Bilgisayar, tepegöz, slayt makinesi gibi araç ve gereçle donanımlı) Kültürel faaliyetlere açık tutulmalıdır. Şiir okuma, piyes, tiyatro ve bilgi yarışmalarının yapılabileceği özelliklere hâiz olmalıdır,[211]
4- Çevresinde park/dinlenme alanları, çocuk oyun parkları, çim/halı saha,
5- Otopark ve bisiklet koyma yerleri,[212]
6- Yemekhane/aşevi,
7- Düğün salonu,
8- Yaz ve gece kursları için derslikler,
9- Bilgisayar bürolan/internet kafeler,
10- İtikafhaneler,

11- Hanımlar bölümü[213] (Bu bölümün cuma ve bayram namazları dikkate alınarak geniş tutulmasına itina göstermek gerekir.)
12- Tanıtım ve ilân panoları bulunmalı, girişte danışma bürosu oluşturulmalıdır.
13- Bir odalık sağlık ocağı veya âcil servis merkezi,
14- Abdesthane, duşhane/hamam, gasilhane ve tuvaletler,[214]
15- Yardımlaşma ve karz-ı hasen/borç verip-borç alabilme sandıklan, zekat, fitre ve sadaka fonu.
16- Saç-sakal bakımı/berber veya kuaför.[215]
17- îç açıcı olması açısından bol pencereli ve bol kapılı olmalıdır.[216]
İslâm tarihinde mescid ve camiler toplumun her çeşit faaliyetinin yürütüldüğü merkezî yerlere inşa edilmiştir. Hz. Peygamber döneminde tbn Ömer'in birincilikle bitirdiği at yansının bitiş noktası mescid sayılmıştı ki böyle bir sportif faaliyetten bile insanlara mescid sevgisi ve mescide ısındırma amaçlanmıştı.
"Cami yapacağınıza okul yapın", "Hacca ve umreye gideceğinize, oralarda kurban keseceğinize parasını ülkenizdeki fakirlere verin" gibi anlayışlar görünüşte bir hayn teşvik ederken çok önemli diğer bir hayırdan alıkoymaktır ki çok yanlıştır. Hayır işleri, gönül işidir. Birinin niyet ettiği hayn gerçekleştirmesine yardımcı olmak, diğer hayırlan da yapma konusundaki planlanna katkı sağlamak insanlık görevlerimiz arasında yer almalıdır. "Herkesin yöneldiği bir yön vardır. O hâlde, hayırda yarışın! "[217]
Cami yapımlarında da bilinçli hareket etmeliyiz. Rastgele, keyfimize göre ve ihtiyaç bulunmayan yerlere mescid yapmamalıyız.
Mescidler, ibadet ettiğimiz, bir araya gelerek sosyal ilişkilerimizi pekiştirdiğimiz alanlardır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki diğer peygamberlere verilmediği hâlde sevgili Peygamberimiz'in şahsında biz ümmetine sunulan nimetlerden biri de yeryüzünün tamamının mescid kılınmış olmasıdır. Her nerede bulunursak bulunalım dinin direği, müminin miracı olan namazı ihmal etmeyelim. Çünkü mescidlerin inşasmdaki ilk hedef kulların Allah ile olan en yakın hâlini, yani secde anım topyekûn görüntülemektir.
Mescidler, bir memleketin İslâm beldesi olduğunun alâmetidir. İslâm-ın sembolüdür. İslâm nişanelerinden biridir. uAllah'ın sembollerine saygı göstermek, kalplerin takvasından kaynaklanır."[218] Merhum Mehmet Akif in dediği gibi:
"Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli."[219]

Süleyman SARI

f- MESCİDLER

* Yeryüzünde Bina Edilen İlk Mescid Ve Mescid Yapmanın Fazileti

Allah Teâlâ buyurdu:
"İnsanlık için ilk ma be d, bütün âlemlere bereket ve hidayet (kaynağı) olarak Mekke'de inşa edildi.
Orada açık ayetler ve İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse (her türlü tehlikeden) güvenlikte olur. Gitmeye gücü yetenin bu mabedi hac (ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bilsin ki) Allah kesinlikle bütün âlemlerden bağımsızdır/ ihtiyaçsızdır." (Âlü tmrân, 3/96-97)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başkasından korkmayan insanlar bina eder/yaşatır. İşte onlar hidayete erenlerden olduğu umulan kişilerdir." (Tevbe 9/18)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ayrıca mescitfler Allah'ındır. O hâlde Allah'ın yanı sıra hiç kimseye yalvarıp yakarmaytıt!" (Cin, 72/18)[220]

299/1169- İbrahim et-Teymî babasından:[221]
Yolda ben babama[222] Kur'ân okuyordum, o da bana okuyordu ve secde ayetine geldiğinde ise secde ediyordu. Kendisine:
'Yolda secde mi ediyorsun?' deyince şöyle cevap verdi:
'Evet, Ebû Zer'in (Radtyaliahuank) şöyle dediğim işittim:
Ben Rasûlullah'a (Satiaiiaha aleyhi ve setiem) dedim ki:
'Yeryüzünde ilk yapılan mescid hangisidir?' Rasûlullah:
"Mescid-i Haram"
'Sonra hangisi?'
"Sonra Mescid-i Aksa"
'îkisi arasında kaç (yıl) var?'
"Kırk yıl."
Sonra Rasûlullah ekledir
"Namaz sana nerede ulaştı, hemen kıil Orası mesciddir."
§(Diğer rivayette:
"Namaza nerede ulaştın, hemen kıl! Orası bütünüyle mesciddir.")[223]

Açıklama

Yeryüzünde bini edilen ilk mescid hiç şüphesiz Kabe'dir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
'İnsanlık için ilk mabed, bütün âlemlere bereket ve hidayet (kaynağı) olarak Mekke'de inşa edildi.'[224]
§Hz. İbrahim oğlu İsmail ile birlikte yıkılan Kabe'nin temellerini kendi döneminde Allah'ın izniyle bulmuş ve duvarlarını yeniden inşa etmiştir.
Allah Teâlâ buyurdu ki:
'Hani İbrahim Kabe'nin temellerini yükseltiyordu ve (kendisiyle birlikte) İsmail de vardı. (Şöyle diyorlardı):
Rabbimiz, bizden bunu kabul et, şüphesiz sen her şeyi duyan ve bilensin.
Rabbimiz, Bizi senin için yaşayan iki Müslüman kıl, soyumuzdan da senin için yaşayan Müslüman bir ümmet çıkar, bize ibadet şekillerini göster ve tövbelerimizi kabul et. Şüphesiz sen tövbeleri kabul eden ve bağışlayansın.
Rabb'imiz, kendilerine içlerinden bir peygamber gönder ki onlara senin ayetlerini okusun, Kitabı ve Hikmeti öğretip onları (şirkten)

temizlesin. Şüphesiz sen kudret ve hüküm sahibisin.'[225]
§Mescid-i Aksa da yeryüzünün en eski mescidlerindendir, burada kastedilen iki mânâ olabilir:
1- Mescİd-i Haram yapıldıktan kırk yıl sonra Mescid-İ Aksa inşâ edildi.
2- Mescid-i Aksa Mescid-İ Harâm'dan kırk yıl kadar daha uzun bir zamanda inşa edildi.
Anlaşılan o ki Mescid-i Aksa Hz.Davûd ve oğlu Hz.Süleyman tarafından yeniden inşa edilmiştir. Aynca nakledildiğine göre Kabe'yi yeniden inşâ eden Hz. İbrahim ile aralarında yaklaşık bin yıllık bir zaman geçmişti. Bu da gösteriyor ki yukarıdaki hadiste anlatılan, insanlığın ilk döneminde olan bir olaydır. Doğrusunu Allah bilir.[226]

300/1170- Hz. Ömerb. Hattab'dan (Radıyaiiahu anh):[227]
Rasûlullah'ın (Saitaiiahıı aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim bir gazinin başını gölgelendirirse[228] Allah da onu kıyamet günü gölgelendirir,
Kim bir gaziyi başkasına muhtaç olmayacak şekilde donatırsa[229] ölünceye kadar gazinin benzeri sevabına nail olur.
Kim içinde yüce Allah'ın isminin zikredileceği bir mescid yaparsa, Allah da cennette ona bir ev bina eder."[230]

301/1171- Hz. Osman b. Affan'dan {Radıyaüaha anh):[231]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Kim Allah için bir mescid yaparsa Allah da cennette ona benzeri bir ev bina eder."
NOT: Hz. Osman (Radıyallahu anh) mescide ilâve bina yaptığında insanlar ileri geri konuştular. Hz. Osman bunJan duyunca:
'Siz sözü uzattınız/çoğalttınız. Ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim' dedi yukardaki hadisin benzerini nakletti.[232]

302/1172- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radtyaiiahu anhüm) nakletti:[233]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim Allah için bir mescid yaparsa kendisi için cennette daha geniş bir ev yapılır."[234]

303/1173- Esmâ bt. Yezid'den (Radiyallahu anh):[235]
RaSÛlUllah (Sallallakü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim Allah için bir mescid yaparsa Allah, kendisi için cennette daha geniş bir ev yapar."[236]

304/1174- Bişr b. Hayyan'dan (Radıyaitahu ahn):[237]
Biz mescidimizi yaparken Vasile b. Eska' geldi, yanımızda durdu ve selâm verdi. Sonra dedi ki:
Rasûlullah'ın (Saifaiiahu aleyhi ve setiem) şöyle dediğini duydum:
"Kim içinde namaz kılınan bir mescid yaparsa izzet ve celâl sahibi Allah da onun için cennette daha güzel bir bina yapar."
§Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel) ekledi: 'Bu hadisi (babamdan dinlediğim gibi) Heysem b. Hatice'den de dinledim.'[238]

305/1175- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhumâ):[239]
Hz. Peygamber (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim bir mescid yaparsa, isterse yumurtası için bağırtlak kuşunun (tünediği) yuva kadar olsun, Allah ona cennette bir ev yapar."[240]

306/1176- Amr b. Abese (Radıyaiiaha anh) nakletti:[241]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve selle m) dedi ki:
"Ktm içinde izzet ve celâl sahibi Allah'ın zikredilmesi için bir mescid yaparsa Allah da onun için cennette bir ev yapar.
Kim Müslüman bir kişiyi âzâd ederse o, cehennemden kendisi için (kurtuluş) fidyesi olur.
Kim de izzet ve celâl sahibi Allah yolunda bir kıl/saç teli[242] ağartırsa o, kıyamet günü kendisi için nur olur."[243]

*** Yeryüzü Rasulullah İçin Temiz/Temizleyici Mekân Ve Mescid Kılındı**

307/1177- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[244]
Rasûlullah (Saiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (hiçbir peygambere) verilmemişti;
Kızıl ve siyah renkli (bütün) insanlara gönderildim, hâlbukirbir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi,
Bana ganimetde (tasarruf) yetkisi verildi[245], benden önce kimseye böyte yetki verilmemişti,
Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzü bana temiz/temizleyici (mekân) ve mescid kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"[246]

*** Mescidde Oturmanın, Oralara Gitmenin Ve Mescide Yakın Bir Evde Oturmanın Fazileti**

308/1178- Huzeyfe b. Yeman'dan (Radıyaiiaha anh):[247]
RaSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"(Şüphesiz)[248] mescide yakın olan bir evin uzak eve üstünlüğü, bir gazinin savaşa gitmeyene olan üstünlüğüne benzer."[249]

Açıklama

Peygamberimiz bu hadiste birkaç önemli konuyu açıklamaktadır: Mescide yakın bir evin üstünlüğü: Burada evin üstünlüğünden kasıt evde oturanların faziletidir. Mecazen ev denmiştir, tıpkı 'Şehir/kasaba (halkına) sor!' cümlesinde olduğu gibi. Ancak bu hadis mescide giderken fazla adımın fazileti rivayeti İle çelişmemektedir. Zira evi yakın olan kişinin mescide gitmesi ve devamlılığı daha kolay olur, cemaatle daha fazla namaz kılma imkânı vardır. Ama evi uzak olanı da teşvik için adımlarından aldığı sevap dile getirilmiştir.[250]
§Benî Seleme mescide uzak evlerini satmak ve mescid-i Nebî'ye yakın bir ev almak istediler,
Peygamberimiz kendilerine gelip:

"Bana ulaştığına göre sizler mescidin yanına taşınmak İstiyorsunuz" diye sorunca onlar:
'Evet, ey Allah'ın Rasûlü! Biz bunu istedik* diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Ey Benî Seleme! Yerinizde kalın! Sizin (ayak) İzleriniz yazılıyor. Yerinizde kalın! Sizin izleriniz yazılıyor."[251]
§Tirmizi rivâyetindeki ziyade:
....taşınmak istediklerinde haklarında şu ayet nazil oldu:
'.....ve Biz onların yaptıklarını ve bıraktıkları izleri de yazarız/kaydederiz.' (Yasin 36/12)[252]
§Buharî bunu rivayet ettikten sonra Mücahid'in:
Ayetindeki 'dan kasıt yeryüzünde yürürken atılan adımlardır' sözünü nakleder.[253]
Sonuç olarak 308/1178. hadiste Rasülullah mescide yakın evlerin (sahiplerinin) faziletinden bahsetmekte, ancak yukarıdaki rivayette de mescidin yanına taşınmak isteyen Benî Seleme'ye mani olmaktadır. Çünkü onların mescide geleceklerinden emindir ve çok adım ile daha fazla sevap kazanmalarını istemektedir. Ayrıca bu şekilde mescidin yanına taşınma âdeti başlayabilir ve gereksiz yere toplumsal bir kargaşa doğabilir endişesi de olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[254]

309/1179- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[255]
Hz. Peygamber (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Mescidlerde sohbet arkadaşları melekler olan direkler (müdavim insanlar) vardır. Onlar kaybolurlarsa melekler kendilerini arar, hasta olurlarsa ziyaretlerine giderler, ihtiyaç içinde olduklarında da kendilerine yardım ederler."
Rasûlüllah ekledi:
"Mescidde oturan üç vasıf üzeredir: Faydalı bir arkadaş veya doğru söz ya da beklenen bir rahmet."[256]

Açıklama

Bu rivayette mescidlere müdavim olan insanları Rasûlullah mescidlerin direkleri olarak vasıflandırmakta ve arkadaşlarının melekler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Peygamberimiz bu insanlarda Uç vasıftan birisi bulunduğunu belirtmektedir:
1- Faydalı arkadaş: Mescidlerde oluşan kardeşlik Allah için olur ve herhangi bir menfaat kaygısı taşımaz. Böylelikle Allah'ın: 'Ancak müminler kardeştir' ayetine mazhar olurlar.
2- Doğru söz: Mescidlerde oturan kişiden doğru sözler sadır olur; onun işi Kur'ân okumak, hadis öğrenmek, ilim tedrisi ve zikir gibi faydalı şeylerdir. Faydasız sözler ve hareketlerden uzak kalmayı öğrenir.
3- Beklenen rahmet: Bir kişi mescidde kaldığı sürece melekler kendisine dua ve istiğfar ederler, o kişiyi överler. Bütün bunlar da rahmetin inmesine sebep olur.
Günümüzde mescidler fonksiyonunu yerine getiremiyorsa oralara devam eden insanlarda birtakım eksiklikler var demektir: Bu insanlar birbirlerini Allah için sevmenin, faydalı şeyleri okuma ve konuşmanın, ayrıca rahmetin kıymetini bilmemektedirler, daha doğrusu bunlardan haberleri yoktur. Ancak şükürler olsun ki bunları bize öğretecek bir Kur'ân ve hadis kültürü oluşmaktadır.[257]

310/1180- Ebu Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[258]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seitemi şöyle dedi:
"Müslüman bir kişi mescidlerde namaz için kalacağında (yâni evinden bu niyetle çıktığından itibaren)[259] Allah öyle sevinir ki tıpkı uzakta/ gurbette olan bir kişinin geldiğinde onun ev ahalisinin onu güler yüzle karşıladıkları gibi sevinmesine benzer."
NOT: Allah'ın bu rivayette geçen sevinmesi o kişinin amelini kabul etmesi, ona rahmetîyle davranması ve kendisine ikram etmesi şeklinde anlaşılabilir. Allah'ın buradaki sevinci gurbetten gelen birisine karşı ev ahalisinin gösterdiği sevince benzetiliyor ki bu çok güzel bir teşbihtir. 'Mescidler Allah'ındır' ayetince Allah kendisine gelen misafiri karşılıyor, daha doğrusu sanki o uzaktan/gurbetten gelen bir kişi gibidir ve mescidler de onun gerçek evidir. Mescidleri kendi evi olarak gören ve yabancılık çekmeyen Müslümanlara ne mutlu![260]

311/1181- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahü anh):[261]
Hz. Peygamber (Sattaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kim mescide gider gelirse her gidiş ve gelişinde Allah onun için cennette bir konaklama yeri hazırlar."[262]

312/1182- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radiyallahu anh):[263]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Bir kişinin mescide devam ettiğini görürseniz onun imanına şahit olun! İzzet ve celâl sahibi Allah (ayetinde) şöyle buyurdu:
'Mescidleri ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden insanlar yapar/yaşatır.."[264]

313/1183- Abdullah b. Amir/Gâbir el-Elhânî'den:[265]
Seher vakti mescide Habis b. Sa'd et-Tâî (RadıyaiiaM anh) girdi, kendisi RasÛlullah (Saüaiiahu aleyhi ve seiiem) dönemine yetişmiş bir kişiydi.[266] Mescidin ön (mihrap) tarafında namaz kılan bazı kişiler gördü ve şöyle dedi:
'Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki bunlar mürâîlerdir (gösteriş yapanlardır). Onları korkutun (uzaklaştırın), kim onları korkutursa Allah ve Rasûlüne itaat etmiş olur.'
Bunun üzerine insanlar onların yanlarına gittiler ve kendilerini çıkardılar. O ekledi:
'Şüphesiz melekler seher vakti mescidin ön tarafında namaz kılarlar.'
NOT: Seher vaktinde teheccüd kılmak caizdir, melekler bu vakitlerde mescidin ön tarafında namaz kılmaktadırlar. Bu rivayette Mescidde oturmanın ve ibadetin önemi anlaşılmaktadır. Ancak riya ile yapılan ameller boşa gitmektedir, ayrıca diğer amelleri de ateşin odunu yaktığı gibi yok etmektedir.
Görünen o ki Habis b. Sa'd o kişilerin müraî olduklarını biliyordu. Bizim için önemli olan kesin bilmediğimiz kişileri bazı amellerinden dolayı müraî olarak suçlamamaktır. Bu şekilde zaafı olan insanları öncelikle güzel bir şekilde uyarmak gerekir. Ayrıca her Müslümanın riya noktasında nefis muhasebesi yapması (kendisini sorgulaması) gerekir.[267]

*** Mescide Giriş-Çıkış, Orada Oturma Ve Geçme Adabı**

314/1184- Abdülmelik b. Saîd b. Süveyd el-Ensârî anlattı:[268]
Ebû Humeyd ve Üseyd'in (Radıyaiiahu anhumâ) şöyle dediklerini işittim:
RaSÛlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz mescide girdiğinde şöyle desin: Allahümme'ftah lenâ ebvâbe rahmetik! (Dışarı) çıktığında İse şöyle desin: Allahümme Inn! es'elüke min fad İlk."
NOT: Duaların tercemesi:
Mescide girerken:
'Allah'ım, rahmetinin kapılarım bize aç!'
Mescidden çıkarken:
"Allah'ım, ben senin fazlından/ihsanından istiyorum.'
§Bu rivayette mescide girerken Allah'ın rahmetinin istenmesi, içeriye ibadet için girmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu hareket Allah'ın rahmetini celb eder. Daha sonra mescidden çıkılırken de Allah'tan fazlını/ihsanını istemek, çalışma hayatında yardımını talep etmek, helâl rızık ve basan istemek anlamındadır.[269]

315/1185- Rasûlullah'ın tazı Hz. Fâtıma'dan (Radıyallahü anha):[270]
Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve setiem) mescide girdiğinde Hz. Muhammed'e (kendisine) salât ve selâm etti (bir rivayette; Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah, dedi). Sonra ekledi:
"Allahümme'ğfirli zünûbî, ve'ftah Iî ebvâbe rahmetikl"
(Mescidden) çıktığında da Hz. Muhammed'e salât ve selâm etti (bir rivayette; Bismillah ve's-selâmü alâ Rasûlillah, dedi). Sonra ekledi:
"Allahümme'ğfirlî zünûbî, ve'ftah Iî ebvâbe fadlik!"
NOT: Duaların tercemesi:
Mescide girerken:
'Allah 'in adıyla. Selâm Allah Rasûlü 'nün üzerine olsun!
Allah'ım, günahlarımı affet ve bana rahmetinin kapılarını aç!'
Mescidden çıkarken:
'Allah 'in adıyla. Selâm Allah Rasûlü 'nün üzerine olsun!
Allah'ım, günahlarımı affet ve bana ihsan kapılarını aç!'[271]

316/1186- Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb, Ebû Saîd el-Hudrî-nin mevlâsmdan nakletti:[272]
Ebû Saîd el-Hudrî (RadıyaiiaM anh) Rasûlullah ile birlikteyken yanlanndaydım ve beraber mescide girdik. Ne görelim, mescidin ortasında ayaklarım (dizlerini) karnına çekmiş[273] , parmaklarını da birbirine kenetlemiş olarak oturan bir kişi. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) kendisine işaret etti, fakat o kişi, Rasûlullah'ın işaretini anlamadı/fark etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah Ebû Saîd el-Hudrî'ye döndü ve şöyle dedi:
"Biriniz mesciddeyken ellerini birbirine kenetlemesin, bu şekilde kenetlemek şeytandandır. Sizden biri mescidden çıkıncaya kadar namazda sayılır."[274]

Açıklama

Parmaklan kenetlemek mutlak olarak caizdir, Rasûlullah'ın bir şeyler anlatmak için bazen parmaklarını kenetlediği görülmüştür:
1- Rasûlullah mü'minin mü'minle olan birlik ve beraberliğini ifade etmek İçin parmaklarını birbirine kenetlemiştir.[275]
2- Rasulullah (cin gecesi) İbn Mes'ûd'a :
"Eğer bu (çizgiden) çıksaydın sen ve ben kıyamete kadar görüşemeyecektik" dedi ve parmaklarını İbn Mes'ud'un parmaklarına birleştirdi/kenetledi.[276]
3- RasûIuIlah; "...Benî Hâşim ile Benî Muttallp bir bütündür" dedi ve iki elini birbirine kenetledi.[277]
§Bu rivayette nehyedilen ise namaz sırasında ya da namazı bekleyen içindir:
1- Rasûlullah namazda parmaklarını birbirine kenetleyen bir kişi gördü ve parmaklarının arasını açtı.[278]
2- Rasûlullah şöyle dedi:
"Sizden biri evinde abdest alır, sonra namaz kılmak niyetiyle evinden çıkarsa, o kişi dönünceye kadar namazda sayıfır. Şöyle yapmayın!" dedi ve parmaklarını parmaklanma kenetledi.[279]
§Bir kişi namaz sırasında ya da namazı beklerken faydalı şeylerle uğraşması gerekir, ancak parmaklarını birbirine kenetlediğinde faydasız şeylerle meşgul olması, bazen parmaklarını çıtırdatması söz konusudur ya da bu durum uyku getirir, bu da abdestin bozulmasına sebeptir. Peygamberimiz namaz sırasında parmakların çıtlatılmasını yasakladı.[280] Münâvî (v.1031/1632) bunun tenzihen mekruh olduğunu, namazı beklerken ve namaza giderken de bu hükmün geçerli olduğunu belirtti.[281] Çünkü bir kişi farz namazı beklerken ya da onu kılmak için mescide giderken namazda sayılır, birtakım mâlâyanî (boş/faydasız) işlerden kaçınılması tavsiye edilmiştir.
Ayrıca ihtibâ denilen dizleri karna çekerek kumaşla ya da elle sarıp oturma insanın uykusunu getirebilir ve rahat bir oturuş şekli olduğu için abdesti bozulabilir, önemli olan bu hareketleri namaz vaktini beklerken ya da camide otururken yapmamaktır.[282]

317/1187- Ka'b b. Here'den (Radiyallahu anh):[283]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) mescidde yanıma geldi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki:
"Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarım kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın."[284]

318/1188- Ebû Musa'dan (Radıyaiiaha anh):[285]
Hz. Peygamber (Saihiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Oklarınızla Müslümanların çarşılarına ya da mescidlerine uğradığınızda keskin tarafını tutun/kapatın ve kimseyi yaralamayın!"
§Aynı sahabiden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûluîlah dedi ki:
"Sizden biri okuyla beraber çarşıya veya bir meclise ya da bir mescide uğradığında keskin tarafını tutsun! Keskin tarafını tutsun!" (Son

cümleyi) üç kere tekrarladı.
Ebû Musa ekledi: 'Bize belâlar öylesine gelmeye devam etti ki, hattâ okun keskin kısmını birbirimizin yüzüne tuttuk.'[286]

Açıklama

Bu ve benzeri rivayetlerde kesici ya da rahatsız edici bir maddeyle Müslümanların toplu hâlde bulundukları çarşı/pazar, mescid ya da bir oturum yerine uğrayan kişi dikkatli olmalı, silahının keskin tarafını eliyle tutmalı veya bir şeyle kapatmalıdır. Böyle yapmadığı takdirde başkasını rahatsız edebilir, hattâ yaralayabilir. BİR Müslümana şakayla da olsa silah doğrultmayı yasaklayan Rasûlullah bu hadiste de silahlı birisinin Müslümanların yanında dikkatli olmasını, onları rahatsız etmemesini emretmektedir. Başkasını rahatsız etme ya da yaralama kul hakkına girmektedir, hatanın telafisi yanında mutlaka helalleşmek gerekir.
Ebû Musa İkinci rivayette Rasûlullah'ın hadisini naklettikten sonra fitnenin başladığı dönemde Müslümanların büyük hatalarından bahsetmektedir. Rasûlullah okun ucunu kapatın, elinizle tutun da başkasına zarar vermesin diye emrederken onlar okun keskin tarafını birbirlerinin yüzlerine tutuyorlar, bazen de öldürüyorlardı. Bu büyük sahabinin o günkü üzüntüsü burada net olarak anlaşılmaktadır.[287]

319/1189- Bize Süfyan (b. Uyeyne) anlattı:[288]
Amr (b. Dinar)'a: 'Sen Câbir (b. Abdullah)"in (Radıyaliahu anh):[289]
'Yanında oklar bulunan bir kişi mescide uğradı da Peygamberimiz ü aleyhi ve seiiem) ona: "Keskin taraflarını tut!"' şeklindeki rivayetini duydun mu, dedim.' O da: 'Evet' dedi.
§Ondan ikinci tarikle gelen rivayette Câbir anlattı:
'Benne el-Cühenî'nin haber verdiğine göre Hz. Peygamber mescidde (ya da bir mecliste)[290] oturan bir topluluğun yanına geldi ki onlar bir kılıcı kınından çıkarmışlar, tekrar kınına sokmadan kılıcı aralannda alıp veriyorlar. Rasûlullah şöyle dedi:
"Böyle yapana Allah lanet etsin! Ben sizi bundan men etmedim mi? Kılıcı kınından çıkardığınızda kişi onu tekrar kınına soksun, sonra bu şekilde versin!"'[291]

320/1190- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[292]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kir
"Sizden birisi mesciddeyken şeytan kendisine gelir ve onu emri altına almak (boyun eğdirmek) ister, tıpkı kişinin hayvanını emri altına almak istediği gibi. Ona itaat ederse (boynuna) halka ya da (ağzına) gem vurur."
Ebû Hureyre ekledi:
'Siz bunları gören kişilersiniz. (Burnuna) halka vurulan kişiyi, Allah'ı zikretmediği hâlde şöyle eğik olarak durur görürsün, kendisine gem vurulan kişi de izzet ve celâl sahibi Allah'ı zikretmediği hâlde ağzını açandır.'[293]

Açıklama

Burada Peygamberimiz'in bir uyarısı görülmekte; mescidde bulunan kişi dua etmeli, zikir yapmalı, Kur'ân okumalı. Eğer gaflet İçinde olursa şeytan onun burnuna halka ya da ağzına gem takar. Herhalde buradaki halka ya da gem takma mecazdır, yâni onu kontrolü altına alır demektir. Çünkü şeytanın ilk yaptığı iş Müslüman'a Allah'ı unutturmaktır. Bu şekilde etkisizleştirdikten sonra onu kötülüğe sevk eder ve her istediğini yaptırır. Şeytan o kadar sinsi ve kuvvetli bir düşmandır ki sizi nasıl kandıracağını bilemezsiniz. Ona karşı yapılacak olan, ibadete devam etmek, çokça Kur'ân ve hadis okumak, zikir yapmak, hatalar için istiğfara devam etmek, salih insanlarla beraber olmak, kötü insanların etkisinde kalmamak ve Allah'tan çokça yardım istemektir. Kur'ân okumaya başlarken bile şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Kur'ân'ın son iki sûresinin bu gibi şer güçlerden Allah'a sığınmakla ilgili olması ve Kitabımız'ın bu şekilde bitmesi oldukça manidardır.[294]

*** Mescidleri Her Türlü Pislikten Korumak Ve Temiz Tutmak Gerekir**

321/1191- Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radiyallahu anh):[295]
Rasûlulah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dediğini duydum:
"Sizden birisi mescide balgamını düşürürse o balgamı[296] bir mü'mi-nin cildine ya da elbisesine bulaşıp da ona eziyet vereceğinden dolayı onu yok etsin!"[297]

322/1192- îbn Ömer'den (Radtyaiiahu anbumâ):[298]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve settem) mescidde namaz kıldı ve kıble tarafında bir balgam gördü. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Sizden birisi mescidde namaz kılar ve Rabbine sığınır/seslenir. Yüce Allah da ona yüzüyle yönelir/karşılar. Sizden birisi sakın kıble tarafına ya da sağ tarafına balgam atmasın!"
Sonra Peygamberimiz bir dal parçası istedi ve onu sıyırdı/attı. Ardından renkli güzel bir koku[299] istedi ve oraya sürdü.[300]

323/1193- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[301]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Birinizin tükürüğü mescide düşerse onu gömsün, bunu yapamazsa tükürüğü elbisesinin kenarına koysun!"[302]

324/1194- Ebû Saîd el-Hudrfden (Radıyaiiaha anh):[303]
Hz. Peygamber (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) kıble tarafında balgam (bulaşığı) gördü ve onu bir çakılla sıyırdı/attı. Sonra da kişinin ön tarafına ya da sağ tarafına tükürmesini yasakladı ve şöyle dedi:
"O kişi (zor durumda ise) sol yanma ya da sol ayağının altına tükürüğünü atabilir."[304]

325/1195- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaiiahu anh):[305]
Hurma dallarını eline almak Rasûlullah'm (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) hoşuna giderdi. Bir gün elinde onlardan bir dal olduğu hâlde mescide girdi, kıble tarafında birkaç balgam gördü ve onları yok edinceye kadar elindeki dal ile sildi/sürttü. Sonra kızgın bir şekilde

insanlara döndü ve dedi ki:
"Sizden birisi bir kişinin kendisine dönmesini ve yüzüne tükürmesini arzu eder mi? Biriniz namaza kalktığında izzet ve celâl sahibi Rabbine yönelir, melek ise sağındadır. Bu nedenle ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin! (Tükürmek zorunda kalırsa) sol ayağının altına yada sol tarafına tükürüğünü bırakabilir. Ancak acil bir durum olur (tükürüğünü tutamazsa, tükürüğünü hemen elbisesinin bir kenarına alıp) işte böyle yapsın!" dedi ve ridasımn kenarını üst üste katladı.
(Râvi) Yahya (göstermek için) tükürüğünü elbisesinin bir kenarına bıraktı ve onu ovdu.[306]

Açıklama

Peygamberimiz'in karşılaştığı insanların bir kısmı eğitimsizdi, özellikle çölden gelenler kaba yapılan yanında, temizliğe dikkat etmemeleri ile biliniyordu. O günkü şartlarda mescid kumluktu ve herhangi bir sergi de bulunmamaktaydı. Kumluk olmasına rağmen Peygamberimiz mescidin temiz tutulmasını ister, balgam ve tükürük gibi pis maddeleri bazen bizzat kendisi temizler, yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi insanları uyanr, bazen de onlan kıyametteki kötü son ile korkuturdu/uyarırdı:
RaSÛlullah (Sallatlaha aleyhi ve seüem) buyurdu ki:
"Kim kıble tarafına tükürürse kıyamet günü bu tükürüğü iki gözünün (kaşının) arasında olduğu hâlde gelir."[307]
Aynca Rasûlullah, imamlık yaparken tüküren kişiyi görünce; onu bir daha imam yapmayın, diye uyarmıştı.
Mescidde görülen balgam ya da tükürüğün yok edilmesini emretmişti. Hattâ bu temizliği hasene (sevap/iyilik) olarak nitelemişti.[308]
Peygamberimiz özellikle kıble ve sağ tarafa tükürülme üzerinde durmakta ve insanları uyarmaktadır. Sol tarafa tükürülmesi ile ilgili ruhsatı o günkü şartlarda anlamak doğru olur. Eğitimsiz bazı çöl insanlarının tükürme problemlerini asgariye indirme ve kumluk olan zeminde onun yok edilmesini emretmekteydi. Bu şekildeki olayla ilgili rivayetler fazla bulunmamaktadır, bundan birkaç olay Üzerine PeygamberimİZ'in onlan uyardığı anlaşılmaktadır. Bugün için mescidde öksürük vb. sebeplerle önlenmesi mümkün olmayan balgam ve sümüğün yok edilmesi, yere düşerse onu temizlemek ya da mendil içine alıp dışarı atmak şeklinde anlaşılır. Önemli olan mescidlerin temiz tutulmasıdır, her dönemin kendisine göre temizlik şekli vardır.
Allah mekândan münezzehtir, burada kıble tarafında şeklindeki izafet kıblenin önemine yapılan bir vurgudur.
Rasûlullah bu insanların her şeyleriyle ilgilenmiş ve toplumu rahatsız edecek konularda onları eğitmiştir. Bu eğitim burada tükürük vb. pisliklerin temizliği ile ilgili görülürken başka yerde soğan ve sarımsak yiyenlerin mescidlere gelmemelerini istemesi şeklinde tezahür etmektedir.[309]
326/1196- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiakü anh):[310]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Mescide balgam atmak büyük hatadır ve keffareti ise onu gömmektir/yok etmektir."[311]

327/1197- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[312]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) şöyle dedi:
"Sizden birisi namazdayken Rabbine yönelmiştir/ona yalvarmaktadır. (O hâlde öne tükürmediği gibi) kimse sağına da tükürmesin!"
(Râvi) İbn Ca'fer ekledi: "Önüne ya da sağına tükürmez/tükürmesin. Ancak (Zor durumdaysa) soluna ya da ayaklarının altına tükürüğünü bırakabilir."[313]

328/1198- Ebû Ümâme'den (Radıyaüahü anh):[314]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu:
"Mescide tükürmek günahtır, onu gömmek/yok etmek sevaptır."[315]

329/1199- Ebû Saîd anlattı:[316]
Vasile b. Eska'ı (Radıyaiiaha anh) Dımeşk mescidinde namaz kılarken gördüm, sol ayağının altına tükürüğünü bıraktı, sonra ayağıyla sürttü/yok etti. Namazı bitince kendisine:
'Sen RasÛlullah'ın ashabından olduğun hâlde mescide tükürüğünü bırakıyorsun ha?' deyince şöyle cevap verdi:
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bu şekilde yaparken gördüm.'
NOT: Bu rivayet zayıftır. Olabilir ki bu sahabî Rasûlullah'ı yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi tarif ederken görmüş olabilir ve Rasûlullah'ın verdiği ruhsattan yararlanmıştır.[317]

330/1200- Ebû Sehle Sâib b. Hallâd'dan (RadıyaiiaM anh):[318]
Bir adam topluluğa imam olmuştu ve kıble tarafına tükürdü, Rasû-lullah da kendisine bakıyordu, o kişi namazı bitirince şöyle buyurdu:
"Bu kişi size bir daha namaz kıldırmasın!"
O kimse daha sonra namaz kıldırmak istedi. Onu engellediler ve bu konuda Rasûlullah'ın sözünü aktardılar. O adam bunu (duyduğunu) Rasûlullah-a aktarınca Rasûlullah şöyle dedi:
"Evet, (doğru.)"
(Râvi:) zannederim Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle demişti:
"Sen izzet ve celâl sahibi Allah'a eziyet verdin (onun hoşlanmaacağı şeyi yaptın)."[319]

331/1201- Ebû Zer'den (Radyaiiahu anh):[320]
Hz. Peygamber (sattaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Bana ümmetimin iyi ve kötü (bütün) amelleri gösterildi. Yoldan eziyet verici bir engeli kaldırmayı amellerinin güzelleri arasında buldum. Mescidde bir balgam olup da onun gömü I memesin İ/yok edilmemesini de amellerinin kötüleri arasında buldum."[321]

332/1202- Tank b. Abdullah (el-Muhâribî)'den (RadtyaiiaM anh):[322]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namaz sırasında ön ve sağ tarafına tükürme! Namazı bitirdiğinde sol tarafın boşsa (ve zorda kalırsan) sol tarafına tükürebilirsin. Böyle olmadığında ise ayaklarının arasını açarsın ve tükürdüğünü orada sürtersin/yok edersin."
NOT: Mescidi balgam veya tükürükten koruma konusunda bk. 325/1195. hadisin açıklaması.[323]

*** Mescidleri Her Türlü Kötü Kokudan Korumak Gerekir**

333/1203- Hz. Ömer (Radıyaitahu anh) bir hutbede dedi ki:[324]
'... Ey insanlar! Sizler şu iki bitkiden yiyorsunuz, ancak ben o ikisinin kötü olduğu kanaatindeyim; işte şu sarımsak ve soğan. Vallahi ben şahit oldum ki Rasûlullah bir kişide bu kötü kokuyu bulunca (uzaklaşmasını) emrederdi. O kişinin elinden tutulup, Baki* mezarlığına varacak şekilde uzaklaştırılırdı. Sizden kim onu yemek isterse (önce) pişirerek öldürsün/ kokusunu gidersin!'[325]

334/1204- İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhumâ):[326]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim bu bitkiden yerse, kesinlikle mescidtere gelmesin![327]

335/1205- Ebû Hüreyre'den {Radıyaiiahu anh):[328]
RaSUİUİIah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Kim şu bitkiden, yâni sarımsaktan yerse mescidlerimizde bize eziyet vermesin!"
§Başka bir yerde de şöyle dedi:
"...mescidlerimize kesinlikle yaklaşmasın ve sanmsak kokusuyla bize eziyet vermesin!"[329]

336/1206- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyatiaha anh):[330]
Hayber'in fethinden sonra daha dönmeden kendimizi bu bitki türünün (soğan/sanmsağın)[331] içinde bulduk. İnsanlar aç olduğundan hepimiz o bitkiden çok fazla yedik, sonra mescide gittik. Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde (onun) kokusunu bulunca dedi ki:
"Kim bu kötü (kokulu) bitkiden bir şey yerse kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!"
Bunun üzerine insanlar: 'Bu bitki haram kılındı, haram kılındı' diye konuştular. Onların konuşmaları RasÛlullah'a ulaşınca şöyle dedi:
"Gerçek şu ki Allah'ın helâl kıldığını haram kılma gibi bir yetkim yoktur. Ancak o, kokusundan hoşlanmadığım bir bitki türüdür."[332]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerden soğan ve sarımsak gibi bitkilerin kötü kokusu olsa da yenmelerinin helal olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bize emredilen bu bitkiler yendiğinde toplum İçine ve mescidlere gidilmemesidir. Çünkü kokusu diğer insanlan rahatsız eder, sû-i zan ve nefret oluşturabilir ya da dedikoduya sebep olur. Bu bitkiler pişirilerek yenmeli ya da çiğ yenirse kokusu giderilmeli veya gidinceye kadar evde kalınmalıdır.
Ayrıca bu hadisten Rasûlullah'ın Allah'ın helal kıldıklannı haram kılma yetkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Rasûlullah'ın haram kıldığı şeyler kendi iradesiyle değil, bilâkis Allah'ın isteği ve emriyle olmuştur. Helal olan birtakım şeylerden Rasûlullah'ın hoşlanmadığı oluyordu şüphesiz. Bunları kendisi yemiyor, ancak yenmesini yasaklamıyordu, keler eti bunun en tipik örneğidir. Bazen de Peygamberimiz soğan ve sarımsak gibi maddelerin kötü kokulanyla başkalarını rahatsız etmesinden endişe ederek yenildiğinde insanların yanına çıkılmamasını tavsiye etmektedir. Bütün bunlar Müslümanların toplumsal sorumlulukların] ortaya koymaktadır.[333]

337/1207- Câbir b. Abdullah (Rad.yaiiaha anh):[334]
Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini belirtti: [335]
"Kim sarımsak ya da soğan yerse yanımızdan uzaklaşsın (ya da mescidimizden uzaklaşsın) ve evinde otursun! "[336]

338/1208- Muğîre b. Şu'be'den (Radiyallahu anh):[337]
Sarımsak yedim, sonra Hz. Peygamber'in (Satiaihhu aleyhi ve seiiem) mescidine gittim ve bir rekat kılmış bir hâldeyken ona yetiştim. Namazı bitirince kalanı tamamlamaya kalktım, Rasûlullah sarımsak kokusunu alınca şöyle dedi:
"Kim bu bitki türünü yerse kokusu gidinceye kadar kesinlikle mescidimize yaklaşmasın!" Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim özrüm var. Elini bana ver!' dedim, vallahi onu müsamahalı buldum ve elini alıp yenimden sokarak göğsüme/karnıma ulaştırdım. Orayı (taşla) sanlı bulunca şöyle dedi:
"Senin gerçekten özrün var."[338]

Açıklama

Araplar o dönemde aç kaldıklarında karınlarına taş sararlardı.[339] Herhalde burada Muğîre b. Şu'be de çok açtı ve yiyecek bulamadığı için karnına taş bağlamıştı, zorda kaldığı için de sarımsak yemek zorunda kalmıştı.[340] Peygamberimiz (Sallailahu aleyhi ve sellem). bu kokudan hoşlanmıyordu, ancak bu sahabî açlık içinde olduğu için onun özrünü anlayışla karşıladı. Rasûlullah açlık çeken aşırı fakirleri bazen kendisi yedirir- içirirdi, bazen de zengin sahabîlere bu görevi verirdi.
Bu rivayette aynca Rasûlullah'ın ne kadar mütevazı olduğu görülmektedir. O, insanlara hiç zorluk çıkartmaz ve hep uyumlu olmaya çalışırdı. Burada sahabî elini aldığı zaman hiç çekmemesi ve karşı koymaması onun mükemmel ahlâkının bir tezahürü değil midir?... Zira o bir Peygamber ve aynı zamanda da bir devlet başkanıydı, ancak en fakir sahabîye kadar herkesin derdiyle ilgilenmesi onun peygamber siretini ortaya koymakta ve ideal bir Müslüman'ın portresini çizmektedir.[341]

*** Mescidlerde Yasaklanan Diğer Şeyler**

339/1209- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesi (Abdullah b. Amr)'dan (Radıyallahü anhüm):[342]
Rasûlûllah (Saiiatiahu aleyhi ve setiem) mescidde şiirlerin okunmasını, kayıp ilânı yapılmasını ve cuma günü namazdan önce halkalar kurulmasını yasakladı.[343]

Açıklama

Bu hadiste mescidde yasaklanan üç şey bulunmaktadır:
1- Şiirlerin okunması: Bu yasağın nedeni sürekli olarak bunlarla meşgul olmak, mü'minleri ibadetten alıkoymak ya da mescidleri şiir panayırı hâline getirmek veya cahiliye türündeki şiirleri okumak, başkalarını hicvetmek olabilir. Ara sıra söylenen, güzel duygulan canlandıran ya da Allah ve Rasûlü'nün sevgisini hatırlatan veya İslâm'ı müdâfaa için söylenen şiir okumaları yasak değildir. Bunun en güzel örneği Hassan b. Sabit[344] ve Ka'b b. Züheyr'in[345] şiirleridir. Rasûlûllah (Sallaiiaha aleyhi ve setiem) mescidde şiir okuyan ve müşrikleri hicveden şiiri üzerine Hassan'a; "Allah'ım! Onu Kutsal Ruh (Cebrail) ile destekle!" diye dua etmişti.[346]
2- Kayıp ilânı: fiili Arapça'da yüksek sesle konuşmak, okumak manalarına gelir. Mescidlerde yüksek sesle bu şekilde arama yapmak, kayıp ilânları vermek, ibadet eden mü'minlerin huzurunu kaçırır, dikkatlerini dağıtır. Ancak bazı âlimler Mescid-İ Harâm'da ilân caizdir, çünkü gelen hacıların ihtiyacı olabilir, dediler. En güzeli ihtiyaç olmadıkça mescidlerde yüksek sesle konuşmaktan ve kendi meselelerimizle mü'minleri mescidde oyalamaktan kaçınmaktır.[347]
3- Cuma günü halkalar kurmak: Burada Müslümanların saflarını ayırmak, yolu daraltmak veya dedikodu gibi faydasız şeylerle uğraşmak yasaklanmıştır.[348]

340/1210- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesi (Abdullah b. Amr)'dan (Radıyallahü anhünt):[349]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) mescidlerde ahm-satım[350] yapmayı yasakladı.[351]

341/1211- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[352]
Rasûlullah'in (Saiiatiaku aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim bir kişinin mescidde kayıp ilânı için bağırdığını duyarsa: "Allah sana onu geri vermesini' desin. Çünkü mescidler bunun için yapılmadı."[353]

342/1212- Süleyman b. Bürde babasından (Radıyatlaka anh) nakletti:[354]
Bir bedevi mescidde:
'Sabah vaktinden sonra kızıl bir deve (kaybettiğini) kim ilân etti?' deyince, Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Onu bulamayasın! Onu bulamayasın! Onu bulamayasın! Bu (kutsal) yerler/mescidler[355] yapılma gayeleri için bina edildi, (bunlar için değil)."[356]

343/1213- Hakîm b. Hizâm'dan (Radıyaiiahu anh):[357]
RasÛlullah (Sallatlahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mescidlerde hadler (cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz."
§(Başka tarikle gelen rivayet) Hakîm b. Hizam'dan:
Dedi ki:
"Mescidler (mabed olduğundan) içlerinde şiirler okunmaz, hadler (ağır cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz."
(Abdullah ekledi): Babam (Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: O bu rivayeti, merfû (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakletmedi, (Râvi) Haccac'ı kastediyordu.[358]

344/1214- Süfyan'ın kızı Ümmü Osman'dan (RadıyaiiaM anhamâ) (ki o, Ümmü Benî Şeybe'dir, (Râvilerden) Muhammed b. Abdurrahman da onun Rasûlullah'a biat ettiğini söyledi):[359]
Rasûlullah (Sattaiiahüaleyhi ve seiiem) Şeybe'yi çağırdı, o da (geldi ve) Kabe'yi açtı. Hz. Peygamber içeri girdi, (namaz kıldıktan sonra) geri döndü ve çıktı. Tekrar gelmesi için Şeybe'ye Rasûlullah'ın elçisi gitti. Şeybe de geri döndü. (Hz. Peygamber) onun yanına geldi ve dedi ki:
"Ben Kabe'de (asılmış) boynuz gördüm/onu gizle!"
(Râvi) Mansur'dan gelen rivayette Süfyan'm kızı Ümmü Osman dedi ki: Hz. Peygamber (yukarıdaki hadiste geçen sözü) dedi (ve ekledi):
"Gerçek şu ki Kabe'de namaz kılanları meşgul edecek bir şey bulunmaması gerekir."
ŞİkinCi tarikle gelen rivayet:
Şeybe'nin kızı Safıyye Ümmü Mansur anlattı: Ev ahalisinin hepsini doğuran Benî Süleym'den bir kadının[360] bana haber verdiğine göre:
Rasûlullah Osman b. Talha'ya haber gönderdi. (Râvi bir keresinde de dedi ki: Bu kadın Osman b. Talha'ya: Hz. Peygamber seni niçin çağırdı, diye sorunca o, şöyle anlattı:
Rasûlullah (beni çağırdı)[361] ve dedi ki: "
"Ben Kabe'ye girdiğimde koçun iki boynuzunu görmüştüm. Onun gizlenmesini emretmeyi unuttum. Onları gizle! Çünkü Kabe'de namaz kılanı meşgul edecek bir şeyin bulunması uygun olmaz."
Süfyan şöyle dedi: (Haccac'ın mancınıkları ile) Kabe yanıncaya kadar koçun iki boynuzu Kabe'de kalmaya devam etti, yangında o ikisi de yandı.[362]

Açıklama

Kabe'de saklanan koç boynuzlan Hz. İsmail yerine kurban edilmesi için gönderilen koçun boynuzlan olabilir. Hafız İbn Hacer bu rivayetlerin kurban edilmek istenenin Hz. İsmail olduğunu gösterdiğini ve çoğunluğun görüşünün bu şekilde olduğunu, ancak âlimlerden küçük bir azınlığın da kurban edilmek istenenin Hz. îshak olduğunu söylediklerini, ancak bunun zayıf bir ihtimal olduğunu delillerle açıklar.[363]
Bu boynuzlann Rasûlullah'ın (Sallailahu aleyhi ve seltem) Mekke'yi fethetmesine kadar Kabe'nin dışında, kıble tarafında asılı olduğu nakledilmektedir.[364]
Kabe'ye mancınık isabeti Yezid b. Muâviye'nin saltanatı zamanında olmuştur. Hicaz bölgesindeki Müslümanlann biat ettiği halife Abdullah b. Zübeyr uzun süre Emevî hanedanına karşı mücadele verdi. En son Haccâc'ın orduları bu bölgeyi sardı, insanların dış dünya ile irtibatlarını kesti, attığı mancınıklar Kabe'de de yangın çıkmasına sebep oldu. Bu yangında Kabe yandı ve yıkıldı.[365]
Buradaki iki rivayette Kabe'yi açan kişiler farklı olarak nakledildi. Biri Şeybe, diğeri de Osman b. Talha. Ancak diğer rivayetlerin hepsinde kapıyı açan Osman b. Talha olarak geçmektedir, doğrusu da o olsa gerek. Zira Osman b. Talha'nın Kabe'de Hicâb görevi vardı.
Bu olay h. 8. yılında Mekke'nin fethi döneminde gerçekleşmişti.

Söz konusu hadislerden, mescidlerde namaz kılanları meşgul edecek şeylerin bulunmasının doğru olmadığı ve gizlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.[366]

345/1215- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitaha anh):[367]
RaSÛlullah (Saltallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İnsanlar mescidi e rde/mescidleri ile[368] övünmedikçe kıyamet kopmaz."[369]

Açıklama

Kıyamet alâmetlerinden birisi de Müslümanlar'in cahiliye âdetlerine birer birer dönmesidir. Bu âdetlerden öne çıkanı kibir ve övünmektir. İnsanlar birbirlerine mallarıyla üstünlük sağlamaya çalışırlar. Hattâ bu o dereceye varır ki yaptıkları mescidler, bunların çokluğu ve içlerinin süslemeleriyle övünmeye başlarlar.
Yukarıdaki rivayetin başka tariklerinde mescidlerin çokluğu ile övünme olduğu, ancak onları yaşatma kaygılarının olmadığı ya da az olduğu belirtilir.[370]
Arapça'da fiili yapmak ve yaşatmak manalarına gelir. Rabbimiz şöyle buyurur:
"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başkasından korkmayan insanlar bina eder/yaşatır. İşte onlar hidayete erenlerden olduğu umulan kişilerdir." (Tevbe9/18)
Son dönemlerde insanların mescidlerin çokluğu ve süslemeleriyle öğünmeleri ve yaşatma kaygılarının az olması oralarda ibadet ve zikir gibi ibadetlerin terk edilmesi şeklinde anlaşılmaktadır.[371]
Müslümanların olaylara kapitalist bir mantıkla yaklaşmaları İslâm'ın getirdiği tüm güzelliklerin yok olmasına sebep olmaktadır; İslâm yardımlaşma, merhamet ve gösterişten uzak sade bir yaşamı emreder. İslâm için önemli olan insandır ve yatırım insana olmalıdır. Madde insanlığın hizmetinde olmadığında, insanlık maddeye hizmet eder ve onun için var olma kavgası verir hâle gelir. Bu durumda insan olma vasfı kaybedilir ve doğrunun egemenliği yerine hayvanlar âleminde var olan kuvvetin egemenliği tehlikesi ortaya çıkar.
Her konuda olduğu gibi mescid yapımında esas olan sade yapılmasıdır. Rasûlullah döneminde bunun en güzel örneği görülür. Medine mescidinin duvarları kerpiç ve tavanı ile direkleri hurma dallanndandı. Hz. Ebû Bekir döneminde bu şekilde kaldı. Hz. Ömer döneminde mescid dar gelince kerpiç ve hurma dallarıyla genişletildi. Hz. Osman döneminde ise çok büyük ilâveler oldu, duvarları nakışlı taşlar ve kireçle yapıldı. Direkleri de nakışlı taşlardan yapılıp, tavanı sâc'la (abanoz ağacı/hind çınarı) ile kaplandı.[372] Ancak nakışlı taşların getirilmesi Hz. Osman'ın emriyle olmamış, bu taşlar bazı civar bölgelerden getirilmiş ve nakışlan bozulmamıştır. Hz. Osman dönemindeki bu yapı hadiste yasaklanan süs ve övünme sınırı içinde olmasa da bazı sahabiler tarafından tenkid edilmiştir.[373]
İslâm sade ve temiz bir dindir. Rasûlullah'ın hayatı böyleydi ve bizlerin de temiz ve sade bir hayat yaşaması gerekir.[374]

346/1216- Hadramî b. Lâhık Ensâr'dan bir kişiden (Radıyaiiahüanh) nakletti:[375]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Biriniz elbisesinde bit bulduğunda, (mescidden çıkıncaya kadar) onu elbisesinde tutsun ve mescide atmasın!"[376]

347/1217- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyattahu anh):[377]
Bir kişi elbisesinde bit buldu ve mescide atmak için onu aldığı o anda RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ona şöyle dedi:
"Böyle yapma! Mescidden çıkıncaya kadar onu elbisende tut!"[378]

348/1218- Enes b. Mâlik'ten fiuuhyaiiaha anh):[379]
Rasülullah (Saiiaüahü aleyhi ve seüem) mescidde oturuyordu ve ashabı da kendisiyle beraberdi. O anda mescide bir bedevi geldi ve bevletmeye başladı. Ashabı hemen:
'Yapma! Yapma!' dediler. Rasülullah:
"Enge! olmayın! Onu bırakın!" dedi ve o kişiyi bıraktılar. (Sonra) Rasülullah o kişiyi yanına çağırdı ve şöyle dedi:
"Mescidlere pislik, idrar ve tuvalet ihtiyacının atılması uygun/doğru değildir."[380]

Açıklama

Peygamberimiz eğitimsiz kişilere karşı müsamahalıydı. Çölden gelen bu insanlar zaman zaman hata yapıyorlardı. Rasülullah her seferinde onlara bu yaptıklarının hata olduğunu anlatıyor ve kendilerini tatlı bir dille ikna ediyordu.
O dönemde Rasûlullah'ın mescidi kumluktu ve dökülen bir kova su ile idrarın kaybolma/temizlenme imkânı vardı. Eğer burada Rasülullah sahabenin o kişiye karşı hareketine mani olmasaydı belki o bedevi linç edilecekti, tıbbî yönden de hastalanma ihtimali vardı. Bütün bunlar Rasûlullah'ın olgun tavırlarıyla halledilmiş oldu.
§Bu konuda geçen hadislerden mescidlerde yasaklanan şeylerin şunlar olduğu anlaşılmaktadır:
1- Ahm-satım gibi ticarî işler,
2- Kayıp ilânında bulunmak,
3- Sürekli olarak ya da İslâm'a aykırı olan şiirler okumak,
4- Cuma günleri Müslümanların geçeceği yerlere halkalar kurmak ve dedikodu yapıp, boş şeylerle uğraşmak,
5- Tükürük ve balgam gibi tiksindirici maddeleri atmak,
6- İdrar gibi pis maddeleri atmak,
7- Bit gibi haşeratı oraya atmak,
8- Oralan aşırı süslemek ve ümmetin malım israf etmek,
9- Bu binalarla başka Müslümanlara karşı övünmek, gurur vesilesi yapmak,
10- Mescidde namaz vaktini beklerken elleri birbirine kenetlemek, uyku getirici hareketler yapmak,
11- Namaz kılanları meşgul edecek şeyler asmak, koç boynuzu gibi.
12- Buralarda cezalar uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz.
13- Soğan ve sarımsak gibi maddeleri yedikten sonra buralara gelmek ve insanları rahatsız etmek
13- Ucu keskin ya da yaralayıcı bir silahla oralara girmek ve bunların uçlarını tutmamak,

14- Gereksiz yere sesi çok yükseltmek ve başkalarını rahatsız etmek gibi hareketler mescidlerde yasaklanmıştır.[381]

*** Mescidlerde Serbest Olan Şeyler**

349/1219- lbn Ömer (Radıyaiiahuanhümâj anlattı:[382]
Biz Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) devrinde gençler olarak mescidde kaylûleye (öğle istirahatına) kalarak uyurduk.
§İbn Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah döneminde benim mescid dışında kalıp gecelediğim ve sığındığım bir başka yer yoktu.[383]

350/1220- Abbâd b. Temîm amcasından (Radtyaiiahu anh) nakletti:[384]
Rasûlullah'ı (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) mescidde ayaklarından birini diğerinin üzerine koymuş bir hâlde sırt üstü uzanarak yatarken gördüm.[385]

Açıklama

Bu rivayetlerden mescidde uyumanın ve kaylûlenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mescid evi ve kalacak yeri olmayanların evi sayılır. Peygamberimiz uzanıp yatarken bir ayağını diğerinin Üstüne koyması setr-i avret içindir. Rasûlullah-ın mescidde uyuyacağında ya da istirahat edeceğinde bu şekilde yatması âdetiydi Başka sahabiler de onu bu şekilde yatarken görmüşlerdi. Meselâ Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaliahü anh) Rasûlullah'ın bu şekilde yatıp uyuduğunu, sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldığını nakleder.[386] Diğer rivayetlerde sırt üstü yattığı şeklinde bir açıklama vardır.[387]
§Uykunun abdesti bozması konusunda müctehidler ihtilaf ettiler. Tabiî ki bu ihtilaf hadislerin anlaşılması yanında sahabenin de ihtilafından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki görüşler şöyledir:
1- Yatarak veya bir şeye dayanarak uyumak ittifakla abdesti bozar. Zira insan yatarak/dayanarak uyuduğu zaman vücudu gevşer, ne yaptığını bilemez ve bundan dolayı abdest alır.
2- Namaz kılarken ya da böyle bir hâldeyken (bir şeye dayanmaksızın) uyuyan kimsenin abdestinin durumunda müctehidler ihtilâf etti;
a- lmam Ebû Hanîfe'ye göre uzun da olsa namazda kaldığı sürece abdesti bozulmaz;
b- 1. Mâlik'e göre kıyam (ayakta durma) ve kuûd (oturma) hâlinde abdesti bozulmaz, ancak rükû ve secde hâlinde uyursa bozulur;
c- İ. Şafiî'ye göre kuûd (oturma) hâlinde bozulmaz, diğer rükünlerde bozulur.
d- İ. Ahmed'den bu konuda birden fazla rivayet vardır:
-Kıyam, oturma, rükû ve secdedeki uyku hafıfse bozmaz, ama uzarsa bozar,
-Rükû ve secde hâlinde uyuyan kişi o rekatı iade eder, namazı değil, -Ayakta ve oturarak uyku abdesti bozmaz, -Sadece oturarak uyku bozmaz.
İ. Ahmed'in bu dört görüşünü ayakta ve oturarak uyuklama hafif olursa abdesti ve namazı bozmaz, sadece o rekatı iade etmek gerekir, şeklinde anlayabiliriz.[388]

351/1221- Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyaiiahu anh):[389]
Rasûlullah (Saiiattaha aleyhi ve seiiem) mescidde hacamat yaptırdı/kendine bölüm ayırdı.
Râvi, İbn Lehîa'ya: 'Evinin mescid bölümünde mi?' diye sorunca o :
'Hayır, Rasûllulah'ın mescidinde' diye cevaplandırdı.[390]

*** Açıklama**

Ahmed b. Hanbel dışında Zeyd b. Sabit'ten (Radıyaliahu ank) gelen diğer rivayetlerde 'hacamat yaptırdı' yerine 'kendine bir bölüm ayırdı' lafzı bulunmaktadır. Bu durumda iki ihtimal düşünülür:
1- Rasûlullah mescidde hacamat yaptırdı ve bu rivayet diğerlerinden farklıdır.
2- Zeyd b. Sabit'ten gelen diğer rivayetlerin hepsinde "kendisine hasırdan bir oda edindi' fiili ile nakledilmesi râviden kaynaklanan bir hatanın olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim Heysemî (v.807/1405) Ahmed b. HanbeFin rivâyetindeki senedde İbn Lehîa'nın olduğunu ve onun hata yapma ihtimali üzerinde durduğunu zikretmektedir. Zira İmam Müslim (v.261/871) Kitabu't-Temyiz'de İbn Lehîa'nın fiilin sonunu ra yerine hata ile şeklinde mim ile okunmuş olduğunu belirtmektedir.[391] Doğrusunu Allah bilir.[392]

352/1222- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):[393]
Habeşliler mescidde (harp)[394] oyunu oynarlarken Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) girdi. Hz. Ömer onlan men etmek istedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onları bırak, ey Ömer! Onlar Erfide oğullarındandır."
NOT: Mescidlerde oyun oynamak hoş görülmemiştir. Hz. Ömer (Radıyaliahu anh) bu nedenle mani olmak istedi, belki de Rasûluliah'ın onlara, hayası sebebiyle engel olmadığını zannetti. Ancak Peygamberimiz bunun mubah olduğunu belirtti ve burada Benû Erfide lafzını kullandı, bunun ne olduğu konusunda ihtilaf bulunmaktadır; Habeşlilerin lakabı ya da Habeşlilerin ilk dedelerinin ismi olabilir.[395] Burada Peygamberimiz onların bu işlerle meşgul olduğunu, hattâ mahir olduğunu ve olayın fazla büyütülmemesini vurgulamıştır.[396]

353/1223- Saîd b. Müseyyeb'den (Radiyalahu anh):[397]
Hz. Ömer (Radıyailaha anh), Hassan mescidde şiir okurken yanma geldi, kendisine sert bir şekilde baktı. Bir rivayette ona: 'Rasûlullah'ın mescidinde şiir okuyorsun (deyince) Hassan (RadıyaiiaM anh):
'Burada, senden daha hayırlısı (Rasûlullah) varken şiir okumuştum' diye cevapladı, sonra Ebû Hüreyre'ye yöneldi ve ona:
'Rasûlullah'in (Saiudiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydun (değil mi?):
"Benim adıma (o müşriklere) cevap ver! Allah'ım! Onu Kutsal Ruh (Cibrîl) ile destekle!'" deyince Ebû Hürcyrc (Radıyatiaha anhy.
"Evet" dedi.
§(Râvi) diğer rivayette şunu ekledi:
Bunun üzerine Hz. Ömer, Rasûlullah'ın bunu kabul ettiğini anlamış olarak oradan ayrıldı.[398]

Açıklama

Bu bölümde mescidde serbest olan şeyler nakledildi. Onlar:
1- Uyumak ve kaylûle,
2- Uzanarak yatmak,
3- Evi olmayanların gece kalabilmesi,
4- Mescidde yetkili bir kişi için itikafa gireceği müstakil bir bölüm/oda yapılması,
5- Harp oyunları gibi faydalı şeyler,
6- Allah ve Rasûlü sevgisini anlatan ya da İslâm'ı müdafaa eden şiirlerin arasıra okunması serbesttir.[399]

*** Bereket Ve Hürmet Olması İçin De Olsa Peygamber Ve Salih İnsanların Kabirleri Üzerine Mescid (Mabed)Yapma Yasağı**

354/1224- Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anhüm):[400]
İkisi şöyle anlattı:
'Rasûlullah'a (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) Ölüm yaklaştığında yüzünü elbisesiyle örttü[401] Daraldığında üstünden elbiseyi çektik, o şöyle diyordu:
"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) hâline getirdiler."
Hz. Âişe ekledi:
"Rasûlullah (sanki) oradakileri bunun benzerini yapma konusunda uyarıyordu.'"
NOT: öltlm anında bile Rasûlullah'ın bu duyarlılığı insanı şaşırtmaktadır, onun hassasiyetleri şunlardı:
1- Tevhid konusundaki titizliği,
2- Mütevazı hâline son nefesine kadar devam etmesi,
3- öldükten sonra diğer ümmetlerin düştüğü hataya düşmemeleri için Müslümanları uyarması,
4- öldükten sonra da hayatındaki gibi bilinmeyi istemesiydi.
O Peygamber kulluğun nasıl olduğunu bize gösteren mükemmel bir insandı. O ve arkadaşları yeryüzünün belki bir daha şahit olamayacağı güzellikleri tanıtmışlar ve yaşamışlardı.[402]

355/1225- Hz. Âişe bu haberi Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe annelerimizden (Radtyallahü anhüm) nakletti:[403]
O ikisi Habeşistan'da gördükleri bir kiliseden bahsettiler, (Bir rivayette; O ikisi Peygamberimiz'in ölüm hastalığı anında bunu anlattılar. Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe Habeşistan yurdunda gördükleri bir kiliseden) ve orada bulunan bazı resimlerden bahsettiler. Bunu üzerine Rasûlullah (Saüaiiahu aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Onlar içlerinde salih bir kişi olduğunda ve o öldüğünde kabrinin üstüne mescid (mabed) yaptılar ve oraya da bu resimleri işlediler. İşte onlar kıyamet günü aziz ve celil olan Allah'ın yanında yaratılmışların en şerlileridir."[404]

356/1226- Hz. Âişe annemizden (Radiyalalhu anha):[405]
(Ölüm anında) ağrısı şiddetlendiğinde Rasûlullah'ın (Saiiaitaha aleyhi ve
üzerinde bir elbise vardı ki, onu bazen yüzüne koyuyor, bazen de çekiyor ve şöyle diyordu:
"Peygamber ümmetine yasakladığı hâlde onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler (mabedler) edindiler."[406]

Açıklama

Peygamberimiz kendisine karşı aşın tazim ve hürmet edilir, bu da tevhid inancını zedeleyebilir endişesiyle son anda böyle bir uyanda bulunmuştu. Ümmü Seleme ve Ümmii Habibe annelerimizin anlattıkları kendisine çok tesir etmiş olacak ki sürekli yukarıda hadiste geçen sözleri tekrarlıyordu.
Hz. Peygamber'den sonra sahabe ve etba' Mescid-i Nebî'yi genişletme ihtiyacı duydu. Çünkü Müslümanların sayısı çok artmıştı ve mescide sığmıyorlardı. Genişletme çalışması devam etti ve Peygamberimiz'in hanımlarının odalarına kadar geldi ki bu odalardan birisi de Hz. Âişe annemizindİ ve o odada Rasûlullah ile birlikte iki arkadaşı Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in kabirleri vardı. Zira Peygamberler öldükleri yere gömütürlerdi ve sonra vefat eden iki büyük sahabi de Hz. Âişe'den izin alarak Rasûlullah'ın yanına gömülmeyi vasiyet etmişlerdi. Genişletme çalışmasında bu kabirlerin etrafına geniş bir duvar çekildi, böylece mescidden görülmesin ve insanlar ona ibadet etmesin. Şu anda da bu kabirler mescidin giriş tarafındadır.[407]

*** İhtiyaç Anında Kafirlerin Kabirlerinin Başka Yere Nakledilmesi Ve Oraya Mescid Yapılması Caizdir**

357/1227- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaıiahuank):[408]
Hz. Peygamber'in mescidinin yapılacağı yer Neccar oğullannmdı ve orada hurma ağaçlan, yıkıntılar ve cahiliyye döneminden kalma kabirler bulunmaktaydı. Rasûlullah onlara:
"Burayı bana satın!" deyince onlar:
'Aziz ve celil olan Allah dışında kimseden onun parasını/karşılığını almayız1 dediler.
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) hurma ağaçlarının kesilmesini, ekinlerin bozulmasını ve kabirlerin de açılıp (başka yere nakledilmesini) emretti. Rasûlullah bu mescid yapılmadan önceleri namaz vakti geldiğinde koyun ağıllarında namaz kılardı.
NOT: Peygamberimiz mescid yapılmadan Önce yollarda, koyun ağıllarında namazlarını kılardı,[409] Başka yer bulunmadığında[410] koyunların olduğu yerde namaz kılmaya izin vermiş, ancak develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştı. Bunun sebebi devenin inatçı ve kindar bir hayvan olması, namaz sırasında zarar verme ihtimalinin bulunmasından olsa gerek, ancak koyunlardan böyle bir tehlike beklenmez.[411]

*** İhtiyaç Anında Havraların (Önceki Mabedlerin) Mescid Olarak Kullanılması**

358/1228- Talk b. Ali'den (Radıyaiiahü anh):[412]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) huzuruna heyet hâlinde gittik. Ayrılacağımızda bana emretti ve kendisine su dolu bir kap getirdim. Ondan avuçla su aldı ve içine üç kere püskürttü, sonra onun ağzını bağladı ve dedi ki:
"Onu götür ve kavminin mescidine serp! Allah'ın onları yüceltmesi için onlara başlarını kaldırmalarını emret."
Ben ona:
'Bizimle senin arandaki mesafe uzun, kaptaki su kuruyabilir' deyince şöyle buyurdu:
"Kuruduğunda ona su ilâve et!"
NOT: Başka tarikten gelen bu rivayet şu şekildedir:
... RasÛlullah dedi ki: "Bu (suyu)[413] beraberinizde götürün, beldenize vardığınızda havranızı (önceki mabedinizi) yıkın, onun yerine bu sudan serpin ve orayı mescid yapın!"[414]
§Müslümanlar diğer dinlerin mabedlerine dokunmamışlar ve onlara dinlerini yaşama özgürlüğü vermişlerdi. Peygamberimiz'in yaşadığı dönemde bunun örnekleri görülüf, hatta savaşta bile Rasûlullah bu mabedlere dokunmayı ve onları yıkmayı yasaklardıştı. Ancak bazı nedenlerden dolayı yukarıdaki rivayette geçtiği gibi bunun istisnalan vardı ve bunlar da çok azdı. Eğer bir havra/kilise kullanılmaz hâle geldiyse yada müntesipleri kalmadıysa veya mülkiyeti onlardan satın alındıysa, işte bu gibi durumlarda o eski mabedi yıkıp yerine cami yapmak yada orayı camiye çevirmek ittifakla caizdir. Bunun örneklerini günümüzde Avrupa ve Amerika gibi yabancı ülkelerde görmekteyiz. Savaş yada barışta diğer dinlerin mabedlerine dokunulmaz, yıkılmaz, oraların camiye çevirilmesi için yukarıda zikredilen meşru mazeretlerin olması gerekir.
§Hadisleri doğru anlamak için Rasûlullah'in diğer söz ve davranışları ile birlikte düşünmek ve sünnet boyutunu kavramak gerekir. Değilse İslâm adına yanlış uygulamalar yaplır. Bu gibi hassas konular mutlaka alimlre sorulmalı ve doğrusu Öğrenilmelidir.[415]

*** Evlerin İçinde Ya Da Evlerin Arasında Mescid Edinmek**

359/1229- Semüra b. Cündüb'den (Rdithü anh):[416]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) evlerimizin içinde (ya da arasında) mescidler edinmemizi, ayrıca buraları da temiz tutmamızı emretti.[417]

360/1230- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[418]
RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) evlere (ya da evler arasına) mescidle-rin yapımını emretti ve orayı temiz tutup güzel koku ile kokulandırmayı da emretti.
NOT: Yukarıdaki hadiste geçen veya kelimeleri evler anlamına geldiği gibi kabileler/meskûn mahaller anlamına da gelebilir. Tirmizi'den gelen bir rivayette SUfyan b. Uyeyne bunu yani kabileler, şeklinde açıklamıştır.[419]
O hâlde hadisteki tavsiye, evlerin bir kenarını namaz kılmaya ayırmak ya da evler arasında küçük mescidler yapmak anlamındadır. Bunun nedeni nafile namaz kılmak ya da büyük mescide uzak mahallerin cemaatle namazdan mahrum kalmamaları olabilir. Büyük mescide yakın olan mahallerdeki küçük (ev ya da akraba/ kabile) mescidleri cemaate gitmeyi engellememelidir.[420]
Ayrıca mescidlerin temiz tutulması ve güzel koku ile kokul andın İması emredilmektedir.[421]

361/1231- Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan:[422]
Bana Enes b. Mâlik'in oğlu Ebû Bekir (Hadtyaiiahü anhümâ) şunları anlattı:
Babam Şam bölgesine[423] temsilci olarak geldi ve ben de onunla beraberdim. Bizi Mahmud b. Rabi' karşıladı. Bu kişi babama Itbân b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh) bir hadis nakletti.[424] Babam dedi ki;
'Ey Yavrum, bu hadisi ezberle/koru! Şüphesiz o hadis hazinelerinden birisidir.'
Biz yolculuktan dönüp Medine'ye geldik ve onu (yâni Itbân'ı) soruşturduk, baktık hayatta ve âmâ bir ihtiyar. Hemen bu hadisi sorduk. O şöyle anlattı:
Gözlerim Rasûlullah döneminde kapandı, dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gözlerim kapandı. Senin arkanda namaz kılamıyorum (kılmaya gelemiyorum)[425]. Evimde bir yeri mescid olarak seçsen/ hazırlasan ve orada namaz kılsan da ben o mekânı namazgah edinsem (olur
mu?)' RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve settem):
"Evet, (olur) ben sana yarın gelirim" dedi.
Ertesi günü (sabah) namazını kıldıktan (sonra gün yükselirken)[426] bana geldi ve yanıma yaklaştı (bir rivayette: O, Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte geldi). Dedi ki:
"Ey Itbân! Senin için nereyi seçmemi/hazırlamamı istersin?" Itbân ona bir yer tarif etti, Rasûlullah da orayı onun için seçti/hazırladı ve orada namaz kıldı. Sonra Peygamberimiz bırakılmadı ya da oturdu (Bir rivayette: Yemek sebebiyle bırakılmadılar).[427] Bu olay etrafımızda oturan Ensar'dan kişilere ulaştı ve onlar da geldi, hattâ ev doldu/dar geldi. Orada münafıklardan ve onlardan gördükleri eziyet ve serlerden bahsetmeye başladılar, onlardan Mâlik b. Duhşem isimli birisine sorumluğu attılar. Dediler ki:
'Onun hâlinden şu da var, bu da var.' Rasûlullah bu arada suskundu. Onlar lafı çoğaltınca Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik etmiyor mu?" Rasûlullah sözünü ikinci kere tekrarlayınca orada bulunanlar: 'Şüphesiz, onu söylüyor' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Beni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki eğer o kişi bunu kalbden sadık olarak söylerse ateş onu hiç yakmayacak" dedi.
Sahabe burada RasÛlullah'm sözüne sevindikleri kadar[428] bir başka şeye böyle sevinmemişlerdi.
§ İkinci tarikle Enes b. Mâlik'ten Sâbit'in rivayeti:
Itbân'ın gözü kapanınca dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gelsen ve evimde namaz kılsan ben senin namaz kıldığın mekânı mescid edinirdim.'
Bunun üzerine Hz. Peygamber onun evine geldi. Itbân'ın kavmi de Peygamberimiz'in yanında toplandı ve Mâlik b. Dühşem'den bahsettiler. Nifakla ilgili durumunu ima ederek:
'O şöyle böyle yaptı' diye konuştular. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim O'nun Peygamberi olduğuma şahitlik etmiyor mu?" diye sorunca:
'Bilâkis (ediyor)' dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki kim bunu söylerse ateş kendisine yasaklanır (cehenneme ebedi kalacak şekilde

girmez)[429]."

362/1232- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[430]
Ensardan çok şişman bir kişi vardı ki (gelip) Hz. Peygamber'le beraber (mescidde) namaz kılamıyordu. Bu kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (gelip) seninle namaz kılamıyorum' dedi ve Rasûlullah için yemek hazırlayıp onu çağırdı. Hz. Peygamber'e ısaitaiiahu aleyhi ve seiiem) bir hasır serdiler ve üzerine su serptiler.[431] Rasûlullah orada iki rekat namaz kıldı.
Cârud ailesinden bir kişi[432] râviye (yani Enes'e)[433]:
'Rasûlullah duhâ (namazını) kılar mıydı?' diye sorunca (Enes):
'Sadece o gün duhâyı kıldığını gördüm' dedi.[434]

Açıklama

Bu hadislerden cemaate devam etmenin önemi anlaşılmaktadır. Ancak bazı durumlar vardır ki cemaate gitmemenin özrü sayılır. Bunlar aşın şişmanlık ve yürü-yememe, âmâ olmak ya da hastalık hâli gibi durumlar. Bu rivayetlerden anlaşılanlar:
1- Bir kişi kendi problemlerini başkalarına açabilir ve bu şikâyet hâli sayılmaz, çünkü çözüm aramaktadır.
2- Evin bir bölümü mescid olarak ayrılabilir.
3- Evde edinilen köşe diğer mescidlere benzemez, vakıf değildir-ve mülkiyeti ev sahibine aittir.
4- Mescid edinilen bir yerde salih bir insanın namaz kılması ile bereket ve rahmet ummak caizdir. Ancak bu, insanı kendisini beğenme ve kibre götürmernelidir.
5- Sözde durmak çok önemlidir ve Peygamberler'in ürerinde hassasiyetle durdukları bir konudur,
6- Salih İnsanlar ve diğer Müslümanlar davet edildiğinde ikramda bulunmak efdaldir.
7- Lider ya da saüh birisi yanında münafıklann hâlleri konuşulabilir, ancak işi uzatmamak gerekir.
8- Salih bir insan bir yere geldiğinde diğer Müslümanların da oraya gelip ziyaret yanında o kişinin İlminden istifade etmeleri efdaldir.
9- Lider ya da salih kişi Müslümanların konuşmaları ya da hareketlerini kontrol etmeli, ifrat ve tefrit hâllerine müdahale etmeli ve ilgili açıklamaları yaparak onları da ikna etmelidir.[435]
10- BUtün bunlardan Rasûlullah'ın ne kadar mükemmel bir insan ve lider olduğu anlaşılmaktadır. İnsanların küçük problemlerini dahi halletmeye çalışmaktaydı ve insanlar onunla diyalog kurmaya, konuşmaya bayılıyorlardı.
NOT: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî ve diğer mescidlerle ilgili hadisler Halifelik ve Emirlik/İdarecilik ve Yöneticilik konusunda zikredilecektir. Bk. Müsned Trc. H.no:542-544/l 1431-11433 ve 607-638/11496-11527.[436]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/236.
[2] Bir hadiste: "Kulun Allah'a en yakın olduğu an secde hâlidir" buyurulmaktadır. (Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/421; Müslim, Salât, 215; Nesâî, Mevâkît, 25; Taibik, 78; Tirmizî, Deavât, 118). Bu hadisten hareketle şöyle bir tarif yapmak da mümkündür: "Kulun Allah'a en yakın olduğu kutsal mekândır." Mescidlerin fonksiyonlarından bahseden âyetlerin ışığında İse mescidleri söyle tanımlayabiliriz: "Sabah-akşam/her an Allah'ın isminin anıldığı, teşbih edilerek zikredildiği ve sânının yüceltildiği ve bu şerefle de kendilerinin ulvîleştiği. kötülüklere kapalı/Muhanem temiz mekânlardır". İlgili âyetler için bk. Nûr, 24/36; Hac, 22/40; İbrahim, 14/37.
[3] Nûr, 24/36.
[4] Bk. Hac, 22/40.
[5] İşaret edilen rivayet söyledin Hz. Âişe'den: Ümmü Habtbe ve Ümmtl Seleme Habeşistan'da gördükleri içinde resim ve tablolar bulunan Mâriye (Marya) denilen bir kiliseyi Rasûlullah'a anlattılar. Bunun üzerine Allah Rasûlti: "Onlar İçlerinden çok İyi biri çıkıp vefat edince onun kabri üzerine bir mescid yaparlar, tşte onlar Kıyamet gününde Allah Katında yaratılanların en şerlisidirler" buyurdu. Bk. Müslim, Mesâcid, 16-18.
Bir diğer rivayet: RasÛlullah bir daha dogrulamadığı ölümcül hastalığında: "Allah Yahudi ve Hristlyanları rahmetinden uzaklaştıran! Bunlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler" buyurdu. Hadis, Hz.Âişe, Ebû Hüreyre, İbn Abbas ve Cündeb b. Abdullah ei-Beceli'den nakledilmiştir. Bk. Müslim, Mesâcid, 19-23.
[6] "el-Mescidü't-Harâm" lâfzının geçtiği âyetler için bk. Bakara 2/144, 149-150, 191; Mâide 5/2; Enfâl, 6/34; Tevbe 9/7, 19, 28; tsrâ 17/1; Hac 22/25; Fetih, 48/25, 27. "Beyt" lâfzının geçtiği âyetler İçin bk. Bakara 2/125 (iki kez), 127,158; Âlü tmrân 3/96-97; Enfâl 8/35; Hac 22/26 (iki kez); Kureyş 106/3. "el-Beytü'l-Harâm" lâfzının geçtiği âyetler için blcMâide 5/2, 97; uel-Beytü'l-Atîk" lâfzının geçtiği âyetler İçin bk. Hac 22/29,33; "el-Beytü'l-Muharrem" lâfzının geçtiği âyetler için bk.İbrahim 14/37; "Kabe" lâfzının geçtiği âyetler için bk. Mâide 5/95,97.
[7] İlgili âyetler için bk. İsrâ 17/1; Kehf 18/21. Ayrıca Kur'an'da (Kabe'nin hizasındaki gök ehlinin ibâdetgâhı) "el'Beytü't-Ma'mûr'"<ian da bahsedilir: "Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, Beyt-i Ma'mûr'a, ... andolsun ki..." Bk. Tûr 52/1-4. Hadislerden de anlaşıldığı gibi yetmiş bin melek her gün oraya girer ve namaz kılarlar. Peygamberimiz, Hz. İbrahim'i miraca çıktığında sırtını Beyt-i Mamur'a dayamış olarak görmüştü. Bk. Bıthârî, Bed'ül-halk, 6; Müslim, îmân, 259. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde (III/154, H.no:12496) ise semanın yedinci katında olduğu ifade edilir.
[8] Müslim, Mesâcid, 24; Nesâî, Mesâcid, 24.
[9] Ebû DâvÛd, Salât, 13; İbn Mâce, Mesâcid, 9.
[10] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, JC/262, H.no:10608; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/83, H.no: 2948; Heysemî, senedindeki râvtterin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', II/7.
[11] Deylemî, Firdevs, IV/216, H.no:6654; Bu anlamı destekleyen şâhid rivayetler: Hz. Ömer İbn Ebî Şeybe, VII/115, H.no:34615; Beyhakî, Şuabü'l-lmân, İÜ/82, H.no:2943) ve Câbir (Bk. Deylemî, IV/2I6, H.no:6653).
[12] Ibn Ebî Şeybe, VII/İ14, H.no:34610; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/158, H.no:7149; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, m/83, H.no:2949; Deylemî, IV/217, H.no:6655.
[13] Müslim, Mesâcid, 288.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/236-238.
[14] Âlü Imrân 3/96-97.
[15] Bk.Müsned Trc. H.no:299/1169.
[16] Ezrakî, Kabe ve Mekke Tarihi, (Trc. Yunus Vehbi Yavuz), s.40-41.
[17] İlgili rivayet ve değerlendirmeleri için bk. Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Bahâdır, İ'lâmü's-sâcid bi ahkâmi'l-mesâcid, s.27-28 (Senedinde zayıf olarak telakki edilen İbn Lehîa bulunmaktadır. Fakat bu zat sika biridir. Sadece sonradan İhtilât etmiştir).
[18] Bakara 2/125.
[19] Bakara 2/127.
[20] Hâkim, Müstedrek, 11/321, H.no:3154 (Müslim'in şartına/râvîsine uygun olarak sahihtir); İbn Ebî Şeybe, VII/252, H.no:35799; Makdisî, Muhtara, 11/60-62, H.no:438; Beyhakî, Şuabü'Lîmân, III/436-437, H.no:3991.
[21] Bakara 2/144.
[22] Bakara 2/149-150.
[23] Mescid-i Harâm'dan bahseden diğer âyetler için bk. Bakara, 2/196; Mâide, 5/2; Enfâl, 6/34; Tevbe, 9/7, 28; İsrâ, 17/1; Hac, 22/25; Fetih, 48/25,27.
[24] Mâide 5/2.
[25] Mâide 5/97.
[26] ibrahim 14/37.
[27] Hac 22/26.
[28] Hac 22/29.
[29] Hac 22/33.

[30] Bk. Bakara, 2/158; Âlü İmrân 3/97; Enfll, 8/35; Kureyş, 106/3.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/238-240.
[31] "Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mesçid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir..." Bk. tsrâ 17/1.
[32] Bakara 2/144,149,150.
[33] Diğer isimleri için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11U64; Muhammed Hasan Şurrâb, el-Beytü'l-Makdis ve'l-Mescidü'l-Aksâ, s.33-37.
[34] lsrâ 17/7.
[35] Bk. Müsned Trc. H.no:299/l 169 (Rivayet sahihtir).
[36] Nesâî, Mesâcid, 6, H.no:691; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/256, H.no:772; İbn Mâce, İkâme, 196, H.no:1408; İbn Hıbbân, IV/511-512, H.no:1633.
[37] Muhammed Şurrâb, age., s.270,273-274.
[38] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/299, H.no:26437; Ebû Dâvûd, Menâsik, 8, H.no:1741; İbn Hıbbân, DC/13-14, H.no:3701; Dârekutnî, 11/283; Taberânî, el-Mu'cemü'i-evsat, VI/319, H.no:6515; Ebû Ya'lâ, XII/359,441, H.no:6927,7009; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/30.
[39] ibn Mâce, İkâme, 196, H.no:1410; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/308, H.no:1400; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/278, H.no:7722; îbn Mâce, İkâme, 196, H.no:1409.
[40] İbn Mâce'de bu sayı "elli bin" olarak geçmektedir. Biz bu sayıyı Suyûtî'nin eserinden tashih ettik. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:5079.
[41] Ibn Mâce, İkâme, 198, H.no:1413 (Bûsırî hadisin isnadının zayıf olduğunu söyler. Çünkü Ebu'l-Hattâb ed-Dımaşkî'nin cerh ta'dil açısında durumu bilinmemektedir. Zurayk isimli râvinin ise hakkında tenkid bulunmaktadır); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/I12, H.no: 7008. Suyûtî hadis için sahih hükmü vermiştir. Fakat Münâvî bu görüşte değildir. O şöyle der: "İbnü'l-Cevzî hadisin sahih olmadığını söyler. İbn Hıbbân da hadisin senedinde yer alan Zurayk'in sika râvilerin rivayetlerine benzemeyen bazı rivayetlerde tek/ferd kaldığını, bu tür rivâyetleriyle de delil getirilemeyeceğini belirtir. İbn Hacer ise senedinin zayıf olduğunu söyler." Bk. Suyûtî, age., H.no:5079; Münâvî, Feyzu'l-kadîr, IV/289.
[42] Ahmed b. Hanbel, Müsned, H/278, H.no:7725 (tsnâdı sahihtir).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/240-242.
[43] Kehf 18/21.
[44] Yunus 10/87. Allah Rasûlü ise mescidlere gitmeyi tavsiye ve teşvik ederken evlerin de İhmâl edilmemesini Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer'den nakledilen şu hadisi ile öğütler: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Oralarda da namaz kılın" Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/1İ4, H.no:16967; IV/116, H.no:16981; 11/367, H.no:8788; Ebû DâvÛd, Menâsik, 96, H.no:2042; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no: 1377.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/242-243.
[45] İbn Sa'd, Tabakât, III/l 16-122; İbn Hişâm, es-Sire, 11/77.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/243.
[47] Ibn Hişâm, 1/366; İbn Hacer, îsâbe, 1/605; Muhammed Hamîdullah, İslâm Peygamberi, (Trc. Salih Tuğ), 1/104.
[48] İlgili âyet: "İmana eristikten sonra Allah'ı inkâr eden kimseye gelince - ki bundan kasıt kalbi imanla dolu olduğu hâlde baskı altında inkâr etmiş görünen kimse değil fakat kalbini bile isteye hakkın inkârına açan kimsedir - işte böylelerinin üzerine Allah katından bir hışım çökecek ve onların payına çok büyük bir azap düşecektir." Bk. Nahl, 16/106.
[49] ibn Sa'd, III/169; tbn Hişâm, 11/12-13, 269; (BuhârÎ, Salât, 86; Kefalet, 5; Mezâlim, 22; MenâkıbÜ'l-ensâr, 45)
[50] ibnU'1-Esîr, age., 1/187, Trc.no:70. İslâm Ansiklopedisine Erkam maddesini yazan Reckendorf bu evde kalış süresi için yıl tesbiri de yapmıştır 615-617 yıllan arası. Bk. age., IV/316.
[51] Müsned, 11/237, H.no:7526, 8079, 8421; Buhâıİ, Hac, 45, Menâkıb, 39; Meğâzî, 49; Ebû Dâvûd, Menâsik, 86; Ebû Ya'lâ, XI/232, H.no:6349.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/243-244.
[52] Bu mescid, Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve sellem) Mekke'den daha henüz gelmeden önce Benû Beyâza'nın arazisindeki Hezmü'n-Nebît'te Nakîu'l-Hadamât denilen yerde cuma namazı kılman mesciddir. Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 210, H.no:1069; îbn Mâce, İkâme, 78, H.no: 1082; îbn Sa 'd, 1/239; ÜVl 18, 609; îbn Hişâm, Ü777; İbnü'1-Esîr, age., 1/187, Trc.no:70; V/175-176, Trc.no:4936; Ebu's-Seâdât Ibnü'I-Esîr el-Cezerî, en-Nihâye, ü/42.
[53] Hz. Peygamber Medîne'ye hicretinde, Küba'da Külsûm b. Hidm el-Evsî'nin (Radıyallahü anh) evinde pazartesi, salı, çarşambe, perşembe ve cuma günleri kaldı. Bu geçici ikâmet sırasında halkla olan temasını "Menzilü't-Uzzâb", "Beytu'l-Uzzâb" yâni "Bekârlar Evi" diye isimlenen Sa'd b. Hayseme'nin evinde sürdürdü. Gerek isminden ve gerekse Hz. Peygamberin ziyaretçileri kabul için oraya uğramasından, bu evin, böylesi faaliyetlere mahal olduğu anlaşılmaktadır. Bk. İbnü'1-Esîr, age., IV/467-468, Trc.no:4494; ü/429-430, Trc.no:1986; VII/165, Trc.no:7054. Hâkim, III/434, H.no:5'655; İslâm'da ilk mescid yapanın Ammar olduğu kayıtlıdır. Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/126, Trc.no:3804. İbnü'l-Cevzî de "Telkîhu föhûmi ehli'l-eser" isimli eserinde bu görüşü teyid eder. Bk. Zerkeşi, age., s.16. Bir rivayette de İlk hicret eden sahâbilerin Kuba'daki Usbe/Asabe denilen yere gelerek Allah Rasûlü'nün Küba'ya teşriflerine kadar Kur'an kıraati çok iyi olan Ebû Huzeyfe'nin âzâdlığı Sâlim'in imamlığında namaz kıldıkları nakledilir. Bk. Buhârî, Ezan, 54.
[54] Tevbe 9/108.
[55] Müsned Trc. H.no: 147/455. Uveym b. Sâide el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned Trc. H.no: 148/456.
[56] Buhâri, Salât, 32, Tefsir, 2/16-17,19-20; Âhâd, 1; Müslim, 526.
[57] Buhârî, İ'dsam, 16; Müslim, Hac, 515-522; Ebû DâvÛd, Salât, 96, H.no:2040.
[58] Müslim, 1399 (İbn Ömer de bu sünneti aynen uygulamıştır); Ahmed b. Hanbel, Müsned, II/119,H.no:5999.
[59] Ebû Saîd el-Hudif den (Radıyallahü anh): Pazartesi günü RasÛlullah'la (SaltatlalUİ aleyhi ve sellem) beraber Küba'ya gitmek için yola çıktık. Benî SâlİM yurduna uğradık... Bk. Müsned Trc. H.no:417-418/725-726.
[60] İlgili rivayet Abdullah b. EbÛ Habîbe'den nakledilir. Bk. Müsned, III/500, H.no: 16026; IV/22İ, H.no:17867; IV/334, H.no:18853-18854.
[61] Hala, Arapça'daki teyze anlamına gelen "hâle" kelimesinden kalmış bir kelimedir. Türkçe'de kullanılan babanın kızkardeşi anlamında değildir.
[62] Buhârî, Isti'zân, 41 (Onun evinde kaldığı bir gün rüyasında istanbul ve Kıbrıs'ın fethedileceği gösterilmiştir. Bu savaşlarda kendisinin de bulunması için dua taleb eden teyzesine sadece Kıbrıs seferine katılacağını söylemiş, gerçekten de o bu sefere katılarak fethe şahit olmuş, katırından düşerek boynu kırılmış ve şehid olmuştur. Kabri Larnaka'dadır.) Ebû DâvÛd, Cihâd, 9, H.no:2490.
[63] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/10, H.no:4568; Nesâî, Sehv, 6, H.no:İ85; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:İ017; îbn Ebî Şeybe, VII/325, H.no:36531 (Ebû Hanîfe'nin muhalefet ettiği rivayetler başlığı altında verir); Humeydî, 1/81, H.no:148; İbn Hıbbân, VI/33, H.no:2258; Ebû Ya'lâ, X/15, H.no:5643; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/30, H.no:7291; Hâkim, in/13, H.no:4278; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/259; Ebû Davud'un rivayetinde ise İbn Ömer, Bilâl'ın Hz. Peygamber'le mescide girdiğini, dolayısıyla namazda iken selâm alışını ona sorduğunu, cevap olarak da Atlah RasûlU'nün elini yere paralel olarak uzatarak işaret ettiğini belirtir. Bk. H.no:927.
[64] Mâlik, Salât, 76.
[65] ibnü'l-Esîr, age., 11/440-441, Trc.no:2011. Hanzale b. Ebû Hanzale el-Ensârî de Küba Mescidi'nİn İmamı idi. Cebele b. Sühaym ardında namaz kıldığını, namazın birinci rekatında Meryem sûresini okuduğunu, secde âyeli gelince de secde ettiğini söyler. Bk. İbnü'l-Esîr, age., 11/82, Trc.no:1277.
[66] Bu dört mescid; Mescid-İ Haram, Mescid-İ Nebî, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Küba'dır. Bk. Haşiyetü's-Sindî ala Sünenî'n-Nesâî (Nesâî, Taharet, 108, H.no:144; Muhammed Abdübâkî (İbn Mâce'nin dipnotunda. Bk. tbn Mâce, İkâme, 193, H.no:1396)
[67] Bk. Müsned Trc. H.no: 209/517.
[68] Müsned, 111/487, H.no:İ592l;/M Mâce, İkâme, 197, H.no:1412.
[69] İbn Sa'd, 1/236; İbn Hişâm, 11/139.
[70] Bk. Müsned Trc. H.no:357/1227.
[71] Müsned, 11/361, III/5, VI/315; Tirmizî, Menâkıb, 35, H.no:3800 (hasen-sahih); İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV/125-127, Trc.no:3804.
[72] Bk. Müsned Trc. H.no:99/141.
[73] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/155; Taberânî, eİ-Mu'cemü'l-evsat, V/325 ("Nifaktan beri/uzak olu?* kısmı Taberânî'nİn rivayetinde bulunmamaktadır.) Bu hadis, Nubeyt b. Ömer (veya Amr) isimli râvisİ sebebiyle tenkide maruz kalmıştır. Ancak, İbn Hibbân bu râviyi sika/güvenilir râviler arasında saymıştır. İbn Hibbân, Kitâbü's-Sikât, V/483, Trc.no:5840; İbn Hacer ve el-Huseynî, İbn Hıbbân'ın bu râviyi sika râviler arasında zikredişini dile getirirler. Bk.Ta'cîlü'l-menfea, 1/420, Trc.no:11100; el-lkmâl, 1/432; Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, MUsned'inde; Taberânî de el-Mu'cemÜ'l~evsa?\nfa bu hadisi nakleder. RâvÎleri sikadır. Hadisin bir bölümünü Tirmizî de nakletmiştir,"der. Bk. Mecmaü'z-zevâid, IV/8; MUnzİrî de Heysemî'nin verdiği bilgileri ifade eder. Râvilerinin sahih râvileri olduğunu belirtir. Bk. et-Terğîb ve't-terhîb, 11/139, H.no:1832. Fakat hadis zayıftır.
[74] İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no:798 (Bûsırî bu hadis hakkında Zevâid'de şöyle der: "Bu hadiste irsal vardır ve hadis zayıftır. Çünkü Tirmizî ve Dârekutnî, senedde bulunan râvilerden Umara b. Ğariyye'nin Enes b. Mâlik (Radıyallahü anh) ile beraber bulunmadığını, onunla karşılaşmadığını; İsmail b. Ayyaş ise tedlis yaptığını söylerler." Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/101-102); Dârekutnî'nin rivayetinde ise: "Kim benim mescidimde ilk tekbirini kaçırmaksızın sabah namazını cemaatle kılarsa, bu sebeple Cehennem'den kurtuluşu takdir edilir." Bk. llel, 11/118. Hadis şâhidleri ile hasene yükselir. TirmİzÎ'nin Enes b. MâlİK'ten (Radıyallahü anh) benzer rivayeti de şöyledir: "Kim iftitah tekbirini de idrâk ederek kırk gün cemaatle namaz kılarsa kendisi için iki beraat yazılır: Cehennemden ve nifaktan kurtuluş." Bk. Tirmizî, Salât, 64, H.no:241 (mevkuf olarak). Beyhakî ise, Ebû Hureyre'den (Radıyallahü anh) benzer bir rivayette bulunur: "Münafik kimse, yatsı namazını kırk gece (cemaatle) kılamaz." Bk. Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/61. HabİB b. Ebi'l-Hazze (Ebû Umeyr)'den İse nakli şöyledir:
"Kim İlk/tftitah tekbirini kaçırmaksızin ktrk gün cemaatle namaz kılarsa, cehennem ateşinden ve nifaktan beraatı yazılır/takdir edilir." Bk. Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/62, H.no:2872.
[75] Müslim, Hac, 505-510.
[76] Ebû Dâvûd, MerâsîU s.78-79, H.no:15; Dârekutnî, 11/85; İbn Hacer, Telhîsul-habîr, 11/54-55; Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, İÜ/269.
[77] Enes'ten nakledilen hadis için bk. Müslim, Mesâcid, 15; Ebû Dâvûd, Salât, 200, H.no: 1045. Berâ b. Âzib'den nakledilen rivayetler için bk. Buhâri, Salât, 31; îman, 41; Tefsîr, 2/12, 18; Âhâd, 1;

Müslim, Mesâcid, 11-12.
[78] Hz. Peygamber (SallallaM aleyhi ve sellem) Hafyâ/Hayfâ'dan Seniyyetü'l-vedâ'ya kadar idmanlı atlarla, Seniyyetü'l-vedâ'dan da Mescid-i Benî Zurayk'a (Zurayk-oğulları Mescidi'ne) kadar idmansız atlarla at yansı tertip ederdi. îbn Ömer de idmansız atların yansında bulunmuş ve birinci gelmişti. Atı bitiş sınırı olan mescide gelince duvannın alçak olması sebebiyle kendisini mescid duvarından öte fırlatmıştı. Bk. Ahmed b. Hanbel, Miisned, U/5, H.no:4487; 11/11, H.no:4594; Buhârî, Salât, 41; Cihâd, 56-58; İ'dsâm, 16; Müslim, îmâre.95; Ebû Dâvûd, Cihâd, 60, H.no:2575; Tirmitf, Cihâd, 22, H.no:1699 (Ebû Hüreyre, Câbir, Aişe ve Enes'ten şâhİdleri vardır. İbn Ömer'in hadisi ise hasen-sahihtir); Nesâî, Hayl, 12-13, H.no:3581-3582; es-Sünenü'l-kUbrâ, 111/41, H.no:4424-4425; Dârekutnî, IV/299-300; Ebû Ya'lâ, X/209, H.no:5839; Abdürrezzâk, V/304, H.no:9694; İbn Ebî Şeybe, VI/528, H.no:33557; Ebû Avâne, IV/440-442, H.no:7246-7253; Humeydî, 11/301, H.no:684; İbn Hıbbân, X/541-542, 546, H.no:4686-4687, 4692; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/395, H.no:İ3459; el-Mu'cemü'l-evsat, IX/U, H.no:8969.
[79] Beyhakî, 11/133.
[80] Bk. Müsned, H.no:3540-3541, 3595, 4107; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 32-33, 35; Tefsîr, 4/9; Fezâilü'l-Kur'ân, 35; Müslim, Müsâfirûn, 247-248; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/243, H.no:546; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VII/4. Bu hadis rivâyetlerdekİ farklılıkları dikkate alınarak manayı tamamlaması için İbn Mes'ûd hadisi ile birleştirilerek terceme edildi. Farklı rivayetler için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, DC/122 {Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 35'in şerhi).
[81] İbn Abbas'tan nakledilen rivayete göre Peygamber efendimiz Kesir b. Sait'in yurdunda bayram namazı kıldırmış, hutbesinde ise sadaka konusundan bahsetmiştir. Bk. Buhârî, İlim, 32; Ezan, 161; îdeyn, 7; Müslim, îdeyn, 1-2.
[82] Buharı, Cihâd, 53; Hac, 2, 14-15, 17, 29, 20, 148, Umre, 14; Müslim, Hac, 23-25.
[83] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/43, H.no:82; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, VI/200, H.no:3428; Heysemî senedinde İshak b. İdris'in bulunduğunu, bu zâtın da zayıf ve metruk olduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/14. Fakat bu râvînin mütabileri bulunmaktadır: Yakub b. Muhammed ez-Zührî, İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî.
[84] Müslim, Fiten, 20-21; İbn Huzeyme, 11/216; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/192, H.no:1781; Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Cebr/Câbir b. Atîk el-Evsî'den nakledilir. Cebr rivayetinde zayıf olan Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Bk. Heysemî, Mecma', VII/222.
[85] Talha b. Ubeydullah'tan Vâkım isimli yer hakkında nakledilen rivayet: Ebû Dâvûd, Menâsik, 97, H.no:2043; Vâkım için bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, (v.k.m. maddesi); Tirmizî, Cum'a, 71, H.no:604 (garib); Ebû Dâvûd, Tatavvu1, 15, H.no:1300; Nesâî, Kıyâmü'1-leyl, 1, H.no:1598; İbn Huzeyme, 11/210, H.no:1201; Taberânî, ei-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/146, H.no:320; Beyhakî, es-Sünenü'l-kUbrâ, 11/189.
Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXV/148, H.no:357; İbn Sa'd, Tabakât, VIII/320; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/66; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, VI/125, H.no:3346; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râviler hakkında değerlendirmede bulunan birine rastlamadığını ifade eder. Bk. Mecma', 1/254. İbn Mâce, İkâme, 64, H.no:1032; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, W76, H.no:1344; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/166, H.no:2147; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, D/108.
İbn Mâce, İkâme, 64, H.no:1031; İbn Ebî Şeybe, 1/237-238, H.no:2728; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, iy/165, H.no:2146. Bûsırî, senedinde iki râvînin peşpeşe düştüğünü söyleyerek rivayetin mudal olduğunu belirtmiş ve ba sebeple de zayıf saymıştır. Bk.Misbâhu 'z-zücâce, 1/124.
[86] Abdülkays Mescidi: İbn Abbas diyor ki: "Allah Rasûlü'nün MescidİI'nde kılınan cuma namazından sonra ilk kılınan cuma bugün Suudi Arabistan'ın doğusunda Dammam'a 140 km. uzaklıkta bulunan el-thsâ denilen mıntıkada "Hufuf" adında bir şehir olarak bilinen Bahreyn'in köylerinden biri olan Cüvâsâ'daki Abdülkays Mescidi'dir" Bk. Buhârî, Cum'a, 11; Meğâzî, 70; Ebû Dâvûd, Salât, 210, H.no: 1068.
[87] Tevbe 9/107-108.
[88] İbn Hişâm, IV/169-170,173-174.
[89] İsmi zikredilen mescidler hakkında bilgi için bk. Ahmed Güner, Asn Saadette Mescid-ler/CâmİIler ve Fonksiyonları ("Bütün Yönleri ile Asrı Saadette İslâm" isimli eser içinde), IV/153-226.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/244-250.
[90] Hac 22/40.
[91] Nur 24/36.
[92] Bk. Müsned Trc. H.no:300/l!70; 306/1176. Vasile b. Eska'dan şahidi için bk. Müsned Trc. H.no:304/1174.
[93] Buhârî, itikâf, 3.
[94] Dırar Mescidi ile ilgili bölüme bk.
[95] Tirmizî, Deavât, 82, H.no: 3509 (hasen-garîb). Tirmizî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivayette ise "mescidlerdir" yerine "zikir halkaları" lafzı zikredilmiştir. Bk. age., Deavât, 82, H.no: 3510 (hasen-garîb); Ahmed, Müsned, HI/151, H.no:I2462.
[96] İlgili hadis için bk. Mâlik, Şiir, 14; Müsned, 11/439; Buhâıı, Ezan, 36; Zekât, 16; Tefsir, 24/1İ; Rikâk, 24; HudÛd, 19; Müslim, Zekât, 91; Tirmizî, Zühd, 53; Nesâî, Cenâiz. 22; Kudât, 2.
[97] Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî el-Ensârî'den nakledilen bu hadis için bk. Buharı, Fadlü's-salât fî mescidi Mekke ve'1-Medîne, 5; Müslim, Hac, 500-501; Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Buhûrî, Fadlü's-salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne, 5; Fezâilü'l-Medîne, 12; Rikâk, 53; İ'tisâm, 16; Müslim, Hac, 502. Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'nde Ebû Saîd el-Hudrî (111/64, H.no:11547), Câbir b. Abdullah'tan (III/390, H.no:15123) da şâhidleri vardır.
[98] Kudâî, Müsnedü'ş-şihâb, 1/102, H.no:119; Deylemî, Firdevs, 11/116, H.no:2611 (Enes b. MâlİK'ten nakledilmiştir). Hadisin İbn Abbas ve Muâviye b. Câhime es-Sülemî'den (Ahmed, Müsned, III/428, H.no:15475; Nesâî, Cİhâd, 6, H.no:3102; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:278I) şahidi de vardır. Rİvâyetierin değerlendirmesi İçin bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, H.no:1078.
[99] Buhâri, Cihâd, 22.
[100] Buharı, Salât, 84.
[101] Buhâri, Rikâk, 17; TirmizS, Sıfatü'l-kıyâme, 6, H.no:2477.
[102] Buhâri, Tefsir, 1/1; 2/50-51; Tefsir, 36/1; Fezâilü'l-Kur'ân, 27.
[103] Buhârî, İlim, 8; İlim, 52; Saiât, 84.
[104] Buhârî, Cizye, 6.
[105] Bk. Müsned Trc. H.no: 421-422/729-730.
[106] Bk. Müsned Trc. H.no: 353/1223 (Rivayet sahihtir).
[107] Buhârî, Talak, 30; Ahkâm, 18; HudÛd, 29; Salât, 44,71.
[108] Buhârî, Salât, 75-76.
[109] Buhârî, Cizye, 4; Salât, 42.
[110] Buhârî, Salât, 42.
[111] Buhârî, Zekât, 15; Zekât, 48.
[112] Buhâri, Menâkıbü'l-ensâr, 26.
[113] Buhâri, Salât, 57 (Kadınların mescidde uyuması) -58 (Erkeklerin mescidde uyuması); istİ'zân, 40,44.
[114] Bk. Müsned Trc. H.no: 349/1219; 37/345.
[115] Bk. Müsned Trc. H.no: 152/1022.
[116] Bk. Müsned Trc. H.no: 350/1220.
[117] Müsned, V/364, H.no:22983; İbn EbîŞeybe, 1/41, H.no:393; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV/322, H.no:8382.
[118] Bk. Müsned Trc. H.no:316/624.
[119] Bk. Müsned Trc. H.no:404/712.
[120] Bk. Müsned Trc. H.no:41I/719.
[121] Buharı, Salât, 69; Salâtü'l-îdeyn, 2, 25; Salât, 69; Cihâd, 79; Nikâh, 115 (Bu rivayette Hz. Âişe'nin bu oyunları doyasıya/bıkasıya seyrettiği ifade edildikten sonra Hz. Âişe'nin şu sözüne yer verilir: "Genç yaşta oyun eğlenceye düşkün bir kızın seyretme süresini gelin siz takdir edin").
[122] Bk. Müsned Trc. H.no:352/I222.
[123] Bk. Müsned Trc. H.no:351/1221. Fakat hadisin "kan aldırma" anlamının râvi hatası olduğu dikkate alınırsa burada örnek olarak göstermek uygun düşmez.
[124] Buharı, Meğâzî, 31; itikâf, 7.
[125] Buhârî, Salât, 78.
[126] Ebû Dâvûd, Cihâd, 91; Tirmizl Siyer, 2.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/250-256.
[127] Tevbe 9/17-18.
[128] Buhârî, Salât, 65; Müslim, Mesâcid, 24-25; İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:736 (Hz. Osman rivayeti için bk. MUsned Trc. H.no:301/I171). Mescidlerin Allah rızasına uygun olarak yapılması gerekliliğini tekid eden rivayetler: Hz.Ali rivayeti İçin bk. İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:737; Câbir b. Abdullah rivayeti için bk. İbn Mâce, Mesâcid, 1, H.no:738.
[129] Tevbe 9/19.
[130] Bk. Müsned Trc. H.no:6/857.
[131] Bk. Müsned Trc. H.no:354/I224 ve 356/1226.
[132] Bk. Müsned Trc. H.no:355/1225.
[133] Bk. Müsned Trc. H.no: 69/111 ve 361-362/1231-1232.
[134] Bk. Müsned Trc. H.no: 359/1229. Hz. Aişe annemizden (Radıyailahü anhâ) şahidi için bk. Müsned Trc. H.no: 360/1230.

[135] Buhârî, Salât, 46 (Başlık olarak zikredilir). İbn Hacer de bunun İbn Ebî Şeybe tarafından nakledildiğini ifade eder. Bk. Fethu'l-Bâri, 1/683.
[136] İbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:757.
[137] EbÛ Dâvûd, Salât, 16, H.no:461.
[138] Buhâri, Salât. 72; Cenâiz. 66; Müslim, Cenâiz. 71; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 57, H.no:3203; İbn Mâce, Cenâiz, 32, H.no:1527; İbnü'1-Esîr el-Cezerî, Üsdü'l-ğâbe, VII/381. Trc.no:7592.
[139] Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XI/238, H.no:11607; el-Mu'cemii'l-evsat, VIÜ7143, H.no: 8220; Heysemî, senedinde mechûl bir râvinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/10; Büreyde-den nakledilen rivayette ise bunun Ümmü Mihcen isimli bir hanım olduğu, mezarlıkta Hz. Ebû Bekir ve bazı sahabe ile birlikte dolaşırken yeni bir mezar gördüğü, o mezarın kime âit olduğunu sorup öğrenince de cemaatle kabre doğru cenaze namazı kıldırdığı nakledilir. Bk. Rûyânî, Müsned, 1/80, H.no:43; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, IV/48.
[140] Müsned, III/134, 145,152,230, 283; Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:449; İbn Mâce, Mesâcid, 2, H.no:739.
[141] Ebu Dâvûd, Salât, 12, H.no:448.
[142] Ahmed b. Hanbel, Vera', s.!83; İbn Hıbbân, IV/493, H.no:1615.
[143] Emir San'ânî, age., 1/326-327.
[144] İbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:760.
[145] Zuhaylî, age., 1/302.
[146] Bk. Müsned Trc. H.no: 427/735; 23/827 ve 84/392. hadisler.
[147] Medine'de dokuz mescidler konusuna bk.
[148] Müsned, 111/470, VI/372-373, H.no:26978; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/442, H.no:1074.
[149] Buhari, Salat, 41.
[150] Bk. Müsned Trc. H.no: 44/352.
[151] Bk. Müsned Trc. H.no: 45/353.
[152] Bk. MüsnedTrc. H.no:420/1290.
[153] Zuhaylî, age., 1/295. Ayrıca "Mescidlerin Fonksiyonları" bölümünde mescidin yatakhane, pansiyon ve otel olarak kullanılmasına değinilmişti.
[154] Zuhaylî, el-Fıkhü 'l-îslâmî ve edilletühû (tslâm Fıkhı Ansiklopedisi), 1/204.
[155] Bk. Müsned Trc. H.no: 11/815 ve 14/818.
[156] Bk. Müsned Trc. H.no:24/828.
[157] Bk. Müsned Trc. H.no:27/831,26/830 ve 28/832.
[158] Dârimî, Vudû', 116, H.no:l 170-1173.
[159] Dârimî, VudÛ',117, H.no:U74-1178.
[160] Ebu Davûd,Taharet, 92, tbn Mâce, Taharet, 92; Taberânî, XXIII/373; Beyhakî, VII/65.
[161] Nisa, 4/43.
[162] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/35; Nevevî, Şerhu Müslim, 111/209-211; Bennâ age.. ü/165.
[163] Şîrâzî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/29-31,34-35; Dehlevî, age., 1/510.
[164] Zuhaylî, age., 1/295.
[165] Buhâri, Fadlu leyleti'1-kadr, 3, ttikâf, 1, 14; Müslim, İtikaf, 5; Mâlik, İtikaf, 7; TirmİzÎ, Savm, 71, H.no:790; Nesât, Mesâcid, 18; Ebu Dâvûd, Sıyâm, 77, H.no:2462,2464; İbn Mâce, Sıvam, 58-59, 61, H.no:1769-1771, 1773.
[166] İbn Mâce, Sıyâm, 62, H.no:1775.
[167] İbn Mâce, Sıyâm, 59, H.no:1771.
[168] Bk. Müsned Trc. H.no: 45/849.
[169] Mescidlerin hüküm ve Özellikleri İle İlgili daha geniş bilgi için bk. Zerkeşi, age., 213-283 (137 hüküm). Özet için bk. Nevevî, Mecmu', 11/187-196 (33 hüküm); Zuhaylî, age., 1/294-302 (Nevevî'den naklen).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/257-263.
[170] A'râf 7/29.
[171] Bk. Müsned Trc. H.no: 320/1190 ve 357/665.
[172] A'râf 7/31.
[173] Bk. Müsned Trc. H.no: 321/1191.
[174] Bk. Müsned Trc H.no: 324/1194, 325/1195. Enes b. Mâlik'ten (Radıyattahüanh) şahidi için bk. Müsned Trc. H.no:327/1197, 326/1196.
[175] Bk. Müsned Trc. H.no: 323/1193.
[176] Bk. Müsned Trc. H.no:326/1196. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. Müsned Trc. H.no: 328/1198.
[177] Bk. Müsned Trc. H.no: 331/1201.
[178] Bk. Müsned Trc. H.no: 330/1200.
[179] Bk. Müsned Trc. H.no:198/11087, 333/1203.
[180] Hadis ve şâhidleri İçin bk. Müsned Trc. H.no: 333-337/İ203-1207.
[181] Bk. Müsned Trc. H.no:338/1208.
[182] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/217.
[183] Bk. Müsned Trc.H.no:46/354.
[184] Bk. MüsnedTrc.H.no:47-48, 69, 348/355-356, 377,1218.
[185] Buhârî, Salât, 66; Fiten, 7.
[186] Bk. Müsned Trc. H.no: 318/1188.
[187] Bk. Müsned Trc.H.no:319/l 189.
[188] Bakara 2/114.
[189] Bakara 2/187.
[190] Bakara 2/150.
[191] Bk. Müsned Trc. H.no:297/1167.
[192] Buhârî, Vudû', 34; Ezan, 36; Mescidde bekleyen kişinin namazdaki kimse gibi sayılması ile ilgili olarak bk. 37/907. hadis.
[193] Bk. Müsned Trc. H.no:316/1186.
[194] Bk. Müsned Trc. H.no: 196/504, 822/1692 ve 317/1187.
[195] İbn Mâce, İkâme, 42.
[196] Abdurrczzak, Musannef, 11/272. Hadisin açıklaması için bk. Müsned Trc.H.no:316/l 186.
[197] Buhârî, Salât, 60; TehecCÜd, 25; Müslim, Müsâfırûn, 69-70.
[198] Emir San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/330.
[199] Buhârî, Cihâd, 198; Müslim, Müsâfirûn, 74; Ebû Dâvûd, Cihâd, 166, H.no:278l.
[200] Tirmizî, Tefsir, Sûre 2, H.no:3093 (hasen-garib).
[201] Bk. Müsned Trc.H.no: 314/1184, 315/1185.
[202] Bk. Müsned Trc.H.no:314/1184.
[203] Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anh): Rasûlullah'ın (Sallatlahii aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Kim bir kişinin mescidde kayıp İlânı için bağırdığını duyarsa: "Allah sana onu geri vermesin1.' desin. Çünkü mescidfer bunun İçin yapılmadı." Bk. Müsned Trc. H.no:341/I211. Bürde (Radıyallahü anh) nakletti: Bir bedevi mescidde: 'Sabahtan sonra kızıl bir deve (bulduğunu) kim ilân etti?' deyince, Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Onu bu la m ayasın! Onu butamayasın! Onu bu la mayasın! Bu (kutsal) yerler/mescidler yapılma gayeleri için bina edildi, (bunlar için değil)." Bk. Müsned Trc. H.no:342/1212.
[204] Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) mescidde şiirlerin okunmasını, kayıp ilânı yapılmasını ve cuma günü namazdan önce halkalar kurulmasını yasakladı. Bk. Müsned Trc. H.no:339/1209.
[205] Bk. Müsned Trc. H.no:340/1210.
[206] Bk. Müsned Trc. H.no:347/1217; 208/516 ve 346/1216.
[207] Bk. Müsned Trc. H.no:345/1215.
[208] Rasûlullah'ın {Sallallahü aleyhi ve sellem): "Ben Kabe'de (asılmış) boynuz gördüm, onu gizle! Gerçek şu ki Kabe'de namaz kılanları meşgul edecek bir şey bulunmaması gerekir." sözü gibi hadisler bunu yasaklar. Bk. Müsned Trc. H.no:344/1214.

[209] Bakîm b. Hizâm'dan {Radtyallahü anh): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Mescidlerde hadler (cezalar) uygulanmaz ve kısas hakkı alınmaz." Bk. Müsned Trc.H.no:343/1213.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/263-269.
[210] Buhari, İlim, 52; Hudûd, 26.
[211] Bk. Buhârî, Salât, 68; Bedûl-halk, 6.
[212] Buhârî, Cihâd, 127.
[213] Buhârî, Ezan, 165; Cum'a, 13; Cenâiz, 66.
[214] Cünüp olduğunu hatırlayan kimseler için yahut İhtida edip yeni Müslüman olan kimselerin gusletmesine imkân tanıyacak duşhaneler yapılmalıdır. Bk. Buhârî, Gusül, 17; Salât, 76
[215] Buhârî, İtikâf, 2-3,19.
[216] Buhari, Salât, 80.
[217] Bakara, 2/148.
[218] Hac, 22/32.
[219] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/269-271.
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/272.
[221] Sened:
Sahih: Müsned, V/156, H.no:21279; Benzer rivayet için bk. V/150, H.no:21230; Benzer rivayetler için bk. V/156-157, H.no:21286; V/İ60, H.no:21315; V/166-167, H.no:21360; 21390, 21421, Buhârî, Enbiyâ, 10 ziyadesiyle, 40; Müslim, Mesâcid, 1-2; Nesâî, Mesâcid, 3, H.no:688; îbn Mâce, Mesâcid, 7, H.no:753; Abdürrezzak, 1/403, H.no:1578; İbn Ebî Şeybe, VI1/265, H.no:35932; Tayâlist, s.62, H.no:462; Humeydî, 1/74, H.no:134; İbn Huzeyme, ü/5, 268, H.no:787, 1290; Bezzâr, K/410-411, H.no:4015; Ebû Avâne, 1/327, H.no: 1158; îbn Hibbân, IV/475, H.no:I598; Beyhakî, es-Sünenü'Ukübrâ, 11/433.
[222] Bk. Nesâî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 1/255; VI/376.
[223] (Râvi) Ebû Avâne yukarıdaki arzın şeklinde okumak olduğunu belirtti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/272-274.
[224] Bk.Âlu tmrfin, 3/96.
[225] Bk. Bakara, 2/127.
[226] İbn Abdilber, Temhid, X/34; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI/409; Ebu'l-Mehâsin, Yusuf b. Musa, Mu'tasaru'l-Muhtasar, 1/23.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/274.
[227] Sened:
Hasen: Müsned, 1/20, H.no:126; Benzer rivayet İçin bk. 1/53, H.no:376 ile; /ön Mâce, Mesâcid, 1, 9, H.no:735 (Hadisin sadece konumuzla ilgili üçünctl kısmını nakleder. Ayrıca bir başka konuda hadisin ikinci kısmını da rivayet eder. Bk. age., Cihâd, 3, H.no:2758. Bûsırî "Şayet Osman b. Abdullah Hz. Ömer'den hadis işitmişse isnadı sahihtir. Fakat Tehzîb'de ondan rivayetinin mürsel/kopuk olduğu ifade edilmektedir" der); Ebû Ya'lâ, 1/217, H.no:253.
Hadisin kısımları:
a-Birincİ ve ikinci kısım: Cihad konusunda 74/4262. hadiste zikredilecektir.
b-Üçüncü kısım; Bennâ sadece bu kısmı bu bölümde zikretmiştir.
Bennâ hadisin tbn Mâce, Ebû Ya'lâ, Bezzâr, Beyhakî, Hâkim ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Hâkim'in hadisi sahih saydığım, Zehebî'nin de bunu onayladığını söyler. Mtinzirî'nin sükûtuna işaret eder ve bunun da hadisin sıhhatine delil teşkil ettiğini belirtir. Bk. BMÛğ'l-emânî, 111/12; XIV/23.
Hadisin üçüncü kısmının şâhidleri:
a-Hz.Osman'dan (AadryaHaM a/ı/ı,) şahidi için bir sonraki 301/1171. hadise bk.
b-Abdullah b. Amr'dan (Radıyatlahü anhümâ) şahidi için 302/1172. hadise bk.
c-Esmâ bt. Yezid'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 303/1173. hadise bk.
d-Vâsıle b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi için 304/1174. hadise bk.
e-İbn Abbas'tan (Radtyaltahü anhümâ) şahidi için 305/1175. hadise bk.
f-Amrb. Abese'den (Radıyallahü anh) şahidi için 306/1176. hadise bk.
g-Ebû Zer'den (Radıyallahd anh) şahidi için bk. Tayâlisî, s.62, H.no:461 (1/469, H.no:463); Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Sağîr'İnde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', Ü/7.
h-Enes'ten (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. Ebâ Ya'lâ, VII/85, 277, H.no:4018, 4298 (zayıf)-
ı-Ebû Kırsâfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen hadisin senedinde mechûl râviler bulunmaktadır. Bk.Heysemî, Mecma', U/9.
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde metruk olan Hakem b. Zâhir'in bulunduğunu belirtir. Bk. age.. U/1.
Heysemî, bu hadisin şâhidlerinin sayısını daha da artırır. Hz. Ebû Bekir, Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Nübeyt b. Şerît gibi. İlgili şâhidler için bk. age., II/8
Hadisin senedleri inkıta sebebiyle zayıftır. Çünkü Hz. Ömer'in en küçük çocuğu olan Zeyneb'in oğlu Osman b. Abdullah b. Abdullah b. Sürâka dedesi Hz. Ömer'e yetişmemiştir. Ayrıca Velid b. Ebu'l-Velid de leyyinü'l-hadis (hadisi zayıf) biridir. Fakat hadis şâhidleri İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[228] Yani miğfer giydirirse.
[229] Teçhiz savaş tekniği açısından; giyecek, silah ve mühimmat açısından donatmak elemektir ve donatımın yeterli ölçüde olması tavsiye edilmektedir.
[230] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/274-276.
[231] Sened:
Sahih: Müsned, 1/61, H.no:434; Ahmed b. Hanbel bu hadisi hocası Dahhâk b. Mahled kanalı ite de nakletmiştir. Hadisin başında şu ziyade vardır:
Bk. 1/70, H.no:506; Buhârt, Salât, 65; MAs/ûn, Mesâcid, 24-25; Zühd, 43-44; 7VnBizf, Salât, 120, H.no:318 (hasen-sahih); İbn Mâcet Mesâcid, 1, H.no:736; Dârimî, Salât, 113, H.no:1392;
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
[232] Bk. Buhari, Salât, 65; Müslim, Mesâcid, 24, Zühd, 43.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/276.
[233] Sened:
Sahih: Müsned, 11/221, H.no:7056; Heysemî, senedinde tenkide maruz kalan Haccac'ın bulunduğunu belirtir, Bk. Mecma', U/1. Fakat hadis şâhidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
[234] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/276-277.
[235] Sened:
Sahih: Müsned, VI/461,H.no:27484; Tayâlisî, IV/344, H.no:2739 (sahih); 1/369, H.no:463 (sahih); EbÛ Ya'lâ, VII/85, H.no:4018 (zayıf); VII/277, H.no:4298 (zayıf); IV/411, H.no:2534 (zayıO; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', II/8.
Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve tbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nin hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/İ2.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
[236] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/277.
[237] Sened:
Hasen: Müsned, III/49Û, H.no:15947; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ebû Abdülmelik Hasan b. Yahya el-Huşenî'nin bulunduğunu, bu râviyi Dârekutnî'nin ve bir rivayete göre Yahya b. Maîn'in zayıf; Duhaym, Ebû Hatim ve diğer rivayetine göre Yahya b. Maîn'in sika saydığını İfade eder. Bk. Mecma', II/7. Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
[238] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/277-278.
[239] Sened:
Hasen: MUsnedl I/24l', H.no:2157; TayâİisÎ, s.341, H.no:2617 (IV/344, H.no:2739); Ebû Ya'lâ, IV/4I1, H.no:2534; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Câbir et-Cu'fî'nin bulunduğunu "belirtir. Bk. Mecma', II/7.
Câbir b. Yezid b. el-Hâris el-Cu'fî (v.128/746) hakkında bilgi için bk. 63/260, 150/458 ve 314/622. hadisler. Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve îbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nİn hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/12. Heysemî, Taberânî'nin Evsat'ına nîsbet ettiği bir rivayet ise şöyledir:
Heysemî, senedinde İmrân b. Abdullah'ın bulunduğunu, Buhârî'nin Târih'inde bu râviye yer verdiğini ve dediğini, Yahya b. Maîn'in zayıf saydığını, tbn Hıbbân'ın Sikat'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', II/8.
Hadisin senedi zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen İİ ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
[240] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/278.
[241] Sened:

Sahih: Müsned, İv/386, H.no: 19332; Benzer rivayetler için bk. IV/386, H.no:19330: IV/386, H.no:19331 (Bu rivayet için 204/512 (Hadisin tam metni dipnotta verildi), 36/4224, 1/4578, 20/7297, 89/8659, 38/8492 ve 56/8436. hadislere bk.) Bennâ hadisin Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, Tirmizî'nın hadisi hasen saydığını söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/12.
Hadîsin kısımları:
A-Birinci kısım: Konu ile ilgili bölümdür. Bu bölümün şâhidleri için bk. 300/1170 hadisin tahrici.
B-tkinci kısım: Müslüman bir köleyi âzâd eden kişi İle ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no:19330, 19332-19333; IV/I13, H.no:16957, 16961; IV/384, H.no:1932l (Ebû Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no:17984; IV/235, H.no:17983; IV/234-235, H.no:17981 (Ka'b b. Mürre es-Sülemî'den); IV/321, H.no:18798 (Ka'b b. Mürre el-Behzî'den); 11/525, H.no:10747; 11/525, H.no:10747 (EbÛ Hüreyre'den). Bk. 1/4578. hadis.
C-Üçüncü kısım: Allah yolunda saç ve sakalını ağartan kişi ile ilgili bölümü: Müsned, IV/386, H.no:19330, 19332; ÎV/113, H.no:16957, 16961; IV/384, H.no:1932l (EbÛ Nüceyh es-Sülemî'den); IV/235-236, H.no: 17984 (Ka'b b. MUrre es-Sülemî'den). Bk.20/7297. hadis.
[242] Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V/215.
[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/278-279.
[244] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14I98; Buhâri, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3; Nesâî, Gusl, 26, H.no:430; Mesâcid, 42, H.no:734; Dârimî, Salât, 111, H.no:1396; Yezid el-Fakir: Ebû Osman Yezid b. Suheyb sika biridir. Buhârî ve Müslim üç, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî dört, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce ve Dârimî bir hadisini nakleder. Bu hadis 6/857. hadiste zikredilmişti.
Bu hadislerin sahicileri:
a-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/383, H.no:23144; Müslim, Mesâcid, 4;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Müsned, V/16I-162, H.no:21327; V/148, H.no:21211; V/I45, H.no:21196; Dârimî, Siyer, 29, H.no:2470 (Abdullah Hâşim, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tayâlisî, tarafından sika râvilerce nakledildiğini belirtir);
c-İbn Abbas*tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/301, H.no:2742 (Heysemî, Bezzâr, Taberânî ve Ahmed b. Hanbel'in Yezîd b. Ebû Ziyâd'ın (v.136/753) dışındaki râvilerin sahih hadis ricalİ olduklarını, bu zâtın ise hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', VIII/258; Fakat hadis şâhidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir. Müslim (miitâbî olarak) bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110, Dârimî 8 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk.Sünen, H.no:114, 777); Bu rivayet 727/10136. hadiste zikredilecektir.
d-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/416, H.no:19623; Bennâ hadisi Taberânî'ye nisbet ederek senedinin sahih, râvilerinin de sika olduklarım belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, XXÜ/40. Bu rivayet 728/10137. hadiste zikredilecektir.
e-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 7/858. hadis. Ayrıca 992/10392. hadiste zikredilecektir (Müsned, V/248, H.no:22036; V/256. H.no:22110).
f-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî hadisin Hz.Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümâme ve Ebû Zer'den şahidi olduğunu söyler).
g-EbÛ Hüreyre'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk. 8/859. hadis (Müsned, 11/250, 264, 268, 314, 396,412,455, 501, H.no:7397,7575, 7620,8130,9115;9308,9828, 10465)
h-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 9/860. hadis. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, XXII/39. Ayrıca 726/10135. hadiste zikredilecektir.
ı-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk.10/861. hadis (Müsned, 11/222, H.no:7068)
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbrahim b. İsmail b. Yahya'nın bulunduğunu, bu-zatı İbn Hıbbân'ın ikât'ında zikrettiğini, ancak babasından yaptığı nakillerin münker olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/261.
[245] Ganimetler helal kılındı, şeklindeki lafız tercemesi yerine anlaşılması için yukarıdaki mana tercemesi tercih edildi.Önceden Peygamberlerin ganimetlerde tasarruf yetkisi yoktu, onlar önceden bir yerde toplanıp yakılıyor ve yok ediliyordu. Peygamberimiz'e bu konuda kolaylık tanındı ve ganimetlerde tasarruf yetkisi verildi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/3).
[246] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/279-281.
[247] Sened:
Zayıf: Müsned, V/387, H.no:23180; Benzer rivayet için bk. V/399, H.no:23278; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği îbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/16. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Fakat İkinci senedde tbn Lehîa bulunmamaktadır:
Bu senedde ise Ali b. Yezid el-EIhânî ed-Dımaşkî vardır. Zayıf bir râvidir. Huzeyfe'den de hadis işitmemiştir. 81/278. hadiste de zikredildiği üzere {Müsned, V/266, H.no: 21191; An Mâce, Mukaddime, 17, H.no:228) Bûsirî, cumhurun Ali b. Yezid'in zayıflığını belirttiğini ifade eder; İbn Hacer ve Zehebî de bu zayıf sayanlardandır. Bk.Takrîb, Trc.no:4817; Kâşif, Trc.no:3983. Heysemî, Ahmed b. Hânbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. Yezid var" der. Bk.Mecma',I/199-200.
[248] Bir rivayette tekidi ile geldiği İçin parantez kullanıldı.
[249] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/281.
[250] Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr, HI/170.
[251] Taberî, Tefsir, X/429-430, H.no: 29071-29073; Müslim, MesacİId, 280; İbn Huzeyme, 1/230; EbûAvane. 1/323.
[252] Tirmizi, Tefsir, 36; Hâkim, ü/465.
[253] Buhari, Ezan, 33.
[254] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/281-282.
[255] Sened:
Hasen: Müsned, 11/418, H.no:9388; Abdürrezzâk, XI/297, H.no:20585; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/22. Bu râvî ile itgİH geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Ayrıca senedde Derrâc bulunmaktadır. Heysemî bir başka hadis için: "Hadisin senedinde Ebu's-Semh Derrâc b. Sem'ân es-Sehmî bulunmaktadır. Bu zât ise îbn Maîn tarafından sika kabul edilmiştir" der. Bk. Mecma'. 1/63, 52- Ebû Dâvûd ve bir kısım cerh ve ta'dîi âlîmi, bu zâtın hadislerinin müstakîm/sahih, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerin ise zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1473; İbn Hacer ise, saduk olduğunu belirterek Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetleri zayıf sayar. Bk.Takrîb, Trc.no: 1824; îbn Hıbbân, sika râvîleri derlediği eserinde yer verdiği gibi (Bk.Sikât, V/114), Sahih'inde birçok yerde bu râviye yer verir, tbn Şahin ise, Ebu'l-Heysem'den naklettiği rivayetlerinde de bir beis görmez. BkSikât, 349; Bu râvi için bk. 84/126. hadîs.
[256] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/282-283.
[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/283.
[258] sened:
Sahih: Müsned, 11/354, H.no:9802; Benzer rivayetler için bk. 11/328, H.no:8332; 11/340, H.no:8468; 11/307, H.no:8051 (192/500. hadis); îbn Mâce, MesâcİId, 19, H.no:800; İbn Huzeyme, II/379, H.no:1503; Hâkim, 1/332-333, H.no:771 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görUşil onaylamıştır). Bennâ, hadisi İbn Ebî Şeybe, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 111/50. Hadisin tbn Huzeyme tarafından nakledilmesi sebebiyle Bennâ hadisi sahih olarak değerlendirir ve şunları ekler: "İbn Huzeyme kitabında sahih hadisleri toplamayı hedeflemiştir. Sehâvî der kî: 'Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinden sonra en sahih eser, İbn Huzeyme'nin, daha sonra da İbn Hıbbân'ın Sahih'leridir.' " Bk. age., 1/306.
Hadisin senedinde yer alan Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî sika biridir. Ancak vefatından dört yıl önce ihtilât etmiştir.
Ayrıca 192/500. hadiste benzeri zikredildi.
[259] Bu açıklama cümlesi sadece Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinde bulunmaktadır. Bk.tbn Huzeyme, 11/379; Hâkim, 1/332; İbn Hibban, VI/55.
[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/283-284.
[261] Sened:
Sahih: Müsned, 11/509, H.no:10557; Buhârî, Ezan, 37; Müslim, Mesâcid, 285 (Müslim, bu hadisi hocaları Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb kanalı ile Ahmed b. Hanbel'in hocası Yezid b. Harun'da birleşerek aynı senedle nakleder. Fakat hadiste "ve" atfi yerine "veya atfının kullanıldığı görülmektedir").
[262] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/284.
[263] sened:
Hasen: Müsned, IIİ/68, H.no:11593; Benzer rivayet için bk. 111/76, H.no:11665; Tirmizî, îmân, 8, H.no:2617 (hasen-garib); Tefsîru'l-Kur'ân, 9/9, H.no:3093 (Tirmizî hadisi iki isnadla verir ve "hasen-garib" olduğuna hükmeder. İkinci senedle verdiği rivayette: lafzı vardır. Ebu'l-Heysem ise Süleyman b. Amr b. Abd el-Utvârî'dir. Ebû Saîd el-Hudrî'nİn himayesinde yetişmiş bir yetimdi); İbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no:802; Dârimî, Salât, 23, H.no:1226; Abd b. Humeyd, s.289, H.no:923; Adenî, îmân, 68, H.no:3; Saîd b. Mansûr, V/242, H.no:1010; İbn Huzeyme, 11/379, H.no:1502; İbn Hıbbân, V/6, H.no:1721; Hâkim, 1/332, H.no: 770 (Hâkim sahih saymasına karşın, Zehebî Derrâc sebebiyle kendisine muhalefet etmiştir); Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ. 111/66; Bennâ, hadisi İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nisbet eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/51.
Ebu's-Semh Derrâc ile ilgili olarak bk. 84/126 ve 309/1179. hadisler.
[264] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/284-285.
[265] sened:
Sahih: Müsned, IV/105, H.no:16909; Mükerrer için bk. IV/109, H.no:16939; Taberânî, W-Mu'cemü'l-kebîr, IV/32, H.no:3564; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/141, H.no:1069; Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Âmir el-Elhânî'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında değerlendirmede bulunan birine rastlamadığını ifade eder. Bk. Mecma', 11/16. Bu râvinin İbn Mâce'debir, Ahmed b. HanbeP İnMüsned'inde ise iki rivayeti bulunmaktadır. İbn Mâce'nin Sünen'inde Ebû Âmir el-EIhâni olarak künyesi İle zikredilmiş, Bûsırî ise bu zatın İsminin Abdullah b. Câbir (el-Hımsî) olduğunu belirtmiştir. BkSünen, Zühd, 29, H.no:4245. Zehebî ve İbn Hacer bu râvinin sika olduğunu İfade ederler. Bk. Kâşif, Trc.no:2902; Takrîb, Trc.no:3525.
İbn Hacer hadisin mevkuf olarak sahih olduğunu söyler. Bk. Jsâbe, 1/560.
[266] Buhari, et-Tatihu't-kebîr, III/107, H.no: 365; Habis, o döneme yetişmişti, ancak Peygamberimizi görmedi, bu kişilere muhadram denir. Bk. İbn Hacer, Takribu't-tehzîb, 144, No: 992.
[267] Bennâ, ase., 111/51.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/285-286.
[268] Sened:
Sahih: Müsned,ITU497, H.no: 16002; Mükerrer için bk. V/425, H.no:23498 (EbÛ Humeyd es-SÂİdî el-Ensârî el-Medenî'nİn müsnedinde -ona isnad edilen hadisler içinde- yer alır); Müslim, Müsâfirûn, 68 iki sahâbiden biri (şek lafzı ile) verir; Ebû Dâvûd, Salât, 18, H.no:465 (Müslim'in rivayetinde olduğu gibi şek lafzı ile verir):
Nesâî, Mesâcid, 36, H.no:727; İbn Mâce, İkâme, 13, H.no:772 (Sadece Ebû Humeyd es-Sâidî'nin ismi zikredilir ve Ebû DSvûd rivayetinde olduğu gibi ziyadesi vardır); Dârimî, Salât, 115, H.no:1401; (ziyadesi ile); İsti'zân, 56, H.no:2694.
Ebû HumeydİÎn İsmi Abdurrahman veya Münzir b. Sa'd b. Münzir'dir. İbn Sa'd isminin Abdurrahman b. Amr b. Sa'd olduğunu ileri sürer. Muâviye'nin halifeliğinin son zamanlarında vefat etmiştir.
Hz. Fâtıma'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bir sonraki 315/1185. hadise bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, İkâme, 13, H.no:773.
[269] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, 11/93.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/286-287.
[270] sened:
Hasen: Müsned, VI/282-283, H.no:262%; Diğer rivayet için bk. VI/283. H.no:26297 (hasen); Benzer rivayet için bk. VI/283, H.no:26299 (munkatı); Tirmizî, Salât, 117, H.no:314 (Tirmizî, bu konuda Ebû Humeyd, Ebû Üseyd ve Ebû Hüreyre'nİn nakillerinin bulunduğunu, Fâtıma annemizin (Radıyallahü anhâ) hadisinin hasen olduğunu, fakat isnadının muttasıl olmadığını belirtir. Fâtıma bt. Hüseyin, FâtımatU'l-Kübrâ annemize yetişmemiştir. Çünkü Fâtıma validemiz Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) vefatından sonra birkaç ay yaşamıştır); İbn Mâce, İkâme, Î3, H.no:771;
Hadisin senedinde Leys b. Ebî Süleym bulunmaktadır. Leys b. Ebî Süleym Ebû Bekir el-Kuraşî (v.148/765) hiçbir sahâbiye yetişmemiştir. Zehebî: "Hafızasının kötü oluşu sebebiyle az zayıflığı olan biridir. Çokça namazı, orucu ve ilmi vardı. Bazıları kendisi ile delil getirmiştir" der. Bk.Kâşif, Trc.no:4692. İbn Hacer ise: "SadÛktur. Ciddi bir şekilde bunamış, hadisini ayırdedemeyecek seviyeye gelmiş ve bu sebeple terk edilmiştir" der. Bk.Takrîb, Trc.no:5685.
Tirmizî hocası Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin Leys b. Ebî Süleym hakkında: "Saduktur, bazı konularda bazen hata yapar" dediğini nakleder. Yine aynı zat hakkında Buhârî ve Ahmed b. HanbeFin: "Leys'in hadisi İç açıcı değildir. Çünkü o, başkalarının merfu yapmadığı rivayetleri merfu yaptı. Bu sebeple de onu zayıf saydılar" değerlendirmesini nakleder. Tirmizî, Edeb, 43, H.no:2801 (hasen-garib); Bûsırî bu râviyj zayıf görenler arasında yer alır. Bk. İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:278; Tıb, 10, H.no:3458 (Bûsırî, cumhurun zayıf saydığı Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtir.) (18/215. hadis) Heysemî, Ahmed b. Hatibe)'in ricalinin sika olduğunu, Leys'in Tavûs'tan semâmı açıkladığını beyan eder. BkMecma', VIII/70. Eserinin bir başka yerinde ise senedinde zayıf sayılan Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/131; 11/250.
Leys b. Ebî Süleym sebebiyle hadise "hasen" diyenler de vardır. Ahmed Muhammed Şâkir, Heysemî'nİn Leys b. Ebî Süleym'i zayıf göstermesini tasvib etmeyip, sika olduğunu isbat eder. (2136. hadisin tahricinde) Bu râviyi Müsned'de 2136. hadisin tahricinde ele alarak "sika" olduğunu belirtip, hafızasından dolayı bazıları tarafından tenkide tabî tutulduğunu, hattâ bir kısmının bu tenkidlerinde ileri gittiklerini ifade ederek Vekî'yi buna ömek gösterir. Vekî': "Stifyân, Leys'in adını bile anmaz" diyor, ancak (1199 ve 2136. hadislerde) ismini bizzat söyledi, der. (BkMüsned, 1/100 tahkiki) Buhârî, bu zatı cerh etmedi. Bk.et-Târihu'l-kebîr, IV/I/246.
Bu râvinin rivayetlerinden ikisini Buhâri (Hac, 13; Tıb, 3), birini Müslim (Libâs, 3) mütâbî olarak nakleder. Tirmizî 25, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce 24, Dârimî 42 ve Ahmed b. Hanbel ise 99 rivayetini eserlerine almıştır. Tirmizî, bazı rivayetleri için "hasen" hükmü verirken (bk. Sünen, Birr, H.no:1921, 1995; SıfatÜ'l-kıyâme, H.no:2495; Edeb, 43, H.no: 2801; Deavât, H.no:3521; Menâkıb, H.no:3610); bazılarında: "isnadı kuvvetli değildir" (Sünen, Menâkıb, H.no:3612; Talâk, H.no:1186) demiş; bir yerinde ise "hasen-sahih" hükmü vermiştir (bk.Sünen, Hac, H.no:824). Bu râvi ile ilgili değerlendirmeler için ayrıca 14/14, 18/215, 161/469. hadislere bk.
Ebû Humeyd, Ebû Üseyd ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) şahidi için bir önceki 314/1184. hadis ve tahricine bk.
Hadis inkıta sebebiyle zayıftır. Ancak şâhidlerİ İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/287-289.
[272] Sened:
Hasen: Müsned, 111/42-43, H.no:11324; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no: 11450. Heysemî, isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk.Mecma', 11/25. MUnzirî de aynı hükmü verir. Bk. et-Terğîb, 1/127.
Hadisin senedinde yer alan Ubeydullah b. Abdurrahman (b. Abdullah) b. Mevheb hakkında Iclî ve Yahya: "sika" derken, İbn Adiy: "Hasenü'l-hadis, hadisi yazılır" demişlerdir. Stifyan b. Uyeyne bu râviyi zayıf sayardı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretmiştir. İbn Hacer kuvvetli olmadığını ifade eder. Bk. Takrîb, Trc.no:4314. Zehebî ise Yahya b. Maîn'in bu râvi hakkında farklı görüşlerde olduğunu, Ebû Hâtim'in: "sâlih" hükmü verdiğini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:3567.
Hadis iki konuyu içermektedir:
a-Namazda teşbik (parmakları birbirine geçirme): Bu konu ile ilgili olarak Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. 196/504 ve 317/1187. hadisler.
b-Mescidde bekleyen kişinin namazdaki kimse gibi sayılması: Bu konu İle ilgili olarak bk. 37/907. hadis.
Hamza Ahmed ez-Zeyn Müsned'de geçen 11450. hadis için isnadında mechûl bir râvi gerekçe göstererek zayıf saymış; 11324. hadis için ise "Ebû Saîd'İn mevlâsı mechûl değildir, o sahâbîdir" diyerek sahih hükmü vermiştir.
Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 196/504. hadis.
[273] Bu oturuş şekli Araplarda âdetti: Kişi dizlerini kamına çekip sırtından dolanan bir kumaşla onları sarar ve bağlardı, bu oturuşta ayakları/dizleri kumaş yerine bazen elleri ile tutarlardı. Bk.İbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/335-336.
[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/289-290.
[275] Buharî, Salât, 88.
[276] Taberânî, X/67; Heysemî, Mecma', VIII/314.
[277] Beyhakî, Sünen, VI/341.
[278] İbn Mâce, İkâme, 42.
[279] Abdurrezzak, Musannef, 11/272.
[280] Rasûlullah dedi ki: "Namazda iken parmaklarını çıtlatma!" {İbn Mâce, İkame, 42); Ayrıca şöyle dedi: "Namazda gülen, başka tarafa yönelen ve (parmağını) çıtlatan kişi aynı hükümdedir." (Ahmed b. Hanbel, III/438; Taberânî, XX/I90)
[281] Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, VI/414 (Münâvi burada, İbn Mace'deki rivayetini râvî Hâris'ten dolayı zayıf olduğunu söyledi.) Heysemî de Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin rivayetlerinin râvîlerden İbn Lehîa ve Zeban sebebiyle zayıf kabul edildiğini belirtti. (Bk. Heysemî, Mecma', 11/79) Bu rivayetler zayıf da olsa birbirlerini kuvvetlendirmektedir, ayrıca parmaklan çıtlatmanın hükmü tenzİhen mekruh derecesine İnmekte ve namazı ifsat etmemektedir. (Bk. Münâvî, age., 11/365)
[282] İbn Hacer, Fethu'l-Bân, 1/566-567; İbnü'1-Esîr, Hikâye, 1/335.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/290-291.
[283] Sened:
Sahih: Müsned, IV/242, H.no:18033; Benzer rivayetler için bk. IV/241, H.no:18021; IV/242, H.no:18030, 18032; IV/243-244, H.no:18048; Mâlik, Taharet, 33; Abdürrezzâk, 11/271, H.no:3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no:562; Tirmizî, Salât, 167, H.no:386; Dârimî, Salât, 121, H.no:1411; İbn Huzeyme, 1/227, H.no:441; Hâkim, 1/324-325, H.no:745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/I46, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı nüshalardaki "Hayyât" hatalıdır) sebebiyle hasen gösterilmiştir. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûl sayar, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anlı) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V256, H.no:838; Hâkim, 1/324-325, H.no:744, 746 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartma/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söyler, Zehebî de bu görüşü onaylar). Heysemî, Mecma', 1/240;
Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'nin mev-lâsından nakledilen rivayet için bk. bir Önceki 316/1186. hadis.
Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerîk en-Nehaî (v. 177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Ayrıca bk.196/504. hadis. Bu rivayet 822/1692. hadiste zikredilecektir.
[284] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/291.
[285] Sened:
Sahih: Müsned, IV/392, H.no:I9392; Diğer rivayet için bk. IV/418, H.no:19642 (Bu rivayetin senedinde SâbİT el-Bünânî, Leys b. Ebî Süleym'İn mütâbiidir); Benzer rivayetler için bk. IV/410, H.no:19562; IV/400, H.no:19468;
IV/397, H.no: 19437; IV/413, H.no: 19591; IV/391, H.no:19380; Bu son iki rivayette hadisin baş tarafı da bulunmaktadır:
Buhârî, Salât, 67; Fiten, 7; Müslim, Birr, 123-124; Ebu Dâvûd, Cihâd, 65, H.no:2587; An Mâce, Edeb, 51, H.no:3778.
[286] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/292-293.
[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/293.
[288] Sened:
Sahih: Müsned, m/308, H.no: 14244; İkinci rivayet için bk. m/347, H.no:l4678 (İkinci rivayetin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi İçin bk.22/64. hadis. Ayrıca EbÛ Abdullah Mûsâ b. Dâvûd ed-Dabbî (v.217/832) sadûktur, hata yapar. Çbu'z-ZUbeyr Muhammed b. Müslim b. Tcdrüs el-Esedî (v.126/744) de saduktur, tedlîs yapar); Benzer rivayetler için bk. HI/370, H.no:14920 (Bu rivayet ikinci rivayetin benzeridir. Fakat senedi onun gibi değil, daha kuvvetlidir; daha sağlam ve sika râvilerce nakledilmiştir); III/350, H.no:14717: IH/361, H.no:14821 (^ X* j*3 'd >); III/300, H.no:14135; Buharı, Salât 67; Fiten, 7; Müslim, Birr, 122; fôâ Dâvûd, Cihâd, 65-66, H.no:2586, 2588; Tirmizî, Fiten, 5, H.no:2163 ("hasen-garib" Ebû Bekre'den de şahidi vardır); Nesâî,

Mesâcid, 26, H.no:716; tbn Mâce, Edeb, 51, H.no:3777; Dârimî, Mukaddime, 53, H.no:639; Salât, 119,. H.no:1409; Beyhakî, es-Sünenu'l-kUbrâ, VIII/23.
[289] Parantez bilgileri için bk. Bennâ, age., 111/54.
[290] Râvinin şekki.
[291] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/293-294.
[292] Sened:
Sahih: Müsned, D/330, H.no:8352. Benzer rivayet için bk. ü/330, H.no:8351. Bu hadiste sened aynı olmasına rağmen lafiz biraz farklıdır. İlgili rivayet daha önce 357/665. hadiste zikredildi.
Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını, hadîsin özetinin Ebû Davud'un Sünen'inde bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/242.
[293] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/294-295.
[294] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/295.
[295] Sened:
Sahih: Müsned, 1/179, H.no:1543; İbn Huzeyme, 11/277, H.no: 131*1; îbn Kesîr ed-Devrakî, Müsnedü Sa'd, s.69, H.no:29; Bezzâr, III/330, H.no:1127; EbÛ Ya'lâ, D/131, H.no:808; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VII/516, H.no:l 1179; Makdisî, Muhtara, ffl/196,198, H.no:991, 996 (tsnâdlan hasendİr); Heysemî, hadisin Ahmed b. HanbeİI ve EbÛ Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/18; Eserin bir başka yerinde de Bezzâr'a nisbet eder ve râvilerinin sika olduğunu söyler.'Bk. age., VIII/114. Heysemî eserinde diğer şâhidlere de yer verir: EbÛ Ümâme, îbn Abbas, Huzeyfe, Semüra b. Cündüb. İbn Ömer ve Enes'ten (Radıyallahii anhiim) nakledilen rivayetleri zikreder. Bk.age., 11/18-19.
[296] Nuhâme dimağdan/boğazın gerisinden gelen kaygan sıvıdır ki Türkçe'de balgam diye isimlendirilir. Busâk ise ağzın içindeki sıvıdır ki buna Türkçe'de tükürük denir. Bk. Ibnü'1-Esîr, Nihâye, V/34; İbn Manzûr, Usanü'l-Arab, X/21.
[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/295-296.
[298] Sened:
Sahih: Müsned, 11/34-35, H.no:4908; Benzer rivayetler için bk. 11/29, H.no:4841; 11/53, H.no:5152; 11/32, H.no:4877; 11/66. H.no:5335; II/6, H.no:450; 11/18, H.no:4684; 11/72, H.no:5408; ü/141, H.no:6265; ü/144, H.no:6306; 11/99, H.no:5745; MâTâfc, Kıble, 4; B«Aâ/f, Salât, 33; Ezan, 94; Amel, 12; Edeb, 75; Müslim, Mesâcid, 50; Nesâî, Mesâcid, 31, H.no:722; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:763.
Ebû Dâvöd ve Dârimî'nin rivayetinde bu hadisenin hutbe esnasında cereyan ettiği anlatılmaktadır:
Bk. Ebu Dâvud, Salât, 22, H.no:479; ZMrimf, Saİât, 116, H.no:1404.
Heysemî, yine İbn Ömer'den nakledilen ve Bezzar'a nisbet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Kıbledeki tükürük kıyamet gününde sahibinin yüzünde iken ba'solur/dirilir." Bu rivayetin senedinde Asım b. Ömer var. Buhâri ve birçok âlim onu zayıf saydı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretti. Bk. Mecma', 11/19.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 327/1197. hadis.
EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. 324-325/1194-1195. hadisler.
[299] Halûk; zaferan ya da başka bir maddeden yaplan güzel kokudur ki rengi san ya da kırmızı olur. Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/71.
[300] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/296-297.
[301] Sened:
Sahih: Müsned, 11/260, H.no:7522; Benzer rivayetler için bk. 11/266, H.no:7598: 11/324, H.no:8280 ziyadesi ile; n/471-472, H.no:10052; 11/532, H.no: 10833; ü/250, H.no:7399: 11/415, H.no:9337; IV318, H.no:8217 (Hemmâm, H.no:124):, Salât, 33-35,38; Müslim, Mesâcid, 52-53; Nesâî, Taharet, 193, H.no:308; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; İkâme, 61, H.no:1022; Dârimî, Salât, 116, H.no: 1405.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. MüsneJ, III/324, H,no:14407; Benzer rivayetler için bk. III/337, H.no:14560; 111/395, H.no;15196.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nİn Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/19. Heysemî ayrıca hadisin Ebû Ümâme, Sa'd b. Ebî Vakkâs, İbn Abbas, Huzeyfe, Semüra b. Cündüb, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Amr b. Hazm ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhüm) da şâhidlerini verir. Bk. age., 11/18-19.
[302] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/297.
[303] Sened:
Sahih: Müsned, m/6, H.no: 10966; Buhâri, Salât, 33, 36, 38; Müslim, Mesâcid, 52; Nesâî, Mesâcid, 32, H.no:723; Ebû DâvM, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, İkâme, 61, H.no:1022.
Bazı rivayetler ise hem Ebû Hüreyre hem de Ebû Saîd el-Hudrî'den (birlikte) nakledilir:
IH/58, H.no:İİ488; 111/93, H.no:11818-118l9; IIİ/88, H.no:11776;S«Mn, Salât, 33-35; Müslim, Mesâcid, 52; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; Dârimî, Salât, 116, H.no:1405; Humeydî, 11/319, H.no:728.
[304] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/297-298.
[305] Sened:
Sahih: Müsned, 111/24, H.no:11128; Benzer rivayetler için bk. IH/9, H.no:11006; IH/65, H.no:11567; Son hadisin senedinde Füleyh b. Süleyman vardır. Hadis bu râvi sebebiyle hasendir. Çünkü Füleyh sadûk sayılan ve epeyce hatası olan biridir. Bu rivayette hadisin tarihi hikâyesi de anlatılmaktadır. Hadisin lafzı şöyledir:
Müslim, Zühd, 74; Ebû DâvÛd, Salât, 22, H.no:480,485: Ek: Abdullah b. Şihhîr b. Avftan (Radıyallahii anh);
Müsned, IV/25, H.no:16261; IV/25, H.no:16271 (Senedindeki Ali b. Âsim sebebiyle hasendir); IV/25, H.no: 16265; IV/25-26, H.no: 16265; Müslim, Mesâcid, 58-59; Nesâî, Mesâcid, 34, H.no:725; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:482.
[306] Başka rivayetlerde PaygamberimizİN de böyle gösterdiği nakledilir ki râvi de aynısını göstermiştir. Bk. Buhâri, Salât, 33, 35, 36, 39; Nesâî, Taharet, 193.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/298-299.
[307] îbn Huzeyme, 111/83; Ebû DavÜd, Et'ıme, 40; İbn Hıbbân, IV/518; Beyhakî, 111/76 (Bk. Müsned Trc. 330/1200).
[308] Bk. Müsned Tre. H.no: 328/1198.
[309] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/299-300.
[310] sened:
Sahih: Müsned, IIİ/109, H.no:12001; Benzer rivayetler için bk. IH/209, H.no:13115; 111/234, H.no:13384; III/277, H.no;13883; Bazı rivayetler ise değişik lâfızlarla nakledilir: III/173, H.no:I27U CiC4) lâfzı ile; III/274, H.no:1384I; IH/232, H.no:13367 lafzı ile; ni/289, H.no:14008; III/183, H.no: 12825-12826 ()£\) lâfzı ile; III/252, H.no:13581; III/212, H.no:13149 ; III/238, H.no:13434 ; Buhârî, Salât, 37; Müslim, Mesâcid, 56; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:474-475; Tirmizî, Cum'a. 49, H.no:572; Nesâî, Mesâcid, 30, H.no:721; Dârimî, Salât, 116, H.no:14Û2.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhütnâj şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nİn £v^a/'ında nakledildiğini, senedinde Muhammed b. Ebû Leylâ'nın bulunduğunu, bu râvinin de tenkid edildiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/18.
EKrBUreyde'den {Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/354, H.no:22894; Benzer rivayet için bk. V/359, H.no:22933 Dâvûd, Edeb, 160, H.no:5242; İbn Huzeyme, 11/229, H.no: 1226.
Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 328/1198. hadis Ayrıca bir sonraki 327/1197. hadise bk.
[311] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/300-301.
[312] sened:
Sahih: Müsned, IIİ/109, H.no: 12002; Benzer rivayetler için bk. m/176, H.no:12745; 111/214, H.no:13176; m/234, H.no:13385; DI/273, H.no:13823; m/278, H.no: 13888; ffl/291, H.no:I4031; HI/269, H.no:13780; III/245, H.no:13501; IÜ/19I-192, H.no: 12926; ffl/188, H.no:12894:
IH/199-200, H.no: 13000; III/252, H.no:13581; 111/238, H.no:13434; Buhârî, Mevâkît, 8; Müslim, Mesâcid, 54; Dârimî, Salât, 116, H.no:1403. Bu konuda bir rivayet de şöyledir:
f, Mesâcid, 35, H.no:726; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:762.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.324/1194. hadis.
b-Târık b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.332/I202. hadis.
c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', ü/18-19.
d-Semüra b. CUndUb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî-nin Kebîr'İnde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâtid es-Semtî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., U/19,
e-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhtimâ) şahidi için bk.322/1192. hadis. Ayrıca şöyle bir rivayet de nakledilin Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Âsim b. Ömer'in bulunduğunu, bu râviyi BuhârTnin ve bir topluluğun zayıf saydığını, İbn Hıbbân'm ise Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. age., ü/19.
f-EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânfnin /iTefcrr'inde nakledildiğini, senedinde çok zayıf olan Cafer b. ez-Zübeyr'İn bulunduğunu belirtir. Ebû Ümâme'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:
Heysemî, bu hadisin deTaberânî'nin Kebîr'indt nakledildiğini belirterek: "Senedinde zayıf o!an Ubeydullah b. Zahr ve AH b. Yezîd bulunmaktadır" der. Bk. age., 11/19. Ayrıca bir önceki 326/1196. hadise bk.
[313] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/301-302.
[314] Sened:

Sahih: Müsned, V/260, H.no:22144; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VHI/284, H.no:8091; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Ebû Ümâme'den Taberânî'nin Kebîr'ındc sika kabul edilen râviler tarafından nakledilen bir başka rivayete de yer verir: Bk. Mecma', 11/18. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel'in isnadında bir beis yoktur" der. Bk.Terğib, V125.
Enes'ten (Radıyallahüanh) şahidi İçin bk. 326/1196. hadis.
[315] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/302.
[316] Sened:
Hasen: Müsned, III/490, H.no:15951; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:484.
Ebû Fedâle Ferec b. Fedâle b. Nu'mân et-TenÛhî el-Kudâî eş-Şâmî (v. 177/793) zayıf bir râvîdir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce ikişer, Ahmed b. Hanbel ise 24 rivayetini nakleder. Tİrmizî, bu râvi hakkjnda şunlan söyler: "Bazı hadis âlimleri râviyi tenkid etmişler, hafızası sebebiyle zayıf saymışlardır." Bk. FİIten, 38, H.no:2210; Ahmed Muhammed Şâkir bir başka hadisin tahricinde isnadının çok zayıf olduğunu, bunun sebebinin de Ferec b. Fedâle'nin "münkeru'l-hadis" bir râvi olarak zayıf kabul edildiğini belirtir. Bk. Müsned, 11/311, H.no:8087; 11/89, H.no:5626; 1/78, H.no:581; Çünkü Buhârî "münkeru'l-hadis" hükmü verir (bk. et-Târîhu'l-kebîr, IV/134; ed-Duafâ, s.29) ve "İbn Mehdî sonunda onu metruk saydı", "Abdurrahman ondan hadis nakletmezdi. Yahya b. Saîd'den münker hadisler nakleder" dedi. Bk. es-Sağir, s. 192, 199; Hamza Ahmed ise zayıflığı yesiru'd-da'f seviyesinde gördüğünü iddia eder. Bk. 11/477, H.no:10I33; Bennâ senedde Ebû Fedâle Ferec isminin tahrif yapılarak hatalı yazıldığını, doğrusunun Ferec b. Fedâle olduğunu, hadisin bir başka yerde geçtiğini tesbit edemediğini belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, UI/59. Fakat durum Bennâ'nın belirttiği gibi değildir. Ebû Fedâle, Ferec'İn künyesidir. Ayrıca hadis Ebû Dâvûd'da da nakledilmektedir.
Ebû Sa'd ise mechûl sayılmış. Ebû Sa'd el-Hımyerî eş-Şâmî el-Hımsî'nin Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Fakat bu râvî Ebû Saîd (Keysân) el-Makburî (v.100/718) olabilir. Çünkü Ebû Davud'un rivayetinde EbÛ Saîd olarak geçmektedir. Tirmizî'nin bir rivayetinde de Ferec b. Fedâle, Ebû Saîd el-Makburî'den nakleder. Ahmed Muhammed Şâkir nüshasında Ebû Saîd el-Medînî olarak geçer. Müsned, 11/311, H.no:8087; Heysemî ise Ebû Saîd el-Hımsî'yi tanımadığını, diğer râvilerinin sika olduklarını bildirir. Fakat Ferec b. Fedâle'yi gözünden kaçırmıştır. Bk. Mectna\ X/172. Heysemî eserinin bir başka yerinde Ferec b. Fedâle'yi sahih hadis ricalinden sayar (age., Ü7164). Bu büyük bir hatadır.
Abdullah b. Şihhîr b. Avf el-Âmirî'den (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. 403/1273. hadis.
Sa'd'dan (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 321/1191. hadis.
Senedi zayıf olan hadis, sahih olan bu şâhİdleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[317] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/302-303.
[318] Sened:
Sahih: Müsned, IV/56, H.no:16514; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:481 lâfzı ile; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/215, H.no:6221; İbn Hıbbân, IV/515, H.no:1636. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Abdullah b. Amr'dan?) nakledildiğini, senedindeki râvîlerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/20. Münzirî isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Terğtb, 1/126. Bu hadisi Taberânfnin Mu'cem'İnde bulamadık. Eksik olan beş ciltten birinde olabilir.
[319] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/303-304.
[320] Sened:
Sahih: Müsned, V/I78, H.no:21441; Benzer rivayetler için bk. V/178, H.no:21442; V/180, H.no: 21057/21459 rivayet farklılığı ile; Müslim, Mesâcid, 57; İbn Mâce, Edeb, 7, H.no:3683; İbn Huzeyme, 11/276, H.no: 1308; EbÛ Avâne, 1/406; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/291.
[321] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/304.
[322] Sened:
Sahih: Mü'sned, VI/396, H.nö:27099; Benzer rivayetler için bk. VI/396, H.no:27098, 27100; Tirmizî, Cum'a, 49, H.no:571 (Tirrnizî: "Bu konuda Ebfî Saîd, İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre'den de nakiller vardır. Tarık'ın hadisi ise hasen-sahihtir" der ve Veki'İn: "Ribî b. Hırâş İslâm'da hiçbir yalan söylemedi. Abdurrahman b. Mehdi'nin de: "Kûfelilerin en sikası Mansûr b. Mu'temir'dir"sözUnü nakleder); Nesâî, Mesâcid, 33, H.no:724; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:478; İbn Mâçe, İkâme, 61, H.no:102I; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, VIII/312-314, H.no:8165, 8167-8172; el-Mu'cemü't-evsat, III/328, H.no:3307; IV/186, H.no:3331. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VIII/114.
Hadisin Enes'ten ve diğer sahabeden (Radıyallahü anh) şahidi için 327/1997. hadisin tahricine bk.
[323] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/305.
[324] Sened:
Sahih: Müsned, 1/15, H.no:89; Benzer rivayetler için bk. 1/49, H.no:341; 1/27-28, H.no:186; Müslim, Mesâcid, 78; Nesâî, Mesâcid, 17, H.no:706; İbn Mâce, İkâme, 58, H.no:1014; Et'ıme, 59, H.no:3363;
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Tirmizî, Et'ıme, 14, H.no:i808-1809; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3828.
Hadis uzunca bir rivayetin konumuz ile ilgili bir bölümüdür. Rivayetin asıl metni şöyledir:
Bu rivayet 198/11087. hadiste zikredilecektir.
[325] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/305-306.
[326] Sened:
Sahih: Müsned, 11/20, H.no:4715; Benzer bir rivayet:
Bk. ü/13, H.no:4619; öuftâ/f, Ezan, 160.
Mesâcid, 69; Ebû DâvOd, Et'ıme, 40, H.no:3825 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder); İbn Mâce, îkâme, 58, H.no:1016; Dârimî, Et'ıme, 21, H.no:2059.
Senedde zikredilen Yahya b. Saîd b. Ferruh'un hocası, Nâfi'in talebesi Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Asım b. Ömer b. Hattâb'dır (v. 147/764).
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 335/1205. hadise bk.
b-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk,336/1206. hadis c-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 337/0207. hadis. d-Muğîre b. Şu'be'den {Radıyallahü anh} şahidi için bk. 338/0208. hadis. e-(EK) Enes b. Mâtik'ten (Radtyallahüanh) şahidi:
Bk Müsned, 111/186, H.no:12872; Buftârf, Ezan, 160, Et'ıme, 49; Müslim, Mesâcid, 70; Ebû Ya'lâ, VII/271, H.no:4291 (İsnadı çok zayıftır. Bk.Heysemî, Mectna', 11/17). f-(EK) Ma'kıl b. Yesar'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk Müsned, V/26, H.no:20180-20181; fiöyânf, D/331, H.no:1305 (İsnadı zayıftır). g-(EK) Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (Radıyaüahii anh) şahidi;
Bk Müsned, IV/194, H.no:17670; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/183, 417, H.no:l 154,1613.
h-(EK) Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk Müsned, V/415, H.no:23409; V/416, H.no:23417-23418; V/417, H.no:23428; V/420, H.no:23460; V/414, H.no:23399; V/413, H.no:23396; Tayâlisî, s.80, H.no:589; Müslim, Eşribe, 170-171; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/153, H.no:3984.
i-(EK) CâbİR b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk MUsned, V/103-104, H.no:20888-20889; V/106, H.no:20921; V/94, H.no:20776
akleder. Bk. Mflwd, V/417, H.no;23428; A/üj/j/n, Eşribe, 170-171; Tirmiâ, Et'ıme, 13, I.no:1807 (Hasen-sahih).
i-(EK) Ümmil Eyyûb el-Ensâriyye'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Bk Müsned, VI/433, H.no:27315; Mükerreri için bk.VI/462, H.no:27494; Tirmizî, Et'ıme, 14, H.no:1810 (hasen-sahih-garib); îbn Mâce, Ei'ıme, 59, H.no:3364; Dârimî, Et'ıme, 21, H.no:2060.
j-Kurra el-Müzenî'den Radıyallahü anh) şahidi:
BkMuwd.IV/19, H.no:16200.
k-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
VII/307, H.no:2905. 1-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Bezzâr, m/50, H.no:805 ziyadesi ile.
m-Aynca Hz.ömer'den (Radıyallahü anh) nakledilen mevkuf rivayet için bir önceki 333/1203. hadise bk.
[327] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/306-308.
[328] Sened:
Sahih: Müsned, 11/266, H.no:7599; Benzer rivayetler için bk. 11/264, H.no:7573; 11/429, H.no: 9509; Mâlik, VUkÛt, 30; Mto/im, Mesâcid, 71; An Atöce, İkâme, 58, H.no:1015; Abdürrezzâk, 1/445, H.no:1738; £"i>k Ka'ia, X/322-323,502, H.no:5916,6118 (İsnadları hasendir);
Hadisin şâhidleri için bir Önceki 334/1204. hadise bk.
[329] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/308.
[330] Sened:
Sahih: Müsned, m/12, H.no:11026; Mükerreri için bk. ID760-61, H.no:11520; Benzer rivayet:
Bk. III/65, H.no:11566 (İsnadı hasendir. Çünkü Heysemî'nin de ifade ettiği gibi senedinde zayıf olduğu hâlde sika sayılan Bişr b. Harb bulunmaktadır. Bk. Mecma', VMS. Fakat 11026, hadisin senedi sahihtir. Dolayısıyla hasen li ğayrihî seviyesine yükselir); 111/70, H.no:11610 (Senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır); 111/85, H.noıl 1744:
Müslim, Mesâcid, 76; £6« Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3823; Tayâlisî, III/724, H.no: 2285 (Hadis sahihtir, ancak İsnadı zayıftır); Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/308, H.no: 1399; Ebû Ya'lâ, 11/410, H.no:1195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/76.

[331] Diğer rivayette bu bitki türü soğan ve sarımsak şeklinde açıklanmaktadır. Bk. Ahmed b. Hanbel, IH/65.
[332] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/308-309.
[333] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/309-310.
[334] Sened:
Sahih: Müsned, III/400, H.no:15236; Benzer rivayetler için bk. IH/387, H.no:15097:III/374, H.no: 14954 III/38O, H.no:15009 ; III/397, H.no:15210 (Rubey' b. Subeyh sebebiyle hasendir); Buhâri. Ezan, 160; Müslim, Mesâcid, 72-74; Nesât, Mesâcid, 16, H.no:705; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 40, H.no:3822 ziyadesi İle; Tirmizî, Et'ıme, 13, H.no:1806 (Bu hadîs hasen-sahihdr. Bu konuda Hz.Ömer, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semüra, Kurre b. İyâs el-MUzenî ve İbn Ömer'den nakiller vardır); İbn Mâce, Et'ıme, 59, H.no:3365; Humeydî, 11/537, 544, H.no:1278,1299; EbÛ Ya'lâ, IIV407, H.no:1889; IV/159,209, H.no:2226, 2321-2322.
[335] kelimesi burada şüphe için gelmemiştir. Zira bu kelime doğru ve gerçek olan iddia için kullanılır. Bundan dolayı belirtti, diye terceme edildi. Bk. Bennâ, age. TÎI/62.
[336] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/310.
[337] Sened:
Sahih: Müsned, IV/252, H.no:18l21; Benzer rivayetler için bk. IV/249, H.no:18093; Ebû DâvÛd, Et'ıme, 40, H.no:3826; Bennâ hadisi Tirmizî'ye de nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğü'l-emânî, IH/63. Fakat biz Tirmizî'nin Sünen'inde bu hadisi bulamadık.
[338] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/310-311.
[339] İbn Hacer, Fethu'l-Bân, VII/396.
[340] Bu açıklama için bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, m/244 md.; Azimâbâdî, Avnü 'l-Ma 'bûd,X/217.
[341] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/311.
[342] Sened:
Sahih: Müsned, Ii/179, H.no:6676; Tirmizî, Salât, 123, H.no:322 (Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayeti hasendir. Bu konuda Büreyde, Câbir ve EnesHen nakiller vardır); Ebû Dâvûd, Salât, 214, H.no:1079 (>A) yerine (^Lâı) lâfzı ile; Nesâî, Mesâcid, 22-23, H.no:712-713; İbn Mâce, Mesâcid, 5, 11, H.no;749,766; İkâme, 96, H.no:l 133.
Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayetlerinin değerlendirmesi için bk. 59/256 ve 372/680. hadislere bk.
Ayrıca bir sonraki 340/1210. hadise bk.
[343] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/312.
[344] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/549; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezU 11/229.
[345] Taberânt, XIX/177; Hâkim, III/670-673 (H.no: 6477-6478); Heysemî, Mecma', IX/393.
[346] Buharı, Salât, 68; Müslim, Fedai!ü's-sahâbe, 151, 152, 157; Nesâî, Mesâcid, 24; Ahmed b. Hanbel, V/22.
[347] İbn Hacer, age., V/88; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/97.
[348] Bennâ, age., III/64.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/312-313.
[349] Sened:
Sahih: Müsned, 11/212, H.no':6991;
Senedindeki Üsâme b. Zeyd b. Eşlem el-Adevî el-Medenî sadûk biridir. Bazen hata yapar. Buhârî bir yerde, Müslim ise 25 yerde rivayetlerini mütâbaat ile alır. Tirmizî 10, Nesâî 4, Ebû Dâvûd 28, tbn Mâce 20, Dârimî 5 ve Ahmed b. Hanbel 77 rivayetini nakleder. Tirmizî aynı senedle nakledilen farklı bir hadis İçin "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Sünen, Edeb, H.no:2752. Tirmizî burada İbn Amr'dan işittiği kesin olduğu için "hasen-sahih" demiştir.
Ayrıca bir önceki 339/1209. hadise bk.
[350] Metinde satış-ahş şeklinde gelmiştir, ancak Türkçe'de meşhur olan ahm-satım şekliyle çevirilmiştir.
[351] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/313.
[352] Sened:
Sahih: Müsned, DV349, H.no:8572; Benzer rivayet için bk. İİ/420, H.no:941 İ; Müslim, Mesâcid, 79 di & Gİj V); Ebû Dâvûd, Salât, 21, H.no:473; tbn Mâce, Mesâcid, 11, H.no:767. Tirmizî ve pârîmî'nİn rivayetleri şöyledir:
Tirmizi, Büyu', 76, H.no:1321 (hasen-garib); Dârimî, Salât, 118, H.no:1408.
[353] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/313.
[354] Sened:
Sahih: Müsned, V/360, H.no:22940; Benzer rivayet için bk. V/361, H.no:22947; Müslim, Mesâcid, 80-81 Hadisin başında şöyle bir ziyâde vardır:
"Hz. Peygamber sabah namazını kıldıktan sonra bir bedevi geldi.
Mescidin kapısından başını soktu..." ziyadesi ile; İbn Mâce, Mesâcid, 11, H.no:765.
[355] (Râvi) MUemmil: Mescidler, lafzını zikretti.
[356] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/314.
[357] sened:
Hasen: Müsned, III/434, H.no:I5516; Diğer rivayet için bk. III/434, H.no:15517 (Bu mevkuf rivayetin senedi şöyledir: Ebu 60 Davud, Hudûd, 37, H.no:4490; tbn Ebî Şeybe, V/526, H.no:28647; Dârekutnî, ni/86; Taberânî, e/-Mu'cemü'l'kebîr, III/204, H.no:3I31.
Birinci rivayetin senedindeki Abbas b. Abdurrahman el-Medent isimli râvi meçhul biridir. Fakat İkinci seneddeki râvi Züfer b. Vesîme b. Mâlik mütâbiidir. İbn Hacer hadisin İsnadının zayıf olduğunu söyler. Bk. Bülûğü'l-merâm, H.no:24l. Emîr San'ânî İse şunları söyler: "Hadisi Hâkim, Îbnü's-Seken, Ahmed b. HanbeÎ, Dârekutnî ve Beyhakî nakleder. İbn HacerTelhîs'te hadisin isnadında bir beisin olmadığını belirtir." Bk.Sübülü's-selâm, 1/322.
Hadisin şâhidleri:
a-Cübeyr b. Mut'ım'den (ftadıyaltahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/139, H.no:1590; Ayrıca bk. Abdürrezzâk, 1/437, H.no: 1709; Bezzâr, VÜI/373, H.no:3453; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Vâkıdî'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/25. Eserinin bir başka yerinde ise hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde tedlisi sebebiyle zayıf sayılan Vâkıdî'nin bulunduğunu fakat sema ve tahdisini açıkça belirttiğini İfade eder. Bk. age., VI/282.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) şahidi: {ji%jJı>jâf'%-u-CJı j ijiijı fûf H)
Tirmizî, Diyât, 9, H.no: 1401 (Senedindeki İsmail b. Müslim el-Mekkî'nin hafızası sebebiyle bazı âlimler tenkid ederler); İbn Mâce, Hudûd, 31, H.no:2599; Dârimî, Diyât, 6, H.no:2362; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/5, H.no:I0846; Dârekutnî, III/I41-142; Hâkim, IV/410, H.no:8104; Beyhakî, es-Sünenü'l-kÜbrâ, VIII/39 (hasen).
c-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi: İbn Mâce, Hudûd, 31, H.no: 2600 (Bûsırî senedinde İbn Lehîa'mn bulunduğunu, bu zatın zayıf müdellis olduğunu, ayrıca seneddeki Muhammed b. Aclan'm da müdellis olduğunu belirtir).
[358] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/314-315.
[359] Sened:
Hasen: Müsned, IV/68, H.no:16589; Mükerrer için bk. V/379-380, Rno:23113; İkinci rivayet: IV/^8, H.no:16590; Mükerrer için bk. V/380, H.no:23114 (Senedi:); Ebâ Düvû(/,Menâsik, 93, H.no:203Û:Abdürrezzâk, V/96-88, H.no:9081-9083; /^n Ebî Şeybe, 1/399, H.no:4584; Humeydî, i/257, H.no:565; Tahâvî, £er/m meâni'l-âsâr, 1/392; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. IX/62, H.no:836.
Birinci rivayetin senedindeki Muhammed b. Abdurrahman b. Talha el-Abderî zayıf biridir. İbn Hıbbân Sikat'ında zikreder. Fakat, Dârekutnî: "münkeru'l-hadis" derken, İbn Adiy: "Zayıftır, hadis hırsızlığı yapar" der. Ahmed b. Hanbel de bu rivayetinden başka bir naklini vermez. DİÎger (sahih) rivayetlerde bu râvi yer almamaktadır. Dolayısıyla bu senedi ile hadis hasen seviyesine yükselir.
Safiyye bt. Şeybe b. Osman el-Abderiyye, Abdüddâr oğulianndandır. Sahabeden oluşunda ihtilâf bulunmaktadır. Bk.İbnü'1-Esîrei-Cezerî, Üsdü'l-ğâbe,VüjnO-n UTrc.no; 1066.
[360] Bu kadın Sûfyan'm kızı Ümmü Osman'dır ki bir Önceki rivayette Ümmü Benî Kebşe olarak geçer. Bk. Bennâ, age., 111/66.
[361] Bu sözün Rasûlullah'ın olduğu diğer rivayetlerde daha açık. Bk. Abdurrezzak, V/88; Humeydî, Müsned, 1/257; Ahmed b. Amr eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, 1/436.
[362] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/315-317.
[363] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, KII/378.
[364] Abdurrezzak, V/86.
[365] Bu olayla ilgili geniş açıklama için bk. Müsned Trc. 95/965. hadisin açıklaması.
[366] Bennâ, age., 111/66-67.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/317.
[367] Sened:
Sahih: Müsned, III/145, H.no:12412; Benzer rivayetler için bk. m/134, H.no:12320; III/152, H.no:12476; II/230, H.no:13337; III/283, H.no:13953; Nesâî, Mesâcid, 2, H.no:687; Ebû DâvÛd, Salât, 12, H.no:449; ibn Mâce, Mesâcid, 2, H.no:739; Dârimî, Salât, 123, H.no:1415; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/259, H.no:752; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/222, H.no:8460\ el-Mu'cemu's-sağîr, 11/235, H.no: 1087.
[368] Bennâ, age., 111/67.
[369] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/318.

[370] Bk. Buharî, Salat, 62; îbn EbîŞeybe, 1/274; İbn Huzeyme, 11/281.
[371] İbn Hacer, Fethu'l-BârÎ, 1/539-540.
[372] Ebû Davûd, Salât, 12.
[373] Muhammed Hasan Şürrab, el-Medinelü'l-münevvere, 11/279,281; Muhammed es-Seyyid el-Vekil, el-Mescidü'n-Nebevî abre't-tarih, 91-100.
[374] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/318-319.
[375] Sened:
Sahih: Müsned, V/410, H.no:23377; Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/20.
Ensâr'dan biri olarak bahsedilen sahâbî Ebû Eyyûb el-Ensârî olabilir. Bir sonraki 347/1217. hadise bk.
Hadrâmî b. Lâhık et-Temîmî el-Yemâmî, İbn Hıbbân'in Sikât'ında yer alır. Ibn Adiy: "Hakkında bir beis görmüyorum" der. Yahya b. Ebû Kesîr'in hocasıdır. Nesâî ve Ebû Dâvûd birer, Ahmed b. Hanbel ise yedi rivayetini nakleder. Zehebî: "Sika sayıldı" derken, İbn Hacer: "Bir beis yok" der. Bk. Kâşif, Trc.no:l 139; Takrîb, Trc.no:1396.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahüanh) şahidi için bir sonraki 347/1217. hadise bk.
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahil anh) nakledilen rivayet:
(Ebû Müslim anlatıyor: Ebû Ümâme'nin (Radıyaltahü anh) yanma girdim, kendisi mescidde üzerindeki biti/böceği alıp çakılların içine gömüyordu.) Bk. 208/516. hadis (Müsned, V/263, H.no:22173; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 11/145, H.no:7490-7491; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/266, H.no:8032; Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/14, H.no:2736).
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: (ı+i-üi j*_j.ı j <lüı ^^î j*j \»\)
Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: "Sizden biri mesciddeyken bit bulursa onu gömsün/imha etsin." Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/46, H.no:1197; Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Evsafında ise (*^ W-Wjt) ziyadesi ile nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/20.
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahii anh) şahidi (sahâbî fiilini gösteren mevkuf bir rivayet):
Mâlik b. Yehâmir anlatıyor: "Muâz b. Cebel'i mescidde bit ve pire öldürürken gördüm." Ibn EbîŞeybe, n/145, H.no:7482; TaberSnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/35, H.no:51. Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayetin senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age., 11/20.
Hadislerin değerlendirmesi İçin bk. Aclûnî, Keşfii'l-hafâ, 11/416.
[376] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/319-320.
[377] Sened:
Hasen: Müsned, V/419, H.no:23448; Hüseynî, el-Beyân ve't-ta'rif, 11/283; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat müdellis olan Muhammed b. İshak'm an'ane ile rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/20. Ayrıca hadisin senedinde Kureyş'ten Mekkeli şeyhin ismi açıklanmamıştır. Senedindeki ibhamhk sebebiyle de hadisin senedi zayıftır. Fakat bir önceki 346/1216. hadis ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. Seneddeki müphem râvÎ bir, önceki hadisin senedindeki Hadrâmî b. Lâhık olabilir. Bu İsim doğru İse bir önceki rivayette olduğu gibi hadis sahih kabul edilir.
Ayrıca bazı Müsned nüshalarında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin ismi zikredilmemektedir. Bennâ'nm tertibinde de bu eksiklik görülmektedir.
Hadisin şâhidleri için bir önceki 346/1216. hadisin tahricine bk.
[378] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/320.
[379] Sened:
Sahih: MiİsNed, 111/191, H.no:12919; Benzer rivayetler için bk. 111/226, H.no: 13301; İli/167, H.no:12645; III/UO-111, H.no:12021; m/114, H.no: 12071; Mâlik, Taharet, 111; Buhârî, Vudû', 57; Edeb, 35; Müslim, Taharet, 98-100; Ebû Dâvûd, Taharet, 136, H.no:380; Nesâî, Taharet, Mİyâh, 2, H.no:328; Tirmizî, Taharet, 112, H.no:147-148 (hasen-sahih); îbn Mâce, Taharet, 78, H.no:528; Dârimî. Vudû1,62, H.no:746.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk.47/355. hadis.
Hadis daha Önce zikredildi. Bk. Müsned Trc.H.no:48, 69/356, 377.
[380] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/320-321.
[381] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/321-322.
[382] Sened:
Sahih: Müsned, 11/12, H.no:4607; İkinci rivayet için bk. 11/106, H.no:5839; İI/70-71, H.no:5389; Buhârî, Salât, 58; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 140; Nesâî, Mesâcid, 29, H.no:720; Ebû Dâvûd, Taharet, 137, H.no:382; Tinnizî, Salât, 122, H.no:321 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mesâcid, 6, H.no:751; Dârimî, Salât, 117, H.no:1407.
Ebû Zer'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Dârimî. Salât, 117, H.no: 1406.
[383] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/322.
[384] Sened:
Sahih: Müsned, IV/39, H.no:16396; Benzer rivayetler için bk. IV/40, H.no:16399, 16401; IV/38, H.no:I6382; Mâlik, Kasr, 87; Buharı, Salât, 85; İstPzân, 44; Müslim, Libâs, 75-76; Nesâî, Mesâcid, 28, H.no:719; Ebû Dâvûd, Edeb, 31, H.no:4866; TirmizU Edeb, 19, H.no: 2765 (hasen-sahih); Dârimî, lsti'zân, 27, H.no:2659; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şüyûh* 1/74.
[385] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/322-323.
[386] Ebû Ya'iâ, IX/145; Heysemî, Mecma', VIII/266 (Ebû Ya'lâ'mn râvîleri sikadır, dedi.)
[387] Taberânî, III/18.
[388] Salih b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 1/178; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/23; Merğınânî, Hidâye, 1/15; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/26; Nevevî, Mecmu', 11/14; İbn Kudâme, Muğnî, 1/160,165.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/323.
[389] Sened:
Sahih: Müsned, V/185, H.no:21500; Hadisin senedinde İshak b. İsa vardır. Bu râvi sadûk biridir. Ayrıca İbn Lenîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Heysemî bu hadisi "Mesfcİdde Hacamat/Kan aldırma" başlığı altında vermiştir ki bu yanlıştır. Bu da İbn Lehîa'nın bir hatasıdır. Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîâ'nın varlığına dikkat çeker. Müslim'in Kitâbü't-Temyîz (s.187) isimli eserinde İbn Lehîa'nın "Mescidde kendisi için bir bölüm/hücre ayırdı" lâfzını olarak naklettiğini ifade ettiğini söyler. Bk. Mecma', H/2Ö-21; Bennâ, Bülûğu'l-emânî, m/72. Hadis mescidde kendine âit bir bölüm edinme başlığı altında yer atsa idi daha isabetli olurdu. Gerçekten de sahih rivayetlerde Müslim'in dediği gibidir. Hata İbn Lehîa'dan kaynaklanmaktadır. Zeyd b. Sâbit'ten (>ıı) "Mescidde kendisi için bir bölüm/hücre ayırdı" lafzı ile nakledilen rivayetler:
Miisned'de ayrı ayrı İsnadlarla nakledilen rivayetlerde:
a-Zeyd b. Sâbit'ten Büsr b. Saîd, ondan (Salim) Ebu'n-Nadr (Ömer b. Ubeyduliah'ın mevlâsı), bu râviden Abdullah b. Saîd b. Ebû Hind nakleder. Bk. Müsned, V/187, H.no: 21525; V/186, H.no:21516 (Özetle); V/183, H.no:21486 (özetle); Buharı, Edeb, 75; Müslim, Müsâfirûn, 213; Ebû DâvÛd, Vitir, 11, H.no:1447; Taberânî, el-Mu'cemü'î-kebîr, V/I44, H.no:4895-4896.
b-Zeyd b. Sâbit'ten Büsr b. Saîd, ondan (Salim) Ebu'n-Nadr (Ömer b. Ubeyduliah'ın mevlâsı), bu râviden Mûsâ b. Ukbe nakleder. Bk. Müsned, V/182, H.no:21474 ; V/184, H.no:21495; Buhârî, Ezan, 81 (Ramazanda İtikafa girmesi için hasırdan bir oda yaptırdı); I'tisâm, 3; Müslim, Müsâfirûn, 213-214; Nesâî, Kıyâmü'1-leyl, 1, H.no:1597; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/350.
Bu rivayetlerde özetle şunlar anlatılmaktadır: Rasûlullah mescidde hurma yaprağı liflerinden veya hasırdan bir odacık yaptı. Çıkıp orada (ramazan ayında teravih) namazı kılardı. Bazıları onun bu odacığını arayıp buldular ve onun kıldığı namazı kılabilmek için ona uydular. Ertesi gece yine gelip ona uydular. Rasûlullah onların bu davranışına hemen müdahale etmedi. Fakat bir gün ağırdan alarak namaza hemen durmadı. Rasûlullah'ı uyarmak isteyenlerin sesleri artmaya gürültü çoğalmaya başladı. Bazıları kapısına küçük taşlar atarak onu uyarmaya çalıştılar. Bunun üzerine Rasûlullah öfkeli bir şekilde onların yanına geldi ve: "Ey insanlar! Yaptıklarınızın hepsinden haberim var. Fakat bu namazın size farz kılınmasından endişe ediyordum. Namazlarınızı evlerinizde kılın. Çünkü farz namazların dışında insanlann en hayırlı namazı evlerinde kıldıkları namazlarıdır" buyurdu.
Zeyd b. SâbİT'in bu rivayetleri sahihtir.
[390] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/323-324.
[391] Müslim, Kitabu't-Temyiz, 187, H.no; 55-56 (Thk. Muhammed Mustafa el-A"zamî); Heysemî, Mecma\ 11/20-21.
[392] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/325.
[393] Sened:
Sahih: Mü'sned, 11/540, H.no: 10909- Benzer rivayetler için bk. U/308, H.no:8066:rf, Cihâd, 79; Müj/im, Salâtü'l-îdeyn, 22; Nejdf, Salâtü'l-îdeyn, 35, H.no:1594. Ahmed b. Hanbel'in hocası Muhammed b. Mus'ab Ebû Abdullah el-Karkasânî hakkında Ahmed b. Hanbel ve çoğu âlimler iyi bir kanaate sahiptirler. Fakat talebesi Ahmed bazen karıştırdığını ifade eder.
[394] Bazı rivayetlerde kısa mızraklanyla ya da ve kısa mızraklanyla, şeklinde açıklama vardır. Bk. Ma'mer b. Râşid, Cami', X/465; Buhari, Cİhad, 81; Müslim, Iydeyn, 19-22.
[395] Bk. Bennâ, age., 111/72.
[396] İbn Hacer, Felhu'l-BârÎ, 11/444.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/325-326.
[397] Sened:
Sahih: Müsned, V/222, H.no:21833; Metin içindeki diğer rivayet: V/222, H.no:21834; Ziyâdenin verildiği rivayet-için bk. V/222, H.no:2I835; Benzer rivayet için bk. V/222-223, H.no:21836 (<*"f} 'j&S'^'} 4* «W j*> «Ilı J^ 'C>'Â 'd ^j)ziyâdesiyle; Buhârî, Salât, 68; Bed'Ü'I-halk, 6; Edeb, 91; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 151-152; Nesâî, Mesâcid, 24, H.no:714; Ebû Dâvûd, Edeb, 87, H.no:5013,
Berâ b. Âzib'den (RadıyallaM anh) şahidi:
Müsned, IV/286, H.no:18435; Benzer rivayetler için bk. IV/298, H.no:I8549; IV/301, H.nö:18584; IV/299,_H.no:18557; IV/302, H.no: 18595-18596; IV/303, H.no:18603; Buhârî, Bed'ü'1-halk, 6; Meğâzî, 31; Edeb, 91; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 153; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/80, H.no:8294-8295; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/49, H.no:1209; III/268, H.no: 3108; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/90, H.no:119; 11/183, H.no:994.

Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ) şahidi: Müslim, Fezâilü's-sahâbe. 157; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/213, H.no:5117; el-Mu'cemü's-sağîr, 11/54, H.no:769.
[398] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/326-327.
[399] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/327.
[400] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34, H.no:23942; Mükerrer için bk. 1/218, H.no:1884 (İbn Abbas'ın Müsned'inde nakleder); Benzer rivayetler için bk. VI/80, H.no:24394; VI/121, H.no:24776; VI/255, H.no:26056; VI/146, H.no:25009; VI/228, H.no:25793; VI/252, H.no:26027; VI/274, H.no:26228 (356/1226. hadis); VI/275, H.no:26231 (*în CJ);
BuM/f. Salât, 55; Cenâiz, 61, 96; Ehâdisü'l-enbiyâ, 50; Meğâzî, 84; Libâs, 19; Müslim, Mesâcid, 19, 22; Nesâî, Mesâcid, 13, H.no:701; Cenâiz, 106, H:no:2044; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; Dârimî, Salât, 120, H.no:1410; İbn Hıbbân, VI/96, H.no:2327; VII/455, H.no:3182; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-evsat, 11/25, H.no: 1113.
Ayrıca bk.355-35671225-1226. hadisler..
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû HÜreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 11/285, H.no:7818; Benzer rivayetler için bk. 11/246, H.no:7352 H.no:8774; II/396, H.no:9ll8; II/453-454, H.no:98lI; II/284, H.no:78l3; II/518, H.no:l0663-10664; Mâlik, Kasr, 85 (Atâ'dan mürsel olarak);Buhârt, Saiât, 55; Müslim, Mesâcid, 20-21; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 72, H.no:3227; Nesâî,Cenâiz, 106, H.no:2045.
Ebü Hüreyre'den şöyle bir rivayet de nakledilir:
Ebu Ya'la, XII/33, H.no:6681; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından nakledilen hadisin
senedinde İshak b. Ebû İsrail'in bulunduğunu, bu zât hakkında tenkidin varlığını, diğer
râvilerin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', IV/2.
b-Cündeb b. Abdullah b. Süfyan'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Mesâcid, 23.
c-Ebû Ubeyde'den (Radtyatlaha anh) şahidi:
Müsned, 1/195, H.no:1691; Benzer rivayetler için bk. 1/195, H.no:1694; 1/196, H.no: 1699; Mâlik, Câmî', 17 (Ömer b. Abdülaziz'den mürsel olarak); Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından birçok isnadla nakledildiğini, iki isnadının muttasıl ve râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Aynca hadisi Ebû Ya'lâ*mn da naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', V/325. Eserinin bir başka yerinde İse Bezzâr'a nisbet eder ve râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., 11/28.
d-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şâhidİ:
Müinerf, V/184, H.no:21496-21497; V/186, H.no:21517; Hadisin senedinde yer alan Ukbe b. Abdurrahman, Buhâj-î tarafından mechûl, İbn Hıbbân tarafından sika sayılmıştır. Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika oldukla-nnı belirtir. Bk. age., 11/27. Görüldüğü gibi Ahmed b. Hanbel'e değinmemiştir.
e-Üsâme b. Zeyd'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, V/203-204, H.no:2167l-21672; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiği, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/27.
f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şâhİdİ:
Müsned, 1/337, H.no:3118; Benzer rivayetler için bk. 1/324, H.no:2986; 1/287, H.no: 2603; 1/229, H.no:2030; Tirmizî, Salât, 121, H.no:320 (Ebu Hureyre ve Âişe'den de nakledildiğini, İbn Abbas rivayetinin ise hasen olduğunu söyler); Nesâî, Cenâiz, 104, H.no:2041; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 78, H.no:3236; İbn Mâce, Cenâiz, 49, H.no:1575. g-Ibn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, 1/405, H.no:3844; Benzer rivayetler için bk. 1/435, H.no:4143; 1/454, H.no:4342:
Müslim, Fiten, 131. Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde nakledildiğini, senedinin hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/27. Eserinin bir başka yerinde ise Bezzâr'ın iki isnadla naklettiğini, bunlardan birinde Âsim b. Behdele (Ebu'n-Necûd)'un bulunduğunu, bu râvinin sika olduğunu, fakat zafiyetinin de varlığını, diğer râvilerinin İse sahih hadis ricalinden olduklarını belirtir. Bk. age., VIII/13.
h-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bezzâr, 11/216, H.no:605; Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde meçhul olan Ebu'r-Rakkad'ın bulunduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını söyler. Bk. age., 11/27-28.
ı-Ebû Saîd'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf oluşunda İcma bulunatvömer b. Subhan'ın bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/28.
[401] Bennâ, age., 111/74.
[402] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/327-330.
[403] Sened:
Sahih: Müsned, VI/51, H.no:24133; Buharı, Salât, 48, 54.Hadisin şâhîdleri için bk. 354/1224. hadisin tahrici.
[404] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/330.
[405] Sened:
Sahih: Müsned, VI/274, H.no:26228; Daha geniş tahrici için bk.354/1224. hadis. Aynca kabirlere karşı namaz kılınmamasının gerekliliği ile ÜgilÎ Ebû Mersed el-Ganevî rivayeti için bk. 393/1263. hadis.
[406] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/330-331.
[407] Bennâ, age., 111/77-78.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/331.
[408] Sened:
Sahih: Müsned, III/123, H.no:12182; Benzer rivayetler için bk. III/211, H.no:13143:III/118, H.no:12117; III/244, H.no:13495; Buhârî, Salât, 48; Fezâilü'l-Medine, 1; Manâkıbü'l-ensâr, 46; Müslim, Mesâcid, 9-10; Nesâî, Mesâcid, 12, H.no:700; Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:453.
Bazı rivayetlerde sadece mescidin inşasından Önce koyun ağıllarında namaz kıldığı ifade edilir:
Müsned, IH/194, H.no:12952; ID7131, H.no:12275; Buhârî, Vudü', 66; Müslim, Mesâcid, 9-10; Timizi, Salât, 142, H.no:350. Şâhidleri için bk.395/1265. hadis.
[409] Ebû Avâne, 1/327.
[410] Ebû Avâne, 1/335; Beyhakî, 11/449.
[411] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/331-332.
[412] Sened:
Hasen: Müsned, IV/23, H.no:16245; Nesâî, Mesâcid, 11, H.no:699; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/398, H.no:8241.
Hadisin senedinde sadûk olan Mûsâ b. Dâvûd ve Muhammed b. Câbir bulunmaktadır. Nesâî'nin senedinde de mütâbîleri bulunmaktadır:.
Bennâ, hadisi Taberânî'nin Kebîr ve Evsat'ına da nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Osman b. Ebu'l-Âs'tan şu şahidi getirir:
(Ebû Dâvûd, Salât, 12, H.no:450; İbn Mâce, Mesâcid, 3, H.no:743). Buharı'nin başlıkta verdiği mevkuf rivayetleri de zikreder.
Bk. Bülûğü'l-emânî, İÜ/78.
[413] Rivayetteki zamir başka rivayetlerde su olarak açıklanmaktadır. Bk. Nesâi, es-Sünenü 'I-kübra, 1/258, H.no: 780; İbn Hibbân, III/405, IV/480, H.no:1602.
[414] îbn EbîŞeybe,V423, H.no:4870; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/258, H.no: 780; İbn Hibbân, III/405, IV/480, H.no:1602.
[415] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/332-334.
[416] Sened:
Hasen: Müsned^ V/17, H.no:20060; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, ü/440. Şcnedi zayıfur. Çünkü senedinde "munkeru'l-hadis" olan lshak b. Sa'lebe ve mtldellis olan Bakıyye bulunmaktadır. Ayrıca Mekhul'Un Semüra'dan hadis İşitip işitmemesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ebû Davud'un rivayetinde mütâbii vardır. Bk. Salât, 13, H.no:456.
Hz. ÂİŞe'den şahidi için bir sonraki 360/1230. hadise bk.
[417] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/334.
[418] Sened:
Hasen: Müsned, VI/279, H.no:26264; Tirmizî, Cum'a, 64, H.no:594 (Urve'den mürsel bir rivayet daha verir ve bunun merfû rivayetten daha sahih olduğunu söyler); Ebû Dâvöd, Salât, 13, H.no:455; îbn Mâce, Mesâcid, 9, H.no:758-759; İbn Hıbbân, IV/513, H.no:1634; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/440.
Ahmed b. Hanbel'in hocası (Ebu'l-Hâris) Âmir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr b. Avvâm (v.182/798) hakkında şunlar söylenmektedir:
Yahya b. Maîn: "O zayıf biridir. Yalancı biri idi. Hişâm b. Urve'den duyduğu her hadisi naklederdi. Ben de bu hadislerin hepsini ondan yazdım. O, yalancı, pis ve Allah'ın düşmanı biridir." der. Kendisine Ahmed b. Hanbel'in ondan hadis naklettiği bildirilince: "O deli mi ki?" cevabını verir. Ebû Dâvûd: "Ahmed b. Hanbel ondan üç hadis nakletti" der. Ahmed b. Hanbel de: "O sika biridir. Yalancı biri olmadı" demektedir. İbnii'l-Medînî bu zatın hadisini münker sayarken Ebû Hatim: "sâlihu'l-hadis" sıfatı ile tanıtır ve "Onda bir sakınca görmüyorum" der. Nesâî de sika biri olarak görmez. İbn Adiyy'in iddiası da şöyledir: "Hadislerinin umumu sikalardan çalıntıdır." Ezdî: "zâhibü'l-hadis" derken, İbn Hıbbân: "Sika râvilerden mevzu rivayetler nakleder" iddiasında bulunur. Dârekutnî ise durumu net bir şekilde belli olmayan birini ağır bir dille eleştirmesi sebebiyle Yahya b. Maîn'i eleştirir. Bk. İbn Hacer, Tehzîbii't-Tehzîb, V/62, Trc.no: 114. ibnHacerde Yahya b. Main'in tenkidde aşırı gittiğini söyleyerek kendisi onun "metrukü' 1-hadİs" biri olduğu kanaatine vanr. Bk. Takrîb, Trc.no:3096. Zehebî İse biraz önce verdiğimiz nakilleri özetler. Bk. Kâşif, Trc,no:2535. Râvi hakkında değerlendirme için bk. 118/988. hadis.
Hadisin senedi zayıftır. Ancak şahidi İle kuvvetlenir ve hasen li ğayrihî seviyesine çıkar. Semüra b. Cündüb'den şahidi için bir önceki 359/1229. hadise bk.
[419] Bu rivayette Süfyan hadisin sonunda yani kabileler diye açıklamıştır. Bk Tirmizî, Cuma, 64, H.no: 596.
[420] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/89; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahveû, III/168.
[421] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/334-335.

[422] Sened:
Sahih: MiİSned, IV/44, H.no:16436; Diğer rivayet: IV/43, H.no:16433; İkinci tarik: III/174-175, H.no:12724; Benzer rivayetler için bk. IV/43, H.no:16431-16432; IV/43-44, H.no: 16433-16435; III/135, H.no:12325; V/449-450, H.no:23660-236663; 111/131, H.no:12269-12270; IH/423, H.no:15429-15430; V/449-450, H.no:23660-23663; Hadisi Enes, MahmÛd b. er-Rebî'den, O da Itbân b. Mâlik'ten nakletmektedir. Her üçü de sahâbîdir (Radıyt&ahü anhüm). Mâlik, Kasr, 86; Buhâri, Salât, 45-46; Ezan, 40,50,153, İ54; Teheccüd, 36; Meğâzî, 12; Et'ıme, 15; Rikâk, 6; tstitâbe, 9; Müslim, îmân, 54; Mesâcid, 33; Nesâî, îmâme, 10, 46, H.no: 786, 842; Sehv, 73, H.no:1325; İbn Mâce, Mesâcîd, 8, H.no:754; EbÛ Ya'lâ, 111/74, H.no:1505-1506; Şeybânî, III/473, H.no:1935; İbn Huzeyme, 11/232, H.no:1231; Taberânî, el-Mu'cemU'l-kebîr, XVIII/25, H.no:43; İbn Mende, 1/198-199, H.no;52; Hâkim, 1/246, H.no:247.
Enes b. Mâlik ile Itbân b. Mâlik arasında akrabalık olabilir:
a-Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adiy b. en-Neccâr el-Ensârî.
b-Itbân b. Mâlik b. Amr b. Aclân b. Zeyd b. Ganm en-Neccâr el-Ensârî es-Sâlimî.
Bu şecereye göre her ikisi de Peygamber efendimizin dayıları olan Neccaroğulları sü Meşindendirler. Itbân b. Mâlik Medine'deki İslâm kardeşliği tesisinde Hz. Ömer'le kardeş yapılmıştı. Muâviye zamanında vefat etmiştir.
Ayrıca bk. 69/111. hadis. 410/1280 ve 362/1232. hadislerle karşılaştırınız.
[423] Başka rivayette: Babam Şam bölgesine gitmek için yola çıktı, şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Bekir eş-Şeybânî, el-Âhâd ve'l-mesânî, ID7474) Ayrıca yukarıdaki rivayetin devamında Medine'ye dönme hadisesi anlatıldığı için bu şekilde terceme edildi.
[424] Nakleden Mahmud b. Rabî'dir. (Bk. Ebû Bekir eş-Şeybânî> age., III/474; Bu hadisin Mahmud b. Rabi'den gelen benzerleri İçin bk. Ahmed b. Hanbel, IV/44, V/449, 450; Buhari, Salat, 46, Teheccud, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)
[425] Bu sahabinin gelememe nedeni sadece âmâ olması değildir. Aşırı yağan yağmurlar sebebiyle bu kişinin evi ile kendisini mescide getiren kavmi arasındaki vadiyi sel almasıdır. (Bk. Buhari, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)
[426] Buhari, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265.
[427] Bu yemeğin Hatfr ya da Hatfra olduğu diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. (Bk. Ahmed b. Hanbel, IV/44, V/449,450; Bahan, Salat, 46, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid, 263,265)
HazİIra yemeği etleri küçük küçük doğrayıp su ilave ederek pişirmek ve
üzerine un serpmek ile olur. Eğer et olmazsa ona Asîde yani un çorbası denir. (Bk. İbnü'i-Esîr, Nihâye, U/28; tbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IX/543).
[428] Yâni İslâm'daki kolaylık ve müsamahaya (Bennâ, age., 111/81)
[429] Ateşin haram kılınması; ebedi olarak İçinde kalmaması ve günahı kadar azap gördükten sonra çıkması, şeklinde anlaşılır. Tevhid inancında olan kişi erken ya da geç de olsa cennete mutlaka girecektir. (Bk. Bennâ, age., IH/81)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/335-338.
[430] Sened:
Sahih: Müsned, m/291, H.no:14033; Mükerrer rivayet için bk. IH/184-185, H.no:12852; III/130-131, H.no: 12269-12270; Buhârî, Ezan, 41; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:657; Bazı rivayetlerde senedde Enes b. Sirîn'in ismi yanlışlıkla Enes b. Süleym olarak yazılmıştır.
Hadis metninde geçen ensardan İrice olan zatın Itbân b. Mâlik olma ihtimâli kuvvetlidir.
Ayrıca bir önceki 361/1231. hadise bk. 361/1231 ve410/1280. hadislerle karşılaştırınız.
[431] Mübârekpûrî, Tuhfetü 'l-ahvezî, 11/250.
[432] Bu kişi Abdülhamid b. Münzir b. el-CârÛd el-Basrî'dir. Bk. İbn Hacer, Fethu 'l-Bârt, D7158.
[433] Enes isminin açıkça geçtiği rivayet İçin bk. İbn Hıbbân, V/426.
[434] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/338-339.
[435] Bennâ, age., 111/82.
[436] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/339-340.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
H- MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEK
1- Mestler Üzerine Mesh Etmek Caizdir
2- Mestler Giyilmeden Önce Teiniz (Abdestli) Olma Şartı
3- Mestlere Mesh Etmenin Geçerlilik Süresi
4- Mestlere Mesh Etmede Süresizlik
5- Mestlerin Üstüne Mesh Etmek
6- Mestlerin Altına Ve Üstüne Mesh Etmenin Cevazı
7- Çoraplara Ve Pabuçlara Mesh Etmek
Fıkhi Hükümler

ÖNSÖZ

Müsned TercemesinİN III. cildine başlama imkânı veren Rabbimize hamd, doğru yolu göstermesi ve açıklaması için gönderdiği Hz. Muhammed'e, onun Ehl-i beytine ve ashabına da salât ü selâm ederiz.
Allah'ın yardımı, sizlerin dua ve destekleriyle zorlu çalışmamız devam etmekte, belirli bir hız kazanmaktadır, II. ciltte İslâm Akaidi konusu bitmiş, İslâm Fıkhı-îbâdet bölümüne başlamıştık. İbadet öncesi temizlik Allah ve Rasûlü'nün emri olduğu için konuyu naslardan anlamak gerekir. Bu açıdan hadislerin önemi tartışılmaz. Ancak konuyu Kur'ân bağlamından koparmamak için ilgili ayetler konu başlıkları altına eklenmeye devam edildi. Ayrıca bu konuda sahabe, tabiûn ve etbâi başta olmak üzere müctehid imamların görüşleri de zikredildi. Bu çalışmada her zaman olduğu gibi temel kaynaklara, Özellikle imamların kendi kitaplarına ya da kendi talebelerinin çalışmalarına müracaat edildi. Fıkıh eğitiminde naslara ve kaynaklara inilmeksizin metin çalışmasının yapıldığı günümüzde böyle bir çalışma umarız ki ilmî yapımıza belli bir ivme kazandırır.
Çalışmalarımızda zaman zaman yeni kaynak kitaplara ulaşmanın heyecanını/sevincini yaşadık. Her yeni kaynak, doğruya biraz daha yaklaşmak demektir. Selef alimlerimiz bize bu noktada hazineler bırakmıştır. Ancak dil problemi ve kaynak kitapların azlığı gibi sebeplerle çalışmalar bazı kitaplar etrafında örülmüştü, biz daha çok kaynağa ulaşma çabasıyla bu sarmalı aşmaya çalışıyoruz. Konu ile ilgili yüzlerce kaynak kitap, kütüphane yanında bilgisayar ortamında taranmakta, sonra bu bilgiler belli bir ilmî disiplin altında toplanmakta ve sıralanmaktadır.
Bu ciltte sizlere vermek istediğimiz bir başka güzel haber de III. cilt ile birlikte ek bir kitapçığın sizlere hediye edilmesidir. Bu kitapçık Ensar/Hadis Araştırmaları adı altında sunulacak, hadisle ilgili ek bilgiler değişik makale ve söyleşilerle sizlere ulaştırılacaktır.
Müsned TercemesinİN II. cildinde okuyucuya yardımcı olması için konulan "İslâm Fıkhında Sünnet'in Bağlayıcı Rolü" ve "İbadet Fıkhında Sünnet'in Rolü" isimli iki makale uzun süreli bir çalışmanın sonucu olarak sunulmuş ve sizlerin beğenisini kazanmıştı. Bu ciltte de "Namazın Tarihçesi ve Fonksiyonları" ile "Namaz ve Çocuk" makaleleri eklenmiştir.
Hadislerin tahrici ile rivayetlerin sıhhati ve istinbattaki gücü belirlendi. Tahriç çalışması sizlerin büyük takdirini kazanmıştı ve bize gelen temenniler de her hadis tercemesinin bu şekilde ciddi bir tahricinin yapılması şeklindeydi. Umanz ki biz bu konuda bir başlangıç yapmış ve İyi bir çığır açmış oluruz.
Ahkâm konusundaki farklı rivayetler sebebiyle müctehid imamların söz konusu hadisleri anlayışı, mezheplerin bakış açıları incelendi, analiz edildi; ittifak ve ihtilaf edilen meseleler konu sonlarında açıklandı, ayrıca tablo olarak da ünite sonlarına eklendi.
Bu ciltte; Mestler Üzerine Mesh Etmek, Abdesti Bozan Hâller, Cünüplük ve Diğer Sebeplerden Dolayı Gusül Almak, Hayız, İstihâze ve NİFas, Teyemmüm, Namaz ve Namazın Tarihçesi konulan bulunmaktadır.
Çalışmamızın tüm insanlığa faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.[1]

Terceme Heyeti

H- MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEK

1- Mestler Üzerine Mesh Etmek Caizdir

319/627- Hemmam'dan:[2]
Cerîr b. Abdullah (Radıyaiiahu anh) bevletti, sonra abdest aldı, mestlerine mesh etti ve kendisine denildi ki:
'Bevlettiğin hâlde böyle mi yapıyorsun (abdestten sonra mesh mi ediyorsun)?' Cerîr şöyle cevap verdi:
'Evet. (Çünkü) Rasûlullah'ın (SaiMiaha aleyhi ve seiiem) bevlettikten sonra abdest alıp mestlerine mesh ettiğini gördüm.'
§Râvilerden İbrahim şunu ekledi: 'Bu rivayet orada bulunanları şaşırttı, çünkü Cerîr'in Müslüman oluşu Mâide sûresinin inişinden sonradır.'[3]

Açıklama

Rivayette söz konusu edilen âyet, (Mâide 5/6) abdest/teyemmüm âyetidir ve Benî Müstalik savaşının olduğu h.4. ya da 5. yılda nazil oldu. Halbuki Cerîr b. Abdullah h.10. yılda (Ramazan ayında) Müslüman oldu. Orada bulunan bazı kişiler Cerîr'in uygulamasına şaşırdılar. Çünkü mestlerin üzerine mesh etme konusunun Mâide sûresi ile mensûh olduğunu (kaldırıldığını) zannediyorlardı.
Başka tarikle gelen benzer rivayette, Cerîr b. Abdullah: 'Ben Rasûlullah'ı (Sallallahü aleyhi ve sellem) mesh ederken gördüğüm hâlde (artık) beni mesh etmekten ne alıkoyabilir? ' dedi. Kendisine: 'Ancak bu (mesh etmenin cevazı) Mâide süresindeki âyetin inmesinden önceydi (galiba)1 denilince:
'Ben Mâide süresindeki âyet indikten sonra Müslüman oldum' diye cevap verdi.'
Bu hadis rivayeti, mesh konusundaki kapalılığı açıklar. Çünkü bazıları mestlere mesh etme konusunun Mâîde süresindeki âyetten sonra mensûh olduğunu zannediyorlardı. Bu rivayet kesin olarak açıklamaktadır ki mestlere mesh etmek her zaman caizdir ve hükmü kaldırılmamıştır. Önce inen âyet sonra devam eden bir hükmü hükmü neshetmez.[4]

320/628- İbn Abbas'tan (Radtyallahüanküma):[5]
Münzir'in ise Hasan'dan yetmiş sahâbiden nakledildiğini, hattâ elliyi aşkın sahâbînin rivayetlerini senedi ile birlikte verdiğini söyler. Suyûtî Tedrîbü'râv?Ğ& (bk. s.354) "el-Ezhâru'l-mütenâsira fî'l-ahbâri'l-inütevâtira" isimli eserinde yetmiş sahâbiden naklettiğini belirtir."
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sdtem) mestlerinin üzerine mesh etmişti. Şu iddia sahiplerine sorun, Hz. Peygamber Mâide süresindeki âyetten önce mi, yoksa sonra mı mesh etti? Vallahi o Peygamber Mâide sûresinin nüzulünden sonra mesh etmedi. Bence çölde binek hayvanının sırtına[6] mesh etmem mestlere mesh etmemden daha iyidir.[7]

Açıklama

Hz. Âişe, Ali, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Abbas'ın (Radtyallahü anhüm)\ mest üzerine mesh etmenin caiz olmadığına dair sözleri İle ilgili haberler metin olarak şaz, sened açısından da zayıf ya da uydurmadır. Dolayısıyla meshin cevazına dair tevatür derecesine ulaşmış rivayetler yanında etkisiz kalmaktadır. Ayrıca mest üzerine meshin caiz olmadığını nakleden dört sahabiden İbn Abbas dışındaki üç sahabînin meshin cevazına dair rivayetleri de bulunmaktadır.[8]
İbn Münzir, Abdullah b. Mübârek'ten; 'meshin cevazı konusunda sahabe arasında ihtilâf olmadığı' sözünü nakleder. İbn Hacer bu konudaki rivayetlerin seksen sahabiden, Nevevî İse yetmiş sahabiden geldiğini ve mütevatir olduğunu belirtir.[9]
Müsned'de mestlere mesh etmenin cevazını rivayet eden bazı sahabîler:
Hz. Âişe, Meymûne, Ömer b. Hattab, Cerîr b. Abdullah, Abdullah b. Ömer, Bilâl el-Habeşî, Büreyde, Sa'd b. Ebî Vakkas, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Ali b. Müdrik, Muğîre b. Şu'be, Safvan b. Assâl el-Murâdî, Huzeyme b. Sabit, Avf b. Mâlik el-Eşceî, Evs b. Ebû Evs.
Mest üzerine meshi inkâr edenler İmâmiyye ve Hâriciyye mezhepleri ile birlikte Ebû Bekir b. Dâvud ez-Zâhirî'dir ve bunlar da azınlıkta kalmışlardır.[10]

321/629- îbn Ömer'den {RadtyallahüanMma):[11]
Sa'd b. Ebî Vakkas'ı (Radtyaiiahu anh) Irak'ta abdest alırken mestlerine mesh ettiğini gördüm ve bunu reddettim/kabul etmedim. Hz. Ömer'in yanında toplandığımızda Sa'd bana dedi ki:
'Reddettiğin/kabul etmediğin mest üzerine mesh etme hakkında babana sor, (bakalım).' Ben de konuyu babama anlatınca bana şöyle dedi:
'Sa'd sana bir şey aktanrsa onu reddetme, şüphesiz Rasûlullah (SaiiaiiaMaleyhi ve sellem) mestleri üzerine mesh ederdi.'[12]

322/630- Nâfî'den:[13]
İbn Ömer bir keresinde Sa'd b. Mâlik'i (Radiyaiiahu anhum)[14] mestleri üzerine mesh ederken gördü ve ona:
'Siz böyle yapıyorsunuz, (öyle mi?)' dedi.
Sa'd da: 'Evet' diye cevap verdi.
İkisi (beraber) Hz. Ömer'in huzurunda bir araya geldiler ve Sa'd dedi ki:
'Ey Mü'minlerin emîri! Yeğenime[15] mestlere mesh etmek hakkında fetva ver!'
Hz. Ömer şöyle dedi:
'Biz Hz. Peygamber'le (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) beraberken mestlerimize mesh ederdik.'
Bunun üzerine İbn Ömer sordu:
'Büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra da (mesh edilebilir mi)?'
Hz. Ömer:
'(Evet) büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra da (mesh edilebilir)."
§ (Râvi) Nâfî' şöyle dedi: 'Bundan' (tuvalet ihtiyacından) sonra İbn Ömer mestlerini çikartmaksızm üzerlerine mesh ediyor ve bunu belli bir süreyle de sınırlamıyordu.'[16]

323/631- Bilal'den (RadtyaUalıBanh):[17]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) mestlerine ve başındaki örtüye / sarığa mesh ederken gördüm.'[18]

324/632- Hz. Ömer'den (Radıyatiahn anh):[19]
'Tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra, Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve abdest alıp mestlerine mesh ederken gördüm' dediği rivayet olunur.[20]

325/633- Hz. Ömer'den (Radıyatiahn anh):[21]
'Rasûlullah'ı (SaiiailaM aleyhi ve setiem) yolculukta mestlerine mesh ederken ben gördüm.'[22]

326/634- Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den (Radıyatiahn anh):[23]
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mestlere ve (başındaki) örtüye mesh ederken gördüm.'[24]

321/635- BİlâVden (Radıyallabü anlı):[25]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Mestlere ve (baştaki) örtüye mesh edin/edebilirsiniz!"
§Diğer rivayette: RasüJullah mesh etti, şeklinde geçmektedir.[26]

328/636- Abdullah b. Büreyde babasından (RadıyaUaM aııhum):[27]
Necâşî Hz. Peygamber'e (Saiiaitaim aleyhi ve seiiem) saf siyah renkli bir çift mest hediye etti. Rasûlullah da onları giydi, sonra abdest alıp üzerlerine mesh etti.[28]

329/637- Sa'db. Ebî Vakkas'tan (Radıyallabü anh):[29]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Mestlere mesh etmekte sakınca yoktur."[30]

330/638- Alib.Müdrik'ten;[31]
Ebû Eyyûb'u (Radıyaiiaha anh) gördüm, mestlerini çıkarıyor ve etrafındaki kişiler de kendisine (hayretle) bakıyordu. Şöyle dedi:
'Ben Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve seüem) mestlere mesh ederken gördüm, ancak (ayakları) yıkamam bana daha hoş geliyor.'[32]

331/639- Süleyman b. Büreyde babasından (Radıyallabü anh):[33]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) fetih günü, yani Mekke'nin fethi günü abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Kendisine Hz. Ömer:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bugün seni önceden yapmadığın bir şeyi yaparken gördüm' deyince şöyle buyurdu:
"Bunu bilerek yaptım, ey Ömer! "[34]

2- Mestler Giyilmeden Önce Teiniz (Abdestli) Olma Şartı

332/640- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallabü anh):[35]
Bir yolculukta Rasûlullah'ın (SaiMiaM aleyhi ve seitem) abdest almasına yardımcı oldum (yani su getirdim/döktüm); yüzünü ve kollarını yıkadı, başına ve mestlerine mesh etti. Ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Mestlerini çıkartmayayım mı?' Şöyle buyurdu:
"Hayır, ben onları temiz olarak (ayaklarımı yıkayarak) giydim."
§[Râvi: 'Ben de bundan sonra yalın ayak yürümedim, (mest giydim dedi)] ve ekledi; 'Sonra da (Rasûlullah) sabah namazını kıldı.'[36]

333/641- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaüaim anh):[37]
Kendisi Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte yolculuğa çıkmıştı. (Yolda) Hz. Peygamber bir vadiye yöneldi, orada ihtiyacını giderdikten sonra (Muğîre'nin yanına) geldi. Abdest aldı, mestlerini çıkardı ve ayaklarını yıkadı, (mestlerini tekrar giydi). Sonra abdesti bozulunca döndü, tekrar abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Ona:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Mestleri çıkarmamayı unuttun' deyince şöyle buyurdu:
"Hayır/kesinlikle (unutmadım) bilâkis sen unuttun, izzet ve celâl sahibi Rabbim bana bunu emretti."[38]

334/642- Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaim anh):[39]
RaSÛlullah (Saltallahü aleyhi ve sellem)'.
"Abdest almama yardımcı ol!" deyince kendisine abdest suyu getirdim. (Bu su ile tuvalete gidip) istinca yaptı, (sonra döndü) elini toprağa daldırdı ve eline mesh etti, ardından abdest aldı ve mestlerine mesh etti. Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ayaklarını yıkamadın' deyince şöyle buyurdu: "Ayaklarım temiz (abdestli) olduğu hâlde mestleri giymiştim."
NOT: Mestin tam bir temizlikle giyilmesinde ittifak vardır. Tam temizlik, gusül ve abdest gerektiren hallerden temizlenmektir. Bu hükümler abdestte ayağın yıkanmasına/geçerli olmasına benzer, zira mest üzerine mesh etmek ayağı yıkamanın bedelidir. Asıl olmazsa ya da asla benzemezse bedelin hükmü ibtâl olur. 'Mest, belli süreyle ayağa hadesi geçirmez' esası da mestlerin mesh edilebilmesi için önceden ayağın hadessiz (yani abdestte yıkanarak temiz) olmasını gerektirir.[40]

3- Mestlere Mesh Etmenin Geçerlilik Süresi

335/643- Şureyh b. Hâni'den:[41]
Hz. Âişe'ye (Radıyallahü anM) mestlere mesh etmeyi sorunca şöyle dedi:
'Bunu Ali'ye sor, bu konuda o benden daha bilgilidir. (Çünkü) o, Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) birlikte yolculuk yapıyordu.'
Ben de Hz. Ali'ye sordum. O şöyle dedi:
'Rasülullah, (mestlere mesh etme süresinin) yolcu için üç gün üç gece ve mukîm için ise bir gün bir gece olduğunu,[42] söyledi.'[43]

336/644- Safvân b. Assâl el-Murâdî'den (Radıyaitahaank):[44]
Rasûlullah (SaiMiahü aieyiü ve seiiem) bizi bir seriyye (askerî grup) ile gönderirken[45] şöyle dedi:
"Allah yolunda Allah'ın düşmanlarıyla savaşmak için, Allah'ın İsmiyle hareket edin, ganimet mallarında hainlik yapmayın ve çocukları öldürmeyin! Yolcu, temiz olarak (abdestli) giydiği takdirde mestlerine üç gün üç gece ve mukîm de bir gün bir gece mesh eder (mesh etme hakkı vardır)."[46]

337/645- Safvân b. Assâl el-Murâdî'den (Radıyaiiahüanh):[47]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) biz yolcu[48] olduğumuzda mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı emrederdi/tavsiye ederdi. Ancak cünüplük durumunda (mestler) çıkartılır. Ama büyük, küçük tuvalete gitmek ve uyku (sebebiyle mestler çıkartılmaz).[49]

338/646- Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyaiiaha anh):[50]
Rasûlullah (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) şöyle derdi:
"Yolcu üç gece, (bir rivayette; üç gün üç gece) mukîm ise bir gün bir gece mestlere mesh eder."[51]

339/647- Avf b. Mâlİk'ten (Radıyallahü anh):[52]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) Tebûk savaşında (yolcu için) üç gün ve gece, mukîm için ise bir gün ve gece mestlere mesh etmeyi emretti.[53]

4- Mestlere Mesh Etmede Süresizlik

340/648- Huzeyme b. Sabit el-Ensârî'den (Radıyaiiahuanh):[54]
Rasülullah (Saltallaha aleyhi ve sellem)'.
"Mestlere üç gün mesh edin!" dedi. Eğer sürenin artırılmasını isteseydik artırırdı.

§Huzeyme'den (Radıyaiiaha anh) gelen ikinci rivayet:
Hz. Peygamber (saiMiaM aleyhi ve sellem) meshin süresini yolcu için üç gün ve mukîm için bir gün bir gece olarak emretti. Allah'a yemin olsun ki soran kişi sorusuna devam etseydi, Rasûlullah kesinlikle bu süreyi beş güne çıkartırdı.[55]

341/649- Ömer b. İshâk b. Yesâr'dan:[56]
Atâ' b. Yesâr'ın kitabından onunla birlikte okudum, şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemize (Radıyaiiahu emhâ). mestlere mesh etme konusunu sordum, dedi ki:
'Ben Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem), 'Bir insan mestlerini çıkartmaksızın her an mesh edebilir mi?' diye sorunca bana:
"Evet" dedi.'[57]

Açıklama

Bu konuda; 'Eğer sürenin artırılmasını isteseydik artırırdı1 ya da 'Allah'a yemin olsun ki soran kişi sorusuna devam etseydi, Rasûlullah kesinlikle bu süreyi beş güne çıkartırdı' şeklindeki rivayetlerde sahabenin zannı nakledilmektedir:
Ayrıca 341/649 nolu hadiste açıklık yoktur. İmam Mâlik ve Leys b. Sa'd 'mestin süresi yoktur' görüşündedirler.[58] Ama süreye sınırlama getiren diğer hadisler çok açık ve kuvvetlidir. Dolayısıyla cumhurun görüşü tercih edilir; yolcu mestlerine üç gün üç gece (72 saat), mukîm ise bir gün bir gece (24 saat) mesh edebilir. Bu süre, mestin giyilmesi ile değil, abdestin ilk bozulduğu andan itibaren başlar.[59]

5- Mestlerin Üstüne Mesh Etmek

342/650- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahuanh):[60]
Rasûlullah'ı (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm.[61]

343/651- Hz. Ali'den (Radtyallaha anh):[62]
Ben mestlerin altına mesh etmenin, üstüne mesh etmekten daha uygun olacağı düşüncesindeydim, ancak Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), mestlerinin üstüne mesh ederken gördüm.[63]

344/652- (Z.) Abdülhayr'dan:[64]
Hz. Ali'yi (Radtyallaha anh) abdest alırken gördüm, ayağındaki (mestlerin) üstüne mesh etti ve dedi ki:
'Rasûlullah'ı (SaitaiiaM aieyki ve seiiem) ayağındaki (mestlerin) üstüne mesh ederken[65] görmeseydim, (mestlerin) altına mesh etmenin daha uygun olduğunu zannederdim.'[66]

Açıklama

Mestlerin altına değil de üstüne mesh etmek asıldır ve altına mesh etmek sünnet değildir; İmam Ebû Hanîfe, Evzaî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik'e göre mestin üstüne mesh yeterlidir, ancak altına da mesh edilebilir. İmam Şafiî'ye göre ise mestin altında necaset varsa altı da mesh edilir.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre mesh için en azından el parmaklarından üçüyle mesh edilmesi gerekir, İmam Ahmed'e göre ise mestin çoğunu mesh etmek gerekir.[67]

6- Mestlerin Altına Ve Üstüne Mesh Etmenin Cevazı

345/653- Muğîre b. Şu'be'den (Radtyallaha anh):[68]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aieyiü ve seiiem) abdest aldı, mestlerinin altına ve üstüne mesh etti.[69]

7- Çoraplara Ve Pabuçlara Mesh Etmek

346/654- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyaiiahüanh):[70]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest aldı, çoraplara ve pabuçlara mesh etti.[71]

Açıklama

Çorap üzerine mesh etmenin cevazında İhtilâf edildi; İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre ancak deriden mamul ya da deriyle kaplanmış veya pabuç haline getirilmiş olursa mesh caizdir. İmam Ebû Yusuf, Muhammed ve Ahmed'e göre kalın olur ve yürürken ayaktan düşmezse caizdir.[72]
Sonuç olarak çorap üzerine mesh etmek bazı şartlarla caizdir:
1- Abdestli giyilmeli,
2- Ayağı kaplamalı ve mest gibi ayaktan düşmemeli,
3- Yün çorap gibi kalın olmalı,
4- Mesh edildiği zaman ayağa su geçmemelidir.
Pabuç üzerine meshe gelince, çorabın üstünde olmalı ya da mest şeklinde ayağı topukların üstüne kadar örtmelidir. Tîbî, Hattâbî ve İbn Kayyim gibi âlimler de bu görüştedir.[73]
Mestlere mesh etme konusu daha önceden geçmişti. Sevban (H,no. 274/582), Huzeyfe b. Yemân (H.no. 102/410) ve Selmân (H.no. 276/584) gibi sahabilerden nakledilen hadislere bakılabilir.[74]

347/655- EVS b. Ebî Evs'ten (Radıyaltahüanh):[75]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alırken gördüm, pabuçlarına mesh etti, sonra namaz kılmaya kalktı.
§Evs'ten gelen ikinci rivayet:

Hz. Peygamber (SaUaiiaha aleyhi ve setim) abdest aldı ve pabuçlarına mesh etti.
§Evs'ten gelen üçüncü rivayet:
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) gördüm, insanların abdest aldığı yere/kabın yanına[76] geldi ve orada abdest aldı.[77]

Fıkhi Hükümler

Mest üzerine mesh etmede ittifak ve ihtilâf edilen konular vardır:
A- hîifak edilen konular.
1- Tam bir temizlik ile (abdestli olarak) giyilmelidir.
2- Mestin temiz, kalın olması ve ayağı tümden inciklerle beraber kaplaması şarttır.
3- Mûtad bir yürüyüşe dayanmalıdır.
4- Mestin üstüne mesh edilmelidir.
5- Mest ayağa giyildiğinde durmalı ve kendisini salmamalıdır
6- Yolculukta mest üzerine mesh etmenin cevazında, ayrıca ikâmet halinde meste mesh etmede de İmam Mâlik'ten gelen bir rivayet dışında ittifak vardır.[78]
B- İhtilaf edilen konular.
1- Meste mesh edilmesine mani olan az delik/sökük hakkında ihtilâf edildi; Şâfiîler ve Hanbelîlere göre az da olsa delik olan meste mesh edilmesi caiz değildir, Hanefî ve Mâlikîlere göre ise az delik/yırtık meshe mani değildir. Büyük delik konusunda Mâlikîler, yürümeye mani olandır derken, Hanefiler, ayak parmaklarından en küçüğünden üç tanesi kadar olursa meshe manidir, derler.[79]
2- Mestin üzerinde bir şey olmamalı, ancak Hanefî, Mâliki ve Hanbelîlere göre zayıf bir şey giyebilir. Mest üzerindeki çizmeye meshe de cevaz verildi, sadece İmam Şafiî sonraki görüşünde (kavl-i cedîdinde) çizmeye meshin yeterli olmadığını söyler.[80] Pabuç üzerine meshin cevazına gelince, mesh edilebilen çorabın üstünde olmalı ya da mest gibi ayağı topukların üstüne kadar örtmelidir; Tîbî, Hattâbî ve İbn Kayyim gibi âlimler de bu görüştedir.[81]
3- Meshin süresi cumhura göre yolcu için üç gün üç gece (72 saat) ve mukîm İçin bir gün bir gece (24 saat) devam eder. Bu süre, mest temiz giyildikten sonra ilk hades (abdest bozulması) hali ile başlar. İmam Mâlik'e göre ise süresizdir.[82]
4- Çorap üzerine mesh etmede ihtilâf edildi. İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre ancak deriden mamul ya da deriyle kaplanmış veya pabuç haline getirilmiş olursa mesh caizdir. İmam Ebû Yusuf, Muhammed ve Ahmed'e göre kalın olur ve yürürken ayaktan düşmezse caizdir.[83]
5- MestlerİN altına değil de üstüne mesh etmek asıldır ve altına mesh etmek de sünnet değildir; İmam Ebû Hanîfe, Evzaî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik'e göre mestin üstüne mesh yeterlidir, ancak altına da mesh edilebilir. İmam Şafiî'ye göre ise mestin altında, necaset varsa mesh edilir.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre mesh İçin en azından el parmaklarından üçüyle mesh edilmesi gerekir, İmama Ahmed'e göre ise mestin çoğunu mesh etmek gerekir.
6- Mestler abdestli iken çıkarıldığında sadece ayaklan yıkamakla Hanefî, Mâlikî ve Şâfiîlere göre abdest devam eder, ancak İmam Mâlik, ayaklan yıkamak geciktirilirse yeterli olmadığını ifade eder, zira muvâlât (abdest uzuvlannı peş peşe yıkamak) ona göre şarttır.[84]
§Meshin hükmünü bozan (mani) haller.
1- Mesh süresinin sona ermesi,
2- Cünüplük hali,
3- MestIeri çıkarmak,
4- MestIerde delik ve sökük meydana gelmesi.[85]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/VIII.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, IV/358, H.no:I9069; Benzer rivayetler için bk. IV/358, H.no:19069; IV/363, H.no:19118, 19120; IV/364-365, H.no:19131-19134: İV/361, H.no:19101: Sü/ıân, Salât, 25; AftfeKm, Taharet, 72; Tirmizî, Taharet, 70, H.no:93 (Tirmizî, bu konuda Hz.Ömer, Ali, Huzeyfe, Muğîre, Bilâl, Sa'd, Ebû Eyyûb, Selmân, Büreyde, Amr b. Ümeyye, Enes, Sehl b. Sa'd, Ya'lâ b. Mürre, Ubâde b. es-Sâmit, Üsâme b. Şeıîk, Ebû Ümâme, CâbİIr, Üsâme b. Zeyd ve İbn Ubâde (İbn İmâra ve Übey b. İmâra da denilir) isimli sâhâbilerden (Raclıyatlahü animin) de rivayetlerin nakledildiğini, Cerir'in hadisinin ise "hasen-sahih" olduğunu belirtir. Tirmizî, 94.hadiste (Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a, 77/2, H.no:611-612 -garib-) ise Şelır b. Havşeb'den benzer bir rivayet nakleder. Bu rivayette şaşkınlığı içeren soruyu soranın Şelır b. Havşeb olduğu görülmektedir. Tirmizî: "Bu hadis müfessirdir. Çünkü, mestlere mesh etmeyi inkâr eden kimseler, Allah Rasûlü'nnlin mestlere meshedişini, Mâide suresinin nüzulünden önce olması İle tevil ediyorlardı. Bu hadiste ise Cerir, Allah Rasûlü'nün mestlere meshedişinin Mâide'nin nüzulünden sonra da olduğunu bizzat gördüğünü ifade etmektedir" der); Ebû Dâvûd,Taharet, 60, H.no:154; Nesâî, Taharet, 96, H.no:l 18: (Kıble, 23, H.no:772; İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:543; Îbnü'l-Cârûd, H.no:81-82; Dârekutnî, 1/193; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/270, 273-274; Hâkim, Müstedrek, 1/275-276, H.no:604 (Hâkim, hadisin sahih, senedindeki Bükeyr'in de sika olduğunu ifade eder. Zehebî de aynı bilgileri verir.)
Seneddeki Hemmâm, Hemmâm b. Hâris'tir. Cerir b. Abdullah'a soru yöneltenin de bu zât olduğu Taberânî'deki rivayette kayıtlıdır. Bk. İbn Hacer, Feihu'l-Bârî, 1/651-652; Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde soru soran şahıs belirli değildir. Tirmizî'nin biraz önce verdiğimiz rivayetinde ise Şehrb. Havşeb'dİr.
Ayrıca Cerir'den "seferî için üç, mukîm için bir günlük mesh müddetinin" ruhsatına dair rivayet Taberâni tarafından nakledilir. Mecma', 1/259.
Tirmizî'nin Sünen'inin şerhinde Ahmed Muhammed Şâkir mestlere mesh etmenin mütevâtir olduğunu belirterek Zeylaî'den şunları nakleder (Bk.Nasbu 'r-râye, 1/84); "İbn Abdilber İstizkâr'da bu konuda hadis nakleden sahâbinin sayısının kırk olduğunu, İbnü'l-
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/2-3.
[4] Müslim, Taharet, 72; Ebû Dâvûd, Taharet, 60; Tirmizî, Taharet, 70; Nesâî, Taharet, 96; îbn Mâce, Taharet, 84.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/3.
[5] Sened:
Sahih: Müsned, 1/323, H.no:2977; Tabemnî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XI/454, H.no:12287; el-Mu'cemü'l-evsat, III/442-443, H.no:2952; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/273; Heysemî, hadisi sadece Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat isimli eserine nisbet etmiştir. Bk. Mecma', 1/256. Ayrıca Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserinde İse: "O, Allah ruhunu teslim alana kadar mestlere mesh etmeye devam etti" lafzı bulunmaktadır. Bk. Mecma', 1/257.
Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) naklettiği şu rivayet de, onun Mâide sonrası metlere meshin neshedildiği görüşünde olduğunu te'kid eder:
iü; jî j-jj jûî jıi)? iiü; f f ;jjıiîı jş
"İbn Abbas: "Ben, Sa'd ve İbn Ömer'in mestlere mesh konusunu gündeme getirdiklerinde Ömer'in huzurundaydım. Ömer, Sa'd lehine hükmetti. Ben de dedim ki: Ey Sa'd! Hz. Peygamber'in (Sallallahii aleyhi ve sellem) mestlerine mesh ettiğini biliyoruz. Fakat Mâide'den önce mi, sonra mı mesh ettiğini bilemiyoruz." O: "Mâide indirildikten sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) mestlerine mesh ettiğini sana kimse anlatamaz"dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer sustu." BkMüsned, 1/366, H.no:3462 (Bu rivayet 321-322/629-630. hadisle birlikte mütalaa edilmelidir); Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-kebîr İsimli eserinde mesh müddetinin yolcu için Üç, mukim için bir gün olduğu da İbn Abbas'tan nakledilir. Bk. Mecma', 1/259.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu, İbn Abbas, Ebû Hüreyre ve Âişe'nin Mâide'dekİ âyetin nüzulünden sonra meshin uygulanmadığını iddia ettiklerini, ancak bu görüşlerinden daha sonra döndüklerini belirtir. Bk.Bülâğu 'l-emânî, 11/58.
San'ânî, Mâide sûresinden sonra Allah Rasûlü'nün mestlere mesh etmediğini, dolayısıyla meshin neshedildiğini söyleyenlere şu cevabı verir: "İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayet munkatıdır. Bununla

birlikte, mesh ettiğine dâir kendi rivayeti ile de çelişmektedir. Aynı zamanda, daha sahih olan Cerir el-Becelî'nin rivayeti ile de çelişkilidir." Bk.Sübülü's-selâm, 1/120. San'ânî'nin dediği gibi senedde bir inkıta zahiren görülmemektedir. Senedde kİ ricalde ise herhangi bir tenkid de bulunulmamıştır. Şu hâlde rivayet sahih olabilir, fakat hadis diğer sahih nakillerle çelişmektedir.

Ebu'l-Mehâsin Yusuf el-Hanefî Mâide suresinden sonra meshin yasaklandığına dair bir hükmün bulunmadığını, İbn Abbas'ın bu rivayetinin ise şöyle yorumlanacağını ifade eder: "îbn Abbas bizzat kendisi Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) mesh ettiğini görmemiş olabilir. Kendine âit bir özellik olarak meshi terk etmeyi tercih etmiş olabilir." Bk. Mu'tesaru'l-Mulıtasar, 1/15.

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî ise sahabeden Hz.Ali'nİn:

"Ha mestlere mesh etmişim, ha merkebin sırtına mesh etmişim ne fark eder!" sözü ile, İbn Abbas'ın (buradaki rivayetine benzer):

"Allah'ın kitabı (Mâide süresindeki âyet) mesh konusunun önüne geçmiştir. Artık mestlere mesh etmemle şu iyi cins hayvanıma mesh etmem arasında ne fark var! Evet, Allah Rasûlü mestlere mesh etmişti. Fakat Vallahi, Mâide'den sonra mesh etmedi" görüşünü vererek bu rivayetlerin aksinin yine aynı sahâbilerden de nakledildiğini belirtir. Bk.et-Tahkîk fi ehâdisi'l-hılâf, 1/206.

[6] İbn Abbas'ın bu sözü mesh imkânının bulunmadığını ifade eder. Bu söz bazı rivayetlerde: "çölde merkebin sırtına" şeklinde geçmektedir. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/454, H.no:12287; Ebu'l-Mehâsin Yusuf el-Hanerî, Mu'tesaru'l-Muhtasar, 1/15.

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/3-4.

[8] Söz konusu dört sahabeden gelen zıt rivayetler metin olarak şaz, sened açısından zayıf ya da uydurmadır;

a-Hz. Âişe'den;

'Onların üzerine mesh etmektense ayaklarımın kesilmesi daha iyidir' rivayetinde Muhammed b. Muhacir bulunmaktadır ki İbn Hıbbân; 'bu kişinin hadis uyduranlardan olduğunu' bildirmektedir.

b-Hz. Ali'den;

'Kitabın hükmü, mestler üzerine mesh etme hükmünü kaldırdı'rivayeti munkatıdır.

c-İbn Abbas'tan nakledilen rivayet yukarıda geçti. Bk. 320/628; Bu rivayet sened olarak sahih de olsa, metin olarak diğer tevatür derecesinde olan rivayetlere aykırı olup, tek kaldığı için şaz sayılır. (Geniş bilgi için bk. 320/628 nolu rivayetin tahrici.)

d-Ebû Hüreyre'nin meshi inkârı hakkında rivayet sabit olmadığını Ahmed b. Hanbel ve İbn Abdilber haber vermektedir. (Bk. Şevkânî, Neylü'l-evtûr, 1/222-223)

Bu rivayetlerin zayıf ve uydurma olmaları yanında, mestler üzerine meshin mensûh olduğuna ya da yasaklandığına dair bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak 319/627.hadisİn açıklamasında da geçtiği gibi Rasûlullah'ın Ömrünün sonuna kadar mestlere mesh ettiği rivayetleri o kadar çok ve kuvvetlidir ki bunlar tevatür derecesine ulaşmıştır. (Bk. Mecmu', 1/477-478; Bennâ, age., 11/58-59)

[9] Nevevî, Ebû Bekir el-Beyhakf den naklen mest üzerine mesh rivayeti bulunan sahabenin isimlerini şu şekilde vermiştir: "Hz.Ömer, Ali, Sa'd b. Ebî Vakkas, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Huzeyfe b. el-Yeman, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ammar'b. Yâsir, Câbir b. Abdullah, Amr b. el-Âs, Enes b. Mâlik, Seni b. Sa'd, Ebû Mesûd el-Ensârî, Muğire b. Şu'be, Berâ b. Âzib, Ebû Saîd el-Hudrî, Câbir b. Semüra, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Abdullah b. Haris b. Cez', Ebû Zeyd el-Ensârî.

Nevevî, farklı olarak Tirmizî'den de şu isimleri ilâve eder: Selman, Büreyde, Amr b. Ümeyye, Ya'lâ b. MUrre, Ubâde b. es-Sâmit, Üsâme b. Şerik, Üsâme b. Zeyd, Safvân b. Assâl, Ebû Hüreyre, Avf b. Mâlik, İbn Ömer, Ebû Bekir, Bifâl ve Huzeyme b. Sabit (Radıyallahü anhüm).

[10] Şevkânî, Neylü 'l-evtâr, 1/ 223.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/5.

[11] Sened:

Sahih: Müsned, 1/14-15, H.no:87; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Mâlik, Taharet, 74 (MâlİK'in rivayeti hâdiseyi daha ayrıntılı olarak verdiği İçin burada metnini de vermeyi uygun bulduk:

Abdullah b. Ömer, Kûfe emİri Sa'd b. Ebî Vakkas'ın huzuruna çıkmak üzere Kûfe'ye gitti. (Ziyaret esnasında) İbn Ömer onu mestlerine mesh ederken gördü ve bunun doğru olmadığını aktardı. Sa'd ise: "Babanın yanına vardığında ona bir sor!" dedi. Abdullah (babsının yanına) geldi. (Fakat) bu konuyu Hz. Ömer'e sormayı unuttu. Nihayet (bir gün) Sa'd geldi ve "Babana sordun mu?" dedi. O"da "Hayır" cevabını vererek durumu babasına sordu. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Abdestli İken ayaklarına mestleri giydiğinde onlara mesh et!" dedi. Abdullah: "Peki bizden biri büyük abdest bozmaktan / tuvaletten gelse de mî (böyle yapar?)" diye sorunca: "Evet, sizden biri tuvaletten gelse de (mestlerine mesh eder)" cevabını verdi.

Bu rivayet olayın diğer kahramanı Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahü anlı} da nakledildiği halde Bennâ bu hadise tertipte yer ayırmamıştır (EK).

Müsned, 1/15, H.no:88 (Ahmed b. Hanbel, bu rivayetin konuyla İlgisi olduğu ve Hz. Ömer'in de görüşünden bahsedildiği İçin Hz. Ömer'in hadisleri içinde naklet mİştir); Heysemî, bu konuda Ebû Ya'lâ'dan da bir rivayetin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/255. İbn Ömer'den meshin müddeti ile ilgili bir hadise işaret eden Heysemî, Katîî'nin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indekİ ziyadesinde, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın Müsned'inde, Taberânî'nin Kebîr ve Evsafında nakledildiğini Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 1/258.

Olayın bir diğer kahramanı Hz. Ömer'den (Radıyailahii anh) şahidi için bir sonraki 322/630.hadise bk.

[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/6-7.

[13] Sened:

Sahih: Müsned, 1/35, H.no:237; Hocası Ebû Dâvûd Tayâlisî'den naklettiği benzer bir rivayet için bk. 1/32, H.no:216:

İbn Mâce, TalıSret, 84, H.no:546 (Bûsiri, İbn Mûce'deki hadisin isnadının sahih, râvilerinin de sika olduğunu, Buhârî'de Sünen'deki siyakının dışında nakledildiğini, senedinde müdellis olan Saîd b. Ebî Arûbe'nİn bulunduğunu, bu zatın an'ane yaptığını ve son dönemlerinde ihtilâl ettiğini belirtir.)

Bir rivayetle de bunun seferde/yolculukta olduğu kayıtlıdır. Bk. Müsned, 1/54, H.no:387:

Aynca bir önceki 321/629 ve 324/632.hadisIere bk.

[14] Bu sahabî Sa'd b. Ebî Vakkas'tır. Bir önceki rivayette de ismi böyle geçmektedir. Bk. îbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-tâdü, IV/93.

[15] Metindeki kardeşinin oğlu olmadığı hâlde kullanılan bu ifade yeğen olarak terceme edildi.

[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/7-8.

[17] Sened;

Salih: Müsned, VI/15, H.no:23802; Bu rivayet 277/585.hadiste zikredildi.

MüsnedİN rivâyetindeki lafız farklılıkları:

a- Müsned, VI/12-I3, H.no:23778; VI/12, H.no:23777; VI/13, H.no:23781; VI/I4, H.no:23793:

b- Müsned, VI/12, H.no:23776:

A/fcrtcd, VI/13-14, H.no:23788

c-Müsned, VI/14, H.no:23789; 23796.

d-Müsned, VI/15, H.no:2380I; VI/15,' H!no:23803; VI/15, H.no:23800; VI/12, H.no:23769; VI/13, H.no:23783; Müslim, Taharet, 84; 7îmi/zf, Taharet, 75, H.no:101; Taharet, 86, H.no:104406; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61.

Ayrıca bk. 327/635.hadis.

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/8.

[19] Sened:

Hasen: Müsned, 1/20, H.no:128; Benzer rivayet İçin bk. 1/49, H.no:343; Bu rivayette "baba veya dedesinden" şeklinde şek vardır. Bu şek ise Yezid'den kaynaklanmıştır.

Hadisin senedinde Hz. Ömer'in torunlarından Asım b. Ubeydullah bulunmaktadır. Bu râvi sebebiyle hadisin isnadı zayıf sayılmıştır. İkinci senedde ise Ahmed b. Hanbel'in hocası Ali b. Asım bulunmaktadır. Ayrıca her iki senedde Yezid b. Ebî Ziyâd vardır. Bu râvi de hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır.

a-Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'ın zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır," der. Bk. Mecma', V/223-224. Âsim b. Ubeydullah: Mizzî: "Hafızası hakkında tenkidler yapılmıştır. Mâlik ve Şu'be başta olmak üzere birçok âlim kendisini tenkid eder" der ve İbn Adiy'in "zayıf olmakla birlikte âlimler hadisini almıştır" sözünü nakleder. 'Bk.Tehzîbü'l-Kemâl, XIII/500; İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Takrîb, Trc.no:3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2506. Tirmizî sekiz, Nesâî bir, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce on, Ahmed b. Hanbel ise 47 yerde Âsım'ın rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. Bk.Sünen, Savım, 29, H.no:725 (hasen); Cenâiz, 14. H.no:989 (hasen-sahih); Nikâh, 22, H.no:1113 (hasen-sahih); Edâhî, 16/2, H.no:1514 (hasen-sahih); Kader, 3, H.no:2135 (hasen-sahih); Deavât, 109, H.no:3562 (hasen-sahih). Bu râvî için 34/76 ve 179/487.hadislere bk. Bennâ da hadisinin hasen olduğunu isbât eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/298.)

b-Ali b. Âsim b. Suhayb el-Vâsıtî (v.201/816) ise, Ahmed b. Hanbel'in hocasıdır. Tirmizî ve İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd bir, Ahmed b: Hanbel 103 yerde rivayetini verir. Tirmizî hadislerinden birinde Âli b. Âsim sebebiyle hadisin tenkide uğradığını belirtir. Bk.SUnen, Cenâiz, 71, H.no:1073; Zehebî "zayıf saydılar, yüzbin hadisi vardır " demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc. no:3935. İbn Hacer, "sadûktur, hata yapar, hatada ısrar eder, Şîî olmakla itham edildi" der. Bk. Takrîb, Trc.no:4758. Ahmed Muhammed Şâkir sika oluşunu tercih etmiştir.

c-Yezid b. Ebî Ziyâd: Hafızası sebebiyle tenkide maruz kalmıştır. Fakat Müslim bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel ise 110 yerde Yezid'in rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen ve hasen-sahih olarak değerlendirir. 'Bk.Sünen, Taharet, 83, H.no:114. Bütün bunlarla birlikte hadis mütevâtirdİr ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Kısaca hadis hasen li gayrihî seviyesine yükselir.

[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/9.

[21] Sened:

Hasen: Müsncd, 1/54, H.no:387; Hadisin senedinde Hz. Ömer'in torunu Asım b. Ubeydullah bulunmaktadır. Bu râviye göre hadisin isnadı zayıf sayılmıştır. Ancak hadis mütevâtirdir ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Dolayısıyla hadis hasen li gayrihî seviyesine yükselir. Bu konuda bir önceki hadisin tahricine bk. Bennâ ise hadisin senedinin ceyyİd olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/60.

Hz. Ömer'in mestlerine mesh ettiğini gösteren (kendi döneminde olduğu kuvvetle muhtemel) bir hâdise:

Müsned, 1/44, H.no:307; Bu iki rivayet munkatı olduğu için zayıf sayılmıştır. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Hz. Ömer hayatta iken çok küçük yaşta biri İdi. Bk.Hatîb, Târîhu Bağdâd, X/300. Abdul-a'lâ b.- Amir es-Sa'lebî, saduklur, bazen hata yapar. Ahmed ve Ebû Zür'a "zayıf", Tirmizî "hasen", Hâkim ise "sahih" saymıştır. Ahmed Muhammed Şâkir ise Müsned'in 307.hadisinde: "Uzak bir ihtimal

bile olsa, hâdiseye Berâ b. Azib'in de iştiraki dikkate alındığında şu neticeye ulaşılabilir: İbn Ebî Leyla'nın küçük bir yaşta da olsa aldığı hadis {tahammülü'l-hadis) makbuldür. Berâ bu hadisiyi ona sonradan tekrar hatırlatmış olabilir. Böyle olmasa dahi, usûl kuralı gereğince, küçük bir çocuğun tahammülü, büyüdükten sonra gördüğü, duyduğu veya şâhid olduğu bir şeyi edası caizdir. Buna göre İnkıta da ortadan kalkmış olur" der.

Hz.Ömer'le İlgili bu rivayetlere Abdurrahman b. Avfın şu hadisini de ekleyebiliriz:

Müsned, 1/192, H.no:1668-1669. Bu hadisin senedinde de Hz. Ömer'in torunu Âsim b. Ubeybdullah bulunmaktadır.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/9-10.

[23] Sened:

Sahih: Müsned, IV/139, H.no:17179; Benzer rivayetler için bk. V/288, H.no:22380-22382, 22385; IV/139, H.no:17180, 17181, 17178; IV/179, H.no:17547, 17548; IV/179, H.no:17551; V/287, H.no:22377; V/281, H.no:22318; Buhârî, Vudû', 48; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:562; Dûrimî, Vudû', 38, H.no:716; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/91, H.no: 1409.

Ayrıca 274-275/582-583.hadislere bk.

Utbe Ebû Ümeyye ed-Dımaşkî'yi aşın hatası sebebiyle zayıf sayıldı. Heysemî, adı geçen bu zâtın maktu rivayetlerde bulunduğunu, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/255. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi vardır:

a-Bilâl'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdürrezzâk, 1/188, H.no:735-737; İbn Ebt Şeybe, 1/28, H.no:219; Tirmizî, Taharet, 75, H.no:101; Şâşî, Müsned, 11/359, 362, H.no:962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no:125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no:1100.

b-Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 75-84;

Tirmizî, Taharet, 75, H.no:100 (Tirmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirttikten sonra, bu konuda hadis nakleden sahâbilerin Amr b. Ümeyye, Selman, Sevban ve Ebû Ümâme olduklarını söyler); Nesâî, Taharet, 87-88, H.no:107-109.

c-Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:563;

d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:564.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/10-11.

[25] Sened:

Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23777; Diğer rivayet: VI/13, H.no:23783; Benzer rivayetler için bk. VI/12, H.no:23769, 23776, 23777; VI/13, H.no:23781, 23783; VI/13-14, H.no:23788; VI/14, H.no:23789, 23793, 23796; VI/15, H.no:23800-23803; Abdürrezzâk, 1/188, H.no:735-737; İbn Ebi Şeybe, 1/28, H.no:219; Müslim, Taharet, 84; Tirmizî, Taharet, 75, H.no:101; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/61; Tirmizî, Taharet, 75, H.norlOl; Şâşî, Müsned, H/359, 362, H.no:962, 966; Nesâî, Taharet, 86, H.no:104-106; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/91, H.no:125; İbn Mâce, Taharet, 89, H.no:561; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/359, H.no:1100. Ayrıca 277/585. ve 323/63 l.hadisle zikredildi.

[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/11.

[27] Sened:

Hasen: Müsned, V/352, H.no:22877; Ebû Dâvûd, Taharet, 60, H.no:155; Tirmizt, Edeb, 55, H.no:2820 (Tirmizî "hasen" olduğunu belirtir); Şemail, H.no:69; İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:549; Libâs, 31, H.no:3620; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/15.

Aslında hadisin senedi zayıftır. Çünkü DeÎhem b. Salih el-KİndÎ zayıftır. Zehebî, Ebû Davud'un: 'BÎr beis yoktur' sözünü naklederek: "Zayıflığı bulunan biridir" der; İbn Hacer ise zayıf hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:1478; Takrîb, Trc.no: 1830; Burada zikri geçen eserlerden başka bir rivayeti de yoktur.

Huceyr b. Abdullah el-KİndÎ ise meçhuldür. Zehebî, "sadûk", İbn Hacer ise "makbul" hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:954; Takrîb, Trc.no:1148;

Bununla birlikte hadis mütevâtirdir ve sahih hadislerden şâhidleri vardır. Dolayısıyla hadis hasen İÎ gayrihî seviyesine yükselir.

Ayrıca 331/639. ve 312/620.hadislere bk.

[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/11-12.

[29] Sened:

Sahih: Müsned, 1/169, H.no:1452; Mükerrer için bk. 1/169-170, H.no:1459; Bir başka rivayet ise şöyledir:

Müsned, 1/186,' H.no:16Î7;

Ayrıca 321-322/629-630. hadislere bk.

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/12.

[31] Sened:

Sahih: Müsned, V/421, H.no:23464; Heysemî, eserinde yer verdiği bu hadis için "Ahmed b. Hanbel rivayet etti" dedikten sonra, herhangi bir tenkid ve yorumda bulunmamış, ancak Taberânî'nin KebÎr'İndeki ziyâdeyi ifade ederek, râvîlerin sika olduklarını belirtmiştir:

Bk. Mecma', i/255; Eserinin bir başka yerinde ise, Ali b. Müdrik'in sahabenin herhangi birinden hadis işittiğine rastlayamadığını ifade eder. Bk. Mecma', VII/19; Taberânî'nin Kebir'inde rivayet edilen bir diğer hadisin senedinde metruk olan Salt b. Dinar'ın bulunduğuna dikkat çeker. Bk. Mecma', 1/257.

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/12-13.

[33] Sened:

Sahih: Müsned, V/351, H.no:22869; Bir başka rivayet İçin bk. V/358, H.no:22925:

Müslim, Taharet, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 65, H.no:172; Tirmizî, Taharet, 45, H.no:61 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 101, H.no:133; es-Sünenü'l-kübm, 1/93, H.no:134; îbn Mâce, Taharet, 72, H.no:510; Dârimî, Vudû', 3, H.no:665; Tayâlisî, s.108, H.no:805; İbn EbîŞeybe, 1/34, H.no:298; Ebû Avâne, 1/200, H.no:646; îbn Huzeyme, 1/9, H.no:I2; Îbnü'l-Cârûd, H.no:l; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/41; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/221, H.no:4032; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/162;

Ayrıca 328/636. ve 312/620.hadislere bk.

[34] Rasûlullah'm bunu, kolaylık/ruhsat olduğunu göstermek için yaptığı anlaşılmaktadır, unutma ya da hata sonucunda yapılan bir şey değildir.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/13.

[35] Sened:

Sahih: Müsned, IV7245, H.no:18059; Benzer rivayetler için bk. IV/244, H.no:18052; IV/255, H.no:18158, 18152; IV/251, H.no:18il2; Şafiî, Müsned, 17; Onun, 1/32-33; Buharı, Vıudû', 48; Ebû Dâvûd, Taharet, 60, H.no:I51; İbn Huzeyme, 1/95-96, H.no:190-191; İbnü'l-Cârûd, H.no:83, 85; Dârekutnî, 1/195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/291.

Heysemî, senedindeki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Ahmed b. Hanbel'in Ebû HUreyre'den naklettiği (11/358, H.no:8680) rivayetin senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu söyler. Huzeyme b. Sâbit'ten Taberâni'nin yaptığı rivayet için de: "İbn Ebî Leylâ'nın hafizası kötüdür" der. Bk. Mecma\ 1/254-255, 260.

Bu konuda Muğîre b. Şu'be'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 54/362, 233/541, 278/586, 333/641, 342/650, 345/653, 346/654.hadİsler.

[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/14.

[37] sened:

Hasen: Müsned, IV/246, H.no:18063; Mükerrer için bk. IV/253, H.no:18l36; £&d ZJÛvûd, Taharet, 60, H.no:156; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/374, 416-417, H.no:872, 1000, 1002; Hâkim, Müstedrek, 1/276, H.no:606 (Hâkim: "İsnadı sahihtir" demiş, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/271.

Senedindeki Bükeyr b. Âmir el-Becelî zayıftır. Zehebî "zayıf sayıldı" der. İbn Hacer ise "zayıf hükmü verir. Bk.Kâşif, Trc.no:643; Takrîb, Trc.no:759; Ahmed b. Hanbel bu râvinin sadece bu rivayetini, Ebû Dâvûd ise üç hadisini nakleder (H.no:154, 156, 3402). Buna göre hadisin isnadı zayıftır. Ancak hadis, şahid ve mütabileri ile kuvvetlenerek hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

Bu konuda Muğîre b. Şu'be'den nakledilen diğer rivayet için bk. 332/640.

[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/14-15.

[39] sened:

Hasen: Müsned, 11/358, H.no:8680; Heysemî Alımed b. Hanbel'in Ebû Hüreyre'den naklettiği bu rivayetin senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/254.

Bu rivayet, 145/453.hadis ile birlikte mütâlâa edilmelidir.

Cerir b. Abdullah el-Becelî1 den (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. Nesâî, Taharet, 43, H.no:51 (Nesâî, Şerik'in rivayetine göre doğruya en yakın olanın bu rivayet olduğunu söyler); İbn Mâce, Taharet, 29, H.no:359; Dârimî, Vudû', 16, H.no:685. Hadis Şerîk ve İbrahim b. Cerir sebebiyle hasendir.

Hadis, senedindeki müphemlik sebebiyle zayıftır. Ancak şahidi İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

[40] Şirâzî, Mühezzeb, 1/21; Merğınânî, Hidâye, 1/28; İbn RUşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/15.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/15-16.

[41] Sened:

Sahih: Müsned, f/96, H.no:748; Benzer rivayetler için bk. 1/96, H.no:749; 1/100, H.no:780, 781; 1/113, H.no:906-907; 1/118, H.no:949; 1/120, H.no:966; 1/133, H.no:1119; 1/134, H.no:1126; 1/146, H.no: 1244; 1/149, H.no: 1276.

Hz. Ali'nin müsnedinde zikredilen bu hadis Hz.Âİşe'nin müsnedinde de yer alır:

Müsned, VI/110, H.no:24677 (tf û* Ji }CZî 'd ıTJC ıîı ı^t fa} d* Jıı J^ ^ j'i* jıîî ŞS Jıî) lafzı ile.

Abdürrezzâk, 1/202-203, H.no:788-789; Müslim, Taharet, 85; Nesâî, Taharet, 99, H.no:128-129; İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:552; Dârimî, Vudû', 42, H.no:720; İbn Huzeyme, 1/97, H.no:194; Humeydi, 1/25, H.no:46; Ebû Ya'Iâ, Mu'cem, 39, H.no:5; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/275-277 (Müslim'e göre "Şurayh b. Hânî'nin Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) naklettiği bu rivayet, bu konuda rivayet edilen hadislerin en iyisidir).

Bu konuda Hz.Ali'den nakledilen rivayetleri bir arada değerlendirebilmek için bk.343-344/65i-652.hadisIer.
Meshin süresi ile ilgili diğer rivayetler:
a-Huzeyme b. Sâbit'ten (Radıyallahü a«/iJ:338/64Ğ.hadise bk. Ayrıca 340/648. hadise bk. (Sürenin artırılabileceğine dâir rivayet)
b-Safvân b. Assâl'dan (Radıyallahü anh):336-337/644-645.hadislere bk.
c-Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den (Radıyallahü anh):339/647.hadise bk.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): îbn Mâce, Taharet, 86, H.no:555.
e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:556; Bezzâr, IX/90, H.no:3621; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/216, 281; Zeylaî, hadisi İbn Huzeyme ve Taberâni'ye de nisbet eder. Bk.Nasbu'r-râye, 1/88.
f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma): Abdiirrezzâk, 1/208, H.no:802; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/273 (İsnadı sahih), 277.
g-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): Abdürrezzâk, 1/207, H.no:799-801; Bezzâr, V/22, 34, H.no:1578, 1592; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/276;
h-Ömer'den (Radıyallahü anh): Abdürrezzâk, 1/205, H.no:794; Ebû Ya'lâ, 1/158, H.no:171.
ı-Übey b. îmâra'dan (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:158; İbn Mâce, Taharet, 87, H.no:557 (belli bir süre sının yok).
i-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahü anh): îbn Mâce, Taharet, 87, H.no:558 (Hz. Ömer Mısır dönüşü kendisine yöneltilen bir soruya "cumadan cumaya mestlerini çıkartmadığı" şeklinde cevap vermiş ve bu hareketi ile de sünneti İcra ettiği kendisine ifade edilmiştir).
j-Meymûne'den (Radıyallahüanhâ):34l/649.hixdiS(süre sının yok).
[42] Yani yolcu için süre 72, mukîm İçin 24 saattir.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/16-17.
[44] Sened:
Sahih: Müsned, IV/240, H.no:17400; Benzer rivayetler için bk. IV/240, H'no:18015; IV/240-241, H.no:180l7; IV/239, H.no:18009; Nesâî, Taharet, 98, H.no:126-127; Taberânî, el-Mu'cemü'l'kebîr, VIII/84, H.no:7397; Eeyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/276;
Ebu'l-Garîf in ismi, Ubeydullah b. Halîfe el-Hemedânî el-Murâdî'dir. Tabiinden sika biridir. Fakal, Şîîlikle itham edilmiştir.
Hadisin birinci bölümü için bk. Ebû Dâvûd, Cihâd, 82, H.no:2613 (Büreyde'den nakledildi); îbn Mâce, Cihâd, 38, H.no:2857 (Safvân'dan nakledildi).
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Ek.Bülûğu 'l-emânî, 11/65.
Bir sonraki 337/645.hadis de bu rivayeti destekler.
[45] Lafız olarak ...diyerek bizi gönderdi, şeklindedir. Ancak anlaşılması için ...gönderirken dedi, şeklinde terceme edildi.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/17-18.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, IV/240, H.no:18013; Benzer rivayetler için bk.IV/239, H.no:18007, 18009; IV/239-240, H.no:18011; IV/240, H.no:18012, 18016, IV/241, H.no:18018. Hadisin baş tarafı İlim (14/211) konusunda zikredildi:
Zir b. Hubeyş'den: Safvân b. Assai el-Murâdî'ye (Radıyallahü anh) gittim. Bana dedi ki: 'Seni buraya ne getirdiT 'İlim talebi,' dedim. {'Sana bir müjde vereyim mi,' dedi ve şu hadisi Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) rivayet etti: "Melekler, ilim talibinin çalışmalarını sevdikleri için, kanatlannı onun ayakları altına sererler.") Ben ona: "İçimi kurcalayan, büyük ve küçük abdest bozduktan sonra mestler üzerine mesh etme konusu (hakkında ne dersin? Çünkü) sen Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve sellem) ashabından birisin. Bu konuda herhangi bir şey duyup duymadığını öğrenmek İçin geldim," dedim. O da "evet" cevabını verdi." Hadisin devamı yukarıda işleniyor.
Abdürrezzâk, Musaiınef, 1/205, H.no:795; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:96 (hasen-sahih); Deavât, 98, H.no:3536, (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, İlim, 1, H.no:3641; Nesâî, Taharet, 113, H.no:158; İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:226 (BûsİrÎ, son döneminde ihtilâl eden Âsim b. Ebî'n-Necûd -Behdele- haricinde diğer râvîlerin sika olduğunu ifade eder); Taharet, 62, H.no:478; Dârimî, Mukaddime, 32, H.no:369; İbnü'l-Mübârek, 387, H.no:1096; Şafîî, 17; Onun, 1/34-35; Humeydî, 11/389, H.no:881; Saîd b. Mansûr, Sünen, V/119, H.no:940; DârekutnU 1/197, H.no:15, İbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1867; V/284, H.no:26112; Makdisî, Muhtara, VIII/32-34, H.no:23-26; VlII/36, H.no:29; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, VIII/55-60, H.no:7349-7365. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/114.
Âsim b. Behdele -îbn Ebi'n-Necûd- hakkında bilgi için bk. 14/21 l.hadis.
[48] Metinde râvinin şekki görülmekte, ve aynı manadadır. "Yolcu" anlamına kullanılan kelimelerinin çoğuludur.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/18-19.
[50] Sened:
Salıih: Müsned, V/213, H.no:21748; Diğer rivayet: V/213, H.no:21756 (ruhsat lafzı ile); V/215, H.no:21777; Benzer rivayetler için bk. V/214, H.no:21759, 21765-21767; V/213, H.no:21749-21750; V/215, H.no:21772; (Bu son rivayette, Hz. Peygamber'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) ruhsat olarak verdiğinden (>V, '<$) lafzı ile söz edilmektedir). Abdürrezzâk, 1/203,
H.no:790-791; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:157; Tirmizî, Taharet, 71, H.no:95 (Tirmizî "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra bu konuda hadis rivayetinde bulunan sahabenin isimlerini verir: Hz.Ali, Ebû Bekre, Ebû Hüreyre, Safvân b. Assâl, Avf b. Mâlik, İbn Ömer ve Cerir); İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:553-554; İbnü'l-Cârûd, H.no:86.
Heysemî, sadece Taberâni tarafından nakledildiğine yer verir, Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğine değinmez. Bk. Mecma', 1/260.
Ayrıca 340/648.hadise bk.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/19.
[52] Sened:
Sahih: Müsned, VI/27, H.no:23877; Bezzâr, VH/189, H.no:2757; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/33, H.no:1145; el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/40, H.no:69; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/275 (Beyhaki, Tirmizî'nin: "Hocam Buhâri'ye bu hadisi sordum. '"Hasendir" cevabını aldım" dediğini nakleder).
Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını söyler, Ahmed b. Hanbel'den nakledildiğini belirtmez. Bk. Mecma', 1/259.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/19.
[54] Sened:
Sahih: Müsned, V/213, H.no:21754; İkinci rivayet: V/215, H.no:21778; Benzer rivayetler için bk. V/215, H.no:21778; V/214, H.no:21768; V/213, H.no:21756; Abdürrezzâk, 1/203, H.no:790-791; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:157; Tinnizî, Taharet, 71, H.no:95; İbn Mâce, Taharet, 86, H.no:553; Tayâîisî, s.169, H.no:1218; îbn Ebî Şeybe, 1/162, H.no:1863-1864; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/81; Humeydî, 1/207, H.no:434; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, IV/92-94, H.no:3749, 3751, 3754-3757; İbn Hıbbân, IV/158, 161, H.no:1329, 1332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/277-278.
Ayrıca 338/646.hadise bk.
[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/20.
[56] Sened:
Sahih: Müsned, VI/333, H.no:267Ö6; Dârekutnî, 1/199.
Hadisin senedinde yer alan Ebû Hafs Ömer b. İshâk b. Yesâr (v. 154/771), Meğâzî yazarı Muhammed b. îshak'ın kardeşidir. İbn Hıbbân sika sayar, ancak Dârekutnî "kuvvetli değildir" der. Bk. Mecma', 1/258; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, IV/285, Trc.no:811; Ta'cM'l-menfaa, 296, Trc.no: 1766; Ömer b. İshâk b. Yesâr'ın Müsned'deki rivayeti sadece bu hadistir. Kütübü sitte musanniflerinin ricalinden değildir. Buhârî, herhangi bir cerh ve tadilde bulunmaz. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, VI/141, Trc.no:1957; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasına bu zâtın kim ve nasıl biri olduğunu sorduğunu, onun Muhammed b. İshak'ın kardeşi olduğunu söylediğini, sorusunu yinelediği zaman da sükût ettiğini nakleder. Bk. Ahmed b. Hanbel, el-Ilel ve ma'rifetü'r-ricâl III/107, Trc.no:4423; Râzi, el-Cerhu ve't-ta'dîl, VI/98, Trc.no:507; İbn Hıbbân, Meşûhîru ulemâi'l-emsâr, 133, Trc.no:1044; Sikât, VII/167, Trc.no:9496; Zeylâî ise hadisi illetli bulmamıştır. Bk.Nasbu'r-râye, 1/180.
Bennâ ise daha sahih ve şahinliğinde ittifak olan diğer hadislerle hükmen çeliştiği için Meymûne annemizden nakledilen hadisle delil getirilemeyeceğini ifade eder. Her ne kadar bu konuda Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî'de nakledilen hadisler bulunsa da bunların her birinin zayıf olduğunu, hattâ mevzu rivayetlerin bile bulunduğunu ve bunlarla delil getirilemeyeceğini söyler. Mesh müddeti için sahih ve doğru olan görüşün, seferî/yolcu için üç, mukîm için bir gün oluşadur.Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/68.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/20-21.
[58] Sehnûn, Müdevvene, 1/15; İbn RUşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/15.
[59] Merğınânî, age., 1/28; Kâsânî, Bedâiu's-sanâî', 1/8; Şîrâzî, age., 1/20; İbn Kudâme, Muğnî, 1/282-287,291.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/21.
[60] Sened:
Sahih: Müsned, IV/254, H.no:18I44; Mükerrer için bk. IV/246-247, H.no:18074; Tayâlist, s.95, H.no:692; Ebû Dâvûd, Taharet, 63, H.no:161; Tirmizî, Taharet, 73, H.no:98 ("hasen" Bazı rivayetlerde "hasen-sahih" olarak geçmesini Ahmed Muhammed Şâkir tasvib etmez. Bunun sebebi olarak da şu kaynakları delil gösterir: Nevevî, Mecmu', I/5I7; İbnü'l-Arabî, Şerhu't-Tinnizt, 1/146; İbn Teymiyye, el-Münîekâ (Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/232); Dârekutnî, 1/195; İbnü'l-Cârûd, 32, H.no:85; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XX/377, H.no:882.
Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hz.Ömer'e (Radıyallahü anhüm) mestler hakkındaki sorusuna Hz. Ömer'in cevâbı olarak nakledilen rivayet İçin bk. Ebû Ya'lâ, I/I58, H.no:170; Şâşî, Müsned, 1/120, H.no:57; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/292.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Siinen'İnin şerhinde yukarıda kaynaklarını gösterdiğimiz eserlerdeki hadislerin senedlerinin bir kısmında Urve b. Zübeyr, diğer bir kısmında ise Urve b. Muğîre yer almaktadır. Bu usul açısından bir ızdırabdır, ancak her iki râvinin de sika olmasının senede zarar vermediğini ifade eder.
Ahmed Muhammed Şâkir yine Tirmizî'nin Siinen'İnin şerhinde Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın (v.174/790) bazı âlimler tarafından zayıf gösterildiğini, bunların başında İmam Mâlik'in geldiğini, bunun da akranlıktan kaynaklandığını söyler. İmam Şafîî'nin: "Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın Mâlik'in mezhebini zemmetmede neredeyse haddi aşacaktı" sözü aralarındaki ilişkinin hangi boyutta olduğunu göstermeye kâfidir. Musa b. Seleme'nin anlattıkları ise farklı bir bakış sunmaktadır: "Medine'ye geldim, İmam Mâlik'e uğradım ve: "Senden ve senin göstereceğin bir zâttan ilim almak için geldim" dedim. Bunun üzerine o: "İbn Ebu'z-Zinâd'a git" dedi." Gerçek şu kî İbn Ebi'z-Zinâd sika biridir, zayıf diyenlerin ellerinde bir delil yoktur, Ahmed b. Hanbel: "Hadisleri sahihtir"; Yahya b. Maîn ise:

"Abdurrahman'ın babasından, onun da A'rac kanalıyla Ebû Hüreyre'den rivayetleri hüccettir" der. Iclî ve Tirmizî sika sayar. İsnadı sahihtir. Tirmizî'nin hocası Buharı'den naklettiği: "Mâlik b. Enes Abdurrahman'ı işaret ediyordu" sözünden Ahmed Muhammed Şâkir zayıf sayma anlamını çıkarmış, ancak bu sözden "ondan hadis yazma" anlamı çıkarmak daha doğru olur. Çünkü Tİrmİzî hadislerini "hasen-sahih" olarak da telakki ettiği olmuştur. Ayrıca şunu da söylemiştir: "Abdurrahman sikadır. Mâlik b. Enes sika saydı ve ondan hadis yazılmasını emretti." Bk.Sünen, Libâs, 21, H.no:1755.
Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd'in Buhârî on (her biri mütâbî olarak), Tirmizî on dört, Ebû Dâvûd on sekiz, İbn Mûce on bir, Dârimî sekiz, Ahmed b. Hanbel 81 rivayetini nakleder. Zelıebî, İbn Maîn'in olumlu, Ebû Hâtim'in ise olumsuz kanâatlerini nakleder. Bk. Kâşif, Trc.no:3193; İbn Hacer ise: "Saduktur, Bağdat'a gelince hafizası değişti. Fakih biri idi" der. Bk. Takrib, Trc.no:3S6l.
[61] Hadisin sonunda senedle ilgili şu bilgi de verilmektedir:
§ Abdullah dedi ki: Babam Ahmed b. Hanbel, kendisine ayrıca hocaları Süreye ve el-HâşİmÎ'nin de bu hadisi rivayet etliklerini bildirdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/21-22.
[62] Sened:
Sahih: Müsned, 1/95, H.no:737; Benzer rivayetler için bk. 1/114, H.no:917-918; 1/116, H.no:943; 1/124, H.no:1013-1015; 1/148, H.no:1263; EbÛ DâvÛd, Taharet, 63, H.no:163-164; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/90, H.no:l 19; Dârimî, Vudû', 43, H.no:721 (Dârimî, bu hadisin abdest âyeti ile neshedİldiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/25, H.no:183; İbn Kuteybe, Te'vîlü Muhtelifü'l-ıadîs, 56; Dârekutnî, 1/199; Ebû Ya'lÛ, 1/287,455, H.no:346, 613; Bezzâr, 1X1/36-37,43, H.no:789, 794; Beyhakî, es-Süncnü'l-kübrâ, 1/292; Makdisî, Muhtara, 11/283, H.no:663 (isnadı sahih);
İbn Hacer hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no:65; Telhîs'te ise isnadının sahih olduğunu ifade eder. Ebû Davud'un lafzı:
Ayrıca 344/652 ve 335/643.hadislere bk.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/22-23.
[64] Sened:
Sahih: Müsned, 1/124, H.no:1014; Benzer rivayetler için bk. İ/114, H.no:917-918; 1/116, H.no:943; 1/124, H.no:1013-1015; 1/148, H.no:1263; Şafiî, Müsned, 385; Abdürrezzâk, 1/19, H.no:57; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/90, H.no:I20; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/292.
Hadis Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının Müsned'ine yaptığı ziyadelerden biridir. Bennâ râvilerin her birinin sıka olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu 'l-emânl U/69.
Ayrıca 343/651 ve 335/643. had islere bk.
[65] Bu rivayette, kelimesi mesh etmek olarak terceme edildi. Zira konu, mestlere mesh etmektir, ayrıca bu rivayeti Beyhakî (1/73) £—mesh etmek lafzıyla rivayet etti:
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/23.
[67] Şirâzî, age., 1/22; Merğınânî, age., 1/28; İbn Rüşd, age., 1/13; İbn Kudâme, age., 1/302; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/ 231; Bennıâ, age., 11/70.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24.
[68] Sened:
Hasen: Müsned, IV/251, H.no:18113; Ebû Dâvûd, Taharet, 63, H.no:I65 (Hadisin başında: 'Tebük Savaşında Hz.Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve seltem) abdest aldırdım" ziyâdesi vardır. Ebû Dâvûd, Sevr'in Raca b. Hayve'den hadis işitmediğini söyler); Tirmizî, Taharet, 72, H.no:97 (TİrmizÎ, bu hadisin İlletli olduğunu söyledikten sonra sebebini şu şekilde açıklar: "Velid b. Müslim'in dışında hiç kimse Sevr b. Yezîd'den hadis nakletmedi. Ebû Zür'a ve Bulârî'ye bu hadisin hükmünü sordum. Sahih olmadığını, Abdullah b. Mübârek'in bu hadisi yine Sevr kanalı ile Raca b. Hayve'den, onun Muğîre'nin kâtibinden, onun da mürsel olarak Hz.Peygamber'den naklettiğini, Muğîre'yi senedde zikretmediğini söylediler); İbn Mâce, Taharet, 85, H.no:550; İbnü'l-Cârûd, H.no:84; Dârekutnî, 1/195; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/290; Hadisin zayıf olduğunu iddia edenlerin görüşleri için bk. Ebû İshâk el-Huveynî el-Eserî, Gavsü'l-mekdûd bi Tahrîci Müntekâ li'bni'l-Cârûd, 1/78-84.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nin Sünen'inin şerhinde hem Ebû Davud'un hem de Tirmizî'nin illetlerini kabul etmediğini delilleri ile ortaya koyar ve özetle şunları söyler: "Mestlerin altına mesh, sikanın ziyâdesidir ve sikanın ziyâdesi de makbuldür. Hadis vücûbiyete delil değildir. Mestlerin Üstünü mesh yeterlidir. Mestin hem altını hem de üstünü mesh güzel bir davranıştır."
Ayrıca 332/640.hadise bk.
[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24.
[70] Sened:
Safaih: Müsned, IV/252,H.no:18122; Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:159 (Ebû Dâvûd hadisi zikreder ve:"Muğîre'den nakledildiği belli olan sadece "Hz. Peygamber (Saltallahü aleyhi ve sellem) mestlere mesh elti" bölümüdür" der); Tinnizî, Taharet, 74-75, H.no:99 ("Hasen-sahih" hükmünü veren Tirmizî, bu konuda Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den de rivayetin bulunduğunu söyler ve Salih Muhammed et-Tırnızî kanalı ile şu hâdiseyi nakleder: "Ebû Mukâtil es-Semerkandî anlatıyor: Ölüm döşeğindeki hastalığında Ebû Hanîfe'nin huzuruna girdim. Su İstedi ve onunla abdest aldı. Ayağında da çorap vardı. Bunlara mesh etti ve: "Şu âna kadar yapmadığım bir şeyi yaptım, kalın olmayan çoraplara mesh ettim" dedi); Nesâî, Taharet, 97, H.no: 125 {Nesâî hadisi zikrettikten sonra:
"Bu rivayette Abdurrahman b. Servân (Ebû Kays)'a nıütâbî olan birini bilmiyoruz. Muğîre'den sahih olarak rivayet edilen sadece şu kısmıdır: "Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) mestlere mesh etti"); İbn Mâce, Taharet, 88, H.no:559; Ebû Dâvûd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den nakledilen rivayeti verir. (Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 61, H.no:159):
İbn Mâce'nin rivayeti ise şu şekildedir (bk. Taharet, 88, H.no:559):
Ebû Dâvûd çoraplara mesh eden sahabenin isimlerini de zikreder: Ali b. Ebû TâlİB, İbn Mes'ûd, Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik, Ebû Ümâme, Sehi b. Sa'd ve Amr b. Hureys. Ayrıca Hz.Ömer ve İbn Abbas'tan da nakillerin bulunduğu söyler.
Ayrıca 3 32/640. hadise bk.
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/24-25.
[72] İmam Şafiî, Ümm, 1/29; Sehnûn, age., 1/44; Merğınânî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/14; İbn Kudâme, age., 1/298.
[73] Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/272; Bennâ, age., 11/71.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/25.
[75] Sened:
Sahih: Müsned, IV/8, H.no:16103; İkinci rivayet: IV/9, H.no:16113; Üçüncü rivayet: IV/8, H.no: 16101; Dördüncü bir rivayet de şöyledir: IV/10, 16125 (Fakat senedinde Şerik vardır):
EM Dâvûd, Taharet, 62, H.no:160 (v^j) ziyadesiyle; Tirmizî, Taharet, 74, H.no:199;
İbn Mûce, Taharet, 88, H.no:559; Dâriıınî, Vudû', 43, H.no:96.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar.
Tahâvî vd. âlimlerin de bu kanaatta olduklarını belirtir. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu
Ileli't-TinnizîjnA,
Hz. Ali'den (Radıyallahü anlı) nakledilen rivayet için bk.228/536. hadis
Bu konuda tekrarı uygun olacak hadisler için bk. Sevbân (273-274/581-582); Amr b.
Ümeyye ed-Damrî (275/583); Huzeyfe (102/410); Selman (276/584); Bilâl (277/585) ve
Muğîre b. Şu'be (278/586) hadisleri.
[76] Kızâme (uiiS); Kuyu veya abdest alınan kap anlamındadır. Bk. AzİmâbâdÎ, Avnü'l-Ma'bûd, 1/90-91.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/26.
[78] Şirâzî, age., 1/22; Merğmânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1713; İbn Kudâme, '1/284,300-302.
[79] Şirâzî, age., 1/21; Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, 1/14; İbn Kudâme, 1/287.
[80] Şirâzî, age., 1/21; Merğınânî, age., 1/29; İbn Kudâme, 1/296-297; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/108; Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, 1/66; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar, 1/247.
[81] Mübârekfûrî, Tııhfetü'l-ahvezt 1/272; Bennâ, age., 11/71.
[82] Sehnûn, Müdevvene, 1/15; Merğınânî, 1/28; Kâsânî, Bedâiu's-sanâî', 1/8; İbn Rüşd, 1/15; İbn Kudâme, age., 1/282-287, 291.
[83] İmam Şafiî, Ümm, 1/29; Sehnûn, age., 1/44; Merğmânî, age., 1/30; İbn Rüşd, age., 1/14; İbn Kudâme, age., 1/298.
[84] Şirâzî, age., 1/22; Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1/13,16; İbn Kudâme age., 1/302; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/ 231; Bennâ, age., 11/70.
[85] Merğınânî, age., 1/28-29; İbn Rüşd, age., 1/15-16; İbn Kudâme age., 1/282-287, 291,302; Meydânî, Liibâb, 1/56-58.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/27-28.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.17 Mevzu hadisler

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- FERAİZ BÖLÜMÜ
İslam Miras Hukukunun Çağdaş Sistemlerden Farkları:
1. Feraiz İlmini Öğrenmenin Hükmü
2. Kelale
3. Çocuğu Olmayıp Da Kız Kardeşleri Olan Bir Kimsenin Mirası
4. Öz Evlâdın Mirası
5. Nine(nin Mirastan Alacağı Pay)
6- Dedenin Mirastan Alacağı Pay
7. Asabenin Mirastaki Hakkı Nedir?
8. Zevilerhamın Mirastaki Hakkı Nedir?
9. Üzerinde Lanetleşilen Çocuğun Mirası
10. Müslüman Kafire Varis Olabilir Mi?
11. Miras Paylaşılmadan Önce Müslüman Olan Bir Kimse(Nin Mirasta Bir Payi Var Mıdır?)
13. Bir Müslüman Vasıtasıyla Müslüman Olan Kimsenin Durumu
14. Vela Hakkının Satılması (Caiz Midir?)
15. İşitilecek Derecede Ses Çıkarıp Sonra Ölen Yeni Doğmuş Bir Çocuğun Mirastaki Durumu
16. Antlaşma Mirası Zevilerham (Denilen Hısımlara Tanınan) Miras (Hakkı) İle Yürürlükten Kaldırılmıştır
17. (İslâmiyette Kötülük Üzerinde Yardımlaşma Üzerine Yapılan Bir Antlaşmanın Hükmü)
18. Kadın Eşinin Diyetine Varis Olur

18- FERAİZ BÖLÜMÜ

Feraiz, farzlar, belirli hisseler demektir. Fıkıhta; ölünün geriye bıraktığı malların belli ölçülerle varisleri arasında paylaştırılmasından bahseden ilme denir. İslâm miras hukukunu ifâde eder.
Bu ilmin gayesi hak sahiplerine haklarım ulaştırmaktır.
Feraizin iiç hiikınü vardır: Muris (miras bırakan), terike (bırakılan mal) ve varis (mala hak kazanan)dır.
Şartları da üçtür: Murisin ölmüş olması, ölüm zamanında vârisin bulunması, varis olma cihetini bilmesi.
Vâris olma (irs) sebebleri yine üçtür. Sahih nikah, nesep, velâ (efendisinin kölesine yakınlığı)
Varis olmaya engel olan haller:
1. Kölelik,
2. Kısas veya keffâret cezasını gerektiren adam öldürme (kıtal), yakın bir akrabasını öldüren kimse Öldürdüğü adamın tek varisi bile olsa, onun malına mirasçı olamaz.
3. Muris ve varisin farklı dinlerden olması,
4. Zimmet ehli için memleketin ayrı ayrı olması.
Feraizin, belli başlı özellikleri, kadının erkeğe nazaran yarı hisse alması, fârizi denir. Ölünün geriye bıraktığı maldan belirli miktarda hisse alan kimseler ashabü'l feraiz'dir. Bunların durumu mirasçıların miktarı ve ölüye yakınlığına göre değişir. Bu manâda feraiz kırk halde özetlenmiştir. Bu kırk halin üçü baba için, dördü dede için, üçü kız için, altısı oğul kızları için, beşi öz kırkazdeş için, yedisi baba bir kız kardeşler için, üçü ana için, ikisi de nine içindir. Bu kırk halin bulunduğu tablolara feraiz aynası denir.
Feraizi, belli başlı özellikleri, kadının erkeğe nazaran yarı hisse alması, ölenin geriye bıraktığı mallardan borçları ve vasiyetleri verildikten sonra geriye kalanın bölünmesi veresesi olan kimselerin malının üçte birinden fazlasını başkalarına vasiyet edememesi gibi hususlardır.
Miras: Mirasın sözlük manası geçmek, intikal etmek, halef olmak devam etmektir.
Istılahta ise, terikede yani ölünün bıraktığı malda hak ve hissesi olan kimselerle her birinin hissesinin»miktarını bildiren fıkıh ve hesap kaideleridir.
Terike, vefat edenin geride bıraktığı mal ve haklardır. Miras ilmine feraiz de denir.
İslam miras hukukunun kaynakları: Kitap, Sünnet, tema ve sahabe görüşleridir.
Mirasın Rükünleri: Her miras olayında üç temel unsur bulunur. Bunlar mirasçı (varis) Miras bırakan (ölü, muris) ve terike (varislere bırakılan mal ve haklar)dır.
Mirasın manîleri; Miras bırakanı öldürmek, din farkı ve kölelik mirasın başlıca mânileridir.
Mirasçıların Vâris Olma Sıraları:
1. Belli hissesi olan hısımlar (ashabü'l-ferâiz)
2. Neseb bakımından asabe olan hısımlar.
3. Başka bir sebeb ile asabe olanlar
4. Azad edenin asabesi,
5. Red yoluyla mirasçı olan asabü'l-feraiz
6. Ashabü'l-feraiz ve asabe dışında kalan kadın ve kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar (zevil-erham),
7. Mukaveleli vâris
8. Nesebi, miras bırakandan başkasına ikrar yoluyla nisbet edilen hısım,

9. Kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen kimse,
10. Hazine (beytülmâl)
Burada ayrıntılara girmeden üzerinde ittifak edilen mirasçıları ve kendilerine düşen payları belirtelim:
I. Belli hissesi olan hısımlar (ashabü'l-feraiz):
1. Karısı ölen koca:
a. Eğer karısının oğlu veya kızı veya torunları varsa dörtte bir,
b. Bunlardan hiçbiri yoksa ikide bir hisse alır.
2. Kocası ölen kadın:
a. Ölen kocasının oğlu veya kızı veya torunları varsa sekizde bir,
b. Bunların hiç biri yoksa dörtte bir alır.
3. Ölenin babası:
a. Ölenin oğlu veya torunu ... varsa altıda bir, b'. Ölenin kızı veya oğlunun kızı, oğlunun oğlunun... kızı ile beraber bulunuyorsa altıda birini ve diğer mirasçılardan kalanını alır.
c. Bunlar bulunmazsa babası mirasçı olur, yani başka mirasçı yoksa mirasın tamamı başka mirasçı varsa onlardan kalan babaya aittir.
4. Ölenin dedesi (baba tarafından):
a., b, c. Ölenin babası gibidir.
d. Babanın bulunması halinde dede, mirastan pay alamaz.
5. Ölenin ana bir kız veya erkek kardeşleri:
a. Bir tane ise altıda bir hisse alır.
b. Birden fazla iseler terekenin üçte birini eşit olarak paylaşırlar, kız ve erkek burada eşit hisse alır.
c. Ölenin babası dedesi, oğlu, kızı, oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı bulunursa anabir kardeşler mirastan pay almazlar.
6. Ölenin kızı:
a. ölenin oğlu olmayıp bir tane kızı varsa terekenin yarısını alır,
b. İki veya daha çok kızı varsa üçte ikisini aralarında paylaşırlar.
c. Ölenin oğlu da varsa, kızlar bir, oğlanlar iki hisse alarak asabe olurlar. Diğer mirasçılar hisselerini aldıktan sonra kalanı başka mirasçı yoksa bütün terekeyi kızlar bir, erkekler iki hisse olarak paylaşırlar.
7. Ölenin oğlunun kızı:
a. Ölenin kızı bulunmayıp oğlunun bir kızı bulunursa, terekenin yarısını alır.
b. Bu durumda oğlunun kızları birden fazla iseler, üçte ikiyi aralarında paylaşırlar.
c. Ölenin bir kızı ile beraber bir veya daha fazla oğul kızı bulunursa bunlar altıda bir alırlar. Aynı derecede oğlun oğlu ile beraber bulunurlarsa asabe olurlar. Yani kalanı ikili birli paylaşılır. Yakınlık olarak kendisine denk veya kendisinden aşağı derecede bulunan erkek ile asabe olamayan oğul kızı mirastan pay alamazlar.
d. Oğlun kızı ölenin iki veya daha fazla kızı ile beraber bulunursa mirastan pay alamazlar.
e. Derecede eşit veya daha aşağıda oğlun oğlu... ile oğul kızları asabe olurlar.
f. Oğul kızları oğlun veya derece itibariyle Ölüye daha yakın olan erkek çocuğun bulunması halinde mirastan pay alamazlar.
8. Ölenin ana-baba bir kız kardeşleri:
a. Bir tanesi terekenin yansını alır,
b. İki veya daha fazla olurlarsa üçte ikiyi, aralarında paylaşırlar.
c. Ana-baba bir erkek kardeşleriyle beraber bulunurlarsa erkek kardeşler iki, bunlar bir hisse olarak asabe olurlar.
d. Ölenin kızı veya oğlunun kızı oğlunun oğlunun ... kızı ile beraber bulunurlarsa asabe olup kalanı alırlar.
e. Oğlunun oğlunun oğlu babanın ve dedenin bulunmasıyla ana-baba bir kızkardeşler mirastan pay alamazlar.
9. Ölenin baba bir kızkardeşi:
a. Kızkardeşi bir tane ise yarısını alır.
b. Birden fazla iseler üçte ikiyi paylaşırlar.
c. Ana-baba bir, bir tane kızkardeş ile beraber bulunuyorlarsa altıda bir alırlar.
d. Ana-baba bir kızkardeşler birden fazla iseler.baba bir kızkardeşi varis olamazlar.
e. Ancak bu hallerde baba bir erkek kardeş bulunursa bununla birlikte erkekler iki, kızlar bir hisse alarak asabe olurlar.
f. Ölenin kızı, oğlunun... kızı ile beraber bulunurlarsa asabe olurlar.
g. Ölenin oğlu, oğlunun... oğlu, babası, dedesi, ... ana-baba bir oğlan kardeşleri, asabe olan ana-baba bir kız kardeşleri bulunursa baba bir kız kardeşler mirastan pay alamazlar.
10. Ölenin annesi:
a. Ölenin oğlu, kızı oğlunun... oğlu veya kızı, hangi taraftan olursa olsun, ölenin birden fazla kardeşiyle beraber bulunursa altıda bir alır.
b. Bunlar bulunmazsa üçte bir alır.
c. Bir taraftan baba, öbür taraftan koca veya karı ile beraber bulunursa, karı veya koca hisselerini aldıktan sonra kalanının üçte birini alır. Bu durumda baba asabe olarak geri kalanı alır.
11. Ölenin ninesi (ana veya baba tarafından büyük anne):
a. Ana, baba, dede ve daha yakın derecede mirasçılar bulunursa nine mirastan pay alamaz.

b. Bunlar yoksa altıda bir alırlar.
II. Asabe (ölenin erkek vasıtasıyla kendine bağlanan erkek hısımları ile böyle telakki edilenler):
Asabe ashabü'l-feraiz ile belirlenmiş olan hisselerini aldıktan sonra geri kalan mallar mirasçılarındır. Ashabül-feraiz yoksa bütün miras asabeye kalır.
Asabe; sebebi ve nesebi olmak üzere ikiye ayrılır:
Sebebi Asabe: Bir köleyi azad eden kimse onun asabesidir. Eğer kölenin kendi hısımları içinde ashabül'feraiz veya asabesi yoksa azad eden veya asabesi varis olur. (kölelik günümüzde yaygın olmadığından üzerinde daha fazla durmaya gerek yoktur.)
Nesebi Asabe: Bir kimsenin kan hısımları arasındaki yakınlarıdır.
Ashabü'l-feraiz, hisselerini aldıktan sonra geriye kalanını nesebi asabede sırasıyla alanlar şunlardır:
1. Kendiliğinden asabe olanlar (Ölen ile aralarında kadın girmeyen erkek hısımlar)
Bunların ve asabe olma sıraları aşağıdaki gibidir. Birincisi varken ikincisi, ikincisi varken üçüncüsü vs. asabe ve mirasçı olamaz. Sadece baba as-habü'l-ferâziden olduğu için bu kaidenin dışındadır. Aynı ailede olanlardan yakın uzağı mirastan mahrum eder. Mesela, oğul varken toruna miras düşmez. Yine ana-baba bir olanlar varken yalnız baba veya ana bir olanlar asabe ve mirasçı olamazlar.
Bu kümeye giren asabe sırasıyla şöyledir:
a. Fiirû: Oğul, oğlun oğlu...
b. Usul: Baba, babanın babası...
c. Babanın fürûu: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları,
d. Dedenin füruu: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları _.
2. Başkası sebebiyle asabe olanlar. Bunlar bazı erkek hısımlarla birlikte oldukları zaman asabe olurlar. Kalan mirası onlarla ikili birli oldukları zaman paylaşanlar. Sırasıyla şunlardır:
a. Oğul ile birlikte kızlar,
b. Oğlun... oğlu ile birlikte oğul kızları,
c. Ana-baba bir erkek kardeşlerle birlikte ana-baba bir kızkardeşler
d. Baba bir erkek kardeşlerle baba bir kızkardeşler.
3. Başkasıyla asabe olanlar:
Bunlar sadece kızkardeşlerdir. Böyle bir asabe olabilmeleri için ana-baba bir veya baba bir kızkardeşlerin kızlar veya oğul kızları ile birlikte bulunmaları gerekir. Böyle bir durumda kızlar ve varsa diğer mirasçılar hisselerini aldıktan sonra geri kalanı bu kız kardeşleri alır. Birden fazla iseler kalanı aralarında eşit olarak bölüşürler.
III. Belli hisse sahibi mirasçılar (ashabü'l-feraiz) hisselerini aldıktan sonra artan miktarı alacak asabe yoksa, bu artık yine aynı mirasçılara hisseleri nis-betinde dağıtılır, (red meselesi)
Eğer paylar kafi gelmediği için hisseleri alamayan mirasçı bulursa bütün hisse sahiplerinin hisseleri birer miktar azaltılarak hepsinin terekeden pay alması sağlanır. (Avt meselesi)
IV. Belirli hisse sahipleri ile asabe dışında kalan kadın ve kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar zevîl-erham ilk iki küme bulunmazsa mirasçı olurlar. Bunlar teyze, hala, kızın oğlu ananın babası gibi kan hısımlarıdır.
V. Zevi'l-erhamdan da hısım bulunmazsa Ölenin kendisiyle diyet ödeme, varis olma, yardımlaşma, konusunda anlaştığı muvalat ahdi yaptığı kişi ona mirasçı olur.
VI. Böyle bir mukavele ile mirasçı olan da yoksa ikrar ile hısım olanlar mirasçı olurlar.
VII. Bunlar da yoksa veya bunların hepsi de razı ise, terekenin üçte birini geçen, vasiyet yerine getirilir. Yani bu kadar mal vasiyet edilen kişiye verilir.
VIII. Yine mirasçı yoksa veya terekeden artan miktar bulunursa bu hazineye (beytülmale) aittir.[1]

İslam Miras Hukukunun Çağdaş Sistemlerden Farkları:

Bunların en önemlileri şunlardır:
1. İslam hukukundan terekenin ancak üçte biri hakkında vasiyet yapılabilir. Bundan fazlası için varislerin rızası gerekir.
2. İslam miras hukukunda intifa hakkı yoktur.
3. Ana ve baba daima mirasçıdır.
4. Mehir, nafaka gibi mükellefiyetler gözönünde tutularak erkeğe umumiyetle iki, kadına bir hisse verilmiştir.
5. Evlat edinmeye bağlı mirasçılık yoktur.
6. Varisi mirastan mahrum etmek normal şartlarda mümkün değildir.
7. Miras cebridir, varis istese de istemese de hissesi onun mülkiyetine geçer.[2]

1. Feraiz İlmini Öğrenmenin Hükmü

2885... Abdullah b. Amr b. el-As'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):
(Dini) İlim(lerin aslı) üçtür: Bunların dışındaki ilim(ler) fazladandır). Muhkem âyet(ler) sabit sünnet (miras taksiminde) adaletli fariza (ilmi) buyurmuştur.[3]

Açıklama

Metinde geçen ilm kelimesinin başında bulunan el takısı Ahd-i zihnî için olduğundan söz konusu ilmin herhangi bir ilim olmayıp belirli bir ilim olduğuna delâlet eder. Bu bakımdan ulema buradaki ilimden maksadın dinî ilimler olduğunu söylemişlerdir.
Muhkem âyetlerden maksat: Konulduğu manaya başkahiçbir ihtimal bulunmadan- açıkça delalet eden ve nesihe ihtimali olmayan âyet-i kerimelerdir.
Adaletli fariza: Tabirinin de burada iki manaya ihtimali vardır:
1. Miras taksiminde kitap ve sünnetin açıkça belirlediği adaletli paylar.
2. Kitap ve sünnetten ictihad yoluyla çıkartılan paylar. İcma ve kıyas ile belirlenen paylar demektir. Bu hükümler Kur'ân âyetleriyle hadis-i şeriflerden çıkartıldığı için esas ve netice itibariyle Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde açıkça belirtilen paylar gibi muteberdirler. İşte bu paylar kendilerine itibar edilmesi cihetiyle Kitap ve Sünnetle sabit olan paylara denk olduklarından bu hadis-i şerifte kendilerinden fariza-i âdile = denk pay diye bahsedilmiştir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; ashab-ı kiram, miras konusunda kitap ve sünnetin açıklık getirmediği mevzularda ihtilafa düştükleri zaman Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde getirilen açık hükümlere ve İslamın genel mevzuatına uygun yeni çözüm yolları bulmuşlardır.
İkrime'den rivayet olunduğuna göre, İbn Abbas anne ve babasıyla kocasını bırakarak ölen bir kadının mirasının nasıl taksim edileceğini sormak üzere Zeyd b. Sabit'e birini gönderdi de Zeyd kocaya tüm mirasın yansının verilmesi gerektiğini, kalan malın da üçte birisinin anneye üçte ikisinin de babaya verileceğini söyledi.
İbn Abbas O'na: "Bu.hükmü Allah'ın kitabında mı buldun, yoksa kendi içtihadınla mı verdin?" deyince: "Kendi içtihadımla verdim, anneyi babaya tercih edemeyeceğim için babaya kalan malın üçte ikisini, anneye de üçte birini verdim" cevabını verdi. Gerçekten Zeyd burada "Eğer (ölenin) çocuğu yok da ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer."[4] âyeti kerimesine kıyas yapmış kocaya hakkı olan malın yarısını verdikten sonra kalan malı Kur'ân-ı Kerim'de açıkça zikredildiği şekilde anneye vermiş, babanın Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmayan hissesinin de üçte iki olduğuna hükmetmiştir. Daha sonra gelen ilim adamlarının hepsi Kur'ân-ı Kerim'in ve hadis-i şerifin ruhuna uygun buldukları için Hz. Zeyd'in bu içtihadına sarılmışlardır.[5]

2. Kelale

2886... İbn el-Münkedir, Cabir'i (şöyle) derken işitmiş;
"Ben hastalanmıştım. Baygın bulunduğum bir sırada Peygamber (s.a.): Ebû Bekir'le birlikte yaya olarak beni ziyarete gelmiş ben (baygınlığım sebebiyle) kendisiyle konuşamayınca bir abdest alıp (ab-dest suyunu) üzerime serpmiş, bunun üzerine ben ayıldım. (Rasûl-i Ekrem'in yanımda olduğunu görünce): "Ey Allah'ın Rasûlü malım hakkında nasıl bir işlem yapayım. Benim (geride kalacak) kız kardeşlerim de var" dedim. Hemen o anda "senden fetva istiyorlar de ki, Allah sizi babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü (şöyle) açıklıyor..."[6] (mealindeki) miras âyet-i kerimesi indirildi.[7]

Açıklama

Avnü'l Ma'bud yazarının açıklamasına göre, "Metinde geçen kelale kelimesinin manâsı üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kastalanî'ye göre kelale geride çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir. Lügat alimlerinin cumhurunun görüşü budur. Sahabeden Hz. Ali ile Abdullah b. Mesûd da bu görüştedirler. Bazılarına göre, geride baba bırakmadan ölen kimsedir. Ashab-ı Kiram'dan Ömer b. Hattâb (r.a.) bu görüştedir. Bazılarına göre erkek çocuk bırakmadan ölen kimsedir. Anne ve baba bırakmadan ölen kimse olduğunu söyleyenler de vardır. Bütün bu görüşlere göre kelale ölen kimseye verilen bir isimdir. Bazılarına göre de kelale anne ve baba dışında kalan mirasçılar demektir. Kutrubi ile ashab-ı kiramdan Ebû Bekr (r.a.) bu görüştedirler. Hanefi ulemasından Aynî bu mevzuda cumhurun görüşünü tercih etmiştir.
Kelale kelimesinin manâsında ihtilaf edildiği gibi, hangi kökten türedi-ği konusunda da ihtilâf edilmiştir.
Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "Ulemanın ekserisine göre bu kelime tekellül kökünden türemiştir. Tekellül kenarda kalmak manâsına gelir. Mesela amca oğlu, nesebin dikine inen usul- für'u çizgisi üzerinde değildir. Bu çizginin yan tarafında kaldığı için kelale ismini alır.
Bazılarına göre bu kelime ihtilaf etmek anlamına gelen iklil kökünden türemiştir.
Varisler ölüyü dört tarafından kuşattıkları için bu ismi almışlardır. Nitekim başı dört tarafından sardığı için başa giyilen taca da iklil ismi verilmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kelalenin mirası şöyle anlaşılıyor. "Ölenin annesi, babası ve çocukları yok da anne bir kız ve erkek kardeşi varsa, bunların herbirine mirasın altıda biri düşer. Eğer anne bir erkek ve kız kardeşler birden fazla ise, bunlar mirasın üçte birini kendi aralarında paylaşırlar.
Her ne kadar Hz. Cabir'in mirası hakkında inen âyetin senden fetva istiyorlar de kî Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:[8] mealindeki âyet-i kerime olduğu ifade ediliyorsada, îbn Cerir Hz. Cabir'in mirası hakkında inen âyetin Allah size çocuklannız(ın alacağı miras) hakkında, erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder.[9] mealindeki âyet-i kerime olduğunu[10] rivayet etmiştir.
Tirmizî'nin rivayeti[11] de İbn Cerir'in bu rivayetini te'yid etmektedir.
Malikî ulemasından İbn el-Arabi, İbn Cerir'in rivayeti ile Tirmizî'nin rivayetini mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife tercih

ederek bu rivayetlerin arasını te'lıf etme yoluna gitmişse de Bezlü'l Mechûd yazarı bu müşkili şöyle halletmiştir:
"Aslında yukarıda meali geçen Nisa sûresinin 176 numaralı âyet-i kerimesi Hz. Cabir'in mirası hakkında inmiştir. Fakat bu âyet-i kerimede kelalenin mirası açıklanırken söz konusu edilen erkek ve kız kardeşten maksat anne-baba bir ya da baba bir erkek ve kız kardeş değil, anne bir erkek ve kız kardeştir. Nitekim Sad b. Ebî Vakkâs'ın rivayeti ile îbn Mes'ûd'un kıraatleri de buna delalet etmektedir.
Durum böyle olunca, anne bir kardeşlerin dışında kalan anne-baba bir kardeşlerle baba bir kardeşlerin mirası bu âyet-i kerimede açıklanmamıştır. Bunun üzerine ashab-ı kiram Hz. Peygamber'den onların mirasları hakkındaki hükmü sormaya başlamışlar, nihayet Cenab-ı Hak Nisa sûresinin 11. âyet-i kerimesini indirerek onlar hakkındaki hükmünü de açıklamıştır. Netice itibariyle her iki âyetin, :inmesine de sebeb Hz. Cabir'in mirasıdır. Her iki âyetin de Hz. Cabir hakkında indiğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle yukarıda geçen rivayetler arasında bir çelişki yoktur.[12]

3. Çocuğu Olmayıp Da Kız Kardeşleri Olan Bir Kimsenin Mirası

2887... Câbir (r.a)'den demiştir ki:
(Bir defasında) "Hastalanmıştım. Yanımda yedi kızkardeşim vardı. (Bir gün bayılmışım) RasûluUah (s.a.) yanıma gelip yüzüme üfürmüş de kendime geldim ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü. (ben ölünce) kızkardeşlerime (kalacak olan malımın) üçte ikisini vasiyet edemez miyim?, dedim.
(Kız kardeşlerine) iyi davran buyurdu. (Bu malın) yarısı(m vasiyet etsem olmaz mı?) dedim. (Yine kızkardeşlerine) iyi davran buyurdu. Sonra beni bırakıp çıktı. (Çıkıp giderken)
"Ey Cabir! Bu hastalığından dolayı öleceğini sanmıyorum, şüb-hesiz ki (yüce) Allah (Kurân-ı Kerim'inde miras âyetini) indirdi ve kızkardeşlerine düşecek olan payı da açıkladı. Onlara üçte iki pay ayırdı." buyurdu. (Bu hadisi Cabir'den nakleden Ebû Zübeyr) dedi ki Cabir "Senden fetva istiyorlar, de ki: Allah sîze babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkına hükmünü açıklıyor.[13] Âyeti benim hakkımda indirdi, derdi.[14]

Açıklama

Metinde geçen Yüzüme üfürdü" sözü İmam Ahmed'in Müsned'inde Yüzüme su serpti" şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayet bu mevzuda gelen rivayete daha uygun düşmektedir. Metindeki cümlesi hadis sarihleri tarafından iki şekilde tercüme edilmiştir.
1. Kız kardeşlerime kalacak olan malın üçte ikisini vasiyet edebilir miyim?
2. Varis olarak kız kardeşlerim bulunduğu için malımın üçte ikisinin fakirlere dağıtılmasını vasiyyet edemez miyim?
Bu ikinci manaya göre liehavatî kelimesinin başında bulunan li harf-i çeri lâm-ı ta'lildir. Her iki manadan da Rasûl-i Ekrem efendimizin vasiyetin malın üçte birini geçmemesini üçte ikisinin kesinlikle vârislere kalmasını emrettiği anlaşılmaktadır.
Fahr-i Kainat efendimiz; "Şübhesiz ki yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde (miras âyetlerini) indirdi ve kızkardeşlerine düşecek olan payı da açıkladı" sözleriyle "... eğer (ölenin) iki kız kardeşi varsa bıraktığının üçte ikisi onlarındır."[15] âyet-i kerimesine işaret etmek istemiştir.[16]

2888... el-Bera b. Azib'den demiştir ki:
Kelale (geride baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse) hakkında inen en son âyet "senden fetva istiyorlar.De ki Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:”[17] âyet-i kerimesidir.[18]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte kalale hakkında inen en son âyetin Nisa sûresinin en son âyeti olduğu ifade edilmektedir. Bilindiği gibi kelale hakkında inen ilk âyet-i kerime de "Eğer (ölen) erkek veya kadının mirasçısı, evladı ve ana babası olmayıp bir erkek veya bir kızkardeşi varsa"[19] mealindeki âyet-i kerimedir.
Gerçi bu hadis-i şerif Müslim'in rivayetine uygun olarak " en son ineri âyet kelale hakkında inen "senden fetva istiyorlar de ki Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:..."[20] âyet-i kerimesidir. Şeklinde tercüme edilmeye de müsaittir. Ancak o zaman bu tercüme İbn Abbas'ın "En son inen âyet ribâ âyetidir"[21] mealindeki sözüne ters düşer.
Fakat yine de "her iki âyetin de beraberindekilerini ve Kur'ân-ı Kerim'in en son ve birlikte inen iki âyeti olduklarını" söyleyerek bu tezatı ortadan kaldırmak mümkün olduğu gibi Ribâ âyetinin[22] en son inen âyet olmasından maksat ribâ mevzuunda inen âyetlerin en sonuncusu olmasıdır" diyerek de bu tezatı kaldırmak mümkündür.[23]

2889... Bera b. Azib'den demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek
"Ey Allah'ın Rasûlü kelale hakkında senden fetva istiyorlar" (âyetindeki) kelâle nedir? Dedi.(Peygamber (s.a.) de):
"Sana (bu hususta) "yaz âyeti yeter" buyurdu. (Ravî Ebû Bekir) dedi ki "Ben Ebû İshak'a -kelâle (arkasında) çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir- dedim. O da -öyledir ve (başkaları da) öyle olduğuna hükmettiler- cevabım verdi."[24]

Açıklama

Hz. Peygambere kelale hakkında soru sorduğundan bahsedilen kimse Hz. Ömer b. Hattab'dır.
Yaz âyetinden maksat; Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, Nisa sûresinin sonuncu âyet-i kerimesidir. Çünkü Cenab-ı Hakk Kur'ân-ı Kerim'inde kelale hakkında iki âyet-i kerime indirmiştir. Bunlardan birincisi Nisa sûresinin 12. âyet-i kerimesidir.. Fakat bu âyet-i kerimede yeterli açıklama bulunmadığından Allah Teâlâ kelale hakkında yeterli açıklama getiren Nisan sûresinin son âyet-i kerimesini indirmiştir*. Bu hadis-i şerifte yaz âyeti tabiriyle kasdedilen bu âyet-i kerimedir. Çünkü kelale hakkında inen iki âyetten biri olan bu âyet yazın diğeri de kışın indirilmiştir. Bu âyet-i kerimede kelale hakkında yeterli açıklama ve müctehidlerin ictihâd etmeleri için yeterli işaretler ve deliller bulunduğunda Hz. Peygamber kendisine soru soran Hz. Ömer b. Hattâb'a ke-lale hakkında daha fazla açıklama yapmaya lüzum görmeden onu söz konusu âyete havale etmekle yetinmiş ve bu suretle Kur'ân-ı Kerim'in ve ahkamının hakkıyla anlaşılamaması hususunda bu ümmetin müctehidlerine düşen icti-had görevinin önemine işaret buyurmuştur.
Hatta MUslim'in Sahih'inde açıklandığı üzere Hz. Peygamber kendisine kelâle hakkında soru soran Hz. Ömer'i Nisa sûresinin son âyetine havale ederken, ona karşı sert bir dil kullanmıştır ve parmağıyla göğsüne dürtmüş-tür. İmam Nevevî'ye göre Hz. Peygamberdin bu meselede Hz. Ömer'e karşı böyle sert bir tavır takınmasının sebebi; Hz. Ömer'in sadece o anda duyacağı hadise bel bağlayıp da delillerden hüküm çıkarmayı terk edeceği ve bunun da bir adet haline gelmesi endişesidir. Çünkü Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'-İnde "... halbuki onu Peygamber'e ve aralarındaki yetkili kişilere götürse-lerdi içlerinden işin içyüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu bilirlerdi."[25] buyurarak içtihadın lüzum ve ehemmiyetini ifade buyurmaktadır.
Müctehidlerin araştırmayı ve delillerden hüküm çıkarmayı terk etmeleri İslâm'ın ruhuna aykırı ve İslam'ın tefekkür hayatının gelişmesi açısından son derece tehlikeli bir tutumdur.
Hadis-i şerifte ölen bir kimisenin kelale sayılması için aranan arkasında baba bırakmama şartı, Nisa sûresinin son âyeti ile mevzu bahis edilmiyorsa da bu husus, âyetin nüzul sebebinden anlaşılmaktadır. Çünkü bu âyet 2887 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere Hz. Cabir b. Abdullah hakkında nazil olmuştur. Âyet-i kerime indiği zaman Hz. Câbir'in hayatta çocuğu ve babası yoktu.[26]

Bazı Hükümler

1. Kelâle, arkasında çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir.
2. Sünnetin bir görevi de âyetlerin kapalı veya mücmel kalan kısımlarını açıklamaktır.
3. İslâm ümmetinin tefekkür hayatında içtihadın büyük bir yeri vardır.[27]

4. Öz Evlâdın Mirası

2890... Hüzeyl b. Şürahbil el-Evdî'den demiştir ki: Ebû Musa el-Eş'arî ile Selman b. Rabia'ya bir adam gelerek onlara kız(n mirası) ile oğlun kızı ve anne-baba bir kızkardeş(in mirasını) sordu. Onlar da (bir kimsenin mirasının) "yarısı kızma yarısı da anne-baba bir kızkardeşine düşer" (dediler). Oğlun kızına mirastan hiçbir şey düşürmediler. (ve) Bir de (bu soruyu soran kimseye) "İbn Mesud'a git. (O'na da sor) kuşkusuz (bu hususta) o da bize uyacaktır" (dediler). Bunun üzerine o adam İbn Mesud'a varıp (bu meseleyi) ona da sordu ve ona Ebû Musa el-Eşârî ile Selman b. Rabia (r.a.)'ın sözlerini de nakletti.
tbn Mesud da "Eğer ben bu (hususta) onlara uyacak olursam (haktan) sapmış olurum ve hidayete erenlerden olmam. Fakat ben (bu meselede) Rasûlullah (s.a.)'in verdiği hükümle hükmedeceğim (şöyle ki mirasın) yarısı (ölenin) kızı içindir. Üçte ikisinin tamlayıcısı olan altıda bir pay da (ölünün) oğlunun kızına, geriye kalanı da anne-baba bir kızkardeşe aittir." cevabını verdi.[28]

Açıklama

Söz konusu hâdise Hz. Osman'ın halifeliği sırasında geçmiştir ki o sırada Hz. Ebû Musa el-Eşari Kufe'de vali, Hz. Selman b Rabia el-Bahili de Kufe'de kadı idi.
Bu iki zata'göre "Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor. Ölen kişinin çocuğu yok, bir kız kardeşi varsa bıraktığı malın yansı o (kız kardeşi)nindir."[29] mealindeki kelale âyetindeki kelâleyi tarif eden babasız ve çocuksuz kişi sözünden maksat babasız ve erkek çocuksuz kişidir. Hz. Ebû Musa ile Selman (r.a.) kelâleyi böyle anladıkları için bir kızıyla bir kız kardeşini ve bir de oğlunun kızını bırakarak ölen bir kimsenin kelale olduğunu kabul ederek mirasının yarısının kıza, yarısının da kızkardeşe verileceğine, oğlun kızma (ibniyyeye) ise mirastan hiçbir payın verilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Ancak Hz. Ebû Musa daha sonra bu görüşünden Hz. İbn Mes'ud'un görüşüne dönmüştür. Hz. Selman'ın da dönmüş olması kuvvetle muhtemeldir.[30]
Gerçi Meryem sûresinin 77. âyetiyle el-Mümtehine sûresinin 3. Tegabün sûresinin de 15. âyetinde veled kelimesi erkek çocuk anlamında kullanılmışsa da Abdullah b. Mes'ud'un Hz. Peygamber'den rivayet etmiş olduğu hadis mevzuya tam bir açıklık getirdiğinden sahabeden ve tabiinden bir topluluk ile Ensar fukahasının umumu Bakara sûresinin 12 ve 176. âyetlerinde geçen çocuğu yok sözünün erkek ve kız çocuğu yok anlamına geldiğine hükmederek anne-baba bir kızkardeşin, kızla birlikte bulunduğu zaman asabe olacağını, binaenaleyh farz (pay) sahiplerinden artan malın tümünün ona kalacağını söylemişlerdir.
Ancak îbn Abbâs (r.a.) bu görüşe muhalif olarak ölen bir kimsenin kızıyla birlikte bulunan kızkardeşinin mirasdan hiçbir şey alamayacağını kesin bir dille ifade etmiş ve aksini iddia edenlerin hata ettiklerini açıkça ifade etmekten geri durmamıştır.
Metinde geçen mirasın yansı ölenin kızı içindir, üçte ikisinin tamamlayıcı olan altıda bir pay da ölünün oğlunun kızına attır,

kalanı da anne-baba bir kızkardeşe aittir sözüne gelince. Burada üç varisin mirastan alacakları miras açıklanmaktadır. Şöyle ki:
1. Kız (sulbiyye) mirasın tamamının yarısını alacaktır.
2. Oğlun kızı (bintiyye) altıda bir alacaktır. Çünkü kızla, oğlun kızının hisselerine düşecek mirasın toplamı mirasın tamamının üçte ikisidir. Kız bu-üçte ikinin yarısını aldığına göre geriye altıda biri kalmıştır. Bilindiği gibi 1/2 ile 1/6 toplandığı zaman 2/3 eder (+1/2 +1/6 = 4/6 = 2/3). Nitekim tluhâ-rî'nin rivayetinde bintiyeye düşecek olan bu payın altıda bir olduğu açıkça ifade edilmektedir.
3. Anne-baba bir kızkardeş: Mirasta ölenin kızıyla birlikte bulunduğu zaman farz (pay) sahipleri hisselerini aldıktan soma kalanın tümünü alır. Bintiyye ile sulbiyye farz (pay) sahibi olarak mirasın üçte ikisini aldıklarında kızkardeşe mirasın üçtebiri kalır.[31]

Bazı Hükümler

1. Ana-baba bir kızkardeş bir kelâleye varis olduğu zaman, farz sahiplen hisselerini aldıktan sonra asabe olarak kalan malın tümünü alır.
2. Kelâleye varis olan bir kızla oğlun kızının mirastaki hisselerinin toplamı, mirasın tümünün üçte ikisini teşkil eder.
3. Bir müctehidin hakkında nas bulunmayan meselelere çözüm bulması üzerine düşen bir görevdir. O çözümü bulmak için mutlaka ictihad etmesi gerekir.
4. Bir meselede ihtilaf edildiği zaman kitap ve sünnete müracaat etmek icab eder.
5. Bir âlim yanlış verilen fetvaları düzeltmelidir.
6. Bir âlim verdiği fetvanın yanlış olduğunu anlayınca hemen ondan dönmelidir.
7. Kendisinden fetva istenen bir kimse fetva isteyen kimseyi bu meseleyi en iyi bilen kimseye göndermelidir.[32]

2891... Câbir b. Abdullah'dan demiştir ki:
(Bir gün) Rasûlullah (s.a.)'le birlikte çıkmıştık. Medine'nin hareminde ensardan bir kadının yanma vardık. Kadın (yanımıza) kendisine ait olan iki kız çocuğu getirdi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü bunlar Uhud (savaşı) günü senin yanında savaşırken şehid edilen Sabit b. Kays'm kızlarıdır. Bunların amcaları mallarının ve miraslarının tümünü (ellerinden) aldı ve onlara hiçbir şey bırakmadı. Ey Allah'ın Rasûlü (bu hususta) ne buyurursun? Allah'a yemin ederim ki bunlar mallan olmadıkça asla evlenemezler." dedi.
Rasûlullah (s.a.) de
(Hele sabredin bakalım) "Allah bu hususta bir hüküm verir" buyurdu. Ve (bir süre sonra) Nisa suresinin "Allah size çocuklarınızın alacağı miras) hakkında erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder"[33] âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)
"O kadınla, şikayetçi olduğu adamı çağırınız" dedi. (ve bu emir yerine getirildi kızların) amcasına (mirasın) "üçte ikisini kızlara, sekizde birini annelerine ver, kalanı da senindir." buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadisi rivayet) eden Bişr el-Mufaddal hata etmiştir. Bu kızlar Sa'd b. er-Rabi'in kızlarıdır. Sabit b. Kays ise (Uhud savaşında değil) Yemâme gününde şehid edilmiştir.[34]

Açıklama

Esvâf Medine-i Münevverenin harem-i şerifidir. 2886 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında kelâleyi açıklayan Nisa sûresinin son âyeti ile miras hükümlerini açıklayan âyet-i kerimeler Hz. Câbir'in mirası hakkında nazil olmuşlardır. Fakat bu âyetlerin esas nüzul sebebi, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de açıklandığı üzere Hz. Sabit b. Kays'ın kızlarının başından geçen miras olayıdır. Sözü geçen âyetlerin Hz. Câbir'in mirasıyla ilgili olması bu âyetlerin iniş sebebinin Hz. Sabit'in kızlarının başından geçen hadise olmasına mâni değildir.
Miraslarının ellerinden alındığı ifade edilen kızların annesi, bu hususta Hz. Peygambere "Allah'a yemin ederim ki bunlar malları olmadıkça asla evlenemezler" demekle "kadınlarla dört (meziyeti) için evlenilir. Malı için, soyu için, güzelliği için" mealindeki 2047 numaralı hadis-i şerife işaret edilmeyi gerektiren sebeblerden biri onlarda yoktur, demek istemiştir.
Fahr-i Kainat efendimiz Allah'ın "eğer (çocuklar) ikiden fazla kız iseler, (ölenin geri bıraktığının) üçte ikisi onlarındır..."[35] emrine uyarak mirasın üçte ikisini yeğenlerine verilmesini emrettiği gibi "... çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[36] âyetine uyarak mirasın sekizde birini de kızların annelerine verilmesini emretmiştir.
Kızlar ve anneleri mirastan paylarını aldıktan sonra kalan mirasın da asabe durumunda olan amcasına ait olduğuna peygamber olarak kendisi hükmetmiştir.
Sözü geçen kızlar hakkında inen âyet-i kerimede "eğer kızlar ikiden fazla iseler (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer (çocuk) yalnız bir kadınsa (mirasın) yarısı onundur." buyurularak bir kızla, ikiden fazla kızların mirası açıklanmışsa da iki kızın alacağı miras hakkında bir açıklama yoktur. Bu bakımdan erkek kardeşleri bulunmayan iki kızın varislik durumu hakkında ihtilaf edilmiştir. İbn Abbas bu iki kızı bir kız hükmünde tutarak her ikisine mirasın yarısını vermiştir. Ona göre yüce Allah "(çocuklar) ikiden fazla kız iseler, geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır." buyurarak ikiden fazla oldukları zaman kızlara üçte iki pay vermiştir. Ancak:
Birinci olarak: Müctehidlerin çoğunluğuna göre iki kızda ikiden fazla kızlar gibi üçte ikiyi alırlar: Bu görüş, birkaç yönden daha isabetli kabul edilmektedir. Evvela bu hükümde kızlar iki bacının durumu ile karşılaştırılmıştır. Ölen kişinin iki

kızkardeşi varsa "Eğer (Ölenin) iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır" âyetine göre bu iki kızkardeş, üçte ikiyi alırlar. İnsanın iki kızı, kendisine iki kızkardeşinden daha yakındır. Yüce Allah, iki kızkardeşe üçte ikiyi verdiğine göre, iki kıza da üçte ikinin verilmesi lâzımdır.
İkinci olarak: Kız, erkek kardeşiyle beraber üçte bir alır. Kızkardeşiyle beraber de bunu alması ve her ikisine üçte ikinin verilmesi doğru olur.
Üçüncü olarak: Hz. Peygamber (s.a.)'in varis olan kız, oğul kızı ve kız-kardeşten: Oğul kızına altıda bir, kıza yarı verdiği, böylece kız ve oğul kızına birlikte üçte ikiyi hükmettiğini ifade eden 2890 numaralı hadis de buna delalet eder. O halde iki kıza üçte iki verilmesi gayet tabiîdir. Kaldı ki... (çocuklar) ikiden fazla kadın iseler..." cümlesinin ... iki ve ikinin üstünde kadın iseler şeklinde manâlandırılması da caizdir. Nitekim "... Onların boyunlarının üstüne vurun" cümlesi de "... boyunlarını ve boyunlarının üstünü vurun anlanunadır."[37]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ortaya konan miras taksimin çözüm şeklide şöyledir: 1/3 Sülüsân_____Sümün_____K_____

kız	kız	anne	Amca
8	8	3	5

3x8 = 24 [38]

2892... Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki: Sa'd b. er-Rebi'in karısı (Hz. Peygamber'e gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü, Sa'd şehid oldu (ve geride) iki de kız bıraktı" (bu kızların hali ne olacak?) demiş.
Ebû Dâvûd der ki bu (hadisin Sa'd b. er-Rebi' ite ilgili kısmı bir önceki hadiste geçen Sabit b. Kays'la ilgili kısımdan) daha sağlamdır.[39]

Açıklama

Bu hadis-i şerif genelde önceki hadisin aynı olmakla beraber mirasları söz konusu edilen kızların babalarının isminin tesbitinde bu iki hadis arasında önemli bir ayrılık vardır.
Bir önceki hadisin ravilerinden Bişr bu kızların babalarının Sabit b. Kays olduğunu rivayet etmiştir. Bu hâdis-i şerifte de bu zatın Sa'd (b. er-Rebi) olduğu ifade edilmektedir. Musannif Ebû Davud'a göre aslında bu kızların babası Hz. Sabit b. Kays değil Hz. Sa'd b. er-Rebi'dir. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden hadis bir önceki hadisten daha sağlamdır. Esasen bir önceki hadisteki zayıflık ondaki Sabit b. Kays'ın Uhud'da şehid edildiğini ifade eden cümleden de anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Sabit Uhud savaşında değil Müseylemetü'l-Kezzâb'la yapılan Yemâme savaşında şehid olmuştur. Uhud'da şehid olan zât ise sözü geçen kızların babası Sa'd b. er-Rebi'dir. Ulemanın pek çoğunun görüşü de budur. Hz. Sa'd b. er-Rebi'nin iki hanımı olduğundan bunlardan hangisinin kızların annesi olduğu kesin olmamakla beraber Hafız tbn Hacer'e göre kızların annesi Amre bint Hizam'dır. Diğer hanımın ismi de bilinmiyor.[40]

2893... Esved b. Yezid'den demiştir ki:
Muaz b. Cebel Yemen'de (vali) iken (bir ölünün) bir kız(ı) ile bir kızkardeş(in)e miras bölüştürmüş de bunlardan her birine (mirasın) yarasını) vermiş. O zaman Peygamber (s.a.) de hayatta imiş.[41]

Açıklama

Hafız ibn Hacer'in açıklamasına göre A'meş bu hadisi bir defa Hz. Peygamber zamanında olmuştur. Kaydıyla rivayet etmiştir. Bu durumda hadis merfu hadis hükmündedir. Çünkü Hz. Muaz bir kızla kızkardeş arasında mirasın nasıl taksim edileceğini Hz. Peygamber'den duyup öğrenmiş olmasaydı, henüz hayatta bulunarf Hz. Peygamber'e sormadan bu hususta bir hüküm vermezdi.
A'meş'in diğer bir rivayetinde bu Hz. Peygamber zamanında öhnuştur kaydı yoksa da güvenilir ravilerin fazlalık taşıyan rivayetleri bu fazlalığı taşımayan rivayetlere tercih edilmesi usul kaidelerindendir.
Muaz'ın mirasın yansını Ölünün kızına diğer yansıra da ölünün kızkar-deşine vermesinin sebebi, kızın bu mirasta farz (pay) sahibi olarak kız kardeşin de asabe mealgayr (başkasıyla asabe) olarak bulunmasıdır. Hz. Peygamber'in sünnetinden anlaşıldığına göre ölünün oğlu olmayıp diğer varislerle beraber bir kızı bulunursa, yarı pay alır.[42] Ana-baba bir kız kardeş de ölenin kızı ile birlikte bulunursa farz (pay) sahibleri paylarını aldıktan sonra kalan mirasın tümünü alır.[43] Burada pay sahibi olarak sadece ölünün kızı bulunduğundan Hz. Muaz ondan artan malın yansını kızkardeşe vermiştir.[44]

5. Nine(nin Mirastan Alacağı Pay)

2894... Kabaysa b. Züeyb'den demiştir ki: Bir nine Ebû Bekr es-Sıddîk'a gelerek miras(tan kendisine düşecek olan pay)ım sordu. (Hz. Ebû Bekir de bu hususta):
"Senin için Allah'ın kitabında bir hüküm yok. Allah'ın Pey-gamberi'nin sünnetinde de (bu hususta) seninle ilgili bir hüküm bilmiyorum. Binaenaleyh sen git de ben (bunu) halka bir sorayım" cevabını vermiş ve halka sormuş. Bunun üzerine Mugîre b. Şube
"Ben Rasûlullah (s.a.) bir nineye altıdabir (pay) verirken yanında bulundum." demiş. Hz. Ebû Bekir de
(Ona) "Senin yanında başka birisi daha var mıydı? diye sorunca Muhammed b. Mesleme ayağa kalkıp Mugîre b. Şube'nin

söylediklerini aynen tekrarlamış. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir o nineye bu hükmü uygulamış.
Sonra başka bir nine de Ömer b. ei-Hattâb (r.a.)'ya gelerek ona miras(tan alacağı pay)ım sormuş o da "yüce Allah'ın kitabında seninle ilgili bir hüküm yok, (bu hususta daha önce) verilmiş olan hüküm ise senden başkasına (yani senden başka bir nineye) ait olan (özel) bir hükümdür. Ben (Allah tarafından Kur*ân-ı Kerim'de belirlenen) paylara (bir pay) ilave edecek değilim. Fakat (sahih) ninenin miras payı şu (Ebû Bekr'in kendi devrindeki nineye vermiş olduğu) altıdabir paydır. Artık bu hissede ikiniz birden bulunacak olursanız, bu hisse ikiniz arasındadır. İkinizden hangisi tek başına bu hisseye mirasçı olursa bu hisse onundur" cevabım vermiş.[45]

Açıklama

Mirastan pay sahibi olan nineden maksat ana veya baba tarafından büyük annedir. Araya gayr-ı sahih dedenin girmemesi şarttır. Buna göre ananın anası ananın anasının .:. anası, babanın anası, babanın babasının ... anası gibi nineler sahih nine cedde-i sahiha olurlar ve farz (pay) sahibi olarak mirastan pay alırlar. Gayr-i sahih cedd(dede)den maksat ölene nisbetle araya ana, büyükana giren büyük babadır. Araya bu gayr-i sahih dedelerin girdiği ninelere ise fasid nine denir. Ananın babasının anası, babanın anasının babasının anası gibi.
Binaenaleyh ölüye ulaşmasında araya gayr-i sahih dede girmeyen nineler mirastan pay alırlarken araya gayr-i sahih dedeler giren fasit nineler mirastan pay alamazlar.
Sahih nine, ana tarafından olsun, baba tarafından olsun, bir olsun birden fazla olsun, derecede müsavi iseler südüs (1/6) alırlar. Sahih nineler ana ile sakıt olurlar.[46]
Metinde geçen "sonra başka bir nine de (kalkıp) Ömer b. Hattab'a gelerek O'na miras(tan alacağı pay)ını sormuş" cümlesi Tirmizî'nin Sünen'inde "sonra (Ebû Bekr'e gelen) nineden tamamen ayrı olan bir nine de Hz. Ömer'e geldi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Bu ifade Hz. Ebû Bekr'e gelen nine anne tarafından nineyse, Hz. Ömer'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğunu, Hz. Ömer'e gelen nine anne tarafından nineyst Hz. Ebû Bekir'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğunu gösterir.
İbn Mâce'nin Sünen'inde geçen "daha sonra baba tarafından olan diğer bir nine Hz. Ömer'e gelerek miras(tan kendisine düşecek olan pay)ını istedi." cümlesine bakılırsa Hz. Ömer'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğu anlaşılır.[47]

Bazı Hükümler

1. Sahih ninenin mirastan payı altıda birdir.
2. Eğer sanın nine birden fazla ise bir ninenin payı
olan altıda biri aralarında eşit olarak paylaşırlar. Ancak ulemanın içtihadına göre bu iki ninenin südüs hisseyi paylaşabilmeleri için ölüye yakınlık dereceleri eşit olması gerekir. Eğer ölüye yakınlık dereceleri farklı ise daha yakın olan nine diğerini mirastan düşürerek mirasın tümünü alır.[48]

2895... (İbn Büreyde'nin) babasından rivayet ettiğine göre: Peygamber (s.a.) daha aşağısında ana olmamak şartıyla nine için (mirastan) altıdabir (pay) tahsis etmiştir.[49]

Açıklama

Bilindiği gibi ölünün annesi ölüye nisbetle ölünün ninesinden yanı annesinin annesinden daha aşağıda ve oluye daha yakındır. Bu bakımdan Peygamber efendimiz ölünün annesi yoksa nineye altıdabir hisse vermişse de ölünün annesi bulunduğu zaman nineyi mirastan düşürerek onun alacağı altıdabir hisseyi anneye vermiştir. Çünkü anne ölüye nineden daha yadındır. Bu uygulama ölünün anne tarafından olan ninesi için geçerli olduğu gibi, baba tarafından olan ninesi için de geçerlidir. Ölünün yakınlık derecesi aynı olan iki ninesi varsa, bu pay ikisi arasında eşit olarak bölüştürülür.
imam Serahsi'nin açıklamasına göre, ölünün annesinin bulunması halinde anne tarafından olan nine mirastan düştüğü gibi, baba tarafından olan nine de düşer. Baba tarafından olan (babasının annesi babanın annesinin annesinin annesinin annesi gibi nineler... Ölünün babasıyla veya dedesiyle birlikte bulunduklarında mirastan düşerlerse de bunlardan ölünün babasının annesi, ölünün dedesiyle birlikte bulunduğu zaman mirastan düşmez. Çünkü ölünün babasının annesi, ölü ıûn dedesinin karısı olduğundan bunların her ikisinin de ölüye yakınlık crreceleri eşittir. Bu bakımdan biri diğerine tercih edilemez.
İmam Şaranî'nin açıklamasına göre, ölünün babasının annesi ölünün babası ile bulunduğu zaman mirastan bir pay alamaz. İmam Ebû Hanife (r.a.) ile İmam Malik ve İmam Şafîî (r.a.) bu görüştedirler. İmam Ahmed'e göre ölünün babasının annesi babasıyla birlikte bulunduğu zaman mirastan altıda bir pay alır. Eğer ölünün annesi de hayatta ise bu payı nine ile anne eşit olarak paylaşırlar. Netice olarak Hanefi mezhebine göre ninenin iki hali vardır:
1. Sakıt olmadıkları takdirde bir olsun fazla olsun altıdabir alır ve aralarında paylaşırlar.
2. Şu durumlarda nineler sakıt olurlar.
a. Ana ile beraber bulundukları zaman ister ana ister baba tarafından olsun netice aynıdır. Bu durumda mirastan düşerler.
b. Baba ve dededen nineler baba ve dede ile beraber bulundukları zaman,
c. Derece itibariyle yakın olan nineler, uzak olanları mirastan düşürür.[50]

6- Dedenin Mirastan Alacağı Pay

2896... İmrân b. Husayn'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip:
Oğlumun oğlu vefat etti. Onun mirasından benim (payıma düşecek olan) nedir?" diye sormuş (Hz. Peygamber de),:
"Senin (payın) altıda birdir" cevabını vermiş ve (adam gitmek üzere) sırtını dönünce onu çağırıp "Senin için altıdabirden başka bir (hisse) daha var" demiş. (Adam gitmek üzere) sırtını dönünce onu tekrar çağırıp (beriki) "altıdabir (hisse) sana (esas hissenin dışında asabe hakkı olarak verilen) bir rıziktır" buyurmuş.
(Bu hadisin ravisi) Katade dedi ki: "Sahabe-i kiram Peygamber efendimizin bu (zatı) beriki altıdabir hissesinden dolayı vâris kıldığını bilmiyorlardı (işin aslı şudur ki). Altıdabir hisse, dedenin mirastan aldığı payın en azıdır. (Bazan dede asabe olarak ilk altıda bir hisseden başka ikinci bir altıdabir daha alabilir.)[51]

Açıklama

Hz. Peygamber, torunun mirasından almak için kendisine müracaat eden sahibiye ilk altıda biri farz (pay), ikinci altıda biri de asabe hakkı olmak üzere iki ayrı altıdabir hisse (toplam 1/3 hisse) vermiştir. Ancak bunun hepsini bir çırpıda 1/3 hisse olarak vermemiş nereden geldiklerini ayrı ayrı açıklayarak altıdabir hisseler halinde vermiştir. Eğer bu iki hisseyi birleştirip üçte bir hisse olarak verseydi, o farz sahibi olarak torunun mirasından kendine düşecek olan payın üçte bir hisse olduğu vehmine kapılabilirdi. Fahr-i Kainat Efendimiz işte bu varsayımı önlemek için hisseleri ayırarak iki kalemde vermeyi uygun görmüştür.
et-Tîbî, sözü geçen sahabiye iki ayrı altıbir hisse düşüşünü şöyle açıklıyor: "Ölen kişinin hayatta iki kızı, bir de dedesi bulunuyordu. Kızların farz (pay) sahibi olarak mirastan payları 2/3 idi. Dedesine de farz sahibi olarak 1/6 pay düşüyordu. Bu durumda mirasın 1/6 sı artıyordu. Bu miktarda asabe olarak yine dedeye düştü. Çünkü ona ortak olacak başka bir asabe yoktu." Tîbî'nin bu sözünün şematik izahı şudur:

Südüs (1/6)	Sülüsân (2/3)		Südüs
Dede sahibi) 1	(FarzKız 2	Kız 2	Dede (asabe) 1: 6

[52]

2897... Hasen (eİ-Basrî)den rivayet olunduğuna göre) Ömer (b. Hattab) (r.a.) bir gün ashab-ı kirama hitaben
"Rasûlullah (s.a.)'in dedeye mirastan ne kadar bir pay verdiğini (içinizden) hanginiz biliyor?" demiş de Ma'kıl b. Yesar:
Ben (biliyorum) Rasûlullah (s.a.) dedeye altıda bir pay verdi" cevabını vermiş (Bunun üzerine Hz. Ömer' de)
"Kiminle beraber (bulunduğu zaman Hz. Peygamber ona bu payı verdi?) demiş (Hz. Ma'kıl da)
"Bilmiyorum" cevabını vermiş (bu cevabı alan Hz. Ömer de)
"Öyleyse (senin yukarıdaki cevabın bizim meselemize) bir çözüm getirmez." karşılığını vermiş.[53]

Açıklama

Her ne kadar Hz. Ömer b. Hattab "Hz. Peygamber bir dedeye kiminle beraber bulunduğu zaman mirastan altıda bir pay veriyordu? sorusunu yöneltmekle bir dedenin mirastan alacağı paym diğer varislerin sayısına ve ölüye yakınlık durumuna göre değişebileceğini ifade etmek istemişse de, gerek Hz. Ömer, gerekse Hz. Ma'kıl bu mevzuda daha fazla bir açıklama yapmadıklarından mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte dedenin marastan alacağı pay hakkında yeterli bir açıklama bulunmuyor.
Bu hadisi Hasan el-Basrî, Ömer b. el-Hattâb'dan rivayet etmiştir. Oysa Hasan-i Basri (r.a.) hicretin yirmi birinci senesinde dünyaya gelmiştir. Hz. Ömer hicretin yirmi üçüncü yılında şehid edilmiştir. Bu durumda Hasan-ı Basri'nin Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiş olmasına ihtimal yoktur/Fakat Buhârî ile Müslim'in sahihinde Hz. Hasan-i Basrî'nin Hz. Ma'kıPdan rivayet ettiği hadisler vardır.[54]
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere dede mirasta dört halde bulunur.
1. Ölünün oğlu veya oğlunun ... oğlu ile bulunuyorsa, altıda bir alır.
2. Ölünün kızı ve oğlunun kızı ya da oğlunun oğlunun oğlunun... kızı ile beraber bulunuyorsa altıda bir ile kalanı alır.
3. Bunlar bulunumazsa asabe olur. Yani kendinden başka mirasçı yoksa mirasın tamamı, baka mirasçı varsa kalanı dedeye aittir.
4. Babanın bulunması halinde varis olamaz.[55]

7. Asabenin Mirastaki Hakkı Nedir?

2898... İbn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
(Ölünün geride bıraktığı) "malı belirli pay sahipleri arasında Allah'ın kitabına göre bölüştürünüz., Belirli hisselerden arta kalanı da (ölüye) en yakın plan erkeğe veriniz."[56]

Açıklama

Asabe: Bir kişinin erkek vasıtasıyla kendine bağlanan erkek hısımlar ile böyle telakki edilenlerdir. Âshab-i fcraiz hisselerini aldıktan sonra kalanı asabe alır. Ashab-i feraizden bir kimse yoksa terikenin tümü asabenindir.
Asabe Önce sebebi ve nesebi diye ikiye ayrılır:
Sebebi asabe; bir köleyi âzad eden kimse onun asabesidir. Eğer kölenin kendi hısımları ile içinde ashab-ı feraiz veya asabesi yoksa azad eden veya azâdedenin asabesi vâris olur.
Nesebi asabe; bir kimsenin kan hısımları arasında bazı yakınlarıdır. Bunlar da "binefsihi, bigayrihi ve mealgayr" diye üçe ayrılır:
Binefsihi Asabe:
Tarifi: Ölen ile aralarına kadın giremeyen erkek hısımlardır. Yani mutlak erkek yoluyla bağlanan hısım demektir. Mesela; baba ve babanın babası ölüye erkek yoluyla bağlanan erkek hısımdır. Ve bunlar asabedir. Ana kadın olduğu için ananın babası araya kadın girdiği için asabe değildir.
Nevileri: Binefsihi asabe dört kısımdır:
a. Oğullar (fürû'): Oğul, oğlun oğlu, oğlun oğlunun... oğlu.
b. Usul; Baba, babanın babası, babanın babasının... babası
c. Aslın füru'u: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları.
d. Dedenin furu'u: Yani amcalar ve erkek çocukları. Bigayrihi: (Başkası sebebiyle) Asabe:
Yalnız başına bulununca ashab-i feraizden olup erkek kardeşleriyle birlikte bulunanca asabe olan ve terekenin ya tamamını yahut da kalanmı erkek kardeşleriyle ikili birli bölüşen kızlardır. Bunlar dört kısımdır:
1. Mirasta oğul ile beraber bulunan kızlar.
2. Mirasta oğlun oğlunun... oğlu ile beraber bulunan oğul kızları.
3. Ana-baba bir erkek kardeşlerle beraber bulunan ana-baba kız kardeşler,
4. Baba -bir erkek kardeşlerle baba bir kızkardeşler. Mealgayr (başkasıyla) Asabe
Bu vasıf yalnız kızkardeşe aittir. Kızkardeşleri, kızlarla asabe kılınız mealindeki hadise istinad eder. Ana-baba bir veya baba bir kızkardeşler, kızlar veya oğulkızları ile beraber bulunduklarında asabe mealgayr olurlar. Yani kızlar ve varsa diğer mirasçılar, hisselerini aldıktan sonra geri kalanı bu kız ka-rdeşler alır. Eğer birden fazla iseler, kalanı aralarında eşit olarak bölüşürler.
Ashab-i feraiz: Mirasdan hisseleri nassla (kitap veya sünnetle) tayin edilen varislerdir.
Feraiz aslında farz kökünden türemiştir. Farizanın çoğuludur. Farz kelimesi ıstılahta pay anlamına geldiği gibi Fariza kelimesi de takdir ve tayin edilmiş hisse anlamına gelir. Kitap ve sünnet tarafından tayin edilmiş olan bu hisse sahiplerine de ashab-ı feraiz denir. Miras ilk önce bunlar arasında bölüştürülür. Kalanı da asabe arasında taksim edilir. Hisseleri Kur'an-ı Ke-rim'de belirlenmiş olan ashab-ı feraiz Şu kişilerden ibarettir:
1. Koca (zevç) **2.** Karı (zevce) **3.** Baba (eb) **4.** dede (cedd-i sahih) **5.** Anabir kardeşler (evlâdü'l üm, benü'l ahyaf) **6.** Kız (bintj sulbiyye) **7.** Oğlun kızı (sulbiye) **8.** Ana-baba bir kızkardeşler (ahvatlehüma, şakikat) **9.** Baba bir kız kardeş (uht li-eb) **10.** Ana (ümm) **11.** Nine (cedde) şurasını iyibilrtıek gerekir ki, bu sayılar ölen şahsa göre ele alınmıştır. Yani baba deyince, ölen şahsın babasını, ana deyince ölen şahsın anasını anlamak icabeder. Bu meselelerin teferruatı fıkıh kitaplarındadır.[57]

8. Zevilerhamın Mirastaki Hakkı Nedir?

2899... el-Mikdam'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Kim bir yük (yani bakıma muhtaç aile ve borç) bırakırsa (o yük) bana aittir. (Hz. Peygamber efendimiz) bazan da (o yük) "Allah'a ve Rasûlüne aittir" buyurmuştur. (Hz. Peygamber sözlerine şöyle devam etmiştir:) "Kim bir mal bırakırsa mirasçılarına aittir. Ben mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısı olurum. Onun diyetini öderim ve ona varis olurum. Dayı da mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısıdır. Onun diyetini öder ve ona varis olur.[58]

Açıklama

Metinde geçen keli kelimesi; ağır yük, anlamına gelir ki ödenmesi gereken borç ve bakılması gereken evlâdü ıyaldan kinayedir.
Rasûlü Zişan efendimiz bu yük bana aittir buyurmakla "arkasında borç ve bakılmaya muhtaç çoluk çocuk bırakan kimsenin bu borcunu ödemek ve çoluk çocuğuna bakmak devlet başkanı olarak bana düşer. Binaenaleyh onun bu ihtiyaçlarını devlet hazinesinden ben karşılayacağım", demek istediği gibi, "kim bir mal bırakırsa mirasçılarına aittir. Ben mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısı olurum" sözleriyle de ölen bir kimsenin mirasçısı çıkmadığı takdirde, mirasının tümünün devlet hazinesine kalacağını ifade buyurmuştur. O yük bana aittir cümlesi bazı rivayetlerde bu yük Allah'a ve Rasûlüne aittir.[59] Esas ve netice itibariyle bu rivayetlerin arasında bir fark yoktur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Rasûlullah'ın borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmadığını, ifade ederi hadis-i şerîf[60] arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez. Çünkü Rasûl-i Zişan Efendimizin borçlu iken ölüp de borcunun ödenmesi için bir şey bırakmayan kimsenin cenaze namazını kılmaması İslâm'ın başlangıcında fetihler genişleyip kendisine ganimet mallan gelmeden önce idi ve o böyle davranmakla borcun hafife alınmamasını ve ödeyemeyecekleri şeyi borç almamalarını kastetmiştir. Allah kendisine ganimet ihsan edip fetihler genişleyince ve ona mallar gelince fakirler ve çocuklar için ganimetten bir pay ayırdı ve bu paydan müslümanların borçlarını ödedi.[61]

Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Hz. Peygamberin ölen bir kimsenin malına varis olması yani bir kimsenin mirasının hazineye kalması o kimsenin ashab-ı feraizden veya asabeden hiçbir mirasçısı bulunmamasına bağlıdır. Eğer bu kimsenin ashab-i feraizden ya da asabeden bir yakını bulunursa miras onlara düşer.
Bu hadis-i şerifte "dayı da mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçı sidir" cümlesiyle zevilerhamdan başka bir yakını bulunmayan kimsenin mallarının da hazineye gitmeyip zevilerhama verileceği ifade edilmektedir.
Bilindiği gibi zevilerham yakınlık sahipleri demektir. İslam miras hukukunda Sahib-i feraiz (hisse sahibi) ve asabe olmayan yakınları ifade eder. Ölen kimse varis olarak belirli hisse sahiplerinden veya asâbelerden herhangi birisini bırakmaması halinde, zevilerhamdan ona en yakın olan varis durumuna geçer. Zevilerham teyze, hala, kızın oğlu, onun babası gibi hısımlardır. Hanefi mezhebine göre zevilerham dört gruba ayrılır:
a. Ölünün kızlarının çocukları ile oğlunun kızlarının oğlunun oğlunun.... kızlarının çocuklarıdır.
b. Ölünün sahih olmayan dede ve ninesi, anasının babası, anasının babasının babası anasının babasının anası, bunun anası gibi...
c. Ölünün baba ve anasının asabe farz sahibi olmayan çocukları: Kız-kardeşlerin çocukları, ana-baba veya baba bir erkek kardeşlerin ve oğullarının... kızları ve bunların çocukları gibi...
d. Ölünün büyük baba ye büyük ananın asabe ve farz sahibi olmayan çocukları. Halalar, ana bir amcalar, dayılar, teyzeler, dayı ve teyze çocuklar gibi.
Asabe ve belli bir hisse sahibleri varken zevilerham varis olamaz. Eğer bunlar yoksa, karı ve kocadan biri de yoksa terikenin tamamı zevilerhama aittir. Zevilerham'dan yakın bir varis varsa bütün terike onundur. Birden fazla iseler yukarıdaki sıraya göre varis olurlar. Bunda ölüye en yakınlık esastır.[62]
Münzirî'nin açıklamalarına göre, ölen bir kimsenin diyetini dayısı ödemekle mükellef olmadığından bu hadise bazı tenkitler yöneltilmişse de-bu-nun İslâm'ın ilk yıllarına ait bir uygulama olabileceğini söyleyerek bu tenkitler reddedilmiştir.[63]

2900... el-Mikdam b. el Kindî'den demiştir ki: Rasûlullah (s;a.) şöyle buyurdu:
“Ben her müslümana kendisinden daha yakınım binaenaleyh kim bir borç ya da bakmaya muhtaç bir aile bırakırsa (bunların sorumluluğu) bana aittir. Kim de bir mal bırakırsa (bu mal) varislerine aittir. Ben varisi olmayan bîr kimsenin de varisiyim.
Ona varis olurum ben onun bağını çözerim, dayı da varisi bulunmayan kimsenin varisidir. Onun malına varis olur. Ve onun bağını çözer.
Ebû Dâvûd der ki,bu hadisi ez-Zübeydî Râşid b. Sa'd'den (Râ~ şid) İbn Aiz'den (İbn Aiz de) el-Mikdam 'dan rivayet etmiştir... Mua-viye b. Salih de Râşid'den (Raşid ise) el-Mikdam 'ı (şöyle derken) işittim (demek suretiyle İbn Aiz'ı atlayarak) rivayet etmiştir, (metinde geçen) "Eddaya" (kelimesi) "çoluk-çocuk" anlamına gelir.[64]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir önceki hadisin şerhinde kısımlarını açıkladığımız zevilerhamın sıralan gelince varis olabileceklerini söyleyen İmam Ebû Hanife ile Ahmed b. HanbeFin lehine aksi görüşte QİAn İmam Malik ile Şafiî'nin de aleyhine bir delildir
Zevilerhamın varis olamayacağını söyleyen iki imam ve onların görüşünü paylaşan diğer ilim adamları "mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi te'vil ederek Hz. Peygamber'in "dayıdan vâris" diye bahsetmesi mecazidir. Çünkü varisi olmayan kimsenin malının dayısına verilmesi, onun varis olması sebebiyle değil, varisi bulunmayan bir mal olması sebebiyledir. Dayının varis olduğu söylenemez." demişlerdir.
Fıkıh kitablarında açıklandığına göre ölen bir kimsenin hısımları arasında asabe ve farz sahipleri bulunmadığı takdirde zevilerhamın varis olup olmayacağı mevzuu muctehidler arasında ihtilaflıdır.
1. İmam Ebû Hanîfe ile Ahmed b. HanbePe göre:
Bu iki imama ve bunlardan önce Hz. Ali, Hz. Ömer, İbn Mesûd ve İbn Abbas gibi sahabiye göre sıraları gelirse zevilerham vâris olur. Delilleri:
a. "Allah'ın kitabında kan hısımları birbirine daha yakın ve mirasa daha layıktır”[65] âyet-i kerimesidir.
Bu âyet kan hısımlarını diğer mü'minlerden ve hazineden müteveffaya daha yakın bulmaktadır.
b. Ana-baba ve hısımların (akrabûn) bıraktıklarında kadın ve erkek vârisin hakkı olduğunu ifade eden âyet (en Nisa 4-5-6)te hısımları (el akrabûn) kelimesi mutlak olarak geçmektedir. Zevilerham da bunlara dahildir.
c. Hz. Peygamber (s.a.) "kızkardeş çocuğu ailedendir" buyurmuştur. Rasûlullah (s.a.) ve sahabe devrine zevilerhamın varis kılındığına dair pek çok tatbikat vardır.
2. İmam Malik ve Şafiî'ye göre:
Başta Zeyd b. Sabit olmak üzere bazı sahabe ve tabiun ile beraber bu iki mezheb imamı da zevilerhamın varis olamayacağı asabe ve farz sahibi varis yok ise, terikenin devlet hazinesine (Beytü'l Mala) intikal edeceği görüşünü benimsemişlerdir. Delilleri:
Bu imamlarada hala ve teyzenin durumu sorulunca; Hz. Peygamber (s.a.)'ın: "Onlara birşey yok" buyurması gibi delillere dayanmışlardır.
Birinci gruba göre en son zikrettiğimiz hadisten maksat "asabe ve farz sahibi varis varken hala ve teyzeye birşey yok" demektir.
İmam Malik mezhebinde ikinci asırdan Şafiî mezhebinde dördüncü asırdan itibaren zevilerhamın varis olmalarına fetva verilmiştir. Bu fetvanın dayanağı israf ve zulüm sebebiyle beytü'l-maldan müslümanların gerektiği gibi istifade edememeleridir.[66]

2901... (Salih b. Yahya b. el-Mikdam'ın) dedesinden (rivayet olunmuştur:) dedi ki:
"Ben Rasûlullah (s.a.)
"Ben varisi olmayan kimsenin varisiyim. Onun bağını çözerim ve malına vâris olurum. Dayı da varisi olmayan kimsenin varisidir. Onun bağını çözer ve malına vâris olur." dediğini işittim.[67]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir öneeki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[68]

2902... Aişe (r. anha)'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a.) efendimizin hürriyetine kavuşturduğu bir köle hiçbir mal, çocujc ve akraba bırakmadan ölmüştü de Rasûlullah (s.a.):
"Onun mirasını kendi köyü halkından bir adama veriniz" buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadis bana birisi Müsedded yoluyla, diğeri de Sufyân yoluyla olmak üzere iki yoldan gelmiştir) Müsedded'in rivayeti daha geniştir. Müsedded (ise bu hadisi şöyle) rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.) (azatlı kölesi ölünce orada bulunanlara)
"Burada onun memleketi halkından bir kimse var mı? diye sordu (onlar da)
"Evet" cevabını verdiler" (bunun üzerine) (Öyleyse bunun) mirasını ona veriniz." buyurdu.[69]

Açıklama

Daha önce de açıkladığımız gibi hayatta hiçbir varisi olma-yan bir kimsenin malı devlet hazinesine kalır. Ancak İslâm hukukunda hürriyetine kavuşturulan bir kölenin mirası, yakınları bulunmadığı zaman, kendisini hürriyete kavuşturan kişiye - yani mevla el ıtlakaya- kalır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte söz konusu edilen kişiyi hürriyetine Hz. Peygamber kavuşturmuştur. Onun mirası da Hz. Peygambere kalmıştı. Ancak Rasûl-i Zişan efendimiz, bu hakkını ölünün köy halkına bağışlamıştır.
Biz Peygamberler, miras bırakmayız varis de olmayız mealindeki 2963 nolu hadis-i şerifi delil getirerek bu görüşün yanlış olduğu iddia edilemez. Çünkü bu hadisin bazı rivâyetlerindeki "velâ nerisii: vâris olmayız" kelimesi hadisin aslında yoktur. Bu kelime hadise bazı râviler tarafından yanlışlıkla ilave edilmiştir.
Nitekim es-Siretii'l Halebi'ye isimli eserde de açıklandığı üzere Fahr-i kainat efendimizin babası vefat ederken geride beş köle ile bir koyun sürüsü kalmıştır ve Hz. Peygamber bunlara varis olmuştur" Şafiî uleması ile Mali-kiler bu görüştedirler. Bu görüşte olan ulemaya göre Hz. Peygamber mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen kimsenin malına varis olmuş, fakat onun kalbinin rahatlaması için bu malı onun köy halkından birine bağışlamıştır.
Peygamberlerin miras bırakıp bırakmaması konusunda İbn Abidin şöyle diyor. "Bu mevzuda hanefi imamlarının görüşleri arasında bir birlik yoktur. İbn Nüceym el Eşbah Ve'nin ezâir isimli eserinde Peygamberin miras bırakmadıkları gibi başkasının malına da varis olamadıklarını söylemiştir. Muintil'Müfti ve ed-Dürrü'l-Münteka gibi eserlerde bu görüş müdafaa edilmiştir. Bedruddin Aynî de bu görüştedir.
Ancak İbn Kemal, Peygamberlerin miras bırakmadıklarını fakat diğer insanlaf gibi başkalarının mallarına varis olabileceklerini söylemiştir.
Peygamberlerin miras bırakmamalarının hikmeti başkalarının onların malına konma arzusuyla ölümlerini temenni ederek kelale olmalarını önlemektir. Bu hüküm tüm Peygamberler için geçerlidir.[70]
Peygamberlerin başkalarının malına varis olamayacağı görüşünde olan ulemaya göre aslında söz konusu kişinin mirası hayatta hiçbir yakını bulunmadığı zaman devlet hazinesi kalmıştır. Ancak fahr-i kainat efendimiz bir devlet reisi olarak bu malın söz konusu kimsenin köy halkına verilmesini maslahata daha uygun gördüğü için o köy halkından birisine vermiştir.[71]
Şevkânî'nin açıklamasına göre bu hadiste belli bir varisi bulunmayan ölünün mirasının köy halkından birine vermenin caiz olduğuna delalet eder.[72]

2903... (Abdullah b. Büreyd'in) babasından demiştir ki: Peygamber (s.a.)'e bir adam gelip:
Bende Ezd (kabilesin)den bir kişinin mirası vardır. Onu kendisine vereceğim. Ezd kabilesine mensub bir kimse bulamadım, (ne yapayım?) dedi,
(Peygamber efendimiz de):
"Git bir sene daha Ezd'li birini ara(maya devam et) buyurdu (Adam) bir sene sonra Hz. Peygamber'e gelip:
Ey Allah'ın Rasûlü ben bu mirası kendisine vereceğim Ezdli bîr kimse bulamadım" dedi. (Hz. Peygamber de:)
"Öyleyse git* kendisiyle karşılaşacağın ilk Huzua'lıya bak bunu ona ver, buyurdu. (Bu adam) dönüp gidince Hz. Peygamber:
"Bu adamı bana geri getirin," buyurdu. Biraz sonra adam huzuruna geldi. (Bu sefer ona) Huzaa kabilesinden en yaşlı olan kimseye bak bu mirası ona ver, buyurdu.[73]

Açıklama

Metinde geçen kübra min huzâa kelimesi Bezi yazarının açıklamasına göre, Huzâa kabilesinin en yaşlısı anlamına

gelmektedir. Hanefi ulamasından Aliyyü'1-Kari bu kelimeyi açıklarken şöyle diyor: "Bizim alimlerimizden bazılarına göre aslında kübrâ kelimesi "elekber: en yaşlı" anlamına gelir. Ulemamızdan bazılarına göre Rasûlü zişan efendimiz burada bu kelimeyle Huzaa kabilesinin başkanını kast etmiştir. Bu mirası ona bir varis olarak değil de ona bir ikram olarak vermiştir. Bazılarına göre de bu kübrâ kelimesi bir kabile içerisinde o kabilenin en yukarıdaki dedesine yakın olan kimse- anlamına gelir"[74]
Hattâbî ile İbnü'l-Esir'de bu sonuncu manâyı tercih etmişlerdir.
Aliyyü'l-Karinin ifadesinden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber bu mirası Huzaa'mn en yaşlı kişisine onun bu mirasta hakkı olduğundan dolayı değil de, sadece bir ikram gayesiyle vermiştir.
Ancak Şevkânî bu hadisin ölen bir kimsenin belli bir varisi olmadığı zaman varisinin bu kalibenin en yaşlısı olacağına delalet ettiğini söylemiştir.[75] Bezlü'l Mechûd yazarının açıklamasına göre bazıları bu mevzuda "Varisi bulunmayan bir miras aslında lükata (buluntu mal) hükmünde olduğundan Hz. Peygamber bu mirası ölünün yakınlarına tasadduk ederek, ölünün ruhunu şad etmeyi tercih ederdi. Fakat ölünün kabilesi içerisinde en yaşlı olan kişi ölüye baba cihetinden en yakın bir akraba mesabesinde olduğundan onda bir nevi asabe özelliği gördüğünden bu mirası ölünün kabilesinin en yaşlısına vermiştir" demişse de aslında bu miras ölünün hiç varisi bulunmadığı için devlet hazinesine kalmıştır. O sırada hazine teşekkül etmemiş olduğundan Hz. Peygamber onu ölünün en yakın akrabası durumunda olan kabilesinin en yaşlısına ikram etmiştir.
Burada o zaman Medine'de bulunan ensarın tümü -(aslı yemenli olan Ezd b. el-Gavs Ebû Havya nisbet edilen)- Ezd kabisinden olduğu halde hadis-i şerifte söz konusu edilen zatın bir sene boyunca Ezd kabilesinden bir şahıs arayıp bulamaması nasıl açıklanabilir? diye bir soru akla gelebilir. Bunun cevabı şudur: Bu hadise Medine'de değil Mekke'de vuku bulmuştur. Bu se-beble Hz. Peygamber o zata Ezd kabilesinin bir kolu olan Huzaa'nın en yaşlısını bulmasını ve mirası Ona vermesini emretti. O sarıda Huzaa kabilesi Mekke'de müslüman olmuştu. Ölen kimse müslüman olduğundan mirası henüz müslümanlığı kabul etmeyen Medine'deki Ezd kabilesine düşmezdi. Bu sebeble Rasûl-ü Zişan efendimiz bu mirasın müslUmanlığa giren ve Ezd kabilesinin bir kolu olan Huzaa'nın en yaşlısına vermiştir.[76]

2904... (Abdullah b. Büreyde'nin) babasından demiştir:
Huzaa kabilesinden bir adam öldü de mirası Peygamber (s.a.)'e getirildi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Onun varis (leri)ni yahut da yakın(lar)ını arayıp bulunuz" buyurdu. (Fakat sahabiler) "Ona ait bir varis yahutta bir akraba bulamadılar." Rasûlullah (s.a.) de:
"Bu mirası Huzaa'nın en yaşlısına veriniz." buyurdu. (Ravi Yahya b. Muin) dedi ki: Ben Mürre'nin bu hadisi bir defasında da (şöyle) rivayet ettiğini işittim: "Huzaa kabilesinin en yaşlı adamını arayınız."[77]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhindeki açıklama bu hadis için de geçerlidir. Bu iki hadiste söz konusu edilen hadise aynı hadisedir. Binaenaleyh hadis-i şerifte bulunan onun varislerini yahutta yakınlarını arayıp bulunuz cümlesi aslında bir önceki hadis-i şerifte de vardır. Bu cümledeki yakınlar kelimesi ile zevilerham kasdedildiği için de musannif Ebû Dâvûd bu iki hadisi zevilerham, babında zikretmiştir.
Başka bir deyişle Ebû Davud'a göre; bu iki hadiste mevzûmuzun bab başlığıyla ilgisini "yakınlar" kelimesi teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu iki hadis bir önceki hadis gibi varisi bulunmayan bir kimsenin mirasının zevilerham denilen yakınlarına kalacağına delalet etmektedir.[78]

2905... İbn Abbas'dan demiştir ki
Bir adam hürriyetine kavuşturduğu bir kölesinden başka hiçbir varis bırakmadan ölmüş de Rasûlullah (s.a.):
“Bu adamın herhangi bir (varisi) var mıdır?" diye sormuş (orada bulunanlar da):
"Hayır (yoktur). Ancak hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi vardır" demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Mirasım o köleye veriniz.[79]

Açıklama

Hanefi âlimlerinden Aliyyü'l Kari'nin açıklamasına göre Hz.Peygamber ölen kimsenin mirasını kölesine 2902 numaralı hadiste olduğu gibi bir bağış olarak vermiştir. Miras olarak vermemiştir. Çünkü mirasçısı olmayan bir kimsenin malı devlet hazinesine kaldığından bu kimsenin malı da hazineye kalmıştı. Hz. Peygamber devlet reisi olarak hazineye kalan bu malı teberru yoluyla, köleye bağışladı. el-Mazhar'ın açıklamasına göre Şüreyh ile Tavus: Bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimsenin o kölenin mirasına konabildiği gibi hürriyetine kavuşturulmuş bir köle de kendisini hürriyete kavuşturan eski efendisinin mirasına sahib olabilir. Varisi bulunmayan bu kimsenin mirası azat ettiği kölesine kalmıştır.[80]
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki Şüreyh ve Tavus'a göre; Hz. Peygamber bu malı köleye bağış olarak değil, miras olarak vermiştir.
îmam Tirmizî şöyle diyor: "Bu babda ilim adamlarının ameli bir kişi Ölür de geride varis bırakmazsa onun mirası devlet hazinesine kalır." şeklindedir. Tuhfe yazarı Tirmizi'nin bu sözünü açıklarken diyor ki: "Devlet hazinesi düzenli olduğu zaman durum böyledir. Fakat devlet hazinesi düzensiz olursa o zaman bu miras, dini okullar, gibi umumun menfaatine hizmet eden müesseselere verilebilir."[81]

9. Üzerinde Lanetleşilen Çocuğun Mirası

2906... Vâsıla b. el-Eska'dan demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Kadın üç mirasa varis olur: Hürriyetine kavuşturduğu kölesinin mirasına) yol üstüne atılmış olarak bulup da büyüttüğü kimse (nin mirasına) üzerinde (kocasıyla) lanetleştiği çocuğu(nun mirasın)a.[82]

Açıklama

Lanetleşmek (Han) zevcesine zina isnad eden ve doğan çocuğun kendisine ait olmadığını iddia eden ve iddiası da karısı tarafından reddedilen bir kimsenin, karısıyla hakim huzuruna gelip orada karısıyla karşılıklı olarak iddiasında doğru olduğuna dair dört defa şehadette bulunmaları ve beşinci de Allah'ın lanetinin yalancılar üzerine olsun diyerek lânetleşmeleridir. Nitekim 2253-2254 hadis-i şeriflerin şerhinde açıklanmıştır. Bilindiği gibi kadın bir mirasa çoğu zaman bir erkek vasıtasıyla varis olabilmektedir. Dolayısıyla bir kadının tek başına varis olup tek başına mirasın tümüne sahip olabildiği haller mahduttur. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kadının tek basma bir mirasa varis olup o mirasın tümüne sahip olduğu bu haller söz konusu edilmektedir. Kadının üç kişinin malına tek başına varis ve dolayısıyle bu üç mirasın tümüne sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu üç miras sırasıyla şunlardır:
1. Kadının hürriyetine kavuşturduğu kölenin mirası: Bu kölenin herhangi bir mirasçısı bulunmadığı takdirde mallarının tümünün eski hanım efendisine kalacağında ulema ittifak etmişlerdir.
2. Kadının yol üstüne atılmış olarak bulup da besleyip büyüttüğü bir çocuğun mirası: Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, fıkıh ulemasına göre bu çocuk hürdür. Dolayısıyla sahip olduğu hürriyetten dolayı hiç bir kula borçlu değildir.
Bir kimsenin diğer bir kimsenin mirasına konabilmesi için aralarında bir kan bağı ya da bir velâ (yani biri diğerini kölelikten azad etmiş olmak, ya da aralarında biribirlerinin miraslarına konabileceklerine dair bir anlaşma) bulunması gerekir. Sokakta bulunan çocukla kendisini bulup yetiştiren kadın arasında bu ilgilerden biri bulunmadığına göre bu kadının söz konusu mirasa konması için hiçbir sebeb yoktur. Binaenaleyh bu kadın bu mirasa vâris olamaz. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
İshak b. Rahuye'nîn görüşüne göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bir kadının sokakta bulup da büyüttüğü bir çocuğun mirasına konabileceğinden bahsedilmesi, bu çocuğun kan bağına dayanan hiç bir yakının bulunmamasıyla ilgilidir. Çocuğun kendisine kan bağıyla bağlı bir yakım yoksa, mirasının tümü kendisini besleyip büyüten ve terbiyesiyle meşgul olan kadına kalır. Gerçekten mevzumuzu teşkil eden hadisin sahihliği kabul edilirse bu mevzuda en isabetli görüş İshak b. Rahuye'nin görüşüdür. Fakat hadis ulemasının dediği gibi bu hadisin sabit olmadığı kabul edildiği takdirde en doğru görüş yukarıda açıkladığımız fıkıh ulemasının umumunun görüşüdür. Fıkıh ulemasına göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif la vesse ila velael ıtakati hadisiyle neshedilmiştir.[83]
3. Kadının üzerinde kocasıyla lanetleştiği çocuğun mirası; bu mevzuda ulema İhtilafa düşmüşlerdir. Şemsüddin ibn el-Kayyım şöyle diyor: "Sahabeden Zeyd b. Sabit (r.a.)'ye göre üzerinde Han yapılan çocukla, lian yapılmamış olan çocuk arasında bir fark yoktur. Dolayısıyla annenin meşru olarak dünyaya getirdiği çocuğunun mirastan hissesi neyse üzerinde liân yaptığı çocuğun mirasından payı da odur. İbn Abbas ile tabiundan bir cemaatin görüşü budur. Mezheb imamlarından İmam Malik ile İmam Şafiî, İmam Ebû Hanife ve taraftarlarına göre; bu kadın fakir olduğu zaman bû çocuğa varis olabilir. Bu sebeble bu kadına hadis-i şerifte "mecazen varis" denmiştir.
Hasan-ı Basri ile İbn Şîrîn, Câbir b. Zeyd Ata, en-Nehâî, el-Hakem, Hammâd, es-Sevrî, Hasan b. Salih (r.anhum)'a göre annesinin mirasçıları bu çocuğun da mirasçılarıdır. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen ikijjö-rüşten biri bu olduğu gibi Hz. Ali ile İbn Abbas'tan rivayet edilen iki görüşten biri de budur.
İbn Mesûd ile Hz. Ali'den rivayet edilen diğer bir görüşe göre; bu çocuğun annesi hem anne hem de baba yerindedir. Bu bakımdan çocuğun mirasının tümü annesine kalır. Çocuğun annesi yoksa o zaman miras annesinin varislerine kalır. Bu görüş Ebû'l-Haris tarafından Ahmed b. Hanbel'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise: Adı geçen hadis-i şerifle, musannif Ebû Davud'un el Merasil isimli eserinde rivayet ettiği Rusûl-ü Zişan Efendimizin üzerinde lian yapılan bir çocuk için
"Bu çocuğun varisleri annesinin varisleridir" buyurduğunu ifade eden hadis-i şeriftir ve bir numara sonra gelecek olan Nekhûl hadisi de bu görüşü te'y'd etmektedir.[84]

2907... Mekhûrden demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) üzerinde lian yapılan çocuğun mirasını annesine verdi, annesinin olmaması halinde de annesinin varislerine verdi.[85]

2908... (Abdullah b. Amr b. As'ın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre bir önceki hadisin) bir benzerini de peygamber (s.a.)'den (Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdillah b. Amr b. As'ın) dedesi (rivayet etmiştir.)[86]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler üzerinde lian yapılmış bir çocuk öldüğü zaman mirasının hayatta kalan annesine kalacağını, annesi hayatta değilse annesinin varislerine kalacağını ifade etmektedir.
Dolayisıyle bu hadis-i şerif bu görüşte olan Mekhul ile İmam Şa'bî ve Süfyan-i Sevrî'nin delilini teşkil etmektedir. 2906 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu görüş İbn Mesud ile Hz. Ali'den de rivayet olmuştur. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten biri de budur. Diğer ilim adamlarının görüşleri için sözü geçen hadisin şerhine

müracaat edilebilir.[87]

10. Müslüman Kafire Varis Olabilir Mi?

2909... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.): "Müslüman kafire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz" buyurmuştur.[88]

Açıklama

El-Müberred'in beyanına göre, 'irs ve miras': Asıl itibariyle akibet demektir. Bunun manâsı bir kimseden diğerine intikaldir. Kâfirin müslümana mirasçı olamayacağı hususunda bütün İslâm uleması ittifak halindedir. Nevevî diyor ki: Sahabe tabiin ve onlardan sonra gelen ulamanın cumhuruna göre; müslüman da kâfire mirasçı olamaz. Bir grupta müslümanı kâfire mirasçı yapmaya kail olmuşlardır. Bu Muaz b. Cebel Muaviye (r.a.) ile Said b. el Müseyyeb, Mesruk ve başkalarının mezhebidir. Aynı kavil Ebu'd-Derdâ, Şa'bi, Zührî ve İbrahim en-Nehaî'den de -aralarında ihtilâf olmak üzere- rivayet olunmuşsa da doğrusu bu zatların kavilleri de cumhurun kavli gibidir. Muhalifler[89] İslam yücedir. Onun üstüne geçilmez"[90] hadisiyle istidlal etmişlerdir.
Cumhurun delili; sadedinde bulunduğumuz sahih ve sarih hadistir. İs-lamın yüceliği ile ilgili Suyutî hadisinde onlara hüccet yoktur. Zira ondan murad İslamın başka dinlere olan üstünlüğüdür. Onda mirastan söz yoktur. Şu halde onunla amel ederek "müslüman kâfire mirasçı olamaz..." hadisinin nassı nasıl terk edilebilir? Herhalde o gurup bu hadisi duymamış olacak!...
Mürted yani müslümanlığı bırakıp başka bir dine dönen kimse bilicma müslümana mirasçı olamaz. İmam Şafiî, Malik, Rabia, Ibn Ebî Leyla ve başkalarına göre müslüman da mûrted de mirasçı olamaz. Mürtedin malı müs-]umanlar arasında ganimet olur.
Ebû Hanîfe ile Küfe uleması ve tshak, müslüman olan veresesinin mür-tedie mirasçı olacaklarına kaildir. Bu görüş Hz. Ali ile İbn Mesud (r.a)' den ve seleften bir cemaatten de rivayet olunmuştur. Lakin Sevrî ile Ebû Hanife Mürtedin riddet halinde kazandığı şeyler müslümanların malıdır demişlerdir.
Kâfirlerin birbirlerine mirasçı olanlarına gelince:
İmam Azam, İmam Şafiî ve diğer bir takım ulema, yahudinin hrıstiya-na hrıstiyanın yahudiye, bunların mecusiye ve mecusinin bu iki millete mirasçı olabileceğine kaildirler. İmam Malik bunu caiz görmemiştir. İmam Şafiî "Lâkin harbî zimmiye, zimmî harbiye mirasçı olamaz" demiş. Ayrı ayrı memleketlerde bulunan iki harbî dahi birbirlerine mirasçı olamazlar. Hanefilerin kavli de budur.[91]

2910... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki: Ben (Hz. Peygambere veda) haccı sırasında (Mina'dan Mekke'ye gelirken):
"Ey Allah'ın Rasûlü yarın nerede konaklayacaksın? Diye sordum da: (amcam oğlu)
"Akil bize (konaklayacağımız) bir yer mi bıraktı ki?"cevabını verdi. Sonra Muhassab (denilen yer)i kasdederek: (Yarın) - "Beni Kinâne hayfında, Kureyş'in küfür üzerinde (kalmak üzere) anlaştığı yere ineceğiz" buyurdu.
Bu (anlaşma) Kinâne oğullarının Hâşimoğulları ile evlenmemek, onları aralarında barındırmamak ve onlarla alış-veriş yapmamak üzere Kureyşle yaptığı anlaşmadır. (Bu hadisin râvilerinden) Zührî dedi ki (Beni Kinâne) Hayf (ından maksat) Muhassab denilen vadidir.[92]

Açıklama

Muhassab; Mekke ile Mina arasındaki vadinin iki dağ arasında kalan kısmına verilen bir isimdir. Taşlı ve çakıllı olduğu için bu ismi almıştır. Burası Hasbe, Mahsab, Ebtah, Betha isimleri ile de anılır.
FahT-i Kainat efendimiz, Veda haccında Zilhiccenin ondördüncü günü hacla ilgili görevlerini ifa edince Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. Ertesi gün Mekke'den Medine'ye gitmek üzere hareket edeceği için istirahat maksadıyla geceyi burada geçirmeye karar vermişti. İşte Hz. Usame b. Zeyd Hz. Pey-gamber'e yönelttiği "yarın nerede konaklayacaksın?'* sorusu Mina dönüşünde Hz. Peygamberin bu kararı verdiği sırada vaki olmuştur.
Rasûl-ü Zişan efendimizin geceyi burada geçirmekten maksadı, yapacakları istirahatinde, uyanarak geceyi ihya etmek hem de ashabın yol hazırlığı yapmalarına bir imkân vermekti.
Ulemadan bazılarına göre ise Rasûlullah (s.a.)'ın geceyi orada geçirmekten maksadı, eskiden ibadetini gizli gizli yaptığı halde şimdi İslâm'ın muzaffer olması neticesinde buralarda açıktan ibadet edebilme nimetine erişmesinin ve kafirlerin müslümanları imha etmek üzere Muhassaba'da aldıkları boykot kararım hazırlayanları mahcub edecek şekilde sona ermesinin şükrünü eda etmekti. Müşriklerin Muhassabda aldıkları boykot kararının metnini 2010 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Yine sözü geçen hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi "Akıl bize bir ev mi bıraktı ki" cümlesiyle kasdedilen mana şudur: "Rasûlü Ekrem'in amcası Ebû Talib, müslüman olmadığı için müslüman olan iki oğlu Hz. Ali ve Hz. Cafer onun malına varis olamadılar. Müslümanlığı kabul etmeyen diğer iki oğlundan Talib de Bedir savaşında ölünce, malının tümü Akil'e kaldı. Hz. Peygamber, Ebû Talib'in geride miras olarak bıraktığı evlerinden ve diğer mallarından hiç yararlanamadı.
İşte sözkonusu cümleden bu mana kastedilmiş olabilir. Ayrıca şu ihtimal de vardır: Hicretten sonra Rasûl-ü Zişan Efendimizin Mekke'deki evinin tasarrufu amcası oğlu Akil'a kalmıştı. Rasûlü Ekrem Efendimiz bu cümleyle bunu kast etmiş de olabilir. Bu hadis daha önce 2010 nolu hadisin açıklamasında geçmişti.[93]

Bazı Hükümler

1. Bir müslüman, kafir olan yakılarına mirasçı olamaz.
2. Kâfir bir kimse de müslüman olan yakınlarına mirasçı olamaz.[94]

2911... Abdullah b. Amr'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)
"İki (ayrı) dinin mensupları birbirlerine mirasçı olamazlar.[95] buyurdu.[96]

Açıklama

Hadis-i şerifin genel ifadesinden anlaşılan mana hiçbir din sâlikinin diğer bir din salikine mirasçı olamayacağıdır. Nitekim, ez-Zührî ile İbn Ebî Leyla ve Ahmed b. Hanbel bu hadise dayanarak bu hükme varmışlardır.
Ulemanın ekseriyeti; "İnkar edenler birbirlerinin velisidirler "[97] âyetini delil getirerek ehl-i küfrün tek bir millet olduğuna ve dolayısıyla kâfirlerin birbirlerine varis olabileceğini söylemişlerdir.
Bu mevzuda Bezlü'l Mechud yazarı şöyle diyor: "Metinde geçen iki din anlamına gelen milleleyn kelimesinden maksat, İslamiyet ile küfürdür. İslamiyet başlıbaşına bir din olduğu gibi Islamın dışında kalan dinlerin tümü de küfrü temsil eden tek bir dindir. Bir kâfir bir müslümana mirasçı olamadığı gibi, bir müslüman da bir kâfire mirasçı olamaz. Fakat İslamın dışındaki insanların tümü birbirlerine mirasçı olabilirler.
Hanefi ulemasıyla İmam Şafiî'nin görüşü budur. İmam Ahmed'le İmam Malik'e göre müslümanların dışındaki insanlar da birbirlerine varis olamazlar. En sağlam rivayete göre, İmam Malik'in görüşü şudur: "Ehl-i kitabın hepsinin dini başlıbaşına müstakil bir din olduğu gibi, bunların dışında kalan müşrik ve putperestlerin tümü de bindinden sayılırlar. Bu bakımdan bir yahudi bir hrıstiyana yahut ta bir hrıstiyan bir yahudiye varis olamaz. Ancak bir hrıstiyan yine bir hrıstiyana bir yahudi de yine bir yahudiye varis olabilir. Fakat ehl-i kitabın dışındaki müşriklerin hepsi de birbirlerine varis olabilirler. el-Düsûkî isimli eserde anlatılan budur."
Hanbelilere göre; her inanç sistemi başlı başına ayrı bir dindir. Bunların mensupları ancak kendi aralarında birbirlerinin varisi olabilirler. Diğerleri birbirinin varisi olamazlar.
Mürtedin mirasına gelince, Hanefi imamlarından trna$ ^nsufile İmam Muhammed'e göre, mürtedin hem irtidad etmeden önceki;kazandığı malı, hem de irtidad ettikten sonra kazanmış olduğu malı, müslütnan olan yakınlarına kalır. İmam Ebû Haıiife'ye göre onun irtidad etmeden (Islamiyetten dönmeden) önce kazanmış olduğu malı müslümanlara kalırsa da irtidad ettikten sonra kazanmış olduğu malı da savaşmadan müslümanların eline geçen ganimet (fey) hükmündedir. İmam Malik'le tmam Ahmed ve tmam Şafiî'ye göre mürtedin malı bir ganimet olarak hazineye kalır.[98]

2912... Abdullah b. Büreyde'den demiştir ki:
(birisi) Yahudi ve (diğeri de)rnüslüman (olan) iki kardeş (Ölen babaları için) Yahya b. Yamer'e başvurdular (Yahya'da).onlardan muslümanı mirasçı kıldı. (Diğerini de mirastan mahrum etti ve bu verdiği hükme delil olmak üzere şöyle) dedi:
“Ebû Esved'in bana haber verdiğine göre; bir adam ona (şöyle) demiş -Muaz b. Cebel dedi ki: -Ben Rasûlullah (s.a.)'i "İslam artar eksilmez" derken işittim. (Muaz bu sözü söyledikten) hemen sonra müs-lümanı varis kıldı.-[99]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; iki oğlundan biri Yahudi diğeri müslüman olan bir yahudi ölmüş, yahudi olan oğlu, tüm mirasın kendisine ait olması gerektiğini iddia ederek malların tümüne elkoymuş. Bunun üzerine iki oğul arasında anlaşmazlık çıkmış onlar da gidip Yahya b. Ya'mer'in hakemliğine başvurmuşlar. Yahya b. Ya'mer mirası bu iki oğuldan müslüman olana verip diğerini mirastan mahrum etmiştir. Bu uygulamasına Hz. Muaz'ın naklettiği "İslam artar, eksilmez" mealindeki hadisi delil getirmiştir.
Yine hadis sarihlerinin açıklamasına göre; "İslam artar eksilmez" sözü aslında "İslâm, İslama yeni girecek kimselerle devamlı artacaktır. İrtidad edenler yüzünden azalmayacaktır, lslami fütuhat devam edeceği için İslam ülkelerinin sınırları genişleyecek kâfirlerin galebesiyle bugünkünden daha küçük olmayacaktır, lslamın hükmü daima galip gelecektir" gibi manalara gelir.
Muaz b. Cebel (r.a.) bu hadisten bir müslümanın bir kâfire varis olabileceği, fakat bir kâfirin bir müslümana asla varis olamayacağı hükmünü çıkarmıştır. Görüldüğü gibi bu hüküm tamamen Hz. Muaz'ın şahsi içtihadına dayanan bir hükümdür.
Fıkıh ulemasına göre, hadiste bir müslümanın bir kafire varis olabileceğine dair bir ifade veya bir delalet yoktur. Bir önceki hadis ise bir müslümanın bir kâfire vâris olamayacağı kanusunda gayet açıktır. Binaenaleyh bir önceki hadisle amel etmek gerekir.
Hafız el-Münavi mevzumuzu teşkil eden hadisin munkatı olduğunu, Hafız el-Münzirî'de senedinde kimliği meçhul bir râvi bulunduğunu söylemiştir.[100]

2913... Ebû'l Esved ed-Dîlî'den demiştir ki; Muaz (b. Cebel)'a, kendisine (bir yahudi ile) bir müslümanın varis olduğu bir yahudinin mirası getirilmiş. (Hz. Muaz da) Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilen bir önceki hadisin) manasına (sarılarak o müslümanı bu mirasa varis kılmış).[101]

Açıklama

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre Ebû Esved'in Hz. Muaz'dan hadis işittiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu bakımdan bu hadisin senedinde bir ittisal olduğu kesin değildir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi hadisin sıhhati kesin olmadığından fıkth uleması bu mevzuda 2911 numaralı hadis-i şerifle amel etmişlerdir.[102]

11. Miras Paylaşılmadan Önce Müslüman Olan Bir Kimse(Nin Mirasta Bir Payi Var Mıdır?)

2914... İbn Abbas'dan demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Cahiliyye döneminden önce paylaştırılan her miras, paylaştırılmış olduğu şekilde (geçerli)dir. İslamiyetin yetişmiş olduğu bir miras İslam taksimi üzere (taksime tabii)dir.[103]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir kimsenin mirası henüz paylaşılmadan önce o kimsenin yakınlarından birinin müslüman olması halinde yeni müslüman olan bu kimsenin mirastan payının ne olacağı meselesi üzerinde durulmaktadır. Bu mesele iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:
1. Oğullarından biri müslüman diğeri kafir olan bir müslümamn ölmesi ve mirası paylaşılmadan önce kafir oğlunun da îslamiyeti kabul etmesi şeklinde karşımıza çıkabilir.
2. Biri müslüman diğeri kafir iki oğlu bulunan bir kafirin ölmesi ve mirası paylaşılmadan önce kafir oğlunun da Îslamiyeti kabul etmesi şeklinde karşımıza çıkabilir. Cumhur ulemaya göre, birinci şekilde yeni müslüman olan oğul, müslüman olan babasının malına varis olamaz. İkinci şekilde ise yeni müslüman olan bu oğul, kafir olan babasının mirasına varis olabilir.
Çünkü mirasın varisliere intikali ölümle gerçekleşir. Binaenaleyh birinci misalimizde müslüman babanın ölmesiyle miras, varislere intikal ettiğinden o anda kâfir olan oğul bu mirastan bir pay alamaz. Aralarındaki din farkı onun mirastan pay almasına manidir. İkinci misalimizde ise kafir olan babanın ölümüyle mirası yine varis olanlara intikal ettiğinden o anda kafir olan oğullarının her ikisi de ölünün malına varis olmuşlardır. Biraz sonra bunlardan birinin müslüman olması onun varis olmasına mani değildir. Çünkü bu meselede önemli olan varis adaylarının ölümün vukuu esnasındaki durumlarıdır.
Hafız Şemsuddin b. Kayyİm bu hadisi açıklarken şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, Islamiyetten önce yapılan akitlerin geçerli olduğunu bunjardan sadece iki kardeşin evlenmesi ve dört kadından fazlasını bir nikah altında toplamak gibi Islamın yasakladığı akidlerin geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Nitekim "Ey iman edenler, Allah'dan sakının ve kalan faizi bırakın"[104] âyeti de bu gerçeğe delalet etmektedir. Bu sebebledir ki; Ra-sûlü Zişan efendimiz Peygamber olarak gönderildikten sonra hiçbir müslu-mana cahiliyye dönemınçle kazandığı malların hesabını sormadığı gibi nikahını nasıl kıydığını da sormamıştır. Bu husus", üzerine\pekçok İslam hükümlerinin bina edildiği/bir asıldır.
Hz. Ömer'le tiz. Osman, Abdullah b. Mesud, el-Hasen b. Ali, Mevzu-muzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak yakını ölen bir kimsenin henüz mirası bölüşülmeden önce müslüman olması halinde, mutlaka varis olabileceğini söylemişlerdir. Câbir b. Zeyd'le Hasan-ı Basri, Mekhul, Katâde, Hamid, îyas b. Muaviye, İshak b. Rahuye (r.anhum) ve bir rivayete göre de İman Ah-med (r.a.) da bu görüştedirler. İmam Ahmed'in arkadaşlarının ekserisi de bu görüştedir. Delil olarak mevzumuzu teşkil eden hadisten başka bir de Sa-id b. Mansur'un Sünen'inde Urve'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Kim bir uygulama üzerinde bulunurken müslüman olmuşsa o uygulama o kimse için geçerlidir." mealindeki hadisini göstermişlerdir. Diğer bir delilleri de uygulamanın Hz. Ömer ve Osman zamanında yürürlükte olduğu halde Hz. Ali'nin muhalefetinden başka hiçbir muhalefetle karşılaşmamasıdır. Bu zatlara göre mirasın varislere intikali miras sahibinin ölmesi ile değil mirasın taksimiyle gerçekleşir. Bu bakımdan miras paylaşılmadan önce varis adaylarının din değiştirmelerine itibar edilmez.
Fıkıh ulemasının ekserisine göre; mirasın varislere intikali ölümle gerçekleştiğinden varis adaylarının miras sahibinin ölümü anındaki dini durumu göz önünde bulundurulur. İmam Ebû Hanife ile İmam Şafîî ve İmam malik (r.a)'in görüşleri de budur.[105]

2915... İbn Ömer'den (r.a)- (rivayet olunduğuna göre) Mü'min-lerin annesi Aişe (r.anha) hürriyetine kavuşturmak için bir câriye satın almak istemiş de (cariyenin) sahihleri "biz Onu sana ancak velâsı bize ait olmak üzere satarız" demişler. Hz. Aişe bunu Rasülullah (s.a.)'e anlatmış. Hz. Peygamber de
" Bu sana mâni değildir. Çünkü velâsı âzad edene aittir." buyurmuştur.[106]

Açıklama

Velâ: Dostluk ve yardım demektir. Miras hukukunda iki çeşıt vela vardır:
1. Köle azad etmeden doğan velâ (velaü'l-ıtiaka)
2. Akitleşmeden doğan velâ (velâül-müvalât)
Bu hadiste söz konusu edilen velâjköle azad etmeden doğan velâdır.
İçtimaî, iktisâdı siyasî ve tarihî bir köke dayanan kölelik müessesin]'kaldırmaya mütemayil bulunan İslâm bu sahada da tedriç metodunu kullanmış, bir taraftan kölelere insanca yaşama hakkı bahşederken diğer taraftan köle sahiplerini çeşitli tedbirlerle - onları hürriyete kavuşturmaya teşvik eylemiştir. "Azad edilen kölenin asabe ve farz (pay) sahibi varisi bulunmazsa

azad eden (mevle'l-ıtaka) onun varisidir" kaidesi işte bu teşvik tedbirlerinden biridir.[107]
Bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimse, eğer kölenin bir varisi yoksa o köleye varis olur. Bu hak başkasına intikal edemez, cumhur ulemasının görüşü budur.
İbn Mâçe'nin rivayetinde de açıklandığı üzere Hz. Aişe'nin hürriyetine kavuşturmak istediği câriye Hz. Berire'dir. Berire (r.a.) 360 dirhem ödedikten sonra hürriyetine kavuşmak üzere efendileriyle anlaşmaya vardı. Fakat bu parayı temin edebilmek için Hz. Aişe'ye başvurdu. Hz. Aişe istenilen parayı Berire'nin efendilerine vererek onu hürriyetine kavuşturmağa karar verdi. Berire'nin efendileri ancak Berire'nin velâ hakkının kendilerine ait olmak üzere bu teklifi kabul edebileceklerini söylediler.
Hz. Aişe onların bu teklifini Hz. Peygamber'e arz edince Rasûl-ü Zişan efendimiz "sen onların bu şartlarına uyarak istenilen parayı ver ve Beriye'yi hürriyetine kavuştur. Onların bu şartı Berire'nin velâ hakkının sana ait olmasına mani değildir. Anlamında "bu sana mani değildir. Çünkü velâ azad edene aittir" buyurdu.[108]
Bunun üzerine Hz. Aişe Berire'yi satın alıp azat etti. Alış-verişlerde iki taraftan birine menfaat sağlayan bir şart fasit sayıldığı böyle bir şarta bağlı olarak yapılan alışveriş batıl sayıldığı ve böyle bir alışverişin bizzat Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı halde, Peygamber Efendimizin Berire'yi efendilerinin onu satarken kendilerine menfaat sağlayacak fasit bir şartı ileri sürmelerine nasıl cevaz verdiği meselesi bu hadisin çözülmesi gereken önemli meseledir. Âlimler meseleyi çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
a. Bu iznin Hz. Peygamberin bu çeşit şartlara bağlı kalınarak yapılan alışverişleri yasaklamadan önce verilmiş bir izin olması mümkündür. Bir başka ifadeyle hadis-i şerifte anlatılan hadise sözü geçen yasaklamadan önce geçmiş olabilir.
b. Eğer bu olayın sözü geçen yasaklamadan önce vuku bulduğu kabul edilecek olursa, o zaman Hz. PeygamberMn yasaklamasından sonra cariye sahiplerinin böyle yasak bir şartı ileri sürmelerine izin vermesi aslında "de ki! Hak (bu Kur'ân) Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin."[109] Âyetindeki tehdîd kabilinden bir tehdiddir.
c. Bu iznin umumî olmayıp yalnız hadiseye mahsus olması da mümkündür. Bazan büyük bir maslahat te'mini için küçük bir mefsedete tahammül edilebilir.
Hattâbî bu konuda şöyle diyor: "İbn Ömer hadisi kölenin hürriyetine kavuşturulması şartıyla satılması caiz olduğuna ve velânın köleyi azad eden kimseden başkasına ait olması için ileri sürülecek bir şartın da geçersiz olduğuna delalet etmektedir."[110]

2916... Hz. Aişe'd°n demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Velâ (köleyi hürriyetine kavuşturmak için gereken) fiyatı veren ve (hürriyete kavuşturmak) nimet(in)e sahip olan kimseye aittir."[111]

Açıklama

Metinde geçen fiatı veren tabiriyle köleyi "satın alan kimse" kastedilmektedir. Bilindiği gibi bir başkasının mülkünde olan bir köleyi hürriyetine kavuşturabilmek için önce onu satın almak icab eder. Satın almak azat etmenin sebebi olduğundan "köleyi satın alıp azat eden kimse "tabiri yerine "fîatı veren" tâbiri kullanılmıştır. Bir köleyi azat eden kimse onun velâsına sahip olur. Bu köle öldüğü zaman eğer kendisine vâris olacak bir yakını çıkmazsa aralarındaki velâ (dostluk) dan dolayı onu azat eden malına vâris olur.[112]

2917... Amr b. Şuayb'ın dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Riâb b. Huzeyfe bir kadınla evlenmiş de kadın ondan üç erkek çocuk dünyaya getirmiş, sonra çocukların annesi ölmüş. Çocuklar da annelerinin ve hürriyetine kavuşturduğu kölelerinin velâ hakkına vâris oldular. Amr b. As da (bu kadının) oğullarının asabesi idi. Onları Şam'a götürdü (çocuklar orada) öldüler. Bunun üzerine Amr b. As geri geldi ve (o sırada) kadının hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi (geriye) bir miktar mal bırakarak öldü. (Amr b. As da hem çocukların hem de bu kölenin mallarına vâris olarak el koydu) Bunun üzerine (ölen kadının hayatta bulunan erkek kardeşleri) Amr'ı Ömer b. el-Hattab'a şikayet ettiler.
Ömer de -RasÛlullah sallallahü aleyhivesellem:
"Çocuğun yahutta babanın kazandığı mal onun (hayatta) olan asabesinindir." buyurdu.- dedi. (Ve Amr b. As lehine hüküm verdi).
Bu hadisi rivayet eden Abdullah b. Amr rivayetine devamla dedi ki: (Ömer b. Hattâb) Amr b. As'a (hitaben bu meseleyle ilgili olarak):
içinde Abdurrahman b. Avf ile Zeyd b. Sabit'in ve diğer bir adamın şahitliği bulunan bir de mektub yazdı. Nihayet Abdülmelik halifelik makamına getirilince (Hz. Ömer'in hükmüne uyulmadığı için ölen kadının erkek kardeşleri) Hişarri b. İsrfıaiPe -yahutta İsmail b. Hişam'a-şikâyette bulundular. (Hişam b. İsmail de) onlar(ın davasını) Abdül-melik'e havale etti. (Abdülmelik, Hz. Ömer'in mektubunu ve bu meseledeki hükmünü okuyunca:
(Hz. Ömer'in verdiği) bu hüküm, benim de uygun gördüğüm paylaştığım hükümdür, dedi. Ömer b. Hattâb'ın mektubuna göre o da lehimize hüküm verdi. "Biz şu ana kadar bu hükme göre amel ede-
geldik."[113]

Açıklama

Hz. Riabb. Huzeyfe (r.a.)'ın evlenmiş olduğu bu kadın, Ma'mer'in kızı ümmü vâil, el-Cümehiyye'dir. Bu kadından doğan çocuklar hicretin ondokuzuncu yılında Filistin'de bulunan Amras şehrinde çıkan bir veba salgınında ölmüşlerdir. Rivayete

göre o sene bu salgından yirmi beşbin kişi ölmüştür. Ebû Ubeyde (r.a.) ile Muaz b. Cebel (r.a) da bu hastalıktan vefat edenlerdendir.
Sözü geçen üç çocuk bu hastalıktan ölünce Hz. Amr b. As asabe olarak bu çocukların annelerinden kalan mallarına ve yine annelerinin hürriyetine kavuşturduğu köle ve cariyelerinden velâ yoluyla intikal edecek miras hakkına sahip olmak istemiştir.
Metinde açıklandığı gibi Hz. Ümmü Vâil'in hayatta olan erkek kardeşleri bu hakların kendilerine ait olduğunu iddia ederek Hz. Ömer'e şikayette bulunmuşlarsa da Hz. Ömer, Amr b. As'ın haklı olduğunu söylemiş ve Hz. Peygamber'in bu mevzudaki hadisini hatırlatmıştır.
Amr b. As'ın oğlu olan râvi Abdullah'ın rivayet ettiği bu hadis, İbn Mâ-ce'nin Sünen'inde daha uzun ve daha ayrıntılıdır. İbn Mace'in Sünen'inden
anlaşıldığına göre; Emevî halîfelerinden Abdülmelik b. Mervan'ın halifeliği yıllarında (H. 65-86) sözü geçen Ümmü Vâil isimli kadının hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi ölünce kadının erkek kardeşleri, Hz. Ömer'in fetvasına uymayarak, kız kardeşlerinin velâ hakkının kendilerine verilmesini istemişler. Bu maksatla o günün Medine valisi olan Hişam b. İsmail'e müracaat etmişlerdir. Hişam da onların şikayetini halîfe Abdülmelik'e havale etmiş. Bunun üzerine Abdullah b. Amr b. As hemen halifeye müracaat ederek kendisine Hz. Ömer'in bu mevzuda rivayet ettiği hadisi ve vermiş olduğu hükmü bildirmiş, halife de Hz. Ömer'in fetvasına göre hükmetmiştir.[114]

Bazı Hükümler

1. Azâd edilmiş olan bir köle öldüğü zaman onun ve-la hakkı eski efendisine, oda yoksa onun yakınlarına intikal eder.
Cumhuru ulemaya "velâ (hakkı) hürriyete kavuşturana aittir." mealindeki 2915 numaralı hadise dayanan hürriyetine kavuşturulan bir köle üzerindeki velâ hakkına onu azat edenden başka hiçbir kimsenin varis olamayacağını söylemişlerdir.
Hz. Ömer'e Hz. Ali, Zeyd, İbn Mesûd, Übeyy b. Ka'b, îbn Ömer, Ebû Mesud, el-Bedri, Usame b. Zeyd, Ata, Tavus, Salim b. Abdullah, Hasan-ı Basrî, îbn Şîrîn, Eş-Şa'bî, ez-Zührî, en-Nehaî, Ka-tade, Ebû Zinad, İbn Nesit, İmam Malik, es-Sevrî İmam Şafiî, İshak, Ebû Sevr ve Rey sahihlerinin de bu görüşte olduklarını belirtelim.
Ancak Şureyh, bir kimsenin hayatında kazandığı bütün mallar gibi velâ hakkının da varislerine intikal edeceğini söylemiştir.
Sahih olan rivayete göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)'da cumhurun görüşündedir.[115] Mevzumuzu teşkil eden bu hadise göre hiçbir varisi bulunmadan ölen azatlı bir kölenin malına, onu azat eden efendisinin varis olabileceği gibi, efendisi bulunmadığı takdirde, efendisinin oğlu ya da erkek kardeşi varis olabilir. Fakat oğlun oğlu ile erkek kardeşin oğlu varis olamaz.
Cumhurun görüşüne göre, sadece efendisinin kendisi varis olabilir, onun yakın asabeleri varis olamaz.
2. Azadlısı bulunan bir kadın öldüğü zaman erkek çocukları ve erkek kardeşleri varsa onun malı erkek çocuklarına intikal ettiği gibi velâ hakkı da çocuklarına intikal eder.
3. Annesinden velâ hakkı kendisine intikal eden çocuk öldüğü zaman bu hak çocuğun asabesine intikal eder, annesinin kardeşlerine intikal etmez.
M. Yetkili ilim adamı ve şer'î hâkim bir hüküm verdiği zaman bunu yazdırması ve şahidle tevsik etmesi meşrudur.[116]

13. Bir Müslüman Vasıtasıyla Müslüman Olan Kimsenin Durumu

2918... Hisam (b. Ammar) ile Yezid (b. Halid)'in haber verdikle-göre;(temim-ed-Dâri, Fahr-i kainat efendimize);
"Ey Allah'ın Rasûlü, müslüman bir kimsenin telkiniyle onun huzurunda müslüman olan bir kişi hakkında şer'î hüküm nedir?" diye sormuş.
(Peygamber efendimiz de):
"O (müslüman, müslümanlığına vesile olduğu kişiyi) sağlığında ve ölümünde insanların en yakın olanıdır." buyurmuştur.[117]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf "bir müslümanın kendisi vasıtasıyla müslüman olan kişinin en yakını (velisi) olduğunu ifade etmektedir.
İshak b. Rahuye bu hadis-i şerife dayanarak, bir kimsenin müslüman olmasına sebep olan bir müslümanın o kimsenin en yakın velisi olarak o kimsenin medeni münasebetleri üzerine veliliğin verdiği tasarruf yetkisini kullanabileceğini söylemiştir. Bu görüş İmam Ahmed (r.a.)'den de rivayet edilmiştir. Ulemanın ekserisine göre; müslüman müslümanlığına vesile olduğu kimsenin velisi ya da mevlâsı değildir. İmam Ebû Hanife ile imam Şafiî, İmam Mâlik ve Sevrî de bu görüştedirler. Velisi de değildir. Mevlası da değildir. bu görüş İmam b. Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
Ömer b. Abdulaziz ile Said b. el Museyyeb ve Amr b. el Leys (r.a)' ise mevzumuzu teşkil eden bu hadise dayanarak sözü geçen müslümanın müslümanlığına vesile olduğu bir kimsenin mevlası ve dolayısıyla varisi olduğunu söylemişlerdir.
İmam Şafiî ile onun görüşünü paylaşan fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki delilleri, bir kimsenin velâ hakkı ancak onu hürriyetine kavuşturana ait olduğunu ifade eden 2915 numaralı hadistir. Konumuzla ilgili hadiste sözü geçen müslümanın müslüman ettiği kimsenin mevlâsı olarak onun malına varis olması ile ilgili uygulamanın İs lamın ilk yıllarına ait bir uygulama olup sonradan yürürlükten kaldırılmış olması ihtimal dahilindedir.[118]
Bu hadisteki "o sağlığında ve ölümünde ona insanların en yakınıdır sözüyle "o hayatında ona en yakın yardımcı ölümünde de cenaze namazını kıldırmaya en salahiyetli kimsedir." denmek istenmiş de olabilir.
Görüldüğü gibi İmam Şafiî ile onun görüşünü paylaşan fıkıh âlimlerinin bu görüşleri bir müslüman la onun müslümanlığına

sebep olduğu kişinin arasında bir "muvalat akdi: karşılıklı diyet ödeme varis olma ve yardımlaşma anlaşması" bulunmaması haliyle ilgilidir. Fakat aralarında böyle bir anlaşmanın bulunması halinde bu iki kişinin birbirlerine varis olmalarında bir sakınca yoktur. Hanefilere göre, aralarında muvalat (hısımlık) anlaşması bulunan iki kişinin birbirlerinin mallarına varis olabilmeleri için taraflarda şu şartların bulunması gerekir:

1. Hür olmak
2. Başkası tarafından azad edilmiş olmamak,
3. Karı veya koca dışında asabe veya farz (pay) sahiplerinden bir akrabası bulunmamak,
4. Zevilerhamdan bir hısımı bulunmamak,
5. Akdi yapanların akıl ve baliğ olmaları.

Mevzumuzu teşkil eden hadisi musannif Ebû Dâvud iki ayrı şeyhten rivayet etmiştir. Bunlardan Yezid b. Halid bu hadisi Temim-i Darı nasıl ve kimin vasıtasıyla aldığını belirtmeden doğrudan doğruya temimi Dari'nin Hz. Peygamber'e yönelttiği soruyu ve Resûl-i Ekrem'in verdiği cevabı nakletmekle yetinmiştir. Bu bakımdan Yezid'in bu rivayeti mürseldir.

Diğer Şeyhi Hişâm ise bu hadisi Temim-i Dari'den Kabisa b. Züeyb aracılığıyla aldığını belirtmiş ve hadisini 'an'ane yoluyla rivayet etmiştir. Bu bakımdan Hişam'ın rivayeti muttasıl ve*mu'anan bir rivayettir. Musannif Ebû Davud'un her iki şeyhinde senetlerini de nakletmekten maksadı bu farka işaret etmektir. Bu hadisin rivayetinde üç ihtilâf vardır:

1. Hadisin ravilerinden Abdullah b.Mevhib'in ismi bazı rivayetlerde Abdullah b. Vehb olarak geçmektedir. İmam Tirmizi ile Hafız îbn Hacer'e göre doğru olan Abdullah b. Mevhib'dir.
2. Herne kadar bu hadis-i şerifte Abdullah b. Mevhib ile Temim-i Dâri arasında Kabisa b. Züeyb zikredilmişşe de Yahya b. Hamza gibi bazı kimseler bu, hadisi Abdulaziz b. Ömer'den rivayet ederken senedine Kabisa'yı ilave etmişlerdir.
3. İbn Mâce'nin Sünen'i ile İmam Ahmed'in Müsned'inde bu hadisi Veki işittim tabirini kullanarak rivayet etmiştir. Darimi'nin Sünen'i ile tmam Ahmed'in Müsned'inde Ebû Naim'den gelen rivayette de bu tabir vardır. Ancak Tirmizî'nin Sünen'inde bu tabir yoktur. Hafız ibn Hacer'in Tehzibü't-Tehzib isimli eserinde açıkladığına göre, hadisin bu tabirle nakledilmesi hatalıdır. Çünkü Abdullah b. Mevhib Temim-i Dâri ile hiç karşılaşmadığından hadisi ondan dinleyerek alması mümkün değildir.

Her ne kadar bazıları bu hadisin sıhhatinde şüpheye düşmüşlerse de İbn Kayyim'in açıkladığı gibi bu hadis çeşitli hadislerle te'yid edildiğinden derece itibariyle hasen'den aşağı düşmez.[119]

14. Vela Hakkının Satılması (Caiz Midir?)

2919... İbn Ömer (r.a.) demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) velâ (hakkı)mn satılmasını ve bağışlanmasını yasakladı"[120]

Açıklama

Burada yasaklanan velâdan murat vela-i ıtakadır. Velâ-i ıtakanın sebebi azat etmek değil, kölenin azad olmasıdır. Çünkü bir kimse yakın akrabasından bir köleye miras yolu ile sahib olursa köle azad olur, velâ hakkı da sahibine verilir. Eğer velânın sebebi azad etmek olsaydı sahibine verilmemesi icab ederdi. Çünkü sahibi onu azad etmemişti. Azad olan köle ölürse onu azad eden kimse yahut vârisleri köleye mirasçı olurlar. Arablar bu hakkı kimi satar, kimi birine hibe ederlerdi. Rasûlullah (s.a.) bunu men' etti zira velâ hakkı neseb gibidir. Hibe edilemeyeceğini de müttefiktirler. Ancak İbn Münzir burada ikinci bir kavil olduğunu söylemiştir. Mezkur kavle göre, Meymûn'e binti Haris (r.a) âzâd ettiği kölelerinin velâ hakkını Hz. Abbas'a hibe etmiş, Urvede Tahman'ın velâsını Musab b. Zü-beyr'in mirasçıları için satın almıştır. Ata'nıirtia sahibi kölesine dilediği kimse, ile velâ akdi yapmak için izin verebilir." dediği rivayet olunur. Bu da velânın hibe edilmesi demektir. Nevevî, "ihtimal bu zevat bu hadisi duymamışlardır" diyor. Cumhur ulemaya göre velâ ne satılır ne de hibe edilir. Çünkü Peyamber (s.a): - "Velâ neseb karabeti gibi bir karabettir" buyurmuştur. Bunu Hz. İbn Ömer merfu olarak rivayet etmiştir. Hadis İbn Huzeyme, İbn Hibban ve Hâ-kim'e güre sahihtir. Yalnız Beyhakî onun illetli olduğunu söylemiştir. Aynı hadisi İbni Ömer (r.a.)'dan İbn Battal da merfu olarak başka bir tarikle rivayet etmiştir. Velâ neseb gibi olduğuna göre, değiştirilmesine imkân yoktur. Çünkü nesebin değiştirilemeyeceğine icma mün'akid olmuştur. Neseb değiştirmek mümkün olmadığı içindir ki Teala Hazretleri evladlıklara miras vermeyi neshetmiş ve onları babalarının adları ile çağırmayı emir buyurmuştur. Resûl-ü Ekrem (s.a.)'i de babasından başkasına intisab edenlere lanet eylemiştir.[121]

15. İşitilecek Derecede Ses Çıkarıp Sonra Ölen Yeni Doğmuş Bir Çocuğun Mirastaki Durumu

2920... Ebû Hüreyre'den demiştir ki; Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Yeni doğan bir çocuk (işitecek kadar yüksek) bir ses çıkaracak olursa vâris kılınır."[122]

Açıklama

İstihlâl: Ağlamak ya da bağırmak suretiyle sesi yükseltmek demektir. Ancak burada bu kelimeyle ne kastedildiği hususunda ulema farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Hattâbi'ye göre, "istihlâl; kelimesi burada ses çıkarmak, aksırmak, nefes almak kımıldamak gibi" canlılığa delalet eden bir alamet anlamında kullanılmıştır. Yeni dünyaya gelen bir çocuk ağlamak veya bağırıp çağırmak suretiyle bir ses çıkarırsa, yahutta ses çıkarmayıp da aksırmak, tıksırmak, nefes almak, kımıldamak gibi bir canlılık belirtisi gösterse, bu çocuk ana

rahminde bulunduğu sırada Ölmüş olan bir yakının malına varis olabildiği gibi, başkası da ona varis olabilir. Aksi takdirde kendisi başkasına varis olamadığı gibi, başkası da ona varis olamaz. İmam Sevrî (r.a.) ile tmam Evza'ijmam Şafiî, İmam Ebû Hanîfe ve taraftarları bu görüştedirler. İmam Malik'e göre yeni doğan bir çocuk ses çıkarmadıkça aksırıp tıksırsa veya kımıldasa bile canlı doğmuş sayılamaz.
Yine ulemadan bazılarına göre, buradaki istihlâl kelimesiyle kasdedilen yeni doğan bir çocuğun ağlamak veya bağırıp çağırmak suretiyle sesini yükseltmesidir. Yeni doğan bir çocuk sesini yükseltmeden ölecek olursa kendisi ana rahminde iken ölen bir yakınına varis olamadığı gibi, başkası da ona varis olamaz. Çünkü çocuğun canlı olarak doğmasının tek alameti doğduğu zaman ses çıkarmasıdır.
Muhammed b. Şirin ile Şa'bi, ez-Zührî ve Katâde bu görüştedirler. Bu görüşte olan sözü geçen ulemadan Zührî aksırmanın da istihlâl gibi hayât alameti olduğunu söylemiştir. Merhum Ömer Nasuhi Bilmen, Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini naklederken şöyle diyor:
İmam Şafiî'ye ve İmam Malik'ten bir rivayete göre; sukut eden bir hami, harekette, teneffüsde bulunsa veya aksırsa hem vâris, hem de müverris olabilir. İmam Ahmed'e göre, ise bunlar kâfi değildir. îstihlal ile ne vâris* ne de müverris olabilir. Bir kerre olsun süt emmesi lâzımdır.[123]

16. Antlaşma Mirası Zevilerham (Denilen Hısımlara Tanınan) Miras (Hakkı) İle Yürürlükten Kaldırılmıştır

2921... İbn Abbas'dan demiştir kir
"Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin..[124] (âyet-i kerimesi inince müslümanlardan) birisi diğeri ile anlaşıyor ve aralarında bir kan bağı olmadığı halde (anlaşma sebebiyle bu iki kişiden) biri ötekine varis oluyordu. Sonra Enfâl (âyeti) bunu yürürlükten kaldır.Yüce Allah (Enfâl âyetinde şöyle) buyurdu: "Rahim sahihleri (hısımlar) Allah'ın kitabına göre birbirlerine (varis olmağa) daha yakındırlar.[125]

Açıklama

Burada söz konusu edilen anlaşmadan maksat 2918 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıkladığımız iki kişinin karşılıklı diyet ödeme, varis olma veya yardımlaşma mevzuunda anlaşmalarından doğan ve Muvâlat akdi denilen hukukî münasebettir. Sözü geçen hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi aralarında böyle bir anlaşma bulunan kimselerden biri ölünce eğer yakını yoksa diğeri onun malına varis olabiliyordu.
Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre bu uygulama Enfâl suresinin yetmjşbeşinci âyetiyle yürürlükten kaldırılmıştır.
Cumhur ulema bu hadis-i şerifin zahirine sarılarak muvâlat akdinin yürürlükten kaldırıldığını ve hukukîliğini kaybettiğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre muvalât akdi yapan mevlâ'l-muvalat dediğimiz kimselere pay ayrıldığını ifade eden Nisa sûresinin 33. âyeti gereğince bu kimseler arasında cereyan eden miras hükümleri Enfâl sûresinin yetmişbeşinci âyetiyle yürürlükten kaldırılmamıştır. Çünkü Rahim akrabalarının birbirine varis olması daha uygundur.[126] mealindeki âyet sözü geçen Nisa süresindeki âyetin hükmünü neshetmez, ancak tefsir eder. Çünkü o âyet Rahim sahihlerinin mirasta mevla'l muvalat'tan daha ileri olduğunu bildirir. Bu tıpkı oğul bulunduğu zaman mirası kardeşten daha ileri olması gibidir. Oğul kardeşi miras sahibi olmaktan, çıkarmaz. Ancak mirası kendisi alır. Ama oğul bulunmasa miras kardeşe düşer. Rahim sahihleri de bulunursa miras onlara düşer, ama rahim sahipleri bulunmadığı zaman mirası mevlâ'l-muvalat alır.
Mâlik, Sevrî, Evzâî ve Şafiî'ye göre asabe ve rahim sahihlerinden yakını olmayanın mirası devlete aittir. Mevlâ'l muvalata düşmez. Malîkiler veŞafiîler Hanefilerin içtihadına karşı şöyle diyor:
Bu âyette anlatılanın (mevlâ' muvalatın) vâris olacağına dair bir delil yoktur. Çünkü böyle bir delalet üç şeye bağlıdır:
1. "Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin"[127] cümlesiyle
mutlaka antlıların kasdedilmesi,
2. Bu cümlede geçen nasib kelimesiyle mirasın kastedilmiş olması,
3. Bu cümlenin muhkem olması[128]

2922... İbn Abbâs'dan "Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini veriniz"[129] âyeti hakkında (şöyle) dediği (rivayet olunmuştur):
"Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Rasûlûllah (s.a.)'ın ensarla muhacirler arasında kurmuş olduğu kardeşlikten dolayı (muhacirler) ensara (bir ensarhmh) akrabasından önce (mirasçı kılınırlardı). (Bu âyet bu tatbikatla ilgiliydi. Bir süre sonra) "Ana babanın ve akrabanın bıraktıklarından her birine varisler kıldık...[130] (mealindeki âyet-i kerime) inince bu âyet öbür âyeti neshetti. Binaenaleyh) "yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerinizi veriniz"[131] (âyet-i kerimesinde yeminlerin bağladığı kimselere verilmesi emredilen hisseden maksat) yardım, nasihat ve onlara yapılacak vasiyettir. (îşte bu şekilde muhacirlerin ensarın malı üzerindeki) miras (hakları) yürürlükten kalktı.[132]

Açıklama

Metinde geçen âyet-i kerimesindeki akd kelimesi bağlamak, güçlendirmek sağlamlaştırmak anlamına gelir. Eleymân kelimesi ise "elyemin" kelimesinin çoğuludur.El yemin "sağ el" anlamına geldiği gibi, kasem yani yemin anlamına da gelir. Akd

yaparken insanlar birbirlerinin sağ ellerini tutup tokalaştıklarından bunlara "sağ ellerinizin bağladığı kimseler" denmiştir. Fakat burada "el eyman" kelimesinin yemin anlamına gelmesi daha doğru ve uygundur.[133] Her ne kadar Buharı ve İbn Kesir'in rivayetlerinde metinde geçen "yeminlerinizin bağladığı..."[134] âyetinin"Ana-baba ve akrabasının..."[135] âyetini neshettiği ifade ediliyorsa da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte aksi ifade edilmektedir. Taberinin ifadesine göre doğrusu da budur. [136] Burada yeminlerle akit yapanların kimler olduğu meselesi üzerinde birkaç görüş vardır:

1. Bu cümle ile kasdedilen halifler, kendileriyle dostluk ve kardeşlik ahd edilmiş bulunanlardır. Fıkıh ilminde mevlelmiivâlat diye anılan bu akdi bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.

2. Hz. Peygamberin Medine'de aralarında kardeşlik bağı kurduğu en-sar ile muhacirlerdir. Bu bağ sebebiyle aralarında kardeşlik bağı bulunan ensar ile muhacirler birbirlerine varis olabiliyorlardı. "Ana babanın ve akrabanın bıraktıklarından herbirini varisler kıldık[137] âyeti inince bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. Kardeşler arasında da sadece yardımlaşma nasihat ve vasi-yetleşmek kaldı.

3. Bu cümle ile kastedilen evlatlıklardır. Daha önce evlatlıklar kendilerini evlat edinenlere varis olurdu. âyetiyle onlara mirastan pay verilmesi emredildi. Fakat daha sonra inen âyetlerle miras sadece farz (pay) sahibleriyle asabe ve zevil erhama bırakıldı. Evlatlıklara da sadece vasiyet yoluyla pay verildi.

4. Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre cümlesi kendisinden bir önceki cümlede bulunan kelimeleri üzerine atfedilmiştir. O zaman mana şöyle olur. Ana-babanın, akrabanın ve yeminlerinizin bağladığı kimselerin geriye bıraktığı mallar için vârisler yarattık. Mirası antlıya değil vâris olan mevlalara veriniz. Cübbâî'nin bu te'vili çok uzak bir yorumdur.

5. Ebû Müslim eJ İsfahanî'ye göre ise bu cümle ile kast edilen aralarında nikâh bağı bulunan karı kocadır[138] Her ne kadar İbn Abbâs (r.a.) söz konusu cümle ile Resül-ü Ekrem'in Medine'de ensar ile muhacirler arasında kurduğu kardeşliğin kastedildiğini söylemişse de ulema bu mevzuda ileri sürülen görüşler içerisinde en kuvvetli görüşün birinci ve beşinci maddede açıkladığımız görüş olduğunu söylemişlerdir. Birinci maddede zikredilen akdin hükmünü ise 2918 numaralı hadisin şerhi ile bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.[139]

2923... Davûd b. el-Husayn'dan demiştir ki:
Ben Ümmü Sa'd bnt er-Rabi'a (kur'an) okuyordum. (Ümmü Sa'd) Ebû Bekir'in himayesinde kalmış yetim bir kız idi. (ben kendisine) "yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin...[140], (âyetini) okuyunca - (bu âyeti) (şeklinde) okuma (da şeklinde oku).Çünkü bu âyet Ebû Bekir'le İslamı kabul etmeyen oğlu Abdurrahman hakkında inmişti, (oğlunun müslü-manhğı reddettiğini gören) Hz. Ebû Bekir de onu varis kılmayacağına yemin etmişti. (Abdurrahman) müslüman olunca yüce Allah, onun hissesini vermesini Peygamberine emretti.
(Râvi) Abdülaziz (bu rivayete şunu da) ilave etti: (Abdurrahman) kılıçla İslama zorlanıncaya kadar müslümanhğa girmedi.
Ebû Dâvud der ki (bu âyeti) i-üâ (şeklinde) okuyan bir kimse bu akdi (tek taraflı) bir yemin kılmış olur. (şeklinde) okuyan da bu akdi karşılıklı yemin kılmış olur..' Doğrusu ise Talha'nın rivayeti (olan) (şeklindeki kıraat)tir.[141]

Açıklama

Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman'ın Islamı kılıç zoruyla kabul etmesinden maksat; Islâmı kabul etmesi için ona kılıç çekilmiş olması demek değildir. Onun müslümanların küffara karşı askeri üstünlüğü sağlayıp da üstüste zaferler kazanmaya başladığını görünceye kadar İslamı kabule yanaşmayıp ancak bu üstünlüğü gördükten sonra müslü-man olmasıdır.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvud burada Hz. ümmü Sa'd'ı er-Rabi'in kızı olarak göstermişse de, aslında Hz. Ümmü Sa'd, onun kızı değil, torunudur. Tehzibii't-Tehzib'de Hafız İbn Hacer onun künyesinin Ümmü Sa'd bint Sad b. er-Rabi' b. Any b. Ebî Züheyr olduğunu isminin de Cemile olduğunu ve kendisinin de sahâbiye olduğunu kaydediyor.
Anlaşılan Ümmü Sa'd sözü geçen Nisa sûresinin şeklinde okuduğunu hiç duymamış olduğu için âyetin bu şekilde okunmasına itiraz etmiş ve şeklinde okunmasını istemiştir. Nitekim Hz. Aişe'de "Fakat ne zaman ki Peygamberler umutlarını kestiler ve kendilerinin yala-na çıkarıldıklarını (kafirlere karşı kendilerine yapılacağı va'dedilen yardımın yapılmayacağını) sandılar.."[142] mealindeki âyette geçen kelimesinin sülasi babdah okunduğunu hiç duymamış olduğu için bu şekilde okunduğunu görünce buna itiraz etmiş ve bu fiilin tef'il babından okunması gerektiğini iddia etmişti.
Bu hadis-i şerif İslâm'ın ilk yıllarında yapılan yeminlerin miraslar hakkında da geçerli olduğu yapılan bir yeminle aslında mirasçı durumunda olan birinin mirastan düşürülebildiği gibi mirasçı olmayan birinin de mirasçı kılındığına dair yapılmış olan bir yeminle yemin sahibinin malına mirasçı kılındığını ifade etmektedir. Yine bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre; Hz. Ebû Bekir bu uygulamadan yararlanarak müslümanlığı kabul etmeyen oğlu Ab-durrahman'ı mirastan mahrum edeceğine dair yemin etmiş. Nihayet Hz. Ab-durrahman Mekke'nin fethine tekaddüm eden günlerde müslüman olmuş da bunun üzerine Cenab-ı Hak Hz. Ebû Bekir'in Abdurrahman'a hissesini vermesi için "... yeminlerinizin Çağladığı kimselere hisselerini verin.."[143] âyetini indirmiştir.
Metinde geçen âyet hakkında yapılan muteber açıklamaları bir önceki hadisin şerhinde nakletmiştik. Buradaki açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçen muteber bir açıklama değildi^
Hafız İbn Kesir bu hadisteki açıklama hakkında şöyle diyor: "Bu garib bir sözdür. Sahih olan birinci olarak serdettiğimiz görüştür. (Yani sahih olan görüş yeminlerinizin bağladığı kimseler sözüyle mevlel muvalat kastedildiğini ileri süren görüştür.)
Bu birinci görüşe göre İslâmın başlangıcında iki kişi yeminleşerek biribirlerinin malına varis olabiliyorlardı. Daha sonra bu uygulama kaldırıldı. Fakat daha önce yapılmış olan yeminlerin hükmü geçerli sayıldı. Zira müslümanlar yapmış oldukları ahid ve yeminlerine sadık kalmakla emrolunmuşlardı.[144]
Hafız Münzirî ise bu hadis hakkında sükût etmektedir.[145]

2924... İbn Abbâs (r.a.)'den demiştir ki:
“Onlar ki inandılar ve hicret ettiler...[146] (âyet-i kerimesi inince (Hicret etmemiş olan müslüman) bir arab (yakınlarından olan) bir muhacire mirasçı olamadığı gibi bir muhacirde ona mirasçı olamazdı. "... Rahim sahihleri (akraba olanlar) biribirlerine (mirasçı olmağa) daha uygundurlar..."[147] (âyet-i kerimesi) bu âyeti neshetti.[148]

Açıklama

Metinde geçen Enfâl sûresinin yetmiş ikinci âyet-i kerimesi nazil olunca muhacirler ve ensar akraba olmadıkları halde biribirlerine varis kılınmışlardır. Nihayet bu uygulama Enfal sûresinin yetmiş beşinci âyet-i kerimesi ininceye kadar devam etmiş, bu âyetin nü-zuluyla bu uygulama yürürlükten kaldırılmış ve miras âyetlerinde belirlendiği şekilde ancak yakın akrabalar birbirine mirasçı kılınmışlardır. Bunun üzerine sahabe-i kiramdan biri "Ey Allah'ın Resulü bu âyet-i kerimeye göre, biz müşrik akrabalarımıza mirasçı oluyor muyuz?" diye sormuş bu soru üzerine de; "İnkar edenler birbirlerinin velisidirler.[149] âyet-i kerimesi nazil olmuştur.[150] bu hadisin senedinde çeşitli tenkidlere uğramış olan Ali b. Huseyn vardır.[151]

17. (İslâmiyette Kötülük Üzerinde Yardımlaşma Üzerine Yapılan Bir Antlaşmanın Hükmü)

2925... Cübeyr b. Mütim'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
İslâmiyette (kötülükte yardımlaşmak üzere) antlaşma yoktur. Cahiliye döneminde (hayırlı işlerde yardımlaşmak üzere yapılmış olan) antlaşmaları ise İslamiyet sadece kuvvetlendirir.."[152]

2926... Asım el-Ahvel'den demiştir ki:
Ben Enes b. Malik'i Rasûlullah (s.a.) bizim evlerimizde muhacirlerle ensar arasında (kardeşlik) antlaşması yaptı" derken işittim. (Enes bunu söyleyince) kendisine:
Rasûlullah (s.a.) "İslamda antlaşma yoktur" buyurmamış mıyıı?- denildi (Oda) iki yahut da üç defa "Rasûlullah (s.a.) bizim evlerimiz de muhacirlerle ensar arasında (kardeşlik) antlaşma(sı),yaptı." cevabını verdi.[153]

Açıklama

Hılf: Ikı kısmın birbirlerine yardımda bulunacaklarına ve birbirlerini takviye edeceklerine dair ittifak etmeleridir. Cahıliyyet devrinde arab kabileleri başkalarıyla çarpışmak ve onlara baskı yapmak için birbirleriyle muahede yaparlardı. Bu türlü ittifak Rasûlullah (s.a.)'in:
"İslâm'da ahidlesme yoktur" hadisiyle yasak edilmiştir. Fakat yine ca-hiliyet devrinde mazluma yardım ve sılairahim gibi şeyler için de ittifak yapılırdı. Bu hayır ve hakka yardım için yapıldığından îslamiyette de meşru plarak kalmıştır. Rasûlullah (s.a):
"Cahiliyyet devrinde olan herhangi bir ahidleşmeyi İslâm ancak şiddet (kuvvet) yönünden artırmıştır.'* buyurarak bu nevi ittifakın neshedilme-diğini anlatmak istemiştir.
Taberi: "Bugün ittifak ve sözleşme caiz değildir. Çünkü hadisdeki kardeşlik ve bu kardeşlikle birbirlerine mirasçı olmak gibi şeylerin hepsi "rahim akrabaları, birbirine daha yakındır[154] âyetiyle neshedilmiştir demiştir. Neyevî de şunları söylemiştir: "Mirasa taallûk eden şeylerde cahiliyyet ittifakına muhalefet göstermek Cumhuru ulemaya göre müstehabtır. Fakat İslam'da kardeşlik ve Allah'a taat hususunda ittifak dinde yardım almak, hakkı ikame için dayanışmak bakidir. Neshedilmemiştir...”
Hasılı birbirine zıt gibi görünen bu rivayetlerden anlaşılan budur. Yani İslam'da ahidleşme yoktur hadisinden murad şer'en yasak olan miras ittifakı gibi şeylerdir. Cahiliyyet devrinden beri yapılagelen herhangi bir ittifakı İslam'ın ancak kuvvetlendireceğini bildiren hadis ise meşru olan kardeşlik ve din hususunda yardımlaşma ittifakıdır.[155]

18. Kadın Eşinin Diyetine Varis Olur

2927... Said (b. Müseyyeb (r.a.))'den demiştir ki: Ömer b. Hattab "diyet akilenindir, kadın kocasının diyetine varis olamaz" derdi. Nihayet kendisine ed-Dahhak b. Sufyân: "Eşyem ed-Dibâbî'nin hanımına kocasının diyetinden miras payı vermem için Rasûlullah (s.a.) bana mektup yazmıştı." dedi de. Hz. Ömer bu görüşünden döndü.
Ahmed b. Salih dediki bize bu hadisi Abdurrezzâk Ma'mer'den, O da Zührî'den, O da Said'den rivayet etti ve bu rivayetinde şöyle dedi: (Hz. Peygamber Dahhak b. Süfyan'ı Arablara zekat tahsildarı olarak görevlendirmişti.[156]

Açıklama

Diyet; Can karşılığında yahut da bir organı zarara uğratma karşılığında verilen tazminattır.
Akile: diyeti ödeyen, asabe, aşiret, ehl-i divan ve sairedir. Bunlar kendi efradından birinin şüphe ile veya hata ile yaptığı cinayetin diyetini veya gur-re denilen karşılığını ödemekle mükelleftirler.
Diyeti ödeyenlerden herbirine akil denir. Hepsine birden akile denir ki cemaat-i akile manasındadır.[157]
Yapılan bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere diyetin ödenmesinde sorumluluk sadece cinayeti işleyene değil, aynı zamanda

onun yakınlarına da aittir. Yakınlarından kadınlar, çocuklar, akıl hastaları, farklı şehirde oturanlar diyet sorumluluğuna katılmazlar.
Diyeti öncelikle cinayeti işleyen öder. Eğer buna gücü yetmezse yakınları buna ortak olur veya tamamen öderler. Diyet ödemekle yükümlü olanlardan herbiri kendine düşeni üç yılda üç taksitte öder.
AkılenİN Dereceleri:
1. Katilin kayıtlı olduğu meslek teşekkülü,
2. Katilin asabesi yakın akrabaları,
3. Hazine yani devlet maliyesi[158]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Hz. Ömer'in önceleri bu kimsenin diyetini ancak akılesinin alabileceğini karısı da bundan bir pay alamayacağı görüşünde iken, sonradan Dahhak b. Süfyan'ın "Rasûlullah (s.a.) öldürülen bir kimsenin diyetinin hanımına kalacağına dair bana mektub yazmıştı" demesi üzerine bu görüşünden döndüğü ifade edilmektedir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; Hz. Ömer bir kadının öldürülen kocasının diyetini alamayacağı hükmüne varırken "miras bir kimsenin hayatında kazanıp da ölürken bırakıp gittiği malıdır. Bir kimsenin diyeti ise hayatında kazandığı bir mal gibi olmadığına göre, diyet miras olamaz ve do-layısıyle bir kimsenin hanımı diyetinden bir pay alamaz" şeklinde bir kıyas yapmış fakat bu görüşünün doğru olmadığını ifade eden bir hadise rastlayınca kendi içtihadını bırakıp hadisin hükmüne dönmüştür.
Metinden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber Dahhâk b. Süfyan'a yazdığı mektubta ona yanlışlıkla öldürülen Eşyem ed-Dibabî'nin diyetinden karısına da miras hükümlerine göre bir pay vermesini emretmiştir.
öldürülen bir kimsenin diyetinden hanımının da miras hükümlerine göre bir pay alabileceği hususunda Hz. Peygamberin mektub yazdığı Hz. Dahhak yüz atlıya bedel tanınmış sahabilerden biridir. Hz. Peygamberdin başında kılıçla nöbet tutardı, zekât memurluğu da yapan bu büyük sahabiyi fahri kainat Efendimiz bir ara kendi kavminden müslümanlar üzerine vali tayin etmişti.
Diyetinden karısına da bir pay verilmesi için hakkında Hz. Peygamberin özel mektub yazdığı. Eşyem de meşhur bir sahabidir. Kûfe'de bulunan "Dibab" isimli bir kaleye nisbet edildiği için "Dibâbî" diye tanınmıştır.
Şerhü's-Siinne isimli eserde deniliyor ki, "bu hadis diyetin önce maktulun hakkı olup sonra Onun ölümü sebebiyle aynen diğer malları gibi varislerine intikal ettiğine delildir. İlim ehlinin ekserisinin görüşü de budur. Ancak Hz. Ali bu mevzudaki içtihadına dayanarak maktulun diyetinden ana bir kardeşleri ile eşine bir pay vermemiştir.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor: "Bu hadis diyetin de aynen diğer mallar gibi Ölünün mirasçıları arasında taksim edileceğine ve dolayısıyla maktulun katilden diyetin ancak üçtebirinin affedilmesini vasiyet edebileceğine, katile vasiyyet caiz olmadığından bu affın da amden (kasıtlı olarak) kati için değil, hataen ve şibh-i amd gibi katiler için geçerli olacağına delalet etmektedir."[159]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/101-105.
[2] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 398-402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/105-106.
[3] İbn Mâce, mukaddime 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/107.
[4] Nisa, (4) 11.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/107-108.
[6] Nisa, (4) 176.
[7] Buhârî, feraiz 13; Müslim feraiz 6-7; Tirmizî, feraiz 7; İbn Mâce feraiz. 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/108-109.
[8] Nisa, (4) 176.
[9] Nisa, (4) 11.
[10] İbn Cerir, Tefsirii't Taberi, IV-276.
[11] Tirmizî, feraiz 6.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/109-110.
[13] Nisa, (4) 176.
[14] Ahmed b. Hanbel HI-372, IV-323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/110-111.
[15] Nisa, (4) 176.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/111-112.
[17] Nisa, (4) 176.
[18] Buhârî, feraiz 14; Müslim, feraiz 10-13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/112.
[19] Nisa, (4) 12.
[20] Nisa, (4) 176.
[21] Buhari, Tefsirü'l Kur'an 3/53.
[22] Bakara, (2) 278.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/112-113.
[24] Müslim, ferâiz 9; Tirmizî, tefsir 4/5; İbn Mâce, ferâiz 5; Muvatta, ferâiz 7; Ahmed b. Hanbel IV-293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/113.
[25] Nisa, (4) 83.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/113-114.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/114.
[28] Buhârî, feraiz 8; Tirmizî feraiz 4; İbn Mâce feraiz 2; Ahmed b. Hanbel 1-389, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/115.
[29] Nisa, (4) 176.
[30] Şevkanî, Neylü'l Evtfir, Kitabü'I ferâiz VI-67.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/116-117.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/117.
[33] Nisa, (4) 11.
[34] Tirmizî, feraiz 3; Ibn Mâce feraiz 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/117-118.
[35] Nisa, (4)11.
[36] Nisa, (4) 12.
[37] Süleyman Ateş, Kur'ân-ı Kerim'in yüce meali ve Çağdaş tefsiri 1-494.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/118-120.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/120.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/120-121.
[41] Buhârî, feraiz 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/121.
[42] Ali Himmet Berkî, İslâm Hukukunda Feraiz ve İntikal 38.
[43] a.g.e. 43.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/121.
[45] Tirmizî, feraiz 10-11; îbn Mâce, feraiz4; Darimî, feraiz 19-23; Muvatta, feraiz4-6; Ahmed b. Hanbel V-327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/122-123.
[46] Ali Himmet Berki, İslam Hukukunda Feraiz ve İntikal, 50.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/123.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124-125.
[51] Tirmizî, feraiz 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/125.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/126.
[53] Ibn Mâce, feraiz 3; Ahmed b. Hanbel V-27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/126-127.
[54] Buhârî, ahkam 8; Müslim, iman 227, 229, İmare 21.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/127.
[56] Buhârî, feraiz 5, 7, 9, 15; Müslim feraiz 2, 3; Tirmizî, feraiz, 8; İbn Mâce feraiz 10; Ahmed b. Hanbel 1-325.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/127-128.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/128-129.
[58] Buhârî, kefale 5, istikraz II, nefakat 15, feraiz 4, 25; Müslim, ferâiz 14,"17; Ebû Dâvûd imare 15, buyu 9; Tİrmizî, cenaiz 69, feraiz 1; İbn Mâce, feraiz 9, sadakat 13; Nesaî cenaiz 67; Ahmed b. Hanbel 11-290, 353, 356, III-296, 371, IV-131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/129-130.
[59] İbn Mâce, feraiz 9; el-Benna Fethürrabbani XV-200.
[60] Buhârî, havalat 3, kefale 3, Ahmed b. Hanbel 11-290, 380.
[61] M. Hayri Kırbaşoğlu, Te'vilü'l Muhtelifi'l Hadis (Hadis Müdafaası) 250.
[62] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük tslam İlmihali, 708.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/130-131.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/132.
[65] Enfâl (8) 75.
[66] Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, 417-418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/132-133.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134.
[69] Tirmizî, feraiz 13; İbn Mâce feraiz 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134-135.
[70] İbn Abidin, Mecmu atıf Resâil-i İbn Abidin 11-200.
[71] Aliyyü'1-Kari Mirkatü'l Mefatih III-392.
[72] Şevkânî, Neylii'l-Evtar VI-75, Kitâbü'l feraiz bab macâe fi zevil erham vel mevlâ min esfel.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/135-136.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/136-137.
[74] Aliyyu'l Kari, Mirkatü'l-Mefâtih, III-392.
[75] Şevkânî, Neylü'l-Evtar, VI-74.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/137-138.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/138.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/138-139.
[79] Tirmizî feraiz 14, tbn Mâce feraiz 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/139.
[80] Aliyyü'1-Kari Mirkatül Mefalih III-396.
[81] el-Mubarek Furî, Tuhfetü'l-Ahvezi VI-286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/139-140.
[82] Tirmizî, feraiz 23; İbn Mâce feraiz 12; Ahmed b. Hanbel III-490, IV-107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/140.
[83] Aliyyü'l Kari, Mirkatii'l-Mefatih III-391.
[84] Avnü'l Ma'bûd VIII-115-118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/140-142.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142-143.
[88] Buhâri, Hac 44, megazi 48, feraiz 26; Müslim feraiz 1; Tirmizî ferâiz 15; İbn Mâce, feraiz 6; Darimi, feraiz 29; Muvatta, feraiz 10; Ahmed b. Hanbel 11-200, 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/143.
[89] Şayuti, el-Câmjüssagîr, I-126.
[90] Suyutî el-Camiüssagîr, 1-126.
[91] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim VIII-124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/143-144.
[92] Buhârî, hac 45, cihad 180, tevhid 31, menakıb 39, meğazi 48; Müslim, hac 439; İbn Mâce, menasik 29; Ahmed b. Hanbel 11-128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/144-145.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/145-146.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146.
[95] Tirmizî, feraiz 16; Ibn Mâce, feraiz 6; Darimî, feraiz 39; Ahmed b. Hanbel 11-195.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146.
[97] Enfâl 8/73.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146-147.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/147.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148.

[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148-149.
[103] İbn Mâce, erruhun 21; feraiz, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/149.
[104] Bakara, (2) 278.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/149-150.
[106] Buhârî, salat 70, şürût 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz, 19-20, 22, 23, talak 14, keffârat 8, nikah 18, zekat 61, mekâtib 5, büyü' 67, 73; Müslim, İtk, 5-6, 10, 12, 14-15; Ebû Dâvud feraiz 12, ıtak 2; Tirmizî, feraiz 20, vesaya 7, velâ 1; Nesâî, zekat 99, talak 29-31, buyu' 75-76, 78; İbn Mâce, talak 29, Dârimî, talak 15, feraiz 51, 53; Muvatta, talak 25, İtk 17-19; Ahmed b. Hanbel I-28I, 361, 11-28, 100, 113, 144, 153, 156, IV-33, 42, 46, 82, 103, 121, 135, 161, 172, 175, 178, 180, 186, 190, 213, 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/151.
[107] Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku 368.
[108] İbn Mâce, itk 3.
[109] Kehf (18), 29.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/151-152.
[111] Buhârî, feraiz 23; Müslim itk 10; Nesaî, talak 31; Tirmizî, feraiz 33; Ahmed b. Hanbel 11-30, VI-115, 186, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153.
[113] İbn Mâce, feraiz 7; Ahmed b. Hanbel, 1-27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153-154.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/154-155.
[115] İbn Kudame, el-Muğnî, VI-352-353.
[116] Haydar Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce VII-435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/155-156.
[117] Buharî, ferâiz 22; Tirmizî, ferâiz 20; İbn Mâce, ferâiz 18; Darimî, ferâiz 34; Ahmed b. Hanbel IV-102-103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/156-157.
[118] Bk. 2915 Nolu Hadis
[119] İbn Kayyım, Avnül Mabud, VIII-132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/157-158.
[120] Buhârî ıtk 10, ferâiz 2t, Müslim ıtk 16; Tirmizî, büyü' 20, el-Vela ve'l hibbe 2; Nesaî büyü' 86; İbn Mâce ferâiz 15; Darimî, siyer 32; Muvatta', masurul vela 17; Ahmed b. Hanbel II-9, 79, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/159.
[121] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VII-575-576.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/159-160.
[122] Tirmizî, cenaiz 43; İbn Mâce, cenaiz 26, ferâiz 17; Darimî, ferâiz, 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/160.
[123] Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu V-359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/160-161.
[124] Nisâ (4) 33.
[125] Enfal (8), 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/161-162.
[126] Enfâl; (8), 75.
[127] Nisa, (4), 33.
[128] S. Ateş Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce meali ve Çağdaş tefsiri. 1-550.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/162.
[129] Nisa (4), 33.
[130] Nisa (4), 33.
[131] Nisa (4), 33.
[132] Buharı, Kefâle 4, 7, tefsiri sûre IV-18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/163.
[133] S. Ateş Kur'ân-ı Kerîm'in yüce meali ve çağdaş tefsiri, 1-548.
[134] Nisa (4), 33.
[135] Nisa (4), 33.
[136] Halife, Cami'ün-nukul fi esbabii'n-Nuzul 1-465.
[137] Nisa (4), 33.
[138] Halife, Cami'ün-nukul fi esbabü'n-nuzul V-548, 549.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/163-164.
[140] Nisa (4), 33.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/165.
[142] Yûsuf (12), 110.
[143] Nisâ (4), 33.
[144] Tefsir-i İbn Kesir 1-491.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/166-167.
[146] Enfâl (8), 72.
[147] Enfâl (8), 75.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/167.
[149] Enfâl (8), 73.
[150] Şevkani, Fethü'l-Kadir, 111-330.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/167.
[152] Buhârî, kefale 2, edeb 67; Müslim, fedailüssahabc 204, 206; Tirmizî siyer 69; Darimî, siyer 80; Ahmed b. Hanbel 1-190, 317, 329,11-180, 205, 207, 213, 215, III-162, 281, IV-V-61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/168.
[153] Buharî, i'tİsam 16, kefale 2, edeb 67; Müslim, fedailüssahabe 204; Ahmed b. Hanbel III-lll, 145, 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/168-169.
[154] el-Enfâl (8), 75.
[155] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim X, 448-449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/169.
[156] Ibn Mâce, diyet 12; Tirmizî, diyet 18, feraiz 18; Muvatta, ukul 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/170.
[157] Ömer Nasuhi Bilmen Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu III-7.
[158] A. Debbağoğlu Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali 38.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/170-172.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASİYETLER VE MİRAS BÖLÜMÜ

(6 Hadistir)

513/1 Sad bin Bbî VtfklkâVın şöyle dediği rivayet edildi: Hastalığım sırasında Hz. Peygamber sormağa gelmişti; Ona sordum: «— Ey Allah'ın Resulü! Malımın hepsini vasiyyet ediyorum, dedim. Şöyle cevap verdi: '«— Hayır etme.» «— Yansını...?» «Hayır.» «— Üçte birini...?»
«Üçte biri de çok. Vereseni halka el açacak durumda bprsrtane!» diyerek bana mani oldu.

(a) Bir rivayette şöyle dendi:
Resululiah (S.A.V) hasta olan Saîd'i sormağa gitti. Ve:
« Vasiyyet ettin mi?» diye sordu.
« 'Malımın hepsini vasiyyet ettim» diye cevap verince, Hz. Peygamber bunu -kabul etmedi. Saîd üçte biri deyinceye 'kadar indirdi. Bunun üzerine:
«— üçte brj de çok!» buyurdu. Bir rivayette şöyle dedi:
Ben hastayken Hz. Peygamber beni sormağa geldi. Kendisine: « Ey Allah'ın Resulü! Maiımın hepsini vasiyyet ediyorum?» dedim. Bunun üzerine:
«Hayır!» buyurdu. « Yansını...?» « Hayır!» <;Üçte birini...?»
— Üçte biri de çoktur...!» dedi ve devam etti: «Vereseni hayrın iie bırakman, onları eli boş halka avuç açacak durumda bırakmandan daha iyidir.»

514'2 Cabir'in şöyie dediği rivayet edildi: Resûluiiah saliaüahü aleyhi ve seliem buyurdu ki:
«Müslüman, hıristıyana mirasçı olamaz. Ancak hıristiyan kölesin-e yahut cariyesine olabilir...

515/3 İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Mirastan Allah'ın belirttiği miktarları sahiplerine veriniz! Geri kalar ise (asabeden) en yakın erkeğin hakkıdır.»

516/4 Abdullah bin Şeddâd'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Hamzanın kızlarından birinin âzâd etmiş olduğu bir kölesi öldü. Geride bir kız çocuğu bıraktı.
Nebi saliallahü aleyhi ve seliem (kölenin malının) yarısını kızma, ye
rısım da Hamzanın- kızına verdi.»

520/2 Ümmü Hâni'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
Allah, Cennette, içersinde keskin misk kokuları esen bir şehir yarattı. Suyu «selsebîl» kaynağından gelir. Ağaçları nurdandır. Şehirde kusursuz güzellMcte huriler dolaşır ki her biri yetmiş perçemlidir. Hurilerden bir tanesi yeryüzünde görünseydi» doğu ile batı arasım aydınlatır, ve yer ile gök arasını güzel kokusuyla doldururdu.»
Dinliyenle sordular:
*— Ey Allah'ın Resûlül Bu yer kiım İçindir?»
Cevap verdi:
«— Alacağını, hoş görürlük ve müsamaha Üe rstiyen içindir.»

(a) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«...İri gözlü hurilerden biri görünseydi doğu ile batı arasını aydınlatır, yer - gök arasını güzel koku ile doldururdu.»
Bir rivayette Ümmü Hâni şöyle dedi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Allah tealinin, arşın altında asılı, keskin misk kokusundan yaratılmış bir şehri vardı. Ağaçları nurdan, suyu selsebîl kayrrağındandır. İri gözlü huriler cennet kızlarından yaratılmış, her bir* yetmiş perçemlidir. Onlardan biri doğuda asılsaydı, bütün batı Ulan aydınlatırdı.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

FERAİZ VE MEVARİS (MİRASLAR) BÖLÜMÜ
MİRASIN SEBEPLERİ, MANİLERİ
UMUMİ AÇIKLAMA
FERAİZİN AHKÂMI VE VARİSLER
* DEDE VE NİNE
* KIZLAR VE KIZKARDEŞLER
* ERKEK KARDEŞLER
* CENİN
* MÜLÂANE ÇOCUGU
* MU'TEDDE (İDDET BEKLEYEN KADIN)
* KELÂLE (NE EVLAD NE DE BABA BIRAKMADAN ÖLEN)
* ZEVİL ERHAM
* DİYETİN MİRASI
* SADAKANIN MİRASI
* VARİSLER CEMAATİ
* VELA'NIN MİRAS OLMASI
* ASABE'NİN MİRASI
RESÛLULLAH ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM VE GERİDE BIRAKTIKLARININ MİRASI
* RESULULLAH'IN GERİDE BIRAKTIGI MALLAR

FERAİZ VE MEVARİS (MİRASLAR) BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

MİRASIN SEBEPLERİ, MANİLERİ

*

İKİNCİ FASIL

FERAİZİN AHKAMI VE VARİSLER

*** Dede, Nine**

*** Kızlar, Kızkardeşler**

*** Erkek Kardeşler**

*** Cenin**

*** Veled-i Mülâane**

*** Mutedde (İddet Bekleyen Kadın)**

*** Kelâle (ne evlad ne de baba bırakmadan ölen)**

*** Zevi'l-Erhâm**

*** Miras-ı diyet**

*** Miras-ı sadaka**

*** Cemaat-ı varis**

*** Miras-ı vela**

*** Miras-ı asabe**

*****

ÜÇÜNCÜ FASIL

RESULULLAH (ALEYHİSSALATU VESSELAM)'IN MİRASI VE GERİDE BIRAKTIKLARI
FERAİZ BÖLÜMÜ

BİRİNCİ FASIL

MİRASIN SEBEPLERİ, MANİLERİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Ferâiz kelimesi farizanın cem'idir. Fariza, mefrûza manasında yani ism-i mef'ul olarak kullanılmaktadır. Kesmek manasına gelen farz kökünden gelir. Arap ???????? ??????? ????? deyince "Ona maldan bir miktar kesip (ayırdım)" demiş olur. Bu yorum Hattabi'ye göredir. Bazı alimler, bu kelimenin yayın iki ucuna kiriş yerleştirmek maksadıyla oyuk açmak manasına gelen farzdan geldiğini iddia etmiştir. Ancak, "Bu ikinci manada Allah'ın farzettiği şeyler kastedilir. Bunlar, Allah'ın kullara mecbur ettiği şeylerdir (kul onun dışına çıkamaz)" denmiştir.

Ragıp der ki: "Farz, sert bir şeyi kesmek, onda iz meydana getirmektir. Mevaris şu ayette feraiz kelimesiyle hususileştirilmiştir: ???????? ?????????? "takdir edilmiş pay" (Nisa 7). Burada "miktar" veya "malum" veya "başkalarından kesilip ayrılmış" manalarına gelir. İbarenin geçtiği ayetin meali şöyle:

"Erkekler için anne ile babanın ve yakın akrabanın bıraktığı mirastan bir pay vardır. Kadınlar için de anne ile babanın ve yakın akrabanın bıraktığı mirastan bir pay vardır. Miras olarak kalan mal az olsun çok olsun, "onlar için takdir edilmiş birer pay vardır"; hiçbiri bundan mahrum bırakılamaz" (Nisa 7)."

Şu halde feraiz kelimesi mirastan varislere düşen hakları, payları ifade etmektedir. Bu paylar meselesi, ölen kimsenin bıraktığı malların çeşidine, geride bıraktığı şahısların akrabalık derecesine, onların kadın-erkek şeklindeki cinsiyetine, borç bırakıpbırakmadığı, vasiyette bulunupbulunmadığı gibi farklı durumlara bağlı olduğu için hesaplanması karmaşık bir konudur. Bu hususi bir ilim ister. Bu sebeple buna ilm-i feraiz denmiştir. Bu ilmi iyi bilenlere de ferazi denilir. Resûlullah ferâiz ilminin ihmal edilmemesine, zamanla bunu bilenlerin pek azalacağına dikkat çekmiştir. [1]

?4706 ?1? ?? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ?????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ???????????[. ????? ????? ? ??????????? ??? ???? ????: ? ?????? ?????? .

1. (4706)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:

"Müslüman kimse kafir kimseye varis olamaz; kâfir de Müslümana varis olamaz." [Buharî, Feraiz 26; Müslim, Feraiz 1, (1614); Muvatta, Feraiz 10, (2, 519); Ebu Davud, Feraiz 10, (2909); Tirmizî, Feraiz 15, (2108).][2]

AÇIKLAMA:

"İslam dini farklı dinlere mensup olanların birbirlerine varis olamayacağını teşrî etmiştir. Yukarıdaki hadisi aynen bab başlığı yapan Buharî hazretleri, başlığın devamı olarak, İslam ulemasının ittifak ettiği bir hususu kaydeder: "...Mirasın taksiminden önce Müslüman olan kimseye miras yoktur."

Ancak, hadis metninden bu hükmün çıkarılması ihtilaflı bir meseledir. Bir kısım alimler bu hükme giderken, diğer bir kısmı: "Bunun için başka delile ihtiyaç var" demiştir.

"Mirasın taksiminden önce Müslüman olan kimseye miras yoktur" diyenlere karşı çıkanlar der ki: "Kişi, mirasa, ölümle istihkak kesbeder. Öyleyse ölümle mal, sahibinin mülkiyetinden çıktı mı, artık varislerin hak sahibi olması için taksim beklenmez. Ölüden kendilerine intikal eden mala müstehak olmuşlardır; mal henüz taksim edilmemiş bile olsa." İbnu'l-Münir burada şöyle bir temsil getirir: "Ölen bir Müslümanın, biri kafir biri Müslüman iki oğlu olsa, kafir olan oğlu, mal taksim edilmezden önce Müslüman olsa, cumhura göre bu oğlan mirastan pay alır. Buna sadedinde olduğumuz Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anh) hadisinin amm olan hükmü delalet eder. Ancak Hz. Muaz'dan gelen hadise göre Müslümanın varis olma nokta-i nazarı değişmektedir: Müslüman, kafire varis olabilmekte, kafir Müslümana olamamaktadır. Hz. MuazResûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "İslam artar, eksilmez"[3] hadisine dayanır."

Birkısım alimler Ebu Davud'da (Feraiz 10) da gelmiş olan bu hadisin, ihticac edilmeyecek kadar zayıf olduğunu ileri sürmüştür. Müsedded'in bir tahricine göre, "biri Müslüman diğeri Yahudi iki kardeş, Yahudi olan babalarının ölümüyle miras hususunda ihtilafa düşerler ve Hz. Muaz İbnu Cebel'e başvururlar. İhtilafa göre Yahudi kardeş malın tamamına el koymuştur. Müslüman kardeş buna itiraz ederek, Hz. Muaz'a çıkmıştır. Hz. Muaz, Müslümanı da varis kılmıştır."

İbnu Ebi Şeybe'nin, Abdullah İbnu Ma'kul tarikinden yaptığı rivayete göre, Hz. Muaviye "Biz Ehl-i Kitaba varis oluruz, onlar bize varis olamaz; tıpkı onların kızlarını nikahlamak helal olduğu halde, bizim kızlarımızın onlara helal olmadığı gibi" demiştir. Mesruk, Said İbnu'l-Müseyyeb, İbrahim Nehai ve İshak İbnu Rahuye de böyle hükmetmiştir.

Aksi görüşte olan cumhur der ki: "Bu hüküm, nassa muarız olan bir kıyastır. Halbuki nasstaki murad, (kıyasa gitmeye hacet bırakmayacak kadar) sarihtir. Böyle bir nass varken kıyasa gidilmez. Mezkur hadise gelince, maksud olan murad da nass değildir. Bilakis Müslümanın diğer din mensuplarına üstün olacağını ifade etmektedir. Bu üstünlüğün miras meselesiyle bir alakası yoktur. Nitekim bu hükme bir başka kıyas muaraza eder. Buna göre, tevarüs yani varis olma hadisesi, velayetle ilgilidir. Müslümanla kafir arasında Rab Teala'nın şu ayeti mucibince velâyet (dostluk) yoktur: "Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin; onlar birbirlerinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz onlardan olur" (Maide 51). Ayrıca, zimmî bir erkek harbî bir kadınla evlense, kadına varis olamaz. Böyle bir durumda zimmînin: "Ben Müslümana varis olurum. Çünkü onlar bizimle nikahlanıyorlar" demesi halinde delil ters dönmüş olur."

Bu meselede, İbnu Hacer'in kaydına göre üçüncü bir görüş, "mirasın taksimini esas almaya" dayanır. Bu husus, Hz. Ömer, Hz. Osman, İkrime, Hasan ve Cabir İbnu Zeyd'den rivayet edilmiştir. Ancak Hz. Ömer'den bunun aksi görüş de rivayet edilmiştir.[4]

?4707 ?2? ??? ????? ??????? ???? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????? ???????????[. ????? ??? ???? ?? ????? ??????. ???????? ??? ?????? .

2. (4707)- İbnu Amr İbni'l-As ve Hz. Cabir (radıyallahu anhüm) anlatıyorlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İki farklı din mensupları birbirlerine varis olamazlar." [Ebu Davud, Feraiz 10, (2911); Tirmizî, Ferâiz 16, (2109). Ebu Davud'un rivayeti İbnu Amr'dan, Tirmizî'nin rivayeti Hz. Cabir'dendir.][5]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, farklı dine mensup olan kafirlerin birbirlerine varis olamayacağına hükmedenler esas almışlardır. Ancak cumhur, hadiste geçen iki dinden biriyle "İslam"ın, diğeriyle "küfr"ün kastedildiğine hükmetmiştir. Böyle olunca bundan çıkacak hüküm, önceki hadisle müsavi olur.

Şafi, Hanefi başta olmak üzere ulâmanın çoğunluğuna göre, kafirler kendi aralarında birbirlerine varis olabilirler. Müslümanla aralarında tevarüs cereyan etmez.

2- Alimler zimmî ile harbî arasında fark gözetmişlerdir. Ebu Hanife zimmî ve harbî kafirlerin birbirlerine varis olamayacaklarını söylemiştir. Harbîler, Ebu Hanife'ye göre aynı diyarda olurlarsa tevarüs ederler. Şafii mezhebine göre böyle bir şart aranmaz.

3- Bir kısım alimler (Sevrî, Rebîa vs.) ise kafirleri üçe ayırmıştır:

* Yahudiler,

* Hıristiyanlar

* Diğerleri,

Bu üç dinden biri diğerlerine varis olamaz.

4- Medine ve Basra ulemâsından bir grup da şöyle demiştir: "Kâfirlerden her grup ayrı bir dindir. Öyleyse Mecusi, putpereste varis olamaz, Yahudi Hıristiyana varis olamaz." Bu görüşte olan Evzâî daha da ifrata kaçarak; Aynı dine mensup iki farklı firka, birbirlerine varis olamaz" demiştir.

5- Mürted hususunda ihtilaf edilmiştir:

* Şafiî ve Ahmed: "Mürted öldü mü malı bütün Müslümanlara fey' (ganimet) olur" demiştir.

* Malik: "Malı fey' olur. Ancak, irtidadıyla, Müslüman varislerini malından mahrum kılmayı kastetti ise, mal varislerinin olur" demiştir. Zındık hakkında da hükmü böyledir.

* Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre "Mürtedin malı Müslüman varislerinin olur."

* Ebu Hanife'ye göre: "İrtidatdan önce kazandıkları, Müslüman varislerindir. İrtidatdan sonraki kazandıkları devlet hazinesine gider."

* Alkame gibi bazıları: "Onun malı, geçmiş olduğu din mensuplarına intikal eder" demiştir.

* Davud-u Zahiri: "Girdiği dine mensup varisleri bu mala müstehak olur" demiştir.[6]

?4708 ?3? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????:]??? ??????? ??????! ????? ???????? ????? ?? ??????? ????????? ?????: ?????? ?????? ????? ??????? ???? ??????? ????????? ??????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ‘???????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ????????? ???????????[. ????? ??????? ???? ???? .

3. (4708)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre [haccı sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'a] denmiştir ki:

"Ey Allah'ın Resûlü! Yarın nereye ineceksin, Mekke'deki evine mi?""Akil bize evbark bıraktı mı ki?" buyurdular.

“Akil ile Talip, Ebu Talib'e varis olmuşlardı. Ne Ali ne de Cafer (radıyallahu anhüma) ona varis olamamışlardı. Çünkü bu ikisi Müslüman idiler. Akil ve Talib ise kafirdiler." [Buharî, Hacc 44, Cihad 180, Megazî 48; Müslim, Hacc 439, (1351); Ebu Davud, Feraiz 10, (2910).][7]

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili fikha müteallik açıklamaya geçmeden önce, hadiste geçen isimler hakkında bilgi verelim: Akîl, Talip ve Cafer, Hz. Ali'nin kardeşleridir; yani Ebu Talib'in oğulları. Bir başka deyişle Resûlullah'ın amcaoğulları. Talip, hepsinin büyüğüdür, babaları künyesini ondan almıştır. Talip, Akil'den, Akil Cafer'den, Cafer de Ali'den onar yaş büyüktür. Şu halde en küçükleri Ali'dir. Hz. Cafer, Mute Savaşı'nda şehit olmuştur. Cafer-i Tayyar ve Zülcenâheyn diye de meşhurdur. Babalarının vefatında Akil ve Talip müşrik iseler de Akil, Hudeybiye'de Müslüman olacak, Tâlip ise küfrü üzerine ölecektir. Hadisin İbnu Mace'deki veçhinde Talip ve Akil'in Ebu Talip'e varis oldukları, Müslüman olmaları sebebiyle, Cafer ve Ali'nin varis olamadıkları ifade edilir.

2- Hadiste geçen ribâ kelimesi rab'ın cem'idir. Rab beytler (aile meskeni) ihtiva eden menzil demektir. Dar (mahalle) manasına geldiği de söylenmiştir. [8] Öyleyse dar ve riba kelimesinin yan yana kullanılmış olması ya tekid ifade eder veya ravinin "bu kelimelerden hangisi hadiste gelmişti" diye düştüğü şekki ifade eder. Tercümede evbark diyerek te'kid şıkkını esas aldık.

3- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda Haccı sırasında Hz. Üsâme'nin bir sorusuna cevabını aksettirmektedir. Üsâme (radıyallahu anh), Mekke'deki ikamet sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'ın nerede ikamet edeceğini merak etmektedir. Eski doğup büyüdüğü evinde mi, başka bir yerde mi? Çünkü, orası Akil tarafından çoktan satılmış durumdaydı. Rivayetler, hicretle birlikte Mekke'de olduğu gibi terkedilmiş olan Hz. Ali, Hz. Cafer ve Resûlullah'a ait akarları Akil'in sattığını ifade eder. Keza diğer muhacirlerin malları da müşrik yakınları tarafından yağmalanıp satılmıştı.

Şu halde Üsâme (radıyallahu anh)'nin sorusu, harp halinde yapılmış bu haksız tasarrufların meşruiyyet durumuna yönelik olabilir. Bu emrivakiyi Resûlullah kabulmu edecek, yoksa kabul etmeyip, o gün elinde tutanlardan geri mi alacak?

Şarihler, bu hadisle ilgili açıklamalarında bir başka soruyu gündeme getirip münakaşasını yaparlar: Dini bakımdan ayrı bir statüye sahip bulunan ve haram olan Mekke'deki evlerin durumu nedir? Satılabilir mi, satılamaz mı? Orada şahsî mülk edilebilir mi, edilemez mi?

Yine bu hadisle ilgili olarak üzerinde durulan bir husus, Kur'an'da geçen el-Mescidü'l-Haram'la kastedilen huduttur. Mekke'nin her tarafı mı, muayyen bir kısım mı?

Hadisten, bir Müslümanın dar-ı harpte mülk edinmesi halinde, burası fethedilecek olsa o mülkün eski Müslüman sahibine ait olacağı hükmü de çıkarılmıştır.

Bu meseledeki ihtilaf, mevzu üzerine gelmiş bulunan farklı hadislerden ve farklı tatbikatlardan ileri gelir.

* Sadedinde olduğumuz hadiste geçen Resûlullah'ın "Akil bize evbark bıraktı mı?" sözü ile Efendimiz'in, Akil'in tasarrufunu meşru addettiği manası çıkarılmıştır. Bu telakkiye göre, Akil'in tasarrufu cahiliye devrinde yapılmış olmasına rağmen, sonradan meşru addedilip kabul edilen bir kısım tasarruflar sırasına girer. Nitekim cahiliye devrinde nikahlananların sonradan nikahları yenilenmemiştir.

* Cumhur, bu hadise dayanarak Mekke'deki evlerin miras olacağına, alınıp satılacağına hükmetmiştir.

* Öte yandan Alkame İbnu Nadla'dan İbnu Mace'nin kaydettiği bir hadiste şöyle denir: "Resûlullah, Ebu Bekr ve Ömer öldükleri zaman Mekke'nin evlerine, sevâib (Allah için bağışlanan, bedava istifade edilen şey) deniliyordu. ihtiyaç duyan oturur, ihtiyaç duymayan da başkasını oturturdu."

Bu hadisin munkatı ve mürsel olması sebebiyle zayıflığına dikkat çekilmiş olmakla beraber, İbnu Ömer, Mücahid ve Ata bu hadisin zahiriyle hükmetmişlerdir.

İbnu Hacer'in açıklamasını takip edelim: "Abdurrezzak, İbnu Cüreyc' ten naklen der ki: "Ata, Harem bölgesinde kirayı nehyeder, "bana Hz. Ömer'in, Mekke'deki evlerin kapılanmasını yasakladı. Çünkü hacılar, evlerin arsalarına inmekte idi" derdi. Evine ilk kapı koyan kimse Süheyl İbnu Amr oldu ve bu hususta Hz. Ömer'e özür beyan etti."

Tahavî'nin İbrahim İbnu Muhacir tarikiyle Mücahid'den nakline göre, Mücahid: "Mekke mübahtır; orada evbarkın satılması, evlerinin kiraya verilmesi haramdır" demiştir. Sevrî ve Ebu Hanife de aynı hükme varmıştır. Ebu Yusuf, Hanife'ye bu meselede muhalefet etmiştir. İmam Muhammed'in görüşünde ihtilaf edilmiştir. Cumhur caiz olduğuna hükmeder, Tahavî de cevaz hükmüne uyar, Alkame hadisinin bilfarz sahih olduğu kabul edilse bile az ilerde belirtilen tevile dayanılarak zahirine uyulmayış sebebi belirtilmiştir.

Şafiî hazretleri, Buhari'nin Kitabu'l-Hacc'da tahric ettiği Üsâme hadisiyle ihticac etmiştir. Şafiî merhum der ki: "Resûlullah, hadiste mülkü, hem kendine hem de satana (Akil'e) izafe etmektedir." Şafiî'nin bu meselede bir diğer hücceti Resûlullah'ın fetih senesinde sarfettiği şu sözüdür: "Kim Ebu Süfyan'ın evine girmişse emniyettedir." Burada evi Ebu

Süfyan'a izafe etmiştir.

Şafiî gibi düşünen İbnu Huzeyme, ayetten delil getirmiştir: "O mallarda bir de evlerinden çıkarılıp mallarından mahrum bırakılmış fakir muhacirlerin hakkı vardır.." (Haşir 8). Allah Teala hazretleri, bu ayet-i kerimede Mekkeli muhacirlere evlerini nisbet etmektedir; tıpkı mallarını nisbet ettiği gibi. Eğer evler kendilerinin olmasaydı, kendilerinin olmayan evlerden çıkarılmış olmakla mazlum sayılmayacakladı." İbnu Huzeyme devamla der ki "Eğer Akil'in sattığı evler mülk edinilmeyecek mahiyette olsaydı, o evlere Müslüman olmaları hasebiyle Ali ve Cafer evleviyetle müstehak olacaktı." Büyu bölümünde görüleceği üzere, Hz. Ömer Mekke'de hapishane yapmak üzere bir ev satın almıştır. Abd İbnu Humeyd'in bir tahricinde Hz. Ömer'in, hacc sırasında Mekke evlerinin kapılarını kapamayı yasakladığına dair Nafi'in İbnu Ömer'den rivayet ettiği haber, bu söylediğimizle muaraza etmez. Abdurrezzak'ın Mücahid'den yaptığı bir tahrice göre, Hz. Ömer: "Ey Mekkeliler, evlerinize kapı koymayın, ta ki, uzaktan gelenler diledikleri yere insinler" demiştir. Bu rivayetin, Hz. Ömer'den bir başka veçhini de daha önce kaydettik. Bunların arasını şöyle cemetmek mümkündür. Hz. Ömer, dışardan gelenlere merhameten, onlardan kira alınmasını hoş karşılamamış olmalı. Bundan Mekke'deki evlerin alınıp satılmasını yasaklama hükmü çıkmaz. Ahmed İbnu Hanbel ve başkaları da bu görüşe meyletmiştir. İmam Malik'in bu meseledeki tutumu hususunda ihtilaf edilmiştir:

* el-Kadı İsmail der ki: "Kur'an'ın zahiri, bundan kastedilen şey içerisine, menasik ve namaz icra edilen mesciddir. Mekke'nin diğer evleri değil."

* el-Ebheri der ki: "Malik ve ashabının kavli Mekke'nin savaşla fethedildiği hususunda ihtilaf etmez. Onların ihtilafı "Mekke'yi Resûlullah, hurmetinin büyüklüğü sebebiyle Mekke ahalisine bağışladı mı, yoksa Müslümanlara mı bıraktı?" hususundadır. Bu ihtilaf da, evlerinin satılması, kiraya verilmesi meselesindeki ihtilafa bais olmuştur. "Mekke savaşla fethedildi" diyenlerce racih olanı, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'nin evlerini eski ahalisine bağışladığı"dır. Böylece Mekke'nin hükmü, savaşla fethedilen diğer beldelerin hükmünden farklı olmaktadır." Süheylî ve başkaları bunu zikretmiştir.

* el-Mescidu'l-Haram'la kastedilen nedir? Bu husustaki münakaşaya daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (4583. hadis).

4- Hadiste mevzubahis edilen darın (yani evin) Haşim İbnu Abdi Menaf'a ait bulunan dar olduğu, bunun Haşim'den sonra oğlu Abdulmuttalib'e geçtiği, bunu Abdulmuttalib'in, hayatında oğulları arasında taksim ettiği, böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da, babasının hissesi sebebiyle bir hak düştüğü, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu evde dünyayı şereflendirdiği belirtilir. İbnu Hacer, Resûlullah'ın evindeki, Akîl ve Talib'in tasarruflarını şöyle açıklar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hicret edince, Akil ve Talib, "dar"ın tamamına, Müslüman olmamaları ve Resûlullah'ın da hicretle hakkını terketmiş olması haysiyetiyle tevarüs ettiler. Talib, Bedir'de öldürülünce, Akîl darın tamamını sattı." el-Fakihî, bu darın Akil'in evladlarının elinde devam ettiğini, Haccac-ı Zalim'in kardeşi Muhammed İbnu Yusuf'a yüz bin dinara sattıklarını kaydetmiştir.

ed-Dâvudî ve başkası, hadisle ilgili farklı bir açıklama sunarlar: "Hicret eden mü'minlerin evini kafir yakınları satmışlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), -onlardan İslam'a girenlerin kalplerini kazanmak için- bu cahiliye tasarruflarını te'yid etti."

Hattabî der ki: "Bana göre, bu ev Akil'in mülkünde baki kalmış olsaydı bile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), o eve yine de inmezdi. Çünkü o evler artık, Allah yolunda terkedilmiş evlerdi, bir daha onlara geri gelmezlerdi." Ancak, Hattabî'yi bu görüşünde tenkid etmişler ve: "hadisin siyakı Akil'in evi sattığını ifade etmektedir. Hadisten şu mana çıkmaktadır: "Eğer Akîl satmasaydı Resûlullah ona inecekti" demişlerdir.

Şarihler, ilgili hadislerin şerhinde başka teferruata da inerler.[9]

?4709 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ? ??????[. ????? ??????? .

4. (4709)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Katil varis olamaz." [Tirmizî, Ferâiz 17, (2110).][10]

AÇIKLAMA:

Hadis, katilin maktule varis olamayacağını ifade etmektedir. Ulemâ çoğunluk itibariyle bu görüştedir. Katil hataen veya kasten de öldürse hüküm böyledir. Hz. Ömer, Ali ve Şureyh gibi meşhur kadılar, Şafiî, Ebu Hanife ve ashabı gibi imamlar hep aynı görüşü paylaşırlar. Maldan da diyetten de pay alamayacağını söylerler.

İmam Malik ve Nehâî, hataen katilin diyetten olmasa da maldan miras hissesi alacağını söylemişlerdir. Ancak alimler tahsis, delilsiz makbul değil demişlerdir.

Cabir İbnu Zeyd'den gelen bir rivayette daha sarih olarak: "Hangi erkek, bir erkek veya kadını âmden veya hataen öldürecek olsa onlardan buna miras yoktur; hangi kadın, bir erkek veya bir kadını âmden veya hataen öldürecek olsa o kadına bunlardan miras yoktur" denmiştir. [11]

?4710 ?5? ??? ????? ???? ??????????? ?????:]???? ?????? ??? ????????? ?????? ???? ?‘??????? ??? ?????? ?????? ?? ????????[. ????? ??????.???? ????: »????????? ??????? ?????? ????????? ?? ????????? ?????? ????????? ??? ??????? ????????? ??? ?????? ?????????? ?? ??????? ?????? ?????« .

5. (4710)- Said İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Arap (memleketinde) doğmadıkça, Acem'den birini varis kılmaktan imtina etmiştir." [Muvatta, Feraiz 14, (2, 520).]

Rezîn şu ilavede bulundu: "Hamile olarak gelip Arap (memleketinde) doğuran kadını da hariç kıldı. Bu durumda erkek, eğer ölürse kadına varis olur. Eğer erkek ölürse, kadın da ona varis olur. Erkeğin miras(taki pay nisbet)i Allah'ın kitabında vardır."[12]

AÇIKLAMA:

Zürkânî'nin açıklamasına göre, İmam Malik'in İbnu'l-Müseyyeb'ten yaptığı bu rivayet, Arap olmayanlardan birinin, ölen bir kimse hakkında delil ve hüccete dayanmadan: "Ben onun yakınıyım, malına varisim" şeklinde bir iddiada bulunacak olsa, Acemler kendi aralarında bunu ikrar da edecek olsalar, Hz. Ömer'in bu iddiayı kabul etmediğini fade etmektedir. Ancak, bunun gerçek olduğu bilinir ve adil Müslümanların şehadetiyle sübut bulursa, bu durumda İslam memleketinde doğmuş biri gibi verâset hakkı doğar ve birbirlerine varis olurlar.

İmam Malik der ki: "Hamile bir kadın düşman diyarından gelse, Arap memleketinde doğum yapsa bu çocuk belli ki onundur; kadın ölse, çocuk ona varis olur; çocuk ölse, kadın ona varis olur. Kadının alacağı miras payı da Allah'ın kitabında belirtilmiştir; altıda veya üçte bir."[13]

?4711 ?6? ??? ???? ?‘?????? ?????????? ?????:]??????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ?????? #: ?‘????? ??????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (4711)- Ebu'l-Esved ed-Düelî anlatıyor: "Hz. Muaz'a bir Yahudinin miras meselesi getirildi. Onun Müslüman oğluna da mirastan pay verdi ve dedi ki: "İslam [galebe çalar, ona galebe çalınmaz], artar eksilmez." [Ebu Davud, Feraiz 10, (2912, 2913).][14]

AÇIKLAMA:

1- 4706 numaralı hadiste geçtiği üzere Hz. Muâz, Müslüman kafirden miras alabileceği görüşünde idi. Bu sebeple, kendisine intikal eden -biri Yahudi, diğeri Müslüman- iki kardeşin, Yahudi babalarının mirasıyla ilgili ihtilaflarında, Müslüman kardeşin de mirasa iştirak etmesine hükmetmiştir. Kullandığı delil de yukarıda kaydedilen, Resûlullah'ın ??????? ??????? ??? ???????? sözüdür. Şarihler bu ibareye muhtelif manalar vermişlerdir.

* İslam, (kendisine dahil olanlarla) artar, (irtidad edenlerle) eksilmez.

* İslam, (fethedilen memleketlerle) artar, (keferenin galebe çalacağı diyarlarla) eksilmez.

* İslam'ın hükmü galebe çalar. Onun galebe çaldığı hususlardan biri, ebeveyninden biri Müslüman olan kimseye İslam hükmünün verilmesidir. Hz. Muâz bu manayı esas alarak, hadisten Müslüman kafire varis olacağına, fakat kafirin Müslümana varis olamayacağına hükmetmiştir.

2- Hadisin bazı vecihlerinde "İslam üstün olur, ona üstün olunamaz" ibaresi yer eder. Teysir'in metninde yok ise de köşeli parantez içine alarak bu ziyadeyi dercettik.[15]

?4712 ?7? ??? ??????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? ??????????? ????? ? ?????? ???? ?????? ??? ????????[. ????? ??????? ??? ????: ??? ????????.»????????????« ?????. ?»????????????« ??????. ?»?????? ?????« ??? ???? ??? .

7. (4712)- Amr İbnu Şuayb, an ebihi an ceddihi tarikiyle anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Hür veya cariye bir kadınla kim zina yaparsa, bundan hasıl olacak çocuk veled-i zinadır, ne o babasına, ne de babası ona varis olamaz." [Tirmizî, Feraiz 21, (2114).] [16]

AÇIKLAMA:

İslâm uleması, bu hadise dayanarak veled-i zinanın babaya varis olamayacağına hükmetmiştir: "Çünkü derler, verasette asıl, nesebtir. Veled-i zina ile zani arasında nesep yoktur. Böyle olunca verasete hak kazanamaz." Bu çocuğa da ne zani ne de yakınları varis olamazlar.

Tirmizî, ilim ehlinin bu hadisle amel ettiğini belirtir. [17]

İKİNCİ FASIL

FERAİZİN AHKÂMI VE VARİSLER

*** DEDE VE NİNE**

?4713 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ??????? ????? ?????????? ??? ???????? ???????: ????? ?????? ????? ???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ?‘????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?‘??. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????[. ??????? ???????. ??????: ??? ????? ?? ????? ?‘?? ?????? ?? ???? ?‘? ?? ???????.

1. (4713)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre: Ehl-i Kûfe, kendisine yazarak dede hakkında sormuşlardı. O da şu cevabı vermişti: "Hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ben bu ümmet içerisinde birini kendime halil seçseydim, onu seçerdim" dediği kimse, yani Ebu Bekr, dedeyi (miras meselesinde) baba yerine koymuştu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 5.][18]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, Abdullah İbnu Zübeyr'e dedenin mirastan alacağı pay sorulmuş, o da Hz. Ebu Bekr'in bu meseledeki kanaatini yazarak cevap vermiştir. Bu cevaba göre, Hz. Ebu Bekr: "Dede, baba gibi mirastan pay almalıdır. Büyük babanın varlığı halinde kardeşler mirasa iştirak etmemelidir, miras tamamiyle dedeye kalmalıdır" diye fetva vermiştir.[19]

?4714 ?2? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????:]????? ?????? ??? ??????? ?????? #: ?????: ???? ????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ????: ???? ????????? ???????? ?????? ???????. ???????: ???? ?????? ?????

???????? ????? ??????? ???????: ???? ????????? ?Œ???? ????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ????: ???? ?????????: ??? ?????? ?? ??? ?? ????. ??? ?????: ????? ??? ??? ????? ?????.?????? ????? ??? ???? »????????« ??? ????? ?????? ??? ???? ?? ????? ????? ???? ???? ???? .

2. (4714)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelerek: "Oğlumun oğlu vefat etti. Ondan miras hakkım nedir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana altıda biri var!" buyurdu. Adam dönüp gidince geri çağırdı ve:

"Sana diğer bir altıda bir daha var!" buyurdu. Adam dönüp gidince tekrar çağırdı ve:

"Diğer altıda bir, (hak değil) fazladan bir ikramdır!" buyurdu." [Ebu Davud, Feraiz 6, (2896); Tirmizî, Feraiz 9, (2100).]

Ebu Davud der ki: "Katade şunu söyledi: "(Sahabe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu kimseyi, başka) hangi varisler olduğu halde varis kıldığını bilmiyor." Katâde devamla der ki: "Dedenin tevarüs ettiği en az miktar, altıda birdir."[20]

AÇIKLAMA:

Şarihler, bu taksim sırasında, ölen torunun herkesçe bilinen iki kızı olması gerektiğini belirtirler. Böylece o iki kız evlada üçte iki düşecek, geriye üçte bir kalacaktır. Bu üçte birin yarısı -ki altıda bir eder- büyükbabaya kalmıştır. Bu altıda bir, büyükbabanın normal hissesidir. Geriye ikinci altıda bir kalmaktadır. Resûlullah, başka ehl-i feraiz (hisse düşen varis) olmadığı için bunu da dedeye tahakkuk ettirmiş. Ancak bunu, kanuni bir hisse sayılmasını önlemek için ikinci kere çağırarak vermiş; onun asabelikten gelen ziyade bir bağış olduğunu da ayrıca belirterek: "Diğer altıda bir tu'medir (ikramdır)" demiştir.

Tîbî der ki: "Bu meselenin şekli şöyledir: "Ölen kimse, geride iki kızla bu soru sahibini bırakmıştır. İki kıza üçte iki düşer, geriye üçte bir kalır. Aleyhissalâtu vesselâm, soru sahibine miras payı olarak altıda biri verdi. Çünkü o, ölenin dedesi idi. Adam bıraktı, o da çekip gitti. Sonra adamı geri çağırıp, ona diğer altıda biri de verdi. Böyle yapması, adamın kendisine düşen payın üçte biri olduğu zannına düşmesin diye idi. Hadiste geçen tu'menin burada, manası ta'sibdir, yani asabe olmaktan düşen bir ikram, yani "sana

farz suretinde pay olmayan bir rızk"dır. Diğer altıda bire tu'me demiş, birinci altıda bire dememiştir. Çünkü birincisi "farz", yani sabit miras payı idi. Pay, ikram gibi değildir. Muayyen olan miktarı değişmez, hep sabit kalır. Halbuki ikram sabit bir nisbet üzere değildir, değişir. Bu sebeple ona tu'me denmiştir."

2- Katâde, "dedenin torundan en az altıda bir alacağını, bu altıda birin, onun normal payı (farz) olduğunu, duruma göre kanuni hakkı dışında bazı ikramlarda daha fazla olabileceğini" belirtiyor. Nitekim sadedinde olduğumuz hadiste Resûlullah ikinci bir altıda bir daha vermiştir.[21]

?4715 ?2? ??? ????? ????? ?????? ?????:]??????? ?????? ??? ?????? ???? ??????? ????????? ???? ???????. ???????? ???????: ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????. ???? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ??? ?‘???????? ??????? ?????????? ????? ???????? ?????????????????? ???????? ?????????????? ????????? ???? ?‘?? ?????????? ?????????? ???? ?‘???????? ?????????? ? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ?‘??????[. ????? ???? .

3. (4715)- Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: "Kendisine dedenin miras payından soran Zeyd İbnu Sabit'e şöyle yazmıştır: "Bana yazarak dededen soruyorsun. Doğruyu Allah bilir. Bu mesele, ancak umeranın -yani halifelerin- hükmedeceği meselelerden biridir. Ben sizden önce iki halifeyi gördüm. Onlar ölenin tek bir kardeşi ile verasete iştirak eden dedeye malın yarısını veriyorlardı. İki ve daha fazla kardeş olması halinde üçte bir veriyorlardı. Erkek kardeşler çok da olsa dedenin payı üçte birden aşağı düşmezdi." [Muvatta, Feraiz 1, (2, 510).][22]

?4716 ?3? ??? ????????? ????? ????? ????? ???:]?????? ????????? #: ?????????? ????????? ???? ???? ?????? ???????? ?????[. ????? ??? ????.

4. (4716)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), büyükanneye, önünde, (ölenin) anne(si) olmadığı takdirde, altıda bir pay koydu." [Ebu Davud, Feraiz 5, (2895).][23]

AÇIKLAMA:

Ölen torunun annesi olmadığı takdirde büyükanneye torundan altıda bir miras düşmektedir. Eğer ölen torunun annesi hayatta ise, büyükanneye mirastan pay düşmemektedir. Burada büyükanne anneanne veya babaanne olmuş farketmez, hükümleri birdir.[24]

*** KIZLAR VE KIZKARDEŞLER**

?4717 ?1? ?? ?‘??? ???? ???? ???:]??????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????????? ????????. ??????????? ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????. ??????? ?‘?????? ????????? ????‘????? ????????? ????????? ?????? # ?????[. ????? ????????? ???? ????? ???? ???? .

1. (4717)- Esved İbnu'l-Yezid anlatıyor: "Bize (Yemen'e), Muaz (radıyallahu anh), muallim ve emir olarak geldi. Ona, bir kızla bir kızkardeş bırakarak ölen kimse(nin veraset durumu) hakkında sorduk. O, kız için yarım, kızkardeşi için de yarıma hükmetti. O sırada Aleyhissalâtu vesselâm sağdı." [Buhârî, Ferâiz 6 12; Ebu Davud, Feraiz 4, (2893).][25]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. Muaz'ın hükmü belirtildikten sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatta olduğu belirtilir. Bundan maksad Hz. Muaz'ın verdiği hükümlerde Aleyhissalâtu vesselâm'dan bir delile dayandığını; delil olmayan, yeni karşılaştığı meselelerde karar vermeyip, Efendimizden sorduğuna dikkat çekmektir. Böylece bu hükmün Hz. Mu-az'ın şahsî bir fetvası değil, sünnet-i nebeviyeye dayanan bir hüküm olduğu anlaşılır.[26]

?4718 ?2? ??? ????? ???? ??????? ???:]?????? ??? ????? ??? ?????? ???????? ????? ????????. ???????: ????????? ????????? ????‘????? ????????? ???????? ????? ????????? ????????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ???? ????? ???? ???? ?????????????. ????? ?????: ?????? ?????? ?????????

??????? ?????? # ??‘?????? ????????? ??‘?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ????? ?????? ??‘?????. ???????? ???? ????? ???????? ????? ????????. ??????: ? ???????????? ??? ????? ???? ???????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.»????????« ???? ????? ??????: ?????? .

2. (4718)- Hüzeyl İbnu Şurahbil anlatıyor: "Ebu Musa (radıyallahu anh)'ya "Ölenin bir kızıyla kızkardeşinin oğlu ve [anababa bir] kızkardeşinin miras payından soruldu. Dedi ki:

"Kız için yarı, [anne baba bir] kızkardeş için de yarı. [İbni Mes'ud'a gidin, ondan da sorun. O da benim söylediğime muvafakat edecektir!] [Ebu Musa, fetvasında oğlan kardeşin kızına mirastan pay vermemişti.] Bunun üzerine doğru İbnu Mes'ud'a sorulmaya gidildi ve Ebu Musa'nın söylediği de kendisine haber verildi. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) dedi ki: "(Eğer ben onun fetvasına uyarsam) dalalete düşmüş olurum ve hidayetten ayrılanlara katılırım!"

Sonra ilave etti: "Onlar hakkında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın verdiği hükümle hükmedeceğim: "Kız için yarı, oğulun kızı için- üçte ikiyi tamamlamak üzere- altıda bir,[27] geri kalan da kızkardeş içindir!"

Ebu Musa'ya İbnu Mes'ud'un sözü haber verildi. Bunun üzerine:

"Bu derin alim aranızda olduğu müddetçe (müşkillerinizi) bana sormaya gelmeyin!" dedi. [Buhârî, Feraiz 7, 12; Ebu Davud, Feraiz 4, (2890); Tirmizî, Feraiz 4, (2094).][28]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin anlaşılmasını sağlayacak bazı ilave ibareleri tercüme zımnında parantez içerisinde dercettiğimiz için onları tekrar etmeyeceğiz.

2- Hadis, İbnu Mes'ud'un, miras meselesini Ebu Musa'dan daha iyi bildiğini, Ebu Musa'nın onun bu faziletini tasdik ve kabul ettiğini göstermektedir.

3- Hadisin Ebu Davud ve Tirmizî'deki veçhinde, soru sadece Ebu Musa'ya değil, Süleyman İbnu Rebia'ya da sorulur. Soru sahibine Ebu Musa ve Süleyman birlikte cevap verirler.

4- İbnu Mes'ud, oğulun kızına altıda bir nisbetinde pay ayırıyor.

5- "Geri kalan, kızkardeş içindir" ifadesinin gerekçesi: "Kızkardeş kızlarla birlikte asabedir" diye açıklanmıştır. Şöyle ki: Normalde kızların hakkı üçte ikidir. Tek olan kız çocuğu, bunun yarısı olan bir hisseyi alınca, geriye kızların hakkında altıda bir kalır. Bunu da oğulun kızı (veya kızları) alır. Terekeden geri kalan ise en yakın asabeye gider. Oğulun kızları "pay sahipleri" arasında yer almıştır. Öyleyse geriye kalan (üçte bir) da kızkardeş içindir.

Ebu Musa'yı, mirasın yarısını kızkardeşe vermeye sevkeden husus ayet-i kerimede: "Bir kimse ölür ve kendisinin çocuğu olmayıp da bir kızkardeşi bulunursa, mirasın yarısı onundur" (Nisa 176) buyrulmuş olmasıdır. Muhtemelen, ayette geçen veled (çocuk) kelimesinin kız-erkek her ikisini de ifade etmesi durumu nazardan kaçmıştır veya veled kelimesinin sadece erkek çocuğa has olduğunu irade etmiştir. Mamafih "kızkardeş için yarısı" hükmünü "pay" manasında değil, ikram manasında söylemiş olabileceği de ifade edilmiştir.

Hattâbî der ki: "Hadiste, kızkardeşlerin kızlarla birlikte asabe olduğu beyan edilmektedir. Bu görüş sahabeden bir cemaatin, tabiinin ve değişik beldelerin fukahasının umumunun görüşüdür. Ancak sahabeden İbnu Abbas bu meselede bütün ashaba muhalefet etmiştir. Ona göre, bir adam ölür ve geride bir kız ve anababa bir bir kızkardeş bırakırsa, mirasın yarısı kıza aittir. Kızkardeşe hiçbir şey düşmez."[29]

*** ERKEK KARDEŞLER**

?4719 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????????? ????? ?Œ??: ???? ?????? ????????? ???????? ????? ???? ??????? ????? ??????? ?????? # ???? ??????????? ?????? ????????????? ????? ???????? ????? ?‘??? ????????????? ????? ????? ????????. ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ????? ?????? “?????[. ????? ???????.»?????????« ???????? ???? ???? ???????.?»????????« ????? ???????? ????? ???????? ??? .

1. (4719)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Sizler şu ayeti okuyorsunuz: "...Bu hisseler, onların borçları ödendikten ve vasiyetleri yerine getirildikten sonradır..." (Nisa 12). Bilesiniz ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vasiyyetin yerine getirilmesinden önce borçlarının ödenmesine hükmetti. Annebaba bir kız ve erkek kardeşler, baba bir, anne ayrı kız ve erkek kardeşlerden önce birbirlerine varis olurlar. Erkek, annebaba bir erkek kardeşine, baba bir erkek kardeşinden önce varis olur." [Tirmizî, Feraiz 5, (2095).][30]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh) "şu ayeti okuyorsunuz, ama manasını, hükmünü yeterince biliyor musunuz?" demek istemiştir. Çünkü ayette önce vasiyet zikrediliyor, sonra da borç zikrediliyor. Halbuki, ehemmiyet yönüyle Resûlullah, borcu öne almıştır. Yani ölen kimsenin önce borçları tesviye edilecek, sonra vasiyetleri yerine getirilecektir.

2- Hz. Ali, ikinci olarak anababa bir kardeşlerle, baba bir-anne ayrı kardeşler mirasta birleşince, anababa bir kardeşler, yakınlık bağlarının daha güçlü olması sebebiyle varis olacaklarını, öbürlerinin varis olamayacağını ifade eder.[31]

*** CENİN**

?4720 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????????: ?????? ??? ?????. ????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ????? ??????????? ?????? # ???? ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ???? ??????????? [. ????? ??????? ????????.»?????????« ??? ????? ????? ?? ?‘??. ???? ??????? ?? ??? ???? ?? ?????? ??? ??? ??????.?»??????« ?????.?»??????????« ????? ????? ????? ????? ??? ?? ????? ?? ????? .

1. (4720)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölü olarak düşürülen bir cenin için köle veya cariye bir gurreye hükmetti. Sonra lehine bir gurreye hükmedilen kadın ölmüştü. Aleyhissalâtu vesselâm, kadının mirasının oğullarına ve kocasına kalacağına, diyetinin de asabesine kalacağına hükmetti." [Buhârî, Feraiz 11, Tıbb 46, Dyiat 25; Müslim, Kasame, 35, (1681); Tirmizî, Diyat 15, (1410), Ferâiz 19, (2112).][32]

AÇIKLAMA:

1- Hadise muhtelif tariklerde bazı açıklayıcı ziyadelerle rivayet edilmiştir. Buna göre, Hüzeyl'e bağlı Benî Lihyan'dan bir kadın, hamile olan kumasıyla ağız kavgası yapmış, sonra da çadır direği ile vurup önce karnındaki ceninin düşmesine, daha sonra da annenin ölmesine sebep olmuştur. Kavga eden bu kadınlar Hamel İbnu Malik'in hanımlarıdır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), düşen cenin için bir gurreye hükmetmiştir. Gurre, köle demektir, kadın da olabilir, erkek de. Düşük yapan kadın da ölünce, öldüren kadının âkilesinin, yani baba tarafındaki akrabalarının diyet ödemelerine hükmetmiştir. Diyetin, cinayeti bizzat işleyene değil de âkilesine hükmetmesi, ortadaki vakanın gerçek bir cinayet olmamasındandır. İslam şeriatine göre, amden öldürme ile şibh-i amd'ın hükmü farklıdır. Amden öldürme, cinayetin öldürme aletiyle vuku bulmasıyla tahakkuk eder; kesici, yaralayıcı silahlarla yapılan öldürmeler bu sınıfa girer. Böyle olmayanlara şibh-i amd denir. Nitekim sadedinde olduğumuz rivayette çadır direğinin vurulması mevzubahistir. Amden öldürme ile şibh-i amd'le öldürmenin müeyyidesi de farklıdır. Ammde kısas esastır, şibh-i amde âkile'ye diyet terettüp eder.

3- Ulema, düşürülen ceninin diyetinin bir gurre olduğunda ittifak eder. Cenin erkek olmuş, kız olmuş, azaları belli olmuş olmamış farketmez, hüküm aynıdır.

Ancak, cenin canlı doğar da sonra ölürse buna gurre değil, normal bir insanın diyeti gerekir. Bu durumda erkek için yüz deve, kız için elli deve vermek icap eder.

Gurreyi cani vermez, âkilesi öder. Hanefiler ve Şafiiler böyle hükmetmiştir. İmam Malik ve Basra ulemasına göre gurreyi cani öder.

İmam A'zam'la İmam Malik'e göre caniye kefaret lazım gelmez ise de, Şafii'ye ve bazı alimlere göre kefaret de lazımdır.[33]

?4721 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ???? ?????????? ????? ????? ?????? ????????. ????? ???? ??????????? ??? ?????? ??? ????????[. ????? ??? ????.»???????? ???????????« ??? ??? ??? ???? ? ???? ??? ? ?? ??? ???? ?? ??? ??? ????? ??? ??? ??? ??????.

2. (4721)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), doğan çocuk ağlar sonra ölürse, varis olur ve ona varis olunur. Ağlamazsa (ölü doğarsa), ne varis olur ne de ona varis olunur." [Ebu Davud, Feraiz 15, (2920).][34]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de geçtiği üzere ölü doğan çocukla, diri doğup ölen çocuk arasında terettüp edecek ahkam yönüyle büyük fark var. Doğan çocuğun ağlaması, onun diri olarak doğmuş olduğunu tesbit eden alametlerden biridir; nefes alması, hapşırması, kımıldaması gibi başka alametler de canlılığa delil kılınabilir. Bir kimsenin vefatı sırasında varisi

hamile ise, doğuma kadar miras taksimi yapılmaz. Çünkü ölü mü doğacak, diri mi; kız mı olacak erkek mi? Bunlar miras taksimine müessir olacak amillerdir. Resûlullah'ın ağlamayı zikretmesi, doğum sırasında anneden ayrılır ayrılmaz, çocuklar çoğunlukla ağlarlar. Şu halde ağlama en belirgin canlılık alametidir.[35]

*** MÜLÂANE ÇOCUGU**

?4722 ?1? ?? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ????? ??????????? '?????? ????? ???????????? ???? ????????[. ????? ??? ????.»?????????????« ???? ???? ????? ?????? ?? ????? .

1. (4722)- Mekhul anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mülâane (ile ayrılan karıkocanın) çocuğunun mirasını annesine kıldı, anneden sonra da annenin varislerine kıldı." [Ebu Davud, Ferâiz 9, (2907).][36]

AÇIKLAMA:

Hadis, mülâane ile boşanan ailenin çocuğunu anneye vermekte, mirasını da anneye ve ondan sonra, belli bir tertip ve sıraya göre gelen annenin asabesine havale etmektedir.[37]

?4723 ?2? ??? ????? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????? ?????????: ??????????? ???????????? ????????? ??????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ????? ???? ???? ????? ??? ?????? ???? ????

? ??? ??? ??? ??? ???? ??? ???? ???????? ???? ????? ??? ?? ??? ?????? ???????? ????? ???? ?????? ???? ???? ??? ?'???? ? ???? ??? ???? ??? ????? .

2. (4723)- Vasile İbnu'l-Eska (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kadın üç mirası toplar. Azadlısı(nın mirası), buluntusu(nun mirası), üzerine mülâane bulunduğu çocuğu(nun mirası)." [Ebu Davud, Feraiz 9, (2906); Tirmizî, Feraiz 23, (2116).][38]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kadının üç ayrı mirasa hak sahibi olduğunu belirtir:

* Azadlısının mirası: yani bir kadının azad ettiği köle ölecek olsa, eğer başka varisi yoksa, azad eden kadın, onun mallarına varis olur. Azadlığa rağmen arada vela denen bir bağ devam eder.

* Buluntunun mirası: Bu umumî yerlerde, cami yol, park, dağ gibi yerlerde bulunup büyütülen çocuk, (bunlara lakit de denir). Bunların babaları belli değildir.

* Mülâane çocuğu: Yani kadının mülâane yoluyla kocasından ayrılmasına sebep olan çocuk. Şarihler, "Bu çocuğu baba nefyettiği için çocukla baba arasında nesep yoktur. Dolayısıyla birbirlerine varis olamazlar" derler. Ama anne cihetinden nesebi sabittir. Bu sebeple anneyle çocuk birbirlerine varis olurlar.[39]

*** MU'TEDDE (İDDET BEKLEYEN KADIN)**

?4724 ?1? ?? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ????:]????? ?????? ?????? ???????? ??????????: ????????????? ?????????????? ????????? ?'????????????? ?????? ????????. ????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ??????. ????????: ???? ??????? ???? ?????. ???????????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ???????????? ????????? ??????????????. ??????: ???? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????. ??????? ???????? ?????? ?????? ?????[. ????? ????.

1. (4724)- Muhammed İbnu Yahya İbni Hibban anlatıyor: "Dedem Hibban'ın iki hanımı vardı. Biri Haşimiye, diğeri Ensariye idi. Dedem, Ensariye'yi, çocuğu meme verir halde boşadı. Kadının üzerinden bir yıl geçti, sonra dedem öldü, kadın hala hayız olmadı. Bunun üzerine:

"Ben kocama varis olurum, çünkü hayız olmadım!" dedi. Dava Hz. Osman (radıyallahu anh)'a intikal etti. Hz. Osman kadının mirasa iştirak etmesine hükmetti. Haşimiye kadın, bu kararı sebebiyle Hz. Osman'ı levmetti. Hz. Osman:

"Bu, senin amcaoğlunun işidir. Böyle hükmetmemize o işaret etti!" dedi. "Amcaoğlun" sözüyle Hz.Ali (radıyallahu anh)'yi kasdetmişti." [Muvatta, Talak 43, (2, 572).][40]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, boşanan bir kadının, aradan bir yıl geçmesine rağmen hayız görmediğini belirtir. Bu hal, kadının çocuğunu emzirmesinden ileri gelmiş olmalıdır. Hz. Osman, bu kadının, ölen kocasına varis olacağına hükmeder.

Hz. Osman: "Amcaoğlun" tabiriyle Hz. Ali'yi kasdetmiştir. Haşimi kadının Hz. Osman'ın kararından memnuniyetsizlik izhar etmesi üzerine Hz. Osman'ın "Bu senin amcaoğlunun işi" demesi, bu hükmü Hz.Ali'nin vermiş olduğunu gösterir. Bilindiği üzere Hz. Ali, halifelere hep kadılık yapmıştır.

2- Hz. Osman'ın kadına: "Bu senin amcaoğlunun işi" demekle, kadını yatıştırmayı, gönlünü almayı düşünmüş olmalıdır.[41]

?4725 ?2? ??? ??????????? ???? ???????? ?'??????:]???? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ???????[. ????? ???? .

2. (4725)- Abdurrahman İbnu Hürmüz el-A'rac anlatıyor: "Osman İbnu Affan (radıyallahu anh) İbnu Mükemmil'in hanımlarını kendisine varis kıldı. İbnu Mükemmil hasta iken hanımlarını boşamıştı." [Muvatta, Talak 41, (2, 572).][42]

AÇIKLAMA:

İbnu Mükemmil'in ismi Abdullah'tır. Kaynaklar onun üç hanımı olduğunu, Zühri'nin şeyhi bulunduğunu kaydeder. Abdurrezzak'ın belirttiğine göre, İbnu Mükemmil hasta olduğu halde hanımlarını boşadıktan sonra iki sene daha hayatta kalır. Ölümünden sonra, kadınların iddeti dolar dolmaz, Hz. Osman, kadınları kocalarının malına varis kılar. Hz. Osman'ın varis kılma sebebi, boşama hadisesinin hastalık sırasında yapılmış olmasıdır. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın bu hükmüne ashabtan kimse itiraz etmemiştir.[43]

?4726 ?3? ??? ????? ?? ??? ??? ?????? ???:]??????? ??????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????. ??????: ???? ???????? ??????????. ?????????? ??????????? ??????????. ??? ?????????? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ???? .

3. (4726)- Rebîa İbnu Ebi Abdirrahman anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Avf'ın hanımı, ondan kendisini boşamasını talep etti. Abdurrahman: "Adetten temizlenince bana haber ver!" dedi. Kadın haber verdi. O da talak-ı bette ile (üç talakla) -veya baki kalan tek bir talakla- boşadı. Ne var ki Abdurrahman o gün hasta idi. Hz. Osman, kadının iddeti tamamlanınca kocasının malına onu da varis kıldı." [Muvatta, Talak 40, (2, 571, 572).][44]

AÇIKLAMA:

Bu kadının adı Tümadır Bintu'l-Esbağ el-Kelbiyye'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Abdurrahman İbnu Avf'ı Kelb kabilesine gönderir ve: "Davetine icabet ederlerse meliklerinin kızıyla evlen!" emir buyurur. İslamî daveti kabul etmeleri üzerine bir müddet orada ikamet eder ve bu esnada Tümadır ile evlenir. Medine'ye dönüşte, onu beraberinde getirir. Bir Kureyşli ile evlenen ilk Kelbî kadının bu olduğu belirtilir.

Kaynaklarımız, kadının geçimsiz olduğunu, Hz. Abdurrahman'ın onu daha önceden iki talakla boşadığını, tek talak kaldığı halde geçimsiz davranışlarını devam ettirdiğini, Hz. Abdurrahman (radıyallahu anh), hastalanınca böyle bir durumda: "Allah'a yemin olsun. Eğer boşanma istemeye kalkarsan seni boşayacağım" dediğini, kadının da: "vallahi talep edeceğim" dediğini Abdurrahman'ın da: "Öyleyse hayız olup temizlenince bana haber ver!" dediğini kadının durumunu bildirdiğini, Abdurrahman-'ın da onu son defa boşadığını, sadedinde olduğumuz hadiste görüldüğü üzere, Hz. Osman'ın kadını Abdurrahman'a varis kıldığını belirtir.

Hz. Osman'ın varis kılış sebebi, kadını boşadığı sırada Abdurrahman (radıyallahu anh)'ın hasta bulunması ve bu hastalıktan hiç kurtulmadan ölmüş olmasıdır.

Şu halde, ölüme götüren hastalık sırasındaki boşama hadisesi muteber değildir.[45]

*** KELÂLE (NE EVLAD NE DE BABA BIRAKMADAN ÖLEN)**

?4727 ?1? ?? ??? ???? ???? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? #: ???? ??????????. ?????? ????: ????????? ???? ????? ?Œ??? ??????? ?????????? ?? ????????? ?? ????? ??????? ?????????.????? ??????: ?????? ‘??? ????????: ?????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????: ?????? ???????[. ????? ????.»????? ?????????« ??????? ?? ??? ???? ??????: ?????????????? ???? ?????? ?????????? ?? ??????????.?»???? ??????????« ?Œ?? ?????? ?? ?????: ?????????? ?????? ?? ?????????? ?Œ?? .

1. (4727)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kelâle'(nin miras hissesin)den sormuştu.

"Bu yaz nazil olan, Nisa suresinin sonundaki ayet, bu meselede sana yeterlidir" buyurdular.

Hadisin ravisi der ki: "Ebu İshak'a sordum: "Kelâle, ne çocuk ne de baba bırakmadan ölen kimse değil mi?" Bana: "Böyle zannettiler!" diye cevap verdi." [Muvatta, Feraiz 7, (2, 515); Müslim, Feraiz 9, (1617).]

Yaz mevsiminde indiği için "Yaz ayeti" denen ayet şudur: (Mealen "Senden fetva istiyorlar. De ki: "Varis olarak babası ve çocuğu bulunmayan kimsenin mirası hakkında Allah size hükmünü bildiriyor: Eğer bir kimse ölür ve kendisinin çocuğu olmayıp da bir kızkardeşi bulunursa, mirasın yarısı onundur. Eğer kadın ölür de çocuğu olmayıp geride sadece erkek kardeşi varis olarak bulunursa, mirasın tamamını alır. Varisler iki kızkardeş ise, mirasın üçte ikisi onlara aittir. Eğer varisler hem erkek, hem de kızkardeşler ise, erkeğe iki kız hissesi vardır." Allah şaşırırsınız diye hükümlerini size böylece bildiriyor. Allah herşeyi hakkıyla bilir" (Nisa 176).

Kış mevsiminde indiği için kış ayeti denen ayet de, Nisa suresinin baş tarafındadır:

"Allah, miras taksimini size şöyle emrediyor: Size varis olan çocuklarınızdan erkeğe iki kız hissesi vardır. Çocuklar, hepsi kız olmak üzere ikiden fazla iseler, o zaman mirasın üçte ikisi onlarındır. Eğer çocuk sadece bir kızdan ibaretse ona mirasın yarısı verilir. Eğer ölenin çocuğu varsa, ölenin anne ve babasından herbirine altıda bir hisse vardır. Ölenin çocuğu olmayıp da sadece anne ve babası onun mirasçısı ise, o zaman annenin hakkı üçte birdir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, annenin hakkı yine altıda birdir. Bu hükümler ölünün borçları ödendikten ve usulü dairesinde vasiyeti yerine getirildikten sonra kalan mal içindir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size menfaatçe daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz; bu yüzden de onlar arasındaki miras taksimini size biraktığımız takdirde adaletsizlik edersiniz. Bu hisseler ise, Allah katından birer hak olarak size emrolunmuştur. Muhakkak ki Allah herşeyi hakkıyla bilir ve her işini hikmetle yerine getirir" (Nisa 11).[46]

AÇIKLAMA:

Kelâle ile ne kastedildiği hususunda pekçok görüş ileri sürülmüştür. Hz. Ebu Bekr', kelâleyi "Varisleri arasında babası ve oğlu olmayan kimse" diye tarif etmiştir. Bu tarif, sahabe, tabiin ve arkadan gelen nesillere mensup ulemanın cumhuru tarafından benimsenmiştir.

Ancak, Kur'an'da iki ayrı ayette gelen bu kelime, farklı anlamlara müsait olduğu için ihtilaflara yol açmıştır. Nisa suresinin evvelindeki ayet, el-Vahidi'ye göre kışta inmiştir, sonundaki ayet ise yazda inmiştir. Kelâlenin zikredildiği evvelki ayetle, sondaki ayetlerde zikredilen diğer varisler farklıdır. Evvelki ayette, (Nisa 11) sözgelimi anne bir kardeşler mezkurdur, sondaki ayette (Nisa 176) annebaba bir kardeşler veya baba bir kardeşler mevzubahistir.

Sadedinde olduğumuz rivayetten anlaşılmakta ise de, Müslim'de gelen bir rivayet daha sarih olarak, kelâleyi anlamakta Hz. Ömer'in kesin bir neticeye varamayarak Resûlullah'a müracatta bulunduğunu gösterir. Resûlullah, Hz. Ömer'i ayetten anlayacağı hususla başbaşa bırakarak, ayete havale etmiştir.

"Hz. Ömer der ki: "Ben size, kendimden sonra nazarımda, kelâle kadar ehemmiyetli bir şey bırakmıyorum. Hiçbir şeyde Resûlullah'a kelâlede olduğu kadar çok başvurmadım. Resûlullah da bana kelâle meselesinde olduğu kadar hiçbir şeyde sert olmadı. Sonunda parmağıyla göğsüme dürttü ve:

"Ey Ömer! Nisa suresinin son ayeti sana yetmiyor mu?" dedi. Eğer ben yaşarsam kelâle hakkında (kesin bir hükümle) hükmedeceğim. Kur'an'ı okuyan da okumayan da onunla hükmedecek."

Bu ayet, hasta yatağında yatan Hz.Cabir'in bir sorusu üzerine nazil olmuştur: Cabir İbnu Abdillah'ı Aleyhissalâtu vesselâm geçmiş olsun ziyaretine gelmişti.

"Ey Allah'ın Resulü, ben kelaleyim, mirasım nasıl olacak?" diye sordu. İşte bunun üzerine mezkur ayet nazil oldu. Ahkamla ilgili nazil olan son ayetin bu olduğu söylenir.[47]

*** ZEVİL ERHAM**

?4728 ?1? ?? ????? ?? ??? ????? ???? ?????:]?????? ?????? ?????? ???????? ???????: ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?? ???????: ??????? ??????????? ??????? ??? ??????[. ????? ???? .

1. (4728)- Muhammed İbnu Ebi Bekr İbni Hazm'ın anlattığına göre babasının sıkça şöyle söylediğini işitmiştir:

"Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek çok defalar şöyle derdi: "Halanın haline hayret ediyorum! Kendisine varis olunur, fakat o varis olmaz." [Muvatta, Feraiz 9, (2, 517).][48]

AÇIKLAMA:

1- Zevil erham zirahm'ın cem'idir. Zirahm lügat olarak, karabet sahibi, yani akrabalığı bulunan kimse demektir. Istılah olarak terikeden üçte bir, dörtte bir gibi muayyen bir hissesi olmayan herhangi bir akraba demektir. Halbuki asabeden olanın terikede belli bir payı vardır.

2- Muvatta'nın bir başka rivayetinde, Hz. Ömer'in, bazı şartlarda yeğeni kendisinden miras aldığı halde, hiçbir halde yeğeninden miras alamayan hala hakkında bir mektup bile yazdığını, sonra mektubu getirtip:

"Eğer halanın yeğenden miras almasını Allah dileseydi ayette buna yer verirdi!" diyerek ve bu sözü iki kere terar ederek mektubu suda yıkadığını görmekteyiz.[49]

?4729 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ????????? ????????[. ????? ??? ????? ?????? ??????? ?? ????.????? »????? ????? ????????? ???? ??????????« .

2. (4729)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu, kendilerindendir." [Ebu Davud, Edeb 121, (5122); Nesâî, Zekat 96, (5, 106); Buharî, Feraiz 24.]

Nesâî'de şu ibare de gelmiştir: "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu, kendi nefislerindendir."[50]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kızkardeşten olan yeğenlerin, kendilerinden biri addedilmesini gerektiriyor. Ona terettüp edecek hüküm, kendilerine terettüp edecek hüküm gibidir. Böyle olunca, mesela zekatın haram olduğu Haşimiler hususunda onların yeğenlerine de bu hurmet sirayet ettirilmiş, Haşimîlerin kızlarının çocuklarına da zekat haram addedilmiştir.

Nevevî der ki: "Zevil erhamın da varis olması gereğine inananlar bu hadisle istidlal ettiler. Ancak cumhur şu cevabı verdi: "Bu hadiste, onların varis kılınmasının gerektiğini ifade eden bir açıklık mevcut değildir. Hadis yeğenlerle dayılar arasında bir bağın ve akrabalığın varlığını beyan etmektedir; veraset meselesine temas etmemektedir. Hadisin siyakı, ondan muradın, yeğenin yanında, sır ifşası ve benzeri meselelerde onun kendilerinden biri gibi olmasını iktiza etmektedir."

Başka alimler de, yeğenin dayılardan biri olması meselesini, mirasla ilgili bulmaz. Yardımlaşma, dayanışma, iyilik, şefkat, ilgi gibi hususlardaki birlik ve beraberliğin kastedildiğini söylemiştir.

İbnu Ebi Cemre bir başka sebep görür: "Resûlullah'ın bunu söylemiş olmasındaki hikmet şudur: Cahiliye devrinde, kızkardeşlerinin çocukları şöyle dursun, kız evladlarının çocuklarına bile itibar edilmez, iltifatta bulunulmazdı. Aleyhissalâtu vesselâm bu kötü adeti iptal etmek istemiştir."[51]

*** DİYETİN MİRASI**

?4730 ?1? ?? ????? ??? ??????????? ????:]????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????: ????????? ??? ??????????? ?????? ???????????? ??? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????????. ?????? ???? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????: ???? ??????? ?????? #: ?????? ???? ??? ????????? ???????? ??????? ???????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????? ????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

1. (4730)- Said İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyordu ki: "Diyet âkile üzerinedir. Öyle ise akile(yi teşkil edenler) diyete varis olurlar; kadın (âkileden olmadığı için) kocasının diyetine varis olamaz." Dahhak İbnu Süfyan (radıyallahu anh) kendisine (itiraz ederek) dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana Eşyem ed-Dıbâî'nin hanımını kocasının diyetine varis kılmamı yazmıştı. Kadın bir başka cemaatten idi." Bunun üzerine Hz. Ömer, önceki tatbikatından hemen vazgeçti." [Ebu Davud, Feraiz 18, (2927); Tirmizî, Feraiz 18, (2111).][52]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin tam anlaşılabilmesi için âkile diye kime dendiğini hatırlamamız gerekecek. el-Mecma'da âkile: "Kişinin hataen öldürdüğü kimsenin diyetini ödemeye iştirak eden baba cihetinden gelen asabe ve akrabalarıdır" diye tarif edilmiştir. Istılahat-ı Fıkhiyye'de, Ömer Nasuhi Bilmen'in etraflıca açıkladığı üzere, âkile, İslam hukukuna has bir tabirdir: "Bir şahsın mensup olduğu ehl-i divanıdır veya onun asabesi ile aşiretidir veya beytu'lmaldir veya azad edilmiş bir şahsın mevlasıdır" diye açıklanmıştır. Bunların arasında yardımlaşma ve dayanışma vardır. Binaenaleyh böyle bir akile kendi efradından birinin, hata suretiyle veya şüpheli amd ile yaptığı cinayetin diyetini veya gurre denilen damânı usulü dairesinde te'diye etmekle mükelleftir. Şunu da kaydedelim ki, âkile tatbikatı divan ve aşiret hayatı cari olan Araplar için akvam-ı İslamiyeye mahsus olagelmiş, bu gibi teşkilatı olmayan diğer İslam kavimlerinde tatbik edilmemiş, cinayetlere terettüp eden diyeti cani bizzat tesviye etmişti" (Istılahat-ı Fıkhiyye 3, 53-59).

2- Şu halde, sadedinde olduğumuz rivayete göre, Hz. Ömer, öldürülen bir kimsenin diyetine kimler varis olacak? meselesini, "diyet ödeme durumunda kimler iştirak edecekse onlara ödemek gerekir" şeklinde bir kıyasla çözmüş, erkeğin karısını diyetten hisse alacakların dışında tutmuştu. Çünkü kadın, kocanın âkilesi sayılmazdı.

Hz. Ömer'in bu tatbikatına, Resûlullah zamanında bedeviler arasında amil olarak vazife yapmış, icraatta bulunmuş olan Dahhak İbnu Süfyan muttali olunca itiraz etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm bu meseleyle ilgili olarak kendisine yazdığı bir talimatı hatırlatmıştır.

Bu hatırlatmaya göre, öldürülen koca için ödenen diyete onun karısı da varisdir. Hz. Ömer, şahsî kıyasına dayanan önceki tatbikatından derhal rücu eder.

Bu rivayet de gösteriyor ki, Hz. Ömer gibi ilklerden ve Resûlullah'ın yakınlarından olan bir sahabe bile bir kısım sünnetleri bilmemektedir, daha sonra öğrenmiştir. Hz. Ömer ve hatta Hz. Ebu Bekir ve diğer bir kısım sahabiler için bunun örnekleri var.

3- Hadis, maktul için diyet ödeneceğini göstermekte, ayrıca diyetin, maktulün diğer malları gibi verasete dahil edileceğini ifade etmektedir. Ulemâ çoğunluk itibariyle böyle hükmetmiştir.

Ancak Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin "diyetin varisleri arasında anne bir kardeşlerin, kocanın, karının yer almayacağı görüşünde olduğu" belirtilmiştir.[53]

*** SADAKANIN MİRASI**

?4731 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ??????? ?????? # ????????: ?????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ??????? ?????????? ???????????. ??????: ???? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.

1. (4731)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Ben anneme bir cariye tasadduk etmiş idim. Şimdi annem, cariyeyi bırakarak vefat etti" (deyip, hükmünü sordu). Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana onun sevabı vacip olmuştur. Miras yoluyla da cariye sana geri gelmiştir!" buyurdular." [Müslim, Sıyâm 154, (1149); Tirmizî, Zekât 31, (667); Ebu Davud, Vesaya 12, (2877); Zekat 31, (1656).][54]

AÇIKLAMA:

Bu (ve müteakip) hadis, kişinin yakınlarına yapacağı bağışla, "bağış sevabı"nı aynen kazanacağını ifade ettiği gibi, bağış yapılan kimsenin vefat etmesi halinde, bağış yapan kimseye veraset yoluyla geri gelebileceğini ifade etmektedir. Veraset yoluyla geri gelen mal "bağış olma" vasfını artık kaybetmiştir. Dolayısıyla hadislerde şiddetle yasaklanmış olan "bağışından rücu etmek" fiiline girmez. Alimler büyük ekseriyetiyle veraset yoluyla geri gelen bu bağışın helal olduğuna hükmetmiştir. Ancak, "Bunun fakirlere sarfedilmesi gerekir. Çünkü artık bu, Allah'ın hakkı olmuştur" diyen de olmuştur.[55]

?4732 ?2? ??? ?????:]?????? ???????? ???? ????? ???? ?‘??????? ????????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ?????. ??????? ??????? ?????? # ???? ?????. ?????? ????: ?????? ???????? ?? ?????????? ?????????? ???????? ??????????[.

2. (4732)- İmam Malik'e ulaştığına göre, "Ensardan bir zat, ebeveynine bir bağışta bulundu. Bilahare ebeveyni vefat etti. Oğulları tekrar bu mala veraset yoluyla sahip oldu. Bu bir hurmalıktı. Oğlan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu hususta sual etti. Aleyhissalâtu vesselâm ona:

"Şurası muhakkak ki tasadduk sevabını aldım. Şimdi o malı (Allah) sana miras olarak geri gönderdi" buyurdu." [Muvatta, Akdiye 54, (2, 760).][56]

*** VARİSLER CEMAATİ**

?4733 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ???????? ??????????? ?????????????? ???????????????? ???????? ?????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ????????? ??????

????? ?‘??????????? ??????? ??‘???????? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (4733)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Cahiliye devrinde ölen babanın) malı oğluna kalırdı. Vasiyet de valideyn için yapılırTdı. Allah Teala hazretleri bundan dilediği kısmı neshedip erkeğin hissesini kadının hissesinin iki misli kıldı, ebeveynden herbiri için (eğer çocuk varsa) altıda bir, üçte bir kıldı. Kadına (çocuk varsa) dörtte bir kıldı. Zevc'e, (çocuk yoksa) yarı, (çocuk varsa) dörtte bir miras payı kıldı." [Buharî, Vesâyâ 6, Tefsir, nisa 5, Feraiz 10.][57]

AÇIKLAMA:

1- Hadis cahiliye döneminin veraset ve vasiyet usulü ile, İslam'ın yaptığı tadilatı belirtmektedir. Buna göre, Resûlullah, cahiliye devrinde, ölen babanın malının sadece oğluna kaldığını, vasiyetin de sadece anne ve baba lehine yapıldığını belirtmektedir. Bu durum, mirasla ilgili ayetler (Nisa suresi 11-12. ayetler) nazil oluncaya kadar devam eder. Resûlullah, Arap örfünü, İlahî bir müdahale olmadan değiştirmez. Mevzu üzerine bir vahiy gelinceye kadar onu uygulardı. Miras meselesinde de öyle yapıldığı, vahyin gelişine kadar eski sistemin aynen tatbik edildiği sadedinde olduğumuz hadiste geçen "Allah Teala hazretleri bundan dilediği kısmı neshedip.." ibaresinden anlaşılmaktadır.

Hatta hadisin Taberi'de geçen veçhi, hem eski sistemin ruhunu kavramak, hem de yeri gelince hasıl olan istiğrabı anlamak bakımından burada kayda değer: İbnu Abbas anlatıyor: "(Miras ayeti) nazil olunca, Ashab:

"Ey Allah'ın Resulü! Ata binemeyen, düşmana karşı savaşmayan, küçücük kız çocuğuna mirasın yarısını mı vereceğiz?" dediler.

İbnu Abbas devamla der ki: "Cahiliye devrinde, mirası ancak düşmanla savaşanlara verirlerdi."

2- Bu hadiste çok sarih değilse de İmam Şafiî'ye "mütevatir" dedirtecek kadar yaygın rivayetlerde geldiğine göre, İslam şeriatı, mirasta hissesi olanlar lehine vasiyette bulunmayı yasaklamıştır. İlerde (5793-5804 numaralar arası hadisler) açıklanacağı üzere İslam, vasiyeti malın üçte bir nisbetini aşmayacak şekilde tecviz etmiş ve hatta vasiyette bulunmaya teşvik etmiştir. Ancak bu, varislerden biri lehine olmamalıdır.

3- Hadiste geçen "Ebeveynden herbiri için.." "üçte bir var" tabiri, Buharî'de, sadece hadisin Tefsir bölümündeki veçhinde geçer. Bu ziyadeyle ilgili olarak İbnu Hacer: "...Anne ve babadan herbirine, bir halde altıda bir, bir başka halde anneye üçte bir hisse vardır" şeklinde açıklar

4- Ölenin çocuğu veya (erkek kardeşi) olması halinde anne ve babasına eşit olarak altıda bir düştüğü halde, çocuk (veya oğlan kardeş) olmadığı takdirde babaya, -anneye nesbetle- daha çok verilmektedir. Süheylî bunu, “babanın infak ve yardım gibi hususlarda evlad üzerinde hukuku fazladır” diye açıkladıktan sonra: “Buradaki farklılığın, hayatta kaldığı müddetçe annesine daha çok saygı ve hürmette bulunması için oğlana yapılan emirle telafi edildiğini” söyler. Abd İbnu Humeyd, bazı alimlerin, evlad olduğu durumda babanın aldığı faazlalığı: “Baba erkek kardeşleri örter ve onların hisselerini alır. Zira evlenme masraflarını, nafakalarını, -anneler değil- babalar çeker” demiştir.[58]

Son satır cd’de yoktu. Elden yazıldı. Kontrol ediniz.

?4734 ?2? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?‘??????? ??????????? ?‘??????? ???? ???? ?????? ????????? ????????: ????????? ????????????? ????????????? ?????????????? ????????? ????? ????????? ????????????? ????? ??????????? ??? ?????? ?????? ????? ???? ????? ??????. ???? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ??‘???? ?????? ??? ??????? ???????? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ????????? ???? ?????? ?????? ‘????? ?????? ??????[. ????? ??????? ????? .

2. (4734)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Oğulların çocukları, kendileriyle ölü arasında başka bir erkek çocuk olmadığı takdirde, ölenin çocuğu menzilesindedir: Oğlanların erkek çocukları, ölenin erkek çocukları gibidir. Oğulların kız çocukları da ölenin kız çocuğu gibidirler. Oğulların çocukları, oğullar gibi miras alırlar. Oğullar kendilerinden aşağıdakilerden mirasına mani oldukları gibi, oğulların oğulları da kendilerinden aşağıdakilerin miras almasına mani olurlar. Oğulun çocuğu, oğulla birlikte miras alamaz.

Ölen kimse, bir kızla, bir oğulun oğluna bıraksa, kız yarı alır, geri kalanı da oğulun oğlu alır. Zira Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur:

"Miras paylarını (Kur'an'da zikredilen) hak sahiplerine verin. Geri kalan, (baba tarafından) en yakın erkeğe aittir." [Buhârî, Feraiz 7.][59]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin birinci paragrafı Buharî'de bab başlığı olarak kaydedilmiştir ve mevkuf gözükmektedir. İkinci paragrafı ise İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın merfu bir rivayetidir.

2- Hadiste, ölen kimse ile oğlundan hasıl torununun -arada başka erkek çocuk olmaması halindeki- miras durumu açıklanmaktadır. Kendi öz oğlundan hasıl erkek torun bu durumda öz oğlu menzilesinde olmaktadır.

3- İbnu Abbas'ın sözünde (ikinci paragrafta) geçen feraizden -ki "miras payları" diye çevirdik- maksad Kur'an'da zikredilen paylardır. Bu paylar: Yarım, yarımın yarısı, yarımın yarısının yarısı: üçte iki (sülüsan), bu ikinin yarısı, bu ikinin yarısının yarısı. Bunlardan da murad belirtilen hisselere nass-ı Kur'an'la hak sahibi olanlardır. Nitekim bir başka rivayette "Malı, Allah'ın kitabında belirtildiği nisbetlere uygun olarak taksim edin" buyrulmuştur.

4- "En yakın erkeğe" tabiri, "ölene neseb itibariyle en yakın olan erkek" demektir. Burada ehak manasına değildir. Buradaki hadiste söylenen mana (evlâ) kelimesi ile ifade edilmişse de, bazı hadislerde ??????? kelimesi kullanılmıştır ki, "en yakın" manasını ifade eder. Hattabi bunun "asabede en yakın erkek" manasına geldiğini belirtir. Bu, "asabe arasında farz ehli -yani mirasa iştirak edecekler- dışında ölene en yakın kim varsa hak sahibi olur. daha uzak olan değil" diye açıklanmıştır. Eğer eşit uzaklıkta birden fazla kimse varsa, hepsi eşit şekilde o paya iştirak ederler. Keza, bu hadiste ayrı anne ve ayrı babalardan gelenlerin kastedilmediği, -zira bunlar menzile itibariyle eşit olmaları sebebiyle aralarında evla yoktur- kastedilen şeyin amca ile hala, oğlan kardeşin kızı ile oğlan kardeşin oğlu; amcanın oğlu ile amcanın kızı olduğu belirtilmiştir. Buradan aynı annebabadan veya aynı babadan olan erkek kardeşle kız kardeş hariç tutulmuştur. Zira bunlar şu ayet gereğince mirasa iştirak ederler: "Eğer mirasçılar erkek veya kız kardeşler ise o zaman erkek için kızın iki hissesi vardır..." (Nisa 176). Bundan annebaba bir kız ve kızkardeşle beraber olan erkek kardeşte olduğu gibi daha kuvvetliyle örtülen de istisna kılınır. Keza şu ayet gereğince anne bir kız ve erkek kardeş de bundan hariç kalır: "...Ve bir erkek veya kız kardeşi varsa, onlardan herbiri için altıda bir hisse vardır" (Nisa 12). Bundan muradın, anne bir kardeşler olduğu hususunda icma nakledilmiştir. [60]

?4735 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ???? ??????? ????? ?????????? ??? ‘??? ???Œ???? ??????. ??????: ?????????? ?????????? ???‘?? ???? ?‘??? ?????????? ????? ?????? ?????????? ?????????[. ????? ???? .

3. (4735)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den biri anne bir erkek kardeş, diğeri koca olan iki amca çocuğu hakkında sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Koca için yarı, anne bir erkek kardeş için altıda bir, geri kalan da aralarında ikiye bölünür." [Rezin tahric etmiştir. (Buharî'de muallak olarak gelmiştir: Feraiz 15).][61]

AÇIKLAMA:

Bu vak'a şöyle olmuştur. Bir adam bir kadınla evlenir. Kadın buna bir oğlan doğurur. Sonra kadın diğer biriyle evlenir, ona da bir oğlan doğurur. Sonra, ikinciden boşanan kadını bunun erkek kardeşi alır, buna da bir kız doğurur. Bu kız, ikinci oğlanın anne bir kardeşi ve aynı zamanda amcasının kızıdır. Bu kız, birinci oğlanla evlenir. Bu oğlan, kızın amca oğludur. İşte bu kız, iki amca oğulu bırakarak ölmüş olan kızdır.

Hz. Ali'nin fetvasından çıkan husus şudur: Kocaya koca olması haysiyetiyle mirasın "yarı"sı verilir. Diğerine, anne bir kardeş olması sebebiyle altıda bir verilir. Geriye üçte bir kalır, bu da asabe olmaları haysiyetiyle ikisi arasında taksim edilir. Böylece birinci için üçte ikisi "farz" ve asabelik sebebiyle sahih olur, diğerine de farz ve asabelik sebebiyle üçte bir sahih olur.[62]

?4736 ?4? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ???? ???????????????? ??? ??????? ?????? #: ????? ?????????????. ?????? # ??? ????????? ????? ???????????????? ?????????? ??????? ????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

4. (4736)- Zeynep (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Muhacir kadınlardan bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a evlerinin darlığından ve kendilerinin evlerden çıkarıldıklarından şikayet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kadınların muhacir evlerine varis kılınmalarını emretti." [Ebu Davud, Harac 7, (3080).] [63]

AÇIKLAMA:

1- Fethu'l-Vedûd'da Sindî'nin kaydına göre, "o zamanlar bir kadının kocası vefat edince evi varisler alıyor, kadıncağız diyar-ı gurbette iyice yalnız kalıyor, başını sokacak bir mesken bulamıyor, sıkıntıya düşüyordu." Şu halde sadedinde olduğumuz hadis bu sıkıntıyı aksettirmektedir. Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın emriyle muhacir kadınlar veraset yoluyla kocalarının evlerine sahip oluyorlar, orada yerleşip kalıyorlardı. Muhacir kadınları Medine'de yabancı olmaları haysiyetiyle, Resûlullah, miras taksimi esnasında kocalarının evlerini onlara vermeyi emretmiş olmaktadır. Hadis bunu ifade ediyor.

Hattabî, bir başka açıklama sunar: Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'de muhacirlere ev tahsis etmiş olmasıyla ilgili rivayet iki suretle tevil edilmiştir.

* Bu tahsis arsa tahsisidir, ta ki o arsalara herkes oturacağı evi yapsın. Bu duruma göre, herkes verilen o arsa üzerinde inşa ettiği binanın sahibidir.

* Muhacirlere ariyet olarak evler tahsis edildi. Bu durumda evlere sahip olmamaları gerekir. Zira miras, ancak gerçek şekliyle malik olunan mal üzerinde caridir.

Bazı alimler, bir başka ihtimale de yer vermiştir: "Evler, hayatları müddetince bu kadınlara verilmiş olabilir. Bu tam bir temlik değildir; tıpkı Aleyhissalâtu vesselâm'ın evleri gibi. Ezvac-ı Tahirat, Efendimiz'in vefatından sonra hücrelerinde baki kaldılar. Ama evler onlara miras olmadı. Nitekim Resûlullah "Biz miras bırakmayız, bizden kalan sadakadır" buyurmuştur.[64]

*** VELA'NIN MİRAS OLMASI**

?4737 ?1? ?? ??? ?? ?????? ?? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ?????? ???????? ???? ?????? ????????[. ????? ???????.

1. (4737)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Mala kim varis olursa vela'ya da varis olur." [Tirmizî, Feraiz 22, (2115).][65]

AÇIKLAMA:

Vela, burada verasete sebep olan hükmî bir akrabalık demektir. Bu akrabalık karşılıklı akidle teessüs edebileceği gibi köle azad etme sonucu da teessüs eder. Öncekine vela-i muvalat; sonuncuya da vela-i ataka denir.

Öyle ise hadiste denmek istenen şudur: "Erkek asabelerden kim mala varis olursa, aynı şekilde arada vela bağı olan kimsenin -mesela azadlının- malına da varis olur." Asabe'ye kadınlar dahil olamayacağı için, velaya kadınların varis olamayacağı; ancak, köleyi kadın azad etmişse veya kadının azad ettiği azad etmişse, o takdirde varis olabileceği belirtilmiştir.[66]

?4738 ?2? ??? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??‘?????? ???? ?????????? ??? ?????? ????????? ???? ???????? ??? ????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ?????????[. ????? ???? .

2. (4738)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor:

"Velâ, erkeklerden en büyüğe aittir. Kadınlar, velaya (iki durum dışında) varis olamazlar. Bu iki durum şudur: Bizzat azad ettikleri veya azad ettiklerinin azad ettikleri." [Rezin tahriç etmiştir.][67]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de geçtiği üzere, kadınlar asabeye dahil olmadıkları için vela sebebiyle doğacak mirasa varis olamıyor. Buna iki istisnai durum var: Köleyi bizzat azad etmişse; bu takdirde velâ şahsına aittir. Çünkü, daha önce geçtiği üzere velâ, azad edene aittir. Azad eden kadınsa vela onundur, azadlısının bıraktığı -varissiz- malına varis olur. Yahut da kadının azad ettiği kimsenin azad ettiği kimse aynı durumda başka varis bırakmadan ölürse bu mala o kadın varis olabilir. [68]

?4739 ?3? ??? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ??? ??? ??????? ?????? ????????. ?????????? ????? ????????? ?????? # ??????: ? ?????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???????[. ????? ???? .

3. (4739)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), azad etmek niyetiyle bir cariye satın almak arzu etti. Ancak, kölenin sahibi velânın kendilerine ait olmasını şart koşdu. Hz. Aişe durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a söyledi. Efendimiz:

"Bu şart sana mani olmasın, (zira batıldır); velâ, köleyi kim azad etmişse ona aittir!" buyurdu." [Müslim, Itk 15, (1505).][69]

AÇIKLAMA:

Velâ, yukarıda belirttiğimiz gibi azad edilenle azad eden arasında devam eden hukuki bağ, bir akrabalıktır. Ölüm halinde birbirlerine veraset hakkı doğuran bir bağ. İslam, bu bağın köleyi satana değil, azad edene ait olduğunu teşrî etmiştir. Bu sebeple azad edilmek kaydıyla satın alınacak kölenin velâsının kendine ait olacağını söyleyen ve bu şartla satmayı kabul eden köle sahibinin böyle bir şart koşmaya hakkı olmadığı Resûlullah tarafından belirtilmiş olmaktadır.[70]

?4740 ?4? ??? ??? ??? ???? ?????????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????:]???? ???????? ????? ??????? ??????? ???????? ???? ???????: ????????? ‘????? ??????? ????????. ???????? ????? ??????????? ‘????? ???????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ‘?????? ???????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ‘?????. ?????? ???????: ???? ????????? ??? ??????? ????. ?????? ?‘??: ?????? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????? ?????? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ????? ???? ????????? ??????? ?????? ????? ??????????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ‘??? ????????? ??????????? ‘???? ?????????[. ????? ????.

4. (4740)- Ebu Bekr İbnu Abdirrahman İbni'l-Haris İbni Hişam anlatıyor: "As İbnu Hişam ölmüş, geride üç oğlan bırakmıştı. Bunlardan ikisi bir anadan, biri de bir başka anadandı. Aynı anadan olan iki oğlandan biri daha öldü. Bu da mal ve azadlılar bıraktı. Aynı anadan olan kardeşi mala ve azadlıların velâsına varis oldu. Sonra da mal ve velaya varis olan kardeş de öldü, geriye bir oğlanla, baba bir kardeşini bıraktı. Oğlu: "Ben babamın sahip olduğu şeylere sahibim!" dedi. Kardeşi de:

"Durum böyle değil. Sen sadece mala sahip olursun, azadlıların velasına sahip lamazsın! Bilmez misin, kardeşim bugün ölseydi, ben ona varis olmayacak mıydım?" dedi ve Hz. Osman (radıyallahu anh) nezdinde dava açtılar. O, velanın ölen kardeşe; malın da ölenin oğluna ait olduğuna hükmetti." [Muvatta, Itk 22, (2, 784).][71]

*** ASABE'NİN MİRASI**

?4741 ?1? ?? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????????????? ???? ??????????. ?????? ????? ?????????? ???? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????????????. ??? ???????: ?????? ?????? ???? ??????????? ?????????? ???? ???????[. ????? ?????? ??? ?????????? .

1. (4741)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben mü'minlere, kendi nefislerinden evlayım. Öyleyse kim üzerinde borcu olduğu halde ölür, bunu ödeyecek mal bırakmazsa, onu ödemek bana aittir. Kim de mal bırakarak ölürse bu mal varislerine aittir. -Bir rivayette- Kim bir mal bırakmışsa, buna, kim olursa olsun asabesi varis olur." [Buharî, Feraiz 4, 15, 25, Kefalet 5, İstikra 11, Tefsir, Ahzab 1, Nafakat 15; Müslim, Feraiz 16, (1619); Tirmizî, Feraiz 1, (2091); Cenaiz 69, (1070); Ebu Davud, Harâc 15, (2955).][72]

?4742 ?2? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ?????????????? ?????? ??????? ???? ? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ???? ? ??????? ????. ???????? ??????? ????????? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (4742)- Mikdam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim külfet bırakırsa yükü banadır. Kim de mal bırakırsa bu varislerinedir. Ben varisi olmayanın varisiyim. Onun yerine diyet öderim, ona varis de olurum. Dayı da varisi olmayanın varisidir, ona bedel diyet de öder. Esirine de ona (fidye ödeyerek) kurtarıverir, ona varis de olur." [Ebu Davud, Feraiz 8, (2900).][73]

AÇIKLAMA:

1- Külfet diye çevirdiğimiz ???? hem "borç" ve hem de "evlad u iyâl" manasına gelir. Öyleyse manası: "Bakıma muhtaç kimseler bırakarak ölen kimse gamlanmasın. Onların bakımı, himayesi bana aittir, bana sığınabilirler. Borç bırakmışsa borcunu da öderim" demek olur. Bir rivayette "...banadır" yerine "Allah ve Resûlüne'dir" şeklinde gelmiştir.

2- Resûlullah, varisi olmayana varis olacağına ve varisine, hîn-i hacette terettüp edecek, diyetini vermek, esirinin esaretten kurtulmasına maddi katkıda bulunmak gibi hizmetleri yerine getireceğini ifade ediyor. Bu ifadeler, Resûlullah'ın devlet reisi şahsiyeti gözönüne alındıkta, İslam devletinin, Müslüman vatandaşı karşısındaki hukuki vaziyetini ortaya koyar.

3- Dayının verasetine gelince: Normal olarak dayı varis olamaz. Ancak, hadis hiçbir asabesi olmayana dayının varis olacağını, diyetini ödeyeceğini belirtmektedir. Zevil erhamın varis olacağını söyleyenler bu hadisle ihticac etmişlerdir. Ancak hadisin zayıf olduğu, bu babta kavi bir hadis gelmediği kabul edilmiştir. Ulemâ, Resûlullah'ın, bu hadiste, başka varis olmama hallerinde dayıya ikram (tu'me) nev'inden verdiğini, bunun bir miras olmadığını söylemiştir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dayıya, malda noktalanacak şekilde ölüye halef kılması ve buna miras demesi, mecaz nev'indendir. Tıpkı şu deyimlerde olduğu gibi; "Açlık, yiyeceği olmayan kimsenin yiyeceğidir" sabır, hilesi olmayanların hilesidir."[74]

?4743 ?3? ???????? ?? ????? ???????:]??????? ?????? ???? ? ??????? ???? ?????[. »???????« ?????? ??????.

3. (4743)- Tirmizî'de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den merfu olarak şu rivayet gelmiştir: "Dayı, sadece varisi olmayana varis olur." [Tirmizî, Ferâiz 12, (2105).][75]

AÇIKLAMA:

Hadisi kaydeden Tirmizî, hadis hususunda Ashab'ın ihtilaf ettiğini, bir kısmının dayı, teyze, hala ve amcayı varis kıldığını belirtir. "Ulemanın çoğu bu hadisle amel ederek zevilerhamı ehl-i ferâiz ve asabenin bulunmaması halinde varis kıldı" der. Zevil erham burada asabe ve ehl-i ferâiz dışındaki yakınlar mânasına gelir. Ashabın çoğu (Hz. Ömer, Ali, İbnu Mes'ud, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah, Muâz İbnu Cebel, Ebu'd-Derda, İbnu Abbas ve başkaları) zevil erhamın varis olacağı görüşündedirler. Tâbiînden Alkame, Nehâî, Şureyh, Hasen, İbnu Sîrîn, Atâ, Mücâhid, Ebu Yusuf, Muhammed, Züfer vs. de bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak Zeyd İbnu Sabit ile sazz bir rivayette İbnu Abbâs: "Zevil erhama miras yoktur, ehl-i ferâiz ve asabe yoksa mal beytulmale konur" demişlerdir. Tabiînden Said İbnu Müseyyeb ve Said İbnu Cübeyr bu görüşü benimsemiştir. İmam Mâlik, Şâfîîde bunu tercih etmişlerdir. Birinci görüş sahipleri sadedinde olduğumuz hadisten başka ???????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ayeti ile ??????????? ??????? ?????? ????? ???????????? ????????????? ???????????? ??????? ?????? ????? ????????????? ?????????????. ayetlerine dayanırlar. Zira burada akrabaların terekedeki hakkı mutlak olarak ifade edilmektedir.[76]

?4744 ?4? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????:]????? ?????? ????????? ?????? # ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????. ??????? #: ??????? ????????? ????? ???? ????? ?????????[. ?????? ??? ???? ????????. »????????«: ?????? .

4. (4744)- Tirmizî'de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den merfu olarak, şu rivayet edilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir azadlısı vefat etti ve mal bıraktı. Geride ne evladı ne de bir yakını yoktu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Mirasını köyünden bir adama verin!" emretti." [Ebu Dâvud, Ferâiz 8, (2902); Tirmizî, Ferâiz 213, (2106).][77]

AÇIKLAMA:

Ölen kimse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısı olması haysiyetiyle, geride hiçbir yakınını da bırakmayınca, malın Resûlullah'a kalması gerekir. Ancak, peygamberler miras bırakmadıkları gibi hiç kimseye varis de olmazlar. Bu durumda malın beytülmale gitmesi gerekir. Ancak Resûlullah, azadlı adına bir sadaka olması düşüncesiyle, bir fakire verilmesini, bu fakirin de azadlının köy halkından olmasını uygun görmüş olmalıdır (el-Kâdî). Neylü'l-Evtar'da Şevkânî der ki: "Bunda, malum bir varisi olmayanın mirasını, kendi memleketinden birine vermenin cevazına delil var."[78]

?4745 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ??????? ?????? # ??????: ???? ??????? ???????? ?????? ???? ?'????? ???????? ????? ????????? ????????? ?????. ?????: ???????? ?????????? ????????? ?????. ?????: ??????? ?????? ????????? ??????: ???? ????? ????????? ????????? ??????. ?????: ?????????? ????????? ?????? ????????? ????????? ?????????? ???????. ???????? ????? ?????: ?????? ?????????. ???????? ??????? ?????: ???????? ?????? ????????? ?????????? ???????[. ????? ??? ????.»????????« ??? ????? ??? ?'???? ??? ???????? ???? ???? ?? ?????? ??? ????? ???? ??? ???? ??? ????? ??? ???? ???? ?????? ??? ??? ????? ????? ??? ???? ??? ??? ?? ??????? ??????? ????. ???????? ?????? ???? ?????? ?'???? ?????? ???? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ??? ?????? .

5. (4745)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi ve: "Bende Ezd'den birisinin mirası var. Ben onu verecek bir Ezdli bulamıyorum (ne yapayım?)" dedi. Aleyhisselâtu vesselâm:

"Git bir yıl bir Ezdli ara!" emretti. Adam bir yıl sonra tekrar geldi ve "Mirası verecek bir Ezdli bulamadım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Git bak; karşılaşacağın ilk Huzâî'ye malı ver!" buyurdu. Adam geri dönünce: "Adamı bana çağırın" emretti. Adam çağırıldı. Gelince:

"Huzâa'nın en yaşlısına bak, malı ona ver!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Ferâiz 8, (2903, 2904).] [79]

AÇIKLAMA:

Ezd, Yemen'de bir kabile adıdır. Kabilenin ecdadı Ezd İbnu Gavs'a dayandığı için bu ismi almıştır. Ensarın aslı da buna dayanır.

Ezdli birisi olmayınca, Huzâa'dan birinin tavsiye edilişinin sebebi, Huzâanın Ezd'in bir kolu olmasındandır.

Hadiste kavmin en yaşlısı)?????('ndan murad, en-Nihaye'de açıklandığına göre, kabilenin ceddine, diğer efrada nazaran en yakın olan kimse demektir. Bir bakıma en büyük olan manasına gelir.

Bazıları hadisten, kişinin, küffardan İslam'a girmesine vesile olduğu kimseye varis olabileceği hükmünü çıkarmıştır. Ancak çoğunluk, hadisin zaafına hükmederek bu istidlali benimsememiştir.[80]

?4746 ?6? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ?????????. ?????? ??????? ?????? #:

???? ???? ????? ???????: ?. ??? ?????? ????? ?????????. ???????? # ????????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (4746)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kişi ölmüş, geride azad ettiği bir köleden başka [varis] bırakmamıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bu adamın geride bıraktığı bir adamı var mı?" diye sordu.

"Hayır yok! Sadece azad etmiş olduğu bir kölesi var!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mirasını azadlısına verdi." [Ebu Davud, Ferâiz 8, (2905); Tirmizî, Ferâiz 14, (2107).][81]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın buradaki tavrı da 4743 numaralı hadistekinin aynısı olmaktadır; varisi olmayan kişinin mirasını beytülmale değil, ona en yakın kimseye vermektedir. Şurehy ve Tavus: "Azadlı"ya (başka varis olmayınca) "azad eden" varis olduğu gibi, "azadlı" da (başka varis yoksa) "azad eden"e varis olur" demiştir.[82]

?4747 ?7? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ??????? ???????????[. ????? ????.

7. (4747)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Lakit (buluntu) hürdür (ölünce) malı da beytülmale aittir. Saibe de böyledir [hürdür]" buyurdu. " [Rezin tahric etmiştir. (Hadisi Buhari mullak olarak kaydetmiştir: Feraiz 19.)][83]

AÇIKLAMA:

Lakit, mükerrer sefer açıkladığımız üzere sahipsiz olarak bulunan çocuklardır. Cami veya kilise avlusuna, sokağa, kıra terkedilen çocuklar gibi. Bunlara devlet sahip çıkmak zorundadır. Hukuken hürler ahkamına tabidirler.

Saibe: Cahiliye Arabı, bazan köleyi azad ederken şöyle derdi: "Sen saibe olarak hürsün!" Bu şekilde azad edilen köle üzerinde hiçbir kimsenin vela hakkı olmazdı. Saibe, lügat olarak, hayvanın dilediği şekilde otlaması manasına gelen bir kökten gelir. İslam'da bu şartla aza etmek mekruh addedilmiştir, ama batıl değildir. Mübah diyen şaz kalmıştır. Velanın varlığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Teferruata girmeyeceğiz. [84]

ÜÇÜNCÜ FASIL

RESÛLULLAH ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM VE GERİDE BIRAKTIKLARININ MİRASI

?4748 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?????? #. ??????: ???? ??????? ?????? # ?????: ? ??????? ??? ????????? ????????. ?????????? ???????????. ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ????????? ?????? ??????? ?????? # ??????? ??????? ??? ????????. ????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????. ?????? ????????? ????????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ????: ????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ??????? ????????? ???????????? ??????????? ??? ???? ?????? ?'???? ????????. ?????: ??????? ???? ????? ??? ?????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??????? ????? .

1. (4748)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ), Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'den, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bıraktığı maldaki hissesini taksim edivermesini talep etti. Hz. Ebu Bekr, ona şu cevabı verdi:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bize varis olunmaz, bıraktığımız sadakadır" buyurmuştu."

Hz. Fatıma bu cevaba öfkelendi ve Hz. Ebu Bekr'e küstü, ölünceye kadar da konuşmadı. Zaten Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra altı ay kadar hayatta kalmış (ve rahmet-i Rahman'a kavuşmuştu.)

Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) bunu yaptı: Medine'deki sadakasını Hz. Ali ve Abbas (radıyallahu anhümâ)'ya verdi. Hayber ve Fedek'teki (sadakasını) kendi elinde tuttu ve: "Bu iki arazi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karşısına çıkan hakları ve hadiseleri içindi. (Şimdi) bu iki arazinin işi, Resûlullah'tan sonra devlet işini eline alan halifenin tasarrufuna kalmıştır" dedi. Ravi devam eder: "Bu iki yer, bugüne kadar aynı minval üzere devam etmiştir." [Müslim, Cihad 52, (1759); Ebu Davud, Harac 18, (2968, 2969); Nesâî, Kasmu'l-Fey 1, (7, 132); Buharî, Ferâiz 4, -Buharî muhtasar olarak almıştır.][85]

?4749 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????: ???? ????????. ??????: ?????? ?????????. ???????: ???????? ? ????? ????? ?????? ?????????? ??????: ? ???????? ??????? ?????? ???? ????? ??????? ?????? # ?????????? ?????????? ???? ???? ????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

2. (4749)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ), Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in yanına gelip:

"Sana kim varis olacak?" diye sordu.

"Ehlim ve çocuğum!" cevabını alınca: "Öyleyse ben niye babamın bıraktığına varis olamıyorum?" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekr:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bize varis olunamaz!" dediğini işittim. Ancak ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geçimini sağladıklarının geçimlerini sağlarım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nafaka verdiklerine ben de nafakalarını veririm!" dedi." [Tirmizî, Siyer 44, (1608).][86]

?4750 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ??????? ?????? # ????? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????????????. ???????? ??????????: ??????? ???? ????? ?????? ?????? #: ? ??????? ??? ????????? ????????[. ????? ????? ???? ???? .

3. (4750)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımları, Resûlullah vefat ettiği zaman Hz. Osman'ı, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anhümâ)'e gönderip miras hisselerini talep ettirmek istediler. O zaman ben onlara: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bize varis olunmaz, bıraktığımız sadakadır!" demedi mi (nasıl miras talep edebilirsiniz?" dedim ve onları, bu niyetten vazgeçirdim.)" [Buharî, Feraiz 3; Müslim, Cihad 51, (1758); Muvatta, Kelam 27, (2, 993); Ebu Davud, Harac 19,

(2976, 2977).][87]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadedinde olduğumuz hadislerde, sadece kendisinin değil, peygamberler cemaatinden hiçbirinin malına varis olunmadığını, peygamberlerin bıraktığı bütün malların sadaka olduğunu belirtiyor. Şu halde peygamberlerin mirasçıları olmamıştır.

2- Ulema, bunun hikmetini şöyle belirtir: "Peygamberlerin malları miras yoluyla helal olsaydı, mirasçıları arasında onların ölmesini bekleyip mirasına konmak isteyenler bulunabilir, hatta mirasçılarına mal topladığını zannedenler de çıkabilirdi. Bu suretle su-i zanda bulunanların hali harap olur; insanlar da peygamberlerden nefret ederdi. Bu açıdan Neml suresinde geçen "Süleyman, Davud'a mirasçı oldu" (16. ayet) ifadesi müşkilat arzeder ise, de buradaki "miras"tan muradın mal değil peygamberlik, ilim ve hikmet olduğu belirtilmiştir."

Resulullah'ın varis olunamaz olmasının hikmetleri meyanında, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmetine "baba" gibi olması da gösterilmiştir. Eğer ona varis olunsaydı bütün ümmet onun varisi durumunda olacaktı ki bu da o malın umumi bir sadaka durumunda olduğu manasını ifade eder. Birçok alim, Resûlullah'ın varis olunamaz oluşunu onun hasaisinden addetmiştir.

3- Hz. Fatıma'nın Hz. Ebu Bekir'le miras hussundaki ihtilafı daha önce açıklandı.[88]

*** RESULULLAH'IN GERİDE BIRAKTIGI MALLAR**

?4751 ?1? ?? ???? ???? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ??????? ?????? #: ???????? ??? ????????? ??? ??????? ??? ????? ??? ??????? ??? ?????????? ?????????? ????????? ???????? ????????? ‘???? ?????????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

1. (4751)- Amr İbnu'l-Haris el-Huzâî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (öldüğü vakit geride) ne dinar, ne dirhem, ne öle, ne cariye ne de başka bir şey bıraktı. Onun bıraktıkları beyaz katırı, silahı ve yakınları için tasadduk ettiği bir tarladan ibaretti." [Buhârî, Vesaya 1, Cihad 61, 86, Humus 3, Megazî 83; Nisâî, Ahbas 1, (6, 229).][89]

?4752 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ??????? ?????? # ???????? ??? ???????? ??? ????? ??? ???????? ??? ?????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

2. (4752)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (öldüğü vakit) ne dinar, ne dirhem, ne koyun ve ne de deve bıraktı. Hiçbir vasiyette de bulunmadı." [Müslim, Vasiyyet 18, (1635); Ebu Davud, Vsaya 1, (2863); Nesâî, Vesaya 2, (6, 240).][90]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, ölünce parapul nevinden miras bırakmadığını ifade etmektedir. Bıraktığı şey, bir beyaz katırla silahıdır. Arazi de bırakmış ise de bunu yolcuların ihtiyaçlarına sarfedilmek üzere tasadduk etmiştir.

2- Hadiste köle de bırakmadığı belirtilir. Bu, Resûlullah'ın hiç köle kullanmadığı manasına gelmez. Sağlığında azad etmiş olduğunu ifade eder.

3- Hz. Aişe hadisinde, ilaveten Resûlullah'ın herhangi bir vasiyette de bulunmadığı belirtilir. Bu "vasiyet"ten maksadın ne olduğu, hadisin Buharinin megazi bölümünün sonlarında da dercedilen veçhinde görülmektedir: Resûlullah'ın Hz. Ali'ye hususi bir vasiyette bulunup bulunmadığı Hz. Aişe'ye sorulur. O da bu soruya cevap sadedinde, Resûlullah'ın, son nefesini kendi kucağında verdiğini, bu halde iken Ali'ye nasıl vasiyette bulunabileceğini söyleyerek reddeder.

Daha önce vasiyette bulunmuş olabileceği iddiasına karşı alimlerimiz: "Bu da olamaz. Çünkü bizzat Hz.Ali'nin, Resûlullah'tan Kur'an ve bir de kılıcının kabzasına asmış olduğu bir tomar kağıttan başka hususi bir talime mazhar olmadığını itiraf eden beyanlar gelmiştir" derler. Bu beyanlar pek çok rivayette te'yid ve te'kid edilmiştir. Şu halde, böyle bir iddia Şia'nın ifratkar iddialarından biri olmaktan öte bir değer taşımamaktadır.

Hattabî, burada kastedilen vasiyetten bilhassa maddi şeyleri anlamak gerektiğine dikkat çeker. Resûlullah bu çeşitten mal ve bunlara müteallik vasiyet bırakmamıştır. Ama bunun dışında bazı vasiyetlerde bulunmuştur:

* Namazın vaktinde kılınması.

* Kölelere iyi muamele edilmesi.

* Yahudi v e Hıristiyanların Arabistan'dan çıkarılması.

* Medine'ye taşradan gelen heyetlere hediye verilmesi.[91]

?4753 ?3? ??? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ??????? ???:]????????? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ?????? # ??? ???????? ??????: ??????? ???????? ?????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ???? ?? ??? ?????? ?‘???? .

3. (4753)- Yunus İbnu Ubeyd Mevla Muhammed İbnu'l-Kasım anlatıyor: "Muhammed İbnu'l-Kasım, beni Bera İbnu Azib (radıyallahu anh)'e gönderip, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sancağının neden yapılmış olduğunu sormamı emretti. (Ben de gidip sordum). Şu cevabı verdi:

"Sancağı siyahtı. Kaplan alacası şeklinde olacak bezden dört köşeli idi." [Ebu Davud, Cihad 76, (2591); Tirmizî, Cihad 10, (1680).][92]

?4754 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ??????? ??????[. ????? ??????? .

4. (4754)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'ye girdiği gün bayrağı beyaz renkliydi." [Tirmizî, Cihad 9, (1679); Ebu Davud, Cihad 76, (2592).][93]

?4755 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ???????[. ????? ??????? .

5. (4755)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayrağı siyah, sancağı beyazdı." [Tirmizî, Cihad 10, (1681).] [94]

?4756 ?6? ??? ????? ???? ????? ?? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ???:]??????? ?????? ??????? ?????? # ????????[. ????? ??? ???? .

6. (4756)- Simak İbnu Harb, -kavminden bir adamdan, bu da onlardan bir başkasından naklen- anlattığına göre, adam: "Resulullah'ın bayrağını sarı gördüm!" demiştir. [Ebu Davud, Cihad 76, (2593).][95]

AÇIKLAMA:

Son üç rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayrak ve sancakları hakkındadır. Önce liva ve raye kelimelerini açıklayalım. Türbüşti: "Raye, harbin sorumlusunun taşıdığı alemdir. Savaşı bunun altında yürütür, savaşanlar bunu merkez alıp ona yönelirler" der. Livayı da şöyle tarif eder: "Emir nereye giderse beraberinde giden birliğin alametidir." Müslim şerhinde Nevevî: "Raye küçük alemdir, liva büyük alemdir" der. İbnu'l-Arabî, livayı "Mızrağın ucuna bağlanan ve üzerinde olan şey; rayeyi de, rüzgarın dalgalandırmasına terkedilmek üzere bağlanan şey" diye tarif eder. Ahteri, livayı sancak, rayeyi de sancak kelimesiyle karşılar. Şu halde biri diğeri yerine kullanılabilen iki kelimedir.

Kadı İyaz, "bayrağın renginin siyah olması, uzaktan bakınca galib ve hakim görüntünün siyah olmasını ifade eder, halis, saf siyah olmasını değil" der. Delil olarak bir diğer rivayetteki nemire kelimesini gösterir. Bu, kaplan rengindeki alaca renkli kumaş demektir. Yani kaplanda olduğu gibi siyah ve beyaz çizgilerin bulunduğu alaca renkli kumaş. Kumaş bu haliyle kaplana (nemr) benzediği için nemre denmiştir.

Rivayetlerdeki farklılık, İbnu Hacer'e göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın farklı zamanlarda değişik renkli sancaklara yer verdiğini ifade eder. Rivayetler, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Beni Süleym'e kırmızı, Ensar'a sarı bayrak bağladığını kaydeder. Bir rivayete göre Resûlullah'ın bayrağının üzerinde Lailahe illallah, Muhammedun Resûlullah yazılıdır. Sa'd İbnu Malik el-Ezdi'ye verdiği bayrak ise siyah renkli ve üzeri beyaz hilallidir. Bazı alimler İslam'ı temsil eden hilalin buradan geldiğini söyler.[96]

?4757 ?7? ??? ???? ?‘???? ???:]??????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ???? ???? ???????? ??????? ???? ????????? ??????????? ?????????. ?????: ?????? ??????

??????? ???? ???????. ????? ????????: ??????????? ?????? ????????? ??????? ?????: ?????? ???????? ???????? ?????? # ?? ??? ????????? ???? ???????. ????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????: ?????? ??????? ????? ????????? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ??????? ????? ??? ???????? ????????? ???????? ???? ??????? ??? ??????. ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ? ????????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ??????? ?????? # ????????? ???? ????????? ??????: ?????????? ???????????? ??????????? ???????????[. ????? ???????.»?????????« ????: ?? ??? ??? ???? ?????? .

7. (4757)- Asım el-Ahvel anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın su bardağını Enes İbnu Malik (radıyallahu anh)'in yanında gördüm; bardak çatlamıştı. Enes onu gümüş (halkalar) ile bağlayıp tutturmuştu." Asım ilaveten dedi ki: "O nudâr ağacından yapılmış geniş, [güzel] bir bardaktı."

Ma'mer der ki: "Nudar, Necid'de yetişen bir ağaç çeşididir."

Enes der ki: "Ben bu bardakla, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sayamayacağım kadar çok su verdim!"

Muhammed ibnu Sirin rahimehullah der ki: "Ben bu bardağı gördüm. Onun demirden bir halkası vardı. Enes onun yerine gümüşten veya altından bir halka koymak istemişti. Ebu Talha kendisine:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yapmış olduğu bir şeyi değiştirme!" dedi. O da bundan vazgeçti.

Enes (radıyallahu anh) der ki: "Ben bu kadehimle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a her çeşit meşrubat içirdim: Bal, nebiz, su ve süt!" [Buharî, Eşribe 30, Humus 5, (Hadis bu veçhiyle Buhari'de mevcut olmayıp Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiştir: 3, (247).][97]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsî eşyalarından olan tahta bir bardağı mevzubahis edilmektedir. Arapçada kadeh olarak ifade edilen bu kap, dilimizde tahtadan olması haysiyetiyle çanak veya kap kelimeleriyle çevrilmesi daha uygun olabilir. Günümüzde, küçük çapta böylesi eşyalar ahşaptan mamul olduğu takdirde tahta çanak veya su kabı demeyi tercih ederiz. Bardak öncelikle camdan mamul olanlar için kullanılır.

2- Kurtubî, eski bir Buharî nüshasında Ebu Abdillah el-Buharî'nin: "Ben bu bardağı Basra'da gördüm, ondan su içtim" dediği ve Nadr ve İbnu Enes'in mirası arasından sekiz yüz bin dirheme satın aldığı notuna rastladığını kaydetmiştir.

3- Hadiste bazı fevaid mevcuttur.

* Gümüşten sap, parça gibi kakma kullanılması caizdir. Keza zincir, halka da kullanılabilir. Ancak bu meselede ulemâ ihtilaf etmiştir. Hattabi şu açıklamayı sunar:

** Sahabe ve tabiinden bir cemaat gümüşten mamul sap, halka vs. kakma kullanmayı mutlak olarak men etmiştir. İmam Malik ve Leys bu görüştedir. Malik merhumun, az bir gümüşün caiz olacağını söylediği de rivayet edilmiştir.

** İmam Şafii mekruh addetmiştir ve: "Gümüş üzerinden içmiş olmaması için" demiştir.

** Bazıları bu hadisten hareketle: "Kerahet, gümüş kakmanın su içerken ağza değecek yerde olmasına mahsustur" demiştir. Hanefiler bu şekilde tasrihte bulunurlar. Ahmed, İshak ve Ebu Sevr de bu görüştedir.

** Gümüş kakmalı kabın kullanılmasının caiz olduğuna inananlardan İbnu'l-Münzir: "Gümüşlenmiş kap "gümüş kap" değildir" der.

** Şafii mezhebinde takarrur eden görüş şudur: "Kaptaki kakma iri olur ve zinet maksadı taşırsa haramdır. Ama bir ihtiyaca mebni olursa mutlak surette caizdir."

** Bazı alimler bu meselede altın kakma ile gümüş kakmayı bir addederler. [98]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/300.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/301.
[3] Bu hadisin geniş açıklaması 4711 numaralı hadiste gelecek.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/301-302.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/302-303.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/303-304.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/304.
[8] Arapçada dâr: Aynı avlu etrafında kümelenen aile meskenleri mânâsına gelir. Akrabaların meskenidir. Birçok ailelerin ayrı ayrı meskeni aynı avluya açılarak dışarıya karşı yekparelik arzeder. Bunu mahalle kelimesiyle karşılamak daha muvafık gözüküyor.

[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/304-308.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/308.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/308.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/309.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/309.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/309-310.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/310.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/310.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/311.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/312.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/312.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/313.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/313-314.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/314.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/315.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/315.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/315.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/315.
[27] Tîbî, "Altıda biri, yarıya izafe edince, onu üçte ikiye tamamlarsın" der. Bu durumda geri kalan üçte bir olur.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/316.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/316-317.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/317-318.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/318.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/318.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/318-319.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/320.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/320.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/320.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/320.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/321.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/321.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/322.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/322.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/322.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/322-324.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/323.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/323-324.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/324-325.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/325-326.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/326.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/326-327.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/327.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/327-328.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/328.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/328-329.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/330.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/330.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/330.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/331.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/331-332.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/332.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/333.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/334.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/334.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/334.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/335.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/336.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/336.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/336.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/336.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/337.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/337.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/338.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/338.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/339.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/339.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/340.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/340.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/340.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/340-341.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/341.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/342.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/342.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/342.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/343.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/343.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/344-345.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/345.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/345-346.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/346.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/346-347.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/347.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/347-348.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/348.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/348.

[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/348.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/349.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/349.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/350.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/350-351.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27 FERAİZ (MİRAS) KİTABI
1. Çocukların Mirastaki Payları
2. Kocaya Karısından, Kadına Kocasından Düşen Miras
3. Anne Ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras
4. Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları
5. Ana Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları
6. Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları
7. Dedenin Mirastaki Payı
8. Ninenin Mirastaki Payı
9. Kelale'nin Bıraktığı Mirasın Paylaştırılması
10. Halanın Mirası Ve Mirastaki Payı
11. Mirasta Öncelik Hakkı Doğuran Sebepler
12. Mirastan Pay Alamayanlar
13. Farklı Dinlerde Olanların Mirasları
14. Öldürme Ve Başka Sebeplerle Durumu Belli Olmayanlar:
15. Ana Ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk İle Zinadan Doğma Çocuğun Mirası

27 FERAİZ (MİRAS) KİTABI

1. Çocukların Mirastaki Payları

îmam Malik der ki: Bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları mirastaki belirli haklar konusundaki hüküm şöyledir:
Anne ve baba ölüp erkek ve kız çocuklar bırakmışlarsa erkeğe, iki kızın hissesi kadar hisse verilir. Kız çocuklar, iki veya daha fazla olur (erkek kardeşleri de yok)sa terekenin üçte ikisini alırlar. Kız çocuk bir tane ise terekenin yarısını alır. Çocuklar içerisinde erkek çocuk olup bunlarla mirasa ortak belirli hissesi olanlardan biri varsa, önce bunların hisseleri verilir. Bu işlemden sonra kalan mal çocuklar arasında hisseleri oranında taksim edilir.
Ölenin çocuğu yoksa erkek çocuklarının çocukları, kendi çocukları yerindedir. Oğlunun erkek çocukları, ölünün erkek çocukları, kız çocukları da, kız çocukları gibidir. Aralarında (terekeden hak alma bakımından) fark yoktur. Aynen onlar gibi vâris olurlar ve başkasını mirastan mahrum ederler.
Ölünün çocukları içerisinde erkek çocuğu varken oğlunun çocukları da bulunsa, oğlunun çocuklarından hiç biri mirastan hak alamaz. Şayet ölünün erkek çocuğu yoksa, kız çocukları da iki ve daha fazla iseler, bu kızlarla birlikte oğlunun kızları vâris olamazlar. Ancak oğlunun kızlarının içerisinde bir erkek varsa o zaman vâris olurlar. Kızlarla ölene uzaklığı aynı veya kızlardan ölüye daha uzak olan bu erkek çocuk, şayet mal kalmış ise bu artan mala kendi hizasındaki ve daha yukardaki kızların vâris olmalarını sağlar. Artan bu malı aralarında erkeğe iki kız hissesi verilmek suretiyle taksim ederler. Artan mal yoksa oğulun çocukları hiç mal alamazlar.
Ölünün sadece bir kızından başka çocuğu yoksa, bu kız terekenin yarısını alır. Bu takdirde, ölüye aynı uzaklıkta olan bir veya daha çok oğulun kızları, terekenin altıda birini alırlar. Oğulun kızlariyle birlikte bir de erkek çocuğu varsa ve ölüye uzaklık dereceleri aynı ise, oğulun belli (altıda bir) hisseleri olmaz. Belli hissesi olanlar hisselerini aldıktan sonra mal kalmış ise, erkeğe iki kızın hissesini vermek suretiyle, bu malı o erkek ve o erkeğin hizasında veya daha yukardaki kızlarla birlikte taksim ederler. Daha uzak derecelerde olan kızların mirastan hakları yoktur. Eğer terekeden bir şey kalmamışsa ötekiler de bir şey alamazlar. Yüce Allah'ın kitabındaki şu buyruk, bu hükme esas teşkil etmektedir;
«Çocuklarınızın durumu hakkında Allah size şöyle emrediyor: Erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir. Eğer kızlar ikiden çok iseler, onlar terekenin üçte ikisini alırlar. Şayet tek ise yarı alır.»[1]

2. Kocaya Karısından, Kadına Kocasından Düşen Miras

imam Malik der ki: Ölü bir kadının kocasından veya başkasından olma çocukları veya oğlunun çocukları yoksa, terekesinin yarı hissesi kocasınındır. Erkek veya kız kendisi veya oğlu çocuk bırakmışsa, kocası terekesinin dörtte birini alır. Bu hükümler, yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra yerine getirilir.
Ölü bir kocanın çocuğu veya oğlunun çocuğu yoksa, karısı te-rikesinin dörtte bir hissesini alır. Kocanın veya oğlunun erkek veya kız çocukları varsa karısı terekenin sekizde birini alır. Karısına bu haklar, kocasının yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra verilir. Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurmuştur:
«Karılarınızın çocukları yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bunlar yaptıkları vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuklarınız yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır. Şayet çocuklarınız varsa terekenin sekizde biri onların olur. Bu da yaptığınız vasiyet yerine getirildikten ve borçlar ödendikten sonradır.»[2]

3. Anne Ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras

îmam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:
Ölü kız veya oğulun erkek çocukları veya oğlunun erkek çocukları varsa, babanın terekedeki hakkı altıda bir olarak takdir edilir. Artan mal varsa, altıda bir ile artan mal da babanın olur. Artan mal altıda bir veya daha fazla değilse babaya belirli hak olarak altıda bir verilir.
Ölü kız veya oğul, erkek olsun kız olsun çocuk veya oğlunun çocuklarını veya ana baba bir veya ana bir baba bir, iki ve daha fazla erkek veya kız kardeş bırakmışlarsa annelerine bu ölü çocuklarından altıda bir miras verilir.
Ölü, kendi veya oğlunun çocuğunu, iki ve ikiden fazla kardeş bırakmamışsa aşağıdaki iki hal müstesna anne terekenin üçte birini alır:

1. Bir kişi ölür ve geride karısını, anne ve babasını bırakırsa, karısı dörtte birini alır, annesi ise karısı hissesini aldıktan sonra geride kalan malın üçte birini alır. Bu, terekenin tümünün dörtte biri eder.

2. Bir kadın ölür ve geride kocasıyla birlikte anne ve babasını bırakırsa, koca terekenin yarısını, annesi de kocası hakkını aldıktan sonra artanın üçte birini alır. Bu da terekenin tamamının altıda biri eder.
Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
«... Ölenin çocuğu varsa, anne babadan her birine bırakılan malın altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp ona anne ve babası mirasçı olmuşsa üçte biri ananındır. Kardeşleri varsa o vakit altıda biri ananındır.»*[3]
Kardeşlerin iki ve daha fazla olması esasına göre uygulama yapılmıştır.

4. Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları

îmam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana bir kardeşler, kız olsun erkek olsun ölünün ve oğullarının çocuklarıyla mirasa konamazlar. Baba ve babanın babası dede ile de mirasçı olamazlar. Bunun dışındaki hallerde vâris olurlar. Erkek ya da kız olsun bir tane ana bir kardeşe (terekeden miras olarak) altıda bir hisse verilir. îki ana bir kardeş olması halinde her biri altıda bir alırlar. Şayet ikiden fazla olurlarsa terekenin üçte birinde ortak olurlar. Bunu erkeğe iki kız hissesi vermeksizin aralarında eşit olarak paylaşırlar.
Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:
«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden çok iseler zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...»[4]
Bu konuda erkekle kız arasında bir fark yoktur, aynı hisseyi alırlar.

5. Ana Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları

imam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana baba bir erkek kardeşler, ölünün ve oğlunun erkek çocuklariyle ve ölüye bitişik baba ile terekeden hiç bir hisseye vâris olamazlar. Ölünün hayatta dedesi (babasının babası) yoksa, kızlarla ve oğlunun kızlarıyla artan mala erkek kardeşler asabe sıfatıyla vâris olurlar. Önce belirli hisseleri olanlara hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa bu mal, ana baba bir erkek kardeşlerin olar. Bunu aralarında Allah'ın kitabına uygun şekilde taksim ederler. Erkek kardeşlerle birlikte kız kardeşler de bulunursa erkeğe, iki kız hissesi kadar hisse verilir.Belirli hisse sahiplen hisselerini aldıktan sonra mal kalmazsa, kardeşlere hiç mal verilmez.
îmam Malik der ki; Ölünün babası, babasının babası (dede), erkek ya da kız kendinin ve oğlunun çocukları yoksa, anne baba bir kız kardeşe tek başına olması halinde terekenin yarısı verilir. Ana baba bir kız kardeşler, iki ve daha fazla olurlarsa, kendilerine üçte iki verilir. Bunlarla birlikte bir erkek kardeşleri varsa, bir tane ya da çok olsunlar hiç biri belirli hisse alamazlar.
Önce kendileriyle mirasa iştirak edenlerden belirli hissesi olanlara hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa, bu mal ana baba bir kardeşler arasında erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere paylaştırılır. Buradan sadece bir hal hariçtir. Bu halde onlara hiç mirastan pay verilmez ve ana bir kardeşlere, aldıkları üçte bir hissede ortak olurlar. Bu meselenin tasviri şu şekildedir:
Bir kadın ölmüş ve geride kocasını,anasını, ana bir kardeşlerini ve ana baba bir kardeşlerini bırakmıştır. Terekenin yarısı kocasının, altıda biri annesinin, üçte biri de ana bir kardeşlerinin olur. Bu işlemden sonra mal artmıyacağından ana baba bir kardeşler ana bir kardeşlerin bu üçte bir hisselerinde ortak olurlar. Bu malı aralarında erkeğe, iki kız hissesi vermek suretiyle taksim ederler. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler. Sadece anneleri aracılığıyla vâris olmuşlardır.
Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurur:
«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden fazla iseler, zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...»[5]
îşte bu ayeti kerimeden dolayı, üçte bir hissede ortak olurlar. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler.

6. Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları

imam Malik der ki: Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen hüküm şöyledir: Baba bir kardeşlerle birlikte ana baba bir

kardeşler bulunmadığı takdirde, bunların mirastaki payları ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında hiç bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadınlarına benzerler. Şu kadar var ki, ana baba bir erkek kardeşlerin ortak oldukları, ana bir kardeşlerin üçte bir hissesine, bunlarla birlikte baba bir kardeşler ortak olamazlar. Zira baba bir kardeşler, onları biraraya getiren ananın çocukları değildirler.
imam Malik der ki: Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunurlarsa, ana baba bir kardeşlerin içerisinde erkek varsa, baba bir kardeşlerden hiçbiri vâris olamazlar. Ana baba bir çocuklar bir veya daha fazla iseler ve birlilıte erkek de bulunmuyorsa, ana baba bir kız kardeşe terekenin yarı hissesi verilir. Baba bir kız kardeşlere de altıda bir hisse verilir. Bu işlem, üçte ikiyi tamamlamak içindir. Baba bir kardeşlerle birlikte erkek kardeş bulunursa, belirli hisseye sahip olamazlar. Önce belirli hisseye sahip olanlardan başlayarak bunların hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere baba bir kardeşler arasında pay edilir. Şayet mal kalmazsa onlara hiç bir hak verilmez.
Ana baba bir kız kardeşler, iki veya daha çok iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir. Bunlarla birlikte baba bir kız kardeşler vâris olamazlar. Şu kadar var ki, bunlarla birlikte baba bir erkek kardeş varsa, o zaman vâris olurlar. Bu takdirde mirasta ortak oldukları belirli hak sahiplerinden önce başlanır ve hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere bu malı baba bir kardeşler aralarında taksim ederler. Şayet hiç mal kalmazsa, hiç hak alamazlar.
Ana bir çocuklar, ana baba bir ve baba bir çocuklarla bulunduklarında bir kişi ise altıda bir, iki ve daha fazla iseler erkeğe, bir kız hissesi olmak üzere üçte bir hisse verilir. Erkek burada bir kız mesabesindedir. Bundan dolayı payları eşittir.

7. Dedenin Mirastaki Payı

1. Yahya b. Said'e rivayet edildiğine göre Ebû Süfyan oğlu Mu-aviye, Zeyd b. Sabit'e mektup yazarak dedenin mirasdaki payını sordu. Zeyd b. Sabit de ona şöyle cevap yazdı:
«Bana yazdığın mektupta benden dedenin mirasını soruyorsun. En doğrusunu Allah bilir. Bu mesele, Halifelere kadar hakkında hüküm verilmemiş bir meseledir. Senden önce iki halifenin yanında bulundum. Onlar bir erkek kardeşle bulunursa dedeye terekenin yarısını, iki erkek kardeşle bulunursa üçte birini veriyorlardı. Kardeşler daha fazla olurlarsa, dedenin üçte bir hissesini azaltmıyorlardı.»

2. Züeyb oğlu Kabîsa'dan şöyle rivayet edildi:
Ömer b. el-Hattab, dedeye bugün müslümanlarm vermekte olduğu hisseyi verirdi.[6]

3. Süleyman b. Yesar der ki:
Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan ve Zeyd b. Sabit, ölünün kardeşleriyle birlikte bulunan dedeye üçte bir hisse verirlerdi.
îmam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen ve belde-mizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir: Dede (babanın babası) ölüye bitişik baba ile vâris olamaz. Ölünün erkek çocuklarıyla, oğlunun... oğluyla bulunduğunda dedeye altıda bir hisse verilir. Ölünün kendisinden sonra Jıayatta kalan anne veya baba bir kardeşi yoksa, bu hallerde de altıda bir hisse alır. Önce mirasta ortak olduğu belirli hisse sahiplerine hakları verilir. Artan mal altıda bir ve daha fazla ise, dedeye altıda bir hisse verilir.
îmam Malik der ki: Dede ve ana baba bir kardeşlere belirli hissesi olan bir kişi mirasta iştirak halinde olsa, Önce müşterek mirasçılardan belirli hissesi olanlara haklan verilir. Bu işlerden sonra dede ve kardeşlere bir şey kalmışsa bakılır. Dedeye ve kardeşlere kalan malın üçte birini vermek veya dedeyi kardeşlerden biri kabul etmek suretiyle onlardan birine verilen malın aynını dedeye vermek, ya, da dedeye terekenin tamamının altıda birini vermek şekillerinden hangisi dedenin lehine ise dedeye o verilir. Bundan sonra arta kalan mal, erkeğe iki kızın hissesi kadar verm.ek suretiyle ana baba bir kardeşler arasında taksim edilir. Bu şekilde taksim edilmeyen bir hal vardır, o da şudur:
Bir kadın ölür ve kendinden sonra hayatta kocası, anası, ana baba bir kız kardeşi ve dedesi vardır. Kocası terekenin yarısını, anası üçte birini, dedesi altıda birini ve ana baba bir kız kardeş yarı hissesini alır. Sonra dedenin altıda bir hissesi ile kız kardeşin aldığı terekenin yan hissesi toplanır ve üçe bölünür, erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre bunun üçte ikisi dedenin, üçte biri de kız kardeşin olur.
imam Malik der ki: Baba bir kardeşler dede ile birlikte ana baba bir kardeşlere mirasta ortak olarak bulunmuyorlarsa, bunların mirası ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadınlarına ben-, ar. Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunuyorlarsa ana baba bir kardeşler, dedenin baba bir kardeşlerle eşit şekilde hisse almalarını sağlarlar ve onların hisselerinden dedenin daha fazla miras almasına da engel teşkil ederler. Ana bir kardeşlerle dedenin eşit şekilde miras almasına etkileri olmaz. Çünkü dedeyle birlikte sadece ana bir kardeşler mirasta ortak olsalar, bunlar dedeyle birlikte vâris olamazlar. Malın tamamı dedenin olur.
Dedenin hissesi verildikten sonra kalan mal, baba bir kardeşlerin değil ana baba bir kardeşlerin olur. Baba bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle hiç bir hisseye vâris olamazlar. Şu kadar var ki, ana baba bir kardeş sadece bir kadın ise, bu kadın dedenin, baba bir kardeşlerin hisseleri kadar hisse almasını sağlar. Kadına ve baba bir kardeşlere mal artarsa terekenin tamamından belirli hissesi olan yan hisseyi tamamlayıncaya kadar bu mal o kadına verilir, baba bir kardeşlerine verilmez. Şayet bu mal terekenin yansından fazla ise, bu fazlalık erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre baba bir kardeşler arasında bölüştürülür. Terekenin yarısından fazla mal arta kalmış değilse, baba bir kardeşler hiç bir hak alamazlar.

8. Ninenin Mirastaki Payı

4. Züeyb oğlu Kabîsa (r.a.) der ki:
Bir nine (ananın anası) alacağı mirası sormak amacıyla Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)'a geldi. Ebû Bekir (r.a.) ona şöyle cevap verdi:
«— Senin hakkında Allah'ın kitabında hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Resûlullah'm sünnetinde de herhangi bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Sen evine dön. Ben bu meseleyi müslü-manlara sorayım da, öyle sana cevap vereyim.»
Ebû Bekir müslümanlara sorunca, Mugîre b. Şu'be ona şöyle dedi:
«— Ben Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında bulundum, nineye altıda bir verdi.»
Ebû Bekir:
«—Yanında başkaları var mıydı?» diye sorunca Muhammed b. Mesleme el-Ensarî de kalkarak Muğire'ninkine benzer bir konuşma yaptı. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddık da nineye bunu uyguladı. Sonra öbür nine (babanın annesi) mirasını sormak mak-sadiyle Hz.Ömer'e geldi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) ona şöyle dedi:
«— Senin hakkında Allah'ın kitabında bir hüküm bulunmamaktadır. Şimdiye kadar verilmiş olan hükümler içerisinde de senin meselen yok. Bana gelince ben feraize (miras paylarına) kendimden birşey ilave edecek değilim. Fakat bu miras, annenin annesine verilen şu altıda bir olması gerekir. Her ikiniz birlikte vâris
olduğunuzda, bu altıda bir hisseyi taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına vâris oluyorsa, bu altıda birin tamamını alır.[7]

5. Muhammed oğlu Kasım der ki:
iki nine mirasları konusunda Ebû Bekir es-Sıddîka baş vurduklarında, Ebû Bekir altıda bir hisseyi annenin annesine vermek isteyince ensardan bir zat ona şöyle dedi:
«— Dikkat et. Senin mirastan mahrum etmek istediğin nine ölmüş, miras bırakan sağ kalmış olsaydı nineye vâris olacaktı.»
Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekir, altıda bir hisseyi iki nine arasında taksim etti.

6. Saîd oğlu Abdirabbihi der ki:
Ebû Bekir b. Abdurrahman, yalnız iki nineye (ananın anası ve babanın anası) mirastan hisse verirdi.
îmam Malik der ki: Bizdeki ittifak edilen uygulama şöyledir: Nine (ananın annesi) anneyi' beraber bulunduğunda mirastan hak alamaz.Bu halin dışında vâris olur ve kendisine altıda bir verilir. Babanın annesi olan nine, anne ve babayla vâris olamaz. Bu halin dışında bu nineye altıda bir hisse verilir. îki nine (anne anne, baba anne) beraberce bulunuyorlarsa ve ölünün bunlardan başka anne ve babası yoksa bu halde imam Malik der ki:Duyduğuma göre bu iki nineden anne anne Ölüye daha yakın olursa altıda bir alır. Bu haktan baba anne yararlanamaz. Ninelerden baba anne ölüye daha yakınsa veya ölüye yakınlıkta aynı derecede iseler, altıda biri aralarında yarı yarıya taksim ederler.
îmam Malik der ki: İki nine (anne anne ve baba anne)nin dışında diğer nineler mirastan hak alamazlar. Zira bana rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) nineyi (anneanne) vâris yaptı. Sonra konuyu Ebû Bekir araştırdı. Resûlullah (s.a.v.)'tn onu vâris yaptığı sabit olunca da derhal bunu nineye uyguladı. Sonra diğer nine (baba anne) Ömer b. el-Hattab'agelip miras isteyince Ömer ona şöyle söyledi:
«— Ben feraize (miras paylarına) bir şey ekleyemem. İkiniz birlikte altıda biri aranızda taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına kalmış ve kendisine mirasta ortak olacak diğer nine yoksa, altıda birin tamamı onun olur.
îmam Malik şöyle devam etti:
Sonra Islamın başlangıcından bugüne kadar bu iki nineden başka nineleri vâris yapmış birini hatırlamıyorum.

9. Kelale'nin[8] **Bıraktığı Mirasın Paylaştırılması**

7. Zeyd b. Eşlem der ki:
Ömer b. el-Hattab, Resûlullah (s.a.v.)'a kelale'nin (mirasçısız ölenin) mirasım sordu. Resûlullah (s.a.v.) de şöyle cevap verdi:
«— Sana bu konuda, yazın indirilen Nisa sûresinin son ayeti yeterlidir.»[9]
îmanı Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:

Kelale[10] ikiye ayrılır:

1. Kendisine ana bir kardeşlerin sadece babası ve çocuğu olmadığında vâris olup başka hallerde vâris olamadıkları helaledir. Bu kelaleden Yüce Allah, Nisa sûresinin başlarında indirdiği ayeti kerimede şöyle bahsetmektedir:
«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu olmayan kişiler olur da onun erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birine altıda bir düşer, eğer onlar ikiden fazla iseler üçte birde ortak olurlar...»[11]

2. Kardeşlerin asabe olduğu helaledir ki Yüce Allah bu konuda Nisa sûresinin son âyetinde şöyle buyurmuştur:
«Senden fetva isterler, de ki: Size kelale hakkındaki fetvayı Allah veriyor. Çocuğu olmayıp bir kız kardeşi olan bir kişi Ölürse, terekenin yarısı kız kardeşinindir. Kız kardeşinin çocuğu yoksa, kendisi ona tamamen vâris olur. Kez kardeşler iki ise, terekenin üçte ikisi onlarındır. Onlar erkek, kadın karışık kardeşlerse, erkeğe iki kadın hissesi kadar pay verilir. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir.»[12]
îmam Malik der ki: Burada söz konusu olan Kelalede kardeşler asabe olurlar. Çocuk bulunmayınca kardeşler kelaleye dede ile birlikte vâris olurlar. Dede de kardeşlerle birlikte vâris olur. Zira miras kardeşlerden çok dedenin hakkıdır. Çünkü dede

ölünün erkek çocuklarıyla altıda bir hisseye vâris olurken, kardeşler herhangi bir hisseye vâris olamazlar.
Ölünün erkek çocuğuyla altıda bir hisseyi alan dede, nasıl olur da kardeşlerden biri gibi olamaz? Ana bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle beraber üçte bir alırken, dede onlarla birlikte neden üçte bir hisseyi alamasın? Zira dede, anne bir kardeşleri mirastan düşürür ve bulunduğu mevki onların miras almalarına engel olur. Bu sebeple, dedenin ana bir kardeşlerin aldığını almaya daha çok hakkı vardır. Çünkü ana bir kardeşler, dede yüzünden mirastan düşüyorlar. Şayet bu söz konusu üçte biri dede almamış olsaydı, ana bir kardeşler alırlardı. Bu sebepten dede, yalnız baba bir kardeşlere dönemiyecek olan malı almıştır. Halbuki ana bir kardeşlerin bu üçte biri almaya baba bir kardeşlerden daha çok hakları vardır. Dedenin de aynı hakkı almaya ana bir kardeşlerden daha çok hakkı vardır.

10. Halanın Mirası Ve Mirastaki Payı

8. îbn Mirsâ (r.a.) der ki:
Ben, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Öğle namazını kılınca şöyle dedi:
«— Ya Yerfa! Şu yazıyı getir.» Hz. Ömer, bu sözü hala hakkında yazmış olduğu yazı için söyledi: Biz de halanın mirası hakkında soru soruyor ve öğrenmek istiyorduk. Yerfa yazıyı Hz. Ömer'e getirince içinde su bulunan bir testi (veya bir bardak) istedi ve bu yazıyı bu suyla sildi, sonra şöyle dedi:
«— Senin vâris olmana Allah razı olsaydı vâris olduğunu belirtirdi. Evet, Allah senin vâris olmana razı olsaydı, hiç kuşkusuz vâris olduğunu belirtirdi.»

9. Ebû Bekir b. Hazm der ki: Ömer b. el-Hattab:
«Halanın durumu hayrete değer. Zira vâris olmadığı halde kendisine vâris olunuyor.» derdi.[13]
Şeybanı, 725.

11. Mirasta Öncelik Hakkı Doğuran Sebepler

imam Malik der ki: Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:
Ana baba bir erkek kardeşin, baba bir erkek kardeşten; baba bir erkek kardeşin, ana baba bir erkek kardeşin oğullarından; ana baba bir erkek kardeşin oğullarının, baba bir erkek kardeşin oğullarından; baba bir erkek kardeşin oğullarının, ana baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarından, baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarının, ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan; ana baba bir amcanın, baba bir amcadan; baba bir amcanın, ana baba bir amca oğullarından; ve baba bir amca oğullarının, ana baba bir babanın amcasından (babanın babasının kardeşi) mirastan hak alma hususunda öncelik hakları vardır.
imam Malik der hi:Sana sorulacak olan tüm asabenin mirastaki hakları şu şekildedir:
Ölü ile asabelerinden öncelik hakkı olma ihtimali olan kişiler arasındaki irtibatı değerlendir. Asabelerden biri ölüyü babaya bağlayıp bundan başka bağlayan yoksa, mirasını ölüye en yakın babaya bağlıyana ver. Daha uzak babalara bağlıyanlara verme. Şayet asabelerin hepsi ölüyü bir babaya bağlıyor ve bu baba da onların hepsini topluyorsa, neseb bakımından en yakın olanlarına bak. En yakın olan asabe baba bir oğul ise, mirası ona ver. Uzaktan ana baba bir oğullar olsa bile onlara verme. Asabeler yakınlıkta eşit olup babalardan birine bağlı olarak bulsan, öyle ki hepsi de ölünün nesebine bağlıdırlar ve hepsi birlikte bir babanın oğulları veya bir ana babanın çocukları olsalar, mirası aralarında eşit olarak paylaşır. Şayet bir kısmının babası, ölünün babasının ana baba bir kardeşi, diğerleri de ölünün babasının yalnız baba bir kardeşi ise, miras ölünün baba bir kardeşinin oğullarının değil ana baba bir kardeşinin oğullarınındır.ıra yüce Allan şöyle buyurur:
«Hısımlar Allahın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.»
İmam Malik der ki: Dede (babanın babasıjnin ana baba bir kardeş oğullarından ve ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan miras almakta öncelik hakkı vardır.
Ana baba bir erkek kardeşin oğlunun, azatlı kölelerin velâsını alma hususunda öncelik hakkı vardır.

12. Mirastan Pay Alamayanlar

îmam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:
Ana bir kardeşin oğlu, dede (ananın babası), ana bir amca (babanın erkek kardeşi), dayı, nine (annenin annesi), ana baba bir erkek kardeşin kızı, hala, teyze ve doğum yönünden akrabalığıyla mirastan pay alamazlar.
îmam Malik der ki: Bu bölümde adı geçenlerden ölüye nesebi en uzak olan bir kadın, doğum yönünden yakın akrabasıyla hiç bir miras paylaşamaz. Adı zikredilmiş kadınlardan başka hiç bir kadın vâris olamaz. Yüce Allah kitabında şu kadınların adlarını zikretmiştir:
Çocuklarından annelerine düşecek mirasını, babalarından kızlara düşecek miraslarını, karıya kocasından düşecek mirasını, ana baba bir kız kardeşlerin mirasını, baba bir kız kardeşlerin miraslarını ve ana bir kız kardeşlerin miraslarını.Nine, hakkındaki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisiyle vâris olmuştur.
Kadın bizzat kendi azat ettiği kişilere vâris olur. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
«Din kardeşleriniz ve azatlılarınız.»[14]

13. Farklı Dinlerde Olanların Mirasları

10. Üsame b. Zeyd (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.):
«Müslüman kâfire vâris olamaz» buyurdu.[15]
11. Ali b. Ebî Talib, îbn Şihab'a şöyle haber verdi:
Ebû Talib'e sadece Akıl ve Talib vâris oldular. Ben vâris olmadım.
Hz. Ali (r.a.) şöyle dedi:
«—Bundan dolayı Şı'b denilen evdeki hissemizi almadık.»[16]

12. Muhammed b. el-Eş'as, Süleyman b. Yesar'a şöyle rivayet etti:
Yahudi (veya hrıstiyan) halam öldü. Ben de bu durumu Ömer b. el-Hattab'a anlatarak şöyle dedim:
«— Ona kim vâris olacak?»
Hz. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:
«— Ona kendi dininden olanlar vâris olur.»
Sonra Osman b. Affan'a gelerek konuyu ona da sorunca, o da bana şöyle cevap verdi:
«— Ömer b. Hattab'ın sana söylediğini unuttuğumu mu sanıyorsun? Ona kendi dininden olanlar vâris olurlar.»

13. îsmail b. Ebî Hakem der ki:
Ömer b. Abdülaziz'in azat ettiği bir hıristiyan Öldü. Ömer b. Abdülaziz malım hazineye koymamı bana emretti.

14. Said b. Müseyyeb der ki:
Ömer b. el-Hattab, Arap olmayan bir kişiyi vâris yapmaktar çekinir ve sadece Arap ülkesinde doğmuş olanları vâris yapardı.
îmam Malik der ki: Bir gece kadın düşman ülkesinden gelip de Arap topraklarında çocuk doğursa, doğurduğu onun çocuğu olup, kadın Öldüğünde çocuğu ona, çocuk öldüğünde o, çocuğuna vâris olurlar.
îmam Malik der ki: Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldenizde (Medine'de) kendilerine ulaştığım âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:
Müslüman, kâfire hısımlık, azat ve akrabalık bağlanyle vâris olamaz ve mirasından hiç bir kimseyi düşüremez. Bunun gibi tek başına olduğu zaman vâris olamıyan herkes, başka birini mirastan mahrum edemez.

14. Öldürme Ve Başka Sebeplerle Durumu Belli Olmayanlar:

15. Rabîa b. Ebî Abdirrahman'ın âlimlerin çoğundan rivayet ettiğine göre Cemel, Sıffîn ve Harre savaşlarında öldürülenler birbirlerine vâris olamadılar. Sonra Kudeyd savaşı o-du, onlar da birbirlerine vâris olamadılar. Şu kadar var ki akrabasından önce öldüğü bilinenlerin aralarında veraset geçerli olur.
îmam Malik der ki: ihtilaf edilmeyen ve beldemizin (Medine'nin) tüm âlimlerince kesin olan hüküm şudur:
Suda boğulma veya öldürülmek ya da ölümün diğer çeşitleriyle ölen ve birbirinin vârisi olan herkes hakkında da uygulanan hüküm böyledir.Hangisinin önce öldüğü bilinmediği zaman katiyen biri diğerine vâris olamaz. Mirasları öteki vârislerinin olur. Hayatta kalan vârisleri bunların her birine vâris olabilirler.
îmam Malik der ki: Hangisinin önce öldüğü belli olmayan bir kişinin diğer bir kişiye vâris olması doğru olmaz. Hangisinin önce öldüğü ilmen ve şahitlerle kesinleşirse birbirlerine vâris olurlar. Zira bir köle ve efendisi -ki bu köleyi efendisinin babası azat etmiştir- ölünce efendisinin çocukları «onun vârisi babamızdır» derler, azatlı kölenin önce öldüğü bilinmiyor ve şahitlik de edilmiyorsa bu çocukların o köleye vâris olma hakları yoktur. Ona sadece hayatta kalan en yakın akrabaları vâris olurlar.
îmam Malik der kiAşağıdaki mesele de buna benzer:
Ana baba bir, iki kardeş ölmüştür. Birinin çocuğu var, diğerinin çocuğu yoktur. Her ikisinin de baba bir erkek kardeşleri vardır. Bunlardan hangisinin önce öldüğü de bilinmemektedir. Çocuğu olmayan kardeşin mirası, baba bir kardeşinin olur. Ana baba bir kardeşinin çocuklarının mirastan hiç hakları yoktur.
imam Malik der ki: Yukarıdakilere benzeyen bir başka mesele de şudur:
Hala ve erkek kardeşinin oğlu veya erkek kardeşinin kızıyla amcası ölmüş olup hangisinin önce öldüğü bilinmemektedir. Bu durumda amca, erkek kardeşin kızına; erkek kardeşin oğlu halaya vâris olamazlar.

15. Ana Ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk İle Zinadan Doğma Çocuğun Mirası

16. imam Malik'e şöyle rivayet edildi:
Urve b. Zübeyr, anne ve babası mülâane yoluyla boşanmış[17] çocuk ile zinadan doğma çocukların mirası hakkında şöyle derdi:
Bu çocuklar öldüklerinde anneleri azatlı cariye idiyseler, anneleri ile anne bir kardeşler, Yüce Allah'ın kitabında belirlediği haklarına vâris olurlar. Geri kalan mala da, annesini azat eden efendileri vâris olurlar. Şayet anneleri hürse anneleri haklarını, ana bir kardeşleri de haklarını alırlar. Geri kalan da müslümanla-rın (hazinenin) olur.
İmam Malik der ki-.Bana Süleyman b. Yesar'dan da buna benzer bir rivayet yapıldı ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğini alimlerin uygulamaları da böyle idi.

[1] Nisa, 13.
[2] Nisa, 11.
[3] Nisa, 12
[4] Nisa, 12
[5] Nisa, 12.
[6] Hanefi Mezhebi de bu görüşü alır.
Hadis için bkz. Şeybanî, 722. (Dede, genel olarak baba gibi hisse alır. Ama baba sağken, payı düşer.)
[7] Ebu Davud, Ferâid, 18/5; Tirmizî, Ferâid, 27/10; tbn Mace, Ferâid, 23/4. Ayrıca bkz. Şeybanî, 723. Hanefi Mezhebi de bu görüşe dayanır.
[8] Kelâle: Miraşçı bırakmadan ölen kişidir.
[9] Müslim, Ferâid, 23/9.
[10] Miraşçı kalan çocuğu ve babası olmayan kişiye «kelale» denir.
[11] Nisa, 12.
[12] Nisa, 176.
[13] Şeybanî, 724.
[14] Ahzâb,33/5.
[15] Müslim, Ferâid, 3/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 728.
[16] Şeybanî, 729.
[17] Mülâane; kocanın, karısının hamile kaldığı veya doğurduğu çocuğun başkasının nesebinden geldiğini öne sürerek açtığı dava sonunda, karısından boşanmasıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

23- FERÂÎZ BAHSİ
1- «Miras Hisselerini Ehillerine Verin! Kalanı En Yakın Erkeğindir» Hadisi Babı
2- Kelalenin Mirası Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Son Olarak İndirilen Âyetin Kelale Âyeti Olduğu Babı
4- Her Kim Bir Mal Bırakırsa O Mal Mirasçılarınındır.» Hadisi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;

23- FERÂÎZ BAHSİ

Ferâiz: Ferizamn cem'idir. Ferîza lügatte: Takdir, katı' ve beyân mânâlarına gelir. «««Jt^iuJ^y» derler ki, hâkim nafakayı takdir etti mânâsına gelir. Teâlâ Hazretleri buyurmuştur. Mânâsı :
«Bu bizim indirdiğimiz ve beyân ettiğimiz bir sûredir.» demektir.
Şerîatte farz: Kitab, mütevâtir sünnet ve icmâ' gibi kat'î bir delille sabit olan hükümdür. Fıkıh ilminin mîrâsa ait olan kısmına ferâiz denilmesi, miras hisseleri kat'î delille sabit oldukları içindir.

1- (1614) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Is-hâk b. İbrâhîra rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler : Bize tbni Uyeyne, Zührî'den, o da AHy b. Hüseyn'den, o da Amr b. Osman'dan, o da Üsâme b. Zeyd'der naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslüman kâfire; kâfir de müslümana mirasçı olamaz.» buyurmuş, dediler.
El-Müberred'in beyânına göre irs ve mîrâs : Asıl itibariyle akıbet demektir. Bunun mânâsı bir kimseden diğerine intikaldir.
Kâfirin müslümana mirasçı olamayacağı hususunda bütün İslâm uleması itt,ifâk halindedir. Nevevi diyor ki: «Sahabe, tabiîn ve on-Jardan sonra gelen ulemanın cumhuruna göre müslüman da kâfire mî-rasç: olamaz. Bir taife müslümanı kâfire mirasçı yapmaya kail olmuşlardır. Bu kavil Muâz b. Cebel, Muâviye (Radiyallahu anh) ile Saîd b. El-Müseyyeb, Mesrûk ve başkalarının mezhebidir. Aynı kavil Ebu'd-Derdâ', Şa'bî, Zührî ve İbrahim Nehaî 'den de —aralarında bu hususta hilaf olmak üzere— rivayet olunmuşsa da doğrusu bu zevatın kavilleri de cumhurun kavli gibidir. Muhalifler «İslâm yücedir; onun üstüne geçilmez.» hadîsiyle istidlal etmişlerdir. Cumhurun delili ise sadedinde bulunduğumuz sahîh ve sarih hadîstir. İslâm hadîsinde onlara hüccet yoktur. Zîra ondan murâd İslâm'ın başka dînlere olan üstünlüğüdür. Onda mirastan söz yoktur. Şu halde onunla amel ederek «Müslüman kâfire mirasçı olamaz...» hadîsinin nassi nasıl terk edilebilir? Her halde o taife bu hadîsi duymamış olacak!..
Mürted (yâni müslümanlığı bırakıp başka bir dîne dönen kimse) bilicmâ' müslümana mirasçı olamaz. İmam Şafiî, Mâlik, Rabîa, îbni Ebî Leylâ ve başkalarına göre müslüman da mürtedde mirasçı olamaz; mürtedin malı müslümanlar arasında ganimet olur.
Ebû Hanif e ile Küfe ulemâsı ve îshak müslüman olan veresesinin mürtedde mirasçı olacaklarına kaildirler. Bu kavil Hz. Ali ile Îbni Mes'ud (Radiyallahu anh) 'dan ve seleften bir cemaattan rivayet olunmuştur. Lâkin Sevrî ile Ebû Hanîfe: Mürtedin riddet hâlinde kazandığı şeyler müslümanîann malıdır, demişlerdir, ötekilerine göre bütün malı müslüman olan veresesinin olur.
Kâfirlerin birbirlerinden mirasçı olmalarına gelince : 1mam Âzam'la İmam Şafiî ve diğer bir takım ulema yahudînin hı-ristiyana, hıristiyanın yahudîye, bunların mecûsîye ve mecûsînin bu iki millete mirasçı olabileceğine kaildirler. İmam Mâlik bunu caiz görmemiştir. İmam Şafiî: «Lâkin harbî zimmîye; zimmî harbîye mirasçı olamaz» demiştir. Ayrı ayrı memleketlerde bulunan iki harbî dahî birbirlerine mîrasçı olamazlar. Hanefîler'in kavli de budur.

1- «Miras Hisselerini Ehillerine Verin! Kalanı En Yakın Erkeğindir» Hadisi Babı

2- (1615) Bize Abdülâ'lâ b. Hammâd —ki Nevsî'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Ab-bâs'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem):
«Mîrâs hisselerini ehillerine verin! Kalanı en yaktn erkeğindir.»buyurdular.

3- (...) Bize Ümeyye b. Bistâm el-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Kaasim, Abdullah b. Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs'dan, o da Resûlüllah (Sallalialü Aleyhi ve Selleri) 'den naklen rivayette bulundu:
«Mîrâs hisselerini ehillerine verin, bu hisselerden artan erkek kişinindir.» buyurmuşlar.

4- (...) Bize tshâk b. İbrahim ile Muhamnıed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız İbni Râfi'uıdır. İshâk: Bize rivayet etti tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Abdürrezzâk haber verdi, dediler. (Demiş ki) : Bize Ma'mer, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da tbni Abbâs'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Malı ferâız ehli arasında Allah'ın kitabına göre taksim edin; miras hisselerinden artanı en yalcın erkek kişinindir.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Ala' Ebû Küreyb El-Hemdâni de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Hubâb, Yahya b. Eyyûb'dan, o da tbni Tâvûs'dan bu isnâdla Vüheyb ve Ravh b. Kaasim'in hadîsleri gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Ferâiz» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ferâiz adı ile anılan mîras hisseleri Kur'ân'ı Kerîm'de: Yarı, çeyrek, sekizde bir, üçte iki, üçte bir ve altıda bir olmak üzere altı nevi'dir. Bu hisselerin kimlere verileceği dahî nass-ı Kur'ânüa beyân edilmiştir. Tafsilâtı fıkıh kitapîarındadır.
Hadîs-i şerifte geçen «evlâ» tâbiri daha lâyık mânâsına değil, daha yakın manasınadır. Bu kelime yakınlık mânâsına gelen «veyl»den alınmıştır. Nevevî şunları söylüyor: «Çünkü bu kelime burada (daha lâyık) mânâsına alınsa hiç bir faydası kalmaz; zira kimin daha lâyık olduğunu biz bilemeyiz.»
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre bu hadîsin İbni Hâmân rivayetinde «evlâ» yerine «ednâ» denilmiştir ki, bu da evlâ tâbirinin en yakın mânâsına kullanıldığını gösterir; çünkü ednâ: en yakın demektir.

Ulemâ bir de bu hadîsteki «zeker» kelimesi üzerinde durmuşlardır. Zeker: erkek demektir. Bu kelimeden önce zikredilen «racûl» dahî erkek kişi mânâsına gelir. Şu halde mânâ: «Mîras hisselerinden artanı erkek olan erkeğindir.» demek olur. Onun için İbnü'l-Cevzî ile Münzirî bu kelimenin mahfuz olmadığını söylemişler; Ibni Salâh: «Rivayet şöyle dursun bu kelime sahîh bile değildir.» demiştir. Ulemâdan bâzılarına göre burada erkeğin erkeklikle tavsif buyurulması mîras istihkakının sebebine tenbîh içindir. Bu sebep onun erkek oluşudur. Bir takımları te'kîd için getirildiğini iddia etmiş; daha başkaları, ra-cül kelimesinden şahıs mânâsı anlaşılmasın diye zikredildiğini söylemişlerdir. Hünsâdan ihtiraz için getirildiğini iddia edenler bile olmuştur. Fakat bu sözler i'tirazdan hali değildir.

2- Kelalenin Mirası Babı

5- (1616) Bize Amr b. Muhammed b. Bükeyr En-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Muhammed b. Münkedir'den naklen rivayette bulundu. O da Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işitmiş: Hastalandım da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setîem) Ebû Bekir'le birlik-te yaya olarak beni dolaşmaya geldiler. Derken bayıldım. Bunun üzerine abdest aldı; sonra abdest suyundan üzerime döktü; ben de ayılarak: Yâ Resûlâllah, malım hususunda nasıl hüküm vereyim? dedim» fakat lana bir cevap vermedi. Nihayet mîrâs âyeti (olan) : (Senden fetva istiyorlar. .De ki: Kftşk» hakkında size Allah feîvâ veriyor.) [1] nazm-ı celîli indi.

6- (...) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymun rivayet etti. (Dedi ki) * Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Münkedir, Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Câbir söyle demiş:
Ben! Seleme (kabilesin) de (rahatsız bulunduğumda) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'le birlikte yaya olarak beni dolaşmaya geldiler. Beni aklımı kaybetmiş halde buldu. Bunun Üzerine sn isteyerek abdest aldı. Sonra o sudan üzerime serpti. Ben de ayi İdim ve: Malım hususunda ne yapayım yâ Resûlâllah? dedim. Bunun üzerine:
«Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe iki kadın hissesi tavsiye ediyor.» âyet-i kerîmesi indi.

7- (...) Bize Ubeydullah b, Ömer El-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman yâni İbni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Muhammed b. Münkedir'i şunları söylerken işittim : Ben Câbir b. Abdillâh'ı şöyle derken işittim :
Ben basta iken Resûlüllah (Sallollahü A leyhi ve Selle m) beni dolaşmaya geldi. Beraberinde Ebû Bekir vardı; ikisi de yürüyerek geldiler. Beni baygın halde tuldü. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı. Sonra abdest suyundan benim üzerime döktü; ben de ayıl-dım. Bir de baktım karşımda Resûlüllah (Satkllahu Aleyhi ve Sellem) Hemen : Yâ Resûlâllah! Malım hususunda ne yapayım? dedim. Bana hiç bir cevap vermedi. Nihayet miras âyeti indi.

8- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Münkedir haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh'ı şunları söylerken işittim :
Ben aklım başımdan gitmiş hasta bir halde iken yanıma Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girdi; ve abdest aldı. Müteakiben üzerime onun abdest suyundan döktüler de, aklım başıma geldi ve: Yâ Resûiâllah bana ancak kelâle mirasçı oluyor, dedim. Bunun üzerine mîrâs âyeti indi.
(Râvi diyor ki:) Muhammed b. Münkedir'e:
«Senden fetva istiyorlar. De ki, size Kelâle hakkında Allah fetva veriyor.» âyeti değil mi? dedim. (Evet), böyle indirildi, cevabını verdi.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki :) Bize Nadr b. Şü-meyl ile Ebû Âmir El-Akadî hale er verdiler. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Vehb b. Cerîr hadîsinde : «Bunun merine feraiz âyeti indi.» ibaresi; Nadr ile Akadî hadîsinde; «Bunun üzerine farz âyeti indi.» cümlesi vardır. Ama bunlardan hiç birinin rivayetinde Şu'be'nin İbni Münkedir'e söylediği söz yoktur.
Bu hadîsi Buhâri «Taharet», «Tefsir», «Ferâiz» ve «Merdâ» bahislerinde; Nesâî «Taharet», «Tefsir». «Ferâiz» ve «Tıbb»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Vadû': Abdest suyu demektir. Burada ondan murâd, ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest aldığı su, yahut bu suyun artığıdır.
Hz. Câbir (Radİyallahu anh): «Malım hususunda ne yapayım?> sualiyle mirasının kime kalacağını anlamak istemiştir. Nitekim Buhâri'nin rivayetinde bunu tasrîh etmiştir. Rivayetlerin birinde Câbir (Radiyatlahu anh) : «Bana ancak yedi kız kardeşim mirasçı oluyor.» demiştir.
Ulemânın beyanlarına göre kelâle : Hem mirasçıya, hem de mîras bırakılan şeye verilen bir isimdir. Mirasçı mânâsında kullanılırsa bu kelimeden murâd: Baba ile evlâddan başka kimselerdir. Miras bırakılan mânâsına alınırsa, öldüğünde kendisine anne ve babasından ve evlâdından hiç biri mirasçı olamayan kimsedir. Nevevi diyor ki: «Ulemâ kelâle sözünün hangi kelimeden müştak olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ekseriyet (tekellül) den iştikak ettiğine kaildir. Tekellül: Kenara kalmak, yan düşmek demektir. Meselâ; amca oğluna kelâle denilir; çünkü nesebin doğru inen amudu üzerinde değil, yanda kalır. Bazıları ihata mânâsına gelen (kelle) den alındığını söylerler; iklîl tâbiri bundan alınmıştır, îklîl: Cevherle süslenmiş sargıya benzeyen (baş tacı gibi) bir şeydir... Kelâlenin uzaklık ve inkıta1 mânâsına gelen (kelle) fiilinden müştak olduğunu söyleyenler de vardır.» Bazıları kelâlenin anne bir kardeşler demek olduğunu iddia etmiş; bir takımları amca oğullarıdır, demiş, hattâ bütün asabelere kelâle denildiğini söyleyenler olmuştur.
Zemahşeri'ye Süre kelâle üç mânâda yâni: Geride evlâd ve baba bırakmayan, kalanlardan evlâd ve baba olmayanları ve baba yahut evîâd tarafından olmayan akraba mânâlarında kullanılır.
Kelâleye verilen muhtelif mânâlar arasında Aynî 'nin beyânına göre en sahihi baba ile evlâttan başka akraba mânâsıdır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif sülehânın eserleriyle teberrük olunabileceğine, onların yediği ve içtiği şeylerin ve keza onlarla birlikte yiyip içmenin faziletine delildir.
2- Yine bu hadîs Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ye Sellem) Efendimizin bereketi eserinin görüldüğüne delildir. Şâfiî1er'le diğer bîr vakım ulemâ kullanılmış suyun temizliğine bu hadisle istidlal etmişlerse c!e yine Şâfiîye ulemasından Nevevî bu istidlali doğru bulmamaktadır Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel'em)in abdest aldıktan sonra ibrikte kalan sudan dökmüş olması ihtimâli

vardır.
3- Hastanın bâzı hallerde aklı başından gitse bile, aklı başında ilken yaptığı vasıyyeti muteberdir.
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 e ahkâm hususunda ictifeâ-âı caiz görmeyenler bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Cumhura göre böyle bîr ictihâd caizdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Üelîemyin Hz. Câbir'e cevap vermemesi ictihâd etmediğinden değil, ictihâdla bir hükme varamadığındandır.
5- Hadîs-i şerif hasta ve zayıflan dolaşmanın, keza büyüklerin küçükleri ziyaretinin faziletine delildir.

9- (1617) Bize Muhammed b. Ebî Bekr El-Mukaddemî ile Muham-med b. El-Müsennâ rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındır (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Ebî Tal-ha'dan naklen rivayette bulundu ki, Ömer b. El-Hattâb bir cuma günü hutbe okuyarak Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)i ve Ebû Bekri anmış; sonra şunları söylemiş:
«Ben arkamda kendimce kelâleden daha mühim bir şey.bırakmıyorum. Resûlüllah (Sallalfahü Aleyhi ve Settem)'e kelâle hakkında müracaat ettiğim kadar hiç bir şey hakkında müracaat etmemişimdir. O da bana kelâle hakkında yaptığı kadar hiç bir şey hakkında ağır söz söylememiştir. Hattâ parmağı ile göğsüme dokunmuş ve:
«Yâ Ömer! Sana Nisa sûresinin sonundaki yaz âyeti yetmiyor mu?» demiştir.
Ben sağ olursam bu mesele hakkında öyle bir hüküm vereceğim ki (artık) Kur'ân'ı okuyan da, okumayan da onunla hükmetsin!

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye, Saîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile İshâk b. İbrahim ve İbni Râfi' dahî Şebâbe b. Sevvâr'dan, o da Şu'be'den, her iki râvi Katâde'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Yaz âyetinden murâd Sûre.i -Nisa 'nın son âyetidir. Bundan önceki rivayetlerde zikri geçen mîrâs veya kelâle âyeti budur. Yazın indirildiği için ona yaz âyeti de denilmiştir.
«Ben sağ olursam ilâh...» cümlesi Hz. Ömer'in sözüdür. Bu mesele hakkında o anda hüküm vermeyip sonraya bırakması içtihadı tamam olup iyice kalbi yatışmadığındandır.
Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in kelâle hakkında Ömer (Radiyalhhu anh/'a. ağır lâf söylemesi hadîsin ibaresine bel bağlayıp da delillerden hüküm çıkarmayı terk etmek âdet olur endîşesindendir. Halbuki Teâlâ Hazretleri:
«Eğer o meseleyi Peygambere ve kendilerinden olan ülülemre arzet-selerdi, içlerinden onu delilinden çıkaranlar pek âlâ bilirlerdi.»[2] buyurmuştur. Demek oluyor ki, bir hükmü delilinden anlayıp çıkarmaya dikkat etmek en mühim vâcibâttan biridir. Zîra nass olan deliller pek az meselelere yetecek mahiyettedirler. Delilden hüküm çıkarma meselesi ihmâl edilirse başa gelen hâdiselerin ekserisi veya bir kısmı hakkında istinbât (yâni hüküm çıkarma) işi suya düşecektir.
Ulemâ yaz âyetindeki kelâleden ne murâd edildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre bundan murâd : Ölen kimsenin evlâdı ve babası bulunmamak şartiyle mirasıdır. Şu hâlde âyetteki (kelâle) sözü takdirinde mansûb olmuştur. İkinci bir kavle göre
kelâle : Geride evlâd ve baba bırakmadan Ölen kimsedir. Bunun erkek veya kadın olması hükmen hep birdir. Bu kavle göre âyet-i kerîme : takdirindedir. Mezkûr kavil Ebû Bekir, Ömer, Alî, İbni Mesûd, İbni Abbâs ve Zeyd b. Sabi (Radiyallahû anhâm) hazerâtından rivayet olunmuştur.
Bâzıları kelâlenin, içlerinde evlâd ve baba olmayan mirasçılar mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bunların delili Hz. Cabir'in : «Bana ancak kelâle mirasçı oluyor...» sözüdür; çünkü Câbir 'Radiyallahu anh)'m evlâdı ve babası yoktu. Bir takım ulemâ : «Kelâle miras kalan maldır.» demişlerdir.
Şafiîler'e göre kelâle : Geride evlâd bırakmadan ölen kimsedir. Babası veya dedesi olması onu kelâle olmaktan çıkarmaz. Şu halde kız kardeşler baba ile birlikte mirasçı olurlar. Kaadî Iyâz bu kavlin İbni Abbâs (Radiyallahu anh) hazretlerinden rivayet edildiğini, fakat aslı olmayan bâtıl bir uydurma olduğunu, İbni Abbâs Hazretlerinin bu meselede cumhurla beraber bulunduğunu söylemektedir. Yine Kaadî 'nin beyânına göre ulemâdan bâzıları kelâlenin çocuğu ve babası olmayan mânâsına geldiğine dair icmâ' bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.
Mirasçılar arasında dede bulunursa bu mirasçılar kelâle sayılırlar mı, sayılmazlar mı? meselesi ihtilaflıdır. Dedeyi baba hükmünde saymayanlara göre kelâledirler. Dedeyi baba hükmünde tutanlara göre kelâle sayılmazlar.
Mirasçılar arasında kız varsa cumhûr-u ulemâya göre bu mirasçılar kelâle sayılırlar. Çünkü kardeşler, kız kardeşler ve diğer asabeler kızla birlikte mirasçı olurlar. İbni Abbâs (Radiyallahu anh) : «Kız kardeş, kızla birlikte mirasçı olamaz; zira Teâlâ Hazretleri:
(Çocuğu yok da kız kardeşi varsa)buyuruyor.» demiştir. Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhebi de budur.
Şiîlere göre mirasçılar arasında kız bulunması onların kelâle olmasına mânidir; zîra onlar kızla birlikte kardeşe ve kız kardeşe miras vermezler; bütün malı kıza tahsis ederler. Delilleri :
«Bir kimse ölür de çocuğu bulunmaz, kız kardeşi bulunursa, bıraktığı mirasın yarısı kız kardeşinin olur.» [3] âyet-i kerîmesidir.
Cumhurun mezhebine göre bu âyetin mânâsı şudur: Kız kardeşe mukadder olan yarı hisseyi vermek ancak ölenin çicuğu olmaması şartına bağlıdır. Şu halde çocuk bulunmaması onun mirasçı olması için değil, mukadder olan yarı hiseyi vermek ancak ölenin çocuğu olmaması şartına bulunmaması zikredildiği halde baba bulunmamasının zikredilmemesi temel ferâiz kaidesinden malûm olduğu içindir. Yoksa baba ile birlikte kardeş ve kız kardeş mirasçı olamazlar.
Bu kaideye göre bir kimse bir şahıs vâsıtasiyle mirasçı olursa o şahıs mevcutken mîras alamaz. Bundan yalnız anne bir kardeşler müstesnadır. Onlar anneleriyle birlikte mirasçı olurlar.
Ulemâ Sûre-i Nisa 'mn son âyetindeki kardeşlerle kız kardeşlerden murâd: Anne, baba bir yahut böyleler! yoksa baba bir kardeşler olduğuna ittifak etmişlerdir. Aynı sûrenin baş taraflarındaki:
«Bir adama veya kadına Kelâle suretiyle mirasçı olunur da kardeşi veya kız kardeşi bulunursa...» [4] âyetindeki kardeşlerle kız kardeşlerse bilittifak anne bir kardeşlerdir. Bunlara hususî tabiriyle evlâd-ı ümm derler.

3- Son Olarak Îndirilen Âyetin Kelale Âyeti Olduğu Babı

10- (1618) Bize Aliy b. Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekt, İbni Ebî Hâlid'den, o da Ebû İshâk'dan, o da Berâ'dan naklen haber verdi. Berâ':
«Kur'ân'dan indirilen son âyet: Senden fetva istiyorlar. De ki : Kelâle hakkında sîze Allah fetva verecektir.» kavli
kerîmidir, demiş.

11- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şuthe, Ebû İshâk'dan rivayet etti. Şöyle demiş: Ben Berâ' b. Âzib'i;
•İndirilen son âyet Kelâle ayeti, son sûre de Berâe süresidir.» derken işittim.

12- (...) Bize İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ —ki İbni Yûnus'tur— haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ Ebû İshak'tan, o da Berâ'dan naklen rivayette bulundu ki, tam olarak indirilen son sûre Tevbe sûresi, son olarak indirilen âyet de Kelâle âyeti imi;.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yânı İbni Adem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aırnnâr —ki İbni Züreyk'tir—, Ebû İshak'tan, o da Berâ'dan bu hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o: «Kâmil olarak indirilen son sûre...» dedi.

13- (...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ah-med Ez-Zübeyrî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mâlik b. Miğvel* Ebu' Sefer'den, o da Berâ'dan naklen rivayet etti. Berâ':
«İndirilen son âyet: Senden fetva istiyorlar... âyetidir.» demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Tefsir» bahsinde; Ebû Dâvûd «Fe-râk»âe; Nesâî «Tefsir» ve «Ferâiz»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Kur'ân.ı Kerîm'in son âyetini ve tam olarak indirilen son sûresini bildirmektedir. Bu hadîse göre son âyet Nisa sûresinin sonundaki Kelâle âyetidir. Gerçi bir rivayette son âyetin Bakara süresindeki (Ribâ) âyeti olduğu bildirilmişse de buna cevap verilmiş ve: «Burada râvi Berâ' b. Âzib 'dir; oradaki hadîs ise îbni Abbâs'm kendi sözüdür.» denilmiştir. Fakat Aynî bu cevâbı mukni' bulmamıştır. Ona göre cevapta: O rivayette bahis mevzuu olan son âyet ribânın hükümleri hakkındadır.» denilirse güzel bir tevcih yapılmış olur.

4- Her Kim Bir Mal Bırakırsa O Mal Mirasçılarınındır.» Hadisi Babı

14- (1619) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Saivân EI-Emevî, Yûnus El-Eyli'den rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'-dan, o da. Ebû Seleme b. AbdİrrahmÂn'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah fSallallahü Aleyhi veSetlem)ye, üzerinde borcu olan bir cenaze getirildi mi:
«Borcunu Ödeyecek bir şey bıraktı mı?» diye sorarmış. Şayet borcuna yetecek bir şey bıraktığı söylenirse namazını kılar, aksi takdirde :
«Cenazenizin namazını kılın!»dermiş. Vaktâ ki, Allah kendisine fütuhat nasîb etmiş; (o zaman artık) :
«Ben mü'm inlere kendi nefislerinden ileriyim. Binâenaleyh kim borçlu olarak ölürse, o borcun ödenmesi bana aittir; fakat kim mal bırakırsa o mal mîrasçılarınındır.» demeğe başlamış.

(...) Bize Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. ,ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Şihâb'ın kardeşi oğlu rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zi'b rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi bu hadîsi Zührî'den bu isnâdla irvâyet etmişlerdir.

15- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rec'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu:
«Muhammed'in nefsi kabza-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, yeryüzünde ne kadar mü'min varsa, ben onlara bütün insanlardan ileriyim. İmdi hanginiz bir borç veya yoksulluk bırakırsa onun velîsi benim. Hanginiz mal bırakırsa kim olursa olsun asabesinindir.» buyurmuşlar.

16- Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seller»)'den rivayet ettiği budur, diyerek bir takım hadîsler zikretmiş; ezcümle : Resûlüllah (Sallaliahü A leyhi ve Sellem):
«Ben Allah (Azze ve Celi)'m kitabında mü'minlere insanların en ileri geleniyim. Binâenaleyh hanginiz bir borç veya yoksulluk bırakırsa beni çağırın! Onun velîsi benim. Hanginiz bir mal bırakırsa malına kim olursa olsun asabesini tercih etsin!» buyurdular, demiş.

17- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rjvâyet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Adiy'den naklen rivayette bulundu. O da £bû Hâzim'i, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen rivayet ederken işitmiş. Efendimiz:
«Her kim mal bırakırsa mirasçılarının olur. Kim yük bırakırsa bizedir.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadisi Ebû Bekr b. Nâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder rivayet etti, H.
Bana Züheyr b. Harb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân yâni tbni Mehdi rivayet etti.
Her iki râvi: Bize Şu'be bu isnadla rivayette bulundu, demişlerdir. Ancak Gunder'in hadîsinde: «Her kim yük bırakırsa ona ben veli olurum.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kefalet» ve «Nafakaat» bahislerinde; Tirmizî «Cenâiz»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerifte geçen (daya') ve (day'a) tâbirleri: Yoksulluk mânâsına gelen masdarlardır. Burada ölen kimsenin mirasçıları masdarla sı-fatlanmıjlardır. Maksad: Fakru zaruret sahibi, muhtaç ve mahvolmuş çoluk çocuk bırakırsa demektir.
KeH: Asıl İtibariyle ağırlık demekse de burada ondan da murâd: Çoluk-çocuktur. Fütuhattan murâd: Alman ganimetlerdir.
tik zamanlarda Peygamber (SalalIahü Aleyhi ve Sellem) 'in borçlu kimselerin cenaze namazlarını kılmaması, sağlıklarında borçlarını ödemeye teşvik içindi. Fütuhattan sonra böylelerin namazlarını kılmağa başladı.
Ulemânın beyanına göre hadîs-i şerifin:
«Kim borçlu olarak Ölürse, o borcun ödemesi bana aittir...» cümlesi, borçlu Ölenlerin namazlarım kılmadığını bildiren hadîsleri neshetmiş-tir. Bu bâbta îbni Abbâs (Radiyalîahu arttı) 'dan rivayet olunan bir hadîste şöyle deniliyor: «Peygamber (SallallahüA îeyhi ve

Sellem) borçlu olarak ölen kimsenin namazını kılmıyordu. Derken Ensârdan bir zât vefat etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bunun borcu var mı?» diye sordu. Evet, dediler.
«Dyfe ise cenazenizin namazını kılın! buyurdu.
Bunun üzerine Cebrail (Aleyhisselâm) inerek şunları söyledi:
«Allah (Azze ve Celi) buyuruyor ki : Benim indimde zâlim ancak zulüm, israf ve isyan hususunda borçlanandır; çoluk çocuk sahibi namuslu kimseye gelince : Onun namına ben ödeyeceğime kefilim.»
Bunu işitince Peygamber (Salîaüahii Aleyhi ve Sellem) hemen o zâtın cenaze namazını kıldı ve bundan sonra :
«Her kim yoksulluk veya borç bırakırsa bana yahut benim üzerime kalır; kim mîras bırakırsa ailesi efradına kalır.» buyurdu. Bir daha böylelerinin namazlarım kıldı.»
Kurtubî diyor ki : «Peygamber (Salİallahü A leyhi ve Sellem) 'in Ölen bir kimsenin borcunu üzerine alması ihtimâl yüksek ahlâkı iktizası bir teberru' olup vâcib değildi.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in bu borcu nereden ödediği ihtilaflıdır. Kendi malından ödediğini söyleyenler olduğu gibi, müslüman-lar yararına gelen mallardan ödediğini ileri sürenler de vardır. Keza bu ödemenin ona vâcib olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi teberru' suretiyle verdiğine kail olanlar da vardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler;

1- Hadîs-i şerif bir kimsenin sağlığında borçlarını ödemesi gerektiğine delildir. Dîn emri şiddetli olmasa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) borçlunun cenaze namazını terk etmezdi. Borçlunun namazını kılmak ona haramdı diyenler olduğu gibi, caiz olduğunu söyleyenler de vardır.
2- Ulemâdan bâzılarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu fiiline uyarak fakirlerin borçlarını beytülmâlden ödemesi İslâm hükümdarına vâcibtir; zîrâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ödemesi bana aittir.» buyurarak bunun vâcib olduğunu tasrîh etmiştir Bir de ölen kimsenin dünyevî maslahatına bu derece riâyet edilirse uhrevî maslahatı evlevjyette kahr. Hükümdar ölen fakirin borcunu beytülmâlden ödemezse dünyada günahkâr olur; âhirette ise ölenin bey-tülmaldeki hakkı nisbetinde kısas olunur.
3- ölen kimseye keıll olmak caizdir. İbni Ebî Leylâ, tmam Şafiî ve Hanefî ler 'den İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed buna kaildirler. Bu zevata göre kefîl mutetavvidir; yâni verdiğini teberru' etmiş sayılır. Binâenaleyh hiç bir suretle ölenin terikesinden hak isteyemez. Fakat; «Ben bu borcu sonra meyyitin malından olmak şartiyle Ödüyorum» demişse İmam Mâl ik'e göre isteyebilir, ölenin malı olmadığını bilerek ödemişse Mâl ik'e göre de bir şey isteyemez; zîra yaptığı iş hediyye mânâsına gelir.
İmam Âzam: «Şayet ölen kimse hiç bir mal bırakmamışsa kefalet caiz değildir; mal bırakmışsa o mal miktarı kefalet caiz olur.» demiştir.
4- Hadîs-i şerifte cenaze namazı emrolunmuştur. Bu namaz müs-]umanlara farz-ı kifâyedir.

---

[1] NisI sûresi, tyct: 176.
[2] Âyel-i kerîme
[3] Nisa sûresi.
[4] Nisa sûresi, âyet: 12.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.20 Miskatul Mesabih

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

f)- MİSVAK İLE AĞIZ TEMİZLİĞİ
* Misvak Kullanmanın Önemi/Fazileti
* Namaz Kılmaya Başlamadan Misvak Kullanmak
* Abdest Alırken Misvak Kullanmanın Önemi
* Mazmaza Anında Misvakla Ya Da Parmakla Dişlerin Temizlenmesi
* Uykudan Uyandığında, Teheccüd Namazına Kalktığında Ve Eve Girerken Misvak Kullanmak

f)- MİSVAK İLE AĞIZ TEMİZLİĞİ

* Misvak Kullanmanın Önemi/Fazileti

156/464- Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'tan (Radıyaiiahu emh):[1]
RasÛllllllah (SallctÜahö aleyhi ye setlem) dedİ ki.
"Misvak, ağzı temizleyici olup Rabb'in de rızasını kazanma sebebidir."[2]

157/465- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ);[3]
Hz. Peygamber buyurdu ki:
"Misvak, ağzı temizleme ve Rabb'in rızasını kazanma sebebidir."[4]

158/466- Abdullah b. Ömer'den (Radıyallahü anhumâ):[5]
Hz. Peygamber (Saüallahu aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Misvak kullanmaya devam edin. Zira o, ağzı temizleyici olup Rabb'in de rızasını kazanma sebebidir."[6]

159/467- AbduIlah b. Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ):[7]
RüSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Misvak kullanmakla o kadar çok emrolundum ki neredeyse hakkında âyet[8] inecek zannettim."[9]

160/468- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[10]
Rasûlullah bize misvak kullanmayı o kadar çok emretti ki neredeyse hakkında âyet inecek zannettik.[11]

161/469- VâsİIe b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh):[12]
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Misvak kullanmakla o kadar çok emrolundum ki bana farz kılınacak diye endişe ettim."[13]

162/470- Enes b. Mâlik'ten fRadıyallahü anh):[14]
Rasûlullah (SaiiattaMialeyhive setiem) şöyle dedi:
"Misvak kullanmayı size sürekli tavsiye ettim. "[15]

163/471- Ebû Ümâme'den (Rad^aiiahaanhy):[16]
RüSÛlUİlah (SüllatlöhU aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Cebrail bana her geldiğinde misvak kullanmayı tavsiye ediyordu, ağzımın ön tarafının/diş etlerinin (misvak kullanmaktan dolayı) aşınmasından endişe etmeye başladım."[17]

164/472- Abdullah b. Ömer'den (RadyatkıMmhsmâ):[18]
Rasûlullah'ın (Saitaliahü aleyhi ve seiiem), misvak kullanmayı âdet edindiğini gördüm. Misvağı kavmin en büyüğüne verdi ve şöyle dedi:
"Cebrail bana (her işte) büyükten başlamamı tavsiye etti."[19]

165/473- Temmâmb. Abbas'tan (Radıydıiaha anhüınâ):[20]
Rasülullah'ın (SnlMiaku aleyhi ve sellem) yanma bazı kişiler geldi (ya da getirildi). Onlara dedi ki:
"Bana ne okıyor,sizin kirli/sararmış dişlerle geldiğinizi görüyorum. Misvak kuüanın! Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım tıpkı abdesti farz kıldığım gibi misvağı da farz kılardım."
NOT: Hadiste geçen farz kılma fiili, bazı rivayetlerde emrederdim şeklinde nakledilir. Buradaki anlam, bağlayıcı emirdir. Tevbe sûresi 9/292da geçtiği gibi Rasûluliah îeşrî yetkisine sahiptir ve bazı şeyleri haram kılabilir. Bunlar Allah'ın emriyle (vahyle) olduğu için farz ve haram Iafızlarıyla ifade edilebilir.[21]

Açıklama

İslâm ağız sağlığına/temizliğine önem verir. Temizlemenin en pratik ve en müessir yolu misvaktır. Sünnet'e uygun olan misvak, erâk ya da zeytin ağacının[22] dalıdır; onların ince lifleri, kendine has kokusu vardır. Müstehab olan, misvağı abdest alırken, yatarken ve yataktan kalkınca kullanmaktır. Misvağın birçok
faydalan vardır, bunlardan bazılar şöyle zikredilir;
Rasûlullah'm sünnetine uyulmuş olur,
Ağız temizliğini sağlar,
Ağız kokusunu giderir,

Diş etlerini kuvvetlendirir,
Diş çürümelerini engeller,
Gözü kuvvetlendirir,
İşlerinde başarı sağlar,
Zekâyı artırır,
Konuşmayı güzelleştirir,
Hazmı kolaylaştırır,
Ömrü bereketlendirir,
Sünnet'e uyulduğu için mii'min olarak irtihale sebep olur ki aslında bütün bunlar Rabbimizin rızasını kazanmaya ve mü'min olarak irtihale açılan yollardır.
§Eğer misvak bulunmazsa dişlerin parmaklarla ovulması tavsiye edilmektedir. (Bu konu için ayrıca bk. 173/480 nolu hadis ve devamı.)[23]

*** Namaz Kılmaya Başlamadan Misvak Kullanmak**

166/474- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[24]
Rasûlullah'm (Şâünttaha aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, her namazda misvak kullanmayı emreder, son namaz olan yatsıyı gecenin ilk üçte birine tehir ederdim. Zira Allah Teâlâ gecenin ilk üçte birinde dünya semâsına tecelli eder, fecrin doğuşuna kadar bu hal devam eder ve biri şöyle nida eder:
"Yok mu isteyen, (kendisine) verilsin,
Yok mu dua eden, icabet edilsin,
Yok mu hasta olup şifa isteyen, şifa verilsin,
Yok mu günahkâr olup af dileyen, affedilsin.'"
§Hz. Ali'den de benzer hadis rivayet edildi.[25]

167/475- Zeyd b. Hâlid'den (Radıyaiiahu anh):[26]
RaSUİUİlah (Sailallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim."
(Râvi) Zeyd misvağı katibin kulağına kalem koyduğu yerde olduğu hâlde mescide giderdi. Her namaz kılınacağında namazdan önce ağzını misvaklardı.[27]

168/476- (z.) Hz. Ali'den (Radtyaiiaha anh):[28]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim."[29]

169/477- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahü anha):[30]
Hz. Peygamber (Saîlallaha aleyhi ve seiîem) dedi ki:
"Misvak kullanarak kılınan namaz, misvak kullanmadan kılınan namazdan yetmiş kat daha faziletlidir."[31]

170/478- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habîbe annemizden (Radıyallahü anhâ):[32]
RasûTulIah'ın (Saifaliaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım her namaz sırasında/kılacaklarında misvak kullanmayı emrederdim, tıpkı abdest aldıkları gibi."
§ Başka tarikten gelen rivayette:
Ümmü Habîbe annemiz, benzerini Zeyneb annemiz vasıtasıyla (Kadıyallahü anhüınâ) nakletti.[33]

*** Abdest Alırken Misvak Kullanmanın Önemi**

171/479- Ebû Hüreyre (Radıyaüahu anh):[34]
RaSÛlullah (SaîlallahÛ aleyhi ve seÜem) buyurdu ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara abdest a-lırken misvak kullanmayı emrederdim,
(Onlara her namazda (ya da vaktinde) abdest almayı emrederdim.) Ayrıca (son namaz olan) yatsıyı da gecenin üçte birine ya da na tehir ederdim."[35]

172/480- Ebu Hureyre'den (Radıyallahtianh):[36]
Rasûlullah dedi ki:
"Eğer ona; ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, onlara abdest alırken misvak kullanmayı emrederdim, sözünü söyleseydi (faydalı olurdu)."
(Râvi) Ebû HÜreyre ekledi:
'Ben Rasûlullah'in (Saiuaiaha aleyhi ve seitem), (misvakla ilgili) hadisini duyduğum andan itibaren; uykudan önce, uyandıktan sonra ve yemekten önce, yemekten sonra sürekli misvak kullanmaya başladım.'[37]

*** Mazmaza Anında Misvakla Ya Da Parmakla Dişlerin Temizlenmesi**

173/481- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahüanh):[38]
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve seiiem) misvak kullanırken yanma geldim. O, misvağın bir ucunu dilinin üzerine koyup, dişlerinin üstüne doğru misvaklardı. Râvi Hammâd, sanki misvağı yukarıya kaldırıyormuş gibi eliyle tarif etti ve 'Bize de Gaylan tarif etti ve şöyle dedi: 'Dişlerini boylamasına misvaklardı.'[39]

174/482- Ebü Matar'dan:[40]
Mescidin giriş kapısında mü'minlerin emîri Hz. Ali (Radtyailahü anh) ile oturuyorduk, bir kişi geldi ve Hz. Ali'ye:
"Bana Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) abdest alışını göster!" dedi
(güneş de) tam tepedeydi.
Hz. Ali, Kanber'i çağırdı ve:
'Bana su dolu bir kap getir!' dedi.'
Su ile önce ellerini ve yüzünü üçer kere yıkadı, üç kere ağzına su aldı, parmaklarıyla ağzının içini oval adı/mi s vakladi. Üç kere burnuna su çekti, kollarını üç kere yıkadı. Başını da bir kere mesh edip şöyle dedi:
'Bu ikisinin (yani kulakların) iç tarafı yüzden, dış tarafı ise baştan sayılır.'
Sonra ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar üç kere yıkadı. Sakalları göğsüne uzanıyordu/gürdü. Abdesti bitirdikten sonra kalan sudan birkaç yudum aldı ve dedi ki:
'Rasûlullah'in (Sailattahü aleyhi ve seîlem) abdest şeklini soran kişi nerede? Hz. Peygamber'in abdest alışı işte böyleydi.'
NOT: Kâ'b kelimesi, Türkçeye 'topuk' kemiği olarak geçmiştir. Ancak abdest âyetinde ve burada geçen hadislerdeki ilgili kelime (<jl_slJı oukJi) şeklinde tefsir edilmektedir, yani ayağın iki kenarındaki şişkin kısımlar/kemikler anlamındadır. Klasik Türkçe sözlüklerde bu kısım; topuk ve aşık kemiği olarak terceme edilmiştir. Meallerde ve terceme kitaplarda 'topuk1 olarak terceme edildiği için, bu çalışmada da kâ'b (v-^1); topuk (aşık kemiği) şeklinde açıklamalı terceme edildi.[41]

*** Uykudan Uyandığında, Teheccüd Namazına Kalktığında Ve Eve Girerken Misvak Kullanmak**

175/483- AbdulIah b. Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):[42]
Rasûlullah (Sailallahu aleyhi ve seliem) yanında misvak bulunmadan uyumazdı, (zira) uyandığı zaman hemen misvak kullanırdı.[43]

176/484- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anha):[44]
Hz. Peygamber (SaÛMiahû aleyhi ve sinem) gece ya da gündüz yatıp, sonra uykudan uyandığında mutlaka misvak kullanırdı.[45]

177/485- Huzeyfe b. el Yemân'dan (Radyaitahüanh):[46]
Hz. Peygamber (Sailaüahü aleyhi ve sellem) gece namaz kılmaya (bir rivayette; teheccüde) kalktığında.ağzını misvakla temizlerdi.[47]

178/486- Hz. Âişe annemizden (Radtyattahu anhâ):[48]
Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve seiiem) yağmuru gördüğünde:
"Allahım, faydalı/bol yağmur istiyoruz" derdi.
(Râvi Şureyh) şöyle dedi:
Ben, Âişe annemize:
'Rasûlullah eve girdiğinde önce ne yapardı,' diye sordum.
'Önce misvak kullanırdı'1 dedi.[49]

179/487- Amir b. Rabîa'dan (Radıyallahü anh):[50]
Rasülullah'm (Sallallahü aleyhi ve seitem), oruçluyken sayamayacağım ve hesap edemeyeceğim kadar çok misvak kullandığım gördüm.[51]

180/488- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaiiahamhûmâ):[52]
Rasûlullah'a (SaiMiahu aleyhi ve seilem) ihtiyaçları aynı olan iki kişi geldi ve birisi RasûluIlah'la konuştu:
Peygamberimiz, konuşan kişinin ağzından kötü koku gelince: "Misvak kullanmıyor musun?" dedi. O da şöyle cevap verdi: "Ben misvak kullanıyorum, ancak üç gündür hiçbir şey yemedim." Bunun üzerine Peygamberimiz orada bulunan bir, sahabiye, bu kişiyi misafir etmesini emretti ve onun ihtiyacını da giderdi.[53]

Açıklama

Misvak kullanmak sünnettir.[54] Ancak burada unutulmaması gereken ağız temizliği ve sağlığıdır. Bunları sağlamada bir yöntem de erak ağacından yapılan misvakla temizlik yapılmasıdır. Rasûlullah'a benzeme konusunda her ne kadar şekilcilik de olsa misvak ağacı ile temizlemek efdaldir. Misvak denildiğinde kavram mânâsı ile erak ağacı anlaşılmaktadır. Ancak diş fırçasıyla, o olmadığında parmaklarla da temizlik yapılabilir.Misvak konusunda yüzden fazla hadis bulunmaktadır.[55] Misvak kullanmak bazı vakitlerde özellikle tavsiye edilmiştir;
1- Abdest alırken,
2- Namaz kılmaya başlarken, (Ancak Hanefi âlimleri, diş etlerini kanatabilir endişesiyle namaza başlarken misvak kullanmayı tavsiye etmemektedir.)
3- Kur'ân okurken,
4- Uykudan uyandığında,
5- Ağız kokusu değiştiğinde...[56]

---

[1] Sened:
Sahih: Müsned, I/1O, H.no: 62; Benzer'rivayet için bk. 1/3, H.no: 7. EM Fü'/â, 1/103-104, H.no: 109-110; Ahmed Muhammed Şâkir hadis hakkında şunları söyler: "İsnadı munkatıdır. îbn Ebî Atik; Muhammed b. Abdullah b. Ebî Atik Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir'dir (Radıyallahü anhüm). Ebû At İk dedesidir. Babası Abdullah da İbn Ebî Atik diye bilinir. Babası Hz.Âişe, İbn Ömer ve diğer sahâbilerden (Radıyallahü anhüm) nakillerde bulunur. Ancak Hz.Ebû Bekir'e yetişip yetişmediği tam olarak bilinememektedir. Bu hadisi Hz. Aişe'den de nakleder (Bk. Müsned. VI/47, H.no: 24085). Nesâî'nin Siinen'indeki rivayette Muham-med'in yerine kardeşi Abdurrahman vardır. İki kardeş de bu hadisi babalarından nakleder. Rivayetlerin biri Hz.Ebû Bekir'den, diğeri Hz. Aişe'den naklediliir. Hz.Aişe'nin hadisi sahihtir. Hz.Ebû Bekir de Hz. Aişe'den bu hadisi almıştır."
İbn Hacer Hz.Aişe'nin hadisini muallak olarak bab başlığında alan Buhârî hadisi için şunları dile getirir: "Bu hadisi Ahrned b. Hanbel, Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân Abdurrahman b. Abdullah b. Ebî Atik Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir, babasından, o da Hz. Aişe'den nakleder. Bu kanalla rivayet edenler: Yezîd, Dirâverdî, Süleyman b. Bilâl ve daha birçok muhaddis. Ancak Hammad b. Seleme bu isnadla Hz. Aişe'ye değil, Hz.Ebû Bekir'e ulaştırır. Ebû Ya'lâ ve Serrâc Müsned M erin de Abdula'lâ b. Hammad, onun da Hammad b. Seleme kanalıyla naklettiği rivayeti naklederler. Ebû Ya'lâ'nın rivayetinde Abdula'lâ: "Bu bir hatadır. Aslında bu rivayet Aişe'den mervîdir" der. Bk.İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV/199 {Buhârî, Savm, 27'nin şerhi)

İbn Hıbbân İse hadisi Hz. Âİşe'ye dayandırmış ve hadisin sonunda şunları söylemiştir: "Aynı nesilden dört kişinin birden Hz.Peygamber'i görme şerefi bu ümmetin içinde sadece Hz.Ebû Bekir ve nesline nasip olmuştur: Ebû Bekir, babası Ebû Kuhâfe, oğlu Abdurrahman, torunu Ebû Atik Muhammed. Bk.îbn Hıbbân, İÜ/348, H.no: 1067

Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, râvilerinin sika olduklarını, fakat İbn Ebî Atik (Abdullah b. Muhammed)'in Hz.Ebû Bekir'den hadis işitmediğini ifâde eder. Bk.Mecma', 1/220

Senedi munkatı olan bir rivayetin zayıf olması gerekir. Fakat hadisin metni sahih rivayetlerle destek bulmakladır. Hz.Âişe, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer (Radıyallahü anhüm} gibi birçok şahidi bulunmaktadır.

[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/212.

[3] Sened:

Sahih: Müsned, VI/124, H.no: 24806; Benzer rivayet için bk. VI/238, H.no: 25892; VI/62, H.no: 24213; VI/47, H.no: 24085 (Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir kanalıyla); VI/146, H.no: 25013 (Bu rivayetin senedinde İbrahim b. İsmail b. Ebî Habîbe el-Eşhelî var ki bu zât birçok kimse zayıf-meselâ Dârekutnî "metruk"- saymış, İbn Adiy zayıflığına rağmen hadislerinin yazılabileceğini belirtmiş, İbn Maîn "sâlih", Ahmed b. Hanbel "sika" saymış, İbn Sa'd da Övmüştür. Gece kâim, gündüz sâim (gecelerini namaz, gündüzlerini oruç ibâdeti ile geçiren) bir zattır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 114; İbn Hacer de zayıf sayanlar arasındadır. Bk.Takrib, Trc. no: 146);

Şafîî, Müsned, s.14; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156, H.no: 1792; Buhârî, Savm, 27 (Muallak olarak cezm sığasıyla kullanmıştır); Dârimi, Vudû', 19, H.no: 690; Humeydî, 1/87, H.no: 162; İbn Huzeyme, 1/70, H.no: 135; İbn Hıbbân, m/348, H.no: 1067; Ebû Ya'lâ, VITI/51, 73, 315, H.no: 4569, 4598, 4915-4916; Nesâî, Taharet, 4, H.no: 5; es-Sünenü'l-kübrâ, 1164 H.no: 4; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/91, H.no: 276; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/34 H.no: 134-138; es-Sünenü's-suğrâ, s.75, H.no: 79; Şuabü'l-îmân, 11/382, H.no: 2118; 111/27-28, H.no: 2777; Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından iki isnadla nakledildiğini ve isnadlardan birinde sika müdellis olan İbn İshâk'ın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/220.

[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/213.

[5] Sened:

Sahih: Müsned, îl/108, H.no: 5865; Taberân'î, el-Mu'cemü'l-evsat, DH/270, H.no: 3113; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Heysemî de bu hususa dikkatleri çeker. Bk.Mecma', 1/220. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk. 22/64.hadi s. Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 4832;

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Hıbbân, III/352, H.no: 1070 b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi (j—aJJ rWj ^Ji iu^. ^iü ı^ i)!j_Ji) için bk.

Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/278, H.no: 7496; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/27, H.no: 2776; Heysemî, Taberânî'nİn Kebîr ve Evsafında zikredilen hadisin senedinde zayıflığında icmâ edilen Bahr b. Kenîz (Küneyz) es-Sekkâ'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/282; Zehebî, Kâşif, Trc. no: 537

c-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 289 (Bûsırî, isnadının zayıf olduğunu, bu hususta Hz. Ebû Bekir, Âişe, Ali, İbn Abbas, Huzeyfe, Yezid b. Hâlid, Enes, İbn Ömer, Ümmü Habîbe ve Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhüm) da

rivayetlerin bulunduğunu ifâde eder. Bk. Bk.Misbâhu'z-ZMcâce, J/43); Taberânî, eî-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/179, 209, 220, H.no: 7744, 7846, 7876; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/43, H.no: 888. d-Enes b. MâiİlK'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Deylemî, Firdevs, IH/137, H.no: 4369.

Benzer bir rivayet İbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) nakledilmiştir. Bk. Dârekutnî, Sünc?!, 1/58 (zayıf):

e-Ubeyd b. Umeyr'den (nıürsel olarak): Ma'mer b. Râşid, X/430 (senedinde de müphem bîr râvi bulunduğu için zayıftır).

[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/213-214.

[7] Sened:

Hasen: Müsned, 1/237, H.no: 2125; Benzer rivayet için bk. 1/307, H.no: 2799; 1/339-340, H.no: 3152; 1/337, H.no: 3122; 1/315, H.no: 2895; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156-157, H.no: 1793, 1809 (mevkûf-hükmen merfû); Ebû Ya'lâ, IV/218, H.no: 2330; Deylemî, Firdevs, 1/397, H.no: 1606; Heysemî, hadisin Ahıned b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini ve senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/221; 11/98. Fakat Erbede et-Temîî ve Şerik sadûktur. Ebû İshâk Anır b. Abdullah b. Ubeyd el-Hemdânî (v.128/746) sikadır, son zamanlarında İhtilât etmiştir.

[8] Diğer rivayette; "...vahy inecek zannettim".

[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/214.

[10] Sened:

Hasen: Müsned, 1/285, H.no; 2573; Ebû Ya'lâ, V/94, H.no: 2702; Makdisî, Muhtara, K/494, H.no: 481; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emâm, 1/290. Fakat Erbede et-Temîî ve Şerik sadûktur.

[11] Ya da; "... diye düşündük".

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/214-215.

[12] Sened:

Hasen: Müsned, m/490, H.no: 15949; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXÜ/76, H.no: 189. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki Leys b. Ebî Süleym'in sika-müdellis olduğunu ve an'ane yaptığını ("an fiilân" şeklinde naklettiğini) belirtir. Bk. Mecma', 11/98; Leys b. Ebî Süleym hakkında geniş bilgi için bk.18/215.hadis. Hadis, İbn Abbas (159-60/467-468) ve Ebû Ümâme'den (163/471) (Radıyallahü anhüm) şâhidleri ile kuvvetlenir.

[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215.

[14] Sened:

Sahih: Müsned, III/143, H.no: 12398; Benzer rivayet için bk. m/249, H.no: 13532; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/157, H.no: 1811; Buhâıî, Cum'a, 8; Nesâî, Taharet, 5, H.no: 6; Dârimi, Vudû', 18, H.no: 687-688; Beyhakî, es-Sünenü'Uübrâ, 1/35; Ebû Ya'lâ, VII/186, H.no: 4171.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215.

[16] Sened:

Hasen: Müsned, V/263, H.no: 22170; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 289; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIU/210, 220, H.no: 7847, 7876; İbn Mâce'nin Sünen'indeki metin şöyledir:

Hadis Ubeydullah b. Zahr ve Ali b. Yezîd el-Elhânî sebebiyle zayıftır. Çünkü, Ubeydullab b. Zatır e!-İfrîkî, Ahmed b. Hanbel tarafından zayıf kabul edilmiştir. Nesâî ise "bir beis yoktur" der. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 3544; Tirmizî ise hocası Buhârî'nin bu zat hakkında "sika" dediğini nakleder. Bk.Sünen, Isti'zân, 31, H.no: 2731; İbn Hacer ise "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk.Takrîb, Trc. no: 4290; Ubeydullah'ın Tirmizî'de dokuz, Nesâî, Dârimî ve Ebû Dâvûd'da bir, İbn Mâce'de üç, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise 35 rivayeti bulunmaktadır. Fakat İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivayette bu zâtın yerinde mütâbî olarak Osman b. Ebu'l-Atike bulunmaktadır.

Ali b. Yezîd hakkında Tirmizî "zayıftır" der. Bk.Sünen, Isti'zân, 31, H.no: 2731; Bûsirî, cumhurun A1İ b. Yezid'in zayıflığını belirttiğini İfade eder. Bk. îbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no: 228; İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk.Takrîb, Trc. no: 4817; Kâşif, Trc. no: 3983. Heysemî, bir başka hadiste (81/278.Hadis) "Ahmed b. Hanbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. YezİD var" der. BkMecma', 1/199-200. Ali b. Yezîd'in Tirmizî'de yedi, Dârimî'de bir, İbn Mâce'de yedi, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise 40 rivayeti bulunmaktadır.

Fakat Vasile (161/469) ve İbn Abbas (RadıyallaM anhüm) (159-160/467-468) tarafından nakledilen şâhid hadisler ile kuvvet kazanır. Tirmizî her iki râvinin de yer aldığı hadislerde "hasen" hükmünü vermiştir, örnek olarak Bk. Sünen, Zuhd, 61, H.no: 2406.

[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/215-216.

[18] Sened:

Sahih: Müsned, 1/138, H.no: 6226; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/300, H.no: 3218; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/40. Buharı ve Müslim'de îbn Ömer'den (Radıyaliahü anhümâ) nakledilen hadiste bunun bir rüyada olduğu kayıtlıdır:

Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Uykuda iken bir misvakla misvaklandığımı gördüm. Biri diğerinden büyük olan iki adam beni çekti. Ben de misvağı küçük olanına verdim. Bana: "Büyüğe ver!" denildi. Ben de büyük olana verdim,"

Bk.Müslim, Rü'yâ, 19; Zühd, 70; Buhârî, Vudû', 74;

Hz.Âişe'den (Radıyaliahü anhj nakledilen hadiste ise bunun gerçek hayatta olduğu İfâde edilmektedir:

Ebû Dâvûd, Taharet, 27, H.no: 50; Bu rivayetlerin arasını İbn Hacer şöyle bulur: "Bu hâdise uyanıkken vuku bulmuş, bunun üzerine de Allah Rasûlü bunun önceden bir vahiyle bildirildiğini muhataplarına tenbih etmek üzere gördüğü rüyayı anlatmış olabilir. Bk.Fethu'l-Barî, 1/470 (Buhârî, Vudû', 74).

[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/216-217.

[20] Sened:

Hasen: Müsned, 1/214, H.no: 1835; Makdisî, Muhtara, VITI/394, H.no: 486; Beyhakî, e's-Sünenü'l-kübrâ, 1/36, H.no: 150; Taberânî, eUMu'cemü'Ukebîr, 11/64, H.no: 1301-1303; Hâkim, 11/245, H.no: 5İ7 (şâhid olarak nakleder).

Ca'fer b. Ebû TâİÎb'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.28-29, H.no; 138; Ebû Nuaym, Müsnedü EbîHanîfe, s.205-206;

Abbas'tan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.Bezzâr, IV/129-130, H.no: 1302; Ebû Ya'lâ, XII/71, H.no: 6710; Deylemî, Firdevs, 11/62, H.no: 2349;

Hadis mürsel olduğu için zayıftır. Heysemî, hadisin senedinde mechûl olan Ebû Ali ez-Zerrâd (Saykal) bulunmaktadır. Bk. Mecma', 1/221; n/97-98; İbn Hacer de Lisânü'l-Mîzân'fa senedde Süfyân ile Ebû Ali ez-Zerrâd arasında Mansûr'un bulunduğunu, fakat bu râvînin Müsned'de düştüğünü iddia eder. Bk.VI/414; Ahmed Muhammed Şâkir bu görüşün hatalı olduğunu belirtir. Zira hem Süfyân, hem de Mansûr ez-Zerrâd'dan hadis işitmiştir. Elbânî de hadisi zayıf saymıştır. Bk.Daîfe, H.no: 1748; Fakat hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır. Ahmed Muhammed Şâkir rivayetleri birleştirerek hadisin sahih olduğuna hükmeder. Temmâm'm da babası Abbas'tan duyduğunu belirtir.

Bu hadis Müsned'de (ÜT/442, H.no: 15593) Kuşem b. Temmâm veya Temmâm b. Kusem'İn babasından naklettiği hadis başlığı altında tekrar edilmiş. Bu sahâbİnin ismi Temmâm b. Abbas b. Abdulmuttalib'dir (Radıyaliahü anhüm). Fakat hadisin senedi muzdarip-tir. Çünkü 1/214, H.no: 1835.hadiste Süfyân, Ebû Ali ez-Zerrâd'dan, o Ca'fer'den, o da babası Temmâm b. Abbas'tan nakletmiş; III/442, H.no: 15593.hadiste ise Süfyân, Ebû Ali ez-Zerrâd (Saykal)'dan, o Kuşem b. Temmâm'dan veya Temmâm b. Kusem'den, o da babası Temmâm b. Abbas'tan nakletmiştİr. Saykal (Ebu'l-Hasen ez-Zerrâd): Ali b. Ca'fer b. Muhammed b. Abdullah b. Alî, Ebû Hanife'nîn hocalarından biridir. Ebû Hanife de hadisi bu hocasından almıştır. Müsned'de ise sadece buradaki rivayeti verilmiştir.

[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/217-218.
[22] Misvak, erak ağacı yanında zeytin ağacından da olur. Bu konuda Rasûluliah (Sallallaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:
"Mübarek bir ağaç olan zeytinden yapılan misvak ne güzeldir, o ağız kokusunu güzel]eştirir ve çürümeyi önler. O, benim ve benden önceki peygamberlerin misvağıdır." (Taberânî , el-Mûcemu'l-evsât I, 210, H.no: 678; Deylemî, Firdevs, IV, 260, H.no: 6767) Muâz b. Cebel'den (Radıyallahâ anh) nakledilen bu hadis için Heysemî şöyle der: "Hadisi Taberânî Evsafında zikreder. Senedinde Muallil b. Muhammed var. Hakkında bilgi veren birini tanımıyorum" Bk.Mecma', 11/100. Taberânî'nin senedinde bu isimde bir râvi de görülmemektedir. Fakat Taberânî'nin bir başka eserinde sened şu şekildedir: Bk.Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, H.no: 46 (Burada ise ismini Muallil b. Nüfeyl olarak görüyoruz); Aclûnî, Ebû Nuaym'in de Kitâbü's-Sivâk isimli eserinde bu hadisi naklettiğini belirttikten sonra: "En iyi misvak ağacı Erâktir, Daha sonra sırası ile hurma ve zeytin ağaçlan gelir" der. Bk.Keşfu'l-hafâ, H.no: 1439, 2814; îbn Hacer de senedindeki Ahmed b. Muhammed'e dikkat çeker. Bk.Telhîs, 1/72.
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/218-219.
[24] Sened:
Sahih: Müsned,V 120, H.no: 967; Benzer rivayet için bk. 1/120, H.no: 968 (Ebû Hüreyre'nin hadisi Hz. Ali'nin müsnedi içinde yer almıştır. Bunun sebebi de aynı hadisin Hz. Ali tarafından da rivayet edilmesidir.) Ahmed Muhammed Şâkir hadisin Ebû Hüreyre'den nakledildiğini, Hz. Aîi'nin ziyâde edilmesinin bir hata olduğunu iddia eder. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/221; X/154. Eserinin bir başka yerinde "Hz.Ali'nin bu rivayeti Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledilmiş olup râvileri sikadır. İbn îshâkda semâmı açıklamıştır"der. Bk.Mecma', X/154
Dârimî, Saiât, 168, H.no: 1493; Tahâvî, Şerhti meânil-âsâr, 1/43; Taberânî, el-Mu'cemül-evsat, 11/57, H.no: 1238; Bezzâr, 11/121, H.no: 478; Heysemî, Taberânî'nin senedinde sika-müdellis olan İbn İshâk'm bulunduğunu tahdis sığasıyla naklettiğinden dolayı isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/22i; Eserinin bir başka yerinde: "Ebû Hüreyre'nin Hz.Ali'den aldığı bu hadis için, Ebû Hüreyre'nin hadisi sahih kaynaklarda zikredilir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Müsned'in ziyâdelerinde bu hadise yer verir. Bezzâr da hadisi nakleder. Hz. Ali'nin ziyâdeli olarak naklettiği hadis ise râvileri sikadır. Ancak Müsned'de İbn İshâk, Ubeydullah b. Ebî Râfi'den an'ane ile nakleder. Bezzâr ise İbn İshâk'ın tahdis yolu ile Abdurrahman b. Yesâr kanalıyla Ubeydullah b. Ebî Râfi'den naklini verir ki Abdurrahman'İ da îbn Maîn sika saymıştır" der. Bk.Meana', 11/96-97.
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/219-220.
[26] Sened:
Sahih: Müsned, V/193, H.no: 21580; Benzer rivayet için bk. IV/114, H.no: 16969;IV/115, H.no: 16985; Buhârî, Savm, 27; Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 47; Tirmizî, Taharet, 18, H.no: 22, 23 (hasen-sahih); İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no: 1786; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/197, H.no: 3041; Bezzâr, 1X1222, H.no: 3767; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/243-244, H.no: 5223-5224; Beyhakî, es-Sünenü'l-kührâ, 1/37, H.no: 155.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/220.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, 1/80, H.no: 607; Dârimî, Salât, 168, H.no: 1493; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/43; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/57, H.no: 1238; flezflîr, U/121, H.no: 478; Heysemî, Taberânî'nin senedinde sika-müdeilis olan İbn îshâk'm bulunduğunu tahdis sığasıyla naklettiğinden dolayı isnadının basen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/271;
Amir Hasan Sabri Zevâidü Abdillah fi'l-Müsned isimli eserde şunları söyler: "Hem Ebû Hüreyre hem de Hz. Ali'den nakledilen bu hadis sahihtir. Ancak Hz.Ali'nin hadisinde inkıta bulunmaktadır. Çünkü Sbn İshâk Ubeydullah b. Ebû RâfT İle mülâki olmamıştır. Ancak amcası Abdurrahman b. İshâk kanalı ile ondan nakleder. Bu râvi ise Ta'cil'de (s.259) belirtildiği gibi sikadır. Her halükarda hadis sahihtir. Ebû Hüreyre hadisini İbn Hıbbân (111/40-41), Hâkim (1/245, H.no: 516. Hâkim Buhârî ve Müslim'in şartına/râviierine göre sahih olduğunu ilâve eder), Hatîb el-Bağdâdî Tarih'inde (DC/346) el-Makburî tarikiyle naklederler. Ebû Hüreyre hadisini Makburî tariki dışında Buhârî (Cum'a, 8), Müslim (Taharet, 42), Ebû Dâvûd (Taharet, 46), Tirmizî (Taharet, 22), Nesâî (Taharet, 7; Mevâkît, 20), Ahmed b. Hanbcl (11/245, 187, 399), MâÎik (Taharet, 114-115) rivayet ederler. Hz.Ali'nin hadisini ise Ahmed b. Hanbel (1/120), Bezzâr {Keşfii'l-estâr, 1/240) Hatîb el-Bağdâdî Tarih'inde (IV/255).İbn İshâk'ın amcası Abdurrahman kanalı ile Ubeydullah b. Ebû Râfi'den nakleder. Heysemî, Ebû Hüreyre'nin hadisinin Sahih'te olduğunu Müsnedin ziyâdelerinde Abdullah'ın naklettiğini; Hz.AH'nin hadisini ise Bezzâr'ın naklettiğini ve râvİlerinîn de sika olduklarını söyler {Mecma', 11/96-97). Bk. Zevâidü Abdillah fi'l-Müsned, s.157-158, H.no: 10. Ayrıca 165/474.hadİsİn tahricinebk.
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/220-221.
[30] Sened:
Hasen: Müsned, VI/272, H.no': 26218; İbn Huzeyme, 1/71; Hâkim, 1/244-245, H.no: 515 (Müslim'in şartına göre sahihtir. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, Şuabii'l-fmân, 111/26, H.no: 2773; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/38; MünzİrÎ hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve İbn Huzeyme tarafından nakledildiğini, Muhammed b. İshâk'ın İbn Şihâb'dan hadis işitmediğini belirtir. BLTerğîb, 1/102, H.no: 334; Nevevî Hz.Âişe'nin rivayet ettiği bu hadis için şunları söyler: "Beyhakî bu hadisi birçok tarikle nakletti ve tariklerinin her birinin zayıf olduğunu belirtti. Hâkim'in bu hususta sözüne itibâr olunmaz. Çünkü kendisi hadisleri sahih sayma hususunda mütâsâhil olduğu gibi, hadis Müslim'in şartına/râvisine de uygun değildir. Müslim, İbn İshâk'ın hadislerine sadece mutâbaatta yer verir, tbn İshâk müdellis olduğu ve semâmı da beyân etmediği İçin hadis zayıftır. Beyhakî, hocası Hâkim'den hadis usûlünde daha sağlamdır. Beyhakî İse bu hadisi zayıf saymıştır. Bk.Mecmü', 1/335; Suyûtî, hadisi İbn Zencûye'ye (Kitâbü't-Terğîb fi fedâili'l-a'mâl) nisbet ederek zayıf olduğuna işaret etmiştir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 5100; Münâvî ise Suyûtî'nin bu davranışını garipseyerek, Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye nisbet etmeyişini tenkid eder. O da Beyhakî, Nevevî ve İbn Salah gibi âlimlerin "zayıftır" görüşünü benimser. Bk. Feyzu 'l-Kadîr, IV/296.
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Bezzâr'ın râvilerinin sika olduğunu, Hâkim'in de hadisi sahih saydığını ifâde etmekle yetinir. Bk.Mecma', ü/98; Endelüsî, hadisi Ebû Nuaym'ın da rivayet ettiğini belirterek râvilerinin sika olduğunu belirtti. Jik.Tuhfetü'l-muhtâc ilâ edilleti'l-Minhâc, 1/176-177, H.no: 63; Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radtyattahü anh) şahidi: Bk.Deylemî, Firdevs, 11/265, H.no: 3236. Mübârekfûrî hadisin iki şahidini daha dile getirir:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Ebû Nuaym'ın Kitâbü's-Sivâk'ında ceyyid bir isnadla rivayet ettiğini belirtir. b-Câbir'den (Roekyattohû anh) şahidi:
Yine Ebû Nuaym'ın Kitâbü's-Sivâk'ında sahih bir isnadla rivayet ettiğini söyler. Bk. Tuhfetü'l-ahvezî, 1/86.
Sehâvî, hadisin Enes, Câbir, İbn Ömer, Ümmü'd-Derdâ ve Ciibeyr b. Nüfeyr'den (Radıyallahü anhüm) (mürseJ olarak) şâhidlerinin bulunduğunu ve bunların birbirini desteklediğini söyler. Bk.Makâsıdu'l-hasene, s.313-314, H.no: 625; Aclûnî de Haris b. Ebû Üsâme'nin Müsned'inde Ebu'l-Esved'den nakledilen rivayete değinir. Sözlerini Sehâvî'nin görüşlerini naklederek İbntrl-Ğars'in şu sözü ile noktalar: "Benim âlimlerin değerlendirmelerinden anladığım kadarıyla hadis zayıftır veya hasen li gayrihidir." Bk.Kesfu 'l-hofâ, 11/33-34, H.no: 1604.
îbnü'l'Kayyim el-Cevziyye "Bu hadis nasıl zayıf olur?" sorusuna, rivayetleri tek tek değerlendirdikten sonra: "İşte hadisin durumu böyle. Şayet hadis sâbitse hasen hükmündedir" cevabını verir. Bk.el-Menâru'l-münîf, s. 19-23.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/221-222.
[32] Sened:
Sahih: Müsned, VI/325, H.no: 26642; Ümmü Habîbe annemiz bu hadisi Zeyneb bt. Cahş validemiz aracılığıyla da nakletmiştir. Bk. VI/429, H.no: 27288 (Tbn İshâk tahdis sığası ile nakletti); Ümmü Habîbe'nin aynı sened ve metinle Zeyneb bt. Cahş'tan rivayeti Ümmü Habîbe'nin müstakil rivayetinin sahabe mürselînden olduğuna işaret ediyor. Sahabe mürseli ise kabul edilir. Ebû Ya'lâ, XIII/48, 64. H.no: 7127, 7143; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını İfade eder. BkMecma', 11/97; Zeyneb bt. Cahş'tan nakledilen hadis için de râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 11/97.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/222.
[34] Sened:
Sahih: Müsned, 11/250, H.no: 7406; İkinci rivayet): 11/259, H.no: 7504 (315/623.hadis); Benzer rivayet için bk. 11/287, H.no: 7840-7841; Ü/245, H.no: 7335, 7338; 11/531, H.no: 10812; 11/509, H.no: 10566; 11/460, H.no: 9890; 11/517, H.no: 10644; 11/433, H.no: 9557; ü/429, H.no: 9513; n/399, H.no: 9152; Mâlik, Taharet, 114-115; BhhâH, Cum'a, 8; Savm, 27; Te-mennî, 9; Müslim, Taharet, 42; Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no: 46; TİnnizÎ, Taharet, 18, H.no: 22; Dârimî, Salât, 168, H.no: 1492; Vudû', 18, H.no: 689; Nesâî, Taharet, 6, H.no: 7; Abdiirrezzâk, 1/555-556, H.no: 2106-2107; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no: 1787; İbnü'l-Cârûd, s.27, H.no: 63; İbn Huzeyme, 1/73, H.no: 140; Tahâvî, Şerhti meâni't-asûr, T/43-44; İbn Hıbbân, III/351, H.no: 1068; IV/399, H.no: 1531; IV/406, H.no: 1540; Ebû Avâne, T/163, H.no: 474; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/35, 37, H.no: 144, 153-154; Nesâî, es-Sünenü'l-kUbrâ, 1/64, H.no: 6; 11/196, H.no: 3035; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VH/253, H.no: 7424; Ebû Ya'lâ, XI/229, H.no: 6343; Heysemî, senedinde Muhammed b. Ömer b. Alkame bulunmaktadır. Bu râvi sika olup hadisleri hasendir. Bk, Mecma', 1/221.
Ebû Hüreyre'nin Hz.Ali'den aldığı hadis için, Ebû Hüreyre'nin hadisi sahih kaynaklarda zikredilir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Müsned'in ziyâdelerinde bu hadise yer verir. Bezzâr da hadisi nakleder. Hz. Ali'nin ziyâdeli olarak naklettiği hadisin râvileri sikadır. Ancak Müsned'de İbn İshâk, Ubeydullah b. Ebî Râfi'den an'ane ile nakleder. Bezzâr ise İbn Ishâk'm tahdis yolu İle Abdurrahman b. Yesâr kanalıyla Ubeydullah b. Ebî Râfi'den naklini verir ki Abdurrahman'ı da İbn Maîn sika saymıştır. Bk.Mecma', 11/96-97
Bu konuda rivayette buîunan sahabe (Hadisin şâhidleri):
a-Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaliahüanh): Bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kührâ, İT/196, H.no: 3030;
b-Abduilah b. ez-Zübeyr (Radıyallahü anhümâ): Bk.îbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/156, H.no: 1795;
c-Ca' fer b. Ebû Tâlib (Radıyatlalm anh): Bk.Ebû Nuaym, Müsnedü Ebî Hanîfe, s.205-206;
d-İbn Ömer (Radıyallahü anhümâ): Bk.Taberânî, el-Mu'cemü'Ukebîr, XII/375, 435, H.no: 13389, 13592; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/217-218, H.no: 8448; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr ve Evsat'ındaki hadisin senedinde Saîd b. Râşid vardır, o da zayıftır. Evsat'mdaki bir diğer hadiste ise Ertât var, bu zât hakkında cerh ta'dilde bulunan birini bulamadım, ancak diğer râvileri sikadır" der. Bk. Mecma', 11/98;
e-İbn Abbas (Radıyaltahü anhümâ): Bk.Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, XI/87, H.no: 11133; Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde ve Bezzâr'ın Müsned'inde rivayet edildiğini, hadisin senedinde Müslim b. Keysân'ın bulunduğunu, onun da zayıf olduğunu belirtir. Bezzâr bu ravîde herhangi bir beis görmez. Bk. Mecma', 11/97;
f-Abbas (Radıyallahü anh): Bk. Makdisî, Muhtara, VITI/394-395, H.no: 487; Heysemî, hadisin Bezzâr. Taberânî ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, senedinde mechûl olan Ebû Ali Saykal'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', H/97-98.
g-Câbir (Radıyallahü anh): Bk. Buhârî, Savm, 27;
b-Vâsıle (Radıyallahü anh); Bk. Heysemî, Ahmd b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedinde sika-müde]İİs olan Leys b. Ebû Süleym'in bulunduğunu, bu râvinin de an'ane yaptığını ifade eder. Bk.Mecma', ü/98.
ı-Hz.ÂİŞe (Radıyallahü anhâ): Bk.Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından rivayet olunduğunu, senedinde zayıf olan MuâvİYe b. Yahya'nın bulunduğunu ifade eder. BkMecnıa', ü/97

i-Müphem sahâbi (Radıyallahü anh): Müsneâ, V/410; Heysemî, râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk.Mecma', 11/97
j-Diğer şâhidier: TirmİzÎ, hadisin Hz.Ebû Bekir, A1İ, Huzeyfe, Zeyd b. HâlİId, Enes, Abdullah b. Arnr, Ümmü Habibe, Ebû Ümâme, Ebû Eyyûb, Temmâm b. Abbas, Abdullah b. Hanzale, Ümmü Seleme, Vasile b. el-Eska' ve Ebû Musa'dan (Radıyallahü anhüm) da nakledildiğini dile getirir. Bk. Tirmizî, Taharet, 18, H.no: 22.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/223-224.
[36] Sened:
Sahih: Müsned, 11/400, H.no: 9166; Heysemî, hadis için "râvileri sikadır" ifadesini kullanır. Bk.Mecma', 1/221.
[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/224.
[38] sened:
Sahih: Müsned, IV/417, H.no: 19625; Buhârî, Vudû', 73; Müslim, Taharet, 45; Ebû Dâvûd, Taharet, 26, H.no: 49; Nesâî, Taharet, 3, H.no: 3; Ebû Avâne, 1/165, H.no: 479; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/35.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/224-225.
[40] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/158, H.no: 1355; Senedindeki Muhtar b. Nâfî et-Temmâr el-Kûfî zayıftır. Buhârî eserinin birinde bu râviyi cerh etmezken (Bk.et-Târîhu'1-kebîr, IV/I/386), bir diğer eserinde "miinkeru'l-hadis" hükmünü verir (Ek.et-Tâfîhu's-sağtr, s. 173). Heysemî de zayıf sayanlardan biridir. Bk.Mecma', V/118-119. Zehebî "zayıf saydılar" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 5332. Tirmizî bir, Ahmed b. Hanbel üç rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetinden sonra: "Bas-ralı bir şeyhtir. Garib rivayetleri çoktur" der. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no: 3714. Bu hadis 225/533.hadiste tekrar edilecektir.
Parmakların misvak yerine kullanılıp kullanılamayacığına dâir bazı rivayetler: Enes'ten (Radıyallahü anh) rivayet edilen hadis (Bk.MakdİsÎ, Muhtara, VII/252, H.no: 2699; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/40-41, H.no: 176-177, 180 (zayıf); Deylemî, Firdevs, V/503, H.no: 8891) İbn Hacer hadisin isnadının tartışmalı olduğunu, fakat kendisinin herhangi bir beis görmediğini belirtir (Hasen).
Hz.Âişe'den (Radıyaîlahü anhâ) nakledilen rivayetin İse senedinde Müsennâ b. es-Sabbâh bulunmaktadır.
Amr b. Avf tan (Radtyallahu anh) gelen nakilde ise (dtj~ ^ / Bj -i)ı>-!ı ısja yyî guv'). Kesir b. Abdullah b. Amr b. Avf bulunmaktadır. (Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/288, H. no: 6437). Suyûtî, bu hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmîu's-sağîr, H.no: 3068; Hey-semî ise Tirmizî'nin bu râvinin hadislerini hasen saydığını belirtir, BkMecma', n/100-101
Müsned'deki Hz.Ali'den (Radıyallahil anh) nakledilen bu hadis için ise İbn Hacer bu zayıf rivayetlerin içinde en iyisi olduğunu belirtir. Geniş bügi için bk.Şevkânî, Neylü'l-evtâr, J/119;Bennâ,age., 1/296.
[41] Bk. KarahİsârÎ, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i kebîr, 874; ŞemseddİN Sami, Kâmûs-u Türkî, 1170; Muallim Naci, Lügat-i Naci, 630.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/225-226.
[42] Sened:
Hasen: Müsned, 11/117, H.no: 5979 (Hocası Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'den naklettiği hadislerden biridir); Buhârî de bu hadise işaret etmiştir (Bk.et-Târîhu'l-kebîr, IV/I/386). Tayâlisî'yi Buhâri'nin senedinde hocasının hocası olarak görüyoruz. Zeylaî de Tayâlisî'nin bu hadisi naklettiğini söylüyor, (Bk.Nasbu'r-râye, 1/8) Biz bunu Tayâlisî'nin Miisned'inde bulamadık. Bu da ası! nüshada eksik olan hadislerden biri olabilir. Ebû Ya'lâ, X/I21, H.no: 5749; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini; Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtir ve bunun sebebini "tariklerden bir kısmında müphem bir râvinin bulunmuş olması, bir kısmında ise Husâm b. Misak el-Ezdi'nin (v.163/779) bulunmuş olması" olarak açıklar. BkMecma', 11/98-99, 263; Suyûtî, hadisin zayıf olduğuna işaret eder. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6919
Hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Müslim b. Mihrân: Ebû Ca'fer Muhammed b. İbrahim b. Müslim b. Mihrân'dır. Dedesi Ebu'l-Müsennâ Müslim b. el-Müsennâ'dır. Dedesi İbn Ömer'den nakillerde bulunur. Daha çok ezanla ilgili rivayetlerin bu kanalla nakledildiğini görüyoruz. Çünkü Ebû Ca'fer Muhammed b. İbrahim b. Müslim Hilal oğullarının Uryân Mescidinde, dedesi de Mescidü'1-Câmî (veya Mescidü'i-Ekber'de) müezzinlik yaptılar. Bk.Nesâî, Ezan, H.no: 668; Ebû Dâvûd, Salât, H.no: 510. Muhammed b. Müslim b. Mihrân'm Tirmizî ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd ve Nesâî iki, Ahmed b. Hanbel de dört rivayetini nakleder. Tirmizî rivayeti için hasen hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, H.no: 430. Zehebî bu zât İçin "zayıf sayılmadı" der. Bk.Kâşif, Trc. no: 4702. İbn Hacer ise: "sadûktur, bazen hata yapar" der. Bk. Takrib, Trc.no: 5701.
Müslim b. Müsennâ Ebu'l-Müsennâ ise sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no: 5427.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/226-227.
[44] Sened:
Hasen: Müsned, VI/121,' H.no: 24781. Benzer rivayet için bk. VI/160, H.no: 25149; Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 57 (Münzirî, isnadında Ali b. Zeyd b. Cüd'ân bulunduğunu ve bu râvi ile delil getirilemeyeceğini ifâde eder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/40, H.no: 3557; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/39;
Heysemî, senedindeki Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde İhtilafın varlığını ifade eder. BkMecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Tânhu'l-kebîr, VI/275, Trc. no: 2389; İbn Hacer, bu râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc. no: 4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayif olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc. no: 3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble de bazı âlimler, bu râvinin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvinin de yer aldığı hadislere "hasen-sahîh" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no: 1146; Fiten, H.no: 2192; Zühd, H.no: 2330; İsti'zân, H.no: 2698; Edeb, H.no: 2829; Fiten, H.no: 2192; Zühd, H.no: 2330; İsti'zân, H.no: 2698; Edeb, H.no: 2829; Tefsir, H.no: 3168; Menâkıb, H.no: 3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no: 545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler için bk. Cuma, H.no: 589; Savm, H.no: 764; Fiten, H.no: 2248, 2254; İlim, H.no: 2678; Tefsir, H.no: 2991, 3107, 3142, 3148, 3187, 3206; Deavât, H.no: 3455; Menâkıb, H.no: 3854; Müslim bir, Tirmizî 26, Nesâî iki, Ebû Dâvûd 12, İbn Mâce 23, Ahmed b. Hanbel 258 ve Dârimî de on rivayetini nakleder. Bu râvi için bk. 29/18O.hadis.
Ümmü Muhammed Ümeyye bt. Abdullah meçhuldür. AH b. Zeyd'in babasının eşidir. Bu durum rivayetlerde şu şekilde zikredilir: "«—ı £y> -£^> f› ££ ->o es. ^*" Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce bir, Ebû Dâvûd iki, Ahmed b. Hanbel dokuz rivayetini nakleder. Tirmizî hadisi hakkında hasen hükmü verir. Bk.Sünen, Tefsir, H.no: 2991. İbn Hacer ve Zehebî bu hanım hakkında herhangi bir hüküm vermezler. Bk.Takrîb, Trc. no: 8539; Kâşif, Trc. no: 6955. Şu hadis bu rivayeti kuvvetlendirir:
"Hz.AİŞe'den (Radıyallahü anhâ): Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatar, u-yandığı zaman ağzını misvaklar, sonra abdest alır ve sekiz rekat namaz kılardı. Her iki rekatta bir oturur ve selâm verirdi..." Bk. Müsned, VI/123; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/28.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/227-228.
[46] Sened:
Sahih: Müsned, V/382, H.no: 23135; (İkinci rivayet): V/402, H.no: 23308; Benzer rivayet için bk. V/407, H.no: 23350; V/390, H.no: 23206; V/397, H.no: 23259; V/407, H.no: 23353; Buhân, Vudû', 73; Cum'a, 8; Teheccüd, 9; Müslim, Taharet, 46-48; Ebû Dâvûd, Taharet, 30, H.no: 55; Nesâî, Taharet, 1, H.no: 2; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 286; Dârimi, Vudû', 20, H.no: 691.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/228.
[48] Sened:
Sahih: Müsned, VI/41-42, H.no: 24026.
Hadis iki bölümden oluşmaktadır:
a-Birinci bölüm yağmur ile ilgilidir ki bu da 1729/2599.hadiste zikredilecektir.
b-îkinci böİüm ise misvak ile İlgilidir. İkinci bölümüne benzer bir rivayet İse şu şekildedir:
Müsned, VI/254, H.no: 26046. Bir diğer rivayet:
Müsned, VI/237, H.no: 25875; VI/182, H.no: 25363; VF192, H.no: 25468; VI/188, H.no: 25430; VI/110, H.no: 24676; A/its/rm, Taharet, 43; İbn Mâce, Taharet, 7, H.no: 290; Humeydî, 1/131, H.no: 270.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/228-229.
[50] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/445, H.no: 15618; Benzer rivayet için bk. m/446, H.no: 15628; Buhân, Savm, 27 (muallak olarak); Ebû Dâvûd, Savm, 27, H.no: 2364; Tirmizî, Savm, 29, H.no: 725 (hasen); Heysemî, "Âsim b. Ubeydullah'm zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır" der. Bk. Mecma', V/223-224. Mizzî: "Hafızası hakkında tenkidler yapılmıştır. Mâlik ve Şu'be başta olmak üzere birçok alim kendisini tenkid eder" der ve İbn Adiy'in "zayıf olmakla birlikte âlimler hadisini almıştır" sözünü nakleder. Bk.Tehzîbü'l-Kemâl, XIII/500; İbn Hacer, bu zâtın zayıf olduğunu söyler. Bk. Taknb, Trc. no: 3065. Zehebî ise İbn Maîn'in "zayıf, Buhârî ve diğer âlimlerin "münkeru'l-hadis" dediklerini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no: 2506. Tirmizî sekiz, Nesâî bir, Ebû Dâvûd altı, İbn Mâce on, Ahmed b. Hanbel ise 47 yerde Âsım'm rivayetini verir. Tirmizî hadislerini hasen veya hasen-sahih olarak değerlendirir. Bk.Sünen, Savm, 29, H.no: 725 (hasen); Cenâiz, 14, H.no: 989 (hasen-sahih); Nikâh, 22, H.no: 1113 (hasen-sahih); Edâhî, 16/2, H.no: 1514 (hasen-sahih); Kader, 3, H.no: 2135 (hasen-sahih); Deavât, 109, H.no: 3562 (hasen-sahih). Bu râvî için 34/76.hadise bk. Bennâ da hadisin hasen olduğunu isbât eder. Bk.BülÛğı 'l-emânî, 1/298.
[51] Metindeki ek: (Râvilerden) Abdurrahman'dan gelen diğer rivayette; "Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve seilem), oruçluyken hesap edemeyeceğim kadar çok misvak kullandığını gördüm" şeklinde nakletti.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/229-230.
[52] sened:
Sahih: Müsned, 1/267, H.no: 2409; Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, XÜ7107, H.no: 12611; Makdisî, Muhtara, IX/548-549, H.no: 541; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/39; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedinin cey-yid olduğunu belirtir. Bk. Mecma', X/321.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/230.
[54] Mevsılî, İhtiyar, 1/8.
[55] San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/63.

[56] Şirâzî, Mühezzeb, 1/13; Nevevî, Mecmu', 1/271; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/25; İbn Kudâme, Muğnî, 1/78-79; San'ânî, age., 1/64. İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/230-231.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

_ M —

Mağfiret dilememek (Müşrik ana-babaya) 31
.¦Mağfiret dilemenin en faziletlisi 623
Mal edinmek 488
Malda israf 452
Malı çok olsun diye arkadaşına dua etmek..... 102
Malından emin olan kimse 317
Maskara ve aziz ve yüce Allah'ın: «Bir toplum, diğer bir toplumla alay
etmesine âyet-i kerîmesi 2/241
Mazlumun duası 490
Meclis sahihine doğru yürünür 2/505
Meclise gelince selâm vermek..... 2/378
'Mecliste yer genişliği 2/502
Meclisten kalkınca selâm vermek 2/379
Meclisten kalkınca selâm vermenin hakkı..... 2/380
Mekruh olan şiir 2/223
Mektup yasıp da selâm veren gayri müslime ¦mukabele edilir 2/462

ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST

Saîiif e No:

Mektup yazmak (Hanımlara...) ...., 2/482
Mektup yazmak (Kitap ehline...) 2/468
Mektuba cevap vermek 2/481
Mektuba ne ile başlanır .....2/486.
Mektubun başı nasıl yazılır 2/483
Mektubun sonuna <s.Esselâmu Aleyküm ve Rahmetullah» yazan ve ayın
onuncu gününde falan oğlu falan diye kaydeden kimse.....2/493
Mektuplara zBismülâhirrahmanirrahim» ile başlamak 2/485
Mendiline sümküren kimse 2/636
Merhaba babı 2/400
Merhamet etmek (Aile efradına...) 389
Merhamet etmek (Küçüğe...) 377
Merhamet etmek (Yeryüzünde olana...) 387
¦ -Merhamet etmeyene merhamet olunmaz 111
Merhamet yüz parçasır 115
Merhametli olmak (Annelerin merhameti) 104
Mesken 467
Meşveret etmek 274
Meyva (turfanda) mevcut çocukların en küçüğüne verilir 376
Misafir çaresiz kalınca..... ... 2/101
Misafire bahşişte bulunmak 2/97
Misafire bizzat hizmet etmek 2/102
Misafire ikram etmek ve bizzat ona insanın hizmet etmesi..... 2/95
Misafirine yemek ikram edip de namaza duran kimse.....2/103
Mizah (şaka) babı 280
Mizandan caiz olmayanlar 255
Muamele etmek (Köleye iyi...) 171
Muamele etmek (Köleye kötü...) 175
Mukabele etmek (İyiliğe...) 227
Mukabele edememek (İyiliğe...) 230
Mukabele etmek (Selâma...) 2/401
Mukabele etmek (Sılaya aynı ile...) 77
Musafaha etmek 2/345
Musafaha etmek (Çocuklara...) 2/343
Musafaha için eline hos koku süren kimse.....2/382
Musibet zamanında dua 2/S6
Mükâfat (Dua edene kazandırılan...) 2/66
Mü'min, bir yuvadan iki kere ısınlmaz 2/633
Mü'min dil uzatıcı değildir 327
Münafık olana Seyyid (Efendi) denmez 2/120
Müsamaha (İşlerde...) 589
Müslüman kardeşinin aynasıdır 252
Müslümana sövmek faşıklıktır 440
Müslümanın ayıbını örten kimse 2/118
Müslümanın dargınlığı 414
Müslümanın, Müslümanla karşılaştığı saman ona selâm vermesi, üzerine)
düsen bir vazifedir 2/366

Müslümanların birbirine sevgi ve bağlılığı 2/93
Müşrik Ana-Babaya iyilik etmek 32
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 211
Sahif e No:
Müşrik Ana-Bdbaya mağfiret dilenmez..... 32
Müğrik akrabaya sıla etmek ve hediye göndermek..... 82
Müşrik hastayı ziyaret 533
Müşrik künyelenir mi? 2/203
Namaz kılan kimse (Hasta yanında...) 532
Nasıl sabahladın? denir mi..... 2/490
Nasıl sabahladın diyene nasıl karşılık verilir 2/495
Nasılsın? 2/494
Nefsin cömertliği..... 291
Nefsin hoş olması 318
«Nefsim sana feda olsun» denir mi? 2/158
«Nereden geldin» diye hitap edilir mi?..... 2/522
Nesebleri ayıplamak ....., ..,,. 409
Kurun söner (Babana sıla edenle ilgiyi kesme) 52

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.24 Müsned-i Ahmed Bin Hanbel

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29-EBVABU'L-MUHS AR VE CEZÂİ'S-SAYD
1- Men' Olunan Kimse, Avlanma Cezası Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı :
2- Bâb: Umre Yapmağa Girişen Kimse Bundan Alıkonulduğu Zaman (Nasıl Yapar)?
3- Haccda Men' Olunmak Babı
4- Alıkonulma Hâlinde Kurbân Kesmek, Tıraştan Eweldir Babı
5- Alıkonulan Kişi Üzerine -Yapamadığı Hacc Yâhud Umreden Dolayı- Bedel (Yânî Kaza Etmek) Yoktur Diyen Kimse Babı
6- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
7- Yüce Allah'ın "Ya Sadakadan.. " (El-Bakara: 196) Kavli(Nin Tefsiri) Babı
8- Bâb: Fidye Hakkındaki Doyurma (Her Fakire) Yarım Sâ'dır
9- Bâb: "En-Nüsük", Koyun'dur
10- YÜCE ALLAH'IN "Artık Haccda Refes Yoktur" (El-Bakara: 197) KAVLİ BABI
11- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın: 'Haccda İtaatsizlik Yapmak Ve Kavga Etmek Yoktur" (El-Bakara: 197) Kavli Babı
12-Bismi'llâhi'-Rahmâni'r-Rahîm.İhramlının Avlanma Benzeri Fiillerinin Cezası İle Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı :
13- Bâb : İhrâmsızolan Av Avladığı Ve Avı İhrâmlıya Hediye Ettiği Zaman, İhrâmlı Bunu Yer
14- Bâb: İhrâmlılar Bir Ay Hayvanı Görüp De Güldükleri Ve İçlerindeki İhrâmsız Kimse Avı Anladığı Zaman (Hüküm Nedir)?
15- Bâb: İhrâmlı Olan, İhrâmsız Kişiye Avı Öldürmesi Hususunda (Fiil Veya Sctzle) Yardım Etmez
16- Bâb: İhrâmlı Bulunan Kişi, İhrâmşızın Avlaması İçin 1 Av Hayvanına Doğru (Fiili Ve Sözlü) İşaret Yapmaz
17- Bâb: İhrâmsız Olan Kimse İhrâmlıya Canlı Bir Yaban Eşeği Hediye Ettiği Zaman Kabul Etmez
18- İhrâmlı Kimsenin Hayvanlardan Öldürebileceği Nevî'ler Babı
19- Bâb: Harem'in Ağacı Kesilmez
20- Bâb: Haremin Av Hayvanı Ürkütülmez
21- Bab: Mekke'de Kıtal Yapmak Halal Olmaz
22- İhrâmlı İçin Kan Alma Tedavisi Babı
23- İhrâmlının Eşlendirilip Evlendirilmesi Babı
24- İhrâmlı Erkek Ve İhrâmlı Kadın İçin Nehy Edilen Kokular Babı
25- İhrâmlının Yıkanması Babı
26- İhrâmlının. İkî Edik Bulamadığı Zaman. İki Mest Gîymesi Babı
27- Bab:
28- (İhtiyâç Duyduğu Zaman) İhrâmunın Silâh Kuşanması Babı
29- Harem'e Ve Mekke'ye (Hacc Ve Umre Yapmayacaklar İçin) İhrâmsız Olarak Girmek Babı
30- Bâb: İnsan Üzerinde Gömlek Olduğu Hâlde ; Bilmiyerek İhrama Girdiği Zaman?
31- Arafat'ta Ölen İhrâmlının (Hükmü) Babı
32- İhramı İçinde Öldüğü Zaman İhrâmlının (Yıkanma Kefenlenme Keyfiyeti İle Diğer İşlerinde Uygulanacak) Sünneti Beyân Babı
33- Ölü Adına Hacc Yapmak; Ölü Adına Adakları Yerine Getirmek Ve Erkek; Kadın Adına Hacc Yapar Babı
34- Binek Üzerinde Durmaya Gücü Yetmeyen Kimse Adına Hacc Yapmak Babı
35- Kadının Erkek Adına (Vekâleten) Hacc Yapması Babı
36- Çocukların Hacc Yapması Babı
37- Kadınların Hacc Etmesi Babı
38- Ka'be'ye Kadar Yürümeyi Adayan Kimse Babı

Rahman ve ilahîm olan Allah'ın ismiyle a9 *

29-EBVABU'L-MUHS AR VE CEZÂİ'S-SAYD

(Men Olunan Kimse ve Avlanma Cezası Bâbları) [1]

1- Men' Olunan Kimse, Avlanma Cezası Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı [2]:

"Haca da, umreyi de Allah için tamam yapın. Fakat bunlardan alıkonursanız, o hâlde kolayınıza gelen kurbân (gönderin), kurbân yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin..." {ei Bakara: 196) [3].
Ve Atâ ibn Löî Rcbâh: İhsâr, durumuna göre herşeyden (yânî hastalıktan, düşmandan ye şâir bir mâni'den) olur, demiştir [4].
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Hasûran" <âiu tmrân: 39>, kadınlara gelmez (yânî nefsine hâkim) demektir, dedi [5].

2- Bâb: Umre Yapmağa Girişen Kimse Bundan Alıkonulduğu Zaman (Nasıl Yapar)?

1-.....Bize Mâlik, Nâfi'den şöyle haber verdi: Abdullah ibn Umer, (Haccâc'ın Abdullah ibn Zubeyr ile harb etmek için Mekke üzerine bir ordu ile yürüdüğü) fitne senesinde umre niyetiyle Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. (Çocukları tarafından kendisine: Bu fitne sebebiyle senin Beyt'i ziyaret etmene mâni' olacaklarını düşünürüz denildiğinde) îbn Umer:
— Eğer ben Beyt'i ziyaretten rnen' olunursam, ben de Rasûlul-lah'ın beraberinde yaptığımız gibi yaparım, dedi.
Ve umre niyetiyle telbiye edip (Zu'1-Huleyfe'den) ihrâmlandı. Şundan dolayıdır ki, Rasûlullah da Hudeybiye senesinde böyle umre niyetiyle ihrama girmişti [6].

2-.....Ubeydullah ibn Abdillah ile Salim ibn Abdillah şöyle haber vermişlerdir; Haccâc ibn Yûsuf es-Sakafî'nin kumandasındaki Şâm askeri, Abdullah ibn Zubeyr ile harb etmek için Mekke üzerine indikleri gecelerde, biz babamız Abdullah ibn Ümer'e:
— Bu sene hacc yapmaman sana hiçbir zarar vermez. Çünkü biz bu yıl seninle Beyt arasına girilip, engel olunmasından endîşe ediyoruz, dedik.
İbn Umer cevaben:
— Biz Hudeybiye senesinde Rasûlullah'ın beraberinde umre için yola çıktığımızda, Kureyş kâfirleri bizimle Beyt arasına

girip, bizim Beyt'e varmamıza mâni' oldular. Bunun üzerine Peygamber (S) kurbânını (Hudeybiye'de) kesti, başım tıraş etti (ihramdan çıktı). Sizleri şâhid tutuyorum ki, ben kat'î surette umre yapmayı kendime vâcib kıldım. Allah dilerse ben Mekke'ye giderim. Beyt ile benim aram boş bırakılırsa, Beyt'i tavaf ederim (fiilleri tamamlarım). Eğer Beyt ile benim arama engel olunursa, ben de Peygamber ile beraber Hudeybi-ye'de bulunduğum zaman Peygamber'in işlediği gibi işlerim (yânî kurbân keser, tıraş olur, umre ihramından çıkarım), dedi.
Ve akabinde Zu'l-Huleyfe'den umre niyetiyle ihrama girdi. Sonra bir sâaî gitti. Sonra:
— Alıkonulmak ile ihramdan çıkma cevazında hacc ile umrenin ikisi de birdir, aralarında fark yoktur. Sizleri şâhid kılıyorum ki ben, umremle beraber bir haccı kendime vâcib kıldım, dedi.
(Ve böylece kıran haccına niyet etti.) Artık bu ikisinden dolayı girdiği ihramdan tâ nahr günü kurbân kesip ihramdan çıkıncaya kadar halâl olmadı. Ve:
— Kıran haccı niyetiyle ihrama giren kişi (Arafat dönüşü) Mekke'ye gireceği gün Beyt'i bir defa-tavaf edinceye kadar ihramdan çıkmaz, der idi [7].

3-.....Bize Cuveyriye, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer'in oğullarından bâzısı (yânî ya Abdullah, ya Ubeydullah, ya da Salim) -Haccâc'ın İbn Zubeyr'le harb etmek için Mekke'ye indiği yıl umre yapmak istediği zaman- babaları İbn Umer'e: Bu sene Mekke'ye gitmeyip Medîne'de otursanız (daha hayırlı olacak), demişlerdir [8].

4- Bize Muhammed tahdîs edip şöyle dedi[9]: Bize Yahya ibnu Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muâviye ibnu Sellâm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibnu Ebî Kesîr, îkrime'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) -Hudeybiye umresinde Ka'-be'denmen' olunmuştu. Men' olunduğu Hudeybiye'de başını tıraş etti. Kadmlarıyle cinsî münâsebet yaptı, kurbânını kesti. Nihayet gelen sene bir umre (daha) yaptı [10].

3- Haccda Men' Olunmak Babı

5-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mübârek haber verip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd, haber verdi ki ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim haber verip şöyle dedi: İbnu Umer (R) şöyle der idi: "Sizden herhangi biriniz (Arafat'ta vakfe yapamayacak surette) haccdan alıkonulup men' edilirse (tutunmak için) size Rasûlullah'in sünneti kâfi değil midir? O men' olunan kişi imkân bulursa Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y eder. Sonra ihrâmlıya haram olmuş olan her-şey, buna halâl olur. Nihayet gelecek sene hacc eder, bu kimse ya kurbân kesery yâhud kurbân bulamazsa oruç tutar" [11].
Ve yine Abdullah ibnu'l-Mübârek'ten; o dedi ki: Bana Ma'mer haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, İbnu Umer'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti [12].

4- Alıkonulma Hâlinde Kurbân Kesmek, Tıraştan Evveldir Babı

6-.....Bize Ma'mer (ibn Râşid), ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da el-Mısver(R)'den haber verdi.el-Mısver ibn Mahrame Rasûlullah (S) Hudeybiye'de tıraş olmazdan evvel kurbân kesti ve sahâbîle-rine de böyle yapmalarını, yânî tıraştan evvel kurbân kesmelerini emretti, demiştir [13]

7-.....Nâfi' tahdîs etti ki: (Şâm askeri Abdullah ibn Zubeyr'le harb etmek için Mekke'ye indiği gecelerde, Abdullah ibn Umer Mekke'ye gitmek istedikçe, oğullan Abdullah ile Salim, babalarına: Bu yıl hacc etmemen sana zarar vermez, biz seninle Beyt arasına engel olunacağından korkuyoruz dediklerinde) Abdullah ibn Umer:
— Biz Hudeybiye senesinde Peygamber'in beraberinde umre yapıcılar olarak yola çıktık. Kureyş kâfirleri Beyt'in berisinde ona varmamıza engel oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (S) kurbanlık develerini kesti ve başını tıraş etti (böylece ihramdan çıktı), demiştir [14].

5- Alıkonulan Kişi Üzerine -Yapamadığı Hacc Yâhud Umreden Dolayı- Bedel (Yânî Kaza Etmek) Yoktur Diyen Kimse Babı

Ve Ravh, Şibl ibn Abbâd'dan; o da İbn Ebî Necîh'ten; o da Mucâhid'den olmak üzere söyledi ki, İbn Abbâs (R):
BedeLtyânî kaza) ancak cima ile lezzet almak suretiyle haccını bozan (veya eksilten) kimse üzerine * vardır. Amma kendisini bir Özr veya bundan başka bir (engelin habsettiği kimseye gelince, o kimse ihramından çıkar ve onu kaza etmez. Ve eğer kendisi ; alıkonulmuş olduğu hâlde beraberinde kurbanlığı varsa ve eğer onu Mekke'ye göndermeye muktedir olamıyorsa, Hıll veya Harem'den alıkonulduğu yerde onu keser. Eğer kurbanlığını Mekke'ye göndermeye muktedir olursa, kurbanlığı nahr günü yerine ulaşıncaya (kesilinceye) kadar
ihramdan çıkmaz, demiştir [15].
İmâm Mâlik ve başkası da: öKurbânını, alıkonulmanın meydana geldiği herhangi yerde keser, başını tıraş eder ve üzerine hiçbir kaza yoktur. Çünkü Peygamber (S) ve sahâbîleri Hudeybiye'de kurbânlarını kestiler, başlarını tıraş ettiler ve tavaf yapmadan, kurbânları da Ka'be'ye ulaşmadan evvel ihramın haram kıldığı şeylerin
hepsinden halâl oldular. Sonra da Peygamber'in, beraberinde bulunanlardan hiçkimseye kaza etmelerini emrettiği ve onların da öbunu tekrar yaptıkları zikredilmem iştir. Hâlbuki Hudeybiye, Harem dışındadır [16].

8-.....Bana Mâlik, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R), Şâm ordusu fitnesi yılında umre yapmak üzere Mekke

istikaa-metine yola çıktığı zaman (oğullarının o yıl hacc yapmamasının daha hayırlı olacağını söylemelerine) cevaben: Eğer ben Beyt'e ulaşmaktan men' olunursam, biz de Rasûlullah'ın beraberinde iken yaptığımız gibi yaparız, dedi. Ve umre niyetiyle (Zu'1-Huleyfe'den) ihrama girip telbiye etti. Şundan dolayı ki: Peygamber (S) de Hu-deybiye senesinde böyle umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmişti.
Sonra Abdullah ibn Umer kendi işi hususunda nazar edip düşündü de kendi kendine: Alıkonulmakla ihramdan çıkmanın cevazında umre ile haccın durumu birdir; aralarında fark yoktur, dedi. Akabinde yüzünü yol arkadaşlarına yöneltti de: Umre ile haccın durumu ayrı ayrı değil, birdir. Ben sizleri şâhid kılıyorum ki, ben umre ile beraber haccı da kendime vâcib kıldım, dedi. (Yânı kıran haccına niyet etti.) Mekke'ye varınca umre ve hacc için bir tavaf yaptı ve bunun kendisine kâfi olduğu re'ymde bulunup kurbânını kesti [17].

6- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Kurbân yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.)
Artık içinizden kim hasta olur yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan veya sadakadan yâhud da kurbândan (biriyle) fidye (vâcib olur) ... " (el-Bakara: 196) [18].
Hasta veyâhud başından muzdarib olan kimse tıraş olunca, âyette bildirilen oruç, sadaka, kurbân fidyelerinden hangisini dilerse onu îfâ etmekte muhayyerdir. Oruca gelince o, üç gündür [19].

9-.....Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o.da Ka'b ibnu Ucre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) ona:
— "Belki sana başındaki haşereler eza veriyor?" buyurdu. Ka'b ibn Ucre:
— Evet yâ Rasûlallah! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Başını tıraş et de üç gün oruç tut yâhud altı fakiri doyur yâhud da bir koyun kurbânı kes!" buyurdu [20].

7- Yüce Allah'ın "Ya Sadakadan.. " (El-Bakara: 196) Kavli(Nin Tefsiri) Babı

Bu sadaka, altı miskîni doyurmaktır.

10-.....Bana Mucâhid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan işittim, o şöyle dedi: Ka'b ibnu Ucre (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) Hudeybiye'de benim baş ucumda durdu. O sırada başımdan bitler düşüyordu. Rasûlullah:
— "Başındaki haşereler sana eza veriyor mu?" buyurdu. Ben:
— Evet, ezâ veriyor! dedim. Rasûlullah:
— "Öyleyse başını tıraş et -yâhud tıraş et-'1 buyurdu. Ka'b: İşte bu "Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan yâhud sadakadan, yâhud da kurbândan (biriyle) fidye vardır..." (ei-Bakara: 196) âyeti benim hakkımda indi, dedi.
Peygamber bana:
— "Üç gün oruç tut, yâhud altı fakır arasında birferak{ = onaltı ntl) sadaka ver, yâhud kolay gelen bir hayvanı kurbân et" buyurdu[21].

8- Bâb: Fidye Hakkındaki Doyurma (Her Fakire) Yarım Sâ'dır

11-.....Abdullah ibn Ma'kıl şöyle demiştir: Ben Ka'b ibn Ucre'nin yanına oturdum ve ona (ei-Bakara: 196.âyetteki) fidyeyi sordum. O, şöyle dedi: Bu âyet, husûsî olarak benim hakkımda, fakat umûmî olarak sizin hakkınızda indi: Ben Rasûlullah'ın yanına götürüldüm. Bitler yüzüm üzerinde saçılıyordu. Rasûlullah (S):
— "Sana ulaşan ezanın gözümle görmekte olduğum bu dereceye ulaştığını sanmıyordum -yâhud da şöyle buyurdu: Sana ulaşan meşakkatin gözümle görmekte olduğum bu dereceye varacağını düşünmüyordum. Bir koyun bulup kurbân edebilir misin?" buyurdu.
Ben:
— Hayır (bulamam), dedim. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Öyle ise sen ya üç gün oruç tut, yâhud herbir fakire yarım dirhem) vermek suretiyle altı fakiri doyur!'1 buyurdu [22].

9- Bâb: "En-Nüsük", Koyun'dur [23]

12-.....Bize Şibl ibn Abbâd, İbnu Ebî Necîh'ten tahdîs etti ki, Mucâhid şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ, Ka'b ibn Ucre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S), Ka'b'ı yüzü üzerine haşereler düşer hâlde gördüğünde:
— "Haşerelerin sana eziyet veriyor mu?" buyurdu. O:
— Evet eziyet veriyor, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah ona; Hudeybiye'de iken, kendileri ve erâberindeki topluluk Hudeybiye'den hacc yapacakları belirmemiş ve Mekke'ye girmeleri arzusu üzerinde bulunurlarken, tıraş olmasını emretmiştir. Bunun üzerine Allah, tıraş olmakla ilgili fidye (ei-Bakara: 196) âyetini indirdi. Bunun akabinde Rasûlullah Ka'b ibn Ucre'ye altı fakîr arasında bir ferak verip doyurması yâhud bir koyun kurbân et-mesi yâhud da üç gün oruç tutması şıkklarını emretti [24]. Ve Muhammed ibn

yûsuf tan; o, şöyle demiştir: Bize Verkaa ibnu lUmer, İbnu Ebû Necîh'ten tahdîs etti ki, Mucâhid şöyle demiştir: 'Bize Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ, Ka'b ibnu Ucre'den: Rasûlullah'-ın, kendisini bitleri yüzü üzerine düşer hâlde gördüğünü yukarıki hadîs gibi haber vermiştir [25].

10- YÜCE ALLAH'IN "Artık Haccda Refes Yoktur" (El-Bakara: 197) KAVLİ BABI

13-.....Bize Şu'be, Mansûr ibn Mu'temir'den; o da Ebû Hâzım'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullal (S): "Her kim bu Bey t'i hacc eder de refes (= Cinsî münâsebet yâhud sözlü ve fiilî günâh) yapmaz, itaat yolundan çıkmazsa, o kimse, anasının onu doğurduğu gündeki gibi (tertemiz) döner" buyurdu [26].

11- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın: 'Haccda İtaatsizlik Yapmak Ve Kavga Etmek Yoktur" (El-Bakara: 197) Kavli Babı

14-.....BizeSufyân(es-Sevrî), Mansûr'dan; odaEbûHâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. O: Peygamber (S) "Her kim bu Bey t 'i hacc eder de refes yapmaz, itaatsizlik etmezse, o kimse anasının onu doğurduğu günkü gibi günahsız döner" buyurdu, demiştir [27].

12-Bismi'llâhi'-Rahmâni'r-Rahîm.İhramlının Avlanma Benzeri Fiillerinin Cezası İle Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı [28]**:**

"Ey îmân edenler, siz ihrâmlı bulunurken av öldürmeyin; içinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine) öldürdüğü o hayvanın benzeri bir ceza vardır ki, Ka'be'ye ulaşıcı bir kurbanlık olmak üzere, bunu içinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir. Yâhud bir keffâret vardır ki (o nisbette)
yoksulu doyurmak, yâhud onun dengi oruç tutmaktır. Tâ ki bu suretle o, ettiğinin vebalini tatmış olsun. Allah geçmişi bağışladı. (Fakat) kim bir daha böyle yaparsa, /illah ondan intikaamını alır. Allah mutlak gâlibdir, intikaam sahibidir. Deniz avı yapmak ve onu yemek - kendinize de müsâfire de bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi. İhramda bulunduğunuz müddetçe ise, kara avı haram kılındı. Huzuruna varıp toplanacağınız Allah'tan korkun" (el-Mâide: 95-96) [29].

13- Bâb [30]**: İhrâmsızolan Av Avladığı Ve Avı İhrâmlıya Hediye Ettiği Zaman, İhrâmlı Bunu Yer** [31]

îbn Abbâs ite Enes, ihrâmlının kesmesinde bir be's görmediler [32]. B.u kesme, kesilecek şey avdan başka; deve, koyun, sığır, tavuk, at gibi bir hayvan olduğu hâldedir. Bunun Adli, bunun misli demektir. Ayn'ın kesriyle/rf/ olduğu zaman, bunun Idh, bunun ağırlığı; dengi demektir [33]. "Kıyâmen" (ei-Mâide: 97) "Nizâmen" demektir [34]. "Ya'dilûn" (eiEnâm: i), denk (yâhud misi) tutuyorlar demektir [35].

15-.....Abdullah şöyle demiştir: Babam Ebû Katâde, Hudeybiye yılında gitti. Arkadaşları ihrama girdiler, fakat kendisi ihrama girmemişti. Çünkü Peygamber'e bir düşmanın kendisiyle harbedece-ği haberi söylenmişti.
Peygamber gitti. Ben O'nun sahâbîleri arasında bulunduğum sırada, onların bir kısmı diğer bir kısmına doğru güldü. Ben etrafa baktım. Derhâl bir yaban eşeği ile karşılaştım. Üzerine hücum ettim. Onu mızrakla vurup yerinde hareketsiz bıraktım. Onu yükleyip getirmek için sahâbîlerden yardım etmelerini istedim. (İhrâmh olduklarından) bana yardım etmekten çekindiler. Nihayet (kendim getirdim ve) hepimiz onun etinden yedik. Biz, Rasûluilah ile aramızın (düşman tarafından) kesilmesinden endîşe ettik. Ben Peygamber'i aradım. Atımı bâzan şahlandırıyor, bâzan-da mu'tâd yürüşle sürüyordum. Gece ortasında Gıfâr oğulları'ndan bir kimseye kavuştum. Ve ona:
— Peygamber'i nerede bıraktın? diye sordum.
Gıfârh. bana:
— Ben Peygamber'i Ta'hune mevkiinde bıraktım. O es-Sukyâ köyünde kuşluk uykusu uyumak istiyordu, dedi.
Ben Peygamber'e eriştim ve:
— Yâ Rasûlallah, keşif kolundaki sahâbîlerin sana selâm ve Allah'ın rahmetini okuyorlar. Onlar, düşman tarafından seninle aralarının kesilmesinden endîşe ediyorlar. Binâenaleyh onların gelmesini" bekleyin! dedim.
Rasûluilah beklemeye koyuldu. Bu sırada ben:
— Yâ Rasûlallah, ben bir yaban eşeği vurdum. Yanımda onun etinden artmış bir parça vardır, decjim.
Rasûlallah yanında bulunan cemâate hitaben:
— "Bu av etini yiyiniz!" buyurdu. Hâlbuki onlar ihrâmh idiler.
Ve Ebû Abdillah el-Buhârî: "Şe'ven", "Merreten" demektir, dedi [36].

14- Bâb: İhrâmlılar Bir Ay Hayvanı Görüp De Güldükleri Ve İçlerindeki İhrâmsız Kimse Avı Anladığı Zaman (Hüküm Nedir)? [37]

16-.....Ebû Katâde tahdîs edip şöyle demiştir: Biz Hudeybiye senesi Peygamber'in beraberinde gittik. Peygamber'in sahâbîleri ihrama girdiler, fakat ben ihrama girmemiştim. Bir ara bize Gayka'da düşman bulunduğu haberi verildi. Biz o düşmanın bulunduğu cihete yöneldik. Arkadaşlarım bir yaban eşeği gördüler. (İhrâmlı bulunduklarından hayretle) birbirlerine

gülmeye başladılar. Ben etrafa baktım ve hayvanı ben de gördüm. Ve atımı hemen ona doğru sürdüm. Akabinde yaban eşeğini mızrak ile vurup olduğu yere mıhladım. Hayvanı yüklenip getirmek için arkadaşlarımdan yardım etmelerini istedim. Onlar(ihrâmlı olduklarından) bana yardım etmekten çekindiler. (Nihayet kendim getirdim ve) hepimiz bunun etinden yedik. Sonra ben, düşman tarafından aramızın kesilmesinden endîşe ederek, Rasülul-lah ile buluşmak istedim. Atımı kâh şahlandırarak, kâh mu'tâd yürüyüş ile yürütüp giderken, gece yarısında Gıfâr oğulları'ndan bir kimseye kavuştum. Ve ona:
— Rasûlullah'ı nerede bıraktın? diye sordum.' Gıfârlı bana:
— Ta'hune mevkiinde bıraktım; es-Sukyâ'da kuşluk uykusu uyuyacaktı, dedi.
Nihayet Rasûlullah'a kavuştum ve yanına geldiğimde:
— Yâ Rasûlallah! Keşif kolundaki sahâbîlerin sana selâm, Allah'ın rahmet ve bereketlerini okuyorlar. Onlar, düşmanın kendileriyle senin arandaki irtibatı kesmesinden endîşe ettiler, onun için onların gelmesini bekle! dedim.
Rasülullah, arkadaşlarım gelinceye kadar bekledi. Bu sırada ben:
— Yâ Rasûlallah! Bizler bir yaban eşeği avladık. Ve yanımızda da onun etinden artmış bir parça vardır, dedim.
Rasülullah yanındaki sahâbîlere:
— "(Bu eti) yiyiniz!" buyurdu. Hâlbuki o sahâbîler ihrâmlı idiler [38].

15- Bâb: İhrâmlı Olan, İhrâmsız Kişiye Avı Öldürmesi Hususunda (Fiil Veya Sctzle) Yardım Etmez

17-..... Bize Salih ibnu Keysân, Ebû Katâde'nin himayesinde bulunan Ebû Muhammed Nâfi'den tahdîs etti. Ebû Muhammed Nâ-fi', Ebû Katâde'den şöyle dediğini işitmiştir: Bizler Medîne'den üç merhale uzaklıkta bulunan el-Kaaha mevkiinde, Peygamber'in beraberinde idik.
H ve yine bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Suf-yân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sâlîh ibn Keysân, Ebû Muhammed'den; o da Ebû Katâde(R)'den tahdîs etti, o şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in beraberinde el-Kaaha mevkiinde bulunuyorduk. Bizlerden kimimiz ihrâmlı, kimimiz ihrâmsız idi. Arkadaşlarımı gördüm ki, onlar birbirlerine birşey gösteriyorlar. Ben de baktım ve bir yaban eşeğiyle karşılaştım.
Râvî dedi ki: Ebû Katâde'nin kamçısı düştü. Oradakiler:
— Bizler sana o av üzerine hiçbir şeyle yardım etmeyiz; çünkü bizler ihrâmhyız, dediler.
Bu söz üzerine ben kendim bir şeyle o kamçıya uzandım ve onu yerden aldım. Sonra ben taş tepenin arkasından yanaşıp yaban eşeğine geldim ve onu vurup öldürdüm. Akabinde onu arkadaşlarıma getirdim. Onların bâzıları "Bunu yiyiniz" dediler. Bâzıları da
"Yemeyiniz!" dediler. Bunun üzerine ben Peygamber'ifi yanına geldim. Peygamber önümüzde idi. Peygamber'e (ihrâmlının bunu yemesi caiz olur mu diye) sordum. Peygamber:
— "Onu yiyiniz; o halâidir" buyurdu [39].
Sufyân dedi ki: Amr ibn Dînâr bize: Sizler Salih ibn Keysân'a gidin de bu mes'eleyi ve diğer şeyleri ondan sorun; Salih ibn Keysân Medine'den, buraya, yânî Mekke'ye bizim yanımıza geldi, dedi [40].

16- Bâb: İhrâmlı Bulunan Kişi, İhrâmşızın Avlaması İçin 1 Av Hayvanına Doğru (Fiili Ve Sözlü) İşaret Yapmaz

18-.....Ebû Katâde şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Beyt'i ziyaret edici olarak (Medine'den) yola çıktı. O'nun beraberinde sa-hâbüer de yola çıktılar. (Zu'1-Huleyfe'den otuzdört mil mesafedeki Ravhâ'ya ulaştıklarında müşriklerden bir düşman grubunun kendilerine saldıracağını Peygamber'e haber verdiler.) Bunun üzerine Peygamber sahâbîlerden, içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu bir
müfrezeyi çevirdi de:
— "Sizler deniz kenarı yolunu tutunuz, nihayet buluşuruz'"buyurdu.
Onlar deniz kenarını tuttular. Peygamber'den ayrıldıkları zaman Ebû Katâde hâriç, hepsi ihrama girdiler. Ebû Katâde ihrama girmedi. Onlar bu şekilde yol alırlarken birdenbire bir yaban eşeği sürüsü ile karşılaştılar. Ebû Katâde yaban eşekleri üzerine hücum etti. Ve onlardan bir dişi eşek vurup öldürdü. Nihayet hepsi bineklerinden ,, indiler de o dişi yaban eşeğinin etinden yediler. Bu esnada: Bizler ih-râmh olduğumuz hâlde av etini yer miyiz? dediler. Akabinde dişi yaban eşeğinin etinden geri kalanı taşıdık. Rasûlullah'a geldikleri zaman: — Yâ Rasûlallah! Bizler ihrama girmiş idik. Ebû Katâde ise ihrama girmemiş hâlde idi. Bir sürü yaban eşeği gördük. Ebû Katâde onların üzerine hücum etti ve onlardan bir dişi yaban eşeğini vurup öldürdü. İnip onun etinden yedik. Sonra kendi kendimize: Bizler ih-râmlı bulunduğumuz hâlde av etini yiyebilir miyiz? dedik. Ve onun etinden arta kalanı beraberimizde taşıyıp getirdik, diye söyledik.
Rasûlullah (S):
— "Sizlerden herhangi bir kimse Ebû Katâde'ye, o yaban eşeği
üzerine hücum etmesini emr veya ona doğru işaret etti mi?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Hayır, dediler.
Rasûlullah:
— "Öyle ise bu av etinden geri kalanı yiyiniz!" buyurdu [41].

17- Bâb: İhrâmsız Olan Kimse İhrâmlıya Canlı Bir Yaban Eşeği Hediye Ettiği Zaman Kabul Etmez

19-.....Bize Mâlik, tbnu Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan; o da Abdullah ibn Abbâs'tan tah-dîs etti ki, es-Sa'b ibnu Cessâme el-Leysî (R) Rasûlullah'a Ebvâ'da yâhud Veddân'da bulunduğu sırada bir yaban eşeği hediye etmişti. Fakat Rasûlullah bunu kabul etmeyip geri çevirmişti. Rasûlullah, Sa'-b'ın yüzündeki üzülme işaretini görünce (onun gönlünü hoş etmek için): "Biz senin hediyeni reddetmedik, şu kadar ki bizler ihrâmlı bulunuyoruz" buyurdu [42].

18- İhrâmlı Kimsenin Hayvanlardan Öldürebileceği Nevî'ler Babı

20-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S): "Hayvanlardan beş (nevi') vardır ki, bunları öldürmekte ihrâmlıya hiçbir günâh yoktur'* buyurmuştur [43].
Yine Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer'-den; Rasûlullah şöyle buyurdu... demiştir[44].

21-.....Bize Ebû Avâne tahdîs etti ki, Zeydibnu Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Bana Pey-gamber'in kadınlarından birisi (yânı Hafsa) tahdîs etti ki, Peygamber (S): "İhrâmlı kişi bu hayvanları öldürür" buyurmuştur [45].

22-.....Salim şöyle demiştir: Abdullah ibnu Umer (R) şöyle dedi: Hafsa şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hayvanlardan beş nevi' var ki, bunları öldüren kimse üzerine günah yoktur: Karga, çaylak, fare, akreb ve yırtıcı köpek"[46].

23-..... Bana Yûnus ibn Yezîd, İbnu Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi' vardır ki, bunların hepsi de fasıktır. Bunları insan Harem içinde de öldürür (Bunlar): Karga, çaylak, akreb, fare ve yaralayıcı köpektir" [47].

24-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir gün biz Peygamber ile beraber Minâ'daki bir mağarada bulunduğumuz sırada, Peygamber'e Ve'1-Mürselâti Sûresi inmişti de, Peygamber bu sûreyi okuyor, ben de bu sûreyi O'nun ağzından almaya çalışıyordum.
Peygamber'in ağzı bu sûrenin verdiği tatlılıkla taze ve yaş hâlde bulunuyordu. Ansızın üzerimize bir yılan hücum etti. Peygamber: "Bu yılanı öldürün!" buyurdu. Biz sür'^tle öldürmeye davrandık. Fakat yılan kaçtı. Bunun üzerine Peygamber (S): "Sizin onun şerrinden korunduğunuz gibi, o da sizin şerrinizden korundu" buyurdu [48].

25-..... Bana Mâlik, İbnu Şihâb'dan; o da Urvetu'bnu'z Zubeyr'den; o da Peygamber'in zevci Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe Rasûlullah (S), keler cinsi için "Fâsıkcıktır" buyurdu; fakat bunu öldürmeyi emrettiğini işitmedim, demiştir [49].
Ebû Âbdillah el-Buhârî dedi ki: Biz bu geçen İbnulvles'üd hadîsi ile ancak Minâ'nın Harem'den olduğunu ve onların orada yılan öldürmekte bir be's görmediklerini göstermek istedik [50]

19- Bâb: Harem'in Ağacı Kesilmez

Ve İbn Abbâs (R), Peygamber(S)'in "Harem'in dikeni kesilmez" buyurduğunu söylemiştir[51].

26-.....Ebû Şurayh Huzâî, Amr ibn Saîd ibni'1-Âs'a, Mekke'ye; Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e karşı ordular sevkettiği sırada şöyle demiştir: Ey Emîr, Mekke'nin fethinin ertesi günü Rasûlullah'ın ayağa kalkıp söylediği bir sözü (yânı hutbeyi) sana haber vermekliğime bana izin ver. O hutbeyi şu iki kulağım işitti, kalbim belledi,söyleyeni de söylemekte bulunduğu anda gözlerim gördü. Rasûlullah Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, şöyle buyurdu: "Muhakkak ki, Mekke şehrini (tâ öteden beri) haram eden Allah Taâlâ'dir. Onu haram kılan insanlar değildir. Bundan dolayı Allah'a ve âhiret gününe îmân eden kimse için Mekke'de kan dökmesi ve Mekke'deki herhangibir ağa--cı kesmesi halâl olmaz. Şayet herhangibir kimse Rasûlullah burada harb etti diye ruhsat tarafına yollanacak olursa, ona: Allah yalnız Rasûlü'ne izin vermiştir, size izin vermemiştir, deyiniz- Bana da yalnız bir günün bir saati içinde izin verdi. Ondan sonra bu günkü ha-râmlığı dünkü harâmlığı derecesine dönmüştür. Bu dediklerimi burada hâzır bulunanlar, gâib olanlara (yânı burada bulunmayanlara ve müstakbel nesillere) tebliğ etsin".
Bu sözlerinden sonra Ebû Şurayh'a: Amr ne dedi? diye soruldu. Amr cevaben: "Yâ Ebâ Şurayh! Ben bunları senden daha çok bilirim. Mekke Haremi hiçbir âsîyi, zimmetinde kan olan bir kaçağı, kaçan hiçbir hayırsızı kurtaramaz" dedi[52].
Buhârî "Hurbe", "Beliyye" demektir, dedi.

20- Bâb: Haremin Av Hayvanı Ürkütülmez

27-.....Bize HâÜd el-Hazzâ, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz Allah Mekke'yi harem kılmıştır. Artık Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadı; benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır. O benim için de, yalnız bir gündüzün bir saatinde halâl kılınmıştır. Mekke'nin yaş otu koparılmaz, ağacı kesilmez, av hayvanları ürkütülüp rahatsız edilmez, yitiği kimse tarafından el uzatılıp alınamaz, ancak sahibini bildirici kimse alıp muhafaza eder".
Bu arada Abbâs: Yâ Rasûlallah! İzhır otu dökümcülerimiz ve kabirlerimiz için bu yasaktan hâriç olsun! dedi. Rasûluilah: "Izhır müstesnadır" buyurdu [53].
Ve yine Hâlid'den; o da İkrime'den: İkrime, Hâlid'e: Sen "Mekke hareminin avı ürkütülmez" sözünden maksad nedir bilir

misin? Ürkütücü kişinin av hayvanının bulunduğu mekâna inerek, onu gölgesinden uzaklaştırmasıdır, demiştir [54].

21- Bab: Mekke'de Kıtal Yapmak Halal Olmaz

EbûŞurayh (R),Peygamber(S)'in "Mekke'de kan dökülmez" buyurduğunu söylemiştir [55].

28-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'yi fethettiği gün şöyle buyurdu: "(Fetihten sonra) hicret yoktur. Lâkin cihâd ve niyet vardır. Cihâda da'vet olunduğunuzda hemen seferber olup çıkınız[56]. Şübhesiz bu Mekke beldesini Allah, gökleri ve yeri yarattığı günden beri haram kılmıştır. Bu şehir, Allah 'm haram kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar haramdır. Şu muhakkak ki, benden evvel burada kıtal hiçbir kimse için halâl olmamıştır. Benim için de bir gündüzün bir saatinden başkasında halâl olmamıştır. Bu belde Allah'ın haram kılması ile kıyamet gününe kadar haramdır. Buranın dikeni (bile) kesilmez. Av hayvanı ürkütülmez, yitiğini, sahibini arayacak olan kimseden başkası el uzatıp alamaz, yeşil otları koparılmazf"
Hutbenin akabinde Abbâs: Yâ Rasûlallah! Izhır bitkisi bu yasaktan müstesna olsun. Çünkü ızhır, Mekkeliler'in demircileri için ve evleri için(gerekli)dir! dedi. Rasûluilah: "Izhır müstesnadır" buyurdu [57].

22- İhrâmlı İçin Kan Alma Tedavisi Babı

Ve İbn Umer, ihrâmlı olduğu hâlde oğluVâkıd'ı, dağlama tedavisi yapmıştır [58]. İhrâmlı kişi, içinde güzel koku bulunmayan ilâçla tedâvî yapabilir.

29-.....Amr ibnu Dînâr dedi ki: Atâ ibn Ebî Rebâh'tan işittiğim ilk şey, şöyle demesidir: Ben, İbn Abbâs'tan işittim; o: Rasûlul-lah (S) ihrâmli iken kendisine kan aldırma tedâvîsî yaptırdı, diyordu. Sufyân dedi ki: Sonra ben Amr İbn Dinar'ı ikinci defa işittim; o şöyle diyordu: Bana Tâvûs el-Yemânî, İbn Abbâs'tan tahdîs etti. Sufyân dedi ki: Ben, belki Amr ibn Dînâr bu hadîsi her ikisinden, yânî hem Atâ'dan, hem de Tâvûs'tan işitmiştir, dedim[59].

30-......İbnu Buhayne (R): Peygamber (S) ihrâmlı iken Lahyu Demel denilen mevkide başının ortasından kan aldırma tedavisi yap-ırdı, demiştir [60].

23- İhrâmlının Eşlendirilip Evlendirilmesi Babı

31-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibnu Ebî Rebâh, İbn Abbâs(R)'tan, Peygamber(S)'in Haris kız Meymû-ne ile (yedinci hicret yılında umre için) ihrâmlı iken evlendiğini tahdîs etmiştir [61].

24- İhrâmlı Erkek Ve İhrâmlı Kadın İçin Nehy Edilen Kokular Babı

Aişe (R) de: İhrâmlı kadın vers, yânî sarı boya yâhud zağferân ile boyanmış elbise giymez, demiştir [62].

32-.....Bize Nâfı* tahdîsetti ki, Abdullah ibnu Umer (R) şöyle demiştir: Bir kimse ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Bize ihramda elbiselerden neleri giymemizi emredersin! dedi.
Peygamber (S) şöyle buyurdu:
— "Gömlek, donlar, başlıklar, bornuslar giymeyiniz. Ancak iki ediği bulunmayan bir kimse olursa, o mest giysin ve mestlerin de iki topuktan aşağısını kessin. Ve yine sizler ihramda zağferân ve vers (yânı cehri bitkisi) dokunmuş olan hiçbirşey giymeyiniz. îhrâmlı kadın yüzüne peçe takmasın, ellerine eldiven de geçirmesin"'[63].
Mûsâ ibnu Ukbe, İsmâîl ibnu İbrâhîm ibn Ukbe, Cu^eyriye ib-nu Esma ve Muhammed ibn İshâk bu hadîsi Nâfi'den rivayette ve kadınların yüz örtüsü ile eldivenlerini zikretmekte İmâm el-Leys ibn Sa'd'a mutâbaat etmişlerdir [64]
Ubeydullah ibn Umer el-Umerî de bu hadîsi "Velâ versun" sözüne kadar merfû' olarak rivayet etmekte yukarıki dört zâta muvafakat etmiş, hadîsin bundan sonrasını ayırıp İbnu Umer'in sözünden kılmış ve: İbnu Umer: İhrâmh kadın yüzüne örtü takmaz, eldiven de giymez der idi, demiştir [65].
İmâm Mâlik de el-Muvatta'da Nâfi'den; o da İbn Umer'den söyledi ki, o: îhrâmlı kadın yüzüne peçe takmaz, demiştir. İmâm Mâ-| lik'e, Leys ibnu Ebî Suleym de mutâbaat etmiştir.

33-.....İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: (Arafat'ta taşların yanında) bir adamın dişi devesi, sahibi olan bu adamın boynunu kırdı ve onu öldürdü. Akabinde bu zâtın cesedi Rasûluilah'a getirildi. Rasû-lullah (S): "Onu yıkayın, kefenleyin, fakat başım örtmeyin ve ona hiçbir koku da yaklaştırmayın. Çünkü bu zât telbiye okuyarak diriltilir" buyurdu [66].

25- İhrâmlının Yıkanması Babı

Ve İbn Abbâs (R): İhrâmh kimse hammâma girer, demiştir.
İbn Umer ile Âişe de; yıkanırken ihrâmhnın bedenini ovalamakta be's görmediler [67].

34-.....Bize Mâlik, Zeyd ibn Eşlem'den; o da Abdullah ibn Huneyn'in oğlu İbrahim'den haber verdi ki, babası Abdullah ibnu Hu-neyn şöyle demiştir: Abdullah İbnu'l-Abbâs ile el-Mısver ibnu Mahrame, Mekke yakınındaki Ebvâ mevkiinde ihrâmlının başını yıkaması hususunda ihtilâf ettiler: İbn Abbâs: İhrâmh kişi başını yıkayabilir, dedi. el-Mısver ise: İhrâmh yıkamaz, dedi. (Râvî Abdullah ibnu Huneyn dedi ki:) Bu ihtilâf üzerine Abdullah ibnu'l-Abbâs beni Ebû Eyyûb el-Ensârf ye gönderdi. Ben Ebû Eyyûb'u bir kuyunun iki direği arasında bir bezle kendini perdelemiş olarak yıkanırken buldum. Kendisine selâm verdim. Bu kimdir? diye sordu. Ben Abdullah ibnu Huneyn'im. Beni Abdullah ibnu'l-Abbâs sana yolladı; senden: Rasûlullah ihrâmh iken başını nasıl yıkar idi? diye soruyorum, dedim. Ebû Eyyûb elini kendini perdeleyen bez üzerine koydu ve bezi (başı hizasından göğsüne kadar) indirdi. Ve böylece başı bana açılıp göründü. Bundan sonra kendi üzerine su dökecek olan adama: Su dök! diye emretti. O adam da Ebû Eyyûb'un başı üzerine su döktü. Ebû Eyyûb iki elini ileri geri götürerek başını oğuşturdu. Ve: Rasû-lullah(S)'ı, başını böylece yıkarken gördüm, dedi [68].

26- İhrâmlının. İkî Edik Bulamadığı Zaman. İki Mest Gîymesi Babı

35-.....Bana Amr ibnu Dînâr haber verip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Zeyd'den işittim şöyle dedi: ben İbnu Abbâs(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, (Veda Haccı'nda) Arafat'ta hutbe yaparken, ihrâmh için "İki na'l, yânı edik bulamayan, iki mest giysin; izâr (yânî göbeğinden aşağısını örtecek bir bez) bulamayan da şalvar giysin" buyuruyordu [69].

36-.....Bize İbnu Şihâb, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah(S)'a ihrâmh kimse elbiselerden ne]e.ri giyer? diye soruldu, Rasûlullah: "İhrama giren kimse gömlek, başlıklar, şalvarlar, bornus, zağferân ve vers ile boyanmış bir elbise (yânî bez ve kumaş) giyemez. Eğer iki edik bulamadığı takdirde, iki mest giysin ve onları topuklardan aşağıya varıncaya kadar kessin" buyurdu [70].

27- Bab:

'İhrama girmek isteyen kimse izâr bulamadığı zaman şalvar giysin".

37-.....Bize Amr ibnu Dînâr, Câbir ibı> Zeyd'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Veda Haccı'nda-Arafat'ta bizlere hitâb edip: "İhrama girecek kimse izâr (yânî belinden aşağısını örtecek bez, kumaş) bulamadığı zaman şalvar, yânî don giysin; iki edik bulamayan da iki mest giysin" buyurdu [71]

28- (İhtiyâç Duyduğu Zaman) İhrâmunın Silâh Kuşanması Babı

Ve İkrime: İhrâmlı düşmandan endîşe ettiği zaman silâh kuşanır ve fidye verir, demiştir.
Buharı: İkrime'nin fidye vermek hakkındaki sözü mutâbaa olunmamıştır, dedi [72].

38-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -hicretin yedinci yılındaki- zu'1-ka'de ayında umre yaptı. Mekke ahâlîsi, onu Mekke'ye girmeğe bırakmamışlardı. Nihayet Peygamber, Mekkeliler'le, Mekke'ye hiçbir silâh sokulmayacak, ancak kılıf içinde kılıç sokulacak diye hükümleşmişti[73].

29- Harem'e Ve Mekke'ye (Hacc Ve Umre Yapmayacaklar İçin) İhrâmsız Olarak Girmek Babı

İbn Umer de ihrâmsız girmiştir[74]. (Buhârî dedi ki:) Peygamber (S) ancak hacc ve umre yapmak isteyen kimselere, ihrama girip telbiye okumakla emretmiştir. Odunculara ve diğerlerine (yânî Mekke'ye giriş çıkışları tekrarlanan şpförler, sürüceler, ot taşıyıcılarına) ihrama girip telbiye etmeyi zikretmemiştir [75].

39-.....Bize Abdullah ibnuTâvûs, babası Tâvûs'tan; oda İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) Medine ahâlîsi için Zu'1-Huleyfe'yi, Necd ahâlîsi için Karne'l-Menâzil mevkiini, Yemen ahâlîsi için Yalemlem'i mîkaat ta'yîn etti. Bu mahaller, hacc ve umre etmek isteyen bu memleketler ahâlîleri ile diğer memleketler halkından yollan bu mevki'lere uğrayan kimselerin mîkaat-larıdır. Bunlardan başka bu mîkaatlarla Mekke arasındaki memleketler halkı da bulundukları yerden ihrama girerler, hattâ Mekkeliler de Mekke'den ihrama girerler [76].

40-.....Bize Mâlik, îbnu Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) fetih senesi Mekke'ye, başında demirden bir miğfer olduğu hâlde girdi. Rasûlullah bu miğferi başından çıkardığı zaman bir kimse geldi de: İbnu Hatal Ka'be'-nin örtüsüne sarılmış (duruyor), dedi. Rasûlullah sahâbîlerine: "İbnu Hataî'ı öldürünüz!" buyurdu [77].

30- Bâb: İnsan Üzerinde Gömlek Olduğu Hâlde ; Bilmiyerek İhrama Girdiği Zaman?

Ve Atâ ibn Ebî Rebâh: İhrâmlı kişi koku süründüğü, bilmiyerek yâhud ihramı unutarak dikişli elbise giydiği zaman üzerine keffâret yoktur, demiştir [78].

41-..... Bize Atâ ibn Ebî Rebâh tahdîs edip şöyle dedi: Bana Safvân ibnu Ya'lâ tahdîs etti. Babası Ya'lâ ibn Umeyye şöyle

demiştir: Ben Rasûlullah'm beraberinde idim. O'na; üzerinde bir cübbe, sarılık İzi yâhud benzeri bir boya izi bulunan bir kimse geldi. Umer ibnu'l-Hattâb bana: Üzerine vahy indiği zaman Rasûlullah'ı görmeyi arzu eder misin? der dururdu. Bu, sırada Rasûlullah'a vahy indi. Sonra Rasûluüah'tan vahy hâli sıyrıldı. Rasûlullah (S), o gelen kimseye: "Haccında yapageldiğin işleri umrende de yap!" buyurdu [79]. Ve bu arada bir adam diğer bir adamın elini ısırdı, yânî eli ışınlan kişi, elini çekmekle, ısıranın dişlerinden birini kökünden söktü. Peygamber o sökUlen dişi heder kıldı, yânî onu diyetsiz bıraktı[80].

31- Arafat'ta Ölen İhrâmlının (Hükmü) Babı

Ve Peygamber (S) Arafat'ta ölen kimse adına geri kalan hacc fiillerinin yerine getirilmesini emretmedi [81]

42-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir kimse Arafat'ta Peygamber'in beraberinde vakfe yaparken ansızın devesinden düştü. Düşer düşmez de devesi onun boynunu kırdı (ve öldürdü). Râvî burada aynı ma'nâya gelen iki ta'bîri terdîdle haber vermiştir. Peygamber (S): "Bu ihrâmlı adamın cesedim su ve sidr ile yıkayın ve onu iki bez içinde yâhud iki ihram bezi içinde kefenleyin. Ona koku sürmeyin ve başına bez de sarmayın. Çünkü Allah onu kıyamet gününde telbi-ye eder hâlde diriltecektir" buyurdu [82].

43-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir kimse Arafat'ta Peygamber'le beraber vakfe yaptığı sırada birdenbire devesinden düştü. Devesi onun boynunu kırdı (ve öldürdü). Peygamber (S): I'Bu adamı su ve sidr ile yıkayın ve onu iki bez içinde kefenleyin, ona hiçbir koku sürmeyin, başına bez sarmayın ve onu buhur ile kokulandırmayın. Çünkü Allah onu kıyamet gününde telbiye eder hâlde diriltecektir" buyurdu [83].

32- İhramı İçinde Öldüğü Zaman İhrâmlının (Yıkanma Kefenlenme Keyfiyeti İle Diğer İşlerinde Uygulanacak) Sünneti Beyân Babı

44-..... Bize Ebû Bişr, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan haber verdi (o, şöyle demiştir): Bir adam Peygamber'in beraberinde vakfe yapıyordu. İhrâmlı hâlde iken dişi devesi onun boynunu kırdı ve derhâl Öldü. Rasûlullah (S): " Onu su ve sidr ile yıkayın ve iki ihram bezi içinde kefenleyin, ona hiçbir güzel koku sürmeyin, başını da bez sartp örtmeyin. Çünkü o, kıyamet gününde telbiye eder hâlde diriltilecektir" buyurdu [84].

33- Ölü Adına Hacc Yapmak; Ölü Adına Adakları Yerine Getirmek Ve Erkek; Kadın Adına Hacc Yapar Babı [85]

45-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Cuhayne kabilesinden bir kadın Peygamber'e geldi ve:
— Annem hacc yapmayı adamıştı, fakat hacc yapamadan öldü. Şimdi ben (ona nâib olup da), onun adına hacc yapabilir miyim? diye sordu.
Peygamber (S):
— "Evet, annen tarafından vekâleten sen hacc yap! Şu hususta ne re'y ettin, bana haber ver: Şayet ananın üzerinde bir kul borcu olaydı, sen ananın o borcunu öder miydin? (Elbette öderdin.) Allah hakkını da ödeyip yerine getiriniz. Hem Allah hakkı vefa edilip ödenmeye, başkalarından daha ziyâde lâyıktır" buyurdu [86].

34- Binek Üzerinde Durmaya Gücü Yetmeyen Kimse Adına Hacc Yapmak Babı

46- Bize Ebû Âsim, İbnu Cureyc'den; o da İbnu Şihâb'dan; o da Süleyman ibnu Yesâr'dan; o da Abdullah ibnu Abbâs'tan; o da Fadi ibn Abbâs'tan: Bir kadın... diyerek tahdîs etti. H ve yine bize Mûsâ ibn îsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulazîz ibnu Ebî Seleme tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Şihâb, Süleyman ibn Yesâr'dan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir:
Veda Hacci yılında Has'am kabilesinden genç bir kadın geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerindeki hacc farizası babama çok yaşlı ihtiyarlığında erişti. O binek devesi üzerinde dümdüz durmağa takat yetiremiyor. Onun yerine vekâleten benim hacc yap-maklığım ona kâfî gelir mi? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Evet (vekâleten hacc yapabilirsin)" diye cevâb verdi [87].

35- Kadının Erkek Adına (Vekâleten) Hacc Yapması Babı

47-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Fadl ibnu'l Abbâs Peygamber'in bineğinin arka tarafına binmişti. Has'am kabilesinden genç bir kadın geldi. Bu sırada Fadl o kadına bakmaya, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Peygamber de Fadl'ın yüzünü eliyle kadından diğer tarafa çevirmeye başladı. Bu esnada kadın:
— Allah'ın (bu hacc) farizası babama, binek üzerinde duramaz hâlde yaşlı bir ihtiyarken erişti. Ben onun vekili olup, onun yerine hacc edebilir miyim? diye sordu.
Peygamber (S):

— "Evet (vekâleten hacc edebilirsin)!" diye cevâb verdi. Bu suâl ve cevâb da Veda Haccı sırasında olmuştur [88]

36- Çocukların Hacc Yapması Babı

48-.....Ubeydullah ibnu Ebî Yezîd şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim; o: Peygamber (S) beni -Veda Haccı'nda- Müzde-life'den yolculuk ağırlıkları içinde geceleyin yolladı yâhud önden gönderdi, diyordu [89].

49-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah, Minâ'da dikilmiş namaz kıldırırken, ben de ihtilâm olma devrine yaklaşmış olduğum hâlde, bana âid dişi bir eşek üzerinde karşıdan geldim. Ben eşeği yürütüyordum. Nihayet birinci saffın bâzısının önünden yürüdüm. Sonra eşekten indim. Eşek yerin bitkilerinden yedi. Ben de insanlarla beraber RasûluUah'ın arkasında saff tuttum [90].
Ve Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan rivayetinde: Veda Haccı'nda, Minâ'da, demiştir [91].

50-.....es-Sâib ibnu Yezîd (R): Ben yedi yaşında olduğum hâlde RasûluUah'ın beraberinde bana hacc yaptırıldı, demiştir [92].

51-.....Bize el-Kaasım ibnu Mâlik, el-Cuayd ibnu Abdirrahmân'dan haber verdi; o şöyle demiştir: Ben Abdulazîz'den işittim; o, es-Sâib ibn Yezîd için: Ona Peygamber'in ağırlıkları içinde hacc yaptırılmıştır, diyordu [93]

37- Kadınların Hacc Etmesi Babı

Buhârî dedi ki: Bana Ahmed ibn Muhammed el-Ezrakî şöyle dedi: Bize İbrâhîm, babası Sa'd'dan; o da kendi babası İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avftan tahdîs etti ki, ümer ibnu'l-Hattâb (R) yaptığı son haccında Peygamber'in kadınlarına izin vermiş ve onların beraberlerinde Usmân ibn Affân ile Abdurrahmân ibn Avf u göndermiştir [94].

52-..... Mü'minlerin annesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Biz kadınlar sizinle beraber çıkıp gazve yâ-hud mücâhede edemez miyiz? dedim.
Rasûlullah (S):
— '*Siz kadınlar için cihâdın en iyisi ve en güzeli hacc etmektir. Makbul olan haccdır" buyurdu.
Âişe: Artık ben bu sözü Rasûlullah'tan işittiğim zamandan sonra hacc etmeyi terk etmem, demiştir [95].

53-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Hiçbir kadın mahrem sahibi bir kimsenin beraberinde (yânî nikâh geçmez bir hısımının beraberinde) olmadıkça sefere çıkmasın; kadının beraberinde mahrem kişi bulunmadıkça yanına hiçbir erkek girmez" buyurdu.
Peygamber'in bu nehyi üzerine sahâbîlerden biri:
— Yâ Rasûlallah! Ben şu ve şu askerler içinde gazaya çıkmak istiyorum. Hâlbuki kadınım hacc yapmak istiyor (Ne buyurursun)? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Sen de kadınının beraberinde çık!" buyurdu [96].

54-..... Bize Habîb el-Muallim, Atâ'dan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) haccından (Medine'ye) döndüğü zaman Ensârî bir kadın olan Ümmü Sinan'a:
— "(Bizimle beraber) hacc etmenden seni men' eden nedir?" diye sordu.
Ümmü Sinan, kocası Ebû Sinan'ı kasdederek:
— Ebû Fulânm iki devesi vardır. Bunların birine binip hacca gitti. Öbürüsü de bizim bir arazîmizi suluyor! dedi.
Peygamber de:
— "Ramazân'da umre yapılması (sevâbca) benim beraberimde hacc etmeye bedel olur" buyurdu [97].
Bu hadîsi İbnu Cureyc, Atâ'dan rivayet etti ki, Atâ: Ben îbn Ab-bâs'tan işittim; o da Peygamber'den, demiştir[98]
Ve Ubeydullah da, Abdulkerîm'den; o da Atâ'dan; o da Câbir'-den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi [99].

55-.....Ziyâd'ın âzâdlısı Kazaa şöyle demiştir: Ben Peygamber'in beraberinde oniki defa gaza etmiş olan Ebû Saîd el-Hudrî'den işittim. O, şöyle dedi: Dört şey var ki, ben onları Rasûlullah'tan işittim. Yâhud da şöyle dedi: Ben Peygamber'den son derece dikkatimi çeken ve hayretimi toplayan dört (hikmetli) şey işittim:
a. Yanında kocası yâhud nikâh geçmez bir hısımı bulunmaksızın bir kadın, iki günlük mesafeye yolculuk etmez.
b. Ramazân ve kurbân bayramlarında oruç tutmak yoktur.
c. iki namazdan sonra namaz kılmak sabit değildir; İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar; sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar.
ç. Hiçbir mescide (adayarak) sefer için yükler bağlanmaz. Ancak şu üç mescide sefer edilir: el-Mescidu 'l-Harâm, benim mescidim ve el-Mescidü'l-Aksâ",

38- Ka'be'ye Kadar Yürümeyi Adayan Kimse Babı [100]

56-.....Bana Sabit el-Bunânî,Enes'tentahdîsetti. Peygamber (S) iki oğlunun arasında onlar tarafından sevk olunan ihtiyar bir kimse gördü. Ve:
— "Bunun hâli nedir ki (böyle yürüyor) ?" dedi.
Oğullan:
— Yaya (Ka'be'ye) yürümeyi adadı, dediler.
Peygamber:
— "Şubhesiz Allah, bu ihtiyarın kendi nefsini azâblandırmasın-dan (yânî kendini azâblandırmakla yaptığı ibâdetten) müstağnidir" buyurup, ona binmesini emretti [101].

57-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu Ebî Eyyûb haber verdi ki, ona da Yezîd ibnu Ebî Habîb haber vermiştir. Ona da Ebu'1-Hayr tahdîs etti ki, Ukbe ibnu Âmir (R) şöyle demiştir: Kızkardeşim Ümmü Hıbbân Beytullah'a kadar yaya yürüyüp ziyaret etmeyi adamış ve (zaîflığından dolayı) kendisi için Pey-gamber'in bu husustaki re'yini istememi bana emretmişti. Ben Peygamber'den fetva istedim. Peygamber (S): "(Evvelâ) yaya yürüsün, (yorulunca) binsin!" buyurdu [102].
Yezîd ibn Ebî Habîb: Ebu'1-Hayr Mersed ibn Abdillah,.Ukbe ibn Âmir'den ayrılmazdı, demiştir [103].

58-.....Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Brze Ebû Âsim, İbn Cureyc'den; o da Yahya ibn Eyyûb'dan; o da Yezîd ibn Ebî Habîb'-den; o da Ebu'1-Hayr Mersed ibn Abdillah'tan; o da Ukbe ibnÂmir el-Cuhenî(R)'den tahdîs edip yukanki hadîs zikretti[104].

---

[1] Birçok Buhârî nüshalarında; İbn Hacer ve Aynî'nin şerhlerinde esas aldıkları nüshalarda başlık böyledir. Besmele, nüshaların hepsinde sabittir. Bâzı nüshada müffed olarak bâb şeklindedir.
[2] Bu da Ebû Zerr el-Herevî nüshasında cemi' sîgasıyle; diğerlerinde müfred olarak bâb şeklinde gelmiştir.
[3] Bunun yugulamasını, Peygamber ve sahâbîleri Hudeybiye'de, Mekke'ye girip umre yapmalarına mâni' olunduğu zaman yapmışlardır. Kurbânlarını Mekke'ye yollamak kaabil olmadığı için orada kesmişler, tıraş olmuşlar ve ihramdan çıkmışlardır.
[4] Atâ'nın bu haberini İbn Ebî Şeybe parantez içine alınan sözlerle mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bununla ihsârın yalnız düşman tarafından gelen engellemeye mahsûs değil, hastalık gibi diğer herhangi mâni' olucu bir sebebi de şâmil olduğunu göstermek istemiştir
[5] Buhârî'nin âdeti, îzâhı sadedinde bulunduğu bir lâfız Kur'ân'da geçtiği zaman, onu da zikr ve tefsir etmektir. Başlıkta "Uhstrtum " (el-Bakara: 196) geçmişti. Âlu İmrân Sûresi'nde de "Hasûran" geçtiği için, burada onu da zikretmiş ve tefsî-rini vermiştir. Bu tefsir, İbn Mesûd'dan, îbn Abbâs'tan, Mücâhid, tkrime, Sa-îd ibn Cubeyr'den... rivayet edilmiştir. Bu kelimeye başka ma'nâ verenler de olmuştur. "Hasûran" kelimesi Kur'ân'da Yahya'nın vasıflarından biri olarak geçer: *'Ö, mihrâbda durup namaz kılarken, melekler ona şöyle nida etti; Gerçek, Allah sana kendisinden bir kelimeyi tasdik edici, bir efendi, nefsine hâkim ve sâ-Uhlerden bir peygamber olmak üzere Yahya'yı müjdeler'\Â\a İmrân:39).
[6] Hadîsin başlığa cevâb oluşu: İbn Umer'in kendi umresinde, altıncı hicret yılı olan Hudeybiye senesinde müşriklerin kendisini Beyt'e ulaşmaktan men' ettikleri zaman Rasûlullah'ın yaptığı gibi yapması cihetiyledir. Çünkü o, zikrettiğimi? veçhile kurbân kesip, tıraş olarak ihramdan çıkmıştı.
[7] Başlığa delîlliği; "Benimle Beyt arasına engel olunursa, ben de RasûlulIah'ın yaptığı gibi yaparım. Rasûlullah umresinde kurbânını kesip, tıraş olarak ihramdan çıkmıştı" kavlinden alınır. Bu, umre yapan kişi, engel olunduğunda bu işleri yapıp İhramdan çıkacağına delâlet ettiği gibi, hacının da engel olunduğunda bu işleri yapıp ihramdan çıkacağına delâlet eder.
Bu hadîs "Kıran haccı tavafı bâbı"nda bundan daha geniş olarak geçmişti.
Bu hadîsin son fıkrası, kıran haccı yapan kimse iki tavafa muhtâc olmaz diyen fakîhlerin mezhebine delîl sayılır. Hanefî mezhebinde ise kıran haccı yapan kişi için de iki tavaf lâzımdır. Bunun biri başta yaptığı umre için, biri de Arafat dönüşü haccın farzı olan ifâda tavafıdır. Kudüm yânî geliş ve veda tavafları bundan ayrıdır. Çünkü bu geliş ve veda tavafları bazılarınca vâcib değil, müstehâb tavaflardır.
[8] Bu, geçen hadîsin diğer bir tarîkten gelen rivayetidir.
[9] Bu Muhammed, bütün rivayetlerde nisbetsizdir. Onun için bunun kim olduğunda ihtilâf etmişlerdir: Hâkim: Bu, Muhammed ibnu'z-Zuhlî'dir, çünkü bâzı nüshalarda o, Muhammed ibn Müslim ibn Verrât'tır demiştir.
el-Kelâbâzî, İbnu Ebî Saîd'den, onun Ebû Hatim Muhammed ibn İdris er-Râzî olduğunu zikretmiştir. O, bunu eski bir asılda gördüğünü söylemiştir.
Bu Muhammed'in, Muhammed ibn tshâk es-Sagânî olması da muhtemil-dir denilmiştir (Aynî).
[10] Bunun başlığa delîlliği meydandadır. Çünkü hadîs, umre yapmaya girişenin engel olunacağına delâlet etmektedir.
[11] Hadîsin başlığa delîlliği "Sizden biriniz haccdan habs olunursa.." sözündedir. Çünkü haccdan habs olunmak, haccdan alıkonulmak demektir.
Bundan önceki bâb ile oradaki hadîsler umreden alıkonulmanın hükmünü bildirmişti. Bu bâb ve hadîsi ise haccdan alıkonulmaya âid hükümleri öğretmektedir. "O alıkonulan kimse Beyt'i tavaf eder..." cümlesi, hadîsteki "Rasûlullah'ın sünnetP'ni tefsîr etmektedir. Bu hadîsin ihtiva ettiği hüküm îmâm Şafîî ile onun tarafdârlarının mezhebidir. İmâm Ebû Hanîfe'ye gire Mekke'ye giren kimse muhsar (yânî alıkonulmuş) değildir. Ebû Hanîfe'ye göre İhsâr, Mekke'ye varmaya mâni1 ve tavaf ile sa'ye engel olmaktan meydana gelir. Bu suretle muhsar, Rasûlullah'ın Hudeybiye'de ihramdan çıkışı gibi yapar. Mekke'ye ulaşan ihrâmlı hacı ise, haccı kaçıran kimsenin hükmüne tâbi'dir. Ebû Hanîfe'ye göre böylesi umre yaparak ihramdan çıkar {Umdetu'l-Kaarî, V, 44).
[12] Buhârî bununla Abdullah ibnu'l-Mübârek'in bu hadîsi bâzan Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; bâzan da Ma'mer'den; o da ez-Zuhrfden rivayet ettiğini göstermek istemiştir.
[13] Bu hadîs muhsar için, yânî herhangi bir manianın engel olmasıyla Ka'be'ye varması mümkİn olmayan kimse için, evvelâ kurbân kesip sonra tıraş olarak ihramdan çıkmanın cevazında sarihtir. Yalnız şârih Kastallânî: "Kurbân yerine varıncaya (yânî kesilinceye) kadar başlarınızı tıraş etmeyin.. "(el-Bakara:l96) âyeti, tıraşın kurbânı kesmeden sonraya bırakılmasını gerektirir. Böyle İken nasıl olur da tıraş öne geçirilir? derim demiş ve bu suâle kendisi şöyle cevâb vermiştir: Âyetteki kurbân kesmenin tıraştan öne geçirilmesi keyfiyeti, muhsar hakkında değildir. Âyetteki durum Ka'be'ye kurbân hediyesi sevkeden hacının tâ Minâ'da kurbânını kesmeden tıraş olup ihramdan çıkamayacağını beyân ve teslime âiddir. Muhsar olan, yânî herhangi bir engel ile alıkonulan hacıya gelince, bunun kurbânın mahalli, yânî kurbânının kesileceği yer, Beyt'İ ziyaretten men' olunup geri kaldığı mahaldir. Nasıl ki Rasûlullah da Hudeybiye'de kurbânını kesmiş ve ihramdan çıkmıştır... Ve Hudeybiye Harem değil, hıliden sayılmıştır (Kastaliânî, III, 285).
[14] H ıdîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah (S) kurbanlık develerini kesti ve başını tıijaş ;etti" sözündedir.
Bu hadîs, bundan önceki bâbda buradakinden daha bütün olarak geçmişti.
[15] Taberî, Alî ibn Ebî Talha'dan; o da İbn Abbâs'tan bunun benzerini rivayet etmiştir (Aynî).
[16] Bu, Beyhakî'nin Kitâbu'l-Ma'rife'sinde Şafîî'nin ibaresinden olmak üzere okuduğum habere benziyor... (Kastallânî)
[17] Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihetledir: Peygamber ve sahâbîlerinin Hudeybi-ye'de Ka'be'den alıkonuldukları meşhurdur. Onlar bu hususta kaza ile emr olunmamışlardır. İşte bundan muhsara, yânî alıkonulan kişiye bedel, yânî kaza etmek lâzım gelmiyeceği bilinmiştir.
Bu hadîs bu kitabın baş tarafında "Umre yapan kişi alıkonulduğu zaman?
bâbı"nda geçmişti.
[18] Yânî Yüce Allah'ın şu kavlinin tefsiri babı: Âyetin baş tarafı şöyledir: "Haccı da, umreyi de A İlah için tamam yapın. Fakat alıkonursanız, o hâlde kolayınıza gelen kurbân gönderin. Kurbân yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin..."
[19] Buhârî bu ifadeleriyle âyeti tefsir etmektedir.
[20] Âyette, bildirilen özürlerden dolayı ihrâmlı için, âyette zikrolunan keffâretler-den birini vererek tıraş olacağı sabit oluyor. Fakat vücûdun diğer yerlerini bu suretle tıraş etmek caiz olup olmadığı nassan bildirilmemiştir. Cumhûr,bedenin diğer yerlerinin tıraş edilmesini, kıyâsen istidlal etmişlerdir. Âyetten ve hadîsten anlaşılan, muhayyerliğin yalnız zaruret hâline mahsur olduğuna hükmetmişlerdir. İmâm Mâlik'in: Fidyenin, bedendeki tüylere ilgisi yoktur, dediğini Râfîî rivayet etmiştir.
Buhârî bu Ka'b ibn Ucre hadîsini buradaki değişik bâblarda ayrı ayrı beş tarîkten getirmektedir.
[21] Hadîsin başlığa hüccetliği "Birferak mikdarını altı fakır arasında sadaka yap" sözündedir. Çünkü bu söz, âyetteki "Ya sadakadan" ta'bînnâeki sadakayı tef-sîr etmektedir.
el-Ferak: Bir ölçek adıdır ki, Medine'de ma'rûftur; üç sâ' hububat alır. Bâzılarına göre onaltı ntl, bâzılarına göre dört ntl alır (Kaamûs).
Hadîsteki bilgiye göre her fakire yarım sâ' buğday (yânı beşyüzyirmi dirhem) vermek üzere, altı fakire üç sâ' verilecektir. Verilecek bu mikdâr, buğday ve diğer şeyleri şâmil olursa da Müslim'in bir rivayetinde "Taam" geldiğinden, bununla buğday kasdedilmiş olması daha uygundur
[22] Hadîsin başlığa delîlliği "Herbir fakire yarım sâ' (yânî beşyüzyirmi dirhem) verilecektir" kavimdedir. Bu hadîsteki yanm sâ'ın buğday ve hurma olacağı hususunda rivayetler vardır.

[23] el-Bakara:196. âyetinde zikredilen "Yâhud nüsük "ten maksad, kesilecek kurbânın en az derecesi koyun kurbânıdır. Bunun en yükseği deve, ortası da sığır olduğu anlaşılmakla beraber, Taberânî'nin bu yolda sarîh rivayeti de vardır
[24] Hadîsin, başlıktaki "Nüsük" ta'bîrinin en azının koyun olduğuna delîl olan yeri "Yâhud bir koyun kurbân etmesini emretti" cümlesidir.
Bu hadîs, Kur'ân'da fidye mutlak olduğu için, sünnetin Kur'ân'ın mücmelini beyân edici olduğu, mutlaklığın sünnetle kayıdlanması, ihrâmhnın başını tıraş etmesinin harâmlığı, haşereler veya başka bir sebeble eziyete uğradığında tıraş etmesi hususunda ruhsat verildiği gibi hükümlerin dayanağı olmuştur.
[25] Bu, görünüşte ta'lîkdir, fakat gerçekte ta'lîk değildir. Çünkü Ravh üzerine atfedilmektedir. Bununla îshâk'ın Ravh'tan ve Muhammed İbn Yûsuf el-Fıryâbî'den rivayet ettiğine işaret etmiştir. Bir de burada tshâk'ın ve Verkaa1-nın kim olduklarına dâir tefsir gelmiştir
[26] Hadîs, başlıktaki "Refesyoktur" kavlini tefsîr etmek üzere "Lem yerfus" lâfzını getirmiştir; uygunluk buradadır.
[27] Buhârî bundan önceki bâbda getirdiği Ebû Hureyre hadîsini başka bir tarîkten, yine başlıkta bulunan âyetteki iki lâfzı tefsîr etmek üzere getirmiştir. Hadîste, âyetteki "Cidal" lâfzıyle yetinildiği için, ayrıca "Cidal" zikredilmemiştir.
er-Refes: Cinsî münâsebet ve buna da'vet edici hareketler, sözlü veya fiilî günâhlar olmak üzere tefsîr edilmiştir.
el-Fusûk: ttâat yolundan çıkmak ma'nâsınadir; bütün münker işlerden sakınmayı emredicidir .(Cidal de arkadaşlarla," diğer insanlarla mücâdele, münâkaşa olmak üzere tefsîr edilmiştir.
[28] Ebû Zerr nüshasında başlık Besmele'H olarak böyle gelmiştir. İbn Hacer, Aynî ve Kastallânî'nin esâs aldıkları mushalarda da böyledir. Bir nüshada "Ebvâbu Cezâ'i's-Sayd, Bâbu kavli'llâhi.. -Avlanma cezası bâblan, Yüce Allah'ın şu kavli babı.." şeklinde gelmiştir.
Başlıktaki "Ve benzeri fiiller..."den maksad, Harem içinde ağaç kesmek gibi İhrâmlıya yasak olan diğer fiillerdir.
[29] Mukaatil'İn tefsirinde bildirdiğine göre, bu âyetlerin nuzûl sebebi- Ebu'1-Yusr Amr ibn Mâlik el-Ensârî'dir. Hudeybiye'de umre niyetiyle ihrâmlı iken bir yaban eşeği öldürmüş, bunun üzerine yukanki "ihrâmh iken av Öldürmeyiniz.." âyeti inmiştir.
İbn İshâk, Mûsâ İbn Ukbe, Vâkıdî ve daha başkaları da Ka'b ibn Arnr hakkında İndi; Ka'b, Hudeybiye'de bir yaban eşeği avlamıştı da bu âyet inmişti, demişlerdir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).
Bu âyetler, ihrâmlı iken av öldürmenin harâmlığına; bu harâmlığa ceza vâ cib olduğuna delâlet etmiştir. Bu hususta İmamlar arasında görüş ayrılığı olmamıştır. Hem de ihrâmlı olana av avlamanın harâmlığı, bu harâmhğı bilsin bilmesin, avladığında bu cezântn gerekliliğinde fark yoktur. Gerçi âyette 'T«' ammüden = Bilerek" kaydı varsa da, kayıd, nassm geliş yeri i'tibâriyledir, Hatâen avlamakta tağlîz için âmm de katılmıştır, deniliyor.
Âyetteki iki adaletli hakemin vazîfesini, Mâlik, Şafîî, Ahmed, Muhammed ibn Hasen ceza olan kurbân, doyurma ve oruçtan birisini ta'yîne âiddir, demişlerdir. İmâm Ebû Hanîfe İle Ebû Yûsuf: Bunların vazifesi kıymet takdir etmektir. Bu takdir edilen kıymet ile cinayet sahibi, öldürülen hayvanın benzeri bir kurbân bulursa keser, isterse it'âm eder, isterse sadaka yapar; bu hususta tercih hakkı kaatile âiddir, demişlerdir (Aynî).
[30] Ebû Zerr nüshasında başlık böyle sabit olmuştur. Diğer rivayetlerde bu başlık yoktur. Onlar burada zikredilen şeyleri, bundan önceki bâbdan kılmışlardır.
[31] Bu hususta fakîhler arasında görüş ayrılıkları vardır.
[32] İhrâmlının bu kesmesinin zahiri, av ve diğerlerini şâmil ise de, muradı avdan gayrı hayvanların kesilmesidir. Buhârî bunun kasdedildiğini, bunu ta'kîb eden sözleriyle işaret etmiştir.
îbn Abbâs'ın görüşünü İkrime'den tarikiyle Abdurrazzâk; Enes'in haberini de İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[33] Buhârî, zikredilen âyette "/d/" geçtiği için, "Adi" ile "Idl"ın farkını işaret etmektedir.
[34] Buhârî, o âyetten sonraki el-Mâide: 97. âyetinde geçmekte olan "Kıyâmen"lâfzının ma'nâsını vermektedir.
[35] Buhârî burada "Kâfir olanlar onları RabbHerine denk tutuyorlar "(e\-En'âm:\) âyetindeki "Ya'ditûri" fiilinin ma'nâsına işaret etmiştir. Bunu burada zikretmesi bu fiilin "denk" ma'nâsına olan *7tf/"den yâhud "misi" ma'nâsına olan VAdl"den yapılmış olmasıdır (Aynî).
[36] Hadîsin başlığa delîlliği "ihrâmlı oldukları hâlde "Yiyiniz!" buyurdu" kavlin-dedir. Çünkü yaban eşeğini avlayan kişi ihrâmh değildi. Bu kişi onu Peygamber'e hediye etmiş, Peygamber de beraberindeki ihrâmlı sahâbîlere o eti yemelerini mübâh kılmıştır. İşte bu, ihrâmsızm avından ihrâmlınm yemesinin cevazına delâlet etmiştir. Bunda ihtilâf da vardır (Aynî).
Bu Ebû Katâde hadîsi, ihramda avlanma cezası konusunda çok mühim bir esastır. Avlanma cezasına dâir pekçok hükümlerde bundan istifâde edilmiştir. Bu hadîsin birkaç rivayeti daha gelecektir.
Hadîste geçen es-Sukyâ, Mekke ile Medine arasında bir köyün adıdır. Ta'hune veya Ti'hine de bu köye üç mil mesafede bir su başıdır. Bu son isim, hâ'-nın üç harekesiyle okunmuştur (Aynî).
[37] İçlerinde ihrâmsız insan bulunan İhrâmhlar bir av, onu avlamaya kudretleri olmakla beraber ihrâmh oldukları için avlayamayacaklanndan taaccüb ederek güldüklerinde, ihrâmsız insan av olduğunu anlasa, onların gülüşü ihrâmsıza bir işaret olmadığı hâlde, ihrâmsız kişi onu avladığı zaman gülmüş olan ihrâmlılara hiç-birşey lâzım gelmez (Kastallânî).
[38] Başlığa uygunluğu "Arkadaşlarım bir yaban eşeği gördüler de bâzısı gülmeye başladı. Ben de baktım ve hayvanı gördüm..." sözündedir. Peygamber'in yemekle emretmesi, ibâha içindir (Aynî).
[39] Bâb başlığına delîlliği "Bizler av hayvanı aleyhine sana hiçbir şeyle yardım etmeyiz dediler" sözündedir.
Buhârî bu hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir: Biri Abdullah ibn Muham-med tarîki, diğeri de tahvilden sonraki Alî ibn Abdillah tarîkidir
[40] Bundan maksad, Amr ibn Dînâr'ın zabtının te'kîdi ve hadîsi Salih ibn Keysân'-| dan bizzat işittiğinin isbâtıdır.
"O Medine'den buraya, yânî Mekke'ye bizim yanımıza gelmiştir" sözünden maksadı, Salih'in Medine'li olup, Mekke'ye geldiğini göstermektir. Böylece Amr ibn Dînâr, arkadaşlarına Salih'ten bizzat bu hadîsi ve diğer hadîsleri işitmeleri için, Salih İbn Keysân'a delâlet edip göstermiştir. Bu hadîste fer'î mes'-elelerde ictihâdm cevazı ve bunlarda ihtilâf edilebileceği hükmü de vardır.
[41] Başlığa delîlliği "Sizden biri ona emrettiyâhud işaret etti mı?" sözündedir. Bundan anlaşılan şudur: İhrâmlının, avı avlaması için ihrâmsıza İşaret etmesi caiz olmaz. Şayet işaret etmiş ve o da avı öldürmüş olsa, ihrâmlı için bundan yemek caiz olmaz. Bu hususta görüş ayrılıkları da vardır.
İhrâmsız kimse tarafından avlanan hayvanın, avlarken yardım ve işaret etmemek şartıyle ihrâmlının bu av etini yemesi caiz olduğuna bu hadîs de açıkça delâlet etmektedir. Bu hadîslerden yaban eşeği avlamanın cevazı ve etinin yenilir olduğu da anlaşılmıştır.
[42] Sa'b'ın, bu yaban eşeğini Rasûlullah'a canlı olarak mı, yoksa kesilmiş olarak mı verdiği hususu hadîsin metninde zikredilmemiştir. Buhârî'nin İmâm Mâlik tarikiyle rivayet ettiği bu Sa'b hadîsini İmâm Mâlik gibi daha birçok rivayet sâ-hibleri de ez-Zuhri'den böyle mutlak olarak rivayet etmişlerdir. Yalnız İbn Uyey-ne'nin Zuhrî'den rivayetinde yaban eşeği eti diye gelmiş, Müslim'deki bir rivayette de böyledir. Bu hadîsin bunlardan başka bir takım rivayet tarîklerinde de kesilmiş ve kanı akarak, bâzılarında hayvanın bir dudu ve bir parçası hediye edildiği rivayet edilmiştir.
Rivayette son derece ihtiyata yapışan İmâm Buhârî, Rasûlullah'a hediye edilen bu hayvanın diri veyâhud kesilmiş olduğuna temas etmeyerek, yaban eşeğini hadîste mutlak olarak rivayet etmiştir. Fakat hayvanın diri hediye edildiği hakkında da gâlib zannı bulunduğundan, bunu da hadîsin bâb başlığında izhâr ederek, diğer rivayetlerin za'fına işaret etmiştir (Kastallânî).
Ebvâ: Medine civarında Cuhfe'ye yirmiüç mil mesafede bir dağın adıdır.
Veddân: Cuhfe'ye daha yakın ve sekiz mil mesafede bir yerin veya köyün adıdır. Râvî bu iki mahalden birinin ta'yîninde şekk ettiği için, terdîd ile rivayet etmiştir. îbn İshâk Veddân; Ma'mer ise Ebvâ olduğunu cezim ile rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
[43] Hadîste ihrâmlınn Öldürebileceği beş nevi' kısaca bildirilmiş yâhud da bu hayvanların isimleri yakında gelecek olan Salim hadîsine havale edilmiştir.
[44] Mâlik'in Abdullah ibn Dinar'dan gelen bu tarîkinde Rasûlullah, beş hayvanın isimlerini söylemiştir.
[45] Bu Müsedded hadîsi, başka bir tarîktir ki, bunda sâdece bu kadar sevketmiş yâhud da bundan sonra gelecek olan tarîke havale etmiştir.
[46] Bu, diğer bir tarîktir. Bunda, geçmiş olan tarîklerdekilerin tamâmı vardır. Bu-hârî bunun için bunu "Ve bize..." diyerek vâvı atıf harfiyle öncekiler üzerine atfetmiştir.
[47] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır.
Bu hayvanların kötülükleri hususunda şunlar söylenmiştir: Karga ile çaylak zaîf buldukları sığır, deve ve diğer hayvanların sırtlarındaki etlerini gagala-nyle yerler, gözlerini çıkarırlar, şaşkın bir insanın elinden ekmeğini kaparlar. Bunlar kuşların en âdîsidir. Akreb de en zehirli bir hayvandır; hattâ yılanı bile vurur öldürür. İri bedenlerine rağmen akrebin zehiri, fîli, sığın öldürmeğe kâfidir. Yaralayıcı köpek, saldırgan her hayvana denir, kurt da buraya katılır. Şafîî, Sevrî, Ahmed ibn Hanbel'e göre Akûr kelb ile murâd, her yırtıcı ve parçalayıcı hayvandır. Bu beş nevi' hayvanın öldürülmesi, ihrâmlı için caizdir. îhrâmlı için caiz olunca, ihrâmsızlar için bunların Öldürülmeleri evleviyetle caiz olur.
[48] İsmâîlî'nin sarahatle bildirdiğine göre, bu vakıa arefe gecesi olmuştur. Minâ'da olduğu da hadîs metninde bildirildiğinden, bunun Harem içinde vâki' olduğuna delâlet eder. ibn Huzeyme'nin Hafs ibn Giyâs'tan "Rasûlullah ihrâmlı iken Minâ'da, Harem dâhilinde bir yılanın öldürülmesini emretti" suretinde daha açık bir rivayeti vardır.
Hadîsteki "Şu yılanı öldürünüz!" emrinin gereği vucûbdur. îhrâmlı için Harem dâhilinde yılanın öldürülmesi vâcib olunca, Harem haricindeki ihrâmsı-zın öldürmesi, vucûbun evlâ derecesiyle sabit olur. İbn Battal: Gerek Hill'de, gerek Harem'de yılan Öldürülmesinin cevazında âlimlerin ittifakı vardır, demiştir.
[49] Hadîsin başlığa uygunluğu "Fâsıkcık" sözündedir. Çünkü Peygamber'in onu "Fâsıkcık" ismiyle isimlendirmesi, öldürülmesinin mübâhlığını gerektirir. Ai-şe, Peygamber'in keleri Öldürme emrini işitmediğini bildirmiştir
"Fâsıkcık" ta'bîri, keler cinsinden bâzılarının zararlı ve ağulu hayvancıklar'olduğunu ifâde etmiştir.
[50] Buhârî'nin bu sözünün şevki, fer'de böyle bu babın sonunda vâki' olmuştur. Hâlbuki bunun yeri açıkça sezileceği üzere bundan evvel geçen İbn Mes'ûd hadîsinin arkasıdır (Kastallânî).
[51] Buhârî bu İbn Abbâs hadîsini, bundan sonra gelecek olan bâbda mevsûlen rivayet etmiştir.
[52] Hadîsin başlığa uygunluğu "... Mekke Haremi'nin ağacı kesilmez" sözünde-dir. Bu hadîs, ayniyle İlim Kitâbı'nda da geçmişti.
Ebû Amr ibn Saîd ibni'1-Âs, Umeyye oğullan hanedanından ve vâlîlerin-dendir. Yezâd ile Mervân ve Abdulmelik günlerinde Abdullah ibnu'z-Zubeyr (R)'e ordular hazırlayıp sevketmiş, nihayet Halîfelik sevdasına düştüğü için Abdulmelik ile harb de etmiş ve onun tarafından sulh ve emân verildikten sonra ahde vefasızlıkla (gadren) öldürülmüştür. Mekke Haremi'ne karşı ordu sevkedilme-mesi hakkında Ebû Şurayh (R)'ın nasihatine mukaabil, ona ilim taslayarak verdiği cevâb da mugalata yânî yanıltmadır. İbnu'z-Zubeyr, Amr'ın hizmet ettiği kimselerden evvel Şam'dan mâada bütün İslâm beldelerinden biat almış olup, sahâbî olmak dolayısıyle halifeliğe onlardan daha hakklı olduğu hâlde onu âsî, kaatil ve hırsız menzilesinde tutması ve Harem'in hürmetini parçalamağa kalkışması, cinsiyet ve kavmiyet asabiyetine uymaktan başka şeye hamledilemez. (Tecrîd Ter., I, 86-87).
[53] Hadîsin başlığa delîlliği "Haremin avı ürkütülmez" sözündedir. Bu hadîs, Cenazeler Kitâbı'nda "Kabirde ızhır ve kuru ot bâbı"nda da geçmişti.
İstemeden sonraki istisna, ya o anda buna dâir vahiy geldiğine veya geçmiş olan vahiyde istisnanın beyân ve tebliği, istemeye bırakıldığına; yâhud da böyle bir vahiy yoksa, Peygamber'in Allah tarafından me'mûr buyurulduğu hususların tafsillerinde icdhâda İzinli olduğuna delildir.
[54] Bu kısım, İkrime'nin Hâlid'e hitabıdır. İkrime bununla hayvanları telef etmek ve diğer ezâ nevi'lerinden men'e tenbîh etmek istemiştir. Bu, ednâ ile a'lâya, yânî daha küçük olanla daha yüksek olana tenbîh etmektir. Nitekim "Ana babana üff rfeme.'"(el-lsrâ:23) kavlinde de böyledir. Üff demekten men' edilen şahıs, onlara sövmekten evleviyetle men' edilmiş olur (Aynî).

[55] Ebû Şurayh(R)'ın bu hadîsi, bundan önceki bâbda mevsûlen geçmiştir
[56] "Lâkin cihâd ve niyet vardır" demek, Mekke fethinden sonra Medine'ye hicret yoktur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd için ve bir de hayır tahsîü niyetiyle çıkılır, demektir.
[57] Başlığa delîlliği "Mekke Allah'ın haram kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar haramdır..." sözündedir.
[58] ibn Umer'in oğlu Vâkıd'a yaptığı bu tedâvî haberini Saîd ibn Mansûr, Mucâ-hid tarîkinden mevsûlen rivayet etti. Bu haberin başlığa uygunluğu, bunların her ikisi de, yânî kan aldırma ve dağlama işlerinin ikisi de tedâvîde kullanıldığı cihetledir
[59] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
[60] Lahyu Cemel, Mekke ile Medine arasında, Medîne'ye daha yakın bir yer ismidir. Hazım ve daha başkaları bu kan aldırmanın Veda Haccı yolunda olduğunu kat'iyetle bildirmişlerdir. Bu hadîslerden ihrâmlının burada zikredilen ve zikredilmeyen tedâvî şekilleriyle tedâvî olabileceği hükmü alınmıştır. Bâzı fakîhler, hadîsin zahirine göre sıhhî luzûm olsun, olmasın; mutlak surette ihrâmlı için kan aldırmayı caiz görmüşlerdir...
[61] Hadîste ihrâmlının evlendirilmesi vardır. Keza başlıkta mübhem bıraktığı cevaz hükmünün de- beyânı gelmiştir.
Bu hadîse dayanarak îbrâhîm Nahaî, Sevrî, Atâ, Hammâd ibn Ebî Süleyman, İkrime, Mesrûk, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf... nikâh etmekte ihrâmlı için hiçbir mahzur yoktur, şu kadar ki, ihramdan çıkıncaya kadar cinsî münâsebette bulunamaz, demişlerdir.
İbn Mes'ûd, Saîd ibn Müseyyeb, Evzâî, Mâlik, Şafîî, Ahmed ve İshâk da ihrâmlının nikâh etmesini ve nikâh olunmasını tecvîz etmemişlerdir.
[62] Âişe'nîn bu sözünü Beyhakî mevsûîen rivayet etmiştir. Başlığa uygunluğu, bu boyaların tıyb kokusu gibi koku neşretmesi ve cinsî temas arzusunu harekete geçirmeleri cihetindendir.
[63] Başlığa delîlliği "Vers ve zağferân ile boyanmış hiçbirşey giymeyin" sözünde-dir. Bu hadîs İlim Kitâbı'nın sonlarında başka bir tarîkten geçmiş idi.
[64] Bunların hadîslerini sırasıyle Nesâî, Ebû Dâvûd, Alî ibn Muhammed el-Misrî, Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, Âhmed, Hâkim mevsûlen rivayet etmişlerdir
[65] Ubeydullah'ın bu hadîsini İshâk İbn Râhûye kendi Müsned'inde mevsûlen rivayet etmiştir.
[66] Hadîsin başlığa hüccetliği "Ona hiçbir koku yaklaştırmayın " sözündedir. Çünkü o zât ihrâmlf iken ölmüştür, ihrâmhya da koku sürmek men1 edilmiştir.
Buhârî bu hadîsi Cenazeler Kitâbı'nda "İhrâmlı nasıl kefenlenir bâbı"nda iki tarîkten getirmişti
[67] İbn Abbâs'ın bu sözünü Dârakutnî ile Beyhakî mevsûlen rivayet etmişlerdir.
İbn Umer'in görüşünü Beyhakî; Âişe'nin görüşünü ise İmâm Mâlik mevsûlen rivayet etmişlerdir. Bunların başlığa uygunluğu, yıkanmak da, bedeni ve başı ovalamak da ezayı ve kiri gidermek olduğu cihetledir
[68] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
İbn Uyeyne'nin rivayetinde şu ziyâde vardır: Râvî Abdullah ibnu Huneyn, Ebû Eyyûb'un bu fiilî ve kavlî cevâbını getirip, İbn Abbâs ile Mısver'e haber verince Mısver, İbn Abbâs'a: Artık seninle bir daha mücâdele etmem, demiştir (Aynî ve Kastallânî).
[69] Başlığa uygunluğu "İki mest giysin " sözündedir. Burada emir mutlaktır; kesilmesi zikredilmemiştir.
[70] Bu İbn Umer hadîsi, bundan önce geçen tbn Abbâs hadîsindeki mutlakhğı ka-yıdlamiştır. Edik bulamayıp iki mest giyen ihrâmh, bunları topuklarının altına kadar kesecektir. Bu hadîs, biraz evvelki bâbda küçük bir metin farkıyle ayrı bir tarîkten geçmişti.
[71] Bâb başlığına delîlliği meydandadır, zâten biraz evvel de başka bir tarik ile geçmişti
[72] İkrime'nin sözünün başlığa uygunluğu açıktır. Yalnız silâh kuşandığı takdîrde fidye verir görüşüne hiç kimse katılmamıştır. Buhârî de buradaki sözü ile, bu fidye vermek görüşünde mutâbaa olmadığını açıkça ifâde etmiştir
[73] Buhârî bu hadîsi burada kısaltılmış olarak getirdi. Sulh Kitâbı'nda tamâmını getirmiştir. Bâb başlığına delîlliği "Mekke'ye silâh sokulmayacak" sözündedir. Eğer silâh taşımak mutlak olarak, yânî zarurette ve zaruret dışında caiz olmamış olaydı, Mekke ahâlîsi bu madde üzerine hükümleşmezdi (Aynî, Kastallânî).
Hadîs, ihtiyâç duyulduğu zaman ihrâmlının beraberinde silâh taşıyabileceğine ve bundan dolayı bir fidye söz konusu da olmadığına delâlet etmiş oluyor.
İbn Battal: Mâlik ve Şafîî ihrâmlının haccda ve umrede silâh taşımasına cevaz verdiler; el-Hasen ise bunu kerîh gördü, demiştir (Aynî).
[74] Yânî bu bâb, hacc ve umre yapmayacakların Harem'e ihrâmsız girebileceklerini beyân babıdır. İbn Umer de Mekke'ye ihrâmsız olarak girmiştir. İbnu Umer'in bu.fiilini İmâm Mâlik el-Muvatta'da mevsûlen rivayet etmiştir.
[75] Bunların hepsi Buhârî'nin sözüdür. Buhârî bu sözleriyle, Mekke'ye hacc ve umre niyetiyle olmayarak ihrâmsız giren kimseye birşey lâzım gelmeyeceğini ifâde etmiştir. Çünkü gelecek olan İbn Abbâs hadîsinde Rasûlullah (S): "Hacc ve umre yapmak isteyen kimseler için" buyurmuştur.
Diğer imamlardan meşhur olan görüş ise ihrâmlı girmek vucûbudur.
[76] Hadîsin başlığa delîlliği "Hacc ve umre yapmak isteyenlere" sözündedir. Çünkü Rasûiullah bu sözüyle mîkaatlan hacc ve umre yapacaklar için tahsîs etmiş, ve umre yapmayacaklar için bir mîkaat ta'yîn etmemiştir. Hadîs ayniyle Hacc Kitâbı'nda "Mekke ahâlîsinin ihrama girme yeri bâbı"nda geçmişti.
[77] Hadîsin başlığa delîlliği Peygamber'in Mekke'ye, başında bir nevi' harb silâhı olan miğfer olarak girmiş olmasıdır. Eğer böyle girmek haram olsaydı, muhakkak Peygamber başı açık girerdi. Başlık da Mekke'ye ihrâmsız girmek hakkındadır. Buhârî bu hadîsi ayrı ayrı tarîklerden Libâs, Cihâd ve Magâzî Kitâblan'nda da getirmiştir.
İbnu Hatal, Rasûlullah'ı ve İslâm'ı dâima şiirleriyle hicveden kötü ruhlu birisi idi. İbn Abdilberr: Müslüman olmuş, sonra dînden dönmüştü, diyor.
Rasûlullah Mekke'ye girdiğinde umûmî afv i'lân etmiş ve fakat dört erkek ile iki kadını bu afvdan hâriç tutmuştu. Bunlardan biri İbn Hatal idi.
İbnu Hatal'ı Ebû Berze (R) öldürdü, Saîd ibn Hureys de iştirak etti (Kas-tallânî).
[78] İnsan üzerinde gömlek olduğu hâlde hacc fiillerini bilmiyerek ihrama girdiği zaman, üzerine fidye gerekir mi, gerekmez mi? Buhârî, hadîste bu husus açıkça belirmediği için cevâbı zikretmedi. Buhârî evvelâ hadîsin râvîsi olan Atâ'nın haberini zikretti. Bununla maksadı şudur: Eğer hadîsten fidyenin vucûbü anlaşıl-saydı, bu Atâ'ya gizli kalmazdı. İşte bunun için Atâ, o kimse üzerine fidye yoktur, demişti.
[79] Başlığa uygunluğu, o kimse üzerinde cübbe olduğu hâlde ve İhram işlerinin câhili olduğu hâlde umre niyetiyle ihrama girmiş olmasıdır. Şübhesiz gömlek ile cübbe aynı hükümdedir, aralarında hükmen bir fark yoktur.
[80] Çünkü eli ışınlan kişi, saldırıcıyı def etmek için elini çekmiş ve bu çekişle onun dişini sokmuştu. Meşru' müdâfaada söktüğü için, dişi heder olup diyetsiz bırakılmıştır.
Bu fıkranın bu bâbla ilgisi, hadîsin tamamlayan bir fıkrası olmasından ibarettir. Burada tebaiyyetle zikredilmiştir. Buhârî bu hadîsi Hacc, Fadâilu'l-Kur'ân, Magâzî, Diyât Kitâblan'nda da getirmiştir
[81] Hakîkaten hadîslerde Peygamber'in böyle bir emri yoktur.
[82] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Arafat'ta ihrâmlı iken Ölen kimse nâmına, geri kalan cemreler, tıraş, ifâda tavafı gibi hacc fiillerinin niyabetle yerine getirilmesini ve onun ihrâmlı hâlinin devam ettiğini ve kıyamette telbiye'ederek diriltileceğim bildirmesi cihetindendir.
[83] Bu da aynı hadîsin başka bir tarîkidir; metin bir kelime farkı ile aynıdır.
[84] Bu, aynı hadîsin diğer bir tarîkidir. Hadîs başlıkta ifâde edilen hususlara, yânî ihramı içinde öldüğü zaman ihrâmlının tâbi' tutulacağı sünnet fiillerine delâlet etmektedir. Hadîsin bu kadarcık delâleti de, daha umûmî olan başlığa hüccet yapmağa yeterlidir.
Şafîî, Ahmed ibn Hanbel, İshâk ibn Râhûye ve Zahirîler, ihrâmlı olarak vefat eden mü'minin ihram hâlinin öldükten sonra da devam edeceğine bu hadîslerle istidlal etmişlerdir. Ve ihram hâlinin devamından dolayıdır ki, kefen-lenmesinde başının bezle örtülmesi, koku kullanılması nehyedilmiştir, demişlerdir.
[85] Hadîsin bâb başlığına uygun olması için "Kadın, kadın adına hacc yapar" demesi yakışırdı. Zerkeşî buna şöyle cevâb verdi: Buhârî bu başlığı, hadîsteki "Allah hakkını da ödeyip yerine getiriniz" sözünden istinbât etmiştir. Çünkü bu hitâb, içinde erkekler ve kadınların dâhil bulunduğu bir hİtâbdır. Böyle olunca erkeğin kadın adına, kadının da erkek adına haccetmesi vardır (Kastallânî).
[86] Hadîsin başlığa delâleti "Annem hacc yapmayı adamıştı..." sözündedir. Çünkü bu kelâmda ölmüş olan kimsenin adağı yerine hacc yapmak vardır. Bu İse başlığın birinci cüz'üne mutabıktır... (Aynî).
[87] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bu hususta fakîhlerin bâzı farklı görüşleri vardır.
Ebû Hureyre'den gelen hadîste "Baban tarafından (vekâleten) hacc yap" lâfzıyledir.
[88] Bâb başlığına delîlliği "Ben onun tarafından (vekâleten) hacc yapabilir miyim? ... Evet... buyurdu" sözünden alınır. Bu kelâm kadının erkek adma hacc yapmasının cevazını haber vermektedir.
Bu hadîsten binip inmeye muktedir olamıyacak derecede zaîf olan kimseye niyâbeten başkasının hacc etmesinin cevazı alınmıştır. İmâm Ebû Hanîfe, Sev-rî, Şafîî, Ahmed, îshâk'ın mezhebleri böyledir.
İmâm Mâlik, Leys ibn Sa'd, Ha-seh ibn Salih ise: Hayattaki kimseden niyâbeten hacc edilmez; eğer hacc etmeden vefat etmiş olursa, ölüye vekâleten hacc etmek sahîhtir, demişlerdir.
Nahaî gibi bâzı selef âlimleri de: Ne Ölü hesabına, ne de herhangibir sebeb-Ie başkası nâmına vekâleten hacc etmek caiz değildir. İsterse hacc ile vasiyyet etmiş bulunsun, demişlerdir... (Umdetu'I-Kaarî, V, 120).
[89] Hadîsin başlığa delîlliği, tbn Abbâs'ın bulûğ çağının aşağısında iken Veda Haccı'nda Peygamber'in beraberinde bulunmuş olması cihetiyledir.
Bu hadîs Hacc Kitabı1 nda "Ailesinin zaîflerini önden gönderen kimse bâ-bı"nda da geçmişti.
[90] Hadîsin başlığa delîlliği bundan önceki hadîsin delîlliği hakkında söylediğimiz gibidir.
Bu hadîs de tlim Kitâbı'nda "Küçüğün hadîs işitmesi.ne zaman sahîh olur bâbı"nda; Namaz Kitâbı'nda "îmâmm sütresi bâbı"nda da geçmişti.
[91] Yûnus'un bu hadîsini Müslim rivayet etmiştir.
[92] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
İbn Sa'd'ın, Vâkıd'den rivayetinde "Benimle anam hacc etmişti"; Fâkı-hî'nin rivayetinde "Benimle babam hacc etmişti" ziyâdeleri vardır. Tirmizî'nin rivayetinde Sâib'in bu haccı Veda Haccı'nda olduğu açıkça belirtilmiştir.
[93] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sâib için, ona hacc yaptırılmış idi" sözündedir. Çünkü Sâib, kendisine hacc yaptırıldığı zaman küçük bir çocuktu. Başlık da "Çocukların hacc etmesi" hakkındadır.
[94] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, içinde kadınların haccı ve bir de erkeklerin haccı üzerine bir ziyâde bulunduğu cihetledir ki, o ziyâde, kadınların "sefere çıkışlarında işlerini üzerine alan kimsenin iznine ihtiyâç duyulmastdır (Aynî).
Umer (R) "Evlerinde otursunlar..." (el-Ahzâb: 33) âyetine dayanarak, bu hususta evvelâ tereddüd edici ve Peygamber kadınlarına seferin harâmhğı görüşünde idi. Sonra kendisine bunun cevazı zahir oldu ve hilâfetinin sonlarında onlar için izin verdi... (Kastallânî).

[95] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs, Hacc Kitâbı'nın evvellerinde "Meb-rûr haccın fazileti bâbı"nda da geçmişti
[96] Hadîsin başlığa delîlliği "Kadının beraberinde sen de çık!" emrindedir. Çünkü bu emr, kadınların hacc etmelerinin cevazına ve zevç yâhud nikâh geçmez bir hısım beraberinde sefere çıkmalarının cevazına delâlet etmektedir.
Buhârî bu hadîsi Cihâd ve Nikâh Kitâblan'nda da getirmiştir (Aynî).
[97] Başlığa delîlliği "Seni hacc etmenden men' eden nedir?" sözünden alınır. Çünkü bu söz, kadınların hacc etmelerinin gerekliliğine delâlet eder. Başlık da kadınların hacc etmeleri hakkındadır.
Bu hadîs, Umre Bâblan'nın evvelinde "Ramazân'da umre etmek bâbı"nda geçmişti
[98] Buhârî bununla Habîb el-Muallim rivayetini kuvvetlendirmek istemiştir. Çünkü burada Atâ'nın, İbn Abbâs'tan işitmesi açıkça belirtilmiştir.
[99] Bunu İbn Mâce, mevsûlen rivayet etmiştir.
[100] Yâni bunu adayan kimse üzerine, adağına vefa etmesi vâcib olur mu, olmaz mı?
[101] Hadîsin bâb başlığına mutabakatı, hadîsin başlıktaki soruya cevâb olması ve başlıktaki mübhemliğe beyân getirmesi cihetindendir
[102] Bu hadîsin başlığa uygunluğu da, bundan öncekinden söylediğimiz gibidir.
Abdullah İbn Mâlik'in rivayetinde "Bineğine binsin; üç gün oruç tutsun"; İkrİme'nİn ibn Abbâs'tan rivayetinde de: "Binsin, bir deve kurbân etsin!" ziyâdeleri vardır.
Ebû Hanîfe: Beytullah'a yaya gidip ziyaret etmeyi adayan kimse, kudreti yettiği kadar yaya yürür, yorulunca sefer vâsıtasına binerek gider. Ka'be'ye bir koyun kurbânı hediye eder" demiştir. Hattâ o, bu hükmü yürümekten âciz olmayan kişiye de teşmil etmiştir (Kastallânî).
[103] Buhârî bununla Ebu'l-Hayr'ın bu hadîsi Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî (R)'den işitmesini beyân etmek istemiştir.
[104] Buhârî bu senedfe bu hadîs hususunda ibn Cureyc'in iki şeyhi bulunduğunu işaret ! etmiştir. Bunlardan biri Yahya ibn Eyyûb, biri de Saîd ibn Ebî Eyyûb'dur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUHTELİF KİTAPLAR

Lâ Tahzen

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

45 MUHTELİF KONULAR KİTABI
1. Medine Ve Medine'lilere Resûlullah (S.A.V)'in Duası
2. Medine'de İkamet Etme Ve Oradan Göç
3. Medine'nin Harem (Kutsal) Kılınması
4. Medine'de Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler
5. Yahudilerin Medine'den Çıkarılıp Sürülmesi
6. Medine İle İlgili Diğer Hadisler
7. Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler

45 MUHTELİF KONULAR KİTABI[1]

1. Medine Ve Medine'lilere Resûlullah (S.A.V)'in Duası[2]

1. Enes b. Malik (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.), Medine halkı için şöyle dua etti: «Allahım! Onların ölçeklerini bereketlendir. Sa' ve müdlerini bereketli kıl.»[3]

2. Ebû Hüreyre (r.a.) şunları anlattı: insanlar turfanda meyveyi gördüklerinde Resûlullah (s.a.v.)'e getirirler, o da meyveyi eline alınca:
«— Allah'ım! meyvelerimizi bize bereketlendir, Medine'mizde bize bolluk ver, sa* ve müddümüzde bize bereketler ihsan eyle, Allah'ım Şüphesiz ki İbrahim senin kulun, halil'in (dostun) ve peygamberindir. Ben de senin kulun ve peygamberinim. O Mekke için sana dua etti. Ben de Medine için sana dua ediyorum. Onun Mekke için senden talep ettiğinin benzerini ve bir misli fazlasını senden talep ediyorum» Sonra Resûlullah (s.a.v.) gördüğü en küçük çocuğu çağırır, bu meyveyi ona verirdi.[4]

2. Medine'de İkamet Etme Ve Oradan Göç

3. Zübeyr b. Avvam'm azadlı kölesi Yuhannes şunları anlattı: «Fitne (karışıklık) zamanında Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Azat ettiği bir cariye gelerek ona selam verdi ve:
«— Ya Eba Abdurrahman ben Medine'den çıkmak istiyorum. Açlık sıkıntısı çekiyoruz.» deyince:
«— Otur ey akılsız! Şüphesiz ki ben Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: «Medine'nin mihnet ve sıkıntısına sabreden kimseye, kuşkusuz kıyamet gününde şefaatçi veya şahîd olurum.»[5]

4. Cabir b. Abdullah anlatıyor: «Bir bedevi Resûlullah (s.a.vje müslüman olmak üzere biat etti. Daha sonra Medine'de sıtma hastalığına yakalanınca Resûlullah (s.a.v.)'e gelip:
«— Ya Resûlallah! Biatimi boz. (Medine'den ayrılmama mü-sade buyur)» dedi. Resûlullah (s.a.v.) kabul etmedi. Daha sonra tekrar gelip:
«— Biatimi boz» dedi. Resûlullah (s.a.v.) yine kabul etmeyince bedevi tekrar gelip:
«— Benim biatimi boz» dedi. Bu defa da Resûlullah (s.a.v.) isteğini kabul etmeyince, bedevi çıkıp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Şüphesiz ki Medine şehri demirci körüğü gibidir. (Nasıl ki körük demir üzerindeki kir ve pası giderirse) Medine şehri de kötüleri atar. İyiler orada kalır» buyurdu.[6]

5. Ebu Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'i işittim şöyle buyurdu:
«— Rabbim bana öyle bir şehre hicret etmemi emretti ki bu diğer bütün şehirlere galip gelip hükmeder. İnsanlar ona Yesrib diyorlar, onun ismi Medine'dir. Körüğün demirin pasını giderdiği gibi Medine de kötü insanları yok eder, dışarı atar.»[7]

6. Urve'den: Resûlullah (s.a.v.): «Medine'den hoşlanmıya-rak sevabını istemeyerek çıkan birinin yerine Allah daha hayırlı kimseleri getirir» buyurdu.

7. Ebû Züheyr oğlu Süfyan'dan: Resûlullah (s.a.v.)'ı işittim Şöyle buyurdu: «Yemen fethedilecektir. Medine'lilerden bir grup ailelerini ve kendilerine tabi olanları alıp Yemen'e göçeceklerdir. Halbuki —bilseler— Medine kendileri için daha hayırlıdır. Şam da fethedilecektir. O zaman Medine'lilerden bir grup ailelerini ve kendilerine uyanları alıp Şam'a göçeceklerdir. Halbuki —bilseler— Medine kendileri için daha hayırlıdır. Irak da fethedilecektir. O zaman da Medine halkından bir grup ailelerini ve kendilerine uyanları alıp Irak'a göç edeceklerdir. Bilseler Medine kendileri için daha hayırlıdır.»[8]

8. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.):

«— Medine şu en güzel haliyle terkedilecek. Hatta köpek ve kurt mescide girip, mescidin bir kısım direklerine veya minbere siğecek (çişleyecek).» buyuranca:
«— Ya Resûlallah o zaman meyveler kimin olacak?» dediler.
«— Rızıklarını arayan kuş ve yırtıcı hayvanların olacak» buyurdu.[9]

9. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Abdülaziz, Medine'den çıkacağı zaman ona yönelip ağladı, sonra yanında bulunan arkadaşına seslenerek:
«— Ey Müzahim! Medine'nin barındırmayıp dışarı sürdüğü kimselerden olmamızdan korkuyor musun?» dedi.

3. Medine'nin Harem (Kutsal) Kılınması

10. Enes b. Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.), Uhud dağı görününce şöyle dedi: «Bu Öyle bir dağdır ki biz onu severiz, o da bizi sever. Allahım! İbrahim, Mekke'yi harem (kutsal) kıldığı gibi, ben de iki kara taşlığın arasındaki Medine'yi harem kılıyorum.»

11. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle derdi: «Ben Medine'de ceylanları otlar halde görsem onları ürkütmem. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) «İki kara taşlığın arasındaki Medine haremdir (kutsaldır. Hiç bir şeye ve hiç kimseye tecavüz edilemez)» buyurdu.[10]
12. Ebû Eyyüb el-Ensârî (r.a.)'den: «Bir grup çocuğun bir tilkiyi avlamak için Medine'nin bir köşesine sıkıştırdıklarını görünce onları kovdum tilkiyi kurtardım» dedi. îmam Malik der ki: Ebû Eyyüb el-Ensârî, çocuklara:
«— Resûlullah (s.a.v.)'in hareminde bu yapılır mı?» demiştir.

13. îmam Malik'e rivayet edildiğine göre bir adam: «Ben Medine'nin Esvaf mevkiinde bir kuş avladığım sırada Zeyd b. Sabit yanıma gelerek kuşu elimden alıp serbest bıraktı» dedi.

4. Medine'de Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler

14. Müminlerin annesi Hz.Aişe (r.a.) şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.), Medine'ye gelince Ebu Bekir ve Bilal (r.a.) sıtma hastalığına yakalandılar. Ben kendilerini ziyaret edip,
«— Babacığım! Kendini nasıl hissediyorsun? Ey Bilal, kendini nasıl buluyorsun?» dedim. Ebû Bekir (r.a.)'ı sıtma humması tutunca (şu beyti) söylerdi:
«Herkes evinde mutludur.
Ölüm ona takunya kayışından daha yakındır.»
Bilal-i Habeşi (r.a.) de sıtma nöbeti geçince yüksek sesle şöyle derdi:
«Bir bilebilseydim: Mekki vadisinde güzel kokulu yumuşak otların arasında geceleyebilecek miyim?
Bir gün Mecenne sularına varabilecek miyim?
Mekke'nin Şame ve Tafîl dağlarını görebilecek miyim?»
Hz. Aişe (r.a.) derki: Resûlullah (s.a.v.)'e gelip bunu haber verdiğimde şöyle niyaz etti: «Ya Rab! Bize Medine'yi» Mekke'den daha çok sevdir. Onu vebadan kurtar. Ölçeklerini (Ölçekle satılan şeylerini) bize bereketlendir. Medine'nin sıtma hastalığını da Cuhfe'ye götür.»[11]

15. Hz. Aişe (r.a.) der ki Amir b. Füheyre şöyle diyordu: «Ölümü tatmadan şiddetini hissettim. Korkak kimsenin ölümü tepesinden iner (beklemediği yönden gelir).»[12]

16. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Medine kapılarında melekler vardır. Oraya veba salgını ve Deccal giremez.»[13]

5. Yahudilerin Medine'den Çıkarılıp Sürülmesi

17. Ebû Hakim oğlu İsmail'den: Ömer b. Abdulaziz'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (s.a.v.)'in (vefatından önceki) son sözü şu oldu: «Allah yahudileri ve hıristiyanlan kahretsin. Onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescidler edindiler. Arap diyarında iki din bir arada kalmayacaktır»[14]

18. tbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) «Arab yarımadasında iki din bir arada bulunmayacak» buyurdu.
Ibn Şihab der ki: Ömer b. Hattâb (r.a.) bu hadisi araştırdı. Resûlullah (s.a.v.)'in: «Arab yarımadasında iki din bir arada bulunmayacak» buyruğunu kesin olarak anlayınca, Hayber'den yahudileri çıkarıp sürdü.[15]

19. îmam Malik der ki: Ömer b. Hattab (r.a.), Necran ve Fe-dek'den yahudileri çıkardı. Hayber yahudilerine gelince, bunlar hurma ve arazilerini bırakarak Hayber'i terketmişlerdir. Fedek yahudilerinin hurma ve arazilerinin yarısı kendilerine aitti. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.v.), onlarla arazi ve hurmalarının yarısı kendilerine kalmak üzere anlaşma yapmıştı. Hz. Ömer (r.a.), onların arazi ve bahçelerinin bedelini altın, gümüş, deve, urgan ve semer olarak verip onları Fedekten sürdü.[16]

6. Medine İle İlgili Diğer Hadisler

20. Hişam babası Urve (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.)'e Uhud dağı görününce şöyle buyurdu: «Bu, bizi seven, bizim de sevdiğimiz bir dağdır.»[17]

21. Kasım oğlu Abdurrahman'dan: Ömer b. Hattab (r.a.)'m azadh kölesi Eşlem bana şunları anlattı: Mekke yolunda Mahzum kabilesinden Abdullah b. Ayyaş'ı ziyaret ettiğimde, yanında nebız (hurma ve üzüm şerbeti) görünce:
«Bu şerbeti Ömer b.Hattab (r.a.) çok seviyor» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyaş, büyük bir kadeh nebiz alarak getirilip Ömer b. Hattab'm önüne koydu. Hz. Ömer (r.a.) kadehi ağzına yaklaştırdı, sonra başım kaldırıp:
«— Bu güzel bir şerbettir» dedi, sonra birazını içip kalanı sağındaki bir adama verdi. Bu arada Abdullah dönüp gitmeye başlayınca Ömer b. Hattab (r.a.) ona seslenerek:
«— Sen mi, elbette Mekke, Medine'den hayırlıdır, diyorsun?» dedi. Abdullah da:
«— Mekke, Allah'ın haremi, emin kıldığı yerdir. Beytullah da oradadır» deyince Hz. Ömer (r.a.):
«— Ne beytullah ve ne de haremi hakkında bir şey söylemiyorum, deyip, sonra devamla: «Sen mi Mekke, Medine'den daha hayırlıdır, diyorsun?» dedi. Abdullah da yine:
«— Mekke, Allah'ın Haremi ve emin kıldığı yerdir. Beytullah da oradadır» dedi. Hz. Ömer (r.a.) yine:
«— Allah'ın Haremi ve evi hakkında bir şey demiyorum» dedi, sonra Abdullah dönüp gitti.

7. Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler

22. Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'a gitti. Serg'e[18] varınca kendisini ordu komutanları Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ve arkadaşları karşıladılar ve Şam diyarında veba salgınının baş gösterdiğini haber verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):
«-— Bana ilk muhacirleri çağır» dedi. Ben de çağırdım. Hz. Ömer (r.a.) onlara veba hastalığının meydana geldiğini haber vererek, istişarede bulundu. Aralarında ihtilâf çıktı. Bunlardan bir kısmı:
«— Sen bir görev için çıktın. Bundan geri dönmeni uygun görmüyoruz» dediler. Bir kısmı da:
«— İnsanların geri kalanı ve Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı seninle beraberdirler, onları vebaya atmanı doğru görmüyoruz» deyince, Hz. Ömer (r.a.):
«— Yanımdan uzaklasın,» deyip, sonra «bana Ensarı çağırın» buyurdu. Ben de onları çağırdım. Hz. Ömer (r.a.) onlarla da istişarede bulundu. Onlar da muhacirlerin dediklerini söyleyip ihtilâf ettiler. Hz. Ömer (r.a.) onlara da:
«— Benden uzaklasın» dedi, sonra:
«— Bana burada bulunan Mekke fethi muhacirlerini, Kureyş büyüklerini çağır» dedi. Ben de onları çağırdım. Onlardan hiç biri ihtilâf etmedi ve:
«— Adamlarla beraber geri dönmen ve onları veba tehlikesine atmaman kanaatindeyiz» dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), insanlara şöyle seslendi: «Ben sabahleyin hayvanıma binerek Medine'ye geri döneceğim. Siz de buna göre hazırlanın», deyince, Ebû Ubeyde (r.a.):
«— Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?» dedi. Hz. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:
«— Ey Ebû Ubeyde, keşke bunu senden başkası söyleseydi! Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz[19] Bana söyle bakalım: Senin develerin olsa, iki yamaçlı bir vadiye inseler. Bu yamaçlardan biri otlu diğeri çorak, otsuz olsa, sen develeri bol otlu yerde otlatsan, Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın? Çorak yerde de otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın?» Bu sırada, daha Önce bir işi için aralarından ayrılmış olan Abdurrahman b. Avf (r.a.) gelip:
«— Bu hususta benim bilgim var. Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: «Bir yerde veba hastalığını işitirseniz oraya gitmeyiniz. Bir yerde de veba hastalığı çıkar da siz orada bulunursanız vebadan kaçarak oradan çıkmayınız»
Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), Allah'a harhdedip Medine'ye döndü.[20]

23. Amirin babası Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) anlattı: Üsame b. Zeyd (r.a.)'a:
«—Vaba hastalığı hakkında Resûlullah (s.a.v.)'den ne işittin?» diye sorduğumda:
«— Resûlullah (s.a.v.): «Veba, yahudilerden bir gruba veya sizden önce yaşayan bir ümmete gönderilmiş bir azab-dır. Siz bir yerde bu hastalığın çıktığını duyarsanız oraya girmeyiniz. Sizin bulunduğunuz bir yerde de bu hastalık çıkarsa hastalıktan kaçarak oradan çıkmayınız» buyurdu»[21] dedi.
Malik der ki: Ebu'n-Nadr «Sizi oradan sadece kaçış çıkarır» demiştir.

24, Rabia oğlu Amir oğlu Abdullah'dan: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'a gitti. Serg'e varınca Şam'da veba salgını çıktığı kendisine haber verildi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (r.a), Hz. Ömer (r.a.)'a Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi;
«— Bir yerde veba salgını çıktığını duyarsanız oraya gitmeyiniz. Bulunduğunuz bir yerde de veba çıkarsa bundan kaçarak oradan çıkmayımz.» Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), Serg'den geri döndü.[22]
25. Salim b. Abdillah der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) ordusuyla Serg'den Abdurrahman b. Avf (r.a.)'m rivayet ettiği hadisden dolayı geri döndü.

26. îmam Malik'e Ömer b. Hattab (r.a.)'m şöyle dediği rivayet edildi:

«— Şüphesiz ki Rukbe'deki[23] bir ev bana göre Şam'daki on evden daha hayırlıdır.»
İmam Malik der ki: Hz. Ömer (r.a.) bu sözüyle Şam'da şiddetli vebaya yakalanmaktansa vadide sağlıklı yaşamak daha hayırlıdır demek istiyor.

---

[1] İbnül-Arabî der ki: Hadis tasnifinde belirli konuların dışında muhtelif konuları beyan etmek için bab ve kitaplara ilk defa bu ismi veren imam Malik'dir.Bunun iki faydası vardır.
a) Müellif belirli bir hüküm ve konuyla bağlı olma külfetinden kurtulmuş olup serbest hareket eder.
b) Öteden beri alışılagelen belirli konulara girmeyen değişik şeyler olab.hr. Bu isim altında onlar da serbestçe ifade edilebilir.
[2] Medine'nin daha öceki ismi «Yesrib» idi. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de el-Ahzâb sûresi 13. âyetinde bu isimle zikredilmektedir. Daha sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 622 Milâdî tarihinde Mekke'den Medine'ye hicret bu-yurunca bu ismin yerini, peygamberin şehri anlamına gelen «Medinetü'n-Nebî» almıştır. Daha sonra bu isim çok kullanıldığı için kısa olması bakımından sonundaki «en-Nebi» atılmış, Medine olarak kalmıştır. Aslında «Medine» şehir demektir. Fakat Peygamberimizin şehrine alem olmuştur. Bu sebeple Medine denilince, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hicret edip medfun bulunduğu şehir akla gelir.
[3] Buharı, Buyu, 34/53; Müslim, Hac, 15/85, no: 465.
Sa'; 1040 dirhem yani 2.176 gram ağırlığında hububat alan bir ölçektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in: «Medine halkının sa' ve müdlerini bereketlendir» buyurması, bu Ölçeklerle ölçülen gıda maddelerini bereketlendir, anlammadır. Burada mecaz vardır. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in üstün ifade gücünü görmekteyiz.
[4] Müslim, Hac, 15/85, no:483.
Ashabın ilk çıkan meyveyi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e getirmeleri onun duasını almayı arzu ettiklerinden dolayı idi.
Hz. İbrahim (a.s.)'in Mekke için yapmış olduğu dua Kur'an-ı Kerim'de İbrahim sûresinin 35-37. âyetlerinde zikredilmektedir ki anlamı şöyledir: «— (Habibim) hatırla o zamanı kit İbrahim: Rabbim, demişti, bu şehri (Mekke-i Mükerreme'yi) emniyetli kıl. Beni de oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut... Ey Rabbimiz! Ben evladlarımdan kimini (ismail a.s.) ile validesini (Hacer'i) senin mukaddes olan evinin yanında ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Onları bu vadiye yerleştirmemin sebebi dosdoğru namazlarını kılmaları içindir. Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve onları bir kısım meyvelerle rızıklandır. Umulur ki onlar bu sebeple şükrederler.»
Hadİs-i Şerifin son bölümünde Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in çocuklara karşı olan şefkat ve merhameti ile onları sevindirmeye verdiği itinayı görüyoruz.
[5] Müslim, Hac, 15/85, no:482.
Hadis-i Şerif, Medine-i Münevvere'de oturmanın ve oradaki mihnet ve sıkıntılara katlanmanın sevap ve faziletli olduğuna delildir. Resûlullah (s.a.v.)'in Medine halkına şahid veya şefaatçi olması şöyle izah edilmiştir. Medine halkının bir kısmına şahid ve bir kısmına da şefaatçi olur. Bu da ya günahkarlara şefaatçi, itaatkârlara şahid veya kendi seadet zamanında ölenlere şahid, daha sonra Ölenlere şefaatçi olur, demektir.
[6] Buharî, Ahkâm, 93/47; Müslim, Hacc, 15/88, no:489; Şeybanî, 89.
[7] Buharî, Fedâilu'l-Medine, 29/2; Müslim, Hac, 15/88, no:488.
[8] Buharî, Fedâilu'l-Medine, 29/5; Müslim, Hac, 15/90, no:497.
Bu hadis-i Ş&rifte, Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bir kaç mucizesini görüyoruz:
a) Yemen, Şam ve Irak'ın fethedileceği haber verilmiştir. Gerçekten bunları belirtilen sıraya uygun olarak fethedilmiştir. Yemen, Resûlullah (s.a.v.) zamanında, diğerleri de daha sonra fethedilmiştir.
b) Resûlullah (s.a.v.) ashabının bir kısmının Medine'yi terkedip oralara göçeceklerini haber vermiştir ki bu da gerçekleşmiştir.
c) Bunların Medine'de kalmalarının daha hayırlı olacağı bildirilmiştir. Birçok fitne ve kargaşa Medine terkedildikten sonra meydana gelmiştir.
[9] Buharı, Fedâilu'l-Medine, 29/5; Müslim, Hac, 15/91, no:499.
Kadı Iyad'ın belirttiğine göre Medine bu hale İslamın ilk asrında düşmüştür. Daha önce Islamiyetin merkezi, ashab ve tabiinin barınağı, müslüman-ların en mamur ve medeni şehri olan Medine-i Münevvere, daha sonra bu en güzel haliyle bırakılarak Hilafet merkezi Şam'a ve Irak'a (önce Küfe'ye, sonra Bağdat'a) nakledilmiştir. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde belirttiği haller birer mucize olarak vuku bulmuştur. İmam Nevevî'ye göre ise, Medine-i Münevvere bu hale kıyametin kopması yaklaştığı bir zamanda düşecektir.
[10] Buharı, Fedailul-Medine, 29/
Harem: Taaarru2dan korunmuş, menedilmiş bu bölgede, diğer normal yerlerde yapılan bir takım işleri yapmak yasak kılınmıştır. Oradaki ağaçlan kesmek, otlan koparmak, hayvanları avlamak gibi. Bu bölge Medine civarındaki Ayir dağı ile Uhud dağı arasındaki bölgedir. Üç mezhebe göre hüküm böyie olmakla beraber, Hanefilere göre Medine'de, Mekke'de olduğu gibi harem bölge yoktur. Resûlullah (s.a.v.) Medine'nin güzelliğini ve kutsiyetini korumak için «Medine, Haremdir» buyurmuştur. Medeni şehircilik ve çevre açısından ot, ağaç ve etrafındaki hayvanların şehrin güzelliği için ne kadar önemli olduğunu izahata lüzum yok sanırız.
[11] Buharı, Menâkıbu'l-Ensâr, 63/46; Müslim, Hac, 15/86, no:480. Cuhfe, Mekke'ye 82 mil mesafede bir köydür.
[12] Hadiste inkıta vardır. Çünkü Yahya, Hz. Aişe'yi görmemiştir.
[13] Buharı, Fedâilu'l-medine, 29/9; Müslim, Hac, 15/87, no:485.
Bu hadis-i şerife biraz açıklık getiren Buhari'deki şu iki hadis-i şerifi faydalı olur kanaatiyle kaydetmek istiyoruz:
a) «Enes b. Malik (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Mekke ve Medine dışında Deccal (ordularm)m çiğnemediği hiç bir belde kalmaz. Medine'nin bütün giriş yerlerini saf saf melekler muhafaza ederler. Sonra Medine, halkıyle beraber üç defa sarsılır. Allahu Teâlâ, Medine'de bulunan kâfir ve münafıkların, oradan çıkarır, onlar da Deccal'in ordusuna karışırlar.» (Buhari, Kitabü fedaîîi'1-Me-dine, b. La Yehulüd-Deccâlü el-Medinete)
b) «EbûSaid el-Hudrİ (r.a.) den, Resûlullah (s.a.v.) bize Deccal'dan uzun uzadıya bahsettiği hadiste şöyle buyurdu:
«Deccal (Medine'ye) gelecektir. Fakat ona Medine'ye girmek nasib olmayacak. Ancak Medine çevresindeki bazı çorak araziye inecektir. O gün, iyi insanlardan biri Deccal'a karşı çıkar ve: Şehadet ederim ki sen Resûlullah (s.a.v.)'in bize hadisi ile haber verdiği Dec-cal'sm, der. Bunun üzerine Deccal (etrafında bulunan avanesine): «Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem hakkımda şüphe eder misiniz?» der. Onlar da: «Hayır» deyince Deccal bu adamı öldürüp sonra diriltir. Bunun üzerine ölüp dirilen kimse: «Vallahi senin Deccal'lığın Itakkındaki İnancım şimdi Öncekinden daha da kuvvetlendi» deyince, Deccal: «Artık bunu öldürün» dedi. Fakat ona bir şey yapamaz, öldüremez» (Buhari, belirtilen yer.)
[14] Mürseldir. Sahihayn'da Hz. Aişe'den mevsuldür: Buharı, Cenaiz, 23/62; Müslim, Mesacid, 5/3, no:19.
[15] Mürseldir. Sahihayn'da tbn Abbas'tan mevsuldür: Buharı, cizye, 58/6; Müslim, Vasiyyet, 25/5, no: 20; Şeybanî, 874.
[16] Hayber, Medine'nin kuzey doğusunda hurmalıklanyle, bahçeleriyle ve ka-leleriyle meşhur güzel bir yerdir. Hz. Peygamber (s.a.v) devrinde Hayber, Yahudilerin merkezi, fitne ve fesat yuvası olmuştu. Resûlullah (s.a.v.), bunlarla anlaşmak istiyordu. Halbuki bunlar müşriklerle işbirliği yaparak müslümanlann aleyhine çalışıyorlardı. Bu sebeple Resûlullah (s.a.v.), Hicretin 7 inci yılı Muharrem ayında Hayberi muhasara etti. Çetin muharebeden sonra Hayber kalesi zabtedildi. Yahudiler, Resûlullah (s.a.v.)'a müracaat ederek arazilerinde yancı olarak çalışmak istediklerini belirttiler. Resûlullah (s.a.v.) de kabul buyurdu. Bu cihetle Resulü Ekrem (s.a.v.), her sene mahsûl mevsimi Abdullah b. Revaha'yı Hayber'e gönderir, o da mahsulü ikiye böler, yansını Yahudilere bırakır, yansını Medine'ye gönderirdi.
Fedek, Medine'ye iki günlük mesafede, akar sulan ve güzel hurmahkîan bulunan bir Yahudi kasabası idi. Hayber muhasarası esnasında Resûlullah (s.a.v.), bunlara da davetçi gönderip kendilerini İslama davet etmişti. Fakat bunlar reislerini göndererek arazilerini Resûlullah'a teslim edip yarıcı olarak çalışmak istediklerini bildirdiler. Bunların istedikleri kabul edildi.
Necran ise, Yemen cihetinde bir yerdir. Burada Hıristiyan ve Yahudiler yaşıyordu. Buradan gelen 60 kişilik bir heyetle Resûl-i Ekrem arasında geçen tartışma Ali îmran sûresinin ilk âyetlerinde yer alır. Yahudiler, Resûlullah (s.a.v.)'in bu fani alemden göçüşünden sonra rahat durmadılar. İlk halife Hz. Ebû Bekir (r.a.), irtidad (dinden dönme) ve isyan olaylarını bastırıp devletin birliğini sağlamlaştırmakla meşgul olduğu için, diğer ikinci derecedeki işlere el atmadı. Hz. Ömer (r.a.), Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in son günlerindeki, Arap yanmadasında İslam dininin dışında diğer dinlerin barınmayacağı vasiyetini nazan dikkate alarak, oralardan Yahudi ve Hıristiyanlan arazi ve meyveliklerinin değerini verip Arap yanmadası dışına sürmüştür.
(Geniş bilgi için Bk. Sahih-i Buhari, Muhtasan Tecrid-i Sarih Tercümesi c. 10, s. 282, 383 ve c. 7, s. 166-167).
[17] Malik'in bütün ravilerine göre mürseldir.
[18] Serg, Tebuk vadisinde bir kasabadır. Medine'ye 13 konak uzaklıktadır.
[19] Resûl-i Ekrem (s.a.v.J bir defa yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarın yanından giderken oradan süratle geçtiğinde, kendisine
«— Ya Resûlullah (s.a.v.), Allah'ın kazasından mı kaçıyorsunuz?»denince: «— Allah'ın kazasından Allah'ın kaderine sığınıyorum» buyurmuştur, tşte Hz. Ömer (r.a.)'ın yukarıdaki cevabı, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in bu buyruğundan alınmıştır.
[20] Buharı, Tıb, 76/30; MüsİTn.Selam, 39/32, no:98.
[21] Buharî, Enbiya, 60/34; Müslim, Selâm, 39/32, no:92.
[22] Buharı, Tıb, 76/30; Müslim, Selâm, 39/32, no.100.
Suriye, Mısır ve Irak'ı istila eden bu korkunç veba salgını hicri 17. yılda baş göstermiş ve aylarca devam etmişti. Hz. Ömer (r.a.), bu salgın haberi gelince olayı yerinde tetkik etmek üzere Medine'den hareket etmiş, Serge gelince, yukarıda kaydedilen sebeplerle Medine'ye geri dönmüştü. Hz. Ömer (r.a.) bir müddet sonra Suriye Emiri Ebû
Ubeydeyi bir iş İçin yanına çağırmış, fakat Ebû Ubeyde şu cevabı vermişti: «Allah'ın kaderi değişmez. Ölümüm mukadder ise nerede olsam ölürüm. İslâm ordusunu terkederek yalnız başıma emin bir yere hareket etmiyeceğim. Malumunuz olsun.» Hz.Ömer bu mektubu okuyunca gözleri yaşarmıştı. Bu salgında Ebû Ubeyde ve ashabın bir kısım büyükleri de dahil olmak üzere tam 25 bin kişi ölmüştü. (Daha geniş bilgi için Bk. Şibli, Asr-ı saadet, c.4, s. 291 vd.) Hadis-i şerifden bir yerde veba, kolera gibi salgın hastalık belirirse oraya girmememiz emrediliyor. Böyle bir yere girmek, kendimizi bilerek tehlikeye atmak demektir. Yüce Rabbimiz, el-Bakara sûresinin 195. âyet-i kerimesinde «Canlarınızı kendi ellerinizle tehlikeye atmayın» buyurur. Yine Hadis-i şerifin veba çıkan yerde bulunuyorsak

başka yere gitmemiz hakkındaki bölümüne alimler değişik açıklamalarda bulunmuşlardır. Her halde bunun sebebi de hastalığı diğer yerlerdeki insanlara bulaştırmak ihtimali olsa gerektir. Bugün modern tıbbın tatbik ettiği karantina usûlü de budur.

[23] el-Bâcî der ki: Rukbe, Mekke ile Irak arasında olup Amir oğullarının yeridir. İbn Abdülber ise Taif de bir vadidir, demiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUKADDİME

Bismillahirrahmanırrahim
1. Hz. Peygamberin -Sallellahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce İnsanların İçinde Bulundukları Cahillik Ve Sapıklıklar
2. Hz.Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce (Mukaddes) Kitaplarda Tanıtılması
3. Hz. Peygamberin -Sallallahü Aleyhi Ve Sellem- İşinin Başlangıcı Nasıl Oldu?
4. Allah'ın, Peygamberine, Ağaçların, Hayvanların Ve Cinlerin Kendisine İmân Etmeleri Nevinden İkram Ettiği Şeyler
5. Allah'ın Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Parmakları Arasından Su Akıtması Nevinden İkram Ettiği Şeyler
6. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Minberin İnlemesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler
7. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Selem- Yemeğinin Bereketlenip Artması Konusunda İkram Edilen Şeyler
8. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Verilen Bazı Üstünlükler
9. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Gökten Yemek İnmesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler
10. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Güzelliği Hakkında
11. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Ölülerin Konuşması Nevinden İkram Edilen Şeyler
12. Hz. Peygamberin -Sallahu Ve Sellem-Cömertliği Hakkında
13. Resûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Alçakgönüllüğü Hakkında
14. Hz. Peygamber'in -Sallahu Ve Sellem-Vefâtı Hakkında
15. Allah Teâlâ'nın Peygamberine -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Vefatından Sonra İkram Ettiği Şeyler
16. Sünnete Uyma
17. Kitap Ve Sünnette Olmayan Şey Hakkında Cevap Vermekten Sakınmak
18. Fetva Vermekden Hoşlanmama
19. Fetva Vermekden Korkan, Aşırılığa Gitmeyi, Bid'at İşlemeyi Kerih Gören Kimseler
20. Fetva Verme Ve Ondaki Zorluklar
21.Halka, Kendisinden Fetvası Sorulan Her Meselede Fetva Veren Kimse Hakkında
22. Zamanın Değişmesi Ve Zaman İçinde Sonradan Olacak Şeyler
23. (Dayanaksız) Görüşleri Kabul Etmenin Mekrûhluğu
24. Alimlere Uyma
25. Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadis Rivayetinden Korkma Ve Bunda İhtiyatlı Davranma
26. İlmin Yok Olup Gitmesi Hakkında
27. İlmi Uygulama Ve Onda İyi Niyetli Olma
28. Hata Yapma Endişesiyle Fetva Vermekden Korkan Kimse
29. "İlim, Haşyetten, Allah Korkusu Ve Saygısından İbarettir" Diyen Kimse
30. (Nefsin) Arzularından Uzaklaşma Hakkında
31. (Râvî) Mânâyı Doğru Verdiği Zaman (Mânâ İle) Hadis Rivayetine İzin Verenler
32. İlmin Ve Alimin Üstünlüğü Hakkında
33. İlim Öğrenmeye Maksadsız Başlayıp Da İlmin Kendisini Muayyen Bir Maksada Yönelttiği Kimse
34. İlmin Ve Âlimin Üstünlüğü İlmi, Allah'dan Başkası İçin Öğrenen Kimseleri Kınama
35. Arzularına Uyanlardan, Bid'atcı Ve Münâkaşacılardan Uzaklaşma
36. İlimde Eşitlik Yapma
37. Alimlere Saygı Gösterme Hakkında
38. Sikalardan Hadis Rivayeti Hakkında
39. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Hadisini Açıklamakdan Ve Onun Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Sözünün Yanında Başkasının Sözünden Sakınma
40. Kendisine Hz. Peygamber'den –Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Bîr Hadis Ulaşıp Da Onu Ululamayan Ve Ona Saygı Göstermeyen Kimsenin Cezasının Hemen Verilmesi
41. İnsanları Bıktırmayı Kerîh Gören Kimseler
42. Hadislerin Yazılmasını Caiz Görmeyen Kimseler
43.İlmin Yazılmasına İzin Veren Kimseler
44. İyi Veya Kötü Bir Âdeti Yerleştiren (Çığır Açan) Kimseler
45. Meşhur Olmaktan Ve Tanınmaktan Hoşlanmayan Kimseler
46. Rasûlullah'tan -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Rivâyette Bulunma Ve Sünnetleri Öğretme
47. İlim Tahsili İçin Yolculuk Yapma Ve Bu Uğurda Güçlüğe Katlanma
48. İlmin İzzetini Koruma
49. Sünnet Allah'ın Kitabına Hükmedicidir
50. Rasûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadisini Yorumlama
51. İlim Müzakeresi
52. Fakîhlerin İhtilâfı
53. Arz Hakkında
54. Adam Bir Şeyle Fetva Veriyor, Sonra Kerdisine Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- (Bir Hadis) Ulaşıyor. Bunun Üzerine Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Hükmüne Dönüyor.
55. Adam Bir Şeyle Fetva Verebilir, Sonra Onu Değiştirebilir
56. İlmi Üstün Tutma Hakkında
57. Şam'lı Abbâd B. Abbâd El-Hawâs'ın Mektubu

MUKADDİME

Bismillahirrahmanırrahim

1. Her halükârda en mükemmel şekilde hamdolsun, alemlerin rabbi edan Allah'a! En tam ve en mükemmel salât ve selâm olsun, resullerin efendisi Muhammed'e, onup. âline, ashabına ve diğer peygamberlere!
Yaratıkların en noksanı olan, hatta gerçekte hiç bir şey olmayan, samed, temiz ve ulu Rabbi'nin rahmetini uman, Asîl lakablı Mu-hammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ebi't-Tâhir -Allah ona nefsinin ayıplarını göstersin ve bugününü dününden daha hayırlı eylesin!- şöyle diyor:
2. Bize hocamız, önder alim, halk arasında hadiscilerin üstadı, Resullerin Efendisi'nin sünnetlerine çağına, ümmetin ve dinin temiz insanı İbrahim b. Muhammed b. Mübarek b. Ebi'1-Harb el-Huncî, Şîraz'deki Cami-i Atik'de 830 yılının aylarında, benim kendisine okumam suretiyle haber verip dedi ki bize hocamız, önder alim, halkın kadılar kadısı, Resullerin Efendisinin mihrabının imamı, hafız ve müctehidlerin sonu, ümmet ve dinin süsü, İbnü'l Irâkî diye meşhur Abdurrahim İbnu'l Hüseyin haber verip dedi ki, bana önder alim, İslam'ın kadılar kadısı, dinin değerli insanı Abdulaziz b. Muhammed el-Kinânî haber verip (dedi ki) bize bir topluluk -ki Ali b. Muhammed b. Harun onlardandır- haber verip (dediler ki) bize Abdullah b. Ömer el-Harîmî haber verip (dedi ki) bize Abdulevvel b. İsa haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvudî haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize İsa b. Ömer es-Semerkandî haber verdi ki önder alim Ebû

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman el-Hâfız ed-Dârimî el-Müellif -Allah ondan razı olsun ve onu razı etsin!- şöyle dedi:[1]

Açıklama

3. Burada Dârimî'nin Sünen'inin senedi verilmiştir. Yani onu, Dârimî'den itibaren birbirinden duyarak okuyarak alıp nakledenlerin isimleri, tarihi sıra içinde zikredilmiştir.
Kitapların ve öncelikle haberlerin (hadislerin) bu şekilde, nesilden nesile senedleriyle aktarılması biz müslümanlara has bir usûldür.[2] Bu usûl, hadislerin güvenilir bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak için, İslâm tarihinin çok erken devirlerinde düşünülüp geliştirilmiş ve üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Çünkü nakledilen malûmatın teminatı, onların senedleriydi. Sened olmasaydı, dileyen herkes dilediğini söyleyebilirdi. Bu sebeple senedli rivayet dinden sayılmıştır. Böylece hadislerin, asıllarına uygun bir şekilde sonraki nesillere intikali büyük ölçüde sağlanmış oldu. Senedin üstlenmiş olduğu bu mühim görev, hadislerin meşhur hadis kitaplarına dercedilmeleriyle hemen hemen sona ermiş, dolayısıyla sened bundan sonra eski ehemmiyetini kaybetmişti. Artık, "rivayet asrı" dediğimiz hicrî ilk üç asırdan sonra bir hadisin teminatı, onun, bilinen meşhur bir hadis kitabına geçene kadarki senedi kabul edilmişi[3] daha sonraki râvîlerin durumu dikkate alınmamıştır. Zira, müellifine ait oluşu meşhur olan, herkesçe bilinen bir kitaba geçmiş olan bir hadis, o kitabın müellifine kadar, o senedle kasin olarak gelmiş demektir. Binaenaleyh daha sonraki râvîlerin durumlarının hiçbir önemi-hadisin sıhhati açısından- olmamalıdır ve hadisin değerlendirmesi, onun hadis kitabına geçene kadarki senedine göre yapılmalıdır.[4] Yine de, ümmet-i Muhammed'e (sallallahü aleyhi ve sellem) has olan senedli rivayet usûlü, sırf bu özelliğinden dolayı asırlarca, bilhassa kitapların rivayetinde, muhafaza edilmiş ve İslâm âleminin bazı yerlerinde günümüze kadar gelmiştir.
Tercümesi sadedinde olduğumuz bu Sünen'in senedi hicri, 9. asra kadar gelmektedir. Buna göre Dârimî'den sonra kitabın rivayetinde on zatın emeği geçmiştir. Kitabı 6 asra yakın bir zaman içinde birbirinden duyarak-okuyarak alıp nakleden, böylece sened usûlünün muhafazasına katkıları olmuş olan bu zevat hakkında kısa malûmat sunmayı faydalı görüyoruz:
4. İsa b. Ömer es-Semerkandî: Ebû İmrân İsa b. Ömer ibni'l-Abbâs b. Hamza b. Amr b. A'yen, sadûk (doğru sözlü) bir muhaddistir. Dârimî'nin talebe-arkadaşı olup ondan Sünen'ini rivayet etmiştir. Dârimî'nin hemşehrisi yani Semerkand'lı olan İsa hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ondan Ebû'l-Hasan Muhanımed b. Abdillah el-Kâğadî ve Abdullah b. Ahmed b. Hammûye rivayette bulunmuşlardır. Dârimî'nin Sünen'ini rivâyetiyle meşhur olan İsa'nın vefat tarihi de bilinmemektedir. Ancak h. 320 yılında, Semerkan'da hayatta olduğu, Sahihu'l-Buhârî'nin meşhur râvisi el-Ferebri'nin (v.320) tabakasından olduğu için, vefat tarihlerinin birbirine yakın olabileceği nakledilmektedir.[5]
5. Abdullah b. Ahmed: Ebû Mahammed Abdullah b. Ahmed b. Hammûye b. Yûsuf b. A'yen, büyük bir âlim, doğru sözlü (sadûk) bir muhaddistir. 293 yılında doğmuştu. Sika ve, kendine ait güzel hadis kitabı nüshalarına (usûl) sahip olan Abdullah, el-Ferebrî'den 316 yılında Sahihu'l-Buhârî'yi, İbrahim b. Huzeym eş-Şâşî'den, Abd b. Hu-meyd'in el-Müsnedu'1-Kebir ve et-Tefsir'ini, İsa b. Ömer es-Semerkandî'den, Dârimî'nin Sünen'ini "sema'" etmişti. Kendisinden ise Ebu Zerr el-Herevî, Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvûdî ve diğerleri rivayette bulunmuşlardı. Abdullah b. Ahmed, 381 yılının Zu'l - Hıcce ayında vefat etmişti .[6]
6. Abdurrahman b. Muhammed ed - Dâvûdî. Cemâlu'l-İslâm Abdurrahman b. Muhammed İbni'l Muzaffer b. Muhammed ed-Dâvûdî, Büşenc'li büyük bir alimdir. 374 yılında doğmuştu. Mühim ilim merkezlerini gezerek ilim tahsil etmiş ve ilim, fazilet, rivayet noktalarında Horasan'ın önde gelen hocası olmuştu. Şafii ve diğer mezheplerin fıkıhlarında, edebiyatta yetkili biri olan Abdurrahman ed-Dâvûdî, öğretim, va'zü nasihat, müftülük ve tasnifte bulunmuş, hadis rivayeti meclisleri akdetmişti. Sahihu'l- Buhârî'yi, Musnedu Abd b. Humeyd'i, Tefsiru Abd b. Humeyd'i, Sünenu'd-Dârimî'yi, Bûşenc'de Abdullah b. Ahmed b. Hammûye'den "semâ'" etmişti. Sahihu'l-Buhârî'yi (ve diğerlerini?) "semâ'ı , kendisi altı yaşındayken 381 yılının Safer ayında olmuştu. Abdullah b Ahmed'den en son rivayette bulunan kimse olan ed-Dâvûdî'den Ebu'1-Vakt Abdu'l Evvel b. İsa rivayette bulunmuştu. ed-Dâvûdî 467 yılında vefat etmişti.[7]
7. Abdulevvel b. îsa: Ebu'1-Vakt Abdulevvel b. İsa b. Şuayb es-Siczî büyük bir alim, âli senedli, zâhid, sûfi bir zat idi. Herât'da 458 yılının Zu'1-Kade ayında doğmuştu. 465 yılında, Buşenc'de ed-Dâvûdî'den Sahihu'l-Buhârî, Sünenu'd-Dârimî ve Musnedu Abd b. Humeyd'i "sema'" etmişti. Daha pek çok hocadan, bu arada , müridi olduğu Şeyhu'l-İslâm Ebu İsmail el-Ensâri'den "semâ'"da bulunmuş olan Abdulevvel, Horasan, İsfahan, Kirman, Hemezân ve fiağdâd'da rivayette bulunmuştu, ed-Dâvûdî'den en son rivayette bulunan Abdulevvel olmuştur. Kendisinden ise İbn Asâkir, es-Sem'ânî, İbnu'l-Cevzi, Abdullah b. Ömer ve sair pekçok kimse rivayette bulunmuştur. Abdulevvel, Bağdâd'da 553 yılında vefat etmişti.[8]
8. Abdullah b. Ömer el-Harımî: Ebu-1-Munecca Abdullah b. Ömer b. Ali b. Zeyd ibni'l-Lettî el-Bağdâdi el-Harîmî, 545 yılında doğmuştu. Amcası 549 yılında onu Ebu-1-Kâsım el-Beğavî'nin meclisinde hazır bulundurmuş ve, "huzur" yoluyla ondan "semâ'"ını sağlamıştı. "Semâ'"ı sahîh olan el-Harimî, Ebul-Vakt Abdulevvel'den, Sünenu'd-Dârimî, Muntehabu Musnedi Abd b. Humeyd vb. pek çok şey "semâ" etmişti. Bağdâd, Haleb, Dimeşk ve el-Kerek de çokça rivayette bulunmuş olan el-Harîmî'den İbnu'n-Neccâr, Muhammed b. Kaymaz, Hediyye bnt. Asker, Zeyneb bnt. Şükr gibi pek çok kimse hadis rivayet etmiştir. el-Harîmî Bağdâd'da 635 yılının Cumâde'1-Ûla ayında vefat etmişti.[9]
9. Ali b. Muhammed b. Hârûn et-Teğlibî ed-Dimeşkî 626 yılında doğmuştu. İbâdete düşkün, alçakgönüllü, kendisini halka sevdirmiş biri idi. Çokça rivayette bulunmuş, bazı kitapların rivayet hakkı yalnız kendisinde olduğu için, ilim yolcuları ona çok gelip ondan rivayette bulunmuşlardı. 712 yılının Rebîu'1-Ahır ayında vefat etmişti.[10]
10. Abdulaziz b. Muhammed el-Kinâni: Izzu'd-Din Ebû Ömer Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim İbn Cemâ'a el-Kinânî eş-Şâfii, 'kadılar kadısı', büyük bir alim idi. 694 yılında doğmuştu. Ömer İbn'l-Kavvâs, Ebu'1-Fadl İbn Asâkir ve el-Hafiz Şerefuddin ed-Dimyâtî'nin meclislerinde "hâzır" bulundurulmuştu. Daha sonra ilim yolculuğuna çıkmış Dimeşk, Mekke, Medine ve Kâhire'de zamanın alimlerinden semâ'da bulunmuştu. Bir çok defalar Mısır Bölgesi kadılığında bulunmuş olan el-Kinâni öğretim ve müftiliğin yanında faydalı eserler de kaleme almıştı. el-Kinâni 767 yılında Mekke'de vefat etmişti.[11]
11. Abdurrahim İbnu-1-Husevn: Abdurrahim İbnu-1-Huseyn b. Abdirrahman Ebu'1-Fadl, el-Irâki veya İbnu'l-Irâki diye bilinir. 725 yılında doğmuş, küçüklüğünde büyüklerin meclislerinde "hâzır" bulundurulmuş, 8 yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişti. Önceleri "Kıraat" ilmiyle meşgul olan el-Irâki, hocası İbn Cemâ'a'nın teşvikiyle sonraları hadis ilmine yönelmişti. Diğer İslâmî ilimleri de tahsil eden el-Irâki nihayet hadis ve fıkıh öğretiminde bulunmuş, bu arada mühim eserler kaleme almıştı. Medine-i Münevvere kadılığı, hatipliği ve imamlığında da bulunmuş olan el-Irâki 806 yılında vefat etmiş.[12]
12. İbrahim b. Muhammed b. Mübarek b. Ebi'1-Harb el-Hunci: Şirâz'lı bir muhaddistir. Alim, güvenilir, zâhid bir zattı. Zeynu'ş-Şeria Ali b. Muhammed b. Ali el-Hunci'den, eş-Şemsu'l-Kirmâni'den ve, diğerleri meyânında, 770 yılından sonra Medine-i Münevvere'de kendisiyle karşılaşmış olduğu el-Irâkî'den ilim tahsil etmiş, "semâ"da bulunmuştu. el-Huncî, 835 veya 836 yılında vefat etmişti.[13]
13. Senedin son râvisi Muhammed Asil hakkında, elimizdeki rical kitaplarında, bir bilgiye rastlayamadık.
14. Son râvîye gelinceye kadar, Sünen'in rivayetine katılmış olan zatlar, görüldüğü gibi, bu sahada meşhur, yetkili kimselerdir. Senedde yer alan ilk râvîler yani Abdullah b. Ahmed - Abdurrahman b, Muhammed - Abdulevvel, aynı sıra ileSahihu'l-Buhârî'nin, îbn Hacer[14] ve el-Ayni'ye[15] varan senedlerinde de bulunmaktadırlar, ez-Zehebi'nin de, Abdullah b. Ömer'den itibaren aynı olan bir senedle Sünenu'd-Dârimî'ye sahib olduğu anlaşılmaktadır.[16] Bunlar bu Sünen'in erken dönemlerde büyük bir alâkaya mazhar olduğunu gösterir.[17]

1. Hz. Peygamberin -Sallellahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce İnsanların İçinde Bulundukları Cahillik Ve Sapıklıklar

1. Bize Muhammet! b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el- A'meş'den, (o) Ebû Vâ'ilden, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:
Bir adam Resûlullah'a - sallellahu aleyhi ve sellem-gelip:
"Ya Resûlellah, dedi, kişi cahiliye (kâfirlik) döneminde yaptıklarından dolayı hesaba çekilir, (cezalandırılır) mı?" Şöyle buyurdu:
"Kim müslümanlıkda güzel hareket ederse, cahiliye döneminde yaptıklarından dolayı hesaba çekilmez. Kim de müslümanlıkda kötü hareket ederse önceki (yani cahiliye dönemindeki) ve sonraki (yani müslümanlıkdaki)lerden dolayı hesaba çekilip (cezalandırılır)"[18]

Açıklama

Dârimî'nin, kitabında ilk olarak bu hadisi zikredişi güzel bir seçiş, güzel bir başlangıçtır. İslâm ahkâmının hadîslerle anlatılacağı bir kitabın böyle bir hadisle başlatılması, insanın, müslüman olmakla, fıkhı yönden, hayata âdeta yeniden başlamış olacağını, anlatmak içindir. Nitekim ilgili

ayet ve hadislerden çıkarılacak mânâ da budur. Bir âyet meali şöyledir: *"O küfredenlere söyle ki eğer (sana düşmanlıkdan) vazgeçerlerse geçmiş (günahları) bağışlanacakdır".*[19] Hz. Peygamber -Sallellahu aleyhi ve sellem- de buna müvâzî olarak; *"İslâm, kendinden önce (yapılmış olan kötülükleri) yıkar, kökünü kazır."*[20] buyurmaktadır. Buna göre, müslüman olmayan bir insanın kâfirlik halinde yaptıkları müslüman olunca yok edilmekte, silinmektedir. Ancak söz konusu bu insan, müslüman olurken kâfirlikte yapmakta olduğu bütün kötü hareketlerden pişmanlık duyarak, onlardan tövbe etmiş olmalıdır. Şayet sadece îman (tasdik) etmekle yetinir, yapmakta olduğu kötü hareketlere devam etmeyi düşünürse, bu durumda, her iki halde de yani kâfirlikde ve müslümanlıkta da yapmış olacağı kötülüklerden mesul olacakdır. Bu şekilde, insanın kâfir iken yapmış olduğu kötü ameller de cezalandırılmış olacaktır. Nitekim aynı halde yapmış olduğu, "ibâdetler" dışında kalan; akrabayı ve komşuyu gözetme, fakirlere yardım, güzel muamele cinsinden bazı iyi amelleri de, ahirette cezasının hafifletilmesi ve benzeri suretlerle, mükâfatlandırılacaktır.[21]
İslâm'ın, önceki kötülükleri silip hayata yeniden başlamak için gayr-ı müslim her insana tanıdığı bu imkân, şüphesiz büyük bir lütuftur. Aynı imkân, tövbe yoluyla mümin insana da verilmektedir. Şöyle ki; yapılmış olan kötülüklere içten pişmanlık duyarak bir daha işlememek üzere onları terkedip Allah'a yönelmek, önceki kötülüklere mukabil iyiliklerde bulunmak, bu mümkün olmadığında sadece derinden bir pişmanlık duygu hali yaşamak, müslümanı günahsız bir insan haline getirebilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Eğer yasak edildiğiniz büyük (günah)lardan kaçınırsanız sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz ve sizi şerefli bir mevkiye (getirip) sokarız.[22] Hz. Peygamber'in de -Sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Günâhdan tövbe eden kimse hiç günâhı olmayan kimse gibidir."*[23] *"Kötülüğün peşinden iyilik yap ki onu yok edesin!"*[24] buyurduğu rivayet edilmektedir. Ancak, işlenmiş olan günâh kul haklarına raci ise, hak sahiplerinden, imkânlar elverdiğince helâllik almak gerekir.[25]

2. Bize el-Velid ibnun-Nadr er-Remli, Lahm kabilesinin el-Hâris b. Ebi'l-Harâmoğulları (kolundan olan) Sebre b. Mabed'den, (o da) el-Vadîn'den (naklen) haber verdi ki bir adam Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle dedi:
"Ya Resûlellah! Bizler, cahiliye insanları ve putlara tapan kişiler idik. Bu sebeple çocukları öldürüyorduk. Yanımda bir kızım vardı. Büyüyüp, kendisini çağırdığımda, çağırmamdan dolayı sevinecek (bir yaşa geldiği) zaman bir gün onu çağırdım, o da peşimden geldi. Ben de, ailemin uzak olmayan bir kuyusuna kadar gittim. (Kuyunun yanına varınca) elini tutup onu kuyunun içine attım. Ondan hatırımda kalan son şey;
"Babacağım! Babacağım! demesidir." Bunun üzerine Resûlellah -sallellahu aleyhi ve sellem- göz yaşları boşalıncaya kadar ağladı. Resûlallah'ın -sallellallahu aleyhi ve sellem- yanında oturanlardan bunu gören bir adam, olayı anlatana;
"Resûlallah'ı -sallellahu aleyhi ve sellem- hüzünlendirdin!" dedi. (Resûlullah) bu adama;
"Bırak onu, buyurdu, *çünkü o, kendisini ilgilendiren, endişeye sevkeden bir şeyi sormaktadır."* Sonra olayı anlatan zata;
"Haberini bana tekrar anlat!" buyurdu. O da tekrar anlattı. (Resûlullah da) göz yaşları sakalına ininceye kadar ağladı. Müteakiben şöyle buyurdu:
"Allah cahiliye (dönemi insanların)dan, yapmış oldukları şeyleri kaldırmıştır. Binaenaleyh ameline yeniden başla."[26]

Açıklama

Cahiliye, İslâm öncesi döneme verilen addır. Ferdî, içtimaî bütün güzellikleri kendisinde toplamış olan İslâm çağının zıddı olan dönemdir. İslâm'ın anladığı mânâda iman, hayatın tüm yönlerini kapsadığına göre, cahiliyeye "imansızlık" dönemi diyebiliriz. Cahiliyenin tezahürleri olan kargaşa, zulüm, ahlaksızlık, puta tapıcılık gibi kötülükler, kaynaklarını bu "imansızlık"tan almaktadırlar. Karşısındakine güven telkin etmeyi (îman, mü'min), din kardeşine güleryüz göstermeyi , selâm alıp-vermeyi, yoldaki eziyet verici şeyleri kaldırmayı... "îman'ın içinde mütâlâa eden bir anlayışın olmadığı zamana "cahiliye" denmiştir. Nitekim Hz. Peygamber de küfrün başına Ebû Cehil adını takmıştı. Bu cahiliye döneminin insanlık dışı, îman dışı işlerinden biri, burada bir örneği anlatılan, kızların diri diri gömülmeleri, öldürülmeleri âdetiydi. Kur'an-ı Kerimde şu âyetlerle bu kötü âdete işaret edilmektedir: "*Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza: "Hangi günâh(ı) yüzünden öldürüldü."* diye"[27] Kur'an-ı Kerim, münhasıran kızların öldürülme sebepleri hakkında bir açıklama yapmaz. Fakat iki yerde *"fakirlik korkusuyla çocuklarınızı '(evlâdeküm) öldürmeyiniz"* buyrulmakta[28] kız-erkek ayrımı yapılmamaktadır. Ancak, nakledildiğine göre, erkeklerin baskınlara, yağmalara katılma ve çalışma yollarıyla kazanma imkânlarına mukabil kızlar bu işleri yapamıyorlardı. Üstelik kızların ileride fakirlikleri halinde içtimai yönden dengi erkeklerle evlenme şansları yoktu. Dengi ile evlenmemek de büyük bir utanç sebebi idi. Ayrıca, fakirlik halinde, büyük ölçüde kötü yollara düşme ihtimali vardı. Binaenaleyh daha ziyade kızlar öldürülüyordu ve bunun temel sebebi, Kur'an-ı Kerim'in işaret buyurduğu gibi "ekonomik"idi. Ahlâki endişeler bunun uzantısıydı. Şu halde Araplar, fakirlik ve onun yol açtığı utanç verici durumlar sebebiyle kızlarını öldürüyorlardı. İslâmiyet, ilk günden itibaren cahiliye döneminin kötü âdetlerini bertaraf etmeye girişmiş, bu meyanda kızları diri diri gömme, öldürme âdetinin kökünü kazımak için, alınan biatlara, "çocukları öldürmeme" maddesini koymuştu.[29] Böylece İslâmiyet sayesindedir ki kadın insan olma onuruna kavuşmuştur.[30]

3. Bize Hârûn b. Muâviye, İbrahim b. Süleyman el-Mueddib'den, (o) el-A'meş'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi.
(Mücâhid dedi ki) mevlâm (yani beni âzâd eden efendim) bana şöyle haber verdi:
"Ailesi onu, içinde kaymak ve süt bulunan bir tasla tanrılarına gönderdiler ve, onlardan korktukları için, kaymağı yemememi bana tenbih ettiler. (Ben de tası götürüp putların önüne koydum). Sonra bir köpek geldi, kaymağı yedi, sütü içti, ardından da putun-ki bu İsaf ve Nâ'ile putuydu.- üzerine işedi." Harûn dedi ki;
"cahiliye döneminde adam yolculuğa çıktığı zaman beraberinde, üçünü tenceresi için(sac ayağı gibi kullanacağı),birine de tapacağı dört taş alırdı[31] (Cahiliye insanı) köpeğini besler-büyütürdü ama çocuğunu öldürürdü."[32]

Açıklama

Cahiliye döneminin en belirgin görünümlerinden biri putatapıcılıktır. Gerçi bu dönemin insanlarında bir Allah inancının varlığı bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'de buna işaretler vardır.[33] Ancak onlar, belki ilk örneği tanrı sembolü olarak ortaya çıkmış olan putları ona ortak koşarak şirke düşmüşlerdi. Bu putculuğun o zamanki Arabistan'a Amr b. Luhayy tarafından sokulmuş olduğunda İslâm tarihçileri görüş birliği içindedir.
Zamanla; önceleri saygı duyulan, iyi, salih insanların anılarına dikilmiş heykellerine, tapanlarınca tanrıları sembolize eder heykellere ve çeşitli şekillerde ortaya çıkmış diğer heykellere tapınmayı da içine alacak derecede değişik boyutlar kazanmış olan putatapıcılık ve şirkde, genel olarak yıldızlara, kahramanlara, vehmedilen tanrılara ve ağaçlara tapınma söz konuydu.
Bilhassa, tanrıların üzerlerinde oturdukları vehmedildiği için, taşlara tapma adeti çok yaygındı.[34] Hemen hemen puta tapan her ferdin, her kabilenin bir putu olduğu gibi daha geniş çapta tapınmaya konu olan putlar da vardı. Câhiliye döneminin geniş alâka gören bazı putları Kur'an-ı Kerim'de de zikre dilmekte dir.[35] Yukarıda Mü-cahid'in naklettiği haberde cahiliyenin meşhur iki putundan bahsediliyor. İsaf ve Nâ'ile adlı bu putlar, anlatıldığına göre, aslında iki insan imişler. Bunlar Kabe'nin içinde zina ettikleri için taş haline gelmiş, sonra da Kabe'nin yanına dikilmişler.Yerleri zaman zaman değiştirilmiş olan bu taşlar, önceleri, ibret için ziyaret edilirmiş. Amr b. Luhayy, bölgeye putçuluğu sokunca onlara da tapmılmasını emretmişti. Tahirul- Mevlevi, İsaf ve Nâ'ile'nin taşlaşması haberini oldukça esatiri bulduğunu itiraf ettikden sonra yine de bunun, Allah'ın kudret ve azametine göre mümkün olduğunu söyler ve, Allah'ın azameti "ufacık beyinlerine sığmayan" kimseleri inandırmak için bu olayı şöyle yorumlar:
"İsaf ile Na'ile o edepsizliği icra ederken yakalanmış, ihtimâl ki Kabe önünde taşa tutularak kanlara bulanmış ve yılan öldürülür gibi kafaları ezilmiş, teşhir ve terzil olunmaları için de kaba taslak heykelleri yapılıp Safa ve Merve tepelerine konulmuştur. Zaman geçtikçe bu heykellerin konulmasındaki hikmet unutulmuş, haklarında türlü türlü rivayet çıkarılmış, daha sonra Amr b. Luhay tarafından da rezalet âbideleri, ma'budluk mertebesine çıkarılmış (Vellahü A'lem)."[36]

4. Bize Mücahid b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Reyhan -ki o İbn Sa'îd es-Sâmi'dir.- rivayet edip (dedi ki) bize Abbâd -ki o ibn Mansûr'dur.-, Ebu'r-Recâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:
"Bizler, câhiliye döneminde güzel bir taş ele geçirdiğimizde ona tapardık. Bir taş bulamadığımızda biraz kum toplar, sonra bol sütlü deveyi getirir, o da bunun üzerinde, (sağılacak şekilde) ayaklarını açar, biz de, bu kum yığınını tamamen ıslatıncaya kadar, onu sağardık. Müteakiben de o yerde kaldığımız sürece bu kum yığınına tapardık."
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;

"(Arapça metinde geçen) "es-safî" kelimesi "sütü çok alan" demektir." "Ayaklarını açar"dan da, sağılmak için dişi devenin ayaklarının arasını açtığı zamanı kasdediyor. ("Ayaklarını açar" fiiliyle aynı kökten gelen) "el-fecc", "geniş yol" demektir, (el-fecc'in) çoğulu "ficâc"dır.[37]

2. Hz.Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Peygamber Olarak Gönderilmesinden Önce (Mukaddes) Kitaplarda Tanıtılması

5. Bize el-Hasan ibnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meşden, (o da) Ebû Sâlih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti. Ka'b dedi ki; "Onu (yani Hz. Peygamberi Tevrat ve İncil'de) şöyle yazılı bulmaktayız:"[38]
Muhammed Allah'ın elçisidir-sallellahu aleyhi ve sellem-. O ne kabadır, ne katı, ne de çarşı -pazarlarda bağırıp çağıran biri! (Bu kötü vasıfların hiçbiri onda yoktur). O, kötülüğe karşı kötülükle karşılık vermez. Fakat (aksine) affeder ve bağışlar. Onun ümmeti, çok ham-dedicilerden ibarettir. Onlar her yüksek yerde Allah'ı -azze ve celle-ulular ("Allahu Ekber'der), her mevkide ona şükrederler. Belleri üzerine izar kuşamr, kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını) temizlerler. Çağırıcıları göğün boşluğunda çağrı yapar. Savaştaki safları ile namazdaki safları birdir (aynıdır, eşittir). Onların, geceleyin, arı uğultusu gibi uğultuları vardır. Onun doğumu Mekke'de, hicret yeri Taybe (Medine'de), mülkü Şam'dadır.[39]

Açıklama

Gerek Kur'an-ı Kerîm'de gerek hadîslerde Hz. Peygamber'in - sallelahu aleyhi ve sellem-, önceki peygamberler tarafından ümmetlerine tanıtılmış, müjdelenmiş olduğunu belirten pek çok malûmat vardır. Allah Teâlâ bu konuda önceki peygamberlerden mîsak almıştı. [40] Onlar da bunu yerine getirip Hz. Peygamber'i ümmetlerine tanıtmış olmalılar. Bunun içindir ki, "kendilerine kitap verilenler", onu öz oğulları gibi tanımaktaydılar,[41] Onlar Hz. Peygamber'in vasıflarını Tevrat ve İncil'de buluyorlardı.[42] Hz. İsa, Hz. Peygamber'i, ismini vererek ümmetine mjüdelemiştir.[43] Nitekim Necâşî'ye Hz. Peygamber anlatıldığında o; "O, İncil'de (hakkında malûmat) bulduğumuz zattır. O, İsa b. Meryem'in müjdelediği kimsedir.[44] demişti. Bu sebeple, "kendilerine verilen kitabı hakkıyla okuyanlar Hz. Peygambere hemen iman etmişlerdi.[45] Bu Kur'an ve hadis verilerine göre önceki din kitaplarında ve bilhassa Tevrat ve İncil'de Hz. Peygamber'i tanıtıcı bilgilerin olması gerekmektedir. Bu bölümde, Önceleri yahûdî iken müslüman olmuş iki zâtdan, önceki din kitaplarında buldukları, Hz. Peygamberi tanıtan bilgiler, muhtemelen onların tefsîrî tercemeleriyle zikredilmektedir.[46]

6. Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki,) bana Hâlid -ki o Ibn Yezid'dir- Saîd'den -ki o İbn Ebî Hilâl'dir-, (o) Hilâl b. Üsâme'den, (o) Atâ1 b. Yesâr'dan, (o da) İbn Selâm'dan (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Selâm) şöyle diyordu: Biz muhakkak ki (mukaddes kitaplarda) Resûlullah'ın -sallellahu aleyhi ve sellem- tanıtımını şöyle bulmaktayız:
Şüphesiz biz seni tanık, müjdeleyici, korkutucu ve ümmîlere sığınak olarak gönderdik. Sen kulumsun ve elçimsin. (Bundan sonra anlatım, 3. şahsa geçer). Ona "mütevekkil" ismini verdim. O ne kabadır, ne katı, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri! Kötülüğe benzeriyle karşılık vermez, fakat (aksine) affeder, göz yumar. Onu, eğilmiş (sapmış) milleti; kendisiyle kör gözleri, sağır kulakları ve perdeli kalpleri açacağı, "Allah'dan başka hiçbir tanrının olmadığına şehâdet etmesi" suretiyle dosdoğru yapmadıkça öldürmeyeceğim.[47] Ata b. Yesâr dedi ki;
"Ebû Vâkıd el-Leysi de bana, kendisinin Ka'b'ı, İbn Selâmın dediğinin aynısını derken işittiğini haber verdi".[48]

7. Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Zekvân b. Ebi Sâlih'den, (o da) Ka'b'dan (naklen) şöyle rivayet etti:
Birinci satırda (şöyle yazılıdır): Muhammed bir elçi, benim seçilmiş kulumdur. Ne kabadır, ne katı, ne de çarşı- pazarlarda bağırıp çağıran biri ! O kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Fakat (aksine) affeder, bağışlar, Doğumu Mekke'de, hicreti Taybe (Medine)'ye, mülkü Şam'dadır. İkinci satırda ise (şöyle yazılıdır): Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun ümmeti çok hamdedicilerden ibarettir. Onlar Allah'a bollukta da darlıkta da hamdeder, Allah'a her mevkide şükrederler. Her yüksek yerde tekbir getirirler. Onlar güneşi gözetleyicidirler. Vakti gelince, bir çöplüğün başında da olsalar, namazı kılarlar. Ortalarına (bellerine) îzâr kuşanır, kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını) temizlerler. Geceleyin göğün boşluğunda sesleri arı sesi gibidir.[49]

8. Bize Mucâhîd b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ma'n b. Isa rivayet edip (dedi ki) bize Muâviye b. Salih, Ebû Ferve'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Abbâs) Kâbu-1-Ahbâr'a; Tevrat'ta "Resûllullah'ın -sallellahu aleyhi ve sellem - tavsifini nasıl bulmaktasın?" diye sormuş, o da şöyle demiş:
"Onu şöyle bulmaktayız: Abdullah'ın oğlu Muhammed. Mekke'de doğacak, Tâbe (Medine)'ye hicret edecek, mülkü Şam'da olacak. O ne çirkin söz söyleyen-çirkin iş yapan biridir, ne de çarşı-pazarlarda bağırıp çağıran biri. O kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Fakat (aksine) affeder, bağışlar. Onun ümmeti çok hamd edenlerden ibarettir. Onlar her bolluk ve darlıkda Allah'a hamdeder, her yüksek yerde Allah'ı ulular ("Allahu Ekber"derler). Kenar organlarını (el-kol ve ayaklarını)temizlerler. Ortalarında (bellerine) izâr kuşanırlar. Namazlarında, savaşlarında saf tuttukları gibi saf tutarlar. Mescidlerindeki uğultuları, arı uğultusu gibidir. Gök boşluğunda çağırıcıları dinlenir .[50]

Açıklama

Abdullah b. Selâm ve Ka'bu'l-Ahbâr'ın, önceki dîn kitaplarından naklettikleri bu haberlerde Hz. Peygamber
sallelahu aleyhi ve sellem - ve ümmeti tanıtılmaktadır. Görüldüğü gibi bu tavsifler vakıayla uyum halindedir. Kur'an'ı Kerîm'de de Hz. Peygamber; "kaba ve kalbi katı olmayan"[51] tanık, müjdeleyici ve korkutucu[52] olarak tanıtılmakta, affetmesi, mağfiret dilemesi ve tevekkül etmesi (mütevekkil olması) emredilmektedir. Diğer taraftan, hac ibadeti esnasındaki izar kuşanmaları, tekbir ve telbiyeleri, abdest alarak el-kol ve ayaklarını temizlemeleri, namazda saf tutmaları, göğün boşluğunda yani yüksek bir yerde, minarelerde ezan okumaları Ummet-i Muhammed'in bilinen vasıflarıdır. Ne var ki, önceki ilâhi kitaplardan nakledilmiş olan bu malûmatı bugün bu kitaplarda aynen bulamamaktayız. Nitekim, İslâmî eserlerde Tevrat ve İncil'e atfedilen diğer pek çok haberi de bugün elde mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında bulamıyoruz. Bu kitaplarda yapılmış olan tahrifler herkesin malûmudur. Yine de elde mevcut resmî Kitab-ı Mukaddes'te, yukarıda zikredilen haberlerin cümlelerine çok yakın cümleler ihtiva eden kısımlar bulabilmekteyiz. Bu durum onların o dönemde elde bulunan Kitab-ı Mukaddesten aynen aktarılmış olduklarına büyük bir delildir. Kitab-ı Mukaddesteki şu cümleleri burada kaydedebiliriz: "İşte destekleyeceğim kulum, ruhumun kendisinden hoşlandığı seçilmiş'im (muhtâr'ım, mustafa'm)... O hiç bağırmayacak, sesini hiç yükseltmeyecek ve onu sokaklarda işittirmeyecek.[53] Ben, Allah, seni selâmet için çağırdım. Ve ben senin elinden tutacağım, seni koruyacağım ve, milletlerin ışığı oîman için, körlerin gözlerini açman için.... seni hazırlayacağım.[54]
Öyle anlaşılıyor ki İslâm'ın ilk dönemlerinde, bugünkülerden çok farklı Kitâb-ı Mukaddes nüshaları mevcuttu. Bu nüshalarda, Hz. Peygamberi tavsif eden cümleler vardı. Bu sebeple, Hz peygaberin peygamber olarak gönderilmesinden sonra, bazı yahûdi alimlerin, böylesi nüshaları imha ettiklerini gösteren rivayetler vardır.[55] Bugün, sadece kendi cümlelerinde Hz. Peygamber'e işaretler bulduğumuz Yuhanna(Jean) İncilinin de, "sinoptik" denilen diğer üç İncil'den sonra 4. sırada zikredilmesi şâyân-ı dikkattir. Sözkonusu bu Yuhanna incilindeki şu cümleler, "gelecek olan Resûl"e işaret etmektedir:
"Bununla bereber ben size hakikati söylüyorum: Benim gitmem sizin için hayırlıdır, çünkü gitmezsem tesellici[56] size gelmez; Fakat gidersem onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman günah için, salâh için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir".[57] "Size söyleyecek daha çok şeylerim var; fakat şimdi onlara dayanamazsınız, Fakat o, hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira o kendiliğinden söylemiyecek, fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni tebcil edecektir"[58] Tevrat 'in Tesniye bölümündeki şu cümle de Hz. Peygamber'e işaret etmiş olmalıdır:
"Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım; ve sözlerimi O'nun ağzına koyacağım; ve O'na emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek".[59] Çünkü Hz. İsa; ana-babanın olması, doğum, evlenme, cismâni ve ruhani lider olma, yeni bir şeriat getirme, peygamberliğin ümmet tarafından kabulü ve ölüm nokta-i nazarlarından "senin gibi" yani muhatab olan Hz. Musa gibi değildir. Binaenaleyh burada, bu noktalarda tamamen Hz. Musa gibi olan Hz. Muhammed -sallellahu aleyhi ve sellem- kasdedilmiş olmalıdır.[60] Bugün hıristiyalarca makbul sayılmayan (apocryphe) Barnaba İncilinde ise Hz. Peygamberin geleceği açıkça müjdelenmiştir.[61] Burada kaydetmeliyiz ki bugün asıllarının semavî olup olmadıkları kesin olarak bilinemeyen bazı dinlerin kitaplarında bile Hz. Peygamber'in geleceğine dair işaretler tesbit

edilebilmektedir. Bunlardan Zerdüştlük'ün mukaddes kitabı Zend Avesta'da[62] Brahmanizm'in Asrava Veda isimli dini kitaplarında[63] bazı müjdeleyici işaretler mevcuttur.[64]
9. Bize Hayve b. Şureyh haber verip (dedi ki) bize Bakıyye ibnul-Velid el-Meytemi rivayet edip (dedi ki) bize Bahîr b. Sa'd, Hâlid b. Ma'dân'dan, (o da) Cubeyr b. Nüfeyr el-Hadramî'den (naklen) rivayet etti ki, Resûllullah - sallelahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, size gönderilmiş olan ve ne gevşek ne de tembel olmayan bir elçi; perdeli kalblerin (perdelerini, bir çocuğun sünnet edilmesi gibi) kesip (kalbleri diriltmek), kör gözleri açmak, eğri dilleri doğrultmak ve nihayet, "Tek Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur!" denilmesi için size gelmiştir!"[65]
10. Bize Muhammed b. Yezîd el-Hızâmî haber verip (dedi ki) bize İshak b. Süleyman, Amr b. Ebi Kay s'den, (o) Atadan, (o da) Âmir'den (naklen) rivayet etti (ki Âmir) şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in -Sallellahu aleyhi ve sellem- ashabından bir adamın ona ihtiyacı vardı. Bu sebeple içeri girinceye kadar onunla beraber yürüdü. (Amir) dedi ki; (Hz. Peygamber'in) ayaklarından biri evin içinde diğeri dışardaydı. Sanki o (biriyle) fısıldaşıyordu. Sonra yüzünü çevirdi ve;
"Biliyor musun, dedi, kiminle konuşuyordum?". Bu, bugüne kadar hiç görmediğim bir melekdi. Bana selâm vermek için Rabbinden izin istemiş... (Allah) buyurdu ki; "Biz sana Kur'an'ı ayırdetmek; sekîne'yi, sebat etmek: Furkân'ı da birleştirip vâsıl olmak için verdik -veya indirdik".[66]

Açıklama:

Bu hadiste Hz. Peygamber'e üç şeyin verildiği bildirilmektedir: Kur'an, Sekine ve Furkân. Kur'an, hak ile bâtılı birbirinden ayıran, her şeye gerçek vasfını veren, en doğru yola ileten, muttakilere hidayet rehberi olan, Allah kelâmıdır.[67] Sekîne; karışıklık, korku, büyük tehlike anlarında kulunun kalbine Allah'ın verdiği itmi'nan ve sükûnet halidir, ilâhî güçtür. Bununla kul, başına gelenlerden rahatsız olmaz. Aksine îmanı artar, kendisini tehdit eden şeylere karşı dayanma ve direnme gücü kuvvetlenir. Allah Teâlâ bu rûh halini, bu ilâhî gücü, Mekke'den Medine'ye hicret esnasından Sevr dağındaki mağara hâdisesi ile Huneyn savaşı gibi tehlike ve endişe anlarında Hz. Peygamber'e, bu arada diğer mü'minlere vermişti.[68] Hz. Peygamber'e verildiği bildirilen, Kur'an'ın isimlerinden biri de olan ve, ayırmak, ayırdetmek gibi sözlük mânâları bulunan Furkan'ın, haklı ile haksızı birbirinden ayırdeden delil, mu'cize, olay mânâları da vardır. Nitekim, müslümanlann kazandığı zafer sonucu hak ile batılın, haklı ile haksızın birbirinden ayrılmış olduğu Bedir gününe "furkân günü"[69] denmiştir. Yukarıdaki kudsî hadiste de, Enfâl sûresi, 41. âyette Resûlullah'a -sallellahu aleyhi ve sellem- indirildiği bildirilen yardım, melekler, neticede haklı ile haksızın birbirinden ayrılmasına vesile olacak şeyler kasdedilmiş olabilir. Bunlar, mü'minlerin Hakk'da birleşmeleri, Hakk'a ulaşmaları (vuslat) için indirilmişlerdi. Hadiste kullanılan kelimeler dikkat çekicidir: "Kur'an"da "toplamak" mânâsı vardır, ama o "ayırdediyor". "Furkân"da ise "ayırmak" mânâsı vardır, ama o, "birleştirmek, ulaşmak" için indirilmiş...[70]
11. Bize Mücahid b. Musa haber verip (dedi ki) bize Reyhan -ki o Ibn Sa'îd'dir - rivayet edip (dedi ki) bize Abbâd -ki o İbn Mansûr'dur!- Eyyûb'den, (o) Ebû Selâme'den, (o) Ebû Kılâbe'den, (o da) Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Atıyye) Rebî'a el-Cureşî'yi şöyle derken işitti:
Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- (Allah tarafından) gelindi ve ona dendi ki:
"Gözün uyusun, kulağın işitsin, kalbin iyi anlasın". (Hz. Peygamber) buyurdu ki,
"Bunun üzerine gözlerim uyudu, kulaklarım işitti, kalbim iyi anladı." (Devamla) buyurdu ki: "Sonra bana şöyle dendi: "Bir bey bir ev inşa etmiş! Bunun için bir ziyafet yemeği yapmış ve bir dâvetci göndermiş! Artık kim dâvetciye icabet ederse eve girer, ziyafet yemeğinden yer, Bey de ondan hoşnut olur. Kim de dâvetciye icabet etmezse, eve girmez ve ziyafet yemeğinden yemez. Bey de ona kızar." (Hz. Peygamber devamla) buyurdu ki: "İşte Allah o beydir, muhammed o dâvetçidir, İslâm o evdir. Cennet o ziyafettir. "[71]
12. Bize el-Hasan b. Ali haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Ca'fer b. Meymûn et- Temimi'den, (o da) Ebû Osman en- Nehdi'den (naklen) rivayet etti ki,
(Bir gün) Resûllullah -sallellahu aleyhi ve sellem-, beraberinde ibn Mesûd olduğu halde vadiye çıktı. Derken onu (bir yere) oturtup etrafına bir çizgi çizdi. Sonra da; "Sakın (buradan) ayrılma", buyurdu. Durum şu ki sana bazı adamlar ulaşacak. Onlarla konuşma! Zira onlar seninle konuşmayacaklardır". Ardından Resûllullah -sallellahu aleyhi ve sellem- istediği yere gitti. Sonra (bazı adamlar), ötesine geçmeyerek çizgiye varmaya, peşinden de Hz. Peygamberin -sallellahu aleyhi ve sellem- yanına dönmeye başladı. Nihayet gecenin sonu olunca (Hz. Peygamber) yanıma geldi ve dizimi yastık edinip (uyudu). O uyduğu zaman uykuda bir tür solunurdu. Resûllalah -sallelahu aleyhi ve sellem- dizini yastık yapmış uyurken: (boyda) sanki develer gibi olan, üzerlerinde beyaz elbiseler bulunan onlardaki güzelliği ancak Alah bilir!- bir kısım adamlar yanıma çıkageldi ve onlardan bir grup onun başucuna bir grubu da ayakucuna oturdu. Sonra aralarında şöyle konuştular:
"Bu peygambere -sallellahu aleyhi ve sellem- verilenlerin benzeri kendisine verilmiş olan hiç bir kul görmedik. Gözleri kesinlikle uyuyor. Halbuki kalbi, şüphe yok ki, uyanıkdır. Onun için bir benzetme yapın (bir darb-ı mesel verin!) Bir bey bir köşk yapmış. Sonra bir ziyafet vermiş ve insanları yemeğine, içeceğine davet etmiş!" Müteakiben (o adamlar) kalkıp (gittiler). Resullullah -sallelahu aleyhi ve sellem- de bu esnada uyandı ve şöyle buyurdu:
"Biliyor musun, kimdi onlar?".
"Ancak Allah ve Resulü bilir!" dedim. Buyurdu ki:
"Onlar meleklerdir". (Devamla) buyurdu ki: *"Yaptıkları benzetmenin (verdikleri darb-ı meselin) ne olduğunu biliyor musun?".*
"Ancak Allah ve Resulü bilir!" dedim. Buyurdu ki;
"Rahman (olan Allah) cenneti yaptı, sonra kullarını oraya davet etti. Binaenaleyh kim ona icabet ederse cennetine girer. Kim de icabet etmezse, o onu cezalandırır ve ona azab eder."[72]

Açıklama

Bir çok benzetmelerden örülen bu haberde müslümanlık ve Hz. Peygamberin -sallellahu aleyhi ve sellem- görevi, âdeta "en nefis çiçeklerden oluşan bir buket" halinde gözler önüne seriliyor. İnsanlar bir davetin muhatabıdırlar. Allah Teâlâ'nın verdiği bir davet! Bu davetin çağmasının, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Mu-hammed oluşu, onun önemini ve büyüklüğünü göstermeye kâfidir. Böyle büyük bir davete katılabilme formasyonu kazanmak, âdap ve usûlünü öğrenmek için İslâm yurdunda bir ömür sürmek gerekiyor. Ancak bu şekildedir ki ebedî ziyafete giriş liyâkati kaz anılabilir, önlerine varıldığında, cennet kapılarım açacak şifrelere sahip olunabilir .[73]

3. Hz. Peygamberin -Sallallahü Aleyhi Ve Sellem- İşinin Başlangıcı Nasıl Oldu?

13. Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, Bahîr'den, (o da) Hâlid b. Madân'dan (naklen) rivayet etti (ki o, şöyle dedi) Bize Abdurrahman b. Arar es-Sülemî, Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivayet etti ki, o (yani Utbe) -ki o, Resulullah'ın -sallallahü aleyhi ve sellem- ashabından idi-, kendilerine şöyle rivayet etti:
Bir adam Resulullah'a -sallallahü aleyhi ve sellem-;
"Senin (Peygamberlik) işinin başlangıcı nasıl oldu? ya Resulullah!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Süt annem Sa'd b. Bekroğullarındandı. (Bir gün) ben ve onun bir oğlu, kuzu ve oğlaklarımızı (otarmağa) gittik. Yanımıza azık almamıştık. Ben; "Kardeşim, git de bize annemizden azık getir" dedim. Kardeşim de gitti. Ben kuzu ve oğlakların yanında kaldım. Derken beyaz iki kuş geldi. Sanki onlar kerkenez kuşuydular. Onlardan biri arkadaşına dedi ki;
"Bu mu o?" Diğeri,
"evet!" dedi. Dönüp bana koştular ve, beni tutup sırt üstü yatırdılar. Sonra karnımı yardılar. Ardından kalbimi çıkarıp yardılar ve ondan siyah iki kan pıhtısı çıkardılar. Sonra onlardan biri, arkadaşına:
"Bana kar suyu getir!" dedi. (Getirdi). O da bununla içimi yıkadı. Sonra:
"Bana dolu suyu getir!" dedi. (Getirdi). O da bununla kalbimi yıkadı. Sonra; "Bana 'sekine'yi (huzuru, sükunu, itmi'nanı) getir!" dedi. (Getirdi). O da onu kalbime saçtı. Daha sonra onlardan biri arkadaşına:
"Onu dik!" dedi. O da dikti ve, üzerini peygamberlik mührü ile mühürledi. Ardından, onlardan biri diğerine; "Onu (terazinin) bir kefesine, ümmetinden bin (kişiyi de) bir kefeye koy!" dedi. Resulullah -sallallahü aleyhi ve seîlem- buyurdu ki; "Ansızın kendimi, bazısının üzerime

düşmesinden korktuğum bir halde, üstümde (duran) bin (kişiye) bakarken buldum." Bunun üzerine (onlardan biri) dedi ki;
"Şayet ümmeti(nin hepsi) onunla tartılsa (yine de) hiç şüphesiz onlara ağır basar!" Daha sonra beni bırakarak gittiler. Resulullah -sallallahü aleyhi ve sellem-;
"Ben çok korkmuştum" buyurdu. Sonra (süt) anneme gittim ve ona, karşılaştığım şeyi haber verdim. Bunun üzerine o, benim aklımı karıştırmış (kaçırmış) olmamdan korktu. Bu sebeple;
"Seni Allah'a sığındırırım!' dedi ve hemen kendisine ait bir yük devesini yükletti ve beni palanın üzerine bindirdi. Kendisi de terkime bindi. (Yola koyulduk). Nihayet bizi annemin yanına ulaştırdı ve şöyle dedi:
"Emanetimi ve (üstlendiğim) zimmetimi yerine getirdim! Sütannem Ona, benim karşılaştığım şeyi de anlatmış, ama bu onu (yani öz annemi) korkutmamışdı. (Bilâkis) o;
"Şüphe yok ki ben, onu doğurduğum zaman (bir şey) yani kendisinden Şam'ın köşklerinin aydınlandığı bir nûr görmüştüm!"[74] demişti.[75]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahü aleyhi ve sellem- küçüklüğünde, zamanın örfüne uyularak, Mekke civarındaki dağlık yerlerde ikamet eden bir süt anneye verildiği tarihen sabittir. Buna göre o, Tâif civarında, dağlık bir araziyi yurt edinmiş olan Sa'doğullarından, el-Hâris b. Abdiluzza'nın hanımı Halime bnt. Ebî Zu'eyb'e emanet edilmişti. Hz. Peygamber'in, onun yanında, umûmen kabul edildiğine göre, 5 sene kadar kaldığı ve Abdullah, Uneyse ve Huzâfe (Hızâme, eş-Şeymâ' diye bilinir.) isimli, biri erkek üç süt kardeşinin olduğu nakledilir. Öyle anlaşılıyor ki, eğer haber sahîh ise, yukarıdaki olayda Hz. Peygamber'in yanında süt kardeşi Abdullah vardı. Onlar çadırlarının arkasında kuzu ve oğlaklarını otlatırlarken "şakk" hâdisesi meydana gelmiş.
Hz. Peygamber'in hayatında, daha ziyade şakku's-sadr veya şer-hu's-sadr denilen "göğsün yarılması, açılması" hâdisesinin meydana geldiği kesindir. Ancak bunun zamanı ve meydana geliş şekli hakkında değişik görüşler vardır. Rivayetlerde bu hâdisenin Hz. Peygamber'in hayatında;
1) Süt annesi Halime'nin yanında iken 4-5 yaşlarında,
2) On yaşında,
3) Yirmi yaşında,
4) İlk vahiyden önce,
5) Mi'rac'a çıkmadan önce olmak üzere beş defa vuku bulduğu söylenir. Fakat bunlardan, yirmi yaşında iken vuku bulduğu söyleneni, ilgili bütün alimlerce reddedilmiş, miraç öncesi vuku bulanın dışındakiler hakkında da, rivayet yönünden şüphe ve redler izhar edilmiştir. Her halükârda "şerh-ı sadr'ın olduğu kesindir. Bir "ilâhî terbiye" vetiresi içinde onun mükerreren vuku bulmasına da bir mâni olmamalıdır.
Bu hâdisenin mahiyetinin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği konusunda iki görüş serdedilmektedir. Haberleri zahiri mânâlarıyla anlayan âlimler, bu olay (veya olaylarda) cismânî bir durumun söz konusu olduğunu, maddî göğsün (kalbin) yarılarak içinden bir şeylerin çıkarıldığını, zemzemle yıkanıp hikmet ve imanla doldurulduğunu söylemişlerdir. Alimlerden bir kısmı ise burada rûhâni bir hâdisenin söz konusu olduğunu, kalbdeki hased, buğz ve ona mümasil şeytanî hislerin çıkarılarak onların yerine sekinet, teselli, rahmet, şefkat, iman ve hikmet konulduğunu, kısacası bu haberlerde "temsili" bir olaydan bahsedildiğini söylerler. Nitekim bizler de rüya esnasında bir çok temsiller görmekteyiz. Bu olayın "misâl âlemi" ile[76] "şehâdet âlemi" arasında meydana geldiğini ve olaydan sonra dikiş izlerinin kaldığını söyleyen Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin[77] "şakku's-sadr'ın hakîkatını izahı şöyledir:
"Göğsün yarılması ve imanla doldurulmasına gelince bunun hakikati; melekî nurların üstün gelmesi, tabiat alevinin sönmesi ve (bu beşeri tabiatın), üzerine, "haziretul-kuds'den (mukaddes âlemden, Cennetden) akan şeylere boyun eğmesi, itaat etmesidir;.[78]
Metinde bahsi geçen "peygamberlik mührü" hakkında pek çok hadis vardır. Bu hadislerden onun, iki kürek kemiği arasında, sol kürek kemiğinin ince ucu tarafında bulunan ve görenlerce, ona yakınlık ve uzaklıklarına, benzetme zevklerine göre büyüklük ve şekli, "güvercin yumurtası büyüklüğünde kırmızı bir ben", "gerdek çadırının düğmesi gibi", "yumruk halinde" ve sair şekillerde tavsif edilen bir et parçası olduğu anlaşılmaktadır. Bu "mühr"ün tavsifi hakkında, onun "kan alma aletinin izi" gibi olduğu şeklindeki haber, her ne kadar rivayet yönünden "sabit" olmadığı söylenmiş ise de,[79] dikkat çekicidir.[80]
14. Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Ca'fer b. Osman el-Kureşî, Osman b. Urve İbni-z-Zübeyr'den, (o) babasından, (o da) Ebû Zerr el-Gıfârî'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Zerr) şöyle dedi:
"Ya Resûlallah, dedim, peygamber yapıldığında, peygamber olduğunu nasıl bildin?" Şöyle buyurdu:
"Ebû Zerr! Ben Mekke vadisinin bir yerinde iken bana iki melek geldi ve, onlardan biri yere indi. Diğeri gökle yer arasında idi. Onlardan biri arkadaşına dedi ki;
"Bu, o mu?", (arkadaşı):
"Evet" dedi. "Peki! Onu bir adamla tart." dedi. Onunla tartıldım ve ben ona ağır bastım. Sonra;
"Peki, (şimdi) onu on adamla tart!" dedi. Onlarla tartıldım, onlara da üstün geldim. Sonra (melek);
"Onu yüz (adamla) tart!" dedi. Onlarla da tartıldım ve, (yine) ben onlara üstün geldim. Bu sefer;
"Onu bin (kişi) ile tart!" dedi. Onlarla da tartıldım ve onlara (yine) üstün geldim. (Öyle ki) sanki ben, terazinin, (içinde adamların bulunduğu kefesinin) hafifliğinden dolayı onlara, üzerime saçılırlarken bakar gibiyim! (Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- devamla) buyurdu ki; bunun üzerine onlardan biri arkadaşına şöyle dedi: "Şayet onu ümmetiyle de tartsan (yine) onlara üstün gelir!"[81]
15. Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki) bize Ali b. Mushir rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş, Ebû Sâlih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani zamanındaki muhatabı insanlara): "Ey insanlar! Ben ancak (âlemlere) hediye edilmiş rahmet (peygamberiy)im!" diye seslenirdi.[82]

Açıklama

Hz. Peygamber'in "âlemlere rahmet" vasfı Kur'an-ı Kerim'de de açıklanır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Biz seni âlemlere, başka bir şey için değil, ancak rahmet olarak gönderdik"*[83] Hz. Peygamber de, diğer bir çok hadisinde kendisini insanlığa "rahmet peygamberi" olarak tanıtır![84]' O her feyzin, her hayrın vasıtasıdır. İnsanlar onun getirdiği din sayesinde doğru yola, dünya ve âhiret mutluluğuna ermektedirler. O, âlemdeki her yaratık için bir rahmettir. Her yaratık onun sayesinde yaratılış gayesine uygun bir hüviyet kazanmıştır. Bu dünyada ona inanmayanlar bile; hemen azaba duçar olmamaları, İslâmi idare altında can ve mal güvenliği içinde yaşayabilmeleri ve benzeri şekillerde onun rahmet ummanmdan istifade ederler. Ondan sadır olan savaşma, kızma gibi, rahmete mugayir şeyler, muhatabının yararına olan, âdeta bir tabibin hastası için kullandığı neşteri mesabesinde hareketlerdir.[85]

4. Allah'ın, Peygamberine, Ağaçların, Hayvanların Ve Cinlerin Kendisine İmân Etmeleri Nevinden İkram Ettiği Şeyler

16. Bize Muhammed b. Tarif haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Fudayl rivayet edip (dedi ki) bize Ebu Hayyân, Atâ'dan, (o da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki İbn Ömer) şöyle dedi:
"Bir yolculukda biz Resûlullah -salellahu aleyhi ve sellem- ile beraber idik. Derken bir bedevi geldi. Kendisine yaklaşınca Resûlullah -salAllahu aleyhi ve sellem- ona;
"Nereye gidiyorsun?" buyurdu.
"Aileme!" dedi. Buyurdu ki:
"Bir hayır (elde etmek) ister misin?".
"Nedir o?" dedi. Buyurdu ki;
"Tek olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'dan başka hiçbir tanrı olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet edeceksin!" (Adam):
"Dediğine kim şehâdet eder?" dedi.
"Şu dikenli ağaç (şehâdet eder!)" buyurdu. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- o (ağacı) çağırdı. O, vadinin kenarında bulunuyordu. Hemen yeri yara yara geldi. Nihayet onun (yani Hz. Peygamber'in huzuruna dikildi. O da ondan üç defa şehâdet getirmesini istedi. Bunun üzerine o, onun buyurduğu gibi olduğuna üç defa şehâdet getirdi. Sonra biteğine (bulunduğu yere) döndü. (O zaman) bedevi;

"Eğer bana uyarlarsa onları sana getiririm. Aksi takdirde ben döner, seninle kalırım." diyerek kabilesinin yanına döndü.[86]

Açıklama

Dârimî, Hz.Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, peygamberlik öncesi bazı hâriku'1-âde hallerini (irhâsât) naklettikden sonra, şimdi birkaç bölümde onun peygamberlik döneminde görülen hâriku'1-âde hallerine dair bazı haberler nakledecektir. Dârimi, bu haberlerle, ilerde ahkâma dair hadislerini nakledeceği zâtın, herhangi bir kimse olmadığını, ilâhî te'yide mazhar olmuş şanlı bir peygamber olduğunu, binaenaleyh hadislerine gereken ehemmiyetin verilmesi gerektiğini anlatmak istemiş olmalıdır. Nitekim, daha ileriki bölümlerde sünnete ittibaya, ona muhalefet etmekden kaçınmaya, sünnetin tesbiti konusunda gösterilen titizliklere dair haberler nakledecektir.
Önümüzdeki bir kaç bölümde bahsedilecek hâriku'1-âde hallerin benzerleri ekseriya her peygamberin hayatında görülmektedir. Bu olaylara, yaygın ifadesiyle "mu'cize" adı verilmektedir. Mu'cize; "Peygamberlerin peygamberliğinin doğruluğunu te'yid için Cenâb-ı Hak tarafından yapılan olağan dışı bir iş"[87] diye tarif edilir. Kur'an'da bu tür olayları anlatmak için "âyet", "burhan" kelimeleri kullanılmıştır. Eski hadisciler ise, bunun için "delâ'il" ve "alâmât" kelimelerini kullanmışlardır.
Ta'rifinden de anlaşılacağı gibi, mu'cize, Allah tarafından, süregelen tabiî kanunların dışına çıkılarak meydana getirilmektedir. Belki bunların da, bizim henüz anlayamadığımız gizli tabiî sebepleri vardır da Allah onların vukuunu bu sebeplere bağlamıştır. Burada mühim olan onların, bir peygamberin isteğiyle, onun "elinde" meydana gelmesidir. "Allah'ın mutlak kudretine inanan bir insan için, onun izniyle böylesi hâriku'1-âde hallerin vukuunu kabul etmek bir güçlük arzetmez. Kâinatı yaratan ve onda, insanların asırlar boyu müşahede ede geldikleri tabiî kanunlar düzenini (Sünnetu'llah'ı) vaz'eden Allah, bir kulunu te'yîd için (belki yine kendi içinde bir sistemi olan) "olağan dışı" durumlara imkân vermeye kadir ve irâde sahibidir. Hz. İsa'nın doğumu, Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması gibi hakikatler bu nevidendir. Kaldı ki çok sıkı bir "tek düzenlik" içinde gördüğümüz tabiatta da, bugün bile modern ilmin izah edemediği pek çok olay ve durum vardır. Peygamberlerin gösterdikleri nakledilen hâriku'1-âde olaylar da, bunlara inanmayanlarca, hiç olmazsa, izahını aradıkları olaylar arasında sayılmalıdır. Tabiatıyle burada, bu konudaki hadislerin sıhhat durumları mutlaka araştırma konusu yapılmalıdır, demeğe gerek yoktur. Kudreti ilâhiye açısından mümkün görüldükleri için bu konudaki her haberi kabulle karşılamak diye bir şey söz konusu olamaz. Hadis sahih olduktan sonra ise onu öylece kabul etmek ve gerekirse hikmetlerini araştırmakdan başka yapılacak bir şey yokdıır.
Hz. Peygamber'in hayatında bu türden bazı hallerin görüldüğü kesindir. Sahih hadislerde bunların bir çok örneğine rastlarız. Kur'an-ı Kerim ise bunların bir kısmına doğrudan, bir kısmına dolaylı olarak işaret eder. Kuranın doğrudan işaret ettiği en mühim mu'cizelerden biri "ayın yarılması" vak'asıdır. Allah Teâlâ bunu bize şöyle anlatır: *"Saat (Kıyamet) yaklaştı, ay yarıldı. Onlar bir âyet (mu'cize) görseler hemen yüz çevirirler ve; "Süregelen bir büyüdür." derler,* "[88] Burada bu "maddi" olayı gören münkirlerin, "bir büyü" diyerek yüz çevirmeleri dikkat çekicidir. Bir çok âyet-i kerimede de, önceki peygamberlerin muhataplarının onlarda görmüş oldukları hâriku'1-âde durumlara-olaylara inanmayıp bu işlerine "büyü" dedikleri anlatılmaktadır.[89] Bu durumlar gözönüne alınırsa denilebilir ki; Hz. Peygamber'e "sâhır: büyücü" demiş olan müşrikler[90] onda gördükleri hâriku'1-âde şeylerden dolayı ona böyle demişlerdi. Burada şöyle bir sual akla gelebilir: Peki Kur'an bu olayları niçin açıkça anlatmamıştır? Öncelikle, irâde-i ilâhiyenin böyle tecelli ettiğini, Kur'an'da, namaz gibi bazı mühim ibâdetlerin bile tafsilatıyla anlatılmadığını, bunun "sünnet'e bırakıldığını söyledikden sonra şu mütâlâaları serdedebiliriz:
İki çeşit âyet (mu'cize) vardır: Maddî (âfâkî, zahiri) ve mânevi (enfüsî, bâtmî). Her ne kadar mu'cize denince, daha ziyade maddi (âfâki) olanları anlaşılırsa da, dinin asıl ehemmiyet verdiği mânevi mu'cizelerdir. Nitekim münevver, mütefekkir, hakşinas insanlar için de bunlar mühimdir. Onların hidâyetlerine de bu tür mu'cizeler vesile olur. İlk vahyin akabinde Hz. Hadice'nin inanış sebeplerini burada hatırlayabiliriz. O, Hz. Peygamber'e, şöyle diyerek iman etmişti:
"Sen akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, Hak yolunda zuhur eden musibetlerde (halka) yardım edersin!".[91] Hak ve hakikati kabule elverişli, düşünen herkes için bu, böyledir. Onlar için peygamberin numûne-i imtisal hayatı, sözleri hidayet vesilesidir yani mânevi mu'cizedir. Mânevi mu'cize-lerin en büyüğü ise, hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in ebedî mu'cizesidir. Maddî olan mu'cizeler hem sürekli değil, geçicidirler, hem de, ortaya konuldukları kültür çevresine göre verilmişlerdir. Bunların, insanların hidâyetindeki etkisi de çok azdır. Bunun içindir ki, bazı Kur'an âyetlerinde anlatıldığı üzere,[92] hidâyetleri için Hz. Peygamber'den bu tür mu'cizeler isteyenlere mu'cize gösterilmemiş, dikkatleri mânevi mu'cizelere çevrilmiştir. Hakikatte, ümmî bir zatın tebliğ ettiği islâmlık ve insanlık umdeleri, bu zatın şahsında toplamış olduğu faziletler ve, benzerinin getirilmesi için tüm mahlûkâta meydan okuyan Kur'an-ı Kerim, hidâyet için, doğru yolu, hakikatli i'tikadı bulmak için, gören gözleri başka hiçbir şeye muhtaç bırakmaz. Bu durumda, zor durumlarda müslümanlara ilâhi yardım ve bazı insanların hidâyetine vesile kabilinden olan maddi mu'cizeler Kur'an-ı Kerim'de yer almamıştır, denilebilir. Kur'an-ı Kerim gibi, Fahr-ı Kâinat Efendimizin -sallallahu aleyhi ve sellem- yüce şahsiyeti gibi güneş misâli mânevi mu'cizelerin bulunduğu vasatta, yıldız mesabesindeki maddi mu'cizeler ancak dolaylı-dolaysız işaretlerle bulunabilir, görünebilirler.
Süleyman Nedvî, Peygamberimizin mucizelerinin Kur'an'da mufassal bir şekilde bulunmamaları hakkında dört sebeb zikreder:
1) "Kur'an maddi mu'cizâtı nübüvvetin delâ'ili olmak haysiyetiyle nazar-ı itibâre almaz. Halbuki Hnstiyanlıkda ve onun kütüb-i mukaddesesinde mu'cize nübüvvetin delili olarak ileri sürülmüşdür. Kur'an ise insanları rûhânî delâili ve derûnî hususiyetleri te'emmüle da'vet eder. Bu te'emmülün ve bu tedebbürün imana esâs olmasını ister..
2) Diğer peygamberlere verilen mu'cizelerin nev' ve aded i'tibârıyle mahdûd olmaları...
3) Kur'an'ın peygamberler namına kâinâtda bir kuvvet tanımayarak mu'cizâtı kudret ve meşiyyet-i ilâhiyyenin eseri addetmesidir...
4) Şâir edyâna sâlik olanların yalnız evâmir-i ilâhiyeyi muhtevi bir kitapları bulunmasıdır. Bu kitaplar, hem ahkâm-ı rabbâniyyeyi, hem peygamberlerinin siretini ve sözlerini karışık bir şekilde muhtevidir. Halbuki müslümanlarm elinde iki kitap vardır: Biri Kur'an-ı Kerim ki yalnız Allah'ın sözüdür. Diğeri hadis ve sünnetdir ki Peygamberimizin hayâtını, sözlerini, halatını, mu'cizâtım muhtevîdir.[93]
Son olarak mu'cize ile sihir arasındaki farka da işaret etmek gerekir: "Mu'cize ile sihir ve şâir garib harekât arasında iki büyük fark vardır. Bir kere mu'cize, doğrudan doğruya bir fî'l-i ilahî'dir. Diğer hareketler ise tabiî ve ruhi esbabın neticesidir. Saniyen mu'cize, hak ve hakikatin tebliğ ve neşrine muhalefet edenlerin muhalefetini izâle, peygamber ile arkadaşlarını te'yid ve takviyeyi istihdaf eder... Mu'cize ile sihir arasında en büyük fark sihirbazların ahlâki bir müceddid yahut beşeriyet için birer numûne-i fazilet... olduklarını iddia etmemeleridir... Sihirbaz belki de demiri altuna çevirir fakat paslı bir kalbi parlatamaz"[94] "Mu'cize ile sihir arasındaki bu zahiri iltibas hakiki-sahte her şey arasında görülür. Meselâ sabır ve tahammül ile cebânet..."[95]
17. Bize Ubeydullah b. Musa, İsmail b. Abdilmelik'den, (o) Ebu'z-Zubeyr'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi:
"Bir yolculuğa Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber çıktım. O, uzaklaşıp görülmeyeceği (bir yere kadar gitmedikçe) def-i hacete çıkmazdı. (Yolculukda bir müddet) sonra, ne bir ağacın ne de bir tepenin bulunmadığı çöl bir yerde konakladık." (Hz. Peygamber);
"Câbir, buyurdu, su kabına biraz su koy da gidelim. " Bunun üzerine (su kabını alıp) görülmeyecek kadar (uzağa) gittik. Bir de ne göreyim! O, aralarında dört arşındık bir mesafe) bulunan iki ağaçla karşı karşıya. O zaman buyurdu ki;
"Câbir! Şu ağaca git ve "Sana; "Arkadaşına bitiş ki arkanızda (def-i hacet için) oturayım!" diyor." de. (Ben de gidip söyledim). O da ona (yani yakınındaki ağaca) dönüp (onunla birleşti). Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- arkalarına oturdu. Ondan sonra (o iki ağaç tekrar) yerlerine döndüler.[96] Daha sonra, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber bineklerimize binip (yola koyulduk). Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- aramızda idi. (Bunun için) sanki üzerimizde bizi gölgelendiren kuşlar vardı. Derken, beraberinde bir çocuğu olan bir kadın onun karşısına çıktı ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Şu çocuğumu şeytan her gün üç defa yakalıyor!". (Câbir) dedi ki; bunun üzerine (Resûlullah) çocuğu aldı ve onu kendisi ile semer kaşının önü arasına koydu. Sonra şöyle buyurdu:
"Defol! Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın elçisiyim -sallallahu aleyhi ve sellem-. Defol! Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın elçisiyim -sallallahu aleyhi ve sellem-." (Bunu) üç defa söyledi. Ardından o (çocuğu) ona (yani annesine) geri verdi. Yolculuğumuzu bitirdğimizde (yine) bu yere uğradık. O kadın, yanında, sürmekte olduğu iki koç olduğu halde, çocuğu ile beraber karşımıza çıktı ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Hediyemi benden kabul buyur! Seni hakk ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki (şeytan) ondan sonra (hâlâ) ona dönmedi (musallat olmadı)". Bunun üzerine (Resûlullah);
"Ondan birini alın, diğerini ona geri verin!" buyurdu. (Câbir) dedi ki, sonra, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- aramızda olduğu halde (tekrar) yola koyulduk. Sanki üzerimizde bizi gölgelendiren kuşlar vardı. (Giderken) bir de ne görelim! Kaçan bir deve. Nihayet iki cemâat arasında kaldığında, eğilerek (secde ederek) yere kapandı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve selem-(bineğinden inip) oturdu ve:
"Şu insanları bana toplayın! (veya "Ey insanlar, gelin!). Devenin sahibi kim?" buyurdu. Baktık ki ensardan bir grup genç! (Gelip) şöyle

dediler:
"O, bizim, ya Resûlallah!". "Peki, nedir durumu?" buyurdu. Dediler ki; "Yirmi seneden beri onunla su suvardık. Onda biraz yağ oluştu (artık iyi çalışamıyor). Bu sebeple onu kesip hizmetçilerimize dağıtmak istedik. O da bizden (kaçıp) kurtuldu".
"Onu bana satınız!" buyurdu.
"Yo, hayır, o senin olsun, ya Resûlallah!" dediler.
"Eğer hayır (deyip satmıyorsanız) o zaman, eceli gelinceye kadar ona iyi muamele yapınız," buyurdu. Bu esnada müslümanlar;
"Ya Resûlellah, dediler, sana secde etmeye biz hayvanlardan daha müstehakkız!'. (Bunun üzerine) şöyle buyurdu:
"Bir şeyin bir şeye secde etmesi lâyık (caiz) olmaz. Şayet bu (caiz) olsaydı, kadınların kocalarına (secde etmesi caiz) olurdu."[97]

Açıklama

Bu hariku'1-âde olayların, Zâtu'r-Rıkâ1 seferi esnasında meydana geldiği, et-Taberâni'nin rivayetinde Câbir'in tasrihinden anlaşılmaktadır. Bu sefer, Buhârî'ye göre Hayber Gazâsı'ndan (h.7) sonra yapılmıştı. Şöyleki, Medine'ye iki günlük mesafede bulunan Şedah vadisindeki Sa'lebe oğulları ile Enmâroğulları'nın, müslümanların aleyhine bir hazırlık içinde oldukları haberi üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- 400 veya 700 kişilik bir müfreze ile Medine'den hareket edip, adıgeçen vadideki Nahl mevkine gitmiş ancak muharebe olmamıştı. Bu yolculuk esnasında müslümanların büyük eziyet ve sıkıntı çektikleri nakledilmektedir. Bu seferde hepsi piyade oldukları için ayakları taştan-dikenden parçalanmış, hatta kiminin tırnakları dökülmüştü. Bu sebeple ayaklarına bez parçaları (rukâ1) sarmışlar, böylece sefer de zâtu'r-rıkâ' adım almıştı.[98] Herhalde bu şekilde perişan olan müslümanların maneviyâtını takviye için Cenâb-ı Hakk, yukarıda bir kısmı nakledilen harikulade olaylara imkân bahsetmişti. Bu olaylardan ötürü olsa gerek, bu sefere Gazve-tu'1-A'âcib (Şaşılacak Şeyler Gazvesi) dendiği de nakledilmektedir.[99]
18. Bize Yala rivayet edip (dedi ki) bize Eclah, ez-Zeyyâl b. Harmele'den, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
"Biz Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber geldik ve, Neccâroğulları (Yurdu'ndaki) bir bahçeye vardık. Bir de ne görelim! Bir deve, bahçeye giren herkese hücum ediyor. Bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- bildirdiler. Bunun üzerine o, yanına gelip onu çağırdı. O da, dudağım yere koyarak gelip onun önünde çöktü. (Hz. Peygamber);
"Bir yular getirin!" buyurdu. (Yuları getirdiler). O da onu yularlayıp sahibine verdi. Sonra döndü ve şöyle buyurdu:
"Yerle gök arasında, cinlerin ve insanların âsîleri hariç, hiç bir şey yoktur ki benim, Allah'ın elçisi olduğumu bilip tasdik etmiş olmasın!"[100]
19. Bize el-Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Ferkad es-Sebehî'den, (o) Said b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki bir kadın bir çocuğuyla Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem, geldi ve şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Oğlumda bir delilik (sara) var. O, sabah ve akşam yemeklerimiz esnasında onu yakalıyor. Bu sebeple o bize sıkıntı vermektedir, (bir dua buyursanız!)". Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- dua ederek onun göğsünü sıvazladı. Bunun sonucu (çocuk) adamakıllı kustu ve içinden, siyah köpek eniğine benzer (bir şey) çıktı. Ardından (çocuk şifa bulup) yürüdü gitti.[101]

Açıklama

Duanın, okumanın, Allah'ın izniyle, insanlar üzerinde yaptığı gözle görülür etki, bugün artık müsbet ilmin de, değişik adlarla ve izah şekilleriyle de olsa, kabul ettiği bir gerçektir. Rûhânî, manevî tedâvî diyebileceğimiz bu usûller, Allah'ın, yarattığı her derd için halketmiş olduğu devalar cümlesinden sayılır. Bu tedavi usûlünde uygulayıcının sâlih, teiniz bir insan, duru gönül sahibi biri olması büyük önem taşır. Hatta, zamanla böyle insanlar azaldığı için maddî tedaviye geçildiği şeklinde bazı rivayetler vardır.[102] Salihlik, temizlik ve duru gönüllülük bakımlarından hiç kimse Hz. Peygamberle mukayese bile edilemez. Bunun için, çabuk netice almak, icabet edilmek bakımlarından Hz. Peygamber'in duaları harikulade olaylardan sayılmalıdır. Bununla beraber, her "mu'cize"de bir nebze görülebilecek bir durum olarak, bazı insanların geliştirdikleri usûllerle, netice itibariyle, peygamberlerin, bir alıştırma devresi olmaksızın Allah'ın izniyle gösterdikleri harikulade hallere benzer işler yapmaları mümkündür. Burada da aynı durum söz konusu edilebilir. Yani geliştirilen usûllerle dua ve telkinden bazı müsbet sonuçlar alınabilir. Nitekim gayr-ı müslim dünyada bile müntesiblerine yönelik olmak üzere, bunun örneklerini görebiliyoruz. Nobel Tıp ödülü almış olan Alexis Carrel'in şu açıklamaları dikkat çekicidir:
"Her devirde, duanın tedavi üzerindeki tesirleri, insanların dikkatini çeken başlıca mevzulardan biri olmuştur. Bunun dahi dua ile meşgul olunan yerlerde, Allah'a ve azizlerine hitap eden yalvarışlar neticesinde elde edilen şifalardan çok sık bahsedilmektedir. Fakat, kendi kendine veya mutat tedavi ile iyi olabilen hastalıklar bahis mevzuu olunca, şifanın gerçek âmilinin ne olduğunu anlamak güçleşmektedir. Sadece, her türlü tedavinin imkânsız veya başarısız olduğu hallerde, duamn neticeleri, kafi şekilde tayin ve tesbit edilebilmektedir. Lourdes'un (Fransa'da dua ve telkin yoluyla tedavi yapılan mukaddes bir mahal) sağlık bürosu, bu şifaların gerçekliğini isbat ederek ilme büyük hizmetlerde bulunmuştur. Dua, âdeta infilâkı bir tesire sahip: bu yolla; kanser, böbrek iltihapları, ülser, deri, akciğer, kemik veya karın zarı veremi gibi hasta lıkların sür'atle iyileştikleri görülmüştür. Hâdise, hemen tamamiyle aynı şekilde vuku bulmaktadır. Evvelâ büyük bir ıstrap, sonra iyi olduğunu hissetmek... Bir kaç saniye, en fazla bir kaç saat içinde arazlar kaybolmakta ve anatomik yaralar kapanmaktadır. Mucize, normal iyileşme süresinin son derece kısalmasıyla temayüz etmektedir... Başkası için yapılan dua, bizzat yapılan duadan daima çok daha verimlidir. Duanın tesirinin, onun şiddet ve kalitesine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bugün, Lourdes'da meydana gelen mucizeler, kırk elli sene evvelki gibi sık görülmemektedir. Zira, hastalar eskiden burada hâkim olan şefkatli ve derunî havayı bulamıyorlar.."[103]
Yukarıdaki haberde göğsün sıvazlanması (meshi), ağızdan siyah bir şeyin çıkması göstermektedir ki mânevi tedavi de maddî vasıta ve sebeplerden tamamen müstağni kalmamaktadır.
Metindeki; "köpek eniği" diye tercüme ettiğimiz "el-cirv" kelimesinin değişik mânâları vardır. Verdiğimiz mânânın dışında, "yırtıcı hayvan yavrusu," "küçük hıyar," "küçük nar", "her şeyin küçüğü" gibi mânaları da vardır. Muhtemelen burada, çocuğun ağzından bir parça pıhtılaşmış siyah kanm[104] veya siyah bir böceğin çıktığı anlatılmak istenmiştir.[105]
20. Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Ebi Bukeyr el Abdi, İbrahim b. Tahmân'dan, (o) Simâk'dan, (o da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki ben Mekke'de bir taş tanırım, o, peygamber olarak gönderilmemden önce bana selâm verirdi. Muhakkak ki ben onu şimdi (de) tanıyorum!"[106]

Açıklama

Bu hadisten, bazı cansızlara da temyiz kabiliyeti verildiği anlaşılmaktadır. Gerçekte kâinattaki her şeyin kendine has bir "hayâtiyet'i vardır. "Sırr-ı hayat eşyanın hepsine sâridir. Zira cemadlar da "Hayy" ism-i şerifine mazhar ve binaenaleyh zihayat'tırIar. [107] Gökler, yer ve dağlar "emânef'i yüklenmede tercihlerini belirtmişlerdi. Bir âyet meali şöyledir: "Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) etdikde onlar bunu yüklenmekden çekindiler, bundan endişeye düştüler. "[108] Kâinatda her mahlûk kendi hayatiyet şartları içinde Allah'ı teşbih etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Hiç bir şey yoktur ki ona hamd ile teşbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini iyi anlamazsınız."[109]
"Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) o mülkü melekûtun eşsiz hükümrânı, noksanı mucip her şeyden pak ve münezzeh, galib-i mutlak, yegâne hüküm ve hikmet sahibi Allah'ı tesbih etmektedir. "[110] Tesbih, Allah Teâlâ'nın mutlak gücüne şehâdet etmek, yüceliğini, büyüklüğünü söylemektir. Bilindiği gibi madde, bir bakıma atomlardan meydana gelir. Bir atomda, merkezdeki bir çekirdekle onun etrafında dönen elektronlardan oluşur. Bu elektronlar çekirdek etrafında baş döndürücü bir hızla dönerler. Meselâ hidrojen atomunun elektronları çekirdek etrafında saniyede iki bin km. hızla dönmektedirler. İşte her zerresiyle madde böylece kendisini yaratanın büyüklüğüne, gücüne ve yüceliğine şehâdet etmekte, "lisan-i hâl"iyle bunu haykırmaktadır. Nitekim *"...öyle taş var ki içinden ırmaklar fışkırır, öylesi var ki çatlar da bağrından su kaynar, öylesi de var ki Allah korkusundan yukarıdan (yere) düşer..."*[111] Allah'ın lütfuna mazhar olmuş insanlar, kâinatdaki bu canlılığın içinde yaşarlar. Bu durumda "harikulade" olan şey, cemâdâtm selâmını, teşbihini, kısaca konuşmasını duyan insanların duyu organlarının bunları duyacak hale getirilmesi, açılmasıdır.
Hadiste söz konusu edilen taşın Hacer-i Esved veya Mekke'deki bir sokakta bulunan bir taş olduğu rivayet edilmektedir. Taşın selâm verişi, sahîh ve makbul olan görüşe göre, Allah'ın taşta konuşma kabiliyeti yaratmasıyla "hakikaten" olmuştu. Hz. Peygamber'in duyu organı da, bir

lütf-ı ilâhî olarak, onu duyacak şekilde açılmıştı. Bu selâm verişte, taşın yanında bulunan meleklerin selâm vermesinin de muhtemel olduğu söylenmiştir. el-Eş'ari bu selâm vermenin, cevherlerin (atomların) birbiriyle çarpışması şeklinde olduğunu söylemiştir.[112]
21. Bize Ferve rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Ebî Sevr el-Hemdâni, İsmail es-Süddi'den, (o) Abbâd Ebû Yezîd'den, (o da) Ali b. Ebi Tâlib'den (naklen) rivayet etti (ki Ali) şöyle dedi:
"Mekke'de Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber idik. (Bir gün) onunla birlikte (Mekke'nin) bazı taraflarına çıktık. Dağlarla ağaçların arasından geçtik. (Bu gezimizde) ne bir ağaca, ne de bir dağa rastlamadık ki: "es-Selâmu Aleyke ya Rashulel-lah: Selâm üzerine olsun ey Allah'ın Elçisi!" demiş olmasın. "[113]
22. Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Sufyân, el-A'meş'den (o) Şimr b. Atıyye'den, (o da) Muzeyne'li veya Cuheyne'li bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki bu adam) şöyle demiş:
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sabah namazını kıldırmıştı. Sonra ne görsek! O, kurtların oturuşu gibi, oturakları üzerine oturmuş yüz kurdun yakınında! Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani ashabına);
"Onlara yemeğinizden az bir şey verir ve (böylece) bunun dışındaki hususlarda emniyet içinde kalırsınız!" buyurdu. Onlar da Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ihtiyaçlarını \ ihtiyaç içinde olduklarını) ilettiler. (O zaman Resûlullah);
"Onlara (bunu;) bildiriniz!" buyurdu. (Râvi) dedi ki;
"Onlar da (bunu) onlara bildirdiler. Bunun üzerine onlar (yani kurtlar) da uluya uluya çıkıp (gittiler).[114]
23. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebû Muâviye rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş, Ebû Sufyân'dan, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi:
"Cebrail, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, Kureyş'li Mekkelilerin yaptıkları (eziyetlerden) kana bulanmış olduğu bir halde, mahzun otururken gelmiş. Cebrail;
"Ya Resûlellah, demiş, sana bir âyet (harikulade olay, peygamberliğine bir delil) göstermemi arzu eder misin?". *"Evet"* buyurmuş. Bunun üzerine arkasındaki bir ağaca bakmış ve;
"Çağır onu!" demiş. O da onu çağırmış. (Ağaç) da gelmiş, huzurunda dikilmiş. O zaman;
"Ona emret de geri dönsün!" demiş. O da emretmiş ve (ağaç yerine) dönmüş. Bunun üzerine Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-
"(Bu) bana yeter, bana yeter!" buyurmuş.[115]
24. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Cerir ve Ebû Muâviye, el-A'meş'den, (o) Ebû Zabyân'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:
"Amiroğullarından bir adam Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ona;
"Sana bir âyet (harikulade olay, peygamberliğime bir delil) göstereyim mi?" buyurdu. (O da)
"Evet!" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber ona);
"Git, şu hurma ağacını çağır!" dedi. O da çağırdı. (Hurma ağacı) da sıçraya sıçraya önüne geldi. (Amirli adam); "Ona söyleyin, (yerine) dönsün." dedi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve selem ona;
"Dön!" buyurdu. O da döndü, nihayet yerine vardı. Bunun üzerine (Amirli adam) şöyle demiş:
"Ey Amiroğulları! Bugünkü gibi, kendisinden daha sihirbaz hiçbir adam görmedim!".[116]

Açıklama

el-Beyhakî'deki rivayetlerde Amirli zâtın bu olay üzerine müslüman olduğu görülmektedir. İbn Kesir, rivayetler arasındaki bu ihtilâfı;
"Belki o önce onun sihir olduğunu söylemiş. Sonra kendi kendine düşünüp taşınmış ve, Allah'ın hidayetiyle müslüman ve mümin olmuş." şeklinde te'vil etmektedir.[117]
Ağaçların, Hz. Peygamber'in emrine uyduklarına dair değişik sahâbilerden gelen bir çok haber vardır.[118] Bunların bir kısmının makbul senedleri vardır. Bu haberlerin toplamı böyle olayların kesin olarak vukûbulmuş olduğuna delâlet eder. Yani ağaçlar da Hz. Peygamber'in peygamberliğini tasdik etmiş, emirlerine uymuşlar. Bu durumda "acaba... kendilerine insan diyen bir kısım câmid, akılsız mahlûklar: O'nu tanımazsa, îman etmezse, kuru ağaçtan çok ednâ, odun parçası gibi ehemmiyetsiz, kıymetsiz olarak ateşe lâyık olmaz mı?"[119]

5. Allah'ın Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Parmakları Arasından Su Akıtması Nevinden İkram Ettiği Şeyler

25. Bize İsmail b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Şu'ayb b. Safvân, Atâ' ibnu's-Sâ'ib'den, (o) Ebu'd-Duha'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbas) şöyle dedi: Hz. Peygamber -salallallahu aleyhi ve sellem- Bilâl'i çağırıp (su istedi). Bilâl de su aradı. Sonra gelip şöyle dedi:
"Yok, vallahi, su bulamadım!". Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Bir su kırbası var mı?" buyurdu. O da ona bir su kırbası getirdi. (Hz. Peygamber) iki avucunu (kırbanın) içine yaydı. Hemen iki elinin altından bir göze kaynadı. (İbn Abbas) dedi ki;
"Başkası abdest alırken İbn Mesûd da (su) içiyordu.[120]
26. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, el-Esved b. Kays'dan, (o da) Nubeyh el-Anezi'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Câbir b. Abdillah şöyle dedi:
Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber savaşa veya yolculuğa çıkmışdık. Biz o gün 210 küsur kişiydik. (Derken) namaz vakti geldi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Topluluk içinde (kimsede) temiz su var mı?" buyurdu. Hemen bir adam, içinde bir miktar su bulunan bir su kabı ile koşarak geldi. Toplulukda ondan başka da su yoktu. Resûlullah -saîlallahu aleyhi ve sellem- onu bir tasa döktü. Sonra güzelce abdest aldı. Ardından tası bırakıp döndü (geri çekildi). Bunun üzerine orada bulunan insanlar:
"Mesheder gibi abdest alın! Mesheder gibi asdest alın!" diyerek bu tasın peşine düştü, (üzerine üşüştüler). Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, onların bunu söylediklerini duyunca;
"Yavaş olun!" buyurdu ve avucunu su ve tasın içine koyup *"Bismillah!"* dedi. Sonra da; *"Temizliğinizi tam yapın (Abdestinizi tam alın!)"* buyurdu. Beni gözümle imtihan eder (Allah'a) yemin olsun ki parmaklarının arasından gözelerin yani su gözelerinin çıktığını (kaynadığını) kesinlikle gördüm. O, herkes abdestini alıncaya kadar da (avucunu tasdan) kaldırmamıştı.[121]
27. Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi ve Sa'îd ibnu'r-Rebî' haber verip (dediler ki bize Şu'be, Amr b. Murre ve Husayn'dan rivayet etti (ki onlar), Salim b. Ebil-Ca'd'ı, şöyle derken işitmişler:
"Ben Câbir b. Abdillah'ı, şöyle derken işittim: Bize bir susuzluk isabet etmişti. (Öyleki) sonunda ağlayacak hale geldik ve Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- vardık. O da elini bir tasın içine koydu. Bunun üzerine, (bu tas) sanki gözelerde doluymuş gibi, parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. (Sonra Resûlullah);
"Allah'ın adını anın (ve için!)" buyurdu. Biz de içtik. Nihayet (çıkan su), bize kâfi gelerek hepimizin (susuzluğunu) giderdi.
Amr b. Murre'nin rivayetinde (şu ilâve vardır): Bunun üzerine biz (yani Salim ve arkadaşları) Câbir'e;
"Kaç kişiydiniz?" dedik. O da;
"1500 kişiydik. Yüzbin kişi de olsaydık o bize muhakkakki yeterdi." dedi.[122]

Açıklama

Bu harikulade olay, Hudeybiye (h. Zu'1-Ka'de, 6) savaşında vuku bulmuştu. Orada bulunan Sahabenin sayısı hakkında 1300, 1400 rakamları da verilmektedir. Rivayetlerin çoğu onların 1400 kişi olduğu şeklindedir.[123]
28. Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki) bize Ca'fer b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize el-Ca'd Ebû Osman rivayet edip (dedi ki) bize Enes b. Mâlik rivayet edip (dedi ki) bize Câbir b. Abdillah rivayet edip şöyle dedi:
"Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- susuzlukdan şikâyette bulundular. Bunun üzerine o büyük bir su tası istedi. Bunun içine biraz su döküldü ve Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini içine koydu. (Câbir) dedi ki:
"Ben hemen, Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- parmakları arasından gözeler gibi (kaynayıp) çıkan suya baka kaldım."
Halk da su almaya başladı. Nihayet bütün insanlar su almış oldular.[124]

29. Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (o) Mansûr'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi. (Alkame) dedi ki;
"(bir gün) Abdullah bir yer hareketi (haberi) işitti. (Halkın endişesi) üzerine şöyle dedi:
"Bizler yani Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraberdik. Yanımızda da su yoktu. Derken Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı âyetleri, (olağan dışı olayları) bereket sayardık. Siz ise onları(n hepsini) korkutma sayıyorsunuz. Biz bir ara Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Beraberinde biraz artmış su bulunan birini arayın!" buyurdu. Bunun üzerine biraz su getirildi. O da onu kabın içine döktü. Sonra da avucunu onun içine koydu. Hemen, parmaklarının arasından su (kaynayıp) çıkmağa başladı. O zaman (Resûlullah) şöyle buyurdu:
"Haydi mübarek temiz suya gelin! (Suyun) bereketlenip çoğalması Allah'tandır"[125]Biz de (gidip) içtik. Abdullah dedi ki; biz, (yemek) yenirken yemeğin teşbihini (sübhânellah deyişini) işitirdik.[126]
30. Bize Muhammed b. Abdillah b. Numeyr haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Cevvâb, Ammâr b. Ruzeyk'den, (o) el-A'meş'den, (o) İbrahim'den, (o) Al karne den, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti. (Alkame) dedi ki; "Abdullah'ın (valiliği) zamanında- yer sarsıntısı (zelzele) olmuştu. Kendisine bu haber verilince o şöyle dedi: Bizler yani Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı olağan dışı olayları bereketler olarak görürdük. Siz ise onları(n hepsini) korkutma olarak telakki ediyorsunuz. Bir ara biz bir yolculukda Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ile beraberdik. Derken namaz vakti geldi. Halbuki beraberimizde sadece biraz su vardı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir tabak içinde su istedi ve (tabak gelince) avucunu onun içine koydu. Hemen parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. O zaman (Hz. Peygamber);
"Haydi abdest suyuna gelin! Bereket Allah'dan" diye seslendi. İnsanlar da gelip abdest aldılar. Bense;
"Bereket Allah'dan!" buyurduğu için, sadece karnıma doldurduğum şeyi düşünerek (içmeye) koyuldum.[127]
(Alkame dedi ki);
"Sonra ben bunu Salim b.Ebi'l-Ca'd'a anlattım, o da;"
"Onlar bin beş yüz kişi idiler" dedi.[128]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un bahsettiği bu, suyun bereketlenmesi olayının nerede meydana geldiği burada belirtilmemiştir. Bunun Hudeybiye Gazvesi'nde meydana geldiği düşünülebilir.[129] Ancak Ebû Nu'aym'ın Delâ'il'indeki bir rivayette bu olayın Hayber Gazve'sinde vukûbulduğu görülmektedir.[130]
Harikulade olayların meydana gelişlerinde muhtelif sebep ve hikmetler zikredilebilir. Meselâ bazı yiyeceklerin, yemeğin, suyun bereketlenmesi, çoğalması olaylarında Allah'ın sevdiği kullarına, zorluk ve sıkıntı anlarında bir lütfü ve yardımı vardır. Bir kısım harikulade olaylar ise korkutma gayesine matuftur.[131] Ancak hangi harikulade olaylara rahmet için, hangilerine korkutmak için imkân verildiğini, her zaman kesin olarak bilemiyoruz. Bunun için olayları hayra yormak, ölçüsüz bir iyimserliğe kapılmamak şartıyla, onların güzel taraflarını görmek daha faydalıdır. En korkutucu harikulade olayda bile güzel taraflar bulunabilir. Onda Allah'ın yüce kudreti, büyüklüğü görülebilir, olayın bıraktığı şok etkisi ile tek düzen bir hale gelmiş durgun bir hayattan silkinip çıkılabilir ve, netice itibarıyla bu olay, Allah'a lâyık bir kul olmak için bir gayrete girmeye vesile kılmabilir. Böylece ebedî mutluluğa başlangıç yapılabilir. Yeterki güzeli görebilen bir göze, hakkı kabule hazır bir kalbe, sevgi kaynağına dönük bir gönüle sahip olunsun!
Bu bölümde, az bir suyun, Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- elinde bereketlenip çoğalmasına dair Abdullah İbn Abbâs, Câbir b. Abdillah ve Abdullah İbn Mes'ûd'dan gelen haberler zikredilmiştir. Bu konuda aynı sahâbîlerden ve diğer sahabeden gelen daha pek çok haber vardır.[132] Diğer sahabeden el-Berâ' b. Azib, İmrân b. Husayn ve Ebû Katâde'nin isimlerini burada kaydedebiliriz. Bu zevatın, haber-i âhâd şeklinde gelen haberleri birbirlerini destekleyerek, ince iplerin birleşerek kopmaz bir halat haline gelmeleri gibi, bu türden olayların vukûbulmuş olduğuna kesin olarak delâlet ederler. Diğer taraftan sahabeden bu konuda muhalif haberlerin gelmemiş olması, bu olayları onların da zımnen tasdik ettikleri mânâsına gelir.
Yukarıdaki haberlerde dikkat çeken bir husus, Hz. Peygamber'in her olayda biraz su istemiş olmasıdır. Büyük islâm alimi muhakkik ve müdekkık İbn Hacer el-Askalâni'nin bunu izahı şöyledir: "(Hz. Peygamber'in) -sallallahu aleyhi ve sellem- bu yerlerde, arta kalmış su istemesinin hikmeti şudur: Suyu yaratanın (îcâd edenin) o olduğu zannedilmesin. Bunun şuna işaret olması da muhtemeldir: Allah şu dünyada ekseriya birbirinden üreme (tevâlüd) âdetini koymuştur. Eşyanın bazılarının arasında birbirinden üreme meydana gelir, bazıları arasında meydana gelmez. Bazı sıvıların mayalanıp bir müddet öylece bırakıldıklarında onların kaynayıp taşması nevinden müşahede ettiğimiz şeyler, bu cümledendir. (Ama) mutlak suda bu durum hiç görülmemiştir. İşte bundan dolayı, bu (Hz. Peygamber'in parmakları arasında görülen su kaynaması) mucizesi gerçekten çok belirgin olmuştur.[133]

6. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-, Minberin İnlemesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler

31. Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Muâz ibnu'l-Alâ, Nâfi'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Sonradan kendisine minber yaptırınca bu kütük, (üzüntüsünden) inledi. Öyle ki sonunda (Hz. Peygamber) gelip onu sıvazladı (da inlemesi durdu).[134]
32. Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (edi ki) bize Temîm b. Abdilmü'min rivayet edip (dedi ki) bize Salih b. Hayyân rivayet edip (dedi ki) bana ibn Bureyde, babasından rivayet etti (ki babası) şöyle demiş:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hutbe îrad buyurduğu zaman kalkar ve uzun zaman ayakta kalırdı. Ayakta durması da kendisine zor gelirdi. Bu sebeple bir hurma kütüğü getirildi. Bir yer eşilip, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- için, dikine onun yanma dikildi. Bundan sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyh ve sellem- hutbe îrad buyurup ayakta kalışı uzadığında ona dayanıp yaslanırdı. Medine'ye gelen bir adam bunu gördü. Daha sonra da (Hz. Peygamber'i) onun yanında ayakta gördü. Bunun üzerine cemaatten yanındaki o adama dedi ki:
"Şayet kendisine faydası dokunacak bir şey konusunda Muhammed'in benden razı olacağını bilsem, onun için, üzerinde ayakta duracağı bir oturak yapardım. Sonra isterse dilediği sürece oturur, isterse ayağa kalkar." Bu (söz) Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaştı. O da;
"onu bana getirin!" buyurdu. (Sahabe de) onu ona getirdiler. Neticede ona, kendisi için şu üç veya dört basamağı yapmasını emretti. Bu (basamaklar) hâlâ Medîne (Camisinin) minberindedirler. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bunda bir rahatlık buldu. Bu yüzden Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (hurma) kütüğünden ayrılıp, kendisi için yapılan bu (basamaklara) yönelince bu kütük hüzünlendi ve Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-ondan ayrıldığı zaman, devenin inlemesi gibi inledi. İbn Bureyde, babasından (naklen) dedi ki;
"Hz. Peygamber, kütüğün inlemesini duyunca, yanına dönmüş ve, elini üzerine koyup şöyle buyurmuş: "(Şunlardan birini) seç: Seni (önceden) bulunduğun yere dikip (eskiden) olduğun gibi olmanı. (Veya) seni Cennete dikmemi, bu suretle onun nehirlerinden, pınarlarından içip güzelce yetişmeni, sonra meyve verip meyvenden ve hurmandan Allah dostlarının yemesini dilersen, (bunu) yaparım!". (İbn Bureyde) sonra da dedi ki "O (yani babası Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem-, ona iki defa;
"Evet, (bunu) muhakkak yaptım!" derken işitmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- (durumu) sormuş,[135] o da şöyle cevap vermiş:
"O, kendisini Cennete dikmemi seçti."[136]
33. Bize Muhammed b. Kesîr, Süleyman b. Kesîr'den, (o) ez-Zühri'den, (o) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den, (o da) Câbir b. Abdillah el-Ensâri'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi:
"Resûlullah -sallaîlahu aleyhi ve sellem-, minberin yapılmasından önce, (hutbe okurken) bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) ayakta dururdu. Minber yapılınca bu kütük inledi. Öyleki biz de inlemesini işittik. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini üzerine koydu, o da sükûnet buldu."[137]
34. Bize Muhammed b. Kesîr rivayet edip (dedi ki) bize Süleyman b. Kesîr, Yahya b. Sa'îd'den, (o) Hafs b. Ubeydillah'dan, (o da) Câbir b. Abdillah dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir ağaç parçasının yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Sonra minber yapılıp da Resûlullah -sallaîlahu aleyhi ve sellem- üzerine oturunca, (bu ağaç parçası) on aylık hamile develerin inlemesi gibi inledi. Sonunda Resûlullah -sallallahu

aleyhi ve sellem- elini üzerine koydu da sükûnet buldu."[138]
35. Bize Ferve haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Zekeriyya, babasından, (o) Ebû İshak'dan, (o) Sa'îd b. Ebî Kureyb'-den, (o da) Câbir b. Abdülah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
"Ağaç parçası, yavrusu [139]kendisinden ayrılmış devenin inlemesi gibi inledi."[140]
36. Bize Zekerîyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (o) Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (o) et-Tufeyl b. Übeyy b. Ka'b'dan, (o da) babasından (naklen) haber verdi ki Übeyy şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, mescid bir çardak (şeklinde) olduğu zaman bir (hurma) kütüğünün yanında namaz kılıyor ve (yine) onun yanında (ona dayanarak) hutbe okuyordu. Sonraları ashabından bir adam ona:
"Sana, üzerinde ayakta duracağın (dikileceğin) küçük bir kürsü yapalım mı? (Bu suretle) cuma günü insanlar seni görür, sen de onlara (hutbeni) işittirmiş olursun!" dedi.
"Evet, (yapın!)" buyurdu. Bunun üzerine kendisine üç basamak yapıldı. Bunlar (bugün) minberin üzerinde olanlardır. Minber yapılıp Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- tesbit etmiş olduğu yerine konulduğunda -(Übeyy) sözüne devamla dedi ki:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- minbere gitmek üzere gelince o (hurma kütüğüne) uğradı. (Kütüğü) geçince o, yarılıp parçalanacak kadar böğürdü. Bundan dolayı Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onun yanına döndü ve sükûnet buluncaya kadar onu sıvazladı. Sonra (tekrar) minbere döndü." (Übeyy) dedi ki;
"(Hz. Peygamber) namazlarını onun yanında kılardı. Mescid yıkıldığında bu kütüğü Übeyy b. Ka'b aldı. Eskiyip ağaç kurdu onu yiyinceye ve un-ufak hale gelinceye kadar onun yanında kaldı."[141]

Açıklama

Hz. Peygamber'in Mescidi, zamanında kerpiçle bina edilmiş, üstü hurma dalları ile örtülü, direkleri de hurma ağacı kütüklerinden idi. Hz. Ebû Bekr, halifeliğinde buna bir şey ilâve etmemişti. Hz. Ömer ise direklerini değiştirerek kerpiç ve hurma dallarıyla eski hali üzere yeniden inşa edip genişletmişti. O bu genişletme esnasında mescidin, namaz kılanları meşgul edecek, dikkatlerini dağıtacak süslerle bezenmemesine özen göstermişti. Hz. Osman ise, halifeliğinde mescidi hem genişletmiş, hem de duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle yeniden inşa etmişti. O, mescidin direklerini de nakışlı taşlardan yaptırmıştı. Tavanını ise sac (zac) ağacından (Hind çınarı, Hind ardıcı da denir.) kapatmıştı. Fakat bu restorasyonda da, mescidler için mekruh sayılan yaldızlı süslemelerden kaçınılmıştı. Mescidleri ilk olarak süsleyenin Velîd b. Abdilmelik b. Mervan olduğu söylenir. Zamanla, evlerini süse, yaldıza boğanlar çoğalınca, camilerin de, aksi, horlanılmalarına, hakir görülmelerine sebep olur endişesiyle, süslenilmelerinin mendûb olduğu söylenmiştir. Ancak bu durumda da, bunun sırf camilere saygıdan dolayı yapılması, masrafların beytü'l-malden (devlet hazinesinden) yapılmaması gerekmektedir.[142]
37. Bize Ubeydullah b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Üsâme, Mucalid'den, (o) Ebu'l-Veddâk'dan, (o da) Ebü Sa'îd'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Sa'îd) şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Rûmî bir adam kendisine gelip şöyle dedi:
"Sana, üzerinde hutbe okuyacağın bir minber yapayım mı?", (Hz. Peygamberin muvafakati üzerine) de ona bir minber, yani gördüğünüz şu (minberi) yaptı. (Ebû Sa'îd) dedi ki;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hutbe okumak üzere onun üzerinde dikilince o kütük, devenin yavrusuna (iştiyakla) inildemesi gibi inledi. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına inip onu kucakladı, o da sükûnet buldu. Daha sonra (Resûlullah), onun için bir yer kazılıp gömülmesini emretti.[143]
38. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize es-Sa'k rivayet edip dedi ki; ben el-Hasan'ı şöyle derken işittim:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Medine'ye gelince, insanlara konuşurken sırtını bir ağaç parçasına dayarmış. Sonra (dinleyenler) etrafında çoğalmış. Bu sebeple Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (sesini) işittirmek istemiş ve;
"Bana, üzerine çıkacağım bir şey yapın!" buyurmuş. (Sahâbe-i kiram);
"Nasıl (bir şey), ya Resûlallah?" demişler.
"Musa'nın çardağı gibi bir çardak!" buyurmuş. el-Hasan dedi ki; (bunu) kendisine yaptıklarında, vallahi, o ağaç parçası inlemiş. el-Hasan, (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Sübhanellah! İşitmiş olan bir topluluğun kalbleri (başka bir delil) ister mi?". Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;
"O (yani el-Hasan, "işitmiş olan" sözüyle) bu (iniltiyi işitmeyi) kasdediyor"[144]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -saîlallahu aleyhi ve sellem-, "Musa'nın çardağı gibi bir çardak buyurmasından maksadı, mütevazı bir şeyin yapılmasıdır. Rivayete göre Hz. Musa, tevâzuundan ve dünyevî şeylere karşı isteksizliğinden dolayı ayağa kalktığında başının tavana değdiği bir çardakta gölgelenir, otururmuş.[145] Ancak bu ifadenin "minber" hakkında nakledilmesi garibtir. İbn Sa'd'm bir haberinde Hz. Peygamber'in bu cümleyi, mescide tavan yapılmasının istenmesi üzerine buyurmuş olduğu naklediliyor.[146]
39. Bize el-Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, minber edinmeden önce bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) hutbe okurdu. Daha sonra minber edinip ona geçince bu kütük inledi. Bunun üzerine (Resûlullah) onu kucakladı da (ancak) sükûnet buldu. (Müteakiben Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: *"Şayet onu kucaklamamış olsaydım, kıyamet gününe kadar inleyecekdi!"*[147]
40. Bize el-haccâc b. Minhâl haber verip (dedi kî) bize Hammâd, Sâbit'den, (o da) Enes'den (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti.[148]
41. Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdî, Ebû Hâzim'den, (o da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen rivayet etti (ki Sehl) şöyle dedi:
"(Hz. Peygamber'in, önceleri) yanında ayakta durduğu ağaç parçası inledi. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onun yanına kalkıp (gitti) ve elini üzerine koydu da sükûnet buldu."[149]
42; Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Yûnus rivayet edip (dedi ki) bize İkrime b, Ammâr rivayet edip (dedi ki) bize İshak b. Ebî Talha rivayet edip (dedi ki) bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- cuma günü ayağa kalkar, mescide dikilmiş bir (hurma) kütüğüne sırtını dayar ve cemaate (öylece) hutbe okurdu. Sonra ona bir rûmî geldi ve;
"Sana, ayaktaymışsın gibi üzerinde oturacağın bir şey yapayım mı?" dedi ve (Hz. Peygamber'in muvafakatini alınca) ona, iki basamağı olan ve üçüncüsünün üzerine oturacağı (veya oturulan) bir minber yaptı. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bu minberin üzerine oturunca, o (hurma) kütüğü, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrılmasına) üzüldüğü için öküz böğürür gibi böğürdü. Öyleki mescid sallandı. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- minberden inip yanına gitti ve, böğürürken ona sarıldı. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ona sarılınca sükûnet buldu. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in canını elinde tutan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet ben ona sarılmamış olsaydım, o, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrılmasına) üzüldüğünden, kıyamet gününe kadar bu şekilde (böğürmeye) devam edecekdi!".* Daha sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- emretti de (o kütük) gömüldü." [150]

Açıklama

Bu bölümde nakledilen haberlerde, bir hurma kütüğünün, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ayrılığına dayanamayarak üzüntüsünü belirten bir ses çıkardığı görülmektedir. Bu vaka bir cuma günü Hz. Peygamber'in Mescidi'nde ve cemaatın huzurunda meydana gelmişti. Cenab-ı Hakk'ın, peygamberine bir lütfü ve onun peygamberliğine bir işareti (delili) olarak imkân bahşettiği bu olay, ilgili âlimler nazarında matevâtiren[151] sabit bir hakikâttir.[152]
Bu bölümde sekiz sahâbiden yani Abdullah b. Ömer, Bureyde b. Husayb, Câbir b. Abdillah, Ubeyy b. Ka'b, Ebû Sa'îd el-Hudri, Abdullah b. Abbas, Enes b. Mâlik ve Sehl b. Sa'd'dan (Allah hepsinden razı olsun.) gelen haberleri görmüş olduk, ayrıca Hz. A'işe[153]' Hz. Ümmü Seleme[154] ve el-Muttalib b. ebi Vedâ'a'nın,[155] "kütüğün inlemesi"ne dair haberleri bize ulaşmıştır. Rivayetlerden anlaşılacağı üzere her

sahâbi duyduğunu gördüğünü kendi anlayışına ve zevkine göre ifadelendirmiştir. Bunlarda ortak olan husus, söz konusu kütükden, arzu ve iştiyak belirtisi olan alışılmadık bir sesin çıktığıdır. Bu ses, kuru bir kütüğün Peygamber Efendimiz'e olan iştiyakının bir beirtisiydi. Gözlerin-gönüllerin "açılnıa"sıyla, dünya şartlarının dışına bir an çıkarılmakla, orada hazır bulunanlar onu işitmişlerdi. "Ehl-i dil hâssın haiz olanlarca mahsusdu". Hidayet Nuru Efendimiz'e kuru bir ağaç parçasının gösterdiği arzu böyle olursa, bir insanın, bir müslümanın, onun sünnetlerine bağlanarak göstermesi gereken iştiyak nasıl olacaktır, düşünmeye değer!
Minberin tarihçesine gelince; onun ilk yapılış tarihi hakkında değişik seneler gösterilmektedir. İbn Sa'd tarih olarak h. 7. yılı, İbnu'n-Neccâr h. 8. yılı vermektedirler. Ancak, minberin yapılışı ile ilgili haberlerde Abbâs ve Temîm'in isimleri geçmektedir. Abbas'ın Medine'ye gelişi h. 8. yılın sonuna Temim'ın gelişi h. 9. yıla rastlar. Bu durumda ibn Sad ve ibnu'n-Neccâr'ın tarihlerini kabul etmek mümkün görünmüyor. Diğer taraftan Hz. Aişe'nin, ifk hâdisesinden sonra Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- "minber"e çıkıp bir konuşma yaptığını bildiren ve Sahîhân'da yer alan[156] bir rivayeti bulunmaktadır. Bu haberdeki "minber" kelimesini asıl mânâsında kullanılmış kabul edersek, bu haber diğerlerinden daha sahih olduğu için, minberin yapılış tarihini h. 4.-6. yıllara götürmek gerekecektir.
Hz. Peygamber'in bu minberi, Medine'den Şam'a doğru giden yol üzerindeki Ğâbe denilen yerden getirilen ve sert bir ağaç olan ılgın ağacından yapılmıştı. Minberi yapan kimse olarak birden fazla şahsın ismi verilmektedir. Rivayetlerden ise, o dönemde Medine'de sadece bir marangozun bulunduğunu Öğrenmekteyiz. Buna göre, minberi yapanlar olarak zikredilen sekiz kadar şahıstan, muhtemelen, biri usta diğerleri onun yardımcıları idiler. Diğer taraftan en makbul rivayete göre bu usta Meymûn isimli bir sahâbi idi.
Söz konusu minber iki basamak ve bir oturma yerinden yani toplam üç basamakdan ibaretti ve, duvarla arasında bir koyun geçecek kadar boşluk bırakılmıştı. Minberin alt tarafına, Hz. Muaviye zamanında Medine valisi Mervan tarafından 6 basamak ilâve edilmiş, Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırılmış ve yeri değiştirilmişti. el-Hâkim'in nakline göre ilâve kısmın daha sonraları yanmış, minberde ilk yerine iade edilmişti. Minber, yapılan bazı tamiratlar dışında, h. 654 yılına kadar bu haliyle kalmıştı. Bu senede, Medine Mescidiyle beraber minber de yanmıştı. Bunun üzerine Yemen hükümdarı el-Muzaffer 656 yılında Mescid'e yeni bir minber yaptırmıştı. Ancak on sene sonra ez-Zâhir Baybars bir minber yaptırıp gönderince, el-Muzafferinki kaldırılarak yerine o konmuş, 820 yılında ise Melik el-Mueyyed yeni bir minber yapıp göndermişti.[157]

7. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Selem- Yemeğinin Bereketlenip Artması Konusunda İkram Edilen Şeyler

43. Bize Abdullah b. Amr b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî, Abdulvâhid b. Eymen el-Mekki'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Eymen) şöyle dedi: Câbir b. Abdillah'a;
"Bana, Reshulullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- bizzat kendisinden duymuş olduğun bir haberini naklet (ki) ben (de) onu senden (naklen) rivayet edeyim!" dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:
"Biz Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Hendek Gününde (hendek) kazıyorduk. Neyse, hiçbir yemek yememiş, (zaten) buna imkân ve güç (de) bulamamış bir halde üç gün kaldık. Derken hendekde (kazmanın işlemediği) sert bir yer ortaya çıkdı. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelip:
"Ya Resûlallah, dedim, hendekde sert bir yer ortaya çıkdı (bir bakıverseniz!)". (Bu arada) biz üzerine su serpdik. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, karnına (açlıkdan) bir taş sarılmış olduğu halde kalktı, kazmayı veya küreği aldı. Ardından üç defa besmele çekip (sert yere) vurdu. Bunun üzerine (o yer) akıp dağılan bir kum yığını haline geldi. Bunu (yani açlıkdan karnına taş bağlamış olmasını) Resûlullah'da görünce;
"Ya Resûlallah, bana izin verin!" dedim. O da bana izin verdi. Hanımımın yanına gelip,
"Annen seni kaybedesice!" dedim ve şöyle devam ettim: "Resûlullah'da -sallallahu aleyhi ve sellem- tahammül edemeyeceğim bir şey gördüm. Yanında bir şey (bir yiyecek) var mı?".
"Yanımda bir sâ' (üç kilo kadar) arpa ile bir oğlak var!" dedi. (Câbir) dedi ki, arpayı öğüttük, oğlağı kesdik. Ben (oğlağı) soyup çömleğe koydum. O arpa (ununu) hamur yaptı. Sonra ben Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına döndüm ve bir müddet kaldım. Sonra (tekrar) ikinci defa izin istedim. O da bana izin verdi. (Eve) geldim, bakdım ki hamur hazır (kabarmış). Hemen ona (yani hanıma) ekmek (yapmasını) emrettim. Ben de çömleği, (sacayağı gibi kullanılan) ocak taşlarının üzerine koydum. -(ed-Dârimî'nin hocası Abdullah b. Amr b. Ebân) Ebû Abdirrahman; "O (yani metinde geçen el-Esâfi kelimesi) el-Esâfiyyu olmalıdır.[158] Fakat böyle (yazılmış, böyle rivayet ediliyor.)" dedi. Câbir dedi ki, sonra Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına geldim ve;
"Bizde birazcık yemek var. Sen ve seninle beraber bir veya iki adam benimle gelir misiniz?" dedim.
"O ne kadardır?" buyurdu.
"Bir sâ' arpa ve bir oğlak!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Ailene dön ve ona de ki, ben gelinceye kadar çömleği ocak taşlarından çekip (indirmesin), ekmeği fırından çıkarmasın!". Ardından da (orada bulunan) insanlara;
"Kalkın, Câbir'in evine (gidiyoruz.)" buyurdu. Câbir dedi ki, bu (söz) üzerine öyle utandım ki ancak Allah bilir! Hemen (evime gelerek) hanımıma;
"Annen seni kaybedesice! Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bütün ashâbıyla sana geliyor!" dedim. O,
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- sana, yemek ne kadardır" diye sordu muydu?" dedi.
"Evet" dedim. Bunun üzerine o, Allah ve Resulü daha iyi bilir! Sen kendisine, yanımızda olanları haber verdin (artık mesele yok!)" dedi. O zaman endişe ettiğim şeylerin bir kısmı benden zail oldu ve (hanımım için kendi kendime) "Gerçekten o doğru söyledi." dedim. Derken Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip içeri girdi. Sonra da ashabına;
"Birbirinizi sıkıştırıp (izdihama sebebiyet vermeyiniz!)" buyurdu. Ardından, fırın ve çömleğe, bereketlenip artmaları hayır duasında bulundu. Câbir dedi ki, biz fırından ekmek almaya, çömlekten de et almaya ve, tirid yapıp avuçlayarak onlara vermeğe başladık. (Bu esnada) Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Tabağın başına yedi veya sekiz kişi otursun!" buyurdu. Onlar yiyip (bitirdiklerinde) fırını ve çömleği açtık. Gördük ki, onlar olduklarından daha dolular. Biz böyle yapmaya devam ettik. Her ne zaman fırını açıp çömleğin (kapağını) kaldırdığımızda onları, (önceden) olduklarından daha dolu bulduk. Nihayet bütün müslümanlar doydular. Yemeğin bir kısmı da geriye kalmıştı. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize;
"Halka açlık isabet etmiştir. Binaenaleyh yiyin, onlara da yedirin!" buyurdu. Biz de o gün (günboyu) yiyip-yedirmeye devam ettik.
(Eymen) dedi ki, o (yani Câbir) bana onların sekizyüz veya üçyüz kişi olduklarını haber vermişti. Eymen, "(Ama) bu (rakamların) hangisini söylemişdi, bilemiyorum!" diye (ilâve etti).[159]

Açıklama

Câbir b. Abdillah'ın -Allah ondan razı olsun- anlattığı bu "yemeğin bereketlenip artması" olayı, haberin başında işaret edildiği gibi, Hendek savaşına hazırlık esnasında vukubulmuştu. Bu savaş, i'timâda şâyân görülen görüşe göre h. 5. yılın Şevval ayında meydana gelmişti.[160] Harb, yahûdi Nadroğullarının Hayber'e sürgün edilmeleri üzerine, bunların müşrik kabileleri kışkırtmaları sonucu patlak vermişti. Başta Kureyş müşrikleri olmak üzere bir çok müşrik kabilenin savaş için hazırlanmakta olduğu haberi üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- savunma savaşı yapmayı uygun görmüş ve, Selmân-ı Fârisi'nin işaretiyle Medine'nin etrafına hendek kazdırmıştı. Hz. Peygamberin kendisi de bu kazı işlerine fiilen katılmıştı. Düşmanın muhasarası 20 gün kadar sürdü. Bu esnada sadece bir müddet ok ve taş atışmaları olmuştu. Savaşta müşriklerin on bin, müslümanların üç bin kişi oldukları nakledilir. Müşriklerin dört bin, müslümanların bin kadar olduklarını söyleyenler de vardır. Nihayet Hz. Peygamberin müsaadesiyle, bu savaş esnasında müslüman olan Nuaym b. Mesûd el-Eşcaî, müşriklerin arasına fitne atmış, bu sebeple onlar da ihtilâfa düşmüşler, bu esnada Allah'ın gönderdiği bir rüzgârın etkisiyle dağılıp gitmişlerdi.
Bu savaşta müslümanlar çok büyük yokluk ve sıkıntı çekmişler, bölgedeki bütün müşriklerin aleyhlerine birleşmeleri sonucu büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmışlardı. Kur'an-ı Kerim'de bu sıkıntı ve şiddet anları şöyle anlatılır: *"O vakit onlar üstünüzden, altınızdan size gelmişledi. O zaman gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve siz Allah'a karşı türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada müminler imtihana uğratılmışlardı. Şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. "*[161]
Muhtemelen, bu şiddet ve korku anlarında müslümanların, daha ziyade manevî güçlerini takviye için, Hz. Peygamber'in sayesinde yeineğin bereketlenmesi imkânı bahşedilmişti.

Câbir'in, haberde mubhem olarak zikredilmiş olan hanımının ismi Süheyme bint Mes'ûd el-Ensâriyye'dir.[162]
44. Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Ubeydullah -ki o ibn Amr'dır. Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi:
"(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'e, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-için yiyeceği bir şey yapmasını emretti. (Enes) dedi ki, sonra Ebû Talha beni Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gönderdi. Ben de ona gelip;
"Beni Ebû Talha gönderdi, (seni yemeğe davet ediyor.)" dedim. Bunun üzerine (Hz. Peygamber orada bulunan) topluluğa;
"Kalkın, (davete gidiyoruz!)" buyurdu. Ardından kendisi yola çıkdı. Topluluk da onunla beraber yola çıkdı. (Yolda onu karşılayan) Ebû Talha;
"Ya Resûlallah, dedi, ben gerçekten sadece senin için yemek yaptırmışdım!". (Hz. Peygamber;
"Bunları doyurmak) sana düşmez. Sen git!" buyurdu. (Enes) dedi ki, (Hz. Peygamber) sonra yoluna devam etti. Topluluk da devam etti. (Enes) dedi ki, neyse yemek getirildi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- elini (yemeğin üzerine) koyup besmele çekdi. Sonra da;
"On kişiye müsaade et (gelsinler.)" buyurdu. O da onlara müsaade etti, (geldiler). (Hz. Peygamber) onlara; *"Allah'ın adıyla (bismillah) yiyin!"* buyurdu. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Sonra kalktılar. (Hz. Peygamber) bunu 80 kişiye yaptı. (Enes) dedi ki;
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile ev halkı da yedi, (üstelik) geriye yemek bıraktılar."[163]
45. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebân -ki o el-Attârdır.- rivayet edip (dedi ki) bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (o da) Ebû Ubeyd'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Ebû Ubeyd), Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-için bir tencere (yemek) pişirdi. (Yemeğe oturulunca Hz. Peygamber) ona;
"Bana kolu ver!" buyurdu, kol onun hoşuna gider, (yemesini severdi). O da hemen kolu ona verdi. Sonra (tekrar);
"Bana kolu ver!" buyurdu. O da (yine) hemen kolu ona verdi. Sonra (tekrar); '
Bana kolu ver!" buyurdu. Bunun üzerine,
"Ya Nebiyellah, dedim, koyunun kaç kolu var ki?" (Cevaben) şöyle buyurdu:
"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet sussaydın, senden istediğim sürece sana kol verilecekdi (veya, sen (bana) kol verecekdin.)"[164]
46. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, el-Esved'den, (o) Nubeyh el-Anezi'den, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendileriyle savaşmak için müşriklere müteveccihen yola çıkdı. O zaman babam Abdullah (bana) şöyle dedi:
"Câbir! Hayır, Senin, Medinelilerin gözcüleri arasında olman lâzım. Tâki işimizin neye varacağını bilesin! Zira, vallahi, ben ardımda kızlarımı bırakmasaydım senin önünde öldürülmeni arzu ederdim!" (Câbir) dedi ki,
"Derken ben gözcülerin arasındayken halam babamı ve dayımı onları mezarlığımızda defnetmek için getiriverdi." Peşinden;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- size, ölüleri geri götürüp, öldürüldükleri yerde mezarlarına gömmenizi emrediyor!" diye bağıran bir adam ulaştı. Bunun üzerine onları geri götürüp öldürüldükleri yerlerde mezarlarına defnettik. Daha sonraları bir ara ben Muâviye b. Ebî Sufyân'ın halifeliği dönemindeyken bir adam çıkageldi ve;
"Câbir b. Abdillah! Muâviye'nin görevlileri babanın toprağını kaptırdı (mezarını açtı)lar. O, (bu mezar açma işini) başlattı ve onlardan bir kısmını çıkardı." dedi. Hemen onun (yani babamın kabrinin) yanına gittim. Onu, ölüden ayrılmayan bazı şeyler, (ölüde görülebilecek bazı değişiklikler) hariç, değişmemiş bir halde, gömdüğüm gibi buldum. (Câbir) dedi ki, sonra onu örttüm. Babam (öldüğünde geriye) bir miktar hurma borcu bırakmıştı. Borçlu olduğu kimselerden biri, alacağını alma hususunda bana zorluk çıkardı. Ben de, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle dedim:
"Ya Resûlallah! Babam şu şu günde isabet almış, (şehid olmuştu). O (geriye) bir miktar hurma borcu bırakmıştı. Borçlu olduğu kimselerden biri (borcunu) isteme hususunda bana güçlük çıkardı. Bu sebeple bana, bu şahıs nezdinde yardım etmeni arzu ediyorum. Belki şu önümüzdeki hurma hasadına kadar (alacaklı olduğu) hurmasının bir kısmında bana mühlet verir!"
"Peki, buyurdu, inşallah gün ortasına yakın sana gelirim." Sonra beraberinde yakın arkadaşları olduğu halde geldi ve gölgede oturdular. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-selam verip giriş izni istedi. Ardından (izin verilince) yanıma (evime) girdi. (Câbir) dedi ki, ben hanımıma önceden;
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bugün gün ortasında bana gelecek, sakın seni (ortalıkta) görmesin! (Evimde) hiçbir şey hususunda Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- incitme, ona söz söyleme!" demiştim. Neyse bir yaygı yaydım,-bir yastık koydum! O da başını koydu, uyudu. Ben bir köleme dedim ki;
"Şu oğlağı kes! O evde beslenmiş, etli-yağlıdır. Ama çabuk ol, acele et! Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- uyanmadan önce onu bitir. Ben de seninle beraberim, (sana yardım edeceğim.)" Onun (işini halletmeye) devam ettik. Nihayet o (yani Hz. Peygamber) uyurken (işini) bitirdik. Sonra; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- uyandığı zaman (abdest) suyunu ister. (Abdest almasını) bitirince kalkıp (gitmesinden) endişe ediyorum. Binaenaleyh abdestini bitirmeden, (pişmiş) oğlak önüne konulmuş olsun!" dedim. O uyanınca;
"Câbir, buyurdu, bana (abdest) suyu getir".
"Peki" dedi(m). Müteakiben, abdestini bitirmeden, (pişmiş) oğlak önüne kondu. (Câbir) dedi ki, o zaman bana bakıp şöyle buyurdu:
"Eti sevdiğimizi sanki bilmişsin gibi! Ebû Bekr'i çağır!". Sonra (dışardaki diğer) yakın arkadaşlarını çağır(t)tı. (Câbir) dedi ki, daha sonra yemek getirilip (ortaya) kondu. (Câbir) dedi ki, bunun üzerine o, elini koyup; *"Bismillah! Yiyiniz!"* buyurdu. Doyuncaya kadar yediler. (Geriye) çokça da et arttı. (Câbir) dedi ki;
"Vallahi Selimeoğullarının (yani kendi kabilesinin) insanları ona (yani Hz. Peygambere iştiyakla) bakmaktadırlar. O, onlara gözlerinden daha sevgilidir. (Ama) incitme korkusuyla ona yaklaşmıyorlar!". Sonra (Hz. Peygamber) kalktı. Ashabı da kalkdı ve, onun önünde dışarı çıktılar. (Hz. Peygamber) şöyle buyururdu: *"Sırtımı (arkamı) meleklere bırakın."* (Câbir) dedi ki, kapının eşiğine varıncaya kadar peşlerinden gittim. (Bu esnada) hanımım (buunduğu yerden) başını çıkardı, -halbuki o gizlenmeyi seven birisi idi.- ve;
"Ya Resûlallah, dedi, bana ve kocama dua buyurun!. (Hz. Peygamber) bunun üzerine;
"Allah sana ve kocana merhamet etsin. " buyurdu. Sonra, (alacağını) isteme hususunda bana zorluk çıkaran alacaklı için; *"Bana falanı çağırın."* buyurdu. (O çağrıldı ve geldi. Hz. Peygamber) de;
"Câbir'e, babasından kalan borcunun bir kısmını şu önümüzdeki hasada kadar te'hir ediver." buyurdu. (Alacaklı adam);
"Yapamam!" dedi. (Câbir) dedi ki, (alacaklı adam);
"O yetimlerin malıdır." diyerek mazeret ileri sürdü. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Câbir nerede?"* buyurdu.
"Ben buradayım, ya Resûlallah!" dedim. "Acve hurmasından ona ölç, (ver), buyurdu, zira Allah Teâlâ ona hakkını tam verecektir." Sonra başını göğe kaldırdı. Güneşin batıya yöneldiğini gördü, şöyle buyurdu:
"Ebû Bekr, namaz!". (Câbir) dedi ki, bundan sonra mescide geri döndüler. Ben de borçluma;
"Kaplarını yaklaştır." dedim ve acve hurmasından ona ölçüp (verdim). Allah da ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize hurmadan şu kadar da arttı. Ardından ben bir kıvılcım gibi, koşarak, mescidinde iken Resûlullah'a -saîlallahu aleyhi ve sellem-geldim ve Reshulullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-, namazını kılmış olduğu bir halde buldum. Kendisine dedim ki;
"Ya Resûlallah! Ben borçluma hurmasını ölçüp (verdim). Allah da ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize şu kadar da hurma arttı." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Ömer İbnu'l-Hattâb nerede?" buyurdu. (Câbir) dedi ki, Ömer hemen koşarak geldi. (Hz. Peygamber);
"Câbir'e borçlusunu ve hurmasını sor bakalım!" buyurdu. O şöyle cevap verdi:
"Ona soracak değilim. Sen, Allah'ın ona hakkını tam vereceğini haber verdiğin zaman yakînen bilmiştim ki Allah ona hakkını tam verecektir." (Hz. Peygamber aynı sözü) ona tekrar söyledi. O da bu cevabını ona tekrar söyledi. Üç defa böyle yaptılar. Her defasında (Hz. Ömer)
"Ona soracak değilim." diyordu. (Hz. Peygamber böyle durumlarda) üçüncü defadan sonra tekrar etmezdi. Bu sebeble (Hz. Ömer);
"Borçlunla hurman ne yapdı?" dedi. (Câbir) dedi ki;
"Allah ona hakkını tam verdi. (Üstelik) bize şu kadar da hurma arttı." dedim. Daha sonra hanımımın yanına döndüm ve;
"Evimde Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söz soylemekden seni men etmemiş miydim?" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"Allah Teâlâ'nın, peygamberin evime getireceğini, sonra da, kendim ve kocam için ondan dua taleb etmeden çıkacağını mı zannedersin!"[165]

Açıklama

Câbir'in, haberin başında zikri geçen babası Abdullah b. Arar b. Haram, Uhud savaşında şehîd düşmüş ve geriye altı kız evlâd bırakmıştı. Haberden öğreniyoruz ki Abdullah, ölüm halinde kızlarının perişan olmamaları için oğlunun savaşa katılmasını istememişti. Nitekim o bu savaşta şehid olmuş, Câbir de sonraları, sırf küçük kız kardeşlerine bakması için dul bir hanımla evlenmişti. Câbir'in babasının kabri sel akıntı yolunun kenarında bulunuyordu. Kabir, sel sularının veya açılan kanallardan gelen suların etkisiyle, Hendek savaşından 46 yıl sonra kısmen açılmıştı. Bunun üzerine, yeri değiştirilmek üzere kabir tamamen açılarak cesed çıkarılmıştı. Yukarıda söz konusu edilen, bu hâdise olmalıdır. Kabir açıldığında cesedin, bir Önceki gömülmüş gibi bozulmamış olduğu görülmüşdü.[166]
Câbir'in babası geriye, muhtelif kimselere yapmış olduğu bir kısım borçlar da bırakmıştı. Alacaklılardan biri bir yahûdi idi. Yukarıdaki haberde Hz. Peygamberin borcu erteleme istediğini kabul etmeyen, bu yahûdi alacaklıdır.
Bu haberde sahabenin Hz. Peygamber'e karşı beslediklerî sevgi ve hürmet duyguları ile ensâr kadınlarının medeni cearetlerinin bir numunesini de görmekteyiz.
Bu bölümde, Hz. Peygamber'in bereketi sayesinde bazı yiyeceklerin artmasına dair bir kısım haberler zikredilmiştir. Bu konuda ondan fazla sahâbiden rivayetler gelmiştir. Bunların, yekûnları itibariyle manevî mutevâtir derecesine ulaştıkları nakledilmektedir.[167] Söz konusu olaylarda görülen ortak bir özellik bunların zorluk, ihtiyaç ve sıkıntı anlarında vukubulmuş olmaları ve, behemehal az da olsa bir mikdar yiyeceğin bulunmasıdır. Bütün mahlûkatı yaratan ve onlara rızık veren Allah Teâlâ bu hallerde sevgili kulu ve elçisine ikramlarda bulunmuş, bu arada mü'minlerin, maddî kuvvetleri yanında kuvve-i mâneviyyeleri güçlenmiş, imanlarına iman katılmıştı.[168]

8. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Verilen Bazı Üstünlükler

47. Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yezid b. Ebî Hakim haber verip (dedi ki) bana el-Hakem b. Ebân, İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi: Allah, Muhammed'i -sallallahu aleyhi ve sellem-(diğer) peygamberlere ve gök ehline üstün kılmıştır. (Orada bulunanlar) dediler ki, "İbn Abbâs! Onu gök ehline ne ile üstün kılmıştır?" Şöyle cevap verdi;
"Allah gök ehli için şöyle buyurmuşdur:
"Onlardan kim, 'Tanrı o değil, benim.' derse onu Cehennemle cezalandırırız. Biz o zalimleri de böylece cezalandıracağız...."[169] Halbuki Muhammed'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Biz hakıykat sana apâşikâr bir (feth -u zafer yolu) açdık. (Bu), geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın sana bağışlaması içindir."[170] (Orada bulunanlar) dediler ki;
"Peki onu (diğer) peygamberlere ne üstün kılmıştır?". Şöyle dedi:
"Allah -azze ve celle- şöyle buyurmuşdur: "Biz hiçbir peygamberi kendi kavminin dilinden başkasıyla göndermedik ki (emrolunduklarını) onlara apaçık anlatsın. "[171]Halbuki Allah -azze ve celle- Muhammed'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Seni başka değil ancak bütün insanlara gönderdik.[172] *Öyle ise onu cinlere ve insanlara (onların hepsine peygamber) göndermiştir."*[173]

Açıklama

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, bazı peygamberleri diğerlerinden üstün kıldığını beyan etmekde ve şöyle buyurmaktadır: "(Bu surede zikredilen) o peygamberlerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimiyle konuştu, kimini de derecelerle yükseltti. "[174] Buradaki, "derecelerle yükseltilen" peygamberden maksad, Peygamber Efendimiz'dir. Allah Teâlâ onu "bir çok derecelerle daha yükseklere çıkarmış, sidre-i muntehadan geçirip "iki yay kadar, yahud daha ya-km"[175] sırrı ile makam-ı kurb-ı mutlakta, "âlemlere rahmet, bütün mahlûkata peygamber, Allah'ın habîbi, peygamberlerin sonuncusu yaparak makam-ı mahmuda yükseltmiştir.[176] Aslında bütün peygamberler, "peygamberlik" noktasından birdirler. Bu mânâda Kur'an'da şöyle buyrulur. "Onun (Allah'ın) peygamberlerinden hiç birini diğerlerinin arasından ayırmayız. "[177] Ancak her peygamberin değişik meziyetleri, diğerlerinden olmayan bazı üstünlükleri de vardır. Adem safiyyullahdır. İbrahim, halîlurrahman'dır. Musa, keli-mullahdır. İsa, rûhullah'dır. Hz. Peygamber ise, bunlardan fazla olarak bazı ilâhi lûtuflara mazhar kılınmıştır. Bu lûtuflar, meziyetler, üstünlükler Allah vergisidir. Onların asaleten sahip oldukları hasletler değildirler. Ayet ve hadiste; "...üstün kıldık.", "Allah üstün kıldı.' ifadeleriyle bu hususa işaret edilmektedir. İşte Hz. Peygamber, aşa gıda bir kısmı zikredilecek olan hadislerinde mazhar olduğu bazı üs tünlükleri bize açıklayacaktır.
48. Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Zem'a, Ikrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi: Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından bazı insanlar oturmuş, onu bekliyorlardı. Derken (Hz. Peygamber) dışarı çıktı. Onlara yaklaşınca, aralarında bir meseleyi görüştüklerini işitti. Onların sözüne kulak verdi. Bir de ne görsün! Bazısı şöyle diyor: "Şaşılacak şey! Allah mahlûkatından dost edinmiş. İbrahim onun dostudur." Diğeri şöyle dedi: "Bu, "Allah Musa'ya da hitab ile konuştu"[178] (meselesinden) daha şaşılacak bir şey değildir!" Bir diğeri; "İsa da Allah'ın kelimesi ve ruhudur." dedi. Bir öteki; "Allah, Ademi de seçmiş (seçkin kılmış)tır" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onların yanma çıkagelip selâm verdi ve şöyle buyurdu: "İbrahim, Allah'ın dostdur -ki o böyledir-, Musa, sırdaşıdır -ki o böyledir-, İsa, ruhudur -ki o böyledir-, Allah Ademi de seçmiş (seçkin kılmış)tır -ki o böyledir-, şeklindeki sözlerinizi ve hayretini işittim, iyi bilin ki ben de Allah'ın habîbiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyamet gününde, altında Adem ve ondan sonrakilerin bulunacağı, hamd sancağını ben taşıyacağım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Cennetin kapı halkalarını ilk hareket ettirecek olan benim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Bunun sonucu Allah (kapıyı) açacak ve beni içeri girdirecektir. Beraberimde de müminlerin fakirleri bulunacaktır. Bunu övünmek için söylemiyorum. Allah katında, öncekilerin ve sonrakilerin en kıymetli olanı benim. Bunu da övünmek için söylemiyorum. "[179]

Açıklama

Hz. Peygamber, bazı üstünlüklerini açıkladığı bu hadisinde, bu açıklamanın övünmek maksadı taşımadığım özellikle belirtmektedir. Çünkü bunlar sırf Allah'ın lütfü ihsanları ve nimetleridirler. Allah da Kur'an-ı Kerim'de; *"Rabbinin nimetini söyle (anlat)"*[180] buyurmaktadır. Buna göre kendisine bahşedilen nimetleri anlatması ilâhî emir gereğidir. Bu şekilde ümmeti de "güzel örnek"leri peygamberlerini bütün yönleriyle tanıma ve yüce kadrini öğrenme imkânı bulmuşlardır.
Hadiste söz konusu edilen diğer peygamberlerin bu hususiyetleri Kur'an-ı Kerim'de açıklanmaktadır. İlgili âyet mealleri şöyledir: *"İyilik yapan (bir insan) olarak, (tam bir ihlasla kendisini Allah'a teslim eden, İbrahim'in Allah'ı bir tanıyıcı dinine tabi olan kimseden daha güzel dinli kimdir? Allah İbrahim'i bir dost edinmişdir."*[181] *"Daha önce sana anlattığımız elçilere ve sana anlatmadığımız elçilere de (vahyetmiştik). Ve Allah Musa ile de konuşmuştu. "*[182] *"Meryem oğlu Mesih, sadece Allah'ın elçisi ve, onun Meryem'e attığı kelimesi ve ondan bir rûhtur."*[183] *"O ırzını korumuş olan (Meryem'e) de (lütfettik) ve ona kendi ruhumuzdan üfledik. Onu ve oğlunu âlemlere (gücümüzü gösteren) bir işaret yaptık."*[184] Hz. Adem'in seçilmesine gelince; Kur'an'da sadece onun "seçilmişliğini" belirten bir âyet yoktur. Aksine, Hz. Meryem gibi peygamber olmayan insanlarla[185] peygamber olarak gönderilen insanların seçilmesinden bahsedilmektedir.[186] Bu durumda her peygamber "seçilmiş kişi" (mustafa)dır. Ancak Hz. Adem'in ilk seçilmiş kul olması onun için bir meziyet olmaktadır.
Muhtemelen bu sebeple "safıyyullah" unvanı ile meşhur olmuştur.[187]
49. Bize Sa'îd b. Sufyân, Mansûr b. Ebi'l-Esved'den, (o) Leys'den, (o) er-Rebî' b. Enes'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle demiş: Resûlullah şöyle buyurdu:
"(İnsanların kabirden) ilk çıkacak olanı benim. (Rablerinin huzuruna) geldikleri zaman komutanları ben (olacağım). Susturuldukları zaman (onlar adına konuşacak, dertlerini anlatacak) hatibleri ben (olacağım). Tutuklandıkları zaman (kurtulmaları için) şefaati kabul edilecek olan da ben (olacağım). (Allah'ın lûtfundan) ümitsizliğe düştükleri zaman (kendileri için yaptığım şefaatin kabul edildiğine dair) onları müjdeliyecek olan da ben (olacağım), izzet, şerefi ve anahtarlar o gün benim elimde olacakdır. Rabbim katında âdemoğulunun en kıymetlisi de benim. (O gün) etrafımda, örtülüp saklanmış yumurtalar[188] *saçılmış inciler*[189] *gibi olan bin hizmetçi dolaşacak. "*[190]
50. Bize Abdullah b. Abdilhakem el-Mısrî haber verip (dedi ki) bize Bekr b. Mudar, Ca'fer b. Rebi'a'dan, (o) Salih1 den -ki o, Düeloğullarının âzâdlısı, ibn Atâ b. Habbâb'dır. (o) Atâ' b. Rebâhdan, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ben peygamberlerin komutanıyım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Övünmek yok! Ben ilk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul edilecek olanım. Övünmek yok!"[191]
51. Bize Muhammed b. Abbâd rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân -ki o ibn Uyeyne'dir-, ibn Cud'ân'dan, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti

ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ben, Cennet kapısının halkasını tutup (açılması için) onu tıklayacak olanların ilkiyim." Enes demiş ki; (şu anda) sanla ben, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, hareket ettirildiği haldeki eline bakar gibiyim. Ebû Abdillah (Muhammed b. Abbâd), parmaklarım birleştirip hareket ettirerek;
"Sufyân da bize (bunu) böyle tarif etti." (dedi). (Sufyân) dedi ki, Sabit ona (yani Enes'e);
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- eline elinle dokundun mu?" dedi.
"Evet" dedi.
"O halde onu bana ver de öpeyim!" dedi.[192]
52. Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Huseyn b. Ali, Zâ'ide'den, (o) el-Muhtâr b. Fulful'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Ben Cennette ilk şefaat edecek olan (kimsey)im " buyurdu.[193]
53. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd -ki o İbn Abdillah İbnil-Hâdi'dir.-, Amr b. Ebî Amr'dan, (o da) Enes b. Mâlikden (naklen) rivayet etti (ki Enes) şöyle dedi: Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:
"Kıyamet gününde insanlar içinde ilk olarak benim başımdan yer yarılıp açılacak. (İlk olarak ben diriltileceğim). Bunu övünmek için söylemiyorum. Bana Hamd Sancağı verilecek. Övünmek yok! Ben kıyamet gününde insanların efendisi, (sığınacakları kimse olacağım). Övünmek yok! Ben kıyamet gününde Cennete girecek olanların ilki (olacağım). Övünmek yok! Cennetin kapısına gelip halkasını tutacağım. Bunun üzerine (görevli melekler); "Kim o?" diyecekler. Ben de; "Ben Muhammed'im." diyeceğim. Bana hemen (kapıyı) açacaklar. Ben de gireceğim. Cebbar (olan Allah'ı) beni karşılar bulacağım. Hem ona secde edeceğim. O da; "Başını kaldır, ya Muhammed! buyuracak. Konuş, (konuşmaların) senden dinlenecek. Söyle, (dediklerin) senden kabul edilecek. Şefaat et, şefaatin makbul olacak." O zaman başımı kaldırıp;
"Ümmetim! Ümmetim, ya Rabbi!" diyeceğim. O da şöyle buyuracak:
"Ümmetine git, kimin kalbinde bir arpa tanesi ağırlığında iman bulursan onu Cennete girdir." Ben de gidip, kalbinde bu kadar (iman) bulunan kimseleri Cennete girdireceğim. Daha sonra Cebbar (olan Allah'ı yine) beni karşılar bulacak ve ona hemen secde edeceğim. O da; "Başını kaldır, ya Muhammed! buyuracak. Konuş, (konuşmaların) senden dinlenecek. Söyle, (söylediklerin) senden kabul edilecek. Şefaat et, şefaatin makbul olacak." Ben bunun üzerine başımı kaldırıp;
"Ümmetim! Ümmetim, ya Rabbi!" diyeceğim. O zaman o şöyle buyuracak,
"Ümmetine git, kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığında iman bulursan onu Cennete girdir." Ben de gidip kalbinde bu kadar (iman) bulunan kimseleri Cennete girdireceğim. (Artık) insanların hesabı bitirilmiş ve, ümmetimden geri kalanlar, Cehennem ehli ile beraber Cehenneme sokulmuştur. O zaman Cehennem ehli;
"Alah'a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ona ibadet etmiş olmanızın size faydası olmadı!" diyecekler. Bunun üzerine Cebbar (olan Allah) öyle buyuracak:
"Azametime yemin olsun ki onları ateşten mutlaka kurtaracağım. " Ardından onlara (görevli ya haber) gönderilecek ve ateşten, yanmış olarak çıkarılacak, hayat nehrine atılacaklar. Orada, yabani ot tohumunun setin çerçöpü içinde bitmesi gibi bitecek ve gözlerinin arasına;
"Bunlar Allah'ın âzâdlılarıdır."yazılacak, sonra da götürülüp Cennete sokulacaklar. Cenned ehli onlara;
"Bunlar Cehennemliklerdir" diyecekler. Bunun üzerine Cebbar (olan Allah);
"Hayır, bilâkis onlar Cebbâr'ın âzâdlılarıdır" buyuracak.[194]

Açıklama

Şefaat, kıyamet gününde, kendilerine müsâade edilecek olan kimselerin, bazı şahıslar hakkında Allah'a niyazda ve onlar için yardım talebinde bulunmaları demektir. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde kıyamet gününde şefaatin olacağını belirten bir çok açıklama vardır. İlgili bir kaç âyet meali şöyledir:
"Onun izni olmadıkça nezdinde şefaat edecek kim imiş?"[195]
"Onlar (Allah'ın) razı olduğundan başkasına şefaat etmezler, "[196]
"Onun izni olmadan hiç kimse şefaat edemez."[197]
"Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü tutulur bir şefâatçıları yoktur. "[198] Bu konudaki hadisler de çoktur:
"Her peygamberin (yaptığı ve kabul edilmiş olan) bir duası vardır. Ben ise -inşaallah- duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmem için saklamayı istedim. "[199] Bu konuda yukarıda da bir-iki, hadis nakledilmişti. Şefaatle ilgili âyet ve hadîslere göre, başta Hz. Peygamber olmak üzere Allah'ın has kulları, onun izniyle, hesabların acilen görülmesi, cezaların hafifletilmesi veya tamamen kaldırılması ve derecelerin yükseltilmesi için Allah'a yalvaracak, dilekte bulunacaklardır. Diğer bir ifadeyle, burada, kara günde bir dostun dostunu hatırlaması, ona el uzatması gibi, lâyık olana sahip çıkma, ona destek ve yardımcı olma söz konusudur. Bu sahiplenme, destek ve yardıma kavuşma şartlan bu dünyada elde edilmektedir. Bunun için, bir hadiste açıklandığı gibi[200] Hz. Peygamber'in şefaati sayesinde en mesûd olacak olan insan, kalbinden samimi olarak Lâ İlahe İllallah diyen insandır. Şefaati sadece Allah'ın izin vereceği kimseler, yine şefaat edilmesine razı olacağı kimselere yapabilecektir. O halde bunun dışındaki durum ve kişiler için şefaat imkanı olmayacaktır.
Şefaat imkânının, bütün insanları içine alacak en büyüğü, bir ayrıcalık olarak Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- verilecek[201] ve O bu imtiyazla, mahşerin korku ve dehşetinden kurtarılmaları için bütün insanlara şefaat edecek ve bu şefaati makbul olacaktır. Bu şefaate "şefâat-ı uzma" denmektedir. Hz. Peygamber bu şefâatmdan başka; bazı insanların hesaba çekilmeksizin Cennete girdirilmeleri, Cehennemi hak etmiş bazı insanların oraya sokulmamaları, Cehenneme girmiş olan bazı günahkârların oradan çıkarılmaları ve, Cennettekilerin derecelerinin yükseltilmesi için şefaatte bulunacakdır.[202]
54. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Yûnus b. Meysere'den, (o) Ebu İdris el-Havlanî'den, (o da) İbn Ğanm'dan (naklen) rivayet etti (ki ibn Ğanm) şöyle dedi:
"Cebrail, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- inip karnını yarmış, sonra şöyle demiş:
"Metanetli bir kalb! İçinde hakkıyla işiten iki kulak, hakkıyla gören (basiretli) iki göz var. (Sen) Allah'ın elçisi, el-Mukaffî, el-Hâşir Muhammed(sin). Ahlâkın düzgün, dilin doğru sözlü, nefsin itminan bulmuş, (sükûna ermiştir)".
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki;
"(Bu haberin metninde geçen) vekî' kelmesi "sağlam, kuvvetli" demektir."[203]

Açıklama

Burada Cebrail'in Hz. Peygamber hakkında kullandığı bazı vasıfları bizzat Hz. Peygamber de kendisi hakkında kullanmıştır. Müslim'in bir rivayeti şöyledir:
"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, el-Mukafft'yim, el-Hâşir'im, tövbe peygamberiyim, rahmet peygamberiyim."[204]
el-Mukaffî, peygamberlerin peşinden gelen son peygamber veya önceki peygamberlerin izince giden peygamber demektir. el-Hâşir ise, ilk olarak haşrolunacak olan, ardından diğer insanların haşrolacağı kimse demektir.[205]
Hz.Peygamberin karnının yarılması meselesi hakkında 13. hadisin açıklamasına bakınız.[206]
55. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Urve b. Ruveym'den, (o da) Amr b. Kays'dan (naklen) rivayet etti ki: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Allah beni rahmetli vakte ulaştırmış ve benim için (konuşma kabiliyetimle veya tamamen kısa yolu tutmuştur. Bu sebeple biz (dünyada) sonuncularız. (Ama) kıyamet gününde öne geçen (birincileriz). Ben, övünmeksizin bir söz söyleyeceğim: İbrahim. Allah'ın dostu (Halilullah), Musa, Allah'ın seçkin kulu (Safiyyullah), ben ise Allah'ın sevdiği-seveni (Habîbullah)'ım. Kıyamet gününde Hamd Sancağı benim beraberimdedir. Allah -azze ve celle- ümmetim hakkında bana bir söz vermiş ve onları üç şeyden muhafaza etmiştir:
Onları kıtlıkla toptan mahvetmeyecek, düşman onların kökünü kazıyıp (tamamen imha etmeyecek), onları sapıklık üzerinde birleştirmeyecek."[207]

Açıklama

En hayırlı ve kıyamete çok yakın bir dönemde yaşamış olan Hz. Peygamber bu hadisinde bize ümmeti, iki büyük peygamber ve kendisi hakkında açıklamada bulunmaktadır.
Hz. İbrahim ve Hz. Musa'nın, burada mevzû-i bahs edilen özelliklerine Kur'an-ı Kerîm'de de temas edilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Allah, İbrahim'i dost edinmiştir."*[208] *"Ey Masa, ben elçiliklerimle ve konuşmamla seni insanların başına seçtim."*[209] *"Allah Musa ile de konuşmuştu."*[210] Bu âyetlerde belirtilen "seçme" ve "konuşma"dan dolayı, her halde, Hz. Musa'ya "safıyullah: Allah'ın samimi dostu" lâkabı verilmiştir. Ancak, Hz. Musa'nın "kelimullah: Allah'ın konuştuğu, Allah'la konuşan" lakabıyla meşhur olmasına mukabil, "safıyullah" lâkabı ile daha ziyade Hz. Adem meşhur olmuştur.[211]
Hz. Peygamber, bu ve daha önce geçen hadislerinde olduğu gibi, kendisini muhtelif yönleriyle tanıtmıştır. "Tahdis-i ni'met" olarak değerlendirilen bu tür açıklamalarında o, özellikle, kendisinin açıklamaması halinde bilinemeyecek hususiyetlerine açıklık getirmiştir.
Yukarıdaki hadiste zikri geçen Livâu'1-Hamd = Hamd Sancağı'nın mahiyeti hakkında iki görüş serdedilmektedir. Bunun manevî bir sancak olacağını söyleyenlere göre bununla Hz. Peygamber'in kıyamette bütün insanlar içinde "hamd" etmesiyle meşhur olacağı anlatılmak istenmiştir. Nitekim "sancak" da aslında ordu komutanının yerini belli etmek için kullanılır. Hamd Sancağı'nın hakiki bir sancak olacağı görüşünde olanlar da vardır, Buna göre kıyamette herkes, Makam-ı Mahmûd'da olacak olan[212] Hz. Peygamber'e başvurarak, Onun sancağının altına sığınacaktır. İşte, mahlukatm en çok hamdedeni (ahmed) olan Hz. Peygamber'in bulunacağı makam hamd makamı olacağı için, orada kendisini tanıtacak sancağına da Hamd Sancağı denmiş olmalıdır.[213] Her halde ahiret ahvalinin gerçek mahiyetini ancak Allah ve O'nun bildirdikleri bilebilir.
Allah Teâlâ'nın, ümmet-i Muhammed'i muhafaza etmiş olduğu üç durum hakkında başka hadisler de vardır. Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste, Allah'ın şöyle buyurduğu nakledilir: *"Şüphe yok ki ben sana, ümmetinin lehine, onları umûmi kıtlıkla helak etmemeyi, onlara, kendilerinden başka hiçbir düşmanı musallat etmemeyi (söz) verdim."* [214]Tirmizi'nin bir rivayetinde ise, "dalâlet üzerinde" toplamama konusunda şöyle buyurulur: *"Şüphe yok ki Allah ümmetimi -veya ümmet-i Muhammed'i -sallallahu aleyhi ve sellem-sapıklık üzerinde birleştirmez. Allah'ın eh cemâatle beraberdir. Toplulukdan ayrılan, Cehenneme ayrılır."*[215] Bu son madde. İslâm Dini'nde müctehid alimlerin bir konuda ittifaklarının (icmâ'larımn), uyulması gereken bir delil olacağına işaret sayılmıştır.[216]

9. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Gökten Yemek İnmesi Şeklinde İkram Edilen Şeyler

56. Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek rivayet edip (dedi ki) bana Muâviye b. Yahya rivayet edip (dedi ki) bize Ertât İb-nu'1-Munzir, Damra b. Habib'den rivayet etti ki, o şöyle demiş:
"Ben Mesleme es-Sekhuni'nin -Muhammed'den başkası, Seleme es-Sekûni demiş.- şöyle dediğini işittim. Bir ara biz Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanındaydık. Derken bir adam;
"Ya Resûlallah, dedi, sana gökten yemek verildi mi?"
"Evet, buyurdu, bana yemek verildi." (Soran adam devamla)
"Ya Nebiyallah! Ondan artan oldu mu?" dedi.
"Evet" buyurdu.
"Peki o ne yapıldı?" dedi. Buyurdu ki:
"Göğe kaldırıldı. Bana muhakkak vahyedilmiştir ki ben içinizden başka değil, ancak az (bir zaman) kalacağım. Sonra siz; (kıyamet) ne zaman, ne zaman?" deyinceye kadar kalacaksınız. Ardından, kiminiz kiminizi yok ettiğiniz dağınık topluluklar halinde (kıyamette) bana geleceksiniz. Kıyametin kopmasından, önce şiddetli çokça ölüm (ölet, kıran) olacak, bundan sonra da zelzele yılları (gelecek)tir."[217]

Açıklama

Gökten gelen yemek hakkında akla ilk gelen, bunun maddi bir yemek olduğudur. Ancak âdetin dışında olan böyle bir hâdisede, "yemek" ve "doymak" konularında da harikulade bir durumun olması ihtimal dahilindedir. O zaman "manevî" bir yemeğin söz konusu olduğu düşünülebilir. Zaten maddî bir yemeğin olması halinde Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, ihtiyaç içindeki sahabilerini kendisine tercih ederdi. Onun sahâbîleri bile böyle yapıyorlardı. Kur'an-ı Kerim onların bir örnek davranışlarını şöyle ebedileştirmiştir:
"Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler."[218] Her halükârda bu harikuladeliklerin sahibi de fânidir. Az bir zaman sonra içlerinden ayrılacaktır. Bunun için müslümanlar dikkatlerini ebedî olana çevirmeli, İslâm'ın gösterdiği dosdoğru yoldan saparak birbirini imha etmek için uğraşan gruplar haline gehnemeliler. Aksi takdirde hayat çekilmez olur ve ölümü bile iştiyakla ararlar. Neticede kıyametin kopması muhakkak olur.
Hadiste kıyamet öncesi vukua gelecek iki olaya işaret edilmektedir. Kıran, kırgın, fazla ve sık ölüm (=mûtan) tabir edilen birincisinden tâûnun kasdedildiği ve bununla, binlerce kişinin ölümüne sebep olan amavâs Taununun önceden haber verildiği söylenmiştir. Bu tâûn h. 17. yılda Hz. Ömer'in halifeliği zamanında vukubulmuş; Suriye, Mısır ve Irak'ı kırıp geçirmişti. Bu felâketin şiddetli olduğu üç günde yetmiş bin kişinin öldüğü kaydedilmektedir. Sahabenin ileri gelenlerinden Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh ve Muâz b. Cebel de bu salgında vefat etmişlerdi. Hz. Ömer bu salgın esnasında Suriye hududuna kadar gelmiş, salgın haberini alınca ashabla istişare etmiş ve Hz. Peygamber'in; *"O (taunun) bir yerde (çıktığını) işittiğinizde oraya gelmeyiniz. içinde olduğunuz halde bir yerde meydana geldiğinde ise, ondan kaçmak için (oradan) çıkmayınız."*[219] hadisini hatırlatmaları üzerine geri dönmüştü.[220] Bu hadise, sebep olduğu ölümler sebebiyle gerçek bir "mutan" olarak değerlendirilebilir. Fakat hadiste söz konusu edilen mutanı, çeşitli zamanlarda meydana gelmiş veya gelecek her türlü sık ve fazla ölüm olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır.
Kıyametten önce vukuu haber verilen ikinci hâdise zelzeledir. Bunlar için, nükleer denemelerden petrol ve diğer madenlerin çıkarımına kadar bir çok maddî sebebin hızla hazırlanmakta olduğunu her gün müşahede etmekteyiz. Bunlar kıyametten önce herhangi bir zamanda mutlaka olacak hadiselerdir. Ama bunların ardından hemen kıyametin kopup kopmayacağını bilemiyoruz. Onun bilgisi Allah katındadır.[221]
57. Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Harun rivayet edip (dedi ki) bize Süleyman et-Teymi, Ebu'l-Alâ'dan, (o da) Semure b. Cundeb'den (naklen) haber verdi ki, (bir gün) Resûlullaha -sallallahu aleyhi ve sellem- bir çanak tirit getirilmişti. (Bu çanak) topluluğun önüne kondu. Onlar da sabahdan öğleye kadar peş peşe ona gidip-geldiler, (yediler). Bir grup kalkıyor, diğerleri oturuyordu. Bu söz üzerine bir adam Semure b. Cundeb'e:
"(Çanağa) ilâve yapılmıyor muydu?" dedi. O şöyle cevap verdi.
"Neden şaşıyorsun ki! Başka yerden değil, ancak -eliyle göğe işaret ederek- şuradan ilâve yapılıyordu."[222]

10. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Güzelliği Hakkında

58. Bize Muhammed b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Ab-durrahman b. Muhammed, Eş'as b. Sevvâr'dan, (o) Ebû Is-hak'dan. (o da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- mehtaplı bir gecede görmüştüm. Üzerinde kırmızı bir takım (elbise) vardı. (Bir) ona (bir) aya bakmaya koyuldum. (Câbir devamla) dedi ki;
"Vallahi o, benim gözüme aydan daha güzel (görün)"dü."[223]
59. Bize İbrahim İbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki) bize Abdulaziz b. Ebi's-Sâbit ez-Zührî rivayet edip (dedi ki) bana İsmail b. İbrahim b. Ahî Musa, amcası Musa b. Ukbe'den, (o) Küreyb'den, (o da) îbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki ibn Abbâs) şöyle dedi: Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ön dişleri seyrekti. Konuştuğu zaman, ön dişlerinin arasından nûr gibi (bir şeyin) çıktığı görülürdü.[224]
60. Bize Mahmûd b. Gaylân haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Harun rivayet edip (dedi ki) bize Mis'ar, Abdülmelik b. Umeyr'den haber verdi (ki o) şöyle demiş: İbn Ömer dedi ki; Reshululah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar bahadır, onun kadar cömert, onun kadar yiğit (ve cesur), onun kadar parlak, onun kadar güzel hiç kimse görmedim.[225]
61. Bize İbrahim İbnu'l-Munzir el-Hızâmî haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Usâme b. Zeyd, Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'den rivayet etti. (ki o şöyle demiş:
"Ben er-Rubeyyi' bnt. Muavviz b. Afrâ'ya; "Bize Reshululah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- tavsif edin!"
dedim. O da şöyle cevap verdi:

"Yavrucuğum! Onu görseydin güneşi doğarken görmüş (gibi) olurdun."[226]
62. Bize Haccac b. Minhal haber verip (dedi ki) bize Hammad b. Seleme rvayet edip (dedi ki) bize Sabit, Enes'den haber verdi (ki o) şöyle demiş:
"Resulullah-sallallahu aleyhi ve sellem- parlak beyaz tenli idi. Teri sanki inci gibiydi. Yürüdüğü zaman biraz öne doğru meyilli yürürdü. Onun eli kadar yumuşak ne bir ipeğe ne de atlasa dokunmamışımdır. Onun kokusu kadar güzel, ister misk olsun ister başkası, hiçbir koku koklamamışımdır."[227]
63. Bize Ebu'n-Numân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Yezid, Sabit den, (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) haber verdi (ki Enes) şöyle dedi:
"Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- (uzun bir müddet) hizmette bulunmuştum. (Bu hizmetim müddetince) bana hiç "of!" (bile) dememişti. Yaptığım bir şey için de bana;
"Niçin şöyle şöyle yaptın?" veya; "Şöyle şöyle yapsaydın ya!" dememişti. (Enes sözünün devamında) şöyle dedi: "Hayır, vallahi! Ellerimle Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokunmamışımdır. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- güzel kokusu -veya kokusu- kadar güzel bir koku ve güzel koku da hiç bulmamış, (koklamamışım)dır."[228]
64. Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâ'î haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Habîb b. Hudre'den rivayet etti (ki o, şöyle demiş): Bana Harişoğullarmdan bir adam rivayet edip şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Mâ'iz b. Mâlik'i recm ettiği zaman, babamla beraber, Hz. Peygamber'in yanındaydım. (Mâ'iz'e) taş isabet edince (korkudan) beni bir titreme aldı. Bu sebeple Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- beni kucaklayıp sardı da koltuk altının terinden, misk kokusuna benzer (teri) üzerime aktı."[229]

Açıklama

Mâ'iz b. Mâlik el-Eslemî bir sahâbidir. Bir kadınla zina yapmış, sonra pişmanlık duyarak Hz. Peygambere gelmiş ve zina yaptığını itiraf etmiş, ısrarla cezasının verilmesini istemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onun recmedilmesi (taşlanarak öldürülmesini) emretmiş ve recmedilmişti. Recminden sonra Hz. Peygamber'in onun hakkında şöyle buyurduğu rivayet edilir:
"O öyle bir tövbe etti ki, şayet o bir ümmet arasında taksim edilseydi onların hepsine yeterdi."[230]
65. Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki) bize Züheyr, Ebû İshak'dan, (o da) el-Berâ'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Berâ) şöyle dedi: Bir adam kendisine;
"Ne dersin, (acaba) Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzü kılıç gibi (yani uzun ve parlak) mı idi?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi:
"Hayır, ay gibi (değirmi ve parlakdı).[231]
66. Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Şerik, el-A'meş'den, (o da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, geceleyin, güzel koku(sun)dan tanınırdı."[232]
67. Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize İshak İbnu'1-Fadl b. Abdirrahman el-Hâşimî rivayet edip (dedi ki) bize el-Muğire b. Atıyye, Ebu'z-Zübeyr'den (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, bir yola girip de sonra ardından birisi gitmemiştir -veya ardından birisi gitmez- ki, kokusunun güzelliğinden, veya terinin (güzel) kokusundan- dolayı onun (yani Hz. Peygamber'in) o yola kesinlikle girmiş olduğunu anlamış olmasın.[233]

Açıklama

Hz. Peygamber, ahlâkta olduğu gibi yaradılışta da çok güzeldi. Sahâbe-i Kiram onun bu güzelliklerini en ince ayrıntılarına kadar anlatmışlardır. Onların bu türden haberlerini, genel hadis külliyatları yanında Şemail, Hılye vb. kitaplarda bulmak mümkündür. Biz burada, on yıla yakın bir müddet Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik'in bir haberini kaydetmekle yetineceğiz;
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ne aşırı derecede uzun boylu idi, ne de kısa boylu idi. O ne (kireç gibi) safi beyazdı, ne de karayağızdı. O ne kısa kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi. Kırk yaşının sonunda Allah onu peygamber gönderdi ve, on sene Mekke'de, on sene Medine'de ikâmet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmadığı bir halde Allah onu altmışıncı senenin sonunda vefat ettirdi."[234] Sahabenin Hz. peygamber'e gösterdikleri alâka ve sevginin boyutlarım, onun başındaki ak saçları bile tesbit eden bu haber ne güzel teşhir etmektedir! Bu durum tarihte başka hiçbir insana müyesser olmamıştır.
Hz. Peygamber, tabiî güzelliğinin yanında, teri de güzel kokmakla beraber, temiz ve güzel giyinir, güzel koku da kullanırdı. O, dünyadan kendisine sevdirilen şeylerden birinin güzel koku olduğunu açık-lamıştır. [235] Bunun için, başkasını rahatsız etmeyecek ağırlık ve türde olmak, içinde haram bir madde bulunmamak kaydıyla güzel koku kullanmak sünnettir. Güzel kokuyu erkekler saç ve sakallarına sürer, yüzlerine sürmezler. Kadınlar da, evden dışarı çıktıklarında etrafa yayılıcı güzel koku sürünemezler.[236]

11. Hz. Peygamber'e -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Ölülerin Konuşması Nevinden İkram Edilen Şeyler

68. Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Amr el-Leysî, Ebû Seleme'den haber verdi (ki o) şöyle demiş: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, zekat (malını) kabul etmediği halde hediyeyi (alır, kabul eder,) yerdi. (Bir gün) Hayber yahûdilerinden bir kadın kendisine kızartılmış bir koyun hediye etti. O da ondan (bir lokma) aldı. Bişr İbnu'l-Berâ'da aldı. Sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- elini (kızartılmış koyundan) kaldırdı ve:
"Bu (kızartılmış koyun) bana kendisinin zehirli olduğunu haber veriyor." buyurdu. Neticede Bişr İbnu'1-Berâ' öldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- o (kadına);
"Seni yaptığın şeye ne sevketti?" diye haber saldı. O da şöyle dedi:
"Şayet peygamber isen sana hiçbir şey zarar vermez. Eğer kıral isen insanları senden (kurtarır,), rahata kavuşturmuş (olurum)". (Hz. Peygamber ölüm) hastalığında şöyle buyuracakdı:
"Hayber'de yediğim bir yemekden (şimdiye kadar ıztırab çekmeye) devam ettim. İşte şimdi de (bu yemeğin zehirinden) yürek damarlarımın kesilme zamanları(ndayım). "[237]
69. Bize el-Hakem b. Nâfi1 haber verip (dedi ki) bize Şuayb b. Ebî Hamza, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini haber verdi:
"Câbir b. Abdillah anlatırdı ki; Hayberlilerden yahûdî bir kadın, kızartılmış bir koyunu zehirleyip Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- hediye etti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de ondan bir kol aldı ve bir miktar yedi. Ashabından beraberinde bulunan bir topluluk da yedi. Sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Ellerinizi (yemekden) kaldırın!" buyurdu. (Daha sonra) Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- yahûdi kadına (haber) salıp çağırttı. (Gelince) ona;
"Bu koyunu zehirledin mi?" buyurdu. O da;
"Evet, (onu zehirledim), dedi. (Bunu) sana kim haber verdi?". Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Elimdeki şu kol bana haber verdi,"* buyurdu. (Kadın tekrar
"Evet (Öyle. Onu zehirlemişdim.)" dedi. O zaman (Hz. Peygamber) (ona);
"Peki bundan maksadın neydi?" buyurdu. (Kadın) şöyle cevap verdi.
"Kendi kendime, eğer o peygamber ise (bu) ona zarar vermez, peygamber değilse ondan (kurtulur), rahata kavuşuruz, dedim (ve bunun için yaptım.)". Bu söz üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu bağışlayıp cezalandırmadı. (Sonradan), koyundan yemiş olan bir sahâbisi vefat etti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ise, koyundan yemiş olması sebebiyle omuzundan hacamat yaptırmış, (kan aldırmıştı). Hacamatı, boynuz ve keskin bıçak (ustura) ile, Beyâzaoğullarının mevlâsı Ebû Hind yapmıştı. (Ebû Hind) ise Sümameoğullarındandır. Bunlar, Ensâr'dan bir boydur.[238]
70. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Sa'îd b. Ebi Sa'îd el-Makburî, Ebû Hureyre'den rivayet etti (ki o) şöyle demiş:
"Hayber'i fethettiğimiz zaman Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, içinde zehir bulunan, (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. Ardından Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Orada bulunan yahûdîleri bana toplayın!" buyurdu. Onlar da onun için (huzuruna) toplanıldılar. Sonra Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Size bir şey soracağım. Bu konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu. Onlar da;
"Evet, ya Ebe'l-Kâsım (doğruyu söyleriz!)" dediler. Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Atanız kimdir?" buyurdu.
"Atamız falandır." dediler. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Yalan söylediniz. Hayır, babanız falandır." buyurdu. Onlar (bu sefer);
"Doğru söyledin, gerçeği konuştun." dediler. Bundan sonra, (Hz. Peygamber) onlara;
"Size bir şey (daha) sorsam o konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu.
"Evet, dediler. (Zaten) biz sana yalan söylesek, sen, atamız hakkındaki (yalanımızı) bildiğin gibi, yalan söylediğimizi bilirsin." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Peki, Cehennem ehli kimlerdir?" buyurdu. Dediler ki;
"Biz orada az (bir müddet) kalacağız. Sonra orada bize siz halef olacak, (bizim yerimize siz geleceksiniz.)." Bu söz üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara;
"Yıkılıp (kalın) orada! Vallahi orada size ebediyyen halef olmayacağız" buyurdu. Sonra onlara (tekrar);
"Size bir şey sorsam, o konuda bana doğruyu söyler misiniz?" buyurdu.
"Evet" dediler. Buyurdu ki;
"Şu (kızartılmış) koyuna zehir koydunuz mu?".
"Evet" dediler.
"Buna sizi ne sevk etti?" buyurdu. Dediler ki;
"Yalancı isen senden (kurtulup) rahata kavuşmayı istedik. (Hak) Pegamber isen (zaten) o sana zarar veremezdi."[239]

Açıklama

Hayber, yahûdîlerin toplanmış oldukları bir bölgeydi. Hz. Peygamber, müslümanlar için büyük bir tehlike arzetmeye başlayan bu yere, Hudeybiye anlaşmasından sonra bir sefer düzenlemiş ve, neticede bölgeyi İslâm topraklarına katmıştı (h. 7. yıl). Fetihten sonra, savaşta en yakınlarını kaybetmiş olan Zeyneb bintu'l-Hâris isimli bir kadın, zehirli yemekle Hz. Peygamber'in canına kasdetmiş ama Allah onu bu kadının şerrinden korumuştu. Dârimi ve diğer bazı alimler, bu konudaki haberlerde yer alan, "Elimdeki şu kol bana haber verdi." ve benzeri cümlelerden hareketle bu olayda, "ölünün mucizevi bir şekilde konuşması"nın söz konusu olduğunu söylemişlerdir. Ancak burada, zehirli kızarmış ette meydana gelen değişikliğin fark edilmesi de ihtimal dahilindedir. Adı geçen kadının akıbeti hakkında değişik rivayetler vardır. Biz bunları şu şekilde telif edebiliriz: Kadın olaydan sonra müslüman olmuş, bundan dolayı Hz. Peygamber onu cezalandırmamıştı. Fakat, zehirli etten yemiş olan Bİşr'in vefatı üzerine kadın öldürülmüştü. Son haberden anlaşılıyor ki diğer yahûdîler de bu öldürme teşebbüsünden haberdar idiler.
Hz. Peygamber'in yahûdîlere sorduğu sorulardan, onların atalarıyla ilgili olanı hakkında bir açıklamaya rastlanmamıştır. Muhtemelen bu, onların, Hz. İsmail ile Hz. İshak'dan hangisinin soyundan geldikleriyle alâkalı bir soruydu. Yahûdîlerin, Cehennemde kalış müddetleriyle ilgili inançlarına, Kur'an-ı Kerim'de de işaret edilir: "Bir de dediler ki;
"Sayılı bir kaç gün dışında bize asla ateş dokunmayacaktır." De ki;
"Allah'dan (bu hususta) bir söz mü aldınız. Şayet öyle ise Allah verdiği sözden dönmez. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz. "[240]

12. Hz. Peygamberin -Sallahu Ve Sellem-Cömertliği Hakkında

71. Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) İbnu'1-Mun-kedir'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki Câbir) şöyle dedi: Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir şey istenilip de onun; "Hayır!" dediği hiç vâki olmamıştır.[241] Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki; (Sufyân) İbn Uyeyne şöyle demiştir:
"Onun yanında (istenilen, vereceği bir şey) olmadığı zaman, (olduğunda vereceğine dair) va'dde bulunurdu."[242]
72. Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebu Dâvûd et-Tayâlisî, Zem'a'dân, (o) Ebû Hâzim'den, (o da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Sehl) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- çok utangaç idi. Kendisinden hiçbir şey istenmezdi ki onu (isteyene) vermiş olmasın![243]
73. Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Muhammed, Muhammed b. İshak'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş):
"Bana Abdullah b. Ebî Bekr, Arap bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki bu adam) şöyle demiş:
"Huneyn savaşında, ayağımda kalın bir papuç var iken Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile sıkıştım ve Resûlullah'ın -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- ayağına bastım. Bunun üzerine o;
"Bismillah! Acıttın beni!" buyurarak, elindeki bir kırbaç ile bana şöyle hafifçe vurdu. (Adam) dedi ki bundan dolayı;
"Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- acıttım!" deyip kendi kendimi kınayarak geceyi geçirdim. Bu şekilde, Allah'ın bildiği gibi, (zor) bir gece geçirdim. Sabahladığımızda bir de ne göreyim! Bir adam;
"Falan nerede?" diye (beni araştırıyor). (Adam) dedi ki, (o zaman) kendi kendime şöyle dedim:
"Bu, vallahi, dün benim yüzümden olan şey (meselesi!)". (Adam) dedi ki;
"Neyse, korka korka gittim. Resûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- bana şöyle buyurdu:
"Sen dün papucunla ayağıma basmış, beni acıtmıştın. Ben de kırbaçla sana şöyle hafifçe vurmuştum. İşte şu 80 koyun. Onları ona karşılık alın."[244]
74. Bize Ya'kub b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Abdulazîz b. Muhammed ibn Ahi'z-Zühri'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zührî) şöyle dedi. Muhakkak ki Cebrail şöyle dedi:
"Ter yüzünde on ev halkı yoktur ki onları deneyip incelemiş olmayayım. Neticede, şu malı, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar çok infak eden hiç kimse bulmadım."[245]

Açıklama

Bu bölümde zikredilen haberler, hiç şüphe yok ki, Hz. Peygamber'in cömertliğini anlatmaya kâfi değildirler. Hz. Peygamber'in, yüzlerce deve, altın, gümüş dağıtmasına, her isteyene isteğini, gayr-ı meşru olmaması[246] ve elinde bulunması halinde, vermesine dair pek çok haber vardır.[247] Ama onun cömertliğini İbn Abbâs'ın şu sözleri çok veciz bir şekilde anlatmaktadır:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- insanların en cömerdi idi. En çok da, Cebrail'in -aleyhis-selâm- kendisiyle karşılaştığı zaman Ramazan'da cömertlik yapardı... İşte Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- mal (dağıtmada) salıverilmiş rüzgârdan daha cömerttir."[248] Bir rüzgâr gibi o, önüne gelen herkese cömertlik yapmaktan geri kalmamıştı. Zaman zaman bu durum, rahmet yağmurları taşıyan bulutları sürükleyen bir rüzgârın ölü araziyi hayata kavuşturması gibi, cömertlik yaptığı insanların hidâyetlerine de sebeb olmuştu.[249]

13. Resûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Alçakgönüllüğü Hakkında

75. Bize Muhammed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki) bize el-Fadl b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize el-Huseyn b. Vâkıd, Yahya b. Ukayl'dan, (o da) Abdullah b. Ebî Evfa'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (Allah'ı) zikretmeyi çoğaltır, yararsız sözü azaltır, namazı uzatır, hutbeyi kısa tutar, beğenmemezlik etmez, muhtaçlarla ve fakirle beraber yürüyüp onların ihtiyaçlarını görmekten kaçınmazdı."[250]

Açıklama

Hz. Peygamber'in tüm hayatı serâpâ zikirden ibaretti. O her beşeri faaliyeti aksırmaya, kişinin eşiyle cinsi münâsebetine varıncaya kadar her işi Allah'ı anmaya bir vesile kılmış ve bunu ümmetine de tavsiye edip öğretmişti. Bu sebeple mümin insanın hayatının, âdeta dualarla, zikirlerle örülmüş olduğunu söyleyebiliriz.
Hadiste geçen "...yararsız sözü azaltır"dan maksad, "hiç yararsız söz söylemezdi," demektir. Aynı kelimeyle alâkalı benzer bir kullanımı Kur'an-ı Kerim'de de görmekteyiz. Şöyleki, Alah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'e inanmayanlara hitaben şöyle buyurur: *"O bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz !"*[251] Bunun mânâsı, "inanmıyorsunuz," demektir.
Hz. Peygamber'in Cum'a namazı da, hutbesi de mu'tedil uzunlukta idi. Ama Cuma namazı, hutbesine oranla daha uzundu. Bu uzunluk fazla değildi. Zaten kendileri de, cemaatle kılınan namazlarda imamın namazı kısa tutmasını emretmişlerdi.
Hz. Peygamber'in tevazuu ise, kendisine muhtaç olan bir cariyenin bile, kendisini alıp istediği yere kadar götürebileceği ölçüde idi. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde, bir devlet başkanı -peygamber olarak toplumun her ferdiyle yakından ilgilenip onların dertleriyle hem-dert olmanın, sevinçlerine katılmanın en güzel numunelerini göstermişti.[252]

14. Hz. Peygamber'in -Sallahu Ve Sellem-Vefâtı Hakkında

76. Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) İkrime'den (naklen) haber verdi (ki İkrime) şöyle dedi:
"(Bir gün) el-Abbâs -Allah Teâlâ ondan razı olsun- demiş ki;
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- içimizde kalışının ne (zamana kadar olacağını) kesinlikle anlayacağım." Bu gayeyle;
"Ya Resûlallah, demiş, ben onların sana eziyet verdiklerini, tozlarının seni rahatsız ettiğini gördüm. Kendine, onlara üzerinden konuşacağın küçük bir kürsü edinsen!". Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş: "Beni onlardan bizzat Allah kurtarıncaya kadar, (peşimden gelip) topuğuma bastıkları, kaftanımı çekiştirdikleri bir halde onların arasında olmaya devam edeceğim!". (el-Abbâs) demişki,
"Bu söz üzerine anladım ki onun içimizde kalışı az olacaktır".[253]
77. Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Hamza, el-Evzâ'î'den, (o da) Dâvûd b. Alî'den (naklen) rivayet etti (ki Dâvûd) şöyle dedi:
"Ya Reshulellah, denmiş, sana kapıcılık yapıp (halkın senin yanına girmelerine mani olalım mı?)".
"Hayır, buyurmuş, onları bırakın! Allah beni onlardan (kurtarıp) rahata kavuşturana kadar onlar benim topuğuma basar, ben onların topuklarına basarım. "[254]
78. Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Hatim b. İsmail, Uneys b. Ebî Yahya'dan, (o) babasından, da) Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Saîd) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem, sonunda vefat ettiği hastalığında (bir gün) biz mesciddeyken, başına bir bez parçası sarmış olduğu bir halde yanımıza çıkageldi ve minbere doğru yönelip üzerine çıktı. Biz de onu izledik, buyurdu ki;
"Canım elinde olan (Allah'a) yemîn olsun ki, muhakkak ki ben şu yerimden Havz'a gayet iyi bakıyor, (onu görüyorum)." Sonra şöyle buyurdu*: "Bir kula dünya ve onun süsü teklif edildi de o ahireti seçti."* (Ebû Sa'îd) dedi ki; bunu(n mânâsını) Ebû Bekr'den başka hiç kimse anlamadı. O, gözlerinden yaş boşaltıp ağladı, sonra şöyle dedi:
"Hayır! Ya Reshulallah, babalarımız, annelerimiz, canlarımız, mallarımız sana feda olsun!" Sonra (Hz. Peygamber minberden) aşağı indi ve artık (vefatı) zamanına kadar onun üzerine (çıkıp) dikilmedi.[255]

Açıklama

"Havz", hadîs-i şeriflerde Kıyamet günü Hz. Peygamber'e verileceği bildirilen bir havuzdur. Bu konuda hadisler, mütevâtir hadis derecesine yaklaşan meşhur hadislerdir. el-Kadî Iyâz onların mütevâtir olduğunu söyler.[256] Her iki halde de bu havzın varlığına iman, ehl-i sünnet âlimlerince vaciptir.
Hadislerde bu havzın tanıtımı ile ilgili bir çok malumat vardır. Bunlara göre, elan yaratılmış olan bu havzın suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha hoş, bardakları gökyzünün yıldızları gibi çoktur. Ondan içen kimse ebediyyen susamaz.[257] Hadislerde havzın genişliği hakkında da, bu dünyada beşer aklının kavrayabileceği dünya ölçüleriyle bilgiler verilmekte ve onun kare biçiminde olduğu açıklanmaktadır.
Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e Kevser'in verildiği bildirilmektedir. Bu Kevser'le, hadislerde bahsi geçen Havz'ın aynı şey olup olmadığı, Havz'ın, bir tefsire göre nehir olduğu söylenen Kevser'in kaynağı veya döküldüğü yer olup olmadığı ihtilâf konusudur. Kadî Zekeriyya, sahih olan görüşe göre Havz'ın sırattan sonra, Kevser'in Cennette olduğunu, ve onun döküldüğü yer olduğu için havza da Kevser denildiğini söylemiştir.[258]
79. Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki) bize Bekr b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize İbn İshak rivayet edip (dedi ki) bana Abdullah b. Ömer b. Ali b. Adiyy, el-Hakem b. Ebi'l-As'ın âzâdlısı Ubeyd'den, (o) Abdullah b. Amr'dan, (o da), Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Ebû Muveyhibe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Muveyhibe) şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir gün) bana buyurdu ki; "Ben Bakî' (Mezarlığın)dakilere mağfiret dilemekle emrolundum. Binanenaleyh benimle gel, (oraya gidiyoruz)"., Ben de gecenin ortasında onunla beraber gittim. O onların ortasında durduğu zaman;
"es-Selâmu Aleykum, ey kabir ehli, buyurdu. İnsanların içinde bulunduğu (durum)dansa sizin içinde bulunduğunuz (durum) sizi sevindirsin! Karanlık gece parçaları gibi fitneler gelmiş demektir. Bunların sonu başını takib edecek, (biri bitince diğeri başlayacaktır). Sonraki (fitneler de ilk (fitnelerden) daha ağır (ve sert olacaktır)." (Hz. Peygamber) sonra bana yönelip şöyle buyurdu:
"Ebû Muveyhibe! Şüphe yok ki bana dünya hazinelerinin anahtarları ile (dünyada) ebedi kalma (imkânı), sonra da Cennet verildi ve ben, bunlarla Rabbim'e kavuşma arasında muhayyer bırakıldım." (Ebû Muveyhibe dedi ki, o zaman) ben şöyle dedim:
"Babam-anam sana kurban olsun! Dünya hazinelerinin anahtarları ile orada ebedi kalmayı, sonra Cenneti alın!." Şöyle buyurdu:
"Hayır, vallahi, Ebû Muveyhibe, Rabbime kavuşmayı seçtim." Ardından Bakî'deki (ölülere) mağfiret diledi. Sonra ayrılıp (evine döndü). Bundan sonra Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem-, sonunda vefat edeceği hastalık ve ağrıları başladı.[259]

Açıklama

Bakî', Medine mezarlığının ismidir. Bu mezarlığın asıl ismi Bakîu'l-Garkad idi ki "Garkad Ağaçları Koruluğu" demektir. Anlaşılan bu mezarlık önceleri ağaçlıkdı. Hz. Peygamber, hicri 11. yılın 18 veya 19 Safer ayında gece yarısı Bakî Mezarlığına son olarak bir ziyaret yapmıştı.[260] Burada muhtemelen bu ziyaret söz konusu edilmektedir.[261]
80. Bize Sa'îd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (o) Hilâl b. Habbâb'dan, (o) İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:
"İzâ Câ'e Nasrullahi ve'1-Feth" sûresi indiği zaman, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Fâtıma'yı çağırdı ve; *"Bana kendimin ölüm, haberi verildi."* buyurdu. Bunun üzerine (Fâtıma) ağladı. (Hz. Peygamber);
"Ağlama, buyurdu. Çünkü ailemden bana ilk kavuşacak olan sensin." Bunun üzerine de (Fâtıma) güldü. Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından bazısı bunu gördü ve;
"Fâtıma, dediler, senin (önce) ağladığını, sonra güldüğünü gördük (bunun sebebi neydi?)". Şöyle cevap verdi:
"O (yani Hz. Peygamber) bana, kendisine ölüm haberinin verildiğini bildirdi. Bu sebeple ağladım. Sonra bana; "Ağlama! Çünkü ailemden bana ilk kavuşacak olan sensin!" buyurdu: Bu sebeple de güldüm". Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (ayrıca) şöyle buyurmuştu:
"Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman, Yemenliler -ki onlar daha yumuşak kalblidir. İman da Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir- geldiği zaman (... hemen Rabbini hamd ile tesbih et!). "[262]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Yemenlilerle ilgili hadisi, Yemen'deki Eş'ari Kabilesi'ne mensûb ellidört kişilik bir heyetin, h. 7. yılda Medine'ye gelip müslüman olduklarında söylemişti. Heyetin kendi istekleriyle gelip müslüman olmaları, onların, Hakk'ı kabule müsait ince

bir kalbe sahip olduklarını gösterir. Çünkü katı kalbler hakkı kabul etmezler. Böylesi kalbler, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle *"taş gibi hatta daha da katıdır."*[263]
İman ve hikmetin Yemenli olduğunun söylenmesi bura halkının, îman ve hikmeti kabul etmeye kabiliyetli, hak-şinas insanlar olmalarındandır.[264]
81. Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Seleme, ibn İshâk'dan, (o) Yakûb b. Utbe'den, (o) İbn Şihâb'dan, (o) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (o da) Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki Aişe) şöyle dedi:
"Bir gün Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Bakî' (mezarlığına gömülen) bir cenazeden yanıma döndü ve beni, başımın ağrısından dolayı; "Vay başım!" derken buldu. (Bunun büzerine) şöyle buyurdu:
"Bilâkis, ya Aişe, benim vay başıma!". (Devamında) şöyle buyurdu:
"Sen benden önce ölsen, ben de seni iyice yıkayıp kefenlesem, (sonra da) defnetsem sana ne zarar verir?". (Hz. Aişe dedi ki) bunun üzerine ben şöyle dedim:
"Vallahi ben öyle zannediyorum ki şayet sen bunu yapsan, evime döner ve orada hanımlarından biri ile gerdek yapardın!". (Hz. Aişe) dedi ki; bu sözüm üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- tebessüm etti. Sonra, sonunda vefat ettiği hastalık ve ağrıları başladı.[265]
82. Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Muhtar, Muhammed b. İshâk'dan, (o) Muhammed b. Ka'b'dan, (o) Urve'den, (o da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hastalığında şöyle buyurdu:
"Üzerime yedi değişik kuyudan (getirilmiş) yedi kırba (su) dökün de halkın yanına çıkıp onlara vasiyette bulunayım." (Hz. Aişe) dedi ki;
"Bunun üzerine onu, Hafsa'ya ait bir çamaşır teknesinin içine oturttuk ve üzerine bol bol su döktük -veya üzerine bol bol (su) akıttık- (Bu tereddüt, Muhammed b. İshak tarafından gelmektedir). Bunun sonucu (Hz. Peygamber) biraz rahatladı ve (mescide) geçip minbere çıktı. Allah'a hamdü senada bulundu, Uhud (savaşı) şehidlerine mağfiret diledi ve hayır dua etti. Sonra şöyle buyurdu:
"İmdi, Ensâr, benim kendilerine sığındığım has dostlarımdır. Binaenaleyh onların iyi ve ahlâklı olanlarına saygı gösterip ikramda bulunun. Kötülerine, had (yani mikdarı belli olan şer'î ceza) dışında, göz yumun. Dikkat edin! Allah'ın kullarından bir kul, dünya ile Allah katındakiler arasında muhayyer bırakılmış, o da Allah katındakileri seçmiştir." Bunun üzerine Ebû Bekr, onun (yani Hz. Peygamber'in) kendisini kasdettiğini kesinlikle anlayarak ağladı. O zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Yavaş ol, Ebû Bekr! Ebû Bekr'in kapısı hariç, Mescid'e açılan şu kapıları kapayınız. Zira ben, arkadaşlıktaki iyilik bakımından, nazarımda, Ebû Bekr'den daha faziletli hiç kimse bilmiyorum."[266]

Açıklama

Hz. Peygamber'in hastalığı humma idi. Bunun için kendisini soğuk su ile tedavi ederdi. Bu hastalığın tedavisi bugün de böyle yapılmaktadır.[267] Değişik kuyulardan yedi tulum su döktürülmesi, muhtemelen, bu kuyu sularının şifalı sular olması ile alâkalıdır. Kuyu sayısının "yedi" ile sınırlandırılması ise, "yedi" sayısının sırrîliği ile açıklanmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de pek çok olayda "yedi" rakamı geçmektedir. Gök yedi göktür, yer yedi yerdir. Hz. Peygamber'e, "ikişerlerden yedi" verilmiştir. Cehennemin yedi kapısı vardır. Ashab-ı Kehf in yedi kişi olduğu söylenmekte, yedi denizden bahsedilmektedir...
Hz. Peygamber'in bu son hutbelerinde övgüyle bahsettiği ensâr, Hz. Peygamber ile, Medine'ye hicret etmiş olan müslümanları bağırlarına basmış, onlar için hiçbir fedâkârlıkdan kaçınmamış Medine'li müslümanlardır. Ensâr (tekili: nasîr, ensârî) kelimesinin sözlük mânâsı "yardımcılar" demektir. Enes b. Mâlik, Tevbe sûresinin 100. âyetine işaretle, bu ismin kendilerine Allah Teâlâ tarafından verildiğini ifade eder. Bu âyette şöyle buyrurmaktadır:
"Muhacirlerden ve ensârdan (islâm'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da ondan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmakları akan, içinde ebedî kalacakları Cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur. Ensar'dan bahseden şu âyette de onların eşsiz fedâkârlıkları anlatılmaktadır: "Onlardan (yani muhacirlerin hicretinden) önce (Medine'yi) yurd ve îman (evi) edinmiş olan kimseler (yani Ensâr), kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyli) bulmazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile (muhacirleri) öz canlarından daha üstün tutarlar... "[268]
Hz. Peygamber de, Ensâr'ın gösterdiği eşsiz ahde vefa, komşuluk ve akrabalık haklarına riâyet, fedâkârlık numuneleri sebebiyle onları takdir ve taltif etmiş,
"Hicret olmasaydı Ensâr'dan bir kişi olurdum."[269] buyurmuştur. Bu konudaki hadisler çoktur. Bir kaçını kaydedebiliriz:
"Ensârı ancak mümin olan sever, onlara ancak münafık olan buğz eder. (Binaenaleyh) onları seveni Allah da sever, onlara buğz edene Allah da buğz eder."[270]
"Ya Allah! Ensar'a, Ensâr'ın çocuklarına, Ensâr'ın çocuklarının çocuklarına mağfiret el"[271] *"giz Ensâr cemâati bana insanların en sevimlilerindensiniz."*[272]
"İmanın alâmeti Ensâr'ı sevmek, münafıklığın alâmeti Ensâr'a buğzetmektir."[273]
Bu mübarek cemâatin müslümanlıkla ilk teması, peygamberliğin 10. yılında vukubulmuştu. Bu sene, Ensâr'ın Hazrec kabilesine mensûb 6 kişi Akabe'de müslüman olmuştu. Ertesi sene Medine'den 12 kişi gelmiş. Akabe'de müslüman olup biat etmişlerdi (1. Akabe biati). Bu zevatın, kendilerine İslâm'ı öğretecek birinin gönderilmesi istekleri üzerine Mus'ab b. Umeyr Medine'ye gönderilmişti. Mus'ab'm da gayretleriyle ertesi yıl Akabe'ye 72 kişi gelmiş, biat etmişlerdi (2. Akabe biati). Bu karşılaşmada Medine'ye hicret de kararlaştırılmıştı. Sonra da büyük hicret hadisesi gerçekleşmişti. Hicretten sonra Ensâr, kendi istekleriyle Hz. Peygamber'i bütün Medine hurmalıklarına ortak etmişlerdi. Medine Peygamber Mescidi'nin inşasından sonra da Hz. Peygamber, Enes b. Mâliklerin evinde doksan sahabi arasında, ikişer ikişer kardeşlik (muâhât) te'sis etmişti. Ezcümle Hz. Ebû Bekr ile Hz. Hârice b. Zeyd, Hz. Ömer ile Hz. Utban b. Mâlik, Hz. Ebû Ubeyde ile Hz. Sa'd b. Muâz, Hz. Osman ile Hz.Evs, Hz. Ammâr ile Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân arasında kardeşlik bağı kurulmuştu. Hz. Peygamber, kardeşlikleri gelişi güzel tesis etmemişti. Hicretten itibaren onları iyiden iyiye incelemiş ve birbirleriyle imtizaç edebilecekleri; mizâc, zevk, duygu itibariyle ortak vasıfları olanları kardeş yapmıştı. Bu şekilde kurulan kardeşlik müessesesinde kardeşler birbirinin mirasçısı da oluyorlardı. Ancak Bedir savaşından sonra kardeşliğin, mirasçı olma maddesi kaldırılmıştı. Bu kardeşliğin hem ferdi hem de içtimaî bir çok faydası hemen görülmüştü. Bu sayede muhacirler kısa zamanda ekonomik durumlarını düzeltmişler. Medine İslâm toplumu da güçlü bir dayanışmaya kavuşmuştu.
Ensâr, genellikle ziraat işleriyle uğraşan insanlardı. Fakat müs-lümanlığın eğitim-öğetim işlerine verdiği ehemmiyet sonucu, zamanla bu konulara da büyük alâka duymuşlardı. Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ı tamamen ezberlemiş olan ashâbdan dördünün Ensârî olduğuna işaret edilmektedir.[274] Hz. Peygamber'in vefatından sonra da Ensârı, idâri görevlerden ziyâde, ticaret, eğitim-öğretim (hadis rivayeti) işleriyle meşgul görmekteyiz[275] İşte Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- sanki bu vakıaya işaret buyurarak, kendisinden sonra idareci olacaklara ensâr vasiyet etmiş, onların haklarına riayet edilmesini, gözetilmelerini emir buyurmuştu.
Hadîste temas edilen diğer bir mesele Hz. Ebû Bekr'in fazileti ile alâkalıdır. Hz. Ebû Bekr (Allah ondan razı olsun), İslâm'ın başlangıcından itibaren Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı ve yardımcısı olmuştu. Hz. Peygamber'in en zor zamanlarında, yanı başında Hz. Ebû Bekr vardı. Hz. Ebû Bekr, malıyla, canıyla kendisini Hz. Peygamber'in yoluna koymuş, hamisiz, fakir müslümanları korumuş, müşrik sahiplerinin elinde eziyet çeken müslüman köleleri satın alıp âzâd etmiş, kızı Hz. Aişe'yi de Hz. Peygamberle evlendirmişti. O, Hz. Peygamber'in her söylediğini hiç düşünmeden, tereddüt etmeden tasdik etmiş, bu sebeble de "sıddîk" lakabını almış yüce bir şahsiyettir. Sahâbiliği Kur'an nassıyla sabit olanlardan biri odur.[276] Hz. Peygamber'den sonra ümmetin en faziletli insanı da Hz. Ebû Bekr'dir. Bu faziletinden dolayı, bir kısım sahabenin Mescid'in bitişiğinde bulunan ve hem Mescid'e hem de dışarıya açılan kapıları olan evlerinin Mescid'e açılan kapılarının kapatılması emredildiğinde Hz. Ebû Bekr'inki istisna edilmişti. Hz. Peygamber bu uygulamayı kendiliğinden yapmadığını açıklamıştır. Bazı haberlerde Hz. Ali'nin evinin de Mescid'e açılan kapısının kapatılmadığım görmekteyiz. Bunun sebebi, değişik izahlar yapılmakla beraber,[277] herhalde onun evinin sadece Mescid'e açılan bir kapısının olması, dışarıya açılan bir kapısının bulunmamasıydı.[278]
83. Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Fuleyh b. Süleyman b. Abdirrahman, el-Kasım b. Muhammed'den, (o da) Aişe'den (naklen), şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- hastalığında namaz (vaktinin geldiği) bildirilmişti. Bunun üzerine:
"Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söyleyin" buyurdu. Ardından bayıldı. Ayıldığında;
"Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söylediniz mi?" buyurdu. Ben;
"Ebû Bekr yufka (yürekli) bir adamdır. Ömer'e emretseydin!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Sizler, (içinizdeki gerçek niyeti saklamakta) Yûsuf un yanındaki kadınlar (gibi)siniz. Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını söyleyin. Nice söz söyleyen (insan) vardır ki (imam ve halife) olmayı arzu etmektedir. Halbuki Allah ve müminler (onların bu arzularına) razı olmazlar.

"[279]

Açıklama

Bu bayılma hâdisesi Hz. Peygamber'in vefatından önceki son perşembe günü yatsı namazı vaktinde olmuştu. Bundan sonra Hz. Peygamber'in yerine, pazartesi günü sabah namazına kadarki on yedi vakitte Hz. Ebû Bekr imamlık yapmıştı. Buna göre Hz.Peygamber'in tam olarak en son kıldırdığı namaz perşembe günkü akşam namazı idi. Hz. Ebû Bekr'in imamlık yaptığı üç günlük müddet esnasında Hz. Peygamberin iki defa Mescid'e çıkmış oldukları rivayet edilmektedir. Bunlardan birinde namazda Hz. Ebû Bekr'e uymuş, diğerinde ise, başlanmış olan namazın imamlığına Hz. Ebû Bekr'in kaldığı yerden devam etmişti. Bu namaz bir öğle namazıydı. Bu durumda Hz. Peygamber'in kısmen imamlık yaptığı en son namaz bu öğle namazıydı.'[280]
Hz. Peygamber, *"Sizler Yûsuf un yanındaki kadınlar (gibi)siniz."* buyurmakla; Hz. Aişe'nin, babasının imamlığa tayin edilmesine itirazında asıl sebebin, söylediğinden başka bir sebeb olduğunu anlatmak istemişti. Hz. Yûsuf'a âşık olan Züleyha da bu aşkının mazeretini göstermek gayesiyle Mısır'ın ileri gelen kadınlarına bir ziyafet vererek Hz. Yûsuf u onlara göstermişti. Züleyha'nın asıl gayesi ziyafet vermek değil, bunu vesile yaparak, Hz. Yûsuf u onlara göstermek ve, onun güzelliği sebebiyle aşkında mâzûr olduğunu anlatmaktı. Hz. Aişe'nin itirazındaki asıl sebeb de, kendisinden nakledildiğine göre, halkın bundan dolayı babasını sevmeyecekleri, onu uğursuz sayacakları endişesi idi. "Hz. Yûsufun kadın arkadaşı" yerine "...kadın arkadaşları" buyrulmuş olması, bir ifade özelliği olarak cinslik ifade etmek içindir. Yani; "Sizler Yûsuf'un yanındaki kadınlar cinsindensiniz" demektir.[281]
84. Bize Süleyman b. Harb haber yerip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki İkrime) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- pazartesi günü vefat etti. Bu günün geri kalanında, gecesinde ve ertesi günü bekletildi. Nihayet çarşamba gecesi defnedildi. (Sahâbe'den bazısı); "Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmemiştir. Fakat, Hz. Musa'nın ruhu göğe kaldırıldığı gibi onun ruhu da (göğe) kaldırıldı" dediler. Derken Ömer ayağa kalktı ve şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmemiştir. Fakat, Hz. Musa'nın ruhu (göğe) kaldırıldığı gibi onun ruhu da (göğe) kaldırıldı. Vallahi Reshulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bazı toplulukların el ve dillerini kesmedikçe, (onları ortadan kaldırmadıkça) vefat etmeyecekdir". Sonra Ömer konuşmaya devam etti. Öyle ki, konuşarak tehditler savurmasından avurtları köpüklendi. Bunun üzerine el-Abbâs ayağa kalkıp şöyle dedi: "Şüphe yok ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat etmiştir. O, muhakkakki bir beşerdir. Ey topluluk! (Her) beşerin değişime uğraması gibi o da değişime uğrar. Binaenaleyh arkadaşınızı (yani Hz. Peygamber'i) defnediniz. Çünkü o, Allah katında, kendisini iki defa öldürmekden daha kıymetlidir. (Allah) sizi bir defa Öldürür de onu iki defa öldürür mü? O, Allah katında bundan daha kıymetlidir. Ey topluluk! O halde onu defnediniz. Şayet dediğiniz gibi ise, onu toprakdan araştırıp (ortaya çıkarması) Allah'a güç gelmez. Vallahi Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yolu, açık, dosdoğru bir yol haline getirip helâli helâl, haramı haram kılıncaya, evlenip boşayıncaya, savaşıp sulh yapıncaya kadar vefat etmemişti. Koyun sürüsünün, üzerlerine sopayla dikenli bitkileri dökerek ve (su içtikleri) havuzlarının taş aralarım eliyle sıvayarak peşinde giden çobanı bile, içinizde bulunmuş olan Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar gayretli ve fedakâr değildir. Ey topluluk! Artık arkadaşınızı defnediniz." (Râvî) dedi ki, (bu söz üzerine) Ümmü Eymen ağlamaya başladı. Ona; "Ümmü Eymen! Reshulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- mı ağlıyorsun?" dendi. Şöyle cevap verdi:
"Vallahi ben Reshulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ağlamıyorum. Çünkü ben onun, kendisi için bu dünyadan daha hayırlı bir yere gitmiş olduğunu gayet iyi bilmekteyim. Fakat ben gökden gelen haberin kesildiğine ağlıyorum." (Hadîsin râvîlerinden olan) Hanımâd dedi ki; (hadîsi rivayet ederken) buraya ulaştığında göz yaşı Eyyûb'u (hıçkırığa) boğdu.[282]

Açıklama

Hz. Peygamber'in vefatı ashabda çok büyük bir üzüntüye sebeb olmuş, onları âdeta şaşkına çevirmişti. Bu durumda onları metanete davet eden, teskin etmeye çalışanlardan biri Hz. Abbâs idi. Hz. Ebû Bekr de, Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre önce izin alıp gittiği evinden, vefat haberi üzerine dönünce müslümanları itidalli olmaya çağırmış ve, irad ettiği bir hutbeyle onları teskin etmişti.[283]
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, son sekiz gününü Hz. Aişe'nin odasında geçirdiği 13 günlük bir hastalıkdan sonra hicrî 11. yılın Rebî'u'l-Evvel ayının 1. günü Pazartesi, öğle üzeri, güneşin batıya dönmesinden sonra ebedî âleme göçmüştü.[284] Vefatı dolayısıyla duyulan şaşkınlık, gasl ve tekfin işlerinin gecikmesi, tek başına kılınan cenaze namazının, yer darlığı sebebiyle uzaması ve benzeri sebepler defin işini geciktirmiş ve ancak çarşamba günü gece yarısı mümkün olmuştu.[285] Hz. Peygamber, vefat ettiği yere yani Hz. Aişe'nin odasına defnedildi. Allah Teâlâ bu dünyada bizi onun nurlu ve mübarek izinden, âhirette de şefaatinden ayırmasın!
Hadiste, "Hz. Musa'nın ruhu göğe kaldırıldığı gibi..." ifadesiyle, Hz. Musa'nın Tûr'da, Allah'ı görme talebi üzerine Allah dağa tecelli edince bayılmasına işaret edilmektedir.
Ümmü Eymen, Hz. Peygamber'in gaza için hazırladığı son ordunun komutanı olan Üsâme'nin annesidir.[286] Bu ordu, Hz. Peygamber'in vefatı üzerine yola çıkmamış, daha sonra Hz. Ebû Bekr'in halife seçilmesinden sonra sefere çıkmıştı.[287]
85. Bize Abdulvehhab b. Sa'îd ed-Dımeşkî haber verip (dedi ki) bize Şu'ayb -ki o İbn İshak'dır - rivayet edip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki) bana Ye'îş İbnu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki) bana Mekhûl rivayet etti ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Sizden birinize bir musibet ulaştığında o benden dolayı (yani vefatım ve vahyin kesilmesi sebebiyle) kendisine ulaşan musibeti hatırlasın (ve teselli bulsun). Çünkü bu, en büyük musibetlerdendir."[288]
86. Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Fıtr, Atadan rivayet etti ki, o şöyle demiş: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, şöyle buyurmuş:
"Sizden birinize bir musibet ulaştığında o, benden dolayı kendisine ulaşan musibeti hatırlasın. Çünkü bu, en büyük musibetlerdendir."[289]
87. Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Amr b. Muhammed'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki babası) şöyle dedi:
"İbn Ömer'in, Hz. Peygamber'i hiç andığını işitmedim ki ağlamış olmasın."[290]
88. Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Hammad b. Zeyd, Sâbit'den (o da) Enes b. Mâlik'den (naklen) rivayet etti ki Fâtıma şöyle dedi:
"Enes! Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?". (Yine o) şöyle demişti:
Rabbine ne de yakın olan babacığım!
Ah, barınağı Firdevs cenneti olan babacağım!
Ah, ölüm haberini Cebrail'e vereceğimiz babacığım!
Ah, kendisini çağıran Rabb'e icabet eden babacağım!
Hammâd dedi ki, Sabit (bunu) rivayet ettiğinde ağlamıştı. Sabit de dedi ki, Enes bunu rivayet ettiğinde ağlamıştı.[291]

Açıklama

Hz. Fâtıma'nın bu sözleri, bütün mümin gönülleri sızlatan derin bir üzüntünün ifadeleriydi. O, bu teessür içinde, Hz. Peygamber'den sonra altı ay yaşamıştı. Onun bu altı aylık ayrılıktaki ruh halini, kendisine ait şu beyt dile getirmekdedir.
Subbet aleyye mesâ'ibun lev ennehâ
Subbet ale'l-eyyâmi sırne leyâliyâ
(Üzerime öyle musibetler döküldü ki şayet bunlar
Gündüzler üzerine dökülseydi, gece olurlardı.)[292]
89. Bize Affân rivayet edip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, (o da) Enes'den (naklen) rivayet etti (ki Enes), Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem-, anarak şöyle dedi:
"Medine'ye girdiği gün onu görmüştüm. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, yanımıza (yani şehrimize) geldiği bu günden ne daha güzel, ne de daha aydınlık olan hiçbir gün asla görmedim. Vefat ettiği gün de onu görmüştüm. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, vefat ettiği bu günden ne daha kötü ne de daha zulmetti olan hiçbir gün görmedim."[293]
90. Bize Abdullah b. Muti' rivayet edip (dedi ki) bize Huşeym, Ebû Abdilcelîl'den, (o da) Ebû Harîz el-Ezdî'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû

Harîz) şöyle dedi:
"Abdullah b. Selâm, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- dedi ki:
"Ya Resûlallah! Biz seni kıyamet gününde, senden sonra ümmetinin ortaya çıkardığı şeylerden dolayı, yanakların kızarmış, Rabbinden utanmış olduğun bir halde Rabbinin yanında ayakta bulacağız (değil mi?)."[294]

Açıklama

Hz. Peygamber, bazı hadîslerinde, ümmetinin kendisinden sonra ihdas edeceği şeylere, bu arada vefatını müteakip görülen mevzîî irtidât (dinden dönme) hareketlerine işaret etmişti. Bu hadislerin birinde şöyle buyrulur:
"Bilin ki (kıyamet gününde) ümmetimden bazı insanlar getirilecek ve, onlar tutulup sol tarafa (Cehennem tarafına) götürülecekler. O zaman ben; 'Ya Rabbi! (Onlar) benim sahabilerimdir." diyeceğim. Bunun üzerine denilecek ki; "Sen onların senden sonra neler ihdas ettiklerini (ne bidatlar ortaya çıkardıklarını) bilmezsin." Ben de Salih Kul (Hz. İsa'nın) dediği gibi diyeceğim; "Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir murâkıb idim. Fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Zaten sen herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer onlara azab edersen, onlar senin kullarındır, (dilediğini yaparsın), eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin."[295] *Bunun üzerine bana "Şüphe yok ki sen onlardan ayrıldığından beri onlar ökçelerine basarak (geri dönmüş) mürtedler olmakta devam etmişlerdi." denilecek."*[296]. Eğer kendisinden gelen haber sahîh ise Abdullah b. Selâm, önceden Hz. Peygamber'den öğrendiği veya önceki din kitaplarından istinbat ettiği bu gibi durumlara, her halde, işaret etmek istemişti.[297]
91. Bize el-Kâsım b. Kesîr haber verip dedi ki ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Ebul-Esved el-Kureşî'den, (o) Ebu Cehl'in âzâdlısı Ebû Ferve'den, (o) -Ebû Hureyre'den, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:
"Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- şu sûre yani;
"Allah'ın yardımı ve fetih gelince, sen de insanları bölük bölük Allah'ın dinine girerlerken görünce..."[298] sûresi indirildiği zaman Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ona bölük bölük girdikleri gibi, muhakkakki ondan bölük bölük de çıkacaklardır."[299]
92. Bize Ebû Bekr el-Mısrî, Süleyman Ebû Eyyûb el-Huzâ'i'den, (o) Yahya b. Sa'îd el-Umevi'den, (o) Ma'rûf b. Harrabûz (veya) (Harbûz) el-Mekkî'den, (o da) Hâlid b. Ma'dân'dan (naklen) haber verdi (ki Hâlid) şöyle dedi: "Abdullah İbnu'l-Ehtem, herkesle beraber Ömer b. Abdilaziz'in huzuruna girmişti. Ömer'i görür görmez huzurunda konuşmaya başladı. (Önce) Allah'a hamdü senada bulundu sonra şöyle dedi:
"İmdi, şüphe yok ki Allah mahlûkatı, itaatlerine muhtaç olmayarak, isyanlarından korkmayarak yaratmıştır, insanlar o zaman mevki (hal) ve görüşlerinde değişik durumdaydılar. Araplar ise, ister taşlık-dağlık yerlerde yaşayanlar olsun, ister çadırlarda yaşayanlar olsun, isterse de mal sahipleri olsun, bu durumların en kötüsünde idiler. Önlerinden dünyanın iyi ve temiz nimetleri, maişet bolluğu geçiyordu (ama) ne topluca Allah'dan bir şey istiyorlar ne de onun rızası için bir kitab okuyorlardı. Ölüleri Cehennemde idi, dirileri ise kör ve pis. Bunun yanında istenmeyen, yüz çevrilen daha sayılmayacak kadar çok şeyler! Ne zaman ki Allah onların üzerine bir rahmet yaymayı murad etti, onlara kendilerinden öyle bir peygamber gönderdi ki, *"sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür, müminleri cidden esirgeyici, bağışlayıcıdır o."*[300]. Allah ona rahmet etsin! Selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi üzerine olsun! (Fakat) bu onların onun vücûdunu yaralamalarına, ona (sihirbaz, şâir, kâhin gibi (layık olmadığı) lakablar takmalarına mani olmadı. Halbuki beraberinde Allah'dan (gelen, Hakk'ı) söyleyen bir kitap vardı. Başkası ile değil sadece onun emri ile kalkar, (işlerini yürütür), yalnız onun izni ile göçerdi. Sonra geciktirilmemesi gereken görevle emredilip cihada teşvik edildiği zaman güç ve kuvveti Allah'ın emri için yayıldı, (ona icabet etti). Allah da delilini üstün, sözünü geçerli kıldı, davetini ortaya çıkardı. (Sonunda) o dünyadan muttaki ve tertemiz olarak ayrıldı. Sonra ardından Ebû Bekr kalktı, onun sünnetine uyup yolunu tuttu. (Derken) Araplar veya onlardan bunu yapanlar dinden çıktı da o, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- sonra yalnız onun kabul etmiş olduğu şeyleri onlardan kabule yanaşdı. (Neticede) kılıçları kınlarından çekti, ateşi meşalelerinde yaktı. Sonra da batıl taraftarlarını hak taraftarları ile bertaraf etti ve, mafsallarını kesmekden, toprağı kanlarıyla sulamakdan geri durmadı. Sonunda onları, içinden çıkmış oldukları yere (yani toprağa) soktu, karşı durdukları şeyi kabul edip boyun eğmeye zorladı. O, Allah'ın malından, (sütüyle) susuzluğunu giderdiği bir genç erkek deve ile, bir çocuğunu emziren Habeşli bir cariye almıştı. Vefatı esnasında bunları, boğazında duran bir şey olarak gördü de bunları kendisinden sonraki halifeye verdi. (Böylece) arkadaşının yolu üzere muttaki ve pâk olarak dünyadan ayrıldı. Sonra ardından Ömer İbnu'l-Hattâb kalktı, şehirler kurdu, (idaresinde) sertlikle yumuşaklığı birleştirdi. Kollarını sıvadı, çabaladı, gayret gösterdi. İşler için, onlara denk (adamları), savaş için teçhizatını hazırladı: el-Muğîre b. Şu'be'nin hizmetçisi onu vurduğu zaman İbn Abbâs'a, halka katili tanıyıp tanımadıklarını sormasını emretti. (Katilin), el-Mugire b. Şu'be'nin hizmetçisi olduğu söylenince Rabbine yüksek sesle hamdetti. (Çünkü) kendisini, ganimet malında (fey'de) hakkı olan bir (müslüman) vurmamıştı. (Böyle olsaydı vuran kimse), hakkını tam vermemesi sebebiyle kanım helâl sayıp (vurduğu) şeklinde delil getirir, (iddiada bulunabilirdi). (Hz. Ömer de) Allah'ın malından seksen bin küsur (dirhem) almıştı. Bu sebeple, çocuklarının, (almış olduğu bu parayı ödeme) taahhüdüne razı olmayarak, (onu ödemek için) evlerini sattı[301] ve (parayı), kendisinden sonraki halîfeye ödenmek (üzere verdi). (Neticede) iki arkadaşının yolu üzere muttaki ve pâk olarak dünyadan ayrıldı. Sonra, ey dünyanın süsü püsü içinde yetişen Ömer!, seni dünyanın hükümdarları doğurdu, memelerim sana yudumlattılar. (Sen de) o (dünyayı) kendi kaynaklarında arayarak içinde büyüdün. Ama ne zaman ki (dünyanın) idaresi sana verildi, onu, Allah'ın atmış olduğu yere attın. Azıklandığın (az bir miktar) hariç, onu terkedip (kendinden) uzaklaştırdın, pis buldun onu. Bundan dolayı, seninle kederimizi kaldıran, seninle üzüntümüzü gideren Allah'a hamdolsun. Artık, sağına-soluna bakmadan (hak bildiğin yolda) yürümeğe devam et. Çünkü hakka hiçbir şey güç gelmez, batıla da hiçbir şey kolay gelmez. Bu sözümü böylece söyler ve Allah'dan kendim için, erkek ve kadın mü'minler için mağfiret dilerim!" (Râvî) Ebû Eyyûb dedi ki;
"Daha sonra Ömer b. Abdlazîz (herhangi) bir şey hakkında:
"İbnu'l-Ehtem bana, sağına-soluna bakmadan yürümeğe devam et!" dedi, derdi.[302]

15. Allah Teâlâ'nın Peygamberine -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Vefatından Sonra İkram Ettiği Şeyler

93. Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki) bize Sa'îd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Amr b. Mâlik en-Nukri rivayet edip (dedi ki) bize Ebu'l-Cevzâ' Evs b. Abdillah rivayet edip şöyle dedi: Medinelilere çok şiddetli bir kuraklık isabet etmişti de Aişe'ye dert yanmışlardı. Bunun üzerine o şöyle demişti:
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrine bakın ve ondan göğe (doğru) bir delik açın. Öyle ki onunla gök arasında hiçbir tavan kalmasın!" (Râvi) dedi ki, onlar bu (söyleneni) yaptılar. Bunun sonucu öyle bir yağmur yağdı ki nihayet otlar bitti, develer etlenip yağlandılar. Hatta iç yağından (çatlayıp) yarıldılar. Bundan dolayı (bu yıla) "yarık yılı" adı verildi.[303]
94. Bize Mervân b. Muhammed, Sa'îd b. Abdilazîz'den haber verdi (ki) o şöyle demiş:
"Harre günleri çattığı zaman, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Mescidi'nde üç (gün) ezan okunmadı, kamet getirilip (namaz kılınmadı) Saîd İbnu'1-Musıvyeb Mescid'den ayrılmamıştı. O namazın vaktini, başka bir şeyle değil sadece Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrinden duyduğu bir fısıltı ile anlıyordu[304]... (Mervân b. Muhammed) bundan sonra (önceki 93. hadisin) mânâsında (bir haber) zikretti.[305]

Açıklama

"Harre günleri" ile, Medîne civarındaki Harre mevkinde h. 63 yılında meydana gelen ve binlerce müslümanın ölümüne sebeb olan kanlı olay kasdedilmektedir. Bu olay şöyle olmuştu: Yezîd b. Muâviye halife olunca Medine'den Abdullah b. Hanzala ile bir grup heyet halinde onun yanına gitmiş ve onda gayr-ı meşru işler görmüşler. Bu hey'et Medine'ye dönünce Yezîd'e bîattan vazgeçip Abdullah İbnu'z-Zübeyr'e biat etmişler. Bunun üzerine Yezîd Medine'ye, Müsrif b. Ukbe denilen Müslim b. Ukbe komutasında bir ordu göndermişti. Bu ordu Medine'de büyük bir katliâm yapmış, ileri gelenlerden 1700 kişi, sair halktan da kadın ve çocukların dışında onbinlerce kişi öldürmüştü. Üstelik, süvarileri hayvanlarını Hz. Peygamber'in Mescidi'ne bağlamak gibi bir çok alçaklıklar da yapmışlardı.[306]
95. Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Hâlid -ki o ibn Yezîd'dir. Sa'îd'den -ki o İbn ebî Hilâl'dir. (o da) Nebîh b. Vehb'den (naklen) rivayet etti ki Ka'b, Aişe'nin huzuruna girmişti. Derken (orada bulunanlar) Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- andılar. Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi:
"Doğan hiçbir gün yoktur ki, yetmiş-bin melek; Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kabrinin etrafını, kanat çırparak, Resûlullah'a -

sallallahu aleyhi ve sellem- salât getirerek çevirmek için yere inmiş olmasın. Nihayet akşam olunca (bunlar göğe) yükselir, onlar kadar (başka melekler) iner ve aynısını yaparlar. Sonunda yer, kendisinin (çıkması için) yarıldığı zaman (Hz. Peygamber) kendisini göçünnekte olan yetmiş bin meleğin içinde dışarı çıkacak."[307]

16. Sünnete Uyma

96. Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Sevr b. Yezîd haber verip (dedi ki) bana Hâlid b. Ma'dân, Abdurrahman b. Amr'dan, (o da) Irbâd b. Sâriye'den (naklen) rivayet etti (ki Irbâd) şöyle dedi:
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sel-lem- bize sabah namazını kıldırdı. Sonra bize öyle güzel, fasîh bir va'z verdi ki (cemaatin) gözlerinden yaş boşandı, kalpler ürperdi. Bunun üzerine birisi şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Sanki bu veda va'zıdır. O halde bize tavsiyede bulunun!". Şöyle buyurdu:
"Size Allah'dan korkmayı, Habeşli bir köle de olsa (başkanınızı) dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Çünkü durum şu ki sizden, benden sonra yaşayacak olan kimseler, yakında çok ihtilâf görecekler. Binaenaleyh benim sünnetime; doğru yolu bulan, hidayete erdirilmiş halifelerin sünnetine sarılın. Bunlara azı dişlerinizle (yapışır gibi sımsıkı) yapışın. Sonradan çıkarılmış şeylerden sakının. Çünkü sonradan çıkarılmış her şey bid'attır." (Râvi) Ebû Asım, bir defa da (hadisin bu kısmını) şöyle nakletmişti: *"İşlerin sonradan çıkarılmışlarından sakının. Çünkü her bid'at sapıklıktır. "*[308]
97. Bize Ebu'l-Muğîre haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yûnus b. Yezîd'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zühri) şöyle dedi:
"Geçmiş ulemamız derlerdi ki; sünnete sarılmak kurtuluş (vesilesi)dir. İlim, süratli bir şekilde alınıp yok edilir. Bu sebeble ilmin ayakta tutulması, din ve dünyanın devamı (demektir). İlmin (yok olup) gitmesinde ise bütün bunların (yok olup) gitmesi (söz konusudur.)"[309]

Açıklama

Özel olarak Kur'an ve Hadiste, genel olarak ilk müslümanlar arasında övülen, takdir edilen "ilm"in ne ifade ettiği câlib-i dikkat bir konudur. Kısaca denilebilir ki bu ilimle, insanı, Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona lâyıkıyla kulluk yapmaya götüren her türlü bilgi kasdedilmektedir. Asr-ı saadetle ve takib eden ilk dönemlerde bu bilgiler, öz halinde de olsa, sadece Kur'an ve hadiste bulunmaktaydılar. Bu sebeple hadislerde ve ilk müslümanların sözlerinde övgüyle geçen ilimle, gayesine hizmet ettiği sürece, Kur'an ve Hadis İlimleri kasdedilmektedir. Ancak hadislerde ilim bazan bir vasıta olarak değerlendirilirken bazan da gayesi itibariyle ele alınmaktadır. İslâm'a göre ilmin gayesi, nihahi hedefi, insanın Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona lâyık kul olmaya çalışması şeklinde özetlenebilir. Bu hususu açıklamak için şu hadisi zikredebiliriz:
"Kıyamet öncesinde öyle günler olacak ki onlar ilim (ortadan) kalkacak, cehalet inecek, (etrafı saracak) öldürmeler de çoğalacaktır. "[310] Bu hadiste geçen "cehlin inmesi" ile "cahiliye devri" mefhûmu[311] arasında kurulabilecek münâsebetle beraber bir âyete işaret edebiliriz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Kulları içinde Allah'dan ancak alimler korkar (haşyet eder)."[312]Diğer bir âyette ise;
"Bu (Cennetler) Rabb'inden haşyet eden içindir."[313] buyurulmaktadır. Buna göre Cennete sadece "haşyet edenler" girecektir. "Haşyet edenler" de sadece "alimler"dir. Şu halde, bütün mü'minler Cennete gireceklerine göre birinci âyetteki "alimler'den kasıd, "Allah'ı tanıyıp birleyenler, muvahhidler"dir.[314] İşte burada alimlerin vasıfları olan "ilim" gayesiyle söz konusudur.
ez-Zühri de, Dârimî'nin sözünü "Sünnete uyma" bölümünde nakletmesinin ihsas ettiği gibi, ilim sözüyle, insanın dünya ve ahiret saadetine yani Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona kulluk yapmaya götürecek her türlü bilgiyi ihtiva eden (ve tabiatıyle kendisiyle amel edilen) hadis ilmini kasdetmiş olmalıdır. Nitekim Muhammed İbnu'l-Munkedir'in (v. 130) şölye dediği nakledilmektedir: "Râviye (rivâyetci) şiir rivayet edene diyorduk, hadis rivayet edenealim diyorduk."[315]el-Hatîbu'l-Bağdâdî de, hadislerin yazılması meselesine tahsis ettiği kitabına "Takyîdu'1-îlm" ismini vermişti.[316]
98. Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Amr eş-Şeybânî'den, (o da) Abdullah İbnu'd-Deylemi'den (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi: Bana ulaştı ki dinin (yok olup) gitmesinin başlangıcı sünnetin terk edilmesi (ile olacakdır). İpin bir büklüm bir büklüm (daha çözülerek yok olup) gitmesi gibi din de bir sünnet bir sünnet (derken yok olup) gider.[317]
99. Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Hiçbir topluluk dinlerinde bir bidat işlememiştir ki Allah da sünnetlerinden onun benzerini çekip çıkarmış olmasın.[318]
100. Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki) bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, şöyle dediğini rivayet etti:
"Hiç bir adam bir bidat işlememiştir ki kılıcı (yani öldürülmesini) helâl saymış olmasın."[319]

Açıklama

Bid'at, sonradan meydana gelen şey demektir. Istılahî manâsıyla bid'at ise, Kur'an ve Hadis'te bir dayanağı olmadığı halde sonradan çıkarılarak dindenmiş gibi gösterilen, kabul edilen şeydir. Bu bir iş de olabilir, bir inanç, kanaat da olabilir. Bid'atler hadislerde şiddetle kınanır ve müslümanlara, onlardan sakınmaları, emredilir. Kınanan bu bid'atlerde temel belirleyici nokta, doğrudan veya dolaylı olarak dini bir nassa dayanmamış olmaları, diğer bir ifadeyle İslâm'ın ruhuna aykırı olmalarıdır. Ancak bid'at kelimesi, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan, iyi olsun, kötü olsun, her şey için de kullanılmıştır. Bu durumda bu tür bid'atlerden dinin ruhuna aykırı olmayanlara bid'at-ı hasene, diğerlerine (ve asıl bid'at denilmesi gerekenlere) bid'at-ı seyyie denilmektedir. Kınanan bid'atler, dinin ruhuna aykırılıkları ölçüsünde inşânı günâha sokar (fâsık yapar) ve hatta dinden çıkarır, (kâfir yaparlar). İ'tikadla ilgili olan (namazı, haccı, Hz. Peygamber'in peygamberliğini, ona itaatin farzlığını inkâr etmek gibi) kişiyi dinden çıkaran bid'at sahipleri, dinden çıktıkları için ölümle cezalandırılırlar. Ebû Kılabe de,yukarıdaki sözünde, insanı küfre götüren bu tür bidatleri kas eletmiş veya, bidat sahiplerinin akıbetlerinin çok kötü olacağını belirtmek için mübalağalı bir ifade kullanmış olmalıdır.[320]
101. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen), şöyle dediğini rivayet etti:
"Bid'atın taraftarları sapıklığın taraftarlarıdır. Onların varacağı yeri de, başka değil, ancak Cehennem görüyorum. Onları şöyle bir dene (bak! Göreceksin ki), onlardan, bir görüş benimseyip veya bir söz söyleyip de durumu kılıçdan (yani öldürülme cezasından) başka bir sonuca varan hiç kimse yoktur. (Ebû Kılâbe) sonra (şu âyetleri) okudu;
"İçlerinden kimi de Allah'a (şöyle) söz vermişdi..."[321]
"İçlerinden sadakalar (ın taksimi) hususunda seni ayıplayacaklar da var. "[322]
"İçlerinde öyle kimseler vardır ki peygambere eza eder, (onu incitirler.)"[323] İşte onların görüşleri (birbiriyle) uyuşmadı, (ama) onlar kararsızlık ve yalanlamada birleştiler. Bunların da görüşleri uyuşmadı, (ama) kılıçta (yani öldürülmeyi hakketmede) birleştiler. Bunların varacağı yeri cehennemden başka görmüyorum."
Hammâd dedi ki; "Eyyûb bu hadisi (rivayet) sırasında veya önceki (hadisi rivayet) sırasında Ebâ Kılabe'yi kasdederek şöyle demişti:
"Vallahi, o, akıl sahibi, derin kavrayışlı alimlerdendi."[324]

Açıklama

Ebû Kılâbe'nin okumuş olduğu âyetler münafıklarla alâkalıdır. Bundan anlaşılıyor ki Ebû Kılâbe bu sözlerindeki bid'atla, küfre götüren bid'atı kasdetmektedir.[325]

17. Kitap Ve Sünnette Olmayan Şey Hakkında Cevap Vermekten Sakınmak

102. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Atâ'dan, (o) Amir'den, (o da) İbn Mes'ûd ve Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, o ikisi (yani ibn Mes'ûd ve Huzeyfe) oturuyorlardı. Derken bir adam geldi ve onlara bir şey sordu. Bunun üzerine İbn Mes'ûd, Huzeyfe'ye;
"Bana bunu hangi şey için soruyorlar, dersin?" diye sordu. Şöyle cevap verdi:
"Onu bilecek, sonra da terk edip (yapmayacaklar!)". O zaman İbn Mes'ûd (soran adama) dönüp şöyle dedi:

"Bize Allah'ın Kitabı (Kur'an-ı Kerim'den) bildiğimiz bir şey veya Allah'ın Peygamberi'nden (gelen bildiğimiz) bir sünnet sorarsanız bunu size bildiririz. (Ama) sizin, sonradan çıkardığınız şeylere (cevap vermeye) bizim gücümüz yetmez."[326]
103. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdi, Abdulmelik b. Meysere'den, (o da) en-Nezzâl b. Sebre'den (naklen) haber verdi (ki en-Nezzâl) şöyle dedi:
"Abdullah Kûfe'de hiçbir konuşma yapmamıştır ki onda hazır bulunmuş olmayayım. Bir gün kendisine, hanımını sekiz talâkla boşayan bir adam(ın durumu) ve buna benzer şeyler sorulduğunda şöyle dediğini işittim,
"O, dediği gibidir." ardından şöyle dedi:
"Şüphe yok ki Allah Kitâb'ını indirmiş, açıklamasını yapmıştır. Binaenaleyh kim işi (açıklamaya uygun) tarafından yaparsa zaten o (işin hükmü) kendisine açıklanmıştır. Kim de (açıklamaya) aykırı hareket ederse, vallahi biz sizin aykırı hareketlerinize cevap vermeye) güç yetiremeyiz."[327]

Açıklama

Dinimiz gerektiğinde boşanmaya imkân verir. Diğer taratan herhangi bir sebeple hanımlarını usûlüne uygun olarak boşayanlara, pişmanlıkları halinde hanımlarıyla iki defa daha evlenme imkânı tanır. Bunun için gerektiğinde boşamanın, özetle şöyle yapılmasını tavsiye eder: Boşama (talâk), kadının hayız ve nifâs halinde olmadığı, cinsel münâsebetin yapılmadığı bir temizlik (tuhr) zamanında yapılmalı ve, kadının iddeti içinde yeni bir evlenme akdi yapmaksızın ona dönmeye imkân veren tek ric'î talâkla yetinilmelidir.[328] Böylece ciddi bir müessese olan aile yuvasının, bu arada eşlerin zarar görmemesi, pişmanlıkların telâfisi sağlanmak istenmiştir. Erkeğin hanımını üçüncü kez boşaması halinde, kadın bir başkasıyla evlenip sonra da ondan boşanmadıkça, onunla yeniden evlenmesi mümkün değildir. Erkeğe verilen üç boşama hakkını erkek bir defada da kullanabilir. Üçden fazla yapılan boşamalarla da üç boşama meydana gelir, geri kalanları boş söz sayılır. [329] İşte kişinin, aile yuvasını ve eşleri korumaya yönelik boşama usûlerine riâyet etmeyerek, boşadığı hanımıyla tekrar evlenme imkânını birden bertaraf edecek, çok zor, hatta, belki de imkânsız hale getirecek bir şekilde bütün boşama haklarını birden kullanması hoş karşılanmamış, mekruh sayılmıştır. Bu davranış, Kur'an ve Hadis'te tavsiye edilen usûllere uymama, onlara aykırı davranmadan dolayı da kınamayı gerektirir. Re'y ekolünün kurucularından Abdullah b. Mesûd'un burada dikkat çekmek istediği husus budur. Onun cevabından aynca, Kur'an ve hadiste hükmü bulunmayan meselelere cevap vermekden çekindiği, bundan âdeta rahatsız olduğu anlaşılmaktadır.[330]
104. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bana Abdulmelik b. Meysere haber verip şöyle dedi:
"Ben en-Nezzâl b.Sebre'nin şöyle dediğini işittim:"
"Abdullah'ın yanında bulunuyordum. Bir haram kılma konusunda ona bir erkekle bir kadın geldi. Neticede (onlara) şöyle dedi:"
"Allah (dinini) açıklamıştır. Binaenaleyh kim işi (açıklamaya uygun) tarafından yaparsa zaten o (işin hükmü) açıklanmıştır. Kim de (açıklamaya) aykırı hareket ederse, valahi biz sizin aykırı hareketinize güç yetiremeyiz."[331]

Açıklama

Bu haberde söz konusu edilen "haram kılma" meselesi, erkeğin hanımına, "Sen bana haramsın," demesi olmalıdır. Bu sözle erkek karısını boşamayı niyet etmiş ise bir ric'î talâkla karısı boş olmuş olur. Boşama niyet edilmemiş ise bu söz yemin sayılır ve söyleyenine yemin keffâreti düşer.[332]Abdullah b. Mesûd burada boşamanın usûlüne uygun olarak ve kinayeli lafizlar kullanmaksızm yapılmasını, tereddütlere yol açabilecek yollara başvurulmamasını tavsiye etmekte ve aksi durumlardan rahatsız olduğunu belirtmektedir.[333]
105. Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki) bize Hafs, Eş'as'dan (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani ibn Şirin) kendi görüşüyle hüküm vermez, sadece duymuş olduğu şeyi söylerdi.[334]
106. Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Ali b. Assâm'ın babası Assam, el-A'meş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "İbrahim'i, bir şey hakkında kendi görüşüyle hüküm verirken hiç duymadım."[335]
107. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Otuz seneden beri kendi görüşümle hüküm vermedim." Ebû Hilâl demiş ki;
(o) "Kırk seneden beri..." (demişti).[336]
108. Bize Mahled b. Mâlik rivayet edip (dedi ki) bize Hakkâm b. Selm, Ebû Hayseme'den, (o da) Abdulaziz b. Refî'den (naklen) rivayet etti (ki Abdulaziz) şöyle dedi:
"Ataya bir şey sorulmuş, o (da)
"Bilmiyorum" demişti. Ona;
"O konuda kendi görüşünü söylemez misin?" dendi. (Bunun üzerine) o şöyle cevap verdi:
"Yer yüzünde benim görüşümün din edinilmesinden, Allah'dan haya ederim."[337]
109. Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bana Hatim -ki o İbn İsmail'dir - İsa'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) haber verdi (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi.
"Kendisine bir adam gelip bir şey sormuş, o da;
"O konuda İbn Mes'ûd şöyle şöyle derdi" demiş. (Soran adam):
"Sen kendi görüşünü bana bildir" demiş. Bunun üzerine (eş-Şa'bî) şöyle demiş:
"Şuna şaşmaz mısınız? Ona İbn Mesûd'dan haber verdim. O ise bana kendi görüşümü soruyor! Benim dinim, nazarımda bundan (yani onun hakkında kendi görüşümle bir şey söylemekden) daha üstün ve değerlidir. Vallahi, bir şarkı söylemem, bana, sana görüşümü haber vermemden daha sevimli gelir."[338]

Açıklama

"Görüş" olarak tercüme ettiğimiz re'y kelimesi, sözlük manâsıyla, "görmek, belirtiler birbirine zıd olan şeylerden doğru olanını bilmek için düşünme ve araştırma sonucu varılan görüş" demektir.[339] Bu kelime ıstılah olarak sahabe ve tâbiûn arasında; "Kitap ve sünnetin açıkça temas etmediği mesaili, nassların ışığı altında hükme bağlamak için tutulan yol" mânâsında kabul edilip kullanılmıştır. Tâbiûn devrinin sonlarına doğru ise, buna ilâveten i'tikadi sahada bid'at inançlar, fıkıh sahasında kıyası ifade etmek için kullanılmıştır. [340] İbnu'l-Kayyım re'yin; sahîh, bâtıl ve şüpheli olmak üzere üç çeşit olduğunu, bunlardan sahîh re'yi sahabe ve tabiûnun kullandığını, bununla amel edip fetva verdiklerini; bâtıl reyi ise kullanmadıklarım, onunla amel etmeyi, fetva ve hüküm vermeyi menettiklerini, hatta bu tür re'yi kınamak için iyi-kötü ayrımı yapmaksızın mutlak olarak re'y ve taraftarlarını kınadıklarını, şüpheli re'y ile de ihtiyaç halinde amel edip fetva ve hüküm verdiklerini kaydeder. Bâtıl re'y, Kitap ve Sünnet'e (nassa) muhalif olan, dinde tahmin ve zanla ileri sürülen, Allah'ın isim, sıfat ve fiillerini ihmâl (ta'tîl) etmeyi ihtiva eden ve, kendisiyle bir bid'atın icâd edildiği, sünnetlerin değiştirildiği re'ydir.[341] Dârimî'nin yukarıda naklettiği haberlerde kınanan, hoş karşılanmayan re'y, batıl re'ydir.[342] Bunun böyle oldğunu, bu konuda sözleri nakledilen Abdullah b. Mes'ûd ve İbrahim en-Neha'i'nin re'y taraftarları olmaları da göstrmektedir. Re'y taraftarları olarak Kûfeli ve Iraklı fakihler meşhur olmuştur. Bu fakihlere, şer'î delillerden hüküm çıkarıp görüş beyân etmede, diğerlerine oranla daha serbest, hadis kabulünde de daha sıkı davrandıkları için bu isim verilmişti. Bu grubun sahabe ve sonraki nesillerdeki temsilcileri arasında Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Ali, Alkame, İbrahim en-Neha'i, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed İbnu'l-Hasan eş-Şeybânî'yi zikredebiliriz. Re'y taraftarlarının mukabili olan Ehlu'l-Hadîs veya Ehlu'1-Eser ise genel olarak re'y ve ictihaddan hoşlanmayan, meseleleri mümkün olduğunca menkûl haberlere dayandırmaya ve mecbur olmadıkça fetva vermekten kaçınmaya çalışan kimseler idiler. Bunların temsilcileri arasında Abdullah İbn Ömer, Abdullah İbn Abbâs, Hz. Ömer, Hz. Osman, Zeyd b. Sabit, Saîd Îbnu'l-Musey-yeb, eş-Şa'bi, Şu'be, Ma'mer b. Râşid Sufyân b. Uyeyne, Abdullah İb-nu'1-Mübârek ve ed-Darimi'yi zikredebiliriz.[343] Burada ilâve etmeliyiz ki bu iki grub arasında Hz. Peygamber'in sünnetine az bağlılık -çok bağlılık diye bir şey asla söz konusu değildir. Her iki grup da sünnete bağlılığa azami ihtimamı göstermişlerdir. Aralarındaki fark sadece meselelere yaklaşım ve metod farkından ibarettir. Yine de bu farkdan dolayı birbirlerini tenkid etmemiş değillerdir.[344]
110. Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Hatim -ki o İbn İsmail'dir.- İsa'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:
"Kıyas yapmakdan sakının! Nefsim elinde olan (Allah'a) yemîn olsun ki şayet siz kıyas yapmayı kabul ederseniz kesinlikle haramı helâl, helâli haram yaparsınız. Fakat (en iyisi), Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından, (ilmi) tesbit edip korumuş olan kimselerden size

ulaşan şeylerle amel ediniz."[345]

Açıklama

Kıyas, Kur'an ve Sünnet'ten hüküm çıkarmada kullanılan bir usûldür ve re'ye dayanır. Bunun için re'yin aleyhinde söz söyleyenlerin, kıyasın aleyhinde de söz söylemeleri tabiidir. Reyde batıl re'ye mani olmak için her türlü re'yi, ayırım yapmaksızın kötüleme gibi ihtiyatlı görülen bir yol tutulmuş olduğu gibi[346] kıyas konusunda da aynı şey yapılmış olmalıdır. Fıkıh Usûlü alimlerince; "hükmün illetinde müşterek oluşlarından dolayı, hükmü hakkında şer'î nass bulunmayan meseleyi, hükmü hakkında şer'î nass bulunan meseleye ilhak etmek, (ilk meselenin hükmünü ikinci meseleye vermek)tir." şeklinde tarif edilen kıyasın[347] bir çok şartları ve incelikleri vardır.
Binaenaleyh bunları taşımayan bir kısım kıyaslamaların fâsid (bozuk, geçersiz) olduğu, bunların makbul olamayacağı, kıyası bir delil olarak kabul eden alimlerce de benimsenmiş bir husustur.[348]Kıyası kötüleyen bir kısım haberler, bu tür fâsid kıyaslarla alâkalıdır. Bununla beraber İslâm Hukuk tarihine baktığımızda kıyasın şiddetli tartışmalara sebeb olduğunu görürüz. Bu meselede ifrat ve tefritlere sapıldığı, kıyası tamamen inkar edenlerin yanında onu ölçüsüz ve sınırsız bir şekilde kullananların ortaya çıktığı tarihî bir vakıadır. Bir diğer vakıa, bu konudaki bazı tartışmaların özde değil kelimeler üzerinde meydana gelmiş olduğudur. Netice olarak şartlarına uyuarak yapılan kıyasın dini bir delil olduğu, İslâm alimlerinin tamamına yakını tarafından kabul edilmiştir.[349]
111. Bize Saîd b. Amir, İbn Avn'dan, (o) Muhammedi b. Sîrîn'den, (o da) Alkame'den (naklen) haber verdi (ki Alkame) şöyle dedi:
"Bir adam Abdullah'a gelip, önceki gece karısını sekiz talakla boşadığını söyledi." (Abdullah):
"Tek sözle mi?" dedi. (Adam):
"Tek sözle" dedi. (Abdullah):
"Bundan dolayı, (daha önce danıştığın kimseler) karını senden (bâin talâkla) ayırmak istiyorlar (değil mi?)" dedi. (Adam):
"Evet" dedi. (Alkame) dedi ki; yine ona bir adam gelip karısını yüz talâkla boşadığını söyledi. (Abdullah):
"Tek sözle mi?" dedi. (Adam):
"Tek sözle" dedi. (Abdullah):
"Bundan dolayı (daha önce danıştığın kimseler) karını senden (bâin talâkla ayırmak istiyorlar (değil mi?)" dedi. (Adam):
"Evet" dedi. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi:
"Kim Allah'ın emrettiği gibi boşarsa şüphe yok ki Allah talâkı (boşamayı) açıklamıştır. Kim de kendisine karşı (işini) karıştırırsa biz de karıştırmasını ona havale ederiz. Vallahi (işi) kendinize karşı karıştırıp da (karıştırmanızın mesuliyetini) biz yüklenecek değiliz. O (boşama işi) dediğiniz gibidir."[350]

Açıklama

Talâkla ilgili iki âyetin meali şöyledir:
"Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmakdır. "[351]
"Ey peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın."[352] Bu iki âyette en uygun boşama usûlü (sünnî talâk) kısaca anlatılmaktadır.[353] Abdullah b. Mes'ûd son âyetden bunun, cinsi münâsebetin olmadığı temizlik halinde olması gerektiğini anlar[354] ve müslümanın hayatını bu ve benzeri emirlere göre düzenlemesine, üç talâk hakkının hikmetine uymayan üç talâk'ın birden verilmesi gibi mekruh yollara girilmemesine dikkat çekmek ister. Haber'in bu bölümde zikredilişi, Abdullah b. Mes'ûd'un, Kur'an ve Sünnette hükmü açıklanmamış olan bu gibi meselelere cevap vermekden duyduğu rahatsızlığı ifade etmiş olması sebebiyledir.[355]
112. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, (o da) el-Kâsım'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Kâsım) şöyle dedi:
"Kişinin, Allah'ın üzerindeki hakkını bildikten sonra cahil olarak yaşaması, kendisi için, bilmediği şeyi söylemesinden daha hayırlıdır.[356]
113. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:
"el-Kâsım'a (bir şey) sorulduğunu işitmiştim (de) o şöyle cevap vermişti:"
"Biz, vallahi, sorduğunuz her şeyi bilmiyoruz. Bilseydik ne (bunu) sizden saklardık, ne de (bunu) sizden saklamamız bize helâl olurdu."[357]
114. Bize Sa'îd b. Amir, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: el-Kâsım'a, ismini verdiği bir şey sorulmuştu da o şöyle demişti:
"Ben meşverete mecbur değilim. (Zaten) ben bundan anlamam, (bu konuda yetkili değilim)."[358]
115. Bize Muhammed b. Kesîr, Sufyân b. Uyeyne'deh, (o da) Yahya'dan (naklen) haber verdi (ki Yahya) şöyle dedi: el-Kâsım'a dedim ki;
"Sana, (hakkında) sende (bilgi) bulunmayan şeyin sorulması bana ne zor gelir! Halbuki deden bir devlet başkanı -önder bir alim idi." Şöyle cevap verdi:
"Allah katında ve Allah'dan gerçeği kavrayanların katında bundan daha zoru, ilimsiz fetva vermem veya sıka (güvenilir) olmayan kimseden rivayette bulunmamdır."[359]

Açıklama

el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr, Hz. Ebû Bekr'in torunu ve tâbiûnun meşhur yedi fakîhinden biridir. Bu haberlerde onun, mesuliyetinin farkında olan alim kişiliğini görmekteyiz.
İnsanın, sahip olduğu ilmi başkasına öğretmesi, ona düşen bir görev olduğu gibi söylediklerinin mesuliyetini müdrik olması da bir mecburiyettir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, bildiklerini söylemeyip kendisine saklayan kimseyi şiddetle kınar: *"Kime bir ilim sorulur da o saklarsa Allah kıyamet gününde ona ateşten bir gem takacaktır. "*[360] Bir âyet meali de şöyledir: *"İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti -biz Kitâb'da insanlara açıkça belirttikden sonra- gizleyenler (var ya), işte onlara hem Allak lanet eder, hem bütün lanet edebilenler lanet eder.*[361] Bunun yanında mesuliyetin sınırları da çok geniştir. İyi veya kötü bir çığır açma amel defterini, lehde veya aleyhde kıyamete kadar açık tutabilmektedir.[362] Bu durumda alim neyi, kime, nasıl Öğreteceğinin hesabını yapacaktır. İşte bir taraftan kesin olarak bilinen, faydalı şeyleri öğretme mükellefiyeti, diğer taraftan mesuliyet duygusu, müslüman alimi dengeleyen unsurlar olmaktadır.[363]
116. Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hüseyin, el-Avvâm'dan, (o da) el-Museyyeb b. Râfi'den (naklen) haber verdi (ki el-Museyyeb) şöyle dedi:
"(Sâhabe-i Kiram), başlarına, hakkında, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- nakledilen bir haberin bulunmadığı bir mesele geldiğinde, bunun için toplanır ve ortak görüşe varırlardı. Artık hak onların vardıkları görüştedir. Artık hak onların vardıkları görüştedir."[364]

Açıklama

Bu haberde sahabenin icmâ'ı söz konusu edilmektedir. Istılahı manâsıyla icmâ', "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- vefatından sonra, asırların (zamanların) birinde, bir şer'i hüküm hakkında İslâm Milleti muctehidlerinin ittifakı" demektir.[365]Sahabe-i kiram zamanında, onların ortaya çıkan meselelerde istişareleri ile bazı icmaları fiilen vuku bulmuştu. Bu konuda onların; müslüman hanımın müslüman olmayan erkekle evlenmesinin batıl oluşundaki, mehir tayin edilmemiş olsa da nikâh akdinin sahih olduğu hususundaki, fethedilen toprakların gazilere taksim edilmemesi hususundaki icmâlan ve benzerleri örnek verilmektedir.[366] Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in, meseleleri istişareyle çözmeye büyük önem atfettikleri bilinmektedir. Onlar ortaya çıkan hemen hemen her yeni mesele için ashabı toplar ve istişare ile bir hükme varırlardı. Hatta onların sırf istişare için Medine'den ayırmadıkları birer istişare heyetlerinin olduğu nakledilmektedir.[367]
117. "Bize Abdullah haber verip (dedi ki) bize Yezîd, el-Avvâm'dan (naklen) bunu (yani bir önceki hadisi) haber verdi."[368]
118. "Bize Yahya b. Hassan ve Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip dedi ki, bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Seleme el-Hımsî rivayet etti ki, ona Vehb b. Amr el-Cumehî rivayet etmiş ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Belânın (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmeyiniz. Çünkü şayet siz onun (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmezseniz, başlarına bu geldiğinde, müslümanların içinde, konuştuğu zaman doğruya ulaştırılacak ve (sözü) isabetli kılınacak olanlar devamlı bulunacaktır. Şayet siz onun (hükmünde) acele ederseniz, arzularınız sizi ihtilâfa düşürür de sonra, -önüne, sağına, soluna işaret ederek- şöyle şöyle (yollar) tutarsınız. "[369]

119. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki) bana Ebû Seleme rivayet etti ki; Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ilerde ortaya çıkacak, ne Kur'an ve ne de Sünnet'te (hükmü) bulunmayan işler (konusunda ne yapılacağı) sorulmuş, o da şöyle buyurmuş:"
"O konuda müminlerin âbitleri düşünüp (karar verir.)"[370]
120. Bize Ahmed b. Ab d Ulah haber verip (dedi ki) bize Muâz b. Muâz, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Kâsım dedi ki;
"Şüphe yok ki siz, bizim (önceden) sormadığımız şeyleri soruyor, (önceden) araştırmadığımız şeyleri araştırıyorsunuz. (Hatta) ne olduklarını bilmediğim şeyler soruyorsunuz. Şayet bilseydik, onları sizden saklamamız bile helâl olmazdı."[371]
121. Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd -ki o İbn Ebî Habîb'dir-, Amr İbnul-Eşca'dan (naklen) rivayet etti ki Ömer İbnu'l-Hattâb şöyle dedi:
"Durum şu ki bazı insanlar çıkacak, size karşı Kur'an'ı (değişik şekillerde anlaşılabilecek olan) "benzer âyetler"i (şubuhâtı) ile mücâdele edecekler. O halde onların yakasına sünnetlerle sarılın. Çünkü sünnetleri bilenler Allah'ın Kitâbı'nı daha iyi bilirler."[372]

Açıklama

Hz. Ömer'in -radıyallahu anh- sözünde geçen "şubuhât" kelimesi "şubhe"nin çoğuludur. "Şubhe" de, "benzer, gibi, iki şeyin birbirine karışacak şekilde benzemesi, şüphe demektir. Hz. Ömer bununla, lafız ve mânâ cihetinden başkasına benzemeleri sebebiyle tefsirleri güç ve değişik şekillerde anlaşılmaya müsait olan âyetleri kasdetmiş olmalıdır. Bu mefhûmun içine kısa, özlü (mücmel), anlaşılması güç (muşkil), umûmî ifadeli (âmm), kayıdsız ve, özel manâsıyla müteşâbih[373] vb. âyetler girer. Bu âyetleri Allah'ın muradına uygun bir şekilde anlamak için Hz. Peygamberin açıklamalarına mutlaka ihtiyaç vardır. Onları ancak bu açıklamalarla en iyi anlayabiliriz. Zaten Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e, Kur'an-ı Kerim'i açıklama görevi de vermiştir: *"...Sana da bu Zikr'i (Kur'an'ı) indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın."*[374]Binaenaleyh değişik şekillerde anlaşılabilecek olan âyetleri veya tüm Kur'an'ı, murâd-ı ilâhiye uygun olarak anlamak için ilk başvurulacak merci Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- olacakdır. Kur'an'ı en iyi anlayan ve uygulayan Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber bir taraftan Kur'an'ı tebliğ etmiş, diğer taraftan söz ve uygulamalarıyla onun en iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu hususa Mutarrif b. Abdillah şöyle işaret etmişti: Ona:
"Bize sadece Kur'an'dan bahsediniz!" dendiğinde o şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a mukabil bir bedel, (onun yerine geçecek bir şey) istemiyoruz. Fakat Kur'an'ı bizden daha iyi bileni (yani Hz. Peygamber'i) istiyoruz."[375] Bundan dolayı Kur'an'ı kendi düşünce ve emellerine uygun şekillerde anlamaya kalkışanlara en büyük engel sünnet olmuş bu yüzden de sünnet onların hedefi haline gelmiştir. Anlaşılan o ki, Hz. Ömer, zamanında bu tip insanların emarelerini farketmiş ve müslümanlan onlara karşı uyarmıştı.[376]
122. Bize Muhammedi b. Uyeyne haber verip (dedi ki) bize Ali -ki o İbn Mushir'dir-, Hişâm'dan -ki o İbn Urve'dir-, (o) Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel'den, (o da) Urve İbnu'z-Zü-beyr'den (naklen) rivayet etti (ki Urve) şöyle dedi: İsrailoğullarının durumu, bir şey olmaksızın mutedil olmaya (normal seyrine) devam etti. Nihayet içlerinde, (muhtelif) milletlerin esirlerinin çocukları yani îsrailoğullarının başkalarından esir aldığı kadınların çocukları olan melezler büyüdü ve onların içinde, (kendi) görüşleriyle hüküm verdiler. Böylece onları sapıttılar."[377]

18. Fetva Vermekden Hoşlanmama

123. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd el-Mankırî rivayet edip (dedi ki) bana babam rivayet edip şöyle dedi:"
"Bir gün bir adam İbn Ömer'e geldi ve ona, ne olduğunu anlamadığım bir şey sordu. Bunun üzerine İbn Ömer ona şöyle dedi:"
"(Henüz) meydana gelmemiş olan şeyi sorma. Çünkü ben, Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, meydana gelmemiş olan şeyin (hükmünü) soranlara lanet ederken işitmiştim."[378]
124. 1Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki) bize Şuayb, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Bize ulaştı ki, Zeyd b. Sabit el-Ensâri'ye, bir işin (hükmü) sorulduğunda o;"
"Bu, meydana geldi mi?" dermiş. (Soranlar)
"Evet" derlerse, o konuda bildiği ve rivayet ettiği şeyi anlatırmış. Şayet:
"Meydana gelmedi " derlerse;
"O halde meydana gelinceye kadar onu bırakınız!" dermiş.[379]
125. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ebu'l-Hâşim el-Mahzûmî haber verip (dedi ki) bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki) bize Dâvûd, Amirden, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ammâr b. Yâsir'e bir mesele soruldu. O da;
"Bu henüz meydana geldi mi?" diye sordu. (Soranlar)
"Hayır" dediler. (Ammâr o zaman) şöyle dedi:
"(O halde) meydana gelinceye kadar bizi (rahat) bırakın! Sonra meydana geldiğinde sizin için onu (halletme) zahmetine gireriz."[380]
126. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Amr'dan, (o da) Tâvûs'dan (naklen) rivayet etti (ki Tâvûs) şöyle dedi:"
"Ömer, minberin üzerinde şöyle demişti: "(Henüz) meydana gelmemiş olan şeyi soran adamı (vallahi) Allah adına sıkıştıracağım. Zira Allah meydana gelmiş olan şeyi açıklamıştır."[381]

Açıklama

Fetva, bir meselenin dini hükmünün açıklamasıdır. Fetva veren kimse (müfti), Allah ve Resûlü'nün bir meseledeki hükmünü açıklamaktadır. Bu hem zor, hem de mesûliyetli bir iştir, ilmi liyâkat, bilgi ve inceleme ister. Aksi halde pek büyük bir mesuliyetin altına girilmiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Bilmediğin şeyin ardına düşme. Doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."[382] Bu zorluk ve mesuliyete ameli bir kıymeti olmayan, öğrenme ve uygulama gayesine mâtûf bulunmayan şeylerin sorulması eklenince bazı sahabe ve sonraki müslümanların fetva vermeyi hoş karşılamamalarını ifade eden sözlerini takdir ederiz. Bu sözlerde, dinde dayanağı olmayan "re'y'e karşı takınılan tavrın da etkisi vardır.[383]
127. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki) bize Ebû Fudayl, Atâ'dan (o) Sa'îd'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı kadar hayırlı olan hiçbir topluluk görmedim. (Hz. Peygamber vefat edinceye kadar ona, hepsi Kur'an'da bulunan sadece onüç mesele sormuşlardı."
"Sana haram olan o ayı sorarlar "[384] ve "*Sana kadınların ay halini de sorarlar"*[385] âyetleri bunlardandır. (İbn Abbâs, sözünün devamında) şöyle dedi:
"Onlar, başkasını değil, sadece kendilerine fayda verecek şeyleri sorarlardı. "[386]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram, bütün müşkillerinde Hz. Peygamber'e müracaat etmiş, cevabını aradıkları birçok soruyu ona sormuşlardı. Bundan dolayı ona sordukları soruların sayısı onüçden çok daha fazladır. Hadis kitaplarında bunlara dair pek çok haber mevcuttur. Ancak ashabın sorduğu sorulardan Kur'an-ı Kerim'de sarahaten yer alanlar on kadardır. Gerçi Kur'an'da "yes'elûneke = sana sorarlar" şeklinde onüç sualden bahsedilir .[387] Fakat tefsirlerde bunların bazısını Mekkeli müşriklerle yahûdîlerin sorduğu açıklanmaktadır. Bu durumda İbn Abbâs'ın, söz konusu soruların hepsini sahâbe'nin sormuş olduğu kanaatini taşıdığını düşünebiliriz.[388]
128. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki) bize ibn Avn, Umeyr b. İshak'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Muhakkak ki Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından kavuştuklarım, kavuşamadıklarımdan daha çoktur. Ne davranış bakımından onlar kadar yumuşak, (kolaylaştırıcı), ne de onlar kadar az sert (az katı) hiçbir topluluk görmedim."[389]
129. "Bana el-Abbâs b. Sufyan, Zeyd b. Hubâb'dan haber verdi (ki, o şöyle dedi:) Bana Recâ' b. Ebî Seleme haber verip (dedi ki, Ubâde b.

Nusey el-Kindî'den duydum, ona; kendisinin akrabaları (mahremleri) olmayan bir toplulukla beraberken ölen kadının (durumu) soruldu, o da şöyle cevap verdi:"
"Ben öyle topluluklara ulaştım ki onlar ne sizin gösterdiğiniz aşırılığı (katılığı) gösteriyor, ne de sizin meseleleriniz (gibilerini) soruyorlardı."[390]
130. "Bize el-Abbâs b. Sufyân haber verip (dedi ki) bize Zeyd b. Hubâb haber verip (dedi ki) bana Recâ' b. Ebî Seleme haber verip (dedi ki) bana Hâlid b. Hazım, Hişâm b. Müslim el,Kureşî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Mercu'd-Dibâc'da[391] İbn Muhayriz'le beraberdim. Derken (bir ara) onun yalnız (kaldığını) gördüm ve kendisine bir mesele sordum. Bunun üzerine o bana şöyle dedi:
"Bu meseleleri ne yapacaksın?" Dedim ki;
"Bu meseleler olmasaydı, şüphe yok ki ilim (yok olup) giderdi." Şöyle karşılık verdi:
"İlim giderdi, deme. Muhakkakki Kur'an okunduğu sürece ilim (yok olup) gitmeyecekdir. Fakat sen, "Fıkıh gider" deseydin (bu, belki daha isabetli olurdu)."[392]
131. Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki bize Hammâd b. Seleme, Dâvûd'dan, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki, Ömer şöyle dedi: "Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz bilmiyoruz, belki biz size, sizin için helâl olmayan bazı şeyler emrediyoruz, belki de biz size, sizin için helâl olan bazı şeyleri haram kılıyoruz. Muhakkakki Kur'an'ın son indirilen âyeti faiz (ribâ) âyetidir. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu bize açıklamadan vefat etmişti. Binaenaleyh sizi şüpheye düşüren şeyleri bırakıp şüpheye düşürmeyen şeylere bakın."[393]

Açıklama

Beş konuda Kur'an'ın kendisine muvafakat ettiği, önceden açıkladığı görüşlerine uygun âyetlerin indiği Hz. Ömer'in bu sözleri büyük bir hakikatin ifadesidir. O bu sözleri ile, ne kadar yetkili de olsa bir alimin yapacağı içtihadın, Kur'an ve Sünnete getireceği bir yorumun izafi olacağını, Kur'an ve Sünnet nassı gibi kesin olamayacağını işin aslında, açıklanan görüşün değil de tam aksinin doğru olabileceğini ifade etmek istemişti ki fevkalâde mühim, objektif ve hakşinas bir tesbittir. Aynı tesbite hadis usûlcüleri şöyle katılırlar: Senedine bakılarak sahîh denmiş olan bir hadis metni, gerçekte zaîf olabilir. Aynı şekilde senedi zaif olan bir hadis metni, hakikatte sahih olabilir. Bunun için, mutlak olarak, bu hadis sahihtir, zaifdir demek yerine, bu hadis bu senede göre sahihtir veya zaiftir şeklinde ihtiyatlı ifadeler kullanmak gerekir. [394] İlâve etmek lâzımdır ki bütün sosyal ilimlerde hatta müsbet ilimlerde bile- söylenecek son söz budur, yani beşer bilgisinin izafiliğidir.
En son inen Kuran âyeti hakkında değişik rivayetler vardır. Bu rivayetlerde Nisa sûresinin 176; Bakara sûresinin 275 ve devamı ile 282; Tevbe sûresinin 129, âyetlerinin ayrı ayrı en son inen âyetler oldukları bildirilmektedir. Bunlardan her birinde bir bakımdan en son inme söz konusu olmalıdır: Miras konusunda en son inen âyet, hüküm ihtiva eden en son inen âyet, falan sûrenin en son inen âyeti gibi. Bunun yanında Bakara sûresinin 275 ve devamındaki ribâ (faiz) âyetleri ile Nisa sûresinin 176. âyetlerinin aynı zamanda indirildiğine, bundan dolayı her ikisi için de en son inen âyet denilebileceğine işaret edilmektedir. İbn Hacer, faizi (ribâyı) kesin olarak yasaklayan âyetlerin inişi her ne kadar gecikmiş ise de, faiz yasağının bundan çok daha önce konmuş olduğunu kaydeder.[395] Nitekim faiz (ribâ) âyetindeki; "Bu onların, "*Alışveriş de faiz gibidir. Oysa Allah alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır* "[396] ifadelerinden, yasağın daha önce konmuş olduğuna işaretler çıkarılabilir.[397]

19. Fetva Vermekden Korkan, Aşırılığa Gitmeyi, Bid'at İşlemeyi Kerih Gören Kimseler

132. "Bize Selm b. Cinâde haber verip (dedi ki) bize İdrîs, amcasından, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İbrahim'in yanından çıkmıştım. Karşıma Hammâd çıktı ve bana sekiz mesele konusu verdi. Ben de (bunları) ona, (yani İbrahim'e gidip) sordum. O da dördüne cevap verdi, dördünü cevapsız bıraktı."[398]
133. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Abdulmelik b. Ebcer'den, (o da) Zübeyd'den (naklen) haber verdi (ki Zübeyd) şöyle dedi:"
"İbrahim'e hiç bir şey sormamışımdır kî (bundan dolayı) yüzünde hoşnutsuzluk görmüş olmayayım."[399]
134. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize İshak b. Man sûr, Ömer b. Zâ'ide'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Kendisine bir şey sorulduğu zaman eş-Şa'bî'den daha çok; "Bu konuda bilgim yok" diyen hiç kimse görmedim".[400]
135. "Bize Ebû Asım İbn Avn'dan haber verip dedi ki;"
"Ben onu (yani İbn Avn'ı), şöyle diyerek anlatırken işittim:"
"eş-Şa'bî'ye bir şey (bir mesele) geldiği zaman çekinir, İbrahim ise söyler, söyler, söylerdi."
Ebû Asım dedi ki;
"Bu konuda eş-Şa'bî, İbn Avn'ın nazarında, İbrahim'den daha iyi bir durumdaydı."[401]
136. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki) bize Ahmed b. Beşîr haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Ca'fer b.
İyâs'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti; Sa'îd b. Cübeyr'e dedim ki;"
"Sana ne oluyor da talâk konusunda hiçbir şey söylemiyorsun?". Şöyle cevap verdi:
"Ondan hiçbir şey yoktur ki onu (benden öncekilere) sormuş olmayayım. Fakat (yine de) bir haramı helâl veya bir helali haram yapmayı kerîh görüyor, (bundan korkuyorum)".[402]
137. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Atâ İbnu's-Sâ'ib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebî Leyla'yı, şöyle derken işittim:"
"Şu camide yüzyirmi ensara kavuştum. Onlardan hadis rivayet eden hiç kimse yoktu ki, bu rivayet (görevini) (din) kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın. (Onlardan birine de) bir fetva sorulmazdı ki, fetva verme (görev ve mesuliyetini), (din) kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın! "[403]
138. "Bize Yûsuf b. Ya'kûb es-Saffâr rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Dâvûd'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî'ye;"
"Size bir şey sorulduğunda nasıl yapardınız?" diye sordum. Şöyle cevap verdi:
"Tam bilene düştün! (Şöyle yapılırdı). Adama (bir şey) sorulduğu zaman, o arkadaşına;
"Şunlara fetva ver!" derdi. Bu durum, (her sorulan kimse, meseleyi yanındakine havale ederek) ilk (sorulan kimseye) dönünceye kadar devam ederdi."[404]

Açıklama

Fetva vermek aslında yetkili alimin ictihadda bulunması, yani "zanni (fer'i) olan şer'i bir hükmü delilinden çıkarmak için olanca gayretini sarfetmesi" demektir. Buna fetva veren (müfti) kimse de müctehiddir. Müctehid olmayan, ilimde bu yüksek mertebeye ulaşmamış olan kimselere müftü denmesi mecazîdir. Müctehid olmayan müftüler, müctehidlerin en kabule şayan, en üstün görüşlerini mu'te-ber kitaplardan usûlüne uygun olarak naklederler. Bunun da incelikleri vardır.
Bir ictihad faaliyeti olarak fetva vermek zor ve mesûliyetli bir iştir. İctihad yapacak kimsenin (müctehidin) Kur'an ve hadislerden hüküm çıkarma gücüne sahip, kabiliyetli; dini ilimlerin, sosyal olayların, örf ve âdetin, umûmun menfaatlerinin özüne ve bunların işleyiş tarzına vakıf olması gerekir. Müctehidde ayrıca büyük bir dindarlık ve yüce ahlak vasıfları aranmaktadır.[405]
Şartların mevcûd olması halinde ictihad etmek müctehid için, içtihadı mesele derhal hükme bağlanmaya muhtaç ise farz-ı ayn, zaman geniş veya hâdisenin götürülebileceği başka müctehidler var ise farz-ı kifâye- hâdise vukubulmadan farz ve tasavvur edilerek ortaya konmuşsa mendûb our. Kasıtlı olarak nassa aykırı ictihad etmek ise haramdır. [406] Meseleye bu noktalardan baktığımızda yukarıdaki haberleri daha iyi değerlendirebiliriz. Ehl-i hadîs ve ehl-i re'ye has tavırların rolünü de eklemek lâzımdır.[407]
139. "Bize Ahmed İbnu'l-Haccac haber verip (dedi ki; Sufyân'ı, İbnu'l-Munkedir'den, onun şöyle dediğini (rivayet ederken) işittim:"
"Şüphe yok ki alim Allah ile kullan arasına girer. Bianenaleyh o kendisine çıkış yolu arasın!"[408]

Açıklama

Bir meselede fetva veren alim (müctehid, müftü), o konuda Allah'ın hükmünü açıklamış ve, adetâ Allah ile kulu arasına girmiş olur. Bunun için sorulan bir meseleye o husustaki hükümleri bilmeden cevap vermek, verilen cevap doğru olsa bile din adına büyük bir cür'ettir, şer'î

hükümlere karşı lâübaliyane bir hareket ve mukaddes değerlerimize karşı bir saygısızlıktır. O halde kişi yetkiliyse fetva vermeye girişmeli, bunun içinde tüm gücünü ortaya koymalıdır. Bu şekilde üzerine düşen görevi yaparsa mesuliyetten ve kötü akıbetten kurtulabilir.[409]
140. "Bize Muhammed b. Kudame haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Mis'ar'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ma'n b. Abdirrahman bana bir kitap çıkardı ve, benim için Allah'a yemin etti ki o, babasının (el) yazısıyla (yazıl)mıştır. Bir de gördük ki içinde şöyle yazılı:
"Abdullah şöyle dedi: Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan (Allah'a) yemin olsun ki, aşırılığa kaçanlara karşı Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kadar çetin (sert) hiç kimse görmedim. (Ondan sonra) onlara karşı Ebû Bekir kadar çetin hiç kimse görmedim. Ben Ömer'in ise, hiç şüphe yok ki, onlara karşı veya onları daha çok korkutucu olduğunu görüyorum."[410]

Açıklama

Müslümanlık, insanlar için en hayırlı hayat yolunu çizmiştir. Bu, "sırat-ı müstakim = dosdoğru yol'dur. Her gün beş vakit namazda fatihayı okurken defalarca, bizi bu sırat-ı müstakime iletmesini Allah'dan istemekteyiz. Bu yol ferdin her türlü ihtiyaçlarını görmesine, ferdi, içtimai her türlü görevlerini yapmasına imkan veren i'tidallı yoldur. Bu yolda olan müslümanlar, orta yolu tutan adil bir ümmet, [411] insanlar içinden çıkarılmış en hayırlı bir ümeti[412]olmuşlardır. Bu yoldan yani Kur'an ve Sünnetin çizdiği büyük hayat caddesinden sapıp her çeşit aşırılığa kaçış, dinin özüyle bağdaşmaz, neticede dinin fert ve toplum hayatından zayıflamasına hatta zamanla ondan çıkmasına veya yanlış uygulanmasına sebep olur. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- aşırılıklara kaçmayı önlemeye önem verdiğini görmekteyiz. Buna dair birkaç misal vermekle yetinelim. Hz. Aişe anlatıyor: "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara (yani ashabına) emrettiği zaman güç yetirebilecekleri işleri emrederdi. (Ashab) dedi ki;
"Biz senin durumunda değiliz, ya Resûlallah! Şüphe yok ki Allah senin geçmiş ve gelecek günâhlarını bağışlamıştır." Bunun üzerine (Hz. Peygamber), kızgınlığı yüzünde belirecek kadar kızar, sonra şöyle buyurur: *"Muhakkakki sizin en muttakiniz ve Allah'ı en iyi bileniniz benim!"*[413]
Yine Hz. Aişe anlatıyor;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Osman b. Maz'ûn'a adam gönderip çağırttı. O da geldi.
Resûlullah;
"Osman! Sünnetimi terk mi ettin?" buyurdu. Osman:
"Hayır, vallahi, ya Resûlallah! Fakat (bilâkis) senin sünnetini istiyor, taleb ediyorum." dedi.
"Öyleyse, buyurdu, ben uyurum, namaz kılarım, oruç tutarım, iftar ederim, kadınlarla evlenir, onlarla cima ederim. Artık Allah'dan kork, Osman! Çünkü ailenin senin üzerinde hakkı vardır, misafirinin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Binaenaleyh oruç tut, iftar et (yani bazan da tutma), namaz kıl ve uyu!"[414] Yine Hz. Aişe'yi dinleyelim:
"Bir gün, yanımda bir kadın var iken Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelmiş ve,
"Kim bu?" buyurmuş.
"Namazından bahseden (veya bahsedilen) falanca!" demiş. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"(Bu sözü) bırak! Güç yetirebileceğiniz şeyleri yapmalısınız. (Yoksa) Allah'a yemin olsun ki siz usanmadıkca Allah usanmayacaktır. Onun en sevdiği din (ibadet) ise, sahibinin devamlı olarak yaptığıdır. "[415] Bu son hadiste, dar manâsıyla, nafile ibâdetler için bir ölçü de verilmektedir: İnsanın bıkmayacağı ve sürekli olarak yapabileceği miktar.
Hz. Peygamber'in şu sözleri de aşırılığa kaçmayı önlemeye müteveccihtir: *"Allah bazı farzlar koymuştur, bunları zayi etmeyiniz, (yerine getiriniz), bazı şeylerden de menetmiştir, bunların sınırını çiğnemeyeniz, (onları yapmayınız), bazı sınırlar çizmiştir, bunları aşmayınız, bazı şeyleri de unutmaksızın ihmal etmiştir, bunları da araştırmayınız."*[416]
Aşırılıklara karşı durmada Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer de aynı titizliği göstermişlerdir. Fakat aşırılığa kaçanları korkutmada Hz. Ömer'in daha etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de, cin ve ins şeytanlarının bile ondan kaçtıklarını açıklamıştı.[417]
141. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Zem'a b. Salih, Osman b. Hâzır el-Ezdî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'ın huzuruna girip;"
"Bana tavsiyede bulunun" dedim. Şöyle karşılık verdi:
"Peki! Allah'dan korkmalı, doğru yol (istikâmet) üzere olmalısın. (Sünnete) uy, bid'at işleme!"[418]
142. "Bize Mahled b. Hâlid b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize en-Nadr b. Şumeyyil, İbn Avn'dan, (o da) İbn Şîrînden (naklen) haber verdi (ki İbn Sîrin) şöyle dedi:"
"(Sahabe ve diğer ilk müslümanlar) sünnet üzere olanın (doğru) yol üzere olduğu görüşünde idiler."[419]
143. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ezher, İbn Avn'dan, (o da) İbn Sîrin'den (naklen) rivayet etti (ki ibn Sîrin) şöyle dedi:"
"(Kişi) sünnet üzere olduğu sürece (doğru) yol üzerindedir."[420]
144. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesirden, (o da) Ebu Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Kılâbe) şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:"
"Dürülüp ortadan kaldırılmadan önce ilmi öğreniniz. Onun durulup ortadan kaldırılması, ehlinin (ölüp) gitmesidir. Dikkat edin! Aşırılığa kaçmaktan, didik didik etmekten, bidatlardan sakının! "Eski"ye (yani Kur'an'a) yapışın!."[421]
145. "Bize Süleyman b. Harb ve Ebu'n-Nu'man, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Eyyûb'dan, (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki Ebu Kılâbe) şöyle dedi: Abdullah b. Mes'ûd dedi ki;"
"Durulup ortadan kaldırılmadan önce ilme yapışın. Onun dürülüp ortadan kaldırılması, ona sahip olanların giderilip (yok edilmeleridir). İlme yapışın! Çünkü hiçbiriniz ona ne zaman ihtiyaç duyacağını -veya yanındaki (ilme ne zaman) ihtiyaç duyacağını, (duyulacağını)- bilemez. Siz yakında, sizi Allah'ın Kitabı'na (uymaya, ona başvurmaya) davet ettiklerini iddia edecek olan bazı topluluklar bulacaksınız. Halbuki kendileri onu sırtlarının arkasına atmışlardır, (onu uygulamamaktadırlar). Binaenaleyh ilme yapışın. Bid'at işlemekden sakının, aşırılığa kaçmaktan sakının, didik didik etmekten sakının. "Eski"ye (yani Kur'an'a) yapışın.[422]

Açıklama

Övülen, takdir edilen ilim, insanı hakka, dolayısıyla Ebedî kurtuluşa götüren her çeşit ilimdir. Bu, aynı zamanda, kendisiyle amel edilen, uygulamaya konulan ilimdir. Hakka götüren ilmin bilinmesi, yaşaması ve uygulanması da ancak onunla amel eden alimlerin varlığıyla mümkündür. Onlar ilmi uygulayacak, öğretecek ve yayacaklardır. Burada ilimde geleneğin önemini de düşünmek lâzımdır.[423]
146. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Yezîd b. Hâzim, Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki,"
"Sabîğ isminde bir adam Medine'ye geldi ve, Kur'an'ın müteşâbih (âyetlerini) sormaya başladı. Bunun üzerine Ömer (radıyallahu anh) ona, (yanına gelmesi için haber) gönderdi. Onun için de hurma sapları hazırlamıştı. (Gelince ona)
"Kimsin?" dedi.
"Ben, Allah'ın kulu Sabîğ'im." dedi. O zaman Hz. Ömer, o saplardan bir sap aldı ve:
"Ben, Allah'ın kulu Ömer'im!" diyerek onu dövdü. Başı kanayıncaya kadar ona darbeler vurdu. Sonunda (adam) şöyle dedi:
"Ya Emîrelmü'minîn! Yeter! Önceleri kafamda bulmakta olduğum (kötü düşünceler) yok olup gitti."[424]
147. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme ve Yezîd b. İbrahim, Abdullah b. Kbî Muleyke'den, (o) el-Kâsım'dan, (o da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Sana Kitab'ı indiren odur. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki bunlar Kitab'ın anası (temeli)dir. Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir"*[425] âyetini okudu sonra Resûlullah -sal-lallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Onun müteşâbih olanına uyanları gördüğünüz zaman onlardan sakının!"[426]

Açıklama

Muhkemler, delâlet ettikleri mânâları açık olan, anlaşılmaları güçlük ve tereddütlere yol açmayan âyetlerdir. Müteşabihler ise böyle olmayan,

yani anlaşılmaları zor veya imkânsız olan, yahut birden fazla şekilde anlaşılabilecek olan âyetlerdi. Müteşâbih âyetlerden, bazı sûre başlarındaki kesik harfler (hurûf-i mukatta'a) gibi, bilgileri Allah katında olanların dışındakilerin doğru olarak anlaşılabilmesinde, muhkem âletler esastır. Bir kısım müteşâbih âyetler, muhkem âyetler esas alınarak, anlaşılabilir. Müteşâbih âyetlerin yoruma açık, bir çok mânâya çekilebilir olmaları sebebiyle, hakikatin peşinde olmayan "bid'at'cılar, onlara tutunarak, muhkem âyetlere aykırı görüşlerini savunmak istemişlerdir. Meselenin anlaşılması için bir misâl olarak, mezkûr âyetin iniş sebebi olarak da rivayet edilen şu olayı zikredebiliriz: Necran'lı bir kısım hıristiyan din alimi, tartışma üzere Hz. Peygamber'e gelmiş ve;
"Sen, Asa'nın Allah'ın kelimesi ve ondan bir rûh olduğunu söylemiyor musun?" demişler. Hz. Peygamber,
"Evet (Kur'an'da böyle buyuruluyor.)" deyince, hıristiyanlar;
"Bu bize yeter!" demişler. Bunun üzerine mezkûr âyet nazil olmuş.[427] Bu olayda Hıristiyanlar Kur'an'ın bir müteşâbih âyetine[428] sarılarak, Kur'an'da Allah hakkındaki; *"O doğurmamış ve doğrulmamıştır."*[429] vb. muhkem âyetler nazar-ı i'tibara almaksızın, Allah'a, doğurma, çocuk isnadı şeklindeki bâtıl inançlarına delil bulmak istemişlerdi. Halbuki müteşâbih âyetleri doğru anlayabilmek için onlara muhkem âyetler muvacehesinde bakmak lâzımdır. Ve esas, muhkem âyetler olmalıdır. İslâm tarihinin çeşitli devrelerinde bazı bidatcılar da, âdeta hıristyanlarm yukarıdaki tavrına benzer bir yol takip ederek, Allah'ın sıfatları gibi bir kısım i'tikadî konuda sadece müteşâbih âyetlere bakmış, onları kendi arzu ve düşüncelerine göre yorumlamış veya onları esas alarak muhkem âyetleri yorumlamış, neticede hak yoldan sapmışlardı. Bu da fitneye sebep olmuştur. Binaenaleyh Kur'an-ı Kerîm'e böyle tek yönlü yaklaşımlardan kaçınmak, bu şekilde yaklaşımlarda bulunanlara karşı dikkatli olmak gerekir.[430]
148. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Hafs, el-A'meş'den, (o da) Şakîk'den (naklen) rivayet etti (ki Şakîk) şöyle dedi:"
"Abdullah'a bir şey sorulmuştu da o şöyle karşılık vermişti:"
"Şüphe yok ki ben, Allah'ın sana haram kıldığı bir şeyi sana helâl kılmayı veya, Allah'ın helâl kıldığını sana haram kılmayı muhakkak kerih görürüm, (bundan endişe ederim)."[431]
149. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezârî'den, (o) İbn Avn'dan, (o) İbn Sîrin'den, (o da) Humeyd b. Abdirrahman'dan (naklen) haber verdi (ki Humeyd) şöyle dedi:"
"(Bilmediği bir şeyi bana soran kimseyi) cehaleti ile geri çevirmem, bana, bilmediğim şeyi onun için zorla yapmaya kalkışmamdan daha sevimlidir."[432]
150. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki):"
"Bana İbn Aclân, Abdullah'ın âzâdlısı Nâfi'den (naklen) haber verdi ki Sabîğ el-Irâkî, müslüman şehir ve grupların içinde Kur'an'dan bazı şeyler sormağa başlamış ve nihayet Mısır'a gelmişti. Bunun üzerine Amr İbnu'l-As onu, Ömer İbnu'l-Hattâb'a gönderdi. (Amr'm, beraberinde Sabîğ'i göndermiş olduğu) elçi, mektubu kendisine getirdiğinde onu okuyunca (Hz. Ömer);
"Nerede bu adam?" dedi, (Elçi)
"Kaldığım yerde!" dedi. Ömer;
"İyi bak, gitmiş (kaçmış) olmasın. Yoksa onun yüzünden benden, canını yakıcı ceza yersin!" dedi. Sonra (elçi) onu ona (yani Hz. Ömer'e) getirdi. Ömer de şöyle dedi:
"Bidat arıyorsun ha!" Ömer, yaş hurma dalları (getirmeye adam) salmıştı. (Hurma dalları getirilince) bunlarla onu öyle dövdü ki sırtını yara-bere içinde bıraktı. Sonra onu serbest bıraktı. Nihayet iyileşti. Bunun üzerine ona aynısını yaptı, sonra serbest bıraktı. Sonunda (yine) iyileşti. O da, (tekrar) aynısını yapmak için onu çağırdı. (Nâfi1) dedi ki; bunun üzerine Sabîğ;
"Eğer beni öldürmek istiyorsan beni güzelce öldür. (Yok) eğer beni, (kötü düşüncelerimden kurtarıp) tedâvî etmeyi istiyorsan, vallahi ben iyileştim" dedi. (Ömer) de, onun memleketine gitmesine müsâade etti. Ebû Musa el-Eş'arî'ye de;
"Müslümanlardan hiç kimse onunla oturup konuşmasın!" diye yazdı. Bu, adama zor geldi (ve halini düzeltti). Sonunda Ebû Musa, Ömer'e;
"O, güzelce tövbe etti." diye yazdı. Ömer de (ona), onunla oturup konuşmaları için halka izin vermesini yazdı.[433]
151. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Züheyr rivayet edip (dedi ki) bize ismail b. Ebû Hâlit rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben Amir'i, şöyle derken işittim: Bir adam Übeyy b. Ka'b'dan fetva sorup şöyle dedi:
"Ebu'l-Munzir! Şu, şu konuda ne dersin?" (Übeyy) şöyle karşılık verdi:
"Yavrum, sorduğun şey meydana gelmiş mi?"
"Hayır, (gelmemiş)" dedi. (Bunun üzerine Übeyy);
"Mademki hayır, o halde o meydana gelinceye kadar bana mühlet ver. O zaman, biz, sana (hükmü) bildirmek için nefislerimizle boğuşur, (olanca gayretimizi sarfederiz)" dedi.[434]
152. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne haber verip (dedi ki) bize, Firâs'dan, (o) îbn Amir'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) haber verildi (ki Mesrûk) şöyle demiş:"
"Übeyy b, Ka'b ile beraber yürüyordum. Derken bir genç şöyle dedi:
"Amcacığım! Şuna şuna (ne dersin?)." (Übeyy) şöyle karşılık verdi:
"Kardeşimin oğlu, bu meydana gelmiş mi?"
"Hayır" dedi. (O zaman Übeyy);
"O halde meydana gelinceye kadar bizi bağışla!" karşılığını verdi.[435]
153. "Bize Abdullah b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Usâme, el-A'meş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbrahim, kendisine bir şey sorulduğu zaman, başka değil, sadece sorulan şeyin cevabını verirdi."[436]
154. "Bize el-Hüseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize el-Hüseyn İbnu'l-Velîd, Vuheyb'den, (o) Hişâm'dan, (o da) Muhammed b. Sîrin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn Sîrin), genişlik halinde (sıkıntının olmadığı normal zamanlarda), hakkında ihtilaf bulunan hiç bir şeyle fetva vermezdi."[437]
155. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize es-Salt b. Râşid rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben Tâvûs'a bir mesele sordum. Bana;
"Bu, meydana gelmiş mi?" dedi.
"Evet" dedim.
"Vallahi mi?" dedi.
"Vallahi" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Arkadaşlarımız Muâz b. Cebel'den bize haber verdiler ki, o şöyle demiş:
"Ey insanlar! Belânın (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmeyiniz. Çünkü siz şayet onun (hükmünde), başınıza gelmesinden önce acele etmezseniz, müslümanların içinde (kendilerine bir şey) sorulduğu zaman (cevabı) isabetli kılınacak, söz söylediği zaman doğruya ulaştırılacak kimseler bulunmaya devam edecektir."[438]
156. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki) bize Abdülazîz b. Muhammed, Amr b. Meymûn'dan, (o) babasından (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti. (Meymûn) dedi ki;"
"Ona (yani İbn Abbâs'a), kendisine iki ramazan (orucu) ulaşan adamın (durumunu) sordum da o şöyle dedi: "(Bu) meydana gelmiş mi, yoksa meydana gelmemiş mi?"
"Henüz meydana gelmemiş" dedi(m). (O zaman) şöyle dedi:
"Bela(nın hükmünü), başa gelinceye kadar terket, (araştırma)." (Meymûn) dedi ki;
"Biz bunun üzerine, hile yaparak ona bir adam gönderip (aynı meseleyi tekrar sordurduk. Adam da);
"Meydana gelmiştir" dedi. O zaman şöyle cevap verdi;
"Onların birincisinden dolayı, her bir güne bir yoksul olmak üzere otuz yoksul yedirir.[439]

Açıklama

Haberleri geçen zatların, meydana gelmemiş, nazarî meselelere dair halka hüküm açıklamadan kaçınmaları, müslümanları, ameli faydası olmayan şeylerle uğraşmaktan alıkoyma gayesine yöneliktir.
İbn Abbas'a sorulan mesele, kendisine farz olan ramazan orucunu tutmayan ve, ertesi yılın ramazan ayına kadar da bunu kaza etmeyen

kimsenin durumudur. Bu meselede ibn Abbâs,tutulmamış olan geçmiş ramazan orucunun kaza edilmesi ve, her bir güne bir fakir olmak üzere, oruç tutulmayan günler sayısınca fakire yemek yedirilmesi görüşündedir. İmam Şafiî de bu görüşte idi. Fakat, söz konusu durumda, tutulmamış orucun kazasından ayrı olarak fakirlere yemek yedirilmesi gerektiğine dair ne Kur'an'da, ne sünnette, ne de icmada hiçbir hükmün olmadığı belirtilmektedir.[440] Abdullah b. Mesûd ve Ebû Hanife ise, söz konusu durumda sadece kazanın gerektiği görüşündedirler. Bu durumda önce yeni ramazan orucu tutulur, daha sonra geçmiş ramazan orucu borcu kaza edilir.[441]
157. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize İshak b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize el-Ömerî, Ubeyd b. Cureyc'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ben Mekke'de bir gün İbn Ömer'in yanında, bir gün İbn Abbâs'ın yanında otururdum. İbn Ömer'in, (kendisine) sorulan şeylerde; "(Bu konuda) bilgim yok!" dedikleri, haklarında fetva verdiklerinden daha çoktur.[442]
158. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o da) Ebû Vâ'il'den (naklen) haber verdi (ki Ebû Vâ'il) şöyle dedi: Abdullah dedi ki;"
"Öğreniniz! Çünkü hiçbirinizi, kendisine ne zaman, (ihtiyaç duyularak) gidip-gelineceğini bilemez."[443]

20. Fetva Verme Ve Ondaki Zorluklar

159. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, Sa'îd b. Ebi Eyyüb'dan, (o da) Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki Ubeydullah) şöyle dedi:"
"Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Fetva vermeye en cüret'kâr olanınız, Cehenneme (girmeye) en cür'etkâr olanınızdır."[444]
160. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Ab d e b. Ebî Lübâbe'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti ki (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Kim, (hükmü) ne Allah'ın Kitabı'nda bulunan, ne de hakkında Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- bir uygulaması (sünneti) geçmemiş olan bir görüş ortaya atarsa, Allah'a -azze ve celle- kovuştuğunda, bundan dolayı ne olacağı bilinmez."[445]
161. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Sa'îd b. Ebî Eyyûb rivayet edip (dedi ki) bana Bekr b. Amr el-Me'âfirî, Ebû Osman Müslim b. Yesâr'dan, (o) Ebû Hureyre'den, (o da) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem-(naklen) şöyle rivayet etti: Kime delilsiz-dayanaksız bir fetva verilirse, onun (bu fetva ile amel etme sonucu elde edeceği) günâhı, ancak kendisine fetva verene düşer. "[446]

Açıklama

Fetva vermenin zorluklarından birisi, bu hadîste işaret edilen sorumluluktur. Binaenaleyh müfti, bu sorumluluğunu bilerek, dinen makbul sayılan bir delile dayanmaksızın hüküm vermekden sakınmalıdır. Fetva vermek aslında bir ictihad işidir. Buna göre müctehid olan müfti, meseleleri delilleri karşısında iyi değerlendirmek durumundadır. Müfti müctehid değil ise kaynaklarına iyi vakıf olmalı, usûlüne uygun olarak mu'teber kitablardan en makbul görüşleri nakletmelidir.[447] Müfti deliline veya muteber kaynağına dayanarak bütün ihtimamını gösterip fetva verirse mesuliyetten kurtulmuş olur. Hadisteki "delilsiz" kaydıyla, delile dayanılarak verilen fetva (ictihâd)lardan, isabetli olmasalarda, mesul olunmayacağı anlaşılmaktadır. Fetva soracak kimse de, yetkili-ehliyetli alimleri araştırıp onlara fetva sormak zorundadır. Aksi halde mesuliyetten kurtulamaz.[448]
162. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyan b. Uyeyne, Ebû Sinan'dan, (o) Sa'îd b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Kim insanın kendisiyle yolunu sapıtacağı bir fetva verirse, bu (fetvanın) günâhı ona düşer"[449]
163. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize Züheyr, Ca'fer b. Burkân'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş:) Bize Meymûn b. Mihrân rivayet edip dedi ki;"
"Ebû Bekr, kendisine davacılar geldiği zaman, (meselelerinin halli için) Allah'ın Kitâbı'na bakardı."
Şayet onda, (davacıların) aralarında hükmedeceği şeyi bulursa bununla hüküm verirdi. Eğer (meselenin hükmü) Kitab'da olmaz ve bu işte Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- bir sünnet bilirse bundan hüküm verirdi. Eğer (bu iş) onu çaresiz bırakırsa çıkar, müslümanlara sorar ve derdi ki;
"Bana şöyle şöyle (bir mesele) geldi. Biliyor musunuz, Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bu konuda bir hüküm vermiş mi?". Çoğu kere bütün topluluk yanına toplanır, o konuda Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem-bir hüküm zikrederdi.
Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle derdi:
"İçimize, peygamberimizden (gelen bilgileri) muhafaza eden kimseleri koyan Allah'a hamdolsun!". Şayet o konuda, Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- (gelen) bir sünnet bulmak da onu çaresiz bırakırsa, halkın ileri gelenlerini ve seçkinlerini toplar, onlarla istişare ederdi. Bunla:çın görüşleri bir işte birleşince bununla hüküm verirdi.[450]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram (Allah onlardan razı olsun) bir meselenin hallinde önce Kur'an-ı Kerim'e, sonra sünnet'e, sonra da içtihada başvurma yolunu takip etmişlerdi. İctihâdda da, Kur'an ve sünnetin emirlerine uygun olarak daha isabetli bir karara varabilmek için, "toplu ictihad" denilebilecek, istişare yoluyla ictihad tercih edilmekteydi. Bilhassa Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer, son durumda istişare ile hüküm vermeye büyük önem vermişlerdi. Onların, sırf istişare için Medine'den ayırmadıkları bir istişare hey'etleri vardı.[451]
164. "Bize İbrahim b. Musa ve Amr b. Zürâre, Abdülaziz b. Muhammedden, (o da) Ebû Süheyl'den (naklen) haber verdi. (ki Ebû Süheyl) şöyle dedi:"
"Karımın, Mescid-i Harâm'da üç gün i'tikâfta kalma (adağı) vardı. Bunun için, (meseleyi) Ömer b. Abdilaziz'e yanında İbn Şihâb var iken, sordum. (Ebû Süheyl) dedi ki; (ona) şöyle dedim:
"ona bir oruç gerekir mi?", İbn Şihâb;
"İ'tikâf ancak oruçla olur. " dedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdilaziz ona,
"(Bu hüküm) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- mi?" dedi.
"Hayır" dedi.
"Peki, Ebu Bekir'den mi?" dedi.
"Yok" dedi.
"Peki Ömer'den mi?" dedi.
"Yok" dedi.
"Peki Osman'dan mı?" dedi.
"Hayır" dedi. (O zaman) Ömer şöyle dedi:
"Ona oruç gerekmez görüşündeyim!". (Ebû Süheyl dedi ki) Sonra ben çıktım, Tâvûs ve Atâ' b. Ebî Rebâh'ı buldum ve onlara sordum. Tâvûs dedi ki;
İbn Abbâs kadının orucu kendisine gerekli kılması hariç, ona bunun gerekmeyeceği görüşündeydi. (Ebû Süheyl) dedi ki; Atâ da;
"Benim görüşüm de budur" dedi.[452]

Açıklama

Bu haberde yeni bir mesele söz konusudur. Bu da sahâbî'nin görüşü meselesidir. Ömer b. Abdilazîz'in, sahâbî görüşünü nazar-ı i'tibâra aldığı görülmektedir. Kitâb, sünnet ve icmâda hükmü bulunmayan bir meselede sahabi görüşünün, kabul edilip bağlı kalınması gereken bir delil olup olmadığı hakkında değişik görüşler vardır. Konuyu şöylece özetlemek mümkündür:
1) İctihâd ve re'y (fikir) ile idrak edilemeyecek hususdaki sahâbi sözü, âlimlerce hüccettir. Çünkü bu söz Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- duyulmuş olmakla izah edilir ve böylece sünnet kabilinden olur.
2) Hakkında ittifak hasıl olan sahâbi sözü şer'î bir hüccet sayılır. Çünkü bu icmâ' olmaktadır.

3) Sahâbi'nin görüşü, kendisi gibi başka bir sahâbi hakkında ilzam edici (bağlayıcı) bir hüccet sayılmaz.
4) Sahâbinin re'y ve içtihada dayanan söz ve görüşünde ihtilaf vardır. Bazı âlimlerce bu görüş ve söz, şer'î bir hüccettir. Müctehid Kitâb, sünnet ve icmâ'da meselenin hükmünü bulamazsa sahâbinin görüşünü benimsemek zorundadır. Sahabe ihtilaf etmiş ise, sahabenin görüşleri arasından birini seçmek mecburiyetindedir. Bazı âlimlerce ise bu, şer'î bir hüccet değildir, ve müctehidin sahâbi görüşünü benimseme mecburiyeti yoktur, şer'î delilin icabı neyse onu benimsemesi lâzımdır. Her iki grup alimin de bu görüşlerini savunmada ileri sürdükleri bazı gerekçeleri vardır. Prof. Dr. Abdülkerim Zeydan kendi görüşünü şöyle açıklar:
"Tercih ettiğimiz görüş, sahâbî görüş ve sözünün ilzâmî bir hüccet olmadığıdır. Fakat (bununla beraber) Kitab, sünnet ve icmâda mesele hakkında bir nass bulunmadığı, başka muteber bir delil de olmadığı zaman sahâbi görüşünün hüccet olarak alınması tarafdârıyız. Bu durumda sahâbî görüşünün benimsenmesinin en isabetli davranış olduğu kanaatindeyiz. "[453]
Yukarıdaki haberde ele alınan i'tikaf meselesine gelince; i'tikaf, Allah'a ibadet kasdıyla mescidde veya o hükümdeki bir yerde, şartlarına uyarak, kalmaktır. Üç çeşit i'tikaf vardır: Vâcib, sünnet-i müekkede ve müstehab i'tikaf. Dil ile adanan i'tikaf vâcibtir. Ramazan ayının son on gününde i'tikaf, kifâye yoluyla sünnet-i müekkededir. Bunların dışındakiler ise mustehabdır. İ'tikafda orucun şart olup olmadığı hakkında ihtilaf vardır. Hanefi alimlere göre oruç, vâcib i'tikaflarda şarttır. Onların bu konudaki delilleri, Ebû Davud'un rivayet ettiği "i'tikaf ancak oruçla olur"[454] hadisi ile diğer bazı haberlerdir. Hz. Alî, Hz. Aişe, İbn Ömer, eş-Şa'bî, en-Neha'î ve ez-Zühri'nin bu konudaki görüşleri de Hanefi alimlerinkiyle aynıydı. eş-Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ise, vacip i'tikâfta orucun şart olmadığı göüşünde idiler. Bu görüşte olanlar da, İbn Abbâs'ın yukarıda geçen sözüyle ve Hz. Peygamber'in, Hz. Ömer'e, geceleyin i'tikâf yapacağına dair nezrini yerine getirmesini emreden bir hadisiyle istidlal etmişlerdir. Çünkü gece oruç zamanı değildir. Abdullah b. Mesûd, Tâvûs, Ömer b. Abdilaziz ve Dâvûd da bu görüşteydiler.[455]
165. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Akîl rivayet edip (dedi ki) bize Sa'îd el-Cüreyrî, Ebû Nadra'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ebû Seleme Basra'ya geldiği zaman ben ve el-Hasan onun yanına gittik. O da Hasan'a şöyle dedi:
"Sen Hasan'sın (demek!). Basra'da senden daha çok kendisiyle karşılaşmayı arzu ettiğim hiç kimse yoktu. Şunun için ki, bana ulaştı ki sen kendi görüşünle fetva veriyormuşsun. Artık, Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- gelen bir sünnetini veya indirilmiş bir kitabın (Kur'an hükmünün) olması dışında, kendi görüşünle fetva verme!"[456]
166. "Bize İsmet İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Zeyd İbnu'l-Hubâb, Yezîd b. Ukbe'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş:) Bize ed-Dahhâk, Câbir b. Zeyd'den (naklen) rivayet etti ki,"
"Ibn Ömer, tavafta kendisiyle karşılaştı ve kendisine şöyle dedi:
"Ebu'ş-Şa'sâ! Sen Basra'nın fakîhlerindensin. Binaenaleyh, başkasıyla değil sadece, (hakkı) söyleyen bir Kur'an (âyeti) veya geçmiş, (uygulanmış olan, herkesçe bilinen, meşhur) bir sünnetle fetva ver. Çünkü sen bundan başkasını yaparsan (kendin de) helak olursun, (başkasını da) helak edersin."[457]
167. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o) Hureys b. Zuheyr'den, (o da) Abdullah b. Mesûd'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Daha önce, esnasında hüküm vermediğimiz, o mevkide de (hüküm verecek durumda da) olmadığımız bir zaman (başımızdan) geçti. Allah ise, gördüğünüz duruma ulaşmamızı takdir etmiştir. Şu halde bu günden sonra kime bir muhakeme işi çıkarsa, o, onun hakkında, Allah'ın Kitabı'ndaki (hükmüyle) hüküm versin. Şayet kendisine, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan (bir mesele) gelirse, Reshulullah'm -salallahu aleyhi ve sellem- hükmettiğiyle hüküm versin.
Şayet kendisine, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan, (hakkında) Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellemi- de hüküm vermemiş olduğu (bir mesele) gelirse (o zaman onun hakkında) iyilerin (sâlihlerin) verdiği hükümle hüküm versin, "Ben korkarım, ben nasıl görüş beyan ederim?" demesin. Çünkü haram bellidir, helâl de bellidir. Bu ikisinin arasında ise şüpheli işler vardır. Bunun için seni şüpheye düşürmeyeni değil, seni şüpheye düşüreni bırak!"[458]
168. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Uyeyne, Abdullah b. Ebî Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Abbâs'a bir hâdise sorulup da (hükmü) Kur'an'da bulunduğunda onu haber verirdi. Şayet (hâdisenin hükmü) Kur'an'da bulunmaz, (hükmü) Resûlullah'm -salallahu aleyhi ve sellem- (rivayet edilen bir hâdise) olur idiyse bunu haber verirdi. Eğer (hâdise hakkında Resûlullah'dan gelen bir hüküm de yok idiyse, onun hakkında) Ebû Bekir ve Ömer'den (nakledilen hükmü bildirirdi). Eğer (onlardan gelen bir hüküm de yok idiyse, o zaman) o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi."[459]
169. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (o) Ebû İshak'dan, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Şureyh'den (naklen) haber verdi ki Ömer İbnu'l-Hattâb kendisine (yani Şureyh'e) şöyle yazdı:"
"Şayet sana Allah'ın Kitabı'nda (hükmü bulunan) bir şey gelirse onunla hüküm ver. Adamlar seni ondan çevirmesin! Eğer sana, (hükmü) Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir şey gelirse, Resulullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetine bak ve onunla hüküm ver. Eğer sana, (hükmü Allah'ın Kitabı'nda olmayan, hakkında Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem-'den de bir sünnet bulunmayan bir şey gelirse, halkın üzerinde görüş birliğine vardıkları şeye bak ve onu uygula. Şayet sana, (hükmü) Allah'ın kitabı'nda olmayan, Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetinde bulunmayan, hakkında, senden önce de hiç kimsenin söz söylemediği bir şey gelirse şu iki durumdan hangisini istersen seç: Eğer kendi görüşünle ictihad edip sonra (bununla) öne çıkmayı (hüküm vermeyi) istersen (bununla) öne çık, (hüküm ver!) Geri kalmayı, (hüküm vermek için beklemeyi) istersen, geri kal, (bekle!). Ben de senin için ancak geri kalmayı (beklemeyi) hayırlı görürüm. "[460]

Açıklama

Zikredilen haberlerde, şer'î delillerin sırasını görmekteyiz. Buna göre Allah'ın Kitabı yani Kur'an-ı Kerim ilk başvurulacak kaynaktır. O, bütün delillerin dayanağı, kaynakların kaynağıdır. Meselenin hükmü Kur'an'da bulunmazsa, ikinci sırada sünnete müracaat edilir. Kur'an'dan sonra sünnete müracaat edilmesi gerektiği konusunda sahâbe-i kiram görüşbirliği içindeydi. Meselenin hükmü sünnette de yoksa üçüncü sırada icmâ'ya yani bir asırda yaşamış olan müctehid alimlerin ortak görüşüne başvurulur. Zira icmâ da Kur'an ve sünnetten bir nassa dayanmaktadır. İcmâ'da da hüküm bulunmazsa, re'y ile bir ictihad çeşidi olan kıyasa başvurulur. Kıyasın, fıkıh usûlcüleri tarafından yapılan bir tarifi şöyledir: "Kıyas, hükmün illetinde müşterek oluşlarından dolayı, hükmü hakkında şer'î nass bulunmayan meseleyi, hükmü hakkında şer'î nass bulunan meseleye ilhak etmektir." Kur'an ve sünnete ilâveten icma ve kıyasın, şer'î hükümlerin iki kaynağı olduğunda, bunları delil kabul eden fakîhlerin ekserisi ittifak halindedirler.[461]
170. "Bize Yahya b. Hammâd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî'den, (o) el-Muğire b. Şu'be'nin kardeşinin oğlu Amr İbnu'l-Hâris'den[462] (o) Muâz'in talebe-arkadaşlarından olan Hıms (Humus)'lu bazı insanlardan, (onlar da) Muâz'dan (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- onu Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurmuştu:
"Söyle bakayım, sana bir muhakeme işi çıkarsa nasıl hüküm vereceksin? (Muâz) dedi ki;
"Allah'ın Kitâbı'yla hüküm veririm" (dedim). Buyurdu ki;
"Peki, Allah'ın Kitabında yoksa?" (Muâz) dedi ki;
"O zaman Resûlullah'ın -salallahu aleyhi ve sellem- sünnetiyle" (dedim). Buyurdu ki;
"Peki Resûlullah'ın sünnetinde de yoksa?" (Muâz) dedi ki;
"Elimden geleni yaparak kendi görüşümle ictihad eder, (hüküm veririm)" (dedim). (Muâz) dedi ki;
"Bunun üzerine (Hz. Peygamber) göğsüne vurdu, sonra şöyle buyurdu:
"Resûlullah'ın elçisini, Reshulullah'ı hoşnud edecek şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."[463]

Açıklama

Bu hadîs kıyasın (içtihadın) meşruluğunu savunan alimlerin mühim naklî delillerinden biridir. "İctihad hadisi" diye de meşhurdur. [464] Ancak bu hadis, İbn Hazm'a göre sahîh değildir. Çünkü ona göre hadisin râvilerinden el-Hâris meçhul bir kimsedir. Müâz'ın ashabının kimler oldukları da tasrîh edilmemiş tir. [465] Buhâri de el-Hâris'in hadisinin sahih olmadığı görüşündedir. [466] Tirmizî ise hadisin muttasıl olmadığını kaydeder. [467] İslâm alimlerinin, bu arada muhaddislerin büyük çoğunluğu ise bu hadisin sahih olduğunu kabul etmişlerdir. el-Hâris, İbn Hıbbân'm nakline göre sıka bir râvidir. Muâz'ın ashabı da fazîletleri, dindarlıkları, doğrulukları ve ilimleriyle meşhur olmuş kimselerdir. Onların arasında mecruh hiç

kimse yoktur. Hadisin, onların birinden değil, bir çoğundan rivayet edilmiş olması, onun meşhurluğunu gösterir. Ayrıca senedde, hadis ilminin büyük alimlerinden Şu'be'nin yer alışı hadisin şahinliğini gösterir. el-Hatibu'1-Bağdâdî ise, Ubâde b. Nuseyy'in bu hadisi Muâz'dan naklettiğinin söylendiğini, bunun da muttasıl bir sened olduğunu bildirir. Kaldı ki hadisin her nesilde kabule mazhar olmuş olması, senedini araştırmakdan müstağni kılar.[468]

171. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Süleyman'dan (o) Umâre b. Umeyr'den, (o da) Hureys b. Zuheyr'den (naklen) rivayet etti (ki Zuheyr) şöyle dedi:"

"Zannediyorum ki Abdullah şöyle demişti: Bize (bir meselenin) sorulmadığı, bizim de o mevkide olmadığımız bir halde (başımızdan) bir zaman geçti. Allah ise, gördüğünüz duruma ulaşmamı takdir etti. Şu halde size bir şey sorulduğu zaman Allah'ın Kitabı'nda (ki hükmüne) bakınız. Şayet onun (hükmünü) Allah'ın Kitabı'nda bulamazsanız Resûlullah'ın sünnetinde (hükmünü arayınız)? Eğer Resûlullah'ın sünnetinde de onun (hükmünü) bulamazsanız, müslümanların görüşbirliğine vardıkları şeylere (bakın). Şayet o, müslümanların görüşbirliğine vardıkları, (üzerinde icmâ ettikleri) şeylerde de yoksa artık kendi görüşünle ictihad et, ve:

"Ben çekinirim, ben korkarım!" deme! Çünkü helâl bellidir, haram da bellidir. Bunların arasında ise şüpheli işler vardır. Bunun için seni şüpheye düşüreni bırak, şüpheye düşürmeyene bak![469]

172. "Bize Yahya b. Hammâd, Ebû Avâne'den, (o) Süleyman'dan, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o) Abdurrahman b. Yezîd'den, (o da) Abdullah'd an (naklen bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[470]

173. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Cerîr, el-A'meş'den, (o) el-Kâsım b. Abdirrahman'dan, (o) babasından, (o da) Abdullah'dan (naklen önceki hadisin) benzerini haber verdi."[471]

174. "Bize Harun b. Muâviye, Hafs b. Giyâs'dan rivayet etti. (ki, o şöyle demiş:) Bize el-A'meş rivayet edip dedi ki, Abdullah şöyle dedi:"

"Ey insanlar! Muhakkakki yakında siz rivayette bulunacaksınız, size de rivayette bulunulacaktır. Binaenaleyh, sonradan ortaya çıkarılmış bir şey (bir bid'at) gördüğünüz zaman ilk duruma (yani Hz. Peygamber'in -salallahu aleyhi ve sellem- sünneti ile sahâbe-i kiramın tatbikatına) yapışınız."[472] Hafs dedi ki;

"(Önceleri bu hadisi), "Habîb'den, (o da) Ebû Abdirrahman'dan (yani Abdullah b. Me'sûd'dan)" şeklinde senedli rivayet ediyordum. Sonra bundan içime şüphe girdi (ve artık öyle rivayet etmedim)."[473]

175. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi: Ömer, İbn Mes'ûd'a şöyle demişti:

"Fetva vermekte olduğun haberi bana iletilmedi mi, yani? -veya;

"...haberi bana iletildi." Halbuki sen emîr değilsin! İşin ağırlığını, ni'metinden istifade edene bırak!"[474]

Açıklama

Fetva vermek, bu konuda yetkili olan alime farz-ı kifâyedir.[475] Fakat bu iş en başta, görevleri arasında kadılık ve müftilik de olan[476] halifeye veya onun görevlendireceği vali, kadı, müfti gibi görevlilere düşer. Binaenaleyh, liyakatli bir görevlinin bulunduğu bir durumda, mesuliyeti büyük olan fetva verme işini ona bırakmak daha uygundur. Çünkü görevli olan kimse, işine mukabil devletten ücret almaktadır. O halde üzerine düşen görevin külfetini de yüklenmelidir.

Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- ile ilk dört halife dönemlerinde, görevi sadece fetva vermek olan resmi bir teşkilât yoktu. Bu işi, halife, vali ve kadıların yanında, fahri olarak beldenin alimleri yapmaktaydılar. İlk olarak Ömer b. Abdilaziz'in, Cafer b. Rabîa, Yezîd b. Ebî Habîb ve Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'i resmen müfti tayin ettiği nakledilmektedir. Böylece iftâ makamı resmî bir devlet müessesesi haline gelmiş oldu.[477]

21.Halka, Kendisinden Fetvası Sorulan Her Meselede Fetva Veren Kimse Hakkında

176. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) el-A'meş'den, (o) Ebû Va'il'den, (o da) İbn Mes'ûd'dan naklen haber verdi (ki ibn Mes'ûd) şöyle dedi:"

"Şüphe yok ki, halka, kendisinden fetvası sorulan her meselede fetva veren kimse mutlaka delidir."[478]

177. "Bize Sa'îd b. Amir, Hişâm'dan, (o) Muhammed'den, (o da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi (ki Huzeyfe) şöyle dedi:"

"İnsanlara ancak şu üç (grup insan) fetva verir: Devlet başkanı (imam) veya belde yöneticisi (vali) olan kimse, Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan (ayırdede)bilen kimse, -(Orada bulunanlar);

"Huzeyfe, dediler, bu(nu yapabilen) kimdir?".

"Ömer İbnu'l-Hattâb!" dedi veya yapmacık yapan (kendinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen, gösteriş budalası) ahmak!"[479]

178. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Hişâm b. Hassân'dan, (o) Muhammed'den, (o da) Ebu Ubeyde b. Huzeyfe'den (naklen) haber verdi. (Ebû Ubeyde) dedi ki Huzeyfe şöyle dedi:"

"Halka, ancak (şu) üç (kimseden) biri fetva verir: Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan (ayırdede)bilen kimse, -(Orada bulunanlar) dediler ki;

"Bu(nu yapabilen) kim?".

"Ömer İbnu'1-Hattâb!" dedi. Korkmayan buyruk sahibi (emîr), veya yapmacık yapan (kendinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen, gösteriş budalası,) ahmak!" Muhammed sonra şöyle dedi:

"Bu ikisinden biri hiç değilim. Üçüncüsü olmamayı da ümid ederim."[480]

Açıklama

Fetvayı ya devletin liyakatli resmi görevlisi veya, fahri olarak, liyakatli alim verir. Bunların dışında, ehil olmadığı halde fetva vermeye cür'et eden kimse, yüklendiği sorumluluğun farkında olmayan ahmak insandır.

Huzeyfe'nin sözünde nâsıh ve mensûhdan bahsedilmektedir. Meşhur tarife göre nâsıh, önceki şer'î bir hükmü (önceki bir âyet veya hadis hükmünü) kaldıran sonraki şer'î hüküm, (sonraki âyet veya hadis hükmüdür). Bu durumda, hüküm kaldırılan önceki şer'î hüküm mensûh ismini alır. Önceki şer'î bir hükmü sonraki şer'î bir hükümle kaldırmaya da nesh adı verilir. Fakat ilk dönem alimleri nesh kelimesini; mutlakı takyîd, âmmı tahsîs, zahiri te'vîl gibi meseleleri de içine alacak şekilde geniş mânâda kullanmışlardır. Bunun için, "Kur'an'ın nâsıhını mensûhundan ayırdedebilen" ifadesinden, Kur'an-ı Kerim'in ilâhî maksada muvafık anlaşılabilmesini sağlayan, "beyân"ın bazı inceliklerini bilmeyi de anlamak lâzımdır.[481]

179. "Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'den, (o) Müslim'den, (o) Mesrûk'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"

"Sizden kim bir bilgi biliyorsa onu söylesin. Bilmeyen de, bilmediği şey için; "Allah bilir!" desin. (Abdullah sözünün devamında şöyle dedi: Alim olan, kendisine bilmediği bir şey sorulduğunda; "Allah bilir!" der. Nitekim Allah, Resulüne şöyle buyurmuştur:

"De ki; ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben yapmacık yapanlardan, (yaptığı uydurmalarla peygamberlik taslayanlardan) değilim. "[482]

180. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Humeyd, Ebû Recâ'dan, (o da) Ebu'1-Muhelleb'den (naklen) rivayet etti ki, Ebû Musa hutbesinde şöyle dedi:"

"Kim bir bilgi biliyorsa, insanlara öğretsin. Hakkında bilgisi olmadığı şeyi söylemekten de sakınsın. Yoksa dinden çıkan ve, yapmacık yapanlardan, (kendisinde olmayan şeyi varmış gibi göstermek isteyen gösteriş budalalarından) olur."[483]

181. "Bize Ömer b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Atâ İbnu's-Sâ'ib'den, (o da) Ebu'l-Bahterî ve Zâzan dan (naklen) haber verdi ki onlar şöyle demişler: Ali şöyle dedi:"

"Bana, bilmediğim bir şey sorulduğunda, "Allah bilir!" diye cevap vermem, gönle ne hoş gelir."[484]

182. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Şerik, Ata İbnu's-Sâ'ib'den, (o) Ebu'l-Bahteri'den, (o da) Hz. Alî'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"

"Bilmediğin şeye, "Allah bilir!" diye cevap vermen, gönle ne hoş gelir!"[485]

183. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Umeyr b. Arfece rivayet edip (dedi ki) bize Rezin Ebu'n-Nu'man, Ali b. Ebî Tâlib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"

"Size, bilmediğiniz bir şey sorulduğu zaman, (ondan) kaçınız! (Rezîn) dedi ki;

"Nasıl kaçılır, ya Emîre'l-mü'minin?" Şöyle cevap verdi:
"Allah bilir! dersiniz."[486]
184. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerîr, Mansûr'dan, (o) Müslim el-Batin'den, (o da) Azra et-Temîmi'den (naklen) rivayet etti (ki Azra) şöyle dedi:"
"Ali, üç defa, "Gönle ne hoş gelir!" dedi. Orada bulunanlar dediler ki;
"Bu nedir, ya Emîre'l-Mü'minîn?" Şöyle cevap verdi:
"Adama bilmediği bir şey sorulup da, onun, "Allah bilir!" demesi.[487]
185. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ haber verip (dedi ki) bize Ali Mushir, Hişâm b. Urve'den, (o) babasından, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, bir adam ona yani İbn Ömer'e bir mesele sordu, o da;"
"O konuda hiç bir bilgim yok" dedi. Adam geri dönüp gidince İbn Ömer şöyle dedi:
"İbn Ömer'in söylediği şey ne güzel! Ona bilmediği bir şey soruldu da o,
"Bu konuda hiçbir bilgim yok" dedi."[488]
186. "Bize Yahya b. Hammâd rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Muğire'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"Bilmiyorum" (demek) ilmin yarısıdır."[489]
187. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki) bize Abdullah el-Ömeri, Nâfi'den (naklen) rivayet etti ki, bir adam, bir şey sormak için İbn Ömer'e geldi. O da;"
"(O konuda) hiçbir bilgim yok" dedi. Ardından, adamı uğurladıkdan sonra, yüzünü çevirdi ve şöyle dedi:
"İbn Ömer'in söylediği şey ne güzel! -İbn Ömer, kendisini kasdederek-, ona bilmediği bir şey soruluyor. O da; "(O konuda) hiçbir bilgim yok" dedi.[490]
188. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerir, Muğire'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Amir'e bir şey sorulduğu zaman,
"Bilmiyorum" derdi. Şayet ona tekrar başvurup (ısrar ederler idiyse) şöyle derdi:
"İstersen, eğer o konuda bir bilgim varsa, (yani olmadığına dair) senin için Allah'a yemin ederim!"[491]
189. "Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs'dan, (o) Eş'as'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Şirin) şöyle dedi:"
"Bana, bildiğim bir şeyin veya bilmediğim bir şeyin sorulmasına aldırmam. Çünkü ben, bana bildiğim bir şey sorulduğu zaman bildiğim şeyi söylerim, bilmediğim bir şey sorulduğu zaman ise, "Bilmiyorum" derim."[492]
190. "Bize Hârûn, Hafs'dan, (o da) el-A'meş'den (naklen) haber verdi (ki el-A'meş) şöyle dedi:"
"İbrahim'in hiç, ne "Şu helâldir", ne "Şu haramdır" dediğini duymadım. O sadece şöyle derdi:
"(Bunu) mekruh görüyorlardı, (bunu) müstehab görüyorlardı."[493]

22. Zamanın Değişmesi Ve Zaman İçinde Sonradan Olacak Şeyler

191. "Bize Ya'la haber verip (dedi ki) bize el-A'meş, Şakik'den, onun şöyle dedğini rivayet etti: Abdullah dedi ki;"
"İçinde büyüğün kuvvetten düşeceği, küçüğün yükseleceği, halkın da onu sünnet edinecekleri, sonra da değiştirildiğinde, "Sünnet değiştirildi!" diyecekleri bir fitne sizi kapladığı zaman haliniz ne olacak? (Orada bulunanlar);
"Bu ne zaman (olacak), Ebû Abdirrahman!" dediler. Şöyle karşılık verdi:
"(İbadetlerin zahiri şekilleriyle yetinip öze varmayan; mânasını anlamadan, anladıklarını uygulamadan Kuran okuyan) "kurrâ"nız çoğaldığı, fakihleriniz azaldığı, buyruk edicileriniz (emirleriniz, âmirleriniz) çoğaldığı, güvenilir kişileriniz azaldığı ve ahiret ameli karşılığında dünya(lık şeyler)in peşine düşüldüğü zaman!"[494]

Açıklama

Bu haberde müslümanların istikbaldeki durumları ile ilgili bilgiler verilmektedir. İstikbale ait bu gibi meselelerdeki sahâbi açıklamaları, bu meseleler ancak vahiyle bilinebileceği için, hükmen merfu sayılmaktadır. Yani onun bu bilgileri, açıkça söylemese de, Hz. Peygamber'den duyup öğrendiği kabul edilmektedir. Ancak bu durumda sahâbinin ehl-i kitaptan rivayette bulunan biri olmaması gerekir.
Haberde müslümanların uğrayacakları büyük bozulmaya işaret edilmiştir. İlerde vukubulacak bu bozulma çok köklü olacak ve müslümanlar öz kültürlerine öyle yabancılaşacaklar ki bütün değerleri altüst hale gelecektir. Bu halde bütün güzel ve iyi hasletler yerlerini bunların zıtlarına bırakacaktır. Müslümanların idâri birliği bozulacak, din istismar konusu olacaktır. Bu çarpık durumun değiştirilip yerlerine İslâmî değerlerin yeniden getirilmek istenmesine, "sünnet" yani "İslâmi düzen" değiştirilmek isteniyor, nazarıyla bakılacağının haber verilmesi, meydana gelecek değerler kargaşası ve yabancılaşmanın vahim boyutlarını göstermektedir. Fakat, haberden, öze dönüşün tahakkuk edeceği de anlaşılmaktadır. Çünkü, "sünnet değiştirildi!" dense de "fitne" değiştirilecektir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu: *"İslâm garîb olarak başladı ve, başladığı gibi, garîb olarak tekrar gelecektir. Ne mutlu garîblere!"*[495] Burada garîblere mutluluk dilenmesi de neticenin müsbet ve hayırlı olacağına işarettir. İslâm, başta, görülmedik garîb bir gelişme seyri gösterdiği gibi sonda da benzer bir gelişme gösterecektir. Bu gelişmeye katkısı olanlara ne mutlu!
Haberde işaret olunan bozulma sebepleri ve bunların sıralanışı dikkat çekicidir: İlim ve ibadet hayatı bozulacak, bunlara dayanmayan idare sarsılacak, parçalanacak ve toplumda değerler-değerlendirmeler kargaşası başlayacak.
"Kurrâ'" aslında âbid, zâhid, salih kimseler demektir. Bu isim önceleri âlim ve zahidleri içine alacak şekilde, dindar ve ilim sahibi kimselere verilirken, sûfîler arasında, Kur'an okusun veya okumasın çokça ibadette bulunanlara alem olmuştu. Bazılarına göre kurra', zahidlerin bilinen en eski isimleridir. Fakat bu isim, zamanla, ibadetin daha çok zahirî şekilleriyle yetinip meselenin özüne intikal edemeyen kimseler için kullanılır olmuştur. Bunun için pek çok sufînin, kurrâ'yı tenkid eden sözleri vardır. [496] Abdullah'ın (radıyallahu anlı) haberinde de bu çeşit kurrâ' söz konusudur. Kurrâ'nm mukabilinde kullanılan fakîh (c-fukahâ) ise, derin kavrayışlı, meseleleri gereği gibi anlayan alim kimse demektir. Bir ıstılah olarak da İslâm hukuku alimine fakîh denmiştir.[497]
192. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'dan, (o) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"İçinde büyüğün kuvvetten düşeceği, küçüğün[498] yükseleceği, kendisinden bir şey terk edilince de; "Sünnet terkedildi!" denileceği bir fitne sizi kapladığı zaman haliniz ne olacak?". (Orada bulunanlar):
"Bu ne zaman (olacak?)" dediler. Şöyle cevap verdi:
"Alimleriniz ölüp gittiği, cahilleriniz çoğaldığı, kurranız arttığı, fakîhleriniz azaldığı, buyruk edicileriniz (emirleriniz, âmirleriniz) çoğaldığı, güvenilir kişileriniz azaldığı, ahiret ameli karşılığında dünyalık şeylerin peşine düşüldüğü ve dinden başka şey için ilim (fıkıh) tahsil edildiği zaman."[499]
193. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip şöyle dedi:"
"Bana haber verildi ki (önceleri) şöyle deniyordu: İbadetten başka bir şey sebebiyle ilim (fıkıh) tahsil edenlerle, şüpheler sebebiyle haramları helal sayanların vay haline!"[500]
194. "Bize Yahya b. Ebî Zâ'ide'nin âzâdlısı Salih b. Süheyl haber verip (dedi ki) bize Yahya, Mucâlid'den, (o) eş-Şa'bî'den, (o) Mesrûk'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Size hiçbir sene gelmeyecektir ki o, kendisinden önceki (seneden) daha şerli olmasın. Şunu bilki ben, bir seneden daha bereketli-bol bir sene, bir emirden daha hayırlı bir emîr demek istemiyorum. Fakat (şunu demek istiyorum): Alimleriniz, hayırlılarınız ve fakîhleriniz ölüp gidecek, sonra onların yerini tutacak birini bulamayacaksınız. (Nihayet) işleri kendi görüşleriyle mukayese edip (hüküm verecek) bir topluluk gelecek."[501]
195. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verdi. (O dedi ki) bize Yahya b. Süleyman rivayet etti. O dedi ki: Dâvûd b. Ebî Hind'i, İbn Sirin'den, onun şöyle dediğini (naklederken) işittim:"
"Kıyas yapanların ilki İblîs'dir. Güneş ve aya da, başka yolla değil, ancak kıyas aletleri ile (kıyaslamalar sebebiyle) tapılmıştır."[502]
196. "Bize Muhammed b. Kesir, İbn Şevzeb'den, (o) Matar'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Hasan) şu ayeti:"
"Beni ateşden yarattın, onu ise çamurdan yaratdın"[503] âyetini okudu, (sonra) şöyle dedi:

"İblîs kıyas yaptı. O, kıyas yapanların ilkidir."[504]

Açıklama

Allah Teâlâ Hz. Adem'i yaratıp, meleklere ve bu arada İblîs'e ona secde etmelerini emredince İblîs bu emre uymamış ve hissiyatına uyup kibirlenerek, üstelik buna bir de ilim süsü vererek;
"Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşden yaratdm, onu ise.çamurdan yaratdın" demişti. O böylece, yaratılışları ile ilgili doğru önermelerden hayırlı olmak gibi yanlış neticeler çıkarmak istemiş, doğru ile yanlışı karıştırmış ve âlemde şeytanlık ve karıştırmanın ilk örneğini vermiştir. İblîs bu sözüyle bir çok hatalar yaptırmıştır.[505] Konumuzu ilgilendiren tarafıyla o, nassın (burada, Hz. Adem'in üstünlüğünü belirten âyetlerle secde etme emrinin) bulunduğu yerde kıyas yapmıştır. Nassın bulunduğu yerde kıyas yapılamaz. Binaenaeyh, İblîs'in kıyası, diğer kıyas hataları bir tarafa, bu yüzden fasid kıyastır. Böyle bir kıyas, kıyası bir delîl olarak kabul edenlerce de merdûddur. Netice olarak' mahlukattan ilk kıyas yapanın İblîs olduğu doğru ise de, kıyası fâsid olduğu için her türlü kıyası kötülemeye delil olamaz.[506]
197. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, İsmail b. Ebî Hâlid'den, (o) eş-Şa'bi'den, (o da) Mesrûk'dan naklen haber verdi ki o (yani Mesrûk) şöyle dedi:"
"Doğrusu ben kıyas yapıp da ayağımın (hak yoldan) kaymasından korkuyor, ürperiyorum."[507]
198. "Bize Sadaka İbnul-Fadl haber verip (dedi ki) bize Ebû Hâlid el-Ahmer, İsmail'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"Vallahi, şüphe yok ki siz kıyas aletlerim (kıyaslamaları) alır-kabul ederseniz muhakkak helâli haram, haramı helâl yaparsımz."[508]
199. "el-Hasan b. Bişr haber verip (dedi ki) bize babam, İsmail'den (o da) Amir'den (naklen) haber verdi ki o (yani Amir) şöyle derdi:"
"Ne dersin (görüşün nedir?)",
"Ne dersin (görüşün nedir?)" (sözleri) bana ne sevimsiz gelir! Adam arkadaşına (bir şey) soruyor ve,
"Ne dersin?" diyor!
"(Amir) kıyas da yapmazdı."[509]
200. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd, ez-Zibrikân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ebû Vâ'il bana, "ere'eyte: Ne dersin?" diyen (ehl-i re'y ile) oturmamı yasakladı."[510]
201. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize İbn Uyeyne, ismail'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) haber verdi (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"Şayet şunlar Hz. Peygamber'in -salallahu aleyhi ve sellem- zamanında olsalardı, Kuranın tamamı, "Sana sorarlar, sana sorarlar" (diye başlayan âyetler şeklinde) inerdi.[511]
202. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bana Muhammed -ki o İbn Talha'dır.- Meymûn Ebû Hamza'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana İbrahim dedi ki;"
"Ebû Hamza, vallahi ben muhakkakki (bazı meseleler hakkında) konuşmuşumdur. Eğer bir kaçış yolu bulsaydım konuşmazdım. Doğrusu, içinde benim, Kûfelilerin fakîhi olduğum bir zaman kötü bir zamandır!"[512]

Açıklama

İbrahim b. Yezîd b. Kays (v. 96), büyük alimler yetiştirmiş olan Nehaî ailesine mensub büyük bir alimdir. O re'y ekolünün yani hanefi mezhebinin tâbiûn nesli içindeki en mühim dayanaklarından biridir. İbrahim en-Neha'î, amcası Alkame'den, Alkame de Abdullah b. Mesûd'dan ilim almıştı. İbrahim'den de Hammâd b. Süleyman, Hammâd'dan ise Ebû Hanife tahsil-i ilim etmişlerdi. Ebû Hanife onun hakkında;
"İbrahim en-Neha'î hiç şüphesiz fikıhta Salim b. Abdillah'dan daha kuvvetlidir" demişti.[513] Bunun için İbrahim'in yukarıdaki sözü onun büyük tevâzuunun bir ifadesidir.[514]
203. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Leys'den, (o da mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki Mücahid) şöyle dedi:"
"Ömer, -sözdekini kasdederek- "ölçüştürmekden (yani kıyas yapmaktan) sakın!" demişti."[515]
204. "Bize Haccâc el-Basrı haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr el-Huzelî, eş-Şa'bî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Şureyh'ın yanında idim, ona Murâd'lı bir adam geldi ve şöyle dedi:
"Ebû Umeyye! Parmakların diyeti nedir?" "(Her parmak için) onar, onar (deve)" karşılığını verdi. (Adam); "Allah Allah! Şu ikisi -serçe parmağıyla baş parmağını birleştirmişti- bir mi?" dedi. Bunun üzerine Şureyh şöyle dedi:
"Allah Allah! Kulağınla elin bir mi? Çünkü kulağı saç, yuvarlak başlık ve sarık örter. Onda da yarım diyet, elde de yarım diyet vardır. Yazıklar olsun sana! Muhakkak ki sünnet sizin kıyasınızı geçmiştir. Binaenaleyh (sünnete) uy, bid'at işleme! Zira sen "eser"e (yani Hz. Peygamber -salallahu aleyhi ve sellem- ve sahabeden -radıyallahu anhum- gelen esaslara) tutunduğun sürece sapıtmazsın."
Ebû Bekr dedi ki; sonra eş-Şa'bî bana şöyle dedi:
"Hüzelî! Şayet sizin Ahnef'iniz (yanı en akıllı adamınız) ve beşiğindeki şu bebek öldürülse, bunların diyeti bir olur mu?",
"Evet" dedim.
"Peki kıyas nerede?" dedi.[516]

Açıklama

Bu haberden açıkça anlaşılmaktadır ki zemmedilen kıyas, hakkında nass bulunan meselelerde yapılanı gibi, fâsid kıyastır. Hz. Peygamber parmakların,[517] elin[518] ve kulağın[519] diyetlerini [520] açıklamıştır. Artık onlar hakkında fikir yürütmeye mahal yoktur.[521]
205. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'îd, Rabî'a b. Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muâz b. Cebel dedi ki;"
"(Zaman gelecek,) Kur'an insanlara açılacak. Öyleki onu kadın, çocuk, erkek (herkes) okuyacak derken adam diyecek ki, Kur'an'ı okudum ama bana uyan olmadı. Vallahi onu, onların içinde uygulayacağım (veya "ona okuyarak içlerinde namaz kılacağım.") Belki bana uyan olur. Bunun üzerine onu onları içinde tatbik eder. Ama (yine) kendisine uyan olmaz. O zaman der ki; Kur'an'ı okudum, bana uyan olmadı. Onu içlerinde uyguladım, bana uyan olmadı. Vallahi evimde bir mescid (yeri) çevireceğim. Belki bana uyarlar. Bu sebeple evinde bir mescid (yeri) çevirir. Ama (yine) kendisine uyulmaz. O zaman der ki; Kur'an'ı okudum, bana uyan olmadı, onu içlerinde uyguladım, bana uyan olmadı, evimde bir mescid (yeri) çevirdim, (yine) bana uyan olmadı. Vallahi onlara, mutlaka, ne Allah'ın Kitâbı'nda bulamayacakları, ne de Resûlullah'dan (-salallhu aleyhi ve sellem-) duymadıkları bir haber getireceğim. Belki bana uyulur." Muâz dedi ki;
"İşte onun getirdiğinden sakının. Çünkü onun getirdiği şey sapıklıktır."[522]

23. (Dayanaksız) Görüşleri Kabul Etmenin Mekrûhluğu

206. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Mâlik -ki o ibn Miğvel'dir- rivayet edip dedi ki; eş-Şa'bî bana şöyle dedi:"
"Şunların sana Resûlullah'dan -salallahu aleyhi ve sellem- rivayet ettiklerini al, kabul et. Kendi görüşleriyle söylediklerini ise helaya at!"[523]
207. "Bize el-Abbâs, Sufyân'dan, (o da) Zeyd b. Hubâb'dan (naklen) haber verdi (ki, o şöyle demiş:) Bana Recâ' b. Ebî Seleme haber verip (dedi ki; Abde b. Ebî Lubâ'be'yi, şöyle derken duydum:"
"Zamanımın şu insanlarından, onların bana (bir şey) sormamalarını, benim de onlara (bir şey) sormamamı yeğledim. Onların her biri sadece; "Ne dersin? Ne dersin?" diyor."[524]
208. "Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Asım b. Behdele, Ebû Vâ'il'den, (o da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bir gün bize bir çizgi çizdi. Sonra, *"Bu, Allah'ın yoludur"* buyurdu. Ardından bunun sağından solundan bazı çizgiler çizdi. Sonra, *"Bunlar (bir takım) yollardır. Onlardan her yolun başında, ona çağıran bir şeytan vardır."* buyurdu. Sonra da şu âyet-i okudu: *"Şüphesiz ki (emretdiğim) bu (yol) benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. (Başka aykırı) yollara tâbi olmayın. Sonra sizi onun (yani Allah'ın) yolundan ayırır."*[525]
209. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Verkâ, İbn Ebî Necîh'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki Mücâhid,

âyette geçen) "(Başka aykırı) yollara tâbi oma!"yı, "Bid'atlara ve şübheli şeylere (tâbi olma!") diye tefsir etmiştir."[526]
210. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Amr b. Yahya haber verip dedi ki;"
"Babamı, babasından (naklen) şöyle rivayet ederken duydum: (Babam) dedi ki sabah namazından önce Abdullah b. Mes'ûd'un kapısının önünde otururduk. Çıktığında, onunla beraber mescide giderdik. Neyse (bir gün) Ebû Musa el-Eş'arî yanımıza geldi ve;
"Ebû Abdirrahman (yani Abdullah b. Mesûd) şimdiye kadar yanınıza çıktı mı?" dedi.
"Hayır" dedik. O da bizimle beraber oturdu. Nihayet (Abdullah) çıktı. Çıkınca toptan ona ayağa kalktık. Sonra Ebû Musa ona şöyle dedi:
"Ebû Abdirrahman! Biraz önce mescidde yadırgadığım bir durum gördüm. Ama yine de, Allah'a şükür, hayırdan başka bir şey görmüş değilim. (Abdullah)
"Nedir o?" diye sordu. O da;
"Yaşarsan birazdan göreceksin" dedi (ve) şöyle devam etti:
"Mescidde halkalar halinde, oturmuş, namazı bekleyen bir topluluk gördüm. Her halkada (idareci) bir adam, (halkadakilerin) ellerinde de çakıl taşları var. (idareci):
"Yüz defa Allahu ekber deyin" diyor, onlar da yüz defa Allahu Ekber diyorlar. Sonra, yüz defa Lâ İlahe İllallah, deyin diyor, onlar da yüz defa Lâ ilahe İllallah diyorlar. Yüz defa Sübhanallah deyin diyor, onlar da yüz defa Sübhanallah diyorlar." (Abdullah b. Mes'ûd);
"Peki onlara ne dedin?" dedi. "Senin görüşünü bekleyerek -veya "senin emrini bekleyerek" -onlara bir şey söylemedim." dedi. Dedi ki;
"Onlara kötülüklerini sayıp (hesab etmelerini) emretseydin ve, (bununla) iyiliklerinden hiçbir şeyin zayi edilmeyeceğine dair onlara güvence verseydin ya!" dedi. Sonra gitti, biz de onunla beraber gittik. Nihayet o, bu halkalardan birine geldi, başlarında durdu ve şöyle dedi:
"Bu, yaptığınızı gördüğüm nedir?" Dediler ki;
"Ebû Abdirrahman! (Bunlar) çakıl taşları. Onlarla Ellahu Ekber, Lâ ilahe İllallah ve Sübhanallah deyişleri sayıyoruz." (Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki;
"Artık kötülüklerinizi sayıp (hesab edin)! Ben, iyiliklerinizden hiç bir şeyin zayi edilmeyeceğine kefilim. Yazıklar olsun size! Ey Ümmet-i Muhammed, ne çabuk helak oldunuz! Peygamberinizin -salallahu aleyhi ve sellem- şu sahabesi (içinizde hâlâ) bolca bulunmakta. İşte onun elbiseleri, (henüz) eskimemiş; kabları, (henüz) kırılmamış. Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, sizler kesinlikle (ya) Mu-hammed'in dininden daha doğru yolda olan bir din üzerindesiniz (-ki bu imkânsızdır.) veya bir sapıklık kapısı açmaktasınız." Onlar;
"Vallahi, Ebû Abdirrahman, biz, başka bir şey değil, sadece hayrı (elde etmeyi) istedik" dediler. (O da) şöyle karşılık verdi;
"Hayrı (elde etmek) isteyen niceleri vardır ki onu hiç elde edemeyeceklerdir. Resûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- bize haber vermişdi ki; Kur'an'ı okuyacak olan bir topluluğun (bu okuyuşları sadece dilde kalacak), onların köprücük kemiklerini ileriye geçmeyecek. Vallahi, bilmiyorum, belki onların çoğu sizdendir." Sonra (Abdullah) onlardan yüz çevirdi.
(Amr b. Yahya'nın dedesi) Amr b. Selime, bundan sonra şöyle dedi:
"Bu halkalardaki (insanların) tamamını, en-Nehrevân olayında, haricîlerin yamnda bize karşı vuruşurken gördük."[527]

Açıklama

Belirli kelime veya cümleleri tek veya toplu olarak okumaya, tekrar etmeye "zikr" denilmektedir. Yukarıdaki haberde böyle bir zikr söz konusudur. Dünya ve ahiret mutluluğunu isteme (dua), Kur'an okuma, ilimle meşgul olma, nafile namaz kılma gibi amellere de zikr dendiği vakidir. Zikr dil, kalb veya vücut organlarıyla olabilmektedir. Allah'ı tesbihle, ona hamdetmeyle, onu ululamayla, yüceltmeyle alâkalı kelime veya cümleleri söylemek dilin zikridir. Cenab-ı Hakk'ın zat ve sıfatlarının delillerini, ahkâmına muttali olmak için ilâhi emirlerin hikmet ve delillerini, mahlûkatın sırlarını düşünmek kalbin zikridir. Allah'a ve Resulüne itaat etmeye garkohnak da vücud organlarının zikridir. [528] Zikre teşvik eden bir çok âyet ve hadis vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Öyle ise beni anın (zikredin) ki ben de sizi anayım."*[529] *"Ey insanlar, Allah'ı çok anın ve onu sabah-akşam tesbih edin."*[530] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-de; *"Dilin daima Allah'ı zikirle ıslak olsun"* buyurmuştur.[531] Hz. Peygamber'in, bazı kelime ve cümlelerin tekrar edilerek okunmasını tavsiye eden, zikir meclislerini öven hadisleri de vardır. Örnek olarak şunları kaydedebiliriz: "Allah'ı -azze ve celle- zikretmek üzere oturan her topluluğu melekler çepeçevre kuşatır, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekinet (huzur) iner ve Allah onları, katındakilerin içinde zikreder. " [532] "Allah'ın, zikredenleri araştırmak üzere yollarda dolaşan bir kısım melekleri vardır. Bunlar, Allah'ı zikreden bir topluluk bulunca:
"Muhtaç olduğunuz şeye gelin!" diye birbirlerine seslenirler..."[533]
"Kim günde yüz defa "Sübhanellahi ve bi-hamdihi" derse, hataları, deniz köpüğü gibi (çok) da olsalar, ondan atılır. " [534] "Allah'ın en sevdiği sözler dört (tanedir): Sübhanallah, el-Hamdulillah, Lâ İlahe İllallah, Allahu Ekber. Bunların hangisiyle b'aşlasan sana zarar vermez. [535] Bu bilgiler ışığında yukarıdaki habere baktığımızda Abdullah b. Mes'ûd'un (radıyallahu anh), mescidde zikir yapanlara i'tiraz etmesinin, zikrin kendisinden kaynaklanmadığını anlarız. İtirazın sebebi zikrin yeri ve şeklidir. Mescidde yapılan böyle bir zikir, zamanla bütün müslümanlarca dinin gereği olarak anlaşılıp yapılacak bir ibadet halini alabilirdi. Bu ise, kınanan bidatlardan biri olurdu. Bir kişinin başkanlığında, onun komutlarıyla yapılan şekli bir "zikr"de tenkid konusu yapılmış olabilir. Zikredilen merfû hadiste ve, söz konusu "zikir meclisi"ne katılmış olanların ilerde, şekli mutaassıb dindarlıklarıyla bilinen haricilerin saflarında görülmüş olmalarında da bu son hususa işaret vardır.
Nehrevân, Bağdâd ile Vâsıt arasında bir yerin adıdır. Burası, Hz. Ali ile Hariciler arasında h. 37 (veya 38) yılında vukubulan ve Hz. Ali'nin zaferi ile sonuçlanan savaş dolayısıyla meşhur olmuştur.[536]
211. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki) bize el-A'meş, Habîb'den, (o da) Ebû Abdirrakman'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebû Abdirrahman) şöyle dedi: Abdullah dedi ki;"
"(Sünnete) uyunuz, bid'at işlemeyiniz. Zira (uyulması gereken şeylerin tesbiti sizin yerinize yapılmıştır."[537]
212. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Süleym rivayet edip (dedi ki) bana Ca'fer b. Muhammed, babasından, (o da) Câbir b. Abdillah'dan (naklen) rivayet etti (ki Câbir) şöyle dedi:" "(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad etti de Allah'a hamd ü senadan sonra şöyle buyurdu:
"En üstün yol Muhammed'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yoludur. İşlerin en kötüleri, sonradan ortaya çıkarılanlardır. Her bid'at da delâlettir. "[538]
213. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) Eşlem el-Minkari'den, (o da) Bilâz b. İsmet'den (naklen) haber verdi (ki Bilâz) şöyle dedi:"
"Abdullah b. Mesudun, cuma gecesinin akşamı olduğu zaman kalkmış konuşurken, şöyle dediğini işitmiştim:" "Şüphe yok ki en doğru söz Allah'ın sözü ve (yine) şüphe yok ki en güzel yol, Muhammed'in yoludur. Bedbaht, annesinin karnında bedbaht olan kimsedir. Râvîlerin en kötüleri, yalan (söz ve haberler) rivayet edenlerdir. İşlerin en kötüleri, sonradan ortaya çıkarılanlardır. Gelecek olan herşey ise yakındır."[539]
214. "Bana Muhammed b. Uyeyne, Ebu İshak el-Farazi'den, (o) Leys'den, (o) Eyyub'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi(ki İbn Sirin) şöyle dedi:"
"Hiçbir kimse bir bid'ata tutunup da ondan sonra(tekrar) sünnete dönmüş, müracaat etmiş değildir."[540]
215. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) biz Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o) Ebû Kılâbe'den, (o) Ebû Esmâ'dan, (o) Sevbân'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti ki," o (yani Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ben ümmetim hakkında sadece saptırıcı önderleden endişe ediyorum."[541]
216. "Bize Ahmed b. Abdillah Ebu'l-Velîd el-Here vî haber verip (dedi ki) bize Mu'âz b. Muâz, İbn Avn'dan, (o) Amr b. Sa'îd'den, (o) Ebû Zur'a b. Amr b. Cerir'den, (o da) Hayye bint Ebî Hayye'den (naklen) rivayet etti (ki Hayye) şöyle dedi:"
"Öğlenin tam sıcağında bir adam yanımıza girdi. Ben de, "Allah'ın kulu! Nereden geldin?" dedim. Şöyle karşılık verdi:
"Ben ve bir arkadaşım, aradığımız bir şey için geldik. Arkadaşım, aradığımız şeyin peşine gitti. Ben de gölgelenmek ve içecek bir şey içmek için (buraya) girdim. Bunun üzerine ben kalkdım, biraz ekşi süt aldım, -Belki, "Bunun üzerine ben kalktım, ekşi ayran aldım" demişti.- ve bundan ona ikram ettim. O da içti, ben de içtim. (Hayye) dedi ki;
"Onu kuvvetli bir tahminle tanıdım. Bunun için;
"Allah'ın kulu, sen kimsin?" dedim. O da;
"Ben Ebû Bekr'im" dedi.
"Sen, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, (namım) duymuş olduğum sahâbisi Ebû Bekr misin?" dedim "Evet" dedi. (Hayye) dedi ki;
"O zaman ben, Has'am'la yaptığımız savaşı, cahiliye döneminde birbirimizle yaptığımız savaşı, Allah'ın getirdiği dostluk ve anlaşmayı, çadırların iplerini (bağlamasını, yani cemiyette birliği sağlamasını) zikrettim, -(Ahmed dedi ki; rivayetin bu yerinde) İbn Avn parmaklarını birbirine

kenetlemişti, Muâz da onu bize tavsif etmişti. (Dârimi dedi ki;) Ahmed de (parmaklarını) kenetlemişti.-, sonra şöyle dedim:
"Allah'ın kulu! İnsanların bu durumunun ne zamana kadar (devam edeceğini) sanıyorsun?".
"Önderler dosdoğru yolda oldukları sürece!" dedi.
"Önderler ne (demek?)" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Seyyid görmedin mi? Hani obada olur da, (oba halkı) ona uyup itaat ederler. İşte bunlar dosdoğru yolda oldukları sürece."[542]
217. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Sa'd, babasından, (o) Adiyy b. Ertât'ın bir kardeşinden, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) haber verdi (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:" Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki sizin için korktuğum şeylerin en korkutucusu saptırıcı önderlerdir. "[543]
218. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Beyân Ebû Bişr'den, (o da) Kays b. Ebû Hâzim'den (naklen) rivayet etti (ki Kays) şöyle dedi: Ebû Bekr (radıyallahu anh), Ahmes (kabilesin)den Zeyneb isimli bir kadının yanına girdi. (Kays) dedi ki;" (Ebû Bekr), onun konuşmadığını gördü. Bunun üzerine;
"Nesi var, konuşmuyor?" diye sordu.
"Susarak hac yapmaya niyet etmiş" dediler. O zaman ona;
"Konuş, dedi, çünkü bu helâl değildir. Bu, câhiliyye işi bir harekettir." (Kays) dedi ki, o da konuştu ve:
"Sen kimsin?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Muhacirlerden bir kişiyim" dedi.
"Muhacirlerin hangisinden?" dedi.
"Kureyş'den" diye cevap verdi. "Kureyş'in hangisinden?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Doğrusu sen çok soran birisin. Ben Ebû Bekr'im" dedi. (Bunun üzerine Zeyneb);
"Allah'ın, câhiliyye (döneminden) sonra getirdiği bu iyi halde ne kadar kalacağız?" diye sordu. Ebû Bekr (radıyallahu anh) buna şöyle cevap verdi:
"Önderleriniz sizinle dosdoğru oldukları (veya size karşı dosdoğru hareket ettikleri) sürece bu (hal) üzere kalacaksınız." (Zeyneb);
"Önderler de ne?" dedi. (Hz. Ebû Bekr);
"Kavminin başkanları ve ileri gelenleri yok mu, (hani) onlara emrediyorlar, onlarda onlara itaat ediyorlar?" dedi. "Evet" diye karşılık verdi. (Hz. Ebû Bekr de);
"İşte onlar halkınız karşısındaki bunlar gibidir" dedi.[544]

Açıklama

Son bir kaç hadiste "önder" diye tercüme ettiğimiz imam (c. eimme) kelimesi; kendisine uyulan kimse, halife, başkan, devlet başkanı, rehber... gibi mânâlarda kullanılmaktadır. Bu hadislerde öncelikle devlet başkanları söz konusudur. Devlet başkanları büyük yetkilere sahiptirler. İslâm nizamında, gayr-ı meşru olmayan emirlerinde müslüman devlet başkanlarına itaat mecburiyeti vardır. Bu sebeple toplum hayatında, bu arada toplumun kültürel hayatında onların oynayabileceği rol çok mühimdir. Devlet başkanlarını da, tabiatiyle, devlet erkâmyla birlikte düşünmek lâzımdır. İşte toplumun iyi ve kötü hali, devlet başkanında bütünleşen üst düzey devlet idarecileriyle çok yakından alakadardır. Toplumun bozulmasına sebeb olabilecek en endişe verici husus da, bunun için, halkı hak yoldan saptıracak idarecilerdir. Meşru itaat imkânından da istifadeyle onların girişecekleri saptırma faaliyetleri fazlasıyla etkili olur. Bu etkinin gücü; "İnsanlar devlet başkanlarının dini üzeredirler" diyecek kadar kuvvetlidir. Nitekim Hz. Peygamber de, Bizans İparatoruna gönderdiği İslâm'a davet mektubunda şöyle buyurmuştu: "Müslüman ol, kurtul! Allah da sana sevabını iki kat versin. Şayet yüz çevirirsen, şüphe yok ki çiftçilerin (tebaanın) günâhı senin boynunadır (Buhâri, Bedu'1-Vahy, 6 (1/6).
Bundan dolayı devlet başkanlanmn iyi haline özel i'tina gösterildiğini müşahede etmekteyiz. Onların iyiliğini, hayrını istemek dinin ta kendisi sayılmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Din, Allah'ın, Resulünün, müslümanlann önderlerinin ve bütün (müslümanların) hayrını istemekten ibarettir. "*[545] *"Önderlere kötü söz söylemeyiniz. Allah'dan onların iyilik ve doğruluğuna dua ediniz. Zira onların iyilik ve doğrulukları sizin için iyilik ve doğrulukdur."*[546] Fudayl b. İyâd da şöyle demiştir:
"Şayet kabul edilecek bir duam olsa bunu ancak önder (devlet başkanı) için yaparım. Çünkü bunu kendime yapsam, (faydası) beni aşmaz. Ama ona yapsam, önderin iyi hali, insanların ve memleketlerin iyi hali(ne sebeb) olur."[547]
219. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Mehdi, Sufyân'dan, (o) Vâsıl'dan, (o da) Âize isimli bir kadından (naklen) rivayet etti (ki Âize) şöyle dedi:"
"İbn Mesûd'u erkek ve kadınlara tavsiyede bulunurken gördüm, o şöyle diyordu:
"Kadın, erkek, sizden kim (fitne zamanına) kavuşursa ilk yola (ilk duruma uymağa) baksın, ilk yola, (ilk duruma uymağa) baksın! Çünkü biz fıtrat üzereyiz." Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki,
"(Arapça metinde geçen) "es-semt" kelimesi "yol" demektir."[548]

Açıklama

"Fıtrat"; yaradılış, ilk yaradılış, tıynet, din, millet gibi mânâlara gelmektedir. Abdullah b. Mes'ûd (radıyallahu anh) kendilerinin yani sahâbe-i kiramın, insanların tasarruflarıyla bozulmamış olan ilk yaratılışa uygun bir hayat tarzı, bir din üzerinde olduklarına işaret etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hz. peygamberin şahsında onlara ve bütün müslümanlara böyle olmalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"O halde sen yüzünü bir muvahhid olarak dine, Allah'ın o fıtratına çevir ki, o, insanları bunun üzerine yaratmışdır. Allah'ın yaratışına (hiçbir şey) bedel olmaz. Bu, dimdik ayakda duran bir dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler. "*[549] İnsanın içinde, dış etkilenmelerden azade olduğunda hak dine karşı tabî bir temayül vardır. Bu fıtrattır. İnsanlar bu fıtrat üzere yani hakkı anlayıp kabul etmeye kabiliyetli olarak yaratılmışlardır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Her doğan çocuk, başka değil, ancak fıtrat üzere doğar..."*[550] İnsanın maddi ve mânevi varlığına en uygun bir şekilde düzenlenmiş olan fıtrat dini, uzun asırlar boyu insanlar tarafından değiştirilmeye çalışılmış, fakat peygamberler vasıtasıyla sapmalar önlenmiş ve en son olarak Hz. Peygamber vasıtasıyla fıtrat dini, artık değiştirilmemek üzere ilk haline insanın yaradılışına uygun olan din haline döndürülmüştür. Hz. Peygamberin bir hadisi şöyledir: *"(Allah) zamanı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki şekline döndürmüştür,.. "*[551] Binaenaleyh Hz. Peygamber ve sahabenin sünneti, din uygulamaları örnek alınmalıdır.[552]
220. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki) bize Ali -ki o İbn Mushir'dir. Ebû İshak'dan, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Ziyâd b. Hudeyr'den (naklen) haber verdi (ki Ziyâd) şöyle dedi:"
"Bana Ömer (radıyallahu anh);
"Biliyor musun, İslâm'ı ne yıkar? " diye sordu.
"Hayır" dedim. Şöyle açıkladı:
"Onu alimin hatası (sürçmesi), münafıkın Kuran vasıtasıyla mücâdelesi, saptırıcı önderlerin hükmü!"[553]
221. "Bize Harun, Hafs b. Gıyâs'dan, (o) Leys'den, (o) el-Ha-kem'den, (o da) Muhammed b. Ali'den (naklen) haber verdi (ki Muhammed b. Ali) şöyle dedi: İşi-gücü çekişme olan mücâdele erbâbıyla bir arada oturma, (konuşma!). Çünkü onlar Allah'ın âyetleri hakkında (yersiz, delilsiz sözlere) dalarlar."[554]
222. "Bize el-Hüseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme, Şerîk'den, (o) el-Mubârekden, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'a yemin olsun ki, sünnetleriniz ikisinin arasında, yani haddi aşanla (Hak'dan) uzak kalan arasında (kalmıştır). Binaenaleyh o (sünnetlere uymada) sabrediniz. Çünkü sünnet ehli, eskiden insanların en azı idiler. Onlar gelecekte de insanların en azı olacaklardır. (Sünnet ehli) ne haddi aşanlarla azgınlıklarına, ne de bidatçıarla bidatlerine gitmemiş, Rabb'lerine kavuşuncaya kadar sünnetlerine (uymada) sabretmiş olan kimselerdir. O halde, inşaallah, siz de böyle olunuz."[555]
223. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize İsa b. Yûnus, el-A'meş'den, (o) Umâre ve Mâlik İbnu'l-Haris'den, (onlar) Abdurrahman b. Yezîd'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Sünnet dahilinde orta yolla çalışmak, bidat içinde var gücüyle çalışmakdan daha hayırlıdır."[556]

24. Alimlere Uyma

224. "Bize Mansûr b. Seleme el-Huzâ'î, Şerîk'den, (o) Ebû Hamza'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Ben öyle topluluklara kavuşdum ki şayet onlardan biri bir tırnak(lık yeri bile) aşmamış olsaydı ben de onu aşmazdım. Bir topluluğu önemsememek bakımından, onların fiillerine aykırı hareket etmen kâfidir."[557]
225. "Bize Yala haber verip (dedi ki) bize Abdulmelik, Atâ'dan rivayet etti (ki o);
"Allah'a itaat ediniz, peygambere ve sizden olan buyruk sahiplerine de itaat ediniz"[558] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Ayette geçen "buyruk sahipleri") ilim ve derin anlayış (fıkıh) sahipleridir. Peygambere itaat de Kur'an ve sünnete uymakdır."[559]

Açıklama

Atâ' ile beraber başka müfessirler de mezkûr âyetteki "buyruk sahipleri"nden, alimlerin kasdedildiğini söylerler. Ancak, âyetin nüzul sebebi olarak zikredilen olaylar da göz önüne alındığında, itaat edilmesi emredilen buyruk sahiplerinin içine, komutan, âmir, alim her buyruk sahibinin girdiği anlaşılmaktadır. Yeter ki buyruk sahibi müslüman ve emrettiği şey meşru olsun. Çünkü Allah'a isyan olan emirde kula itaat edilmez. Müslüman olmayan buyruk sahiplerine de itaat vacip değildir. Gayr-ı müslim buyruk sahipleri hakkında itaat değil de, varsa anlaşmaya riâyet söz konusudur. Burada âyetteki bir hususa işaret etmek lâzımdır. Ayette, Allah'a ve peygambere itaat ayrı ayrı "itaat ediniz" şeklinde emredilmişken buyruk sahiplerine itaat emri peygambere itaate atfedilmiştir. Bundan, Peygamberin müstakil emretme ve itaat edilme yetkisi olduğu, buyruk sahiplerinin böyle bir yetkileri olmadığı, onların, verecekleri emirlerde Kur'an ve sünnet ahkâmına uymak zorunda oldukları mânâsı çıkar.
Atâ', "ilim" ile, herhangi bir mesele hakkında Kur'an ve sünnette bulunan sarîh bilgiyi," derin anlayış (fıkıh)" ile de bu iki kaynaktan ictihâd yoluyla çıkarılan bilgiyi veya bu şekilde bilgi çıkarmayı kasdetmiş olmalıdır.[560]

226. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Edhem rivayet edip dedi ki;"
"Ben İbn Şübrüme'ye bir şey sordum, -zor bir meselem vardı - ve, "Allah sana merhamet etsin, ona bir bakın!" dedim. Cevabı şu oldu:
"(Mesele hakkında) yol bana açıldığı ve izi (yani mesele hakkındaki haberi) bulduğum zaman (onu yanımda) hapsetmem, (söylerim!)."[561]
227. "Bize Osman İbnu'l-Heysem haber verip (dedi ki) bize Avn. Hacerli Süyman b. Câbir isimli bir adamdan onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Mes'ûd dedi ki, Resûlullah bana şöyle buyurmuştu:"
"İlmi öğreniniz ve onu insanlara da öğretiniz. Ferâ'izi öğreniniz, onu insanlara da öğretiniz. (Hülâsa) Kur'an'ı öğreniniz, onu insanlara da öğretiniz. Çünkü ben ölümlü bir kimseyim. İlim de yakında alınıp yok edilecek ve fitneler ortaya çıkacak. Nihayet iki kişi Allah'ın, miras ile ilgili bir emri (bir farizası) konusunda ihtilâfa düşecek de aralarını hükme bağlayacak hiç kimse bulamayacaklar:"[562]
228. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Ebi Halife rivayet edip dedi ki, ben Ziyâd b. Mihrâk'dan, onun, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini zikrettiğini duydum: Resûlullah Muâz b. Cebel ile Ebû Musa'yı Yemen'e gönderdiğinde onlara) şöyle buyurmuştu:"
"Dayanışma içinde ve uyum halinde olunuz kolaylaştırınız, nefret ettirmeyiniz." Sonra onlar Yemen'e geldiler. Muâz halka bir konuşma yaptı ve onlaıı müslüman olmaya teşvik etti, onlara Kur'an'ı iyi anlamaya çalışmalarını emretti ve, (ardından) şöyle dedi:
"Bunu yapınca, bana sorun, size Cennet ehlini Cehennem ehlinden (ayıran şeyleri, farklarını) haber vereyim" Bunun üzerine onlar, Allah'ın, beklemelerini dilediği kadar bir süre beklediler. Sonra (gelip) Muâz'a dediler ki; "Sen bize (Kur'an'ı) iyice anlayıp okuyunca, cennet ehlini Cehennem ehlinden (ayıran şeyleri) haber vermen için sana sormamızı emretmiştin!." O zaman Muâz onlara şöyle dedi:
"Kişi iyilikle anıldığı zaman (bilin ki) o, Cennet ehlindendir, kötülükle anıldığı zaman ise Cehennem ehlindendir."[563]

Açıklama

Muaz b. Cebel -radıyallahu anh- Yemen'in Cendel bölgesine, Ebû Musa el-Eşari -radıyallahu anh- ise Yemen'in Zebîd, Aden ve sahil bölgesine görevlendirilmişlerdi. Buhâri Muâz'ın Yemen'e gönderilişinin h. 10. yılda olduğunu, tarihçiler ise h. 9. yılda olduğunu söylemişlerdir. Bir görüşe göre de bu gönderme hâdisesi h. 8. yılda vukubulmuştu. Bu iki zatın vali olarak mı, kadı olarak mı gönderildikleri hakkında da değişik görüşler vardır. Ancak o dönem valilerinin idare, kadılık ve fetva işlerinin tamamım yaptıkları düşünülürse vali veya kadı ayrımı yapmak o kadar mühim olmaz.
Hz. Peygamber bu sahâbileri gönderirken onlara mühim tavsiyelerde bulunmuş, mühim talimat vermiştir. Dayanışma içinde olmaları onların görevlerini kolaylaştıracak, uyuşmaları, halk üzerindeki güvenilirliklerini pekiştirecekti. Kolaylaştırma ve sevdirme yöntemleri, bu hâdise ile ilgili diğer rivayetlerde belirtilen [564] tedrici öğretim ve uygulama ile, tebliğ edilen, emredilen şeylerin kabulünü ve tatbikini kolaylaştıracaktı.
Muâz b. Cebel, merfû hükmünde olan ve Hz. Peygamberin bir sözünden[565] mülhem olduğu anlaşılan son açıklamasıyla, müslümanların birbirleriyle iyi geçinmeleri gereğini vurgulamıştı. Çünkü Allah onların birbirleri hakkındaki açıklamalarına göre muamele yapacaktır. Şöyle ki; bir kişi hakkında Ölümünden sonra, adil hakşinas insanlar lehine şehâdette bulunurlarsa, bu kişinin muttali olamadıkları, kul hakkı dışında günâhları olsa bile, bu şehâdet onun ebedî kurtuluşuna vesile sayılmıştır. Aleyhde şehâdet durumunda ise kişi cehennem azabına duçar olacaktır. Burada şahitlerin, gördüklerini açıklamaktan başka yapacakları bir şey yoktur. Sadece Allah, onların, kul hakları dışında görmedikleri bazı günâhları affedecektir. Her halde bu, İslâm toplumunun düzeninin sağlanmasına katkıda bulunanlara Cenab-ı Hakk'ın bir lütfudur.[566]

229. "Bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân, Ubeydullah'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sa'îd b. Ebî Sa'îd'i, babasından, (o da) Ebu Hureyreden (naklen) şöyle rivayet ederken duydum:(Ebû Hureyre) demiş ki:"
"Ya Resûlallah, dendi, insanların hangisi, en üstün (insandır?)"
"En takvâlıları" buyurdu.
"Bunu sormak istemedik!" dediler.
"O halde Allah'ın dostunun oğlu Allah'ın Peygamber'inin oğlu Allah'ın Peygamberi olan Ya'kûb oğlu Yûsuf!" buyurdu.
"Bunu da sormak istemedik" dediler.
"Şu halde, buyurdu, bana Arapların asıllarını soruyorsunuz: Onların cahiliye döneminde hayırlı olanları, iyi anladıkları fakih oldukları zaman müslümanlıkta da hayırlıdırlar. "[567]

Açıklama

Hz. Peygamber, sorulan soruya, en mükemmel, en üstün olan duruma işaretle başlayarak cevap vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de de açıklandığı gibi[568] insanların en şereflisi, en üstünü, onların en muttaki olanıdır. Fakat sorulmak istenen bu cihet değildi. O zaman neseb bakımından üstünlük akla gelir ki, Hz. Yûsuf dan başka, kendisiyle beraber üç atası peygamber olan hiç kimse yoktur. Hz. Yûsuf la beraber ataları Hz. Ya'kûb, Hz. İshak ve Hz. İbrahim peygamber idiler. Bu yönden de Hz. Yûsuf üstünlüğe sahiptir. Dikkat edilirse burada da sırf soy değil, peygamber oluş üstünlük sebebidir. Son olarak daha dar çerçevede bir üstünlük söz konusu olabilir. Bu kabilelerin, ailelerin birbirine üstünlüğüdür. Bu durumda da belirleyici unsur dinde derinleşme, iyi anlamadır.[569]

230. Bize Abdullah -ki o İbn Sâlih'dir - haber verip (dedi ki) bana el-Leys, Yezid b. Abdillah b. Usâme İbni'l-Hâdî'den, (o) Abdulvehhâb'dan, (o) İbn Şihâb'dan, (o) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (o da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti (ki Muâviye) şöyle dedi:"
Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyururken işittim:
"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih (derin kavrayışlı) kılar. "[570]

Açıklama

Bu hadisten, Allah'ın hayır dilediği kimselere yardımda bulunacağı anlaşılmaktadır. Mutlak güç sahibi fail-i hakiki odur. Kul, müslümanlığını istediği gibi yaşayarak hayrı istenecek biri olmaya çalışmalıdır. Böylece hem kendine hem de müslümanlara ve dolayısıyla bütün insanlara yararlı bir kimse olması müyesser olur. Din, netice itibariyle kâinat hakkında tevhid esasına dayalı bir bakış açısı kazandırır. Kişi müslümanlığın

ahkâmını, hikmetlerini iyi anlamak ve gerekenleri yapmakla sağlıklı bir kâinat görüşüne varır, bu da onu hayra ve ebedi kurtuluşa götürür. Allah bu yolda samimi olarak çaba sarfedenlere yardım etmektedir. Diğer taraftan "dinde fakih" olmadan hayra ulaşılamayacağı da, bu hadisten anlaşılmaktadır.[571]
231. "Bize Said b. Süleyman, İsmail b. C a'fer'den, (o) Abdullah b. Said b. Ebî Hind'den, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
Resülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih (derin kavrayışlı) kılar.[572]
232. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Seleme, Cebele b. Atıyye'den, (o) İbn Muhayrizden, (o da) Muâviye'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi: Resûlullah'ı -salallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:"
"Allah kime hayır dilerse onu dinde fakih kılar."[573]
233. "Bize Süleyman b. Dâvud ez-Zehrâni haber verip (dedi ki) bize İsmail -ki o İbn Ca'fer'dir - haber verip (dedi ki) bize Amr b. Ebî Amr, Abdurrahman İbnu'l-Huveyris'den, (o) Mu-hammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti ki o (yani Cübeyr) Veda haccında, arefe günü Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- irad buyurduğu hutbede hazır bulunmuştu. (Resûlullah bu hutbesinde şöyle buyurmuştu).
"Ey insanlar! Vallahi, bilmiyorum, bugünümden sonra bu yerde sizinle belki (bir daha) karşılaşmayacağım. Binaenaleyh, bugün sözümü işitip onu ezberleyene, (muhafaza eden) Allah merhamet etsin! Zira nice, iyi anlayışı olmadığı halde bilgi taşıyan kimse vardır. Bilgiyi, kendisinden daha iyi anlayana taşıyan nice kimse de vardır. Şunu iyi biliniz ki bu ayda, bu şehirde bu günün hürmeti, (ihlâl edilmesinin haram olması) gibi, (birbirinizin) mallarınıza, kanlarınıza (tecâvüz etmeniz) de size haram kılınmıştır. Ve (yine) bilin ki (mü'min) kalbler şu üç şeyde hainlik yapmaz, (onları tam olarak yerine getirir)[574] *Ameli sırf Allah için yapmak, buyruk sahiplerinin (âmirlerin, idarecilerin) hayrını istemek, müslümanların cemaatine bağlı kalmak. Zira o (müslümanların) duası, (onları) arkalarından kuşatır."*[575]
234. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize Muhammed -ki o ibn İshak'dır -, ez-Zühri'den, (o) Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Cübeyr) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Mina (tepesinin) eteğinde ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:"
"Allah, sözümü duyup ezberleyen, (muhafaza eden), sonra da onu duymamış olana nakleden kulun yüzünü ağartsın! Zira nice bilgi taşıyıcısı vardır ki iyi anlayışı yoktur. Kendisinden daha anlayışlı olan kimseye bilgi taşıyan nice kimse de vardır. Üç şey vardır ki, onlarda (mü'minin) kalbi hainlik yapmaz:[576] *Ameli sadece Allah için yapmak, buyruk sahibi (idarecilere, âmirlere) itaat etmek, cemaate bağlı kalmak. Çünkü onların duası peşlerinden (onları kuşatır)"*[577]

Açıklama

Hz. Peygamber bu hutbesini h. 10. yılda yaptığı ve "Veda' haccı" denilen ilk ve son haccında arefe günü Mina tepesinin eteğinde irad buyurmuştu.[578]

235. "Bize İsmet İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Haremi b. Umâre, Şu'be'den, (o) Amr b. Süleyman'dan, (o) Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Ebân) şöyle dedi: (Bir gün) Zeyd b. Sabit, gün ortasında Mervân İbnu'l-Hakem'in yanından çıktı. (Ebân) dedi ki, ben de (kendi kendime)
"Bu saatte Mervân'ın yanından çıktığına göre muhakkak kendisine bir şey sormuştur." dedim ve, gelip (bunu ona) sordum.
"Evet, dedi, bana Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-, buyurmuş olduğunu işittiğim bir hadis sordu, (o da şu hadistir): Allah, bizden bir hadis işitip de onu ezberleyen, (muhafaza eden), sonra da onu kendisinden daha iyi ezberleyip muhafaza edecek olana nakleden kişinin yüzünü ağartsın. Zira nice bilgi taşıyıcısı vardır ki iyi anlayışlı (fakih) değildir. Bilgiyi, kendisinden daha iyi anlayışlı olana taşıyan niceleri de vardır! Bir müslümanın kalbi üç haslet üzerinde sebat etmez ki (sonunda) Cennete girmesin. (Ebân) dedi ki;
"Bunlar nedir?" dedim. Şöyle devam etti:
"Amelde ihlâslı olmak, buyruk sahiplerinin, (idarecilerin, âmirlerin) iyiliğini istemek, cemaate bağlı kalmak. Çünkü onların duası, (onları) arkalarından kuşatır. Kimin niyyeti âhiret olursa Allah zenginliğini kalbine kor, (ona gönül zenginliği verir), dağınıklığını toplar, (işlerini düzene kor) ve dünya, boyun eğerek ona gelir. Kimin de niyyeti bu dünya olursa, Allah onun topluluğunu dağıtır, (düzenini bozar), korkusunu iki gözünün arasına kor, dünyadan da kendisine, başkası değil sadece takdir edilmiş olan (mikdar) gelir. (Ebân dedi ki, ona "orta namazını da sordum:
"O, öğledir" dedi."[579]
236. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki) bize Amr b. Muhammed el-Kureşî rivayet edip (dedi ki) bize İsrail, Abdurrahman b. Zübeyd el-Yâmî'den, (o) Ibn Aclân'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ) şöyle dedi.
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:"
"Allah bizden bir hadis işitip de onu işittiği gibi nakleden kişinin yüzünü ağartsın! Zira nice (kendisine hadis) nakledilen kimse vardır ki işitenden daha iyi anlayıp muhafaza eder. Üç şey vardır ki onlarda müslüman kişinin kalbi hainlik yapmaz.[580] *Ameli sırf Allah için yapmak, her müslümanın iyiliğini istemek, müslümanların cemaatine bağlı kalmak. Çünkü o (müslümanlann) duası (onları) arkalarından kuşatıcıdır."*[581]

25. Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadis Rivayetinden Korkma Ve Bunda İhtiyatlı Davranma

Açıklama

Hadis (c. ahâdîs) kelimesi, tahdis mastarından yapılmış bir isimdir. Bu kelimenin sözlük mânâsı, "rivayet etme", "haber verme", "haber"dir. Bir ıstılah olarak hadis, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- sözleri, fiilleri ve takrirleriyle ilgili haber demektir. Burada "sünnet'le hadis arasında bir fark ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Resûlullah'ın söz, fiil ve takrirleri sünnet olmakta, bunları bildiren haber ise hadis adını almaktadır. Ancak muteahhırûn hadis alimleri bu iki kelimeyi eşanlamlı olarak kullanmışlardır. Hadis kelimesinin, Resûlullah'ın sadece sözleri için kullanılması da yaygındır.
Hadis kelimesinin, hayırla yâdedilen ilk üç neslin, sahabe, tâbiûn ve etbâu't-tâbün'in söz, fiil ve takrirlerini de içine alacak şekilde daha geniş bir kullanılışı da vardır. Bu durumda Resûlullah'm hadisi, "merfû hadis", sahâbeninki "mevkuf hadis" tâbiûn ve etbâu't-tâbîîninki de "maktu hadis" adlarını alırlar. Fakat mutlak olarak hadis denince akla Hz; Pegamber'in merfû hadisi gelir. Dâriminin Sünen'inin bu bölümünde de söz konusu olan merfû hadistir.
Hadis, Hz. Peygamber'den bir şey haber verdiğine göre üzerinde titizlik gösterilmesi gereken bir meseledir. Çünkü Hz. Peygamberin söz ve işleri, İslâm Dininin, Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağını teşkil ederler. Ayrıca hadisler, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı tatbik edişini de bize bildirmektedirler. Bunun için Muhammed b. Şirin şöyle demiştir:
"Bu ilim (hadis) dindir. Binaenaleyh dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz."[582] Mâlik b. Enes'in de şöyle dediği nakledilir:
"Bu ilim (hadis) senin etin -kemiğindir. Kıyamet gününde ondan hesaba çekileceksin. Kimden aldığına dikkat et."[583] Hadisin dindeki bu ehemmiyetinden[584] dolayı onun alınması ve rivayet edilmesinde ihtiyatlı davranılması, titizlik gösterilmesi dini bir görev olmaktadır. "Tesebbüt" dediğimiz bu ihtiyat ve titizliğin ilk numunelerini sahâbe-i kiram vermiş ve sonraki müslümanlara örnek olmuşlardır, ez-Zehebî, Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) hakkında;
"Haberlerin kabulünde ilk ihtiyatlı davranan odur."[585] Hz. Ömer (radıyallahu anh) hakkında ise;
"Nakil konusunda muhaddislere tesebbüt yolunu açan odur"[586] der ve, sırf ihtiyat ve titizliğin bir ifadesi olarak, kendilerine hadis nakleden kimselerden bu nakillerine şâhid getirmelerini istediklerine dair misâller nakleder.[587] Hz. Ali (kerremellahu vecheh) ise bu husustaki ihtiyatlılığını, kendisine hadis rivayet edenlere, doğru söylediklerine dair yemin ettirmekle göstermişti.[588]
Hadis rivayetinde gösterilmesi gereken bu ihtiyat bazı sahabileri, hata yapma endişesiyle hadis rivayetini azaltmaya hatta hemen hemen hiç rivayet etmemeye sevketmiştir. Meselâ aşere-i mübeşşere'den olan Sa'îd b. Zeyd'in sadece birkaç hadis rivayet ettiği nakledilmektedir. Yine aşere-i mübeşşere'den olan ez-Zübeyr İbnu'l-Avvâm'a, oğlu Abdullah, niçin çok hadis rivayet etmediğini sorduğunda o şöyle cevap vermişti:
"Elbetteki ben, müslüman olduğumdan beri ondan (yani Hz. Peygamber'den) ayrılmamıştım. Fakat ben onu şöyle buyururken işitmiştim:

"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın!"[589]

237. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki) bize Hu-şeym rivayet edip (dedi ki) bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den onun şöyle dediğini haber verdi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kim bile bile bana isnad ederek yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın. "[590]
238. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Abdula'lâ'dan, (o) Sa'id b. Cübeyr'den, (o) İbn Abbâs'dan, (o da) Hz. Peygamberden -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[591]
239. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Yezîd b. Abdillah, Amir b. Abdillah b. Urve'den, (o) Abdullah b. Urve'den, (o) Abdullah İbnu'z-Zübeyr'den, (o da) ez-Zübeyr'den (naklen) rivayet etti ki o (yani ez-Zübeyr) Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sel-lem- şöyle buyururken işitti:" *"Kim benden yalan rivayet ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın."*[592]
240. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bana es-Sabbâh b. Muhârib, Ömer b. Abdillah b. Yala b. Murre'den, (o) babasından, (o da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[593]
241. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Attâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim:"
"Hata yapacağımdan korkmasam size, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum -veya Resûlullah'ın buyurmuş olduğu- bazı şeyleri muhakkakki rivayet ederdim. Bu (korkumun sebebi) şudur: Ben onu -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim:"
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[594]
242. "Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd, Şu'be'den, (o da) Abdülaziz, Hammâd b. Ebî Süleyman, et-Teymî ve, İbn Hürmüz'ün âzâdlısı Attâb'dan (naklen) haber verdi (ki onlar) Enes b. Mâlik'i, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğunu naklederken) işittiler:
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[595]
243. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize Muhammed -ki o İbn İshak'dır. Ma'be'd b. Kâ'b'dan, (o da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Katâde) şöyle dedi:"
Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- minber üzerinde şöyle buyururken işittim:"
"Ey insanlar! Sakın, benden çok hadis rivayet etmeyin! Kim bana isnâd ederek konuşursa sadece gerçeği -veya sadece doğruyu- söylesin. Kim de söylemediğim şeyi bile bile bana isnâd ederek iftira edip söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."[596]
244. "Bize Harun b. Muâviye, İbrahim b. Süleyman'dan, (o) Asımu'l-Ahvel'den, (o) Muhammed b. Bişr'den, (o da) Enes'den (naklen) haber verdi (ki Enes) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:" *"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın."*[597]

Açıklama

Burada bir kaç senedi verilen bu hadis lafzan mutevâtir hadislerden biridir. Bu hadisi, içlerinde aşere-i mübeşşere de bulunan 60'dan fazla Sahâbînin rivayet ettiği nakledilmektedir. İbnu'l-Cevzî, el-Mevzû'ât'ının başında bu hadisin senedlerini toplamış ve bunlar 90'ı aşmıştır.[598]
Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi nisbet etmek yani hadis uydurmak (vaz') en büyük günâhlardandır. Hatta Ebû Muhammed el-Cüveynî eş-Şâfiî (438) ve Nâsıruddîn İbnu'l-Muneyyir el-Mâlikî (683) gibi bazı alimler bunun, hadis uyduran kişiyi dinden çıkaracağını söylemişlerdir.[599] es-Suyûtî de demiştir ki;
"Hiçbir ehl-i sünnet aliminin, bundan başka, işleyenini dinden çıkaran bir büyük günâhın olduğunu söylediğini bilmiyorum."[600]
Hz. Peygamber'e iftira etmenin bu ağır hükmü, Hz. Peygamber'in dindeki yerinden kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber'in söz ve işleri dinin ikinci kaynağını teşkil ederler. Binaenaleyh Hz. Peygamber'e iftirada bulunan, dine iftirada bulunmakta, dini tahrib etmektedir. Buna Hz. Peygamber şöyle işaret buyurmuştur: *"Bana iftira etmek, herhangi birine iftira etmek gibi değildir. "*[601] Bunun için, konusu ne olursa olsun ve hangi gayeyle yapılırsa yapılsın Hz. Peygamber'e söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi isnâd etmek haramdır ve bu isnadı yapanın akıbeti Cehenneme girmektir. Bazı cahil ve bid'at ehli kimselerin, insanları iyiliğe teşvik, kötülükden sakındırma gayesiyle veya Hz. Peygamber'in lehine hadis uydurma gibi düşünceleri mesnedsiz ve hakikat dışıdır. Sahih hadisler, uydurmalara ihtiyaç bırakmayacak kadar çoktur.
Hz. Peygamber'e iftira edip hadis uydurmanın bu ağır hükmüne rağmen yine de çeşitli maksat ve mülâhazalarla bir çok hadis uydurulmuş ve Hz. Peygamber'e nisbet edilmiştir. Bu işin Hz. Peygamber hayattayken de yapıldığını gösteren bir-iki örnek vardır .[602] Fakat Hz. Peygamber, aldığı sert maddi ve mânevi tedbirlerle bunun önüne geçmiş, yayılmasına mâni olmuştur. Bu bölümdeki hadisin bir benzerinin söylenmesine sebeb olarak gösterilen bir olayda Hz. Peygamber, kendisine iftirada bulunan kişinin öldürülüp yakılmasını, ölü bulunması halinde de yakılmasını emrettiği nakledilmektedir.[603] İlgili haberler doğruysa, bu maddi cezalandırmanın yanında ebedi ceza haberi, hadis uydurma işinin Hz. Peygamber devrinde bir-iki olayla kapanmasını sağlamıştır. Diğer taraftan devam etmekte olan vahy de, münafık ve gayr-ı müslimlerin bu işe tevessül etmelerine mani olmuş olmalıdır. Zira Hz. Peygamber, vahy yoluyla onların böyle bir teşebbüslerinden haberdâr edilebilirdi. Ayrıca münafık ve gayr-ı müslimlerin haberleri müslümanlarca nazar-ı itibara da alınmazdı.
Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in halifelikleri ile Hz. Osman'ın halifeliği zamanlarında hadis uydurulduğuna dair hiçbir habere rastlanmamıştır. Bu büyük halifelerin aldığı, şâhid isteme, rivayetleri azalttırma gibi ihtiyat tedbirlerinin yanında sahabe-i kiramın büyük çoğunlukla hayatta olması bu dönemlerde hadis uydurma hareketine mani olmuştur. Fakat daha sonraları başlayan fitne hareketleri ve ortaya çıkan siyasi gruplar, hadis uydurmak için müsait bir zemin oluşturmuşlardı. İslâm aleminin genişlemesiyle menfaatleri haleldar olan fakat en uygun yolu zahiren müslüman olmakta gören kimselerle bazı cahil, tarafgir müslümanlar, maksatlarına ulaşmak, kendi görüş ve taraflarını desteklemek, muhaliflerini yermek için hadise başvurmuşlardır. Çünkü müslümanlar için, Kur'an'dan sonra müracaat edilecek, kulak verilecek ikinci kaynak hadislerdi. Kur'an, onlar için o kadar elverişli değildi. Zira Kur'an bir kitap içinde toplanmıştı. Ona ilâve yapmak mümkün değildi. Sadece bazı âyetleri kendi maksatlarına uygun bir şekilde yorumlama imkânı vardı ki bu da yeterli olmuyordu. Bu durumda kısmen çeşitli yazı malzemelerine kaydedilmiş olsalar da, henüz bir kitap içinde toplanmamış olan hadislere başvurmak, gayelerine uygun olanları almak, buna uygun olanları bulamayınca da uydurmak yoluna başvuruldu. Böylece hadis uydurulmaya başlandı. Tabii olarak, sünnet ve hadisin muhafızları alimler hemen gerekli önlemleri almaya, başlamış ve, kullanılan şekliyle müslümanlara has olan isnâd usûlünü geliştirmişlerdir. Bu şekilde onlar, sahih hadislerin uydurma olanlarıyla karışmamasını sağlamışlardır. Muhammed b. Şirin bu gelişmeye şu meşhur sözüyle işaret etmiştir:
"(Önceleri) isnadı sormazlardı. Sonra fitne ortaya çıkınca, "Bize ravîlerinizin isimlerini söyleyin!" dediler. Bunun üzerine sünnet ehline bakılıyor ve hadisleri alınıyordu, bidat ehline bakılıyor, hadisleri alınmıyordu."[604] Çok menfi bir hareket olan hadis uydurma işi böylece müsbet bir işin, isnad usûlünün ve dolayısıyla hadis usûlünün hızla gelişmesine katkıda bulunmuştur.
"Allahım! Sen ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın, "[605]
Siyasi gayelerle başlamış olan hadis uydurma işi zamanla itikadı, ahlâkî, maddi ve tarafgirâne gayelerle de yapılmaya başlanmıştır. Fakat bu çirkin işe tevessül edenler karşılarında devamlı olarak dikkatli, müteyakkız hadis alimlerini bulmuşlardır.
Hadis uydurma ve uydurulan hadislerin zararını bertaraf etmek için, tesbit edilen hadis usûlü kaideleri ve hadis bilgi kolları yanında, sadece, hadis uyduran (vâzı', vazzâ') kimselerle uydurma (mevzu') hadisleri konu alan kitaplar yazılmıştır.[606]
Hadis uydurma haram olduğu gibi uydurulan bir hadisi rivayet etmek de haramdır. Uydurma bir hadis, ancak uydurma olduğunu söylemek için zikredilebilir.[607] Başka hiçbir gayeyle hadis olarak onu zikretmek caiz değildir.[608]

26. İlmin Yok Olup Gitmesi Hakkında

245. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hişâm, babasından, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:" Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:
"Allah ilmi, onu insanların (kafa ve göğüslerinden) çekip sökmek (silmek) suretiyle alıp yok etmez. Fakat ilmin yok edilmesi alimlerin yok edilmesi, (ölmesi ile olacakdır). Neticede (Allah) hiçbir alim bırakmayınca halk câhil başkanlar edinir ve (meseleler) onlara sorulur. Onlar da ilimsiz fetva verirler. Böylece hem kendileri sapıtır, hem de (halkı) saptırırlar."[609]
246. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize Mu'temir b. Süleyman, el-Haccâc'dan, (o) Avf b. Mâlik'den, (o) Abdurrahman b. Yezîd'in

âzâdlısı el-Kasım Ebû Abdirrah-man'dan, (o) Ebû Umâme'den, (o da) Resûlullah dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi ki o (yani Resûlullah) şöyle buyurdu:
"İlmi, yok olup gitmesinden önce alınız!". (Orada bulunan bazı sahâbiler);
"Ey Allah'ın Peygamberi, bizde Allah'ın Kitabı olduğu halde ilim nasıl yok olup gider?" dediler. (Ebû Umâme) dedi ki; bu söz üzerine, -Allah kızdırmasın!- o, kızdı ve şöyle buyurdu:
"Analarınız sizi kaybedesiceler! Tevrat ve İncil, Israiloğullarının elinde ve, onlara (buna rağmen) hiçbir fayda vermemiş değil miydi? Şüphe yok ki ilmin yok olup gitmesi, onun (hükümlerini uygulayan) taşıyıcılarının yok olup gitmesidir. Şüphesiz ilmin yok olup gitmesi, onun (hükümlerini uygulayan) taşıyıcıların yok olup gitmesidir."[610]
247. "Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki) bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki) bize Hilâl -ki o, İbn Habbâb'dır.-rivâyet edip dedi ki; ben Sa'id b. Cübeyr'e;
"Ebû Abdillah! İnsanların helak olmasının belirtisi nedir?" diye sordum. Şöyle cevap verdi:
"Alimleri helak olduğu zaman onlar da helak olmuş demektir."[611]
248. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize Mes'üd b. Sa'd el-Cu'fi, Atâ1 İbnu's-Sâ'ib'den, (o) Abdullah b. Rubeyyia'dan, (o da) Selmân'dan (naklen) rivayet etti (ki Selmân) şöyle dedi:"
"İnsanlar, sonraki (nesil) öğreninceye veya öğretilinceye kadar önceki (nesil) hayatta kaldığı sürece hayırda devam edeceklerdir. Şayet sonraki (neslin) öğretilmesinden veya öğrenmesinden önce, önceki (nesil) helak olursa (bütün) insanlar da helak olur."[612]

Açıklama

Selmân -radıyallahu anh- bu sözüyle ilimde geleneğin ehemmiyetini vurgulamaktadır. Türkiye'de yaşayanlar, ilimdeki geleneğin kopmasının ne denli güçlüklere, perişanlıklara, kargaşaya yol açtığını gayet iyi bilmekte ve halen de bunun sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Bu arada helak olan nesiller, Selmân'ın sözünü te'yid etmektedir.[613]

249. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki bize Ebû Küdeyne, Kabûs'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"İlmin yok olup gitmesi nedir, biliyor musunuz?"
"Hayır!" dedik.
"Alimlerin yok olup gitmesidir" dedi.[614]
250. "Bize Muhammed b. Es'ad haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Asım'dan, (o da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Vâ'il) şöyle dedi:" Huzeyfe dedi ki;
"Biliyor musun, ilim nasıl eksilir?" (Ebû Vâ'il) dedi ki;
"Elbisenin eksilmesi gibi, paranın eksilmesi gibi" dedim.
"Şüphesiz bu da ondan olduğu halde (öyle) değil!.. İlmin yok edilmesi alimlerin yok edilmesi, (ölmesi ile olacak)dır.[615]
251. "Bize Muhammed İbnu's-Salt, Mansûr'dan, (o) Ebu'l-Esved'den, (o) Husayn'dan (o) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) haber verdi (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:"
"Ne oluyor bana? Alimlerinizin ölüp gittiklerini görüyorum. Halbuki cahilleriniz (onlardan bir şey) öğrenmiyorlar! Artık ilim (ortadan) kaldırılmadan önce öğreniniz. Zira ilmin (ortadan) kaldırılması, alimlerin ölüp gitmesi (ile olacak)dır."[616]
252. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Abser, Bürd'den, (o) Süleyman b. Musa'dan, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi":
"İnsanlar âlim ve öğrenci(den ibaret)dir. Bunun ötesinde hiçbir hayır yoktur."[617]

Açıklama

İnsana en yararlı olan şey gerçek ilimdir. Gerek ilim insanı amel yapmaya, Allah'a hakiki kul olmaya teşvik eder, insana dünya ve ahiret mutluluğunun yollarını gösterir, onu her türlü hayra götürür. Binaenaleyh bu ilimle meşgul olan alim ve öğrencilerin dışındaki insanlar, hayırdan mahrum kalırlar.[618]

253. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Abser, el-A'meş'den, (o) Sâlim'den, (o) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi."
"Hayrı öğretenle (bunu) öğrenen sevapta birdir, (aynı sevabı alırlar). Bunun ötesinde diğer insanların hayrı yoktur."[619]
254. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Atâ' Ibnu's-Sâ'ib'den, (o) el-Hasan'dan, (o da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) haber verdi(ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Ya alim ol, ya öğrenci veya dinleyici. Dördüncü olma, sonra helak olursun!"[620]
255. "Bize Arar b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hâlid, Ata' İbnu's-Sâ'ib'den, (o da) Abdullah b. Rubeyyia'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi: Selmân dedi ki:"
"İnsanlar, sonraki (nesil) öğrenciye kadar önceki (nesil) hayatta kaldığı sürece hayırda devam edeceklerdir. Sonraki (nesil) öğrenmeden önce, önceki (nesil) helak olduğu zaman insanlar da helak olur."[621]
256. "Bize Vehb b. Cerir ve Osman b. Ömer haber verip dediler ki bize İbn Avn, Muhammed'den, (O da) el-Ahnef den (naklen) haber verdi (ki el-Ahnef) şöyle dedi: Ömer (radıyallahu anh) dedi ki:"
"İlmi, başkan yapılmadan, (bir göreve atanmadan) önce öğrenin !"[622]

Açıklama

İlim öğrenmenin yaşı yoktur. Ne var ki başkanlık, ev reisliği, memuriyet gibi işlerin kendilerine has meşgaleleri vardır ve bunlar, ilimle uğraşmaya mani olurlar. Bunun için ilmi, bu işlerden önce öğrenmek gerekir. Diğer taraftan yaşları ilerlemiş veya bir makama getirilmiş olan kimseler, genellikle, utanma, büyüklenme gibi sebeplerle ilim öğrenmeyi terk ederler. Bu durumda, insan, daha önce ilim öğrenmemişse cahil kalır. Bundan dolayı da ilim, yaş ilerlemeden veya bir makama getirilmeden önce öğrenilmelidir. Yine de gerçekte utanma büyüklenme gibi sebeplerle ilim öğreniminden uzak kalmak makûl görülemez. el-Buhâri'nin, Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) bu sözünü naklettikden sonra dediği gibi,[623] insan, başkan oldukdan, yaş ilerledikten veya bir görev aldıktan sonra da ilim öğrenmelidir. Sahâbe-i Kiram da ilmi ileri yaşlarda öğrenmişlerdi.[624]

257. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Bakiyye haber verip (dedi ki) bana Safran b. Rüstem, Abdurrahman b. Meysere'den, (o da) Temim ed-Dâri'den (naklen) rivayet etti (ki Temim) şöyle dedi:"
"Ömer (radıyallahu anh) zamanında halk bina yapımında (âdeta) yarışa girmişti. Bunun üzerine Ömer şöyle demişti:
"Ey Küçük Arap Topluluğu! Dünyadan sakının! Dünyadan sakının! Durum şu ki müslümanlık, başkasıyla değil, ancak cemâatle olur. Cemâat de, başkasıyla değil, ancak devletle olur. Devlet de, başkasıyla değil, ancak itaatle olur. Kimi, toplumu bilgi ile başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için dirlik (vesilesi) olur. Kimi de toplumu bilgisiz başkan yaparsa bu hem o, hem de onlar için helak (sebebi) olur."[625]

27. İlmi Uygulama Ve Onda İyi Niyetli Olma

258. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye haber verip (dedi ki) bize Sadaka b. Abdillah îbni'1-Muhâcir b. Suheyb rivayet etti ki el-Muhâcir b. Habîb şöyle dedi: Resulul1ah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki;
Allah-teâlâ- şöyle buyurdu: *"Ben hikmetli söz söyleyenin her sözünü kabul etmem. Fakat ben onun tasa ve arzusunu kabul ederim, (bunlara bakarım). Bunun için şayet onun tasa ve arzusu bana itaat etmede ise, konuşmasa da, ben onun susmasını bana şükür ve saygı yapar, (böyle kabul ederim)"*[626]

259. "Bize Mahled b. Mâlik, Haccâc b. Muhammed'den, (o) Leys b. Sa'd'dan, (o da) Muâviye b. Salih'den, (o da) Ebu'z-Zâhiriyye'den (naklen) haber verdi (ki Ebu'z-Zâhiriyye) sözü Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet ederek (şöyle dedi:"
"Allah şöyle buyurdu: Ahir zamanda ilmi saçacağım, öyle ki erkek, kadın köle, hür, küçük, büyük (herkes) onu bilecek. Bunu onlara yaptığım zaman da, üzerlerindeki hakkımdan dolayı onları hesaba çekeceğim."[627]
260. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Mahled b. Hüseyn, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"Bu ilimden bir şeyin peşine düşüp de onunla Allah katında olanı isteyen kimse, inşallah, (isteğine) kavuşur. Kim de onunla dünya(lık) isterse, işte, vallahi, onun bundan nasibi (sadece) budur."[628]
261. "Bize Ya'la haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Avn, İbrahim b. İsa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mes'ûd dedi ki;"
"İlmi şu üç şey için öğrenmeyiniz: Cahillerle çekişmeniz için, alimlerle mücâdele ve münâkaşa etmeniz için ve insanların alakalarını kendinize çekmeniz için. Sözünüzle Allah katında olanı isteyiniz. Çünkü o devam eder, baki kalır. Onun dışındakiler ise geçip gider.[629]
262. (Yine) bu senedle (rivayet edildi ki İbn Mes'ûd) şöyle dedi:
"Gök ehli arasında tanınan, dünya ehline gizli kalan ilim kaynakları, hidayet lambaları, ev bağlıları, gece kandilleri, yeni kalbli, eski elbiseli kimseler olunuz."[630]
263. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Umâre b. Hazm rivayet edip (dedi ki) bana Abdullah b. Abdirrahman rivayet edip dedi ki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Sadece dünya(lık şeyler) isteyerek bu ilmin peşine düşen, (öğrenen) hiç kimse yoktur ki kıyamet gününde Allah ona Cennet rayihasını yasaklamış olmasın."[631]

Açıklama

Ameller, kişinin niyetine göre değer kazanır. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir. Her kişiye de ancak niyet ettiği şey vardır"*[632] buyurmuştur. Müslüman ise her işinde Allah rızasını gözetmelidir, onu elde etmeye bakmalıdır. Aksi halde amelleri sonuçsuz kalır, hatta felâketine sebep olabilir. Bilhassa Allah'a ibadete hasredilmiş, onun rızasını kazanmaya matuf amellerde bu gayeye uygun hareket etmek lâzımdır. Burada namaz ibadetini örnek verebiliriz: Namaz, Allah'a teslimiyetin, ona kulluğun büyük bir nişanesi olmak üzere emredilmiş bir ibadettir. Buna rağmen kişi onu riya ile, maddi menfaat elde etmek için kılarsa büyük günah işlemiş olur. Böylece yüce bir ibadet büyük bir günah haline dönüşür. Hatta namazı gösteriş için kılmak, "gizli şirk" sayılmıştır.[633]
İlim de benzer bir özelliğe sahiptir. İlmin, insanı, lâyıkıyla Allah'a kul olmaya, onun rızasını kazanmaya götürmesi gerekir. İlmin gayesi budur. Onu bu ulvi gayesinden saptırıp geçici menfaatlere alet etmek büyük bir cürüm olur. Bu cürmün büyüklüğü bu hadiste, ilmi hedefinden saptıranın "Cennet rayihasını" koklamayacağı şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden, böyle bir kimsenin Cennete giremeyeceği anlaşılabilirse de, diğer nasslar, nazar-ı i'tibara aldığımızda bunun, işlenen günahın büyüklüğünü, onun kâfire yaraşır bir iş olduğunu ifade etmek için söylenmiş olduğunu anlamak mümkündür. Veya bu ifade ile, böyle bir kimsenin kıyamet günü, haşir esnasında, kokusu çok uzaklardan duyulabilen Cennetin rayihasını duyamayacağı anlatılmak istenmiştir. Diğer bir ihtimal de şudur: Böyle bir kimse Cennete girse de onun bazı nimetlerinden istifade edemeyecektir.[634]

264. "Bize Mücâhid b. Musa haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Numeyr, Mâlik b. Miğvel'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bir adam eş-Şa'bi'ye "Ey Alim, bana fetva ver!" demişti de o şöyle mukabele etmişti:
"Alim dediğin Allah'dan (hakkıyla) korkandır."[635]
265. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Ömer b. Yezid, Evfa b. Dilhem'den rivayet etti ki ona (yani Evfa'ya), Ali'den (kerremellahu vecheh), onun şöyle dediği ulaşmış:"
"İlmi öğreniniz ki onunla tanınasınız. Onu uygulayınız ki ehlinden olasınız. Zira vaziyet şu ki bundan sonra yakında, (içinde yaşayanlarının) onda dokuzunun ma'rûfu (iyiliği) tanımayacağı bir zaman gelecek. Bu (zamanda yaşayanlar)dan, sadece kötülükden ve kötülerden habersiz, pek önemsenmeyen kimseler kurtuluşa erecek. İşte bunlar; kotlükleri dolaştırmayan, fena-yüz kızartıcı şeyler yapmayan, lâfı bol, dedikoducu olmayan hidâyet önderleri ve ilim kandilleridirler.[636] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Arapça metinde geçen) "nüveme" kelimesi, "kötülükden habersiz", "el-mezâyû'1-buzur" ise "sözü çok" demektir."[637]
266. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'id b. Abdilaziz, Yezîd b. Câbir'den rivayet etti. (ki, o) şöyle dedi: Muâz b. Cebel şöyle dedi:"
"Bildikden, (öğrendikden) sonra dilediğinizi uygulayınız. Zira Allah, ilimden dolayı, (onu) uygulamadıkça size sevap vermeyecektir."[638]
267. "Bize Abdullah b. Hâlid b. Hâzim haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Mezyed rivayet edip dedi ki ben Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'i Sa'd'dan şöyle rivayet ederken işittim:"
"O (yani Sa'd) İbn Münebbih'e gelip ona, el-Hasan'ı sormuş ve, "Aklı nasıl?" demiş. O da ona (el-Hasanu'l-Basri'nin aklı, anlayışı hakkında bildiklerini) haber vermiş, sonra şöyle demiş:
"Bizler şunu konuşur -veya (eski) kitaplarda şunu bulurduk: Allah bir kula ilim versin, o da bunu doğru yol (hidâyet yolu) üzere uygulasın, sonra da, Allah onu kendi katına çekmedikçe (yani öldürmedikçe) aklını başından almış olsun, bu vaki değildir."[639]
268. "Bize İsmail b. Ebân, İbnu'l-Kâsım b. Kay s'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Yûnus b. Yûsuf el-Hımsî rivayet edip (dedi ki) bana Ebû Kebşe es-Selûli rivayet edip dedi ki, Ebu'd-Derdâ'yı şöyle derken işittim:" "Kıyamet gününde Allah katında mevki bakımından insanların en kötüsü, ilminden faydalanılmayan alimdir."[640]
269. "Bize Amr b. Avn haber edip (dedi ki) bize Ebû Kudâme, Mâlik b. Dinar'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Ebu'd-Derdâ' dedi ki:"
"Kimin ilmi artarsa ağrısı, (korkusu) artar." Yine Ebu'd-Derdâ' şöyle dedi:
"Bana (hesap gününde) "Ne bildin?" denilmesinden dolayı nefsime karşı endişe etmiyorum. Fakat bana, "Ne amel ettin?" denilmesinden endişe ediyorum."[641]
270. "Bize Harun b. Muâviye, Hafs b. Ğıyâs'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: İbn Cureyc'i, kendisine İbn Abbâs'dan rivayet eden kimseden şöyle naklederken işittim: (İbn Abbâs) demiş ki;"
"Gece bir saat ilim çalışması, onu (nafile ibâdetlerle) ihya etmekden daha hayırlıdır."
Ebû Hureyre de şöyle demiş:
"Ben geceyi üç parçaya ayırırım: Üçte birinde uyur, üçte birinde geceyi ibâdetle ihya eder, (namaz kılar) üçte birinde de Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- hadislerini mütâlâa eder-ezberlerim."[642]
271. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize Cerîr, el-Hasan b. Amr'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Kim, onunla Allah'ın rızasını taleb ederek ilimden bir şey isterse Allah ona o (ilimden) kendisine yetecek olanı verir."[643]

28. Hata Yapma Endişesiyle Fetva Vermekden Korkan Kimse

272. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki) bize Asım rivayet edip (dedi ki); eş-Şa'bî'ye bir hadis sordum, o da onu bana rivayet etti. Bunun üzerine ben ona;
"Bu (hadis) Hz. Peygambere mi -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet ediliyor?" dedim.
"Hayır, dedi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- berisinde olan kimseye (nisbet etmeyi) daha çok severiz. Çünkü onda bir fazlalık veya noksanlık olursa, bu, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- berisinde olan kimseye (ait) olmuş olur."[644]

Açıklama

Bir hadisin bazan Hz. Peygamber'e, bazan da bir sahâbiye veya tâbiûndan birine ait gösterilmesi, hadis rivayetlerinde zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Râvilerin ve rivayetlerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bazı hatalı nisbetler dışında bu farklı rivayetin sebebi şudur: Sahabe ve sonraki müslümanlar, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellenı- sözlerini iktibas ederek konuşma ve fetvalarında sıkça kullanmaktaydılar, iktibas edilen bu sözleri onlardan duyan kimseler de bunları, onların kendi sözleri olarak anlıyor ve öylece rivayet

ediyorlardı. Bu bir bakıma rivayette sadâkatin bir göstergesidir. Râvî nasıl duymuşsa o şekilde rivayet etmiştir. Bir hadisin aynı sahâbiden bazan peygamber sözü (merfû') olarak, bazan da kendi sözü (mevkuf) olarak nakledilmesi de, bu sahâbinin sözkonusu hadisi, bazan hadis olarak rivayet etmesi bazan da onu bir fetva, bir görüş olarak zikretmesi vakıasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı alimler, râvilerin sıka olması, halinde, merfû ve mevkuf olarak rivayet edilen bir haberde, sahih olan görüşün, bunun merfû kabul edilmesi olduğunu açıklamışlardır. Çünkü burada sıka bir râvinin ilâvesi (ziyâdetu's-sıka) vardır. Sıka râvinin ilâvesi de makbuldür. Bununla beraber el-Hatibu'1-Bağdâdi, muhaddislerin çoğunun, mevkuf rivayetin alınması gerekeceği görüşünde olduklarını nakleder. Bazı alimler ise ekseri râvilerin veya daha güvenilir olanlarının rivayetinin alınması gerekeceği görüşündedir. Genel bir kaide ile değil de duruma göre bir karar verilmesi gerekeceği görüşünde olan alimler de vardır.[645]
Bu durumda, ortaya çıkan farklı nisbetlerde Hz. Peygamber'e nisbet yerine, sözün bir sahâbi veya tabiîye nisbet edilmesi, muhaddislerin çoğuna, bu arada eş-Şa'bi'ye ihtiyatlı bir yol görülmüştür, denilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in sözü dindir. Ona yapılacak yanlış bir nisbet, dinde yanlışlığa ve ahirette hüsrana sebeb olacaktır.[646]
273. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Hâşim'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-muhâkala ve muzâbene'den menetmiştir." Bunun üzerine ona (yani İbrahim'e), "Ezberinde, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-gelen, bundan başka bir hadis yok mu?" dendi.
"Var, dedi, ama ben,
"Abdullah şöyle dedi", "Alkame şöyle dedi" demeyi daha çok seviyorum.[647]
274. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'i'den, (o da) ismail b. Ubeydillah'dan (naklen) haber verdi (ki İsmail) şöyle dedi:"
"Ebu'd-Derdâ, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ettiği zaman (rivayetinin sonunda); "Bunu, bunun gibisini, veya benzerini yahut bunun eşini, (mislini buyurdu)" derdi."[648]

Açıklama

Sahâbe-i Kiram, Hz. Peygamberi -sallallahu aleyhi ve sellem-hakkıyle takdir etmiş ve, sünnet ve hadisinin müslümanlık için taşıdığı ehemmiyeti çok iyi kavramışlardı. Hadis ve sünnet olmadan Kur'an-ı Kerîm'i, ilâhi maksada uygun olarak anlamak, müslümanlığı uygulamak mümkün değildi. Bundan dolayı hadis ve sünnetin aslına uygun, sıhhatli bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak için gerekli usûllere başvurmuşlar, hadis öğrenim ve öğretiminde (tahammül ve edasında) büyük titizlik göstermişlerdi. Bu cümleden olarak hadis tahammül ve edasında ihtiyatlı davranmış, hataya düşme endişesiyle hadis rivayetini azaltmış, rivayet edilen hadisleri Kur'-an'ın ve, bilinen meşhur hadislerin verileri doğrultusunda incelemeye tabi tutmuşlardı. Onlar böylece sonraki asırlar için hadis tahammül ve edasında titizlik gösterme çığırını da açmış oldular. Allah hepsinden razı olsun!
Sahâbe-i Kiramın hadis rivayetinde sıkı davranışlarının, gösterdikleri titizliğin, bunun sorumluluğundan duydukları korkunun bir belirtisi olarak hadis rivayet ederken renklerinin değiştiği, kendilerini bir ürpertinin kapladığı, rivayetin sonunda da, aynen rivayet edememiş olma endişesiyle bazı ihtiyat ifadeleri kullandıkları nakledilmektedir. Bu ve bundan sonraki bölümlerde bunlardan bir kaç örnek zikredilmektedir.[649]
275. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Muâviye, Rebî'a b. Yezîd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'd-Derdâ' bir hadis rivayet ettiği zaman (sonunda) şöyle derdi:"
"Allahım (şâid ol!). Eğer böyle değilse bunun aynısı gibidir."[650]
276. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki) bize Ibn Avn, Müslim Ebû Abdillah'dan, (o) İbrahim et-Teymi'den, (o) babasından, (o da) Amr b. Meymûn'dan (naklen) haber verdi(ki Amr) şöyle dedi:"
"Hiçbir perşembe akşamını kaçırmaz, Abdullah b. Mesudun yanına gelirdim. Onu bir şey için hiç, "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu" derken duymamıştım. Nihayet bir akşam oldu ve, "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu..." dedi. (Amr) dedi ki, bunun üzerine onun gözleri yaşla doldu, damarları kabardı. Derken ben onu, (rahatlamak için elbisesinin) düğmelerini çözmüş bir halde gördüm. (Rivayetinin sonunda da) o şöyle dedi:
"(Hz. Peygamber'in sözü böyledir,) veya bunun aynısıdır, yahut bunun gibidir, ya da bunun benzeridir."[651]
277. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Eş'as, eş-Şa'bî ve İbn Sirin'den (naklen) haber verdi ki İbn Mes'ud, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (Allah'ın) belâ ve cezaları hakkında[652] rivayette bulunduğu zaman yüzü kızarır-bozarır ve:"
"Böyle veya bunun gibidir, böyle veya bunun gibidir" derdi.[653]
278. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bize Tevbe el-Anberi rivayet edip dedi ki, bana eş-Şa'bî şöyle dedi:
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu.." diyerek (rivayette bulunan) falanı gördün mü? Ben İbn Ömer'le iki yıl veya birbuçuk yıl kaldım da, şu hadis hariç, onu Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir şey rivayet ederken işitmedim."[654]
279. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be rivayet edip (dedi ki) bize Abdullah b. Ebi's-Sefer, eş-Şa'bî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Ömer'in yanında bir yıl durdum da onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-bir hadis zikrederken işitmedim."[655]
280. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Ebû Bekr, Ebû Hasîn'den (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Sabit b. Kutbe el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti (ki Sabit) şöyle dedi:"
"Abdullah bize ayda iki veya üç hadis rivayet ederdi."[656]
281. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki) bize Yûnus, Abdülmelik b. Ubeyd'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Enes b. Mâlik bize uğramıştı. Biz de, "Bize, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğun bazı şeyler rivayet edin!" demiştik. Bunun üzerine o;"
"(Peki), demişti, ben de (rivayet eder ve) "İnşallah böyledir" derim."[657]
282. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:"
"Enes, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- az hadis rivayet ederdi. Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiği zaman ise (rivayetin sonunda),
"Veya Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurduğu gibi" derdi. "[658]
283. "Bize Osman b. Muhammet! haber verdi. (O dedi ki) bize İsmail, Eyyûb'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammedi şöyle dedi:"
"Enes, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ettiği zaman (rivayetin sonunda):
"Veya Resûlullah'ın buyurduğu gibi" derdi."[659]
284. "Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (O dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana es-Sâ'ib b. Yezîd rivayet edip şöyle dedi:"
"Sa'd ile beraber Mekke'ye (doğru yola) çıkmıştım da Medine'ye dönünceye kadar, onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet ederken işitmemiştim."[660]
285. "Bize Sehl b. Hammâd haber verdi. (O dedi ki) bize Şu'be rivayet etti. (O dedi ki) bize Beyân, eş-Şa'bi'den, (o da) Karaza b. Ka'b'dan (naklen) rivayet etti ki; Ömer (radıyallahu anh), (bir grup) ensârı, Medine'den (Küfe'ye müteveccihen) yola çıktıklarında uğurladı ve şöyle dedi:"
"Biliyor musunuz, sizi niçin uğurladım?". Dedik ki;
"Ensâr'a hürmetten dolayı." (Hz. Ömer sözüne) şöyle devam etti:
"Siz, Kur'an'ı okurken dilleri, hurma ağaçlarının titremesi gibi titreyen, (Kur'an'ı doğru-dürüst okuyamayan) bir topluluğa gidiyorsunuz. Binaenaleyh, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-hadis rivayeti ile onları (Kur'an'dan) yüz çevirtmeyin. (Bu az rivayet hususunda, bu hayırlı işte) ben sizin ortağımzım, (ben de böyle yapacağım)." Karaza) dedi ki,
"Artık hiçbir şey rivayet etmedim. Halbuki ben de arkadaşlarımın duymuş oldukları gibi, (Resûlullah'dan hadisler) duymuştum."[661]

Açıklama

Hz. Ömer'in (radıyallahu anh), Küfe'ye uğurladığı bir kısım ashaba yaptığı bu tavsiye, bir taratfan Kur'anın iyi öğrenilip gereği ile amel

edilmesini sağlamaya, diğer taraftan hadisleri tahrif ve tağyirden korumaya yönelik mühim bir tavsiyedir. Bir müslüman için öncelikle öğrenilmesi gereken şeyin Kur'an-ı Kerim olduğunda şüphe yoktur, Kur'an iyice öğrenilirken onun açıklaması (beyânı) ve uygulaması mahiyetinde olan hadislerin de öğrenilmesi gerekeceği açık bir hakikattir. Bu husus Kur'an'ın yeni yeni yayıldığı dönemler için daha bir ehemmiyeti haizdir. Hz. Ömer yeni kurulmuş ve, belki de halkının çoğu İslama yeni girmiş olan Küfe'ye gönderdiği irşâd ve öğretim ekibine bunun için öncelikle Kur'an'ın iyi öğretilmesini, halkı bundan alıkoyacak, bilhassa ahkâmla ilgili olmayan hadislerin rivayetini azaltmalarını tavsiye etmişti. Hz. Ömer bu usûlü, yukarıda söylediği gibi, kendisi de uygulamış ve, ileri gelen bazı sahabeyi bile fazla hadis rivayetinden (mutlak olarak hadis rivayetinden değil!) menetmişti. Bu demekti ki ihtiyaç miktarı hadis rivayet edilmeli, Kur'an'la beraber hadislerin iyi anlaşılıp uygulanmalarına ehemmiyet verilmelidir. Nitekim İslâm alimleri de, mânasını anlamadan, gereğiyle amel etmeden çokça hadis rivayetini hoş karşılamamış, kınamı şiardır. Bu şekilde çokça rivayette bulunan kimse, bu arzuyla olur-olmaz herkesden duymuş olduğu hadisleri rivayete yeltenebilir ve neticede, -bilmeyerek de olsa- Hz. Peygamber'e, onun söylemediği ve yapmadığı bir şeyi nisbet etme tehlikesine düşebilir. Bu yüzden iyice bellenen, sahih olduklarından emin olunan hadislerin rivayet edilmesi gerekir. Böyle olan hadis rivayetine Hz. Ömer'in mani olacağı düşünülemez. Zira o, bu meseleyle ilgili diğer sözleri meyânında, bir konuşmasında şöyle demişti:
"Bu sözümü kim iyi anlar, bilir ve ezberlerse, devesinin varacağı yerde onu rivayet etsin. Kim de onu iyi anlamamış ve ezberlememiş olmakdan korkarsa ben, bana isnâd edilerek yalan söylenmesini helâl kılmam."[662] İşte Hz. Ömer bir yönden bunun için yani hataya düşme endişesiyle hadis rivayetinin azaltılmasını istemişti. Şayet o mutlak olarak hadis rivayetini hoş karşılamasaydı, onun az rivayetine de muvafakat etmezdi. Çünkü kötünün çoğu da azı da birdir.
Diğer taraftan Hz. Ömer'in, ileri gelen bazı sahâbilere bile bu titizliği göstermesi, sahabe dışındaki bazı art niyetlilerin hadise bir şey karıştırmalarına mâni olmak için onlara bir uyarı, Türkçedeki ifadesiyle "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!" kabilinden bir harekettir.[663]
286. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki) bize Eş'as b. Sevvâr, eş-Şa'bî'den, (o da) Karaza b. Ka'b'dan (naklen) haber verdi (ki Karaza) şöyle dedi:"
"Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallaha anh), Ensâr'dan bir grubu Kûfe'ye gönderdi. Beni de onlarla beraber gönderdi. (Yola çıktığımızda) o da bizimle beraber yürümeye başladı. Nihayet Sırâr (denilen yere) -Sırâr Medine yolunda bir su (başıdır)-geldi ve ayaklarından tozu silkmeye başladı. Sonra şöyle dedi:
"Siz Kûfe'ye gidiyorsunuz. Siz Kur'an'ı, fıkırdatarak (okuyan) bir topluluğa gidiyorsunuz. Onlar size gelecek ve "Muhammed'in sahâbileri geldi, Muhammed'in sahâbileri geldi!" diyecekler. Onlar size gelecek ve sizden hadis soracaklar. Binaenaleyh bildiriniz ki abdestin en tam olanı, (azaları) üçer (defa yıkamakla) olur. İki (yıkama da) kâfi gelir." Sonra şöyle devam etti:
"Siz Kûfe'ye gidiyorsunuz Siz Kur'an'ı fıkırdatarak (okuyan) bir topluluğa gidiyorsunuz, (onlar sizin varışınızı görünce-duyunca);
"Muhammed'in sahâbileri geldi, Muhammed'in sahâbileri geldi!" deyip yanınıza gelecek ve size hadis soracaklar. Binaenaleyh Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- rivayeti azaltınız. Bu hususta ben sizin ortağınızım, (ben de az rivayet edeceğim)." Karaza dedi ki:
"Ben topluluğun içinde otururdum da onlar Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- (nakledilen) hadisleri zikrederlerdi. Halbuki ben o (hadisleri) onların en iyi belleyenlerinden idim. Ama Ömer'in tavsiyesini hatırlayınca susardım.."[664] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Bana göre burada kasdedilen, Resûlullah'ın -sallallahu aleyli ve sellem- (zamanındaki) hâdiselerle ilgili hadislerdir, sünnetler ve farizalar (ferâiz) değil."[665]
287. "Bize Mücâhid b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbn Numeyr, Mâlik b. Miğvel'den, (o) eş-Şa'bî'den, (o da) Alkame den (naklen) rivayet etti (ki Alkame) şöyle dedi:" Abdullah;
"Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem-şöyle buyurdu..." dedi, sonra kendisini bir titreme aldı, akabinde de; "Bunun gibidir veya bundan üstündür" dedi.[666]
288. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, İbn Ebî Necih'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki Mücâhid) şöyle dedi:"
"İbn Ömer'e (Mekke'den) Medine'ye kadar arkadaşlık yaptım da, onu, Resûlullah'dan -sallallahu aleyli ve sellem- bir hadis rivayet ederken işitmedim. Ancak o (bir yerde) şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'le -sallallahu aleyli ve sellem- beraberdim. Kendisine hurma göbeği getirildi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:
"Ağaçlardan bir ağaç var ki müslüman adam gibidir, (hangisidir o?)" Ben:
"O, hurma ağacıdır!" demek istedim. Ama baktım, gördüm ki ben topluluğun en küçüğüyüm. Bundan dolayı sustum. (Sonra bunu babam Ömer'e anlattığımda) o;
"İsterdim ki bunu söyleseydin de şu kadar borcum olaydı!" dedi."[667]

Açıklama

Abdullah b. Ömer 2630 hadis (Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde 2019 hadisi var.) rivayet etmekle çok hadis rivayet etmiş olan (muksirûn) sahabe arasına girmiş bir zattır. Bu haberden anlıyoruz ki o, gerektiğinde veya sorulduğunda hadis rivayet etmekteydi.
Bu haberde Hz. Peygamber -sallallahu aieyli ve sellem- bilmece yoluyla bir darb-ı mesel vermektedir. Darb-ı meseller (misâlle açıklamalar), hakikatleri, mânâları müşahhaslaştırarak onların kısa yoldan ve daha iyi anlaşılmalarına yardımcı olurlar. Hz. Peygamber bu açıklama usûlünü çokça kullanmıştır. Ondan nakledilen bir kısım darb-ı meselleri, Ebû Muhammed el-Hasan b. Abdirrahman er-Râmehurmuzî (v. 360) "Kitâbu Emsali' Hadis" (İstanbul, el-Mektebe-tu'1-İslâmiyye, Emetu'l-Kerim el-Kureşiyye tahkikiyle) isimli kitabında Ebu'ş-Şeyh ise "Kitâbu'l-Emsâl fi'1-Hadisi'n-Nebevî" (Bombay, 1982/1402) isimli kitabında toplamışlardır.
Söz konusu darb-ı meselde müslüman, hurma ağacına benzetilmiştir. Çünkü her ikisinin de hayrı çok ve süreklidir. Hurma ağacı yaprak dökmez, yaz-kış gölge yapar, kuruyuncaya kadar meyvesinden, meyvesinin çekirdeğinden istifade edilir, kuruyunca da kereste ve odunu muhtelif yerlerde kullanılır. Bunlara hurma ağacının tabiî güzelliği ile meyvesinin tatlılığı da eklenmelidir. Aynı şekilde olgun müslüman da ibâdet ve taatı ile, güzel ahlâkı ile, bütün canlılara şefkat ve merhameti ile, bunlara yardımseverliği ile serâpâ hayırdır.[668]
289. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Hâlid b. Yezîd el-Hedâdi rivayet edip (dedi ki) bize Salih ed-Dehhân rivayet edip dedi ki;"
"Câbir b. Zeyd'i, (hadis rivayetini) mühim ve büyük bir iş görmesinden, (Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyli ve sellem- isnâd ederek yalan söylemekden korkmasında dolayı hiç, "Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem- şöyle buyurdu..." derken işitmedim."[669]
290. "Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Revh, Kehmes İbnu'l-Hasan'dan, (o da) Abdullah b. Şakîk'den (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Ebû Hureyre, Ka'b bir topluluğun içindeyken, (o topluluğa) Ka'b'i sormaya geldi. Ka'b da (henüz kendisini tanımayan Ebû Hureyre'ye),
"Ondan ne istiyorsun?" dedi. (Ebû Hureyre) de şöyle mukabele etti:
"Bilmiş ol ki ben, Resûlullah'in sahâbîlerinden hiç kimsenin, onun hadisini benden daha iyi bellemiş olacağını kabul etmem. (Ama yine de Ka'b'a bazı şeyler sormak istiyorum)." Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi:
"Bilki sen, asla, herhangi bir şeyin peşine düşen bir kimse bulamazsın ki o, günün birinde ondan doyacak olmasın. İlmin peşine düşen kimse veya dünyanın peşine düşen kimse hariç!" O zaman (Ebû Hureyre
"Sen Ka'b mısın?" dedi.
"Evet" dedi. (Ebû Hureyre de):
"(İşte) bunun gibi (şeyler) için geldim" dedi.[670]
291. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Ebî Bukeyr haber verip (dedi ki) bize Şibl, Amr b. Dinar'dan, (o da) Tâvûs'dan (naklen) haber verdi (ki Tavus) şöyle dedi:"
"Ya Resûlallah -sallallahu aleyli ve sellem-, demiş,
"İnsanların hangisi daha bilgindir?" Buyurmuş ki;
"İnsanların ilmini, kendi ilmine katan! (Ayrıca) ilmin peşinde olan herkes, (her ilim. talebesi) ilme açtır."[671]
292. "Bize Sa'îd b. Amir, el-Halil b. Murre'den, (o da) Muâviye b. Kurre'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi:"
"İçinde, birbirleriyle konuşan büyüklerin bulunduğu bir (ilim ve sohbet) halkasında idim. Aralarında Abid b. Amr da vardı. Derken topluluğun kenarındaki bir genç;

"Allah'ı zikretmeye dalın. Allah size hayır ve bereket versin!" dedi. Bunun üzerine topluluk,
"Bizi hangi şeyde, (ne durumda) gördü?" diye biri birine baktı. Sonra onlardan biri şöyle dedi:
"Bunu sana kim emrettiyse sen (bunu ona) emret! Vallahi (sözünü) tekrar edersen kesinlikle (sana) yaparız da yaparız![672]

Açıklama

Vazıh olmayan bu metinden öyle anlaşılıyor ki, halkada bulunanlar, ilmî meselelerde sohbette bulunuyorlardı. Hakikati bulmak, öğrenmek için ilimle uğraşmak da bir ibâdettir. Bu ibâdet, diğer nafile ibâdetlerden daha üstündür. [673] Bunun için halkadakiler, gencin, muhtemelen üçüncü bir şahsın tahrikiyle yaptığı müdâheleyi yadırgamışlardı.[674]

293. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ebû Amir haber verip (dedi ki) bize Kurre b. Hâli d, Avn b. Abdillah'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"İçinde hikmet dağıtılan ve rahmet umulan meclis, (toplantı yeri) ne güzel meclisdir!"[675]

Açıklama

Bir çok mânaya gelen "hikmet"in buraya uygun olan bir kaç mânası şöyledir: Eşyayı hakikatıyle bilmek ve gerektiği gibi amel etmek; iyiliğe götüren, kötülükden meneden söz; derin ve yararlı bilgi; sadece sözde kalmayıp fiile çıkan, uygulanan, yararlı etkisi görülen bilgi...[676]

29. "İlim, Haşyetten, Allah Korkusu Ve Saygısından İbarettir" Diyen Kimse

294. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den, (o) babası Cübeyr b. Nufeyr'den, (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti (ki Ebu'd-Derdâ') şöyle dedi:"
"(Bir gün) Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem- ile beraberdik. Derken dehşetle göğe bakakaldı. Sonra şöyle buyurdu:
"İşte insanlardan ilmin kapıp alınacağı anlar! Öyle ki onlar o (ilimden) hiçbir şey elde edemeyecekler." O zaman Ziyâd b. Lebîd el-Ensâri şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Kur'an'ı okumuş olduğumuz halde o (ilim) bizden nasıl kapıp alınır? Bundan sonra da, vallahi, onu okuyacağız, kadınlarımıza ve çocuklarımıza da okutacağız." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyli ve sellem-şöyle buyurdu:
"Annen seni kaybedesice! Ziyâd, ben seni hakikaten, Medinelilerin fakihlerinden (derin kavrayışlı alimlerinden) sayardım. İşte şu Tevrat ve İncil, Yahûdî ve Hıristiyanların yanında (mevcut bulunuyor). Peki, onlara ne faydası oluyor?" Cübeyr dedi ki,
"Daha sonra Ubâde İbnu's-Sâmit'le karşılaştım." (Cübeyr) sözüne şöyle devam etti."
"(Ona), kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın ne söylediğini duymuyor musun, dedim ve söylediği şeyi ona haber verdim." Şöyle mukabele etti:
"Ebu'd-Derdâ' doğru söyledi. İstersen, insanlardan (alınıp) kaldırılacak ilk ilmi sana muhakkak ki haber veririm: Huşu'. Yakında cuma mescidine, (camiye) gireceksin de orada huşu' sahibi hiç kimse görmeyeceksin."[677]

Açıklama

Hadislerde ilmin yani kendisiyle amel edilmesi gereken, Kuran ve hadis bilgisinin, hakikat bilgisinin insanlardan alınacağına dair bir çok malûmat bulunmaktadır. Bunlara göre ilmin bir kaç merhalede alınacağı söylenebilir. Şöyleki, birinci merhalede ilmin etkisi kaldırılacak, ilimle amel edilmeyecek ve ilim sözden, nazariyâtdan ibaret kalacaktır. Kaldırılacak ilk ilmin "huşu'" olacağı ifadesiyle buna işaret edilmiş olmalıdır. Huşu' insanın Cenab-i Hakk'a karşı duyduğu saygı, korku boyun eğiş, insanın kendisini Allah'a verişidir. Bunu insanın iç ve dış dünyasında hasıl eden ilimdir. Burada ilmin îman ile büyük alâkası ortaya çıkmaktadır. İşte huşû'un kaldırılması ilmin, amel edilmeyen ve neticede etkisi olmayan nazari bilgiler yığını haline geleceğini gösterir.
İkinci merhalede alimlerin vefatıyla "ilim", kitaplarda yazılı olarak bulunsa bile, insanlardan alınıp tamamen ortadan kaldırılacaktır. Son merhalede ise insanların kafa ve gönüllerinde (sudûrunda) kalmış olan ilim çekilip alınacak ve dünya tamamen zulmete garko-îacaktır. Bu zaman, kıyametin kopmasına yakın bir zamandır. Allahu alem.[678]
295. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Hârûn rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Cemîl el-Kettâni rivayet edip (dedi ki) bize Mekhûl rivayet edip dedi ki,"
Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Alimin âbide (ibâdet yapana, bilgisiz ibâdetle meşgul olana) üstünlüğü benim, sizin, (mertebece) en aşağıda olanınıza üstünlüğüm gibidir." Sonra şu ayeti okudu: *"Allah'dan, kulları içinde ancak âlimler korkar. "*[679] "*Şüphe yok ki insanlara hayrı öğreten kimselere Allah merhamet eder, onun melekleri, göklerin ve yerlerin ahalisi ile denizdeki balıklar da hayır dua ederler. "*[680]

Açıklama

İlimsiz ibâdet mümkün olmadığı gibi ibâdetsiz, amelsiz ilmin de kıymeti yoktur. Fakat ilim amelden önce gelir. İnsan önce bilecek, sonra ona göre amel edecektir. İlmin bu Önceliğinin yanında getirdiği mükellefiyetler de çoktur. İlim sahibi (alim); bildiğiyle amel edecek, bundan dolayı ilmi öğretip yaymaya, hakkı ayakta tutmaya, insanları doğru yola irşâd etmeye gayret gibi pek çok ferdi ve içtimâi görev ifa edecektir.
İbadet aslında müslümanın bütün hayatını ve faaliyetlerini kucaklayan geniş bir mânaya sahiptir. Müslümanlık, yoldan, gelip-geçenlere eziyet verici şeyleri kaldırmayı bile ibadet sayan bir anlayış getirmiştir. Binaenaleyh ilim de ibadetin içine dahildir. Fakat yukarıdaki hadiste ibâdet, dar manâsıyla yani namaz, oruç gibi ilk plânda ferdi özellikleri ağır basan ve nafile olarak yapılan ibâdet olarak söz konusudur. Meseleyi bu şekilde değerlendirirsek alimin âbide büyük üstünlüğü anlaşılabilir.
Diğer taraftan hayrı öğreten kimse, böylelikle Allah'ın dinine hizmet ettiği, neticede bütün mahlûkatın yararına olan şeyler öğrettiği için, mezkûr duaya mazhar olur.[681]
296. "Bize Ahmed b. Esed Ebû Asım haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân, Sufyân'dan, (o) Ley s1 den, (o) bir adamdan, (o da) Ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki ibn Ömer) şöyle demiş:"
"Kişi (mertebece) kendinden üstte olana hased etmeyinceye, kendinden altta olanı küçümsemeyinceye ve ilmin karşılığında bir bedel istemeyinceye kadar alim olmuş olmaz."[682]

Açıklama

İlim insanın iç ve dış dünyasına müsbet etkiler yapmalı ve ona iyi değerler kazandırmalıdır. Böyle bir ilme sahip olan kimse gerçek alimdir. Bu meyânda ilim sahibi, ilim öğretiminden maddi kazanç sağlama düşüncesinden uzak bulunmalıdır. Maddi kazançlar geçicidir. Allah'ın rızası ise bakidir. Diğer taraftan ilim öğretimiyle maddi kazanç sağlama düşüncesinin, sahibini, kazanç sağlamak için yalan söylemeye götürme gibi tehlikeleri de vardır. Bu sebeple bazı alimler ilim öğretiminden, hadis rivayetinden ücret alınmasını kerih görmüş, menetmişlerdi. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hatim er-Râzî, hadis rivayetinden ücret alan bir kimseden hadis alınamayacağını söylemişlerdi. Bununla beraber pek çok alim de zaruretten dolayı bunun caiz olduğunu söylemiştir.[683]
Burada dini ilimlerin, bu arada Kur'an'm öğretiminden ücret alınıp alınmayacağına dair bazı imamların görüşlerini de kaydedelim:
İmâm Mâlik, İmâm Şâfıî ve İmânı Ahmed bundan ücret almanın caiz olduğunu, İmâm Ebû Hanife ve ashabı da, diğer delillerinin yanında bunun bir ibadet ve tâat olduğunu söyleyerek caiz olmadığını söylemişlerdir. Ancak sonraları hanefı alimler de bundan ücret almanın caiz olduğuna, zarurete mebnî fetva vermişlerdir.[684]
297. "Bize Sa'id b. Süleyman, Ebû Usâme'den, (o da) Mis'ar'dan (naklen) haber verdi (ki Mis'ar) şöyle dedi: Abdula'la et-Teymi'yi şöyle derken işittim:"
"Kendisine ilimden, kendisini ağlatmayan şeyler verilmiş olan kimse, kendisine fayda verecek ilim verilen kimse olmamaya lâyıkdır, (böyle bir kimse olmamalıdır). Çünkü Allah Teâlâ alimleri (Kuranda) tavsif etmiştir. (Abdula'la) sonra şu Kur'an'ı, (yani) *"Çünkü ilim verilmiş olanlar..."*

(âyetini) "...ağlayarak..."[685] âyetine kadar okudu."[686]
298. "Bize İsmet İbnu'l-Fadl haber verip (dedi ki) bize Zeyd b. Hubâb, Mübarek b. Fudâle'den, (o) Ubeydullah b. Ömer el-Ömeri'den, (o da) Ebû Hâzim'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Hâzini) şöyle dedi:"
"Sende şu üç haslet olmadıkça âlim olmazsın: (Mertebece) senden üstte olana karşı haddi aşmazsın,senden altta olanı küçümsemezsin ve ilmine karşılık dünyalık almazsın."[687]
299. "Bize Ahmed b. Esed haber verip (dedi ki) bize Abser, Burd b. Sinan'dan, (o) Süleyman b. Musa ed-Dımeşki'den (o da) Ebu'd-Derdâ'dan (naklen) rivayet etti ki Ebu'd-Derdâ' şöyle dedi:"
"Öğrenci olmadıkça alim olmazsın. Kendisiyle amel etmedikçe ilimden dolayı alim olmazsın. Hep münâkaşacı olman, günahkâr olarak sana yeter. Hep çekişmeci olman, günahkâr olarak sana yeter. Hep Allah'ın rızası dışında konuşman, yalancı olarak sana yeter."[688]
300. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verdi. (O dedi ki) bize el-Mübârek b. Sa'îd, kardeşi Sufyân es-Sevri'den, (o da) İmrân el-Mınkari'den (naklen) rivayet etti (ki İmrân) şöyle dedi:"
"Bir gün Hasan (Basri'ye), söylediği bir şey hakkında;
"Ebû Sa'îd! Fakih-ler böyle söylemiyor?" dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:
"Yazıklar olsun sana! Sen, kendin, fakih gördün mü hiç? Fakih dediğin, dünyaya karşı isteksiz, ahirete karşı arzulu, dininin işinde uyanık olan, Rabbine ibadete aralıksız devam eden kimsedir ancak!"[689]

Açıklama

Fakih (c. Fukahâ) sözlük manasıyla; "bilen, anlayan, bir şeyi şuurla, fetanetle, gereği gibi anlayıp bilen, bir şeyin künhüne vakıf olan kimse" demektir. Istılahta ise; "ameliyata yani ibâdetler, cezalar ve muamelelerle alakalı şer'i hükümleri mufassal delilleri ile bilen kimse", İslâm hukuku alimi demektir. İmam-ı A'zam Ebû Hanife'nin fıkıh tarifinden hareket ederek fakihi; "Leh ve aleyhine olan şeyleri bilen kimse" diye tarif etmek de mümkündür. Bu durumda i'tikadi ve ahlâki hükümler de fakihin bilgisi dahiline girer. Burada birkaç alimin "fakih" telakkileri nakledilmektedir.[690]

301. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize en-Nadr b. İsmail el-Beeeli, Mis'ar'dan, (o da) Sa'd b. İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki Sa'd) şöyle dedi:"
Kendisine, "Medinelilerin en fakîhi kimdir?" diye soruldu. O da;
"Rabbinden en fazla korkanları, (en muttakileri)" cevabını verdi.[691]
302. "Bize el-Hasan b. Arafe haber verip (dedi ki) bize el-Hüseyn b. Ali, Leys b. Ebi Süleym'den, (o da) Mücâhid'den (n eklen) rivayet etti (ki Mücâhid) şöyle dedi:"
"Fakîh dediğin, Allah'dan korkandır ancak!"[692]
303. "Bize İsmail b. Ebân, Ya'kûb el-Kummî'den haber verdi (ki, o şöyle demiş). Bana Leys b. Ebi Süleym, Yahya'dan -ki O İbn Abbâd'dır. (o da) Ali b. Ebi Tâlib'den (kerremellahu vecheh, naklen) rivayet etti (ki Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Gerçek fakih, insanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen; onlara, Allah'a isyan hususlarında kolaylık tanımayan; onları, Allah'ın azabından emin kılmayan; Kur'an'ı, onu istemeyip başkasına meylederek terketmeyen kimsedir. Durum şu ki; kendisinde ilim olmayan ibadette kendisinde anlama olmayan ilimde, kendisinde düşünme olmayan okumada hiçbir hayır yoktur."[693]
304. "Bize el-Hasan b. Arafe rivayet edip (dedi ki) bize İsmail b. İbrahim, Leys'den, (o da) Yahya b. Abbâd'dan (naklen) rivayet etti (ki Abbâd) şöyle dedi: Ali (kerremellahu vecheh) dedi ki;"
"Gerçek fakîh, insanları ne Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürür, ne onları Allah'ın azabından emin kılar, ne de onlara Allah'a isyan hususlarında kolaylık tanır, (o bunların hiçbirini yapmaz). Durum şu ki; kendisinde ilim olmayan ibadette hiçbir hayır yoktur, kendisinde anlama olmayan ilimde hiçbir hayır yoktur, kendisinde düşünme olmayan okumada hiçbir hayır yoktur."[694]
305. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Hâzim'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş) Bana amcam Cerir b. Zeyd rivayet etti ki o Tübey'i, Ka'b'dan, şöyle dediğini rivayet ederken işitti: "Şüphe yok ki ben (eski din kitaplarında) bir topluluğun vasıflarını, (tanıtımını) şöyle buluyorum: Onlar uygulamaksızın, (amel etmeksizin) öğrenmeye, ibadet yapmaksızın fakih olmaya çalışırlar. Ahiret ameline mukabil dünyalık peşine düşer, kalbleri sabır özsuyundan[695] daha acı olduğu halde koyun postuna bürünürler. Onlar, şu halde, benim (merhametime) mi aldanıyorlar, yoksa beni aldatmaya mı çalışıyorlar? Ben zatıma yemin ettim ki onlara, kesinlikle, sabırh-ağırbaşlı insanı bile şaşkın bırakacak bir imtihan hazırlayacağım!"[696]
306. "Bize Bişr ibnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Abdulâziz b. Abdissamed el-Ammi rivayet edip (dedi ki) bize Ebû İmrân el-Cevni, Herim b. Hayyân'dan rivayet etti ki, o (yani Herim);
"Fâsık (günahkar, yoldan çıkmış) alimden sakının!" demiş ve (bu söz) Ömer İbnu'l-Hattab'a (radıyallahu anh) ulaşmıştı. Bunun üzerine at, (o (yani Hz. Ömer), bundan, (böyle olmakdan korkarak) ona;
"Fâsık âlim ne (demektir?)" diye yazmış. Herim de ona şöyle cevap yazmış:
"Ya Emire'l-Mü'minin! Vallahi ben o (sözle), başka bir şey değil, sadece hayır kasdettim. (Mânâsı da şu): Bir önder-alim olur, ilimle konuşur ama isyan ve itaatsizlik yapar. Böylece halkın karıştırmasına sebep olur. Onlar da sapıtırlar."[697]
307. "Bize Said İbnu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Müslim, Muhammed b. Mutarrif ve Abdulaziz b. İsmail b. ubeydillah b. Ebi'l-Muhâcir'den, (o da) Abdullah b. Mesûd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Kim dinini üstün tutmak, dinine saygı göstermek isterse ne hükümdarın huzuruna girsin, ne (nâmahrem) kadınlarla başbaşa kalsın, ne de arzularına uyan (bidatçılarla) münâkaşa etsin!"[698]
308. "Bize Sa'îd b. Amir, İsmail b. İbrahim'den, (o da) Yûnus'dan (naklen) haber verdi (ki, Yûnus) şöyle dedi: Meymûn b. Mihrân (bir mektubunda) bana şöyle yazdı:"
"Din konusunda münâkaşa ve tartışmadan sakın! Ne alimle, ne de cahille tartışma! Alime gelince o ilmini senden saklar ve (artık) ne yaptığına aldırış etmez. Cahile gelince o da, sana itaat etmeyerek seni kızdırır, üzer."[699]
309. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Süleyman b. Dâvûd -aleyhisselâm- oğluna şöyle dedi:"
"Çekişmeyi bırak. Çünkü onun faydası azdır. (Üstelik) o, kardeşler arasında düşmanlığı körükler, tahrik eder."[700]
310. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. İdris, İsmail b. Ebî Hakim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Abdilaziz'i, şöyle derken işittim:"
"Kim dinini münâkaşalara hedef kılarsa çok (kanaat) değiştirir."[701]
311. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bana Sa'îd b. Abdilaziz rivayet edip dedi ki, Ömer b. Abdilaziz (bir mektubunda) Medinelilere şöyle yazdı:"
"Vakıa şu ki, kim ilimsiz ibâdet etmeye kalkarsa bozacağı şeyler, düzelteceği şeylerden daha çok olur. Kim de dinini münâkaşaya hedef kılarsa (kanaatlerinin) değişmesi çok olur."[702]
312. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Ca'fer b. Burkandan, (o da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) haber verdi (ki Ca'fer) şöyle dedi:"
"Bir adam ona (yani Ömer'e) bidatlerden bir şey sordu. O da şöyle cevap verdi:
"Bedevinin, (köylünün ve, mahalle mektebindeki çocuğun dinine sarıl! Bunun dışındakilerden ise yüz çevir."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi, bir önceki haberde geçen);
"(Kanaatlerinin) değişmesi çok olur "un mânası, "Bir görüşten (diğer) bir görüşe geçer" demektir, dedi."[703]

Açıklama

Hakikati, doğruyu ortaya çıkarmak için değil de başkasının kusurunu, cehaletini, acizliğini ortaya çıkarmak, hakkını veya malını gasbetmek, onu küçük düşürmek için veya delilsiz, bilgisiz, batıl yolla yapılan münakaşa, mücâdele ve tartışmalar, fertler arası münasebetleri zedeleyen hareketlerdir. İmam Gazali bunları dilin belâlarından saymakta ve büyük tehlikelerine işaret etmektedir. [704] Bu hareketler, her tür kötülüğün kaynağıdırlar. Bunlardan dolayı insanlar birbirlerine kin besler, birbirlerinin iyi haline üzülür, kötü haline sevinir, birbirlerine yersiz ve haksız dil

uzatırlar. Böylece cemiyet düzeni bozulur, fertler arasında çözülme olur.
Bu tür tartışmalar din hakkında olursa zararı daha büyüktür. İnsanın hakdan yan çizmesine, doğru yoldan sapmasına ve neticede ebedi hayatının harâb olmasına sebep olabilirler. Çünkü bu tür tartışmalara giren kişi hasmını mağlûb etmek, kendini üstün çıkarma!: için hak-batıl her yola başvurur, nefsi onu buna zorlar. Bu da dinin kınadığı, doğru bulmadığı bir davranıştır. Diğer taraftan İslâm Allah ve Resulüne kayıtsız-şartsız teslim olmakdır. Onun hakkında, sırf akıl yürütmelerle görüş beyan etmek mümkün değildir, bu onun özüyle çatışır.
Son haberde Ömer b. Abdilaziz, köylülerin ve mahalle mektebi çocuklarının dini kanaatleri, yabancı kültürlerden, nazari tartışmalardan henüz etkilenmediklerinden dolayı onların din görüşlerinin alınmasını tavsiye etmektedir ki bu, harici etkilenmelerden âzâde kalmaya bir teşvikdir.[705]

30. (Nefsin) Arzularından Uzaklaşma Hakkında

313. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini haber verdi. Ömer b. Abdilaziz şöyle demiş:" "Bir topluluğun, bir işi, umûmdan ayrı olarak aralarında fısıldaştıklarını gördüğün zaman, (bil ki) onlar sapıklık kurmaktadırlar."[706]
314. "Bize İbrahim b. ishak, îbnu'l-Mübârek'den, (o da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi (ki el-Evzâ'î) şöyle demiş:"
"(Şeytanların başkanı olan) İblis dostlarına;
"Ademoğullanna hangi şeyden sokulursunuz?" demiş. Onlar da;
"Her şeyden!" demişler. Bunun üzerine;
"Peki onlara istiğfar yönünden sokuluyor musunuz?" demiş.
"Ne yazık (ki hayır!) Bu, tevhide birleştirilmiş, (onunla birlikte yapılan) bir şeydir" demişler. O;
"(Şu halde) içlerine, kendisinden Allah'a istiğfarda bulunmayacakları bir şey muhakkak yayacağım!" demiş ve içlerine (nefis) heva ve heveslerini (yani bid'atleri) yaymış."[707]
315. "Bize İbrahim b. İshak, el-Muharibi'den, (o) el-A'meş'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki Mücâhid) şöyle dedi:"
"(Allah'ın) şu iki ni'metinden hangisi; beni İslâm'a hidayet etmiş olması mı, yoksa beni (nefsin) şu arzularından (yani bidatlerden) korumuş olması mı, (hangisi) benim için daha büyüktür, bilmiyorum!"[708]
316. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki) bize İsa b. Yûnus, el-A'meş'den, (o) Müslim el-Aver'den, (o da) Habbe b. Cuveyn'den (naklen) rivayet etti (ki Habbe) şöyle dedi: Ali (radıyallahu anh'ı şöyle derken) işittim -veya (Habbe) şöyle dedi: Ali (radıyallahu anh) dedi ki;"
"Bir adam bütün ömrünü oruçla geçirse, ömrünün tamamını (namaz vb. ibâdetlerle) ihya etse, sonra da Rükn[709] ile Makam[710] arasında öldürülse şüphe yok ki Allah (yine de) onu kıyamet gününde, hidayet üzere olduklarına kani olduğu kimselerle haşreder.[711]
317. "Bize Abd b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Muğîre'dir - Şu'ayb'dan, (o) Seleme b. Küheyl'den, (o da) Ebû Sâdık'dan (naklen) haber verdi (ki Ebû Sâdık) şöyle dedi: Selmân dedi ki;"
"Bir adam başını hacer-i esved'in üzerine koysa ve gündüzünü sâim (oruçla), gecesini kâim (ibâdetle) geçirse (yine de) Allah onu kıyamet gününde heva ve hevesiyle (yani bid'atıyle) birlikte diriltir."[712]
318. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki) bize Mansûr-ki o İbnu Ebi'l-Esved'dir-, el-Hâris b. Haşire'd en, (o) Ebû Sâdık el-Ezdî'den, (o da) Rebi'a b. Naciz'den (naklen) rivayet etti (ki Rebî'a) şöyle dedi: Ali (kerremellahu vecheh) dedi ki;"
"İnsanların içinde kuşlar arasındaki arı gibi olunuz. Gerçek şu ki, kuşlardan hiçbiri yoktur ki onu zayıf görmüş, (küçümsemiş) olmasın. Şayet kuşlar onun içindeki bereketi bilselerdi bunu ona yapmazlardı. Halka dilleriniz ve bedenlerinizle karışınız, onlardan amelleriniz ve kalblerimzle ise ayrılınız. Çünkü kişinin eline geçecek olan, kazanmış olduğu şeydir ve o, kıyamet gününde sevdiği kimse(ler) ile beraber olacaktır."[713]
319. "Bize el-Velid b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Bakıy-ye, el-Evzâ'î'den, (o da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki ez-Zühri) şöyle dedi:"
"Güzel görüş, (kanaat, inanç), alimin ne iyi yardımcısıdır."[714]
320. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zaide, el-A'meş'den, (o) Müslim'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) rivayet etti (ki Mesrûk) şöyle dedi:"
"Kişiye ilim olarak, Allah'dan haşyet etmesi (korkması) kâfidir. Kişiye cahillik olarak da ilmini beğenmesi kâfidir." [715] (Müslim) dedi ki, Mesrûk (bir defasında da) şöyle dedi:
"Kişiye, tek başına kalıp günâhlarını düşüneceği ve neticede Allah'dan bağış dileyeceği bazı oturum yer ve zamanlarının olması yaraşır."[716]

31. (Râvî) Mânâyı Doğru Verdiği Zaman (Mânâ İle) Hadis Rivayetine İzin Verenler

321. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki) bana Ma'n Mu'âviye b. Sâlih'den, (o) el-Alâ1 İbnu'l-Hâris'den, (o) Mekhûl'den, (o da) Vasile İbnu'l-Eskadan (naklen) rivayet etti (ki Vasile) şöyle dedi:"
"Size hadisi manâsıyla rivayet ettiğimiz zaman bu size yeter."[717]
322. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki) bize Fudayl b. Iyâd, Hişâm'dan (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki o (yani İbn-i Şirin) hadis rivayet ettiği zaman (kelime ve cümlelerde) takdim-tehir yapmazdı. Hasan (Basri) ise hadis rivayet ettiği zaman takdim-tehir yapardı."[718]
323. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Cerir b. Hâzim haber verip dedi ki;"
"Hasan (Basri) hadisi, esası aynı (ama) ifadesi değişik olarak rivayet ederdi."[719]
324. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Muhammed b. Sûka'dan, (o da) Muhammed b. Ali İbni'1-Hüseyn'den (naklen) rivayet etti ki (Muhammed) şöyle dedi: Ubeyd b. Umeyr, Abdullah b. Ömer'e rivayet edip dedi ki; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Münâfıkın durumu, iki ağıl -veya iki davar sürüsü- arasındaki koyun gibidir." Bunun üzerine İbn Ömer;
"Hayır, (Öyle değil! Resûlullah) ancak şöyle şöyle buyurdu" dedi.[720] (Muhammed b. Ali) dedi ki;
"İbn Ömer, Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiği zaman ne ona ilâve yapar, ne onu noksanlaştırır, ne onu aşar, ne de onu eksik yapardı, (işittiği gibi rivayet eder ve aynen uygulardı)."[721]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, münafıkla ilgili hadisinin, Müslim'deki tam bir rivayeti şöyledir: *"Münâfıkın durumu, iki davar sürüsü arasında şaşkın gidip gelen koyun gibidir. Bir defa şuna gider, bir defa buna gider."*[722] Burada Hz. Peyamber bir temsil (darb-ı mesel)[723] ile münafığın durumunu müşahhas olarak gözler önüne sermektedir. Münâfık, kâfirliğini gizleyip zahiren mü'min olduğunu gösteren kimsedir. Bu şekilde münafık, kâfirliğini açıklama cesaretini bile gösteremeyen, korkak, iki yüzlü, içi harâb, dışı içini tutmayan, kararsız bir insandır. Münafık, iman ile küfür arasında bocalar, mü'minin yanına gelir, "mü'minim" der, kâfirin yanına gider,
"Biz sizinle beraberiz, biz sadece (onlarla) alay ediyoruz "[724] der, ne mü'mine mal olur, ne de kâfire. et-Tîbi'nin açıkladığı gibi o, kendisini bu hale düşüren bâtıl arzu ve maksatlarıyla iki sürü arasında olan ve, döl hayvanı aramak maksadıyla kâh öbürüne, kâh berikine gidip gelen şaşkın koyun gibidir.[725] Bu halleriyle münafık, kâfirden daha aşağı mertebededir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Muhakkak ki münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. "[726]
Hadisleri, Hz. Peygamber'den duymuş olduğu gibi rivayet etmeye özen gösteren Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhümâ) burada Ubeyd'e, diğer rivayetlerden anlaşıldığı üzere "iki ağıl" veya "iki davar sürüsü" kelimelerinden dolayı i'tiraz etmişti. Ubeyd rivayetinde bunlardan birini kullanmış, halbuki Hz. Peygamber, İbn Ömer'in duyuşuna göre diğerini söylemişti, ilgili rivayetler incelendiğinde Hz. Peygamber'in, "iki davar sürüsü" kelimesini kullanmış olduğu ağırlık kazanmaktadır.[727]

325. "Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki) bize İbn Uleyye, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî, en-Neha'î ve el-Hasan (el-Basri) hadisi bir defa böyle bir defa şöyle rivayet ederlerdi. Bunu Muhammed b. Sirin'e bildirdim. O da şöyle dedi:"
"Bil ki onlar şayet onu, işittikleri gibi rivayet etselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu."[728]
326. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki) bize Assam, el-A'meşden, (o) Umâre b. Umeyr'den, (o da) Ebû Ma'mer'den (naklen)

rivayet etti (ki Ebû Ma'mer) şöyle dedi:"
"Şüphesiz ben hadisi hatalı olarak işitirim de işittiğime uyarak hatalı rivayet ederim."[729]

Açıklama

Hadisleri, Hz. Peygamberin kullanmış olduğu kelime ve cümleleri hiç değiştirmeksizin aynen nakletmeye "rivayet bi'l-lafz=lafızla rivayet"; asli mânâyı bozmadan kelime yahut cümleleri benzerleriyle, eşanlamlılarıyla değiştirerek nakletmeye "rivayet bi'l-ma'na=mânâ ile rivayet" denilmektedir. Hadislerin lafızla mı, mânâ ile mi rivayet edilmesi gerektiği, ilk asırların mühim münâkaşa konularından biri olmuştur. Şüphe yoktur ki hadislerin asıl lafızlarıyla rivayet edilmeleri en makbul, en tercihe şâyân yoldur. Nitekim, sahâbe-i kiram başta olmak üzere ilk müslümanlar bu hususa büyük önem atfetmişlerdi. Hz. Ebû Bekr'in (radıyallahu anh), yazmış olduğu 500 kadar hadisi, asıllarına uygun olarak nakledememiş olma korkusuyla yaktığı,[730] bazı sahâbilerin bu yüzden hadis rivayetini azalttıkları bilinmektedir. Lafızla rivayete taraftar ve rivayetlerinde buna özel i'tina gösterenler (ashâbu'l-ahruf) arasında Abdullah b. Ömer, el-Kâsım b. Muhammed, Muhammed b. Şirin, Recâ' b. Hayve gibi bir çok zatın adı geçmektedir. Bunlardan bazıları, râviler tarafından zamanla hadis metninde yapılmış olan hareke hatalarını bile değiştirmemeyi; râvinin hadisi, hatalı da olsa hocasından duymuş olduğu gibi rivayet etmesini gerekli görmüşlerdir.
Diğer taraftan alimlerin çoğu, aynı dile (Arapçadan Arapçaya) bir çeşit tercüme olarak görülen mânâ ile rivayetin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu durumda da bu işi herkesin değil, sadece, zaruret halinde, kelime ve terkiblerin delâlet ettikleri mânâları ve, metinde mânâyı bozup bozmayacak şeyleri bilen kimselerin, asıl mânâyı tamamen aktaracak şekilde yapması mümkündür.
Münâkaşası yapılmış olan bu rivayet meselesi, meşhur hadis kitaplarının telifinden öncesi için söz konusudur. Bu kitapların telifinden sonra, onlardan hadis rivayet edecek kimse için mânâ ile rivayet imkânı yoktur, hadis kitapta nasıl yer almış ise öylece rivayet etmesi gerekir. Bununla beraber, bahusus hadis rivayet etmek için değil de dini görüşü bildirmek için mânâ ile hadis nakledilebilir. Tabiî olarak bunu yapacak kimsenin asıl mânâyı iyice anlayıp tamamen aktardığına kani olması gerekir. Aksi halde büyük vebal altına girmiş, hatta Hz. Peygamber'e söylemediği, yapmadığı bir şeyi ona nisbet etme gibi korkunç bir iş yapmış olur.
Burada ilâve etmek gerekir ki, aynı konuda karşılaşılan farklı rivayetleri behemehal mânâ ile rivayete yormamak gerekir. Hz. Peygamber'in aynı mesele üzerinde değişik zamanlarda açıklamalarda bulunmuş ve bu açıklamalarında, zamana ye muhataba göre farklı ifadeler kullanmış olması çok tabiî bir durumdur. Aynı konudaki değişik ifadeli hadislerin varlığının bir sebebi bu husustur.[731]

32. İlmin Ve Alimin Üstünlüğü Hakkında

327. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, İbrahim b. Meysere'den, (onun) şöyle dediğini rivayet etti: Mücâhid rü'yada Tâvûs'u şöyle görmüş: Sanki o, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Kabe'nin kapısında iken, Kabe'nin içinde başına örtü örtmüş bir halde namaz kılıyor. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) ona;"
"Allah'ın kulu! Baş örtünü aç ve okumanı açığa çıkar," buyurmuş. (İbrahim) dedi ki;
"Sanki o (yani Tâvûs) bunu ilme yormuş, bu sebeple de hadis rivayetinde açılmış, (hadis rivayetini çoğaltmıştı)."[732]

Açıklama

Rü'ya, uyku halinde görülen şeylerdir. Rü'yalardan bir kısmı -ki rü'ya ismine lâyık olanlar da bunlardır. Muhtevalarında, açık veya kapalı, hakiki bir mânâ bulunan rüyalardır. "Sadık rü'ya" denilen bu tür rü'yalarda, hayali şekillerden, kinayeli ifadelerden ipuçları bulunarak ve enfüsî (sübjektif) unsurlarla afaki (objektif) unsurlar ayırdedilerek bunların taşıdıkları veya anlatmak istedikleri gerçeklere ulaşılabilir. Bu işe rü'ya ta'biri adı verilmektedir. Sâdık rü'yaların hakikati dinimizde kabul edilmiştir, bununla beraber rü'yalar, peygamberler dışında, gören kimse ve diğerleri için bağlayıcı, kesin bilgiler ifade etmezler.
Rü'yalardan bir kısmı da boş hayalden ibaret olan görüntülerdir. Bunlar sırf nefsi veya şeytani birer yalan olduklarından, bazı psikolojik değerlendirmeleri dışında yorumlanmaları, kendilerinden bir hakikat çıkarılması mümkün değildir. Bu tür rüyalara "ahlâm" veya "kâzib rü'yalar" denilmektedir.
Hz. Peygamber'in rü'yada görülmesinin bir hususiyeti vardır. Şeytan, Hz. Peygamber'in suretine giremez. Binaenaleyh, Hz. Peygamber'in görüldüğü rüyaların kâzib olamayacakları söylenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber de; *"Beni uykuda (rü'yada) gören muhakkakki beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez. Müminin rü'yası da, peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür"*[733] buyurmuştur. Hz. Peygamber'in rüyada görülmesi yorumlanarak bazı hakikatlere yol bulunabilirse de, onun, birine rüyada söylemiş olduğu sözlerle dinî bir hüküm sabit olmaz. Çünkü Hz. Peygamber, "Rü'yada söylediğimi tutun!" buyurmadığı gibi, hadis rivayetinin kabul edilebilmesi için râvide aranan, "semâ" anındaki zabt şartı da uyku halinde bulunmaz. Ancak rüyayı gören kimse, Hz. Peygamber'in rü'yada kendisine söylemiş olduğu sözü; bilinen şer'î hükümlerle karşılaştırır ve bunlara aykırı olmadığını görürse, Hz. Peygamber'in rü'yadaki şekli veya "misâl"ine saygıdan dolayı, onunla amel edebilir. Bu kimsenin, rü'yada Hz. Peygamberden duymuş olduğu bir sözü, rü'yada söylenmiş olduğunu belirtmeksizin, "Hz. Peygamber şöyle buyurdu..." diyerek rivayet etmesi haramdır. Zaten rü'yada duyulan bir hadisin, rüyayı görenden başkası için hiçbir hükmü yoktur.[734]

328. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize İbn Yemân, İbn Sevbân'dan, (o) babasından, (o) Abdullah b. Damra'dan, (o da) Kâ'bdan (naklen) rivayet etti (ki Ka'b) şöyle dedi:"
"Dünya (rahmetten) kovulmuştur. İçindekiler de, bir hayır öğrenen veya öğreten hariç, (rahmetten) kovuhnuşlardır."[735]
329. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, (o) Bahîr'den, (o da) Hâlid b. Madan'dan (naklen) haber verdi (ki Hâlid) şöyle dedi:"
"İnsanlar (ya) alim, (ya) öğrencidir. Bunların arasındakiler, hayırsız ahmaklardır."[736]
330. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Recâ', Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"Derlerdi ki; alimin ölümü İslâm'da (açılmış) bir gediktir. Gece ve gündüz birbiri ardınca geldiği sürece onu hiçbir şey kapatamaz."[737]
331. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Musa rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed İbnu'l-Hasan es-San'ânî haber verip (dedi ki) bize Münzir -ki o Ibnu'n-Nu'mân'dır -, Vehb b. Münebbih'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İçinde ilim tartışılan bir meclis, bana, onun mikdarın-da (nafile) namazdan daha sevimlidir. Belki (meclistekilerden) biri bir kelime işitir de ondan, bir yıl veya kalan ömrü boyunca faydalanır."[738]
332. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Vekî' haber verip dedi ki Sufyân şöyle dedi:"
"Allah'ın hayır dilediği kimse için ilim öğrenimi ve onun ezberinden, (muhafazasından) daha üstün hiçbir amel bilmiyorum. (Vekî) dedi ki; el-Hasan b. Salih de şöyle demişti: insanlar, dünyaları konusunda yemeye ve içmeye muhtaç oldukları gibi dinleri konusunda da bu ilme muhtaçdırlar."[739]
333. "Bize Ebû Nu'aym ve Ca'fer b. Avn haber verip (dediler ki) bize Mis'ar, Amr b. Murre'den, (o da) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Salim) şöyle dedi: Ebu'd-Derdâ' dedi ki;"
"İlim alınıp yok edilmeden önce (onu) öğreniniz. Zira ilmin yokedilmesi, alimlerin yokedilmesi, (ölmesi ile olacakdır). Alim ve öğrenci de sevâbda eşittirler."[740]
334. "Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs b. Ğıyâs'dan, (o) Ebû Abdillah el-Horâsânî'den (o da) ed-Dahhâk'dan (naklen) haber verdi (ki ed-Dahhâk);"
"Fakat öğretmekde ve okunup okutmakda olduğunuz kitab sayesinde Rabb'a has kullar olun!"[741] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi: Kur'an'ı okuyan herkese, fakih olması bir borçtur."[742]
335. "Bize Hârûn b. Muâviye, Hafs'dan, (o) Eş'as b. Sevvâr'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki el-Hasan):"
"Rabbaniler ve hahamların onları... menetmeleri gerekmez miydi?"[743] (mealindeki âyette geçen "rabbaniler ve hahamları) "Hakimler, alimler" diye tefsir etmiştir."[744]
336. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) Atâ1 İbnu's-Sâib'den, (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd);"
"Rabb'a has kullar (rabbaniler) olsun"[745] (mealindeki ayette geçen "rabbâniler"i) "Alimler, fakihler" diye tefsir etmiştir." [746]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçen[747] "rabbani" (c. rabbâniyyûn) kelimesine değişik mânâlar verilmiştir ki bir kısmı şöyledir: Derin alim, ilmiyle Allah'ın rızasını taleb eden kimse, ilmini öğreten ilmiyle amil alim, Allah'a mensûb ilmiyle amil alim, ilim ve amelde kâmil kimse, nefsini ilimle terbiye eden kimse, Allah'a mensûb kimse, öğretici, terbiyeci, yönetici...[748]

337. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip dedi ki, Sufyân b. Uyeyne'yi. şöyle derken işittim:"
"İlim için; ezberleme, uygulama, dinleme, susma ve yayma (faaliyetleri) kasdedilir, (hedef alınır)." (ed-Dârimi) dedi ki;
"Bana Ahmed b. Muhammed Ebû Abdillah da, Sufyân b. Uyeyne'den, onun şöyle dediğini haber verdi: "İnsanların en cahili, bildiğini bırakıp (uygulamayan), insanların en alimi de bildiğiyle amel eden, insanların en üstünü ise Allah'a karşı en huşûlu olan kimsedir."[749]
338. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî, Ubeydullah b. Amr'dan, (o) Zeyd'den -ki o İbn Ebi Uneyse'dir-, (o) Yesâr'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"İki haris doymaz: İlme düşkün olan ondan doymaz, dünyaya düşkün olan ondan doymaz. İşte kaygusu, kederi ve tasası âhiret olan kimsenin, Allah kazancına elverir ve zenginliğini kalbine kor, (ona gönül zenginliği verir). Kaygusu, kederi ve tasası dünya olan kimsenin de, Allah kazancını, (ahiretini akla getiremeyecek şekilde) çoğaltır ve fakirliğini iki gözünün arasına kor, (onu aç gözlü yapar). Artık o ancak fakir olarak sabahlar ve fakir olarak akşamlar."[750]
339. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Ebû Umeys, Avn'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Abdullah dedi ki;"
"İki haris doymaz: İlim sahibi ve dünya sahibi. Bunlar eşit de olmazlar. (Şöyle ki) ilim sahibinin Allah'dan hoşnudluğu artar. Dünya sahibi ise sonuna kadar taşkınlığa devam eder. Abdullah sonra şu âyeti okudu:
"Hayır! İnsan muhakkak azar, Kendini ihtiyaçdan vareste gördü diye. "[751]
(Dârimi) dedi ki, başkası da (Abdullah'ın şu âyeti okuduğunu) söyledi:
"Allah'dan kulları içinde ancak alimler korkar. "[752]
340. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize İbrahim b. Muhtar rivayet edip (dedi ki) bize Anbese İbnu'l-Ezher, Simâk b. Harb'den, (o) İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs);"
"Allah'dan, kulları içinde ancak alimler korkar"[753] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"Kim Allah'dan korkarsa o alimdir!"[754]
341. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. İdris, Leys'den, (o) Tâvûs'dan, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"İki haris doymaz: İlmin peşine düşen, dünyanın peşine düşen!"[755]
342. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yezîd b. Rebî'a es-San'ânî rivayet edip (dedi ki) bize Rebi'a b. Yezîd rivayet edip dedi ki, ben Vasile İbnu'l-Eska'ı şöyle derken işittim: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu":
"Kim ilmin peşine düşer ve onu elde ederse, onun iki pay sevabı olur. Şayet onu elde edemezse onun bir sevabı olur. "[756]
343. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki) bize Mervân b. Muâviye, Avn'dan, (o da) İbn Abbâs el-Ammî'den (naklen) rivayet etti (ki İbn Abbâs el-Ammî) şöyle dedi:"
"Bana ulaştı ki Peygamber Dâvûd aleyhisselam duasında şöyle dermiş:
"Seni tenzih ederim, Allahım! Rabbim sensin. Arşının üstüne yükseldin ve korkunu, göklerde ve yerde olanların üzerine koydun. Bu sebeple, mahlûkatmdan sana mevki bakımından en yakın olan, onların senden en çok korkanıdır. Senden korkmayanın bilgisi ne? Senin emrine itaat etmeyenin hikmeti ne?"[757]
344. "Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki) bize Sellâm b. Ebî Muti' rivayet edip dedi ki, ben Ebu'l-Hezhâz'ı, ed-Dahhâk'dan, onun şöyle dediğini rivayet ederken işittim: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:"
"Alim yahut öğrenci ol! Bunların dışındakilerde hiçbir hayır yoktur."[758]
345. "Bize el-Hakem İbnu M-Mübarek haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Müslim haber verip (dedi ki) bize el-Velid b. Süleyman, Ali b. Yezîd'den, (o) el-Kâsım Ebû Abdirrahman'dan, (o) Ebu Umâme'den, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Yakında öyle fitneler olacak ki, Allah'ın ilimle ihya ettiği, (ilimle diri tuttuğu) kimseler hariç, kişi o (fitnelerde) sabaha mü'min olarak girecek, akşama ise kâfir olarak varacak!"[759]

Açıklama

"Fitne"nin (c.fîten); dalâlet, günâh, belâ, dahili karışıklık, insan-lar.arasında meydana gelen ayrılık, kavga ve fikir ihtilâfları[760] bozuk inanç, küfür gibi mânâları vardır. Hadis-i şeriflerde istikbalde meydana gelecek fitnelere dikkat çekilmekte ve müslümanlar uyarılmaktadır. Hadislerden anlaşıldığına göre bu fitneler içtimaî, idarî ve fikrî sahalarda olacaktır. Cehalet, işlerin ehline verilmemesi, adaletin işlememesi, mecburi ve isteğe bağlı yardımlaşma müesseselerinin zayıflaması veya yokolması gibi sebeplerle ortaya çıkacak bu fitnelerin temelinde, asıl cehalet ve "ilm"in uygulanmaması yatmaktadır. Çünkü "ilim" insanı hakka, adalete, iyilikseverliğe götürür, onu temelsiz düşüncelerden, bozuk inançlardan, nefsin arzularına uymak-dan, kısacası hak yoldan sapmalardan korur. Böylece insanlar fitnele re düşmezler. Sadece nazari ilmin bu neticeyi sağlayamayacağı açıktır. İlmin gereğinin yapılması ve uygulanıp hayata geçirilmesi gerekir.
Söz konusu fitnelerin bilhassa inançla, düşünceyle ilgili olanlarından kaçınmak ve kurtulmak ancak ilim sayesinde mümkündür. Yukarıdaki hadiste buna bir işaret vardır. Mutlak kudret sahibi Allah'ın "ilim" nasib etmediği cahil kimseler hakkı-bâtılı birbirinden ayıramaz, duydukları, özellikle yaldızlı her söze kanar, bunun için de durmadan kanaat ve inanç değiştirirler. Çünkü bu insanlar yaptıklarını bilerek yapmaz, söylediklerini bilerek söylemezler. Bu durum onların, iç ve dış dünyalarında tutarsız, kararsız ve uyumsuz bir hale gelmelerine ve fitnenin bir unsuru olmalarına sebep olur.[761]

346. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Hârûn b. Riyâb, Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etti ki o (yani Abdullah) şöyle derdi:"
"Alim ya da öğrenci ol! Bunların arasında olma! Çünkü bunların arasında olan cahildir. Melekler ise, sabahleyin ilim aramaya giden kimseye, yapacağı şeyden hoşnud olduklarından,kanatlarını yayarlar."[762]
347. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, el-Hasan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, İsrailoğulları içindeki, biri alim olan, farz namazı kıldıkdan sonra oturup halka hayrı öğreten, diğeri gündüzü oruçla, geceyi namazla geçiren iki adamın hangisinin daha üstün olduğu sorulmuş. (Bunun üzerine) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Şu, farz namazı kıldıkdan sonra oturup halka hayrı öğreten alimin, gündüzü oruçlu, gecesi namazlı abide üstünlüğü, benim, sizin (mertebece) en aşağıda olan adamınıza üstünlüğüm gibidir. "[763]
348. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebi; Abdullah b. Ubeydillah'dan, (o) el-Hasan b. Zekvân'dan, (o da) İbn Şirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Şirin) şöyle dedi;"
"(Bir gün) camiye girdim. Gördüm ki, caminin bir tarafında Humeyd b. Abdirrahman ilimden bahsederken, (öbür tarafında) Sümeyr b. Abdirrahman (va'z türünden bir şeyler) anlatıyor. Hangisinin yanına oturayım, diye tereddüt ettim. Derken beni uyku bastı, (uyukladım). (Rü'yamda) bana biri gelip şöyle dedi:
"Hangisinin yanına oturacağında tereddüt mü ettin? Dilersen, Cebrail'in, Humeyd b. Abdirrahman'ın yanındaki yerini sana gösteririm."[764]
349. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Dâvûd, Asım b. Recâ' b. Hayve'den, (o) Dâvûd b. Cemil'den, (o da) Kesîr b. Kay s'dan (naklen) rivayet etti (ki, Kesir) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Dımeşk (Şam)'m camisinde Ebu'd-Derdâ' ile beraber oturuyorduk. Derken ona bir adam gelip şöyle dedi:
"Ebu'd-Derdâ'! Ben sana Medine'den, Resûl'ün -sallallahu aleyhi ve sellem- şehrinden, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- rivayet etmekte olduğunu haber aldığım bir hadis için geldim." (Ebu'd-Derdâ');
"Yani seni buraya bir ticâret işi getirmedi, (öyle mi?)" dedi.
"Hayır" dedi.

"Ondan başka hiçbir maksadın da yok?" dedi. (O da)
"Hayır" dedi. (O zaman Ebu'd-Derdâ) şöyle dedi:
"Resûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim: *"Kim, bir ilim aramak, (öğrenmek) maksadıyla bir yola girerse, Allah bu sebeple (ona) Cennet yollarından bir yolu kolaylaştırır. Şüphe yok ki melekler de, kanatlarını ilim (öğrenme) peşinde olan kimseden hoşnudlukları sebebiyle, indirirler."*[765] İlim (öğrenme) peşinde olan kimse için, gökde ve yerde olanlar, hatta sudaki balıklar bile mağfiret dilerler. Alimin âbide üstünlüğü ise, ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir, (aynı zamanda) alimler, işte onlar, peygamberlerin mirasçılarıdır. Peygamberler ne dinar (altın para), ne dirhem (gümüş para) miras bırakmamışlardır. Onlar sadece ilmi miras bırakmışlardır. Artık kim bu (ilmi) elde ederse nasibini -veya bol nasib- alır.[766]

Açıklama

Hadis öğrenmek için yapılan ilmi yolculuklara, "er-Rihle fi Tale-bi'1-Hadis", "er-Rihle fi Talebi'l-İlm" veya kısaca "er-Rihle" denir. Bu tür ilmi faaliyetin ilk örneklerini Hz. Peygamber'in zamanında görmekteyiz. Medine dışında bulunan müslümanlar, Hz. Peygamberin açıklamalarını duyup öğrenmek, müşkillerini halletmek için Medine'ye gelmekteydiler. Buna dair bir çok haber hadis kitaplarına geçmiştir. [767] Bu faaliyet, Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam etmiştir. Bu sefer, genişleyen İslâm âleminin değişik şehirlerine dağılmış olan meşhur sahâbilerin yanlarına ilmi yolculuklar yapılmıştır. Sahâbilerin ve sonraki diğer ilk müslümanlarm, o günün zor ulaşım şartlarında gerçekleştirmiş oldukları bu yolculuklar, onların, Hz. Peygamber'in hadisine atfettikleri büyük Önemi, gözler önüne serecek mahiyettedir. Şöyle ki, Resûlullah'm Medine'yi teşriflerinde evinde misafir kaldığı büyük sahâbi Ebû Eyyûb el-Ensâri, sırf Ukbe b. Amir'den bir hadisi duyup tahkik etmek için ta Mısır'a bir yolculuk yapmış ve hadisi duydukdan sonra hemen bineğine binip geri dönmüştü. İlgili haberlerde Ebû Eyyûb'un, söz konusu hadisi önceden bildiğine de işaret edilir. O bu uzun yolculuğu sadece, bildiği bu hadisi tahkik, hafızasında doğru kalıp kalmadığını tesbit etmek için yapmıştı. Bu olayın olduğu zamanda ise o hadisi Ukbe'den başka, doğrudan Hz. Peygamber'den duyan hiç kimse hayatta kalmamıştı.[768]
Sahâbe-i kirâm'dan Câbir b. Abdillah'ın ise iki "rihle"sine dair haberler vardır. Bunlardan biri, Abdullah b. Üneys'den bir hadis duymak için, Medine'den o günkü ulaşım imkânlarıyla, bir aylık yol olan Şam'a[769] diğeri de, Mesleme b. Mahled'in bildiğini haber aldığı bir hadis için, onun bulunduğu Mısır'a[770] yapılmıştı.
Hadis için yapılan yolculuklar ileriki dönemlerde daha da artmıştır. Said İbnu'l-Museyyeb şöyle der: "Gerçekten ben tek hadis için günlerce, gecelerce yol alırdım.ll|;[771] Abdullah İbnu'l-Mübârek'in ise, hadis için dünyanın dörtte birini dolaştığı nakledilir.[772] er-Râmehurmuzî, bu ilmî seyahatlere katılanların bir isim listesini verir[773] el-Hatibu'1-Bağdâdi de konuyla ilgili haberlerin bir kısmını "er-Rihle fi Talebi 1-Hadis"[774] isimli kitabında bir araya getirmiştir.
Hadis için yapılan bu yolculukların; Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- en kısa yoldan varan (âlî) senedi, en eski sema't elde etmek, hadislerin sıhhatini tahkik etmek, hadis alimleriyle görüşüp onlardan istifade etmek gibi hepsi de hadisi ilgilendiren gayelerle yapıldığı görülmektedir. Bu faydalı ve yoğun faaliyetler sayesinde hadislerin İslâm aleminin her tarafına yayılması, müteaddit senetlerin ortaya çıkması, hadis râvîlerinin güvenilirlik açısından incelenmesi mümkün olmuştur. Ayrıca bu şekilde hadislerin yayılması ve alimlerin fikir teatisi ile, alimler ve bölgeler arasındaki, özellikle hadisden kaynaklanan fıkhî ve fikrî ihtilafların genişlemesi önlenmiştir.[775]
Yukarıdaki haberde Ebu'd-Derdâ'mn yanına gelen zatın kim olduğuna dair bir açıklama yoktur.[776] Alkame b. Kays en-Neha'î'nin, Şam'da bulunan Ebu'd-Derdâ'nm yanına aptığı rihleden bahsedilmektedir.[777] Belki, Ebu'd-Derdâ'nın yanına gelen nıechûl zat da Alkame idi?
Ebu'd-Derdâ'nın rivayet ettiği hadiste; ilmin mutluluğa ve ebedi kurtuluşa ulaşmaya vesîle olacağı, ilim öğrencisinin faaliyetinden Allah'ın ve bütün mahlûkatm razı olacağı açıklanmaktadır. Zira ilmin peşinde olan öğrenci, Allah'ın kurduğu muazzam düzenin inceliklerini, gönderdiği yüce dinin üstün hükümlerini öğrenip öğetecek, bu şekilde Allah'ın emrine uymuş, dinine hizmet etmiş olacaktır. Diğer taraftan ilim öğrencisinin ilmi dar çevresinden başlayarak, canlı alem'den cansız âleme varıncaya kadar her şeye faydalı olacaktır. Günümüzde önemi daha da belirginleşen çevre sağlığı meselesi, bitki ve hayvanlara ilim ehlinin nasıl yardımcı olduğunu canlı bir şekilde göstermektedir. Çevre kirlenmesinden fevkalâde etkilenen bitki ve hayvanların durumu, ilim ehlinin çalışmaları sayesinde iyileşmektedir. Burada şu hususu kaydetmek lâzımdır: Yapılan bu ilmi çalışmalar, ebedi âlemde sahiplerine fayda sağlayacaklardır. Ancak Cennete sadece "İslâm imanı'yla girilebileceği için, bu çalışmalara katılan "iman"sız kimseler, Cehennemde cezalarının hafifletilmesi şeklinde mükâfat bulacaklardır. Allahu a'lem.
Hadiste geçen "Meleklerin kanatlarını indirmesi" ifadesi; onların kanatlarını öğrenciye saygı ve tevâzularının bir göstergesi olarak veya gölgelenmeleri için indirdikleri yahut, öğrencinin ayaklarının altına, üzerinde rahatlıkla yürüyebilecekleri bir şilte gibi serdikleri vb. şekillerde yorumlanmıştır.[778] Bu ifadenin son şekildeki yorumuyla ilgili şöyle bir haber nakledilir: İbn Yahya es-Sâci'nin anlattığına gore o arkadaşlarıyla beraber Basra'da yürürken, bir muhaddisin yanına gitmek için koşmaya başlamışlar. Bunun üzerine, dinde samimi olmadığı söylenen edepsiz biri alayla, "Ayaklarınızı meleklerin kanatlarından kaldırın ki onları kırmayasınız!" demiş. Bu söz üzerine hemen adamın ayaklarının bağı çözülmüş, olduğu yere düşmüş.[779]

350. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (o) el-A'meş'den, (o) Şimr b. Atıyye'den, (o) Sa'îd b. Cübeyr'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hayrı öğreten için, denizdeki balığa varıncaya kadar her şey mağfiret diler."[780]
351. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, el-A'meş'den, (o) Ebû Sâlih'den, (o da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki Ebû Hureyre) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"İlim öğrenmek üzere bir yola giren hiçbir adam yoktur ki Allah bu sebeple ona, Cennete (giden) bir yol kolaylaştırmış olmasın. (Kıyamette) kimi, amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa soyu onu hızlandıramaz, (ona fayda veremez)."[781]
352. "Bize İsmail b. Ebân, Ya'kûb'dan -ki o el-Kummi'dir.-, (o) Hârûn b. Antere'den, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"İlim (öğrenmek) maksadıyla bir yola giren hiçbir adam yoktur ki Allah bu sebeple ona, Cennete (giden) bir yol kolaylaştırmış olmasın. (Kıyametde) kimi, amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa, soyu onu hız-landıramaz, (ona fayda veremez)."[782]
353. "Bize Muhammed b. Kesir, İbn Şevzeb'den, (o da) Mutarrif den[783] (naklen) haber verdi (ki Mutarrif); *"Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde düşünen var mı?"*[784] (âyetinin son cümlesinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Hayır isteyip de kendisine yardım edilecek kimse var mı?" Bize Mervân ise, Damra'dan, (onun bu âyetin tefsirinde);
"İlim isteyen (var mı?)" dediğini haber verdi.[785]
354. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Ya'kûb -ki o el-Kummî'dir-, Âmir b. İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'd-Derda ilim talebesini görünce;"
"İlim talebesi hoşgeldiniz!" derdi. (Yine) o; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sizi (bizlere) vasiyyet etmişti" derdi.[786]

Açıklama

Bu habere göre Ebu'd-Derdâ, davanışı ve sözüyle şu ve benzeri hadislere işaret etmiş olmalıdır: Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğu rivayet edildi: Size ilim öğrenmek üzere bazı topluluklar gelecek. Onları gördüğünüz zaman onlara; "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- vasiyyet ettikleri! Hoş geldiniz, hoş geldiniz deyin ve onlara (bildiklerinizi) öğretin. "[787] Ancak bu hadis zaiftir. Aynı söz ve davranış, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den de nakledilmektedir.[788]

355. "Bize Adullah b. Yezid haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um, Abdurrahman b. Râfî'den, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, (bir gün), Mescidindeki iki meclise rasladı da şöyle buyurdu:"
"İkisi de hayır üzeredir. (Ama) biri, arkadaşından (yani diğerinden) daha üstündür. Şunlar, Allah'a dua ediyor ve ondan (bir şey) istiyorlar. (Allah) dilerse onlara verir, dilerse onları men'eder. Şunlarsa fıkıh ve ilim öğreniyorlar ve bilmeyene öğretiyorlar. Binaenaleyh bunlar daha üstündür. Ben de ancak öğretmen olarak gönderildim."(Abdullah b. Amr) dedi ki;
"(Hz. Peygamber) sonra onların (yani ilimle uğraşanların) arasına oturdu."[789]
356. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdî, Avn b. Abdillah'dan, (o da) Mutarrif b. Abdillah İbni'ş-Şıhhîr'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Mutarrif) oğluna şöyle dedi:"
"Yavrum! Şüphe yok ki ilim, ilimsiz amelden daha hayırlıdır."[790]

357. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Hay-ve rivayet edip (dedi ki) bize Şurahbîl b. Şerik haber verdi ki, o, Ebû Abdirrahman el-Hubulî'yi, şöyle derken işitti:"
"(Din ve kan) kardeşine hediye edeceğin, hikmetli bir sözden daha üstün hiçbir hediye yoktur."[791]
358. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed b. Aclân, ez-Zührî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Âlimin, (nafile ibâdette) gayretli olan kimseye üstünlüğü, iki basamağı arasında, yarışa hazırlanmış süratli atın dörtnala koşuşuyla beşyüz sene(lik mesafe bulunan) yüz basamakdır."[792]
359. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Hayve rivayet edip dedi ki, bana es-Seken b. Ebî Kerîme, İbn Abbâsin âzâdlısı İkrime'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki ibn Abbâs);"
"...Allah sizden inananları yükseltsin, kendilerine ilim verilenleri ise derecelerle (yükseltsin)."[793] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Allah, kendilerine ilim verilenleri, iman edenlere karşı derecelerle yükseltir, (yükseltsin)."[794]

Açıklama

Mezkûr âyet-i kerimenin tamamının meali şöyledir: *"Ey iman edenler! Size meclislerde "Yer açın. (Genişletin!)" denildiği zaman yer açın (genişletin) ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın!" denildiği zaman da kalkıverin ki Allah sizden inananları yükseltsin, kendilerine ilim verilenleri ise derecelerle (yükseltsin). Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır."*
Bu âyetin yukarıda iktibas edilen kısmının, ibn Abbâs'ın tefsirine uygun olan meali böyledir. Beydâvi, İbn Kesir, Hamdi Yazır, Ebû's-Suûd gibi birçok müfessir de âyetin bu cümlesini böyle açıklamışlardır. Buna göre âyet, ilim ve alimlerin üstünlüğüne açık bir delil olmaktadır. Bununla beraber âyetin sözkonusu cümlesi şu mânâya da gelebilir: "Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin" Bu durumda âyetten, ilim ve alimlerin diğer inananlara üstünlüğü anlaşılmaz.[795]

360. "Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki) bize Nasr İbnu'l-Kâsım, Muhammet! b. İsmail'den, (o) Amr b. Kesir'den, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş"
"Kime ölüm İslâm'ı ihya etmek için ilim peşinde iken gelirse Cennette onunla peygamberler arasında tek bir derece vardır."[796]
361. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Mihrân rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Sinan, ebû İshak'dan, (o da) Amr b. Meymûn'dan (naklen) rivayet etti (ki Amr) şöyle dedi:"
"Ömer (radıyallahu anh) ilmin üçte ikisini alıp götürdü." Sonra bu, İbrahim'e anlatıldı da o;
"(Hayır), Ömer, ilmin onda dokuzunu alıp götürdü" dedi.[797]
362. "Bize Bişr b. Sabit haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Yezîd b. Ebî Hâlid'den, (o) Harun'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) haber verdi (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hiçbir topluluk, aralarında, Allah'ın Kitabı'nı müzâkere etmek ve birbirine okumak üzere Allah'ın evlerinden bir evde toplanmamıştır ki melekler kanatlarıyla onları, başka bir söze dalıncaya kadar, gölgelendirmiş olmasın.
Her kim de ilim aramak maksadıyla bir yola girerse Allah onun Cennet yolunu kolaylaştırır.
Kimi de (kıyametde) amelinin (kötülüğü veya azlığı) geri bırakırsa soyu onu hızlandıramaz, (ona fayda veremez)."[798]
363. "Bize Amr b. Âsim haber verip (dedi ki) bize Hammâd -ki o İbn Seleme'dir. Âsim'dan, (o da) Zirr'den (naklen) rivayet etti (ki Zirr) şöyle dedi:"
"Bir sabah Safvân b. Assâl el-Murâdi'nin yanına, mestler üzerine meshetmeyi sormak maksadıyla gittim de:
"Seni (buraya) ne getirdi, (Niçin geldin?)" dedi.
"İlim isteği!" dedim. "(O halde) seni müjdeleyeyim mi?" dedi.
"Evet" dedim. Bunun üzerine, hadisi Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- nisbet edip onun şöyle buyurduğunu söyledi:
"Şüphe yok ki melekler kanatlarını, peşinde olduğu şeyden hoşlandıklarından dolayı, ilim talebesi için indirirler."[799]

Açıklama

Safvân'ın -radıyallahu anh-, Zirr b. Hubeyş'in, mestler üzerine meshetmek konusundaki sorusuna verdiği cevabı şöyledir:
"Bizler Resûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber bir yolculukda olduğumuz zaman bize, cünüplükden dolayı değil de büyük abdest bozma, işeme ve uyumadan dolayı üç gün (mestleri) çıkarmamamızı, (abdest alırken üzerlerine meshetmemizi) emrederdi."[800] Mestler üzerine mesh konusunda 719. hadis ve "Açıklama"sına bakınız.[801]

33. İlim Öğrenmeye Maksadsız Başlayıp Da İlmin Kendisini Muayyen Bir Maksada Yönelttiği Kimse

364. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân rivayet edip dedi ki;"
"Kırk senedir Sufyân'ın;
"Hadis öğrenme, bugün olduğu kadar faziletli hiç olmadı" dediğini işittim". (Yanında bulunanlar) Sufyân'a dediler ki;
"Onlar hadisi, maksadsız öğreniyorlar!". Şöyle cevap verdi:
Onların onu öğrenmesi, bir maksaddır."[802]

Açıklama

Bir hadis-i şerifte buyrulduğu gibi[803] ameller, yapanın niyetine, maksadına göre değer kazanır. İlim öğrenme gibi, ibadet gibi, insanı Allah'a itaate, onun rızasına götürmesi gereken amellerde niyetin ehemmiyeti daha büyüktür. Bunun için ilim talebesinin maksadı, samimi olarak Allah rızasını kazanmak olmalıdır. O, dünyevî menfaatler ve gösteriş gibi hedefler gözetmemelidir.[804]
Gerçek ilim de bunu gerektirir. Böyle olunca, ilim talebinin de başlı başına bir maksad olduğu düşünülmüş olmalıdır. Nitekim aşağıda zikredilecek haberlerde, ilim tahsilinin sahibini neticede hakka götürdüğü bildirilmektedir.[805]

365. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Abdullah İbnu'l-Ecleh rivayet edip (dedi ki) bana babam, Mücâhid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bu ilmi, büyük bir maksadımız olmadığı halde öğrenmeye başladık. Sonra Allah onun hakkında (bize) bir maksad lütfetti."[806]
366. "Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki) bize Hassan b. Salih, Yûnus b. Ubeyd'den, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"Muhakkak ki bazı kimseler ilmi, onunla ne Allah'ı, ne de onun katındaki şeyleri murad etmeksizin öğrenmeye başladılar. (el-Hasan sözüne devamla) dedi ki; ama ilim onlarda olmaya devam etti, nihayet onunla Allah'ı ve onun katındaki şeyleri murâd ettiler."[807]

34. İlmin Ve Âlimin Üstünlüğü İlmi, Allah'dan Başkası İçin Öğrenen Kimseleri Kınama

367. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan (o da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti. (Ebû Kılâbe) dedi ki, Ebû Müslim el-Havlânî şöyle dedi:"
Alimler üç (sınıftır). Şöyle ki; İlmine göre yaşayan, kendisiyle beraber halkın da ona göre yaşadığı adam (bir sınıf); ilmine göre yaşayan, ama kendisiyle beraber ona göre hiç kimsenin yaşamadığı adam (bir sınıf); ilmine göre, (kendisinin değil de) halkın yaşadığı ve (ilmi), üzerinde vebal olan adam (bir sınıf)."[808]
368. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (o da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki Atâ') şöyle dedi:"
"Musa (aleyhisselâm) demiş ki;
"Ya Rabbi! Kullarının hangisi en iyi hüküm verendir?" Buyurmuş ki;
"Şâir insanlara, kendisine hüküm verdiği gibi hüküm veren kimse." (Hz. Musa) demiş ki;

"Ya Rabbi! Kullarının hangisi en zengindir?" Buyurmuş ki;
"Kendisine ayırdığım şeye en çok razı olan kimse." (Hz. Musa) demiş ki:
"Ya Rabbi! Hangi kulun senden en fazla korkar?" Buyurmuş ki;
"Onların beni en iyi bileni."[809]
369. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Alimler üç (sınıftır), denirdi: Allah'dan korkan (ama) Allah'ın emrini bilmeyen, Allah'ı bilen kimse Allah'ın emrini bilen, Allah'dan korkan-, Allah'ı bilen kimse- işte olgun âlim budur. Allah'ı hiç bilmeyen, Allah'dan korkmayan, Allah'ın emrini bilen kimse -işte fâcir, günahkâr âlim de budur."[810]
370. "Bize Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Hişâm, el-Hasan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İlim iki (çeşittir): Kalbde (yer eden ve sahibini iyiliğe götürüp kötülüklerden alıkoyan) ilm -işte faydalı ilim budur;- dil üzerinde (kalan) ilim -işte bu da, Allah'ın, âdemoğluna karşı hüccetidir."[811]

Açıklama

Faydalı ilim, sahibinin kendisiyle amel ettiği ve böylece onu, Allah'a karşı sevgi ve saygıya, huşûya, götüren iyi amellere sevkeden, kötülüğün her çeşidinden meneden ilimdir. Bu ilim yukarıdaki haberde, "kalbde yer eden ilim" olarak tarif edilmiş ve övülmüştür. Faydasız ilim ise sahibinin kendisine göre amel etmediği, onun sadece dilinde kalan, derûnuna nüfuz etmeyen, ruhunda ve organlarında hiçbir etkisi görülmeyen ilimdir. Bu ilim, sahibinin üzerinde bir vebaldir ve onun sorumluluğunu artırır. Diğer taraftan böyle bir ilme sahip olanlar, onu başkalarına anlatır, gereğinin yapılmasını tavsiye ederler, ama kendileri aksini yaparlar. Bu da onların aleyhine bir durum olur. Allah böyle yapanları kınamaktadır:
"Siz kitabı okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?"[812]
Yukarıdaki haberden, zikredilen mânâlara uygun olarak, ilm-i bâtın (içte olan ilim) ve ilm-i zahir (dışta olan ilim) şeklinde bir ilim tasnifi çıkarılabilirse de bu iki tâbirin ilim ve tasavvuf tarihinde ifade ettikleri mânâlar çok değişiktir.[813]

371. "Bize Âsim b. Yûsuf, Fudâyl b. İyâd'dan, (o) Hişâm'dan, (o) el-Hasan'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını haber verdi."[814]
372. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hâlid b. Abdillah, Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (o) İbrahim'den, (o) Alkame'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Öğreniniz, öğreniniz! Bilince de uygulayınız, (amel ediniz!)."[815]
373. "Bize Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm haber verip (dedi ki) bize Ebû İsmail -ki o İbn İbrahim b. Süleyman el-Müeddib'dir-, Âsımul-Ahvel'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Kim ilmi şu dört şey için tahsil eder, öğrenirse Cehenneme girer -veya o bu cümlenin benzerini (söyledi.)-: Alimlerle karşılıklı öğünmek için, veya cahillerle çekişmek için, yahut insanların alâkalarını kendisine çekmek için, ya da, onunla idarecilerden (bir şeyler) elde etmek için."[816]
374. "Bize Sa'îd b. Amir, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan[817] Hişâm'dan, şöyle dediğini haber verdi."
"Hz. İsa'nın sözlerinden (meydana getirilmiş) olduğunu haber aldığım bir kitabta şöyle okudum; Dünya için amel, (iş) yapıyorsunuz. Halbuki siz burada amelsiz rızıklandırılmaktasmız. Ahiret için ise amel, (iş) yapmıyorsunuz. Halbuki orada sadece amel karşılığında rızıklandırılacaksınız. Şüphe yok ki sizler, yani kötü alimler, (işin) karşlığmı alıyorsunuz ama işi, (ameli) ihmal ediyorsunuz. Amel sahibinin amelini istemesi yakındır. Şu geniş rezîl (dünyadan) kabrin karanlığına ve darlığına çıkmanız da yakındır. Allah, size namazı, orucu emrettiği gibi, sizi günâhlardan menediyor. Allah'ın ilminden ve kudretinden olduklarım bildiği halde, rızkından hoşlanmayan, mevkiini küçümseyen kimse nasıl ilim ehlinden olur? Allah'ın kendisine hükmettiği şeylerin doğruluğundan şüphe edip de kendisine isabet eden hiçbir şeye razı olmayan kimse nasıl ilim ehlinden olur. Dünyaya daha fazla rağbet ederek, nazarında dünyası âhiretinden daha tercihli olan kimse nasıl ilim ehlinden olur? Dönüş yeri ahiret olan, halbuki dünyasına yönelmiş bulunan ve kendisine zarar veren şeyleri fayda veren şeylerden daha çok arzu eden -veya o, "daha çok seven" dedi -kimse nasıl ilim ehlinden olur? Sözü, (onu başkasına) haber vermek için öğrenen, ama onunla amel etmek için öğrenmeyen kimse nasıl ilim ehlinden olur?"[818]
375. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Cerir, Habîb b. Ubeyd'den, şöyle dediğini rivayet etti (Eskiden) şöyle denirdi:"
"İlmi öğreniniz ve ondan faydalanınız. Onu, güzel görünmek, (fiyaka) için öğrenmeyiniz. Zira, vaziyet şu ki; şayet ömrünüz ererse, yakında, kıyafet sahbinin kıyafetiyle güzel görünmeye çalışması gibi, ilim sahibi de ilmiyle güzel görünmeye çalışacak, (fiyaka satacaktır)."[819]
376. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, el-Ahvas b. Hakim'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki babası Hakim) şöyle dedi:"
"Bir adam, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- şerri, (kötüyü ve kötülüğü) sormuş, bunun üzerine o, üç defa olmak üzere, şöyle buyurmuş:
"Bana şerri sormayınız, bana hayrı sorunuz." Sonra da şöyle buyurmuş
"İyi bilin ki, kötünün en kötüsü alimlerin kötüleridir, iyinin en iyisi de alimlerin iyileridir."[820]
377. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki) bize onu (yani aşağıdaki haberi) Humeyd İbnul-Esved, İsa'dan (naklen) haber verdi. (İsa) demiş ki, eş-Şa'bî'yi şöyle derken işittim:"
Bu ilmi ancak, kendisinde iki haslet yani akıl ve ibâdet birleşmiş olan kimseler tahsil ederdi. Çünkü, (öğrenci) ibâdetli olup akıllı olmazsa, "Bu, sadece akıllıların ulaşabileceği bir iştir." der ve tahsili bırakır. Şayet (öğrenci) akıllı olup ibâdetli olmazsa, "Bu, sadece ibâdetlilerin ulaşabileceği bir iştir" der ve tahsili bırakır.
eş-Şa'bi, sonra şöyle dedi:
"Yemîn olsun ki ben onu (yani bu ilm-, bugün, kendisinde bunlardan hiçbiri, ne akıl ne ibâdet bulunmayan kimselerin tahsil etmekte, (öğrenmekte) olmasından korkmuşumdur![821]
378. "Bize Ebû Âsim haber verip dedi ki; Sufyân bana iddia edip şöyle dedi:"
"(Eskiden) adam, (öğrenime başlamadan) önce kırk yıl ibadet yapmadıkça bu ilmin peşine düşmezdi."[822]

Açıklama

Bu ve bir önceki haberde bahsedilen ilim, hadis rivayeti ilmidir. Dini bir vecibe olan hadis rivayetinin mes'ûliyetini kavramak için mânevi bir donanıma, bir hazırlığa ihtiyaç vardır. Sufyân'ın işaret etmek istediği bu husus olmalıdır. "Kırk yıl" kaydı ise bu hazırlık işinin uzun bir zaman gerektirdiğini anlatan bir mübalağa ifadesidir, önceki haberde eş-Şa'bi de, râvide bulunması gereken mânevi vasıflara "ibâdet" kelimesiyle işaret etmişti. "Akıl" ise, maddi vasıfların ifadesidir. Sonradan hadis alimleri bu vasıfları adalet ve zabt ıstılahları ile formüle edeceklerdir. Adalet, bir hadis usûlü ıstılahı olarak, râvînin, müslüman, âkıl-bâlığ, kişiliğini zedeleyecek işlerden kaçınan, Özü-sözü doğru biri olması demektir. Zabt ise râvinin, hocasından aldığı, öğrendiği bir hadisi, başkasına nakledinceye kadar aynen muhafaza edebilmesi demektir. Buna göre adalet, râvide bulunması gereken mânevi vasıflar, zabt maddi vasıfları ifade etmektedir. Ayrıca râvinin uyması gereken bazı âdâb vardır. Şöyle ki, râvî; öğreniminde Allah'ın rızasını kazanmaya niyet etmeli, gönlünü dünyevi, geçici menfaat kaygularından armdırmah, hadise lâyık güzel vasıflar kazanmaya çalışmalı, işinin mesuliyetini bilerek bütün dikkât ve ihtimamını ona vermeli ve Allah'a teslimiyetle imkânları en iyi şekilde değerlendirmelidir. İşte kısaca temas edilen bu âdâbla adalet vasfı içinde mütalaa edilen vasıfların kazanılıp pekiştirilmesi ibâdetle mümkündür.
Bununla beraber hadis öğeniminde zikredilen bu hazırlık dönemi, kişiyi ilgilendiren, daha çok ferdi bir meseledir. Hadis alimleri bu konuda daha genel-geçer kıstaslar koyma gereğini duymuş ve şu ölçüleri getirmişlerdir: Hadis öğrenimi (tahammülü'1-hadis), temyiz yani söyleneni anlayıp sorulanlara doğru cevap verebilme çağından itibaren başlayabilir. Hadis öğretimi (rivayet, edâ') ise bulûğ çağından başlayıp, râvinin hafızasının çeşitli sebeplerle bozulması zamanına kadar devam edebilir.[823]

379. "Bize M uhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Burd b. Sinan Ebu'l-Alâ'dan, (o da) Mekûl'den (naklen) haber verdi (ki Mekhûl) şöyle dedi:"
"Kim ilmi, cahillerle çekişmek, alimlerle karşılıklı öğünmek veya İnsanların alâkalarını kendisine çekmek için tahsil ederse, o Cehennem

ateşindedir."[824]
380. "Bize Yahya b. Bistâm, Yahya b. Hamza'dan haber verdi (ki, o şöyle demiş:) Bana en-Nu'mân, Mekhûl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurmuş:"
"Kim ilmi, alimlerle karşılıklı öğünmek veya cahillerle çekişmek için veya insanların alâkalarını kendisine döndürmek maksadıyla tahsil eder, öğrenirse Allah onu Cehenneme sokar."[825]
381. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Yemân, el-Minhâl b. Halife'den, (o) Matar el-Verrâk'dan, (o) Şehr b. Havşeb'den, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki: İbn Abbâs) şöyle dedi:" "Kişinin rivayet ettiği haber, niyyetinin değerine göre (alınır), ezber ve muhafaza edilir."[826]
382. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki) bize el-Mes'ûdi, el-kâsım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abdullah bana dedi ki; Şüphe yok ki ben kuvvetle zannediyorum ki; insan, bildiği ilmi, yapdığı günâhdan dolayı unutur."[827]
383. "Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki) bize Şuayb b. Ebî.Hamza, İbn Ebî Hüseyn'den, (o da) Şehr b. Havşeb'den (naklen) haber verdi (ki Şehr) şöyle dedi:"
"Bana ulaştı ki Lokman Hakim oğluna şöyle dermiş:
"Yavrum! İlmi, alimlerle karşılıklı övünmek veya cahillerle çekişmek yahut meclislerde gösteriş yapmak için öğrenme! İlmi, onu küçümseyip terkederek, cahilliğe meylederek de bırakma! Yavrum! Meclisleri titizlikle seç! Allah'ı zikretmekte olan bir topluluk gördüğün zaman hemen onların yanına otur. Zira şayet sen alim isen ilmin sana, (onlara bir şeyler öğretip sevap kazanmak suretiyle) fayda verir. Cahil isen onlar sana öğretir. (Ayrıca) belki Allah onlara rahmet nazarıyla bakar, bundan, onlarla beraber sana da isabet eder. Allah'ı zikretmemekte olan bir topluluk gördüğün zaman ise onların yanma oturma! Çünkü sen, şayet alim isen (bu durumda) ilmin sana fayda vermez. Cahil isen onlar senin dalâletini -veya cahilliğini- artırırlar. (Ayrıca) belki Allah onlara azap nazarıyla bakar da, (bundan), onlarla beraber sana da isabet eder."[828]

Açıklama

"Zikir", anmak, yâd eylemek, hatırlamak demektir. Allah teâlâ; *"Öyle ise siz beni anın ki ben de sizi anayım"*[829]buyurmaktadır. Allah'ı zikir; dil, kalb ve bedenle olmak üzere üç şekilde olur. Dil ile Allah'ı zikretmek; onu güzel isimleriyle anmak, ona hamdetmek, onu tesbîh ve tekbir etmek, onun kitabını yani Kur'an'ı okumak dua etmektir. Kalb ile Allah'ı zikretmek; onun varlığını gösteren delilleri, onun yüce sıfatlarını, emir ve yasaklarını, mükâfat ve cezalarını, mahlûkatının sırlarını düşünerek onu gönülden anmakdır. Bedenle Allah'ı zikretmek ise, vücûd azasının her birinin emredildikleri görevlerle, tâat ve ibâdetle meşgul olması, yasaklandıkları şeylerden de uzak bulunmasıdır.[830] Buna göre zikir, insanın bütün faaliyet alanlarını kapsayan bir genişliğe sahiptir.[831]

384. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize îshak b. Süleyman rivayet edip (dedi ki) bize Cerir, Selmân b. Sümeyr'den, (o da) Kesîr b. Mürre'den (naklen) rivayet etti (ki Kesîr) şöyle dedi:"
"Bâtılı hakim alimlere anlatma! Sonra sana çok kızarlar! Faydalı derin bilgiyi (hikmeti) cahillere anlatma! Sonra, (onu anlamayıp) seni yalanlarlar. İlmi ehlinden menetme! Sonra günâha girersin. Onu ehli olmayana da verme! Sonra sana, "Cahil" denir. Şüphe yok ki, malında sana düşen bir vazife olduğu gibi ilminde de sana terettüb eden bir vazife vardır."[832]
385. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana Muâviye rivayet etti ki Ebû Ferve ona rivayet etmiş ki İsa b. Meryem (aleyhisselâm) şöyle dermiş:"
"İlmi ehlinden menetme! Sonra günâha girersin. Onu, ehli olmayanın yanında da yayma! Sonra sana "cahil" denir. İlâcını, fayda vereceğini bildiği yere koyan iyi doktor ol!"[833]
386. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki)bize Mehdî, Gaylân'dan, (o da) Mutarrif den (naklen) rivayet etti (ki Mutarrif) şöyle dedi:"
"Yemeğini, onu arzu etmeyene yedirme! (Yani ilmini, ona istekli olmayana verme, öğretmeye kalkma!)."[834]
387. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Dâvûd b. Şâbûr'dan rivayet etti (ki o) Şehr b. Havşeb'i şöyle derken işitti: Lokman oğluna şöyle dermiş:"
"Yavrum! İlmi, alimlerle karşılıklı övünmek veya cahillerle çekişmek ve meclisde gösteriş yapmak için öğrenme! İlmi, onu küçümseyip terk ederek, cahilliğe meylederek de bırakma! Allah'ı zikretmekte olan bir topluluk gördüğün zaman hemen onların yanına otur. Eğer sen alim isen, ilmin sana fayda verir. Cahilsen onlar sana öğretir. (Aynca) umulur ki Allah onlara rahmet nazarıyla bakar da bundan onlarla beraber sana da isabet eder. Allah'ı zikretmemekte olan bir topluluk gördüğün zaman ise onların yanına oturma! Şayet sen alim isen (bu durumda) ilmin sana fayda vermez. Cahil isen onlar senin dalâletini -veya cahilliğini- artırırlar. (Ayrıca) belki Allah onlara kızgınlıkla bakar da bundan, onlarla beraber sana da isabet eder."[835]
388. "Bize el-Hasan b. Bişr haber verip dedi ki, bana babam, Sufyân'dan, (o) Süveyr'den, (o) Yahya b. Ca'de'den, (o da) Hz. Alî'den (naklen) rivayet etti (ki Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Ey ilim sahipleri! Onunla amel ediniz. Çünkü alim ancak, bildiğiyle amel eden ve ameli ilmina uygun düşen kimsedir. Yakında, ilim taşıyan bazı topluluklar gelecek, (ama onların ilimleri) köprücük kemiklerini öteye geçmeyecek, amelleri ilimlerine aykırı olacak, gizli (iş ve durumları) açık (iş ve durumlarına) muhalif olacak, onlar halkalar halinde oturacak ve birbirlerine karşı övünecekler. Üstelik, (bunlardan olan) adam arkadaşına, kendisini bırakarak başkasının yanına gidip oturmasından dolayı kızacaktir. İşte bunların bu meclislerindeki amelleri, Allah'ın katına yükselmeyecektir."[836]
389. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, el-A'meş'den, (o da) Mesrûk'dan (naklen) rivâyet etti (ki Mesrûk) şöyle dedi."
"Kişiye ilim olarak Allah'dan haşyet etmesi, (korkması) yeter. Kişiye cahillik olarak da amelini beğenmesi kâfidir."[837]
390. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd, Abdullah b. Cübeyr'den, (o da) Muâviye b. Kurre'den (naklen) haber verdi (ki Muâviye) şöyle dedi:"
"Şayet bu ümmetin ilim bakımından en düşüğünün ilmini, ümmetlerden (herhangi bir ümmet alsa, (elde etse), o ümmet muhakkakki doğru yolu bulur."[838]
391. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zâ'ide, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hakikaten kişi, ilimden bir konuyu elde edip onunla amel ederdi de bu onun için, dünya ve içindekilerinin kendisinin olması, sonra da bunları ahiret (yoluna) vermesinden daha hayırlı olurdu."
(Hişâm) dedi ki; (diğer bir sözünde) el-Hasan şöyle demişti:
"(Önceleri) adam ilim tahsil ettiği zaman bunun (te'sirinin), onun basiretinde, huşu'unda, dilinde, elinde, namazında ve zühdünde görülmesi gecikmezdi. (Hişâm) dedi ki; Muhammed (b. Şirin) de şöyle demişti:
"Bu hadisi kimden aldığınıza (iyi) bakın. Çünkü o ancak sizin dininizdir."[839]
392. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip dedi ki, ben Sufyân'ı, şöyle derken işittim:"
"Hiçbir kulun ilmi artıp, sonra da dünyaya karşı isteği artmamıştır ki onun Allah'dan uzaklığı artmış olmasın!"[840]

Açıklama

Üzerinde yaşadığımız gezegenin de ismi olan "dünya" kelimesi, ölüm öncesi karşılaşılan durumların, yaşanan bu geçici hayatın adı olarak da kullanılmaktadır. Bu son mânâda kelimenin mukabili, yani ölüm sonrası karşılaşılan durumların ismi "âhiret" olmaktadır. İmam Gazâlî'nin taksimiyle "dünya" denilen şeyler üç kısma ayrılır:
1) Ahirette insanla beraber olacak ve ölümden sonra ona faydası dokunacak olan şeyler. Bunlar sadece ilim ve ameldir Gazâlî'ye göre buradaki ilimden maksad Allah'ı, sıfatlarını, fiillerini, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini, yer ve göğünün melekûtunu, peygamberinin şeriatını bilmektir. Amelden de, sırf Allah rızası için yapılan ibadetler kasdedilmektedir.
2) Bu hayatta tadılan zevkleri olan ama ahirette hiçbir faydası olmayacak olan şeyler. Günâhlarla zevklenmek, ihtiyaç ve zaruret mikdarından fazla mubahlardan nimetlenmek gibi...
3) Şu hayatta tadılan zevkleri olmakla beraber ahirette faydalı olacak olan amellere yardımı dokunan şeyler. İnsan hayatı ve neslinin devamı

ile sağlığı için gerekli olan yiyecek, içecek, giyecek gibi şeyler. Bunlar, insanın ilim öğrenmesi, amel yapmasına yardımcı olmak düşüncesiyle yapılırlarsa övülen dünya işleri arasına girerler.[841]
Kur'an ve hadisde yerilen, hor görülen "dünya" ile ikinci kısımda yer alan işler kasdedilmektedir. İşte ilim insanı bu tür geçici, yararsız, oyalayıcı, helak edici işlerden alıkoymalıdır. İlmin görevi budur. İnsanın ilmi arttıkça bu tür dünyalıklara karşı alâkası artarsa ilroinin kendisine hiçbir faydası yok demektir. Aksine bu ilim onun mesuliyetini artırmaktadır.[842]
393. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Hiçbir kulun Allah'ı bilmesi artmamıştır ki, Allah'ın rahmetinden, insanların ona yakınlığı artmış olmasın!"
Bir diğer haberde o (yani Hassan) şöyle dedi:
"Hiçbir kulun ilmi artmamıştır ki, doğruyol üzere oluşu artmış olmasın! Allah hiçbir kula sekîneden, (iç huzurundan) daha hayırlı bir gerdanlık takmamış, (daha büyük bir lütufta bulunmamıştır!)."[843]
394. "Bize el-Kâsım b. Kesir haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Şureyh'i, Amire'd en, onu şöyle derken işitmiş olduğunu rivayet ederken işittim:"
"Bir adam oğluna;
"Git, ilim tahsil et!" demiş. O da çıkmış, bir müddet ortalıktan kaybolmuş sonra ona (yani babasına) gelmiş ve ona bazı haberler rivayet etmiş. Bunun üzerine babası ona;
"Yavrum! Git, ilim tahsil et!" demiş. O da yine bir zaman ortalıktan kaybolmuş. Sonra ona (yani babasına), içinde bazı yazılar bulunan bir takım kâğıtlar getirmiş ve ona okumuş. O zaman da (babası) ona;
"Bu, beyaz (kâğıt) üzerindeki bir karalama! Git, ilim tahsil et!" demiş. (Oğlu tekrar) çıkmış ve bir müddet ortalıktan kaybolmuş. Sonra gelmiş, babasına demiş ki;
"Aklına geleni sor bana!". Babası da ona şöyle demiş:
"Söyle bakayım, seni öven bir adama rastlasan, (diğer taraftan) seni ayıplayan bir diğerine rastlasan (ne yaparsın?)" Şöyle cevap vermiş:
"Bu durumda ne beni ayıplayanı kınarım, ne de beni övene şükran duygusu bildiririm!". (Babası sonra) şöyle demiş:
"Söyle bakayım, bir çanağa -(râvîlerden Abdurrahman) Ebû Şureyh, "(çanağın) altın mı, gümüş mü olduğunu bilmiyorum," dedi- rastlasan (ne yaparsın?)" (Oğlu) şöyle cevap vermiş:
"Bu durumda ne onu hareket ettirir (ona dokunur), ne da ona yaklaşırım!" Bunun üzerine (babası);
"Git, artık öğrenmişsin!" demiş."[844]
395. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye, es-Seken b. Umeyr'den, onun şöyle dediğini haber verdi: Vehb b. Münebbih'i, şöyle derken işittim:"
"Yavrum, Hikmete sarıl! Çünkü hayrın tamamı hikmettedir. O, küçüğü büyüğe karşı, köleyi hür olana karşı büyültür. Efendinin (seyyidin) efendiliğini artırır, fakiri hükümdarların meclislerine oturtur."[845]
396. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip dedi ki, bana Bakıyye, es-Seken b. Umeyr'den haber verdi (ki o, şöyle demiş:) Utbe b. Ebî Hakimi, Ebu'd-Derdâ'dan, şöyle dediğini (naklederken) işittim:"
"Alimlerin sözleri olmasa biz neyiz ki?"[846]

35. Arzularına Uyanlardan, Bid'atcı Ve Münâkaşacılardan Uzaklaşma

397. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Eyyûb'den (naklen) haber verdi (ki Eyyûb) şöyle dedi: Ebû Kilâbe dedi ki;"
"(Nefislerinin) arzularına uyanlarla ne bir arada oturun, ne de onlarla uğraşın. Çünkü ben onların sizi, sapıklıklarına bulaştırmalarından veya bilmiş olduğunuz şeyleri size karıştırmalarından emin değilim, (bunlardan endişe ediyorum)."[847]

Açıklama

"Arzu" diye tercüme ettiğimiz "heva" (c.ehvâ1) kelimesi, nefsin istek ve arzusu, şehevi şeylere meyli demektir. Nefsin bu arzularının hakka ve fıtrata uygun olanları varsa da, "heva" denince ekseriya bunlara aykırı olanlar yani din nazarında makbul sayılmayan, sadece nefsin keyfine uygun olan, dolayısıyla kınanmış olan arzular kasdedilir. Kur'an-ı Kerîm'de de "heva" kelimesi, hep kınanan şekliyle zikredilmiştir. Konuyla ilgili birkaç âyet meali şöyledir: *"Allah'dan dosdoğru bir delil olmaksızın kendi hevasına uyandan daha sapık kimdir?"*[848] *"Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın, (yanındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi ona Allah'tan sonra kim doğru yolu gösterecek, düşünmüyor musunuz?"*[849] *"Hevaya uyarak doğrulukdan sapmayın"*[850] *"Ey Dâvud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak (ve adaletle) hükmet. Hevâya tâbi olma ki bu, seni Allah yolundan saptırır. "*[851]
Buna göre "arzularına uyanlar "tabiri, çeşitli dereceleriyle küfre varıncaya kadar, hakdan yan çizmiş, doğru yoldan sapmış fâsık, bid'atçı, kâfir, münâfik herkesi içine almaktadır. Bu tabir, çok yaygın olarak "bid'atcılar" hakkında da kullanılmıştır. Çünkü onlar, inanç ve kanaatlerinde dinin temel kaynakları yerine mücerred akıl ve nefislerinin arzularını esas alır, Kur'an ve sünneti bunlara göre anlamaya, yorumlamaya çalışırlar.[852] Aslında "bidat" kelimesinin de, küfre varıncaya kadar geniş bir kullanım alam olmuştur.[853]

398. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd b. Cübeyr benim, Talk b. Habîb'in yanına oturduğumu gördü. Bunun üzerine bana şöyle dedi:
"Senin, Talk b. Habib'in yanına oturduğunu görmedim mi (yani?). Onunla beraber asla oturma!"[854]

Açıklama

Talk b. Habib, tâbiûn neslinin âbid ve sâlihlerinden biri olmakla beraber irca' görüşünde olan (mürcî) bir râvidir. Ebû Zur'a onun "sıka bir mürci'î"; Ebû Hâtım ise irca' görüşünde olan sadûk" biri olduğunu söylemişlerdir.[855]
İrca' (mürci'îlik),[856] zamanla değişik veçheler kazanmış bir hareketin ismidir. Bu hareketin ilk nüveleri, Hz. Osman'ın şehâdeiyle başlayan fitne faaliyetlerine katılmış müslümanların durumu hakkında hüküm vermekten kaçman, bunların hükmünü kıyamet gününe "te'hir eden" bir kısmı tarafsız kalmış sahabede bulunmaktadır. Sonraları, "büyük günâh işleyen"in durumu yoğun münâkaşaların konusu olunca, bazı sahâbilerin mezkûr tavrına benzeyen bir tavır sergileyen bir grup, büyük günâh işleyenin durumunun ahirete te'hir edilmesi gerekeceğini, onun hükmünü Allah'ın vereceğini söylemişlerdir. Bu hareketin sonraki taraftarları daha da ileri giderek; iman olunca günâhların zarar vermeyeceği görüşünü savunmuş, böylece, amelleri küçümseyerek hatta hiç önemsemeyerek haddi aşmışlardır. İşte bid'at kabul edilen ve mensûblarından sakındırılan, bu son irca' anlayışıdır. Diğer taraftan mürcîliği ikiye ayıran alimler de vardır:
1) Sünnî mürcie: Günâh işleyenin, işlemiş olduğu günah mikdannca ahirette azab göreceği, sonra ebedi olarak azabtan kurtulacağını söyleyenler, Fukaha ve muhaddislerin büyük çoğunluğu bu görüştedir;
2) Bid'atçı mürci'e: İmanla beraber günâh işlemenin zarar vermeyeceğini söyleyenler. Kınanan mürcie, bunlardır.[857]

399. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki) bize Hayve b. Şureyh haber verip (dedi ki) bana Ebû Sahr, Nâfi'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Ona (yani İbn Ömer'e) bir adam gelip;
"Falanın sana selâmı var" dedi. (Bunun üzerine) o şöyle dedi:
"Bana, onun bid'at çıkarmış olduğu haberi ulaştı. Şayet (gerçekten) bid'at çıkarmışsa, (benden) ona selâm söyleme!"[858]

Açıklama

Selâmlaşmak, müslümanların birbirlerini tanımalarına, birbirlerini sevip saymalarına vesile olan güzel bir harekettir. Dinimizde selamlaşmaya büyük bir ehemmiyet atfedilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyrumaktadır: *"Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin yahut verilen selâmı aynen iade edin. Şüphesiz Allah, her şeyi hesaplayandır. "*[859] Hz. Peygamber de birçok hadisinde selâmın

ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili birkaç hadis meali şöyledir: *"Beş şey var ki, kardeşine karşı müs-lümana vaciptir: Selâm almak, aksırana hayır duada bulunmak, davete icabet etmek, hastayı ziyaret, cenazelerin peşinden git-mek."*[860] Bir adam Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-
"Hangi islâmî (haslet) daha hayırlıdır?" diye sordu. O da şöyle buyurdu:
"*Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermen."*[861] *"îman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de îman etmiş olmazsınız. Size, yaptığınızda birbirinizi sevceğiniz bir şey göstereyim mi? Aranızda selâmı yayınız. "*[862]
Bu ve benzeri delillerden dolayı selâmın verilmesi sünnet, verilen bir selâmı almak farz-ı kifâyedir. Selâm verenin sevabı ise selâmı alandan daha büyüktür. Sözlü veya yazılı olarak gönderilen bir selama, sözlü veya yazılı olarak karşılık vermek gerekir. Bu durumda selâmı sözlü olarak getiren de selâm almaya dahil edilmeli ve "aleyke ve aleyhi's-selâm" denilmelidir.[863]
Selâm bir dua olduğu gibi aynı zamanda bir sevgi ve saygı izharıdır. Bunun için bazı durumlarda, bazı şahıslarla selâmlaşmak mekruhtur. Şöyleki; günâhını açığa vuran fâsık müslümana; kumar oynamak, içki içmek gıybet yapmak gibi bir günâh işlemekte olan müslümana selâm vermenin mekruh olduğu belirtilmiştir. Ebû Hanîfe ise günâh işlemekte olanlara, kötülüklerine ve bir an olsun mani olmak gayesiyle selâm verileceğini beyân eder. Her halükârda bunların verdiği selâmı almak gerekir. en-Nevevî, bid'atcıya da selâm verilmeyeceğini söyler. O, bu konuda şu açıklamayı yapar. bid'atcıya ve büyük bir günâh işleyip de ondan tövbe etmeyenlere ne selâm verilir, ne de onların selâmı alınır. Buhâri ve ondan başka bazı alimler de bu görüştedir... Selâm vermemesi halinde dinine ve dünyasına bir zarar gelmesinden korkan kimse, zâlimlere selâm verir.[864]
Bu hükümlerde selâmın, kötülüğe ve kötülere karşı bir aksülamel aracı, bir sosyal baskı unsuru, bunların yayılmasını önleme tedbiri olarak kullanılmak istendiği anlaşılmaktadır. Her halde bu hükümler, gayelerine uygun olarak; dini vecibelerim tamamen yerine getirmeye, hayatlarım onlara göre düzenlemeye özen gösteren müslümanların kahir ekseriyette olduğu cemiyetlerde uygulanabilir.
Ayrıca hakikaten (fiilen) veya seran selâmı alamayacak bir durumda olan kimselere de selâm vermek mekruhtur.
Normal hallerde gayr-ı müslimlerle selâmlaşırken onlara, bir islâm şiarı (parolası) olan "es-Selâmu aleyküm" dışında bir selâm ifadesi ile selâm vermek daha uygundur.[865]

400. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Abdurrahman b. Mağire rivayet edip (dedi ki) bize el-A'meş rivayet edip dedi ki;"
"İbrahim, bid'atçının (arkasından konuşmanın) gıybet olacağı görüşünde değildi."[866]

Açıklama

Gıybet, bir kimse hakkında, onun bulunmadığı bir yerde, hoşlanmayacağı bir şey söylemekdir. Bu, çok iğrenç ve çirkin bir harekettir. Allah Teâlâ gıybet yapmayı, insanın, ölü kardeşinin etini yemesine benzetmiş tir.[867] Bu benzetme (temsil) ile insanın namus ve haysiyetinin, eti ve kanı gibi, belki de bunlardan daha mühim olduğuna işaret buyrulmuştur. Ayrıca bu benzetmeden, gıybetin bir canavarlık, gıybet edenin de alçak bir canavar mesabesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu benzetmenin muhtevasından, bir kişinin arkasından, onun hoşlanmayacağı şeyi, kızgınlık ve sövme kasdiyle zikretmenin gıybet olacağı mânâsı çıkarılmıştır. Çünkü ölü kardeşin etini yemek, düşmanlık hissi ve kızgınlık alâmetidir. Nitekim Hanefi alimler de gıybeti bu kayıtlarla tarif etmişlerdir.[868]Ayetin bu şekildeki tef-si rine ve bazı hadislere istinaden, aşağıdaki ve benzeri durumlarda bir kişinin arkasından, onun hoşlanmayacağı şeyler söylemenin dinen yasak olmadığı, mübâh olduğu açıklanmıştır: **1)** Zulme uğrayan bir kişinin, kendisine zulmedeni hâkim, emniyet görevlisi gibi bir yetkiliye şikâyet edip onun zulmünü anlatması;
2) Kötü bir işi değiştirmek, günâh işleyen birini bundan vazgeçirmek için, bu hususlarda etkili olabilecek kimseye bunları söylemek;
3) Karşılaşılan bir kötülükden kurtulma çaresini öğrenmek için yetkili bir alime bunu anlatıp görüşünü almak;
4) Müslümanları kötülükden sakındırmak ve onların iyiliğini istemek;
5) Günâhını ve bid'atını açığa vuranın, bunlardan sadece açığa vurduklarını söylemek;
6) Bir kimseyi, onunla tanınmış olduğu, "kör, topal" gibi bir vasfını söyleyerek tanıtmak.[869]
Diğer taraftan gıybet üç çeşittir:
1) Gıybet edipde ben gıybet etmiyorum, onda olanı söylüyorum, demek. Bu kesin bir haramı helâl saymak olduğu için küfürdür.
2) Gıybet edip de bu gıybetin, gıybet edilen kimseye ulaşması. Bu durumda gıybet edilenden mutlaka helâllik almak, onunla helâllaşmak gerekir;
3) Gıybet edip de bu gıybetin, gıybet edilene ulaşmaması. Bu gıybet, yapanın hem kendisine hem de gıybet ettiği kimseye istiğfar ederek tövbe etmesiyle afvolu-nabilir. Bazı alimler bu durumda da mutlaka helâlleşmenin gerektiğini, diğer bazıları ise sadece tövbe ve istiğfarın yeteceğini söylemişlerdir.[870]

401. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerîr, ibn Şübrüme'den, (o da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"(Nefsin arzusuna) "heva" adının verilmesi ancak şundandır: Çünkü o sahibini aşağı düşürür."[871]

Açıklama

"Heva" kelimesi, arapçada, mânâlarından biri "aşağı düşmek" olan H.V.Y. kökünden türetilmiş bir isimdir. eş-Şa'bi'nin açıklamasına göre nefsin arzusuna, insanı kötü, aşağılık durumlara düşürdüğü için, kelimenin bir kök-mânâsma uygun olarak "heva" adı verilmiştir. H.V.Y. kökünün diğer mânâsı "boş olmak"dır. İbn Fâris, nefsin arzusuna, önceki sebeble beraber, her türlü hayırdan yoksun, boş olduğu için de "heva" adının verildiğini açıklar.[872]

402. "Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Muhammed b. Vâsi' rivayet edip dedi ki, Müslim b. Yesâr şöyle dedi:"
"Münâkaşadan sakının! Çünkü o, alimin cehalet zamanıdır. Şeytan da (alimin) ayağının kaymasını, (hatalara düşmesini) onunla sağlamaya çalışır."[873]
403. "Bize Sa'îd b. Âmir, Esma b. Ubeyd'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Arzularına uyanlardan (yani bid'atçılardan) iki adam İbn Sirin'in huzuruna girdiler ve;
"Ebû Bekr! [874]Sana bir hadis rivayet edelim mi?" dediler.
"Hayır!" dedi. O halde sana;
"Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet okuyalım?" dediler.
"Hayır, dedi, ya siz mutlaka yanımdan kalkıp (gideceksiniz) veya ben muhakkak kalkıp gideceğim!" (Esma) dedi ki;
"Bunun üzerine onlar çıkıp (gittiler). Daha sonra toplulukdan biri;
"Ebû Bekr! Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet okumalarının sana ne zararı olurdu?" dedi. Şöyle cevap verdi:
"Bana bir âyet okuyup da onu asıl mânâsının dışına çıkarmalarından, bunun da kalbime te'sir etmesinden korktum."[875]
404. "Bize Sa'îd, Sellâm b. Ebî Muti'den (naklen) haber verdi ki, arzularına uyanlardan, (yani bid'atçılardan) bir adam Eyyûba şöyle demiş;"
"Ebû Bekr![876] Sana bir kelime soracağım!" (Sellâm) dedi ki, bunun üzerine o (yani Eyyûb), parmağıyla "Yarım kelime de olmaz!" diye işaret ederek yüzünü dönmüş."[877]
(ed-Dârimi dedi ki) Sa'îd bize sağ serçe parmağıyla, (Eyyûb'un yaptığı gibi) işaret etti.
405. "Bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) Külsûm b. Cebr'den (naklen) haber verdi ki:"
"Bir adam Sa'îd b. Cübeyr'e bir şey sordu. O da cevap vermedi. Bunun üzerine Ona;
("Niçin cevap vermedin?") denildi de o, (bid'atçılan kasdederek farsça;)
"(Bu) onlardandır!" karşılığını verdi."[878]
406. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Fudayl, Leys'den, (o da) Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Ca'fer) şöyle dedi:"
"Münâkaşacılarla, (işi-gücü münâkaşa olanlarla) beraber oturmayınız! Çünkü onlar, (Kur'an-ı Kerim'de söz konusu edilen), Allah'ın âyetleri

hakkında (münasebetsizliğe) dalanlardır."[879]

Açıklama

Allah, âyetleri hakkında münasebetsizliğe dalanlar hakkında şöyle buyurur: *"Âyetlerimiz hakkında (münasebetsizliğe) dalanları gördüğün zaman, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan yüz çevir. Eğer şeytan sana (bunu) unuttururs a hatırladıkdan sonra (hemen kalk), o zâlimler topluluğuyla oturma. "*[880] Allah diğer bir âyette ise, bu âyete işaretle şöyle buyurur: *"(Allah) size Kitâb'da indirmişti ki; Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar (bu sözü bırakıp) başka bir söze dalın-caya kadar onlarla beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Şüphesiz Allah, bütün münafıkları ve kâfirleri Cehenneme toplayacaktır. "*[881] Bu âyetten, önceki âyette söz konusu edilen, "Allah'ın âyetleri hakkında münasebetsizliğe dalanlar"dan münafık ve kâfirlerin kasdedilmiş olduğu; bunların münasebetsizliklerinin de âyetleri inkâr ve onlarla alay etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Muhammed b. Ali'nin de, yukarıdaki haberde, "münakaşacılar=ashâbu'l-husûmât"la, münafık olarak gördüğü kimseleri kasdettiği ortaya çıkmaktadır.[882]

407. "Bize Ahmed rivayet edip (dedi ki) bize Zaide, Hişâm'dan, (o da) el-Hasan ve İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti ki, onlar şöyle dediler: Arzulara uyanlarla (yani bid'atçılarla) ne beraber oturunuz, ne onlarla uğraşınız, ne de onlardan (bir hadis, bir bilgi) işitip alınız."[883]
408. "Bize Ahmed haber verip (dedi ki) bize Şerik, Umeyy'den, (o da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"(Bid'atçılara), "ashâbu'l-ehvâ'=arzulara uyanlar" ismi ancak (şunun için) verilmiştir: Çünkü onlar Cehenneme düşecekler."[884]

36. İlimde Eşitlik Yapma

409. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Ebû Meysere'den, onun yemin ederek şöyle dediğini rivayet etti:"
"Tâvûs'dan başka, halkdan, yanında soylunun ve düşüğün bir olduğu hiç kimse görmedim."[885]
410. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki) bize Sufyân, ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Hükümdar bizi, ilmi yazmaya zorlayıncaya kadar biz ondan hoşlanmazdık. Sonra biz de herhangi bir kimseyi ondan (yani ilmi yazmaktan) menetmeyi kerih gördük."[886]

Açıklama

ez-Zührî Muhammed b. Müslim İbn Şihâb, tâbiûn neslinin ileri gelenlerinden büyük bir alimdir. Bilhassa hadislerin bir kitap içinde toplanmasında yani tedvininde çok büyük hizmeti geçmiştir. Bunun için; "Hadisi ilk tedvin eden kimse ibn Şihâb'dır. denmiştir. [887] ez-Zühri'nin, tahsili esnasında ilmi yani hadisleri yazdığı bilinmektedir. Bununla beraber onun önceleri hadîs yazmadığını, bunu kerih gördüğünü belirten bazı haberler de vardır. Bu zıt haberleri ez-Zehebî şöyle yorumlamaktadır: "ez-Zührî, yazıya ihtiyaç duymayacak kadar hafız idi. Her halde o yazıyor, yazdıklarını hıfzediyor, sonra da onları imha ediyordu."[888]
Gerçekten de bazı zatların; yazılı evraka güvenip ezberlememe, işin kolayına kaçma, hadisi ehli olmayanların tasallutundan koruma, hadisin, ehli olmayanların eline geçmesine mani olma gibi endişe ve gayelerle hadisleri defter defter yazmayı kerih gördükleri, bu sebeple hadisleri hocalarından alırken yazdıkları, sonra bunları ezberleyince yırttıkları nakledilmektedir.[889] Böyle yapan şahıslar arasında, ez-Zührî ile beraber Mesrûk, Hâlidu'l-Hazzâ1, Âsim b. Damra ve diğerlerinin isimleri geçmektedir.[890]
ez-Zühri'nin, kendilerini, hadisleri yazmaya zorladığını söylediği hükümdar, Halife Ömer b. Abdilaziz olmalıdır.[891]

411. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip dedi ki;"
"Muhammed'e bir adam -yani hadis rivayet etmekde olduğu (bir adam)- hakkında (ileri-geri) konuştular. Bunun üzerine o şöyle dedi:
"O, zencilerden bir adam da olsaydı, bu (ilim öğretimi) konusunda, nazarımda, o ve, (oğlum) Abdullah b. Muhammed bir ve eşit olurdu."[892]
412. "Bize Yahya b. Hassan, Hammâd b. Zeyd'den, (o da) es-salt b. Râşid'den (naklen) haber verdi ki,"
"Selm b. Kuteybe, Tâvûs'a bir mes'ele sormuş, o da cevap vermemiş. Bunun üzerine ona;
"Bu (soran zat), Selm b. Kuteybe'dir!" denmiş de o, şöyle karşılık vermiş:
"Bu (durum), onun için benim nazarımda daha önemsizdir."[893]

37. Alimlere Saygı Gösterme Hakkında

413. "Bize İbrahim b. İshak, Bakıyye'den haber verdi (ki, o şöyle demiş: Bana Habıb b. Salih rivayet edip şöyle dedi:"
"Hâlid b. Ma'dân'dan korktuğum gibi insanların hiçbirinden korkmadım."[894]
414. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Mugire'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İbrahim'den, hükümdardan korkar gibi korkardık."[895]
415. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd b. Cübeyr bir gün, bir hadis rivayet etti. Ben de kalkıp tekrar etmesini istedim. Bunun üzerine bana şöyle dedi:
"Her vakit süt sağıp içirmiyorum![896] (Mecmau'l-Emsal, 3/111. Burada son kelimenin harekesi, "..... içmiyorum" manasına gelecek şekilde harekelenmiştir.)[897]

Açıklama

Birçok muhaddis, rivayet edilen bir hadisi tekrar etmeyi kerih görmüştür. Katâde "Hadis rivayetini tekrar etmek, onun nurunu giderir'[898] demiştir. Bu tekrar işinden hoşlanmamada, hocanın bıkkınlık duymasının yanında, rivayet edilen hadisi anlamış olan talebelerin bıkkınlık duyacağını düşünmenin de rolü olmuştur .[899]

416. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Mugire'dir.- ve Yahya b. Durays, Amr b. Ebi Kays'dan, (o da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki"
Ebû Abdirrahman yolda hadis rivayetini kerih görmüştür.[900]
417. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Durays rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Sinan, Habib b. Ebî Sâbit'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd b. Cübeyr'in yanındaydık. Bir ara bir hadis rivayet etti de bir adam ona;
"Bunu sana kim rivayet etti?" -veya "Bunu kimden işittin?" dedi. Bundan dolayı o kızdı ve, (soran adam) kalkıp gidinceye kadar bizi hadis rivayetinden mahrum etti."[901]

Açıklama

Bir kimsenin rivayet ettiği bir hadisin senedini, kaynağını ondan sormak çok tabiî, hatta yerine göre lüzumludur. Burada Sa'îd b. Cübeyr, anlaşılan, soran adamın sorma zamanı ve şeklinden hoşlanmamıştır.
Aslında hadis rivayet eden kimsenin, hadisi kimden, nerden aldığını belirtmesi yani senedini, kaynağını vermesi gerekir. İshak b. Ebî Ferve, ez-Zühri'nin de bulunduğu bir mecliste, senedsiz olarak hadis rivayet etmeye başlayınca ez-Zührî ona, şöyle çıkışmıştı:
"Allah mustahakkını versin, İbn Ebî Ferve! Allah'a karşı cüretkârsın! Rivâyet ettiğin hadisin senedini vermiyorsun. Bize ne yularları, ne bağlan olmayan hadisler rivayet ediyorsun!"[902]

418. "Bize Ebû Ma'mer haber verip (dedi ki) bize İsmail b. İbrahim, Sufyân'dan, (o) ez-Zührî'den, (o da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Seleme) şöyle dedi:"
"Şayet İbn Abbâs'a yumuşak davranssaydım ondan çok ilim elde ederdim.[903]
419. "Bize el-hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki) bize Bakıyye Ümmü Abdillah bint. Hâlid'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"

"İlme, babamdan daha saygılı hiç kimse görmedim."[904]

38. Sikalardan Hadis Rivayeti Hakkında

Açıklama

"Sıka", güvenilir, i'timad edilir kimse demektir. Bir hadis ıstılahı olarak ise; müslüman, âkıl-bâlığ, Kur'an ve sünnete uygun inanç ve amellere sahip olan, kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden sakınan (âdil), öğrendiği hadisi, başkasına rivayet edinceye kadar olduğu gibi koruyabilen (zabıt), kısaca dininde ve rivayetinde güvenilir kimse mânâsına gelir. Buna göre sıka kimsede iki vasıf, âdillik (adalet) ve zabitlik (zabt) vasıflan tam olarak bulunmaktadır. Hadis ilminde sadece, i'timad bakımından değişik mertebelerde olan ve bu mertebelerine göre değişik isimler alan sıka kimselerin rivayet ettikleri hadisler, tek başlarına delil olarak kullanılabilirler. Bunun için, rivayet ettikleri hadislerin alınmasında râvîlerin sıkalıklarına, bidayetten beri, titizlikle dikkat edilmiştir. Aşağıda buna dair bazı haberler zikredilecektir. Burada kaydedelim ki, sıka kelimesi, tam "zabıt" olmasa da "âdil" olan kimseler hakkında da kullanılmıştır.[905]

420. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, İsa b. Yûnus'dan, (o) el-Evzâ'îden, (o da) Süleyman b. Musa'dan (naklen) haber verdi (ki Süleyman) şöyle dedi:"
"Tâvûs'a dedim ki; "Falan bana şöyle şöyle hadis rivayet etti, (ne dersin?)". Şöyle karşılık verdi:
"Şayet arkadaşın, dininde ve bilgisinde kendisine güvenilir (meliyy) biri ise ondan (hadis) al."[906]
421. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Misâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Sa'd b. ibrahim dedi ki; Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ancak sıka kimseler hadis rivayet eder[907] (yani ancak sıka kimselerin hadis rivayeti kabul edilir)."[908]
422. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi kî) bize Cerîr, Asım'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) rivayet etti (ki Ibn Şirin) şöyle dedi:" (
"Hadis alırken önceleri) isnadı sormazlardı. Daha sonra (hadisin râvîlerini) tanımak için sordular (ve) sâhib-i sünnet olandan, (yani bütün iş ve görüşlerinde seri bir delile dayanmaya özen gösteren kimseden hadis) aldılar, sâhib-i sünnet olmayandan almadılar.[909]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî); "Onun (yani Cerir'in) bunu Âsım'dan işittiğini zannetmiyorum" demiştir."[910]

Açıklama

"İsnâd" bir sözü, bir hadisi, onu birbirinden alıp nakledenlerin isimlerini tarihi sırayla vererek, ilk sahibine nisbet etmektir. Bununla bir sözü, ilk söyleyenden itibaren kimlerin birbirinden alıp naklettiğini ortaya koymak, bu nakilcilerin (râvilerin) incelenmesiyle de sözün, söylenen kimseye aid olup olmadığını tesbit etmek gayesi güdülür. Diğer bir ifadeyle isnâd, hadisin aslına ne derecede aid olduğu hakkında bir te'minattır.
Hadisi, onu birbirinden alıp nakleden kimselerin isimlerini, arada bir atlama olmaksızın zikrederek rivayet etmek müslümanlara has bir usûldür.[911] Bu usûlün yani hadis naklinde isnâd sisteminin çok erken dönemde kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in -radıyallahu anhüma- hadis rivayet edenlerden zaman zaman şâhid istemeleri, Hz. Ali'nin -kerremellahu vecheh-, hadis rivayet edene yemin ettirmesi gibi uygulamaları, bu usûlün ilk işaretleri olarak değerlendirilebilir. Bazı sahâbilerin, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- doğrudan duymamış oldukları hadisleri, doğrudan duymuş olan diğer sahâbilerden naklen rivayet etmeleri, ilk isnâd örnekleridir. Burada, misâl olarak, Hz. Ali'nin Fâtıma; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Ebû Hureyre vasıtasıyla yaptıkları rivayetleri zikredebiliriz.[912] Fakat isnadın sürekli ve sistemli bir şekilde kullanılması, hadisin senedi verilmediğinde dinleyenlerin hadisin senedinin verilmesini (isnadını) istemeleri, fitne ve bid'at hareketlerinin meydana gelmesiyle başlamıştır. Muhammed b. Şirinin yukarıdaki sözünde işaret ettiği, bu husustur.
O, mezkûr sözünün bazı rivayetlerinde isnad sorma işinin, fitnenin meydana gehnesinden sonra başladığını da tasrih etmiştir.[913] Söz konusu bu fitnenin hangi fitne olduğu bu haberden kesin olarak anlaşılmıyorsa da Hayseme b. Abdirrahman'ın bir rivâyetinden[914] bunun büyük fitnelere sebep olan yalancı el-Muhtâr es-Sakafî (ö. 67) zamanındaki fitne olduğu anlaşılmaktadır. Bu ve benzeri fitneler sonucu muhtelif siyâsi-i'tikâdî fırkalar teşekkül etmişti. Her fırkanın bazı câhil ve tarafgir mensublan ma'rifetiyle de, kendilerini övmek, desteklemek, muhaliflerini yermek için hadis uydurma yoluna gidilmişti.[915] İşte, hadis için hayati tehlike arzeden bu gelişine üzerine hadis naklinde daha bir ihtiyatlı davranılmaya, bu meyânda hadis naklinde isnad sorulmaya başlanmıştı. Bundan sonra sened, kısa zamanda hadis metninin ayrılmaz bir parçası oluvermiş ve senedsiz rivayete hem hiç i'tibâr gösterilmemiş[916] hem de böyle rivayet edenlere şiddetle itiraz edilmiştir .[917] İsnada verilen ehemmiyeti şu sözlerde açıkça görmekteyiz:
Hişâm b. Urve:
"Bir adam sana bir hadis rivayet ettiği zaman, "Bu kimden?" de!"[918] Sufyhan es-Sevri:
"İsnâd mü'minin (islâm ve hadis düşmanlarına karşı) silâhıdır. Yanında silâhı olmazsa ne ile savaşacak?"[919]
Abdullah İbnu'I-Mübârek:
"İsnâd dindendir. İsnâd olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi."[920]
İsnâd usûlü ile, öncelikle, hadisleri ard niyetli, samimiyetsiz insanların zararından korumanın yanında râvî, rivayet ettiği hadisin sorumluluğunu kısmen azaltmış, bu arada dinleyenlere bir teminat vermiş oluyordu. İsnadın gelişip yerleşmesinde bu hususların da rolü olmuştur.[921]

423. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Cerîr, Asım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed b. Şirin dedi ki;"
"Bana hadis rivayet ettiğin sürece (veya "bana rivayet ettiğin hadisleri") iki adamdan rivayet etme! Çünkü onlar, hadislerini kimden aldıklarına aldırmazlar." Ebû Muhammed Abdullah (ed-Dârîmi);
"Onun (yani Cerir'in) bunu ondan (yani Asım'dan) işittiğini zannetmiyorum" demiştir.[922]
424. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki) bize Cerir, Umâre İbnu'l-Ka'ka da onun şöyle dediğini rivayet etti. İbrahim dedi ki;"
"Bana hadis rivayet ettiğin zaman, bana Ebû Zur'a'dan hadis rivayet et! Zira bana bir hadis rivayet etmişti. Sonra (bunu) ona bir sene sonra sormuştum da ondan bir harf bile eksiltmemişti."[923]
425. "Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, ibn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki bu ilim dindir. Binaenaleyh kişi, dinini kimden aldığına (iyi) baksın!"[924]

Açıklama

Buradaki "ilim"den maksad hadislerdir. Kur'an-ı Kerim'i, Allah'ın muradına uygun olarak anlamak için Hz. Pegamberin hadislerine mutlaka ihtiyaç vardır. Kur'an-ı Kerim'in bir emri olan Hz. Peygamber'e itaat etmek de, sonraki müslümanlar için ancak onun hadislerine uymakla mümkün olur. Kısaca, İslâm dininin anlaşılıp yaşanmasında hadisler hayâtı öneme sahiptirler. Bundan dolayı "Hadis dindir" denmiştir.
Yukarıda Muhammed b. Sirin'e ait gösterilen bu söz, diğer bir çok alime de nisbet edilmektedir.[925] Bundan anlaşılıyor ki bu söz, alimlerin ortak kanaatinin bir ifadesi olmuştur.[926]

426. "Bize İsmail b. İbrahim, Hüseyin'den, (o) Muğire'den, (o da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Bir adamın yanına, ondan (hadis) almak için geldiklerinde onun namazına, gidişatına (sünnetine) ve durumuna bakar, (sonra) ondan (hadis) alırlardı."[927]
427. "Bize İmrân b. Zürâre haber verip (dedi ki) bize Hüşeym haber verip (dedi ki) bize Muğire, İbrahim'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Bir adama, ondan ilim almak üzere geldiklerinde onun namazına, gidişatına (sünnetine) ve durumuna bakar, sonra ondan (ilim) alırlardı."[928]
428. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Ravh'dan, (o) Hişâm'dan, (o da) el-Hasan'dan (naklen), İbrahim'in (yukarıdaki) sözünün benzerini haber verdi."[929]
429. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Abdullah b. Ebi Ca'fer er-Râzî, babasından, (o) er-Rebî'den, (o da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki Ebu'l-Aliye) şöyle dedi:"

"Biz, kendisinden (hadis) almak için adama gelirdik de namaz kıldığında bakardık; şayet güzel kılarsa,
"o, başkasını (yani hadis rivayetini) daha güzel yapar" diyerek yanına otururduk. (Namazını) kötü kılarsa;
"O, başkasını (yani hadis rivayetini) daha kötü yapar" diyerek yanından kalkardık. Ebû Ma'mer;
"Onun (yani Ebu'l-Âliye'nin) sözleri, bunun benzeridir" demiştir.[930]
430. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki, bunu ondan (yani zikredilecek haberi Ibn Avn'dan) işitip işitmediğimi (tam) bilmiyorum, -veya Ibn Avn'ın, Muhammed'den (naklen şöyle bir rivayeti) var:
"Şüphesiz bu ilim dindir. Binaenaleyh, dininizi kimden aldığınıza (iyi) bakınız!"[931]
431. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Sa'id b. Abdilaziz, Süleyman b. Musa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Tâvûs'a dedim ki;"
"Falan bana şöyle şöyle hadis rivayet etti, (ne dersiniz alayım mı?)." Şöyle karşılık verdi:
"Şimdi eğer arkadaşın, dininde ve bilgisinde kendisine güvenilir (meliyy) biri ise ondan (hadis) al."[932]
432. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Hişâm b. Huceyr'den, (o da) Tâvûs'dan (naklen) rivayet etti (ki Tâvûs) şöyle dedi:"
"Büşeyr b. Kâ'b İbn Abbâs'ın yanına geldi ve ona hadis rivayet etmeye başladı. Sonunda İbn Abbâs
"İlk hadisi bana tekrar et!" dedi. (O zaman) Büşeyr ona şöyle dedi:
"Bilmiyorum, (acaba rivayet ettiğim) bütün hadîsleri kabul ettin de bunu inkâr mı ettin, yahut bunu kabul ettin de (diğer) bütün hadislerimi inkâr mı ettin?". Buna İbn Abbâs şöyle karşılık verdi.
"Doğrusu bizler Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-, ona isnâd edilerek yalan söylenmediği zaman hadis rivayet ederdik. Ama insanlar hırçın ve uysal (develere) binince (yani yanlış-doğru, uydurma-sahih her şeyi rivayete başlayınca biz ondan hadis rivayet etmeyi bırakdık)."[933]
433. "Bize İsmail b. Ebân haber verip dedi ki; bize Abdullah İbnu'l-Mübarek Ma'mer'den, (o) İbn Tâvûs'dan, (o) babasından, (o da) İbn Abbâs'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ibn Abbâs) şöyle dedi:"
"Biz hadisleri (sözleri haberleri) ezberlerdik -hadis ise ancak Reshulullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ezberlenir-. Nihayet siz hırçın ve uysal (develere) bindiniz, (olur-olmaz her şeyi rivayet etmeye başladınız. Bunun üzerine biz de hadis ezberlemeyi terkettik)."[934]
434. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o) Ley s'den, (o) Tâvûs'dan, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Hz. Süleyman'ın bağlamış olduğu bazı şeytanların, insanları din konusunda bilgilendirmek üzere ortaya çıkmaları yakındır."[935]

Açıklama

Sahâbe-i kiram, akılla bilinemeyecek konularda açıklama yaparsa, onların bunu Hz. Peygamber'den duymuş olduğu kabul edilir ve "hükmen peygamber sözü=merfü' hükmen" sayılır. Ancak bu esas, söz konusu sahabenin, ehl-i kitaptan nakillerde bulunmayan kimseler olmaları halinde geçerlidir.
Sahâbî, ehl-i kitaptan nakiller yapan biri ise, onun akılla bilinemeyecek konulardaki açıklamaları, ehl-i kitaptan aldığı bilgilerle yaptığı kabul edilir. Hadisleri, Hz. Peygamber hayattayken yazmağa başlayan ve, Ebû Hureyre'nin şehâdetiyle[936] en çok hadîs bilen sahâbi olan Abdullah b. Amr, ehl-i kitaptan da nakillerde bulunan biri idi. Bunun için yukarıdaki haberi muhtemelen onun ehl-i kitap bilgisine dayanmaktadır.[937]

435. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki) bize Zaide. Hişâm'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki Muhammed) şöyle dedi:"
"Bu hadisi kimden aldığınıza (iyi) bakınız! Çünkü o dininizdir."[938]

39. Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Hadisini Açıklamakdan Ve Onun Sallallahu Aleyhi Ve Sellem Sözünün Yanında Başkasının Sözünden Sakınma

436. "Bize Musa b. Halid haber verip (dedi ki) bize Mu'temir, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Kur'an'ın tefsirinden sakınıldığı gibi, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- hadisini açıklamaktan da kesinlikle sakınılır."[939]

Açıklama

Kur'an-i Kerim ve Hadis-i Şerifleri, herkes tarafından daha iyi anlaşılabilmeleri için, gerek muhtevaları gerekse dil ve üslûb özellikleri sebebiyle açıklamaya ihtiyaç vardır. Bununla beraber bu, hem mesûliyetli hem de zor bir işdir. Mesûliyetlidir, çünkü Allah ve Resulünün kelâmları hakkında açıklama yapılmaktadır. Delilsiz, isabetsiz bir açıklama ile, kasdedilenin tam aksi söylenebilir ve neticede helâl olan bir şey haram, haram olan helâl gösterilebilir. İnanan bir kimse için bunun mesuliyeti çok büyüktür. Kur'an ve Hadisleri açıklamak zordur, çünkü bunları ilâhi maksada uygun olarak anlayabilmek için; âyetlerin iniş sebepleri, hadislerin söyleniş ve meydana geliş şartlan, birbirleriyle münâsebetleri, ifâde özellikleri ve çıkarılabilecek hükümler gibi bir çok hususu bilmek zarureti vardır. Şu halde, Kur'an ve Hadisleri açıklamaya girişmeden önce bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:
1) Kur'an'ı bilmek: Kur'an âyetlerinin bazıları birbirini açıklayıcı mahiyettedirler. Hadislerde, genel olarak, Kur'an'ın bir açıklaması ve uygulamasından ibarettir. Bu sebeple, hem Kur'an âyetlerini hem de hadisleri iyi anlamak için, asıl olan Kur'an'ın tamamını iyi bilmek lâzımdır;
2) Sünneti bilmek: Sünnette de, Kur'an'ı açıklaması ve uygulamasını göstermesi yanında, birbirlerini, nesh, tahsis, takyîd, tafsil gibi şekillerde açıklayıcı hususlar vardır. Bunun için yeterli bir sünnet bilgisi de lâzımdır;
3) Sahabenin konuyla ilgili görüşlerini bilmek: İki temel kaynağı, ilâhi maksada uygun olarak anlamak için, Kur'an'ın inişini ve Hz. Peygamber'in onu uygulayışını gören sahabenin görüşlerini bilmek de mühimdir;
4) Arap dili ve edebiyatına yeterince vakıf olmak ve sözün mânâsının gerektirdiği hükmü bilmek;
5) Sahih bir i'ti-kad ve amelle sahih bir niyyete sahip olmak: Bunlar, ard niyetli anlamalara meydan vermemek ve ilâhi desteğe nail olmak için gereklidir.
Kur'an müfessiri için öngörülen şartlardan[940] hareketle tesbit ettiğimiz bu hususlar, işin asgari şartlarıdır. Tabiatıyle bu şartları taşımayanların Kur'an ve Hadislerden uzak durmaları gerekir diye bir şey söylemek mümkün değildir. Bilâkis her müslüman daima Kur'an ve hadislerle haşir neşir olmak, onları anlamaya, anladıklarını da uygulamaya çalışmak zorundadır. Ne var ki, mesuliyetini bilerek bu faaliyetlerinde ihtiyatlı davranması, Kur'an ve Hadis metinlerini değişik anlamaların muhtemel olduğunu düşünmesi, en uygun anlayışa varmak için bütün gücünü sarfetmesi, bunun için ilgili kitaplarla alimlere başvurması da ayrı bir mecburiyettir.
Burada hadislerin açıklamalarının, fakihlere düşen bir görev olduğunuda[941] kaydetmeliyiz. Bunun için, "Hadisciler eczacı, fakihler tabibdir" mealinde sözler söylenmişdir.[942]

437. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki) bize Mu'temir, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "İbn Abbâs dedi ki, Resûlullah şöyle buyurdu, falan ise şöyle dedi" demenizden dolayı cezalandırılmaktan veya yere batırılmakdan korkmuyor musunuz?"[943]

Açıklama

Bir meselede Hz. Peygamber bir hüküm vermişse artık müslüman için bunu kabul etmemek, bunun yanında başka bir görüş aramak imkânı yoktur. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Hayır, Rabb'ın hakkı için onlar aralarında çıkar çekişmeli işlerde seni (yani Hz. Peygamber'i) hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan, (verdiğin hükme gönül hoşluğuyla razı olup) tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar."[944]
"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir kadın ve erkeğe, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."[945] Allah ve Resulüne muhalefet edenler, dünya ve ahiret azabına duçar olmaya karşı da uyarılmaktadırlar. Bununla ilgili bir âyet meali şöyledir:

"Peygamberin çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın. (Zira onun çağırmasına derhal koşmak gerekir. Peygamber'in çağırmasına aldırmazlık edilmez). Allah sizden, birbirinin arkasına gizlenerek sıvışıp gidenleri biliyor. Bundan dolayı o (Allah Resûlü)nün emrine aykırı davrananlar, kendilerine (dünyâda) bir belânın çarpmasından, yahut (ahiretde) onlara acı bir azabın uğramasından sakınsınlar. "[946]

438. "Bize el-Hasan b. Bişr haber verip (dedi ki) bize el-Mu'âfa, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Ömer b. Abdilaziz (ilgili memurlara) şöyle yazmıştı: Kitâb'da ((yani Kur'an-ı Kerim'de hükmü bulunan meselede) hiç kimsenin görüş (beyânı hakkı) yoktur. Önder alimlerin görüş (beyânı hakkı) ancak, hakkında ne Kitab (Kur'an hükmü) inmiş, ne de Resûlullah'dan -sal-lallahu aleyhi ve sellem- bir uygulama geçmiş olmayan şeylerdedir. Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- koyduğu, bir sünnette (hükmü bulunan meselede de) hiç kimsenin görüş (beyâna hakkı) yoktur."[947]
439. "Bize Musa b. Hâlid rivayet edip (dedi ki) bize Mu'temir b. Süleyman, Ubeydullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Ömer b. Abdilaziz bir hutbe irad edip şöyle dedi:"
"Ey insanlar! Şüphe yok ki Allah, peygamberinizden sonra hiçbir peygamber göndermemiş, ona indirdiği bu Kitab'dan sonra da hiçbir kitab indirmemişdir. Binaenaleyh Allah'ın, peygamberinin lisanıyla helâl kıldığı şeyler kıyamet gününe kadar helâl, peygamberinin lisanıyla haram kıldığı şeyler kıyamet gününe kadar haramdır. İyi bilin ki ben hüküm veren değil fakat (verilmiş olan hükmü) yerine getirenim, bid'at işleyen değil, fakat (Allah ve Resûlü'ne) ittibâ edenim. Sizden daha hayırlı da değilim. Ne var ki yüküm, (üstlendiğim halifelik görevim) sizinkinden daha ağırdır. İyi bilin ki Allah'ın mahlûkatmdan hiç kimsenin, Allah'a isyan konusunda itaat edilme hakkı yoktur. Dikkat edin! Acaba işittirdim mi?"[948]
440. "Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki) bize Sufyân b. Uyeyne Hişâm b. Huceyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Tâvûs, ikindiden sonra iki rekât namaz kılardı. İbn Abbâs ona;
"Bunu bırak!" dedi. (Tâvûs da);
"Bu ancak, bir merdiven edinilmesin diye yasaklanmıştı" dedi. İbn Abbâs şöyle karşılık verdi:
"Şu halde gerçek şu ki, ikindiden sonra namaz kılmak yasaklanmıştır. Artık bilmiyorum, ondan dolayı sana ceza mı verilir, sevap mı verilir; Çünkü Allah şöyle buyuruyor: *"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. "*[949] Sufyân dedi ki;
"Bir merdiven edinilir" şu demektir: "İkindiden sonra geceye kadar namaz kılınır."[950]
441. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki) bize İbn Nümeyr, Mücjüid'den, (o) Âmir'den, (o da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki:"
"(Bir gün) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), Resûlullah'a bir Tevrat nüshası getirdi ve:
"Ya Resûlallah dedi, bu bir Tevrat nüshasıdır". (Resûlullah) de bir şey söylemedi. Sonra o okumaya başladı. Bu esada Resûlullah'ın yüzü(nün rengi de) değişiyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallahu anh);
"Evlât acısı görenler seni kaybedesice! Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-yüzünü hiç görmüyor musun?" dedi. Hz. Ömer o zaman Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzüne baktı ve hemen; şöyle dedi:
"Allah'ın gazabından, onun Resulünün gazabından Allah'a sığınırım. Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, peygamber olarak Hz. Muhammed'e razı olduk." Bunun üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Muhammed'in canı elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şayet Musa sizin için ortaya çıksaydı ve siz de beni terk ederek ona uysaydınız, doğru yoldan sapmış olurdunuz. Şayet o sağ olsa ve peygamberliğime kavuşsaydı bana ittibâ ederdi."[951]

Açıklama

Hz. Peygamber, İsrailoğullarının haberlerini nakletmeye müsâade etmiştir. Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Bir âyet de olsa benden tebliğ ediniz. İsrailoğullarından da rivayet edebilirsiniz. Bunda bir mahzur yoktur. Kim de bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazırlansın!"*[952] İbn Hacer ve Ayni, önceleri İsrâiloğullarından rivayetin yasaklanmış olduğunu, bilâhare, islâmi ahkâmın, dini kaidelerin tamamen yerleşmesinden sonra buna müsâade edildiğini[953] es-Sehâvî ise müsâadenin sadece ibretâmiz haberlere has olduğunu [954]kaydederler. Bu müsâade iledir ki Abdullah b. Amr, Yermûk savaşında elde ettiği ehl-i kitaba ait kitaplardan nakillerde bulunduğu[955] gibi diğer bir çok islâm büyüğü de bu tür kitaplardan nakillerde bulunmuşlardır. Bu durumda Hz. Ömer ile ilgili yukarıdaki haberde bazı özel durumlar söz konusu olmalıdır. Burada şu ihtimallerden biri veya birkaçı düşünülebilir:
1) Bu olay, İsrâiloğullarından rivayet izninden önce meydana gelmiştir:
2) Kendisine, dünya ve ahiret saadeti için her şeyi ihtiva eden Kur'an gönderilen Hz. Peygamber, muharref olduğu sabit olan Tevrat'ın, huzurunda okunmasını hoş karşılamamıştır:
3) Her ne kadar İsraili haberlerin nakline müsâade edilmişse de, henüz Kur'an bir mushaf içinde bir araya toplanmamış iken Tevrat gibi kitapların müslümanlarca okunması, elden ele dolaştırılması kerih görülmüştür;
4) Hz. Ömer vahy kâtiplerindendi. Vahy kâtiplerine, Kur'an'ın metnini her türlü şaibeden korumak için, Hz. Peygamber'in hadislerini yazmanın bile yasaklandığı nakledilmektedir. Hz. Ömer'in Tevrat'ı yazıp okumasının kerih görülmesinde bu durumun da rolü olabilir.
Ehl-i Kitâb'ın, yalan olduğu bilinmeyen haberlerini nakletmek umûmen caiz görülmüşse de, bu hususta duruma göre hükmün değişeceğini kaydetmek lâzımdır. Meselâ Kur'an ve hadisi tam olarak veya yeterince öğrenmemiş olan kimselerin, bunlar dururken, tahrif edildikleri kesin olarak bilinen ve çoğu ahkâmı Allah tarafından yürürlükten kaldırılmış olan eski semavî din kitaplarıyla uğraşmaları dinen caiz değildir. Bu meselede İslâm devletinin başkanı ve yetkili alimler, zaman ve zemine göre, ilgili nasslar ışığında ictihad edip hüküm vermek durumundadırlar. Meselenin bu yönünden dolayı Hz. Ömer[956] Abdullah b, Abbâs, Abdullah b. Mes'ûd ve diğer bazı sahâbiler, İsraili haberleri nakletmeyi yasaklamışlardı.[957]
Bu söylenen hususlar, Kur'an ve Hadis vasıtasıyla nakledilmeyen, dolayısıyla muharref veya uydurma olup olmadıkları bilinemeyen, gerek sözlü olarak nakledilen gerekse elde mevcut Tevrat ve İncillerde yer alan haberlerle alâkalıdır. Bilindiği gibi Kur'an ve Hadiste eski semavi dinlere ait birçok haber bulunmaktadır. Bu haberlerden ahkâmla ilgili olanları, bazı esaslar dahilinde müslümanlar için de geçerlidir. Bu mesele fıkıh usûlü kitaplarında genişçe ele alınmıştır. Bu kitaplarda bu konuyla ilgili olarak tesbit edilen esaslar şöyledir:
1) Eski şeriatlere ait olan ama Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i şerifler vasıtasıyla öğrenilmeyen hükümlere itibar edilmez;
2) Hükmünün kaldırılmış olduğuna dair İslâmi bir delil bulunan şeyler bizim için delil olmaz. Aynı şekilde eski kavimlere mahsûs olan hükümler de İslâm'da geçerli değildir;
3) Eski şeriatlere ait olan ve İslâmi kaynaklarda yani Kur'an ve hadiste de zikredilen ama yürürlükden kaldırılıp kaldırılmadıkları belirtilmeyen hükümler, İslâm alimleri arasında ihtilâf konusudur. Bu noktada şu usûl ihtilâfı halledebilir: Şayet eski şeriatlerdeki söz konusu hükmün onlara has olduğuna dair bir karine varsa bu bizim için hüccet olmaz. Söz konusu hükmün umûmi bir hüküm olduğuna delâlet eden bir karine varsa bu bizim için hüccet olur.[958] Asılları ilâhi de olsa, tahrif edilen ve bu suretle yabancılaşan kültürlere karşı gösterilen bu hassasiyet, kültür emperyalizminin mahvedici etkileri altında olan günümüz müslümanları için ne kadar manâlıdır.[959]

442. "Bize Kabisa rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Ömer'in soyundan yaşlı biri olan Ebû Rebâh'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Sa'îd İbnu'l-Museyyeb, ikindiden sonra, fazla olarak iki rekât namaz kılan bir adam gördü. Bunun üzerine (namaz kılan adam) ona;
"Ebû Muhammed! Allah, namazdan dolayı beni cezalandırır mı?" dedi. O şöyle cevap verdi:
"Hayır! Ama seni, sünnete aykırı hareket etmekden dolayı cezalandırır!"[960]

40. Kendisine Hz. Peygamber'den –Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Bîr Hadis Ulaşıp Da Onu Ululamayan Ve Ona Saygı Göstermeyen Kimsenin Cezasının Hemen Verilmesi

443. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana İbn Aclân, el-Aclân'dan, (o) Ebu Hureyre'den, (o da) Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki Resülullah) şöyle buyurdu:"
"Bir ara bir adam çizgili iki kumaşın içinde, (bunlara bürünmüş olarak) bobürlene böbürlene yürüyordu. (Bundan dolayı) Allah onu yere batırıverdi. Artık o, kıyamet gününe kadar, bağırıp çağırarak yerin dibine batmaya devam edecektir."[961] Bunun üzerine takım bir elbise

giyiniş olan, (haberi nakleden el-Aclân'ın) ismini de söylediği bir genç şöyle dedi:
"Ebû Hureyre! Yere batırılmış olan o genç şöyle mi yürüyordu?" (Yürüyüş taklidi yapan genç) sonra işaretler yaptı, derken öyle bir tökezledi ki neredeyse parçalanacakdı. Bunun üzerine Ebû Hureyre şöyle dedi:
"Burnu ve ağzı üzerine yere çarpılsın! (Allah ne güzel buyurmuş) *"O alay edenlere karşı biz sana yeteriz !"*[962]
444. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn -ki o İbnu'l-Muğire'dir. Amr b. Ebû Kays'dan, (o) ez-Zübeyr b. Adiyy'den, (o da) Hırâş b. Cübeyr'dan (naklen) rivayet etti (ki Hırâş) şöyle dedi:"
"(Bir gün) caminin içinde (sapanla veya parmaklarıyla) taş atan bir genç gördüm. Bir ihtiyar ona;
"Böyle taş atma! Çünkü ben, Resûlullah'm -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladığını işittim" dedi. Sonra bu genç gafil davranıp ihtiyarın kendisine dikkat etmeyeceğini zannetti ve (sapanla veya parmaklarıyla tekrar) taş attı. Bunun üzerine ihtiyar ona şöyle dedi: "
Sana, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladığını işittiğimi söylüyorum. Sen yine böyle taş atıyorsun! Vallahi, ne senin cenazene katılırım, ne hastalığında seni ziyaret ederim, ne de ebediyyen seninle konuşurum !"[963]
(Amr b. Ebî Kays dedi ki,) Muhacir isimli bir arkadaşıma;
"Hırâş'a git ve (bunu) ona sor" dedim. O da gelip bunu ona sordu. O da ona (aynen) rivayet etti.[964]
445. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o) Sa'id b. Cübeyr'den, (o da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi: Resûlullah –sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasakladı ve;
"O, ne av avlar, ne de düşman kırıp geçirir. Ama diş kırar, göz çıkarır" buyurdu. Bu rivayet üzerine, Sa'îd ile aralarında akrabalık bulunan bir adam yerden bir şey aldı ve, (atarak);
"Bu mu? Bu ne olur ki?" dedi. Bunun üzerine Sa'îd de şöyle dedi:
"Allah Allah! Ben sana Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum; sen ise onu hafife alıyorsun! Seninle ebediyyen konuşmayacağım!"[965]
446. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki) bize Keh-mes İbnu'l-Hasan, Abdullah b. Büreyde'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"(Bir gün) Abdullah b. Muğaffel, arkadaşlarından bir adamı (sapanla veya parmaklarıyla) taş atarken gördü ve; "Böyle taş atma, dedi, çünkü Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (sapanla veya parmaklarla) taş atmayı yasaklar, kerih görürdü. Ayrıca onunla ne düşman kırılıp geçirilir, ne de av avlanır. Ama o göz çıkarabilir, diş kırabilir." Bundan sonra onu yine böyle taş atarken gördü. Bunun üzerine ona şöyle dedi:
"Sana, bunu Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yasakladığını haber vermedim mi? Yine görüyorum ki böyle taş atıyorsun! Vallahi seninle ebediyyen konuşmayacağım!"[966]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, müslümanın müslüman üzerindeki haklarını saydığı bir hadisinde,[967] selâm alıp-vermeyi, müslümanı hastalandığında ziyaret etmeyi, öldüğünde cenazesini teşyi' etmeyi bu haklar arasında saymıştır. Hz. Peygamber diğer bir hadisinde ise, "*Bir müslümana, (din) kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz"*[968] buyurmuştur.
Bu hükümlere rağmen bir hadise muhalefete, yukarıdaki haberlerde gördüğümüz aksülameller gösterilmiştir. Bunun sebebi, herhalde, söz konusu muhalefetlerin ya hadisi inkâr etme ya da önemsememe, küçümseme olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Çünkü sabitliği kesin olan bir hadisi (bu, sonraki dönemler için mutevâtir hadis demektir.) İnkâr etmek, inkâr edeni küfre götürür. Hatta fakihlerin ıstılahına göre meşhur olan bir hadisi inkâr etmek bile, sahih olan görüşe göre inkâr edeni delâlete düşüreceği söylenmişse de, ekseri alimlere göre inkâr edeni küfre götürür. Haber-i âhâd da olsa, bir hadisi alay etmek, küçümsemek, hakir görmek, inkâr etmek suretiyle terketmek de insanı küfre götürür.[969]
Diğer taraftan üç günden fazla küs durma yasağı, bunu meşru kılan bir sebeb bulunmadığı durumlardadır. İnsanın, yaratılışı icabı göstereceği kızgınlık ve huyuzluklar sebebiyle, bunların geçmesini sağlamak için üç güne kadar küs durma mübâh görülmüştür. Daha fazla bir müddet küs durmak ise ancak bunu gerektirici meşru bir sebebin bulunması halinde caizdir. Nitekim Tebûk gazvesine mazeretsiz katılmayan üç sahabeyle konuşulması, elli gün yasaklanmıştı. Yukarıdaki olaylarda da küs durmayı meşru kılan bir sebep vardır. Bu da, itaatle mükellef olduğumuz Hz. Peygamber'in bir yasaklamasına muhalefet edilmesidir.
Bir ma'siyet sebebiyle küs durmanın müddeti, bu ma'sıyeti yapanın bunu bırakmasına kadardır. Bu müddet esnasında, itaate ve iyiliğe davet, kötülükten menetme maksadıyla onunla konuşmak, meşru sayılmıştır. el-Muhıbbu't-Taberi, üç günden fazlası yasak olan küs durmanın, karşılaşıldığında selâm alıp-vermeyi terketmek olduğunu söylemiştir. Bazı alimler küs durmanın selâm alıp-vermekle, diğer bazıları ise önceki samimiyet derecesindeki hale dönmekle sona ereceğini söylemişlerdir.[970]
Taş atma meselesine gelince, alimler taş atıp öldürülen hayvanın etinin yenilmesinin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü bu suretle av, taşın keskin tarafıyla değil, taşı atanın gücüyle öldürülmekte, Kur'an'da "ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği'[971] şeklinde tarif edilen helâl av olmaktan çıkmakta ve yine Kur'an'da etinin yenilmesinin haram olduğu bildirilen "mevkûze; (odun veya taşla) vurulmuş"[972] hayvan hükmünü almaktadır. Ancak taş atılarak vurulan hayvan ölmeden önce yetişilip kesilirse onun eti helâl olur. Bu meselede esas olan, hayvanın ölümünün yaralanma (ve dışarı kan akma) ile olup olmadığıdır. Eğer yaralanma ile olduğu kesin ise eti helâl, şüpheli ise veya taşın ağırlığı ile yahut atanın gücü ile olduğu kesin ise eti haram olur.[973]
Yukarıdaki hadisle, yaralanması veya öldürülmesi haram olan bir canlıya, bir insana zarar verme tehlikesi bulunan yerlerde sapan gibi aletlerle taş atma menedilmektedir. Açık arazi gibi böyle bir tehlikenin bulunmadığı yerlerde ise bu şekilde taş atmak caizdir.[974]

447. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Said b. Beşîr, Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Şirin bir adama, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem-bir hadis rivayet etti. Adam da;
"Falan şöyle şöyle söyledi," dedi. Bunun üzerine İbn Şirin şöyle karşılık verdi:
"Ben sana Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum. Sen ise, falana falan şöyle şöyle söyledi, diyorsun! Seninle ebediyyen konuşmayacağım![975]
448. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâî'den, (o) ez-Zührîf-den, (o) Sâlim'den, (o da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Resülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Sizden birinizden, hanımı, camiye (gitmek için) izin istediği zaman onu menetmesin!" Bu rivayet üzerine Abdullah'ın bir oğlu;
"Yine de, vallahi, onları menedeceğim" dedi. İbn Ömer hemen ona dönüp öyle bir sövdü ki, daha önce hiç kimseye böyle sövdüğünü görmemiştim. Sonra da şöyle dedi:
"Ben sana Resülullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum, sen ise; "Yine de, vallahi, onları menedeceğim" diyorsun."[976]
449. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki) bize Hârûn İbnu'l-Muğire, Ma'rûf dan, (o da) Ebul-Muhârik-den (naklen) rivâet etti (ki Ebu'l-Muhârik) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Ubâde İbnu's-Sâmit, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-bir dirheme mukabil iki dirhem (alış-verişini) yas akladığını[977] zikretti de falan kimse;
"Peşin olursa bunda bir mahzur görmüyorum" dedi. Bunun üzerine Ubâde (kızdı ve) şöyle dedi:
Ben; "Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu" diyorum. Sen ise;
"Bunda bir mahzur görmüyorum" diyorsun. Vallahi ebediyyen seninle bir tavan altında kalmayacağım!"[978]
450. "Bize Muhammed b. Yezîd er-Rifâ'î haber verip (dedi ki) bize Ebû Amir el-Ak adî, Zem'a'd an, (o) Selem b. Vehrâm'dan, (o) İkrime'den, (o) ibn Abbâs'dan, (o da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Kadınlar(ınızın) kapısını geceleyin çalmayınız! (İbn Abbâs) dedi ki;
"(Daha sonra) Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir seferden dönerek gelmişti de iki adam, (Hz. Peygamber'in emrine uymayıp) hemen ailelerine gittiler ve her ikisi de hanımının yanında bir adam buldu."[979]

Açıklama

Hz, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, uzun bir zamandan beri ailesinden ayrı kalan kimsenin hemen ansızın evine gitmemesini emir ve

tavsiye etmiştir. Bunun sebebi, bazı rivayetlerde bizzat Hz. Peygamber açıkladığı gibi,[980] kadının; temizlenerek, üst-başını düzelterek, uzun zamandan beri kendisinden ayrı kalmış olan kocasının karşısına iyi ve güzel bir halle çıkmasını sağlamaktır. Karı ile koca arasındaki sevgi bağının kuvvetlenip devam etmesinde bu gibi hususların da rolü vardır. Eve önceden kocanın geliş haberinin ulaşmış veya ulaştırılmış olması ile ayrılığın uzun olmaması hallerinde gece-gündüz ansızın eve gitmekte hiçbir mahzur yoktur. Buradan gece gidilmemesinin özellikle tavsiye edilmesi; kadının kocasının gelişini geceleyin haber almasının zor olması sebebiyle, gece karanlığında sû-i zanna sebeb olacak ve kötü akıbetlere sürükleyecek şeylere mani olmak içindir. Bu hususla ilgili olarak Abdullah b. Revâha'nın başından geçen şu olayı zikredebiliriz: Abdullah bir sefer dönüşü geceleyin hanımının yanına gitmek için acele etmiş. Evin yanına geldiğinde bir de görmüş ki içerde lamba yanmakta. Hanımıyla da biri var. Hemen kılıcını çekmiş. Hanımının haberdâr olup yanmdakinin, kendisini taramakta olan falanca kadın olduğunu söylemesi üzerine büyük bir kaza önlenmiş.[981] Gündüzün ekseriya bu mahzurlar yoktur veya geceye nisbetle daha azdır. Bununla beraber Hz. Peygamber, uzun ayrılıkdan sonra gündüzün de hanımın yanına ansızın gitmeyi hoş karşılamamıştır. Câbir b. Abdillah'ın rivayetine göre bir sefer dönüşü gündüzün Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber onları, hemen evlerine gitmekten alıkoymuş, akşamı beklemelerini tavsiye etmiştir.[982]
Bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber'in sözü (merfû') olarak, "kadınların hainlik yapıp yapmadıklarını araştırmak için" böyle yapılmaması gibi bir sebeb gösteriliyorsa da, sebeb belirtici bu ilâve, büyük ihtimalle, râvilerden birinin açıklamasıdır. İmam Müslim, bu ilaveli rivayeti verdikten sonra, bunun ravilerinden olan Sufyân'ın, ilâve kısmının peygambere ait olup olmadığında müteredd olduğunu hadîsin diğer rivayetlerinde bu ilâvenin olmadığını kaydeder.[983] Sahih-i Buhâri'de de bab başlığı ("terceme") olarak, Hz. Peygamber'e nisbet etmeksizin benzer bir cümle görülüyorsa da[984] İbnut-Tîn bu ilâve kısmının, Sahih-i Buhâri'nin çoğu nüshalarında bulunmadığını söylemiştir.[985]
İbn Abbâs'ın yukarıda naklettiği olayda[986] Hz. Peygamber'in tavsiyesine uymamış olanların gayr-ı meşru ve nahoş bir durumla karşılaşmaları, bu muhalefetlerinin cezasıdır.[987] Yoksa Hz. Peygamber, gece gitmeme tavsiyesini böyle durumlarla karşılaşmamak için yapmış değildir, Allahu a'lem.[988]

451. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î, Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'den, (o da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir seferden geldiğinde konaklama yerinde konaklar, ardından şöyle buyururdu: *"Kadınlar(ınızın) kapısını geceleyin çalmayınız!"*. Bundan sonra, onun sözünü işitmiş olanlardan iki adam çıkıp, geceleyin ailelerinin kapılarını çaldılar (yani evlerine gittiler) de onlardan her biri hanımının yanında bir adam buldu.[989]
452. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki) bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O dedi ki) bize Abdurrahman b. Harmele rivayet edip dedi ki, bir adam Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'in yanına, hacca -veya umreye- gitmek üzere onunla vedalaşmaya geldi de (Sa'îd) ona;"
"Namaz kılmadıkça ayrılma!, dedi, çünkü Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ezandan sonra camiden, (yine) camiye dönmeyi isteyerek bir ihtiyacı için çıkacak kimse hariç, başkası değil sadece münafık çıkar," (Adam):
"Arkadaşlarım Harre'de[990] (beni bekliyorlar.)" dedi. (Abdurrahman) dedi ki, (adam) sonra çıktı, gitti. (Abdurrahman) dedi ki; Sa'îd onu sürekli anarak tenkîd edip durdu. Nihayet kendisine, onun bineğinden düşüp uyluğunun kırıldığı haberi verildi."[991]

41. İnsanları Bıktırmayı Kerîh Gören Kimseler

453. "Bize Abdussamed İbnu'l-Vâris haber verip (dedi ki) bize Şube, Ebû İshak'dan (o) Ebul-Ahvas'dan, (o da) Abdullah'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah);"
"İnsanları bıktırmayınız!" dedi.[992]
454. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize Şuayb, Kürdûs'den, (o da) Abdullah'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki kalblerin arzuyla yapma, istekle yönelme (anları) vardır. Yine şüphe yok ki onların yüz çevirme, geri dönme (yani isteksizlik anları da) vardır. Binaenaleyh insanlara, hadisi size istekle yöneldikleri sürece rivayet ediniz."[993]
455. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Ebû Hilâl rivayet edip dedi ki; el-Hasan'ı, şöyle derken işittim:"
"Denirdi ki bir topluluğa hadisi, yüzleriyle size yöneldikleri sürece rivayet ediniz. Yüz çevirdiklerinde bil ki onların bazı ihtiyaçları var."[994]

Açıklama

Yapılan her işten arzu edilen sonucun alınmasında, onun istekle yapılması ile ruhen ve bedenen zinde ve dinç hallerde yapılmasının büyük payı vardır. İşe, bıkkınlık duymadan devam edilmesi için de bunlar gereklidir.
Bu yüzden gerek ferdi işlerde gerekse ikili işlerde bu hususlara dikkat etmek gerekir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- nafile ibadetlerde herkesin, gücü ölçüsünde bıkkınlık duyurmayacak bir miktarla yetinmesini tavsiye etmiş, bu miktar aşıldığında, kişinin neticede ibâdetten soğuyabileceğine dikkat çekmiştir,[995] Aynı hususlar öğretim ve eğitimde de çok mühimdir. Burada da Hz. Peygamber'in uygulaması bize yol göstermektedir. Abdullah b. Mesûd'un rivayetine göre Hz. Peygamber, ashabına, bıkkınlık duyarlar endişesiyle, sürekli değil zaman zaman öğütlerde, (eğitim ve öğretimde) bulunurdu. Abdullah b. Mesûd da aynı düşünceyle, her gün va'z yapması isteklerine rağmen sadece perşembe günleri va'z u nasîhatta bulunurdu.[996] Bir ders saatinin müddeti için de aynı hususlara dikkat edilmesi gerekir. ez-Zührî;
"Meclis (toplantı, ders) uzayınca şeytanın onda nasibi olur" demiştir.[997] Burada ölçü, muhatapların bıkkınlık duymayacağı, onların zinde hallerinin devam ettiği süredir. Bu da zamana ve şahıslara göre değişir.[998]

42. Hadislerin Yazılmasını Caiz Görmeyen Kimseler

456. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki) bize Hişâm, Zeyd b. Eslem'den, (o) Atâ' b. Yesâr'dan, (o da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) haber verdi ki Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Benden, Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Kim benden, Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa onu imha etsin."[999]
457. "Bize Ebû Ma'mer, Sufyân b. Uyeyne'den haber verdi (ki, o Sufyân) şöyle dedi: Bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (oda) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, onlar Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- kendisinden (hadis) yazma hususunda izin istediler de (Hz. Peygamber) onlara izin vermedi."[1000]
458. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem, Sufyân b. Uyeyne'den, (o) İbn Şübrüme'den, (o da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki o (yani eş-Şa'bi) şöyle derdi:"
"Ey Şibâk! Sana, -hadisi kasdederek-tekrar mı edeyim? Ben, hadisin bana tekrar edilmesini hiç istemedim."[1001]

Açıklama

eş-Şa'bi'nin ifadesinden, onun, söylenenleri bir dinleyişte ezberleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. O donem Araplarının hafızadaki bilgiye verdikleri ehemmiyetin yanında hafıza güçleri de bilinmektedir. el-Halil;
"Kitab mahfazasının içindekiler ilim değildir. İlim ancak göğsün (hafızanın) içindekilerdir"[1002] derken bir bedevi de;
"Kalbindeki bir harf, kitabındaki on harften daha iyidir"[1003] demişti.
Bunun yanında, eş-Şa'bi gibi, söylenenleri tek dinleyişte ezberledikleri nakledilen zatlar vardı. ez-Zühri, el-Baki' mezarlığından geçerken, çirkin söz girer korkusuyla kulaklarını tıkadığını söyler ve, duyduğu hiçbir şeyi unutmadığını yeminle belirtir. İbn Abbâs'ın da bir kasideyi tek dinleyişte ezberlediği nakledilmektedir.[1004] Bu sayede Arapların, nesil be nesil kulaktan kulağa nakledilen güçlü bir sözlü edebiyat geleneği oluşmuştu.
Hafıza gücüne ve hafızadaki bilgiye verilen önem, hadislerin yazılması meselesinde de etkisini göstermiştir. Öyle anlaşılıyor ki bazı zatlar; yazıya güvenilip ezberleme ihmal edilir ve ehil olmayan (burada bir dereceye kadar, hafızası güçlü olmayan da diyebiliriz.) kimselerin eline geçer endişesiyle hadislerin yazılmasına taraftar olmamışlardı. ed-Dârimi de, eş-Şa'bi ile ilgili yukarıdaki haberi bu bölümde, söz konusu kimselerin kanaatlerine işaret etmek için zikretmiş olmalıdır.[1005]

459. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip dedi ki, Abdurrahman b. Mehdi'yi, şöyle derken işittim: Mâlik b. Enes'i şöyle derken işittim:"
"ez-Zühri bir hadis nakletmişti. Sonra onunla bir yolda karşılaştım ve, (bineğinin) yularını tutup dedim ki; "Ebû Bekr! Bize rivayet etmiş olduğun o hadisi bana tekrar et." Dedi ki;
"Hadisin tekrar edilmesini mi istiyorsun?" (Mâlik) dedi ki ben de;
"Sen hadisin tekrar edilmesini istemez miydin?" dedim.
"Hayır" dedi.
"Yazmadın da?" dedim.
"Hayır" dedi.[1006]
460. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Katâde yazma işini kerih görürdü. Bu sebeple yazma sesini işitince bunu hoş görmez ve, (alıp silmek, imha etmek için) eliyle onu arardı."[1007]

Açıklama

Katâde, tâbiûn neslinden; fıkıh, tefsir ve hadisde büyük bir alimdir. O anadan doğma âma idi. Fakat onun güçlü bir hafızası vardı. Sa'id İbnu'l-Müseyyeb'in yanında günlerce kaldığı ve bu esnada ondan duyduğu her şeyi ezberlediği, ayrıca Câbir'in "Sahife"sini bir dinleyişte ezberlediği nakledilmektedir.[1008]
Bu hafıza gücü onu, hayatının ilk dönemlerinde "yazma işi" aleyhinde olmaya sevketmiş olabilir. Bu haberin, onun, hadislerin değil de şahsi görüşlerinin yazılmasını hoş karşılamamasıyla alâkalı olması da muhtemeldir. Ka-tâde'den, hadislerin yazılmasını caiz gördüğünü belirten haberler de nakledilmiştir. Her halde o, Kur'an'ın da irşâdıyIac[1009] ömrünün ileriki safhalarında hadislerin yazılmasının caiz, hatta gerekli olduğu kanaatine varmıştı. Onun rivayet etmiş olduğu hadisleri yanlarında yazılı olarak bulunduran 16 talebesinin isimleri tesbit edilmiştir.[1010]

461. "Bize Ebul-Muğire haber verip dedi ki,"
"el-Evzâ'î onu (yani yazma işini) kerih görürdü."[1011]

Açıklama

Büyük fakihlerden ve fıkıh mezhebi sahiplerinden (kurucularından) biri olan el-Evza'î Abdurrahman b. Amr'ın bir çok kitapları yazdığı nakledilmektedir. Rivayet etmiş olduğu hadislerin, 10 talebesinin yanında yazılı olarak bulunduğu tesbit edilmiştir.[1012]
Bunun için yukarıdaki haber ya onun ilk dönemlerindeki kanaatiyle ilgilidir veya ictihâdî-şahsi görüşleriyle hadislerin bir arada yazılıp da bunların birbirine karış abileceğinden duyduğu endişeyi belirtmektedir.[1013]

462. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (o da) Mansûr'-dan (naklen) haber verdi ki,"
"İbrahim yazmayı yani ilmi (yazmayı) kerih görürdü."[1014]

Açıklama

İbrahim b. Yezid en-Neha'i, hadislerin yazılmasını kerih görmesine sebep olarak, yazıya güvenilip ezberin terkedileceği endişesini göstermiştir. Bu sebeple o, hadisleri hatırlatıcı bazı notların yazılmasına müsâade etmiş görünmektedir.[1015] Ayrıca kendisinin hadisleri bizzat yazdığı, yanında yazılmasına (muhtemelen zikredilen mahzur görülmediğinde) müsâade ettiği de nakledilmektedir.[1016]

463. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ezher, İbn Avn'dan, (o da) İbn Sirin'den (naklen) haber verdi (ki İbn Sirin) şöyle dedi:"
"Bir kitap (yazılı bir şey) edinmiş olsaydım, Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- mektuplarını edinirdim."[1017]
464. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, İbn Avn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:" "Hammâd'ı, İbrahim'den yazarken gördüm. O zaman İbrahim ona;
"Seni men etmemiş miydim?" dedi. O da şöyle cevap verdi:
"Onlar sadece "atrâf-hadis hatırlatıcı notlar"dır."[1018]

Açıklama

"Atrâf', "tarafın çoğuludur. "Tarafu'l-hadis=Hadisin tarafı" da, onun tamamına delâlet eden, tamamım hatırlatan bir kısmı demektir. Bu kısım hadisin başından bir kaç kelime olabildiği gibi içinden bir-iki kelime veya konusunu özetleyen bir-iki kelime de olabilmektedir.
Hadis öğrenimi ve ezberinde atrâf usûlünün erken dönemlerde kullanılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Hadislerin tamamıyle yazılmasına taraftar olmayan bazı zatlar da onların atrâfımn yazılmasında bir mahzur görmemişlerdir. Meselâ İbrahim en-Neha'i; "Atrâfın yazılmasında hiçbir mahzur yoktur" demiştir.[1019] Bu usûlü, eldeki bilgilere göre, ilk olarak Muhammed b. Şirin kullanmıştır. Daha sonra bir çok zatın bu usûlü kullandığı nakledilmektedir. İleriki dönemlerde bu usûl, bir çeşit hadis kitabı yazmada kullanılmış ve "Atrâf kitapları" ortaya çıkmıştır.[1020] Atrâf kitaplarında hadisin baş tarafından veya, tamamına delâlet eden bir kısmı verilerek, müteakiben ya hadisin bütün senedleri ya da muayyen bazı kitaplara bağlı kalınarak onlarda geçtiği yerleri, senedlere de kısaca işaret etmek suretiyle, zikredilmektedir. İlk olarak Ebû Mes'ûd İbrahim ed-Dımeşki (v.401) ile Ebû Muhammed Halef el-Vâsıtî'nin (v. 401) bu tür eserler yazdıkları bilinmektedir.
Bu zatlar Buhâri ve Müslim'in "Sahih'lerinin atrâfını (Atrâfu's-Sahîhayn) çıkarmışlardı. Daha sonra diğer bir çok hadis kitabının "atrâf'ları yapılmıştır.[1021] Bunların en yeni ve en güzellerinden birisi Abdulğani en-Nablusi'nin, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâ'î, Tirmizî, îbn Mâce ve Muvatta'daki hadislerin atrâfını ihtiva eden "Zehâ'ırıı'1-Mevâris fi'd-Delâleti Alâ Mevâzı'i'l-Hadis" (Beyrut, I-IV) isimli eseridir.
İlk dönemlerde hadislerin atrâfı, onları, hocanın yanma gelmeden ezberlemek, sonra da bakıp hatırlamak için kullanılıyordu. Atrâf kitapları ise, ekseri ya sahâbi râviler harf sırasına konularak düzenlendikleri için, sahâbi râvisi bilinen bir hadisin yerini bulmakta kullanılmaktadır.[1022]

465. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, Şu'be'den, (o) el-Hakem'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki ibrahim) şöyle dedi:"
"Abide bana dedi ki;
"Benden hiçbir yazıyı ciltli kitap yapmayın! "[1023]

Açıklama

Abide b. Amr es-Selmânî'nin bir çok kitabı olduğu ve vefatı esnasında bunları getirtip, asıl yerlerinde kullanılmazlar, değiştirilirler endişesiyle yaktırdığı rivayet edilmektedir.[1024] Vefatı anına kadar yanında bulundurduğu bu kitapları ve bazı talebelerinin, ellerinde hadislerin atrâfı yazılı olduğu halde ondan hadis sorduklarını belirten rivayetleri de nazar-ı itibara alarak yukarıdaki haberden, onun kendi ictihâdi-şahsi görüşlerinin yazılmamasını istediği anlaşılabilir.[1025]

466. "Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Muhammed'den, başkasını değil sadece "el-A'mâk hadisi"ni yazdım. Onu da ezberleyince imha ettim."[1026]

Açıklama

el-A'mak, Hatay ili dahilinde bulunan Amik ovasının eski adıdır. Bir hadiste burada veya Dâbik denilen yerde müslümanlarla Bizanslılar arasında bir savaşın olacağı belirtilmektedir.[1027] "el-A'mâk hadisi" bu olayla ilgili hadistir. Senedde geçen Hişâm ve Muhammed ve Hişâm b. Hassan ve Muhammed b. Sirin'dir.[1028]

467. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki) Sa'îd b. Abdilaziz'i, şöyle derken işittim:"
"Asla hiçbir hadis yazmadım."[1029]
468. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, İsmail b. Recâ'dan, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki İbrahim) şöyle dedi:"
"Abîde'den, üzerine yazmak için bir deri parçası istedim de o şöyle dedi: İbrahim! Benden hiçbir yazıyı ciltli kitap yapma!"[1030]
469. "Bize Abdullah haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, el-Hakem'den, (o) İbrahim'den, (o da) Abide'den (naklen) onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[1031]
470. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Ebû Avâne, Süleyman b. Atik'den, (o) Ebû Ma'şer'den, (o da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbrahim) hadislerin defterlere yazılmasını kerih görür ve (sebep olarak da) "(Sonra) Mushaflara benzetilir!" derdi.
Yahya dedi ki, kitabımda, Kâtib Ziyâd'dan (o da) Ebû Ma'şer'den (naklen şu ilâve cümleyi) buldum: Şu halde (defterlerin dışında) nasıl istersen yaz."[1032]
471. "Bize Muhammed b. Yûsuf ve Ubeydullah b. Sufyân, Nu'mân b. Kays'dan (naklen) haber verdiler ki," "Abîde ölümü esnasında kitaplarını istetip imha etmiş ve, (sebep olarak da):
"Onların, bir topluluğun eline geçip de onları (asıl) yerlerinde kullanmayacaklarından, (değiştireceklerinden) korkuyorum!" demiş."[1033]
472. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek ve Zekeriyyâ b. Adiyy, Abdülvâhid b. Ziyâd'dan, (o) Leys'den, (o da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi ki, o (yani Mücâhid) ilmin defterlere yazılmasını kerih gördü."[1034]
473. "Bize Abdurrahman b. Salih haber verip (dedi ki) bize İbnu'l-Mübârek, el-Evzâ'i'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bu ilim, (uzun bir müddet) er kişilerin (birbirinden sözlü olarak) aldığı azîz bir şey olmaya devam etti. Nihayet onun mücmeli (özeti) sahifelere geçti veya ehli olmayan ona el attı (da bu azizliği, değeri yok oldu)."[1035]
474. "Bize Yûsuf b. Musa haber verip (dedi ki) bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki) bize Şu'be, Yûnus'dan, şöyle dediğini haber verdi:"
"el-Hasan yazıyor ve yazdırıyordu. İbn Şirin ise ne yazıyor, ne yazdırıyordu."[1036]

Açıklama

Muhammed b. Sirin'in; Ebû Hureyre'nin hadislerini yazdığı, "atrâf'ı, alıp onları Abide'ye sorduğu ve, ezberlenince imha edilmek üzere hadisin yazılmasında bir mahzur görmediği şeklindeki haber-eri[1037] nazar-ı i'tibâra alırsak onunla ilgili yukarıdaki haberi şöyle değerlendirebiliriz: Her halde o, muhtemelen ileri yaşlarında, tecrübelerine dayanarak, hadisleri yazmanın bazı mahzurlara, bu arada onların ezberlenmesinin ihmâline sebep olduğunu görmüş ve bundan dolayı hadisleri, tam olarak ve muhafaza edilmek üzere, yazma ve yazdırmayı terk etmişti.[1038]

475. "Bize Yezid haber verip (dedi ki) bize el-Avvâm, İbrahim et-Teymi'den, şöyle dediğini haber verdi:"
"İbn Mes'ûd'a, bazı insanların yanında beğenip (okudukları) bir kitabın olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine onlardan onu getirmelerini sürekli istemeye başladı. Nihayet onu getirdiler. O da onu imha etti. Sonra şöyle dedi: Sizden önceki ehl-i kitab, Rabblerinin kitabını terk ederek alimlerinin kitaplarına yöneldikleri için helak olmuşlardı."[1039]
476. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'dan, (o da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti (ki, Muhammed) şöyle dedi:"
"Abiderye dedim ki; "Senden işittiğimi yazayım mı?"
"Hayır" dedi.
"Peki bir kitap bulursam okuyayım mı?" dedim.
"Hayır" dedi.[1040]

Açıklama

İlk asırlardaki bazı alimlerin, bulunan veya elde edilen bir kitabın okunmasını hoş karşılamamalarının bir sebebi şuydu: Okunan bir kitapta görülen bir hadis, okuyanın aklında kalır da sonra o, onu bir hocasından duymuş zannederek, ondan duymuş gibi rivayet edebilir ve hatâlar yapabilir. Bunun için bir hocadan semâ' edilmeyen, (işitme yoluyla alınmayan) bir kitabın okunması, mütâlâa edilmesi hoş karşılanmamıştır.[1041] Burada, diğer sebeplerle beraber, o zamanki yazının, nokta ve harekeden mahrum gelişmemiş durumunu da düşünmek gerekir.[1042]

477. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki) bize el-Cureyri, Ebû Nadra'dan, şöyle dediğini haber verdi: Ebû Sa'îd el-Hudri'ye dedim ki;"
"Bize yazdırmaz mısın? Çünkü biz ezberleyemiyoruz!". Şöyle cevap verdi:
"Hayır! Size kesinlikle yazdırmayacak ve onu, bir Kur'an haline koymayacağız. Ama bizlerin, Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- ezberlediğimiz gibi siz de bizden ezberleyin!."[1043]
478. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Kesîr'i şöyle derken işittim: Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:"
"O (yani Ebû Hureyre'nin kendisi) ne yazar, ne yazdırır."[1044]

Açıklama

Ebû Hureyre -radıyallahu anh-, kendisinden gelen bir haberde şöyle der:
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabı içinde onun hadisini benden daha iyi bilen hiç kimse yoktur, Abdullah b. Amr hariç. Çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum. "[1045] Buna göre o, Hz. Peygamber'in hayatında ve ilk dönemlerde hadisleri yazmamıştı. Bununla beraber onun yanında bir çok yazılı hadis malzemesinin bulunduğunu, bazı kimselere hadis yazdırdığını belirten haberler de vardır: Talebesi Hemmâm b. Münebbih'in ondan yazdıklarıyla meydana getirdiği bir hadis mecmuası ("sahife") günümüze kadar gelmiş-[1046] bu durumda onun ileriki yıllarda hadisleri, bizzat kendi eliyle yazmış olmasa bile, yazı bilenlere, kendisi için ve onlar için yazdırmış olduğu anlaşılmaktadır.[1047]

479. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki) bize Şu'be, Ebû Musa'dan, (o) Humeyd b. Hâlid'den, (o da) Ebû Burde'den (naklen) rivayet etti ki o (yani Ebu Burde), babasının rivayet ettiği hadisleri yazıyordu. Derken (babası) Ebû Musa onu gördü ve (yazdıklarını) imha etti."[1048]
480. "Bize el-Velid b. Şücâ' haber verip (dedi ki) bana Kureyş b. Enes rivayet edip dedi ki, İbn Avn bana şöyle dedi:"
"Vallahi asla hiçbir hadis yazmadım İbn Avn dedi ki, İbn Şirin de şöyle demişti:
"Hayır, vallahi asla hiçbir hadis yazmadım. İbn Avn dedi ki, İbn Şirin, Zeyd b. Sâbit'den (naklen onun şöyle dediğini) bana söyledi:
"Mervân İbnu'l-Hakem, Medine'de vali iken, kendisine birşeyler yazdırmamı istedi." (Zeyd) şöyle devam etti: "Ben de kabul etmedim. Bunun üzerine, oturduğu yer ile odanın geri kalan kısmının arasına bir perde çektirdi." (Zeyd devamla) şöyle dedi:
"Arkadaşları bu yerde onun yanma girip konuşuyorlardı. Sonra Mervân arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi:
"Ona hainlikden başka bir şey yaptığımızı zannetmiyorum!". Ardından bana yöneldi." (Zeyd) şöyle devam etti: "Nedir bu?" dedim.
"Sana hainlikden başka bir şey yaptığımızı zannetmiyorum!" dedi. (Zeyd) dedi ki (tekrar)
"Nedir bu?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Biz bir adama, şu perdenin arkasında oturmasını ve senin şunlara vereceğin fetvalarla söyleyeceklerini yazmasını emretmiştik."[1049]
481. "Bize Affân haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân rivayet edip (dedi ki) bize Sufyân, Mansûr'dan, onun şöyle dediğini

rivayet etti: İbrahim'e dedim ki;”
"Salim hadisi senden daha tam rivayet ediyor, (neden?)". Şöyle cevap verdi:
"Çünkü Salim yazıyordu."[1050]
482. “Bize el-Velid b. Hişâm haber verip (dedi ki) bize el-Hâris b. Yezîd el-Hımsî, Amr b. Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
Hz. Muâviye öldüğü zaman, babamla beraber, Huvvârin'deki[1051] Yezîd b. Muâviye'ye, baş sağlığı dilemek ve halifelikden dolayı tebrik etmek üzere, gittik, oranın camisinde şöyle diyen bir adamla karşılaştık:
"Dikkat edin! Şüphesiz, kötülerin yükseltilmesi, iyilerin alçaltılması kıyametin alâmetlerindendir. İyi bilin ki lafın ortaya çıkması, amelin mahzun olması, (sahipsiz kalması) kıyametin alâmetlerindendir. Dikkat edin! "Mesnâ"nın okunup da onu (Kur'an'la) değiştirecek kimsenin bulunmaması kıyametin alâmetlerindendir?" Ona; "Mesnâ da ne?" denildi. Şöyle cevap verdi:
"Kur'an'dan başka yazdırılmak istenen kitab! Binaenaleyh Kur'an'a sarılınız!
Çünkü siz onunla hidâyete erdirildiniz, ondan dolayı mükâfatlandırılacaksınız ve size o sorulacaktır!".
(Amr b. Kays dedi ki), adamın kim olduğunu anlayamamışdım. Daha sonra bu haberi Humus'da anlattım da, toplulukda bulunan bir adam;
"Onu tanımıyor musun dedi.
"Hayır" dedim.
"Bu, Abdullah b. Amr'dır" dedi.[1052]
483. “Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki) bize Ebu Zeyd rivayet edip (dedi ki) bize Husayn, Murre el-Hemdânî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:”
“Ebû Murre el-Kindî, Şam'dan bir kitab getirdi ve onu götürüp Abdullah b. Mes'ûd'a verdi. O da ona baktı. Sonra bir leğen istedi. Ardından su istedi ve, (leğenin içinde o (kitabı) ıslatıp sildi. (Sebep olarak da) şöyle dedi:
“Sizden öncekiler ancak, (yabancı, değişik) kitaplara uyup kendi kitaplarını terketmekle helak oldular."[1053]
Husayn dedi ki, Murre sonra şöyle dedi:
"Elbetteki o, şayet Kur'an'dan veya sünnetten olsaydı, (Abdullah) onu imha etmezdi. Ama o ehl-i kitabın kitaplarındandır.”[1054]
484. “Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Ömer'den, (o da) Yahya b. Ca'de'den (naklen) rivâyet etti (ki Yahya) şöyle dedi:”
“(Bir gün) Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem-, üzerinde bir yazı bulunan bir kürek kemiği getirilmiş de o şöyle buyurmuş:
"Bir topluluğa; peygamberlerinin getirdiklerini terk edip, kendi peygamberlerinden başka bir peygamberin veya kendi kitaplarından başka bir kitabın getirmiş olduğu şeylere yönelmeleri) sapıklık olarak yeter." Bunun üzerine Allah -azze ve celle-şu âyeti indirmiş: *"Sana indirdiğimiz o kitab onlara kâfi gelmedi "*[1055]
485. “Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki) bize Şu'be, el-Eş'as'dan, (o da) babasından -ki o Abdullah'ın talebe-arkadaşlanndandı- (naklen) rivayet etti (ki, el-Eş'as'ın babası) şöyle dedi:”
“Bir adamın yanında, üzerinde "Sübhanallahi ve'l-Hamdulillahi ve Lâ İlahe İllallahu Vellahu Ekber=Allah her türlü noksanlıklardan beridir, yüce sıftalarla muttasıfdır. Hamd Allah'adır. Allah'dan başka hiçbir ilâh yokdur. Allah en uludur" (yazılı) olan bir sahife gördüm ve ona;
"Bunu bana istinsah ediver!" dedim, de sanki o bunda cimrilik edip (istinsah etmek istemedi). Sonra, onu bana vereceğine dair söz verdi. Ardından Abdullah'ın yanına geldim. Bir de ne göreyim, o (sahife) önünde! O zaman o;
"Şüphesiz bu kitaptakilerin (yazılması) bid'at, fitne ve dalâlettir. Muhakkakki sizden öncekileri bu ve bunun benzerleri helak etmiştir. Onlar, bunları yazdılar da dilleri onlardan zevk aldı, bunlar onların kalblerine iyice işledi. Binaenaleyh (böyle) bir kitabın yerini bilen herkesin mutlaka onu (bana) göstermesini ısrarla emrediyorum!" dedi ve Allah'a yemin etti. Şu'be;
"Peki o (ne için) Allah'a yemin etti ki?" dedi. (el-Eş'aş da) şöyle cevap verdi:
“Öyle zannediyorum ki o, şayet ona bu (tür kitapların), Dâru'l-Hind'de -sanıyorum o, Kûfe'deki uzak bir yeri kasdediyor.- bulunduğu kendisine söylense, yürüyerek de olsa, mutlaka oraya gelirim, diye yemin etti.”[1056]
486. “Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki) bize Ubeydullah -ki o İbn Amr'dır-, Abdulmelik b. Umeyr'den, (o) Ebû Burde'den, (o da) Ebû Musa'dan (naklen) rivayet etti ki,”
“İsrâiloğulları bir kitap yazıp ona uymuşlar ve Tevrat'ı terk etmişlerdi.”[1057]
487. “Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize İsrail, Osman b. Ebi'l-Muğire'den, (o) Affân el-Muhâribî'den, (o da) babasından (naklen) rivayet etti (ki Affân'ın babası) şöyle dedi: İbn Mes'ûd'u şöyle derken işittim:”
“Bazı insanlar sözümü işitiyor, sonra gidip onu yazıyorlar. Halbuki ben hiç kimsenin, Allah'ın Kitâbı'ndan başkasını yazmasını helâl görmüyorum.”[1058]
488. “Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Fudayl, Şübrüme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: eş-Şa'bî'yi, şöyle derken işittim:”
“Ne beyazın üstüne siyah yazmışımdır (yani hadisleri ne yazmışımdır) ne de bir insandan bir hadisi tekrar etmesini istemişimdir.”[1059]

Açıklama

eş-Şa'bî'nin bu sözünden, 458. haberdekinden olduğu gibi, onun güçlü bir hafızaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu hafızasından dolayı o, ihtiyaç duymadığı için hadisleri yazmamışdı. Ama sonraları, ezberlediklerinden bir çok şeyi unutmuş olduğunu açıklamıştır. Muhtemelen bu vakıa sebebiyle onun, hadislerin yazılmasını teşvik ettiği ve; "Bir şey işittiğinde onu, duvara bile olsa yaz!" dediği[1060] nakledilmektedir.[1061] Dârimi'nin, yukarıdaki haberi bu bölümde zikretmiş olması, hadislerin yazılmasını kerih görmekte hafiza gücünün ve hanzaya verilen önemin oynamış olduğu role işaret için olmalıdır.
Hadislerin yazılmasının kerih görülmesi, meselesine tahsis edilen bu bölümde dikkat çeken hususları, meselenin genel değerlendirmesini bundan sonraki bölümün sonuna bırakarak, şöyle maddelendirebiliriz:
1) Konuyla ilgili sadece üç merfû' haber zikredilmiştir. Bunlardan biri de (484. hadis), hadislerin yazılmasıyla değil, ehl-i kitabın kitaplarıyla alâkalıdır.
2) Görüşleri nakledilenlerin hiçbiri bu görüşünü Hz. Peygam-ber'in yasaklamasına dayandırmamış tır. Bilakis onlar zaman ve zemine göre konuyla ilgili görüşlerini açıklamışlardı. Onların bir kısmı ise sonradan görüş değiştirmiştir.
3) Görüşleri nakledilenlerin çoğunun aynı zamanda fıkıh alimi, bunlardan bir kısmının da re'y mektebine bağlı (ehl-i re'y) olması dikkat çekicidir. Bu zatların hadisin yanında kendi görüşlerinin yahut sadece kendi görüşlerinin yazılmasına karşı çıkmış olması kuvvetle ihtimal dahilindedir. Hatta bazıları için bu sebebin kesin olduğunu bildiren haberler vardır.
4) Burada zikredilen haberlerin bir bölümünün konuyla alâkası açıksa da bir bölümünde neyin yazılmasının (hadisin mi, şahsi görüşün mü?) kerih görüldüğü açık değildir. Haberlerin bir kısmı ise ehl-i kitabın kitaplarının yazılmasını kerih görmekle ve onların durumlarıyla alâkalıdır.
5) Görüşleri zikredilenlerin bu görüşlerine sebep olarak, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, açıkladıkları hususlar şunlardır:
a) Kur'an dışında yazılanlara yönelinip Kur'an'ın ihmal edileceği endişesi. Bu endişeyi değerlendirirken, ilâhi metnin yazılma ve yayılma yönünden o zamanki durumunu göz önünde bulundurmak gerekir. Şöyle ki o zaman dünyada Kur'an'ın sadece bir kaç tam nüshası bulunmaktaydı. Üstelik bunlar, henüz gelişmemiş olan bir yazıyla yazılmışlardı. Diğer taraftan bu dönem, İslâm âleminin hızla genişlediği bir dönemdir. Böyle bir vasatta ihtimamın, Kur'an üzerinde yoğunlaştırılması tabiidir.
b) Yazılanlara güvenilip ezberlemenin ihmal edilmesi. Bu noktada ferdin hafıza gücüyle Arap an'anesinin hafızadaki bilgiye verdiği önemin büyük rolü olmuştur.
c) Yazılan malzemenin sonradan ehli olmayanların eline geçmesi ve tahrif endişesi.
d) Yapılan bir hatanın ebedileştirilmesi endişesi.
Burada şunu kaydetmemiz lâzımdır ki, hadislerin yazılmasının kerih görülmesi ile onların dindeki değeri arasında hiçbir alâka yoktur. Buna en kestirme delil, hadislerden delîl getirilmesine hiçbir sahâbinin karşı çıkmamış olması, bilâkis Kur'an'da hal çaresi bulunamayan meselelerde behemehal sünnete müracaat etmiş olmaları yanında yukarıda haberleri nakledilen sahâbilerin çokça hadis rivayet etmiş olmalarıdır. Bilindiği gibi Ebû Hureyre ve Ebû Sa'îd el-Hudri müksirûndan yani binden fazla hadis rivayet eden sahabedendir. İbnu'l-Cevzi'nin sayımına göre Abdullah b. Mes'ûd 848, Zeyd b. Sabit 92 hadis rivayet etmişlerdir.[1062]

43.İlmin Yazılmasına İzin Veren Kimseler

489. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki) bize Sufyân, Amr'dan, (o) Vehb b. Münebbih'den, (o da) kardeşinden (naklen) rivayet etti (ki, Vehb'in kardeşi) Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmişti:"
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-ashabı içinde benden daha çok, Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayeti olan yoktur, Abdullah b. Amr'dan olanlar hariç. Çünkü o yazıyordu, ben yazmıyordum."[1063]
490. "Bize Musedded haber verip (dedi ki) bize Yahya, Ubey-dullah İbnu'l-Ahnes'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Velîd b. Abdillah, Yûsuf b. Mâlik'den (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Ben Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiğim her şeyi, ezberlemek -korumak maksadıyla yazıyordum da Kureyşliler beni (bundan) menettiler ve dediler ki;
"Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- işittiğin her şeyi yazıyorsun. Halbuki Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de bir beşerdir; kızgınlık hâlinde de, hoşnudluk hâlinde de konuşur!" Ben de yazmayı kestim ve bunu, Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- anlattım. Bunun üzerine o, parmağıyla ağzını işaret ederek; şöyle buyurdu:
"Yaz! Zira, canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki buradan başkası değil ancak hak çıkmıştır."[1064]
491. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki) bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Hâlid b. Yezîd, Sa'îd b. Ebî Hilâl'den, (o da) Abdulvâhid b. Kays'dan (naklen) rivayet etti (ki Abdulvâhid) şöyle dedi:"
"Bana bir haberci Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Abdullah), Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip şöyle demiş:
"Ya Resûlallah! Ben senin hadislerinden rivayet etmek istiyorum. Bunun için, münâsib görürsen, kalbimle, (hafızamla) beraber elimin yazmasından yardım almak istedim, (ne buyurursunuz?)" Bunun Üzerine Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:
"Eğer (söz konusu) benim hadisim ise (önce onu araştır sonra kalbinle beraber elinden yardım iste, (onu yaz)"[1065]
492. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki) bize Yahya b. İshak rivayet edip (dedi ki) bize Yahya b. Eyyûb, Ebû Kabil'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini işittim:"
"Bir ara bizler Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- etrafında yazıyorduk. Derken Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"İki şehirden hangisi, Kostantiniyye (İstanbul) mu Rûmiye (Roma) mı daha önce fethedilecek?" diye soruldu da Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Hayır, doğrusu Hirekl'in şehri (Konstantiniyye, İstanbul) daha önce (fethedilecek)."[1066]

Açıklama

Bu hadisin, Ahmed b. Hanbel'in kitabına aldığı rivayetinde şu tafsilat vardır: "Ebû Kabîl dedi ki, Abdullah b. Amr İbni'l-Âsi'nin yanındaydık. Ona:
"İki şehirden hangisi, Kostantiniyye mi yoksa Rûmiye mi daha önce fethedilecek?" diye soruldu. Bu soru üzerine Abdullah, halkaları bulunan bir sandık istetti ve içinden bir kitab, (yazılı bir şey) çıkardı... (Sonra da yukarıdaki hadisi rivayet etti). Bu rivayetten anlaşıldığına göre yukarıdaki hadis de yazılmış bulunuyordu.
Kostantiniyye'nin (İstanbul'un) fethedileceğine dair Hz. Peygamber'den, Ebû Salebe el-Huşenî,[1067] Amr b. Avf[1068] ve Bişr el-Ganevî (veya el-Has'amî) de hadisler rivayet etmişlerdir. Bunların içinden Bişr'in rivayet ettiği şu hadis meşhurdur:
"Kostantiniyye muhakkak fethedilecektir. Onu (fethedecek) komutan ne güzel komutan (onu fethedecek) ordu ne güzel ordudur."[1069] el-Hâkim, ez-Zehebî ve es-Suyûtî bu hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.[1070]
Rûmiye'nin (Roma'nın) fethedileceği de, yukarıdaki hadisle beraber, Taberâni'nin kitabına aldığı Amr b. Avf in rivayetinde haber verilmektedir.[1071]

493. "Bize İsmail b. İbrahim Ebû Ma'mer, Ebû Damra'dan, (o) Yahya b. Sa'îd'den, (o da) Abdullah b. Dinar'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi;"
"Ömer b. Abdilaziz, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a; "Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- rivayet edilen hadislerden senin yanında sabit olanları, (doğrulukları kesinleşenleri) ve Ömer'in[1072] hadislerini bana yaz! Çünkü ben ilmin yok olup gitmesinden korktum" diye (bir mektup) yazdı."[1073]

Açıklama

Büyük ve âdil halife Ömer b. Abdilaziz'in (halifeliği: 99-100 h.) hadis ilmine büyük hizmeti geçmiştir. O, İslâm aleminin muhtelif ilim merkezlerindeki alimlere ve valilere gönderdiği emirnâme-lerle[1074] hadislerin, dağınık yazı malzemeleri ile râvilerin hafızalarından derlenip bir kitap içinde toplanması ("tedvin") faaliyetini bütün ülke çapında devlet eliyle resmen başlatmış ve neticede hadisler, karışık da olsalar, kitaplar içinde bir araya getirilmişlerdi. Halife Ömer b. Abdilaziz'in babası Abdulaziz b. Mervân'ın da, Mısır valisiyken bu işe el attığına dair bir haber vardır.[1075] Ancak bu, hem mevzii bir teşebbüs idi, hem de bunun neticesi hakkında hiçbir malûmat yoktur.
Ebû Bekr b. Muhammed, zamanın Medine valisi idi. Halifenin emrine uyarak hadisleri yazmış ama bunları halifeye gönderemeden halife vefat etmişti.
Böylece yazdığı kitaplar elinde kalmıştı.[1076] Aynı emri almış olan ez-Zûhrî; halife için hadisleri defter defter yazdıklarını, onun da idaresi altında bulunan yerlere bunlardan birer defter gönderdiğini bildirmektedir.[1077]
Yukarıdaki haberde Hz. Ömer'in hadislerinin yazılmasının istenmesinden, ilk dönemlerde "mevkuf hadislerin delil olarak kabul edilmekte olduğu neticesine varan alimler vardır .[1078]
Ancak bu haberin çoğu rivayetinde Hz. Ömer'in ismi yerine, tâbiûndan bir hanım alim olan Amra bint Abdirrahman'ın isminin geçmesi de göz önüne alınırsa, burada Hz. Ömer'in rivayet etmiş olduğu "merfû" hadislerin söz konusu olması daha kuvvetle muhtemeldir.
Her halde Ömer b. Abdilaziz, sahih olan merfû' hadislerin yazılmasını genel olarak istedikden sonra bahusus, rivayetteki titizliği ile bilinen Hz. Ömer'in rivayet ettiği merfû1 hadislerin yazılmasını istemişti.[1079]

494. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki) bize Abdulaziz b. Müslim, Abdullah b. Dinar'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Abdilaziz, Medinelilere;"
"Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- hadislerini araştırıp yazınız. Çünkü ben ilmin yok olmasından ve ehlinin ölüp gitmesinden korktum!" diye (bir mektup) yazdı."[1080]
495. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki) bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (o da) Ebu'l-Melîh'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Melîh) şöyle dedi:"
"Yazmamızı ayıplıyorlar. Halbuki Allah Teâlâ;
"Onların bilgisi Rabbimin yanında bir kitaptadır"[1081] buyurmuştur.[1082]
496. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki) bize Sevâde b. Hayyân rivayet edip dedi ki; Muâviye b. Kurre Ebû İyâs'ı, şöyle derken işittim:"
"İlmini yazmamış olanın ilminin, ilim sayılmayacağı söylenirdi."[1083]
497. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki) bize Abdullah Îbnu'l-Musenna rivayet edip (dedi ki) bana Sümânıe b. Abdillah b. Enes rivayet etti ki Enes, oğullarına;"
"Oğullarım! Bu ilmi kaydediniz" derdi.[1084]
498. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki) bize İbn İdris, Mehdî b. Meymûn'dan, (o da) Selm el-Alevi'den (naklen) rivayet etti (ki Selm) şöyle dedi:"
"Ebân'ı, Enes'in yanında bir yazı tahtasına (bir şeyler, hadisler) yazarken gördüm."[1085]
499. "Bize Ahmed b. İsa haber verip (dedi ki) bize ibn Vehb, Muâviye1 den, (o da) el-Hasan b. Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani el-hasan) Ebû Umâme el-Bâhilî'ye, ilmin yazılmasının (caiz olup olmadığını) sordu, o da;"
"Bunda hiçbir mahzur yoktur" dedi.[1086]
500. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Mu'âz rivayet edip (dedi ki) bize İmrân b. Hudeyr, Ebû Mücliz'den, (o da) Beşîr b.

Nehîk'den (naklen) rivayet etti (ki Beşîr) şöyle dedi:"
"Ben Ebû Hureyre'den işittiğim şeyleri yazardım. Sonra kendisinden ayrılmak istediğimde ona, (kendisinden yazdığım) kitabını getirip okudum ve;
"Bu, senden işittiğim şeydir (değil mi? Onu senden rivayet edeyim mi?)" dedim. O da:
"Evet" dedi.[1087]
501. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Şerik, Târik b. Abdirrahman'dan, (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ben İbn Ömer ve İbn Abbâs'dan geceleyin hadisi işitir ve onu (bineğimin) palanının kaşına yazardım."[1088]
502. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Şerîk, Leys'den, (o) Mücâhid'den, (o da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki Abdullah) şöyle dedi:"
"Beni şu hayata, başkası değil, sadece es-Sâdıka ve el-Veht meylettiriyor: es-Sâdıka, Resûluliah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- yazdığım bir sahifedir. el-Veht ise (babam) Amr İbnul-Âs'ın, idaresine baktığı halde tasadduk (vakf) ettiği bir yerdir."[1089]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Abdullah b. Amr'a, hadislerini yazması için izin vermiş, o da, güzel yazı yazdığından, pek çok hadis yazmıştı. Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber'den bizzat işitmiş olduğu hadislerden bir hadis kitabı meydana getirmiş ve buna "es-Sahifetu's-Sâdıka" ismini vermişti. Mücâhid b. Cebr, bu "Sahife"yi onun yanında gördüğünü nakleder.
Abdullah b. Amr, nazarında çok kıymetli olan bu "Sahife"yi, kaybolur korkusuyla, halkalı bir sandıkda muhafaza etmekteydi. Vefatından sonra bu "Sahife" çocuklarına intikal etmişti. Torunu Amr b. Şu'ayb, büyük bir ihtimalle, dedesinden intikal eden bu "Sahife"den hadisler rivayet ediyordu.
Hadislerin, kısmen de olsa, Hz. Peygamberin zamanında ve onun huzurunda yazıldıklarını göstermesi bakımından bu "Sahifenin büyük ehemmiyeti vardır.
Bununla beraber bu eser asli şekliyle günümüze ulaşmamıştır. Ancak Ahmed b. Hanbel, Musned'inde onun muhtevasını bize naklet-miş,[1090] Ebû Dâvûd, en-Nesâ'î, et-Tirmizî ve ibn Mâce Sünen'lerinde ondan pek çok hadis rivayet etmişlerdir. Mezkûr kitaplara geçen hadislere göre "es-Sahifetu's-Sâdıka"da 436 hadis bulunuyordu.[1091]
Abdullah b. Amr'ın nazarında çok kıymetli olan el-Veht, Tâif de, Amr İbnu'1-Âs'a ait verimli ve büyük bir bağ idi. Yukarıdaki haberden anlaşıldığına göre Amr bu bağını vakfetmiş yani gelirlerini hayır yoluna bağışlamıştı. Aynı şekilde diğer sahâbe-i kiram da en kıymetli mallarını Allah rızası için hayır yoluna bağışlamış, vakıflar te'sis etmişlerdi.[1092]

503. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki) bana İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdillah b. Ebî Sufyân'dan, (o da) amcası Amr b. Ebî Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki o (yani Anır), Ömer İbnu'l-Hattâb'ı (radıyallahu anh) şöyle derken işitti:"
"İlmi yazıyla kaydediniz."[1093]
504. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki) bize Yahya b. Sa'îd rivayet edip (dedi ki) bize İbn Cureyc rivayet edip dedi ki; bana Abdulmelik b. Abdillah b. Ebî Sufyân es-Sakafî, Ibn Ömer'den haber verdi ki, o şöyle demiş:"
"Bu ilmi yazıyla kaydediniz."[1094]
505. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki) bize Abdulvâhıd rivayet edip (dedi ki) bize Osman b. Hakim rivayet edip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:"
"Geceleyin İbn Abbâs'la beraber Mekke yolunda yürürdük. O bana hadis rivayet ederdi de ben onu, sabah olup da (defterlerime) yazmam için (bineğimin) palanının kaşına yazardım."[1095]
506. "Bize İsma'il b. Ebân, Yakûb el-Kummî'den, (o) Ca'fer b. Ebi'l-Muğire'den (o da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ben İbn Abbâs'ın yanında, (ondan duyduklarımı) bir sahifeye yazardım, (o dolunca da) terliklerime yazardım."[1096]
507. "Bize Mâlik b. İsma'il haber verip (dedi ki) bize Mendel b. Ali el-Anezi rivayet etti. (o dedi ki) bana Ca'fer b. Ebi'l-Muğire, Sa'îd b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ben İbn Abbâs'm yanında oturuyor ve (ondan duyduklarımı), doluncaya kadar sahifeye yazıyordum. Sonra, (sahifem dolunca) terliklerimi çeviriyor ve (duyduklarımı) sırtlarına (yani altlarına) yazıyordum."[1097]
508. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki) bize Fudayl, Ubeyd el-Mukettib'den, onun şöyle dediğini haber verdi:"
"Onları (yani talebeleri) Mücâhid'den tefsir yazarken gördüm."[1098]

Açıklama

Daha Önce (472. haber) Mücâhid'in, "ilmin defterlere yazılmasını kerîh gördüğü"ne dair bir haber geçmişti. Burada nakledilen haberden anlaşılıyor ki söz konusu kerahet, ilmin yani hadislerin muayyen bir şey üzerine, muhtemelen o zaman Kur'an'ın yazıldığı yazı malzemeleri üzerine Kur'an'a benzeyecek şekilde yazılmasıyla alâkalıydı.[1099]

509. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki) bize Vekî', Abdullah b. Haneş'den, onun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Onları (yani talebeleri) el-Berâ'nın yanında (ondan duyduklarını) kamış uçlarıyla avuçlarına yazarken gördüm."[1100]
510. "Bize İsma'il b. Ebân, İbn İdris'den, (o) Hârûıı b. Antere'den, (o da) babasından (naklen) haber verdi (ki, o şöyle demiş:)"
"İbn Abbâs bana bir hadis rivayet etti. Ben de,"
"Onu senden yazayım mı?" dedim.
Bunun üzerine o bana izin verdi ama neredeyse (izin vermiyecekdi)."[1101]
511. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Muhammed b. Şuayb b. Şâbûr rivayet edip (dedi ki) bize el-Velîd b. Süleyman b. Ebi's-Sâ'ib, Recâ' b. Hayve'den haber verdi ki, o (yani Recâ') kendisine rivayet edip şöyle söylemiş:"
"Hişâm b. Abdilmelik, valisine, bana bir hadis sorması için mektup yazmıştı... Recâ' dedi ki; o (sorulan hadis), yanımda yazılı olmamış olsaydı onu unutmuş gitmiştim."[1102]
512. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bana Muhammed b. Şu'ayb haber verip (dedi ki) bize Hişâm İbnu'l-Gâz haber verip dedi ki",
"Atâ' b. Ebî Rebâh'a (bir şeyler) soruluyor ve, verdiği cevapları, önünde yazılıyordu."[1103]
513. "Bize el-Velid b. Şucâ1 haber verip (dedi ki) bize Muhammed b. Şu'ayb b. Şâbûr haber verip (dedi ki) bize el-Velîd b. Süleyman b. Ebi's-Sâ'ib, Süleyman b. Musa'dan rivayet etti ki,"
"O (yani Süleyman), İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'i, ilmini yazdırır ve, önünde yazılırken görmüşdü."[1104]
514. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki) bize el-Mübârek b. Sa'îd rivayet edip dedi ki,"
"Sufyân geceleyin hadisi duvara yazar, sabah olunca onu istinsah eder, (defterine geçirir), sonra da (duvarda yazdıklarını) kazırdı."[1105]
515. "Bize el-Huseyn b. Mansûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme rivayet edip (dedi ki) bize Ebû Ğıfâr el-Musenna b. Sa'îd et-Tâ'î rivayet edip (dedi ki) bana Avn b. Abdillah rivayet edip dedi ki:"
"Ömer b. Abdilaziz'e; "Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından bir adam olan falan bana rivayet etti..." dedim de Ömer o (adamı) tanıdı. (Sonra) dedim ki o bana şöyle rivayet etti: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Haya, iffetlilik, az konuşma (dilini tutma)- dilin az konuşması, kalbin az konuşması değil- iyi anlayış (fıkıh) imandandır. Bunlar âhirette (mükâfatı) artıran, dünyadan (dünyevî menfaatleri) noksanlaştıran şeylerdendir. Ahirette artırdıkları şeyler ise daha çoktur. Edebsiz konuşma, kaba daranma, cimrilik ise münâfıklıkdandır. Bunlar dünyada artırıp ahirette noksanlaştıran şeylerdendir. Ahirette noksanlaştırdıkları ise daha çoktur."[1106]

Açıklama

İslâm'ın Kur'an ve hadislerde açıklanan iman anlayışı, sadece zihni, nazari bir ameliye değildir. İslâm, kalbde yer etmekle beraber insanın iç

ve dış dünyasını etkileyerek onda değişmelere yol açan bir iman anlayışı getirmiştir. Bu anlayışta iman, hayatın her yönüyle alâkalıdır. O, selamlaşmadan tutun da yoldan, eziyet verici taş vb. şeyleri kaldırmaya varıncaya kadar her şeyi imanla irtibatlandırmaktadır. Hz. Peygamber, bu hususu açıklayıcı mahiyette olan bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"İman yetmiş küsur -veya altmış küsur- şu'bedir. Bunların en üstünü "Lâ İlahe İllallah" demek, en düşüğü ise yoldan, eziyet verici şeyleri gidermekdir. Utanma da imandan bir şu'bedir."*[1107] Bu ve, konuyla ilgili diğer hadiserde, Allah ve Resûlü'nün istediği olgunlukta bir imanın, fertte güzel, iyi, faydalı hasletler meydana getireceği, getirmesi gerektiği anlatılmaktadır, imanın hasıl edeceği bu hasletlerin, mezkûr hadisin zahiri mânâsından hareketle, altmış veya yetmiş kadar olduğunu söyleyen alimler olmuştur. Fakat hadiste geçen söz konusu rakamların, sınırlı bir sayıyı değil de çokluğu ifade ettiği görüşü daha kabule şayan görüninektedir. Buna göre İslâm'ın anladığı mânâda iman, mümine pek çok güzel, iyi ve faydalı hasletler kazandırır veya kazandırmalıdır. İman güzelliklere sebep olduğuna göre kötü, çirkin, faydasız şeyler imansızhkda bulunur demektir. Bu vasıflar imansızlığa yaraşır. Onlar imanı hasletler değillerdir. Bu husus, bir bakıma, zihniyetin dışa yansıması olarak da değerlendirilebilir. Yukarıdaki hadiste iman ve nifakın (münafıklığın) hasıl ettiği, onlara yaraşır bazı güzel ve çirkin vasıflara işaret edilmektedir. Bu hadisin bu bölümde zikredilmesi ise, bundan sonraki haberden anlaşılacağı üzere, onun yazılmış olmasından dolayıdır.[1108]

516. "Bize el-Hüseyn b. Man sûr haber verip (dedi ki) bize Ebû Usâme rivayet edip (dedi ki) bana Süleyman İbmı'1-Mugire rivayet edip dedi ki, Ebû Kılâbe şöyle dedi:"
"Ömer b. Abdilaziz, beraberinde bir kağıt olduğu halde, öğle namazı için yanımıza çıkageldi. Sonra, yine beraberinde o (kâğıt) olduğu halde ikindi namazı için yanımıza çıkageldi. Bunun üzerine ona;
"Ya Emîrelmü'minîn! Bu yazı nedir?" dedim.
"Bana Avn b. Abdillah'ın rivayet ettiği bir hadis!" dedi. (Baktım,) hoşuma gitti. Bunun için onu yazdım. Gördüm ki onda, şu (yukarıdaki) hadis (yazılıymış!)."[1109]
517. "Bize İsma'il b. Ebân haber verip (dedi ki) bize Mes'ûd, Yûnus b. Abdillah b. Ebî Ferve'den, (o da) Şurahbîl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki Şurahbîl) şöyle dedi:"
"el-Hasan, kendi oğullarıyla kardeşinin oğullarını çağırdı ve şöyle dedi:
"Oğullarım, kardeşimin oğulları! Sizler (bugün) topluluğun küçüklerisiniz. Yakında başkalarının büyükleri olacaksınız! Binaenaleyh ilmi öğreniniz. Sizden kim onu rivayet edemezse -veya "ezberleyemezse" demişti- onu yazsın ve evine koysun!"[1110]

Açıklama

ed-Dârimi son iki bölümde hadislerin yazılmasıyla alâkalı aleyhde ve lehdeki haberlerden, bir kanaat verebilecek bir mikdarı zikretmiş bulunmaktadır. Bu haberlerden anlaşılıyor ki mesele, ilk yılların tartışılan konularından biriydi.
Burada görüldüğü gibi hadislerin yazımı konusunda Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- lehde ve aleyhde açıklamaları vardır. Yani bu konudaki merfû' hadisler birbirine zıttır. İlmi ifadesiyle burada bir "ihtilâful-hadîs" meselesi vardır. Böyle bir durumda şu ihtimallerden biri düşünülebilir:
1) Zıt haberlerden bir kısmının hükmü, diğerleriyle sonradan kaldırılmıştır (nesh);
2) Bu haberler, çeşitli şekillerde yorumlanarak hepsiyle amel edilebilir;
3) Bu haberlerden bir kısmı sahihtir, onları almak, sahih olmayan diğerlerini bırakmak lâzımdır (tercih);
4) Bir hal çaresi bulununcaya kadar böyle haberlerin hepsi bir tarafa bırakılır.
Bir konudaki zıt haberler için düşünülebilen bu dört hal çaresinden, hadislerin yazılması meselesinde en uygun olanı, bir çok alimin de belirttiği gibi[1111] neshdir. Yani önceleri hadisleri yazma yasağı konmuş, sonra, yasağı gerektiren şartların ortadan kalkmasıyla yazmaya müsaade edilmiştir. Böyle düşünmeye sevkeden haber ve vakıalar vardır. Şöyle ki;
1) Gördüğümüz kadarıyla Hz. Peygamber'den sonra ilk dönemlerde yazmanın aleyhinde olan hiç kimse, Hz. Peygamber'in yasakla ilgili hadisini delil olarak zikretme mislerdir. Hadislerin yazılması aleyhinde olan kimseler muhtelif endişe ve kanaatlerle bu görüşte bulunmuşlardı.[1112]
2) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in -radıyallahu anhumâ- hadisleri yazma teşebbüs ve düşüncelerine dair haberler vardır. Hz. Ebû Bekir, yazmış olduğu 500 hadisi olduğu gibi nakledememiş olma endişesiyle yakmış.[1113] Hz. Ömer ise, sünnetleri yazma düşüncesinden halkın Kur'an'ı ihmal edeceği endişesiyle vazgeçmişti.[1114] Bu iki büyük halifenin belirttikleri gerekçeler, hadislerin yazılması konusundaki nebevi yasağın kaldırılmış olduğunu gösterir. Aksi takdirde onlar ya bu işe hiç tevessül etmezler veya bu işden vazgeçerler. Hz. Peygamberin yasağını gerekçe gösterirlerdi.
3) Birbirine zıt hükümler taşıyan haberlerden bir kısmının hükmünün sonradan kaldırılmış (yani neshedilmiş) olup olmadığını anlamanın bir yolu, tarihdir. Buna göre haberlerin tarihleri tesbit edilir ve tarih bakımından öncekilerin hükmünün sonrakiler tarafından kaldırılmış olduğu kabul edilir. Bu yolu bizim meselemize de uygulamak mümkündür. Ne var ki hadislerin yazılmasıyla alâkalı haberlerin hepsinin tarihini tesbit imkânından mahrumuz. Bununla beraber Yemenli bir zat olan Ebû Şah'la ilgili bir haber bize yardımcı olabilir. Şöyle ki; Mekke'nin fethinden (h.8.yıl) sonra orada Hz. Peygamber'in irâd buyurduğu bir hutbe Ebû Şah'ın hoşuna gitmiş ve. Hz. Peygamber'den onun, kendisi için yazılmasını istemiş, Hz. Peygamber de onun bu isteğini, kabul ederek "Ebû Şah için (hutbemi) yazın" buyurmuş.[1115] Bu haberde Hz. Peygamber'in, hayatlarını sonlarına doğru bir hadisinin yazılmasına müsaade ettiğini görmekteyiz. Şu halde hadislerin yazılmasına müsaade eden haberler muahhar döneme aittir ve bunlarla, hadislerin yazılmasını yasaklayan haberler neshedilmişlerdi.
4) Hadisleri yazan ve yazdıklarından hadis mecmuaları (sahifeler) meydana getiren sahâbilerin varlığı da Hz. Peygamber'in, yazma yasağını kaldırmış olduğunu gösterir. Çünkü sahabenin, Peygamber'in emir ve yasaklarına bağlılıkları bilinen bir husustur. Hadis mecmuaları olan sahabiler arasında Abdullah b. Amr İbni'1-Âs, Câbir b. Abdillah, Semure b. Cundeb, Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Abbâs, Ebû Hureyre, Hz. Ali ve Abdullah b. Ömer'in isimleri zikredilmektedir.[1116]
Netice olarak Hz. Peygamber, hadislerinin yazılmasını önceleri yasaklamış, sonra bu yasağı kaldırmıştı. Önceleri konan yasağın en mühim -belki de tek- sebebi hadislerin Kur'an'la karışması tehlikesiydi, ilk zamanlarda yazı bilenlerin az, bunların bir kısmının da vahy kâtibi olduğu gerçeği gözönüne alınırsa söz konusu tehlikenin derecesi daha iyi takdir edilebilir. Burada şu hususu da kaydetmemiz lâzımdır: Abdullah b. Amr İbni'1-Âs gibi bazı sahâbilere daha erken bir dönemde ferdi yazma müsaadesi verilmiş olabileceği gibi vahiy kâtiplerine de ömür boyu yazma yasağı konmuş olabilir.[1117]

44. İyi Veya Kötü Bir Âdeti Yerleştiren (Çığır Açan) Kimseler

518. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Şakîk'ten, (O da) Cerîr'den (naklen) rivayet etti (ki, Cerir) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kim, kendisinden sonra onunla amel edilen güzel bir âdet korsa, ona, bununla amel eden kimselerin sevabının aynısı, o (amel edenlerin) sevabından hiçbir şey eksiltilmeksizin, verilir. Kim de kötü bir âdet korsa, ona, bununla amel eden kimselerin günâhının aynısı, o (amel edenlerin) günâhlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin, verilir."[1118]

Açıklama

Bu hadis, başkalarını iyi veya kötü yönde etkileme duruınunda olan bir insanın sorumluluk alanının ne kadar geniş olduğunu veciz bir şekilde açıklamaktadır. Hiçbir günahkâr diğerinin günâh yükünü çekmeyecekse[1119] de insan, sebep olduğu fiillerden de mes'ûl olacaktır. Nitekim bir âyet-i kerimede bu hususa şöyle işaret edilir: *"Onlar her halde kendi yüklerini de, o yükleriyle beraber daha nice yükleri de bizzat yüklenecekler ve düzmekte oldukları şeylerden Kıyamet günü mes'ûl olacaklardır."*[1120] Bundan dolayı her insanın hareket ve davranışlarına, elinden geldiği kadar dikkat etmesi gerekir.
Zira bir söz veya hareketiyle açacağı bir çığır, koyacağı bir âdet onun amel defterini ölümünden sonra da, Kıyamet gününe kadar açık bırakabilir, insanın, açılmasına sebep olduğu yolda yürüyenler bulundukça, onun amel defterine de, bu yolun durumuna göre iyi veya kötü karşılıklar yazılmaya devam edecektir. Böylece adetâ bir hareket, benzeri başka bir harekete sebep olunca hayatiyet kazanmakta ve ilk sahibi için çalışan bir varlık hükmüne geçmektedir. Bu durum, haliyle, iyi, güzel çığırların açılmasına sebep olan insanlar için büyük mutluluk kaynağıdır. Hal böyle olunca insan, kötü bir çığır açmamaya büyük özen göstermeli, bilâkis güzel örnek olmaya çalışmalıdır. Herkesin böyle

yapmaya çalışmasıyla da toplum huzur ve saadete kavuşur. Ayrıca dikkat etmek gerekir ki, kötü bir çığır açanın, bu çığırdan gidenlerin günâhlarının aynısını yüklenmesi, onları günâhtan kurtarmamaktadır. [1121]

519. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, el-Huraka'nın âzâdlısı olan el-Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kûb'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:"
"Kim doğru bir yola çağırırsa ona, kendisine uyanların sevaplarının aynısı kadar sevap verilir. Bu (sevap verme), onların sevaplarından hiçbir şey de eksiltmez. Kim de bir sapıklığa davet ederse ona, kendisine uyanların günâhlarının aynısı kadar günâh verilir. Bu (günâh verme), onların günâhlarından hiçbir şey de eksiltmez." [1122]
520. "Bize el-Velîd b. Şucâ' haber verip (dedi ki), bize Ebû Muâviye rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Müslim -yani İbn Subeyh'ten, (O) Abdurrahman b. Hilâl el-Absî'den, (O da) Cerîr b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Cerîr) şöyle dedi:"
"(Birgün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize bir hutbe irad buyurdu ve cemaati sadaka vermeye teşvik etti. (Fakat cemaat) ağır davrandı. Öyle ki onun (yani Hz. Peygamber'in) yüzünde kızgınlık alâmeti belirdi. Sonra Ensâr'dan bir adam bir kese (para) getirdi. Bunun üzerine cemaat da peşpeşe getirmeye başladı. Nihayet (Hz. Peygamber'in) yüzünde sevinç alâmeti görüldü ve şöyle buyurdu:
"Kim güzel bir çığır açarsa, ona kendi sevabı ve o (çığırda) amel eden kimselerin sevabının aynısı, bunların sevabından hiçbir şey eksiltilmeksizin verilir. Kim de kötü bir çığır açarsa, ona kendi günâhı ve o (çığırda) amel eden kimselerin günâhının aynısı, bunların günâhlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin verilir."[1123]
521. "Bize Abdulvehhâb b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb -ki O İbn İshak'tır- rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O dedi ki), bana Hassan b. Atıyye rivayet etti ki, Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kıyamet gününde sevap bakımından en büyüğünüz ben olacağım. Çünkü bana kendi sevabım ve (bir de) bana uyanların sevabı verilecektir."[1124]
522. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize Abdüsselâm, Leys'ten, (O) Bişr'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"*Kim bir işe çağırırsa,* velev ki bir adam bir adamı çağırmış olsun, Kıyamet gününde ondan dolayı durdurulacak, ona bağlı kalacaktır." (Hz. Peygamber) sonra (şu âyeti) okudu: *"Durdurun onları! Çünkü onlar sorguya çekileceklerdir.*[1125]
523. "Bize Amr b. Âsim haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım'dan, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki İbn Mes'ûd şöyle dedi:"
"Dört şey var ki (sevapları) ölümünden sonra kişiye verilir: Daha önce malında Allah'a itaatkâr olduğunda, onun üçte biri; ölümünden sonra kendisine hayır -dua- edecek hayırlı evlât; kişinin açtığı ve ölümünden sonra o (yolda) amel edilen iyi çığır; kişiye yüz adam şefaat ettiğinde de onların onun hakkındaki şefaatleri kabul edilir."[1126]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un sözünde geçen hususların akılla bilinmesine imkân yoktur. Bunun için O, bunları, Hz. Peygamber'den duymuş olmalıdır. Sahabenin bu neviden sözleri -ehl-i kitabdan nakleden biri olmamak şartıyla- hükmen merfû (Hz. Peygamber'in sözü) kabul edilir. Nitekim Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde de aynı hususlara işaret edilmiştir: Çığır açma ile ilgili husus yukarıdaki hadislerde geçmişti. Diğer hususlara gelince; "ölümden sonra malın üçte birinin sevabının verileceği" açıklaması ile, kişinin malından ancak bu kadar vasiyyet yapabileceğine dair hadislere[1127] işaret edilmiş olmalıdır.
Çünkü kişi iradesini kullanarak malının bu kadar bir miktarında tasarrufta bulununca onun karşılığını almayı daha bir hak eder. Salih evlât hususunda ise Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İnsan öldüğü zaman ameli ondan kesilir, üç şey hariç: Sadaka-i câriye, veya kendisinden faydalanılan ilim, yahut ona hayır-dua edecek sâlih evlât hariç."[1128] Şefaat hususunda ise Hz. Peygamberin bir hadisi şöyledir: *"Hepsi kendisine şefaat eder olduğu halde yüz kişiye varan müslüman bir topluluğun (cenaze) namazını kıldığı hiçbir ölü yoktur ki, onların onun hakkındaki şefaatleri kabul edilmiş olmasın."*[1129]

45. Meşhur Olmaktan Ve Tanınmaktan Hoşlanmayan Kimseler

524. "Bize Ahmed İbnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbrahim'i bir direğin yanına oturtmak için ısrar ettik de, O razı olmadı."[1130]
525. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,"
"O (yani İbrahim'in kendisi, ders esnasında) direğe yaslanmaktan hoşlanmazdı."[1131]
526. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbrahim, sorulmadıkça hadis rivayet etmeye başlamazdı."[1132]
527. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Yûnus b. Bükeyr rivayet etti. (O dedi ki) bize el-A'meş, Hayseme'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abdullah'ın talebe arkadaşlarından ve bunların beğendiği biri olan el-Hâris b. Kays el-Cufî (isimli biri) vardı. O'nun yanına bir kişi-iki kişi otururdu da onlara hadis rivayet ederdi. Çoğaldıklarında ise kalkar, onları terk ederdi."[1133]
528. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Alkame'den (naklen) rivayet etti (ki, Alkame) şöyle dedi:"
"Abdullah öldüğünde kendisine;
"Otursan da halka Sünnet'i öğretsen!" denmişti. Bunun üzerine O şöyle karşılık vermişti:
"Topuğumun çiğnenmesini (yani insanların peşime takılmalarını) mı istiyorsunuz?"[1134]
529. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize ibn İdris rivayet edip dedi ki, Hârûn b. Antere'yi, Süleyman b. Hanzala'dan (nakille), O'nun şöyle dediğini (rivayet ederken) işittim:"
"Kendisiyle konuşmak için Übeyy b. Ka'b'ın yanına gelmiştik. Sonra O kalkınca biz de ardından yürüyerek, kalktık. Derken Ömer bize yaklaşıp O'nun peşine düştü ve Ömer O'na kamçı ile vurdu. (Süleyman) dedi ki, bunun üzerine O, kollarıyla ondan korunmaya çalıştı ve:
"Ya Emire'l-mü'minîn! Ne yapıyoruz ki?" dedi. (O zaman Hz. Ömer) şöyle dedi:
"(Bu şekilde yürüyüşünüzü), ardına düşülen kimse için bir fitne (azdırma vesilesi), arkadan gelen kimse için ise bir aşağılık olarak görmüyor musun?"[1135]
530. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Cerir, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Onlar, peşlerinden gidilmesinden hoşlanmazlardı."[1136]
531. "Bize Sa'îd b. Âmir, Humeyd b. Esved'den, (O da) Bistâm b. Müslim'den (naklen haber verdi (ki, Bistâm) şöyle dedi:"
"Muhammed b. Şîrîn, birisi kendisiyle beraber yürüdüğü zaman dikilip durur ve "bir ihtiyacın mı var?" derdi."[1137]
532. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan b. Salih, Hamza'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Peşinizden gelinmesinden sakının!"[1138]
533. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Haccâc b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Heysem'den, (O da) Âsim b. Damra'dan naklen rivayet etti ki, O (yani Âsim), bazı insanların, Sa'îd b. Cubeyr'in ardına düştüklerini gördü. (Râvi el-Heysem) dedi ki, zannediyorum ki O, (yani Âsim) şöyle dedi: (Sa'îd) onları menetti ve şöyle dedi:"
"Muhakkak ki bu yaptığınız şey -veya bu yürüyüşünüz- arkadan gelen kimse için bir aşağılık, ardına düşülen kimse için ise bir fitne, (azdırma vesilesi)dir.[1139]
534. "Bize Sa'îd b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Humeyd b. Esved, İbn Avn'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İskele'de[1140] yapmayı istediğim bir bina için Muhammed'e danıştım. (İbn Avn) dedi ki:
"O da bana görüşünü söylemiş ve "binanın temelini atmak istediğin zaman bana haber ver, seninle beraber geleyim" demişti. (İbn Avn) dedi ki, ben de (temel atacağım zaman) ona geldim. (İbn Avn) dedi ki, bir ara biz yürüyorken bir adam çıkageldi ve onunla birlikte yürümeye başladı."
Bunun üzerine Muhammed dikilip durdu ve:

"Bir ihtiyacın mı var?" dedi. (Adam);
"Hayır" dedi. (Muhammed);
"Eğer yoksa çekil git!" dedi. Sonra bana döndü ve:
"Sen de çekil git!" dedi. (İbn Avn) dedi ki:
"O zaman ben de gittim ve yolu değiştirdim, tersi yola girdim."[1141]
535. "Bize Ahmed İbnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdî, Sufyân'dan, (O da) Nuseyr'den (naklen) rivayet etti ki:" er-Rebî'e (talebe arkadaşları) geldiği zaman, -onları kastederek-
"Sizin şerrinizden Allah'a sığınırım" derdi.[1142]
536. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, el-A'meş'ten (O) Recâ1 el-Ensârî'den, (O da) Abdurrahman b. Bişr'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:"
"Biz Habbâb İbnu'l-Erett'in yanında idik. Derken talebe arkadaşları yanına (gelip) toplandılar. O susmuş, (duruyordu). Bunun üzerine O'na;
"Talebe arkadaşlarına rivayet etmeyecek misin?" dendi. Şöyle cevap verdi:
"Onlara, yapmadığım şeyi söylemekten korkuyorum."[1143]
537. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O da) Salih'ten (naklen) haber verdi, (ki Salih) şöyle dedi:"
"Eş-Şa'bi'yi şöyle derken işitmiştim: İlimden, ne lehime, ne de aleyhime olmaksızın başa-baş kurtulmamı temenni ederdim!"[1144]
538. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki, İbn Mes'ûd, halk peşinden gittiği halde yürüyordu da şöyle dedi:"
"Peşimden gelmeyiniz. Vallahi, kendisinden dolayı kapımı kilitlediğim şeyi bilseydiniz, sizden hiçbir kimse ardıma düşmezdi!"[1145]
539. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verdi. (O dedi ki), bize Cerir, Muğire'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"(İnsanın peşinden yürümek), ardına düşülen kimse için bir fitne, (azdırma vesilesi), arkadan gelen kimse için ise aşağılıktır."[1146]
540. "Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Umeyy'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" "Ali'nin (kerremellahu vecheh) arkasından yürümüşlerdi de O şöyle demişti:
"Papuçlarınızın sesini benden uzaklaştırın! Çünkü o (papuç sesleri) ahmak adamların kalplerini bozar."[1147]
541. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Hâzim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: El-Hasan'ı şöyle derken işitmiştim:"
"Şüphe yok ki adamların etrafındaki papuç sesleri, ahmak olanları (yerlerinde) az durdurur!"[1148]
542. "Bize Muhammed b. Hatim el-Müktib haber verip (dedi ki), bize Kasım -ki O ibn Mâlik'tir- rivayet edip (dedi ki), bize Leys, Tâvûs'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"O (yani Tâvûs), yanına bir veya iki adam oturduğu zaman kalkar, uzaklaşırdı."[1149]
543. "Bize Esved b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, el-A'meş'ten, (O) Sa'îd b. Abdillah b. Cureyc'den, (O da) Ebû Berze el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Berze) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kıyamet gününde hiçbir kulun ayakları; ona, ömrünü ne için tükettiği, ilmi ile ne yaptığı, malını nereden kazanıp nerede harcadığı, vücûdunu ne için yıprattığı sorulmadıkça, (hesap yerinden) ayrılmayacaktır. "[1150]
544. "Bize Sa'îd b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Umâre b. Gaziyye'den, (O da) Yahya b. Râşid'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Ureyne oymağından falan, Muâz b. Cebel'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Kıyamet gününde, insanların, âlemlerin Rabb'inin huzurunda duracakları günde Allah, kulları, onlara dört şeyi, yani ömürlerini ne uğrunda tükettiklerini, vücûdlarını ne uğrunda yıprattıklarını, mallarını nereden kazanıp nereye harcadıklarını, bildikleri şeylerle ne amel ettiklerini sormadıkça bırakmayacaktır."[1151]
545. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Leys'ten, (O) Adiyy b. Adiyy'den (O) Ebû Abdillah es-Sunâbihî'den, (O da) Muâz b. Cebel'den (naklen) haber verdi (ki, Muâz) şöyle dedi:"
"Kıyamet gününde hiçbir kulun ayakları, kendisine dört şey, yani ömrünü ne uğrunda tükettiği, vücûdunu ne uğrunda yıprattığı, malını nereden kazanıp nereye koyduğu (harcadığı), ilmi ile ne amel ettiği sorulmadıkça, (hesap yerinden) ayrılmayacaktır."[1152]
546. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O da) Leys'ten (naklen) haber verdi (ki, Leys) şöyle dedi: Tâvûs bana dedi ki;"
"Öğrendiğin şeyi kendin için öğren. Çünkü insanlardan emânet (duyguları) yok olup gitmiştir."[1153]
547. "Bize Süleyman b. Harb, Umâre b. Mihrân'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Ben (asıl, kelimenin tam manâsıyla) insanlara kavuştum. (Onlarda) kendini ibadete veren kimse, kendini ibadete verdiği zaman, konuşması cihetinden tanınmaz, fakat ilmi cihetinden tanınırdı. İşte faydalı ilim, budur."[1154]

Açıklama

Hasan Basrî'nin (v. 110 h.) kendilerine kavuştuğunu söylediği insanlar, Sahâbe-i Kirâmdır. O'nun çocukluğu büyük Sahâbiler arasında, Hz. Peygaraber'in hanımlarının çevresinde geçmişti. Bu güzîde insanların O'nda çok güzel intibalar bıraktıkları anlaşılmaktadır. Bu yüzden O, ileriki yaşlarında Sahabeyi çokça zikredecek, onları hatırladıkça ağlayacak ve anlata anlata bitiremeyecektir. Bir gün halktan birisi O'na, Ashabın vasıflarını sormuş, O da ağlayarak şöyle cevap vermişti:
"Yüzlerinde hayır alâmetleri, vakar, doğruluk, iktisatlı elbiselerinin sertliği, mütevazı yürüyüşleri... onlarda görülen vasıflardandır. İnsanlar gitti, geriye insan benzeri yaratıklar kaldı!"[1155] Hasan Basrî'nin, zikredeceğimiz şu sözleri iyi bir gözlemcinin ve kadirşinas bir insanın, gerçeği yansıtan cümleleridir.
"Bu ümmetin ilk devresinde öyle insanlara ulaştım ki onlar, karanlık etrafı sardığı zaman yüzükoyun yere (secdeye) kapanarak gecelerini kaim geçiriyorlar, göz yaşları yanaklarına akarak (nefse) kölelikten kurtulmak için Mevlâlarına yalvarıyorlardı. "[1156]
"Onlar Allah'ın Kur'an'daki hükmünü aşmadılar. Dillerini zikirle meşgul ettiler. Allah yolunda yardım istendiğinde kanlarını, ödünç mal istendiğinde mallarını bolca verdiler."[1157]
"Vallahi, Bedir savaşma katılmış yetmiş Sahâbiye kavuştum. Çoğu elbiseleri yünden idi. Siz onları görseydiniz; "mecnun bunlar!" derdiniz. Onlar sizin iyilerinizi görselerdi; "bunların iyilik ve hayırdan hiç nasipleri yok derdi; kötülerinizi görselerdi; "bunlar hesap gününe inanmıyor" derlerdi."[1158]
Bu aziz insanlar sözden ziyade amele, uygulamaya önem veriyorlardı. Bunun için ilimlerinde görülen bir gelişme hemen hareket ve davranışlarına aksediyor, onun etkisi üzerlerinde görülüyordu. Faydalı ilim de, kendisiyle amel edilen, sahibinde müsbet yönde değişimler meydan getiren ilimdir.[1159]

46. Rasûlullah'tan -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Rivâyette Bulunma Ve Sünnetleri Öğretme

548. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, (O da) Ebû Kebşe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Kebşe) şöyle dedi: Abdullah b. Amr'dan, şöyle dediğini işittim: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işittim:"
"Benden, bir âyet de olsa, (başkalarına) ulaştırınız. İsrailoğullarından da rivayet edebilirsiniz, bunda bir beis yokdur. Kim de bile bile bana isnad ederek yalan söylerse, Cehennem'deki yerine hazırlansın!"[1160]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- her vesileyle, kendisinden öğrenilen, duyulan şeylerin başkalarına ulaştırılmasını emir ve tavsiye buyurmuştur. Yukarıdaki hadiste de kendisinden, bir âyet de olsa, az görülmeyerek, rivayette bulunulmasını emir buyurmaktadır. Burada özellikle bir âyet naklinin emredilmiş olması şu iki sebepten birine veya her ikisine mebni olabilir:
1) Ebedi mu'cize olan âyetlerin rivayetine gösterilen büyük ihtimamdan dolayı. Çünkü âyetlerin tesbit edilip tevâtüren nakledilmeleri zarureti vardır;
2) Hadislerin rivayet edilmelerinin kesin bir görev olduğuna dikkat çekmek için. Zira Kur'an'ın âyetleri vahyi müteakib vahy kâtibleri

tarafından derhal yazılmış.; hafızlar tarafından ezberlenmiş ve onların muhafazasını Cenab-ı Hakk tekeffül etmiş[1161] olduğu halde, *"benden, bir âyet de olsa ulaştırınız"* buyrulmuştur. Bu durumda, tesbit ve muhafaza yönünden böyle olmayan, diğer taraftan dinin, Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı bulunan hadislerin nakledilmesi daha kuvvetli bir görev olmuş olur. Nitekim bu konuda Hz. Peygamber'in sarih emirleri de vardır. Ezcümle şunları kaydedebiliriz:
"Benden duyduğunuz şeyleri rivayet ediniz."[1162]
"Hazır bulunan bulunmayana ulaştırsın."[1163]
"Benden rivayet ediniz, (fakat) bana yalan söz isnâd etmeyiniz."[1164]
"Benden rivayet ediniz, bunda bir mahzur yoktur. "[1165]
"Sözümü duyup da ezberleyenin, sonra da duyduğu gibi rivayet edenin Allah yüzünü ağartsın!"[1166] Bu hadislere göre, hadis rivayetinin dini bir vazife olduğu açıktır. Bunun dini hükmüne gelince, yukarıdaki hadislerde geçen emirlere binaen hadis rivayeti genel olarak vâcibdir. Sahâbe-i Kirâm'ın hadis rivâyetindeki durumlarının[1167] nazar-i i'tibare aldığımızda, onların bunu "kifâye", yani bazılarının yapmasıyla diğerlerinin mes'ûliyetten kurtulduğu bir vâcib olarak telakki ettikleri ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan tek tek hadislerin rivayeti sözkonusu olduğunda bunun hükmü ise, rivayet edilecek hadisin muhtevasına göre farz, vacib, sünnet veya müstehab olmaktadır. Bu durumlarda da hadis rivayeti "kifâye" bir vazifedir. Nitekim, hadis rivayetini, Allah'ın emrini nakletme olarak kabul eden Ebû Hureyre[1168], Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- öğrenmiş olduğu "iki kab" ilimden birini neşretmiş olduğu halde, diğerini rivayet etmekden, can korkusuyla imtina etmişti.[1169] Sarihler, ketmedilen bu hadislerin muhtevaları hakkında bazı tahminlerde bulunmakla beraber, bunların "Ahkâm-ı Şer'iyyeden veya ehlullah'a has olan "ilm-i esrâr"dan olamayacaklarına, böyle olsaydı onları rivayet etmekten kendini alamayacağına işaret ederler.[1170] Hadisin devamında sözkonusu edilen; "İsrailoğullarından rivayet ediniz" emri ise, onu takib eden; "bunda bir beis yoktur" cümlesinin delaletiyle, mübahhğı ifade eder. Yani "...rivayet edebilirsiniz" demektir.[1171]

549. "Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî haber verip (dedi ki), bize Ye-zid b. Hârûn haber verdi. (O da dedi ki) bize el-Avvâm b. Hav-şeb Ebû İsa eş-Şeybânî haber verip (dedi ki), bize el-Kasım b. Avf eş-Şeybânî, Ebû Zerr'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (amirlerin, yöneticilerin) bize üç şeyde, yani ma'rûfu emretmemizde, münkerden nehyetmemizde ve halka Sünnetleri öğretmemizde galebe çalmamalarını, (bu görevlerimizi yapmamıza mani olmalarına imkân vermememizi) emretti."[1172]

Açıklama

Ma'rûfu (iyiliği) emretmek, münkerden (kötülükten) nehyetmek, tarih boyunca Peygamberlerin gönderilme sebepleri olan çok mühim iki görevdir. Din ve toplumun ayakta durması, dalâlet ve cehaletin ortadan kalkması, insanların helak, ülkelerin harab olmaktan kurtulmaları ancak bu görevlerin, gerektiği gibi ifasıyla mümkündür. Pek çok âyet ve hadiste bunlara dikkat çekilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"içinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men'eden bir topluluk olsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."[1173]
"İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin veüsidirler. İyiliği emrederler, kötülükten men ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler, işte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir. "[1174]
"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz, iyiliği emreder, kötülükten men' edersiniz ve Allah'a inanırsınız."[1175] Bu konuda Hz. Peygamberin bir kaç hadisi de şöyledir:
"Ademoğlunun her söz aleyhinedir, lehine değil. Sadece iyiliği emretmek, kötülükten menetmek ve Allah 'ı zikretmek hariç." [1176]
*"Canım elinde olan Allah 'a yemin olsun ki, sizler (ya) iyiliği muhakkak emreder, kötülükten muhakkak men edersiniz; yahut Allah üzerinize kendi canibinden b*ir cezayı yakında mutlaka gönderecektir. Sonra O'na dua edeceksiniz ama, sizin duanız kabul olunmayacaktır. "[1177]
"Dua edip de duanızın kabul olunmaması (durumundan) önce iyiliği emrediniz, kötülükten men'ediniz."[1178]
Yukarıda zikredilen Al-i İmrân Sûresi, 104. âyete göre ma'rûfu emretmek, münkerden menetmek farz-ı kifâyedir. Bu görevleri behemehal bazı müslümanlann yapması lâzımdır. Bunları ancak devletin müsâade ettiği, görevlendirdiği kimselerin yapabileceğini söyleyenler olmuşsa da, İmam Gazali, bunda devlet izninin şart olmadığını; müs-lüman, âkıl-bâliğ, güç yetiren herkesin bu görevleri yapabileceğini belirtmiştir.[1179] Ebû Zerr'in, yukarıdaki haberinden de bu anlaşılmaktadır. Bununla beraber İmam Gazali şu ayrımı da yapmıştır. Ona göre ma'rûfu emretmek ve münkerden men'etmek görevlerinin ("Hisbe"nin) beş mertebesi vardır.
1) Anlatma, bildirme;
2) Güzel sözle öğüt verme;
3) Kınama ve azarlama;
4) Zor kullanarak fiilî müdâhale;
5) Dövme ile korkutma, tehdit etme ve bilfiil dövme. İmam Gazali bu son durumda, fitneye sebep olabileceği endişesiyle devlet izninin sözkonusu olabileceğini söylemiştir.[1180] Her halükârda şu âyete göre hareket edilmesi gerekir:
"Sen hikmetle, güzel öğütle Rabb'inin yoluna çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et. Çünkü Rabb'in, yolundan sapanları en iyi bilen O'dur ve O, yola gelenleri de en iyi bilendir. "[1181]
Şunu da kaydedelim ki, tarihte İslâm Devlet Teşkilâtı içinde, ma'rûfu emretme ve münkerden men'etme görevlerini geniş bir alanda yürüten bir "Hisbe" teşkilâtı teessüs etmişti.[1182]

550. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip (dedi ki), bana Süleym b. Amir rivayet edip dedi ki;"
"Bizler Ebû Umâme'nin yanına oturduğumuzda O bize hadisten büyük bir olay getirir, (nakleder) ve halka; "İşitiniz, anlayınız ve işittiklerinizi, bizden (başkalarına) ulaştırınız" derdi. Suleym;
"(Ebû Umâme'nin) bildiğine tanıklık eden evinde (yanına oturduğumuzda...) demiştir."[1183]
551. "Bize Abdulvehhâb b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb -ki O ibn İshak'tir- rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet etti. (O da dedi ki), bana Ebû Kesir rivayet edip (dedi ki), bana babanı rivayet edip dedi ki,"
"Ebû Zerrin yanına, O orta cemre'de[1184] oturuyorken gelmiştim. Halk, fetva sormak üzere O'nun etrafına toplanmıştı. Derken bir adam gelip O'nun yanıbaşına dikildi. Sonra şöyle dedi:
"Fetva vermekten men'edilmedin mi?" Bunun üzerine, O, başını O'na doğru kaldırıp;
"Sen üzerime gözcü müsün?" dedi.
"Şayet siz, (beni öldürmek için) keskin kılıcı, -ensesine işaret ederek- şunun üzerine koysanız, ben de, Rasulullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum bir kelimeyi, siz işimi görmeden önce nakledeceğimi zannetsem, muhakkakla onu naklederim."[1185]
552. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd -ki O İbn Avvâm'dir-, Avf tan, (O da) Ebu'l-Aliye'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Âliye) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs'a bir şey sordum da O;
"Ebu'l-Âliye! Fetva veren biri olmak mı istiyorsun?" dedi. Ben de;
"Hayır, ama biz geride kalacağımız halde sizin ölüp gideceğinizden emin değilim" dedim. Bunun üzerine O; "Ebu'l-Âliye doğru söyledi" dedi.[1186]
553. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Husayn, İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abîde her perşembe günü Abdullah'a gelir ve kendisine gizli kalan, (bilmediği) şeyleri O'na sorardı. Neticede Abdullah'tan bellenen, (geriye kalan) şeylerin hepsi, Abîde'nin O'ndan sorduğu şeylerden olmuştur."[1187]
554. "Bize el-Hakem Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Gassân -ki O İbn Mudar'dir-, Sa'îd b. Yezîd'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"İkrime yi, şöyle derken işitmiştim:"
"Size ne oluyor da bana sormuyorsunuz! Gevşediniz mi?"[1188]
555. "Bize Muhammed b. Hatim el-Müktib haber verip (dedi ki), bize Âmir b. Salih rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, İbn Şihâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti:"
"İlim, bir takım hazinelerdir. Bunları da soru sorma açar."[1189]
556. "Bize İbrahim b. İshak, Cerîr'den, şöyle dediğini haber verdi: İbrahim dedi ki;
"Yüzü ince, (yumuşak, utangaç) olanın ilmi de ince olur."
Bunu Vekî', babasından, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) söyledi. (Buna göre eş-Şa'bî) şöyle dedi:

"Yüzü ince, (yumuşak, utangaç) olanın ilmi de ince olur."
O, Damra'dan, (O da) Hafs b. Ömer'den (naklen de rivayet etti ki, Hafs) şöyle dedi:
"Ömer İbnu'l-Hattâb dedi ki;"
"Yyüzü ince olanın ilmi de ince olur."[1190]
557. "Bize İbrahim b. İshak, Cerir'den, (O) bir adamdan, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Utanan ve kibirlenen kimse, öğrenemez![1191]
558. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef haber verip (dedi ki), bize Enes b. Iyâd, Hişâm b. Urve'den (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, Urve), oğullarını toplar ve şöyle derdi:"
"Oğullarım, öğreniniz! (Bugün her ne kadar) sizler topluluğun küçükleri iseniz de, muhtemelen yakında başkalarının büyükleri olacaksınız. Bir yaşlı için (şu durum) ne çirkindir: Ona (bir şey) soruluyor ama, onun yanında hiçbir bilgi yok!"[1192]
559. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ham-mâd b. Zeyd, ez-Zubeyr İbnu'l-Hırrit'ten, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, Ikrime) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs ayaklarıma bağ vurur ve bana Kur'an ve Sünnetleri öğretirdi."[1193]
560. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Yahya İbnu'd-Dureys rivayet edip dedi ki, Sufyân'ı, şöyle derken işitmiştim:"
"Kim çabucak başkan olursa, ilimden çok şey kaybeder. Kim de başkan olmazsa, (ilim) tahsil eder, nihayet (maksûduna) ulaşır."[1194]
561. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) el-A'meş'ten, (O) Salih b. Habbâb'dan, (O) Husayn b. Ukbe'den, (Ö da) Selmân'dan (naklen) haber verdi (ki, Selmân) şöyle dedi:"
"Söylenmeyen bir ilim, kendisinden (Allah rızası için) harcama yapılmayan bir hazine gibidir."[1195]
562. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb rivayet edip (dedi ki), bana İbrahim, Ebû Iyâd'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kendisinden istifade edilmeyen bir ilmin misâli, kendisinden Allah yolunda harcama yapılmayan bir hazinenin misâli gibidir."[1196]

Açıklama

Öğretilmeyen ilimle, kendisinden Hakk yolunda harcama yapılmayan hazine (maddî varlık) arasında bir yönden benzerlik vardır. Çünkü ikisi de bu durumda, sahipleri için vebal olmakta, günâh getirmektedir. Binaenaleyh ilim sahibi insan bu ilmini lâyık olanlara öğretmeli, mal sahibi de, Allah rızası için malının zekâtını vermeli, fakir ve düşkünlere yardımda bulunmalıdır. Bu son konuyla alâkalı bir âyet meali şöyledir: *"Altun ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda sarfetmeyenler var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele!"*[1197]

563. "Bize Ya'la haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O İbn İshak'tır-, Musa b. Yesâr'dan, (O da) amcasından (naklen) rivayet etti (ki, Musa'nın amcası) şöyle dedi:"
"Bana Selmân'ın, Ebu'd-Derdâ'ya şöyle bir mektup yazdığı (haberi) ulaştı: Şüphe yok ki ilim, insanların, başlarına üşüştükleri su kaynakları gibidir. Onu bu, şu alır. Bu suretle Allah onunla bir çok kimseyi menfaatlandırır. [1198] Söylenmeyen hikmetli (söz) de, içinde rûh olmayan bir cesed gibidir. (Ortaya) çıkarılmayan bir ilim ise, kendisinden (Allah rızası için) harcama yapılmayan bir hazine gibidir. Alimin misâli de ancak, karanlık bir yolda, kendisine rastlayanların aydınlandığı ve herkesin de ona hayır duada bulunduğu lamba taşıyan bir adam gibidir."[1199]
564. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize Mansûr b. Ebi'l-Esved, Ebû İshak eş-Şeybânî'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Kişiyi, ölümünden sonra üç dost-haslet takip eder: Kendisinden sonra akıp (devam edecek olan) sadaka, çocuğunun kendisine hayır duası, yaymış olduğu, kendisinden sonra onunla amel edilecek olan ilim."[1200]
565. "Bize Musa b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bana İsmail b. Ca'fer el-Medenî, el-A'tâ' b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -salallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"İnsan ölünce her amelinin (sevabı) kesilir, sadece üç şeyden (amelinin sevabı kesilmez, devam eder): istifade edilecek olan ilimden veya kendisi için akıp (devam edecek olan) sadakadan, yahut kendisine hayır duada bulunacak olan hayırlı çocuktan."[1201]

Açıklama

İnsanın bu dünyada yaptığı, namaz, oruç, hac gibi amellerinin sevabı, onun bunları bilfiil yapamaz hâle gelişiyle, yani ölümüyle kesilecek, sona erecektir. Ancak üç amelinin sevabı böyle olmayacaktır: İnsanın, verdiği ders veya yazdığı eser yoluyla öğrettiği faydalı ilimden istifade edildiği sürece, amel defteri kapanmayacaktır. Allah rızası için verilen kalıcı bir şey de, kaldığı sürece, veren kimseye sevâb kazandıracaktır. Alimler, burada sözkonusu olan "sadaka-i câriye= akıp devam eden sadaka"dan vakıf yapmayı anlamış ve hadisin bu cümlesini, vakıf yapmanın şahinliğine bir delil saymışlardır. İnsanın, varlığına sebep olduğu hayırlı çocuğu da, kendisine hayır-duada bulunduğu sürece amel defteri kapanmayacaktır.
Hadiste bu üç sevab kaynağı için konulan, "...istifade edilecek olan..." gibi kayıtlar, kişinin, bunlara iyi yolda süreklilik kazandıracak bir gayretin içinde olmasının gerektiğini göstermektedir. Ayrıca zikredilen üç amelin durumu gösteriyor ki, yapılan bu hayırlar, toprağa atılan bir tohum gibi neşvünema bulmakta, bu tohumun kendi tohumlarını üretmesi gibi onlar da hayırlar üretmekte ve ilk yapan için, sürekli sevâb kaynağı olmaktadırlar.[1202]

566. "Bize Ubeyd b. Ye'îş haber verip (dedi ki), bize Yûnus, Salih b. Rüstem el-Müzeni, el-Hasan'dan, (O da) Ebû Musa'dan (naklen) rivayet etti ki, O, (yani Ebû Musa) Basra'ya (vali olarak) geldiği zaman şöyle demişti:" "Ömer İbnu'l-Hattâb beni size, Rabb'inizin Kitab'ını, (uymanız gereken) Sünnet'i-nizi öğretmem ve yollarınızı açmam için gönderdi. "[1203]
567. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed İbnu'l-Mualla rivayet edip (dedi ki), bize Ziyâd b. Hayseme, Ebû Dâvûd'dan, (O) Abdullah b. Sahbere'den, (O) Sahbere'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Kim ilim tahsil ederse, (bu, onun) geçmiş (günâhları) için keffâretolur."[1204]

47. İlim Tahsili İçin Yolculuk Yapma[1205] **Ve Bu Uğurda Güçlüğe Katlanma**

568. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Kılâbe) şöyle dedi:"
"Medine'de (fazladan) üç gün kaldım. Halbuki bütün ihtiyaçlarımı görmüştüm. Sadece (Medinelilerin gelmesini) bekledikleri bir adam, bir hadis rivayet ediyormuş. Bu sebeple o gelinceye kadar kaldım ve ona (bu hadîsi) sordum."[1206]
569. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize el-Velid b. Câbir, Câbir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Büsr b, Ubeydillah'ı, şöyle derken işitmiştim:"
"Muhakkak ki ben, birtek hadisi işitmek için şehirlerden bir şehre yolculuk yapardım."[1207]
570. "Bize Amr b. Zürâre haber verip (dedi ki), bize Ebû Katan Amr İbnu'l-Heysem, Ebû Halde'den, (O da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki, Ebu'l-Aliye) şöyle dedi:
"Biz, Basra'da, Rasûlullah'ın-sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından (gelen) rivayeti işitirdik de (buna gönlümüz) razı olmaz, nihayet Medine'ye yolculuk yapar ve bu rivayeti, onların ağızlarından işitirdik."[1208]
571. "Bize Nu'aym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Bakıyye, Abdullah b. Abdirrahman el-Kuşeyri'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Dâvûd Peygamber -Aleyhisselâm- şöyle demiş:"
"İlim dostuna söyle, bir demir bastonla bir çift demir papuç edinsin ve baston kırılıncaya, papuçlar parçalanıncaya kadar ilim arayıp öğrensin."[1209]
572. "Bize Mahled b. Mâlik haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Umevi rivayet edip (dedi ki), bize el-Haccâc, Sa'd b. Muâz'ın soyundan olan Husayn b. Abdirrahman'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ibn Abbâs dedi ki:"

"İlim arayıp tahsil ettim de onu, Ensâr'da olduğu kadar çok (hiçbir yerde) bulmadım. İşte ben (onlardan birinin evine) gelir, (ev sahibini) sorardım da bana, "uyuyor" denirdi. Ben de kaftanımı yastık yapıp, (ev sahibi) öğleyin yanıma çıkıncaya (veya "öğle (namazına) çıkıncaya") kadar yan üstü yatardım. (Ev sahibi dışarı çıkıp beni görünce),
"Ne zamandır buradasın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-amcazâdesi?" der, ben de;
"Uzun zamandan beri" derdim. Bunun üzerine O:
"Ne kötü yapmışsın! Bana bildirseydin ya!" derdi. Ben de;
"İstedim ki, ihtiyacını görmüş olduğun halde yanıma çıkıp gelesin" derdim."[1210]
573. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:" "Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- en fazla hadisi şu Ensâr kabilesinin yanında bulunmuştur. Vallahi ben, onlardan birinin (evine) gelirdim de, "o uyuyor" denirdi. Benim için uyandırılmasını isteseydim, (uyandırılırdı). Ama ben, dışarı çıkıncaya kadar onu (kendi haline) bırakırdım. Ben bununla, onun hadis rivayetinin temiz ve güzel olması gayesini güderdim."[1211]
574. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Sufyân b. Uyeyne'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Seleme) şöyle dedi:"
"Şayet İbn Abbâs'a yumuşak davransaydım, O'ndan çok ilim elde ederdim."[1212]
575. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, ez-Zühri'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Urve'nin kapısına gelir, kapıda otururdum. İçeri girmeyi isteseydim, girerdim. Ama ona saygıdan dolayı (girmezdim)."[1213]
576. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hazım, Ya'la b. Hakîm'den, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat edince, Ensâr'dan bir adama;
"Ey falan! Gel, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-Ashâbına bilmediklerimizi soralım. Çünkü onlar bugün çoktur, (yarın azalır giderler)" dedim. O:
"Hayret sana, ey İbn Abbâs! Halkın içinde, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından gördüğün kimseler bulunmaktayken, halkın sana muhtaç olacağım mı zannediyorsun?" dedi ve bunu yapmadı. Ben ise sormaya yöneldim. Artık bir adamdan bana hadis rivayet ulaşırdı da ben ona, öğle uykusundayken gelir, kapısının yanı başında kaftanımı yastık yapar (ve dışarı çıkıncaya kadar yatardım). Rüzgâr da yüzüme toprak savururdu. Nihayet (adam) dışarı çıkıp beni görür ve:
"Rasûlullah'ın amcazadesi! Niçin geldin? Bana (haber) salsaydm da sana ben gelseydim ya!" derdi. Ben de; "Benim sana gelmem daha lâyıktır" derdim ve O'na hadisi sorardım. (İbn Abbâs) dedi ki; (önceden kendisine arkadaşlık teklif etmiş olduğum) adam (öylece) kaldı. Sonraları, halk etrafımda toplanmış olduğu halde beni gördü ve "bu delikanlı, benden daha akıllıymış!" dedi."[1214]
577. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Cureyri, Abdullah b. Bureyde'den (naklen) rivayet etti ki,"
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından bir adam, Fudâle b. Iyâd'ın yanına yolculuk yapmış. (Fudâle o zaman) Mısır'daydı. Derken (Fudâle) bir devesini alaflarken, (o adam) yanma gelmiş. O da;
"Hoş geldin" demiş. (Gelen adam) demiş ki;
"Bilmiş ol ki ben sana ziyaret için gelmedim. Fakat ben ve sen, Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis duymuştuk. Ümid ettim ki, ondan senin yanında bir bilgi vardır?" "O nedir?" demiş. (Gelen adam da); "Şöyle şöyle (bir hadis)" demiş.[1215]

48. İlmin İzzetini Koruma

578. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Abdusselâm b. Harb, Abdul'a'lâ'dan, (O da) El-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
"O (yani el-Hasan, bir gün) çarşıya girdi ve bir adamla bir elbiseye pazarlık yaptı. (Adam) da;
"Bu (elbise), şuna şuna mukabil senin olsun! Vallahi başkası olaydı onu vermezdim" dedi. Bunun üzerine (el-Hasan);
"Demek bunu yaptınız ha!" dedi ve ondan sonra O, artık Allah'a kavuşuncaya, (vefat edinceye) kadar, ne çarşıda satın alıcı olarak, ne de satıcı olarak görülmedi."[1216]
579. "Bize el-Heysem b. Cemil, Husâm'dan, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) kendisini tanıyanlardan satın almazdı."[1217]
580. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki)r.bize Abdussleâm, Abdullah İbnu'l-Velîd el-Muzeni'den, (O da) Ubeyd İbnu'l-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, Ubeyd) şöyle dedi:"
"Mus'ab İbnu'z-Zübeyr, Ramazan ayı girdiğinde Kûfelilerin "kurrâ'sına=Kur'an okuyan âbidlerine" bir (miktar) mal taksim etti.
(Bu arada) Abdurrahman b. Ma'kıl'e ikibin dirhem gönderip;
"Bu (Ramazan) ayında bunlardan istifade ediver!" dedi. Abdurrahman b. Ma'kıl, bunları geri çevirdi ve:
"Biz Kur'an'ı bunun için okumadık!" dedi."[1218]
581. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Enes b. Iyâd rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Ömer rivayet etti ki,"
"Ömer İbnu'l-Hattâb, Abdullah b. Selâm'a;
"İlim adamları, (ilim erbabı) kimlerdir?" diye sordu. O da;
"Bildikleriyle amel edenler" karşılığını verdi. (Hz. Ömer);
"Peki, ilmi, adamların göğüslerinden ne yok eder?" dedi. (O da):
"Tama' (aç-gözlülük)!" cevabını verdi.[1219]
582. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Zeyd'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Ağırbaşlılığın ilme kondurduğundan daha güzelini, hiçbir şey bir şeye kondurmamış[1220]tır!"
583. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel, Âmir eş-Şa'bî'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"İlmin süsü, sahiplerinin ağırbaşlılığıdır."[1221]
584. "Bize Ya'kub b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman rivayet edip (dedi ki), bize Zem'a b. Salih, Seleme b. Vehrâm'dan, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Tâvûs) şöyle dedi:"
"İlim, ağırbaşlılık dağarcığı gibisine konmamıştır."[1222]
585. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize, Cerir, ibn Şübrüme'den,- (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"İlmin süsü, sahiplerinin ağırbaşlılığıdır."[1223]
586. "Bize el-Hakem Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mutarrif b. Mazin, Ya'la b. Mıksem'den, (O da) Vehb b. Munebbih'ten (naklen) haber verdi ki, Vehb şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki hikmet, (dünyalıkları) terkeden, sakin kalbte kalır."[1224]
587. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip dedi ki, Sufyân'ı, şöyle derken işitmiştim: Ubeydullah şöyle dedi:" "İlmi lekelediniz, nurunu yok ettiniz. Şayet Ömer bana ve size kavuşsaydı, canımızı yakardı."[1225]
588. "Bize Şihâb b. Abbâd haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Umeyye el-Murâdi'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ali dedi ki;"
"İlim öğreniniz. Öğrendiğiniz zaman da ona hâkim olunuz ve ne gülme ile, ne de oyunla onu karıştırmayınız. Aksi halde kalpler onu kerih görüp (dışarı) atar."[1226]
589. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Cerir, el-Fudayl b. Ğazvân'dan, (O da) Ali b. Hüseyn'den (naklen) rivayet etti (ki, Ali) şöyle dedi:"
"Kim bir gülüş gülerse, ilimden bir atımlık atmış olur."[1227]
590. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki, Hz. Ömer, Ka'b'a:"
"İlim adamları, (ilim erbabı) kimlerdir?" diye sormuş. O da;

"Bildikleriyle amel edenler!" diye cevap vermiş. (Hz. Ömer);
"Peki, ilmi alimlerin kalbinden ne çıkarmıştır?" demiş. (O da);
"Tama'; (açgözlülük)!" cevabını vermiş.[1228]
591. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'1-Velid, Ömer b. Eyyûb'dan, (O da) Ebû İyâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ebû îyâs) şöyle dedi: Ben Amr İbnu'n-Nu'mân'ın yanına konuk inmiştim. Derken, Ramazan ayı geldiğinde Mus'ab İb-nu'z-Zübeyr'in elçisi O'na ikibin dirhem getirdi ve
"Emîr sana selâm söylüyor. O dedi ki, biz hiçbir şerefli "kari'=Kur'an okuyan âbid" bırakmadık ki, bizden ona bir iyilik ulaşmış olmasın. Binaenaleyh sen de, bu (Ramazan) ayındaki harcamalarında şu iki (bin)den istifade ediver!" dedi. Bunun üzerine (Amr) şöyle karşılık verdi:
"Emîr'e selâm söyle ve O'na de ki, bizler, vallahi, (Kur'an-ı Kerîm'i) dünyayı ve parasını kastederek okumadık!"[1229]

49. Sünnet Allah'ın Kitabına Hükmedicidir

592. "Bize Esed b. Mûsa haber verip (dedi ki), bize Mu'âviye rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Câbir, el-Mikdâm b. Ma'dîkerib el-Kindi'den (naklen) rivayet etti ki,"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Hayber günü bazı şeyleri, yani (ehlî) eşek (etinin yenmesini) ve başka şeyleri haram kıldı, sonra şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki yakında adama, koltuğuna oturmuş olduğu bir haldeyken, benim hadisim rivayet edilecek de o; "bizimle sizin aramızda Allah'ın Kitab'ı vardır. Onda helâl olarak bulduğumuzu helâl sayar, onda haram olarak bulduğumuzu haram sayarız" diyecektir. Halbuki, iyi bilin ki, Allah'ın Resulünün haram kıldığı şeyler Allah'ın haram kıldığı şeyler gibidir."[1230]

Açıklama

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmenin yanında onu, muhtelif şekillerde açıklamak suretiyle ilâhî maksada uygun olarak anlamamızı sağlamıştır. O, Kur'an'm ahkâmını hayatında bilfiil uygulamakla da onun nasıl tatbik edileceğini bize göstermiş ve "usve-i hasene"miz olmuştur. Diğer taraftan Allah, Hz. Peygamber'e itaat etmemizi, verdiği hükümlere i'tirazsız ve gönül huzuruyla uymamızı, meselelerimizin halli için de O'na başvurmamızı emretmiştir. Bu hususlar, Hz. Peygamber'in vefatından sonra, O'nun, hadislerle bize intikal eden Sünnet'i için geçerlidir. İşte bu durumdan dolayı Sünnet, dinin, Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı olmuştur. Sünnet olmaksızın Kur'an'ı ilâhî maksada uygun olarak anlamak ve tatbik etmek, Kur'an'm emirlerini yerine getirmek mümkün değildir. Fakat İslâm tarihi boyunca zaman zaman, Sünnet'in dindeki bu yerini takdir edemeyen kimselerle art niyetli oldukları anlaşılan diğer bazı kimselerin, Sünnet aleyhtarlığında bulundukları, din için sadece Kur'an'la yetinmeye kalkıştıkları görülmüştür. Halbuki bizzat Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in, dolayısıyla O'nun vefatından sonra Sünnet'inin ehemmiyetine müteaddit defalar dikkat çekmektedir.
Sahâbe-i Kiram henüz hayattayken Sünnet'in değerini kavrayamayan bazı insanlar görülmüştür: Hasan Basrî'nin anlattığına göre, bir ara İmrân b. Huseyn, Hz. Peygamber'in Sünnetinden bahsederken bir adam O'na;
"Ebû Nucey! Bize Kur'an'ı anlat!" demiş. Bunun üzerine İmrân ona şöyle demiş:
"Sen ve arkadaşların Kur'an'ı okuyorsunuz. Bana namazdan, içindekilerden ve sınırlarından bahseder misin? Bana altının, devlerin, sığırların ve (diğer) mal çeşitlerinin zekatından bahseder misin? Fakat sen yok iken ben (bunların açıklamalarına) tanık olmuştum." Sonra (İmrân) şöyle dedi:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- zekât hususunda bize şöyle şöyle farz kıldı." O zaman adam;
"Beni ihya ettin. Allah da seni ihya etsin" dedi. Bu olayı anlatan Hasan Basrî demiştir ki:
"Bu adam sonunda müslümanların fakîhlerinden oldu."[1231]
Benzer bir olay Basra'lı Mutarrıf b. Abdillah'ın başından da geçmişti: O'na;
"Bize sadece Kur'an'dan bahsediniz!" denmiş, O da şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a mukabil bir bedel, (onun yerine geçecek bir şey) murad etmiyoruz. FaKat Kur'an'ı bizden daha iyi bileni, (yani Rasûlullah'ı) istiyoruz."[1232]
Bu ilk dönemde Haricîlerin, Kur'an'm delâlet etmediği veya ondan fazlaca bir hüküm ihtiva eden Sünnetleri, bazı Mu'tezilîlerin, mütevâtir olarak nakledilmemiş olan Sünnetleri kabul etmediklerine dair haberler de vardır.[1233] Ancak bunlar Sünnet'i bütünüyle inkâr etmiyorlardı. Yalnız aşırı Râfîzîlerin ve bazı Mu'tezilîlerin Sünnet'i toptan inkâr ettikleri nakledilmektedir. İlgili haberler incelendiğinde, bu görüşlerin daha ziyade Basra'da görüldüğü anlaşılmaktadır. Şöyle ki bu görüşlere muhatab olan İmrân b. Husayn ve Mutarrif b. Abdillah Basra'da idiler. Mu'tezile hareketi Basra'da doğmuştu. Haricilerin ikinci vatanı Basra idi... Sünnet aleyhinde görülen bu mevzîî görüşler, hicrî üçüncü asrın sonunda tamamen yok olmuşlardı. Fakat mesele geçen asırda yeniden gündeme gelmiş -veya getirilmiştir. Önce Irak'ta Sünnet'in dindeki yerini inkâr eden ve bunun için faaliyet gösteren kimseler görüldü. Bu hareket, Mısır'da ise Muhammed Abduh, Dr. Tevfık Sıdkî, Reşid Rıza,[1234] Ahmed Emin ve Ebû Reyye gibi savunucular buldu.[1235] Sünnet aleyhtarlığı, en sistemli bir şekilde, herhalde, Hindistan'da görüldü: Geçen asrın sonunda, Pencâb eyâletinde "Ehl-i Kur'an" adı altında sistemli bir Sünnet inkarcılığı başlatılmış, dernek ve yayın faaliyetleriyle desteklenen bu hareketle, beş vakit namaz, namazların kılınış şekilleri gibi amelî tevatürle de sabit olan İslâmî esasların inkârı yoluna sapılmıştı.[1236] Zamanla diğer İslâm ülkelerinde de, dar çaplı da olsa, benzeri menfi hareketlere rastlanmaya başlanmıştır. Günümüz Türkiye'sinde ise, çeşitli boyutlarda kısmî Sünnet muhaliflerinin yanında, Sünnet'i toptan inkâr eden ve "Mealciler" adı verilen kimseler bulunmaktadır.
Sünnet muhalifi görüşlerin savunucuları ve doğuş yerlerinde şu hususlar dikkat çekmektedir:
1) Bu görüşler ya meseleleri sathî olarak ele alan, küllî bir bakış açısından değerlendirmeyen, yahut yabancı kültürlerin etkisinde kalmış olan kimselerde görülmüştür.
2) Bu görüşler, bilhassa Sünnet'i toptan inkâr eden görüşler, dış te'sirlerin yoğun olduğu yerlerde doğmuş ve neşvünema bulmuştur. İlk asırlarda Basra, çeşitli kültürlerin kaynaştığı bir yol kavşağı idi. Son asırlarda ise bu görüşlerin ilk olarak görüldüğü yerler, gayr-ı nıüslim sömürge idareleri altında uzun müddet kalmış yerlerdir.
Tarihî gelişimini özetlediğimiz Sünnet'e karşı bu görüş ve hareketlere, yukarıdaki hadiste işaret edilmiştir. Bu yüzden, istikbale ait bir vakıaya işaret eden bu ve benzeri hadisler, "delâil-i Nübüvvet"ten sayılmışlardır.[1237]

593. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (O) el-Evzâ'î'den, (O da) Yahya b. Ebî Kesir'den (naklen) haber verdi (ki, Yahya) şöyle dedi:"
"Sünnet Kur'an'a hükmedicidir. Kur'an ise Sünnet'e hükmedici değildir."[1238]

Açıklama

Bu sözüyle, Yahya'nın, Kur'an'ın asıl, Sünnet'in onu açıklama mevkiinde bulunduğunu açıklamak istediği anlaşılmaktadır. Sünnet, Kur'an âyetlerinden ne murâd edildiğini açıklamakla ona bir çeşit hükmeder, âyetlerini bir hükme bağlar. Ancak, Yahya'nın kullandığı ifadenin ağırlığından olsa gerek, bu söz Ahmed b. Hanbel'e nakledildiğinde O şöyle demişti:
"Buna yani, "Sünnet Kitâb'a hükmedicidir" demeye cesaret edemem. Şüphesiz Sünnet Kitab'ı tefsir eder, onu açıklar."[1239]

594. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O da) Hassân'dan (naklen) haber verdi (ki, Hassan) şöyle dedi:"
"Cibril, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- Kur'an'ı indirdiği gibi Sünnet'i de indirirdi".[1240]

Açıklama

Sünnet'in kaynağının "vahiy" olup olmadığı konusunda, lehde ve aleyhde, değişik görüşler vardır.[1241] Ancak bazı ayet ve hadislerin ışığında Sünnet'in, en azından bir kısmının "vahiy" mahsûlü olduğunu söylemek lâzımdır. Şöyle ki, Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e Kitâb (Kur'an)'la beraber "Hikmet"i de indirdiğini sarîh olarak açıklamaktadır: *"Allah sana Kitâb'ı ve Hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir.*

"[1242] Bu ve diğer bazı ayetlerdet[1243] Kitâb (Kur'an)'la beraber zikredilen "Hikmet" Kur'an'dan ayrı bir şey olmalıdır. Bilindiği gibi, Hz. Peygamber'den, Kur'an olmayarak gelen her şey "Sünnet" adını alır.[1244] Binaenaleyh Kur'an'da "Hikmet" olarak adlandırılan bazı "Sünnet'ler vahiy kaynaklıdır. "Hikmef'in "hüküm"le aynı kökten geldiğine bakarak, vahiy kaynaklı bu "Sünnetlerin ahkâmla alâkalı olduklarını söyleyebiliriz. Bazı hadislerde de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Cebrail'in kendisine, Kur'an'da bulunmayan bazı haberleri bildirdiğini bize açıklamaktadır.[1245] Allahu a'lem, burada Kur'an'a girecek "vahy"in[1246] bazı özellikler taşıması söz konusudur. Belki ıstılah olarak sadece, Kur'an'a giren "ilâhî beyân"a vahiy (vahy-i metlüvv: okunan vahiy), diğerlerine "vahy-i gayr-ı metlüvv: okunmayan vahiy", "ilham" denilmesi gibi ayrımlar yapılabilir. Ancak esas olan kaynağın ilâhîliğidir. Beşer ufkuna tecellî derecesi ve şekli, dolayısıyla yapılan isimlendirmeler, buradaki konumuz için talî derecede kalır.[1247]

595. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O da) Mek-hûl'den (naklen) haber verdi (ki, Mekhûl) şöyle dedi:"
"Sünnet iki çeşittir: Bir Sünnet var ki, onu almak farz, bırakmak küfürdür. Bir Sünnet de var ki, onu almak fazilet, onu bırakıp başkasını almak günâhtır."[1248]

Açıklama

Hz. Peygamber'den -salllahu aleyhi ve sellem- bize intikal eden Sünnetlerinin şer'î hükümleri değişiktir. Bunlardan "farzlık" belirtenleri olduğu gibi, diğer hükümleri alanları da vardır. Kur'an'ın ahkâmıyla beraber Sünnet'in ahkâmı fıkıh ilminde ele alınmaktadır. Fakihler (İslâm Hukukçuları) Kur'an ve hadis metinlerinin, sübût ve delâlet durumlarına göre belirttikleri hükümleri açıklamaya çalışırlar.
Burada fıkıhçılarm kullandığı "Sünnet" ıstılahıyla hadisçilerin kullandığı "Sünnet" ıstılahını karıştırmamak gerekir. Her ilim muhitinin kendine has ıstılahları vardır. Bu meyânda fakihler "Sünnef'i, farz ve vacib olmayan bir işin Şer'î hükmü olarak kullanmaktadırlar.[1249]

596. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ya'la b. Hakim'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti ki,"
"O (yani Sa'îd) bir gün Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet etmişti de, bir adam; "Allah'ın Kitâb'ında buna muhalif olan şeyler var!" demişti. (Bunun üzerine Sa'îd) şöyle karşılık vermişti:
"Allah, Allah! Ben sana Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ediyorum. Sen ise Allah'ın Kitab'ı ile ona ta'rizde bulunuyorsun! Rasûlullah -sallaüahu aleyhi ve sellem- Allah'ın Ritab'ını senden daha iyi bilirdi."[1250]

50. Rasûlullah'ın -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Hadisini Yorumlama

597. "Bize Nu'aym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, ibn Aclân'dan, (O) Avn b. Abdillah'tan, (O da) ibn Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki, O (yani İbn Mes'ûd) şöyle dedi:"
"Size, Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet edildiği zaman, ona şekilce en güzel olan, en doğru ve takvaya en uygun (mânâyı) düşünün, (verin)."[1251]
598. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Mis'ar, Amr b. Murre'den, (O) Ebu'l-Buhteri'den, (O) Ebu Abdirrahman es-Sülemî'den, (O da) Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Size Rasûlullah'tan bir şey rivayet edildiği zaman, ona en doğru, takvaya en uygun ve şekilce en güzel olan (mânâyı) düşünün, (verin)."[1252]
599. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Salih b. Ömer'den, (O) Âsim b. Küleyb'den, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi. (Küleyb) dedi ki,"
"O, (yani Ebû Hureyre) Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiği zaman; "Resûlullah -salllahu aleyhi ve sellem-;
"Kim bile bile bana isnâd ederek yalan söylerse, Cehennem'deki yerine hazırlansın!" buyurdu"[1253] derdi. İbn Abbâs ise hadis rivayet ettiği zaman şöyle derdi:
"Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğimi işitip de bunun (aslım) Allah'ın Kitab'ında bulamadığınız veya halkın nazarında güzel (olduğunu görmediğiniz) zaman bilin ki, ben ona isnad ederek yalan söylemişim."[1254]

Açıklama

İbn Abbâs, bu sözüyle, öyle anlaşılıyor ki, şunu demek istemiştir: Hz. Peygamber'in hadislerinde yer alan bütün hükümlerin aslı Kur'an'da mevcuttur ve onlarda, sağduyu sahibi herkesin güzel göreceği açıklamalar, bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu birinci durumu şu olay açıklar mahiyettedir: Bir gün Abdullah b. Mes'ûd;
"Allah, vücûduna dövme yapan, dövme yaptıran... kadınlara lanet etsin!" demiş ve bu sözü, Esedoğullarından Ümmü Ya'kûb isimli bir kadına ulaşmış. Bunun üzerine kadın gelip;
"Ebû Abdirrahman! Bana şöyle şöyle lanet ettiğin ulaştı!"demiş. O zaman Abdullah b. Mes'ûd;
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- lanet ettiklerine ben niçin lanet okumayayım? Ki bu Allah'ın Kitabı'nda da var" demiş. Kadın demiş ki;
"Ben Kur'an'ın tamamını okuyor, ama bunu bulamıyorum." Abdullah;
"eğer (iyi) okursan, bunu muhakkak bulursun" demiş ve şöyle devam etmiş:
"Şu âyeti okumadın mı? "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının."[1255] Kadın; "Evet, okudum" demiş. Abdullah;
"İşte Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de onları yasaklamıştır" demiş.[1256]

600. "Bize Abdullah b. İmrân haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Süleyman el-Ahvel'den, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime) şöyle dedi:"
"Doğrusu bir âlim hakkında insanların en önemsemezi, onun ailesidir."[1257]

51. İlim Müzakeresi

601. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Cureyri ve Ebû Seleme'den, (onlar) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz. Çünkü hadis, hadisi harekete getirir."[1258]

Açıklama

"Müzâkere", bir konuda biriyle konuşmak, söze dalmak, görüşme yapmak demektir. Burada "müzakere"den, duyulan veya bilinen hadislerin iyice öğrenilmesi, unutulmaması için başka biriyle tekrar edilmesi, karşılıklı hatırlatılması, gözden geçirilmesi kastedilmektedir.[1259] Bunun, daha Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hayatta iken kullanılmaya başlanan bir usûl olduğu görülmektedir.[1260] Sahâbe-i Kiram duydukları hadisleri aralarında müzâkere ederek onları iyice bellemeye, unutmamaya gayret etmiş, bunun için hadislerin müzâkeresine ehemmiyet vermişlerdi. Bu usûlde karşılıklı telkin, hatırlatma ve anlamada yardımlaşma olduğu için, öğrenimde, İslâm tarihinin müteakib asırlarında da ondan geniş bir şekilde istifade edilmiştir. Sahabe ve sonraki ilk müslümanlardan bu müzâkere usûlüne teşvik eden bir çok haber nakledilmiştir. Bunların bir kısmı bu bölümde zikredilmektedir [1261] Burada, öğrenimdeki ehemmiyetine rağmen, müzâkere yoluyla hadis almanın (semâ'u'l-müzâkere) hadis alimlerince pek makbul sayılmadığını da kaydetmeliyiz. Çünkü müzâkere esnasında, hadis rivayeti maksadı olmadığı düşünülerek gevşek davranılabilmekte ve söze, değişik şeyler karıştırılabilmektedir. Bunun için müzâkere esnasında alman hadislerin rivayetinde, değerlendirmenin ona göre yapılabilmesi için almış şeklinin belirtilmesi, yani "müzâkere esnasında rivayet etti" gibi bir ifadenin (edâ sığasının) kullanılması gerekli görülmüştür.[1262]

602. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el- Hudrî'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz.Çünkü hadis hadisi harekete getirir."[1263]
603. "Bize Ebû Ma'mer, Hüseyin'den, (O) Ebû Bişr'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hadisleri müzâkere ediniz. Çünkü hadis hadisi harekete getirir."[1264]
604. "Bize Ebû Ma'mer, Ebû Muâviye'den, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebû Bişr'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen); ve ibn Uleyye, el-Cureyri'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen); ve Ebû Seleme'den, -yani Ebû Nadradan-, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen, yukarıdaki sözü) haber verdiler. Bu (haber) hakkında bundan daha fazla söz vardır."[1265]

Açıklama

Burada Ebu Sa'îd el-Hudrî'nin sözünün üç ayrı senedi daha verilmiştir. Dârimî, Ebû Sa'îd'in bu sözünün başka senedleri olduğuna da işaret etmektedir.[1266]

605. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Arar'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Tâvûs bana (bir gün) demişti ki;"
"Haydi gidip insanlarla oturup (müzâkere yapalım)".[1267]
606. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. Abdillah el-Kummî rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Ebi'l-Muğire, Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:" "Şu hadisi müzâkere ediniz ki, sizden (kaçıp) kurtulmasın. Çünkü o, Kur'an gibi toplanmış, muhafaza altına alınmış değildir. Şüphe yok ki, şayet siz bu hadisi müzâkere etmezseniz, sizden (kaçıp) kurtulur. Sizden biri, "dün hadis rivayet etmiştim. Binaenaleyh bugün hadis rivayet etmeyeceğim" demesin. Aksine sen dün de rivayet et(miş ol), bu gün de rivayet et, yarın da rivayet et!"[1268]
607. "Bize Mâlik b. İsma'îl haber verip (dedi ki), bize Mendel b. Ali rivayet etti. (O dedi ki), bana Ca'fer b. Ebi'l-Muğire rivayet etti. (O dedi ki), bana Sa'îd b. Cübeyr rivayet edip dedi ki, İbn Abbâs şöyle demişti:"
"Hadisi tekrar edip zikrediniz. Zira siz onu zikretmezseniz, o (yok olur) gider. Hiç kimse rivayet etmiş olduğu bir hadis için; "onu bir defa rivayet ettim, (yeter)" demesin. Çünkü (aynı hadisi tekrar rivayet ederse), o hadisi (önceden) işitmiş olanın ilmi artar, işitmemiş olan da işitmiş olur."[1269]
608. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (O da) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan (naklen) haber verdi (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:"
"Müzâkere yapınız. Çünkü hadisi yaşatmak, onu müzâkere etmek(le olur)."[1270]
609. "Bize Kabîsa ve Muhammed b. Yûsuf haber verip dediler ki, bize Sufyân, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Alkame'den (naklen) rivayet etti (ki, Alkame) şöyle dedi:"
"Hadisi müzâkere ediniz. Çünkü onu zikretmek, (tekrar etmek), onun hayatıdır."[1271]
610. "Bize Muhammed b. Kudâme, Sufyân b. Uyeyne'den, (O da) Ziyâd b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi (ki, Ziyâd) şöyle dedi:"
"İbn Şihâb bedevilere hadis rivayet ederdi."[1272]

Açıklama

"Bedevî", şehirli olmayan (köylü), çölde yaşayan Arap demektir. Bedeviler; ekseriya ilimle, ilim ehliyle, kısacası medeniyetle pek alâkaları bulunmayan, kaba ve sert tabiatlı, sözden anlamaz insanlardı.[1273] İbn Şihâb, öyle anlaşılıyor ki, bildiği hadisleri tekrar ederek unutmamak için, onlara bile hadis rivayet ediyordu. İbn Şihâb'ın bu rivayetinde, onları iyi yolda eğitme, onlara dini anlatma ve hadisleri yayma gibi diğer gayeleri de olmuş olabilir.[1274]

611. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), Mu-hanını e d b. Fudayl, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini bildirdi:"
"İsmail b. Recâ1, mahalle mektebinin çocuklarını toplar, onlara hadis rivayet eder, bu suretle (hadisleri) ezberletmeye çalışırdı."[1275]
612. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Abdillah eş-Şakari'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hadîsini, onu arzu edene de, etmeyene de rivayet et. Çünkü o, (bu surette), yanında okumakta oduğun bir "imâm: Kur'an" gibi (iyi bellenmiş) olur."[1276]
613. "Bize Ebû Ma'mer ve Muhammed b. Sa'îd, Abdusselâm'dan, (O) Haccâc'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdiler (ki İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Bizden bir hadis işittiğiniz zaman, onu aranızda müzâkere ediniz."[1277]
614. "Bize Ebû Ma'mer, Hüseyin'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:)"
"Bize Yûnus haber verip dedi ki; biz el-Hasan'ın yanına giderdik. Yanından çıktığımızda da (O'ndan öğrendiklerimizi) aramızda müzâkere yapardık."[1278]
615. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O) Huneyn b. Ebî Hakîm'den, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi:"
"Sizden biri bir hadis rivayet etmek istediği zaman, onu üç defa tekrar etsin."[1279]
616. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Fudayl, Yezîd'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdurrahman) şöyle dedi:"
"Hadisi yaşatmak, onu müzâkere etmek(le olur)." Bunun üzerine Abdullah b. Şeddâd ona;
"'Allah sana merhamet etsin! Ölmüş olan nice hadisi göğsümde dirilttin!" dedi."[1280]
617. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Fudayl, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"El-Hâris b. Yezîd el-Uklî, İbn Şübrüme el-Ka'kâ' b. Yezîd ve Mu-ğire, yatsı namazını kıldıkları zaman fıkıh (müzâkeresine) otururlardı da aralarını, başkası değil, sadece sabah ezam ayırırdı."[1281]
618. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), Şerîk'in, Leys'ten, (O'nun da) Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'den (naklen) şöyle anlattığını işittim: (Leys) onların (yani Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'in) ikisinden naklen;"
"(Yatsı namazından sonra) fıkıh hakkında sohbet etmekte hiçbir mahzur olmadığını söyledi."[1282]

Açıklama

Müslümanın günlük vaktini en büyük ölçüde namaz düzenler. Onun günü namazla başlar, belli periyodlar halinde namazla bölünerek devanı eder ve namazla biter. Böylece müslümanın günü belli bir düzen ve plân dahilinde seyreder. Bunun sürekliliğini sağlamak için, günün son farz namazı olan yatsı namazından sonra dinen uygun ve faydalı görülen bir işin olması durumu harici, uyku istirahatine geçilmelidir. Ta ki bedenin dinlenmesi sağlansın ve mümkün olursa gecenin belli bir vaktinde kalkılıp nafile namaz vb. ibadetlerle gece ihya edilebilsin, veya vaktinde sabah namazına kalkılarak yeni güne namazla yeniden başlanılsın. Bu durumdan dolayı müslüman için yatsı namazından sonra söze dalıp uyanık kalmak yasaklanmıştır.
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, genel olarak yatsı namazından önce uyumadığı gibi, ondan sonra da gece sohbeti yapmaz[1283] ve bunları kerih görürdü.[1284] Fakat Hz. Peygamber'in; ümmetin işlerini görüşmek[1285] bazı açıklamalarda bulunmak[1286] gibi sebeplerle, yatsı namazından sonra hemen uyumadığını belirten rivayetler de vardır. Hz. Peygamber'in bu tatbikatından hareketle, yatsı namazından sonra sadece ilmî çalışma ve ibâdet gibi dinen uygun ve faydalı görülen işler için uyanık kalınabileceği söylenmiştir. Netice olarak; bize emanet olan vücûdun sağlığını korumak, meşru işlerle meşgul olmak ve sabah namazını zamanında kılmak esasları dahilinde, gecelerin uzunluğu ve kısalığı da göz önüne alınarak, gecenin ferdi düzenlemesi yapılabilir.[1287]

619. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Abdüsselâm, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"(Yatsı namazından sonra) fıkıh hakkında sohbet etmekte hiçbir mahzur yoktur."[1288]
620. "Bize Muhammed b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Hafs, İbn Cüreyc'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs şöyle demişti:"
"Gece bir saat ilim okuma, onu (nafile ibâdetlerle) ihya etmekten daha hayırlıdır."[1289]
621. "Bize Ebû Ma'mer ve Muhammed b. İsa, Hüseyin'den haber verdiler (ki, O şöyle demiş:) Bize Haccâc, Atâ'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"Biz Câbir b. Abdillah'ın yanına giderdik. Yanından çıktığımızda da (O'ndan öğrendiklerimizi aramızda) müzâkere yapardık, (Bu müzâkerelerde görürdük ki), Ebu'z-Zübeyr, O'nun hadisini en iyi ezberleyenimiz idi."[1290]
622. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip dedi ki, el-Leys b. Sa'd'i, şöyle derken işittim:"
"İbn Şihâb, bir gece yatsıdan sonra, abdestli olarak oturmuş, bir hadis müzâkere etmişti." (El-Leys) dedi ki;
"O, sabah oluncaya kadar bu şekilde oturmaya devam etti." Mervân dedi ki,
"(sabah olunca da tekrar) hadis müzâkere etmeye başlamış."[1291]
623. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize İbn İdrîs, Muhammed b. İshak'tan, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
"Ubeydullah b. Abdillah'a (bir şey) sorduğum zaman, sanki O'nunla bir deniz yarardım."[1292]
624. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Cerir, Osman b. Abdillah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: El-Hârisu'i-Uklî ile talebe-arkadaşları gece beraberce oturur, fıkıh müzâkere ederlerdi."[1293]
625. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû İsrail, Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti. (Es-Sâ'ib de) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:" "Hadisleri müzakere ediniz. Çünkü onların hayatı, müzâkereleri (ile mümkündür)."[1294]
626. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, Avn'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Bir gün) Abdullah talebe-arkadaşlarına, yanına geldiklerinde demişti ki;"
"Beraber oturup (müzâkere yapıyor musunuz?)" Onlar;
"Bunu hiç terk etmiyoruz" demişlerdi. (Abdullah, devamla) demişti ki;
"Peki, birbirinizi ziyaret ediyor musunuz?"
"Evet, ya Ebâ Abdirrahman" demişlerdi,
"Bizden bir adam (din) kardeşini kaybeder de onu bulmak için (peşinden), Kûfe'nin en uzak yerine kadar gider. Sonunda onunla karşılaşır." (Bunun üzerine Abdullah);
"öyleyse siz bunu yaptığınız sürece hayırda devam edersiniz", demişti.[1295]
627. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize el-Velîd, el-Evzâ'î'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
"İlmin felâketi unutmak ve müzâkereyi terketmektir."[1296]
628. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebû Umeys, el-Kâsım'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Abdullah dedi ki;"
"Hadisin felâketi, unutmakdır."[1297]
629. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Tarık'tan, (O da) Hakîm b. Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Hakîm) şöyle dedi: Abdullah demişti ki:"
"Şüphe yok ki, her şeyin bir felâketi vardır. İlmin felâketi de unutmakdır."
630. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"İlmin felaketi unutmak, zayi edilmesi de onu ehli olmayana rivayet etmendir."[1298]
631. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (O dedi ki), bize Ebû Hamza et-Temmâr, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"İlmin musibeti, unutmaktır."[1299]
632. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Kehmes, İbn Bureyde'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Hz. Ali demişti ki:"
"Şu hadisleri müzâkere ediniz. Birbirinizi de ziyaret ediniz. Çünkü siz (böyle) yapmazsanız, onlar yok olup gider."[1300]
633. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem haber verip dedi ki, ben Sufyân'ı, şöyle derken işittim: Ez-Zührî şöyle demişti:" "İlimden (bir şeyler) elde ettiğimi sanıyordum. Sonra Ubeydullah (b. Abdülah b. Mes'ûd) ile oturup (müzakere yaptım) da (gördüm ki) ben, sanki vadilerden bir vadide imişim!"[1301]

52. Fakîhlerin İhtilâfı

634. "Bize Yezîd b. Harun, Hammâd b. Seleme'den, (O da) Humeyd'den (naklen) haber verdi (ki, Humeyd) şöyle dedi:"
Ömer b. Abdilaziz'e;
"İnsanları tek şey üzerinde toplasan!" denmişti de O şöyle karşılık vermişti:
"Onların ihtilâf etmemeleri beni sevindirmez!" (Humeyd) dedi ki:
"O, sonra, her tarafa -veya merkezlere- her topluluğun, fakihlerinin üzerinde ittifak ettikleri şeyle hüküm vermesi için mektuplar yazdı."[1302]

Açıklama

"İhtilâf, "ayrılık, uyuşmama, anlaşmama" demektir. Bunun zıddı,"ittifak: uyuşma"dır. Şurası muhakkaktır ki, her meşru konudaki ittifak, ihtilâftan daha iyi, daha hayırlıdır. Bununla beraber, insanın olduğu yerde, onun değerlendirmeleriyle alâkalı hususlarda bütün insanlara şâmil olacak bir ittifakın meydana gelmesi, insanın yapısı gereği, mümkün değildir. Bundan dolayı insan kaynaklı şeylerde, yani beşeri yoruma tâbi meselelerde tabiî olarak ihtilâflar görülecektir. Dârimî de, "Fakîhlerin İhtilâfı" başlığıyla bu mânâya işaret etmiş olmalıdır. Çünkü "fakîh"(=muctehid alim, Şer'î hükümleri muayyen delillerinden çıkaran kimse), en geniş mânâda Kur'an ve hadis metinlerini, Şer'î delilleri yorumlayan, açıklayan insandır. İşte, işe beşerî yorum ve açıklama girince de ihtilaflar olacaktır. Fakîhlerin bu ihtilâfları, onlara başvuracak olan halk için, dini uygulamada genişlik ve kolaylık sağlayacak, bu bakımdan da bu ihtilaflar müslümanlar için rahmet olacakdır. Vahiy kaynaklı veya destekli meselelerde, asılları i'tibarıyle ihtilâfa düşmek ise dalâlettir. Onlar, yorumları bir tarafa, oldukları gibi kabul edilirler. İhtilâfı kınayan âyet ve hadisleri bu mânâda anlıyoruz. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın."*[1303] *"Kendilerine açık deliller geldikten sonra, ayrılığa düşüp ihtilâf edenler gibi olmayın, işte onlar, (evet) onlar için (Kıyamet günü) büyük bir azâb vardır. "*[1304] Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadisi ise şöyledir: *"İhtiâf etmeyiniz. Çünkü sizden öncekiler ihtilâf etmişlerdi de, helak olmuşlardı. "*[1305]
Tarihî vakıa da söylenen hususları te'yîd edecek mâhiyettedir: Hz. Peygamber, vermiş olduğu bir emri değişik şekilde yorumlayıp tatbik eden Sahâbîlerini kınamamıştı.[1306] Sahabe ve sonrası dönemlerdeki fakîhlerin ihtilâfları ise herkesin malûmudur.[1307] Bu bölümde, konuyla ilgili bazı haberler zikredilmektedir.[1308]

635. "Bize Yezîd, el-Mes'ûdî'den, (O da) Avn b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi (ki, Avn) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabının ihtilâf etmemiş olmalarını arzu etmem. Çünkü onlar bir şey üzerinde ittifak etmiş olsalar, sonra da bir adam bunu terketseydi, Sünnet'i terk etmiş olurdu. Şayet ihtilâf etmiş olsalardı da bir adam (onlardan) birinin görüşünü kabul etseydi, Sünnet'i kabul etmiş, (Sünnet'e uymuş) olurdu."[1309]
636. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hasan, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Tâvûs) şöyle dedi:"
"Ibn Abbâs bazan bir görüş beyân eder, sonra onu terk ederdi."[1310]
637. "Bize el-Haccâc İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b.Urve, Urve'den, (O da)

Mervân Ibnu'l-Hakem'den (naklen) haber verdi (ki, Mervân) şöyle dedi:"
"Hz. Osman b. Affân bana dedi ki, Hz. Ömer bana şöyle demişti:
"Şüphe yok ki, ben dede(nin mirastaki payı) hakkında bir görüşe vardım. Şayet siz ona uymayı uygun görürseniz, ona uyunuz." Hz. Osman şöyle karşılık verdi:
"Eğer biz senin görüşüne uyarsak, şüphesiz o doğrudur. Eğer senden önceki Üstad'ın (yani Hz. Ebû Bekr'in) görüşüne uyarsak, O ne güzel görüşlü biri idi!" (Humeyd) dedi ki:
"Hz. Ebû Bekr ona (yani dedeye, mirasta) baba (hükmü) verirdi."[1311]

53. Arz Hakkında

638. "Bize İbrahim İbnu'l-Munzîr el-Hızâmî haber verip (dedi ki), bize Mervân b. Muâviye rivayet edip (dedi ki), bize Asım el-Ahvel rivayet edip dedi ki;"
"eş'Şa'bî'ye, fıkıh (ahkâm) hadislerini "arz" ettim, (okudum). O da onları (rivayet etmem için) bana izin verdi."[1312]

Açıklama

"Arz"ın sözlük mânâsı "izhar etmek, göstermek, ortaya koymak, sunmak'tır. Hadis Usûlü ıstılahı olarak ise; talebenin, bir hocanın rivayet hakkına sahip olduğu hadis veya hadislerini önceden yazdıktan veya ezberledikten sonra, gelip bu hocaya okuması mânâsına kullanılmıştır. Bir talebenin, aynı şekilde hocasına hadislerini okumakta olan başka bir talebeyi dinlemesi de "arz" adını alır. Buna "kıra'at aleş-şeyh", "kırâ'at" ve "arzu'l-kırâ'at" da denilmiştir.[1313] Bu usûlle, hocanın huzurunda onun hadislerini okuyan talebe ve -varsa-okunanları dinleyen diğer talebeler, sözkonusu hadisleri hocadan, onun ağzından duymuş gibi almış, öğrenmiş olurlar. Binaenaleyh "arz", hocadan hadis alma, (öğrenme=tahammulu'l-hadis) usûllerinden biridir. Bu usûlün tarihi, Asr-ı Saâdet'e kadar uzanır. Şöyle ki, Buhârî'nin kaydettiği bir habere göre.[1314] Dımâm b. Salebe isimli bir Sahâbi, önceden öğrenmiş olduğu bazı İslâmî esasları, gelip Hz. Peygamber'e, soru şeklinde tekrar etmiş. Hz. Peygamber onu, bu esnada sadece "evet" sözleriyle tasdîk etmiş. Dımâm b. Sa'lebe, konuşmasının sonunda, zikretmiş olduğu İslâmi esasları kendi kabilesine anlatacağını da Hz. Peygamber'e söylemiş. Böylece O, onları Hz. Peygamber'den öğrenmiş oldu. Kabilesinin yanına gittiğinde de onları kabilesindekilere nakletmiş. Onlar da bunları kabul etmişler. Dımâm b. Sa'lebe'nin burada yaptığı, "arz"dan başka bir şey değildir. Bu hadis, "arz"ın mu'teber, meşru' bir hadis öğrenme usûlü olduğuna delil getirilmektedir. [1315] Birkaç kişi hariç, bütün İslâm alimleri de bu usûlle hadis alıp nakletmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.[1316]

639. "Bize İbrahim Îbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki, Amr b. Dinar'a;"
"Câbir b. Abdillah'ı, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, mescide (elinde) oklarla uğrayan bir adama; "Onların temrenlerini, (demir uçlarını) tut!" buyurdu" derken işittin mi?" dedim.
"Evet" dedi.[1317]

Açıklama

Bu haberde bir "arz" usûlü örneği görülmektedir. Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'a gelerek, önceden öğrenmiş ve O'nun rivayet hakkı na sahip olduğu bir hadisi O'na "arz" etmiş, (okumuş), Amr ise O'nu tasdîk etmiştir. Bundan sonra Sufyân; "Amr b. Dinar bana kırâ'at (arz) yoluyla şöyle rivayet etti veya şöyle haber verdi" gibi bir ifade (edâ sîgası) kullanarak, mezkûr hadisi başkasına nakledebilecektir.[1318]

640. "Bize İbrahim İbnu'l-Münzir haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip dedi ki, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'a,"
"Babanı, (halası) Hz. Âişe'den, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-oruçlu iken onu öperdi" diye rivayet ederken işittin mi?" dedim.
"Evet" dedi."[1319]
641. "Bize el-Hasan b. Alime d haber verip (dedi ki), bize Miskin b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki:"
"Mansûr bana bir hadis yazıp (göndermişti). Sonra kendisiyle karşılaştım ve "onu senden rivayet edeyim mi?" dedim. Şöyle cevap verdi:
"Sana yazıp (gönderdiğim) zaman, sana rivayet ettim demek değil mi? (Tabiî, rivayet edebilirsin!)" (Şu'be) dedi ki:
"(Bunu) Eyyub es-Sahtiyânî'ye de sordum. O da bunun aynısını söyledi."[1320]

Açıklama

Bu haberde hadis alma, hadis, öğrenme usûllerinden biri olan "kitabet" sözkonusu edilmektedir. "Mükâtebe (=yazışma)" da denilen bu usûlde hoca, rivayet hakkına sahip olduğu hadis veya hadisleri ya bizzat kendi eliyle yazar, veya güvenilir olması gereken birine yazdırır ve talebeye gönderir. Bu suretle talebe de onların rivayet hakkına sahip olmuş olur. Bu usûlün ilk örneklerini Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- tatbikatında buluyoruz: Hz. Peygamber, muhtelif yerlerde görev yapmakta olan memurlarına birçok mektup yazdırıp göndermiş, onlar da bu mektupların gereği ile amel etmişler.[1321] Müteakip dönemlerde bu usûl, hadis öğrenim ve öğretiminde çokça kullanılmıştır.[1322]

642. "Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, Ma'mer'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) haber verdi (ki, Ma'mer) şöyle dedi:"
"Ona (yani ez-Zührî'ye) bir kitab "arz" ettim ve "onu senden rivayet edeyim mi?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Onu sana benden başka kim rivayet etti ki?"[1323]

Açıklama

"Arz"ın, "arzu'l-kırâ'at" ve "arzu'l-munâvele" diye iki çeşidinin olduğu daha önce zikredilmişti.[1324] Burada arzu'l-kırâ'at düşünülebilir. Bu durumda metindeki "bir kitab "arz" ettim" cümlesi, "bir kitab okudum," mânâsına gelir. Ancak burada büyük bir ihtimalle arzu'1-münâvele söz konusudur. Arzu'l-münâvele (=elden verme arzı) ise, talebenin; hocasının, önceden elde etmiş olduğu "asıl" hadis kitabını veya onun kopye edilmiş bir nüshasını (fer'ini) hocaya vermesi, hocanın da bunu incelemesinden sonra talebeye iade etmesi şeklinde cereyan eden bir hadis alma usûlüdür. Hoca kitabı iade ederken, "Bu, benim rivayet hakkına sahip olduğum bir kitaptır. Onu benden rivayet edebilirsin" gibi rivayet izni ihtiva eden bir ifade veya sadece, "bu, benim rivayet hakkına sahip olduğum bir kitaptır" gibi bir ifade kullanabilir. Her iki halde de, bazı farklı görüşleri olmakla beraber, talebe o kitaptaki hadislerin rivayet hakkına sahip olur, onları başkasına rivayet edebilir.[1325]

643. "Bize İbrahim İbnu'l-Münzir el-Hızâmi haber veip (dedi ki), bize, Müzenîlerin dostu (veya âzâdlısı) Dâvûd b. Atâ' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Kitabı "arz" etmekle (hocanın okuyarak hadis rivayet etmesi, (yani semâ' usûlü) birdir."[1326]

Açıklama

Burada iki mühim hadis alma usûlünün mukayesesi yapıhnakta-dır. Bunlardan biri arzu'l-münâvele, diğeri ise semâ'dır. Semâ', hocanın, rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri kitabından veya hafızasından bizzat okumasını, talebenin de dinlemesini veya kitabından takip etmesini ifade eder ve umûmen hadis alma usûllerinin en üstünü kabul edilir. Bununla beraber semâ' ile arzu'l-münâvele'yi -bu arada aynı hükümde olan arzu'l-kırâ'at'ı- bir sayan alimler de vardır. Hâkim Nisâbûri, bunların uzun bir listesini verir. [1327] Bu görüşte olan alimler arasında İbn Şihâb ez-Zührî, Hişâm b. Urve, eş-Şa'bî, İmâm Mâlik ve Buhâri gibi birçok meşhur isim vardır. Ancak Suyûti, bu görüşte olan alimlerin, iki usûlün, derece bakımından bir olduklarını değil, kabul edilmelerinin aynı derecede sahih olduğunu söylemek istedikleri kanaatinde olduğunu açıklamaktadır.[1328] Üçüncü bir görüşe göre ise arz, semâ'dan üstündür. Ebû Hanife, İbn Cureyc, Sufyân es-Sevrî ve Şu'be İbnu'l-Haccâc gibi birçok alimin de bu görüşte olduğu nakledilmektedir.[1329] Bu farklı görüşlerin sebebi; talebe ve hocanın, bu iki hadis alma usûlünden

hangisinde daha dikkatli davranabilecekleri, yapılacak bir hatada hangisinde birbirini daha kolay tashih edebilecekleri gibi hususlarda sahip olunan, şahsi tecrübelere de dayalı farklı kanaatlerdir. Belirtilen bu kanaatlerin altında ise, asıl, hadislerin en sağlıklı bir şekilde sonraki nesillere intikalini sağlamak gaye ve arzusu yatmaktadır.[1330]

644. "Bize İbrahim İbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize Dâvûd b. Atâ', Ca'fer b. Muhammed'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, babası Muhammed) şöyle dedi:"
"Kitabı "arz" etmekle, (hocanın okuyarak) hadis rivayet etmesi birdir."[1331]
645. "Bize İbrahim İbnu'l-Munzir haber verip (dedi ki), bize Dâvûd b. Atâ1 rivayet edip dedi ki,"
"Zeyd b- Eşlem, kitabı "arz" etmekle (hocanın bizzat okuyarak hadis rivayet etmesinin bir olduğu görüşündeydi. İbn Ebî Zi'b de bu görüşteydi."[1332]
646. "Bize İbrahim haber verip (dedi ki), bize Mutarrif, Mâlik b. Enes'ten rivayet etti,"
"O (yani Mâlik) "arz'la (hocanın bizzat okuyarak) hadis rivayet etmesinin bir olduğu görüşündeydi."[1333]

54. Adam Bir Şeyle Fetva Veriyor, Sonra Kerdisine Hz. Peygamberden -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- (Bir Hadis) Ulaşıyor. Bunun Üzerine Hz. Peygamberin -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Hükmüne Dönüyor.

647. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim; "(İmama uyan tek kimse) onun solunda durur" derdi. Sonra ben ona:
"Sumeylez-Zeyyât'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettim ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onu sağında durdurmuştu. O da hemen (eski görüşünden vazgeçip) bunu kabul etti."[1334]
648. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Hârûn İbnu'l-Muğire, Anbese b. Sa'îd'den, (O) Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'den, (O) Akkar İbnu'l-Muğire b. Şu'be'den, (O da) babası el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğîre) şöyle dedi:"
"Hz. Ömer halka;
"Sizden biri cenin hakkında Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir hüküm) işitti mi?" diye sordu. Bunun üzerine el-Muğire b. Şu'be kalktı ve;
"O, onun hakkında, bir erkek köle veya bir câriye (verilmesini) hükmetmişti" dedi. O yine halka sordu. Bu sefer lehine hüküm verilmiş olan kimse kalktı ve; "Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ondan dolayı lehime bir erkek köle veya bir câriye hükmetmişti" dedi. O tekrar halka sordu. Bu sefer de aleyhine hüküm verilmiş olan kimse kalktı ve;
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- aleyhime bir "ğurre" yani bir erkek köle veya bir câriye hükmetmişti" dedi. (Aleyhine hüküm verilmiş olan bu zat sözüne devamla dedi ki, o zaman) ben de; "Onun için; yani ne yemiş, ne içmiş, ne ses çıkarmış, ne konuşmuş olmayan bir şey için aleyhime hüküm mü veriyorsun? Şayet onu heder eder, (onan için bana köle verme cezası vermezsen), işte heder edilmeye en müstahak olan odur," demiştim. Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ona, yanındaki bir şeyle işaret etmiş ve *"(kahinler gibi) şiir mi (söylüyorsun?)"* buyurmuştu. Bu (haberler) üzerine Hz. Ömer şöyle dedi:
"Hz. Peygamber "in -sallallahu aleyhi ve sellem- vermiş olduğu hükümden bana ulaşan (bu) şeyler olmasaydı, ona iki diyet (yani cenîn diyeti ile büyük maktulün diyeti) arasında bir diyet hükmü verecekdim."[1335]

Açıklama

"Diyet", insanın canı veya bedenine yönelik bir suç sebebiyle bu suça maruz kalan kimseye veya varislerine verilmesi gereken maldır. Bu malın cins ve miktarı suçun çeşidine ve yapılış şekline göre değişmektedir. İlerde bu kitabın 'Diyât' adındaki 15. bölümünde (bkz. 2356. hadis ve devamı) bu konudaki hadisler yer alacaktır.[1336]

649. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), Sellâm, Ey-yûb'dan, O'nun şöyle dediğini anlatırdı:" "Öğretmeninin hatasını bilmek istediğin zaman, ondan başkasıyla oturup (müzâkere yap!)"[1337]
650. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb rivayet edip dedi ki;"
"Mekke'de, (hanımının bulunduğu yerden uzakta) ölen adamın (hanımının iddet durumunu) müzakere ettik de ben, el-Hasan, Katâde ve taraftarlarımızın görüşünden dolayı, (hanımının) iddeti, (ölüm) haberi kendisine geldiği günden (başlar)" dedim. (Eyyûb) dedi ki:
daha sonra Talk b. Habîb el-Anezî bana rastladı ve şöyle dedi:
"Sen, şerefli, kıymetli birisin. Ve sen yine çabuk dikkat çeken bir belde ahalisindensin.[1338] Doğrusu ben senin hakkında emin değilim. Sen burada bu belde ahalisinin görüşünün aksine bir görüş söyledin. Ben de ondan (yani bu belde ahalisinin görüşünden) başkasına inanmıyorum!"
Bunun üzerine ben;
"Bu konuda ihtilâf var mı?" dedim. (Talk);
"Evet, dedi, (hanımın) iddeti (kocasının) öldüğü günden (başlar)". Sonra ben Sa'îd b. Cübeyr'e rastladım ve (bunu) O'na sordum. O da;
"(Hanımın) iddeti, (kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Mücâhid'e sordum, O da;
"(Hanımın) iddeti, (kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Atâ' b. Ebî Rebâh'a sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Ebû Kılâbe'ye sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi. Muhammed b. Sirin'e sordum, O da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dedi.
(Eyyûb) dedi ki, bana Nâfi1 rivayet etti ki; İbn Ömer -radıyallahu anh-,
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş. İkrime'yi de;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" derken işitmiştim. (Eyyûb) dedi ki, Câbir b. Zeyd de;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş. (Eyyûb) dedi ki, İbn Abbâs da;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" demiş.
Hammâd dedi ki; Leys'i, el-Hakem'den, Abdullah b. Mes'ûd'un;
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" dediğini rivayet ederken işittim. (Hammâd) dedi ki; Hz. Ali ise,
"(Kadına kocasının ölüm) haberi geldiği günden (başlar)" demiş.
Abdullah b. Abdirrahman (ed-Dârimi) dedi ki, ben,
"(Kocasının) öldüğü günden (başlar)" görüşündeyim."[1339]

Açıklama

Bu haberde sözkonusu edilen mesele şudur: Koca, karısından uzak bir yerde öldüğünde, karısının beklemek zorunda olduğu iddet, (yeni bir evlilik yapabilmesi için bekleme) müddeti ne zaman başlar? Kocasının fiilen öldüğü günden mi, yoksa kadına, kocasının ölüm haberinin ulaştığı günden mi? Yukarıda görüldüğü gibi, alimlerin bu konuda değişik görüşleri vardır. Hanefi mezhebine göre kadının iddeti, kocasının öldüğü günden itibaren başlar. Kadının, kocasının ölümünden haberi olmasa da bu böyledir. Çünkü iddet, belli bir müddettir. Bunun geçmesinden, kadının haberdâr olması şart değildir.[1340] Kocası ölen bir kadının iddet müddeti ise; hamile ise çocuğunu -birden fazla ise son çocuğunu- doğuruncaya kadardır, hamile değilse dört ay on gündür.[1341]

55. Adam Bir Şeyle Fetva Verebilir, Sonra Onu Değiştirebilir

651. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbnu'1-Mübârek, Ma'merden, (O) Simâk İbnu'l-Fadl'dan, (O) Vehb b. Münebbih'ten, (O da) el-Hakem b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hakem) şöyle dedi:"
"Muşerreke" hakkında Hz. Ömer'e gelip (hükmünü sormuştuk), O da (mirastan ona) pay vermemişti. Sonra ertesi yıl (tekrar) O'na gelip (onun hükmünü sorduk). Bu sefer (ona mirastan) pay verdi. Bunun üzerine O'na, "(niçin böyle yaptın?)" dedik. Şöyle cevap verdi:
"O, (o zaman) vermiş olduğumuz hükme göre idi. Bu da (şimdi) verdiğimiz hükme göredir."[1342]

Açıklama

Sorulan bir meselenin Şer'î hükmünü ("fetva"sini), müctehid alim, bütün ilmî gücünü ve dikkatini kullanarak, dinen makbul sayılan delillerden çıkarıp açıklar. Müctehid alim, hükmü açıklarken örf ve âdeti, içtimaî durumu, toplum menfaatini, soranın durumunu ve benzeri hususları bir bütün içinde göz önünde bulundurmak durumundadır.[1343] İşte gerek aslî delilleri, gerekse fer'î delillerle zikredilen hususları değerlendirmede meydana gelen değişikliklerden dolayı, bir müctehid, zamanla görüş değiştirebilmektedir. Yukarıdaki haberde böyle bir durum söz konusudur. İslâm hukuk tarihinde bunun pekçok örneğini bulmak mümkündür. Bilhassa İmâm Şafı'î'nin "eski" ve "yeni" görüşü şeklinde, bir konudaki değişik ictihadları meşhurdur. İctihad değiştirme ile ilgili bu vakıa, Mecelle'de "Ezrnânın teğayyuru ile ahkâmın teğayyuru inkâr olunamaz" maddesiyle (39. madde) tesbit edilmiştir.[1344]

56. İlmi Üstün Tutma Hakkında

652. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ravh rivayet edip (dedi ki), bize Haccâc el-Esved rivayet edip dedi ki, İbn Münebbih şöyle dedi:"
"İlim sahipleri ilimlerini, eskiden, dünya ehline karşı sakımrlardı. Bunun sonucu dünya ehli, ilimlerine rağbet eder ve onlara dünyalıklarını, kendi istekleriyle verirlerdi. İlim sahipleri bugün ise, ilimlerini dünya ehline saçmışlardır. Bu yüzden dünya ehli onların ilimlerine karşı isteksiz olmuş ve dünyalıklarım onlardan sakınmışlardır."[1345]
653. "Bize Ya'kûb b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ömer İbni'l-Kümeyt rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Vehb el-Hemdânî rivayet edip (dedi ki), bize ed-Dahhâk b. Musa rivayet edip dedi ki:"
"Süleyman b. Abdilmelik, Mekke'ye giderken Medine'ye uğramış ve orada günlerce kalmıştı. Bir ara; "Medine'de Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabından birine kavuşmuş olan bir kimse var mı?" dedi. (Yanındakiler) O'na;
"Ebû Hâzim (isimli biri var)" dediler. Bunun üzerine O'na haber saldı. Huzuruna girince O'na;
"Ebû Hâzim! Nedir bu eziyet?" dedi. Ebû Hâzim;
"Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Benden ne eziyet gördün?" dedi. (Halife Süleyman);
"Medinelilerin ileri gelenleri yanıma geldi, sen gelmedin!" karşılığını verdi. (Ebû Hâzini);
"Ya Emire'l-Mü'minin, dedi, (doğru) olmayan bir şeyi söylemenden seni Allah'a sığındırırım! Bu günden önce ne sen beni tanımıştın, ne de ben seni görmüştüm." (Râvi ed-Dahhâk) dedi ki, bunun üzerine Süleyman, Muhammed b. Şihâb ez-Zühri'ye dönüp;
"İhtiyar doğru söyledi, ben hata ettim" dedi. Süleyman (sonra);
"Ebû Hâzim! Bize ne oluyor da ölümden hoşlanmıyoruz?" diye sordu. (Ebû Hâzim) şöyle cevap verdi:
"Çünkü siz Âhireti harab ettiniz, dünyayı ma'mûr hale getirdiniz. Bu yüzden ma'mûr yerden harab edilmiş yere gitmekten hoşlanmıyorsunuz." (Süleyman);
"Doğru söyledin, Ebû Hazim! Peki yarın (Kıyamet gününde) Allah'a gidiş nasıl olacak?" dedi. (Ebû Hâzim); "İyilik eden, ailesinin yanma gelen gurbetçi gibi. Kötülük yapan ise, efendisinin yanına gelen kaçak köle gibi!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleyman ağladı ve
"Keşke Allah katında ne olacağımızı bilsem!" dedi. (Ebû Hâzim) dedi ki;
"Amelini Allah'ın Kitab'ıyla karşılaştır, (öğrenirsin!)" (Süleyman sonra);
"(Kıyamette) nasıl bir yer bulacağım?" diye sordu. (Ebû Hâzim);
"İyiler hiç şüphesiz Na'rnı (Cennetin)de, kötüler ise muhakkak alevli ateştedirler"[1346] dedi. Süleyman;
"Peki, dedi. Allah'ın rahmeti nerede, Ebû Hâzim?" Ebû Hâzim;
"Allah'ın rahmeti iyilik edenlere yakındır"[1347] karşılığını verdi. Süleyman O'na dedi ki;
"Ebû Hâzim! Peki, Allah'ın hangi kulları daha üstündür?"
"Şahsiyet ve akıl sahipleri!" dedi. Süleyman O'na;
"Peki amellerin hangisi daha faziletlidir?" dedi. Ebû Hâzim;
"Haramlardan uzak durmakla beraber farzları yerine getirmek!" dedi. Süleyman;
"PKeki hangi duaya daha çok icabet edilir?" dedi. Ebû Hâzim;
"Kendisine iyilik yapılan kimsenin, iyilik yapana duasına!" karşılığını verdi. (Süleyman) dedi ki;
"Peki hangi sadaka daha faziletlidir?" (Ebû Hâzim);
"Başa kakmadan, eziyet etmeden muhtaç dilenciye (verilen) ve (malı) az olan kimsenin verebildiği!"[1348] dedi. (Süleyman);
"Peki, hangi söz daha doğrudur?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Kendisinden korktuğun veya (bir şey) umduğun kimsenin yanında (söyleyeceğin) hak söz!" dedi. (Süleyman); "Peki, müminlerin hangisi daha akıllıdır?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Allah'a itaatle amel eden ve insanlara bu yolu gösteren adam!" dedi. (Süleyman),
"Peki, müminlerin hangisi daha ahmaktır?" dedi. (Ebû Hâzim);
"Zalim olduğu halde (din) kardeşinin arzusuna uyan ve bu suretle, başkasının dünyalığına mukabil ahiretini satan kimse!" dedi. Süleyman O'na;
"Doğru söyledin, dedi, peki, bizim içinde bulunduğumuz durum hakkında ne dersin?" (Ebû Hâzim);
"Ya Emire'l-Mü'minin! Beni (bu soruya cevap vermekten) bağışlar mısın?" dedi. Süleyman O'na;
"Hayır! Lâkin (bu) bana vereceğin bir nasihat (olacak)" dedi. (Ebû Hâzim, bunun üzerine) şöyle dedi:
"Ya Emire'l-Mü'minin! Senin ataların halkı kılıçla bastırıp bu hükümdarlığı müslümanlardan, istişare yapmaksızın, razılıkları olmaksızın, zorla aldılar. Hatta onlardan pek çok kimseyi öldürdüler ve (bu öldürülen müslümanlar), o (öldürme ile ahirete göçtüler. (Öbür âlemde) onların söylediği ve onlara söylenilen şeyleri bir bilsen!" Bunun üzerine orada oturanlardan bir adam;
"Söylediğin şey ne kötü, Ebû Hâzim!"" dedi. Ebû Hâzim (buna) şöyle karşılık verdi:
"Yalan söyledin! Şüphe yok ki Allah, alimlerden;
"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, gizlemeyecekler! "[1349] diye söz almıştır." Süleyman O'na;
"Peki biz (durumumuzu) nasıl düzeltebiliriz?" diye sordu. Ebû Hâzim;
"Öğünmeyi, lafçılığı bırakır, vakarlı ve şahsiyetli olur, (devlet yardımlarını) eşit bir şekilde dağıtırsınız" cevabını verdi. Süleyman O'na;
"Bunu nasıl yaparız?" dedi. Ebû Hâzim;
"Helâlinden alır, lâyık olanlarına verirsin!" dedi. Süleyman O'na;
"Ebû Hâzim, dedi, bize arkadaşlık eder misin? Bu suretle sen bizden istifade edersin, biz de senden istifade ederiz." Ebû Hâzim;
"Allah'a sığınırım!" dedi. Süleyman O'na;
"Niçin böyle (diyorsun?)" dedi. (Ebû Hâzim) şu karşılığı verdi:
"Size az bir şey meyletmekten, bu sebeple de Allah'ın bana hayatın da katmerli, ölümün de katmerli (acısını) tattırmasından korkarım." (O zaman) Süleyman O'na:
"Bize ihtiyaçlarını bildir" dedi. (Ebû Hâzim);
"Beni Cehennemden kurtarıp Cennete sokarsın, (işte ihtiyacım budur!)" dedi. Süleyman;
"Bu benim yapabileceğim bir şey değil" dedi; Ebû Hâzim;
"O halde sana onun dışında hiç ihtiyacım yok!" dedi. (Süleyman);
"Peki, bana hayır-duada bulun" dedi. Ebû Hâzim şöyle dedi:
"Allahım! Eğer Süleyman senin dostun ise, O'na dünya ve Ahiret iyiliğini kolaylaştır. Eğer düşmanın ise, onu perçeminden tut, sevip razı olacağın şeye (ilet)". Süleyman O'na;
"Bu kadar mı?" dedi. Ebû Hâzim;
"Ehlinden isen öz, (ama) çok söyledim. Ehlinden değilsen, kirişi olmayan yaydan (ok) atmam bana ne fayda verir?" cevabını verdi. Süleyman O'na;
"Bana tavsiyede bulun!" dedi. (Ebû Hâzim) şöyle dedi:
"Sana tavsiyede bulunacağım, (ama) sözü uzatmayacağım: Rabb'ini ta'zim et. Seni menettiği yerde görmesinden, emrettiği yerde

kaybetmesinden (bulmamasından) O'nu tenzih et!" (Ebû Hâzim, Süleyman'ın) yanından çıkınca (Süleyman) O'na yüz dinar gönderdi ve "bunu (Allah rızası için) harca, senin için yanımda bunun gibi çok var!" diye de yazdı. (Râvî ed-Dahhâk) dedi ki, (Ebû Hâzim) bunları O'na, şöyle bir mektupla geri çevirdi: "Ya Emire'l-Mü'minin! Senin benden isteğinin ciddi olmamasından veya benim (parayı) sana geri çevirişimin, (onun) önemsizliği sebebiyle olmasından, Allah korusun! Bunlara senin için razı olmuyorum, kendim için nasıl razı olurum?" (Ebû Hâzim mektubunun devamında) O'na şöyle yazdı:
"Hz.. Musa b. İmrân, Medyen suyuna varınca o (suyun) başında, (hayvanlarını sulayan çobanlar buldu. Onların gerisinde de (hayvanlarını, diğerlerine karışmaktan) alıkoyan iki kız buldu. Bunun üzerine onlara (bunun sebebini) sordu. Onlar da;
"Çobanlar suvarıp çekilmeden biz suvarmayız. Babamız ise büyük, (çok yaşlı) bir ihtiyardır" dediler. Hemen (Hz. Musa) onlarmkini (de) suvardı. Sonra gölgeye çekildi ve "Rabb'im, hakikaten ben senin bana indireceğin hayra muhtacım" dedi. Bunu (söylemesinin sebebi şuydu): O aç, güven içinde olmayan korkar bir halde idi. Yine de Rabb'inden istedi, insanlardan dilenmedi. Çobanlar da (O'nun sözünü, halini) anlamadılar, (ama) iki kız anladı. Onlar babalarının yanına dönünce olayı ve O'nun sözünü O'na anlattılar. Bunun üzerine babaları -ki O, Şu'ayb idi-;
"Bu, aç bir adam!" dedi ve (kızlarından) birine;
"Git de O'nu çağır!" diye emretti. (Kız) O'nun yanma gelince O'nu büyük sayıp yüzünü örttü ve
"Babam seni çağırıyor. Bizim için (hayvanlarımızı) suvarmanın ücretini verecek" dedi.[1350] (Kız); "bizim için (hayvanlarımızı) suvarmanın ücretini" andığı vakit (bu) Hz. Musa'ya zor geldi. (Ama) onu takip etmek zorundaydı da. Çünkü o, dağlar arasında aç ve yalnızdı. Neticede onun peşinden gittiğinde rüzgâr esti ve (kızın) elbiselerini arkasına çarpmaya ve bu suretle (elbiseleri), arkasının hatlarını ona belli etmeye başladı. (Kız) da kalçalı idi. Hz. Musa kâh yüzünü çevirmeye, kâh (gözlerini) yummaya başladı. Sonunda sabrı tükenince, kıza; "Ey Allah'ın kulu! Arkamda kal ve bana yolu; "şu (yoldan, şöyle..." diyerek) sözünle tarif et" diye seslendi. (Hz. Musa, sonunda) Şu'ayb'in huzuruna girince akşam yemeğinin hazırlanmış olduğunu gördü. Şu'ayb da O'na; "Genç! Otur, yemek ye!" dedi. Hz. Musa O'na;
"Allah'a sığınırım!" dedi. Şu'ayb de O'na;
"Niçin? Aç değil misin?" diye sordu.
"Evet, dedi, fakat bunun, o (kızların) için (hayvanlarını) suvarmamın bir karşılığı olmasından korkuyorum. Halbuki ben, dinimiz (gereği yaptığımız) hiçbir şeyi yer dolusu altına mukabil bile satmadığımız bir ev halkındanım." Bunun üzerine Şu'ayb O'na;
"Hayır, ey genç, (bu onun karşılığı değildir). Fakat bu, benim ve atalarımın âdetidir. Biz misafiri ağırlar, yemek yedirirz" dedi. O zaman Hz. Musa oturdu ve yedi. İşte bu yüz dinar da anlattığım şeylerin karşılığı ise leş, kan ve domuz eti, çaresizlik halinde bundan daha helâldir. Şayet beytu'l-mal'da (devlet hazinesinde)ki bir haktan dolayı ise, bu hususta benim benzerlerim var. Eğer aramızda eşitlik yaparsan ne âlâ! Aksi halde benim buna ihtiyacım yoktur!"[1351]

654. "Bize Ebû Osman el-Basrî, Abdülaziz b. Müslim el-Kesmeli'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bize Zeyd el-Ammî, bir fakîhten (naklen) haber verdi ki, o (yani fakîh) şöyle demiş:"
Ey ilim sahibi! İlminle amel et, malının fazlasını ver. Sözünün fazlasını ise, Rabb'inin katında sana fayda verecek olan hadis gibi bir şey sebebiyle (söylemen) hariç, (kendine) tut! Ey ilim sahibi! Şüphe yok ki, bilip de kendisiyle amel etmediğin şey, kendisiyle karşılaştığın zaman Rabb'inin katında senin delilini ve ma'zeretini bertaraf edecektir. Ey ilim sahibi! Allah'a itaatle ilgin sana emredilen şeyler, isyanla ilgili sana yasaklanan şeylerden seni alıkoymak içindir (veya "... isyanla ilgili sana yasaklanan şeylerden seni alıkoyacakdır.") Ey ilim sahibi! Asla, başkasının amelinde güçlü, kendi amelinde zayıf olma! Ey ilim sahibi! Başkasına ait olan şey, seni, kendine ait olan şeyden asla alıkoymasın. Ey ilim sahibi! Alimleri büyük bilip onlara saygı göster, onlara çok yaklaş, onlardan, (söyleyeceklerini) dinle ve onlarla münâkaşa etmeyi bırak. Ey ilim sahibi! Alimleri, ilimlerinden dolayı büyük bil. Cahilleri ise, cehaletlerinden dolayı küçük bil, (ama) onları uzaklaştırma, yaklaştır ve onlara öğret! Ey ilim sahibi! Bir mecliste, anlamadıkça hiçbir söz (hadis) nakletme. Hiç kimsenin sözüne de, sana söylediğini bilmedikçe cevap verme! Ey ilim sahibi! Allah'ın (affına güvenerek) aldanma, insanların (sözlerine güvenerek) de aldanma! Çünkü Allah'ın (affına güvenerek) gaflet içinde olmak, O'nun emrini terketmeye; insanların (sözlerine güvenerek) gaflet içinde olmak, onların arzularına uymaya (götürür). Allah'tan, O'nun seni kendinden (yani azabından) sakındırdığı gibi sakın. İnsanların fitnesinden de sakın. Ey ilim sahibi! Gerçek şu ki, günün ışığı, başkasıyla değil, ancak güneşle tam olur. Bunun gibi hikmet de, başkasıyla değil, sadece Allah'a itaatle kemâle erer. Ey ilim sahibi! Vakıa şu ki, ekin ancak su ve toprakla elverişli hale gelir. Bunun gibi iman da ancak ilim ve amelle elverişli hale gelir. Ey ilim sahibi! Her yolcu azıklamr. O, azığına ihtiyaç duyduğu zaman da azıklandığı şeyi (yanında) bulacaktır. Bunun gibi her amel yapan da, ahirette ameline muhtaç olduğu zaman, dünyada yaptığı ameli (yanında) bulacaktır. Ey ilim sahibi! Allah seni ibadetine karşı is-teklendirdiği zaman, bil ki O, sadece senin, O'nun katındaki değerini sana açıklamak istemiştir. Bu sebeple O'ndan başkasına geçme ki, sonra O'nun değer vermesi (halinden), küçümsemesi (haline) dönersin. Ey ilim sahibi! Şüphe yok ki, taş ve demir taşıman, sana, sözünü kabul etmeyeceklere (söz) anlatmandan daha kolay gelir. Sözünü kabul etmeyeceklere (söz) anlatan kimsenin durumu, Ölüye seslenen ve kabirdekilere sofra koyan kimsenin durumu gibidir.[1352]

57. Şam'lı Abbâd B. Abbâd El-Havvâs'ın Mektubu

655. "Bize Abdulmelik b. Süleyman Ebû Abdirrahman el-Antâki, Abbâd b. Abbâd el-Havvâs eş-Şâmi Ebû Utbe'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"İmdi; aklınızı kullanın, akıl nimettir. Zira nice akıl sahibi (insan) vardır ki, zararına olan şeylerde derinleşmekle muhtaç olduğu şeylerden istifade etmekten kalbini alıkoymuş ve neticede bu (muhtaç olduğu şeylerden) gafil hale gelmiştir. Araştırılması gerekmeyen meselelerde araştırmayı terketmek, kişinin aklının üstünlüğünü (gösteren şeylerdendir. (Ancak) kişinin aklının üstünlüğü de, sonunda kendisine, güzel ve faydalı işlerde kendinden aşağıda olanları araştırıp soruşturmayı terketmekten dolayı, vebal olur.
Veya (nice) kimse vardır ki, kalbini; dinine, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabının dışında birtakım adamları baş tacı etmesine sebep olan bir bid'atle meşgul etmiş yahut; hidayeti sadece onlarda gördüğü, sapıklığı da onları terketmekte zannettiği şeylerde kendi görüşüyle yetinmiştir. (Bu durumlarda) onun iddiası şudur:
"O, bunları Kurandan almıştır!" Halbuki o, Kurandan ayrılmaya çağırmaktadır! Acaba ondan ve taraftarlarından önce, Kur'an'ın; muhkemiyle amel eden, müteşâbihine inanan ve onun hakkında en vazıh yolun işaret çizgisi üzere olan, sahip ve tatbikçileri yok muydu? Kur'an, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- önderi idi. Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de Ashabının önderi idi. Ashabı ise, kendilerinden sonrakilerin önderleri idiler. (Bu sonrakiler de, muhtelif) bölgelerde tanınmış olan, (kendilerine) nisbet olunan, aralarında ihtilâf olmakla beraber (nefislerinin) arzularına uyan (bidatçıları) red hususunda müttefik olan kişilerdir. (Nefislerinin) arzularına uyanlar ise, şahsi görüşleriyle orta yoldan sapmış, sırat-ı müstakimden uzak değişik yollarda bocalamış, kılavuzları onları; sapıtıcı, ıssız ve uzak çöllere sürüklemiş, onlar da, şekil ve suretlerinde külfete girerek bu (sapık yollarda) derinleşmişlerdir. Her ne zaman Şeytan onlara, sapıklıklarında yeni bir bid'at çıkardıysa, onlar ondan başkasına geçtiler. Çünkü onlar geçmiş (müslümanlarm) izinin peşine düşmediler, (kötülükleri terkeden) muhacirlere de uymadılar. Halbuki Hz. Ömer'den nakledildi ki, O Ziyâd'a şöyle demişti:
"Biliyor musun, İslâm'ı ne yıkar? Alimin hatası (sürçmesi), münâfıkın Kur'an vasıtasıyla mücâdelesi ve saptırıcı önderler!"[1353] Allah'tan korkun! Kurrânızm (hep Kur'an okuyan âbid insanlarınızın) ve mescidlerinizin cemaatlerinin içinde ortaya çıkan; gıybet, söz taşıma, insanlar arasında iki yüz ve iki dille dolaşma gibi şeylerden sakının! Nitekim nakledilmiştir ki, bu dünyada ikiyüzlü olan, Cehennemde de iki yüzlü olacaktır.[1354] Gıybetçi kimse seninle karşılaşır ve yanında, senin gıybet edilmesini arzu ettiğini zannettiği kimseyi gıybet eder. Senden sonra senin arkadaşına gelir ve aynısını senden arkadaşına getirir, (onun yanında da seni gıybet eder). Bir de görülür ki o, sizin herbirinizin yanında ihtiyacını elde etmiş, (ama) sizden herbirinize, hakkında, arkadaşına onun getirdiği (söylediği) şeyler gizli kalmıştır. (Böyle birinin), yanında hazır bulunduğu bir kimsenin yanındaki hazır bulunuşu, kardeşlerin (birbirlerinin yanındaki) hazır bulunuşu (gibi), yanında bulunmadığı kimselerin yanında bulunmayışı ise, düşmanların (birbirlerinin yanında) bulunmayışı gibidir! Bunlardan hazır olanlara ikram vardır, hazır bulunmayanlara ise hiçbir saygı yoktur! (Gıybetçi) yanında bulunanı övgü ile aldatır, yanında bulunmayanı, arkadan konuşmakla çekiştirir. Hayret Allah'ın şu kullarına! Toplulukta şunu hilesinden menedecek, müslüman kardeşinin ırzına (sataşmaktan) vazgeçirecek hem yol gösterici, hem de ıslah edici hiç kimse yok mu? Hayır, o (gıybetçi, insanlara) götüreceği şeylerde onların arzusunu bilip onları elde etti, onlar da onun ihtiyacını giderdiler. Böylece onların dinleriyle beraber kendi dini karşılığında karnını doyurdu. Allah'tan korkun (ey insanlar), Allah'tan korkun! (Yanınızda bulunmayan) kimselerinizin, çiğnenmesi helâl olmayan haklarını müdâfâa edin; dillerinizi, iyilik durumu hariç, onlardan çekin, ümmetiniz hakkında Allah'a karşı samimi ve hayırhah olun. Çünkü sizler Kur'an ve Sünnet'in sahip ve tatbikçileri oldunuz. Şüphe yok ki;

Kur'an, kendisiyle konuşulmadıkça (kendiliğinden) konuşmaz. Sünnet de, kendisiyle amel edilmedikçe (kendiliğinden) iş yapmaz. Sonra, alim susup da, ortaya çıkan (kötü) şeyleri reddetmeyince ve terkedilen (iyi) şeylerin (yapılmasını) emretmeyince, cahil ne zaman öğrenecek? Halbuki Allah, kendilerine kitap verilenlerden;
"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, onu gizlemeyecekler diye söz almıştı."[1355] Allah'tan korkun! Çünkü sizler, günâhtan titizlikle kaçınmanın zayıfladığı, huşûun azaldığı, ilmi, onu bozanların öğrendiği bir zamandasınız. (Bu, ilmi bozan ilim sahipleri), onu bilmekle tanınmayı istediler, onu zayi etmekle tanınmaktan ise hoşlanmadılar. Bu sebeple (ilim) hakkında, içine soktukları hatalardan dolayı, (nefis) arzusuyla konuştular ve kelimeleri, hakla ilgili yapmadıkları şeylerden bâtılla ilgili yaptıkları şeylere çevirdiler. Binaenaleyh onların günâhları, bağışlanmayacak günâhlar, kusurları i'tiraf edilmeyecek kusurlardır. Yol gösterici kimse yolunu şaşıran biri olunca, yol gösterici arayan, irşad edici isteyen kimse doğru yolu nasıl bulur? Onlar dünyayı sevdiler, (ama) ahalisinin mevkiini beğenmediler. Bu yüzden yaşayışta onlara karıştılar, sözle onlardan ayrıldılar. Kendilerini de, amellerine nisbet edilmesinler diye sözle müdâfaa ettiler. Ama, ilgilerinin olmadığını söyledikleri şeylerden kurtulamadılar, kendilerini nisbet ettikleri şeylere de giremediler. Çünkü hakkıyla amel eden kimse, sussa da (hâl lisanıyla) konuşur.
Nitekim yüce Allah'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Ben hikmetli söz söyleyenin her sözünü kabul etmem. Fakat ben onun tasa ve arzusuna bakarım da şayet onun tasa ve arzusu benim (rızam) için ise, konuşmasa da, ben onun susmasını şükür ve saygı yapar, (böyle sayarım)"[1356] Yüce Allah (bir âyette ise) şöyle buyurmuştur:
"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların -yani onunla amel etmeyenlerin- durumu, "sifr'ler -yani kitaplar- taşıyan eşeğin durumu gibidir. "[1357] (Yüce Allah, diğer bir âyette ise) şöyle buyurmuştur: *"Size verdiğim şeyi kuvvetle tutun."*[1358] Yani içindekilerle amel edin-. Sünnet'ten de, amel etmeksizin, sözle benimsemekle yetinmeyin. Zira Sünnet'i, kendisiyle amel etmeksizin benimsemek, ilmi zayi etmenin yanında sözle yalan söylemektir. Bid'atleri, onları ayıplamakla süslenmek (avunmak) için ayıplamayın. Çünkü bid'atçıların bozukluğu sizin iyiliğinizi hiç artırmaz. (Bid'atleri), bid'atçılara karşı azgınlık etmek için de ayıplamayın. Çünkü azgınlık, kendi nefislerinizin bozukluğundandır. Tabibin, hastaları, onları iyileştirecek şeylerle tedavi edip kendisim hasta etmesi uygun düşmez. Zira o hastalandığı zaman, hastalığından dolayı, (hastalarının) tedavisiyle meşgul olamaz. Fakat (doktorun), hastaları tedaviye güç yetirebilmesi gayesiyle kendisi için sağlık (şartları) araştırması gerekir. Binaenaleyh (din) kardeşlerinize yadsıdığınız şeylerde durumunuz; sizin (başkasından ziyade) kendi kendinize bakma, Rabb'inize karşı hayırhah olma, (din) kardeşlerinize karşı da merhametli olma şeklinde olsun. Bununla beraber size, başkalarının kusurlarından ziyade kendi kusurlarınızla alâkadar olmanız, birbirinizden nasihat (hayırhahlık) istemeniz ve bu (nasihati) size isteyerek veren, (aynı zamanda) onu sizden kabul eden kimselerin, nazarınızda değerli ve sevgili olması (uygun düşer). Nitekim Ömer İbnul-Hattab -Allah O'ndan razı olsun!- şöyle demiştir:
"Allah, bana kusurlarımı hediye eden, (gösteren) kimseye merhamet etsin!" Sizler, söz söyleyip de size tahammül edilmesini seviyorsunuz, ama, söylediğinizin aynısı size söylenirse kızıyorsunuz! İnsanlara, yadırgadığınız işlerinde öfkeleniyorsunuz, halbuki siz de onların aynısını yapıyorsunuz! (Bu durumun) sizden alınmasını arzu etmez misiniz? Kendi (delilsiz, dayanaksız) görüşünüzü ve zamanımızdakilerin (böyle olan) görüşünü suçlayın. Konuşmadan önce iyi araştırıp emin olun, (sonra konuşun). Amel yapmadan önce öğrenin. Çünkü durum şu ki; hakla bâtılın karışacağı ve ma'rûfun münker, münkerin ma'rûf olacağı bir zaman gelecektir. Bunun sonucu kiminiz Allah'a, kendisini ondan uzaklaştıracak şeyle yaklaşmaya, onu kızdıracak şeyle ona sevgisini göstermeye çalışacaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Kötü işi kendisine süslendirilip de onu güzel gören kimse, (kötü amelini güzel görmeyen, gerçeği gören kimse gibi olur) mu?[1359] Binaenaleyh açık hakikat sizin için delille ortaya çıkıncaya, (belli oluncaya) kadar şüpheli şeylerden (geri) durmanız gerekir. Zira bilmediği şeye ilimsiz olarak dalan kimse günahkârdır. Kim de Allah'a yardım ederse, Allah da ona yardım eder. Kur'an'a yapışın, ona uyun, (uygulanması için) ona önder olun. Ona nüfuz edenlerin, (onu hakkıyle anlayıp uygulayanların) izinin peşinde olun. Şayet hahamlar ve rahipler, (Allah'ın) Kitâb'ını tatbik etmek ve açıklamakla makamlarının gitmesinden, mevkilerinin alt-üst olmasından korkmasalardı, onu ne değiştirirlerdi, ne de gizlerlerdi. Fakat onlar amelîeriyle (Allah'ın) Kitâb'ına muhalefet edince, (ona aykırı işler yapınca), mevkilerinin alt-üst olmasından ve fesâdlarının ortaya çıkmasından korkarak yaptıkları şeyler konusunda topluluklarma hile yapma (yollarını) araştırdılar. Bunun için (Allah'ın) Kitâb'ını yorumla değiştirdiler. Değiştiremedikleri şeyleri ise gizlediler. Sonra da mevkilerini korumak için kendi yaptıkları şeyler hakkında sustular, topluluklarıyla hoş geçinmek için de onların yaptıkları şeylere seslenmediler. Halbuki Allah, kendilerine Kitâb verilenlerden;
"Onu insanlara mutlaka açıklayacaklar, onu gizlemeyecekler diye söz almıştı."[1360] Aksine onlar onu (yani Allah'ın Kitâb'ını açıklamama, gizleme) hususunda yardımlaştılar ve onun hakkında onlara müsamahalı davrandılar![1361]

---

[1] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 67
[2] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 40. "İsnadsız hadis rivayeti zimmi işidir. Çünkü hadisi senedle rivayet etmek, Allah azze ve celle'nin ümmet-i Muhammed'e (aleyhi's-salâtü ve selâm) bir lütfudur." (Edebu'1-İmlâ, 6). Bu konuda bkz. Tecrid Mukaddimesi, 71 vd; Bazı Hadis Meseleleri, 8-12; Hadis Edebiyatı Tarihi, 120-130: Mürsel Hadisler, 13 vd.
[3] Rivayet asrında senediyle bir hadis kitabına geçmemiş olan bir hadisin, hadis usûlü nokta-i nazarından bir değeri yoktur.
[4] Bkz. Ulûmu'l-Hadis, 12-13; Tecrid Mukaddimesi, 239.
[5] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 14/248.
[6] el-Lubâb, 1/392; Siyeru A'lâmİn-Nubelâ, 16/492-493; Şezerât, 3/100
[7] Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye. 5/117-119; Fevâtu'l-Vefeyât, 2/295-296; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 18/ 222-226; el-Bidâye, 12/112; Şezerât, 3/327.
[8] Vefeyâtu'l-A'yân, 2/392-393; Tezkiretu'l-Huffâz, 4/1315; Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 20/303-311; Şezerât, 4/166; el-Bidâye, 12/238.
[9] Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 23/15-17; Şezerât, 5/171.
[10] ed-Dureru'1-Kâmine, 3/196.
[11] ed-Devru'l-Kâmine, 2/489-491; Zeylu Tezkireti'l-Huffaz, 41-42.
[12] ed-Dav'u'1-Lâmi; 4/171 vd.
[13] a.g.e., 1/1-158.
[14] Bkz. Fethu'1-Bârî, 1/20-23.
[15] Bkz. Umdetu'1-Kârî, 1/4-5..
[16] Bkz. Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, 12/229-231-232; Tezkiretu'l-Huffâz, 2/536.
[17] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 67-71
[18] Buhârî, İstitâbe, 1 (8/49); Müslim, îmân, 189 (1/111); îbn Mâce, Zühd, 29 (2/1417); Ahmed b. Hanbel, 1/379, 409, 429, 431, 462. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/73
[19] Enfâl: 8/38
[20] Müslim, İmân. 192 (1/112); Ahmed b. Hanbel, 4&99.
[21] Feyzu'1-Bâri, 1/135-136; Fethul-Bâri, 9/97.
[22] Nisa: 4/31.
[23] Ibn Mace, Zühd, 30 (2/1420)
[24] Tirmizî, Birr, 55 (4/355); Dârimî, Rikâk, 73 (2/323); Ahmed b. Hanbel, 5/153.
[25] Bkz. İhya, 4/35 vd.; Peyzu'l-kadîr, 1/120, 3/276. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/73-74
[26] Bu haberin senedi çok zayıftır. Bir kere el-Vadîn (v. 149 veya 156) Hz. Peygamberle aralarındaki ravileri zikretmemiştir. Bunun için hadis mu'daldır. Diğer taraftan el-Velîd ve hocası Sebre hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Yani mechûl ve mestur râvîlerdir. Bu sebeple haberleri de meçhuldür. Mu'dal ve mechûl haberler, zaîf haberler grubuna dahildirler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/75-76
[27] Tekvîr: 81/8-9.
[28] Bkz. En'âm: 6/151; İsrâ: 17/31.
[29] Bkz. Mumtehine: 60/12; Buhârî, İman, 11 (1/10).
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/76-77
[31] Krş. Kîtâbu'l-Asnâm, 22 (Türkçe kısmı, a. 39.)

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/77
[33] Bkz. Mü'minûn: 23/89 vd.
[34] Tarih boyunca dünyanın bir çok yerinde "taş'lara alâka duyulmuş, bütün taşlara veya özellikleri olan yahut öyle kabul edilen, sembol sayılan bazı taşlara saygı gösterilmiş, kutsanmış ve hatta, câhiliye Araplannda olduğu gibi, tapılmıştır. Hint geleneğinde de taş, sürekliliği ve bozulmazlığı temsil ettiğinden kutsaldır. (Bkz. Dinlerin Dejenerasyonu, K. Demirci, İst. 1985, s. 38).
[35] Mu'cemu'l-Buldan, 1/70. Arap putatapıcılığı hakkında bkz. Putlar Kitabı (Kitâbu'l-Asnâm) , İbn Al-Kalbî, çev. Beyza Düşüngen. Ankara, 1969; Asr-ı Saadet Peygamberimizin Tebligat ve Talimatı, 1/297 vd.; İslâm'dan Önce Arap Yarımadasında Putperestlik ve Yayılışı, H. Atay, İlahiyat Fak. Dergisi, 1-1V, 1957, s. 81-89; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, s. 3 vd.
[36] Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 77-79
[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 73-79
[38] Krş. A'raf: 7/157
[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 80-81

[40] Âl-i İmran: 3/81.
[41] Bakara: 2/146.
[42] A'raf: 7/157. Bkz. Taabakât, İbn Sa'd, 1/159.
[43] Saff: 61/6. Bkz. Tecrîd, 9/251 ve 8. hadisin açıklaması.
[44] Ahmed b. Hanbel, 1/461. Krş. Ebû Dâvûd, Cenâiz, 62 (3/212).
[45] Bkz. Bakara: 2/121. Hz. Peygamber'in Kitab-ı Mukaddesteki tavsifi hakkında bkz. el-Hasâ'isu'l-Kübra, 1/26 vd; Hak Dinî, 1/500 vd.; Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, A. H. Deedat, ter. Şinasi Siber, Ankara, 1972; Asr-ı Saadet, 4/1828 vd.
[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 81-82
[47] Bkz. el-Hasâisu'l-Kübra, 1/271; Şemâilu İbn Kesir, 112.; Bu haber, şu kaynaklarda, Ehl-i Kitâb'a dair malûmatı ile bilinen sahâbî Abdullah b. Amr'dan nakledilmektedir: Buhârî, Buyu, 50 (3/21), Tefsir, 48/3 (6/44-45); Ahmed b. Hanbel, 2/174.
[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 82
[49] Bkz. el-Hasâ'isu'l-Kübra, 1/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/ 83

[50] Bkz. el-Hasâisu'1-Kübra, 1/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/83-84
[51] Al-i İmrân: 3/159.
[52] Ahzâb: 33/45; Feth: 48/8.
[53] La Sainte Bible, E'sa'ie, 42/1,2.
[54] a.g.e. , 42/6,7. Süleyman Nedvî, "Tevrat'ın bugün eldeki nüshaları, bile aşağı yukarı aynı şekilde bu tebşîrâtı muhtevidir." (Asr-ı Saadet, 4/1844) diyerek E'sa'ie (Eş'iya), 42/1-21 cümleleri ile yukarıdaki Ka'bu'l-Ahbâr (ve Abdullah b. Amr) rivayetleri arasında dolaysız ve dolaylı alâkalar tesbit eder. Bkz. a.g.e., 4/1844-1860.
[55] Ekz. Tabakâtu İbn Sa'd, 1/159.
[56] Burada ve bu İncil'in daha önceki 14/16 cümlesinde geçen ve, "tesellici" diye tercüme edilen kelimenin Yunanca aslı "parakletos (feraklid)"dir. Bu kelime; tesellici, yönetici mânâları taşımaktadır. Ancak İslâm alimlerinin hemen hemen hepsi, ilk zamanlardan itibaren bu kelimenin "Ahmed" mânasına geldiğini söylemekte ve Kur'an-ı Kerim'in, Saff Sûresi, 6. âyetiyle irtibatlandırmaktadırlar. Bir kısım hristiyan alimlerin de bu kelimeyi ; Ahmed kelimesiyle aynı kökten gelen ve hemen hemen aynı mânâyı veren hammâd ve hâmid diye tefsir ettikleri nakledilmektedir. Yuhanna İncilİ'nin, sözkonusu yerlerinde, ilk Yunanca asıllarda, parakletus yerine, tamamen Ahmed mânâsına gelen "periklytos" kelimesinin olabileceği de söylenmektedir. Nitekim İbn İshak (v. 151), Yuhanna İncilİ'nin 14/16 cümlesine atıf yapar ve "biriklutus"un "muhammed" mânâsına geldiğini söyler. O dönemdeki indilerde bu kelimeler muhtemelen periklitos olarak geçmekteydi. İlave etmeliyiz ki, Hz. İsa Yunanca konuşmadığı halde, eldeki İn-ciller'in hepsinin aslı Yunanca'dır. Yani, Hz. İsa'nın sözleri, ve ona gelen vahiyler, onun konuştuğu dilden Yunancaya tercüme edilmiştir. Bu konuda bkz. Le Prophe'te de 1' islâm, 1/583-584, paragraf: 1050-1051; Le Saint Coran, tra. M. Hamidullah, p. 739 (Saff Sûresi, 6. âyetin açıklaması); Tecrid, 9/251; Asr-ı Saadet, 4/1736-1737.
[57] La Sainte Bible, Jean, 16/7-8.
[58] a.g.e., 16/12-14. Bkz. Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, s. 8 vd.
[59] La Sainte Bible, Deut'eronome, 18/18.
[60] Bkz. Eski ve Yeni Ahid'de Hz. Muhammed, 23 vd.
[61] Bkz. Hristiyanlık Hakkında Konferanslar, 107. Barnaba İncili hakkında bkz. Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa, 45 vd.; Barnaba İncili üzerine Bir Türkçe Yazma, Yard. Doç. Dr. Osman Cilacı, Diyanet Dergisi, 1983, cilt: 19, sayı: 4, s. 25-35.
[62] Resûlullah Muhammed -sallellahu aleyhi ve sellem-, 58.
[63] a.g.e., 60-61.
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/84-86
[65] Bu hadis murseldir. Cubeyr, Hz. Peygamber'in zamanına kavuştuğu halde onunla karşılaşmamıştır. Yani muhadramdır. Seneddeki bütün râvîler sikadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/86-87
[66] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/87
[67] Bkz. Tarık: 86/13; İsrâ: 17/9; Bakara: 2/2.
[68] Bkz. Tevbe: 9/26, 40; Feth: 48/26; Besâ'iru Zevi't-Temyiz, S.K.N. maddesi.
[69] Enfal: 8/41.
[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/87-88
[71] Bu hadîsi et-Taberânî, yine Rebî'a el-Cureşî'den hasen bir senedle tahric etmiştir (Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/260). Hadîsin Tirmizi'de de (Emsal, 1 (5/145) bir şahidi vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/88-89
[72] Bu hadis bu şekliyle mürseldir. Çünkü muhadram olan Ebû Osman en-Nehdî, hadisi kimden duyduğunu tasrih etmemiştir. Ancak Tirmizî'de (Emsal, 1 (5/145-146) hadîsi İbn Mesûddan aldığı görülmektedir. Hadisin Buhari (İtisâm, 2 (8/139) ve Ahmed b. Hanbel'de (1/ 399) şahidleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/89-90
[73] Bkz. Tecrîd, 12/404-405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/80-90
[74] Ahmed b. Hanbel, 4/184-185. Bkz. İbn Sad, 1/150; Mustedrek, 2/616; Mecmeu'z-Zevâıd, 8/221-222.
Nûreddin ol- Heysemî, adı geçen eserinde, Ahmed'in senedinin (-ki Bakıyye ve sonrasında Dârimi'ninkiyle aynıdır) hasen olduğunu söylüyorsa da, Süleyman Nedvî, seneddeki Bakıyyi İbnu'l-Velîd sebebiyle onun makbul olamayacağını ihsas eder. Bkz. Asr-ı Saadet, 3/1534-1535.
[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/91-92
[76] Şâh Veliyullah, "misâl âlemi" hakkında Şöyle der: "Bil ki pek çok hadîs, varlık içinde maddî olmayan bir âlemin bulunduğuna delâlet etmektedir. Bu (âlemde) mânâlar, sıfat bakımından kendilerine uygun şekillerle temessül eder (bir şekle girer)ler Eşya yer yüzünde vücûd bulmadan önce bir tür gerçekleşme ile orada gerçekleşir (eşya) vücûda gelince, tıpkısı olan bir mânâ ile var olur. Umûmun nazarında cisimleri olmayan pekçok şeyde bir yerden bir yere gider, iner ama insanların hepsi onları görmez... Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Benim gördüklerimi görüyor musunuz? Çünkü ben, evlerinizin arasında fitne yerlerini (şiddetli) yağmurların düştüğü (ve derin izler açtığı) yerler gibi muhakkakki görmekteyim"* ...Cennet hoşlanılmayan şeylerle kuşatılmıştır. Cehennem ise şehevi arzularla kuşatılmıştır... Bela iner de onu dua tedavi eder... Hadislerde Cibril'in, Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- zahir olup ona göründüğü, onunla konuştuğu, halbuki (orada bulunan) diğer insanların onu görmediği meşhurdur... Bu hadîslere bakan kimse üç durumdan biri ile karşı karşıya kalır. Ya onları dış mânâları ile kabul edip, durumunu (yukarıda) zikrettiğimiz bir âlemin varlığını kabule mecbur olur. Ehl-i Hadis'in kaidesi bunu gerektirir... Bende bu görüşteyim. Veya der ki; bu vakalar, her ne kadar görenin duygusunun hâricinde mevcud değilseler de onlar görenin duygusuna görünür, gözünde kendisine şekillenir. Bunun benzeri bir görüşü Abdullah b. Mesûd; *"Göğün açık bir duman getireceği gün..."* Duhân: 44/10 âyetinin tefsirinde söylemiştir. Şöyleki ona göre onlara kıtlık isabet etmişti. Bu sebeple onlardan biri göğe bakardı da, açhkdan dolayı (onu) duman şeklinde görürdü... Yahut bu (hadislerin ifadelerini), başka mânâlar

anlatmak için bir "temsil" sayar. Ben Ehl-i Hak'dan sadece üçüncüsünü kabulle yetinen hiç kimse görmedim. (Huccetu'llahil-Bâliğa, 1/27-29).
[77] Şâh Huccetu'llahi'l-Bâliğa, 2/863.
[78] a.g.e.,2/866.
[79] Şerhu'ş-Şemâ'il, el-Munâvî, 1/72. Hâtemu'n-Nübüvvet (Nübüvvet Mührü) hakkında bkz. Buhâri, Vudû', 40 (1/56); Menâkıb, 22 (4/163); Müslim, Fedâ'il, 110-112 (4/1823-1824); Ce-mu'1-Vesâ'il, 1/67 vd.; Şemâi'ilu'r-Resûl, 39 vd.
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/93-94
[81] Bu hadisi, sonunda "şakku's-sadr" ilâvesiyle el-Bezzâr da rivayet etmiştir. Hadisin râvilerinden Ca'fer b. Osman'ı, Ebû Hatim er-Râzî sıka saymış, el-Ukaylî zaif kabul etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/255-256). Bu durumda hadisin senedi za'îftir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/95
[82] İbn Sa'd, 1/192 Bu hadis murseldir. Ebû Salih, tâbiûndandır. el-Mustedrek'de hadîsin musned (muttasıl-merfû) bir rivayeti vardır (1/35). Burada Ebû Salih'in hadisi Ebû Hureyre'den aldığı görülmektedir. Hadisin bu musned rivayeti sahihtir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/96
[83] Enbiyâ: 21/107.
[84] Bkz. Müslim, Fedâ'il, 126 (4/1829), Birr, 87 (4/2007); eş-Şifâ, 1/330, 449.
[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/91-96
[86] Bu hadisi et-Taberâni, râvileri, "sahih râvileri" olan bir senedle rivayet etmiştir. Ebû Ya'la ve el-Bezzâr da onu rivayet etmişlerdir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/292). Bkz. 20. hadisin "açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/97-98
[87] Asr-ı Saâdet, 3/1127 (sadeleştirilerek).
[88] Kamer: 54/1-2.
[89] Bkz. Mâide: 5/110; En'âm: 5/7; Tâhâ: 20/71; Neml: 27/13.
[90] Bkz. Sâd: 38/4; Zâriyât: 51/52.
[91] Buhâri, Bed'ul-Vahy, 3 (1/3).
[92] Bkz. En'âm: 6/109; Ankebût: 29/50; Isrâ: 17/93; Yûnus: 10/20.
[93] Asr-ı Saadet, 4/1557-1558, Krş. a.g.e., 3/1344.
[94] a.g.e., 3/1178.
[95] a.g.e., 3/1179. Mu'cize ve Hz. Peygamber'in mu'cizleri hakkında bkz. Asr-ı Saadet, cilt: 3-4; Hak Dini Kur'an Dili, 4/2237 vd.; Mektûbat, 82 vd.; Tecrîd, 9/283 vd.; 2/262, 478.. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/98-102
[96] Bu vaka, biraz değişik bir şekilde, Müslim'de de (Zühd, 74 (4/2306-2307) rivayet edilir.
[97] Bu hadisi el-Beyhekî, et-Taberâni (el-Mu'cemu'1-Evsat'ında) ve el-Bezzâr da (muhtasaran) rivayet etmişlerdir (Mecme'u'z-Zevâ'id, 9/7-8). Dârimi'nin râvileri sıka olup senedi ceyyiddir (Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl., 269). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/102-104
[98] Buhâri, Meğâzi, 31 (5/52). Bu sefere Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Zû Kared, Benû Enmâr gibi başka adlar da verilmektedir. Bkz. Fethu'1-Bari, 15/304-305; Umdetu'1-Kari, 17/193 vd; Tecrid, 10/25
[99] Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/8; Umdetu'1-Kâri, 17/193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/104
[100] Ahmed b. Hanbel, 3/310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/105
[101] a.g.e., 1/239, 254, 268; Mecmeuz.Zevâid, 9/2. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/105-106
[102] Tecrîd, 12/90.
[103] Dua, Alexis Cairel, çev. M. A. Yücetürk, İstanbul 1967, s. 37-38.
[104] Bulûğu'l-Emânî, 22/47.
[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/106-107
[106] Müslim, Fedâ'il, 2 (4/1782); Tirmizi, Menâkıb, 5 (5/593); Ahmed b. Hanbel, 5/89, 95-105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/107
[107] Bkz. Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, 2/516, dn. 39.
[108] Ahzâb: 33/72.
[109] İsrâ: 17/44.
[110] Cum'a: 62/1.
[111] Bakara: 2/74.
[112] Feyzu"l-Kadîr, 3/19. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/108-109
[113] Tirmizî, Menâkıb, 6 (5/593); Mecmeu'z-Zevâid, 8/260. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/109
[114] Bu hadis mu'del dolayısıyla zayıftır. Şimr b. Atıyye; etbu't-tabiindendir. Hadisi Ebu Nuaym ve İbn Meni de mu'del olarak rivayet etmişlerdi:. Bkz, Şemail'ur-Resul, 279; el-Hasais, 2/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/110
[115] Ahmed b. Hanbel, 3/113-137; İbn Mâce, Fiten, 23 (2/1336). Bu hadis, eğer Enes olayı Hz. Peygamberden duymamış ise, sahâbi mürselidir. Sahabe mürselleri makbuldür. Seneddeki râvilerin hepsinin Buharı ve Müslim'de rivayetleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/111
[116] Ahmed b. Hanbel, 1/223. Bu hadisin el-Beyheki ve el-Bezzâr'da şâhidleri var. Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl, 236 vd.; Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/10. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/111-112
[117] Şemâilu'r-Resûl, 238.
[118] Bkz. a.g.e., 234 vd.; Şifâ, 1/573 vd.
[119] Mektûbat, 118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/96-112
[120] Ahmed b. Hanbel, 1/251, 324. Bu hadisi, sonunda bir ziyade ile et-Taberâni de rivayet etmiştir. Yine et-Taberâni ve elrBezzâr'ın muhtasar rivayetleri vardır. Seneddeki Atâ" muhtelittir. (Mecmeu'z-Zevâ'd, 8/300). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/113-114
[121] Ahmed b. Hanbel, 3/292, 358. Krş. Şemâilu'r-Resûl, 182-183. Hadisin sahâbi râvisi Câbir b. Abdillah'm gözleri, ömrünün sonlarında kör olmuştu (Usdu'1-Ğâbe, 1/307). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/114-115
[122] Ahmed b. Hanbel, 3/329; Buhâri, Menâkıb, 25 (4/170), Eşribe, 31 (4/252-253), Meğâzî, 35 (563), Müslim, İmaret, 72-74 (3/1484: Muhtasaran). Krş. Müslim, Zühd, 74 (4/2308). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/115
[123] Nevevî, 13/2. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/115-116
[124] Ahmed b. Hanbel, a/343. Krş. Şemâ'iu'r-Resûl, 179. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/116
[125] Diğer okuyuşa göre mânâ şöyledir: "Haydi, mübarek temiz suya ve Allah'dan gelen berekete gelin!".
[126] Buhâri, Menâkıb, 25 (4/171); Nesâ'î, Taharet, 60 (1/52); Tirmizi, Menâkıb, 6 (5/597); Ahmed b. Hanbel, 1/396 (Muhtasaran), 460. Bkz. 20. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/117
[127] Bir önceki 29. hadisin kaynaklarına bkz.

[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/117-118
[129] Bkz. 27. hadis.
[130] Fethu'1-Bâri. 14/80; Umdetu'1-Kâri, 16/123.
[131] *"...Halbuki biz o (istenen) âyetleri (mu'cizeleri, harikulade olayları) yalnız korkutmak için göndeririz."* İsrâ: 17/59 âyetinde kâfirlerin inâd ve ısrar ile ve kendi keyflerince istedikleri âyetler söz konusudur. Bunlar gösterilip de iman edilmezse, isteyenler toptan helak edilir.
[132] Bkz. Şemâ'ilu'r-Resûl, 176 vd.; el-Fethu'r-Rebbânî, 22/53 vd.; Mecmeuz-Zevâ'id, 8/299 vd.
[133] Fethu'1-Bâri, 14/81. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/113/118-119
[134] Buhârî, Menâkıb, 25 (4/173); Tirmizi, Cum'a, 10 (2/379); Ahmed b. Hanbel, 2/109. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/120-121
[135] Veya "sorulmuş" (el-Hasâisu'1-Kübra, 2/75).
[136] Taberâni, Evsafında; Ebû Nuaym, Delâil'inde bu hadisi Abdullah b. Bureyde'nin Hz. Aişe'den naklettiği bildirilmektedir. (el-Hasâisu'1-Kübra, 2/76; Mecmeu'z-zevâid, 2/182) Gerek bu durumdan, gerekse metnin son kısmının bu şekliyle sadece bu rivayette bulunmasından ötürü olsa gerek İbn Kesir. "Bu, sened ve metin bakımından garib bir hadistir" demiştir (Şemailu'r-Resûl, 250). Diğer taraftan senetdeki Salih za'ifdir. Hatta Buhâri ve Nesâî'ye göre rivayetleri hiç alınmaması gereken biridir (Mizan, 2/292). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/121-122
[137] Bu hadisi el-Bezzâr da rivayet etmiştir. Hadisin senedi ceyyiddir. Seneddeki râvîlerin hepsinin Buhâri ve Müslim'de rivayetleri vardır (Şemâ'ilu'r-Resûl, 244); Darimi, Salât 202 (1570. hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/122-123
[138] Buhâri, Menâkıb, 25 (4/173-174, Cuma, 26 (1/220). Şâhidleri için bkz. Nesâ'î, Cum'a, 17 (3/83); Buhâri, Menâkıb, 25 (4/173); Ahmed b. Hanbel, 3/295, 306; Şemâ'ilu'r-Resûl, 242 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/123
[139] Bu hadisi, ceyyid olmasına rağmen, Darimi dışında sadece el-Bezzâr rivayet etmiştir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 24).
[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/123
[141] Ahmed b. Hanbel, 5/137-139; İbn Mâce, İkâmet, 199 (1/454). Bu hadisi îbn Sa'd, Ebû Yala, Ebû Nuaym, el-Beyhekî ve eş-Şâfîî de rivayet etmişlerdir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 239 Hasâ'is, 2/76). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/124
[142] Umde, 4/207 Fethul-Bâri, 3/109; Tecrîd, 3/388-389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/125
[143] Bu hadisi İbn Ebî Şeyhe, Ebû Ya'la (ziyâdeli olarak) ve Ebû Nuaym da rivayet etmişlerdir. Hadisin el-Bezzâr ve Abd b. Humeyd'dc de şâhidleri vardır (Mecme'u'z-Zevâ'id, 2/180-181; Şemâ'ilu'r-Resûl, 248-249; el-Hasais, 2/76). Seneddeki Mucalid za'if bir râvidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/125-126
[144] Bu hadis murseldir. el-Hasanu'1-Basrî tâbiûndandır. Seneddeki es-Sa'k da za'if bir râvidir. Bu sebeblerden dolayı bu hadis za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/126
[145] el-Kâmil fı't-Târih, 1/199; Musannaf, 3/154.
[146] İbn Sa'd, 1/240. Bkz. Firdevs, 3/52; Feyzu'l-Kadir, 4/311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127
[147] Ahmed b. Hanbel, 1/249, 267, 363; İbn Mâce, İkamet, 199 (1/454-455). Bkz 1571. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127
[148] Ahmed b. Hanbel, 1/267; îbn Mâce, İkâmet, 199 (1/454-455). Bkz. 1572. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/127
[149] Bu hadisi îbn Sa'd, İshak b. Râhû'ye, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve el-Beyhekî de rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi sahîhdir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 246; el-Hasâ'is, 2/76), Bkz. 1573. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/128
[150] Bu hadisi Ebû Ya'la da rivayet etmiştir (Şemâ'ilu'r-Resûl, 240). Hadisin Tirmizi'de (Menâkıb, 6 (5/594), Ahmed b. Hanbel'de (3/226), el-Bezzâr, Ebû Nuaym ve el-Beyhekî'de (Şemâilu'r-Resûl, 240-241; el-Hasâ'is,) şâhidleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/128-129
[151] İbn Hacer, tevatürden aşağı bir derece olan "istifada" yoluyla (mustefidan) nakledildiğini söyler. Ancak ona göre bu da katiyet ifade eder (Fethu'1-Bâri, 14/82).
[152] Bkz. eş-Şifâ", 1/581, 587; Fethu'1-Bâri, 14/82; Nazmu'l-Mutenâsir, 134-135; Tecrîd, 3/76-7
[153] et-Taberâni, el-Evsafında rivayet etmiş (Mecme'u'z-Zevâ'id 2/182).
[154] et-Taberâni (Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/182-183) el-Beyhekî ve Ebû Nuaym rivayet etmiş (el-Hasâ'is, 2/76).
[155] ez-Zübeyr b. Bekkâr rivayet etmiş (el-Hasâ'is, 2/76).
[156] Bkz. Buhâri, Tefsir 24 (6/7); Müslim, Tevbe, 56 (4/2133).
[157] Bkz. Umde, 4/104, 6/215-216; Fethu'1-Bâri, 5/60. Krş. Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/120/129-131
[158] ed-Darîmi'nin hocası burada "el-Esâfiyyu" kelimesinin okunuşundaki bir rivayet farkına işaret etmektedir. Bu farkın ne olduğu kesin olarak anlaşılamamaktadır. Bunun, yukarıda verdiğimiz şekilde, veya el-Usâfiyyu-el-Esâfiyyu şeklinde yahut başka şekillerde olması muhtemeldir.
[159] Buhâri, Meğazî, 29 (5/45-46), Cihâd, 188 (4/36 muhtasaran); Müslim, Eşribe, 141, (3/1610-1611); Ahmed b. Hanbel, 3/377, 300 (muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/131-134
[160] Hicrî 4. yılın Şevval ayında meydana geldiğini söyleyenler de vardır. İlk dönemlerdeki olayların tarihleri hakkında çoğu kere böyle değişik tarihlerle karşılaşmaktayız. Bunun bir sebebi şudur: Bazı selef tarihçileri, hicri tarihi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-Medine'ye hicretinden sonraki Muharrem ayından başlatır ve, hicretin vukubulduğu ay olan Rebiulevvel ile bu aradaki aylan nazar-ı i'tibara almaz, tarihlemeyi de buna göre yaparlar. Diğerleri ise -ki bunlar çoğunluktadır.- hicri tarihi hicret yılının Muharrem ayından başlatırlar. Neticede tarihler arasında değişiklikler görülmektedir (Fethu'1-Bâri, 15/276).
[161] Ahzâb: 33/10-11.
[162] Hendek savaşı hk. bkz. Fethu'1-Bâri, 15/276; Umdetu'1-Kâri, 17/176; Hz. Peygamber'in Savaşları, 94 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/134-136
[163] Buhâri, Salât, 43 (1/109), Menâkıb, 25 (4/171), Et'ıme, 6 (6/197), 48 (6/212), Eymân, 22 (7/231); Müslim, Eşribe, 142, 143 (3/1612-1614). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/136-137
[164] Ahmed b. Hanbel, 3/485. Bu hadisi et-Taberâni de rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki râviler, Şehr b. Havşeb hariç, "sahih râvileri"dir. Şehr'i de bir çok kimse sıka kabul etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/311). Benzeri bir olayın, Ebû Râfi'in başından da geçtiği rivayet edilir. (Ahmed b. Hanbel, 6/8, 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/137
[165] Ahmed b. Hanbel, 3/397-398; Bu haber şu kaynaklarda muhtasaran rivayet edilmiştir: Buhâri, Hibe, 21 (3/137-138), Menâkıb, 25 (4/172)...; Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 38 (3/202); Nesâ'î, Cenâ'iz, 83 (4/65), Vesâyâ, 4 (6/206); İbn Mâce, Sadakat, 20 (2/813-814); Ahmed b. Hanbel, 3/313, 365, 391, 399 Bkz. İbn sa'd, 3/562, 563. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/138-142
[166] Muvatta', Cihâd, 49 (2/470); İbn Sa'd, 3/562, 563; Usdu'1-Ğâbe, 3/348.
[167] Nazmu'l-Mutenâsir, 136. Bu konudaki haberleri toplu olarak görmek için bkz. eş-Şifâ, 1/561-572; Mecme'u'z-Zevâ'id, 8/302 vd.; Şemâ'ilu'r-Resûl, 192 vd.
[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/131-143
[169] Enbiyâ: 21/29.
[170] Feth: 48/1-2.
[171] İbrahim: 14/4.
[172] Sebe': 34/28.
[173] Mecmeu'z-Zevâ'id, 8/254-255 (Taberâni ve Ebû Ya'lâ'dan).
[174] Bakara: 2/253.

[175] Bkz. Necm: 53/9.
[176] Hak Dini, 2/840-841.
[177] Bakara: 2/285.
[178] Nisa: 4/164.
[179] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/587-588). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/146-147
[180] Duha: 44/11.
[181] Nisa: 4/125.
[182] Nisa: 4/164.
[183] Nisa: 4/171.
[184] Enbiyâ: 21/91.
[185] Alu İmrân: 3/42.
[186] Alu İmrân: 3/33; Fâtır: 35/32; Hacc: 22/75.
[187] Bkz. 55. hadisin "açıklama"sız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/147-148
[188] Bkz. Sâffât: 37/49.
[189] Bkz. İnsan: 76/19.
[190] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/585, muhtasaran); Firdevs, 1/47. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/148
[191] Hadisin senedindeki bütün ravilerin cumhur tarafından sika kabul edildiği nakledilmektedir. Suyûti d bu hadis için "hasen" işareti koymuştur. (Feyzu'l-Kadir, 3/43) Ancak biz elimizdeki rical kitaplarında Salih b. Atâ b. Habbab Hakkında bir bilgi bulamadık. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/149
[192] Tirmizi, Tefsir, 18 (5/308,309) Krş. Ahmed b. Hanbel, 3/144,248. Sabit, büyük bir ihtimalle, Enes'in talebesinden olan Sabit el-Bunânî'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/149
[193] Müslim, İman, 330 (1/188). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/150
[194] Ahmed b. Hanbel, 3/144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/151-152
[195] Bakara: 2/255.
[196] Enbiyâ: 21/28.
[197] Yûnus: 10/3.
[198] Ğâfîr: 109/18.
[199] Müslim, İman, 335 (1/189).
[200] Bkz. Buhâri, İlim, 33 (1/33).
[201] *"... belki (böylece) Rabb'ın seni, övülmüş bir makama (makam-ı mahmûda) ulaştırır."* Isrâ: 17/79 mealindeki âyette bu imtiyazın söz konusu olduğu söylenir.
[202] Bu konuda bkz. Nevevî, 3/35; Umdetu'1-Kâri, 2/127; İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 4/1905 vd.; Hak Dini, 2/850-851; İhyâu Ulûmi'd-Din, 4/509 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/152-153
[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/153
[204] Müslim, 126 (4/1829).
[205] Bkz. 2778. hadis.
[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/154
[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/154-155
[208] Nisa: 4/125.
[209] Araf: 7/144.
[210] Nisa: 4/164.
[211] Bkz. 48. Hadisin "Açıklama"sı.
[212] Bkz. İsrâ: 17/79.
[213] Bkz. Feyzu'l-Kadir, 3/40.
[214] Müslim, Fiten, 19 (4/2215).
[215] Tinnizi, Fiten, 7 (4/466). Bkz. Ebû Dâvûd, Fiten, 1 (4/98).
[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/144/155-156
[217] Ahmed b. Hanbel, 4/104. Zehebî, bu haberin Sahih Garib olduğunu kaydeder (el-Hasâ'is, 2/56). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/156-157
[218] Haşr: 59/9.
[219] Müslim, Selâm, 98 (4/1741).
[220] Bkz.Tecrîd, 8/473.
[221] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/157-158
[222] Tirmizi, Menâkıb, 5 (5/593). Bkz. 43.-46. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/156-159
[223] Tirmizi, Edeb, 47 (5/118). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/159-160
[224] Bu hadisi Tirmizi, eş-Şemâ'il'de; Taberâni, el-Evsat'ta; Beyhekî, ed-Delâ'il'de rivayet etmişlerdir. Hadisin senedindeki Abdulaziz çok za'if bir râvidir (Feyzu'l-Kadir, 5/72; Mecme'u'z- Zevâ'id, 8/279). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/160
[225] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/160
[226] Bu haberi Taberani, el-Kebir ve el-Evsat'ında rivayet etmiştir. Taberani'nin ravileri sıka kabul edilmişlerdir. (Mecmeu'z-Zeva'id, 8/280). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/161
[227] Müslim. Feda'il, 82(4/1815); Ahmed b. Hanbel, 3/228, 270. Bkz. Buhari, Menakıb, 23(4/164).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/161
[228] Tirmizi, Birr, 69 (4/368); Buhâri, Menâkıb, 23 (4/167, muhtasaran); Müslim, Fedâ'il, 81 (4/1814, muhtasaran); Ebû Dâvûd, Edeb, 1 (4/247, muhtasaran). Bkz. Buhâri, Vesâyâ, 25 (3/195).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/162
[229] Habîb mechûl bir râvîdir. Habîb ve bu haberi hk. bkz. Mizânu'l-İ'tidâl, 1/454.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/162-163
[230] Müslim, Hudûd, 22 (3/1322).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/163
[231] Buhâri, Menâkıb, 23 (4/165); Tirmizi, Menâkıb, 8 (5/598); Ahmed b. Hanbel, 4/281.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/163
[232] Bu haber murseldir. İbrahim tâbiûndandır.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/164
[233] Bu hadisi el-Beyhekî ve Ebû Nuaym da rivayet etmişlerdir (Bkz. el-Hasâ'is, 1/67) Hadisin, Ebû Yala, el-Bezzâr ve et-Taberâni'de şâhidleri vardır (Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 8/282).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/164
[234] Müslim, Fedâ'il, 113 (4/1824).

[235] Bkz. Neaâ'î, İşretu'n-Nisâ', 1 (7/58).
[236]Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/159/164-165
[237] Ebû Dâvûd, Diyât, 6 (4/174-175). Bkz. Buhârî, Meğazî, 83 (5/137); Hibe, 28 (3/141); Ahmed b. Hanbel, 1/305, 3/218.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/165-166
[238] Ebû Dâvûd, Diyât, 6 (4/174).). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/167
[239] Buhâri, Cizye, 7 (4/66), Tıbb, 55 (7/32); Ahmed b. Hanbel 2/451.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/168-169
[240] Bakara sûresi, 80. Hayber'deki zehirleme hâdisesi hakkında bkz. Fethul-Bâri, 15/81-82 21/380-382; Umdetu'I-Kâri, 15/91-92; Tecrid, 8/467.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/165-169
[241] Müslim, Fedâ'il, 56 (4/1805); Buhâri, Edeb, 39 (7/82).
[242] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170
[243] Bu hadisin şâhidleri için bkz. Buhâri, Rikâk, 20 (7/183); Ahmed b. Hanbel, 6/314.). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170-171
[244] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/171-172
[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/172
[246] Bkz. Ahmed b. Hanbel, 6/130.
[247] Bunların bir kısmı için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 9/13; eş-Şifâ, 1/230.
[248] Buhârî, Bed'u'1-Vahy, 5 (1/4).
[249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/170-172
[250] Nesâî, Cum'a, 31 (3/89). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/173
[251] Hakka: 6941.
[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/173-174
[253] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/174-175
[254] Dâvûd b. Ali, etbâu't-tâbiindendir. Dolayısıyla bu hadis mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/175
[255] Ahmed b. Hanbel, 3/91; Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 45 (4/253 muhtasaran); Tirmizi, Menâkıb, 15 (5/608). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/175-176
[256] eş-Şifâ, 1/406; Nevevî, 15/53.
[257] Bkz. Buhâri, Rikâk, 53 (7/207); Müslim, Fedâ'il, 26, 30 (4/1793, 1795).
[258] Hak Dini, 9/6182 Havz hk. bkz. Fethu'1-Bâri, 24/287; Tecrid, 12/218-219; Nevevî, 15/53 vd.; Hak Dini, 9/6181. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/176-177
[259] Ahmed b. Hanbel, 3/489, 488 Mustedrek, 3/56. Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 6/309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/177-178
[260] İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 2/752.
[261] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/178
[262] Burada iki ayrı hadis vardır. Birincisinin şâhidleri için bkz. Ahmed b. Hanbel, 1/217 Buhâri, Menâkıb, 25 (4/183); Müslim, Fedâ'ilu's-Sahâbe, 99 (4/1905). İkincisinin şâhidleri için bkz. Müslim, İman, 82, 84, 89, 90 (1/71-73); Buhâri, Megazî, 74 (5/122). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/178/179
[263] Bakara: 2/74.
[264] Bu konuda bkz. Feyzu'l-Kadir, 1/93; İslâm Tarihi Asr-ı Saadet, 2/599, 613; Tecrid, 7/423-424. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/179
[265] Ahmed b. Hanbel, 6/228; Buhâri, Merda, 16 (7/8, şahid), Ahkâm, 51 (8/126, şâhid), İbn Mâce, 9/66 Cenâ'iz, 9 (1/470, muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/180
[266] Ahmed b. Hanbel, 6/151, 228 (muhtasaran); Buhâri, Vudû, 45 (1/57, muhtasaan), Me-ğazi, 83 (5/139-140, muhtasaran), Tıbb, 22 (7/18, muhtasaran). Bu hadisin şâhidleri İçin bkz. Buhâri, Fedâ'ilu'l-Ashâb, 3 (4/190); Müslim, Fedâi'lu's-Sahâbe, 176 (4/1949); Delâilu'n-Nubuvve, 7/177. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/181-182
[267] Tecrid, 11/24.
[268] Haşr: 59/9.
[269] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 2 (4/222).
[270] Müslim, İman, 129 (1/85); Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 4 (4/223).
[271] Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 172 (4/1948).
[272] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 5 (4/223).
[273] Buhâri, İman, 10 (1/10).
[274] Buhâri, Menâkibu'l-Ensâr, 17 (4/229).
[275] Ensâr hakkında bkz. Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 1 vd. (4/221 vd.); Tecrîd, 7/73 vd, 148 10/3 vd.; Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, 59.
[276] Bkz. Tevbe: 9/40.
[277] Bkz. Fethu'1-Bâri, 149-150.
[278] Hz. Ebû Bekr hk. bkz. Tecrid, 2/414 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/182-185
[279] Buhâri, Ezan, 46 (1/165), Enbiyâ, 19 (4/122); Muvatta1, Sefer, 83 (1/170-171); Tirmizi, Menâkib, 16 (5/613); Ahmed b. Hanbel, 6/34, 144, 229. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/185
[280] Umdetu'l-Kârî, 5/187 vd.; Fethul-Bâri, 4/36 vd.; Asr-ı Saadet, 2/757, 758; Tecrid, 2/630 vd.
[281] Fethu'1-Bâri, 4/36; Tecrid, 2/633. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/185-186
[282] Bu haber murseldir. Ikrime tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/187-188
[283] Buhâri, Cenâ'iz, 3 (2/70), Meğazi, 83 (5/143); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/520).
[284] Asr-i Saadet, 2/753-756-766.
[285] İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/521); Tecrid, 11/31. Krş. Asr-ı Saadet, 2/768.
[286] Kendisiyle ilgili haber için bkz. İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/524); Ahmed b. Hanbel, 3/212.
[287] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/188-189
[288] Bu hadis murseldir. Mekhûl tâbiindendir. Hadisi Beyhekî İbn Adiyy ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Bunlar da zaiftir. (Feyzul-Kadir, 1/286) Ancak hadisin şahitleri vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/189
[289] Bu hadis murseldir. Atâ b. Ebî Rebâh tâbiûndandır. Bir önceki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190
[290] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190
[291] Buhâri, Meğazi, 83 (5/144); Nesâ'î, Cenâ'iz, 13 (4/11); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/522); Ahmed b. Hanbel, 3/197. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/190-191
[292] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/191
[293] Tirmizi, Menâkıb, 1 (5/588); İbn Mâce, Cenâ'iz, 65 (1/522); Ahmed b. Hanbel, 3/122, 221, 240, 268, 287. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/191-192
[294] Bu haber munkatıdır. Ebu Hariz el-Ezdî etbaut-Tabiindendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-

i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/192
[295] Mâide: 5/117-118.
[296] Müslim, Cennet, 58 (4/2195).
[297] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/192-193
[298] Nasr: 110/1-2.
[299] Bu hadisin şahidi için bkz. Ahmed b. Hanbel, 3/343. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/193
[300] Tevbe: 9/128.
[301] Hz. Ömer'in, borçlarını ödemek için satmış olduğu bu ev; "Dârul-Kazâ': Borç Ödeme Evi" diye meşhur olmuştu. Bkz. Fethu'1-Bâri, 57189.
[302] El-Ikdu'l-Ferid, 4/93-94; el-Beyân ve't-Tebyîn, 2/59. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/174/194-197
[303] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/197-198
[304] Bu haberin şahidleri için bkz. el-HaBâ'is, 2/280-281.
[305] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/198-199
[306] Umde, 14/224; Tecrid, 8/351. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/199
[307] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/197/199-200
[308] Tirmizi, îlim, 16 (5/44); Ebû Dâvûd, Sünnet, 5 (4/201); İbn Mâce, Mukaddime, 6 (1/15); Ahmed b. Hanbel, 4/126,127; Mustedrek, 1/95-96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/200-201
[309] Kitâbu'z-Zühd, Abdullah tbnu'I-Mübârek, 281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/201
[310] İbn Mâce, Fiten, 26 (2/1345).
[311] Bkz. 2. ve 3. hadislerin "Açıklamaları.
[312] Fâtır: 35/28.
[313] Beyine: 98/8
[314] Umdetu'1-Kâri, 2/41.
[315] Edebu'1-İmlâ, 137.
[316] Bkz. Takyîdul-İlm, et-Tasdîr, 5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/201-202
[317] el-Bide1, 66. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203
[318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203
[319] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/203-204
[320] Bid'atler hakkında bkz. el-Bide' ve'n-Nehyu Anha, Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubi, tah.: M. Ahmed Dehmân, Dımeşk, 1400/1980; el-î'tisâm, Ebû İshak İbrahim eş-Şâtıbî, Mısır, I-II; el-Bid'a, Dr. İzzet Ali Aöyye, Kahire, 1973. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/204
[321] Tevbe: 9/75.
[322] Tevbe: 9/58.
[323] Tevbe: 9/61.
[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/205
[325] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/200-205
[326] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206
[327] Musannaf, 6/394. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206-207
[328] Teferruatı için bkz. Istılahat, 2/211.
[329] Bkz. a.g.e., 2/202 vd.
[330] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/207-208
[331] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/208
[332] Musannaf, 6/401. Krş. Istılahat, 2/190.
[333] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/208
[334] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209
[335] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209
[336] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/209
[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210
[338] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210
[339] İ'lâm, 1/66.
[340] Bkz. İslâm Hukukunda İctihad, 108.
[341] İ'lâm, 1/67 vd.
[342] Bkz. Fıkıh... Usûlü, 298; Câmiu Beyâni'1-İIm, 423.
[343] Bkz. Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/311 vd; İslâm Hukukunda İctihad, 107 vd; İslâm Fıkhında Re'y Taraftarları, 28 vd.
[344] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/210-212
[345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/212
[346] İ'lâm, 1/67.
[347] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 251.
[348] Bkz. a.g.e., 298.
[349] Kıyas ve tartışmaları hakkında bkz. İlâm, 1/203 vd.; Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 251 vd.; İslâm Hukukunda İctihad, 17, 117 vd; Mulahhasu İbtâli'l-Kıyâs ve'r-Re'y..., İbn Hazm el-Endelüsî, tah.: Sa"îdu'l-Afgani, Beyrut, 1389/1969; Istılahat, 1/171; Kıyas İstihsan Istıslah, A. Şener. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/212-213
[350] el-Musannaf, 6/394; es-Sünenu'1-Kübra, 7/335; Muvatta; Talâk, 2 (2/550). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/213-214
[351] Bakara: 2/229.
[352] Talâk: 65/1.
[353] Bkz. 103. hadisin "Açıklama'sı.
[354] el-Musannaf, 6/303; es-Sünenul-Kübra, 7/325.
[355] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/214
[356] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215
[357] Câmiu Beyânil-İlm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215
[358] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/215
[359] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/216
[360] Ebû Dâvûd, İlim, 9 (3/321).
[361] Bakara: 2/159.
[362] Müslim, İlim, 15 (4/2059).
[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/216
[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217

[365] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 232.
[366] Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 247.
[367] İslâm Hukukunda İctihad, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217-218
[368] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/217
[369] Bu hadis mursel ve zaifdir. Tâbiûndan olması gereken Vehb hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Bkz. 155. hadis. Bir şâhid için bkz. Câmiu Beyâni'1-İlm, 428; el-Metâlib, 3/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/218
[370] Bu hadis mu'daldır. Ebû Seleme (v. 147) etbâu't-Tâbündendir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/219
[371] Câmiu Beyâni'1-İlm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/219
[372] a.g.e., 402. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/220
[373] Kur'an'daki bir kısım âyetler "müteşâbih"dir. "Müteşâbih"in sözlük mânâsı "birbirine benzeyen" demektir. "Müteşâbih âyet" ise, lafzan veya manen başkasına benzemesinden dolayı açıklanması zor olan, hatta bazan, beşer aklıyla imkânsız olan âyet demektir. Bazı, mücmel, mutlak, âmm, hâss, nesh ve sebeb-i nüzul konuları da "müteşâbih" mefhûmuna dahildir (Kâmûs Tercümesi, Ş.B.H. maddesi). Bkz. 147. hadisin "Açıklama"sı.
[374] Nahl: 16/44
[375] Miftâhu's-Sünne, 12.
[376] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/220-221
[377] Câmiu Beyâni'1-İlm, 422. Za'if merfu' bir şahidi için bk. İbn Mâce, Mukad. 8 (1/21). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/206-221
[378] Câmiu Beyânil-İlm, 430; Kitâbu'1-İlm, 147. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/221-222
[379] a.g.e., 429. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/222
[380] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223
[381] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223
[382] İsrâ: 17/36.
[383] Bkz. Istilahat, 1/249, 251. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/223
[384] Bakara: 2/217.
[385] Bakara: 2/222.
[386] CâmiuBeyâni'1-İhn, 427; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/158; İ'lâmu'l-Muvakkîn, 4/266. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/224
[387] Bakara: 2/189, 215, 217 219, 220, 222; Mâ'ide: 5/4; Araf: 7/87; Enfâl: 8/1; İsrâ': 17/85; Kehf: 18/83; Tâhâ: 20/105; Ahzâb: 33/63; Nâzi'ât: 79/42.
[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/224
[389] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/225
[390] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/225
[391] Mercu'd-Dibâc, Mıssîsa (bugünkü Yakapınar/Ceyhan/Adana) yakınlarındaki güzel bir vadinin adıydı.
[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/226
[393] Bu haber munkatı'dır. Çünkü eş-Şa'bî, Hz. Ömer'e mulakî olmamıştır. Bu haberin muttasıl muhtasar bir şahidi için bkz. İbn Mâce, Ticârât, 58 (2/764). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/226
[394] Câmiu'l-Usûl, 1/152; Tedrîb, 1/75, 76, 148; Tevcîhu'n-Nazar, 83-84.
[395] Fethu'1-Bâri, 17/63, Bkz. Umde, 18/132-133.
[396] Bakara: 2/275.
[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/221-227
[398] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228
[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228
[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229
[401] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229
[402] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/229-230
[403] Zühd, İbnu'l-Mübârek, 19. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/230
[404] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/230-231
[405] Istılahat, 1/246 vd. Bkz. Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 521 vd.
[406] Müsellemu's-Sübût, 2/363'den naklen: İslâm Hukukunda İctihad, 29-30.
[407] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/231
[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232
[409] Bkz. Istılahat, 1/249, 250. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232
[410] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/232-233
[411] Bakara: 2/143.
[412] Alu İmrân: 3/110.
[413] Buhâri, İman, 13 (1/10). Bkz. Buhari, Nikâh, 1 (6/116).
[414] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 28 (2/48). Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Osman'ın ölümü esnasında onun yanına girmiş ve, öpmek üzere eğilip şöyle demişti: "Osman Allah sana rahmet etsin! Ne sen dünyadan bir şey elde ettin, ne dünya senden bir şey elde etti." (Zühd, İbn Hanbel, 17).
[415] Buhâri, İman, 32 (1/16).
[416] et-Taberâni'den: Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/171. Hadisin râvileri "ricâlu's-sahîh"dir.
[417] Tirmizi, Menakıb, 18 (5/622). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/233-234
[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235
[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235
[420] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/235
[421] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/236
[422] el-Musannaf, 11/252. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/236-237
[423] Bkz. 97. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/237
[424] Ekz. 150. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/237-238
[425] Alu İmrân: 3/7.
[426] Buhâri, Tefsir, 3/1 (5/166); Müslim, İlim, 1 (4/2053); Ebû Dâvûd, Sünnet, 2 (4/198); Tirmizi, Tefsir, 4 (5/223); İbn Mâce, Mukaddime, 7 (1/18-19); Ahmed b. Hanbel, 6/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/238

[427] Câmiu'l-Beyân, 3/177.
[428] Bkz. Nisa: 4/171.
[429] İhlâs: 112/3.
[430] Müteşâbih hakkında bkz. Hak Dini, 2/1036 vd.; Kur'an-ı Kerim Işığında Tefekkürün Boyutları, S. Kılıç, İlim ve Sanat, 11/62 vd.; "Müteşabihat" Kavramı..., M. H. Kırbaşoğlu, İlim ve Sanat, 15/72, 121. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/238-239
[431] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/240
[432] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/240
[433] Kenzul-Umâl, 2/331. Bkz. 146. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/241
[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[435] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[436] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/242
[437] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/243
[438] el-Metâübu'l-Aliye, 3/106. Bkz. 118. hadis ve Kenzu'l-Ummâl, 3/46. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/243
[439] es-Sünenu'1-Kübra, 4/253. Burada "...ve kaza eder." ziyâdesi vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/244
[440] el-Cevheru'n-Nakiyy, 4/252; el-Muhalla, 6/394.
[441] Bkz. el-Muhalla, 6/394-395; Reddul-Muhtâr, 2/117. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/244-245
[442] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/245
[443] Kitâbu'1-İlm, 80. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/228-245
[444] Bu hadis murseldir. Ubeydullah, tâbiöndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246
[445] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246-247
[446] Ebû Dâvüd, İlim, 8 (3/321); İbn Mâce, Mukaddime, 8 (1/20); Ahmed b. Hanbel, 2 (321, 365; el-Müstedrek, 1/126; Câmi'u Beyâni'İ-İlm, 323. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/247
[447] Bkz. Reddul-Muhtâr, 1/47; Istılahat, 1/246 vd.
[448] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/247-248
[449] Câmiu Beyâni'1-İlm, 324. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/248
[450] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/248-249
[451] İ'lâm, 1/61 vd.; İslâm Hukukunda İctihad, 58. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/249
[452] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/250
[453] Fıkıh (islâm Hukuku) Usûlü, 341-343.
[454] Umde, 11/140; Fethu'1-Bâri, 9/117; Reddul-Muhtâr, 2/129-130.
[455] A.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/250-252
[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/252
[457] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/252-253
[458] Nesâî, Kudât, 11 (8/203); es-Sünenu'l-Kübra, 10/115. Bkz. 171. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/253
[459] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/254
[460]Nesâî, Kudât, 11 (8/204); Câmi'u Beyâni'1-İlm. 314. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/254-255
[461] Fıkıh (İslûm Hukuku) Usûlü, 193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/255
[462] Sünenu'd-Darimi'nin elimizdeki dört matbu nüshasında da bu râvinin ismi böyle geçmektedir. Doğrusu el-Hâris b. Amr'dır. Haberin verilecek kaynaklarından ayrı olarak bkz. Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/439; Tehzîb, 2/152.
[463] Ebu Davud, Akdıye, 11 (3/303); Tirmizi, Ahkam. 3(3/616); Ahmed b. Hanbel, 5/230-236-242; Cami'u Beyani'l-İlm, 313. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/256
[464] Bkz. Mizânu'l-t'tidâl, 1/439.
[465] Mubahhasu İbtâlı'l-Kıyâs, 14.
[466] Mîzânu'l-İtidâl, 1/439.
[467] Tirmizî, Ahkâm, 3 (3/617).
[468] İlâm, 1/202, 203; İslâm Hukukunda İctihad, 121. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/257
[469] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 315, Bkz. 167. Hadis ve kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/258
[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/258
[471] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259
[472] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/
[473] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259
[474] Hz. Ömer'in, bu sözü Abdullah'a söylediği, Vekî'in Ahbâru'l-Kudât'mda da nakledilmektedir. Ancak Hz. Ömer'in, bu sözü Ebû Musa'ya (Musannaf, 8/301) ve Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr'a (Câmi'u Beyâni'1-İlm, 461; en-Nihâye, 4/38; Mecme'u'l-Emsâl, 3/436) söylediği de nakledilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/259-260
[475] Sıfatu'l-Fetva, 6.
[476] el-İhkâm fiTemyîzil-Fetâva ani'l-Ahkâm, 42.
[477] en-Nücûmu'z-Zâhire, 17238'den: İslâm Adliye Teşkilâtı, 118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/246-260
[478] Kitâbu'1-îlm, 81; Câmi'u Beyâni'1-ilm, 459, 460, Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/183, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261
[479] Câmi'u Beyâni'l-İlm, 461. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261-262
[480] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/262
[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/262-263
[482] Ayet: Sâd: 38/86. Hadis: Buhâri, Tefsir, 30 (6/19), 38/3 (6/32), 44/3 (6/40) Müslim, Kıyamet, 39 (4/2156); Tirmizi, Tefsir, 46 (5/379); Ahmed b. Hanbel, 1/431. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/263
[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/263-264
[484] Kenzu'l-Ummâl, 10/302. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/264
[485] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/264

[486] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265
[487] Câmi'u Beyânil-ilm, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265
[488] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/265-266
[489] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/266
[490] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 17. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/266
[491] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/267
[492] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/267
[493] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/261-267
[494] el-Mustedrek, 4/514. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/268
[495] Müslim, İman, 232 (1/130).
[496] Bkz. Doğuş Devinde Tasavvuf ve Hadis, 31-32.
[497] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/269-270
[498] "küçük" kelimesi "bidatcı" mânâsına da kullanılmıştır.
[499] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/270
[500] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/271
[501] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 419. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/271
[502] Mulahhas, 70; Tefsîru't-Taberî, 12/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272
[503] A'râf: 7/12; Sâd: 38/76.
[504] Tefsiru't-Taberî, 12/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272
[505] Bkz. Hak Dini, 3/2132.
[506] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/272-273
[507] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 421. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/273
[508] Te'vil, 58; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 420. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/273
[509] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274
[510] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 434. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274
[511] Bkz. 127. hadis ve "Açıklamadı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/274
[512] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275
[513] Tecrîd, 7/152.
[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275
[515] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/275
[516] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/276
[517] Bkz. 2374-2376. hadisler.
[518] Nesâ'î, Kaaâme, 44 (8/53).
[519] Nasbu'r-Râye, 4/371.
[520] Diyet hakkında bkz. bu kitabın 15. Kitâbu'd-Diyât bölümü.
[521] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/276-277
[522] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/268/277-278
[523] Te'vîl, 58; el-Câmi' li-Ahlâk, 2/190. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/278
[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279
[525] Ayet: En'am: 6/153. Hadis: Ahmed b. Hanbel, 1/435- 465; el-Mustedrek, 2/318. Bu hadisi el-Bezzâr da rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 7/22). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279
[526] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/279-280
[527] Bu hadisi muhtasaran Taberâni de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/181). Hadisin merfû kısmı için bkz. Müslim, Müsâfirîn, 275 (1/563); İbn Mâce, Mukaddime, 12 (1/59); Ah-med b. Hanbel, 1/380, 404. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/280-282
[528] Bkz. Fethul-Bâri, 23/245.
[529] Bakara: 2/152.
[530] Ahzâb: 33/41-42.
[531] Tirmizi, Da'avat, 4 (5/458).
[532] Müslim, Zikr, 39 (4/2074).
[533] Buhâri, Da'avat, 66 (7/168).
[534] Buhâri, Da'avat, 65 (7/168).
[535] Müslim, Adâb, 12 (3/1685).
[536] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/282-283
[537] Hadisi et-Taberâni de rivayet etmiştir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/181); Kitâbul-İlm, 103. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/283/284
[538] Nesâ'î, İydeyn, 22 (3/153); İbn Mâce, Mukaddime, 7 (1/17); Müslim, Cumu'a, 43 (2/592) Ahmed b. Hanbel, 3/310, 319, 371. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/284
[539] el-Metâlibu'l-Aliye, 3/144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/284-285
[540] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/285
[541] Ebû Dâvûd, Fiten, 1 (4/98); Tirmizi, Fiten, 51 (4/504) İbn Mâce, Fiten, 9 (2/1304); Mus-ned, 5/278, 284; Mecmeu'z-Zevâ'id, 5/239; Darimi, Rikâk, 39 (2755. hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/285
[542] el-Metâlibu'1-Aliye, 2/221. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/286-287
[543] Ahmed b. Hanbel 6/441; Mecmeu'z-Zevâ4id, 5/239. Bu kaynaklarda Adiyy'in kardeşi üe Ebu'd-Derdâ' arasında, ismi verilmeyen bir râvi daha vardır. Buna göre bu hadis mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/287
[544] Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 26 (4/234); Tabakât, 8/470. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/287-288
[545] Buhâri, İman, 42 (1/20).
[546] Mecmeu'z-Zevâ'id, 5/248. Bu hadis za'ifdir.
[547] Feyzu'l-Kadir, 6/399. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/288-289

[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/289
[549] Rûm: 30/30.
[550] Müslim, Kader, 22 (4/2047).
[551] Buhâri, Bed'u'1-Halk, 2 (4/74).
[552] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/290
[553] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291
[554] Bkz. 406. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291
[555] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/291-292
[556] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/278-292
[557] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293
[558] Nisa': 4/59.
[559] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293
[560] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/293-294
[561] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/294
[562] Dârekutni, 4/81, 82. Bu hadisi Ebû Ya'la ve el-Bezzâr da rivayet etmişlerdir. el-Heyse-mi, senedinde tanımadığı (mechûl) bir râvi olduğunu kaydeder (Mecmeu'z-Zevâ'îd, 4/223); el-Mustedrek, 4/333. "Ferâiz" hakkında bu kitabın "Kitâbul-Perâ'iz" (2853. hadis vd.) böl. bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/294-295
[563] Bu hadisi Taberâni de, râvileri gıka kabul edilen bir senedle rivayet etmiştir. (Mec-raeu'z-Zevâ'id, 1/165-166). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/295-296
[564] Bkz. 1622. hadis.
[565] Bkz. Müslim, Cenâ'iz, 60 (2/655); Buhâri, Cenâ'iz, 86 (2/100).
[566] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/296-297
[567] Buhâri, Enbiyâ, 8 (4/111), 14 (4/119-120); Tefsir, 12/2 (5/216); Müslim, Fedâ'il, 168 (4/1846); Ahmed b. Hanbel, 2/431. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/297
[568] Hucurât: 49/13.
[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/297-298
[570] Buhâri, İlm, 13 (1/25-26); Humus, 7 (4/49); Ttisânı, 10 (8/149); Müslim, İmaret, 175 (3/1524); Zekât, 98 (2/718), 100 (2/719); îbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/80); Muvatta', Kader, 8 (2/900); Ahmed b. Hanbel, 4/93, 95, 97, 98, 99, 101. Bkz. 232. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/298
[571] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/298-299
[572] Tirmizi, İlim, 1 (5/28); Ahmed b. Hanbel, 1/306; Dârimi, Rikâk, 1 (2709). hadis). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/299
[573] Ahmed b. Hanbel, 4/92, 96. Bkz. 230. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/299
[574] Veya; "(mü'min) kalbler şu üç vasfi taşımaları halinde hainlik, kindarlık yapmaz... (yapmamabdır...)".
[575] Kaynakları için bir sonraki hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/300
[576] Veya: "...(mü'minin) kalbi şu üç vasfi taşıması halinde hainlik, kindarlık, düşmanlık yapamaz."
[577] İbn Mâce, Mukaddime, 18 (1/85, muhtasaran), Menâsik, 76 (2/1015-1016); Ahmed b. Hanbel, 4/80, 82; Mustedrek, 1/87; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/139. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/301
[578] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/301
[579] Ahmed b. Hanbel, 5/183. Hadisin muhtasar rivayetleri için bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 10 (3/322); Tirmizi, İlm, 7 (5/33-34); İbn Mâce, Mukaddime, 18 (1/84), Zühd, 2 (2/1375). Orta namazı hakkında bkz. Tirmizi, Salât, 133 (1/342), Muvatta', Cemâat, 27 (1/139). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/302-303
[580] Veya: "Müslüman kişinin kalbi şu üç vasfı taşıması halinde hainlik, kindarlık, düş-manhkyapmaz."
[581] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/137. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/292-303
[582] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14).
[583] el-Muhaddisu'l-Fasıl, 416'dan: Mürsel Hadisler, 24.
[584] Bkz. Hadis Istılahları Sözlüğü, 13 vd. ve orada verilen kaynaklar,
[585] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/2.
[586] a.g.e., 1/6.
[587] Burada işaret etmeliyiz ki Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in, rivayette şâhid istemeleri, hadis rivayetinde ihtiyatlılığı, titizliği sağlamak, gelişigüzel rivayetleri önlemek içindi. Hz. Ömer bir hadis rivayetinde şâhid isteyip de şâhid getirilince şöyle demişti: "Şunu bil ki ben seni (yalancılıkla) ittiham etmedim. Fakat ihtiyatlı davranmak (tesebbüt) istedim. "(Tezkiretu'l-Huffaz, 1/8; Bkz. Müslim, Adâb, 36 (3/1697). Şu halde onlar hadisin kabul edilmesi için onu en az iki kişinin rivayet etmesini şart koşmuyorlardı. Nitekim onlar, şâhid istemeksizin tek kişinin rivayetlerini de kabul etmişlerdi (Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, 117).
[588] Ahmed b. Hanbel, 1/2, 10.
[589] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/14). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/304-306
[590] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/13); Ahmed b. Hanbel, 3/303. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/306
[591] Tirmizi, Tefsir, 1 (5/199); Ahmed b. Hanbel, 1/293. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/306
[592] Şâhidleri için bkz. Buhâri, İlm, 38 (1/35); Ebû Dâvud, İlm, 4 (3/319); İbn Mâce, Mukaddime, 5 (1/14); Ahmed b. Hanbel, 1/165. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/307
[593] Bu hadisi Taberâni'de el-Mu'cemu'1-Kebîr'inde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Ömer b. Abdillah b. Ya'la metrûku'I-hadis, yani rivayet ettiği hadis hiç alınmayacak biridir. (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/147). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/307
[594] Müslim, Mukaddime, 2 (1/10); Buhâri, İlim, 38 (1/35); Tirmizi, İlim, 7 (5/36); İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/13). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/308
[595] Ahmed b. Hanbel, 3/98, 116, 176, 203, 209, 278. Bir önceki 241. hadisin kaynaklarına da bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/308
[596] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1/14); Ahmed b. Hanbel, 5/297; Mustedrek, 1/111, 112. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/309
[597] Ahmed b. Hanbel, 5/113. 241 ve 242. hadislere de bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/309
[598] Nazmu'l-MutenâsÎr, 20 vd,; Kavâ'idu't-Tahdîs, 172-173; Krş. el-Esrâr, 4 vd.
[599] el-Esrâr, 36-37; Kavâ'idu't-Tahdis, 173.
[600] el-Esrâr, 36.
[601] el-Esrâr, 36.
[602] el-Esrâr, 14, 15, 16, 24, 25.
[603] el-Esrâr, 14 vd.
[604] Müslim, Mukaddime, 7 (1/15). Bkz. 422. Hadisin "Açıklama'sı.
[605] Alu İmrân: 3/26-27.

[606] Bu konuda bkz. Mevzu Hadisler, M. Yaşar Kandemir, Ankara, 1975; Hadis Istılahları Sözlüğü, "Mevzu" maddesi.
[607] Kavâidu't-Tahdîs, 150; el-Esrâr, 40.
[608] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/304/309-312
[609] Kitâbu'z-Zühd, İbmıl-Mübârek, 281; Buhâri, İlm, 34 (1/33-34); İ'tisâm, 7 (8/148) Müslim, İlin, 13, 14 (4/2058- 2059); Tirmizi, İlm, 5 (5/31); İbn Mâce, Mukaddime, 8 (1/20); Alımed b. Hanbel, 2/162, 190, 203. Bkz. 97. ve 145. hadislerin "Açıklamaları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/313
[610] Ahmed b.Hanbel 5/266; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/199-200; İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/83). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/313-314
[611] Câmiu Beyâni'1-îlm, 204, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/314
[612] Bkz. 255. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/314
[613] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315
[614] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315
[615] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/315-316
[616] Bkz. 333. hadis; Câmi'u Beyânı'1-İlro, 207. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316
[617] Bkz. 253. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316
[618] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/316-317
[619] Kitâbu'l-İlm, 101; CâmiuBeyânil-İlm, 29, 30. Bkz. 252., 333. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/317
[620] Kitâbu'l-İlm, 133; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 31. Bkz. 344. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/317
[621] Bkz. 248. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318
[622] Buhâri, İlm, 15 (1/26, muallak olarak); Kitâbu'1-İlm, 81; Câmi'u Beyânil-İIm, 112; el-İlmâ\ 244. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318
[623] Umdetu'1-Kâri, 2/56. Bkz. Fethu'1-Bâri, 1/260. vd.
[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/318
[625] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/312-319
[626] Bkz. 655. haber. Bu hadis mu'daldır. el-Muhâcir b. Habîb hakkında hiçbir bilgiye rastlayamadık. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/320
[627] Bu hadis murseldir. Ebu'z-Zâhriyye, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/320
[628] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/321
[629] Bkz. 373., 379., 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/321
[630] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322
[631] Şâhidleri için bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 12 (3/323); İbn Mâce, Mukaddime, 23 (1/93); Ahmed b. Hanbel, 2/338. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322
[632] Buhâri, Bed'u'l-Vahy, 1 (1/2).
[633] İbn Mâce, Zühd, 21 (2/1406).
[634] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/322-323
[635] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/323
[636] Kitâbu'z-Zühd, Vekî', 2/531; Kitâbu'z-Zühd, îbn Hanbel, 162; el-Bide', 62. Benzer bir söz Abdullah b. Mesûd'dan nakledilir. Bkz. Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 504.
[637] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/324
[638] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 21; Hılye, 1/236. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/324
[639] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/325
[640] Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 14; Hılye, 1/223. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/325
[641] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/326
[642] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/326
[643] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/319/327
[644] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/327
[645] Ulûmu'l-Hadis, 65; Fethu'l-Muğîs, 1/167-168; Tedrîbu'r-Râvi, 1/222-223. Tavzîhul-Efkâr, 1/343 vd.; el-Kifâye, 587.
[646] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/328
[647] Mukâkala ve muzâbene için bkz. 2560. hadisin "Açıklama'sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329
[648] el.Câmi' li-Ahlâkı'r-RâvÎ, 2/35; el-Kifâye, 310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329
[649] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/329-330
[650] Câmiu Beyâni'1-İlm, 102; el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/35; el-Kifâye, 310; el-ÎImâ", 177. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/330
[651] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/10-11); Ahmed b. Hanbel, 1/452; Mustedrek, 1/111; el-Câmi' li-Ahlâk er-Râvi, 2/9. Bkz. el-İlmâ', 177; Ulümu'l-Hadis, 191-192 Fethu'l-Muğis, 2/219; Mecme; 1/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/331
[652] Veya "büyük vak'alar hakkında", "belli günlerde".
[653] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/331
[654] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332
[655] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/11). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332
[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/332-333
[657] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/333
[658] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/11); el-Câmi' li-Ahlâk er-Râvi, 2/35. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/333
[659] el-Kifâye,311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334
[660] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/12). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334
[661] İbn Mâce, Mukaddime, 3 (1/12); el-Mustedrek, 1/102; Şerefti Ashâbil-Hadis, 88; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 398. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/334-335
[662] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 400.

[663] Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İlm, 398-403; Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 88-89; es-Sünne Kable't-Tedvîn, 96 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/335-336
[664] Kaynakları için bir önceki haberin kaynaklarına bkz.
[665] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/337
[666] Bkz. 276. ve 277. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/338
[667] Buhâri, İlim 14 (1/26), 4,5 (1/22); Buyu', 94 (3/36); Et'ime, 42 (6/211); Edeb, 79 (7/100); Müslim, Münâfikîn, 63, 64 (4/2164-2165); Tirmizi, Emsal, 4 (5/151); Ahmed b. Hanbel, 2/12, 31, 61, 157. Bkz. 279. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/338
[668] Şerhu Müslim, 17/154; Umdetul-Kâri, 2/14. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/339
[669] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/339-340
[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/340
[671] Bu hadis, murseldir. Tâvûs, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341
[672] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341
[673] Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İIm, 20 vd.
[674] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/341-342
[675] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/342
[676] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/327-342
[677] Tirmizi, ilm, 5 (5/31-32); İbn Mâce, Fiten, 26 (2/1344). Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/200-201; Kitâbu'z-Zühd, İfanu'l-Mübârek, 56; Mustedrek, 1/100, 3/590; Bkz. 97., 144., 145, 245., 246. 249-, 251. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/343-344
[678] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/344
[679] Fâtır: 35/28.
[680] Bu hadis mursel, hatta büyük ihtimalle mu'daldır. Çünkü Mekhûl, rivayetlerinin çoğu tâbiûnun büyüklerinden olan küçük tâbiûndandır. Ancak şâhideri vardır. Bkz. Tirmizi, İlm, 19 (5/50); el-Metâlibu'1-Aliye, 3/132; el-Firdevs, 3/129. Bkz. 347. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/345
[681] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/345-346
[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/346
[683] el-Kifâye, 241, 243. Bkz. Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahuh, 63 vd.
[684] el-Hidâye, 3/240; Umdetu'1-Kâri, 11/95; Fethul-Bâri, 19/256. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/346-347
[685] İsrâ: 17/107-109. Ayetlerin tam meali şöyledir: *"De ki; "Ona ister iman edin ister iman etmeyin. Çünkü bundan önce ilim verilmiş olanlar bile kendilerine karşı o tilâvet olununca çenelerinin üstüne (yüzü koyun) kapanarak secde ediyorlar. Ve; "Rabbimizi tenzih ederiz. Gerçekten rabbimizin va'di yerine getirilmiş bulunuyor" diyorlar. Hem ağlayarak çeneleri üstüne (yüzü koyun) kapanıyorlar ve bu onların huşûunu (derin saygılarını) artırıyor."*
[686] Kitâbu'z-Zühd, İbnul-Mübârek, 41; Hılye, 5/88. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/347
[687] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/348
[688] Kitâbu'z-Zühd, Veki\ 2/470 (Muhtasaran). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/348
[689] Kitâbu'z-Zühd, İbnul-Mübârek, 564+8; Kitâbu'z-Zühd, İbn Hanbel, 327. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349
[690] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349
[691] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/349
[692] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/350
[693] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/350
[694] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/351
[695] Bir tür acı ağaçdan çıkarılan özsu, usare.
[696] Bu haberin benzeri merfû rivayetler için bkz. Tirmizi, Zühd, 59 (4/604-605); Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 17. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/351
[697] Kenzul-Ummal, 10/269; İbn Sa'd, 7/133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/352
[698] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/352-353
[699] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/353
[700] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/353
[701] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354
[702] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354
[703] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/354
[704] İhyâu Ulûmi'd-Din, 3/113 vd.
[705] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/342-355
[706] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356
[707] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356
[708] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/357
[709] Ka'be'nin dört köşesinden her birine "rükn" denilmektedir. Burada Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe olan er-Rüknü'1-Esved (doğu köşesi) maksûd olmalıdır.
[710] Makam (Makam-ı İbrahim), Ka'be'nin, kapısının bulunduğu tarafının biraz ilerisinde küçük bir binanın adıdır. Bunun içinde Hz. İbrahim'in, Kâ'be'yi inşa ederken üzerine oturduğu rivayet edilen bir taş bulunmaktadır.
[711] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/357
[712] Heva (bid'at) hk. bkz. 96. ve 100. hadislerin "Açıklama"ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/358
[713] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/358
[714] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/359
[715] Kitâbul-îlm, 84. Bkz. 389. hadis. Krş. Kitâbu'z-Zühd, ,İbnu'l-Mübârek, 15.
[716] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/356-359
[717] Kitâbu'I-İlm, 127; el-Kifâye, 308-309; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/31. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360
[718] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360
[719] el-Kifâye, 312. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/360
[720] Müslim, Münâfikîn, 17 (4/2146); Nesâ'î, İmân, 31 (8/108); Ahmed b. Hanbel, 2/32, 68, 82); el-Metâlibu'1-Aliye, 3/121.
[721] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/361
[722] Müslim, a.g.e.
[723] Bkz. 288. hadisin "Açıklama"sı.
[724] Bakara: 2/14.
[725] Feyzu'l-Kadir, 5/516.

[726] Nisa': 4/145.
[727] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/361-362
[728] el-Kifâye,311. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/362
[729] el-Kifaye, 285, el-İlmâ', 185. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/363
[730] Tezkiretul-Huffaz, 1/5.
[731] Lafiz ve mânâ ile rivayet konusunda bkz. el-Kifâye, 265 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/212 vd.; Tedrib, 2/98; Tecdid Mukaddimesi, 454 vd.; Tevcîhu'n-Nazar, s. 398 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/359/363-364
[732] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/365
[733] Buhâri, Ta'bir, 10 (8/71-72).
[734] Tafsilât için bkz. Fethu'1-Bâri, 26/233 vd.; Feyzu'1-Bâri, 1/203 vd.; Feyzu'l-Kadir, 6/133; Hak Dini, 4/2863 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/365-366
[735] Benzer merfû bir haber için bkz. Tirmizi, Zühd, 14 (4/561); İbn Mâce, Zühd, 3 (2/1377). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/366
[736] Benzer merfû' haberler için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/122. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367
[737] Hasan Basrî'nin naklettiği söz, merfû' olarak da nakledilmektedir: el-Firdevs, 4/149; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/201. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367
[738] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/367
[739] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/368
[740] Bkz. 251, 253. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/368
[741] Alu Îmrân: 3/79.
[742] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369
[743] Mâide: 5/63.
[744] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369
[745] Alu İmrân: 3/79.
[746] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/369
[747] Alu İmrân: 3/79; Mâide: 5/44, 63.
[748] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/370
[749] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/370
[750] Bkz. 235. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/371
[751] Alak: 96/6-7.
[752] Fatır: 35/28. Haberin, za'if olan muhtasar merfû bir rivayeti için bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/135. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/371
[753] Fâtır: 35/28.
[754] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/372
[755] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/135 (Za'if ve muhtemelen de merfû' olduğuna işaret edilir). Krş. el-Firdevs, 4/165; Mustedrek, 1/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/372
[756] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/123; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/130. Bu hadis, râvilerinden Yezîd b. Rebî'a'dan dolayı za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373
[757] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373
[758] Kitâbu'l-İlm, 77; Kitâbuz-Zühd, Veki', 3/829; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/122; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 30. Bkz. 254. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/373-374
[759] İbn Mâce, Fiten, 9 (2/1305). Bu hadisi et-Taberâni ve Ebü Ya'la da rivayet etmişlerdir (Feyzul-Kadir, 4/101). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/374
[760] Kâmûs Tercümesi, "fitne" maddesi.
[761] Fitne hakkında bk. Ahir Zaman Fitnesi ve Anarşi, Doç. Dr. İbrahim Canan, İst., 1982. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/374/375
[762] Bkz. 254. ve 344. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/375
[763] Bu hadis murseldir. Şâhidleri için bkz. 295. hadis ve kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/376
[764] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/376-377
[765] Veya: "Şüphe yok ki melekler de, İlim (öğrenme) peşinde olandan razı olarak, kanatlarım indirirler". Ayrıca bkz. 363. hadis.
[766] Ebû Dâvûd, İlm, 1 (3/317); Tirmizi, İlim, 19 (5/48-49), İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/81), 20 (1/87, muhtasaran); Ahmed b. Hanbel, 5/196. Bkz. Buhâri, ilm, 10 (1/25); Câmi'u Beyâni'1-İlm, 37. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/377-378
[767] Bir kaç örnek için bkz. Buhâri, İman, 34 (1/17), İlm, 6 (1/23); Müslim, İman, 23 (1/46) Hudûd, 25 (3/1324-1325).
[768] er-Rihle, 118 vd.; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 123; Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 7-8.
[769] er-Rihle, 110 vd.; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 123-124.
[770] el-Muhaddisu'1-Fâsıl'dan naklen; Buhûs fi Tarihi's-Sünne, 213. Hatib Bağdadi de Câbir'in Mısır'a rihlesine dair bir haber nakletmekte fakat bu haberde Mısır'daki sahâbi'nin ismi verilmemektedir. Ancak bu haberlerde Câbir'in, Şam ve Mısır yolculuklarında öğrenmek istediği hadisin aynı hadis olduğu görülmektedir. Bu durumda Mısır'la ilgili haberde bir yanlışlığın yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.
[771] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 8; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 124.
[772] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/264.
[773] Buhûs fî Târîhi's-Sünne, 217.
[774] Nûreddin Itr'ın tahkik ve ilaveleriyle 1395/1975 yılında Beyrut'ta basılmıştır.
[775] Rihle hakkında bkz. el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/223; es-Sünne Kable't-Tedvin, 176; Fethu'l-Muğis, 2/314; Tedrîbu'r-râvi, 2/142. Ayrıca bkz. 568. haber ve devamı.
[776] İlgili haberin daha önce zikredilen kaynaklarına ilâveten bkz. el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/12; er-Rihle fi Talebi'l-Hadis, 78.
[777] Fıkhu Ehli'1-Irak, 44.
[778] en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'1-Eser, 1/305.
[779] Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/452. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/378-381
[780] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/381
[781] Ebû Dâvûd, ilm, 1 (3/317); İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/82); Ahmed b. Hanbel, 2/252, 407; Mustedrek, 1/89. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/381-382
[782] el-Metâlibu'1-Aliye, 3/103, Bkz. 362. badis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/382
[783] Sünen'in bir nüshasında Mutarrif yerine Matar ismi geçmektedir. Tefsîru İbn Kesîr (4/264) ve Tefsiru't-Taberî'de (27/97) de âyetin bu tefsiri Matar'a nisbet edilmektedir.
[784] Kamer: 54/17.

[785] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/382-383
[786] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/383
[787] İbn Mâce, Mukaddime 22 (1/90-91); Şerefu Ashabı 1-Hadis, 21; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/348; el-Firdevs, 2/321. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/383
[788] İbn Mâce, Mukaddime, 22 (1/91-92). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384
[789] İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/83); Ki'âbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 488; el-Metâlibu'l-Aliye, 3/132. el-Bûsîrî "Zevâ'id"inde hadisin senedinin za'if olduğunu söyler (İbn Mâce, 1/8). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384
[790] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/384
[791] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385
[792] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385
[793] Mücâdile: 58/11.
[794] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/385-386
[795] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/386
[796] Bu hadis hem murseldir, hem de râvilerinin çoğu za'ifdir. Bu hadisi İbn Asâkir yine Hasan Basrî'den mursel olarak; İbnu'n-Neccâr, Hasan'ın Enes'den rivâyetiyle muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. (Kenzu'l-Ummâl, 10/160). Bkz. Câmi'u Beyâni'1-İlm, 54. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/386
[797] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/387
[798] Bkz. 351. ve 352. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/387
[799] Nesâ'î, Taharet, 112 (1/82); İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/82); Ahmed b. Hanbel 4/239-241; Tayâlisî, s. 160. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/388
[800] Nesâ'î, Taharet, 112 (1/82).
[801] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/364-388
[802] Cami'ul-beyân, 68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/389
[803] Buhâri, İman, 41 (1/20).
[804] Fethu'l-Muğis, 2/273; Tedribu'r-Râvi, 2/140.
[805] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/389
[806] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/390
[807] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/388/389-390
[808] Bkz. el-Firdevs, 3/76; Kenzu'l-Ummâl, 10/181. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391
[809] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391-392
[810] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392
[811] Bir sonraki 371. hadis ve kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392
[812] Bakara: 2/44.
[813] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/392-393
[814] Bir önceki 370. senedle Hasan Basri'nin sözü (maktu1) olarak nakledilmiş olan haber bu senedle, mursel olsa da, merfû' yani Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledilmektedir, el-Irâkî; el-Hakîmu't-Tirmizi ve İbn Abdilberrin de bu hadisi, Hasan Basrî'den mursel merfû olarak sahih bir senedle, el-Hatîbu'1-Bağdâdi'nin ise yine Hasan yoluyla Câbir'den merfû' olarak ceyyid bir senedle rivayet ettiklerini, fakat ibnu'l-Cevzi'nin, bu hadisin muallel olduğunu söylediğini bildirmektedir (İhya; 1/58). el-Munzirî, mezkûr rivayetlerin senedlerinin sahih, es-Semhûdi hasen olduğunu söylemişlerdir (Feyzu'l-Kadir, 4/391). Bkz. Târihu Bağdâd, 4/346 el-Firdevs, 3/68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/393
[815] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/394
[816] Bkz. 261, 379,., 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/394
[817] ed-Destüvâ, Tahran'in kuzey-batısında, Tahran'dan Azerbaycan'a giden yolun üzerinde, Tahran'a 100 mil kadar bir mesafede bulunan mühim bir ticaret merkeziydi. Hişam, oradan gelen malları satardı. Bkz. Şerhu Müslim, 1/60.
[818] Kitâbu'z-Zühd, İbn Hanbel, 96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/395
[819] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/396
[820] Bu hadis mursel ve mudellestir. Hadisin sahâbi râvisi zikredilmemiş, aynca mudellis birisi olan Bakıyye "an" edâ sigasını kullanmıştır. Bu durumda, Bakıyye'nin de zikretmediği bir râvi var demektir. Diğer taraftan el-Ahvas de hafızası za'if bir râvidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/396
[821] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397
[822] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397
[823] Tedrîbu'r-Râvi, 2/6,127-128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/397-398
[824] Bkz. 261., 373. ve 380. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399
[825] Bir önceki senedle Mekulu'ün sözü (maktu) olarak nakledilen bu haber, bu senedle merfû' olarak rivayet edilmektedir. Bu merfû rivayet de mursel, hatta büyük bir ihtimalle mu'daldır. Çünkü Mekhûl küçük tâbiûn tabakasındandır. Bu hadisin merfû' şâhidleri vardır: İbn Mâce, Mukaddime, 23 (1/93); Tirmizi, İlm, 6 (5/32); Ahmed b. Hanbel, 1/190. Ayrıca bkz. 261., 373., 379. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399
[826] Bkz. el-Ezkâr, 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/399-400
[827] Kitabu'1-İlm, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/400
[828] Bkz. 387. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/400-401
[829] Bakara: 2/152.
[830] Hak Dini, 1/540. Bkz. 210. hadisin "Açıklama"sı.
[831] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/401
[832] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402
[833] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402
[834] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/402-403
[835] Bkz. 383. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/403
[836] Krş. 210. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/404
[837] Bkz. 320. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/404
[838] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/405

[839] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14); el-îlmâ1, 60. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/405
[840] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/406
[841] İhya, 3/214 vd.
[842] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/406-407
[843] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/407
[844] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/408
[845] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/408
[846] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/391-409
[847] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409
[848] Kasas: 28/50.
[849] Câsiye: 45/23.
[850] Nisa': 4/135.
[851] Sâd: 38/26.
[852] el-İ'tisâm, 1/51-52, 2/176. Bkz. 96. hadisin "Açıklama"sı.
[853] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409-410
[854] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/410-411
[855] Mizan, 2/345.
[856] İrca' kelimesinin sözlük mânâsı "te'hir etmek; sonraya, geriye bırakmak" demektir.
[857] Tedrîbu'r-Râvi, 1/328; el-Milel, 1/139; Mezhepler Tarihi, 166. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/411
[858] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/412
[859] Nisa': 4/86.
[860] Müslim, Selâm, 4 (4/1704).
[861] Buhâri, İman, 6 (1/9).
[862] Müslim, İman, 93 (1/74).
[863] İbn Abidin, 5/266-267.
[864] el-Ezkâr, 228 (özetle).
[865] Krş. a.g.e., 227. Selâm hk bkz. İbn Abidîn, 1/414-415; 5/264 vd.; el-İhtiyar, 4/161. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/412-413
[866] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/414
[867] Hucurât: 49/12.
[868] Hak Dini, 6/4474-4476.
[869] er-Ref ve't-Tekmîl, 44-46; Hak Dini, 6/4474
[870] Hak Dini, 6/4475. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/414-415
[871] Bkz. 408. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/415
[872] Mu'cemu Mekâyîsil-Luğa, H.V.Y. maddesi (6/16). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/415
[873] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416
[874] Ebû Bekr, Muhammed b. Sirin'in künyesidir.
[875] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416
[876] Eyyûb'un künyesi de Ebû Bekr'dir.
[877] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/416-417
[878] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/417
[879] En'âm: 6/68. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/417
[880] Bkz. 221. haber.
[881] Nisa': 4/140.
[882] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/418
[883] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/418
[884] Bkz. 401. haber ve "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/409-419
[885] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419
[886] Takyîdu'l-İlm, 107. Bkz. 459. hadis ve 456.-517. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/420
[887]Bu söz Mâlik b. Enes ve Abdulaziz ed-Derâverdi'ye nisbet edilir (Câmi'u Beyâni'1-İlm,94.98)
[888] Târihu'l-İsIâm, 5/137'den: Hadis Tarihi, 201. ez-Zührinin böyle yaptığını fiilen gösteren bir haber için bkz. Takyîdu'1-İlm, 59.
[889] es-Sünne Kable't-Tedvin, 333, 335; Hadis Tarihi, 202.
[890] Takyîdu'l-ilm, 58-59; es-Sünne Kable't-Tedvin, 335.
[891] Bkz. 493. ve 494. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/420
[892] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/421
[893] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419-421
[894] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422
[895] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/184. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422
[896] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/408, 2/135. Bkz. Mecmeul-Emsâl, 3/111.
[897] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422
[898] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/6.
[899] Hadis rivayetini tekrar konusunda bkz. a.g.e., 1/234; 2/5-6; Edebu'1-îmlâ, 79. Ebu MuhammedAbdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/422-423
[900] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/423
[901] Bu son cümleyi şöyle anlamak da mümkündür: "Bundan dolayı o kızdı ve bizi hadis rivayetinden mahrum etti, Sonunda kalkıp gitti." Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/423
[902] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/424
[903] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 172. el-Câmi' li-Ahlâk, 1/209. Bkz. 574. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/424
[904] Ümmü Abdillah, 413. haberde ismi geçen ve heybetli, izzetli bir alim olduğu anlaşılan Hâlid b. Ma'dân'ın kızı olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/419-425
[905] Tevcihu'n-Nazar, 27- 32, 69; el-Bâ'isu'l-Hasîs, 93; Fethu'l-Muğis, 1/18; Hadis Istılahları 398. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/425
[906] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15). Bkz. 431. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi

Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426
[907] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15); el-Kifâye, 73.
[908] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426
[909] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/28.
[910] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/426-427
[911] Şerefli Ashâbi'l-Hadis, 40; Edebu'1-îmlâ', 6.
[912] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/269; es-Sünne Kable't-Tedvin, 220.
[913] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15).
[914] el-Câmi1 li-Ahlakı'r-Râvi, 1/130.
[915] Bkz. 244. hadisin "Açıklama"sı.
[916] Bkz. Müslim, Mukaddime, 7 (1/13).
[917] Ma'rifetu Ulûmi'1-Hadis, 6.
[918] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/34.
[919] Şerefu Ashâbi'I-Hadis, 42.
[920] Müslim, Mukaddime, 5 (1/15); Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 41.
[921] İsnâd hakkında bkz. Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler, 8-10; es-Sünne Kable't-Tedvin, 220-226; Hadis Edebiyata Tarihi, 120 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/427-428
[922] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429
[923] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429
[924] Müslim, Mukaddime, 5 (1/14). Bkz. 430. ve 435. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/429-430
[925] Kitâbul-Mecrûhin, 1/21-22; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/129 (Mezkûr söz, burada zaif bir senedle merfû' olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. Feyzu'l-Kadir, 2/545).
[926] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/430
[927] el-Câmi' li-Ahlâkır-Râvi, 1/128. Bkz. 426. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/430
[928] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431
[929] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431
[930] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/431
[931] el-Câmi1 H-Ahlâkı'r-Râvi, 1/129. Bkz. 425. ve 435. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/432
[932] Bkz. 420. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/432
[933] Müslim, Mukaddime, 4 (1/12-13). Bkz. 244. ve 422. hadislerin "Açıklama'ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/433
[934] Müslim, Mukaddime, 4 (1/13). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/433
[935] Müslim, Mukaddime, 4 (1/12). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/434
[936] Buhâri, ilm, 39 (1/36).
[937] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/434
[938] Bkz. 425. ve 430. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/425-434
[939] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435
[940] el-İtkân, 2/175 vd.
[941] Tecrîd Mukaddimesi, 10-11
[942] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435-436
[943] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/437
[944] Nisa': 4/65.
[945] Ahzâb: 33/36.
[946] Nûr: 24/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/437
[947] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/438
[948] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/438-439
[949] Ahzâb: 33/36.
[950] İkindiden sonra iki rekât namaz kılma hakkında bkz. 1441.-1443. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/439
[951] el-Musannaf, 10/313-334; Ahmed b. Hanbel, 3/470-471; 4/265-266; Mecmeuz-Zevâ'id, 1/173-174, 182. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/440
[952] Buhâri, Enbiyâ, 50 (4/145).
[953] Fethu'l-Bâri, 13/261; Umdetu'l-Kâri, 16/45.
[954] Fethu'l-Muğis, 1/125.
[955] a.g.e., 1/124.
[956] Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/182.
[957] Fethul-Muğis, 1/125.
[958] İslâm Hukuku Metodolojisi, 294-296; Fıkıh (İslâm Hukuku) Usûlü, 344-348.
[959] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/440-442
[960] İkindiden sonraki iki rekât namaz için bkz, 440.- 1441.-1443. hadisler.
[961] Buhâri, Libâs, 5 (7/34); Müslim, Libâs, 49 (3/1653); Ahmed b. Hanbel, 3/267, 315, 390, 413, 456, 467, 492, 497, 531. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/435-442
[962] Hıcr: 15/95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/443-444
[963] Bkz. 446. hadisin kaynakları ve "Açıklama"sı.
[964] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/444-445
[965] Bkz. 446. hadisin kaynakları ve "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/445
[966] Buhâri, Zebâ'ih, 5 (6/219); Edeb, 122 (7/124); Müslim, Sayd, 54 (3/1547); Ebû Dâvûd Edeb, 166 (4/368); Nesâ'î, Kasâme, 40 (8/42); Ibn Mâce, Mukaddime, 2 (1/8); Sayd, 11 (2/1075); Ahmed b. Hanbel, 5/54-57. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/446
[967] Müslim, Selâm, 4, 5 (4/1704-1705).
[968] Müslim, Birr, 25 (4/1984).
[969] Bkz. Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber, 166-168.
[970] Fethu'1-Bâri, 22/287 vd.
[971] Mâ'ide: 5/94.
[972] Mâ'ide: 5/3.

[973] el-Hidâye, 4/123; Feyzu'l-Kadir, 6/313-314; Fethul-Bâri, 21/13-14.
[974] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/446-448
[975] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/448
[976] Müslim, Salât, 135-140 (1/327-328); Buhâri, Ezan, 162 (1/210), 166 (1/211), Cum'a, 13 (1/216); Ebû Dâvûd, Salât, 52 (1/155); Tirmizi, Salât, 400 (2/459); Muvatta1, Kıble, 12 (1/197); Ahmed b. Hanbel, 2/36, 43, 45, 76. Bkz. 1281. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/448-449
[977] Şâhidleri için bkz. Buhâri, Buyu', 20 (3/10); Nesâ'î, Buyu1, 41 (7/239). Bkz. 2581. ve 2582. hadislerin "Açıklama"sı.
[978] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/449
[979] Tirmizi, îsti'zân, 19 (5/66). Bkz. 2634. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/450
[980] Müslim, İmaret, 182 (3/1527).
[981] Ahmed b. Hanbel, 3/451. Haberin devamında, bunun üzerine "gece gitmeme" emrinin verildiği naklediliyor.
[982] Müslim, İmaret, 181 (3/1527).
[983] a.g.e., 184, 185 (3/1528).
[984] Buhâri, Nikâh, 120 (6/161)
[985] Umdetul-Kari, 20/220.
[986] İbn Ömer de aynı olayı nakleder; Fethu'1-Bâri, 19/406.
[987] Fethu'l-Bâri, 19/405.
[988] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/45-451
[989] Bu hadis murseldir. Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb, tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/452
[990] "Harre" volkanik siyah taşlarla kaplı yer demektir. Arap kabilelerinin her birinin böyle bir taşlı yeri vardı. Kış mevsiminde çadırlarını buralarda kurarlardı. Medine'nin dışında da böyle meşhur bir taşlı arazi vardır. Burada, muhtemelen Medine dışındaki bu yer söz konusudur.
[991] Merfû kısmının merfû ve mevkuf şâhidleri için bkz. 1208. hadis; Muvatta', Sefer, 56 (1/162); Mecmeu'z-zevâid, 2/5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/443-453
[992] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453
[993] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/331. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453-454
[994] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/454
[995] Buhâri, İmân, 32 (1/16).
[996] Buhâri, İlm, 12 (1/25); Müslim, Münâfıkîn, 83 (4/2173).
[997] Tedrîbu'r-Râvi, 2/146.
[998] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/453-455
[999] Müslim, Zühd, 72 (4/2298); Ahmed b. Hanbel, 3/12, 21, 39; el-Mustedrek, 1/127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/455
[1000] Tirmizi, İlm, 11 (5/38); Takyîdu'1-îlm, 33. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456
[1001] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/234. Bkz. 415. ve 488. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456
[1002] Câmi'u Beyâni'1-İIm, 86.
[1003] a.g.e., 87.
[1004] a.g.e., 88.
[1005] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/456-457
[1006] Bkz. 410. ve 458. hadislerin "Açıklama"ları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/457
[1007] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458
[1008] Tehzîbu't-Tehzîb, 8/351-355.
[1009] Katâde'nin: "Onların bilgisi Rabbimin yanında bir kitaptadır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz." Tâhâ: 20/52 mealindeki âyeti delil getirerek hadislerin yazılmasının caiz olduğunu ifade ettiği nakledilir (Takyîdu'1-İlm, 103).
[1010] Dirâsât fıl-Hadisin-Nebevî, 1/197-200. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458
[1011] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458
[1012] a.g.e., 1/278-279.
[1013] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/458-459
[1014] Takyidu'1-İlm, 48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459
[1015] Bkz. 464. hadis.
[1016] Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevi, 1/143. Bkz. 481. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459
[1017] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/459-46-
[1018] Kitâbu'l-îlm, 143; el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvi, 1/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/460
[1019] Kıtâbu'1-İlm, 143, 155; el-Câmi1 li-AhlâkıV-Râvi, 1/227.
[1020] Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 2/334-335.
[1021] er-Risâletu'l-Mustatrafa, 167 vd.
[1022] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/460-461
[1023] Takyîdu'1-İlm, 46; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Buralarda metin; "Benden hiç bir yazıyı ebedîleştirmeyin!" şeklindedir. Bu mânâ değişimine sadece bir noktanın yer değiştirmesi sebeb olmaktadır. Bkz. 468. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/461
[1024] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84; Takyîdu'1-İlm, 61.
[1025] Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî 1/156-157. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/461-462
[1026] Mîzânul-İtidâl. 4/297. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462
[1027] Müslim, Fiten, 34 (4/2221).
[1028] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462
[1029] Câmiu Beyânı 'l -İlm, 85. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/462
[1030] Bkz. 465. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463
[1031] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463
[1032] Takyîdu'l-İlm, 48; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/463-464
[1033] Takyîdu'1-İIm, 61; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/464

[1034] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/464
[1035] Takyîdu'1-îlm, 64; Câmi'u Beyânil-İlm, 86. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465
[1036] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465
[1037] Bu haberler ve kaynaklan için bkz. Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/99, 201, 202.
[1038] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/465
[1039] Takyîdu'1-İlm, 56. Bkz. 483. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466
[1040] a.g.e., 45, 46; Câmi'u Beyani'l-İlm, 84. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466
[1041] Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/201-202.
[1042] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/466-467
[1043] Takyîdu'1-İlm, 36-37; Câmi'u BeyânÎ'1-İlm, 79-80; Kitâbul-İlm, 123. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/467
[1044] Takyîdu'1-İlm, 42; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 83. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/467
[1045] Buhâri, İlm, 39 (1/36).
[1046] Hemmâm'ın bu "Sahîfe"si Muhammed Hamîdullah tarafından neşredilmiştir. Bu eserin muhtelif dillere tercümesi, bu arada Türkçe'ye de üç ayrı tercümesi yapılıp basılmıştır.
[1047] Bkz. Dirâsât fi'l Hadisi'n-Nebevi, 1/96-99. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/468
[1048] Kitâbu'l İlm, 151. CamitıBeyani'l İlm, 81; el Câmi'li-Ahlak, 1/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/468
[1049] Ebû Hureyre'nin başından geçen benzer bir olay için bkz. Takyîdu'1-İlm, 41. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/469
[1050] Takyîdul-İlm, 108; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 88. îbn Abdilberr, haberi naklettikden sonra şu açıklamayı yapar: "İşte (İbrahim) en-Neha'î, hadislerin yazılmasını kerih görmekle beraber, yazmanın üstünlüğünü kabul etmiştir". Ayrıca bkz. 462. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/470
[1051] Huvvârîn, Humus yakınında bulunan bir köydür.
[1052] el-Mustedrek, 4/554. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/470-471
[1053] Takyîdu'1-İlm, 53. Burada kitabı getirenin ismi İbn Kurre, Darimi'nin bir nüshasında ise Ebû Kurre olarak geçmektedir.
[1054] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/471
[1055] Bu hadis murseldir; Tefsîru't-Taberî, 21/7. Âyet, Ankebût: 29/51. âyettedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/472
[1056] Takyîdu'1-İlm, 55-56; Câmi'u Beyâni'1-îlm, 81-82. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/472-473
[1057] Takyîdu'1-îlm, 56. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/473
[1058] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/474
[1059] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 85; Kitâbu'1-İlm, 90, el-Câmi1 li-Ahlâk, 2/253. Bkz. 458. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/474
[1060] Kitâbu'1-İlm, 148; Takyîdu'1-İlm, 100.
[1061] Bkz. Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/152.
[1062] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/455/474-476
[1063] Buhâri, İlm, 39 (1/36); Tirmizi, İlm, 12 (5/40), Menâkıb, 47 (5/686); Ahmed b. Hanbel, 2/248-249, 403; Takyîdu'1-ÎIm, 82; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 89; Mustedrek, 1/105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/476-477
[1064] Ebû Dâvûd, İlm, 3 (3/318); Ahmed b. Hanbel, 2/162, 192; Takyîdu'1-İlm, 80-81; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 89-90; el-İlmâ", 146; el-Mustedrek, 1/105-106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/477
[1065] Takyîdu'1-İlm, 81 (muhtasaran). Yukarıdaki hadis, seneddeki "bir haberci"nin ismi verilmediği için, munkatı'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/478
[1066] Ahmed b. Hanbel, 2/176; Mecmeu'z-Zevâid, 6/219. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/478-479
[1067]Ahmed b. Hanbel, 4/193.
[1068] et-Taberânî'den Mecmeu'z-Zevâ'id, 6/220.
[1069] Ahmed b. Hanbel, 4/335; el-Mustedrek, 4/422.
[1070] Feyzu'l-Kadir, 5/262.
[1071] Mecmeu'z-Zevâid, 6/220. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/479
[1072] Bu haberin, İmam Muhammed'in Muvatta'ındaki rivayeti dışındaki bütün rivayetlerinde Hz. Ömer'in isminin yerine Amra'nın ismi geçmektedir. Bkz. Mâ Temessu Iley-m'l-Hâce, s. 34.
[1073] Bkz. 494. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/480
[1074] Tenviru'l-Havâlik, 1/5.
[1075] es-Sünne Kable't-Tedvin, 373 (Tabakâtu İbn Sa'd'dan naklen).
[1076] Tenviru'l-Havâlik, 1/5.
[1077] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 98.
[1078] Bkz. Mâ Temessu İleyhi'1-Hâce, s. 34. Tedvin konusunda bkz. Hadis Tarihi, 199 vd; es-Sünne Kable't-Tedvin, 328 vd., 362 vd.
[1079] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/480-481
[1080] Buhâri, tim, 34 (1/33); el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/121; Takyîdu'1-İlm, 105-106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/481
[1081] Tâhâ: 20/52.
[1082] Takyîdul-İlm, 114; Câmi'uBeyâni'1-İlm, 92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482
[1083] Takyîdu'1-İlm, 109; Câmi'u Beyânil-İlm, 94. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482
[1084] Takyîdu'l-İlm, 96, 97; Câmi'u Beyâm'1-İlm, 93; el-İhnâ', 147; el-Mustedrek, 1/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/482-483
[1085] Takyîdul-İlm, 109. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483
[1086] Takyîdul-îlm, 98; Câmi'u BeyânÎ'1-İlm, 93. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483
[1087] Takyîdu'1-İlm, 101; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi

Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/483-484
[1088] Takyîdu'1-İlm, 102,103. Bkz. 505. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/484
[1089] Takyîdu'l-İlm, 84, 85; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/484-485
[1090] Tercihe şâyân olan görüşe göre Musned'de "Amr b. Şu'ayb an Ebîhi an Ceddihi" senediyle verilen hadisler "es-Sahîfetu's-Sâdıka"nın hadisleridir. Peşpeşe verilen bu hadisler için bkz. Musned, 2/178 vd.
[1091] Bu "Sahîfe" hakkında bkz. es-Sünne Kable't-Tedvîn, 348-350; Hadis Tarihi, 46.
[1092] Istılahat-ı Fıkhiyye, 4/304. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/485
[1093] Takyîdu'1-İlm, 88; Câmi'u Beyâni'1-îlm, 91; el-Mustedrek, 1/106. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486
[1094] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486
[1095] Câmiu Beyâni'1-İIm, 92. Bkz. 501. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/486-487
[1096] Takyîdu'1-İlm, 102. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/487
[1097] a.g.e., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/487
[1098] a.g.e., 105. Bkz. 472. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488
[1099] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488
[1100] Takyîdu'1-İlm, 105; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 92-93. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488
[1101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/488-489
[1102] Takyîdu'1-îlm, 108. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/489
[1103] Bkz. el-îlmâ', 147; Dirâsât fi'1-Hadîsi'n-Nebevî, 1/190. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/489
[1104] Dirâsât fi'1-Hadîsi'n-Nebevî, 1/215 (Edebu'1-İmlâ', 78'den naklen). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/490
[1105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/490
[1106] et-Taberânî bu hadisi za'if bir senedle Kurre b. İyâs'dan rivayet etmiştir (Mecme'u'z-Zevâ'id, 8/26-27). Hadisin diğer şâhidleri için bkz. Tirmizi, Birr, 80 (4/375); Ahmed b. Hanbel, 5/269; el-Mustedrek, 1/9; Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/491
[1107] Müslim, İmam, 58 (1/63).
[1108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/491-492
[1109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/492
[1110] Takyîdu'l-İlm, 91; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 107. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/493
[1111] es-Sünne Kable't-Tedvîn, 307 vd.
[1112] Bkz. 488. haberin "Açıklama'sı.
[1113] Tezkiretu'l-Huffâz, 1/5.
[1114] Takyîdu'1-İlm, 49.
[1115] Takyîdu'l-İlm, 86; Buhâri, İlm. 39 (1/3) .
[1116] Hadis Tarihi, 41 vd.; es-Sünne Kable't-Tedvin, 343 vd. Bkz. Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/92.
[1117] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/476/493-495
[1118] Tirmizi, fim, 15 (5/43); îbn Mâce, Mukaddime, 14 (1/74); Ahmed b. Hanbel, 4/357 520. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/5-6
Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi, Sünen-i Darimi, Madve Yayınları, 1:.
[1119] Bkz. En'âm: 6/6;lsrâ: 17/15; Fâtır: 35/18; Necm: 53/38
[1120] Ankebût: 29/13,
[1121] Tirmizi, İlm, 15 (5/43); İbn Mâce, Mukaddime, 14 (1/74); Ahmed b. Hanbel, 4/357 520. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/6
[1122] Müslim, İlm, 16 (4/2060); Ebû Dâvûd, Sünnet, 6 (4/201); Tirmizi, İlm, 15 (5/43); îbn Mâce; Mukaddime, 14 (1/75); Muvatta1, Kur'an, 41. (1/218); Ahmed b. Hanbel, 2/397. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/7
Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi, Sünen-i Darimi, Madve Yayınları, 1:.
[1123] Müslim, İlm, 15 (4/2059); Zekât, 69 (2/704); Nesâ'î, Zekât, 64 (5/57); Ahmed b. Hanbel, 4/359-362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/7-8
[1124] Bu hadis mürseldir. Hassan b. Atıyye Tâbiûndandır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/8
[1125] Tirmizi, Tefsir, 38 (5/364); Müstedrek, 2/430. Ayet, Saffât: 37/24. dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/9
[1126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/9
[1127] Bkz. Buhâri, Veaâyâ, 2,3 (3/186-187); Müslim, Vasıyyet, 5-7 (3/1250-1252).
[1128] Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255).
[1129] Müslim, Cenâ'îz, 58 (2/654). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/5/9-10

[1130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/10
[1131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11
[1132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11
[1133] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/11
[1134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/12
[1135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/12
[1136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13
[1137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13
[1138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/13
[1139] el-Câmi' li-Ahlâk, 1/396. Bkz. 539. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/14
[1140] Basra'da bir yer adıdır.
[1141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/14
[1142] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15
[1143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15

[1144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/15
[1145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16
[1146] Bkz. 533. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16
[1147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/16
[1148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17
[1149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17
[1150] Tirmizi, Kıyamet, 1 (4/612). Krş. Mecmau'z-Zevâ'id, 10/346 (Burada sorulacak dört şey arasında "ilim" yerine "ehl-i beyt sevgisi" zikredilmiştir), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/17-18
[1151] Bu hadis, munkatı' olmakla beraber, hükmen merfû'dur. Nitekim şu kaynaklarda Muâz b. Cebel'den merfû olarak rivayet edilmiştir. Mecmau'z-Zevâ'id, 10/346 (et-Taberânî ve el-Bezzâr'dan naklen); el-Firdevs, 5/74). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/18
[1152] Bu hadis de hükmen merfû'dur. Bkz. bir önceki hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19
[1153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19
[1154] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/19
[1155] Beyân, 3/133; Uyun, 2/344.
[1156] Beyân, 3/136.
[1157] Hilye, 2/150.
[1158] Hılye, 2/134.
[1159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/10/19-20
[1160] Buhâri, Enbiyâ; 50 (4/145); Tirmizi, İlm, 13 (5/40); Hm, 2/159, 202, 214. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21
[1161] Bir âyet meali şöyledir. *"Şüphe yok ki o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik, biz; ve onun koruyucusu da elbette biziz!"* Hicr: 15/9
[1162] el-Esrârul-Merfû'a, 20-21.
[1163] El-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/8; Şerefu Ashâbil-Hadîs, 16, 17.
[1164] Şerofu Ashâbi'l-Hadis, 13, 15.
[1165] el-cerh ve't-Ta'dîl, 1/8.
[1166] a.g.e.; Şerefti Ashâbi'l-Hadis, 17.
[1167] Onbinlerce Sahâbiden hadis rivayet etme işini deruhte edenlerin bilinen sayısı, İbnu'l-Cevzi'ye göre binaltmiş kadardır. Bunların çoğu ise tek bir hadis rivayet etmişlerdir. Bu durumda ekseri hadislerin nakil yükünü, üçyüze varmayan Sahabinin yüklendiği ortaya çıkmaktadır. (Hadis Edebiyatı Tarihi, 41, 45; Hadis Tarihi, 76).
[1168] Câmi'u Beyâni'1-İIm, 127-128; Buhâri, İlm, 42 (1/37-38).
[1169] Buhâri, İlm, 42 (1/38).
[1170] Bkz. Fethu'l-Bâri, 1/326; Umdetu'1-Kâri, 2/185; İrşâdus-Sâri, 1/212.
[1171] Feyzu'l-Kadir, 3/207; Tecrîd, 9/191. Bkz. 441. ve 244. Hadislerin "Açıklamaları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21-23
Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirra
[1172] Ahmed b. Hanbel, 5/165. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/23
[1173] Âl-i İmrân: 3/104.
[1174] Tevbe: 9/71.
[1175] Âl-i İmrân: 3/110.
[1176] Tirmizi, Zühd, 62 (4/608); İbn Mâce, Fiten, 12 (2/1315).
[1177] Tirmizi, Fiten, 9(4/468).
[1178] İbn Mâce, Fiten, 20 (2/1327).
[1179] İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn, 2/308.
[1180] a.g.e., 2/311. Krş. Hisbe Teşkilâta, 24-25.
[1181] Nahl: 16/125.
[1182] Bu konuda bkz. Hisbe Teşkilâtı, Doç. Dr. Yusuf Ziya Kavakcı, Ankara, 1975. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/23/25
[1183] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/25
[1184] Cemre hacca ait ibadetlerden biri olan Şeytan taşlamadır. İlk, orta ve Akabe cemresi olmak üzere üç cemre vardır. Mina'nın girişinde bulunan şeytana taş atma yerlerinden ilki Hayf mescidi yanında olup burada sembolik olarak küçük şeytan taşlanır. Buranın 155 metre ötesinde orta şeytan, bunun da 155 metre ötesinde büyük şeytan (Akabe cemresi) taşlanır. Kurban bayramının birinci günü yedi taşla Akabe cemresi atılır. Bu bayramın 2., 3. ve 4. günleri her üç şeytana ayrı ayrı günde yedişer taş atılır. Böylece dört günde şeytanlara toplam yetmiş taş atılmış olur.
[1185] Buhâri, îlm, 10 (1/25, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/26
[1186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/26
[1187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27
[1188] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27
[1189] Cami'u Beyani'l-İlm, 117. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/27
[1190] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28
[1191] Buhâri, îlm, 50 (1/41, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28
[1192] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/28-29
[1193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/29
[1194] Bkz. 250. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/29
[1195] Kitâbu'1-İlm, 82 (Burada Selmân yerine Süleyman ismi geçer). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30
[1196] Ahmed b. Hanbel, 2/499; Meemau'z-Zevâ'id, 1/164, 184; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/115. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30
[1197] Tevbe: 9/34. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/30
[1198] Burada metin şöyle bir benzetmeye imkân vermektedir: Su kaynaklarının başına gelen insanlar, onları depreştirerek nehir haline getirirler. Nehirden de birçok kimse istifade eder. ilini alanlar da bunu nesil be nesil naklederek, bir nehir misâli, birçok kimsenin ondan istifadesini sağlarlar.
[1199] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/31
[1200] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/31-32
[1201] Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255); Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 14 (3/117); Nesâ'î, Vesâyâ, 8 (6/210), Tirmizi, Ahkâm, 36 (3/660); Ahmed b. Hanbel, 2/372. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/32
[1202] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/32-33
[1203] Son madde bazı nüshalarda; "yollarınızı temizlemem için..." şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/33

[1204] Tirmizi, İlm, 2 (5/29). Bu hadisin senedi, Ebû Dâvûd Nufey' sebebiyle çok zayıftır. Sah-bere'nin Sahâbiliğinde ise ihtilâf vardır. Bkz. Feyzu'l-Kadir, 6/175. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/21/33-34
[1205] Bu konuda bkz. 349. hadisin "Açıklama"sı.
[1206] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/227. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/34
[1207] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 124. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35
[1208] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35
[1209] Bu sözler, Allah'ın Hz. Musa'ya bir vahyi olarak da nakledilir: Câmi'u Beyâni'1-İlm, 125. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/35-36

[1210] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/36
[1211] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/159; Câmi'u Beyâni'l-İlm, 127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37
[1212] Câmi'u Beyânil-İlm, 172. Bkz. 418. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37
[1213] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/159. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/37-38
[1214] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/158-159. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/38-39
[1215] Ahmed b. Hanbel, 6/22. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/34-39
[1216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40
[1217] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40
[1218] Bkz. 591. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/40-41
[1219] Bkz. 590. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/41
[1220] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/41-42
[1221] Bkz. 585. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42
[1222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42
[1223] Bkz. 583. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/42-43
[1224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43
[1225] el-Câmi' li-Ahlâk, 1/405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43
[1226] Bir şahidi için bkz. Kitâbu'z-Zühd, İbnu'l-Mübârek, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/43-44
[1227] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/44
[1228] Bkz. 581. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/44
[1229] Bkz. 580. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/39-45
[1230] Ebû Dâvûd, Sünnet, 5 (4/200); Tirmizî, İlm, 10 (5/38); Müstedrek, 1/109; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/6), Ahmed b. Hanbel, 4/131, 132. Son cümlenin, hadisin râvîlerinden birine ait olması, uzak bir görüş olmakla beraber, ihtimal dahilindedir (Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/426). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/46
[1231] el-Müstedrek, 1/109-110.
[1232] el-Muvâfakât, 4/26; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 496.
[1233] Bu fırkaların muhtelif dahili gruplarının Sünnet hakkındaki görüşleri değişik olduğu gilıi zamanla bu görüşlerinde de değişiklikler olmuştur. Bkz. Hadis Tarihi, 189-199; Dirâsât fi'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/22 vd.
[1234] Reşîd Rıza'mn, ömrünün sonlarına doğru Sünnet aleyhtarı görüşünden vazgeçtiği nakledilir
[1235] Dirâsât fı'1-Hadisi'n-Nebevî, 1/26 vd.
[1236] a.g.e., 1/28-29; Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/425.
[1237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/46-48
[1238] Câmi'u Beyânı'1-İlm, 496; Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 199; el-Câmi' H-Ahkâmi'1-Kur'an, 1/39. Bkz. Ma'rifet, 65. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49
[1239] Câmi'u Beyânı'l-İlm, 496; el-Câmi' li-Ahkâmil-Kur'an, 1/39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49
[1240] a.g.e., Merâsilu Ebî Dâvûd, S. 361. Krş. Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 195. Tâbiûndan sika bir râvi olan Hassan b. Atıyye'nin mezkûr haberi, hükmen merfû' olsa da, mu'daldır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/49
[1241] Bkz. Hadisde Nâsih. Mensûh, s 9-13 ve kaynaklan; Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, 196.
[1242] Nisa: 4/113.
[1243] Bakara: 2/151-231; Âl-i İmrân: 3/164; Cumu'a: 62/2.
[1244] el-Muvâfakât, 4/3.
[1245] Bir kaç örnek için bkz. Müslim, Selâm, 17 (4/1709); Cennet, 64 (4/2199); îman, 153 (1/94); Buhâri, tim, 25 (1/18), Vudu , 37 (1/31), Cenâ'îz, 1 (1/141); Tirmizi, İman, 18 (5/27).
[1246] Bizzat Kur'an'da, Hz. Peygamber'e gelen vahiylerin, Kur'an'dakilerden ibaret olmadığına işaret eden âyetler vardır. Bkz. Bakara: 2/142-144; Tahrim: 66/3; Haşr: 59/5.
[1247] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/50
[1248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/51
[1249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/51
[1250] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/45/51-52
[1251] Ahmed b. Hanbel, 1/385, 415; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/9). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53
[1252] Ahmed b. Hanbel, 1/122, 126, 130, 131; İbn Mâce, Mukaddime, 2 (1/9); Tayâlisi, s. 16. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53
[1253] Müslim, Mukaddime, 2 (1/10); Buhâri, tim, 38 (1/36); Ahmed b. Hanbel, 2/410; 413, 469, 519. Bkz. 237.-244. ve 548. hadisler.
[1254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/54
[1255] Haşr: 59/7.
[1256] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 492; el-Muvâfakât, 4/24. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/54-55
[1257] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/53-55

[1258] Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134, 147; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/237, 2/267; Meemeu'z-Zevâ'id, 1/161, Ma'rifet, 140. Şerefü Ashâbi'l-Hadis, 95; el-Metâlibu'1-Aliye, 3/120. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/55
[1259] Bir kişinin kendi kendine yaptığı tekrar çalışmasına da "müzâkere" dendiği vakidir.
[1260] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/236.
[1261] Diğer haberler için bkz. Şerefti Ashâbil-Hadis, 93 vd.; el-Câmi' li-Ahlâkı'f-Hâvi, 1/236, 2/273; es-Sünne Kable't-Tedvin, 159; Sahabe ve Hadis Rivayeti, 97.
[1262] Fethu'l-Mugis, 2/265, 337; Tedribu'r-Râvi, 2/123,151; el-Bâisul-Hasis, 150. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/56
[1263] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/56-57
[1264] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57
[1265] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57
[1266] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57
[1267] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/57-58
[1268] Şerefu Ashâbi'I-Hadis, 95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/58
[1269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/58-59
[1270] Kitâbu'l-İlm, 11; Câmi'u Beyâni'l-îlm, 134, 136, 147; el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/238; 2/273. Marifet, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59
[1271] Kitâbu'1-îlm, 111; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134; ei-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/268; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59
[1272] el-Câmi1 li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/269. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/59
[1273] Bedeviler hakkında bkz. Tevbe: 9/97-99; Hucurât: 49/14.
[1274] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60
[1275] Kitâbu'1-îlm, 112; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134, 135-136. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60
[1276] Câmi'u Beyâni'l-İlm, 134; el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 2/268. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/60
[1277] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/237; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 95. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61
[1278] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61
[1279] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/234. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61
[1280] Bkz. 608. haberin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/61
[1281] Kitâbu'1-İIm, 129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62
[1282] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62
[1283] İbn Mâce, Salât, 12 (1/229, 230).
[1284] Buhâri, Mevâkît, 39 (1/148).
[1285] Ahmed b. Hanbel, 1/26, 34.
[1286] Buhâri, İlm, 41 (1/37).
[1287] Bkz. Fethul-Bârî, 3/266-267; Umdetu'1-Kârî, 5/97. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/62-63
[1288] Kitâbu'1-îlm, 130. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63
[1289] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63
[1290] el-Câmi' li-Ahlakı'r-Râvi, 1/238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/64
[1291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/63
[1292] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/64
[1293] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65
[1294] Şerefu Ashâbi'l-Hadis 94; Müstedrek, 1/95; Marifet, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65
[1295] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/65
[1296] Câmi'u Beyâni'1-İim, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66
[1297] a.g.e., 144. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66
[1298] Bu hadis mu'daldir. El-A'meş'in, Tabiî olmasına rağmen, Sahabeden semâ'ı (hadis öğrenimi) sabit olmamıştır. Bu hadisi, yine mu'dal olarak İbn Ebî Şeybe (bkz. Feyzu'l-Kadîr, 1/52) ve onun tarîkından, İbn Abdilberr de (Câmi'u Beyâni'1-îlm, 144) rivayet etmişlerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/66
[1299] Câmi'u Beyâni'1-îlm, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67
[1300] ei-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/236, 237; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 94; Câmi'u Beyâni'1-İlm, 134; Müstedrek, 1/95; Ma'rifet, 60, 141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67
[1301] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/55-67
[1302] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/68
[1303] Âl-i İmrân: 3/103.
[1304] Âl-i İmrân: 3/105.
[1305] Buhâri, Husûmât, 1 (3/88).
[1306] Buhâri, Meğâzi, 30 (5/50).
[1307] Bu ihtilâf konusunu krş. Feyzu'l-Kadir, 1/209-212; Ruhu'l-Me'ânî, 4/23-25.
[1308] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/68-69
[1309] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/69
[1310] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/69
[1311] Dedenin mirastaki payı hakkında bkz. 2902.-2933. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/67/70
[1312] el-Kifâye, 386. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/70
[1313] Bir de "arzu'l-munâvele" vardır ki, aşağıda 642. haberin "Açıklama"sında söz konusu edilecektir.
[1314] Buhâri, İlm, 6 (1/22, 23)
[1315] el-Kifâye, 380-381.
[1316] Konunun tafsilâtı için bkz. el-Kifâye, 380 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/24 vd; Tedribu'r-râvi, 2/12; Hadis Istılahları, 38 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/71

[1317] Buhâri, Salât, 66 (1/116); Müslim, Birr, 120 (4/2018); Ebû Dâvûd, Cihâd, 65 (3/31); Nesâ'i Mesâcid, 26 (2/38); İbn Mâce, Edeb, 51 (2/1241); Darimi, Salât, 119 (1409. hadis); Ahmed b. Hanbel, 3/308. Bkz. 1409. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72
[1318] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72
[1319] Müslim, Siyam, 63 (2/776); Ahmed b. Hanbel, 6/39. Metnin diğer kaynakları ve "Açıklama"sı için bkz. 1730. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72
[1320] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 261; el-Kifâye, 481, 490; el-İlmâ; 85. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/72-73
[1321] Hz. Peygamber'in bütün mektuplarıyla alâkalı teferruatlı malûmat, şu eserde bir araya getirilmeye çalışılmıştır: Mecmû'atu'l-Vesâ'iki's-Siyâsiyye li'1-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hılâfeti'r-Râşide, Dr. Muhammed Hamîdullah, Beyrut, 1389/1969, 554 s.
[1322] Konunun tafsilâtı için bkz. el-Kifâye, 480 vd.; Fethu'l-Muğis, 2/121; Tedribu'r-Râvi, 2/55; Hadis Istılahları, 275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/73
[1323] el-Kifâye, 388. Bkz. el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/73
[1324] Bkz. 638. hadisin "Açıklama"sı.
[1325] Bu konuda bkz. Fethu'l-Muğis, 2/102; Tedribu'r-Râvi, 2/46. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74
[1326] el-Câmi1 li-Ahlâk, 1/281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74
[1327] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, 257-258; Tevcîhu'n-Nazar, 201.
[1328] Tedribu'r-Râvi, 2/14.
[1329] Tedribu'r-Râvi, 2/15.
[1330] Hadis Istılahları, 41 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/74-75
[1331] el-Kifâye, 386. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/75
[1332] İbn Ebî Zi'b'in "kırâ'at"i, "semâ' "dan üstün gördüğünü bildiren bir haber de vardır (Kifâye, 400). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76
[1333] Bkz. el-Kifâye, 393. 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/70-76
[1334] Merfû' metnin şâhid ve açıklaması için bkz. 1258. hadis. Adı geçen İbrahim, İslâm hukukunda "re'y ehli" olarak bilinen fakîhlerin, Tâbiûn neslindeki en mühim simalarından biri olan İbrahim b. Yezîd en-Nehâ'i'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76-77
[1335] Bkz. 2385.-2386. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/77-78
[1336] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/78
[1337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/78
[1338] Eyyûb (es-Sahtiyâni) Basra'lıdır.
[1339] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/79-80
[1340] Reddu'l-Muhtâr, 2/609-610; Istilahatı Fıkhıyye, 2/370.
[1341] Tafsilât için 2284. hadisin "Açıklama"sına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/76-80
[1342] "Muşerreke" hakkında bkz. 2885.-2890. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/81
[1343] Istılahatı Fıkhıyye, 1/246; İslâm Hukuku Metodolojisi, 391.
[1344] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/80-81
[1345] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82
[1346] İnfitâr: 82/13-14.
[1347] A'râf: 7/56.
[1348] Bkz. 1431. hadis.
[1349] Bkz. Alu Îmrân: 3/187.
[1350] Bu olay hakkında bkz. Kasas: 28/22-28.
[1351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82-89
[1352] Bu ve bundan sonraki haberin, Darimi'den semâ' yoluyla alınmadığı kaydedilmektedir. Bu kayıtta, üstteki senedden farklı olarak, Ebû Osman ile Abdulaziz'in arasında Nadr b. Sa'd isimli bir râvi de zikredilmektedir. (Bkz. Sünenu'd-Darimi, Kânfûr, 1293 (1292), s. 84. hâmişde) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/82/89-90
[1353] Bkz. 220. haber.
[1354] Ekz. 2767. hadis.
[1355] Bkz. Alu İmrân: 3/187.
[1356] Bkz. 258. hadis.
[1357] Cumu'a: 62/5.
[1358] Bakara: 2/63-93.
[1359] Fâtır: 35/8.
[1360] Bkz. Alu İmrân: 3/187.
[1361] Bu mektubun muhtasar bir şahidi için bkz. Hılyetu'l-Evliyâ, 8/282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/91-97

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNEN-İ EBÛ DÂVÛD TERCEME ve ŞERHİ
Önsöz
Sünnet, Ebu Davud, Sunen'ı Ve Bazı Hadis Istılahları Üzerine
Mukaddime
I.Sünnet
Tanımı ve Önemi
Kaynağı
Fonksiyonları
Bağlayıcılığı
Karakteristiği
Algılanışı
Diğer İlimlerle Alâkası
Kurtarıcılığı
Sünnete Sarılmak
II. Müellif Ve Eseri
Ebu Davud
Çağı-Çevresi
Yetişmesi
İlmi Şahsiyeti
Vefatı
Eserleri
Sünen
Adı
İlk mi?
Ebu Davud'un Mekkelilere Mektubu (x)
Muhtevası
Kitap ve Babları
Özellikleri
Hadislerinin Durumu
Hadis Kabul Şartları
Rivayet Nüshaları
Baskıları
İhtisarları
Şerhleri
1. Mealimu's-Sünen
2. Avnu l-Ma'bud
3. Bezlu'l-Mechûd
4. El-Menhel
Tercümesi
Ve Bu Tercüme
III. Bazı Hadis Istılahları
Hadis Kitabı Okurken Dikkat Edilecek Hususlar
Netice

SÜNEN-İ EBÛ DÂVÛD TERCEME ve ŞERHİ

Önsöz

Yüce dinimiz İslâmiyetin Kur'ân'dan sonraki en büyük kaynağı Sünnettir. Hz. peygamber (s.a.) in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan sünnet asırlar boyu müslüman âlimlerin üzerinde çalıştıkları, hizmetinde oldukları bir saha olmuştur.
Rasûlullah (s.a.)in hadislerini ezberinde tutanların vefatlanyla, Sünnet hazinesinin yok olmasını önleyip onun sonraki nesillere eksiksiz ve yanlışsız olarak aktarılmasını sağlamak için hadisler derlenip kitaplara geçirilmiştir. Bu kitaplardan özellikle altısı son derece ün kazanmıştır. "Kütüb-ü Sitte" adıyla anılan bu altı kitap Buhârî ve Müslim'in Sahihleri Ebû Dâvûd, Tirmizi,, Nesâî ve İbn Mace'nin Sünenleridir.
Şüphesiz müslümanlann hepsi Arap değildir ve arapçayı bilmezler. Arap olmayanların da dinlerinin esaslarını kaynaklarında görmek ve sevgili Peygamberlerinin hadislerini okuyup anlamak en tabii haklan olsa gerektir. Onun, İslâmî ilimlerin diğer sahalarında olduğu gibi hadis sahasındaki bir çok eser de başka dillere, bu meyanda Türkçeye terceme edilmiştir. İşte "Kütüb-ü Sitte"diye bilinen bu altı kitabın hepsi; izahlı ya da izahsız olarak ve bazıları birden fazla olmak üzere dilimize kazandırılmıştır. Biz de, Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî'nin Sünen'ini terceme ve bazı yerleri biraz izah ederek Türk okuyucusuna hizmet etmeye çalıştık. Diğer hadis eserleri gibi, Ebû Davud'un Sünen'ine de selef âlimleri tarafından çok değerli şerhler yazılmıştır. Ancak Arapçayı bilmeyen Türk okuyucuları bu eserlerden istifade edememektedir. Bizler aciz çalışmamızla bu şerhlerden hiç olmazsa bazılarını Türk okurlarının önüne sermek için terceme ile yetinmeyip, hadislerle ilgili açıklamalarda da bulunduk. Onun için kitap bir Sünen-i Ebu Dâvut tercemesi değil, aynı zamanda şerhi hüviyetine büründü.
Tercemede, Hattâbî'nin Mealimu's-sünen'i ile birlikte 1969 yılında Muhammed Ali es-Seyyid tarafından bastırılan beş ciltlik matbu nüshayı ele aldık. Ancak daha sonra eser Mu'cemu'l müfehres li elfazı'l hadîsi'n-nebevi'ye uygun bir şekilde düzenlendi.
İzahlarımızda Kitabu'l-Menâsik'in 12. babının sonuna kadar Mahmud Muhammed Hattab es-Sübkî nin çok değerli eseri el-Menhelü'l-azbu'l-mevrud şerhu Sünen-i Ebi Davud'unu esas aldık[1] Hatta diyebiliriz ki bu eseri muhtasar olarak terceme

ettik, özetlemeye çalıştık. Böylece bu kıymetli eserden Türk okuyucusunun istifadesini sağlamak istedik. Tabiatıyla, Menhel'i olduğu gibi terceme etmedik ama onunla da yetinmedik. Sünen'in matbu şerhleri Avnu'l-Mabud ve Bezlu'I-Mechûd başta olmak üzere başka eserlerden de faydalandık.
Menhel müellifi eserini tamamlayamadan vefat ettiği için kalan kısımda Menhel'in tekmilesi olan ve müellifin oğlu Emin Mahmud Hattab tarafından yazılan "Fethu'l-meliki'1-ma'bûdtekmiletü'l-menheli'l-mevrud"u esas almaya başladık. Ne yazık ki bu eser de tamamlanamamıştı. O da "kitabu't-talak"ın sonuna kadar varabilmiştir. Geri kalan kısımda da Ebu Dâvud şerhlerinden Avnu'l-mabûd başta olmak üzere birçok eserden istifade ettik. Bunların bir kısmım bibliyografya olarak takdim edeceğiz.. Bazılarına da dipnotlarda temas ettik.
Tercememizde şerhlerdeki izahları göz önünde tuttuk. Farklı anlayışlar varsa önce tercemeye esas aldığımız izahın sahibine daha sonra da diğer anlayışlara işaret ettik.
Hadislerin, Mu'cemu'I-müfehres'i esas alarak diğer hadis eserlerindeki yerlerine gösterdik. İtiraf edelim ki bunu yaparken Mu'cemu'l-müfehres'le yetindik, hadislerin hepsini tek tek yerlerinde tesbit etmedik.
İzah kısmını genelde dört bölüm halinde ele aldık.İlk bölümde hadisin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerine ve hadisin sıhhati konusunda söylenenlere işaret ettik. İkinci bölümde hadisin anlaşılması bakımından izaha muhtaç yönlerini izaha çalıştık. Üçüncü bölümde hadisin fıkhî yönünü ve o konuda çeşitli mezheplerin ve âlimlerin görüşlerini verdik. Herbirinin delillerini ve karşı görüşte olanların bu delillere bakış açılarını ele aldık. Bunu yaparken bazan mezheplerin kendi fıkıh kitaplarına müracaat etmekle beraber genelde Sünen'in veya diğer hadis kitaplarının şerhlerindeki malumata dayandık. Aslında bunun bir kusur olduğunu kabul ediyoruz. Ama her mezhebin görüşünü kendi kaynaklarından araştırmaya ne gücümüz ne de imkanımız el verdi.Onuniçin mezheplere nisbet edilen görüşler her zaman müftâbih olan görüş olmayabilir. Buna dikkat çekmeyi görev sayıyoruz.

İzah kısmının son bölümünde HÜKÜMLER başlığı altında hadisin zahirinden çıkartılabilecek bazı hükümlere işaret ettik Tabi bizim göremediğimiz başka hükümler elbette çıkacaktır.Bazıbölümlerin başında daha hadislerin tercemesine başlamadan o konu ile ilgili özet malumatlar verdik.
Burada şuna önemle dikkat çekmek istiriz: Biz Ebu Davud'un Sünen'ini şerhetmedik. Böyle bir işin bizim gibi acizlerin altından kalkabilecekleri bir iş olmadığını çok iyi biliyoruz. Biz bulabildiğimiz ve gücümüzün yettiği kadarıyle selefin yaptığı şerhlerden tercemeler yaptık ve onları bir araya getirmeye çalıştık. Kendi kafamızdan birşey söylemedik, söylenenlerden bazılarını aktırdık. Bu çalışmamızla aynı eser üzerinde yapılacak değerli başka çalışmalara ihtiyaç bırakmadığımızı da düşünmüyoruz.
Bütün kusur ye acizliklerimize rağmen, cüretimizin, niyetimizin hizmet oluşuna hamledilmesini, umarız. Eserin büyük bir bölümünün sayın Mehmet Savaş tarafından okunup tashih edilmiş olması ve baş tarafa eklediği mukaddimenin yanısıra tamamının sayın Yard.Doç.Dr. İsmail Lütfi Çakan tarafından redakte edilmiş olması bizler için son derece sevindirici olmuştur. Değerli katkılarından dolayı bu çok kıymetli ilim adamlarımıza teşekkür ederiz. Ayrıca Eserin neşri hususunda elinden gelen hiç bir fedakârlık ve gayreti esirgemeyen Şamil Yayınevi'nin sahibi muhterem Duran Kömürcü'ye ve diğer mensuplarına da özellikle teşekkür ederiz.
Naçiz hizmetimizin Allah celle celalüh'ün rızasına muvafık olmasını niyaz ederiz. Hatalarımızın affını dileriz.
Hazırlayanlar[2]

Sünnet, Ebu Davud, Sunen'ı Ve Bazı Hadis Istılahları Üzerine

Mukaddime

Âlemlerin Rabbına hamd ü sena;
O'nun örnek kulu, sevgili resulü Hz. Muhammed Mustafa'ya âl ve ashabına selât ü selâm olsun...
İslâm Kültürü demek olan sünnet'in yaslı metinlerini İhtiva eden altı muteber hadis kitabının (el-Kütübii's-sitte) Üçüncüsü Sünen-i Ebî Davud'un, elinizdeki tercüme ve şerhi dolayısıyla bu mukaddimede müellif» eseri ve bazı hadis ıstılahları hakkında mümkün olduğunca kısa bilgiler verilecektir'. Ancak daha Önce Sünnet üzerinde bazı temel tesbitlere yer vermek faydalı olacaktır.[3]

I.Sünnet

Tanımı ve Önemi

En kısa ifadesiyle ve tabiî hadisçilere göre Sünnet, Hz. Muhammed'den bize intikal eden O'na ait herşeydir. Yani Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri, yaşayışı, sahâbilerin yaptıkları karşısında takındığı tavırları, ahlâkî veya fıtrî vasıfları ile ilgili bütün nakiller sünnet'i yansıtan delillerdir. Kısaca sünnet, Hz. Peygamberin yüce kitabımızda ü s v e - i h a s e n e diye takdîm edilen hayatı ve Hz. Aişenin ifadesiyle "Kur'an'dan ibaret olan"[4] ahlâkıdır.
Bilindiği gibi yüce yaratıcının nübüvvet makamına lâyık gördüğü bütün peygamberler, Allah'ın emir ve nehiylerini, O'nun kullarına ulaştırmak ve onları irşâd etmek için görevlendirilmiş hidâyet elçileridir. Bu genel çerçevede olmak kaydıyla Hz. Muhammed de toplumun, ilâhî irâde istikâmetinde biçimlenmesini sağlamak maksadıyla gerekli bilgi ve uygulamaları örneklendirmiştir. O (s.a.), Allah teâlâ'dan aldığı vahyi insanlara sadece ulaştırmaktan ibaret olan bir görevle gelmiş değildir.

Duyurduklarını açıklamak ve anlatmak da O'nun aslî görevidir. Sünnet'in temel işlevi budur. Çünkü anlamadığı şeyden kişiyi sorumlu tutmak imkânı yoktur. Çünkü sorumluluk için duymak yetmemekte, anlamak gerekmektedir. Değişik şartlar içinde ve yetenekteki insanlara ilâhî tebliği en doğru şekilde anlatacak olan hiç kuşkusuz o tebliği getiren peygamberdir. Peygamber tebliği açıklamaya başladığı andan itibaren Sünnet devrede demektir. Her açıklamanın getireceği anlayış ve uygulama, günlük hayatın ümmet çapında biçimlendirilmesi yönünde atılmış bir adım olacaktır. Netice olarak İslam tebliğinin arzuladığı, temel vasfı "Allah'a kul olmak" olan müslümanın özellikleri belirecektir. Bu yüzden de sünnetsiz bir müslümanlık ve sünnetsiz müslüman hayatı düşünmek mümkün değildir.
Bilinen bir gerçektir ki, günlük hayatı ilâhî irâde istikâmetinde tanzimde, dinin m e n k ûl â t' a dayalı iki kaynağından biri olarak sünnet, Kur'an ile birlikte, birinci dereceden bir fonksiyon icra etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber "kim benim sünnetimden, yaşama tarzımdan yüz çevirirse, benden değildir"[5] ve "Dinin elden çıkışı, sünnetin terkiyle başlar.Halat nasıl iplik iplik ortadan kalkarsa dinde birer birer sünnetin terkiyle ortadan kalkar"[6] buyurmuştur. Bu hadisler aynı zamanda müslümanın ancak sünnetten ayrılmamak suretiyle öz varlığını, İslâmi kişiliğini ve niteliğini koruyabileceğini açıkça dile getirmektedir. Zira sünnetin terkedilmesiyle doğacak boşluk, sünnetin tam zıddı olan b i d' a t tarafından doldurulur. Bir başka ifâde ile, terkedilen her sünnet, yaşanılan bir bid'atla sonuçlanır.
Sünnet İslam kültürü; bid'at ise İslam kültürüne ters düşen, onda yeri olmayan her türlü yabancı unsur demektir. Kıtalararası müslüman milletlerde çağlar boyu gözlemlenen ortak değerler ve uygulamalar hep sünnetin birleştiriciliği, belirleyiciliği ve bütünleştiriciliğinden kaynaklanmıştır. Ü m m e t sünnetle vardır, onunla yaşar. Yozlaşma da sünnetten ayrılmakla başlar.[7]

Kaynağı

Kitap, lafız ve mânâ olarak v a h y olduğu için ona vah y - i m e t l u v v denir. Sünnet ise, vahyin bir çeşit m e a l ve mefhumu niteliği ile z ı m n e n vahydir. Fakat lafız olarak v a h y niteliğine sahip değildir. Bu sebeple de ona v a h y - i ğayr-i metluvv denilmektedir.
Öte yandan v a h y'i telakkiye müsaid bir kıvama ve kavrayış gücüne sahip kılınmış olan Hz. Peygamber, aynı zamanda, beşerî aklın en üst seviyesindedir. V a h y gibi diğer insanların ulaşması mümkün olmayan bir bilgi kaynağıyla uzun süre temasta bulunan beşerî aklın en üst derecesine sahip Peygamber'de bir peygamberâne ictihad kabiliyetinin bir meleke-i nübüvvetin teşekkül edeceği muhakkaktır. Bu yetenek sayesinde Hz. Peygamber, başkalarının intikal edemediği bir takım hakikatları kavrayıp en uygun ifade ve uygulamalarla insanlara anlatır.
Hz. Peygambere, peygamberliği dolayısıyla verilmiş olan melekenin ya da nübüvvet ilmi'nin, Kur'an-ı Kerîm'de değişik kelime ve tabirlerle ifâde buyurulduğu görülmektedir: Zikir, hüküm, hikmet, şerh-i sadr, tefhîm, ta'lim ve i r â e gibi ilâhî beyanlar bunlardandır. Ayetlerin ve ilâhî iradenin açıklaması ve yorumu niteliğindeki Hz. Peygamberin açıklamaları, ilâhî tefhîm ve murâkebe altındaki nebevî akıl veya meleke-i nübüvvet'den sadır olmaktadır. Bağlayıcılığı da Sünnetin ilahî-nebevî kaynağından ileri gelmektedir.[8]

Fonksiyonları

Hz. Peygamberin iki temel görevi tebliğ ve beyan'dır. Beyan ise kendi içinde gerek prensip olarak gerekse pratik olarak üç şekilde cereyan eder: T e'ki d, teybin ve teşr i'...
Sünnet Kur'an'da bulunan bir hükmü te'kid ve tasdik eder. Netice itibariyle aynı şeyi vurgulamış olduğu için o hususun muhataplar nezdinde tam bir kesinlik kazanmasını sağlar.
T e b y i n; tefsir, tafsil, tavzih, tahsis, takyîd, şerh, izah ve yorum gibi terimlerle ifade edilebilecek olan sünnetin kitabı açıklama fonksiyonu, onun temel vasfı ve vazifesi olmaktadır, ihtiyaca göre sözlü olarak ve fiilen yapılan açıklamaların tamamı bu kısma girmektedir.
Teşri'; kitabın belli bir hüküm sevketmediği konularda sünnetin hüküm koyması demektir.Bu,sünnetin müstakil teşri' kaynağı olması fonksiyonudur.
Sünnetin te'kidvetebyîn fonksiyonuna karşı çıkan hiçbir âlim yoktur. Ancak teşri' fonksiyonu münakaşalıdır. Kesin olan şudur ki, sünnet, her üç fonksiyonunda da asla kitaba muhalif olamaz.[9]
Sünnetin teşri' fonksiyonu ile alakalı olarak Muaz b. Cebel Hazretlerinin Yemen'e vali olarak giderken, Hz. Peygamberin suali üzerine, çözümünü Kitabullah'da bulamadığı meseleler olursa Sünnet'e başvuracağını belirtmesi ve Hz. Peygamberin bu cevaptan dolayı memnuniyet izhar buyurması hatırlanmalıdır. Bu olay gösteriyor ki, Kitabullah'da bulunamayan çözümler sünnette olabilmektedir. Bu da Sünnetin müstakillen teşri kaynağı olduğunun açık ve reddedilmez delilidir.
Zaten konuyu münakaşa eden âlimler arasındaki ayrılık, Sıbâî'nin isabetle belirttiği gibi, meselenin özünde değil, takdimde kullanılan lafızlardadır.[10]
Ayrıca bir bütün ve kavram olarak Sünnetin hüccet olduğunda kimsenin şüphesi bulunmamaktadır. Ne varki sünnet malzemeleri tek tek ele alındığı zaman hepsi için "delil olabilir" hükmü verilemediği için sünnetin delil olma niteliği tartışma konusu yapılmaktadır. Her hadisin Hz. Peygamber'e aidiyeti, ilmî standartlar bakımından her zaman kesinlik arzetmez. Ancak unutulmamalıdır ki, hadis ilmine ait değerlendirmeler, dâima zevahire, şartlara ve dış bulgulara ve belli usullere göre yapılır. Gerçek durum her zaman doğru olarak tesbit edilememiş olabilir. Yani ilmî ölçüler bakımından sahih hükmünü vermek zorunda bulunduğumuz bir hadisin Hz. Peygamber'e ait olmama ihtimali -zayıf da olsa- vardır. Aksine "zayıf hadistir" dedimiz bir sözün de -ilmî bulgulara rağmen- Hz. Peygamberden sâdır olma ihtimali daima mevcuttur. Zaten önemli olan da hadisin Hz. Peygamber'e aidiyetidir. O'na ait olduktan sonra dünyanın "zayıf" demesi hiç bir şeyi değiştiremez. O'na

ait olmadıktan sonra da araştırmaların bir sözü veya hareketi O'na ait göstermesi onun sünnet olmasını sağlayamaz. Bütün gayretler işte bu a i d i y e t i doğru olarak tesbit edebilmek içindir.
Bu söylediklerimizi bir başka şekilde ifâde edecek olursak, Hadis ilmine ait değerlendirmeler nisbî ve izafîdir. Zira araştırmaya dayalı hükümlerdir. Araştırmanın herhangi bir yerinde yapılmış olan küçük bir hata, sonucu etkileyebilir. Bu sebeple de ilimde araştırma bitmez. Bugünkü bulgulara göre verilen hüküm yarın yapılacak araştırmalara göre ufak-tefck farklılıklar arzedebilir ya da taban tabana zıd bir neticeye varabilir. Bütün bu ihtimallere açık kapı bırakmak en doğru yoldur. Ancak asırlardır belli bir hükme bağlanmış ve aksi de isbat edilememiş malzemeden şüphe etmek için de hiçbir ilmî ve makul gerekçe gösterilemez.
Bütün bu gerçekler muvacehesinde şu ya da bu fikirlere hizmet maksadıyla Sünnet'in hucciyyeti, fonksiyonları ve teşrîî değeri gibi konularda ileri-geri laf etmek ehl-i ilmin ve insafın işi olamaz.
Peygamberlerin ve tabîî Hz. Muhammed'in bir takım fevkâlede üstün insanî vasıflara ve ilâhî ihsanlara sahip ve mazhar olduğunu kabul edenlerin O'na sadece bir hoparlör görevi vermeye kalkışmalarım» O'nun bir h i d â y e t rehberi olarak insanlara gönderilmiş olduğunu değerlendirmekte güçlük çekmelerini anlamak mümkün değildir. Kaldı ki "teamüle ve hukukî anlayışa göre, bir elçi onu gönderen gibi addedilir ve hatta elçinin sözü, onu memur edenin şahsen söylediği söz gibi kabul edilir. Bütün siyâset ve elçilik hukuku işte bu kaideye istinad eder... Bu mefhum Kur'an'da sık sık te'kid olunmuştur. "Peygamberin getirdiğini alın ve sizf menettigi şeyden de sakıma'* (el-Haşr (59), 7). "O peygamber kendi arzusunca konuşmaz, Onun söylediği, sadece Allah'ın vahyeyledigidir" (en-Necm (53), 3-4) "Peygambere itaat eden, muhakkak ki Allah'a itaat etmiş olur" (en-Nisa (4), 80)
Bu âyetler Peygamberin sünnetinin Allah'ın emir ve nehyi yanında yer aldığını göstermektedir. Şu halde sünnete müracaatı gerektiren âmil daima mevcuttur."[11]
Getirip tebliğ eden anlamında Hz. Peygambere -mecâzen-vâzı-ı din demek bile mümkünken, onun yorumuna ve irşadına muhtaç olmadan getirdiği dini anlamak ve yaşamak nasıl mümkün olacaktır? Bu mümkün olmayınca, sünnet'in dinin kaynağı olarak hucciyyeti ve fonksiyonlarını münakaşa etmek kimseye bir şey kazandırmayacaktır.[12]

Bağlayıcılığı

Sünnetin bir bütün ve kavram olarak bağlayıcılığı kesindir. Hz. Peygambere uyulmasını, onun verdiği hükme tam bir rıza gösterilmesini, onun hükmü karşısında kimseye muhayyerlik hakkının tanınmadığını bildiren âyetler, sünnetin muslümanm hayatındaki bağlayıcı rolünü yeterince ortaya koymaktadırlar. Ancak Hz. Peygamberin değişik vasıflarıyla ortaya koyduğu sünnet'in bağlayıcılık derecesinin aynı olmadığı da bir gerçektir. Bu noktanın iyi bilinmesinde fayda vardır. Hz. Peygamber;
Risâlet (peygamberlik) vasfına bağlı olarak tebliğ görevi yapar.
İftâ (müftilik) vasfıyla fetva verir.
Kaza (hakimlik) vasfıyla hüküm verir, dava halleder.
İmamet (devlet başkanlığı) vasfı İle bir takım idarî tasarrufta bulunur.
Tebliğ tasarrufunda Hz. Peygamber mübeUiğ ve nâkil'dir. Allah katından kendisine ulaşan gerçekleri halka nakleder. Bu, ümmeti bağlayıcıdır.
tftâ tasarrufu, Allah teâlânın hükmünü delillerden çıkararak Allah adına haber vermek demektir. Bu da ümmeti bağlayıcıdır.
Kaza tasarrufu, sebep ve delillerin günlünde meydana getirdiği kanaata göre kendisinin bir dava hakkında bir inşa ve ilzam'da bulunması, bir hüküm vermesidir. Peygamber kaza tasarrufunda yeni bir hüküm ortaya koyan (münşî)dir. Halbuki risalette mübelliğ, ifta'da müttebF idi. Kaza tasarrufu sadece davada taraf olanları bağlar.
İmamet (devlet başkanlığı) tasarrufu ise ilk üç vasıfma ek bir vasıfla yapılmış tasarruflardır. Bu üç vasfa ve tasarrufa dahil değildir, imamette açıkça bir yaptırım gücü söz konusudur. Risâlet'in imameti gerektirmediği de bir gerçektir. Ama imamet de verilmişse htikümdar-peygamber ortaya çıkar. Fakat yine de bu iki temel vasıfla ortaya koydukları birbirinden farklıdır, aynı mahiyette değildir. Bu sebeple de Hz. Peygamberin devlet başkam olarak yaptığı tasarrufların geçerliği için devlet başkanının izni; hakimlik vasfı ile yaptığı tasarrufların geçerliği için de hâkimin hükmü gerekir.
Bu meselede de en önemli husus, Hz. Peygamberin tasarruflarının hangi vasfına balı olarak ortaya koyduğunun tesbitidir. Ulema bir çok olayda bu noktada farklı kanaatlara varmışlar ve tabiatıyla verdikleri hükümler de farklı olmuştur. Biz burada sünnetin bağlayıcılığı konusunda dikkatten uzak tutulmaması gereken bir ana noktaya sadece işaret etmek istedik. Meselenin detayı konuya ait kitaplardan izlenebilir.[13]

Karakteristiği

Sünnet'in genel karakteristiğini gerçekçilik ve esneklik yani u y g u 1 a n a b i 1 i r 1 i k olarak tesbit etmek mümkündür. Aslında İslam'ın da genel durumu budur.
Bilindiği gibi dinimiz en son ve m ü k e m e 1 din, peygamberimiz de en son peygamberdir. Kıyamete dek geçerli olan Kur'an ve onun birinci elden^açık-laması ve uygulama biçimi olan s ü n n e t, her türlü şart altındaki insanların meselelerine çözüm getirecek ve müslümanlar arasında inanç ve davranış birliğini sağlayacaktır. O halde gerçeklerden hareket etmesi, insanı tanıması, ona her türlü imkân ve şartta yaşayabileceği genel esasları tedricî olarak öğretmesi, aynı konuda da olsa uygulanabilir farklı şekil ve biçimleri sunması pek tabiî olacaktır. Bu, cihanşumullüğün doğal bir sonucudur. Bunun adına esneklik de diyebiliriz. Aym konuda farklı bilgiler sunan ve değişik uygulamaların varlığını gösteren hadislerin, aslında tabiîlikler manzumesi anlamı taşıdığı ve bu farklılıkların müslümanlar için rahmet olduğu açıktır. Bir başka ifade ile tslam

belli bir bölge veya şehir halkına gelmiş olsaydı, daha net ve değişmeyen belki de tek tip ve tek şekilde uygulanabilen esaslar teklif «ederdi. Ancak o bütün dünyalılara hitâbettiğine göre, getirdiği esasların bütün dünya şartlarında her türlü imkân ve kabiliyet seviyesinde uygulanabilir olması, hitâbettiği insanların doğru yolu bulmaları, islâmî karakterlerini koruyabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple sünnet, meselâ tek tip bir giyim tarzı önermemişîir. Giyim-kuşam konusunda örtülmesi gerekli yerleri ve müslümanın temel vasfı olan "Allah'a kul olma" durumuna ters düşen anlayış ve uygulamaları "yasaklar listesi" olarak belirlemiş; ötesini, fertlerin ve yaşanılan bölgenin şartlarına, malî imkânlarına, zevklerine, anlayışlarına tek kelime ile dindarlık ve becerilerine havale etmiştir.
O halde acele etmeden, Sünnet'e temelde ters düşecek kabalığa ve katılığa düşmeden meselenin özündeki esneklik esprisine uygun davranışlarla sünnetin yaşanmasına ve yaşatılmasına çalışmak, İslam şahsiyetçiliğinin ve îslâma hizmetin kaçınılmaz gereğidir.[14]

Algılanışı

Sünnet, müslümanların ilk neslini oluşturan sahâbiler tarafından Hz.peygamberden duyarak, görerek veya O'ndan bizzat duyan ya da görenden işiterek algılanmıştır. Algılama amacı da yaşamaktır. Ashab-ı kiram, birbirlerine daima Allah resulünden öğrendiklerini duyurmak ve meseleler hakkında Hz. Peygamberden öğrenilmiş bir bilgi veya uygulamanın olup olmadığını sormak âdetinde idiler. Böylece sünnete ait veriler bir taraftan anında amel olarak pratik hayata intikal ederken, bir taraftan da bilgi halinde bellenmekte ve aktarılmaktaydı.
Sonraki nesiller de kendilerinden öncekilerden hem tatbikat olarak, hem de bilgi olarak sünneti almışlardır. Sünnete ait verilerin yazılı vesikaları demek olan hadis metinleri ise bize dört merhaleden geçerek gelmiştir.
Ezberleme (şifahî bilgi)
Kîtabet (Hz. Peygamberin izni ile O'nun hayatında başlamış olan yazım faaliyeti)
Tedvin (Sünnet malzemesinin yazılı halde bir araya toplanması)
Tasnif u'll-Külüb (sünnet malzemesinin belli sistemler içinde kitapiaştırılması) Bu dörtlü merhale, "kim bile bile yalan uydurup bana isnad ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın" tehdidinden kurtulma genel eğilimi içinde pek ciddî ve ince araştırmalara dayalı olarak ilk üç asırda gerçekleştirilmiştir.[15]
Günümüzün mttslümanı, öteki islâmî ilimlerin bünyesindeki sünnet motif ve bilgilerine ilâve olarak, sünnete ait bilgi ve belgeleri HadisKitapla-r ı'nda bulmaktadır. Sünnetin pratik yönünü de kısmen öncekilerden görerek ve bilinçli veya bilinçsiz yaşayarak algılamaktadır.
Sünnetin algılanmasında ilk müslüman nesillerle sonrakiler arasında iki noktada fark vardır: 1. Amaç, 2."Şcktl. Sahâbiler kesinlikle sırf bilgi edinmiş olmak ya da sadece başkalarına aktarmak maksadıyla değil, bizzat uygulamak, hayatlarını ona göre tanzim etmek gayesiyle sünneti öğreniyorlardı. Öğrendiklerini amel ile destekliyor, hayatlarını o "en güzel örnek"e benzetmeye çalışıyorlardı. Bunun için de "Hz. Peygamberden öğrenilmiş olan bilgi"yi arıyor, soruyorlardı. Kişisel kanılar değil, deliller peşinde bulunuyorlardı.
Sonraki nesillerde, özellikle günümüze yaklaştıkça, bilginin amele intikali , noktasında, iç ya da dış bir takım âmillere bağlı olarak açık bir gevşeklik görülmektedir. Bu gevşeklik bir takım hurafe ve bid1 at la r'ın yaşanmasının da temel sebebi olmaktadır. O bid'at ve hurafeler ki, "sapıklık sebebil' oldukları bizzat Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir.
Şekil açısından farka gelince, sünneti ilk müslüman nesil doğrudan Hz. Peygamberden veya O'ndan gören veya duyandan şifahen alma imkânına sahipken, sonraki nesiller, yazılı metinler halinde buldukları kitaplardan öğrenmek durumundadırlar. Bu da beraberinde getirdiği bir takım ilmî güçlükler ve gerekler yanında uygulama olarak görme şansını da büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla da rnüslümanlar zaman zaman kendilerini yoğun ,bir sünnet tartışması içinde bulmaktadırlar.[16]

Diğer İlimlerle Alâkası

Sünnet'in malzeme olarak değerlendirilmesini ve problemlerinin tetkikim Hadis timi üstlenmiştir. Hadis ilmi ise, din bilimlerinin tümüne kaynak, malzeme ve metod yönünden tesir etmiştir. Bütün dinî bilimler sünnetten olmayan, ya da Hz. Peygambere ait olmayan bir sözün veya uygulamanın O'na maledilmemesi, sünnete, yabancı unsurların karışmaması için müslumanların ve özellikle hadisçilerin gösterdiği fevkalâde dikkat ve gayreti takdirle anmamız gerekmektedir.
Hadisçiler tarafından geliştirilen metodoloji gerçekten yegânedir. Zamanla öteki dini ilimler de bu metodolojiyi, yani, sözü veya uygulamayı güvenilir vesikalarla söyleyenine veya ilk kez ortaya koyanına sağlıklı bir şekilde ulaştırma usulünü benimsemiş, ilimde birinci el kaynaklara inme genel eğilimi böylece yerleşmiştir. Bu sebeple sünnetten kaynaklanmamış ve metod olarak ondan esinlenmemiş dini bir bilimdah düşünmek mümkün değildir diyebiliriz. Kur'-an bile, anlaşılması açısından sünnete muhtaçtır. Bu gerçeği Mekhü\,"Kur'an'-ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kur'an'a olan ihtiyacından daha fazladır" diyerek pek çarpıcı biçimde dile getirmiştir. Hemen belirtelim ki, bu, asla Kur'-an'a bir noksanlık ya da acz nisbet etmek değildir. Sadece Kur'an'ın insanlar tarafından doğru algılanması ve anlaşılması açısından söylenmiş bir sözdür. Bunu Abdurrahman b. Mehdî'nin şu sözünde açıkça görmekteyiz "Kişi hadis'e yemek içmekten daha fazla muhtaçtır. Çünkü hadis Kur'an'ı açıklamaktadır."[17] Sünnet de sünnet olabilmek için Kur'an gibi bir asi'a dayanmak zorundadır. Yani deyim yerinde ise, Kur'an prensiptir; sünnet de açıklaması ve uygulaması-dtr. Açıklamanın, açıklanandan daha vazıh daha net ve daha detaylı olması da pek tabiîdir. Kur'andaki prensiplerin pratiğe dönüştürülmesi, uygulama biçimi kazanması bakımından ilk ve en doğru örnek olarak sünnet birinci dereceden önem arzetmektedir. Bu, amel! noktadan bir değerlendirmedir. Hukukî açıdan meseleye baktığımız zaman elbette Sünnet, Kur'andan sonra ikinci derecede hukuk kaynağıdır. Allah'ın kitabı ve

Resulünün sünneti, bizzat Hz. Peygamber tarafından doğru yoldan ayrılmamanın iki temel esası olarak gösterilmiş, müslüman kimliğinin bu iki temel esasa sıkı sarılmaya bağlı olduğu bildirilmiştir:
"Sıkı sarıldığınız sürece aşla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum size: Al-lan'in kitabı ve Resulünün sünneti..."[18]
Kur'anın bütünüyle tam ve doğru anlaşılabilmesi ve prensibi ortaya konulmuş uygulamaların (ibâdetler, beşeri ilişkiler, devletler arası münasebetler, âhi-ret âlemi hakkındaki bilgiler v.s.) istenilene uygun olarak yerine getirilmesi ancak sünnetle mümkün olacaktır. Sünnete baş vurmadan Kur'anla yetinme düşünce ve teşebbüslerinin isabetsizliği yine bizzat Hz. Peygamber tarafından önceden haber verilmiştir. Sünneti Önemsemeyen davranışlar, aslında onu özde aynı olduğu v a h y kaynağından ayrı görmek gibi bir büyük yanlışa düşmektir. Halbuki Kur'an'ın ilk ve en yetkili müfessiri Hz. Peygamberdir. Hatta O'nun temiz hayatı, canlı Kur'an'dır. Bu yüzden de sadece O'nun hayatını taklid etmek d i n sayılmaktadır. Bunun dışında kimsenin hayatı d i n olarak taklid edilemez. "Hocanın dediğini tut, gittiği yoldan gitme" sözünün aslî manası da budur. Yani "hoca din adına sana doğru olanı söyler, sen onu tut. Fakat kendisi de nihayet bir insandır, yaşantısında hata edebilir. Din, onun hayatı imiş gibi anlayıp taklide kalkışma. Çünkü ne kadar yetişmiş olursa olsun, kimsenin hayatı din değildir" demektir...[19]

Kurtarıcılığı

Sünnetin getirdiklerinden yararlanabilmek için herşeyden önce Sünnet'in "en güzel örnek" olduğuna, yaşanabilirliğine, insan özüne ve ihtiyaçlarına en üst seviyeden cevaplar getirmiş olduğuna inanmak gerekir. Sonra bu inanca dayalı olarak sünneti kendi özellikleri ve karakteristiği içinde tanımak lâzımdır. Zira Hz. Peygamber "âlemlere rahmet" ve "hidayet rehberi" olarak gönderilmiştir. O'nun sünneti hidâyette olabilmenin çarelerini gösteren gidişatı ve o'nun yolu kurtuluşa giden yoldur. Sünnetin kurtarıcılığından şüphe etmek Hz. Muhammed'in risâletine karşı çıkmak anlamına geleceği için kişiyi imandan eder. Nitekim İbn Mes'ud (r.a.)de "Nebinizin sünnetini terkederse-niz, saptınız gitti demektir"[20] ikazında bulunmuştur, tmran b. Husayn (r.a.)'ın da benzer bir uyarısı bulunmaktadır.[21]
"Gerçekten sen doğru yola çağırıyorsun" [22] "Eğer O'na (Peygamber'e) itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz"[23] âyetleri sünnetin kurtarıcılığına şe-hâdet etmektedirler.
O halde bu kurtarıcılıktan nasib alabilmek ve sünneti tanıyabilmek için bugün yapılacak iş, okumak ve öğrenmektir. Eksik, noksan hatta yanlış bilgiler üzerine dayandırılacak hüküm ve hareketler daima insanı yarı yolda bırakır. Hatta çoğu kez de istenmeyen sonuçlara götürür.
Hiç şüphesiz sünneti daha yakından tanıyıp yaşayabilmek için Sevgili Peygamberimizin örnek hayatını iyi bilmek gerekir. Bunun için de Siyer, tslam Tarihi ve Hadis kitapları okumak lâzımdır. Okumak, öğrenmek ve tereddüde düşülen yerde bir bilene baş vurmak sünnet konusundaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi için yetecektir.[24]

Sünnete Sarılmak

Kurtarıcılığı kesin olan Sünnet'e sarılma konusu "el-İ'tisam bi'I-kitab ve's-Sünne" adıyla hadis kitaplarımızda belli bir bölüm içinde tetkik mevzuu edilen fevkalade önemi haiz bir meseledir. Ne yazık ki, halkımız, bid'at ve hurafelerden; aydınımız ise yabancı şartlandırmalardan yakasını kurtaramadığı için bu konuda tam bir kargaşa hüküm sürmektedir. Sünnete sarılma, sünnet dışı uygulamalara karşı bağımsızlık ilanına bağlıdır. Bu da her türlü taassub, kültür sakatlığı ve aşağılık duygusu ürünü özentileri bir tarafa itmek ve "Ben Müslümanım" diyebilmekle mümkündür. Bu, hiç bir zaman kuru bir iddia olarak değil, şuur ve uygulama olarak ortaya konduğu zaman önem taşır.
Sünnete sarılmak meselesi, aslında "hadisle amel" problemini ve bunun için de "fıkhu'l-hadis'Mn eğitim ve öğretiminin yaygınlaştırılması gereğini beraberinde getiren bir meseledir. Yani işin, ilmî boyutu vardır. Sadece şeklî olarak sünnete sarılmayı şu yada bu şekilde giyinmekle veya hareket etmekle açıklamak mümkün değildir.
Hem tebliğ görevini yerine getirmek hem de sünnet'i gelecek müslüman nesillerin tetkik ve istifâdesine sunmak için ilk devir uleması sünnete ait verileri belli sistem ve disiplin içinde kitaplaştırmaşlardır. Bu kitaplar asırlar boyu müslüman lar tarafından değerlendirilmiş, istifâde edilmiş ve tabiî olarak herbiri hakkında bir hüküm de verilmiştir. İçlerinden altı tanesi Kütüb-i Sitte adıyla en güvenilir ve muteber hadis kitabı olarak benimsenmiştir.
Bu altı hadis kaynağının tamamı bugün, şöyle veya böyle Türkçe'ye tercüme edilmiş bulunmaktadır. Kitapsız, ilimsiz hiç bir dava yürümez. Böyle olunca Kitap ve Sünnete ait kaynaklan okumak onlara zaman ayırmak, üzerinde düşünmek, problemleri bu esaslar çerçevesinde halletme ihtiyacım duymak ve bu alanda ihtisas yapmış kimselerle istişarelerde bulunmak artık günlük hayat programımıza dahil olmalıdır. Milletçe kültür seviyemiz ancak böyle bir gayretle ilerleme kazanabilecektir. Yabancı propagandaların tesiri altındaki kafa ve gönüllerimizi ancak böyle bir disiplinle aslî zemininde tutabiliriz.
Şimdi sünnetin öğretim ve uygulaması konusunda müslümanlara büyük hizmet vermiş ve bilhassa ahkâm hadislerini bir araya toplamak gibi farklı ve fevkalâde bir hizmeti daha başlangıçta yerine getirmiş olan EbÛ Davud'u ve onun baş eseri Sünen'ini tanıyabiliriz.[25]

II. Müellif Ve Eseri

Ebu Davud

"İmam", "şeyhu's-sünne", "mukaddemu'I-huffâz" ve «Muhaddi8u'l-Basra.f • gibi unvanlara sahip olan müellif Ebû Da-vud,

h. 202'de Sicistanda doğmuştur. Tam adı; Ebü Davud Süleyman b. el-Eş'âs b. tshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî'dir. Nisbele-rinden birincisi kabile, ikincisi memleket nisbeleridir ve ittifakidir. O'na, Sicis-tan kelimesinin bir çeşit kısaltması olan S i c z'e nisbetle e s - S i c z î denildiğine de rastlanılmaktadır.
EbÛ Davud'un Türk ve arab olduğuna dair iki ayrı görüş ileri sürülmektedir. Sicistan, Afganistan'ın güney kesimine düşen Afganistan - İran sınır bölgesi olarak Türk yerleşim bölgelerindendir. Ancak Ezd Kabilesi de Yemen'de meşhur büyük bir arab kabilesidir. Ebu Davud'un milliyeti hakkındaki iki ayrı değerlendirme muhtemelen bu iki esasa dayanmaktadır.
Ebu Davud'un büyük dedelerinden lmran; Hz. Ali tarafından Sıffin savaşma katılmış ve orada şehid düşmüştür. Ağabeyi Muhammed el-Eş'as ise, Ebu Davud'a ilim yolculuklarında arkadaşlık etmiştir. Oğlu Ebu Bekr Abdullah meşhur bir muhaddistir. Müellifimizin ailesi hakkında kaynakların verdiği bilgi bunlardan ibarettir. [26]

Çağı-Çevresi

Ebu Davud'un yaşadığı çağ, özellikle hadis ilmi tarihi bakımından “altın çağ” kabul edilen hicri III. asırdır. Aslında bu çağ, islam medeniyetinin ve islâmî ilimlerin tam bir inkişaf ve gelişme gösterdiği, her dalda klasik ve temel eserlerin verildiği hareketli ve bereketli bir dönemdir. Adeta kuruluş merhalesinin bütün yönleriyle gerçekleştirildiği yeni ilmî faaliyetlere zemin hazırlandığı çağdır.
Hadis ilmi açısından kütüb-i sitte müelliflerinin yaşadığı bir dönem olan hicri üçüncü asır, siyasî açıdan da Abbâsilerin hilâfet dönemine rastlamaktadır. EbÛ Davud, dokuz Abbasî halifesinin iktidarını idrak etmiştir.[27]

Yetişmesi

Ebu Davud, ilk bilgileri kendi yöresinin âlimlerinden aldıktan sonra, o günün ilim geleneğine uyarak ilim tahsili için Irak, Ceziretu'l-arab, Şam, Mısır gibi yörelere ve bu yörelerdeki ilim merkezlerine gitmiş oralardaki alimlerden hadis tahsil etmiştir. Onun uzun süre kaldığı şehirler arasında Horasan, Rey, Her at, Küfe, Bağdad ve Tarsus başta gelmektedir, ömrünün sonlarına doğru(h. 271-884'de) göçtüğü Basra'yı da bu arada saymak gerekir.
Ebu Davud'un, gezdiği bu geniş yörede kendilerinden istifade ettiği hocalar kadrosu 300'Ü bulmaktadır. Bu rakamı tbn Hacer (852/1448), Sünen ve öteki eserlerinden tesbit etmiştir.[28]
Bunlar arasından bilhassa Ahmed b. Hanbel, (241/855), Kuteybe b. Saki (240/854), Müsedded b. Müserhed (228/842), Said b. Mansur (227/841), Hen-nâd es-Seriyy (243/857), Ali b, el-Medînî (224/838), Yahya b. Main (233/847), Hayve b. Şureyh (224/838), Halef b. Hişâm (227/841) ve Amr b. Avn <225/839) zikre değer.[29]

İlmi Şahsiyeti

Hadisin fıkhı, illetleri, metin ve sened olarak taşıdığı hususiyetleri ilim şansıyen hakkında fevkalâde geniş bir bilgiye sahip olan "hadis mütehassısı" Ebû Davud'un ilmî şahsiyetini belli kriterlere göre şöylece tesbit edebiliriz.
İlmî Şahsiyet'in temelinde, günün şartlarına göre iyi ve etraflı bir tahsil aranır. Müellifimizi bu açıdan ele alacak olursak, hocalarının, o günün İslam dünyasının en muteber ilim adamları, olduğunu görürüz. Biraz önce verdiğimiz isimler bunun acık delilidir. Devrinin ilim merkezlerini gezmiş olması, gerek bilgi - görgü olarak, gerekse met od, uygulama ve kavrayış olarak onun ilmî kişiliğini bulmasında fevkalâde müessir olmuştur.
Bu durumu ve onun ilmî şahsiyetinin bir başka yönünü, çağdaşlarının meslektaşlarının ve hatta hocalarının ona yönelik değerlendirmelerinde görmek mümkündür. Hocası Ahmed b. Hanbei'in, kendisinden fttire ile ilgili hadisi yazmış olması; Sehl b. Abdullah es-Tüsterî (283/896)nin; "Resulullah'ın hadislerini rivayet eden dilini çıkar da bir öpeyim" diye takdir duygularını sergilemesi, devri ulemasının Ebû Davud'a gösterdiği yaygın itibarın iki ayrı göstergesidir. Onun hakkında ulemanın söylediği sena cümlelerine kaynaklar uzun uzun yer vermektedirler. Biz bu iki misali yeterli gördük.
"İlmî Şahsiyet"in bir başka göstergesi ya da unsuru dikkatli bir araştıncı-lık'tır. Bu acıdan bir hadisçi olarak Ebû Davud'un taklidden çok tahkik i benimsemiş elması, gerçekten engin ilminin belki de hakiki sebebidir. Bi'r-i Buza'a ile ilgili hadisin sonunda verdiği bilgi müellifimizin araştırıcılık vasfını yansıtan en güzel örneklerden biridir. O, şunları söylemektedir:
"Ridamı kuyunun ağzına serdim. Sonra da onu karışladım. Tam altı zira' geldi. Bana bahçenin kapısını açan ve beni içeri alan kişiye, "kuyunun eski hali değiştirildi mi?" diye sordum.“Hayır”dedi. Suyun rengi bozuktu."[30]
EbÛ Davud bu sözlerini, Kuteybe b. Said'in, kuyunun en çok uyluklara en az baldırlara kadar su tuttuğuna dair açıklamasını kaydettikten sonra söylemektedir. O, rivayet ettiği bu bilgi ile yetinmeyip imkan bulunca kuyuyu bizzat kendisi ölçmüş, durumu yerinde tahkik etmiş, suyunun renginin bozuk olduğunu tesbit etmiştir. Bütün bunları nasıl yaptığını da tam bir ilim namusu içinde tek tek anlatmaktadır. Yaptığı ise ve yöntemine itiraz kapısını açık bırakmaktadır.
Ebû Davud'un bu tutumu, onun araştırmacılığının ve ilmî dürüstlüğünün takdir edilmesi gereken delilidir. İlmî bir titizliktir.
O'nun ilmî şahsiyetinin bir başka unsuru damünekkidliğ i'dir. Aslında klasik devir hadisçilerinin müşterek özelliklerinin başında onların iyi birer rical ve metin münekkidi olmaları gelir. Bu, hiç şüphesiz meşgul oldukları hadis ilminin ana karakteridir. Süneni, Ebû Davud'un gerek tanıtım gerek tenkid olarak rical ve metin konusundaki hassasiyet ve ihtisasının örnekleriyle doludur.
Ayrıca Ebû Davud'un araştırıcılık ve münekkidlik yönünü ortaya koyan gerçekten çok fazla tesbit ve şehâdet bulunmaktadır. Takdir ifâdelerindeki anlaşılabilir mübalağa unsurlarım dikkate alarak söyleyelim ki, bu şuhâdetler onun* ilmî şahsiyetinin bir başka unsuru olan ilmiyle âmil olma durumunu yani dini yaşayışını, vera ve takvasını da yeterince ortaya koymaktadır.

“— Ebû Davud, Hadis ilminin hafızı, dini yaşamakta iffet, salah ve verâın doruk noktasında, bir hadis süvârisidir."
“— Davud (a.s.)'a nasıl demir yumuşatılmışsa, Ebû Davud'a da Hadis ilmi öylesine kolaylaştırılmıştır."
“— Hadisleri tahric eden ve sabit olanları malûl olanlardan, hatayı-sevabtan ayırabilendört kişi vardır: Buhâri, Müslim. Onlardan sonra da Ebû Davud ve Nesâî..."
“— O, hadiste reis, fıkıhta reisdi. Heybet, saygınlık, salah ve takva sahibi; Ahmed b. Hanbel'e benzer biriydi."
İlmî Şahsiyet'in en tartışılmaz göstergesi Eserdir. Şairin dediği gibi "Âyi-nesi iştir kişinin lâfa bakılmaz - şahsın görünür rutbe-i aklı eserinde." Bu noktadan hareketle Ebû Davud'u tetkik ettiğimizde, onun bilhassa Sünen'i ve diğer eserleri, müellifimizin ilmî kişiliğini yeterince ortaya koyacak nitelikte olduğunu görmekteyiz. SUnen'inin, kütüb-i sitte*nin üçüncü sırasında yer alması bunun açık göstergesidir.
Bir ilim adamının eserine talebelerini de katmak elbette gerekecektir. Ebû Davud'un talebeleri arasında, Sünen'inin râvisi olanlara ilâveten, yine kütüb-i sitte müelliflerinden Tirmizî (279/892) ve Nesâî (303/915) ve daha bir çok meşhur muhaddis bulunmaktadır.[31]
Ayrıca Ebû Davud'un ilmî şahsiyetinin bir başka yönüne misal olarak biraz sonra nakledeceğimiz olayda da görüleceği gibi O, imarı istenen Basra'nın ihyasını sağlamak üzere orada oturmaya davet edilecek kadar ilmî şöhret sahibiydi. Günümüzde nasıl kal kındır il m ak istenen yörelere birer Üniversite açma yoluna gidiliyorsa, ogün Basra'nın ihyası görevini yalnız basma Ebû Davud Üsleniyordu. O'nun Basra'da olduğunu duyan ilim taübleri ona gelecek ve böylece şehir yeniden canlanacaktı, tlim ve ulemanın hem manevî hem maddî açıdan ihya ve ümran vesilesi olduğunu Ebû Davud'un şahsında görmekteyiz.
Burada şuna da işaret edelim ki, Ebû Davud'un Basra'ya davet edilmesi olayı, aynı zamanda bizim medeniyetimizin temel Özelliğinin ilim olduğunu ve bu medeniyetin temelinde ulemânın tartışmasız bir yere ve role sahip bulunduğunu da gözler Önüne sermektedir.
"İlmî Şahsiyef'in bir başka ölçüsü, âlimin, ilmin şerefine sahip çıkan bir genel tavır içinde olmasıdır. Bu da daha çok, ilmi kendi zemininde ve kendine has şartlar içinde, bilhassa yöneticilerin istismarına imkan bırakmayacak şekilde yaymaya çalışmakla isbat edilebilir. Ebû Davud'u tam bir ilmî sorumluluk içinde görmekteyiz. Şu olay bunun en açık delilidir. Kendisine hizmet etmekte olan Ebû Bekr b. Câbir anlatıyor:
Bağdatta Ebû Davud üe beraberdik. Birgün akşam namazını kıldıktan sonra kapı çalındı. Açtım. Bir de ne göreyim, bir görevli:
Emir EbÛ Ahmed el-Muvaffak geldi içeri girmek için izin istiyor, dedi. Dönüp durumu Ebû Davud'a bildirdim. îzin verdi. Emir girdi ve oturdu.Sonra Ebu Davud emire;
Bu vakitte Emiri buralara getiren nedir? dedi. Emir;
Üç iş için geldim, dedi. Aralarında şu konuşma cereyan etti:
Neymiş bunlar?
Basra'ya gidip oraya yerleşmeniz. Dünyanın dört bir yanından ilim talibleri sana gelirler ve böylece Zenci baskınından sonra harabe haline gelmiş ve terkedilmiş olan Basra da şenlenir.
Bu birincisi. İkinci iş nedir?
Çocuklarıma “Sünen”i okutup rivayet etmeniz.
Evet, üçüncüsü nedir?
Sünen'i rivayet için bizim çocuklara özel bir zaman ayırman. Zira halife ve emirlerin çocukları halk ile bir arada olamazlar.
İşte bu asla olmaz. Zira ilim konusunda yönetici de yönetilen de aynıdır, eşittir.
İbn Câbir demiştir ki, Emir'in çocukları diğer öğrencilerle beraber derse geldiler, ancak onlarla diğerleri arası bir perde ile ayrıldı.[32]
Öte yandan Ebû Davud'un, ilmî hassasiyeti ve hakka bağlılığını, eşdost, akraba hatırı asla gölgeleyemezdi. Oğlu Ebû Bekr Abdullah hakkında "Oğlum Abdullah yalancıdır" demiş[33] onun hadiste güvenilir biri olmadığım açık şekilde ortaya koymuştur.
Bu olaylar, büyük hadisçilerin aşağı-yukan hepsinde görülen "hak yanlısı" olma ve 'Mimin şerefi"ni herşeyin üstünde tutma titizlik ve cesaretini göstermektedir. İlmî şahsiyetin en belli başlı gereklerinden biri belki de en önemlisi de bu tavırdır.[34]
İlmi Şahsiyet'te, ilmî murfikebe ve denetime rıza göstermek de önemli bir unsurdur. Bu açıdan müellifimiz aynı olgunluk içindedir. "Sünen'ini tasnif e-dince hocası Ahmed b. Hanbel'e arzetmiş ve onun denetimini sağlamış ve tasvibini almıştır. Günümüzde ilmî ve akademik çalışmalar nasıl İhtisas Jürileri tarafından tetkik edilir ve değerlendirilirse, geçmişte de ulemâ eserlerini, zamanın meşhur âlimlerine arzeder ve onların görüşlerini kendiliklerinden alırlardı. Bu, ilmi mes'ele edinmenin tabiî gereği ve sonucudur.
timi Şahsiyet'te, ilmS murflkebe ve denetime nza göstermek de önemli bir unsurdur. Bu açıdan müellifimiz aynı olgunluk içindedir. "Sünen "ini tasnif edince hocası Ahmed b. Hanbel'e arzetmiş ve onun denetimini sağlamış ve tasvibini almıştır. Günümüzde ilmî ve akademik çalışmalar nasıl İhtisas Jürileri tarafından tetkik edilir ve değerlendirilirse, geçmişte de ulemâ eserlerini, zamanın meşhur âlimlerine arzeder ve onların görüşlerini kendiliklerinden alırlardı. Bu, ilmi mes'ele edinmenin tabiî gereği ve sonucudur.
Müellifimizin ilm! şahsiyetinde, mensup oMugu mezhebin de elbette bir payı ve yeri olacaktır. O'nu HanbeG fakihi olarak gösterenler, O'nun Ahmed b. Hanbel ile olan yakın ve sıcak ilmî alakasından hareket etmişlerdir. Şafîî tabakâtında kendisine yer verilmiştir. Oysa, O'nun diğer hadisçiler gibi hiçbir mezhebin görüşünü benimsememiş olduğu, başlı basma sünnetin fıkhı ile meşgul bir muhaddisfakih olduğu açıktır.[35]Mekkelilere yazdığı mektubta, Sünen'ini tanıtırken herhangi bir mezhebe mensubiyetini imâ eden herhangi bir beyânda bulunmamıştır. Zaman zaman şu veya bu mezhebin görüşlerine yakın olması, aralarında paralellik bulunması, onun, o mezhcbten olduğunu göstermez. Unutulmamalıdır ki, hadisçinin mezhebi hadistir. Zaten Ebû Davud da sünnete uymakta selef anlayışı üzerindeydi. Kritik kelâmı konulara dalmaktan daima uzak dururdu.

Ayrıca bize göre ilmî şahsiyetin bir diğer ölçüsü de meşgul olunan sabada belli terkib ve sonuçlara ulaşabilmek ve bu sonuçları genel değerlendirmeler halinde ifadelendirebilmektir. Müellif Ebu Davud bu noktada da fevkalade dikkat çekici bir beyâna sahiptir. Beşyüz bin hadis arasından seçtiği 4800 hadis ile meydana getirdiği Sünen'i takdim ederken, "müslümanın dini hayatı için 4 hadisin yeter"[36] olduğunu söylemiştir. Böyle bir sonuca varmak, konuyu bütün yönleriyle hazmedip temel noktalan yakalayabilme kabiliyet ve dikkatini, haza-ketini gösterir. O, bu dört hadisi şöyle sıralamıştır:

1. Ameller niyetlere göredir.
2. Malayâniyi terketmesi kişinin olgun mü'min olduğunu gösterir.
3. Kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemedikçe kişi kamil mü'min olamaz.
4. Helal bellidir, haram bellidir. Aralarında şüpheli bazı işlerde vardır..."

Daha sonra "medarı İslam" (= İslam ahkâmının üzerinde dönüp durduğu esaslar) olarak benimsenecek olan bu değerlendirme, Ebu Davud'un ilmî Şahsiyeti'nin daha sonraki dönemlere de damgasını vurduğunu delillendirmektedir.
Netice itibariyle tasnif devri müellifleri arasında fevkalade bir yere ve ilmi kişiliğe sahip olan Ebu Davud, sonraki dönemlerde de eserleri ve kişiliğiyle takdir görmüş muhaddislerden biridir.[37]

Vefatı

Müellifimiz Ebû Davud 16 Şevval 275 Cum'a günü Basra'da 73 yaşındayken vefat etmiş, cenaze namazını Abbas b. Abdilvâhid el-Hâşimî kıldırmış ve Süfyân es-Sevrî*nin kabri yanına defnedilmiştir. Rahmetullahı aleyh.[38]

Eserleri

Müellifimiz Ebû Davud'un bugün ismen bilinen 19 eseri vardır. Bunlardan 4 tanesi basılmıştır. Diğerleri ya yazmalarının mevcudiyeti ya da kendilerine yapılan atıflar veya onlardan yapılmış iktibaslar vesilesi ile ismen tanınmaktadır.
Basılmış olan eserleri şunlardır:
Sünen. Bunun üzerinde ayrıca durulacaktır.
Risaleluhu fi vasfı ki tâbi's-Sü nen Zâhiriyye (hadis 347), yazma nüshası bulunan bu mektubu» M. Zahid Kevserî Kahirede 1369* da neşretmiştir. Ayrıca Muhammed Sabbağ da Advâu's-şeri'a mecmuasında (sayı 5,1394) tahkikli olarak yayınlamıştır. Daha sonra müstakil baskısı da yapılan bu mektubu, M. Sab-bağ'ın tahkikinden yararlanarak tercüme etmiş bulunmaktayız. Tercüme bu mukaddime içinde yer alacaktır.
el-Merasîl: Mürsel hadislerle ilgili olup Reisu'l-küttâb 145/2 ve Köprülü 294/2'de yazma nüshaları bulunan bu eser Kahire'de 1310'da basılmıştır.
Mesfiilu'l-lmsm Ahmed: Fıkıh konularına göre tertib edilmiş olan eser, Ah-med b. Hanbel'e tevcih edilen sualler ve cevaplan ihtiva etmektedir. Reşid Rı-za'nın tahkiki ile Kahirede basılmıştır. Daha sonra ofset baskılan yapılmıştır.
Bunların dışındaki Ebû Davud'a ait eserler şöylece sıralanabilir:
el-Mesâil, en-Nasih ve*l-mensûh, İcâbâtuhu an suâlâti Ebî Ubeyd Muhammed b. AH b. Osman el-Âcurrî, Kitâbu'z-zühd Tesmiyetu ıhveti'l-Iezîne reva anhum el-hadise, Kitâbu'l-kader, Esiletün li Ahmed b. Hanbel ani'r-ruvât ve's-sikât ve'd-duafâ, Kitâbu*l-ba's ve'n-nüşûr, Delâilu'n-nübuvve, et-Teferrüd fi's-Sünen, Fedâilu'I-Ensâr, Müsnedu Mâlik, ed-Dua, tbtidau't-vahy ve Ahbâru'l-Havâric.
Bütün bu eserler içinden Sünen ve Sünen'in muhtevasını tanıtan Risale ilâ ehl-i Mekke diye de bilinen Ebû Davud'un mektubu, doğrudan bizi ilgilendirmektedir. Diğer eserleri, muhtevaları Ebû Davud üzerinde yapılacak etraflı bir ilmî çalışma konusudur.
Biz burada S ü n e n'i tanıtacak ve müellifin sünen hakkındaki mektubunun tercümesini vermekle yetineceğiz.[39]

Sünen

Ebû Davud'un Sünen'ini tanımak için öncelikle hadis edebiyatı içinde sunen diye bilinen türü tanımak gerekir.
Tarihî bir gerçektir ki, ilk devirlerden beri hadisciler a h k â m ve i' t i k a d ile ilgili hadislere ayrıca bir önem atfetmişlerdir. Yani hiçbir zaman bu iki konuya ait hadisleri meselâ târihî hadisler (meğâzî hadisleri) ile bir tutmamışlardır.[40]
Bu genel tavrın bir neticesi olarak hicrî IH. asrın ikinci yarısından itibaren hadisciler, sadece ahkâm hadislerini toplamaya yönelmişlerdir. İşte bu yöneliş hadis edebiyatı tarihi içinde süne n'leri meydana çıkarmıştır.[41]
Hadis edebiyatı çeşidi olarak sünen, taharetten vasiyyete kadar bütün fıkhı konulara dair hadisleri ihtiva eden eserlerdir.Bunları şöyle tarif etmek, de mümkündür: Fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini muhtevi kitaplardır. Sünen'Ier fıkhı görüşle telif ve tasnif edildikleri için, genellikle Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerini bize nakleden m e r f u' hadisleri ihtiva ederler. Mevkuf ve maktu' haberlere pek yer vermezler.[42]
Süne n'lerin muhtevalarını, ibâdâ t, muamelât ve ukûbâ t'tan ibaret saymak mümkündür.
Bu mahiyette olmak kaydıyla sünen denilince ilk akla gelen, k ü t ü b - i s i 11 e'ye dahil olan s ti n e n'Ierdir. Bunların başında da, hiç şüphesiz. Ebû Davud'un S ü n e n'i yer almaktadır.[43]

Adı

Ebû Davud'un eserinin Sünen adını taşıdığında şüphe yoktur. Zira bizzat müellif Mekkelilere yazdığı mektubunda kitabını

"Sünen" diye anmaktadır. Ulema da onun eserini hep Sünen olarak isimlendirmiştir. Kurtubî'-nin tefsirinde "Musannef" demesi, telif sistemi itibariyle bir isimlendirmedir. el-Hâşimî'nin naklettiğine göre, Ebû Davud "Tarsus'ta 20 «ene kaldım ve Müs-ned'i yazdım, 4 bin hadis topladım..." demektedir. Müellifin bu sözü de, kitabını isimlendirmekten çok, ihtiva ettiği hadislerin genel karakterlerini belirtmektedir.[44]

İlk mi?

Ebû Davud'un ilk Sünen müellifi, eserinin de ilk Sünen olduğuna dâir beyânlar, mutlak olarak değil, bazı kayıtlarla kabul edilebilecek bir değerlendirmedir. Yani beş bine yakın ahkâm hadisini böylesine güzel bir tertib ile ilk kez Ebû Davud'un ortaya koyduğunu kabul etmek daha isabetlidir. İlk Şârih Hattflbî (388/998)'nin, "Din ümi alanında benzeri telif edilmemiş çok değerli bir kitap... Ondan önce bu işi yapanı ve onun arkasından ona benzer bir eser ortaya koyanı tanımıyoruz" sözlerini hep muhteva ve tertib açısından ilk ve benzersiz oluşu anlamında almak lâzımdır. Sünen'in bu müstesna durumunu ulemâ pek canlı ifâdelerle anlatmaya çalışmışlardır. Meselâ Ebû Zeke-riyya es-Sâcî; "Allah'ın kitabı İslam'ın asFı; Ebü Davud'un "Sünen"i ise İslâm'ın mesnedi (and) idir" demiştir.
İbnu'l-Arâbî elindeki Sünen-i Ebî Davud'u işaret ederek,"<fin adına elinde Allah'ın kitabı ve şu kitaptan başka bir şey olmasa kişi, ilim adına hiçbir şeye muhtaç olmaz" demiştir.
Hattâbî ise, Sünen'i tanıtan mukaddimesinde tarihî açıdan önemli bazı bilgiler de vererek şunları söyler:
Ebû Davud'dan Önce, ahkâm, ah bâr, kıssalar, mevâiz ve âdâb gibi konuların tamamını içeren Camiler ve Müsnedler gibi geniş eserler vardı. Fakat sadece Hz. Peygamberin kavi, fiil ve takrirlerinden ahkam yönü ağır basan sü-nen'leri bir araya getirmeyi kimse düşünmemis,boylesi bir Özelleştirmeye, uzun ve karışık konular arasından ahkâmı özleştirmeye muktedir olmamıştır. Bu sebeple Sünen-i Ebî Davud, hadis imamları ve haber âümlerince beğenilmiş ve dünyanın dört bir yanından ilim talihleri Ebû Davud'a akın etmiş rihleler gerçekleştirilmiştir.
Gazzâlî de "müctehide ahkâm konusunda yalnız başına Sünen-i Ebî Davud yeter" demiştir.
Sünen, müellifin büyük bir ihtimalle ilk eseridir ve Tarsustaki yirmi yıllık ikâmeti sırasında telif edilmiştir. 202'de doğan Ebû Davud'un 241'de vefat eden Ahmed b. Hanbel'e eserini takdim ettiği ve talebelerinden 6 kez baştan sona Sünen'i kendisinden dinleyenlerin bulunduğu göz önüne alınırsa, Sünen'in ilk eseri olduğunu kabul etmek gerekecektir. Bunun tabit sonucu da kırk yıla yakın bir süre Ebû Davud'un Sünen'i okuttuğudur. Zira kendisi 275*de vefat etmiştir. Vefat ettiği yıl kendisinden Sünen'i dinleyen talebeleri bulunmaktadır. Kırk yıl süre ile okutulan kitapta bazı çıkarmaların, takdim-tehirlerin ve hatta bazı ilâvelerin olacağı da bir başka tabiî sonuçtur.İleride işaret edilecek olan Sünen-i Ebî Davud nüshaları arasındaki bazı farkların bir sebebi de budur.
Bu güzel kitap, müellif tarafından kaleme alınmış bir mukaddimeden yoksundur. Müellifin kırk yıla yakın bir süre okuttuğu kitabına bir mukaddime yazmamış olması aslında insana garib gelmektedir. Ancak Buharî gibi diğer bazı müelliflerde de aynı durum görülmektedir.[45] Ne var ki Sünen'den ayrı da olsa onu bize tanıtan müellifin kaleminden çıkma bir mektup elimizde bulunmaktadır: Risale ttfi ehl-i Mekke.
Günümüze kadar tam olarak Türkçe'ye çevrilmemiş olan Ebu Davud'un bu mektubunun tercümesini sunmayı Sünen'i tanımak bakımından lüzumlu görmekteyiz.[46]

Ebu Davud'un Mekkelilere Mektubu (x)

Bismillahirrahmanirrahim
Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi' 1-aliyy.
Muhammed b. A bd il aziz el-Hâşimî anlatıyor:
"Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd es-Sicistanî Meklelilere ve başkalarına yazdığı mektubı konusunda kendisinden bilgi istendiğinde cevaben bize şunları yazdırdı:
"Selamün aleyküm... Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamdeder ve her anıldığında kulu ve Resulü Muhammed1 i rahmetine ğarketmesini niyaz ederim.
Allah bize ve size sıkıntısız ve sonunda hesap olmayan bir afiyet versin.
Sizler Sünen isimli kitabımdaki hadislerin, sünen konusunda bildiklerimin en sahihi midir diye soruyor ve benden açıklamada bulunmamı istiyorsunuz.
Sorularınızı dikkatle inceledim. Eserin tamamının; bildiğim en sahih hadislerden müteşekkil olduğuna emin olabilirsiniz. Ancak bir hadis iki ayrı sahih senedle rivayet edilmiş olur da birinin isnadı daha kuvvetli, diğerinin de râvisi hıfz yönünden daha ileri ise, bu durumda, çoğu kere hıfzı kuvvetli olanı tercih ettim. Kitabımdaki bu tür hadisler on kadardır.
Bir konuda birçok sahih hadis mevcud olsa da bir bab başlığı (terceme) altında bir veya iki hadis verdim. Böyle yapmasaydım kitabın hacmi büyürdü. Bu şekilde davranmakla kitaptan istifadeyi kolaylaştırmak istedim.
Kitapta bir hadisi iki veya üç değişik senedle tekrar etmişsem, sebebi, farklı ve fazla bilgi ihtiva etmesindendir. Zira aynı konudaki herhangi bir hadis değişik senedle rivayet eedilmîş olmasından dolayı diğerlerinde olmayan daha fazla malumat ihtiva edebilir.
Çoğu kez uzun hadisleri ihtisar ettim. Zira hadisi bütün uzunluğuyla ver-seydim, duyan ve okuyanlardan bazıları konuya ait hükmü belirleyen kısmının neresi olduğunu bilemezlerdi. İşte bundan dolayı uzun hadislerin sadece o bablâ ilgili kısmını aldım.
Süfyân es-Sevrî, Mâlik b.Enes ve el-Evzâî gibilerinin yaşadığı dönemdeki âlimler mürsel hadislerle amel ederlerdi. Bu anlayış

Şafiî'ye kadar sürdü. O, mür-sel hadisleri delil olarak kullanma konusunda belli şartlar ileri sürdü. Ahmed b. Hanbel ve başkaları da bu konuSda Şafiî'nin görüşlerini benimsemişlerdir.
Bir mevzuda, mürsel hadisin zıddına bir roüsned hadisin mevcud olmadığı veya müsned hadisin hiç bulunmadığı yerde, her ne kadar kuvvet bakımından müsned hadis gibi olmasa da mürsel hadisle ihticac olunur.
Kitabımda metrûku'l-hadîs (yani hadisi terkedilmiş) râviden alınma herhangi bir rivayet yoktur.[47]
Aynı konuda kendisinden başka, ona benzer herhangi bir hadis bulamadığımdan dolayı m ü n k>e r bir hadise yer vermişsem onun m ü n k e r olduğunu mutlaka açıkladım.
Sünendeki hadisler çok azı müstesna îbnu'l-Mübarek ve Veki'in kitaplarında mevut değildir. Çünkü bunların kitaplarındaki hadislerin ekserisi m ü r s e I'dir.
Sünen'de Malik b. Enes'in Muvatta'ında yer alan bir miktar hadis bulunmaktadır. Aynı şekilde Hammad b. Seleme ve Abdurrezzak'ın Musannef'lerinde yer alan hadislere de rastlamak mümkündür. Öyle sanıyorum ki, Sünen(in bölümlerinde bulunan hadislerin üçte biri bile anılan kitaplann hepsinde yer almış değildir.
Elde ettiğim hadisleri düzenli bir şekilde te'lif ettim. Değişik bir tarikle yer almış olması durumu hariç, kitabıma almadığım bir sünnet (hadis) hatırlatılacak olursa, bil ki, o hadis değeri olmayan bir rivayetten ibarettir. Zira ben okuyup öğrenmek isteyene karşı kitabın hacmi büyür (göz korkutucu olur) düşüncesiyle hadisin bütün tariklerini vermedim. Kendimden başka da kılı kırk ya-rarcasına bir araştırmayla hadis toplayan (kitap telif eden) birini tanımıyorum. Ancak Hasenb. Ali eKHallâl ahkâma dair 900 kadar hadis toplamış ve yine tbnu'l-Mübârek de ahkâma dair Resûlullah'dan nakledilen hadislerin 900 kadar olduğunu söylemiştir. Kendisine, Ebû Yusuf un 1100 kadardır, dediği hatırlatılınca da Îbnu'l-Mübârek; "Ebu Yusuf surdan burdan bir takım zayıf hadisleri de almıştır" şeklinde karşılık vermiştir.
Kitabımda yer alıp da kendisinde şiddetli vehn (zayıflık) bulunan hadislere (geçtiği yerde) işaret ettim. Senedi sahih olmayanlar da bunlara dahildir.
Hakkında bir şey söylemediklerim s a 1 i h t ir (i'tibar veya ihticac olunabilir). Eserimi ben değil de bir başkası telif etseydi, bu söylediklerimden çok daha fazlasını söyler, överdim.
Bu.öyle bir kitaptır ki Nebî (s.a.) den salih isnadla vârid olan (her) sünnet onda mevcuttur. Ancak hadisten çıkarılmış sözlere (hükümlere) pek yer verilmez. Bunlar yok denecek kadar azdır.
Kur'an-ı Kerim dışında insanların öğrenimine bundan daha çok ihtiyaç duyacakları bir başka kitap bilemiyorum. Ve yine bu kitabı elde ettikten sonra başka bir hadis kitabına sahip olmadığı için ilmî bakımdan zarara uğrayacak bir kişi de tanımıyorum. Eser incelenip üzerinde düşünüldüğü ve ânlamayacahşıldığın-da onun değeri ortaya çıkacaktır.
Fıkhı meseleler es-Sevrî, Mâlik ve eş-Şâfiî'nin meseleleridir. Topladığım hadisler de bu meselelerin nassı (kaynakları)nı teşkil etmektedirler.
Kişinin, bu kitapla birlikte Nebî (s.a.)'nin ashabının görüşlerine (ve uygulamalarına) da yer vermesi benim için memnuniyet vesilesi bir durumdur. Ayrıca Câmi-i Süfyân es-Sevrî gibilerini elde etmesi de yerindedir. Zira Süfyân es-Sevrî'nin Cfimi'İ ulemânın ortaya koyduğu camilerin en güzelidir.
Sünen'e aldığım hadislerin büyük çoğunluğu meşhur hadislerdir. Bunlar hadi s(le ilgili eser) yazan herkesçe de meşhurdur. Ne var ki, bu hadisleri temyize her âlim muktedir olamaz. Bu hadisleri seçmiş olmak övünmeye değer. Zira Mâlik, Yahya b. Said ve hadis ilminin diğer otoritelerinin rivayeti de olsa, ğ a r î b hadisle ihticac olunmaz. Herhangi bir adam ğ a r i b hadisle delil getirse bile, bu konuda kendisini ta'n edecek, aleyhinde konuşacak kimseler çıkar. Hadis ğ a r î b, şâ z z olduktan sonra, kendisiyle (önceden) delil getirilmiş diye, hükme esas alınamaz.
Meşhur, muttasıl ve sahih olan hadisi reddetmek kimsenin haddi ve hakkı değildir, tbrahim en-Nehaî şöyle der: "Âlimler ğ a r i b hadisi hoş kar-şılamazlardı." Yezid b. Ebî Habib de şunları söyler: "Hadis duyduğun zaman yitiğini ilân ettiğin gibi onu ilân et. Şayet hadis olarak bilinirse ne alâ, değilse, at gitsin."
Sünen'de yer alan hadisler içerisinde mürselvemüdelles gibi muttasıl olmayanlar da vardır, Muhaddislerin büyük bir çoğunluğu nezdin-de sahih hadisin bulunamadığı yerde; el-Hasen'in Câbir'den, yine el-Hasen'in Ebû Hureyre'den, el-Hakem'in Miksem'den (rivayetleri gibi) m ü r s e 1 hadisler m u 11 a s 11 muamelesi görür. Fakat Ebû İshak'ın Haris'den, Hâris'in de Ali'den rivayetine gelince (ki EbÛ İshak Hâris'den dört hadisten başkasını duymamıştır) bunlar arasında tek bir m ü s n e d hadis yoktur. Bu tür hadisler Sünen'de gerçekten pek nâdirdir. O kadar ki Haris el-A'ver*in, Sünen'de sadece bir tek hadisi vardır, onu da son anda yazmış bulundum.
Durumu bilmeyense bizim sahih hadisi terkedip onun yerine illetli hadisleri aldığımızı söyler (söyleyecektir).
Sünen'e sadece ahkâm hadisle r'ini aldım. Z ü h d ve amellerin faziletleri ve diğer f e z a i 1 ile ilgili konuları işlemedim. Eserde mevcud 4800 hadisin tamamı ahkâma aittir. Zühd, faziletler ve diğer konularda bir çok hadis bulunmasına rağmen onları kitaba almadım.
Ve's-selâmu aleyküm ve rahmetu'llahi ve berekâtuh Ve sallellahu alâ seyyidina Muhammed ve alâ âlih...[48]

Muhtevası

Mısır, Mezopotamya, Mağrib ve islam dünyasının bir çok bölgelerinde başlangıçtan beri muhtelif mezhep âlimlerince standart bir hadis kitabı olarak hüsnü kabul görmüş ve çokça okunmuş olan EbÛ Davud'un Sünen'i, Concordance diye bilinen el-Mu'cemu'1-müfehres li elfâzı'l-hadsi'n-Nebevî'ye göre 40 kitap (bölüm) ve 1889 babtan meydana gelmektedir. Müellifin kendi ifâdesine göre toplam 4800 hadis ihtiva etmektedir. Muhammed Muh-yidcfin Abdülhamid neşrine göre ise, bu rakamlar şöyle değişmektedir: 35 kitap (bölüm), 1871 bab ve 5274 hadis.[49] Aşağıdaki listede de görüleceği gibi, luka-ta, huruf ve mehdi bölümlerinin bab'lan bulunmamaktadır.[50]

Kitap ve Babları

M. Muhyiddin Abdülhamid neşri ile Concordance'ın vcrdiği kitap ve bab isim ve sayılarının farklı olduğunu belirttik.Şimdi bu farkı bir liste halinde göstermeye çalışacağız. Zira Sünen'den istifade edecek olanların bu durumu bilmelerinde büyük fayda vardır.[51]

Kitap (bölüm) Adı	Concordance'da Kit. No:	Bab Sayısı	M. Muhyiddin Kit. No:	Neşrinde Bab Sayısı
et-Tahâre	1	139	1	143
es-Salat	2	251	2	367
Salâtu'l-istiskâ	3	11	—	—
Salâtu's-sefer	4	20	—	—
Salâtu't-tatavvu*	5	27	—	—
Şehru Ramazan	6	10	—	—
Sücudu'l-Kur'an	7	8	—	—
Vitr	8	32	—	—
ez-Zekât	9	46	3	47
el-Lukata	10	—	4	—
el-Menâsik	11	96	5	98
en-Nikah	12	49	6	50
et-Talak	13	50	7	50
es-Savm	14	81	8	81
el-Cihad	15	170	9	182
el-Edâhî (dahâyâ)	16	25	10	20
es-Sayd		—	11	4
el-Vasâyâ	17	17	12	17
el-Feraiz	18	18	13	17
el-Harâc ve'l-imâre ve'l-fey	19	41	14	40
el-Cenâiz	20	80	15	84
Eymân ve'n-nüzûr	21	25	16	32
el-Büyû'	22	90	—	—
el-Buyü' ve'icâre	—	—	17	92
el-Akdiye	23	31	18	30
el-İlm	24	13	19	13
el-Eşribe	25	22	20	22
el-Et'ime	26	54	21	55
el-Tıbb	27	24	22	24
el-Itâk (itk)	28	15	23	15
el-Huruf ve'1-Kırae	29	—	24	—
el-Hammâm	30	2	25	3
el-Libâs	31	45	26	47
et-Terreccül	32	21	271	21
el-Hâtem *	33	8	28	8
el-Fiten	34	7	29	7
el-Mehdî	35	—	30	—
el-Melâhim	36	18	31	18
el-Hudud	37	38	.32	40
el-Diyât	38	18	33	32
es-Sünne	39	29	34	32
el-Edeb	40	169	35	180

Özellikleri

Genellikle bab başlıkları altında oldukça az hadîse yer verir.Bu onun en büyûk özelliğidir. Durumu kendisi, biraz önce tercümesini sunduğumuz Mekkeİlere yazdığı mektubunda; "bir babta bir çok sahih hadis bulunduğu halde, kitabın hacmi

büyür düşüncesiyle, bir-iki hadis almakla yetindim. Böylece kitabın daha faydalı olmasını istedim'* diye açıklamaktadır. Nadiren de olsa, bu genel durumun dışına taşıldığ bir kaç sayfalık hadislerin yer aldığı bâb'lar görülebilmektedir. Meselâ "Babu sıfatı haccı'n-Nebiy" yedi sayfa tutmaktadır.[52]
Genelde bab başlıkları (terceme) kısadır ve fakat herhangi bir görüş ortaya koyacak şekilde değildir. Ancak hadisler okununca bâb başlığındaki ifâdelerden ne kasdedildiği anlaşüabUmektedir.Meselâ"Bâbumen edreke mine'l-cumuati rek'aten" başlığı, altındaki hadis okununca, "bir rek'ate yetişen kişinin cundanın tamamına yetişmiş" sayıldığı anlaşılmaktadır.[53] 2 Bazan da "bâb" kelimesi "terceme"sizdir.[54]
Pek sık olmamakla beraber, hadisleri, ilgileri dolayısıyla birkaç bâbta zikrettiği olur. Fakat bu halde asla takti* yoluna gitmez. Sadece hadis uzun ise, o takdirde ilgili kısmım vermekle yetinir.[55]
Gerekli gördüğü yerde şahıs tanıtması yapar (bk. 1, 31,38,251,303,384; III, 12). Bazan bir râvî hakkında ileri sürülen iki ayrı isimle ilgili tercihli-tercihsiz açıklamada bulunur (I, 34, 325). Ya başkalarından naklen veya bizzat kendi görüşü olarak cerh ve ta'dilde bulunur (bk. 1,32,280,281). Tasnif devri müelliflerinde şu veya bu ölçüde görülen "bu kısa kayıtlar, sonraları müstakil bir usûle varmak Üzere inkişâf etmiş olan hadîs tenkidinin ilk misalleri sayılabilir."[56]
Zayıf hadisleri'belirtirken gerekçe zikreder (bk. I, 34, 68, 237, 263). Mekânlar hakkındabilgi verir (bk. 1,49-50). Hadisin sebeb-i vürûduna bildirir (bk. 1,332-333), kelime açıklar (bk. I. 68, 71, 343). Taz'îf ve tashih dışında bazı değerlendirmeler de yapar. Meselâ hadisi belli bir yöre âlimleri rivayet etmişse, bunu belirtir (bk. I, 65, 79, 319).
Hadis ıstılahlarını yer yer kullanır. Bir yerde de m e v k u f yerine m a k s u r terimi kullanmıştır (bk. I; 278), Sürtenlerin genel karakterine bir ölçüde ters düşen "eser" denilen mevkuf veya maktu haberden başka herhangi bir m e r f u hadisin bulunmadığı "bâbu ıhfaYt-teşehhüd" gibi terce-melere de rastlanır.
Sünen'de hic s ü 1 â s î rivayet yoktur.[57] On altı aded k ud s î hadis bulunmaktadır.[58]

Hadislerinin Durumu

EbÛ Davud'un Sünen'indeki hadisler el-Bukâ'î'ye göre 6 gruptur:
I. S a h i h: Buna sahih li zâtihi dernek mümkündür.
2. Sahihebenzer (şibhuhu): Buna da sahih li gayrini demek mümkündür.
3. Sahiheyakın (mukârib): Buna hasen li zatihi denilebilir.
4. Kendisinde şiddetli v e h n olan hadisler. Müellif böylesi hadisleri, açıklar.
5. "Hakkında bir şey söylemediklerim şalih'tir" dedikleri. Bundan da hafif bir v e h n bulunanları anlamak mümkündür ve bunlar sadece i' t i b a r a elverişlidir.
6. Takviye gördüğü takdirde hasen li ğayrihi olabilecek olan hadisler.."[59]
Zehebi [60] de bu taksimi şöyle verir:
1. Seyhan (Buhâri ve Müslim)'in birlikte tahric ettiği hadisler (ki bunlar kitabın yansını teşkil eder)
2. Seyhan'dan sadece birinin kitabına aldığı hadisler.
3. Sahihân'da olmamasına rağmen» senedi c e y y i d olan ve aynı zamanda ş a z z ve i 11 e 11 i de olmayan hadisler.
4. İsnadı s â 1 i h [61] olan, iki ya da daha fazla 1 e y y i n tarikten geldiği için ulemânın kabul ettiği hadisler.
5. Râvideki hafıza noksanlığı sebebiyle isnadı zayıf kabul edilen hadisler (ki, bu tür hadisler hakkında Ebû Davud çoğu kere sükût eder).
6. Râvisinin za'fı çok açık olan hadisler. (Bu tür hadislerin za'fını müellif ekseriya açıklar).[62]
Bu durum, EbÛ Davud'un, "fakihlerin delil olarak kullandıkları ahkâm hadislerini bir araya toplamak" gayesinin tabiî bir sonucudur. Böyle bir mak-sadla yola çıktığı için Ebû Davud, kitabına Sahih, hasen, leyyinve amel edilebilir hadisleri almıştır. Çünkü ona göre.aşırı derecede zayıf olmayan hadis, r e ' y ve k ı y a s'tan önde gelir.
Aslında Ebû Davud, Sünen'inde zayıf hadislerin mevcudiyetini bizzat kendisi söylemiştir. Ancak O, "muhaddislerin ittifakla tcrkcttikleri" herhangi bir hadisi kitabına almamıştır.[63]

Hadis Kabul Şartları

EbÛ Daud'un hadis kabul şartlan, yukarıda tercümesini sunduğumuz Mekkclilere yazdığı mektubta bizzat kendi ifadeleriyleortaya konulmuş bulunmaktadır. Bununla beraber biz, kütüb-i sitte imamlarının hadis kabul şartlan ile ilgili bir tesbit çalışması yapmış olan Ebu'1-Fadl Mu-hammed b. Tâhir el-Makdisî (507/1113)'nin görüşüne yer vermek istiyoruz. Mak-disî, "EbÛ Davud ve ondan sonraki kütüb-i sitteye dahil Sünen sahiplerine gelince..."diyerek toptan bir değerlendirme yapmakta ve bu müelliflerin "kitapları üç kısma aynhr" dedikten sonra bu kısımları şöyle sıralamaktadır:
Birinci Kısım, sahi h'tir. Bunlar, Sahihayn'daki hadisler gibidir. Bu kısma giren hadisler hakkında yapılacak değerlendirme, Sahihayn'ın ittifak Ve ihtilaf ettikleri hadisler hakkındaki değerlendirmenin aynıdır.
İkinci kısım, Sünen sahiplerinin kendi şartlarına göre sahi h'tir. Ebu Ab-dillah b. Mende'nin belirttiğine göre EbÛ Davud ve NesâTnin şartı, terkinde ulemanın ittifak etmedikleri râvilerirUıadislerini,-tabiî isnadı inkıta ve irsalden uzak olmak kaydıyla-kabul etmektir. Bu kısım da Sahih grubundandır. Zira Buhârî ve Müslim'in beyanlarından Sahihayn'ın dışında -senedleri farklı da olsa- daha pek çok sahih hadis olduğu anlaşılmaktadır. Sünenlerde yer alan bu kabil hadisler, Buhâri ve Müslim'in kitaplarına atmadıkları Sahih hadisler cümlesindendir.
Üçüncü kısım: Önceki kısımda yer alan hadislere zıd olarak sahih olduklarına dair kesin bir hüküm verilmeksizin zikredilen hadislerdir. Bunlardaki illeti, işin ehli olan kimselerin anlayacağı bir tarzda müellifler genellikle açıklarlar.

Tabîî, kendilerine göre de sahih olmayanbuıtür hadisleri niçin kitaplarına aldıktan sorulabilir. Buna üç ayrı şekilde cevap vermek mümkün gözükmektedir:
1. Bir çok atim bunları rivayet etmiş ve bunları hükme medar kılmışlardır. Bu sebeple kitaplarına almış ve şüphelerini gidermek için de illetlerini açıklamışlardır.
2. Bu müellifler, Buhârî ve Müslim gibi kitaplarının daha isimlerinde, zikrettikleri hadisler hakkında saUtoBk iddiasında bulunmamışlardır... Ve tabîî olarak sahih olanları zikrettikleri gibi sahih olmayanları da zikretmişlerdir.
3. Fukaha ve diğer ulemanın, aslında, delil olmayacağını bile bile hasımlarının delillerini zikrettikleri bilinen bir gerçektir. Muhtemelen b^ muhaddisler d*- böyle bir davranış içinde olmuşlardır. Gerçeği Allah bilir."[64]
Yukandan beri verdiğimiz izahat çerçevesinde, toptan bir değerlendirme ile "Sünendeki hadislerin hepsi Sahih'tir" demeye nasıl imkan yok ise* "hepsi hasen'dir" hükmünü vermek de mümkün değildir. Birincisini söylemek mübalağa, ikincisi ise, üstünkörü bir hüküm olur. Bu sebeple de es-Silefî'nin birinci görüşü ve el-Beğavî'nin ikinci tavrı ulemâ tarafından tasvip edilmemiştir. Zira bir kere daha tekrar edelim ki, Ebtt Davud, zayıflığım belirterek, "o konuda sahih hadisin bulunmadığı" gerekçesiyle zayıf hadis rivayet etmiştir.
O halde yapılacak toptancı değerlendirmeler yerine her hadis için ayrı ayrı hüküm vermek, müellifin tavrını dikkate almak daha isabetli ve ilmî bir tutum olacaktır.
Ebû Davud'un Sünen'i Buhârî ve Müslim'in Sahihleri ile mukayese edilecek olursa, Sünen, Sahilıayn'dan hemen sonra gelir. Ama Hat tabî'nin onu Sa-hihayn'a takdim ettiği izlenimini veren, ".. fakat Horasan alimlerinin çoğu Buharı ve Müslim'in kitaplarına ve sahih hadisleri toplamakta onların şartlarına uygun davrananlara itibar ediyorlar. Halbuki Ebû Davud'un kitabı, tertib açısından daha mükemmel, fıkıh yönünden daha zengindir..'.' sözlerine aynen iştirak etmek mümkün değildir. Ulemâ, Sünen'i Sahihayn'a en yakın eser olarak kabullenmiş ve kütüb-i sitte'nin 3. sırasını ona ayırmıştır.
Şuna işaret edelim ki, Ebû Davud'da olup da altı muteber hadis kitabının diğer beşinde bulunmayan hadisO'Zevâid-i Ebî Davud") pek fazla değildir. Ebû Davud'un yalnız başına rivayet ettiği hadisler meselâ tbn Mâce'nin zevâidine kıyasla çok daha sağlamdır.
Ebû Davud'un Sünen'i, hadis kitaplarının ikinci tabakasına dahildir.[65]

Rivayet Nüshaları

Ebû Davud'un Sünen'i, talebesinden yedi kişi tarafından rivayet edilmiştir.Bunlar şöylece sıralanabilir:
1. Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Artır el-Lu'tuî (333/944)
2. Ebü Bekr Muhammed b. Bekr b. Abdirrezzak b. Dâse et-Temmâr (346/957)
3. Ebû Said Ahmed b. Muhammed b. Ziyad el-Arâbî (340/951)
4. Ebu'İ-Hasen Ali b. el-Hasen b. el-Abd el-Ensârî (328/940)
5. Ebû Usâme Muhammed b. Abdilmelik er-Ruâsî
6. Ebû Salim Muhammed b. Said el-Culûdî
7. Ebû Amr Ahmed bv Ali el-Hasen el-Basrî
En sahih ve yaygın rivayet, el-Lu'luî'ninkidir.[66] Zira Sünen'i bir çok kereler müelliften dinlemiştir. En son dinlemesi ise, Ebû Davud'un vefat yıh 275'de gerçekleşmiştir.[67]

Baskıları

Ebû Davud'un Sünen'i, Kahire (1280), Denli (1283), Luknov Baskılan (ig40-i888), Haydarâbâd (1321) gibi merkezlerde defaatle basılmıştır. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid'İn tahkiki ile Mısır'da 1354/1935'de yapılan baskısı 4 cilt halinde ve hadisleri rakamlanmış vaziyettedir. Bu baskı 1950'de tekrarlanmıştır.
Ayrıca Halep'te MeâlİmıTs-sünen'le birlikte 5 cild halinde bir başka baskısı daha gerçekleştirilmiştir. Muteberdir.[68]

İhtisarları

Ebû Davud'un Sünen'i, Ebû Muhammed Abdilaziz b. Abdilgavî el-Münziri (656/1258) tarafından e 1 - M ü c t e b â adıyla ihtisar edilmiştir. Bu ihtisar, Haydarâbâd'da 1342'de basılmıştır. A. Muhammed Şâkir ve Muhammed Hamid el-Fakî tarafından tahkik edilen Muhtasar Kahire'de 1948'de basılmıştır.[69]
İbn Kayyım el-Cevâyye (751/I350)'de "Tehziba Sünen-i Ebî Davud" adlı bir çalışma yapmıştır bu da basılmıştır.[70]

Şerhleri

Ebû Davud'un Sünen'ine birçok şerh yazılmıştır.[71] Bunlardan başlıcaları şunlardır:
1. Mealimu’s-Sünen
Ebû Süleyman, Hamd (AhmetÜb.İbrahim el-Hattâbî el- Büsü (388/998) fakih-muhaddis ve edip olarak, gerçekten kendisinden sonrakilerin daima fikirlerine müracaat etmek ihtiyacım hissettikleri bir Türk âlimidir. Hattâbî, elde mevcut bilgilere göre ilk şârih olarak Hadis Edebiyatındaki müstesna yerini Ebû Davud'un Sünen'ine yazdığı "Meali m us-sünen" adlı şerhiyle almış bulunmaktadır.
Hattâbi, bu işe istek üzerine başladığını ortaya koyan cümleleri, "benden İstediğiniz, benim için terki, sizin tein cehli caiz

olmayan, yine bana gizlemesi size de bilmemesi yakışmayan bir iştir..." diye bitirmekte, Ebû Davud'un Sünen'i gibi bir eseri tefsir, mü&kil lafızları izah, muğlak mânâları şerh, ahkâm yönlerim beyan, hadis metinlerindeki hüküm istinbâtma elverişli noktalara delâlet ve lafızların gerisinde yatan ftkhî manaları keşf edeceğini bildirmektedir. Tabiatıyla Hattâbî'nin kullandığı bu kelimeler, bir şerhte hangi yönlerin bulunduğunu da ortaya koymakta ve bir çerçeve çizmektedir.
Hattâbî, zamanındaki âlimlerin "ehl-i hadis ve eser", "ehl-i fıkıh ve nazar"diye iki gruba ayrılmış olduklarını, ancak bunların birbirlerinden asla müstağni kalamayacaklarını, zira hadis'in "asi" anlamında temel,fıkhın da "fer" anlamında bina gibi olduğunu; temelsiz binanın çökeceğini, binasız bir temelin be çukurdan başka bir değer ifâde etmeyeceğini belirtmektedir.
Ancak bu gerçeğe rağmen, bu iki grubun yekdiğerine yardımcı olmadıklarından hatta birbirlerini tenkid etmekten de geri durmadıklarından yakınmaktadır. Çok açık cümlelerle her iki grubun tutumlarını tahlil ettikten sonra kendisinin, bu şerh çalışmasıyla her iki grubu yekdiğerinin meşguliyet sahası ile ilgilenmeye sevkedebileceği ümidi içinde bulunduğunu da vurgulamaktadır.
Böylece ilk şerhin fıkıhçilarla hadisçüerin aralarını te'lif hedefine yönelik olduğu ortaya çıkmış olmaktadır.
Hattâbî,sonra Ebû Davud'un Sünen'ini tanıtmaktadır. Ebû Davud'dan önceki ulemânın eserlerinin Câml ve Müsned türünden olduğunu, bunların ise, her konuya dair hadisleri ihtiva ettiklerini, fakat Ebû Davud'un, Sünen'de, şimdiye dek kimsenin yapmadığı bir işi yaptığını, ahkam ile ilgili hadisleri topladığını, bu yüzden de rağbet gördüğünü pek canlı ifadelerle dile getirmektedir.
Ebû Davud ve Sünen'i hakkındaki ulema görüşlerini hülasa olarak verdik-ten sonra şerhe başlamaktadır.
Şerh'te, sıradan her hadisi muafassal bir şekilde ele almaz. Her bâbtan açıklamasına ihtiyaç duyduğu kelime ya da ifâdeleri kısa kısa açıklar. Ğaribu'l-hadis çalışmasına fıkhı görüşlerin İlâve edilmesi, hadisler arasındaki muhtelif manaların cem ve telifinin nasıl yapılabileceğine dair görüş beyanı ve bu açıklamalar lann cem ve telifinin nasıl yapılabileceğine dair görüş beyanı ve bu açıklamalar Meallrnu's-sünen'in en bariz vasıflarını oluşturmaktadır.
Mealimu's-sünen, "kale, kul tu" uslubundakî şerhlerdendir. Özellikle âyetlere "kavluhu" diye işaret eder. Herhalde ilk şerh olmasının da bu üslubun benimsenmesinde rolü bulunmaktadır.
Mealimu's-sünea, gerek müstakil olarak (Haleb 1351/1932) gerek Sünen'i Ebû Davud'un sayfa altlarına konulmak suretiyle basılmıştır.
Kendisinden sonra şerh yazan hemen herkes, Hattâbi'nin görüş beyân ettiği hadisleri açıklarken, Hattâbî'ye atıf yapma ihtiyacım hisseder.
2. Avnu I-Ma'bud
Ebu't-Tayyib, Şemsu'I-hak el-Azimâbâdî ile küçük karde- şi Muhammcd Eşref el-Azimâbâdî'den bazan birine, bazan ötekine bazan da her ikisine birden nisbet edilen ve fakat aslında Ebu't-Tayyib Şemsu'l-Hakk'a ait olan Avnu'l-ma'bud şerbu Süneni Ebİ Davud Hind uleması tarafından yazılmış şerhlerin en değerlilerindendir.
Avnu'l-ma'bud'un kaleme alınma sebepleri şöylece sırlanabilir: .Ebû Davud'un Sunen'inde geçen hadislerin, herhangi bir tercih yapılmadan ve mezheb delillerini zikretmeden, manâlarını anlamaya çatışmak ve imkan vermek, çok zarurî olan yerlerde gerektiği kadar izanda bulunmak.
Hadislerin tercih ve tahkiki, mezheb delilleri, metin ve senedlerde söz konusu olacak illetler ve diğer bilgiler, çok daha geniş bir hacma sahip olan yine Ebu't Tayyib'e ait olan Gâyetu'l-maksud adlı şerhe bırakılmıştır.
Anılan maksat ve çerçevede kaleme alınmış olan Avnu'l-nu'bud, m e m z û c şerhlerdendir. Ancak» Sünen'in metni harekeli olarak sayfa başlarında ayrıca verilmiştir. Bablar ve hadîsler de sıradan rakamlanmıştır. Buna göre Sünen-i Ebû Davud'da 5252 hadis bulunduğu görülmektedir. Avnu'l-ma'bud, Sünen'in tbn Dase rivayetini esas almıştır.
Avnu'l-ma'bud, Sünen'in muğlak ifadelerinin halli ve maksadlarının keşfi için yeterlidir. Hatta başka şerhlerden okuyucuyu müstağni kılacak zenginliktedir.
Avnu'l ma'bud, Abdurrahman Muhammed Osman'ın zabt ve tahkiki ve tbn Kayyım el-Cevziyye'nin şerhi ile birlikte 14 cild halinde basılmış bulunmaktadır.[72]
3. Bezlu'l-Mechûd
Halil Ahmed b. Mecîd es-Sehârenfûrî (1346/1927)'nin ömrünün son on yılında, öğrencisi Muhammed Zekeriyyâ'mn yardımıyla telif ettiği Bezlu'l-mettaûd fî halli Ebî Davud memzüc şerhlerdendir. Ancak Sünen'in metni harekesiz olarak sayfa başlarına da konulmuştur.
BezluM-mechûd'un yazılma sebebi, ed-Nedvî*ye göre ikidir.[73]
1. Şarih'in hadis'e karşı duyduğu engin sevgi, zevk ve ona hizmet hırsı.
2. Hadis ve fıkıh ilimlerini şahsında birleştirmiş Hanefî bir âlime ait kapsamlı bir EbÛ Davud şerhinin mevcut olmaması...
Şârih es-Sehârenfûrî de, hadislerin şerhinde çoğu kere sırasıyla Aliyyu'l-Kaarî'nin Mirkat'ına, tbn Hacer'in Feihu'l-bârî'sine ve Aynî'nin Umdetu'ul-kaarî'sine; fıkhî meselelerde Bedâyi'u's-sanâyi'a; ricalin durumu ile ilgili hususlarda da İbn Hacer'in Taltrîb, TehzİB ve İsâbe'sine, es-Sem'finî'nin el-Ensflb'ına dayandığını belirtmektedir.
Es-Sehârenfûrî, Ebû Davud'un rical ve hadisler hakkındaki sözlerine Özel bir önem vermiş, Sünen'in nüshalarının mukayese ve tashihine dikkat göstermiş, ta'Hklerin tahririne çalışmış, kaynakları bulamadığı zaman bunu da açıkça belirtmiştir. Hadisler ile bâb başlığı ("terceme") arasındaki irtibatın gizli kaklığı yerlerde açıklamasına gayret etmiş, bâb başlıklarında tekrar varsa, bunun sebeplerini ortaya koymuştur. Hadis sarihlerinin ihtilâf ettikleri konularda sadra şifa açıklamalarda bulunmuş ve kendi tercihlerini ortaya koymuştur.
Es-Sehârenfûrî, hadisçilerin metoduna uygun olarak, hadise ait meseleleri tetkik etmiş, Hadis ilmi verilerinin dışına taşmamıştır. Bu çok önemli bir me-ziyyettir. Hadisçüiği ve hadis ilmi usullerini ön planda tutmuştur. Zira HindİS-Unda son zamanlarda bilhassa şerh, Hanefi Mezhebi ve ihtilaflı meseleler ile ilgili neşriyatta kelam! bir üslub,aklî istidlaller ağır

basmaktadır. Bu tarzın faydasına rağmen mütekaddimûn sarihlerinin metodu olmadığı da ortadadır.
Bezlu'l-mechûd sahibi, hadislerde yer alan fitnelerin teşhisine de özel bir gayret sarfetnüştir.
10 mücelled ve 20 cild halinde Muhamed Zekeriyya'nın ta'liki ile birkaç kez basılmış olan Bezlu'l-mechûd, EbÛ Davud'un şerhleri arasında mahiyeti dolayısıyla özel bir yere sahip bulunmaktadır.
4. El-Menhel
Mahmud Muhammed Hattâb es-Sufrkî (1352/1933) tarafından dört mezhebin görüşlerine mümkün olduğunca yer vermek suretiyle kaleme alınmış olan el-Menhelu'1-azbu'l-mevrûd Şerhu Siinen-i Ebî Da-vud adında bu çağdaş şerh ne yazık ki bitirilememiştir.
Şârih, parantez içinde sâd harfim yazdıktan sonra hadisin harekeli olarak tam metnini verir. Sonra yine parantez içinde şerh'e delâlet etmek üzere şın harfini yazdıktan sonra "ricâlu'l-hadis" başlığı altında senedde geçen zevatı tanıtır. Daha sonra "Ma'ne'l-hadis" başlığı ile hadisin anlamım mümkün olduğunca doyurucu bir tarzda açıklar. Bilahare "Fıkhu'I-hadîs" başlığıyla hadisten çıkarılabilecek hükümleri sıralar. En sonunda da "Men ahrece'l-hadis" başlığı altında, hadisi kitaplarına almış olan hadiscilere ismen işaret eder. "Kavluhu" tarzında kaleme alınmış olan el-Menhel, kitabu'l-menasik'e kadar böylece devam etmiştir. Bu haliyle 10 cild, beş mücelled halinde basılmıştır (1951). Sarihin vefatını müteâkib oğlu Emin Mahmud Hattab "Fethu'l-raelİki'l-ma'bud tekmiletıTl-Menheli'l-azbi'l-mevrud adıyla dört cild tekmile yazmış "Bâbu ta'zimi'z-zina"ya kadar gelebilmiştir. Bu haliyle şerh, Sünen'in hemen hemen yarısını kapsamaktadır. Tekmile cildleri de basılmıştır (1955-1963).
Ayrıca Mustafa Ali el-Beyyûmî'nin ilk on cild için yaptığı Miftah da basılmış bulunmaktadır. (Kahire I356/1937).[74]

Tercümesi

Sünen-i Ebî Davud, dilimize İbrahim Koçaşh tarafından tercüme ç^ım^ ve ou tercüme Milli Gazete Yayınları arasında (İstanbul 1983) basılmıştır.

Ve Bu Tercüme

Sünen'in elinizdeki bu ikinci tercüme ve şerhine gelince; bunun asıl değerlendirmesi pek tabiî olarak okuyucular ve ilim erbabı tarafından yapılacaktır. Ancak biz burada bu vesile ile konuya dair bazı düşünce ve temennilere yer vereceğiz.
Giderek muhteva kazanan dinî hayat ve kültür dünyamıza k i t a p ve sünnet'e dair yeni katılacak çalışmalar, mutlaka bir öncekinden daha ileri, daha dolgun» modern ve pratik unsurlar taşımalıdır. Gelişme ancak böyle sağlanabilir, î d a r î denetim ve takipler gelişmeye katkıda bulunmaz, aksine köstek olur. Ancak ilmî denetim ve değerlendirmeler faydalı ve destekleyici olabilir.
Aynı kitabın birden fazla tercümesinin yapılmış ve yayınlanmış olmasını, o eserin değerinin bir göstergesi olarak yorumlamak mümkün olmakla birlikte, gerçekten maddî imkanları kıt ve neşredilecek eseri bol olan bizim gibi kültür muhitleri için -kaynakların israfı açısından- bir talihsizlik olarak nitelemek de mümkündür. Yapılan bir yayın, hiç değilse, belli bir süre aym kitap üzerinde aynı türden çalışma yapılmasına ihtiyaç bırakmayacak şekil ve muhtevada olmalıdır. Bu konu hiç şüphesiz büyük hacimli eserlerde daha da ehemmiyet kazanmaktadır. Hacimli ve kaynak eserlerin yayınına değilse bile, tercüme ve şerhine kalkışmak gerçekten büyük cesarettir.
Öte yandan kişilerin olgunluk dönemi işi olması gereken Kur'an ve Hadis tercümeleri sıkı bir bağımlılık fikri telkin etmektedir. Bu sebeple kendileri tercüme yapabilecek olanlar yapılmış tercümelerden yararlanma eğilimi göstermektedirler. Akademik unvan sahipleri bile, çoğu kere, aynı yola başvurmakta;me-sâilerinde delil olarak kullandıkları âyet ya da hadisleri kendileri tercüme yoluna gitmemektedirler. Aslında Kur'an meali ve hadis tercümeleri halk ve öğrenci kesimi için belli ölçüde faydalı ise de o seviyenin üstündeki insanlar için tenbei-liğe sevkedici olmaktadır. Oysa her insanın algılama ve ifâde kabiliyeti farklıdır.
Her yayının toplumda karşılayacağı bir ihtiyaç ve dolduracağı bir boşluk mutlaka vardır. Bu yüzden de en azından bir yayın faaliyeti olarak her yayını kendi çerçevesinde anlayışla karşılamak mümkündür ve gereklidir.
Diğer taraftan yayıncılıkla meşgul olanların temel eserlere yönelmeleri de memnuniyet vesilesi bir davramştır. Tabiatıyla dile ve konuya hakim mütercim ve başarılı tercümeler ile yayıncılar arasında belli bir kalite ve seviye standardı arayışını ve hatta yarışını görmek bu memnuniyeti fevkalade boyutlarda arttıracak ve hizmeti verimli kılacaktır. Zaten zamanla seviyeli çalı malar aranacak ve takdir edilecektir.
Bu temel düşünceler muvacehesinde elinizdeki tercüme değerlendirildiğinde lehte ve aleyhte söylenebilecek sözler elbette bulunacaktır. Meselâ arapça metinleri verilmiş olmasına rağmen senedler tercüme edilmemiştir .Bu husus okuyu-cularındikkatinde olmalıdır. Muhterem mütercimlerin senedleri de tercüme etmiş olmaları yapılan işin bütünlüğü bakımından ve hadis kavramının yerleşmesi acısından pek isabetli olurdu. Zira böyle bir tutum, okuyucuya sened'in önemli olmadığı gibi yanlış ve sakıncalı bir fikir vermektedir.
Tercümede mümkün olduğunca yaşayan dil kullanılmıştır. Bu sebeple de redaksiyon sırasında mutlaka müdahale gereği duyulan bazı hadis ıstılahlanyla ilgili yerler dışında -mütercimlerin uslub ve ifadelerini korumak için- fazlaca bir müdahalede bulunulmamıştır. Mutedil bir redaksiyon benimsenmiştir.
Açıklama bölümlerinde (özellikle el-MenheTden yararlanıldığı için) mez-heb görüşleri verilmiş, ayrıca "bazı hükümler" yanbaşhğıyla hadisten çıkarılabilecek bazı hükümlere kısa kısa işaret edilmiş,"fıkhu'l-hadis"e önem verilmiştir.
Tercüme, Concordance diye bilinen hadis mu'cemi yardımıyla kullanılabilir hale getirilmiş, kitab ve bab'lar Concordance'a

göre numaralanmış ve her sahifenin başına hangi kitabın kaçıncı bftb'ınm o sahifede bulunduğu yazılmıştır. Hadisler concordance yardımıyla tahric edilmiş, diğer hadis kitaplarındaki yerleri Concordance sistemine göre gösterilmeye gayret edilmiştir.
Ayrıca ilk geçtikleri yerde tanıtılmaları prensip olarak benimsenmiş ve genelde el-Menhel'deki kadar tanıtılmış olan sahâbî raviler hakkında geniş bilgi alınabilecek kaynaklar redaksiyon sırasında ilâve edilmiştir.
Kısaca bu terceme ve şerh, şimdiye kadar neşredilmiş hadis terceme ve şerhleri arasında dil, muhteva ve yayın kalitesi bakımından ilk sıralarda yer alabilecek durumdadır.[75]

III. Bazı Hadis Istılahları

Bilindiği gibi hadis ilmi bir ıstılahlar ilmidir. Bu sebeple herhangi bir hadis kitabı okurken bu ıstılahların pek çoğuyla karşılaşılmaktadır. Kısmen de olsa okuyucuya yardımcı olabilmek maksadıyla pek yaygın olarak kullanılan ana terimlerden bazılarını tarif etmekte fayda mülahaza ettik. Aslında bu tarifleri, gerektiğinde çabucak başvurabilmeyi kolaylaştırmak için alfabetik olarak vermek daha yerinde olurdu. Ancak bu ıstılahlar biraz da temelde bağlı bulundukları ana konular çerçevesinde ve onlarla irtibattı olarak tanıtıldıkları zaman daha kolay anlaşılabilmektedirier. Bu yüzden bu ikinci yol tercih edildi.
Hadis timi: Hz. Peygamberin söz, fiil, takrir, ahvâl ve evsâfını tesbit ve tahkik eden ilim olarak tarif edebileceğimiz Hadis timi rivayet ve dirayetle ilgili iki ana bölümden meydana gelir.
Rivftyetu'I-hadis ilmi; Hz.Peygamberin söz, fiil, takrir ve halleri ve bunların rivayet ve zabt edilişi ve kelimelerinin yazılışıyla alakalı bir bilim dalıdır. Hadis metinlerini ihtiva eden hadis kitapları bu dala ait kaynaklardır. Bu ilim dalı "hadis naklinde hatadan uzak kalma" temeli üzerinde yapılmış çalışmaları yansıtır.
DirâyetıTI-hadis timi; hadisin yapısını teşkil eden s e n e d ve m e t n'i anlamaya imkan veren bir takım kaideler ilmidir. Bu kaideler yardımıyla bir hadisi kabul veya reddetmek mümkün olur. "Hadis Usûlü" adım taşıyan eserler bu dalın kaynaklarıdır. Bu bilim dalına Hadis Istılahları İlmi de denir.
Bu dalın maksadı, Hz. Peygamberin hadislerini tedlis, tağyir, teşviş ve iftiradan ilmî yollarla korumaya çalışmaktır. Neticede de dini tahrif ve tebdilden korumaktır. Zira Hz. Peygambere atfen ortaya konan sözün gerçekten o'na ait olup olmadığını bu ilmin kui alları içinde tesbit mümkün olmaktadır.
1 Rivâyetu'l-hadis llmi'nin konusu, Peygamber olması yönünden Hz. Mu-hammed'in bizzat kendisi; Dirâyetu'l-hadis llmi'nin konusu ise, red ve kabul açısından senedvemeti n'dir.
Hadis timinin gayesi ise, rivayetlerin sahih ve doğru olanlarım sahih ve doğru olmayanlardan ayırmaktır. Bir başka ifâde ile, Hz. Peygamberin söylemediği bir sözü ona söyletmemek, yapmadığı bir isi ona yaptırmamak, yani s ü n n e t'i aslî berraklığı içinde tesbit ve tebliğ etmektir.
Hadis ilminin gelişmesi "Peygambere yalan isnad etmeme dikkati diyebileceğimiz bu tesbit ve "tebliğ görevi"nin yerine getirilmesi sayesinde gerçekleşmiştir.
Bu konularda ilk ve en ciddî gayret, Hz. Peygamberin "Nesillerin en hayırlıları.." olarak takdir ve takdîm ettiği Ashftb-ı kiram, Tab'iun ve Etbau't-
tâbiîn'e düşmüş; onlardan sonrakiler, bu üç neslin gayretlerinin neticelerini onlardan öğrendikleri ilmî dikkat ve titizlikle kitaplaştırmış ve ümmet-i Muham-med'in genel istifâdesine sunmuşlardır. (Allah cümlesinden razı olsun.)
Hadis İlminin temeli olan H a d İ s; en geniş şekilde "söz, fiil, takrir, yaratılış veya boyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e (veya sahabe ve tabiûna) izafe edilen her şeydir'* diye tarif edilmektedir.
Sünnet; Hz. Peygamberin sözle veya fiille açıktan; gördüğü veya duyduğu olayları susarak onaylamak, tasvib ve tecvîz etmek suretiyle zımnen ortaya koyduğu beyânların hepsine verilen isimdir. Kısaca Hz. Peygamberin yaşayış tarzıdır.
Hadisçiler, Hz. Peygamberin ahlâk ve yaratılışı ile ilgili sıfatlarım hadîse olduğu gibi sünnet'e de dahil etmekte ve netice itibariyle hadis ile sünnet'i birbirinin yerine kullanmaktadırlar.
Usul-i Fıkıh alimleri ise, s ü n n e t*i Hz. Peygamber'in sözü, fiili ve takriri olarak tarif ve kabul etmektedirler. Bu sebeple de sadece, ahkâma dair hadisleri yani sünnet malzemesini toplayan hadis kitaplarına S ü n e n adı verilmekte ve bu kitaplar yalnızca m e r f u* hadisleri ihtiva etmektedirler.
Hadis timinin ve bu ilme ait terimlerin kaynağı büyük ölçüde, hadisin yapısında yer alan s e n e d kısmıdır. S e n e d, biri diğerinden alıp nakletmek suretiyle hadisi kitabına kaydeden müelliften (burada Ebû Davud'dan) ilk kaynağına Hz. Peygamber'e sâhâbî veya tabîîye kadar uzanan râvi isimlerinin yer aldığı kısımdır. Yani râvilerin isim zinciridir. Sened, hadisin bize kimler aracılığı ile ulaştığını gösteren vesikadır. Bu kısımda ismi geçen her şahsa r â v î; ravî isimleri arasında görülen o iki kişi arasındaki ilim ahş-veriş şeklini belirleyen "haddesenâ", "semi'tü", "an" gibi lafızlara rivayet lafızları veya tahammül ve eda sigalan; böyle bir senedi zikretmeye de i s n a d adı verilmektedir, ts-nâd, medâr-ı ilm-i hadîs (hadis ilminin üzerinde dönüp durduğu zemin) olarak, islâm ümmetine has bir ilmî meziyettir. Çünkü isnad sistem i'nin, tam bir sorumluluk duygusu, dürüstlük ve ilim namusundan kaynaklandığı açıktır. Bu da kendine ve yaptığı işe güvenden ileri gelir.
tsnad sisteminin ana görevini Enveru'l-Keşmîrî çok açık ve isabetli bir şekilde şöyle tesbit etmektedir: "İsnad, dinden olmayanın dine girmesini Önlemek içindir. Yoksa senedde yeralanlann kusurlarından dolayı, dinden olduğu tesbit edilmiş hususları dinden çıkarıp atmak için icfld edilmiş değildir"[76] Abdullah İbnu'l-Mübârck de pek haklı olarak şunlan söylemektedir: "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı, her rastgeleB aklına eseni rivayet etmeye kalkışırdı."[77]
Hadis ve sünnet kelimeleri gibi sened ve isnad kelimeleri de biribirleri-nin yerine kullanılmaktadır. Tarîk ve vecih kelimeleri de s e n e d yerine sıkça kullanılan iki terimdir.
Âlî İsafid, râvî sayısı az »lan veya sayısı çok olsa bile râvîlerî üstün nitelikli (sika-güvenilir) olan senede denir. Ravî sayısı

fazlalaştıkça sened âli olmaktan çıkar nazil isnad haline gelir.
Hadis terimlerinin bir çoğu seneddeki inkıta ve ittisa l'den kaynaklanmaktadır. Sened'de yer alan râvilerin dummlan bu açıdan bir çok terimin doğuş sebebidir. Ayrıca metn'in değişik durumları için de ayrı ayrı terimlerle kıymet hükümleri verilmektedir.
Hangi gruba girerse girsinler hadisler öncelikle ve genelde Makbul ve Mer-dud olmak üzere iki kısma ayrılır:
Makbul hadis; kendisiyle amel edilmesi gereken, "ma'mulun biri", "muhteccun bih" ve "me'hûzun bih" hadislerdir. Bu grub s a h i h ve h a s e n hadislerden teşekkül eder. Ayrıca tetkike tâbi olarak zayıf hadisler arasında da makbul hadisler çıkabilir. Mütevâtir hadisler gibi tetkike tabi tutulmaksızın makbul olanlar da vardır.
Merdud hadis; râvisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel gerekmeyen hadistir. Hükmüyle amel edilip edilemeyeceğine karar verilemeyen (tevakkuf edilen) hadisler de m e r d û d sayılır. MerdÛd hadislerin ilk bölümünü mevzu (uydurma) hadisler, tetkike tabi olmak kaydıyla zayıf hadisler teşkil eder.
Hadisler râvi sayışma göre genelde Mütevâtir ve âhâd olmak üzere iki kısma ayrılır.
Mütevâtir badis; yalan üzerinde birleşmeleri âdeten mümkün olmayan râviler topluluğunun, her nesilde kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği işitme veya görmeye ("mahsüsât") dayanan hadislerdir. Mütevâtir hadisler, kesin bilgi ifâde eder, tetkik ve tenkid dışıdır. înkar eden küfre girer. Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan" ifâdesinin asgarî rakamı olarak ulema tarafından İttifakla benimsenmiş bir sayı yoktur. Mütevâtir hadis deyince laf-zan mütevâtir olanlar akla gelir. Ma'aen mütevatir, aralarında ortak bir nokta (asgarî müşterek) bulunan değişik hükümlerin, tevatür şartlarını taşıyan râviler tarafından nakledilmesiyle ortaya çıkan ortak manaya denir. Meselâ 100 kadar hadis-i şerifte Hz. Peygamberin dua ederken ellerini kaldırdığı ayrı ayrı olaylar olarak zikredilmektedir. Bu rivayetlerde "mütevâtir olan mana", Hz. Peygamberin dua ederken ellerini kaldırdığı dır. Ne kadar ve nasıl kaldırdığı değil.
Senedin başında veya sonunda veya herhangi bir yerinde tevatür şartını yitirmiş olan hadisler, diğer yerlerinde tevatür şartlanın taşısa bilen m ü t c-v â t i r sayılmazlar. Bu tur hadisler, "mütevâtir hadis şartlarını taşımayan hadis" olarak tarif edilen âb âd hadislere dahil olmak üzere meşhur veya müstefîz" diye adlandırılırlar.
Meşhur hadi slerin mutlaka * 'sahih" oldukları ilk anda akla gelebilir-se de, tevatür derecesini bulamadıklarına göre râvilcri tetkike tabidirler. Böyle olunca da tetkik sonucuna göre sahih, hasen veya zayıf meşhur olabilirler ve hükümleri de öteki sahih,, hasen ve zayıflar gibi muhtelif olur.
Ah a d hadis veyahaber-i v â h i d, ilk anda bir tek kişinin verdiği haber(ler) gibi anlaşıhyora da bunun en doğru tarifi "mütevâtir hadis şartlarım taşımayan hadis" şeklindedir. Bu manâda hadis külliyâtının hepsi âhâd hadis koleksiyonlarıdır. Zira mütevâtir hadislerin sayısı gerçekten azdır.
Sıhhat ve hüküm açısından hadisler sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üçe ayrılırlar.
Sahih hadis: Adalet ve tam zabt sahibi râvüerin muttasıl senedle rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadistir.
Şâzz, sika bir râvinin, kendisi gibi sika râvilere muhalif olarak naklettiği hadise denir. Muallel olmamak ise, dış görünüşü itibariyle sahih olmakla beraber, konunun uzmanlarınca farkedilebilecek gizli bir kusur taşımamak demektir.
Yukarıdaki şartların hepsi bir araya gelmedikçe herhangi bir hadise sahih denmez.
Eğer hadis sıhhat şartlarına e n ü s t seviyeden sahip olursa» ona sahihlizâtihi denir. Mutlak olarak "sahi h" denilince de sahih li zâtini akla gelir.
Sıhhat şartlarını en üst seviyeden taşımamakla beraber, kendisini sahih derecesine çıkaracak bir başka rivayet (â d ı d) bulunan hadislere de s a h i h l i ğ a yr i h i veya sahihlâlizâtihi denir. Bu, aslında li zâtini hasen olan hadisin sahih derecesine çıkarılması demektir.
Sahih hadis hüccettirve gereğince amel etmek v â c i b t i r. Alimler arasında sadece i t i k â d î konularda sahih hadisin muktezasınca hareket edilip edilmeyeceği hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Çoğunluk inanç konularının ancak Kur'an-ı Kerim veya mütevâtir sünnetle sabit olacağı görüşündedirler.
Sahih hadisler yedi derecedir:
1. Buhârî ve Mülim'in müştereken kitaplarına aldıkları hadisler
2. Sâdece Buhârinin kitabına aldığı hadisler
3. Sadece Müslim'in kitabına aldığı sahih hadisler
4. Kitaplarına almamış da olsalar, Buhârî ve Müslim'in hadis kabul şartlarına uyanlar
5. Yalnızca Buhârî'nin şartlarına uygun olanlar
6. Yalnızca Müslim'in şartlarına uyanlar
7. Buhârî ve Müslim'in dışındaki hadis mütehassıslarının "s a h i h" dedikleri hadisler...[78]
"Bu hadis sahihtir" sözü, o hadisin sıhhat şartlarını taşıdığını ifâde eder. O hadisin sahih olabileceği konusunda oldukça kuvvetli bir zanna sahip olunur .Fakat Mütcvâtir hadiste olduğu gibi "kesinkes" bir kanaatten söz edilemez. Bu ifâde hadisin hem sened hem de metin olarak sıhhat şartlarını taşıdığı anlamındadır. Fakat "Bu, isnadı sahih bir hadistir" sözü, sadece sened'in sıhhat şartlarını taşıdığını metnin sâzz veya muallel olabileceği anlamına gelir.
Hasen hadis: Zabtı biraz gevşek olan râvilerin muttasıl senedle rivayet ettiği şâz ve muallel olmayan hadistir. Hasen'in, Sahih 'ten tek farkı, ravisi-nin zabt niteliğinin mükemmel olmamasıdır. Hasen hadis de hasen li zâtini ve hasen li gayrini diye ikiye ayrılır. Mutlak olarak hasen* denilince, hasen li zâtini akla gelir. Hasan li zâtihi olan birhadis, m ü t â b i' demlen lafzı benzer bir hadis tarafından takviye edilirse sahihliğayrihi derecesine yükselir.
Hasenliğayrihi, lafız veya mana yönünden başka rivayetlerle ("âdıd") desteklendiği için hasen derecesine çıkan zayıf hadistir." Bunun zayıf hadisten farkı, kendisini destekleyen bir âdıd'ın bulunmasıdır.
Aslında hasen li gayrini olan bir hadis de çoğunlukla başka hadisleri desteklemek ('Ttibar") için kullanılır.
Hasen hadis bütün fakihlere göre hacettir. Hasen li gayrini olanlar da aynı makbuliyet içindedirler.

Hasen-Sahih terimi, hadisin bir kaç senedinin olduğunu ve şahinlik derecesine ulaştığını gösterir. Bu ifâde, hadis bir tarikten hasen, bir tarikten sahihtir anlamına gelir.
Ceyyidvekavî terimleri sahih demektir. Salih terimi ise sahih ve hasen hakkında ortak kullanılır. Yine mücevved ve sabit terimleri bü ikisi için kullanılan terimlerdendir. M ü ş b i h, hasen veya hasen'e yakın anlamındadır. Müstahsenise sahih olmaya da h a s e n olmaya da ihtimali var demektir.
ZayıfHadis:En kestirme tarifiyle Sahih ve hasen hadis şartlarını taşımayan hadistir. Bu sebeple zayıf hadisin çok çeşidi vardır, bu çeşitler, 49'dan510'a kadar değişen rakamlarla ifade edilmiştir. Ancak bunların bir çoğu nazarîdir.
Zayıf h a d i s'in 15 çeşidi öteden beri özel terimlerle tanıtılagelmiştir ve yaygındır. Bunlar da iki temel sebebe dayanırlar:
1. Seneddeki inkıta (kopukluk). Bu sebebe bağlı zayıf hadisler; milr-sel, Munkatı, Muu'da I, Muallak ve Müdelle s'tir.
2. Râvide cerhi gerektiren bir hal. Bu sebebe bağlı zayıf hadisler de; M u aile I, Şâzz, Münker, Mevzu, Metruk, Müdrec, Maklûb, Muzdarib, MusahhafyeMuharre f tir.
Mürsel:TâbıTnin sahâbi râviyi atlayarak Hz. Peygambere izafe ettiği hadistir. Mürselin çoğulu M e r â s î l'dir. Şayet bir sahâbî hadisi doğrudan Hz. Peygamberden duymadığı, bir başka sahâbiden duyduğu halde, onu atlayarak doğrudan Hz. Peygamberden duymuş gibi naklederse buna sahâbî m ü r-s e I i denir. Bunu bir rivayet kusuru saymayanlar bulunmaktadır. Sahabe mür-seli sahihtir, bilittifak hükmüyle amel edilir. Ancak m ü r s e 1 hadislerin hükmü konusunda ulemâ arasında görüş ayrılıkları vardır. EbÜ Hanife, İmam Malik ve taraftarlarınca s i k a'mn mürseli sahihtir, hüccettir.
Munkatı': Senedi muttasıl olmayan hadistir. Munkatı' hadis, m Ü r s 11 hadis ten daha zayıftır. Onu etbâu't-tabîîn'den olan bir râvinin, tabîî râviyi atlayarak sahâbi'den naklettiği hadistir diye tarif edenler bulunmaktadır. Se-nedde müphem (tanınmayan) bir râvinin zikredilmiş olmasını da bir çeşit inkıta kabul eden ve böylesi hadise de m u n k a 11' diyenler vardır.
M u ' d a 1: Senedinin herhangi bir yerinden peşpeşe iki veya daha fazla ravinin düştüğü hadistir. M u ' d a 1, munkatı'dan daha zayıftır.
Merfu' bir hadisi sahâbî ve Rasûlullah'ı düşürerek tabîînden birinin sözüy-müş gibi nakletmek de hadisi m u ' d a 1 kılar.
Muallak: Senedinin baş tarafından bir veya birkaç râvi ya da müntehâ-sına kadar senedin bütünüyle hazfolunduğu hadistir.
M ü d e 11 e s: Seneddeki bir râvinin ismini atlayarak, orada böyle biri yokmuş izlenimini verecek şekilde sevkedilmiş hadistir. Böyle bir işi yapmaya t e d 1 i s, bunu yapana m ü d e İl i s denir. T e d 1 i s, isnad'da, şuyûhta ve tesviyemde olabilir.
Ravîde bulunan bir cerh sebebi dolayısıyla zayıf kabul edilen hadis çeşitleri de şöyle sıralanabilir:
Metruk veya m a t r u h: Yalancılık» çok yanılma, fısk ve gaflet gibi kusurlardan biriyle ta'na uğramış râvinin yalnız başına rivayet ettiği hadistir.
M u a 11 e İ: Dış görünüşü itibariyle sahih olmakla beraber, ancak hadis otoritelerinin farkedebileceğ^hadisin sıhhatini yok edebilecek bir gizli kusur taşıyan hadistir. Tabiatıyla böylesi illet ya metinde veya senedde olur. Buna m a ' 1 u 1 de denir.
Ş â z: Makbul (sika) bir râvinin, kendisinden daha sika bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Bu muhalefet de senedde veya metinde olur. Daha sika ravinin rivayetine de m a h f u z adı verilir.
M ü n k e r: Daha zayıf bîr râvinin zayıf râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Kapılgan, fazla hata eden ve fâsık râvinin rivayetine de m ü n k e r denir.
M ü d r e c: Sened veya metinde râvilerden birinin yaptığı ilâveyi ihtiva eden hadistir. îdrac senedde olursa, "'müdrecıTI-isnacf'; metinde olursa "müdrecu'l-metn" adını ahr.
M a k 1 u b: Râvilerin isimleri ya da hadisin metnindeki kelimeleri takdim tehirle birbirine karıştırılmış olarak rivayet edilen hadistir.
M u z d a r i b: Hadisin sencd veya metni muhtelif şekillerde rivayet edilir ve bunlardan birini diğerine tercih etmek imkanı olmazsa, böylesi hadislere muz-darib denir.
Musahhaf: Kelimelerindeki nokta (ve dolayısıyla harfler) değiştirilmiş olan hadistir. Bu tasnif, senedde veya metinde olur.
Muharref: Harekeleri değiştirilmiş hadistir. Bu da sened veya metinde olabilir.
Mevzu: Hadis diye uydurulmuş sözlerdir. Bunlara hadis denmesi, onları uyduranların zannlanna rtibarendir. Yoksa bunlar hadis değildirler. Buna m u h t e I a k ve m a s n u'da denir. Mevzu olduğunu bile bile hadis rivayet etmek -öğretmek maksadıyla misal vermenin dışında- ve hükmüyle amel etmek memnu'dur.
Senedin m ü n t e h â s ı'na veya söyleyenine göre hadisler de dörde ayrılır: Kudsî, Merfû, Mevkuf, Makt u'...
Hadis, Hz. Peygamber tarafından Allah teâlaya izafe edilmişse bu k u d s î, i 1 a h î veya r a b b â n î h a d i s adını ahr. Kudsî hadislerin a/ Allah'a izafe edilmiş olmak b. Sıfatullah'a ait olmak gibi iki ana vasfı bulunmaktadır.M e r f u: Söz, fiil, takrir, fıtrî veya ahlâkî vasıf olarak senedi muttasıl veya munkatr olsun- açıkça veya dolaylı bir şekilde ("hükmen") sadece Hz. Peygambere izafe edilen hadîstir.
Bu izafeyi yapan kim olduğu hiç önemli değildir, önemli olan Hz. Peygambere izafe edilmiş olmasıdır.
Hükmenmcrfu': Herhangi bir sahâbinin, geçmiş peygamberler veya gelecek olaylar ya da işlenmesi halinde işleyene sevap yahut azab gerekecek konular gibi şahsî görüş ve kanaate bağlı olmayan (mahall-i ietihad ve re'y olmayan) konulara dair verdiği haberlerdir.
Merfu* hadis bütün islam bilginlerince hüccettir. Bu sebeple de bağlayıcıdır. M e r f u* hadis, sahih, basen ve zayıf olabilir.
M e v k a f: SahâbUerin söz, fiil ve takrirlerine dair - muttasıl veya munkatı'-haberlere denir. Sened sahâbide kalır, Hz. Peygambere ulaşmaz.
Mevkuf bir hadise "sahihtir" demek, onun Hz. Peygambere ait olduğunu söylemek değildir. Hatta onunla amel etmenin vacip olduğunu belirtmek anlamına da gelmez. Çünkü en sahih görüşe göre mevkufhadis, hüccet değildir.
Bununla beraber bu konuda görüş ayrılığı bulunduğu da dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Makta': Herhangi bir tâbîî'ye (veya daha sonraki nesilden birine) izafe olunan söz, fiil veya takrirlere denir.Makt u' hadis hüccet değildir.
Hadis terimlerinin tam olarak yerleşmediği dönemlerde Şafîî, Taberânî, Dâ-rekutnî gibi bazı âlimler maktu* yerine munkatı' terimini kullanmışlardır.
Eser: Mevkuf ve maktu hadislere denir. Bir başka ifade ile Hz, Peygambere izafe edilmeyen, sahabe ve tabiin kamillerine eser denir.
M ü s e 1 s e 1: Hâvilerin aynı sözü veya aynı hareketi ya da her ikisini birden aynen tekrar ederek rivayet ettikleri hadistir.
Muttasıl, mevsul, müsned:Seneddeki ravîleri tam olan hadislere denir.

Muan'an: An fülân, an fülan diye (an) rivayet lafzı kullanılarak rivfiye-tedilen hadistir.Müenen; senedinde e n n e kelimesi bulunan hadistir.
G a r î b: Hangi tabakadan plursa olsun, bir râvinin yalnız basma rivayet ettiği hadistir. Mutlak ve nisbî garib diye iki kısma ayrılır.
Mutlak garîb (buna ferd-i mutlak da denir), garabet hadisin asl'ı yani sahâ-bî tarafında, (çoğunlukla tabiîn tabakasında) olan hadistir.
Nisbî garîb (buna ferd-i nisbî de denir), garabet, senedin ortasında olan hadistir.
Ayrıca hadis senedlerinde görülen (C) ***& orada senedin değiştiğini gösterir ve < U.) diye okunur. [Bunu el-Hadfse veya tahvil diye okuyanlar da vardır.[79]

Hadis Kitabı Okurken Dikkat Edilecek Hususlar

Mukaddimeyi bitirmeden önce son bir konu olarak bir hadis kitabı okunurken dikkat edilmesinde fayda olan, bir başka ifâde ile "edebten" sayılan bazı noktalara işaret etmek istiyoruz.
Herşeyden önce badis okuru, okuyacağı kitabın bir hadisci tarafından kaleme alınmış olmasına dikkat etmelidir. Çünkü özellikle hadis ilmi tam bir ıstılahlar, terimler ilmidir. Her konunun mütehassısına itibar etmekten daha tabiî bir yol yoktur. Çoğu kere bu pek önemli husus nedense dikkatten kaçırılmaktadır.
îşin amelî yönüne gelince, İmam Ncvevî (676/1277), bir kitap yazar ve okurken dikkat edilmesi gerekli noktalan şöyle belirler:
Allah'ın adı anılınca, hadis yazan kişinin hemen o kelimeden sonra "azze ve celle", ;'teâlâ", "sübhânehu ve teâlâ", "tebâreke ve teâlâ", "celle zikru-hu", "tebâreke ismuhu", "cellet azametuhu" gibi veya benzerî saygı cümlelerinden birini yazıvermesi hoş görülmüştür, (müstahab)
Aynı şekilde, Nebî (s.a.)'nin zikri geçince de "sallellahu aleyhi ve sellem" dua cümlesini, kısaltarak veya sembolle değil açıkça yazması hoş görülmüştür (müstahabtır).
Yine bir sahabinin ismi anılınca hemen yanına "radiyallahu anh", eğer ra-vi sahabinin babası da sahabi ise, bu takdirde, radiyallahu anhuma yazılması; diğer ulema için de Allah'dan rahmet ve rıza dilenmesi uygun olur.
Hatta bunlar, nakil yapılan kaynakta yazılı olmasa bile, rivayet değil, dua oldukları için yazmak uygun olur. Yine aynı şekilde hadis okuyan biri için de okuduğu kitapta bunlar yazılı değilse, yazüıymış gibi okunması, bunları tekrar etmekten bıkmaması gerekir. Bu noktayı ihmal eden kişi, büyük bir hayrdan mahrum kalır ve üstün bir fazileti kaçırmış olur."[80]
Bugün genellikle Allah kelimesinden sonra "celle celâluh"nun kısaltılmış şekli olan (c.c); Hz. Peygamberdin isminden sonra da (s.a.) bazan (s.a.s.) ba-zan da (s.a.v.) kısaltmaları yazılmaktadır. Bu Üç kısaltmadan en doğrusu (s.a.)'dır. Diğer peygamberlerin isminden sonra "aleyhisselâm"ın kısaltması olarak (a.s.); sahabî isimlerinden sonra da (r.a.) kısaltmaları çokça yazılmaktadır. Okurken bu kısaltmaları açık şekilde söylemek uygun olur.
Ayrıca kadın sahâbiler için (r.a.) kısaltmasının "radıyallahu anhâ" şeklinde okunması gerektiği de dikkatten uzak tutulmamalıdır.
Bazı ilmî muhiti er, bu tür saygı ve tazim ifadelerini ilmîliğe aykırı bulurken, bazı yayınlarda da bu ifâdelerin bozuk para gibi ikisi üçü bir arada yazıldığı görülmektedir. Bizce her iki tavır da yanlıştır. Meselâ Hz. dcnmişse (r.a.) demeye veya (r.a.) yazılacaksa, ismin başına, "Hz." yazmaya gerek yoktur.
Bazı ilmî çalışmaların başına besmele, hamdete ve salvek'nin yazılmasına karşı çıkan anlayışı da anlamak mümkün değildir. Çünkü islâm uleması, besmelesiz herhangi bir işe başlamamak âdetindedir.
Yine bilinen bir gerçektir ki, saygı ifadeleri kullanmak, gereken yerde gerekli tenkidi yapmaya mani de değildir.[81]

Netice

Sünen-i Ebî Davud'un bu yeni tercüme ve şerhinin ilim ve kültür hayatımıza, mütercimlerine ve yaymasına
hayırlı; müslüman milletimize sünnetin hayata intikali konusunda yardımcı olmasını temenni ediyor ve mukaddimeyi büyük hadisçi İmam Nevevî (676/ 1277)nin şu pek yerinde sözüyle bitirmek istiyoruz:
ve diğer (dtaf) ilimler İle meşgul olan herkes, Ebu Davud'un Sunen'İne itina ve itibar etmeli ve ona tam olarak kavramaya çalışmalıdır..."[82]
Tevfîk Allah'dandır.

Dr. İsmail L. ÇAKAN
15 Ağustos 1987

[1] Menhel sahibi "Kitabu's-Savm"ı "kitabu'l-menasik"ten öne aldığı için, "kitabu's-savm"ın terceme ve izahında da öncelikle Menhel'den yararlanıldı.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/VII-IX.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XII.
[4] bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 188. Fukahaya göre sünnet, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir. Edille-i şer'iyyenin ikincisi olan sünnet de bu anlamdaki sünnettir.
[5] Buhârî, nikah 1; Müslim, nikah 5
[6] Dârimî, mukaddime 16
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XIV-XV.
[8] Geniş bilgi ve deliller için bk. S. Nedvî Asr-ı Saadet (Tebligat ve talimat), 1,40-250; yeni baskı IV, 39-203
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XV.
[9] bk. Şafiî, er-Risale, s. 91-92
[10] bk. es-Sünne ve Mekanetuha s. 379-385
[11] M. Hamidullah, "Sünnet", tA., XI,243
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XV-XVII.
[13] Geniş bilgi için bk. Garafî, thkta, s. 86-109, Tahir b. Asûr, Mektadışıjeria, s. 27-40
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XVII-XVIII.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XVIII-XIX.
[15] Bu dörtlü merhale hk. da bilgi İçin bk. I.Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 9-20
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XIX-XX.
[17] Suyûtî, Miftâbu'l-cenne nMhtkİc bi's-sünne, s. 48
[18] Muvatta, kader 3
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XX-XXI.
[20] EbuDavud, salât 46
[21] bk. Hatîb, Kifflye, s. IS
[22] el-Mü'minün (23), 73; bk. eş-Şûra (41), 52
[23] en-Nûr (24), 54; bk. el-A'raf (7), 158
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXI-XXII.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXII-XXIII.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXIV.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXIV.
[28] bk. Tezhibu't-Tehzib, IV, 172.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXV.
[30] bk. Sünen. 1, 18
[31] Talebelerinin uzun bir listesi için bk. Zehebî Siyero a'Mmtn-nübelft, XIII, 205-206
[32] Ebû Ya'lâ, Tıbakfttu'l-HaUbHe. I, 162
[33] İbn Adiyy, "Ebû Davud'un bu sözü niçin söylediğini bilmek mümk<ln değildir. Zira cumhur, Abdullah'ın güvenilirliğinde müttefiktir" demektedir. (Vefeyftt, II, 405). Abdullah hakkında bilgi için bk. Hatîb, Tarih» Bajdid IX, 464, Zehebî, MlzftmTI-İ'tidal, II, 433.
[34] Başka örnekler İçin bk. Hatîb, el-Cimî' H aMakl'r-rivf, I, 136.
[35] Mubârekfûrî, Mukatidimetu Tuhfelil-ahvezî, I, 352.
[36] Bu "yeterlik" kanaatine Zehebî itiraz etmekte ve "müsluman Kur'anla birlikte bir çok sahih sünnete muhtaçtır" demektedir (Slyeru a'lftmTa-nübelfi, XIII, 210).
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXV-XXIX.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXIX.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXIX-XXX.
[40] bk. Siddîkî, Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 34-35.
[41] Bu devrede telif edilen sünenler hakkında bk. Kettânî, Risale, s. 29-33; Mübarekfûrî, Multad-diroetu TuhfetÎ'l-ahvezf, 1, 86-88; Koçyiğıt, Hadis Tarihi, s. 210-211, 243-244.
[42] bk. Ketlânî, Rtsile, s. 29. Said b. Mansur'un eseri de "Sünen" adım taşımasına rağmen mer-fualtan çok mevkuf ve maktu hadisleri İhtiva etmektedir.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXX-XXXI.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXI.
[45] Gerçi "Buhârî'nİn eserini yem baştan elden geçirmeye fırsatı olmamıştır. Ebû Davud ise, bu
imkana sahiptir" denebilir.
(x) Mektubun ilk tercümesini yapan M. Kavaklıoğlu'na teşekkür ederim.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXI-XXXII.
[47] Bu söz değişik kitaplarda, "Ulemanın terkinde ittifak ettikleri râvinin hadisini kitabıma almadım" şeklinde yer almıştır. Doğrusu da budur.
[48] Adva'uş>Şeria. Sy.5, 1394 (M. Sabbagın tahkiki ile).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXII-XXXV.
[49] Avnu'l-ma'dud'daki rakamlamaya göre 5252'dir.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXV.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXV-XXXVI.
[52] bk. Sünen, 11,248-254.
[53] bk. Sünen, I, 400.
[54] bk. Sünen, I, 160.
[55] bk.Sabbağ, a.g.mkl. s. 289.
[56] bk. W. Marcais, "Ebu Davud" , İA. IV, 16.
[57] Mubârekfûrî, MttkaddImetü TahfetTI-ahverf, I. 349.
[58] bk. d-EfeMf›*l kndsiyye, «c.fihrist (Beyrut, ts.).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXVII.
[59] bk. K.Çelebi, Ke?f, II, 1005.
[60] Siyeru a'lam'n-.nübelâ, XIII, 214-215.
[61] Suyutî'ye göre sali h'den maksad, ıhticac'a değil, i'tibâra salih olmaktır. (Ebu Zehv, el-Hadis ve'l-mahaddisûn, s. 413).
[62] Kâsımî, KsvaMu't-tahdts, s. 232; K. Çelebi, Keşf, II, 1005; Leknevî, Ecvibe, s. 67.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXVIII-XXXIX.
[64] Şarilu'l-dranıetrs-allle, s. 19-20 (Beyrut 1984); t. Canan, "Kütüb-i Sitte imamlarının Hadis Kabulündeki Şartlan", Prof. M. Tayylb Okiç Armağanı, s. 306-307, (Ankara 1978).
[65] bk. cd-Dihlevî, Hiiccetullahl'l-bâliga, I, 283.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XXXIX-XL.
[66] Sabbağ, a.g.mkl. 279; J Robson, "Sünen-i Ebî Davud Nüshalarının Rivayeti", trc. T. Koçyigıt, İlah. Fak. Der 1956, C.V, sy. 1-4, s. 175.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XL-XLI.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XLI.
[69] Sezgin, ftrihu't-lürâs, I. 237.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XLI.
[71] Bilgi için bk. Sezgin, TarihıTl-türas, I, 235-237.
[72] bk. Sezgin, TırİhUt-luras, 1, 237.
[73] bk. Ebu'İ-Hasen en-Nedvî, Bezhı'l-mechAd, I, 10 (Takdlrau'l-kitip).
[74] Ebû Davud'un şerhİeri hakkında bilgi İçin bk. Sezgin, T«rihu'l-lurâs, I, 235-237; Katıp Çele-bı, Keşf, II, 1004-1005.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XLI-XLIV.

[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XLIV-XLVI.
[76] Leknevî, Ecvibe, s. 238.
[77] Müslim, (mukaddime).I, 15.
[78] Bu yedi kısmın her birinin 40'ar hadislik misalleri için bk. İbn Dakikı'l-iyd, el-İktiralı fi beyanı'l-ıstılah ve ma udife ila zalike mine'l-ehadisi'l- ma'düde mine's-sıhah, Beyrut 1986.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/XLVII-LIV.
[80] Kâsımî, Kavâdla't-taMta, s. 222-223.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/LV-LVI.
[82] Sünen, I, 12 (M.M.Abdülhamid'in mukaddimesi).
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/LVI.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50-KITABU'L-MUKATEB
1- Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Olan Kölesine Zina İftirası Yapan Kimsenin Günâhı Bârı
2- Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Köle-Ve Onun Her Sene İçinde Ödenecek Mikdâr Ve Vazife Olarak Ödeme Vakitleri Veya Taksitleri Babı
3- Mukâtebin Şartlarından Caiz Olanlar Ve Allah'ın Kitâbfnda Olmayan Bir Şartı Şart Kılan Kimse Babı
4- Hürriyetini Satın Alma Yazışmasına Bağlanmış Kölenin Yardım Araması Ve Bu Yardımı İnsanlardan İstemesi Babı
5- Mukâteb, Kendisi Razı Olduğu Zaman Satılıp Alınması Babı
6- Bâb: Mukâteb, Bir Kimseye "Beni Sahibimden Satın Al Ve Hürriyete Kavuştur" Dediği Ve O Kimse De Mukateb Köleyi Âzâd Etmek İçin Satın Aldığında (Bu Caiz Olur)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

50-KITABU'L-MUKATEB

(Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Olan Köle Kitabı) [1]

1- Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Olan Kölesine Zina İftirası Yapan Kimsenin Günâhı Bârı [2]

2- Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Köle-Ve Onun Her Sene İçinde Ödenecek Mikdâr Ve Vazife Olarak Ödeme Vakitleri Veya Taksitleri Babı [3]

Ve Allah'ın şu kavli:
"Ellerinizin mâlik olduğu (köle ve cariyelerden) mukâtebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız, kitabete kesin, onlara Allah 'ı/ı size verdiği maldan Verin.*" (en-NÛr: 33) [4]
Ve Ravh, İbn Cureyc'den söyledi[5]; o şöyle demiştir: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a: (Kölem benden kitabet istediğinde) onun malı olduğunu bilirsem, onunla ^hürriyet satın alma yazışması yapmaklığım bana vâcib ; midir? dedim. Atâ: Ben bunu vâcibden başka görmüyorum, dedi.
Ve Amr ibn Dînâr da: Ben Atâ'ya: Sen bu görüşü bir kimseden mi rivayet ediyorsun? dedim. Atâ: Hayır,dedi. İbn Cureyc dedi ki: Sonra bana Atâ haber verdi ki, ona da Mûsâ ibn Enes şöyle haber vermiştir: Şîrîn, Enes ibn Mâlik'ten hürriyet satın alma yazışması yapmasını istedi. Hâlbuki Sîrîn'in malı çoktu. Enes, yazışma yapmayı kabul etmedi. Bunun üzerine Şîrîn, Umer ibn Hattâb'a gitti de, Enes'in kabul etmeyişini ona söyledi. Umer, Enes'e: Sîrîn'le hürriyetini satın alma yazışması yap, emrini verdi. Enes yine çekindi.
Bunun üzerine Umer, Enes'e kırbaçla vurdu ve: "Eğer onlarda bir hayır biliyorsanız kitabete kesin.." <en-Nür: 33) âyetini okudu. Akabinde Enes, Şîrîn ile hürriyet satın alma mukaavelesini yazdı.

1- Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Urve şöyle dedi: Âişe şöyle dedi: Berîre, kitâbel bedeli hakkında yardım istemek için Âişe'ye geldi. Berîre'nin üzerinde beş sene içinde taksitlere ayrılmış beş ûkıyye borç vardı. Âişe bı; hususta arzu duyarak, Berîre'ye:
— Re'yirri bana haber ver! Ben senin sâhiblerine bu beş ûkıyye-yi bir defada saysam, sâhiblerin seni satarlar mı? Ve velâlık hakkın bana âid olmak üzere seni âzâd edeyim, dedi.
Berîre sâhiblerine gitti ve bu teklifi onlara arzetti. Onlar:
— Hayır (seni satmayız), ancak velâ bize âid olursa (satmayı kabul ederiz), dediler.
Âişe dedi ki: Ben Rasûlullah'm huzuruna girdim ve onların dediğini kendisine söyledim. Rasûlullah (S) Âişe'ye:
— "Sen Berîre'yi satın al ve onu hürriyete kavuştur. Şübhesiz velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu.
Sonra Rasûlullah hutbe yapmak üzere ayağa kalktı, (Allah'a hamd ve övgü yaptıktan sonra) şöyle buyurdu:
— "Bir takım adamlara ne oluyor ki, Allah'ın Kitabı 'nda olmayan bir takım şartlar ileri sürüyorlar! Her kim Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir şartla şart kılarsa, o şart bâtıldır; hükümsüzdür. Allah'ın şartı (ve kaanûnu) daha haklı ve daha kuvvetlidir" [6].

3- Mukâtebin Şartlarından Caiz Olanlar Ve Allah'ın Kitâbfnda Olmayan Bir Şartı Şart Kılan Kimse Babı

Ve bu bâbda ibn Umer'in Peygamber'den hadîsi vardır [7].

2-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti. Urve'ye de Âişe şöyle haber vermiştir: Berîre kitabet bedel hakkında yardım istemek için Âişe'ye gelmişti. Berîre kitabet bedelinden (o güne kadar) birşey ödememişti. Âişe, Berîre'ye:
— Sen efendilerine dön, eğer velân bana âid olmak üzere senin adına kitabet bedelini (bir defada) ödememi arzu ederlerse, öyle yapayım, dedi.
Berîre bu teklîfi efendilerine bildirdi. Fakat onlar kabul etmediler ve:
— Âişe kitabet bedelini senin adına hasbî olarak (yânî sevabını gözeterek) vermek isterse, velân bize âid olmak üzere versin! dediler.
Berîre bunu Rasûlullah'a arzetti. .Bunun üzerine Rasûlullah, Âişe'ye*

— "Sen Berîre'yi satın al, sonra hürriyete kavuştur. Velâ da muhakkak surette hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu.
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah (S) ayağa kalkıp şu hitabeyi yaptı:
— "Bir takım insanlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir takım şartları şart kılıyorlar! Kim Allah'ın Kitâbı'nda (hükmünde) bulunmayan bir şartı şart kılarsa, eğer o kimse bunu yüz kerre şart kılsa da onun hükmü yoktur. Allah 'm şartı daha hakk ve daha sağlamdır" [8].

3-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Mü'minlerin annesi Âişe (R) köle bir kızı sâhiblerinden satın alıp, onu hürriyete kavuşturmak istedi. O köle kızın sâhibleri:
— Biz bu kızı, onun velâ hakkı bize âid olmak üzere (sana satarız), dediler.
Rasûlullah (S):
— "Onların ileri sürdükleri bu şart, senin velâ hakkına mâni' olamaz. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu [9].

4- Hürriyetini Satın Alma Yazışmasına Bağlanmış Kölenin Yardım Araması Ve Bu Yardımı İnsanlardan İstemesi Babı

4-..... Âişe (R) şöyle dedi: Berîre geldi ve:
— Ben sâhiblerimle her bir yılda bir ûkıyye vermek şartıyle dokuz ûkıyye üzerine hürriyetimi satın alma yazışması (mukaavelesi) yaptım; bu sebeble bana yardım et, dedi.
Âişe, Berîre'ye hitaben:
— Eğer sâhiblerin, velâ hakkı benim olmak üzere, benim bu bedeli kendilerine bir defada peşin olarak vermemi ve seni hürriyete kavuşturmamı isterlerse, öyle yaparım, dedi.
Berîre sahihlerine gitti (teklifi bildirdi). Onlar bunu Berîre'ye karşı kabul etmediler. Berîre, Âişe'ye gelip şöyle dedi:
— Ben bu teklîfi onlara arzettim. Onlar velâ hakkı kendilerine âid olmadıkça kabul etmemekte direttiler, dedi.
(Âişe dedi ki:) Rasûlullah bunu işitti de benden sordu. Ben de kendisine haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana:
— "Velâyı onlara şart ederek Berîre'yi (satın) al ve hürriyete kavuştur. Çünkü velâ, ancak hürriyete kavuşturana âiddir" buyurdu.
Âişe dedi ki: Akabinde Rasûlullah insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd edip sena eyledi. Sonra "Amma ba'du"deyip şunları söyledi:
— "Sizden bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın Ki-tâbı'nda olmayan bir takım şartları şart kılıyorlar! Allah'ın Kitabında bulunmayan (ona muhalif olan) herhangi bir şart, yüz defa şart kılınmış olsa da, o bâtıldır; hükümsüzdür, Allah'ın hükmü uyulmaya (ona aykırı olan şartlardan) daha haklıdır ve Allah'ın şartı en sağlamdır. Sizden bir takım adamlara ne oluyor ki, onlardan herhangi biri: YâFulân! Velâ benim olmak üzere âzâd eyle, diyor? Hiç şübhe-sjz velâ hakkı, hürriyete kavuşturanındır"' [10].

5- Mukâteb, Kendisi Razı Olduğu Zaman Satılıp Alınması Babı

Ve Aişe: Mukâteb, üzerinde (kitabet bedelinden) ödemediği bir borç kaldığı müddetçe bir köledir, demiştir [11]. Zeyd ibn Sabit de: Üzerinde bir dirhem borç kaldığı müddetçe (köledir), demiştir [12]. İbn Umer de: Mukâteb, üzerinde kitabet malından birşey kaldığı sürece yaşasa da, ölse de, cinayet işlese de bir köledir, demiştir [13].

5-.....Bize Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Abdurrahmân kızı Amre'den tahdîs etti ki, Berîre yardım istemek için mü'minlerin annesi Âişe (R)'ye geldi. Âişe ona:
— Eğer sahihlerin isterse, senin mukâtebe bedelini bir döküşle onlara dökeyim ve seni âzâd edeyim; bunu yapayım, dedi.
Berîre bu teklîfi sâhiblerine zikretti. Onlar:
— Hayır, razı olmayız; ancak velâ hakkm bize âid olması şar-tıyle kabul ederiz, dediler.
İmâm Mâlik geçen senedle dedi ki: Yahya şöyle dedi: Amre muhakkak olarak şöyle dedi: Âişe bunu Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah (S), Âişe'ye:
— "Sen Berîre'yi satın al ve onu hürriyete kavuştur. Şübhesiz velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu [14].

6- Bâb: Mukâteb, Bir Kimseye "Beni Sahibimden Satın Al Ve Hürriyete Kavuştur" Dediği Ve O Kimse De Mukateb Köleyi Âzâd Etmek İçin Satın Aldığında (Bu Caiz Olur)

6-.....Bize Abdulvâhid ibnü Eymen tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Eymen tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âişe'nin yanına girdim de ona hitaben: Ben Utbete'bni Ebî Leheb'e âid idim. O öldü ve beni onun oğullan mîrâs aldılar. Onlar da beni İbn Ebî Amr'e sattılar. Abdullah ibn Ebî Amr da beni hürriyete kavuşturdu. Utbe'nin oğulları velâyı kendilerine şart kıldılar, dedim.
Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: Berîre hürriyetini satın alma mu-kaavelesine bağlanmış bir mukâtebe olduğu hâlde benim yanıma girdi de:

— Beni (sahihlerimden) satın al ve beni hürriyetime kavuştur, dedi.
Âişe dedi ki: Ben de Berîre'ye:
— Evet, dedim.
Berîre, sahihlerini kasdederek:
— Onlar senin üzerine benim velâ hakkımın kendilerine âid olmasını şart kılmadıkça beni satmıyorlar, dedi.
Âişe dedi ki: Ben:
— Benim buna (yânî velânın onlara âid olması şartına) hiç ihtiyâcım yok, dedim.
Akabinde Peygamber (S) bunu işitti yâhud bu söz O'na ulaştı da, Peygamber bunu Âişe'ye zikretti. Âişe de Peygamber'e Berîre'ye söylediği sözü söyledi. Bunun üzerine Peygamber (S) Âişe'ye'
— "Sen Berîre'yi satın al ve onu âzâd eyle; sahihlerini de kendi hâllerine bırak. Onlar diledikleri şartı şart koşsunlar" buyurdu.
Bunun üzerine Âişe, sâhibleri velâyı şart kıldıkları hâlde Berîre'yi satın aldı ve onu hürriyete kavuşturdu. Peygamber (S):
— "Onlar yüz şart ile şart kılsalar da velâ hakkı hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu

---

[1] Kitâb başlığı Ebû Zerr nüshasından başkalarında böyledir. Ebû Zerr nushala rında değişik şekilde gelmiştir
[2] Buhârı bu bâb başlığı altında bir hadîs zikretmedi. Belki o, burada bunun ma'-nâsında gelen bir şeyi tesbît etmek için burayı beyaz bırakmıştı; böyle birşey bulmak kendisine mukadder olmadı. Evet, KitâbıTl-Hudûd'da "Köleye zina iftirası yapmak" başlığını koydu da orada "Kim kölesi onun dediğinden berî olduğu hâlde, kölesine zina iftirası yaparsa, o kimse kıyamet gününde kamçılanır" hadîsini sekvetmiştir. Buhârî belki de bu hadîse işaret etmek istemiştir (İbn Hacer, Kastallânî).
[3] el-Mukâtebe: Yazı yazışmak ve mektûblaşmak ma'nâsmadır. Ve kul cinsi ken-> dişini kitabete kestirmek ma'nâsmadır, yânî kendi nefsi üzere efendisine bahâ-Ijj sim yazdırmak, tâ ki ne zaman edâ ederse âzâd ola... Şârİh der ki, kula ismi fail ve ismi mef'ûl unvanı dahî sahîh olur, lâkin ilk defa kitabe efendiden zuhur eylediğinden, ismi fail unvanı onda daha uygundur... (Kaamûs Ter.)'i Mukâtebe, efendisi tarafından kölesine "Derhâl yâhud şu kadar müddet zarfında bir defada veya taksitlendirilmiş olarak bana şu kadar bir mal Ödersen seni âzâd ederim" denilmesi ve bunu kölesinin de kabul etmesidir (Medârik). en-Necm; yıldıza denir, cem'i Encûm, Encam ve Nucûm gelir... ve hudûd-ifC lu ve muayyen olan vakte ıtlak olunur. Zîrâ Arablar vakitleri necm ile hudûd-landırırlar... Ve muayyen vakitte edâ olunacak ulufe ve vazîfeye ıtlak olunur... en-Nucûm: Zuhur vezni ve ma'nâsında birinci bâbdan masdardır. Ve bir nesneyi ceste ceste edâ eylemek ma'nâsmadır ki, beyân ve ta'yîn olunmuş vakit ^ ma'nâsından yâhud muayyen vakitte edâ olunacak vazîfe ma'nâsından alınmıştır... (Kaamûs Ter.).
[4] en-Nûr: 33. âyetinde hürriyetlerini satın almak isteyen köleler lehine efendilere emir verilmiş ve hattâ böyle kölelere devlet hazînesinden maddî yardım yapılması da emredilmiştir. İşte Buhârî bu âyeti bu konuda kesin delîl olduğu için buraya koymuştur..
[5] Ravh'in bu naklini tsmâîl ibn İshâk e\-Kaadî A hkâmu'l-Kur'ân'da; Abdurraz-zâk ile Şafîî de kendi eserlerinde senediyle rivayet ettiler (Kastallânî).
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Borç Berîre üzerine beş senede beş taksite bölündü" s özündedir.
Buhârî bu hadîsi Sahîn'inin birçok yerlerinde getirmiştir. Birincisi Kitâbu'-s-Salât'ta; "Mescidde minber üzerinde alışveriş zikredilmesi bâbı"ndadır.
"Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan"demek, Allah'ın Kitâbı'ndaki hükümlerde bulunmayan, kitabın hükmü gereğince olmayan demektir. Çünkü Allah'ın Kitabı birçok yerde Rasûl'e İtaat etmeyi emretmiştir. Sünnet'in de Kitâb için bir beyân olduğu bellidir. İşte velâ, nass olarak Kur'ân'da zikredilmediği hâlde, Rasûlullah velâ hakkını hürriyete kavuşturana tahsîs etmiştir (Nevevî).
[7] Buhârî bununla, bu babın sonunda.gelecek olan İbn Umer hadîsine işaret etmiş gibidir
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu son cüml el erindedir. Bu cümlede başlıktaki şartın cevâbı ve mes'elenin hükmü apaçık belirtilmiştir.
Velâ: Kişinin mâlik bulunduğu bir köleyi hürriyete kavuşturması sebebiyle, hürriyete kavuşturan ile hürriyete kavuşturulan arasında devam eden hükmî bir yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle hürriyet veren, hürriyete kavuşturulanının mirasına hakk kazanır.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu "Velâsı bize âid olmak üzere (onu sana satarız)" kavlinden alınır. Çünkü bu Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan bir şarttır. Buhârî bu hadîsi Buyû'da ve Ferâiz'de de getirmiştir (Aynî), Velâ: Mülk, mâlikiyet ve yakınlık ma'nâlanna gelir. Burada hürriyete kavuşturma velâsı kasdediliyor ki, o da (daha evvel açıklandığı gibi) bir kimsenin kendi mülkiyetindeki bir şahsı hürriyete kavuşturması sebebiyle, o şahıstan hakk edeceği mîrastır.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu, Berîre'nin Âişe'ye "Bana yardım et" sözündedir. Yardım istemesi ve bu İsteğin yerine getirilmiş olması, bunun cevazına apaçık delâlet etmiştir.
[11] Âişe'nin bu sözünü İbn Ebî Şeybe ve İbn Sa'd senediyle rivayet etmişlerdir.
[12] Zeyd'in sözünü Şafîî ile Saîd ibn Mansûr rivayet ettiler.
[13] İbn Umer'in sözünü İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir (Kastallânî).
[14] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Âişe'ye "Onu satın al" sözünden alınır. Çünkü Peygamber'in satın almakla emretmesi, mukâtebin satılıp alınmasının cevazına delâlet eder. Köleyi hürriyete kavuşturanın velâsı alınıp satılamaz ve hibe edilemez. Alimler nesebin tahvilinin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Velânın hükmü de nesebin hükmü gibidir; nakledüemez.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42- KITABU'L-MUSAKAAT
1- Bâb: Sudan Yararlanma Payı Hakkındadır
2- Bâb: İçmeyi Ve Taksim Edilmiş Olsun Veya Taksim Edilmemiş Olsun Su Sadakasını, Hibesini, Vasiyyet Edilmesini Caiz Gören Kimse Hakkındadır
3- Peygamberdin: "Su Fazlası Men' Olunmaz'1 Kavlinden Dolayı"Su Sahibi Suya Kanıncaya Kadar Suyu Kullanmaya Herkesten Daha Ziyâde Hakk Sahibidir" Diyen Kimse Babı
4- Bâb: Bir Kimse Kendi Mülkünde Bir Kuyu Kazarsa (O Kuyuda Meydana Gelen Zararı) Ödemez
5- Kuyu Hakkında Husûmet Ve Bu Konudaki Hüküm (Ve Kazanın Beyânı) Babı
6- İhtiyâcından Fazla Suya Sâhîb Olup Da Bunu Yolcuların Kullanmasından Men' Eden Kimsenin Günâhı Babı
7-Su Yollarını Kapatma Ve Suyu Habsetme (Günâhını Beyân) Babı
8- Yüksek Tarafta Bulunanın Aşağı Taraftakinden Önce Suyu Alıp Kullanması Babı
9- Yukarı Taraftakînin Su Payının Ayak Topukları Yüksekliğine Kadar Olması Babı
10- Suya Muhtâc Olan Herşeyi Sulamanın Fazileti Babı
11- Havuz Yâhud Kırba Sahibinin Kendi Suyuna Herkesten Daha Haklı Olduğu Görüşünde Olan Kimse Babı
12- Bâb: Korumak Yalnız Allah'a Ve Rasûlü'ne Hasstır
13- İnsanların Nehirlerden, Akarsulardan Su Alıp İçmeleri Ve Hayvanlarını Sulamaları Babı
14- Odun Ve Yaş, Kuru Ot Toplayıp Satma Babı
15- (Devlet Başkanının Bâzı Kimselere Kesip Verdiği) Arazî Parçaları Babı
16- Devlet Başkanınca Verilen Arazîlerin (Sâhibleri Anîna Tapularının) Yazılması Babı
17- Develerin Su Başlarında Sağılmaları Babı
18- Birisinin Bustânındaki Sudan Su Alma Hakkı Ve Yâhud Hurma Ağacından Faydalanma Hakkı Olan Kimsenin O Bustândan Ve Hurmalıktan Geçme Hakkı Da Olur Babı

42- KITABU'L-MUSAKAAT

(Meyve Ağaçlarını Sulayıp Tımar Etmek Üzere Yapılan Ortaklık Akdi Kitabı) [1]

1- Bâb: Sudan Yararlanma Payı Hakkındadır [2]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Biz her diri şeyi sudan yarattık, hâlâ inanmayacaklarım?"(ei-Enbiyâ: 30)[3]
Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:
"İçmekte olduğunuz o suyu gördünüz mü? O suyu beyaz ve yağmur yüklü bulutlardan siz mi indirdiniz, yoksa indiriciler biz miyiz? Eğer dileseydik onu acı bir su yapardık. O hâlde şükretmeli değil misiniz?" (el-vâkıa: 68-70) [4].
"el-Ucâcu", Mel-Murru(= Acı)" demektir. "el-Muznu", "es-Sehâbu (= Bulut)" demektir.

2- Bâb: İçmeyi Ve Taksim Edilmiş Olsun Veya Taksim Edilmemiş Olsun Su Sadakasını, Hibesini, Vasiyyet Edilmesini Caiz Gören Kimse Hakkındadır [5]

Ve Usmân ibn Affân şöyle dedi: Peygamber (S): Rûme Kuyusu'nu -kendi kovası da müslümânların kovaları gibi bu kuyu içinde, kendisine bir meziyet yırmaksızın müşterek faaliyette bulunmak üzere- kim satın alır da müslümânlara karşılıksız hediye ederse, onun için cennet va'd edilmiştir'* buyurdu.
Bunun üzerine Usmân onu satın almış(ve vakıf yapmış)tır [6].

1-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'ebir bardak su getirildi. Peygamber bundan (bir mikdâr) içti. Sağında sahâ-bîlerin en küçüğü bir genç bulunuyordu. Yaşlılar da solunda idiler. Bu vaziyette Peygamber:
— "Ey genç, bardakta kalanı ihtiyarlara vermeme izin verir misin?"dedi.
Genç sahâbî:
— Yâ Rasûlallah, Sen'den gelecek artığımı hiçbir kimseye ihsan edecek değilim, dedi.
Bu cevâb üzerine Rasûlullah bardakta kalan suyu bu gence verdi [7].

2-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik'in evinde bulunan bir elcil besi koyununun sütü Rasûlullah için sağıldı. Bu koyunun sütü yine Enes'in evinde bulunan kuyudan alınan bir mik-dâr su ile karıştırıldı ve Rasûlullah'a bir bardak ile verildi. O da bu bardaktan içti. Nihayet bardağı ağzından ayırdığı sırada solunda Ebû Bekr, sağında da bir A'râbî bulunuyordu. Umer, Rasûlullah'ın (bu artığı) A'râbî'ye vermesinden korkarak: ;
— Yâ Rasülallah, yanındaki Ebû Bekr'e ver, dedi. Rasûlullah ise artığını sağındaki A'râbî'ye verdi. Sonra:
— "Sağa; sıra ile sağa (ver)/" buyurdu [8].

3- Peygamberdin: "Su Fazlası Men' Olunmaz'1 Kavlinden Dolayı"Su Sahibi Suya Kanıncaya Kadar Suyu Kullanmaya Herkesten Daha Ziyâde Hakk Sahibidir" Diyen Kimse Babı

3-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S): "Su fazlası men' edilmez. Bu men' ile bin'n-netîce ot men' edilmiş olur" buyurmuştur [9].

4-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S): "Fazla suyu (ihtiyâç sâhiblerinden) men' etmeyiniz; bu men' ile neticede ot fazlasını men' etmiş olursunuz" buyurmuştur [10].

4- Bâb: Bir Kimse Kendi Mülkünde Bir Kuyu Kazarsa (O Kuyuda Meydana Gelen Zararı) Ödemez

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: RasûluIIah (S) şöyle buyurdu: "Ma'den ocağı hederdir. Kuyu hederdir, hayvan hederdir (yânî yaptığı zararı sahibi ödemez). Câhiliyet'ten kalma definede de beşte bir devlet vergisi vardır" [11].

5- Kuyu Hakkında Husûmet Ve Bu Konudaki Hüküm (Ve Kazanın Beyânı) Babı [12]

6-.....Abdullah ibnu Mes'ûd(R)'dan: (O, bir mecliste:) Peygamber (S): "Her kim müslümân bir kimsenin malım koparmak için yemininde yalancı olarak and içerse, kıyamet gününde Allah'ın öfkesine uğrayarak Allah 'a kavuşur" buyurdu. Ve müteakiben de Yüce Allah'ın: "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azab vardır" (Âiu imrân: 77) âyetini indirdiğini bildirdi, demiştir.
Bu sırada (meclise) Eş'as ibn Kays gelmiş ve dinleyicilere hitaben: — Ebû Abdirrahmân ibnu Mes'ûd size ne tahdîs ediyor? Bu âyet benim hakkımda indirildi. Şöyle ki: Amcaoğlumun arazîsinde bana âid bir kuyu vardı. (O bunu inkâr ediyordu.) RasûluIIah bana: "Şâ-hidlerini hazırla"buyurdu. Ben: "Şâhidlerim yoktur" dedim. RasûluIIah: "Öyle ise yemin etmesini iste!' buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah, o yalan yere yernîn eder, dedim. Bunun üzerine Peygamber (S): "Her kim bir müslümânın malını koparmak için yalan yereyemîn ederse..." hadîsini zikretti. Allah da Peygamberinin bu sözünü tasdik ederek, bu âyeti indirdi, demiştir [13].

6- İhtiyâcından Fazla Suya Sâhîb Olup Da Bunu Yolcuların Kullanmasından Men' Eden Kimsenin Günâhı Babı

7-.....el-A'meş şöyle dedi: Ben Ebû Salih'ten işittim, şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Üç şahıs vardır ki Allah kıyamet gününde onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için elem verici bir azâb vardır: (Birincisi) şu kimsedir: Kendisinin yol üstünde ihtiyâcından fazla suyu vardır da, onu yolculardan men' etmiştir. (İkincisi) şu kimsedir: Devlet başkanına yalnız dünyâ metâ'ı için bey'at etmiş; devlet başkanı ona dünyalık verirse hoşlanır, vermezse öfkelenir. (Üçüncüsü) şu kimsedir ki, bu da satılık malını ikindiden sonra (pazara) çıkarır ve: 'Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, ben bu mala emîn ol kat'î olarak şöyle şöyle para verdim' der, satın alıcı olan kimse de onu tasdik eder (de o fiatla satın alır)."
Bundan sonra Rasûlullah (S) şu âyeti okudu:
"Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar; Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onlan temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır'9 (Âiuimrân: 72) [14].

7-Su Yollarını Kapatma Ve Suyu Habsetme (Günâhını Beyân) Babı

8-.....Abdullah ibnu'z-Zubeyr (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan bir kimse, Harre mevkiindeki hurmalıkları sulamakta oldukları su yollarından ve su nevbetinden dolayı Rasûlullah'ın huzurunda Zu-beyr ibnu'l-Avvâm hakkında şikâyet arzetti. (Bu yollardan geçen su evvelâ Zubeyr'in hurmalığına uğruyor, sonra da Ensârî'ninkini suluyordu. Bir kerresinde Zubeyr suyu tarlasında tutup sulayacağı sırada) Ensârî, Zubeyr'e:
— Suyu bırak da bize gelsin, demişti.
Fakat Zubeyr kendi hurmalığım sulamadan bırakmak ve nevbe-tini komşusuna vermek istemedi. İki taraf Peygamber'in huzurunda muhakeme oldular. Rasûlullah, Zubeyr'e:
— "Yâ Zubeyr, tarlanı sula, sonra suyu komşuna doğru salıver!" buyurdu.
Ensârî öfkelendi de:
— Zubeyr halanın oğlu olduğu için mi? diye (onu kayırdığına) ta'rîz etti.
(Onun bu saygısızca sözünden dolayı) RasûluIlah'ın yüzünün rengi değişti. Sonra Rasûlullah:
— "Yâ Zubeyr, hurmalığını sula, sonra suyu habset; hurma ağaçlarının köklerine erişinceye kadar bırakma!" buyurdu.
Bu muhakemeyi nakleden Zubeyr: Vallâhî ben şu âyetin bu hâdise hakkında indiğini sanıyorum, demiştir: "Öyle değil, Rabb'ına and olsun ki, onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar" (en Nisa: 65) [15].
(el-Câmi'u's-Sahîh'i Buhârî'den rivayet eden Firabrî şöyle demiştir:)
Muhammed ibnu'l-Abbâs (Öl. 266) dedi ki: Ebû Abdillâh el-Buhârî: "Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den bu hadîsi rivayet edenler içinde senedde Urve ibnu'z-Zubeyr'i zikreder hiç kimse yoktur, sâdece el-Leys ibn Sa'd müstesnadır" demiştir [16].

8- Yüksek Tarafta Bulunanın Aşağı Taraftakinden Önce Suyu Alıp Kullanması Babı

9-.....Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: ez-Zubeyr ile Ensâr'dan bir adam muhakeme oldular. Peygamber (S):
— "Yâ Zubeyr, hurmalığını sula, sonra suyu salıver"buyurdu. Bu hükme i'tirâz kasdeden Ensârî:

— (Bu hüküm) o, yânî Zubeyr senin halanın oğlu olduğundan mı? dedi.
Bu saygısızca söz üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Zubeyr, hurmalığını sula, sonra su hurma kökleri üzerindeki yumrulara ulaşır; sonra da suyu tut" buyurdu.
Zubeyr dedi ki: Ben şu "Öyle değil, Rabb'ına and olsun ki, onlar aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp hükmüne teslim oluncaya kadar îmân etmiş olmazlar" (en-Nisâ: 65) âyetinin bu hâdise hakkında indiğini sanırım, demiştir [17].

9- Yukarı Taraftakînin Su Payının Ayak Topukları Yüksekliğine Kadar Olması Babı

10-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle tahdîs etmiştir: Ensâr'dan bir adam Harre mevkiindeki hurmalıkları sulamakta olduğu su kanalları hakkında Zubeyr ile muhakeme oldu. Rasûlullah:
— "Yâ Zubeyr, sula" buyurdu da, ona aralarında ma'rûf olan su payı mikdârını kullanmasını emretti. "Sonra da suyu komşuna doğru salıver" buyurdu.
Ensârî, bunun üzerine:
— Zubeyr, senin halanın oğlu olduğu için mi? dedi.
Bu i'tirâzdan Rasûlullah'm yüzünün rengi değişti. Sonra:
— "Yâ Zubeyr, hurmalığını sula, sonra su hurma ağaçlarının kökleri etrafındaki yumru çıkıntılara erişinceye kadar habset" buyurdu.
Ve Zubeyr kendi hakkını bol bol kullandı. Zubeyr: Vallahi şu * 'Öyle değil, Rabb Una and olsun ki, onlar aralarında çekiştikleri şeylerde Seni hakem yapıp... hükmüne teslim oluncaya kadar îmân etmiş olmazlar" (en-Nisâ: 65) âyeti muhakkak bu muhakeme hakkında indirildi, demiştir.
İbn Cureyc dedi ki: İbnu Şihâb bana şöyle dedi: Ensâr ve diğer insanlar Peygamber'in Zubeyr'e söylediği "Sula, sonra su hurma köklerindeki yumru kabarcıklarına ulaşıncaya kadar salmayıp habset" sözünün anlattığı yüksekliği ölçtüler ve bu seviye ayak topuklarına kadar oldu [18].

10- Suya Muhtâc Olan Herşeyi Sulamanın Fazileti Babı

11-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûhıllah (S) şöyle buyurmuştur: "Birisi yürürken birden susuzluğu arttı. Hemen bir kuyuya indi, suyundan içti. Sonra kuyudan çıktı. Adam orada bir köpek ile karşılaştı ki, hayvan susuzluktan dilini çıkarıp soluyor, nemli toprağı yatıyordu. Yolcu (kendi kendine): Baha erişen hararet ve susuzluğun benzeri bu hayvana da ulaşmış, dedi ve kuyuya inip ayakkabısını su doldurdu. Sonra (kuyudan çıkarmak için) ayakkabıyı ağzı ile tuttu. Sonra yükselip çıktı ve köpeği suladı. Bu yaptığından dolayı Allah o kulunu övdü ve ona mağfiret eyledi".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, hayvanları sulamakta bize de ecir var mıdır'dediler.
Rasülullah:
— "Her yaş ciğerde (yânî: Hayât eseri olanı sulamakta) sevâb vardır" buyurdu [19].
Hammâd ibnu Seleme ile er-Rabîu'bnu Müslim, bu hadîsi Mu-hammed ibnu Ziyâd'dan rivayet etmekte buradaki râvîye mutâbaat etmişlerdir [20].

12-.....EsmâbintuEbîBekr(R)'den: Peygamber (S) güneş tutulduğu bir sırada kusûf namazı kıldı da akabinde:
— "Bana namazda cehennem gösterildi. Cehennem ateşi bana o kadar yaklaşmıştı ki, hattâ ben: Ey Rabb'im, ben de cehennemliklerle beraber miyim? demiştim. Ben orada bir kadın gördüm." -Esma, Rasûlullah'ın "Bu kadının yüzünü bir kedi tırmalıyordu" buyurduğunu sanırım, dedi.-
Rasûlullah:
— "Bu kadının günâhı nedir?" diye azâb meleklerine sormuştu
da, onlar:
— Bu kadın dünyâda bir kediyi aç ölünceye kadar habsetmişti, diye cevâb vermişlerdir [21].

13-.....Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur. "Bir kadın aç ölünceye kadar habsettiği bir kedi sebebiyle cehenneme girdi de azab edildi". Devamla Rasûlullah: "Allah en iyi bilir ki, yâhud cehennemin bekçisi Mâlik bu kadına:
— Ey kadın, sen bu kediyi habsettiğin zaman onu yedirmedin, içirmedin, yerini böceklerinden (nasibini bulup) yemesi için de salı-vermedinLdemiş(ve kadının ukubet sebebini bildirmiş)" [22].

11- Havuz Yâhud Kırba Sahibinin Kendi Suyuna Herkesten Daha Haklı Olduğu Görüşünde Olan Kimse Babı

14-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir bardak getirildi, O da bundan içti. Sağında sahâbîlerin en genci olan bir oğlan bulunuyordu. Yaşlılar da solunda idiler. Bu vaziyette Rasûlullah:
— "Ey delikanlı! Bardaktan kalanı yaşlılara vermem için bana izin verir misin?" dedi.
Bunun üzerine o genç sahâbî:
— Yâ Rasûlallah, ben Sen'den gelen nasibimi hiçbir kimseye ihsan edici değilim, dedi de, Rasûlullah bardakta kalanı bu gence verdi [23]

15-.....Muhammed ibn Ziyâd şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Nefsin elinde olan Allah'ayemîn ederim ki (kıyamet gününde) ben bir takım adamları, yabancı
devenin havuz başından kovulup uzaklaştırıldığı gibi, muhakkak havuzumdan kovacağım"[24].

16-..... İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Allah îsmâîl Peygamber'in annesi Hâcer'e rahmet etsin! Hâcer Zemzem suyunu (ilk çıkışında) kendi hâline bıraksaydı (yâhud da şöyle dedi: sudan avuçlamasaydı) elbette Zemzem akıcı bir pınar hâlinde kaynar dururdu. Bir müddet sonra Cürhüm kabilesi geldi de bunlar Zemzem'in sahibesi bulunan Hâcer'e:
— Senin yanına konup mekân tutmamıza izin verir misin? dediler.
Hâcer bunlara:
— Evet, izin veririm; fakat bu suda sizin mülkiyet hakkınız olmamak şartıyle, dedi.
Cürhümlüler de:
— Evet, Zemzem'de mülkiyet hakkımız olmamak üzere, dediler" [25].

17-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onlara kelâm etmez, onlara bakmaz: aMetâ'ına revâc vermek için, müşterinin verdiğinden daha fazla bedel vermiş olduğuna yalancı olarak yemîn eden kimse. b-Müslümân bir kimsenin malım koparmak için ikindiden sonra yalan bir yemîn ile yemîn eden kimse. cFazla suyu (susuzlardan) men' eden kimse. Allah ona (kıyamet gününde):
— Bugün ben fadi ve ihsanımı senden men' ediyorum. Nitekim sen (vaktiyle) ellerinin i'mâl etmediği suyun fazlasını (susuzlardan) men' etmiş idin! buyurur" [26].
Râvî Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, bir kerre olmayarak Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, kendisi Ebû Salih'ten işitmiştir. Ebû Salih Zekvân es-Semmân bu hadîsi Peygam-ber'e ulaştırıyordu (yânî hadîs mürsel değil, merfû' bir hadîstir).

12- Bâb: Korumak Yalnız Allah'a Ve Rasûlü'ne Hasstır

18-.....Sa'b ibnu Cessâme (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S):
"Korumak yalnız Allah'a ve Rasûlü'ne mahsûs(bu hakk)tur" buyurdu [27].
Ve Ebû Abdillah el-Buhârî: Peygamber(S)'in en-Nakî' mevkiini koru edindiği, Umer ibnu'l-Hattâb'ın da es-Seref ile er-Rebezete mın-takalarım koru edindiği haberi bize ulaştı, dedi [28].

13- İnsanların Nehirlerden, Akarsulardan Su Alıp İçmeleri Ve Hayvanlarını Sulamaları Babı

19-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "At bâzı kimse için bir sevâbdır. Bâzı kimse için fakirlik ve ihtiyâcına bir perdedir. Bâzı kimse üzerine de bir günâhtır. At kendisi için hayır olan kimseye gelince, o, atını Allah yolunda cihâd için bağlamıştır. Atın bağını da bol otlu geniş bir sahada veya çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sahadan veya çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sahibi için birer hasenedir, iyiliktir. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir yâhud iki yüksek yerde koşsa, tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sahibi için haseneler olur. Bir de hayvan bu arada bir nehre uğrayıp da ondan içerse, sahibi sulamak istememiş olsa bile bu su da sahibi için haseneler olur. Binâenaleyh cihâd için bağlanan bu gaza atı, sahibi için büyük bir sevâbdır.
"Atını (onunla kazanmak), halktan müstağni olmak, yâni insanlara muhtâc olmamak, iffetini korumak için bağlayan, sonra hayvanlarının üzerindeki Allah hakkını ve arkalarına takatinden fazla yüklememeyi unutmayan kimse için ise at (fakirliğe karşı) bir engeldir.
"Atını öğünmek için, gösteriş için, İslâm ehline düşmanlık için bağlayan kimseye ise, bu at büyük bir günâhtır"
Rasûlullah'a eşeklerden soruldu da, O: "Her hükmü toplayıcı bir vecize olan şu âyetten başka bana (nasslanmış) birşey indirilmedi: Kini zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu görecek. Kim de zerre ağırlığınca bir şerr yaparsa onu görecek" (ez-ziizâi: 7-8) âyetini söyledi [29].

20-..... Zeyd ibn Hâüd (R) şöyle dedi: Rasûlullah'a bir adam geldi de O'na bulunmuş malın hükmünü sordu. Rasûlullah ona:
— "Onun kılıfını ve ağzının ipini belle, sonra onu insanlara bir sene bildir. Eğer sahibi gelirse ona ver; yok sahibi gelmezse ona mâlik ol; kullan" buyurdu.
O kimse:
— Yitik davar (nasıl olacak)? dedi. . Rasûlullah:
_ "O ya senindir, ya kardeşinindir, ya kurdundur" buyurdu.
Adam: * — Yitik deve (nasıl olacak)? dedi.
Rasûlullah:
— "Ondan sana ne var? Su tulumu ve ayakkabıları beraberin-dedir. Sahibi ona kavuşuncaya kadar su başına kendisi gelir, ağaçları yer (yânı, onu kendi hâline bırak)" buyurdu [30].

14- Odun Ve Yaş, Kuru Ot Toplayıp Satma Babı

21-.....ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin bir takım ipler alıp da bir demet odun (toplayarak) alıp getirmesi ve bunu satması ve böylece Allah'ın o kulunun şerefini koruması, elbette insanlardan istemesinden hayırlıdır; istediği de ya verilir, ya verilmez".

22-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yemîn ederim ki sizden birinizin dağdan sırtı üzerine bir demet odun toplaması, bir kimseden sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır. O istediği kimse de ya verir yâhud da vermez" [31].

23-.....İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, Alî ibn Hüseyn ibn Alî'den; o da babası Hüseyn ibn Alî'den; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den haber verdi. Alî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah ile beraber bulunduğum Bedr günü ganîmetten yaşı kemâle ermiş bir deveye nail oldum. Alî dedi ki: Rasûlullah bana başka bir yaşlı deve de verdi. Ben bir gün bu develerimi Ensâr'dan bir kimsenin kapısı yanında indirmiştim. Bunlara ızhır otu yükleyip satmak ve para-sıyle Fâtıma'nın düğün yemeği masrafına yardım sağlamak istiyordum. Yahûdî Kaynukaa kabîlesinden (bu işi bilir) bir kuyumcu da benimle beraberdi. Bu sırada Hamza ibnu Abdilmuttalib bu Ensârî'nin evinde, beraberinde bir şarkıcı kadın olduğu hâlde içki içiyordu. Şarkıcı kadın Hamza'ya hitaben: "Elâ yâ Hamze liiş-şurufi'n-nivâi(= Ey Hamza, semiz develere bak)" girişi ile başlayan kasideyi söyledi. Bunun akabinde Hamza kılıcı ile hayvana doğru sıçradı ve bunları boğazladı, hörgüçlerini kopardı, böğürlerini yardı. Sonra ciğerlerinden birer parça aldı.
İbnu Cureyc dedi ki: Ben İbnu Şihâb'a:
— H ör güçlerinden de? dedim.
— Hörgüçlerini kesti ve onları götürdü, dedi.
İbnu Şihâb dedi ki: Alî devamla şöyle dedi: Beni korkutan bu manzaraya baktım. Akabinde Allah'ın Peygamberi'ne geldim. Yanında Zeyd ibn Harise vardı. Hâdiseyi kendisine haber verdim. Peygamber beraberinde Zeyd ibn Harise olduğu hâlde çıktı. Ben de beraberinde gittim. Hamza'mn yanına girdi. Hamza'ya karşı gayz ve üzüntü gösterdi. Hamza da gözlerini kaldırdı ve:
— Siz ancak babam Abdulmuttalib'in köleleri değil misiniz? dedi. Rasûlullah da (amcasının şuursuzluğundan sakınarak) arka arkaya çekildi, nihayet odadakilerin yanından çıktı. Bu vakıa şarâbın haram kılınmasından önce olmuştu [32].

15- (Devlet Başkanının Bâzı Kimselere Kesip Verdiği) Arazî Parçaları Babı

24-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Bahreyn'den bir kısım arazîyi rhukaataa suretiyle Ensâr'a vermek istedi. Ensâr: Bize ayırıp vereceğin gibi muhacir kardeşlerimize de arazî ayırıp vermeniz şartıyle, dediler. Peygamber: "Benden sonra sizler yakın gelecekte şiddetli bir hodgâmlığa (yüksek mevkilerde bulunanların dünyâ ni'metlerini hırsla kendilerine ayırışlanna) şâhid olacaksınız. Sizler, bana kavuşuncaya kadar sabrediniz" buyurdu [33].

16- Devlet Başkanınca Verilen Arazîlerin (Sâhibleri Anîna Tapularının) Yazılması Babı

25- el-Leys ibn Sa'd, Yahya ibn Saîd'den; o da Enes(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) Bahreyn'den bir kısım arazîyi kendilerine ayırıp vermek için Ensâr'ı da'vet etti. Ensâr:
— Yâ Rasûlallah! Eğer bu arazî ayırıp vermeyi yaparsan, Ku-reyş'ten olan kardeşlerimiz için de bunun benzerini yaz, dediler. Fakat bu kadar arazî Peygamber'in yanında yoktu. Onların bu sözleri üzerine Peygamber:
— "Şübhesiz ki, sizler benden sonra şiddetli bir kendine ayırma hod-gâmlığı göreceksiniz. Sizler bana kavuşuncaya kadar sabrediniz! "buyurdu [34]

17- Develerin Su Başlarında Sağılmaları Babı

26-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Develerdeki haklardan biri de bunların sütlerinin su başlarında sağılmalarıdır (yânı sütün fakîrlere ve yolculara sadaka yapılmasıdır)"[35].

18- Birisinin Bustânındaki Sudan Su Alma Hakkı Ve Yâhud Hurma Ağacından Faydalanma Hakkı Olan Kimsenin O Bustândan Ve Hurmalıktan Geçme Hakkı Da Olur Babı

Peygamber (S): "Kim erkek hurma çiçeği asarak ıslâh edip sonra hurma ağacını satarsa, o ağacın üstündeki meyvesi satıcıya âiddir" buyurmuştur [36]
Böyle olunca, mahsûl kaldırılıncaya kadar satıcının sattığı bustânda geçme, yürüme hakkı ve su alma hakkı vardır. Ariyye sahibinin de yine böyle bustânda yürüme ve ağacı sulama hakkı vardır [37].

27-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyumyordu: "Her kim hurma ağacım (erkek çiçekle) aşıladıktan sonra satarsa, onun meyvesi satanın hakkıdır; ancak müşteri ağaç üzerindeki mahsûlün kendisine âid olacağını şart kılması hâli müstesnadır. Her kim, malı bulunan, yânı mallı bir köleyi satarsa, bunun da malı satanındır; ancak müşteri bu malın da kendisinin olacağını şart etmesi hâli müstesnadır" [38].

Bu köle satışı hakkındaki hadîsi râvî Leys, Mâlik'ten; o da Nâ-fi'den; o da İbn Umer'den; o da Umer'den olmak üzere de rivayet etmiştir [39].

28-.....Zeyd ibn Sabit (R): Peygamber (S) kuru hurma olarak tahmin ve takdir etmek suretiyle, ariyyelerin satılmasına ruhsat verdi, demiştir [40].

29-.....Câbir ibn Abdillah (R) Peygamber (S) muhâbara'dan, muhâkala'dan, muzâbene'den ve salâhı meydana çıkıncaya kadar ağaç .üstündeki yaş meyveyi satmaktan nehyetti. Ve bu yaş meyvelerin dînâr ile ve dirhem ile olmaktan başka şeyle satılmasını da nehyetti. "Yalnız ariyyeier müstesnadır (o, yaş ve kuru hurma ile satılabilir)*' buyurdu, demiştir [41].

30-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) kuru hurma tahmîn etmek suretiyle beş veskin aşağısında yâhud beş vesk mikdârında ariy-ye satışı hususunda ruhsat verdi, demiştir. Bu "Beş veskin aşağısında yâhud beş veskte" diye şekkli söyleyen, râvî Dâvûd ibn Husayn' dır [42].

31-.....Râfi' bin Hadîc ile Sehl ibn Ebî Haşmete (R) şöyle tahdîs etmişlerdir: Rasûlullah (S) muzâbene'den, yaş hurmayı (ağacında ölçekle tahmîn ederek) kuru hurma ile satmaktan nehyetti. Bu nehiy-den ariyye sâhiblerini müstesna tuttu. Çünkü Rasûlullah ariyye sahihlerine (bu suretle satışa) izin verdi [43].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Muhammed ibn İshâk da: Bana Beşîr ibn Yesâr bu hadîsin benzerini tahdîs etti, demiştir.

---

[1] el-Cömi'u's-Sahîh'in çeşitli nüshalarında bu başlık "Kitâbu'l-Musâkaat", "Kitâbu's:Şirb", "Kitâbu'l-Miyâh" diye farklı şekillerde gelmiştir.
el-Musökaat: Lûgatta sulamak ma'nâsına olan es-Sakyu masdarından alınmıştır. Fıkıhta Musâkaat: Ağacı sahibinin, mahsûlünün bir kısmı mukaabilinde sulayıp ıslâh etmek bir kimseye vermesidir (ei-Ta'rîföi). Buna göre Musâkaat, bir taraftan ağaçlar, öbür taraftan ağaçları sulayıp terbiye ve tımar etmek ve hâsıl olan meyve aralarında taksim olunmak üzere ağaç sahibi İle bahçıvan arasında akdedilen bir nevi' ortaklıktır. Bu da diğer akidler gibi îcâb ve kabul ile gerçekleşir.
[2] eş-Şirb, lügatte sudan isabet eden haz ve nasibe denir. Fıkıhta Şirb: Ekin ve hayvan sulamak için su ile faydalanma nevbetidir. Bu konuda bir de Hakkı Şefe = Su İçmek Hakkı vardır. Bu, yalnız insan ve hayvana mahsûstur. Hakkı Şirb, tarlalar, insanlar ve hayvanları şâmil olduğundan daha umûmîdir.
[3] "Allah her debelenen hayvanı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde yürüyor, kimi iki ayağı üstünde yürüyor, kimi de dört ayağı üstünde yürüyor,
.Allah ne dilerse yaratır. Çünkü Allahherşeye hakkıyle kaadirdir" {en-Nûr: 45) âyeti de canlıların sudan yaratıldığını anlatır.
[4] Buhârî başlıkta bu iki âyeti suyun hayât için olan büyük önemini belirtmek mak-sadıyle getirmiştir. Buhârî, kitâb başlığındaki bu âyetlerle yeryüzündeki suların bütün insanlar için ilâhî bir ihsan olduklarına işaret etmiştir, el-Vakıa âyetinde-ki iki kelimenin tefsirini de vermiştir. "el-Ucâc" kelimesinin tefsirini Ebû Ubey-de'den, "el-Muznu" kelimesinin tefsirini Mücâhid ile Katâde'den nakletmiştir (Fethu'l-Bârî).
[5] Buhârî bu başlık ile suların mülk edilme sebeblerine işaret etmiştir. Buhârî burada mülk edinme sebeblerinden yalnız sadaka, hibe, vasiyyet ve mîrâsçıhğı açıkça söyleyip, şirb hakkının ortaklar arasında taksim olunup olunmamasının hukukî vaziyete etkili olmadığını bildirmiştir.
[6] Usmân'ın bu hadisini Tirmizî, Nesâî ve İbn Huzeyme senediyle rivayet etmişiir.
Bu Rûme Kuyusu hadisi Hz. Usmân'ın şehîd edilmesi vak'asında kendisini muhasara eden âsîlere karşı evinin üst katından yaptığı uzun hitabesinin bir parçasıdır.
Şârih İbn Battal bu Rûme Kuyusu işini şöyle anlatıyor: Rûme Kuyusu Medîne'de bir Yahudi'ye âid İdi. Bu Yahûdî zaman zaman kuyunun ağzına kilit vurup gidermiş. Su içmeye ve almaya gelen müslümânlar su alamadan geri dönmeye mecbur olurlarmış. Allah'ın insanlara bahşettiği su ni'metinden bir Yahûdî'nin insanları men' etmesinden üzülen sahâbîter bunu Peygamber'e arzettiklerinde, Peygamber metindeki sözleri söylemiştir. Bunun üzerine Usmân bu kuyuyu otuzbeş bin dirheme satın alıp vakfetmiştir. Kelbî de kuyu satın alınıncaya kadar Yahûdî'nin bu kuyununİıer kırba suyunu bir dirheme sattığını nakletmiştir.
Buhârî bu hadîsle yeraltındaki suların da bütün insanlara ni'met olduğunu, çıkaran sâhiblerinden satın alınabileceğini, vakıf yapılabileceğini... mülk edinilebileceğini bildirmek istemiştir
[7] Bu Sehl hadîsinin burada getirilmesinin sebebi, su taksîminin meşru' olduğunu ve suyun mülk edilmesinin kaabil olduğunu isbâî ve beyân içindir. Şayet su mülk I edinilebilir eşyadan olmasaydı, Rasûlullah İçtiği suyun kalanını hadîste bildirildiği şekilde ihsan etmezdi.
Bu vakıada sağında amcası oğlu Fadl İbn Abbâs, diğer bir rivayete göre de Abdullah ibn Abbâs bulunuyordu. Solunda da Hâlid ibn Velîd bulunuyormuş. Rasûlullah'ın âdeti bir şeyi içtiğinde bakiyyeyî sağında bulunana vermek üzere cereyan edegelmiştir.
[8] Hadîsin, konumuz olan su payı ve su mülkiyetine münâsebeti, su ile karışık olan sütü Rasûlullah'ın taksîtn etmesi ve kalan bir kısmını A'râbî'ye ihsan etmiş olmasıdır.
"el-Eymen fe'1-eymen" ta'biri nasb zabtına goremahzûf "ver" fiilinin mef-ûlü ref' zabtına göre mübtedâ olup, bir haber takdir edilir, o da "Sağ ikrama daha lâyıktır" demek olur.
Bu hadîsten alınan bir hüküm de sütün su ile karıştırılmasının harâmhğı satılan süte âİd olup, kişinin kendi İçeceği, ailesine İçireceği sütün içine su koymakta sakınca olmamasıdır. Hattâ bu sülün ağırlığını hafifletmek, çocuklar ve yaşlılar için daha yararlı hâle getirmek yönünden, sıhhate'daha elverişli olabilir.
[9] Başlığa uygunluğu, fazla suyun men' edilmesi, fazla su bulunmadığı zaman su sahibinin asıl suya daha haklı olduğuna delâlet etmesi yönündendir
[10] Bunun da başlığa delâleti, yukarıki hadîsin delâleti gibidir.
Bu konuyu daha iyi anlatan bâzı hadîsler:
Üç şey asla men' edilmez: Su, ot, ateş"(\\m
Mâce).
"jİJı £ iiJ Vj eUİı J^î ç£î. H= İhtiyâçtan fazla su men' edilmez; kuyudan
faydalanmakta kimse men' edilmez" (İbn Mâce, Âişe'den).
"oÇiıı fj: Üjai iîii İ^i *ü Jlai ^ 'J.= Her kim ihtiyâçtan fazla bir suyu (muh-tâc olanlardan) men' ederse, Allah da kıyamet gününde fadlını ve yardımını ondan men' eder" (Ebû Ya'lâ; Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan).
" Üjü j^-j I* iîii i^; *î-*r jlîî '.i ı!U jjıi £p ^*= Her kim ihtiyâcından fazla suyunu, fazla otunu (halkın kullanmasından) men' ederse, Azız ve Celîl olan Allah da ondan fazi ve keremini men' eder" (Ahmed ibn Hanbel; Amr İbn Şu-
ayb'dan).
Bu hadîslerle Rasûlullah'ın zirâat sâhibleriyle hayvancılık yapan sürü sâ-hiblerinin birbirlerine yardım etmelerine büyük bir ehemmiyet verdiği görülür.
Su fıtraten ot gibi Allah'ın mübâh kıldığı en büyük bir ni'met olduğu hâlde, zatî ihtiyâcının fazlasının ihtiyâç sahihlerinden esirgenmesi en hasîs bir cimrilik olup, bilhassa köy hayâtında müslümânlar arasında istenen İyilik, yardımlaşma ve içtimaî nizâmı bozar. İşte bunun içindir ki fazlayı men' etmek yasaklanmıştır. Hadîslerde ki nehyin tahrîmî veya tenzîhî olduğunda âlimler arasında görüş ayrılıkları vardır; uzun tafsiller İçin fıkıh kitâblarına bakılmalıdır.
[11] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, kişinin kendi mülkünde kazdırdığı kuyu yüzünden meydana gelen zarar ve cinayetten mes'ûl olmaması ve ödeme İle mükellef tutulmamasıdır. İşte Buhârî hadîsi burada, bu ma'nâyı isbât için getirmiştir.
Hadîs, Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.
[12] Bu bâb ve altındaki hadîs de önceki bâbda yazılan hükmü kuvvetlendirmek İçin getirilmiştir.
[13] Buhârî bu hadîsi Sahih 'inin İşhâs, Şahâdât, Nezirler, Tefsir ve Hükümler Ki-tâbları'nda da getirmiştir. Bunu Altı Kitâb Sâhibleri de bâzı küçük farklılıklarla getirmişlerdir. Bunu îbn Mes'ûd'dan başka daha dokuz-on sahâbî de rivayet etmiştir.
Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Rasûlullah'ın bu kuyu da'vâsında evvelâ Eş'as ibn Kays'tan -ki da'vâcıdır- beyyine istemiş; da'vâcının beyyine getirmekten aczi hâlinde de müddeâ aleyhin, yânî da'vâlının yemîni ile hükmetmiş olmasıdır.
Hadîsten, beyyinenin da'vâcıya, yeminin de da'vâlıya düşeceği esâsı alınmıştır.
[14] Hadîsin burada getirilme sebebi, Allah'ın kendilerine bakmayacağı... üç kimseden birincisinin "Yol üstünde ihtiyâcından fazla suyu olup da bunu yolculardan men' eden kimse" olmasıdır. Rasûlullah bu su cimriliğini diğerleri derecesinde bir cürüm saymıştır. Çünkü havuzlanmamış suda bütün insanların ve hayvanların içme ve sulama hakkı vardır.
[15] Hadîsin başlığa delîlliği "Suyu salıver de bize uğrasın! dedi, fakat Zubeyr kabul etmedi, suyu salmadı, hattâ suyu kapattı" sözlerinden alınır.
Vadilerde akan mübâh sulardan halkın su nevbeti hakkı nehrin akışı ta'kîb edilerek evvelâ yukarıki istifâde eder. Nevbet sahibi suyu kendi tarlasına, bostanına çevirerek sarfedilecek mikdâr su aldıktan sonra, alt taraftaki komşusuna bırakır. O da bu suretle su alma hakkım kullanır.
Bu da'vâda Peygamber, Zubeyr ile Ensârî arasında evvelâ sulh yoluyla hükmetmek istemişti. Sulama ile yetinip suyun habsedilmemesini emr etmişti.Ensâ-rî'nİn i'tirâzı üzerine iki tarafın haklarım tam

kullanmasını emretmiştir. Âyetin inme sebebinin bu hâdise olduğunun bildirilmesi de çok kıymetli bir bilgidir. Peygamber'in hiçbir hükmüne i'tirâz edİlemiyeceği bununla isbât edilmiş oluyor.
[16] Bu ziyâde yalnız Ebû Zerr'in Hamavî'den; onun da Firabrî'den rivayet ettiği nüshada vardır, başka nüshalarda yoktur. İbn Hacer ile Aynî de şerhlerinde bu nüshayı esas almışlardır. Firabrî'nin, sözünü naklettiği Muhammed ibnu'l-Abbâs, Buhârî'nin akranıdır; hicrî 266 yılında vefat etmiştir.
Buhârî bu sözüyle, senedle Urve'yi zikretmekte Leys'in teferrüdünü (yânî yalnız kaldığını) açıklamış oluyor. Urve, Abdullah ibn Zubeyr'in kardeşidir. Hadîs bu kardeş tarafından da rivayet edilmiş oluyor.
[17] Hadîsin başlığa delîlliği "Yâ Zubeyr sula, sonra salıver" sözünden alınır. Bundan Zubeyr'in yukan tarafta olduğu bilinir. Çünkü suyu salıvermek ancak yukarıdan aşağıya doğru olur. Hadîs biraz önce daha uzun bir metin ile geçmişti.
[18] Hadîsin başlığa delîl olan yeri bu son kısmıdır. Sahâbîler hurma köklerindeki yumruların uzunluk ve kısalıkça değiştiğini görünce, kıssada vâki' olan yüksekliği ölçtüler ve onu ayak topukları yüksekliğine ulaşır buldular. Ve bunu sıra ile evvel olanın su kullanma hakkı için bir mî'yâr yaptılar. Bu, husûsî olmayan su ile arazî sulamakta cumhurun üzerinde müttefik olduğu görüştür.
Müstemlî nüshasında burada "el-Cedru kökten İbarettir" ibaresi vardır. Bu, hadîste zikredilen "el-Cedr" lâfzının Buhârî tarafından yapılan bir tefsîri-dir (İbn Hacer...)
[19] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîste hayâttan kinaye olarak gelen "Heryaş ciğerde sevâb vardır" fikrası, susuzluktan henüz ölmemiş, fakat ölmeye yüz tutmuş, kendisinde hayât eseri olarak biraz nemlilik bulunan her hayvan ve hattâ her bitkiyi sulamakta sevâb vardır, demektir. Bundan su hayrının Allah'a yakınlık sebebi olduğu anlaşılır. Bâzı tabiî âlimleri: "Günâhı çok olanlar susuzları sulasın" demişlerdir. Susuz bir köpeği sulamak mağfirete vesile olunca, bir insanın susuzluğunu ve su ihtiyâcını gidermenin rahmet ve mağfirete vesile olacağı muhakkaktır.
[20] Bu mutâbaa Buhârî nüshalarında düşmüştür.
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu, bu kadının o kediyi açlıktan ve susuzluktan ölünceye kadar habsetmesinden dolayı bu azabı hakk etmiş olmasıdır. Eğer kediyi yedirmiş içirmiş olaydı azâb olunmayacaktı. Buradan da sulamanın fazileti bilinir.
[22] Bunun da başlığa delîl olarak uygunluğu, bundan önce geçen hadîsin uygunluğu gibidir.
[23] Bu hadîste Rasûlullah'm sağındaki gençten, solundaki yaşlılara vermek için onun rızâsını ve iznini istemesi, sağında bulunan gencin evvelâ alma hakkı yânî mülkiyet hakkı bulunduğuna delâlet eder. Rasûlullah'm sâdece sağında oturmak bardaktaki suya hakk kazandırırsa, suya sâhib olan kimsenin kendi suyuna münhasıran mâlik olması evleviyetle sabit olur. İşte Buhârî bu hadîsi buna delîl yapmak için burada tekrar getirmiştir. Buna göre suyu havuz, kırba, testi, fıçı, küp, bardak gibi birşeyde toplayan kimse, bu suda herkesten ziyâde tasarruf hakkına sâhibtir. O satar, hibe eder, sadaka yapar. Zaruret hâli müstesna, başkalarının bu suda tasarruf haklan yoktur.
[24] Hadîsin başlığa delîlliği, Peygamber'in "Benim havuzum..." sözüyle havuzu kendi nefsine izafe etmesidir. Bu da havuzdaki mülkiyeti ve ondaki suda herkesten ziyâde tasarrufa hakkı olduğunu ifâde eder
[25] Hadîsin başlığa delîlliğİ, Hâcer'in Cürhüm kabilesine "Suda sizin hiçbir hakkınız olmamak şartıy/e" sözünden alınır. Çünkü Hâcer Zemzem suyuna başkalarından daha ziyâde haklı idi.
Hâcer Zemzem suyunun yegâne mâliki bulunduğundan Cürhüm kabilesi Ye-men'den Mekke'ye gelip orada mekân tutmak için kendisinden izin istediklerinde, su üzerinde mülkiyet hakkının kendisine âid olduğunu kabul etmeleri şartıyle onlara müsâade etmiş, onlar da bu şartı kabul etmişlerdir.
İşte Buhârî hadîsi burada, yukarıda geçenler gibi, biriktirilen suyun mülkiyetinin sahibine âid olduğunu isbât için sevketmiş olmaktadır
[26] Başlığa uygunluğu "Sufazlasını men'eden kimsedir..."sözünden alınır. Çünkü cezayı hakk etmesi, fazla suyu men' etmesindendir. Bu da onun havuzunda veya kırbasmdaki asıl suya, başkalarından daha haklı olduğuna delâlet etmiştir.
Bu Ebû Hureyre hadîsinin aslı, bu kitabın 6. babında geçmişti. Fakat her ^ iki metin lâfızca birbirinden farklıdır. Bu farklar metinlerin birlikte okunup incelenmesinden anlaştır. Buradaki metinde suyun fazlasını ihtiyâç sahihlerinden men' eden cimri kimseye kıyamet gününde de kendi suçu cinsinden olmak üze re ilâhî fadldan men' edildiği bildirilmiştir. Bir de bu metinde su sahibinin suyu kendi zâtı çalışmasıyle i'mâl etmediği; bunun ilâhî bir atıyye olduğu hatırlatılmış ve suda cimriliğe hakkı olmadığı bildirilmiştir. Binâenaleyh vasıtasız ilâhî bir ni'met olan suyu, susuzlardan men' etmeye kimsenin hakkı yoktur. Vaziyetin gereğine göre her suda her insanın ya şirb hakkı, yâhud da içme hakkı (hakkı şefe'si) vardır.
[27] Hadîs başlığın aynıdır. Bundan daha kuvvetli bir mutâbakaat yoktur.
Hımâ: Lügatçe'halktan korunan ve halkın girmesine ve hayvanların otlamasına izin verilmeyen otlu yerdir. Buna göre Hımâ, fiâl vezninde isim olup, mef'ûl ma'nâsınadır. Fıkıhta Hımâ, boş arazîden devletin beylik hayvanlar için koruduğu ve halkın burada hayvanlarını otlatmasını yasak ettiği bir arazî parçasıdır.
Câhiliyet devrinde Arab şerîfleri istedikleri yerleri koru yapar, insanların oralardan faydalanmalarını yasak ederlerdi. Peygamber bu âdeti kaldırdı. "Koruma hakkı yalnız Allah 'in ve Rasûlü'nündür" buyurdu ki bu, devlete âid bir haktır demektir.
[28] Buhârî'ye bu haber İbn Şihâb ez-Zuhrî'den ulaşmıştır. Naki', Medine'ye yirmi fersahlık uzakça bir yerdir. Bu korunun genişliği bir mil, uzunluğu sekiz mil imiş. Umer'in edindiği korular Mekke civarındadır. Bunu İbn Ebî Şeybe sahîh bir isnâdla rivayet etmiştir.
[29] Başlık, herkesin akarsulardan su içmek, hayvanını sulamak hakkına sâhib olduğunu beyân hakkındadır. Hadîsin bu başlığa uygunluğu "At bir nehre uğrayıp da ondan içerse, sahibi sulamak istememiş olsa bile, bu su da sahibi için haseneler olur..." kavlindedir.
Akarsuların suyu mubahtır. Hiç kimsenin husûsî mülkü değildir. Bu sulardan herkesin faydalanma hakkı vardır. Nehirlerin, akarsuların mâliki Allah'tır. Allah bu sulan İnsanlar, hayvanlar, bitkiler için yaratmıştır.
Hadîsin sevk ve hüccet getirme noktası, cihâd için beslenen atın nehre uğrayıp da su içmesidir. Eğer nehrin suyu bir kişiye hass olsaydı, onun izin ve müsâadesini almağa ihtiyâç görülürdü. Şâri'in mutlak olarak tebliği, akarsuların kimsenin mülkü olmadığını bildirir.
[30] Bu hadîs ilim Kitâbi'nda da geçmişti. İki metin arasında öne geçirme, geriye bırakma farkları vardır.
Hadîsin buraya uygunluğu "Su tulumu ve tabanları berâberindedir. Kendisi su başına gelir, ağaçları yer" fikrasıdır. Yânî deveye hiçkimse mâni' olamaz. Çünkü Allah nehirleri insanlar, hayvanlar için yarattı. Nehirlerin Allah'tan başka mâliki yoktur. İşte hadîs bunu isbât için getirildi.
[31] Bu iki hadîsin burada getirilmesi, şahıs mülkü olmayan arazîlerde yetişen odunun da, su gibi mübâh olduğunu; herkesin bunlardan faydalanma hakkı bulunduğunu isbât içindir. Bu iki hadîs de insanların ortak malı olan, kimsenin husûsî mülkiyetinde olmayan böyle arazîlerden odun biriktirip toplamanın ve bununla
geçim sağlamanın mübâhhğına açıkça delâlet etmektedirler.
[32] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Alî'nin: "Ben bu develerin üzerine izhır otu yükleyip satmak istiyordum" demiş bulunmasıdır. Bu söz başlıkta zikredilen odun ve ot toplamanın mübâh olduğuna; bunları toplayanın bunların mâliki olup satmak, hibe ve hediye etmek gibi tasarrufa hakkı bulunduğuna açıkça delâlet eder.
Bu hadîsin senedi, hadîsçiler arasında "Silsiletu'z-Zeheb = Altm Zincir" diye meşhur olan kıymetli seneddir.
Şarkıcı kadının irticalen söylediği kasidenin devamı şudur:
Ve hunne muakkalâtun hi'1-finâi (Evin önündeki sahada ayaklan sımsıkı
Da'issikkîne fi'1-lebbâti minhâ bağlanmıştır. Haydi Hamza, bunların bo-
Ve danic hünne Hamzatu biddİmâİ Sazlarına bıçağı daya, boyunlarını kana
Ve accil nün etâyîbibâ li-şerbin boy,aJ -Ve ^nlann en nefis parçalarından
. J / . şarab içenler için çömlek eti yahud kebab
Kadıden mm tahhm ev şıvaı yapmaya çabuk davran!)
t (Aynî, VI, 34; Kastallânî, IV, 201).
[33] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu, "Bahreyn'den bir kısım arazîyi kesip vermek istedi" kavlinden bilinir.
el-îktd': Devlet başkanının harâc arazîsinden bir kısmını bâzı kimselere ayırıp jvermesidir. Bu veriş ya temlik suretiyle, yâhud da belli bir zaman için o arazînin gelirinden istifâde etmesi suretiyle olur... Kendilerine arazî verilenler devlete, millete büyük hizmetler yapmış yüksek devlet me'mûrlan, valiler, kumandanlar, mücâhidler... gibi kimselerdir.
[34] Bu hadîste de devlet başkanınca verilen arazînin, verilenin elinde nizâlaşmayı def edecek bir vesikanın bulunması için arazî verilen kimse adına bir yazı yazılması hususu açıkça belirtilmektedir
[35] Peygamber bu hadîsinde hayvan sahihlerinin sürülerini su başlarına getirdiklerinde sütlerinden birer mikdârını sağıp oralardaki fakirlere ve yolculara ikram etmelerini, bunun hayvanlardaki farz olan zekât hakkı dışında, bir sadaka ve ikram hakkı olduğunu bildirmiştir. Su başlarında süt ikram etmek Arablar'm âdeti idi. Onun için fakirler ve yolcular bu ikrama kavuşmak maksadiyle oralarda toplanırlardı.
Bu hadîs Zekât Kitâbi'nda daha uzun bir metinle geçmişti
[36] Bu hadîs Buhârî'nin Buyu' Kitâbi'nda Ibn Umer'den senediyle getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Hadîsin oradaki devamı şudur: "Mahsûlün satışta dâhil olduğu müşteri tarafından şart kılınması hâli müstesnadır".
[37] Bu, Buhârî'nin yukarıki delillerden ictîhâdla ulaştığı hükmüdür.
Ariyye, beş veskten az olmak şartıyle bir veya iki ağaç yaş hurmayı ağacı üzerinde kuru hurma İle değiştirmektir. Bunu İbn Esîr en-Nihâye'de şöyle tasvîr ediyor: Birisinin yaş hurma mevsiminde ne hurmalığı, ne de yaş hurma alacak parası bulunmadığından, çocuklarına hurma alamıyor. Yalnız bunun evinde ihtiyâcından fazla kuru hurması bulunuyor. Bir bustân sahibine varıyor: Şu hurmalıktaki ağaçlardan bir iki tanesini, üzerindeki hurmasıyle beraber bana kiralarsan, sana şu kadar kuru hurma veririm, diyor. Uyuştuklarında o belli ağaçları teslîm alır. Ve ağaçlar üzerinde hurma bitinceye kadar ariyye sahibi, bustânda yürüme, geçme hakkını da elde eder. Bustân sahibi buna mâni' olamaz. Çünkü bu müşteri ağaçtan faydalanma hakkı ile beraber oradan geçme hakkını da kazanmıştır. İşte Buhârî bubâbi bir mal üzerinde hem mülkiyet, hem de faydalanma hakkının birleştiğini; bu durumda ayrı ayrı haklar doğduğunu bildirmek için açmıştır
[38] Hadîsin başlığa delîlliği ilk kısmıdır.
İncir ağaçlarına erkek incir, yânîbaba incir astığımız gibi, hurma ağaçlarına da mahsûl doğduktan ve büyümeye başladıktan sonra telkih için erkek hurma asılır. Meyvenin telkîhi zamâm, meyvenin müşteriye veyâhud satıcıya âid olduğunu ta'yîn için en iyi ayırıcı bir sınır oluyor.
[39] Buhârî bununla hadîsin diğer bir senedini bildirmiş oluyor
[40] Bu hadîs, ağaç üzerindeki azıklık hurmanın kuru hurma ile takdir edilerek alınıp satılmasına ruhsat verildiğini açıkça belirtmektedir
[41] Bu hadîs de yine ağaç üzerindeki azıklık yaş hurmanın yaş, kuru hurma ile altın, gümüş İle alınıp satılmasının cevazım belirtmiştir.
[42] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ariyye satışı hususunda ruhsat verdi" sözünden alınır. Bunun delâletini geçen hadîslerde açıklamıştık

[43] Bunun da başlığa uygunluğu "Bu nehiyden ariyye sâhiblerini müstesna kıldı" sözünden alınır.
Bu bâbda getirilen hadîslerin hepsi Buyu' Kitâbı'nda geçmiş ve hadîslerdeki terimlerin açıklamaları orada verilmiş idi.
Buharı bu hadîslerdeki ağaçtan faydalanma hakkının bustânda yürüme hakkını doğuracağını isbât etmek istemiş oluyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1.4 MUVATTA

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.21 Muvatta

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

41- KİTÂBU'L-MUZÂRA'A
1- Ekin Ekmenin Ve Ağaç Dikmenin Bunların -İv Hfrbirindfa Yenildiği Zamanki Fazileti Bâbı
2- Zirâat Aletiyle Meşgul Olmanın Akıbetlerinden Yâhud Zirâatte Emrolunan Sınırın Geçilmesi Nevinden Sakınılacak Şeyler Râbı
3- Zirâat İçin Köpek Edinilmesi Babı
4- Çiftçilik İçin Okuz Kullanılmasının Hikmeti) Babı
5- Bâb: Mal Sahibi Başka Bir Kimseye: "Şu hurmalığın veya bağın sulamak ve timor etmek gibi işlerini üzerine al da, mahsûlünde benimle ortak ol" Dediği Zaman (Bu Ortaklık Akdi Caiz Olur)
6- Ağaç Ve Hurma Ağacı Kesme(Ntn Hükmü) Babı
7- Bâb: (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)
8- Mahsûlün Yarısı Yâhud Üçte Biri; Dörtte Bîri Gibi Belli Bir Mîkdârı Üzerine Ekincilik Akdi (Yapmanın Hükmü) Babı
9- Bâb: Arazî Sahibi Ekincilik Akdinde Belli Seneler Şart Kılmadığı Zaman?
10- Bab (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)
11- Yahüdiler'le Ekincilik Akdi Yapmak Babı
12- Ekincilik Akdinde Mekruh Olan Şartlar Babı
13- Bâb: Bir Kimse. Bu Zirâatta O Topluluk Lehine Bir İyilik Ve Salâh Bulunduğu Hâlde, İzinleri Olmaksızın Bir Topluluğun Malında Zirâat Yaptığı Zaman (Bu Zirâat Kime Âid Olacaktır)?
14- Peygamberdin Sahâbîlerinin Vakıfları, Harâc Arazîsi, Sahâbîlerin Zimmet Ehli İle Ekincilik Akdi Ve Çalışma Akdi Yapmaları (Meselelerinin Hükümlerini Beyân) Babı
15- Ölü Bir Arazîyi Diriltip İ'mâr Eden Kimse Babı
16- Bab (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)
17- Bâb: Arazî Sahibi. Ekinciye: Ben Seni, Allah'ın Şeni Burada Durdurduğu Müddetçe Durdururum Dediği Ve Belli Bir Müddet Zikretmediği Zaman, Mal Sahibi Ve Ekinci, Rızâlaştıkları Şart Üzerinde Olurlar.
18- Peygamber(S)'İn Sahâbîlerinden Bâzılarının Diğer Bâzılarına Zirâat Ve Meyve Hususunda Ücretsiz Ve Karşılıksız Olarak Ortak Olmaları Ve Yardımlaşmaları Babı
19- Arazîyi Altın Ve Gümüş Para Karşılığında Kiraya Verme(Nin Cevazı) Babı
20- Bâb (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)
21- Bitki Ve Ağaç Dikip Yetiştirmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Rahman ve Rahim olan A ilah 'in ismiyle

41- KİTÂBU'L-MUZÂRA'A

(Ekincilik Akdi Yapma Kitabı) [1]

1- Ekin Ekmenin Ve Ağaç Dikmenin Bunların -İv Hfrbirindfa Yenildiği Zamanki Fazileti Bâbı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Şimdi bana ekmekte olduğunuz tohumu haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitirenler Biz miyiz? Eğer dileseydik muhakkak ki onu bir ot kırıntısı yapardık da siz de şaşakalırdınız" (ei-vskıa: 63-65) [2].

1- Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Avâ-ne tahdîs etti. H ve yine bize Abdurrahmân ibnu'l-Mübârek tahdîs edip şöyle dedi. Bize Ebû Avâne, Enes'ten tahdîs etti. Enes (R) dedi ki: Rasûlullah (S): şöyle buyurdu: -'Hiçbir müslümân yoktur ki, bir ağaç diker yâhud ekin eker de bunların herbirinden bir kuş yâhud bir insan yâhud bir hayvan yesin de, kendisi bundan faydalanmasın! Muhakkak buna mukaabil o müslümân için bir sadaka sevabı olmuştur".
Ve yine bize Müslim (ibnu İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Basrî) söyleyip şöyle dedi: Bize Ebân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Kâtâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes, Peygamber(S)'den tahdîs etti [3].

2- Zirâat Aletiyle Meşgul Olmanın Akıbetlerinden Yâhud Zirâatte Emrolunan Sınırın Geçilmesi Nevinden Sakınılacak Şeyler Râbı

2-.....Ebu Umâme el-Bâhilî (R) bir kerresinde bir demir saban ve zirâat âletinden birşey gördü de hemen şöyle dedi: Ben Rasû lullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Bu âlet bir ailenin (sınırdaki evine girerse, o eve muhakkak bir zelîllik (horluk, hakîrlik) girdirilir"[4]
Ebû Abdillah el-Buhârî: Ebû Umâme'nin ismi Sudey ibnu Ac-lân'dır, dedi [5].

3- Zirâat İçin Köpek Edinilmesi Babı

3-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Her kim (yanında) köpek tutarsa, şu muhakkak ki, her gün o kimsenin amelinden bir kırat eksilir. Zirâat köpeği yâhud koyun köpeği edinmek bundan müstesnadır",
İbnu Şîrîn ile Ebû Salih, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'-den olmak üzere "Koyun köpeği yâhud zirâat köpeği yâhud av köpeği müstesnadır" buyurdu, demişlerdir.
Râvî Ebû Hazım da yine Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'-den olmak üzere "Av köpeği yâhud davar köpeği müstesnadır" buyurdu, demiştir [6].

4-..... (Küçük sahâbîlerden olan) Sâhib ibn Yezîd tahdîs etti ki, kendisi Ezdu Şenûe kabilesinden ve Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bir adam olan Sufyân ibn Ebî Zuheyr'den işitmiştir. Sufyân şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Her kim ne ekin, ne de sağım hayvanı korumayan bir köpek edinirse, onun iyi amelinden her gün bir kîrât eksilir".
(Sâib ibn Yezîd dedi ki:) Ben (hadîsi tesbît için Sufyân ibn Ebî Zuheyr'e): Hakîkaten sen bu hadîsi Rasûlullah'tan işittin mi? dedim. O da cevâb olarak ve Ka'be'yi işaret ederek: Şu Mescid'in Rabb'ine yemîn ederim ki, evet O'ndan işittim, dedi [7].

4- Çiftçilik İçin Okuz Kullanılmasının Hikmeti) Babı

5-.....Ebü Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle dedi:
" Bir kimse bir öküz üzerine binmişti. Bu sırada hayvan o kimseye yüzünü çevirip baktı da:
— Ben bunun için yaratılmadım; ben tarla sürmek için yaratıldım, dedi."
Peygamber: "Ben hayvanın böyle söylediğine inandım; Ebû Bekr ile Umer de inandı.
Bir kerre de bir kurt bir koyunu yakaladı. Çoban onun arkasından gitti (ve koyunu bıraktırdı). Bunun üzerine kurt, çobana hitaben:
— Yırtıcı hayvan gününde koyunu benden kim kurtarır? O gün koyunun benden başka çobanı bulunmayacaktır! dedi".
Peygamber (S): "Ben kurdun böyle söylediğine inandım; Ebû Bekr ile Umer de inandı" buyurdu.
Râvî Ebû Seleme: Peygamber'in bu kıssayı anlattığı gün Ebû Bekr ile Umer o cemâat içinde yoklardı, dedi [8]

5- Bâb: Mal Sahibi Başka Bir Kimseye: "Şu hurmalığın veya bağın sulamak ve timor etmek gibi işlerini üzerine al da, mahsûlünde benimle ortak ol" Dediği Zaman (Bu Ortaklık Akdi Caiz Olur) [9]

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: (Peygamber -S- Medine'ye geldiği zaman) Ensâr, peygamber'e:
— Hurmalıklarımızı bizimle Muhacir kardeşlerimiz arasında tak-sîm et, dediler.
Peygamber:
— "Hayır (öyle olmaz)" buyurdu.
Bunun üzerine Ensâr (Peygamber'in emriyle Muhâcirler'e):
— Terbiye etme ve sulama işlerini siz üzerinize alın da, sizi mahsûlde ortak yapalım, dediler.
Bu suretle Ensâr ve Muhacirler:
— (Peygamber'in emrini) işittik ve itaat ettik, dediler [10].

6- Ağaç Ve Hurma Ağacı Kesme(Ntn Hükmü) Babı

Ve Enes: Peygamber (S) hurma ağaçlarının kesilmesini emretti de ağaçlar kesildi, demiştir [11];

7-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) Benu'n- Nadîr Yahûdî kabilesinin Buveyre şehrinin hurmalıklarını yaktı ve kestirdi. İşte bu Buveyre için şâir Hassan ibn Sabit şu
beyti söyler:
Ve hâne alâ serâti Benî Lueyyin Harîkun bi'l-Buveyraü mustatîru

7- Bâb: (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)

8-.....Râfi' ibnu Hadîc (R) şöyle dedi: Biz Medîne ahâlîsinin ekin ekme yeri (yânî tarla) yönünden en çoğu idik. Biz arazîden bir kısmı mal sahibine âiddir diye isimlendirilmiş olarak diğer tarafını kiraya verir idik. Râfi' dedi ki: Bazen bu kısım musîbete uğrar (helak olur), kiraya verilen arazî selâmete çıkar; bâzı defa da aksine, kiraya verilen asıl arazî musîbete uğrar da, mal sahibine ayrılan kısım âfetten selâmete çıkardı. İşte bunun için bu şekilde kiraya vermekten nehyolunduk. Altın ve gümüşe gelince, o zamanda (bunlarla kira âdeti) yoktu [12].

8- Mahsûlün Yarısı Yâhud Üçte Biri; Dörtte Bîri Gibi Belli Bir Mîkdârı Üzerine Ekincilik Akdi (Yapmanın Hükmü) Babı [13]

Ve Kays ibn Müslim, Ebû Ca'fer Muhammed ibn Alî ibn Huseyn el-Bâkır'dan söyledi ki, o: Medine'de hiçbir hicret evi sahibi müstesna olmamak üzere, bütün Muhacirler mahsûlün üçte biri, dörtte biri tarla sahibine âid olarak zirâat ederler, demiştir [14]
Alî, Sa'd ibn Mâlik, Abdullah ibn Mes'ûd, Umer ibn Abdilazîz, Kaasım, Urve, Ebû Bekr ailesi, Umer ailesi, Alî ailesi ve İbı Şîrîn hep müzâraa yânî ekincilik akdi yaptılar [15].
Abdurrahmân ibn Esved de: Ben amcam Abdurrahmân ibn Yezîd ile tarlalarımızda ekme ortaklığı yapardım, demiştir [16].
Umer ibn Hattâb da devlet başkanlığı zamanında ziraatçı insanlarla, eğer tarla ile beraber tohumu da kendi yanından verirse mahsûlün yansı; eğer tohumu ziraatçılar getirirse üçte biri gibi bir mikdârı kendisine âid olmak üzere, ekincilik akdi yapmıştır [17]. el-Hasen de: Tarlanın iki ekinciden birine âid olmasında ve masrafın iki ortak tarafından ortaklaşa te'mîn edilmesinde hiçbir sakınca yoktur, demiştir, ez Zuhrî de bu görüşü görmüştür [18]. Yine el-Hasen el-Basrî: Pamuk ve zeytin gibi mahsûlleri toplamak ve yarı yarıya taksim etmek üzere ortaklıkta dînî bir sakınca yoktur, demiştir [19]. İbrâhîm Nahaî, İbn

Şîrîn, Atâ ibn Ebî Rebâh, Hakem ıı ibn Uteybe, Zuhrî ve Katâde: Dokuyacağı bezin üçte bir ve dörtte bir gibi bir mikdâr çulhaya âid olmak üzere iplik verilerek ortaklık akdi yapmayı caiz görmüşlerdir [20].
Ma'mer ibn Râşid: Yük hayvanını ta'yîn edilen bir müddete kadar, kazancı üçte bir yâhud dörfae bir hesabiyle taksîm edilmek üzere kiraya vermekte sakınca yoktur, demiştir [21].

9-.....Abdullah ibn Umer (R), Nâfi'e, Peygamber'den haber verip şöyle demiştir: Peygamber (S), Hayber arazîsinden çıkacak meyveden, ekinden her mahsûlün yarısı Hayber ahâlîsine âid olmak üzere muamele yaptı. Ve Rasûlullah bu mahsûlden kadınlarına yüz vesk verirdi ki, bunun seksen veski hurma, yirmi veski de arpa idi [22].
Sonra Umer, Hayber arazîsini kıt'alara ayırdı ve Peygamber'in kadınlarım ya bu arazîden ve suyundan birer parça almaları yâhud Peygamber zamanında olduğu gibi mahsûlünden vesk almalarını yürüteceği hususunda muhayyer kıldı. Onlardan bâzıları arazîyi, bâzıları da veski tercih ettiler. Âişe ise arazî almayı tercîh etmişti [23]

9- Bâb: Arazî Sahibi Ekincilik Akdinde Belli Seneler Şart Kılmadığı Zaman? [24]

10-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Hayber arazîsinden çıkacak meyveden, ekinden her mahsûlün yarısı Hayber ahâlîsine âid olmak üzere ekincilik muamelesi yaptı [25].

10- Bab (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)

11-.....Amr ibn Dînâr dedi ki: BenTâvûs'a: Keski muhâbara akdini terketsen! Çünkü bâzı sahâbıler, Peygamber (S) muhâbara yoluyla zirâatten nehyetti diyorlar, dedim. Tâvûs: Ey Amr, ben onlara veriyorum ve onları zengin kılıyorum (yâhûd onlara yardım ediyorum). Ve bana Peygamber bundan nehyetti diyenlerden daha bilgili olan kimse, yânî İbn Abbâs haber verdi ki, Peygamber (S) bundan (yânî arazîyi ücret mukaabili kiraya vermekten) nehyetmemiştir; fakat: "Sizden birinizin tarlasını zirâat için dîn kardeşine (meçcânen) vermesi, kendisi için o arazî mukaabilinde belli bir ücret almasından daha hayırlıdır" buyurmuştur, dedi [26].

11- Yahüdiler'le Ekincilik Akdi Yapmak Babı [27]

12-.....tbn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Hayber arazîsini Yahûdîler'e, o arazîde çalışmaları ve onunla zirâat yapmaları ve arazîden çıkacak mahsûlün yarısı kendilerinin olmak üzere verdi [28].

12- Ekincilik Akdinde Mekruh Olan Şartlar Babı

13-.....Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz Medine ahâlîsi içinde en çok tarlası olanlar idik. Herbirimiz arazîsini "Şu parça bana, şu parça da sana âid olsun" diyerek kiraya verir idi. Bazen burası mahsûl verirdi de şu taraf mahsûl bitirmezdi (ve hakkı zayi' olurdu). Bunun için Peygamber (S) tarla sahihlerini bu nevi' ekincilik akdinden nehyetti [29].

13- Bâb: Bir Kimse. Bu Zirâatta O Topluluk Lehine Bir İyilik Ve Salâh Bulunduğu Hâlde, İzinleri Olmaksızın Bir Topluluğun Malında Zirâat Yaptığı Zaman (Bu Zirâat Kime Âid Olacaktır)?

14-.....Abdullah ibn Umer(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu[30]. "Üç kişilik bir cemaat yürümekteler iken onları yağmur yakaladı. Hemen bir dağdaki bir mağaraya sığındılar. Akabinde girdikleri mağaranın ağzına dağdan büyük bir kaya düştü ve üzerlerine mağarayı kapattı. Bunlar birbirlerine;
— Allah için elverişli olarak işlemiş olduğunuz bir takım ameller düşünün de onlarla Allah'a duâ edin, belki Allah bu kayayı size açar, dediler.
Onlardan biri şöyle dedi:
— Yâ Allah! Şu muhakkak ki benim ihtiyar yaşlı babamla anam vardı. Bir de küçük kız çocuklarım vardı. Ben onlar üzerine çobanlık yapardım. Yanlarına gittiğim zaman süt sağardım da babam ile anamdan başlar, çocuklarımdan önce onlara süt içirirdim. Bir gün geç kaldım da akşama girinceye kadar gelemedim. Geldiğimde onları uyumuşlar buldum. Yapageldiğim gibi süt sağdım. Onları uyandırmayı ve onlardan önce çocuklara süt içirmeyi istemediğim için, baş uçlarında dikildim. Çocuklar ayağımın yanında ağlıyorlardı. Nihayet fecr doğdu. Eğer benim bu işi senin rızânı aramak için yaptığımı biliyorsan, bize bu sıkıntılı hâlden bir açıklık aç da oradan gökyüzünü görelim! diye duâ etti.
Bunun üzerine Allah biraz açtı da onlar gökyüzünü gördüler. Bunlardan bir diğeri:
— Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim bir amucam kızı vardı. Ben o kızı erkeklerin kadınları sevmekte olduklarından daha şiddetli bir surette severdim. Ben ondan murâd almak istedim. O, ben kendisine yüz dînâr getirmedikçe kabul etmeyip dayattı. Ben bu parayı aradım, nihayet yüz dînârı topladım. Kızın iki ayağı arasına ulaştığım zaman kız bana: Ey Allah 'm kulu! Allah'tan kork, yaratıcı kudretin bekâret mührünü açma; ona ancak hakkı ile yâni nikâh ile aç, dedi. Bunun üzerine ben de kızın üstünden kalktım. Eğer benim bu işi senin hoşnûdluğunu aramak için yaptığımı bilmekte isen, bize bir açıklık ihsan et! diye duâ etti.
Bunun üzerine kaya biraz daha açıldı.
Üçüncü de şöyle dedi:

— Yâ Allah! Ben onaltı rıtl ölçeği ücret mukaabilinde ücretli bir işçi tutmuştum. İşini bitirince, hakkımı bana ver dedi. Ben de hakkını kendisine sundum. Fakat o ücreti almadan gitti. O günden sonra ben onun ücreti ile zirâat etmekte devam ettim. Nihayet o ücretten çobanı ile beraber bir sürü sığır topladım. Sonra o işçi bana geldi de:
— Allah'tan kork (ücretimi ver), dedi. Ben de:
— Şu sığır sürüsüne ve çobanına gitve onları al, dedim. O bana:
— Allah'tan kork da benimle alay etme, dedi. Ben de:
— Ben seninle eğlenmiyorum; onları al, dedim ve aldı. Eğer benim bu işi senin rızânı kazanmak için yaptığımı bitmekte isen, kalan kısmı da aç, dedi.
Allah da mağarayı tamâmiyle açtı (onlar da yürüyüp gittiler) [31].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ve İsmâîl ibnu Ukbe, Nâfi'den yaptığı rivayette hadîsteki "Bağaytu (= Aradım)" kelimesi yerine "Sa-aytu(= Çalıştım)" lâfzını söylemiştir [32].

14- Peygamberdin Sahâbîlerinin Vakıfları, Harâc Arazîsi, Sahâbîlerin Zimmet Ehli İle Ekincilik Akdi Ve Çalışma Akdi Yapmaları (Meselelerinin Hükümlerini Beyân) Babı

Ve Peygamber (S), Umer'e: "Sen bunun kökünü alınıp satılmamak, lâkin onun mahsûlü in/âk olunmak üzere sadaka yap" buyurdu. Umer de onu bu suretle vakfetti [33].

15-.....Zeyd ibn Eslem'in babası Eşlem şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R): Eğer müslümânların sonu (yânî müstakbel hayâtı endîşesi) olmasaydı, Peygamber(S)'in Hayber'i taksim ettiği gibi, ben de fethettiğim herbir köyü muhakkak ganimet sahihleri arasında taksim ederdim, dedi [34] .

15- Ölü Bir Arazîyi Diriltip İ'mâr Eden Kimse Babı

Ve Alî ibn Ebî Tâlib, Kûfe'ye geldiğinde harâb ve metruk Küfe toprağının i'nıânnı, ölü arazîyi diriltme esâsını kabul ile sağlamıştır.
Umer de: "Her kim ölü bir arazîyi diriltip i'mâr ederse, onun mülkiyeti kendisine âiddir", demiştir [35].

16-.....Ve Umer ile Amr ibn Avf tan bu "Her kim ölü toprağı diriltirse ona mâlik olur" sözü Peygamber'den olmak üzere rivayet olunuyor [36].Ve Amr ibn Avf, kendi rivayetinde "Sahibinin izni olmaksızın toprağını fuzûlî olarak diriltmek isteyen zâlimin, o toprakta tasarruf hakkı yoktur" sözünü ziyâde etmiştir [37]. Ve yine bu konuda Câbir ibn Abdillah'tan, o da Peygamber (S)'den olmak üzere bunun benzeri bir metin rivayet olunuyor [38].

17-.....Bizeel-Leys, UbeydullahibnuEbîCa'fer'den; oda Muhammedibn Abdirrahmân'dan; odaUrve'den; odaÂişe(R)'dentah· dîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim, hiçbir kimseye âid olmayan bir arazîyi i'mâr ederse işte o kimse (bu yere) daha haklıdır" buyurmuştur [39].
Urve: Umer ibnu'l-Hattâb kendi halifeliğinde bu hükümle hükmetti, dedi [40].

16- Bab (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)

18-.....Mûsâ ibn Ukbe, Salim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) Veda Hac-cı'nda Akîk vâdîsinin ortasındaki Zu'l-Huleyfe'de gecelemek üzere konakladığı yerde iken (ru'yâsında) kendisine "Şübhesiz sen mübarek bir vâdîde bulunuyorsun" denilmiştir.
Seneddeki üçüncü râvî Mûsâ ibn Ukbe şöyle dedi: Hacc seferinde Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'in vaktiyle Zu'l-Huleyfe'de bineğinden inip, gecelemek üzere devesini çöktürdüğü yere bizi indirdi. Abdullah ibn Umer'in: Rasûlullah Veda Haccı'na giderken bu vâdîde devesinden inip gecelediği yerdir, diye arayarak buraya gelip indiğini Salim görmüştü. Burası vâdînin içindeki mescidin alt tarafında, vâdî ile yol arasında tam ortalama bir mevki' idi [41].

19-.....İbnu Abbâs, Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan: Peygamber (S) Vâdî'l-Akîk'te iken şöyle buyurmuştur: "Bu gece bana Rabb'im tarafından bir elçi geldi: Bu mübarek vâdîde namaz kıl ve bu umre hacc içindedir de, dedi"[42]

17- Bâb: Arazî Sahibi. Ekinciye: Ben Seni, Allah'ın Şeni Burada Durdurduğu Müddetçe Durdururum Dediği Ve Belli Bir Müddet Zikretmediği Zaman, Mal Sahibi Ve Ekinci, Rızâlaştıkları Şart Üzerinde Olurlar.

20-.....İbn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Umer ibnu'l-Hattâb, devlet başkanlığı zamanında Yahûdî ve Nasrânîler'i Hicaz toprağından çıkardı. Rasûlullah (S) da Hayber üzerine gâlib geldiği zaman bunları Hayber'Üen çıkarmak istemişti. Çünkü Hayber üzerine gâlib geldiği zaman arazî Allah'a, Rasûlü'ne ve müslümânlara âid olmuş da Rasûlullah Yahûdîler'i oradan çıkarmak istemişti. Bunun üzerine Yahudiler, Rasûlullah'tan hurmalıkların işlerini görmek ve mahsûlün yansı kendilerinin olmak üzere, kendilerini Hayber'de bırakmasını istediler. Bu istek akabinde Rasûlullah onlara.
— "Dediğiniz şartlara göre istediğimiz müddetçe sizleri burada bırakıyoruz" buyurdu.

Böylece onlar, Umer bunları Teymâ ve Erîha'ya sürünceye kadar Hayber'de kaldılar [43].

18- Peygamber(S)'İn Sahâbîlerinden Bâzılarının Diğer Bâzılarına Zirâat Ve Meyve Hususunda Ücretsiz Ve Karşılıksız Olarak Ortak Olmaları Ve Yardımlaşmaları Babı [44]

21-.....el-Evzâî, Râfi' ibn Hadîc'in himayesinde olan Ebu'n- Necâşî Atâ ibn Suhayb'dan haber verdi. O şöyle demiştir: Ben Râfi' ibn Hadîc'den işittim; o da amucasi Zuheyr ibn Râfi'den. Zuheyr:
— Rasûlullah (S) bizleri, bize kolay olan bir işten nehyetti, dedi. Ben:
— Rasûlullah'ın söylediği şey elbette bir hakikattir, dedim. Zuheyr:
— Rasûlullah beni çağırdı ve: "Tarlalarınızla ne yapıyorsunuz (yânî onları nasıl idare ediyorsunuz)?" dedi. Ben de: Bunları, sulak tarafı (bizim) olmak üzere ve hurmadan, arpadan vesk(denilen Ölçekler mukaabilinde îcâra (yânî kiraya) veririz, dedim. Rasûlullah: "Öyle yapmayınız. Onları ya kendiniz ekiniz, ya (ücretsiz olarak başkalarına verip) ektiriniz veyâhud da onları boş tutunuz!" buyurdu.
(Bu hadîsi amucasından işiten) Râfi':
— Ben senin kelâmını işitiyorum ve itaat ediyorum dedim, demistir (yânî: Ey Peygamberim, senin sözünü işittim ve sana tamâmiyle Ûâat ettim, demektir) [45].

22-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Sahâbîler (Peygamber asrında) arazîleri, mahsûlün üçte biri veya dörtte biri yâhud yarısı mukaabilinde zirâat ederlerdi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Kimin tarlası ve toprağı varsa onu ya kendisi eksin, yâhud onu bir atıyye olarak versin (ektirsin); bunu da yapmazsa tarlasını (boş) tutsun" buyurdu [46].
Ve Ebû Tevbe er-Rabî' ibnu Nâfi*(241) şöyle dedi: Bize Muâvi-ye ibn Sellâm, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kimin arazîsi varsa onu kendisi eksin yâhud bir atıyye olarak dîn kardeşine versin; bunu da yapmaktan çekinirse (icara vermeyip) arazîsini (boş) tutsun" buyurdu [47].

23-.....Amr ibnu Dînar şöyle demiştir: Ben yukarıda geçen ve içinde kiradan nehiy bulunan Râfi ibn Hadîc hadîsini Tâvûs'a zikrettim. Tâvûs, if âl babından "Yuzriu" (yânı kira ile başkasına ektirir) dedi de, (delîl getirmek için şunu ilâve etti): Çünkü İbnu Abbâs (R) şöyle dedi: Şübhesiz Peygamber (S) mahsûlün bir kısmı ile ekincilik akdi yapmaktan nehyetmedi. Fakat: "Arazîsahibinin, toprağını mü'min kardeşine karşılıksız ekime vermesi, belli birşey almak üzere kiraya vermesinden hayırlıdır" buyurdu [48].

24-.....İbn Umer'in himayesinde olan Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer (R) Peygamber (S) zamanında Ebû Bekr, Umer, Usmân zamanlarında ve Muâviye'nin emirliği zamanında ekim arazîlerini kiraya verirdi. Sonra Râfi' ibn Hadîc'ten Peygamber'in tarlaları kiraya vermekten nehyettiği rivayet olundu. Bunun üzerine İbn Umer, Râfi* ibn Hadîc'e gitti. Ben de onunla birlikte gittim. Râfi'den bu rivayetini sordu. O da:
— Peygamber (S) tarlaları kiraya vermekten nehyetti, dedi. Bu cevâb üzerine İbn Umer bana hitâb ederek:
— Ey Nâfi', sen kesin olarak bilirsin ki, biz tarlalarımızı Rasû-lullah'ın zamanında, tarlanın sulak, verimli yerlerinin mahsûlü arazî sahibine âid olmak ve samandan da birşey verilmek üzere, kiraya verirdik, dedi [49].

25-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Salim haber verdi ki, babası İbn Umer (R): Ben iyi bilmekteyim ki, Rasûlullah (S) zamanında tarla kiraya verilirdi, demiştir. Sonra Abdullah ibn Umer, Peygamber'in arazîyi kiraya vermek hususunda kendisinin bilmediği bir hüküm ortaya çıkarmış olmasından korktu da (her ihtimâle karşı) arazîyi kiraya vermeyi terketti [50].

19- Arazîyi Altın Ve Gümüş Para Karşılığında Kiraya Verme(Nin Cevazı) Babı

Çünkü İbn Abbâs: Sizin yapmakta olduğunuz işlerin en faziletlisi, içinde dikili ağaç olmayan arazîyi altın, gümüş akçe ile seneden seneye kirâlamanızdır, demiştir [51].

26-.....Râfi' ibn Hadîc şöyle demiştir: Bana amucalanm (Zuheyr ile Muzhir), Peygamber (S) zamanında sahâbîler, tarlanın sulak parçasında biten mahsûl ile yâhud arazî sahibinin istisna ettiği (mahsûlün üçte bir, dörtte bir gibi) bir mikdârı kendisine verilmek üzere, tarlayı kiraya verirlerdi. İşte Peygamber bu suretle arazîyi kiraya vermeyi nehyetti, diye tahdîs ettiler.
Râvî Hanzala: Râfi'e:
— Dînâr ve dirhem ile kiraya vermek nasıldır? dedim..Râfi':
— Dînâr ve dirhem ile icar etmekte be's yoktur, dedi [52]. el-Leys ibn Sa'd dedi ki: Öyle sanırım ki, kendisinden nehyolunan husus öyle birşeydir ki, eğer halâl ve haramı anlama sahibi olan kimseler onda düşünselerdi, içindeki tehlikeden (yânî helak üzerinde oluşundan) dolayı ona cevaz vermezlerdi [53].

20- Bâb (Bu, Geçen Babın Bir Faslı Gibidir)

27-..... Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) bir gün yanında çöl ahâlîsinden bir adam bulunduğu hâlde şunu anlatıyordu:
"Cennet ehlinden bir kimse (cennette) zirâat etmek hususunda Rabb'inden izin istedi de Allah ona:
— (Ey kulum!) Sen, arzu ettiğin hâlde değil misin? diye sordu. O kimse:
— Evet, lâkin ben zirâat yapmayı arzu ediyorum, dedi." Peygamber devamla dedi ki:
"Akabinde bu kimse tohum attı, tohumu hemen çabucak çıkmaya, büyümeye ve biçilmek devrine erişmeye başladı. Taneler yığını dağlar misâli oldu. Bunun üzerine Yüce Allah:
— Ey Âdem oğlu, al işte! Şu muhakkak ki, seni hiçbirşey doyurmaz, buyurur!"
Bunun üzerine çöl Arabi:
— Vallahi bu zirâatçiyi ancak ya Kureyşli yâhud Ensârî bir kimse bulursun. Çünkü Kureyş ile Ensâr zirâat sahihleridirler. Biz bedevilere gelince, bizler zirâat sâhibleri değiliz, dedi.
Bedevinin bu sözü üzerine Peygamber (S) gülümsedi [54].

21- Bitki Ve Ağaç Dikip Yetiştirmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı [55]

28-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Biz cumua gününün gelmesiyle sevinir, ferahlanırdık. Şöyle ki: Bizim ihtiyar bir hanım ninemiz vardı. O her cumua günü, bizim su kenarlarına dikmekte olduğumuz silk (çoğundur) denilen bitkinin köklerinden alıp toplar, onları bizim için bir çömleğin içine koyar ve buna arpa taneleri de ilâve ederek pişirirdi. RâvîYa'kûbdediki: İyi bilmiyorum amma Sehl; Bu yemeğin içinde ne iç, ne de et yağı vardı, demişti. Cumua namazını kılınca biz bu kadıncağızı ziyaret ederdik. O da hazırladığı bu yemeği bize yaklaştırır, ikram ederdi. İşte biz cumua günü olunca bu kadının hazırladığı bu yemekten dolayı sevinirdik. Biz kuşluk yemeğini cumua namazından sonra yer, öğlen uykusunu da muhakkak cumua namazından sonra uyurduk [56].

29-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: İnsanlar: EbûHureyre çok hadîs rivayet ediyor, derler. Ben kasden ihtiyarımla yalan söylersem, Allah bunu benden sorar. Yine insanlar: Muhacirler ve Ensâr için Ebû Hureyre'nin hadîsleri kadar hadîs söylemek müyesser olmuyor, derler. Fakat Muhacir kardeşlerimi çarşılardaki alışverişleri meşgul ederdi. Ensâr kardeşlerimi de mallarındaki ekim, dikim işleri meşgul ederdi. Ben ise (Suffe ehlinden) miskin bir kişi idim. Karnım tokluğuna Rasûlullah(S)'ın meclisine devam eder,,O'ndan ayrılmazdım. Ensâr ve Muhâcirler'in huzurda bulunamadıkları zaman ben hâzır bulunur, onlar Peygamber'in tebliğlerini unuttukları zamanlarda ben ezberler idim.
Bir gün Peygamber (S): "Sizden biriniz elbisesini ben şu hitabemi bitirinceye kadar yayar da sonra elbisesini toparlayıp göğsüne basarsa, muhakkak ki o benden işittiği makaalemden hiçbir şeyi ebeden unutmaz" buyurmuştu. Ben de yünden bürdemin bir parçasını Peygamber hitabesini söyleyip bitirinceye kadar yarısını yere serdim. Üzerimde başka elbisem de yoktu. Sonra o elbiseyi toplayıp bağrıma bastım. Peygamber'i hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, O'nun bu konuşmasından bu güne erişinceye kadar hiçbir şeyi unutmadım [57]. (Ebû Hureyre devamla:) Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın Kitâbi'ndaki iki âyet olmasaydı, size ben kat'iyyen bir şey rivayet etmezdim, demiş ve şu âyetleri okumuştur:
"Hakikat indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu, biz Kitâb 'da insanlara onu pek aşikâr bir surette bildirdikten sonra gizleyenler; işte onlara hem Allah la'net eder ve hem la'net etmek sânından olanlar la 'net eder. Ancak tevbe edenler, düzeltenler ve hakikati iyice açıklayanlar başka. Ben artık onların günâhlarından geçerim. Ben en çok tevbe kabul edenim, en çok merhamet edenim" (ei-Bakara: 159-160) [58]

---

[1] Bu kitâb başlığı Buhârî nüshalarında farklı şekillerde gelmiştir:
Asîlî ve Kerîme nüshalarında "Mâ câe fi'1-Harsi ve'1-Muzâraa" şeklinde gelmiş. Yûnînî ve Kastallânî nüshalarında da bu rivayet tercîh edilmiştir.
Nesefî ve Kuşmeyhenî nüshalarında "Kitâbu'l-Muzâraa" şeklinde gelmiş, Besmele de unvandan sonraya konulmuş. Müstemiî nüshasında "Kitâbu'1-Hars" bâzı nüshalarda da "Kitâbu'1-Hars ve'I-Muzâraa" şeklindedir.
el-Muzâraa: Mufâale vezninde, ekincilik veçhile muamele eylemek ma'nâsı-nadır ki, meselâ biri tarla ve tohum verip, diğer işlemek veçhile olan ortaklık muamelesi gibi... (Kaamûs Ter.)
Fıkıh'ta Muzâraa, bir taraftan arazî, öbür taraftan çalışma ve mahsûl aralarında belli nisbetle taksim olunmak üzere yapılan bir nevi' ortaklık akdidir. Bu akd de diğer akidler gibi îcâb ve kabul île gerçekleşir.
[2] Yânî bu bâb ekin ekmenin ve ağaç dikmenin, bunlardan yenilip faydalandığı zaman sahibine âid olacak sevabı ve fazileti hakkındadır.
Buhârî'nin bu âyeti burada getirmesi "O tohumu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitirenler biz miyiz?" sorusu ile gayet belîğ bir ni'met hatırlatması ihtiva etmesinden dolayıdır. Bu sebeble Nesefî, Tefsîr'inde Ebû Hureyre'den Rasûlullah(S)'ın: "Hiçbiriniz ekini ben zer' ettim, ben bitirdim demesin, fakat ben hars ettim, yânî tohum attım, desin" buyurduğu nakledilmiştir. Bu hadisi İbn Ebî Hatim merfû' olarak rivayet etmiştir.
Bu âyette ekin ekmenin mubâhlığma delîl getirme noktası şöyledir: Yüce Allah, ekmekte olduğumuz tohumları bitirmekle bize ni'met hatırlatması yapmıştır. Bu da tohum ekmenin caiz olduğuna delâlet etmiştir. Çünkü yasak edilmiş olan bir şeyle ni'met hatırlatması yapılmaz (Kastallânî).
[3] Buhârî bu hadîsi bu babında ayrı ayrı üç sened İle vesîkalandırmıştır ki, bu da hadîsin ilmî kuvvetini gösterir.' Bu hadîs diğer hadîsçiler tarafından da on kadar sahâbîden ayrı ayrı sened ve metinlerle rivayet edilmiştir. Böylece bu zirâat ve ağaç dikme hadîsinin sahîhliği ve mu'teberliği yönünden ayrı bir mevkii vardır. Hiç şübhesiz Rasûlullah ekime ve dikime pek büyük bir ehemmiyet vermiş ve sahâbîlerine bunları tavsiye etmiştir ki, sahâbîler tarafından bunlar bize çeşitli şekillerde nakledilmiştir. Bunlardan bâzılarının tercemeîerini kaynaklanyle birlikte verelim:
"Ağaç diken hiçbir kimse yoktur ki, Allah ona diktiği ağaçtan çıkan meyve kadar ecr ve sevâb yazmasın" (Ahmed ibn Hanbel, Ebû Eyyûb'dan).
"Ağaç diken herbir kimseye o ağaçtan yenilen mahsûl muhakkak bir sadaka olur. O ağaçtan çalman da yine onun İçin bir sadaka olur. Vahşî hayvanların yediği de o kimse hesabına bir sadaka olur. Kuşların yediği de bir sadakadır. Her insanın ondan yiyip eksilttiği mahsûl de onu diken için bir sadakadır" (Müslim, Atâ ibn Ebî Rebâh yolu ile Câbir'den).
"Câbir dedi ki: Ümmü Ma'bed yâhud Ümmü Mübeşşir el-Ensârî kendisine âic hurmalıkta iken yanma Peygamber geldi ve kadına: "Bu hurmaları kim dikti, müslim mi: kâfir mi?" dedi. Kadın: Müslim, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Peygam ber (S): "Bir müslümânm diktiği ağacın meyvesinden, ektiği ekinin mahsûlünden herhangi bir insan, bir hayvan veya herhangi bir şey yerse, o yenilen meyvt ağacı, diken müslim için sadaka olur" buyurdu" (Müslim, CâbİR'den).
Ebu'd-Derdâ Şam'da ağaç dikerken kendisine birisi uğramış da: Vay ser Rasûhıllah'ın yân ve arkadaşı olduğun hâlde ağaç mı dikiyorsun? dedi. Ebu'd-Derdâ da: Dur, acele etme! Ben Rasûlullah'ın "Bir kimse bir ağaç diker de ağaçtan bir insan yâhud A ilah 'm mahlûkundan herhangi bir mahlûk meyve yerse, muhakkak bu yenilen mahsûl, diken kimse için sadaka olur" buyurduğunu işittim, demiştir (Ahmed, Müsned).
[4] Hadîsin bâb başlığına uygunluk noktası, Rasûluliah'ın demir saban görünce söylediği sözdür. Bu hadîse göre başlık "Saban giren eve zillet, horluk giriyor; öyleyse onunla meşgul olmanın akıbetlerinden sakınmak vâcib olur" hükmünü ifâde eder.
Zirâatten sakınmayı telkin eden bu el-Bâhilî hadîsi i!e bundan önce geçen ekincilik ve ağaç dikmeyi teşvîk eden Enes ibn Mâlik hadîsi arasında açık bir zıdhk vardır.
Buhârî, bu zahirî zıdlığı giderme ve iki hadîsi uyuşturmayı başlıktaki iki suretle işârei etmiştir: a. Sabanla, zirâat aletiyle meşgul olmanın akıbetlerinden; b. Zirâatte emredilmiş olan sının geçmekten

sakınmak suretiyle. Hadîsin sarihleri biraz kapah olan bu başlığı "Zirâatle meşgul olmanın diğer dînî vazifeleri yerine getirmeye mâni' olmasından sakınmak" suretinde tefsîr ediyorlar.
Dâvûdî: Zirâatten sakındırmayı ifâde eden bu Ebû Umâme hadîsi, hudûd boyunda vatanı savunma ve korumaya me'mûr edilmiş olanlara mahsûstur, demiştir. Şu hâlde cebhedeki mücâhidler zirâatten ve hattâ cihâda mâni her nevi meşgul yetten men' edilmiş oldukları hâlde, gerideki müslümânlar "Siz de on lara karşı gücünüzü/ı yettiği kadar kuvvet., hazırlayın.." (el-Enfâl: 60) emri gereğince, zirâatle ve ordunun ihtiyâçlarım sağlamak için her türlü iş seferberliği ile vazifeli bulunurlar. İşte hadîsin asıl ma'nâsı da "Bir millet tamamen ziraatçı olur da vatanın korunması vazifesi ihmâl edilirse, o memlekete ebedî bir horluk çöker" demek olur.
[5] Bu, Buhârî'nin el-Müstemlî nüshasında gelmiştir.
Bir rivayette: Ebû Umâme'nin râvîsi Muhammed ibn Ziyâd el-Elhânî, Ebu Umâme'nin adı Sudey ibn Aclân'dır dedi, demiştir
[6] Buhârî burada hadîsi üç yoldan rivayet etmiş. Bu üç yolun rivayetleri birbirini tamamlayarak zirâat, koyun ve av köpeklerinin müstesnâlığı bildirilmiş, böylece zirâat ve koyun sâhibleriyle avcıların köpek edinip kullanmalarının mübâh olduğu anlaşılmıştır. Başlığa uygunluğu da işte burasıdır.
[7] Bu hadîsin, hadîs usûlü bakımından şu ehemmiyetli özellikleri vardır:
a. Râvîlerin işitmesine dayanması.
b. İlk râvînin rivayetini yemîn ile te'yîd etmiş bulunması.
c. Sahâbînin sahâbîden rivayet etmiş olmasıdır ki, Sâib'in Sufyân'dan riâyetidir ve Sâib'in babası da sahâbîdir.
d. Kabilesi zikredildiğihâlde ismi ta'yîtı edilmeyen Ezdu Şenûe'nin de sa-hâbî olmasıdır ki, bir isnâdda üç sahâbînin birleşmesi pek az vâki' olan bir meziyyettir.
[8] Hadîsin bâb başlığına uygunluk noktası, köküze izafetle hikâye edilen "Ben çiftçilik için yaratıldım" sözüdür. Ve bununla çiftçilik için çift sürme hayvanı kullanılmasının cevazına işaret edilmiştir.
Buhârî'bu hadîsi İsrâîl oğulları babında da getirmek suretiyle, kıssanın onlar zamanında cereyan ettiğini anlatmıştır. Maamâfîh hayvanın bir mu'cize olarak kelâm etmesi, her ümmette görülmüştür.
Bu hadîste Peygamber iki halîfesinin imânlarının kemâline yüksek bir i'ti-mâdını ifâde etmiş, Allah'ın kudretini tanıma ve îmânlarındaki salâbetİ kendi menzilesine yükseltmiştir,
"Yevmu's-Sebu'" ta'bm hadîsin ma'nâsı müşkil bir yeridir. Lügat yönünden "Yırtıcı canavarların hüküm icra ettiği gün" demektir. Bunun delâlet ettiği şeyi ta'yînde çeşitli îzâhlar ve ihtimâller ileri sürülmüştür. Bu hususta Kurtubî, İbnu'l-Arabî, Kaadi İyâz ve Nevevî'nin görüşleri dikkate değer.
Hulâsa: Hadîsteki "Yevmu's-Sebu'", bir ihtilâlin meydana getirdiği icti-mâî karışıklık zamanı olabilir. Peygamber bunun fecî' netîcelerini bir kurdun ağzından belîğ bir hikmet diliyle bildirmiş, ümmeti nifak ve ayrılıktan sakındırıp İçtimaî dayanışmaya teşvik etmiştir (Kâmil Mîrâs, Tecrîd Ter,, VI. 199).
[9] Buhârî, hadîsteki ile yetinerek, hüküm zikretmemiştir
[10] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Terbiye etme ve sulama işlerini üzerinize alın da sizi mahsûlde ortak yapalım" sözündedir. Fıkıh örfünde buna "Musâkaat Akdi" denilir: Bir tarafta mal, bir tarafta çalışıp işleme ve mahsûlde belli nis-bette ortaklaşma akdidir.
Ensâr hurmalıklarının mülkiyetinin Muhâcirler'le aralarında taksimini tek-lîf etmişlerdi. Peygamber, yardımiaşmanm bu derecesini fazla görüp, akann mülkiyeti Ensâr'm üzerinde kalmak üzere, Muhâcirler'in çalışma İle ortaklıkları şeklini teklif etmiş, böylece Ensâr'ın aslî ve temel mülkiyet hakkını korumuştur.
[11] Bu, Namaz Kitâbı'nda; Mescidler bölümünde, CâhilİyetKabirlerinin deşilmesi babında senediyle getirdiği uzunca hadîsin bir parçasıdır. Bu Enes hadîsi ile bâ-»ba delîl olmak üzere getirilen İbn Umer hadîsi bir İhtiyâç için veya harb gibi fbunu gerekli kılan bir zaruretle ağaç kesmenin câizliğini gösterir. Peygamber enu'n-Nadîr üzerine yapılan seferde, onların Buveyre mıntakasındakİ hurma-ihklarını harb zarureti İle yaktırıp kestirmişti.Şâir Hassan ibn Sabit bu Buveyre vak'asını metindeki beyti ile yâd etmiştir.
[12] Bu hadîsin buraya yazıcılar tarafından yersizce konulmuş olduğu söylenmiş ise de, buna şöyle cevâb verilmiştir: Hadîsin buraya girmesi şu vecihtendir: Bir arazîyi bir müddetle kiralayan kimsenin o arazîde istediği şeyi ekmek ve dikmek hakkı vardır. Müddet tamâm olunca arazî sahibinin, o dikilen şeyleri söktürmeyi istemek hakkı vardır. İşte bu da ağaç kesme mübâhhğındandır. Bu kadarcık ilgi,-mutâbakaatta yeterlidir (Kastallânî).
Hadîste bildirilen bir nevi1 ortaklıktır: Bir tarafta arazî sahibinin toprağı, öbür tarafta yarıcının arazî sahibine âid arazînin bir parçası üzerine ekmek suretiyle ortaklıkları vardır. Fakat bu yolda kurulan ortaklık tehlikeli bir muamele olduğundan, men' edilmiştir. Çünkü arazî sahibine ve işçiye âid olmak üzere iki kısma ayrılarak ekilen arazîden bazen bir kısmının, bazen öbür kısmının âfete uğraması ve bu suretle iki taraftan birisinin zarar görmesi çok oluyordu.
[13] Buharı bu başlıktan sonra sahâbî ve tabîîlerden bir haylî âlimlerin cevaz hükmünü ifâde eden sözlerini ve fiillerini ta'lîkler hâlinde rivayet etti. Bu rivayetleri diğer hadîsçiler senedleriyle getirmişlerdir
[14] Bunu Abdurrazzâk da Sufyân es-Sevrî'den senediyle rivayet etmiştir
[15] Bu ta'lîklerini de birçok hadîsçiler kendi eserlerinde senedleriyle ulaştırarak rivâyet etmişlerdir.
[16] îbn Ebî Şeybe bu ta'lîkte şunu ziyâde etmiştir: Diğer amcam Esved ile büyük amcam Alkame'nin mahsûlünden hisselerini Alkame ile Esved'e götürüp verirdim. Eğer amcalarım ekincilik akdinde dînî bir sakınca görselerdi herhalde beni bu ekincilik akdinden men' ederlerdi, demiştir.
[17] Umer'in bu uygulamasını Beyhakî, Umer ibn AbdİlazîZ vâsitasıyle mevsûlen ve daha tafsîlli surette rivayet etmiştir: Umer İbn AbdİlazîZ dedi ki: Umer halîfe olunca Necrân, Fedek, Teymâ, Hayber ahâlîsini sürdü ve bunların evlerini barklarını, bütün mallarını Beytü'1-Mal hesabına satın aldı. Ya'lâ ibn Umeyye'yi bu mallar ve arazî üzerine âmil ta'yîn etti. Ya'lâ'ya verdiği ta'lîmâtta: "Bu arazîyi ,-, zîrâatçilere ekincilik suretiyle vermesi, eğer Umer nâmına zirâatçiye tarla ile be-f, râber tohum, çift hayvanı, demir saban da verirse mahsûlün üçte ikisi Umer'e, üçte biri de çiftçiye âid olması, eğer tohum, çift hayvanı, saban gibi zirâat âletleri ve edevatı çiftçi tarafından ÜstleniİIrse mahsûlün yarısı çiftçiye, yarısı da *' Umer'e âid olmak üzere ortalama taksim edilmesi; hurma, üzüm gibi meyvelerin üçte biri işçiye, üçte ikisi Umer nâmına taksîmi" emr olunmuştu (İbn Ha-
cer, Aynî).
[18] İbn Hacer, bu ta'lîki Saîd ibn Mansur senediyle rivayet etti dedi. Aynî ise, ben bunu çok aradım, hadîs kitâblarında bulamadım, dedi.
[19] İbnu Battal, Ahmed ibn Hanbel'in mezhebi de bu olduğunu, fakat Ebû Hanî-fe, Mâlik, Şafîî'nin bunu men' ettiklerini bildirmiştir. Men' sebebi mechûl semen üzerine akdedilen icâre olmasıdır.
[20] Bu zevatın görüşlerini sırasıyle el-Esrem ile îbn Ebî Şeybe rivayet etmişlerdir.
[21] Ma'mer'in görüşünü, Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmiştir.
[22] Vesk, Peygamber sâ'ı İle altmış sâ'dır. Sâ ve müdd hesabı hakkındaki ihtilâflar Zekât Kitâbı'nda geçmişti. Hanefîler'ce bir sâ'ın 1040 dirhem olduğu da orada bildirilmişti.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber Hayber arazîsinden çıkacak meyve ve ekinden her mahsûlün yarısı üzerine muamele yaptı" sözündedir (Aynî).
Bu hadîste muzâraa ve muhâbara akdi yapmanın cevazı vardır. Çünkü Peygamber bunu takrir etmiş ve bu takrîr de Ebû Bekr devrinde ve Umer'in onları oradan sürmesine kadar devam etmiştir (Kastallânî)
[24] Buharı, caiz olur veya olmaz'dan ibaret olan "izâ"nın cevâbını, o konuda görüş ayrılıkları bulunduğu için zikretmemiştir.
[25] Bu hadîs, daha tam olarak biraz önce geçti. Burada başlık için ayrı bir yoldan kısaca getirdi. Hadîste müddet beyânına bir girişme bulunmadığı için, başlıkla arasındaki uygunluk meydandadır.
[26] Bu îbn Abbâs hadîsi, arazî sahibinin kira bedeli ve ücreti almasının caiz olduğunu İfâde etmektedir. Bunda Peygamber'in kirayı nehyetmediği açıkça zikredilmekle beraber, kişinin kendi toprağını mü'min kardeşine ücretsiz olarak zirâat ettirmesinin daha hayırlı olduğu bildirilmesi, ücret almanın cevazını ifâde eder. Çünkü ücretin terkedilmesinin hayır ve fazilet olması ücret almının cevazına aykın değildir.
[27] Buhârî bu başlıkla, müslümânlarla zimmet ehli arasında ekincilik akdi yapmanın cevazında hiçbir fark olmadığını kasdetmiştir. Ancak hüküm zimmet ehlini şâmil olmakla beraber sâdece Yahûdîler'i zikretmiştir.
[28] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu apaçıktır
[29] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şu kıt'a bana âid..." sözünden alınır. Bu söz hakikatte çekişmeye götürücü bir şarttır. Hadîs yakında geçmişti
[30] Bu Abdullah ibn Umer hadîsi Icâre Kitâbı'nın 13. babında da geçti. Oradaki metin ile bunun arasında öne geçirme, geri bırakma, artırma, noksan, lâfız değiştirme gibi bâzı farklar bulunmakta beraber, kıssanın ruhunda ve şeklinde hiçbir fark ve karışma yoktur. Her iki metin karşılaştınlırsa bu pek iyi anlaşılır.
[31] Hadîsin başlığa delîllik noktası şöyledir. Ücretle işçi tutan kimse ücretli için bir ücret ta'yîn etti. İşçinin ücretinden yüz çevirip gitmesinden sonra ücrette onun lehine iyilik ve salâh olan surette tasarruf etti. Eğer onun ücretindeki bu tasarruf caiz olmasaydı, elbette bir ma'sîyet olacak ve onu Yüce Allah'a ulaşmaya vesile yapamıyacaktı.
[32] Buhârî bu ta'liki, İsmâîl ibn Ukbe'nin Nâfi'den yaptığı rivayetinin amcası Mûsâ ibn Ukbe'nin metindeki rivayetinin aynı olduğunu, yalnız "Saaytu" lâfzında ayrılık bulunduğunu bildirmek için getirmiştir.
Buhârî, İsmail'in bu rivayetini Edeb Kitâbı'nda "Ana babasına itaat edenin duasının kabulü bâbı"nda senediyle getirmiştir.
[33] Bu başlığın birinci kısmının delilidir. Peygamber'İn Umer'e: "Aslını ebediyyen sadaka et... " sözü sahâbînin vakfının hükmüdür. Diğer sahâbîlerin vakıflarının hükmü de böyle olacaktır.
Buhârî Umer'in bu vakfı ile ilgili hadîsini Vasıyyetler Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.
[34] Yânî: Lakin müslümânların sonunu düşünmek, fethettiğim köyü taksim etmememi, fakat onu müslümânlar üzerine bir vakıf yapmamı gerektiriyor.
Bu Umer hadîsi, başlığın ikinci cüz'ü olan harâc arazîsinin ekincilik suretiyle işletilmesini ifâde etmektedir. Hakîkaten Umer kendi devlet başkanlığında fethettiği köylerin arazîsini gâzîler arasında taksim etmeyip, bu arazîyi fethedilen köylerin ahâlîsine ekincilik suretiyle verip işletmiştir, ki vakıf hâlinde idare edilen bu arazîden müstakbel nesillerin fakirlerinin istifâdeleri sağlanmıştır.
islâm'ın evvelinde fethedilen arazîler, gâzîler arasında taksim edildiği hâlde, Umer'in böyle vakıf hâlinde -velev ki müslümânların umûmunun yararı adına olsa bile- bir idare nizâmı kabû! etmesi, Peygamber'İn bir emir1 ve beyânına dayanmaktadır. Buhârî buna başlıkta işaret etmiştir. Hadîsin tamâmını Vasıyyet Kitâbı'nda getirecektir.
[35] Umer'in bu kaanûnunu İmâm Mâlik el-Muvatta'da senediyle rivayet etmiştir. Ebû Ubeyd Kaasım ibn Sellâm da Kitâbu'f-Enıvâl.'ds Umer'in bu kaanûnunu bir emir ile i'lân ettiğini rivayet etmiştir.
[36] Bunu İbn Ebî Şeybe kendi Müsned'indt senediyle rivayet etmiştir
[37] Bunu tshâk ibn Râhûye senediyle rivayet etmiştir
[38] Bunu da Tirmizî rivayet etmiştir.
[39] Rasölullah'm bu aslî hadîsiyle râvî Amr ibn Av fin ziyâdesi birlikte ele alındığında j ma'nâsı: Bir kimse ölü ve hiçbir müslümânın hakkı ile ilgisi bulunmayan bir arazîyi diriltirse, o toprak onun olur. Fakat zâlimin, yânî başkasının tasarrufunda bulunan arazîyi ekmek, dikmek., suretiyle istimlâke kalkışan zâlimin, bu toprakta tasarruf hakkı yoktur demek olur.
[40] Umer'in bu hükmü bâb başlığında geçmiştir.

[41] Bu hadîsin buraya girme ciheti şöyledir: Buhâri bununla Zu'l-Huleyfe'nİn insanların oraya inmesi men' edildiği için i'mâr ile mülk edilmiyeceğine, ölü arazîden faydalanmak ise caiz olacağına; buranın kimse İçin mülk edinilmiş olmadığına işaret etmiş olmasıdır. Bu kadarcık ilgi mutâbakaat vechinde yeterlidir (Aynî).
[42] Bu hadîsle bundan önceki hadîs, her ikisi de Hacc Kitâbı'nda geçmiştir. Bu hadîsin oradaki rivayetinde râvîlerin işitmesi belirtilmiştir.
[43] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu şartlara göre istediğimiz müddete kadar sizleri burada bırakıyoruz" sözündedir.
Rasûlullah vefatı günlerinde bu müddete nihayete erdiğini bildirmiş ve gayrı müslimlerin Arab Yarımadasından tamamen çıkarılmalarını vasıyyet etmişti.
Ebü Bekr'in devlet başkanlığı zamanında dînden dönme isyanlarının söndürülmesi ile uğraşıldığından, nisbeten ikinci derecedeki işlere bakılamamıştı. Ebû Bekr İslâm'ı sarsan bu isyanları bertaraf edip İslâm birliğini sağlayarak vefat etti. Umer, Rasûlullah'ın vasıyyetini yerine getirmek zamanı geldiği için Hayber Yahûdîleri'ni Arabistan'dan Teymâ ve Erîha'ya sürdü. Teymâ, Arabistan'ın kuzeyinde Şâm ile Vâdfl-Kurâ arasmda>>Iedîne'nin 350 km. kuzeyinde bir şehirdir. Erîha, Kudüs'ün 20 km. kuzeydoğusunda, Lût DenÎzi'nin kuzeybatısında bir kasabadır.
[44] Yânî Peygamber(S)'İn sahabelerinden arazî sahihlerinin, toprağı olmayanları zirâat ve meyve hususlarında ücretsiz olarak ortak yapmaları ve yardımlaşmaları babı.
[45] Hadîsin başlığa uygunluğu: "Tarlalarınızı ya kendiniz ekiniz, ya karşılıksız başkalarına verip ektiriniz... "sözündedir.İşte karşılıksız verip ektirme, onların sıkıntılarına ortak olmak ve yardımlaşmaktır. Peygamberin bu sözü sahîh icâreden nehiy değil, icârenin cevazı ile beraber ücretsiz ektirilerek mü'minin mü'.mine sıkıntısında ortak olması ve yardımının daha hayırlı olduğunu bildirmektir.
[46] Hadîsin başlığa uygunluğu: "Tarlayı atıyye olarak versin" sözündedir. Çünkü "Menha", atıyye yermek, karşılıksız verip yardımlaşmaktır.
[47] Bu Ebû Hureyre hadîsi de geçen Câbir hadîsi ma'nâsmdadır. Bunu MÜstûn de Buyu' Kitâbı'nda .getirmiştir.
[48] ibn Abbâs'm bu hadîsi ekincilik akdi yapmanın Peygamber tarafından nehye-dilmediği, fakat mü'minlerin birbirlerine şefkatli ve müsamahalı olmalarının emredildiği hususunda gayet açıktır.
[49] İbn Umer'in bu hadîste tasvir ve ta'rif ettiği ekincilik akdi, bambaşka bir mâhiyettedir. Mahsûlün yarısı, üçte biri, dörtte biri gibi bir cüz'ü mukaabilinde ak-dolunmuş değildir. Fakat tarlanın sulak bir kısmının bitirdiği mahsûl arazî sahibine âid olmak üzere yapılmış, zararlı bir ekincilik akdidir. İşte Abdullah ibn Umer, hadîsteki nehiy bu nevi' akidlere yöneliktir demek istemiştir. Yânî Rasûlullah'ın nehyettiği arazî kiralaması, içinde zararlı şart bulunan kirâlama dır. Râfi' ailesi sulak kısmın mahsûlü kendilerine âid olmak ve samandan da bir pay verilmek üzere kiraya verirlerdi. Bu ise mechûl üzere olan, zararlı ve çekişmeli olabilecek bir akiddir. İşte bu nehyedilmiştir. Yoksa mutlak olarak kiraya vermek değil.
[50] Buhârî de, İbn Umer de bu hadîsle yukarıdaki Râfi' hadîsinin mâhiyetini izhâr etmek istemiştir.
[51] Arazî mahsûlünün bir mikdârı mukaabilinde arazîyi kiraya vermenin cevaz veya kerâhatini ifâde eden iki muhtelif rivayet karşısında arazînin nakidlerle kiralanmasının cevazında ihtilâf edilmemiştir. Buhârî İbn Abbâs'ın hadîsini ta'lîl için buraya koymuştur. Bu ta'likİ Vekî' kendi Musantıaf'mda senediyle İbn Ab-bâs'tan, bu metin ile rivayet etmiştir.
[52] Hadîsin başlığa uygunluğu "Dînâr ve dirhem ile arazî İcar etmekte be's yoktur" sözündedir,
Râfi'nin bu sözü ya kendi içtihadıdır yâhud bunun cevazına nass tarikiyle bir bilgisi eklenmiştir, yâhud dînâr ve dirhem ile kiranın nehiyde dâhil olmadığını bilmesine dayanmıştır
[53] Ebû Zerr nüshasında burada "Buhârî dedi ki: el-Leys şöyle dedi" şeklinde gelmiştir. Bu kısıma da yukarıdaki sened ile utanmıştır.
[54] Buhârî'nin bu hadîsi burada getirme sebebi, Ensâr ve Muhacirler'in zirâat sâ-hiblerinden olmaları delaletiyle, arazî kirasından nehye dâir gelen hadîslerdeki nehyin, tenzîhî nehy olup tahrimî nehy olmadıklarım bildirmektir.
"Eğer bu hadîsin buraya girdirilmesinin sebebi nedir? dersen, İbnu'l-Munîr buna şöyle cevâb vermiştir: Şuna tenbîh için girdirilmiştir: Kiradan men' etme hadîsleri ancak mendûbluk için gelmiş, vâcib kılma üzere gelmemiştir. Çünkü Âdem oğlu'un en şiddetli surette hırslı olduğu hususlarda âdet, o şeylerle me-tâ'lanmaktan men' olunmamasıdır. Cennet ehlinden olan bu harisin zirâate hırsının ve cennette bile ondan faydalanma isteğinin bakî olması, onun bu iş üzerine öldüğüne delildir. Çünkü insan yaşadığı hâl üzere ölür ve öldüğü hâl üzere diriltilir. Bu da onların dünyâdaki son işlerinin; arazî ile faydalanmanın cevazına ve bunun devam etmesine delâlet etmiştir. Şayet arazîyi kiraya vermek ona ha» râm kılınmış olaydı, o şahıs buna hırstan nefsini keserdi ve nihayet zihninde bu kadar subût sabit olmazdı" (Kastallânî, IV, 183).
"Sen dilediğin hâlde yaşıyor değil misin" vecizesinden, beşer nefsinin dünyâ emellerinden ve lezzetlerinden her ne arzu ederse cennette bulunduğu anlaşılır. "Onlar altın tepsiler ve testilerle tavaf edileceklerdir. Canlarının isteyeceği, gözlerinin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır ve siz içinde ebedî kalacak olanlarsınız" (ez-Zuhruf: 71).
[55] Yânî dikilmesi âdet olan bitki ve ağaç köklerinin dikilip yetiştirilmeleri hakkında gelen hadîsler babı.
[56] Hadîsin başlığa delil yapılan yeri, kökü yenilen çoğundur bitkisinin dikilip yetiştirilmesidir. Bunun gibi yenilmesi âdet olan her nebatın dikilip yetiştirilmesinin gerekli olduğu bildirilmiş oluyor. Hadîsin bu kitaba girdirilmesi ise ekim ile dikimin bir bâbdan olmaları yönündendir.
Bu Sehl hadîsi, Cumua Kitâbı'nın sonunda da geçmiştir.
[57] "O kimse benden duyduğunun hiçbir parçasını asla unutmaz" fıkrasındaki unutmama, Peygamber'in sâdece o meclisteki konuşmasına sıkışmış değildir. Bundan sonra Ebû Hureyre'nin Peygamber'den işittiği bütün tebliğlerini şâmildir. Ebû Hureyre'nin bu unutmamayı yemîn ederek haber vermesi de buna delâlet eder. Ondaki bu hârika ezberleme kuvveti, Peygamber'in duası bereketi ile kuvvet kazanmıştır.
[58] Buhârî bu hadîsi biraz daha kısa bir metin ile ilim Kitâbı'nda getirmişti. Burada getirme sebebi ise, Ensâr'ın zirâatle, ağaç dikmekle uğraşmalarını beyân etmektir. Hadîsteki "Mallarının işleri" ta'birinden maksad, kendi arazîlerinde zirâatle ağaç dikip yetiştirmekle meşgul olmalarıdır.
Âyet, Peygamber'in tebliğlerini öğrenip de başkalarına öğretmeyerek gizleyenlere çok şiddetli bir ceza haber vermektedir. Onun için bütün öğreticiler, âlimler üstlendikleri ilmi ve hakikatleri öğretip neşretmeli, görevlerini tam yapmalıdırlar

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...N...)

(((...N...)))

» Nadîr oğulları hurmalığının yakılması...C...10...S...4844
» Nadîr oğullarının RasûIullah (S)'a suikast düzenlemeleri hâdisesi ve bu konuda bâzı âyetler...C... 8...S...3768
» Nafakanın keyfiyeti ve aile nafakası...C... 12...S...5449 - 5452
» Nafile namazını cemâatle kılma...C... 1...S...476,3...S...1124
» Nafile namazının evde kılınması...C... 2...S...748,3...S...1127
» Nafile namazların ikişer ikişer kılınacağı...C... 3...S...1108
» Nafile orucunu birer gün ara ile tutmak...C...4...S...1844, 1845
» Nafile orucunun en güzeli...C... 13...S...6097
» Nafile orucunun kasten bozulmasının hükmü...C... 4...S...1833, 1834, 1839, 1847
» Nafile oruç tutmada dikkat edilmesi gereken hususlar...C... 4...S...1839-1846
» Nafile oruç tutma zamanı...C... 11...S...5147
» Nahl sûresi tefsîri...C... 10...S...4501 - 4503
» Nahr günü yapılacak işler...C... 4...S...1603
» Namaza acelesiz, sükûnetle ve vakarla kalkılacağı...C... 2...S...680
» Namaza başlangıç...C... 2...S...749
» Namaza çağırıldığında ev ihtiyaçlarıyla meşgul olanın ne yapacağı...C... 2...S...704
» Namaza durma esnasında saffları düzeltmemenin hükmü...C... 2...S...742
» Namaza erişilmeyen kısmın yalnız kılınması...C... 2...S...679
» Namaza giriş tekbirinden sonra ne söyleneceği...C... 2...S...756
» Namaza hazırlanma âdabı...C... 2...S...686
» Namaza ikaamet edildikten sonra dışarı çıkılıp çıkılamayacağı...C... 2...S...681
» Namaza ikaamet edildikten sonra konuşulup konuşulamayacağı...C... 2...S...683
» Namaza kalbi fariğ olarak başlama...C...2...S...702
» Namaza koşmadan sekînet ve vakarla gidilmesi...C... 2...S...679
» Namaza koşmayıp erişemediği kısmı tamamlama...C... 2...S...679
» Namaza mescidin sağında durma...C... 2...S...745
» "Namaz bizden kaçtı" sözü...C... 2...S...678
» Namaz cemâatine gitmek için anaya itaat edilmez...C... 2...S...684
» Namazda açıktan okuma...C... 2...S...770
» Namazda "Âmin" demenin fazileti ve keyfiyeti...C... 2...S...781, 782
» Namazda aynı rek'atta iki sûre okumak...C...2...S...777
» Namazda birinci rek'atı uzatma...C... 2...S...781
» Namazda bir sûreyi iki rek'ate taksîm etme...C... 2...S...778
» Namazda boynu üzerine çocuk taşıma...C...2...S...590
» Namazda cemâatin kaç kişiden olabileceği...C... 2...S...692
» Namazda dikkati dağıtan ve meşgul eden desenli elbiselerden kaçınmak...C... 13...S...5872
» Namazda el çırpma...C... 2...S...712
» Namazda el çırpmanın kadınlara mahsûs oluşu...C... 3...S...1142
» Namazda hazır bulunmayanları edeblendirme yolu...C... 5...S...2236

» Namazda hîle...C... 15...S...6825
» Namazda huşu...C... 2...S...755
» Namazda içinde secde âyeti bulunan sûreyi okuma...C... 2...S...771.
» Namazda İhlâs sûresini okumanın fazîleti...C... 2...S...778
» Namazda ilk iki rek'atı uzun, son iki rekatı da kısa tutma...C... 2...S...772
» Namazda hangi rek'atların uzun ve kısa olacağı...C... 2...S...772
» Namazda imama bir şey haber vermek için ne yapılacağı...C... 2...S...712
» Namazda imama uymanın âdabı...C... 2...S...741
» Namazda kıraatin gerekliliği...C... 2...S...764
» Namazda rek'atların ne kadar uzatılacağı ...C... 2...S...765
» Namazda saçı-başıyla oynamanın kerahati...C... 2...S...809
» Namazda saff tutmanın keyfiyeti...C... 2...S...743
» Namazda safflann düzeltilmesi ve ilk saff...C...2...S...739, 742
» Namazda secdenin fazileti ve âdabı...C...2...S...796, 798, 799, 802, 803, 806, 810 -
» 812
» Namazda sehiv (unutma) secdesi...C... 1...S...489,491
» Namazda selâmdan önce ne okunacağı...C...2...S...820, 822
» Namazda selâmdan sonra imamın insanlara yönelmesi...C... 2...S...830
» Namazda son iki rek'atta yalnız Fatiha okuma...C... 2...S...779
» Namazda sütre...C... 2...S...576
» Namazda tekbîrin ne zaman alınacağı...C...2...S...752
» Namazda teşehhüde oturma âdabı...C... 2...S...815,818
» Namazda vakar ve sükûnet hâli...C... 2...S...678
» Namazda yanılma secdesi...C... 14...S...6547
» Namazdan bir rek'at yetiştirebilenin durumu...C... 2...S...637
» Namazdan evvel kesilen kurbanların İade edilmesi...C... 12...S...5582
» Namazdan sonraki tesbîhatın hükmü...C...15...S...7154
» Namazdan sonra yapılan tesbîhat...C... 2...S...827 - 829
» Namazdan sonra zikr...C... 2...S...826
» Namaz esnasında bineği kaçan ya da kaçırılan kimsenin ne yapacağı...C... 3...S...1148
» Namaz esnasında elleri yukarı kaldırmak...C...3...S...1155
» Namaz esnasında hazır olan yemeğe başlanması...C... 2...S...702, 703
» Namaz esnasında işaret yapmak...C... 3...S...1170,1171
» Namaz esnasında nereye bakılacağı...C...2...S...759, 761
» Namaz esnasında önünden geçene engel olma...C... 2...S...584
» Namaz esnasında selâma mukaabele edilemeyeceği...C... 3...S...1152, 1153
» Namaz esnasında esnasında selâma mukaabele edilemeyeceği...C... 3...S...1152, 1153
» Namaz esnasında sesi fazla yükseltmemek...C... 10...S...4525
» Namaz esnasında sağa-sola bakınmanın çirkinliği...C... 2...S...761, 762
» Namaz esnasında yapılabilen ve yapılamayan davranışlar...C... 3...S...1136, 1138, 1140,1142, 1144, 1145
» Namaz esnasında zorunlu olarak sağasola bakınma...C... 2...S...762
» Namazı beklerken mescidde oturma...C...2...S...692
» Namazı (dört rekatlı) beş rek'at kılan kimsenin ne yapacağı...C... 3...S...1162
» Namazı bozmayan şeyler...C... 1...S...360, 361
» Namazı cemâatle kılmanın vâcibliğİ...C...2...S...684
» Namazı desenli, tasvirli elbise ile kılma...C...1...S...469, 470
» Namazı doğru kılmayanı îkaz etme...C... 2...S...766
» Namazı dosdoğru kılmak üzere bîat...C...2...S...598
» Namâzı-elbise olduğu hâlde- bir elbise ile kılmak...C... 1...S...453, 454, 456

» Namazı İlk vaktinde kılmanın fazîleti...C...2...S...689
» Namazı kaç rek'at kıldığını unutan kimsenin ne yapacağı...C... 3...S...1158, 1166
» Namazı kesip-kesmeyen şeyler...C... 2...S...587,589, 590
» Namazın arasındaki tesbîhatın öğretilmesi ve bir olay...C... 13...S...6264
» Namazın ardından okunacak dua...C...13...S...6265
» Namazın çocuk ağlaması duyulması üzerine hafif kıldırılması...C... 2...S...731 - 733
» Namazın günâhlara keffâret oluşu...C...10...S...4465
» Namazın hatırlandığı an hemen kılınması...C... 2...S...648
» Namazın içinde bir şey arız olursa ne yapılacağı...C... 5...S...2487
» Namazın îmânla münâsebeti...C... 1...S...192
» Namazın insan işlerinin en iyisi oluşu...C...2...S...723
» Namazın kaç günlük mesafede kısalacağı...C... 3...S...105...S...1057
» Namazın keyfiyeti...C... 2...S...604
» Namazın kısaltılması...C... 3...S...1052
» Namazın nasıl kılınacağı...C... 2...S...749, 752, 754,755
» Namazın önünden geçmenin günâhı...C...2...S...586
» Namazın münafıklara zor geleni...C... 2...S...691
» Namazın serinliğe bırakılması...C... 7...S...3062
» Namazın sonunda selâm verme...C... 2...S...825
» Namazın tüm yer yüzünde kılınabilineceği...C... 1...S...429, 2...S...535,
» Namazın vaktinde kılınması...C... 2...S...601, 602
» Namazın vaktinden sonra cemâatle namaz kılma...C... 2...S...647
» Namazı oturarak ve îmâ ile kılmak...C...3...S...1074, 1075
» Namazı öğretmek için namaz kıldırma...C...2...S...705
» Namazı tam kılmakla beraber hafif tutma...C... 2...S...580, 582.
» Namazı yalnız kılarken durulacak yer...C...2...S...580, 582
» Namaz için her yerden kıble cihetine yönelme...C... 1...S...486
» Namaz İçin nida edildiği zaman seytân'ın insanla uğraşması...C... 2...S...660
» Namaz için örtünme...C... 1...S...451
» Namaz kılanın namazının sonunu vitir yapması...C... 2...S...952
» Namaz kılanın önünden eza verici şeyleri kaldırmak...C... 2...S...593
» Namaz kıldıranın, namazı hafif tutması...C...1...S...248, 2...S...727 - 730, 13...S...6080
» Namaz kılınabilen ve kılınamayan elbiseler...C... 1...S...460, 464
» Namaz kılınabilen yerler...C... 2...S...476, 477
» Namaz kılınamayan vakitler...C... 2...S...638 - 641
» Namaz kılmanın günâhlara keffâret oluşu...C... 2...S...599, 600
» Namazların ardından ne kadar tatavvu'kılınacağı...C... 3...S...1117
» Namazların sırayla kaza edilmeleri...C... 2...S...648
» Namazların ve orta namazın muhafaza edilmesi...C... 9...S...4226
» Namaz vakitleri...C... 2...S...611
» Namaz vakitleri ta'yini...C... 2...S...597
» Namaz vakitleri ve fazîleti...C... 2...S...595
» Namaz vaktinden sonra ezan okuma...C...2...S...646
» Namaz ve namaz haricînde çıplak olmanın keraheti...C... 1...S...460
» Namaz yeri...C... 2...S...529
» Nasîhat etmek için en uygun zamanı kollamak...C... 1...S...229, 231
» Nasihati başkasına verip uymayanın cehennemde acı durumu...C... 7...S...3065
» Nasrânîler'in aşırılıkları ve Muhammed ümmetinin bundan nehyedilişi...C... 7...S...3261
» Nasr sûresinin fetihle ilgili olduğu hakkın- da görüşler...C... 9...S...3997
» Nasûh Tevbe'ye bir örnek ve Ka'b b.Mâlik hâdisesi...C... 9...S...4419

» Nazar...C... Bkz, Göz değmesi
» Naziât sûresi tefsiri...C... 11...S...4966
» Necâşî'nin gıyabına cenaze namazı kılınması...C... 3...S...1255, 8...S...3627
» Neccâr oğulları'nın mescid yeri hibesi ve Mescid-i Nebevî'nin inşâsı...C... 8...S...3688
» Necd ahâlîsinin telbiye etmesi ve bunun yeri...C... 3...S...1453
» Necd istikametine gönderilen seriyye...C...9...S...4034
» en-Necm süresindeki secde...C... 3...S...1043,10...S...4808
» en-Necm sûresi tefsiri...C... 10...S...4798
» Necrân hristiyanlarına gönderilen "emîn kimse"...C... 9...S...4074
» Necrân hristiyanlan tartışması ve lâ'netleşmekten korkmaları...C... 9...S...4072
» Necvâ hadîsi...C... 13...S...6050
» Necvâ (gizli konuşma)'nın hükmü...C...5...S...2486
» Nefislerdeki gizliliğin sırrı, sorumluluk ve Bakara sûresinin son âyetleri...C... 9...S...4240
» Nefsine kıymanın cezası...C... 3...S...1287, 1288
» Nefsini kötülememek...C... 13...S...6136, 6137
» Nefsini Rasûlullah(S)'a hibe eden kadınlar...C... 11...S...5207
» Nehir ve akarsulardan istifâde etmek...C...5...S...2195
» Nehyedilenlerden kesin sakınmak, emredilenleri ise gücü nisbetinde yerine getirmek...C... 15...S...7151
» en-Neml sûresi tefsiri...C... 10...S...4636 - 4638
» Nesebden dolayı haram olanın, sütten dolayı da haram olacağı...C... 5...S...2434, 2435
» Nesillerin hayırlısı...C... 14...S...6568
» Nezir (adak)in keyfiyeti ve kaderle münâsebeti...C... 14...S...6498
» Nezr (adak) çeşitleri...C... 14...S...6563, 6572 - 6576
» Nezr'de vefa...C... 14...S...6566
» Nezrini yerine getiremeden ölen kimse için nezir kazası yapılır mı...C... 14...S...6570
» Nezrini yerine getirmeyen kimsenin günâhı...C... 14...S...6567
» Nikâh akdi esnasında hitabet...C... 11...S...5236
» Nikâh akdinde caiz olmayan şartlar...C...6...S...2544
» Nikâhı haram kadınla bilmeyerek evlenenin durumu...C... 12...S...5442
» Nikâhı i'lân etmek...C... 5...S...2068
» Nikâh için kadının hayırlı olanı...C... 11...S...5173
» Nikâh olunmaları helâl olan ve olmayan kadınlar...C... 11...S...5198 - 5205
» Nikâhta başkasının tâlib olduğuna onlar vazgeçmedikçe tâlib olmamak...C... 11...S...5234
» Nikâhta denkliğin (küfür) sâdece dîn hususunda olduğu...C... 11...S...5180
» Nikâhta hîle...C... 15...S...6829
» Nikâhta iki kızkardeşi birlikte almanın harâmlığı...C... 11...S...5203
» Nikâhta kızın ve kadının rızâsını gözetmek...C... 11...S...5229
» Nikâhta Kur'ân öğrenmeye karşılık veya mehir zikretmeksizin evlendirme...C...11...S...5239
» Nikâhta mal hususundaki denkli ve fakır erkeğin zengin kadınla evlenmesi...C...11...S...5185
» Nikâhta mehir şartlarının hükmü...C... 6...S...2542
» Nikâhta meşru' olan şartlar...C... 11...S...5241
» Nikâhta meşru' olmayan şartlar...C... 11...S...5242
» Nikâhtan hemen sonra boşamanın hükmü...C... 11...S...5347
» Nikâhta nesebten dolayı haram olanın, süt emmekten dolayı da haram olduğu...C... 11...S...5191 - 5196
» Nikâhta velî izni...C... 11...S...5218 - 5223
» Nikâhta yalancı şâhidlik...C... 15...S...6837
» Nikâh ve düğün aşında def çalmak...C...11...S...5237
» Nikâh ve düğünde şarkı söyleyip def çatmak...C... 11...S...5249

» Ni'metlere şükretmek...C... 12...S...5539
» Nisa Sûresi tefsiri...C... 9...S...4284 - 4322
» Nuh (A.S.) kavminin taptıkları putlar ve inatları...C... 11...S...4935
» Nuh sûresi tefsiri...C... 11...S...4933 - 4936
» Nûh (A.S.)'un çok şükreden bir kul oluşu ve beraberindekiler...C... 10...S...4512
» Nûh(A.S.)'un duası...C... 11...S...4934
» Nûh (A.S.)'un kıyamet günü Muhammed ümmetini şâhid göstermesi...C... 9...S...4186
» Nuh (A.S.) ve tufan...C... 7...S...3115, 3117 - 3123
» en-Nûr sûresi tefsîri...C... 10...S...4584 - 4619.....**SON**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—N—

Nafile Namazı Oturarak Kılmak, 1/239
Nafile Orucun Kazası, 2/126
Namaza Başlarken Tekbir İçin Elleri Kulakların Hizasına Kaldırmak, 1/148
Namaza Davet (Ezan), 1/139
Namaza Gitmenin Fazileti, 1/275
Namazda "Amin" Demek, 1/162
Namazda Ağzı Kapatmanın Caiz olmayışı, 1/70
Namazda Elin Birini Diğeri Üzerine Koymak, 1/272
Namazda Kadının Başını Örtmesi ve Entari Giymesi, 1/245
Namazda Meşgul Edici Bir Şeye Bakmak, 1/177
Namazda Rasûlullah (s.a.v.)'a Salavat Getirmek, 1/283
Namazda Safları Düzgün Tutmak.V271
Namazda Tehıyyata Oturulunca Yapılacak İşlem, 1/164
Namazda Teşehhüd (Tahıyyat Okumak), 1/167
Namazda Yanılınca Ne Yapılır? 1/181
Namazda İken Sağa Sola Dönmek ve Lüzumu Halinde El Çırpmak. 1/280
Namazdan Önce Yemeğe Başlamak. 4/365
Namazları Birleştirerek Kılmak,1/249
Namazları Cem Etmek, 1/249
Namazı Vakti İçinde Kılma, 1/55 - 58
Namazı Geciktiren Hakkında, 1/63
Namazı Kaçırmak, 1/65
Namazı Kaçırmanın Hükmü, 1/65
Namazı Kaç Rekat Kıldığı Hususunda Şüphelenen Kimsenin Namazını Tamamlaması, 1/174
Namazın Bir Rekatına Yetişmek, 1/61
Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Yasaklanması, 1/265
Namaz Kılanın önünden Geçmenin Caiz Olduğu Durumlar, 1/267
Namaza Teşvik, 1/297
Namazda İken Secde Mahallerini Düzeltmek, 1/270
Namazdan Önce ve Sonra Yapılan İşler, 1/285
Namazı Binek Üzerinde Kılmak, 1/260
Namazı Kısaltmanın Gerektiği Durumlar, 1/254
Namazını Tamamladıktan sonra -Selâm Vermeden Yahut İkinci Rekatte Oturmadan- Kalkmak. 1/176
Namaz Vakitleri, 1/53
Namaz Vaktinde Beklemenin ve Namaza Gitmenin Fazileti, 1/275
Nesebi İddia Edilen Çocuğun Mirası, 3/384
Nikâh, 3/17,3/19, 3/21, 3/25 - 32, #35 - 38, 3/45, 3/49, 3/50, ^52
Nikâhla İlgili Diğer Hadisler, 3/57
Nikâhtan Sonra Yerine Getirilmesi Gerekmeyen Şartlar, 3/28
Nikâhta Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar, 3/31
Ninenin Mirastaki Payı, 2/426

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

N
Nâ
Nahvehû
Nakale-i Hadîs
Nakd-i Rical
Nakl-i Hadîs
Nâsih
Nâsihu'l-Hadîs Ve Mensûhuhû
Nâvelenî
Nazarî İlim
Nâzil
Nazil İsnad
Nebbe'enâ
Nebbe'enâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyh
Nebbe'enâ Fulan Kıra'aten Aleyh
Nebevî Hadis
Nehâ
Nekâret
Neseb
Nese'î
Nesh
Nisbe
Nuhinâ An Keza
Nushatu'l-Asl
Nuzûl

N

Nâ:

Muhaddisler ve hadis yazanlar, hadislerin yazılışı sırasında isnatta sık geçen bazı lafızları âdet olarak bazen hazfeder bazen de kısaltarak yazarlar. Böylece çok kullanılan kelimelerin rumuz haline getirirler. Nâ harfleri de bazı muhaddisler ve hadis yazanlarca hadde-senânın kısaltıralarak remiz haline getirilmiş şeklidir.

Nahvehû:

Bk. Mislehû.

Nakale-i Hadîs:

Bk. Râvi.

Nakd-i Rical:

Nakd, sözlükte esas itibariyle alış verişte peşin verilen miktara denir. Bu manasiyle ilgili olarak bir malın kıymetini nakden vermeye, bir başka deyişle peşin ve para olarak vermede kullanılmıştır. Ayrıca paranın kalpını sağlamından ayırmaya da nakd denilmiştir. Sonraları eleştiri ve tenkit manasına buradan geçmiş olmalıdır.
Nakd-i rical, Hadis Usulü tabiri olarak bazı muhaddislerce kullanılmış bir tamlamadır. Tamamen hadis ravilerinin adalet durumunu ortaya çıkarmak maksa-diyle tenkide tabi tutulmaları karşılığıdır. Nakd-i ricalin sonu ravinin sika olup olmadığının, bir diğer ifadeyle sika veya zayıf olduğunun tesbit edilmesidir. Rivayet ettiği hadis üzerinde bu tes-bite göre hüküm verilir.
Nakd-i ricale kısaca intikad da denir. Intikaddan maksat isnadı teşkil eden ra-
vilerin tenkide tabi tutulması olduğundan bu tabir yerine intikad-ı esânîd tabirinin kullanıldığı da olur.

Nakl-i Hadîs:

Güvenilir hadis kitaplarından birinden gerek amel, gerekse bir şer'î meselede delil olması için hadis almayı ifade eden tabirdir.
Son devir alimleri, bir kimsenin sıhhati alimlerce tesbit edilmiş kitaplardan hadis nakledebilmesi için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu şartların ilki hadis alınan kitabın, alimlerin itimadına mazhar olmuş bir kitap olmasıdır. Şayet hadis naklinde kaynak olan kitap, alimlerin bilmediği veya güvenilir olma vasfını taşımayan bir eser ise ondan hadis nakletmek caiz görülmemiştir.
İkincisi, hadis nakleden kimsenin nakline esas olan nüshayı ya bizzat kendi nüshasıyla veya bir sika muhaddisinin nüshasıyla, veyahutta diğer itimat edilen bir asıl nüsha ile mukabele etmesi lazımdır. Hadis ilminden anlamayanlar için bu ihtiyaç bir kat daha artar; zira kitaplarda yanlışlık, hata, noksanlık, tahrif, tashif gibi eksiklikler hiçbir zaman eksik olmaz. Bu itibarla hadisleri şeyhin ezberinden değil de yazılı bir kitaptan nakletmek hassas bir mesele olduğundan bazı alimler bu konuda son derece titiz davranmışlardır. Nitekim Ebu Bekr b. Hayr şöyle demiştir: "Men kezebe aleyle.." hadisine göre bir kimsenin hadis tahammül metotlarının en alt mertebesiyle dahi olsa kendisine rivayet edilmemiş hadisler için "kale Resulullâh" demesi caiz olmadığında alimler arasında görüş birliği vardır. Bu söze bakılırsa bir hadis kitabından hadis nakletmek caiz görülmemiştir. Ancak fakihlerin tümü ile muhaddislerin çoğunluğunun görüşü bunun aksinedir; zira bir hadisle amel edebilmek için onun hadiscilerin usulüne göre rivayet edilmiş olması değil, sıhhati şarttır. Sıhhati sabit olmuş hadisin sırf

semâ yoluyla değil, nakil yoluyla alınmasının pek önemi olmamak gerekir.”
Ahmed Naim Merhum da aynı konuda şunları söylemektedir: “Hadislerin rivayetinde titizlik gözetenler çeşitli rivayet metotlarından biriyle hadis almamış olanlar için bariz bir ada sigası bulamadıklarından kitaptan hadis naklini men etmişlerdir. Oysa “kale” fiili hem “buyurdu” hem de “buyurmuş” manasına gelir. Böyle hadis nakleden biri kaleyi buyurmuş manasına aldığından uygun eda sigası bulamamak mahzuru ortadan kalkar. Kitaptan hadis nakleden kimse ister rivayetten alsın, isterse kitapta görmüş olsun kale Resûlullâh (s.a.s) dediği takdirde yalan söylemiş olmaz. Aslında güvenilir hadis kitapları o hadisin Peygamberimizden sadır olduğunun şahididir.” 963

Nâsih:

Bk. Nesh.

Nâsihu'l-Hadîs Ve Mensûhuhû:

Bk. Nesh.

Nâvelenî:

“Bana elden vererek rivayet etti” demek olan bu tabir munâvele yoluyla rivayet edilen hadislerin naklinde kullanılan eda lafızlarından biridir. İbn Haceri'l-Askalânî'ye göre sekiz mertebe olan eda sigalarmm beşincisinde yer alır. 964Daha çok icazete bağlı olan munâvele ile elde edilen hadislerin rivayetinde kullanılır. Aynı yerde, aynı manaya ahberanâ munâveleten eda sîgası da kullanılmıştır.

Nazarî İlim:

İlm-i nazarî karşılığı olarak, inceleme ve araştırma yoluyla kazanılan bilgiye denir.
Hadis ıstılahı olarak nazarî ilim, haberlerin ikna yönünden insan üzerinde bıraktıkları tesir olup ancak zihnî bir tetkik ve tertip neticesi kesinleşir ve bilgi halini alır. Bunu bir misalle açıklamak gerekirse, Hz. Peygamber (s.a.s)'den nakledilen bir hadis, onu ilk işiten kimse için, getirdiği hüküm yönünden ilim veya bilgi ifade eder. Ancak bu diğerleri için zannîdir, kesin değildir. Kesinleşmesi için insanın bazı inceleme ve araştırmalara, önceden sahip olduğu diğer bilgilere dayanarak bazı istidlallere başvurması gerekir. Bu inceleme ve araştırma hadisin isnadı ve metni üzerinde olur.
İsnad yönünden araştırma, ravileri ve senedin kopuk olup olmamasıyla ilgilidir. Metin yönünden araştırma ise Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet edilen diğer hadislere, umumi mana yönünden uygun olup olmadığını açığa çıkarmak gayesine yöneliktir. İşte hadisin isnad ve metin yönünden araştırmaya tabi tutulması neticesinde insanda kesin bir kanaat hasıl olur. Bu kanaat hadisin reddine veya kabulüne varır.
Nazarî ilim, hadis imamları arasında umumiyetle âhad haberler için söz konusudur; çünkü bunlar arasında makbul olanlar bulunduğu gibi olmayanlar da vardır. Makbul olanların diğerlerinden ayırt edilmesi, bunların tetkik edilmelerine bağlıdır. Bu bakımdan hadis alimleri umumiyetle âhad haberlerin nazarî ilim ifade ettiği görüşündedirler. Bunun sebebi, âhad haberle isnada hasıl olan ilmin zarurî ve kesin bir ilim olmayışıdır. 965

Nâzil:

İnmek, yukarıdan aşağı düşmek, yağmur için yağmak gibi manalara gelen “nezele” kök fiilinin ismi failidir.
Hadis ilminde âlînin zıddı olarak isnadın bir özelliğini ifade etmekte kullanılır. Buna göre nazil isnad, âlî isnadın zıddıdır ve hadisi rivayet eden son ravi ile ilk kaynağı olan Hz. Peygamber veya bir hadis alimi arasında normalin üstündeki sayıda ravi bulunan isnaddır. Söz gelişi Buharfnin rivayet ettiği bir hadisle onu Hz. Peygambere ulaştıran isnadında üç veya dört ravi varsa onun bu isnadı âlîdir. Gelgelelim bu ravi sayısı bazı isnadlarında olduğu gibi dokuz kişiye çıkarsa bu isnadı ise nazildir.
Muhaddisler genelde âlî isnadı tercih etmişlerdir. Hatta Ali İbnu'l-Medînî, “nazil isnadla rivayet uğursuzluktur” demiştir. Ancak bunun yanısıra bazı muhaddisler nazil isnadı tercih etmişlerdir. Bunun sebebi isnaddaki ravi sayısının artması ölçüsünde muhaddisin daha fazla gayret göstereceği ve hükmünde isabet etme ihtimalinin artacağıdır. Fakat, bu görüş pek geçerli olmadığı gibi yorum da zayıftır; çünkü esas itibariyle gaye muhaddisin fazla çaba göstermesi değil sıhhattir.
Öte yandan nazil bir isnadın ricali âlî isnadın ricalinden daha fazla güvenilir yahut hıfz bakımından onlardan üstün veyahut daha fakih olabilirler. Veyahutta nazil isnad, ravilerinin birbirlerinden işitmiş olmalarıyle muttasıl iken âlî isnadın ravileri arasında hadis meclisinde sadece hazır bulunan ya da hadisi icazet veya munâvele yoluyla almış birisi bulunabilir. O takdirde nazil isnad, âlî isnada tercih edilir.
Şu hale göre isnadda uluvv, aslında istenilen bir şeyse de ricalinin sika oluşu ona tercih edilir. Nitekim Veki' İbnu'l-Cerrâh bir gün arkadaşlarına
“el-A’meş, an -Ebî Vâ'il, an Abdillâh” isnadını mı tercih edersiniz yoksa “Sufyan, an Mansûr, an İbrahim, an Alkame” isnadını mı?” diye sorduğunda onlar
“Önceki isnad daha evlâdır. Elbette onu tercih ederiz” derler. Bu sefer Veki',
“Hayır der; el-A’meş de Ebu Vâ'il de birer şeyhtirler. Ancak diğer isnad, fakihin fakihten; onun da fakihten; onun da fakihten rivayetidir. Bu daha evladır.”
Buradan anlaşılıyor ki Veki, arkadaşlarının âlî isnadı tercih edeceklerini söylemelerine karşılık nazil olmasına rağmen fakihlerin birbirlerinden rivayetiyle oluşan isnadı tercih etmiştir. Bunda da haklıdır; zira fakih, rivayet ettiği hadisin fıkhını daha iyi bilir. Rivayetten maksat, amel edilecek hadislerin doğru olarak nakledilmeleri olunca bu maksadı temin eden nazil isnadın âlî olana elbette tercih edilmesi gerekir. Aynı konuda Abdullah İbnu'l-Mubârek, “hadisin sıhhati, isnadının Hz. Peygamber'e yakınlığında değil, ricalinin sıhhatindedir” demiştir. Ebu Tâhiri's-Silefî de şunları söylemiştir: “Rivayette asıl, hadisi alim raviden almaktır. Alim ravilerin nazil isnadı, araştırıcı alimlerin görüşüne göre cahillerin âlî isnadından daha iyidir.” 966
İbn Hibbân ise konuya daha değişik açıdan bakarark “eğer, demiştir; sadece senede bakılacak ise şeyhleri arasında uluvv söz konusu olanı, metne bakıldığı takdirde ise hangisinin isnadında fakih varsa o tercih edilmelidir.”

Sonuç olarak denilebilir ki pek çok mu-haddis, isnadının âlî olmasına değer verirken, bazı alimler netice itibariyle fakihlerin bulunduğu nazil isnadı tercih etmişlerdir.

Nazil İsnad:

Bk. Nazil

Nebbe'enâ:

"Bize haber verdi" demek olup eda sigalarındandır. Belli bir tahammül şekli için kullanılmaz. Ancak ilk devir alimlerine göre ahberanâdan farkı yoktur. Ahberanâ, daha çok semâ veya sema'a delalet eden rivayet metotlarından biriyle rivayette kullanıldığından nebbe'enâ da en fazla ravinin işiterek aldığı hadislerin rivayetinde kullanılmıştır.
Bununla birlikte İbn hacer'in açıkça belirttiğine göre son devir muhaddisleri nebbe'enâ lafzını "an" gibi icazetle alınan hadislerin rivayetinde kullanmışlardır. 967Sonraları en çok kullanıldığı yer de burası olmuştur.

Nebbe'enâ Fulân Bi-Kırâ'atî Aleyh:

"Bize fülanca kendisine benim okumamla rivayet etti" manasına gelir. Arz veya kıra'at ale'ş-şeyh yoluyla alınan hadislerin rivayeti sırasında kullanılan eda sigalarındandır.
Bir hadisin isnadında ravisi tarafından söylenen nebbe'enâ fulânun bi-kırâ'ati aleyhi eda lafzı kullanılmışsa o hadisi o ravi tarafından şeyhe bizzat okunmak suretiyle arzedilerek rivayet edilmiştir. Aynı manada nebbe'enâ fulan kıra'aten aleyhi lafzı da kullanılır.

Nebbe'enâ Fulan Kıra'aten Aleyh:

"Falanca kendisine okumak suretiyle bize haber verdi" anlamını verir. Nebbe'enâ fulan bikırâ'atî aleyhi eda lafzının çok az farklı şeklidir. Aynı yerde kullanılır. İlk devir alimleri nebbe'enâ lafzının daha çok semâ'a delalet eden hadis rivayet metotlarından biriyle alman hadislerin rivayetinde kullanılması gerektiği görüşündedirler. Arz veya kıraat ale'ş-şeyh denilen metot da semâ'a delalet eder. Şu da var ki Hadis Usulü alimleri semâ'a delalet eden semi'tudan başka bütün eda lafızlarının rivayet usulünü belirleyen bir ayn lafızla birlikte kullanılması gerektiğini söylemişlerdir. Bu yüzden nebbe'enâ eda lafzına "kıra'aten aleyhi" kaydı eklenmiştir ki bu kayıt kıra'ati tasrih etmektedir.

Nebevî Hadis:

Bk. Hadis.

Nehâ:

"Men etti" demektir. Cezm sigalarındandır. Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir hususu men ettiğini, o hususun işlenmesini yasakladığını ifade eder ve kesinlik bildirir.

Nekâret:

Sözlük bakımından zorluk, güçlük, münkerlik gibi değişik anlamları bulunan nekâret, hadis usulünde bazı muhaddislerce hadisin münker olmasına sebep teşkil eden illet manasına kullanılmıştır. Münker hadisin özellikleri göz önünde tutulursa bu deyimin bir ravinin kendisinden daha üstün bir diğer raviye muhalefeti karşılığı kullanılmış olduğu söylenebilir; zira münkerin en önemli ve bariz özelliği ravisinin kendisinden daha güvenilir durumda olan ravi ya da ravilere aykırı olarak rivayette bulunmasıdır.

Neseb:

Bk. Ensâb.

Nese'î:

Bk. Sünen Nese'î.

Nesh:

Sözlükte değiştirmek, silip yok etmek, bir şeyin ardından bir başka şey getirmek, nakletmek ve kaydetmek gibi manalara gelir. Terim olarak Hadis Usulünde nâsihu'l-hadîs ve mensûhuhû şeklinde kullanılır. Bunun dışındaki ilimlerde kısaca nesh denir. Umumiyetle şer'î bir hükmün yürürlükten kaldırılarak yerine bir başka hükmün getirilmesine denir. Hükmü kaldıran da, kaldırdığı hükmün yerine bir başkasını getiren de Allah Te'âlâ'dır. Onun emir veya müsaadesiyle peygamberi de bir şer'î hükmü neshedebilir.
Bir hükmü yürürlükten kaldıran hükme nasih; bir diğer hükümle yürürlükten kaldırılana ise mensûh denir.
İslâmî edebiyat içinde en çok münakaşa konusu olmuş meselelerden birisi neshtir. Öyle ki islâm âlimleri en azından vakıa olarak görülmüş nesh olayı üzerinde hayli münakaşalar yapmışlardır. Bu münakaşaların sonunda neshin imkânı, vukuu, şartlan, aklî ve naklî delilleri üzerinde durulmuştur. Sonunda konu ile ilgili zengin bir bilgi birikimi meydana gelmiştir.
Bilinen bir gerçektir ki, kainatın yaratıcısı olan yüce Allah kulları üzerinde mutlak hüküm sahibidir. Dilediğini emreder; dilediğini yasaklar. Dilediğini de bir süre yürürlükte bulunduktan sonra nesheder; yerine bir başka hüküm getirir. Kaldı ki kainat üzerinde bunca değişim mevcuttur. Yaradan, bu gün yarattığını yarın yok etmekte veya bir başka şekle getirmektedir. Şu hale göre nesh O'nun takdiri ve kullan üzerindeki mutlak tasarrufu ve hükmü sayılmalı; yoksa Allah'ın -hâşâ- koyduğu hükümden vaz geçtiği anlamına alınmamalıdır.
Neshin Kur'ân-ı Kerim'deki delili şu ayettir:
"Biz bir ayeti (hükmünü diğer bir ayetle değiştirir) neshedersek veya unutturursak ondan daha hayırlısını, yahut

onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye hakkiyle kadir olduğunu bilmiyor musun?” 968
Nesh, yalnızca dinî hükümlerde olur. Beşeri hükümlerin değiştirilmesi nesh anlamına gelmez. Bazı toplumlarda İslâm Hukukunun tatbik edilmeyerek yerine beşeri hukuk sistemlerinin getirilmesi de nesh demek değildir. Şu da var ki, ebediyet kaydiyle bilinen hükümlerde mesela namazın, orucun, farziyyetinde nesh söz konusu olmaz. Ayrıca haberlerde, olayların hikâye edilmesinde de nesh olmaz.
Bir hükümde neshe hükmedebilmek, bir diğer deyişle şu hüküm nasihtir; şu ise mensûhtur diyebilmek için bazı şartlar vardır. Önce nesh hakkında bir hitap olmalıdır. Meselâ, İslâm'ın ilk devirlerinde yatsı namazını kıldıktan, uyuduktan sonra yemek, içmek, kansına yaklaşmak caiz değildi.
“Oruç (tutacağınız günün) gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı” ayetindeki hitap 969önceki hükmü neshetti.
İkincisi gerek nâsih, gerekse mensûh her ikisi de birer şer'î hüküm olmalıdır. Bilhassa, cahiliye devrindeki bir âdeti kaldıran şer'î hüküm gibi nasih, mutlaka şer'î hüküm mahiyeti taşımalıdır. Bundan başka mensûhun hükmü devamlı olmalı, belli bir süre için konulmuş bulunmamalıdır. Muayyen bir vakit için konulmuş hüküm zaten o vakit çıktığında yürürlükten kalkar. Bu itibarla böyle belirli bir zaman için konulmuş hükümlerde nesh vaki olmaz.
Nâsih hükmün mensûhtan sonra gelmesi, ikisinin birbirine zıt olup aralarını belirleştirmenin veya ikisiyle birlikte amel etmenin imkânsız oluşu da neshin şartlarındandır.
Nesh denilince akla ilk defa bir Kur'ân-ı Kerim hükmünün, başka bir Kur'ân-ı Kerim hükmünü neshetmesi gelir. Bundan başka, Kur'ân-ı Kerim'in Sünneti neshi ile Sünnetin Sünneti neshi vardır. Kur'ân-ı Kerim'in sünneti neshine Hz. Peygamber (s.a.s)'in önceleri Kudüs'deki Mescidi Aksâ'ya yönelerek namaz kılmasını Kur'ân-ı Kerim'in,
“(Namaz kılarken) artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Mü’minler!) Siz de nerede bulunursanız bulunun (namaz kılarken) yönünüzü o tarafa dönün” 970ayetinin neshetmesi misal gösterilebilir. Sünnetin sünneti neshine gelince, nesh veya nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh denilince kasdedilen budur. Hz. Peygamber'in Sünneti olarak varid olmuş bir hükmün, yine Hz. Peygamber tarafından neshedilmesinden ibarettir. Meselâ,
“Sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim. Artık ziyaret edebilirsiniz.” 971Hadiste görüldüğü gibi Hz. Peygamber Mü’minleri mezar ziyaretinden önce men etmiş; sonra bu yasağı kendisi kaldırmıştır. Dolayısiyle Sünnetle konulmuş bir hüküm yine Sünnetle kaldırılmıştır.
Hadiste neshin bulunduğuna, bir başka deyişle neshin şartlarına göre, birbirine zıt manada varid olup aralarının birleştirilmesi veya her ikisiyle amel edilmesinin mümkün olmayıp birinin nâsih, ötekininse mensûh olduğuna hükmedilmesi çeşitli yollarla olur. Bunlara neshin alâmetleri denir. Hadislerde nesh vaki olduğunun belli başlı alâmetleri şunlardır:
a) Hz. Peygamber'in kendi açıklaması. Yukarıda verilen kabir ziyareti hadisinde olduğu gibi Hz. Peygamber (s.a.s) önceleri bir şeyi men ettiğini, sonradan o önce men edilen şeyin yapılmasına izin verdiğini bizzat kendisi açıklar. Bu, önceden koyduğu hükmü sonradan neshetiğine delalet eder. O hadisin Müslimdeki devamı da aynı konuda iki misal oluşturur:
“... Kurban etlerini üç günden fazla tutmaktan sizleri men etmiştim. Artık onu da lüzum görülen müddet tutabilirsiniz. Deri kaplarda saklananlar hariç sizleri hurma şırası içmekten, de men etmiştim. Bundan böyle bütün kaplardan içebilirsiniz. Şu var ki, (hangi kapta olursa olsun) sarhoşluk verecek şekilde şarap haline gelmişse yine de içmeyin” 972
Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s) zamanında çevre kabilelerde yaşayan fakir müslümanlar bir Kur'ban Bayramı yaklaştığında akın akın Medine'ye gelmeye başladılar. Bu durumu gören Hz. Peygamber sahabîlere
“Kurban etlerinizi üç gün tutun. Sonra geri kalanı sadaka verin” buyurdu. Ertesi yıl sahabîler
“Yâ Resûlallah, dediler; bazıları kurbanlarından kaplar dolusu erzak elde ediyorlar. Yağ eritip saklıyorlar.” Allah Resulü,
“Bunu bana niçin soruyorsunuz?” buyurdu. Sahabiler
“Geçen sene kurban etlerinin üç günden fazla tutulmasını men etmiştiniz de ondan” cevabını verdiler. Bunun üzerine
“Ben o zaman gruplar halinde akın edip yavaş yavaş gelen fakir çöl ahalisi(ni düşündüğüm) için sizi (kurban etlerinizi üç günden sonra yemekten) men etmiştim. Artık kurban etlerinizi yeuiniz. Biriktiriniz, sadaka veriniz” buyurdu.” 973
Bu hadiste de açıkça görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.s) kurban etlerinin çölden Medine'ye gelen fakirlere dağıtılması maksadiyle üç günden fazla tutulmasına önce müsaade etmemiştir. Ancak aradan bir yıl geçince bu yasağı kaldırmış, müslümanları diledikleri şekilde hareket etmekte serbest bırakmıştır. Şu hale göre ilk koyduğu hükmü sonradan kaldırmıştır. Bu da Sünnetin Sünnetle neshidir.
Önceleri deri tulumlarda muhafaza edilenin dışında hurma şırası içmenin yasaklanması, sonradan şaraplaşmadığı sürece hangi kapta muhafaza edilirse edilsin, içilmesine izin verilişi de öyledir. Her iki nesh olayı Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin söylediği sözlerinden anlaşılmaktadır.
b) Sahabîlerin ifadesi de hadislerde neshe delâlet eder. Bu durumda Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir hadisindeki hükmün bir başka hadisinin hükmüyle neshedilmiş olduğu sahabî sözünden anlaşılır. Şu misal bunu gösterir. Hz. Peygamber önceleri, “Ateş dokunmuş (deve eti yemek) sebebiyle abdest alın” buyurarak 974 ateşte pişen deve eti yemenin abdest almayı gerektirdiğini hükme bağlamıştır. Bu hükmün sonradan neshedilmiş olduğu sahabeden Câbir b. Abdillah'ın şu sözlerinden anlaşılmaktadır:
Hz. Peygamber (s.a.s)'in son olarak yaptığı iki işten biri ateşte pişmiş (deve eti) yemek yüzünden abdest almayı
bırakmak idi.” 975
Mensûh ile nâsih hükümleri bildiren sahabî ifadesi bazen bir arada bulunabilir. Meselâ,
“Hz. A'işe'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber hamama gitmekten men etti. Sonra erkeklerin peştemallı olarak gitmelerine müsaade etti.” 976
c) İcmâ'da neshe delâlet eder. Bir diğer ifadeyle, hadiste neshin bulunduğu icmâ' ile sabit olur. Burada işaret etmek gerekir ki, icmâ' daha çok nâsihi gösterir; mensuha delâlet etmez. Meselâ Hz. Peygamber (s.a.s) üç defa içki içtiği için had cezasına çarptırılan bir kimsenin dördüncüde öldürülmesini emretmiştir. Hz. Peygamber'in bu emrinin tatbik edildiğini gösteren herhangi bir haber yoktur. Kaldı ki, bu hükmün tatbik edilmediğinde icmâ' vardır. Böyle bir hüküm tatbik edilseydi sahabe bunu rivayet ederlerdi. İşte içki içene dördüncü içişinde verilen ölüm cezası hükmünün tatbik edilmediği konusunda icmâ bulunması o hükmün Hz. Peygamber tarafından

neshedildiğini gösterir.
İcmâ'ın neshe delâlet ettiğini gösteren ikinci misal şu hadistir:
"Câbir'den rivayet edilmiştir. "Biz, demiştir; Hz. Peygamber (s.a.s)'in maiyetinde haccettiğimiz zaman kadınların yerine telbiye etmiş; çocukların yerine cemreleri taşlamıştık" Haccederken -bedel haccı hariç- kadınların seslerini yükseltmemek kaydiyle kendilerinin telbiye etmelerinde icmâ' vardır. Nitekim Tirmizî, bu hadisi naklettikten sonra şunları söylemiştir: "Kadının haccederken kendi yerine başkasının telbiye edemiyeceği, aksine telbiyeyi kendisinin yapması konusunda âlimlerin icma'ı vardır. Yalnız kadının telbiye ederken sesini yükseltmesi mekruh görülmüştür. 977
Anlaşıldığına göre Hz. Peygamberle birlikte hacceden kadın sahabîlerin yerine erkeklerin telbiye etmesine önce izin verilmiş, bu izin Hz. Peygamber tarafından kaldırılmıştır. Bütün âlimlerin icma'ı, kadının haccederken -yüksek sesle olmamak kaydiyle- kedisinin telbiye etmesi yönündedir. Şayet Cabir'in bahsettiği hüküm mensûh olmasaydı hac menasiki arasında tatbik edilir ve haberi bize kadar ulaşırdı. Aksine sahih bir rivayet olduğu sürece de icmâ' hasıl olmazdı.
d) Tarih itibariyle nâsihin sonra, mensûhun önce oluşu da neshe delâlet eder. Buna göre birbirine zıt iki hüküm taşıyan Sünnetten biri önce diğeri sonra vaki olmuşsa önceki mensûh; sonraki nâsihtir. Meselâ, "Şeddad b. Evs'ten nakledilmiştir. Demiştir ki, "Biz Fetih senesi Hz. Peygamber (s.a.s)'le birlikteydik. Ramazanın on sekiziydi. Allah Resulü kan aldıran birini gördü. Şöyle dedi:
"Kan alan da aldıran da iftar etmiş (orucunu bozmuş) oldu" 978Aynı konuda bunun aksine bir rivayet daha vardır ve şöyledir:
"İbn Abbas'tan Hz. Peygamber (s.a.s)'in oruçlu iken kan aldırdığı rivayet edilmiştir." 979Bu iki hadisin ilkinde, dikkat edilirse Şeddâd Hz. Peygamber'in oruçlu iken kan aldıran birini gördüğünde alanın da aldıranın da orucunu bozmuş olacağını Mekke'nin fethedildiği yıl söylediğini belirtmiştir. Mekke, hicretin 8. yılında fethedilmiştir. İbn Abbas ise Hz. Peygamber (s.a.s)'i onuncu hicret yılında Veda Haccı sırasında görmüştür. Şu hale göre Hz. Peygamber (s.a.s)'in oruçlu iken kan aldırması olayı Mekke Fethinden sonra olmuştur. Dolayısıyle oruçlu iken kan aldırmanın orucu bozacağı hükmü, Hz. Peygamber'in oruçlu olduğu halde kan aldırması fiilî sünnetiyle nesh edilmiştir. Önceki mensûh, sonraki nâsihtir. Nesh olayı ise böylece iki olayın tarihlerinden anlaşılmaktadır.
Öte yandan aynı konudaki bir başka rivayette Hz. Peygamber (s.a.s)'in oruçlu olduğu halde kan aldıran Ca'fer b. Ebî Talibin yanına vararak "işte bu, şimdi iftar etmiş oldu" dediği nakledilmiştir, bilindiği gibi Ca'fer, 8. hicri yılda yapılan Muta savaşında şehit düşmüştür. Buna göre Hz. Peygamber'in onu kan aldırırken görüp orucunun bozulduğunu söylemesi bu yıl dolaylarında olmalıdır. Oysa İbn Abbas'ın Hz. Peygamber'i oruçlu olduğu halde kan aldırırken germesi olayı tarih bakımından daha sonradır. İlk rivayetin mensûh olduğu da olay tarihinin önce olmasından anlaşılmaktadır. Haliyle daha sonraki nâsihtir.
Nesh konusu hadis ilminin en çetin konularından biri sayılır; zira rivayet şartlarını yerine getirerek birbirleriyle tezat teşkil eden hükümler taşıyan iki hadis rivayet ettiklerinden bunlardan birinin mensûh olduğunu bilmeyenler, ondan yanlış hüküm çıkarırlar. Böyle bir durumda hükümde nâsih değil, mensûh esas alınmış olur. Bununla birlikte nesh, hadislerdeki nasih mensûh konularıyla meşgul olan bu ilimde şöhret yapmış âlimler vardır. İmam Şâfi'î nesh konusunda önde gelen isimdir.
Hadislerin nâsih ve mensûh olanlarına dair günümüze iki kıymetli eser kalmıştır. Bunlardan birincisi Ahmed b. Hanbel'in Kitâbu'n-Nâsih ve'1-Mensûhu, diğeri el-Hâzimî'nin Kitâbu'l-İ'tibar fi'n-Nâsihi ve'1-Mensûhi mine'1-Asâr isimli eseridir.

Nisbe:

Bk. Ensâb.

Nuhinâ An Keza:

"Şu işi yapmaktan men edildik" demektir. Hükmen merfûya delalet eden lafızlardan biridir. Sahabîlerden birisi bu ve benzeri tabirlerden birisiyle herhangi bir işi yapmaktan men edildiklerini haber vermişse men eden Hz. peygamberdir; çünkü sahabîlerin tevkifi meseleleri kendi ictihadlanyla belirlemelerine imkan yoktur. Öyle olunca men edildikleri işi yapmaları Allah Resulü tarafından yasaklanmış demektir. Dolayısiyle hükmen merfudur.

Nushatu'l-Asl:

"Aslın nüshası" manasına gelen bu tabir şeyh denilen muhaddisin kendi şeyhlerinden rivayet ettiği hadislerin yazılı olduğu asi denilen kitabından aynen kopya edilerek meydana getirilen nüshaya denir.
Şeyhin asıl nüshasından istinsah edilmiş ve onunla vuruşturulmuş nüsha şeyhin kendi nüshasından kopya edildiğinden hadisciler arasında pek makbul sayılmıştır.

Nuzûl:

Sözlükte inmek, yukarıdan aşağı düşmek, yağmur yağmak manasındaki "nezele" kök fiilinin mastarıdır. Hadis Usulünde uluvvun zıddı olarak isnadın normalin üzerindeki sayıda ravi ihtiva etmesine denir. Bir diğer ifadeyle hadisi rivayet eden en son ravi ile mutlak olarak Hz. Peygamber (s.a.s) veya tanınmış bir hadis âlimi arasındaki ravi sayısının fazla oluşudur.
Misal vermek gerekirse nazil maddesinde de söz konusu edildiği gibi, Buharı ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında en âlî is-nadda üç ravi vardır. Buhârî'nin, kendisiyle Allah Resulü arasında üç ravi olmasından ibaret yakınlığa uluvv tabir edilmiştir. Bunun yanisıra aynı âlimin Hz. Peygamberle arasında dokuz ravi olan isnadlari da vardır. İkinci isnadın fazla ravi ihtiva etmesi keyfiyetine nuzül adı verilmiştir.
Uluvvun beş derecesi olduğu gibi karşılığı olan nüzulün de beş derecesi vardır. Her-birinin ne şekilde meydana geldiği karşılığı olan uluvvun mertebelerinden belli olur.
Nazil maddesinde de söz konusu edildiği gibi, muhaddisler genelde isnadda uluvv bulunmasını tercih etmişlerdir. Ancak bazı muhaddisler geçerli bazı sebepler ileri sürerek nüzulü yeğlemişlerdir. (Bk Nâzil).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

69- KİTABU'N-NAFAKAAT
Ve Aile Halkı Üzerine Yapılan Nafakanın Fazileti
1- Ehl Ve Iyâl Üzerine Harcama Yapmanın Vucûbu Babı
2- İnsanın, Ailesinin Bir Senelik Yiyeceği Olan Nafakayı Ayırıp Habsetmesi Ve Iyâlin Nafakalarının Nasıl Olacağı Babı
3- Bâb Ve Yüce Allah Şöyle Buyurdu:
4- Kocası Başka Yerde Olduğu Zaman Kadının Ve Çocuğunun Nafakası Babı
5- Kadının, Kocasının Evinde İş Yapması Babı
6- Kadının Hizmetçisi Babı
7- Erkeğin Bizzat Ailesi İçinde Hizmet Etmesi Babı
8- Bâb: Erkek Ailesi Üzerine Harcama Yapmadığı Zaman, Kadını İçin Onun Bilgisi Olmadan Örfe Göre Kendisine Ve Çocuğuna Yetecek Mikdârı Alma Hakkı Vardır
9- Kadının, Kocasının Elindeki Malları Ve Nafakası Hususlarında Kocasını Koruması Babı
10- Kocanın Kadını Ma'rûf Tarzda Giydirmesi Babı
11- Kadının Çocuğu Hususunda Kocasına Yardım Etmesi Babı
12- Bâb: Fakîr Kimsenin Kendi Aile Ferdlerini Nafakalandırması Babı
13- Bâb:
14- Peygamber(S)'İn: 'Bir borç yükü yâhud âciz evlâd ve Iyâl bırakan kişinin işi bana âiddir" Sözü Babı
15- Cariyelerden Ve Diğerlerinden Olan Süt Emzirici Kadınlar Babı

69- KİTABU'N-NAFAKAAT

(Nafakalar Kitabı)

Ve Aile Halkı Üzerine Yapılan Nafakanın Fazileti [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"... Yine sana hangi şeyi nafaka vereceklerini sorarlar. De ki: İhtiyâcınızdan artanı (verin). Allah size böylece âyetlerini açıklar. Olur ki, dünyâ hususunda da, âhiret işinde de iyice düşünürsünüz..." (el-Bakara: 219-220) [2].

1-.....Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc tahdîs etti ki, Adiyy ibn Sabit şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Yezîd el-Ensârî'den işittim; o da Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den. (Abdullah ibn Yezîd dedi ki:) Ben Ebû Mes'ûd'a:
— Sen bunu Peygamber(S)'den mi rivayet ediyorsun (yâhud: Kendi içtihadınla mı söylüyorsun)? diye sordum.
Ebû Mes'ûd (R):
— Ben bunu ancak Peygamber'den rivayet ediyorum ki, O: "Her-hangibir müslümân kendi ev halkına -Allah'ın rızâsını kasdederek-infâk ederse, bu infâk o müslümân için bir sadaka olmuştur" buyurdu. [3].

2-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah: Ya Âdem oğlu, sen infâk et, ben de sana infâk edeyim! buyurdu" demiştir [4].

3-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Dul kadınların ve fakirlerin nafakalarım kazanmaya koşan müslümân kimse, Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir, yâhud gece namâzlı, gündüz oruçlu âbid kimse -gibidir" buyurdu [5].

4-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben (Veda Haccı sırasında) Mekke'de hasta iken, Peygamber (S) beni iyâde ve ziyaret ederdi. Ben kendisine:
— Benim malım vardır; malımın hepsini vasiyet edeyim mi? diye sordum.
Peygamber:
— "Hayır (vasiyet etme)/" buyurdu. Ben:
— Yarısını? dedim. Peygamber:
— "Hayır!" buyurdu. Ben:
— Üçte bir? dedim.
Peygamber:
— "Üçte bir; üçte bir de çoktur. Senin vârislerini zengin bırakman, onları muhtâc ve insanların ellerindekini istemek için insanlara ellerini açar hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Sen her ne in/âk edersen, o senin için bir sadakadır. Hattâ (yemek yerken) kadınının ağzına yükselteceğin bir lokmaya varıncaya kadar sevâb alırsın. Ümîd ederim ki, Allah seni yükseltir. Senin yüzünden birtakım insanlar faydalanır ve diğeri de zarar görür" buyurdu [6].

1- Ehl Ve Iyâl Üzerine Harcama Yapmanın Vucûbu Babı

5-.....Ebû Salih tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hureyre(R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu -."Sadakanın en faziletlisi, sadakanın sahibini zengin bırakan (ve fakirliğe düşürmeyen) sadakadır. Çünkü yüksek el, alçak elden hayırlıdır. (Ey mü'min!) Sen nafaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olan aile ferdlerinle başla (sonra başkalarına ver). (Aile ferdlerinin nafakalarım vermezsen) kadın: Ya beni doyur, ya da beni boşa! der. Hizmetçi de: Beni besle, beni çalıştır! der. Çocuk da: Beni doyur, beni kime bırakırsın? der."'

Bu hadîsi rivayet ederken Ebû Hureyre'nin yanında bulunanlar:
— Yâ Ebâ Hureyre! Sen bu hadîsi bu şekilde Rasûlullah'tan işittin mi? dediler.
Ebû Hureyre de (bu soruya sinirlendi de):
— Hayır, bu hadîs Ebû Hureyre'nin kîsesindendir! diye (suâli inkâr ve ta'rîz ile) karşılamıştır [7].

6-..... el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid ibni Musâfir, İbn Şihâb'dan; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Sadakanın hayırlısı, zenginliğin sırtına dayanmakta olan sadakadır. (Ey mü'min!) Sen sadaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olanlarla başla" buyurmuştur [8].

2- İnsanın, Ailesinin Bir Senelik Yiyeceği Olan Nafakayı Ayırıp Habsetmesi Ve Iyâlin Nafakalarının Nasıl Olacağı Babı

7-..... Bize Vekî' haber verdi ki, İbn Uyeyne şöyle demiştir:
Ma'mer ibn Râşid bana şöyle dedi: Sufyân es-Sevrî bana:
— Sen ailesi için onların bir senelik azığını, yâhud senenin bir kısmında yiyecekleri azığı toplayan kimse hakkında birşey işittin mi? diye sordu.
Ma'mer:
— Bana bu hususta birşey gelmedi, dedi.
Sonra bir hadîs zikretti ki, o hadîsi bize İbn Şihâb ez-Zuhrî, Mâlik ibn Evs'den; o da Umer(R)'den olmak üzere şöyle tahdîs etmişti:
— Peygamber (S) -kendine mahsûs olan- Benu'n-Nadîr hurma mahsûlünü satardı ve ailesi için, onların bir senelik azığını habsederdi [9].

8-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mâlik ibnu Evs ibn Hadesân haber verdi. (ez-Zuhrî dedi ki:) Cubeyr ibn Mut'un*in oğlu Mu-hammed bana onun hadîsinden bir kısmını zikretmişti. Ben gittim, nihayet Mâlik ibn Evs'in yanma girdim ve ona bu hadîsten sordum. Bunun üzerine Mâlik ibn Evs de bana şöyle dedi: (Bana Umer ibnu'l-Hattâb'ın elçisi geldi, seni Mü'minlerin Emîri çağırıyor, dedi; onunla beraber) gittim, nihayet Umer'in huzuruna girdim. (Biz onun yanında otururken) Umer'in kapıcısı Yerfa' geldi de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Usmân, Abdurrahmân ibn Avf, Zu-beyr, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldiler, senden izin isterler, dedi.
— Evet, deyip onların içeriye girmelerine izin verdi.
Râvî dedi ki: Onlar içeri girdiler, selâm verip oturdular. Biraz eylendikten sonra Yerfa' yine geldi ve Umer'e:
— Abbâs ile Alî hakkında da iznin var mı? dedi. Umer:
— Evet, deyip onlara da izin verdi.
Bunlar da girdiler, selâm verip oturdular. Abbâs:
— Ey Mü'minlerin Emîri, benimle şu Alî arasında hükmet, dedi.
(Allah'ın, Rasûlü'ne fey' olarak tahsîs ettiği Nadîr oğullan hurmalığından dolayı Abbâs ile Alî arasında ihtilâf vardı, birbirine sert sözler söylemişlerdi.)
Huzurda bulunan topluluk Usmân ile arkadaşları:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Bunların aralarında hüküm ver de, birini diğerinden rahat ettir (yânî gönüllerini huzur ve sükûna erdir), dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Yavaş olunuz, acele etmeyiniz! Gök ve yer emriyle, iradesiyle duran Allah hakkı için size sorarım: Rasûlullah (S) kendisini de kasdederek: "Biz (peygamberler topluluğu) vâris olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır" buyurduğunu biliyor musunuz? dedi.
Usmân ile arkadaşları:
— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu, diye tasdik ettiler. Bunun üzerine Umer Alî ile Abbâs'a döndü de:
— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'm böyle buyurduğunu sizler de biliyor musunuz? dedi.
Alî ile Abbâs:
— Evet böyle buyurmuştur, diye tasdik ettiler. Bunun üzerine Umer:
— Şimdi ben size bu malın hukukî vaziyetini bildireyim: Şübhe-siz Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs buyurdu, ondan başka kimseye bu hakkı vermedi. Allah, Kur'ân'da: "Allah'ın
onlar(m malların)c?an Rasûlü 'ne verdiği fey 'e gelince; siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye kaadirdir" (ei-Ha$r:6) buyurmuştur. Binâenaleyh bu malda tasarruf hakkı sâdece Rasûlullah'a hâss olmuştur. Vallahi bu mala sizden başka kimse (ortak olup) toplamadı ve sizin zararınıza kimse tasarrufu kendisine seçip almadı.Muhakkak bu fey' mallarının gelirini sizlere vermiş ve aranızda taksîm edip yaymıştır. Nihayet fey'den o malın aslı mahfuz kaldı. Rasûlullah bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırıp verir, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alırdı ve onu Allah'ın malının konulacağı yere kordu (yânî müslümânlarm umûmî işlerine sarfederdi). Rasûlullah hayâtında bu malı böyle kullandı. Şimdi size Allah adiyle sürüyorum: Bunun böyle olduğunu biliyor musunuz? dedi.
Hazır bulunanlar:
— Evet, diye tasdik ettiler. Umer, Alî ile Abbâs'a hitaben de:

— Size de Allah adiyle soruyorum: Sizler de bunu böyle biliyor musunuz? dedi.
Alî ile Abbâs da:
— Evet, diye tasdik ettiler. Umer devamla şöyle dedi:
— Sonra Allah Taâlâ, Peygamberi'ni vefat ettirdi. Ebû Bekr: "Ben Allah Rasûlü'nün velîsiyim" deyip bu mallara el koydu ve onları Rasûlullah'm kullandığı gibi kullandı.
(Ravî dedi ki:) Umer »Alî ile Abbâs'a dönerek:
— Sizler (o zaman hazırdınız; Ebû Bekr'in böyle muamele ettiğini hatırlarsınız.) Şimdi ise Ebû Bekr'in şöyle şöyle yaptığını (sizleri Peygamber'in mirasından men' ettiğini) iddia ediyorsunuz. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi, lûtufkârdı, akıl ve zekâ sahibi idi, hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefat ettirdi. Ben de; "Rasûlullah'm ve Ebû Bekr'in velîsiyim ve vekiliyim" dedim ve emirliğimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve onu Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi kullanıp idare ediyordum. Sonra ikiniz beraberce bana geldiniz, sözleriniz bir, işiniz derli toplu idi (yânî ara-
rızda niza' yoktu. Sizinle görüştüm. Sonra ayrı ayrı geldiniz. Yâ Abbâs!) Sen bana geldin, benden kardeşinin oğlundan isabet edecek hisseni istiyordun. (Alî'yi kasdederek:) Bu da gelip benden eşinin babasından düşen mîrâs payını istiyordu. Bunun üzerine ben sizlere: (Rasûlullah "Bizpeygamberler vâris olunmayız; bizim bıraktığımız mal sadakadır" buyurduğu cevâbını verdim. Müteakiben bu malı size vermeyi ve sizin elinizle idare etmeyi düşündüm ve:)
— İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuzda olmak üzere siz, bu malı Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in ve Halîfe yapıldığım zamandan beri benim bu mallardaki amelimiz gibi amel edip idare edersiniz. Şayet bu şartla kabul etmezseniz, artık bu mallar hususunda bana birşey söylemeyiniz, dedim.
Bu teklifim üzerine siz de:
— Bu şartla o mallan bize ver! dediniz.
Ben de bu şartla o malları ikinize teslim ettim.
(Râvî dedi ki: Sonra Umer, oradaki topluluğa hitaben:)
— Sizlere Allah hakkı için soruyorum: Ben o malları bu ikisine bu şartla teslim ettim mi? dedi.
Topluluk:
— Evet (bu şartla teslim ettin), diye tasdîk ettiler.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a döndü ve onlara da:
— Allah hakkı için size de soruyorum: Ben bu malları size bu şartla teslim ettim mi? dedi.
İkisi de:
— Evet, diye tasdîk ettiler. Umer:
— (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm vermemi mi istiyorsunuz? Gök, yer izniyle, iradesiyle duran Allah'a yemin ederim ki, ben kıyamet kopuncaya kadar bunun hâricinde bir hüküm vermem. Eğer siz malları bu şartla idareden âciz olduysanız, onları bana geri veriniz. Ben onları sizin hesabınıza yeterlilikle idare ederim! dedi [10].

3- Bâb Ve Yüce Allah Şöyle Buyurdu:

'Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu hüküm emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir. Onların (annelerin) ma'rûf veçhile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinin olan babaya âiddir. Kimse takatinden ziyadesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mirasçıya düşenvazife de bunun gibidir. Eğer ana-baba aralarında rızâ ve müşavere ile (ittifakla çocuğu iki sene dolmadan) memeden kesmeyi arzu ederlerse, ikisinin üzerine de vebal yoktur. Çocuklarınızı (başkalarına) emzirtmek isterseniz meşru' surette verdiğiniz (emzirme ücretini) teslim etmek sortiyle yine üzerinize vebal yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür'' (el-Bakara: 233).
Yine Yüce Allah şöyle buyurdu: "... Anası onu zahmetle taşıdı, zahmetle de doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi müddeti otuz aydır... '* (el-Ahkaaf: 15).
Ve yine şöyle buyurdu:
"(Boşanan) o ka'dınları, gücünüzün yettiği kadar, ikaamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar etmek için kendilerine zarar yapmayın.
Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer çocuklarınızı sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda (bu hususta) güzelce müşavere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız, o hâlde çocuğu, babanın hesabına bir başkası emzirecektir. Genişliği olan nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan fakır de nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez* Allah güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder" (et-Talâk: 6-7) [11].
Yunus ibn Yezîd el-Eylî, ez-Zuhrî*den şöyle söylemiştir: Allah, ananın çocuğu sebebiyle zarara uğratılmasım nehyetti. Bu "Kimse takatinden fazlasıyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk
kendisinin olan bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulmasın... " (d-Bakam: 233) kavlidir. Babanın zarara sokulması, çocuğun anasının: Ben bu çocuğu emzirici değilim, demesidir. Hâlbuki anası, çocuğun gıdası bakımından çocuk için daha faydalı, çocuğa daha şefkatli ve çocuğuna başka kadınlardan daha yumuşaktır. Böyle olunca, babasının kendinden, Allah'ın kendi üzerine vazife kıldığı mikdârı kadına vermesinin ardından, kadının çocuğu emzirmekten çekinme hakkı yoktur. Çocuk kendisinin olan baba da çocuğu sebebiyle zarara sokulmaz. Babası zarar vermek için başka kadına emzirtip de anasını çocuğu emzirmekten men' etmek suretiyle anasına da zarar veremez. Eğer ana-baba kendi gönül hoşluklanyle çocuğu başka bir emziriciye emzirtmek isterlerse üzerlerine günâh yoktur. Yine kendilerinin rızâlaşmaları ve müşavereleri ile çocuğu sütten ayırmak isterlerse, bu istek ve kararları kendi aralarında bir rızâlaşma ve müşavereden meydana gelmiş olmasının ardından

ikisine de günâh yoktur.
"Fısâluhu", "Sütten kesmek" ma'nâsınadır [12].

4- Kocası Başka Yerde Olduğu Zaman Kadının Ve Çocuğunun Nafakası Babı

9-.....Bize Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan haber verdi. Bana Urve haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe'nin kızı Hind geldi de:
— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok sıkı cimri bir kimsedir. Ona âid olan maldan ailemize yedirmemde bana günâh var mıdır? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Örfe göre bir ailenin yiyebileceği mikdâr ile aile halkını yedirmende sana bir günâh yoktur" buyurdu.

10-..... Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim ki, Peygamber (S): "Kadın, kocasının kazancından, onun izni olmaksızın in/âk ettiği zaman, o infâkın sevabının yarısı kocaya âid olur" buyurmuştur [13].

5- Kadının, Kocasının Evinde İş Yapması Babı

11-.....Şu'be şöyle dedi: Bana el-Hakem ibn Uteybe, Abdurrahman ibnu Ebî Leylâ'dan tahdîs etti: Bize Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyha's-selâm Peygamber'e geldi de, O'na el değirmeni çevirmekten elinde meydana gelen rahatsızlığı şikâyet ediyordu. Kendisine, Peygamber'e harb esirlerinden bir takım köle gelmiş olduğu haberi ulaşmıştı. Fâtıma evde Peygamber'e tesadüf etmedi. Ve bu şikâyetini Âişe'ye zikretti.
Alî ibn Ebî Tâlib dedi ki: Peygamber eve gelince Âişe, kendisine Fâtıma'nın bir istek için geldiğini haber verdi.
Alî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) bize geldi. Biz yataklarımızı alıp yatmıştık. Biz hemen kalkmağa davrandık. Peygamber:
— "Yerinizde durunuz" buyurdu ve gelip benimle Fâtıma'nın arasına oturdu.
Hattâ ben karnımın üzerine dokunan iki ayağının soğukluğunu hissettim. Bundan sonra Peygamber:
— "Dikkat edin! Ben size benden istemiş olduğunuz şeyden daha hayırlı bir şeye delâlet ediyorum: Siz yataklarınızı aldığınızda yâ-hud döşeklerinize girdiğinizde otuz kerre Subhânallah, otuz üç kerre el-Hamdu UMhi, otuz dört kerre deAllâhu ekber deyiniz. İşte bu sizler için hizmetçiden daha hayırlıdır" buyurdu [14].

6- Kadının Hizmetçisi Babı [15]

12-.....Bize Ubeydullah ibnu Ebî Yezîd tahdîs etti: O, Mucâhid'den işitti (O, şöyle demiştir): Ben Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan işittim; o, Alî ibn Ebî Tâlib'den şöyle tahdîs ediyordu: Fâtıma aleyhi's-selâm Peygamber'e geldi de O'ndan bir hizmetçi istiyordu. Peygamber (S):
— "İyi dinle! Ben sana istediğinden daha hayırlı olan birşey haber vereceğim: Uyuyacağın sırada otuz üç kerre Allah'ı teşbih edersin, otuz kerre Allah'ı tahmîd edersin, otuzdört kerre de Allah'ı tekbîr edersin" buyurdu.
Sonra Sufyân ibn Uyeyne: Onlardan biri (ta'yîn edilmeksizin) otuzdörttür, demiştir. Alî (R):
— Ben bu sözleri (Peygamber'den işittiğimden sonra bu sayıda söylemeyi) hiç terketmedim, dedi.
Kendisine:
— Sen bunları Sıffîn gecesinde de mi terketmedin? denildi. ,
— Hayır, Sıffîn gecesinde de terketmedim, dedi [16].

7- Erkeğin Bizzat Ailesi İçinde Hizmet Etmesi Babı

13-..... (el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir:) Ben Âişe'ye:
— 'Peygamber (S) evinde ne işler yapardı? diye sordum. Âişe:
— Kendi ev halkının hizmetinde bulunurdu. Ezanı işitince (namaz kıldırmak üzere mescide) çıkardı, dedi [17].

8- Bâb: Erkek Ailesi Üzerine Harcama Yapmadığı Zaman, Kadını İçin Onun Bilgisi Olmadan Örfe Göre Kendisine Ve Çocuğuna Yetecek Mikdârı Alma Hakkı Vardır

14-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z- Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Hind bintu Utbe:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki, Ebû Sufyân cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek nafakayı vermiyor. Ancak ben o bilmeden, onun malından almışımdır, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Sen onun malından örfe göre sana ve çocuğuna yetecek mik-dârı al!" buyurdu [18].

9- Kadının, Kocasının Elindeki Malları Ve Nafakası Hususlarında Kocasını Koruması Babı

15-.....Bize Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân'dan ve Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû

Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Kadınların hayırlısı deve binen Ku-reyş kadınlarıdır" buyurmuştur.
Diğer râvî olan İbn Tâvûs şöyle rivayet etti: "Kureyş kadınlarının iyisi çocuğa küçüklüğünde en şefkatli olanı ve kocası üzerine elindeki malları hususunda en muhafaza edicisidir".
Muâviye ibn Ebî Sufyân'dan ve İbn Abbâs'tan; onlar da Peygamber'den olmak üzere, İbn Tâvûs'un hadîsi tarzında zikrolunu-ycr [19].

10- Kocanın Kadını Ma'rûf Tarzda Giydirmesi Babı

16-..... Şu'be şöyle demiştir: Bana Abdulmelik ibnu Meysere haber verip şöyle dedi: Ben Zeyd ibn Vehb'den işittim ki, Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana Sıyerâ hüllesi (yânî ipekli bir elbise) verdi. Ben de onu giymiştim. Bunun üzerine Peygamber'in yüzünde öfke alâmeti gördüm. Ben de onu parçaladım da kadınlar arasında (yânî Fâtıma ve yakınları olan kadınlar arasında) bölüştürdüm [20].

11- Kadının Çocuğu Hususunda Kocasına Yardım Etmesi Babı

17-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah öldü. Yedi yâhud dokuz tane yetîm kız bıraktı. Ben de dul bir kadınla evlendim. Rasûlullah (S) bana:
— "Evlendin mi yâ Câbir?" diye sordu. Ben de:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Bakire ile mi yoksa dul ile mi evlendin?" dedi. Ben:
— Bakire ile değil, dul kadınla evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Senin kendisiyle, onun da seninle oynaşacağı; senin onunla, onun da seninle gülüşeceği genç bir kızla evlenseydin!" buyurdu.
Câbir dedi ki: Ben de O'na:
— Babam Abdullah (Uhud'da) öldürüldü ve birkaç yetîm kız bıraktı. Ben de onların arasına kendileri gibi bir genç kız getirmekten hoşlanmadım. Bu sebeble onların işlerini görecek ve onların hâllerini iyileştirecek olgun bir kadınla evlendim, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah sana (eşin hakkında) bereketler ihsan etsin -yâhud: Hayır ihsan eylesin-!" dedi [21].

12- Bâb: Fakîr Kimsenin Kendi Aile Ferdlerini Nafakalandırması Babı

18-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir adam geldi de:
— Helak oldum, dedi. Peygamber (S):
— "Neden helak oldun?" dedi.
Adam:
— Ramazânda oruçlu iken ailemle cinsî münâsebet yaptım, dedi.
Peygamber (S):
— "(Keffâret olarak) bir köle âzâd et" buyurdu. Adam:
— Bende köle alacak mal yoktur, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse arka arkaya iki ay oruç tut" buyurdu. Adam:
— Ben bu oruca güç yetiremem, dedi. Peygamber:
— "Altmış fakiri doyur" buyurdu. Adam:
— Ben o kadar insanı doyuracak şeyi bulamam, dedi. Derken Peygamber'e içi hurma dolu bir zenbîl getirildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Hani o soran kimse nerededir?" buyurdu. Adam:
— İşte benim, buradayım, dedi. Peygamber:
— "Bu hurmayı al da yoksullara sadaka et" buyurdu. Adam:
— Benden daha fakır bir yoksula mı vereceğim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara taşlı iki tarafı arasında benim ailemden daha muhtâc bir aile yoktur, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S) dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Ve:
— "O takdirde siz buna (başkasından) daha haklısınız" buyurdu [22].

13- Bâb:

"... Annelerin masruf veçhile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir..." Mirasçıya düşen
vazife de bunun gibidir,.,"
(el-Bakara: 233).
Ana olan kadına çocuk emzirmekten birşey (bir vazîfe) var mıdır? [23]
'Allah şu iki kişiyi de misâl getirdi: Bunlardan biri dilsizdir, hiçbirşey beceremez ve o, efendisinin üzerinde bir yüktür. 0, bunu nereye gönderse hayır getirmez. Hiç bu adaletle emreden, kendisi dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?"

(en-Nahl: 76) [24].

19-.....Hişâm, babası Urve'den; odaEbû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesi Ümraü Seleme'den şöyle haber vermiştir: (Üm-mü Seleme -R- şöyle demiştir:)
— Yâ Rasûlallah! Ebû Seleme'nin çocukları hakkında benim onları infâk etmemden dolayı bana sevâb var mıdır? Ben onları şöyle şöyle muhtâc hâlde bırakıcı değilim. Çünkü onlar benim de oğulla-rımdırlar, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Evet, sana onlar üzerine yaptığın harcamanın ecri, sevabı vardır" buyurdu [25].

20-..... BizejSufyân ibn Uyeyne, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Utbe kızı Hind:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz (kocam) Ebû Sufyân cimri bir adamdır. Onun malından bana ve oğullanma yetecek kadar almamda bana günâh olur mu? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Örfe göre (onun malından sana ve oğullarına yetecek mik-dârı) al!" buyurdu [26].

14- Peygamber(S)'İn: 'Bir borç yükü yâhud âciz evlâd ve lyâl bırakan kişinin işi bana âiddir" Sözü Babı

21-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti Rasû-lullah'a, üzerinde borç varken ölrnüş kimsenin cenazesi getirildi de O:
— "Bu kimse borcu için bir fazla mal bıraktı mı?" diye sorardı.
Eğer kendisine o kişinin borcuna yetecek mal bıraktığı söylenirse, onun cenaze namazını kıldırırdı. Borç ödeme karşılığı mal bırakmamış ise, müslümânlara hitaben:
— "Arkadaşınızın namazını kılınız!" buyururdu. Nihayet Allah kendisine fetihler yolunu açtığı zaman:
— "Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Mü'minlerden kim ölür de bir borç bırakırsa, onu ödemek bana âid-dir. Mal bırakırsa bu da veresesinindir" buyurdu [27].

15- Cariyelerden Ve Diğerlerinden Olan Süt Emzirici Kadınlar Babı

22-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti. (İbn Şihâb şöyle demiştir:) Bana Urve haber verdi; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber vermiştir: Peygamber'in zevcesi Üm-mü Habîbe şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'ın kızı olan kızkardeşimi kendine nikâh et, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen bunu arzu eder misin?" buyurdu. Ben de:
— Evet arzu ederim. Çünkü Sen'in için ortaktan boşahcı değilim. Ben hayırda bârı kızkardeşimin bana ortak olmasını isterim, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "İyi bil ki, kızkardeşin bana halâl olmaz" buyurdu. Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi biz Sen'in, Ebû Seleme'nin kızı Dur-re'yi nikâh etmek istediğini aramızda konuşup duruyoruz, dedim.
— "Ebû Seleme'nin kızını mı nikâh edecekmişim?" buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Allah'ayemîn ederim ki, Ebû Seleme'nin kızı benim vesayet ve terbiyem altında üvey kızım olmasa bile yine bana nikâhı olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve onun babasını Suveybe kadın emzirmiştir. Bir daha bana kızlarınızı ve kızkardeşle-rinizi teklif etmeyin" buyurdu.
Râvî Şuayb ibn Ebî Hamza, ez-Zuhrî'den söyledi: Urve:
— Suveybe, Ebû Leheb'in (Peygamber'in doğduğunu müjdelediği zaman) hürriyete kavuşturduğu kadındır, demiştir [28].

---

[1] en-Nesefî nüshasında bu kısmın başında "Bâb" olup, sonrasına muzâftır.
Nafaka, zarurî ihtiyâç ve yaşamaya sarfolunacak para ve azık nev'ine denir. Helak ma'nâsına olan Nufûk'tan, yâhud revâc ma'nâsma olan "Nefâk" masdarından türemiştir. ez-Zemahşerî: Birinci harfi nûn, orta harfi fâ olan her kelime hurûc ve zehâb, yânî çıkmak ve gitmek ma'nâsma delâlet eder: Nafaka, Nefere, Nefaha, Nefese ve Nefeze gibi, demiştir (Kastallânî).
en-Nufûk: Ölmek; en-Nafaka: Hacetlere ve yaşamaya sarfolunacak akçe ve azık makalesine denir, et-tnfâk: Bir adamın malı tükenmek; fakır olmak; bir kimse malını sarfedip tüketmek; et-Munâfaka ve'n-Nifâk: Bir kâfir, küfrünü gizleyip sûretâ îmân ve Islâmı izhâr eylemek ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).
[2] "Mâzâ yunfikûn" İki ma'nâya gelir. a.Birisi neye infâk yapılacağım sormak; b.Diğeri de ne infâk edileceğini sormaktır ki, evvelkinde "Men lehun nafaka-tu", yânî "Nafaka verilecek, mal sarfedilecek kimseler ve cihetler"; ikincide de verilecek mal, yânî nafakanın kendisi sorulmuş oiur. Yukarıda evvelkinin cevâbı verilmiş idi. Şimdi ikinciye cevaben: De ki affi infâk ediniz, yânî malınızın zarurî ihtiyâcınızdan fazlasını infâk ediniz. Meşru' yollarla mal kazanınız ve bu maldan nefsinizin ve ailenizin zarurî hacetlerine yetecek olanından fazlasını yukarıda beyân olunan cihetlere ve hayır yollarına harcayınız. Diğer âyetlerde de görüleceği üzere küçük çocuklar, zevce, muhtâc olan ana-baba ve bunlara katılmış olan usûl, ehl ve lyâldendir. Ehlu ıyâlin nafakası, kişinin kendi nafakasından sayılmıştır... (Hakk Dîni, I, 767).
[3] Kişinin ehli, karısı, çocuğu ve nafakası kendisine âid olan kardeşleri, amcası, amcaoğlu ve evinde beslediği yabancı fakîr çocuktan İbaret aile halkıdır diye ta'rîf edilmiştir ki, hadisteki "Ehl" lafzının medlulü bunları şâmildir. Kişinin ehl ve ıyâîini beslemesi icmâ ile vâcibdir. Şu hdde nafakası üzerine vâcib olanları infâka hadiste "Sadaka" denilmesi, aileyi infâk vecîbesinin ecirsiz ve se-vâbsız sayılmaması içindir.
[4] Bu, kudsî hadislerdendir. Buhârî bunun bir rivayetini Hûd Sûresi tefsirinde getirmişti. Bu hadiste aileyi infâk eden kimsenin infâka ve sevaba nail olacağı te'-mînâti vardır.
[5] Bu hadis, infâk için çalışanların fadlını en belîğ şekilde bildirmiştir. Kendisine yakın olmayanlara infâk eden kimseye bu fazilet sabit olunca, yakınlara infâk edici, bu sıfatlara daha lâyıktır.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Her ne infâk edersen, o senin için bir sadakadır" sözündedir. Peygamber'in bu hadisteki ümîdi vâki' olmuş, Sa'd iyileşmiş, bundan sonra kırkbeş sene daha yaşamış, Irak'ı fethetmiş, hakîkaten onun yüzünden birtakım kavimler dînleri ve dünyâları hususunda faydalanmış, kâfirler de zarar görmüşlerdir.
Bu hadiste insan, infâkı üzerine vâcib olan aile ferdlerini infâk ederken Allah rızâsını kasdederse, hem vacibi yerine getirmiş olur, hem de infâk ve tasad-duk sevabına nail olacağı hükmü vardır. Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitabı'-nda geçmişti
[7] Bâzı aileler, hadîsin son fıkrası Ebû Hureyre'nin hadîsten istinbât ettiği kısımdır, Ebû Hureyre'nin soranlara verdiği cevâb da buna delîldir. Çünkü Ebû Hureyre: Bu, Rasûlullah'tan işittiğimden değil,

Ebû Hureyre'nin kîsesinden, yânî benim sözümdendir demiştir, dediler. Buna göre, bu kısım mevkuf hadîs olmuş olur.
[8] "Zahrı ğunâdan" ta'biriyle kuvvetli bir servete dayanan, bol bir servetten ayrılıp verilen sadaka kasdedilmiştır. Ki ailesini, hısımlarını fakirleştiren, sıkıntıya sokan sadakanın hayırlı ve kâmil bir sadaka olmadığı anlatılmış oluyor.
Bunun bir rivayeti Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.
[9] hadisin başlığa uygunluğu son fıkrasında apaçıktır
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırıp verir, onları infâk ederdi..." kavlindedir. Bu hadîsin bir rivayeti Beşte bir'in farz olması bölümünde geçmişti.
Fey', harbsiz ve sulhan galebe suretiyle kâfirlerden alınan maldır. Bunda mü'minlerin harb İle hizmeti geçmediği için bu suretle alınan malın hepsini, âlimler cumhuruna göre, Allah, Rasûlü'ne tahsis buyurmuştur. Ganîme! ise harb ve kıtal ile alınan maldır. Bu ganimet mallarının beşte biri, Rasûlullah'a beşte dördü gazilere âiddir.
RasûluÎlah bu maldan ailesinin bir senelik nafakasını ayırdıktan sonra, kalanından işçi ücretini çıkarır, gerisini vakıf yaparak müslümânların cihâd gibi umûmî işlerine sarfederdi.
[11] Buhârî el-Ahkaaf: 15. âyetini, vâcib olan emzirme müddetinin mikdârına işaret için; et-Talâk: 6-7. âyetlerini de İfnâk mikdârına ve onun infâk edicinin hâline göre olacağına işaret için zikretmiştir.
[12] Anne ile baba beraber müşavere ederlerken, herhalde yavrularının menfaatini gözetirler. Böyle ikisinin re'yi ve içtihadı birleşip de rızâ gösterdiler mi, artık hatâ ihtimâli pek az olur. Olsa bile iyi niyetle ehlinden ve yerinde vâki' olan İctihâdda hatâ affedilmiştir. Fakat müşavere etmezler veya birinin rızâsı olmadan yapılmış ise günâh olur... {Hakk Dîni, I, 798).
Demek ki, çocuk doğunca o-na baktırmak, infâk etmek vazifesi esâs i'tibâ-riyle babalara âiddir. EmzÎrecek süt anayı baba tutacak, masrafını baba verecektir. Ananın da hıdâne, yânî çocuğu kendi kucağında bulundurup ona bi'I-fiil bakmak hakkı vardır. Çocuğun hakkı da evvel emirde ana sütünü emmektir. Onun için boşanmış olan ana hıdâne hakkını kullanıp da babasının hesabına olarak ücretle o çocuğu emzirecek olursa, babanın o çocuğu ondan almayıp, emzirme ve bakma ücretini vermesi lâzım gelir. Yok eğer babası hesabına değil de ana kendi hesabına emzirecek olursa, o vakit babanın o anaya emzirme ücreti vermesi lâzım gelmez. Yalnız giyim vesâir masraflarını verir ve bütün bunlar aralarında kararlaştırılır... {Hakk Dîni, VI, 5072-5074).
[13] Örf ve âdet, Kitâb ve Sünnet'le tahkim ve te'sîs olunan şer'î bir delildir ve fıkhın dayandığı asıllardan biridir. Örfün tahkimini ifâde eden bâzı âyetler:
a. "Sen kolaylığı tut, örfü (iyiliği) emret, câhillerden yüz çevir" (el-A'râf: 199);
b. "Kim zengin ise kaçınsın. Kim de fakır ise, o hâlde örf e göre bir mik-dâr yesin... " (en-Nisâ: 6).
c. "Ma'rûfu emret, münkerden nehyet" (Lukmân: 17; el-A'râf: 199). Bu hadisteki "A/a>«/" halk arasında verilmesi âdet olup, dînin ta'yîn ve
aklın güzel gördüğü ikramlar, ihsanlar, içtimaî yardımlardır.
Erkeğin kazancından kadının tasarrufu en nâzik içtimaî mes'delerdendir. Onun için bu tasarruf bâzı kayıdlara ve şartlara tâbı' tutulmuştur. Bunlardan en mühimmi, ifsâd edici olmayarak yânî masraf, haddi aşarak aile maişetinin, aile dirliğinin bozulmaması şartıdır... {Müslim Ter., III, 214, 25. bâb).
[14] Başlığa uygunluğu "El değirmeni çevirmekten elinde meydana gelen rahatsızlığı arz ve şikâyet ediyordu" sözünden alınır. Bu söz Fâtıma'nın hububat öğütmekte olduğuna, un yapan kadının da hamur yoğurup ekmek pişirir olduğuna delâlet etmektedir... (Aynî).
Hadîste Allah'ı zikre devam edene, hizmetçinin çalışmakta olduğu kuvvetten daha büyük bir kuvvet verileceği hükmü vardır. Yâhud da murâd, tesbîhin yaran âhirete hâsstır, hizmetçinin faydası dünyâ yurduna hâsstır. Âhiret ise daha hayırlı ve daha devamlıdır...
Bunun bâzı rivayetleri Beşte bir'de, Menâkıb'da da geçti; Dualar da da gelecektir (Kastallânî).
İbn Teymiyye de şöyle demiştir: Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devam ederse, ona meşakkat ve yorgunluk ânz olmaz. Çünkü Fâtıma, çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluktan şikâyet etmişti de Rasûlullah ona bu yolda zikre devam etmesini tavsiye etmişti.
Bu yolda tesbîh, tahmîd ve tekbîr'in toplamı yüz oluyor ki, bu, Güzel Isim-ler'İn sayısına eşittir.
[15] Yânî erkeğin kadın için hizmetçi tutması meşru' olur ve lâzım gelir mi?
[16] Hadîsten anlaşılan, zevç üzerine zevceye hizmetçi tutmak vâcîb olmadığıdır. Zahir olan, bunun güzel geçinme ve güzel ahlâk nev'inden örf edinilen şeye hamledil-mesidir... Yoksa koca üzerine hürre zevceye hizmetçi tutmak vâcib olur. Sıffîn', Alî ile Muâviye arasında Irak ordusu ile Şâm ordusu arasında çarpışma yapılan yerin ismidir... (Kastallânî).
[17] Bu hadîste Peygamber'in ailesinin hizmeti ile meşgul olduğu ve yüksek tevâzu'u meydana çıkıyor. Âişe'nin Tirmizî'nin Şemâir'mdekı lafza şöyledir: O da her beşer ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarını sağar, kendi hizmetçiğini görürdü. İbn Hıbbân ile Ahmed ibn Hanbel rivayetlerinde: Elbisesini diker, ayakkabılarını dikerdi. Hâkim'in //r/f/'deki rivayetinde: Eliyle ne bir kadına, ne bir hizmetçiye vurduğunu görmüş değilim, demiştir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!
[18] Erkeğin malından kadının tasarruf sureti aile haklarına, âİle dirlik ve düzenliğine âid mühim mes'elelerden olduğu, bunun için bu tasarrufun birtakım kayıd ve şartlara bağlanması gerektiği önce geçen bir haşiyede işaret edilmişti. Bu gibi tasarruflarda Peygamber'in de "Örfe göre" diye kayıdlamış olması sebebiyle, iyi örf ve âdetler şaşmaz bir ölçü olmaktadır.
[19] Başlığa uygunluğu "Kocası üzerine elindeki mallar hususunda en koruyucu olandır" sözlerindedir.
[20] Başlığa uygunluğu "O ipekli kumaşı parçaladım da kadınlarım arasında taksim ettim" sözünden alınır. Bu alınma vechi de şöyledir: Fâtıma'ya da bundan bir parça düşmüş ve o da bundan hoşnûd olmuştu. Bunun bir rivayeti Hibe'de de geçmişti.
[21] Buhârî Câbir'in karısının yetîm kızkardeşlerinin işlerini görmesi, onların hâllerini iyileştirip onlara mürebbiyelik yapmasından, kadının, kocasının çocukları üzerinde kaaim olmasını istinbât etti. Buhârî bunun bir rivayetini Dualar Kitâ-bı'nda da getirmiştir (Aynî).
[22] Başlığa uygunluğu, fakirin kendi ailesine nafakasını isbât etmesi yönündendir. Çünkü Peygamber o zenbîl içindeki hurmayı keffârete değil de, ailesine sarf etmesini tecviz etmekle, nafakalandırrnayı keffâretin önüne geçirmiştir. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti (Aynî).
[23] "Vâris üzerine de onun gibidir". Çocuğun babası ölürse emziren kadının yiyeceği, giyeceği, içeceği mirasçısına düşer.
Zeyd ibn Sabit: Bir ana ve amca bıraktığı zaman, bunlardan herbirine alacağı mîrâs mikdârına göre çocuğu emzirme külfeti vardır, demiştir. Buhârî: Ana olan kadına çocuk emzirmekten birşey, bir vazîfe var mıdır? sözüyle, ZeydMn bu görüşünü işaret etmiştir. Buradaki soru nefî içindir. Buhâri bununla Zeyd'1 in sözünün reddine İşaret etmiş, sonra da getirdiği en-Nahl: 76 âyetiyle bunu kuvvetlendirmek istemiştir. Kadım vâristen, dilsiz menzilesine indirmiş ve onu nafakası kendilerine düşen kimseler üzerine bir asalak, bir yük kılmıştır.
[24] Allah bu âyette kendisine ortak tanınan putları başlı başına tasarruftan âciz, memlûk bir köleye, kendisini de o kulu rızıklanyle besleyen, ona mâlik olan, onda ancak kendisi tasarruf eden, onu kendi malından infâk eyleyen hürr bir efendiye benzetmiştir. Kul ile efendi bir cinsten ve ikisi de mahlûk olduğu hâlde birbirine eş ve müsâvî olmazlarsa, yaratılanların en âcizi putlarla, Ganî ve Mutlak Kaadir olan Allah nasıl müsâvî olabilir? (Beydâvî).
[25] Başlığa uygunluğu, çocuğun anasının babası üzerine bir yük olması ve kadın üzerine kocasının çocuklarının nafakası vâcib olmaması yönündendir. İşte bunun için Peygamber, Ummü Seleme'ye kocasının çocukları üzerine infâk etmekle emretmedi de sâdece "Sana onlara yaptığın in/âkın ecri vardır" buyurdu (Aynî).
[26] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in Hind'e, baba malından oğullarının nafakasını almaya izin vermesi yönündendir. Bu da nafakanın kadına değil de, erkek üzerine vâcib olduğuna delâlet etmiştir. Buhârî'nin maksadı, babalarının hayâtında çocukların nafakaları analarına lâzım gelmediği gibi, bu hüküm, babalardan sonra da devam edici olduğudur. Buhârî bunu "Annelerin ma'rûf surette yiyeceği ve giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir" kavliyle kuvvetlendirmektedir... (Kastallânî).
[27] Buhârî bu hadîsi Nafakalar bâbları içine girdirmekle şunu işaret etmek istemiştir: Çocukları olup da ölmüş ve çocuklar İçin bir şey de bırakmamış olan kimsenin çocuklarının nafakaları Beytu'l-mâlden ödenmesi vâcib olur, demek istemiştir. Bunun bir rivayeti Kefâlet'te "Borç bâbı"nda geçmişti (Fethu'l-Bârî).
[28] Başlığa uygunluğu "Beni ve Ebû Seleme'yi Suveybe kadın emzirdi" sözünde-dir. Suveybe, Ebû Leheb'in cariyesi idi. Peygamber'i de emzirmişti. öyle olunca cariyenin emzirmesi mekruh olmaz. Bunun bir rivayeti Nikân'ta "Ve sizi emzirmiş olan süt analarınız bâbı"nda geçmişti (Aynî).
Buhârî'nin bunu burada zikretmekle maksadı, başlığa uygunluk için Su-veybe'nin câriye olduğuna işaret etmektir. Bunu Nafakalar bâbları içinde getirmesi, annenin emzirmesi vâcib olmadığına, fakat faydalanmak hakkı bulunduğuna, çocuğu emzirtmenin babaya yâhud velîye âid olduğuna, emzirenin hürre, köle, ücretli, ücretsiz olabileceğine işaret etmek içindir (Kastalânî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.2.19 NAMAZ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.4.51 NAMAZ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ BAHSİ

Namazın Fazileti.....142
Edâ ve Kaza Olarak Namazın Vücûbu.....146
Namaz Vakitleri.....153
Kerahat Vakitleri.....165
Ezan ve Kametin Fazileti.....168
Ezan ve Kametin Ortaya Çıkışı, Uygulanışları ve Onlarla İlgili Meseleler.....173
Mescidler.....183
Namazın Şartları: Kıbleye Yönelmek, Taharet ve Setr-i Avret.....194
Namazın Kılınış Şekli ve Rükünleri.....202
Beş Vakit Namazda Kıraat.....207
Kunût, Rükû ve Sücûd.....219
Namazda Oturmak (Ka'de), Teşehhüd ve Selâm.....227
Namazda Yapılması Yasak ve Caiz Olan İşler.....234
Cemaatle Namaz Kılmanın, Mescidlere Yürümenin ve Namazı Beklemenin Fazileti.....245
Cemaat, İmam ve Ona Uyanlara Ait Hükümler.....250
Saflarla İlgili Hükümler ve İktidâ(İmama Uyma)nın Şartları.....259
Sehiv, Tilâvet ve Şükür Secdeleri.....264
Cuma Namazının Fazileti, Özrün Dışında Vacib (Farz) Olması ve Cuma Günü Yıkanmak.....272
Cumanın Vakti, Ezanı, Hutbesi ve Onunla İlgili Diğer Meseleler.....277
Misafir (Yolcu) Namazı ve Namazlarm Bir Arada Kılınması (Cem Edilmesi).....285
Salât-ı Havf (Korku Namazı.....290
İki Bayram Namazı.....295
Güneş tutulması (Küsûf Namazı).....302
İstiskâ (Yağmur Duası Namazı).....306
Sünnet (Revâtib Namazlar).....310
Sabah Namazmın İki Rek'at Sünneti.....312
Öğle ve İkindinin Sünneti.....315
Akşam ve Yatsı Namazının Sünneti (Cumanın Sünneti).....318
Vitir ve Duhâ (Kuşluk) Namazı.....321
Tahiyyetü'l-Mescid (Mescide Saygı Namazı), İstihare Namazı, Hacet Namazı, Teşbih, Regâib, Menzil ve Kudüm Namazı.....327
Gece Namazı.....330
Ramazan Gecelerini İhya Etmek, Teravih Kılmak ve Bununla İlgili Diğer Meseleler.....336
TAHRİC

NAMAZIN FAZİLETİ

913-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin kapısında günde be§ kez yıkan dığı bir nehrin aktığını görürseniz ne dersi niz? Kirinden eser kalır mı?"
"Hayır, kirinden hiçbir şey kalmaz; terte miz olur" dediler.
"İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah o namazlar sayesinde bütün hataları siler" bu yurdu. IBuhârî. Müslim. Tirmizî ve Ncsâî.]
914-Sa'd radiyallahu anh'dan:
İki erkek kardeş vardı; biri diğerinden kırk gün önce öldü. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellemin huzurunda onun faziletinden söz edildi; şöyle buyurdu:
"Diğeri müslüman değil miydi?"
"Evet" dediler.
"Namazının, öldükten sonra onu hangi dereceye ulaştırdığını biliyor musunuz? Na maz, birinizin kapısı Önünde, suyu tatlı ve bol akan bir nehir gibidir. Ki^i. o nehirde günde beş kez yıkanır. Nehrinde günde beş kere yıka nan kimsede bİr kir görebilir misiniz? işte bu yüzden, namazının o kişiyi hangi mertebeye eriştirdiğini siz bilemezsiniz" buyurdu.
[Muvattâ]
915-Humrân'dan:
Osman radiyallahu anh, abdest aldı ve de di ki: "Vallahi size bİr hadis bildireceğim. Eğer Allah'm kitabmda bildiğim bir âyet ol masaydı size bu hadisi anlatmazdım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Herhangi bir kişi mükemmel bir abdest alıp da namaz kılarsa, o kıldığı namazla gelecek namaz arasında yap tığı bütün günahları bağışlanır."
Urve dedi ki: Onun bahsettiği âyet şudur: "Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitâp'ta insanlara açıkladıktan sonra gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah la net eder, hem lânetçiler lanet eder." (Bakara. 2/**159**) [Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Ncsâî.]
916-Onun rivayetlerindendir: "Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm;
güzel bir abdest aldı ve şöyle buyurdu: "Her kim benim gibi böyle bir abdest alıp da mes cide gidip iki rek'at namaz kılar ve otururs a, tüm geçmiş günahları bağışlanır."
917-Bir başka rivayetinde: "Herhangi bir müslüman farz namaz vakti geldiğinde, o nama zın abdestini güzelce alır, namazın huşu ve rü-küunu da tam yaparsa bilsin ki, büyük günah iş lemedikçe, bu namaz onun, büyük günahlar hariç, daha önce işlediği bütün günahlarına keffâret olur Bütün yılı da böyle olur."
918-Mâlik der ki: "Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın kısımlarında namaz kıl! Doğrusu iyilikler, kötülükleri giderir Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür" âyetinde kast edilen derece bu olsa gerektir."
919-Bir başka rivayetinde: "Her kim Allah'm enıretüği gibi abdestini tas tamam alırsa, o ahdestle kıldığı, beş vakit namaz aralarındaki günahlara keffâret olur."

920-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile mescidde otururken bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Ben şer'ı cezayı gerektiren bir suç işledim: cezamı ver!" Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sükût etti. Namaza da kamet ge tirilmişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirdikten sonra, adam peşini bırakmadı. Ne cevap verecek diye ben de peşlerinden gittim. Ona şöyle dedi;
"Evinden çıkarken mükemmel bir abdest almadın mı?"
"Evet ey Allah Resulü!"
"Sonra bizimle de namaz kıldın, değil mi?"
"Evet Ey Allah Resulü!"
"Allah senin şer'i cezanı bağışlamıştır." Ya da şöyle buyurdu: "Allah senin günahları nı bağışladı." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla MUstim.]
921-Buhârî de benzerini Enes radiyallahu anh'dan nakletmiştir.
922-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve .sellem buyurdu:)
"Dağın tepesinde koyun güden çobanın ezan okuyup, kendi başına namaz kılması Rahbinin pek hoşuna gider de şöyle buyurur: "Şu kuluma bir bakın.' Ezan okuyup namaz kı lıyor. Benden de korkuyor. Ben bu kulumu ba ğışladım, onu mutlaka cennetime koyaca ğım." [Ebû Dâvud ve Ncsâî.]
923-Maiik radiyallahu anh'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğu bana ulaştı: "Doğru luktan ayrılmayın! (bunun sevabını sîz) saya mazsınız. Şunu iyi bİlin ki: Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdestli olarak durmaya ancak mü'min riayet eder."
924-Diğer bir rivayet: "Amel edin; amel lerinizin en hayırlısı, namazdır!"
925-Yahya b. Saîd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bana ulaşan bilgiye göre, kişinin hesabı sırasında bakılacak olan ilk ameli namazdır. Eğer namaz kılmış ise, sonra diğer amelleri gözden geçirilecek; eğer kabul edilmemiş ise hiçbir ameli gözden geçirilmeyecektir." [Malik]
926-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in basma üzücü bir durum geldiği zaman namaz kılardı." [Ebû DâvudJ
927-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi; ama göznurum namaz oldu." [Nesâî]
928-Rebî'a b. Kâ'b el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
Gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem ile kalırdım, O'nun abdest suyunu getirir, ihtiyaçlarını görürdüm. Bana "İste (ne ister sen}!" dedi. Ben de "Cennette seninle beraber olmak isterim" dedim.
"Başka ne İstersin?" (dedi.)
"Sadece onu isterim!"(deyince;) "Öyleyse kendin içİn çok namaz kümakla ba na yardımcı ol!" buyurdu. |Müslim ve Ebö Dâvud]
929-Ma'dan b. Ebî Talha'danı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in azatlısı Sevbân'a rastladım; dedim ki: "Bana Öyle bir amel söyle ki beni cennete soksun." Yahut: "Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?" dedim. Sükût etti, sonra yi ne sordum; yine sustu. Üçüncü kez sorunca, şöyle dedi: "Aynı soruyu Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'e sordum; şöyle buyur du: "Çok secde etmelisin. Çünkü sen Allah için bir secde ettiğin zaman O, senin bir dere ceni yükseltir, bir günahını da düşürür." Ma'dân dedi ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya gidip aynı soruyu sordum; o da aynen onun gibi söyledi." [Müslim. Tirmizî ve Nesâî.]
930-Ubeydullah b. Selmân radiyallahu anh'dan:
Kendisine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir adam şöyle anlat mış: Hayber'i fethettiğimiz zaman, ganimet ler taksim edildi; herkes kendisine düşen köle ve mallan satmaya koyuldu. Bîr adam gelip şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Bugün Öyle bir kazanç elde ettim ki, bugüne kadar bu vadide ki insanların hiçbiri böyle bir kazanç elde edememiştir." "Yazık sana! Söyle bakalım, kazancın ne dir?" diye sorunca, adam şöyle cevap verdi: "Devamlı sattım, aldım; sonunda üçyüz okka kazandım."
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aley hi ve sellem şöyle buyurdu: "Sana kişinin en güzel kazancım bildireyim mi?"
"Ey Allah Resulü! Nedir acaba?"
"(Farz) namazdan sonra kılınacak iki rek'at" buyurdu. [Ebû Dâvud]
931-Osmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim namazın sabit bir farz oldu ğunu bilip (kılarsa) cennete girer." (Abdullah b. Ahmed. Ebû Ya'iâ ve Bezzâr.]
932-Hanzale el-Kâtib radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim beş vakit namaza rükû ve secdeleri ni hakkıyla yerine getirerek devam ederse ve onun Allah tarafından bir hak (farz) olduğu nu bilirse ve vakitlerine de dikkat ederse, cen nete girer" yahut "cennet ona sabit olur" ya hut "ateşe haram olur" buyurdu.
[Ahmed ve Taberânî. el-Mıı'cenut'l-Kehîr'de.]
933-Enes radiyallahu anh'dan:
{Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Şüphesiz Allah Teâlâ' nın her namaz vak tinde, şöyle seslenen bir meleği vardır: "Ey Ademoğulları! Kendi aleyhinize yaktığınız ateşi (namaz için) kalkarak söndürün!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağir'de]
934-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güzelce abdest alarak beş vakit nama zını vakitlerinde, kıyamını, huşûunu, rükûunu.
secdesini tamamlayarak kılarsa (namazları), bembeyaz ve tam bir aydınlık içinde çıkıp §öyle der: "Beni koruduğun gibi Allah da seni koru sun!" Kim de vaktine gözetmeden, abdeslini gü zelce almadan, hu§ûunu, rükûunu ve secdesini tam yapmadan kılarsa (namazları), kapkara bir halde çıkıp §öyle der: "Beni yitirdiğin gibi Allah da seni yitirsin" Allah'ın dilediği yere kadar gi der, sonra yırtık bîr elbise gibi dürülür ve (na mazı kılanın) yüzüne çarpılır." [Taberânî,el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnâdla.]
935-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kı-şm dışan çıktı, yapraklar dökülüyordu. Bîr ağaç dalı aldı, yapraklan dökülüyordu. Dedi ki: "Ey Ebû Zer!". "Buyur Ey Allah Resulü!" diye cevap verdim. Şöyle buyurdu: "Müslüman bir kul, sırf Allah rızasını tah sil etmek için kalkıp namaz kılarsa günahları, bu ağacın yaprakları gİbi dökülür."
[Ahmed]
936-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş vakit namaz, iki cuma ve iki Ramazan kişi büyük günahlardan sakındığı sürece, aralarında geçen günahlara kefâret

olurlar." [Müslim ve Tirmizî]
937-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aİeyhİ ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazını kılarsa Allah'ın zim metinde (garantisinde) olur Allah, kendi zimme tinde olan kişiyi mutlaka korur." [Tirmizî]
93S-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece melekleri ile gündüz melekleri nö betleşe sizinle beraber bulunurlar Bunlar sa bah ve ikindi namazında buluşurlar. Sonra si zi geceleyin gözleyen melekler yukarıya yük selirler. Sizi onlardan daha iyi bilen (Allah) sorar: "Kullarımı nasıl bıraktınız?" Cevap verirler: "Onları namaz kılarlarken bıraktık, vardığımızda yine namaz kılıyorlardı."
[Buhârî, Müslim, MuvaUâ ve Nesâî.]
939-Umâre b. Ruveybe radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş doğmadan ve güneş batmadan namaz kılan —sabah ve ikindi namazlarını kastediyor—kimse asla ateşe girmez." Basra ahâlisinden biri sordu: "Bunu gerçekten Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duy dun mu?"
"Evet" deyince, "Tanıklık ederim ki, ben de onu ondan sallallahu aleyhi ve sellem duy muştum" dedi. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
940-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'7^/ serinlik namazım (sabah ve ikindi) kı lan cennete girer." [Buhârî ve Müslim]
941-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah'ı zik rederse ve sonra kalkıp iki rek'at (İşrak) na mazı kılarsa eksiksiz edâ edilmiş bir hac ve umre sevabı alır." iTirmizî]
942-Zeyd b. Hâlid radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güzel bir abdest alıp sonra yanılma dan iki rek'at namaz kılarsa, geçmiş günahla rı bağışlanır." [EbûDâvud]
943-îbnü'l-Müseyyeb radiyailahu anh' dan (Mürsel olarak): (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizimle münafıklar arasındaki fark yatsı ve sabah namazlarında görülür. Çünkü onlar bu iki vakte gelemezler." Ya da benzeri bir ri vayet. [Mâliki
944-îbn Mes'ûd radiyailahu anh'dan:
AlİahResulü sallallahu aleyhi ve sellem'e "Al lah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?" diye sor dum; şöyle buyurdu: "Vaktinde kılınan namaz."
"Sonra hangisi?"
"Ana-babaya iyilik yapmak."
"Sonra hangisi?"
"Allah yolunda savaşmak" buyurdu.
(İbn Mes'ûd) dedi kİ: "Bana bunları anlat tı, daha fazla sorsaydım. daha çok anlatacak tı." [Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.J
945-Muâz b. Enes radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaz, oruç ve zikir, Allah yolunda har camaktan (sevap bakımından) yedi yüz kat fazladır." [EbûDâvud]

EDÂ VE KAZA OLARAK NAMAZIN VÜCÛBU
946-Enes radiyailahu anh'dan: Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu:
"Allah kullarına kaç vakit namaz farz kıldı?" "Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı." buyurdu. Bunun üzerine adam bunlar dan ne bir fazla ve ne de bir eksik yapmaya cağına dair yemin etti. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Eu adam, bu sözünde doğru ise (ve dedi ğini de yaparsa) mutlaka cennete girer." [Nesâî]
Daha önce imân bölümünde başka bir kay naktan bundan daha uzun bir metinle geçmiştir.
947-Enes radiyailahu anh'dan: İsrâ (Mirâc) gecesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e elli vakit namaz farz kılm-dı. Sonra elli vakit (indirile indirile) beş vak te indirildi. Sonra kendisine şöyle hitâb edil di: "Ey Muhammedi Benim katımda söz asla değişmez! Bu beş vakit namazın karşılığında sen, elli vaktin ecrini alacaksın."
[Tirmizî, İsrâ hadisinde bunu gayet uzun olarak nakletti.]
948-İbn Abbâs radiyailahu anh'dan: "Allah namazı. Peygamberinizin dilinde, hazarda (mukîm iken) dört rek'at, seferde iki rek'at, korku (anın)da bir rek'at olarak farz kılmıştır." [Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâî.]
949-Âişe radiyailahu anhâ'dan:
"Allah, namazı farz kıldığında ikİ rek'at olarak farz kıldı; sonra hazarda bunu dört rek'ata çıkardı, seferde ise ilk farz kılındığı gibi iki rek'atta bıraktı." [Buhâri ve Müslim. Mâ lik ve Ebû Dâvud da bunun benzerini rivayet ettiler.]
950- Ahmed ise şunu ekledi: "Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem, sefere çiktiğı zaman (sadece) birinci namazı (yani ilk iki rek'atı) kılardı, (tek olduğu) için akşamı tam (yani üç) kılardı. Seferden döndüğü zaman o İki rek'ata iki daha eklerdi (yani dört kılardı). Tek olduğu İçin akşamı tam kılardı. Kıraati uzun olduğu için, sabah namazına hiç ek yap madan, olduğu gibi iki rek'at olarak kılardı."
951-Nesâî: "(Âişe dedİ ki:) Namaz (ilk) farz kılındığında iki rek'at olarak farz kılındı. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hicret etti. Sonra namaz dört rek'at olarak farz kılındı; seferde ise ilk farz kılındığı gibi iki rek'at üzere bırakıldı."
Zührî dedi ki: Urve'ye sordum:
"Âişe seferde neden tam olarak kılıyor?"
Cevap verdi: "O da tıpkı Osman gibi le'vile (yoruma) kalkıştı."
952-Selmân radiyallahu anh'dan: Namaz ikişer rek'at olarak farz kılındı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu Mekke de böyle kıldı. Medine'ye hicret edin ce, Medine'de Allah'ın dilediği süre daha (iki) kıldı. Sonra hazarda iki rek'at daha ek lendi. Seferde ise ilk olduğu gİbi (iki rek'at olarak) kaldı.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnâdla.]
953-Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kurban bayramı namazı iki rek'at. Ra mazan bayramı namazı iki rek'at, misafir na mazı iki rek'at ve Cuma namazı iki rek'attır. Bunların hepsi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dilinde tamdır (kısaltma yok tur)." [Nesâî]
954-Muvarrik'dan:
İbn Ömer'e sefer namazı hakkında sor dum: "İki rek'at, iki rek'attır! Kim sünnete muhalefet ederse, inkâr etmiş olur" dedi. (Taberânî. el-Mu' cemu' l-Kebîr'ûe.}
955-Abdullah b. Fadâle, babasından:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bana (bir çok şey) öğretti. Öğrettikleri arasın da "Beş vakit namaza devam et!" buyruğu da vardı. Dedim ki: "O vakitler işlerin çok oldu ğu vakitlerdir; bana öyle bir şey söyle ki ca mi' (kapsamlı) olsun ki onu yaptığım zaman başka bir şeye ihtiyacım kalmaksızın o bana yetsin." Şöyle buyurdu:

"İki asra devam et!" Dilimizde böyle bir deyim olmadığı için "O iki asır nedir?" diye sordum. Şu açıklamayı yaptı:
"Güneş doğmadan kdınan namaz ile gü neş batmadan kılınan namazdır." [Ebû Dâvud]
956-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çocuklarınıza yedi yaşlarındayken na mazı emredin, on yaşında (eğer kılmazlarsa) dövün. Yataklarını da ayırın." [Ebû Dâvud]
957-Onun (Ebû Davud'un) dİğer rivayetinde, Muâz b. AbdiUalı b. Habîb el-Cühe-nî'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çocuk sağım solundan ayıracak yaşa geldi mi ona namazı emredin."
958-Timıizî'de: "Çocuğa yedi yaşında namazı Öğretin, on yaşındayken (kılmazsa) dövün."
959-Ebû Râfl'radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in vefatından sonra kılıcının kabzasında bir sahife bulduk, onda şöyle yazılıydı.
"Bismillahirrahmarİrrahîm. Kız ve oğlan çocukların, erkek kardeşleriyle kız kardeşle rin, yedi yaşına girdiklerinde, yataklarını ayı rın. Dokuz yaşma girdiklerinde eğer namaz kılmazlarsa dövün. Kavminden başkasına ya kut efendilerinden başkasına ait olduğunu id dia eden kimse (veya köle) mel'undur, mel'undur.
Kim yerin tohumundan (müslümanların yolunu kastediyor) birşey kendisine geçirirse o da mel'undur." [Bezzâr]
İsnadında Ğassân b. AbdiUah'ın Yûsuf b. Nâfî'den rivayeti yer almaktadır.
960-Ibn Ömer radiyallahu anh'dan: "Uhud. günü ondört yaşımdayken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle bir baktî ve savaşa katılmama izin vermedi. Hendek günü onbeş yaşımdayken bana baktı ve bu kez izin verdi." Nâfı der ki: Ömer b. Abdilazîz halife iken kendisine gelip bu hadi si naklettim; şöyle dedi: "Demek ki bu (on-beş yaş) büyük İle küçüğün arasındaki sının beUrliyor." Bunun Üzerine valilerine şöyle yazdı:
"Onbeş yaşına girenleri mükellef sayın, ondan küçüklerini ise aile efradından sayın!" (Mâlik hariç, altı hadis imamı)
961-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir namazı unutursa, onu hatırladı ğında hemen kılsın, bundan başka kejfâreti yoktur." [Mâlik hariç, allı tıadis imamı.)
962-Buhârî ve Müslim'in diğer rivayetle ri: "Biriniz namazı (unutup) uyuya kalırsa, ya da dalarsa, hatırladığında kılsın. Çünkü Al lah Teâlâ (Tâhâ sûresinde) 'Beni anman için namaz kıl!' buyurmuştur."
963-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birhkte yürüdük. Toplululuktan bazılan: "Bir yerde gecelesek, ey Allah Resulü!" dediler. "Uyuyup (sabah) namaz(ın)a kalkamamamz-dan endişe ediyorum" deyince, Bilâl "Ben si zi uyandınnmî" dedi. Hepsi yattı, Bilâl da sır tını bineğine (devesine) dayadı, derken o da uyuya kaldı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gü neş doğduktan sonra uyandı ve şöyle buyur du: "Ey Bilâl! Sözün ne oldu?"
"Hayatımda bugünkü uyku gibi ağır bir uykuya rastlamadım!" dedi. Bunun üzerine AİIah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöy le buyurdu: "Allah dilediği zaman ruhunuzu aldı, dilediği zaman da ruhunuzu geri verdi.
Ey Bilâl! Haydi namaz için ezan oku!" Güneş İyice yükselip de beyazlaşınca abdest aldı ve cemaata (sabah namazını) kıldırdı. [Mâlik hariç, altı hadis imamı.l
964-Onun rİvayetlerindendir: "Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem bir seferdeydi, durdu, O'nunla beraber ben de durdum. "Gelenlere bak!" buyurdu. Dedim ki "İşte bir süvari, işte iki süvari. Şu gelenler de üç kişi!" Sonunda yedi kişi olduk. Dedi ki: "Sabah na mazına dikkat edin! Aman sabah namazını kaçırmayalım!"
Derken uyudular. Güneşin sıcağıyla uyan abildiler. Kalktılar biraz yürüdüler sonra bir yerde konakladılar. Abdest aldılar, Bilâl ezan okudu. Sabah namazının sünnetini, ardından da farzını kıldılar. Bineklerine binip giderler ken topluluktan biri: "Namazımız hususunda gâfıl davrandık!" deyince, şöyle buyurdu: "Gaflet ve eksiklik uykuda değil, uyanıklıkta olur. Biriniz bİr namazı unutursa ve sonra ha tırlarsa, yarın aynı vakitte o namazı kılsın."
965-Bir başka rivayet: "Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem, emirlerden oluşan or duyu gönderdi..." Devamı yukardakinin ben zeridir. Aynca onda şöyle geçmektedir: "Bizİ ancak güneşin sıcağı uyandırdı! Hemen na maza dunmak istedik. Ama Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem: "Yava§ olun, yava§ olun!" buyurdu. Nihayet güneş iyice yükse lince. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sabah namazının sünnetini kılmayan varsa kalksın kılsın!" Onu kılmakta alışkanlığı olan da olmayan da sabah namazı-nm sünnetini kıldılar. Sonra emretti ve namaz için ezan okundu. Sonra kalkıp bize sabah na mazını kıldırdı. Namazı bitirince şöyle buyur du: "Dikkat edin! Allah'a hamdolsun! Bizi namazımızdan alıkoyan dünya işlerinden biri değildir. Ne var ki ruhlarımız Allah'ın elin deydi, dilediği zaman saldı. İçinizden her kim yarın sabaha sağ çıkıp sabah namazına eri şirse onunla beraber bir mislini kaza etsin."
966-Bir başka rivayet: "Dikkat edin! Na mazın uykuda geçmesi kusur değildir. Asıl ku sur namazı diğer namaz vakti girinceye kadar uyanık iken kılmamaktır..." Devamı yukarda kinin benzeri.
967-Başka bir rivayeti nübüvvet bahsinde gelecektir. BuhârİI dışında, altı hadis imamı, Ebu Hureyre radiyallahu anh'"dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hayber dönüşünde gece yürüdü, yorulunca mola verdi. Bilâl'e: "Gece nöbet tut!" dedi. Bilâl, kılabildiği kadar namaz kıldı. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı uyudular.
Bilal, tanyeri ağarmaya yaklaşınca, sabahı bekleyerek sırtını devesine dayadı. Derken o da uyuya kaldı..." Yukardakinin benzerini nakletti. Ayrıca onda şöyle geçer: "İçlerinde ilk uyanan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oldu, telaşa kapıldı ve "Ey Bilâl!" di ye çağırdı. Bilâl cevap verdi; "Senin ruhunu alan benimkini de aldı." Şöyle buyurdu: "Ha zırlanın, develerinizi sürün!" Hazırlandılar ve develerini sürdüler. Sonra Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem abdest aldı. Bilâl'e ka met getirtti ve sabah namazını kıldırdı. Namazı kaza ettikten sonra şöyle buyurdu: "Kim namazı unutursa hatırladığı zaman kılsın! Çünkü Allah: "Beni anman için namaz kıl!" {Tâhâ, 20/13) buyurmuştur." İbn Şihâb, (âyet te geçen li-zikrî kelimesini) "liz-zikrâ" şek linde okurdu.
96S-Benzeri bir rivayette şöyle geçmekte dir: "Akimi's-salâte li-zikrî" Ma'mer, Zührî'ye dedi ki: "Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem böyle mi okudu? "Evet" dedi.
969-Diğer rivayet: "Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Herkes de vesinin başını tutsun, burası şeytanın gelip konakladığı bir yerdir." Emrini yerine getir dik. Sonra su istedi, abdest aldı, iki rek'at na maz kıldı. Sonra kamet getirildi ve bize sabah namazını kıldırdı."
970-Diğer rivayet; "Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Size gaflet çöktüren bu yerden ayrılın!"
971-Ebû Dâvud, İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Hudeybiye sırasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem İle yola çıktık..." Benzerini nakletti.
972-Nesâî, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Resûiüllah sallallahu aleyhi ve sellem gece yolculuğu yaptı ve istirahata çekildi. Güneş ya da bir kısmı doğuncaya kadar uyanmadı. Na-
maz(ı vaktinde) kılamadı. Güneş yükselince kıldı. İşte bu vustâ (orta) namazıdır."
973-Mâhk, Zeyd b. EsIem radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke yolunda gece konakladı..." Benzerini nakletti. Bu rivayette şöyle geçer:
"İnsanlara namaz kıldırdı, namaz bittikten sonra cemaat teki korku ve telaşı görünce, şöyle buyurdu: "Ey Cemaat! Allah

ruhlarımızı aldı, dikseydi bundan başka bir vakitte (daha önce) bize ge ri verirdi. Kim uyuya kalıp da namaza kalka maz ise, yahut unutur da sonra onu kılmak is terse, vaktinde kıldığı gibi kılsın." Sonra Ebû Bekr'e döndü ve şöyle buyurdu: "Bilâl bu ge ce namaz kılarken şeytan gelip onu çocuk uyu tur gibi ninni ile uyuttu." Sonra Bilâl'i çağırdı. Bilâl de aynen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Ebû Bekr'e söylediği gibi bir ifa de kullandı. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Şehâ-det ederim ki, sen Allah Resulüsün!" dedi.
974-Nesâî, Büreyd b. Ebî Meryem'den, o da babasından: "Bir seferde Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik..." Benzerini nakletti. "Cemaata namaz kıldırdı, sonra kıyamete kadar neler olacağını bize an lattı.
975-Rezîn, Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den: "Hudeybiye zamanında Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem ile geri dönmek üzere yo la çıktık..." Benzerini nakletti. Onda şöyle ge çer: "Daha önce yaptığınızı yapın!" Birbiri mizin kulağına "Acaba yaptığımızın keffâreti nedir?" diye fısıldadık. Bizi duymuş olacak ki, şöyle buyurdu: "Sizin örnek alacak Pey gamberiniz yok mudur? Allah (Ahzâh) sûre sinde: "And olsun ki sizin İçin Allah Resulün de bir Örnek vardır!" buyurmuştur.
976-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'inĞe, İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem.
Tebûk haıbine çıktığında, gece yolculuk yap tı..." Bilâl'in kıssasını anlattı.
977-Câbir radiyallahu anh'dan:
Ömer, Hendek (savaşı) günü güneş bat tıktan sonra Kureyş'e söverek geldİ ve dedi ki:
"Ey Allah Resulü! Nerdeyse güneş bata cak; ikindiyi kılamadım!"
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Vallahi ben de kılmadım." Beraberce Buthân'a gittik ve orada abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindiyi kıldırdı, sonra da ak şamı kıldırdı. [Buhârî. Müslim ve Nesâî.]
978-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Müşrikler, Hendek (savaşı) günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i dört na mazı kılmaktan ahkoydular. Geceden Al lah'ın dilediği kadar bir zaman geçince, Bi-lâl'e ezan okuttu. Sonra kamet getirtip Öğleyi kıldırdı, sonra kamet getirtip ikindiyi kıldırdı, sonra kamet getirtip akşamı kıldırdı, sonra ka met getirtip yatsıyı kıldırdı."
[Tirmizî]
979-Nesâî'nİn de benzeri bir rivayeti bu lunmaktadır ki onda şöyle geçmektedir: Bize namaz kıldırdı, sonra aramızda dolaşıp şöyle buyurdu:
"Yeryüzünde sizden başka Allah'ı zikre den bir cemaat yoktur."
980-Onun (Nesâî'nin) Ebû Saîd'den riva yeti:
"Müşrikler, Hendek günü güneş batmca-ya dek bizi öğle namazından alıkoydular. Bu, savaş âyetleri inmeden Önceydi. Sonra Allah şu âyeti indirdi: 'Savaşta kayırmak için Allah mü'minlere yeter.' (Ahzâb, 33/25)
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem, Bilâl'e kamet getirmesini emretti, öğleyi kıldırdı, sonra kamet getirmesini emretti, ikindiyi kıldırdı, tıpkı vaktinde olduğu gİbi. Sonra kâmel getirmesini emretti, akşamı tıpkı vaktinde olduğu gibi kıldırdı.
981-Nâfi' radiyaüahu anh'dan: "Abdullah b. Ömer, bayılarak şuurunu kaybetti. Bu arada geçen (kılamadığı) namazı kaza etmedi." Mâlik.
(İmam Mâlik) dedi ki; "Kanaatimize gö re —Allah en doğrusunu bilir— ayıidığı za man vakit geçmişti. Ancak vaktinde ayılan kişi namazını kılar."
9S2'Nâfı'den:
İbn Ömer radiyallahu anh dedİ ki: "Her kim bir namazı unutup da onu ancak imamla namaz kılarken hatırlarsa, selamdan sonra o unuttuğu namazı kılsın, sonra ötekini (yani kıldığını yeniden) kılsın." [Mâlik]
983-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ki§i ile şirk arasındaki fark, namazın terkidir." [Müslimj
984-TirmİzÎ'de: "Küfür ile iman arasın daki fark namazın terkidir."
985-0 (Tirmizî) ve Ebû Dâvud'da; "Kul ile küfür arasında namazın terki vardır."
986-Büreyde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizimle onlar (kâfirler, münafıklar) ara sındaki fark, kılmayı taahhüt ettiğimiz namaz dır. Kim namazı terk ederse kâfir olur."
[Tirmizî ve Nesâî.]
987-Abdullah- b. Şakîk radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in ashabı, namaz dışında herhangi bir amelin terkini küfür saymazlardı."
[Tirmizî]
988-îbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İkindi namazını terk eden (ki§i uğradığı
zararla), sanki ailesini ve malını kaybetmiş gibi olur." [Altı hadis imamı.]
989-Ebu'l-Melîh'den:
Bulutlu bir günde Büreyde radiyallahu anh ile bir gazvede bulunuyorduk. Şöyle dedi:
"İkindi namazını hemen kılın, çünkü Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu:
"Kim İkindi namazını terk ederse ameli bo§a gider." [Buhârî ve Nesâî.]
990-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Gözüm hastalanınca bana dediler ki: "Bir kaç gün namazı terk et de gözünü tedavi ede lim!" (Bunun üzerine İbn Abbâs):
"Hayır! Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kim namazı terk ederse, Allah'a kavuş tuğu zaman, Onu kendisine gazap etmiş ola rak bulur." diye cevap verdi.
[Bezzâr ve Taberânî el-Mu'cemu' l-Kebîr'de.]
991-el-Hasan, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Sanırım o. Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem'den şöyle nakletmiştir:
"Sahipli köle, namazından hesaba çekilir. Ondan bir şey eksik bıraktığı zaman: 'Neden noksan yaptın?' denilir. Buna kargılık köle: 'Ya Rabbi! Özerime bir sahip musallat ettin, o beni namazdan alıkoydu.' diyerek savunmada bulunur. Bunun üzerine Allah: "Onun (sahib inin) malından kendine bir§ey aşırdığım gör düm. O halde kendin İçin amelinden de bir-şeyler aşırman gerekmez miydi?" diye ona karşı delilini gösterir."
[Ahmed, teyyin bir isnâdla.]
992-İbn Amr radiyallahu anh'dan: Bir gün Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem namazdan bahsetti; şöyle buyurdu:
"Kim namaza devam ederse namaz, onun İçin kıyamet gününde bir nur, burhan ve kur tuluş vesilesi olur. Kİm de devam etmezse.
onun için nur, burhan ve kurtuluş olmaz. Üs telik, kıyamet günü Fir'avun. Hâmân ve Übey b. Halefle beraber olur."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr ve'l-Ev-sat'ta.]

993-Ebû Mâlik el-Eşca'î, babasından: "Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem'in müslüman olan kişiye İlk öğrettiği şey namaz olurdu, ya da ona ilk önce namazı öğretirdi."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de]
994-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıl mıştır. Küçümsemeden her kim bu namazları tam kılarsa Allah ona kıyamet gününde cenne te koyacağına dair kesin söz vermiş olur.
Kim de onları hafife olarak eksik bir şekil de yapıp gelirse, Allah katında ona verilmiş bir söz olmaz. Dilerse ona azap eder, dilerse bağışlar." (İbnMâce]

NAMAZ VAKİTLERİ
995-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
Biri, Peygamber saİlallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip namaz vakitlerini sordu. Adama herhangi bir cevap vermedi.
Sabah olunca, henüz (karanlıktan) insan lar birbirlerini tanımazken Bilâl'e emredip sabah namazı için kamet getirtti. Sonra gü neş tepe noktasından zail olunca öğle nama zı için kamet getirtti. Cemaatin arasında bu vakti daha iyi bilen birisi, bu vakit İçin gün ortası tabirini kullanmıştır. Daha güneş yük sekteyken emredip ona ikindi namazı içİn kamet getirtti. Güneş battığında ona emredip akşam namazı için kamet getirtti. Ufuktaki aydınlık kaybolunca emretü ve yatsı namazı na kamet getirtti.
Ertesi gün sabah namazını biraz tehir etti, namazdan çıktığında biri "güneş doğdu" di yebilirdi, ya da nerdeyse güneş doğacak (di yebilirdi). Dünkü kıldığı ikindiye yakın bir zamana kadar öğleyi erteledi. Sonra ikindiyi geç kıldı, namaz bittiğinde biri "güneş kızardi" diyebilirdi. Akşamı da şafağı kaybolacağı zamana kadar geciktirdi. Yatsıyı da gecenin ilk üçte biri oluncaya dek geç kıldı.
Sabah olunca soruyu soran kişiyi çağırıp şöyle dedi: "İ^le namaz vakitleri bu ikisi ara sıdır." [Müslim ve Nesâî.]
996-Ebû Dâvud da benzerini rivayet edip şöyle dedi: Bu hadisin râvilerinden birisi şu ibareyi kullandı: "Sonra yatsıyı gece yansına doğru erteleyerek kıldı."
997-Müslim ve Tirmızî, Büreyde radiyal-lahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallalİahu aleyhi ve sellem'e namaz vakitlerini sordu. Ona: "Bu iki gün bizimle beraber kıl!" buyurdu. Güneş tam tepe noktasından (batıya doğru) kayınca, Bilâl'e emredip ezan okuttu. Sonra emredip öğleye kamet getirtti... Yukarıdakinin benze rini nakletti.
998-Nesâî de hadisi onlar gibİ nakletti; ancak o, sabah namazı ile başlattı.
999-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril, Beyt-i §erîf'in yanında bana iki kere imamlık yaptı. Birincisinde Öğle namazı nı gölge, pabucun kayı§ı kadar uzunlukta ol duğu zaman kıldırdı. Sonra ikindiyi her §ey gölgesi kadar olunca kıldırdı. Sonra akmamı güne§ batıp oruçlu iftar ettiğinde kıldırdı. Sonra yatsıyı şafak (ufuktaki aydınlık) kay bolduğunda kıldırdı. Sonra sabahı lan yeri ağarınca ve oruçluya yemek yasak edildiği zaman kıldırdı.
İkinci günde, öğleyi her §eyin gölgesi ken-
6f/ kadar olunca, dünkü ikindiye yakın bir za manda kıldırdı. Sonra ikindiyi her şeyin göl gesi iki misli olunca kıldırdı. Sonra akşamı İlk seferindeki vaktinde kıldırdı. Sonra yatsıyı ge cenin üçte biri geçtiğinde kıldırdı. Sonra sa bahı ortalık aydınlanınca kıldırdı. Sonra Cib ril, O'na yönelerek şöyle dedi: "Ey Muham medi Bunlar senden önceki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti. İşte bu iki vaktin arası dır." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
1000-Nesâî, Câbir radiyallahu anh'dan: Cibrîl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'e namaz vakitlerini öğretmek için geldi. Cibrîl önde. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem arkasında, O'nun arkasında da insanlar saf tuttular. Öğle namazını güneş göğün orta sından (batıya doğru) zail olduğunda kıldır dı..." Benzerini nakletti. Ancak buradaki na mazda şöyle geçmektedir: "Cibrîl, O'nun ya nına gelip öne geçti, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onun arkasında durdu, insanlar ResûlüUah sailallahu aleyhi ve sel-lem'in arkasında durdular..." Bu rivayette ikinci gündeki namazda §u ibare geçmektedir: "Akşamı kıldırdı; daha sonra biz uyuduk, sonra kalktık."
1001-Diğer bir rivayet: Cibril, güneş zail olduğu zaman gelip "Ey Muhammed kalk, öğle namazım kıl!" dedi. Öğle namazını gü neş zail olduğu zaman kıldı..." Benzerini an lattı; ancak burada her namazda Cibrîl'in "Kalk ey Muhammed! Namaz kıl! " dediği geçmektedir.
1002-Diğer bir rivayet: "Peygamber sai lallahu aleyhi ve sellem çıktı. Öğle namazını güneş (tepe noktasından batıya) zail olup göl ge pabuç kayışı kadar olduğu zaman kıldırdı. Sonra ikindiyi gölge pabuç kayışı kadar, ada mın gölgesi, misli gibi olduğu zaman kıldır dı." Devamı, tıpkı Büreyde'nin rivayet ettiği hadis gibidir. Ancak şu farkla:
"İkinci gününün akşam namazı birinci günkü gibi idi."
Sonra bu rivayette yine şöyle geçmekte dir: "Sonra ikindiyi, kişinin gölgesi, develerin Zü'1-Huleyfe'ye seyrindeki binicinin gölgesi kadar (yani) misli gibi olunca kıldırdı. Sonra güneş battığında akşamı kıldırdı. Sonra yatsı yı gecenin üçte birine doğru ya da gece yan sına doğru (râvilerden biri tereddüd ettİ) kıl dırdı. Sonra sabah namazmı, ortalık bayağı aydınlanınca kıldırdı."
1003-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz namazın ilk ve son vakti vardır. Öğlenin ilk vakti güne§(in tepe noktasından) zait olduğu zamandır; son vakti, ikindi nama zının vaktinin gireceği zamandır. İkindinin ilk vakti; vakti girince; son vakti ise güneş sara-rmcadır. Akmamın ilk vakti güne§ batınca, son vakti ufuktaki aydınlık kayboluncadır. Yatsı namazının ilk vaktİ ufuktaki aydınlık kaybo lunca, son vakti gece yar ilanı ncadır. Sabah namazının ilk vakti fecİr (aydınlık) doğunca, son vakti ise güneş doğmak üze rey kendir." [Tirmizî]
1004-Nesâî'nin rivayeti: Allah Resulü sai lallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "İ§te bu Cibril'dir, size dininizi öğretiyor Sabah na mazını fecir doğduğu zaman kıldırdı." Deva mı Büreyde'nin hadisi gibidir. Ancak bunda "akşamın vakti bir" olarak geçmektedir. Onda yine şöyle geçmektedir: "İkinci gün de yatsıyı geceden bir saat geçince kıldırdı."
1005-Muvattâ'da: Ebû Hureyre soru sora na dedi ki: "Dikkat et bana! Sana bildiriyo rum; öğleyi gölgen senin boyun kadar olunca kıl; ikindiyi gölgen iki mislin olunca kd; ak şamı güneş batınca kıl; yatsıyı senin bulundu ğun vakitle (yatsı vaktinin girmesinden itiba ren) gecenin üçte biri arasındaki vakitte kd! Sabahı da alaca karanlıkta kıl!"
1006-Ömer radiyailahu anh'dan: Ömer valilerine şunu yazdı: "Benim içİn en önemli ameliniz namazdır.
Kim onu koruyup devam ederse, dinini korumuş olur, kim de onu yitirirse dinini daha çabuk yitirir." Sonra şunu yazdı: "Öğle nama zının vakti; gölge bir arşın olunca (başlar), bi rinizin gölgesi iki misli oluncaya kadar (de vam eder); ikindi vakti, güneş henüz yüksek te bembeyaz parlak iken başlar; güneşin batı-mından önce bir süvarinin iki veya üç fersah yol alabileceği kadar devam eder. Akşam gü neş batıncadır. Yatsı, şafağın batımından ge cenin üçte biri geçinceye dek devam eder. Kim (yatsıyı kılmadan) uyursa, gözüne uyku düşmesin, kim uyursa gözü uyku tutmasın, kim uyursa gözü uyku tutmasın! Sabah vakti ise

yıldızlar belirginleşip bir araya geldiği za mandır." [Mâlik]
1007-Diğer rivayette: "O (Ömer), Ebû Musa'ya şöyle yazdı: "Öğleyi, güneş gökten biraz kaydığı zaman kıl, ikindiyi güneşe he nüz sarılık girmeden bembeyaz ve parlak ol duğu zaman kıl! Akşamı güneş batınca kıl! Yatsıyı uyumadıkça mümkün olduğunca geç kıl. Sabahı yıldızlar bir araya gelip toplandık larında kıl! Sabah namazında mufassal sûre lerden iki uzun süre oku!" [Mâlik]
1008-Diğer bir rivayette:
"Yatsıyı seninle (akşam namazı ile) ara na gecenin üçte biri girdiği zaman kıl! Şayet (yatsıyı) geciktirİrsen gecenin yansına ka dar geciktir. Sakın ha gafillerden olma!" [Mâlik]
1009-İbn Amr b. el-Âs radiyailahu anh' dan:
. (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öğlenin vakti, güneş (tepe noktasından batıya) zail olup, kişinin gölgesi kendi uzun luğu olunca başlar, İkindi vakti girinceye dek
devam eder. ikindinin vakti, güneş sararınca-ya dek devam eder. Akşamın vakti, şafak (ufiiktaki aydınlık) kayboluncaya dek devam eder. Yatsı namazı, orta gecenin yarısına dek devam eder. Sabah namazının vakti, tanyeri-nin ağarmasından güneşin doğmasına kadar dır. Güneş doğunca namaz kılma! Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar." [Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Müslim.]
1010-Ebu'l-Minhâl'dan:
Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin yanma girdik. Babam sordu:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem farz namazları nasıl kılardı?" Cevap verdi:
"Öğle namazını güneş iyice göğün ortası na gelip (batıya) zail olunca kılardı. İkindiyi de kıldığında birimiz (ikindiyi kıhp da) Medi ne'nin en uzak köşesine gittiğinde güneş hâlâ canlı olurdu. Akşam hakkında ne söylediğini unuttum. 'Ateme' diye adlandırdığınız yatsıyı ertelemeyi müstehap sayardı. Onu kılmadan önce uyumaktan hoşlanmazdı. Onu kıldıktan sonra muhabbet etmekten de hoşlanmazdı. Sabah namazını kıldırdığmda kişi arkadaşını tanıyacak durumda olurdu. Sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu."
1011-DİğerÎ rivayet: "Yatsıyı gecenin üçte birine kadar tehir etmekte herhangi bir sakın ca görmezdi." Sonra: "Gece yarısına kadar (tehir etmekte sakınca görmezdi)." dedi.
[Buhârî ve Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
1012-Muhammed b. Amr b. et-Hasan b. Alî b. Ebî Tâlib radiyaliahu anh'dan:
el-Haccâc, namazları tehir ederdi. Bu du rumu Câbir'e sorduk; şöyle dedİ:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi kılacağı zaman güneş, gök tepesinden (batıya) zail olduğunda kılardı. İkindiyi kıla cağında güneş, henüz parlak ve yüksekte olurdu. Akşamı da güneş battığı zaman kılar dı. Yatsıyı bazen geç kılardı; bazen de (cema-
atin toplandığını gördüğünde) erken, tam za manında kılardı.
Cemaatın toplanması gecikince, geç kılar dı. Sabah namazını alaca karanlıkta kılardı."
[Buhârî ve Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî]
1013-İbn Mes'ûd radiyaliahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yazın kıldığı öğle namazı, (gölge) üç ayakla beş ayak arası idi. Kışın ise beş ile ye di ayak arası idi." [Ebû Dâvud ve Nesâî.)
1014-Âişe radiyaliahu anhâ'dan: "Mü'min hanımlar, sabah namazını Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasın da örtülerine bürünmüş halde kılarlardı. Na maz bitip evlerine döndüklerinde, kendilerini karanlıktan dolayı kimse tanıyamazdı."
[Aitı hadis imamı.]
1015-Âişe radiyaliahu anhâ'dan: "Öğle namazmı ne Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den, ne Ebû Bekr'den, ne de Ömer'den erken kılanı görmedim." [Tirmizî]
1016-Onun (Tİrmizî'nin) aynca Ümmü Seleme'den de rivayeti vardır: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi sizden daha erken kılardı; siz ise ikindiyi O'ndan daha er ken kıhyorsunuz."
1017-Habbâb radiyaliahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e (secde mahallinin) sıcağından şikayet ettik. Şikayetimizi dinlemedi.
Züheyr, Ebû İshâk'a sordu: "Şikayetiniz öğle namazı vakti hakkında mıydı?"
"Evet."
"Onun erken kılmması hususunda mı?"
"Evet" dedi. [Müslim ve Nesâî.]
1018-Taberânî "Şikayetimizi dinlemedi" sözünden sonra şunu da ekledi: "Güneş zail olunca kılın!"
1019-el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'inde ise leyyin bir isnâdla ondan sonra Câbir'den şunu ilave etti: "Lâ havle velâ kuvvete İlla hil-lah" sözünü de çokça söyleyin! Çünkü o, en aşağısı üzüntü olmak üzere zarardan tam dok san dokuz kapıyı kapatır."
1020-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ikindi namazını güneş odama düştüğü zaman kılardı."
[Muvaltâ hariç, altı hadis imamı.]
1021-Onun bir rivayetinde: "Odamın di bine."
1022-Bir başkasında: "Odamdan henüz çıkmamışken."
1023-Bir diğerinde ise: "Güneş odamda olup henüz gölgesi belirmeden" şeklindedir.
1024-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ikindiyi kıldırdığı zaman, güneş henüz yük sekte parlak olurdu; hem öyle ki, kişi avâlî'ye (uzak mahallelere) giderdi de orada güneş hâ lâ yüksekliğini korurdu. Gidilen bazı avâlîler, Medine'den dört mil uzaklıktadır." [Tirmizî hariç, altı hadis imamı,]
1025-Onun rivayetierindendir: "Hatta kişi Küba'ya kadar giderdi de..."
1026-Bir diğer rivayette: "Kişi, Amr b. Avfoğullanna giderdi ve onları ikindi nama zında bulurdu."
1027-Diğer bir rivayette: Es'ad b. Sehl b. Huneyf der ki: Ömer b. Abdilazîz ile öğle na mazım kılıp çıktık. Enes b. Mâlik'in yanına varınca, onu ikindi namazını kılarken bulduk. Dedim ki:
"Amca! Bu kıldığın namaz nedir?" "İkindi namazıdır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile kıldığım namaz işte bu dur" dedi.
1028-Bir başka rivayette: Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem bize ikindi namazı kıldırdı. Namazı bitirince, Selemeoğullarm-dan bir adam gelereke şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Develerimizi kurban olarak kesece ğiz, sizin de şeref verip orada bulunmanızı is tiyoruz."
"Peki, olur!" buyurdu. Beraberce gittik. Kurbanlar nenüz kesilmemişti. Kesildi, par çalandı. Pişirildi, yedik. Güneş henüz batma mıştı.
1029-Zührîradiyallahu anh'dan: Birgün Ömer b. Abdilazîz namazı geç kıl dırdı. Bunun üzerine Urve b. ez-Zübeyr yanı na girip şunları söyledi: "Muğîre b. Şu'be de Kûfe'deyken namazı geciktirmişti de Ebû Mes'ûd el-Ensârî ona şöyle demişti: "Nedir bu

ey Muğîre? Bilmiyor musun? Hani (bir gün) Cibril gelip namaz kıldı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de (ona uyarak) kıldı. Sonra o (Cibril yine) namaz kıldı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de (ona uyarak) kıldı. Sonra o kıldı, Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem de kıldı. Sonra o kıl dı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'de kıldı. Sonra o kıldı, Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem de kıldı. Sonra Cibrîl şöyle dedi:
"İşte ben bununla emrolundum!" Bunun üzerine Ömer b. Abdilazîz şöyle dedi: "Ne söylediğine dikkat et! Yani Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e namaz vaktini Cibrîl mi öğretti?"
Urve dedi ki: "(Evet) Beşîr b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle naklederdi."
Yine Urve dedi ki: "Bana Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'in eşi Âişe radiyalla-hu anhâ anlattı:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını kıldığı zaman güneş, odasına (yeni) düşer ve henüz gölgesi duvarlara yük-selmezdi."
[Tirmizî hariç, altı hadis imamı.]
1030-Bİr başka rivayette:
Ömer b. Abdilazîz ikindiyi biraz tehir etti. Urve şöyle dedi:
"Cibrîl inip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Önünde namaz kıldı..." Ömer de di ki: "Söylediğine dikkat et!"
"Beşîr b. Ebî Mes'ûd'dan duydum, o da babası Ebû Mes'ûd'dan duymuş. Şöyle de miş: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Cibrîl inip bana imam oldu. Onunla na maz kıldım, sonra yine kıldım, sonra yine kıl dım, sonra yine kıldım, sonra yİne kıldım."
1031-Seleme b. el-Ekva' radİyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, akşam namazını güneşin üst kenarı kaybolup battığı anda kılardı."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizîl
1032-Ebû Davud'un rivayeti: "Güneşin battığı, yani güneşin kaşının (üst kenarının) battığı anda (kılardı)."
1033-Râfı b. Hudeyc radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem İle akşamı kılardık. Namazdan sonra (ok atışı ya pan) birimiz oklarının düştüğü yeri görebilir di." (Buhârî ve Müslim]
1034-Nesâî, sahabeden birinden: "Onlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile akşam namazını (Mescid'de) kıldıktan sonra Medine'nin en ücra köşesinde olan evlerine giderlermiş; orada ok atışı yaparlarmış da, at tıkları yere baktıklarında oklarını rahatlıkla görebil İr lermiş."
1035-Mersed el-Yezenî radİyallahu anh'-dan:
Ebû Eyyûb gazi olarak yanımıza gelmişti. O zaman Ukbe b. Âmir Mısır'da valİ idi. Uk-be, akşamı biraz geç kıldınnca, Ebû Eyyûb şöyle dedi:
"Ey Ukbe, nedir bu namaz?"
"İşimiz vardı."
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şÖyle buyurduğunu duymadın mı?: "Yıldızlar hep birden parlayana dek akşam namazını geciktirmedikleri sürece, ümmetim hayır yahut fıtrat üzerinde olacaktır."
[Ebû Dâvud]
1036-el-Hâris b. Vehb radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim, yıldızlar tümü birden parla-yıncaya kadar akşam namazını kılmayı gecik tirmedikleri, hıristİyanlara benzeyerek saba ha acele etmedikleri, cenazeleri (defnetmeleri için) ailelerine bırakmadıkları sürece İslâm üzere olmaya devam edeceklerdir."
[Taberânî. el-Mu'cemu l-Kebîr'mĞe zayıf [At isnâdla.]
1037-Onun güvenilir ravİler kanalıyla es-Sunâbihî'den "Cenazeleri ailelerine bırak madıkları sürece" ifadesi dışında, benzeri ri vayeti vardır.
1038-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Alî! Sakın şu üç şeyi geciktirme: Vak ti gelince namazı; (defne) Hazırlanınca cena zeyi; dengi bulunan bekâr kızı evlendirmeyi."
[Tîrmizî]
1039-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim henüz güneş doğmadan sabah na mazının bir rek'atına yetişirse, sabah namazı na yetişmiş olur. Kim henüz güneş batmadan ikindi namazının bir rek'atına yetişirse, ikindi namazına yetişmiş olur." [Altı hadis imamı.)
1040-Buhârî'ye âit bir rivayette: "Kim gü neş batmadan ikindi namazının bir secdesine yetişirse, namazmı tamamlasın! Kim güneş doğmadan sabah namazının bir secdesine ye tişirse, namazını tamamlasın!"
1041-Nesâî'nin rivayeti: "Her iki yerde de (ikindi ve sabah namazlarında) ilk secdeye yetiştiğinde..."
1042-el-Kâsım b. Muhammed radiyallahu anh'dan:
"İnsanlara (sahabeye) öğley namazmı gü neşin yakıcılığı kaybolduktan sonra kılarlar ken eriştim." [Mâlik]
1043-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sıcak şiddetlendiği zaman, namazı soğu tun (geç kılın!) Çünkü sıcağın şiddeti cehen nemin kaynamasındandır." [Altı hadis imamı.]
1044-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Bir yolculukta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Müezzin öğle ezanını okumak istedi. Ona "Serinliği bekle!" buyurdu. (Bir müddet) sonra (müezzin) yine ezan okumak istedi; ona yine: "Serinliği bek le!" dedi. Nihayet kum tepelerinin gölgesini gördüğümüzde. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Sıcağın şiddeti ce hennemin kaynamasındandır. Sıcak artınca, namazı soğutun (geç kılın!)" [Buhârî, Müslim. Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1045-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki:
"Güneş cehennemden şeytanın boynuzundan
doğru çıkar. Şeytanın iki boynuzu arasından çı kar. Her yükselişinde cehennemden bir kapı açı lır. Sıcak iyice bastırınca, cehennemin tüm kapı lan açılır." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'üe.]
1046-Enes radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sıcak olduğu zaman namazı geç kılardı; soğuk olduğu zaman ise erken kılardı."
[Nesâî]
1047-Alî b. Şeybân radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik, güneş aydınlık ve parlak olduğu sürece ikindiyi geç kıldırıyordu." [Ebû Dâvud]
1048-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sofra kurulup da (akşam namazı için) kamet getirildiği zaman, Önce yemeği yeyin, yemeği bitirinceye kadar (namaz için) acele etmeyin!" Bu sebeple İbn Ömer, sofra kurul duğu zaman yemeğe başlardı, bitirinceye ka dar imamın kıraat sesini

duyduğu halde ye mekten kalkmazdı. [Nesâî hariç. Allı hadis İmamı.]
1049-Diğer rivayet: "Abbâd b. AbdiUah b. ez-Zübeyr (İbn Ömer'e) dedi ki: Namazdan önce akşam yemeğine başlandığını duyduk (ne dersin?)." İbn Ömer ona dedi ki: "Yazık sana! Onların akşam yemeği neydi ki? Acaba onların akşam yemekleri babanın akşam ye meği gibi miydi?"
1050-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne yemek, ne de başka birşey için. na mazı geciktirmeyin!" [Ebû Dâvud]
1051-Aişe radiyallahu anhâ'dan: Yatsı namazının vakti hususunda Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular. Ce vaben şöyle buyurdu:
"Her vadinin içine gece dolduğu (karanlık
bastığı) zaman." [Taberânî. fZ-Mm' cemu' /-£v,w?'ta.]
1052-Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatsı namazını dokuz gece (Ebû Davud'un ri vayetinde sekiz gece) süreyle gecenin üçte bi rine kadar erteledi. Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki: "Biraz erken kıldırsan da gece nama zına rahatça kalksak!" Ondan sonra yatsıyı er ken kıldırmaya başladı.
[Ahmed ve Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde leyyin bir isnâdla.]
1053-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazını geciktirdi. Bunun üzerine Ömer çıkıp şöyle seslendi: "Ey Allah Resulü, namaz kılalım! Kadınlar, çocuklar uyudular." Başından sular damlayarak çıkıp şöyle buyur du:
"Ümmetime veya insanlara güç gelmeye ceğini bilseydim hu (yatsı) namazı(nı) bu sa atte kumalarını emrederdim,"
[Buhârî, Miislim ve Nesaî.]
1054-Bunun başka rivayetlerinde ise: Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazım o kadar geciktirdi ki insanlar uyudu lar, uyandılar; sonra uyudular, yine uyandılar. Bunun üzerine Ömer kalkıp "Namaz!" diye seslendi.
Atâ dedi ki: İbn Abbâs radiyallahu anh şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i hâlâ görür gibiyim, (odasından) çık tı; başından sular damlıyordu ve elİni başına koymuş bir haldeydi."
İbn Cüreyc der ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in elini başına nasıl koydu ğunu İbn Abbâs'ın haber verdiği gibi göster mesini Atâ'dan İstedim, Bunun üzerine par maklarının arasını biraz araladı, sonra parmak uçlarını başının tepesine koydu; sonra bitişti rip yüze yakın olan kulağının yumuşağına doğru çekti; baş parmağı, yüzde, kulağa ve şakağa değdi ve sakalın etrafında kaldı. Bunu (tekrar tekrar böyle yaparken) ne eksiltiyor, ne de acele ediyordu."
1055-Bir başka rivayet: Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ömer seslendi: "Kadınlar, çocuklar uyu dular." Bunun üzerine çıktı ve şöyle buyurdu: "Yeryüzünde sizden başka namaz bekleyen yoktur." Namaz o zamanlar sadece Medi ne'de kıımyordu.
1056-Diğer bir rivayette şu ek bulunmak tadır: "Bu, İslâmiyet henüz yayılmadan Önce idi."
1057-Diğer rivayetin ilavesi: İbn Şihâb dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu zikredildi: "Na maz hususunda Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'i rahatsız etmeniz doğru değil dir." O bunu, Ömer (namaz için) bağırınca söylemiştir."
1058-Bir başka rivayette: Enes radiyalla hu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bîr gece yatsı namazını gece yansına kadar yahut gece yarısının hemen hemen çık masına kadar bekletti; sonra (cemaate) çıkıp şöyle buyurdu: "Bazı insanlar kıldüar ve yat tılar. Size gelince: namaz için beklediğiniz sürece namazda gibi sevap kazanmaya devam ettiniz."
1059-Ebû Dâvud, Muâz radiyallahu anh'-dan:
Yatsı namazına geciktiği için Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'i beklemeye ko yulmuştuk. Hatta kimileri çıkmayacağını bile zannetmişti. İçimizden kimisi de O'nun na maz kıldığını söylüyordu. (İşte bu kanaat hâ kimken) hemen çıkıverdi.
Hakkında ileri sür dükleri tahminleri söylediklerinde şöyle bu yurdu:
"Bu namazı biraz geç kılın! Çünkü siz di ğer milletlere bu namazla üstün kılındınız. Sizden önce hiçbir ümmet hu namazı künıa-mı§tı:"
1060-Buhârî ve Müslim'in. Ebû Musa ra diyallahu anh'dan yaptıkları rivayette şu ifade geçmektedir: "Sizden başka bu saatte namaz kılan hİç kimse yoktur." Yahut şöyle buyurdu: "Sizden başka hiç kimse bu saatte namaz kd-mamıştır."
1061-Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Tabe-
rânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr'inde, İbn Mes'ûd
radiyallahu anh'dan: "Sizden başka din eh linden hiç kimse bu saatte Allah'ı zikret mez." Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:
"Kitab ehlinin hepsi bir değildir: Onlar dan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır (Bunlar, Allah'a ve âhiret gününe İnanır, kötülükten meneder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar İyiler dendir. Ne iyilik yaparlarsa, karşılığını bula caklardır. Allah sakınanları bilir.)" (Âl-i İm-rân. 3/113-115)
1062-Enes radiyallahu anh'dan: "Yatsı namazına kamet getirilmişti ki ada mın biri 'Seninle bir işim var' dedi. Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem onunla fısıl-daşmaya başladı. O kadar uzun fısıldaştı ki sonunda cemaatın tümü ya da bir kısmı uyu-yakaldı."
[Mâlik hariç. Allı hadis imamı. Lafız Müslim'indir.]
1063-Diğer rivayet: "Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'i gördüm. Namaza ka met getirildikten sonra bir adam O'nunla kıble arasına girdi ve o kadar uzun konuştu ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in ayakta uzunca bir .süre durmasına se bep oldu. Bu yüzden kimileri uyuklamaya başladı."
1064-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim namazın bir rek'atına yetişirse, na maza yetişmiş olur." [Altı hadis imamı.]
1065-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazı, Allah, canını alıncaya dek, sadece ikİ kere son vaktinde kılmıştır. |Tlrmizî|
1066-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Namazı ilk vaktinde kılmak, Allah'ın rı zasına, son vaktinde kılmak ise Allah'ın affına vesile olur." [İkisi de Timıizî'ye ailtir.J
1067-Râfi b. Hudeyc radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sabah namazını aydınlıkta kılın! Çünkü bu, ecrin büyüğüne vesiledir."
[Sünen ashâbı.J
1068-Muğîs b. Summâ'dan:
îbnu'z-Ztibeyr radiyallahu anh ile sabah namazını karanlıkta kıldım. Selam verdikten sonra İbn Ömer'e gidip: "Nedir bu namaz?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer İle kıldığuîıız sabah namazı bu idi. Ömer su-ikaste uğrayıp Öldükten sonra Osman, sabah namazını ağarttı (yani geç kıJdı)." [İbn Mâce]
1069-Yahya b. Saîd radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Namaz kılan kişi, namazı vakti geçme den kılmalıdır. Vaktinin geçmesi, ailesi ve malının kaybından daha kötüdür." [Mâlik]

1070-Allah Rusûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat edenlerden Üınmü Ferve radi yallahu anhâ'dan, dedi ki:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e soruldu:
"Amellerin en üstünü hangisidir?" Cevap verdi:
"İlk vaktinde kılınan namaz."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]

KERAHAT VAKİTLERİ
1071-Ukbe b. Âmİr radiyallahu anh'dan: "Üç vakit vardır ki, Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem bizi o vakitlerde hem na maz kılmaktan, hem de Ölülerimizi gömmek ten ahkordu: Güneş doğmaya başlayıp bir mızrak boyu yükselene kadar; zeval vakti gü neş gök ortasından sapana kadar; güneş bat maya yönelip iyice batana kadar." [Müslim ve Sünen ashabı.]
1072-Abdullah es-Sunâbihî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş doğarken şeytanın boynuzuyla beraber olur; yükselince onun boynuzundan ayrılır Göğü ortalayınca şeytan onu yine boynuzlar, zeval bulunca ise ayrılır Batmaya yüz tutunca, şeytan gelip yine onu boynuzlar, batınca onu terk edip ayrılır."
Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem, İşte o saatlerde na maz kılmayı bize yasakladı. [Mâlik ve Nesâî.]
1073-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneşin kaşı (üst kenarı) doğduğunda, iyice görününceye dek namaz kılmayı bıra kın! Güneşin kaşı kaybolduğu zaman, iyice batıncaya dek namazı bırakın. Güneşin doğuş ve batışını namazlarınız için vakit tayin etme yin. Çünkü o, bir şeytanın (ya da şeytanın) ikİ boynuzu arasında doğar."
[Buhârî, Müslim. Mâlik ve Nesâî.]
1074-Amr b. Abese radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Gecenin hangi saati(nde yapılan dua ve zikirler) daha iyi duyulur?" Cevap verdi:
"Gecenin son kısmı, istediğin (namazı) kıl! Sabah namazını kılmcaya dek namaz (me-leklerce) şahitli ve yazılı olur. Sonra güneş doğup bir veya iki mızrak boyu yükselene ka dar, geri dur (namaz kılma)! Çünkü güneş, şeytanın ikİ boynuzu arasında doğar. Kâfirler de ona doğru namaz kılarlar Sonra istediğini kıl! Çünkü (bu süre içinde kılınan) namaz hem şahitli, hem de kayıtlıdır. Bu, mızrağın kendi gölgesine eşit oluncaya kadar devam eder. Sonra (bu vakitte de) kendini (namaz dan) geri çek! Çünkü o (kerahat vaktinde), cehennem coşar ve kapıları açılır. Güneş (gö ğün ortasından) meyledip kayınca, istediğini kıl! Güneş batarken (namaz kılmaktan) geri dur! Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında batar. Kâfirler de ona doğru yönelip namaz kılarlar." Hadisi uzunca nakletti.
[Ebû Dâvud]
1075-Müslim'in rivayeti: Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Allah'a bİri, diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır?"
"Evet, Rabbîn kula en yakın olduğu vakit, gecenin son kısmının ortasıdır. Eğer o saatte Allah'ı zikreden kimselerden olmaya gücün yeterse ol! Çünkü namaz (o saatte) şahitli dir."
Benzerini nakletti.
1076-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: İçlerinde Ömer b. el-Hattâb'm bulunduğu güvenilir birçok adam ki, bence en güveniliri yine Ömer'dir, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğuna yanımda şa hitlik ettiler:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar; ikindi namazından sonra da güneş ba-tıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı. Mâlik, Buhârî, Müs lim ve Nesâî, Ebu Hureyre'den aynısını rivayet etmişler dir.]
1077-Âişe radiyallahu anhâ'dan, dedi ki: Ömer yanılmıştır; çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş tur:
"Namazlarınız için güneyin doğduğu ve battığı zamanları (özellikle arattırıp) seçme yin! Çünkü güneş (o zamanlarda) şeytanın İkİ boynuzu arasında doğmaktadır." [Nesâîj
1078-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Kabe'nin merdivenine çıkıp şöyle dedi: "Beni bilen bilir, bilmeyen de bilsin ki. ben Cündcb'im. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Sabah namazından ve İkindi namazın-
dan sonra namaz kılınmaz. Mekke dışında! Mekke dışında!"
[Rezîn, Ahmed ve Taberânî, el-Mıt'cemu'l-Ev-.«»'ta.]
1079-Alî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, güneş yüksekte olduğu zaman dışmda, ikindi den sonra namaz kılmayı yasaklamıştır." [Ebû
Dâvud]
1080-Nesâî'nin rivayetinde: "Ancak gü neş beyaz ve berrak olursa başka" ibaresiyle gelmiştir.
1081-Ebû Basra el-Ğıfârî radiyallahu anh'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize Mahmas'da ikindi namazını kıldırıp şöy le buyurdu: "Bu namaz sizden öncekilere de verildi, ama onlar zayi ettiler. O yüzden her kim bu namaza devam edip korursa iki kere
ecir alır Ondan sonra şahit doğuncaya kadar hiçbir namaz yoktur." Şahit, yddızdır. [Miislim ve Nesâî.]
1082-es-Sâib b. Yezîd radiyallahu anh' dan:
"Kendisi, Ömer radiyallahu anh'm ikindi den sonra namaz kılan el-Münkedir'i, dövdü ğünü görmüş." [Mâliki
1083-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir yerde konakladığı zaman, Öğleyi kılmadan oradan ayrılmazdı. Bir adam (Enes'e) sordu: "Gündüzün ortası olsa da mı?" "Gündüzün ortası olsa da!" diye cevap verdi. [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1084-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, cuma günü dışında, gündüzün ortasında na maz kılmaktan hoşlanmaz ve şöyle buyurur du: "Cuma günü dışında, cehennem gündü zün ortasında alevlenmektedir." [Ebû Dâvud]
1085-el-Alâ b. Abdirrahman radiyallahu anh'dan:
O, öğle namazını kıldıktan sonra Bas-ra'daki evinde Enes radiyallahu anh'ın yanma girmiş. Enes'in evi mescidin yanındaymış. Enes ona sormuş:
"İkindiyi kıldınız mı?"
"Hayır! Daha şimdi Öğleyî kıldık."
"Haydi ikindiyi kılın!" demiş. Anlatan de di ki:
Bunun üzerine kalktık, İkindiyi kıldık. Namazı bitirdikten sonra bize şöyle dedi: Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöy le buyurduğunu duydum:
"Güneşi bekleyip de şeytanın iki boynuzu arasında olduğu zaman kalkar, tavuğun yem topladığı (gagaladığı) gibi (alelacele) dört rek'at namaz kılar. Allah'ı pek az anar Böyle bir namaz münafığın namazıdır."

[Buhârî hariç, altı hadis imamı.]

EZAN VE KAMETİN FAZİLETİ

1086-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar, ezan okumanın ve birinci safta namaz kılmanın faziletini bilselerdi ve bunla ra nail olmak için de kur'a çekmekten ba§ka çare bulamasalardı, mutlaka kur'a çekerler di. Namaza erken gitmenin faziletini bilseler di, onun için aralarında yarı§ ederlerdi. Yatsı ve sabah namazının sevabını bir bilselerdi, onlara sürünerek dahi olsa giderlerdi." [Buhâ-rî, Müslim, Muvattâ ve Nesâî.]

1087-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezan okunduğu zaman, §eytan onu duy mamak için ezanı duyamayacağı yere kadar yellenerek kaçar Kamet bittikten sonra, gelip kişi ile kalbi arasında yerleşir, durmadan şu nu şunu hatırına getir deyip daha önce hatırı na gelmediği biçimsiz şeyleri ona hatırlatır Adam böyle düşüne dururken namazı kaç rek'at kıldığını bilemeyecek hale gelir." [Tir-mizî hariç, allı hadis imamı.)

l**088**-MüsHm'in diğer rivayeti: "Şeytan ezan sesini duyduğu zaman hemen kaçar ve o sesi duymamak için hemen sesli olarak yelle nir (Ezan) bitliği zaman döner ve vesvese ve rir Kamet sesi duyduğu zaman, sesini duyma mak için oradan sıvışır. Bittiği zaman dönüp gelir ve ona vesvese verir."

1089-Başka bir rivayetinde: "Onu oyalar durur, hiç aklına gelmeyen İşleri ona hatırla tır" diye geçer.

1090-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan, ezanı duyduğu zaman, hızlı
adımlarla doğru Revhâ'ya (kadar) gider."
Ravî diyor ki: "Revhâ, Medine'ye 36 millik uzakhkta bir yerdir." [Müslim]

1091-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bulunuyorduk. Bilâl kalkıp ezan oku du. Bitirince şöyle buyurdu: "Kim bunun gibi (ezanı) cân ü gönülden inanarak okursa cen nete girer." (Nesâî]

1092-tbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezanı duyduğunuz zaman siz de aynen (müezzinin) söylediklerini tekrar edin! Sonra bana salat ü selam getirin! Çünkü her kim ba na bir kere salâvat getirirse, Allah buna kar şılık on salâvat (rahmet) eder Bunu takiben benim için Vesile isteyin. O (Vesile), cennette öyle bir derecedir ki, ancak Allah'ın kulların dan birine verilir. Ben o kul olmayı temenni ederim. Kim de benim için Vesîle dilerse şefa atim kendisine helâl olur." [Müslim ve Sünen ashabı.]

1093-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ezan sesini duyduğu zaman: "Alla-hümme Rabbe hâzihid-da'veti't-tâmmetİ ves-salâti'l-kâimeti, âti MuhammedinİI-vesîlete vel-fadîle, veb'ashu makâmen mahmuden ke-mâ vaadiehu" (=Ey §u tastamam çağrının ve kılınacak olan namazın sahibi olan Allahım! Muhammed'e Vesile ve Fazileti ver! Kendisi ne va'd ettiğin gibi onu Makâm-ı Mahmûd üzere dirilt!" derse, Kıyamet gününde şefa atim ona helâl olur." [Buhâri ve Sünen ashabı.]

1094-Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«Biriniz, müezzin: "Allahü Ekber, Allahü

169

Ekber" dediği zaman "Allahü ekber, Allahü ekber" derse; "Eşhedü en lâ ilahe İllallah" dediğinde kendisi de ardından "Eşhedu en lâ ilahe illallah" derse; o, "Eşhedü enne Mu hammeden ResûluUah" dediğinde, kendisi de "Eşhedü enne Muhammeden ResûluUah" derse; "Hayye ale's-salât" dediğinde, kendisi "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" derse; "Hayye ale'l-felâh" dediği zaman, kendisi yi ne "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" derse; o, "Allahü ekber, Allahü ekber" deyince, ken disi de "Allahü ekber. Allahü ekber" derse: o, "Lâ ilahe illallah" dediğinde, kendisi de ar dından yürekten "Lâ ilahe illallah" derse, cennete girer» [Müslim ve Ebû Davudi

1095-Sa'd radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«Her kim ezam duyduğu zaman: "Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Birdir, ortağı yoktur. Şehâdet ederim kİ, Mu-hammed O'nun kulu ve Resulüdür, Rab ola rak Allah'ı, Peygamber olarak Muhammed'i, din olarak islâm'ı kabul edip hoşnut oldum" derse günahları bağışlanır.»
[Müslim ve Sünen ashabı.]

1096-Ebû Umâme (Es'ad b. Sehl) radiyal lahu anh'dan:
Ezan okunurken, minberde oturmakta olan Muâviye'yi işittim. Müezzin: "Allahü ekber, Allahü ekber" dediğinde, (Muâviye de) "Allahü ekber, Allahü ekber" diyordu. Müez zin: "Eşhedü en lâ ilahe illallah" deyince, Muâviye de: "Eşhedü en lâ ilahe illallah" de di. Müezzin "Eşhedü enne Muhammeden Re sûluUah" dediğinde Muâviye ile ben de "Eş hedü enne Muhammeden ResûluUah" dedik. Ezan bittiğinde (Muâviye), cemaate şöyle hi-tab etti:
"Ey Cemaat! Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'in aynı benim gibi tekrarlayarak söylediğini duydum." [Buhârî]

1097-Diğer rivayette: O, Muâviye'nin ezanı dinlerken "Ve eşhedü enne Muhamme den Resûlullah"a kadar aynı müezzin gibi söylediğini duymuş.

1098-Bir diğer rivayette: Müezzin: "Hay-ye ale'l-felâh" dediği zaman o, "Lâ havle ve-lâ kuvvete illa hillah" demiş ve şöyle ilave et miş: "Peygamberinizin müezzini dinlerken aynen böyle söylediğini duydum." (Buhârîî

1099-Âişe radİyallahu anhâ'dan: Peygamber sallaliahu aleyhi ve seliem, müezzini dinlediği zaman şehâdetleri okur ve: "Ben de (şehâdet ederim)" derdi.
[Ebû Dâvud]

1100-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Ezam duyduğunuz zaman, tıpkı müezzi nin söylediği gibi söyleyiniz!" [Altı hadis imamı.]
llOI-lbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Kim karşılığını sadece Allah'tan bekle yerek yedi yıl ezan okursa, Allah ona ateşten kurtuluş beraatı yazar." [Tirmizîj

1102-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Müezzin, sesinin ulaştığı yer miktarınca bağışlanır. Her yaş ve kuru şey onun lehinde şahitlik eder. Cemaatle (bir vakit) namaz kıla na da yirmibeş namazlık sevap yazılır. Ayrıca iki namaz arasında işledikleri (günahları) de bağışlanır." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]

1103-Onun (Nesâî'nin) Berâ'dan yaptığı rivayeti: "Allah ve melekleri birinci saftakile-re salât (rahmet) ederler. Müezzin sesinin vardığı yere kadar bağışlanır. Sesini duyan her yaş ve kuru onu tasdik eder. Onun İçin na maz kılanların ecrİ de vardır."

1104-Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de İbn Ömer'den yukarıdakinin benzerini şu farklılıkla rivayet ettiler; "Sesini duyan her yaş ve kuru onun İçin Allah'tan mağfiret diler."
1105-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedİ ki:
"Ey Allah Resulü! Müezzinler bize üstün geüyorlar." Cevap verdi:
"Sen de onların söylediklerini söyleyip bi tirince, dilediğini iste, sana da (aynı sevap] verilsin!" (Ebû Dâvud]
1106-Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Sa'saa'dan:
Ebû Saîd ona dedi ki: "Koyunları ve kırsal yerleri sevdiğini görüyorum. Sen kırlarda ko yununla haşhaşa olduğunda ezan okuyacağın zaman sesini çok yükselt! Çünkü cin, İnsan ya da herhangi bir şey müezzinin ezan sesini duyduğu zaman, kıyamet gününde mutlaka onun lehine tanıklık edecektir. Bunu bizzat Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem'den duydum," [Buhârî. Muvattâ ve Nesâî.]
1107-Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Kıyamet gününün en uzun boyunlulan müezzinler olacaktır." [Müslim]
1108-Âsım b. Behdele radiyallahu anh'dan;
Bir adam, Zer b. Hubeyş'e uğradı; ezan okuyordu. Şöyle dedi: "Ey Ebû Meryem! Se nin ezan okumanı istemiyorum." Bunun üzeri ne (Zer) "Benim fazilet sahibi olmamı istemi yor musun? Vallahi seninle (bir daha) konuş mayacağım!" diye cevap verdi. [Rezîn]
1109-Alî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den. Hasan ile Hüseyin'i müezzin yap mam için (dedelerinden) müsaade almadığı ma çok pişmanım."
[Taberânî. el-Mu' cemu' l-Evsut'ta zayıf hır isnâdla.]
1110-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:}
"Şu hususta Allah'a yemin etsem, yeminim de sâdık olurum. Kullan arasmda Allah'ın en çok sevdikleri, güne^ ve ayı gözetenler, yani müezzinlerdir. Onlar kıyamet gününde boyun larının uzunluğu ile tanınacaklardır."
Taberânî, el-Mu'cemıı'l-Evsat'ta. İsnadın da Cunâde b. IVlervân yer almıştır ki, Zehebî onun hakkında şöyle demiştir: "Ebû Halim, onu hadis uydurmakla itham etti." Derim ki: el-Hafız İbn Hacer der ki: "Ebû Hatim, bu sö züyle o ravinin hata ettiğini belirtmiş olmalı dır." Çünkü İbn Hibbân onu güvenilir raviler arasmda zilcretmiştir. Hatta, o (İbn Hibbân) ve el-Hâkim, Sahîh'te onun (Cunâde'nin) hadisi ni tahrîc etmişlerdir.
1111-Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'de ve Bezzâr İbn Ebî Evfâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın en seçkin kulları, Allah'ı zikret mek için, Güne§i. Ay'ı ve yıldızları gözeten (müezzinler)dir."
1112-Cabîr radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"/Müezzinler ve telbiyeciler, kabirlerin den ezan okuyarak ve telbiye getirerek ha§-rolacaklardır."
[Taberânî, el-Mu'cenıu'l-Evsat'da isnadında meçhul birravi ile.]
1113-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Okuduğu ezanın) kargılığını yalnız Al lah'tan bekleyen müezzin, kanma bulanmış §ehit gibidir. Ezanla kamet arasında Allah'tan arzu ettiğini isteyebilir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'U leyyiı bir isnâdla.]
1114-Taberânî, el-Mu'cemıt'l-Kebtr'in de şu eki yapmıştır: "Ölürse kabrinde kesinlikle kurtlanmaz."
1115-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir köyde ezan okunduğu zaman, o gün Allah o köyü azabından korur."
[Taberânî zayıf bir isnâdla.]
1116-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimse vardır ki misk yığını üzerinde olacaklardır—ravi: sanırım kıyamet gününde dedi- Allah'ın ve efendilerinin hakkını veren köle: cemaati kendinden hoşnut olan imam; hergün gecesiyle birlikte beş vakit ezan oku yan kişi."
1117-Diğer rivayette: "Onlara öncekiler de, sonrakiler de gıpta ederler." [Tirmizî]
1118-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağir'de İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Üç kimse vardır kİ; büyük korku (kıya metin kopuşu) onları korkutmayacaktır. Onla ra, tüm yaratıkların hesabı bitinceye dek, he sap sorulmayacak. Misk yığını üzerinde ola caklardır: Sırf Allah rızâsını talep ederek Kur'an okuyan ve onunla cemaate kendinden razı oldukları halde imamlık eden kişİ." Ben zerini nakletti.
1119-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şu beş şey için gök kapıları açılır: Kur'an okuyan için, iki ordu karşılaştığı zaman, yağmur yağması İçin, mazlumun du ası için ve ezan için."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ves'Sağîr'mAc ley-yin bir isnâdla.]
1120-Meymûne radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem er keklerle kadınların saffı arasında durup şöyle buyurdu: "Ey kadınlar! Eğer sİz bu Habeş-li'nin (Bilâl'in) ezanını ve kametini duyup da aynen onun dediğini söylerseniz, her harfine karşı bir milyon derece alırsınız." Ömer dedi ki: "Bu (söylediğin) kadınlar için, ya erkekler için?"
"Ey Ömer! Erkekler için bunun iki katı vardır" buyurdu.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehir'inde leyyin bir isnâd la.]

EZAN VE KAMETİN ORTAYA ÇIKIŞI, UYGULANIŞLARI VE ONLARLA İLGİLİ OLAN MESELELER
1121-İbn Ömer radiyallahu anh'dan;
İnsanlar Medine'ye geldiklerinde, topla nıp namaz vaktini beklerlerdi. Herkes namaz vaktini birbirlerine sorar ve namaz için kimse çağrıda bulunmazdı. Bir gün bu hususu gö rüştüler. Kimileri: "Hıristiyanlar gibi bir çan edinin!" derken bazıları: "Yahudilerin borusu gibi bir boru edinin!" dediler.
Ömer: "Bir adam çıkarsanız da, namazı ilan else!" teklifinde bulundu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bilâl'e hitaben: "Ey Bilâl! Kalk, namaza çağır.'" bu yurdu, [Buhârî, Müslim, Tırmizî ve Nesâî.]
1122-Ebû Umeyr b. Enes radiyallahu anh'dan:
O da Ensar'h bir amcasından:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, halkı namaza toplamanın şeklî üzerinde dur du. Kimisi: "Namaz vakti geldiği zaman, bir sancak dik! Onu gördüklerinde birbirlerine haber verirler" dedi; ancak O bu teklifi beğen medi.

O'na yahudi borusu olan borazan çalın ması teklif edildi; onu da beğenmedi. "Bu, yahudilerin âletidir" dedi. O'na çanı anlattı lar. "O da hıristiyanlann işidir" buyurdu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in bu kaygısı ile kaygılanan Abdullah b. Zeyd el-Ensârî oradan ayrıbp gitti. Rüyasın da kendisine ezan dinletildi, hemen erkenden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ge lip şöyle dedi: "Ben uyku ile uyanıklık ara sındayken biri gelip bana ezanı dinletti. Ömer de aynı rüyayı daha Önce görmüş ve tam yirmi gün gizlemişti. Sonra o da Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi. AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona (Ömer'e) sordu:
"Bize söylemene engel olan neydi?"
"Abdullah b. 2^yd benden önce davrandı ve ondan sonra söylemeye de utandım" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Bilâl, kalk ve Abdullah b. Zeyd'in söyleyecekleri ni uygula!" Bilâl radiyallahu anh da Abdul lah b. Zeyd'in söylediğini aynen uyguladı ve ezan okudu (ilk ezan böylece meydana çık mış oldu). Bazıları dediler ki: "Ensar şunu iddia ediyor: Eğer o gün Abdullah b. Zeyd hasta olmasaydı, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu müezzin yapacaktı." [Ebû Dâvud]
1123-Yahya b. Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki odun parçası ile namaz vaktinde onları birbir lerine vurdurmak ve böylece insanları nama za toplamak istedi. Abdullah b. Zeyd'e rüya sında o iki odun gösterildi. "İşte bunlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in teklifine benziyor" dedi. Sonra rüyasında kendisine ,şöyle denildi: "Namaz İçin ezan okursan daha iyi olur." Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-Icnı'e gelip rüyada gördüklerini anlattı. O da e/an! emretti. [Mâlik]
! **124**-İbn Ebî Leylâ radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: Namaz-ezan hususunda üç du ru,nia karşdaşıımıştır:
Bize arkadaşlarımız anlattılar: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
«Müslümanlann namazlarının bir (cemaatle) olması çok hoşuma gitti. Hatta bu nun İçin, birtakım kimseleri evlere gönderip "Hayye ale's-salât reya ale'l~felâh!" diye seslenmelerini niyet ettim. Hatta bir takım adamlara emredip damların üstüne çıkıp müsliimanlara seslenmelerini istedim. Nere deyse onlar bu maksatla az kaldı çan çalacak lardı.»
Derken Ensar'dan biri gelip şöyle dedi:
«Ey Allah Resulü! Senin bu meselenin bu kadar çok üzerine düştüğünü gördükten sonra (evime) döndüğümde (rüyamda) üzerinde ye şil renkte iki elbise bulunan bir adam gördüm. Mescidin üzerinde dikilip ezan okudu. Sonra biraz oturdu, kalktı aynı şeyi tekrar söyledi, ancak bu defasında "Kad kâmeü's-salât"ı da ekledi. İnsanların hakkımda ileri geri konuş mayacaklarını bilseydim mutlaka söylerdim; bunu sanki uyanıkken, uykuda değilken gör düm.»
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "Allah sana hayrı göstermiş. Bilâl'e söyle de (bunu ezan olarak) okusun!"
Ömer de dedi ki; "Ben de onun gördüğü nü gördüm; ancak söylemekle önce davranın-ca, anlatmaktan çekindim."
1125-Diger bir rivayet: Kıbleye karşı du rup, şöyle dedi; "Allahü ekber, Allahü ek-ber! EşhedÜ en lâ ilahe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Rasûlluilah" -ikişer kere-. Sonra; "Hayye ala's-salât!" dedi. İki kere de; "Hayye alel-felâh!" dedi. Sonra biraz bekle di; (kamet İçİn) kalktı ve aynısını söyledi. Ancak "Hayye ale'l-felâh"dan sonra: "Kad kameti's-salâtü, kad kâmetissaiat"ı ekledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de
şöyle dedi: "Bunu Bilâl'e Öğret!" Sonra Bi lâl ezan olarak bunu okudu. [Uzun olarak Ebû Dâvud]
1126-Abdullah b. Zeyd radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namaza çağırmak için çan yapılmasını emre dince, ben uykudayken, bir adam elinde çan la beni ziyaret etti. Kendisine şöyle dedim; •'Ey Allahın kulu! Çan mı satıyorsun?"
"Çanı ne yapacaksın?" dedi.
"Onunla insanları namaza çağıracağız!"
"Sana bundan daha iyisini göstereyim mi?"
"Evet."
"Şöyle dersin; Allahü Ekber, Allahü Ek ber. Allahü ekber, Allahü Ekber.
EşhedÜ en lâ ilahe illallah, eşhedü en lâ ilahe illallah.
EşhedÜ enne Muhammeden ResûÎullah! Eşhedü enne Muhammeden ResûÎullah.
Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât.
Hayye ala'I-falâh, hayye ala'l-felâh.
Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilahe illal lah." (Daha sonra rüyamdaki bu adam) biraz benden uzaklaştı. Sonra namaza kamet geti rirken şöyle dersin, dedi: "AlIahÜ ekber, Alla hü ekber. Eşhedü en lâ ilahe illallah. Eşhedü enne Muhammeden ResûluIIah. Hayye ale'ssalât, hayye ale'l-felâh. Kad kâmeti's-sa-lâtu. kâd kameti's-salât. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilahe illallah."
Sabah olunca, hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve rüyada gördüğümü kendilerine an lattım. Şöyle buyurdu:
"In§aal(ah bu sâdık bîr rüyadır. Haydi Bi lâl ile kalk, ona öğrenmiş olduğunu söyle de ezan olarak okusun! Çünkü onun sesİ senin-kinden daha gürdür."
Hemen Bilâl ile ayağa kalktım, bir bir Bi-lâl'e söyledim; o da onunla ezan okudu, Ömer evinde bunu duyunca, ndâsını sırtına aldığı gibi geldi ve şöyle dedi: "Ey AUah Resulü!
Seni Hak Peygamber olarak gönderene yemin olsun ki ben de aynı ona gösterilen şeyi gör düm." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Hamd Allah'a mahsustur" demekten kendini alamadı.
U27-İbn Ishâk'ın. Zührî'den rivayetinde: "Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber" (şeklinde tekbirler dört kere); Ma'mer ve Yûnus'un birlikte Zührî'den rivayetlerinde ise: "Allahü ekber. Allahü ek ber" (şeklinde tekbirler iki kere zikredilmiş tir).
1128-Diğer rivayet: Abdullah (b. Zeyd) dedi ki: "Rüyada bu ezanı gören benim; onu okumayı da ben isterdim." "Öyleyse kalk. ka meti sen gelir!" buyurdu. (Ebû DâvudJ
1129-Tinnizîde benzerini "Allah'a hamd olsun! İşte bu daha sağlam oldu" lafzı ile ri vayet etti.
1130-(Tirmizî) dedi ki: Bu hadisi, İbrahim b. Sa'd, Muhammed b. İshâk'tan. bundan da ha eksiksiz ve uzun bir metinle rivayet etti. Ayrıca ezanı ikişer ikişer, kameti de birer bi rer zikretti.
ini-Tîrmizî'nin diğer bir rivayetinde: "AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ezanı, gerek ezanda, gerekse kamette ikişer ikişer idİ."
1132-İbn Mâce, rivayetinde şunu da ekle di: Ebû Ubeyd der ki: Ebû Bekr ei-Hakemî bu hususta Abdullah b. Zeyd'İn şu şiirini bana bildirdi:
"Hamd, celâl ve ikram sahibi olan Allah'a mahsustur Hele ezana hamd pek çoktur
Allah tarafmdan bana bir müjdeci geldi. Bana ikram ederek bu müjdeyi verdi.
Birkaç gece içinde tam üç kez bana sevgi gösterdi. Geldikçe bana sevgi ve takdirini ar tırdı."
1133-Enes radiyallahu anh'dan;

"İnsanlar çoğalınca aralarında namaz va kitlerinin ilan edilmesini görüştüler.
Namaz vakitlerinde bu maksatla ateşin ya kılması ya da bir çan çahnmasını ileri sürdü ler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aley hi ve sellem ezanm çifter, kametin İse birer kez söylenmesini emretti."
1134-Diğer bir rivayette: "Kametin, evet sadece kametin lafızlarının tek tek söylenme sini (emretti)" diye geçer.
(Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî.]
1135-Alî radiyallahu anh'dan:
"Allah Teâla, Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ezam öğretmek dilediğinde, Cibrîl ona Burak'ı getirdi..." İsrâ hadisini zikretti; ayrıca onda şöyle geçer:
«Perdeden melek çıkıp: "AUahü ekber, AllahÜ ekber!" dedi. Bunun üzerine perdenin arkasından şöyle bİr ses geldi: "Kulum doğru söyledi. Ben, ekberim (=e.n büyüğüm)." Son ra: "Eşhedü en lâ ilahe illallah" dedi. O da: "Kulum doğru söyledi. Benden başka hiçbir ilâh yoktur."
"Eşhedü enne Muhammeden ResûluIIah" dedi. Perde arkasından gelen seste şöyle de nildi: "Kulum doğru söyledi; Muhammed'i peygamber olarak gönderen Benim!" Ardın dan; "Hayye ale's-salât, hayye ale'l-felâh, kad kameti's-salâtu, AlIahü ekber, AUahü Ekber" deyince, perde arkasından şöyle denildi: "Ene ekber, ene ekber (=Ben en büyüğüm, ben en büyüğüm)."
"Lâ ilahe illallah" dedi. Perde arkasından şöyle denildi; "Kulum doğru söyledi; Benden başkailâh yoktur."
Ondan sonra melek, Muhammed'in elin-
den tutup öne geçirdi ve içlerinde Âdem ve Nuh'un da bulunduğu semâ ehline imamlık yaptı.» [Bczzâr, zayıf bir isnâdla.]
1136-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem göğe yolculuk yaptığı zaman, ezan kendisine vahyedildi. Cibrîl, ezanı getirip O'na öğretti." Taberânî, el-Mu'cemu'l~Evsat'ta. İsnadın da hadis uydurmakla suçlanmış olan Talha b. Zeyd isimli zayıf bir ravi vardır.
1137-Ebû Mahzûre radiyallahu anh'dan:
Dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Bana ezanın usûlünü öğret!"
«Şöyle dersin buyurdu: "Allahü ekber, AllahÜ ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Bun ları söylerken sesini yükseltirsin. Sonra eşhe dü en lâ ilahe illallah, e§hedü en lâ ilahe illal lah, eşhedü enne Muhammeden ResCdullah, e§hedü enne Muhammeden ResûluIIah. Bunları alçak sesle söylersin. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh, dersin. Sabah namazı olursa "es-Salâtü hayrım mine'n-nevm, Allahü ekber, Al lahü ekber, Lâ ilahe illallah" dersin.»
1138-Diğer rivayette: "Kameti de ikişer kere söyleyerek bana öğretti. Şöyle ki: AHahü Ekber, Allahü ekber. E§hedü en lâ ilahe illal lah, eşhedü en lâ ilahe illallah. E§hedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Mu lıammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ila he İllallah."
n39-{Ravi) Abdürrezzâk der kİ: "Kamet getireceğin zaman iki kere Kad kameti's-salâ-tü. kad kâmeti's-salât de!" Alah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem, (daha sonra Ebû Mah-zûre'ye;) "Duydun mu (hepsini)?" diye sor du. O da: "Evet" cevabını verdi
(Ravi) dedi kİ: "Ebu Mahzûre, alın saçını ne keser, ne de ikiye ayırırdı. Çünkü Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem ona elini sürmüştü."
1140-DİĞer rivayet: "Peygamber sallaila-hu aleyhi ve sellem ona (Ebû Mahzûre'ye), ezanı ondokuz kelime; kameti ise onyedi ke lime olarak öğretmiştir.
Ezan şöyledir: Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ila he illalIaJı, E§hedü en lâ ilahe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ila he illallah.
Kamet ise şöyledir: Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilahe illallah. Eş hedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Kad kameti's-salâtü, kad kâmeti's-salât. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallah."
1141-Diğef bir rivayet; Ezanı, (Muham-med) sallallahu aleyhi ve sellem bana bizzat öğretti. Şöyle buyurdu; "Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. E§hedü en lâ ilahe illallah, eşhedü en lâ ilâhe İllallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhe dü enne Muhammeden Resûlullah" İkişer kerre. Sonra buyurdu ki: "Haydi sesini yük seltip uzatarak (tercf yaparak) tekrar et: Eş hedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilahe İl lallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlul lah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.
Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Alîahü ekber. Lâ ilahe illallah."
1142-Diğer rivayette: "Allahü ekber, Alla hü ekber. E§hedü en lâ ilahe illallah, eşhedü en lâ ilahe İllallah" der." Sonra, yukarıda ge çen tercî' hadisinin tümünü zikretti.
Ebû Dâvud. Derim ki: "Ebû Dâvud, için de ondokuz kelime bulunan rivayeti (yani bir önceki hadisi) zikrettikten sonra ikincisinin metnini lafzen aynı şekilde tekrar etti. Ezanı tercî' yapmaksızın okuttuğuna dair İkinci ri vayeti Ebû Dâvud, ya yanlışlıkla ya da sırf kı saltma maksadiyle yapmış olmalıdır.
1143-Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin de benzer rivayetleri bulunmaktadır. Onda Ebû Mahzûre'nin ağzından olay nakledilmektedir: Anlattığına göre, o bir gurup insanla çıkıp, Hu-neyn dönüşünde. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile karşılaşmışlar. O sırada müezzini (onun yanında) ezan okumuş. Ebû Mahzûre gurubuyla birlikte durup okunan ezam alaylı olarak yüksek sesle tekrar etmişler. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca onlan yanına çağırtarak ve sormuş:
"Yüksek sesini duyduğum hanginizdi?" Ebû Mahzûre'yi göstermişler. Hemen onu alıkoyup ötekileri salıvermiş. Sonra ona: "Haydi kalk, ezan oku!" demiş ve böylece ona ezanı öğretmiş. O da tercî' (alçak sesle tekrar etmekle) ezanı okumuş. Eline bir kese gümüş verip Mekke'ye müezzin olmasını emretmiş.
1144-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında ezan ikişer ikişer, kamet ise birer birer idi. Yalnız kamette Kad kameti's-salâ-/«'yü iki kere okunurdu. Kameti duyduğumuz zaman abdest alır, sonra namaza çıkardık." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1145-Mâlik radiyallahu anh'dan: Ona ulaştığına göre: Müezzin, sabah na mazına çağırmak için Ömer'e geldiğinde onu uyuyor bulmuş ve bunun üzerine: "es-salâtü hayrun mine'n-nevm (=namaz uykudan ha yırlıdır)" demiş. Uyandığı zaman Ömer, ona bunu sabah namazında söylemesini emretmiş
1146-Bilâl radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«Sabah namazından ha§ka hiçbir namaz da ezan okurken "es-Salâtü hayrun mine'n-nevm (=namaz uykudan hayırlıdır)" deme!»
[Tirmizî]
1147-Mücâhid'den de şu rivayeti bulun maktadır: İbn Ömer'le beraberdim. Bir adam, öğle ve ikindi namazında: "Namaz uykudan hayırlıdır" dedi. Bunun üzerine dedi ki: "Hay di bizi bundan kurtar, zira bu bir bid'altır." [Ebû Dâvud da benzerini

rivayet ettİ.]
1148-Bilâl radiyallahu anh'dan, dedi ki: Ezanın sonu: "AUahü ekber, Allahü ekber, lâ İlahe illallah"dır. |Nesâî]
1149-Süveyd b. Gafele radiyallahu anh' dan, dedi ki: Bilâl'in okuduğu ezanın sonu şöyle idi: "Lâ İlâhe illallahü, vailahü ekber."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de.]
1150-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bilâl (bir defasında) fecrin doğuşundan Önce ezan okudu da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle seslenmesini em retti: "Şüphesiz kul uykudadır."
[Tirmizî nakledip dedi ki: "Bu. nıahfûz olmayan bir hadistir."]
1151-Ebû Dâvud, bunu şu lafızla nakletti: "Ona dönüp şöyle seslenmesini emretti; 'Dik kat edin, kul (yani Bilâl) uyudu, dikkat edin, kul uyudu!' Bunun üzerine (Bilâl) döndü ve: 'Dikkat edin, kul uyudu!' diye seslendi."
1152-Bezzâr, leyyin bir isnâdla, Enes radi yallahu anh'dan:
Bilâl, (bir defasında), güneş doğmazdan önce ezan okudu. Peygamber sallallahu aley hi ve sellem ona dönüp şöyle seslenmesini emretti: "Dikkat edin, kul uyudu!"
Bilâl şöyle diyerek çıktı: "Keşke Bilâl'i annesi yetim bıraksaydı da dökülen kanından alnı ıslansaydı"
1153-BilâI radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bilâl'e dedi ki: "Fecir sana (elini genişleme sine uzatarak) böyle belirinceye kadar ezan okuma!" [Ebû Dâvud)
1154-Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî radiyalla hu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana sabah ezanım okumamı emretti, oku dum. Sonra Bilâl kamet getirmek isteyince, şöyle buyurdu: "Suda kardeş ezan okudu; ezanı kim okumuşsa kameti de o getirsin!"
[Ebû Dâvud V6 Timıizî. Lafız Tirmizî'ye aittir]
1155-Simâk b. Harb radiyallahu anh'dan: "Bilâl, güneş (öğleyin batıya doğru) ka-ymca ezan okurdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (evinden) çıkıncaya dek ka met getirmezdi. Onun çıktığım gördüğü za man kamet getirirdi."
[Ebû Dâvud, Tirmizî ve Müslim; lafız Müslim'e ait tir]
1156-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in iki müezzini vardı; Bilâl ve âmâ olan îbni Ümmi Mektûm." [Müslim ve Ebû Dâvud]
1157-Câbir radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Bilâl'e şöyle dedi: ''Ezan okuduğun zaman, ağır ağır oku, kâmel getirdiğinde acele ve ça buk getir! Ezanla kametin arasında yemek yi yen kimsenin yemeğini bİtirebileceği kadar bir zaman ayır (bekle)! Yine su içenin suyunu, tuvalete gidenin tuvaletini bitirebilecekleri kadar bir zaman ayır! Beni görmedikçe (ka met için) kalkmayın!" [Tirmizî]
1158-Neccâroğullarından bir kadmdan: Evim, mescidin etrafmdaki evlerin en yükseği idi. Bilâl onun (damı) üzerinde ezan okurdu. Seher vakti gelince, dama çıkarak vakti beklerdi. Vaktin girdiğini gördüğü za man yerinden kıpırdanır ve şöyle derdi: "Al-lahım! Sana hamd ederim. Dinini ayakta tuta bilmek için Kureyş'e karşı yardımını bekle rim." Bu duadan sonra ezan okurdu. (Kadın) dedi ki: "Tek bir gece olsun, onun bu duayı bıraktığını görmedim." (Ebû Dâvud]
1159-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Namaz için ezanı sadece abdestli olan okusun!"
1160-Diğer rivayette merfû olarak şöyle geçer; "Ezan, ancak abdestli olarak oku nur."
(Tirmizî. Ye dedi ki; "Birinci rivayet daha sahihtir."]
1161-Osmânb. Ebi'l-Âs radiyallahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bana son vasiyeti, ezanına karşılık ücret alma yan bir müezzin edinmemdi."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
Il62-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile sabah namazma çıktım, rastladığı herkesi na-maza çağırıyor ya da (uyandırmak için) aya ğıyla dürtüyordu." [Ebû Dâvud]
1163-Ebû Ümâme ya da sahabeden bir başkasından:
Bilâl, kamet getirmeye başladı. "Kad kâ-meti's-salât" deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ''Allah onu (namazı) ikâme etsin ve devam ettirsin!"
Kametin diğer kısımlarında, ezanın fazile tine dair (daha önce geçen) Ömer'in hadisin-dekileri (hadis no. **1093**) söylemiştir.
[Ebû Dâvud]
1164-Nâfi radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer, seferde sabah namazındaki ka metten başka hiçbir namazda (ezana) ilave yapmazdı. Sabah namazında hem ezan okur, hem de kamet getirirdi.
Şöyle derdi: "Ezan ancak, insanların ya nında toplanacağı imam için okunur."
[Mâlik]
1165-Abdu]lah b. Adiyy radiyallahu anh'-dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, seferde sadece sabah namazı için ezan oku turdu."
(Taberânî, el~Mu ceınu' l-Kehîr'6ç leyyin bir İsnâdla.]
1166-Ebû Cuhayfe radiyallahu anh'dan: "Bilâl'i, ezan okurken gördüm. Ağzından sağa sola hareket ettirmek suretiyle çıkan söz leri ben de aynen söyleyerek izledim."
TBuhârî, Müslim ve Nesâî.]
1167-Tirmizî'nin rivayetinde: "Bilâl'i ezan okurken gördüm. Dönüyor ve ağzını sa ğa sola çeviriyordu. İki parmağı da kulakla rında idi" diye geçmiştir.
1168-Ebû Davud'un rivayeti; "(Bilal) Hayye ale's-salât, hayye ale'l-felâh'a ulaşın ca, boynunu sağa sola çevirdi, fakat kendisi dönmedi."
1169-BilâI radiyallahu anh'dan: «Sabah namazı için ezan okur, şöyle derdi: "Hayye alâ hayri'l-amel (=haydi amelin hayır lısına!)" Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem ona "es-salâtü hayrun mine'n-nevm (=na-maz uykudan hayırhdır)" demesini emretti. Ondan sonra, "hayye alâ hayri'l-amel (=haydı amelin hayırlısına!)" demeyi bıraktı.»
[Taberânî, et-Mu'cemu'l-Kehîr'dc zayıf bîr senedle]
1170-Sa'd el-Kuraz radiyallahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ne zaman Küba'ya gelse, Bilâl'e insanların kendi etrafında toplanması ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in geldiğini onlara bildirmesi İçin ezan okumasını emrederdi. Bir gün Bi-lâl'siz geldi. Zenciler birbirine baktılar; bunun üzerine Sa'd (el-Kuraz) hurma dalına çıkıp ezan okudu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: "Seni ezan okumaya sevk eden ne dir?" diye sordu. Şöyle cevap verdi: "Babam, annem sana feda olsun! Sen az insanla geldin. Bilâl de seninle gelmemişti. Bu zenciler bir birlerine baktılar, bir'de sana baktılar. Onlar tarafından başına bir şey gelmesinden kork tum da onun için ezan okudum."
"Çok iyi yaptın, ey Sa'd! Sen Bilâl'i gör mediğinde her zaman böyle ezan oku!" Böy lece Sa'd ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sağlığında tam üç kere ezan okudu.
[Taberânî, el-Mu' cemu' t-Kebîy'ûc zayıf hır isnâdla.]
1171-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)

"Ezan Habe§îlere aittir."
[Tirmizî, Menkıbeler bölümünde bu hadis, datıa uzun metniyle tekrar gelecektir.]
1172-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
''imam sorumluluğu yüklenen, müezzin ise kendisine güvenilendir Allahım! imamları ir§ad et! (doğrudan ayırma!) Müezzinleri de bağığla!" Dediler ki; "Ey Allah Resulü! Bizi senden sonra ezanda çekişecek bir topluluk halinde bıraktın!" Şöyle buyurdu: "Benden ya da sizden sonra öyle bir kavim gelecek ki, beyinsizleri müezzinleri olacaktır."
[Bezzâr. Ebû Dâvud ve Tirmizî İse "Müezzinleri ha-ğı§la!"ydi kadar rivayet elliler.]
1173-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Müezzinlerinizin görme özürlü olmaları nı istemem." (RâviJ dedi ki: Sanırım şunu da söyledi: "(Kur'ân) okuyucularınızın da müez zin olmalarını istemem." [Taberânî, el-Mu'cema'l-Kebîr'âe.]
1174-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezanlarınızı seçkinleriniz okusun, na mazlarınızı da kurrâlarınız (kıraati bilenleri niz) kıldırsın!" [Ebû Dâvud]
1175-Yahya el-Bekkâî'den:
Bir adam İbn Ömer'e dedi ki: "Seni Allah için seviyorum."
îbn Ömer: "Ben de senden Allah için nef ret ediyorum!" dedi.
"Neden?" diye sorunca; "Çünkü sen ezan da teğanni yapıyorsun, üstelik karşılığında ücret de alıyorsun" dedi.
(Taberânî, el-Mu'cemu't-Kebîr'de leyyin bir isnâdla.]
1176-İbrâhîm en-Neha'î radiyallahu anh' dan:
"İbn Mes 'ûd, Alkame ve el-Esved namaz larım ezansız ve kâmetsiz kıldılar." (RâvİJ Süfyan (es-Sevrî) dedi ki: "Şehrin kameti on lara yetmiştir."
İbn Mes'ûd bir rivayette şöyle dedi: "Şe hirde getirilen (bir) kamet (şehrin tümüne) yeter." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kehtr'Ac]
1177-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaz için ezan okunduğu zaman, gök kapıları açılır ve dua kabul edilir."
[Ahmed, leyyin bir isnâdla,]
1178-Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in müezzini Sa'd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bi-lâl'e ezan okurken parmaklarını kulak deliği ne sokmasını emrederek ve şöyle buyurdu: "Bu, sesinin gür çıkması içİn daha iyidir."
[ibn Mâce, zayıf bir isnâdla.]

MESCİDLER
1179-Osmân radiyallahu anh'dan:
Kendisi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seUem'in mescidini genişlettiği zaman, insan lar ileri geri konuşunca şöyle dedi:
"Amma da çok konuştunuz! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurdu ğunu duydum:
"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid yaparsa, Allah onun için cennette bir ev yapar."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
1180-Diğer rivayette: "Cennette bir ev yapar" şeklinde geçer.
1181-Ahmed, Esma bn. Yezîd'den: "On dan daha geniş bir ev" ibaresi ile rivayet et miştir.
1182-Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, bağırtlak ku§unun yuvası kadar kü çük bir mescid (bile) yaparsa, Allah onun için cennette bir ev yapar."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağtr'de.]
1183-İbn Mâce'nin lafzı: "Bağırtlak ku§u ya da ondan daha küçük."
1184-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'a ibadet edilecek bir evi helâl maldan yaparsa, Allah da onun için cennette bir ev yapar." [Bezzâr]
1185-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta ri vayet edip şunu ekledi: "İnci ve yakuttan."
1186-Taberânî'nin, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan benzer bir rivayeti bulunmaktadır ki, onda şu ifade yer alır: "Kim de bir kabir ka zarsa Allah onun için cennette bir ev bina eder. O gün ölürse günahları bağışlanır."
1187-Taberânî. el-Mu'cemu' l-Kebtr'de "Kim Allah için bir mescid yaparsa" hadisin de şunu eklemiştir:
Bir adam dedi ki:
"Ey Allah Resulü! Yolda yapılan bu mes-cidler de mi?"
"Evet, içinden çer çöp ve tozları çıkarmak bile hurilere kavuşma vesilesidir" buyurdu.
1188-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geJdi; Benû Amr b. Avf denilen Medine'nin tepesindeki bir kabilede konakla dı. Orada ondört gün kaldı.
Sonra Neccâr oğullarından olan bir toplu luğa haber gönderdi. Onlar da kılıçlarını ku şanarak geldiler. O anda Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'i devesinin üstünde.
Ebû Bekr'i de terkisinde, Neccâr oğuUannı da etrafında görür gibiyim. Hep beraber Ebû Eyyûb'un avlusuna gittiler. Nerede namaz vakti gelirse orada namaz kılardı, hatta koyun ağıllarında bile namaz kıldığı olurdu. Sonra bir mescid yapılmasını teklif etti. Neccâr oğullarına haber gönderdi; geldiler. Şöyle bu yurdu: "Şu bostanımzı bana satın!"
"Hayır ey Allah Resulü! Bu bostanımıza para istemeyiz. Allah için onu sana veririz" dediler. Bostanda hurma ağaçlan ve müşrikle rin kabirleri bulunmaktaydı. Harabeler de vardı.
Emir verdi; hurma ağaçları kesildi ve müşriklerin kabirleri de çıkanldı. Harabeler düzeltildi. Hurma ağaçlarını kıbleye doğru dizdiler, temellerini taştan yaptılar. Çalışırlar ken şiirler ve mâniler söylüyorlardı. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem de onlarla be raberdi. "Ahiret hayrından başka hiçbir hayır yoktur! Allahım, hem Ensâr'a, hem de Muha cirlere yardım et!" diyorlardı. [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1189-Bir rivayette: "Taşlan, kayalan ta şırlarken bir yandan da mâniler söylüyorlar dı" diye geçmektedir,
1190-Rezîn, Ebû Saîd'den: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onlarla beraber kerpiç taşıyordu; bir yandan da; "Bu yük, Hayber yükü değildir. Bu Rabbimize karşı ic ra edilen en iyİ ve en temiz bir iştir" diyordu. Toprak taşıyan bir adam O'na rastlayıp şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Kerbicini ver de ben taşıyayım!" "Sen git, başka bir tane al, Al lah'a sen benden daha çok muhtaç değilsin!" buyurdu.
Hadremût'tan çamuru İyi yoğuran bir adam geldi; bunun üzerine Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "İşini iyi yapan kişiye Allah merhamet etsin! Sen bu işi bırakma; çok iyi becerİyorsun!"
1191-Rezîn'in Ebû Saîd'den başka bir ri vayetinde: "Mescidin tavanı hurma kalasla-rındandı.
Ömer, halifeliği zamanında mescidin el den geçirilmesini emrederek şöyle dedi: "tn-
sanları yağmurdan korusun, yeter; sakm kıza-np, sararıp insanları fimeye sürüklemesin!" şeklinde geçmektedir.

1192-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona, içine dışkUar atılan bostanları sordu lar. Şu cevabı verdi: "Birkaç kere yıkanırsa içinde namaz kılın!" İbn Ömer, bu sözü Allah Resûlü'ne nisbet etmiştir. Bunu İbn Mâce, Muhammed b. İshâk'ın annesinden (an sîgası ile rivayeti) ile tahric etmiştir,
1193-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "ResûIuUah sallallahu aleyhi ve sellem za manında mescid, kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallanndandı. Direkleri hurma külü-ğündendi. Ebû Bekr ona hiçbir şey ilave et medi, Ömer biraz ilavede bulundu. Onun ya pısına bİrşeyler ekledi. Direklerini tekrar odundan yaptırdı. Osman gelince bayağı de ğiştirdi ve pek çok ilave yaptırdı. Duvarlarını nakışlı taş ve kireçle tamir ettirdi, temellerini nakışlı taşlarla yaparken tavanını da Hint Çı-narıyla kaplattı." [Buhârî ve Ebû DâvudJ
1194-Onun (Ebû Davud'un) diğer riva yeti: "Direkleri hurma külüğündendi. Üs tünde hurma dalları gölgelik yapıyordu. Ebû Bekr zamanında onlar eskiyince, bu de fa hurma kütüklerinden yaptı. Hurma dalla-nnı da kullandı. Sonra bunlar da Osman'ın halifeliği zamanında eskiyince, Osman onu tuğla ile yeniden inşa ettirdi. Zamanımıza kadar ona hiç dokunulmadan Öylece sabit kaldı."
Derim ki: (Cem'ul-fevâid'in) aslında da ifade böyledir.
Buna karşılık Ebû Dâvud'da, üstünün hurma kalasları ile örtülmüş olduğu geç mektedir.
1195-Onun (Ebû Dâvud 'un) diğer rivaye tinde şöyle geçer: Bir gece şiddetli yağmur yağdı, yer ıslandı. Bir adam (elbisesinin içinde) taşlar getirip onları me.scidin tabanına ser di. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem namazım bitirip de onu görünce: "(Bu yemliğin) ne kadar güzel/" buyurdu.
1196-Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan. dedi ki:
(İnşaallah Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"(Mescidin) ta§lar(ı) kendilerini çıkaran ki§iye, yerlerinde bırakması için 'Allah aşkı na bizi çıkarlmayın!' derler." jEbfl Dâvud]
1197-Seleme b. el-Ekva'radiyalİahu anh' dan:
"(MescİD-i Nebevî'de) minberle (mesci din kıble) duvarı arasında bir koyunun geçe bileceği kadar yer vardı."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
1198-Diğer rivayette: "Seleme, teşbih çekmek amacıyla mescidde mushafm konul duğu yeri araştınrmtş ve Allah Resûlii sallal lahu aleyhi ve sellem'in de bu yeri araştırdığı nı söylermiş. (MescİD-i Nebevî'de) minber ile kıble arasında bir koyunun geçebileceği kadar yer vardı."
1199-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in mihrabı ile (mescidin kıble) duva-rın(m) arası, bir koyunun geçeceği kadar bir yerdi." [Buhârî. Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1200-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cami mescidde kuman bir farz namaz, kabul edilmiş bir farz haccına (sevapça) denktir. Nafile namaz ise, kabul görmüş bir hacca denktir. Cami mescidinde kılınan na maz, diğer mescidlerde kılınan namazdan beşyüz derece üstündür."
[Taberânî, ei-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf b\r senedie.J
1201-Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim mescidde kırk gece İlk rek'alını kaçırmamak şartı ile cemaatla yatsı namazı kılarsa Allah ona ateşten beraatını yazar."
[İbn Mâce]
1202-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mescidin kıblesinde bir sümük gördü, ağırına gitti. Kalkıp onu eliyle kazıdı. Sonra şöyle bu yurdu: "Sizden biri namaza kalktığı zaman Rabbine yakarır. Rabbi, kendisiyle kıblesi arasında olur. Bu yüzden hiçbiriniz kıblesine doğru tükürmesin, soluna veya ayağının altı na tükürsün. Ya da entarisinin bir tarafını tu tup onun üstüne tükürsün. sonra onu çitile-sin." Sonra buyurdu ki "Ki§i böyle yapmalı dır, değil mi?" IBuhârî ve Müslim]
1203-Nesâî'nin rivayetinde: Öylesine öf kelendi ki yüzü kıpkırmızı oldu; bunun üzeri ne Ensâr'dan bir kadın kalkıp onu (sümüğü) eliyle kazıdı ve üzerine bir bez koydu.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu: "Şimdi ne güzel oldu.'"
1204-Ebû Dâvud, Ebû Saîd'den benzerini rivayet etti; onda şöyle geçer:
"Sizden biri, yüzüne tükürülmesini ister mi? Biriniz kıbleye karşı durduğunda, Rabbi ne karşı durmuş olur. Melek de sağında durur (bu nedenle ne önünüze, ne de sağınıza tükür-meyin)."
1205-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de za yıf bir isnâdla Ebû Ümâme'den naklen şunu da ilave etti: "Arkadaşı (şeytanı) da solunda du rur. "
1206-Enes radiyallahu anh 'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescide tükürmek hatadır; keffâretiyse onu gömmektir." [Mâlik hariç, altı hadis İmamı.]
1207'Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim mescide tükürüp de onu gömmezse bir günah işlemiş olur; üstünü örterse bir se vap işlemiş olur." [Taberânî, el-Mu cemu l-Kebîr.]
1208-es-Sâib b. Hallâd radiyallahu anh' dan:
Bir adam, bir cemaate imamhk yaptı; önü ne tükürdü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adamı gördü. Namazı bitirince cema atine şöyle seslendi: "Bu adam bir daha size namaz kıldırmasın!" Daha sonra o adam tek rar namaz kıldırmak isteyince engel oldular ve ona, hakkında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği sözü ilettiler. Adam, bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir şikayet mâhiyetinde anlatmca; "Evet, sen hem Allah'a, hem de Resulüne eziyet ettin" dedi. [Ebû Dâvud]
1209-Amr b. Hazm radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağına, soluna ve önüne tükürdüğünü gör düm."
Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'indt zayıf bir isnâdla. Bununla namaz dışındaki tükür melerini kasdetmiştir.
1210-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Birinizin hanımı, kendisinden mes cide gitmek için izin isterse sakın menetme sin." (İbn Ömer'in) oğlu Bilâl (babasına) dedi ki: "Vallahi bİz onları mescidden menediriz." Bunun üzerine ona gidip o güne kadar hiç duymadığım bİr küfür etti ve şöyle dedi: "Ben sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den haber veriyorum; sen kalkmış "Onla rı mutlaka menediriz!" diyorsun!"
1211-Diğer bir rivayette: "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlerinden menetme-yin!" buyurmuştur.
1212-Ebû Dâvud, Ebû Hureyre'den nak len şunu ziyâde etti: "Ama (kadınlar mescide) koku sürünmeden gitsinler."
1213-Diğer bir rivayet: Vâkıd adındaki oğlu (İbn Ömer'e) şöyle dedi: "Bu takdirde onlar (kadınlar) mescidi bir fesat yuvasına çe-
virirler." (İbn Ömer) hemen onun göğsüne vurarak şöyle dedİ:
"Ben sana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den haber veriyorum, sen ise hâlâ 'Ha yır! ' diyorsun. [Nesâî'nin dışında altı hadis imamı.)

1214-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
^'Kadının, evinde namaz kılması, sahanlı ğında namaz kılmasından; evin gizli bir ye rinde namaz kuması da evin (diğer yerle-rin)de namaz kılmasından daha faziletlidir." [Ebû Davudi
1215-Aynı konuda Taberânî, el-Mu'ce-nm' l-Kebîr'inde, İbn Mes'ûd'a mevkuf (önün sözü) olarak rivayet etti; ancak bu husustan Mekke ile Medine mescidlerini istisna etti.
1216-Ahmed'in rivayeti: Ebû Humeyd es-Sâidî'nin hanımı Ümmü Humeyd dedi ki:
"Ey Allah Resulü! Seninle namaz kılmak istiyorum!"
"Benimle namaz kılmak istediğini biliyo rum; ancak evindeki namazın sahanlığındaki namazından; sahanlığındaki namazın avlun-daki namazdan; avlundakİ namazın İse kav minin mescidindeki namazdan; kavminin mescidindeki namazın ise bu mescidimdeki namazdan daha hayırlıdır."
1217-Amre radiyallahu anhâ'dan: Âişe dedi ki; "Eğer Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem bu kadınların (şimdi) ne ler çıkardıklarını görmüş olsaydı onları mes cidden menederdi. Tıpkı İsrâiloğuUanmn ha nımlarının menedildiği gibi." Amre'ye denil di ki: "(Hakikaten İsraiIoğuUan) onları me-netti mi?" "Evet" diye cevap verdi. [Buhârî, Müslim. Muvaüâ ve Ebû Dâvud]
1218-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bu kapıyı (yalnız) kadınlara bıraksak!" Nâfi dedi ki: "İbn Ömer, Ölünceye kadar (ka dınlara tahsis edilmiş) o kapıdan mescide gir medi." Diğer bir rivayette (Nâfi) bu sözü Ömer'e nisbet etmiştir ki, doğru olan da bu dur. [Ebîi Dâvud)
1219-Diğer bir rivayet: Nâfi dedi ki: "(Hz.) Ömer erkeklerin, kadınların kapısm-
dan (mescide) girmesini yasakladı."
1220-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir adamın mescidde yitiğini aradı ğım duyarsa, §öyle desİn: 'Allah yitiğini bul durmasın!' Çünkü mescidler bu amaçla yapıl mamıştır." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1221-Büreyde radiyallahu anh'dan: Bir adam mescidde yitiğini arayıp: "Kır mızı deveyi gören var mı?" deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu yurdu: ''Onu bulamayasm! Mescİdler ne için İnşa edilmiş ise ancak onun için inşa edilmiş tir." [Müslim]
1222-Amr b. Şuayb, babasından, o da de desinden:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mescidlerde alış veriş yapılmasını, yitik aranmasını, şiir okunmasını yasaklamıştır. Ayrıca Cuma günü namazdan önce halka şeklinde oturulmasını da yasaklamıştır." [Sü nen ashabı.]
1223-MâIik radiyallahu anh'dan: Ömer, mescidin kenarında "Bulayha" de nilen bir yer yaptırdı ve şöyle dedi:
"Kim konuşmak ya da şİİr okumak ya da sesini yükseltmek isterse, buraya girsin!"
1224-es-Sâib b. Yezîd radiyallahu anh'dan: Mescidde duruyordum, biri arkamdan çek ti; baktım ki Ömer. Şöyle dedi: "Bana şu iki ki şiyi getir!" Onları getirince sordu: "Siz kimsi niz?" "Biz Tâif deniz," "Eğer buralı olsaydı nız, canınızı yakardım! Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidinde yük sek sesle konuşuyorsunuz" dedi. [Buhârî]
1225-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bh evleri(n girişlerini) mescidden başka tarafa çevirin! Çünkü ben aybaşıh kadına mescidi(n içinden geçerek evine girmesini) helâl saymam." [Ebû Dâvud]
1226-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Mescidde uyurken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelip beni ayağıyla itti ve şöyle buyurdu: "Seni burada uyurken görme yeyim!"
"Ey Allah Resulü! Ne yapayım uyku bas tırdı" dedim. [Dârimî]
1127-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz mescidde uyuklarsa oradan kal kıp yerini değiştirsin." lEbû Dâvud.]
Derim ki: Bunu (Cem'ul-fevâid'in) as)rında Cuma bahsinde Tirmizî'ye ait olarak şu ilave ile tahrîc etti: "Cuma günü birinizden sonra."
1228-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz gençken. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında mescidde uyur duk," [Tirmizî.]
İlerde başkasının tahrîci ile daha uzunca bir metinle gelecektir.
1229-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i kapımın önünde gördüm; Habeşliler mescidde oynuyorlardı. O da elbisesiyle beni gizliyor ve ben onları seyrediyordum."
[Buharı ve Müslim,]
Bu hadis ilerde daha uzun bir metinle ge lecektir. Ayrıca Sümâme b. Üsâl'in mescide bağlanması hakkındaki hadis de ilerde gele cektir.
1230-Kâ'b b. Ucre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri güzel bİr abdest alıp da mescide doğru yola çıkarsa, parmaklarını birbiri ne kenetlemesin; çünkü namazda sayılır.'' [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî[
1231-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem evlerde mescidler (namaz kılınan özel me kanların) yapılmasını, bunların temiz tutulup kokulanmasını emretti."
[Ebû Dâvud ve "evleri" kabilelerle yorumlayarak Tirmizî]
1232-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'İnsanlar, mescidlerde karşılıklı övünüp böbürlennıedİkçe kıyamet kopmaz." [Ebû Dâvud]
1233-Nesâî'nİn rivayeti: ''Mescidlerde in sanların kar§ükılı övünüp böbürlenmeleri kı yamet alâmetlerindendir."
1234-Talk b. Alî radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir heyet olarak geldik; kendisine biat edip beraberinde namaz kıldık. Ve O'na şunu bil dirdik: "Ülkemizde bir kilise var." Bunun üzerine bir su getirtti; abdest aldı, mazmaza yaptı. Sonra su kabımıza ağzmdakini döktü ve şöyle buyurdu: "Haydi §imdi gidin. Ülke nize vardığınızda kilisenizi yıkın. Yerini hu su ile temizleyin; sonra yerini mescid edinin." Dedik ki: '
"Ülkemiz uzak, hava pek sıcak, su kurur." "Ona su ilave edin; ilave edilen su ancak onun güzelliğini ve temizliğini artırır" buyur du. Bunun üzerine oradan ayrılıp ülkemize geldik, kiliseyi yıkıp yerine o suyu serptik. Orayı mescİd yaptık, üstelik bir de ezan oku duk. Rahibi, Tay kabilesinden bir adamdı. Ezanı duyunca, kendini şöyle demekten ala madı: "Bu, bir Hak çağnsıdır!" Sonra dere yollarımızın birine girip gitti, bir daha da onu göremedik. [Nesâî]
1235-Osmân b. Ebi 'l-Âs radiyallahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize Tâif mescidini, (eski) putlarının bulun duğu yerde yapmamızı emretti." [Ebû Dâvud]
1236-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi mescide ne maksatla gelirse, nasibi odur." [Ebû Dâvud]
1237-Âişe radiyallahu anhâ'dan;

Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir daha kalkamadığı hastalığında şöyle bu yurdu: "Allah, yahudi ve hıristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler." Eğer bu (endişe) olmasaydı kabri açıkta bulundurulacaktı. Ama O da kabrinin mescid edinilmesinden korktu.
[Buhârî, Müslim ve Ncsâî.]
1238-Atâ b. Yesâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:) "Allahım! Kabrimi tapılan bir put
kılma!" Mâlik]
1239-Ömer radiyallahu anh'dan: "Mescidimize ilâve yapmamız gerekir" buyruğunu eğer bizzat Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'den duymasaydım kesin likle ilave yapmazdım. [Ahmed]
1240-Ebû Ya'lâ'nm lafzı: "Biz ancak kıb lemize ilavede bulunmak istiyoruz."
I24İ-Bezzâr'ın leyyin bir isnâdla rivayet ettiği hadisin lafzı: "Kıblenize ilave yapmak istiyorum."
1242-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan. dedi ki: "Mescidler Allah'm yeryüzündeki evleri dir. Gökteki yıldızlann yer ehlini aydınlattık ları gibi onlar da gök ehlini aydınlatırlar." [Ta-
berânî, elMu'cenıu'l-Kehtr'âe.]
1243-Vebz b. İsâ el-Huzâî radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu: "Şayet San'â'da bir mescid yaparsan. Dîn denilen dağın sa ğında yap!" (Taberânî. el-Mucemu'l-Evsaria.]
1244-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescide yakın olan evin, uzak olan eve
Üstünlüğü, gazinin evde oturup savaşa gitme yen kişiye olan üstünlüğü gibidir." [Ahmed leyyin bir senedlc]
1245-Enes radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Müsrif (yani şerefelerle yükseltilmiş) bir mescidde namaz kılmaktan nehyedildik."
[Bezzâr]
1246-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh'-dan
(MescİD henüz bina edilmediği içİn) Ensâr dedi ki; "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ne zamana kadar bu hurma dalına doğ ru namaz kılacaktır?" Hemen aralarında para toplayıp O'na getirdiler ve dediler ki: "Bu mescidi güzel yapalım ve süsleydim." Şöyle buyurdu: "Kardeşim Musa'dan uzak durmak istemiyorum. Onun çardağı gibi hİr çardak olsun bana yeter."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'ınAe leyyin bir xenedie.j
1247-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri mescidde bit görürse onu gömsün." [Bezzâr]
1248-Taberânî. el-Mu'cemu'l-Evsat'ta §u ekle rivayet etmiştir: "Onu oradan kaldırıp uzaklaştırsın!"
1249-Ahmed, Ensâr'dan bir adamdan şu ibare ile rivayet etti: "Onu ba§ka bir yere gö türsün, (tekrar) mescide atmasın!"
1250-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Arap kabilelerinin birinden siyahî bİr ka dın müslüman oldu. Mescidde içinde kaldığı bir ki! çadırı vardı. Bize gelip sohbet ederdi. Konuşmayı bitirdiğinde şöyle derdi: "Veşah günü Rabbimizin acayipliklerindendir. Ancak o beni küfür beldesinden kurtardı." Sözü uza tınca, dedim kİ:
"Veşah günü de nedir?" Cevap verdi: "Aile-
mizden küçük bir cariye dışan (yıkanmaya) çık mıştı. Üzerinde işlemeli süslü deri hamayili var dı; üstünden düştü. Bir çaylak kuşu gelip onu et sanarak kaptı. Aldı sanarak beni suçladılar. Ba na o derece işkence ettiler ki ön tarafımı bile aradılar. Onlar bana böyle işkence yapıp durur ken kuş geldi başımızda dolaşıp durdu, sonra da aldığı o hamayili yere bıraktı. Aldılar; ben de kendilerine şöyle dedim: 'Suçsuz olduğum hal de beni suçladığınız (işte) budur'." [BuhSrîi
1251-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mescidde kan aldırdı." [Ahmed.]
Müslim, et-Temyîz kitabında şöyle der: "(Bu rivayetin lafzında) İbn Lahîa hata etti. Nitekim sözkonusu lafız ihteceme (kan aldır dı) değil, ihtecere'dİT ki bu, hücre (oda) edin di anlamına gelir."
1252-Ebu'l-Âliye radiyallahu anh'dan: Sahabeden biri ona şöyle dedi: Senin için şunu aklımda tuttum: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mescidde abdest aldı." [Ahmed]
1253-Abdullah b. ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile mescidde kızarmış et yedik. Namaza kâmel getirildi; elimizi sadece taşla sildik ve öylece namazımızı kıldık."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'Ac leyyin bir isnâdla.)
1254-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescid, her takva sahibinin evidir. Evi mescid olan adama Allah, rahatlığı, rahmeti, sırat köprüsünü geçip cennete ve Allah'ın rı zasına kavurmayı garanti etmiştir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr ve'l-Evsal'ta ve Bez-zâr.J
1255-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescidlerde devamlı ibadet edenler var dır kî, melekler onların yanında otururlar Gelmedikleri zaman, özler, hastalandıkları zaman ziyaretlerine giderler; bir işleri olursa yardım ederler Mescid arkadaşı üç haslet
üzere olur: Kendinden yararlanılan kardeş, yahut hikmetli bir söz, ya da beklenen bir rah met." [Ahmed, leyyin bir senedie.]
1256-Muâz radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan, koyunun kurdu gibi insanoğlunun kurdudur. Sürüden ayrılan ve uzaklaşan koyu nu kurt nasü kaparsa, şeytan da cemaatten' uzaklaşan insanı Öyle kapar. Onun için tenha yollardan uzak durun, cemaattan, topluluktan ve mescİdlerden ayrılmayın!" [Ahmed]
1257-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O. sabah (namazında) ezanla kamet ara sında sırUarını mescidin kıblesine dayamış olan bir gurup gördü. Şöyle dedi: "Meleklerle
namazları ai"asına girmeyin!"
[Taberânî, el-Mu'cemu l-Kchîr'^c]
Î258-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi kendi mescidinde namaz kılsın,
(başka) mescİdleri dolaşıp durmasın."
[Taberânî, et-Mu cemu'l-Kebîr ve l-Evsat'ta]
1259-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin, mescidin boyunu ve enini dola şıp da içinde namaz kılmaması kıyamet alâmellerindendir." [Taberânî. el-Mıı'cemu'l-Kebîr.]
1260-Mekhûl, Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mescidlerinizi; çocuklarınızdan, dava laşmanızdan, serî ceza uygulamalarınızdan ve alım-satımınızdan uzak tutun! Toplantıları nızda onları buhurlandırın!"

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de.]
1261-Bir başka kanalında şunu da ilave etti: "Mescidlerinızin kapılarında mataralar (ibrikler) bulundurun."
1262-Hakîm b. Hizam radiyallahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mesciddc kısas uygulanmasını, şiir okunması nı ve şer'î cezaların tatbikini yasaklamıştır." [Ebû Dâvud]
1263-Mürre e!-Hemedânî radiyallahu anh'dan:
Kûfc mescidinin her direğinin arkasında iki rek'at namaz kılmayı içimden geçirdim. Tam kılacakken İbn Mes'ûd'la karşılaştım. Ona içimden geçirdiğimi bildireceğim sırada bir adam benden Önce davrandı ve söyleyece ğim şeyi aynen aktardı. İbn Mes'ûd şöyle dedi:
"Kişi Allah'ın direğin en yakınında oldu ğunu bilse bile namazım bitirinceye dek o di reği kesinlikle aşmamahdır." [Taberânî]
1264-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Kendisi, mihrapta namaz kılmayı hoş gör mez ve şöyle derdi: "Bu, kiliselerde yapılan bir şeydir; Kitap Ehline benzemeyin!" [Bezzâr]
1265-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sarımsak ya da soğan yerse, bizden uzaklarsın, ya da mescidimizden uzak dursun. Evinde otursun." O'na içinde yeşillikler bulu nan bir tencere getirildi. Burnuna bir koku geldi, içinde ne olduğunu sorunca, içindeki bakliyat bildirildi. (Râvi dedi ki:) Bunun üze rine (o sebzeyi) ashâbmdan birine götürdüler. Onun da hoşlanmadığını görünce şöyle bu yurdu: "Sen ye. bana bakma! Ben senin fısıl-daşamayacağm kimselerle (meleklerle) fısd-dalıyorum."
1266-Diğer bir rivayet: "Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem, (çiğ) pırasa ve soğan yemeyi yasakladı.
Çok büyük ihtiyaç duyunca yedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kim bu ottan yerse mescidimize yaklaşmasın! Çünkü insanların rahatsız olduğu peylerden melekler de rahat sız olur." [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
1267-el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'âe yine ondan leyyin bir isnâdla:
"Sarmısak, soğan, pırasa ve turp gibi ye şilliklerden kim yerse..." şeklînde geçer.
1268-Bir başka rivayette: "Bir bedr geti rildi" diye geçmiştir ki (râvİ) İbn Vehb bunu (bedr kelimesini), "tabak" olarak tefsir etti.
1269-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kıbleye kar§ı tükiirürse, kıyamet gü nünde tükürüğü iki gözü arasında olarak ge lir. Kim de bu kötü bakladan (soğandan) yer se, mescidimize sakın yaklaşmasın!" (Bunu üç kere söyledi) [Ebû Dâvud]
1270-Onun (Ebû Davud'un) ve Buhârî ile Müslim'in İbn Ömer'den rivayetlerinde şu ifade yer almıştır; "Kokusu gidene kadar mescidlere yaklaşmasınlar."
1271-Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki;
"Ey cemaat! İki bitkiden yiyorsunuz, (ko kuları itibariyle) kötü olduklarını görüyorum ki onlar soğan ve sarımsaktır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamda onun kokusunu hissettiğinde o şahsı hemen Bakî'a gönderirdi. Kim onları yerse, daha Önce iyice kaynatarak Öldürsün," [Ne.sâî]
1272-Muğîr-e radiyallahu anh'dan;
Bir gün sarmısak yedim, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz kıldır dığı yere geldim; baktım ki bir rek'at kılmış lar. Mescide girdiğimde (bendeki) sarmısak kokusu (etraftan) hissedildi, namazını ta mamlayınca şöyle buyurdu: "Kim bu bitki den yerse, kokusu iyice gitmedikçe bize yak laşmasın." Namazı kıhp yanına gittim ve dedim kİ: "Bana elini ver!" Elini alıp gömle ğimin yeninden sokarak ta göğsüme kadar götürdüm. Göğsümdeki çarpıntıyı görünce, şöyle buyurdu: "Sen ma'zûrsun." [Ebû Dâvud]

NAMAZIN ŞARTLARI: KIBLEYE YÖNELMEK, TAHARET VE SETRİ AVRET
1273-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Doğu ile batı arası bir kıbledir."
[Tirmizi]
1274~Rezîn'in rivayeti: "(Allah Resulü) Kıbleye yöneldi ve tekbir aldı. Yanılarak kıb lenin dışına doğru namaz kılan kişinin nama zını iade etmesine lüzum görmedi."
1275-Muâz radiyallahu anh'dan:
Seferde bulutlu bİr günde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kıldık.
Selam verince, güneş meydana çıktı ve dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kıbleden baş ka yere doğru namaz kılmışız." Şöyle buyur du:
"Namazınız hakkıyla (eksiksiz olarak) Al lah'a ulaşmıştır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta]
1276-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yolculuk yapıp da nafile namazı kılmak İste diğinde devesinin üstünde tekbir ahp namaz kılardı. Devesi ne tarafa yönelirse yönelsin al dırmazdı." [Ebû Dâvud]
1277-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'deyken Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılardı, oysa Kâ'be de önündeydi. Medine'ye hicret edip aradan on altı ay geçtikten sonra kıble, Kâ'be oldu. Böylece Kâ'be'ye doğru yönlendirildi." [Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
1278-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, abdestsiz namazı kabul etmez." (Müsiinı ve daha uzun meiinle Tirmizî.]
1279-Muâvİye radiyallahu anh'dan: O, kız kardeşi Ümmü Habîbe'ye sordu: "Allah Resulü cinsî münasebette bulundu ğu elbisesiyle namaz kılar mıydı?"
"Onda bir necaset görmedikçe kılardı" de di. [Ebû Dâvud veNesâî.]
1280-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yorganlarımızın (veya yatak örtülerimizin) üzerinde namaz kılmazdı." [Sünen ashâbı]
1281-tbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, cünüp iken elbisesinin içinde terler, daha sonra o elbise ile namaz kılardı."
[Muvattâ.)
1282-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. as habına pabuçlar ile namaz kıldırırken aniden pabuçlarmı çıkartıp sol tarafına koydu. Asha bı bunu görünce kendileri de pabuçlarını çı kartıp bir kenara koydular. Namazını edâ edince, sordu:
"Neden pabuçlarınızı çıkardınız i'" Cevap verdiler:
"Senin çıkardığını gördük: biz de çıkar dık."
"Cibril bana gelip, pabuçlarımda necaset bulunduğunu bildirdi. Onun için biriniz mes cide geldiğinde, baksın eğer pabuçlarında bir necaset görürse onu silsin ve onlarla namaz kılsın!" (Ebû Davud]
1283'Onun ayrıca Şeddâd b. Evs'ten de şu rivayeti bulunmaktadır:
"Yahudilere muhalefet edin! Çünkü onlar mestleri ve pabuçları ile namaz kılmazlar."

1284-Ebû Hureyre'den: "Biriniz namaz kılıp da pabuçlarını çıkardığında kimseyi ra hatsız etmesin, ya onları önüne koysun, ya da onlarla namaz kılsın!"
1285-Enes radiyallahu anh'dan: "Ninem Muleyke, hazırladığı bir yemek için, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i davet etti. Yemeği yedikten sonra 'Hay di kalkın size namaz kıldırayım!" buyurdu. Uzun zaman kullanılmayan siyahlaşmış bir hasır getirdim. Ona su serptim; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun üzerinde dur du, ben ve yetim, onun arkasında saf olduk, yaşlı nine de bizim arkamızda durdu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra ayrıldı."
[Altı hadis imamı.]
1286-Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "Aybaşı hâlinde iken. Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem namaz kılar, ben de hiza sında dururdum. Secdeye vardığında çoğu kez elbisesi bana değerdi. O ise, seccade üze rinde namaz kılardı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dûvud ve Nesâî.]
1287-Muğîre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hasır ve tabaklanmış deri üstünde namaz kı lardı."
[Ebû Dâvud]
1288-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile çok sıcak havada namaz kılardık. Birimiz sı caktan alnını yere koyamadığından, elbisesini serer, üzerinde secde ederdi. [Mâlik hariç altı hadis İmamı.]
1289-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Koyun ağıllarında namaz kılın! Çünkü o mübarektir. Develerin çöktüğü yerlerde ise namaz kılmayın.' Zira oralar şeytanların barı nağıdır." (Ebû Dâvud: lafız Rezîn'e aittir]
1290-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yedi yerde namaz kılmayı yasakladı: Çöplük, hayvan kesilen yer. kabristan, yol ortası, ha mam, develerin yattıkları yer ve BeytuUah'ın damının üstünde." [Tirmizî]
1291-İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî radiyalla hu anh'dan:
Babama Kur'ân okuyordum, secde âyetini okuduğum zaman hemen secde ediyordu. Ben de ona "Ey babacığım yoida mı secde ediyor sun" dedim. Cevabı:
"Ebû Zer'in şöyle dediğini duydum: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yeryü zünde kurulan ilk mescidi sordum. Şöyle bu yurdu; "Mescid-i Haram."
"Sonra hangisi?"
"MescİD-i Aksa."
"Aralarında kaç yıl vardır?"
"Kırk yıl." Sonra şöyle buyurdu: "Yerin tümü senin için mesciddir. Namaz vakti sana nerede erişirse orada namaz kıl, çünkü fazilet bundadır." [Butıârî, Müslim ve Nesâî.]
1292-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Beyt-i Şerife yakın olan (her) yerde namaz kılardı. Aişe O'na dedi ki: "EyAllah Resulü, çoğu kez, aybaşı olan kadının geçtiği yerde namaz kıhyorsun. İçinde namaz kılacağın bir mescid edinsen!."
"Hayret sana ey Âişe! Bilmiyor musun, mü' minin secdesi, yedi kat yere kadar yeri te mizler." [Taberânî. W-A/h' cem u' l-Evsal'tü.]
1293-Ebû Saîd, Alî, İbn Ömer, Ebû Hu-reyre, Câbir, İbn Abbâs, Huzeyfe, Enes, Ebû Umâme ve Ebû Zer (radiyallahu anhum)'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Toprak bana hem mescid, hem de tahûr (temizleyici ve teyemmüm etme yeri) kılındı."
[Tirmizî]
1294-Ebû Salih el-Gifârî'den:
Ali radiyallahu anh Bâbil'e uğradı, müez zin gelip ikindi ezanını okudu. Oradan çıkın ca müezzine kamet getirmesini söyledi. Na mazını bitirince şöyle dedi:
"Sevgilim sallallahu aleyhi ve sellem, be ni kabristanda ve Bâbil'de namaz kılmaktan nehyetti ve: "Çünkü orası (Bâbil) lanetlen miştir" buyurdu." [Ebû Dâvud]
1295-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, seferde, hayvanı nereye yönelirse yönelsin; farzın dışındaki nafile namazlarını bineğinin üstünde îmâ ile kılardı. Hatta vitir namazmı da bineğinin üstünde kılardı.
[Altı hadis imamı. Lafız Buhârî'ye aittir.]
1296-Diğer bir rivayet: "Bineğinin sırtm-da nafile namazı kılardı.." Benzerini nakletti. Ancak burada seferilikten söz edilmedi.
1297-Câbir radiyallahu anh'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni bir iş için gönderdi. Döndüğümde, de vesinin üstünde doğuya doğru namaz kılı yordu; secdesi rükûundan biraz daha alçak idi."
(Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Timızî; lafız son ikisine aittir.]
1298-Diğer rivayette: "Farz namazı kılmak istediği zaman, devesinden inerdi" diye geçmiştir.
1299-Ya'lâ b. Murre, babasından, o da de desinden:
"Onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdi. Dar bir geçide girdiler; namaz vakti geldi. Yağmura tutuldular. Yuka rıda yağmur, altları ise ıslaktı. Allah Resulü hayvanmın üstünde ezan okudu; kamet getir di. Bineğinin üstünde öne geçti, îmâ ile, sec deyi rükû'dan daha alçak yaparak onlara na maz kıldırdı." [Tirmizî]
Derim ki: Bunu el-Heysemî, (Mecma'uz-zevâid'de) Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Ke-/jfr'inden, Ya'lâ b. Umeyye hadisinden nak len zikretti. (Heysemî) sonunda şöyle dedi: "Dedim ki: Bunu Ebû Dâvud, Ya'lâ b. Mur-re'nin hadisinden rivayet etti. Taberânî'nin isnadı Ebû Davud'un isnadı İle aynıdır. An cak Ebû Dâvud şöyle demiştir: "Bu, garîb bir hadistir; onu sadece Amr b. Rimâh rivayet et miştir. O (yani Heysemî) rivayeti Ebû Da vud'a nisbet etmekle yanıldı; aslında hadis Tirmizî'ye aittir. Tirmizî'nin isnadı şöyledir: Amr b. Os man b. Ya'la b. Murre, babasından, o da de desinden. (Cem'ul-fevâid) aslm(ın) sahibi de ne yazık kİ "babasından, o da dedesin den" sözünde yanıldı. Çünkü hadis, Amr'in dedesi olan Ya'Iâ'ya aittir; Ya'lâ'nın dedesi ne değil.
1300-Alkame b. Abdillah el-Müzenî radi yallahu anh'dan, o da babasmdan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Otlukla, karda, ya da bataklıkta bulun duğunuzda namaz vakti girerse îmâ ile namaz kılın!"
[Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir .senedle.]
1301-Ca'fer radiyallahu anh'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, boğulmaktan korkmadığı takdirde, gemide ayakta namaz kılmasını emretmiş."
[Bezzâr, kimliği meçlıûl bir ravi kanalıyla rivayet etli.]
1302-ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: Ona sordular: "Kadınlara, hayvanları üs tünde namaz kılmalarına izin verildi mi?"
"Ne zorlukta, ne de rahatlık anında onlara böyle bir müsaade çıkmadı." dedi. Muham-med (b. Şuayb) der ki: "Bu hüküm, farz na mazlara mahsustur (yani nafileler bu şekilde

kllinabilir)." [Ebû Dâvud]
1303-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kısım namazlarınızı evlerinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!"
[MSIik hariç, allı hadis imamı.]
1304-Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bos tanlarda namaz kılmaktan hoşlanırdı." [Tirmizî]
1305-Behz b. Hakîm, babasından, o da dedesinden; dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Avretlerimizi nerede sakınalım; nerede sakınmayalım?"
"Avretini hanımından başkasından koru! Ya da elinin altında bulunan cariyeden başka sından koru!"
"Ey Allah Resulü! Erkek, erkekle beraber bir arada bulunabilir!"
"Avretini başkasının görmemesine gücün yetiyorsa, bunu yap."
"Peki kişi tekbaşına kalırsa?"
"İnsanların kendisinden utanması bakı mından Allah buna herkesten daha layıktır" buyurdu.
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
İ**306**-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Erkek erkeğin avretine bakmasın; kadın da kadının avretine bakmasın.
Erkek, tek elbise İçinde başka bir erkeğe sü rünmesin, kadın da tek elbise içinde başka bir kadına sürünmesin."
[Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud]
1307-Aynca onun (Ebû Davud'un) Ebû Hureyre'den rivayetinde şu istisna vardır: "Çocuk veya baba olursa başka."
1308-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çıplaklıktan kaçının! Çünkü abdest boz ma dışında, beraberinizde sizden hiç ayrılma yan varlıklar (melekler) vardır. Kişi, ehline sürünürken (ya da cima yaparken) (bu varlık lar) sizden ayrılırlar. Onlardan haya ediniz ve saygılı olunuz." [Tirmizî]
1309-Ibn Amr b. el-As radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz kölesini yahut cariyesini ya da iş çisini evlendirdiği zaman, artık onun göbeğinin altına ve dizinin üstüne bakmasın!"
[Ebû Dâvud]
1310-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Ey Alt, uyluğunu açma, ne dirinin, ne de ölünün uyluğuna bakma!" [Ebû Dâvud]
1311-Tirmizt İbn Abbâs'dan: Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Uyluk avrettir."
1312-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Esvâf'ta durdu; Bilâl de beraberindeydi. Ayaklarını kuyuya sarkıttı ve uyluklarım açtı. Ebû Bekr geldi, izin istedi; Bilâl'e: "İzin ver, içeri girsin ve ona cenneti müjdele!" dedi. Girdi, Peygamber'in sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sağına oturdu ve o da uyluğunu açıp ayaklarını kuyuya sarkıttı. Sonra Ömer geldi, izin istedi; Bilâl'e; "Ona da izin ver ve cen netle müjdele!" dedi. O da içeri girdi. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'in soluna oturdu, uyluğunu açıp ayaklarını sarkıttı. Sonra Osman geldi, izin İstedi. Bilâl'e: "Ona da İzin ver, ey Bilâl, başına gelecek olan mu sibetten dolayı ona da cenneti müjdele!" bu yurdu. Osman da içeriye girdi. Onun önünde
199 oturup uyluklarını açtı ve ayaklarını kuyuya sarkıttı. [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
1313-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kİ.Jİ cariye satın aldığı zaman, avreti ve iki dizi arasından başka, onu evirip çevirme si ve bakmasında herhangi bir sakınca yok tur."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde leyyin bir isnâdla.]
1314-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Sizden biriniz bir parçası iki omuzunuzu Örtmeyen tek parça giysi içinde namaz kılma sın." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1315-Diğer rivayette: "Biriniz tek parça elbise içinde namaz kıldığı zaman, elbisesinin iki ucunu iki omuzu arasında çaprazlasın."
1316-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e tek parça elbise içinde namaz kılmak hakkın da sordular. Şöyle buyurdu: "Hepinizin iki parça elbisesi var mı?" [Nesâî'nin dışında altı ha dis imamı.]
1317-Diğer rivayet: Sonra (bu meseleyi) Ömer'e sordular. O da şu cevabı verdi: "Allah size genişlik verdiğinde siz de elbisenizi geniş tutunuz. Bir kimsenin birden fazla elbisesi olursa onu üzerine alsın. Bir kimse izâr ile ri-dâ içinde de, izâr ile gömlek içinde de, izâr ile kaftan içinde de, şalvar (veya don) ile rldâ içinde de, şalvar İle gömlek içinde de, şalvar ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile gömlek içinde de namaz kılabi lir.'' (Râvi Ebû Hureyre dedi ki:) Zannediyo rum ki Ömer: Dizleri kapamayan kısa don ile ridâ içinde de, dedi.
1318-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in en son kıldığı namaz, Ebû Bekr'İn arkasında tek elbiseye bürünmüş olarak kıldığı namaz dır." [Tirmizî ve Nesâî. Lafız Nesâî'ye aittir.]
1319-Ahmed, İbn Abbâs radiyallahu anh'-dan:
"Allah Resûİii sallaliahu aleyhi ve sellem, tek parça elbise içinde namaz kılmıştır. (Elbi senin) fazla kısmıyla da yerin sıcak ve soğu ğundan korunmuştur.
1320-Âişe'nin bakıcısı Ebû Abdİrrahman radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem ile Aişe'yi bir kısmı Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem'in, diğer kısmı da Aişe'nin üzerinde olmak üzere, tek kumaş parçası içinde namaz kıldıkları nı gördüm." [Tabevinî. el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnadla]
1321-Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üzerinde ridâ (gömlek) yoksa, §alvar
içinde namaz kılma!" (Ebû Dâvud uzun olarak.]
1322-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: "Bir takım adamlar, Allah Resulü sallalia hu aleyhi ve sellem ile gömleklerini (darlığın dan Ötürü) çocuklar gibi boyunlanna bağlaya rak namaz kılarlardı. (Cemaate gelen) kadın lara da 'Adamlar (doğrulup) iyice oturuncaya kadar başlarınızı kaldırmayın!' denirdi." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvutl]
1323-Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Allah, aybaşı görme çağına gelmiş kadı nın (baş)Örtüsüz kıldığı namazını kabul et mez." (Ebû Dâvud ve TİrmizîJ
1324-Ümmü Seleme radiyallahu an hâ'dan:
Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem'e sordum: "Kadın, üzerinde (izan) donu olmak sızın tek bir entari ve büyük başörtüsü içinde namaz kılabilir mi?"
"Eğer örtü, ayaklarım örtecek kadar uzun ve geniş ise evet" buyurdu. (Ebû Dâvud]
1325-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem, üzerinde çizgiler bulunan (yün veya ibrişim den dokunmuş) hamîsa (adı verilen) bir ku-
maş içinde namaz kıldı. Çizgilerine gözü iHş-ti. Namazı bitirince, şöyle dedi: "Bu hamîsa-yı Ebû Cehm'e götürün; bana Ebû

Cehm'in encâbiyesini (nakışsız sade giysisini) getirin! Çünkü bu az önce beni namazımdan alıkoydu (huzur içinde namaz kılamadım)." [Tirmizî dı şında, altı hadis İmamı.]
1326-AbduIIah b. Sercis radiyallahu anh' dan;
Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem üzerinde alaca yün kaftanı olduğu halde bir gün namaz kıldı. Ashabından bir adama bu yurdu ki; "Bana alaca yün kaftanını ver! Be nim kaftanımı al!"
"Senin kaftanın benimkinden daha yeni, ey Allah Resulü!" deyince,
"Evet, amma onda kırmızı bir iplik var; ona bakıp namazımda fitneye kapılmaktan korkuyorum" buyurdu.
(Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de.]
Bir rivayette: "Beni fitneye sürüklemesin den korkuyorum" diye geçmiştir.
1327-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'e ipek kaftan hediye edildi. Onunla namaz kıldı. Namazı bitirince, sanki nefret etmişçesine onu sırtından şiddetle çıkardı ve şöyle buyurdu: "Bu tür giysi, takvaya erenlere yaraşmaz."
[Nesâî]
Derim ki: Bu, {Cem'ul-fevâid'in) asl(ın)da da sadece Nesâî'nin rivayeti olarak gösteril miştir. Müellif ileride "giysiler" bölümünde bunu Buhârî ve Müslim'e ait olarak tahrîc ede cektir. Allah ona (bu kitabın müellifi er-Rûdâ-nî'ye) bolca rahmet etsin ve onun bereketleriy-le bizi yararlandırsın. Böyle şeylerin benzerle rine bu kitapla sıkça rastlanır.
1328-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem, iki tür giyinmeyi yasaklamıştır: Biri iştimâ-lu's-sammâdır ki bu, elbisesini bir omuzuna atıp diğerinin açık kalması, yahut namazda onu iki eline sarmasıdır.
Diğeri: Perçinde (avret mahallinde) hiç bir şey olmadığı halde, otururken tek parça kumaşa sarınmaktır." [Altı hadis imamı.]
1329-Alî radiyallahu anh'dan: Âliye halkından bir adam dedi ki: "Ey Allah Resulü! Bana bu dinin en zor ve en kolay yönünü söyle!" Şöyle buyurdu:
"En kolayı; Allah'tan başka ilah olmadı ğına, Muhammed' in onun kulu ve Resulü ol duğuna şehadet getirmektir.
Ey Aliye'li kardeş, en zoru da emânettir! Çünkü emâneti olmayanın dini olmaz, nama zı olmaz, zekatı olmaz. Ey Aliye'li kardeş! Kim haram mal edinip de ondan bir cüppe gi yerse, o cüppe sırtından atılmadıkça namazı kabul olmaz. Ey Aliye'İi kardeş! Haram mal dan edinilmiş bir elbiseyi sırtına alan bir ada mın namazını kabul etmekten Allah daha yü ce ve daha kerem sahibidir."
[Bezzâr, zayıf bir isnâdİa.]

NAMAZIN KILINIŞ ŞEKLİ VE RÜKÜNLERİ
1330-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namaza kalktığı zaman ellerini, omuzlarının hizasında oluncaya kadar kaldırırdı, sonra tekbir alırdı. Rükûa varmak istediğinde de ay nısını yapardı. Rükûdan başını kaldırdığında da aynısını yapardı. Secdeden başını kaldırdı ğı zaman bunu yapmazdı. [Altı hadis imamı.]
1331-Onun bir başka rivayetinde: İbn Gü reye dedi ki: "Nâfı'ye sordum:
'Peki İbn Ömer başlangıç (iftitah) tekbiri ni daha mı yüksek alırdı?'
'Hayır hepsini bir (hizada) yapardı.'
'Öyleyse bana göster!' dedim. Göğsünü ya da ondan aşağısını gösterdi."
1332-Bir diğer rivayetinde: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem her iki rek'atte (kı yama) kalktığı zaman, tekbir alır, ellerini kal dırırdı."
1333-Bİr başka rivayette aynısı şu farkla anlatılmıştır: "Namazı bitinceye dek rükû dan önce getirdiği her tekbirde ellerini kal dırdı."
1334-Alkame radiyallahu anh'dan: Birgün İbn Mes'ûd; "Dikkat edin, size
şimdi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in namazı gibi namaz kıldıracağım"dedi. Kıldırdı ve ellerini iftitâh lekbiriyle bidikte yalnız bİr kere kaldırdı. [Sünen ashabı.]
1335-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Onlara namaz kıldınrdı. Her inip kalktık ça tekbir aldı ve şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namazına, na-mazmı en çok benzeteniniz benim." [Allı hadis imamı,]
1336-Diğer rivayet: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem namaza girerken ellerini uzatarak kaldırırdı."
1337-Diğer rivayet: "Namaz için tekbir alındığında parmaklarının arasım açardı."
1338-Diğer rivayet: "Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem, aşağı doğru eğilirken tekbir alırdı."
1339-Vâil b- Hucr radiyallahu anh'dan, dedi ki;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i namaza başlarken ellerini kulaklarının hizası na kaldırdığını gördüm. Sonra Medine'ye gel dim; namaza başlarken ellerini göğüslerine kadar kaldırarak tekbir aldıklarını gördüm. Namaz kılarlarken üzerlerinde (başhğı ken dinden olan) giysiler ve elbiseler olurdu."
1340-Başka rivayet: "Kışın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım. Ashabı nın namaz kılarlarken elbiselerinin içinde (tekbir için) ellerini (yukan) kaldırdıklarını
gördüm."
1341-Diğer rivayet; "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem ile namaz kıldım; tekbir aldığı zaman, ellerini kaldırır, sonra elbisesi ne sarılırdı. Sonra sol elini sağ eliyle tutardı. Ellerini de elbisenin içine sokardı. Rükûa va rırken ellerini çıkarır, yukarı kaldırırdı. Rükû-
dan başını kaldırmak istediği zaman ellerini kaldırıp secdeye giderdi. Alnını iki avucu ara sına koyardı. Namazı bitirinceye dek böyle yapardı."
Muhammed (b. Cuhâde) dedi ki: Bunu el-Hasan b. Ebi'l-Hasan'a anlattım. "İşte bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namazıdır. Yapan yapar, bırakan bırakır" de di.
1342-Dİğer rivayet: "Ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırıp, baş parmaklarını ku lak hizasına getirip tekbir getirdi."
1343-Diğer rivayet; "O. ellerini tekbirle
beraber kaldırırdı." [Müslim ve aynı lafızla Ebû Dâ-vud]
1344-Nesâî'nin rivayeti: "İkinci rek'atta oturduğu zaman, sol ayağını yayar, sağ ayağı nı dikerdi. Sağ elini sağ dizine koyardı. Par mağını dua için dikerdi. Sol elini sol dizinin üstüne koyardı."
1345-MâIik b. el-Huveyris radiyallahu anh'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tekbir aldığı zaman ellerini kulaklarının hiza sına kadar kaldırırdı. RÜkûdan başını kaldır dığı zaman "Semiallahu limen hamideh (=A1-lah hamd edeni duydu)" der ve yine böyle ya pardı (yani ellerini kaldırırdı).
[Buharî. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1346-Diğer rivayette şu da eklenmiştir: "Secde ettiği zaman, secdeden başını kaldır dığı zaman (da ellerini kaldırırdı)."
1347-Nadrb. Kesîr'den:
Abdullah b. Tavus, el-Hayf mescidinde yanımda namaz kıldı. Birinci secdeye varıp da başını kaldırdığı zaman, ellerini yüzünün hizasma doğru kaldırdı. Bunu hoş karşılama-yıp Vüheyb b. Hâlid'e söyledim. Vüheyb ona; "Kimsenin yapmadığı bir şeyi

yapıyorsun" dedi.
Tâvus'un oğlunun cevabı: "Babamın bu nu yaptığını gördüm. İbn Abbâs'ın yaptığını da gördüğünü söyledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de mutlaka böyle yapmıştır, bunun dışında başka bîr bilgim yok."
(Ebû Dâvud]
1348-Aynca onun (Ebû Davud'un) Mey-mûn el-Mekkî'den de şöyle bir rivayeti var dır:
Kendisi, İbnü'z-Zübeyr'in, namaz kıldı ğında, kalkarken, rükûa giderken, secdeye va rırken ve kıyam içİn kalkarken eliyle işaret et tiğini (ellerini kaldırdığını) görmüş. (Mey-mûn) dedi ki: Bunun üzerine İbn Abbâs'a git tim. "İbnü'z-Zübeyr'in hiç kimsenin kılmadığı biçimde namaz kıldığını gördüm" dedim ve bu işareti de (ellerini kaldırdığını) ona anlattım.
Şu cevabı verdi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını görmek istersen, İbnü'z-Zübeyr'in namazına uy!"
1349-Abdurrahman b. el-Esam radiyalla-hu anh'dan:
Enes b. Mâlik'e namazdaki tekbiri sordu lar. Şöyle dedi: "Rükûa giderken, secdeye va rırken ve secdeden başını kaldırırken tekbir getirirsin. İlk iki rek'atten kalkarken de tekbir getirirsin."
Hutaym ona (Enes'e) sordu:
"Bunu kimden ezberledin?"
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer'den" dedi. (Hutaym) sus tu ve sonra şöyle sordu: "Osman'dan da mı?"
"Osman'dan da" dedi. [Nes3î]
1350-Alî b. Hüseyin b. Alî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazda inip kalktıkça (hep) tekbir getirdi. Allah'a kavuşuncaya kadar O'nun namazı hep böyle olmuştur. [Mâlik]
1351-İmrân b. Husayn radiyallahu anh' dan:
Basurum vardı; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e nasıl namaz kılacağımı sordum.
"Ayakta kıl. gücün yetmezse oturarak kıl! Buna da gücün yetmezse (yatarak) yanın üze rinde kıl!" buyurdu,
1352-Diğer rivayet: Ona cevabında şöyle buyurdu: "Kim ayakta kılarsa bu daha fazi letlidir; oturarak kılarsa, ayaktakinin yarı se vabını alır. Sırt üstü yatarak kılarsa o da. otu rarak kılanın yarı ecrini alır."
[Buhârî ve Sünen ashabı.]
1353-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Ona: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem, hiç oturarak namaz kdar mıydı?" diye sordular
"Evet, insanlar, O'nu (meseleleriyle) yıp rattıktan sonra" diye cevap verdi.
1354-Diğer rivayet: "Şişmanlayıp ağırla-şınca, namazlarımn çoğu oturaraktı."
1355-Diğer rivayet: "Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem oturarak kıldığı namaz da iki rek'atta ne yapardı?"
"İki rek'atın her ikisinde de okurdu. Rü-kûa varacağı zaman kalkıp rükû ederdi."
1356-Diğer rivayeti: "Namazı oturarak kı lar, oturur vaziyette okurdu. Kıraatinden otuz veya kırk civarında âyet kaldığı zaman, kal kar onlan ayakta okur, sonra rükûa varır, son ra secdeye varırdı. İkinci rek'atta da aynısını yapardı. Namazı edâ ettikten sonra eğer uya nık olursam benimle konuşurdu, uyuyorsam, kendisi de yatardı." [Altı hadis imam!.]
1357-Diğer rivayet: "Gece, kıyamı uzun tutarak namaz kılardı. Gece (oturarak kılıyor sa) uzunca oturarak namaz kılardı. Ayaktay ken okuduğu zaman, rükû ve secdeye ayakta
varırdı. Oturarak okuduğu zaman, rükû ve secdeyi de oturarak yapardı."
1358-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve scl-lem'in farz namazlarınm dışında namazları nın çoğu, ölümüne kadar oturarak idi. En sev diği amel, az da olsa devamlı olarak yaptığı idi." INcsâî]
1359-0, Mâlik, Müslim ve Tirmizî, Haf-sa'dan benzerini rivayet etmişlerdir. Onda şöy le geçer: "Oturarak namaz kıldığında sûreyi terîîl üzere (yani ağır ağır) okurdu; ama okudu ğu (sûre), o sûreden daha uzun olan (başka bir) sûreden bile uzun görünürdü."
1360-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'-dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in "Kikinin oturarak kıldığı namaz, ayaktakinin yarısıdır" buyurduğu bana bildirilince, he men O'na vardım; kendisini oturarak namaz kılarken gördüm. Elimi (mübarek) başına koydum.
1361-Diğer rivayette: Elimi başıma koy dum. Bunun üzerine buyurdu ki: "Ey Abdullah b. Amr, derdin ne?" "Oturarak kılınan namazın ayakta kılına nın yansı olduğunu söylemiştin. Halbuki sen de oturarak kılıyorsun?" dedim; şöyle buyurdu:
"Evet, ama ben sizden bîri gibi değilim." [Mâlik, Nesâî. Müslim ve EbÛ Dâvud. Lafız son iki sine aittir.]
1362-Ümmii Kays bn. Mıhsan radİyallahu anhâ'dan;
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şişmanlayıp yaşlanınca namazgahında bir di rek edindi, namaz kılarken ona yaslanırdı."
(Ebû Dâvud, daha uzun bir metinle.]
1363-Ebû Hâzım'dan:
Sehl b. Sa'd şöyle dedi; "İnsanlara na maz kılarlarken sağ ellerini sol kollarının üzerine koymaları emrolundu." Ebû Hazım dedi ki:
"Onun (Sehl'in) bu hadisi sadece Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e nisbet et tiğini biliyorum," [Mâlik ve Buhârî.J
1364-İbn Mes'ûd radİyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazda sol elimi sağ elimin üstüne koydu ğumu gördü; hemen, sağ elimi alıp sol elimin üstüne yerleştirdi." [Ebû Dâvud ve Nesâî; lafız Nesaî'ye aittir.]
1365-Ebû Cuhayfe radİyallahu anh'dan: Alî dedi ki: "Sünnet olan. namazda el el üzerine koymaktır." (Alî) ellerinin ikisini de göbeğinin altma yerleştirirdi. [Rczînj
1366-İbn Mes'ûd radİyallahu anh'dan: O. bir adamın namaz kılarken ayaklarını birleştirdiğini gördü ve şöyle dedi:
"Sünnete muhalefet ettin, aralarını ayırıp
rahatlatsan daha güzel olurdu." [Nesâî]
1367-Fadl b. Abbâs radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaz ikiler ikilerdir. Kişi için her iki rek'atta bir teşehhüd vardır. Ayrıca huşu var dır, yakarma ve temeskün (miskinleşme) var dır Ellerini zillet içinde kaldırırsın." Buyur du ki: "Ellerini RahhİNe. ayaları yüzüne doğ ru dönmüş olarak kaldırırsın ve şöyle dersin: «Yâ Rabbi! Ya Rabbî!» Kim böyle yapmazsa şöyle şöyle (olur)."
1368-Bir rivayette: "O namaz eksiktir, gü düktür" diye geçer. [Tiımizî]
1369-Ammâr b. Yâsir radİyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi. namazını bitirir. Namazından ona ancak (lam kıldığında verilecek sevabın) on da biri, dokuzda biri. sekizde bİri. yedide hİri, altıda hİri. beşte biri, dörtte biri. üçte biri ve yarısı yazılır." [Ebû Dâvud]
1370-Ebu'd-Derdâ radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Bu ümmetten ilk kaldırılacak şey huşu dur. O kadar ki huşu içinde namaz kılan kim se görülemiyeceklir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
1371-el-A'meş'den:
"Abdullah (b. Mes'ûd) namaz kılarken (huşûundan) sanki yere atılmış bir elbise gibi (hareketsiz) olurdu."
[Taberânî, el-Mu'cenin'l-Kebîr'de. el-A'meş, İbn Mes'ûd radİyallahu anh'a yetişememiştir.)

BEŞ VAKİT NAMAZDA KIRAAT
1372-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namaza Bismillahirrahmânirrahîm ile başlar dı.
[Tİrmizî]
1373-Bezzâr'm rivayeti:
İbn Abbâs'a "Bismillahirrahmanirra-hîm'in (namazda) sesli mi okunacağı sorulun ca, şu cevabı verdi: "Biz, 'O, bedevilerin oku yuşudur' derdik."
[Bezzâr'ın râvilerinden biri müdellistir]
1374-Bezzâr'ın güvenilir râviler kanalıyla gelen başka bir rivayetinde şu ifade yer alır: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bis-millahirrahmânirrahîm'i namazda sesh okur du."
1375-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'la birlikte namaz kıldım. Hiç birinin Bismillahirrahmânirra-
hîm'i okuduğunu görmedim, duymadım." |Altı hadis imamı.]
1376-Diğer rivayette: "Onlar (namaza) el-Hamdu lillahi Rabbi'I-Alemîn ile (Besme le'siz) başlarlardı. Kıraatin ne başında, ne de sonunda Bismillahirrahmânirrahîm'i zikret-mezlerdi."
1377-Nesâî, Abdullah b. Muğaffel radi yallahu anh'dan:
Kendisi, namazda birinin Bismillahirrab-manirrahîm'i okuduğunu duyduğunda şöyle derdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, Ebû Bekr ve Ömer'in ardında namaz kıl dım. Hiçbirinin BismilIahirrahmânirrahîm'İ okuduğunu duymadım."
1378-Abdullah b. Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında safta iken, bir adam gelip safa katıl dı ve şöyle dedi: "Allahu Ekber kebîrâ ve Sübhanallahi bukreten ve asîlâ." Müslüman lar başlarım kaldırıp, sesini Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'in sesinin üstüne çı karan bu adamın tavrına tepki gösterdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. nama zı bitirdikten sonra "O sesini yükselten kim di?" diye sordu.
Adamı göstererek: "İşte bu adamdı" dedi ler. Bunun üzerine adama dönerek şöyle bu yurdu: "Vallahi sesinin göğe çıktığını ve bir kapımn açılıp oradan içeriye girdiğini gör düm." [Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de]
İ**379**-Ebû Râfı'den:
Elime bir kitap geçti; orada şöyle bir kayıt gördüm: Allah Resulü namaz için tekbir aldık tan sonra şunu okurdu: "İnnî veccehtü vechiye liilezî fatare's-semâvâti ve'l-arda hanîfen ve mâ ene mine'l-müşrikîn. Kul inne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillahi Rabbi'I-âlenîn. Lâ şerîke leh ve bizâlike ümirtü ve ene evvelü'l-müslimîn. Allahümme ente'1-Mâli-kü. Lâ ilahe illâ ente, sübhâneke ve bi-hamdik. Ente Rabbî ve ene abdüke. Lâ şerîke leke, za-lemlü nefsî va'tereftü bi-zenbî. Fağfirlî ziinû-bî cemîan. Fe innehii lâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente. Lebbeyk ve sa'deyk! Ve'1-hayru fî ye-deyk. La mencee velâ melcee minke illâ ileyk. Estağfıruke ve etûbii ileyTc (=Yüzümü gökleri ve yeri Yaradana tertemiz olarak çevirdim. Ben müşriklerden değilim. De ki: Benim na mazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, tü mü Âlemlerin Rabbına aittir. O'nun ortağı yoktur. Bununla emrolundum ve ben müslü-manlann ilkiyim. Allahım. mülkün sahibi Sensin! Senden başka ilah yoktur. Seni ham-dinle teşbih ederim. Sen Rabbimsin, ben de kulunum. Senin ortağın yoktur, ben kendi nef sime zulmettim ve günahımı Sana İtiraf eyle dim. O halde günahlarımın tümünü bağışla! Çünkü günahları bağışlayıcı olan yalnız sen sin. Lebbeyk ve sa'deyk! Hayır Senin (kudret) elindedir. Sığınma ancak Sana yapıhr, senden kaçış yoktur. Senden mağfiret diliyorum ve Sana tevbe ediyorum)."
Ondan sonra (Fatiha ve sûreyi) okumaya başlardı.
[Tabelânı, el'Mu'cemu't-Kehîr'de. bir müdellis râvi kanalıyla.]
1380-İbrahîmü's-Sâiğ dedİ ki;
Matar el-Varrâk'a sordum:
"Her rekatte, her sûrenin başında Bismil-lahirrahmânirrahîm'i okuyup şeytandan Al lah'a sığınıyor musun (Eûzü'yü okuyor mu sun)?" Cevap verdi:
"Bana Katâde, İbn Sîrîn'den; o da İmrân b. Husayn iie Semure b. Cundeb'den, Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'den nak len bildirerek dedi ki: Onlar (Eûzü ve Besme le) O'nun kendi içinden okuduğu iki sektedir ki, bunları, namaza başlarken ve iki rek'atta oturduktan sonra ayağa kalktığında okurdu."
[Taberânî. ef-Mu'cenıu'l-Kehlr'de. İsnadında Rey han Ebû Ğassân vardır.]
138!-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ikinci rek'attan ayağa kalktığı zaman, sükût etmeden hemen el-Hamdü lillahi RabbİI-âle-mîn'i okumaya başlardı." [Müslim]
1382-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fatiha'yı okumayanın namazı olmaz."
[Mâlik dışında altı hadis imamı.]
1383-Ebû Dâvud ve Nesâî şu ifadeyi ilave ettiler: '"{Fatiha'yi) ve daha fazlasını (zamm-ı sûreyi}."
1384-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim namaz kılıp da Fatiha'yı okumazsa o namaz güdüktür -üç kere söyledi-, tamam değildir."
Ebû Hureyre'ye denildi ki: "Ya imamın arkasında olursak?"
"O zaman onu içinden oku! Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duy dum, buyurdu ki:
Allah (Azze ve Celle) şöyle buyurmuştur:
«Namazı kulumla aramda ikiye taksim et tim. Kulum ne isterse ona veririm. (Kul) "el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn" dediği zaman, Allah: "Kulum bana hamdetti" der. Kul: "er-Rahmâni'r-Rahîm" dediği zaman, Allah: "Kulum beni övdü" der. Kul: "Mâliki yev-mi'd-dîn" dediği zaman, Allah: "Kulum beni yüceltti" der. Kul "Iyyâke na'budu ve iyyâke nesta'în" dediğinde, Allah "İşte bu, kulumla benim aramdadır. Kulum ne isterse ona veri rim" der Kul "İhdine's-sırâta'l-müstakîm. Sı-râtallezîne en'amte aleyhim. Gayri'l-mağdû-bi aleyhim ve le'd-dâllîn" dediği zaman, Al lah "İşte bu da kulumla benim aramdadır Kuluma dilediğini veririm» buyurur."
[Müslim, Muvattâ, Tirmizî ve Nesâî.]
1385-Rezîn'in bir rivayeti:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Kırâaîsiz namaz olmaz." Onun için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sei-lem'in bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyoruz; bize duyurmadan (sessiz) okuduğunu biz de size aynı şekilde okuyo ruz." Ona bir adam dedi ki; "Ey Ebû Hurey-re! Ümmü'l-Kur'ân'a (Fatiha'ya) başka bir şey ilave etmezsem (olur mu)?"

"Aynı soruyu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular; şöyle buyurdu: "Eğer onunla (Fatiha İle) yetinirsen sana kâ fi gelir; ama ona bir (zamm-ı sûre) katarsan bu, daha hayırlı ve faziletli olur."
Derim ki: Birinci rivayet Müslim'e aittir. Sonunda, Rezîn'e dayandırılan bu ikinci riva yeti de serd etti. Lafzı şöyledir;
Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Kırâatsiz namaz olmaz." Ebû Hu reyre dedi ki: '*Bu sebebledir ki, Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'in bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyo ruz; bize gizli tuttuğunu biz de size gizli tu-tanz."
1386-Akabinde şu lafızla bir başka rivayet de yer almıştır:
Ebû Hureyre dedi ki: "Namazın tümünde kıraat olur. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bize duyurduğunu biz de size du yurduk; O'nun bize duyurmadığmı gizli oku duğunu da biz sizlere duyurmadan gizli oku duk." Bunun üzerine bir adam sordu;
"Ümmü'l-Kur'ân (olan Fatiha'y)a bir şey (zamm-ı sûre) eklemesem?" Cevap verdi:
"Ona bir şey eklersen daha iyi olur; onun la yetinirsen sana yeter."
1387-Bir başka rivayetin de lafzı şöyledir: "Ebû Hureyre dedi ki: Her namazda kıraat vardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in bize duyurduğunu biz de size duyur duk, gizlediğini biz de size gizledik. Kim Ümmü'l-Kur'ân (olan Fâfiha'y)ı okursa o, ona yeter. Kim de ona bir şey ilave ederse bu. onun için daha faziletli olur."
Bu, her ne kadar Rezîn'in rivayetine aykı rı ise de, Rezîn'in bunu mânâsı ile rivayet et miş olması mümkündür. Bu itibarla, Rezîn'in rivayetinin Müslim'e izafesi doğru olur.
"^ne, Müslim. Muvattâ, Tirmizî. ve Ne-sâî'de yer alan birinci rivayette "Ve le'd-dâl-lin"den sonra "Bu benimle kulum arasında dır" ifadesi yoktur. Müslim'in buradaki lafzı şöyledir: Buyurdu ki; "Bu kuluma aittir; ku luma dilediği (verilecek)lir."
Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin lafzı: "O, kulum içindir, kuluma İstediği verilecektir!"
Tirmizî'nin lafzı: "Sûrenin sonunda, kulu ma istediği verilecektir." Diyor ki: İhdine's-sırâta' l-müstakîm. Sırâtallezîne enamte aley him gayri'l-mağdûbi aleyhim ve le d-dâllîn."
(Cem'ul-fevâid'in) aslın(ın) bazı muhta-sarlarmda kalem doğru yazdı. Galiba bu. ka lemin hatâ yaptığını düzeltme niteliğindedir. Allah en iyi bilendir.
1388-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Fâtihatu'l-Kitâb'ı (el-Hamd sûresini) ve kolayımıza geleni (bir zamm-ı sûreyi) oku makla emrolunduk." [Ebû Dâvud]
1389-Câbir radiyallahu anh'dan: "Kim bir rekat kılıp da onda Fâtihatu'İ-Kitâb'ı (el-Hamd sûresini) okumazsa, namaz kılmamış gibi olur. Ancak İmamın arkasında ki durum hariç." [Mâlik ve Tirmîzî]
1390-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, "Gayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn"i okuduğu zaman, ardındaki birinci safm duya bileceği derecede "Âmîn" derdi. [Ebû Dâvud]
1391-Onun (Ebû Davud'un) Vâil b. Hucr'dan da rivayeti vardır: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu (Âmîn'i) yük sek sesle söyledi."
1392-Tirmizî'nin, Vâil'den rivayetinde; "(Âmîn'i söylerken) sesini uzattı" şekhnde;
1393-Diğer rivayette ise: "Onu alçak ses le söyledi" şeklinde geçmiştir.
1394-Bilâl radiyallahu anh'dan; (O. Pey gamber sallallahu aleyhi ve selleme hitaben)
Dedi ki; "Ey Allah Resulü! Amîn'de beni geçme (ki kameti bitirince namaza durup se nin Âmîn'ine yetişebileyim)!" [Ebû Dâvud]
Î**395**-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmam, «Âmîn» dediği zaman siz de «Amîn» deyin! Çünkü kimin «Amîn»i melek-lerinkine rastlarsa geçmiş günahları bağışla nır." [Altı hadis imamı.]
1396-Diğer rivayette: "İmam, «Gayrî'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn» dediği za man «Amîn» deyin!"
Devamım Önceki hadisteki gibi nakletti.
1397-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Yahudiler, sizin İslâm'ınıza ve Amîn'inize hased ettikleri kadar hiçbir §ey(inİz)e haset etmemişlerdir." [îbn Mâce]
1398-Onun (İbn Mâce'nin) İbn Abbâs'tan da benzeri bir rivayeti vardır. Ancak onda şunu ilave etmiştir; "Öyleyse 'Âmîn' sözünü çok söyleyin!"
1399-Ebû Berze radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazında altmış İle yüz âyet arasında okurdu." [Nesâî]
1400-Amr b. Hureys radiyallahu anh'dan: Şu anda sanki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn sabah namazında "Felâ üksimu bi'l-hunnesi'l-cevâri'l~künnes"i oku duğunu duyuyormuş gibiyim. LMüslim, Ebû Dâ-vud ve Nesâî.]
1401-Abdullah b. es-Sâib radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize Mekke'de sabah namazını kıldır dı. Mü'minûn sûresini okumaya başladı. Mû-sâ ve Harun'un ismi geçen âyete gelince (râvi şüphe ederek yahut İsa'nın ismi geçen, dedi) kendisini bir öksürük aldı ve derhal rükûa git ti. [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1402-Câbir b. Semure radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sa bah namazında "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd"i ve benzerini okurdu; (diğer) namazları ise ha fif kıldırırdı. [Müslim]
1403-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü sabah namazında "Elif lâm mîm, Tenzîlu's-secde ile Hel etâ ale'l-insâni hînün mıne'd-dehri" sûrelerini ve Cuma namazında Cuma sûresi ile Münâfıkûn sûrelerini okurdu. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1404-Tİrmizî'nin rivayeti "Hînün mine'd-dehr"e kadardır.
1405-Buhârî, Müslim ve Nesâî, aynısını Ebû Hureyre'den rivayet ettiler.
1406-Urve radiyallahu anh'dan: Ebû Bekr es-Sıddîk sabah namazını kıldır dı; her iki rekatte de Bakara sûresini okudu. [Mâlik]
1407-Onun (Mâlik'İn) ayrıca el-Ferâfısa b. Umeyr el-Hanîfî'den de rivayeti vardır:
"Yûsuf sûresini. Osman'ın okuyuşundan öğrendim. Çünkü o, onu sabah namazında çok okurdu."
1408-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O. sabah namazının ilk rekatında Enfâl sûresinden kırk âyet; İkinci rekatında ise mu fassal (sûrelerden) bir sûre okudu. [Rezîn]
1409-Amir b. Rabîa radiyallahu anh'dan: Biz Ömer'in arkasında sabah namazı kıl dık; Yûsuf süresiyle Hac sûresini (iki rekatta) ağır ağır okudu. (AmİR'e) denildi ki: "Vallahi öyleyse o, ancak tanyeri ağarınca namaza başlamış olmalıdır." "Evet" cevabım verdi. [Mâlik]
1410-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: O. seferde mufassal (türünden olan) sûre lerin başından on âyet okurdu. Tabiî ki Ümmül'l-Kur'ân (olan Fâtiha)'dan sonra bir de sûre okurdu. [Mâlik]
1411-Ömer radiyaİlahu anh'dan: O, sabah namazının ilk rek'atında Bakara sûresinden yiizyİrmi âyet okudu. İkinci reka tında ise kısa sûrelerden bir sûre okudu. [Rezîn]

1412-el-Ahnef radiyaİlahu anh'dan: O, birinci rekatte Kehf, ikinci de Yûsuf ya da Yûnus sûrelerini okudu. Bu iki sûre ile, Ömer'le sabah namazını kıldığım da bildirdi. [Rezîn]
1413-Muâz b. Abdillah el-Cühenî radiyaİ lahu anh'dan:
Cuheyne'den bir adam. kendisine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sabah namazının iki rekatında da "İzâ zulzile" sûre sini okuduğunu bildirmiş, aynca şöyle demiş: "Unuttu da mı böyle yaptı, yoksa bilerek mi yaptı? Bilmiyorum." (Ebû Dâvud]
1414-Rifâ'a el-Ensârî radiyaİlahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne sabah namazında, ne de yatsı nama zında on âyetten aşağı okunmaz."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'inde leyyin bir isnâdla.]
1415-İbn Ömer radiyaİlahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, se ferde sabah namazını kıldırırken "Kul yâ ey-yühe'l-kâfirûn" ile "Kul hüvellahü ehad" sû relerini okudu, sonra şöyle buyurdu: "Size Kur'ân'ın üçte biri ile dörtte birini okudum." [Taberânî. et-Mu'cemu'l-Kehîr'de zayıf bir sened-le.J
1416-Ebû Katâde radiyaİlahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öğ le namazının ilk iki rekatında Ümmü'l-Kitâb (Fatiha) ile iki sûre okurdu; son iki rekatında sadece Ümmü'l-Kitâb (olan Fâtiha'yı) okur du. Bazen bize duyururdu (sesli okurdu). Bi rincisinde (rekatta) ikinci sindekinden uzun okurdu. İkindi namazında da böyle yapardı.
[Buharî ve Müslim.]
Nesâî ve Ebû Davud'un da benzeri riva yetleri vardır.
1417-Aynca Ebû Dâvud şu ilaveyi yap mıştır: "Anladık ki böyle yapmakla (kıraati uzun tutmakla) cemaatın ilk rekata yetişmesi ni arzu etmiştir."
1418-Abdullah b. Sencere'den (Ebû Ma'mer), dedi ki:
Habbâb'a sorduk:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle ve ikindide okur muydu?"
"Evet" dedi.
"Peki okuduğunu nasıl anlardınız?" diye sorduk.
"Sakahnın oynamasından bilirdik" dedi.
[Buhârî ve Ebû Dâvud]
1419-Câbir b. Semure radiyaİlahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle İle ikindi namazlarında *Ve's-semâi zâ-ti'l-burûc' ile *Ve's-semâi ve't-târik' ve ben zer sûreleri okurdu. [Sünen ashabı.]
1420-Câbir b. Semure radiyallahu anh'-dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle namazında ' Ve'1-leyli izâ yegşâ' sûresini okurdu; ikindide de onun gibi bir sûre okurdu. Sabah namazında daha uzun okurdu.
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1421-el-Berâ radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılardık; Lokman ve Zâriyât sûrelerinden peşpeşe okuduğu âyetleri dinler dik. [Nesâîl
1422-Enes radiyallahu anh'dan: O, Öğle namazını kıldırdı. Namaz bittikten sonra şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aley hi ve sellem ile öğle namazı kıldım. Namazda 'Sebbihi'sme Rabbike'1-A'lâ' ile 'Hel etâke hadîsü'l-Gâşiye' sürelerini okudu." [Nesâî]
1423-Ebü Saîd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından otuz kadar Bedir savaşına katılan kişi bir araya gelerek şöyle dediler: "Gelin Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gizli okunan namazlarda (kaç âyet) okuduğunu be raberce (tahminen) hesaplayalım." Aralarında iki kişi bile ihtilafa düşmeksizin Öğle namazı-nm ilk rekatındaki kıraatini otuz âyetle, diğer rekatını birincisinin yarısı kadar tahmin etti ler. İkindi namazında ise öğle namazının son iki rekatte okuduğunun yansı kadar tahmin ettiler. [İbn Mâce, leyyin bir isnâdla,]
1424-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazında secde etti, sonra kalkıp rükûa eğildi. Bundan 'Elif lâm mîm Tenzîlü's-Secde' sûresini okuduğunu anladılar." [Ebû Dâvud]
1425-Ümmü'l-Fadl radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in akşam namazında 'Ve'1-mürselâti urfen' sûre sini okuduğunu duydum. Vefat edinceye ka dar bize bir daha namaz kıldırmadı." [Altı hadis imamı.]
1426-Mervân b. el-Hakem radiyallahu anh'dan:
Bana Zeyd b. Sabit dedi ki: "Neden akşam namazında mufassal kısa sûreler okuyorsun? Halbuki ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in (akşam namazında) iki uzun sûre den en uzununu (muhtemelen A'râf sûresini) okurken duydum."
[Buhârî, Nesâî ve Ebû Dâvud]
1427'(Ebû Dâvud) şunu da ekledi; Dedim ki: "İki uzunun en uzunu hangisidir?" "el-A'râf süresidir" dedi. Bunu ayrıca İbn Ebî Müleyke'ye de sordum, tereddütsüz şu ceva bı verdi: "Mâide ile A'râf sûreleridir."
1428-Nesâî'nin rivayeti: (Zeyd b. Sabit, Mervân'a sordu:) "Akşam namazında «İnnâ a'taynâke'l-kevser» İle «Kul hüvallahu ehad»
sûrelerini okur musun?" "Evet" dedi. (Zeyd) dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki ben, Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'in iki uzu nun en uzunu olan «Elif lam mîm sâd»ı (A'râf sûresini) okuduğunu gördüm."
1429-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, akşam namazım, iki rekatmda ikiye bölmek suretiyle A'râf sûresini okuyarak kıldırdı. [Nesâî]
1430-Cübeyr b. Mut'im radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in akşam namazında 'Tur' sûresini oku duğunu duydum. Okurken "Yoksa onlar bir şeysiz olarak mı yaratıldılar? Yahut kendileri nin yaratıcıları kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır onlar iyi bil miyorlar. Yahut Allah'ın hazineleri onların yanında mı? Veya onlar hâkim ve gâlib kim seler mi?" (Tûr, 52/36-37) âyetlerine ulaştığı zaman, kalbim neredeyse uçacaktı.
[TırmİzÎ dışında Altı hadis imamı.]
1431-Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan:
İbn Mes'ûd'la akşam namazı kıldım. "Kul hüvellahü ehad" sûresini okudu. [Ebû Dâvud]
1432-Abdullah b. Utbe b. Mes'ud radiyal lahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, akşam namazında Hâmîm ed-Duhân sûresini okudu. [Nesâî]
1433-Ubeydunah b. el-Hâris b. Abdil-Muttalib radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, en son kıldığı akşam namazının birinci rekatında "Sebbihisme rabbike'1-A'lâ", ikinci rekatında ise "Kul yâ eyyühe'l-kâfîrûn" sûrelerini okudu. [Taber3nî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'Ğc leyyin bir senedle.]
İ**434**-Ebû Abdillah es-Senâbihî radiyalla hu anh'dan:

O, Ebû Bekr'in arkasında akşam namazı kılmış. Ebû Bekr, ilk iki rekatte Ümmü'l-Kur'ân (Fatiha sûresi) ile çok kısa sûrelerden birer sûre okumuş.
Üçüncü rekata kalktığı zaman neredeyse elbisem elbisesine değecek kadar kendisine yaklaştım ve Ümmü'I-Kur'ân ile "Rabbena lâ luziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke fahmeten. Inneke ente'i-Vehhâb" (=Rabbimiz! Bize hidayet verdikten sonra kalplerimizi saptırma! Katından bize bir rahmet ihsan et! Çünkü sen çok lutfeden-sin)" âyetini (Âl-i imrân, 3/8) okuduğunu duydum. [Muvattâ.]
1435-Büreyde radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yatsı namazında «Ve'ş-şemsi ve duhâhâ» ve benzeri sûreleri okurdu." [Tirmizî ve Nesâî]
1436-el-Berâ radiyallahu anh'dan: "AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem seferde idi, yatsı namazını kıldırırken rek'at-larının birinde «Ve't-tîni ve'z-zeytûn (TTn)» sûresini okudu." [Altı hadis imamı]
1437-Buhârî ve Müslim rivayete şunu ek lediler: (Berâ dedi ki:) "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'dan daha güzel sesli ve daha güzel okuyan kimseyi dinlemedim."
143S-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Namazı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namazma en çok benzeyen fülan kimseden başkasını görmedim. Arkasında na maz kıldık. Öğlenin ilk iki rek'atını uzatırdı, son İki rek'atını hafif kıldınrdı. İkindi nama zım da kısa kıldınrdı. Akşam namazında çok kısa sûrelerden okurdu. Yatsı namazında ise «Ve'ş-Şemsi ve duhâha»yı ve benzer uzun luktaki sûreleri okurdu. Sabah namazında ise iki uzun sûre okurdu." [Nesâî]
1439-Amr b. Şuayb, babasından, o da de desinden:
"Kısa sûrelerden (mufassaldan) büyük küçük hiçbir sûre yoktur ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cemaate farz na mazını kıldırırken onları okumamış olsun."
[Mâlik]
1440-Enes radiyallahu anh'dan:
Ensâr'dan biri onlara imamlık yapmış, ne zaman bir sûre ile başlayacak olursa mut laka "Kul hüvallahü ehad" sûresini okur-muş; sonra diğer sûreleri okurmuş. Her rek'atta bunu yaparmış. Arkadaşları kendisi ne demişler ki:
"Bu sûre ile başlıyorsun, sonra onunla ye tinmeyip başka bir sûre daha okuyorsun. Ya sadece onu oku, ya da bir başkasını oku!"
"Onu okurum, asla bırakmam; ya onu okuyarak size imamlık yapanm, ya da be nim yerime size başkası namaz kıldırır" de di.
Ondan daha üstün birini görmedikleri için, başkalarının kendilerine imamlık yap masını istemediler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittiklerinde durumu bildirdiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi;
"Ey Fülan! arkadaşlarının önerisini kabul et mene engel olan nedir? Neden her rek'atte bunu okuma lüzumunu duyuyorsun?"
"Ne yapayım, bu sûreyi çok seviyorum!" •deyince ona şöyle buyurdu:
"Bu sûreyi sevmen, seni mutlaka cennete sokacaktır." [Tirmizî ve muallak olarak Buhârî .]
1441-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Bir adam gelerek dedi ki: "Bir rek'atta (bü tün) mufassal sûreleri okuyorum." (İbn Mes'ûd) ona şu cevabı verdi: "Şiir söyler gibi çabuk, meyve silkeler gibi hızlı mı okuyorsun? Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birbirine denk iki sûreyi tek bir rek'atla okur du. Rahman ve Necm sûrelerini bir rek'atta, İktarabet ve Hakka sûrelerini bir rek'atta. Tür ve Zâriyat'ı bir rek'atta, İzâ veka'at ve Nûn'u bir rek'atta; Seele sâilün ve Nâziât'ı bir rek'at ta, Hel etâ ve Lâ uksİmu'yu bir rek'atta; Am me ve Mürselât'ı bir rek'atta. Duhân ve İze'ş-Şemsü küvviret'i bir rek'atta okurdu."
(Ebû Dâvud dedi ki:) Bu (tertip), İbn Mes'ûd'a aittir.
[Mâlik hariç altı hadis imamı; lafız Ebû Davud'a aittir]
1442-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabaha kadar şu tek âyetle (teheccüd) na-maz(ı) kıldı: "in tuazzihhum fe-innehum ibâ-duke ve in tağfirlehum fe inneke ente'l-Azî~ zü'l-Hakîm (=Onlara azab edersen, doğrusu onlar senin kullarındır Onlan bağıtlarsan, Azız olan, Hakîm olan şüphesiz ancak Sen sin)." (Nesâî]
1443-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn ashabı farz namazlarda başından sonuna ka dar okurlardı."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnâdla.J
1444-Ebû Seleme radiyallahu anh'dan:
Ömer akşam namazım kıldırdı; ancak hiç okumadı. Cemaat: "Sen okumadın!" deyince şu cevabı verdİ:
"Rükû ve sücûd nasıldı?"
"İyi idi."
"Öyleyse sakınca yoktur" dedi. [Rezîn]
1445-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir gece dışarı çıktı. Ebû Bekr'e uğradı, baktı ki namaz kılıyor ve kısık sesle okuyor. Ömer'e uğrayınca onun da yüksek sesle okuduğunu gördü. Daha soma Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem, Ebû Bekr'e (kısık sesle oku masının) sebebini sorunca, şöyle cevap verdi:
"Ey Allah ResûIÜ! Kime münâcât ediyor sam, ona sesimi duyuruyorum."
Ömer'e sorunca §u cevabı verdi:
"Ben de uyuklayanları uyandırıyor, şey-tanlan kovuyorum."
Hasan rivayet ettiği hadiste şunu ekledi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr'e şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Bekrf Sesini biraz daha yükselt!" Ömer'e de: "Ey Ömer. sen de sesini biraz da ha kıs!" buyurdu.
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
1446-Ayrıca Ebû Dâvud, Ebû Hurey-re'den de aynını rivayet etmiştir. Ancak onda İfade şöyle geçmektedir: "Ey Bilâl! Seni §u sûreden, hu sûreden okurken işiltim."
Şu cevabı verdi: "Hoş kelâmdır (Kur'ân), Allah onlan bir araya getirir." Şöyle buyurdu: "Hepinizin yaptığı doğrudur."
1447-eI-Beyâdî radİyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir gece (evinden) çıktı. Bu sırada yüksek ses le okuyarak namaz kıhyorlardı. Bunun üzeri ne şöyle buyurdu: "Namaz kılan kişi Rabbine münâcât etmektedir O halde ne şekilde mü nâcât ettiğine dikkat etsin, Kur'ân'la birbiri nize karşı sesinizi yükseltmeyin!" [Muvattâ.]
1448-İbn Abbâs radİyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kıraati, evde iken sahanlıkta bulunan ların duyabileceği bir yükseklikleydi." [Ebû Dâvud]
1449-Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kıraati geceleyin bazen yüksek, bazen de kı sık sesle idi." [iki rivayet de Ebû Davud'a aittin]
1450-Ebû Sehl b. Mâlik radİyallahu anh'dan: o da babasından: "Biz Balât'ta iken Ebû Cehm'in evinin yanında Ömer'in okuyuşunu duyuyorduk." [Muvattâ.]
1451-Abdullah b. Şeddâd radİyallahu anh'dan:
"Saiftn en gerisindeydim. Ömer'in «İnne-mâ eşkû bessî ve huznî ilallah (=Ben üzüntü ve hüznümü yalnız Allah'a açanm)» âyetini (Yûsuf, 12/86) okurken sesini duydum."

[Buhârî, bâb başlığında (lercemesinde).j
1452-Semure b. Cündeb radİyallahu anh' dan, dedi ki:
"Namazda iki sekte öğrendim. Biri, imam tekbir alıp kıraate başlayıncaya kadar aradan geçen sessizlik; ikincisi Fâtihatü'l-Kitâb ile bir sûreyi okuduktan sonra rükûa varıncaya kadar olan sessizlik." (Râvi el-Hasan dedi ki:) Buna İmrân b. Husayn itiraz etti. Bunun üze rine Ubeyy (b. Kâb)'e yazdılar; o da Semu-re'yi doğruladı.
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
1453-Câbİr radİyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En üstün olan namaz, kunûtu (yani kıya mı) uzun olan namazdır."
[Müslim. TirmİzÎ de benzerini rivayet etmiştir]
1454-Ebû Saîd radİyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in öğle ve ikindi namazmdaki kıyamım Ölçüyorduk, öğlenin ilk İki rekatını Elif lâm mîm tenzîlü's-secde'yi okuyacak kadar bir za man olarak hesapladık. Son iki rekattaki kıya mını ise İlk iki rekattekİ kıyamının yansı ka dar bir zaman olarak hesapladık.
İkindinin ilk iki rekatındakİ kıyamını, öğ lenin son iki rekattaki kıyamı kadar bir süre olarak hesapladık. İkindinin son iki rekatında kİ kıyamını ise onun yarısı kadar bir süre ola rak hesapladık." (Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1455-Ebû Sâid radİyallahu anh'dan: öğle namazına durulurdu; biri Bâkî'a gi dip İşini gördükten sonra gelirdi; sonra abdest alıp, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kıldırdığı namazın uzunluğundan ötü rü birinci rekatına yetişirdi.
[Müslim ve Nesâî.]
1456-Zeyd b. Eslem'den:
Enes'in yanına girdik; "Namaz kıldınız mı?" diye sordu. "Evet" dedik.
Dedi ki: "Ey câriye! Abdesl suyumu getir! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namazına bu imamımzm namazından daha çok benzeyen birinin arkasında bugüne dek namaz kılmadım." Bununla, Ömer b. Abdilla-zîz'i kasd ediyordu. Çünkü Ömer, rükû ve secdeyi tam yapıp, kıyam ve kuûdu kısa tutar dı. [Nesâî]
1457-0 ve Ebû Davud'un bir başka riva yetinde İbn Cübeyr dedi ki: "Onun rükûunu hesapladık, tam on kere teşbih söyledi, secde sini de hesapladık, tam on kere teşbih söyle di."
1458-Şakîk (b. Seleme)'den:
Bana ulaştıgma göre Ammâr b. Yâsir, ce maata namaz kıldırmış ve namazda kısa oku muş ve duraklarda da kısa durmuştu. Kendisi ne: "Biraz nefes alsaydın" denildiğinde: "Vesveselerle ancak böyle başa çıkabildim" demiştir, [Rezîn]
1459-el-Berâ radİyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in rükûu, secdesi, iki secde arası, rükü'dan başı nı kaldırışı, kıyam ve kuûd dışında, takriben birbirine eşitti.
1460'Diğer rivayet: "Muhammed sallalla hu aleyhi ve sellem'in namazını izledim; kı-
yâmını, rükûunu, rükûundan doğrulusunu, secdesini, iki secdesinin arasındaki celse (otu ruşu), (ikinci) secdesini, selâm ile namazdan ayrılması arasındaki oturuşunu hemen hemen birbirinin aynı buldum."
[Buhârî, Müslim ve Sünen ashabı.]
1461-Câbir radİyallahu anh'dan: Dedi ki: "Nafile namaz kılardık. Ayakta ve otura rak dua ederdik. Rükû ve secdede tesbîh eder dik." [Ebû Dâvud]

KUNUT, RÜKU VE SÜCUD
1462-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendilerine "kurrâ" denilen yetmiş kişiyi bir görevle gönderdi. Süleym'den iki kabile olan Ri'l ve Zekvân, Bi'r Maûne admdaki bir ku yunun yanında onların önünü kestiler. Toplu luk onlara şöyle dedi:
"Bizim sizinle bir işimiz yok. Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem'in bir emrini ye rine getirmek için buradan geçip gideceğiz." Ama onlar, dinlemeyip onlan öldürdüler. Bu nun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazlannda tam bir ay süreyle onlara beddua etti. İşte bu, kunûtun başlangıcı oldu. (O zamana kadar) biz kunût etmezdik.
Enes'e: "Kunût, rükûdan sonra mı, yoksa kıraatin bitiminde mi olur?" diye sordular.
"Hayır; kıraatin bitiminde" diye cevap verdi.
1463-Diğer rivayette şöyle geçer: Âsim el-Ahvel dedi ki: Enes'e: "Kunût, rükûdan sonra mı, yoksa ondan önce midir?" diye sor dum.
"Rükû'dan önce" dedi. Dedim ki:
"Ama, insanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in rükûdan sonra kunût yap tığını iddia ediyorlar." Cevap verdi:
"O ancak bir ay süreyle kunût yaptı. Ken dileriyle anlaşma bulunan birtakım insanlar, ashabından kendilerine 'kurrâ' denilen yetmiş kişiyi öldürdükleri zaman onlara bu kunûtun-da bir ay süreyle beddua etti."
[Buhârî ve Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzer rivayetleri vardın]
1464-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hiç aralık vermeden öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarının ardında, son rek'atte "Semiallahu itmen hamideh" dedikten sonra, birbiri ardınca tam bir ay süreyle kunût yaptı. Bu kunûtunda, Süleym kabilelerinden olan Ri'1-Zekvân ve Usayye'ye beddua etti. Arka sındakiler de bu bedduasına "âmin" dediler. [Ebû Dâvud]
1465-Hufâf b. îmâ radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, rü-kûa varıp başını kaldırdıktan sonra şöyle de di:
"Ğifâr, Allah onu bağışlasın. Eşlem, Allah ona selamet versin! Usayye Allah'a ve Resu lüne âsi gelmiştir Allahım, Lihyân oğullarına lanet et, Ri'l'e ve Zekvân'a da lanet et!" On dan sonra secdeye vardı.
İşte kâfirlere lanet okumak bundan doğdu.
[Müslim]
1466-Buhârî, Tirmizî ve Nesâî'nin İbn Ömer'den benzer bir rivayeti vardır ki onun sonunda şöyle geçmektedir: Bunun üzerine Allah O'na şu âyeti indirdi: "Allah'ın onların tevbelerini kabul etmesi veya onlara azap et mesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur (çünkü on lar zâlimlerdir)." (Âl-i İmrân, 3/128)
1467-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ikinci rek'attan başını kaldırdığmda şöyle dua etti:
"Allahım! el-Velîd b. el-Velîd, Seleme b. Hi§âm, Ayyâ§ b. Ebî Rabîa ve Mekke'deki musîaz'aflan kurtar! Allahım! Mudar'a şid detli sıkıntüar ver, onlara da Yûsuf'un kıtlığı gibi kıtlık ver!"
1468-Diğer rivayette: '*Bu (dua) sabah na-mazındaydı."
1469-Diğer rivayette: "Bu (dua) yatsı na-mazındaydı."
1470-Bir başka rivayet: Ebû Hureyre dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sonra bu duayı bıraktığım gördüm. Dedim ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in onlara bedduayı terkettigini zanne diyorum." Şöyle denildi: "Görmüyor musun onların hepsi (yokolup) gittiler?"

[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1471-el-Hasan radiyallahu anh'dan: Ömer, insanları (Ramazan'da) Übeyy b. Kâ'b'ın arkasında (imamlığında) topladı. Böylece onlara yirmi gece namaz kıldırdı. Bu arada (Übeyy) onlara ancak yarısında kunût yaptı. Son on gün cemaattan çekildi ve evin de namaz kıldı. (Bunun üzerine) halk: "Übeyy kaçtı" dediler. [Ebû Dâvud.]
(Ebû Dâvud) diyor ki: el-Hasan'ın: "Übeyy onlara yansında kunût yaptı" sözü Übeyy hadisinin zayi/olduğunu göstermekte dir. Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem vitir namazında kunût yapmıştır.
1472-Ebû Mâlik el-Eşca'î radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Babacığım! Sen, Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem'in, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın, burada Kûfe'de beş yıl da Alî'nin arkasında namaz kıldm! Kunût yapar lar mıydı?" Şöyle dedi: "Yavrum (bu kunût) sonradan icâd edilmiştir."
[Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî]
1473-Nâfı' radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer hiçbir namazda kunût yapmaz dı." [Mâliki
1474-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dünyadan ayrılıncaya dek sabah namazların da kunût yapardı." [Ahmed ve Bezzâr]
1475-Onun (Bezzâr'ın) başka bir (yine Enes'ten) rivayeti: "Allah Resulü, sallallahu aleyhi ve sellem Ölünceye kadar kunûl yaptı;
Ebû Bekr de Ölünceye kadar kunût yaptı; Ömer de ölünceye kadar kunût yaptı."
1476-el-Hasan b. Alî b. Ebî Tâlib radiyal lahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana birkaç kelime öğretti ki onları vitirde söylerim: "AUahım! Hidayete erdirdiklerin arasında beni de hidayete erdir! İşlerini üzeri ne aldıklann arasına beni de koy! Bana ver diklerini bereketli kıl! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Çünkü Sen hükmedersin, Senin aleyhine ise hükmedilmez. Senin İigİ gösterdiğin asla zillete düşmez. Ey RabbimİZ Sen münezzehsin, Sen ne yücesin!"
[Sünen ashabı]
1477-Ali radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vitrinin sonunda şöyle derdi: "AUahım, gaza bından rızâna; cezalandırmandan affına sığı nırım. Senden Sana sığınırım. Sana olan övgülerimi saymakla bitİremem. Sen kendi Zât-ı ecelli a'lanı nasd Övmüşsen öylesin." [Bu iki rivayet Sünen ashabına aittir.]
1478-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize namazı öğretti. Ellerini kaldırarak tekbir aldı. Rükûa varacağı zaman ellerini kaldırdı. Rükûa vardığında el parmaklarını iki dizi ara sında birbirine yapıştırdı. Bu durum, Sa'd'a duyurulunca, "Kardeşim doğru söylemiştir. Biz öyle yapardık." Bununla, rükûa varıldı ğında diz kapaklarını tutmayı kasdetmiştir. [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1479-Ömer radiyallahu anh'dan: "Sünnet olan diz kapağını tutmaktır."
[Timıizî ve lafzıyla Nesâî.]
1480-Ebû İshâk radiyallahu anh'dan: el-Berâ b. Âzib bize secdeyi anlattı: Elle rini (yere) koydu, dizlerini (yere) dayadı, kal çasını (yukarıya) kaldırdı ve dedi ki: "İşte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de böyle secde ederdi." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1481-el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Secde ettiğin zaman ellerini yere koy ve dirseklerini (havaya) kaldır." [Müslim]
1482-TirmİzÎ'nin rivayeti: Berâ'ya sordu lar: "Peki Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem secde ettiği zaman, yüzünü nereye koyar dı?"
"Ellerinin arasına koyardı" diye cevap verdi.
1483-Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem, secdeye vardığında (küçük) bîr kuzu O'nun ellerinin arasından geçmek isterse rahathkla geçebihrdi." fMüslim]
1484-Benzeri. Ebû Dâvud ve Nesâî tara fından da rivayet edilmiştir. (Nesâî) şunu da ekledi:
"Oturduğu zaman, sol uyluğu üzerine yer leşirdi."
1485-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'in ashabı, kollarını açtıklarında secdenin zorlu ğuyla karşılaştıklarım şikayet edince şöyle buyurdu: "Dizlerden yardım isteyin/" [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
1486-Rezm'in ibaresi: "IndİmâM ile (-katmak ve bitiştirmekle) yardım isteyin!"
1487-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri secdeye gittiği zaman, elleri ni köpeğin yayışı gibi yaymasın. Uyluklarını birle§tirsin." [Ebû Dâvud]
1488-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri secdeye giderken, dizlerinden önce ellerini koysun; deve çöküşü gibi çökme sin." [Sünen ashabı]
1489-VâİI b. Hucr radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem,
secdeye giderken, dizlerini ellerinden önce yere koyardı. Kalkarken ellerini dizlerinden önce kaldırırdı. İİkisi de Sünen ashabına ailtir]
1490-Amir b. Sa'd, babasından: Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem, (secdede iken) ellerin yere konmasını, ayakla rın (ise) dikilmesini emretti. [Timıizî]
1491-Ebû Humeyd radiyallahu anh'dan:
Kendisi, içlerinde Ebû Katâde'nin de bu lunduğu on sahâbj arasmdayken şöyle dedi:
"Size Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem'in nasıl namaz kıldığını Öğreteceğim."
Dediler ki: "O'nunla (Peygamberle) biz den çok bulunup izlemediğin halde bu (bize Peygamber'in namazını öğretmen) nasıl ola cak?"
"Peki (size anlatacağım)."
"Öyleyse hadi anlat!" dediler.
Bunun üzerine şöyle dedi:
"Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem, namaza kalktığı zaman, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldmrdı. Sonra tekbir alırdı. Her kemik yerine dengeli bir biçimde oturun ca, okurdu. Sonra ellerini omuzlarının hizası na kaldırırdı. Tekbir alıp rükûa varırdı, ellerini dizlerine koyardı. İyice dengeli yapıp başını ne kaldırır, ne de eğerdi. Sonra başını kaldırıp «Semiallahu limen hamideh (=AUah hamd edeni duydu)» derdi. Sonra ellerini omuzları nın hizasına gayet dengeli biçimde kaldırıp «Aîlahu ekber» der ve yere inerdi. Ellerini yanlanndan uzak tutardı. Sonra başını kaldırıp sol ayağını yayar, üzerine otururdu. Secdeye vardığı zaman ayak parmaklarını açardı. Sec de edip sonra «Allahu ekber» diyerek başını kaldırırdı. Her kemik yerine yerleşinceye dek sol ayağını yayıp Üzerine otururdu. Sonra di ğerinde de aynısı yapardı. Sonra ikinci rek'at-tan kalktığında, aynı iftilah tekbiri alır gibi, el lerini omuzlarının hizasına kaldırıp tekbir alır dı. Namazın geri kalan kısmında da aynısını yapardı. Ardından selamın geldiği secdeyi ta-
marnlayıp başını kaldırdığı zaman, sol ayağım geriye bükerek üzerine otururdu."
"Doğru söyledin; gerçeklen de Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem böyle namaz kılardı" dediler.

1492-Diğer rivayet; "Rükûa gittiği zaman, ellerini dizlerine iyice yerleştirirdi, parmakla-nnı biraz aralardı. Ne başını eğer, ne de yana ğını oynatırdı, sırtını gayet dengeli olarak eğerdi." Dedi ki: "İki rek'al sonunda oturdu ğunda sol ayağın içi üzerinde oturur ve sağ ayağını dikerdi. Dördüncü rek'atta oturdu ğunda, oturağının sol kısmını yere değdirir, ayaklarını bir taraftan dışarı çıkartırdı."
1493-Diğer rivayet: "Secdeye vardığı za man, ellerini tam yaymadan ve tamamen de yummadan yere koyardı. Parmaklarının uçla rı kıbleye karşı olurdu."
1494-Başka bir rivayet: "Sonra secde etti. burnunu ve alnını iyice yere koydu, ellerini iki yanından uzak tuttu, avuçlarını omuzları nın hizasına koydu. Sonra her kemik yerine yerleşecek şekilde secdeden başını kaldırdı. Secdeyi bitirince, sol ayağını yaydı, sağ aya ğını kıblesine doğru biraz İleriye aldı, sonra sağ elini sağ dizine, sol elini de sol dizine koydu. Parmağıyla işaret etti."
1495-Diğer rivayet: "Secdeye vardığı za man, kamını uyluklarına yüklemeden uyluk ları arasım açtı."
[Buhârî. Tirmizî aytıı lafızla Ebû Dâvud.]
1496-Buhârî'nin diğer rivayeti: "Başını rükûdan kaldırdığı zaman, her or gan kendi yerine dönünceye dek dolgun bir halde olurdu."
1497-Yûsuf b. Mâhik'ten:
Hakîm (b. Hizam) dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ayaktayken sec deye varmak (yani rükûdan Önce kıyama doğ rulmak, sonra secdeye kapanmak) üzere bîat ettim." [Nesâî]
1498'Alî radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Alî! Kendim için istediğimi senin için de isterim, kendim için istemediğimi senin için de istemem. İki secde arasında topukları nı dikerek oturma!" [Tırmizî]
1499-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kişinin namazda ellerini (yere) dayanarak oturmasını yasakladı." [Ebû Dâvudj
1500-Rezîn şu ilaveyi yaptı: O, bir ada mın namazda otururken sol elinin gerisine da yandığını gördü ve şöyle buyurdu: "Bu şekil de oturma! Bu şekilde ancak azaba uğrayan lar oturur."
1501-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namazda, ayaklannm ayaları üzerinde kal kardı." [Tirmizî]
1502-Nâfrden:
"İbn Ömer, secde ettiği zaman, avuçlarını yüzünü koyduğu şeyin üzerine koyardı."
Nâfi der ki: "O'nu, gayet soğuk bir günde gördüm; ellerini (başhklı) giysisinin içinden çıkarıp taş üzerine koyuyordu." [Muvattâ.]
1503-Mecze' b. Zahir, Şecere ashabından olan Uhbân b. Evs'ten:
"Dizlerinden şikayeti vardı. Bu nedenle secde ettiği zaman dizlerinin altına yastık ko yardı." [Buhârî]
1504-Nâfrdan:
İbn Ömer derdi ki: "Hasta secdeye gücü yetmediği zaman, alnına bir şey kaldırıp değ dirmeye lüzum etmeksizin başı ile imâ (sure tiyle secde) eder." [Mâlik]
1505-Abbâs (bin Abdilmuttalib) radiyal lahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul secde ettiği zaman onunla beraber yedi uzuv da secde eder: Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları." (Müslim ve Sünen ashabı.]
1506-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne saçımızı, ne de elbisemizi toplamak-sızın yedi uzuv üzerine secde etmekle emro-lunduk." [Mâlik hariç. Altı hadis imamı]
1507-Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rükû ve secdede sırtını doğrultmadıkça (yahut belini düz tutmadıkça), namazınız tam olmaz." (Sünen ashabı.]
1508-Nu'man b. Murre radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçki içen, zina eden ve hırsızlık yapan kimse hakkındaki görüşünüz nedir?" Bu soru henüz şer'î cezalar inmeden önce sorulmuştu.
"Allah ve Resulü en iyi bilendir" dediler. Şöyle buyurdu:
"Bunlar çirkin hareketlerdir, elbette ceza ları vardır. Ama en kÖtü hırsızlık namazdan çalmaktır."
"Ey Allah Resulü, kişi namazmdan nasıl çalar?" dediler.
"Rükû ve secdesini tam yapmamakla ça lar" buyurdu. [Muvattâ.]
1509-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'den daha mükemmel ve (buna rağmen) daha kısa namaz kıldıran birinin ardında hiç namaz kılmadım. «Semiallahu limen hami-deh» dedikten sonra o kadar ayakta dururdu ki galiba yanılgıya kapıldı diyebiHrdin. Sonra tekbir getirip secdeye varırdı. İki secde ara sında o kadar uzun otururdu ki, galiba yanıl gıya düştü diyebilirdin."
[Buhârî, Müslim ve aynı lafızla Ebîî Dâvud]
1510-MâIik b. el-Huveyris radiyallahu anh'dan;
Arkadaşlarına dedi ki: "Size Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namazmı anla tayım mı?"
Kalktı, (kıyamda durdu, sonra) rükûa git ti, tekbir aldı, sonra başını kaldırdı, biraz dur du, sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırdı ve biraz durdu. (Ebû Kilâbe dedi ki:) Şeyhi miz Amr b. Seleme gibi namaz kıldı.
Eyyûb dedi ki: "(Mâlik) öyle şeyler yapı yordu ki daha önce kimsenin böyle yaptığını görmedim; üçüncü ve dördüncü rek'atlar ara sında oturuyordu."
1513-Bir rivayet: "Bize bu şeyhimiz Ebû Büreyd'in namazını andıran bir namaz kıldır dı. Ebû Büreyd, başmı birinci ve ikinci rek'atın secdesinden kaldırdığı zaman otura rak iyice doğrulur, sonra (kıyama) kalkardı." [Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Buhârî.]
1512-Rıfâa b. Râfi' radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bi zimle beraber otururken bedeviye benzer bir adam geldi. Kısa bir namaz kıldı, namazdan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelerek selâm verdi. Selamını aldı.
"Git, namazım (tekrar) kıl! Çünkü namaz kılmadın" buyurdu. Adam geri döndü, namaz kıldı; sonra gelip selam verdi. Ona: "Git na-maz(ını tekrar) kıl, sen namaz kılmadın/" bu yurdu. Bunu iki kere ya da üç kere yaptı. İn sanlar da bundan bayağı endişeye düştüler. Çünkü kısa namazın olmayacağı fikrine ka pıldılar.
Adam geldi "Ben hem hata, hem doğru yapan bir insanım. Bana nasıl namaz kılına cağını göster ve öğret!" deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "Peki. Namaz kı-lacağm zaman Allah'ın sana emrettiği gibi abdest al! Şehadet getirip kamet getir, eğer Kur'ân'dan bir §ey biliyorsan oku! Aksi hal de Allah'a hamd et. tekbir getir ve tehlİlde bulun. Sonra rükûa

var, dolgunca rükû yap, sonra ayakta mu'tedil (dengeli ve düzgün) bir şekilde dur! Sonra secdeye git, secdeyi de iyi ve mükemmel yap! Sonra otur, otur manı da gayet düzgün ve mükemmel yap! Sonra kalk! Bunu böyle yapıp namazını kı larsan, namazın tamamlanmış olur. Eğer de diklerimi eksik yaparsan namazın noksan olur."
Dedi ki: "Bu birincisinden daha kolay gel di; Çünkü bu tarife göre, namaz eksik yapıldı ğı zaman, namazm tamamı gitmiyor, sadece eksik yapıhyor."
[Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî.]
1513-Muhârib b. Dessâr radiyallahu anh'-dan:
Huzeyfe beüni doğrultmadan namaz kılan bir adam gördü; namazı bitirince "Sırtın mı ağrıyor?" diye sordu.
"Hayır!" deyince, onu şöyle uyardı;
"Eğer bu hal üzere ölürsen, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine aykı rı bir halde ölmüş olursun." [Rezîn]
1514-Buhârî ve Nesâî. Zeyd b. Vehb'ten: Huzeyfe namazı hafif (kısa ve hızlı) olarak geçiştiren bir adam gördü ve sordu;
"Sen ne zamandan beri böyle namaz kılıyorsun?"
"Kırk seneden beri."
"Demek kİ kırk seneden beri namaz kılmı yorsun! Eğer bu kıldığın namazla ölürsen, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in fıt ratının (sünnetinin) dışında ölmüş olursun!" dedi.
1515-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken rükûa vardığı zaman öyle düzgün dururdu ki sırtına su dökülse akmadan üzerinde durabilirdi."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehir'de ve Ebû Ya'lâ]
1516-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim secdeye vardığı zaman alnı ile birlikte burnunu da yere yapıştırmazsa nama zı caiz olmaz."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.]

NAMAZDA OTURMAK (KA'DE), TEŞEHHÜD VE SELÂM
1517-Tâvus radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs'a dedi ki: "Ayakları üzerine çömelmek nedir?" "Sünnettir."
"Peki, bu kişiye eziyet olmaz mı?" "Bu, Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir" dedi. IMüslim, Ebû Dâvud ve Tırmizî]
1518-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ilk iki rek'atta oturduğu zaman, kalkıncaya kadar sanki kızgın taşlar üzerindeymiş gibi (aceleci) davranırdı. [Sünen ashabı.]
1519-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Abdullah b. AbdiUah b. Ömer dedi ki: (Babam) tbn Ömer'in namazda otururken bağdaş kurduğunu gördüm; ben de öyle ya pınca beni bundan menederek dedi ki: "Na-
mazın sünneti, sağ ayağını dikip sol ayağını bükmendir."
"Ama sen de (bağdaş) kuruyorsun!" dedi ğimde şöyle dedi: "Ayaklarım beni kaldırmı yor." [Mâlik, Buhârî ve Nesâî.]
1520-Alî b. Abdirrahman el-Muâvî'den:
İbn Ömer, beni namazda taşlan kurcalar ken gördü. Namazı bitirince, beni bundan me nederek şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi yap!"
Dedim ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem nasıl yapardı?" Şu cevabı verdi:
"Namazda oturduğu zaman, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyardı. Parmaklannm hepsini yumardı, baş parmaktan sonraki par mağı ile işaret ederdi. Sol elini de sol uyluğu nun üzerine koyardı."
1521-Diğer rivayet: "Sol elini sol dizinin üstüne koyardı, sağ elini de sağ dizinin üstü ne koyardı. Elli üç işareti yapar ve şehâdet parmağı İle işaret ederdi." [Buhârî hariç. Altı ha dis imamı.]
1522-Ebû Dâvud ve Nesâî, İbnü'z-Zü-beyr'den benzerini rivayet etmişlerdir ki o ri vayette şöyle geçer: "(Namazda otururken) duâ ettiğinde parmağı ile işaret eder ve onu kımıldatmazdı."
1523-Tirmizî bunun benzerini. Âsim b. Kuleyb el-Cermî'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etti. Onda şöyle geçmek tedir: "Parmaklannı yumdu, şehadet parmağı nı şöyle diyerek yaydı: "Ey kalpleri evirip çe viren! Kalbimi dinin üzerinde sabit kıl!"
1524-EbûYa'fur'dan:
Mus'ab b. Sa'd'ın şöyle dediğini duydum: Babamın yanında namaz kıldım. Avuçlarımı birleştirip, iki uyluğumun arasına koydum. Ba bam şöyle diyerek beni bundan menetti: "Biz de böyle yapardık, sonra bize yasaklandı ve el lerimizi dizlerimizin üzerine koymamız emre dildi." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.] Bunu oturma başlığı altında da zikretmiştir. Hadis kitaplarında rükû babında geçmiştir.
1525-MüslİM'in rivayetlerinden: "Baba mın (Sa'd'ın) yanmda namaz kıldım; rükûa eğildiğimde parmaklarımı yumup dizlerimin arasına koydum. Bunun üzerine (paraıaklanmı açmam için) elime vurdu..."
1526-Diğer rivayet: Rükûa eğildim, "elim şöyle idi" dedim. (Sonra) ellerini birleştirip iki uyluğunun arasına koydu. Benzerini nakletti.
1527-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, avuçlanmı avuçlarına alarak sûre öğretir gibi te şehhüdü şöyle öğretti: "et-Tahiyyâtü lillâhi ve's-
salavâlü ve't-iayyibâtü. es-Selâmü aleyke eyyü-he'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlİhîn. Eşhedü en lâ ilahe illallah. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh (=Selamlar, güzellikler ve sa-lavâtlar Allah içindir. Ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun! Selâm da bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kulları üze rine olsun! Allah'tan başka ilah olmadığına ve Mıhammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna ^e-hadet ederim}."
[Mâlik hariç, Aln hadis imamı.]
1528-Ebû Davud'un rivayeti: "Bunu (Tahiy-yât'ı) okuduğun zaman, namazın tamamlanmış olur. istersen kalkabilirsin, istersen oturabilirsin."
1529-Onun başka bir rivayeti: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında na mazda (teşehhüde) oturduğumuz vakit "ibâ-dillah" demeden Önce "es-Selâmu alâ fülânin ve fülânin" derdik. Bunun üzerine Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyur du: "es-Selâmu alallahi (-Selâm Allah'a), demeyin! Çünkü Allah'ın bizzat kendisi se lâmdır. Ama sizden biri (namazda) oturduğu zaman şöyle desin: et-tahiyyâtü lillahi... es-sâlihîn"Q kadar zikretti.
Sonra şöyle buyurdu: "Çünkü siz bunu söy lediğiniz zaman gökte yahut gök ile yer arasın da olan her sâlih kul bundan nasibini alır. «Eş-hedü en lâ ilahe illallah ve eşhedu enne Mu hammeden abdühû ve Resûlüh» dedikten sonra hoşlandığı duayı seçip onunla dua etsin."
1530-Ondan (İbn Mes'ûd'dan) nakledilen benzeri rivayette şöyle dedi: Bize onları (şu du ayı) teşehhüdü öğretir gibİ öğretir ve şöyle bu yururdu: "Allahumme ellif beyne kulûbinâ ve aslih zâte beyninâ, ve'hdinâ sübüle's-selâmi ve neccinâ mine'z-zulûmâti ile'n-nûr. Ve cennib-ne'l'fevâhişe mâ zahera minhâ ve mâ batan. Ve bârik lenâ fî esma'İnâ ve ebsârinâ ve kulûbinâ,

ve ezvâcinâ ve zürrİyyâtinâ ve tub aleynâ, İnne-ke ente't-Tevvâbu'r-Rahîm. Vec'atnâ şâkirîne li ni'metike müsennıne bihâ kâbilîhâ ve etimmehâ aleynâ (=Allahım! Kalplerimizi birleştir, ara mızdaki geçimsizliği düzelt! Bizi selâmet yolla rına yönlendir ve karanlıklardan aydınlığa kavuştur! Bizi çirkinliklerin açık ve gizli olanla rından uzak tut! Kulak, göz, kalp, eş ve çocuk-larımızı hakkımızda mübarek ve hayırlı eyle! TevbelerİmizI kabul et! Sen Rahtm'sin, tevbeleri kabul edensin. Bizleri verdiğin nimetlere şükre den, onlarla sena eden, onları kabul edenler kü! Onları hakkımızda (âhirette) tamamla}!"

1531-Ebû Davud'un lafzı işte budur.

Şerik der ki: Bize Câmî, Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan benzerini nakletti.

Dedi ki: Bize daha önce Öğretmediği bir kaç kelime öğretirdi. Bunu bize tıpkı teşehhü dü öğretir gibi öğretiyordu: "Allahümme ellif beyne kulûbina..."

1532'Nesâî'mn rivayeti: Önceleri "es-Se-lâmü allallâhi, es-Selâmu alâ Cibrîle ve Mîkâ-île" diyorduk. Peygamber salİaUahu aleyhi ve sellem; "Böyle söylemeyin!" buyurdu.

1533-MüslİM ve Sünen ashabı, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan;

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize teşehhüdü Kur'ân'dan bir sûre Öğretir gi bi Öğretir ve şöyle buyururdu: "et-Tahiyyâ-tü'l-mübârekâtü, es-salavâtu'î-tayyibâtü lilla hi. es-Selâmü aleyke..."

1534-Diğer rivayette Elif ve Lâmsız ola rak: "Selâmün aleyke, selâmün aleynâ" şek lindedir.

1535'Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat!ta şu ilave ile rivayet ettiler:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize teşehhüdü öğretir ve şöyle buyururdu: "Onu öğrenin, çünkü teşehhüdsüz namaz olmaz."

1536-Taberânî*nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'in de, teşehhüdden sonraki duada şu okunur, diye geçer: "Sübhâneke lâ İlahe ğayruke. iğfır it zenbî va'slih lî amelî, inneke tağfiru'z-zunûbe ilmen teşâû ve ente' l-Ğafûru r-Rahîm. Yâ Gaf far iğfır lî, yâ Tevvâb tüb aleyye! Ya Rahman! îrhamnîyâ Afüvvü u'fü annt! yâ Raûfu urufbî, yâ Rabbi evzi'nî en eşküre ni'metekelletî en'amte aleyye. Ve tavvİknî hüsne ibâdetike. Yâ Rabbi! Es'elüke mine' l-hayri küllihî ve eûzü bi-ke mine'ş-şerri küllihî. Yâ Rabbi! İftah lî bi-hayrin va'htim lîbihayrin ve âtini şevkan ilâ li-kâike min gayri darrâi mudırretin ve lafitnetİn mudilletin. Ve kını's-seyyİâti ve men tekı's-sey-yiâti yevmeİzin fekad rahİmteh. Ve zâlikel-fev-zü'l-azîm (=Sen münezzehsin, senden başka bir ilah yoktur. Benim günahımı bağışla, amel(ler)imi düzelt! Şüphesiz sen dilediğinin günahlarını bağışlarsın. Sen Gafûr'sun, Ra-hîm'sin. Ey Gaffar (olan), beni bağışla! Ey Tev vâb (olan), tevbemi kabul eyle! Ey Rahman, bana merhamet eyle! Ey Afuv, beni affeyle! Ey Rauf, bana şefkat göster! Ey Rabbim, bana bahşettiğin nimetlerine şükretme alışkanlığı kazandır! ibadetinin güzelliği ile beni kuşat! Ey Rabbim. Senden hayrın tümünü isterim, şer rin tümünden de sana sığınırım! Ey Rabbim, bana hayırlı (ameileri) aç (kolaylaştır), yine (ömrümü) hayırla sona erdir! Şiddetli bir sıkın tı olmaksızın ve saptırıcı bir fitneye düşmeksi zin sana kavuşma heyecanını bana ver! Kötü lüklerden beni koru! "O gün kötülüklerden ki mi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olur sun. Bu büyük kurtuluştur (Mü'min, 4019)."

1537-DİğerrivayeT: "Allahümme nes'elüke mine'l-hayri küllihî 'âcİlihî ve âcilihîmâ alim-nâ minhü ve mâ lem na'lem. Ve eûzü bike mi-ne'§-§erri küllihî 'âcilihî ve âcİlihî mâ alimnâ minhü ve mâ lem na'lem. Allahümme innâ nes'elüke mâ seeleke ibâduke's-sâlihûn. Ve nesteîzü bike mimme'steâze ^nhü İbâdüke's-sâlihân. Rabbena âtina fî'd-dünyâ haseneten ve fî'l-âhireîi haseneten ve kına azâbe'n-nâr. Rabbena âmenna fa'ğfır lenâ zunûbenâ ve kef-fir annâ seyyiâtinâ. Ve îevejfenâ maa'l-ebrâr. Rabbena ve âtinâ mâ ve'adtenâ alâ rusulike ve lâ tuhzİnâ yevme'l-kıyâmeti, inneke lâ îuhlifu'l-mVâd (= Allahım! Hemen ve daha sonra söyle yeceğim, bildiğim ve bilmediğim tüm hayırları Senden dilerim. Yaptığım ve yapacağım, bildi ğim ve bilmediğim tüm serlerden Sana sığını rım. Allahım, salih kulların Senden ne istedi lerse biz de Senden onu isteriz! Salih kulların Sana nelerden sığındılarsa biz de onlardan Sa na sığınırız. Ey Rabbimiz bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem aza bından koru! Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımı zı bağışla, kötülüklerimizi yok et ve bizi iyiler le birlikte öldür! Ey Rabbimiz. Resullerin ara cılığıyla bizlere va'deltiğin şeyleri ver ve kıya met gününde bizi yalnız bırakma! Zira Sen ver diğin sözlere asla muhalefet etmezsin)."

1538-Diğer zayıf bir rivayet;

Dedi ki: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bana et-Tehiyyâtu lillâhi'yi (Ve Resûli-hi kavline kadar) Öğretti. Şunu da ekledi: "Al lahümme salli alâ Muhammedin ve ehli beytihî kemâ salleyîe alâ Ibrâhime, inneke Hamîdün Mecîd. Allahümme salli aleynâ maahum. Alla hümme bârik alâ Muhammedin ve alâ ehli bey tihî, kemâ bârekte alâ Ibrâhime. İnneke Hamî dün Mecîd. Allahümme bârik aleynâ meahum. Salavâtüllahi ve salavâtü'l-mü'mİnîne alâ Mu-hammedini'n-NebiyyVl-Ummiyyi. es-Selâmü aleyhi ve rahmetullahi ve berekâtühü."

1539-Nesâî, Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

Biriniz ka'deye oturduğu zaman ilk sözü şu olsun: "et-Tehiyyâtü lİllahi, et-tayyibâtü. es-salavâtü lillahi. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilahe ilallallahü vahdehü lâ şerike lehâ ve enne Muhammeden abduhû ve resûlüh."

1540-O (Nesâî), Câbir radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize teşehhüdü Kur'ân'dan bir sûre öğretir gi bi öğretirdi: "Bismillahi ve billahi, et-tahiyyâ-tü lillahi." (İbn Mesûd'un teşehhüdünün so nuna kadar)

Sonunda şunu ilave etti: "Es'elullahe'l-cennete ve eûzü billahi mine'n-nâr (-^Allah'tan cenneti isterim, Allah'a ateşten sığınırım)."

1541-Mâlik: İbn Ömer şöyle teşehhüd ederdi: "Bismillahi et-tehiyyâtu lillahi, es-sa-lavâtu lillahi, ez-zekiyâtü lillahi. es-Selâmü ale'n-nebiyyi ve rahmetullahi ve berekâıüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Şehİdtü en lâ ilahe ilallah. Şehidtü enne Mu hammeden Resûlullah."

Bunları ilk iki rek'atta ka'dede söylerdi. Bu teşehhüdü bitirdikten sonra istediği duayı yapardi. Namazın sonunda oturduğu zaman bu teşeh hüdün aynısını yapar, ancak Önce bu teşehhüdü okur, sonra hangi duayı isterse onu okurdu.

Selâm vermek istediğinde şöyle derdi: "es-Selâmü ale'n-nebiyyi ve rahmetullahı ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdiUa-hİ's-sâlihîn."

Sonra "es-Selâmü aleyküm" diyerek sağı na selâm verirdi. Sonra imamın selamını alır dı. Eğer solundan biri kendisine selam verir se, onu da alırdı.

1542-Rezîn şunu ekledi: "İbn Ömer, ona bunu emredenin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu söyledi."

1543-Onun (Mâlik'in) şöyle bir rivayeti daha vardır:

Âişe radİyallahu anhâ teşehhüde oturduğu zaman şÖyle derdi: "et-Tahiyyâtu, et-tayyibâ-tu, es-salavâtu, ez-zekiyyâtu lillahi. Eşhedü en lâ ilahe iUallâhu vahdehû lâ şerîke leh ve enne Muhammeden abduhû ve resûlüh. Esse-lâmü aleyke eyyuhe'n-Nebiyyü ve rahmetul lahı ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahis-salihîn. es-Selâmü aleyküm."

1544-Onun (Mâlik'in) Ömer'den nakletti ği rivayet: O, minberde insanlara teşehhüdü öğretmek maksadıyla şöyle söylüyordu: "et-Tehiyyâtu lillahi, ez-zâkiyyâtu lillahi, et-tay-yibâtu, es-salavâtu lillahi. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü." (Sonuna kadar, İbn Mes'ûd'un teşehhüdü gibi.)

1545-Ebû Dâvud ve Tirmizî'de: İbn Mes'ûd şöyle derdi: "Teşehhüdü gizli oku mak sünnettendir."

1546-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Namazın anahtarı temizlik (abdest); tahri-mi (namazın dışındaki şeylerle meşguliyeti) ha ram etmesi tekbir; (namazın dışındaki şeylerle meşguliyeti) helâl kılanı ise selâmdır. Fâtihatul-Kitâb (Fâtiha)'yı ve bİr sûreyi farzda veya başka namazda okumayanın namazı yoktur." [Tirmizî]
1547-Nâfr radiyallahu anh'dan: İbn Ömer, namaz kıldığı zaman parmağıy la işaret eder ve gözünü ondan ayırmazdı. Şöyle derdi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bu, şeytana de mirden daha sert ve ağır gelİr." [Bezzâr ve Ah-med leyyiı bir isnâdla.]
1548-el-Esved radiyallahu anh'dan: "İbn Mes'ûd, namazdaki teşehhüdü bize öğretir ve bizden elif lamı alırdı (harfleri tek tek duymak isterdi)." [Bezzâr]
1549-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de: Bu nunla "İbn Mes'ûd'un Kur'ân'ı harf harf ezberle diği gibi Resulullah sallallahu aleyhi ve sel lem'den duyduklarını da harf harf (hiçbir değişik liğe uğratmadan) ezberlediğini" kastetmekteyiz."
1550-el-Behzî radiyallahu anh'dan: el-Hüseyin b. Alî'ye, Hz. Alî'nin teşehhü dünü sordum; cevaben şöyle dedi:
Onunki tıpkı Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'in teşehhüdü gibiydi; "et-Tahiy-yâtü lillâhi, es-salavâtü'l-tayyibâtü'l-gâdiyâ-tü, er-râihâtü, ez-zâkiyâtü, el-mübârekâtü, et-tâhirâtü lilIahi."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.]
1551-Onda (el-Evsat'ta) şöyle geçmekte-"ven-nâimâtu's-sâbiğâtu."
1552-Ebu'l-Verd'den:
O, Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediği ni duymuş: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in teşehhüdü şöyledir: "Bismillahi ve billahi hayrı'I-esmâi, et-tahiyyâtu, et-tayyibâ-tü, es-salavâtü lillahi, eşhedü en lâ ilâhe iUal-lahü vahdehû lâ şerîke leh. Ve enne Muham-meden abdühû ve rasûlüh. Erselehû bi'l-hak-ki beşîren ve nezirâ. Ve enne's-sâate âtiyetün lâ reybe fîhâ. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Ne-biyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâ mü aleynâ ve alâ İbâdiUahi's-sâlihîn. AUa-hümmağfirlî vehdını."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
1553-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sa ğına, soluna şöyle selâm verirdi: "es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah. es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah." [Sünen ashabı.]
1554-Nesâî şunu da ekledi: "(Selam verir ken) Yanağının beyaz yeri şuradan görünecek kadar, yanağının beyaz yeri buradan görüne cek kadar (yana çevirirdi)."
1555-Semure b. Cündeb radiyallahu anh' dan:
Namazın ortasında veya bitiminde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle emrederdi: ^'Selâmdan önce «et-Tahiyyâtü, et-tayyibâtü, es-salavâtü ve'l-mülkü lillah» de yin. Sonra okuyucunuza (imamınıza) ve kendi kendinize selâm verin!" fEbû Dâvud]
1556-Câbir b. Semure radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte namaz kıldığımız zaman, "es-Selâ mü aleyküm ve rahmetullah. es-Selâmü aley küm ve rahmetullah" derdik. Câbir (bu selamı verirken) eliyle iki tarafına işaret etmiştir.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Neden hırçın atların kuyrukları gibi elle rinizi salıyor ve ibaret ediyorsunuz? Sizden birinin elini dizlerinin üzerine koyup, sağda ve solda oturan kardeşine selâm vermesi ye terli olur." [Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî,]
1557-Nesâî'de: "Sizden birinin şöyle de mesi yeterli olur. —Bunu söylerken parmağı ile işaret etti— Sağında solunda bulunan kar deşine selâm versin."
1558-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazda yalnız, önüne doğru bir selâm verir; sonra (diğer selâm için) biraz sağ tarafına doğru eğilirdi." [Tirmizî]
1559-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Selâmı(n meddelerini) hazfederek (seri) okumak sünnettendir." [Tirmizî ve Ebu Dâvud]
1560-Âişe radiyallahu anhâ'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, selam verdikten sonra; "AUahümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebârekte yâ Zel-celâli vel-ikrâm" diyecek kadar otururdu.
[Müslim ve Tirmizî]
1561-Vâsi' b. Habbân'dan:
Namaz kılıyordum; İbn Ömer, sırtını kıb le duvanna dayamıştı. Namazım bitince na mazdan, ona doğru sol tarafımdan (dönerek) çıktım. İbn Ömer dedi ki: "Sağ tarafından çık mana engel olan nedir?" Cevap verdim; "Se ni gördüm de o yüzden sana doğru çıktım."
"Doğru söyledin. Çünkü biri sana şöyle diyebilir: 'Sağından namazdan çık!* Oysa na maz kılarken istediğin yerden namazdan çıka bilirsin; ister sağından, ister solundan çıkar sın" dedi. [Mâlik]
1562-Ibn Mes'ûd radiyallaiıu anh'dan, de di ki:
"Sizden biri, namazdan ille de sağ taraftan selâm verip çıkacağım diyerek, bundan şeyta na bir pay ayırmasın! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bir çok kez selâm verip sol tarafından (namazdan) çıktığını gördüm."
(Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
1563-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan;
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in zamanında, cemaat farz namazından selâm verip ayrılırken seslerini yükseltirlerdi. Bu sesten onların namazdan aynldıklannı an lardım."
1564-Diğer rivayet: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem'in namazı bitirdiğini an cak (yüksek sesle söylediği) tekbirden anlardık."
[İki rivayet, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir]

NAMAZ'DA YAPILMASI YASAK VE CAİZ OLAN İŞLER
1565-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'-dan:
Önceleri namazda konuşurduk; öyle ki ki şi yanındaki arkadaşı ile konuşurdu. "Gönül den boyun eğerek Allah için namaza durun!" (Bakara, 2/238) âyeti İninceye kadar bu böyle devam etti. Bu âyet indikten sonra namazda sükût etmekle emredildik ve konuşmamız ya saklandı.
[Mâlik hariç, AJıı hadis imamı.]
1566-İbn-i Mes'ud radiyallahu anh'dan: Namazdayken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e selâm verirdik. O da sela mımızı alırdı. Necâşî'nin yanından döndüğü müz zaman yine (namazda) kendisine selâm verdik; ancak bu sefer almadı. Dedik kİ: "Ey AJlah Resulü! Önceleri namazda Sana selâm verirdik, alırdın şimdi almıyorsun?" Cevap verdi: "Namazda kişiyi meşgul edecek şeyler vardır."
[Buhârî, MÜsJim. Nesâî ve Ebû Dâvud]

1567-Onun (Ebû Davud'un) diğer bir ri vayeti; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken yanma gidip selâm verdim, fakat almadı. Önceden alırdı acaba ne oldu da almadı diye düşünmeye başladım. Namazı bi tirince, şöyle buyurdu: "Allah dilediği i§i ihdas eder; ihdas ettiği hususlardan biri de şudur: Namazda konuş mayın/" Ondan sonra selâmımı aldı.
1568-Muâvİye b. el-Hakem radiyallahu anh'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılarken cemaatten biri aksırdı; kendisine: "Yerhamukellah!" dedim. Cemaat gözlerini dikip bana kötü kötü bakmaya baş ladı ben de: "Ah yetim kalasıcalar! Neden öyle bakıyorsunuz?" dedim. Bu defa elleriy le dizlerine vurmaya başladılar, beni sustur mak istediklerini anlayınca sustum. Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem namazdan sonra; babam annem O'na feda olsun, ne ön ce, ne de O'ndan sonra O'nun kadar güzel bir öğretici görmedim. Vallahi beni ne kınadi, ne dövdü, ne de ağır konuştu, sadece şöy le buyurdu:
"Namazda, insanların kelamını söylemek doğru olmaz. Çünkü namaz, teşbih, tekbir ve Kur'ân okumaktan ibarettir.'' Buna benzer şeyler söyledi. Dedim ki;
"Ey Allah Resulü! Ben cahihyetten yeni çıkmış bir insanım. Allah bizleri İslâm'la mü şerref kıldı. İçimizden kâhinlere gidenler var."
Şöyle buyurdu: "Onlara sakın gitmeye-sin!"
"İçimizde bazı şeyleri uğursuz sayan in sanlar var."
"Bu (uğursuzluk inancı), kalplerinde yer etmiş bir şeydir. Sakın (bu inanç) onları (doğ-rudan) alıkoymasın."
"İçimizde kuma çizgi (hat) çizip fala ba kanlar var."
"Peygamberlerden biri de bunu yapardı; kimin çizgisi onun çizgisine uygun düşerse, isabet etmiştir" buyurdu.
(Adam) Dedi ki: Koyunlarımı Uhud ve Cevâniye dolaylarında otlatan bir cariyem vardı. Bir gün bİr kurdun koyunlarımdan biri ni kapıp kaçırdığını gördüm. Tabiî ben de her kes gibi bir insan olarak üzüldüm ve kızdım; cariyeyi dövdüm. Peygamber sallallahu aley hi ve sellem'e geldim. Yaptığımı hoş karşıla madı. Dedim ki:
"Ey Allah Resulü (onu) azat edeyim mi?"
"Onu bana getir!" dedi.
Getirdiğimde ona sordu:
"Allah Herdedir?"
"Göktedir" dedi.
"Ben kimim?"
"Sen Allah Resulüsün" deyince:
"Onu azat et! Çünkü o mü'mindir" buyur du. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
1569-Ömer b. Meymûn radiyallahu anh'-dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Muâz'ı Yemen'e gönderdi. Sabah namazında Nisa sûresini okudu. "Vettehazellahu İbrâhî-me halılâ (=Ve Allah, İbrahim'i dost edindi)" âyetine gelince, arkasındaki bir adam (namaz da iken) şöyle seslendi: "İbrahim'in annesinin gözü aydın olsun!" [Buhârî]
1570-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kalkıp namaza durdu. (Namaz esnasında) şöyle dediğini duyduk: "Senden Allah'a sığınırım." Sonra üç kere şöyle dediğini de işittik: "Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum." Sanki birşey ahyormuş gibi elini uzattı. Namazını bitirince dedik ki: "Ey Allah Resulü! Şimdiye kadar sen den duymadığımız şeyler duyduk. Sonra ehni uzattığını da gördük." Şöyle buyurdu;
"Allah'ın düşmanı iblis elinde bir ateş kı-vılcımıyla geldi, onu yüzüme atmak İstiyordu. Bu nedenle üç kere "Senden Allah'a sığını rım!" dedim. Sonra "Allah'ın bütün lanetiyle seni lanetliyorum!" dedim. Üç kere söyledi ğim halde gitmedi, sonra onu yakalamak iste dim. Eğer kardeşim Süleyman'ın o meşhur duası olmasaydı, sabahleyin onu sımsıkı bağ lanmış, Medine çocuklarının da kendisiyle oynar olduğunu görürdünüz."
[Müslim ve Nesâî.]
1571-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namazda, unutarak konuştu, sonra bıraktığı yerden namazı kılıp tamamladı."
[Taberânî el-Mu' cemu' l-Evsat'Vd leyyin bir senedle.]
I**572**'İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana şeytan uğradı. Onu yakalayıp bo ğazını sıktım, hatta dilinin soğukluğunu elim de hissettim. Bana şöyle bağırdı: Canımı yak tın, canımı yaktın!!"
[Ahnıed, içinde Itopukluk (inkıta') bulunan bir isnâdla.]
1573-Muaykîb radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular: "Kişi (namaz kılıyorken) secde etti ği yerin toprağını düzeltebilir mi?"
"Eğer bunu mutlaka yapacak olursan, bir defa (yap!)" buyurdu.
{Muvatlâ hariç, AUı hadis imamı.]
1574'Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Sizden biri namaza başladığı zaman, şüphesiz rahmet ona doğru yönelir Bu neden le sakın (secde yerindeki) çakıllara el sürme sin." [Sünen ashabı.]
1575-Mâlik'in rivayeti: "Çakılları temiz lemek bir defaya mahsustur. Temizlemeyi bı rakmak, (güzel renkli) deve sürülerinden da ha hayırlıdır." Hadis (Mâlik'in rivayetinde), Ebû Zerr'e nisbet edilmiştir (mevkujiur). Yani onun sözü olarak rivayet edilmiştir.
1576-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazında sağa sola bakmadıkça, Allah o kula (rahmeti ile) yönelir Kul sağa sola döndüğünde Allah rahmetini ondan başka ta rafa çevirir." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1577-ÂÎşe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kulun namazda sağa sola bakması hakkında sordum; şöyle buyurdu; "Bu (hareket), şeyta nın kulun namazından gizlice çaldığı bir ça lıntıdır." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
1578-Enes radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cemaate ne oluyor da namazda gözleri ni göğe doğru kaldırıyorlar?"
Bu konuda o kadar ağır konuştu ki, sonun da şöyle buyurdu: "Onlar namazda ya yuka rıya bakmaktan vazgeçerler, ya da gözleri çı kartılacaktır." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1579-Tirmizî'nin rivayeti: Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem ona (Enes'e) dedi ki: "Oğulcuğum, namazda sağa sola sakın bak-mayasm! Çünkü namazda sağa sola bakmak helak olmaktır. Mutlaka bakmak gerekirse, farz namazlarında değil, nafilede olabilir."
1580-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem.

namazda hafifçe sağa sola bakar, boynunu ar kasına doğru çevirmezdi." [Tirmizî ve Nesâî.]
1581-Muâz b. Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda gülen, sağa sola bakan ve par maklarım çıtlatan aynı durumdadır."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
1582-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazı, gülmek (keşr) kesmez; ancak kahkaha keser (bozar)."
[Taberânî, el-Mu'cemu's-sağîr'de.]
1583-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namazda elleri böğüre (bele) dayamayı yasak lamıştır." [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
1584-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "O, kişinin (namazda) elini böğrüne koy masından hoşlanmaz ve şöyle buyururdu: Bu nu yahudiler yapar" [Buhârî]
1585-Rezîn'in rivayeti: (Âişe) dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, na mazda ve namazın dışında kişinin ellerini böğrüne koymasını yasaklamıştır."
1586-Ziyâd b. Subeyh el-Hanefî'den: îbn Ömer'in yanında ellerimi böğrüme koyarak namaz kıldım. Namazı kılınca şöyle dedi: "Bu, namazda çarmıha gerilmeyi (asıl mayı) andırıyor ki. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu yasaklamıştır."
[Nesâî ve aynı lafızia Ebû Dâvud.]
1587-İsmaîl b. Umeyye'den:
Nâfı'ye. namazda parmaklarını birbirine geçirerek namaz kılan kimse hakkında sor dum; "İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum dedi: Bu, gazaba uğrayanların namazıdır." [Ebû Dâvud]
1588-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda eksiltme yapmak ve (birine) selâm vermek (caiz) olmaz." [Ebû Dâvud]
Ahmed (b. Hanbel) der ki: Sanırım bunun anlamı şöyledir: "(Namazda iken) Ne selâm verilir, ne de selâm alınır. Kişi. (bu yüzden) namazında eksiltme yapar, ne kadar kıldığın dan şüpheli olarak namazdan ayrılır."
1589-Osmân radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mescide girdi; ellerini semaya kaldırarak na maz kılan insanları görünce, onlara ağır ko nuştu." [Rczîn]
1590-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kubâ mescidine çıktı. Namaz kılarken Ensâr gelip O'na selâm verdiler. Bilâl'e dedim ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, na maz kılarken kendisine insanlar tarafından verilen selâmı nasıl alırdı?" Avucunu uzatıp, ayasını aşağı, üstünü yukarı kaldırarak "İşte böyle" dedi. [Tirmizîve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
1591-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Bir gün dışardan geldim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, içerde namaz kılı yordu, kapı kapah idi. Kapının açılması için vurdum. Gelip bana kapıyı açtı, sonra namaz gahına dönüp namazım tamamladı." [Sünen ashabı]
1592-Nesâî'nin rivayeti: "Kapının açıl masını istedim (vurdum). Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem nafile namazı kıhyordu, kapı (odanın) kıble tarafinda idi."
1593-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda iken iki siyahı öldürün: Yılan ve akrep." [Bu iki rivayet Sünen ashabına aittir.]
1594-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ki şinin namazda (kollar da içinde kalacak şekil de) giysisine sarınmasını ve (erkeğin) ağzını örtmesini yasakladı." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.j
1595-Biireyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vç §ey sıkıntı verir: Kikinin ayakta küçük abdest bozması. Namazı bitirip çıkmadan önce alnını silmesi. Secdesinde (secde mahalline)
üflemesi." [Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat.)
1596-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, secdeye vardığı zaman (secde mahalline) üf leyen Eflah adındaki kölemizi gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ey Eflah! Yüzün top rak olsun!" [Tirmizî]
1597-el-Ezrak b- Kays radiyallahu anh'dan:
"Ehvâz'da Harûriyye (Haricîler) ile sava şıyorduk. Ben bir nehrin kenarında iken bir adam geldi ve namaza durdu. Bu esnada hay vanının dizgini de elindeydi. Hayvan durma dan dizgini çekiyordu, o da (namazda olduğu halde) ardından gidiyordu."
Şu'be dedi ki: O (dizgini tutan), Ebû Ber-ze el-Eslemî idi.
Haricîlerden biri (onu bu haide görünce) şöyle demeye başladı: "AUahım bu şeyhe haddini bildir!"
Şeyh namazını bitirince şöyle dedi: "Sö zünüzü duydum. Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile altı, yedi, ya da sekiz ke re harple bulundum. Her zaman kolaylaştırıcı olduğuna şahit oldum. Bu hayvanın hareketine engel olmaklığım, onu başıboş bırakmaklı-ğımdan daha sevimlidir. Çünkü bırakılınca hayvan kendi yemliğine dönecek ve bana zor luk çıkacaktır." [Buhârî]
1598-Rezîn de benzerini rivayet etti. onda şöyle geçer: "Ebû Berze at üzerinde geldi, atı nı serbest bırakarak namaz kıldı. At uzaklaştı. O da namazı bırakıp ardından gitti yakaladı, geldi ve namazını kıldı."
Onda yine şöyle geçer: "Evim uzakta, eğer onu bırakıp namaz kılsaydım, geceye ka dar ailemin yanına gidemezdim."
1599-Âişe radiyallahu anhâ'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece namaz kılardı. Bu esnada O'nunla kıble arasında, cenaze gibi yatardım."
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamıj
1600-Onun rivayetlerindendir: "Vitir kıl mak istediğinde beni uyandırırdı."
1601 -Rivayetlerinden:
(ÂİŞe:) "Namazı ne böler?" diye sordu. Urve dedi ki: "Kadın ve merkep" dedik.
Aişe şöyle dedi: "Kadın kötü bir varhktır (mı demek istiyorsun?). Halbuki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken kendimi O'nunla kıble arasında cenaze gibi uzanmış olarak görmüşümdür."
1602-Riv ayetlerinden:
Onun (Âişe'nin) nezdinde namazı neyin böleceği anlatıldı. O arada köpek, eşek ve ka dından söz edilince, şöyle dedi: "Bizleri eşek ve köpeklere benzettiniz! Vallahi Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken ben de O'nunla kıble arasında (yatağa) uzan mış yatardım. Bir ihtiyacım olur, oturmak is temezdim, O'na rahatsızlık vermemek için yatağın ayak taraflarından doğru sürünerek çıkar kalkardım."
1603-RivayetlerİnDen:
"Ayaklanm kıblesine karşı olduğu halde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in önünde uyurdum. Secdeye vardığı zaman,

ayaklarımı toparlamam için dokunur, ben de ayaklarımı toplardım, ayağa kalkınca tekrar uzatırdım. O günlerde evlerde lamba yoktu."
1604-Ahmed ondan rivayet ediyor: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümamn namazım, eşek, kâfir, köpek ve kadından ba§ka hiçbir §ey bölmez." Aişe dedi ki: "Ey Allah Resulü! Biz kötü hayvanla bir mi tutulduk!"
1605-Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri namaz kılarken. Önünde se merin arka ka§ı kadar bir §ey bulunursa o, kendisine sütre olur. Önünde bu kadar hir§ey dahi olmazsa namazını, eşek, kadın ve siyah köpek (geçtiği taktirde) bÖler."
Ebû Zer'e sordum: "Kırmızı veya sarı kö pekten farklı olarak siyah köpeğin ne farkı ve ne suçu vardır?" Cevap verdi:
Ey kardeşimin oğlu! Bana sorduğun gibi ben de aynı şeyi Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'e sordum; şöyle buyurdu:
"Siyah köpek şeytandır!" [Müslim ve Sünen ashabı.]
1606-el-Fadl b. Abbâs radiyallahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi köyümüzde ziyaret etti. Bir köpekciği-mizle bir merkebimiz vardı. İkindi namazım kılarken o iki hayvan da önünde idi, onları ne azarladı, ne de kovaladı."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1607-Kesîr b. Kesîr Ebî Vedâa'dan, o da bir aile ferdinden, o da dedesinden:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in Sehm oğullarından kapısının önünde namaz kıldığını. O'nunla Kabe arasında in-sanlann gelip geçtiğini ve önünde de (sütre olabilecek) hiçbir şeyin bulunmadığım gör müş."
[Bu iki rivayet Ebû Dâvud İle Nesâî'ye aittir.]
1608-Derim ki: Bu rivayeti İbn Mâce, ceyyid saymış ve şöyle demiş: Kesîr b. Kesîr b. el-Murtalib b. Ebî Vedâa es~Sehmî, baba sından, o da Muttalib'den, dedi ki:
"Peygamber saliallahu aleyhi ve sellem'i gördüm..." Benzerini nakletti.
1609-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saliallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazı hiçbir §ey bölmez, gücünüz yet tiği kadar önünüze geçeni savın, çünkü o şey tandır."
[Tirmizî dışında. Altı hadis imamı.]
1610-Başka rivayet: Ebû Salih es-Sem-mân dedi ki:
Cuma günü Ebû Saîd'i. önüne bir sütre koymuş namaz kılarken gördüm. Ebû Mu-ayt oğullarından bir genç Önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onu göğsünden geri itti. Genç onun önünden geçmekten başka çare bulamayınca, yine geçmek için hamle yaptı. Ebû Saîd bu defa daha şiddetli vurdu. Genç durumu şikayet etmek için hemen Mervân'a gitti; ardmdan Ebû Saîd de gitti.
Mervân sordu: "Ey Ebû Saîd, kardeşinin oğlu ile aranızda geçen mesele nedir?"
(Ebû Saîd) dedi ki: Allah Resulü salialla hu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Bir insan Önüne bir sütre koyup namaz kılarsa, biri de gelip önünden (sütre ile arasından) geçmek isterse, onu kovsun eğer gitmek istemeyip de geçmekte ısrar ederse, onunla mücadele etsin; çünkü o bir şeytandır."
161 l-Diğer rivayet; (Ebû Saîd) namaz kı lıyordu, Mervân'ın oğlu da önünden geçmek istedi. Onu savdı, gitmeyince ona vurdu. Ço cuk ağlayarak çıktı; doğru Mervân'a gidip durumu haber verdi. Mervân Ebû Saîd'e "Neden kardeşinin oğlunu dövdün?" diye so runca, şu cevabı verdi: "Ben onu değil, şey tanı dövdüm. Çünkü ben Resûlüllah salialla hu aleyhi ve seUem'den duydum..." Benzeri ni nakletti.
1612-MâIik radiyallahu anh'dan:
"Ona ulaşan habere göre, Sa'd b. Ebî Vak-kâs radiyallahu anh, namaz kılınırken saflar arasından geçermiş."
1613-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saliallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmamın sütresi, arkasırulakilerin de sütresidir"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
1614-Ebû Cüheym radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saliallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaz kılanın önünden geçen kişi, bu nun vebalinin ne kadar büyük olduğunu bilse, kırk (yıl ya da ay) beklemesi onun önünden geçmesinden daha hayırlı olurdu."
(Râvi) Ebu'n-Nadr der ki: "Kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı? (dediğini bilmi yorum)"
[Altı hadis İmamı.]
1615-Tirmizî'nin lafzı: kırk yıl beklemesi."
'Sizden birinin
1616-Mâlik, Kâ'b el-Ahbâr'dan mevkuf (onun sözü) olarak: "Yerle bir olması, onun için (namaz kılanın önünden geçmesinden) daha hayırh olur."
1617-Yezîd b. Nimrân radiyallahu anh' dan:
Tebûk'te yatalak bir adam gördüm. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kı larken bir merkep üzerinde onun Önünden geçtiğini ve bunun üzerine Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem'in de onun için Allah'a şöyle beddua ettiğini anlattı:
"Allahım! Onun belinden aşağısını kes!" Adam dedi ki: "Ondan sonra bir daha ayakla rım tutmadı. Yürüyemedim."
1618-Bir başka rivayette: "O bizim nama zımızı kesti, Allah ta onun ayaklarını kessin!" buyurdu. [Ebı3 DâvudJ
1619-İbn~i Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ben ve Abdulmuttalipoğullarından bir çocuk, bir merkep üstünde geldik. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem namaz kıh-yordu. Çocuk indİ, ben de indim. Merkebi bi rinci saffın önünde bıraktık. Buna (eşeğin önüne konulmasına) hiç aldırmadı." [Altı hadis imamı.]
1620-Ebû Davud'un rivayetinde şu ilave yer almıştır: "Abdulmuttalipoğullarından iki cariye geldi ve saffın araşma girdi. Buna hiç aldırmadı."
1621-Onun diğer rivayeti; "Biriniz du rup önünde bİr sütre olmadan namaz kılar da Önünden eşek, domuz, yahudİ, mecusî ve kadın geçerse bunlar, namazı bÖler. Nama zın bölünmemesi için onun önünden bunla rın bir taş atımlık uzaktan geçmesi yeterli dir."
1622-Diğer rivayet: "Namazı, (kılanın önünden geçtiği taktirde) hayızlı kadın ve kö pek böler (bozar)."
1623-DİĞer rivayet: "(Arada sütre bulun madan) uyuyanların, halka halinde bulunan ların ve konuşanların arkasında namaz kıl mayın!"
1624-Diğer bir rivayet: "Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem (birgün) namaz kılı yordu; bir oğlak önünden geçmeye yeltendi. O sallallahu aleyhi ve sellem de onun geçme sini engellemeye çalıştı."
1625-Diğer rivayet: İbn Ömer ve İbnü'l-Âs'dan: "BİR kuzu geldi. (AHah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'in) önünden geçmek is tedi. Bunun üzerine kamını duvara yapıştıra cak kadar sıkıştırarak geçişini önlemeye ça lıştı, kuzu O'nun arkasından

geçti."
1626-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Sizden biri namaz kılarken, önüne (sütre olabilecek) bİr şey koysun; bulamazsa bir asa (değnek) diksin; onu da bulamazsa bir çizgi çizsin. Bundan sonra önünden geçen (namazı na) hiçbir zarar veremez." [Ebû Dâvud.]
Dedi ki; "Kimileri bu çizginin uzunlama sına olması lazımdır, derken; bazıları da enine hilâl gibi olması gerekir, dediler."
1627-Talha b. UbeyduUah radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birinin önüne semerin arkası (ka şı) gibi (yükseklikle) bir §ey koyduğu zaman (ona doğru) namaz küsın; bundan sonra önünden kim geçerse geçsin, aldırmasın."
[Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.)
Atâ der ki: "Semerin arkası bİr arşın veya biraz daha fazla bir yükseklikte dir."
1628-Sebre b. Ma'bed radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda ki§iye bir ok bile sütre olabilir. Biriniz namaz kılarsa oku kendine sütre yapsın."
[Ahmed, Ebû Ya'tâ ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Ke-bir'de.]
1629-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram günü namaza çıktığı zaman önüne sün gü koyar ve ona doğru namaz kılardı; cemaat de arkasmda O'na doğru namaz kılarlardı. Seferde de böyle yapardı. Bu nedenle emirler de bunu böyle âdet edindiler." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
1630-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhe ve sellem, devesini önüne (sütre olarak) koyup, ona doğ ru namaz kılardı."
[Buhârî. Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî. Mâlik de bunu (İbn Ömer'e) mevkuf olarak rivayet etmiştir.]
1631-el-MİkdâD b. el-Esved radiyallahu anh'dan;
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in namaz kılarken, (sütre olarak) bir so payı, bir direği veya bir ağacı ya sağ ya da sol tarafının karşısına aldığını gördüm. Hiçbir za man (bunlardan birini) tam önüne koyup süt re yapmazdı." [Ebû Dâvud]
1632-Sehl b. Ebî Hasme radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir sütreye doğru namaz kıldığı zaman, ona iyice yaklaşsın ki şeytan (bu saye de) namazını bölmesin."
[İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
1633-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sırtında Ebu'l-Âs'ın ve kızı Zeyneb'in kızları Ümâme olduğu halde namaz kıldınrdu Sec deye vardığında onu yere bırakır, kalktığı za man tekrar sırtına alırdı."
1634-Bir rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i cemaate imamlık yaparken gördüm; Ebu'l-Âs'ın kızı Ümâme boynun-daydı; rükûa vardığı zaman yere bırakırdı, secdeden kalktığında tekrar boynuna alırdı."
[Tirmizî hariç. Altı hadis İmamı.]
1635-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri namaz kılarken ayaklarsa, uykusu dağılıncaya dek uyusun, çünkü biriniz ayaklarken namaz kılarsa, istiğfar ederken farkında olmadan kendisine sövebilir."
lAltı hadis imamı.]
1636-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, Abdullah b. el-Hâris'i, saçı arkadan to puzlu olarak namaz kılarken görmüş ve arka sında durup eliyle saçlarını(n topuzunu) çöz meye koyulmuş. Namaz bittikten sonra İbn Abbâs'a:
"Başımla neden uğraşıyorsun, sana ne bundan?" demiş. İbn Abbâs da şu cevabı ver miş:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
«Böyle namaz kılan kimse, tıpkı elleri ar kasına bağlı olarak namaz kılan gibidir»."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1637-Ayrıca ikisi (Ebû Dâvud ve Nesâî) Ebû Saîd el-Makberî'den şöyle nakletmişlerdir:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlısı Ebû Rafı, el-Hasan b. Alî'yi, saç örgü sünü ensesine toplamış bir halde ayakta na maz kılarken görmüş ve onu çözmüş.
Hasan ona kızgm bir halde dönüp bakmış. Bunun üzerine Ebû Rafı de şöyle demiş:
"Namazına devam et ve öfkelenme! Çün kü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum; «Bu (saç Örgü sünün kafanın arkasına bağlanması) şeytanın oturma yeri gibidir»."
1638-Abdullah b. el-Erkam radiyallahu anh'dan:
O, arkadaşlarına imamhk yapardı. Bir gün namaz vakti gelmiş, kendisi bir haceti için gitmişti. Dönünce şöyle dedi; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurdu ğunu duydum; "Biriniz (namaza başlamadan önce sıkışıp) tuvalete gitmek İstediğinde Önce abdestini bozsun. Sonra (abdest alıp) namaz kılsın." [Sünen ashabı ve Muvattâ.]
1639-Onun {Muvattâ'nm) Zeyd b. Es-lem'den rivayeti; "Biriniz, makadının iki ya nım sıkarak namaz kılmasın (yani sıkışık va ziyetteyken namaz kılmasın)!"
1640-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
İbn Ebî Atîk anlatıyor: Âişe'nin yanında el-Kâsım ile bir şeyler konuşuyordum. (Ka sım) Ümmü veledin (cariyenin) oğlu olduğu için konuşmaları bozuk idi. Âişe şöyle dedi: "Neden bu kardeşimin oğlu (İbn Ebî Atîk) gi bi düzgün konuşmuyorsun? Zaten bu konuş manın sana nereden geldiğini biliyorum; bu nu annesi terbiye etmiş, seni de annen terbiye etmiştir." Bunun üzerine Kasım kızdı ve Âi-şe'ye kin bağladı. Âişe'nin sofrasının geldiği ni görünce, ayağa kalktı; Âişe sordu:
"Nereye?"
"Namaz kılacağım!" dedi. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi;
"Otur! Otur oraya sersem! Çünkü Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyur duğunu duydum: «Sofra kurulduğu zaman na maz kılınmaz. Bir de tuvalete sıkışan kİşi namaz
kılamaz».'" [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.]
1641-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz namaza durduğu zaman, gözleri ni yummasın!"
[Taberânî, içinde müdellisin olduğu bir isnâdla.]
1642-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz, elbisesi burnunun üzerinde oldu ğu halde namaz kılmasın! Çünkü bu şeytanın burnunun ucudur."
[Taberânî, e!-Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta leyyin bir isnâdla]
1643-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namazdayken yüzünden terini silerdi."
[Taberânî, et-Mu'cemu't-Kehîr'de leyyin bir senedle.J

1644-el-Hasan radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazda sakalına dokunurdu." [Ebû Ya'lâ, Hasan'ın irsali ile.]
1645-Adiyy b. Sabit babasından, o da de desinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Namaz içinde aksırmak, uyuklamak ve esnemek; ayrıca (genelde) hayız olmak, kus mak ve burun kanaması (hep) ceylandandır."
[Tirmizî]
1646-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Namaz olduğu zaman, onu bırakıp da başka bir iş yapma!" [Taberânî.l
1647-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
gecelerdi. Bilâl O'na seslenirdi. O da yıkanıp çıkardı, namaz kılardı. O'nun namazdaki ağ layışını duyardım."
[Ebû Ya'lâ, uzun bİr metinle.]
1648-MutarrİF (b. AbdiUah b. eş-Şihhîr), babasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'İ namaz kılarken gördüm. Yüreğindeki ağlama sesi, el değirmeninin çıkardığı uğultu yu andırıyordu." [Ebû Dâvud]
1649-Nesâî'nin lafzı: "İçinden kaynayan kazan sesi gibi ses çıkardı."

CEMAATLE NAMAZ KILMANIN, MESCİDLERE YÜRÜMENİN VE NAMAZI BEKLEMENİN FAZİLETİ
1650-Ebû Hureyre radiyaliahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Sizden birinin cemaatle namaz kdması. teli başına namaz kılmasından yirmibeş dere ce (sevap bakımından) daha üstündür."
[Mâlik ve Tinnizî]
1651-Buhârî, Müslim ve Nesâî §u fazla lıkla rivayet ettiler: "Gece melekleri ile gün düz melekleri sabah namazında bir araya ge lirler." Sonra Ebû Hureyre şöyle dedi:
"Dilerseniz: 'Sabah vakti de namaz kıl! Zira sabah namazına melekler şahit olur' (İs-râ, 17/78) âyetini okuyun."
1652-Ebû Hureyre radiyaliahu anh'dan: (Allah resûlii sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin cemaatle namaz kılması, evinde veya çarşıda kıldığı namazdan (sevapça) yir-mibe§ kat fazladır. Çünkü o, güzel bir abdest alıp sadece (mescidde) namaz kılmak niyetiy le çıkarsa, attığı her adıma karşı bir derece yükseltilir, bir günahı da silinir. Namaz kılar ken namazgahında bulunduğu sürece melek ler devamlı olarak onun için şöyle istiğfar ederler: 'Allahım, onu bağışla; Allahım, onu esirge!' Sizden biri namazı beklediği sürece namazdaymış gibi olur."
[Nesâî hariç. Altı hadis imamı.]
1653-Bir rivayet; "Mescide girdiği za man, namazı beklerken namaz kılıyormuşca-sına sevap alır."
1654-Şunu da ekledi: "Allahım, abdestini bozmadıkça ve uygunsuz bir davranışta bu lunmadıkça onu bağışla! Tevbesini kabul et!"
1655-Muvattâ''âSL şu ek yer almaktadır: "Namazgahından kalkıp mescidde namazı beklemeye koyulıırsa, namazı kılıncaya dek namazda sayılır."
1656-Ebû Saîd radiyaliahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cemaatle namaz kılmak, tek başına na maz kılmaktan yirmibeş derece daha üstün dür. " [Buhârî ve Ebû Dâvud]
1657-EbûDâvud şunu da ekledi: "Bir çöl de rükûunu ve secdesini tam yaparak kılarsa, elli namazftn sevabın)a ulaşır."
1658-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cemaatle namaz kılmak, tek başına na maz kılmaktan yirmiyedi derece üstündür."
[Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı.]
1659-Ebû Hureyre ve İbn Abbâs (radiyal lahu anhunıâ)'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim be§ vakit namazı cemaatle kılmaya devam ederse. Sırat köprüsünü §im§ek gibi geçenlerin başında olur. Ayrıca Allah onu tâ-biûnun ilk zümresi içinde diriltir. Hergün her-gece ona devam eden, Allah yolunda öldürü len bin şehit gİbİ ecir alır."
[Taberânî. el-Mu'ce-mu' l-Evsafia içinde bir müdellisın olduğu rivayetle.]
I**660**-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir köy ya da bir çölde, üç kişi bir arada bulunup da cemaatle namaz kılmazlarsa, an la ki şeytan onlara üstün gelmiştir. Bu neden le cemaatten ayrılma! Çünkü kurt, sürüden ayrılan koyunu kapar." es-Sâib der ki: "Bu nunla cemaatle namaz kılmayı kastediyordu."
Rezîn şunu ilave etti: "İnsanm kurdu şey tandır; onunla haşhaşa kaldığmda onu yer."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.J
1661-Ehû Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. na maz kıldırdıktan sonra bir adam geldi; bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bununla kim sevap kazanmak ister?" Hemen bir adam kalktı onunla beraber namaz kıldı." [Tirmizî ve Ebû Dâ vud.]
1662-Osmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa ya rım gece namaz kılmış gibi olur; kim sabah namazını cemaatle kılarsa bütün gece namaz kılmış gibi olur." [Mâlik ve aynı lafızla Müslim.]
1663-Ebû Dâvud ve Tirmizî:
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, yarım gece namaz kılmış gibi; kim de yatsı ve sabah namazım cemaatle kılarsa, bütün bir gece namaz kılmış gibi sevap alır."
1664-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar, yatsı namazında kimlerin hazır bulunduklarını bir bilselerdi, sürünerek bile olsa (cemaate) gelirlerdi."
[Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ta]
1665-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yatsı namazını cemaatle kılıp da mescidden çıkmadan bir dÖrt rek'at daha kı larsa. Kadir gecesinde işlenen amele denk bir amelde bulunmuş olur."
[Bu iki rivayet, Taberânî'nin. el-Mu'cemu'l-Ev-sat'ma aittir, zayıf senedlerle rivayet etmiştir.]
1666-Übeyy b. Ka'b radiyallahu anhMan;
Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize sabah namazını kıldırdı ve sor du:
"Fülan namazda bulundu mu?"

"Hayır!" dediler.
"Falan adam bulundu mu?"
"Hayır!" dediler. Bunun üzerine şöyle bu yurdu:
"Bu iki namaz, münafıklara en ağır gelen namazlardır. Bu iki namazda bulunan sevabın büyüklüğünü bilseydiniz, yerde sürünerek da hi olsa (cemaate) gelirdiniz. Birinci saf, me leklerin saffı gibidir. Onun faziletinin ne oldu ğunu bir bilseniz, önce gelip o saffı kapardı nız. Kişinin bir kişi İle namaz kılması, tek ba şına kılmasından daha hayırlıdır; iki kişİ ile kılması, tek kişi ile kılmasından daha hayırlı dır. Ne kadar fazla olursa o oranda Allah'a sevimli olur." [Ebû Dâvud ve Nesâî,]
1667-Enes radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kırk gün birinci tekbirini kaçırma dan cemaatle namaz kılarsa Allah ona iki be raat yazar: Biri ateşten beraat, ikincisi müna fıklıktan beraat." [Tirmızî]
1668-Ömer radiyallahu anh'dan:
"Kim kırk gün birinci rek'atı kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa Allah ona ateşten kurtuluş beraatı yazar." [Rezîn.]
16694bn Abbâs radiyallahu anh'dan;
Ona gündüzleri oruçla, geceleri de namaz la geçirip de cemaat ve cumaya gelmeyen ki şi hakkmda soruldu; şu cevabı verdi:
"O, ateşle olacaktır." [Tirmizî]
1670-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Kim abdestli olarak evinden farz nama zına (cemaate) çıkarsa ecri, ihrama bürün müş hacının ecri gibi olur. Kim mescide sırf kuşluk namazı kılmak için çıkarsa umre ya pan kimsenin sevabı gibi sevap alır. Her iki namaz arasıtıda lüzumsuz sözler söylemeden, gereksiz harekette bulunmadan, bir namaz dan sonra öbür namaza (vakte) katılırsa, İl-liyyîn'de olanlar arasında yazılır." [Ebû Dâ vud]
1671-Übeyy b. Kâ'b radiyallahu anh'dan;
Ensâr arasında evi mescide herkesten da ha uzak bir adam vardı. Ama hiçbir namazı kaçırmazdı. Kendisine denildi ki: "Bir eşek satın alsan da karanhkta ve sıcakta üstüne bi nip gelsen, daha iyi olmaz mı?" Şu cevabı verdi: "Evimin mescidin yanında olmasını is temem. Çünkü mescide kadar yürüyüşlerim le, aileme dönüşümdeki yürüyüşlerimin (se vabının) yazılmasını arzu ediyorum." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem şöyle buyurdu: "Allah istediklerinin hep sini sana topluca vermiştir "
1672-Diğer rivayette: "Allah bütün bun ları sana vermiştir. Allah sana beklentilerinin tümünü vermiştir." [Müslim ve Ebû Dâvud]
1673-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Evi) mescidde'n en uzak olan, en büyük sevabı kazanır." [Ebû Dâvud]
1674-Câbir radiyallahu anh'dan:
Mescidin yanında yerler boşaldı; Seleme oğulları mescidin yanına taşınmak istediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onla ra şöyle buyurdu: "Duyduğuma göre mesci de daha yakın bir yere taşınmak istiyormuş-sunuz."
"Evet" dediler.
"Ey Seleme Oğulları! Yurtlarınızda kalın ki adımlarınızla sevap) yazılsın. Yurtlarınız da kalın ki adımlarınız(a sevap) yazılsın" buyurdu.
Bunun üzerine: "Demek ki taşınmaktan memnun olmayacakmışız" dediler. [Müslim]
1675-Buhârî benzerini Enes'den naklet ti ki onda şöyle geçmektedir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Selemeoğulları-nın) Medine'nin dışını ıssız bırakmalarını istemedi."
1676-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki:
"Kim yann Allah'a müslüman olarak ka vuşmak isterse, ezan okunduğu yerde beş va kit farz namazı kılmaya devam etsin. Allah, Peygamberinize Sünen-i Hûda'yı emir buyur muştur. Eğer siz cemaatten uzak durup evinde namaz kılan kişi gibi namazlarınızı evleriniz de kılarsanız. Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. O sünneti terk ederseniz da lâlete düşersiniz.
Herhangi bir müslüman temiz ve güzel bir abdest alıp da bu mescidlerden birine gitmek üzere yola çıkarsa, Aİlah ona, attığı her adıma karşılık bir sevap yazar, bir dere ce artırır, bir de günahmı düşürür.
Zamanımızda nifakı bilinen münafıktan başka hiç birimiz cemaatı terk etmiyordu. (Hatta hasta oian) bir kimse iki kişi arasın da; bacakları yerde sürünerek (mescide) ge tirilir ve safta durdurulurdu."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1677-Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Karanlıkta mescidlere yürüyenlere kıya met günü tam bİr nuru (aydınlığı) müjdele!" (Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1678-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazdan sonra (sonraki) namaz(ı) bekleyen kişi, Allah yolunda savaşmak İçin atını güzelce besleyip bir an Önce savaşa çık mak İçin hazırlanan süvari gibidir."
(Ahmed ve Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ta.]
1679-Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisini namaz ve zikir için mescidlere adayan kimseyi, Allah, gurbetten gelen yakı nım sevinç ve güler yüzlü karşılayan kimse gi bi yakınlıkla karşılar." [İbn Mâce]
1680-İbn Abbâs radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«Bu gece Rabbim tarafından biri gelip şöyle seslendi:
"Ey Muhammedi"
"Lebbeyk ve sa'deyk (=Buyur, mutluluk lar senin olsun)!" dedim.
"Mele-i a'lâ'da bulunanlar ne hususla çekişirler bilir misin?"
"Bilmiyorum!" dedim.
Bunun üzerine elini iki omuzum arasına koydu, hatta serinliğini iki göğsüm arasında (ya da boynumda, dedi) hissettim. O anda gökteki ve yerdekilerin bilgisine ulaştım (ya da MeşrİK ile Mağrib arasında bulunanları bildim, dedi) Tekrar sordu:
"Ey Muhammedi Mele-i a'lâ'dakiler ne hususta çekişirler bilir misin?"
"Evet; derecelerde, kefaretlerde, ayakla rın mescidlere gidişlerinde, zorluk ve güçlük lere rağmen güzel abdest alma hususlarında, namazdan sonra öbür namazı beklemede (çe kişirler). Bu nedenle kim beş vakit namaza devam ederse hayır içinde yaşar, hayır içinde ölür. Günahlarından annesinin doğurduğu gün gibi çıkar" dedim.
Yine sordu:
"Ey Muhammedi"
"Lebbeyk ve sa'deyk (=Buyur, mutluluk lar senin olsun)!" dedim. Şöyle dedi:

"Namaz kıldığın zaman şÖyle de: Allahım, senden hayırları işlemeyi, bilinmeyen kötü şeyleri terk etmeyi, yoksulları sevmeyi dile rim! Kullarına bir fitne murad edersen, fitne ye uğratmadan beni kendine al!"
Dedi ki: "Derece kazandıran hususlar se lâmı yaymak, yemek yedirmek, herkes uyur ken gece kalkıp namaz kılmaktır".»
[Tirmizî]

CEMAAT, İMAM VE İMAMA UYANLARA AİT HÜKÜMLER

1681-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e görme özürlü bir adam gelip şöyle dedi:
"Ey Allah Resulü! Beni mescide getirecek bir rehberim yok."
Böylece evde namaz kılmak için O'ndan ruhsat istedi. O da ruhsat verdi. Tam arkasmı dönüp giderken, seslendi:
"Ezanı duyuyor musun?"
"Evet."
"Öyleyse çağrıya cevap ver (yani namaza gel!)" buyurdu. [Müslim ve Nesât]

1682-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer bu namaz-lardaki fazileti bilselerdi emekliyerek bile ge lir ve onları edâ ederlerdi. Şöyle bir niyette bulundum; biri kalkıp namaza kamet getirse, birisi de kalkıp cemaata namaz kıldırsa ben de birtakım adamlarla gidip odun toplasam ve gidip cemaata gelmiyenlerin evlerini baş larına yaksam." [Altı hadis imamı.]

1683-Bir rivayette şu ek bulunmaktadır: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onlardan (münafıklardan) birisi, (mescidde) yağlı et ya da iki güzel kadın bu lunduğunu bilse mutlaka yatsıya cemaata ge lirdi."

1684-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, soğuk gecelerde ya da yağmurlu günlerde, se ferde olduğu zaman, müezzine şöyle seslen mesini emrederdi: "Dikkat, namazlarınızı ev lerinizde (çadırlarınızda) kılın!"
[Tirmizî hariç. Altı hadis imamı.]

1685-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim ezanı duyup da kendisini bir özür alıkoymadığı halde cemaate katılmazsa, kıldığı namaz kabul edilmez." "(Geçerli) özür nedir?" diye sordular. "Korku ya da hastalık" buyurdu. [Ebû Dâvud]

1686-Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cemaate Allah'ın Kitabını en iyi okuyan imamlık etsin. Eğer kıraat hususunda eşit olurlarsa, hicret bakımından en eski olan imamlık etsin. Hicrette de eşit olurlarsa, han gisi daha yaşlı ise o imamlık etsin. Kişiye ken di idaresi altında bulunan (ev sahibi olduğu) yerde imamlık edilmez, koltuğuna (ya da ma kamına) da izni olmadan oturulmaz."
[Müslim ve Sünen ashabı.]

1687-Diğer bir rivayet: "Kişiye; evinde, ya da makamında imamlık yapılmaz. Koltuğuna (ya da sofrasına) izni olmadan oturulmaz."

1688-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim Allah'ın Kitabını kendisinden daha iyi okuyan biri bulunduğu halde cema ate imamlık yaparsa, kıyamet gününe kadar zillette olur." [Ta\Kv^m,el-Mu'cemu'l-Evsat'la.]

1689-Mâlik b. el-Huveyris radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri bir kavmi ziyaret ettiğinde, sa kın onlara (imam olup) namaz kıldırmasın."
[Sünen ashabı.)

1690-Amr b. Seleme radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
giden insanlar obamızdan geçerlerdi. Dönüşle rinde "O şöyle dedi, bö^le buyurdu" diyerek bize bildirirlerdi. Henüz çocuktum. Onlardan bu yolla epey Kur'ân (ayeti) ezberledim.
Babam kabilesinden bir grupla, Peygam-ber'e giderken, beni de götürdü. Onlara na mazı öğretti ve buyurdu ki: "En güzel okuya nınız size imamlık etsin." Kur'ân'dan epey âyet ezberlediğim için onların (kavmimin) en iyi okuyanları ben idim. Bu yüzden namazda beni öne geçirirlerdi, üzerimde küçük bir cüb-be vardı, secdeye vardığım zaman avret yerim açılırdı. Bunun üzerine (cemaaatten) bir kadın şöyle dedi: "Okuyucunuzun avretini örtseniz de görmesek, olmaz mı?"
Bunun üzerine Ummânî bir gömlek satın aldılar. İslâmı kabul ettikten sonra o günkü ka dar hiç sevinmemiştim. Henüz yedi veya sekiz yaşındayken imamlık ederdim.
[Buhârî, Nesâî ve Ebû Dâvud; sonuncusunun rivayetiyle]

1691-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İlk muhacirler Medine'ye geldiklerinde aralarında Ömer bulunduğu halde, Huzey-fe'nin azatlısı Salim onlara, imamlık yapardı." [Buhârî ve Ebû Dâvud]

1692-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Ona, kölesi Zekvân, mushaftan okuyarak imamlık yapardı."
[Buhârî, bâb başhğmda (tercemesinde).]

1693-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, görme özürlü olduğu halde İbn Ümmi Mek-tûm'u kendi yerine bırakıp halka imamlık yaptırmıştır." [Ebû Dâvud]

1694-Ümmü Varaka bn. Nevfel radiyalla hu anhâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Müsaade et de seninle beraber harbe çıkayım. Hastalara bakar, yaralıları tedavi ederim; belki Allah ba na şehitlik nasip eder."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu:
"Evinden çıkma! Allah sana şehitliği na sip eder." Ona (henüz ölmeden) "şehîde" denirdi. Kur'ân okurdu. Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den evinde bir mü ezzin edinmesine izin vermesini rica etti. Ona izin verdi. Bir köle ile cariyeye ölümü halin de hürriyet sözü vermişti. Bu ikisi (bir) gece kalkıp onu kadifesiyle boğarak öldürdüler. Sonra oradan kaçıp gittiler. Sabah olunca, Ömer namazı kıldırdıktan sonra şöyle dedi: "Onların (katillerin) nerede olduğunu bilen varsa gitsin getirsin."
Bilenler gidip getirdiler. Ömer, o ikisini Medine'de astırdı. Medine'de ilk idam edi lenler onlar olmuştur.
Diğer rivayette: "Öte yandan Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem onu (Ümmü Va-raka'yı) evinde ziyaret eder, ev halkına onun imamlık etmesini emrederdi."
Abdurrahman (b. Hallâd) der ki: "Onun (sözkonusu) müezzinini ben gördüm, yaşlı bir adamdı." [Ebû Dâvud]

1695-Ömer el-Ensârî 'den:
Vasile b. el-Eska'ya Kaderî birinin arka sında namaz kılmak hakkında sordum; "Onun arkasında namaz kılma! Şahsen onun arkasın da namaz kılsam (namazı) mutlaka iade ede rim." dedi.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir isnâdla.]

1696-Muâz radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Her valiye (kumandana) itaat et ve her imamın arkasında namaz kıl! Ashabımdan hiç birine sövme!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de içinde kopukluk (inkıta') bulunan bir senedle.]
1697-Tay kabilesinden bir şeyhten: İbn Mes'ûd, mescidimize uğradı. Cemaat ten bir adam öne geçip imamlık yaptı; Fâtiha-tü'1-Kitâb sûresini okudu. Sonra şunu okudu: "Rabbimizin evini ziyaret ederiz, borçlarımı zı öderiz." Adamın (okuması) iniş yapan ba ğırtlak kuşlannı andıyordu. Bunun üzerine Abdullah: "Son dinde biz bunu duymadık. Bu ancak bir uydurmadır" (Sâd sûresi, 38/7) me alindeki ayeti okudu ve orayı terketti. [Taberâ nî el-Mu'cemu'l-Kehîr. Taylı şeyh ıakkında ileri geri konuşulmuştur.]
1698-Ubeydullah b. Adiyy (b. Hiyâr) radi yallahu anh'dan:
Osman'a, muhasara altındayken dedi ki: "Sen bütün insanların imamısın. Başına gelen leri gördün. Senden sonra bize fitne imamı na maz kıldıracak, onun arkasında namaz kılmak tan çekiniyoruz, ne dersin?" Şu cevabı verdi: "Namaz insanlann yaptıkları en güzel şeydir. İnsanlar iyi davranırlarsa sen de onlara iyi dav ran! Onlar kötü davranırlarsa, kötülüklerinden uzak dur!" [Buhârî]
1699-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimsenin namazı kabul olunmaz: Ce maatı tarafından istenmeyen imam; namaza vaktinde gelmeyen kişi; hür insanları köle edinip onları köle gibi kullanan kişi."
[Ebû Dâvud]
1700-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan:
"Üç kişi vardır ki, namazları kulaklarını geçmez:
Efendisine dönünceye dek kaçan köle; ko cası kendisine öfkeli olarak geceleyen kadın; cemaati tarafından istenmeyen imam." [Tirmizî]
1701-Câbir radiyallahu anh'dan: Muaz radiyallahu anh. Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem ile namaz kılar, sonra döner halkına namaz kıldmrdı. Bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatsı namazını biraz geç kıldırdı; Muâz halkına dö nüp yatsıyı kıldırmaya başladı. Bakara sûresi ni okumaya koyulunca, birisi dayanamayıp cemaatten ayrıldı, kendi başına namaz kıldı. Bu defa cemaatten biri (namazdan sonra) ona: "Sen münafık oldun!" dedi. Adam: "Ben, mü nafık olmadım! dedi ve doğru Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'e varıp şöyle dedi: "Muâz sizinle beraber namaz kılıyor, sonra dönüp geliyor ve halkına namaz kıldınyor. Bir de Bakara sûresini okuyor." Bunun üzeri ne Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Muâz'a şöyle dedi: "Ey Muâz, sen dinden so ğutan mısın? Şunu oku, şunu oku (yani kısa oku)!"
[Ebu'z-Zübeyr dedi ki: "Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ, Ve'1-leyli izâ yegşâ (gibi sureleri)."]
1702-Diğer rivayet:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem adama dedi ki: "Ey yeğenim! Nasıl namaz kıl dırırsın?"
"Fâtihatu'l-Kitâb'ı okuyup, Allah'tan cen neti diler, cehennemden O'na sığınırım. Zira ben, ne senin, ne de Muâz'm (bence) anlaşıl mayan duanızı bilmiyorum. Bunun üzerine Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ben ve Muâz, (cennete girmek ve ateşten korunmak) için dua ederiz."
[Buhârî, Müslim, Nesâîve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
1703- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri insanlara namaz kıldırdığı za man, kısa tutsun, çünkü aralarında güçsüz, has ta ve ya§lı insanlar olabilir." [Altı hadis imamı.]
1704-Bir rivayette şu ilâve yer almaktadır: "işi olan da bulunabilir."
1705-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaza duruyorum, uzatmak (kıyamı uzun tutmak) istiyorum; ama bir çocuğun ağ lamasını duyunca kısa kıldırıyorum, çünkü annesinin onun ağlamasına dayanamadığını biliyorum." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
1706-Sâlim Ebu'n-Nadr radiyallahu anh'dan: "Mescidde kamet getirildiğinde, Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem, cemaati az buldu ğu zaman oturup namaz kılmazdı. Çok bulduğu zaman ise hemen kıldmrdı." [Ebû Dâvud]
1707-el-Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmam farz namazını kıldırdığı yerde, oradan ayrılıp başka yere gitmedikçe (nafile)
kılmasın." [Ebû Dâvud]
1708-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz (namaz kıldığı yerin) sağından veya solundan biraz ileriye ya da biraz geriye gitmek (suretiyle birçok mahalde namaz kıla maz mı?" [EbûDâvud]
1709-Buhârî de ondan merfû olarak riva yet ediyor: "İmam (farz kıldırdığı) mahallin de nafile kılamaz."
(Ancak bu rivayet) sahîh değildir.
1710-Onun (Buhârî'nin) Nâfı'den naklet tiği rivayeti: "İbn Ömer farz kıldığı yerde (sünnet) de kılardı. Kasım da böyle yapardı."
1711-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, selâm verdikten sonra biraz beklerdi ki, er kekler kalkmadan önce kadınlar oradan ayrı-labilsinler." [Ebû Dâvud, Nesâî ve lafzıyla Buhârî.]
1712-Sevbân radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öç şey vardır ki; onları yapmak kimseye helâl olmaz: Cemaate namaz kıldıran imam, cemaati dışlayıp yalnız kendisi için dua ede mez. Ederse onlara ihanet etmiş olur. izin ve rilmedikçe bir kimse başka birinin evinin içi ne bakamaz. Bakarsa onlara ihanet etmiş olur. Tuvaleti gelmiş kimse de rahatlayıncaya kadar namazı kılamaz."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
1713-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte namaz kılarken, (cemaatle kılman na maza yetişmeye çalışan) bazı insanlann gü rültülerini duydu. Namazdan sonra onlara sordu:
"Neden böyle yaptınız?" "Namaza biran önce yetişmek istedik!" "Böyle yapmayın; (namaza) sükûnetle ge lin, yetişebildiğinizi kılın, yetişmediğinizi (imam selâm verdikten sonra) tamamlayın!" [Buhârî ve Müslim]
1714-Ebû Kâtade radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaza kamet getirildiği zaman, beni sahanlığımdan çıkmış olarak görmedikçe aya ğa (namaza) kalkmayın!" [Muvattâ hariç, Altı hadis imamı.]
1715-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem henüz rükûda iken geldi ve (namaza yetişmek maksadıyla) saffa katılmadan hemen rükûa vardı. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, şöyle buyurdu: "Allah se nin (namaz kılmaya olan) hırsını artırsın, na mazını tekrar etme!" [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1716-Mâlik radiyallahu anh'dan: "İbn Mes'ûd, imama (mutlaka) yetişmek istediği zaman, (önce) rükûa eğilirdi, (sonra) o halde iken yürüyerek saffa katılırdı. Zeyd b. Sabit de onun gibi yapardı."

1717-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki:
"Biriniz rükûa vanp da (o halde iken) saf-fa yürüyüp, onlar henüz başlarını rükûdan kaldırmadan önce yetişirse o rek'at geçerli sa yılır; saffa yetişmeden önce başlannı kaldır-mışlarsa o rek'at sayılmaz." [Taberânî. el-Mu'ce-mu'l-Kebîr'de; isnadında Zeyd b. Afırner adlı ravi var dır.]
1718-Âmir eş-Şa'bî'den, dedi ki: İmamm arkasındaki cemaat: "Semiallahu limen hamideh" demesin; "Rabbena leke'l-hamd" desin. [Ebû Dâvud]
1719-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Amr b. Avf oğullarının arasında bir anlaşmaz lık olduğunu duydu. Bazı kimselerle birlikte onları barıştırmaya gitti.
Dönmesi gecikti. Namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekr'e gidip: "Cemaate imamlık yapar mısın?" dedi. "Evet" deyince, Bilâl ka met getirdi. Ebû Bekr öne geçti. Tekbir aldı, cemaat de arkasından tekbir aldılar. Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, çı-kageldi ve saflar arasından yürüyerek (birin ci) saffa katıldı. Cemaat el çırpmaya başladı lar. Ebû Bekr ise hiç aldırmadı. Cemaatin el çırpması çoğalınca, Ebû Bekr geriye bakmak zorunda kaldı; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i görünce, geri çekilmek istedi, Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona ye rinde dur, diye işaret etti. Ebû Bekir ellerini kaldırdı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra geri çekilerek birinci safta durdu. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem de bunun üzerine öne geçip namazı kıldırdı. Namaz bi tince, cemaate dönüp şöyle buyurdu: "Ey ce maat! Birisi öne geçip size namaz kıldırmak istediğinde neden el çırpıyorsunuz? (Alkış tu tuyorsunuz?) Alkış kadınlara has bir şeydir. Kişi eğer imamı uyarmak isterse «Sübhanal-lah!» desin. Çünkü bunu duyan kimse hemen geriye bakar."
Sonra Ebû Bekr'e dedi ki: "Ey Ebû Bekr! Sana işaret ettiğim zaman seni namaz kıldır maktan alıkoyan şey ne oldu?"
Ebû Bekr: "Kuhâfe'nin oğlunun Resûlul-lah sallallahu aleyhi ve sellem'in önünde (ona) namaz kıldırması yaraşmaz" dedi. [Tirmizî hariç. Altı hadis imamı.]
1720-Diğer rivayette: Peygamber sallal lahu aleyhi ve sellem, Bilâl'e buyurdu ki: "Ey Bilâl! İkindi vakti girip de ben gelmez-sem, Ebû Bekr'e söyle cemaate namazı kıl dırsın."
Benzerini rivayet etti.
Onda ayrıca şu açıklama geçer: "(Hadiste geçen) tasfîk: Sağ elin iki parmağı ile sol elin avucuna vurmaktır."
1721-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onları namaza teşvik etti ve kendisi namazdan ayrılmadan önce onların da ayrılmamalarım emretti." [Ebû Dâvud]
1722-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "imam §a§ırırsa ona (sözle) müdahele et mesinler. Çünkü bu, bir konuşmadır." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr'de.]
1723-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bi ze kıraati sesli olan namazlardan birini kıldır dı; bir an kıraatte şaşınverdi. Namazı bitirin ce bize dönerek şöyle buyurdu: "Ben sesli okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?"
Bazımız: "Evet öyle yapıyoruz" dedik.
"Böyle yapmayın! Ben de bana ne oldu ki Kur'ân beni (başka âyete) çekiyor diyorum. Sesli okuduğum zaman, Ummü'l-Kur'ân olan (Fatiha)'nın dışında Kur'ân'dan hiçbir şey okumayın!" [Sünen ashabı.]
1724-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sesli namazların birini bitirdikten sonra bu yurdu ki: "İçinizden biri benimle birlikte oku du mu?" Bir adam: "Evet" deyince, şöyle bu yurdu: "Ben de içimden diyorum ki, neden Kur'ân beni (başka âyete) çekiyor?" İnsanlar bunu duyduktan sonra bir daha sesli namaz larda imamın arkasında okumadılar. [Mâük ve Sünen ashabı.]
1725-İmrân b. Husayn radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle namazını kıldırırken biri arkasında (sesli olarak) "Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ"yı oku maya koyuldu. Namaz bittikten sonra: "Han giniz okudu?" diye sordu:
Bir adam: "Ben okudum!" deyince, şöyle buyurdu:
"Birinizin beni o sûreye çektiğini anla mıştım." [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1726-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Sesli namazlardan bazı rek'atlan imamla kılamadığı zaman, imam selâm verdikten sonra kıldığı rek'atları sesli okuyarak tamam lardı." [Mâlik]
1727-Şebîb b. Ravh'den, o da bir sahâbî-den:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bi ze sabah namazı kıldırırken Rûm sûresini okudu. Şaşırdı, namazı bitirince buyurdu ki: "Ne oluyor bazı insanlara da abdesti güzel almıyorlar? Kur'ân'da şaşırmamıza onlar se bep olmuştur." [Nesâî]
1728-Müsevver b. Yezîd el-Mâlikî radi-yallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem na mazda sesli okurken bir âyeti okumayıp atla dı. (Namazdan sonra) Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resulü ! Falan âyeti okumadın?" Şöyle buyurdu:
"Onu bana hatırlatmanız gerekmez miydi?"
Adam: "Ayetin neshedildiğini sanmıştım" dedi. [Ebû Dâvud]
1729-Mâlik'ten, dedi ki:
Bana ulaştığına göre Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, cemaate sesli namaz kıl dırırken, bir âyeti okumayarak atladı. (Na mazdan) sonra sordu:
"Ey fülan! Bu sûreden bir §ey eksilttim mi?"
"Bilmiyorum" deyince, başka birine, hat ta iki veya üç kişiye daha aynı soruyu sordu, hepsi de: "Bilmiyoruz!" deyince:
"Ûbeyy aranızda mı?" diye sordu.
"Evet" dediler.
"Bunu ancak o bilir" buyurdu ve sordu: "Ey Übeyy! Okumadığım bir âyet oldu mu?"
"Evet, falan âyeti."
"Neden hatırlatmadın?"
"Onun neshedildiğini ya da ref edildiğini sandım" dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem da ha sonra şöyle buyurdu: "Ne oluyor bu insan lara ki, kendilerine Allah kitabı okunuyor da, kendilerine ne okunduğunu bilmiyor ve okun madan unutulanın da farkında olamıyorlar İşte tıpkı bunun gibi İsrailoğullarının kalple rinden, Allah'ın azameti çıkartıldı, yalnız be denleri hazır bulundu da kalpleri başka yer lerde dolaştı. Şu kesindir ki: Kalbi bedeniyle birlikte hazır bulunmadıkça, Allah kulun amelini kabul etmez." [Rezîn]
1730-İbn îshak radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda (şaşıran) imama (telkin için)
hatırlatılmaz!" [Ebû Dâvud]
1731-îbn Ömer radiyallahu anh'dan: Bir adam ona sordu: "Ben evimde namaz kılıyor, mescidde imama yetişiyorum; onunla namaz kılabilir miyim?" Ona "Evet" deyince, adam sordu: "Bu iki namazımın hangisini esas namazım sayayım?"
"Onlar senin midir? Onlar Allah içindir. Hangisini dilerse onu sayar." [Muvattâ]
1732-Yezîd b. Âmir radiyallahu anh'dan: Dedi ki:

Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim namaz kılıyordu. Oturdum ve namaz larına katılmadım. Selam verip beni oturur ken görünce, sordu:
"Sen müslüman olmadın mı, ey Yezîd?" Cevap verdim:
"Ey Allah Resulü! Ben müslüman ol dum."
"Peki neden bizimle beraber namaz kıl madın?"
"Evimde kılmış ve namaz kıldığımı san mıştım" dedi.
"Gelip de insanları namaz kılarlarken görürsen onlarla beraber yine namaz kıl! Daha önce kıldığın namaz senin için nafile olur, bu ise farz namazdır" buyurdu. [Ebû Dâvud]
1733-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Başınıza birtakım valiler gelip de na mazları vaktinde kılmadıkları zaman haliniz nice olacaktır?" Dedim ki:
"Ey Allah Resulü, öyle bir zamana ulaşır sam bana ne tavsiye edersiniz?"
"Namazım vaktinde kıl, sonra onlarla kı lacağın namazı kendine nafile yaparsın."
[Ebû Dâvud]
1734-Süleyman b. Meymûn'dan, dedi ki: Balât'ta İbn Ömer'e vardım; halk namaz kılıyordu. Dedim ki: Sen onlarla namaz kıl mıyor musun? Şu cevabı verdi:
Ben namaz kıldım; Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Bir namazı, günde iki kere kılma yın!" [Ebû Dâvud ve Nesâî]
1735-Nâfr radiyallahu anh'dan: İbn Ömer derdi ki: "Kim akşam veya sa bah namazlarını (yalnız) kılıp da sonra her ikisinde imama yetişmişse, (önce kıldığı) o iki namazı (imamla) tekrar kılmasın." [Mâlik]
1736-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(İmamlar) size namaz kıldırırlar. Şayet doğru kılarlarsa lehinizedir. Hata ederlerse, siz (namazın) sevab(ını) alırsınız, vebali ise onlara olur." [Buhârî]
1737-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaza kamet getirildiği zaman, farz namazdan başka hiçbir namaz kılınmaz!"
[Müslim ve Sünen aslıâbı]
1738-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Ebû'ş-Şa'sâ der ki: IVIescidde Ebû Hurey re ile beraber oturuyorduk; müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp yürüdü, mescidden çıkıncaya kadar Ebû Hureyre onu gözüyle ta kip etti ve soru-a şöyle dedi: "İşte bu adam, Ebu'l-Kasım sallallahu aleyhi ve sellem'e âsi gelmiştir."
[Her iki rivayet de Müslim ve Sünen ashabına aittir.]

SAFLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER VE İKTİDA(İMAMA UYMA)NIN ŞARTLARI
1739-Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu: "Düzgün durun, ayrı ayrı hizalarda durmayın ki kalpleriniz de birbirinden ayrılmasın. Be nim hemen arkamda içinizden aklı başında dirayet sahipleriniz dursun. Sonra (ilim ve fı kıhça) onları takip edenler, sonra (ilimce) on ları takip edenler dursun."
Ebû Mes'ûd (yanındakilere) dedi ki: "Siz bugün (saf tutmasını bilmiyorsunuz) son de rece ihtilâf üzeresiniz."
[Nesâî, Müslim ve Ebû Dâvud]
1740-İkisi (Müslim ve Ebû Dâvud) ve Tir-mizî, İbn Mes'ûd'dan benzerini rivayet etmiş lerdir ki onda şöyle geçmektedir:
"(Namazda arkamda baliğ ve akıllı olan lar bulunsunlar) Sonra onlara yakın durumda
bulunanlar. Ayrıca sokaklardaki bağrışıp çağ rışmalardan da kaçınınız" buyurdu.
1741-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile (gece) namaz kıldım. Sol tarafında durunca perçemimden tutup beni sağma aldı." [Altı hadis imamı.]
1742-Ferve'nin kölesi Mes'ûd'dan: "Namaz vakti gelince Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem namaza durdu, Ebû Bekr de O'nun sağına durdu. İslâm'ı bildiğim günden beri ben onlarla beraberdim. Yanları na vardım, hemen arkalannda durdum, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr'i eliyle göğsüne vurarak geriye itti, o da biraz geri gelip yanımda durdu. Böylece iki miz de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in arkasında durmuş olduk." [Nesâî, bir kıssa içinde.]
1743-Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh' dan: "Size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in namaz şeklini anlatayım mı? Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem, namaza kamet ge tirtti; saf teşkil etti. Onların arkasına erkek ço cuklarını, onların arkasına da kadınlan saf yaptı. Sonra onlara namaz kıldırdı." [Ebû Dâvud]
1744-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında namaz kıldım, Âişe de ar kamızda durup bizimle birlikte namaz kıldı." [Nesâî]
1745-Semure b. Cündeb radiyallahu anh' dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, bize üç kişi olduğumuz zaman birimizin ileriye geçip diğerlerine namaz kıldırmasını emretti." [Tirmizî]
1746-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Erkeklerin oluşturduğu safların en ha yırlısı ilk saftır, en kötüsü ise (sevap bakımın dan) sonuncu saftır Kadınların saflarının en hayırlısı en son saftır; en kötüsü ise ilk saf tır." [Müslim ve Sünen ashabı.]
1747-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Saflarınızı düzeltin! Çünkü safların dü zeltilmesi namazı tamamlayan unsurlardan dır." [huhM, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesât]
1748-Diğer rivayet: "Saflarınızı sıklaştı-rın, aralarım yaklaştırın, boyunların hizası aynı olsun. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki şeytanı görüyorum, aranıza giriyor, safların arasına sanki küçük siyah bir koyun gibi sızıyor."
1749-Diğer rivayet: "Safları düzgün tu tun, safları düzgün tutun, safları düzgün tutu nuz! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizleri arkamda tıpkı önümdeymiş gibi görüyorum."
1750-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Safları dosdoğru yapın. Omuzları aynı hi zada tutun. Boşlukları doldurun. (Saflarınızı düzeltmek isteyen) kardeşlerinizin el hareketle rine yumuşak karşılık verin. Şeytana açıklık bı rakmayın. Kim bir saffı doldurursa Allah ona ulaşır; kim (de saffı) keserse Allah da onu (rah metinden) keser." [Nesâî ve lafzıyla Ebû Dâvud]
1751-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim safta bir açığı kapatırsa, Allah da onun bir derecesini yükseltir, ayrıca onun için cennette bir köşk bina eder."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.]
1752- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, de di ki: "Birinci saffa katılmalı ve o saffın da sağ tarafında bulunmalısınız. Sütunlar arasın da namaz kılmaktan da kaçının." [Taberânî, el-Mu cemu'l-Evsat ve'l-Kebîr'inde zayıf bir isnâdla.]
1753-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim mescidin sol tarafını cemaati az ol duğu için katılmak suretiyle imar ederse (safı tamamlarsa), iki ecir alır." [Taberânî, el-Mu'ce mu'l-Kebîr'de i.snâdında yer alan bir müdellis kanalıyla.]
1754-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Sütunlar arasında bir, iki kişinin namaz kılması kerih görülmüştür."
1755-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim safta bir açıklık görürse, bizzat ken disi kapatsın. Bunu yapamadığı taktirde (on dan sonra gelen) omzuna basarak (saftaki boş yere) geçsin. Bunda o kimseye herhangi bir saygısızlık yapmış da olmaz." [Taberânî, W-Mu'cemu'l-Kebtr'de zayıf bir senedle.]
1756-Abdulhamîd b. Mahmûd'dan: Bir valinin arkasında namaz kıldık. Cema at bizi sıkıştırınca sütunların arasında kıldık. Namazı bitirince Enes radiyallahu anh şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bundan (sütunlar arasında saf tutmaktan) kaçınırdık." [Sünen ashabı.]
1757-Vâsıba b. Ma'bed radiyallahu anh'-dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, saftan ayrılıp yalnız başına namaz kılan bir adam gördü ve ona namazını tekrar etmesini söyledi." [Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
1758-el-İrbâd b. Sâriye radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, birinci saftakiler için üç kere, ikinci saftakiler için bir kere salât (istiğfar) ederdi." [Nesâî]
1759-Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kısım insanlar devamlı olarak birinci saftan geri dururlar, Allah da onların ateşten çık malarını geri bırakır (geciktirir)." [Ebû Dâvud]
1760-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim, kimseye eza vermeyeyim diye birinci sajfı terkederse, Allah ona birinci saf-fın ecrinin bir katını verir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'la zajıı/isnâdla.]
1761-el-Berâ radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem safların arasına girer, göğüslerimizi ve omuzla rımızı tutup düzeltir ve şöyle buyururdu: "İle-rili gerili durmayın ki, kalplerinizde anlaşmaz lık meydana gelmesin." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1762-Hittân b. AbdiUah er-Rakkâşi radi yallahu anh'dan:
Ebû Musa bize namaz kıldınp ka'deye oturunca, cemaatten biri şöyle dedi:
"Namaz, zekat ve iyilikle beraber zikre dildi." Ebû Musa selâm verince sordu: "Bu sözü kim söyledi?" Cemaat sustu. O (Ebû Musa) şöyle dedi: "Ey Hittân! Yoksa bu sözü sen mi söyledin?" "Hayır, ancak bu sözden dolayı beni azarlamandan korkmuştum." Bu nun üzerine Ebû Musa şöyle dedi:
Allah Resulü bize namazımızı ve takip ede ceğimiz yolumuzu öğretir ve şöyle buyururdu:
"imam ancak kendisine uyulmak içindir Tekbir aldığı zaman siz de tekbir alın! «Gay-ri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn» dediği zaman siz de «Amîn!» deyin ki Allah da size icabet etsin (duanızı kabul etsin). Rükûa var dığında siz de rükûa varın, secdeye gittiğinde siz de secdeye gidin, secdeden başını kaldırdı ğı zaman siz de başınızı kaldırın! imam sizden önce secde eder, sizden önce başını kaldırır." Allah Resulü buyurdu: "İşte ötekiler de böy ledir." [Müslim, Ebû Dâvud aynı lafızla Nesâî.]
1763-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
«imam kendisine uyulmak için görevlen dirilmiştir. Tekbir aldığında siz de tekbir alın. Rükû ettiği zaman siz de rükû edin. "Semial-lahu limen hamideh" dediği zaman siz "Alla-hümme rabbenâ leke'l-hamd" deyin. O ayak ta namaz kılarsa siz de ayakta namaz kılın; o oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılın!» [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1764-Enes radiyallahu anh'dan: Ulah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem 'attan düştü ve sağ tarafı soyuldu; ziyaretine gittik. Namaz vakti geldi, oturarak namaz kıl dı, biz de O'na uyup oturarak namaz kıldık. Namaz bitince, şöyle buyurdu: "İmam ancak kendisine uyulmak için görevlendirilmiştir. Rükûa vardığı zaman, siz de rükûa gidin. Sec de ettiğinde siz de secde edin, başını kaldırdı ğında siz de başınızı kaldırın. «Semiallahu il men hamideh» dediği zaman, siz «Rabbena ve leke'l-hamd» deyin. Oturarak namaz kıldığı zaman, siz de oturarak namaz kılın!" [Altı hadis imamı.]
1765-Buhârî'deki ifade: "Oturarak namaz kıldığında, siz de oturarak namaz kılın" sözü eski hastalığındaydı. Ancak öldüğü hastalı ğında kendisi oturarak namaz kılmış, cemaat ise arkasında ayakta namaz kılmış ve onlara oturmalannı emretmemiştir. O'nun her zaman son hareketi dikkate alınır. O'nun son hareke ti böyle olmuştur.
1766-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "Semiallahu ilmen hamideh!" dediği zaman (peşinden) "Rabbena ve leke'l-hamd" derdi. [İbn Mâce]
1767-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz, rükû ve secdede imamdan önce başını kaldırdığı zaman, Allah'ın onun başını merkep başı, suretini de merkep sureti kılma sından korkmaz mı?"
[Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
1768-Taberânî'nin, el-Mu' cemu' l-Ke-bîr'inde: "Allah'ın onun başını köpek başına dönüştürmesinden" ifadesi geçmektedir.
1769-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "İmamdan önce, başını kaldırıp indiren kimsenin alnı şeytanın elindedir." [Mâlik]
1770-el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılardık; «Semiallahu limen hamideh» dediği zaman, Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem alnını yere koyuncaya kadar, içimizden kimse belini eğmezdi." [Altı hadis imamı, Mâlik hariç.]
1771-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim imamla beraber namazın bir rek'atına yetişirse namazın tamamına yetiş miş demektir." [Buhârî ve Müslim]
1772-Ebû Davud'un lafzı: "Biz secdede iken geldiğiniz zaman secde edin, ama onu (rek'at) saymayın. Kim de rek'ate yetişirse namaza yetişmiş sayılır."
Bunun benzeri bir rivayet de mevkuf olarak Muvattâ'da yer almıştır.
1773-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki:
"Bir kimse imamla kılınan namazın bir kısmını kaçınrsa, imama yetiştiğini namazın sonu kılar." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr.]
1774-Ayrıca onun leyyin bir isnâdla şöyle bir rivayeti de bulunmaktadır: "Cündeb ile Mesrûk, akşam namazının bir rek'atma yetiş tiler. İmamın arkasında Cündeb okudu, Mes rûk ise okumadı. îmam selam verince, kalkıp (kaçırdıkları rek'atları) kılmaya koyuldular. Mesrûk ikinci ve üçüncü rek'atte oturdu; Cündeb ise oturmadan ikincide kalktı. Na mazdan ayrılınca, bu meseleyi aralarında gö rüştüler. Sonunda İbn Mes'ûd'a başvurdular.
O da cevaben şöyle dedi: "Hepsi doğru yap mıştır. Ama ben olsam Mesrûk'un yaptığı gi bi yapardım."
1775-Hemmâm b. el-Haris radiyallahu anh'dan:
Huzeyfe, Medayin şehrinde, yüksekçe bir mahalde cemaate imamlık yaptı. Ebû Mes'ûd, gömleğinden tutup geri çekti. Namazı

bitirin ce (Ebû Mes'ûd) şöyle dedi: "Bilmiyor mu sun; onlar (ashâb) bundan (cemaatten yüksek yere durmaktan) menedildiler." (Huzeyfe): "Evet, beni çektiğin zaman hatırladım" diye cevap verdi.
1776-Ammâr radiyallahu anh'dan:
Medâyin'de yüksekçe bir yerde halka imamlık yaptı, cemaat aşağıdaydı. Huzeyfe yanına giderek elinden tuttu. Ammâr da ona uydu ve böylece (Huzeyfe) onu aşağıya indir di. Namazı bitirince Huzeyfe şöyle dedi:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duymadın mı:
"Biriniz insanlara imamlık yaptığı zaman, onlardan yüksek bir yerde durmasın!"
Ammâr cevap verdi: "İşte bu yüzden elimden tuttuğun zaman sana uydum, ardın dan gelip aşağıya indim."
[Bu iki rivayet Ebû Davud'a aittir.]
1777-SehI b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Ona (Allah Resulünün) minberin(in) ne den yapıldığı soruldu. Cevaben şöyle dedi: "O, ılgın ağacından yapılmıştı. Onu, falan ha nımın azatlı kölesi Resûlullah sallallahu aley hi ve sellem için yapmıştı. Yapılıp yerine ko nulduğunda üstüne çıktı, kıbleye karşı durup tekbir getirdi. Cemaatle namaza durdu. Oku du, rükûa gitti, cemaat de arkasından rükûa gitti; sonra başını kaldırdı, (kıbleden yüzünü çevirmeden) gerisin geri gitti ve yere secde etti. Sonra minbere döndü. Aynısını yaptı. İş te minberin kıssası budur."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]

Sehiv, tilavet ve şükür secdeleri
1778-AbdulIah b. Mâlik b. Buhayne radi-yallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazının ikinci rek'atmda oturmadan (kıyama) kalktı. Namazını bitirdiğinde, iki secde yaptıktan sonra selâm verdi." [Altı hadis imamı.]
1779-Bir rivayette: "İkinci rek'at(ta otur ması gerektiği halde kıyam)a kalktı. (Nama zın bitiminde) secde etti." Benzerini rivayet etti.
li^K **1780-**Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz namazında §üpheye dü§üp de üç mü, dört mü kıldığını bilmezse, şüpheyi atsın, kanaat getirdiği §ey üzerine namazını tamam lasın; sonra selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer (hakikatte) beş kılmışsa namazı (bu iki secde ile) çift (rek'atlı) olmuş olur. Eğer dördü eksiksiz tam kılmışsa, yaptığı bu iki secde ile şeytanın burnunu sürtmüş olur." [Buhârî ıiariç, Altı hadis imamı.]
1781-Ebû Davud'un rivayeti: "Eğer na mazı tam ise (şüpheye kapılarak kıldığı bir) rek'at nafile olur. Yaptığı iki secde ise şeyta nın burnunu sürtmüş olur."
1782-Abdurrahman b. Avf radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz, namazında şüphe edip bir mi, iki mi kıldığını bilemezse, bir kabul edip üzerini tamamlasın. İki mi yoksa üç mü kıldığını bile mezse o zaman, ikinin üzerine tamamlasın. Uç mü yoksa dört mü kıldığını bilemezse o za man üç üzerine kılsın. Ve selâm vermeden iki secde yapsın." [Tinnizî]
1783-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğleden sonra kılınan namazlardan birini — Muhammed (bîn Şîrîn) dedi ki: Zann-ı gâlibimce ikindi namazını— iki rek'at kıldı. Son ra selâm verdi, sonra mescidin önünde duran bir kütüğe doğru yönelip elini üzerine koydu. Cemaatin arasında Ebû Bekr ile Ömer de var dı. Ama O'na söylemeye çekindiler. Cema atin çabuk çıkanları: "Galiba namaz kısaltıl dı" dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Zü'1-Yedeyn adını verdiği bir şahıs sordu:
"Ey Allah Resulü! Unuttun mu, yoksa na maz mı kısaltıldı?" Cevap verdi:
"Ne unuttum; ne de (namaz) kısaltıldı!"
"Evet unuttun!"
"Zü'l-Yedeyn doğru söylemiştir" deyip, kalktı iki rek'at daha kıldı, sonra selâm ver di. Ardından tekbir getirdi, secdesi gibi sec de etti ya da biraz uzun yaptı, sonra başını kaldınp tekbir getirdi.
1784-Diğer rivayet: Bunun üzerine mesci din kıblesinde bulunan bir (hurma) kütüğüne varıp, öfkeli bir halde sırtını dayadı. Bu sırada Zü'I-Yedeyn: "Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun?" diye sorunca sağına ve solu na bakındı. (Etrafındakilere)
"Zü'I-Yedeyn ne diyor?" diye sordu.
Dediler ki: "O doğru söyledi, zira sadece iki rek'at kıldırdın?"
Sonra iki rek'at daha kıldırdı, selâm ver di; sonra tekbir aldı, sonra secdeye vardı, sonra tekbir aldı; secdeden başım kaldırdı, sonra tekrar tekbir aldı, tekrar secdeye vardı, sonra tekrar tekbir getirip secdeden başını kaldırdı.
(Ravi) dedi ki: îmrân b. Husayn'dan bana ulaşan habere göre "Sonunda selâm verdi."
1785-Diğer rivayet: İbn Sîrîn'e dedim ki: "Sehiv secdesinde(n sonra) teşehhüd var mı dır?" "Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste yoktur" dedi.
[Altı hadis imamı. Lafız, Buhârî ile Müslim'e aittir.]
1786-Diğer rivayet: O ikindi namazını kıldırırken ikinci rek'atta selâm verdi; Zü'I-Ye deyn dedi ki: "Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun?"
"Hiç biri olmadı!" buyurunca, şöyle dedi:
"Bunlardan biri oldu."
1787-Diğer rivayet: Öğle namazını kıldı rırken ikinci rek'atta selâm verdi; Süleyma-noğullarından bir adam: "Namaz kısaldı mı?" diye sordu. Benzerini nakletti.
1788-Ebû Bekr b. Süleyman b. Ebî Hasme radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Bana ulaşan habere göre, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, öğle veya ikindi gibi gündüz namazlarının birinde, iki rek'at namaz kılıp selâm vermiş. Bunun üzerine Zühre b. Kilâb oğullarından Zü'ş-Şimâleyn adında bir adam şöyle demiş: "Ey Allah Resu lü! Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unut tun?" Cevap vermiş:
"Ne namaz kısaltıldı, ne de ben unut tum." Zü'ş-Şimâleyn: "Bunlardan biri oldu" deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cemaate dönüp sormuş: "Zü'I-Ye deyn (iki elli) doğru mu söyledi?" "Evet, ey Allah Resulü! " demişler. O da hemen nama zın kalan kısmını kıldırmış ve selâm vermiş. [Mâlik]
1789-Ebû Davud'un da benzer bir rivaye ti vardır ki onda şöyle geçer: "Ancak sehiv secdesini yapmamış."
1790-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü bize namazı beş rek'at ola rak kıldırdı. Dedik ki: "Namazda bir artma mı oldu?"
"Ne oldu ki?"
"Beş rek'at kıldırdınız."
"Ben de sizin gibi bir insanım, sizin hatır ladığınız gibi hatırlar, unuttuğunuz gibi de unuturum" dedi; sonra sehiv secdesi yaptı.
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]

1791-Diğer bir rivayet: İbrâhîm b. Süveyd dedi ki: Alkame bize namazı beş rek'at olarak kıldırdı. Bunun üzerine: "Ey Ebû Şibl! Nama zı bize beş rek'at olarak kıldırdın" dediler.
"Hayır yapmadım."
"Evet yaptın" dediler. Ben de cemaatin bir kenarındaydım, henüz çocuktum. Dedim ki: "Beş rek'at olarak kıldırdın." Bana dedi ki: "Bunu sen mi söylüyorsun ey tek gözlü?" "Evet" dedim. O da hemen dönüp iki secde yaptı, sonra selâm verdi. Sonra dedi ki: Ab dullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize beş rek'at na maz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde cemaat ara-lannda konuşmaya başladı.
"Ne oluyor, bir §ey mi oldu?" diye sordu.
"Ey Allah Resulü! Namazda bir artırma mı oldu?"
"Hayır!"
"Beş rek'at kıldırdın da!" dediler. Bunun üzerine döndü, iki secde yaptı, sonra selâm verdi. Sonra da şöyle buyurdu: "Ben de sizin gibi bir insanım; unuttuğunuz gibi ben de unutabilirim."
1792-İmrân b. Husayn radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını üç rek'at olarak kıldırdı, son ra evine girdi; arkasından adına Hirbâk deni len bir adam girdi; elleri uzunca idi. "Ey Al lah Resulü!" diyerek namazda yaptığını anlat maya koyuldu. O da hemen cübbesini sürük leyerek öfkeli bir halde çıktı ve cemaate sor du: "Bu adam, doğru mu söyledi?" "Evet" dediler. Hemen (eksik kalan) bir rek'at daha kıldırdı. Sonra iki secde yapıp selâm verdi. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1793-Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her sehiv (yanılma) için selâmdan sonra iki secde yapılır." [Ebû Dâvud]
1794-el-Muğîre radiyallahu anh'dan: Şa'bî der ki: "O (Muğîre) bize namaz kıl dırdı. İkinci rek'atta oturmadan (kıyama) kalk tı, cemaat «Sübhanallah!» dedi; kendisi de on lara «Sübhanallah» dedi. Namazın kalan kıs mını kıldıktan sonra selâm verdi. Sonra sehiv secdesi olarak iki secde yaptı. Sonra onlara Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de ay nı kendisi gibi yaptığını bildirdi." [Tirmizî]
1795-Ebû Dâvud, Ziyâd b. İlâka'dan: "Muğîre bize namaz kıldırdı." Benzerini nak letti. Ancak orada şöyle geçer: "Namazı ta mamladıktan sonra, selâmdan önce bir secde yaptı, sonra selâm verdi."
1796-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e namazında yanılıp da kaç rek'at kıldığını bi lemeyen bir adam hakkında sordular; şöyle buyurdu: "Namazını yeni baştan kılsın ve sonra oturarak iki (sehiv) secde(si) yapsın." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de munkatı isnâdla.]
1797-Aişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namazı tamamlamadan önce yanıldı; selâm vermeden iki secde yaptı. Sonra şöyle buyurdu: "Her kim namazı tamamlamadan önce yandır sa selâmdan önce iki secde yapsın. Tamamla dıktan sonra yanılırsa, o zaman selâmdan sonra sehiv secdesi olarak iki secde yapsın." [Tabe-rânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'tSL leyyin bir isnâdla.]
1798-Katâde radiyallahu anh'dan: Enes radiyallahu anh, öğle veya ikindi na mazında sesli okudu, (bu hatası nedeniyle) se hiv secdesi yapmadı."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr'de bunaklığa (ihtila-ta) uğramış bir ravi kanalıyla.]
1799-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Korku namazında sehiv secdesi olmaz." [Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebir'de zayıf bir senedle.]
1800-Mûaviye b. Hadîc radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem na maz kıldı; namazdan bir rek'at kaldığı halde selâm verdi. Bir adam arkasından yetişip dedi ki: "Ey Allah Resulü! Namazdan bir rek'at unuttun." Hemen mescide girdi ve Bilâl'e ka-
met getirmesini emretti, sonra cemaate kalan rek'atı da kıldırdı. Bu olayı insanlara anlat tım. Dediler ki: "O adamı tanıyor musun?" "Hayır, ama onu ara sıra görürüm" dedim. Derken adam bana uğradı. "İşte bu, o adam dır" deyince şöyle dediler: "Bu adam Talha b. UbeydiUah'tır."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1801-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem selâm verdikten sonra konuştu, sonra sehiv secdesi olarak iki secde yaptı." [Nesâî]
1802-Mâlik radiyallahu anh'dan: Bana ulaştığına göre Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş:
"Şüphesiz ben sünnet koymak için unuttu rulurum."
1803-Ebû Cum'a Hubeyb b. Siba' radiyal lahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ikindi namazını kıldırmayı unutup akşam na mazını kıldırdı. Sonra cemaate sordu: "İkindi namazını kıldırdığımı gördünüz mü?" "Ha yır!" dediler. Bunu üzerine müezzine ezan okumasını emretti.
Ezan okudu, kamet getirdi, akşamdan vaz geçip önce ikindiyi, sonra akşamı kıldırdı.
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîı'de.]
1804-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde et tiği zaman şeytan ağlayarak uzaklaşır ve şöy le der: «Eyvah! Ademoğlu secde ile emredil di, yaptı ve cenneti hak etti. Ben de secde ile emrolundum, ancak yapmadım ve cehennemi hakettim»." [Müslim.]
1805-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, secde âyetini okur, ardından secde ederdi. Biz de ardından secde ederdik. Hatta kalabalık tan, alnımızı koyacak yer bulamazdık. Ancak bu, namaz vaktinin dışındaki hallerde olur du." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
1806-Başka rivayetinde:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Fetih yılı secde âyetini okudu. Herkes secde etti. Hatta hayvanının üstünde ve yerde olan lar da secde ettiler. O kadar ki bineğinin üs tünde olan kişi ellerine secde etmek zorunda kaldı."
1807-Rabî'a b. AbdiUah radiyallahu anh'-dan:
Hz. Ömer, Cuma günü minberde Nahl sû resini okudu. içinde geçen secde âyetine ge lince minberden inip secde etti, insanlar da secde ettiler. Ertesi Cuma yine aynı sûreyi okudu aynı secde âyetine gelip okuyunca şöy le dedi:
"Ey Cemaat, (şu anda) secde âyet-i okumuş bulunuyoruz, kim secde ederse doğ ru bir harekette bulunmuş olur; kim de secde etmezse günaha girmez. Ve secde etmedi." [Mâlik ve Buhârî.]
1808-Ebû Temîme el-Hüceymî radiyalla hu anh'dan:
Sabah namazından sonra cemaate vaaz ederdim, ardından (okuduğum secde âyetleri için tilâvet) secdesini yapardım.
İbn Ömer bunu üç kere yasakladığı halde ben vazgeçmedim. Sonra tekrar yasakladı ve şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın arka sında namaz kıldım, (farzdan sonra) güneş doğuncaya dek hiçbiri secde yapmadı." [Ebû Dâvud]
1809-Sâlim radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer, secde ayetini okuduğu zaman, sabah namazından sonra hava iyice aydmlan-madıkça tilavet secdesini yapardı." [Rezîn]

1810-Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bana Kur'ân'da onbeş yerde secde (âyetini) okutup (öğretti). Bunların üçü mufassal sûre lerde, ikisi ise Hac sûresindedir."
1811-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldikten sonra mufassal sûrelerin secdelerinden hiçbirini yapmadı." [İki rivayet de Ebû Davud'a aittir.]
1812-Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'da onbir secde vardır." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1813-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Hac sûresin de iki secde mi var?"
"Evet; kim onlarda secde etmeyecekse, okumasın!" [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
1814-Mâlik, Hz. Ömer'den:
O, Hac sûresini okudu, ondaki iki secdeyi de yaparak şöyle dedi: "Bu sûre, içindeki iki secde sebebiyle faziletli olmuştur."
1815-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Mücâhid ona: "Sâd süresindeki secdeyi yapayım mı?" diye sorunca, o: "Onun neslin den Davud'u, Süleyman'ı (Eyyûb'u, Yûsuf u, Musa'yı ve Harun'u nübüvvetle hidayete ka vuşturduk, işte bunlar Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir) O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup uy." (En'âm, 6/85-90) âyeti ni okuyup şöyle dedi:
"Peygamberiniz sallal-lahu aleyhi ve sellem de onlara uymakla em redilenlerdendir." [Buhârî]
1816- O, Tirmizi ve Ebu Davud, İkrime'den, o da İbni Abbas'tan nakletmişlerdir:
"Sad suresinin secdesi vacip kılınmış secdelerden değildir; ancak Allah Rasülü sas'in bu surede secde yaptığını gördüm."
1817- Nesai rivayetinde: Peygamber sas Sad suresindeki secdeyi yaptı ve şöyle buyurdu:
" O secdeyi , Davud (aleyhisselâm) tevbe olarak yaptı; biz ise şükür olarak yapıyoruz."
1818-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, minberdeyken Sâd suresini oku(yor)du; secde âyetine geldiğinde minberden indi ve secde yaptı. Cemaat de O'nunla beraber secde yap tı. Başka bir gün yine aynı yeri okudu, cema at secdeye hazırlanınca şöyle buyurdu: "O, bir peygamberin tevbesidir. Madem ki hazır landınız.." Sonra indi, secde etti, onlar da sec de ettiler. [Ebû Dâvud]
1819-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: O, rüyasında Secde sûresini yazdığını, secde âyetini okuyunca da, kalemin, hokka nın ve herşeyin secdeye kapandıklarını gördü. Dedi ki: "Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattım. Ondan sonra devamlı olarak (okudukça) o âyetin secdesini yapma ya başladı." [Ahmed]
1820-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Necm sûresini okudu, oradakiler(in hepsi) secde ettiler; ancak yaşlı bir Kureyşli etmey erek bir avuç taş veya toprak alıp alnına koy du ve: "Bu bana yeter!" dedi. And olsun ki o adamın daha sonra kâfir olarak öldürüldüğü nü gördüm.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud ve Nesâî]
1816-0, Tirmizî ve Ebû Dâvud, İkri-me'den, o da İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir:
"Sâd sûresinin secdesi vacip kılınmış sec delerden değildir; ancak Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'in bu sûrede secde yap tığını gördüm."
1817-Nesâî rivayetinde: Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem Sâd süresindeki sec deyi yaptı ve şöyle buyurdu: "O secdeyi Dâ-
1821-Rivayetin birinde: "İçinde secde âyetinin nazil olduğu ilk sûre, Necm süresi dir." Onda yine şöyle geçer: "O yaşh adam Ümeyye b. Halef idi."
1822-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Necm süresindeki secdeyi yaptı, müslümanlar da yaptılar, cinler ve tüm insanlar da yaptılar." [Buhârî ile Tirmizî]
1823-el-Muttalib b. Ebî Vedâa radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de Necm sûresini okudu ve secdesini yaptı, beraberindekiler de yaptılar. Ben başı mı kaldırdım, secde etmekten imtina ettim." el-Muttalib o gün henüz müslüman değildi.
[Nesâî]
1824-Mahrame b. Nevfel radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de İslâm'ı ilan edince, Mekke ahalisi nin tümü o gün müslüman oldu. Bu, namaz farz kılınmazdan önce idi. Hatta O, secde âye tini okuduğu zaman secdeye kapanıyordu, herkes de O'nunla birlikte secde yapıyorlardı. İzdihamdan secde yapacak yer bulmakta zor luk çekiyorlardı. el-Velid b. el-Muğîre ve Ebû Cehl gibi Kureyş büyükleri gelinceye dek bu böyle devam etti. Onlar Tâif leydiler. Geldik lerinde şöyle dediler: "Siz babalarınızın dini ni terk ediyorsunuz hâ?" Ondan sonra tekrar kâfir oldular.
[Taberânî, el~Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
1825-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e Necm sûresini okudum. Ancak oradaki secdeyi yapmadı." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.] Ebû Dâvud dedi ki: "Zeyd imamdı; o da secde etmedi."
1826-Nesâî'nin lafzı: Atâ, Zeyd'e sordu: "İmama (uyan kimse) de okur mu?" Cevap verdi: "İmamla beraber bir şey okunmaz." Sonra şunu iddia etti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Necm sûresini okudum, secde etmedi."
1827-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: O, yatsı namazını kıldırırken İnşikâk sûre sini okudu ve oradaki secdeyi yaptı. Kendisi ne neden yaptığı sorulunca, şu cevabı verdi:
"Bu secdeyi Ebu'l-Kâsım sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında yaptım; O'na kavuşunca ya dek de yapacağım!"
[Tirmizî hariç. Altı hadis imamı.]
1828-Müslim ve Sünen ashabının başka rivayeti:
"Biz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem ile İze's-semâunşakkat (İnşikâk) secde-siyle İkra' bismi Rabbike'mn (Alak) secdesini yaptık."
1829-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki:
"Her kim A'râfı, Necm'i ve İkra' bismi-Rabbike (Alak) sûrelerini okursa, ister rükûa varır, isterse secde eder ve sonra sûreyi okur."
1830-Diğer rivayet: "Eğer secde, sûrenin sonunda ise istersen rükûa var, istersen secde ye git. Secde rek'atle beraber yapılmış olur."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'âe.]
1831-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kur'ân secdelerini geceleyin yapacağı zaman şöyle derdi: "Zâtım, gücü ve kuvvetiyle kendi sini yaratan, kulak ve göz veren Allah'a secde etti." [Sünen ashabı]
1832-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Bir adam gelip dedi ki:
Ey Allah Resulü! Bu gece rüyamda gör düm; sanki bir ağacın arkasında namaz kılı yordum, secdeye vardım, benim secdemle birlikte ağaç da secde etti ve şöyle dediğini duydum: «Allahım! Onun sayesinde bana ecir ver. Bununla benim günahımı düşür. Bunu,
katında benim için azık eyle. Kulun Dâ-vud'dan kabul buyurduğun gibi benden de ka bul buyur!» İbn Abbâs dedi ki:
"Bundan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i de duydum; secde âyetini okuyup secdeye vardı; tıpkı o adamın ağaç

hakkında verdiği bilgi doğrultusunda dua etti." [Tirmizî]
1833-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e sevindirici bir haber geldiğinde ya da kendisine bir müjde verildiğinde, hemen Al lah'a şükretmek maksadıyla secdeye kapanır dı." [Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
1834-Sa'd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Az-vere (tepesine) yaklaşınca bineğinden inip el lerini kaldırdı, uzun bir müddet Allah'a dua etti, sonra secdeye kapandı. Epey bekledikten sonra kalktı tekrar ellerini kaldırıp uzun süre dua etti, sonra tekrar secdeye vardı. —Ahmed (b. Salih) bunu üç kere zikretti— Sonra şöyle buyurdu: "Rabbimden dilekte bulundum; üm metim için şefaat istedim. Bana ümmetimin üçte birini verdi. Bunun üzerine Rabbime şük retmek için secdeye kapandım. Sonra başımı kaldırıp kalktım, tekrar ellerimi kaldırdım, ve ümmetimi diledim. Bu defa ümmetimin diğer üçte birini verdi. Rabbime şükretmek için yine secdeye vardım. Sonra başımı kaldırıp tekrar Rabbimden ümmetimi diledim. Bana kalan üçte birini de verdi. Bu sebepten dolayı O'na şükretmek için tekrar secdeye kapandım." [Ebû Dâvud)
1835-Abdullah b. Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisine Ebû Cehl'in başının kesildiği müj delenince, iki rek'at (şükür) namazı kıldı." [İbn Mâce, içinde kimliği mechûl bir râvinin bulun duğu bir senedle.]

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, ÖZRÜN DIŞINDA VACİP (FARZ) OLMASI, CUMA GÜNÜ YIKANMA VE DİĞERLERİ
1836-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü cünüplükten yıkanır gi bi yıkanıp da cumaya giderse, bir deve kur ban kesmiş gibi sevap alır. Kim ikinci saatin de giderse, bir sığır kurban etmiş gibi sevap alır Kim üçüncü saatinde giderse, boynuzlu bir koç kurban etmişçesine sevaba girer Kim dördüncü saatinde giderse, bir tavuk kesmiş-cesine sevap alır. Kim de beşinci saatinde gi derse, yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır. imam minbere çıktığı zaman, hutbeyi dinle mek için melekler gelip hazır bulunur."
[Altı hadis imamı.]
1837-Başka rivayet: "Cuma günü olduğu zaman, mescidin her kapısında melekler ge lenleri sıra ile yazarlar, ilk geleni ilk yazar, arkasından geleni de ondan sonra yazarlar. İmam hutbeye çıktığında sahifeleri dürüp, hutbeyi dinlemek üzere otururlar."
1838-Diğer rivayet: "Cumaya ilk gelen, deve kesmiş gibi, ondan sonra gelen sığır kur ban etmiş gibi, ondan sonra gelen koyun kur ban etmiş gibi, ondan sonra gelen kaz kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen tavuk kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen yumurta hediye etmiş gibi sevap alır."
1839-Başka bir rivayette de aynısı nakle dildi; ancak onda kaz yerine tavuktan sonra serçe zikredildi.
1840-Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetleri (yine Ebû Hureyre'den): "Kim adabına uygun güzel bir abdest alıp cumaya gelir, hiç konuşmadan huşu içinde (hutbe) dinlerse, o Cuma ile gelecek Cuma arasında, hatta üç gün daha fazlasıyla işleyeceği gü nahları bağışlanır Kim de (hutbe sırasında) yerdeki taşlarla oynarsa abesle iştigal etmiş olur."
1841-Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü yıkanıp elinden geldiğin ce temizlik yapıp yağlanır, evindeki kokudan da sürünür, sonra mescide gidip iki kişinin arasını eliyle açıp rahatsız etmeden sessizce oturur, sonra Allah'in farz kıldığı namazı kılar ve imam konuşurken susup dikkaüe onu din lerse, mutlaka bu Cuma ile gelecek Cuma ara sında işleyeceği günahları bağışlanır." [Buhârî]
1842-Evs b. Evs es-Sekafî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim (başını) yıkayıp boy abdesti alır, erken çıkıp hutbenin başına yetişir, (mescide) hayvana binmeden yürür ve imama yakın otu rup kimseyle konuşmadan hutbeyi dikkatle din lerse, her adımında, namazıyla orucuyla bir yıl işlediği amel sevabını alır." [Sünen ashabı.]
1843-Ebû Bekr ve İmrân b. Husayn radi yallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü yıkanırsa, bütün günah ve hataları örtülür. Yürümeye başladığı za man, her adımbaşı yirmi sevap alır. Namaz dan çıktığı zaman iki yüz yıllık amelin karşılı ğını almış gibi olur." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Ke-bîr ve'l-Evsal'ta leyyin bir senedle.]
1844-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cumaya üç çeşit insan gider: Biri gider, cumaya katılır. Boş konuşma ve davranışlar da bulunur. Bu, kendi payına düşeni alır. Biri gider herkesin yaptığı gibi normal olarak iba det edip duada bulunur. Buna Allah isterse verir, isterse vermez. Bir adam da vardır ki Cumaya gider herhangi bir çirkin ve boş dav ranışta bulunmadan huşu içinde sükût ederek hutbeyi dinler Herhangi bir müslümanın omuzunu çiğnemez ve kimseye eza etmez. İşte onun bu namazı, gelecek Cumaya kadar, üç gün de fazlasıyla ona bir kejfâret olur. Nite kim Allah Teala şöyle buyurmaktadır: «Kim bir hasene ile gelirse onun için on misli var dır» (En'âm, 6/160)."
1845-Alî radiyallahu anh'dan, o, Kûfe'de minberdeyken şöyle hitap etti:
"Cuma günü olduğu zaman, şeytanlar sancaklarıyla çarşılara giderler. İnsanlara türlü engeller çıkararak onları Cumaya ge ciktirirler. Melekler de erkenden gelip mesci din kapıları üstünde otururlar. Gelenleri ön celik sırasıyla yazarlar İmam (hutbeye) çıkın caya dek bu böyle devam eder Kişi bir yere ilişip oturur, hiç bir boş söz ve harekette bu lunmadan, kemâl-i edeb ve dikkatle hutbeyi dinler (namazı kılarsa) iki kat ecir alır. Eğer hutbeyi duyamadığı uzak bir yere oturup da susarsa ve hiç boş ve kötü söz ve davranışta bulunmazsa bir ecir alır. Duyabileceği ve din leyebileceği bir yerde oturup da hutbeyi din lemeden ve sükût etmeden boş davranış ve sözlerde bulunursa iki kat günaha girer. Du yamadığı bir yerde oturup, çirkin ve boş söz ve davranışta bulunursa tek günah alır Cuma günü konuşan arkadaşına: 'Sus!' diyen de boş konuşmuş olur. Kim de böyle bir söz ve dav ranışta bulunursa o gün Cumasından hiçbir sevap ve pay alamaz."
Bunu bizzat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum.
1846-Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü yıkanıp, varsa hanımı nın kokusundan sürünürse, en güzel giysisini giyip insanların omuzlarını çiğneyerek ilerle meden sessizce oturup vaazı (hutbeyi) dinler, hiçbir boş söz ve harekette bulunmazsa bu, onun iki Cuma arasında geçen günahlarına keffâret olur. Kim de boş söz ve davranışlarda bulunur, insanların omuzlarını çiğneyerek ile ri geçmek suretiyle onları rahatsız ederse bu Cuma, onun için (ancak) bir öğle namazı olur."
1847-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma, ezanı duyabilen (üzerine)e (vâcip)dir."
1848-Tânk b. Şihâb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Köle, kadın, çocuk ve hasta hariç, Cuma her müslümana cemaatle kılmak sabit bir hak (ve görev)dir (bunlara farz değildir)." [Beş rivayet Ebû Davud'a aittir.]
1849-Kubâ ahâlisinden bir adamdan, o da sahabî olan babasmdan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize Küba'dan gelerek (Mescid-i Nebevî'de) Cuma namazında hazır bulunmamızı emretti."
1850-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Akşam evine rahatça dönebilene vacip (farz)tir." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.]
1851-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bi ze hitap edip şöyle buyurdu:
"Allah size Cuma namazını bu makamım da, bu saatimde, bu ayımda, bu yılımda baş lamak üzere kıyamete kadar farz kılmıştır. Onu her kim âdil veya zâlim imamla beraber kılmayı terk ederse, iki yakası bir araya gel mez, işinde bereket görmez. Dikkat! Böyle bir kimsenin ne namazı olur, ne de haccı. Dikkat! Böyle bir kimsenin ne iyiliği olur, ne de sada kası!" [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta rivayet etmiştir; isnadında Musa b. Atiyye el-Bâhilî bulunmaktadır.]
1852-Ebu'l-Ca'd ed-Damrî radiyallahu anh'dan—ki, Peygamber'in sohbetinde bu lunmuştur—:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur:)
"Her kim üç cumayı önemsemeyerek üst üste terk ederse, Allah onun kalbini mühür ler." [Sünen ashabı.]
1853-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dikkat! Şu durum pek yakındır: Biriniz bir sürü koyun alıp (şehirden) bir veya iki mil uzak laşacak, ot bulamadığı için biraz daha yüksekle re tırmanacak, sonra Cuma vakti girecek, gelip Cumaya katılmayacak. Yine vakit gelecek, yine mescidde olmayacak. Yine Cuma vakti gelecek, yine gidip mescidde yer almayacak (üç kere böyle olduktan sonra) kalbi mühürlenecektir." [İbn Mâce zayıf bir isnâdla.]
1854-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir takım insanlar ya Cuma namazını terk etmekten vazgeçecekler, ya da Allah on ların kalplerini mühürleyecek ve gafillerden olacaklardır." [Müslim ve Nesâî.]
1855-Alkame radiyallahu anh'dan: Abdullah (b. Mes'ûd) ile beraber Cumaya çıktım, üç kişinin kendinden önce geldiğini görünce şöyle dedi: "(Bu) dört kişinin dör-düncüsüyüm. Dördüncü olan (ilâhî rahmet ten) uzak değildir. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duy dum:
"İnsanlar kıyamet günü Allah'ın nezdinde Cumaya gidişlerine göre oturacaklardır. Bi rinci saatte giden, ikinci saatte giden, üçüncü saatte giden sırasıyla ve derecelerine göre O'na yakın oturacaklardır." Sonra (Abdullah dedi ki:) "Ben dört kişinin dördüncüsüyüm dördüncüsü (de rahmetten) uzak sayılmaz."
[İbn Mâce]
1856-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"istedim ki, birine emredeyim cemaate namaz kıldırsın, ben de gidip Cumaya gelme yenlerin evlerini başlarına yakayım!" [Müslim]
1857-Semure b. Cundeb radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim Cumayı özürsüz bırakırsa, (keffa-ret olarak) bir dinar sadaka versin, bulamazsa yarım dinar sadaka versin." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1858-Diğer rivayet: "Bir dirhem ya da ya rım dirhem; bir sa' (2.9,17 kg) buğday ya da yarım sa' buğday tasadduk etsin."
1859-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Yağmurlu bir günde —ki bu Cuma günüy dü— müezzinine şöyle dedi:
"Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah" dediğin zaman, "Hayye ale's-salâh=haydin namaza" deme, şöyle de: "(Sallû fî rihâlikum) Namazınızı evlerinizde kılın!"
Cemaat itiraz edince, şöyle dedi: "Bunu benden daha hayırlı olan biri yaptı. Biliyorsu nuz ki Cuma azimettir. Sizi meşakkate sok mak istemedim. Sizi çamurda, kaygan yerler de, kötü yerlerde yürütmek istemedim."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
1860-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü yıkanmak, ergenlik çağına ermiş olan herkese vaciptir. (Her ergenlik çağma girene) ayrıca misvak kullanmak ve güzel koku sürünmek de vaciptir." [Tirmizî ha riç, akı hadis imamı.]
Amr (b. Süleym) der ki: "Yıkanmaya gelin ce şehâdet ederim ki o vâcibtir. ISlisvak ve gü zel koku(nun hükmünü) ise, Allah en iyi bilir."
1861-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Ömer, Cuma günü hutbe okurken, Osman girdi. Ömer ona: "Bu saat hangi saattir?" diye sordu.
"Bugün çok işim vardı, ezanı duyuncaya kadar evime gidemedim, o yüzden sadece ab-dest alabildim" deyince, Ömer şöyle dedi:
"Sadece bir abdest mi? Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisini duyma dın mı:
"Sizden biriniz Cumaya gelirken boy ab-desti alsın." [Nesâî hariç. Altı hadis imamı.]
1862-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Cumaya insanlar yaylalarmdaki evlerinden abâ içinde gelirlerdi. Yolda tozlanıp terlerlerdi. Bu nedenle üzerlerinden pis bir koku çıkardı. Hatta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e henüz evde yanımdayken bir adam geldi (onun halini görünce) şöyle buyurdu: "Bugü nünüz için yıkanıp temizlenirseniz çok daha iyi olur." [Buhârî, Müslim ve Ebü Dâvud]
1863-Semure b. Cündeb radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü ki§i için abdest almak ne gü zel, ama yıkanırsa, tabîî ki yıkanmak daha güzeldir." [Sünen ashabı.]
1864-Yahya b. Saîd radiyallahu anh'dan: Ona ulaştığına göre Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş:
"Biriniz iş için edindiği iki elbise dışında. Cuma için ayrı iki elbise edinemez mi?" [Mâlik]
1865-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in Cuma gününe özgü iki elbisesi vardı.
Cuma günü onlan giyerdi, namazdan sonra
onları öbür Cumaya kadar katlayıp saklardık." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ves-Sagir'de leyyin bir senedle.]
1866-Ebû Ubeyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü cemaatle kılınan sabah na mazından daha faziletli namaz yoktur. Onu cemaatle kılan kimse mutlaka bağışlanır, ak sini sanmam." [Bezzâr, Taberânî el-Mu'cemu'l-Ke-bîr ve'l-Evsat'mAa zayıf hit isnâdla.j

1867-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü namaza çıkmadan önce tırnakla rını keser, bıyıklarını kısaltırdı."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'tst leyyin bir senedle.]
1868-Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"//er fa>n Cuma günü tırnaklarını keserse, öbür Cumaya kadar kötülükten korunur." [M. el-Evsat]
1869-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Parlak gecede ve parlak günde bana çok salât ü selâm getirin! Çünkü sizin salât ü selâmınız bana sunulmaktadır."
[İkisini de Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta.zayıf bir isnâdla.]
1870-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş şey vardır ki, her gün onları yapan kimseyi Allah cennet ehlinden yazar: Cuma günü oruç tutan. Cuma namazına giden, ce nazede bulunan, köle azad eden ve hasta ziya retinde bulunan. Allah en iyi bilendir."
[Ebû Ya'lâ.]
1871 -Taberânî, el-Mu cemu'l-Evsat'ta, leyyin bir isnâdla Ebû Ümâme'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü tutmazını kılar, o günü oruçla geçirir, bir hasta ziyaret eder, cenaze de bulunur ve nikaha giderse onun için cennet vacip olur."

CUMANIN VAKTİ, EZANI, HUTBESİ VE ONUNLA İLGİLİ DİĞER MESELELER
1872-Enes radiyaliahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cumayı güneş (öğle vaktinden batıya) meylet tiği zaman kılardı." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Timıizî]
1873-Buhârî'nin diğer rivayeti: "Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem hava şiddetli soğuk olduğu zaman namazı erken kıldmrdı.
sıcak olduğunda ise namazı geç kıldmrdı (Cuma namazını kasd ediyor.)"
1874-Sehl b. Sa'd radiyaliahu anh'dan: "Biz kuşluk uykusuna yatar, yemeği de Cumadan sonra yerdik."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1875-Seleme b. el-Ekva' radiyaliahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Cuma namazım kılardık, döndüğümüzde he nüz duvarların gölgesi olmazdı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1876-es-Sâib b. Yezîd radiyaliahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer zamanında Cumanın ilk ezanı imam minbere oturduğu zaman okunur du. Osman gelince, insanlar çoğaldı, Zevrâ'da okunan üçüncü bir ezan ihdas edildi, ondan sonra uygulama böyle devam edip gitti."
[Buhârî ve Sünen ashabı.]
1877-Câbir b. Semure radiyaliahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hutbeyi ayakta okur, sonra oturur, daha son ra da kalkar okurdu. Kim size oturarak hut be okuduğunu haber verirse yalan söylemiştir."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1878-İbn Ömer radiyaliahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, iki hutbe okurdu. Minbere çıktığı zaman mü ezzinin ezanı bitinceye dek otururdu, sonra kalkar hutbe okurdu, sonra yine otururdu, hiç konuşmazdı. Sonra yine kalkar hutbe okur du." [Mâlik'in dışmda Altı hadis imamı.]
1879-Kâ'b b. Ucre radiyaliahu anh'dan: Abdurrahman b. Ümmi'l-Hakem oturarak hutbe verirken Kâ'b, mescide girdi ve dedi ki: "Şu habise bakın, oturduğu yerde hutbe okuyor; halbuki Allah Teâla şöyle buyurmuş tur: «Ey Muhammedi Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni ayakta bıra karak oraya yöneldiler» (Cuma sûresi, 62/11)." [Müslim ve Nesâî.]
1880-Umâre b. Ruveybe radiyallahu anh'-dan:
O, Bişr b. Mervân'ı minberde ellerini kal dırmış bir halde görünce, şöyle demiş: "Allah şu iki elininin belasını versin! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm —şeha-det parmağını göstererek— Allah Resulü, hutbede bundan fazlasını kaldırmamıştır." [Müslim ve Sünen Ashabı.]
1881-el-Hakem b. el-Hazen el-Külefî ra diyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hutbesinde bulunmuş. Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem ayakta asasına veya yayına dayanarak ayakta durmuş, kısa, güzel ve anlamlı kelimelerle Allah'a hamd ü senada bulunmuş. Sonra şöyle buyurmuş:
"Ey Cemaat! Size emredilenlerin tümünü tam anlamıyla yerine getiremezsiniz. Onun için denge üzere olun, müjde sizlere."
[Ebû Dâvud.]
1882-Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hutbe verirken gözleri kızarır, sesi yükselir ve gerilimi artardı. Sanki bir orduyu uyarıyor-muş gibi: "(Düşman) akşama sabaha size bas kın yapacak" diyen (ordu komutanı) gibi olur du. Şehâdet ve orta parmağını birleştirerek şöyle derdi: "Ben ve kıyamet bunlar gibi ya kın olduğu bir zamanda gönderildim. Bundan sonra malumunuz olsun ki, en güzel söz Al lah'ın Kitabıdır. En güzel hidayet Muham-med'in hidayetidir, idlerin en kötüsü sonra dan icat edilenlerdir. Her bid'at dalâlettir."
Sonra şöyle derdi: "Ben her mü'mine ken di nefsinden daha ileriyim. Bir kimse (ölür ken) mal bırakırsa, o mal onun yakınlarına aittir. Ama borç veya çoluk çocuk bırakırsa (sorumluluğu) bana aittir." [Müslim veNesâî.]
1883-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem teşehhüd ettiği zaman şunu söylerdi: "el-Hamdü lillahi nestaînuhû ve nestağfîruhû ve ne-ûzü billahi min şürûri enfüsinâ. Men yehdillahü felâ mudille leh. Ve men yudlilfelâ hâdiye leh. Ve eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Mu-hammeden abdühû ve rasûlüh. Erselehû bi'l-hakkı beşîran ve nezîran beyne yedeyi's-sâati.
Me/7 yutii'ilahe ve rasülehû, fe-kad raşede ve men ya'sihimâ fe-innehu lâ yadurru illâ nefseh, velâ yadurrullahe şey'en (=Allah'a hamdolsun. Biz O'ndan yardım bekler ve O'na istifâr ederiz. Nefislerimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Al lah, kimi hidayete erdirirse, onu kimse saptıra-maz. Kimi de saptırırsa onu kimse hidayete erdi remez. Allah'tan başka ilâh olmadığına Muham-med'in de Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şa hitlik ederim. Onu hak ile kıyamete yakın bir za manda korkutucu ve müjdeleyici olarak gönder di. Kim Allah ve Resulüne itaat ederse kurtulur Kim onlara isyan ederse o ancak kendisine zarar verir; Allah'a zarar veremez.)"
1884-Diğer rivayette: "Yunus (b. Yezîd), İbn Şihâb'a, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Cuma günündeki teşehhüdü hak kında sordu." Benzerini zikretti. Devamında dedi ki: "Kim onlara âsi gelirse, azmış olur Rabbimiz Allah'tan, bizi kendisine ve Resulü ne itaat edenlerden, rızasına uyanlardan, ga zabından kaçanlardan kılmasını niyaz ederiz. Biz O'nunlayız ve O'nun içiniz." [Ebû Dâvud]

1885-Câbir b. Semure radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namazı da, hutbesi de orta uzunlukta idi. Hut bede Kur'ân'dan birkaç âyet okur ve insanla ra öğüt verirdi."
1886-Diğer rivayet: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, Cuma günü öğüdü (hut beyi) uzatmazdı, (söylediği sözler) birkaç ke limeden ibaretti." [Müslim ve Sünen ashabı.]
1887-Ammâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin namazını uzun, hutbesini kısa tutması anlayış (fıkıh) sahibi olduğunun alâ metidir. Onun için siz de hutbeyi kısa tutun, namazı uzatın. Çünkü bazı konuşmalarda özlü ifadeler bulunur." [Müslim]
1888-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, minberde doğrulduğu zaman, yüzümüzü ona doğru çevirirdik." [Tirmizî]
1889-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinde teşehhüd olmayan her hutbe kesil miş el gibidir." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1890-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara hutbe okudu. Hutbesinde "Emma ba'du (=Bundan sonra)" buyurdu.
1891-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"el-Hamdü lillahi ile başlanmayan her sözün sonu kesiktir." [ikisi Ebû Davud'a aittir.]
1892-Kâ'b b. IVIâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"el-Hamdü lillahi" ile başlanmayan her önemli işin (sonu) kesik ve başarısızdır." [Tabe-rânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'âe leyyin bir isnâdla.]
1893-Semure b. Cündeb radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zikirde (hutbede) hazır bulunun, imama (vaize) yaklaşın! Şüphesiz kişi uzaklaşmaya devam eder ve cennete girse de en uzakta ka lır." [Ebû Dâvud]
1894-Ebû Rifâ'a el-Adevî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim, hutbe okuyordu; dedim ki: "Ey Al lah Resulü! Yabancı bir adam (kendini kas-dediyor) sana geldi, dini hakkında sana soru yor. Dininin ne olduğunu bilmiyor." Bana döndü, hutbesini bırakıp tâ yanıma kadar geldi. Ayaklarının demirden olduğunu sandı ğım bir sandalye getirildi. Üzerine oturup bana öğretmeye koyuldu. Sonra hutbesine döndü ve sonuna kadar tamamladı. [Müslim ve Nesâî]
1895-Osmân radiyallahu anh'dan:
Hutbesinde daima şu sözleri söyler ve bu nu söylemediği çok az olurdu: "Cuma günü imam hutbe okurken, onu dinleyin ve susun! Duyamayıp da susan kişi, duyarak susan kişi gibi sevaptan pay alır. Namaza durulduğu za man, saflan düzeltin, omuzlarınızı birbirinin hizasına getirin! Çünkü safların düzeltilmesi namazın tamamındandır."
Sonra (Osman) safları düzeltmekle görev lendirdiği adamlar gelinceye dek tekbir almaz dı. Ona safların tam anlamıyla düzeltildiğini bildirmelerinden ondan sonra tekbir alırdı.
[Mâlik]
1896-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü imam hutbe okurken arka daşına "Konuşma, sus!" dersen boş davra nışta bulunmuş olursun." [Altı hadis imamı.]
1897-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, minberden indiği zaman (ihtiyaç sahibi biri siyle) bir işi konuşup görüşürdü." [Sünen ashabı.]
1898-Abdullah b. Ebî Rafı' radiyallahu anh'dan:
Mervân, Ebû Hureyre'yi yerine bıraktı. Cuma namazını "Cuma" süresiyle "Münâfi-kûn" sûresini okuyarak kıldırdı. Dedim ki: "Alî'nin Küfe'de okuduğu iki sûreyi sen de okudun." Şu cevabı verdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu iki sûreyi okuduğunu işittim." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tir-mizî]
1899-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta şu eki yaptı:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mü'minleri teşvik etmek için Cuma sûresini; münafıkların kulaklarını çınlatmak için de IVIünâfıkûn sûresini okurdu."
1900-Semure b. Cündeb radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Cuma namazında Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ sûresi ile Hel etâke hadîsu'l-Ğâşiyeh sûresini okurdu." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1901-Nu'mân b. Beşîr radiyallahu anh'dan: "Ona, Cuma günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in. Cuma sûresinden başka hangi sûreyi okuduğunu sordular. Şu cevabı verdi: Hel etâke hadîsu'1-Gâşiyeh sûresini okurdu." (Buhârî hariç, Altı hadis imamı.]
1902-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü sabah namazının birinci rek'atın da Elif lâm mîm tenzil sûresini, ikinci rek'atında ise Hel etâ ale'l-insâni hînün mi ne'd-dehri sûresini okurdu. Cuma namazında ise Cuma süresiyle Münafıkûn sûresini okur du. [Müslim ve Sünen ashabı.]
1903-Ümmü Hişâm bn. Harise radiyalla-hu anhâ'dan:
"Bizim tandırımızla Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in tandırı iki ya da bir bu çuk yıl beraberdi. Kâf vel-Kur'âni'l-Mecîd (sûresin)'i bizzat O'nun dilinden öğrendim. Onu her cuma hutbede okurdu."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1904-Ubeyy b. Kâ'b radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü ayaktayken 'Tebareke' sûresini okudu." [İbn Mâce, daha uzun bir metinle.]
1905-Ya'lâ b. Umeyye radiyallahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in, minberde Ve nâdev ya Mâliku'yu (Zuhruf, 43/77) okuduğunu duydum."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1906-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma namazmm bir rek'atma ye tişirse, Cuma namazına yetişmiş olur." [Nesâî]
1907-IVIuâz b. Enes el-Cuhenî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü her kim cemaati yara yara ilerlerse, cehenneme köprü edinmiş olur." [Tirmizî]
1908-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
Sizden biri Cuma günü (camide) sakm kardeşini kaldırıp yerine oturmasın; ancak şöyle desin: "Yer açar mısınız!" [Müslim]
1909-Muâz b. Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Cuma günü imam hutbe okurken, poposu üs tüne oturup dizlerini dikerek ellerini dizleri ne bağlamaktan menetmiştir." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]

1910-Şeddâd b. Evs radiyallahu anh'dan: "Beytü'l-Makdis'te Muâviye ile beraber bulundum. Bizi biraraya topladı. Baktım ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in as habının çoğu, imam hutbe okurken, ellerini dizlerine bağlamış popolarının üstüne oturu yorlar." [Ebû Dâvud.]
(Ebû Dâvud) dedi ki: "İmam hutbe okur ken, İbn Ömer, Enes, Sa'sa'a b. Savhân, İb-nü'l- Müseyyeb, en-Nehaî, IVIekhûl, İsmaîl b. Muhamnıed b. Sa'd, Nuaym b. Sellâme elle rini, dikilmiş olan dizlerine bağlamak suretiy le popolarının üstünde otururlar ve bunda hiç bir sakınca görmezlerdi. Bana ulaştığına göre Ibâd b. Nusey'den başka bunu mekruh gören hiç kimse yoktur."
1911-Amr b. Şuayb radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü namazdan önce cemaatin halka yapıp oturmasını yasakladı." [Rezîn]
1912-Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Cuma günü minberde doğrulduktan sonra "Oturun!" buyurdu. İbn Mes'ud bunu duyun ca hemen mescidin kapısında oturdu. Onu gördü ve: "Ey Abdullah b. Mes'ud, gel!" bu yurdu. (Ebû Dâvud]
1913-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidinden sonra ilk Cuma namazı, Bah reyn'in (köylerinden) Cüvâsâ'daki Abdu'l-Kays'in mescidinde kılınmıştır." [Buhârî ve Ebû Dâvud]
1914-Ka'b b. Mâlik radiyallahu anh'dan: Kendisi Cuma günü ezanı duyduğu za man, Es'ad b. Zurâre'ye rahmet okurdu. Oğlu Abdurrahman ona (Kâ'b'a) dedi ki: "Ezan se si duyduğun zaman, mutlaka Es'ad b. Zurâ re'ye rahmet okuyorsun (neden?)" Cevaben dedi ki: "Benû Beyâda'ya ait olan siyah taş-lıkh Hezmi'n-nebît'te Nakî'ul-hadamât deni len su göletinde bize ilk Cuma namazını kıl dıran odur." Dedim ki: "O gün kaç kişiydiniz?" "Kırk kişi idik" dedi. [Ebû Dâvud]
1915-Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Minber edinmissem, babam ibrahim de edinmiştir. Asâ edinmissem babam Ibrâhîm de edinmiştir."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de zayıf bir senedle.]
1916-Sa'd b. İbrahim'den, o da babasın dan, dedi ki:
"Minberde ilk hutbe veren Ibrâhîm (aley-hisselam)'dır."
[Bezzâr, içinde kopukluk (inkıta') bulunan bir se nedle.]
1917-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sırtı Mültezim'e dönük olarak hutbe okudu."
[Ahmed, leyyin bir senedle rivayet etmiştir.]
1918-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü mescide girdiği zaman, minberi nin yanında oturanlara selâm verirdi. Minbe re çıktığı zaman ise cemaate yönelip selâm verirdi."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta. leyyin bir senedle.]
1919-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri, mescide imam minberdey ken girdiğinde, imam bitirinceye dek ne na maz kılabilir ne de konuşabilir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de zayıf bir isnâdla.]
1920-Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, minberde hutbe okurken, Nu'mân b. Kavkal içeriye girdi. Ona şöyle buyurdu: "Hafif ve kısadan iki rek'at namaz kıl! Cuma günü biri niz imam hutbe okurken geldiğinde, iki rek'at hafif ve kısa bir namaz kılsın!"
[Taberânî, el-Mu' cemu' t-Kebtr' de.]
1921-Muâviye radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hutbeyi şiir gibi okuyanlara lanet etmiştir."
1922-Abdullah b. Büsr radiyallahu anh' dan:
O, Cuma namazım kıldıktan sonra çarşıya çıkıp dolaşır, sonra tekrar mescide dönerdi. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda şöyle derdi: "Peygamberlerin ulusunun böyle yaptı ğını gördüm."
[İkisini de Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de rivayet etmiştir.]
1923-İsmet radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyîii ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri cumayı kıldıktan sonra, ko-nuşuncaya ya da (mescidden) çıkıncaya ka dar hiçbir jej kumasın."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de zayıf bir sened le.]
1924-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem.
Cumadan önce dört rek'at. Cumadan sonra da dört rek'at namaz kılardı."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'Ae leyyin bir isnâdla.]
1925-Evs b. Evs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Günlerinizin en üstünü Cuma günüdür. Çünkü Adem o gün yaratılmış ve o gün öl müştür Sûra üfürme de o gün olacaktır. Sa'ka da (yüksek ses) o gün olacaktır. O gün benim üzerime çok salât-ü selâm getirin! Çünkü sa-lâtlanmz bana sunulmaktadır."
Dediler ki: "Kemiklerin çürüdükten sonra salâtlarımız sana nasıl ulaşır?" Şöyle buyur du: "Ama Allah toprağa peygamberlerin ce-sedlerini yemeyi haram kılmıştır."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1926-Kesîr b. AbdiUah b. Amr b. Avf dan, o da babasından, o da (Kesîr'in) dedesinden, dedi ki:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cumada öyle bir an vardır ki, bir kul o anda Allah'dan ne isterse onu mutlaka kendi sine verir." Sordular:
"Ey Allah Resulü! O an hangisidir?"
"Namaz kılmaya başlayıp bitinceye kadar geçen an" buyurdu. [Tirmizî]
1927-Ebû Bürde radiyallahu anh'dan: İbn Ömer bana şöyle dedi: "Babandan (Ebû Musa'dan) Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'den Cuma ânı hakkında bir hadis rivayet ettiğini duydun mu?"
"Evet, onun Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'den şöyle bir hadis rivayet ettiği ni duydum:"
"O ân, imamın minbere oturuşundan na maz bitinceye kadar geçen süredir." [Müslim ve Ebû Dâvud]
1928-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü, oniki saatten ibarettir; her hangi bir müslüman (aranan) o âna rastlayıp da Allah'dan bir şey dilerse mutlaka ona dile ğini verir Onu bilhassa ikindiden sonraki sa atlerde arayın!" [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1929-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cuma günü umulan ânı, ikindiden sonra güneş batmcaya kadar arayın!" [Tirmizî]
1930-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Kâ'bu'l-Ahbâr'a rastladım ve ona şu ha disi naklettim:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu ki; "Üzerine güneşin doğduğu en ha yırlı gün Cuma günüdür. O gün Adem yaratıl mıştır, o gün yeryüzüne indirilmiştir, o gün tevbesi kabul edilmiştir, o gün ölmüştür, kıya met de o gün kopacaktır. insan ve cinlerin dışında tüm varlıklar, sa bah olunca güneş doğuncaya kadar kıyamet korkusundan çığlık atarlar. Onda öyle

bir ân vardır ki. namaz kılarken bir müslüman o âna rastlayıp da Allah'tan bir şey isterse Allah mutlaka istediğini ona verir." Kâ'b dedi ki: "Bu (ân) senede bir gündür." "Hayır her Cuma" dedim. Bunun üzerine Tevrat'ı okudu ve "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem doğru buyurmuştur" dedi. Sonra Abdullah b. Selâm'a ratladım; Kâ'b el-Ahbâr'la aramızda geçen konuşmayı ona da anlattım. Onun (bu ânın) senede bir oldu ğunu söylediğini aktardım. Şöyle dedi: "Kâ'b yalan söylemiştir." Cevaben dedim ki "O, Tevrat'ı okudu, sonra da her Cuma oldu ğunu söyledi."
"O zaman doğru söylemiştir" dedi.
Sonra İbn Selâm sordu:
"Peki o hangi ândır?"
"Sen söyle bakalım, benden gizleme" dedim.
"O Cuma gününün son saatidir."
"Onun son saati nasıl olabilir ki: Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem "Herhangi bir müslüman namaz kılarken o âna rastlarsa" de miştir. Oysa o ânda müslüman namaz kılmı yor ki?"dedim.
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: «Her kim namazdan sonra oturup da gelecek namazı beklerse o namazda sayılır» buyur-mamış mıdır?" dedi.
"Evet" dedim.
"İşte bu o ândır" dedi. [Mâlik ve Sünen ashabı.]
1931- ibn Mâce, Ebû Lubâbe'den benze rini nakletti; ancak onda şöyle geçmektedir:
"Cuma günü, Allah nezdinde Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinden da ha kıymetlidir."
1932-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Cuma günü ölürse, kabir azabından korunur." [Ebû Ya'lâ leyyin bir isnâdla.]

MİSAFİR (YOLCU) NAMAZI VE NAMAZLARIN BİR ARADA KILINMASI (CEM EDİLMESİ)
1933-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, üç millik ya da üç fersahlık mesafeye —Şu'be tereddüt etti— gittiği zaman (dört rek'atlı na mazları seferî olarak) iki rek'at kılardı." [Müslim ve EbÛ Dâvud]
1934-Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: Bana ulaştığına göre: "İbn Abbâs, Mekke ile Tâif, Mekke ile Usfân, Mekke ile Cidde arası gibi mesafelerde namazı seferî olarak iki rek'at kılardı ki bu, dört berîd (yaklaşık 130 kilometre)dir."
1935-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, Medine'den Mekke'ye doğru yola çık tı. Alemlerin Rabbinden başka hiç kimseden
korkmuyordu (buna rağmen dört rek'atlık namazları seferî olduğu için) iki rek'at kıl dı." [Tirmizî ve Nesâî.]
1936-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine'de öğle namazım dört rek'at olarak kıldım, Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı, Zû'1-Huleyfe'ye varınca, ikindi namazı nı iki rek'at olarak kıldı." (Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
1937-Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine'den Mekke'ye yola çıktık. Tekrar Medine'ye dönünceye kadar namazları hep ikişer rek'at kıldık."
"Peki Mekke'de çok kaldınız mı?"
"Mekke'de bir ay kaldık" dedi.
1938-İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Mekke'de) ondokuz gün ikâmet etti; bu süre zarfında hep (farzları) iki rek'at olarak kıldı. Biz yolculuk yapıp da (gittiğimiz yerde) on dokuz gün kaldığımızda namazlarımızı seferî olarak kılardık, bu süreyi aşkın bir zaman ikâ met ettiğimizde, namazlarımızı kısaltmadan tam kılardık." [Buhârî ve Sünen ashabı.]
1939-Ancak Nesâî'de "Onbeş gün" olarak geçmektedir.
1940-Ebû Davud'un rivayeti: "Fetih yılı Mekke'de onbeş gün kaldı, namazları kısa olarak (seferî olarak) kıldırdı."
1941-Onun diğer rivayetinde "onyedi gün" olarak geçmektedir.
1942-İmrân b. Husayn radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile harbe çıktım, Mekke'nin fethinde de O'nunla bulundum. Mekke'de onsekiz gün kaldı, bu esnada namazları hep iki rek'at kıl dırdı ve (Mekke'nin) yerlilerine: "Ey şehir halkı! Siz dört kılın, çünkü bizler misafiriz" buyurdu. [Ebû Dâvud]
1943-Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Tebûk'te yirmi gün kaldı, bu süre boyunca na mazı (seferi olarak) kısa kıldırdı." [Bu rivayet Ebû Davud'a aittir.]
1944-el-Hasan radiyallahu anh'dan: "O, Nisâbûr'da Enes'le beraber kalmış. Enes, namazları hep ikişer rek'at olarak kıl mıştır."
1945-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, Mekke'de on gün kaldı, namazını hep seferi olarak kıldı, ancak imama uyduğu günlerde onunla namazı tam olarak kıldı."
[Mâlik]
1946-Hârise b. Vehb radiyallahu anh'dan: "Biz Minâ'da her zamankinden kalabalık ve güven içindeydik. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize namazları iki rek'at ola rak kıldırdı." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
1947-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki: "Osman Minâ'da namazı dört rek'at kıldı." Cevap verdi:
"Minâ'da Allah Resulü ile, Ebû Bekr ile Ömer'le hep iki rek'at kıldım. Sonra sizin (Minâ'da namazları edâ ediş) şekliniz değiş ti. (Minâ'da Hz. Osman'a uyarak kılacağım) dört rekatlı namazın benim için kabul edil miş iki rekat namaz yerine geçmesini ne ka dar isterdim." [Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâ-vud]
1948-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Minâ'da namazı iki rek'at kıldı. Ebû Bekir de iki rek'at kıldı. Ömer de iki rek'at kıldı. Osman da hilafetinin başlangıcında iki, son ra dört rek'at kıldı." Onun için İbn Ömer imamla kıldığı zaman tam, yalnız başına kıl dığı zaman iki rek'at kılardı." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
1949-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan
Ona: "Mekke'de imamla değil, yalnızken nasıl kılayım?" diye soruldu. Cevap verdi: "İki rek'at kıl! Çünkü bu, Ebu'l-Kasım sallal lahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir."
[Müslim ve Nesâî.]
1950-Osmân radiyallahu anh'dan: "O, Tâif'de mal edinip (haçtan sonra) ora da ikâmet etmek isteyince Minâ'da dört rek'at kıldı. Bundan sonra imamlar da bununla amel ederek orada dört rek'at kıldılar."
1951-Diğer bir rivayet: "O, hacdan sonra Minâ'da ikâmete karar verdiği için (farzları) dört kılmıştır."
1952-Diğer rivayet: "Minâ'da dört kılma sının sebebi, bedevilerin çoğalmasıdır. Çünkü o yıl bir çok Bedevî hac için gelmişti ve böy le yapmakla da onlara namazın aslında dört rek'at olduğunu öğretmek istedi."
[Ebû Dâvud]
1953-Abdurrahman b. Ebî Zübâb radiyal-lahu anh'dan:

Osman, Minâ'da namazı dört rek'at ola rak kılınca cemaat itiraz etti. Bunun üzerine dedi ki: "Ey cemaat! Ben Mekke'de evlen dim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Kim bir beldede evlenirse, orada namazı yerlisi gibi kılsın!»" [Ahmed ve Ebû Ya'lâ zayıf hiv se-nedle.]
1954-İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan: O, orada (Minâ'da) dört rek'at kıldı; ken disine şöyle denildi: "Osman'ı bundan dolayı ayıplamıştın; sen de dört rek'at kıldın!" Ce vap verdi: "Muhalefet iyi değil kötü bir şey dir. (O yüzden böyle yaptım)" [Ebû Dâvud]
1955-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, güneş henüz gök ortasından (batıya) kayma dan önce yola çıktığı zaman, öğleyi ikindiye
kadar ertelerdi; sonra mola verip ikisini bir arada kılardı. Eğer yola çıkmadan önce güneş gök ortasından kayıp da vakit girmiş ise o za man öğleyi kılıp sonra yola çıkardı." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1956-Diğer rivayet: "Eğer varacağı yere çabuk varmak isteyip de acele ederse öğleyi ikindiye kadar geciktirir, sonra ikisini birden kılardı. Akşamı da geciktirip yatsı ile beraber kılardı."
1957-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hızlı yolculuk yapmak istediği zaman, öğle vaktinden önce yola çıkıp, öğleyi ikindinin ilk vaktine ertelerdi, sonra ikisini birden kılardı. Sonra akşamı şafak kayboluncaya kadar erte leyip mola vererek yatsıyla birlikte kılardı." [Taberânî, el-Mıı'cemu' l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
1958-Muâz radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Tebûk gazvesinde, yola çıkmadan önce güneş (batıya) kaydığı zaman, öğle ile ikindiyi bira-rada kılardı. Güneş (batıya) kaymadan önce yola çıktığında, öğleyi erteler, sonra mola ve rip ikindi ile birlikte kılardı. Akşam namazın da da aynısını yapardı. Yola çıkmadan önce güneş battığı takdirde yatsıyı öne alıp akşam la beraber kılardı. Güneş batmadan önce şayet yola çıkmışsa akşamı geciktirip, yatsı vakti bineğinden inip konakladığında akşam ile yatsıyı bir arada kılardı."
[Buhârî hariç, Altı hadis imamı. Lafız Tirmizî ile Ebû Davud'undur.]
1959-Alî radiyallahu anh'dan:
"O, Güneş battıktan sonra yola çıktığı za man, iyice karanlık basana dek yoluna devam ederdi. Sonra bir yerde konaklar, akşamı kıl-dırırdı, sonra akşam yemeği getirtirdi. Arka sından yatsıyı kılıp yola çıkardı." Ve şöyle derdi: "İşte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de seferde böyle yapardı." [Ebû Dâvud]
1960-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Müzdelife'de akşamla yatsıyı her birinde ayn kamet getirterek bir arada kıldırdı. Bu iki na mazın ne aralarında ne de sonlarında nafile kılmadı." [Altı hadis imamı.]
1961-Diğer rivayet: "Tek kametle."
1962-Diğer rivayet: İbn Ömer, bu namaz lardan hiçbiri için ezan okumaz ve şöyle der di: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile böyle kıldım."
1963-İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in namazı vaktinin dışında kıldığını hiç görmedim, ancak iki namaz hariç: (Müzdeli fe'de) akşamla yatsıyı birleştirmek suretiyle bir arada kıldı. Bir de aynı gün gün sabahı, vaktinden önce kılmıştı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
1964-Ca'fer b. Muhammed radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem-Arafat'ta öğle ve ikindiyi tek ezan ve iki ka metle bir arada kıldı; aralarında hiç nafile kıl madı. (Müzdelife'de) Akşamla yatsıyı da bir leştirip tek ezan ve iki kametle bir arada kıldı, ikisi arasında da nafile (sünnet) kılmadı."
[Ebû Dâvud]
1965-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Her kim özürsüz olarak iki namazı bir arada kılarsa, büyük günahlardan birinin ka pısına gelmiş olur." [Tirmizî]
1966-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'de yedi ya da sekiz (kere) öğleyle ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir arada kılmıştır."
Eyyûb der ki: "Herhalde bu, yağmurlu bir ge cede olmuştur." [Altı hadis imamı.]
1967-Bir rivayet: "Amr (b. Dinar) dedi ki: "Ey Ebû'ş-Şa'sâ! Sanmm o, öğleyi geciktirip ikindiyi öne almıştır; akşamı geciktirip yatsı yı öne almıştır." O da "Ben de böyle zannedi yorum" dedi.
1968-Nesâî'de: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine'de yedi, sekiz ke re cem ederek (birleştirerek) namaz kıldım. Öğleyi geciktirip ikindiyi de öne alarak bir arada kıldı. Akşam namazını geciktirip yatsı yı öne alarak ikisini bir arada kıldı."
1969-Müslim: "Ne bir korku sözkonu-suydu, ne de seferdeydi."
1970-Diğer rivayet: "Korku ve yağmur ol maksızın."
1971-Ebû Dâvud: "Tebûk'a çıktığı seferde."
1972-Ibn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte namaz kıldım. Seferde nafile (sünnet) kıldığını hiç görmedim. Allah buyurmuştur: "And olsun ki, sizin için Allah Resulünde gü zel bir örnek vardır. (Ahzâb, 33/21)"
[Altı hadis imamı.]
1973-Diğer rivayet: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Os man'la birlikte yolculuk(lar) yaptım. Öğle ve ikindiyi iki rek'at olarak kılarlardı, ne ondan önce, ne de soru^a namaz (sünnet) kılmazlardı.
Farzlardan önce veya sonra (sünnet) kılacak olsam, farzı tam olarak kılardım."
1974-Tirmizî'nin başka bir rivayeti: "Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile se ferde öğleyi iki rek'at olarak kıldım, (farzın dan) sonra da iki rek'at (sünnet) kıldım."
1975-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile tam onsekiz kez yolculuk yaptım. Güneş batı ya meyledince (öğle vakti) öğlenin (farzın dan) önce, iki rek'at namazı bıraktığını hiç görmedim." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
1976-Aişe radiyallalıu anhâ'dan: O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem ile umre yapmış, Mekke'ye geldiğinde şöyle demiş:
"Ey Allah Resulü! Babam anam sana feda olsun! Kısa kıldım (iki rek'at olarak), dört rek'at olarak da tam kıldım, bazen oruç tut tum (nafile olarak), bazen de tutmadım." —Kendisine böyle dediğimde— "Ey Âişe! İyi yaptın!" dedi ve beni ayıpla madı.
[Nesâî]
1977-İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: O da Hâlid b. Useyd ailesinden bir adam dan: O, İbn Ömer'e şöyle demiş:
"Biz korku namazı ile ikâmette kılınan na mazı Kur'ân'da görüyoruz; ama sefer nama zını Kur'ân'da görmüyoruz;" Şu cevabı ver miş: "Yeğenim! Allah Muhammed'i bize gön derdi. Biz bir şey bilmiyorduk. Biz sadece O'nun nasıl yaptığına bakıyor, görüyor ve O'nun gibi yapıyoruz." Mâlik ve Nesâî adamı "Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Üseyd" ola rak adlandırarak rivayet ettiler.

SALAT-I HAVF (KORKU NAMAZI)
1978-Sehl b. Ebî Hasme radiyallahu anh'-dan:

"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına korku namazını şöyle kıldırdı:
Onlan arkasına iki saf yaptı. Hemen arka sında bulunanlara bir rek'at kıldırdı; sonra kı yama kalktı, arkasındakiler bir rek'at kılmca-ya kadar ayakta bekledi. Sonra onlar geriye gittiler, geride bulunanlar öne doğru ilerledi ler. Onlara da bir rek'at kıldırdı ve oturdu. Onlar da bir rek'at kılıncaya dek bekledi. Sonra selâm verdi."
1979- Diğer rivayet: Yezîd b. Rûmân, Sa lih b. Havvât'tan, o da Zâturrika'da Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem ile korku na mazı kılan bir adamdan:
"Bir grup, O'nun arkasında saf oldu; diğer grup ise düşmana karşı durdu. Arkasında du ran gruba bir rek'at kıldırdı. Kendisi ayakta kaldı. Onlar kendi başlarına öbür rek'atı da kılıp namazı tamamladılar.
Sonra ayrılıp düşmanın karşısına gittiler. Diğer grup geldi, onlara da bir (rek'at, yani iki rek'atlık namazdan kalan rek'atını) kıldır dı. Sonra oturmuş halde sabit kaldı. Onlar da kendi başlarına diğer rek'atı kılıp namazı ta mamladılar. Sonra selâm verdiler."
[Buhârî ve Müslim]
1980-Mâlik, Tirmizî ve Ebû Davud'un benzeri olarak yaptığı rivayet: "Ancak birinci grup, kendi başlarına rek'atı tamamladıktan sonra selâm verip ayrıldılar, doğru düşmanın karşısına gittiler. İmam ise ayakta bekledi.
İkinci grup kalan ikinci rek'atı kendi baş larına kıldılar ve selâm verdiler."
1981-Nesâî'nin, Buhârî ile Müslim'in ikinci rivayetleri gibi (no. 1978) bir rivayeti bulunmaktadır.
1982-Câbir radiyallahu anh'dan:
Zâturrika savaşında Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem ile birlikteydik. Gölge ve ren bir ağaca geldiğimiz zaman, orayı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bırakır dık. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in kılıcı ağaca asılı iken, bir müşrik (giz lice) geldi. Kılıcını alıp dedi ki:
"Benden korkuyor musun?"
"Hayır!"
"Peki şimdi seni benim elimden kim kur taracak?"
"Allah!" dedi.
Sahabe onu tehdit edip oradan uzaklaş tırdı.
Namaz için kamet getirildi. Bir gruba iki rek'at kıldırdı; onlar geri durdular, diğer gru ba da iki rek'at kıldırdı. Böylece Allah Resu lü namazı dört; diğerlerinin namazı ise iki rek'at olmuş oldu.
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
1983-Onun (Nesâî'nin) başka bir rivaye ti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara korku namazı kıldırdı. Namaza kalk tığında önüne bir saf, arkasına da bir saf yaptı. Arkasmdakilere bir rek'at ve iki secde ile kıldırdı; sonra bunlar arkadaşlarının yer lerini alddar. Onlar da gelip öncekilerin yer lerini aldılar. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onlara da bir rek'at iki secde kıl dırıp selâm verdi. Böylece Allah Resulü'nün sallallahu aleyhi ve sellem namazı iki rek'at, onlannkisi ise birer rek'at olarak tamamlan mış oldu."
1984-Müslim'in rivayeti: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Cüheyne'den bir topluluğa karşı savaşa çıktık. Şiddetli bir çarpışma oldu. Onlar öğleyi kılınca, (düş man): "Birden üstlerine çullansaydık onları perişan ederdik" dediler. Cibril gelip durumu Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem de bunu bize anlattı. Derken şöyle dedi ler: "Onlara, evlatlarından daha kıymetli olan bir namaz daha gelecektir." İkindi vakti gelin ce, iki saf olduk; müşrikler kıble ile bizim aramızda idiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tekbir getirdi, biz de tekbir getirdik. Sonra arkasındaki saf ile beraber secdeye var dı; gerideki saf düşmana karşı durdu. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem arkasında ki safla birlikte secdeden kalkınca, gerideki saf secdeye vardı, sonra onlar secdeden kal kınca, bu defa gerideki saf öne geldi, öndeki saf geriye gitti. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, rükûa gitti, biz de hep bera ber rükûa gittik. Sonra rükûdan başını kaldır dı; biz de hep beraber başımızı kaldırdık. Sonra daha önce birinci rek'atte geri safta olup şimdi arkasında olan safla beraber secde ye vardı. Gerideki saf düşmana karşı durdu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem arka sındaki saf ile secdeyi tamamladıktan sonra, gerideki saf secdeye vardı. Secde yaptı, sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem se lâm verdi, biz de hep birlikte selam verdik. Tıpkı şimdiki muhafızlannızın kumandanları na yaptıkları gibi."
1985-Ebû Dâvud ve Nesâî benzerini Ebû Ayyaş ez-Zurakî'den rivayet etmişlerdir: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Us-fân'da aynı bu şekilde namaz kıldı. O zaman müşriklerin başında Hâlid b. el-Velîd vardı. Kasr (korku anında namazı kısaltma) âyeti öğlenle ikindi arasında indi."
1986-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (düşmanla çarpışan) gruplardan birine bir rek'at kıldırırken, diğer grup düşmana karşı duruyordu. Sonra onlar (bir rek'at kılanlar) ayrılıp arkadaşlarının yerlerini aldılar ve düş mana karşı durdular. Onlar (daha önce düş mana karşı olanlar) geldiler. Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem onlara da bir rek'at kıldırdı. Sonra kendisi namazını bitirdi. Di ğerleri ise daha sonra birer rek'at kılarak na mazlarını tamamladılar."
1987-Hz. Peygamber'e nisbet ettiği (Müs lim'in) diğer rivayeti: "Korku daha fazla ol duğu zaman, bineğinin üzerinde ya da ayakta imâ etmek suretiyle namaz kılardı."
1988-Diğer bir rivayette: "Kıbleye yönel erek veya kıbleye yönelmeyerek (her iki tür lü)" diye geçer. [Altı hadis imamı.]
1989-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Korku namazı, iki secdeden ibaretti, tıp kı şimdi imamlarınızın arkasında bu muha fızların kıldığı namaz gibi. Ancak fark, grup ların ayn ayn secde etmesinden ibaretti: As kerlerin hepsi iki saf halinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında du rurlardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir grup secdeye varırdı. Diğer grup secde etmeyip ayakta beklerdi. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kal kardı, böylece bütün cemaat yeniden kıyam da olmuş olurdu. Sonra rükûa varırdı, onlar da hep birden rükûa varırlardı. Sonra secde ye vanrdı. Bu sefer onlardan daha önce sec de etmeyip de ayakta duranlar O'nunla bera ber secdeye varırlardı. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem, kendisiyle beraber sec de edenlerle son rek'atlarında oturduğu za man, ayakta bekleyenler de kendi başlarına secde edip otururlardı. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hepsi ile birlikte selâm verirdi. Böylece hep birden namazdan çıkmış olurlardı." [Nesâî]
1990-Diğer rivayet: "O sallallahu aleyhi ve sellem Zû Karad'da şöyle namaz kıldırdı: Ar kasında insanlan, biri kendi aıkasmda diğeri de düşmanlara karşı olarak iki saf yaptı. Sonra arkasında olanlara bir rek'at kıldırdı, onlar ay rılıp düşmana karşı olanların yanına gittiler, ötekiler ise gelip Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'in arkasında durdular ve onlara da bir rek'at namaz kıldırdı. Onlar (daha sonra geri kalan) rek'atlarını kılmadılar."
1991-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ikindi namazına kalktı, kendisiyle birlikte as kerlerin bir grubu da namaza durdu, öbür grup ise düşmana karşı durdu ki bunların sırt ları kıbleye karşı idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tekbir getirdi, onlar da tekbir getirdiler. Sonra rükûa vardı, beraberindeki grup da rükûa vardı, sonra secde etti, onlar da secde ettiler. Sonra ayağa kalktı. O grup da ayağa kalkıp doğru düşmana karşı durdular. Öbür grup (yani daha önce düşmanın karşı sında olan sırtı dönük grup) gelip rükûa vardı lar ve secde ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ayakta bunları bekledi. Son ra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem di ğer rek'atın rükûuna vardı. Onlar da rükûa

vardılar. O, secdeye vardı, onlar da secdeye vardılar.
Sonra düşmanın karşısında olan grup gel di. Rükûa vardılar, secde yaptılar ki, o zaman Allah Resulü (oturmuş) bekliyordu. Berabe rindekiler de oturuyorlardı. Sonra selâm faslı geldi. Selâm verdi, hep birden selâm verdiler. Böylece Allah Resulü'nün sallallahu aleyhi ve sellem'in namazı iki rek'at, cemaatın na mazı ise birer rek'at olmuş oldu."
[Ebû Dâvud]
1992-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tekbir getirdi, beraberinde olan grup da tek bir getirdiler. Rükûa vardı, onlar da rükûa vardılar, secde etti, onlar da secde ettiler. Secdeden başını kaldırdı, onlar da secdeden başlarını kaldırdılar. Sonra Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem oturarak bekledi. Onlar ikinci secdeyi kendi başlanna yaptılar. Sonra kalktılar, gerisin geri gidip cemaatin arkasında beklediler. Öbür grup gelip nama za durdular, tekbir getirdiler sonra kendi başlarına rükû ettiler. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem secdeye gitti, on lar da O'nunla birlikte secdeye gittiler. Son ra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalktı. Onlar ikinci secdeyi kendi baş larına yaptılar. Böylece her iki grup da bir den Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile kıyamda durdular. Nihayet O rükûa var dı, onlar da hep birlikte rükûa vardılar; sec de etti, onlar da hep birden secde ettiler. Sonra dönüp ikinci secdeyi yaptı; onlar da O'nunla beraber cihadda olan kişiye özgü bir hızla secde ettiler. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem selâm verdi, böy lece bütün cemaat namazın tümünde O'na ortak olmuş oldular." [Ebû Dâvud]
1993-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem korku namazı kıldırdı. Cemaati biri kendi ar kasında, diğeri de düşmana karşı durmak üze re iki saf yaptı. Kendi arkasında olanlara bir rek'at kıldırdı. Diğerleri gelip onların yerleri ni aldılar, bunlar da düşmana karşı durdular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, O sonradan gelenlere de bir rek'at kıldırıp selâm verdi. Sonra bunlar kalktılar bir rek'at da ken di başlarına kıldılar ve selâm verdiler, hemen kalkıp düşmanın karşısında duranların yerini aldılar. Onlar da onların yerine gelip durdular. (Kalan) rek'atlarını kılıp selâm verdiler." [Ebû Dâvud]
1994-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, öğleyin korku namazı kıldırdı. Cemaatin bir kısmı kendi arkasına saf olurken, öbür kısmı düşmana karşı durdu. İki rek'at kıldırıp selâm verdi. Kendisiyle beraber kılanlar gidip düş mana karşı duran arkadaşlarının yerlerini alıp düşmana karşı durdular. Önceden düşmana karşı olanlar geldiler, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında durdular; onlara da iki rek'at namaz kıldırdı ve selâm verdi. Böylece Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'in namazı dört; ashabının namazı ikişer rek'at olmuş oldu." el-Hasan da böyle fetva verirdi.
[Nesâî ve Dâvud.]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu durumda akşam namazı, (iki kere kıldığı için) imam için altı, cemaat için ise üç rek'at olmuş olur."
1995-Abdullah b. Üneys radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beni, Arafat ve Ürene (vadisi) tarafında bulu nan Hâlid b. Süfyân el-Hüzelî'yi öldürmeye gönderdi. Onu gördüğümde ikindi namazının vakti de girmişti. Onunla uğraşırken namazı mın gecikeceğinden korktuğum için, îmâ ile namaz kılarak ona doğru yürümeye başladım. Ona yaklaşınca, bana sordu:
"Sen kimsin?"
"Ben Araplardan biriyim; duyduğuma gö re o adama (Peygamber'i kastediyor) karşı adam topluyormuşsun. Bu hususta sana yar dım etmeye geldim."
"Evet bu niyetteyim" deyince, hemen onunla yürümeye başladım. Biraz yürüyüp fırsatı yakalayınca kılıcımla ona bir darbe vurdum ve cansız yere serdim." [Ebû Dâvud]
1996-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de şunu ekledi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki: "Duyduğuma göre Hâlid b. Süfyan bana karşı savaşmak için insan topluyormus, git de onu öldür!" Dedim ki: "Ey Allah Resulü! O nasıl bir adamdır, bana anlat!"
Buyurdu ki: "Onu gördüğün zaman, onda bir titreme göreceksin."
Çıkıp gittim, yanına vannca gerçekten on da bir titreme gördüm.
Bu rivayette ayrıca şöyle geçer: "Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiğimde şöyle buyurdu:
"Yüzün gülüyor."
"Onu öldürdüm, ey Allah Resulü!" de dim.
Benimle beraber kalkıp evine girdi, bana bir asa verdi ve şöyle buyurdu: "Tut bunu! İşte bu, kıyamet gününde benimle senin aranda bir işaret olacaktır Çünkü kıyamet gününde asalı olanlar nâdir olacaktır."
1997-Diğer rivayette şöyle geçmektedir: "Kıyamet gününde asâlılar pek azdır."
Bunu üzerine öldüğü zaman, bu asanın kamının üzerine konulmasını ve onunla birlik te defnedilmesini vasiyet etti. Öldüğü zaman vasiyeti yerine getirildi.

İKİ BAYRAM NAMAZI
1998-Saîd b. Evs el-Ensarî radiyallahu anh'dan, o da babasından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ramazan bayramı olduğu zaman, melek ler yolların başlarını tutup şöyle seslenirler: «Ey Müslümanlar topluluğu haydi erkenden gi din, acele edin! Cömert olan Rabbinize koşun. O, hayır dağıtıyor, bolca sevap yağdırıyor Ge ce namazla emrolundunuz, yerine getirdiniz, gündüz oruçla emrolundunuz, oruç tuttunuz! Böylece Rabbinize itaat etmiş oldunuz, haydi şimdi ödüllerinizi alın.» Namazı kılıp dışarıya çıktıklarında ise bir münâdi şöyle seslenir: «Biliniz ki, Rabbiniz sizleri bağışlamıştır. Hay di doğru evlerinize (büyük bir sevinç ile) dönü nüz! Bugün ödül günüdür Bu güne semâda da ödül günü derler»."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf o'u senedle.]
1999-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Kendisi bayram günü mescide gitmeden önce, yıkanırdı." [Mâlik]
2000-Muhammed b. Ubeydillah b. Ebî Râfi'den, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iki bayram için boy abdesti alırdı."
[Bezzâr leyyin bir senedle.]
2001-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bayram günü çıktı ve cemaate iki rek'at na maz kıldırdı; ne ondan önce, ne de sonra baş ka bir namaz kıldırmadı." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
2002-Alî radiyallahu anh'dan:
Ona, bayram günü bayramdan önce veya sonra (nafile) namazı kılan kimse hakkında sordular; sustu. Namazgahına gidip bayram namazı kıldı. Sonra hayvanına bindi; ona de nildi ki: "Şunlar namaz kılıyorlar." Şöyle de di:
"Ben ne yapabilirim ki, siz bana sünneti sordunuz. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bayram namazından ne önce ve ne de sonra hiçbir (nafile) namazı kılmadı. Onun için isteyen kılar, isteyen kılmaz. Namaz kı lanları menedip de bir kulun namaz kılmasına engel olan kimsenin durumuna düşmemi mi görmek istiyorsunuz?" [Bezzâr]
2003-Eyyûb (es-Sahtiyânî) radiyallahu anh'dan:
"Enes'le el-Hasan'ı bayram günü imam henüz çıkmadan önce (nafile) namaz kılarlar ken gördüm. İbni Sîrîn'in ise namaza geldiği ni, ama (nafile) namaz kılmadığını gördüm."

[Ebû Ya'lâ.]
2004-İbn ÎVIes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, bayram namazından sonra dört rek'at ya da sekiz rek'at (nafile) kılardı. Bayram na mazından önce kılmazdı."
[Taberânî, el-Mu'cemu' I-Kebîr'de mürsel olarak.]
2005-Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf, ba basından, o da (Kesîr'in) dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem iki bayram namazında birinci rek'atta kıraat-tan önce yedi tekbir getirdi; son rek'atta ise kıraattan önce beş tekbir getirdi." [Tirmizî]
2006-Saîd b. el-Âs radiyallahu anh'dan: Ebû Mûsâ ile Huzeyfe'ye: "Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem. Kurban ve Ra mazan bayram namazlarında nasıl tekbir getirirdi?" diye sordum. Ebû Musa şöyle de di:
"Cenazelere ahnan tekbirler gibi dört tek bir getirirdi." Huzeyfe: "(Ebû Musa) doğru söyledi" dedi. Bunun üzerine Ebû Musa şöy le dedi: "Basra'da vali iken de böyle tekbir getirirdim." [Ebû Dâvud]
2007-Kerdûs'dan:
"İbn Mes'ûd, Kurban ve Ramazan bay ramı namazında dokuzar tekbir getirirdi. Baş ta dört tekbir getirir, sonra okurdu; sonra bir tekbir getirip rükûa giderdi. İkinci rek'ate kalktığı zaman, okumaya başlardı. Sonra dört tekbir getirirdi, dördüncüyle rükûa varırdı." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de.]
2008-Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in sahâbisi Abdullah b. Büsr radiyallahu anh'dan:
O, Ramazan ya da Kurban bayramında ce maatle namaza gitmişti. İmamın gecikmesini yanlış bularak şöyle dedi: "Biz bu saatte na mazı bitirmiş olurduk, bu vakit ise teşbih za manıdır." [Ebû Dâvud]
2009-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Ramazan bayramı günü yağmur yağmıştı. Allah Resulü namazı mescidde kıl dırdı." [Ebû Dâvud]
2010-Rezîn şunu ilave etti: "Bizi namaz gaha çıkarmadı."
[iki rivayet de Ebû Davud'a aittir.]
2011-Câbir b. Semure radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile iki bayram namazını birçok kere ezansız ve kâmetsiz olarak kıldım."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2012-îbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer bayram namazlarını hut beden önce kılarlardı."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
2013-Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bayram namazında bulundum, hutbeden önce namaza başladı. Namaz için ne ezan okundu, ne de kamet getirildi. Sonra Bilâl'e yaslanarak kalktı. Allah'a takva içinde dav ranmakla emretti ve cemaati O'na taatte bulunmaya teşvik etti. İnsanlara vaaz edip hatırlattı. Sonra kadınların tarafına gitti. On lara da vaaz edip hatırlatmalarda bulundu. Şöyle buyurdu:
"Sadaka verin! Zira çoğunuz cehennem kütüğü olacaksınız." Bunun üzerine yanakla rı kararmış düşük bir kadın kalkıp dedi ki:
"Niçin ey Allah'ın Resulü?" Cevap verdi:
"Çünkü siz çok şikayette bulunursunuz, iyilikleri çabukça unutup nankörlük eder siniz."
Hemen zinetlerini vermeye başladılar; Küpe ve yüzüklerini atıyorlardı.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud ve Nesâî]
2014-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Ramazan ve Kurban bayramlarında ilk yap tığı şey namaz kıldırmaktı. Sonra kalkar, saflara dönüp vaaz ederdi. Onlara nasihat eder, emredip nehyederdi. Eğer bir müfreze göndermek istiyorsa hemen bunu emrederdi ya da bir şey emredecekse emrederdi, sonra ayrılıp giderdi. Bu uygulama, Mervan zama nına kadar böyle devam etti. Mervan Medi ne'ye vali olunca. Kurban ya da Ramazan
bayramında onunla namazgaha gittim. Bak tım ki Kesîr b. es-Salt'm namazı kıldırmak için hazırladığı minbere çıkmaya teşebbüs ediyor, hemen elbisesinden tutup çektim. O da beni iterek minbere çıktı ve namazdan önce hutbe okudu. Dedim ki:
"Vallahi değiş tirdiniz!" Cevap verdi:
"Ey Ebû Said! Senin bildiğin artık gitmiş tir."
"Vallahi, benim bildiğim, bilmediğimden daha iyidir!" dedim
"Namazdan sonra cemaat bizi dinlemek için oturmadıklarından hutbeyi namazdan ön ceye aldım" dedi. [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
2015-Abdullah b. es-Sâib radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram namazını kıldırdı ve şöyle buyurdu: "Kim gitmek isterse gitsin, hutbe için kal mak isteyen kalsın." [Ebû Dâvud aynı lafızla Ne sâî.]
2016-Ebû Kâhil el-Ahmesî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i bir deve üzerinde hutbe okurken gördüm. Bir Habeşli devesinin yularından tutuyordu." [Ne sâî]
2017-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
bayram günü bir yay verildi; ona dayanarak
hutbe okudu." [Ebû Dâvud]
2018-Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Ömer, Ebû Vâkid el-Leysî'ye: "Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem. Kurban ve Ramazan bayram namazlarında ne okurdu?" diye sordu. Şu cevabı verdi: "O, namazlarda Kâf ile Kamer sûrelerini okurdu."
2019-Nu'man b. Beşîr radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram ve Cuma namazlarında Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ ile Hel etâke (Gaşiye) sûrele rini okurdu. Bazen bayramla Cuma bir araya gelirdi. Yine bunları okurdu."
[Bu iki rivayet, Buhârî hariç. Altı hadis imamına ait tir.]
2020-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram namazlarının iki rek'atında da sadece Ummü' l-kitâb' ı (Fatiha sûresini) okudu ve ona hiçbir şey katmadı (sûre okumadı). [Ahmed leyyin bir senedle.]
2021-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram namazlarında Amme yetesâelûne ve Ve'§-şemsi ve duhâhâ sûrelerini okurdu." [Bezzâr zayıf hır senedle.]
2022-Alî radiyallahu anh'dan: "Bayram namazlarında sesli okumak sün nettendir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ta zayıf bir isnâdla.]
2023-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu gününüzde iki bayram bir araya gel di. Biz ikisini birleştireceğiz, isteyene (bay ram namazı) Cuma yerine de geçer."
[Ebû Dâvud]
2024-Ata b. Ebî Rebâh radiyallahu anh'dan:

İbnü'z-Zübeyr'in zamanında Cuma günü ile Ramazan bayramı günü bir araya geldi. "İki bayram birleşti" dedi ve onları bir araya getirip iki rek'at olarak erkenden kıldırdı, sonra ikindiye kadar onlara hiçbir şey ilave etmedi. [Ebû Dâvud]
2025-Nesâî'nin rivayeti: İbnü'z-Zü beyr'in zamanında iki bayram bir araya geldi. Gün iyice ilerledikten sonra namaza çıktı. Uzunca bir hutbe okuyup indi ve namaz kıl dırdı. Cemaat o gün Cuma namazı kılmadı. Durumdan İbn Abbâs haberdar edilince: "Sünnet olanı yaptı ve isabet etti" dedi.
azatlısı Ebû Ubeyd
2026-İbni Ezher'in Sa'd b. Ubeyd'den:
O, Cuma gününe rastlayan bayramda Os man'la bulunmuş. Uzak mahallelerde oturan lara dedi ki: "Kim Cuma namazını beklemek isterse beklesin, kim beklemeden ailesine dön mek isterse ona izin vermişizdir (gidebilir)."
[Buhârî, Müslim ve daha uzun bir metinle Muvattâ.]
2027-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ramazan bayramı namazına sayıca tek olarak birkaç hurma yemeden çıkmazdı." [Tirmizî ve aynı lafızla Buhârî.]
2028-Büreyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yemedikçe Ramazan bayramında na maza çıkmazdı. Kurban bayramında ise na maz kıldırıncaya dek birşey yemezdi." [Tirmizî]
2029-Alî radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bayrama yürüyerek gitmek ve (evden) çıkmadan önce bir şey yemek, sünnettendir."
2030-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayram günü bir yoldan çıkıp gitmişse, dö nerken yolunu değiştirirdi (yani başka bir yol dan dönerdi)." [Tirmizî]
2031-Bekr b. Mübeşşir el-Ensârî radiyal lahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbıyla Ramazan ve Kurban bayramlarında sabahleyin namazgaha giderdik. Buthân vadi si içinden giderdik, namazgaha varınca O'nunla sallallahu aleyhi ve sellem namaz kı lardık. Sonra yine Buthân'ın içinden yürüye rek evimize dönerdik." [Ebû Dâvud]
2032-Ümmü Atiyye radiyallahu an-hâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bi ze Ramazan ve Kurban bayramlarında çıkma mızı emrederdi. (Evlenmemiş) genç kızlar, çadırda yaşayan genç bakireler ve aybaşı ol muş kadınlar (hepbirlikte) çıkardık. Aybaşı olanlar namaza iştirak etmezlerdi. Uzaktan vaaz ve nasihat dinler ve müslümanlann du alarına katılırlardı.
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Birimizin cilbâbı (dış elbisesi) olmayabilir." Şöyle bu yurdu: "Kız kardeşi ona kendi cilbâhım giy dirsin." [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
2033-Diğer rivayet: "Dedi ki: Bayram gü nü dışarı çıkmakla emrolunurduk; hatta kız kendi çadınndan çıkardı. Aybaşı olan kadınlar da çıkarlardı; erkeklerin tekbirleri ile tekbir alırlardı. O günün bereketini ve temizliğini (feyzini) umarak onlarla beraber dua eder (na maz kılmazlardı)."
2034-Abdullah b. Revâha'mn kız kardeşi radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her örtülü kadının (bayram namazına) çıkması gerekir."
[Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, el-Mu'cenıu'l-Ke-htr'de ismi zikredilmeyen tabiînden bir kadmm bulun duğu bir senedle.]
2035-îbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Ramazan ve Kurban bayramlarında ucu de mirli uzun bir değnekle namaza çıkardı, onu (sütre olarak) diker ve ona doğru namaz kıldı-rırdı." [Nesâî]
2036-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bayramlara beraberinde mızrak ve kalkan bu lunduğu halde çıkardı."
[Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
2037-Enes radiyallahu anh'dan: "O, (Basra'daki namazgahına gidemediği bir günde, uzaktaki bir) zaviyede bulunduğu bir sırada himayesindeki Ebû Utbe'ye emret ti; çoluk çocuğunu bir yere topladı, onlara şe hir halkının namazı gibi namaz kıldırdı, tek birleri gibi tekbir getirtti (yani bayram nama zı kıldırdı)." [Buhârî]
2038-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bayramlarınızı tekbirlerle süsleyin!" [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağtr'de leyyin bir isnâdla.]
İnşallah hac bahsinde bu konuda başka ri vayetler de gelecektir.
2039-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ramazan ile Zilhicce bayram aylarıdır. (Sayıca eksik yani bazen yirmidokuz olsalar da sevap bakımından) hiç eksikleri olmaz."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2040-Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ramazan ve Kurban bayramının gecesini ihya ederse, kalplerin öleceği gün, onun kalbi ölmez."
[Taberânî, el-Mu'cemu l-Kebîr ve'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
2041-Ebû Tarfa Abbâd b. Reyyân el-Lah-mî el-Hımsî'den:
Humus'tan bir kaç mil uzakta bulunan bir köyde oturan el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb'e bay ramda gittim. Dedik ki: "Çık da bize bayram namazı kıldır!" "Hayır! Siz tek tek kılın!" dedi.
[Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebtr'de. İsnadında Ebû Tarfa vardır.]
2042-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, de di ki: "Kim bayram namazını kaçırırsa, (yetiş tiği taktirde) dört rek'at(a tamamlayarak) na maz kılsın." [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
2043-Vasile radiyallahu anh'dan:
Ona bayram günü: "Allah bizden de senden de kabul buyursun!" denilince şu cevabı verdi:
"Allah bizden de, senden de kabul buyursun!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr'di leyyin bir senedle.]
2044-Alî radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bayramlarda (namaz için) sahraya çık mak, sünnettendir."
[Taberânî, el-Mu cemu't-Kebîr'da zayıf bir senedle.]
2045-Abdurrahman b. Osman et-Teymî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i bayram namazlarını kıldıktan sonra gördüm; namazgahın ortasına gelip durdu; cemaatin nasıl dağıldığına baktı, biraz daha durduktan sonra kendisi de oradan ayrıldı."
[Taberânî, el-Mu'cemu' l-Kebîr ve' l-Evsat'ta]
2046-Abdullah b. Kurt radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında günlerin en büyüğü Kur ban bayramı günü ve Karr günüdür." Sevr der ki: "Karr günü, kurban bayramının ikinci gü nüdür." [Ebû Dâvud]
2047-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldi. Onların eğlence yaptıkları iki günleri vardı. "Nedir bu günler?" diye sordu. Şöyle dediler: "Cahiliye devrinde eğ lendiğimiz günlerdi." Şöyle buyurdu: "Allah size bu iki

günün yerine daha iyisini ihsan et miştir: Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günü." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2048-Kays b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında yaşanan herşeyi gördüm. Tek şey hariç: O da Ramazan bayramı günü Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda def çalındığıdır." [İbn Mâce]

GÜNEŞ TUTULMASI (KÜSÛF) NAMAZI
2049-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında güneş tutuldu; kalkıp in sanlara namaz kıldırdı ve kıraati uzattı; sonra rükûa vardı; rükûu da uzattı. Sonra başını kal dırdı, kıraati uzattı, ancak okuması birincisin den az idi. Sonra tekrar rükûa vardı; rükûu da uzattı. Ama bu seferki birinci rükûundan daha kısa idi. Sonra başını kaldırıp iki secde yaptı. Sonra kalkıp, birinci rek'atte yaptıklarının ay nısını yaptı. Sonra selâm verdi. Derken güneş meydana çıkıp aydınlandı. Sonra kalkıp ce maate hitap etti ve şöyle buyurdu:
"Güneş ve Ay ne bir kimsenin ölümünden dolayı ve ne de yaşamasından dolayı tutul mazlar. Bunlar, Allah'ın kullarına gösterdiği âyetlerinden iki âyet (alâmet}tirler. Siz böyle birşey gördüğünüz zaman, namaza koşun!" [Altı hadis imamı.]
2050-Diğer bir rivayette, hutbede şu faz lalık yer almıştır: "Bunu gördüğünüz zaman, Allah'a dua edin, tekbir getirin, namaz kılın ve sadaka verin ey Muhamrned ümmeti! Val lahi benim bildiğimi bilseniz, az ağlar, çok gülersiniz!"
2051-Diğer rivayet: "O namazın ilk rek'atında Bakara sûresi, ikinci rek'atında ise Âl-i îmrân sûresi okundu."
2052-Diğer rivayet: "O kadar uzun kılındı ki nerdeyse adamlar bayılacaklar ve üzerleri ne kovalarla su dökülecekti."
2053-Diğer rivayet: Bir Yahudi kadını Âi-şe'ye sormak için geldi ve dedi ki: "Allah se ni kabir azabından korusun!" Âişe de bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e sordu: "İnsanlar kabirlerinde azaba uğ ratılacaklar mıdır?" Allah'a bundan sığınarak (evet). Sonra bir sabah merkebe bindi. O es nada Güneş tutuldu. Kuşluk vakti döndü. Ha-cer-i Esved'in etrafından geçti. Arkasında in sanlar namaz kıldı.
Benzerini nakletti. Ancak burada şöyle geçmektedir: "Sonra onlara kabir azabından sığınmalarını emretti." (Amre) Dedi ki: "On dan sonra ben onun (Aişe'nin) sık sık ateş ve kabir azabından Allah'a sığındığını duydum."
2054-Diğer rivayet: "Güneş tutulması sı rasında Zemzem kuyusu önünde, dört secde ile dört rek'at namaz kıldı."
2055-Diğer rivayet: "O, namazda (Küsûf namazında) sesli okudu."
2056-Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in oğlu İbrahim öldüğü zaman Güneş tutuldu, halk "İbrahim öldüğü için güneş tutuldu" de di. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp cemaate dört secdeli altı rek'at namaz kıldırdı. Rek'atlerin ilki da ima sonrakinden uzun oldu. Rükûu ise secde si gibi oldu.
[Daha uzun bir metinle Müslim, ayrıca Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2057-Esmâ bn. Ebî Bekr radiyallahu an-hâ'dan:
Âişe'ye gittim; namaz kıhyordu. "İnsanlara ne oluyor?" dedim. Göğe işaret etti. Baktım ki insanlar ayakta (namaz kılıyorlar) "Sübhâ-nallah!" dedi. "Bir âyet midir (azap ya da kı yamet alâmeti mi) bu?" dedim. Başıyla "Evet" diye işaret etti. Kalktım, ben de nama za durdum. (Kıraatin uzamasından dolayı) baygınlık geldi; bunun üzerine (yanımdaki kırbadan) başımın üstüne su dökmeye başla dım.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'a hamd ü senada bulundu. Sonra şöyle buyurdu:
"Görmediğim bütün şeyleri hu makamım da gördüm. Hatta cenneti ve cehennemi bile. Bana vahyolundu ki, sizler kabirlerde Mesîh Deccâl (yüzünden çekilecek) fitnelere benzer, yahut ona yakın bir imtihana uğratılacaksı nız."
Arada râvi diyor ki: "Esma bu tabirlerin hangisini söyledi bilmiyorum."
"Orada (kabirde) denilecek ki: «Bu adam (yani Muhammed) hakkında ne biliyorsun?» Mümin ya da yakînî iman sahibi olan kişi — Esma dedi ki: Hangisini dedi bilmiyorum— şöyle diyecektir:
«O Muhammed'dir. Allah'ın Resulüdür; apaçık deliller ve hidayet meşaleleriyle bize gelmiştir. Biz de kabul edip O'na tabi olduk. O Muhammed'dir.»
Bunun üzerine ona üç kere şöyle denile cek: «Senin O'na gönülden iman ettiğini an ladık, haydi güzel ve rahat uyu!»
Münafık veya şüpheye kendini kaptırmış olan adam —Ravî diyor ki: Esmâ'nm bunlar dan hangisini söylediğini şimdi kestiremiyo rum— ise şöyle cevap verecek: «Bilemiyece-ğim, insanlar bir şey diyorlardı, ben de onlar gibi konuştum»."
2058-Diğer rivayet: "Ayağa kalktı, uzun bir kıyamda bulundu; sonra rükûa vardı, uzunca bir rükû etti. Sonra kalktı, uzunca bir kıyamda bulundu. Sonra rükûa varıp uzunca bir rükûda bulundu. Sonra başını kaldırıp sec deye vardı, uzunca bir secde yaptı. Sonra ba şını kaldırdı, tekrar secdeye vardı, secdede uzunca durdu. Sonra kalktı, uzunca bir kıyam yaptı. Sonra rükûa vardı, rükûda uzunca dur du. Sonra kalktı yine kıyamı bayağı uzattı; sonra rükûa vardı, bayağı uzun rükû yaptı. Sonra başını kaldırıp secdeye vardı, bayağı uzunca secde etti. Sonra başını secdeden kal dırıp tekrar secdeye gitti, bayağı uzun bir sec de yaptı. Sonra namazını bitirdi." [Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Ncsâî.]
2059-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Güneş tutulduğu zaman dört secdeli sekiz rek'at namaz kıldı."
2060-Alî radiyallahu anh'dan da aynısı ri vayet edilmiştir. [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2061-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
Güneş tutuldu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkıp, kıyama durdu, o kadar uzun durdu ki, nerdeyse rükû etmeye cek sandık. Sonra rükûa varıp o kadar uzun durdu ki, bir daha başını kaldıramıyacak san dık. Sonra başını kaldırdı. O kadar uzun dur du ki bir daha secde yapmayacağını sandık. Sonra secdeye varıp o derece uzattı ki bir da ha secdeden başını kaldıramıyacak sandık. Sonra secdeden başını kaldırıp o kadar uzun durdu ki bir daha secde yapmayacak sandık. Sonra secde yaptı o kadar uzun durdu ki, bir daha başını kaldırmayacak sandık. Derken başını kaldırdı. Sonra diğer rek'atta da aynısı nı yaptı. Sonra secdesinin sonunda "Üf! Üf!" dedi.
Sonra şöyle buyurdu:
"Rabbim, onları ben aralarında olduğum sürece azablandırmayacağını bana vaad et medin mi? Onlar af dilemeye devam ettikçe azap etmeyeceğini vaad etmedin mi?" Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem namazını bitirince Güneş tekrar doğmuş her tarafa ışık dağıtıyordu bile.
[Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2062-Diğer rivayette: "O, üf derken ağlı yordu."
2063-Diğer rivayette şöyle geçmektedir: "O'na cennet ve cehennem sunuldu." Ayrıca orada şu sözü de mevcuttur: "(Cehennem)
Hepinizi sarmasın diye devamlı olarak O'na üfleyip durdum. Orada Allah Resulü'nün de velerini çalanı; Da'da' oğullarından eğri so-pasıyla hacıları soyarken görülünce (yakala nınca) "Bastonumun ucu takıldı" diyen hırsı zı gördüm. Orada kediyi bağlayıp da ona uzun zaman yemek vermeyen ve yerin haşara tından yememesi için dışarıya salmayan uzun boylu siyah kadını da gördüm."
2064-Yukarıda geçen Âişe'nin rivayetin de şu ifade mevcuttur: "Kabe için adanan de velerin yükten ve bineklikten azat edilmesi âdetini getiren İbn Lühay'ı gördüm."
2065-Nu'mân b. Beşîr radiyallahu anh' dan:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında Güneş tutuldu. İkişer rek'at namaz kılmaya başladı. Bir yandan da Güneşin açılıp açılmadığını soruyordu. Açılıncaya dek böyle devam etti." [Ebû Dâvud]
2066-Nesâî'nin rivayeti: Eteklerim çeke rek korku içinde çıktı, mescide geldi. Güneş açılıncaya dek sürekli namaz kıldı. Hitap ederken şunlan da söyledi: "Allah, mahluka-tından birine tecelli etiği zaman, o şey O'na boyun eğer Böyle bir şey gördüğünüz zaman, en son kıldığınız farz namaz gibi huşu içinde namaz kılın!"
2067-Übeyy b. Kâ'b radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında güneş tutuldu. Onlara uzun bir sûre ile, iki secdeli beş rek'at namaz kıl dırdı. Sonra namazda gibi kıbleye karşı otu rup Güneş çıkıncaya dek dua etti." [Ebû Dâvud]
2068-Semure b. Cundeb radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize Güneş tutulma namazı kıldırdı, o kadar sessiz kıldırdı ki O'nu duyamıyorduk." [Nesâî ve Tirmizî]
2069-en-Nadr radiyallahu anh'dan:
Enes'in zamanında hava karardı (Güneş tutuldu). Ona giderek dedim ki: "Ey Ham-za'nın babası! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında böyle bir şey başını za geldi miydi?"
"Maazallah! Şiddetli rüzgâr estiği zaman, kıyamet kopar korkusuyla hemen mescide koşardık" dedi. [Ebû Dâvud]
2070-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, şiddetli rüzgar estiği zaman hemen mescide koşar ve rüzgar hafifleyinceye kadar orada dururdu. Güneş veya ay tutulması gibi sema da bir olay cereyan ettiği zaman, hemen bü yük bir telaş içinde namaza koşardı. Hava açı lıp aydınlanıncaya dek namaz kılardı."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de, isnadında Ziyâd b. Sahr vardır.]

ISTISKA (YAĞMUR DUASI NAMAZI)
2071-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yağmur duasını (namazını) sordular. Şöyle cevap verdi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem iyi giyinmemişti, mütevazı bir halde çıkıp namazgaha geldi ve minbere çıktı; ama bu hutbeniz gibi hutbe okumadı. Devamlı olarak dua, tazarru' ve tekbirde bu lundu. Sonra tıpkı bayram namazı gibi iki rek'at namaz kıldırdı." [Sünen ashabı.]
2072-Bezzâr zııf bir senedle şunu da ek ledi:
"Birinci rek'atta yedi, ikinci rek'atte ise beş tekbir aldı."
2073-Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî radiyal lahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yağmur duasına çıktı, sırtını cemaate çevirdi. Dua etmeye başladı, kıbleye döndü, cübbesi-ni ters giydi, sonra iki rek'at (istiskâ) na-maz(ı) kıldı. O namazda sanki sesli okumak ister bir tarzda okudu. [Altı hadis imamı.]
2074-Diğer rivayette: "Sağ tarafını sol omuzuna, sol tarafını da sağ omuzuna atmak suretiyle cübbesini ters giydi. Sonra dua etti.
2075-Diğer rivayette: "Üzerinde siyah bir maşlah (dört köşeli elbise) vardı. Onu eteğin den tutup üstüne çevirip yukarı getirmek iste di, bu zor gelince, omuzu üzerinde (sağ yanı sola, sol yanı sağa gelecek şekilde) ters yüz etti."
2076-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında kuraklık oldu. Cuma günü hutbe okurken bir bedevî kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Servet helak oldu, çocuklar aç kaldı, ne olur Rabbine dua buyur!" Bunun üzerine ellerini kaldırdı; havada bir bulut fa lan görmüyorduk. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, daha ellerini indir meden gökyüzünü dağlar gibi bulutlar sardı. Minberden inmeden bulutlardan sakalına yağmur boşanıyordu. O gün yağmur yağdı, ertesi gün yağdı, daha ertesi gün yağdı, erte si Cuma'ya kadar yağmur yağdı ve dinmedi. Bunun üzerine aynı bedevî ya da başka biri si kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Ner-deyse binalar yıkılacak, varlığımız kaybola cak, ne olur Allah'a yalvar da (yağmur din sin!)." Hemen ellerini kaldırıp şöyle dua et ti: "Ey Allahım! Çevremize yağdır, bize değil." Ondan sonra hangi buluta işaret ettiyse açılıp dağıldı. Sonunda Medine bulut aralığı gibi güneşlik oldu. Vadinin kanalından tam bir ay su aktı. Çevreden kim geldi ise bol yağ mur haberiyle geldi.
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı.]
2077-Diger rivayet: "Sonra ellerini kaldı rıp şöyle dua etti: "Allahım yağmur ver! Alla hım, yağmur ver! Allahım yağmur ver!" İkin ci duasında şunu da ekledi: "Allahım, yüksek yerlere, küçük tepelere, vadi içlerine, ağaç bi ten yerlere!"
2078-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Halk Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e kıtlık ve kuraklıktan yakındı. Bir min ber yapılıp namazgah kurulmasını emretti. Halka orada buluşmak için bir gün tayin etti. (O gün gelip de) Güneşin kızıllığı iyice görü nünce, çıktı ve minberin üzerinde oturup, tek bir getirdi, Allah'a hamd ü senada bulundu. Sonra şöyle buyurdu:
"Kuraklıktan ve yağmurun zamanında yağmadığından yakındınız. Allah size dua etmenizi emredip duanızı kabul etmeyi vaad etti." Sonra şöyle dedi: "el-Hamdü lillahi Rabbi' l-âlemîn. er-Rahmani' r-rahîm. Mâli ki yevmi'ddîn. Lâ ilahe illallah. Yef'alü mâ yürîd. Allahümme entellahu lâ ilahe illâ en-te'l-Ganiyyü ve nahnü'l-fukarâ. Enzil aley-ne'l-ğayse vec'al mâ enzelte lenâ kuvveten ve belâğen ile'l-hayr (=Hamd âlemlerin Rabbi, Rahman, Rahim ve Ceza gününün Mâliki olan Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Sen zenginsin, biz ler fakir ve muhtaçlarız. Bize yağmur indir ve indirdiğini bizim için bir kuvvet ve hayra ulaşma vesilesi kıl!)"
Sonra koltuk altlarının beyazlığı görüne cek derecede ellerini yukarı kaldırıp, arkasını cemaate döndü, cübbesini de ters çevirdi. El leri hâlâ kalkık idi. Sonra cemaate dönüp, in di ve iki rek'at namaz kıldırdı. Allah hemen bir bulut meydana getirdi, gök gürledi, şimşek çaktı ve Allah'ın izniyle yağmur yağdı. Daha mescide varmadan seller aktı. Yağmurdan ka çışlarını ve ıslanmamak için yer arayışlarını görünce, azı dişleri görününceye kadar güldü ve şöyle dedi: "Şehadet ederim ki Allah her-şeye gücü yetendir ve ben de Allah'ın kulu ve Resulüyüm." [Ebû Dâvud]
2079-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, avuçlarının arkasını semaya tutarak yağmur duası yaptı." [Müslim ve Ebû Dâvud]
2080-Âbi'l-Lahm'in azatlısı Umeyr radi yallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i Zevrâ yakınlarındaki zeytinyağı taşları civannda yağmur duası yaparken görmüş. Ayakta durmuş, ellerini yüksekliği başım aş mayacak derecede tutup, yüzüne doğru çevi rerek dua ediyormuş." [Ebû Dâvud]
2081-Câbirradiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanına kıtlıktan ağlayan kadınlar gel di. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem: "Ey Allahım! Bize kesilmeyen, yardımcı, sonu güzel, verimli, yararlı, zararsız, geç kal mayacak âcil bir yağmur ver!"
Bu duadan sonra hava karardı ve yağmur boşaldı. [Her iki rivayet de Ebû Davud'a aittin]
2082-Rezîn rivayetinde şöyle geçer: "Al lahım! Beldene yağmur yağdır; kullarına yar dımcı, sonu güzel, verimli, yararlı, zararsız ve geç kalmayacak âcil bir yağmur ver!"
O, yağmur duası yaptığı zaman, ellerini uzatıp avuçlarını yere doğru çevirirdi, koltuk altları görününceye kadar da ellerini kaldırırdı.
2083-Semure b. Cundeb radiyallahu anh' dan:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yağmur duasına çıktığı zaman şöyle dua eder di: "Allahumme enzilfî ardinâ bereketefiâ ve zînetehâ ve sekenehâ! Verzuknâ ve ente hay-ru'r-râzikîn (=Allahım! Toprağımıza (yağ murla birlikte onun) bereket, zînet ve bolluk larını indir! Bizleri rızıklandır, zira Sen rızık-landıranlann en hayırlısısın)."
[Taberânî, el-Mu cemu'l-Kebîr'ûc ve Bezzâr.]
2084-Câbir ve Eıies radiyallahu anhu-mâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yağmur duası yaptığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahumme'skinâ sakyen vâdiaten nâfı-aten teşbeu bihe' l-emvâlu vel-enfusu ğaysen henîen merîen tabekan mücellelan. Ye§beu bi-hâ bâdiyenâ ve hâdırenâ, tünzilü bihi min be-rekâti's-semâi ve uhricü bihi min berekâti'l-ardi, ve tec'alenâ indehu mine'ş-§âkirîn. In-neke semîu'd-duâ (= Allahım! Bizleri mal ve nefisleri, köy ve şehirlerimizi doyuracak bere ketli, -Allah'ın bahşettiği- iyiliklerle dolu.
katkat ve parlak olan yumuşak ve yararlı bir yağmur ile sula! Onun vasıtasıyla bizlere gökyüzünün bereketlerinden indir, yeryüzü nün bereketlerinden çıkart ve bizleri onun se bebiyle şükredenlerden eyle! Şüphesiz sen du ayı işitensin)."
[Taberânî, el-Mu' cenm' l-Evsat'la zayıf ha senedle.]
2085-Enes radiyallahu anh'dan:
Ömer, kıtlık olduğu dönemde yağmur du ası yaptığı zaman "Abbâs'ın yüzü suyu hür metine" der ve şöyle dua ederdi:
"Allahım biz sana Peygamberinle tevessül ediyor sen de bi ze rahmet verirdin; şimdi ise Peygamberinin amcasıyla tevessül ediyoruz; ne olur —onun yüzü suyu hürmetine— bize yağmur ihsan et!"
Duanın ardından bolca yağmur yağardı.
[Buhârî]
2086-Ebû'l-Cevzâ radiyallahu anh'dan: Medine'de şiddetli bir kıtlık oldu. Halk, Âişe'ye koşup durumdan yakındı. Bunun üze rine dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrine bakın; tavanında göğe doğ ru küçük bir pencere açın ki, onunla sema ara sında hiçbir tavan olmasın!" Dediğini yaptı lar, öyle yağmur yağdı ki, bolluğundan otlar bitti; develer şişmanlıktan âdeta çatlarcasma semizleşti. O yıla bu yüzden "âmu'l-fetak (=çatlama yıh)" denildi. [Dârimî]
2087-Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki: Bana ulaştığına göre Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş: "Deniz tarafından bir bulut peydah olur da, Şam ta rafına doğru yol alırsa yağmuru bol olur." [Muvattâ]
2088-Taberânî bunu el-Mu'cemu'l-Ev-sat'ta Âişe radiyallahu anhâ'dan merfû olarak naklederek dedi ki: "Bunu rivayette sadece el-Vakidî nakletmiştir."
2089-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yağmur gördüğü zaman şöyle dua ederdi: "Allahummec'alhü sayyıben nâfi'â (=Allahım, onu bol ve yararlı kıl)!" [Buhârî ve Nesâî]
2090-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberken yağmur yağdı. Allah Resulü el bisesini açtı tenine biraz yağmur değdi. Ne den böyle yaptığı sorulunca şöyle buyurdu: "O, Rabbinden henüz ayrılıp gelmiştir." [Ebû Dâvud]
2091-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yağmurun size yağdırılmaması, kıtlık de ğildir; asıl kıtlık size bolca yağmur yağdırıl-dığı halde toprağın mahsul vermemesidir."
[Müslim]
2092-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
Rabbiniz (Azze ve Celle) buyurmuştur: "Eğer kullarım bana gereği gibi itaat etseler, ben onlara gece yağmur yağdırırım, gündü zün de üzerlerine güneşi doğdururum. Onlara gök gürleme sesini de duyurmam."
[Ahmed ve Bezzâr]
2093-Ubâde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Ramazan ayında Doğu yönünde kızıl bir uzantı görürseniz, bir yıllık yiyece ğinizi saklayınız. Çünkü o yıl açlık yılı ola caktır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta; isnadında Hâlid b. Ma'dân'nm kızı Ümmü Abdillah vardır.]

SÜNNET (REVÂTİB) NAMAZLAR
2094-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile öğleden önce iki rek'at, öğleden sonra iki rek'at, Cumadan sonra iki rek'at, akşamdan sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at (na file) kıldım."
2095-Bir rivayette şu fazlalık vardır: "Ak şam, yatsı ve Cuma (sünnetlerini) evinde (kı lardı)." [Altı hadis imamı.J
2096-Diğer bir rivayette şu ilave yer al mıştır:
Hafsa bana anlattı: "O, sabah olunca iki rek'at kısa namaz kılardı (sabah namazının sünnetini kastediyor). O, yanma giremediğim saat idi."
2097-Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim oniki rek'at sünnet (namazı) kıl maya devam ederse, Allah onun için cennette bir köşk yapar: Öğleden önce dört rek'at, öğ leden sonra iki rek'at, akşam namazından sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at, sa bah namazından önce iki rek'at." [Tirmizî ve Nesâî]
2098-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "İki namaz vardır ki Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem onları ne gizli, ne açık, ne yolculuk ve ne de ikâmet halinde bırakmamış tır: Sabah namazından önceki iki rek'at, ikin diden sonra iki rek'at." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
Cemaate yatsıyı kıldırırdı, sonra girip iki rek'at daha kılardı. Gece dokuz rek'at kılardı, vitir de o namazın içinde olurdu. Bazı geceler namazı ayakta, uzun kılar; bazı gecelerde ise oturarak, uzun kılardı. Ayakta kılarken okur sa, ayakta iken rükû ve secde eder; otururken okursa, oturduğu yerden rükû ve secde eder di. Sabah olunca iki rek'at kılardı (yani sabah namazının sünnetini)."
[Müslim, Ebû Dâvud ve bazı bölümlerini Tirmizî]
2099-Diğer rivayet: "Evimde öğle nama zından önce dört rek'at kılardı, sonra çıkıp ce maate öğleyi kıldırırdı, sonra evime gelip iki rek'at daha kılardı.
Cemaate akşam namazını kıldırır-, sonra evime gelip iki rek'at daha kılardı.
2100-Âsım b. Damre'den: Alî radiyallahu anh'a Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem'in gündüz kıldığı sünnet namazlarını sorduk; şu cevabı verdi: "Sizin ona gücünüz yetmez." Dedik ki: "Sen bize bildir, yapabildiğimiz kadar ya-panz." Şu cevabı verdi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldıktan sonra beklerdi. Gü neş doğudan şu kadar mikdar çıktıktan sonra henüz öğle vakti girmeden dört rek'at namaz kılardı. Güneş gök ortasından kaydığı zaman, öğlenin (farzından önce) dört rek'at kılardı. Öğlenin farzından sonra da iki rek'at kılardı. İki rek'atte bir selâm vermek üzere ikindinin farzından önce

dört kılardı. İki rek'atta bir verdiği selâmı mukarreb meleklere, peygam berlere, müslüman ve müminlerden onlara tâ bi olanlara özgü kılardı." Alî ilave etti: "İşte bunlar, gündüz nafilesi olarak onaltı rek'at yapar. Ne yazık ki buna devam eden azdır."
(Ravi) Vekî' der ki: Babam buna ilâveten dedi ki: Habîb b. Ebî Sabit der ki:
"Ey Ebû ishak! Bana anlattığın bu hadis
benim için şu mescidinin altın dolu olmasın dan daha iyidir."
[İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî. İlkinin rivayeti diğer ikisinden daha kapsamlıdır.]
2101-Abdullah b. Muğaffel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her iki ezan arasında bir namaz vardır, her iki ezan arasında bir namaz vardır (yani ezanla kamet arasında isteyen namaz kılabi lir)." Üçüncüsünde "dileyen için" dedi.
[Altı hadis imamı, Mâlik hariç.]
2102-Bezzâr leyyin bir senedle Büreyde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Akşam dışında, iki ezan arasında bir (nafile) namaz vardır."
2103-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Şöyle derdi: "Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir. Her iki rek'atte bir selâm ve rilir."
Mâlik. Sünen ashabı ise, İbn Ömer'in bu hadisini Peygamber'in sözü olarak naklettiler.
Nesâî der ki: "Bu rivayetin merfû olması hatalıdır."
Tirmizî ise: "Doğrusu, gece namazı ikişer ikişerdir. Gündüz söz konusu değildir" demiş tir.
2104-Yahya b. Saîd el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Ülkemizin fakihlerinin gündüz nafilele rinde iki rek'atte bir selâm verdiklerini gör düm. Bunun aksine hiç rastlamadım. Ayrıca bu husus, Ammâr, Ebû Zer, Enes, Câbir b. Zeyd, İkrime ve Zührî'den rivayet edilmiştir."
[Buhârî, muallak olarak.]

SABAH NAMAZININ İKİ REK'AT SÜNNETİ
2105-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazının iki rek'at (sünnetine) düş kün olduğu kadar hiçbir (nafile) namaz(ın)a düşkün değildi. Onu hiç bırakmazdı." [Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
2106-Diğer rivayette hadis merfû olarak nakledilmiştir:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sabah namazının iki rek'at (sünneti) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."
2107-Ebü Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Düşman) atlar(ı) sizi kovalasalar bile sakın o iki rek'atı (sabahın sünnetini) bırak mayın!" [EbûDâvud]
2108-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazında ezanla kamet arasında hafif iki rek'at (namaz) kılardı."
2109-Diğer rivayet: Sabahın iki rek'atını kısa kılardı. O kadar kısa tutardı ki içimden "Acaba Fâtiha'yı okudu mu?" derdim.
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı.]
2110-İbn Ömer radiyallahu anh'm azathsı Yesâr'dan:
İbn Ömer beni, sabahın doğuşundan sonra namaz kılarken ve iki rek'atte bir selâm verir ken gördü. Dedi ki: "Ey Yesâr! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza çıktı; biz de senin kıldığın gibi kılıyorduk; şöyle buyur du: "Burada bulunan bulunmayana iletsin!: Şafaktan sonra, sadece iki rek'at (sünnet) na maz kılın!" [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2111-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazının sünnetinin ilk rek'atmda ge nellikle "Kûlû âmenna billahi ve mâ ünzile
ileynâ..." âyetini (Âl-i İmrân, 3/84) ikinci rek'atmda ise "Âmenna billahi ve'§hed bi-ennâ müslimûn" âyetini (Âl-i İmrân, 3/52) okurdu.
2112-Diğer rivayette: "Teâlev ilâ kelime-tin sevâin beynenâ ve beyneküm..." âyetini (Âl-i İmrân, 3/64) okurdu."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2113-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sabahın sünnetinin birinci rek'atmda "Kûlû âmenna billahi ve mâ ünzile ileynâ..." âyetini (Âl-i İmrân, 3/84); ikinci rek'atmda ise "Rabbena âmenna bimâ enzelte ve'tte-ba'ne'r-Resûle fektübnâ maa'§-şâhidîn"i (Âl-i İmrân, 3/53), ya da "İnnâ erselnâke bi'l-hakkı beşîran ve nezîran ve layüs'elü an ashâbi'l-cahîm" i (Bakara, 2/119) okuduğu nu duymuş. (İkinci rek'atta hangisini okudu ğu şüphesi raviden kaynaklanmıştır.) [Ebû Dâvud]
2114-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i belki yirmi kere takip ettim. Hepsinde de ak şamdan sonraki iki rek'at namazla sabah nama zının iki rek'at sünnetinde Kul yâ eyyühel-kâ-fırûne süresiyle. Kul huvellahu ehad sûresini okuduğunu gördüm." [Tirmizî ve aynı lafızla Nesâî.]
2115-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazının iki rek'at (sünnetini) kıldık tan sonra sağ yanına yaslanıp yatardı." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
2116-Ebû Davud'un rivayeti: "Gecenin sonunda namazını bitirdiğinde bana bakardı, uyanık olursam benimle konuşurdu, uykuday-sam uyandırırdı. İki rek'at kıldıktan sonra müezzin gelip O'na sabah namazı vaktinin geldiğini bildirinceye kadar yatardı. Sonra kalkar iki rek'at kısa bir namaz kılardı, sonra da namaza (mescide) giderdi."
2117-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sabah namazının (farzından ön ce) iki rek'at namaz (sünnet) kıldığı zaman sağ yanı üzerine (biraz) yatsın!" [Tirmizî]
2118-Ebû Dâvud, şunu da ekledi: "Mervân ona (Ebû Hureyre'ye) dedi ki: "Bizden birinin yatacak yerde mescide yürü mesi, yeterli gelmez mi?" "Hayır!" dedi. Bu nu İbn Ömer duyunca: "Ebû Hureyre ileri git ti" dedi.
"Onun söylediklerinden bir şeyi inkâr mı ediyorsun yoksa?" dediklerinde: "Ama o ce saret gösterdi. Biz ise çekingeniz" dedi. Bunu Ebû Hureyre duyunca şunu demekten kendini alamadı: "Ben ezberleyip onlar unutmuşsa benim suçum nedir?"
2119-Nâfı' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer, sabah namazım(n sünnetini) kı lıp yatan bir adam gördü ve sordu:
"Seni buna iten nedir?"
"İki namazımın arasını ayırmak istedim!"
"Selâmdan daha güzel ayırıcı nedir?"
"O, (yatmak) sünnettir!"
"Hayır senin yaptığın sünnet değil; bid'at-tir!" dedi. [Rezîn]
2120-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile sabah namazını kıldı. Selâmdan sonra iki rek'at daha kılınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu: "Sabah namazı dört rek'at mıdır?" "Ey Allah

Resulü! Ben sabah namazının sünnetini kılmamıştım da."
"Öyleyse bir beis yoktur" buyurdu. [Rezîn]
2121-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Yahya b. Sa-îd el-Ensârî'nin dedesi Kays'dan: O da aynı şeyi yapınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Ey Saîd, yavaş ol! iki namazı bir den mi (kılıyorsun)?" buyurdu. "Ben sünneti kılmamıştım da" deyince: "Öyleyse bir beis yoktur" buyurdu.
2122-Abdullah b. Mâlik b. Buhayne radi-yallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, namaz kılındıktan sonra iki rek'at namaz kı lan bir adamın yanından geçti; namazdan son ra insanlar adamın başına üşüştüler.
Bunun üzerine Allah Resulü o adama buyurdu ki: "Sabah namazı dört rek'at mıdır, sabah namazı dört rek'at mıdır? (farzını kas tediyor)" [Buhârî, Müslim ve Nesâî.j
2123-Diğer rivayet: "O sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazı kılındıktan sonra, na maz kılmakta olan bir adama rastladı ve ona anlamadığımız bir şey söyledi. Çıkarken ada mın yanına gidip onu sardık ve sorduk: "Sana ne buyurdu?" Cevap verdi: "O, şöyle buyurdu: "Neredeyse sizden bi ri sabah namazının farzını dört rek'at kıla cak."
2124-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim, sabah namazının iki rek'at sün netini kılmamışsa onu Güneş doğduktan son ra kılsın." [Tirmizî]
2125-Üsâme b. Umeyr radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra şöyle buyurduğunu duymuş: "Ey Cebrail, Mikâil, israfil ve Muhammed'in Rabbi! Sana ateşten sığınırım!" —^Bunu üç kere söyledi—
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîı'de leyyin bir senedle.]
2126-Atâ radiyallahu anh'dan: İbn Mes'ûd, sabah namazından sonra çı kıp (camide) konuşan bir cemaatin yanına vardı ve şöyle diyerek onlan konuşmaktan menetti: "Siz buraya namaz kılmak için geldi niz. Ya namaz kılın, ya da susun!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de. Atâ, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir.]

ÖĞLE VE İKİNDİNİN SÜNNETİ
2127-ibn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile öğlenin farzından önce iki rek'at, öğlenin (farzından sonra) da iki rek'at kıldım." [Buhârî ve Müslim]
2128-Alî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğlenin farzından önce dört, farzından sonra da iki rek'at namaz kılardı." [Tirmizî]
2129-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, eğer öğleden önce dört rek'at kılmamışsa, onu öğleden sonra kılardı." [ikisi de Tirmizî'nindir.]
2130-Ümmü Habîbe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim öğleden önce dört; öğleden sonra da dört rek'at sünnet kılarsa Allah onu ateşe haram kılar."
2131- Diğer rivayet: "Kim öğleden önce dört, öğleden sonra da dört rek'at namaza de vam ederse Allah, muhakkak onu ateşe haram kılar." [Sünen ashabı.]
2132-Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öğleden önce arada selâm vermeden kı lınan dört rek'at (sünnet) namazına gök kapı ları (ardına kadar) açılır." [Ebû Dâvud]
2133-Abdullah b. es-Sâib radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zevalden sonra, öğleden önce dört rek'at kılar ve şöyle buyururdu: "Bu, şüphesiz gök kapı larının açıldığı saattir Bu saatte, salih ameli min yukarıya yükselmesini isterim."
2134-Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Öğleden önce ve zevalden sonra kılınan dört rek'at var ya seherde kılınan emsalleri de ğerindedir. O saatte hiçbir şey yoktur ki Allah Teâla'yı teşbih etmesin." Ondan sonra şunu okudu: "Gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğerek secde ederler." (Nahl, 16/48)
[Bu iki rivayet Tirmizî'ye aittir.]
2135-Safvân radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim öğleden önce, dört rek'at namaz kı larsa, bir köle azat etmişçesine ecir alır." Ya hut şöyle buyurdu: "İsmail neslinden dört kö le azat etmişçesine ecir alır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ln hafî bir senedle.]
2136-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Öğle namazından önce kılınan dört rek'at (sünnet) dışında, gece namazına hiçbir şey (nafile) denk olamaz. O rek'atların gün düz namazına üstünlüğü, cemaatle kılman na mazın tek başına kılınan namaza olan üstün lüğü gibidir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebfr'de leyyin bir senedle.]
2137-Alî radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikindiden önce iki rek'at kılardı." [Ebû Dâvud]
2138-Tirmizî'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ikindiden önce iki rek'atta bir selâm vermek üzere dört rek'at kı lardı."
2139-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İkindiden önce dört rek'at (sünnet) kılan kimseye Allah merhamet etsin."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
2140-İbn Amr b. el-As radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa şüphesiz Allah onu ateşe haram kılar."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
2141-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Benim sıram olduğunda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ikindi namazın dan sonra iki rek'at namaz kılmadan yanıma gelmezdi."
2142-Diğer rivayet: "Yanımda (nöbetim de iken) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, ikindiden sonra iki rekat namazı hiç bı rakmamıştır."
2143-Diğer rivayet: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, ikindiden sonra namaz kılar, ancak başkalarını bundan alıkoyardı. Aralıksız oruç tutardı, ancak başkasını böyle yapmaktan alıkoyardı."
2144-Diğer rivayet: "O iki rek'atı ikindi den önce kılardı, sonra işi çıktı veya unuttu da kılamadı, ama ikindiden sonra kıldı. Sonra (eskisi gibi) kılmaya devam etti.
Çünkü O, bir namazı kıldığı zaman ona devam ederdi."
2145-Kureyb radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs, İbn Ezher ve Misver b. Mahra-me, Kureyb'i ikindiden sonra kıhnan o iki rek'at

(sünnet) hakkında sormak için Âişe'ye göndermişler.
(O sordu:) "Duyduğumuza göre sen onla-n kılıyormuşsun. Oysa biz duyduk ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onları kıl maktan menetmiş." İbn Abbâs dedi ki:
"Ömer'le birlikte insanlan onu kılmaktan alı-koyardım." Kureyb dedi ki: "Benimle gön derdikleri mesajı ona (Âişe'ye) ulaştırdım; şöyle dedi:
"Ümmü Seleme'ye sor!" Onlara durumu bildirince: "Haydi git Ümmü Seleme'ye sor!" dediler. Gidip sordum; cevaben şöyle dedi:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ondan menettiğini duymuştum. Sonra yanımda onu kıldığım gördüm. Yanımda bir takım Ensâr hanımları vardı. Ona bir cariye gönderdim ve dedim ki: Haydi git yanında dur ve de ki: Ümmü Seleme diyor ki: İnsanla rı ondan menettiğini duydum, bugün ise sen onu kılıyorsun. Eğer eliyle işaret ederse, geri
çekilirsin. Gerçekten eliyle işaret etti ve cari ye geri durdu. Namazını bitirince, şöyle bu yurdu:
"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! Sen bana ikin diden sonraki iki rek'at hakkında sordun. Ba na Abdü' l-Kays'dan bazı kimseler geldi, ka vimlerinin müslüman olduğunu bildirdiler. Onlarla meşgul olurken öğleden sonra kıldı ğım iki rek'atı kılamadım, şimdi kıldığım bu namaz işte o iki rek'attır."
[Bu iki rivayet de, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.)
2146-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî radiyallahu anh'dan:
Ömer ikindinin farzından sonra onun iki rek'at kıldığını görmüş ve namazda iken onu değnekle dövmüş. Namazı bitirince Zeyd de miş ki: "Ey mü'minlerin emiri! Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kıldığını görünce, O'ndan sonra vallahi bırakmam!" Bunun üzerine Ömer yanına oturup (gönlünü alarak) şöyle demiş:
"Ey Zeyd! însanlann bunu âdet edinip de geceye kadar namaz kılmalarından korkma-saydım, sana vurmazdım."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtı'de.]
2147-Abdullah b. Rebâh'dan, o da saha beden bir adamdan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikindiyi kıldırdı. Bir adam da kalkıp namaz kılmaya başladı. Derken Ömer onu gördü ve şöyle dedi: "Otur! Kitab ehli namazlara ara vermedikleri için helak olmuştur." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem şöyle buyurdu: "Hattâb'ın oğlu iyi yap tı!" [Ebû Yâ'la ve Ahmed.]
2148-Ebû Dâvud da benzerini, el-Ezrak b. Kays'dan rivayet etmiştir. Ancak namazı mutlak olarak zikretmiş, ikindiden söz etmemiştir.

AKŞAM VE YATSI NAMAZININ SÜNNETİ, CUMANIN SÜNNETİ
2149-Enes radiyallahu anh'dan: "Medine'deydik. Müezzin akşam ezanını okuduğunda herkes sütunların arasına koşar ve iki rek'at namaz kılardı. Hatta yabancı biri mescide girdiğinde, insanlarm çoğunu na mazda görünce, akşam namazının kılındığını zannederdi."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
2150-Müslim'in rivayeti: "Muhtar b. Fül-fül, Enes'e dedi ki; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (akşamın farzından önceki) iki rek'atı kılar mıydı?"Cevap verdi:
"Bizi kılarken görürdü de; bize ne kılın, ne de kılmayın derdi."
2151-Abdullah b. el-Muğaffel el-Müzenî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Akşam namazından önce iki rek'at (nafi le) kılın! Akşam namazından önce iki rek'at (nafile) kılın!" Üçüncüsünde, insanlar onu sünnet edinmesinler diye "İsteyen kılsın!" buyurdu. [Buhârî. Müslim ve Ebû Dâvud]
2152-Kâ'b b. Ucre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Eşhel oğullarının mescidine geldi ve orada namaz kıldı. Namazı bitirdiklerinde onları sünnet namazı kılarken görünce, şöyle buyur du:
"B« (sünnetler), evlerin namazıdır!"
[Dâvud ve Nesâî.]
2153- Ebû Mekhûl radiyallahu anh'dan: O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in şöyle buyurduğunu naklediyor:
"Her kim akşamdan sonra konuşmaksmn iki rek'at —bir rivayette dört rek'at— kılarsa namazı lliyyîn'e yükseltilir."
2154-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Şu ilave ile benzeri nakledildi: "Akşam namazından sonra iki rek'atı kılmakta acele edin! Çünkü o iki rek'at, farzla beraber yuka rıya kaldırılır." [İkisi de Rezîn'e aittir.]
2155-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim akşamdan sonra aralarında kö tü bir şey konuşmadan altı rek'at kılarsa, bu rek'atler on iki yıllık ibadete denk olur."
[Tirmizî]
2156-(Tirmizî) dedi ki: Âişe'den, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözü nakledilmiştir:
"Kim akşamdan sonra yirmi rek'at kılar sa, Allah onun için cennette bir köşk yapar."
Derim ki: Bu hadisi İbn Mâce, Âişe'den, yalancı olduğu söylenen bir ravi kanalıyla ri vayet etmiştir.
2157-Muhammed b. Ammâr b. Yâsir radi-yallahu anh'dan:
Ammâr b. Yâsir'in akşamdan sonra altı rek'at kıldığını gördüm. Şöyle dedi: "Sevgi lim sallalahu aleyhi ve sellem'in akşamdan sonra altı rek'at kılıp şöyle buyurduğunu gör düm ve duydum: "Kim akşamdan sonra altı rek'at kılarsa deniz köpüğü kadar (küçük) ol sa bile günahları bağışlanır."
[Taberânî. İsnadında Sâlih b. Katan el-Buhârî var dır.]
2158-Şurayh b. Hâni' radiyallahu anh'-
dan:
Âişe radiyallahu anhâ'ya Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'in namazı hakkında sordum; şu cevabı verdi: "Yatsıdan sonra evi me girdiğinde hemen dört veya altı rek'at na maz kılardı. Bir gece yağmura tutulduk. Re-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in altına deriden bir post serdik. Hâlâ gözümün önün den gitmez; postun deliklerinden sular kaynı yordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sel lem'in elbisesini (ıslanmaması için) yerden koruduğunu da görmedim." [Ebû Dâvud]
2159-el-Berâ b. Âzib radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim öğleden önce dört rek'at kılarsa, sanki o gece teheccüd kılmış gibi olur. Kim de yatsıdan sonra dört rek'at kılarsa. Kadir gecesinde benzerlerini kılmışcasına ecir alır."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'la zayıf bir senedle.]
2160-Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ta. ay rıca zayıf hir senedle benzerini Enes'ten nak-letmiştir.
2l6l-el-Mu'cemu'l-Kebîr'indc de İbn Ömer'den zayıf hk senedle merfû olarak şunu rivayet etmiştir:
"Kim, yatsı namazım cemaatle kılıp da mescidden çıkmadan dört rek'at daha kılarsa, Kadir gecesindekine denk bir sevap alır."

2162-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim cumadan sonra (nafile) namaz kıl maya niyetlenirse, dört rek'at kılsın."
2163-Bir başka rivayette: "Eğer acele bir işin varsa, iki rek'atını mescidde, diğer ikisini de (evine) döndüğünde kıl!"
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2164-Nâfi' radiyallahu anh'dan: İbn Ömer, (farzdan sonra) yerinden aynl-madan bir adamın Cuma günü iki rek'at kıldı ğını gördü. Ona engel olup şöyle dedi: "Cu mayı dört mü kılıyorsun?"
Abdullah (bin Ömer), Cuma günü evinde iki rek'at kılıp şöyle derdi: "Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem böyle yapmıştır."
2165-Bir başka rivayette: "İbn Ömer, Cu madan önce (nafile) namazı uzatırdı. Cumayı kıldıktan sonra ayrılıp gider ve evinde iki rek'at kılardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de böyle yaptığını söylerdi." [Mâ lik hariç, Altı hadis imamı.]
2166-Atâ (b. Ebî Rebâh) radiyallahu anh' dan:
îbn Ömer, Mekke'de Cumayı kıldıktan sonra biraz ileriye gidip iki rek'at, ondan son ra biraz daha ileriye gidip dört rek'at daha kı lardı.
Medine'de olduğu zaman, cumayı kıhp evine giderdi. Evinde iki rek'at kılardı, mes-cidde kılmazdı. Sebebi kendisine sorulunca, şöyle derdi:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapardı." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]

VİTİR VE DUHA (KUŞKUK) NAMAZI
2167-Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir. Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa biz den değildir. Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir." [Ebû Dâvud]
2168-Alî radiyallahu anh'dan:
Vitir haktır, farz namazı gibi kesin değil dir. Ne var ki, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu namazı sünnet edinmiş ve şöyle buyunnuştur: "Allah tektir, teki sever. Ey Kur'ân ehli! Vitir kılın!" [Sünen ashabı.]
2169-İbn Muhayrîz radiyallahu anh'dan: Kenâne oğullarından Muhdecî adında bir adam, Şam'da Ebû Muhammed künyeli bir adamın: "Vitir vaciptir" dediğini duymuş. Muhdecî diyor ki:
(Bunu duyar duymaz) Hemen Ubâde b. es-Sâmit'e gidip durumu bildirdim, şöyle de di:
Ebû Muhammed yalan söyledi. Çünkü Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöy le buyurduğunu duydum:
"Beş vakit namazı Allah, kullara yazmış tır (farz kılmıştır). Kim küçümseyerek onlar dan şey zayi etmeden hakkıyla yerine getirir se onun için, Allah'ın onu cennete sokacağına dair verilmiş bir sözü vardır Kim de bunları kılıp görevini yerine getirmezse, Allah'ın ona verilmiş bir sözü yoktur; isterse azaplandırır, isterse cennete koyar."
[Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2170-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece kıldığınız namazın sonu tek ol sun!" [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.)
2171-Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vitir (namazı) her müslüman üzerine bir haktır. Kim beş rek'at olarak vitir kılmaktan hoşlanırsa yapsın; kim üç rek'at olarak kıl mak isterse yapsın; kim bir rek'at olarak kıl mak isterse öyle kılsın." [Ebû Dâvud]
2172-Nesâî'nin rivayeti: imâ yoluyla kılabilir."
"Dileyen vitri
2173-Başka rivayette hadisin başlangıcı şöyledir: "Kim yedi rek'at olarak kılmak is terse yapsın."
2174-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, vitir namazını dört ve üç olarak, altı ve üç olarak, sekiz ve üç olarak, onüç olarak kılardı. Yediden eksik kılmadığı gibi, pnüçten fazla da kılmazdı." [Ebû Dâvud]
2175-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vitri onüç rek'at olarak kılardı; yaşlanıp güç süz düşünce, yedi rek'at olarak kılmaya baş ladı." [Nesâî ve Timıizî]
2176-Diğer rivayet: "Beş ve yedi olarak da kılardı, rek'at aralarını ne söz, ne de selâm ile ayırmazdı."
2177-İbn Ömer ve İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vitir gecenin sonunda tek rek'attır."
2178-Bir başka rivayette: "Gece namazı ikiler ikişerdir. Bitirmek istediğinde sonunda bir rek'at kılar, bu surette kıldıklarını teklemiş olursun." [Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı.]
2179-Alî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, mufassal (kısa) sûrelerden yedi sûre ile üç rek'at vitir kılardı. Her rek'atmda, sonu Kul hüvellahü ehad (Ihlâs) olmak üzere üç sûre okurdu." [Tirmizî]
2180-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vitir namazının rek'atlarında Sehbihisme rab-hike'l-al'â, Kul yâ eyyühe'l-kâfırûne, Kul hü vellahü ehad sûrelerini okurdu." [Nesâî ve Tirmizî]
2181-Ayrıca onun (Tirmizî) ve Ebû Da vud'un Âişe'den içinde: "Üçüncü rek'atte Muavvezeteyn (Felâk ve Nâs'ı) okurdu" kay dı bulunan benzer rivayetleri vardır.
2182-Her ikisinin (Tirmizî ve Ebû Da vud'un) Übeyy b. Kâ'b'dan sonu şöyle olan bir rivayetleri daha bulunmaktadır: "Rükûdan önce kunût yapardı, bitirince ise şöyle derdi: «Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs (üç kere).» So nunu uzatırdı (çekerdi)."
2183-Hârice b. Huzâfe radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, size deve sürülerinden daha iyi olan bir şey bahsetmiştir ki, o da son yatsı ile sabahın doğuşu arasında kılınacak olan vitir namazıdır." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
2184-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gecenin tümünde başında, ortasında ve so nunda vitir kılmıştır. Vitri, seher vaktinde son bulmuştur."
[Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
2185-Diğer rivayette: "Ölümüne yakın kıldığı vitri, seherde son buluyordu."
2186-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim gecenin sonunda kalkmaktan kor-karsa. gecenin başında vitrini kılsın, sonra uyusun. Kim gecenin sonunda kalkmayı umu yorsa, bilsin ki gecenin sonu şahitlidir, (o va kitte) melekler hazır bulunurlar. Onun için bu, daha faziletlidir." [Müslim ve Tirmizî]
2187-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim vitir kılmadan uyursa, sabah olunca kılsın."
2188-Diğer rivayette: "Kim vitri kılma dan uyur ya da unutursa, hatırladığı ya da uyandığı zaman kılsın." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]

2189-Âiz b. Amr radiyallahu anh'dan: Ona: "(Vitir namazını kıldıktan sonra uyu yup uyanınca, tekrar nafile kılmak isteyen kimse için önceden kıldığı) vitir namazı bozu lur mu?" diye sordular, şöyle dedi: "Gecenin başında vitir kıldığın zaman sonunda kılma!" [Buhârî]
2190-Rezîn şunu ilâve etti: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurdu ğunu duydum: "Bir gecede iki vitir olmaz (kı lınmaz)."
2191-Nâfi' radiyallahu anh'dan: "Mekke'de İbn Ömer'le beraberdim. Ha va bulutluydu. Sabah namazını kaçırmaktan endişe etti. Bir rek'at vitir kıldı. Sonra bulut gitti, hava berraklaştı. Baktı ki daha geceye vardır. Hemen bir rek'at daha kılıp önceki na mazını çiftledi. Sonra iki rek'at iki rek'at ola rak (nafile) kıldı. Sabah geçmesinden korkun ca bir rek'at vitir kıldı." [Mâlik]
2192-Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, vitirden sonra iki rek'at kılardı." [Tirmizî]
2193-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, vitrin ikinci rek'atında selâm vermezdi."
[Nesâî]
2194-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resîlü sallallahu aleyhi ve sellem, vitrin ikinci rek'atında selâm verirdi ve bu es nada bir işi varsa yapılması hususunda talimat verirdi." [Mâlik ve Buhârî.]
2195-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Şöyle derdi: "Akşam namazı (üç rek'at ol ması itibanyla), gündüz namazlarının vitri dir." [MâlikJ
2196-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yapmayı arzulayıp da insanlar da yaparlar, dolayısıyla onlara farz olur diye korktuğu bir ameli yapmazdı. (Örneğin:) Ben duhâ (kuş luk) namazı kıldığım halde, O hiç duhâ nama zı kılmamıştır."
[Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Ebû Dâvud]
2197-Diğer rivayette: "Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'in duhâ namazını kıl dığını görmedim, ben kılardım. Bir ameli bı rakacağı zaman O'na hatırlatırdım."
2198-Nesâî'de: Abdullah b. Şakîk ona (Âişe'ye) dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem duhâ (kuşluk namazı) kılaf mıydı?" /
"Hayır! Ancak seferden geldiği zaman kı lardı" cevabım verdi.
2199-Müslim'in bir rivayetinde: Muâze ona (Âişe'ye) sordu:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, duhâyı (kuşluk namazını) kaç rek'at kılardı?" Cevap verdi:
"Dört rek'at kılardı ve Allah'ın dilediği kadar da artırırdı."
2200-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, duhâ namazını o kadar sık kılardı ki "bir daha bırakmayacak" sanırdık. Bazen de o kadar uzun süre kılmazdı ki, "bir daha kılmayacak" derdik. [Tirmizî]
2201-Abdurrahman b. Ebî Leylâ radiyal lahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in duhâ namazı kıldığını bize, Ümmü Hâni'den başka hiç kimse bildirmedi. (Ümmü Hânî) de di ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem, Mekke'nin fethinde evime girdi; yıkandı ve sekiz rek'at namaz kıldı. Kıldığı bu na-
mazdan daha hızlı bir namaz görmedim; an cak rükû ve secdesini tam yapmıştı." [Altı hadis imamı.]
2202-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Dostum (Peygamber) bana her ay üç gün oruç tutmamı, iki rek'at duhâ namazı ve yatmadan önce de vitir kılmamı tavsiye et ti."
[Mâlik hariç. Altı hadis imamı.]
2203-Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de Ebu'd-Derdâ'dan benzeri rivayetleri bulun maktadır.
2204-Zeyd b. Erkam radiyallahu anh'dan: O, duhâ namazı kılan bir topluluk görmüş de şöyle demiş:
Ah onlar bu saatten başka bir saatte duhâ kılmanın daha hayırlı olduğunu bir bilselerdi! Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem şöyle buyurmuştur: "Evvâbîn (tevbekârlar namazı) deve yavrularının ayakları sıcak tan kavruldukları zaman kılınır."
[Müslim]
2205-Ebû Zer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri, azalarının her birine sadaka vermesi gerekir bir halde uyanır. Her teşbih (Sübhânallah) bir sadakadır, her tahmîd (el-Hamdu lillah) bir sadakadır, her tehlîl (Lâ ilahe illallah) bir sadakadır, her tekbir (Alla-hu ekber) bir sadakadır, iyiyi emretmek bir sadakadır, kötüden alıkoymak bir sadakadır. Kılınacak olan iki rek'at duhâ narnazı bütün bunların yerini tutar."
[Müslim ve Ebû Dâvud]
2206-Alî radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, duhâ (kuşluk) namazı kılardı." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ]
2207-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir müfreze gönderdi. Gittiler, düşmanı mağlup edip bir çok ganimet elde ederek geri döndü ler. Aralarmda "Ne kadar çabuk gittik, düşma nı ne de kolay mağlup edip ganimetler kazandık" diye konuşmaya başladıklarında, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onla ra şöyle buyurdu:
"Daha yakın bir savaş alanı, daha çok ga nimet ve daha çabuk dönüşü olan bir şey gös tereyim mi? Kim abdest alıp da duhâ namazı nı kılmak için mescide giderse (bilsin ki bu), savaş alanından daha yakın, ganimet bakımın dan daha çok, dönüş cihetinden daha hızlıdır."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
2208-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla buyuruyor: «Ey Ademoğlu! Günün başında Benim için dört rek'at namaz kıl; Ben de günün sonunda seni affedeyim»."
[Ebû Ya'lâ ve Ahmed.]
2209-Onun (Ahmed'in) Ebu'd-Derdâ ve Ebû Murre et-Tâifî'den benzer bir rivayeti vardır.
2210-Tirmizî'nin de Ebû Zer ve Ebu'd-Derdâ'dan benzer bir rivayeti vardır.
2211-Taberânî'nin, el-Mu'cemu'l-Ke-bîr'inde, îbn Ömer ve Nevvâs b. Sem'ân'dan benzeri rivayeti mevcuttur.
2212-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Ebû Zerr'e dedim ki: "Ey amca! Bana bir tavsiyede bulunur musun?"
Cevap verdi: "Ben de aynı şeyi Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sormuştum ve şöyle buyurmuştu:
«Eğer iki rek'at duhâ namazı kılarsan ga fillerden olmazsın. Onu dört rek'at kılarsan, âbidler safında yazılırsın; altı kılarsan sana hiçbir günah ulaşmaz; sekiz kılarsan, itaatkâr kullardan yazılırsın; on iki kılarsan, cennette sana bir köşk yapılır. Hiçbir gün, hiçbir gece ve hiçbir saat yoktur ki, onda Allah'ın kulla rına ihsan ettiği bir iyiliği olmasın. Allah, kuluna kendi Zâtını zikretme ilhamı gibi bir iyi liği ihsan etmemiştir»." [Bezzâr leyyin bir senedle.]
2213-Taberânî'nin el-Mu' cemu' l-Ke-bîr'inde. Ebu'd-Derdâ'dan leyyin bir senedle benzeri merfû olarak yer almıştır.
2214-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan:

(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş, doğduğu yerden, ikindiden sonra batmak üzere olduğu şeklini aldığında, kişi dört secdeli iki rek'at namaz kılarsa onun için o günün tüm sevabı gibi bir sevap olur." (Sa nırım şunu da) dedi: "Günahları da örtülür." (Sanınm şunu da) dedi: "O, ölürse, mutlaka cennete girer."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir senedle.]
2215-Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i duhâ namazını altı rek'at olarak kılar ken gördüm; sonra onu hiç bırakmadı." el-Hasan dedi ki: "Daha sonra ben de onu hiç terketmedim."
(Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'la leyyin bir senedle.]
2216-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. ne seferde ve ne de başka bir yerde duhâ na mazını hiç bırakmazdı." [Bezzâr zayıf bir senedle.]
2217-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Duhâ namazına ancak evvâb tevbekâr kişi devam eder."
(Taberânî, el-Mu'cemu'l-Ev.ml'Vd leyyin bir senedle.]
2218-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim iki rek'at duhâ namazına devam ederse, deniz köpüğü kadar (küçük) bile olsa günahları bağışlanır." [Tirmizî]
2219-Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim duhâ namazını on iki rek'at olarak kılarsa Allah ona cennette altından bir köşk yapar." [iki rivayet de Tirmizî aittir.]
2220-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazım cemaatle kılıp da sonra kıldığı yerde beklerse, (Güneş bir mız rak boyu yükseldikten sonra) duhâ namazım kılarsa, tam ve eksiksiz bir hac ve umre etmiş çesine sevap alır."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de leyyin bir isnâdla.]

TAHİYYETÜ'L-MESCID (MESCİDE SAYGI NAMAZI), İSTİHARE NAMAZI, HACET NAMAZI, TEŞBİH, REGÂİB, MENZİL VE KUDÜM NAMAZI
2221-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz mescide girdiği zaman, oturma dan iki rek'at namaz kılsın." [Altı hadi.s imamı.]
2222-Câbir radiyallahu anh'dan: Cuma günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hutbe okurken bir adam mescide girdi. Ona "Namaz kıldın mı?" diye sordu. "Hayır" deyince; "Haydi iki rek'at kıl!" bu yurdu.
2223-Diğer rivayette: "Biriniz Cuma na mazına imam hutbede iken gelirse, iki rek'at namaz kılsın. Ama çabuk ve kısa kılsın." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
2224-Ebû Saî^t b. el-Muallâ radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında erkenden pazara çıkardık, o sıra da mescide uğrayıp namaz (da) kılardık." [Nesâî]
2225-Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize Kur'ân'dan sûre öğretir gibi, her işimiz de istihareyi öğretir ve şöyle buyururdu: "Biriniz bir işe niyet ettiği zaman, farz ol maksızın iki rek'at namaz kılsın ve şöyle dua etsin:
«Allahümme innî estahîruke bi-ilmike ve estakdiruke bi-kudretike, ve es'elüke minfad-like'l-azîm. Fe-inneke takdiru ve lâ akdiru ve ta'lemu ve lâ a'lemu, ve ente Allâmü'l-ğuyûb. Allahümme in künte ta'lemu enne hâzel-emre hayrun lîfî dînî ve maâşî ve âkibeti emrî, — ya da şöyle dedi:—/T 'âcili emrî ve âcilihî, fakdurhu lî ve yessirhu lî, sümme bârik lîfîhi. Allahümme ve in künte ta'lemu enne hâzel-emre şerrun lîfî dînî ve maâşî va âkibeti em rî—ya da şöyle dedi:—fî 'âcili emrî ve âci lihî, fasrifhu annî vasrifnî anhü, vakdur lî el-hayre haysü kâne sümme raddinî bîhî (=Ey Allahım! Senin ilminle hayır dilerim; Senin kudretinle Senden kudret talep ederim; Senin büyük olan fazlından isterim; Senin gücün ye ter, benimki yetmez; Sen bilirsin, ben bilmem, Sen gaypları fazlasıyla bilensin. Allahım! Eğer şu iş benim için dinim, hayatım, âkibe-tim ve işlerimin sonu bakımından (ya da şu anda veya gelecekte, dedi) hayırlı ise. Sen bi lirsin, onu benim için takdir et ve onu bana kolay kıl, onu bana bereketli eyle! Ey Alla hım! O iş Senin ilminde benim için kötü ise, evvelki gibi dinim, dünyam ve âkibetim hak kında (ya da şu anda veya gelecekte, dedi) onu benden uzak kıl, beni de ondan uzak kıl. Hayır her nerede olursa olsun onu bana tak dir et ve beni o hayrınla razı kıl!)»" (Câbir) dedi ki: "Daha sonra işi ne ise onu söylerdi." [Buhârî ve Sünen ashabı.)
2226-Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İstihare yapan eli boş dönmez, istişare eden pişman olmaz, iktisâd eden yoksullaş-maz." [Taberânî, el-Mu'cemu'İ-Evsat ve's-Sağîr'ûe.]
2227-Abdullah b. Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin Allah'a ya da insanoğlundan her hangi bir kimseye bir işi düşse, adabına uygun bir abdest alsın ve iki rek'at namaz kılsın. Son ra Allah'a hamd ü senada, Allah Resulü'ne de salat ü selâmda bulunsun, ve şunu okusun:
«Lâ ilahe illallâhü' l-Halîmu' l-Kerîm. Süb-hânallâhi Rabbi'l-Arşi'l-Azîm. el-Hamdü lillâ hi Rabbi l-âlemîn. Es'elüke mûcibâti rahmeti-ke ve azâimi mağfiretike ve'I-ganimete min külli birrin, ve's-selâmete min külli ismin. Lâ tedau lî zenben illâ gafertehû ve lâ hemmen il lâ ferrectehû ve lâ hâceten hiye leke ridâen il lâ kadeytehâ ya erhame'r-râhimîn (=Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktun Büyük Arş'ın sahibi olan Allah'ı teşbih ede rim. Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a özgü dür. Rahmetinin gereklerini, mağfiretinin azi metlerini dilerim. Her iyinin bol olanını, her günahtan kurtulmayı da Senden dilerim. Be nim için bağışlamadığı hiçbir günahı, bertaraf ettiğin hiçbir kederi, Senin hoşnutluğun olan hiçbir haceti, yerine getirmeksizin bırakma mam da Senden niyaz ederim, ey merhamet edenlerin en merhamet edicisi!)»" [Tirmizî]
2228-İbn Mâce şunu da ekledi: "Sonra dünya ve âhiret dileklerini istediği gibi dile ge tirirse, mutlaka kendisi için o takdir edilir."
2229-Osmân b. Huneyf radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Abdest alınan yere gidip abdest al! Son ra iki rek'at kılıp şu duaları oku: «Allahümme innî es'elüke ve etevesselü ileyke bi-nebiyyinâ Muhammedin sallalahu aleyhi ve sellem, ne-biyyi' r-rahmeti. Yâ Muhammed, innî etevec-cehü bi-ke ilâ Rabbî, fe-yakdî lî hâcetî (=Al-lahım! Senden dilerim ve peygamberimiz ve rahmet peygamberi olan Muhammed sallalla hu aleyhi ve sellem'in hürmetiyle sana teves-
sül ederim. Ey Muhammed! İhtiyacımı gör mesi için seninle Rabbime yöneldim).' Ondan sonra hacetin ne ise söylersin»."

[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'de daha uzun bir metinle.]
2230-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abbâs'a buyurdu ki:
"Ey Abbâs, ey amcam! Sana vermiyeyim mi, sana lütufta bulunmayayım mı? Seni ödül lendirmeyeyim mi? Sana on haslet sunmaya yım mı?
Eğer bunları (hasletleri) yaparsan, Allah senin önceki, sonraki, eskisi, yenisi dahil bütün günahlarını bağışlar Ayrıca hatâ ile, kasden yaptıklarını, küçük-büyük gizli ve açık olarak işlediğin günahları da bağışlar. O, on haslet şunlardır: Dört rek'at namaz kılarsın, her rek'atında bir Fatiha ve bir de sûre okur sun. Birinci rek'atta okumayı bitirip de henüz ayaktayken onbeş kere şunu dersin: «Sübha-nallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilahe illallâhü vellahü ekber.» Sonra rükûa varırsın, rükûda da aynısını on kere söylersin. Sonra başım rü-kûdan kaldırdığında aynısını on kere söyler sin. Sonra secdeye varırsın. Secdede iken on kere söylersin. Secdeden başını kaldırdığında da on kere söylersin. Sonra tekrar secdeye gittiğinde on kere söylersin. Sonra secdeden başını kaldırdığında on kere söylersin ki, böy lece yekûn olarak her rek'atta yetmiş beş ke re yapar. Bunu dört rek'atta da yaparsın. Gü cün yeterse bu namazı her gün bir kere kıl, kı lamazsan haftada bir kıl, haftada bir kılamaz san ayda bir kıl. Ayda bir kılamazsan yılda bir kıl, yılda bir kılamazsan ömründe bir kıl." [Ebû Dâvud]
2231-Tirmizî de Ebû Râfî'den benzerini rivayet edip şu farkla nakletti:
"Allahü ekber ve'l-hamdü lillâhi. Ve lâ ilahe illallâhü ve sübhânallâhi"
Buyurdu ki: "Günahların kum yığınları gibi çok olsa bile Allah onları bağışlar."
2232-Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Re-gaib namazmdan söz etti ve onun Receb ayı-nm ilk Cuma gecesi kılmacağmı söyledi. Kişi o namazı akşam ile yatsı arasında altı selâmla ve oniki rek'at olarak kılar. Her rek'atında bir kere Fatiha, üç kere Kadir sûresini, oniki kere 'Kul hüvellahü ehad' sûresini okur. Namazını bitirdikten sonra şöyle der: "Allahümme salli alâ Muhammedini'n-Nebiyyi'l-Ümmiyyi ve alâ âlihi' Bunu selâm verdikten sonra yetmiş kere söyler. Sonra tekrar secde eder ve secde sinde yetmiş kere şunu der:
"Subbûhun, Kuddûsun Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh." Sonra başını kaldırıp şöyle der: "Rabbim bağışla, merhamet et! Hakkımda bildiklerinden geçiver! Zira Sen yücesin ve en büyüksün." —Yetmiş kere— Sonra secdeye varır, birinci secdede söylediği gibi söyler. Sonra secde halindeyken Allah'tan hacetini niyaz eder. Şüphesiz Allah böyle bir dilekte bulunanı geri çevirmez."
[Rezîn. Ayrıca o: "Hadiste (isnadında) fa'n edilen (zaj//addedilen) bir râvi mevcuttur" dedi.]
2233-Enes radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir yerde konakladığında iki rek'at kılmadan orayı terketmezdi."
[Bezzâr ve Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
2234-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de benzerini Fadâle b. Ubeyd'den şu ekle rivayet etmiştir. "Ya da evine girdiğinde."
2235-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evine girdiğin zaman iki rek'at namaz kıl! Bu seni, evine gelecek kötülükten korur. Dışarıya çıkarken de iki rek'at kıl, bu da seni dıştan gelecek kötülüklerden korur." [Bezzâr]
2236-İbn Amr ve İbn Kâ'b b. Mâlik radi yallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem seferden döndüğü zaman ilk önce mescide gidip iki rek'at namaz kılar, sonra evine giderdi." Nâfî dedi ki: "İbn Ömer de böyle yapardı." [Ebû Dâvud]

GECE NAMAZI
2237-Bilâl ve Ebû Ümâme radiyallahu an-humâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece namazı kılmalısınız. Çünkü bu, siz den önceki sâlihlerin âdetidir. Zira gece na mazı kişiyi Allah'a yaklaştırır, günahlardan alıkor, kötülüklere kejfâret olur ve bedenden hastalıkları giderir." [Tirmizî]
2338-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim on âyet okuyarak (gece) namaz(ı) kılarsa, gafillerden yazılmaz. Kim yüz âyetle kılarsa kânitlerden (çokça dua edip yakaran-lardan) yazılın Kim bin âyetle kılarsa, mu-kantarînden (büyük ecir kazananlardan) yazı lır." [EbûDâvud]
2239-Abdullah b. Habeşî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Hangi amel üstündür?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Kıyamda uzun durularak yapılan (iba det)." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
2240-Muğîre b. Şu'be radiyallahu anh' dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayaklan şişinceye kadar gece namazı kıldı. O'na ilenildi ki: "Allah senin geçmiş ve gele cek günahlarını bağışlamıştır."
"Allah'ın en çok şükreden kulu olmaya yım mı?" buyurdu.
[Tirmizî, Nesâî, Buhârî ve Müslim]
2241-Buhârî ile Müslim'in Aişe'den ben zeri rivayetleri bulunmaktadır; onda şöyle ge çer: "Yaşı ilerleyip de şişmanlayınca, namazı oturarak kılardı. Rükû edeceği zaman kalkar, okur, sonra rükûa varırdı."
2242-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece namaz kılan, karısını da uyandı ran, uyanmadığı takdirde yüzüne su serpip (uyandıran) kişiyi Allah esirgesin. Gece na maz kılan, kocasını uyandıran, uyanmadığı zaman yüzüne su serpip uyandıran kadını da Allah esirgesin." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2243-Ebû Saîd ve Ebû Hureyre radiyalla hu anhumâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi hanımını gece kaldırıp birlikte iki rek'at namaz kılarlarsa, zikreden erkekler ve zikreden kadınlar zümresinde yazılırlar."
[Ebû
Dâvud)
2244-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Babası Ömer, gece kalkıp Allah'ın diledi ği kadar namaz kılardı. Gecenin sonu yakla şınca hanımını uyandırır ve "Namaz, namaz!" diye bağırıp şu âyeti okurdu: "Ailene namazı emret!" (Tahâ, 20/132) [Mâlik]
2245-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz uyuduğu zaman şeytan, başının ense kısmına üç düğüm atar. Her düğüme de: «Üzerine uzun bir gece olsun (uyu!)» der. Uyanıp da Allah'ın adını andığı zaman, dü ğümlerin biri çözülür, abdest aldığında ikinci si çözülür, namaz kıldığında ise düğümlerin hepsi çözülür. Böylece sabahleyin dinç ve ne şeli olarak kalkar. Aksi halde (yani bunları yapmazsa) tenbel ve morali bozuk olarak kal kar." [Tirmizî hariç. Altı hadis imamı.]
2246-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında sabaha kadar devamlı uyuyup nama za kalkmayan bir kişiden söz edildi. Şöyle bu yurdu: "O, şeytanın kulağına işediği bir adamdır." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
2247-Âişe radiyallahu anhâ'dan:

(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Her) gece namaza kalkıp da (bir keresin de) uykuya yenik düşerek uyuyakalan adama (kılamadığı) o namazın ecri yazılır, üstelik uy kusu da onun için verilmiş bir sadaka olur."
[Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî.J
2248-Mesrûk radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Aişe'ye "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok .sevdiği amel hangisiydi?" diye sorunca şu cevabı verdi: "'Devamlı yapı lan."
"Gece namaza ne zaman kalkardı?" diye sorduğumda: "Horoz sesini duyunca" diye cevap verdi. [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2249-Ya'lâ b. Memlek'ten.
O, Ümmü Seleme'ye Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem'in kıraati ve namazı hak kında sordu; cevaben şöyle dedi:
"O'nun na mazından size ne? O namaz kılar, namaz kıl dığı müddet kadar uyurdu; sonra kalkar uyu duğu süre kadar namaz kılardı; sonra namaz kıldığı kadar uyurdu. Bu, sabaha kadar böyle devam ederdi."
Sonra O'nun okuyuşunu (kıraatini) anlat tı. O'nun okuyuşunun açık seçik harf harf (tek tek ve tertîl) üzere olduğunu söyledi. [Sünen ashabı.]
2250-Enes radiyallahu anh'dan: Gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i namazda görmek istemediğimizde mut laka onu namazda görürdük. Onu uykuda gör mek istemediğimizde mutlaka uyurken görür dük (yani geceleyin hem uyur, hem namaz kı lardı). [Nesâî]
2251-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte (bir gece) namaz kıldım. (Kıraati) çok uzattı, hatta bir ara kötü bir şey yapmak istedim." "Neydi yapmak istediğin kötü şey?" dediklerinde: "Oturup O'nu yalnız bırakmayı düşündüm" cevabını verdi. [Buhârî ve Müslim]
2252-Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Bir gece Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kıldım. Bakara sûresini oku maya başladı (içimden) "(Bu sûreyi bitirince) rükû eder" dedim; yapmadı, okumaya devam etti. Sonra Nisa sûresine başladı, onu da oku du. Sonra Al-i îmrân'a başladı, onu da okudu. Hem de ağır ağır (tertîl üzere) okudu. Öylesi ne ki içinde teşbih bulunan bir âyete rastladı ğı zaman teşbih etti. Bir dilek âyetine rastla dığı zaman dilekte bulundu. Sığınma âyetine rastladığında (azabdan) Allah'a sığındı.
Sonra rükûa varıp: "Sübhâne Rabhiyel-Azîm (=Büyük olan Rahbimi teşbih ede rim)" dedi. Rükûu da kıyamı kadar uzundu. Sonra "Semiallahu lirnen hamide/ı (=AlIah, kendisine hamdedeni duydu)" dedi. Ardın dan hemen "Rabbena leke'l-hamd (=Ey Rabbimiz, hamd Sana mahsustur)" dedi. Sonra rükû yaptığı kadar uziınca ayakta dur du, sonra secdeye vardı. Secdede "Sübhâne Rabbiye' l-A' lâ (=Yüce olan Rabbimi teşbih ederim)" dedi. Secdesi(nin uzunluğu) kıya mına yakın idi. [Müslim ve Nesâî.]
2253-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında yatıya kaldım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in (gece) namazına bir bakayım, dedim. O'na bir yatak serdi. Ben de o yata ğın enine doğru yattım, Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem ve ailesi de yatağın bo yuna doğru yattılar. Uyudu; gece yarısı, ya da ondan biraz önce, veya biraz sonra uyan dı. Elleriyle gözlerini oğuşturarak uykusunu dağıtmak istedi. Sonra Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini okudu. Sonra asılı bulunan bir tulumu alıp ondan güzel ve âdabına uygun bir abdest aldı. Sonra kalkıp namaza durdu. Ben de kalkıp onun yaptığı gibi yaptım, gidip yanında durdum. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem sağ elini başıma koyup, sağ kulağımı tutarak büktü. Sonra iki rek'at kıldı, bir iki rek'at daha kıldı, iki rek'at daha kıldı. Sonra iki rek'at daha kıldı, ardından iki daha kıldı. Ardından iki rek'at daha kılıp, sonra vitir kıldı. Müezzin gelip (sabah nama zı için uyandırıncaya) kadar uzanıp yattı. Sonra kalkıp iki rek'at kısa bir namaz daha kıldı. Sonra mescide gitti ve (cemaata) sabah namazını kıldırdı."
2254-Hadisin rivayetlerinden birinde şöy le geçmektedir: "O gece onüç rek'at kıldı. Sonra uyuyup horladı, uyuduğu zaman hor lardı. Sonra müezzin geldi, abdest almadan gitti ve sabah namazını kıldırdı."
2255-Rivayetin diğerinde: "(Elimden tu tarak sağ tarafında durdurdu. Bundan sonra) uyukladığım zaman kulaklarımı memelerin den tutardı."
2256-Bir diğerinde: "Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem, yatsı namazını kıldırdık tan sonra evine geldi. Dört rek'at kıldı, sonra uyudu. Sonra kalkıp (İbn Abbâs'ı kasdederek) «Çocukcağız uyudu mu?» ya da buna benzer bir söz söyledi. Sonra kalktı, ben de kalkıp so luna durdum, tutup beni sağma aldı ve beş rek'at namaz kıldı. Sonra iki rek'at daha kıl dı. Sonra horlamasını duyacağım kadar uyu du. Sonra kalkıp namaz (için mescide) gitti."
2257-Bir başka rivayetinde: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kıyam, rükû ve sücûdunu uzattığı iki rek'at namaz kıldı. Son ra ayrılıp horlaymcaya kadar yattı. Sonra ay nı şeyi üç kez yaptı. Böylece tam altı rek'at kıldı. Her seferinde ağzım misvakhyor, ab dest alıyordu. Şu âyetleri yani Âl-i îmrân sû resinin son âyetini okuyordu. Sonra da üç rek'at vitir namazı kılıp, müezzin ezan oku yunca mescide namaza çıktı."
2258-Bir başka rivayette: "O, Âi-i İm-rân'ın âyetlerini ..ve-kınâ azâhennâr'a kadar okudu."
2259-Bir diğerinde: "O, abdest alıp yedi veya beş rek'at namaz kıldı. Selam vermeden onları vitir kılarak bitirdi ve en sonunda selâm verdi."
2260-Bir diğerinde: "Her rek'attaki kıya mının. Yâ eyyühe' l-müzzemmil sûresini oku yacak kadar uzun olduğunu tahmin ettim."
2261-Bir başkasında: "Sekiz rek'atı ta mamlayıncaya kadar ikişer rek'at kıldı, sonra oturmaksızın beş rek'at vitir kıldı."
2262-Bir diğerinde: "Geceyi sekiz rek'at ve üç de vitir kılarak ihya ederdi. Sabah na mazının farzından önce iki rek'at kılardı." [Altı hadis imamı.]
2263-Sa'd b. Hişâm'dan: İbn Abbâs'a Allah Resulü sallallahu aley hi ve selîem'in vitir namazı hakkında sordu lar; şöyle dedi:
"Sana bu hususu en iyi bileni göstereyim mi?"
"Kimdir o?"
"Âişe'dir; git ona sor, sonra bana gel, ne söylediğini bildir!"
Bunun üzerine hemen Hakîm b. Eflah'a gittim, "Haydi ona beraber gidelim" dedim. "Ona yaklaşmam, çünkü ona bu iki cemaat (Cemel savaşının tarafları) hakkında konuş mamasını söylemiştim, o da beni dinlemeyip konuşmuştu." Ben de Hakîm'e gelmesi husu sunda yeminle ısrar ettim. Bunun üzerine razı oldu, beraber gidip içeriye girmek için izin is tedik; izin verdi, girdik.
"Sen, Hakîm misin?" dedi ve onu tanıdı. "Evet."
"Yanındaki kimdir?" "Sa'd b. Hişâm." "Hangi Hişâm?"
"Amir'in oğlu" deyince, ona rahmet oku du ve hakkında iyi konuştu ve "Hayırdır inşa-allah!" dedi. Katâde dedi ki;"(Zira) o (Âmir), Uhud günü şehit edilmişti."
Dedim ki: "Ey Mü'minlerin annesi! Bana Peygamber sallallahu aleyhi ve selîem'in hu yundan (ahlâkından) haber ver?" "Kur'ân okumuyor musun?" dedi.
"Evet" dedim.

"O'nun ahlâkı Kur'ân idi" dedi. Kalkıp, bir daha ölünceye kadar kimseye bir şey sor mak istemiyordum; ama aklıma geldi de tek rar sormak istedim ve dedim ki;
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gece namazını anlatır mısın?"
"Yâ Eyyühe'l-müzzemmil'i okumuyor musun?"
"Evet." \
"Allah, gece kalkıp namaz kılmayı bu sû[renin başındaki âyetlerde (O'na) farz kıldı. Bunun üzerine Allah Resulü ve ashabı tam bir sene gece namazına kalktılar. Bu sûrenin so nunu Allah tam on ay semâda tuttu. Sonunda sûrenin son kısmını da indirip gece namazını hafifletti. Böylece gece teheccüd namazı ön celeri farz iken nafileye dönüştü" dedi. Ben yine sordum:
"Ey mü'minlerin annesi! Bana Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vitir nama zını bildir!"
"O'nun misvakını ve abdest suyunu hazır lardık. Allah O'nu dilediği saatte uyandırırdı. Ağzını misvaklayarak abdest alırdı. Sadece sekizinci rek'atte oturmak suretiyle hiç otur madan dokuz rek'at namaz kılardı. Allah'ı zikredip, O'na hamd eder ve O'na dua ederdi. Bize duyuracak şekilde de selâm verirdi. Son ra oturarak iki rek'at namaz kılardı. İşte yav rum böylece gece kıldığı namaz onbir rek'atı bulurdu. Sonra yaşlanıp da, şişmanlayınca, vitri yedi rek'at kılmaya başladı. Bu iki rek'atı da yine eskisi gibi kıldı. Böylece na mazı dokuz rek'at olmuş oldu, yavrum. O, bir namaz kıldığı zaman ona devam etmek ister di. Uykuya ya da sancıya yenik düşüp gece namazı kılamadığı zaman, gündüz onun yeri ne oniki rek'at namaz kılardı.
O'nun Ramazan ayı dışında, bir gecede Kur'ân'ı hatmettiğini, sabaha kadar namaz kıldığını ve de aralıksız tam bir ay oruç tuttu ğunu bilmiyorum" dedi.
Hemen İbn Abbâs'a gittim, bana anlattık larını kendisine bildirince; "Doğru söyledi; yakınında olsaydım, gider bunları bizzat ken di ağzından duymak isterdim" dedi. Ben de dedim ki;
"Eğer onun yanına girmediğini bilseydim, anlattıklarını sana söylemezdim."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2264-Diğer rivayette; "Uhud günü öldü rülen Âmir ne iyi adamdı!" dedi.
2265-Altı hadis imamı, Esved'den, o da Âişe'den;
"O, gece onüç rek'at kılardı. Sonra iki rek'atı bırakıp onbir rek'at kıldı. Daha sonra, vefatına yakın gece namazını dokuza indir mişti."
2266-Ali radiyallahu anh'dan;
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, farz namazları dışında, gece onaltı rek'at na maz kılardı." [Abdullah b. Ahmed.]
2267-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz gece kalktığı zaman önce iki rek'at kısa bir namaz kılsın, sonra dilediği ka dar uzatsın." [Müslim ve Ebû Dâvud lafzıyla.]
2268-Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir koyun sağımı kadar zaman da olsa sakın gece namazım bırakma!"
2269-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Cibrîl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed, di lediğin kadar yaşa! Sonunda öleceksin! istedi ğini yap, sonunda mutlaka karşılığını görecek sin. Dilediğini sev, bir gün ondan ayrdacaksın. Şunu iyi bil ki. mü'minin şerefi gece namaza kalkmaktır İzzeti ise, insanlardan istememek {onlara karşı müstağni davranmak)tır."
[Bu iki rivayet Taberânî'nin el-.Mu'cemu'l-Evsat'ma ait-
2270-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Falan kişi, gece namazı kılıyor, sabah olunca hırsızlık yapıyor." Şöyle buyurdu: "Mutlaka dediği (ve yaptığı o güzel amel bir gün) onu hırsızlıktan alıkoyacaktır."
[Ahmed ve Bezzâr.]
2271-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın, kocasının izni olmadan evine kimseyi alamaz. Yine onun izni olmadan (ko casının) yatağından kalkıp nafile namazı kıla maz." [Taberânî, el-Mı/ccmu'l-Kebtr'de.]
2272-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tek bir âyetle gece namazını kıldı." [Timıizî]
2273-Ahmed ve Bezzâr da benzerini Ebû Zer'den daha uzun bir metinle tahrîc etti ki, onda şöyle geçer:
(Okuduğu) o âyet şudur: "İn tüazzibhüm fe-innehüm ıbâdük. Ve in tağfir lehüm fe-inne-ke ente'l-Azîzü'l-Hakîm (=Eğer Sen onları azaplandırırsan şüphe yok ki onlar. Senin kul larındır. Sen onları bağışlarsan şüphe yok ki Sen, hem Azîz'sin, hem de Hakîm'sin)." (Mâ-ide, 5/**118**) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bunun sebebi sorulunca, şöyle bu yurdu: "Ümmetim için dua ettim."
"Peki sana ne cevap verildi?" diye soru lunca şöyle buyurdu:
"Bana öyle güzel cevap verildi ki, eğer onların bir çoğu bunu bilseler namazı bıra kırlar." (Râvî sordu:)
"Bunu halka müjdeleyim mi?"
"Evet müjdele!"
Hemen atılan bir taş hızıyla boyun eğerek gittim. Ömer şöyle dedi:
"Ey Allah Resulü! Eğer sen insanlara bu haberi salarsan, ibadeti bırakıp kendilerini bü yük bir güvence ve tevekküle kaptırırlar." Bu nun üzerine "Dön gitme!" diye seslendi, adam da geri döndü.

RAMAZAN GECELERİNİ İHYA ETMEK, TERAVİH KILMAK VE BUNUNLA İLGİLİ DİĞER MESELELER
2274-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, insanlara kesin emirde bulunmaksızın Rama zan gecelerini ihya etmeleri için teşvik eder, şöyle buyururdu: 'Kim inanarak, karşılığını da ancak Allah'tan bekleyerek Ramazan geceleri ni ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanın' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti, iş (yani teravihin tek başına kılmabilirliği) Ebû Bekr'in halifeliği ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında da böyle devam etti.'
2275-Ebû Bekre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sakın 'Ramazan'in tüm geceleri ni ihya ettim, hepsini tuttum' demesin."
(Râvi Hasan el-Basrî) diyor ki: "(Bu sö züyle) o, nefis tezkiyesinden mi hoşlanmadı ğını, yoksa Ramazan gecelerinde mutlaka uyumanın da gerekli olduğunu mu belirtmek istedi, bilmiyorum." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2276-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ramazan'da ibadete gösterdiği düşkünlüğü başka hiçbir ayda göstermemiştir. Rama-zan'ın son on gününe gösterdiği düşkünlüğü ve gayreti de diğer günlerine göstermemiştir."
2277-Diğer rivayette: "Ramazan'ın son on günü girdiğinde, geceyi ihya eder, ailesini (teheccüd için) uyandırırdı. İzarını bağlar (ha nımlarına yaklaşmaz), son derece gayret ve dikkat gösterirdi; taat ve ibadete her zaman kinden daha fazla çaba harcardı."

[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
2278-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "O, ne Ramazan'da, ne de diğer aylarda geceleri onbir rek'attan fazla namaz kılmazdı. Dört rek'at kılardı, ancak onun mükemmelli ğini, uzunluk ve güzelliğini sormayın! Sonra bir dört daha kılardı; ancak onun güzellik ve uzunluğunu sorma. Ondan sonra bir üç rek'at daha kılardı." Dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Vitir kılmadan mı uyu yacaksın?"
"Gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz, ey Aişe!" dedi. [Buhârî ve Müslim)
2279-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hurma yapraklarından bir odacık edindi. —Af-fân'ın rivayetinde: "Mescidde"; Abdu'1-A'lâ rivayetinde: "Ramazan'da" eki vardır— Orada namaz kılmak için çıktı, insanlar da onu takip etti. O'nun gibi namaz kılmaya koyuldular. Sonra (bir gece) yine geldiler; ancak (Peygam ber) onların yanına çıkmadı. Bunun üzerine seslerini yükselttiler ve kapısına (çakıl) taşı at maya başladılar. Onlara öfkeli olarak çıkıp şöyle dedi: "Amma da ısrarcısınız ha! Nerede ise bu namazın (teravihin) size farz kılınacağı nı sandım. Namazı evlerinizde kılmalısınız, farz namazı dışında, kişinin en hayırlı namazı, evinde kıldığı namazdır."
[Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Buhârî ve Müslim]
2280-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ramazan'da cemaate çıktı, mescidin bir ke narında bir grubu namaz kılarlarken görünce, sordu:
"Kim bunlar?"
Dediler ki:
'Bunların (ezberlerinde) kıraatleri yoktu. Übeyy b. Kâ'b bunlara namaz kıldırıyor, on lar da ona uyup, bu namazı böyle kılıyorlar."
"Ne güzel yapıyorlar, davranışları isabet li ve doğrudur" buyurdu.
Ebû Dâvud; Müshm b. Hâlid adındaki râ-vinin yüzünden bu hadisinin isnadı hakkında zayıf hükmü vermiştir.
2281-Abdurrahman b. Abdi'1-Kârî radi yallahu anh'dan:
Bir gece Ömer'le (bir Ramazan gecesinde) mescide birlikte çıktık. İnsanlar dağınık bir şe kilde namaz kılıyorlardı, kimisi kendi başına kılıyordu, kimisi de durmuş, bir grup onun ar kasında namaz kılıyordu. Bunun üzerine Ömer
dedi ki: "Bunları bir okuyucunun arkasına top-lasam da onun arkasında toplu halde namaz kılsalar." Bu konunun üzerine durdu ve niha yet onları Übeyy b. Kâ'b'ın arkasında onun imamlığında topladı. Sonra başka bir gece yi ne namaza çıktık, onları toplu halde adı geçen sahâbinin arkasında namaz kılarken görünce: "Ne güzel bid'at bu! Ne var ki bunu kılmadan yatıp da sonra gecenin son kısmında kalkıp bu nu kılanların davranışları bundan daha iyidir. (Çünkü) cemaat (bu namazı) gecenin başında kıhyorlardı." [Mâlik ve Buhârî.]
2282-es-Sâib b. Yezîd radiyallahu anh' dan:
"Ömer, Ubeyy b. Kâ'b ile Temîm ed-Dâ-rî'ye insanlara Ramazan gecesinde onbir rek'at (teravih) kıldırmalarını emretti. Na mazdaki okuyucu (imam) ikiyüz kadar âyet okurdu, hatta namazda uzun durmaktan yoru lup değneklerimize dayandığımız olurdu. An cak sabahleyin şafak sökerken namazdan da ğılabilirdik."
2283-Yezîd b. Rûmân radiyallahu anh'dan: "Ömer'in zamanında halk, (teravih) na mazını yirmiüç rek'at kılarlardı."
[İki rivayet de Mâlik'e aittir.]
2284-Câbir b. Semure radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazını kıldırdığı mihraptan güneş doğuncaya kadar kalkmazdı, güneş doğup (bir mızrak boyu) yükselince kalkardı.
Bu süre zarfında cemaat aralarında konu şurlar ve Cahiliye'de yaşadıklarını anlatıp gü-lüşürlerdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onların bu hâline tebessüm ederdi."
[Müslim ve Sünen ashabı.]
2285-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakın Bedeviler (yatsı) namazınızın adı hususunda size galip gelmesinler (aldatma sınlar). Dikkat edin, bu namaz (i§â) yatsı na mazıdır Ama onlar develeri sağmakla uğra şıp geceye kaldıkları zaman (bu, onların tabi ri ile) ateme vakti olur."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
2286-Abdullah b. Muğaffel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bedeviler sizin akşam namazınızın ismi konusunda 'Bu yatsı namazıdır' diyerek size baskın gelip kandırmasınlar (Zira Bedeviler akşam namazına işâ derler)." [Buhârî]
2287-Ebû Berze radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra konu şup sohbet etmeyi yasaklardı."
[Buhârî, Müslim, Timıizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
2288-Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanları ilgilendiren bir mesele hakkın da Ebû Bekr ile gece sabaha kadar konuşurlar dı, ben de onlarla beraber olurdum." [Tirmizî]
2289-Sâlim b. Ebi'1-Ca'd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Huzâa'dan bir adam: "Keşke namaz kılıp, istirahat etseydim!" dedi. Cemaat onun bu sö zünü ayıplar gibi oldular. Bunun üzerine (o zât) şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aley hi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Haydi ey Bilâl! Kamet getir de bizi rahat lat!»"
2290-(Ebû Davud'un) bir başka rivayetin de: Ensârdan bir adamdan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kalk ey Bilâl! Namazla bizi rahatlat!"
[Ebû Dâvud]
2291-Osmân b. Ebi'l-Âs radiyallahu anh'dan:
Dedim ki:
"Ey Allah Resulü! Şeytan namazımla arama girdi ve kıraatimde beni şaşırttı." Şu ceva bı verdi:
"işte o, Hinzeb adındaki şeytandır. Bir da ha böyle bir şey hissedersen, ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç kere tilkür." Ben de söylediğini yaptım ve Allah beni bu durum dan kurtardı. [Müslim]
2292-İbn Mâce'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni Tâif te gö revlendirdiği zaman, namazımda başıma bir şey gelmişti, öyle ki ne kıldığımı ve kaç rek'at kıldığımı bilemez hâle gelmiştim. He men Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gittim. "İbn Ebi'l-As mı?" diye sesle nince; "Evet ey Allah Resulü!" dedim.
"Neden geldin?"
"Namazımda başıma bir şey geldi; ne kıl dığımı, kaç rek'at kıldığımı fark edemez du ruma geldim."
"Sana musallat olan şeytandır Yaklaş ba na!" buyurdu. Yaklaştım; önünde diz çöküp oturdum; eliyle göğsüme vurdu, ağzıma

oku yup üfledi ve: "Ey Allah düşmanı çık!" dedi. Bunu üç kere yaptı; sonra: "Haydi doğru göre vinin başına git!" emrini verdi. Hayatım hakkı için bir daha öyle bir şey başıma gelmedi.
2293-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evlerinizde namaz kılın; evlerinizi birer kabir haline getirmeyin!"
[Ahmed, Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir'de.]
2294-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kimi, namazı hayâsızlık ve islâm'a aykırı işlerden alıkoymazsa bu namaz onu Al lah'tan daha da uzaklaştırır."
[Taberânî. el-Mu'cemu'l-Kebîr'de]
2295-0 (Taberânî) ayrıca, İbn Mes'ûd ra diyallahu anh'dan mevkuf (yani onun sözü) olarak rivayet etmiştir:
"Kimin namazı, kendisine iyiyi emredip kötüden nehyetmezse..."
2296-Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Farz namazı dışında, kişinin evinde na maz kılması, bu mescidimde namaz kılmasın dan daha üstündür." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
2297-Abdu'l-Vâhid radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişinin çölde tadil-i erkâna riayet etmek suretiyle namaz kılması, cemaatle namaz kıl masını (sevapça) ikiye katlar." [Rezîn]
2298-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla buyurmuştur; «Kim benim dostuma (veli kuluma) düşmanlık yaparsa ona savaş ilan ederim. Kulum bana, ken disine farz kıldıklarımı yerine getirmekten daha iyi bir şeyle yaklaşamaz. Ondan sonra kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder; sonunda onu severim. Ben onu sevdim mi, artık onun duyduğu kulağı, gör düğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olu rum. Bir şey istediğinde derhal ona veririm, bir şeyden de Bana sığındığında muhakkak onu korurum. Ben yapmasını dilediğim hiç bir şey hakkında, mü'minin ölümü karşısın daki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Ama bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, Ben de kuluma acı veren şeyi istemiyor dum»." [Buhârî]
2299-Abdullah b. Habeşî el-Has'arnî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e "En üstün amel hangisidir?" diye sordular.
"Namazda kıyamı uzun tutmak."
Yine sordular: "Sadakanın hangisi daha üstündür?"
"Az olup da, candan verilen sadaka." "Peki hicretin en üstünü hangisidir?" "Allah'ın haramlarından uzak durmak." "Ya cihadın hangisi üstündür?" "Hem malı ile hem de canı ile müşriklere karşı savaşan kimsenin cihadı." "Hangi ölüm daha hayırlıdır?" "Atı öldürülüp, kendi kanı da akıtılanın (ölümü)." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
2300-Hureys b. Kabisa radiyallahu anh'dan:
Medine'ye geldim ve şöyle dua ettim: "Ey Allahım, bana sâlih bir insanla arkadaş ol mayı nasip ve müyesser kıl!"
Sonra Ebû Hureyre karşıma çıktı ve onun la arkadaş oldum. Dedim ki: "Allah'a salih bir kimse ile oturmam için yalvardım, bana seni nasip etti. Ne olur bana Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'den duyduğun bir hadisi naklet! Belki Allah beni onunla yarar landırır." Şöyle dedi:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Kıyamet gününde amelinden yana kulun ilk önce sorguya çekileceği şey namazıdır. Eğer bunun hesabını verirse, kurtulup felaha kavuşur. Eğer gereği gibi cevap veremezse elihoş dönüp büyük bir hüsranla karşılaşır. Farz namazından bir eksik çıkarsa, Rab Teâlâ der ki: " «Ge/ ve bak bakalım kulumun nafile namazı var mıdır!» Bakılır, getirilir ve onun la farz namazın eksiği tamamlanır Sonra diğer amelleri de bu minval üzere olur." [Tirmizî ve Nesâî.]

TAHRİC

Ahmed (II, 425, 260) ve Müslim (salât no. 115, s. 321), Yûnus b. Ubeyd an Muh. b. Ziyâd.. asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1768-Heysemî, Taberânî'nin M. el-Evsat'ını kaynak göstermiş ve müellifin şeyhi olan el-Abbâs hakkında da bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir. (Mecma' II, 72).
1769-Bu mevkûf hadisi Mâlik (salât no. 57, s. 92) an Muh. b. Amr b. Alkame an Melîh b. Abdillah es-Sa'dî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
1770-Bu hadisi Müslim (salât 200, s. 345) ve Ebû Dâvud (no. 621), Süfyân b. Uyeyne an Ebân b. Tağleb ani'l-Hakem an Abdirrahman b. e. Leylâ ani'l-Berâ asl-ı senedi ile;
Buhârî (ezân 52, I, 170; ezân 91/2, I, 182; ezân 133/3, I, 197), Müslim (salât no. 197-199, s. 345), Ebû Dâvud (no. 620, 622), Tirmizî (no. 281) ve Nesâî (imâmet 38/2, II, 96), Ebû İshâk es-Sebeî an Abdillah b. Yezîd ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1771-Bu hadisi Mâlik (vuk?t 15, s. 10), Şâfîî (Ümm I, 182), Abdürrezzâk (no. 2224, 3369, 3370, 5478), Ahmed (II, 241, 254, 260, 271, 280, 375), Dârimî (I, 277), Buhârî (mevâkît 29, I, 145), Müslim (mesâcid no. 161-2, s. 423-4), Ebû Dâvud (no. 1121), Tirmizî (no. 524), Nesâî (mevâkît 30, I, 274; mevâkît 11, I, 257; cum'a 41, III, 112), İbn Mâce (no. 1121-2), İbnu'l-Cârûd (s. 163), İbn Huzeyme (no. 1595, 1848-1851), İbn Hibbân (no 1481-1483, 1485), Dârekutnî (I, 346; II, 10-11), el-Hâkim (I, 291) ve Beyhakî (I, 378, 386; II, 89; III, 202), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hurey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1772-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 893), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Saîd b. el-Hakem an Nâfi b. Yezîd an Yahyâ b. e. Süleymân an Zeyd b. ebî'l-Attâb ve İbni'l-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Bu rivayeti İbn Huzeyme (no. 1622) ve Dârekutnî (I, 347) de tahrîc etmişlerdir.
Ebû Hureyre'nin mezkûr sözünü Mâlik (vuk?t no. 18, s. 11), belâğan senedsiz olarak zikretmiştir.
1773-Heysemî'ye göre Taberânî'nin ricâli Sahîh ricâlidir (Mecma' II, 76).
1774-Bunu Taberânî, M. el-Kebîr'inde birkaç senedle tahrîc etmiştir. Bunlardan birinde bir râvi iskât edilmiş; diğerinde ise zayıf bir râvi olarak kabul edilen Câbir el-Cu'fî yer almıştır (Mecma' II, 76).
1775-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 597), Ya'lâ ani'l-A'meş an İbrâhîm an Hemmâm an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Bu hadisi İbn Huzeyme ve el-Hâkim de Sahîh'lerine almışlardır. Ancak el-Hâkim, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ref'etmiştir.
1776-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 598), Ahmed b. İbrâhîm an Haccâc an İbn Cüreyc an Ebî Hâlid an Adî b. Sâbit an raculin an Ammâr senedi ile tahrîc etmiştir.
Görüldüğü gibi isnâdında kimliği belirsiz bir râvi vardır. İbn Hacer, ilk isnâdın (no. 1774) ikincisinden daha güçlü olduğunu söylemiştir.
1777-Bu hadisi bu lafızla Ahmed (V, 330), Buhârî (salât 18/1, I, 99-100) ve İbn Mâce (no. 1416), Süfyân b. Uyeyne an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı sened ile tahrîc ettiler.

Bu hadis, daha uzun bir metinle daha önce (no. 1718) geçmiştir. Tahrîci için oraya müracaat edilsin.
1778-1779-Bu hadisi Mâlik (salât no. 65-66, s. 96-7), Buhârî (ezân 146-147, I, 201-2; sehv 1, II, 65; sehv 5/2, II, 67; eymân ve'n-nüz?r VII, 226)
Müslim (mesâcid 85-87, s. 394), Tirmizî (no. 391), Ebû Dâvud (no. 1034-5), Nesâî (tatbîk 106, II, 244; sehv 21/1-2, III, 19-20; sehv 28, III, 34) v
İbn Mâce (no. 1206-7), Abdurahman b. Hürmüz el-A'rec an Abdillah b. Mâlik b. Buhayna asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1780-1781-Bu hadisi Ahmed (III, 72, 83, 84, 87), Dârimî (I, 351), Müslim (mesâcid no. 88, s. 400), Ebû Dâvud (no. 1024), Nesâî (sehv 24, III, 27
İbn Mâce (no. 1210), İbnu'l-Cârûd (s. 126), İbn Huzeyme (no. 1023-1024), İbn Hibbân (no. 2653-4, 2657, 2659), Dârekutnî (I, 371-2), el-Hâkim (I
322) ve Beyhakî (II, 331, 338, 351), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile;
Ayrıca Adürrezzâk (no. 3463), Ahmed (III, 7, 12, 37, 50, 51, 53, 54), Ebû Dâvud (no. 1029), İbn Mâce (no. 1204), Ebû Ya'lâ (no. 1141, 1241), İbn
Hibbân (no. 2655-6) ve el-Hâkim (I, 133-4), Yahyâ b. e. Kesîr an Hilâl b. İyâd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile;
Mâlik (salât 62, s. 95) ve Ebû Dâvud (no. 1026), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr ani'n-Nebî sallallahu aleyhi ve sellem asl-ı senedi ile mürsel olarak tahrîc
ettiler.
1782-Bu hadisi Ahmed (I, 190), Tirmizî (no. 398) ve İbn Mâce (no. 1209) ve el-Hâkim (I, 324-5), İbrâhîm b. Sa'd an Muh. b. İshâk an Mekh?l a
Kureyb an İbn Abbâs an Abdirrahman b. Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen (garîb) sahîh"; el-Hâkim ise: "Müslim'in şartınca sahihtir" demiş ve bu hükmü Zehebî de onaylamıştır.
1783-1787-Bu hadis muhtelif tariklerden Ebû Hureyre'den tahrîc edilmiştir. 1782 Buhârî lafzı (sehv 5, II, 66); 1783 Müslim lafzı (mesâcid no. 97, s. 403);
1784 Buhârî lafzı olup müstakil isnâdı şöyledir: Süleymân b. Harb an Hammâd an Seleme b. Alkame an Muh. b. Sîrîn (sehv 4/2, II, 66); 1785 Müslim lafz
olup Ebû Süfyân mevlâ ebî Ahmed an Ebî Hureyre tarikiyledir (mesâcid no. 99/1); 1786 Müslim'in lafzı olup Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Eb
Hureyre tarikiyle gelmiştir (mesâcid 99/2).
Hadisin rivayet olunduğu muhtelif rivayetleri:
Ebû Dâvud (no. 1011) ve Beyhakî (II, 354), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb ve Hişâm ve Yahyâ b. Atîk ve İbn Avn an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-
senedi ile;
Buhârî (sehv 5, II, 66; edeb 45, VII, 85), el-Hâkim (III, 530) ve Beyhakî (II, 353, 346), Yezîd b. İbrâhîm an Muh. b. Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Nesâî (sehv 23, III, 26), İbn Huzeyme (no. 1036) ve Darekutnî (I, 371), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Katâde an İbn Sîrîn ... asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 393, "hasen sahîh"), Huşeym an Hişâm b. Hassân an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Mâlik (salât 58, s. 93), Abdürrezzâk (no. 3447), Şâfiî (Ümm I, 107), Ahmed (II, 248), Humeydî (no. 983), Buhârî (ezân 69, I, 175; sehv 4, II, 66
âhbâru'l-âhâd 1/5, VIII, 133), Müslim (mesâcid no. 97-8, s. 403), Ebû Dâvud (no. 1011, 1008), Tirmizî (no. 399), Nesâî (sehv 22, III, 22), İbnu'l
Cârûd (s. 127), İbn Huzeyme (no. 860), Tahâvî (I, 444), İbn Hibbân (no. 2246, 2252, 2676, 2678), Dârekutnî (I, 366) ve Beyhakî (II, 354, 356-7)
Eyyûb es-Sahtiyânî an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Nesâî (sehv 23, III, 26), Bakiyye b. el-Velîd an Şu'be an Hâlid el-Hazzâ ve İbn Avn an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1010), İbn Huzeyme (no. 1035), İbn Hibbân (no. 2251) ve Beyhakî (II, 355), Seleme b. Alkame an Muh. b. Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 234), Dârimî (I, 351), Buhârî (salât 88, I, 123), Ebû Dâvud (no. 1011), Nesâî (sehv 22, III, 20), İbn Mâce (no. 1214), İbn Hibbân (n
2253, 2250) ve Beyhakî (II, 354), Abdullah b. Avn an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 3441), Dârimî (I, 352), Ebû Dâvud (no. 1012), Nesâî (sehv 24, III, 24), İbn Huzeyme (no. 1040-1051), İbn Hibbân (no. 2674-5) v
Beyhakî (II, 341, 358, 362), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Saîd ve Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm ve Ubeydillah b. Abdillah an Ebî Hureyı
asl-ı senedi ile;
Nesâî (sehv 23/2, III, 25) ve Tahâvî (I, 439), İbn Vehb ani'l-Leys an Yezîd b. Habîb an Ca'fer b. Rebî'a an İrâk b. Mâlik an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1016), Nesâî (sehv 76/1, III, 66), Bezzâr (no. 576) ve İbn Hibbân (no. 2677), İkrime b. Ammâr an Damdam b. Cevs an Ebî Hureyı
asl-ı senedi ile;
Mâlik (salât 59, s. 94), Şâfiî (Ümm I, 107, 179), Abdürrezzâk (no. 3448), Ahmed (II, 447, 532, 237), Nesâî (III, 22), Müslim (mesâcid no. 99, s. 404)
İbn Huzeyme (no. 1037), Tahâvî (I, 445), İbn Hibbân (no. 2248) ve Beyhakî (II, 335, 358), Mâlik an Dâvud b. el-Husayn an Ebî Süfyân mevlâ İbn e
Ahmed an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 422), Müslim (mesâcid no. 100, s. 404), İbn Huzeyme (no. 1038), Tahâvî (I, 445) ve Beyhakî (II, 357), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme a
Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (sehv 22, III, 23) ve Tahâvî (I, 445), Leys an Yezîd b. e. Habîb an İmrân b. e. Enes an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2319), Ebû Dâvud (no. 1015) ve Tahâvî (I, 445), İbn e. Zi'b an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2353), Ahmed (II, 468, 386), Buhârî (ezân 69, I, 175; sehv 3, II, 65), Ebû Dâvud (no. 1014), Nesâî (sehv 22, II, 23) ve Beyhâkî (II, 25
257), Şu'be an Sa'd b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1788-1789-Bu mürsel hadisi Mâlik (salât 60, s. 94), Ebû Dâvud (no. 1913) ve Nesâî (sehv 22/8, III, 25), ez-Zührî an Ebî Bekr b. e. Süleymân b. e
Hasme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1790-Bu hadisi Tayâlisî (s. 38), Abdürrezzâk (no. 3468), Ahmed (I, 376, 379, 419, 438, 455), Humeydî (no. 96), Buhârî (salât 31, I, 104; eymân ve'n-
nüzûr 15, VII, 227), Müslim (salât no. 89-90, s. 400), Ebû Dâvud (no. 1020-1021), Nesâî (sehv 25, III, 28-29), İbn Mâce (no. 1211, 1212, 1218)
Taberânî (M. el-Kebîr 9826-9834), İbn Huzeyme (no. 1028), İbnu'l-Cârûd (s. 127), Tahâvî (I, 434, 433), İbn Hibbân (no. 2646-2652), Dârekutnî (I
375-6) ve Beyhakî (II, 14, 335), Mansûr an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile
Ahmed (I, 424), Müslim (mesâcid 94, 96, s. 402, 403), (bn Mâce (no. 1203), İbn Huzeyme (no. 1055) ve Beyhakî (II, 343), el-A'meş an İbrâhîm.. asl-
senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 3456), Ahmed (I, 409, 420, 428, 463), Müslim (mesâcid no. 93, s. 402), Nesâî (sehv 26, III, 33), Taberânî (M. el-Kebîr 9848-9853)
ve Beyhakî (II, 342), Abdurrahman b. el-Esved an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 376, 443, 448, 465), Dârimî (I, 352), Buhârî (salât 32, I, 105; sehv 2, II, 65; ahbâru'l-âhâd 1, VIII, 133), Müslim (mesâcid 91-2, s. 401) Eb
Dâvud (no. 1019), Tirmizî (no. 392), Nesâî (sehv 26/1, III, 31-32), İbn Mâce (no. 1205), Taberânî (M. el-Kebîr no. 9841-4), İbn Huzeyme (no. 1056-
7), İbn Hibbân (no. 2648, 2671-2) ve Beyhakî (II, 341, 351), Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1791-Şâfiî (Ümm VII, 171), Ahmed (I, 404, 438), Müslim (mesâcid no. 92, s. 401), Ebû Dâvud (no. 1022), Nesâî (sehv 26, III, 32), İbn Huzeyme (n
1061), İbnu'l-Cârûd (s. 128), Taberânî (M. el-Kebîr no. 9845-7) ve Beyhakî (II, 342), el-Hasan b. Ubeydillah an İbrahîm b Süveyd an Alkame an İb
Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1792-Bu hadisi Müslim (mesâcid 101-2, s. 404-5), Ebû Dâvud (no. 1018, 1039) ve Nesâî (sehv 23/6, III, 26) ve İbn Mâce (no. 1110), Hâlid el-Hazzâ
an Ebî Kilâbe an Ebî'l-Mühelleb an Imrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1793-Tayâlisî (no. 997), Abdürrezzâk (no. 3533), Ahmed (V, 280), Ebû Dâvud (no. 1038), İbn Mâce (no. 1219), Taberânî (M. el-Kebîr 1412) ve
Beyhakî (II, 337), Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1794-Bu hadisi Tirmizî (no. 364), Ahmed b. Menî' an Huşeym an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ ani'ş-Şa'bî ani'lMuğîre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

Daha sonra Tirmizî, İbn e. Leylâ'nın hadis hıfzındaki zaafına dikkat ettikten sonra bir mütâbiini irâd etmiştir: Süfyân an Câbir el-Cu'fi ani'l-Muğîre b. Şübey an Kays b. e. Hâzım ani'l-Muğîre. Ebû Dâvud (no. 1036), işte bu yolla yani Süfyân'dan hadisi yakın mânâsıyla tahrîc etmiştir.
1795-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1037) ve Tirmizî (no. 365), Yezîd b. Hârûn ani'l-Mes'ûdî an Ziyâd b. Ilâka asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
1796-İsnâdında yer alan Ishâk b. Yahyâ, Ubâde b. es-Sâmit'ten işitmemiştir (Mecma' II, 153).
1797-İsnâdında yer alan Isâ b. Meymûn el-Medenî el-Vâsitî'yi Hammâd b. Seleme'nin tevsîk edip, bir seferinde Yahyâ'nın "bir beisi yoktur" demesine karşılık bir başka seferde: "beş para etmez" demiş ve münekkid imamlarca zayıf addedilmiştir (Neyl III, 118).
1798-Bu mevkûf hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 689) ve İbnu'l-Münzir (el-Evsat fi's-Sünen I, 174a), Vekî' an Saîd b. Beşîr an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.
1799-Heysemî'ye göre râvilerinden el-Velîd b. el-Fadl, İbn Hibbân ve Dârekutnî tarafından zayıf addedilmiştir (Feyd V, 376).
1800-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1023) ve Nesâî (ezân 24, II, 18-19), Kuteybe an Leys an Yezîd b. e. Habîb an Süveyd b. Kays an Muâviye b. Hudey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1801-Bu mevkûfu Nesâî (sehv 75, III, 66), Muh. b. Âdem an Hafs ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. Râvile güvenilir kimselerdir.
1802-Muvattâ'da (sehv 2, s. 100) yer alan bu hadis hakkında İbn Abdilberr şunları söylemiştir: "Bu hadisin ne müsned, ne de maktû olarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edildiğini bilemiyorum. Hadis, ancak bu vecihten bilinmektedir. Bu hadis, başka yollarla müsnede yahut mürsele olarak bulunmayan Muvattâ'daki dört hadisten birisidir. Ancak "usûlde" mânâsı sahîh olarak mevcuttur."
1803-Bu hadisi İbn Sa'd (Tabakât II, 72), Ahmed (IV, 106), Taberânî (M. el-Kebîr no. 3542) ve Beyhakî (II, 220), İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb a Muh. b. Yezîd an Abdillah b. Avf an Ebî Cum'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Lehî'a hakkında ssz sarfedilen bir râvîdir.
1804-Bu hadisi Müslim (îmân no. 133, s. 87-8) ve İbn Mâce (no. 1052), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1805-Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 8-9., II, 33), Müslim (mesâcid 103-4, s. 405) ve Ebû Dâvud (no. 1412), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İb Ömer asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1413), Ahmed b. el-Furât an Abdirrezzâk an Abdillah b. Ömer an Nâfi'... senedi ile tahrîc ettiler.
1806-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1411), Taberânî (M. el-Kebîr no. 13358), İbn Huzeyme (no. 556), Tahâvî (I, 353), el-Hâkim (I, 219, "isnâdı sahîhtir") ve Beyhakî (II, 182, 325), Abdülazîz b. Muh. an Mus'ab b. Sâbit an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mus'ab'ı pek çok kişi zayıf addettiler.
1807-Lafiz Buhârî'ye aittir. İsnâdı şsyledir: İbrâhîm b. Mûsâ an Hişâm b. Yûsuf an İbn Cüreyc an Ebî Bekr b. e. Abdillah b. el-Hüdeyr et-Teymî an Öme (sücûdu'l-Kur'ân 10, II, 33-34).
Mâlik bunu (k. el-Kur'ân no. 16, s. 206), an Hişâm b. Urve an ebîhî an Ömer senedi ile yakın mânâsıyla tahrîc etmiştir.
1808-Bu hadisi Ahmed (II, 24, 106), Ebû Dâvud (no. 1415) ve Beyhakî (II, 326), Sâbit b. Umâre an Ebî Temîme el-Hüceymî an İbn Ömer asl-ı sene ile tahrîc ettiler.
1809-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1401) ve İbn Mâce (no. 1057), İbn e. Meryem an Nâfi' b. Yezîd ani'l-Hâris b. Saîd et-Utekî an Abdillah b. Müneyn a Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Dârekutnî ve el-Hâkim'in de rivayet ettikleri bu hadisin isnâdını el-Münzirî ve Nevevî hasen addetmişler; Abdülhak ve İbnu'l-Kattân ise şu iki sebepten zayıf saymışlardır: Abdullah b. Müneyn ile el-Hâris b. Saîd'in hâlleri bilinmemektedir. İbn Mâkûlâ'ya göre el-Hâris'in bilinen tek rivayeti budur (Neyl III 102)
1811-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2688), Ebû Dâvud (no. 1403), İbn Huzeyme (560), Taberânî (M. el-Kebîr, no. 11924) ve Beyhakî (II, 312), el-Hâris Ebî Kudâme an Matar el-Verrâk an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdındaki Hâris ile Matar, Müslim ricâlinden olmalarına rağmen zayıftırlar. Nevevî diyor ki: "İsnâdı zayıftır, onunla ihticâc doğru değildir." (Neyl III, 103).
1812-Ebû Dâvud bunu isnâdıyla sevketmeden zikretmiş ve isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir (no. 1401). Bu hadisi Ahmed (V, 194; VI, 442), Tirmizî (no. 568-9) ve İbn Mâce (no. 1055), Saîd b. e. Hilâl an Ömer ed-Dimaşkî an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Mâce (no. 1056) ve Beyhakî (II, 313), Âsım b. Recâ b. Hayve ani'l-Mehdî b. Abdirrahman b. Uyeyne an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı sene ile şunu tahrîc ettiler:
Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte onbir secde yaptım. Bunlardan hiçbiri mufassal sûrelerde yer almamıştır: A'râf, Ra'd, Nahl, Benû Isrâîl, Meryem, Hacc, Furkân, Nahl, Secde, Sâd, Secde Hâmim'leri."
1813-Ahmed (IV, 151, 155), Ebû Dâvud (no. 1402), Tirmizî (no. 578) ve el-Hâkim (I, 211; II, 390), İbn Lehî'a an Mişreh b. Hâ'ân an Ukbe b. Âm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:
İsnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir: İsnâdında yer alan İbn Lehî'a ve Mişreh zayıf râvilerdir. el-Hâkim, bu hadisin sahâbî kavli olarak sahîh yolla geldiğini söylemiş ve isnâdı ile mevkûf olarak sevketmiştir. Beyhakî de Hâlid b. Ma'dân'ın mürseli olarak tahrîc etmiştir (Neyl III, 103).
1814-Mâlik (k. el-Kur'ân no. 13, s. 205), an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an raculin min Ehli Mısr senedi ile tahrîc etmiştir.
1815-Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 39/1, IV, 135), Sehl b. Yûsuf ani'l-Avvâm an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir.
1816-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5865), Humeydî (no. 477), Ahmed (I, 279, 359), Dârimî (I, 342), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 3, II, 32; enbiyâ 39/2, IV 135), Ebû Dâvud (no. 1409), Tirmizî (no. 577), Taberânî (M. el-Kebîr no. 11864-5) ve İbn Huzeyme (no. 550), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1817-Bu hadisi Ebû Hanîfe (Câmi'ul-mesânid, el-Hvârizmî I, 343), Nesâî (iftitâh 48, II, 150), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12386) ve Dârekutnî (I, 407) Ömer b. Zerr an ebîhî an Saîd b. Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1818-Bu hadisi Dârimî (I, 342, 365), Ebû Dâvud (no. 1410), İbn Huzeyme (no. 1455, 1795), İbn Hibbân (no. 2754, 2788), Dârekutnî (I, 408), el Hâkim (I, 284, II, 431) ve Beyhakî (II, 318) (ayrı ayrı) Saîd b. e. Hilâl ve Amr b. el-Hâris an Iyâd b. Abdillah b. Sa'd b. e. Serh an Ebî Saîd asl-ı sene ile tahrîc ettiler.
Hâkim'e göre isnâdı, Buhârî ile Müslim'in şartlarınca sahihtir.
1819-Bu hadisi Ahmed (III, 78, 84), Humeyd et-Tavîl an Bekr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (Mecma' II, 284).
1820-Lafiz Müslim'indir. Bunu Tayâlisî (no. 283), Dârimî (I, 342), Ahmed (I, 388, 401, 437, 443, 462), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 1, 4, II, 31, 32 menâkıbu'l-Ensâr 29/2, IV, 239; meğâzî 8/12, V, 7; tefsîr s. en-Necm 4, VI, 52), Müslim (mesâcid no. 105, s. 405), Ebû Dâvud (no. 1406), Nesâ (iftitâh 49/2, II, 160), İbn Huzeyme (no. 553), Tahâvî (I, 353), İbn Hibbân (no. 2753), el-Hâkim (I, 220-1) ve Beyhakî (II, 314, 323), Ebû Ishâk ani' Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1821-Sszkonusu rivayet Buhârî'ye aittir. (tefsîr sûreti ve'n-Necm 4, VI, 52).

1822-Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 5, II, 32; tefsîr ve'n-Necm VI, 52), Tirmizî (no. 575), Taberânî (M. el-Kebîr no. 11866), İbn Hibbân (no. 2752) Dârekutnî (I, 409), el-Hâkim (II, 468) ve Beyhakî (II, 313, 314), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1823-Bu hadisi Nesâî (iftitâh 49/1, II, 160), Abdülmelik b. Abdilhamîd b. Meymûn b. Mihrân an Ahmed b. Hanbel an İbrâhîm b. Hâlid an Rebâh a Ma'mer an İbn Tâvus an İkrime b. Hâlid an Ca'fer b. el-Muttalib b. e. Vedâ'a an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Bazıları Sahîh ricâlinden olmak üzere râvîleri güvenilir kimselerdir.
1824-Râvilerinden İbn Lehî'a hakkında kelâm sâdır olmuştur. Bu durumda isnâda azıcık zaaf sirayet etmektedir.
1825-1826-Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 6, II, 32-33), Müslim (mesâcid no. 106, s. 406), Ebû Dâvud (no. 1404), Tirmizî (no. 567) ve Nesâî (iftitâl 50, II, 160), Atâ b. Yesâr an Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1827-Bu hadisi Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 229, 456, 459, 466), Buhârî (ezân 100-101, I 186; sücûdu'l-Kur'ân 11, II, 34), Müslim (mesâcid no. 110-111, s. 407), Ebû Dâvud (no. 1408), Nesâî (iftitâh 53, II, 162), Bekr b. Abdillah an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 12, s. 205), Şâfiî (Ümm I, 120; VII, 187), Ahmed (II, 487; 529), Müslim (mesâcid no. 107, s. 406), Nesâî (iftitâl 51/1, II, 161), Tahâvî (I, 358), İbn Hibbân (no. 2750) ve Beyhakî (II, 315), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Süfyân an Ebî Seleme an Eb Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2340), Ahmed (II, 413, 434, 466), Dârimî (I, 343), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 7, II, 33), Tahâvî (I, 358) ve Beyhakî (II, 3157, Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 454), Nesâî (iftitâh 51/2, II, 161) ve Tahâvî (I, 358), İbn e. Zi'b an Abdilazîz b. Ayyâş an Ömer b. Abdilazîz an Ebî Seleme an Ebî Hureyr asl-ı senedi ile;
Şâfiî (Sünen s. 23), Ahmed (II, 247), Dârimî (II, 343), Humeydî (no. 992, 1026), Nesâî (iftitâh 51, II, 161) ve İbn Mâce (no. 1059), Süfyân b. Uyeyr an Yahyâ b. Saîd an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Ömer b. Abdilazîz an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Ebî Hureyre asl- senedi ile,
1828-Bu rivayetin lafzı Müslim'e aittir.
Bunu Abdürrezzâk (no. 5887), Ahmed (II, 461, 249), Humeydî (no. 991), Dârimî (I, 343), Müslim (mesâcid no. 108, s. 406),
Tirmizî (no. 573), Ebû Dâvud (no. 1407), Nesâî (iftitâh 52/2, II, 162), İbn Mâce (no. 1058), İbn Huzeyme (no. 554-57, Tahâvî (I, 357-8), İbn Hibbâ (no. 2756) ve Beyhakî (II, 316), Eyyûb b. Mûsâ an Atâ b. Mînâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (mesâcid no. 109, s. 406) ve Beyhakî (II, 316), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Safvân b. Süleym ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2499), Nesâî (iftitâh 51, II, 161, 162) ve Beyhakî (II, 316), Kurre b. Hâlid an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1829-Ricâli güvenilir kimselerdir. Ancak İbrâhîm en-Nesâî ile İbn Mes'ûd arasında kopukluk vardır (Mecma' II, 286).
1831-Bu hadisi Ahmed (VI, 30, 217), Ebû Dâvud (no. 1414), Tirmizî (no. 580) ve Nesâî (tatbîk 70, II, 222), Taberânî (M. el-Evsat I, 198b), İb Huzeyme (no. 564-5), Dârekutnî (I, 406), el-Hâkim (I, 220) ve Beyhakî (II, 325), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî'l-Âliyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh"; el-Hâkim ise: "Şeyhayn'ın şartınca sahîh" hükmü vermiştir.
1832-Bu hadisi Tirmizî (no. 579, 3424), İbn Mâce (no. 1053), İbn Huzeyme (no. 562), Taberânî (M. el-Kebîr no. 11262), İbn Hibbân (no. 2757) ve Beyhakî (II, 320), Muh. b. Yezîd b. Huneys ani'l-Hasan b. Muh. b. Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Cüreyc an Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir. el-Ukaylî ise râvilerinden el-Hasan b. Muhammed'in hâlinin bilinmediğine dikkat ûekmiştir (Neyl III, 111).
1833-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2774), Tirmizî (1578) ve İbn Mâce (no. 1394), Ebû Âsım an Bekkâr b. Abdilazîz b. e. Bekre an ebîhî an ceddihî asl- senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, "hasen garîbtir, ancak bu vecihten bilmekteyiz" demektedir.
1834-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2775), Ahmed b. Sâlih an İbn e. Füdeyk an Mûsâ b. Ya'kûb an Yahyâ b. el-Hasan b. Osmân ani'l-Eş'as b. Ishâk b. Sa'd an Âmir b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Mûsâ b. Ya'kub hakkında İbn Maîn: "güvenilir"; Nesâî: "kavî değildir"; Ebû Dâvud: "sâlihtir"; İbnü'l-Medinî: "zayıf ve hadisleri münkerdir" gibi ûelişkili hükümler vermişlerdir (Mîzân no. 8945).
1835-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1391), Ebû Bişr Bekr b. Halef an Seleme b. Recâ' an Şa'sâ an Abdillah b. e. Evfâ senedi ile tahrîc etmiştir.
Sindî, Zevâid'de isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Şa'sâ hakkında cerh ve tevsîk kabilinden bir şey göremedim. Seleme b. Recâ'yı ise İbn Maîn, zayıf addetmiş; İbn Adî: "Mütâbaatı olmayan hadisler rivayet etmiştir"; Nesâî: "Zayıftır"; Dârekutnî: "Güvenilir râvilerden rivayet ettiği hadislerde infirâd etmiştir"; Ebû Zür'a: "Sadûktur"; Ebû Hâtim: "Hadislerinde bir beis yoktur" demişler ve İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir.
1836-Lafzı aşağı yukarı ortaktır. Bu hadisi Mâlik (cum'a 1, s. 101), Abdürrezzâk (no. 5565), Şâfiî (Ümm I, 173), Ahmed (II, 460), Buhârî (cum'a 4, I 212), Ebû Dâvud (no. 351), Müslim (cum'a no. 10, s. 582), Tirmizî (no. 499), Nesâî (cum'a 14, III, 99), İbn Hibbân (no. 2764) ve Beyhakî (III, 226 Mâlik b. Enes an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1837-1839-Ilk rivayet Buhârî (IV, 79); ikincisi ise Nesâî (III, 97) lafzıdır. 'oğu rivayetlerinde bu iki metin bir arada olarak irâd edilmiştir.
Bunu Tayâlisî (no. 2384), Abdürrezzâk (no. 5562), Şâfiî (Sünen s. 34), Ahmed (II, 280, 264, 259, 505), Dârimî (I, 363), Buhârî (cum'a 31, I, 223 bed'ul-halk 6/5, IV, 79), Müslim (cum'a no. 24, s. 587), Nesâî (cum'a 13, III, 97) ve Beyhakî (III, 229), ez-Zührî an Ebî Abdillah Selmân el-Eğarr an El Hureyre asl-ı senedi ile;
Şâfiî (Ümm I, 173; Sünen s. 34), Ahmed (II, 239), Müslim (cum'a 24, s. 587), Humeydî (no. 934), Nesâî (cum'a 13/2, III, 98), İbn Mâce (no. 1092 İbn Huzeyme (no. 1769), Tahâvî (IV, 180) ve Beyhakî (III, 225), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (imâmet 59, II, 116), Taberânî (M. el-Evsat I, 209b, 255b; 257b), Tahâvî (IV, 180), ez-Zührî an Ebî Seleme (ve Saîd ve Ebî Abdillah el-Eğarr) a Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1840-Bu hadisi Ahmed (II, 424), Müslim (cum'a 27, s. 588), Ebû Dâvud (no. 498), Tirmizî (no. 603), İbn Mâce (no. 1090), İbn Huzeyme (no. 1756 1818), İbn Hibbân (no. 2768) ve Beyhakî (III, 234), el-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1841-Bu hadisi Buhârî, iki ayrı yerde (cum'a 6/1, I, 213; cum'a 19, I, 218), İbn e. Zi'b an Saîd el-Makburî an ebîhî an Abdillah b. Vedî'a an Selmân asl- senedi ile tahrîc etmiştir.
1842-Lafiz Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 345), Tirmizî (no. 496), Nesâî (cum'a 19, II, 102-3; cum'a 10, II, 95-96; cum'a 12, II, 97) v İbn Mâce (no. 1087), Ebû'l-Eş'as es-San'ânî an Evs asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 346), Kuteybe ani'l-Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Ubâde b. Nüseyy an Evs senedi ile tahrîc ettiler.
1843-Râvilerinden ed-Dahhâk b. Hamza'yı Yahyâ b. Maîn ve Nesâî zayıf addetmişler; İbn Hibbân ise onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (Mecma' II, 174).
1844-Bu hadisi Ahmed (II, 214), Ebû Dâvud (no. 1113), İbn Huzeyme (no. 1813) ve Beyhakî (III, 219), Habîb el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî a ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Irâkî: "İsnâdı ceyyiddir" demiştir (Neyl III, 290).
1845-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1051) ve Beyhakî (III, 220), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir an Atâ'l-Horâsânî an Mevlâ (emre'etihî) Ümmi Osmân a Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdında kimliği mechûl bir râvi (mevlâ) vardır. Ayrıca Atâ el-Horâsânî, İbn Maîn ve başkalarına göre güvenilir; İbn Hibbân'a göre zayıf; İbnü'l-Müseyyeb'e göre uydurmacıdır.
İbn e. Hâtim babasına bu hadisten sualle hadisin Hammâd b. Seleme an Atâ el-Horâsânî an raculîn tarikiyle onun sözü olarak sahâbî mevkûfu halinde rivayet olunduğunu sorunca Ebû Hatim: "Sahîh olan İbn Câbir tarikidir; Hammâd hadisi ezberinde doğru tutamamış" demiştir (Ilel I, 207).
1846-Ebû Dâvud (no. 347), İbn Huzeyme (no. 1810) ve Tahâvî (I, 368), Usâme b. Zeyd an Amr b. Şuayb an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1847-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1056), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Kabîsa an Süfyân an Muh. b. Saîd et-Tâifî an Ebî Seleme b. Nübeyh an Abdillah b Hârûn an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.
Ebû Dâvud, daha sonra bir cemaatin Süfyân'dan bu hadisi mevkûf olarak rivayet ettiklerini söylemiştir.
Ayrıca Ebû Seleme ile Abdullah'ın durumları da mechûldür.
1848-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1067), Abbâs b. Abdilazîm an Ishâk b. Mansûr an Hüreym an İbr. b. Muh. b. el-Münteşir an Kays b. Müslim an Târı b. Şihâb senedi ile tahrîc etmiştir.
el-Hâkim bunu (I, 288), Târık an Ebî Mûsa tarikiyle tahrîc etmiştir. el-Hattâbî'ye göre isnâdı zayıftır. Târık b. Şihâb, her ne kadar Peygamber'i gördü ise de daha küçük olduğu için O'ndan rivayeti gerçekleşmemiştir. Bu nedenle rivayetleri sahâbî mürselidir. Bu ise ehl-i ilm katında makbûl bir haber ûeşididir.
1849-Bu hadisi Tirmizî (no. 501), el-Fadl b. Dükeyn an Isrâîl an Süveyr an raculin min ehl-i Kubâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
1850-Bu hadisi Tirmizî (no. 502; kitâbu'l-Ilel V, 741) ve Beyhakî (III, 176), el-Muârik b. Abbâd an Abdillah b. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdullah b. Saîd sebebiyle isnâdı zayıftır.
1851-Heysemî, râvilerinden Mûsâ b. Atiyye el-Bâhilî hakkında bilgi edinemediğini söylemektedir. Yine ona göre diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 170).
İbn Mâce (no. 1081), bunu biraz daha uzun bir metinle Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Saîd el-Müseyyeb an Câbir tarikiyle tahrîc etmiştir.
1852-Lafiz Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Şâfî (Ümm I, 184), Ahmed (III, 424), Dârimî (I, 369), Ebû Dâvud (no. 1052), Tirmizî (no. 500), Nesâî (cum 1, III, 88), İbn Mâce (no. 1125), Ebû Ya'lâ (no. 1600), Taberânî (M. el-Kebîr no. 915-918, XXII, 365), İbn Huzeyme (no. 1857-8), İbn Hibbân (no 2775, 258), el-Hâkim (I, 280; III, 624) ve Beyhakî (III, 172, 247), Muh. b. Amr b. Alkame an Abîde b. Süfyân el-Hadremî an Ebî'l-Ca'd asl-ı senedi i tahrîc ettiler.
İsnâdı, Tirmizî'ye göre hasen; Hâkim'e göre "Müslim'in şartınca sahihtir."
1853-Bunu İbn Mâce (no. 1127), Muh. b. Beşşâr an Ma'dî b. Süleymân an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı, Ma'dî b. Süleymân sebebiyle zayıftır.
1854-Bu hadisi Dârimî (I, 368), Ahmed (II, 84), Müslim (cum'a 40, s. 591), Nesâî (cum'a 2/2, III, 88), İbn Mâce (no. 794) ve Beyhakî (III, 171), Zey b. Sellâm an Ebî Sellâm ani'l-Hakem b. Mînâ an (İbn Abbâs ve İbn Ömer) ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1855-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1094), Kesîr b. Ubeyd an Abdilmecîd b. Abdilazîz an Ma'mer ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an Abdillah senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: "Abdülhamîd'in mürcîeden olduğu iddia edilmekte ise de cumhûr, Ahmed, İbn Maîn gibilerince güvenilir addedilmiş, buna karşılık Ebû Hâtim ve oğlu tarafından tad'if edilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir. O halde isnâdı hasendir."
1856-Bu hadisi Tayâlisî (no. 316), Abdürrezzâk (no. 5170), Ahmed (I, 394, 422, 402, 449), Müslim (mesâcid no. 254, s. 452), İbn Huzeyme (no. 1853-4), el-Hâkim (I, 292) ve Beyhakî (III, 56, 172), Ebû Ishâk an Ebî'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1857-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1053) ve Nesâî (cum'a 3, III, 89), Katâde an Kudâme b. Vebre an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir: İbnü'l-Cevzî: "Sahih değildir"; Buhârî: "Kudâme, Semure'den hadis dinlememiştir"; Ahmed: "Kudâme tanınmamaktadır"; ed-Demîrî: "Hadisin isnâdı munkatı ve muzdaribdir." (Feyd IV, 101).
1858-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1054), Muh. b. Süleymân el-Enbârî an Muh. b. Yezîd ve Ishâk b. Yûsuf an Eyyûb Ebî'l-Alâ' an Katâde an Kudâme b Vebre senedi ile tahrîc etmiştir.
Ahmed, Kudâme an Semure riyayetini daha sahih görmüştür. Demîrî ise, bu rivayetlerin tümünün zayıf olduğunu söylemiştir (Feyd VI, 101). İbn Mâce ve Nesâî, bu hadisin ayrıca el-Hasan an Semure kanalıyla da tahrîc etmişlerdir.
1859-Lafiz Buhârî'ye (cum'a 14, I, 216) aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1923), Buhârî (ezân 10, I, 153; ezân 41, I, 167; cum'a 14, I, 216), Müslim (müsâfirîn 26-29, s. 485-486), Ebû Dâvud (no. 1066), İbn Mâce (no. 939), İbn Huzeyme (no. 1864-5), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12912-3) ve Beyhakî (I, 397, III, 185), Eyyûb ve Âsım el-Ahvel ve Abdülhamîd sâhibu'z-Ziyâdî an Abdillah b. el-Hâris an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1860-Tayâlisî (no. 2216), Buhârî (cum'a 3, I, 212), Müslim (cum'a 7, s. 581), Ebû Ya'lâ (no. 100), İbn Huzeyme (no. 1744-5) ve Beyhakî (III, 242), Ebû Bekr b. el-Münkedir an Amr b. Süleym an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (cum'a 4, s. 102), Abdürrezzâk (no. 5307), Ahmed (III, 6, 60), Dârimî (I, 361), Humeydî (no. 736), Buhârî (cum'a 12, I, 215; cum'a 2, I, 212 ezân 161, I, 208; şehâdât 18/2, III, 159), Müslim (cum'a 5, s. 580), Ebû Dâvud (no. 341), Nesâî (cum'a 8/1, III, 93), İbn Mâce (no. 1089), Ebû Ya'l (no. 978, 1127), Tahâvî (I, 116), İbnu'l-Cârûd (s. 146), İbn Huzeyme (no. 1742), İbn Hibbân (Zevâid no. 563) ve Beyhakî (I, 293), Safvân b. Süleyn an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile;
Ahmed (III, 30, 69), Ebû Dâvud (no. 344), Nesâî (cum'a 6, III, 92; cum'a 11, III, 12), İbn Huzeyme (no. 1743) ve Beyhakî (III, 242), Ebû Bekr Münkedir an Amr b. Süleym an Abdirrahman b. e. Saîd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1861-Bu hadisi Buhârî (cum'a 2/2, I, 212), Müslim (cum'a 3, s. 580), Tirmizî (no. 494-5), ez-Zührî an Sâlim an İbn Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile;
Buhârî (cum'a 5, I, 213), Müslim (cum'a 4, s. 580) ve Ebû Dâvud (no. 340), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1862-Bu hadisi Buhârî (cum'a 15/2, I, 217), Müslim (cum'a 6, s. 581), Ebû Dâvud (no. 1055), İbn Huzeyme (no. 1754) ve Beyhakî (III, 189), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Muh. b. Ca'fer an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettirler.
1863-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 354), Tirmizî (no. 497) ve Nesâî (cum'a 9/2, III, 94), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiş ve Hasan'dan mürsel olarak rivayet edildiğini zikretmiştir.
1864-Bu hadisi Mâlik (cum'a no. 17, s. 110), doğrudan Yahyâ'dan ahzetmiştir.
Bu mürsel hadis iki tarikten "vasledilmiştir":
İbn Mâce (no. 1096), Muh. b. Yahyâ an Amr b. e. Seleme an Züheyr an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1078), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Yûnus ve Amr an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân ve Amr an İbn e. Habîb an Mûsâ b. Sa'd an İbn Habbân an Abdillah b. Sellâm.

1865-Heysemî'ye göre aslından bazı ricâli düşmüştür. Iskât olunanlardan birisi Vâkidî olup, hadis rivayeti konusunda hakkında menfî sszler sarfedilmiştir (Mecme' II, 176).
1866-Hepsinin senedleri Ubeydullah b. Zahr an Alî b. Yezîd kanalıyla gelmekte olup her ikisi de zayıf râvilerdir (Mecma' II, 168).
1867-Râvilerinden İbrâhîm b. Kudâme el-Cumehî hakkında İbnü'l-Kattân ve Ahmed "Mechûldür"; Zehebî ise Mîzân'da hadis hakkında: "Bu hade münkerdir" demiştir (Feyd V, 238).
18768-Râvilerinden Ahmed b. Sâbit zayıftır (Mecma' II, 171).
1869-Râvilerinden Abdülmun'im b. Beşîr'i İbn Maîn ve İbn Hibbân zayıf addetmiş; İbn Hacer ise: "Zaafında fikirbirliği mevcuttur" demiştir.
1870-Bunu İbn Hibbân da Sahîh'inde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Feyd III, 458).
1871-Râvilerinden Muh. b. Hafs el-Evsâbî zayıf addedilmesi yanısıra İbn Hibbân tarafından güvenilir sayılmıştır. İbn Hibbân, ayrıca onun garîb rivayetlerine dikkati ûekmiştir.
1872-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2139), Ahmed (III, 128, 150, 228), Buhârî (cum'a 16, I, 217), Ebû Dâvud (no. 1084), Tirmizî (no. 503-504, "hasen sahîh"), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 199a) ve Beyhakî (I, 443, III, 190), Füleyh b. Süleymân an Osmân b. Abdirrahman et-Teymî an Enes asl-ı senedi tahrîc ettiler.
1873-Bu hadisi Buhârî (cum'a 17, I, 217), Nesâî (mevâkît 4, I, 248), İbn Huzeyme (no. 1842), Tahâvî (I, 188) ve Beyhakî (III, 191), Hâlid b. Dînâr Eb Hulde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1874-Bu hadisi Buhârî (istîzân 39, VII, 140) ve Ebû Dâvud (no. 1086), Muh. b. Kesîr an Süfyân es-Sevrî an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 525, "hasen sahîh"), Alî b. Hucr an Abdilazîz b. e. Hâzım ve Abdillah b. Ca'fer an Ebî Hâzım... senedi ile;
Buhârî (cum'a 40/2, I, 225), Müslim (cum'a 30, s. 588), Ebû Dâvud (no. 1086), Tirmizî (no. 525) ve İbn Mâce (no. 1099), Abdülazîz b. e. Hâzım an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu mânâsı ile Buhârî (cum'a 16/3, I, 127; cum'a 40/2, I, 225), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
1875-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35/19, V, 65), Müslim (cum'a 32, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1085), Nesâî (cum'a 14/4, III, 100) ve İbn Mâce (no. 1110), Ya'lâ b. el-Hâris el-Muhâribî an ebîhî an Iyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muharricin bu bâba ilavesi:
Müslim (cum'a 28, 29, s. 588) ve Nesâî (cum'a 14/3, III, 100), Ca'fer b. Muh. b. Alî b. el-Huseyn an ebîhî an Câbir b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muh. b. Alî, Câbir'e: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Cuma namazını ne zaman kılardıû" diye sorunca şu cevabı vermiş: "(Bize) Cuma namazını kıldırır, sonra develerimizin yanına giderek onları dinlendirirdik."
1876-Lafiz Buhârî'ye (cum'a 21) aittir. Bunu Buhârî (cum'a 21-22, I, 219; cum'a 24-25, I, 219-20), Ebû Dâvud (no. 1087-90), Tirmizî (no. 516, "hasen sahîh") ve Nesâî (cum'a 15, III, 100-101), ez-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1877-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5257), Nesâî (cum'a 32, III, 109; cum'a 34, III, 110) ve Taberânî (M. el-Kebîr no. 1911), Isrâîl b. Yûnus an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 92) ve Taberânî (no. 1965), Hammâd b. Seleme an Simâk... asl-ı senedi ile;
İbn Hibbân (no. 2792) ve Taberânî (no. 2003-4), Zekeriyyâ b. e. Zâide an Simâk... asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 90, 91, 100), Müslim (cum'a 35, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1093) ve Taberânî (no. 1934), Züheyr b. Muâviye an Simâk... asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 93, 99), ve Taberânî (no. 1950), Şerîk b. Abdillah an Simâk.. asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 757), Ahmed (V, 87, 101), İbn Mâce (no. 1105), Taberânî (no. 1886-7) ve İbn Hibbân (no. 2790), Şu'be an Simâk... asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 100, 108) ve Taberânî (no. 2042), Ömer b. Ubeyd an Simâk... asl-ı senedi ile;
Ahmed (V, 90, 97), Ebû Dâvud (no. 1095), Nesâî (salâtu'l-îd 35, III, 191) ve Taberânî (no. 1973), Ebû Avâne an Simâk... asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 787), Ahmed (V, 94), Dârimî (I, 366), Müslim (cum'a 34, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1094), Taberânî (no. 1985) ve Beyhakî (III, 210), Ebû'l-Ahvas an Simâk... asl-ı senedi ile;
Ayrıca Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'inde el-Haccâc b. e. Artât (no. 2026), el-Hasan b. Sâlih (no. 2012) ve Dâvud b. e. Hind (no. 1991) an Simâk kanalları ile tahrîc ettiler.
1878-Bu hadisi Buhârî (cum'a 30, I, 223), Müslim (cum'a 33, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1092), Tirmizî (no. 506, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 33, III 109), ve İbn Mâce (no. 1103), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1879-Bu hadisi Müslim (cum'a 39, s. 591) ve Nesâî (cum'a 18, III, 102), Şu'be an Mansûr an Amr b. Murre an Ebî Ubeyde an Ka'b b. Ucre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1880-Bu hadisi Müslim (cum'a 53, s. 595-6), Ebû Dâvud (no. 1104), Tirmizî (no. 515, "hasen sahîh") ve Nesâî (cum'a 29, III, 108), Husayn b. Abdirrahman an Umâre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1881-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1096), Saîd b. Mansûr an Şihâb b. Hirâş an Şuayb b. Zurayk et-Tâifî ani'l-Hakem senedi ile tahrîc etmiştir.
Şihâb hakkında ihtilaf edilmiştir. İbnü'l-Mübârek, Ahmed, İbn Maîn ve Ebû Hâtim'e göre güvenilir bir râvidir. Ancak İbn Hibbân, hatâlar yaptığına dikkat ûekmiştir (Neyl III, 285).
1882-Bu hadisi İbnu'l-Mübârek (K. ez-Zühd no. 1596), Abdürrezzâk (no. 15262), Ahmed (III, 310, 318, 337, 371), Dârimî (I, 69), Müslim (cum'a 43 45, s. 592-3), Ebû Dâvud (no. 2954), Tirmizî (no. 3786), Nesâî (sehv 65, III, 58; îdeyn 22, III, 188-9), İbn Mâce (no. 45), Ebû Ya'lâ (no. 2111, 2119), İbn Huzeyme (no. 188-9), İbnu'l-Cârûd (s. 150-1), İbn Hibbân (no. 3051, 10), el-Hâkim (IV, 523) ve Beyhakî (III, 198, 206, 208, 213, 214), Ca'fer b. Muh. b. Alî an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1883-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1097, 2119), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10499) ve Beyhakî (III, 215; VII, 146), Imrân el-Kattân an Katâde a Abdirrabbih an Ebî Iyâd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nevevî, Şerhu Müslim'de bu hadisin isnâdına sahîh hükmü vermiştir (Neyl III, 281).
1884-Bunu Ebû Dâvud (no. 1098), Muh. b. Seleme el-Murâdî an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı sahih bir mürseldir.
1885-Lafizları Ebû Dâvud'a aittir.
Bunu Ahmed (V, 94), Dârimî (I, 365), Müslim (cum'a 41, s. 591), Tirmizî (no. 507), Nesâî (îdeyn 24, III, 191), Taberânî (no. 1984), İbn Hibbân (no. 2791) ve Beyhakî (III, 207), Ebû'l-Ahvas an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile;
Müslim (cum'a 42, s. 591) ve Taberânî (no. 2005), Zekeriyyâ b. e. Zâide Simâk... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 5256), Ahmed (V, 86, 88, 93, 98, 100, 102, 106, 107), Ebû Dâvud (no. 1101), Nesâî (cum'a 35, III, 110), İbn Mâce (no. 1106), Taberânî (no. 1884) ve İbn Huzeyme (no. 1448) es-Sevrî an Simâk... asl-ı senedi ile;
Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de Zâide b. Kudâme (no. 1928), Şerîk b. Abdillah (no. 1949) ve Kays b. er-Rebî' (no. 2021) an Simâk tarikleriyle tahrîc ettiler.
1886-Bunun lafzı Ebû Dâvud'a aittir.

Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1107), Taberânî (no. 2015), el-Hâkim (I, 280) ve Beyhakî (III, 207), el-Velîd b. Müslim an Şeybân an Simâk an Câbir b
Semure asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
1887-Bu hadisi Müslim (cum'a 47, s. 594), Süreyc b. Yûnus an Abdirrahman b. Abdilmelik b. Ebcer an ebîhî an Vâsıl b. Hayyân an Ebî Vâil an Ammâı
senedi ile tahrîc etmiştir.
1888-Bu hadisi Tirmizî (no. 509), Abbâd b. Ya'kûb el-Kûfî an Muh. b. el-Fadl b. Atiyye an Mansûr an İbrâhim an Alkame an Abdillah b. Mes'ûd senedi
ile tahrîc etmiştir.
Muh. b. el-Fadl zayıf bir râvidir.
1889-Bu hadisi Ahmed (II, 343, 302), Ebû Dâvud (no. 4841), Tirmizî (1106), İbn Hibbân (no. 2785) ve Beyhakî (III, 209), Abdülvâhid b. Ziyâd a
Âsım b. Küleyb an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü vermiştir.
1890-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4973), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Muh. b. Fudayl an Ebî Hayyân an Yezîd b. Hayyân an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrî
etmiştir.
Aslında bu hadis, çok uzun bir hadis metninin küûük bir bslümüdür ki bunu Müslim de (fadâilu's-sahâbe no. 36, s. 1873) Ebû Hayyân'dan tahrîc etmiştir.
1891-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4840) ve İbn Mâce (no. 1894), Evzâî an Kurre ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Ebû Dâvud diyor ki: "Bunu Yûnus, Ukayl, Şuayb ve Saîd b. Abdilazîz, Zührî'den mürsel olarak rivayet ettiler."
Sindî'ye göre İbnu's-Salâh ve Nevevî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermişlerdir.
1892-Râvilerinden Sadaka b. Abdillah'ı Ahmed, Buhârî, Müslim ve diğerleri zayıf addetmişler, Ebû Hâtim ve bir rivayette Duhaym tevsîk etmişlerdir
(Mecma' II, 188).
1893-Ebû Dâvud (no. 1108), bunu Alî b. Abdillah an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Yahyâ b. Mâlik an Semure senedi ile tahrîc etmiştir.
el-Hâkim de bu hadisi tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "Müslim'in şartınca sahîh" hükmü vermiş, Zehebî de onaylamıştır.
1894-Bu hadisi Müslim (cum'a 60, s. 597) ve Nesâî (zinet 122, VIII, 220), Süleymân b. el-Muğîre an Humeyd b. Hilâl an Ebî Rifâ'a asl-ı senedi ile tahrî
ettiler.
1895-Mâlik (cum'a 8, s. 104), bu mevkûfu Ebû'n-Nadr mevlâ Ömer b. Ubeydillah an Mâlik b. e. Âmir an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.
1896-Bu hadisi Ahmed (II, 280), Abdürrezzâk (no. 5414), Müslim (cum'a 11, s. 583), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 269b, 270a, 292a), İbn Huzeyme (no.
1805), İbn Hibbân (no. 2784) ve Beyhakî (III, 219), İbn Cüreyc ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (cum'a 36, I, 224), Müslim (cum'a 11, s. 583), Tirmizî (no. 512), Nesâî (cum'a 22/1, III, 103-4), İbn Huzeyme (no. 1805), Tahâvî (II, 367) ve
Beyhakî (III, 218-9), Ukayl ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 5416), Şâfî (Ümm I, 180), Ahmed (II, 280, 474, 485, 532), Dârimî (I, 364), Ebû Dâvud (no. 1112), Nesâî (îdeyn 21, III, 188
Tahâvî (II, 367) ve İbn Hibbân (no. 2784), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile;
Şâfî (Ümm I, 180), Ahmed (II, 244), Humeydî (no. 966), Müslim (cum'a 12, s. 583), İbn Huzeyme (no. 1806), İbnu'l-Cârûd (s. 151) ve Beyhakî (II
219), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Mâlik (cum'a 6, s. 103), Şâfî (Ümm, I, 180), Ahmed (II, 485), Dârimî (I, 364) ve Beyhakî (III, 219), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1897-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2043), Ahmed (II, 119, 127, 213), Ebû Dâvud (no. 1120), Tirmizî (no. 517), Nesâî (cumu'a 36, III, 110), İbn Mâce (no.
1117), İbn Huzeyme (no. 1838) ve İbn Hibbân (no. 2794), Cerîr b. Hâzım an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Buhârî'nin iddiasına göre biraz değişik bir mânâ iûeren başka bir metni Cerîr, yanılarak buradaki lafza dönüştürmüştür. Ancak Cerîr, nefsinde sadûk bir
râvidir.
1898-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5231), Şâfî (Ümm I, 181), Ahmed (II, 429), Müslim (cum'a 61, s. 597), Ebû Dâvud (no. 1124), Tirmizî (no. 519,
"hasen sahîh"), İbn Mâce (no. 1118), İbnu'l-Cârûd s. 152), İbn Huzeyme (no. 1843), İbn Hibbân (no. 2795) ve Beyhakî (III, 200), Ca'fer b. Muh. a
ebîhî an Ubeydillah b. e. Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1899-Irâkî diyor ki: "İsnâdında durumu aydınlığa kavuşturulması gereken bir râvi vardır. Bunu Amr b. Kays, Mansûr'dan, o da Ebû Ca'fer'den rivayet
etmiştir. Amr'a muhâlefet edilmiştir. Şsyle ki bunu Cerîr b. Hâzım, an Mansûr an İbrâhîm ani'l-Hakem an unâsin min ehli'l-Medîne tarikiyle rivayet etmiştir
(Neyl III, 294).
1900-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1125) ve Nesâî (cum'a 39, III, 111-2), Ma'bed b. Hâlid an Zeyd b. Ukbe an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Irâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (Neyl III, 293).
1901-Bu hadisi Müslim (cum'a 62, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1122), Tirmizî (no. 533, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 40/2, III, 112) ve İbn Mâce (1281),
İbrâhîm b. Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Habîb b. Sâlim ani'n-Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile;
Müslim (cum'a 63, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1123), Nesâî (cum'a 40/1, III, 112) ve İbn Mâce (no. 1119), Süfyân b. Uyeyne an Damre b. Saîd a
Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1902-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2636), Abdürrezzâk (no. 2728), Ahmed (I, 226, 328, 340, 354), Müslim (cum'a 64, s. 599), Ebû Dâvud (no. 1074), Tirmizî
(no. 520), Nesâî (cum'a 38, III, 111; iftitâh 47/2, II, 159), İbn Mâce (no. 821), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12333-4, 12373-7), İbn Huzeyme (no. 533)
İbn Hibbân {no. 1818), ve Beyhakî (III, 200-201), Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Tayâlisî (no. 2379), Abdürrezzâk (no. 5239), Ahmed (II, 430, 472), Dârimî (I, 362), Buhârî (cum'a 10, I, 214; II, 32), Müslim (cum'a 65-66, s.
599), Nesâî (iftitâh 47/1, II, 159), İbn Mâce (no. 823) ve Beyhakî (III, 201), Sa'd b. İbrâhîm ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler.
1903-Bu hadisi Müslim (cum'a 50-52, s. 595), Ebû Dâvud (no. 1100) ve Nesâî (cum'a 28, III, 107), birkaç tarikten olmak üzere aynı zamanda Amre
binti Abdirrahman'ın anne tarafından kızkardeşi olan Ümmü Hişâm'dan tahrîc ettiler.
1904-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1111), Muhriz b. Seleme el-Adenî an Abdilazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an
Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde: "İsnâdı sahîh, ricâli ise güvenilir kimselerdir" demiştir.
1905-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 10/9, IV, 90; tefsîr zuhruf 43, VI, 39), Müslim (cum'a 49, s. 594-5), Ebû Dâvud (no. 3992), ve Tirmizî (no. 508),
Süfyân an Amr b. Dînâr an Atâ an Safvân b. Ya'lâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1906-Bu hadisi Nesâî (cum'a 41, III, 112), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Aslı daha snc
geûmiştir.
1907-Bu hadisi Tirmizî (no. 513), Ahmed (III, 437) ve İbn Mâce (no. 1116), Zebbân b. Fâid an Sehl b. Muâz b. Enes el-Cühenî an ebîhî asl-ı senedi il
tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında garîb hükmü vermiştir.
1908-Müslim (selâm 32, s. 1715) ve Beyhakî (III, 233), el-Hasan b. A'yun an Ma'kil b. Ubeydillah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1909-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1110), Tirmizî (no. 514) ve Beyhakî (III, 235), Ebû Abdirrahman el-Mukrî an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Merhûm an Sel
b. Muâz an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.
1910-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1111), Dâvud b. Rüşeyd an Hâlid b. Hayyân er-Rakkî an Süleymân b. Abdillah b. ez-Zeberkân an Ya'lâ b. Şeddâd senedi ile tahrîc etti.
Süleymân, hakkında ihtilaf olan bir râvidir.
1912-Bu hadisi Ya'kûb b. Ka'b an Mahled b. Yezîd an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir senedi ile Ebû Dâvud (no. 1091) tahrîc etmiştir.
Bu hadis, Atâ'nın mürseli olarak marûftur.
1913-Bu hadisi Buhârî (cum'a 11, I, 215; mağâzî 69/3, V, 117), Ebû Dâvud (no. 1068), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12957-8), İbn Huzeyme (no. 1725) ve Beyhakî (III, 176), İbrâhîm b. Tahmân an Ebî Cemre ed-Dubaî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1914-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1069) ve İbn Mâce (no. 1082), Muh. b Ishâk an Muh. b. e. Umâme b. Sehl an ebîhî an Abdirrahman b. Ka'b an ebîh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Ishâk sebebiyle isnâdı, İbn Hacer'e göre hasendir (Neyl III, 245).
1915-Râvilerinden Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî oldukça zayıftır (Mecma' II, 181).
1916-İsnâdında kopukluk vardır (Mecma' II, 181).
1917-Mültezim, Kâbe'nin kapısı ile Hacer'ül-esved'in arasıdır. Bu hadisi Ahmed (I, 350) ve Taberânî (no. 11237), Zeyd b. el-Hubâb an Abdillah b. el-Mü'emmel an İbn e. Müleyke an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbnü'l-Mü'emmel'in ihtilaflı oluşu nedeniyle isnâdı hakkında menfî bir durum sszkonusudur. (Mecma' II, 183).
1918-İsnâdında yer alan Isâ b. Abdillah el-Ensârî sebebiyle zayıftır. Onu İbn Adî taz'îf etmiş; İbn Hibbân ise tevsîk etmiştir.
1919-Râvilerinden Eyyûb b. Nuheyh hakkında Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a "hadisleri münkerdir" demişlerdir. Bu nedenle isnâdı zayıftır.
1921-Râvilerinden Câbir el-Cu'fî hakkında ihtilaf vardır. 'oğunluğa göre o, zayıftır.
1922-Râvilerinden Abdullah el-Hayrânî, Yahyâ el-Kattân ve diğerlerine göre zayıf; İbn Hibbân'a göre ise güvenilirdir (Mecma' II, 194).
1923-Râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr oldukça zayıftır (Feyd I, 390).
1924-İsnâdında yer alan Mübeşşir b. Ubeyd, hadis uyduranlar arasında zikredilir; Haccâc b. Artât ile Atiyye b. Saîd el-Avfî her ikisi de zayıftırlar. Zeylaî, Nevevî, Irâki ve İbn Hacer, isnâdını taz'îf ettiler. Irâkî'ye göre el-Hilaî tarafından Fevâid'inde ceyyid bir senedle Alî radiyallahu anh'ın hadisinden vârid olmuştur. (Feyd V, 216).
1925-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1047), Nesâî (cum'a 5/1, III, 91-92) ve İbn Mâce (no. 1085), Hüseyn b. Alî an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir an Ebî'l-Eş'as es-San'ânî an Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisi Müstedrek'inde tahrîc eden Hâkim "Buhârî'nin şartınca sahîh" hükmü vermiştir.
1926-Bu hadisi Tirmizî (no. 490), Ziyâd b. Eyyûb el-Bağdâdî an Ebî Âmir el-Akadî an Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Kesîr, ekseriyete göre zayıf bir râvidir.
1927-Bu hadisi Müslim (cum'a 16, s. 584), Ebû Dâvud (no. 1049) ve İbn Huzeyme (no. 1739), Mahreme b. Bükeyr an ebîhî an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1928-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1048), Nesâî (cum'a 14, III, 99), el-Hâkim (I, 279) ve Beyhakî (III, 250), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris ani'l-Cülâ mevlâ'l-Abdilazîz an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim "Müslim'in şartınca sahîh" hükmü vermiştir.
1929-Bu hadisi Tirmizî (no. 489), Abdullah b. es-Sabbâh an Ubeydillah b. Abdilmecîd an Muh. b. e. Humeyd an Mûsâ b. Verdân an Enes senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdının "garîb" olduğunu söylemiştir.
Muh. b. e. Humeyd, hadiste hıfzı cihetinden zayıf addedilmiş, hadisleri münker olan bir râvidir.
1930-Lafiz Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Mâlik (cum'a 16, s. 108), Tayâlisî (no. 2363), Şafîî (Ümm I, 185), Ahmed (II, 486), Ebû Dâvud (no. 1046) Tirmizî (no. 491, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 45, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1738), İbn Hibbân (no. 2761), el-Hâkim (I, 278, 279, "Buhârî ve Müslim'in şartınca sahîh") ve Beyhakî (II, 250), Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1931-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1084), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Yahyâ b. e. Bükeyr an Zuheyr b. Muh. an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Abdirrahman b. Yezîd el-Ensârî an Ebî Lubâbe senedi ile tahrîc ettiler.
Zevâid'de Sindî "isnâdı hasendir" demiştir.
1932-Bunu Enes'den Yezîd er-Rakkâşî rivayet etmiştir. Onun hakkında ulemanın zaaf cihetinden menfî sszleri sarfedilmiştir (Mecma' II, 319).
1933-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4336), Ahmed (III, 129, 187, 190, 282), Dârimî (I, 355), İbn Sa'd (I, 143), Buhârî (taksîru's-salât 1, II, 34; mağâzî 52, V, 95), Müslim (müsâfirîn 12, 15, s. 481), Ebû Dâvud (no. 1201, 1233), Tirmizî (no. 548, "hasen sahîh"), Nesâî (taksîru's-salât 1/6, III, 118; taksîru's-salât 4/1, III, 121), İbn Mâce /no. 1077), İbn Huzeyme (no. 2996, 956), Tahâvî (I, 418), İbn Hibbân (no. 2734, 2740, 2743) ve Beyhakî (III, 136, 146, 148, 153), Şu'be an Yahyâ b. e. Ishâk an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1934-Muvatta'da (kasru's-salât no. 15, s. 148) senedsiz olarak yer almıştır.
1935-Şâfîî (Sünen s. 6), Ahmed (I, 215, 226, 354, 355, 362, 369), Tirmizî (no. 547, "hasen sahîh"), Nesâî (taksîru's-salât 1/3, III, 117), Taberânî (M. el-Evsat I, 137b), ve Beyhakî (III, 135), Muh. b. Sîrîn an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1936-Şâfîî (Ümm I, 160), Abdürrezzâk (no. 4316), Ahmed (III, 110, 111, 177), Dârimî (I, 355), Buhârî (taksîsu's-salât 5, II, 36), Müslim (müsâfirîn 11, s. 480), Ebû Dâvud (no. 1202), Tirmizî (no. 546), Nesâî (salât 17/1, I, 235), Tahâvî (I, 418), İbn Hibbân (no. 2737) ve Beyhakî (III, 146), es-Sevrî an İbrâhîm b. Meysere (ve Muh. b. el-Münkedir) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1937-Bu rivayetin lafzı Buhârî'ye aittir (taksîru's-salât, 1, II, 34). 1932. numaralı hadisin tarikiyle gelmiştir. Tahrîci için oraya müracaat ediniz.
1938-Bu rivayeti Buhârî (taksiru's-salât 1, II, 34), Ebû Dâvud (no. 1230), Tirmizî (no. 549), Ebû Ya'lâ (no. 2368), Darekutnî (I, 387) ve Beyhakî (III, 150), Ebû Avâne an Husayn ve Âsım an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
1939-Bu rivayeti Nesâî (taksîru's-salât 4/2, III, 121) ve Taberânî (M. el-Kebîr no. 10735), Yezîd b. e. Habîb an Irâk b. Mâlik an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
1940-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1231), İbn Mâce (no. 1076), Tahâvî (I, 417) ve Beyhakî (III, 151), Muh. b. Ishâk ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1941-Bu rivayeti Ahmed (I, 303, 315), İbn Sa'd (II, 143), Ebû Dâvud (no. 1232), Taberânî (no. 11672) ve Beyhakî (II, 151), Şerîk an Abdirrahman b. el-Isbehânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1942-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1229) ve Tirmizî (no. 545), Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Ebî Nadre an Imrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, Alî b. Zeyd'in zaafına rağmen, herhalde hadisin şâhidlerini gözönünde bulundurarak "hasen sahîh" hüküm vermiştir.
1943-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4335), Ahmed (III, 395), Ebû Dâvud (no. 1235) ve İbn Hibbân (no. 2738, 2741) ve Beyhakî (III, 152), Abdürrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. Kesîr an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

İbn Hazm ve Nevevî'nin sahîh demesine karşılık Dârekutnî isnâdını "irsâl" ve "inkitâ" ile illetlendirmiştir. Şsyle ki Alî b. el-Mübârek ve diğerleri bunu an Yahyâ b. e. Kesîr an Muh. b. Abdirrahman tarikiyle mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Dârekutnî'ye göre bu metnin sahîh olan tariki el-Evzaî an Yahyâ b. e. Kesîr an Enes olup, hadisin Enes'in fiili olmasıdır. Ancak İbn Hacer'e göre Yahyâ, Enes'i işitmemiştir.

1945-Bu mevkûf hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 17, s. 148), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

1946-Bu hadisi Buhârî (taksîru's-salât 2/1, II, 35; hacc 84/2, II, 173), Müslim (müsâfirîn 20-21, s. 483-4), Ebû Dâvud (no. 1965), Tirmizî (no. 882) ve Nesâî (taksîru's-salât 3/1-2, III, 119-120), Ebû Ishâk an Hârise b. Vehb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1947-Bu hadisi Şâfiî (Ümm VII, 175), Tayâlisî (Müsned no. 318), Ahmed (I, 378, 464, 416, 422, 425), Dârimî (II, 55), Buhârî (taksîru's-salât 2/3, II 35; hacc 84/3, II, 173), Müslim (müsâfirîn 19, s. 483), Ebû Dâvud (no. 1960), Nesâî (taksîru's-salât 3/4, III, 120), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10140-4) Tahâvî ve Beyhakî (III, 143-144), Abdurrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1948-Bu hadisi Ahmed (II, 140), Buhârî (hacc 84/1, II, 173) ve Nesâî (taksîru's-salât 3, III, 121), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer an ebîl asl-ı senedi ile;

Müslim (müsâfirîn no. 16, s. 482), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile;

Buhârî (taksûru's-salât 2/1, II, 34), Müslim (müsâfirîn no. 17, s. 482) ve Nesâî (taksîru's-salât 3, III, 121), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer as ı senedi ile tahrîc ettiler.

1949-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 7, s. 479) ve Nesâî (taksîru's-salât 2/1-2, III, 119), Katâde an Mûsâ b. Seleme an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1950-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1963), Muh. b. el-Alâ' an İbni'l-Mübârek an Yûnus ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrhic etmiştir.

Bu hadis munkatıdır; isnâdındaki kopukluk Zührî, Osmân'ı idrâk edemediği içindir.

1951-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1961), Muh. b. el-Alâ' an İbni'l-Mübârek an Ma'mer ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.

1952-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1964), Mûsâ b. Ismaîl an Hammâd an Eyyûb ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.

1953-Bunu Ahmed (Müsned I, 62), Ebû Saîd Mevlâ Benî Hâşim an İkrime b. İbrâhîm el-Bâhilî an Abdillah b. Abdirrahman b. e. Zübâb an ebîhî a Osmân senedi ile tahrî etmiştir.

İkrime, hadiste zayıf bir râvidir.

1954-Bu hadis-i mevkûfu, Ebû Dâvud (no. 1960), el-A'meş an Muâviye b. Kurre an eşyâhihî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. 1946 numaral hadisin kimi rivayetlerinde ziyâde olarak irâd edilmiştir.

1955-1956-Bu iki rivayet aynı tarikten gelmiştir. Bunu Şâfiî (Ümm VII, 171), Ahmed (III, 247, 265), Buhârî (taksîru's-salât 15-6, II, 39-40), Müslı (müsâfirîn no. 46-8, s. 489), Ebû Dâvud (no. 1218-9), Nesâî (mevâkît 42, I, 284; mevâkît 45, I, 287), İbn Huzeyme (no. 969), Tahâvî (I, 164), İbr Hibbân (no. 1590), Dârekutnî (I, 388, 390) ve Beyhakî (III, 161-162), Ukayl ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1957-Râvilerinden Ebû Ma'şer Necîh hakkında cerh ve ta'dil cihetinden ihtilâf vâki olmuştur (Mecma' II, 160).

1958-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 52-53, s. 490; fadâil 10, s. 1784), Ebû Dâvud (no. 1206, 1208), Nesâî (mevâkît 42/2, I, 285), Tirmizî (no. 553-4) ve İbn Mâce (no. 1070), Ebû'z-Zübeyr an Âmir b. Vâsile Ebû't-Tufeyl an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1959-Bunu Ebû Dâvud (no. 1234), Ebû Usâme an Abdillah b. Muh. b. Ömer b. Alî b. e. Tâlib an ebîhî an ceddihî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1960-1962-Bu hadisi Mâlik (hacc no. 196, s. 400), Şâfiî (Ümm I, 66), Ahmed (II, 62, 152), Müslim (hacc no. 286, s. 937), Ebû Dâvud (no. 1926), İb Huzeyme (no. 2848) ve Beyhakî (I, 497; V, 55, 120), Mâlik ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile;

Şâfiî (Ümm VII, 177), Ahmed (II, 56, 157, 58), Dârimî (II, 58), Buhârî (hacc 96, II, 177), Ebû Dâvud (no. 1927-8), Nesâî (ezân 20/3, II, 16; ha 207/3, V, 260) ve Beyhakî (I, 400, 407; V, 55), İbn e. Zi'b ani'z-Zührî.... asl-ı senedi ile;

Ayrıca Tayâlisî (no. 1869-1870), Ahmed (II, 59, 62, 79, 81), Dârimî (I, 357), Müslim (hacc no. 288-290, s. 937-8), Ebû Dâvud (no. 1930-2), Tirmizî (no. 888), Nesâî (salât 18, 20, I, 239-240; ezân 20, II, 16; hacc 207, V, 260), Tahâvî (II, 212, 213, 216), İbn Hibbân (no. 3848) ve Beyhakî (I, 401 V, 121, 401), Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1963-Lafiz Müslim'e aittir. Bunu Abdürrezzâk (no. 4421), Ahmed (I, 384, 426, 434), Humeydî (no. 114), Buhârî (hacc 99, II, 179), Müslim (hacc no. 292, s. 938), Ebû Dâvud (no. 1934), Nesâî (hac 201, V, 254; hac 210, V, 262), İbn Huzeyme (no. 2854), Tahâvî (I, 164) ve Beyhakî (V, 124), el-A'meş an Umâre b. Umeyr an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1964-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1906), Abdullah b. Mesleme an Süleymân b. Bilâl ve Ahmed b. Hanbel an Abdilvehhâb es-Sekafî an Ca'fer b. Muh. a ebîhî senedi ile tahrîc etmiş, daha sonra Muh. b. Alî el-Cu'fî an Ca'fer an ebîhî Câbir şeklinde "vasletmiştir."

1965-Bu hadisi Tirmizî (no. 188), Ebû Ya'lâ (no. 2751), Bezzâr (no. 1356), Taberânî (no. 11540), Dârekutnî (I, 395), el-Hâkim (I, 275) ve Beyhakî (III, 169), el-Mu'temir b. Süleymân an ebîhî an Haneş an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Haneş zayıftır. Ancak Hâkim onu tevsîk etmek sûretiyle isnâdının sahîh olduğunu ileri sürmüştür.

1966-1968-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2613), Abdürrezzâk (no. 4436), Humeydî (no. 470), Ahmed (I, 221, 223, 273, 285, 366), Buhârî (mevâkît 12, I, 137; mevâkît 18, I, 140; teheccüd 30, II, 53), Müslim (müsâfirîn no. 55-56, s. 491), Ebû Dâvud (no. 1214), Nesâî (mevâkît 44, I, 286; 47/3, I, 290) Taberânî (M. el-Kebîr (no. 12805-8), Tahâvî (I, 160), İbn Hibbân (no. 1595) ve Beyhakî (III, 166-7), Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ' an İbn Abbâs asl-senedi ile tahrîc ettiler.

1969-1971-Bu rivayetleri Ahmed (I, 354), Müslim (müsâfirîn 54, s. 490), Ebû Dâvud (no. 1211), Tirmizî (no. 187), Nesâî (mevâkît 47/2, I, 290) ve Beyhakî (III, 167), el-A'meş an Habîb b. b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;

Mâlik (kasru's-salât no. 4, s. 144), Tayâlisî (no. 2629), Abdürrezzâk (no. 4435), Şâfiî (Sünen s. 8), Ahmed (I, 283, 349), Humeydî (no. 471), Müslim (müsâfirîn no. 49, s. 489-490), Ebû Dâvud (no. 1210), Nesâî (mevâkît 47/1, I, 290), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12516-21), Ebû Ya'lâ (no. 2401), İbn Huzeyme (no. 967, 971), İbn Hibbân (no. 1594) ve Beyhakî (III, 166), Ebû'z-Zübeyr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrî ettiler.

1972-Lafiz Buhârî'ye aittir (taksîru's-salât 11).

Bu hadisi Tayâlisî (no. 1947), Abdürrezzâk (no. 2933), Ahmed (II, 24, 31, 44, 56); Buhârî (taksîru's-salât 11, II, 38), Müslim (müsâfirîn 8, 9, s. 479-480; no. 18, s. 483), Ebû Dâvud (no. 1223), Nesâî (taksîru's-salât5/2, III, 123), İbn Mâce (no. 1071), İbn Huzeyme (no. 1256-1259), Tahâvî (I, 417 ve Beyhakî (III, 158), Hafs b. Âsım b. Ömer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1973-Bu rivayeti Tirmizî (no. 544), Abdülvehhâb b. Abdilhakem an Yahyâ b. Süleym an Ubeydillah an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

1974-Bu rivayeti de Tirmizî (no. 551), Alî b. Hucr an Hafs b. Giyâs ani'l-Haccâc an Atiyye an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen' hükmü vermiştir.

1975-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1222) ve Tirmizî (no. 550), Kuteybe an Leys an Safvân b. Süleym an Ebî Büsre el-Gifârî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrî ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir. Ayrıca Buhârî'ye bu tariki sormuş, râvi Ebû Büsre'yi tanıyamamış, ancak isnâdı hakkında hasendir, demiş.

1976-Bu hadisi Nesâî (taksîru's-salât 4/5, III, 122), Dârekutnî (II, 188) ve Beyhakî (III, 142), el-Alâ b. Züheyr el-Ezdî an Abdirrahman b. el-Esved a

Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu isnâd hakkında Dârekutnî "hasen" hükmü vermiştir. el-Alâ'nın güvenilirliği ile Abdurahman'ın Âişe'den semâında ihtilaflar mevcuttur. Kimileri de sszkonusu ümreye Âişe'nin katılamamış olduğunu ileri sürmüşlerdir.
1977-Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 7, s. 145) ve Ahmed (II, 65), Mâlik ani'z-Zührî İbn Şihâb asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 4276), Ahmed (II, 94), Nesâî (salât 3/5, I, 226; taksîru's-salât 1/2, III, 117), İbn Mâce (no. 1066), İbn Huzeyme (no. 946), İb Hibbân (no. 1448), el-Hâkim (I, 258) ve Beyhakî (III, 136), ez-Zührî an Ümeyye b. Abdillah b. Hâlid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim: "Râvileri Medine'liler olup, güvenilir kimselerdir" demiştir.
1978-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-havf 2, 183), Buhârî (mağâzî 31/4, V, 52, 53), Müslim (müsâfirîn 309, s. 575), Ebû Dâvud (no. 1237, 1239), Tirmizî (no. 565-6), Nesâî (salâtu'l-havf 8, III, 170; 25, III, 175) ve İbn Mâce (no. 1259), el-Kâsım b. Muh. an Sâlih b. Havvât an Sehl b. e. Hasme asl-ı senedi i tahrîc ettiler. Lafiz Müslim'indir.
1979-1981-Lafiz Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (salâtu'l-havf no. 1, s. 183), Buhârî (mağâzî 31/2, V, 52), Müslim (müsâfirîn no. 310, s. 575-6), Ebû Dâvud (no. 1238), Tirmizî (no. 567) ve Nesâî (salâtu'l-havf 9, III, 171), Mâlik an Yezîd b. Rûmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1982-Lafiz Buhârî'ye (V, 54) aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 354), Buhârî (mağâzî 31, V, 51, 54), Müslim (müsâfirîn no. 311-2, s. 576; fadâil 14, s. 1787), İbn Huzeyme (no. 1352), Tahâvî (I, 315), İbn Hibbân (no. 2873) ve Beyhakî (III, 259), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrî ettiler.
Ayrıca aynı mânâda Buhârî (cuhâd 84, III, 229; 87III, 229; mağâzî 31, V, 53, 54), Müslim (fadâil no. 14, s. 1787) ve Beyhakî (VI, 319), ez-Zührî a Sinân b. e. Sinân ed-Dûelî ve Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1983-Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1789), Ahmed (III, 298), Nesâî (salâtu'l-havf 17, III, 174-4), İbn Huzeyme (no. 1347, 1348), İbn Hibbân (no. 2858) Tahâvî (I, 310) ve Beyhakî (III, 263) tahrîc ettiler.
1984-Burada irâd olan metin, Müslim'de yer alan iki ayrı rivayetin metinleri biraraya getirilmek sûretiyle Cem'ul-fevâid müellifi tarafından terkib edilmiştir.
Metnin ilk kısmı Ahmed (III, 318), Müslim (müsâfirîn no. 307, s. 574), Nesâî (salâtu'l-havf 19, III, 175) ve Beyhakî (III, 183, 257) tarafından Abdülmeli b. e. Süleymân an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;
Ikinci bslümü Müslim (müsâfirîn no. 308, s. 575), İbn Hibbân (no. 2866) ve Beyhakî (III, 258) tarfindan Zübeyr b. Muâviye an Ebî'z-Zübeyr an Câb asl-ı senedi ile tahrîc edildi.
1985-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1236) ve Nesâî (salâtu'l-havf 21-22, III, 176-7), Mansûr an Mücâhid an Ebî Ayyâş ez-Zürakî asl-ı senedi ile tahrî ettiler.
1986-1987-Bu iki rivayet de Müslim'e aittir.
Ilk rivayeti Abdürrezzâk (no. 4241), Ahmed (II, 147), Buhârî (mağâzî 31/8, V, 53), Müslim (müsâfirîn (no. 305, s. 574), Ebû Dâvud (no. 1243), Tirmizi (no. 564), Nesâî (salâtu'l-havf 10, III, 171), Taberânî (s. 122), İbn Huzeyme (no. 1354), İbn Hibbân (no. 2868) ve Beyhakî (III, 260), Ma'mer ani'z Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile;
Müslim (s. 574) ve Tahâvî (I, 312), Ebû'r-Rebî' ez-Zehrânî an Fulayh ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile;
Ikinci rivayeti Ahmed (II, 155), Müslim (müsâfirîn no. 306, s. 574), Nesâî (salâtu'l-havf 14, III, 173), Tahâvî (I, 312), Dârekutnî (II, 59) ve Beyhakî (II 260), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1988-Bu rivayeti Mâlik (salâtu'l-havf 3, s. 184) ve Buhârî (tefsîr Bakara 44, V, 162), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1989-Bu rivayeti Ahmed (I, 265) Nesâî (salâtu'l-havf 7, III, 170) ve Beyhakî (III, 258), Muh. b. Ishâk an Dâvud b. el-Husayn an İkrime an İbn Abb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1990-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4251), Ahmed (V, 183, 232, 357, 385), Nesâî (salâtu'l-havf 5, III, 169), İbn Huzeyme (no. 1344), İbn Hibbân (no 2860), el-Hâkim (I, 335) ve Beyhakî (III, 262), Süfyân an Ebî Bekr b. e. Cehm an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1991-Bu hadisi Ahmed (II, 320), Ebû Dâvud (no. 1240), Nesâî (salâtu'l-havf 15, III, 173-4), Tahâvî (I, 314), el-Hâkim (I, 338, "Şeyhanyn'ın şartınc sahîh") ve Beyhakî (III, 264), Ebû'l-Esved an Urve an Mervân b. el-Hakem an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1992-Bu hadisi Ahmed (VI, 275), Ebû Dâvud (no. 1242), İbn Huzeyme (no. 1363), İbn Hibbân (no. 2862), el-Hâkim (I, 336, "Müslim'in şartınca sahîh" ve Beyhakî (III, 265), Muh. b. Ishâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
1994-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1248) ve Nesâî (salâtu'l-havf 23, III, 178; 27, III, 179), el-Eş'as ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisi İbn Hibbân, el-Hâkim ve Dârekutnî'nin de rivayet ettikleri sahîh bir hadistir.
1995-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1249), Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr an Abdilvâris an Muh. b. Ishâk an Muh. b. Ca'fer an İbn Abdillah b. Uneys a ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
1996-1997-Bu iki rivayeti Taberânî iki ayrı senedle tahrîc etmiştir. Bunlardan birinin ricâli güvenilir kimselerdir. Diğer tarikinde metrûk bir râvi olan Vâzi' b. Nâfi' mevcuttur (Mecma' VI, 204).
1998-İsnâdında yer alan Câbir el-Cu'fi'yi Sevrî ve Şu'be tevsîk etmişler; ûoğunluk ise zayıf addetmişlerdir (Mecma' II, 201).
1999-Mâlik (îdeyn 2, s. 177), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
2000-Bu hadisi Bezzâr (no. 648), Muh. b. Ma'mer an Abdilazîz an Mendel an Muh. b. Ubeydillah... senedi ile tahrîc etmiştir.
Mendel hakkında ihtilâf vardır.
2001-Bu hadisi Ebû Hanife (Müsned I, 371), Tayâlisî (no. 2637), Abdürrezzâk (no. 5617), Şâfî (Ümm I, 297), Dârimî (I, 376), Ahmed (I, 340, 280 355), Buhârî (îdeyn 8, II, 5; îdeyn 26, II, 12; zekât 21, II, 118; libâs 57, 59, VII, 54), Müslim (îdeyn 13, s. 606), Tirmizî (no. 537), Ebû Dâvud (no 1159), Nesâî (îdeyn 29, III, 193), İbn Mâce (no. 1291), İbnu'l-Cârûd (s. 137), Taberânî (no. 12264), İbn Huzeyme (no. 1436), İbn Hibbân (no. 2807 ve Beyhakî (III, 295), Şu'be an Adî b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2002-Bu hadisi Bezzâr (no. 654), Ismaîl b. Saîd el-Cevherî an İbrâhîm b. Muh. b. en-Nu'mân el-Cu'fi ani'r-Rebî' b. Saîd el-Cu'fi ani'l-Velîd b. Serî' mevl Amr b. Hureys an Alî senedi ile tahrîc etti.
Irâkî, İbrâhîm'in hâlini bilmediğini, diğer râvilerin ise güvenilir olduklarını söylemiştir (Neyl III, 320).
2003-Bu mevkûf haberi Abdürrezzâk (no. 5601), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 193a) ve Beyhakî (III, 303), Eyyûb an Enes ve'l-Hasan asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2004-Taberânî, bunu Muh. b. Sîrîn ve Katâde an İbn Mes'ûd tarikiyle tahrîc etmiştir. Bunu birkaç tarikten sevketmiştir ki, isnâdları sahih olmakla birlikte mürseldir (Mecma' II, 202).
2005-Bu hadisi Tirmizî (no. 536), Müslim b. Amr el-Hazzââ an Abdillah b. Nâfi' es-Sâiğ an Kesîr... senedi ile tahrîc etmiş, isnâdının "hasen" olduğunu söylemiştir.
Aslında Kesîr'in hadisleri ulemânın ûoğunluğunca zayıf addedilmiştir. 'ünkü kimileri onu hadis uydurmakla ithâm etmişlerdir. Nevevî'ye göre Tirmizî, burada hasen hükmünü hadisin şâhitlerini gözönünde bulundurarak vermiş olmalıdır. Ayrıca K. el-Ilel'de yine Tirmizî, Buhârî'ye bu hadisten sormuş, o da "bu bâbdaki en sahîh hadistir" cevabını vermiştir (Neyl V, 316).
2006-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1153), Zeyd b. Hubâb an Abdirrahman b. Sevbân an ebîhî an Mekhûl an Ebî Âişe celîsi Ebî Hureyre senedi ile tahrî

etmiştir.
Bu hadisin illetleri vardır: Beyhakî'ye göre iki yerde râvisine muhalefet edilmiştir: Hadisi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ref'etmek ile Ebû Mûsâ'nın cevabı hususunda. Meşhur olan onlar İbn Mes'ûd'a sorup fetva almışlar, o da bu görüşünü Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ref'etmemiştir. Beyhakî, isnâdını Abdurrahman sebebiyle zayıf addetmiştir. Ayrıca Ebû Âişe'nin durumu da bilinmemektedir.
2007-Taberânî (no. 9513), bunu Muh. b. en-Nadr el-Ezdî an Muâviye b. Amr an Zâide an Abdilmelik b. Umeyr an Kerdûs senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 205).
2008-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1135) ve İbn Mâce (no. 1317), Safvân b. Amr an Yezîd b. Humeyr an Abdillah b. Busr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir.
2009-2010-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1160), İbn Mâce (no. 1313) ve Beyhakî (III, 310), el-Velîd b. Müslim an Isâ b. Abdila'lâ b. e. Ferve an Eb Yahyâ Ubeydillah b. Abdillah b. Mevheb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Zehebî: "Bu münker ve ferd bir hadistir" demiştir (Mîzân no. 6576)
2011-Bu hadisi Ahmed (V, 91), Müslim (îdeyn 7, s. 604), Ebû Dâvud (no. 1148), Tirmizî (no. 532, "hasen sahîh"), Taberânî (M. el-Kebîr 1981), İbn Hibbân (no. 2808) ve Beyhakî (III, 284), Ebû'l-Ahvas an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2012-Bu hadisi Ahmed (II, 12, 38, 92), Buhârî (îdeyn 7, II, 4; 8, II, 5), Müslim (îdeyn 8, s. 605), Tirmizî (no. 531), Nesâî (îdeyn 9, III, 183), İbn Mâc (no. 1276), İbn Huzeyme (no. 1443), İbn Hibbân (no. 2815), Dârekutnî (II, 46), el-Hâkim (I, 298) ve Beyhakî (III, 296), Ubeydullah b. Ömer b. Ha an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2013-Bu hadisi bu lafzıyla Ahmed (III, 314, 319, 381, 382), Dârimî (I, 377), Müslim (îdeyn 4, s. 603), Nesâî (îdeyn 7, III, 172; îdeyn 19, III, 186), Eb Ya'lâ (109b), İbn Huzeyme (no. 1460), İbnu'l-Cârûd (s. 137) ve Beyhakî (III, 296, 300), Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;
Ayrıca Abdürrezzâk (no. 5631), Ahmed (III, 296), Buhârî (îdeyn 19, II, 9), Müslim (îdeyn 3, s. 603), Ebû Dâvud (no. 1141), Tahâvî (IV, 353), İbn Huzeyme (no. 14444, 1459) ve Beyhakî (III, 298), İbn Cüreyc an Atâ... asl-ı senedi ile;
Ayrıca İbn Abbâs hadisinden olmak üzere: Tayâlisî (no. 2655), Şâfiî (Ümm, I, 208), Ahmed (I, 220, 226, 286), Dârimî (I, 376), Buhârî (îdeyn 32, I, 33; zekât 33, II, 122), Müslim (îdeyn 2, s. 602), Ebû Dâvud (no. 1142-4), Nesâî (îdeyn 14, III, 184), İbn Mâce (no. 1437) ve İbn Hibbân (no. 2812-3) Eyyûb es-Sahtiyânî an Atâ b. e. Rebâh an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 5632), Ahmed (I, 227, 285, 242, 331, 345, 376), Dârimî (I, 376), Buhârî (tefsîr Mümtehine 60, 3/4, VI, 62; îdeyn 8, II, 5; libâs 56 VII, 54), Müslim (îdeyn 1, s. 6027, Ebû Dâvud (no. 1147), İbn Mâce (no. 1274), Taberânî (no. 10983), İbnu'l-Cârûd (s. 138), Tahâvî (VI, 352) ve Beyhakî (III, 296), İbn Cüreyc ani'l-Hasan b. Müslim an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2014-Lafiz Buhârî'ye (îdeyn 6) aittir. Bunu bu lafzıyla Şâfiî (Ümm I, 208), Buhârî (îdyen 6, II, 4), Ahmed (III, 42, 36, 54), Müslim (îdeyn 9, s. 605) v Nesâî (îdeyn 23/1, III, 190), Iyâd b. Abdillah b. e. Serh an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Rivayetlerin mânâları birbirlerine yakındır.
2015-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1155) ve Nesâî (îdeyn 15, III, 185), İbn Cüreyc an Atâ an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud "Bu rivayet hatâdır. Doğrusu Atâ b. e. Rebâh'ın mürsel rivayetidir" demiştir.
2016-Bu hadisi Nesâî (îdeyn 17, III, 185) ve İbn Mâce (no. 1284-5), Ismaîl b. e. Hâlid an (ahîhî) Ebî Kâhil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2017-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1145), el-Hasan b. Alî an Abdirrezzâk an İbn Uyeyne an Ebî Cenâb an Yezîd b. el-Berâ' an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
2018-Bu hadisi Mâlik (îdeyn 8, s. 180), Müslim (îdeyn 14-15, s. 607), Ebû Dâvud (no. 1154), Tirmizî (no. 534-5), Nesâî (îdeyn 12, III, 183-4) ve İbn Mâce (no. 1282), Damre b. Saîd an Ubeydillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2019-Bu hadisi Müslim (cum'a 62, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1122), Tirmizî (no. 533), Nesâî (îdeyn 31, III, 194) ve İbn Mâce (no. 1281), İbrâhîm b Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Habîb b. Sâlim ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2020-Bu hadisi Ahmed (I, 243), el-Kâsım b. Mâlik Ebû Ca'fer an Hanzale es-Sedûsî an Şehr b. Havşeb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir.
Eyyûb b. Seyyâr sebebiyle isnâdı zayıftır.
2022-el-Hâris el-A'ver sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma' II, 204).
2023-Bunu Ebû Dâvud (no. 1073), İbnu'l-Cârûd (s. 153), el-Hâkim (I, 288) ve Beyhakî (III, 318), Bakiyye b. el-Velîd an Şu'be ani'l-Muğîre b. Mikser an Abdilazîz b. Rufey' an Ebî Sâlih an ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Beyhakî'nin başka bir rivayetinde Şu'be'ye Ziyâd b. Abdillah mütâbaat etmiştir. Dolayısıyla Bakiyye'nin durumu etkilemez.
2024-Bu mevkûfu Ebû Dâvud (no. 1072), Yahyâ b. Halef an Ebû Âsım an İbn Cüreyc an Atâ senedi ile tahrîc etti.
2025-Bu mevkûfu Nesâî (îdeyn 32/2, III, 194), Muh. b. Beşşâr an an Yahyâ an Abdilhamîd b. Ca'fer an Vehb b. Keysân an İbni'z-Zübeyr senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1971) ise, Muh. b. Tarîf an Esbât ani'l-A'meş an Atâ b. e. Rebâh senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli, Sahîh ricâlidir (Neyl III, 300).
2026-Bu hadis, Ömer hadisinin kimi rivayetlerinde yer almış bir bslümünden ibârettir.
Bunu Mâlik (îdeyn 5, s. 179), Buhârî (adâhi 16/5, VI, 239-40) ve Müslim (adâhî no. 25, s. 1560), ez-Zührî an Ebî Ubeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2027-Bu hadisi Ahmed (III, 126, 232), Buhârî (îdeyn 4, II, 3), İbn Mâce (no. 1754), İbn Huzeyme (no. 1429), İbn Hibbân (no. 2803), Dârekutnî (I 45), el-Hâkim (I, 294) ve Beyhakî (III, 282-3), Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes an Enes asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 543) ise Kuteybe an Huşeym an Muh. b. Ishâk an Hafs b. Ubeydillah b.Enes an Enes senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "haser garîb sahîh" hükmü vermiştir.
2028-Bu hadisi Tirmizî (no. 542), el-Hasan b. es-Sabbâh an Abdissamed b. Abdilvâris an Sevâb b. Utbe an Abdillah b. Bürede an ebîhî senedi ile tahrîc etmiş ve "garîb" hükmü vermiştir.
Şevkânî, Neylu'l-evtâr'da (III, 307), hadisi Ahmed, İbn Hibbân, Dârekutnî, el-Hâkim ve Beyhakî'nin de tahrîc ettiklerini, isnâdı hakkında da İbnu'l Kattân'ın "sahîh" hükmünü verdiğini söylemiştir.
2029-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5667, 5707), Tirmizî (no. 530), İbn Mâce (no. 1296) ve Beyhakî (III, 281, 311), Ebû Ishâk ani'l-Hâris an Alî asl-senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir.
2030-Bu hadisi Ahmed (II, 338), Darimî (I, 378), Tirmizî (no. 541), İbn Mâce (no. 1301), İbn Huzeyme (no. 1468), İbn Hibbân (no. 2804), el-Hâkim (I, 296) ve Beyhakî (II, 178; III, 308), Füleyh b. Süleymân an Saîd b. el-Hâris an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2031-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2030), Hamza b. Nusayr an İbn e. Meryem an İbrâhîm b. Süveyd an Üneys b. e. Yahyâ an Ishâk b. Sâlim mevlâ Nevfe b. Adî an Bekr senedi ile tahrîc etti.
İbnu's-Seken: "isnâdı sâlihtir" demiştir (Neyl III, 309).
2032-2033-Bu hadisi Buhârî (îdeyn 15, II, 8; 19, II, 21), Müslim (îdeyn 10, s. 605), Ebû Dâvud (no. 1136-8), Nesâî (îdeyn 4, III, 180-181) ve İb Mâce (no. 1308), Muh. b. Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile;
Buhârî (hayd 23, I, 83; îdeyn 20, II, 9-10), Müslim (îdeyn 11-12, s. 606), Nesâî (îdeyn 2, 3, III, 180) ve İbn Mâce (no. 1307), Eyyûb es-Sahtiyânî a

Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2034-Bu hadisi Ahmed (VI, 358), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Muh. b. en-Nu'mân an Talhati'l-Eyâmî ani'mre'tin min benî Abdilkays an uhti Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir.
2035-Bu hadisin aslı Kutub-u Sitte'de yer almıştır: Ahmed (II, 13, 18, 98, 142), Buhârî (salât 90, I, 126; salât 92, I, 127; îdeyn 13, II, 7), Müslim (salâ no. 245-6, s. 359), Ebû Dâvud (no. 687), Nesâî (kıble 4/2, II, 62) ve İbn Mâce (no. 941, 1305), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senec ile tahrîc ettiler.
Buradaki lafzıyla ise Nesâî (îdeyn 10, III, 183), Eyyûb an Nâfi'... tarikiyle rivayet etmiştir.
2036-İsnâdında Ebû Kürz adlı bir zayıf râvi yer almıştır (Mecma' II, 199).
2037-Buhârî, bu mevkûfu isnâdsız olarak muallakan irâd etmiştir (Sahîh, îdeyn 25, II, 11).
2038-Râvilerinden Ömer b. Râşid, Ahmed, Yahyâ b. Maîn ve Nesâî'nin katında zayıf bir râvidir (Neyl IV, 69).
2039-Bu hadisi Buhârî (savm 12/1-2, II, 229-230), Müslim (siyâm no. 31-32, s. 766), Ebû Dâvud (no. 2323), Tirmizî (no. 692) ve İbn Mâce (no 1659), Hâlid el-Hazzâ' an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2040-Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Râvilerinden Amr b. Hârûn el-Beceli, her ne kadar İbn Mehdî tarafından senâ edildiyse de ûoğunluğa göre zayıf bir râvidir." İbn Hacer ise: "Bunun isnâdı muzdaribtir, Amr da zayıftır" demiştir (Feyd VI, 39).
2041-Heysemî, "Ebû Tarfe hakkında bir şey bilmiyorum" demiştir (Mecma' II, 205).
2042-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 205).
2043-Râvilerinden Habîb b. Ömer el-Ensârî hakkında Zehebî: "Hâli mechûl" demiş; onu ve babasını İbn Hibbân Sikât'ında güvenilir kimseler içinde zikretmiş; Heysemî ise her ikisini de tanımadığını söylemiştir (Mecma' II, 206).
2044-Bu hadisi Afi'den, zayıf bir râvi olan el-Hâris el-A'ver rivayet etmiştir (Mecma' II, 206).
2045-el-Münkedir b. Muh. b. el-Münkedir dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Münkedir ise Ahmed, Ebû Dâvud ve bir rivayette İbn Maîn dışındakilere göre zayıf bir râvidir (Mecma' II, 206).
2046-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1765), Isâ b. Yûnus an Sevr b. Yezîd an Râşid b. Sa'd an Abdillah b. Âmir b. Luhey an Abdillah b. Kurt asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2047-Bu hadisi Ahmed (III, 103, 178, 235, 250), Ebû Dâvud (no. 1134) ve Nesâî (îdeyn 1/1, III, 179-180), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2048-Bu hadisi İbn Mâce (no. 1303), birkaç tarikten olmak üzere Ebû Ishâk ani'ş-Şa'bî an Kays b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Sindî: "Kays hadisinin isnâdı sahîh, râvileri de güvenilir kimselerdir" demiştir.
2049-2055-Muhtelif tariklerden Âişe'den rivayet edilmiştir. 2048: Buhârî lafzı (küsûf 13/2, II, 29-30); 2050: Ebû Dâvud'un (no. 1187) lafzı; 2051: Ebû Dâvud'un (no. 1177) lafzı; 2052: Buhârî'nin lafzı (küsûf 7, II, 27); 2053: Nesâî (küsûf 12/2) lafzı; Ebû Dâvud'un (no. 1188) lafzı.
Bu hadisi Mâlik (küsûf 1, s. 186), Buhârî (küsûf 2, II, 24; 13/2, II, 29), Müslim (küsûf 1-2, s. 618), Ebû Dâvud (no. 1191) ve Nesâî (küsûf 11/3, III 132), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;
Buhârî (küsûf 4, II, 25; 5/2, II, 26; 13/2, II, 29; 19, II, 3), Müslim (küsûf 3, s. 619; 4, s. 620; 5, s. 620), Ebû Dâvud (no. 1180, 1190), Tirmizî (no. 561 563), Nesâî (küsûf 6, III, 127; 7, III, 128; 11, III, 130; 18, III, 148; 21, III, 150) ve İbn Mâce (no. 1263), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Müslim (küsûf no. 6-7, s. 620-621), Ebû Dâvud (no. 1177) ve Nesâî (küsûf no. 10, 129-130), İbn Cüreyc an Atâ' an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile;
Mâlik (küsûf 3, s. 187), Buhârî (küsûf 7, II, 26-27; 12, II, 31; 18, II, 91), Müslim (küsûf no. 8, s. 621) ve Nesâî (küsûf 11/4, III, 134; 12/1-2, III, 134 5; 22, III, 151), Yahyâ b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1187), Muh. b. Ishâk an Süleymân b. Yesâr ve Abdillah b. e. Seleme ve Hişâm b. Urve an Urve an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
2056-Bu hadisi Ahmed (III, 317), Müslim (küsûf 10, s. 623), Ebû Dâvud (no. 1178), İbn Huzeyme (no. 1386), İbn Hibbân (no. 2833) ve Beyhakî (III 326), Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1754), Ahmed (III, 374, 382), Müslim (küsûf 9, s. 622), Ebû Dâvud (no. 1179), Nesâî (küsûf 12, III, 136), İbn Huzeyme (no. 1380-1) ve Beyhakî (III, 324), Hişâm b. e. Abdillah an Ebi'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafiz ilk rivayetteki Müslim'e aittir.
2057-Bu rivayetin lafzı Mâlik'e aittir. Bunu Mâlik (küsûf 4, s. 188), Buhârî (küsûf 10-11, II, 28; 16, II, 30), Müslim (küsûf 11-13, s. 624-5), Ebû Dâvud (no. 1192), Hişâm b. Urve an Fâtima binti'l-Münzir an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2058-Lafiz Nesâî'ye aittir. Bunu o, İbrâhîm b. Ya'kûb an Mûsâ b. Dâvud an Nâfi' b. Ömer an İbn e. Müleyke an Esmâ senedi ile tahrîc etmiştir (küsûf 21/2, III, 151).
Ayrıca Müslim birkaç tarikten olmak üzere (küsûf no. 14-16), Mansûr b. Abdirrahman an ümmihî Safiyye binti Şeybe an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2059-2060-Lafiz Müslim'in şu rivayetine aittir: es-Sevrî an Habîb b. e. Sâbit an Tâvus an İbn Abbâs. Tahrîc edenler: Ahmed (I, 225, 346), Dârimî (I 359), Müslim (küsûf 18-19, s. 627), Ebû Dâvud (no. 1183), Tirmizî (no. 560), Nesâî (küsûf 8, III, 128-129), Taberânî (no. 11019), İbn Huzeyme (no. 1385), Dârekutnî (II, 64) ve Beyhakî (III, 327).
Küsûf hadisi muhtelif lafizlarla başka tariklerle de İbn Abbâs'tan rivayet olunmuştur: Mâlik (küsûf 2, s. 186), Abdürrezzâk (no. 4925), Şâfiî (Ümm I, 214; VII, 156), Ahmed (I, 298; 358), Dârimî (I, 369), Buhârî (ezân 91, I, 182; küsûf 9, II, 27), Ebû Dâvud (no. 1189), Müslim (küsûf 17, s. 626), Nesâ (küsûf 17, III, 146), İbnu'l-Cârûd (s. 130), İbn Huzeyme (no. 1377), İbn Hibbân (no. 2821, 2842) ve Beyhakî (III, 321), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Müslim (küsûf 5, s. 620), Ebû Dâvud (no. 1181), Nesâî (küsûf 9, III, 129), Taberânî (no. 10645), Tahâvî (I, 332), İbn Hibbân (no. 2820, 2828), Dârekutnî (II, 63) ve Beyhakî (III, 322), ez-Zührî an Kesîr b. el-Abbâs an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2061-2063-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4938), Ahmed (II, 159, 188, 198, 223), Ebû Dâvud (no. 1194), Nesâî (küsûf 14, III, 137-8; 20, III, 149), İb Huzeyme (no. 901, 1389, 1392, 1393), Tahâvî (I, 329), İbn Hibbân (2827, 5593) ve Beyhakî (II, 252), Atâ b. es-Sâib b. Mâlik an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (II, 175, 220), Buhârî (küsûf 3, II, 25; 8, II, 27), Müslim (küsûf 20, s. 627), Nesâî (küsûf 13, III, 136-7), İbn Huzeyme (no. 1375-6) ve Beyhakî (III, 320, 323), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2064-Sszkonusu Âişe hadisini Nesâî (küsûf 11/1) tahrîc etmiştir.
2065-2066-Bu rivayetleri Ebû Dâvud (no. 1193) ve Nesâî (küsûf 16/1, III, 141; 16/3, III, 145), Ebû Kilâbe ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler Râvileri Sahîh ricâlindendir.
2067-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1182), Ebû Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' Enes an Ebi'l-Âliye an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Ebû Ca'fer, ezberi cihetinden cerhe maruz kalmıştır. el-Hâkim, râvilerinin "sâdık" kimseler olduğunu söylemiştir. İbnu's-Seken de isnâdını "tashîh" etmiştir

(Neyl III, 351).
2068-Lafiz Tirmizî ve Nesâî'ye aittir. Ebû Dâvud'un metni oldukça uzundur. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1184), Tirmizî (no. 562) ve Nesâî (küsûf 19, III, 148-9), el-Esved b. Kays an Sa'lebe b. Abbâd an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
2069-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1196), el-Hâkim (I, 334) ve Beyhakî (III, 342), Haremî b. Umâre an Ubeydillah b. en-Nadr an ebîhî asl-ı senedi il tahrîc ettiler.
Hâkim, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
2070-Heysemî diyor ki: "Ziyâd b. Sahr dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Ziyâd hakkında bir bilgiye rastlamadım" (Mecma' II, 211).
Muharricin bu bslüme ilaveleri:
Buhârî (küsûf 1, II, 23-24; 6, II, 26; 17, II, 30-31) ve Nesâî (küsûf 16, III, 146; 24, III, 152-3; 5; III, 126-7), Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler (lafiz: Buhârî küsûf 1): Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında idik. Derken güneş tutuldu. Peygamber, cübbesini ardından sürükleyerek kalktı ve mescide girdi. Biz de girdik. Güneş siyahlığından sıyrılıncaya kadar bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra: "Süphesiz güneş ve ay hiçbir kimsenin slümünden dolayı tutulmazlar. Siz bunların böyle tutulduklarını gördüğünüzde, başınıza gelen bu hâl açılıncaya kadar namaz kılın ve duâ edin!" buyurdu.
Buhârî (küsûf 14, II, 30), Müslim (küsûf no. 24, s. 628), Nesâî (küsûf 25, III, 153), Tahâvî (I, 331), İbn Huzeyme (no. 1371), İbn Hibbân (no. 2825 2836), Ebû Usâme an Bureyd b. Abdillah b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
(Lafiz Buhârî'ye aittir:) Güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bunun kıyamet (alâmeti) olmasından korkarak telaşla kalktı ve mescide geldi. O zamana kadar asla yaparken görmediğim en uzun kıyâm, en uzun rükû ve secdelerle namaz kıldırdı.. (Devamı yukardakinin benzeridir)
Müslim (küsûf 25-27, s. 629-630), Ebû Dâvud (no. 1195) ve Nesâî (küsûf 2, III, 124-5), Saîd el-Cüreyrî an Hayyân b. Umeyr an Abdirrahman b Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. (Lafiz Ebû Dâvud'a aittir): Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sağlığında bir gün ben ok atışı yapıyordum. Birden güneş tutuldu. Okları bırakarak: "Güneşin tutuluşu, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ne yaptıracakû" dedim. O'nun yanına vardım ki, Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem ellerini kaldırmış, tesbih getiriyor, hamdediyor ve tevhîd ûekiyor. Güneş açılana kadar böyle dua etti. Iki sûre okuyarak iki rek'at namaz kıldı.
Ebû Dâvud (no. 1185-6) ve Nesâî (küsûf 16/2-3, III, 144-5), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî Kilâbe an (Hilâl b. Âmir) an Kabîsa b. Muhârik el-Hilâlî asl senedi ile tahrîc ettiler (lafiz Ebû Dâvud'a aittir): Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sağlığında güneş tutuldu. O gün ben de Medine'de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim. Peygamber, korku ile elbisesini ûekerek aceleyle ûıktı ve kıyamı uzun iki rek'at namaz kıldırdı. Resûlullah namazdan kalktı, güneş te açıldı. Sonra şsyle buyurdu: "Şüphesiz bu, (Allah'ın) alâmetleridir. Bunlarla (kullarını) ikaz eder. Güneşin tutulduğunu gördüğünüzde farzlardan kıldığınız en az rek'atlı namaz gibi namaz kılın."
2071-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1165), Tirmizî (no. 558-559), Nesâî (istiskâ 3, 4, III, 156; 13, III, 163) ve İbn Mâce (no. 1266), Hişâm b. Ishâk b Kenâne an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2072-Bu rivayeti Bezzâr (no. 659), Yahyâ b. Habîb b. Arabî an Ravh b. Ubâde an Muh. b. Abdilazîz an ebîhî an Talha b. Abdillah b. Avf an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvilerinden Muh. b. Abdilazîz metrûk bir râvidir (Mecma' II, 212).
2073-2075-Üû lafiz da Ebû Dâvud'a aittir (sıra ile: no. 1162, 1163, 1164).
Bu hadis muhtelif tariklerle Abdullah b. Zeyd'den rivayet edilmiştir:
Buhârî (istiskâ 15/2, 16, 17, II, 20), Müslim (istiskâ no. 4, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1161-3), Tirmizî (no. 556) ve Nesâî (istiskâ 5, III, 157; 8, III, 158 11, III, 163; 13, III, 164), ez-Zührî an Abbâd b. Temîm an ammihî Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile;
Mâlik (istiskâ 1, s. 190), Buhârî (istiskâ 1, II, 14; 4/2, II, 16; 18, II, 20), Müslim (istiskâ 1-2, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1167), Nesâî (istiskâ 6-7, II 157) ve İbn Mâce (no. 1267), Abdullah b. e. Bekr an Abbâd b. Temîm.. asl-ı senedi ile;
Buhârî (istiskâ 20, II, 21), Müslim (istiskâ 3, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1166), Nesâî (istiskâ 2, III, 155; 12, III, 163) ve İbn Mâce (no. 1267/2), Yahyâ b Saîd an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Abbâd.. asl-ı senedi ile;
Buhârî (istiskâ 4/1, II, 16), Şu'be an Muh. b. e. Bekr an Abbâd.. tarikiyle;
Ebû Dâvud (no. 1164), Umâre b. Gaziyye an Abbâd.. tarikiyle tahrîc ettiler.
Maşlah, Arapûası hamîsa olup, yünden yapılmış iki tarafında işlemeli kordonu bulunan siyah ve dört kssşeli bir giyim eşyasıdır.
2076-2077-Bu hadis muhtelif yollarla Enes'den rivayet olunmuştur:
Mâlik (istiskâ 3, s. 191), Buhârî (istiskâ 6, 7, II, 16, 17; 9, 10, 12, II, 18; 24, II, 22), Müslim (istiskâ 8, s. 612), Ebû Dâvud (no. 1175) ve Nesâî (istiskâ 1, III, 154-5; 9/3, III, 159; 10/2, III, 161-2), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (istiskâ 11, II, 18), Müslim (istiskâ 9, s. 614) ve Nesâî (istiskâ 17, III, 166-7), Ishâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senediyle;
Buhârî (istiskâ 14, II, 19) ve Müslim (istiskâ no. 10, s. 614), Ubeydullah b. Ömer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî iki ayrı yerde (istiskâ 8, II, 17; 22, II, 21), Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 1174), Müsedded an Hammâd b. Zeyd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes ve Yûnus b. Ubeyd an Sâbit an Enes senedi ile;
Buhârî (istiskâ 21, II, 21) ve Nesâî (istiskâ 10, III, 160), Yahyâ b. Saîd an Enes ortak senedi ile;
Müslim, iki ayrı tarikten (no. 11, 13, s. 615), Sâbit an Enes asl-ı senedi ve (no. 12); Hârûn b. Saîd an İbn Vehb an Usâme an Hafs b. Ubeydillah b. Enes an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
2078-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1173), Hârûn b. Saîd an Hâlid b. Nizâr ani'l-Kâsım b. Mebrûr an Yûnus an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi il tahrîc etmiştir.
Daha sonra Ebû Dâvud: "Bu hadis garîbtir, isnâdı da ceyyiddir" demiş. Nitekim bunu Ebû Avâne, İbn Hibbân, el-Hâkim ve İbnü's-Seken de Sahîh'lerind tahrîc etmişlerdir (Neyl IV, 4).
2079-Bu hadisi Müslim (istiskâ 6, s. 612) ve Ebû Dâvud (no. 1171), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Müslim'e aittir.
2080-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1168), Tirmizî (no. 557) ve Nesâî (istiskâ 9/2, III, 159), Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm an Umeyr asl- senedi ile tahrîc ettiler.
2081-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1169), İbn e. Halef an Muh. b. Ubeyd an Mis'ar an Yezîd el-Fakîr an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.
2083-Heysemî'ye göre isnâdı hasen ya da sahîhtir (Mecma' II, 215).
2084-Râvilerinden Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî zayıftır (Mecma' II, 213).
2085-Bu mevkûfu Buhârî (istiskâ 3/2, II, 15-16), el-Hasan b. Muh. an Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Abdillah b. el-Müsennâ an Sümâme b. Abdillah a Enes an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

2086-Bu mevkûf haberi Dârimî (I, 43), Ebû'n-Nu'mân an Saîd b. Zeyd an Amr b. Mâlik en-Nekrî an Ebî'l-Cevzâ Evs b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrî etmiştir.
2087-Muvattâ'da yer almıştır (istiskâ no. 5, s. 192).
2088-Vâkidî, siyer imamlarından olmakla birlikte hadis rivayeti hususunda hakkında menfi sszler sarfedilmiştir. 'oğunluk onu zayıf addetmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 217).
2089-Bu hadisi Buhârî (istiskâ 23, II, 21), Muh. b. Mukâtil an İbni'l-Mübârek an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe senedi ile; Nesâî ise (istiskâ 14, III, 164), Muh. b. Mansûr an Süfyân an Mis'ar ani'l-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmişlerdir.
2090-Bu hadisi Ahmed (III, 133, 267), Müslim (istiskâ no. 13, s. 615), Ebû Dâvud (no. 5100), İbn Hibbân (no. 6102), el-Hâkim (IV, 285) ve Beyhak (III, 355), Ca'fer b. Süleymân an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2091-Bu hadisi Müslim (fiten 44, s. 228), Kuteybe an Ya'kûb b. Abdirrahman an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
2092-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2586), Ahmed (II, 359), Bezzâr (no. 664) ve el-Hâkim (II, 349; IV, 256), Sadaka b. Mûsâ an Muh. b. Vâsi' an Şukayr b Nehâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.
2093-Heysemî, Ümmü Abdillah'ı tanımadığını, diğer ricâlinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' V, 35).
2094-2096-Lafiz Buhârî'ye aittir (teheccüd 25/4, II, 51). Son lafiz da kezâ Buhârî'nindir (teheccüd 29/1, II, 53).
Bu hadis muhtelif tariklerden olmak üzere İbn Ömer'den rivayet edilmiştir.
Buhârî (teheccüd 25/4, II, 51) ve Nesâî (cum'a 43/2, III, 113), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 425, 432) ve Nesâî (cum'a 44, III, 113), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 521, "hasen sahîh") ve İbn Mâce (no. 1131), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile;
Müslim (cum'a 70, s. 600), Tirmizî (no. 522, "hasen sahîh") ve İbn Mâce (no. 1130), Leys b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (teheccüd 29/1, II, 53) ve Müslim (müsâfirîn no. 104, s. 504), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile;
Buhârî (cum'a 39, I, 225), Müslim (cum'a 71, s. 600), Ebû Dâvud (no. 1252) ve Nesâî (imâmet 64, II, 119; cum'a 43/1, III, 113), Mâlik an Nâfi' an İb Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2097-Lafiz Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Tirmizî (no. 414), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 66, III, 260-1) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207b), Ishâk b. Süleymân ani'l-Muğîre b. Ziyâd an Atâ an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî: "Âişe hadisi bu vecihten garîbtir. Muğîre hakkında ezberi ysnünden ssz sarfedilmiştir." demiştir. Ahmed ise bu hadis hakkında münker hükmü vermiştir (Mîzân no. 8709).
2098-Bu hadisi Ahmed (VI, 159), Buhârî (mevâkît 33, I, 146), Müslim (müsâfirîn no. 300, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Ebû Ya'lâ (Şehit Al 228a) ve Tahâvî (I, 300), Ebû Ishâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2099-Bu hadisi Ahmed (VI, 30, 216), Müslim (müsâfirîn no. 105, s. 504), Ebû Dâvud (no. 1251), Tirmizî (no. 375, 426, 436), İbn Mâce (no. 1158, 1164), İbnu'l-Cârûd (s. 144), İbn Huzeyme (no. 1199, 1254), İbn Hibbân (no. 2465-6) ve Beyhakî (II, 471), Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2100-Bu hadisi Tayâlisî (no. 127), Abdürrezzâk (no. 4806-7), Ahmed (I, 86, 111, 142, 143, 154, 146, 147, 160), Tirmizî (no. 598-9, "hasen"), Nesâî (imâmet 65, II, 119-120), İbn Mâce (no. 1161), Ebû Ya'lâ (no. 318, 495, 622), İbn Huzeyme (no. 1211), Dârekutnî (II, 81) ve Beyhakî (III, 50, 51; II 473), Ebû Ishâk an Âsım b. Damre an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz İbn Mâce'ye aittir.
İsnâdı hasen, râvileri güvenilir kimselerdir.
2101-Bu hadisi Buhârî (ezân 14/1, I, 154; 16, I, 154), Müslim (müsâfirîn no. 304, s. 573), Ebû Dâvud (no. 1281), Tirmizî (no. 185), Nesâî (ezân 39/1, II, 28) ve İbn Mâce (no. 1162), Abdullah b. Büreyde an Abdillah b. Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2102-Bu hadisi Bezzâr (no. 693), Abdülvâhid b. Giyâs an Hayyân b. Ubeydillah an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Hayyân hakkında Bezzâr: "Meşhurdur, bir beisi yoktur" demiş; İbn Adî ise smrünün sonlarına doğru hıfzının bozulduğunu söylemiştir (Mecma' II, 231).
2103-Mâlik bunu İbn Ömer'den senedsiz olarak belâğan zikretmiştir (salâtu'l-leyl no. 7, s. 119).
Bu hadisi Tayâlisî (no. 1930), Ahmed (II, 51, 26), Dârimî (I, 340), Ebû Dâvud (no. 1295), Tirmizî (no. 597), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 26, III, 227), İbn Mâce (no. 1322), İbnu'l-Cârûd (s. 144), İbn Huzeyme (no. 1210), Tahâvî (I, 334), İbn Hibbân (no. 2473-5), Dârekutnî (I, 417) ve Beyhakî (II, 487), Şu'be a Ya'lâ b. Atâ an Alî b. Abdillah el-Bârikî el-Ezdî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
"Gündüz" ibaresi hâfizlar tarafından münker görülmüştür. Zira İbn Ömer'den "gece namazı" tabiri sahîh olarak gelmiştir.
2104-Bu kavli Buhârî (teheccüd 25, II, 50), isnâdsız olarak ta'lîkan irâd etmiştir.
2105-Bu hadisi Ahmed (VI, 43, 54, 170), Buhârî (teheccüd 27, II, 52), Müslim (müsâfirîn 94-95, s. 501), Ebû Dâvud (no. 1254), İbn Huzeyme (no 1108-9), Tahâvî (I, 299), İbn Hibbân (no. 2447-8, 2454) ve Beyhakî (II, 470), İbn Cüreyc an Atâ an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2106-Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1498), Abdürrezzâk (no. 4778), Ahmed (VI, 50, 149, 266), Müslim (müsâfirîn no. 96-97, s. 501-502), Tirmizî (no. 416), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 55/3, III, 252), İbn Huzeyme (no. 1107), İbn Hibbân (no. 2449), el-Hâkim (I, 307) ve Beyhakî (II, 470), Katâde an Zürâre b. Ev an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2107-Bu hadisi Ahmed (II, 405), Ebû Dâvud (no. 1258), Tahâvî (I, 299), Hâlid b. Abdillah an Abdirrahman b. Ishâk an Muh. b. Zeyd b. Kunfuz an İb Sîlân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Irâkî, bunun isnâdına "sâlih" hükmü vermiştir. Abdurrahman b. Ishâk'ın "hadisleri hasendir" (Neyl III, 22; Mîzân II, 547).
2108-Bu rivayeti Ahmed (VI, 81, 128, 138, 179), Buhârî (ezân 12, I, 153), Müslim (müsâfirîn 91, s. 501), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 60/16-17, III, 256), Eb Ya'lâ (218a), İbn Hibbân (no. 2625), Dârimî (I, 344), Ebû Dâvud (no. 1102), Tahâvî (I, 281) ve Beyhakî (III, 32), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile;
2109-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1581), Şâfî (Sünen s. 18), Ahmed (VI, 100, 40, 164, 172, 235), Buhârî (teheccüd 28, II, 52), Müslim (müsâfirîn no. 92-93), s. 501), Ebû Dâvud (no. 1255), Nesâî (iftitâh 40, II, 156), İbn Huzeyme (no. 1113), Tahâvî (I, 297), İbn Hibbân (no. 2456) ve Beyhakî (III, 43) Muh. b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2110-Bu hadisi Ahmed (II, 104), Ebû Dâvud (no. 1278), Tirmizî (no. 419), İbn Mâce (no. 235), Dârekutnî (I, 419) ve Beyhakî (II, 465), Kudâme b Mûsâ an Muhammed (yahut Eyyûb) b. el-Husayn et-Temîmî an Ebî Alkame Mevlâ İbn Abbâs an Yesâr mevlâ İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbnu'l-Husayn'ın durumu Dârekutnî'ye göre mechûldür (Mîzân no. 1071).
2111-2112-Bu hadisi Ahmed (I, 230), Müslim (müsâfirîn no. 99-100, s. 502), Ebû Dâvud (no. 1259), Nesâî (iftitâh 38, II, 155), İbn Huzeyme (no 1115), Tahâvî (I, 298), el-Hâkim (I, 307) ve Beyhakî (III, 42), Osmân b. Hakîm an Saîd b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2113-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1260), Tahâvî (I, 298) ve Beyhakî (III, 43), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Osmân b. Ömer b. Mûsâ an Sâlı Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2114-Bu hadisi Ahmed (II, 35, 58, 94, 99), Abdürrezzâk (no. 4790), Tirmizî (no. 417, "hasen"), Nesâî (iftitâh 68, II, 170), İbn Mâce (no. 1149), Taberânî (no. 13564, 13527-8), Tahâvî (I, 298), İbn Hibbân (no. 2450) ve Beyhakî (III, 43), Ebû Ishâk (an İbrâhîm b. Muhâcir) an Mücâhid an İb Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Zâid râvi Nesâî ve Taberânî'de (no. 13564) yeralmıştır.
Ebû Hâtim bu isnâd hakkında: "Bu hadis sahîh değildir. Ebû Ishâk sebebiyle muzdaribtir. Nufey' b. el-Hâris an İbn Ömer tarikiyle rivayet olundu" demiştir (Ilel, İbn e. Hâtim I, 105).
2115-2116-Bu hadisi Ahmed (V1, 35), Humeydî (no. 175), Dârimî (I, 337), Buhârî (teheccüd 24, II, 50; 26, II, 52), Müslim (müsâfirîn no. 133, s. 511) Ebû Dâvud (no. 1262), Tirmizî (no. 418, "hasen sahîh"), Ebû Ya'lâ (211b), İbn Huzeyme (no. 1122) ve Beyhakî (II, 188; III, 45), Sâlim Ebû'n-Nadr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2117-2118-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1261) ve Tirmizî (no. 420), Abdülvâhid b. Ziyâd ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiş; Nevevî, Şerhu Müslim'de: "İsnâdı Şeyhayhn'ın şartınca sahîh"; Riyâdu's-sâlihîn'de "sahîh" hükmü vermiştir (Avnu'l-ma'bûd I, 488).
2121-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1267-8), Tirmizî (no. 422) ve İbn Mâce (no. 1821), Sa'd b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm an ceddîhî Kays b. Amr asl-senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, rivayetin garâbetine dikkati ûekmiştir.
2122-2123-Ilk rivayet Buhârî, ikincisi ise Müslim'in lafzıdır. Bu hadisi Buhârî (ezân 38, I, 161), Müslim (müsâfirîn no. 65-66, s. 493-4), Nesâî (imâmet 60/3, II, 117) ve İbn Mâce (no. 1153), Sa'd b. İbrâhîm an Hafs b. Âsım an Abdillah b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2124-Bu hadisi Ahmed (II, 306, 347, 521), Tirmizî (no. 423), İbn Huzeyme (no. 986, 117), İbn Hibbân (no. 1579, 2463), Dârekutnî (I, 382), el-Hâkim (I, 274, 307) ve Beyhakî (II, 484), Katâde ani'n-Nadr b. Enes an Beşir b. Nehîk an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim, hadisi üû tarikten tahrîc etmiş ve hepsinde de sahîh hükmü vermiş, Zehebî de onaylamıştır.
2125-Râvilerinden Abbâd b. Saîd hakkında Zehebî "Beş para etmez" demiştir. Halbuki İbn Hibbân, onu tevsîk etmiştir (Mecma' II, 219).
2126-Bu mevkûfu Abdürrezzâk (no. 4795) ve Taberânî (no. 9438), Abdürrezzâk an İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri Sahîh ricâlindendir, ancak Atâ, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir.
2127-Daha snce geûen bir hadisin bir bslümüdür. Tahrîci de snce geûmiştir. Bkz. Hadis no. 2093-2095.
2128-Bu hadisi Tirmizî (no. 424), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Süfyân an Ebî Ishâk an Âsım b. Damre an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdını "hasen" olduğunu söyledi.
2129-Bu hadisi Tirmizî (no. 426), Abdulvâris b. Ubeydillah an Abdillah b. el-Mübârek an Hâlid el-Hazzâ an Abdillah b. Şakîk an Âişe senedi ile tahrîc ett ve "hasen garîb" hükmü verdi. Tirmizî'ye göre bu hadis, Abdurrahman b. e. Leylâ'dan mürsel olarak rivayet edilmiştir.
2130-2131-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1269), Tirmizî (no. 427, 428), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 67, III, 265) ve İbn Mâce (no. 1160), Anbese b. e. Süfyân an Ümmi Habîbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
2132-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1270) ve İbn Mâce (no. 1157), Şu'be an Ubeyde b. Mu'attib an İbrâhîm an Sehm b. Mincâb an Karsa' an Ebî Eyyu asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud, Ubeyde'nin zayıf olduğunu söylemiştir.
2133-Bu hadisi Ahmed (III, 411) ve Tirmizî (no. 478), et-Tayâlisî an Muh. b. Müslim b. ebi'l-Vaddâh Ebî Saîd el-Müeddeb an Abdilkerîm el-Cezerî an Mücâhid an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2134-Bu hadisi Tirmizî (no. 3128), Abd b. Humeyd an Alî b. Âsım an Yahyâ el-Bekkâ an Abdillah b. Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
Tirmizî'nin isnâdı hakkında söylediği: "Bu hadis garîbtir; ancak Alî b. Âsım'ın hadisinden bilmekteyiz."
2135-Heysemî, "İsnâdında hakkında bilgi edinemediğim râviler vardır" demektedir (Mecma' II, 220).
2136-Râvileri, Beşîr b. el-Velîd el-Kindî dışında güvenilir kimselerdir. Beşîr'i ûoğunluk tevsîk etmiş ise de hakkında menfî sszler de sarfedilmiştir (Mecma' II, 221).
2137-2138-Ebû Dâvud'un (no. 1272) isnâdı şsyledir: Hafs b. Ömer b. Şu'be an Ebî ishâk an Âsım b. Damre an Alî.
Tirmizî'nin (no. 429) isnâdı: Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmîr el-Akadî an Süfyân an Ebî Ishâk an Âsım b. Damre..
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
2139-Bu hadisi Ahmed (II, 117), Ebû Dâvud (no. 1271), Tirmizî (no. 430) ve İbn Huzeyme (no. 11937, Ebû Dâvud et-Tayâlisî an Muh. b. Müslim b. Mihrân an ceddîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîbtir".
2140-Heysemî diyor ki: "İsnâdında Abdülkerîm Ebû Umeyye vardır ki, hadiste zayıftır". Bir başka yerde Taberânî'nin M. el-Evsat'ına nisbet ederek "İsnâdında ûoğunluğun indinde zayıf olan Haccâc b. Nusayr vardır" demektedir (Feyd VI, 167).
2141-Bu rivayeti Ahmed (VI, 113, 134, 176), Dârimî (I, 334), Buhârî (mevâkît 33, I, 147), Müslim (müsâfirîn 301, s. 572), Ebû Dâvud (no. 1279) Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Tahâvî (I, 300), İbn Hibbân (no. 1568, 1569) ve Beyhakî (II, 458), Şu'be an Ebî Ishâk ani'l-Esved ve Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2142-Bu rivayeti Ahmed (VI, 50), Buhârî (mevâkît 33, I, 146) ve Nesâî (mevâkît 36, I, 280), Yahyâ b. Saîd an Hişâm b. Urve an ebî an Âişe asl-senedi;
Dârimî (I, 334), Ferve b. ebi'l-Mağrâ an Alî b. Müshir an Hişâm... senedi ile;
Müslim (müsâfirîn no. 299, s. 572), Züheyr b. Harb an Cerîr ve İbn Numeyr an ebîhî an Hişâm.. senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca yakın mânâsı ile: Ahmed (VI, 159), Buhârî (mevâkît 33, I, 146), Müslim (müsâfirîn no. 300, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Ebû Ya'lâ (228a) ve Tahâvî (I, 300), Ebû Ishâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2143-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1280), Ubeydullah b. Sa'd an ammihî an ebîhî an Muh. b. Ishâk an Muh. b. Amr b. Atâ an Zekvân mevlâ Âişe senediyle tahrîc etmiştir.
2144-Bu rivayeti Müslim (müsâfirîn no. 298, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), İbn Huzeyme (no. 1278), İbn Hibbân (no. 1575) ve Beyhakî (II, 457) Ismaîl b. Ca'fer an Muh. b. e. Harmale an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2145-Lafiz Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (sehv 8, II, 67-8), Müslim (müsâfirîn n5. 297, s. 571-2) ve Ebû Dâvud (no. 1273), İbn Vehb an Amr b el-Hâris an Bükeyr an Kureyb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2146-Bu hadisi Ahmed (IV, 115), Abdurrezzâk ve İbn Bekr an İbn Cüreyc an Ebî Saîd el-A'mâ ani's-Sâib mevlâ'l-Fârisiyyîn an Zeyd b. Hâlid senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' II, 223).

2147-Bu hadisi Ahmed (V, 368), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Ezrak b. Kays an Abdillah b. Rebâh an raculin senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecma' II, 234).
2148-İsnâdında yer alan Eş'as b. Şu'be ile Minhâl b. Halîfe hakkında menfî sszler sarfedilmiştir.
2149-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 3986), Ahmed (III, 280), Buhârî (salât 95, I, 127; ezân 14, I, 154), Nesâî (ezân 39/2, II, 28-29), İbn Huzeyme (no 1288), İbn Hibbân (no. 1587, 2480) ve Beyhakî (II, 19), Şu'be an Amr b. Âmir el-Ensârî an Enes asl-ı senedi ile;
Müslim (müsâfirîn no. 303, s. 573), Şeybân b. Ferrûh an Abdilvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
2150-Bu rivayeti Müslim (müsâfirîn no. 302) ve Ebû Dâvud (no. 1282), Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2151-Bu hadisi Buhârî (teheccüd 35, II, 54; i'tisâm 27/2, VIII, 162), Müslim (müsâfirîn no. 304, s. 573) ve Ebû Dâvud (no. 1281), Abdülvâris b. Saîd a Hüseyn el-Mu'allim an Abdillah b. Büreyde an İbn Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2152-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1300), Tirmizî (no. 604) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 1/3, III, 197-8), Muh. b. Mûsâ el-Fıtrî an Sa'd b. Ishâk b. Ka'b b. Ucı an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdının garâbetine hükmetmiştir.
2153-2154-Bu hadisleri Abdürrezzâk mürsel olarak; Deylemî ise Müsnedu'l-Firdevs'te İbn Abbâs'ın hadisinden tahrîc etmiş ve İbn Hacer onun isnâd hakkında zayıf hükmü vermiştir (Feyd VI, 167).
2155-Bu hadisi Tirmizî (no. 435), İbn Mâce (no. 1167, 1374), Taberânî (M. el-Evsat I, 47a), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 275b) ve İbn Huzeyme (no. 1195), Ömer b. e. Has'am an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ömer, oldukça zayıf bir râvidir.
2156-Sszkonusu hadisi İbn Mâce (no. 1373), Ahmed b Menî' an Ya'kûb b. el-Velîd el-Medînî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
Ya'kûb, pek zayıf bir râvidir.
2157-Taberânî, bunu üü Mu'cem'inde de tahrîc etmiştir. Heysemî, bu rivayetle teferrüd bulunan râvi Sâlih b. Katan el-Buhârî hakkında bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (Mecma' II, 230).
2158-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1555), İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1272), Ahmed (VI, 58), Ebû Dâvud (no. 1303) ve Beyhakî (II, 477), Mâlik b Miğvel an Mukâtil b. Beşîr el-Iclî an Şureyh b. Hâni' an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kimselerdir. Mukâtil'i İbn Hibbân tevsîk etmiştir (Neyl III, 20).
2159-Heysemî'ye göre râvilerinden Nâhid b. Sâlim el-Bâhilî hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır (Mecma' II, 221). Kezâ Irâkî de cerh ve ta'dil cihetinde bir malumat edinemediğini söylemiştir (Neyl III, 20).
2160-Taberânî'nin M. el-Evsat'ta rivayet ettiği hadisin isnâdında yer alan Yahyâ b. Utbe b. ebi'l-Ayzâr oldukça zayıf bir râvidir (Mecma' II, 230).
2161-Heysemî, Taberânî'nin M. el-Evsat'ta tahrîc ettiğini, ayrıca uydurmakla müttehem olmayan zayıf bir râvinin de isnâdında mevcûd olduğunu söyler (Mecma' II, 40).
2162-2163-Bu hadisi Tayâlisî (no. 2406), Abdürrezzâk (no. 5529), Ahmed (II, 249, 442, 499), Dârimî (I, 350), Müslim (cum'a 67-69, s. 600), Ebû Dâvud (no. 1131), Tirmizî (no. 523), Nesâî (cum'a 42, III, 113), İbn Mâce (no. 1122), İbn Huzeyme (no. 1873-4), Tahâvî (I, 336), İbn Hibbân (no. 2468-72, 2476-7) ve Beyhakî (III, 239, 240, 254), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2164-2165-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1132) ve Nesâî (cum'a 43/2, III, 113), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 11), Dârimî (I, 369), Müslim (cum'a 72, s. 601), Tirmizî (no. 521), İbn Mâce (no. 1131), İbn Huzeyme (no. 1871, 1198) ve Beyhakî (II 481; III, 239), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr ani'z-Zührî an Sâlim ... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 5526), Ahmed (II, 35, 103), Ebû Dâvud (no. 1127, 1128, her iki rivayetin lafzı), Nesâî (cum'a 44, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1836, 1869), Tahâvî (I, 336), İbn Hibbân (no. 2467) ve Beyhakî (III, 240), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 123), Müslim (cum'a 70, s. 600), Tirmizî (no. 522), İbn Mâce (no. 1130) ve Beyhakî (II, 477), Leys b. Sa'd an Nâfi'.. asl-ı senedi ile;
Dârimî (I, 369), Buhârî (cum'a 39, I, 225), Müslim (cum'a no. 71), Ebû Dâvud (no. 1252), Nesâî (cum'a 43/1, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1870) v Beyhakî (III, 240), Mâlik an Nâfi'.... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2166-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5522-3), Ebû Dâvud (no. 1133), Tirmizî (no. 523/2, Tahâvî (I, 337), el-Hâkim (I, 290) ve Beyhakî (III, 240-1), İbı Cüreyc an Atâ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Irâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (Neyl III, 298).
2167-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1419) ve Ahmed (V, 357), el-Fadl b. Mûsâ an Ubeydillah b. Abdillah el-Atekî an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
2168-Tayâlisî (no. 88), Abdürrezzâk (no. 4569), Ahmed (I, 87, 98, 100, 107, 110, 115, 120, 143, 144, 145, 148), Dârimî (I, 371), Ebû Dâvud (no. 1416), Tirmizî (no. 453-4 "hasen" lafiz bunun), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 27, III, 228-229), İbn Mâce (no. 1169), İbn Huzeyme (no. 1067), Ebû Ya'lâ (no. 317, 585, 618), el-Hâkim (I, 300) ve Beyhakî (II, 467, 468), Ebû Ishâk an Âsım b. Damre an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2169-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl 14, s. 123), Ebû Dâvud (no. 1420), Nesâî (salât 6, I, 230) ve İbn Mâce (no. 1401), Muh. b. Yahyâ b. Habbân an İbı Muhayrîz ani'l-Muhdecî an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Mâlik'e aittir.
İbn Abdilberr, isnâdının sahih olduğunu söylemiştir (Feyd III, 453).
2170-Bu hadisi Ahmed (II, 20, 39, 102, 143), Buhârî (vitr 4, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 151, s. 517), Ebû Dâvud (no. 1043, 1438), İbn Huzeym (no. 1082) ve Beyhakî (III, 34), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 119), Tirmizî (no. 437), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 26, III, 228), ve İbn Mâce (no. 1319), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 4673), Ahmed (II, 150), Müslim (müsâfirîn no. 152, s. 518), İbnu'l-Cârûd (s. 143) ve Beyhakî (III, 34), İbn Cüreyc an Nâfi' an İb Ömer asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1926), Ahmed (II, 51, 43), Müslim (müsâfirîn no. 154, s. 518), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 34, III, 232), İbn Mâce (no. 1175), Taberânî (no. 13058), Tahâvî (I, 277), İbn Hibbân (no. 2616) ve Beyhakî (III, 22), Ebû Miclez Lâhik b. Humeyd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2171-2173-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1422), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 40, III, 238-9) ve İbn Mâce (no. 1190), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Eyyûb asl- senedi ile tahrîc ettiler.
Hafizların ûoğunluğu bu rivayetin mevkûf yani sahâbî sszü olmasını daha sahîh görmüşlerdir (Neyl III, 32).
2174-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1362), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile tahric etti.
2175-Bu hadisi Tirmizî (no. 458) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 45, III, 243), Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Yahyâ b. el-Cezzâr an Ümmi- Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
2176-Bu rivayeti Nesâî (kıyâmu'l-leyl 41, III, 239-240) iki ayrı tarikten olmak üzere ve İbn Mâce (no. 1192), el-Hakem an Miksem an (İbn Abbâs an) Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2177-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1764), Ahmed (I, 311, 361), Müslim (müsâfirîn no. 155, s. 518), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 34, III, 232), İbn Mâce (no. 1175), Taberânî (no. 12905, 13068), Tahâvî (I, 277), İbn Hibbân (no. 2616) ve Beyhakî (III, 22), Ebû Miclez Lâhik b. Humeyd an İbn Abbâs ve İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2178-Lafiz Buhârî'ye ait olup tariki şsyledir: İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an İbn Ömer.
Bu asl-ı sened yoluyla tahrîc edenler: Buhârî (vitr 1, II, 12), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 35/1, III, 233), Taberânî (no. 13096) ve İbn Hibbân (no. 2615).
Bu hadisin başka tarikleri de vardır:
Mâlik (salâtu'l-leyl no. 13, s. 123), Şâfiî (Ümm, I, 123; VII, 172), Buhârî (vitr 1, II, 12), Müslim (müsâfirîn no. 145, s. 517), Ebû Dâvud (no. 1326) Nesâî (kıyâmu'l-leyl 35, III, 233), Tahâvî (I, 278) ve Beyhakî (II, 486; III, 21), Mâlik b. Enes an Abdillah b. Dînâr ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 44, 77), Müslim (müsâfirîn no. 159) ve Beyhakî (II, 486; III, 23), Şu'be an Ukbe b. Hureys an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1918), Ahmed (II, 31, 45, 49, 78, 88, 126), Buhârî (vitr 2, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 157-8, s. 519), Tirmizî (no. 461), İbn Mâce (1174) ve İbn Huzeyme (no. 1112), Şu'be an Enes b. Sîrîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2179-Bu hadisi Ahmed (I, 89) ve Tirmizî (no. 460), Ebû Ishâk ani'l-Hâris an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2180-Bu hadisi Ahmed (I, 299, 300, 316, 372), Dârimî (I, 372), Tirmizî (no. 462), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 38, III, 236), İbn Mâce (no. 1172), Taberân (no. 12434), Ebû Ya'lâ (no. 2555), Tahâvî (I, 287-8) ve Beyhakî (III, 38), Ebû Ishâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2181-Bu hadisi Ahmed (VI, 227), Ebû Dâvud (no. 1424), Tirmizî (no. 463, "hasen garîb"), İbn Mâce (no. 1173), el-Hâkim (II, 520) ve Beyhakî (III 38), Husayf an Abdilazîz b. Cüreyc an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2182-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1423), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 37, III, 235) ve İbn Mâce (no. 1171), Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı sahihtir (Neyl III, 45).
2183-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1418), Tirmizî (no. 452) ve İbn Mâce (no. 1168), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Abdillah b. Râşid ez-Zevfî an Abdillah b. e. Mürre ez-Zevfî an Hârice asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, bu hadisin ancak Yezîd tarikiyle bilindiğini söyleyerek isnâdının garâbetine dikkat ûekmiştir.
2184-2185-Bu hadisi Ahmed (VI, 204, 205), Dârimî (I, 372), Müslim (müsâfirîn no. 136-7, s. 512), Tirmizî (no. 456, "hasen sahîh"), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 30/2, III, 230), İbn Mâce (no. 1185), İbn Hibbân (no. 2434) ve Beyhakî (III, 35), Ebû Husayn an Yahyâ b. Vesâb an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 4624), Şâfiî (Ümm, I, 125), Ahmed (VI, 46, 100, 107, 129, 204), Buhârî (vitr 2, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 136-8, s. 512), Ebû Dâvud (no. 1435), İbnu'l-Cârûd (s. 140) ve Beyhakî (III, 34), Müslim b. Sabîh an Mesrûk .. asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2186-Bu hadisi Ahmed (III, 389, 315), Müslim (müsâfirîn no. 102, s. 520), Tirmizî (no. 455/2), Ebû Ya'lâ (no. 2106, 2279), İbn Huzeyme (no. 1086), İbnü'l-Cârûd (s. 140), İbn Hibbân (no. 2556) ve Beyhakî (III, 35), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 163) ve Beyhakî (III, 35), el-Hasan b. A'yun an Ma'kil b. Ubeydillah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile.
2187-2188-Bu hadisi Ahmed (III, 31, 44), Ebû Dâvud (no. 1431), Tirmizî (no. 465), İbn Mâce (no. 1188), Ebû Ya'lâ (1114, 1289), Dârekutnî (II, 22), el-Hâkim (I, 362) ve Beyhakî (II, 480), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim, isnâdını Şeyhayh'ın şartınca sahîh kabul etmiştir.
Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak da rivayet olunmuştur. Mürsel, Ebû Saîd rivayetinden daha sahihtir.
2189-Bu mevkûfu Buhârî (mağâzî 35/26, V, 66), Muh. b. Hâtim b. Bezî' an Şâzân an Şu'be an Ebî Cemre an Âiz b. Amr senedi ile tahrîc ettiler.
2190-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1439), Tirmizî (no. 470) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 29, III, 229-230), Mülâzim b. Amr an Abdillah b. Bedr an Kays b. Talk an Talk bin Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
2191-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salâtu'l-leyl 19, s. 125), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı sahihtir.
2192-Bu hadisi Tirmizî (no. 471) ve İbn Mâce (no. 1195), Muh. b. Beşşâr an Hammâd b. Mis'ade an Meymûn b. Mûsâ el-Mer'î ani'l-Hasan an Hayr Ümmi'l-Hasan an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Meymûn, hakkında ihtilaf olan bir râvidir. Ağırlıklı olarak güvenilir bir râvidir. Tirmizî'ye göre bu hadis, Ebû Umâme an Âişe tarikiyle de rivayet olunmuştur.
2193-Bu hadisi Nesâî (kıyâmu'l-leyl 36/3, III, 234-5), Ismaîl b. Mes'ûd an Bişr b. el-Mufaddal an Saîd an Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm a Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
2194-Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 20, s. 125) ve Buhârî (vitr 1/1, II, 12), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2195-Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 22, s. 125), an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.
2196-2197-Ilki Buhârî, ikincisi ise Mâlik'in lafzıyladır. Bu rivayeti Mâlik (kasru's-salât no. 29, s. 152-3), Ahmed (VI, 178), Buhârî (teheccüd 5, II, 45) Müslim (müsâfirîn no. 77, s. 497), Ebû Dâvud (no. 1293), İbn Hibbân (no. 313) ve Beyhakî (III, 50), Mâlik ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi il tahrîc ettiler.
2198-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 75), Ebû Dâvud (on. 1297), İbn Huzeyme (II, 231) ve Beyhakî (III, 49), Saîd el-Cüreyrî an Abdillah b. Şakîk a Âişe asl-ı senedi ile;
Ahmed (VI, 204), Müslim (no. 76), Nesâî (siyâm 35, III, 152) ve İbn Hibbân (no. 2517), Kehmes b. el-Hasan an Abdillah b. Şakîk ... asl-ı senedi il tahrîc ettiler.
2199-Bu hadisi Tayâlisî (no. 1571), Abdürrezzâk (no. 4853), Ahmed (VI, 74, 95, 120, 123, 144, 156, 168, 172, 266), Müslim (müsâfirîn no. 78-9, s. 407), İbn Mâce (no. 1381), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207b), İbn Hibbân (no. 2520) ve Beyhakî (III, 47), Katâde an Muâze an Âişe asl-ı senedi ile tahrî ettiler.
2200-Bu hadisi Ahmed (III, 21, 36) ve Tirmizî (no. 477), Fudayl b. Merzûk an Atiyyeti'l-Avfî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen garîb" hükmü vermiştir.
2201-Bu hadisi Buhârî (taksîru's-salât 12, II, 38; teheccüd 31/2, II, 53; meğâzî 50, V, 93-94), Müslim (müsâfirîn 80, s. 497), Ebû Dâvud (no. 1201) ve Tirmizî (no. 474), Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile;
Aynı mânâda olmak üzere Ebû Dâvud (no. 1290) ve İbn Mâce (no. 1323), İbn Vehb an Iyâd b. Abdillah an Mahrame b. Süleymân an Kureyb an Ümm Hâni asl-ı senedi ile;
Mâlik (kasru's-salât no. 27-28, s. 152), Buhârî (gusl 21, I, 74; salât 4/4, I, 94; cizye 9, IV, 67; edeb 94, VII, 110), Müslim (müsâfirîn no. 82, s. 498; hayd 70-71, s. 265-6), Tirmizî (no. 1579/2, 2734), Nesâî (tahâret 143/2, I, 126) ve İbn Mâce (no. 465), Ebû Murre an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2202-Bu hadisi Tayâlisî (s. 315), Dârimî (I, 339), Ahmed (II, 459), Buhârî (teheccüd 33, II, 54; savm 60, II, 247), Müslim (müsâfirîn no. 85, s. 499) Nesâî (kıyâmu'l-leyl 28, III, 229), İbn Huzeyme (no. 2123), İbn Hibbân (no. 2527) ve Beyhakî (III, 36), Ebû Osmân en-Nehdî an Ebî Hureyre as senedi ile;
Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 392), Müslim (s. 499) ve Beyhakî (III, 47), Abdülazîz b. el-Muhtâr an Abdillah b. Fîrûz ed-Dânâc an Ebî Râfi' an Eb Hureyre asl-ı senedi ile;

Ebû Dâvud (no. 1432), Ebân b. Yezîd an Katâde an Ebî Saîd min Ezdişenû'e an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (siyâm 81, IV, 218), Âsım el-Ahvel ani'l-Esved b. Hilâl an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2203-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 86, s. 499) ve Beyhakî (III, 47), İbn e. Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an İbr. b. Abdillah b. Huneyn an Eb
Murre mevlâ Ümmi Hânî an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile;
Ahmed (VI, 440, 451) ve Ebû Dâvud (on. 1433), Safvân b. Amr an Ebî İdrîs es-Sekûnî an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Zehebî, bunun isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü vermiştir (Mîzân no. 9936).
2204-Bu hadisi iki tarikten olmak üzere Müslim (müsâfirîn 143-4, s. 515-6), el-Kâsım eş-Şeybânî an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2205-Bu hadisi Ahmed (V, 167), Müslim (müsâfirîn no. 84, s. 498), Ebû Dâvud (no. 1285-6, 5243-4), İbn Huzeyme (no. 1225), İbn Hibbân (no. 4155)
ve Beyhakî (III, 47; X, 94), Yahyâ b. Ukayl an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved ed-Dû'elî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2206-Bu hadisi Nesâî de Sünenu'l-kübrâ'da (Bkz. Tuhfetu'l-işrâf, Mizzî no. 10144), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be an Ebî Ishâk an Âsım b
Damre an Alî senedi ile tahrîc etmiştir.
Irâkî, isnâdının ceyyid olduğunu söylemiştir (Neyl I, 66).
2207-Bu hadisi Ahmed (II, 175), Hasan an İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.
İbn Lehî'a, hakkında menfi sszler söylenmiş bir râvidir. Taberânî'nin isnâdında onun yerinde İbn Vehb mevcuttur (Mecma' II, 235).
2208-Ahmed (IV, 153), bu hadisi Yezîd b. Hârûn an Ebân b. Yezîd el-Attâr an Katâde an Nu'aym b. Hemmâr an Ukbe senedi ile tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir; Münzirî'ye göre Sahîh ricâlidir (Mecma' II, 235; Tergîb I, 464).
2209-Ebû'd-Derdâ hadisini Ahmed (VI, 451), Ebû'l-Yemân an Safvân b. Amr an Şurayh b. Ubeyd an Ebî'd-Derdâ senedi ile;
Ebû Mürre et-Gatfânî hadisini Ahmed (V, 286), altı ayrı tarikten olmak üzere Kesîr b. Murre ve Mekhûl an Nuaym b. Hemmâr Ebî Murre el-Gatfânî asl-
senedi ile tahrîc etti. Ancak tariklerinde zâhiren ızdırâb sszkonusudur.
2210-Bu hadisi Tirmizî (no. 475), Ebû Ca'fer es-Semmânî an Ebî Müshir Abdila'lâ b. Müshir an Ismaîl b. Ayyâş an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân a
Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ ve Ebî Zerr senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bir evvelki rivayette Ahmed,
Ebû'd-Derdâ'dan münferiden tahrîcte bulunmuştur. Onun isnâdını oluşturan râviler, güvenilir kimselerdir (Tergîb I, 464).
2211-İbn Ömer hadisinin senedinde zayıf bir râvi olan Leys b. e. Süleym vardır. Nevvâs hadisinin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 236).
2212-Bu hadisi Bezzâr (no. 694), Ebû Âsım an Abdilhamîd b. Ca'fer an Huseyn b. Atâ' an Zeyd b. Eslem an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Huseyn'i Ebû Hâtim ve başkası zayıf kabul etmiş; İbn Hibbân ise onu güvenilir kimseler arasında zikretmiş ve "hata ve tedlîs yapardı" demiştir (Mecma' II,
236).
2213-Mûsâ b. Ya'kûb ez-Zema'î dışındakiler güvenilir kimselerdir. Mûsâ hakkında ihtilâf vardır. Sahâbeden pek çoklarından bu hadis rivayet edilmiştir.
Münzirî: "Bildiğim kadar onların arasında senedi en iyi olan bu rivayettir" demektedir (Tergîb I, 466).
2214-İsnâdı hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: Râvilerinden Meymûn b. Zeyd hakkında Zehebî: "Ebû Hâtim, onu "telyîn" etmiş (rivayette gevşek
kabul etmiş); İbn Hibbân ise güvenilir râviler arasında zikrederek "hatâ ederdi" demiştir. Ayrıca Leys b. e. Süleym dışındaki diğer râvileri güvenilir
kimselerdir (Mecma' II, 237).
2215-İsnâdında Saîd b. Müslim el-Ümevî yer almıştır ki onu Buhârî, Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf addetmişler; İbn Hibbân ise onu Sikât'ı içinde
zikrederek "hatâ ederdi" demiştir (Mecma' II, 237).
2216-Bu hadisi Bezzâr (no. 695), Hâlid b. Yûsuf b. Hâlid an ebîhî an Mûsâ b. Ukbe an Ubeydillah b. Süleymân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrî
etti.
Heysemî'ye göre Yûsuf b. Hâlid zayıf bir râvidir.
2217-Bu hadisi İbn Huzeyme de Sahîh'inde irâd etmiştir. Daha sonra diyor ki: "Bu haberi Ismaîl b. Abdillah b. Zürâre dışındakiler muttasıl olarak Ebû
Hureyre'den merfûen rivayet etmediler. Bunu ed-Derâverdî, Muh. b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den mürsel olarak; Hammâd b. Seleme ise Muh. b.
Amr'dan, o da Ebû Seleme'den onun sszü olarak rivayet ettiler." (Tergîb I/466). Bunu tahrîc eden el-Hâkim, isnâdının Müslim'in şartınca sahîh olduğunu
söylemiş, bunu Zehebî Telhîs'inde onuylamış, Mîzân'da ise Muh. b. Dînâr'ın tercemesinde onun hadisleri arasında irâd etmiş; İbn Dînâr hakkındaki ihtilafları
da dile getirmiştir (Feyd VI, 446). Heysemî ise şunları söylemiştir: "Muh. b. Amr hakkında menfi sszler söylenmiştir. Ayrıca isnâdında tanımadığım bir râvi
vardır" (Mecma' II, 239).
2218-Bu hadisi Ahmed (II, 445, 497), Tirmizî (no. 476) ve İbn Mâce (no. 1382), en-Nehhâs b. Kahm an Şeddâd Ebî Ammâr an Ebî Hureyre asl-
senedi ile tahrîc ettiler.
Nehhâs, zayıf bir râvidir.
2219-Bu hadisi Tirmizî (no. 473), İbn Mâce (no. 1380) ve Taberânî (M. es-Sağîr I, 182), Muh. b. Ishâk an Mûsâ b. Enes an Sümâme an Enes asl-
senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, hadisin bu vecihten garîb olduğunu söylemiştir. İbn Hacer'e göre isnâdı zayıftır (Feyd VI, 168).
2220-Heysemî'ye göre isnâdı ceyyiddir (Mecma' X, 104). Münzirî ise: "Râvilerinden birinde ihtilâf vardır. Ancak bu hadisin şâhidleri çoktur" demiştir
(Tergîb I, 297).
2221-Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 57, s. 162), Buhârî (salât 60, I, 114; teheccüd 25/2, II, 50), Müslim (müsâfirîn no. 69-70, s. 495), Ebû Dâvud
(no. 467-8), Tirmizî (no. 316), Nesâî (mesâcid 37, II, 53) ve İbn Mâce (no. 1013), Amr b. Süleym an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2222-2223-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5513), Şâfî (Sünen s. 7), Ahmed (III, 369, 380), Müslim (cum'a 56, s. 596), Nesâî (cum'a 21, III, 103), İb
Cüreyc an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile;
Buhârî (cum'a 32, I, 223), Müslim (cum'a 54, s. 596), Ebû Dâvud (no. 1115), Tirmizî (no. 510), Nesâî (cum'a 27/1, III, 107), Ebû Ya'lâ (no. 1998-9) ve
Beyhakî (III, 217), Hammâd b. Zeyd an Amr ... asl-ı senedi ile;
Şâfî (Sünen s. 7; Ümm I, 175), Ahmed (III, 308), Humeydî (no. 1223), Dârimî (I, 365), Buhârî (cum'a 33, I, 223), Müslim (cum'a 55, s. 596), İbn Mâc
(no. 1112), Ebû Ya'lâ (no. 1830, 1969), İbnu'l-Cârûd (s. 149), İbn Huzeyme (no. 1832), Dârekutnî (II, 15) ve Beyhakî (III, 193), Süfyân b. Uyeyne a
Amr.. asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 19657, Ahmed (III, 369), Dârimî (I, 364), Buhârî (cum'a 25, II, 51), Müslim (cum'a 57, s. 596), Nesâî (cum'a 16, III, 101), Taberânî (M
el-Kebîr no. 6701) ve Dârekutnî (I, 14; II, 157, Şu'be an Amr ... asl-ı senedi ile;
Müslim (cum'a 58, s. 597), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 5514), Ahmed (III, 316), Müslim (cum'a 59, s. 597), İbn Mâce (no. 1114), Ebû Ya'lâ (no. 2186, 2776, 1946), Taberânî (M. el-Kebîr
no. 6697-9), Tahâvî (I, 365), İbn Huzeyme (no. 1835), İbn Hibbân (no. 2491-3), Dârekutnî (II, 13) ve Beyhakî (III, 194), el-A'meş an Ebî Süfyân a
Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2224-Bu hadisi Nesâî (mesâcid no. 39, II, 55), İbn Abdilhakem an Şuayb an Leys an Hâlid an İbn e. Hilâl an Mervân b. Osmân an Ubeyd b. Huneyn a
Ebî Saîd b. el-Mu'allâ senedi ile tahrîc etmiştir.
Mervân hakkında ihtilaf vardır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.

2225-Istihâre hadisini Ahmed (III, 344), Buhârî (teheccüd 25, II, 51; da'vât 48, VII, 162; tevhîd 10, VIII, 168), Ebû Dâvud (no. 1538), Tirmizî (n
480), Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 498; Sünen, nikâh 27, VI, 80-81), Ebû Ya'lâ (no. 2086) ve Beyhakî (III, 52), Abdurrahman b. ebî'l-Mevâl a
Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2226-Bu hadisin isnâdında yer alan Abdülkuddûs b. Habîb oldukça zayıf bir râvidir (Feyd V, 442).
2227-2228-Bu hadisi Tirmizî (no. 479) ve İbn Mâce (no. 1384), Fâid b. Abdirrahman an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Sebebi Fâid'in zayıf oluşudur.
2229-Bu hadisin aslı Tirmizî (no. 3578) ve İbn Mâce (no. 1385) de yer almıştır. Asl-ı senedi şsyledir: Şu'be an Ebî Ca'fer el-Hatmî an Umâre b. Huzeym
b. Sâbit an Osmân b. Huneyf.
Tirmizî, "hasen sahîh garîb" hükmü vermiştir.
2230-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1297), İbn Mâce (no. 1387), Taberânî (no. 11622), İbn Huzeyme (no. 1216), el-Hâkim (I, 318-9) ve Beyhakî (III, 51
Mûsâ b. Abdilazîz ani'l-Hakem an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadis, İbrâhîm b. el-Hakem an ebîhî an İkrime tarikiyle mürsel olarak rivayet edilmiştir. el-Münzîri, Tergîb'de (I, 468) diyor ki: "Bu hadis, pek çok
tarikten ve sahâbeden bir gruptan rivayet edilmiştir. Bu hadisi iûlerinde el-Âcurrî, şeyhimiz Abdürrahîm el-Mısrî ve Ebû'l-Hasan el-Makdisî sahîh addettiler.
Ebû Bekr b. e. Dâvud, babasından "Tesbih namazı konusunda bundan sahîhi yoktur (yani İbn Abbâs hadisi)" dediğini bildirmiştir. Kezâ Müslim'den de
benzer bir kavil nakledilmiştir.
2231-Bu hadisi Tirmizî (no. 482) ve İbn Mâce (no. 1386), Zeyd b. Hubâb el-Uklî an Mûsâ b. Ubeyde an Saîd b. e. Saîd mevlâ Ebî Bekr b. Muh. b. An
b. Hazm an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "gârib" hükmü vermiştir.
2233-Bu hadisi Dârimî (II, 289), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 198b), Bezzâr (no. 747), İbn Huzeyme (no. 1260, 2568), el-Hâkim (I, 315, 446; II, 101) v
Beyhakî (V, 253), Osmân b. Sa'd el-Kâtib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Osmân, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
2234-Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdında bulunan Vâkidî'yi Mus'ab ez-Zübeyrî ve gayrısı tevsîk etmiş; imamlardan pek çokları ise zayıf
addetmişlerdir" (Mecma' II, 283).
2235-Bu hadisi Bezzâr (no. 746), Ahmed b. Mansûr an Muâz b. Fadâle an Yahyâ b. Eyyûb an Bekr b. Amr an Safvân b. Süleym an ebî Seleme an Eb
Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 283).
2236-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2782), Muh. b. Mansûr et-Tûsî an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. Ishâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
2237-Bu hadisi Tirmizî (no. 3549), Ahmed b. Menî' an Ebî'n-Nasr an Bekr b. Huneys an Muh. el-Kuraşî an Rebî'a b. Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlânî a
Bilâl senedi ile tahrîc etmiş ve Muh. b. Saîd el-Kuraşî eş-Şâmî'nin metrûk bir râvi olduğunu söyledikten sonra bu hadisin Muâviye b. Sâlih an Rebî'a an Eb
İdrîs an Ebî Umâme kanalıyla rivayet olunduğunu zikretmiştir.
2238-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1398), İbn Huzeyme (no. 1144) ve İbn Hibbân (no. 2563), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Seviyye an İbn Hucayr
an İbn Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2239-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1325, 1449), Ahmed b. Hanbel an Haccâc an İbn Cüreyc an Osmân b. e. Süleymân an Alî el-Ezdî an Ubeyd b. Umey
an Abdillah b. Hubşî senedi ile tahrîc etmiştir.
2240-Bu hadisi Buhârî (teheccüd 6, II, 44; tefsîr Feth 2/1, VI, 44; rikâk 20/2, VII, 183), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 79-80, s. 2171-2), Tirmizî (no. 412
Nesâî (kıyâmu'l-leyl 17, III, 219) ve İbn Mâce Ona. 1419), Ziyâd b. Ilâka ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2241-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâ'at no. 23, s. 138), Şâfiî (Sünen s. 9), Ahmed (VI, 178), Buhârî (taksîru's-salât 20, II, 41), Müslim (müsâfirîn no
112, s. 504), Ebû Dâvud (no. 954), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 18, III, 220) ve Beyhakî (II, 308; 490), Mâlik an Abdillah b. Yezîd ve Ebî'n-Nadr an Eb
Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2242-Bu hadisi Ahmed (II, 250, 436), Ebû Dâvud (no. 1308, 1450), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5, III, 205), İbn Mâce (no. 1336), İbn Huzeyme (no. 1148
İbn Hibbân (no. 2558), el-Hâkim (I, 309) ve Beyhakî (II, 501), Muh. b. Aclân ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahr
ettiler.
2243-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4738), Ebû Dâvud (no. 1309, 1451), İbn Mâce (no. 1335), Ebû Ya'lâ (no. 1112), İbn Hibbân (no. 2559, 2560), el-
Hâkim (I, 317, II, 416) ve Beyhakî (II, 501, Alî b. el-Akmer ani'l-Eğarr Ebî Müslim an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim'e göre Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîhtir.
2244-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salâtu'l-leyl no. 5, s. 119), an Mâlik an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
2245-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl (no. 95, s. 176), Buhârî (teheccüd 12, II, 46), Ebû Dâvud (no. 1306), İbn Hibbân (no. 2544) ve Beyhakî (II, 501
Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ahmed (II, 243), Humeydî (no. 960), Müslim (müsâfirîn no. 207, s. 538), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5/1, III, 203) ve İbn Huzeyme (no. 1131), Süfyân b
Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ... asl-ı senedi ile;
İbn Mâce (no. 1329), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
2246-Bu hadisi Ahmed (I, 374, 427), Buhârî (teheccüd 13, II, 47), Müslim (müsâfirîn no. 205, s. 537), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5/2, III, 204), İbn Mâce (no
1330), İbn Huzeyme (no. 1130) ve Beyhakî (III, 15), Mansûr b. el-Mu'temir an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2247-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl 1, s. 117), Tayâlisî (no. 1527), Ahmed (VI, 64, 72), Ebû Dâvud (no. 1314) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 63/1, III, 258)
Muh. b. el-Münkedir an Saîd b. Cübeyr an Âişe asl-ı senedi ile;
İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1238) ve Nesâî (63/2, III, 258), Muh. b. el-Münkedir an Saîd ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2248-Tayâlisî (no. 1407), Ahmed (VI, 94, 110, 147, 203, 279), Buhârî (teheccüd 7, II, 44; rikât 18, VII, 181), Müslim (müsâfirîn no. 131, s. 511),
Nesâî (kıyâmu'l-leyl 8, III, 208), Ebû Dâvud (no. 1317), İbn Hibbân (no. 2435) ve Beyhakî (III, 3, 4, 17), Eş'as b. ebî'ş-Şa'sâ' an ebîhî an Mesrûk a
Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2249-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1466), Tirmizî (no. 2924) ve Nesâî (iftitâh 83, II, 181, kıyâmu'l-leyl 13, III, 214), Leys b. Sa'd an İbn e. Müleyke a
Ya'lâ b. Memlek an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
2250-Bu hadisi Nesâî (kıyâmu'l-leyl 13/1, III, 213-4), İshâk b. İbrâhîm an Yezîd b. Hârûn an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
Râvileri Sahîh ricâlidir.
2251-Bu hadisi Ahmed (I, 385, 396, 415, 440), Buhârî (teheccüd 9, II, 45), Müslim (müsâfirîn no. 204, s. 537), İbn Mâce (no. 1418), İbn Huzeyme (no.
1154), İbn Hibbân (no. 2138) ve Beyhakî (III, 8), el-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2252-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 203, s. 536-7), Ebû Dâvud (no. 871), Tirmizî (no. 262), Nesâî (iftitâh 77-8, II, 176-7; tatbîk 9, III, 190) ve İb
Mâce (no. 1351), Sa'd b. Ubeyde ani'l-Müstevrid b. el-Ahnef an Sila bin Züfer an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2253-2262-Bu hadis İbn Abbâs'tan muhtelif tarîklerle rivayet edilmiştir.
Tayâlisî (no. 2706), Abdürrezzâk (no. 3862, 4707), Ahmed (I, 283, 234, 284, 343), Dârîmî (I, 180), Buhârî (da'vât 10, VII, 148), Müslim (hayd no. 20, s. 248; müsâfirîn (no. 181, s. 525; no. 187-189, s. 528-9), Ebû Dâvud (no. 5043), Nesâî (tatbîk 63, II, 218), İbn Mâce (no. 508), İbnu'l-Cârûd (s. 16) İbn Huzeyme (no. 127, 1534), Taberânî (no. 12188-90) ve İbn Hibbân (no. 2627), Seleme b. Kuheyl an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Buhârî (tefsîr Âli-i İmrân 17/1, VII, 174-5; edeb 118/2, VII, 123; tevhîd 27, VIII, 187), Tahâvî (I, 288) ve Taberânî (no. 12184), Şerîk b. Abdillah b. e Nemir an Kureyb ... asl-ı senedi ile;
Şâfiî (Sünen s. 16), Ahmed (I, 220, 244, 330), Humeydî (no. 472), Buhârî (vudû' 5, I, 43; ezân 77, I, 177; ezân 161, I, 208), Müslim (müsâfirîn no. 186 s. 528), Nesâî (VIII, 215), İbn Mâce (no. 423), İbn Huzeyme (no. 884, 1533-4) ve Beyhakî (I, 122), Amr b. Dînâr an Kureyb.. asl-ı senedi ile;
Mâlik (salâtu'l-leyl 11, s. 121), Abdürrezzâk (no. 3866, 4708), Şâfiî (Ümm I, 149), Ahmed (I, 242, 358), Buhârî (vitr 1, II, 12; 2252 numaralı rivayetin lafzı; vitr 36, I, 53; ezân 58, I, 171; tefsîr Âl-i İmrân 18-20, V, 175-6), Müslim (müsâfirîn no. 182-185, s. 526; 2253-2254 nolu rivayetlerin lafizları), Ebû Dâvud (no. 1364, 1367), Nesâî (ezân 41/2), İbn Mâce (no. 1363), İbn Huzeyme (no. 1675), Taberânî (no. 1292-4), İbn Hibbân (no. 2419, 2583, 2617, 2611) ve Beyhakî (I, 89; II, 264; III, 7), Mahrame b. Süleymân an Kureyb ... asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 3868, 4706), Ahmed (I, 252, 365), Ebû Dâvud (no. 1365; 2259 nolu rivayetin lafzı), Ebû Ya'lâ (no. 2465), Taberânî (no. 10272), Tahâvî (I, 286), İbn Hibbân (no. 2618) ve Beyhakî (III, 8), İkrime b. Hâlid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 2620), Ahmed (I, 287), Ebû Dâvud (no. 611) ve Taberânî (no. 12456), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 1632), Ahmed (I, 341, 354), Dârimî (I, 286), Buhârî (ilm 41/2, I, 37; 2255 nolu rivayetin lafzı; ezân 57, I, 171), Ebû Dâvud (no. 1356; 2258 nolu rivayetin lafzı ; 1357), Taberânî (no. 12365), Tahâvî (I, 187, 3087 ve Beyhakî (II, 477; III, 28), Şu'be ani'l-Hakem b. Uteybe an Saîd b Cübeyr ... asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 350, 373), Müslim (müsâfirîn no. 191, s. 530; 2256 nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 58, 1353), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 39/1-2, III, 236) Taberânî (no. 10653-4) ve İbn Huzeyme (no. 448-9), Husayn b. Abdirrahman an Habîb b. e. Sâbit an Muh. b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.
2263-2264-Bu hadisi Ahmed (VI, 53), Müslim (müsâfirîn no. 139, s. 412-5), Ebû Dâvud (no. 1342-5), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 42-43, III, 240, 241-2), İbn Mâce (no. 1191), İbn Huzeyme (no. 1078, 1127) ve Beyhakî (II, 499; III, 30), Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2265-Bu rivayeti Esved tarikiyle Tirmizî (no. 443-4) ve İbn Mâce (no. 1360), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadis, yakın mânâları ile ez-Zührî an Urve an Âişe; Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe; İrâk b. Mâlik an Urve...; Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe Abdullah b. e. Lebîd ve Muh. b. Amr an Ebî Seleme...; Hanzale ani4l-Kâsım b. Muhammed an Âişe; Ebû İshâk es-Seba'î ani'l-Esved an Âişe tarikleriy Kutub-u sitte içinde muhtelif yerlerinde yer almıştır.
2266-Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Ziyâdâtu'l-Müsned'inde yer alan bu hadisin isnâdını oluşturan râviler, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 272).
2267-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 198, s. 532) ve Ebû Dâvud (no. 1323-4), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2268-Heysemî'ye göre isnâdında hakkında pek çok söz sarfedilmiş bulunan Bakiyye b. el-Velîd vardır (Mecma' II, 252).
2269-İsnâdı hakkında Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdında yer alan Zâfir b. Süleymân'ı Ahmed, İbn Maîn ve Ebû Dâvud tevsîk ettiler; İbn Adî v İbn Hibbân ise pek zararlı olmayan menfi sözler sarfettiler" (Mecma' II, 252-3). Münzirî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir (Tergîb I, 431).
2270-Heysemî, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma' II, 258).
2271-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' II, 264).
2272-Bu hadisi Tirmizî (no. 448), Muh. b. Nâfi' el-Basrî an Abdissamed b. Abdilvâris an İsmaîl b. Müslim el-Abdî an Ebî'l-Mütevekkil an-Nâcî an Âişe senedi ile tahrîc etmiş ve hadisin bu tarikten "garîb" kaldığını söylemiştir.
Bu hadisin Ebû Zerr rivayetinden sahîh bir şâhidi mevcuttur.
2274-Bu hadisi Şâfiî (Sünen s. 35), Ahmed (II, 486), Buhârî (îmân, 27, I, 14; terâvih 1, II, 251), Müslim (müsâfirîn (no. 173, s. 523), Nesâî (kıyâmu'l-ley 3/1, III, 201; siyâm 39/9-11, IV, 156; îmân 21/2, VIII, 117), İbn Huzeyme (no. 2203) ve Beyhakî (II, 491-2), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b Avf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Mâlik (salâtu Ramadân 2, s. 113), Abdürrezzâk (no. 7719), Şâfiî (Sünen s. 35, 59), Ahmed (II, 241, 281, 289, 529), Humeydî (no. 950, 1007), Buhârî (terâvih 1, II, 251; leyletu'l-Kadr 1, II, 253), Müslim (müsâfirîn no. 174, s. 523), Ebû Dâvud (no. 1371-2), Nesâî (siyâm 39/4, IV, 155; 39/6-8, 11-14, IV, 156-157), Tirmizî (no. 808), İbn Huzeyme (no. 1894, 2199), İbn Hibbân (no. 2537) ve Beyhakî (II, 492, 304), ez-Zührî an Ebî Seleme an Eb Hureyre asl-ı senedi ile (lafiz bu tarike aittir);
Tayâlisî (no. 2360), Ahmed (II, 232, 347, 408, 432, 473), Dârimî (II, 26), Buhârî (savm 6, II, 227), Müslim (müsâfirîn no. 175, s. 523), Nesâî (siyâm 40/1-2, IV, 157) ve Beyhakî (IV, 306), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2275-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2415) ve Nesâî (siyâm 6/1, IV, 130), Yahyâ b. Saîd ani'l-Mühelleb b. e. Habîbe ani'l-Hasan b. ebi'l-Hasan el-Basrî an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2276-Bu hadisi Ahmed (VI, 82, 122, 255), Müslim (i'tikâf no. 8, s. 832), Tirmizî (no. 796), İbn Mâce (no. 1767) ve İbn Huzeyme (no. 2215), Abdülvâhid b. Ziyâd ani'l-Hasan b. Ubeydillah an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2277-Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 7704), Ahmed (VI, 40), Humeydî (no. 187), Buhârî (leyletu'l-Kadr 5, II, 255), Müslim (i'tikâf no. 7, s. 832), Ebû Dâvud (no. 1376), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 12, III, 217), İbn Mâce (no. 1768), İbn Huzeyme (no. 2214) ve İbn Hibbân (no. 321, 3427-8), Ebû'd-Duh Müslim b. Sabîh an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2278-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 9, s. 120), Abdürrezzâk (no. 3864, 4711), Ahmed (VI, 36, 104, 73), Buhârî (teheccüd 16, II, 47; terâvîh 1, II, 253; menâkıb 24/1, IV, 168), Müslim (müsâfirîn 125, s. 509), Ebû Dâvud (no. 1341), Tirmizî (no. 439), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 36/1, III, 234), İbn Huzeyme (no. 49, 1166), İbn Hibbân (no. 2421-2604) ve Beyhakî (II, 495; III, 6), Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi i tahrîc ettiler.
2279-Bu hadisi Buhârî (ezân 81/2, I, 178; i'tisâm 3/2, VIII, 142; edeb 75, VII, 99), Müslim (müsâfirîn no. 213-4, s. 539-540), Ebû Dâvud (no. 1447 Tirmizî (no. 450) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 1/2, III, 197-8), Sâlim Ebû'n-Nadr an Busr b. Saîd az Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2280-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1377), Ahmed b. Saîd el-Hemdânî an İbn Vehb an Müslim b. Hâlid ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrî etti.
2281-Bu hadisi Mâlik (salât fi Ramadân no. 3, s. 114) ve Buhârî (terâvih 1/3, II, 252), Mâlik ani'z-Zührî an Urve b. ez-Zübeyr an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2282-Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salât fi Ramadân no. 4, s. 115), an Muh. b. Yûsuf ani's-Sâib b. Yezîd senedi ile tahrîc etmiştir.
2283-Mâlik bunu (no. 5) direkt Yezîd b. R?mân'dan ahzetmiştir.
2284-Bu hadisi Ahmed (V, 91), Müslim (mesâcid no. 286, s. 463; fadâil no. 69, s. 1810), Ebû Dâvud (no. 1294), Nesâî (Amelu yevm no. 170; Sünen sehv 99/2, III, 80), Taberânî (no. 1933), İbn Hibbân (no. 6226) ve Beyhakî (VII, 52), Ebû Hayseme Züheyr b. Muâviye an Simâk b. Harb an Câbir asl

senedi ile tahrîc ettiler.
2285-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 2151-2), Şâfiî (Ümm, I, 64), Humeydî (no. 630, 638), Ahmed (II, 18, 10, 49, 144), Müslim (mesâcid no. 228-9, s. 445), Ebû Dâvud (no. 4984), Nesâî (mevâkît 23/1-2, II, 270), İbn Mâce (no. 704), İbn Huzeyme (no. 349), İbn Hibbân (no. 1539) ve Beyhakî (I, 372) Süfyân b. Uyeyne an İbn e. Lebîd an Ebî Seleme b. Abdirrahman an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2286-Bu hadisi Buhârî (mevâkît 19, I, 140), Abdullah b. Amr Ebû Ma'mer an Abdilvâris ani'l-Hüseyn an Abdillah b. Büreyde an Abdilah b. Muğaffel el-Müzenî senedi ile tahrîc etti.
2287-Bu hadisi Buhârî (mevâkît 13/3, I, 137), Müslim (mesâcid no. 235-7, s. 447), Ebû Dâvud (no. 4849), Tirmizî (no. 168), Nesâî (mevâkît 2/1, I, 246; mevâkît 20/1, I, 265), İbn Mâce (no. 701), Ebû'l-Minhâl Seyyâr b. Sellâme an Ebî Berze asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
2288-Bu hadisi Tirmizî (no. 169), Ahmed b. Menî' an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
2289-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4985), Müsedded an İsâ b. Yûnus an Mis'ar b. Kidâm an Amr b. Murre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd senedi ile tahrîc etti.
2290-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4986), Muh. b. Kesîr an İsrâîl an Osmân b. el-Muğîre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Abdillah b. Muh. b. el-Hanefiyye a raculin mine'l-Ensâr senedi ile tahrîc etti.
2291-Bu hadisi Müslim, üç ayrı tarikten (selâm no. 68, s. 1728-9), Saîd el-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şihhîr an Osmân b. ebi'l-Âs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
2292-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3548) ve el-Hâkim (IV, 219), Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Uyeyne b. Abdirrahman an ebîhî an Osmân b. ebi'l-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Sindî: "İsnâdı sahîh, ricâli güvenilir kimselerdir"; el-Hâkim ise: "İsnâdı sahih" hükmü vermiştir.
2293-İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (Neyl III, 82); Heysemî ise Ahmed'in isnâdında İbn Lehî'a'nın bulunduğunu; onun dışındaki râvilerin ise güvenilir olduğunu söylemiştir (Mecma' II, 247).
2294-Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Râvilerinden Leys b. e. Süleym güvenilir birisidir; ancak tedlîs yapardı. Zeylaî dedi ki: Râvilerinden Yahyâ b Talha el-Yerb?'î, İbn Hibbân'a göre güvenilir; Nesâî'ye göre zayıf; Mîzân'da ise hadiste sâlih olduğu söylenmiştir. el-İrâkî, isnâdını taz'îf etmiştir (Feyd VI, 221).
2295-Bu mevkûf rivayetin râvileri Sahîh ricâlidir (Mecma' II, 258).
2296-Bu hadis, daha önce geçen bir hadisin bir bölümüdür. 2278. numaralı hadise ve tahrîcine müracaat ediniz.
2298-Bu hadisi Buhârî (rikâk 38/2, VII, 190), Muh. b. Osmân b. Kerâme an Hâlid b. Mahled an Süleymân b. Bilâl b. an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir a Atâ b. e. Rebâh an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
2299-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1449) ve Nesâî (imân 1/2, VIII, 94; zekât 49/1, V, 58), İbn Cüreyc an Osmân b. e. Süleymân an Alî el-Ezdî an Ubey b. Umeyr an Abdillah b. Hubşî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ KİTABI

1. Namazların Fazileti Hakkında
2. Namazın Vakitleri Hakkında
3. Ezan'ın Başlangıcı Hakkında
4. Sabah Ezanı'nın Vakti Hakkında
5. Sabah Ezanında Çağrıyı Tekrar Etmek: "Tesvîb"
6. Ezan İkişer İkişer, Kamet Birer Birer (Okunur)
7. Ezanda Şehâdet Cümlelerini Yüksek Sesle Tekrar Etmek: "Tercî'"
8. Ezanda Dönmek Hakkında
9. Ezan Esnasında Dua Yapmak
10. Ezan Okunurken Denilecek Şeyler
11. Şeytan Ezanı İşitince Kaçar
12. Ezanın Okunmasından Sonra Camiden Çıkmanın Mekrûhluğu
13. Öğlenin Vakti Hakkında
14. Öğleyi Serinliğe Bırakmak
15. İkindinin Vakti
16. Akşamın Vakti
17. Akşamı Geciktirmenin Mekrûhluğu
18. Yatsının Vakti
19. Yatsıyı Geciktirmenin Müstehab Olması
20. Sabah'ı Alaca Karanlıkta Kılmak
21. Sabah'ı Ortalık Aydınlanınca Kılmak
22. Kim Bir Namazın Bir Rekâtına Kavuşursa O (Namaza) Kavuşmuş Olur
23. Namazlara Devam Etmek
24. Namazı Vakti Başında Kılmanın Müstehablığı
25. Namazı Vaktinden Geciktirenlerin Arkasında Namaz Kılmak
26. Bir Namazı (Kılmadan) Uyuya Kalan Veya Onu Unutan Kimse (Ne Yapar?)
27. İkindi Namazını Kaçıran Kimse Hakkında
28. Orta Namaz Hakkında
29. Namaz Kılmayan Hakkında
30. Kıble'nın Beytu'l-Makdîs'ten (Kudüs) Kabe'ye Çevrilmesi Hakkında
31. Namaza Başlama Hakkında
32. Namaza Başlama Esnasında Elleri Kaldırmak
33. Namaza Başlamadan Sonra Söylenecek Şeyler
34. Bismillahirrahmanirrahim'i Sesli Okumanın Mekrûhluğu
35. Namazda Sağ Elin Sol Eli Kavraması
36. Namaz Ancak "Kitâb'ın Fatihası" İle (Sahih Olur)
37. İki Susuş Hakkında
38. "Amin" Demenin Fazileti Hakkında
39. "Amin"i Sesli Söylemek
40. Her Eğiliş Ve Doğruluşta Tekbîr Getirmek
41. Rükû' Ve Secdelerde Elleri Kaldırmak Hakkında
42. İmamlığa Kim Daha Lâyıktır?
43. İmamla Beraber Namaz Kılanın Tek Olduğu Zaman Yeri
44. İmamın Arkasında İmam Oturuyorken Namaz Kılanlar Hakkında
45. İmam Bir Topluluğa Onlardan Daha Yüksekte İken Namaz Kıldırabilir
46. İmama Namazı Hafif Kıldırması Hakkında Emredilenler
47. Namaza Kamet Getirildiğinde Cemaat Ne Zaman Kalkar?
48. Safları Doğrultmak Hakkında
49. Namazda Safı Bitiştirenlerin (Dolduranların) Fazileti
50. İlk Safın Fazileti Hakkında
51. Cemaatden İmamın Arkasında Duracak Olanlar
52. Kadın Saflarının Hangisi Daha Faziletlidir.
53. Münafıklara Hangi Namaz Daha Ağır Gelir?
54. (Cemaatle) Namazdan Geri Kalan Kimseler Hakkında
55. Yolculukta Yağmur Olduğu Zaman Cemaate Gitmeme Hususunda Müsâade
56. Cemaatle Namaz Kılmanın Faiseeti Hakkında
57. Kadınları Camilere (Gitmekten) Menetmenin Yasaklanması Ve Onlar Dışarı Çıktıklarında Nasıl Çıkarlar?
58. Akşam Yemeği Hazır Olduğu, Namaza da Kamet Getirildiği Zaman (Nasıl Hareket Edilir?)
59. Namaza Nasıl Gidilir?
60. Camilere (Gitmek İçin Atılan) Adımların Fazileti Hakkında
61. Kişinin Safın Arkasında Tek Başına Namaz Kılması Hakkında
62. Öğle Namazında Kıraat Miktarı
63. Öğle Ve İkindide Kıraat Nasıl Yapılır?
64. Akşamdaki Kıraat Miktarı Hakkında
65. Yatsıda Kıraat Miktarı
66. Sabahta Kıraat Miktarı
67. Namazda Gözü Göğe Dikmenin Mekrûhluğu
68. Rukû'daki Hareket (Şekli)
69. Rükû'da Denilecek Şeyler
70. Rükû'da (Kolların Yanlardan) Ayrılması
71. Başı Rukû'dan Kaldırdıktan Sonra Söylenecek Söz
72. Rukû'a Ve Secdeye İmamlardan Önce Gitmenin Yasaklanması
73. Yedi Kemik Üzerine Secde Yapma Ve Secdede Nasıl Hareket Edileceği?
74. Secde Yapmak İstediğinde İnsandan Yere Varacak İlk Şey
75. (Secdede Kolları Yere) Yaymanın Ve Karganın Gagalaması (Gibi Çabuk Rükû' Ve Secde Yapmanın) Yasaklanması
76. İki Secde Arasında Söz Söylemek
77. Rükû' Ve Secdede Kur'an Okumanın Yasaklanması

78. Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmayan Kimse Hakkında
79. Secdede (Karnın Ve Kolların) Ayrılması
80. Hz. Peygamber -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-; Başını Kaldırdıktan Sonra Ne Kadar Beklerdi?
81. Namazın Bir Kısmında (Cemaate) Kavuşamamış Olan Kimse (Mesbûk) Hakkındaki Sünnet
82. Bez Üzerine Sıcakta Ve Soğukta Secde Etmeye Müsâade
83. Teşehhüdde İşaret Etmek
84. Teşehhüd Hakkında
85. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Salât Getirmek
86. Teşehhüdden Sonra Dua Etmek
87. Namazın (Sonunda) Selâm Vermek
88. Selâmdan Sonra Söylenilecek Söz
89. (Kişi) Namazdan Hangi Yanından Ayrılır
90. Namazın Ardında Tesbîhat Yapmak
91. Kıyamet Gününde Kulun Kendisinden Hesaba Çekileceği İlk Şey
92. Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Namazının Şekli
93. Namazda (Namaz Dışı) İş Yapmak
94. Namazda Selâm Nasıl Alınır?
95. "Sübhanellah" Demek Erkekler İçin, El Çırpmak Kadınlar İçin
96. Nafile Namazı Hangi Yerde (Kılmak) Daha Faziletlidir?
97. (Kişinin) Namazları, Evinde Kıldıktan Sonra Cemaatle Yeniden Kılması
98. İçinde Bir Defa (Cemaatle) Namaz Kılınmış Olan Bir Mescidde (İkinci Defa) Cemaatle Namaz Kılmak
99. Tek Bez İçinde Namaz Kılmak
100. Sağır Bürünüşün Yasaklanması
101. Seccade Üzerinde Namaz Kılmak
102. Kadın Giysilerinin İçinde Namaz Kılmak
103. Pabuçlarla Namaz Kılmak
104. Namazda "Sarkıtma"nın Yasaklanması
105. Saçların Bağlanıp Toplanması Hakkında
106. Namazda Esnemek
107. Uykusu Bastıranın Namaz Kılmasının Mekrûhluğu
108. Oturarak Kılanın Namazı Ayakta Kılanın Namazının Yarısına Eşittir
109. Oturarak Nafile Namaz Kılmak
110. (Namaz Kılarken) Çakıl Taşlarını Silip Yok Etmekten Men'
111. Mezarlıklar Ve Hamamlar Dışında Yeryüzünün Hepsi Temiz Ve Temizleyicidir
112. Koyun Ve Keçilerin Yatak Yerleri İle Devlerin Yatak Yerlerinde Namaz Kılmak
113. Kim Allah İçin Bir Mescid Yaparsa
114. Mescide Girdiğinde İki Rekât Namaz Kılmak
115. Mescide Giriş Esnasında Söylenilecek Söz
116. Mescide Tükürmenin Mekrûhluğu
117. Mescidde Uyumak
118. Mescidde Bağırarak Kayıp Eşya Arayıp Soruşturmaktan Ve Alış-Veriş Yapmaktan Men'
119. Mescidde Silâh Taşımaktan Men'
120. Kabirleri Mescid Edinmekten Men'
121. Mescide Çıkıldığında Parmakları Birbirine Kenetlemekten Men'
122. Namazı Beklemek Üzere Mescidde Oturanın Fazileti
123. Mescidleri Süslemek Hakkında
124. Bir Sütreye Doğru Namaz Kılmak
125. Namaz Kılanın Sütreye Yaklaşması Hakkında
126. Deveye Doğru Namaz Kılmak
127. Kadın, Namaz Kılanın Önünde Olabilir (mi)?
128. Namazı Kesen Şeylerle Onu Kesmeyen Şeyler
129. Namazı (Namaz Kılanın Fi'li Dışında) Hiç Bir Şey Kesmez
130. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Mekrûhluğu
131. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti
132. Deve Palanları Sadece Üç Mescide (Gitmek İçin) Bağlanır
133. Mescidlere Karanlıklarda Gitmenin Fazileti
134. Namazda Yüzü Sağa Sola Çevirmenin Mekrûhluğu
135. Hangi Namaz Daha Faziletlidir?
136. Sabah Namazı İle İkindi Namazının Fazileti
137. Namazda Küçük Ve Büyük Abdestin Sıkıştırmasından Men'
138. Namazda Elleri Böğrüne Koymaktan Men'
139. Yatsıdan Önce Uyumanın, Ondan Sonra Konuşmanın Menedilmesi
140. Müşrikin Mescid-i Harama Girmesinin Yasaklanması
141. Çocuk Namaz Kılmakla Ne Zaman Emrolunur?
142. Hangi Vakitte Namaz Kılmak Mekruh Olur?
143. İkindiden Sonra İki Rekât Namaz Hakkında
144. Sünnet Namaz Hakkında
145. Akşamın (Farzından) Önce İki Rekât (Namaz Kılmak)
146. Sabahın İki Rekât Sünnetinde Kıra'at
147. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Konuşma
148. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Yan Üstü Yatma
149. Namaza Kamet Getirildiğinde Artık Bu Farzdan Başka Hiç Bir Namaz Kılınmaz
150. Günün Başında Dört Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında
151. Kuşluk Namazı
152. Bu (Kuşluk Namazdndaki Mekrûhluk Hakkında Gelen (Haberler)
153. Ewâbûn Namazı Hakkında
154. Gece Ve Gündüzün (Nafile) Namazları İkişer İkişer (Kılınır)
155. Gece Namazı Hakkında
156. Gece Namazının Fazileti
157. Allah İçin Bir Secde Yapan Kimsenin Fazileti
158. Şükür Secdesi
159. Bir (Mahlûka) Secde Edilmesinden Men'
160. Necm (Sûresinde) Secde Etmek
161. Sâd (Sûresinde) Secde Etmek
162. İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) Secde Etmek

163. İkra' Bi'smi Rabbike (Sûresinde) Secde Etmek
164. Secde (Âyetini) İşitip de Secde Etmeyen Kimse Hakkında
165. Rasûlallah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) (Gece) Namazının Şekli
166. Hangi Gece Namazı Daha Faziletlidir?
167. (Kişi) Geceki Mu'tâd İbâdetini, Uyuyakalıp (Yapamadığı) Zaman?
168. Allah Dünya Semâsına (Alt Göğe) İner
169. Teheccüd Esnasında Yapılacak Dua
170. Bakara Sûresinin Sonundaki İki Âyeti Okuyan Kimse
171. Kur'an'ı Güzel Okumaya Çalışmak "Kur'an İle Teğannî"
172. Ümmü'l-Kur'an (Fatiha Sûresi), İşte Seb'-i Mesânî O'dur
173. Kur'an Kaç (Günde) Hatmedilir (Meselesi) Hakkında
174. Adam Üç (Rekât) Mı, Yoksa Dört (Rekât) Mı Kıldığını Bilmez (İse?)
175. Ziyâde (Ekleme)den Dolayı (Yapılan) Sehiv Secdesi
176. Namazda Bir Noksanlık Olduğu Zaman
177. Namazda Konuşmaktan Men'
178. Namazda Yılan Ve Akrebin Öldürülmesi
179. Yolculukta Namazın Kısaltılması
180. Bir Beldede İkamet Etmek İsteyen Kimsenin, Namazı Kısaltması İçin (Orada En Fazla) Ne Kadar İkamet Edebileceği Hakkında
181. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Namaz Kılmak
182. İki Namazı Birleştirmek "Cem'"
183. Müzdelife'de İki Namazı Cem' Etmek
184. Yolculuğundan Dönüp Geldiğinde Kişinin Kılacağı Namaz Hakkında
185. Korku Namazı Hakkında
186. Namazdan Alıkonulmak
187. Güneş Ve Ay Tutulması Esnasında Namaz Kılmak
188. Yağmur İsteme Namazı
189. Yağmur Duasında Elleri Kaldırmak
190. Cuma Günü Gusül Yapmak
191. Cuma (Günü) İle Bu (Günde) Gusül Yapma Ve Güzel Koku (Sürünmenin) Fazileti Hakkında
192. Cuma Günü Sabah Namazında Okunan (Sûreler)
193. Cumaya Erken Gitmenin Fazileti
194. Cumanın Vakti Hakkında
195. Cuma Günü Hutbe Esnasında (Hutbeyi) Dinlemek Ve Susmak
196. Cuma Günü İmam Hutbe Okuyorken Camiye Giren Kimse Hakkında
197. Cuma Günü Hutbede Kur'an Okuma Hakkında
198. Hutbede Konuşmak
199. Hutbenin Kısa Tutulması Hakkında
200. İki Hutbe Arasında Oturmak
201. İmam Hutbede Nasıl İşaret Eder?
202. Hutbe Okuduğu Zaman İmamın Yeri
203. Cuma Namazında Kıraat
204. Cumada (Esnasında Duaların Kabul Edildiği) Zikredilen Vakit
205. Özürsüz Olarak Cumayı Kılmayan Kimse Hakkında
206. Cumanın Fazileti Hakkında
207. Cumadan Sonraki Namaz Hakkında Gelen (Haberler)
208. Vitir (Namazı) Hakkında
209. Vitre Teşvik
210. Vitir Kaç (Rekâttır?)
211. Vitrin Vakti Hakkında Gelen (Haberler)
212. Vitir (Namazında) Kıraat
213. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Vitir Namazı (Kılmak)
214. Kunût (Vitir Namazında) Dua
215. Vitirden Sonra İki Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında
216. Rükû'dan Sonra Kunût Okumak
İKİ BAYRAMLA İLGİLİ BABLAR
217. Bayram Günü (Evden) Çıkıştan Önce (Bir Şey) Yemek Hakkında
218. İki Bayram Namazını Ezansız Ve Kametsiz Kılma İle Bu Namazların Hutbeden Önce Kılınması
219. Bayram (Namazından) Önce de Sonra da (Başka Bir) Namaz (Kılınmaz)
220. İki Bayramdaki Tekbirlerin (Sayısı)
221. İki Bayramda Kıraat
222. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Hutbe Okumak
223. Kadınların İki Bayramda (Bayram Yerine) Çıkması
224. Bayram Günü Sadaka Vermeye Teşvik
225. İki Bayram Bir Günde Birleştiği Vakit?
226. (Bayramda) Namazgahtan, (Oraya) Gittiği Yoldan Başkasından Geri Dönmek

NAMAZ KİTABI

1. Namazların Fazileti Hakkında

1186. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki); bize el-A'meş, Ebû Sufyân'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Farz namazların durumu, birinizin kapısının önünden akan, ondan her gün beş defa yıkandığı (suyu) hoş bir nehrin durumu gibidir."[1]
1187. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki); bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Abdillah, Muhammed b. İbrahim'den, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O, Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitti:"
"Bana söyler misiniz, şayet birinizin kapısının önünde, (içinde) her gün beş defa yıkandığı bir nehir bulunsa, ne zannedersiniz, bu (nehir) onun kirinden bir şey bırakır mı?" (Sahâbe-i Kiram);
"Onun kirinden bir şey bırakmaz" dediler. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"İşte beş (vakit) namazın durumu da bunun gibidir, Allah onlarla günâhları siler, yok eder."[2]

Açıklama

Namaz, Allah'ın, imandan sonra en büyük armağanıdır. Mu'minin mi'racı, kalbinin nuru, gönlünün sevinç kaynağı olan namaz, canlı-cansız bütün yaratıkların ibadetleri ile ibadet şekillerini kendinde toplayan en büyük ibadettir. Şüphe yoktur ki bütün ibadetler Allah'ın (Celle

Celaluhu) emrini yerine getirmek ve O'nun rızasını kazanmak için yapılmalıdır. Bununla beraber, nice hikmet ve faydaları olan ibadetlerin bu yönlerini araştırmak, üzerlerinde düşünmek de gerekir. Namazın da pek çok hikmeti, müslümanm ve İslâm Cemiyetinin, (dolayısıyla tüm insanlığın) maddi ve mânevi varlığı için bir çok faydası vardır. Herşeyden önce namaz, kul ile Rabb'i arasında kuvvetli bir bağ teşkil eder. Hayatın bin türlü sıkıntı ve belâları ile karşı karşıya olan insan, namazla Rabb'inin manevî huzuruna çıkınca en büyük sığınağı ve desteği bulur; mânâ alemine yükselir, ilâhî yardımı alır, huzura ve doygunluğa kavuşur. Bu hali anlatmak için kelimeler yetersiz kalır. Günde en az beş defa tekerrür eden bu "Huzûr-i İlâhî"ye çıkış, insan için bir nefis muhasebesi ve murakabesi de sağlar. Böylece namaz insanı fenalıklara, kötülüklere, her türlü olumsuzluklara; kısaca günâhlara karşı uyarır, korur ve canlı tutar. Yukarıdaki hadislerle şu âyet-i kerime bu hususa işaret etmiş olmalıdırlar: *"Sana vahyedilen kitabı oku. Namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz edebsizlikden ve akıl ve şeriat'a uymayan her şeyden alıkoyar."*[3] Namazın icra ettiği ameliyye fertte kalmaz. O, toplumun bir ferdi olan müslüman insanı eğitme, iyiye doğru değiştirme ve geliştirme yanında, cemaatle kılman namazlarda madden, diğerlerinde manen yanyana duran müslümanlar arasındaki rabıtanın, cemaat ruhunun ve birliğin en büyük sağlayıcısı olur. Söylemeye gerek yoktur ki, namaz bu ve benzeri ulvî neticeleri ancak Allah (Celle Celaluhu) ve Rasûl'ünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istediği şekil ve mânâda, yani "dosdoğru" kılınınca verir. Namazın, zikredilebilecek daha pek çok hikmeti yanında bedenin maddî sağlığı için sağladığı bazı faydalar da sözkonusu edilebilir.
Mü'minin ilâhi huzura çıkış vesilesi olan namazın, önceki dinlerde; Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecûsîlik'te de bulunduğu nakledilmektedir.[4] Kaynakları semavî olan veya -Mecûsîlik'teki gibi-semâvî dinlerden etkilenmiş olması muhtemel olan dinlerde benzer müesseselerin olması çok tabiîdir. Ancak İslâm, bu dinlerde tebdil ve tağyire uğratılmış, tahrif edilmiş yönleri ıslah ve tecdid ederek namaza, aslına uygun yüce mevkiini kazandırmıştır.
İslâm tarihinde namazın teşri seyri ise şöyle olmuştur: Farklı görüşler olmakla beraber, müslümanlığın başlangıcında, biri güneşin doğmasından, diğeri batmasından önce olmak üzere iki vakit namazın farz kılındığı umûmen kabul edilmektedir. İlgili rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk olarak, Müddessir Sûresi'nin ilk âyetlerinin inişinden sonra Cebrail'in -Aleyhisselâm- tarifi ile abdest alıp namaz kılmıştı. O zaman Hz. Peygamber 43 yaşlarında, gün ise Pazartesi sabah vakti idi. Aynı günün sonlarına doğru Hz. Peygamber, Hz. Hatice'ye abdest aldırmış ve ilk cemaat namazını kılmışlardı. Rivayete göre ertesi gün cemaat, Hz. Ali'nin katılmasıyla üç kişi olmuştu. Böylece günde iki vakit namaz kılınmaya başlanmıştı. Alak Sûresi'ndeki; *"Bir kulu namaz kılarken men edeni gördün mü?"*[5] âyetleriyle işaret edilen ve bir çok hadiste tafsilatıyla anlatılan.[6] Ebû Cehil ve arkadaşlarının Hz. Peygamber'e namazda iken sataşma ve O'nu rahatsız etme olayları bu dönemlerde olmalıdır. Farz olarak iki vakit kılman namaza daha sonraları, Müzemmil Sûresi'nin baş tarafının inişiyle, gece namazı da eklenmişti. Tahminen bi'setin 10. yılında farz kılman bu gece namazının farzlığı, bir sene sonra aynı sürenin sonundaki âyetle kaldırılmış, daha sonra ise Mi'rac gecesinde beş vakit namaz farz kılınmıştı. Mi'rac hâdisesi ise, en makbul görüşe göre hicretten bir-buçuk sene kadar önce vukubulmuştu. Mi'rac gecesinin ertesi günü öğleyin Cebrail Aleyhisselâm gelip imam olarak Hz. Peygamber'e beş vakit namazı kıldırmıştı.[7] Beş vakit namazın Mi'rac gecesinde farz kılındığında ihtilâf yoksa da, vakit namazlarının o zaman kaçar rekât farz kılındığında ihtilâf vardır. Bazı rivayetler, beş vaktin o zaman, şimdiki rekâtlarıyla farz kılındığı şeklindedir. Diğer bazı rivayetler ise, namazların önce her vakitte ikişer rekât olmak üzere farz kılındığını, hicretten sonra, sabah ve akşam namazları hariç, bunlara ikişer rekât daha eklendiğini göstermektedir. İbn Hacer bu sonuncu görüşü tercih etmektedir. Daha sonra da yolcular için namazları kısaltma emri (veya ruhsatı) gelmişti.[8]

2. Namazın Vakitleri Hakkında

1188. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki); bize ı'be, Sa'd b. İbrahim'den (naklen) rivayet etti. (Sa'd) dedi ki, Muhammed b. Amr İbni'l-Hasan b. Alî'nin şöyle dediğini işitti:"
"Câbir b. Abdillah'a el-Haccâc'ın -ki O, namazı vaktinden geriye bırakırdı- (valiliği zamanında, namazların vakitlerini) sormuştuk da Cabir şöyle demişti: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) le namazını, güneşin (tam tepeden) inişi zamanında; ikindi namazını, o (güneş) canlı -veya tertemiz- iken; akşam namazını, güneş örtüldüğü zaman kıldırır, yatsıyı ise bazan (vaktinin başında) hemen kıldırır, bazan geciktirirdi. Cemaat toplandığı zaman (vaktinin banda) hemen kıldırır, geciktikleri zaman ise geciktirirdi. Sabah namazını ise çoğu zaman (veya bazan) gecenin sonundaki karanlıkta kıldırır -veya kılarlardı."[9]

Açıklama

Tercümede iki çizgi (- -) arasında verdiğimiz tereddütlü rivayetler, ravi Muhammed b. Amr'ın şüphesinden kaynaklanmıştır. O, Câbir'in, çizgi arasındaki kelimeyi mi, ondan öncekini mi söylediğinde şüphe etmiş ve bu şüphesini, görülen şekilde açıklamıştı.
El-Haccâc b. Yûsuf, h. 64 yılında Medine'ye vali tayin edilmişti. iğer Emevi idarecileri gibi O'nun da namazları vakitlerinden geciktirerek kıldırdığı nakledilmektedir. O'nun bu tatbikatı üzerine Muhammed b. Amr, Câbir b. Abdillah'a namazın asıl vakitlerini sormuş, O da yukarıdaki hadisi rivayet etmişti.[10]

1189. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan (naklen) rivayet etti ki, Ömer b. Abdilaziz bir gün namazı geciktirmişti de, Urve İbnu'z-Zübeyr, huzuruna çıkıp O'na haber vermişti ki, el-Muğîre b. Şu'be bir gün namazı geciktirmişti de Ebû Mes'ûd el-Ensâri O'nun huzuruna ' çıkıp şöyle demişti":
"Nedir bu, ey Muğîre! Bilmiyor musun ki, Cebrail, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) inmiş ve namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra (tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu - Aleyhi ve Sellem) de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra (tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. Sonra (tekrar) namaz kılmış, Rasûlullah i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (O'nunla beraber) namaz kılmıştı. (Cebrail) sonra da;
"Bununla emredildim (-veya emredildin-)" demişti. . Bunun üzerine (Ömer) şöyle demişti:
"Ne anlattığına iyi bak, ey Urve! Namazların vaktini Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Cebrâîl mi belirlemiş di?" O da şöyle karşılık vermişti:
"Beşir b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle rivayet ederdi."[11]
Urve (sözüne devamla) dedi ki, vallahi Hz. Aişe (r.a.) de bana rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını, güneş odasında (hücresinde) bulunuyorken yükselmeden (yani güneş ışıkları odasından çıkıp da içeriyi gölge kaplamadan) önce kılardı).[12]

Açıklama

Emevi idarecilerinin, genel olarak, namazları vakitlerinden geciktirerek kıldırdıkları nakledilmektedir, Sebebini tesbit edemediğimiz bu zulümde bilhassa Haccâc meşhur olmuştu. Yukarıda zikredilen olayın cereyanı esnasında Ömer b. Abdilazîz (r.a.), Emevî halifesi Velîd b. Abdilmelîk'in Medine valisi bulunuyordu. O da, bu haberden anlaşıldığına göre namazları geciktirmeyi âdet haline getirmemiş idiyse de, bir gün namazı (bazı rivayetlerde bunun ikindi namazı olduğu açıklanmaktadır) geciktirerek, yani efdal olan ilk vaktinden sonraya bırakarak kıldırmış ve Urve'nin (r.a.) i'tirazıyla karşılaşmıştı. Urve (r.a.) O'na, namaz vakitlerinin ilk tayin zamanını hatırlattıktan sonra, asıl, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını ilk vaktinde hemen kıldığını belirten ve bu haberin devamı olan bundan sonraki hadisle cevap vermişti. Öyle anlaşılıyor ki, Ömer b. Abdilazîz (r.a.), o zamana kadar, namazların ilk veya son vakitlerinde kılınmalarında bir fark görmüyor ve namazları ilk vakitlerinde kılmaya çok özen göstermiyordu. Urve'nin (r.a.) rivayetini yadırgaması ise, O'nun, Cebrail'in (a.s.), İsra Gecesi'nin ertesi günü gelip Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) imam olarak namaz kıldırması konusunda bir bilgisi olmadığını göstermektedir. Ancak bu olaydan sonra, istikbalin alim ve âdil halifesi Ömer b. Abdilaziz'in (r.a.), artık namazları ilk vakitlerinden geriye hiç bırakmadığı nakledilir.
Haberde geçen ikinci namaz geciktirmeyi el-Muğîre b. Şu'be (r.a.) yapmıştır. O, bunu yaptığında Emevî halifesi Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Küfe valisi bulunuyordu. BirSahâbi olan Muğîre'nin (r.a.) bu hareketinden, O'nun da, namazların ilk ve son vakitlerinde kılınmaları arasında fark görmediği anlaşılmaktadır.[13]

3. Ezan'ın Başlangıcı Hakkında

1190. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Seleme rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. İshak rivayet edip dedi ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oraya -Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, yani Medine'ye- geldiğinde O'nun yanına, namaz kılmak maksadıyla (namaz) vakitlerinde çağrısız olarak toplandırmış. Bu sebeple Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yahûdilerin, (halkı) namazlarına kendisiyle çağırdıkları boruları gibi bir boru yaptırmayı düşünmüş, sonra bunu hoş bulmamış. Ardından, müslümanların namaza (çağrılmalarında) çalınması için (tahtadan) bir çanın oyulmasını emretmiş. Onlar bununla (meşgul) iken, el-Hâris İbnu'l-Hazrecoğullarından olan Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rabbih (bir rüya) görüvermiş. O da hemen Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasûlallah, demiş, durum şu ki, beni bu gece bir dolaşan dolaştı, (başıma bir hâdise geldi. Şöyle ki); yeşil iki elbise giyinmiş, elinde de bir çan bulunan bir adam bana rastladı. Ben de;
"Ey Allah'ın kulu! Bu çanı satar mısın?" dedim. O da;
"Onu ne yapacaksın?" dedi.
"Onunla (müslümanları) namaza çağıracağız" dedim.. (O zaman) o;
"Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi?" dedi. Ben;
"Nedir o?" dedim. Dedi ki,
"Şöyle dersin: Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber; Eşhedu En Lâ İlahe İl-lellah, Eşhedu En Lâ İlahe İllellah; Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah; Hayya Ale's-Salâh, Hayya Ale's-Salâh; Hayya ale'l-Felâh, Hayya Ale'l-Felâh; Allahu Ekber, Allahu Ekber; Lâ İlahe İllellah". Sonra o biraz geriledi. Ardından, söylediklerinin aynısını, (cümleleri) tek yaparak söyledi. Şu kadar var ki, o (bu sefer);
"Kad Kameti's-Salâh, Kad Kameti's-Salâh, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ İlahe İllellah" dedi. (Abdullah) bunu Rasûlullah'a Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verince O şöyle buyurmuş:
"Şüphe yok ki bu, inşaallah, bir hak rüyadır. Binaenaleyh Bilâl'le kalk da bunu ona anlat. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve güzeldir."
Bilâl de ezanı okuyunca bunu Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a.) -(ravi) dedi ki, O evinde iken- duymuş ve hemen peştemalini çeke çeke (gelip) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna şöyle diyerek çıkmış:
"Seni hakla gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, onun gördüğü rüyanın aynısını gördüm." O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Hamdolsun Allah'a! işte bu, (Allah'ın rızasının bunda olduğunu) daha da te'yid ediyor."[14]
Muhammed b. Humeyd dedi ki, onu (yani bir önceki haberi) bana Seleme rivayet edip (dedi ki);
"Onu bana İbn îshak rivayet edip (dedi ki), bana bu hadisi Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris et-Teymi, Muhammed b. Abdillah b. Zeyd b. Abdi Rabbih'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti."[15]
1191. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bize babam, ibn İshâk'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris et-Teymî, Muhammed b. Abdillah b. Zeyd b. Abdi Rabbih'ten rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam Abdullah b. Zeyd rivayet etti. O:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çanın (yapılmasını) emredince..." dedi ve onun (yani 1190. haberin) benzerini zikretti.[16]

Açıklama

Ezan, İslâmî bir ıstılah olarak, namazın vakitlerini muayyen lafızlarla bildirmek demektir. Müslümanlar namaza, önceleri, sokaklarda birinin dolaşıp "es-Salâh, es-Salâh: Namaza, Namaza!"a "es-Salâte câmiatan: Cemaatle namaza!" diye bağırmasıyla çağrılırlardı. Hicretin birinci yılında Mescid-i Nebi'nin bitirilişinden sonra ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Abdullah Zeyd'in (r.a.) rüyasını tasvip edişiyle ezan meşru kılınmıştı. Bu lezanın, aynı anda vahy-i ilâhi ile te'yid edildiği de nakledilmektedir. Fakat Kur'an'da ezanın tasvibine açık işaretler vardır. Bir âyet meali şöyledir: *"Namaza çağırdığınız zaman onu eğlence ve oyun yerine koydular. Düşünmez bir topluluk oldukları için böyle yaptılar"*[17] Ezanın meşru kılınması üzerine Hz. Bilâl (r.a.), Neccarlı bir kadının Mescid-i Nebî civarındaki oldukça yüksek evinin damına çıkmış ve ilk ezanı okumuştu. Daha sonra Mescid'in dışında yüksekçe bir yer yapılmış ve Hz. Bilâl (r.a.) ile Hz. Abdullah b. Ümmi Mektûm (r.a.) oradan ezan okumuşlardı. Ezan okumak için minare ise çok sonraları, h. 58 tarihinde ilk olarak Mısır'da Amr İbnu'1-Âs camisine yapılmıştı.
Ezanda, namaz vakitlerini bildirme ve müslümanları namaza çağırma yanında İslâm'ın temel inançlarını i'lân etme de vardır. Bunun için ezan, müslümanlığın bir şiarı (parolası), bir yer ahalisinin müslümanlığının bir alâmeti sayılmıştır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir yere akın için gönderdiği kimselere sabahı beklemelerini, ezan duyarlarsa akından vazgeçmelerini emir buyururdu. Bu mühim İslâmî şiarın, ilk olarak Sahâbilerin rü'yasında görülmesini hikmet-i ilâhi gereği gören merhum Ahmed Na'îm, bunu, Hz. Peygamber'in isim ve şânının yüceltimesini ihtiva eden ezanın başkası tarafından görülmesinin daha uygun olacağı şeklinde izah etmiştir.[18]
Ezanın hükmüne gelince: Hanefi ve Şafîîler onun Sünnet olduğunu, Hanbeliler edâ edilen beş vakit namazda erkekler için farz-ı kifâye olduğunu, Malikiler ise şehirlerde vâcib-i kifâye, cemaat mescidlerinde Sünnet-i kifâye olduğunu söylemişlerdir.[19]

4. Sabah Ezanı'nın Vakti Hakkında

1192. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki); bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki O, sözü Hz. Peygamber'e nisbet ederek "ref'ederek" şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki Bilâl ezanı gece okur. Binaenaleyh, İbn Ümmi Mektûm (r.a.) ezan okuyuncaya kadar yiyiniz, içiniz.[20]
1193. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Abde rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O) İbn Ömer'den; ve el-Kâsım'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer ve Hz. Aişe) şöyle dediler:" Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki müezzini vardı: Bilâl ve İbn Ümmi Mektûm. Bu sebeple Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki Bilâl ezanı gece okur. Binaenaleyh ibn Ümmi Mektûm'un ezanını işitinceye kadar yiyiniz, içiniz".[21]
(Rivayetinin) sonunda el-Kâsım şöyle dedi:
"(Ezanlarının) arasında da ancak birinin (ezan yerinden) inip diğerinin çıkması kadar (bir zaman) vardı."[22]

Açıklama

Kasım b. Muhammed'in açıklamasından da anlaşıldığı gibi, Bilâl (r.a.) fecr-i sâdıkta, İbn Ümmi Mektûm (r.a.) ise fecr-i kâzibde ezan okurmuş. Bu hadise dayanarak, sabah namazının vaktinin başladığı fecr-i sâdık'tan önce sabah ezanının okunabileceğini söyleyen alimler vardır. Malik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Yûsuf bu görüştedirler. Ebû Hanife, Muhammed, Züfer ve Sufyân Sevri'ye göre ise, diğer namazlarda vakitten önce ezan okumak caiz olmadığı gibi, sabah ezanının da fecr-i sâdıktan önce okunması caiz değildir. Onlara göre bu hadiste bahsedilen Bilâl'in (r.a.) ezan okuması, vaktin girdiğini belirtmek için değil, uykuda olanın uyanması, oruç tutacak olanın sahurunu yemesi, gece namazında olanın kısa kesip vitrine başlaması içindir. Nitekim, Bilâl'in (r.a.) ezanının zikredilen gayeler için olduğunu bizzat Hz. Peygamber açıklamıştır.[23] Diğer taraftan bu ikili ezanın sadece Ramazan ayında okunduğu da söylenmiştir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'deki sürekli müezzinleri, bu haberde ismileri geçen Bilâl ve İbn Ümmi Mektüm'dur (Radıyallahu anhumâ). Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellim), bunlar dışında zaman zaman ezan okumuş olan müezzinleri de vardı. Bunlar Ebû Mahzûre (r.a.), Sa'd b. Âiz (Sa'du'l-Karaz) (r.a.), Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâ'î (r.a.), Abdulazîz İbnu'l-Asamm (r.a.) -ki (bunun, İbn Ümmi Mektûm olduğu söylenir)-,Rasûlullah'm âzâdlısı Sevbân (r.a.) ve Hz. Osman b. Affân'dır (r.a.). Bilâl (r.a.), Hz. Peygamber'in vefatından sonra Medine'yi terkedip Şam'a gitmiş ve artık hiç kimse için ezan okumamıştı. Ondan sonra Mescid-i Nebî'de daha önce Kubâ Mescidi'nde ezan okuyan Sa'du'l-Karaz (r.a.) ezan okumaya başlamıştı. Ebû Mahzûre ise Hz. Peygamber için Mekke'de ezan okumuş ve orada ezan okumakla görevlendirilmişti.[24]

5. Sabah Ezanında Çağrıyı Tekrar Etmek: "Tesvîb"

1194. "Bize Osman b. Ömer b. Fâris haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O da) Hafs b. Ömer b. Sa'd el-Müezzin'den (naklen) rivayet etti ki:"

Sa'd (Sa'du'l-Karaz), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescidi'nde ezan okurmuş. Hafs (bir de şunu) söyledi: Bana yakınlarım rivayet etti ki, Bilâl (r.a.) (bir defasında) Rasûhıllah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), O'nu sabah namazına çağırmak için gelmiş de:
"O uyuyor!" demişler. Bunun üzerine Bilâl (r.a.) en yüksek sesiyle;
"es-Salâtu Hayrun Mine'n-Nevm = Namaz uykudan hayırlıdır" diye seslenmiş. Bundan sonra (bu cümle) sabah namazının ezanında sabit kılınmış.[25] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Müezzin Sa'd'a), Sa'du'l-Karaz, denilir".[26]

Açıklama

Ezan, hem namaz vaktinin girdiğini bildirme, hem de namaza bir davettir. Ezandan sonra namaz için ikinci bir çağrıya "tesvîb" denir. Bu haberde, öyle anlaşılıyor ki, böyle bir "tesvîb"den bahsedilmektedir. Müezzinlerin ezandan sonra cemaati namaza çağırmalarına, sabah ezanında "Hayya Ale'l-Felâh"tan sonra iki kere "es-Salâtu Hayrun Mine'n-Nevm" demelerine, namaz için kamet getirilmesine de "tesvîb" denir. Sabah ezanmdaki "tesvîb'le kametler dışındaki her türlü "tesvîb"in bid'at olduğu söylenmiştir.[27]

6. Ezan İkişer İkişer, Kamet Birer Birer (Okunur)

1195. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Ca'fer, Müslim Ebu'l-Musenna'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ezan, Rasûlullah zamanında ikişer ikişer, kamet ise bbier birer (okunurdu). Şu kadar var ki, (müezzin);
"Kad Kameti's-Salâh" dediğinde, bunu iki kere söylerdi. Biz de kameti işitince birimiz abdest alır, (namaza) çıkardı."[28]
1196. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Affân haber verip dediler ki, bize Şu'be, Halid el-Hazzâ'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bilâl'e ezanı çift, kameti tek yapması emredilmişti."[29]
1197. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Simâk b. Atıyye'den, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Enes'ten naklen rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bilâl'e ezanı çift, kameti ise, "Kad Kamati's-Salâh" hariç, tek yapması emredilmişti."[30]
1198. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Hâlid'den, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Enes'ten (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[31]

Açıklama

Enes b. Mâlikin (r.a.) bu rivayetine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Bilâl'e (r.a.) ezan cümlelerini ikişer, kamet cümlelerini ise, biri hariç, birer defa okumasını emretmişti. Ezan ve kamet cümlelerinin değişik sayılarda okunduğunu gösteren diğer sahih hadisler de vardır. Bunlara dayanarak Medine'lilerin, Mekke'lilerin, Kûfe'lilerin ve Basra'lılann ezanları sayı bakımından farklı olmuştur. Şöyle ki, Malikilerin kabul ettiği Medine ezanında ilk tekbir iki, şehâdetler dört, diğer cümleler iki defa söylenir. Şafî'înin benimsediği Mekke ezanında ilk tekbir ve şehâdetler dört, geri kalan cümleler iki defa okunur. Ebû Hanife'nin benimsediği Küfe ezanında ilk tekbir dört, diğer cümleler iki defa okunur. Basra ezam ise biraz daha değişiktir. Buna göre ilk tekbir dört, sonraki cümleler, "Hayya Ale'l-Felâh"a kadar birer defa söyleyip, tekrar baştan almak suretiyle üç defa okunurlar. Bunu Hasan Basrî (rh.a.) ve Muhammed b. Şirin (rh.a.) benimsemişlerdi. Ezanın son cümlesinin bütün ezanlarda bir defa okunduğu anlaşılmaktadır. Kamet'te de farklı görüşler vardır: Ebû Hanife'ye (rh.a.) göre ilk tekbir dört, diğer cümleler iki, son cümle ise bir defa okunur. Böylece kamet cümleleri onyedi cümle olur. Malik'e (rh.a.) göre kamet on cümledir. Yani tekbirler hariç diğer cümleler birer defa okunur. Şafiî (rh.a.) ise kametin onbir kelime olduğunu söylemiştir. Buna göre tekbirler ve "Kad Kameti's-Salâh" cümleleri ikişer, diğer cümleler birer defa okunur. Ahmed (rh.a.) de bu görüştedir. Çok yaygın bir mesele hakkındaki bu ihtilaflar, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ezan ve kamet cümlelerinin farklı sayıda tekrarlanmalarına müsaade ettiğini göstermektedir.[32]

7. Ezanda Şehâdet Cümlelerini Yüksek Sesle Tekrar Etmek: "Tercî'"

1199. "Bize Sa'id b. Âmir, Hemmâm'dan, (O) Âmir el-Ahvel'den, (O) Mekhûl'dan, (O) İbn Muhayrîz'den, (O da) Ebû Mahzûre'den (naklen) haber verdi ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yirmi kadar adama emredip ezan okumuşlardı da Ebû Mahzûre'nin sesi hoşuna gitmişti. Bu sebeple ezanı O'na (şu şekilde) öğretmişti: "Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah, Hayya Ale's-Salâh, Hayya Ale's-Salâh, Hayya Alel-Felâh, Hayya Ale'l-Felâh, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah.." Kameti ise ikişer ikişer (öğretmişti).[33]

Açıklama

Ezanda şehâdet cümlelerini alçak sesle ikişer defa söyledikten sonra yüksek sesle bir daha söylemeye "terci'" denir. Terci', Şafiî ve Hanbelilere göre Sünnet, Malikilere göre ise mendûbtur. Bazı alimlere göre ise müezzin isterse terci' yapar, isterse yapmaz. Hanefi Mezhebine göre ise, ezanla ilgili diğer hadislerde zikredilmemiş olan terci' meşru' değildir. Ebû Hanife, yukarıdaki haberde Hz. Peygamber'in öğretmek maksadıyla öyle tarif yaptığını söylemişti.[34]

1200. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Haccâc İbnu'l-Minhâl haber verip dediler ki, bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Amir el-Ahvel rivayet etti -Haccâc, rivayetinde "Amir b. Abdilvâhid" dedi-, (O dedi ki), bana Mekhûl rivayet etti ki:"
İbn Muhayrîz O'na rivayet etmiş ki, Ebû Mahzûre O'na rivayet etmiş ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na ezanı on dokuz cümle, kameti ise on yedi cümle olarak öğretmişti.[35]

8. Ezanda Dönmek Hakkında

1201. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Avn b. Ebî Cuhayfe'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:" O, Bilâl'in ezan okuduğunu görmüştü. (Ebû Cuhayfe) dedi ki:
"O zaman ben O'nun ağzının, ezan sebebiyle şuraya buraya (dönüşünü) takip etmeye başlamıştım."[36]
1202. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abbâd, Haccâc'dan, (O) Avn b. Ebî Cuhayfe'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"Bilâl (bir defasında) kısa mızrağı (yere) saplamış ve parmaklarını kulaklarına koyarak ezan okumuştu da ben O'nu, ezanında dönerken görmüştüm."[37] Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Bir önceki Sufyân) es-Sevrî'nin rivayeti daha sahihtir."[38]

Açıklama

Ezan okurken başını sağa sola çevirmek veya dönmek, parmakları kulaklara koymak, ezanı uzaklara işittirmek içindir. Müezzin minarede ezan okuyorsa döner. Başka bir yerde okuyorsa "Hayya Ale's- Salâh" ve "Hayya Ale'l-Felâh"larda başını sağa-sola çevirir. Ebû Hanife (rh.a.) ve bir rivayete göre Ahmed'in (rh.a.) görüşü böyledir. Malik (rh.a.) de, sadece sesi uzaklara işittirmek maksadıyla başın sağa-sola çevrilebileceği veya dönülebileceği görüşündedir. Şafi'ı (rh.a.) ise, nerede olursa olsun ezan okurken, vücûd ve ayaklar kıbleden dönmeksizin, sadece boynun çevrilmesinin müstehab olduğunu söylemiştir. Ezan okurken (şehâdet) parmaklarını kulaklara koymak da müstehab

görülmüştür.[39]

9. Ezan Esnasında Dua Yapmak

1203. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Sa'id b. Ebî Meryem rivayet edip (dedi ki), bana Musa -ki O, İbn Ya'kûb ez-Zem'î'dir- haber verip (dedi ki), bana Ebû Hâzim b. Dînar rivayet edip (dedi ki), bana Sehl b. Sa'd haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"İki şey var ki, geri çevrilmezler -veya çok az geri çevrilirler-: Ezan esnasında yapılan dua ve (Hak yolundaki savaşta) savaş kızıştığı zaman yapılan dua."[40]

10. Ezan Okunurken Denilecek Şeyler

1204. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O) Atâ' b. Yezîd'den, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Müezzinin (ezanını) işittiğiniz zaman, dediğinin aynısını söyleyin."[41]
1205. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişâm d-Destuvâ'î, Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim İbni'l-Hâris'ten, (O da) Isa b. Talha'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Muâviye'nin huzuruna girmiştik. Derken müezzin ezan okumaya başladı ve:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber" dedi. Muâviye de:
"Allahu Ekber, Allahu Ekber" dedi. (Müezzin);
"Eşhedu En Lâ İlahe İllallah = Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ederim" dedi. (Muâviye);
"Ben de, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehâdet ederim" dedi. (Müezzin);
"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah = Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim" dedi. (Muâviye);
"ben de, Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim" dedi. Yahya şöyle dedi:
"Arkadaşlarımızdan birisi bana haber verdi ki, O (yani Muâviye), (müezzin);
"Hayya Ale's-Salâh = Haydi Namaza!" dediğinde, "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illâ Billah = Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'ın yardımı iledir" demiş. Sonra Muâviye sözüne şöyle devam etmiş:
"Peygamberinizi, bunu söylerken işitmiştim."[42]
1206. "Bize Sa'id b. Âmir haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki:"
Muâviye, müezzinin "Allahu Ekber Allahu Ekber" dediğini işitmiş, Muâviye de:
"Allahu Ekber Allahu Ekber" demişti. Sonra müezzin:
"Eşhedu En Lâ İlahe İllallah, Eşhedu En Lâ İlahe İllallah" demiş; Muâviye de:
"Eşhedu en lâ ilahe illallah, eşhedu en lâ ilahe illallah" demişti. Sonra müezzin:
"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah" demiş, Muâviye de;
"Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah Eşhedu Enne Muhammeden Rasûlullah" demişti. Sonra müezzin, "Hayya Ale's-Salâh Hayya Ale's-Salâh" demiş, (Muâviye) ise;
"Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İlla Billah" demişti. Sonra müezzin; "Hayya Ale'l-Felâh Hayya Ale'l-Felâh" demiş, (Muâviye) ise;
"Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billah" demişti. Sonra müezzin;
"Allahu Ekber Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah" demiş; (Muâviye) de;
"Allahu Ekber Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallah" demiş ve sözüne şöyle devam etmişti:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştı."[43]

Açıklama

Bu hadisler, müezzin ezan okurken, söylediklerinin cümle cümle tekrar edileceğini göstermektedirler. Bu, Hanefi Mezhebine göre vâcib, diğer mezheblere ve alimlerin ekserisine göre ise müstehab (sünnet)dir. Müezzine icabet ederken, onun söyledikleri, baştan sona aynen tekrar edileceği gibi, "Hayya"larda "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete illa Billah" da denilebilir.[44]

11. Şeytan Ezanı İşitince Kaçar

1207. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Namaz için ezan okunduğunda şeytan, ezam işitmemek için osurarak arkasını dönüp gider. Ezan bitirilince döner, gelir. Kamet getirildiğinde (yine) arkasını dönüp gider. Kamet bitirilince (namaz kılarken) kişi ile nefsi arasına vesveselerini sokmak için döner, gelir ve (insanın) daha önce hatırına gelmeyen şeyler için, "Şunu şunu hatırla!" diyerek (bunları ona hatırlatır)."*[45] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hadisin metninde geçen) "suvvibe", "(namaz için) kamet getirildi" demektir."[46]

Açıklama

Ezan ve kametle, namaza çağrının yanında dinin temel esasları da ilân edilir. Şeytanı ve şeytan tabiatlı insanları çileden çıkaran, budur. Ezan sesi ile ilâhi hakimiyetin ilanını duyan şeytan neye uğradığını şaşırır, korku ve dehşete kapılır. Ansızın böyle hallere düşen insanın altına etmesi gibi o da, sesli sesli yellenerek kaçıp gider. Böylece hem ezanı duymamağa çalışır, hem de ortalığı kokutur. Bu temsil, şeytanın ve şeytan tabiatlıların en güzel şeyler karşısında bile, ortalığı kokutmaktan, kirletmekten başka bir şey yapmayacaklarına da işaret etmektedir.[47]

12. Ezanın Okunmasından Sonra Camiden Çıkmanın Mekrûhluğu

1208. "Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O) İbrahim İbnu'l-Muhâcir'den, (O da) Ebu'ş-Şa'sâ' el-Muhâribi'den (naklen) haber verdi ki:"
Ebû Hureyre, bir adamın, müezzin ezan okuduktan sonra camiden çıktığını görmüştü de şöyle demişti:
"Ne olursa olsun, bu (adam), muhakkak ki Hz. Ebu'l-Kâsım (Muhammed'e) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) karşı gelmiştir."[48]

Açıklama

Sahabenin bu kabil sözleri, tercih edilen sahih görüşe göre merfû hükmündedirler. Çünkü bunlar, şahsi re'yle söylenemezler. Bu hadis, zahirî manasıyla, ezan okunduktan sonra namazı kılmadan camiden çıkmanın haram olduğunu gösterir. Hanbelilerin görüşü de böyledir. Malikiler, ezandan sonra çıkmanın mekruh, kametten sonra çıkmanın haram olduğunu söylemişlerdir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise, ezandan sonra camiden çıkmak mekruhtur. Bu hükümler, ezandan sonra bir zaruret olmadan camiden çıkan kimseler içindir. Abdest tazelemek, acil bir işin çıkması, camide bir bidatin işlenmesi, imamın gayr-ı meşru bir durumu gibi bir sebeple çıkmak ise caizdir. İbn Battal'in işaret ettiği gibi, ezandan sonra camiden çıkan kimse, ezam duyup da kaçan şeytanınkine benzer bir hareket yapmış olmaktadır. Kınamanın sebeplerinden biri bu olmalıdır. Bu bakımdan Dârimi'nin bu hadisi, şeytanın ezanı duyunca kaçtığını belirten bir hadisten sonra zikretmiş olması manidardır.[49]

13. Öğlenin Vakti Hakkında

1209. "Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): "Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) güneş batıya meylettiğinde (evinden) çıkmış ve onlara öğle namazını kıldırmıştı."[50]

Açıklama

Öğlenin vaktinin güneşin tam tepeden batıya meylettiğinde ("zeval" vaktinde) başladığında alimlerin ittifakı vardır. Dârimi'nin, namaz vakitleri ile ilgili hadisleri zikretmeye, öğle namazının vaktiyle ilgili olandan başlaması, İsra Gecesi'nde beş vakit namazın farz kılınmasının ertesi günü, Cebrâ'il'in gelip Hz. Peygamber'e kıldırdığı ilk namazın öğle namazı olmasından dolayı olmalıdır. Buhâri, Müslim ve Nesaî de aynı şekilde hareket etmişlerdir.[51]

14. Öğleyi Serinliğe Bırakmak

1210. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Sa'id İbnul-Museyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sıcak şiddetlendiği zaman, (öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti Cehennemin kaynamasındandır."[52] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu, bana göre, (insanlar) sıcaktan zarar gördükleri zaman (öğle namazını, ilk vaktinden) sonraya bırakmakdan (kinayedir).[53]

Açıklama

"Namazı serinliğe bırakınız" cümlesini, "namazı serinlikte kılınız" şeklinde anlamak da mümkündür. Bu sebeble bazı alimler bu ifadeden namazın hemen yani serin, taze iken kılınmasını anlamışlardır. Dârimi gibi alimlerin çoğu ise bu ifadeden (öğle) namazının, havanın biraz serinlemesine kadar geciktirilmesini anlamışlardır. Namazları ilk vakitlerinde kılmak efdal olduğu halde şiddetli sıcaklıklarda öğle namazını serinliğe bırakmak, bu hadis sebebiyle, müstehabdır. Yani hadisdeki emir, müstehablık ifade eder. Bununla beraber, bu durumda da, öğle namazını, ikindinin vaktinin girmesinden önce kılmak gerekir. Hadiste geçen, "sıcağın şiddeti, Cehennem'in kaynamasmdandır" ifadesi, "sıcağın şiddeti âdeta cehennemin kaynamasından kaynaklanıyor. Onun zararlarından korunun. Aksi halde sizi çarpar, huzurunuzu bozar" şeklinde anlaşılabilir.[54]

15. İkindinin Vakti

1211. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kıldırırdı. Sonra bir kimse Avâli'ye[55] giderdi de, güneş henüz yüksekte iken oraya varırdı.[56]

Açıklama

Bu haberden, Hz. Peygamber'in ikindi namazını ilk vaktinde, yani eşyanın gölgesi, fey'-i zevâlin[57] üzerine bir misli olduğunda kıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü namazdan sonra, en yakın yeri iki mil mesafede olan bir bölgeye gidildiğinde güneşin hâlâ yüksekte bulunması için ikindi namazının, uzun günler dışında bu ilk vakitte kılınması gerekir. Bu vakte "asr-ı evvel" denilmektedir. Diğer taraftan bu haber, zikredilen zamanda ikindinin vaktinin girmiş olduğunu da gösterir ki, Hanefi Mezhebi dahil, alimlerin cumhurunun görüşü de böyledir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, "öğleyi serine bırakma" hadisine dayanarak, ikindinin vaktinin, eşyanın gölgesi fey-i zeval üzerine iki misli olduğunda girdiğini söylemiştir. Bu vakte "asr-ı sani" denilmektedir.[58]

16. Akşamın Vakti

1212. "Bize İshak -ki O, İbn İbrahim el-Hanzalî'dir- haber verip (dedi ki), bize Safvân b. İsa, Yezîd b. Ebî Ubeyd'den, (O da) Seleme İbnu'l-Ekva'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam namazını güneşin battığı saatte, onun üst tarafı battığı zaman kıldırırdı."[59]

17. Akşamı Geciktirmenin Mekrûhluğu

1213. "Bize İbrahim b. Musa, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Amr b. İbrahim'den (O) Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) el-Ahnef b. Kays'tan, (O) el-Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:
"Ümmetim, akşam (namazını kılmada), yıldızların çoğunun doğup birbirine karışması (zamanını) beklemedikleri sürece hayırda olmaya devam edecektir."[60]

18. Yatsının Vakti

1214. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Beşîr b. Sâbit'ten, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Vallahi şüphesiz ben şu namazın -yani yatsı namazının- vaktini en iyi bilen insanım. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu, (yeni) ayın üçüncü (gecesinde) batışı zamanında kıldırırdı."[61] Yahya dedi ki,
"(Ebû Avâne) onu bize kitabından; "Beşîr b. Sâbit'ten (naklen)" diye yazdırmıştı."[62]

Açıklama

Yatsı namazının vakti, şafakın kaybolması ile başlar. Bu şafak, alimlerin ekserisine göre akşamleyin ufakta meydana gelen kızartıdır. Ebû Hanife'ye (rh.a) göre ise, bu kızartıdan sonra meydana gelen beyazlıktır. Bu hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını ilk vaktinde kıldırıyordu. Fakat bu hadis, hangi şafağın kaybolmasından sonra kıldırdığı konusunda sarih değildir. Çünkü üçüncü gecesinde ayın batması aylara göre değişmektedir. Diğer taraftan Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsıyı hep ilk vaktinde kıldırmamıştı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), duruma göre yatsı namazım bazan ilk vaktinde hemen kıldırdığına, bazan da geciktirdiğine dair birçok haber vardır.
Yahya b. Hammâd'm, haberin sonundaki açıklaması Hadis Tarihi açısından mühimdir. Hadislerin senedlerini inceleyenler, ilk bakışta, onların nesil be nesil kulaktan kulağa rivayet edildiklerini zannederler. Gerçekten de senedde kullanılan, "haber verdi", "rivayet etti", "falandan naklen" gibi kalıp ifadelere bakıldığında böyle bir zanna kapılmamak elde değildir. Fakat Yahya'nın mezkûr açıklaması gösteriyor ki, hadisçiler, hadisleri yazılı olarak aldıklarında da söz konusu kalıp ifadeleri kullanmışlardı. Nitekim Yahya, yazılı olarak aldığım açıkladığı yukarıdaki hadisi, "bize haber verdi" sigasıyla nakletmiştir. Bu, o zaman, kitaba atıf yerine şahsa atıf yapmaya ve hadisi hocadan bizzat almaya verilen ehemmiyetin doğurduğu bir özel durumdur. Binaenaleyh seneddeki sözkonusu ifadeler, hadisin sadece sözlü olarak nakledildiği kadar; hem sözlü hem yazılı olarak nakledildiğini de gösterebilirler.[63]

19. Yatsıyı Geciktirmenin Müstehab Olması

1215. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Amr b. Âsim haber verip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Âsim b. Behdele, Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsı namazını geciktirmişti. Öyle ki, neredeyse gecenin üçde biri veya ona yakım geçmişti. Derken gelmişti. Ama cemaatin içinde uyuklayanlar vardı. Onların kimileri (caminin orasına burasına) dağılmış, kimileri ise halka halka olmuşlardı. Bunun üzerine kızıp şöyle buyurmuştu: *"Şayet bir adam insanları, etinin çoğu alınmış bir kemik parçasına veya iki paçaya davet etse -Amr, (rivayetinde) "insanları... teşvik edip çağırsa..." demiştir- ona icabet ederler. Halbu ki onlar bu namazdan geri kalıyorlar. Andolsun ki ben bir adama, cemaate namaz*

kıldırmasını emretmeyi, sonra şu evlerin, bu namazdan geri kalan sakinleri için (namazdan) geri kalmayı ve (gidip) o (evlerini) ateşlerle üzerlerine yakmayı düşünmüşümdür."[64]
1216. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'merden, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gece) yatsıyı geciktirmişti. Nihayet Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a.) O'na;
"Kadınlar ve çocuklar uyudu!" diye seslenmişti de Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çıkıp şöyle buyurmuştu:
"Hakikaten durum şu ki, yeryüzü ahalisinden şu namazı sizden başka kılan hiç kimse yoktur."
O zaman, Medine ahalisinden başka namaz kılan hiç kimse yoktu.[65]
1217. "Bize İshak rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Bekr rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip (dedi ki), bize el-Muğîre b. Hakim haber verdi ki, Ümmü Külsûm bint Ebî Bekr O'na, Hz. Aişe'den (naklen) haber vermiş ki, O şöyle demiş:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)bir gece (yatsı namazını) geciktirmişti. Öyle ki (âdeta) gecenin tamamı geçmiş ve camidekiler uyumuşlardı. Nihayet çıkıp O (yatsı) namazını) kıldırmış ve şöyle buyurmuştu:
"Doğrusu, ümmetime meşakkat vermeyeceğimi bilsem, bu (geç vakit), onun (tam) vaktidir."[66]
1218. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Amr'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan ve İbn Cureyc'den, (naklen) haber verdi ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gece (yatsı) namazını geciktirmişti de;
"Ya Rasûlallah, denmişti, namaza! Kadınlar ve çocuklar uyudu!" Bunun üzerine O, suyu (yüzünün) etrafından sile sile ve:
"Bu, tam vakittir, ümmetime meşakkat vermeyeceğimi bilsem!" buyurarak (evinden) çıkıp (gelmişti).[67]

20. Sabah'ı Alaca Karanlıkta Kılmak

1219. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri rivayet edip (dedi ki), bana Urve, Hz. Aişe'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Hz, Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınları, sabah'ı Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (camide) kılarlar, sonra da, (karanlık sebebiyle) tanınmadan önce çarşaflarına bürünmüş olarak (evlerine) dönerlerdi."[68]

21. Sabah'ı Ortalık Aydınlanınca Kılmak

1220. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. İshak'tan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O) Râfi1 b. Hadîc'den (O da) Hz, Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılınız. Çünkü bunun sevabı daha büyüktür."[69]
1221. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, İbn Aclân'dan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O da) Râfi' b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sabah namazını ortalık ışıyınca kılınız. Çünkü bunun sevabı daha büyüktür."[70]
1222. "Bize Ebû Nuaym, Sufyân'dan, (O da) İbn Aclân'dan (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini veya "... ortalık aydınlanınca kılınız" (şeklindekini) haber verdi."[71]

22. Kim Bir Namazın Bir Rekâtına Kavuşursa O (Namaza) Kavuşmuş Olur

1223. "Bize Muhammed b. Kesir, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki:" O şöyle buyurdu:
"Kim bir namazın bir rekâtına kavuşursa, o (namaza) kavuşmuş demektir."[72]
1224. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[73]

Açıklama

Umûmî bir ifade taşıyan bu hadis bir kaç şekilde anlaşılabilir: Cemaatle kılman namazın bir rekâtını imamla kılmaya kavuşan kimse, cemaat sevabını kazanır. Vaktin çıkmasına bir rekât kılacak kadar bir zaman kala, özrün bitmesi, bulûğa erme, müslüman olma gibi bir sebeple üzerine namaz farz olan kimsenin o vaktin namazını kılması farzdır. Bir vaktin sonuna doğru o vaktin namazının bir rekâtını vakit çıkmadan kılan kimse, o namazı tamamlar ve böylece onu edâen kılmış olur. Cuma namazının son bir rekâtım imamla kılmaya kavuşan kime, cuma namazına kavuşmuş olur, imamın selâmından sonra kalkıp bir rekât kılarak namazını bitirir. Bununla beraber bu meselelerde, ilgili diğer deliller de gözönüne alınarak farklı görüşler serdedilmiştir.[74]

1225. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki) bize Mâlik, Zeyd b. Eslem'den, (O da) Atâ b. Yesâr, Busr b. Sa'id ve Abdurrahman İbnu'l-A'rec'den (naklen) rivayet etti ki, onlar O'na Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet ediyorlarmış ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim sabahın bir rekâtına, güneşin doğmasından önce kavuşursa, o (sabah namazına) kavuşmuş olur. Kim de ikindinin bir rekâtına, güneşin batmasından önce kavuşursa, o (ikindi namazına) kavuşmuş olur."[75]

Açıklama

Bu hadis, ikindinin bir rekâtını kıldıktan sonra vaktin çıkması, sabahın bir rekâtını kıldıktan sonra güneşin doğması halinde namazın bozulmayacağını, tamamlanması gerektiğini göstermektedir. Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), bu hadisin zahiriyle amel etmişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ikindi namazı konusunda aynı görüşte ise de, sabah namazı kılınırken güneşin doğması halinde namazın bozulacağını söylemiştir. Hanefüer bu hususta, güneş doğarken namaz kılmanın yasak olduğunu bildiren hadislerle amel etmiş, bu ve benzeri hadislerin ise ya mensûh olduklarını veya özür sahipleri, buluğa erenler gibi kimseler hakkında olduklarım söylemişlerdir.[76]

23. Namazlara Devam Etmek

1226. "Bize Abdullah ibnu'z-Zübeyr el-Humeydî haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O) Derrâc Ebu's-Semh'den, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O) Ebû Sa'id el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Bir adamın camiye gidip gelmeyi âdet edindiğini gördüğünüz zaman onun imanına şahitlik edin. Çünkü Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak iman eden kimseler mamur eder, (şenlendirirler)."[77]
1227. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebû Sehl'den rivayet etti... (Dârimî) dedi ki, bize Ebû Nuyam da haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Osman b. Hakîm'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Amra'dan, (O da) Hz. Osman'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, bir gecenin yarısını ihya etmiş, (namazla, ibadetle geçirmiş) gibi olur. Kim de sabah namazını cemaatle kılarsa bir geceyi ihya etmiş gibi olur."[78]

24. Namazı Vakti Başında Kılmanın Müstehablığı

1228. "Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, el-Velîd b. Ayzâr bana haber verip dedi ki, ben Ebû Amr eş-Şeybâni'yi, şöyle derken işittim:"

"Bana, -eliyle Abdullah'ın evini işaret ederek- şu evin sahibi rivayet etti ki, O, Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hangi amel daha faziletlidir -veya Allah'a daha sevimlidir-?" diye sormuş. (Hz. Peygamber de);
"Vaktinde kılman namaz" buyurmuş.[79]

Açıklama

Namazı vaktinde kılmak, vakti belirlenmiş bir ibadet olması hasebiyle Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerine hemen uymanın bir alametidir. Bu sebeple Allah'ın (Celle Celaluhu) en sevdiği, O'nun katında en üstün olan amel, vaktinde kılman namazdır. "Vaktinde kılınan namaz" ifadesinden ise, namazın, vakti girince hemen kılınması anlaşılabileceği gibi, vaktinin ileriki dakikalarında, yani kazaya bırakmadan kılmak da anlaşılabilir. Dârimi, koyduğu başlıkla birinci anlayışı tercih ettiğini belirtmek istemiş olmalıdır. Nitekim hadisin bazı rivayetleri, "vaktinin başında, ilk vaktinde kılınan namaz" şeklindedir. Her iki ihtimal şöylece birleştirilebilir: Namazı, vakti girince hemen kılmak, ileriki dakikalara bırakmaktan; vakti çıkmadan ileriki dakikalarda kılmak diğer amellerden daha faziletlidir.
Burada şu hususa da işaret etmek faydalı olacaktır: Hadislerde, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "Hangi amel daha üstündür?" sorusuna farklı cevaplar verdiği görülmektedir. Bunun sebebi, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zamanın ve muhatabın durumuna göre cevap vermiş olmasıdır. Çünkü bir işin ehemmiyeti, zamana ve muhataba göre değişir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, buna göre en uygun cevabı verdiği için, cevaplarında farklılık görülmüştür. Bu, bir doktorun hastalarına verdiği ilâçlardaki farklılığa benzetilebilir.[80]

1229. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman -ki O, İbnu'n-Nu'mân el-Ensâri'dir- rivayet edip (dedi ki), bana İshak b. Sa'd b. Kâb b. Ücra el-Ensâri, babasından, (O da) Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz yedi kişi camide iken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanmaza çıkıp geldi. Bunlardan üçü bizim Araplardan, dördü ise âzâdlılarımızdan -veya dördü bizim Araplardan, üçü ise âzadlılarımızdan- idiler. (Kâ'b) dedi ki, her neyse, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evlerinden birinden yanımıza çıkıp geldi ve yanımıza oturdu. Sonra,
"Burada niçin oturuyorsunuz?" buyurdu.
"Namazı beklemek için!" dedik. (Kâ'b) dedi ki, (Hz. Peygamber) bunun üzerine parmağıyla yere (bir şeyler) çizdi ve bir müddet başını eğip durdu. Sonra da başını bize doğru kaldırıp şöyle buyurdu:
"Biliyor musunuz, Rabb'iniz ne buyuruyor?"
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!" dedik. Sözüne şöyle devam etti:
"O, buyuruyor ki, kim namazı vaktinde kılar, sonra da onun sınırını korur, (ona devam eder, ona uygun hareket ederse), bundan dolayı onu Cennet'e sokacağıma dair ona ahdim vardır. Kim de namazı vaktinde kılmaz ve onun sınırım korumaz, (ona uygun hareket etmezse) ona, katımda (verilmiş) hiçbir söz yoktur. Dilersem onu Cehennem'e sokarım, dilersem Cennet'e sokarım."[81]

25. Namazı Vaktinden Geciktirenlerin Arkasında Namaz Kılmak

1230. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Budeyl'(den, (O) Ebu'l-Aliye el-Berrâ'dan, (O) Abdullah İbnu's-Sâmit'ten, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Namazı vaktinden geciktirecek bir topluluğun içinde kaldığında halin nasıl olacak?"
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi(m). Şöyle buyurdu:
"Namazı vaktinde kıl ve dışarı çık. Şayet sen camide iken namaz kılınırsa, onlarla beraber (tekrar) kıl."[82]
1231. "Bize Yezîd b. Harun İmrân el-Cevnî, Abdullah İbnu's-Sâmit'ten, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ebû Zerr! Namazı vaktinden geciktirecek âmirlere, (idarecilere) kavuştuğun zaman nasıl yapacaksın?" Dedim ki;
"Ya Rasûlallah, ne emir buyurursunuz?" Şöyle buyurdu:
"Namazı vaktinde kıl ve (daha sonra) onlarla beraber kılacağın namazını nafile yap."[83]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"İbnu's-Sâmit, Ebû Zerr'in kardeşinin oğludur."[84]

Açıklama

Bu Hadisler, imam, namazı vaktinin başında kılmayıp geciktirdiğinde, namazın, ilk vaktinde tek başına kılınmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Camide kılınması halinde imamla kılınacak namaz nafile, ilk namaz ise farz yerine geçer. Hadislerin zahirine göre bütün vakitlerde, vaktin başında tek başına kılınan namaz, sonra imamla tekrar kılınabilir. Ancak Hanefi Mezhebi alimleri, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namaz kılmanın mekruh olduğunu bildiren hadislere dayanarak, bu iki vakitte münferiden kılınan vakit namazının daha sonra imamla tekrar kılınamayacağım söylemişlerdir.
Bu hadislerde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) önceden işaret ettiği vakıa, bazı Emevi idarecilerinin namazları geç kıldırma zulümleriyle tahakkuk etmiştir. Bilindiği gibi gaybı sadece yüce Allah (Celle Celaluhu) bilir. Hz. Peygamber'in bu çeşit gaybî haberleri de Allah'ın bildirme siyledir. Nitekim yüce Allah (Celle Celaluhu), Kur'an-ı Kerim'de, gaybî bilgileri "beğenip seçtiği Peygamber'e muttali kılacağını[85] beyân buyurmuştur.[86]

26. Bir Namazı (Kılmadan) Uyuya Kalan Veya Onu Unutan Kimse (Ne Yapar?)

1232. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim bir namazı unutur veya onu (kılmadan) uyuya kalırsa, onu hatırladığında kılsın. Çünkü yüce Allah şöyle buyurur: "Benim (namazım) hatırlandığında namazı dosdoğru kıl." [87]

Açıklama

Bu hadis, vaktinde kılınamayan namazın kaza edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu konuda bir ma'zeret sebebiyle kılamayan ile bile bile kılmayan birdir. Hepsinin kaza etmesi gerekir. Çünkü hadiste, uyku ve unutma gibi bir mazeret sebebiyle kılamayanın kaza etmesi gerektiği açıklandığına göre, bile bile kılmayanın kaza etmesi öncelikle gerekir. Bununla beraber, namazı vaktinde bile bile kılmayana, kaza etmenin gerekmiyeceğini söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlar, öyle anlaşılıyor ki, namazı vaktinde bile bile kılmamanın, onu sonra kaza etmekle kurtulunmayacak büyük günâh olduğunu düşünmüşlerdir.
Zikredilen âyetteki "li-zikrî" kelimesinin, yedi kıraatte olmayan li'z-zikra" okunuşu da nakledilmektedir.[88] Bu okunuşa göre âyetin mânâsı; "Hatırlanıldığında namazı dosdoğru kıl" şeklinde olmakta ve hiçbir takdir yapmaksızın hadisteki sibakına uygun düşmektedir.[89]

27. İkindi Namazını Kaçıran Kimse Hakkında

1233. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ("ref") ederek şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki, o namazı (yani ikindi namazını) kaçıran kimse, sanki ailesi ve malı noksanlaştırılmış (veya elinden kaçırılmış) gibidir."[90]
1234. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
*"Kim ikindi namazını kaçırırsa, onun sanki ailesi ve çocukları -(*Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki: "veya malı")- *noksanlaştırılmış (veya elinden kaçırılmış) gibi olur."*[91]

28. Orta Namaz Hakkında

1235. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b. Ubeyde'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hendek (savaşının bir) gününde şöyle buyurmuştu:
"Onlar, güneş batıncaya kadar bizi ikindi namazından alıkoydukları (ve böylece bağrımızı yaktıkları) gibi, Allah da onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun."[92]

Açıklama

"Orta namaz" hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur: *"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın (huzuruna) tam huşu ve taatle durun."*[93] Burada ve bazı hadislerde geçen "orta namaz", alimlerin çoğunluğuna göre ikindi namazıdır. Bununla beraber onun, öğle namazı veya sabah namazı yahut akşam namazı yahut yatsı namazı... olduğunu söyleyen alimler de vardır. Bu farklı görüşlerden dolayı "orta namaz"m, her bir insanın mesleğine göre işlerinin en yoğun olduğu vakte rastlayan, dolayısıyle, işlerine dalıp kaçırma ihtimali kuvvetli olan namaz olduğu da söylenmiştir. Dârimi zikrettiği hadisle, hem bir vakit bu namazı kılamamaktan Hz. Peygamberin duyduğu teessüre, dolayısıyla bu namazın önemine, hem de, "orta namaz"ın ikindi namazı olduğuna işaret etmektedir.[94]

29. Namaz Kılmayan Hakkında

1236. "Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki, O Câbir'i, şöyle derken işitmiş - veya Câbir şöyle demiş-: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Kul ile şirk arasında -veya küfür arasında-, başka bir şey değil, sadece namaz kılmamak vardır"*[95]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Kul, o (namazı) özürsüz ve sebepsiz olarak bıraktığı, (kılmadığı) zaman, "onda küfür var" denilmesi gerekir." Bununla beraber o (yani ed-Dârimi); "küfr"ün vasfını (yani inkâr mânâsına mı, nankörlük mânâsına mı olduğunu) söylemedi.[96]

Açıklama

İnsan namazla günde beş defa Allah'ın (Celle Celaluhu) huzuruna çıkarak O'na imanını ve teslimiyetini tazelemektedir. Namaz kul ile Rabb'i arasında en büyük rabıtadır. Bu rabıtayı kesenin, aynı zamanda küfre düşme tehlikesi vardır. Bu sebeple hakkıyla kılman namaz, insanı küfre düşmekten koruyan en büyük engeldir. Yukarıdaki hadisi bu şekilde anlamak mümkündür. Namaz kılmayanın hükmüne gelince, namazın farzlığım inkâr ederek kılmayanın kâfir olacağında hiçbir ihtilaf yoktur. Fakat farzlığını kabul etmekle beraber, tembellikten kılmayanın durumu hakkında farklı görüşler vardır. Hanefi'lere göre böyle bir kimse fasık sayılır ve kıhncaya kadar hapsedilir ve dövülür. Malikiler ve Şafiîlerle, alimlerin cumhuru da onun fasık sayılacağını, ama tevbe edip kılmazsa ceza olarak öldürüleceğini söylemişlerdir. Hanbehler ise onun kâfir sayılacağı, tevbe etmesi üç gün istendikten sonra tevbe edip kılmazsa öldürüleceği görüşündedirler.[97]

30. Kıble'nın Beytu'l-Makdîs'ten (Kudüs) Kabe'ye Çevrilmesi Hakkında

1237. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl, Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, 0 şöyle dedi: Bir ara cemaat Küba'da sabah namazında iken bir adam onlara gelip şöyle demiş:
"Muhakkak ki Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur'an indirildi ve (namazda) yüzünü Kâ'be'ye döndürmesi emredildi. Binaenaleyh siz de yüzlerinizi ona döndürünüz" (veya "Bunun üzerine onlar da yüzlerini ona döndürmüşler"). Cemaatin yüzü Şam'a doğru imiş; Bunun üzerine dönmüş ve Kâ'be'ye yönelmişler."[98]

Açıklama

Yüce Allah (Celle Celaluhu) namazda belli bir yöne yönelmeyi farz kılmıştır ki, bu yöne "kıble" denir. Aslında Kur'an-ı Kerim'de; *"Doğu da Allah'ındır, batı da. Onun için nereye döner, yönelirseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) oradadır."*[99] Buyrulmaktadır. Diğer bir âyetin meali de şöyledir: *"Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik (taat) değildir."*[100] O halde niçin bir kıbleye yönelerek namaz kılmamız emredilmiştir? Her şeyden önce bu Allah'ın (Celle Celaluhu) emridir. O emrettiği için öyle yaparız. Bununla beraber Allah'ın (Celle Celaluhu) her emrinde bulunan birçok hikmeti düşünmek ve araştırmak için de bir mani yoktur. Allah'ın (Celle Celaluhu) kıbleye dönerek namaz kılma emrinde de, müslüman ve İslâm için faydalar, hikmetler olmalıdır.
Bunlardan bir kaçı şunlar olabilir: Her insanda tabiî olarak bir "yönelme" arzusu vardır. İnsan sevdiği şeye, kimseye "yönelir". Bu sebeple insan, Allah'ın (Celle Celaluhu) istediği bir yöne madden yönelmekle daha samimi ve huşûlu ibadet yapar. İnsan kıbleye yönelmekle, dünyanın dörtbir tarafında, ibadetlerinde aynı yöne yönelen bir ümmetin mensubu olduğu şuurunu tazeler, pekiştirir. Bu, inananlar arasında kardeşlik ve birlik bağlarını da kuvvetlendirir. Böylece İslâm'ın "Tevhid" dini oluşu burada da tezahür eder. Kıble aynı zamanda bir alâmet, bir nişandır: Dinin, dini birlik ve kardeşliğin nişanı. Hikmetleri ne olursa olsun, kıbleye yönelmekle, sadece, o tarafa yönelmemizi emreden Allah'a (Celle Celaluhu) ibadet ederiz.
İslâm'ın son ve ebedi kıblesi Kâ'be'dir. Müslümanlar Kâ'be'den önce bir müddet Kudüs'e (Beytu'l-Makdis'e) doğru namaz kılmışlardı. Âyet-i kerime'de *"Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu, (gökten haber beklediğini) görüyoruz. Elbette seni, hoşlanacağın bir kıbleye döndüreceğiz."*[101] buyrulmasından anlaşılıyor ki, önceleri kıble olarak Kudüs'e yönelme, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içtihadıyla değil, Allah'ın (Celle Celaluhu) emriyle olmuştu. Zira ictihadla olsaydı, yine ictihad yapılarak Kudüs'ten Kâ'be'ye dönülebilirdi. Namazlarda Kudüs'e yönelme emri "vahy-i gayr-ı metlüvv = okunmayan vahiy"le verilmiş olmalıdır. Müslümanlar için Kudüs'ün kıbleliği hicretten sonra da 16-17 ay kadar daha devam etmiş, sonra, en makbul görüşe göre h. 2. yılın 15 recebinde Bakara Sûresinin 144. âyetinin inişiyle Mescid-i Haram (Kabe) kıble oldu. Kâ'be ve Beytu'l-Makdis, İslâm'dan önce Millet-i İbrahim'in iki ayrı kıblesi olmuşlardı. Fakat Kâ'be, Kur'an'da açıklandığı gibi *"insanlar için konulan ilk ev"*[102] dünyadaki en eski mâbeddir. Bu yönden Kabe'nin kıble olmada bir önceliği vardı. Ama, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Peygamberliğinin başlangıcında o, putperestlerin kıblesi haline gelmişti. Beytu'l-Makdis ise, o zaman da yahûdilerin kıblesi idi. Müslümanlığın ilk muhataplarının tamamına yakım putperestler olduğu için, önce onları, putperestliklerine alet yaptıkları her şeyden ayırmak gerekiyordu.[103] Nitekim önceleri kabir ziyaretleri de, muhtemel sebeplerinden biri olarak, bu gayeyle yasaklanmıştı. Fakat ilâhi hikmet, ibadetlerde mutlaka bir kıbleye yönelmeyi gerektirdiği için, o zaman, İbrahimi geleneğin, muharref de olsa, devamı olan ya-hudilerin kıblesine yönelme emredilmişti. Bu şekilde, o zaman putperest Araplar üzerinde büyük mânevi nüfuzları olan yahudiler de onurlandırılmış, belki de sempatileri kazanılmaya çalışılmış oluyyordu. Medine'deki putperestlerin çoğu müslüman olunca "ilk mâbed"e yönelinebilirdi. "İlk mabed", bütün müesseselerini kurmaya başlamış olan hak dinin bir "şiâr"ı, bir alâmeti de olacaktı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bunu arzu ediyordu. Neticede vahiy geldi ve İslâm'daki ilk nesih olarak Kâ'be, kıble yapıldı. Kıblenin Kâ'be'ye çevrilmesi, Seleme oğulları yurdunda, "Mescidu'l-Kıbleteyn=İki Kıbleli Mescid" diye meşhur olan camilerinde, öğle namazının iki rekâtı kılınmış olduğu esnada emredilmiş, bunun üzerine namazda iken, camideki erkekler arkaya arkadaki kadınlar öne gelerek tam ters istikametteki Kâ'be'ye dönüşmüşdü. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tamamıyla Kabe'ye doğru ilk kıldığı namaz ise müteakib ikindi namazı idi. Bunu Mescid-i Nebî'de kıldırmıştı. Kıble'nin Kabe'ye çevrildiği haberi aynı gün Medine dahilindeki diğer mescidlere de ulaşmış, Medine dışındaki yerlere ise ertesi gün ulaşabilmişti. Şimdi Medine'nin bir kenar semti olan Kubâ da, o zaman Medine dışında bir yerdi.[104]

1238. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrâ'ilden, (O) İkrime'den, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Ya Rasûlallah, denmiş, Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılıyorlarken ölen kimseler hakkında ne buyurursun?" Bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirmiş: *"Allah imanınızı*[105] *zâyî edecek değildir."*[106]

31. Namaza Başlama Hakkında

1239. "Bize Ca'fer b. Avn, Sa'îd b. Ebî Arûbeden haber verdi (ki, O şöyle demiş): Budeyl el-Ukaylî, Ebu'l-Cevzâ'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza tekbirle ("Allahu Ekber" diyerek) başlardı. Kırâata (namazda Kur'an okumaya) ise "el-Hamdu Lillahi Rabbi'l-Alemin" (yani Fatiha Sûresi) ile başlar ve onu (yani namazı) selâm vermekle bitirirdi."[107]

32. Namaza Başlama Esnasında Elleri Kaldırmak

1240. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza kalkmazdı ki, ellerini uzatarak kaldırmış olmasın."[108]

33. Namaza Başlamadan Sonra Söylenecek Şeyler

1241. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Abdillah b. Ebî Seleme, amcası el-Mâcişûn'dan, (O) el-A'rac'dan, (O) Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den -Yüce Allah O'ndan razı olsun- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman tekbir getirir, sonra şöyle derdi:
"Ben bir hanif (sadece hakka eğilen biri) olarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var etmiş olana yönelttim ve ben, ortak koşanlardan değilim. Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, dirimim ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim. Allahım! Sensin hükümdar. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen Rabbimsin, ben ise senin kulunum. Ben nefsime zulmettim, günâhımı i'tirâf ettim. Artık bana bütün günâhlarımı bağışla. Günâhları, başkası değil ancak sen bağışlarsın. Beni en güzel ahlâka ilet. O (ahlâkın) en güzeline, başkası değil sadece sen iletirsin. O (ahlâkın) kötüsünü de benden gider. Onun kötüsünü, başkası değil, ancak sen giderirsin. Ben sürekli sana itaatteyim, daima senin hizmetindeyim. Hayrın tamamı senin (kudret) ellerindedir. Kötülük sana nisbet edilemez (veya "kötülükle sana yaklaşılamaz") Benim (varlığım) sendendir ve (dönüşüm yine) sanadır (veya, "senden yardım diler, sana sığınırım"). Hayır ve ihsanın, bereketin pek çoktur ve sen yücesin. Senden mağfiret diliyor, sana tevbe ediyorum. "[109]
1242. "Bize Zekeriyya b. Adîyy haber verip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman, Ali b. Ali'den, (O) Ebu'l-Mutevekkil'den, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin (namaza) kalkıp da tekbir getirdiğinde şöyle derdi:
"Seni tenzih ve tesbih ederim, Allah'ım! Ve sana, hamdınla hamdederim. Senin ismin büyük ve bereketlidir. Sânın yücedir. Ve senden başka hiçbir ilah yoktur. Kovulan -hep taşlanan- şeytandan, onun sıkıştırmasından ("hemz"), üfürmesinden ("nefs") ve üfleniesniden ("nefti") her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a sığınırım!"
Ca'fer dedi ki; Matar, bu (hadisi) şöyle açıkladı: Onun "hemz'ı, bir nevi deliliktir; (çünkü, bir açıklamaya göre delilik, şeytanın insan kalbini dürtüp sıkmasından meydana gelir). Onun "nefs"i, (gayr-ı meşru) şiirdir; (çünkü bu tür şiirleri şaire şeytan üfürür). Onun "nefh'ı kibirdir; (çünkü büyüklük taslama, şeytanın üflediği bir kuruntudur).[110]

34. Bismillahirrahmanirrahim'i Sesli Okumanın Mekrûhluğu

1243. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ebû Bekir' Hz. Ömer ve Hz. Osman (Allah onlardan razı olsun) kıraate "el-Hamdu Lillahi Rabbi'l-Alemin'le başlarlardı.[111]
Ebû Muhammed (ed-Darimi) dedi ki;
"Biz, bu (hadisin delâlet ettiği) görüşü kabulleniriz. Ben, (imamın, Fatihanın başında)
"Bismillahirrahmanirrahim'i sesli okuması görüşünde değilim!"[112]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve üç halifesi namazlarda, Fatiha'nın başında besmele okumuyorlardı. Malikiler bununla amel etmiş ve farz namazlarda Fatiha'nın başında besmele çekmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre besmele ne Fatiha'nın, ne de diğer sûrelerin başında Kur'an'dan bir âyet değildir. Besmele sadece Nemi suresinin 30. âyetinde Kur'an'dan bir âyettir. Alimlerin çoğunluğu ise namazda Fatiha'nın başında besmele okunacağı görüşündedir. Hanbeliler ve Hanefiler onu gizli okumanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Onlar, ne Fatiha'nın, ne de diğer sûrelerin başlarındaki besmelelerin onlardan bir âyet olmadığım, besmelenin teberrük ve sûreleri birbirinden ayırmak için indirilmiş müstakil bir âyet olduğunu da söylemişlerdir. Şafiîler ise namazda Fatiha'nın başında besmele okumanın vâcib ve besmelenin, ihtilafsız olarak, Fatiha'nın ve Nemi Sûresinin birer âyeti olduğu görüşündedirler. Buna göre yukarıdaki hadisin mânâsı, "Hz. Peygamber ve üç halifesi namazda kıraate Fatiha Sûresi ile başlarlardı" demek olur. Fatiha Sûresi denince, besmele de ona dahildir. Fakat onlar besmeleyi sesli okumazlardı. Enes'in (r.a.) anlatmak istediği budur. Dârimi de, koyduğu başlıkla hadisi böyle anladığını göstermiştir.[113]

35. Namazda Sağ Elin Sol Eli Kavraması

1244. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zübeyr, Ebû İshak'tan, (O) Abdülcebbâr b. Vâil'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (namazda) sağ elini, bileğe yakın yerde solun üzerine koyduğunu görmüştüm."[114]

Açıklama

Bu hadis namazda, sağ el sol el üzerine konularak ellerin bağlanacağını göstermektedir. Hanefiler, Şafiîler ve Hanbelîler de, bu ve benzeri hadislere dayanarak namazda ellerin bağlanacağını söylemişlerdir. Eller, Hanefi'lere göre göbeğin altına Şafîîlere göre göğsün üstüne veya altına bağlanır. İmam Malik'ten (rh.a.) bu konuda farklı rivayetler vardır. O'ndan gelen meşhur rivayete göre namazda eller bağlanmaz, yana salınır. Ancak namazın uzun sürmesi halinde dinlendirmek için sağ el sol el üzerine konulabilir. Bununla beraber, Mahmûd es-Sübkî'nin tahkikine göre Malik'ten (rh.a) gelen sahih rivayet, ellerin bağlanacağı şeklindedir.[115]

36. Namaz Ancak "Kitâb'ın Fatihası" İle (Sahih Olur)

1245. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zühri'den, (O) Mahmûd İbnu'r-Rebi'den, (O da) Ubâde ibnu's-Sâmit'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kim Ümmü'l-Kitâb'ı (yani Fatihayı) okumazsa, onun namazı (sahih) olmaz."*[116]

37. İki Susuş Hakkında

1246. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Semure b. Cündüb'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namazda ayakta iken) iki defa susarmış:Namaza girdiği zaman ve kıraati bitirdiği zaman... İmrân b. Husayn da bunu yadırgamış. Bunun üzerine Übeyy b. Kâ'b'a yazıp (sormuşlar), O da onlara;

"Semure doğru söyledi" diye cevap yazmış.[117] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Katâde, (namazda) üç susuşun olduğunu söylerdi. Halbuki merfû (yani Hz. Peygambere nisbet edilen) hadiste iki susuş vardır."[118]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namazın birinci rekâtında ayakta iken, bazı rivayetlere göre Fâtiha'dan önce ve Fâtiha'dan sonra, diğer bazılarına göre ise Fâtiha'dan önce ve rukûdan önce olmak üzere iki yerde susardı. Bu susuşların birincisinde Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sessizce Sübhâneke'yi veya "Veccehtü" gibi duaları okurdu. Diğer susuşları ("sekteleri") ise namazın iki fiilini birbirinden ayırmak ve ne-feslenmek için yapıyordu.
Herhalde ilk râviler, bu sonraki sektelerin, kısa oldukları için, bazan birini bazan diğerini söylemişler, onlardan duyanlar da duydukları gibi naklettikleri için mezkûr rivayet farkları ortaya çıkmış. Katâde'nin söylediği "üç susuş" da bu rivayetlerin mecmuundan anlaşılan üç yerdeki susuşlardır.[119]

1247. "Bize Bişr b. Âdem haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize Umâre ibnu'l-Ka'kâ', Ebû Zur'a b. Amr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tekbir ile kıraat arasında güzelce bir -(Ebû Zur'a şöyle dedi: Zannediyorum ki, Ebû Hureyre) "kısa bir müddet" dedi- susardı. Bundan dolayı O'na dedim ki,
"Anam babam sana kurban olsun, ya Rasûlullah, söyler misin, tekbir ile kıraat arasındaki şu susuşunda ne diyorsun?". Buyurdu ki;
"Şunu diyorum: Allah'ım! Benimle günâhlarımın arasını, doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır! Allah'ım! Beni günâhlarımdan, beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi temizle! Allah'ım! Beni günâhlarımdan kar, su ve dolu ile yıka!"[120]

38. "Amin" Demenin Fazileti Hakkında

1248. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Okuyan kimse (yani imam) "Gayri1 l-Mağdûbi Aleyhim ve Le'd-Dâllîn"*[121] *deyip de arkasında olan kimse "amin" dediği ve bu, gök ehlinin (amini) ile rastlaştığı zaman, onun geçmiş günâhları bağışlanır."*[122]
1249. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'la, Ma'mer'den (O) ez-Zühri'den, (O) Sa'id İbnu'l-Müseyyeb ve Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"İmam, "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim ve Le'd-Dâllîn" deyince, siz de "amin" deyiniz. Çünkü melekler de "amin" der, imam da "amin" der. İşte kimin amin demesi, meleklerin amin demesi ile rastlaşırsa, onun geçmiş günâhları bağışlanır."[123]

39. "Amin"i Sesli Söylemek

1250. "Bize Muhammed b. Kesîr haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Sa'id, Seleme b. Küheyl'den, (O) Hucr İbnul-Anbes'ten, (O da) Vâ'il b. Hucr'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "Ve Le'd-Dâllîn'i okuyunca, yüksek sesle, "Amin" derdi."[124]

Açıklama

Bu Hadis, Fâtiha'nın bitiminde "amin"i sesli söylemenin meşruluğunu göstermektedir. Âhmed b. Hanbel ile Şafiîler bu hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanefi'ler ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) ise, "amin"in daima gizli okunacağım söylemişlerdir. Hanefi'ler bu konuda, yukarıdaki hadisin "...alçak sesle 'amin' derdi" şeklindeki rivâyetleriyle, "amin"in gizli söyleneceğini gösteren diğer hadislerle amel etmişlerdir.[125]

40. Her Eğiliş Ve Doğruluşta Tekbîr Getirmek

1251. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebû Bekr b. Abdirrah-man'dan ve Ebû Seleme'den, (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen rivayet ettiler ki;"
İkisi (yani Ebû Bekr ve Ebû Seleme), Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kılmışlardı da O, rukû'a gidince tekbîr getirmişti. Sonra başını kaldırınca "Semi'al'llahu Limen Hamideh (= Allah kendisine hamdedene icabet edip hamdini kabul etmiştir)" demiş, ardından da "Rabbena Ve Leke'1-Hamd (ey Rabbimiz, hanıd de sana mahsustur)" demişti. Sonra secdeye gitmiş ve tekbir getirmişti. Sonra başını kaldırmış ve tekbir getirmişti. Sonra iki rekâtın (oturuşundan) ayağa kalkınca tekbir getirmişti. O sonunda da şöyle demişti:
"Canım (kudret) elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, şüphesiz ben sizin (namaz kılmakta) Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en çok benzeyeninizim!. Bu (kıldığım şekildeki namaz), dünyadan ayrılıncaya kadar O'nun namaz (şekli) olmaya devam etmişti."[126]
1252. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Ebu Hayseme haber verip (dedi ki), bize Ebû Ishak, Abdurrahman İbnu'l-Esved'den, (O) babasından ve Alkame'den, (onlar da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) her doğruluş, eğiliş, ayağa kalkış ve oturuşta tekbir getirdiğini gördüm."[127]

41. Rükû' Ve Secdelerde Elleri Kaldırmak Hakkında

1253. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Mâlik, ez-Zühri'den, (O) Sâlîm'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza girdiği zaman tekbir getirir ve ellerini, omuzlarının hizasına kaldırırdı. Rukû'a gittiği zaman tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı. Başını rukû'dan kaldırdığı zaman bunun aynısını yapardı. O iki secde arasında -veya secdelerde- (ellerini) kaldırmazdı."[128]

Açıklama

Bu hadis, namaza başlama ("iftitâh") ve rükû' tekbirleri ile rukû'dan kalkarken ellerin kaldırılacağını göstermektedir. İftitah tekbirinde ellerin kaldırılması konusunda ihtilâf yok gibidir. Rukû'a giderken ve rukudan kalkarken elleri kaldırma konusunda ise iki görüş vardır. Şafiî (rh.a.), Ahmed (rh.a.) ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) buralarda ellerin kaldırılacağını söylemişlerdir. Bu görüşte olan alimlerin delilleri yukarıdaki hadis ile benzerleridir ki, bu konudaki hadisler mütevâtirdirler. Hanefilere göre ise bu iki yerde eller kaldırılmaz. Onlar bu meselede Berâ' b. Azib'in rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iftitah tekbirinden başka yerlerde ellerini kaldırmadığını belirten bir hadise[129] dayanmış ve bu iki yerde ellerin kaldırılacağını gösteren hadislerin mensûh olduğunu söylemişlerdir.[130]

1254. "Biz Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Nasr b. Asım'dan, (O da) Malik İbnu'l-Huveyris'ten (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namaza başlarken) tekbir getirdiği zaman, ellerini, kulaklarının hizasına getirinceye kadar kaldırırdı. O, rukûa gitmek istediği zaman da, başını rukû'dan kaldırmak istediği zaman da (bunun aynısını yapardı)."[131]
1255. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), biz Şu'be, Amr b. Murre'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu'l-Bahterî, Abdurrahman el-Yahsubi'den, (O da) Vâ'il el-Hadramî'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmıştı. (Hz. Peygamber) eğildiğinde ve kalktığında tekbir getirir, tekbir esnasında ellerini kaliırır ve (namazın sonunda) sağına ve soluna selâm verirdi." (Abdurrahman) dedi ki;
"Yüzünün beyazı görununceye kadar (başını sağına soluna döndürüp selâm verirdi, değil mi?)" dedim, (Vâ'il de); 'Evet" dedi.[132]

42. İmamlığa Kim Daha Lâyıktır?

1256. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Vuheyb b. Hâlid rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, (O da) Malik İbnu'l-Huveyris'ten (naklen) rivayet etti (ki, Malik şöyle dedi):"
Kabilemden, genç olan beş-on kişi ile Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve yanında yirmi gece kalmıştık. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kavrayışlı ve lütufkâr idi. Ailelerimizi özlediğimizi görünce şöyle buyurmuştu:
"Ailelerinize dönünüz ve onların yanında bulununuz da onlara (iyiligi) emrediniz, onlara öğretiniz ve beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız. Namaz vakti girince de, biriniz size ezan okusun, sonra en büyüğünüz size imam olsun."[133]

Açıklama

İmamlığa kimin daha lâyık olduğu konusundaki diğer bir hadis şöyledir: "Bir topluluğa, Kur'an'ı en iyi (en çok) okuyanları, sonra (Kur'an) okumaya en önce başlamış olanları imam olsun. Eğer okumada eşit olurlarsa onlara, en önce hicret etmiş olanları imam olsun. Eğer hicrette de eşit olurlarsa, onlara en yaşlıları imam olsun."[134] Yukarıdaki hadiste ise "en büyüğünüz size imam olsun" buy-rulmuştur. Bunun sebebi, o gruptaki Sahâbilerin Kur'an'ı okuma, anlama ve hicret vasıflarında eşit seviyede olmalarıydı. Onlar Medine'ye aynı zamanda gelmiş, aynı şeyleri öğrenmiş ve birlikte aynı zamanda geri dönmüşlerdi. Bu sebeple mezkûr vasıflarda aralarında bir fark yoktu. Bu durumda ise yaş farkına bakılır.
Malik İbnu'l-Huveyris'in, beraberlerinde geldiği grup, Leysoğulları heyetiydi. Bu heyet Medine'ye, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebûk seferine (h. 9. yıl) hazırlanırken gelmişti.[135]

1257. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasûlulah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Üç kişi bir araya gelince, içlerinden biri onlara imam olsun. Onların imamete en lâyık olanları ise, (Kuranı) en iyi, (en çok) okuyanlarıdır."*[136]

Açıklama

"Akra' " kelimesi "en iyi okuyan", "en çok okuyan" mânâlarına gelebilmektedir. Burada mücerret bir okumadan ziyâde, okuyup anlama, bilme ve ona uygun yaşama söz konusudur. Sahabe içinde Kur'an'ı en çok ve en iyi okuyanlar, onun hükümlerini en iyi bilenlerdi. Bu sebeple Hanefi alimleri imamlığa en lâyık olanın, açık ahlâksızlıklardan kaçınmakla beraber dinin hükümlerini en iyi bilenin olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bundan sonra sırasıyla Kur'an'ı en güzel ve en iyi okuyan, en muttaki olan, en önce müslüman olmuş olan, en yaşlı olan imamlığa daha lâyıktır. Malik (rh.a.) ve Şafiî (rh.a.) de, imamlığa, dinin hükümlerini daha iyi bilenin ("efkah") daha lâyık olduğu görüşündedirler. Hanbelilere göre ise imamlığa en lâyık olan, dini hükümleri en iyi bilen ve Kur'an'ı en iyi okuyan kimsedir.[137]

43. İmamla Beraber Namaz Kılanın Tek Olduğu Zaman Yeri

1258. "Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Sa'id b. Cübeyri, ibn Abbâs'tan şöyle rivayet ederken işittim: (İbn Abbâs) demiş ki:"
"Ben teyzem Meymûne'nin yanındaydım. Derken yatsıdan sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve dört rekât namaz kılmıştı. (Sonra da yatıp uyumuştu). Daha sonra kalkmış ve
"Çocukcağız uyudu mu?" veya bunun gibi bir söz söylemişti. Ardından kalkıp namaza durmuştu. Ben de (kalkıp) sol tarafına durmuştum da, elimden tutup beni sağ tarafına geçirmişti."[138]

Açıklama

Bu Hadis, imamın arkasında namaz kılan bir kişi olduğu zaman, imamın sağında duracağını göstermektedir. Alimlerin çoğuna göre, bu durumda Sünnet olan budur. Cemaat birden fazla olursa, imamın arkasında saf tutarlar. Yukarıdaki hadis, mümeyyiz çocukla cemaat yapılabileceğine de delâlet etmektedir. Şafiî'nin (rh.a.) görüşü, bu Hadisin zahirine göredir. O bu hususta farz ve nafile namaz arasında da fark görmez. Mâlik (rh.a.) ve bir rivayete göre Ebû Hanife (rh.a.) ise, mümeyyiz çocukla nafile namazlarda cemaat yapılabileceğini söylemişlerdir.
İbn Abbâs'ın (r.a.) naklettiği mezkûr olay, O on yaşındayken vuku bulmuştu ki, bu da h. 7. yıla tesadüf eder.[139]

44. İmamın Arkasında İmam Oturuyorken Namaz Kılanlar Hakkında

1259. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir ata binmişti. Derken ondan düşmüş ve sağ tarafı zedelenmişti. Bu sebeple namazlardan birini oturarak kıldırmıştı. Biz de O'nunla beraber oturarak namaz kılmıştık. Sonra (Hz. Peygamber, namazdan) ayrılınca şöyle buyurmuştu:
"İmam ancak kendisine uyulması için imanı yapılmıştır. Binaenaleyh ona muhalefet etmeyin. O ayakta namaz kıldığı zaman siz de ayakta namaz kılın. O rükûa gittiği zaman siz de rükûa gidin. O (rükûdan) doğrulduğu zaman siz de doğrulun. O,
"Semia'llahu Limen Hamideh" deyince siz,
"Rabbena Ve Leke'l-Hamd" deyin. O oturarak namaz kılarsa, sizin tümünüzde oturarak namaz kılın."[140]
1260. "Bize Ahmed b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Aişe, Ubeydullah'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" (Bir gün) Âişe'nin huzuruna girip;
"Bana Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalığından bahsetmez misin?"demiştim, O da;
"Olur" demişti. "Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (hastalığı) ağırlaşmıştı. Bir ara;
"Cemaat namaz kıldı mı?" buyurmuş, biz de;
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlullah!" demiştik. Bunun üzerine;
"Benim için leğene su koyun" buyurmuştu. (Hz. Aişe) dedi ki, biz de, (buyurduğunu) yapmıştık. O da gusül yapmış, sonra kalkmak için davranmış, fakat bayılmıştı. Daha sonra ayılmış ve:
"Cemaat namazı kıldı mı?" buyurmuştu. Biz de,
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlallah!" demiştik. O zaman;
"Benim için leğene su koyun" buyurmuştu. Biz de (buyurduğunu) yapmıştık. (O da gusül yapmış), sonra kalkmak için davranmış, ama bayılmıştı. Daha sonra ayılmış:
"Cemaat namaz kıldı mı?" buyurmuştu. Biz de;
"Hayır, onlar seni gözlüyorlar, ya Rasûlallah!" demiştik. (Hz. Aişe) dedi ki, insanlar da, camide toplanmış, yatsı namazı için Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gözlüyorlardı. (Hz. Aişe) dedi ki, bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaate namazı kıldırması için Ebû Bekir'e haber göndermişti. (Hz. Aişe) dedi ki, haberci de O'na gelip;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sana, cemaate namaz kıldırmanı emrediyor" demişti. O zaman Ebû Bekir -ki O, yumuşak kalbli bir adamdı-;
"Ya Ömer, cemaate namazı sen kıldır!" demiş, Ömer de O'na;
"Buna sen daha lâyıksın." karşılığını vermişti. (Hz. Aişe) dedi ki, bunun üzerine o (hastalık) günlerinde onlara namazı Ebû Bekir kıldırmıştı. (Hz. Aişe) dedi ki, sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendinde bir hafiflik hissetmiş ve biri el-Abbâs olan iki adamın arasında, Ebû Bekir cemaate namaz kıldırıyorken öğle namazına çıkmıştı. Ebû Bekir O'nu görünce geri çekilmeye davranmıştı da Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na geri çekilmemesi için işaret etmişti. (Hz. Peygamber) o iki (kişiye de);
"Beni O'nun yanına oturtun" buyurmuş, onlar da O'nu Ebû Bekir'in yanına oturtmuşlardı. (Hz. Aişe) dedi ki, o zaman, Hz. Peygamber (Sallallabu Aleyhi ve Sellem) oturmuş olduğu halde Ebû Bekir ayakta Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazına, cemaat de

Ebû Bekir'in namazına uyarak namaz kılmaya başlamışlardı.
Ubeydullah dedi ki, bundan sonra Abdullah b. Abbâs'ın huzuruna girmiş ve O'na;
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hastalığı hakkında Âişe'nin bana anlattıklarını sana arzedeyim mi?" demiştim. O,
"Söyle bakalım" demişti. Ben de O'nun anlattıklarını O'na arzetmiştim de O, onlardan hiçbir şeyi yadırgamamıştı. Sadece;
"O, el-Abbâs'la beraber olan adamın ismini sana söyledi mi?" demiş, ben de
"Hayır" demiştim. O da; "O, Ali b. Ebî Tâlib'di" demişti.[141]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatı ile sonuçlanan son hastalığında, Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) imamlığında namaza başlamış olan cemaate gelip oturarak imam olmuş, Hz. Ebû Bekir (r.a.) de O'nun tekbirlerini yüksek sesle cemaate duyurarak namaza devam edilip bitirilmişti. Hadisteki, cemaatın Hz. Ebû Bekir'e (r.a.), Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) de Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyması meselesinin mahiyeti budur.
Bu bölümde, namazı oturarak kıldıran imamın arkasındaki cemaatin nasıl davranacağı konusunda iki hadis zikredilmiştir. Görüldüğü gibi bunlar arasında zahiri bir zıtlık vardır. Ebû Hanife (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve bir rivayete göre Malik (rh.a.), cemaatın, oturarak namaz kıldıran imama ayakta uymaları gerektiğini söylemiş ve son hadisi delil getirmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre, tarih bakımından daha eski bir vakayı anlatan önceki hadis mensûhtur. Ahmed (rh.a.) ve bir rivayete göre Mâlik (rh.a.) ise oturarak namaz kıldıran imama, cemaatın da oturarak uyacağı görüşündedirler. Ahmed b. Hanbel (rh.a.), mezkûr iki hadisin iki ayrı durumla alâkalı olduğunu ve aralarında bir neshin olmadığını söylemiştir. O'na göre, iyileşmesi umulan bir hastalıktan dolayı oturarak namaz kıldırmaya başlayan bir imama cemaat de oturarak uyar. Namaz kıldırmaya ayakta başlamış olan bir imamın cemaatı ise, sonradan imamlarının oturmasını gerektirecek bir durum ortaya çıksın veya çıkmasın, imama ayakta uymaya devam ederler. Yukarıdaki son hadiste de cemaat namaza Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) uyarak ayakta başlamış, sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip oturarak imam olduğunda da namaza ayakta devam etmişlerdi.[142]

45. İmam Bir Topluluğa Onlardan Daha Yüksekte İken Namaz Kıldırabilir

1261. "Bize Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim, Abdulazîz b. Ebî Hâzim'den, (O) babasından, (O da) Sehl b. Sad'dan (naklen) haber verdi ki O şöyle dedi:"
Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) minberin üzerine çıktığını görmüştüm. O tekbir almış, cemaat de peşinden tekbir almıştı. Sonra, minberin üzerinde iken rükûa gitmiş, daha sonra ise (rukûdan) başını kaldırmış ve gerisin geri aşağı inip minberin dibinde secde etmişti. Sonra, namazını bitirinceye kadar aynı şekilde hareket etmişti.[143]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, bu (hadiste) imamın cemaatinden daha yüksekte olmasına ruhsat vardır. Namazda bu kadar amel yapmak da (caizdir).[144]

Açıklama

Bu Hadisin diğer rivayetlerinde, namazın sonunda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğu mezkûrdur:
"Ben bunu bana uyasınız ve namazını öğrenesiniz diye yaptım". Buna göre bu hadis, söz konusu gayelerle imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durup namaz kıldırabileceğini göstermektedir. Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.) de bu hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş ve ihtiyaç olmadığında imamın cemaatten daha yüksekte durmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hanefi'lere göre ise, imam cemaatten bir adam boyu daha yüksek bir yerde olursa kılacakları namaz caiz olur. Bir rivayete göre Malik (rh.a.) de, imamın cemaatten biraz yüksekte durmasının caiz olduğunu söylemiştir.
Bu Hadis, namazda, ondan olmayan bir miktar amelin namazı bozmayacağını da göstermektedir. Bu miktar umûmen "amel-i kalîl" olarak isimlendirilmiştir. Hattâbî, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), üç basamaklı minberin muhtemelen ikinci basamağında bulunduğunu, bu sebeple inip çıkarken sadece iki adım atmış olduğundan namazın bozulmadığını söylemiştir. Namazda bir adımdan fazla yürümenin namazı bozacağını söyleyen alimler ise, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazmdaki fiillerin namazın yararına olmaları hasebiyle namazın bozulmadığını söylemişlerdir. Nitekim, safların arkasında tek başına kalan birinin, önündeki saftan yanma çektiği kimsenin namazı da, bu kimse birden fazla adım atmış olsa bile, bozulmaz.[145]

46. İmama Namazı Hafif Kıldırması Hakkında Emredilenler

1262. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays'tan, (O da) Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasûlallah! Vallahi ben sabah namazından, falanın onu bize uzun kıldırması sebebiyle geri kalıyorum" demişti de ben, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir vaazda o günkünden daha çok kızdığını görmemiştim." O vakit O şöyle buyurmuştu:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki içinizde nefret ettirenler var! Bu sebeple, kim cemaate namaz kıldırırsa hafif kıldırsın, (kısa tutsun). Çünkü onların içinde yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır."[146]
1263. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, şöyle dediğini rivayet etti: Enes'i, şöyle derken işittim:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tam kıldırmakla beraber, insanların en hafif namaz kıldıranı idi."[147]

Açıklama

İmam, namazın uzunluğunu ve kısalığını cemaatinin durumuna göre ayarlamalı ve cemaati camiden uzaklaştıracak hareketlerden kaçınmalıdır. Bununla beraber namazın bütün âdâb ve erkânına uyması da şarttır.[148]

47. Namaza Kamet Getirildiğinde Cemaat Ne Zaman Kalkar?

1264. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip dedi ki, bana Yahya b. Ebî Kesîr, Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) yazdı ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Namaza çağrıldığı, (ezan okunduğu) zaman beni görmedikçe ayağa kalkmayın."[149]
1265. Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hemmâm haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Katâde rivayet etti ki, babası ona rivayet etmiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Namaza kamet getirildiği zaman, beni görmedikçe ayağa kalkmayın."[150]

Açıklama

Kamet (ikamet), namazın başlayacağını bildirmek için getirilir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ezanın okunmasından sonra Sünnet namazlarını, caminin bitişiğindeki evlerinde kılar ve müezzinin kamet sesini duyunca namazı kıldırmaya çıkardı. Bu sebeple, kametin getirilmesi esnasında bir iş zuhur ettiğinde cemaatın ayakta çok beklememesi için böyle buyurmuşlardı. Şafiî (rh.a.) ile bazı alimler de, kamet bitmeden cemaatın kalkmamasını müstehab görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel (rh.a.), müezzin "Kad Kameti's-Salâh" dediğinde; Ebû Hanife (rh.a.), müezzin "Hayya Ale's-Salâh" dediğinde cemaatın kalkacağı görüşündedirler.[151]

48. Safları Doğrultmak Hakkında

1266. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım ve Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi:

Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Saflarınızı düzeltin. Çünkü safları düzeltmek, namazın tamam olması (gereklerindendir)."[152]

Açıklama

Safları düzeltmekten maksat, aynı hizada durulması, boşlukların doldurulması, birinci safta yer varken ikinci safın yapılmaması demektir. Müslümanların birlik ve düzenlerinin bir tezahürü de olan safları düzeltme, alimlerin çoğunluğuna (cumhura) göre Sünnettir. Hz. Bilâl'in (r.a.) cemaatın omuzlarını düzelttiği, safları düz tutmaları için ayaklarına vurduğu, Hulefâyı Râşidin'in de bu hususta titizlik gösterdiği nakledilmektedir. Hz. Ömer'in (r.a.), safları düzeltmesi için birini görevlendirdiği de rivayet edilir.[153]

49. Namazda Safı Bitiştirenlerin (Dolduranların) Fazileti

1267. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Talha b. Musarrif haber verip dedi ki, ben Abdurrahman b. Avsece'yi, el-Berâ' b. Azib'den (naklen anlatırken) işittim ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Saflarınızı düzeltiniz ki kalbleriniz ihtilâfa düşmesin." (Hz. Peygamber) şöyle de buyururdu:
"Şüphe yok ki, Allah ve melekleri ilk saftakilere -veya ilk saflardakilere- salât eder, (onları över, şanlarını yüceltirler)."[154]

50. İlk Safın Fazileti Hakkında

1268. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O) Halid b. Ma'dân'dan, (O da) İrbâd b. Sâriye'den (naklen) rivayet etti ki, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk saftakiler için üç, ikinci saftakiler için bir defa (Allah'dan) bağış dilerdi."[155]
1269. "Bize el-Hasan b. Ali haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Musa el-Eşyeb'den, (O) Şeybân'dan, (O) Yahya'dan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O) Halid b. Ma'dân'dan, (O) Cubeyr b. Nufeyr'den, (O) Irbâd b. Sâriye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[156]

51. Cemaatden İmamın Arkasında Duracak Olanlar

1270. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'den, (O) Umâre b. Umeyr'den, (O) Ebû Ma'mer'den, (O da) Ebû Mesûd el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu:"
"Düzensiz durmayınız. Sonra kalpleriniz de düzensizliğe düşer. Benim arkamda mutlaka teennili ve aklı başında olanlarınız, sonra (bu yönlerden) onların ardından gelenler, daha sonra da (bu yönlerden) bunların ardından gelenler dursun." Ebû Mes'ûd dedi ki,
"İşte bugün siz çok fazla düzensizsiniz."[157]
1271. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey', Hâlid'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurdu:"
"Benim arkamda mutlaka teennili ve aklı başında olanlarınız, sonra (bu yönlerden) onların ardından gelenler, daha sonra da (bu yönlerden) bunların ardından gelenler dursun. Düzensiz de durmayınız. Sonra kalpleriniz de düzensizliğe düşer. Çarşı pazarların karmakarışık (toplantılarına kapılmaktan veya camide onlar gibi düzensiz durmaktan) da sakının."[158]
(Dârimi) dedi ki: "Hevşât (= karışıklıklar)", toplanma, toplantı demektir.[159]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) saflar hakkındaki bu emrinin bir hikmetini, Enes b. Malik'in -Allah O'ndan razı olsun- rivâyet ettiği bir haber izah etmektedir. O diyor ki:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arkasında, kendisinden (namazın erkân ve âdabım) bellemeleri için Muhacirlerle Ensarın durmasından hoşlanırdı."[160] Bu emrin ayrıca, imamın unutma ve hanetalarını ona hatırlatma, bir özür halinde imamın namazdan ayrılması gerektiği zaman onun yerine geçme, fazilet sahiplerine öncelik tanıma, ikramda bulunma gibi hikmetleri de zikredilmektedir. Cemaatın bu şekilde ilim ve fazilete göre sıralanması Sünnettir. Diğer meclislerde buna uyulması da Sünnettir.[161]

52. Kadın Saflarının Hangisi Daha Faziletlidir.

1272. "Bize Ebû Asım, İbn Aclân'dan, (O) babasından, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"
"Erkek saflarının en hayırlısı ilkleri, en şerlisi sonuncularıdır. Kadın saflarının ise en hayırlısı sonuncuları, en şerlisi ilkleridir."[162]

Açıklama

Nevevî'nin (rh.a.) açıklamasına göre bu Hadiste, kadın saflarından, erkeklerle beraber cemaat olan kadınların safları kastedilmiştir. Bu durumda erkeklerin son safı ile kadınların ilk safi birbirine, diğerlerinden daha yakın olur; birbirlerinin seslerini işitir, hareketlerini görürler. Bu da, bu saftakilerin namazlarının huşu ve Sükûnetini bozar ve neticede, sevaplarının azalmasına sebep olur.[163]

53. Münafıklara Hangi Namaz Daha Ağır Gelir?

1273. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O da) Ubeyy b. Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazını kıldırmış, sonra da yüzünü bize çevirip, bir grup münafık hakkında şöyle buyurmuştu:
"Falan gelmiş mi?"
"Hayır, (gelmemiş.)" demişlerdi. Bu sefer;
"Falan gelmiş mi?" buyurmuş,
"Hayır, (o da gelmemiş.)" demişlerdi. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, bu iki namaz, münafıklara en ağır gelen namazlardır. Halbuki onlar, o ikisindeki (fazilet ve sevabı) bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi."[164]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Abdullah b. Ebî Basîr şöyle dedi: (Bu hadisi) bana babam, Ubeyy'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet eti!. Ben onu (doğrudan) Ubeyy'den de işittim."[165]
1274. "Bize Ebû Gassân haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O) babasından, (O) Ubeyy b. Kâ'b'dan, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[166]
1275. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebi Arûbe'den, (O) Halid b. Meymûn'dan, (O) Ebû İshâk'tan, (O) Abdullah b. Ebî Basîr'den, (O) babasından, (O) Ubeyy b. Kâ'b'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani 1273. hadisin) aynısını haber verdi."[167]
1276. "Bize el-Hasan İbru'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'den, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Vakıa şu ki, münafıklara yatsı namazı ile sabah namazından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur. Halbuki onlar o ikisindeki (fazilti ve sevabı)

bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi!"[168]

Açıklama

Münafık, içi-dışı bir olmayan, içten kâfir olduğu halde dıştan müs-lüman görünen kimsedir. Münafıklar, yerine göre müslüman veya kâfir görünen tutarsız, dengesiz, hasta tiplerdir. Bunların en belirgin vasıflarından biri, namaz hususunda gösterdikleri tembelliktir. Yüce Allah, onların bu yönünü şöyle beyân eder:
"Münafıklar (akıllarınca) Allah'a oyun etmek isterler. Halbuki o, kendi oyunlarını başlarına geçirendir. Onlar namaza kalkdıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az anarlar. "[169]
"Onlar namaza üşene üşene gelirler ve istemeye istemeye sadaka verirler. "[170] Bu âyetler de gösteriyor ki, namaz hususunda gösterilen tembellik, asıl olarak münafıklarda bulunan kötü bir vasıftır. Bu vasıf, müslümanda görüldüğü zaman onda da, bir münafıklık vasfı var demektir. Müslümamn bu durumuna "ameli nifak" denmektedir. Yani böyle bir müslüman, her ne kadar inanç bakımından samimi ise de, söz ve işi birbirini tutmayan, amel bakımından gerçek münafıkların vasıflarından birini taşıyan hatalı, günahkâr bir müslümandır. Münafıklara yatsı ve sabah namazları ise, diğer namazlardan daha ağır gelir. Çünkü yatsı istirahat vakti, sabah tatlı uyku zamanıdır.[171]

54. (Cemaatle) Namazdan Geri Kalan Kimseler Hakkında

1277. "Bize Ebû Asım, İbn Aclân'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Andolsun, içimden öyle geçti ki, gençlerime emredeyim de odun toplasınlar. Bir adama da, cemaate namazı kıldırmasını emredeyim. Sonra ben, şu namazdan geri kalan kimselerin arkasından gidip evlerini üzerlerine yakayım. Etli bir kemik parçası veya iki kepçe (yemek) olsa, bunlara katılırlardı. Halbuki onlar, o (yatsı ve sabah namazlarındaki fazilet ve sevabı) bilseler, emekleyerek de olsa, onlara gelirlerdi"[172]

55. Yolculukta Yağmur Olduğu Zaman Cemaate Gitmeme Hususunda Müsâade

1278. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:" O, Dacnân'a[173] soğuk bir gecede inmişti de bir müezzine emretmiş, o da (ezanın sonunda);
"Namazı, bulunduğunuz yerlerde (kılın!)" diye bağırmıştı. Sonra O, baber vermişti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculukta soğuk bir gece veya yağmur (olduğunda) bir müezzine emrederdi de, O, (ezanın sonunda)
"Namazı, bulunduğunuz yerlerde (kılın!)" diye bağırırdı.[174]

56. Cemaatle Namaz Kılmanın Faiseeti Hakkında

1279. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Dâvûd b. Ebî Hind haber verip dedi ki:" Sa'id İbnu'l-Müseyyib'e;
"Namazını evinde kılmış olan bir adam, sonra, namaz kıldırıyorken imama kavuşsa onunla beraber (tekrar) namaz kılar mı?" diye sormuştum, O da,
"Evet, (kılar)" demişti. Ben;
"Bu iki (namazın) hangisinden (daha çok) sevap umar?" demiştim, O da şöyle cevap vermişti:
"İmamla beraber kıldığından; Çünkü Ebû Hureyre bize rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişinin cemaatle kıldığı namaz, tek başına kıldığı namazından yirmi küsur parça daha fazla (sevaplıdır)."[175]
1280. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nâfi' Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kıldığı namazından yirmi yedi derece daha fazla (sevaplıdır)."[176]

57. Kadınları Camilere (Gitmekten) Menetmenin Yasaklanması Ve Onlar Dışarı Çıktıklarında Nasıl Çıkarlar?

1281. "Bize Muhammet! b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'i rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zührî, Sâlim'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Birinizden hanımı, camiye (gitmek için) izin istediği zaman onu menetmesin." [177]
1282. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın camilerinden menetmeyin! Onlar da, dışarı çıktıkları zaman koku sürünmemiş olarak çıksınlar."*[178]
1283. "Bize Sa'id b. Amir, Muhammed b. Amr'dan (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) senediyle bu (yani bir önceki) hadisi haber verdi." (Dârimi) dedi ki, "Sa'id b. Amir şöyle dedi:
"(Hadisin metninde geçen) "tefile" kelimesi, "hiçbir güzel koku (sürünmüş) olmayan kadın" demektir."[179]

58. Akşam Yemeği Hazır Olduğu, Namaza da Kamet Getirildiği Zaman (Nasıl Hareket Edilir?)

1284. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyâii, Hişâm'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Akşam yemeği konduğu, namaz vakti de geldiği zaman önce akşam yemeğini yiyin."[180]
1285. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve Süleyman b. Kesîr, ez-Zührî'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Akşam yemeği hazır olduğu, namaza da kamet getirildiği zaman, önce akşam yemeğini yiyin."*[181]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emri, alimlerin çoğunluğuna göre mendûbluk ifade eder. Yani söz konusu durumda önce yemeği yemek mendûbtur. Bu emrin hikmeti, namazın huşûlu bir şekilde kılınmasını sağlamaktır. Çünkü böyle bir durumda, bilhassa aç insanın aklı fikri yemekte kalır ve namazını huzurlu bir şekilde kılamaz. İbn Abbâs'ın (r.a.) da;
"Gönlümüzde bir şey varken namaza kalkmayız" dediği nakledilir. Ebû Hanife'nin (rh.a.) şu sözü de Hadisin bu hikmetine işaret etmektedir:
"Bütün yemeğimin namaz olması benim için bütün namazımın yemek olmasından daha makbuldür." Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emrinin illeti de bu, yani kalbin namaz dışı şeylerle meşguliyetini gidermek olunca, namaz vakti ile yemek çakıştığında buna göre hareket edilir.[182]

59. Namaza Nasıl Gidilir?

1286. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Sa'id İbnu'l-Müeyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Namaza geldiğinizde, ona, koşarak gelmeyin, (normal) yürüyerek gelin, vakar ve sükûnet içinde olun. Sonra kavuştuğunuzu (imamla) kılın, kaçırdığınız (rekâtları ise, tek başınıza) tamamlayın "[183]
1287. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şeybân, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Namaza geldiğiniz zaman, vakar ve sükûnet içinde olmalısınız. Sonra, kavuştuğunuzu (imamla) kılınız, geçirdiğiniz (rekâtları ise tek

başınıza) tamamlayınız."[184]

60. Camilere (Gitmek İçin Atılan) Adımların Fazileti Hakkında

1288. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize et-Teymî, Ebû Osman'dan, (O da) Ubeyy b. Kâ'b'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Medine'de bir adam vardı. Medine'de, kıbleye namaz kılanlardan evi camiye ondan daha uzak kimse tanımıyorum. O halde de o, namazları Rasûlullah ile (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beraber (camide) kılardı. Bu yüzden ona denmişti ki;
"Sıcakta ve karanlıkta bineceğin bir eşek satın alsan!" O da şu karşılığı vermişti:
"Vallahi, evimin, camiye bitişik olması beni sevindirmez!" Sonra bu, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verilmişti de, (Hz. Peygamber) ona bunu sormuş, o da şöyle demişti:
"Ya Rasûlallah! Yürüyüşümün, adımlarımın, aileme dönüşümün, gelip gidişimin (sevap defterime) yazılması için (böyle yapıyorum)." -Veya o, buna benzer bir söz söylemişti-, O zaman Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle -veya buna benzer bir söz- buyurmuştu:
"Allah sana bunların hepsini versin, sana umduklarının tamamını ihsan etsin!"[185]

61. Kişinin Safın Arkasında Tek Başına Namaz Kılması Hakkında

1289. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Zeyd -ki O, Abser İbnu'l-Kasım'dır-, Husayn'dan, (O da) Hilâl b. Yesâf dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ziyâd b. Ebî'1-Ca'd elimi tutup beni, Esedoğulların'dan, Vâbısa b. Ma'bed denilen yaşlı birinin karşısına dikti ve şöyle dedi:"
Bana bu, -(yaşlı) adam da dinliyordu- rivayet etti ki, kendisi Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görmüş, arkasında bir adam saflara bitişmeksizin namaz kılmış da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona namazı tekrar kılmasını emretmiş.[186] Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Ahmed b. Hanbel, Amr b. Murre'nin rivayetinin sabit olduğunu söylüyordu, ben ise Yezîd b. Ziyâd b. Ebi'l-Ca'd'ın rivayetini kabul ediyorum."[187]

Açıklama

Bu hadisin, Ahmed b. Hanbel (rh.a.) tarafından tercih edilen Amr b. Murre (rh.a.) rivayetini Ebû Dâvûd (rh.a.)[188] Tirmizi (rh.a.)[189] ve Ahmed b. Hanbel (rh.a.)[190] kitaplarına almışlardır. Amr'ın senedi "Hilâl b. Yesâf dan, (O) Amr b. Râşid'den, (O da) Vâbısa'dan" şeklindedir. Tirmizî (rh.a.) bazı alimlerin Amr b. Murre rivayetinin, -diğer bazı alimlerin ise- Dârimi'nin (rh.a.) yukarıya aldığı Husayn rivayetinin daha sahih olduğunu söylediklerini nakletmekte, kendisinin de Husayn'ın rivayetini tercih ettiğini belirtmektedir. O, buna sebep olarak, Husayn'ın rivayetinin mütâbilerinin bulunmasını göstermiştir. Tirmizi'nin (rh.a.) bahsettiği bu hadisin mütâbi'lerinden biri, Dârimi'nin (rh.a.) tercih ettiği Yezîd b. Ziyâd rivayetidir. Amr b. Murre ile Hilâl'in rivayetlerinde hocaları Hilâl hadisi; bazan Amr b. Râşid, bazan Ziyâd vasıtasıyla Vabısa'dan, bazan ise vasıtasız olarak doğrudan Vabısa'dan nakletmektedir. İşte Dârimi (rh.a.), bu rivâyetlerdeki bu ihtilâftan ("ızdırâb"dan) dolayı Yezîd'in rivayetini tercih etmiş olmalıdır. Ahmed Muhammed Şâkir ise, tahkikinde bu senedlerin arasında ızdırâb bulunmadığı, hepsinin sahih olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre Hilâl bu hadisi önce Amr b. Râşid'den duymuş, sonraVâbısa'nın huzurunda Ziyâd'dan duymuş, bu durumda Vabısa'dan da duymuş sayılacağı için hadisi bazan Amr, bazan Ziyâd vasıtasıyla, bazan da doğrudan Vabısa'dan rivayet etmiştir.[191]

1290. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), Bize Abdullah b. Dâvûd rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Ziyâd, (amcası) Ubeyd b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Ziyâd b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) Vâbısa b. Ma'bed'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Bir adam safların arkasında (imama uymakla beraber safa girmeksizin) tek başına namaz kılmıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, (namazı) tekrar kılmasını emretmişti."[192]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "ben bu görüşü kabulleniyorum."[193]

Açıklama

Bu hadis, safların arkasında tek başına namaz kılanın namazının bâtıl (geçersiz) olduğunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel (Rh A) ve Dârimi (rh.a.), bu hadisin zahirine göre görüş beyân etmişlerdir. Ahmed'in (rh.a.) meşhur olan görüşüne göre ise bir kimse safların arkasında tek başına namaza başlayabilir ama, imam rukû'a gitmeden önce safa girmesi gerekir, aksi halde namazı geçersiz olur. Alimlerin çoğuna göre ise, safların arkasında tek başına namaz kılmak mekruh ise de, bu şekilde kılman namaz sahilidir. Bu görüşte olan alimler, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mezkûr Hadisteki namazı tekrar kılma emrinin müstehablık ifade ettiğini ve şahsın bir daha öyle yapmaması için ona namazı tekrar kılmasını emrettiğim söylemişlerdir. Yani böyle bir kimsenin, namazı tekrar kılması müstehabdır. Son safta yer kalmadığında tek kalan kimsenin ne yapacağı konusunda da farklı görüşler vardır. Malik (rh.a.) ve Şafiî (rh.a.), bu durumda tek kalan şahsın, ön saftan birini yanma çekmeksizin namazı tek başına kılması gerektiğini söylemişlerdir. Ahmed'e (rh.a.) göre ise, ön saftan birini yanına çekmek mekruhtur. Ebû Hanife (rh.a.) ise;
"Böyle bir kimse, imam rukû'a varıncaya kadar birinin gelmesini bekler, o zamana kadar kimse gelmezse ön saftan birini yanına çekip namazı onunla beraber kılar" demiştir.[194]

1291. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Malik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki:"
O'nun nenesi Muleyke (bir gün) Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yapmış olduğu bir yemeğe davet etmiş. (Rasûlullah da gelip) yemiş, sonra;
"Kalkın da size namaz kıldırayım!" buyurmuş. Enes demiş ki,
"ben de kalkıp, uzun zaman kullanılmasından dolayı kararmış olan bir hasırımızı (aldım) ve su serpip (temizledim). Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun üzerinde namaza durdu. Benimle yetim çocuk onun arkasında, ihtiyar kadın da bizim arkamızda saf tuttuk ve (Hz. Peygamber) bize iki rekât namaz kıldırdı, sonra da dönüp (gitti)."[195]

62. Öğle Namazında Kıraat Miktarı

1292. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mansûr b. Zâzân'dan, (O) el-Velîd Ebû Bişr'den, (O) Ebu's-Sıddik'tan, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğlenin ilk iki rekâtında otuz âyet (okuyacak) kadar, son ikisinde bunun yarısı kadar; ikindinin (ilk iki rekâtında) ise, öğlenin son iki (rekâtındaki) kadar, son iki (rekâtında) bunun yarısı kadar ayakta duruyordu.[196]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), diğer namazlarda olduğu gibi, öğle namazında okuduğu sûreler veya âyet miktarları hakkında da Sahabenin farklı rivayetleri vardır. Bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaatın durumuna ve zamana göre kıraati uzun veya kısa tutuyordu. Hatta bizzat Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), uzun okumaya niyet ettiği bazı namazlarda, arkadan bir çocuğun ağlamasını duymasıyla, namaz kılmakta olan annesinin bundan müteessir olacağını düşünerek, okumayı kısa tuttuğunu açıklamışlardır. Binaenaleyh imam, cemaatın durumuna göre, onların içinde zayıf, hasta, ihtiyaç sahibi kimselerin bulunabileceğini düşünerek kıraatinin uzunluğunu ayarlamalıdır.
Bu hadis, dört rekâtlı namazların son iki rekâtında da, Fâtiha'dan sonra ek sure okunacağını göstermektedir. Şafiî'nin (rh.a.) son görüşü, bu

Hadisin zahirine uygun olarak, dört rekâtlı namazların son iki rekâtları ile üç rekâtlıların üçüncü rekâtında ek sûre okumanın müstehab olduğu şeklindedir. Alimlerin cumhuru ise, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak, dört rekâtlı namazların son iki rekâtlarında ek sûre okunmayacağını söylemişlerdir. İlk iki rekâtlarda Fâtiha'dan sonra ek sûre okumak ise, cumhura göre Sünnet, Hanefîlere göre vâcibtir.
Bu hadis, ayrıca, birinci rekâtın, daha fazla veya daha yavaş Kur'an okumak suretiyle, ikinci rekâttan daha fazla uzatılacağını da göstermektedir. Malikiler, Şafîîlerin çoğu ve Hanefilerden Muhammed (rh.a.), bunun bütün namazlarda müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ile Ebû Yûsuf a (rh.a.) göre ise bu, sadece sabah namazında müstehabdır. Onlar diğer namazlarda birinci ve ikinci rekâtlardaki kıraat miktarının eşit olmasının müstehab olduğunu, yukarıdaki Hadiste bahsedilen birinci rekatın uzunluğunun ise, bu rekâtte okunan dualardan ileri geldiğini söylemişlerdir. Birinci rekâtı daha uzun tutmanın hikmetine gelince, bu, cemaatın namaza kavuşmasını sağlamak, cemaatın daha dinç ve huşûlu olduğu birinci rekâtta daha fazla Kur'an okumak şeklinde izah edilmiştir.[197]

1293. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Mansûr'dan, (O) el-Velîd Ebû Bişr'den, (O) Ebu's-Sıddîk'dan, (O da) Ebû 'Sa'id'den (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti ve ona;"
"Elif-Lâm-Mim Tenzîl'i, yani Secde (Sûresini) okuyacak kadar (ayakta dururdu.)" cümlesini ekledi.[198]
1294. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hamnıâd b. Seleme, Simâk b. Harb'dan, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle ve ikindide "Ve's-Semâ'i ve't-Târık" ile "Ve's-Semâ'i Zâti'l-Burûc" (Sûrelerini) okurdu."[199]

Açıklama

Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), öğle ve ikindi namazlarında başka sûreler okudukları da nakledilmektedir. Binaenaleyh bunlardan herhangi birini, "Sünnettir" diye devamlı okumak, Hz. Peygamber'in tatbikatına aykırıdır. Sahabe, kıraatin açıktan olmadığı öğle ve ikindi namazlarında, Hz. Peygamber'in okuduğu Sûreleri, Ebû Katâde'nin bir rivayetinden[200] anlaşıldığına göre, bazı âyetleri, sesini yükselterek okumasından anlamaktaydı.[201]

63. Öğle Ve İkindide Kıraat Nasıl Yapılır?

1295. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle namazı ile ikindi namazının ilk iki rekâtlarında Ümmü'l-Kur'an (Fâtiha'yı) ve onlarla beraber iki sûre okur, (okuduğu) bir âyeti bize bazan işittirir ve birinci rekâtta (ayakta durmayı) uzatırdı.[202]
1296. "Bize Ebû Asım, el-Evzâ'î'den, (O da) Yahya'dan (naklen), senediyle onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[203]
1297. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize emmâm haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ebî Katâde rivayet etti ki, babası O'na rivayet etmiş ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğle namazının ilk iki rekâtında Ümmü'l-Kitâb (Fatiha) ile iki sûre, sön ikisinde ise (sadece) Ümmü'l-Kitâb'ı okurdu. O, (okuduğu) bir âyeti (bazan) bize işittirirdi. Birinci rekâtta da, (kıyamı), ikincisinde uzatmadığı kadar uzatırdı. O, ikindi namazında da böyle, sabah namazında da böyle (yapardı)."[204]

64. Akşamdaki Kıraat Miktarı Hakkında

1298. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Yûnus, ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdülah b. Utbe'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Ümmü'l-Fadl'dan (naklen) haber verdi ki:
O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam (namazında) el-Mürselât (sûresini) okurken işitmişti.[205]
1299. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
O, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam (namazında) et-Tûr (sûresini) okurken işitmişti.[206]

65. Yatsıda Kıraat Miktarı

1300. "Bize Sa'îd b. Amir, Şu'be'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (Oda) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki:" Muâz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılar, sonra topluluğuna gelir, onlara namaz kıldırırdı. İşte o, bir gece gelip yatsıyı kıldırmaya ve Bakara (sûresini) okumaya (başlamıştı). Ensâr'dan bir adam da gelip (tek başına) namazı kılıp gitmişti. Sonra ona ulaşmış ki, Muâz (bu yüzden) kendisine kötü söz söylemiş. Bunun üzerine O, bunu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şikâyet etmişti de Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'a,
"Fitneci mi (oldun?), fitneci mi (oldun?), fitneci mi (oldun?) -veya, çok fitneci mi (oldun?), çok fitneci mi (oldun?), çok fitneci mi (oldun?)-" buyurmuş, sonra O'na, mufassal (sûrelerin) ortasından iki sûre (okumasını) emretmişti.[207]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "biz bu (hadisin delâlet ettiği mânâyı) benimseriz."[208]

Açıklama

"Fitneci" diye tercüme ettiğimiz "fâtin" kelimesi, nefret ettirici, saptırıcı, azdmcı, işkenceci gibi mânâlara da gelmektedir.
Bu Hadis; imamın, kıraatin uzunluğunu cemaatın durumuna göre ayarlaması ve onları bıktıracak, namazdan uzaklaştıracak derecede namazı uzatmaması gerektiğine delâlet etmektedir İmamın bu şekilde hareket etmesi müstehabdır. Bu hadis, farz namaz kılanın nafile kılana uyabileceğini de göstermektedir. Çünkü Muâz'ın (r.a.), Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldığı namaz farz, daha sonra kabilesi olan Selimeoğulları cemaatine kıldırdığı namaz nafile idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'nun böyle kıldırmasına bir şey dememişti. Şâfiiler, bu hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanbeliler, Malikiler ve Hanefiler ise, farz kılanın nafile kılana uyamayacağını söylemiş, yukarıdaki hadisi de muhtelif şekillerde izah etmeye çalışmışlardır.
Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Muâz b. Cebele -Allah O'ndan razı olsun-, okumasını emrettiği sûreler, bu rivayette ismen belirtilmemiştir. Hadisin diğer bazı rivayetlerinde bunların Burûc, Târik, A'lâ, Şems, Leyi, Duha ve Alak Sûreleri olduğu tasrîh edilmektedir ki, bu sûreler mufassal sûrelerin orta kısımlarını teşkil ederler. Mufassal sûreler, Kur'an-ı Kerîmin son taraflarında yer alan sûrelerdir. Bu sûrelere bu ismin verilmesi, aralarının besmelelerle sıkça ayrılmış olmasındandır. Mufassal sûrelerin hangi sûreden itibaren başladığı konusunda farklı görüşler vardır. Bunlara göre bu sûreler Sâffât, Saff, Câsiye, Kıtal, Feth, Hucurât, Kâf, Rahman, Tebâreke, İnsan veya Duha Sûrelerinden biriyle başlar. Mufassal sûreler kendi aralarında üç kısma ayrılırlar.
1) Tıvâlu'l-Mufassal: Mufassal sûrelerin ilki kabul edilen sûreden Nebe' (veya Burûc) sûresine kadar;
2) Evsâtu'l-Mufassal: Tıvâl'ın bitiminden Duha (veya Beyyine) sûresine kadar;
3) Kısâru'l-Mufassal: Duha (veya Beyyine) sûresinden Kur'an-ı Kerîmin sonuna kadar.
Hadiste, namazı tek basma kılıp ayrılan Sahâbi'nin Hazm b. Ebî Ka'b (r.a.) veya Haram b. Milhân (r.a), yahut Süleym b. Haris (r.a.) olduğu söylenmiştir.[209]

66. Sabahta Kıraat Miktarı

1301. "Bize Ebu'1-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ziyâd b. Ilâka'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Amcamı şöyle derken işittim:"
O, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmıştı da O'nu, sabahın iki rekâtının birinde,[210] (âyetinin bulunduğu sûreyi) okurken işitmişti.
Şu'be dedi ki, O'na (yani Ziyâd'a bunu) başka bir sefer yine sormuştum da O şöyle demişti:
"O'nu, Kâf (sûresini) okurken işitmiştim."[211]

1302. "Bize Kabisa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ziyâd b. Ilâka'dan, (O da amcası) Kutbe b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah (namazında) birinci rekâtta[212] (âyetinin bulunduğu sûreyi) okurken işitmiştim."[213]
1303. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, el-Velîd b. Serî'den, (O da) Amr b. Hureys'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazında (sûresini) okurken işitmişti. (Amr dedi ki, Hz. Peygamber);[214] (âyetine) vardığı zaman kendi kendime, ne demektir, demeye başlamıştım."[215]
1304. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Mis'ar, el-Velîd'den, (O da) Amr b. Hureys'ten (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[216]
1305. "Bize Sa'îd b. Amir haber verip (dedi ki), bize Avf, Seyyar b. Selâme'den, şöyle dediğini rivayet etti:" "Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin huzuruna girmiştik. O, kamıştan yapılmış yüksek (bir oturağın) üzerinde idi. Babam O'na, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazlarının vakitlerini sormuştu, O da şöyle demişti:
"O, öğle dediğiniz el-Hecîr (namazını), güneş tam tepeden batıya döndüğü zaman kıldırrdı. İkindiyi ise, kıldırırdı da, sonra birimiz, Medine'nin en uzak yerinde bulunan ailesine, güneş hâlâ diri, (ışınları etkileyici) iken gidebilirdi." -(Seyyar) dedi ki,
"Akşam hakkında anlattığı şeyi unuttum. (Hz. Peygamber), yatsı dediğiniz el-Işâ' namazını ise biraz geciktirmeyi tercih ederdi. O, sabah namazını, adam, yanında oturan (bir tanıdığını, yüzünden) tanıyacak (kadar ortalık ağarmış) iken bitirirdi ve onda, altmış (âyetten) yüz (âyete) kadar Kur'an okurdu."[217]

67. Namazda Gözü Göğe Dikmenin Mekrûhluğu

1306. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Müshir rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, el-Museyyeb b. Râfi'den, (O) Temîm b. Tarafe'den, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün, Sahâbe-i Kiram) gözlerini namazda göğe dikmişler iken Mescid'e girmişti de (onları o şekilde görünce) şöyle buyurmuştu:
"Ya (bundan) vazgeçersiniz yahut gözleriniz size bir daha dönmez, (kör olursunuz)."[218]
1307. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Bişr, Sa'id'den, (O) Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuştu:" "Bazı kimselere ne oluyor da namazlarında gözlerini göğe dikiyorlar!" (Enes dedi ki, Hz. Peygamber) bu hususta ki sözünü o kadar şiddetlendirmişti ki, sonunda şöyle buyurmuştu:
"Ya bundan vazgeçersiniz yahut Allah gözlerinizi çekip alır (da kör olursunuz)." [219]

Açıklama

Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadislerinde, namaz kılarlarken gözlerini göğe dikenlere çok büyük bir tehdit vardır. Bu sebeple bazı alimler, namazda gözleri göğe dikmenin haram olduğunu, bunun namazı bozacağını söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise bunun mekruh olduğu görüşündedir. Namazda gözleri göğe dikmenin menedilmesindeki hikmet, bu halin namazın huşu ve huzurunu bozmasıdır. Namaz kılanın ise huşûlu yani kalbi Allah korkusuyla dolu, bütün ilgisini namaza hasretmiş, saygı ve tevazu içinde olması gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de; *"Namazlarında huşû'lu olan mü'minlerin kurtuluşa ereceği"*[220] beyân edilmiştir. Rivayete' göre Sahâbe-i Kiram mezkûr âyetin inişinden sonra artık namazlarında gözlerini önlerine eğip secde yerinden ayırmamışlar.
Yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) güzel bir âdetini de görmekteyiz. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mezkûr olayda olduğu gibi, bir kimsede veya bazı kimselerde gördüğü bir hatayı onların yüzlerine doğrudan vurmaz, "bazıları şöyle yapıyor..." gibi ifadelerle isim vermeksizin dolaylı bir şekilde uyarıda bulunurdu. Böylece hem onları mahcûb düşürmemiş, hem de daha etkili ve genel bir şekilde bir hatanın düzeltilmesini sağlamış olurdu.[221]

68. Rukû'daki Hareket (Şekli)

1308. Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsrâ'il rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Ya'fûr el-Abdî rivayet edip (dedi ki), bana Mus'ab b. Sa'd rivayet edip dedi ki:"
"Abdullah b. Mes'ûd'un oğulları rukû'a gittiklerinde ellerini uyluklarının arasına korlardı. Ben de (babam) Sa'd'ın yanında namaz kılıp böyle yaptım da O, ellerime vurdu. Sonra (namazdan) çıkınca da şöyle dedi:"
"Yavrum, ellerinle dizlerini tut!" Bundan bir gün sonra onu bir defa daha yaptım. Onun yanında namaz kılmıştım. O, yine ellerime vurdu. (Namazdan) çıkınca da şöyle dedi:
"Bunu (önceleri) yapardık. (Sonra) bize, avuçlarımızla dizlerimizi tutmamız emredilmişti."[222]
1309. "Bize Muhammed b. Yûsuf, İsrail'den, (O) Ebû İshâk'tan, (O da) Mus'ab'dan (naklen) senediyle onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[223]
1310. "Bize Ebû'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' İbnu's-Sâ'ib, Salim el-Berrâd'dan -(Atâ') dedi ki:"
"O, nazarımda benim kendimden daha güvenilir biri idi-, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Mes'ûd el-Ensârî (bir gün) bize şöyle dedi:"
"Size, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldırdığı namaz gibi namaz kıldırayım mı?" (Salim) dedi ki, bunun üzerine O, tekbir getirdi, rukû'a gitti ve ellerini dizlerinin üzerine koydu, parmaklarının arasını açtı, öyle ki (vücûdunun) her şeyi (yerine) yerleşti, (karar ve sükûnet buldu).[224]

69. Rükû'da Denilecek Şeyler

1311. "Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukrî haber verip (dedi ki), bize Musa b. Eyyûb rivayet edip (dedi ki), bana amcam İyâs b. Âmir rivayet edip dedi ki, Ukbe b. Amir'i, şöyle derken işittim."
"O halde büyük Rabbinin adıyla tesbih et"[225] âyeti indiği zaman, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize; "Bunu rükûlannıza toyun, (yani rükûda Sübhane Rabbiye'1-Azîm deyin)" buyurmuştu.
Sonra *"Yüce Rabb'inin adını tesbit et"*[226] âyeti inince de, "Bunu secdelerinize koyun, (yani secdede Sübhane Rabbiye'1-A'lâ deyin) buyurmuştu.[227]
1312. Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Süleyman'dan, (O) el-Mustevrid'den, (O) Sıla b. Züfer'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, O, bir gece Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kılmıştı. (Hz. Peygamber) rükûunda "Sübhane Rabbiye'1-Azîm: Büyük Rabbimi teşbih ederim", secdelerinde "Sübhane Rabbiye'1-A'lâ: Yüce Rabbimi teşbih ederim." dermiş. O, hiçbir rahmet âyetine gelmezmiş ki, onda durup, (onu Yüce Allah'tan) istemiş olmasın. Hiçbir azâb âyetine de gelmezmiş ki, (ondan Allah'a) sığınmış olmasın.[228]

Açıklama

Bu hadiste, namazda okunan âyetlerde istenilecek bir şey olduğunda, o esnada onu Allah'tan (Celle Celaluhu) istemenin, sığınılacak bir şey olduğunda ise ondan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmanın meşru olduğuna bir işaret vardır. Şafiîler bunun her türlü namazda, Hanefiler sadece nafile namazlarda yapılabileceğini sö-lemişlerdir. Malikilere göre de, farz namazlarda bunu yapmak mekruhtur. Onlara göre farz namazlarda, imam değil de, cemaat bu söylenenleri yapabilir, yani kıraatte Hz. Peygamberin zikri geçince cemaat salâtü selâm okuyabilir, iyi şeyler geçince bunları Allah'tan (Celle Celaluhu) isteyebilir, kötü şeyler geçince de bunlardan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınabilir.[229]

70. Rükû'da (Kolların Yanlardan) Ayrılması

1313. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebû Amir el-Akadî rivayet edip (dedi ki), bize Fuleyh b. Süleyman, Abbâs b. Sehl'den, şöyle dediğini rivayet etti:" Muhammed b. Mesleme, Ebû Useyd, Ebû Humeyd ve Sehl b. Sa'd (bir gün) toplanmış ve Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını konuşmuşlardı. Ebû Humeyd şöyle demişti:

"Ben, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını sizin en iyi bileninizim." Gerçekten Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) kalktı, tekbir getirdi ve ellerini kaldırdı. Sonra, rüku için tekbir getirdiğinde ellerini (yine) kaldırdı. Sonra rukû'a gitti ve ellerini dizlerinin üzerine koydu. Sanki O, onları avuçlamıştı. Ellerini yay kirişi gibi gerdi ve onları yan taraflarından ayırdı. O, (rukû'da) başını ne aşağı eğmiş, ne yukarı kaldırmıştı.[230]

71. Başı Rukû'dan Kaldırdıktan Sonra Söylenecek Söz

1314. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Rukû'a gittiğinde de bunun aynısını yapardı. Başını rukûdan kaldırdığı zaman da, bunun aynısını yapar ve "Semia'llahu Limen Hamiden, Allahumme Rabbena ve Leke'1-Hamd" derdi. O, bunu secdelerde yapmazdı.[231]
1315. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını haber verdi. Şu kadar var ki, O (yani Osman b. Ömer, rivayetinde Hz. Peygamber'in) "Rabbena Ve Leke'1-Hamd" (dediğini) söyledi."[232]
1316. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"*İmam "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz "Rabbena Ve Leke'l-Hamd" deyin."*[233]
1317. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi kî), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*İmam ancak kendisine uyulması için imam yapılmıştır. Binaenaleyh o tekbir getirdiği zaman tekbir getirin, rükua gittiği zaman rükua gidin, secdeye gittiği zaman secdeye gidin. "Semia'llahu Limen Hamideh" dediği zaman ise, siz "Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin. O, ayakta namaz kıldığı zaman, siz de ayakta namaz kılın, o, oturarak namaz kıldığı zaman, sizin tümünüz de oturarak namaz kılın."*[234]
1318. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebî Arûbeden, (O) Katâde'den, (O) Yûnus b. Cübeyr'den, (O) Hıttân b. Abdillah er-Rekâşî'den, (O da) Ebû Musa'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"*Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize hutbe irad buyurup namazımızı öğretti, Sünnetimizi açıkladı. (Ebû Musa) dedi ki, (bu hutbede) O'nun şöyle buyurduğunu zannediyorum:"*
"Namaza kamet getirildiği zaman biriniz size imam olsun da, o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O, "Ğayri'l-Mağdûbi Aleyhim Ve Le'd-Dâllin" dediğinde siz "Amin!" deyin ki, Allah sizin duanıza karşılık versin. O tekbir getirip rukûa gittiğinde, siz de tekbir getirip rüku a gidin. Çünkü imam sizden önce rukû'a gider, sizden önce (başını rüku'dan) kaldırır." Hz. Nebiyyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce rukudan doğrulusu), buna (yani sizden önce rukû'a gidişine) mukabildir, (binaenaleyh sizin ve onun rukûları eşit olur). O, "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz, 'Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin -veya (sadece) "Rabbena Leke'l-Hamd" (deyin) buyurdu." Çünkü Allah, Peygamberinin dilinden, *"Allah, kendisine hamdedenin hamdini kabul eder"* buyurmuştur."[235]
1319. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Said b. Abdilaziz, Atıyye b. Kays'tan, (O) Kaza'a'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başını rukudan kaldırınca şöyle derdi:
"Rabbimizi Gökler dolusu kadar, yer dolusu kadar ve artık dilediğin şey dolusu kadar hamd olsun sana, ey övgü ve ululuğa lâyık olan! Bir kulun -ki, hepimiz sana kuluz- söylemesine en uygun söz şudur: Allahım! Verdiğine engel olup (vermemezlik edecek) hiç kimse yoktur. Engel olup (vermediğini) verecek hiç kimse de yoktur. (Dünyevî) varlık sahibine varlığı senin katında fayda vermeyecektir, (onu ancak senin rahmetin kurtaracaktır) ."[236]
1320. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ebî Seleme, amcası el-Mâcişûn'dan, (O) el-A'rec'den, (O) Ubeydullah b. Ebî Rafi'den, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başını rüku dan kaldırdığında şöyle derdi:
"Allah, kendisine hamdedenin hamdini kabul eder. Rabbimiz! Göklerle yer dolusu, (göklerle yerin) aralarının dolusu ve artık dilediğin şey dolusu hamd olsun sana."[237]
Abdullah (ed-Dârimi'ye); "bu (hadisin zahiren delâlet ettiği mânâyı) kabul eder misin?" dendi, O da;
"Hayır" dedi. O'na;
"bunu farz (namazda) söyler misin?" de denildi, O da;
"Belki?" dedi. O,
"Bunların hepsi güzeldir" de dedi.[238]

Açıklama

Bu Hadisler rukû'dan doğrulurken "Semi'allahu Limen Hamideh", ardından da "Rabbena Leke'1-Hamd" denileceğini göstermektedirler. Bu cümleleri söylemek müstehabdır. Namazı tek başına kılan kimse bu cümlelerin ikisini de söyler. Namaz cemaatle kılındığında ise Hanefi ve Malikilere göre imam "Semia'llahu Limen Hamiden", cemaat "Rabbena Leke'1-Hamd" der. Hanbeliler'e göre ise imam her ikisini, cemaat sadece "Rabbena Lekel-Hamd" cümlesini, Şaflilere göre ise, hem imam hem cemaat, her iki cümleyi de söyler.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rukûdan doğrulduğunda söylediği cümleleri de söylemek müstehabdır. Ancak Şafiî ve Hanbelilere göre bu zikir cümlelerini, farz-nâfile her namazda söylemek müstehab olduğu halde, Hanefilere göre sadece nafile namazlarda söylemek müstehabdır.[239]

72. Rukû'a Ve Secdeye İmamlardan Önce Gitmenin Yasaklanması

1321. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize el-Leys b. Sa'id, Muhammed b. Aclân'dan, (O) Muhammed b. Yahya b, Hıbbân'dan, (O) İbn Muhayrîz'den, (O da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Doğrusu ben yaşlandım. Binaenaleyh ne rükû'a, ne secdeye benden önce gitmeyin. Çünkü ben, rükua gittiğimde sizden ne kadar önce gidersem, doğrulduğumda siz (o kadar geç doğrularak) bana ulaşırsınız. Secdeye gittiğimde de sizden ne kadar önce gidersem, doğrulduğumda siz (o kadar geç doğrularak) bana ulaşırsınız, (böylece rükû' ve secdelerimiz eşit olmuş olur.)"[240]
1322. "Bize Hâşim İbnu'I-Kâsım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hureye'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Sizden biri, başını imamdan önce kaldırdığında, Allah'ın, onun başını eşek başı -veya suratını eşek suratı- yapmasından korkmuyor mu? -Veya sizden biri... korkmaz mı?"* [241]
1323. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide rivayet edip (dedi ki), bize el-Muhtâr b. Fulful, Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu Anh) (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları namaza teşvik etmiş ve onlara imam olduğu zaman rukûya ve secdeye kendisinden önce gitmelerini, namazdan ayrılmasından önce (namazdan) ayrılmalarım menetmiş ve şöyle buyurmuştu:
"*Muhakkak ki ben sizi arkamdan ve önümden görürüm."*[242]

73. Yedi Kemik Üzerine Secde Yapma Ve Secdede Nasıl Hareket Edileceği?

1324. "Bize Ebu'n-Nadr Hâşim İbnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şube, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Tâvûs'u, İbn Abbâs'tan şöyle rivayet ederken işittim. (İbn Abbâs) demiş ki:"
Peygamberimizi yedi kemik üzerine secde yapması emredildi. O'na, (namazda) ne saç, ne elbise toplamaması da emredildi.
Şu'be dedi ki, O bunu bana başka bir kere de şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ben, secde yapmakla ve ne saç, ne de elbise toplamamakla emrolundum."[243]

1325. "Bize Müslim b. İbrahim ve Yahya b. Hassan haber verip dediler ki, bize Vuheyb rivayet edip dedi ki, bize İbn Tâvûs, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş:
"Bana yedi kemik, yani alın -Vuheyb dedi ki, (bunu söylerken) eliyle burnuna işaret etmişti.-, *eller, dizler ve ayakların uçları üzerine secde etmem ve ne elbisenin, ne de saçların toplanılmaması emrolundu."*[244]

Açıklama

Namazın farzlarından biri de secde yapmaktır. Bu Hadiste Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Allah'ın (Celle Celaluhu) kendisine, secdeyi yedi organ üzerine yapmasını emrettiğini bildirmektedir.
Binaenaleyh, söz konusu organların her biri üzerine secde yapmanın hükümleri hakkında alimlerin farklı görüşleri varsa da, Sünnete uygun secde, bu organların tümü üzerine yapılır.
Bu Hadiste namaz için veya namazda iken elbise ve saçları toplamanın yasaklandığı da bildirilmektedir. Bunun için bu toplama hareketi mekruhtur. Zira bu, bir kibir belirtisi ve namazın huşûunu bozabilecek bir davranıştır. İnsan namaz kıldığında kendini tamamen namaza vermeli; huşu, sükûnet ve tevâzû içinde bulunarak şahsıyla ilgili şeylerle de ilgilenmemelidir.[245]

74. Secde Yapmak İstediğinde İnsandan Yere Varacak İlk Şey

1326. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerik, Asım b. Küleyb'den, (O) babasından, (O da) Vâ'il b. Hucr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gördüm, secdeye gittiği zaman dizlerini ellerinden önce (yere) kordu, (secdeden) kalkdığı zaman ise ellerini dizlerinden önce kaldırırdı.[246]
1327. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Muhammed b. Abdillah İbni'l-Hasan'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz namaz kıldığı zaman, (yere) devenin çökmesi gibi çökmesin, ellerini dizlerinden önce (yere) koysun."[247]
Abdullah (ed-Dârimi ye) dendi ki,
"(Bu hadisler hakkında) ne dersin?" O da;
"Hepsi iyidir!" diye cevap verdi. O (ayrıca) şöyle dedi:
"Kûfe'liler, birinci (hadisi) tercih ederler."[248]

Açıklama

Namazda secdeye nasıl gidileceği hakkındaki bu iki Hadis arasında ihtilâf vardır. Birinci Hadisten; önce dizlerin, sonra ellerin yere konulmasının müstehab olduğu anlaşılmaktadır ki, alimlerin cumhurunun görüşü de böyledir. Bu görüşte olan alimler, Ebû Hureyre'nin (r.a.) yukarıdaki rivayetinin mensûh olduğunu, sened ve metninin muallel olduğunu, ekseri Sahabenin tatbikatına aykırı olduğunu, şahidinin olmadığını söyleyerek mercûh addetmişlerdir. Bununla beraber, İmâm Mâlik (rh.a) gibi bazı alimler de Ebû Hu-reyre'nin (r.a.) rivayetini râcih görüp onunla amel etmişlerdir.[249]

75. (Secdede Kolları Yere) Yaymanın Ve Karganın Gagalaması (Gibi Çabuk Rükû' Ve Secde Yapmanın) Yasaklanması

1328. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım ve Sa'îd İbnu'r-Rebî1 haber verip dediler ki, bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Rükûda ölçülü durunuz ve hiç biriniz kollarını, köpeğin yayması gibi (yere) yaymasın!"[250]
1329. "Bize Ebû Asım, Abdulhamîd b. Ca'fer'den, (O) babasından, (O) Temîm b. Mahmûd'dan, (O da) Abdurrahman b. Şibl el-Ensâri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (secdede kolları) yırtıcı hayvanların (kollarını yaymaları gibi yere) yaymaktan, karganın gagalaması (gibi çabuk rükû' ve secde yapmaktan) ve kişinin (camideki bir yeri), devenin (bir yere alışıp devamlı orayı kendisine çökme) yeri edinmesi gibi, kendine yer etmesinden menetti.[251]

Açıklama

Bu hadisler, namazın, acele etmeksizin sükûnet içinde kılınmasının, rükû ve secdelerde vücûd âzalarının uyum içinde ölçülü bir halde bulunmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Secdede kolların yere yayılması; bu şekil, tembellik ve namazı önemsememe belirtisi olduğu için mekruh görülmüştür. Camide namazı devamlı bir yerde kılmanın yasaklanmasının hikmeti ise, bunun, cemaat içinde tanınmaya, dolayısıyla şöhret ve riyakârlığa sebep olması endişesi olmalıdır.[252]

76. İki Secde Arasında Söz Söylemek

1330. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, el-Alâ' ibnu'l-Müseyyeb'den, (O) Amr b. Murre'den, (O) Talha b. Yezîd el-Ensârî'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki:" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki secde arasında; "Rabbi'ğfir Lî: Ya Rabbi, beni bağışla!" derdi.[253]
Bunun üzerine Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Sen bunu söylüyor musun?" denildi. O da;
"Bazan söylerim, bazan susar, (söylemem) karşılığını verdi.[254]

77. Rükû' Ve Secdede Kur'an Okumanın Yasaklanması

1331. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize tbn Uyeyne, Süleyman b. Sühaym'dan, (O) ibrahim b. Abdillah b. Ma'bed'den, (O) babasından, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (son hastalığında evi ile cami arasındaki) perdeyi, cemaat Ebû Bekr'in arkasında saf bağlamış bir halde iken açtı ve şöyle buyurdu:
"Ey cemaat! Durum şu ki, Peygamberlik müjdecilerinden sadece, müslümanın gördüğü veya ona gösterilen salih rü'ya kalmıştır. İyi bilin ki, ben, rukûda iken veya secdede iken (Kur'an) okumaktan rnenedildim. Şu halde siz rükûda Rabbinizi ta'zîm edin, secdede ise çok dua yapmaya gayret gösterin. Zira (secde halinde iken yapacağınız duanın) sizden kabul olunması umulur."[255]
1332. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve İsmail b. Ca'fer, Süleyman b. Sühaym'dan, (O) İbrahim b. Abdillah b. Ma'bed b. Abbâs'tan, (O) babasından, (O da) Ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Muhakkak ki ben, rukûda iken veya secdede iken (Kur'an) okumaktan menedildim. Şu halde rukûda Rabb'ı tazim edin, secdede ise çok dua yapmaya gayret gösterin. Zira (secde halinde iken yapacağınız duanın) sizden kabul olunması umulur."[256]

Açıklama

Rükû ve secdede Kur'an okuma yasağının hikmeti şu şekilde izah edilir: Rükû ve secde, tevazu, hakirlik ve boyun eğme halleridir. Binaenaleyh bu hallerde kulun, Allah'ı (Celle Celaluhu) teşbih etmesi, yüceliğini dile getirmesi daha uygundur. Diğer taraftan, Kur'an okuyan, Kur'an'ın yüksek mertebesine uygun olarak yüksek bir halde olmalıdır ki, bu da namazda ayakta olma ("kıyam") halidir. Bu sebeple Kur'an okuma kıyam halinde emredilmiş, rükû ve secdeler ise Allah'ı (Celle Celaluhu) zikir ve tesbîhe ayrılmışlardır.

Alimlerin cumhuru, rükû ve secdede Kur'an okuma yasağından bunun mekruh olduğunu anlamışlardır. Ebû Hanîfe (rh.a.) ise rükû ve secdede dalgınlıkla Kur'an okuyan kimsenin sehiv secdesi yapması gerektiğini söylemiştir.[257]

78. Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmayan Kimse Hakkında

1333. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Umâre'den -ki O, İbn Umeyr'dir-, (O) Ebû Ma'mer'den, (O da) Ebû Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kişinin, rükû ve secdede belini doğrultmamış olduğu namaz, yeterli (sahih) olmaz."[258]
1334. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize el-Velîd b. Müslim, el-Evzâ'î'den, (O) Yahya b. Kesîr'den, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"İnsanların hırsızlıkta en kötüsü, namazından çalan kimsedir." (Sahâbe-i Kiram);
"Ya Rasûlallah, dediler, namazından nasıl çalar ki?" Şöyle buyurdu:
"O, ne rukûunu, ne secdesini tam olarak yapmaz."[259]
1335. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Abdülah, Ali b. Yahya b. Hallâd'dan, (O) babasından, (O da) amcası Rifâ'a b. Râfi'den -Râfi'in oğulları Rifâ'a ve Mâlik, Bedir savaşına katılanlardan iki kardeş idiler- (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir ara biz, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) etrafında oturuyorduk -veya biz etrafında iken Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. (Hemmâm, şüphe etmiştir.)- Derken bir adam içeri girdi ve kıbleye dönüp namaz kıldı. Namazı bitirince gelip Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve topluluğa selâm verdi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"(Allah'ın selâmı) senin de üzerine olsun. (Ama) dön ve namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namazı (tam) kılmadın" buyurdu. Bunun üzerine adam döndü ve namazı (yeniden) kıldı. Biz ise, (Hz. Peygamber'in), neyini kusurlu bulduğunu anlamayarak onun namazını gözetlemeye koyulduk. O namazı bitirince (yine) gelip Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve topluluğa selâm verdi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"(Allah'ın selâmı) senin de üzerine olsun. (Ama) dön ve namazını (yeniden) kıl. Çünkü sen namazı (tam) kılmadın." buyurdu. -Hemmâm dedi ki, artık bilmiyorum, ona bunu iki defa mı, yoksa üç defa mı emretmişti?-. (O zaman) adam şöyle dedi:
"Elimden geleni yaptım. Artık namazımın neyini kusurlu bulduğunu bilemiyorum!". Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şu muhakkak ki, hiçbirinizin namazı, şöyle yapmadıkça tamam olmaz: Abdesti, kendisine Allah -Azze ve Celle- emrettiği gibi tam alır; yani yüzünü ve dirseklere kadar ellerini yıkar, başına mesheder, ayaklarını topuklara kadar (yıkar), sonra Allah'ı ulular (tekbir getirir), O'na hamdeder, Kurandan, Allah'ın kendisine izin verdiği, (müyesser kıldığı kadar bir miktar) okur, sonra tekbir getirip rüku a gider ve eklem yerleri sükûna erip kendilerini bırakıncaya kadar avuçlarını dizlerinin üzerine kor, "Semiallahu Limen Hamideh" deyip dikelerek belini tamamen doğrultup her kemik yerini alıncaya kadar doğrulur, sonra tekbîr getirip secdeye gider ve eklem yerleri sükûna erip kendilerini bırakıncaya kadar yüzünü -Hemmâm dedi ki, belki de "alnını..." buyurmuştu- yere yerleştirir, sonra tekbîr getirip oturağının üzerine oturarak doğrulur ve belini tamamen doğrultur." İşte (Hz. Peygamber) namazı bu şekilde dört rekât tarif etti ve sözünü şöyle tamamladı:
"Hiçbirinizin namazı bunları yapmadıkça tamam olmaz".[260]

Açıklama

Bu Hadisler, "ta'dil-i erkân" denilen namazın kıyam, rükû', secde gibi her rüknünü sükûnet ile yerine getirmenin, bu rükünler yapılırken her uzvun hareketten kesilip istikrar bulmasının farz olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru, bu meyânda Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.), Ahmed (rh.a.) ve Hanefi fakihlerden Ebû Yûsuf un (rh.a.) görüşü böyledir. Bu sebeple bu alimlere göre "ta'dil'i erkân"a riâyet edilmeksizin kılman bir namazın yeniden kılınması gerekir. Ebû Hanîfe (rh.a.) ve talebesi Muhammed (rh.a.) ise namazda ta'dil-i erkânın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bu iki alimin bu konuda dayandıkları delillerden biri, "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin"[261] mealindeki âyettir. Onlar bu âyetteki rükû ve secde kelimelerini sözlük mânâlanyla anlamışlardır. "Rükû", "eğilmek"; "sucûd (secde)" ise "aşağı inmek, çökmek" mânâlarına geldiği için, onlara göre herhangi bir "eğilme" ve "çökme" ile bu farzlar yerine gelir. Netice olarak Kur'an'da rüku' ve secde mutlak olarak emredildiği için mutlak olarak rükû ve secde etmek farzdır. Hadislerde belirtilen şekilde rükû' ve secde etmek ise, bu Hadisler "haber-i âhad" oldukları için, vâcibtir. Ebû Yûsuf (rh.a.) ise âyetteki "rükû" ve "secde" kelimelerini Şer'î mânâlarında anlamıştır. Bu kelimelerin Şer'î mânâları da Hadiste açıklanmıştır.[262]

79. Secdede (Karnın Ve Kolların) Ayrılması

1336. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ca'fer b. Burkan rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd İbnu'l-Asamm, Hz. Meymûne bintu'l-Hâris'ten, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hz.Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman (kollarını) öyle ayırırdı ki, arkasında olan kimse onun koltuk altlarının aydınlığını (yani beyazlığını) görürdü."[263]
1337. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne ve İsmail b. Zekeriyyâ, Ubeydullah b. Abdillah İbni'l-Assamm'dan, (O) amcası Yezîd İbnu'l-Assam'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman (karnını kasıklarından, dirseklerini kaldırarak yanlarından) öyle ayırırdı ki, şayet bir kuzu, altından geçmek isteseydi geçebilirdi."[264]
1338. "Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Mervân rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Abdillah İbni'l-Asamm, Yezîd İbnu'l-Asamm'dan, (O da) Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman kollarını (yanlarından) öyle uzaklaştırırdı ki -yani dirseklerini yerden kaldırarak öyle açardı ki-, arkasından koltuk altlarının aydınlığı (yani beyazlığı) görülürdü. O, oturduğu zaman ise sol uyluğunun üzerine dayanıp otururdu."[265]

Açıklama

Bu hadislerin gösterdiği şekilde, secdede erkeklerin dirseklerini yerden kaldırarak açmaları, karınlarını da kasıklarından ayırmaları Sünnettir. Kadınlar ise böyle yapmayıp, uzuvları toplu bir şekilde secde ederler.[266]

80. Hz. Peygamber -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-; Başını Kaldırdıktan Sonra Ne Kadar Beklerdi?

1339. "Bize Said İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şube, el-Hakem'den, (O da) İbn Ebî Leylâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Berâ' rivayet etti ki:"
Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), rükû ettiği vakit rükû'u, başını rüku'dan kaldırdığında (dikelişi = kavmesi), secdesi ve sedeler arasındaki (oturuşu) hemen hemen birbirine eşit idi.[267]
1340. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Hilâl b. Humeyd el-Vezzân'dan, (O) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, (O da) el-Berâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazında gözetledim de, kıyamını, rükû'unu, rükudan sonra doğrulusunu ardından secdesini, sonra iki secde arasındaki oturuşunu, sonra (tekrar) secdesini ve selâm vermekle kalkıp gitmek arasındaki oturuşunu hemen hemen birbirine eşit buldum."[268]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Hilâl b. Humeyd'in, Ebû Humeyd el-Vezzân olduğu görüşündeyim."[269]

Açıklama

Bu Hadis, "Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bazı namazlarında böyle yapardı", şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü birçok Hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıyamı uzattığı, hatta sabah namazlarında bazan 60-100 kadar âyet okuduğu bildirilmiştir.[270]

81. Namazın Bir Kısmında (Cemaate) Kavuşamamış Olan Kimse (Mesbûk) Hakkındaki Sünnet

1341. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâbdan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Abbâd b. Ziyâd, Urve İbnul-Muğîre ile Hamza İbnu'l-Muğîre'den (naklen) haber verdi ki:"
Onlar, el-Muğîre b. Şu'be'den duymuşlar, O anlatıyormuş ki, (Rasûlullah, Tebûk seferinde bir sabah vakti kazâ-i hacete çıkmış, el-Muğîre de O'na abdest suyu götürmüştü. Kazâ-i hacetinden sonra da el-Muğire'nin döktüğü su ile abdest almıştı. Daha sonra) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dönüp gelmiş, el-Muğîre b. Şu'be de O'nunla beraber gelmiş ve cemaatı, namaza, yani sabah namazına başlamış bir halde bulmuşlardı. Onlar, kendilerine namazı kıldırması için Abdurrahman b. Avfı öne geçirmişler, Abdurrahman b. Avf da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmeden önce onlara sabah namazından bir rekat kıldırmıştı. Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve cemaatle beraber, Abdurrahman'm arkasında ikinci rekâtta saf tutmuştu. Abdurrahman (namazı bitirip) selâm verince, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kalkmış ve (kavuşamamış olduğu ilk rekâtı) kılmıştı. Cemaat ise bundan dolayı korkuya kapılmış ve çokça teşbih getirmiş, (Sübhanellah, demişlerdi). Nihayet Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince ("kaza edince") cemaate; *"Doğru yaptınız -veya güzel yaptınız-"* buyurmuştu.[271]
1342. "Bize Müsedded haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zürey1 rivayet edip (dedi ki), bize Humeyd et-Tavîl rivayet edip (dedi ki), bize Bekr b. Abdillah el-Muzenî, Hamza İbnu'l-Muğîre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Sonra biz topluluğun yanına vardık. Onlar namaza kalkmışlardı. Kendilerine Abdurrahman b. Avf namaz kıldırıyordu ve rukûa gitmişlerdi. (Abdurrahman), Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (geldiğini) hissedince geri çekilmeye kalkışmıştı da, (Hz. Peygamber) eliyle ona (devam et, diye) işaret etmiş, O da onlara namazı kıldırmıştı. O (namazı bitirip) selâm verince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkmıştı. Ben de kalkmıştım ve kavuşamamış olduğumuz rekâtı kılmıştık."[272]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Ben, (imama sonradan kavuşup da onunla kılmamamış olan rekâtların) kaza edilmesi, (kılınması) konusunda, Kûfelilerin, (mesbûkun) namazdan kaçırdığı (rekâtların) kaza sayılması" şeklindeki görüşlerini kabulleniyorum."[273]

Açıklama

İmama, namazın başında değil de arasında veya sonunda yetişip uyan kimseye "mesbûk" denir. Mesbûkun, imamla kılamamış olduğu rekâtları "kaza" şeklinde mi, yoksa "tamamlama" şeklinde mi kılacağı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bu ihtilâf, konuyla ilgili bazı hadislerin lafızlarından doğmuştur. Şöyle ki, sözkonusu hadislerin birine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mesbûka;
"Yetişebildiğini (imamla) kıl, kavuşamadığını ise kaza et' [274] diğer birine göre ise;
"Yetişebildiğinizi (imamla) kılın, kaçırdığınızı ise (imamdan sonra kendi başınıza) tamamlayın"[275] buyurmuştur. İşte bazı fakîhler, bunlardan "...kaza edin," rivayetini esas almış ve mesbûkun, imamla kılamamış olduğu rekâtları kaza edeceğini söylemişlerdir. Yani mesbûkun imamla kıldığı rekât(lar), namazın son rekât(ları), imamdan sonra kalkıp kılacağı rekât(lar) ise namazın ilk rekât(ları) sayılacaktır. Ebû Hanîfe (rh.a.) ve Ahmed'in (rh.a.) görüşleri böyledir. Dârimî (rh.a.) de, "Kûfelilerin görüşü" dediği bu görüşü benimsediğini yukarıda açıklamıştır. Onun bu görüşü tercihi, yukarıdaki hadislerin birincisinde (1341. hadis) geçen "...kaza edince..." cümlesinden dolayı olmalıdır. Mesbûk hakkındaki hadislerden "...tamamlayın" rivayetini esas alan alimler ise şöyle demişlerdir: Mesbûkun imamla kıldığı rekât(lar), namazın ilk rekât(ları)dır, imamdan sonra kalkıp kılacağı rekâtlar ise, son rekât(ları)dır. Şafiî'nin (rh.a.) görüşü budur. Malik'in (rh.a.) görüşü ise mezkûr iki görüşün ortası bir görüştür. Şöyle ki, O'na göre mesbûkun imamla beraber kıldığı rekât(lar), fiillere nisbetle namazın ilk rekât(ları), kıraat gibi sözlü hususlara nisbetle ise son rekât(ları)dırlar. Binaenaleyh yetişemediği rekât(lar)daki kıraati kaza eder. Bu mesele, hadislerin mânâ ile rivayetinin, alimlerin ihtilâfmdaki rolüne güzel bir misâldir.[276]

82. Bez Üzerine Sıcakta Ve Soğukta Secde Etmeye Müsâade

1343. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Bişr ibnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ğâlib el-Kattân, Bekr b. Abdillah'tan, (O da) Enes'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber şiddetli sıcakta namaz kılardık da, birimiz (sıcaklıktan dolayı) alnını yere koyamadığında elbisesini yayar ve onun üzerinde namaz kılardı."[277]

83. Teşehhüdde İşaret Etmek

1344. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Aclân'dan, (O) Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ben Hz. Peygamberi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda şöyle dua ederken gördüm."[278] (Ebu'l-Velîd dedi ki): İbni Uyeyne ("şöyle" derken) parmağı ile işaret etmişti. (Darimi de dedi ki): Ebu'l-Velîd ise ("şöyle" derken) şehâdet parmağı ile işaret etti.[279]
1345. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'dan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazın sonunda oturduğu zaman sol elini sol dizinin üstüne kor, sağ elini sağ dizinin üstüne kor ve parmağını (yukarı) dikerdi.[280]

Açıklama

"Teşehhüd"; namazda iki rekâtın sonunda oturulduğunda kelime-i şehâdeti ihtiva eden "tahıyyât" duasını okumaya denir. Teşehhüd için oturulduğunda sağ elin şehâdet parmağını kaldırarak işraet etmek sünnettir. Bu hadisler, işaretin, oturma boyunca yapılacağını göstermektedir. Malikiler bunların zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak onlar, teşehhüd ve sonraki dualar bitirilinceye kadar şehâdet parmağının sağa ve sola hareket ettirilerek işaret edileceğini, bu esnada başparmağın uzatılacağını, geri kalan üç parmağın yumulacağını söylemişlerdir. Bu konuda diğer görüşler şöyledir: Hanefılere göre teşehhüdde şehâdet kelimesine gelindiğinde "Lâ ilahe" denirken şehâdet parmağı kaldırılır, "İllallah" denirken indirilir. Bazı alimlere göre bu esnada sağ elin diğer parmakları yumulur. Şafîîlerin görüşü ise şöyledir: Teşehhüde oturulduğunda sağ elin bütün parmaklan yumulur ve şehâdet kelimesine gelindiğinde "İllallah" denirken şehâdet parmağı kaldırılır ve ayağa kalkıncaya yahut selâm verinceye kadar öylece kalkık bırakılır. Hanbeliler ise, teşehhüd ve sonraki dualar boyunca serçe parmağı ile yüzük parmağının yumulacağım, orta parmakla baş parmağın halka yapılacağım ve Allah lafzının geçtiği yerlerde şehâdet parmağı ile işaret yapılacağını söylemişlerdir. Her halükârda şehâdet parmağı ile işaret edilirken Allah'ın tekliğini ve hi ir ortağının olmadığını ifade etme niyet ve gayesi taşınmalıdır.[281]

84. Teşehhüd Hakkında

1346. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şakîk'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arkasında namaz kıldığımızda;
"Selâm, kullarından önce Allah'ın üzerine olsun! Selâm, Cebrail'in üzerine olsun! Selâm, Mîkâîl'in üzerine olsun! Selâm, İsrafil'in üzerine olsun! Selâm, falanın, falanın üzerine olsun!" derdik. (Abdullah) dedi ki, derken (bir gün) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bunu duymuş) ve bize doğru dönüp şöyle buyurmuştu:
"Hiç şüphesiz yüce Allah selâmın tâ kendisidir. Binaenaleyh, namazda oturduğunuz zaman şöyle deyiniz: Ettehıyyâtü Lillahi Vessalevâtü Vettayyibât. Esselâmu Aleyhe Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh. Esselâmu Aleynâ ve Ala İbâdillahis'Sâlihin. -Çünkü siz bunu

söylediğinizde bu, gökte ve yerdeki her iyi kula isabet eder-. Eşhedu en Lâ İlahe İllallah. Ve Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu ve Rasûlüh [282] *(Namaz kılan kimse) bundan sonra dilediği (duayı) seçsin, (okusun)."*[283]
1347. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, el-Hasan b. Hurr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana el-Kâsım b. Muhaymire rivayet edip dedi ki, Alkame elimden tutup bana rivayet etti ki:"
Abdullah O'nun elinden tutmuş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (vaktiyle) Abdullah'ın elinden tutmuş ve O'na namazda (okunacak) şu teşehhüdü öğretmiş:
"Ettehıyyâtü Lillallahi Vessalevâtü Vettayyibât. Esselâmu Aleyke Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh. Esselâmu Aleynâ Ve Alâ İbâdillahis-Sâlihin. -Züheyr dedi ki,
"Zannediyorum O (bundan sonra) şöyle de buyurmuş-:
Eşhedu en Lâ ilahe İllallah Ve Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu Ve Resûluüh. -O (yani Züheyr) bu iki cümlede şüpheye düşmüştür-. Bunu yaptığın -veya yerine getirdiğin-zaman, artık namazım bitirdin, demektir. (Bundan sonra) kalkıp (gitmek) istersen kalk (git), oturmak istersen otur."[284]

85. Hz. Peygambere -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem-Salât Getirmek

1348. "Biz Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, el-Hakem bana rivayet edip dedi ki, İbn Ebî Leylâ'yı, şöyle derken işittim: Bana Kâ'b b. Ücra rastlamış ve şöyle demişti:"
"Sana bir hediye vereyim mi? Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza çıkagelmişti. Biz de; "Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik. Peki, sana nasıl salevât getireceğiz?" diye sormuştuk. O da şöyle buyurmuştu:
"Şöyle deyin: Allahumme Salli Alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ Salleyte' Alâ İbrâhime İnneke Hamîdun Mecîd. Ve Bârik alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ Bârekte Alâ İbrâhime İnneke Hamîdun Mecîd: Allahım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et, İbrahim'in âline salât ettiğin gibi. Şüphe yok ki, sen Hamîd, Mecîdsin (bütün hamdler, bütün azamet ve şerefler sana mahsustur). Muhammed'e ve Muhammed'in âline feyiz ve bereket ihsan eyle, İbrahim'in âline feyiz ve bereket ihsan ettiğin gibi. Şüphe yok ki, sen hamîd, mecîdsin."[285]
1349. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber-Verip (dedi ki), bize Malik, Ömer İbnu'l-Hattâb'ın âzâdlısı Nu'aym el-Mucmir'den rivayet etti ki:"
Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında kendisine namaza çağrı ("ezan") rü'yası gösterilmiş olan Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'nin oğlu Muhammed, O'na (yani Nu'aym'a) haber vermiş ki, Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle demiş:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza gelmiş ve bizimle beraber Sa'd b. Ubâde'nin meclisinde oturmuştu. Derken Beşîr b. Sa'd -ki O, Ebu'n-Nu'mân b. Beşîr'dir- O'na;
"Allah bize, sana salât getirmemizi emretti, ya Rasûlallah. Peki sana nasıl salât getireceğiz?" diye sormuştu. (Ebû Mes'ûd) dedi ki, bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o kadar sustu ki, biz, keşke O (bunu) O'na sormasaydı diye temenni etmiştik. Sonunda (Rasûlullah) şöyle buyurmuştu:
"Şöyle deyin: Allahumme Salli Alâ Muhammedin ve Alâ Ali Muhammedin Kemâ Salleyte Alâ İbrâhime. Ve Bârik Alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhammedin Kemâ Bârekte. Alâ ibrâhime Fil'âlemin. Inneke Hamîdun Mecîd." Selâm getirme ise bildiğiniz (veya "size öğretildiği") gibidir.[286]

Açıklama

"Salât"; ta'zîm, tekrîm, dua, rahmet, istiğfar gibi mânâlara gelir. Buna göre "...salât et!" duasının mânâsı, "...şânını ve şerefini daim yüce kıl!" demek olur. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de müminlere, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) salât-ü selâm getirmelerini şöyle emrediyor:
"Şüphe yok ki, Allah ve melekleri, Peygamber'e salât ederler, (O'nun şan ve şerefini yüceltirler). Ey iman edenler! Siz de O'na salât ve gönülden selâm edin"[287] Bu sebeple, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zaman ve mekânla sınırlamaksızın, salât-ü selâm getirmek farzdır. Ömürde bir defa salât-ü selâm getirmekle bu farzın yerine getirilmiş olacağı söylenmiştir. Diğer taraftan bir mecliste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ismi birden fazla zikredildiğinde bir defa salât-ü selâm getirmek farz, her defasında salât-ü selâm getirmek ise bazı alimlere göre vâcib, diğer bazılarına göre müstehabdır.
Bu bölümde, namazda teşehhüdden sonra okunan salâtlar söz-konusudur. Şafiî (rh.a.), mezkûr âyette emredilen salât-ü selâmın, teşehhüdde ve sonrasında okunan salât-ü selâm olduğu görüşündedir. Teşehhüdden sonraki salâtları okumak da, Şafiî (rh.a.) ve Ahmed'e (rh.a.) göre farzdır. Ebû Hanife (rh.a.), Malik (rh.a.) ve alimlerin cumhuru ise bunları okumanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Salâtlarda geçen "âl" kelimesine gelince, bunun sözlük mânâsı, bir şahsa herhangi bir maddî veya manevî bağla bağlı olan kimse demektir. Bundan dolayı "al-u Muhammed"den; Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zekât almaları haram olan akrabasının veya Hz. Fâtıma'dan (r.anha) Kıyamete kadar gelecek sülâlesinin veya muttaki müslümanların yahut bütün müslümanların... kastedilmiş olduğu söylenmiştir. Ancak, tercihe şâyân olan görüşe göre burada, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) manevî bağlarla bağlı olan bütün müslümanlar kastedilmiştir.
Hz. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem), son hadisindeki "Selâm getirme ise, bildiğiniz gibidir" cümlesi ile "tahıyyât" duasında geçen; "Esselâmu aleyke Eyyühen-Nebiyyu Ve Rahmetullahi Ve Berekâtüh" cümlesine işaret buyurmuştur.[288]

86. Teşehhüdden Sonra Dua Etmek

1350. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Hassân'dan, (O da) Muhammed b. Ebî Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sizden biri teşehhüdü bitirince dört şeyden, yani Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden ve mesîh deccâlin şerrinden Allah'a sığınsın!"[289]

Açıklama

Teşehhüd ve salli-bârik dualarından sonra dua yapmak, bu meyânda, yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emrettiği şekilde dört şeyden Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmak Sünnettir. Hanefi alimlere göre burada, Kur'an ve Sünnet lafızlarına benzeyen veya onlardan alman cümlelerle dua yapılabilir. Hadiste geçen "hayatın fitnesi", hayatta karşılaşılabilecek her türlü belâ ve sıkıntı gibi imtihan vesileleridir; "ölümün fitnesi" ise, ya ölüm halindeki imansız gitme tehlikesidir yahut kabirdeki imtihandır. Bu imtihan, duruma göre, kabir azabının bir sebebi olabilecektir.
"Mesîh deccâl', ahir zamanda ortaya çıkacak olan sahtekâr, yalancı kimsenin lakabıdır. Bu iki kelime ile söz konusu kimsenin en belirgin vasıflarına işaret edilmiş olmalıdır. "Mesih", (suratından hayır) silinmiş, serapa hayırsızlık âbidesi, uğursuz, mel'ûn demektir. "Deccâl" ise, sözlük mânâsı itibariyle, çok katranlayan, çok yalan düzen, çok aldatan, çok yaldızlayan, çok karıştıran gibi mânâlara gelmektedir. Bu sözlük mânâlarından hareketle, deccâl hakkındaki Hadisleri değerlendirmek, dikkat çekicidir: Meselâ bir Hadise göre deccâlin iki gözünün arasında kâfir yazılıdır, okur-yazar olsun, olmasın her mü'min bunu okuyabilecektir. [290] Bu Hadisi, zahiri mânâsının yanında, "hayrı silinmiş, serapa hayırsızlık âbidesi olan" deccâlin mecazi bir tanıtımı şeklinde anlamak mümkündür. Hayırsızlığı, yani küfrü o kadar açıktır ki, bu âdeta alnının ortasında yazılı olup, bunu herkes anlayabilecektir. Buna rağmen, her halde, "çok yaldızlayıcılığı, çok yalancılığı" sayesinde taraftar bulabilecektir. İlgili hadislerde deccâlin, görünüşte biri ak su, diğeri yakıcı ateş olan iki nehrinin olacağı[291] onun beraberinde "Cennet" ve "Cehennem"in bulunacağı[292] ama bunların bir aldatmaca olduğu, onun "ak su" görünen nehrinin "yakıcı ateş", "Cennet'inin "Cehennem" olduğu açıklanmaktadır. Bundan, deccâlin, bütün değerleri ve kavramları altüst edecek biri olacağı anlaşılıyor. Zaten "deccâl" kelimesinin bir mânâsı da, "çok örten, çok karıştıran"dır. O, hak ile bâtılı karıştıracak ve bâtılı, hak diye gösterecekdir. Çünkü doğrudan bâtıla yapılacak davete, özellikle müslüman halktan hiç kimse icabet etmeyecektir. Burada şu noktaya temas etmemiz gerekir: Deccâl hakkındaki hadislerin zahirine göre o, "hakiki bir şahsiyet" olarak görülmektedir. Bunun için o, ekseriya "hakiki bir şahsiyet" olarak anlaşılagelmiştir. Bununla beraber onun, hakiki bir şahsiyetin güdümündeki "hükmi bir şahsiyet" (bir müessese, bir rejim, ideolojik bir cereyan...) olması da mümkündür. Bu

açıdan bakıldığında günümüzdeki "serâpâ hayırsızlık âbideleri"nin, müthiş propaganda (aldatma-gözboyama) vasıtaları ile değerleri ve kavramları altüst etme, toplumları aldatma faaliyetleri ibret vericidir. Dünün "deccâl'leri, bizi ilgilendiren yönüyle, İslâm ülkelerindeki faaliyetlerinde İslâmi kavramları kullanmaksızm başarıya ulaşamayacağını çok iyi kavramış ve şeytani bir usûl keşfetmiştir: Bu kavramların İslâmi muhtevalarım boşaltıp yerini küfürle veya neticede küfre yarayacak şeylerle doldurmak. Artık herkes İslâm, müslüman, Cennet, millet, melek, ilim... kelimelerini kullanacaktır; ama bunlar hiçbir İslâmi öz taşımayacaklardır. Meselâ günahsız varlıkların adı olan "melek" kelimesi kullanılacak, ama bununla günâha batmış bazı kimseler hatırlanacaktır. Bu tahribin boyutları, komünizmle idare edilen veya komünizmin yoğun etkisi altında olan ülkelerde, en basit kelimelerin mânâlarını bile ideolojiye uygun şekilde değiştirmeye kadar vardırılmaya çalışılmış olmasıyla çok açık görülür. Bu işler "deccâl" kelimesinin sözlük mânâlarıyla, hadislerde geçen deccâlin vasıflarına ne kadar uygun düşmektedir! Burada şunu da ilâve etmeliyiz: Bir hadiste deccâllerin sayılarının otuza varacağı açıklamıştır.[293] Binaenaleyh kezzâb deccâli hemen tek bir şeyle izah etme yoluna gidilmemelidir.
"Deccâl"den Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmak gerekir. O, âdemoğulları arasındaki en büyük fitedir.[294] Her peygamber kavmini ona karşı uyarmıştır.[295] Fakat bu sığınma sözlü dua ile yetinecek şekilde olmamalıdır. Allah'a (Celle Celaluhu) sığınarak O'ndan yardım talep edip, bütün imkânları kullanarak "deccâl"e karşı mücâdele etmek, onun zulüm idaresinin yerine Hakk'm idaresini hâkim kılmaya çalışmak şeklinde olmalıdır. Hadiste geçen diğer hususları düşündüğümüzde sığınmanın bu şekilde olması gerekeceği anlaşılır. Zira Cehennem azabından kurtulmak için, bundan Allah'a (Celle Celaluhu) sığınmanın yanında O'nun; namaz kılmak, muhtaçlara yardım etmek, cihad gibi emirlerini de yapmak gerekir.[296]

1351. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den (naklen) onun, (yani bir önceki 1350. hadisin) benzerini rivayet etti."[297]

87. Namazın (Sonunda) Selâm Vermek

1352. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Ca'fer, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, (O) Amir b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (önce sağ) yanağının beyazlığı (arkadan) görülecek kadar sağına selâm verirdi, sonra (sol) yanağının beyazlığı görülecek kadar soluna selâm verirdi.[298]
1353. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Şu'be'den, (O) el-Hakem ve Mansûr'dan, (onlar) Mücâhid'den (O da) Ebû Ma'mer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Mekke'de bir adamın arkasında namaz kılmıştım da o, iki selam vermişti. Sonra ben bunu Abdullah'a anlatmıştım da O şöyle demişti:
"Bunu nereden elde etmiş, (nereden öğrenmiş?)" El-Hakem ise (rivayetinde şunu da) söylemiştir:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu yapardı."[299]

Açıklama

Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a.) sözü övgü mahiyetindedir. Yani, "bu adam, Hz. Peygamberin bu güzel Sünnetini nereden öğrenmiş? Bunu bileceğini sanmazdım!" manasınadır.
Namazın sonunda selâm vermek alimlerin cumhuruna göre meşru'dur. Yine alimlerin cumhuruna göre birinci selâm farz (vâcib), ikincisi Sünnetdir. Hanefî alimler iki selâmın da vâcib olduğunu, Hanbeliler ise farz olduğunu söylemişlerdir.[300]

88. Selâmdan Sonra Söylenilecek Söz

1354. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Asım, Ebu'l-Velîd'den -ki O Abdullah İbnu'l-Harisdir-, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra ancak "Allahumme Ente's-Selâmu ve Minke's-Selâm Tebârekte Yâ Ze'1-Celâli ve'1-İkrâm"[301]diyecek kadar otururdu."[302]
1355. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evza'î, Şeddâd Ebû Ammâr'dan, (O) Ebû Esma' er-Rahabî'den, (O da) Sevbân'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazından çıkmak istediği zaman üç defa Allah'tan istiğfarda bulunur, sonra şöyle derdi:
"Allahumme Ente's-Selâmu ve Minke's-Selâm Tebârekte Yâ Ze'1-Celâli ve'l-İkram."[303]
1356. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) el-Muğire b. Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
El-Muğire b. Şu'be bana, Muâviye'ye (gönderdiği) bir mektupta yazdırdı ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) her farz namazın ardında şöyle derdi:
"Lâ ilahe İllallahu Vahdehu Lâ Şerike Leh. Lehu'l-Mulkü ve Lehu'l-Hamdu ve Hüve Alâ Külli Şey'in Kadir. Allahumme Lâ Mani'a Lima A'tayte ve Lâ Mu'tıye Lima Mena'te ve Lâ Yenfa'u Ze'1-Ceddi Minke'l-Ceddu = Tek olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun hiçbir ortağı da yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye hakkıyle kadirdir. Allahım! Senin verdiğine engel olup (vermemezlik edecek) hiç kimse yoktur. Senin engel olup (vermediğini) verecek hiç kimse de yoktur. (Dünyevî) varlık sahibine varlığı, senin katında fayda vermeyecektir, (onu, ancak senin rahmetin kurtaracaktır)."[304]

89. (Kişi) Namazdan Hangi Yanından Ayrılır

1357. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-A'meş'ten, (O) Umâre'den, (O) el-Esved'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hiçbiriniz, (namazdan) sadece sağından ayrılmasının, üzerine bir vecibe olduğuna inanarak, şeytana namazından bir pay ayırmasın! Andolsun ki ben, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (namazdan) sol tarafından ayrılırken çok gördüm."[305]
1358. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrâ'il'den, (O da) es-Süddî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Enes'i şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (namazdan) sağ tarafından ayrılırken gördüm."[306]
1359. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik'i şöyle derken işittim:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sağ tarafından -yani namazdan (sağ tarafından)- ayrılmıştı.[307]

90. Namazın Ardında Tesbîhat Yapmak

1360. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Hikl, el-Evzâ'î'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Hassan b. Atıyye rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Ebî Aişe, Ebû Hureyre'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Zerr demiş ki:
"Yâ Rasûlallah! Servet sahipleri sevapları hep alıp götürdüler. Onlar, bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Onların, zekât ve sadaka verdikleri mal fazlalıkları da var. Halbuki bizim tasadduk edecek bir şeyimiz yok!" (O zaman) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Sana bazı cümleler öğreteyim mi? Bunları söylediğin zaman, senin yaptığının aynısını yapanlar hariç, seni geçmiş olan kimselere kavuşursun, senin arkanda (kalan) kimseler de sana ulaşamazlar." (Ebû Zerr) demiş ki; "Evet (öğretin), ya Rasûlullah!" (Rasûlullah da) şöyle buyurmuş:
"Her namazın ardında (Allah'ı) otuz üç defa tesbîh edersin, ("Sübkânellah" dersin), ona otuzüç defa hamdedersin *("Elhamdu Lillah" dersin), onu otuzüç defa da tekbir edersin ("Allahu Ekber" dersin) ve bunları; "La İlahe İllallahu Vahdehu Lâ Şerike Leh. Lehu'l-Mulkü ve Lehu'l-Hamdu ve Huve Alâ Külli Şey'in Kadir" (cümleleri) ile bitirirsin."*[308]
1361. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b. Sirin'den, (O) Kesîr b. Eflah'tan, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"

"Biz, her namazın ardında otuz üç defa (Allah'ı) tesbih etmekle, otuzüç defa O'na hamdetmekle ve otuz dört defa da tekbir getirmekle emrolunmuştuk. Sonra bir adama (rüyasında) gelinmiş -veya Ensar'dan bir adama uykuda rüya gösterilmiş- ve denmiş ki;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) size her namazın ardında Allah'ı otuz üç defa tesbih etmenizi, (O'na) otuz üç defa hamdetmenizi ve otuz dört defa da tekbir getirmenizi mi emretti?" O da
"Evet" demiş. (Bunun üzerine O'na şöyle denmiş):
"Artık bunları yirmi beş, yirmi beş yapın ve onlarla beraber tehlil de getirin (yani yirmi beş kere de "Lâ İlahe İllallah" deyin!") O (adam) da bu (rüyayı) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haber verince O; "Bunları yapın!" buyurdu.[309]

Açıklama

Namazın arkasında yapılan tesbihât meşrû'dur ve önceki Hadise göre yapılmaktadır. Çünkü o şekilde tesbihât yapılacağını belirten Hadisler meşhur olmuşlardı. Bununla beraber, sahih olan son Hadisten, namazdan sonra 25 teşbih, 25 tahmid, 25 tekbir ve 25 tehlil ile tesbihât yapılmasının daha üstün olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadiste Ensârh zatın rü'yasını "takrir" (tasvib) etmiştir. Binaenaleyh buna göre amel edildiğinde, Peygamber olmayan birinin rü'yasıyla değil, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) takririyle amel edilmiş olur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ise bu rü'yanin hak olduğunu vahiy, ilham veya herhangi bir yolla bilmiş olabilir."[310]

91. Kıyamet Gününde Kulun Kendisinden Hesaba Çekileceği İlk Şey

1362. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Dâvûd b. Ebî Hind'den, (O) Zurâre b. Ebî Evfa'dan, (O da) Temîm ed-Dârî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Şüphe yok ki, kulun kendisinden hesaba çekileceği ilk şey namazdır. Sonunda eğer namazı tam bulunursa onun lehine tam yazılır. Eğer onda bir eksiklik olursa yüce Allah meleklerine şöyle buyurur:*
"Bakın, kulumun hiç nafile (namazı) var mı da, farzının eksikliklerini ona tamamlayın!" (Kul) Sonra zekâttan, daha sonra da (diğer) amellerden buna göre (hesaba çekilecektir)."[311]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Hammâd'dan başka hiç-kimsenin bunu refettiğini (yani Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet ettiğini) bilmiyorum. Ebû Muhammed'e dendi ki,
"(Peki) bu, sahih midir?" O da,
"Evet" dedi."[312]

92. Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Namazının Şekli

1363. "Bize Ebû Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Muhammed b. Amr b. Atâ' rivayet edip dedi ki, Ebû Humeyd es-Sâ'îdi'yi, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından, biri Ebû Katâde olan on kişinin arasında şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını en iyi bileniniz benim!" Bunun üzerine onlar;
"Niçin? Sen, ne bizim O'nu en çok takip edenimiz, ne de O'nunla en eski sohbet edenimiz değilsin!" dediler. O ise;
"Yok, (ben öyle olanınızım!)" dedi. Onlar da;
"O halde anlat bakalım!" dediler. O da şöyle anlattı:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır, sonra tekbir alır ve nihayet her kemik yerine yerleşir[313] sonra (Kur'an) okur, sonra ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırarak tekbir alır. Sonra rukû'a gider ve başını aşağı eğmeyerek, yukarı da kaldırmayarak (düzgün bir şekilde ve vücuttaki) her kemik yerine dönüp (istikrar buluncaya) kadar avuç içlerini dizlerinin üzerine kor. Sonra başını kaldırıp, "Semia'llahu Limen Hamideh" der, sonra ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır. Ebû Asım O'nun şöyle dediğini zannediyor:
"Ve tam doğrularak her kemik yerine döner...". Sonra "Allahu Ekber" der ve (tekbir alırken) yere inip ellerini yanlarından ayırır, sonra secde eder, sonra başını kaldırır ve sol ayağını büküp üzerine oturur, secde ettiğinde ayak parmaklarının (uçlarını kıbleye doğru) açar. Sonra dönüp tekrar secde eder, sonra başını kaldırıp "Allahu Ekber"der ve sol ayağım büküp, tam doğrularak her kemik yerine dönünceye kadar üzerine oturur, sonra ayağa kalkar ve diğer rekâtta da bunun aynısını yapardı. O, iki secdeden (sonra) ayağa kalktığı zaman da, namazın başlangıcında yaptığı gibi tekbir alır ve ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırırdı. O, sonra namazın geri kalan kısmında bunun aynısını yapardı. Nihayet, (sonunda) selâm verildiği secde -veya oturma "ka'de"- zamanı gelince sol ayağını geriletir (yani altından sağ tarafına çıkartır) ve sol tarafının üzerine çökerek otururdu. (Râvî Muhammed b. Amr) dedi ki; (Ebû Humeyd anlatmasını bitirince) onlar şöyle dediler:
"Doğru söyledin. Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı böyle idi:[314]
1364. "Bize Muâviye b. Amr rivayet edip (dedi ki), bize Zaide b. Kudâme rivayet edip (dedi ki), bize Asım b. Küleyb rivayet edip (dedi ki), bana babam haber verdi ki, Vâil b. Hucr O'na haber verip şöyle demiş:"
"Kendi kendime dedim ki, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını nasıl kıldığına mutlaka bakacağım dedim ve O'na baktım. O ayağa kalktı, tekbir getirip ellerini, kulaklarının hizasına gelinceye kadar kaldırdı ve sağ elini, sol avucunun sırtının üzerine koydu. (Vâil, sözünün devamında) şöyle dedi:
Sonra rukû'a gitmek istediğinde ellerini aynı şekilde kaldırdı ve ardından ellerini dizlerinin üzerine koydu, sonra başını kaldırdı, ellerini de (baş tarafta olduğu gibi) aynı şekilde kaldırdı, sonra secdeye vardı ve avuçlarını kulaklarının hizasına koydu. Sonra oturup sol ayağının üzerine çöktü ve sol avucunu, (sol) uyluğunun ve sol dizinin üzerine koydu, sağ dirseğini ise sağ uyluğunun üzerine koydu, sonra iki (parmağını yani orta ve işaret parmaklarını) yumup halka yaptı, sonra (şehâdet) parmağını kaldırdı. Ben de, O'nun, o (şehâdet parmağını) kendisiyle dua ederken hareket ettirdiğini gördüm. (Vâil, sözünün devamında) şöyle dedi: Daha sonra soğuk bir zamanda (Medine'ye) geldim de, cemaatın üzerinde çok elbise gördüm, onlar ellerini (kulak hizasına kaldırırlarken) elbiselerin altından hareket ettiriyorlardı."[315]
1365. "Bize Sa'id b. Amir, Sa'id b. Ebî Arûbe'den, (O) Katâde'den, (O) Yûnus b. Cübeyr'den, (O da) Hıttân b. Ab-dillah er-Rekâşî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Ebû Musa (bir gün) bize akşam ve yatsı namazlarından birini kıldırdı. Derken cemaatten bir adam;
"Namaz, iyilik (sadaka) ve zekât ile (beraber) mi konuldu (yani namaz onlarla beraber mi emredildi, farz kılındı?)" dedi. Ebû Musa namazı bitirince;
"Şu şu cümleyi söyleyen hanginiz?" dedi. Cemaat sustu (ve bir şey söylemedi). Bunun üzerine O, (korkmuş görünen Hıttân'a);
"Hıttân! Onu herhalde sen söyledin!" dedi. (Hıttân da);
"Onu ben söylemedim. Ama ondan dolayı beni azarlayacağından korkmuştum" dedi. O esnada cemaatten bir adam;
"Onu ben söyledim ama onunla sadece hayrı kasdettim" dedi. O zaman Ebû Musa şöyle dedi:
"Namazda ne söyleyeceğinizi bilmiyor musunuz? Şüphe yok ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Seilem) (bir gün) bize hutbe irad buyurup namazımızı öğretti, Sünnetimizi açıkladı. (Ebû Musa, sözünün devamında) dedi ki, (bu hutbede) O'nun şöyle buyurduğunu zannediyorum:
"Namaza kamet getirildiği zaman biriniz size imam olsun da, o tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O; "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim ve Led'd-Dâllîn" dediğinde, siz "Amîn" deyin ki, Allah duanıza karşılık versin. O tekbir getirip rukûa gittiğinde siz de tekbir getirip rukû'a gidin. Çünkü imam sizden önce rukaa gider, sizden önce (başını rukûdan) kaldırır." Hz. Nebiyyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce rüku'dan doğruluşu), buna (yani sizden önce rukû'a gidişine) mukabildir, (binaenaleyh sizin ve onun rukûları eşit olur). O; "Semia'llahu Limen Hamideh" dediğinde ise, siz, "Allahumme Rabbena Leke'l-Hamd" deyin -veya O, (sadece) "Rabbena Ve Leke'l-Hamd" (deyin) buyurdu-. Çünkü Allah, Peygamberinin dilinden; *"Allah, kendisine selam edenin hamdini kabul eder"* buyurmuştur. Sonra o tekbir getirip secdeye gittiği zaman siz de tekbir getirip secdeye gidin. Çünkü imam sizden önce secdeye gider, sizden önce (başını secdeden) kaldırır". Hz. Nebiyullah (sözünün burasında) şöyle buyurdu:
"(İmamın) bu, (sizden önce secdeden doğrulusu), buna (yani sizden önce secdeye gidişine) mukabildir. Sonra oturma "ka'de" esnasında şunlar, sizin (her) birinizin ilk sözünden olsun: "et-Tehıyyâtu't-Tayyibâtu's-Salâvâtu Lillah. es-Selâmu -veya "Selâmun"- Aleyke Eyyuhe'n-Nebiyyu Ve Rahmetu'llahi ve Berekâtüh. es-selâmu -veya "Selâmun"-Aleyna ve Ala Ibâdi'ilahi's-Sâlihîn. Eşhedu En Lâ îlâhe İllallah. Ve

Eşhedu Enne Muhammeden Abduhu Ve Resûluh.” [316]

93. Namazda (Namaz Dışı) İş Yapmak

1366. “Bize Ebû Asım -ki O, en-Nebîl'dir-, İbn Aclân'dan, (O) el-Makburî'den, (O) Amr b. Süleym'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) haber verdi ki:
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), boynuna -veya omuzuna- Umâme bint Zey-neb'i bindirmiş olduğu halde namaz kıldırmaya çıkmıştı da, rükû'a gittiğinde onu (yere) koymuş, (secdeden) ayağa kalktığında ise (boynuna) bindirmişti.[317]
1367. “Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O) Amr b. Süleym ez-Zürakî'den, (O da) Ebû Katâde el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) namazda iken Ümâme bint Zeyneb bint Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yüklenmişti de, secdeye gittiğinde onu (yere) koymuş, ayağa kalktığında yüklenmişti.[318]

Açıklama

Bu Hadis, namazda çocuğu omuza, sırta almak gibi hareketlerin namazı bozmayacağını göstermektedir. Şafîîler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmiş ve namazda yapılan namaz dışı işlerin az olması veya çok olup da peşpeşe olmaması hallerinde namazın bozulmayacağım söylemişlerdir. Maliki ve Hanbelilere göre ise, yapıldığında yapanın namazda olmadığını düşündürtecek bir iş, "çok" (amel-i kesîr) sayılır ve bu, namazı bozar. Bunun için Malikiler yukarıdaki olayın nafile bir namazda cereyan ettiğini veya hükmünün mensûh olduğunu, yahut çocuğa bakacak bir kimsenin bulunmaması gibi bir zaruret icabı olduğunu, ya da bunun, Hz. Peygambere (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) has bir müsâade olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise yapılması iki ele ihtiyaç hissetiren bir iş "amel-i kesîr" sayılır ve namazda namaz dışı yapılacak böyle bir iş namazı bozar. Onların diğer bir tarifine göre, yapanın namazda olmadığını kesin olarak düşündürtecek bir iş amel-i kesîr sayılır ve namazı bozar. Bu durumda Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yukarıda nakledilen işi ya çocuğa bakacak başka bir kimse olmadığı için mecburen yaptığı bir işti veya O, bunun namazı bozacak bir iş (amel-i kesîr) sayılmayacağını bilfiil göstermek için böyle hareket etmişti.
Ayrıca Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hareketinin üzerinde, kız çocuklarına sert ve acımasız muamelelerin yapıldığı bir toplumda yapılmış olması bakımından da durmak gerekir.[319]

94. Namazda Selâm Nasıl Alınır?

1368. “Bize Ebu'l-Velîd -ki O, et-Tayâlisî'dir- haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd rivayet edip (dedi ki), bana Bukeyr -ki O, İbnu'l-Eşecc'dir-, Abacı Nâbil'den, (O da) Suheyb'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:” “Rasülullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uğramıştım da O'na, namaz kılıyorken selâm vermiştim. O da, selâmımı işaretle almıştı.”[320]
Leys dedi ki, zannediyorum ki O, "...parmağı ile (işaret ederek almıştı)" dedi.[321]
1369. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, (O da) İbn Ömer'den naklen) rivayet etti ki:”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Amr b. Avfoğulları'nın Mescidi'ne girmişti. Halk da içeri girmişti. O namazda iken O'na selâm veriyorlarmış.
(İbn Ömer) dedi ki, daha sonra ben (Hz. Peygamber'le beraber olan) Suheyb'e;
"(Hz. Peygamber) onların selâmını nasıl alıyordu?" diye sordum, O da, eliyle işaret ederek;
"Şöyle (alıyordu)" dedi.[322]

Açıklama

Namazda iken namaz dışı konuşmak, bu arada, verilen bir selâmı sözle almak, alimlerin ittifakıyla namazı bozar. Önceleri, namazda iken verilen bir selâmı sözle almak caiz idi, ancak bu hüküm sonra kaldırılmıştır. Namazda iken verilen selâmı işaretle almaya gelince, yukarıdaki hadisler bunun caiz olduğunu göstermektedirler. Malikiler, Şafîîler ve Hanbeliler bu hadislerle amel etmiş ve namazda selâmı işaretle almanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki hadisler, namaz kılan kimseye selâm vermenin de, kerahatsız olarak caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefiler ise, hem namaz kılana selâm vermenin, hem de namaz kılanın işaretle selâm almasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onların bu konudaki bir delilleri; *"Namazda noksanlık da yapılmaz, selâm da alınıp-verilmez"*[323] mealindeki bir Hadistir.[324]

95. "Sübhanellah" Demek Erkekler İçin, El Çırpmak Kadınlar İçin

1370. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sufyân, ez-Zührî'den (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"(Namazda imamın bir hatasına dikkat çekme veya birini uyarma gibi durumlarda) "Sübhanellah" demek erkeklere mahsus, el çırpmak ise kadınlara mahsustur."[325]
1371. “Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Namazınızda, (başkasına bildirme ihtiyacı duyacağınız) birşey başınıza geldiğinde erkekler "Sübhanellah" desin, kadınlar ise el çırpsın."[326]
1372. “Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sa'id b. Abdirrahman el-Cumehî, Abdulaziz b. Muhammed, Abdulaziz b. Ebî Hâzim ve Sufyân b. Uyeyne, Ebû Hâzim'den, (O) Sehl b. Sa'd'dan, (O da) Hz. Peygmaber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti.”[327]

96. Nafile Namazı Hangi Yerde (Kılmak) Daha Faziletlidir?

1373. “Bize Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Sa'id b. Ebî Hind, Ebu'n-Nadr'dan, (O) Busr b. Sa'id'den, (O da) Zeyd b. Sâbit'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"(Nafile) namazı evlerinizde kılmaya bakın! Çünkü kişinin (kıldığı) namazın en hayırlısı, cemaatle (kılınan farz namazlar) hariç, evinde (kıldığı namaz)dır.”[328]

97. (Kişinin) Namazları, Evinde Kıldıktan Sonra Cemaatle Yeniden Kılması

1374. “Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Yala b. Atâ'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Câbir b. Yezîd İbni'l-Esved es-Süvâ'î'yi, babasından (naklen) rivayet ederken işittim ki:”
O (yani Yezîd'in babası, bir gün) Hz. Peygamber'le (Sallallahu, Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kılmış. (Yezîd'in babası) demiş ki, bir de ne görelim! Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdığında namaz kılmayarak bir kenarda oturmakta olan iki kişi... (Yezîd'in babası) demiş ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) onları çağırttı. Onlar da, tiril tiril titrer bir halde getirildiler. (Hz. Peygamber) buyurdu ki;
"Sizi (bizimle) namaz kılmaktan ne alıkoydu?" Onlar;
"Evlerimizde kılmıştık, (bunun için sizinle kılmadık)" dediler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Artık (böyle) yapmayın. Evlerinizde kılıp da sonra imama kavuştuğunuz zaman (tekrar) kılın. Çünkü bu (ikinci kılışınız) sizin için nafile (yerine geçer.)" (Yezîd'in babası) sözüne şöyle devam etmiş:
“Sonra cemaat kalktı, (Hz. Peygamber'in) elini tutup yüzlerine sürmeye başladılar. (Yezîd'in babası) demiş ki, ben de elini tutup yüzüme sürdüm de, O'nun kardan daha serin, kokusunun da miskten daha güzel olduğunu gördüm.”[329]

98. İçinde Bir Defa (Cemaatle) Namaz Kılınmış Olan Bir Mescidde (İkinci Defa) Cemaatle Namaz Kılmak

1375. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Vu-heyb rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman İbnu'l-Esved, Ebu'l-Mutevekkil en-Nâcî'den, (O da) Ebû Saidden (naklen) rivayet etti ki:" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) tek başına namaz kılan bir adam gördü de şöyle buyurdu:
"Bir adam şuna bir hayır yapsa "sadaka verse" de (gidip) onunla beraber namaz kılsa!"[330]

Açıklama

Tek başına namaz kılan kimseye sadaka vermekten maksat, namazı onunla birlikte kılıp ona cemaat sevabı kazandırmaktır. Çünkü cemaatle kılman bir namazın, tek başına kılman bir namazdan yirmi küsur daha fazla sevabı vardır. [331]

1376. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip dedi ki, bize Süleyman ibnü'l-Esved, Ebu'l-Mütevekkil en-Nâci'den, (O da) Ebu Said el-Hudri'den (naklen) rivayetetti ki:"
(Birgün) bir adam, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı kılmış iken mescide girdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Bir adam şuna bir hayır yapsa (sadaka verse) de, (gidip) onunla beraber namaz kılsa"
Abdullah ed-Dârimi dedi ki;
"(Bir kimse ikindi namazını cemaatle bir defa kıldıktan sonra, ikinci bir cemaatle de) ikindi namazını kılabilir. O, akşamı da, (bir defa cemaatle kıldıktan sonra ikinci bir cemaatle) kılabilir; fakat (bu ikinci kılış nafile olacağı için, rekâtları) çift yapar, (yani akşamın üç rekâtını dörde tamamlar.)"[332]

Açıklama

Bu Hadis, bir camide (mescidde) bir vaktin namazı cemaatle kılındıktan sonra orada başkaları tarafından o namazın ikinci bir cemaat teşkiliyle kılınmasının caiz olduğunu göstermektedir. Ancak alimlerin cumhuru, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanındaki uygulamalara bakarak, bir camide bir vaktin namazı için ikinci cemaatın yapılmasının, özel olarak toplanmama, caminin görevli imamının olmaması gibi durumlar dışında, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu, ikinci bir cemaat yapılır diye, cemaatle namaz kılmaya gösterilecek dikkatin zayıflamasına sebep olur ve neticede müslümanların birliğine zarar verir.
İkinci cemaat caiz olunca, ilk cemaatle vaktin namazım kılmış olan bir kimse bu ikinci cemaatle de aynı namazı tekrar kılabilir. Ancak bu ikinci kılış nafile olur. Bu durum ise ikindi ve akşam namazlarında yeni bir mesele ortaya çıkarır. Şöyle ki, ikindi namazının kılınmasından sonra akşam vaktine kadarki arada nafile namaz kılmak, bazı alimlerin istisnaları varsa da, mekruhtur. Ayrıca akşam namazının ikinci defa kılmışında üç rekâtlı bir nafile namaz kılınmış olacaktır. Halbuki nafile namazları tek rekâtlı kılmak da mekruh görülmüştür. İşte Dârimi, ikindi ve akşam namazlarının nafile olmak üzere ikinci kılınışlarında ortaya çıkan bu durumlarla alâkalı görüşlerini açıklamıştır. O, ikindi namazı konusunda Şafiîlerinkine benzer bir görüşe sahiptir. Çünkü Şafiîlere göre, bir sebepten dolayı ise, ikindiden sonra nafile namaz kılmak mekruh değildir. O'na göre, nafile olarak kılınan akşamın rekâtlarının dörde tamamlanmasıyla da, tek rekâth nafile kılmanın mekrûhluğundan kıurtulunmuş olunacaktır.[333]

99. Tek Bez İçinde Namaz Kılmak

1377. "Bize Sa'id b. Amir, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki:
"Bir adam;
"Ya Rasûlallah, dedi, insan tek (parça) bez içinde namaz kılabilir mi?" O şöyle buyurdu:
"Hepiniz iki (parça) bez bulabiliyor mu? Hepinizin iki (parça) bezi var mı?"[334]
1378. "Bize Ubeydullah b, Musa ve Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sizden biri, omuzlarının üzerinde (düşmesine mani olacak) bir şeyi bulunmayan tek (parça) bez içinde namaz kılmasın!"[335]

100. Sağır Bürünüşün Yasaklanması

1379. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki giyinişten, yani birinizin, avret yeri ile gök arasında hiçbir şey olmaksızın bir beze sarınmasından (ihtıbâ'dan) ve sağır bürünüşten (sammâ'dan), yahûdilerin bürünüşünden men'etti."[336]

Açıklama

Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yasakladığı iki giyinişten biri, sözlük manâsıyla Türkçe karşılığı "sağır bürünüş" olan "iştimâlu's-sammâ"dır. Bir kumaşın bu şekilde bürünülüşü şöyle tarif edilir: İştimâlu's-samma, beze, bedevilerin büründükleri gibi bürünmektir ki, bu da bezi sağ tarafından sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden getirip sonra arkadan sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmak suretiyle bürünmekten ibarettir. Bu durumda el ve ayaklar, istenildiği gibi hareket ettirilemeyecek şekilde sımsıkı sarılmış olur. Bu lügatçıların tarifi olup, namaz kılarken yasaklanan bu giyiniş şekli olmalıdır. Bir de fakihlerin tarifi vardır ki, o şöyledir: İştimâlu's-sammâ', izâr ve ihram gibi giysilerden yalnızca bir kat beze bürünmektir. Bu durumda bedenin üzerinde başka bir bez olmaz, olanın da bir tarafı kaldırılarak omuza atıldığı için vücûdun tamamı örtülemez ve bazı avret yerleri açık kalabilir.
Yasaklanan ikinci giyiniş ise "ıhtıbâ"dır. Bu da insanın kaba etleri üzerine oturup bacaklarını dikerek ve karnına çekerek bir beze sarınmasına denir.
Iştimâlu's-sammâ', kolay hareket imkânı vermediği veya fakihlerin ta'rîfî'ne göre avret yerlerinin bir kısmının açıkta kalma ihtimali olduğu için; ıhtıbâ ise, o şekilde dikkatsizce sarınan kimsenin, görünmesi haram olan yerlerini örtmemesi sebebiyle buraların başkası tarafından görülmeleri kuvvetle muhtemel olduğu için yasaklanmışlardır.[337]

101. Seccade Üzerinde Namaz Kılmak

1380. "Bize Sa'id b. Amir ve Ebu'l-Velîd, Şu'be'den, (O) Süleyman eş-Şeybâni'den (O) Abdullah b. Şeddâd'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) haber verdiler ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) seccade üzerinde namaz kılardı.[338]
1381. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd ve Abdullah b. Mesleme haber verip dediler ki, bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir hasır üzerinde namaz kılmıştı.[339]

102. Kadın Giysilerinin İçinde Namaz Kılmak

1382. "Bize Ebû Asım, Abdulhamîd b. Ca'fer'den, (O) Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O) Mu'âviye b. Hudeyc'den, (O da) Muâviye b. Ebî Sufyân'dan (naklen) haber verdi ki; O, Hz. Ümmü Habibe'ye şunu sormuş:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde seninle beraber yatmış olduğu kumaş (giysi) içinde namaz kılar mıydı?" O da;

"Evet, onda bir pislik görmediği zaman (kılardı.)" karşılığını vermiş.[340]
1383. "Bize Ebul-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebî Habib'den, (O) Süveyd b. Kays'tan, (O) Mu'âviye b. Hudeyc'den, (O) Muâviye b. Ebî Sufyân'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı olan kırkardeşi Ümmü Habibeden (naklen) rivayet etti ki;"
O, O'na; Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde O'nunla cima' yapmış olduğu kumaş (giysi) içinde "namaz kılar mıydı?" diye sormuş, O da;
"Evet, onda bir pislik görmediği zaman (kılardı.)" karşılığını vermiş."[341]

103. Pabuçlarla Namaz Kılmak

1384. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Mesleme'den -ki O, Sa'id b. Yezîd el-Ezdî'dir-, şöyle dediğini haber verdi:"
Enes b. Malik'e "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pabuçlarıyla namaz kılar mıydı?" diye sordum, O da; "Evet, (kılardı)" dedi.[342]
1385. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Ebu'n-Nu'mân rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme, Ebû Ne'âme es-Sa'dî'den, (O) Ebû Nadra'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir ara Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabına namaz kıldırıyordu. Derken pabuçlarını çıkarıp soluna koydu. Bunun üzerine (Ashabı) da pabuçlarını çıkardılar. Sonra (Hz. Peygamber) namazını bitirince;
"*Sizi, papuçlarınızı (bir kenara) atmaya ne sevketti?*" buyurdu. Onlar da;
"Senin çıkardığını gördük, biz de çıkardık!" dediler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Doğrusu Cebrail bana geldi ve bana haber verdi ki, onlarda pislik -veya "insan pisliği"- var. Bunun için biriniz mescide geldiği zaman papuçlarını ters çevirsin ve eğer onlarda bir pislik görürse (onu) yok etsin, (sonra) onlarla namaz kılsın!"[343]

104. Namazda "Sarkıtma"nın Yasaklanması

1386. "Bize Sa'id b. Âmir, Sa'id b. Ebî Arûbe'den, (O) İsl'den, (O) Ata'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki:"
O, "sarkıtma"yı kerîh gördü ve bunun (kerih olması görüşünün) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ait olduğunu söyledi (bunu Hz. Peygamber'e ref etti).[344]

Açıklama

Sözlük mânâsı "sarkıtmak", "aşağı salıverip sarkıtmak" olan "sedl" kelimesinin Şer'i ıstılahtaki manası hakkında birkaç görüş vardır: Izârın (peştemalın) orta yerini başın üstüne koyup iki tarafını, omuzların üzerine bırakmaksızın sağdan ve soldan sarkıtmak; elbiseye bürünüp elleri de içine sokarak bu şekilde rukû'a gitmek (yahûdiler böyle yaparmış); elbiseyi, yere değecek kadar sarkıtmak; iki tarafını önde bağlamaksızm elbiseyi salıvermek. Suyûti (rh.a.), bu görüşlerden en tercihe şâyân olanının birinci görüş olduğunu ve bir çok âlimin bunu tercih ettiğini söylemiştir. Şevkâni (rh.a.) ise "eğer sedl kelimesi bu mânâlar arasında müşterek ise, hadisi bunların hepsine yormaya hiçbir mâni yoktur. Kuvvetli görüş de, "müşterek" lafzı, bütün mânâlarına yormaktır" demiştir.[345] "Sedl namazın huşu ve huzurunu bozabileceği endişesiyle ve yahûdilere benzememek için kerîh görülmüş olmalıdır.[346]

105. Saçların Bağlanıp Toplanması Hakkında

1387. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Mihvel "Muhavvel'den, (O) Ebû Sa'id"den, (O da) Ebû Râfî'den naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni, saçlarımı bağlayıp toplamış (topuz yapmış) olduğum halde -veya O, "bağlamış olduğum (halde)" demiştir- secde ederken görmüştü de onları çözmüştü." [347]
1388. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Bekr -ki O, İbn Mudar'dır-, Amr'dan -yani ibnu'l-Hâris'ten-, (O da) Bukery'den (naklen) rivayet etti ki, İbn Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb O'na rivayet etmiş ki:"
İbn Abbâs, Abdullah İbnu'l-Hâris'i, başının (saçı) arkasından bağlanıp toplanmış, (topuz yapılmış) olduğu halde namaz kılarken görmüş ve (kalkıp) onları çözmeye başlamış, öbürü (yani Abdullah İbnu'l-Hâris) de hareketsiz durup O'na bir şey dememiş. Sonra, (namazı bitirince) İbn Abbâs'a dönüp;
"Başımdan sana ne!" demiş, O da şu karşılığı vermiş:
"Gerçekten ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"*Bu (şekilde namaz kılanın) durumu, ancak, (elleri arkasında iple) bağlanmış olarak namaz kılan kimsenin durumu gibidir."*[348]

Açıklama

Bu Hadis, erkeğin, saçlarını topuz halinde bağlayıp başında toplayarak namaz kılmasının mekruh olduğunu göstermektedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelilere göre hem namaz için, hem de başka bir maksatla saçları topuz yapmak mekruh, Malikilere göre ise namaz için bunu yapmak mekruhtur. Bu mekrûhluğun hikmeti, namazda saçların da huzûr-u ilâhiye dönük olmasını, onların da rükû ve secdeye gitmelerini ve böylece namazın ruh ve maddenin bütünüyle kılınmasını sağlamak olmalıdır.[349]

106. Namazda Esnemek

1389. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed'dir-, Süheyl'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'îd'den, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Biriniz esnediği zaman elini kapasın. Çünkü (insan esnediğinde ağzını kapamazsa) şeytan ağzına girer,"[350] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "yani "(...elini) ağzının üzerine (kapasın...)".[351]

107. Uykusu Bastıranın Namaz Kılmasının Mekrûhluğu

1390. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki O şöyle buyurdu:"
"Birinizin, namaz kılıyorken uykusu geldiğinde, uykusu gidinceye kadar (gidip) uyusun. Çünkü o (uykulu bir halde namaz kılarsa) belki, Allah'tan bağış dileyeyim derken kendine sövüp (beddua eder)."[352]

108. Oturarak Kılanın Namazı Ayakta Kılanın Namazının Yarısına Eşittir

1391. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ca'fer -ki O, İbnu'l-Hâris'tir-, Mansûr'dan, (O) Hilâlden, (O) Ebû Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bana, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "kişinin oturarak kıldığı namazın (sevabı), (ayakta kılınan) namazın (sevabının) yarısı (kadardır)" buyurduğu ulaşmıştı. (Abdullah, sözünün devamında) şöyle dedi: Sonra (bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna, o oturarak namaz kılıyorken girdim. Bunun üzerine;
"Ya Rasûlulallah, dedim, vakıa şu ki, bana senin;
"Kişinin oturarak kıldığı namaz, namazın yarısıdır" buyurduğun ulaşmıştı, halbuki sen oturarak namaz kılıyorsun!" şöyle buyurdu:
"Evet, (öyle dedim). Fakat ben, sizden biri gibi değilim. "[353]

Açıklama

Bu Hadis, oturarak kılınan bir namazın sevabının, ayakta kılmanın sevabının yarısı kadar olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu hadisin nafile namazlar hakkında olduğunu söylemiştir. Farz namazların, bir ma'zeret olmaksızın oturarak kılınması caiz değildir Nevevî (rh.a.), ayakta kılmaya gücü olanın oturarak kılmasının helâl olduğuna inanan bir kimsenin kâfir olacağını söylemiştir. Bu Hadis, Malik'e (rh.a.) göre ise, ayakta kılmakta meşakkat çektiği için, farz olsun nafile olsun, her namazda kendisine oturarak namaz kılma izni verilmiş olan kimse hakkındadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu hadisi Dârimi (rh.a.) de Malik (rh.a.) gibi anlamıştır. Bununla beraber, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) farz namazları, Ashabına imam olarak cemaatle kıldığı için bu Hadisin, alimlerin cumhurunun söylediği gibi, nafile namazlar hakkında olması tercihe şayandır. Binaenaleyh ayakta kılmaya gücü yeten bir kimse nafile bir namazı oturarak kılarsa, namazı sahih olur, fakat yarı sevab alır. Hadisin son cümlesinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mazeretsiz olarak oturarak kıldığı nafile namazları da, hususiyetlerinden biri olarak, ayakta kıldıkları gibidirler. Bu yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir lütfudur.[354]

109. Oturarak Nafile Namaz Kılmak

1392. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana es-Sâ'ib b. Yezîd, el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Hafsa şöyle demiş:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), nafile namazını oturarak kılarken görmemiştim. Nihayet vefatından bir yıl veya iki yıl öncesi olunca, O'nu, nafile namazını oturarak kılarken ve (bu namazında okuduğu sûreyi, en uzunlarından daha uzun olacak kadar yavaş ve güzel bir şekilde okurken görmüştüm."[355]
1393. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O) el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a'dan, (O) Hz. Hafsa'dan, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunu, (yani bir önceki) hadisi haber verdi."[356]

110. (Namaz Kılarken) Çakıl Taşlarını Silip Yok Etmekten Men'

1394. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana Mu'aykîb rivayet etti ki:"
Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescidde silip yok etme hakkında soruldu da, O şöyle buyurdu: *"Mutlaka yapacaksan, bari bir defa (yapmakla yetin!)"* Hişâm şunu ekledi: Zannediyorum ki O (Mu'aykîb);
"Yani çakıl taşlarını silip yok etme, (düzleme, giderme hakkında soruldu)" demiş.[357]
1395. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Biriniz namaza kalkıp (da kılmaya başladığı zaman), rahmet onunla yüz yüze geleceği için, artık çakıl taşlarını silip yok etmesin, (onları düzlemekle, yok etmekle uğraşmasın!)"*[358]

111. Mezarlıklar Ve Hamamlar Dışında Yeryüzünün Hepsi Temiz Ve Temizleyicidir

1396. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Seyyar rivayet edip dedi ki, ben Yezîd el-Fakîr'i, şöyle derken işittim: Ben Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş şey verildi: (Eskiden) Peygamber özel olarak kendi topluluğuna Peygamber gönderilirdi, ben ise genel olarak bütün insanlara Peygamber gönderildim. Bana ganimetler helâl kılındı, onlar benden öncekilere haram kılınmışlardı. Bana yeryüzü, iyi ve temiz olarak mescid ve temiz-temizliyici kılındı. Düşmanımız bizden, bir aylık mesafeden korkar. Bana şefaat verildi."[359]
1397. "Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed rivayet etti -(Sa'id dedi ki;) "bunu ondan ben istemiştim"-; O dedi ki, bana Amr b. Yahya, babasından, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Mezarlıklar ve hamamlar hariç, yer yüzünün hepsi mesciddir. "[360]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Mezarlıkta kılınan namaz, (farzın yerine getirilmiş olması için) kâfi gelir mi?" denildi de O;
"Mezarın üzerinde olmadığında, evet (kâfi gelir)" karşılığını verdi. O (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Bu Hadisi, râvüerin (hepsi) mursel olarak rivayet etmişlerdir."[361]

Açıklama

Bir önceki Hadiste geçen; "Yeryüzü benim için mescid ve temiz-temizleyici kılındı" cümlesi yeryüzünün her yerinde namaz kılınabileceğini göstermektedir. Malikiler buna dayanarak, mezarlıklarla hamamlarda bile namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre mezarlık ve hamam gibi yerlerde namaz kılma, bu yerlerde necis şeylerin bulunması hallerinde menedilmiştir. Onların bu görüşleri, mezarlık ve hamam istisnası yapmaksızın necaset bulunan her yerde namaz kılmanın zaten caiz olmadığı söylenerek, tenkid edilmiştir. Hanbeliler ise, yukarıdaki Hadisin zahiri mânâsına bakarak, mezarlık ve hamamlarda namaz kılmanın haram olduğunu, buralarda kılınacak namazların sahih olmayacağını söylemişlerdir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise mezkûr yerlerde namaz kılmak, her halükârda mekruhtur. Bu yerlerde namaz kılmanın menedilmesinin hikmeti, buraların ekseriya pislik mahalli olmalarıdır, denmiştir. Namazda ilâhi huzura çıkılır. Bu sebeple kılman yerin temiz olması gerekir. Bu, imandan sonra en büyük ibadet olan namaza hürmetin de bir gereğidir. Bunun yanında, mezarlıklarda namaz kılma yasağının bir hikmeti de "mânevi pislenme" tehlikesi olabilir. Şöyle ki, oralarda namaz kılma yaygınlaşır ve âdet haline gelirse bu, zamanla cahil kimseler nezdinde ölülere tapınma ve Allah korusun, şirke dönüşübelir.
Bu Hadisin, Dârimi'nin (rh.a.) işaret ettiği mürselliğine gelince; Hammâd b. Seleme, Adulvâhıd b. Ziyâd ve Abdulaziz ve Muhammed bu Hadisi, senedinde Ebû Sa'id'i zikrederek muttasıl (müsned) olarak rivayet etmişlerdir. Sufyân Sevri ile Sufyân b. Uyeyne'nin bir rivayetleri yine müsned, diğer bir rivayetleri ise, senedde Ebû Sa'id zikredilmeksizin, mürseldir. Binaenaleyh, el'ân elimizde mevcut olan bilgilere göre bu Hadisi râvîlerin çoğu müsned olarak rivayet etmişlerdir. "Yeryüzü benim için mescid ve temiz-temizleyici kılındı." Hadisi ile son Hadisin metni arasında, biri ânım, diğeri hâss olduğu için, bir zıtlık da yoktur.[362]

112. Koyun Ve Keçilerin Yatak Yerleri İle Devlerin Yatak Yerlerinde Namaz Kılmak

1398. "Bize Muhammed b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Hassan, Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Namaz vakti gelir de, koyun ve keçilerin (su kenarındaki) yatak yerleri[363] *ile develerin su kenarındaki yatak yerlerinden başka bir yer bulamadığınızda, koyun ve keçilerin (su kenarındaki) yatak yerlerinde namaz kılın, (ama) develerin su kenarındaki yatak yerlerinde namaz kılmayın."*[364]*(*267)

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manâsıyla develerin su kenarındaki yatak yerlerinde (a'tân) namaz kılmanın haram, koyun ve keçilerinkinde caiz olduğunu göstermektedir. Ahmed h. Hanbel (rh.a.), bu Hadisin zahiriyle amel etmiştir. Alimlerin cumhuru ise, develerin su kenarındaki yatak yerlerinde namaz kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Burada şunu da eklemek lâzımdır: Hadiste kullanılan "merâbid" ve bilhassa "a'tân" kelimeleri, her ne kadar söz konusu hayvanların "su kenarındaki yatak yerleri"ni ifade ediyorlarsa da, öyle anlaşılıyor ki, bütün alimler, bu hükümlerin bu hayvanların bütün yatak yerleri için geçerli olduğunu kabul etmişlerdir.

Bu yasak ve müsâadelerin "ta'abbüdî" olduğunu söyleyenler vardır. Bununla beraber, Şer'î emir ve yasakların hikmetlerini araştırmakta da bir mahzur yoktur. Nitekim bir çok alim, bu yasak ve müsâadelerin bir hikmetini şöyle açıklamışlardır:
"Develer sert, kindar, bu sebeple de korkutucu hayvanlar oldukları için onların yatak yerlerinde namaz kılmak, namazın huzur ve huşûunu bozar. Bu sebeple oralarda namaz kılmak yasaklanmıştır. Koyun ve keçiler böyle olmadıkları için onların yatak yerlerinde ve ağıllarında namaz kılmaya müsâade edilmiştir. Bu yasak ve müsâadelerin başka bir hikmeti, söz konusu yerlerin temizliği ile alâkalı olabilir. Allahu a'lem."[365]

113. Kim Allah İçin Bir Mescid Yaparsa

1399. "Bize Ebû Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Babam, Mahmûd b. Lebîd'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Osman, (Hz. Peygamber'in) Mescidi'ni (genişletmek için ilâveler yapıp yeniden) inşa etmek istediğinde halk bunu hoş karşılamamıştı. Bunun üzerine O şöyle demişti:
"Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Kim Allah (rızası) için bir mescid (cami) inşa ederse, Allah da onun için Cennet'te aynısını inşa eder."[366]

114. Mescide Girdiğinde İki Rekât Namaz Kılmak

1400. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Malik Enes ve Fuleyh b. Süleyman, Amir b. Abdillah İbni'z-Zübeyr'den, (O) Amr b.Süleym'den, (O da) Ebû Katâde'den (naklen) rivayet ettiler ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu:"
"Biriniz mescide (camiye) geldiği vakit, oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."[367]

115. Mescide Giriş Esnasında Söylenilecek Söz

1401. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, (O da) Abdulmelik b. Sa'îd b. Süveyd'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ebû Humeyd'i -veya Ebû Useyd el-Ensârî'yi-, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz Mescid'e (camiye) girdiği vakit, Peygamber'e (salâtü) selâm getirsin, sonra da; "Allahumme'fteh Lî Ebvâbe Rahmetik: Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç" desin. (Camiden) çıktığı vakit ise, "Allahumme înni Es'elüke Min Fadlik: Allahım! Gerçekten ben senden, senin fazlından (nasîbler, helâl rızıklar) isterim" desin.[368]

116. Mescide Tükürmenin Mekrûhluğu

1402. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Katâde'ye; "Enes'i, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen):"
"Mescide tükürmek günâhtır" derken işittin mi?" dedim de O, şu karşılığı verdi:
"Evet, (işittim. Tükürme'nin) keffâreti ise (tükrüğü, toprağa) gömmektir."[369]
1403. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Şüphe yok ki, kul, namaz kıldığı zaman ancak Rabb'ine niyazda bulunur -veya "Rabb'i, onunla kıble arasındadır"-. Bundan dolayı biriniz tükürdüğü zaman sol tarafına veya ayağının altına tükürsün yahut şöyle yapsın." -(Hz. Peygamber bunu buyururken) elbisesine tükürmüş ve O'nun bir tarafını (diğer) tarafla ovmuştu.[370]
1404. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir ara Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir konuşma yapıyordu. Derken mescidin kıblesinde sümük (veya tükürük) görüverdi. Bunun üzerine mesciddekilere öfkelendi ve şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki Allah'ın (kıblesi), biriniz namazında olduğunda onun (yüzünün) tarafındadır. Binaenaleyh (kıbleye) sakın tükürmesin -veya sakın sümkürmesin!-" buyurdu. (Hz. Peygamber) sonra emretti de o (sümük veya tükrüğün) yeri kazıldı -veya "emretti de (sümük ve tükürük kazınıp yeri) bulaştırıldı-. Hammâd dedi ki, "(İbn Ömer'in ancak; "(yeri) za'ferânla (bulaştırıldı, yani yerine za'ferân sürüldü.)" dediğini biliyorum."[371]
1405. "Bize Süleyman b. Davûd rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zührî'den, (O da) Humeyd b. Abdirrahman'dan (naklen) rivayet etti ki, Ebû Sa'id ile Ebû Hureyre O'na haber vermişler ki:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) mescidin duvarında tükürük görmüş. Bunun üzerine bir çakıl alarak onu kazıyıp yok etmiş, sonra da şöyle buyurmuş:
"Biriniz tükürdüğünde (veya sümkürdüğünde) ne yüzünü (döndüğü) tarafa, ne de sağ tarafına sakın tükürmesin (veya "sümkürmesin"), sol tarafına veya ayağının altına tükürsün."[372]

117. Mescidde Uyumak

1406. "Bize Sa'id İbnu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize Mu'temir, Davûd b. Ebî Hind'den, (O) Ebû Harb b. Ebi'l-Esved ed-Düelî'den, (O) amcasından, (O da) Ebû Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) ben mescidde uyuyorken Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanıma geldi ve bana ayağıyla vurup;
"Seni burada uyurken mi görüyorum?" buyurdu. Ben de;
"Ya Nebiyyallah! Bana gözlerim galip gelmiş, (uyuya kalmışım!)" dedim."[373]
1407. "Bize Musa b. Halid, Ebû İshak el-Fezârî'den, (O) Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi;"
(Bir zamanlar) Mescid'de geceliyordum. (O zaman) evli değildim. Derken rüyada gördüm ki, sanki ben, içinde asılı adamlar bulunan bir kuyuya götürülmüşüm de (orada benim için);
"onu sağ tarafa götürün!" denilmiş. Sonra ben bu rüyayı Hz. Hafsa'ya zikrettim ve
"onu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlat!" dedim. O da O'na anlatmış. O;
"bunu kim görmüş?" buyurmuş. O da; "İbn Ömer (görmüş.)" demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Ne güzel delikanlı -veya "ne güzel adam!" buyurmuş.-. Keşke gecenin bir kısmında (kalkıp) namaz kılmayı âdet edinse!."
(İbn Ömer) dedi ki, "ben (o zamanlar) uyuduğumda, sabah oluncaya kadar kalkmazdım." (Nâfı') dedi ki, ondan sonra İbn Ömer gece (kalkıp) namaz kılmayı âdet edindi.[374]

Açıklama

Bu iki Hadis arasında zahiri bir zıtlık vardır. Birinci Hadisten, Ebû Zerr'in -Allah O'ndan razı olsun!- mescidde uyumasını Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip etmediği anlaşılmakta iken, ikinci hadiste İbn Ömer'in -Allah O'ndan razı olsun!- bekâr iken mescidde gecelediği görülmektedir. Aynı şekilde mescidde, bir zamanlar İbn Ömer'in de aralarında bulunduğu Ashab-ı Suffa ve Medine'ye gelen misafirler de kalmaktaydılar. Hz. Osman (r.a.) ile Hz. Ali'nin (r.a.) mescidde uyuduklarını belirten haberler de vardır. Hatta Sahâbi Sümâme b. Üsâl'in (r.a.), müslüman olmadan önce bile mescidde gecelediği nakledilmektedir. Şu halde Ebû Zerr (r.a.) ile ilgili haberde, O'nun o anda başka bir yerde bulması gerektiği, yapması gereken bir işinin olması gibi özel bir durum sözkonusu olmalıdır. Bununla beraber Malik (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), şehirde evi olan kimselerin camide gecelemelerinin veya öğle uykusuna yatmalarının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Şafîîlere göre ise, namaz kılanların yerini daraltmamak ve karışıklığa meydan vermemek şartıyla, camide uyumak, mutlak olarak mekruh değildir.[375]

118. Mescidde Bağırarak Kayıp Eşya Arayıp Soruşturmaktan Ve Alış-Veriş Yapmaktan Men'

1408. "Bize el-Hasan b. Ebî Yezîd el-Kûfî haber verip (dedi ki), bize Abdulazîz b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Husayfa, Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, Rasûluüah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Mescidde (camide) bir şey satan veya satın alan bir kimse gördüğünüz vakit; "Allah ticaretini kazançlı kılmasın!" deyin. Onda bağırarak kayıp eşya arayıp soruşturan bir kimse gördüğünüzde ise; "Allah onu sana geri çevirmesin!" deyin."[376]

119. Mescidde Silâh Taşımaktan Men'

1409. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki:"
Amr b. Dinara; "Câbir b. Abdillah'ı;
"Bir adam ok taşırken uğramıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona;
"Onların temrenlerini, (demir uçlarını) tut!" buyurmuştu, derken işittin mi?" dedim. O da;
"Evet, (işittim)" dedi.[377]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okların demir uçlarının tutulması emri bu rivayette, cami kaydı olmaksızın mutlak olarak gelmiştir. Bu Hadisin diğer rivayetlerinde olayın camide geçtiği belirtilmektedir. Hadis, silâh taşırken gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasının gereğine işaret etmketedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu önlemlerin alınmaması halinde, bir kaza sonucu herhangi bir kimsenin yaralanmasından veya zarar görmesinden endişe ettiği için, önlem alınmasını emretmiştir. Bu, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) insanlara, özellikle de mü'minlere olan büyük şefkat ve merhametinin bir ifadesidir. Rahmet Peygamberi, bırakın daha büyük bir haksızlık yapılmasına, insanın bir yerinin çizilip kanamasına bile razı değildir. Burada, bilhassa yukarıdaki rivayet göz önüne alındığında, sadece mü'minlerin düşünüldüğünü kesin olarak söylemek mümkün değildir. Kaldı ki, mescidde de, herhangi bir vesileyle bir gayr-ı müslimin bulunması mümkündür.
Yukarıdaki Hadis, diğer rivâyetleriyle beraber, gerekli önlemleri almak kaydıyla camilere silâh sokulabileceğini de göstermektedir.[378]

120. Kabirleri Mescid Edinmekten Men'

1410. "Bize el-Hakem b. Nâfi1 haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb ez-Zühri'den haber verdi (ki, o şöyle demiş); Bana Ubeydullah b. Abdillah haber verdi ki, İbn Abbâs ve Hz. Aişe şöyle demişler:"
"Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (vefatına yakın ölüm meleği) indiğinde siyah bir abasını yüzüne örtmeye başlamıştı. Sıkılınca da onu yüzünden açmaktaydı. İşte o, bu halde iken, (yahûdi ve hıristiyanların) yaptıklarının benzerinden sakındırmak üzere şöyle buyurmuştu:"
"Allah'ın laneti yahûdi ve hıristiyanların üzerine olsun! (Zira) onlar, peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescid edindiler."[379]

121. Mescide Çıkıldığında Parmakları Birbirine Kenetlemekten Men'

1411. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Davûd b. Kays el-Ferrâ', Sa'd b. İshak'dan, (O da) Ebû Sümâme el-Hannât'dan (naklen) haber verdi ki, o şöyle dedi:
"Ka'b b. Ucre bana, parmaklarımı birbirine kenetlemiş olduğum bir halde iken Balât'da[380] kavuştu da şöyle dedi:"
"Muhakkakki Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz abdest aldığı, sonra da, namaza (gitmeyi) kasdederek dışarı çıktığı zaman parmaklarını birbirine kenetlemesin!"[381]
1412. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muhammed b. Aclân'dan, (O) el-Makburi'den, (O da) Ka'b b. Ucre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûhıllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Abdest alıp da mescide yöneldiğin vakit, sakın parmaklarını birbirine kenetleme! Çünkü sen (artık) namazda (sayılırsın)."[382]
1413. "Bize el-Heysem b. Cemil, Muhammed b. Müslim'den, (O) İsmail b. Umeyye'den, (O) el-Makburi'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim abdest alır, sonra da, namaza (gitmeyi) murâd ederek dışarı çıkarsa, o, evine dönünceye kadar namazda (sayılır). Binaenaleyh şöyle yapmayın -o (bununla), parmakları birbirine kenetlemeyi kastediyor-."[383]

Açıklama

Bu Hadisler namazda veya namaza giderken ellerin parmaklarını birbirine kenetlemenin yani "teşbîk'in yasaklanmış olduğunu göstermektedirler. Bunun için Hanefilerle Hanbeliler, bu hallerde teşbîkin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Maliki ve Şafîîlere göre ise, teşbîk sadece namazda mekruhtur. Teşbikin yasaklanma sebebi, bir Hadiste[384] bu hareketin "şeytandan olduğu" şeklinde açıklanmıştır. Bu açıklama, bu hareketin kötülüğünü gösterir. Nitekim birçok Hadiste bir şeyin kötülüğü bu şekilde yani onun "şeytandan olma"sıyla ifade edilmiştir. Çünkü kötü ve azgın olan şeytan, kötülüğün ve azgınlığın sembolü olmuştur. Bu hareketin kötü sayılmasının hikmeti ise, onun bazı gayr-ı müslimlerin dua şekilleri olması veya yasaklanmış olan tefrika ve kargaşayı ifade etmesi olabilir.[385]

122. Namazı Beklemek Üzere Mescidde Oturanın Fazileti

1414. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Melekler, bir kula, kalkıp (gitmeksizin) veya abdestini bozmaksızın namaz kıldığı namazgahında (oturmaya) devam ettiği sürece; "Ya Allah, onu bağışla! Ya Allah ona merhamet et!" diyerek hayır dua etmeyi sürdürürler."*[386]

123. Mescidleri Süslemek Hakkında

1415. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, (O) Enes b. Malik'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"İnsanlar mescidlerde (veya "mescidler hakkında") birbirlerine karşı övünmedikçe Kıyamet kopmayacakdır."[387]

Açıklama

Bu Hadisi iki şekilde, yani mescidlerde (camilerde) oturup herhangi bir konuda karşılıklı övünme veya cami yapma ve süsleme hususunda karşılıklı övünme şeklinde anlamak mümkündür. Dârimi (rh.a.) ve İbn Mâce (rh.a.), bu Hadise koydukları başlıklardan anlaşıldığına göre Hadisi ikinci mânâda anlamışlardır. Bu iki anlayışın ortak noktası, özden uzaklaşılarak, din ve ümmete faydası olmayacak şeylerin söz konusu edilip karşılıklı övünmeye girileceğidir. "...Kıyamet kopmayacaktır" cümlesi, böyle bir durumun istikbalde, Kıyametten önce mutlaka vukubulacağına işaret etmektedir. Bu Hadisin Nesâideki rivayetinde bu durumun Kıyamet alâmetlerinden ("eşrafından) olduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı bu karşılıklı övünmenin toplumda kargaşaya sebep olacağı, sonunda da, Allah'ın (Celle Celaluhu) bildiği bir kesafete ulaşınca, en büyük kargaşa olacak olan Kıyametin bir alâmeti, habercisi olacağı söylenebilir. Allahu a'lem.
Bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanılarak camileri süslemenin mekruh olduğu söylenmiştir. İbn Hacer (rh.a.), camileri süslemenin, bu, namaz kılanları oyalayıp kalblerini meşgul ettiğinde ve bunun, karşılıklı övünme maksadıyla yapıldığında mekruh olduğunu, camilerin binasını

sağlamlaştırma gayesiyle yapıldığında mekruh olmadığını açıklamıştır. Ayni (rh.a.) de, Hanefi'lere göre camileri nakışlama ve süslemenin mekruh olduğunu, bunları vakıf mallarından yapmanın caiz olmadığını bildirmektedir. Bir kimse vakıf malından bunları yaparsa, yapılan masraf kendisine ödetilir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, masrafı devlet hazinesinden karşılanmamak şartıyla, camilerin şanını yüceltmek için onları tezyin etmenin mekruh olmadığını söylemiştir.[388]

124. Bir Sütreye Doğru Namaz Kılmak

1416. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem b. Uteybe'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebû Cuhayfe'yi, şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) (bir gün) öğle sıcağında Bathâ'ya[389] çıktı ve önünde bir "harbe" (kısa mızrak) olduğu halde öğleyi iki rekât, ikindiyi de iki rekât olarak kıldı. (Bu esnada) kadınlarla binek hayvanları önünden geçiyorlardı."[390]
1417. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Ubeydullahtan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için, kendisine doğru namaz kılmak üzere, harbe (yere) dikilirdi.[391]

Açıklama

"Sütre", "perdelenilecek şey" demektir. Burada, namaz kılanın önüne koyduğu veya diktiği harbe, sopa, sandalye vb. şey söz-konusudur. Namaz kılanın sütre edinmesi; Şafiî ve Hanbelilere göre sünnet, Hanefi ve Malikilere göre mendûbtur. Sütre edinmenin hikmeti ise, namaz kılanın, sütrenin gerisine bakmasına ve namaz kılanla sütre arasından birinin geçmesine mâni olmaktır. Böylece namaz kılanın, bakış alam daraldığı için dikkati dağılmaz, huşu ve huzuru bozulmaz. Aynı zamanda, sütrenin gerisinden geçilmesine imkân verilerek gelip geçenlerin sahası daraltılmamış olur. Namaz kılanın "kıble"si olan bir sütre edinmenin bir hikmeti de, kul ile kıble arasında olan "huzûr-u ilâhi"ye yakınlığın sağlanması ve aralarına bir şeyin girmesine mani olunmasıdır.[392]

125. Namaz Kılanın Sütreye Yaklaşması Hakkında

1418. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bine Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'id'den, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz namaz kılmakta iken hiç kimsenin önünden geçmesine izin vermesin. Şayet dinlemez (ve geçmek için ısrar ederse), onunla vuruşsun. Çünkü o ancak bir şeytândır."[393]

126. Deveye Doğru Namaz Kılmak

1419. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek ve Abdullah b. Sa'îd Ebû Hâlid el-Ahmer'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdiler ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) deveyi (kendisine sütre edinerek ona) doğru namaz kılardı."[394]

127. Kadın, Namaz Kılanın Önünde Olabilir (mi)?

1420. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Urve İbnu'z-Zübeyr rivayet etti ki; Hz. Aişe O'na haber vermiş ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisi O'nunla kıble arasında, kocasının (yani Hz. Peygamber'in) döşeğinin üzerinde, cenazenin, (namazını kılan kimsenin önünde) enine uzanışı gibi (uzanmış) olduğu halde, namaz kılarmış.[395]

128. Namazı Kesen Şeylerle Onu Kesmeyen Şeyler

1421. "Bize Ebu'l-Velid ve Haccâc haber verip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Humeyd b. Hilâl haber verip dedi ki, Abdullah İbnu's-Sâmit'i, Ebû Zerr'den (nakilde bulunurken) işittim ki; O şöyle demiş:" "Adamın namazını, önünde deve semerinin arka kaşı gibi (bir şey) olmadığında, eşek, siyah köpek ve kadın keser!" (Abdullah) dedi ki, ben;
"Peki, siyah (köpeğin) kırmızıdan, sarıdan (farklı) durumu nedir?" dedim. O şöyle cevap verdi:
"Ben (bunu), Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), senin bana sorduğun gibi sormuştum da O;
"Siyah (köpek) şeytandır," buyurmuştu."[396]

Açıklama

Bu Hadis, önüne bir sütre koymadan namaz kılan birinin önünden eşek, siyah köpek veya kadın geçmesiyle namazının "kesileceğini" göstermektedir. Alimlerin cumhuru buradaki "namazın kesilmesi"nden maksadın, namazın huşu ve huzurunun bozulması olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca namaz, kul ile Rabb'i arasında bir vuslat vesilesidir. Bir Hadiste açıklandığına göre, namaz kılınırken Allah'ın (Celle Celaluhu) varlığı, kıble ile namaz kılan kimse arasındadır.[397] Binaenaleyh namaz kılanla, kıblesi olan "sütre" arasından bir şey geçince kul ile Rabb'inin "vuslat'ı kesilmiş olur. Kul ile Rabb'i arasına böylece girmek, şeytani, yani kötü bir iştir.[398] Buna göre namaz kılanla sütresi arasından ne geçerse geçsin, bu kötü bir iştir. Yukarıda üç şeyin zikredilmesi ise, bunların mânâ âleminde namaz için daha bozucu özelliklere sahip olmalarından dolayı olabilir. Bazı alimler ise, namazın, mezkûr üç şeyle kesilmesi yani bozulması hükmünün mensûh olduğunu söylemişlerdir. Netice olarak alimlerin cumhuruna göre, namaz, namaz kılanın dışındaki bir şeyin fiili ile bozulmaz.
Ahmed b. Hanbel (rh.a.) ise, konuyla ilgili diğer haberlerin zahiri mânâlarına dayanarak, siyah köpeğin namazı bozacağını, kadın ve eşeğin namazı bozup bozmayacağı hususunda ise tereddüdü bulunduğunu söylemiştir. Diğer taraftan Hz. Aişe'nin (r.anha), mezkûr üç şeyin namazı bozacağı haberini, kendini önünde uzanıp yatmış olduğu halde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldığını söyleyerek şiddetle reddettiği nakledilir.[399] Bu durumda ise şu hususları düşünmek mümkündür: Hz. Aişe'nin (r.anha) bu haberinden hareketle yukarıdaki Hadiste yabancı kadının sözkonusu olduğu söylenebilir. Yukarıdaki Hadis mânâ ile rivayet edilmiş, Hz. Aişe r.anha) de, namaz kılanla sütresi arasından geçen şeylerin hükmünün üç şeyle sınırlandırılmasına ve kadınların hayvanlarla bir arada zikredilmesine karşı çıkmış olabilir. Yani demek istemiş olabilir ki, "bu hususta her şeyin hükmü aynıdır. Siz niçin sadece iki hayvanla birlikte kadını zikrediyorsunuz?" Allahu a'lem.[400]

129. Namazı (Namaz Kılanın Fi'li Dışında) Hiç Bir Şey Kesmez

1422. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyey-ne, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ben, el-Fazl ile Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mina'da -veya Arafat'da- namaz kıldırmakta iken geldim -yani, bir dişi eşek üzerinde (geldim)- ve safın birini geçtim. Sonra ondan indim ve onu otlamaya bıraktım. Ben de safa girdim, (cemaatle namaza durdum)."[401]

130. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Mekrûhluğu

1423. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Ibn Uyeyne, Salim Ebu'n-Nadr'dan, (O da) Busr b. Sa'id'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ebû Cuheym el-Ensari beni, Zeyd b. Hâlid el-Cuheni'ye, O'na, namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne duyduğunu sormam için göndermişti. (Ben de gidip sormuştum) da O şöyle demişti:"
Muhakkak ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Birinizin kırk (yıl veya kırk ay yahut kırk gün) ayakta dikilip (namazın bitmesini beklemesi), namaz kılanın önünden geçmesinden daha hayırlıdır." (İbn Uyeyne) dedi ki,
"Artık bilmiyorum, (Hz. Peygamber, kırk) yıl mı yahut (kırk) ay mı veya (kırk) gün mü (buyurmuştu). "[402]
1424. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (ded ki) bize Malik, Ömer b. Ubeydillah b. Ma'mer'in âzâdlısı Ebu'n-Nadr'dan rivayet etti ki, Busr b. Sa'id O'na haber vermiş ki:"
Zeyd b. Halid el-Cuhenî kendisini namaz kılanın önünden geçen kimse hakkında Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne buyururken işittiğini sormak üzere Ebû Cuheym'e göndermişti. (O da gidip sormuştu) da Ebû Cuheym şöyle demişti:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Namaz kılanın önünden geçen kimse bu hususta üzerine (almış olduğu günâhı) bilseydi, kırk (gün veya kırk ay yahut kırk yıl) durması, kendisi için onun önünden geçmesinden daha hayırlı olduğunu (anlardı)". Ebu'n-Nadr dedi ki;
"bilmiyorum, (Busr, rivayetinde) kırk gün mü, yahut (kırk) ay mı, veya (kırk) yıl mı (demişti)."[403]

Açıklama

Bu iki rivayet arasında ihtilâf vardır. Çünkü birinci rivayete göre Busr'u gönderen Ebû Cuheym (r.a.), ikinci rivayete göre ise Zeyd'dir (r.a.). Yahya b. Ma'in, ikinci rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Kattân ise bu rivayetlerde bir hatanın olduğunun kesin olarak söylenemeyeceğini açıklamıştır. Zira ikisi de Sahâbi olan Zeyd (r.a.) ile Ebû Cuheym'in (r.a.), mezkûr konuda Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duydukları şeyleri pekiştirmek için Busr'u (r.a.) birbirlerine göndermiş olmaları mümkündür.[404]

131. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) Mescidinde Namaz Kılmanın Fazileti

1425. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Eflah -ki O, İbn Humeyd'dir- rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Bekr b. Muhammed rivayet edip (dedi ki, bana Süleyman el-Ağarr rivayet edip dedi ki, ben Ebu Hureyre'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Şu Mescidimde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun dışındaki mescidlerde (kılınan) bin namaz gibidir."[405]
1426. "Bize Musedded haber verip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Şu Mesidîmde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun dışındakilerde (kılınan) bin namazdan daha faziletlidir."[406]
1427. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Sa'id İbnu'l-Museyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Şu Mescidimde (kılınan) bir namaz, Mescid-i Haram hariç, onun dışındakilerde (kılınan) bin namazdan daha faziletlidir."*[407]

132. Deve Palanları Sadece Üç Mescide (Gitmek İçin) Bağlanır

1428. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Deve palanları sadece üç mescide, yani Kabe'ye, benim şu Mescidime ve Mescid-i Aksa'ya (gitmek için) bağlanır, (içlerinde ibadet yapmak maksadıyla sadece bu mes-cidlere yolculuk yapılır)."*[408]

Açıklama

Mekke'deki Mescid-i Haram (Kâ'be), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'deki Mescidi (Mescid-i Nebevi) ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa, dünyadaki diğer bütün mescidlerden (camilerden) daha faziletli olup, dinin şeâirinden (nişanlarından) sayılan üç büyük mesciddir. Bunların üstünlüklerine Kur'an-ı Kerim'de işaretler vardır. Kâ'be, insanlar için kurulan ilk evdir. O mübarektir ve âlemlere hidayet kaynağıdır.[409] Mescid-i Nebevî, ilk günden takva üzerine kurulmuştur.[410]Yüce Allah bir gece kulu (Hz. Peygamber'i) Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketli kıldığı Mescid-i Aksa'ya yürütmüştür.[411] Her üçü de Peygamberler eliyle kurulmuş olan bu mescidleri ziyaret etmek, bu Peygamberleri, dolayısıyla İslâm büyüklerini onların, Allah'ın (Celle Celaluhu) adını yüceltme uğrunda yaptıkları faaliyetlerini, verdikleri mücâdeleleri hatırlatır ve canlı tutar. Bu suretle bunların devamı ile bu yerlerin imar edilmesi sağlanmış olur. Bu üç mescidin faziletlerinin hikmeti bu gibi hususlardır.
Bu üç mescidin dışındaki bütün mescidler (camiler) faziletçe eşit olup, bunların herhangi birine, fazla sevap kazanmak maksadıyla gitmek yasaklanmıştır. Çünkü bu durum, dinin şeâirinin karışmasına sebep olur. [412]Mezkûr üç mescidin dışındaki mescidlere belki ziyaret etmek, ilim öğrenmek gibi gayelerle gidilebilir.[413]

133. Mescidlere Karanlıklarda Gitmenin Fazileti

1429. "Bize Zekeriyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Zeyd b. Uneyse'den, (O) Cunâde'den, (O) Mekhûl'den, (O) Ebû İdris'ten, (O) Ebu'd-Derdâ'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Kim gece karanlığında namaza (gitmek için) yürürse, Allah ona Kıyamet gününde bir nur verir."[414]

134. Namazda Yüzü Sağa Sola Çevirmenin Mekrûhluğu

1430. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'l-Ahvas'ı, ibnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet ederken işittim ki, Ebû Zerr şöyle demiş: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Allah (rahmet ve mağfireti ile), (namazda) yüzünü sağa sola çevirmediği sürece kula yönelik olmaya devam eder. (Kul) yüzünü çevirince, (Allah da rahmet ve mağfiretini) ondan çevirir."[415]

135. Hangi Namaz Daha Faziletlidir?

1431. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Haccâc b. Muhammed rivayet edip dedi ki, İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Osman b. Ebî Süleyman, Ali el-Ezdîden, (O) Ubeyd b. Umeyr el-Leysî'den, (O da) Abdullah b. Hubşî'den (naklen) haber verdi ki:" Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hangi ameller daha faziletlidir?" diye sorulmuş, O da;
"Allah'a seksiz iman, ganimetinde hainlik yapılmamış olan cihâd ve riyâ-günâh karışmamış makbul hacc!" buyurmuş.
"Peki, denmiş, hangi namaz daha faziletlidir?"
"Kıyamı uzun olan (namaz!)" buyurmuş. Bundan sonra;
"Peki hangi sadaka daha faziletlidir? Denmiş.
"Malı az olanın gücüne göre verdiği (sadaka!)" buyurmuş.
"Peki, denmiş, hangi hicret daha faziletlidir?"
"Allah'ın sana haram kıldığı şeylerden hicret etmen, (bunları terk etmen!)" buyurmuş.
"Peki, hangi cihad daha faziletlidir?" denmiş.
"Müşriklerle malıyla, canıyla cihad edenin (cihadı!)" buyurmuş.
"Ya hangi ölüm daha şereflidir?" denmiş.
"Atı öldürülen, kendi kanı da akıtılan (böylece canıyla ve malıyla Allah yolunda cihad ederken ölen) kimsenin (ölümü!)" buyurmuş.[416]

Açıklama

Bu Hadiste bir kaç konuda en üstün hareket ve durumlar söz-konusu edilmektedir. Önce şunu kaydetmek lâzımdır ki, "en üstünlük" izafî bir şeydir, zamana ve muhataba göre değişebilir. Bir zamanda, bir yerde yapılacak veya bir şahsın yapacağı en üstün iş başka, diğer bir zaman ve yerde yapılacak yahut diğer bir şahsın yapacağı en üstün, en mühim iş başka olabilir. Bazı sahih Hadislerde bir konuda en faziletli iş olarak değişik şeylerin zikredilmiş olmasının bir sebebi bu husustur.
Bu Hadiste açıklandığı üzere en faziletli amel her şeyin başı olan, Allah'a (Celle Celaluhu) şeksiz-şüphesiz iman, ganimetine hainlik ve hile karıştırılmamış, yani mal kaygusu ile yapılmamış, bununla beraber hisseye düşen ganimete de razı olunan cihad ve başından sonuna kadar her türlü günahtan, riya ve gösterişten uzak, kabule şâyân hacc'dır. Burada esas olan, kesin bir imandan sonra amellerin Allah (Celle Celaluhu) rızası için, O'nun emrine uygun olarak yapılmasıdır.
En faziletli namaz ise, kıraati uzatmak suretiyle kıyamı uzun yapılan namazdır. Hanefi ve Şafiî alimler bu Hadise dayanarak nafile namazlarda kıyamı uzatmanın, çok rekât kılmaktan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Sadakanın en faziletlisi ise, malı az olan birinin, yani gönlü zengin bir fakirin imkânı ölçüsünde verdiği sadakadır.
Müşrik, Allah'a (Celle Celaluhu) ortak koşmakla en büyük zulmü yapar. Bu zulüm, her çeşit zulmün başıdır. Binaenaleyh müşriklere karşı, can ve mal ortaya konularak, sözlü, yazılı, bedeni her türde yapılacak cihad, en faziletli cihaddır. Allah'ın (Celle Celaluhu) adım yüceltmek, rızasını kazanmak için cihad yapıp bu uğurda kanını akıtmak, malını feda etmek ve ölmek ise, ölümlerin en şereflisi ve en güzelidir.[417]

136. Sabah Namazı İle İkindi Namazının Fazileti

1432. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Ebû Cemre'den, (O) Ebû Bekr b. Ebî Musa'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurdu:"
"Kim iki serin (namazı) kılarsa Cennet'e girer."[418]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"İki serin, nedir?" denildi. O da;
"Sabah ve ikindi (namazlarıdır)" karşılığını verdi.[419]
1433. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilâl, ibrahim b. Ebî Esîd'den, (O) dedesinden, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sabah namazını kılan kimse, Allah'ın himayesi altındadır. Artık Allah'ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki teminatını yok etmeyin, ikindi namazını kılan da Allah'ın himayesi altındadır. Artık, Allah'ın, himayesi altına aldığı kimse hakkındaki te'minatını yok etmeyin."[420]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"(Bir kimseye) güvenildiğinde, sözünü yerine getirmediği zaman o, sözünde durmamış ("ğadere") ve ahdini bozmuş, vefasızlık yapmıştır ("ahfere"). "[421]

Açıklama

Bu Hadisin, dipnotunda zikredilen şâhidlerinde ikindi namazından hiç bahsedilmemektedir. Bu Hadis, sabah namazı ile ikindi namazını kılan bir kimsenin, Allah'ın (Celle Celaluhu) himayesi, te'minatı altında olduğunu göstermektedir. Müslüman, Allah'ın (Celle Celaluhu) himayesine aldığı bir kimseye herhangi bir haksızlık yapmakla Allah'ın (Celle Celaluhu) bu himaye ve güvencesini bozmamalı, yok etmemelidir. Aksi halde yüce Allah (Celle Celaluhu), onu yakalayacak ve tepetaklak Cehennem'e atmakla cezalandıracaktır.
Yukarıdaki Hadisin tercümesi şöyle de yapılabilir: "Kim sabah namazını kılarsa o, Allah'ın himayesindedir. Artık, himayesindeki kimse hakkında Allah'a karşı sözünüzde durmamazlık etmeyin..."[422]

137. Namazda Küçük Ve Büyük Abdestin Sıkıştırmasından Men'

1434. "Bize Muhammed b. Künâse, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O) Abdullah İbnu'l-Erkam'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Namaz vakti geldiği, kişi de helaya (gitmek) istediğinde önce helaya gitsin."[423]

138. Namazda Elleri Böğrüne Koymaktan Men'

1435. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid, Hişâm'dan, (O) İbn Sirin'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kişinin, ellerini böğrüne koyarak namaz kılmasını yasakladı."[424]

Açıklama

Elleri böğrüne koyarak ("ihtisar") namaz kılmanın yasaklanmasının hikmeti olarak; yahûdilerin bunu çok yapması, bunun bir kibir belirtisi olması gibi değişik şeyler söylenmiştir. Namazda "ihtisar" yapmak Ebû Hanife (rh.a.), Mâlik (rh.a.) ve Şafiî'ye (rh.a.) göre mekruhtur.[425]

139. Yatsıdan Önce Uyumanın, Ondan Sonra Konuşmanın Menedilmesi

1436. "Bize Hafs b. Ömer el-Havzî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyar Ebu'l-Minhâl er-Riyâhî'den, (O da) Ebû Berze'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsıdan önce uyumayı, ondan sonra da konuşmayı kerih görürdü."[426]

140. Müşrikin Mescid-i Harama Girmesinin Yasaklanması

1437. "Bize Bişr b. Sabit el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Muğire'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O) el-Muharrer b. Ebî Hureyre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Ali'yi (h. 9. yılın hac mevsiminde bazı hükümleri ilân etmek göreviyle Mekke'ye) gönderdiğinde ben O'nunla beraberdim. O, sesi boğuklaşıncaya kadar şu dört şeyi bağırarak söylemişti:"
"İyi bilin, gerçek şu ki, Cennet'e sadece mü'min kimse ("nefis") girecektir. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik kesinlikle haccetmeyecekdir. Hiçbir çıplak kimse Kabe'yi tavaf et-meyecekdir. Kiminle Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında bir antlaşma varsa, [onun antlaşması, müddetine kadar geçerlidir. Müddeti olmayan antlaşmanın[427] *süresi ise dört aya kadardır. Dört (ay) geçince, artık, şüphe yok ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır.* "[428]

141. Çocuk Namaz Kılmakla Ne Zaman Emrolunur?

1438. "Bize Abdullah İbnu'z-Zübeyr el-Humeydi haber verip (dedi ki), bize Harmele b. Abdilaziz İbni'r-Rebî' b. Sebre b. Ma'bed el-Cuhenî rivayet edip (dedi ki), bana amcam Abdulmelik İbnu'r-Rebî' b. Sebre, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Çocuğa, yedi yaşında iken namazı öğretin. Onu, on yaşında iken, (namaz kılmaması) yüzünden dövün.* "[429]

Açıklama

Namaz, kadın-erkek her müslümana bulûğa erdiklerinde farz olur. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), çocukların velilerine bu emirleri, çocukları namaza alıştırmakla alâkalıdır. Hadisin bazı rivayetlerinde "...öğretin" yerine, "...emredin" buyrulmuştur. Bu emirlerden dolayı, namaz bilgilerinin, ücretle de olsa çocuğa öğretilmesi, on yaşına geldiği zaman da kılmadığı takdirde çocuğun buna zorlanması, velisinin üzerine vacibdir. Çocuğa namaz bilgilerinin öğretilmesi ve onu namaza alıştırma vazifesi, çocuğun temyiz çağına girmesiyle başlar. Bu çağ, çocuktan çocuğa değişse de, genellikle yedi yaşlarında başladığı için bu Hadiste yedi yaş zikredilmiştir. Namaz bilgilerinin öğretilmesinin ücretle olması halinde ücret, varsa çocuğun malından, yoksa babanın, onun da yoksa annenin malından verilir. Çocuk, sevgiyle namaza alıştırma döneminin sonlarına yaklaştığı halde namaz kılmazsa, kılması için korkutma ve zora başvurmaya gidilir ve hafifçe dövülür. Bu dövmede çocuğun yüzüne vurulamaz. Çocuğun sağlığına zarar vermeyecek şekilde diğer yerlerine, sert cisimler kullanmaksızm vurulur. Bu vuruşlar da üç darbeyi geçmemelidir. Bu dövmenin maksat ve sınırını aşmamasına, çocuğun namaza alışması için bir vesile olmasına dikkat edilmelidir.[430]

142. Hangi Vakitte Namaz Kılmak Mekruh Olur?

1439. "Bize Vuheyb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy rivayet edip dedi ki, babamın şöyle dediğini işittim: Ben Ukbe b. Amir'in şöyle dediğini işittim:"
"Üç vakit var ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi, onlarda namaz kılmaktan, onlarda ölülerimizi defnetmekten menederdi: Güneş doğmaya başladığında, yükselinceye kadar; güneş göğün tam ortasında olduğunda, (batıya) meyledinceye kadar; güneş batmaya yöneldiği vakit, batıncaya kadar."[431]
1440. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) Ebu'l-Aliye'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti kî, O şöyle dedi: Bana, içlerinden biri Ömer İbnu'l-Hattâb olan (Hakkın ve halkın) beğendiği bazı adamlar -ki, bana göre onların en beğenileni Ömer'dir- rivayet ettiler ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz. İkindi namazından sonra, güneş batıncaya kadar da namaz kılınmaz."[432]

143. İkindiden Sonra İki Rekât Namaz Hakkında

1441. "Bize Sa'id İbnur-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, şöyle dediğini rivayet etti: El-Esved b. Yezîd ile Mesrûk'u, Hz. Aişe'den kesin olarak haber verirlerken işittim ki; O, Rasûlullah'dan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kesin olarak haber vermiş ki;"
"O, kendi yanında hiçbir gün bulunmamıştı ki, şu iki rekâtı kılmış olmasın."[433] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hz. Aişe) ikindiden sonra (iki rekât namazı) kastediyor."[434]
1442. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rekât (namaz kılmayı) hiç bırakmadı."[435]
1443. "Bize Ahmed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb rivayet edip (dedi ki), bana Amr İbnu'l-Haris, Bukeyr İbnu'l-Eşecc'den, (O da) İbn Abbâs'ın âzâdlısı olan Kü-reyb'den (naklen) haber verdi ki;" Abdullah b. Abbâs ve Abdurrahman İbnu'l-Ezher ile el-Misver b. Mahreme O'nu (yani Küreyb'i), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz, Aişe'ye göndermiş ve:
"O'na bizim hepimizden selâm söyle. O'na, ikindiden sonraki iki rekât (namazı) sor ve de ki, biz, senin bu iki (rekât) namazı kıldığını haber aldık. Halbuki bize, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onların (kılınmasını) menettiği (haberi) ulaştı!" demişler. İbn Abbâs demiş ki,
"Ben de Ömer İbnu'l-Hattâb ile beraber bu iki (rekât namazı kılmamaları) için insanları döverdim." Küreyb sözüne şöyle devam etmiş:
"Bunun üzerine ben (Hz. Aişe'nin) huzuruna girdim ve O'na, kendisinden dolayı beni göndermiş oldukları şeyi bildirdim. O da;
"Ümmü Seleme'ye sor!" dedi. O zaman ben, (beni gönderenlerin) yanma çıktım ve onlara (Hz. Aişe'nin) bu sözünü haber verdim. Bu sefer beni Hz. Ümmü Seleme'ye, Hz. Aişe'ye göndermiş oldukları (meselenin) aynısı sebebiyle gönderdiler. (Ben de gittim). Hz. Ümmü Seleme de şöyle dedi:
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), o iki (rekâtın kılınmasını) menederken işitmiştim. Sonra O'nu, bu iki (rekât) namazı kılarken görmüştüm. Gelgelelim bunları kılması vaktine; O ikindiyi kıldırmış sonra, yanımda Haramoğullarma mensub Ensârdan bazı kadınlar varken içeri girmiş ve bu iki (rekât) namazı kılmaya başlamıştı. O zaman ben cariyeyi O'na göndermiş ve demiştim ki;"
"O'nun yanına dikil ve de ki, Ümmü Seleme şöyle diyor:
"Ya Rasûlallah! Seni, bu iki rekâtın (kılınmasını) menederken işitmemiş miydim? Halbuki (şimdi) seni, bunları kılarken görmekteyim!" Şayet O, eliyle ("Namaz kılıyorum, sus!") işareti yaparsa O'ndan geri çekil." (Hz. Ümmü Seleme) sözüne şöyle devam etti: Cariye de (dediklerimi) yapmıştı. (Hz. Peygamber) ise eliyle işaret etmiş, o da O'ndan geri çekilmişti. Sonra (Hz. Peygamber namazını) bitirince (bana dönerek) şöyle buyurmuştu: "Ebû Umeyye'nin kızı! İkindiden sonra (kıldığım) iki rekâtı sordun. Durum şu ki, bana Abdulkays'lı bazı adamlar, müslüman olmak için kabilelerinden geldiler ve beni, öğleden sonraki iki rekattan alıkoydular. İşte bu iki (rekât), o iki (rekattır.)"[436]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye) bu hadis soruldu da, O şöyle dedi:
"Ben, Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklettiği); "ne ikindiden sonra güneş batıncaya kadar, ne de sabahtan sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz"[437] hadisinin (delâlet ettiği) hükmü kabulleniyorum."[438]

144. Sünnet Namaz Hakkında

1444. "Bize Ebû Asım, Malik'ten, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evinde öğleden önce iki rekât, öğleden sonra iki rekât, akşamdan sonra iki rekât ve (yine) evinde yatsıdan sonra iki rekât, cumadan sonra iki rekât (nafile) namaz kılardı."[439]
1445. "Bize Haşim İbnu'l-Kâsım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, en-Nu'mân b. Sâlim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Evs es-Sekafî'yi, Anbese b. Ebî Sufyân'dan, (O da), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Ümmü Habibe'den (naklen) rivayet ederken işittim ki, O (yani Hz. Ümmü Habibe), Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:"
"Her gün, farzlardan başka nafile (Sünnet) olarak on iki rekât namaz kılan hiçbir müslüman kul yoktur ki, onun Cennet'te bir evi olmasın - veya onun için Cennet'te bir ev yapmış olmasın!-"
Ümmü Habibe demiş ki;
"Ondan sonra artık ben onları kılmayı hiç bırakmadım." (Hadisin râvilerinden) Amr da, bunun aynısını söylemiştir. En-Nu'mân da, bunun aynısını söylemiştir.[440]
1446. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Şu'be, İbrahim b. Muhammed İbni'1-Munteşir 'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (r.anha) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öğleden önce dört, sabahtan önce iki rekât (nafile namaz kılmayı) bırakmazdı."[441]

145. Akşamın (Farzından) Önce İki Rekât (Namaz Kılmak)

1447. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Cerir, Abdullah b. Bureyde'den, (O da) Abdullah b. Mu-ğaffel'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Her iki ezan (yani ezan ile kamet) arasında, (Sünnet olarak kılınacak) namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır, her iki ezan arasında namaz vardır, dileyen kimse için."*[442]
1448. "Bize Sa'id İbnu'r-Rebî1 haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Amir'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Enes'in şöyle dediğini işittim:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında, müezzin akşam namazı için ezan okurdu da, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabının ileri gelenleri kalkar, (namaz kılmak için) direklere doğru koşuşurlardı. Nihayet, onlar bu şekilde (direklerin diplerinde namaz kılarlar) iken, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evinden Mescid'e) çıkardı. (Enes) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber'in, ezandan sonra evinde) beklemesi az sürerdi."[443]

Açıklama

Ezan, namazın vaktinin girdiğini bildirir. Ezanı duyan müslüman hemen, önceden yapmamış ise, gerekli hazırlıkları yaparak, camideki cemaate kavuşmak için harekete geçer. Bunun için ezandan sonra, farzın kılınacağını bildiren kametin ("ikametin") getirilmesi biraz geciktirilir, ezandan sonra kısa bir ara verilir. Bu arayı sabah, öğle, ikindi ve yatsıda, farzlardan önce kılman Sünnetler sağlamaktadır. Akşam namazının farzının ayrı bir hususiyeti vardır. Pek çok rivayet bu namazın hemen (acilen) kılınmasının gerektiğini bildirmektedir. Bunun için, akşamın ezanından sonra, fazla değil, kısa bir müddet beklenilmesi müstehab görülmüştür. Bu bekleme esnasında, bir kısım Sahabenin yaptığı gibi, kısa iki rekât nafile namaz kılmakta bir beis yoktur, bu mubahtır. Nitekim Hz. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, bir öncek Hadiste "dileyen kimse için" kaydını koymuş, Sahabenin tamamı da, bu meyânda dört halife de, akşam ezanı ile farzı arasında bir namaz kılmamışlardı.[444]

146. Sabahın İki Rekât Sünnetinde Kıra'at

1449. "Bize Sa'id b. Amir, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o ikisinde okuduğu şeyleri gizli okurdu. (Hz. Aişe, daha sonra, Hz. Peygamber'in sabahın sünnetinde) "Kul Yâ Eyyuhel-Kâfırûn" (Sûresi) ile "Kul Huve'llahu Ahad" (Sûresini) okuduğunu) zikretti."[445] Sa'id dedi ki, ("...o ikisinde" sözü ile), "sabahın iki rekât (sünnetinde..." denmek istenmiştir).[446]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabah namazının sünnetinde okuduğu sûreleri gizli okuduğu halde, Hz. Aişe'nin (r.anha) bu Sûreleri haber vermesi, Hz. Peygamber'in Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onların tamamını veya bir kısmını yanındaki bir kimsenin duyabileceği kadar bir gizlilikte okumasından mümkün olmuş olmalıdır. Namazdan sonra Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup öğrenmiş olması da ihtimal dahilindedir. Kıraatin gizli yapıldığı namazlarda bu gizliliğin ne derecede olacağı hakkında farklı görüşler serdedilmiştir. Hanefilere göre bunun asgari ölçüsü, namaz kılanın kendisinin veya yanındaki bir-iki kişinin duyabileceği bir gizlilikte olmasıdır. Şafii ve Hanbeliler de, asgari ölçü olarak namaz kılanın kendisinin duyabileceği gizliliği benimsemişlerdir. Malikilere göre ise bunun asgari ölçüsü okurken dilin hareket etmesi, a'zami ölçüsü de sadece namaz kılanın duyabileceği bir sesle okumaktır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabahın sünnetinde ek-sûre olarak birinci rekâtta Bakara Sûresinin 136. âyetini veya Al-i İmrân Sûresinin 84. âyetini, ikinci rekâtta ise Al-i İmrân Sûresinin 52. veya 53. yahut 64. âyetini okuduğu da nakledilmektedir. [447]

1450. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş); Bana Nâfi', İbn Ömer'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Hz. Hafsa rivayet etti ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fecir attıktan sonra kısa iki rekât namaz kılardı. (Bu vakit), esnasında benim, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmediğim bir zamandı."[448]

Açıklama

Son cümle İbn Ömer'e (r.a.) aittir. Bunun için, fecir attıktan sonra Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kıldığı namazı, ablası Hz. Hafsa'dan nakletmektedir. Fecir attıktan sonraki bu vakitte İbn Ömer'in (r.a.), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girememesinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zamanını belli bir programa bağlamıştı. Bu meyânda mezkûr vakitte ziyaretçi kabul etmiyordu.[449]

1451. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nâfiden, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Hafsa'dan (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:" "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), müezzin sabah ezanını bitirip sabah (namazının vakti) başlayınca, (farz) namaza kamet getirilmesinden önce kısa iki rekât namaz kılardı."[450]
1452. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra iki rekât (nafile-sünnet) namaz kılardı.[451] Hz. Hafsa da O'na (yani Salim'in babası İbn Ömer'e) haber vermiş ki; (Hz. Peygamber), sabah aydınlandığında iki rekât (nafile-sünnet) namaz kılarmış."[452]

Açıklama

Sabah namazının iki rekât Sünneti, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en çok devam ettiği nafile namazdır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"Sabahın iki rekât (Sünneti), dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır"*[453] buyurarak, bu Sünnetin ehemmiyetini belirtmiştir. Hz. Aişe'nin -Allah O'ndan razı olsun- şu sözü de aynı ehemmiyete işaret eder:
"Onu (yani Hz. Peygamber'i), nafilelerden hiçbir namaza, sabah (namazından) önceki iki rekâta olduğu kadar koştuğunu görmedim"[454] Bu ve benzeri haberlere dayanarak, Sünnet namazların en üstününün, en müekkedinin sabahın iki rekât Sünneti olduğu söylenmiştir. Hatta bu iki rekâtın vâcib olduğunu söyleyen âlimler de vardır.[455] Alimlerin cumhuru ise bu iki rekâtın Sünnet-i Müekkede olduğunu söylemiştir. Bununla beraber bu namazı Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hep kısa kılmış olduğu da rivayet edilmektedir.[456]

147. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Konuşma

1453. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. İdris, Mâlik b. Enes'den, (O) Salim Ebun'n-Nadr'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabahın (farzından) önce iki rekât namaz kılınca, şayet bir ihtiyacı var idiyse bunu benimle konuşur, yok idiyse namazı (kıldırmaya) çıkardı."[457]

Açıklama

Sabahın Sünnetini kıldıktan sonra, kişinin hammıyla veya başka biriyle meşru şeyler konuşmasında bir mahzur yoktur. Ancak, Sünnetler, bir bakıma, mânevi huzur bakımdan farzlara bir hazırlık oldukları için, Sünnetlerden sonra yapılacak konuşmaların ihtiyaç miktarını aşmaması gerekmektedir.[458]

148. Sabahın İki Rekât Sünnetinden Sonra Yan Üstü Yatma

1454. "Bize Yezîd Harun, İbn Ebî Zîb'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek ve (son) bir (rekâtta) da vitir kılmak üzere onbir rekât namaz kılardı. Sonra müezzin (sabah) ezanını bitirince kısa iki rekât namaz kılar, ardından, müezzin kendisini (çağırmaya) gelinceye kadar yan üstü yatar, (o gelince) de onunla beraber (namaza) çıkardı."[459]

Açıklama

Sabahın sünnetinden sonra yan üstü yatma, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadece evinde yaptığı bir fiildi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu, dinlenmek için yapıyordu. Sabahın sünnetinden sonra yan üstü yatılmasını emreden bir hadis de

nakledilmektedir.[460] Buna göre bu yatış, evde yapılması halinde, Sünnet veya mendûb olmaktadır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu mescidde yaptığına dair hiç rivayet yoktur.[461]

149. Namaza Kamet Getirildiğinde Artık Bu Farzdan Başka Hiç Bir Namaz Kılınmaz

1455. "Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ b. İshak'tan, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Namaz (için) kamet getirildiğinde artık (kendisi için kamet getirilen) bu farzdan başka hiç bir namaz (kılınmaz).*
"[462]
1456. "Bize Ebû Hafs Amr b. Ali el-Fellâs haber verip (dedi ki), bize Ğunder, Şu'be'den, (O) Verkâ'dan, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Ata' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir öneki hadisin) benzerim rivayet etti.[463]
1457. Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şube, Sa'd b. İbrahim'den, (O) Hafs b. Asım b. Ömer'den, (O da) İbn Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) namaza kamet getirilmiş, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, o iki rekâtı (yani sünneti) kılan bir adam görmüştü (de ona gizlice birşeyler söylemişti). Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince, cemaat (Hz. Peygamber'in ona ne söylediğini sormak için, adamın) etrafını sarmıştı. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona (yüksek sesle tekrar); "*Sabahı dört (rekât) olarak mı kılıyorsun?*" buyurmuştu."[464]

Açıklama

Burada son cümleyi Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), namaz sonrasında adamın etrafı sarıldığında söylediği görülmektedir. Sarihler Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu cümleyi, daha önce de, adama namaz kılarken söylediğini, fakat adamın bu hareketim yadırgamasını te'kid için sonra bir daha tekrar ettiğini açıklamışlardır. Fakat son cümlede mahzûf bir "söyledi" kelimesi, takdir edersek, bu te'vile hiç gerek kalmaz. Bu durumda son cümleyi, etrafı sarılan adam nakletmiş ve tercümesi de şöyle olmuş olur: ."Bunun üzerine o, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine; "sabahı dört (rekât) olarak mı kılıyorsun?" buyurduğunu söylemişti.[465]

1458. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Amr b. Dinar'dan, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Namaza kamet getirildiğinde artık, (kendisi için kamet getirilen) bu farzdan başka hiçbir namaz (kılınmaz). "[466]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(İnsan) evinde olduğu zaman, (camide bir farz namaza kamet getirildikten sonra başka bir namaz kılarsa) ev(deki bu durum, camideki benzerinden) daha hafiftir."[467]

150. Günün Başında Dört Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında

1459. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Mu'temir b. Süleyman, Burd'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Süleyman b. Musa, Mekhûl'den, (O) Kesîr b. Murre el-Hadramî'den, (O) Kays el-Cüzâmi'den, (O) Nu'aym b. Hemmâr el-Ğatafâni'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyh ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Yüce Allah buyurdu ki: Ademoğlu! Benim (rızam) için günün başında dört rekât kıl, ben de, o (günün) sonundaki (endişelere, belâlara ve ihtiyaçlarına karşı) sana kâfi geleyim." [468]

Açıklama

Bu Kudsî Hadiste kılınması tavsiye edilen dört rekât namazla sabah namazının veya kuşluk namazının kastedilmiş olması muhtemeldir. Dârimi (rh.a.), kuşluk namazı için ayrı bir bab açtığına göre, bu hadiste sabah namazının söz konusu olduğunu anlamış olmalıdır. Ebû Dâvûd (rh.a.) ve Tirmizi (rh.a.)[469] ise, bu Hadisi kuşluk namazı ile ilgili babda zikretmekle, bunda kuşluk namazının söz konusu olduğuna işaret etmişlerdir."[470]

151. Kuşluk Namazı

1460. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Amr b. Murre bana haber verip dedi ki, ben İbn Ebî Leyla'yı şöyle derken işittim:"
"Bize, Ümmü Hani'den başka hiç kimse, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazı kılarken gördüğünü haber vermedi. Şöyle ki; O anlattı ki, (Hz. Peygamber) Mekke'nin fethedildiği gün kendi evinde gusül yapmış, sonra sekiz rekât namaz kılmıştı. (Ümmü Hâni' sözünün devamında) şöyle dedi: Ben (Hz. Peygamberin), ondan daha kısa namaz kıldığını görmedim. Bununla beraber O, (bu namazında) rükû' ve secdeleri tam yapıyordu."[471]
1461. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'n-Nadr'dan rivayet etti ki; Akü b. Ebu Tâlib'in âzâdlısı Ebû Murre O'na haber vermiş ki, O (yani Ebû Murre), Ümmü Hâni' bint Ebî Tâlib'i işitmiş, O rivayet ediyormuş ki;"
"(Mekke'nin) fethedildiği yıl Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş ve O'nu, kızı Fatıma kendisini bir kumaşla perdelemiş olduğu bir halde gusül yaparken bulmuş. (Ümmü Hâni') sözüne şöyle devam etmiş: Ben de O'na selâm vermiştim. Bu, bir kuşluk vakti idi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kim bu kadın?" buyurmuştu.
"Ben Ümmü Hâni'im" demiştim. Nihayet guslünü bitirince kalkmış, tek bir kumaşa bürünmüş olarak sekiz rekât namaz kılmıştı. Sonra (namazı bitirince) dönmüş, ben de;
"Ya Rasûlallah, demiştim, anamın oğlu (Ali b. Ebî Tâlib), benim kendisine emân verdiğim bir adamı, yani Hübeyre'nin oğlu falanı öldüreceğini söyledi, (siz ne buyurursunuz?)" Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Senin eman verdiğin kimseye, muhakkak ki biz de emân verdik, Ümmü Hani!"[472]
1462. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Abbâs el-Cureyrî, Ebû Osman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"
"Dostum (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) bana, ölünceye kadar bırakmayacağım şu üç şeyi tavsiye etti:
"Uyumadan önce vitr (namazı kılmak); her aydan üç gün oruç tutmak; kuşlukta iki rekât (namaz kılmak). "[473]

152. Bu (Kuşluk Namazdndaki Mekrûhluk Hakkında Gelen (Haberler)

1463. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk nafile namazını ne yolculukta ne de mukîmlikte kılmadı."[474]
1464. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Muâz b. Muâz rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Fudayl b. Fedâle'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Bekre'den (naklen) rivayet etti ki; babası, kuşluk namazı kılan bazı insanlar gördü de şöyle dedi:"
"İyi bilin ki, bunlar, ne Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ne de hiç bir Ashabının kılmadıkları bir namaz kılıyorlar."[475]

Açıklama

Kuşluk namazı ile ilgili bu haberlerde Hz. Aişe (r.anha) ile Ebû Bekre (r.a.), müşahedelerine veya kendilerine ulaşan bilgilere göre açıklama

yapmışlardır. Diğer bazı Sahabe, bu meyânda bazı rivayetlerde Hz. Aişe (r.anha) ise bu namazın Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbiler tarafından kılındığına dair haberler nakletmişlerdir. Bu konuda Hz. Aişe'den (r.anha) gelen birbirine zıt haberler, şu şekilde izah edilebilir: O, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kılmadığını belirten haberlerinde, Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu namazı kılarken görmediğini açıklamak istemiş olabilir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuşluk vaktinde Hz. Aişe'nin (r.anha) yanında bulunuşu nâdir idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu vakitte evinde bulunduğunda bile, Hz. Aişe'nin (r.anha) yanında ancak dokuz günde bir bulunabilmekteydi. Bu namazın sürekli kılınmayan bir namaz olduğunu da düşünürsek, Hz. Aişe'nin (r.anha) Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kılarken görmemiş olması makûl karşılanabilir. Hz. Aişe (r.anha), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kıldığını öğrendikten sonra, artık O'nun bu namazı kıldığını anlatmış olmalıdır. Diğer bir izaha göre Hz. Aişe'nin (r.anha), bu haberlerinde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı devamlı kılmadığım anlatmak istemiş olması muhtemeldir. İzahları nasıl olursa olsun, ilgili haberlerin yekûnundan anlaşıldığına göre kuşluk
namazı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve Sahabe döneminde yaygın ve devamlı olarak kılınmıyordu. Bununla beraber kuşluk namazı, alimlerin cumhuruna göre meşru ve Sünnettir. Bu durumda ise, Dârimi (rh.a.), koyduğu başlıkla, cumhurdan farklı bir görüş beyân etmiş olmaktadır.
Kuşluk namazının vakti, güneşin doğuşunu müteakib gökte bir mızrak boyu yükseldikten sonra, zevale yani batıya meyletmesine kadarki zamandır. Bu namaz; iki veya dört veya altı veya sekiz veya on yahut on iki rekât olarak kılınabilir.[476]

153. Evvâbûn Namazı Hakkında

1465. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Hişâm ed-Destüvâ'î, el-Kasım b. Avf dan, (O da) Zeyd b. Erkam'dan (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) onların yanına, güneşin doğuşundan sonra namaz kılarlarken çıkmıştı da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:"
"Evvâbûn namazı, yavru develerin ayakları kumların hararetinden yandığı vakitte (kılınır). "[477]

Açıklama

"Evvâb" (c. Evvâbûn-evvâbîn); Allah'a (Celle Celaluhu) dönüşü çok olan, çok tevbekâr olan, çok zikir ve tesbihde bulunan, itaatkâr kimse gibi bir kaç mânâ taşımaktadır. Böyle olan kimseler en nâmüsâid, zor şartlarda bile Allah'a (Ceile Celaluhu) yönelmeye ve Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmaya gayret ettikleri için, öğleye doğru güneşin hararetinin kızıştığı zamanda kılınan namaz onlara izafe edilmiştir. Çünkü bu vakitte nefis tembelleşir ve dinlenmek ister. Bu vakitte güneşin hararetinin artmasıyla kumlar da yakıcı bir hal alır ve henüz derileri ince olan yavru develerin ayaklarını yakarlar.
İbnu'1-Esîr, bu Hadiste söz konusu olan namazın kuşluk namazı olduğunu bildirmektedir. Bazı âlimler de, Bu hadisi delil getirerek kuşluk namazım güneşin hararetinin arttığı vakitte kılmanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.[478] Dârimi'nin (rh.a.), kuşluk namazından sonra bu namaz için ayrı bir bâb açmasından anlaşıldığına göre O, bu Hadiste kuşluk namazından başka bir namazın kastedilmiş olduğu kanaatindeydi. Belki O'na göre, önceki bölümlerde, güneşin berrak bir şekilde parlamaya başladığı ilk kuşlukta ("dahve-i suğra") kılman ve "ışrâk namazı" da denilen namaz, bu Hadiste ise kaba kuşlukta ("dahve-i kübra") kılınan namaz söz konusudur.[479]

154. Gece Ve Gündüzün (Nafile) Namazları İkişer İkişer (Kılınır)

1466. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki), bize Vekî1 ve Ğunder, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Ali el-Ezdi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Gece ve gündüzün (nafile) namazları ikişer ikişer (kılınır)". Onların (yani Vekî' ile Gunder'in) biri ise, (rivayetinde) "... iki rekât, iki rekât olarak (kılınır)" dedi.[480]

Açıklama

Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.), bu Hadisi delil getirerek gündüz ve gece kılman nafile namazlarda iki rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Malikelere göre ise dört rekâtta bir selâm vererek nafile namaz kılmak mekruhtur. Ebû Yûsuf (rh.a.) ve Muhammed (rh.a.) ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak, gece nafilelerinde iki rekâtta bir, gündüz nafilelerinde dört rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğu görüşünü beyan etmişlerdir. Nitekim bazı Hadis alimleri yukarıdaki Hadiste geçen "gündüz" kaydının hatalı olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ise, başka Hadisleri delil alarak gündüz ve gece nafilelerinde dört rekâtta bir selâm vermenin daha faziletli olduğunu belirtmiştir.[481]

155. Gece Namazı Hakkında

1467. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Bir adam Rasûllah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordu. O da şöyle buyurdu:"
"(Gece namazı) ikişer ikişerdir. Nihayet biriniz sabah (namazının vaktinin girmesinden) korktuğu zaman, kılmış olduğu (rekâtları) tekleyeeck olan tek bir rekât namaz kılsın."[482]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre vitir namazını tek rekât olarak kılmak meşrudur. Malik (rh.a.) ile Şafiî (rh.a.) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Hanefiler ise, ilgili diğer Hadisleri de delil getirerek tek rekâtlı namazın olmadığını, bu arada vitir namazının tek rekât olarak kılınamayacağını söylemişlerdir. Onlara göre yukarıdaki Hadisin mânâsı; "son iki rekâtta selâm vermeyip bir rekât ilâvesiyle onu tek (üç) rekâtlı yap!" şeklindedir. Nitekim Hadiste "...kılmış olduğu (rekâtları) tekleyecek olan bir rekât namaz kılsın." buyrulmuştur ki, bu da son tek rekâtın bir önceki iki rekâta bağlı olacağına bir işarettir.[483]

156. Gece Namazının Fazileti

1468. "Bize Sa'id b. Amir, Avf dan, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Abdullah b. Selâm'dan (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde halk O'nu gözlemeye çıkmış ve (gelişini uzaktan görünce);
"Allah'ın elçisi geldi! Allah'ın elçisi geldi!" demişlerdi. Ben de, (karşılamaya) çıkanlarla beraber çıkmıştım. Derken yüzünü gördüğüm zaman anlamıştım ki, O'nun yüzü, hiç yalancı yüzü değildir. Sonra O'ndan duyduğum ilk şey, şöyle buyurması oldu:
"Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedirin, yakınlarla alâkayı devam ettirin ve insanlar uyurken geceleyin namaz kılın ki, Cennet'e selâmetle giresiniz!"[484]

157. Allah İçin Bir Secde Yapan Kimsenin Fazileti

1469. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) Harun b. Riyâb'dan, (O da) el-Ahnef b. Kays'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) Dımeşk camiine girdim. Bir de ne görsem, bir adam çokça rükû ve secde ediyor. (Kendi kendime) dedim ki; dışarı çıkmayayım da şu (adam), namazdan çift rekâtta mı, yoksa tek rekâtta mı ayrıldığını bilecek mi, bakayım. Nihayet (namazını) bitirince;
"Ey Allah'ın kulu! (Namazdan) çift rekâtta mı yoksa tek rekâtta mı ayrıldığını biliyor musun?" dedim de o, şu karşılığı verdi:
"Ben bilmiyorsam, şüphe yok ki, Allah bilir!" Sonra da şöyle dedi:
"Muhakkak ki ben dostum Ebu'l-Kasım'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiştim:
"Allah için bir secde yapan hiçbir kul yoktur ki, Allah bu (secde) sebebiyle onu bir derece yükseltmiş ve bu (secde) sebebiyle ondan bir

günâhım indirmiş olmasın!" (Bunun üzerine) ben; "Allah sana merhamet etsin, sen kimsin?" dedim.
"Ben, Ebû Zerrini" dedi. (El-Ahnef) dedi ki;
"O zaman (O'nun şahsiyeti karşısında) nefsim bana küçük ve önemsiz göründü."[485]

158. Şükür Secdesi

1470. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Seleme b. Recâ' rivayet edip (dedi ki), bize Şa'sâ' rivayet edip dedi ki; İbn Ebî Evfa'nın, iki rekât namaz kıldığını gördüm. O, (namazdan sonra ise) şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Mekke'nin) fethi ile -veya"Ebû Cehl'in öldürülüşü ile- müjdelendiğinde, iki rekât olarak kuşluk namazı kılmıştı."[486]

Açıklama

"Şükür secdesi", yeni bir nimete kavuşma veya bir belânın ortadan kalkması sebebiyle yapılan tek secdedir. Mezkûr durumlarda şükür secdesi yapmak Hanefî, Şafiî ve Hanbelilere göre müstehabdır. Malikilere göre ise, şükür secdesi yapmak mekruhtur. Onlara göre mezkûr durumlarda yapılması müstehab olan, iki rekât namaz kılmakdır. Dârimi (rh.a.) de, öyle anlaşılıyor ki, bu kanaattedir.[487]

159. Bir (Mahlûka) Secde Edilmesinden Men'

1471. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize İshak el-Ezrak, Serik'ten, (O) Husayn'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Kays b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"El-Hîre'ye gelmiş ve (oradaki mecûsîleri) kendi mecûsî başkanlarına secde ederken görmüştüm. Bundan dolayı (Medine'ye dönünce);
"Ya Rasülallah, sana secde etsek mi?" demiştim de, O şöyle buyurmuştu:
"Bir kimseye (secde edilmesini) emretseydim, Allah'ın (kadınlar) üzerine yüklediği (koca) hakkı sebebiyle, kadınlara, kocalarına secde etmelerini emrederdim!"[488]
1472. "Bize Muhanımed b. Yezîd el-Hızâmî haber verip (dedi ki), bize Habbân b. Ali, Salih b. Habbân'dan, (O) Ebû Bu-reyde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Bir gün) bir bedevî Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Ya Rasülallah! Bana izin ver de sana secde edeyim!" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Birine, bir (mahlûka) secde etmesini emredecek olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim!"[489]

160. Necm (Sûresinde) Secde Etmek

1473. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, (O) el-Esved'den, (O da) Abdullah b. Mes'ûd'dan (naklen) rivayet etti ki; Rasûhıüah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Necm (Sûresini) okudu da, onda (sûreyi bitirince) secde yaptı. Bunun üzerine herkes secde yaptı. Sadece bir ihtiyar (secde etmeyerek) bir avuç çakıl taşı alıp bunu alnına kaldırdı ve:
"Bu, bana yeter!" dedi." [490]

Açıklama

Bu olay Mekke'de müslüman ve müşriklerin bir arada bulunduğu bir toplantı yerinde meydana gelmişti. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sûreyi okumayı bitirince, son âyetindeki "Allah'a secde edin" emrine uyarak ve bu surede zikredilen büyük nimetlere bir şükür olarak secde etmiş, mü'minler de O'na uyarak secde etmişlerdi. Orada bulunan müşrikler ise ya sûrede ilâhları olan Lât, Uzza ve Menâfin isimleri geçtiği için, veya sûrenin okunması neticesinde Allah'ın (Celle Celaluhu) birliği ve Resulünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğruluğu kendilerine zahir olduğu için secde etmişlerdi. Onlardan secde etmeyerek çakıl taşlarını alnına götürmekle yetinen kimse ise Ümeyye b. Haleftir. Azılı bir müşrik olan Umeyye, Bedir'de öldürülmüştü.
Kur'an-ı Kerim'de bazı âyetler var ki, bunların okunması veya işitilmesi halinde secde edilir. "Tilâvet secdesi = okuma secdesi" denilen bu secdeyi yapmak, Hanefilere göre vacib, diğer üç mezhebe göre Sünnettir. Kur'an'da, bazılarının yerleri farklı ise de, Malikilere göre onbir, diğer üç mezhebe göre ondört secde yeri vardır. Yukarıdaki Hadiste zikri geçen Necm Sûresinin son âyeti, Hanefi, Şafiî ve Han-belilere göre secde yerlerinden biridir. Malikiler ise, diğer bazı Hadisleri delil alarak, bu ve daha sonraki İnşikak ve Alak Sûrelerinde daha genel bir ifadeyle mufassal sûrelerde secde yerleri olmadığını söylemişlerdir.[491]

161. Sâd (Sûresinde) Secde Etmek

1474. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezîd-, Sa'id'den -yani İbn Ebî Hilâl'den-, (O) Iyâz b. Abdillah b. Sa'd'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün bize hutbe irad buyurdu ve Sâd (Sûresini) okudu. Secde (âyetini) geçince de inip secde etti. O'nunla beraber biz de secde ettik. Bu (sûreyi) bir kere daha okudu. Secde (âyetine) ulaştığında biz secde etmek için hazırlandık. Bizim (hazırlandığımızı) görünce şöyle buyurdu:
"Bu (secde âyeti) sadece bir Peygamberin tevbesidir. Fakat ben, sizin secde etmeye hazırlandığınızı gördüm. (Bunun için secde edelim)."
Sonra da inip secde etti. O'nunla beraber bizde secde ettik."[492]
1475. "Bize Amr b. Zürâre haber verip (dedi ki), bize İsmail -ki O, İbn Uleyye'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Eyyûb, İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
O, Sâd (Süresindeki secde âyetinde) secde etme hakkında şöyle dedi;
"Bu (secde), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onda secde ettiğini gördüğüm halde, (yapılması) kesin şekilde emredilen secdelerden değildir. " [493]

162. İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) Secde Etmek

1476. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ebû Hureyre'yi, İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde ederken gördüm. Bu (secde edişi) sebebiyle O'na; "Kendisinde secde edilmeyen bir sûrede secde ediyorsun" denildi de O, şu karşılığı verdi:
"Şüphe yok ki, ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onda secde ederken gördüm."[494]
1477. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ebû Hureyre'yi, İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde ederken gördüm de; "Ebû Hureyre! İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde etmene ne dersin?" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"Şayet Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onda secde ettiğini görmeseydim, secde etmezdim."[495]
1478. "Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yahya b. Sa'id'den, (O) Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) Ömer b. Abdilaziz'den, (O) Ebû Bekr b. Abdirrahman İbni'l-Hâris b. Hişâm'dan, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İze's-Semâ'u'n-Şakkat (Sûresinde) secde etti."[496]

163. İkra' Bi'smi Rabbike (Sûresinde) Secde Etmek

1479. "Bize Muhanımed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eyyûb b. Musa'dan, (O) Atâ1 b. Minâ'dan, (O da) Ebû Hureyre'den

(naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi:"
"Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber İze's-Semâ'u'n-Şakkat ve İkra' Bi'smi Rabbike (Sûrelerinde) secde ettik."[497]

164. Secde (Âyetini) İşitip de Secde Etmeyen KimseHakkında

1480. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Zi'b'den, (O) Yezîd b. Abdillah b. Kuseyt'ten, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Zeyd b. Sâbit'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en-Necm (Sûresini) okumuştum da O, onda secde etmemişti."[498]

Açıklama

Bu Hadis, Necm Sûresinin sonundaki âyette secde edilmeyeceği görüşünde olan alimlerin delillerinden biridir. Daha önce de zik-redildiği gibi Malikiler, içlerinde Necm Sûresinin de bulunduğu mufassal sûrelerde secde olmadığı görüşündedirler. Diğer üç mezhebe göre ise Necm, İnşikak ve Alak Sûrelerinde secde vardır. Onlara göre Zeyd b. Sâbit'in (r.a.) naklettiği olayda Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde etmemiş olması ya o zaman abdestli olmadığından yahut o vaktin kerâhat vakti olduğundan dolayı, veya onda secde edilmemesinin caiz olduğunu açıklamak içindir.[499]

165. Rasûlallah'ın (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)(Gece) Namazının Şekli

1481. "Bize Yezîd b. Harun, İbn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (r.anha) (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek, (son) bir (rekâtla) da vitir kılmak üzere on bir rekât namaz kılar ve nafile namazında, başını (secdeden) kaldırmasından önce birinizin elli âyet okuyacağı kadar (uzun) secde ederdi. Nihayet müezzin (sabah namazına) ilk çağrıyı, (yani sabah ezanını) bitirince kısa iki rekât namaz kılar, sonra, müezzin kendisini (çağırmaya) gelinceye kadar yan üstü yatar, (o gelince) de onunla beraber (namaza) çıkardı."[500]
1482. "Bize Yezîd b. Harun ve Vehb b. Cerîr rivayet edip dediler ki; bize Hişâm Yahya'dan, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Aişe'ye, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordum da, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecede) on üç rekât namaz kılardı. (Şöyle ki; önce) sekiz rekât namaz kılar sonra (üç veya bir rekât) vitir kılar, ardından oturarak iki rekât namaz kılar, (bu namazında) rükû' etmek istediğinde ayağa kalkıp rükû ederdi. O, sabah namazının ezamyla kameti arasında da iki rekât namaz kılardı."[501]
1483. "Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm rivayet edip (dedi ki), bana babam, Katâde'den, (O) Zürâre b. Evfa'dan, (O da) Sa'd b. Hişâm'dan (naklen) rivayet etti ki;"
"O, karısını boşamış ve bir kısım gayr-ı menkûlünü satıp silâh ve ata yatırmak için Medine'ye gelmişti. Derken Ensârdan bir toplulukla karşılaşmış (ve onlara bu niyetini açmış,) bunun üzerine onlar şöyle demişlerdi: "Bizden altı kişi, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında bunu (yapmak) istemişti de O, onları (bundan) menetmiş ve:
"Sizin için bende (uyulacak) bir örnek yok mudur?" buyurmuştu. Bundan sonra O, Basra'ya gelmişti. O, bize anlattı ki; (orada) Abdullah b. Abbâs'la karşılaşmış ve O'na vitir (namazını) sormuş, O da;
"Sana, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazını) insanların en iyi bilenini haber vereyim mi?" demiş, ben de;
"Evet, (söyleyin)" demiştim. O;
"(Bunu en iyi bilen), mü'minlerin annesi Aişe'dir. Binaenaleyh (bunu) O'na gidip sor, sonra bana dön ve sana anlattığı şeyleri bana anlat!" demişti. Bunun üzerine ben Hakîm b. Efleh'e gelmiş ve O'na;
"Birlikte mü'minlerin annesi Aişe'ye gidelim" demiştim. O:
"Doğrusu ben O'na gelmem. Çünkü ben (O'nu), şu iki grubun (yani Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muâviye gruplarının anlaşmazlıklarına katılmaktan) menetmiştim de O, gitmekte ısrar etmişti" karşılığını vermişti. Ben;
"Allah aşkına geleceksin!" demiştim ve birlikte (Hz. Aişe'nin) yanına gelip selâm vermiştik. O, Hakîm'in sesini tanımıştı. Bu sebeple, (benim için);
"Bu kim?" demişti. Ben;
"Hişâm'ın oğlu Sa'd'ım!" demiştim.
"Hişâm kim?" demişti.
"Âmir'in oğlu Hişâm!" demiştim. O, sözüne şöyle devam etmişti.
"O, ne iyi bir kişi idi. Uhud Savaşında şehid edilmişti!" Ben;
"Bize, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ahlâkından bahsedin!" demiştim. O;
"Kur'an'ı okumuyor musun?" demişti.
"Evet, (okuyorum.)" demiştim.
"İşte o (Kur'an), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ahlâkıdır" cevabını vermişti. Bunun üzerine ben, kalkmak ve Allah'a kavuşuncaya kadar (artık) hiç kimseye bir şey sormamak istemiştim. Fakat (gece) kalkışı (meselesi) aklıma gelmişti. Bu sebeple demiştim ki;
"Bize, Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkışından, (yani geceyi ihyasından, gece namazından) bahsedin!" O;
"Yâ Eyyühe'l-Müzemmilu = Ey örtüsüne bürünen"[502] (Sûresini) okumuyor musun?" demişti,
"Evet, (okuyorum)" demiştim. O;
"İşte (bu Sûrenin başında emredilenler), Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkışında (yaptığı şeylerdi). Bu Sûrenin baş tarafı indirilmişti de, Rasûlullah ve Ashabı, kalkıp, ayakları şişinceye kadar (namaz kılmışlardı). (Bu sûrenin) sonu ise, on iki ay gökte tutulmuştu. Sonra indirilmiş ve böylece, gece kalkıp (namaz kılmak), farz iken nafile olmuştu" karşılığını vermişti. Bunun üzerine ben, kalkmak ve Allah'a kavuşuncaya kadar (artık) hiç kimseye bir şey sormamak istemiştim. Ancak vitir (namazı) aklıma gelmiş ve "Bize, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazından) bahsedin" demiştim. O da şöyle cevap vermişti:
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyuduğu zaman misvağını benim yanıma kordu. Sonra Allah O'nu, uyandırmayı dilediği vakit uyandırır, O da; sadece sekizinci (rekâtında) oturup Allah'a hamd, Rabb'ine dua etmek, sonra, selâm vermiyerek ayağa kalkmak, nihayet dokuzuncu (rekâtında) oturup Allah'a hamd ile Rabb'ine dua etmek ve bize işittirecek şekilde bir selâm vermek üzere dokuz rekât namaz kılardı. (Hz. Peygamber) bundan sonra, oturarak iki rekât (daha) namaz kılardı. İşte, yavrucuğum, bu onbir rekât (eder). (Hz. Peygamber) yaşlanıp et tutunca (yani kilo alınca); sadece altıncı (rekâtında) oturup Allah'a hamd ile Rabb'ine dua etmek, sonra da bir selâm vermek üzere yedi rekât namaz kılmaya (başlamıştı). O, bundan sonra, oturarak iki rekât daha namaz kılıyordu. İşte, yavrucuğum, bu da dokuz (rekât eder). Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyku veya bir hastalık ağır basıp (da bu gece namazını kılamadığı) zaman ise, O, gündüz on iki rekât namaz kılardı. (Ayrıca) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir âdet edindiğinde, ona devam etmeyi severdi. (Diğer taraftan) Allah'ın Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir gece, sabahlayıncaya kadar namaz kılmamış. Kur'an'ın tamamını da bir gecede hiç okumamış, Ramazan dışında hiçbir ayı da tamamen oruçla geçirmemiştir."
(Sa'd b. Hişam sözüne devamla dedi ki); ben de İbn Abbâs'a gelip (Hz. Aişe'nin verdiği cevapları) O'na anlatmıştım. O da şöyle demişti:
"Sana doğru söyledi. Şunu bil ki, ben O'nun huzuruna girer (onunla konuşur)[503] olsaydım, O'nunla karşı karşıya güzelce konuşur, (bu haberi doğrudan doğruya O'ndan alırdım)." Bunun üzerine ben;
"Şunu bil ki, ben de, senin, O'nun huzuruna girmediğini, (O'nunla konuşmadığını) bilseydim, (bunu) sana anlatmazdım!" demiştim."[504]

166. Hangi Gece Namazı Daha Faziletlidir?

1484. "Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Muhammed İbnu'l-Munteşir'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Farzlardan sonra en faziletli namaz, gecenin son üçte birinde (kılınan) namazdır."[505]

Açıklama

Gece bir müddet uyuduktan sonra kalkılıp kıbnan namaza teheccüd namazı denir ki, bu Hadiste, farzlardan sonra en faziletli namaz olduğu açıklanan namaz, bu namazdır. Teheccüd namazı, yatsı namazından sonra biraz uyuyup kalkıldıktan sonra sabah namazının vaktine kadar kıktiabilirse de, en faziletli ve bereketli zamanı, gece ikiye bölünecekse son yarısı, üçe bölünecekse orta kısmı veya gece altı parça olarak düşünülürse dördüncü ve beşinci parçalarıdır. Gecenin bu sessizliğinde ve derinliğinde, âlem uykuda iken kalkıp kılınan teheccüd namazının fazileti, feyz ve bereketi çok büyüktür. Yüce Allah (Celle Celaluhu) bir çok âyet-i kerimede teheccüd namazına kalkanları övmektedir. Bu âyetlerden birinin meali şöyledir:
"Yanları yataklarından uzaklaşır (yani teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkar), korku ve ümid ile Rablerine dua ederler. Kendilerini nzıklandırdığımız şeylerden de (hayır için) harcarlar. Artık, yaptıklarına karşılık olarak onlar için, gözler aydınlatıcı ne (nimetlerin) saklandığım hiç kimse bilemez!"[506]
Teheccüd namazı, bir rivayete göre, bi'setin onuncu yılı ortalarında nazil olan Müzzemmil Sûresinin baş tarafıyla farz kılınmıştı. Ancak bu sûrenin, bir veya bir buçuk sene sonra inen son âyetiyle bu farzlık kaldırılmış ve nafile hükmü konmuştur. Binaenaleyh teheccüd mendûbtur. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı, sonunda vitr olmak üzere, ekseriya onbir ve onüç rekât olarak kılmışsa da, onu, beş, yedi, onbeş ve onyedi rekât kıldığına dair haberler de vardır. Bu sebeple teheccüd namazı, asgari iki rekât olmak üzere, dört, skiz, on iki ve daha fazla rekât olarak kılınabilir.[507]

167. (Kişi) Geceki Mu'tâd İbâdetini, Uyuyakalıp (Yapamadığı) Zaman?

1485. "Bize Ubeydullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana es-Sâ'ib b. Yezîd ve Ubeydullah b. Abdillah haber verdiler ki, Abdurrahman b. Abd şöyle demiş: Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim mu'tâd ibâdetini, (namaz kılıp Kur'an okumasını) veya bundan bir şeyi uyuya kalıp (yapmaz) da, sonra bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında okuyup (namaz kılarsa), (bu, onun hakkında) sanki onu geceleyin okuyup (namaz kılmış) gibi yazılır."[508]

168. Allah Dünya Semâsına (Alt Göğe) İner

1486. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Yüce Allah her gece, gecenin son yarısında veya gecenin son üçte birinde dünya semâsına, (alt göğe) iner ve tan yeri ağarıncaya yahut ibadet eden kimse, sabah namazını bitirip kalkıncaya kadar şöyle buyurur: "Bana dua eden kimdir, ona icabet edeyim! Benden (bir şey) isteyen kimdir, (bunu) ona vereyim! Benden bağış dileyen kimdir, onu bağışlayayım!"*[509]
1487. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şu'ayb b. Ebî Hamza'dan, (O da) ez-Zührî'den rivayet etti (ki, o şöyle demiş); Bana, Ebû Hureyre'nin talebe-arkadaşları olan Ebû Seleme b. Abdirrahman ile Ebû Abdillah el-Eğarr rivayet ettiler ki; Ebû Hureyre onlara haber vermiş ki, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"*İsmi yüce olan Rabbimiz her gece, gecenin son üçtebiri kaldığı zaman dünya semâsına, (alt göğe) iner ve, fecre kadar şöyle buyurur: "Kim bana dua eder, ona icabet edeyim! Kim benden bağış diler, onu bağışlayayım! Kim benden (bir şey) ister, (bunu) ona vereyim!"*[510]
1488. "Bize Haccâc b. Mînhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar Nâfi1 b. Cübeyr b. Mut'ım'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Yüce Allah her gece dünya semâsına, (alt göğe) iner ve şöyle buyurur:" "(Bir şey) isteyen var mı, (bunu) ona vereyim! Bağış dileyen var mı, onu bağışlayayım!"*[511]
1489. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Kesîr, Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Rifâ'a b. Arâbe el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle dedi: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Gecenin yarısı veya üçtebiri geçince Allah dünya semâsına, (alt göğe) iner, sonra, tan yeri ağanncaya kadar şöyle buyurur:" "Kullarımı benden başkasına sor(dur)mayacağım.*[512] *Benden (bir şey) isteyen kimdir, (bunu) ona vereyim! Benden bağış dileyen kimdir, onu bağışlayayım! Bana dua eden kimdir, ona icabet edeyim!"*[513]
1490. "Bize Vehb b. Cerîr rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya b. Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O da) Atâ' b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki; Rifâ'a ona haber vermiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun (yani bir önceki hadisin) benzerini (buyurmuş)."[514]
1491. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Muhtar, Muhammed b. İshâk'dan, (O) amcası Abdurrahman b. Yesâr'dan, (O) Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, (O) babasından, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki, o; "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Gecenin üçte biri veya gece yarısı olunca..." dedi ve (önceki hadislerdeki gibi Allah'ın) inişini zikretti."*[515]
1492. "Bize Muhammed b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize babam, İbn İshâk'dan rivayet etti (ki, o şöyle demiş): Bana Sa'id b. Ebî Sa'id el-Makburî, Ümmü Sabiyye'nin âzâdlısı Atâ'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Resûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"*Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı onlara, her namaz kılacaklarında misvak kullanmayı, (diş fırçalamayı) emreder ve, yatsı namazının (vaktini) gecenin üçtebirine kadar geciktirirdim. Çünkü gerçek şu ki, gecenin ilk üçtebiri geçince Allah dünya semâsına, (alt göğe) iner ve tanyeri ağanncaya kadar orada kalmaya devam eder. (Bu esnada) bir sözcü şöyle der: "(Bir şey) isteyen kimse yok mu, (ona bu isteği) verilecek! Dua eden kimse yok mu, ona icabet edilecek! Şifa dileyen bir hasta yok mu, ona şifa verilse! Bağış dileyen bir günahkar yok mu, o bağışlansa!"*[516]
1493. "Bize Muhammed haber verip (dedi ki), bize Ya'kûb rivayet edip (dedi ki), bana babam, İbn İshâk'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana amcam Abdurrahman b. Yesâr, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) âzâdlısı Ebû Râfî'in oğlu Ubeydullah'tan, (O) babasından, (O da) Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den, (O da) Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği (bir önceki) Hadisin aynısını rivayet etti."[517]

Açıklama

Zaman ve mekândan münezzeh olan yüce Allah'ın inişi, "nüzûl"ü ile ilgili bu Hadisler, müteşâbih Hadislerdendirler. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de de, müteşâbih âyetler vardır.[518] Zahiri mânâlanyla anlaşılmaları mümkün olmayan müteşâbihlerden ne kastedildiği, bizim için kesin olarak belli değildir. Bunun için, bilhassa selef alimlerinin çoğu, bunların yüce Allah'a lâyık hakikatleri olduğuna inanıp, oldukları gibi kabul edilmeleri, te'vil edilmemeleri görüşünü beyân etmiştir. "Selef Mezhebi" denilen bu görüşte olanlar arasında Zührî (rh.a.), Ebû Hanife (rh.a.), Abdullah İbnu'l-Mübârek (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed b. Hanbel (rh.a.) de vardır. "Halef Mezhebi" denilen görüşe göre müteşâbih âyet ve Hadisler, yerlerine ve ilgili kelimelerin iş'ârî ve iktizâî delâletlerine uygun olarak te'vil edilirler. Malik b. Enes (rh.a.), Sufyân Sevri (rh.a.) ve sonraki bir çok âlim bu görüştedir. Buna göre "Allah'ın inişi" te'vil edilerek, bununla; Allah'ın (Celle Celaluhu) emrinin veya rahmetinin yahut meleklerinin inişinin, ya da Allah'ın (Celle Celaluhu), teheccüd namazı kılan, gece ibâdeti yapan kullarına rahmetiyle, bağışıyla yönelişi, onlara bolca lütuf ve ihsanda bulunuşunun kastedilmiş olduğu söylenmiştir.[519]

169. Teheccüd Esnasında Yapılacak Dua

1494. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân -ki O, İbn Uyeyne'dir-, Süleymânu'l-Ahvel'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin teheccüde kalktığı zaman (yaptığı duada) şöyle derdi:

"Ya Allah! Hamd sana mahsûstur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin Nurusun. Hamd sana mahsûstur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin devamlı yöneteni ve koruyanısın. Hamd sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve bunların içindekilerin sahibisin. Sen hakkın ta kendisisin. Sözün, haktan ibarettir. Vadin de serâpâ haktır. Sana kavuşmak ve Cennet haktır, Cehennem haktır. (Öldükten sonra) dirilmek haktır, Peygamberler haktır. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) haktır. Ya Allah! Sadece sana bağlandım, yalnız sana inandım, ancak sana güvendim, sadece sana yöneldim, yalnız senin yardımın sayesinde (düşmanlarla) mücâdele ettim, sadece senin hükmüne başvurdum. Artık önce yaptığım, sonra yaparım sandığım, açıktan yaptığım, gizlice işlediğim (günâhlarımı) bana bağışla! Öne alan ancak sensin, sonraya bırakan da yalnız sensin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Her türlü güç ve kuvvet de ancak seninledir"[520]

170. Bakara Sûresinin Sonundaki İki Âyeti OkuyanKimse

1495. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Abdurrahman b. Yezîd'den, (O) Ebû Mes'ûd'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Kim bir gecede Bakara Sûresinin son iki âyetini okursa, bunlar (o gece, kötülüklere karşı) ona yeterler."*[521]

171. Kur'an'ı Güzel Okumaya Çalışmak "Kur'an İleTeğannî"

1496. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Allah hiçbir şeyi,(Allah'ınKitab'ını) okuma ile teğanni yapan,-yani onu yüksek sesle okuyan-*[522] *bir peygamberi dinlemesi gibi dinlememiştir."*[523]

Açıklama

"Teğannî" kelimesi, lügatte, diğerleri meyânmda, zengin olmak, mırıldanmak, övmek, hicvetmek mânâlarına da gelir. Yukarıdaki Hadisle benzeri Hadislerde geçen "teğannî" kelimesi ile ne kastedildiği hususunda ise farklı görüşler serdedilmiştir ki, bunların en tercihe şâyân olanı; sesi, mümkün olduğu kadar güzelleştirerek ve okuyuş kaidelerine uygun olarak okumak, böyle okumaya çalışmak mânâsıdır. Hadiste geçen, "Allah'ın dinlemesi" ifadesi ise; Allah'ın (Celle Celaluhu) razı olmasından ve yapılan ameli kabul edip sevabım kat kat vermesinden kinayedir.[524]

1497. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyey-ne, ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti. İbn Uyeyne dedi ki; O (ez-Zühri) zannediyorum ki, Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etmiş). (Hz. Aişe) demiş ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellenı) Ebû Musa'yı, (Kur'an) okurken işitmiş, bunun üzerine şöyle buyurmuştu:"
"Hakikaten buna Dâvûd ailesinin nağmelerinden, (yani güzel ve ahenkli okuyuşundan) verilmiş."[525]

Açıklama

Bu Hadiste "nağmeler" olarak tercüme ettiğimiz "mezamir" kelimesi aslında "neyler, kavallar" demektir. Hz. Dâvûd (a.s.) çok güzel bir sese ve gönül okşayan, ahenkli bir okuyuşa sahipti. Öyle ki, Zebur'u okurken O'nu dinleyenler hayran kalır, mest olurlarmış. Hatta O'nu dinleyen hayvanlar bile okuyuşundan etkilenirmiş. Ney ve kaval da insanda benzeri bir etki yaptığı için Hz. Davud'un (a.s.) bu güzel ve ahenkli okuyuşu, bu müzik âletlerine benzetilmiştir. Herhalde Hz. Davûd (a.s.) bu okuyuşuyla bir çığır açmış, adetâ bir mek-teb (ekol) meydana getirmişti de "Dâvûd ailesinin nağmeleri" ifadesiyle O'nun yolundan giden, O'nun tarzında okuyan kimseler kastedilmiştir. Nitekim "âl=aile, akraba" kelimesinin asıl mânâsı, "herhangi bir yönden yakınlığı olan kimse"dir. Zaten Hz. Davud'un (a.s.) kan bağıyla olan aile fertleri içinde, kendisinden başka, güzel ve ahenkli okyuşuyla meşhur olmuş başka bir kimse de yoktur. Söz-konusu "Davûd ailesi" terkibindeki "âl=aile" kelimesinin ta'zimen kullanılmış ve zaid olduğunu söyleyenler de vardır.
Sahâbe-i Kiram içinde Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) de "davûdî" sesi ve okuyuşuyla çok güzel Kur'an okurmuş. Bundan dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu takdir ve taltif etmiştir.[526]

1498. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Amr -yani İbn Dinar'dan, (O) İbn Ebî Muleyke'den, (O) Ubeydullah b. Ebî Nehik'ten, (O da) Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kur'an'ı güzel okumaya çalışmayan, (Kur'an ile teğannî yapmayan) bizden değildir."[527]

Açıklama

Lafız ve manâsıyla baştan sona güzellik olan Kur'an-ı Kerim'in güzelliği, onun güzel okunuşuyla daha da artar. Bu güzellik, gönüllere etki yapar ve okuyanı-dinleyeni daha çok iyiliğe yöneltir. Kur'an'm güzel okunuşuyla elde edilecek böyle bir netice, Kur'an'm gayesine hizmettir. Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak, ona gösterilen saygının, verilen değerin de bir ifadesidir. İşte bunlar, bir müs-lümanın yapması gereken hususlardır. Müslümanların en güzel örneği olan Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle yapmıştır. Binaenaleyh, bu hususlara riayet etmemek, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve O'nun Sünnetine titizlikle uyan Sahabenin yolundan gitmemek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), böyle davranan bir kimseyi; "... bizden değildir" buyurarak ağır bir şekilde kınamıştır.
Hadiste geçen "Kur'an ile teğannî" ifadesi, Kur'an (okuma) sebebiyle sesi güzelleştirmeye çalışmak, yani Kur'an'ı; sesi, mümkün olduğu kadar güzelleştirerek okumak; Kur'an ile diğer eserlerden, diğer ahenkli seslerden müstağni kalmak; Kur'an (okumak) suretiyle (manen) zenginleşmek, gönül zenginliği elde etmek; boş kalındığında bir şey okuma ihtiyacı duyulduğu zaman Kur'an (okumayı) âdet edinmek gibi mânâlara da gelmektedir.[528]

1499. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, ez-Zührî'den, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki; O şöyle buyurdu:"
"Allah hiçbir şeyi, (Allah'ın Kitab'ını) okuma ile teğannî yapan bir Peygamber'i dinlemesi gibi dinlememiştir."[529]
Ebû Muhammed (ed-Dâriiri) dedi ki; "(Hz. Peygamber), bu ("teğanni" kelimesi) ile, (benzeri başka bir şeye) ihtiyaç duymamayı kastediyor."[530]

172. Ümmü'l-Kur'an (Fatiha Sûresi), İşte Seb'-i Mesânî O'dur

1500. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, (O) Hafs b. Âsım'dan, (O da) Ebû Sa'id İbnu'l-Muallâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün mescidde namaz kılıyorken) bana rastlamış (ve beni çağırmıştı. Ben de, namazda olduğum için çağırışına hemen icabet edememiş, yanma namazdan sonra gitmiştim). O zaman O şöyle buyurmuştu:
"*"Allah; "Ey iman edenler! Sizi çağırdığı zaman Allah'a ve O Resûl'e icabet edin!"*[531] *buyurmadı mı?"* (Hz. Peygamber) sonra;
"Mescidden çıkmamdan önce sana, Kuranın en büyük Sûresi olan bir sûreyi öğreteyim mi?" buyurmuş, nihayet (mescidden) çıkmak istediğinde de, şöyle buyurmuştu:"
"(Kuranın en büyük sûresi), el-Hamdü li'llahi Rabbi'l-âlemin, (yani Fatiha süresidir). (Kuranda) size verildiği (bildirilen) es-seb'u'l-mesâni (-namazın her rekâtında tekrarlanan yedi âyet) ve Kuranın (özeti)[532] *de bu (Sûredir)."*[533]

173. Kur'an Kaç (Günde) Hatmedilir (Meselesi) Hakkında

1501. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey1 rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Ebu'1-

Alâ1 Yezîd b. Abdillah'tan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kuranı üç (günden) az (bir zaman)da okuyup (bitiren) kimse (onu) hakkıyla anlayamaz."[534]

174. Adam Üç (Rekât) mı, Yoksa Dört (Rekât) mı KıldığınıBilmez (İse?)

1502. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan, (O) Ebû Selemeden, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Ezana başlanıldığında şeytan, ezanı işitmemek için, osurarak arkasını dönüp gider. Ezan bitirilince döner, gelir. Sonra kamet getirildiğinde (o yine) arkasını dönüp gider. Kamet bitirilince de, (namaz kılarken) kişi ile nefsi arasına vesveselerini sokmak için döner gelir ve (daha önce kişinin) hatırına gelmeyen şeyler için; "şunu şunu hatırla!" deyip (bunları ona hatırlatır). Öyle ki adam, kaç (rekât) kıldığını bilemez hale gelir. İşte biriniz kaç (rekât) kıldığını bilmediğinde, otururken iki secde yapsın!"*[535]
1503. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Ebî Seleme el-Mâcişûn'dur- rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bir kimse kaç (rekât) kıldığını; üç (rekât) mı kıldığını yoksa dört (rekât) mı kıldığını bilmediği vakit, kalkıp bir rekât namaz kılsın,.bundan sonra da iki secde yapsın. Neticede o, beş (rekât) kılmış olursa, (bu iki secde, namazını altı rekâte çıkararak) onun için namazını çift (rekâtlı) yapar. Şayet dört rekât kılmış olursa, (böylece namazını tam kılmış olacağı için, bu iki secde, namazını bozmaya çalışan) şeytanın (burnunu) yere sürtme olur!"[536]
Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, "Bu (Hadisin zahiri delâletini) kabul ediyorum."[537]

Açıklama

Namazda yapılan bazı hataların telâfisi için namazın sonunda iki secde yapılır ki, bunlara "sehiv (yanılma) secdesi" denir. Yukarıdaki birinci Hadiste bu sehiv secdesine genel olarak bir işaret vardır. İkinci Hadiste ise, kılman rekât sayısında meydana gelen bir şaşırma durumunda takip edilecek yol ile bu şaşırmadan dolayı namazın sonunda yapılacak sehiv secdesi sozkonusu edilmiştir. Sehiv secdesi Hanefilere göre namazın sonundaki selâmdan sonra, Şafiî (rh.a.) ve Ahmed'e (rh.a.) göre ise selâmdan önce yapılır. Malik (rh.a.) ile bazı Şafiî alimlere göre ise, sehiv secdesi bir ziyâde (ekleme)den dolayı yapılacaksa onun, selâmdan sonra; bir noksanlıktan dolayı yapılacaksa onun, selâmdan önce yapılması daha iyidir. Aşağıdaki iki bölümden anlaşıldığına göre Dârimi (rh.a.) de, sehiv secdeleri arasında, yapılacakları yer bakımdmdan bir ayrım yapmaktadır.[538]

175. Ziyâde (Ekleme)den Dolayı (Yapılan) Sehiv Secdesi

1504. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) öğle ve ikindi namazlarından birini kıldırmıştı da, iki rekât kıldırıp, sonra selâm vermiş ve kalkıp, mescidde enlemesine duran bir kütüğün yanına dikelmiş, elini de üzerine koymuş -Yezîd dedi ki;
"İbn Avn (bunu taklit ederek) bize gösterdi-, avuçlarının birini de diğerinin arkasına koyup üstteki parmaklarını alttakilerin arasına sokmuştu. O, (kütüğün yanına) sanki kızgınmış gibi dikelmişti. (Ebû Hureyre) dedi ki; bunun üzerine aceleci bazı insanlar dışarı çıkmış ve "Namaz kısaltıldı, namaz kısaltıldı!" demeye başlamışlardı. O cemaatın içinde Ebû Bekr ve Ömer de vardı, fakat bir şey söylememişlerdi. Cemaatın içinde, Zü'1-Yedeyn isimli elleri uzun bir adam vardı, O;"
"Ya Rasûlallah, demişti, sen namazı unutup (da mı noksan kıldın), yoksa o kısaltıldı mı?" (Hz. Peygamber) de; "(Bana göre) unutmadım, namaz da kısaltılmadı!" buyurmuş, sonra (cemaate (hitaben);
"Böyle mi (olmuş?)" diye sormuştu. Onlar;
"Evet, (öyle oldu)" demişlerdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber dönüp, (cemaatle) geri kalan (rekâtları) tamamlamış, sonra da selâm vermiş, (ardından) tekbir alıp uzun bir secde yapmış, sonra başını (secdeden) kaldırmış, sonra (tekrar) tekbir almış ve (önce) yaptığı secde gibi secde yapmış, sonra başını) (secdeden) kaldırmış ve (namazdan) ayrılmıştı."[539]
1505. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana İbnu'l-Müseyyeb, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Bekr b. Abdirrahman ve Ubeydullah b. Ab-dillah, Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdiler ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) öğle veya ikindi namazını kıldırmıştı da, bunların birinde iki rekâtta selâm vermişti. Bunun üzerine Zü'ş-Şimâleyn b. Abdillah b. Amr b. Nadla el-Huzâ'î -ki O, Zühreoğulları'nın halifi (sözleşmelisi)dir- O'na;
"Namaz kısaltıldı mı, yoksa unutup (da mı noksan kıldın), ya Rasûlallah?" diye sormuş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"(Bana göre) unutmadım. (Namaz) da kısaltılmadı" buyurmuştu. O zaman Zü'ş-Şimâleyn;
"Bunun biri olmuştur, ya Rasûlallah!" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) halka dönmüş ve
"Zü'1-Yedeyn doğru mu söyledi?" buyurmuştu. Onlar:
"Evet, ya Rasûlallah" demiş, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de kalkıp (cemaatle) namazı tamamlamıştı.
(İbn Şihâb dedi ki);
"Onlardan hiçbiri bana, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazda, otururken iki secde yaptığım rivayet etmedi. Bu, öyle zannediliyor ki, -Allah daha iyi bilir ya!- cemaatın (durumu) Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kesin olarak bildirmiş olmasından, neticede O'nun da kesin bir kanaate varmış olmasından dolayıdır."[540]

Açıklama

Son iki Hadis, eğer rivayetlerinde bir hata yapılmamışsa, iki ayrı olayla ilgili olmalıdır. Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) müracaat edenin Zü'1-Yedeyn (r.a.) olduğu belirtilen birinci olayda Ebû Hureyre'nin hazır bulunmuş olması mümkündür. İkinci olay ise, h. 7. yılda müslüman olan Ebû Hureyre'nin (r.a.) Medine'ye gelip müslüman olmasından çok önce meydana gelmiş olmalıdır. Çünkü Zü'ş-Şimâleyn (r.a.), Bedir savaşında şehid düşmüştü. Bu şekilde iki olayın meydana geldiği kabul edilirse, Ebû Hureyre'nin (r.a.) ikinci Hadisi başka bir Sahâbiden duyup nakletmiş ve "sehiv"den dolayı secde yapmanın da daha sonra meşru kılınmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu Hadislerde bahsedilen olayın tek olması ve Zü'l-Yedeyn'e (r.a.), Zü'ş-Şimâleyn (r.a.) de denilmiş olması da ihtimal dahilindedir. Fakat bu durumda ikinci Hadis, sonunda sehiv secdesi zikre dilmediği için, diğer rivayetlere muhalif düşmektedir. Diğer taraftan İbn Abdilbekr (rh.a.), ikinci Hadiste Zühri'nin (rh.a.) hata etmiş olduğunu, bu sebeple de, hiçbir Hadiscinin, O'nun bu rivayetine itimad etmediğini söylemiştir. Buna göre ikinci rivayetin terkedilmesi gerekir ki, bu durumda ihtilâf da ortadan kalkmış, yukarıdaki te'villere de ihtiyaç kalmamış olur.[541]

1506. "Bize Sa'id b. Amir, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Peygamber bir defasında) öğle (namazını) beş (rekât) kıldırmıştı da, (böyle kıldırdığı) O'na söylenmiş, O da iki secde yapmıştı."[542]

176. Namazda Bir Noksanlık Olduğu Zaman

1507. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'den, (O da) İbn Buhayne'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize iki rekât namaz kıldırmış, sonra, (teşehhüde) oturmayarak ayağa kalkmış, cemâat de ayağa kalkmıştı. Nihayet namazı bitirdiğinde biz, selâm vermesini beklemiştik. O ise, selâm vermeden önce oturduğu halde iki secde yapmış,

sonra selam vermişti."[543]
1508. "Bize Muhammed ibnu'lFadl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yahya b. Sa'id'den, (O) Abdurrahman el-A'rec'den, (O da) Malik İbn Buhayne'den[544] (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) öğlenin veya ikindinin iki rekâtında (oturmayarak) ayağa kalkmış ve (oturmak için geri) de dönmemişti. Nihayet namazını bitirmiş, sonra yanılma secdelerini yapmış, daha sonra da selâm vermişti."[545]
1509. "Bize Yezîd b. Harun, el-Mes'ûdî'den, (O da) Ziyâd b. Ilâka'dan (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi: El-Muğire b. Şu'be (bir gün) bize namaz kıldırmıştı da, iki rekât kılınca, oturmayarak ayağa kalkmıştı. Bunun üzerine arkasındakiler O'nu (uyarmak için) tesbih getirmişler, ("sübhanallah" demişlerdi) O ise, onlara kalkmalarını işaret etmişti. Nihayet namazını bitirince selâm vermiş ve (ardından) sehiv secdelerini yapıp (tekrar) selâm vermiş, (sonra da) şöyle demişti:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize böyle yapmıştı."[546]

177. Namazda Konuşmaktan Men'

1510. "Bize Ebu'l-Muğire rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâî, Yahya b. Hilâl b. Ebî Meymûne'den, (O) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Mu'âviye ibnu'l-Hakem es-Sülemî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir ara ben Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber namazda idim. Derken cemaatten bir adam aksırıverdi, ben de, (aksıran bir kimseye söylendiği gibi), "Yerhamuke'llah: Allah sana merhamet etsin!" dedim. (Muâviye sözüne devamla) dedi ki; bunun üzerine cemaat, (gözlerini bana dikip âdeta) gözleriyle beni kuşattılar. Ben de;
"Helak olasıcalar! Size ne oluyor da bana öyle bakıyorsunuz?" dedim. (Muâviye) sözüne şöyle devam etti: O zaman da cemaat (beni) susturmak için) ellerini uyluklarına vurdular. Ben, onların beni susturduklarını görünce;
"Size ne oluyor da beni susturuyorsunuz?" dedim, ama (yine de) sustum. (Muâviye) sözüne şöyle devam etti: Nihayet Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), -anam, babam O'na kurban olsun! Ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra O'nun kadar güzel öğreten hiç bir öğretmen görmedim!- (namazını bitirip) dönünce, vallahi, O beni ne dövdü, ne azarladı, ne de bana kötü söz söyledi; fakat şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki, şu namazımızda insan kelâmından hiçbir şey (söylemek) uygun olmaz. O, ancak tesbih, tekbir ve Kur'an okumadan ibarettir." [547]
1511. "Bize Sadaka rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uleyye ile Yahya b. Sa'îd, Haccâc es-Savvâfdan, (O) Yahya'dan, (O) Hilâl'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Muâviye'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[548]

178. Namazda Yılan Ve Akrebin Öldürülmesi

1512. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Yahya'dan (O) Damdam'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda iki siyahın öldürülmesini emretti."
Yahya dedi ki; "iki siyah", yılan ve akreptir."[549]

179. Yolculukta Namazın Kısaltılması

1513. "Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) İbn Ebî Ammâr'dan, (O) Abdullah b. b. Bâbeyh'ten, (O da) Ya'lâ b. Ümeyye'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Ömer İbnu'l-Hattâb'a dedim ki; "Yüce Allah; *"(Yer yüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapmalarından) korkarsanız, namazı kısaltmanızda (size bir günâh yoktur)* "[550] buyurmuştur. Şimdi insanlar güven içindedirler, (yine de seferde namazları kısaltıyorlar?)" O şu karşılığı verdi:
"Şaştığın şeye ben de şaşmış (ve, onu Rasûlullah'a sormuştum) da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:"
"Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Binaenaleyh onu kabul edin!"[551]

Açıklama

Dört rekâtlı farz namazların yoluculukta iki rekât kılınması meselesi, farklı şekillerde ele alınmıştır. Hanefılere göre, Sünnetle sabit olduğu üzere, yolculukta namaz esasen (azimet olarak) iki rekâttır.
Maliki ve Şâfıîler ise, yolculukta da namazların dört rekât olduğunu, ancak iki rekât kılınmasına "ruhsat" verildiğini söylemişlerdir ki, bu konudaki delillerinden biri yukarıda zikredilmiş olan âyettir. Filhakika mezkûr âyetteki "kasr-ı salât: namazın kısaltılması" ifadesinin muhtemel mânâlarından biri, namazın rekâtlarının, yani kemmiyet bakımından kısaltılmıasıdır. Bu ifadenin ikinci muhtemel mânâsı namazın; kıyam yerine oturma veya bineğe binme, rükû' ve secde yerine ima ile yetinme gibi, keyfiyet bakımından kı-saltılmasıdır ki, Hanefiler âyeti bu mânâda anlamışlardır. Yukarıdaki Hadisin zahiri mânâsı HanefÎlerin bu anlayışına zıt görünmektedir. Ancak bu Hadis; "mezkûr âyet, korku hallerindeki yolcularda namazların iki rekât kılınmasıyla alâkalıdır. Emniyet halinde yolculuklarda namazların iki rekât kılınması ise Allah'ın (Celie Celaluhu) bir lütfudur" şeklinde anlaşılırsa, ortada bir zıtlık kalmamış olur. Hanefilere göre, bu Hadis böyle anlaşılmasa bile yolculukta namazları kısaltmanın "ruhsat" değil, "azimet" olduğuna delâlet eder. Çünkü Hz. Peygamber; "...onu kabul edin" buyurmuştur. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) de, "kasr-ı salât'ın, "azimet" olduğu görüşündeydi.
Yolculuklarda namazları kısaltma, bir rivayete göre h. 4. yılda meşru' kılınmıştı. Bunun, h. 2. yılın rebi'u'1-âhir ayında veya hicretten kırk gün sonra meşru' kılındığı da nakledilir.[552]

1514. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (veda' haccında) Minâ'da[553] (dört rekâtla) namazları iki rekât olarak kılmıştı (Minâ'da dört rekâtlı namazları, Halifelikleri esnasında) Ebû Bekir (r.a.) ve Ömer (r.a.) de iki rekât olarak (kılmışlardı). Osman (r.a.) da Halifeliğinin başında iki rekât olarak (kılmıştı). Ancak O, daha sonra onları tamamlamış, (yani dört rekât olarak kılmış) idi.[554]
1515. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den, (O da) Enes b. Ma-lik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Öğleyi, (Medine'de) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber dört rekât olarak kılmıştık. (Sonra Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış ve ikindiyi) O'nunla beraber Zu'l-Huleyfe'de[555] iki rekât olarak kılmıştık."[556]
1516. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, İbrahim b. Meysere ile İbnu'1-Munkedir'den rivayet etti ki; onlar, Enes b. Malik'i şöyle derken işitmişler:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Medine'de (öğleyi) dört rekât olarak kılmış, (sonra Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış ve ikindiyi) Zu'1-Huleyfe'de iki rekât olarak kılmış.[557]
1517. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne rivayet edip dedi ki, ez-Zühri'yi, Urve İbnu'z-Zübeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) şöyle anlatırken işittim: (Hz. Aişe) demiş ki;"
"Muhakkak ki namaz, ilk farz kılındığında iki rekât olarak (farz kılınmışdı). Sonra yolculuk namazı (öylece iki rekât olarak) sabitleştirilmiş, memleketinde oturanın namazı ise (dört rekâta) tamamlamlmıştı."
(Ez-Zührî dedi ki;) bunun üzerine ben (Urve'ye);
"Peki O, ne diye yolculukta namazı (dört rekâta) tamamlıyordu?" dedim de O, şöyle cevap verdi:
"Doğrusu O, (bu meselede), Osman'ın te'vil yaptığı gibi te'vil yapmıştı"[558]

Açıklama

Miraç gecesinde farz kılınan beş vakit namaz başta, akşam hariç, ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Hicretten bir yıl sonra ise, sabah ve akşam dışındaki namazlar dörder rekâta çıkarılmıştı. Sabah namazına, kıraatinin uzunluğundan, akşam namazına gündüzün "vitr"i (tek rekâtlı

namazı) sayıldığından dolayı ilâve yapılmadığı nakledilir. Daha sonra (H. 2. veya 4. yılda), yolculukta kılınacak namazların kısaltılarak kılınması meşru kılınmış ve böylece, yolculuk namazı ilk şekliyle sabitleştirilmişti. Hz. Aişe (r.anha) ve Hz. Osman (r.a.), bunu bir ruhsat olarak anlamış, (böyle te'vil etmişlerdi). Onlara göre, kendisine zor gelmeyenin yolculukta namazları kısaltmadan tam olarak kısalması daha faziletlidir. Hz. Osman'ın (r.a.), yolculukta bazı yerlerde namazları kısaltma yapmaksızın tam kılmasının sebebi olarak başka açıklamalar da yapılmıştır ki, bunlardan birine göre O; yolculuğunda bir yerde konaklayıp ikamet eden kimsenin, mukim gibi namaz kılacağı görüşünde olduğu için öyle yapmıştı.[559]

180. Bir Beldede İkamet Etmek İsteyen Kimsenin, Namazı Kısaltması İçin (Orada En Fazla) Ne Kadar İkamet Edebileceği Hakkında

1518. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Yahya'dan -ki O, İbn Ebî İshak'dır-, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi;"
"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, (Mekke'ye gitmek üzere yola) çıkmıştık da O, Mekke'ye gelinceye kadar namazları kısaltarak kılmaya başlamıştı. Orada da, namazlarda kısaltma yaparak on gün kalmıştı. Bu (olay), veda haccmda (olmuştu)."[560]
1519. "Bize Ebû Asım, İbn Cureyc'den, (O) İsmail b. Muhammed'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman b. Avf dan, (O) es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O da) el-Alâ' İbnu'l-Hadramî'den (naklen) haber verdi ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Muhacirin, (hac veya umre) ibadetini yaptıkdan sonra (Mekke'de) kalışı, üç (gündür)."[561]
1520. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Hafsa rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Humeyd b. Abdirrahman b. Avf, es-Sâ'ib b. Yezîd'den, (O da) el-Alâ1 İbnu'l-Hadramî'den (naklen) rivayet etti
ki; O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhacirler için Mekke'de (kurban bayramının dördüncü günü yapılan) dönüş "sader" (tavafından) sonra üç (gün daha) kalmalarına izin verdi.[562]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki; bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyorum.[563]

Açıklama

Mekke'nin fethinden (h. 8. yıl) önce, Mekke'deki müslümanların Medine'ye hicret etmeleri farzdı. Bu hükümden sadece, Hz. Peygamber'in, Medine dışında kalmalarına müsâade ettiği kimseler muaf idi. Bu dönemde umre veya hac için Mekke'ye giden Mekke'li muhacirlerin orada "ikametleri" de haramdı. Bununla beraber, muhacirlerin, veda tavafından sonra Mekke'de üç gün daha kalmalarına müsâade edilmişti.
İmam Şafiî, bu ve benzeri Hadislere dayanarak bir yerde, o yere giriş ve çıkış günleri hariç, dört günden az ikamet etmeye niyet eden kimsenin, orada namazları kısaltarak kılacağını söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), veda haccmda (h. 10. yıl) Mekke ve havâlisinde geçirdiği on gün içinde bir yerde üç günden fazla kalmamıştı.[564] Mekke'de "ikametleri" haram olan muhacirlere, veda tavafından sonra orada üç gün daha kalmalarına izin verilmesi de, bir yerde üç gün kalmaya niyet etmenin seferiliğe aykırı olmadığını gösterir. İmam Malik (rh.a.) ile İmam Ahmed'in (rh.a.) görüşleri de, İmam Şafiî'nin (rh.a.) görüşüne yakındır. İmam Ebû Hanife (rh.a.) ise, diğer bazı Hadislere dayanarak, bir yerde on beş günden az kalmaya niyet eden yolcunun, orada namazları kısaltarak kılması gerektiğini açıklamıştır.[565]

181. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Namaz Kılmak

1521. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüva'i, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan, (O da) Cabir'den naklen haber verdi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) binit devesinin üzerinde doğuya doğru namaz kılardı. O, farz namazı kılmak istediğinde ise, (devesinden) iner ve kıbleye yönelirdi.[566]
1522." Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, ez-Zührî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Abdullah b. Amir b. Rebîa haber verdi ki; Amir b. Rebîa şöyle demiş:"
"Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), binit devesi üzerinde, hangi yöne döner idiyse, başıyla (o tarafa) işaret ederek nafile namaz kılarken görmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu, farz namazda yapmazdı."[567]

182. İki Namazı Birleştirmek "Cem'"

1523. "Bize Ebû Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Malik b. Enes, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî'den rivayet etti ki; Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile O'na haber vermiş ki, Muâz b. Cebel şöyle demiş:"
"Biz, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, Tebük Gazvesi yılında (sefere) çıkmıştık. O, (bu sefer esnasında) namazları cem'ediyordu da (bir yerde) öğle ile ikindiyi birlikte kıldırmış, sonra (çadırına) girmişti. Daha sonra (vakit gelince çadırından) çıkmış ve akşam ile yatsıyı birlikte kıldırmıştı."[568]

Açıklama

Bu Hadisten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebük seferi (h. 9. yıl, Receb ayı) esnasında hem seyir halindeyken, hem de bir müddet konakladığı yerlerde öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı cem'ediyordu. Malik (rh.a.), Şafiî (rh.a.) ve Ahmed (rh.a.) bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak yolculukta mezkûr namazları cem'etmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Hanefiler ise sadece hac esnasında iki yerde; Arafat'ta öğle ile ikindiyi öğle vaktinde, Müzdelife'de akşam ile yatsıyı yatsı vaktinde kılarak yapılan cem'in caiz olduğunu açıklamışlardır. Onlara göre yukarıdaki Hadisle benzeri Hadislerde şekli bir cem' ("cem'-i sûrî"), yani iki namazdan birini son vaktinde diğerini ilk vaktinde kılma şeklindeki bir cem' söz konusudur.[569]

1524. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'id'den, (O) Adiyy b. Sâbit'ten, (O) Abdullah b. Yezîd el-Hatmfden, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki;" Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akşam ve yatsıyı Müzdelife'de kılmıştı da onları cem' etmişti.[570]
1525. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den, (O) Salim'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gitmekte acele ettiğinde akşam ile yatsıyı cem' ederdi."[571]

183. Müzdelife'de İki Namazı Cem' Etmek

1526. "Bize Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana el-Hakem ve Seleme b. Küheyl haber verip dediler ki;"
Said b. Cübeyr bize, Müzdelife'de akşam (namazının) kametiyle üç (rekât) namaz kıldırdı. Selâm verince de kalkıp, iki rekât olarak yatsıyı kıldırdı. Sonra İbn Ömer'den rivayet etti ki; O, kendilerine bu yerde bunun aynısını yapmıştı. İbn Ömer de rivayet etmiş ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yerde bunun aynısını yapmıştı.[572]
1527. "Bize Sa'id İbnu'r-Rebî1 rivayet edip dedi ki; bize Şu'be, senediyle onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[573]

Açıklama

Bu Hadis, hac esnasında Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarının (yatsı vaktinde), başta alınan tek bir kametle cem'edileceğini göstermektedir. Sufyân Sevrî (rh.a.) ile, bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel (rh.a.), bu rivayetin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Diğer alimler ise, konuyla ilgili diğer rivayetlere dayanarak şu görüşleri serdetmişlerdir: Hanefîlerin meşhur görüşüne göre bu iki namaz, bir

ezan ve bir kametle cem'edilir. Ahmed'den (rh.a.) gelen sahih rivayete göre O, bunların bir ezan ve iki kamette cem'edileceği görüşündeydi. Malik (rh.a.), iki ezan ve iki kamette; son görüşüne göre Şafiî (rh.a.) ise, ezansız iki kametle cem'edileceklerini söylemişlerdir.[574]

184. Yolculuğundan Dönüp Geldiğinde KişininKılacağı Namaz Hakkında

1528. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Asım, İbn Cureycden, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Abdurrahman b. Abdillah b. Ka'b b. Malik'ten, (O) babası Abdullah ile amcası Ubeydullah b. Ka'b'dan, (onlar da) Kâ'b b. Malik'ten, (naklen) haber verdi ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) herhangi bir yolculuktan ancak gündüz kuşluk vaktinde gelir, sonra mescide girip iki rekât namaz kılar, sonra da halkla (görüşmek) için otururdu.[575]

185. Korku Namazı Hakkında

1529. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şu'ayb'dan, (O da) ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş;"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber, Necd tarafına bir savaşa gitmiştim. İşte (bu savaşta) düşmanla karşı karşıya geldik ve onlarla karşılıklı dizildik. Derken (namaz vakti geldiğinde) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bize kıldırmak üzere namaza durdu. Bizden bir topluluk da O'nunla beraber namaza durdular. (Geri kalan diğer) topluluk ise düşmana yöneldi. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, kendisiyle beraber olanlarla bir rükû' ve iki secde yaptı. Sonra (bunlar) ayrılıp namaz kılmamış olan topluluğun yerini aldılar. (Bu sefer) namaz kılmamış olan topluluk geldi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlarla da bir rüku ve iki secde yaptı. Sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) selâm verdi. Bundan sonra (oradaki) müslümanlardan her biri (nöbetleşe) kendi başına bir rükû' ve iki secde yaptı."[576]

Açıklama

"Korku namazı" ile düşman, sel, yangın, yırtıcı hayvan gibi bir tehlike karşısında bulunan müslümanların nöbetleşe cemaatle kıldıkları farz bir namaz, bir vaktin farz namazı kastedilmektedir. Bilindiği gibi farz namazların sâri' tarafından belirlenen vakitleri vardır. Onların bu muayyen vakitlerde kılınması gerektiği gibi farzlıkları da, mükellef müslümanm üzerinden hiçbir durumda kalkmaz. Farz namazlar, düşmanla savaşın en kızıştığı anlarda bile, o halin elverdiği şekilde kılınarak edâ edilirler. Kur'an-ı Kerim'de, nasıl kılınacağı en teferruatlı olarak anlatılan namazın, düşmanla karşı karşıya olunduğunda kılınacak namaz[577] olması her halükârda namazın kılınmasına verilen ehemmiyeti gösterir, işaret edilen bu âyette bilfiil savaş olmaksızın yalnız düşman hücumundan korkulan zamanlarda bir vaktin farz namazının nasıl kılınacağı özetle açıklanmaktadır. Hadis-i Şeriflerde; düşmanın, savaşın ve savaş yerinin durumlarına göre farz namazların (korku namazının) muhtelif kılmış şekillerine dair (tafsilât vardır. Rivayetlerde sekiz, on, onüç, onaltı hatta yirmi farklı korku namazı kılmış şekli anlatılmakta veya bu kadar şeklinin olduğu söylenmektedir. Bazı alimler bunların bir kısmını diğerlerine tercih etme yoluna gitmişlerdir. Yukarıda İbn Ömer'in (r.a.) rivayet ettiği korku namazı, Nisa Süresindeki âyetin zahirine uygun olup, Hanefilerin tercih ettikleri korku namazının kılmış şekli böyledir. İmam Malik (rh.a.) ile imam Şafiî'ye (rh.a.) göre de korku namazının bir şekli budur.
Kılman ilk korku namazına gelince, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilk olarak Usfân'da, o zaman henüz müslüman olmamış olan Halid İbnu'l-Velîd (r.a.) kumandasındaki müşrik ordusu karşısında ikindi namazını, "korku namazı" şeklinde kıldırmış olduğu (h. 6. yıl, zilka'de ayı) nakledilmektedir. İbn Ömer'in (r.a.) yukarıda naklettiği korku namazı ise, umûmen Hayber'in fethinden (h. 7. yıl) sonra vukûbulduğu kabul edilen ve Zâtürrika Savaşı da denilen Necid Savaşı esnasında kılman korku namazıdır.
Korku namazının sadece yolculukta kılınabileceğin isöyleyen alimler varsa da, alimlerin cumhuruna göre hazarda da korku namazı kı-lınabüir. diğer taraftan bazı alimlere göre korku namazı bir rekâttan ibarettir. Ancak cumhura göre korku namazı hazarda ve seferde akşam vaktinde üç, diğer vakitlerde iki rekâttır.[578]

1530. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Yahya b. Sa'id el-Ensârî'den, (O) el-Kasım b. Muhammed'den, (O) Salih b. Havvât'tan, (O da) Sehl b. Ebî Hasme'den (naklen) rivayet etti ki:"
O, korku namazı hakkında şöyle dedi:
"İmam, bir topluluk düşmanla karşı karşıya iken, (diğer) topluluğa nammaz kıldırır. Şöyleki; O, beraberindekilere bir rekât namaz kıldırır ve bunlar, arkadaşlarının (düşman karşısındaki) saf yerlerine giderler. (Bu sefer) onlar gelir ve (imam), onlara da bir rekât namaz kıldırır. (Sonra) onlar kendi başlarına bir rekât (daha) edâ ederler."[579]
1531. "Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Şu'be'den, (O) Abdurahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O) Salih b. Hevvât'tan, (O) Sehl b. Ebî Hasme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[580]

186. Namazdan Alıkonulmak

1532. "Bize Yezîd b. Harun, İbn Ebî Zîb'den, (O) el-Makburî'den, (O) Abdurrahman b. Ebî Sa'îd el-Hudrî'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hendek Savaşında, geceden uzun bir zaman geçinceye kadar (namaz kılmaktan) alıkonulduk. Nihayet bize kifayet edildi, (bize elverildi, savaştan kurtarıldık). Bu, yüce Allah'ın şu sözünde (açıklanan durumdadır):
"Allah savaşta (yardımıyle) müminlere yetti. Allah güçlüdür, üstündür"[581] Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Bilâl'i çağırdı ve O'na emretti de, O kamet getirdi. (Hz. Peygamber) de öğle namazını kıldırdı ve onu, (daha önce) vaktinde kıldırdığı gibi güzelce edâ etti. Sonra O'na emretti de ikindi namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Sonra O'na emretti de akşam namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Sonra O'na emretti de yatsı namazı için kamet getirdi, O da onu kıldırdı. Bu (olay); *"Fakat (bir tehlikeden) korkarsanız, yaya yahut (bineğe) binmiş olarak kılın!"*[582] âyetinin inmesinden önce (olmuştu).[583]

187. Güneş Ve Ay Tutulması Esnasında Namaz Kılmak

1533. "Bize Ya'lâ, İsmail'den, (O) Kays'tan, (O) Ebû Mes'ûd'dan, (O da) Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"*Güneş ve ay, insanlardan birinin ölümünden dolayı tutulmazlar. Fakat onlar, Allah'ın (ilmine ve kudretine delâlet eden) âyetlerinden iki âyettirler. Binaenaleyh onu (yani güneşin tutulduğunu veya Allah'ın âyetlerini) gördüğünüz zaman kalkıp namaz kılın!"*[584]
1534. Bize Abdullah b. Ali el-Medini İle Musedded haber verip (dediler ki) bize Yahya b. Sa'id el-Kattân, Sufyân b. Sa'id'den, rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Habîb b. Ebî Sabit, Tâvûs'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (güneş) tutulmasında dört secde ile sekiz rekât namaz kıldı.[585]

Açıklama

Güneş ve ay tutulmalarında namaz kılmak, alimlerin cumhuruna göre Sünnet-i Müekkededir. Yalnız Malikiler, ay tutulmasında kılman namazın mendûb olduğunu söylemişlerdir. Bu namazların muhtelif kılmış şekillerinden bahseden Hadisler vardır. Bu rivayetler bu namazların, muhtemelen tutulmanın süresine göre muhtelif şekillerde kılınabileceğini göstermektedir. Yukarıdaki Hadiste bu muhtelif kılmış şekillerinden biri nakledilmektedir. Buna göre güneş ve ay tutulması("küsûf) namazı, her bir rekâtında dört rükû' ve iki secde bulunan iki rekâttır. Hz. Ali (r.a.) ve İbn Abbâs'a (r.a.) göre küsûf namazı böyle kılınır. Hanefller ve diğer bazı alimler ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak, küsûf namazının, diğer nafile namazlar gibi kılman iki rekât namaz olduğunu söylemişlerdir.
Küsûf namazının ilk olarak h. 5. yılda kılındığını belirten bir rivayet vardır. Küsûf namazının bir hikmetini şöyle açıklayabiliriz: Güneş ve ay

tutulmaları, uzun asırlardan beri sürüp gelen muhteşem bir düzenin varlığına, bu düzenin yeknesaklığım görünüşte bir müddet bozarak, işaret eden hâdiselerdir. Kâinattaki bu düzen, her an yaratıcısının varlığını, ilmini, kudretini göstermektedir. Ne var ki, bir taraftan onun yeknesaklığı, diğer taraftan insanın gafleti sebebiyle bu düzen ve işaret ettiği, yani "âyet"i, belirtisi olduğu şeyler gözlerden kaçmaktadır. İşte güneş ve ay tutulmaları bu gaflet halinin dağılmasına, insanın, bu muazzam kâinat düzeniyle onun ya- ratıcısınm varlığını, ilmini, kudretini düşünmesine sebep olmaktadır. Ayrıca bu hâdiseler, yeknesaklığı sebebiyle âdeta hiç bozulmayacağını vehmettiren kâinat düzeninin bir giin bozulabileceğini, bu düzenini kuran Zât'ın onu bozabileceğini de düşündürmekte, böylece Kıyamet sahnesini hatıra getirmektedir. Binaenaleyh böyle bir şuur halinde, kâinat düzeninin yaratıcısının huzuruna çıkmak, önünde eğilmek, secdelere kapanmak, O'nun rızasını kazandırıcı şeyler yapmak uygun olur.[586]

1535. "Bize Ebu'n-Nu'mân rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id, Amra bint Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Yahûdî bir kadın O'nun huzuruna girmiş ve:
"Allah seni kabir azabından korusun!" diye dua etmiş. (Hz. Aişe demiş ki) bunun üzerine ben, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (eve) geldiğinde O'na sormuştum ki;
"İnsanlara kabirlerinde azab edilir mi?" O,
"Allah'a sığınırım! (Böyle şey olur mu?)" buyurmuştu. (Hz. Aişe sözünün devamında) şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün (sabah vakti bineğine) binip (çıkmıştı). Derken güneş tutulmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (dönüp) gelmiş ve (bineğinden) inmişti. Sonra (devamlı) orada namaz kıldırdığı yerine gidip (namaza durmuş), cemaat de arkasında namaza durmuştu. O kıyamı uzatmış, sonra rukû'a varmış, rükû'u da uzatmış, sonra doğrulmuş, bu kıyamı da, birinci kıyamdan az olmak üzere uzatmış, sonra (tekrar) rükû'a varmış, bu rükû'u da, birinci rükûdan az olmak üzere uzatmış, sonra (secdeye gidip) iki secde yapmış, sonra ayağa kalkıp bunun aynısını yapmış, nihayet güneş açılmıştı. (Hz. Peygamber) bundan sonra yanıma girip şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ben sizi, kabirlerinizde deccâl imtihanı gibi imtihanlara çekilirken görüyorum!" (Hz. Aişe, sözüne devamla dedi ki); ben O'nu şöyle derken işittim:
"Allahım! Muhakkak ki ben, kabir azabından sana sığınırım, Cehennem azabından da sana sığınırım!"[587]
1536. "Bize Ebû Ya'kûb Yûsuf el-Buveytî, Muhammed b. İdris'ten -ki O, eş-Şafi'i'dir-, (naklen) rivayet etti. O dedi ki; bize Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, (O) Ata' b. Yesâr'dan (O da) Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: (Bir gün) güneş tutulmuştu da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırmıştı... Sonra İbn Abbâs anlattı ki, O'nun (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı, her rekâtında iki rükû' bulunan iki rek'at idi. (Hz: Peygamber, namazdan) sonra onlara bir hutbe irâd etmiş (veya bir konuşma yapmış) ve şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, güneş ve ay, Allah'ın (varlığının, ilminin, kudretinin) alâmetlerinden iki alâmet, "âyet"tir. Onlar ne bir kimsenin ölümü, ne de dirimi için tutulmazlar. Binaenaleyh bu (güneş veya ay tutulmasını) gördüğünüz vakit, Allah'ın zikrine sığının, (onu zikretmeye koşun!)"[588]
1537. "(Muhammed b. İdris eş-Şafiî) dedi ki; bize Malik, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) (Ibn Abbâs'm hadisinin benzerini) haber verdi."[589]
1538. "(Muhammed b. İbris eş-Şafîî) dedi ki; bize Malik, Yahya b. Sa'id'den, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) de haber verdi ki, O şöyle demiş:"
"(Bir gün) güneş tutulmuştu da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırmıştı... Sonra (Hz. Aişe) anlatmış ki, O, her rekâtında iki rükû' bulunan iki rekât namaz kıldırmış ve (güneş) açılmıştı."[590]
1539. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abdulazîz b. Muhammed, Hişâm b. Urve'den, (O) Fâtıma bintu'l-Munzir'den, (O da) Esma' bint Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), güneş tutulduğu zaman sadaka verilmesini emretti."[591]<
1540. (El-Hakem) dedi ki, bana Ebû Huzeyfe Musa b. Mes'ûd, Zâ'ide'den, (O) Hişâm b. Urve'den, (O) Esmâ'dan, (O da) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.[592]

188. Yağmur İsteme Namazı

1541. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Ensârî rivayet etti ki, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, kendisine, Abbâd b. Temim'den (naklen) haber vermiş ki; O, Abdullah b. Zeyd'den işitmiş, O anlatıyormuş ki,"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (Allah'tan) yağmur dilemek üzere halkı namazgaha çıkarmış ve kıbleye dönüp ridâsını, (kaftanını veya abasını) tersyüz etmişti."[593]
1542. "Bize el-Hakem b. Nâfi', Şuayb'dan, (O da) ez-Zühriden haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Abbâd b. Temîm haber verdi ki, amcası kendisine haber vermiş ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendileri için (Allah'tan) yağmur dilemek üzere halkı namazgaha çıkarmış ve kalkıp ayakta Allah'a dua etmiş, sonra da kıble tarafına yönelip ridâsını tersyüz etmiş, bunun üzerine yağmur yağdırılmıştı.[594]

189. Yağmur Duasında Elleri Kaldırmak

1543. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Abde, Sa'îd'den, (O) Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Oşöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yağmur duasmdakinden başka, dua nev'inden hiçbir şeyde ellerini (yağmur duasmdaki şekilde) kaldırmazdı."[595]

Açıklama

Bu Hadisin zahirine göre eller yalnız yağmur duasında kaldırılır. Halbuki diğer dualarda ellerin kaldırıldığına dair, sayılan "mânevi tevatür" derecesine ulaşan pekçok Hadis vardır. Binanealeyh Enes (r.a.) bu haberiyle, ellerin yağmur duasındaki şekilde başka hiçbir duada kaldırılmadığını anlatmak istemiş olmalıdır. Bu Hadisin bazı rivayetlerinde ve diğer bazı hadislerde Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yağmur duasında ellerini, koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar çok yükseğe kaldırdığı ve avuç içlerini de yere çevirdiği bildirilmektedir. İşte Enes'in(r.a.) bu rivayetinde anlatılmak istenen, her halde, bu durumdur.
Bazı alimler; kıtlık, kuraklık gibi bir belânın kaldırılması için yapılacak her duada Sünnetin, elleri kaldırıp avuç içlerini yere çevirerek dua yapmak olduğunu söylemişlerdir. Avuç içlerini yere çevirmenin hikmeti de; kaldırılması istenen kötü durumun iyisiyle değiştirilmesinin, altüst edilmesinin lisân-ı hâl ile de istenmesi şeklinde izah edilmiştir. Nitekim yağmur duasında ridânın tersyüz edilmesinin hikmeti de bazı alimlerce böyle açıklanmıştır.[596]

190. Cuma Günü Gusül Yapmak

1544. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz cumaya gelmek (istediği) zaman gusül yapsın."[597]
1545. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Safvân b. Süleym'den (O) Atâ1 b. Yesârdan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Cuma günü gusül yapmak, ihtilâm olan (yani bulûğa ermiş olan) herkese vacipdir."[598]
1546. "Bize Ebû Nu'aym, haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Safvân b. Süleym'den, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O) Ebû Sa'id el-Hudrîden, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[599]
1547. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Ebu Hureyre rivayet edip dedi ki; bir defasında Ömer İbnu'l-Hattâb, hutbe okuyordu. Derken bir adam içeri giriverdi. Ömer de ona,

üstü kapalı söz dokundurdu. Bunun üzerine o;
"Ya Emîre'l-Mü'minin! Ezanı duyunca abdest almaktan fazla bir şey yapmadım, (ancak gelebildim!)" dedi. Bu sefer (Ömer) şöyle dedi:
"Bir de sadece abdest (almışsın!). Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Biriniz cuma (namazına) gelmek (istediği) zaman gusül yapsın!" buyururken işitmemiş miydin?"[600]
1548. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O da) Semure'den (naklen) haber verdi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Kim cuma (namazı) için abdest alırsa, bu (ona kâfidir) ve ne güzel (iştir!) Kim de gusül yaparsa, bu daha faziletlidir "[601]

191. Cuma (Günü) İle Bu (Günde) Gusül Yapma Ve Güzel Koku (Sürünmenin) Fazileti Hakkında

1549. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, el-Makburîden, (O) babasından, (O) Abdullah b. Vedî'a'dan, (O da) Rasûlullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sahâbisi Selmân el-Fârisi'den (naklen) rivayet etti ki; Nebiyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim cuma günü gusül yapıp, elinden geldiği kadar temizlenir, sonra (saçını ve sakalını tarayıp) kendi yağıyla yağlanır veya evinin güzel kokusundan sürünür, sonra da camiye) gider ve (yanyana oturan) iki kişinin arasını ayırmaz, (Allah tarafından) kendisi için, takdir edilen namazı kılar, imam (hutbe okumaya) çıktığında da susarsa, o (gün) ile diğer cuma (günü) arasındaki (günâhları) bağışlanır."[602]

192. Cuma Günü Sabah Namazında Okunan (Sûreler)

1550. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize fyan, Sa'd b. ibrahim'den, (O) Abdurrahman b. Hürmüz'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma günü sabah namazında Tenzil, yani Secde (Sûresi) ile Hel Eta Ale'l-İnsan "İnsan" (Sûresini) okurdu."[603]

193. Cumaya Erken Gitmenin Fazileti

1551. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Cumaya önce giden kimse, bir deve kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra onu takip eden kimse, bir sığır kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra onu takip eden bir koyun kurban veren gibi (sevâb alır). İmam, minberin üzerine oturduğunda ise (bu sevapların yazıldığı) sahifeler dürülür ve (bunları yazan melekler) (yapılacak) ibâdeti dinlemek üzere otururlar."[604]
1552. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ebû Hureyre'nin talebe-arkadaşi el-Eğarr Ebû Abdillah'tan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Cuma günü olduğu zaman melekler cami (ler)in kapılarına oturur ve cumaya gelenleri yazarlar. Nihayet imam gidip (minberin üzerine oturunca) bu melekler, (cumaya gelenlerin sevaplarının yazıldığı) sahifeleri dürer ve İbadeti dinlemek üzere içeri girerler."
(Ebû Hureyre) dedi ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:
"Cumaya erken giden kimse, bir deve kurban veren gibi (sevâb alır). Sonra (giden), bir sığır kurban veren gibi; sonra (giden), bir koyun veren gibi; sonra (giden), bir kaz sadaka veren gibi; sonra (giden), bir tavuk sadaka veren gibi; sonra (giden) de bir yumurta sadaka veren gibi (sevâb alır)."[605]

194. Cumanın Vakti Hakkında

1553. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebi Zi'b'den, (O) Müslim b. Cundeb'den, (O da) ez-Zübeyr b. Avvâm'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber cumayı kılar, sonra dönüp, Ganmoğulları Kalesi'ndeki gölgeye koşardık da bu (gölge) ancak ayak yerlerimizi (kaplardı)"[606]
1554. "Bize Affân b. Müslim haber verip (dedi ki), bize Yala İbnu'l-Hâris rivayet edip dedi ki; ben İyas b. Seleme ibni'l-Ekva'ı, babasından (naklen) rivayet ederken işittim, O demiş ki:"
"Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber cumayı kılardık. Sonra, duvarların, gölgelenilecek bir gölgesi (henüz meydana gelmediği) halde (camiden) ayrılırdık."[607]

Açıklama

Cuma namazının vakti hakkında başlıca iki görüş vardır: Alimlerin cumhuruna göre cumanın vakti zevalden yani güneşin tam tepeden batıya meyletmesinden sonradır. Hanbeliler ise cumanın zevalden önce de kılınabileceğini söylemişledir. Yukarıdaki hadislerden, cuma namazının zevalden biraz sonra bitirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü namaz bittiğinde duvarların doğuya düşen gölgeleri henüz insanı gölgelendirecek kadar uzamamışlardı. Ancak bu Hadisler, cuma namazının vaktinin ne zaman başladığı hakkında vazıh değildirler. Bununla beraber, cuma namazının vaktinin zevalden sonra olduğunu söyleyen alimler, son Hadisin, cuma namazının zevalin hemen ardından kılındığına delâlet ettiğini söylemişlerdir.[608]

195. Cuma Günü Hutbe Esnasında (Hutbeyi) Dinlemek VeSusmak

1555. "Bize Muhammed Ibnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Sadaka -ki O, İbn Halid'dir-, Yahya İbnu'l-Haris'ten, (O da) Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den (naklen) rivayet etti; (Ebu'l-Eş'as sözü) Evs'e götürüyor, O da Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ediyormuş ki; O şöyle buyurmuş:"
"Kim cuma günü (başını) iyice yıkar ve gusül yapar, sonra erken davranır ve (camiye) erken gider, sonra da imama yakın bir yere oturup susar ve imam (namazdan) ayrılıncaya kadar lüzumsuz bir iş yapmazsa (veya, lüzumsuz konuşmazsa) ona, atacağı her adıma mukabil bir yılın amelinin, yani (gündüz) orucuyla (gece) ibadetinin (sevabı) gibi (sevab verilir."[609]
1556. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Ebuz-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"(Cumada) imam hutbe okuyorken arkadaşına; "sus!" dediğinde, lüzumsuz bir iş yapmış olursun !"*[610]
1557. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zührî'den, (O) Sa'id'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle eledi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"(Cumada) imam hutbe okuyorken arkadaşına; "sus!" dediğinde, lüzumsuz bir iş yapmış olursun!"*[611]
1558. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Ma'mer'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Sa'id İbnu'l-Museyyeb'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[612]

196. Cuma Günü İmam Hutbe Okuyorken Camiye Giren Kimse Hakkında

1559. "Bize Haşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Cabir b. Abdillah'ı, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurduğunu rivayet ederken işittim:"
"Biriniz, imam, hutbe okuyorken veya (minbere) çıkmışken geldiğinde iki rekât namaz kılsın." [613]
1560. "Bize Sadaka haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Aclân'dan, (O da) lyâz b. Abdillah'tan rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Emevî halifesi) Mervân hutbe okuyorken Ebû Sa'id gelmiş ve iki rekât namaz kılmaya kalkmıştı. Bunun üzerine muhafızlar O'na engel olmaya

gelmişlerdi de O, (vazgeçmeyip namazını kılmış, sonra da) şöyle demişti: "Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bunların kılınmasını emrederken gördüğüm halde onları terkedecek değilim!"[614]
1561. "Bize Muhammed b- Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, er-Rebî'den -ki O, İbn Sabîh el-Basrî'dir-, şöyle dediğini rivayet etti: El-Hasan'm, imam hutbe okuyorken iki rekât namaz kıldığını görmüştüm. El-Hasan şöyle de demişti: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz imam hutbe okuyorken geldiği vakit, hafifçe kılacağı kısa iki rekât namaz kılsın."[615]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[616]

Açıklama

Bu Hadisler, zahiren, cuma günü imam hutbe okuyorken camiye giren kimsenin iki rekât namaz kılmasının müstehab olduğunu göstermektedirler. Şafiî (rh.a.) ile Ahmed (rh.a.) bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Ebû Hanife (rh.a.) ve Malik (rh.a.) ise; imam hutbe okuyorken namaz kılınamayacağına delâlet eden diğer Hadislere dayanarak, böyle bir durumda camiye giren kimsenin namaz kılmayıp hutbeyi dinlemesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu durumda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve sellem) yukarıdaki Hadisi, birkaç şekilde te'vil edilmiştir: Bunların birine göre, bu Hadis, imamın hutbesine ara verip içeri giren kimsenin namaz kılmasıyla alâkalıdır. Nitekim bu Hadisin bazı rivayetlerinde Hz. Peygmaber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hutbe okuyorken içeri giren bir kimseye iki rekât namaz kılmasını emrettiği, o bu namazı kılıyorken kendisinin de hutbesine ara verdiği nakledilmektedir. Diğer bir izaha göre bu Hadiste, minbere çıkan imamın henüz hutbeye başlamadan önce içeri giren kimsenin iki rekât namaz kılması sözkonusudur. Üçüncü bir açıklamaya göre Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadisi, hutbede bazı fiillerin yapılmasının yasaklanmasından önce söylenmişti. Müteakiben hutbe esnasında bazı fiillerin yapılması yasaklanınca, bir kimsenin konuşan arkadaşına "sus!" demesi bile "lağv" (lüzumsuz söz ve iş) sayılmıştı. Halbuki, konuşulmaması gereken bir yerde konuşan birine "sus" demek, "emr-i bi'1-ma'rûf nehy-i ani'l-münker"dir ki, bu da farzdır. Hutbe esnasında farz olan bir şey yapihnadığraa göre, nafile olan bir namaz da, evleviyyetle, kılınmaz.[617]

197. Cuma Günü Hutbede Kur'an Okuma Hakkında

1562. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Halid -yani İbn Yezîd-, Sa'id b. Ebî Hilâlden, (O) Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün bize bir hutbe irâd buyurdu ve (bu hutbesinde) Sâd (Sûresini) okudu. (Bu Sûredeki) secde (âyetim) geçince de inip secde etti."[618]

Açıklama

Bu Hadis, hutbede Kur'an okumanın meşruluğuna delâlet etmektedir. Bunun meşruluğu hakkında ihtilâf yoksa da, vâcib olup olmadığında farklı görüşler serdedilmiştir. Alimlerin cumhuruna göre hutbede Kur'an okumak vâcib değildir. İmam Şafiî (rh.a.) ise, iki hutbenin birinde bir âyet okumanın vâcib, Hz. Peygamber'in (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çok hutbesinde okuduğu nakledilen Kaf Sûresini okumanın ise müstehab olduğunu söylemiştir.[619]

198. Hutbede Konuşmak

1563. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Cabir b. Abdillah'ı, şöyle derken işittim:"
Bir adam cuma günü, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hutbe okuyorken Mescid'e girmişti. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Namaz kıldın mı?" buyurmuş, o;
"hayır" cevabını vermişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"O halde iki rekât namaz kıl" buyurmuştu.[620]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[621]

Açıklama

Hutbe esnasında konuşma meselesi hakkında da farkh görüşler açıklanmıştır. İmam Şafiî (rh.a.) bunun haram olmadığım, ancak hutbe esnasında susmanın müstehâb olduğunu söylemiştir ki, yukarıdaki Hadis de buna delâlet eder. Alimlerin cumhuruna göre ise hutbe esnasında konuşmak haramdır. Onlar yukarıdaki Hadisi, bir kısmı 1561. Hadisin "Açıklama" bölümünde zikredilen, muhtelif şekillerde te'vîl ederler.[622]

199. Hutbenin Kısa Tutulması Hakkında

1564. Bize el-Alâ' b. Usaym el-Cu'fî haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Abdilmelik b. Ebcer rivayet edip (dedi ki), bana babam Abdulmelik b. Ebcer, Vâsıl b. Hayyân'dan, (O da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Ammâr b. Yâsir bize bir hutbe irad etmiş, (hutbesini de) belâğatlı yapmış ve kısa tutmuştu. Müteakiben biz (kendisine); "Ebu'l-Yakzân! Keşke biraz daha uzatsaydm?" demiştik de O şu karşılığı vermişti: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Şüphe yok ki, kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması, ince ve derin anlayışının bir belirtisidir. Binaenaleyh şu namazı uzatın, şu hutbeleri ise kısa tutun. Çünkü bir kısım sözlerin, (anlatım biçimlerinin, beyânın) büyüleme, (insanı etkileme gücü) vardır "[623]

Açıklama

Cuma namazında hutbenin kısa tutulması, namazın uzatılması müstehabdır. Ancak Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cemaatle kılman namazın, cemaatın içinde hasta, zayıf, ihtiyaç sahibi kimselerin bulunabileceği düşünülerek, uzatılmaması gerektiğini de emir buyurmuşlardır. Şu halde hutbenin kısalığı ile cuma namazının uzunluğu, birbirine oranla söz konusudur. İmam, cuma namazında da cemaatın durumunu düşünmelidir.
Hz. Peygamberin (Sallallahu Aaleyhi ve Sellem) yukarıdaki son cümlesinin mânâsı, Allahu a'lem, şöyledir: "Hutbeleri kısa tutun. Siz, bazı anlatım biçimlerini kullanarak az ve öz konuşmakla da çok sözün yapacağı etkiyi, sağlayacağı faydayı te'min edebilirsiniz. Çünkü bazı anlatım biçimlerinin etkileme gücü vardır."[624]

1565. "Bize Muhammed b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, Simâk'tan, (O da) Câbir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldım. O'nun namazı da mutedil idi, hutbesi de mutedil idi.[625]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mu'tedil olan hutbe ve namazı hakkında bir fikir verebilmek için şu haberleri nakledelim: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aralarında oturduğu cemaate iki hutbe irad buyururdu. Bunlarda Kur'an okur ve cemaate öğüt verirdi.[626] Öğütleri uzun değil, birkaç cümleden ibaret olurdu.[627] Birçok hutbesinde Kaf Sûresini,[628] bir hutbesinde Sâd Sûresini,[629] başka birinde Mülk Sûresini[630] okumuştu. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma namazında ise Cumu'a ve Münâfikûn Sûrelerini[631] veya Ala ve Gâşiye Sûrelerini [632] okuduğu nakledilir.[633]

200. İki Hutbe Arasında Oturmak

1566. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayakta iki hutbe irad buyurur ve bunların arasını bir oturma ile ayırırdı."[634]
1567. "Bize Muhammed b. Sa'id haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'tan, (O da) Cabir b. Semure'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aralarında oturduğu iki hutbesi vardı. (Bunlarda) Kur'an okur ve cemaate öğüt verir, (hatırlatmalarda bulunurdu)."[635]

201. İmam Hutbede Nasıl İşaret Eder?

1568. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn rivayet edip dedi ki; Umâre b. Ruveybe, Bişr b. Mervân'ı, minberin üzerinde ellerini kaldırarak (dua ederken) görmüş ve bunun üzerine şöyle demişti:"
"Allah şu elleri hayırsız kılsın! Andolsun ki ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin üzerinde, sadece iki parmağı ile işaret ederken görmüştüm."[636]
1569. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Husayn b. Abdirrahman'dan, (O da) Umâre b. Ruveybe'den (naklen) rivayet etti ki, (Husayn) şöyle dedi:
"(Umâre), Bişr b. Mervân'ı cuma günü minberin üzerinde ellerini kaldırarak dua ederken görmüştü. (Husayn) sözüne şöyle devam etti: (Umâre) bunun üzerine ona kötü söz söyledi ve şunu ekledi:"
"Andolsun ki ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin üzerinde sadece şöyle yaparken -(Umâre bu esnada) böğrünün yanında şehâdet parmağı ile işaret etti- görmüştüm!"[637]

202. Hutbe Okuduğu Zaman İmamın Yeri

1570. "Bize Muhammed b. Kesir, Süleyman b. Kesîr'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Sa'îd İbnul-Museyyeb'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin yapılmasından önce (hutbe okurken) bir (hurma) kütüğünün yanında (ona dayanarak) ayakta dururdu. Sonra minber yapılınca bu kütük inledi. Öyle ki, biz de inlemesini işittik. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elini üzerine koydu, o da sükûnet buldu."[638]
1571. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize
Hammâd b. Seleme, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minber edinmesinden önce bir (hurma) kütüğünün yanında, (ona dayanarak) hutbe okurdu. Daha sonra minber edinip de ona geçince bu kütük inledi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onu kucakladı da o (ancak) sükûnet buldu. (Müteakiben Hz. Peygamber);
"Şayet onu kucaklamamış olsaydım, Kıyamet gününe kadar inleyecekti!" buyurdu.[639]
1572. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Sâbit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[640]
1573. "Bize Abdullah b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize el-Mes'ûdî, Ebû Hâzim'den, (O da) Sehl b. Şaddan rivayet etti ki, O şöyle dedi: Medine'de müslümanlar çoğalınca, kişiler (camiye) geldiğinde (kalabalık yüzünden) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) konuşmasını neredeyse işitememeye, bunun için de caminin yanından geri dönmeye başlamışlardı. Bunun üzerine cemaat O'na;
"Ya Rasûlallah, demişlerdi, gerçekten müslümanlar çoğaldı. Gelen kimse geliyor da, (kalabalık yüzünden) senin konuşmam neredeyse işitemiyor!"
"Peki, ne (yapmamı) istersiniz?" buyurmuştu. (Hz. Peygamber'in onlarla istişaresinin) sonunda, Ensar'dan bir kadının marangoz bir kölesine ve Gâbe'nin ılgın ağaçlarına (adamlar) salınmış, (bu köle ve yardımcıları da, bu ağaçlardan) iki veya üç basamaklı (bir minber) yapmışlardı. Bundan sonra Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem.) onun üzerinde oturur ve üzerinde hutbe irad buyururdu. Onlar bu (minberi) yapınca, (Hz. Peygamberin daha önce) yanında ayakta durup (hutbe okuduğu) ağaç parçası inlemişti. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun yanma kalkıp (gitmiş) ve elini üzerine koymuştu da o (ancak) sükûnet bulmuştu.[641]

203. Cuma Namazında Kıraat

1574. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Damra'dan, (O) Sa'id el-Mâzinî'den, (O da) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den (naklen) rivayet etti ki:"
ed-Dahhâk b. Kays, en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'ye;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma günü (cuma namazında) Cumu'a Sûresinin peşine (ikinci rekâtta) ne okurdu?" diye sormuş, O da;
"Hel Etâke Hadîsu'l-Ğâşiyeh (Gâşiye Sûresini okurdu)" karşılığını vermiş.[642]
1575. "Bize İsmail b. Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Uveys, Damra b. Sa'id el-Mâzinî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O) ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'den (naklen) rivayet etti ki, (ed-Dahhâk) şöyle dedi:"
O'na (yani en-Nu'mân'a),
"Hz. Peygamber cuma günü, kendilerine, içinde cumanın zikredildiği sûre ile beraber ne okurdu" diye sormuştuk. O da;
"Onunla beraber Hel Etâke Hadîsu'l-Gâşiyeh (Gâşiye Sûresini) okurdu" karşılığını vermişti."[643]
1576. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, İbrahim b. Muhammed İbni'1-Muntesir'den, (O) babasından, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayram (namazında) veya cuma namazında Sebbihi'sine Rabbike'1-A'lâ (Alâ Sûresi) ile Hel Etâke Hadîsu'l-Gâşiyeh (Gâşiye Sûresini) okurdu. Bazen (bayramla cuma) birleşirdi de (yine) onları okurdu."[644]

204. Cumada (Esnasında Duaların Kabul Edildiği) Zikredilen Vakit

1577. "Bize Muhammed b. Kesîr, Mahled b. Hüseyin'den, (O) Hişâm'dan, (O) İbn Sirin'den, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: (Bir gün) ben ve Kâ'b bir araya geldik. Ben Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet etmeye başladım. O, Tevrat'tan anlatmaya başladı. Nihayet cuma gününden bahsetmeye geldik. Bunun üzerine ben dedim ki, muhakkak ki Rasûlullah şöyle buyurdu:
"*Şüphesiz o (cuma gününde) öyle bir vakit var ki, hiçbir müslüman kul, esnasında Allah'tan bir hayır isteyerek dua ederken (veya hükmen de olsa, namaz halinde iken) ona rastlamaz ki, (Allah) bu (isteğini) ona vermesin!*"[645]

Açıklama

Cuma gününde duaların kabul olunduğu vakit (icabet vakti), bu Hadiste müphem bırakılmıştır. Bu vaktin belirlenmesine dair birçok rivayet ve görüş vardır. Bunlardan en sağlam görülen birkaç tanesi şöyledir: Ebû Musa el-Eş'arî'nin (r.a.) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayetine göre bu icabet vakti, "imamın (minbere) oturmasından namazın bitirilmesine kadarki zamandır.[646] Abdullah b. Selâmın (r.a.) rivayetine göre ise; cuma gününün, güneşin batmasından önceki son saatidir. [647] İcabet vakti bu belirtilen zamanların tamamını da kapsamamaktadır. Bilâkis bu zamanlar içindeki bir "vakit'tir. Binaenaleyh icabet vakti kesin olarak belli değildir. Bunun için cuma gününün, nerede olunursa olunsun, ibadetle, zikir ve dua ile geçirilmesine gayret edilmelidir.[648]

205. Özürsüz Olarak Cumayı Kılmayan Kimse Hakkında

1578. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Muâviye b. Sellâm rivayet edip (dedi ki), bana Yezîd b. Sellâm [649] haber verdi ki, O Ebû Sellâm'ı şöyle derken işitmiş:"
"Bana el-Hakem b. Mîna rivayet etti ki, İbn Ömer ile Ebû Hureyre O'na rivayet etmişler ki, onlar, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), minberin ağaç (basamakları) üzerinde şöyle buyururken işitmişler:"
"Birtakım kimseler cumaları kılmamalarından ya kesinlikle vaz geçecekler yahut Allah kalplerini mutlaka mühürleyecek, bunun sonucu da onlar kesinlikle gafillerden olacaklardır."[650]
1579. Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Abîde b. Sufyan'dan, (O da) Ebu'1-Ca'd ed-Damrî'den, (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim cumayı, onu önemsemeyerek kılmazsa, Allah onun kalbine mühür basar."[651]

206. Cumanın Fazileti Hakkında

1580. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize el-Huseyn b. Ali, Abdurrahman b. Yezîd b. Cabir'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den, (O da) Evs b. Evs'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Muhakkak ki günlerinizin en faziltelisi cuma günüdür. Adem onda yaratıldı. (Sûra birinci korku) üflemesi onda olacak. Ölüm (üflemesi) de onda olacak. Binaenaleyh o (gün) bana çok salavât getirin. Çünkü (o gün) salavâtlarınız bana sunulacaktır." Bir adam;
"Ya Rasûlallah, dedi, senin (bedenin) çürüyüp dağılmışken -yani (bedenin toprakta) bitip tükenmişken- salavâtımız sana nasıl sunulacak?" Şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah, yere, Peygamberlerin cesedlerini yemeyi haram kılmıştır."[652]

207. Cumadan Sonraki Namaz Hakkında Gelen (Haberler)

1581. "Bize Ebû Asım, Malik'ten, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra evinde iki rekât namaz kılardı."[653]
1582. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef haber verip (dedi ki), bize Suyfân, Amr'dan -yâni İbn Dinar'dan-, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Sâlim'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cumadan sonra iki rekât namaz kılardı."[654]
1583. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Süheyl b. Ebî Salih'ten, (O) babasından, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Sizden kim, cumadan sonra namaz kılacaksa, ondan sonra dört (rekât) namaz kılsın"[655]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Ben cumadan sonra iki veya dört rekât namaz kılarım."[656]

208. Vitir (Namazı) Hakkında

1584. Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Leys -ki O, ibn Sa'd'dır- rivayet edip (dedi ki), bize Yezîd b. Ebî Habib, Abdullah b. Râşid ez-Zevfî'den, (O) Abdullah b. Ebî Murre ez-Zevfî'den, (O da) Hârice b. Huzâfe el-Adevî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanımıza çıkıp şöyle buyurdu:"
"Muhakkak ki Allah size, sizin için kızıl develerden daha hayırlı olan ve sizin için yatsı namazı ile fecrin doğması arasındaki zamana koyduğu bir namazla yardım elini uzatmıştır."[657]
1585. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'id el-Ensâri haber verdi ki, Muhammed b. Yahya b. Habban O'na haber vermiş ki, (önce) Kureşî sonra Cumehî (nisbesini alan) İbn Muhayrîz -ki O, Şam'da oturuyordu ve Muâviye'ye kavuşmuştu- O'na haber vermiş ki:"
Kinâne oğullarından bir dam olan el-Muhdicî O'na haber vermiş ki, Sahâbiliği olan ve Ebû Muhammed diye künyelenen Şanı'h bir adam kendisine haber vermiş ki, vitir (namazı) vâcibdir. Bunun üzerine el-Muhdicî, Ubâde İbnu's-Sâmit'e gitmiş ve bunu O'na anlatmış. Ubâde de şöyle cevap vermiş: Ebû Muhammed hata etmiştir. Ben Resûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:
"*Allah kullarına yalnız beş namaz farz kılmıştır. Kim onları, haklarından (farzlarından) hiç bir şeyi, haklarını küçümseyerek zayi etmeksizin yerine getirirse, onun Allah katında, kendisini cennete sokacağına dair bir ahdi olmuş olur. Kim de onları yerine getirmezse, (hesab gününe) Allah katında hiçbir ahdi olmaksızın gelir. (Artık Allah) dilerse ona azâb eder, dilerse onu cennete sokar."*[658]
1586. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, Ebû Süheyl Nâfi' b. Malik'den, (O) babasından, (O da) Talha b. Ubeydillah'dan (naklen) rivayet etti ki, (bir gün) saçı-başı dağınık bir bedevi Resûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve:
"Ya Resûlallah, demiş, Allah bana namazdan ne farz kılmıştır?". (Hz. Peygamber):
"*Beş namazı, (ayrıca) orucu (farz kılmıştır.)"* buyurmuş. Sonra Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, İslâm'ın (diğer) hükümlerini bildirmiş. Bunun üzerine (bedevi) şöyle demiş;
"Sana ikramda bulunan (Allah'a) yemin olsun ki, ne (bunlardan fazla olarak) nafile bir şey yapacağım, ne de Allah'ın farz kıldıklarından eksilteceğim!". O zaman Resûlullah - (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: *"Doğru söylediyse, atasına andolsun ki, o kurtulmuş demektir -veya doğru söylediyse, atasına andolsin ki, o, cennete girmiş demektir!"* [659]

Açıklama

Araplar arasında önceleri, sözü kuvvetlendirmek ve bu arada atalarını yüceltmek maksadıyla atalara, babalara yemin etmek çok yaygındı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu şekil yemini yasaklamıştır. Yukarıda ise, Hz. Peygamber'in kendisinin böyle yemin ettiği görülmektedir. Hattâbî, bunun üç muhtemel sebebinin olabileceğini açıklar. Buna göre Hz. Peygamber bu yemini ya, atalara yemin etme yasağından önce yapmıştı. Yahut bunu yemin maksadıyla değil de, Allah'ın bağışlamış olduğu yemin-i lağv gibi söz gelimi söylemişdi. Üçüncü bir ihtimale göre Hz. Peygamber'in sözünde Allah ismi içde saklı ("muzmer") idi. Yani sözünün aslı "Atasının Rabb'ine yemin olsun..." şeklindedir. Cahiliye arapları bu tür yeminlerinde Allah'ın ismini içde aaklı düşünmüyorlardı. Aksine onlar bu yeminleriyle atalarını yüceltmeyi kasdediyorlardı. Bunun için atalarına yemin etmeleri yasaklanmıştı.[660]

1587. Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshak'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Asım b. Damra'nın şöyle dediğini işittim: Hz. Ali'yi» şöyle derken işittim: "Şüphesiz vitir (namazı), (farz) namaz gibi kesin bir hüküm değildir. Fakat o Sünnettir. Binaenaleyh onu terk etmeyiniz."[661]

Açıklama

Vitir, gece kılınan tek rekâtlı bir namazdır. Bu bölümde zikredilen Hadisler vitir namazının farz veya vâcib olmadığına delâlet etmektedirler. Alimlerin cumhuru, bu arada Hanefi Mezhebi alimlerinden Ebû Yûsuf (rh.a.) ve Muhammed (rh.a.) de, vitir namazının Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a) ise, konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak vitrin vâcib olduğunu söylemiştir.[662]

209. Vitre Teşvik

1588. "Bize el-Hakem b. Musa, Hikl b. Ziyâd'dan, (O) Hişâm-'dan, (O)İbn Şirinden, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"
"Şüphe yok ki, Allah tektir, teki ("vitr'i) sever."[663]

210. Vitir Kaç (Rekâttır?)

1589. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazı on üç rekâttı. Bunların (son) beş (rekâtı) ile beş (rekâtın) hiç bir yerinde oturmayarak vitir (tek rekâtlı namaz) kılardı. Nihayet (bu beş rekâtın) sonunda oturur ve selâm verirdi."[664]
1590. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Huseyn, ez-Zühri'den, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den (aklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:"
"Beş (rekâtla) vitir kıl. Eğer gücün yetmezse üç, (buna da) gücün yetmezse bir (rekâtla vitir kıl). Buna da gücün yetmezse işaret ("imâ") etmek suretiyle (vitir kıl) ."[665]
1591. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâî'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O) Ebû Eyyûb el-Ensâri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[666]
1592. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir adam Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece namazını sordu. O da şöyle buyurdu:
"(Gece namazı) ikişer ikişer (rekâtlar halinde kılınır). Sonunda biriniz sabah (namazını kaçırmaktan) korktuğunda, kıldığı (rekâtları) vitir (tek rekâtlı) kılmak üzere tek bir rekât namaz kılsın."[667]
Ebu Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği hükmü) kabul ediyor musun?" denildi. O da;
"Evet (kabul ediyorum)" dedi.[668]
1593. "Bize Yezîd b. Harun, ibn Ebî Zi'b'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yatsı ile sabah arasında, her iki rekâtta bir selâm vermek ve (son) bir (rekâtla) da vitir kılmak üzere onbir rekât namaz kılardı.[669]

Açıklama

Vitir namazı, bu Hadislerden anlaşılacağı üzere, gecenin son namazıdır. Gündüz namazları akşam namazıyla tek rekât olarak bitirildiği gibi gece namazları da vitir namazıyla aynı şekilde bitirilmektedir. Binaenaleyh gece kalkıp teheccüd namazı kılacak kimse, kalkacağından emin ise, vitir namazını yatsıyı müteakib kıl-mamah, teheccüd namazından sonraya bırakmalıdır. Yukarıdaki hadisler vitir namazının bir, üç veya beş rekât olarak kılınabileceğini göstermektedir. Şafîîlerle Hanbeliler de bu konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak vitir namazının bir, üç, beş, yedi, dokuz veya onbir rekât olarak kılınabileceğini söylemişlerdir. Hanefilere göre ise vitir namazı sadece üç rekât olarak kılınabilir. Onlar yukarıda vitrin beş rekât olarak kılınabileceğini gösteren Hz. Aişe (r.anha) Hadisini, farklı şekillerde rivayet edilişi ("muztarib"liği) sebebiyle delil olmaya elverişli bulmamışlar, tek rekâtla vitir kılmaya dair Hadisleri de, gece namazının son iki rekâtına bir rekât eklemek suretiyle vitir kılmak şeklinde anlamışlardır. Zaten Hanefilere göre tek rekâtlı namaz yoktur. Vitir namazı, Malikilere göre ise tek rekâttır.[670]
1594. "Bize Malik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebû İshak'tan, (O) Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen.) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç (sûre) ile yani Sebbihi'sme Rabbike'1-A'lâ (A'lâ Sûresi), Kul yâ Eyyühe'l-Kâfirûn (Kâfirûn Sûresi) ve Kul Huvellahu Ahad (İhlâs Sûresi) ile vitir namazı kılardı.[671]

211. Vitrin Vakti Hakkında Gelen (Haberler)

1595. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebû Hasîn'den, (O) Yahya b. Vessâb'dan, (O) Mesrûk'tan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Muhakkak ki Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecenin) her vaktinde vitir namazı kılmış ve nihayet vitrinin (vakti) seher vaktine varmıştı (yani son zamanlarda vitir namazını gecenin sonunda kılmıştı."[672]

Açıklama

Bu Hadis gecenin hepsinin vitir namazı için vakit olduğunu göstermektedir. Ancak vitir namazının vakti, alimlerin cumhuruna göre yatsı namazından sonra başlar. Ebû Hanife (rh.a.) ise, yukarıda 1584. numara ile geçen Hadisten dolayı vitrin vaktinin yatsının vakti ile başladığını söylemiştir. O'na göre, bununla beraber önce yatsı namazı, sonra vitir namazı kılınır. Ancak, unutarak önce vitir namazı kılmsa, yatsı namazının kılmışından sonra tekrar kılınamaz. Yukarıdaki Hadis, vitir namazını gecenin sonunda kılmanın daha faziletli olduğuna da delâlet etmektedir.[673]

1596. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezîd el-Attâr rivayet edip (dedi ki), bana Yahya b. Ebî Kesîr rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Nadra rivayet etti ki; Ebû Sa'id el-Hudrî kendisine rivayet etmiş ki; Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir (namazı) sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:"
"Vitir namazını Fecrin (doğmasından) önce kılın."[674]

212. Vitir (Namazında) Kıraat

1597. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme rivayet edip dedi ki, bize Zekeriyyâ, Ebû İshak'tan, (O) Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç (Sûre) ile vitir namazı kılardı. (Şöyle ki), birinci (rekâtta) Seb-bihi'sme Rabbike'1-A'lâ (A'lâ Sûresini), ikinci rekâtta Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn (Kâfîrûn Sûresini), üçüncü (rekâtta) ise Kul Huve'l-Uahu Ehad (İhlâs Sûresini) okurdu.[675]

213. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Vitir Namazı (Kılmak)

1598. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Malik rivayet edip (dedi ki), bana Ebû Bekr b. Ömer, Sa'id b. Yesâr'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (yük ve binit) devesi üzerinde vitir namazı kılardı.[676]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" denildi. O da;
"Evet" dedi.[677]

214. Kunût (Vitir Namazında) Dua

1599. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O da) Ebu'l-Havrâ' es-Sa'dî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
El-Hasan b. Ali'ye;
"Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne hatırlıyorsun? (Bana anlatır mısın?)" dedim. O da şöyle cevap verdi:
"(Bir gün) beni omuzuna bindirmişti. Ben de zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzıma atmıştım. O hemen şöyle buyurmuştu:

"At onu! Bilmiyor musun ki, bize zekât helâl değildir!" (El-Hasan, sözüne devamla) şöyle dedi: (Hz. Peygamber) şu dua ile dua ederdi:
"Allahım, doğru yolda sabit kıldığın kimseler arasında, beni de doğru yolda sabit kıl! Afiyet verdiğin kimseler meyânında bana da afiyet ver! (Korumalarını) üzerine aldığın kimseler arasında benim (korumamı) da üzerine al! (Dünya ve ahiret hayırlarından) bana verdiklerinde benim için bereket ihsan buyur! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Hiç şöphe yok ki, sen hükmedersin, sana hükmolunmaz! Gerçek şu ki, senin yardım ettiğin kimse zelil olmaz. Senin bereket ve ihsanın ezeli ve ebedi olarak çoktur, şanın yücedir"[678]
1600. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebû İshak'tan, (O) Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O) Ebu'l-Havrâ'dan, (O da) el-Hasan b. Ali'den -Allah O'ndan razı olsun-, (naklen) haber verdi ki," O;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, kunût (yani vitir namazında) okuduğum bazı cümleler öğretti" dedi ve onun (yani bir önceki hadisin) aynısını zikretti.[679]
1601. "Bize Yahya b. Hassan haber verip dedi ki, bana Ebu'l-Ahvas, Ebû İshak'tan, (O) Bureyd b. Ebî Meryem'den, (O) Ebu'l-Havrâ' es-Sa'dî'den, (O da) el-Hasan b. Ali'den -Allah O'ndan razı olsun-, (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana, vitir (namazının) duasında okuduğum bazı cümleler öğretti (ki, şunlardır):"
"Allah'ım, doğru yolda sabit kıldığın kimseler arasında beni de doğru yolda sabit kıl! Afiyet verdiğin kimseler meyânında bana da afiyet ver! (Korumalarını) üzerine aldığın kimseler arasında benim (korumamı) da üzerine al! (Dünya ve ahiret hayırlarından) bana verdiklerinde benim için bereket ihsan buyur! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Çünkü sen hükmedersin, sana hükmolunmaz! Gerçek şu ki, senin yardım ettiğin kimse zelil olmaz. Senin bereket ve ihsanın ezeli ve ebedi olarak çoktur, şânın yücedir!"[680]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Ebu'l-Havrâ'nın ismi Rebî'a b. Şeybân'dır."[681]

Açıklama

"Kunût", tâat ve ibadet etmek, dua etmek, namazda uzunca ayakta durmak gibi mânâlara gelir. Vitir namazının bir ismi "kunût" olduğu gibi, bu namazda okunan duaya da kunût denir. Bu Hadis vitir namazında kunût okumanın meşruluğuna delâlet etmektedir. Ancak Malikiler bu konudaki Hadislerin şahinliğini kabul etmeyerek vitirde kunûtun olmadığını söylemişlerdir. Şafiîlere göre ise, ramazanın yarısından sonra vitirde kunût okumak Sünnettir. Vitirde okunacak kunût hakkında birçok rivayet vardır. Şafiîler, bunlardan yukarıdaki duayı okumanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanbelilere göre, bu konudaki Hadislerde geçen dualarda herhangi birini okumak, başka bir dua okumaktan daha faziletlidir. HanefÎler ise, İbn Mes'ud'dan (r.a.) nakledilen "Allahumme İnnâ Neste'înuke..." duasını okumanın Sünnet olduğu görüşündedirler.[682]

215. Vitirden Sonra İki Rekât (Namaz Kılmak) Hakkında

1602. "Bize Mervân, Abdullah b. Vehb'den, (O) Muâviye b. Salih'ten, (O) Şureyh b. Ubeyd'den, (O) Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr'den, (O) babasından, (O) Sevbân'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"
"Şüphe yok ki, şu uykusuzluk bir eziyet ve meşakkattir. Binaenaleyh biriniz (yatsı namazını müteakib uyumadan önce) vitir namazı kıldığı vakit iki rekât (daha) kılsın. Sonra şayet gece kalkarsa (bir, üç, beş... rekât kılıp bu iki rekâtı vitir yapar). Aksi halde (yani gece kalkamazsa), bu iki rekât (namaz), onun hesabına (yazılmış olur),"[683]
(Bu Hadisin bazı rivayetlerinde) "şu yolculuk..." denilir. Ben (onun); "şu uykusuzluk..." (şeklinde olduğu) görüşündeyim.[684]

Açıklama

Bu Hadisi, Dârimi'nin (rh.a.) koyduğu başlıktan dolayı, parantez içi cümlelerin ilâvesi ile bu şekilde tercüme ettik. Bu Hadise Dârekutnî (rh.a.) de aynı başlığı koymuştur. Heysemî (rh.a.) ise; "Vitir namazı kılan, sonra (yine) namaz kılmak isteyen kimse hakkında" başlığını koymuştur ki, üç müellif de bu Hadisin, vitirden sonra namaz kılmakla alakalı olduğunu düşünmüşlerdir. Buna göre bu Hadis, vitirden sonra nafile namaz kılmanın caiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu Hadis, "şayet gece kalkarsa..." cümlesinden sonra konulan parantez içi cümle muvafık ise, bir gecede iki vitir namazı kılmanın caiz olduğuna da delâlet eder. Fakat bu durumda; "Bir gecede iki vitir yoktur, (caiz değildir)"[685] Hadisine muhalif olmuş olur. Gerçi sözkonusu parantez içi cümleyi, "...(yine nafile namaz kılar)" gibi bir şekilde takdir ederek iki vitir meselesi halledilebilir. Ancak her iki durumda da, vitirden sonra iki rekât kılma emrinin izahı müşkil görünmektedir. Yukarıdaki Hadisi şu şekilde anlamak da mümkündür: "...Biriniz (yattıktan sonra gece kalkıp) vitir naazı kılmak (isteğinde veya isterse, yatmadan önce) iki rekât kılsın. Sonra şayet gece kalkarsa (bir, üç, beş... rekât daha kılıp bu iki rekâtı vitir yapar)..." Bu durumda izahı gerektirecek bir mesele kalmamış olur. Ayrıca bu anlayış Hadisin sibakına da daha uygundur. Şöyle ki, Hadisin diğer rivayetlerinde belirtildiğine göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadisi bir yolculuk esnasında buyurmuştu. Yolculukta yol yorgunluğu sebebiyle gece kalkıp vitir namazı kılmak güçleşir. Bu sebeple yolculukta vitir namazını gece kalkıp kılmayı düşünenlere bir ihtiyat olarak, yatmadan önce iki rekât nafile kılmaları emredilmiş olabilir. Tabiatiyle böyle anlaşılması halinde Hadisin, vitirden sonra nafile namaz kılmakla alâkası kalmamış ve mezkûr başlıklar altına konulması uygun düşmemiş olur. Allahu alem.[686]

216. Rükû'dan Sonra Kunût Okumak

1603. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zühri'den, (O) İbnu'l-Museyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan (onlar da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) birine beddua etmek veya birine hayır dua etmek istediğinde rukû'dan sonra dua eder ve bazan;
"Semia'llahu Limen Hamideh, Rebbenâ ve Leke'1-Hamd" deyince peşine şöyle dua edermiş:
"Allah'ım, el-Velîd İbnu'l-Velîd'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyaş b. Ebl Rebîa'yı ve zayıf-hakir görülen mü'minleri kurtar! Allah'ım, Mudar kabilesine kahır ve şiddetini artır ve bu (kahrını), Yûsuf un (kıtlık ve sıkıntı) yılları gibi (kıtlık ve sıkıntı) yılları yap!" (Hz. Peygamber) bunu yüksek sesle söylermiş. O, sabah namazında bazı namazlarında ise, Arap kabilelerinden iki kabile için;
"Allah'ım, falana ve falana lanet et!" diye beddua edermiş. Bunun üzerine yüce Allah; *"Sana o işten hiçbir şey düşmez. (Allah) ya onların tevbesini kabul eder, yahud onlara, zâlim olduklarından dolayı azâb eder"*[687] (mealindeki âyeti) indirmiş.[688]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kurtuluşları için dua ettiği kimseler, o zaman Mekke'de müşriklerin elinde tutuklu bulunan veya işkence gören müslümanlardı. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beddua ettiği Mudar kabilesi ise; Kureyş, Hüzeyl, Esed, Temim gibi birçok kolu olan ve Hz. Peygamber'in (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) de mensubu bulunduğu büyük bir kabiledir. Burada, İslâmi tebliğde Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muhalefet edenler, bu arada Mekke'deki müslümanlara baskı ve işkence yapanlar maksûddur. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lanet okuduğu iki kabile de Recî' denilen yerle Ma'ûne Kuyusu yanında vukûbulan iki ayrı feci olayda 78 kadar âlim ve âbid Sahâbiyi şehid eden Süleymoğullan ile Lıhyân-oğullarıdır. Bu olaylar h. 4. yılda vukûbulmuş ve namazda ilk olarak kunûtun okunmasına sebep olmuşlardı.
Ebû Hureyre (r.a.) bu haberinde anlattıklarını başka bir Sahâbiden duymuş olmalıdır. Çünkü O, h. 7. yılda Medine'ye gelmişti. Binaenaleyh bu Hadis, "Sahabi mürseli"dir. Mürselin bu çeşidi ise, bütün alimlere göre makbuldür.[689]

1604. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Asım rivayet edip dedi ki, Enes b. Malik'e, kunûtu sordum. O da;"
"Rukû'dan önce (okunur)" cevabını verdi. (Asım) dedi ki, bunun üzerine ben;
"Falan diyor ki, sen, rukûdan sonra (okunacağını) söylemişsin!" dedim.
"O yanılmış!" dedi, sonra da rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (sadece) bir ay rükûdan sonra Süleymoğullarından

bir kabileye beddua ederek kunût okumuştu.[690]
1605. "Bize Ebu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Murre'den, (O) İbn Ebî Leyla'dan, (O da) el-Berâ' b. Azib'den (naklen) rivayet etti ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sabah (namazında) kunût okurdu."[691]
1606. "Bize Ebû Nuaym, Şu'beden (naklen, yukarıda geçen) senediyle onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[692]
1607. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd Eyyûb'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Enes b. Malik'e;
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazında kunût okudu mu?" diye soruldu, O da;
"Evet" cevabını verdi. Bu sefer O'na denildi ki –veya:
"Ben O'na dedim ki"-; "rükû'dan önce mi, yoksa rükû'dan sonra mı?" O da;
"Kısa bir müddet rüku dan sonra (kunût okudu)."[693]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü benimsiyor, onu kabul ediyorum. (Ancak) sadece savaş durumunda bunu kabul etmek görüşündeyim."[694]

Açıklama

Kunûtun hangi namazlarda ve namazın neresinde okunacağı hakkında, ilgili Hadislerin değerlendirilişinden kaynaklanan, farklı görüşler vardır. Hanefilere göre vitir namazındaki kunût, son rekatta rükûdan önce okunur. Büyük belâ ve musibetlerde sadece cemaatle kılman sabah namazlarında okunması Sünnet olan kunût ise rükû'dan sonra okunur. Bu görüş Enes b. Malik'in (r.a.) 1604. ve 1607. Hadislerinin zahirine uygundur. Malikilere göre sadece sabah namazında ve rukûdan önce, yahut sonra kunût okumak mendubdur. Kunûtun rükûdan önce okunması ayrıca mendubdur. Şafiîler ise kunûtun rukûdan sonra ve büyük musibetlerde bütün vakit namazlarında okunmasının Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanbeliler'e gelince, onlara göre rükû'dan sonra okunması Sünnet olan kunûtun vitr namazından başka bir namazda okunması mekruhtur. Ancak, tâûn dışındaki büyük belâ ve musibetlerde, cuma namazı hariç bütün farz namazlarda kunût okunması da Sünnettir.[695]

İKİ BAYRAMLA İLGİLİ BABLAR

217. Bayram Günü (Evden) Çıkıştan Önce (Bir Şey) YemekHakkında

1608. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Şube İbnu'l-Esamm rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Bureyde, babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fıtır (ramazan) bayramında (evden) çıkmasından önce (bir şeyler) yerdi. Kurban bayramı günü olduğunda ise, dönüp kurbanının (etinden) yiyinceye kadar (hiçbir şey) yemezdi.[696]
1609. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym, Muhammed b. İshak'tan (O) Hafs b. Ubeydillahtan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[697]

218. İki Bayram Namazını Ezansız Ve Kametsiz Kılma İle Bu Namazların Hutbeden Önce Kılınması

1610. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir bayram namazında Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber namazda bulunmuştum da O, hutbeden önce ilkin, ezansız ve kametsiz olarak (bayram) namazını kıldırmıştı."[698]
1611. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bana İbn Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Eyyûb es-Sahtiyâni rivayet edip dedi ki; ben Atâ'yı şöyle derken işittim:Ben İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şahidim ki O, bayram günü hutbeden önce ilkin bayram namazını kıldırmış, sonra hutbe irâd buyurmuştu. Akabinde kadınlara (hutbesini) işittiremediğini zannedip onların yanına gelmiş, onlara öğüt verip nasihatta bulunmuş ve sadaka vermelerini emretmişti. Bilâl de (verilecek sadakaları toplamak üzere) eteğini tutmuştu. Bunun üzerine kadınlar altın veya gümüş halkalar, bir şeyler getirmeye, sonra da bunları Bilâl'in eteğine atmaya başlamışlardı."[699]
1612. "Bize Ebû Asım, ibn Cureyc'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize el-Hasan b. Müslim, Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'e, Ömer'e ve Osman'a, bayramda hutbeden önce (bayram) namazını kılarken şahit oldum."[700]

Açıklama

Kurban ve Ramazan bayramları müslümanların sevinç günleridir. İbn Abbâs'ın (r.a.) rivayetine göre [701] Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince, Medinelilerin oynayıp eğlenerek kutladıkları Neyrûz (nevruz) ve Mihrecân bayramlarını, Allah'ın (Celle Celaluhu) emriyle kaldırıp yerine Kurban ve Ramazan bayramlarını koymuştu. İlk İslâmî bayramın da hicrî ikinci yılın Ramazan bayramında kutlandığı nakledilmektedir. Müslümanlar Ramazan bayramında Allah'ın (Celle Celaluhu) oruç emrini yerine getirmiş olmanın mutluluğunu ve sevincini yaşar, bundan dolayı birbirlerini tebrik eder ve birbirlerine daha nice oruç emri yerine getirmenin nasip olması dualarında bulunurlar. Kurban bayramı ise müslümanlarm en büyük bayramıdır. Bu bayramda, Allah'ın (Celle Celaluhu) rızasını kazanmak için kurban kesmeye muvaffak olma sevincinin yanında, hacıların bir gün önce haclarını ifa etmiş olmalarının, diğer bir ifadeyle müslümanın kendisinin veya din kardeşlerinin, Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerini yerine getirmeye muvaffak olmalarının sevinç ve mutluluğu vardır. Müslümanlar bu bayramda, bunlarla beraber, bir arefe günü (h. 9 zilhicce 10); *"Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim"*[702] âyetiyle müjdelenen, İslâm dininin kemâle erdirilmesinin ve bu mutlu günün yıldönümünü idrak etmiş olmanın bahtiyarlığını da yaşarlar. Bu bayramlarda iki rekât bayram namazı kılınır. Namazdan sonra da hutbe okunur.[703]

219. Bayram (Namazından) Önce de Sonra da (Başka Bir) Namaz (Kılınmaz)

1613. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Adiyy b. Sabit rivayet edip dedi ki, Sa'id b. Cübeyr'i, İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fitır (Ramazan bayramı) günü (namaz yerine) çıkmış ve iki rekât namaz kıldırmıştı. O, bu (namazdan) önce de, ondan sonra da (başka bir) namaz kırmamıştı."[704]

220. İki Bayramdaki Tekbirlerin (Sayısı)

1614. "Bize Ahmed İbnu'I-Haccâc, (Hz. Peygamber'in müezzinlerinden) Müezzin Sa'd'ın torunu Abdurrahman b. Sa'd b. Ammâr'dan, (O) Abdullah b. Muhammed b. Ammâr'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayramda ilk (rekâtta) yedi, diğerinde beş (defa) tekbir alır ve hutbeden önce ilkin (bayram) namazı kıldırırdı."[705]

221. İki Bayramda Kıraat

1615. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbrahim b. Muhammed el-Munteşir'den, (O) babasından, (O) Habîb b. Sâlim'den, (O da) en-Nu'mân b. Beşîr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:" "Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki bayram (namazı) ile cuma namazında Sebbihi'sme Rabbike'1-A'la (Ala Sûresini) ve Hel Etâke Hadisu'l-Ğâşiyeh (Ğâşiye Sûresini) okurdu. Bazan bayramla cuma birleşirdi de O (yine) bu iki (sûreyi) okurdu."[706]

222. Yük Ve Binit Devesi Üzerinde Hutbe Okumak

1616. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Seleme -yani ibn Nubeyt- rivayet edip (dedi ki), bana babam veya Nuaym b. Ebî Hind, Ebû Kılâbe'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Babam ve amcamla birlikte hac yapmıştım. Bir ara babam bana demişti ki;"
"Şu (zâtı), hutbe okumakta olan, kızıl develi (kimseyi) görüyorsun ya, O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'dir.[707]

223. Kadınların İki Bayramda (Bayram Yerine) Çıkması

1617. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Abdissamed, Hişâm'dan, (O) Hafsa'dan, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Hz. Peygamber) -babam O'na kurban olsun!- bize, fıtır (ramazan bayramı) günü ile kurban (bayramı) günü, genç kızlarla kadınları (bayram yerine) çıkarmamızı emretmişti. Hayızlı kadınlara gelince, onlar (namaz) safından uzak dururlar, (ama, bu gibi) hayır (toplantısına) ve müslümanların duasına katılırlar. (Hişâm) dedi ki, (Ümmü Atıyye, sözünün burasında şöyle demiş: O zaman ben);"
"Ya Rasûlallah, dedim, peki onlardan birinin cilbâbı (yani dışarı çıkarken üzerine alacağı, örtüneceği bir şeyi) yoksa?" Buyurdu ki;
"(Din) kardeşi, cilbâblarından (birini, ödünç olarak) ona giydirir!"[708]

Açıklama

Bu Hadis, kadınların bayram namazına gitmelerinin müstehab veya mendûb olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bütün bayram namazlarını, yağmur gibi bir mani olmadıkça, açık arazideki namazgahta kıldırdığı rivayet edilmektedir. Bu sebeple bayram namazlarının açık arazideki namazgahta kılınması sünnettir. Böylece bir yerin kadin-erkek, genç-ihtiyar bütün müslümanlarınm senede iki defa bir araya gelmeleri, birlikte Allah'a (Celle Celaluhu) ibadet etmeleri ve bayramın sevincini beraberce yaşamaları mümkün olur. Bunun, müslümanların içtimaî hayatlarında ne büyük faydalar sağlayacağı âşikârdir. Fakat ne acı ve hüzün vericidir ki, birçok sünnet gibi sünnet de unutulmuştur![709]

224. Bayram Günü Sadaka Vermeye Teşvik

1618. "Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir bayram günü Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber (bayram) namazında bulunmuştum da O, hutbeden önce ilkin (bayram) namazını kıldırmış, sonra Bilâl'e dayanarak kalkıp kadınların (bulunduğu yere) gelmiş ve onlara nasihatta bulunmuş, öğüt vermiş ve Allah'a (Celle Celaluhu) karşı takva üzere olmalarını emretmiş, (sonra da);
"Sadaka verin!" buyurup, Cehennemin durumundan (kadınları ilgilendiren) bir şey zikretmişti. Bunun üzerine yoksul kadınlardan karamtak yanaklı bir kadın ayağa kalkıp;
"Niçin, ya Rasûlallah?" demişti de O, şöyle buyurmuştu:
"Çünkü siz, (halinizden) şikâyeti ve lanet okumayı çokça yapıyor, kocaya da nankörlükte bulunuyorsunuz!" O
zaman (kadınlar), mücevheratlarından, küpelerinden ve yüzüklerinden alıp, sadaka olarak vermek üzere Bilâl'in eteğine atmaya başlamışlardı."[710]
1619. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, A-diyy b. Sâbit'ten, (O) Said b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[711]

225. İki Bayram Bir Günde Birleştiği Vakit?

1620. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrai'lden, (O) Osman ibnu'l-Muğire'den, (O da) İyâs b. Ebî Remle'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
Muâviye'nin, Zeyd b. Erkam'a;
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir günde birleşen iki bayramda (yani cuma gününe tesadüf eden bir bayramda) bulundun mu?" diye soruşuna şahit oldum. O;
"Evet, (bulunmuştum)" cevabını verdi. (Bunun üzerine Muâviye);
"Peki, O (yani Hz. Peygamber) nasıl yapmıştı?" dedi. O da dedi ki;
"(Hz. Peygamber) bayram namazını kılmış, sonra cuma (namazı) hakkında kolaylık tanıyıp,
"(Cuma) namazını kılmak isteyen kılsın!" buyurmuştu.[712]

Açıklama

Cuma günü, haftanın bayram günüdür. Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilir: "Bu (cuma günü), Aziz ve Celil olan Allah'ın sizin için bayram kıldığı bir gündür. Binaenaleyh (bu günde) gusledin. Misvak da kullanmalısınız!"[713] Binaenaleyh kurban veya ramazan bayramı cuma gününe rastladığında iki bayram bir araya gelmiş olacaktır. Bu durumda bayram namazından sonra cuma namazı kılmmayabilir mi? Bu konuda şu görüşler serdedilmiştir. Hanbelilere göre bayram namazını imamla kılan kimseden cuma namazının farz-lığı kalkar. Ancak cumanın farzlığı imamdan yine kalkmaz. Yukarıdaki Hadis Hanbelilerin bu görüşlerine bir delildir. Gerçi bu Hadis, senedindeki İyâs b. Ebî Remle'den dolayı, zayıftır. Fakat onun Ebû Hureyre'den gelen merfû, Abdullah İbnu'z-Zübeyr ile Abdullah İbn Abbâs'tan[714] ve Hz. Osman'dan[715] gelen mevkuf şâhidleri vardır. Bununla beraber Şafiî, bayram namazının kılınmasıyla cuma namazının, isteyenin kılabileceği bir ruhsat haline gelemeyeceğini beyan etmiştir. Çünkü O'na göre cuma namazının farzlığı hükmü âmmdır, yani bütün cuma günlerini içine alır. Bir bayramla birleştiğinde cuma namazının ruhsat olacağını bildiren haberler ise, se-nedlerindeki zayıflıklar sebebiyle bu umûmi hükmü tahsis edecek güçte değildirler. Şafiî Mezhebinin meşhur görüşü ise şöyledir: Bayram namazını kılmakla şehir ahalisinden cuma namazı kalkmaz. Fakat şehirden uzak köylerin ahalisinden kalkar. Onlar köylerine dönüp orada öğle namazı kılarlar. Bu görüş Ebû Hanife (rh.a.) ile
ikinci bir görüş olarak Şafiî'den de nakledilir. Buna göre sözkonusu Hadislerdeki ruhsat, şehirdeki bayram namazında bulunan köylülere hâs olmuş olur. Nitekim bu Hadislerin bazı rivayetleri bu hususu gösterecek mahiyettedir. Böylece bu Hadislerle de bu şekilde amel edilmiş olmaktadır. Hanefîlelerle Malikilere göre ise, bayram günü de cuma namazının mutlaka kılınması gerekir.[716]

226. (Bayramda) Namazgahtan, (Oraya) Gittiği Yoldan Başkasından Geri Dönmek

1621. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize Fuleyh, Said İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bayrama çıktığı vakit, (oradan, gittiği yoldan) başka bir yolla geri dönerdi.[717]

Açıklama

Bu Hadis, bayramlarda, namaza gidilen yoldan başka bir yolla geri dönülmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Bunun hikmeti, namaza

giden kimseye iki yoldakilerin şâhid olması, dinî bir emrin ve bayram sevinci ile şenliğinin yayılması, iki yoldakilerin imamın usûl ve edebinden, icabında sorarak bilgisinden istifade etmesi veya imamın gerektiğinde onları uyarması gibi hususlardır.[718]

---

[1] Müslim, Mesâcid, 284 (1/463); Musned, 2/426, 3/305, 317, 357. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/6

[2] Buhâri, Mevâkit, 6 (1/134); Müslim, Mesâcid, 283 (1/462-463); Nesâ'i, Salât, 7 (1/186); Tirmizî, Emsal, 5 (5/151); Musned, 2/379, 426-427, 441., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/7

[3] Ankebût: 29/45.

[4] Huccetullah, 1/394; Feyz, 1/237.

[5] Alak: 96/9-10.

[6] Meselâ bkz. Buhâri, Tefsir, 96/4 (6/89); Müslim, Münâfıkîn, 38 (4/2154); Tabiri ve İbn Kesir Tefsirlerinde mezkûr âyetlerin tefsirleri.

[7] Burada Cebrail'in Hz. Peygamber'e imam olarak kıldırdığı ilk namaz öğle namazı olduğu için, öğle namazına "ilk (namaz)" da denmiştir. Bkz. Musannaf, 1/453-455.

[8] Bu konuda bkz. Fethu'l-Bârî, 3/11-12; Mecmeuz-Zevâ'id, 2/154-155; Tecrîd, 2/278, 462; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 24 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/6/7-9

[9] Buhari, Mevâkit, 18, 21 (1/140, 141); Müslim, mesâcid, 233 (1/446-447); Ebû Dâvûd, ahâret, 3 (1/109); Nesâ'i, Mevâkit, 18 (1/212); Musned, 3/369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/10

[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/10

[11] Buhari, Mevâkit, 1 (1/132); Müslim, Mesâcid, 166, 167 (1/425); Ebû Dâvûd, Salât, 2 (1/ 107-108); Nesâ'i, Mevâkit, 1 (1/197-198); İbn Mâce, Salât, 1 (1/220); Muvatta', Vukût, 1 (1/3); Musned, 4/120-121, 5/274.

[12] Bu hadis bir önceki haberin devamıdır ve muttasıldır. Nitekim önceki hadisin verilen kaynaklarından Buhari, Müslim ve Muvatta'da da bu iki hadis peşpeşe zikredilmişlerdir. Bununla beraber bu hadis yine Zühri'nin, Urve'den rivayeti olarak müstakil ve muttasıl bir şekilde de rivayet edilmiştir. Buhari, Mevâkit, 13 (1/137); Müslim, Mesâcid, 168 (1/426); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/111); Tirmizi, Salât, 120 (1/298)/; Nesâi, Mevâkit, 8 (1/202); İbn Mâce, Salât, 5 (1/223); Muvatta', Vukût, 2 (1/4); Musned, 6/37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/11-12

[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/12

[14] Bu hadis, mu'daldır. Muttasıl senedi bir sonraki rivayette verilecektir.

[15] İbn Mâce, Ezan, 1 (1/232-233); Tirmizi, Salât, 139 (1/358-359); Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/14-15

[16] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/135); Musned, 4/43. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/15

[17] Mâide: 5/58.

[18] Tecrîd, 2/557.

[19] Ezan hakkında bkz. Menhel, 4/128-129; Fethu'1-Bâri, 3/271 vd.; Tecrid, 2/550 vd.; Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 58 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/13-16

[20] Buhari, Ezan, 11 (1/153); Müslim, Sıyâm, 36, 37 (2/768); Nesâ'i, ezan, 9 (2/9); Tirmizi, Salât, 149 (1/392); Musned, 2/9, 57, 123., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17

[21] Buhari, Ezan, 13 (1/153-154), Savm, 17 (2/231); Müslim, Sıyâm, 38, 39 (2/768); Nesai, Ezan, 10 (2/10, Hz. Aişe'nin rivayeti); Musned, 6/44 (Hz. Aişe'nin rivayeti).

[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17-18

[23] Buhari, Ezan, 13 (1/153-154).

[24] Terâtîb, 1/74-77., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/17/18-19

[25] Bu haberi Taberâni de rivayet ediştir. Fakat seneddeki inkıta sebebiyle zaifdir.

[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/19-20

[27] Bkz. Tirmizi, 1/378-383; Menhel, 4/221. Krş. Terâtib, 1/75., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/19-20

[28] Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/141); Nesâ'i, Ezan, 2 (2/4); 28 (1/18); Musned, 2/85, 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/20-21

[29] Buhârî, Ezan, 1-3 (1/150-151); Müslim, Salât, 2, 3, 5 (1/286); Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/ 141); Neaâ'i, Ezan, 2 (2/4); Tirmizi, Salât, 141 (1/370); İbn Mâce, Ezan, 6 (1/241); Musned, 3/103, 189., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/21

[30] Buharı, Ezan, 2 (1/150); Ebû Dâvûd, Salât, 29 (1/141). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/21

[31] Musannaf, 1/464 (istisna kısmı yok). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/22

[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/20-22

[33] Müslim, Salât, 6 (1/287); Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/136-138); Nesâ'i, Ezan, 3, 5, 6 (2/4-7); Tirmizi, Salât, 140 (1/366); İbn Mâce, Ezan, 2 (1/234); Musned, 3/408, 409., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/23

[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/24

[35] Ebû Dâvûd, Salât, 28 (1/137); Nesâ'i, Ezan, 4 (2/5); Tirmizi, Salât, 140 (1/367); İbn Mâce, Ezan, 2 (1/235); Musned, 3/409, 6/401., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/23-24

[36] Buhari, Ezârı, 19 (1/156); Müslim, Salât, 249 (1/360); Ebû Dâvûd, Salât, 34 (1/143); Nesâ'i, Ezan, 13 (2/11); Tirmizi, Salât, 144 (1/375); İbn Kuzeyine, 1/202; Musned, 4/308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/25

[37] İbn Mâce, Ezan, 3 (1/236); İbn Huzeyme, 1/203; Musned, 4/309.

[38] Bu rivayetin za'îfliği, Haccâc b, Ertât'dandır. O, müdellis olduğu halde bu rivayeti "an" sigasıyla sevketmiştir, Müdellislerin bu tür rivayetleri munkati sayılır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/25

[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/24/25-26

[40] Ebû Dâvûd, Cihâd, 40 (3/21); Müstedrek, 1/198, 2/113; İbn Huzeyme, 1/219; Musannaf, 1/495-496., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/26

[41] Buhâri, Ezan, 7 (1/152); Müslim, Salât, 10 (1/288); Ebû Dâvûd, Salât, 36 (1/144); Nesâ'i, Ezan, 33 (2/20); Tirmizi, Salât, 154 (1/407); İbn Mâce, Ezan, 4 (1/238); Musned, 3/6, 53, 90., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27

[42] Buhârî, Ezan,7 (1/152); İbn Huzeyme, 1/216; Amelu'1-Yevm, Nesâi, 293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27-28

[43] İbn Huzeyme, 1/127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/28-29

[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/27-29

[45] Buhari, Ezan, 4 (1/151), Sehv, 6 (2/67), Bed'ul-Halk, 11 (4/94); Müslim, Salât, 19 {1/291). Mesâcid, 83 (1/398); Ebû Dâvûd, Salât, 31 (1/142); Nesâ'i, Ezan, 30 (2/19), Sehv, 25 (3/26); Muvatta', Salât, 6 (1/69); Musned, 2/313, 460, 503-504, 522. Bkz. 1502. hadis.

[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/30

[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/29-30

[48] Müslim, Mesâcid, 258, 259 (1/453-454); Ebû Dâvûd, Salât, 43 (1/147); Nesâ'i, Ezan, 40 (2/24); Tirimzi, Salât, 150 (1/397); İbn Mâce, Ezan, 7 (17242); Musned, 2/410, 416, 471. Bkz. 452. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/31

[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/30-31

[50] Buhari, Mevâkit, 11 (1/136); Nesâ'i, Mevâkit, 2 (1/198); Musned, 3/351; Musannaf, 1/541., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32

[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32

[52] Buhari, Mevâkit, 9 (1/153); Müslim, Mesâcid, 180-183 (1/430-431); Ebû Dâvûd, Salât 4 (1/110); Nesâ'i, Mevâkit, 5 (1/199-200); Tirmizi, Salât, 119 (1/295); İbn Mace, Salât, 4 (1/222); Musned, 2/266, 462; Musannaf, 1/542.

[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/33

[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/32/33-34

[55] Avali, Medine-i Munevvere'nin doğusundaki yerlerin ismidir. Bu yerlerdeki köylerin en uzağı, Medine'ye 8 mil, en yakını ise 2 mil mesafedeydi.

[56] Buhari, mevâkit, 13 (1/138); Müslim, Mcsâcid, 192 (17433); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/111); NesâT, Mevâkit, 8 (1/202); İbn Mâce, Salât, 5 (1/223); Muvatta', Vukût, 11 (1/9); Musned, 3/161, 214, 223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/34

[57] Fey-i zevâi, güneş tam tepede, (örfî günün tam ortasında) iken eşyanın yere düşen gölgesine denir. Bu gölge zamana ve yere göre uzun, kısa veya hiç belirsiz olabilmektedir.

[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/34-35

[59] Buhari, Mevâkit, 18 (1/140); Mesâcid, 216 (1/441); Ebû Dâvûd, Salât, 6 (1/113); Tirmizi, Salât, 122 (1/304); İbn Mâce, Salât, 7 (1/225); Musned, 4/54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/35

[60] İbn Mâce, Salât, 7 (1/225); İbn Huzeyme, 1/175; Mustedrek, 1/191., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/36

[61] Ebû Dâvûd, Salât, 7 (1/114); Nesâ'i, Mevâkit, 19 (1/212); Tirmizi, salât, 123 (1/306); Mus-ned, 4/270, 272, 274; Hâkim, 1/194-195.

[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/37

[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/36/37-38

[64] Musned, 2/377. 416, 526, 537. Bkz. Buhari, Ezan, 29 (1/158); Nesâ'i, İmamet, 49 (2/83); Muvatta', Cemaat, 3 (1/129-130). Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, cemaati az görünce kızıp yukarıdaki sözü buyurmuştu. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/38-39

[65] Buhari, Mevâkit, 22, 24 (1/141-142); Ezan, 161, 162 (1/209-210); Müslim, Mesâcid, 218 (1/441); Nesâ'i, Mevâkit, 21 (1/214); Musned, 6/34, 199, 215., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/39

[66] Müslim, Mesâcid, 219 (1/442); Nesâ'i, Mevâkit, 21 (1/214-215); Musned 6/150; Musannaf, 1/557., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/40

[67] Buhâri, Temenni, 9 (8/131), Mevâkit, 24 (1/143); Müslim, Mesâcid, 225 (17444); Nesâ'i, Mevâkit, 20 (1/213); Musned, 1/221, 366; Musannaf, 1/557., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/38-40

[68] Buhâri, Mevâkit, 27 (1/144); Müslim, Mesâcid, 230-232 (1/445-446); EbÛ Dâvûd, Salât, 8 (1/115); Nesâ'i, Mevâkit, 25 (1/217-218); Tirmizi, Salât, 116 (1/287-288); İbn Mâce, Salât, 2 (1/ 220); Muvatta1, Vukût, 4 (1/5); Musned, 6/33, 37, 248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/41

[69] Tirmizi, Salât, 117 (1/289); Musned, 3/465; 4/143; 5/429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/42

[70] Firdevs, 4/246; Mecmeu'z-Zevâid, 1/316; Metâlib, 1/74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/42

[71] Ebû Dâvûd, Salât, 8 (1/115); Nesâ'i, Mevâkit, 27 (1/218); İbniMâce, Salât, 2 (1/221); Musned, 4/140- 142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/41-42

[72] Buharı, Mevâkit, 29 (1/145); Müslim, Mesâcid, 161 (1/423); Ebû Dâvûd Salât, 241 (1/292); Nesâ'i, Mevâkit, 30 (1/220); Muvatta', Cum'a, 11 (1/105, muallak olarak); Musned, 2/265, 271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43

[73] Müslim, Mesâcid, 162 (1/424); Tirmizi, Salât, 377 (2/403); İbn Mâce, İkâmet, 91 (1/356); Musned, 2/241., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43

[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43-44

[75] Buhari, Mevâkit, 28 (1/144); Müslim, Mesâcid, 163 (1/424); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/112); Nesâ'i, Mevâkit, 11 (1/206), 28 (1/219); Tirmizi, Salât, 137 (1/353); İbn Mâce, Salât, 11 (1/229); Muvatta', Vukut, 5 (1/6); Musned, 2/260, 348, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/44

[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/43/44-45

[77] Tirmizi, Tefsir, 10 (/277); İbn Mâce, Mesâcid, 19 (1/263); Musned, 3/68, 76; Hâkim, 1/ 212- İbn Huzeyme, 2/379. Mezkûr âyet, Tevbe: 9/18. ayetdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/45-46

[78] Müslim, Mesâcid, 260 (1/454); Ebû Dâvûd, Salât, 48 (1/152); Tirmizi, Salât, 165 (1/433); Musned, 1/58, 68; Musannaf, 1/525., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/45-46

[79] Buhari, Mevâkit, 5 (1/134); Cihâd, 1 (3/200); Müslim, İman, 138-139 (1/89-90); Nesâ'i, Mevâkit, 51 (1/236); Tirmizi, Salât, 127 (1/325), Birr, 2 (4/310); Musned, 1/421, 451., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/47
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/47
[81] Musned, 4/244; Mecme'u'z-Zevâid, 1/302., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/46-48
[82] Müslim, Mesâcid, 241 (1/448); Nesâ'i, İmamet, 55 (2/88); Musned, 5/168., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/49
[83] Müslim, Mesâcid, 238-240 (1/448); Ebû Dâvûd, Salât, 10 (1/117); İbn Mâce, İkâmet, 150 (1/398); Musned, 5/169.
[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/50
[85] Bkz. Cinn: 72/26, 27.
[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/49-50
[87] Buhari, Mevâkit, 37 (1/148); Müslim, Mesâcid, 316 (1/477); Ebû Dâvûd, Salât, 11 (1/ 121); Nesâ'i, Mevâkit, 52 (1/236); Tirmizi, 131 (1/335-336); İbn Mâce, Salât, 10 (1/227); Musned, c/243, 267. Zikredilen âyet, Tâhâ: 20/14. âyetdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/51
[88] Nesâ'i, Mevâkit, 54 (1/239).
[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/51-52
[90] Müslim, Mesâcid, 201 (1/436); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/113); Nesâ'i, Mevâkit, 9 (1/204); Tirmizi, Salât, 128 (1/332); İbn Mâce, Salât, 6 (1/224); Musned, 2/8, 134, 145., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/52
[91] Buhari, Mevâkit, 14 (1/138); Müslim, Mesâcid, 200 (1/435); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/113); Nesâ'î, Salât, 17 (1/192), Mevâkit, 14 (1/204); Tirmizi, 128 (1/330-331); Musned, 2/13, 27, 48, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/52-53
[92] Buhari, Cihâd, 98 (3/233); Müslim, Mesâcid, 203 (1/436); Ebû Dâvûd, Salât, 5 (1/112); Nesâ'i, Salât, 14 (1/190); Musned, 1/79, 81-82, 113.
[93] Bakara: 2/238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/53
[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/53-54
[95] Müslim, İmân, 134 f 1/88); Ebû Dâvud, Sünnet, 14 (4/219); Tirmizi, İmân, 9 (5/13); İbn Mâce, İkâmet, 77 (1/342); Musned, 3/370.
[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-55
[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-55
[98] Buharı, Salât, 32 (1/105); Tefsîr, 14 16, 19, 20 (5/151-152); Müslim, Mesâcid, 13 (1/375); Nesâ'i, Salât, 24 (1/197); Kıble, 3 (2/48); Muvatta', Kıble, 6 (1/195); Musned, 2/113; Tirmizi, Tefsir, 3(5/208) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/56
[99] Bakara: 2/115.
[100] Bakara: 2/177.
[101] Bakara: 2/144.
[102] Âlu İmrân: 3/96.
[103] Burada, buna benzer bir metod olarak, Hz. Peygmaber'in Abdulkayslılara, önceleri içki ile beraber, içlerinde içki yapılan kaplan kullanmayı yasaklamasını hatırlayabiliriz. Daha sonra söz konusu kapların kullanılmasına müsaade edilmişti.
[104] Kıble hakkında bkz. Feth, 1/168-169; 3/64; Müslümanlıkda İbadet Tarihi 68 vd.; Huccetu'l-Lahi'l-Bâliğa, 1/415; Asr-ı Saadet, 1/321 vd. Kıblenin tarihi seyrinin değişik bir izahı için bkz. Feyzu'1-Bâri, 1/132-133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/56-58
[105] Yani imanınızın eseri ve alâmeti olan ibadetlerinizi, Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız namazları...
[106] Ebu Dâvud, Sünnet, 15 (4/220); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/208); Musned, 1/295, 304, 322, 347. Mezkûr âyet, Bakara: 2/143. âyetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/54-58
[107] Müslim, Salât, 240 (1/357); Ebû Dâvud, Salât, 124 (1/208); İbn Mâce, İkâmet, 4 (1/267); Müsned, 6/31. 171. 194, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/59
[108] Ebû Dâvûd, Salât, 119 (1/200); Nesâ'i, İftitâh, 7 (2/95); Tirmizi, Salât, 177 (2/5-6); Musned, 2/375, 500., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/59-60
[109] Müslim, Musâfîrin, 201, 202 (1/534-536); Ebû Dâvûd, Salât, 121 (1/201-202); Nesâ'i, îftitâh, 18 (2/100-101); Tirmizi, Da'avât, 32 (5/485);Musned, 1794, 102-103. Bkz. 1320. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/61
[110] Ebu Dâvûd, Salât, 122 (1/206); Nesâ'i, İftitâh, 19 (2/102); Tirmizi, Salât, 179 (2/9-10); İbn Mâce, İkâmet, 1 (1/264); Musned, 3/50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/60-62
[111] Buhari, Ezan, 89 (1/181), Müslim, Salât, 50, 52 (1/299); Ebu Dâvûd, Salât, 124 (1/207-208); Nesâ'i, İftitâh, 21, 23 (2/103-104); Tirmizi, Salât, 182 (2/15); İbn Mâce, İkâmet, 4 (1/267) Muvatta', Salât, 30 (1/81); İbn Huzeyme, 1/250; Musannaf, 2/88; Musned, 3/101, 111, 183.
[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/63
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/62-63
[114] Hadisin bu senedi munkatı'dır. Çünkü Abdülcebbâr'm babası, o doğmadan önce ölmüştü. Vâ'il'in bu rivayetinin muttasıl senedleri de vardır: Müslim, Salât, 54 (1/301); Nesâ'i, îftitâh, 10 (2/97); İbn Mâce, İkâmet, 3 (1/266); Musned, 4/316, 318, 319; Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/192). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/64
[115] Menhel, 5/158-163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/64-65
[116] Bubari, Ezan, 95 (1/184); Müslim, Salât, 34-36 (1/295); Ebû Dâvûd Salât, 136 (1/217); Nesâ'i, İftitâh, 25 (2/106); Tirmizi, Salât, 183 (2/25); İbn Mâce, ikâmet, 11 (1/273); Musned, 5/ 314, 321, 322; Musannaf, 2/93; İbn Huzeyme, 1/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/65
[117] Ebû Dâvûd, Salât, 123 (1/206-207); Tirmizi, Salât, 186 (2/30-31); İbn Mâce, İkâmet, 12 (1/275-276); Musned, 5/7, 15, 20.
[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/66
[119] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/66-67
[120] Buhari, Ezan, 89 (1/181); Müslim, Mesâcid, 147 (1/419); Ebû Dâvûd, Salât, 123 (1/207); Nesâ'i, İftitâh, 16 (2/99-100); İbn Mâce, İkâmet, 1 (1/264-265) Musned, 2/231, 494., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/65-67
[121] Fatiha: 1/7.

[122] Buhari, Ezan, 113 (1/190); Müslim, Salât, 76 (1/307); Nesâ'i, İftİtâh, 30 (2/110-111); Musned, 2/449-450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/68
[123] Buhari, Ezan, 111, 113 (1/190); Müslim, Salât, 72 (1/307); Ebû Dâvûd, Salât, 172 (1/246); Nesâ'i, İftitâh, 30 (2/111); Tirmizi, Salât, 185 (2/30); İbn Mâce, İkâmet, 14 (1/277); Muvatta', Salât, 44-45 (1/87); Musned, 2/233, 270, 459; Musannaf, 2/97; İbn Huzeyme, 1/286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/68-69
[124] Ebû Dâvûd, Salât, 172 (1/246); Tirmizi, Salât, 184 (2/27); İbn Mâce, İkâmet, 14 (1/278); Musned, 4/316, 318., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/69
[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/69-70
[126] Buhârî, Ezan, 115 (1/191), 128 (1/194); Müslim, S^'ât, 27-30 (1/293-294); Ebû Dâvüd, Saîât, 140(1/221); Nesâî, îftitâh; 81(2/141), Tatbik, 95(2/187); Muvatta; Salât, 19(1/76); Müsned, 2/236, 270, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/70-71
[127] Nesâî, Tatbîk, 35 (2/161), 91 (2/185), Sehv, 70(3/52-53); Tirmizî, Salât, 188 (2/34); Müsned, 1/386, 442, 443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/70-71
[128] Buharı, Ezan, 83 (1/179); Müslim, Salat, 21-23 (1/292); EbÛ Dâvûd, Salât, 116 (1/191-192); Nesâi, İftitah, 1-3(2/93-94); Tirmizî, Salât, 190 (2/35); İbn Mâce, İkâmet, 15 (1/279); Muvatta, Salât, 16(1/75); Müsned, 2/8,18,134; Musannaf, 2/67; İbn Ebî Şeybe, 1/234., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/72
[129] Ebû Dâvûd, Salât, 119(1/200).
[130] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/72-73
[131] Buhari, Ezan, 84 (1/180); Müslim, Salât, 24-25 (1/293); Ebû Dâvûd, Salât, 118 (1/199); Nesâ'i, İftitâh, 4 (2/94); İbn Mâce, İkâmet, 15 (1/279); Musned, 3/436, 437; 5/53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/73
[132] Ebû Dâvûd, Salâtll6 (1/192-193), 189 (1/262); Nesâ'i, İftitâh, 18 (2/152); Musned, 4/ 316,317., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/71/73-74
[133] Buhari, Ezan, 17, 18 (1/154-155); Müslim, Mesâcid, 292 (1/465); Ebû Dâvûd, Salât, 61 (1/161); Nesâ'î, Ezan, 7, 8 (2/8), İmamet, 4 (2/60); Tirmizi, Salât, 151 (1/399); İbn Mâce, İkâmet, 46 (1/313); Musned, 3/436, 5/53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/74-75
[134] Müslim, Mesâcid, 291 (1/465).
[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/75
[136] Müslim, Mesâcid, 289 (1/464); Neaâ'i, İmamet, 5 (2/60); Musned, 3/24, 48., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/75-76
[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/74-76
[138] Buhari, İlm, 41 (1/37); Ezan, 57 (î/171); Müslim, Musâfîrin, 181-193 (1/525-531); Ebû Dâvûd, Salât, 70 (1/166); Nesâ'i, Ğusl, 29 (1/176); İmamet, 45 (2/81); Tirmizi, Salât, 171 (1/451-452); İbn Mâce, İkâmet, 44 (1/312); Musned, 1/341, 343, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/77
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/76-77
[140] Buhari, Ezan, 51 (1/169), Taksîr, 17 (2/40); Müslim, Salât, 77-81 (1/308); EbÛ DâvÛd, Salat, 69 (1/164); Nesâ'i, İmamet, 16 (2/65); Tirmizi, Salât, 267 (2/194); İbn Mâce, İkâmet, 144 (1/392); Muvatta', Cemâat, 16 (1/135); Musned, 3/110- 162. İbn Hıbbân'ın açıklamasına göre mezkûr vak'a h. 5. yıl, zilhicce ayında meydana gelmişti. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/78
[141] Buhari, Ezan, 51 (1/168-169); Müslim, Salât, 90 (1/311-312); Nesâ'i, İmamet, 40 (2/78-79); İbn Mâce, İkâmet, 142 (1/389-390); Musned, 6/251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/79-81
[142] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/78-81
[143] Buhari, Cum'a, 26 (1/220); Müslim, Mesâcid, 44 (1/386); Ebû Dâvûd, Salât, 221 (1/283); Nesâi, Mesâcid, 46 (2/45; İbn Mâce, İkamet 199 (1/455); Musned, 5/339.
[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/82
[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/82-83
[146] Buhari, Ezan, 65 (1/174); Müslim, Salât, 189 (1/342); Nesai, İmamet, 35 (2/74); Tirmizi, Salât, 175 (1/463); Musned, 3/170, 173, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/84
[147] Buhari, Ezan, 65 (1/174); Müslim, Salât, 189 (1/342); Nesai, İmamet, 35 (2/74); Tirmizi, Salât, 175 (1/463); Musned, 3/170, 173, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/84
[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/83-85
[149] Buhâri, Ezan, 22 (1/156-157); Ebu Dâvûd, Salât, 45 (1/148); Nesai, İmamet, 12 (2/63); Musned, 5/310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/85
[150] Buhari, Ezân, 22 (1/157); Müslim, Mesâcid, 156 (1/422); Ebû Dâvûd, Salât, 46 (1/148); Nesâ'i, Ezan, 42 (2/25); Tirmizi, Salât, 373 (2/395), 415 (2/487); Musned, 5/304, 305, 307, 308., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/86
[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/85-86
[152] Buhari, Ezan, 74 (1/177); Müslim, Salât, 124 (1/324); Ebû Dâvûd, Salât, 94 (1/179); İbn Mâce, İkâmet, 50 (1/317); Musned, 3/177, 254, 274; Musannaf, 2/44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/87
[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/86-87
[154] Ebû Dâvûd, Salât, 94 (1/178); Nesâ'i, imamet, 25 (2/70); İbn Mâce, İkamet, 51 (1/318); Musned, 4/284, 285, 296; Mustedrek, 1/572; Musannaf, 2/45, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/87-88
[155] İbn Mâce, İkâmet, 51 (1/318); Musned, 4/126- 127; Musannaf, 2/51; Mustedrek, 1/214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/88
[156] Nesâ'i, İmamet, 29 (2/72); Musned, 4/128., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/88-89
[157] Müslim, Salât, 122 (1/323); Ebû Dâvûd, Salât, 96 (1/180); Nesâ'i, İmamet, 23 (2/68), 26 (2/71); İbn Mâce, İkâmet, 45 (1/312-313); Musned, 4/122; Musannaf, 2/45, 53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/89
[158] Müslim, Salât, 123 (1/323); Ebû Dâvûd, Salât, 96 (1/180-181), Tirmizi, Salât, 168 (1/ 440-441); Musned, 1/457.
[159] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 3/90
[160] Musannaf, 2/53; Tirmizi, Salât, 168 (1/442); İbn Mâce, Salât, 45 (1/313).
[161] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/89/90-91
[162] Müslim, Salât, 132 (1/326); Sbû Dâvûd, Salât, 98 (1/181); Nesai, İmamet, 32 (2/73); Tirmizi, Salât, 166 (1/435); tbn Mâce, İkamet, 52 (1/319); Musned, 2/247, 336, 340, 367., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/91
[163] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/91-92
[164] Ebû Dâvûd, Salât, 48 (1/151-152); Nesâ'i, İmamet, 45 (2/81); Musned, 5/140, 141.
[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/92-93
[166] Musned, 5/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/93
[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/93
[168] Buhari, Mevâkit, 20 (1/141, muallak olarak), Ezan, 34 (1/160); Müslim, Mesâcid, 252 (1/451-452); İbn Mâce, Mesâcid, 18 (1/261); Musned, 2/424, 466, 472., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/94
[169] Nisa': 4/142.
[170] Tevbe: 9/54.
[171] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/92-94
[172] Buhari, Ezan, 29 (1/158); Müslim, Mesâcid, 251 (1/451); Ebû Dâvûd, Salât, 47 (1/150); Nesâ'i, imamet, 49 (2/83); Tirmizi, Salât, 162 (1/422-423); İbn Mâce, Mesâcid, 17 (1/259); Mu-vatta', Cemâat, 3 (1/129); Musned, 2/244, 376, 479. Bkz. 1215. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/95
[173] Dacnân, Mekke yakınında bir dağ veya yerdir.
[174] Buharı, Ezan, 18 (1/155), 40 (1/162); Müslim, Muaâfirîn, 22-24 (1/484); Ebû-Dâvûd, Salât, 214 (1/278-279); Nesâ'i, Ezan, 17 (2/13); İbn Mâce, 35 (17302); Muvatta, Salât, 10,(1/73); Musned, 2/4, 10,53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/96
[175] Buhari, Ezan, 31 (1/159); Müslim, Mesâcid, 245-246 (1/449-450); Nesâ'i, İmamet, 42 (2/ 80); Tirmizi, Salât, 161 (1/421); İbn Mâce, Mesâcid, 16 (1/258); Muvatta1, Cemâat, 2 {1/129); Musned, 2/233, 485, 486., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/97
[176] Buhari, Ezan, 31 (1/159); Müslim, Mesâcid, 249, 250 (1/450-451); Nesai, imamet, 42 (2/ 80); Tirmizi, Salât, 161 (1/420); İbn Mâce, Mesâcid, 16 (1/259); Muvatta', Cemaat, 1 (1/129); Musned, 2/65, 112., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/96/97-98
[177] Buharı, Ezan, 162, 166 (1/210-211); Müslim, Salât, 134 (1/326); Ebû Dâvûd, Salât, 53 (1/155); Tirmizi, Salât, 400 (2/459); Musned, 2/7, 9; Musannaf, 3/151, Bkz. 448. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/98
[178] Ebû Dâvûd, Salât, 53 (1/155); Musned, 2/438, 475, 528; Musannaf, 3/151; İbn Huzeyme, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/99
[179] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/98-99
[180] Buhâri, Ezan, 42 (1/164); Müslim, Mesâcid, 65 (1/392); İbn Mâce, İkamet, 34 (1/301); Musned, 6/40, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/100
[181] Buharı, Et'ıme, 58 (6/215); Müslim, Mesâcid, 64 (1/392); Nesâ'İ, İmamet, 51 (2/86); Tir-mizi, Salât, 262 (2/184); İbn Mâce, İkamet, 34 (1/301); Musned, 3/100, 110, 161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/132
[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/99/100-101
[183] Buharı, Ezan, 21 (1/156); Müslim, Mesâcid, 151-154 (1/420-421); Ebû Dâvûd, Salât, 55; Nesâ'i, İmamet, 57 (2/88); Tirmizi, Salât, 244 (2/149); İbn Mâce, Mesâcid, 14 (1/255); vatta', Salât' 4 (1/68); Musned, 2/237-239, 270, 382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/101
[184] Buharı, Ezan, 20 (1/156); Müslim, Mesâcid, 155 (1/421); Musned, 5/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/101-102
[185] Müslim, Mesâcid, 278 (1/460-461); Ebû Dâvûd, Salât, 49 (1/152-153); İbn Mâce, Mesâcid, 15 (1/257); Musned, 5/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/102-103
[186] Tirmizi, Salât, 170 (1/445); İbn Mâce, İkamet, 54 (1/321); Musned, 4/228.
[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/104
[188] Ebû Dâvûd, Salât, 100 (1/182).
[189] Tirmizi, Salât, 170 (1/448).
[190] Musned, 4/227-228.
[191] Bkz. Tirmizi, 1/448-450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/104-105
[192] Musned, 4/228.
[193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/105
[194] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/105-106
[195] Buhari, Salât, 20 (1/100-101), Ezan, 161 (1/209); Müslim, Mesâcid, 266 (1/457); Ebû Dâvûd, Salât, 71 (1/166); Nesâ'i, İmamet, 19 (2/67); Tirmizi, Salât, 173 (1/454-456); Muvatta, Kasru's-Salât, 31 (1/153); Musned, 3/131, 145, 164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/103-106
[196] Müslim, Salât, 157 (1/334); Musned, 3/85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107
[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107-108
[198] Müslim, Salât, 156 (1/334); Ebû Dâvûd, Salât, 130 (1/213); Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/108-109
[199] Ebû Dâvûd, Salât, 131 (1/213); Nesâ'i, İftitâh, 57 (2/129); Tirmizi, Salât, 229 (2/11); Musned, 5/103, 108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/109
[200] Bkz. 1295. ve 1297. hadisler:
[201] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/107-109
[202] Müslim, Salat, 154 (1/333); Ebû Dâvûd, Salât, 129 (1/212); Neaâ'i, İftitâh, 53-57 (2/127-128); İbn Mâce, İkâmet, 8 (1/271); Musned, 5/301, 305; İbn

Huzeyme, 1/255; Musannaf, 2/104., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/110

[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/110

[204] Buharı, Ezan, 107 (1/189); Müslim, Salât, 155 (1/333); Ebû Dâvûd, Salât, 129 (1/212); Ibrı Huzeyme, 1/254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/109/110-111

[205] Buharı Ezan, 98 (1/185); Müslim, Salât, 173 (1/338); Ebû Dâvûd, Salât, 132 (1/214); Nesâ'i, îftitâh, 61 (2/130-131); Tirmizi, Salât, 230 (2/112); İbn Mâce, İkâmet, 9 (1/272); Muvatta', Salât, 24 (1/78); Musned, 6/338, 340; Musannaf, 2/108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/111

[206] Buhari, Ezan, 99 (1/186); Müslim, Salât, 174 (1/338); Ebû Dâvûd, Salât, 132 (1/214-215); Nesâ'i, İftitâh, 62 (2/131); İbn Mâce, İkamet, 9 (1/272); Muvatta', Salât, 23 (l/78);Musned, 4/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/111-112

[207] Buhari, Ezan, 60 (1/172); Müslim, Salât, 178 (1/339); Ebû Dâvûd, Salât, 68 (1/163), 127 (1/210); Nesâ'i, îmâmet, 41 (2/79); İftitâh, 67, 68 (2/134); İbn Mâce, İkamet, 10 (1/273); Musned, 3/308, 369.

[208] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/113

[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/112/113-114

[210] Kâf: 50/10.

[211] Müslim, Salât, 167 (1/337); Nesâ'i, îftitâh, 40 (2/121)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/114-115

[212] Kâf: 50/10.

[213] Müslim, Salât, 165, 166 (1/336, 337); Tirmizi, Salât, 228 (2/108-109); İbn Mâce, İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/322; Musannaf, 2/115; İbn Ebî Şeybe, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/115

[214] Tekvîr: 81/17. Bu âyetin bir meali şöyledir: *"Karanlığa yöneldiği zaman geceye yemin ederim."*

[215] Müslim, Salât, 164 (1/336); Ebû Dâvûd, Salât, 135 (1/216); Nesâ'i, İftitâh, 41 (2/121); İbn Mâce, İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/306, 307; Musannaf, 2/116; İbn Ebî Şeybe, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/115-116

[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/116

[217] Buhari, Mevâkit, 39 (1/148), Ezan, 104 (1/187); Müslim, Mesâcid, 235 (1/447); Nesâ'i, Mevâkit, 16 (1/210), 20 (1/212-213); Ebû Dâvûd, Salât, 3 (1/109-110); İbn Mâce, Salât, 3 (1/221), İkamet, 5 (1/268); Musned, 4/420, 423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/114-117

[218] Müslim, Salât, 117 (1/321); Ebû Dâvûd, 167 (1/240); İbn Mâce, İkamet, 68 (1/332); Mus-ned, 5/93, 101, 108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/117-118

[219] Buharı, Ezan, 92 (1/182-183); Ebû Dâvûd, Salât, 167 (1/240); Nesâ'i, Sehv, 9 (3/7); İbn Mâce, İkamet, 68 (1/332); Musned, 3/109, 112, 115., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/118

[220] Mü'minûn: 23/1-2.

[221] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/117/118-119

[222] Buharı, Ezan, 118 (1/192); Müslim, Mesacid, 29-31 (1/380); Ebû Dâvûd, Salât, 150 (1/ 229); Nesâ'i, Tatbik, 2 (2/144); Tirmizi, Salât, 192 (2/44); İbn Mâce, İkamet, 17 (1/283); Musned, 1/181, 182. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/119-120

[223] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/120

[224] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/228); Nesâ'i, Tatbik, 4, 6 (2/145); Musned, 4/119,120; 5/274, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/119/120-121

[225] Vakıa: 56/74-96.

[226] A'lâ: 87/1.

[227] Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/230); İbn Mâce, İkâmet, 20 (1/287); Musned, 4/155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/121-122

[228] Müslim, Musâfırîn, 203 (1/536); Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/230); Tirmizi, Salât, 194 (2/ 48); İbn Mâce, İkamet, 20 (1/287); Musned, 5/382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/122

[229] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/121/122-123

[230] Ebû Dâvûd, Salât, 117 (1/194-196); Tirmizi, Salât, 193 (2/45-46), 219 (2/87). Bkz. 1356. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/123-124

[231] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/124

[232] Buhari, Ezan, 83 (1/179); Müslim, Salât, 21-23 (1/292); Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/191-192); Nesâ'i, Tatbik, 22 (2/153); Muvatta', Salât, 16 (1/75); Musned, 2/8, 18. 170-Bkz. 1259. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/125

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/125

[234] Buhari, Ezan, 74 (1/177); Müslim, Salât, 86 (1/309-310}; Ebû Dâvûd, Salât, 69 (1/164); İbn Mâce, İkamet, 13 (1/276), 144 (1/393); Musned, 2/230, 314, 341., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/126

[235] Müslim, Salât, 62 (1/303-304); Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/255-256); Nesâ'i, Tatbik, 24 (2/ 154-155); İbn Mâce, İkamet, 24 (1/291-292); Musned, 4/393, 401, 405, 409. Bkz. 1365. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/126-127

[236] Müslim, Salât, 205 (1/347); Ebû Dâvûd, Salât, 144 (1/224); Nesâ'i, Tatbik, 26 (2/156); Musned, 3/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/127-128

[237] Tirmizi, Salât, 197 (2/53). Hadisin diğer kaynakları için bkz. 1241. hadis

[238] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/128

[239] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/124/128-129

[240] Ebû Dâvûd, Salât, 75 (1/168); İbn Mâce, İkamet, 41 (1/309); Musned, 4/92, 98. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/129-130

[241] Buhari, Ezan, 53 (1/170); Müslim, Salât, 114-116 (1/320-321); Ebû Dâvûd, Salât, 76 (1/ 169); Nesâ'i, İmamet, 38 (2/75); Tirmizi, Salât, 409 (2/475-476); İbn Mâce, İkamet, 41 (1/308); Musned, 2/469, 504., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/130

[242] Müslim, Salât, 112 (1/320); Ebû Dâvûd, Salât, 77 (1/169); Musned, 3/126, 240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/129/130-131
[243] Buhari, Ezan, 133 (1/197); Müslim, Salât, 227-229 (1/354); Ebû Dâvûd, Salât, 155 (1/ 235); Nesâ'i, İftitâh, 41 (2/164); Tirmizi, Salât, 203 (2/62); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/286); Mus-ned, 1/279-280, 286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/131-132
[244] Buhari, Ezan, 134 (1/197-198); Müslim, Salât, 230-231 (1/354-355); Nesâ'î, İftitâh, 44-46 (2/164-165); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/286); Musned, 1/292, 305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/132
[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/131/132-133
[246] Ebû Dâvûd, Salât, 141 (1/222); Nesâ'î, Tatbik, 39(2/163), 94 (2/186); Tirmizi, Salât, 199 (2/56). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/133
[247] Ebû Dâvûd, Salât, 141 (1/222); Nesâ'î, Tatbik, 39(2/163), Tirmizi, Salât, 200 (2/58); Musned, 2/381.
[248] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/134
[249] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/133-134
[250] Buhari, Mevâkit, 8 (1/135), Ezan, 141 (1/200); Müslim, Salât, 233 (1/355); Ebû Dâvûd, Salât, 158 (1/236); Nesâ'î, İftitâh, 86 (2/143), Tatbîk, 54 (2/169); Tirmizî, Salât, 205 (2/65-66); İbn Mâce, İkamet, 21 (1/288); Musned, 3/109, 115, 291. Bu hadis, Nesâ'î'nin İftitâh bölümündeki rivayeti hariç, verilen bütün kaynaklarda; "Secdede ölçülü durunuz..." şeklindedir. Nesâ'î'nin İftitâh bölümünde ise; 'Rükû' ve secdede ölçülü durunuz..." şeklindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/135
[251] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/228); Nesâ'î, Tatbîk, 56 (2/169); İbn Mâce, İkamet, 204 (1/ 459); Musned, 3/428, 444., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/135
[252] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/134-136
[253] Ebû Dâvûd, Salât, 151 (1/231); Nesâ'î, Tatbik, 26 (2/157), 87 (2/183); İbn Mâce, İkamet, 23 (1/289); Musned, 5/398, 400; Mustedrek, 1/271.
[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/136-137
[255] Müslim, Salât, 207-208 (1/348); Ebû Dâvûd, Salât, 152 (1/232); Nesâ'î, Tatbik, 9 (2/ 148), 63 (2/172); Musned, 1/219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/137
[256] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/
[257] Bkz. 1331. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/137-138
[258] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (1/226); Nesâ'î, Tatbik, 55 (2/169); Tİrmizî, Salât, 196 (2/51); İbn Mâce, ikamet, 16 (1/282); Musned, 4/119, 122., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139
[259] Müsned, 5/310; Mustedrek, 17229; Mecmeu'z-Zevâid, 2/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139-140
[260] Ebû Dâvûd, Salât, 148 (226/227); Nesâ'î, Tatbik, 78 (2/179); Tirmizi, Salât, 226 (2/100); İbn Mâce, Taharet, 57 (1/156); Musned, 4/340; Mustedrek, 1/241-243., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/141-142
[261] Hacc: 22/77.
[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/139-142
[263] Müslim, Salât, 239 (1/357); Musned, 6/332, 333, 335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/143
[264] Müslim, Salât, 237 (1/357); Ebû Dâvûd, Salât, 158 (1/236); Nesâ'î, Tatbik, 53 (2/168); İbn Mâce, İkamet, 19 (1/285); Musned, 6/331., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/143
[265] Müslim, Salât, 238 (1/357); Nesâ'î, Tatbîk, 89 (2/184). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/144
[266] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/142-144., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/145
[267] Buhari, Ezan, 121 (1/192), 127^1/194); Ebû Dâvûd, Salât, 147 (1/225); Nesaî, Tatbik, 25 (2/155), 90 (2/184); Tirmizi, Salât, 207 (2/69).
[268] Müslim, Salât, 193 (1/343); Nesâ'î, Sehv, 77 (3/56); Musned, 4/294.
[269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/145-146
[270] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/144-146
[271] Müslim, Salat, 105 (1/317); Ebû Dâvud, Taharet, 59 (1/37); Muvatta', Taharet, 41 (1/35-36); Musned, 4/244, 247-251. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/146-147
[272] Müslim, Taharet, 81 (1/230).
[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/147-148
[274] Müslim, Mesâcid, 154(1/421).
[275] Müslim, Mesâcid, 153 (1/421).
[276] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/146/148-149
[277] Buhari, Salât, 23 (1/101), Ahmel fi's-Salât, 9 (2/61); Müslim, Mesâcid, 191 (1/433); Ebû Dâvûd, Salât, 93 (1/177); Nesâ'î, Tatbik, 60 (2/171); Tirmizî, Salât, 41 1(2/479); İbn Mâce, Salât, 64 (1/329); Musned, 3/100., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/149-150
[278] Ebû Dâvûd, Salât, 186 (1/260); Nesâ'î, Tatbik, 100 (2/188-189); Musned, 4/3. Bkz. Müslim, Mesâcid, 112,113 (1/408).
[279] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/150
[280] Müslim, Mesâcid, 114, 115 (1/408); Ebû Dâvûd, Salât, 186 (1/259); Nesâ'î, Tatbik, 99 (2/ 188); Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/151
[281] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/150-151
[282] Tahıyyât duasının meali şöyledir: Bütün mülkler, niyazlar ve güzel kelimeler Allaha mahsustur. Selâm senin üzerine olsun, ey Peygamber, Allah'ın rahmeti ve bereketleri de! Selâm bizim ve, Allah'ın iyi kullarının üzerine olsun. Ben şehâdet ederim ki, Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur. Ben yine şehâdet ederim ki, Muhammed onun kulu ve elçisidir.
[283] Buhari, Ezan, 148 (1/202); Müslim, Salât, 55 (1/301-302); Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/ 254); Nesâ'î, Tatbik, 101 (2/189); Tirmizî, Salât, 215 (2/81); İbn Mâce, İkamet, 24 (1/290); Musned, 1/382, 423, 427-428., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/152-153
[284] Ebû Dâvûd, Salât, 182 (1/254-255); Musned, 1/422. Bu hadisi Taberâni de el-Mu'cemu'l-Evsaf mda rivayet etmiş ve, "Bunu yaptığın..." ile devamındaki son iki cümlenin Abdullah b. Mes'ûd'un kendi sözleri olduğunu açıklamıştır (Mecme', 2/142). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/152/153-154
[285] Buhari, Enbiyâ; 10 (4/118), Da'avât, 32 (7/156); Müslim, Salât, 66 (1/305); Ebû Dâvûd, Salât, 183 (1/257); Nesâ'î, Sehv, 51 (3/40); Tirmizi, Salât, 351 (2/353); İbn Mâce, İkamet, 25 (1/ 293); Musned, 4/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/154-155
[286] Müslim, Salât, 65 (1/305); Ebû Dâvud, Salât, 183 (1/258); Nesâ'î, Sehv, 49 (3/38-39); Tirmizî, Tefsir, 34 (5/359); Musned, 4/118- 119; 5/274; Muvatta', Sefer, 67 (1/165-166)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/155-156
[287] Ahzâb: 33/56.
[288] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/154/156-1578
[289] Müslim, Mesâcid, 130 (1/412); Ebû Dâvûd, Salât, 184 (1/258); Nesâ'î, 64 (3/49); İbn Mâce, İkamet, 26 (1/294); Musned, 2/477., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/157-158
[290] Müslim, Fiten, 105 (4/2249).
[291] a.g.e.
[292] Müslim, Fiten, 104 (4/2249).
[293] Ebû Dâvûd, Melâhım, 16 (4/121).
[294] Müslim, Fiten, 126, 127 (4/2267).
[295] Müslim, Fiten, 95 (4/2245).
[296] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/158-160
[297] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/157-160
[298] Müslim, Mesâcid, 119 (409); Nesâ'î, Sehv, 68 (3/51-52); İbn Mâce, İkamet, 28 (1/296); Musned, 1/172, 180-181, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/161
[299] Müslim, Mesâcid, 117 (1/409); Musned, 1/444., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/161
[300] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/160/161-162
[301] Bu cümlelerin tercümesi şöyledir: Allah'ım! Selâm sensin, (dünya ve âhiret) selâmetide ancak sendendir. Şanın yücedir, ey celâl ve ikram sahibi!
[302] Müslim, Mesâcid,136 (1/414); Nesâ'î, Sehv, 82 (3/58); Tirmizî, Salât, 224 (2/96); İbn Mâce, İkamet, 32 (1/298); Musned, 6/62,184, 235; Ebû Dâvud, Vitr, 25 (2/84). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/162
[303] Müslim, Mesâcid, 135 (1/414); Ebû Dâvud, Vitr, 25 (2/84); Nesâ'î, Sehv, 81 (2/58); Tirmizî, Salât, 224 (2/98); İbn Mâce, İkamet, 32 (1/300); Musned, 5/275, 279-280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/163
[304] Buhâri, Ezan, 155 (1/205); Müslim, Mesâcid, 138 (1/415); Ebû Dâvud, Vitr, 25 (2/82); Nasâ'î, Sehv, 85 (3/59-60); Musned, 4/245,247,250., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/162-163
[305] Buharı, Ezan, 159(1/207); Müslim, Musâiîrin, 59(1/492); Ebû Dâvud, Salât, 204 (1/273); Nesâ'î, Sehv, 100 (3/68; İbn Mâce, İkâmet, 33 (1/300); Musned, 1/383, 429; Musannaf, 2/240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164
[306] Müslim, Musâfmn, 60 (1/492); Nasâ'î, Sehv, 100 (3/68); Musned, 3/217, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164
[307] Müslim, Musâfırîn, 61 (1/492); Musned, 3/133, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164-165
[308] Ebû Dâvûd, Vitr, 24 (2/82); Musned, 2/238. Bkz. Buhârî, Ezan, 155 (1/205); Müslim, Mesâcid, 142 (1/416-417); İbn Huzeyme, 1/368. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/165-166
[309] Nesâ'i, Sehv, 93 (3/64); Musned, 5/184, 190; İbn Huzeyme, 1/370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/166-167
[310] el-Fethu'r-Rabbânî, 4/59; Sindî'nin Nesâ'î haşiyesi. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/164-167
[311] Ebû Dâvûd, Salât, 149 (1/229); İbn Mâce, İkamet, 202 (1/458); Musned, 4/103.
[312] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/168-169
[313] Rivayetin bu kısmında cümle düşmesi ile takdim-te'hirleri olmalıdır. İbn Mâce ve Tir-mizî'nin rivayetleri de göz önüne alındığında, mânâ şöyle olabilir: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sallem- namaza kalktığı zaman güzelce dikilir, sonra her kemik yerine yerleşince ellerini, omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır, sonra tekbir getirir (Bkz. Menhel, 5/133).
[314] Buhâri, Ezan, 155 (1/201); Ebû Dâvûd, Salât, 117 (1/194); Nesâ'î, Tatbik, 49 (2/166), Sehv, 2 (3/4); Tirmizî, Salât, 193 (2/45), 201z (2/59), 219 (2/86-87), 227 (2/105-107); İbn Mâce. İkamet, 15 (1/280), 72 (1/337); Musned, 5/424. Bkz. 1313. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/170-171
[315] Ebû Dâvûd, Salât, 116 (1/193); Nesâ'i, İftitah, 12 (2/97-98), Sehv, 34 (3/31); İbn Mâce, İkamet, 15 (1/281); Musned, 4/318; İbn Huzeyme, 1/353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/171-172
[316] Bu hadisin kaynakları için bkz. 1318. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/169/173-174
[317] Buhari, Edeb, 18 (7/74-75); Müslim, Mesâcid, 42 (1/385-386); Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/ 241); Nesâ'î, İmamet, 37 (2/75), Sehv, 13 (3/10); Musned, 5/295, 303, 310, 311., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/174-175
[318] Buhari, Salât, 106 (1/131); Müslim, Mesâcid, 41 (1/385); Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/241); Nesâ'î, Sevh, 13 (3/10); Muvatta', Sefer, 81 (1/170), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/175
[319] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/174/175-176
[320] Ebu Dâvûd, Salât, 170 (1/243); Nesâ'î, Sehv, 6 (3/6); Tirmizî, Salât, 271 (2/203-204); Musned, 4/332.
[321] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/176-177
[322] Nesa î, Sehv, 6 (3/6); İbn Mâce; ikamet, 59 (1/325); Musned, 2/10; İbn Huzeyme, 2/49., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/177
[323] Ebû Dâvud, Salât, 170 (1/244).
[324] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/176/177-178
[325] Buhari, Amel fı's-Salât, 5 (2/60); Müslim, Salât, 106 (1/318); Ebû Dâvûd, Salât, 173 (1/ 247); Nesâ'î, Sehv, 15 (3/11); Tirmizî, Salât, 272 (2/205); İbn Mâce, İkamet, 65 (1/329); Musned, 2/261,376,432., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/178

[326] Buhari, Ezan, 48 (1/167), Amel fi'u-Salât, 5 (2/60); Müslim, Salât, 102-103 (1/316-317); Ebû Dâvûd, 173 (1/247); Nesâ'î, İmamet, 7 (2/60-61), 15 (2/64-65); İbn Mâce, İkamet, 65 (1/330); Muvatta', Sefer, 61 (1/163-164); Musned, 5/330, 332, 333., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/179
[327] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/178-179
[328] Buhari, Ezan, 81 (1/178); Müslim, Musâfırîn, 213 (1/539-540); Ebû Dâvûd, Salât, 205 (1/274); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 1 (3/161); Tirraizî, Salât, 331 (2/312); Musned, 5/182, 184; Muvatta', Cemâ'at, 4 (1/130, mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/179-180
[329] Ebû Dâvûd, Salât, 57 (1/157); Nesâ'î, İmamet, 54 (2/87); Tirmizi, Salât, 163 (1/424-425); Musned, 4/160, 161; Mustedrek, 1425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/180-181
[330] Ebû Dâvûd, Salât, 56 (1/157); Tirmizi, Salât, 164 (1/427-428); Mustedrek, 1/209; Musned, 3/64, 85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182
[331] (Bkz. 1279. 1280.Hadisler). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182
[332] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/182-183
[333] Feyzu'l-Kadir, 4/221; Menhel, 4/277 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/181-183
[334] Buhari, Salât, 9 (1/96); Müslim, Salât, 275, 276 (1/367-368); Ebû Dâvûd, Salât, 78 (1/ 169); Nesâ'î, Kıble, 14 (2/54); İbn Mâce, İkamet, 69 (1/333); Muvatta', Cemâat, 30 (1/140); Musned, 2/239- 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/184
[335] Buhari, Salat, 9 (1/95); Müslim, Salat, 277 (1/368); Ebû Dâvûd, Salat, 78 (1/169); Nesî, Kıble, 18 (2/56); Musned, 2/243, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/184
[336] Buhari, Salât, 10(1/97), Mevâkit, 30 (1/145); Ebû Dâvûd, Libâs, 24 (4/55); Tirmizi Libâs 24 (4/235); İbn Mace, Libâs, 3 (2/1179); Muvatta', Libâs, 17 (2/917); Musned, 2/432, 464. 475., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/185
[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/185-186
[338] Buhari, Salât, 21 (1/101); Müslim, Mesâcid, 270 (1/458); Ebû Dâvûd, Salât, 91 (1/176); Nesâ'î, Mesâcid, 45 (2/45); İbn Mâce, İkamet, 63 (1/328); Musned, 6/330, 335, 336. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/186-187
[339] Buhari, Salât, 20 (1/100-101); Müslim, Mesâcid, 266, 267 (1/457); Ebû Dâvûd, Salât, 71 (1/166); Nesâ'î, Mesâcid, 44 (2/44); Tirmizi, Salât, 173 (1/454); Musned, 3/184; Muvatta', Sefer, 31 (1/153). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/186-187
[340] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/188
[341] Ebû Dâvûd, Taharet, 133 (1/100); Nisa', Taharet, 185 (1/127); İbn Mace, Taharet, 83 (1/ 179); Musned, 6/427., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/187-188
[342][342] Buharı, Salât, 24 (1/102); Müslim, Mesâcid, 60 (1/391); Nesâ'î, Kıble, 24 (2/58); Tirmizi, Salât, 293 (2/249); 3/100, 166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/189
[343] Ebû Dâvûd, Salât, 89 (1/175); Musned, 3/411., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/188/189-190
[344] Ebû Dâvûd, Salât, 86 (1/174); Tirmizi, Salât, 278 (2/217); Mustedrek, 1/253; Musned, 2/ 295, 341; İbn Huzeyme, 1/379., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/190
[345] Neylu'l-Evtâr, 2/87; Menhel, 5/33.
[346] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/190-191
[347] Bu hadisin şâhidleri vardır: Ebû Dâvûd, Salât, 88 (1/174); Tirmizi, Salât, 282 (2/223); İbn Mâce, İkamet, 67 (1/331); Musned, 6/8, 391., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/191
[348] Müslim, Salât, 232 (1/355); Ebu Dâvud, Salât, 88 (1/174-175); Nesâ'î, Tatbik, 58 (2/ 170); Musned, 1/304, 316., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/192
[349] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/191/192-193
[350] Müslim, Zühd, 57-59 (4/2293); Ebû Dâvûd, Edeb, 89 (4/306); Musned, 3/96.
[351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/193
[352] Buhari, Vudû', 53 (1/60); Müslim, Müsâfirîn, 222 (1/542), Ebû Dâvûd, Tetavvu, 19 (2/ 33); Nesâ'î, Taharet, 116 (1/83); Tirmizi, Salât, 263 (2/186); İbn Mâce, İkamet, 184 (1/436); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 3 (1/118); Musned, 6/202, 205, 259., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/193-194
[353] Müslim, Musâfırîn, 120 (1/507); Ebû Dâvûd, Salât, 179 (1/250); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 20 (3/182); İbn Mâce, İkamet, 141 (1/388); Muvatta', Cemâ'at, 19 (1/136); Musned, 2/162, 193, 203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/195
[354] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/194/195-196
[355] Müslim, Musâfirîn, 118 (1/507); Nesâ'î, Kıyâmu'l-Leyl, 19 (3/182); Tirmizi, Salât, 275 (2/211-212); Muvatta', Cemâ'at, 21 (1/137); Musned, 6/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/196
[356] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/196-197
[357] Buhari, Amel fi's-Salat, 8 (2/61); Müslim, Mesacid, 47 (1/387); Ebu Davud, Salat, 175 (1/249); Nesa'i, Saehv, 8 (3/7); Tirmizi, Salat, 279 (2/220); İbn Mace, İkamet, 62 (1/327); Musned, 3/426; 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/197-198
[358] Ebû Dâvûd, Salât, 175 (1/249); Nes'i Sehv, 7 (3/7); Tirmizi, Salât, 279 (2/219); İbn Mace, İkamet, 62 (1/328); Musned, 5/150, 163, 179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/197-198
[359] Buhari, Teyemmüm, 1 (1/86); Müslim, Mesâcid, 3 (1/370-371); Nesâ'î, Ğusl, 26 (1/172); Musned, 3/304., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/199
[360] Ebû Dâvûd, Salât, 24 (1/132-133); Tirmizi, Salât, 236 (2/131); İbn Mâce, Mesâcid, 4 (1/ 246); Musned, 3/83, 96; İbn Huzeyme, 2/7; Mustedrek, 1/251; Musannaf, 1/405
[361] Dârimi'nin bir nüshasında son iki cümle şöyledir: "Çünkü bu hadisi (ravilerin) çoğu mursel olarak rivayet etmişlerdir". Bu cümle, vakıaya daha uygundur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/199-200
[362] Tirmizi, 2/133-134; Menhel, 4/114-118. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/198/200-201

[363] Hadiste geen "merâbid" kelimesi, koyun ve keçilerin su kenarındaki yatak yerleri ve koyun-keçi ağılı" mânâlarına gelmektedir.
[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/201-202
[365] Tirmizi, Salât, 259 (2/180-181); İbn Mâce, Mesâcid, 12 (252-253); Musned, 2/451, 491. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/201-202
[366] Buhari, Salât, 65 (1/116); Müslim, Mesâcid, 24, 25 (1/378); Tirmizi, Salât, 237 (2/134); İbn Mâce, Mesâcid, 1 (1/243); Musned, 1/61-70., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/203
[367] Buhari, Salât, 60 (1/114); Müslim, Musâfirîn, 69, 70 (1/495); Ebû Dâvûd, Salât, 19 (1/ 127); Nesâ'î, Mesâcid, 38 (2/42); Tirmizi, Salât, 235 (2/129); İbn Mâce, İkamet, 57 (1/324); Muvatta', Sefer, 57 (1/162); Musned, 5/295, 296, 303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/203-204
[368] Müslim, Musâfirîn, 68 (1/494); Ebû Dâvûd, Salât, 18 (1/126, 127); Nesâ'î, Mesâcid, 37 (2/41); İbn Mâce, Mesâcid, 13 (1/254); Musned, 3/497; 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/204-205
[369] Buhari, Salât, 37 (1/107); Müslim, Mesâcid, 55-56 (1/390); Ebû Dâvûd, Salât, 22 (1/128-129); Nesâ'î, Mesâcid, 31 (2/39); Tirmizi, Salât, 401 (2/461); Musned, 3/232, 274, 277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/205
[370] Buhari, Salât, 33 (1/105-106); Müslim, Mesâcid, 54 (1/390); Nesâ'î, Taharet, 192 (1/ 132); Musned, 3/176, 188, 273, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/206
[371] Buhari, Salât, 33 (1/106); Müslim, Mesâcid, 50-51 (1/388); Ebû Dâvûd, Salât, 22 (1/ 129); Nesâ'î, Mesâcid, 32 (2/40); İbn Mâce, Mesâcid, 10 (1/251); Muvatta', Kıble, 4 (1/194); Musned, 2/6, 141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/206-207
[372] Buhari, Salât, 34, 35 (1/106); Müslim, Mesâcid, 52 (1/389); İbn Mâce, Mesâcîd, 10 (1/ 251); Musned, 3/58, 88, 93. Bu hadisin sadece Ebû Sa'id rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Salât, 22 (130); Nesâ'î, Mesâcid, 33 (2/40); Musned, 3/6, 24., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/205-207
[373] Musned, 5/156; Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/21-22; 5/223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/208
[374] Buhari, Teheccüd, 2 (2/42); Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 140 (4/1927-1928); İbn Mâce, Rü'ya, 10 (2/1291); Musned, 2/146., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/209
[375] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/208/209-210
[376] Tirmizi, Buyu', 75 (3/610); Amelu'1-Yevm vel-Leyle, 219-220; Mustedrek, 2/56. Hadisin sadece ikinci kısmının mutâbileri için bkz. Müslim, Mesâcid, 79 (1/397); Ebû Dâvûd, Salât, 21 (1/128)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/210
[377] Bkz. 639. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/211
[378] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/211-212
[379] Buharı, Salât, 55 (1/112); Müslim, Mesâcid, 22 (1/377); Nesâ'î, Mesâcid, 14 (2/33); Mus-ned, 1/218, 6/34, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/212-213
[380] Medine'de Mescid ile çarşı arasındaki bir yerin adıdır. "Balât", kaldırım taşlarıyla döşenmiş yere denir. Mezkûr yere de, böyle olduğu için bu ad verilmiştir.
[381] Ebû Dâvûd, Balât, 51 (1/1B4); Musned, 4/241, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/213
[382] Tirmizi, Salât, 284 (2/228); Musned, 4/242, 243-244; Musannaf, 2/272, 273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/214
[383] Musannaf, 2/272; Tirmizi, Salât, 284 (2/228); Mecmeu'z-Zevâid, 1/240; Mustedrek, 1/206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/214
[384] Musned, 3/43, 54.
[385] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/213-215
[386] Buhari, Salât, 87 (1/122-123); Ezan, 30 (1/158-159); Müslim, Mesâcid, 272-276 (1/459-460); Ebû Dâvud, Salât, 20 (1/127-128); Tirmizi, Salât, 245 (2/151); İbn Mâce, Mesâcid, 19 (1/ 262); Muvatta', Sefer, 51 (1/160); Musned, 2/312, 486, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/215-216
[387] Ebû Dâvûd, Salat, 12 (1/123); Nesâ'i, Mesâcid, 2 (1/26); İbn Mace, Mesacid, 2 (1/244); Musned, 3/134,145, 152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/216
[388] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/216-217
[389] Bathâ', Mekke girişinde Mina'ya yakın bir yerdir.
[390] Buhari, Salât, 90, 93 (1/126, 127); Müslim, Salât, 249-252 (1/360-361); Ebû Dâvûd, Salât, 102 (1/183); Nesâ'î, Taharet, 102 (1/74), Salât, 12 (1/189); Musned, 4/307-309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/218
[391] Buhari, Salât, 92 (1/127). İdeyn, 13, 14 (2/7-8); Müslim, Salât, 245, 246 (1/359); Ebû Dâvûd, Salât, 102 (1/183); Nesâ'î, Kıble, 4 (2/49); Musned, 2/13, 18, 106., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/
[392] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/217/218-219
[393] Buhari, Salât, 100 (1/129); Müslim, Salât, 258- 259 (1/362-363); Ebû Dâvûd, Salât, 108 (1/185-186); Nesâ'î, Kıble, 8 (2/52); İbn Mâce, İkamet, 39 (1/307); Muvatta', Sefer, 33 (1/154); Musned, 3/34, 57., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/219
[394] Buhari, Salât, 98 (1/128); Müslim, Salât, 247, 248 (1/359); Ebû Dâvûd, Salat, 104 (1/ 184); Tirmizi, Salat, 261 (2/183); Musned, 2/3, 141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/220
[395] Buhari, Salât, 22 (1/101); Müslim, Salât, 267-269 (1/366); Ebû Dâvûd, Salât, 112 (1/ 189); Nesâ'i, Taharet, 119 (1/85); İbn Mâce, İkamet, 40 (1/307); Musned, 6/37, 126, 134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/220-221
[396] Müslim, Salât, 265 (1/365), Ebû Dâvud, Salât, 110 (1/187); Nesâ'î, Kıble, 7 (2/50); Tirmizi, Salât, 253 (2/161-162); İbn Mâce, İkamet, 38 (1/306); Musned, 5/149, 151, 155-156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/221-222
[397] Buhari, Salât, 33, 39 (1/106, 107).
[398] Bkz Feyzu'1-Bâri, 2/58, 78-79.
[399] Buhari, Salât, 105 (1/130); Müslim, Salât, 270-271 (1/366-367).
[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/221/222-223
[401] Buhari, Salât, 90 (1/126); Müslim, Salât, 254-257 (1/361-362); Ebû DâvÛd, Salât, 113 d/190); Nesâ'î, Kıble, 7 (2/50); Tirmizi, Salât, 252 (2/160-161); İbn Mâce, İkamet, 38 (1/305); Muvatta', Sefer, 38 (1/155-156); Musned, 1/219, 264, 342, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/223

[402] İbn Mâce, İkamet, 37 (1/304); Musned, 4/116., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/224
[403] Buhari, Salât, 101 (1/129); Müslim, Salât, 261 (1/363-364); Ebû Dâvûd, Salât, 109 (1/ 186-187); Nesâ'î, Kıble, 8 (2/52); Tirmizi, Salât, 251 (2/158-159); İbn Mâce, İkamet, 37 (2/304); Muvatta', Sefer, 34 (1/154-155); Musned, 4/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/225
[404] Fethul-Bârî, 3/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/224-225
[405] Buhari, Salât fi Mescid, 1 (2/56-57); Müslim, Hacc, 507 (2/1012); Nesâ'î, Menâsik, 124 (5/169) Tirmizi, Salât, 243 (2/147); İbn Mâce, İkamet, 195 (1/450); Muvatta', Kıble, 9 (1/196); Musned, 2/3S6, 466, 468. Bkz. 1427. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226
[406] Müslim, Hacc, 509 (2/1013); Nesâ'î, Menâsik, 124 (5/168); İbn Mâce, İkâmet, 195 (1/ 451); Musned, 2/16, 29, 53., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226-227
[407] Müslim, Hacc, 505-506 (2/1012); İbn Mâce, İkamet, 195 (1/450); Musned, 2/239. Bkz. 1425. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/226-227
[408] Buhari Salât fî Mescid, (2/56); Müslim, Hacc, 511 (2/1014); Ebû Dâvûd, Menâsik, 96 (2/ 216); Neaâ'î; Mesâcid, 10 (2/31); İbn Mâce, İkamet, 196 (1/452); Muvatta', Cum'a, 16 (1/109); Musned, 2/234, 278, 501., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/228
[409] Al-u İmrân: 3/96.
[410] Tevbe: 9/108. işaret edilen bu âyette kasdedilen mescidin Mescid-i Nebî mi, Küba Mescidi mi olduğunda ihtilâf varsa da, her iki mescidin kasdedilmiş olması da muhtemeldir.
[411] İsrâ: 17/1.
[412] Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/408.
[413] Tecrîd, 4/163 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/227-228
[414] Bu hadisi Taberâni de el-Mu'cemu'1-Kebîr'inde rivayet etmiştir (Mecme, 2/30). Hadisin şâhidleri de vardır: Ebû Dâvûd, Salât, 50 (1/154); Tirmizi, Salât, 165 (1/435); İbn Mâce, Mesâcid, 14(1/256). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/229
[415] Ebû Dâvûd, Salât, 165 (1/239); Nesâ'î, Sehv, 10 (3/8); Musned, 5/172; Mustedrek, 1/ 236); İbn Huzeyme, 1/244., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/229-230
[416] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 24 (2/36), Vitr, 12 (2/69); Nesâ'î, Zekât, 49 (5/43), İman, 1 (8/86); Musned, 4/411-412.
[417] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/230/231-232
[418] Buhari, Mevâkît, 26 (1/144); Müslim, Mesâcid, 210 (1/440); Musned, 4/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/231
[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/233
[420] Bu hadisin, Cündeb b. Abdillah, Semure b. Cündeb, Hz. Ebû Bekr, Abdullah b. Ömer, Ebû Bekre ve Ebû Malik el-Eşce'î'den gelen şâhidleri vardır: Müslim, Mesâcid, 261, 262 (1/454); Tirmizi, Salât, 165 (1/434); İbn Mâce, Fiten, 6 (2/1301); Musned 4/312, 313; 5/10; Mecme', 1/296-297.
[421] Dârimi, burada, hadiste geçen "ihfâr" kelimesinin, ahdi bozmak, sözünde durmamak, vefasızlık yapmak mânâsına geldiğini açıklamak istiyor. Kelimenin bu mânâlarının yanında "himayeyi, te'minatı yok etmek" mânâsı da vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/233
[422] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/232-234
[423] Ebû Dâvûd, Taharet, 43 (1/22); Nesâ'î, İmamet, 51 (2/86); Tirmizi, Taharet, 108 (1/262 263); İbn Mâce, Taharet, 114 (1/202); Muvatta', Sefer, 49 (1/159); Musned, 3/483, 4/35., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/234
[424] Buhari, Amel fı's-salât, 17 (2/64); Müslim, Mesâcid, 46 (1/387); Ebû Dâvûd, Salât, 176 (1/249); Nesâ'î, İftitâh, 13 (2/98); Tirmizi, Salât, 281 (2/222); Musned, 2/232, 290, 331., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235
[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235
[426] Buhari, Mevâkit, 23 (1/142); Müslim, Mesâcid, 235-237 51/447); Ebû Dâvûd, Salât, 3 (1/109-110), Edeb, 25 (4/263); Nesâ'î, Mevâkît, 2 (1/198), 16 (1/210); Tirmizi, Salât, 125 (1/312-313); İbn Mâce, Salât, 12 (1/229); Musned, 4/420, 423-425. Bkz. 618. hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/235-236
[427] Parantez içindeki ilâveyi Hz. Ali'nin Tirmizi'deki rivayetinden (Hacc, 44 (3/222) yaptık. Rivayet, böylece, konuyla ilgili Tevbe: 9/3.-4. âyetlere uygun düşmektedir. Bu durumda Ebû Hureyre'nin rivayetinde, mânâyı bozucu bir kısaltma yapılmış demektir.
[428] Buhari, Salât, 10 (1/97); Nesâ'î, MenâsİIk, 161 (5/187); Musned, 2/299. Bkz. 2509. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/236-237
[429] Ebû Dâvûd, Salât, 26 (1/133); Tirmizi, Salât, 299 (2/259); Musned, 3/404; Mustedrek, 1/ 258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/237-238
[430] Menhel, 4/120; Neyi, 1/348-349; Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 132, 288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/237-238
[431] Müslim, Müsâfirin, 293 (1/568-569); Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 55 (3/208); Nesâ'i, Mevakît, 31 (1/221); Tirmizi, Cenâ'iz, 41 (3/348-349); İbn Mâce, Cenâ'iz, 30 (1/486-487); Musned, 4/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/239
[432] Buhari, Mevâkit, 30 (17145); Müslim, Musâfırîn, 286 (1/567); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 10 (2/24); Nesâ'î, Mevâkît, 32 (1/222); Tirmizi, Salât, 134 (1/343-344); İbn Mâce, İkamet, 147 (1/ 396); Musned, 1/18, 21. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/239-240
[433] Buhari, Mevâkit, 33 (1/147); Müslim, Musâfırîn, 301 (1/572-573); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 10 (2/25); Nesâ'î, Mevâkît, 36 (1/225-226).
[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/240
[435] Buhari, Mevâkît, 33 (1/146); Müslim, Musâfırîn, 299 (1/572); Tirmizi, Salât, 135 (1/ 347); Musned, 6/50, 96., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/241
[436] Buhari, Sehv, 8 (2/67-68); Müslim, Musâfirîn, 297 (1/571-572); Ebû Dâvûd, Tetavvu, 9 (2/23-24). Şahidleri için bkz. Musned, 6/293, 299, 303, 311. Krş. 440. ve 442. Hadisler.
[437] Bkz. 1440. hadis.
[438] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/240/242-243
[439] Buhari, Cum'a, 39 (1/225); Müslim Musâfirîn, 104 (1/504); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/19); Nesâ'î, İmamet, 64 (2/92); Tirmizi, Salât, 320 (298); Muvatta', Sefer, 69 (1/166); Musned, 2/63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/243-244
[440] Müslim, Musâfırîn, 101-103 (1/502-503); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/18); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 66 (3/219); Tirmizi, Salât, 306 (2/274); İbn Mâce, İkamet, 100 (1/361); Musned, 6/ 326, 426, 428., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/244
[441] Buhari, Teheccüd, 34 (2/54); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 1 (2/19); Nesâ'î, Kıyâmu'l-Leyl, 56 (3/209-210); Musned, 6/63, 148, Ebu Muhammed Abdullah b.

Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/243-245
[442] Buhari, Ezan, 14, 16 (1/154); Müslim, Musâfirîn, 304 (1/573); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 11 (2/26); Tirmizi, Salât, 136 (1/351); Nesâ'î, Ezan, 39 (2/23); İbn Mâce, İkamet, 110 (1/368); Musned, 4/86; 5/54, 56, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/245
[443] Buhari, Salât, 95 (1/127-128), Ezan, 14 (1/154); Müslim, Musâfîrîn, 303 (1/573); Nesâ'î, Ezan, 39 (2/24); İbn Mâce, İkamet, 110 (1/368); Musned, 3/280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/246
[444] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/245/246-247
[445] Musned, 6/184, 225; Musannaf, 3/459.
[446] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/247
[447] Bkz. Müslim, Musâfırîn, 98-100 (1/502); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 3 (2/20); Menhel, 7/142-144., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/247-248
[448] Buharı, Teheccüd, 29 (2/53); Müslim, Musâfırîn, 88 (1/500); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 60 (3/212); Musned, 6/28^285, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/248
[449] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/249
[450] Müslim, Musâfırîn, 87 (1/500); Nesâ'î, Kıyamu'1-Leyl, 60 (3/212-213); İbn Mâce, İkamet, 101 (1/362); Muvatta', Salâtu'1-Leyİ, 29 (1/127); Musned, 6/284, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2249
[451] Buhari, Teheccüd, 29 (2/53). Bkz. 1574. hadis.
[452] Müslim, Müsâfırîn, 89 (1/500); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 57 (3/210), 60 (3/214). Sahabi murseli şeklindeki bir rivayeti için bkz. İbn Mâce, İkamet, 101 (1/362); Musned, 2/11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/249-250
[453] Müslim, Müsâfırîn, 96 (1/501).
[454] Müslim, Müsâfırîn, 95 (1/501).
[455] Bkz. İbn Âbidîn, 1/453.
[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2247-250
[457] Buhari, Teheccüd, 24 (2/50), 26 (2/52); Müslim, Musâfırîn, 133 (1/511); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 4 (2/21). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/251
[458] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/250-251
[459] Buharı, Vitr, 1 (2/13); Müslim, Musâfirîn, 121-122 (1/508), Ebû Dâvûd, Tetavvu', 4 (2/ 21), 27 (2/38-39); Nesâ'î, Ezan, 4 (2/25); Tirmizi, Salât, 325 (2/303); İbn Mâce, İkamet, 181 (1/ 432); Muvatta1, Salâtu'1-Leyl, 8 (1/120); Musned, 6/182, 215, 248. Bkz. 1481. ve 1593. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/2252
[460] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 3 (2/21). Söz konusu hadis Ebû Hureyre'den rivayet edilmektedir. Ancak bu hadis yine Ebû Hureyre'den, Hz. Peygamber'in sözlü emri olarak değiî de, "Hz. Peygamber... yan üstü yatardı." şeklinde onun bir fili olarak da nakledilmektedir. Hadisin "mahfuz" şekli, bu fili rivayetidir. Bkz. Menhel, 7/146); Tecrîd Muk., 1/123.
[461] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/251-252
[462] Bkz. 1456. numaralı ve 1458. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253
[463] Müslim, Musâfîrîn, 63, 64 (1/493); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 5 (2/22); Nesâ'î, İmamet, 60 (2/90); Tirmizi, Salât, 312 (2/282); İbn Mâce, İkamet, 103 (1/364); Musned, 2/331, 455, 517, 531., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253-254
[464] Buhari, Ezan, 38 (1/161); Müslim, Musâfîrîn, 65-66 (1/493-494), Nesâ'i, İmamet, 60 (2/ 90); Musned, 5/345, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/254
[465] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/254-255
[466] Bkz. 1455. hadis.
[467] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/253-255
[468] Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/27-28); Musned, 5/286, 287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/256
[469] Tirmizi, Salât, 475 (2/340).
[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/255-256
[471] Buhari, Taksir, 12 (2/38); Müslim, Musâfırîn, 80 (1/497); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/ 28); Tirmizi, Salât 346 (2/338); Musned, 6/342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/257
[472] Buhari, Salât, 4 (1/94); Müslim, Musâfırîn, 82, 83 (1/498); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 12 (2/ 28), Cihad, 164 (3/84); Nesa'î, Taharet, 142 (1/105); Muvatta', Sefer, 28 (1/152); Musned, 6/341. Bkz. 2505. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/258
[473] Buhari, Teheccüd, 33 (2/54); Müslim, Musâfırîn, 85 (1/499); Ebû Dâvûd, Vitr, 7 (2/65-66); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 28 (3/188); Tirmizi, Savm, 54 (3/133-134); Musned, 2/265, 311, 392. Bkz. 1752. 1753. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/257/258-259
[474] Buhari, Teheccüd, 32 (2/53); Müslim, Musâfırîn, 77 (1/497); Ebû Dâvûd Tetavvu, 12 (2/ 28); Muvatta', Sefer, 29 (1/152-153); Musned, 6/85, 86, 168; Musannaf, 3/78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/259
[475] Musned, 5/45. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/260
[476] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/259/260-261
[477] Müslim, Musâfirin, 143-144 (1/515-516); Musned, 4/366, 367, 374-375., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/261
[478] Bkz. en-Nihâye, 1/79; Feyzu'l-Kadir, 4/216.
[479] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/261-262
[480] Dâvûd, Tetavvu', 13 (2/29); Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 26 (3/185-186); Tirmizi, Salât 418 (2/491); İbn Mâce, İkamet, 172 (1/419); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 7 (1/119, mevkuf olarak); Musned, 2/26, 51. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/263
[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/262-263
[482] Buhari, Salât, 84 (1/121), Vitr, 1 (2/12); Müslim, Musâfırîn, 145-148 (1/516-517); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 25 (2/36), Vitr, 3 (2/62); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 26

(3/186), 34 (2/191); Tirmizi, Salât, 323 (2/300-301); İbn Mâce, İkamet, 171 (1/418); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 13 (1/123); Musned, 2/5, 9, 30. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/264

[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/264-265

[484] Tirmizi, Kıyamet, 42 (4/652); İbn Mâce, İkamet, 174 (1/423); Musned, 5/451; Mus-tedrek, 3/13, 4/160. Bkz. 2635. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/265

[485] Musned, 5/164. Bu hadisin, Sevbân'dan gelen şâhidleri vardır: Müslim, Salât, 225 (1/ 353); Tirmizi, Salât, 286 (2/230); Nesâ'î, Tatbik, 81 (2/181),; Musned, 5/280.266-267

[486] İbn Mâce, İkamet, 192 (1/445). Seneddeki Şa'sâ' mechûl bir râviyedir. Birçok alim, Seleme'nin de za'if olduğunu söylemiştir. Binaenaleyh bu hadis za'ifdir. Bkz. Mizan, 2/189-190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/267

[487] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/266/267-268

[488] Ebû Dâvûd, Nikâh, 41 (2/244); Mustedrek, 2/187; Beyheki, 7/291. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/267

[489] Mustedrek, 4/172. Seneddeki Salih b. Habbân, Salih b. Hayyân olmalıdır. Bkz. Mizan, 2/297. Bu hadis bu ravisi sebebiyle çok zaif ("metruk") bir hadistir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/268

[490] Buhari, Sucûd, 1, 4 (2/31, 32); Müslim, Mesâcid, 105 (1/405); Ebû Dâvûd, Sucûd, 3 (2/ 59); Nesaî, İftitâh, 46 (2/124); Musned, 1/388, 401, 437; İbn Huzeyme, 1/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/268-269

[491] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/269-270

[492] Ebû Dâvûd, Sucûd, 5 (2/59); Mustedrek, 1/284, 2/431; İbn Huzeyme, 2/354. Bkz. 1562. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/271

[493] Buhari, Sucûd, 3 (2/32); Ebû Dâvûd, Sucûd, 5 (2/59); Tirmizi, Salât, 405 (2/469); Musned, 1/360; Musannaf, 3/337; İbn Huzeyme, 1/277. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/271-272

[494] Müslim, Mesâcid, 107 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 4 (2/59); Nesâi, İftitâh, 48 (2/124); Muvatta', Kur'an, 12 (1/205); Musannaf, 3/340; Musned, 2/449, 529. Bkz. 1477. ve 1478. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/272-273

[495] Buhari, Sucûd, 7 (2/33); Musned, 2/466. Bkz. 1476. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/273

[496] Nesaî, İftitâh, 48 (2/125); İbn Mâce, İkamet, 71 (17336); Musned, 2/247, 454. Bkz. 1476 hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/272/273-274

[497] Müslim, Mesâcid, 108 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 4 (2/59); Nesaî, İftitâh, 48 (2/12-; 125); Tirmizi, Salât, 402 (2/462-463); İbn Mâce, İkamet, 71 (1/336); İbn Huzeyme, 1/278-279., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/274

[498] Buhari, Sucûd, 6 (2/32); Müslim, Mesâcid, 106 (1/406); Ebû Dâvûd, Sucûd, 2 (2/58); Nesâ'î, İftitâh, 47 (2/124); Tirmizi, Salât, 404 (2/466); Musned, 5/183, 186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/275

[499] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/274-275

[500] Bkz. 1454. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[501] Müslim, Musâfırin, 125-127 (1/509-510); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/39-40); Nesâ'î, Kiyâmul-Leyl, 36 (2/192). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/277

[502] Müzzemmil: 73/1.

[503] Abdullah b. Abbâs'ın, Hz. Aişe île konuşmama sebebi, Hz. Aişe'nin, Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki mücâdelelere katılmış olması idi.

[504] Müslim, Musâfirin, 139 (1/512-514); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/40-41); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 2 (3/162), 18 (3/179), 43 (3/199); İbn Mâce, İkâmet, 123 (1/376); TÎrmizi, Salât, 328 (2/306); Musned, 6/53-54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/275/278-281

[505] Müslim, Sıyâm, 202 (2/821); Ebû Dâvûd, Savm, 55 (2/323); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 6 (3/ 168); Tirmizi, Salât, 324 (2/301); Musned, 2/342, 344, 535., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/281

[506] Secde: 32/16-17. Teheccüd namazı hakkında bkz. Furkan: 25/64; Zâriyât: 51/18.

[507] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/281-282

[508] Müslim, Musâfirun, 142 (1/515); Ebû Dâvûd, Tetavvû', 20 (2/34); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 65 (3/216); Tirmizi, Salât, 408 (2/475); İbn Mâce, İkamet, 177 (1/426); Muvatta', Kur'an, 3 (1/200). 285Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/282-283

[509] Müslim, Musâfırîn, 170 (1/522); Musned, 2/504., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/284

[510] Buhari, Teheccüd, 14 (2/47); Müslim, Musâfırîn, 168 (1/521); Ebû Dâvûd, Sünnet, 21 (4/ 234); Tirmizi, Salât, 329 (2/307), Deavât, 79 (5/526); İbn Mâce, İkamet, 182 (1/435); Muvatta', Kur'an, 30 (1/214); Musned, 2/264, 267, 487., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/284-285

[511] Musned, 4/81; Amelu'î-Yevm ve'l-Leyle, Nesâ'i, 342; Mecmeu'z-Zevâid, 10/153-154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/

[512] Bu cümle İbn Mâce'de; "Kullarım, benden başkasından (bir şey) istemiyecekler -veya, istemesinler-!" şeklindedir.

[513] İbn Mâce, İkamet, 182 (1/435); Musned, 4/16. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/286

[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/286

[515] Bkz. 1493. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/287

[516] Musned, 2/509, Bkz. 689. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/287

[517] Musned, 1/120; Mecme'u'z-Zevâ'id, 10/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/288

[518] Bkz. Alu İmrân: 3/7.

[519] Bkz. Umde, 7/196; Tecrid, 4/112 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/283/288-289

[520] Buharı, Teheccüd, 1 (2/41); Müslim, Musâfırîn, 199 (1/532-533); Nesaî, Kıyâmu'1-Leyl, 9 (3/170); Tirmizi, Deavât, 29 (5/482); İbn Mâce, İkamet, 180 (1/430); Muvatta', Kur'an, 34 (1/ 215); Musned, 1/298, 308, 358., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/289-290

[521] Buhari, Meğâzi, 12 (5/18), Fezâilu'l-Kur'ân, 10 (6/104); Müslim, Musâfirîn, 255-256 (1/ 554-555); Ebû Dâvûd, Ramazân, 9 (2/56-57); Tirmizi, Sevâbu'l-Kur'an, 4 (5/159); İbn Mâce, İkamet, 183 (1/435-436); Musned, 4/118, 121, 122. Bkz. 3391. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/290-291
[522] İki çizgi arasındaki cümle, Ebû Seleme'nin bir arkadaşının veya Ebû Hureyre'nin "teğannî" kelimesini açıklamasıdır.
[523] Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, 19 (6/107); Müslim, Musâfîrin, 233-234 (1/545-546); Ebû Dâvud, Vitr, 20 (2/75); Nesâ'î, îftitâh, 80 (2/140); Musned, 2/450. Bkz. 1499., 3493. 3494. ve 3500. hadisler. Yukarıdaki metinde geçen "ke-ezenihi" kelimesini, "ke-iznihi" okuyup hadisi; "Allah hiçbir şeye... izin verişi gibi izin vermemiştir." şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda "Allah'ın izin vermesi," onun bu işe teşvik etmesi, bunu emretmesi mânâsına gelir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/291
[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292
[525] " Nesâ'î, İftitâh, 80 (2/140); Musned, 6/37, 167. Bkz. 3492., 3498. ve 3499. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292
[526] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/292-293
[527] Ebû Dâvûd, Vitr, 20 (2/74); Mustedrek, 1/569-570; Musned, 1/172, 175, 179. Bkz. 3496. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/293
[528] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/294
[529] Buhari, Fedâilu'l-Kur'an, 19 (6/107-108); Musned, 2/271, 285. Bkz. 1496, hadis.
[530] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/291-295
[531] Enfal: 28/4.
[532] Bkz. Hıcr: 15/87. âyet ve tefsirleri.
[533] Buhari, Tefsir, 1 (5/146); Ebû Dâvûd, Vitr, 15 (2/71-72); Nesaî, İftitâh, 27 (2/107); İbn Mâce, Edeb, 52 (2/1244); Musned, 3/450, 4/211. Bkz. 3374. hadis. [533] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/295-296
[534] Ebû Dâvûd, Vitr, 8 (2/64), 0 (2/56); Tirmizi, Kirâ'ât, 13 (5/198); İbn Mâce, îkamet, 178(1/428); Musned, 2/164, 165,189. Bkz. 3489. ve 3490. hadisler. [534] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/296
[535] Bkz. 1207. hadis. [535] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/297
[536] Müslim, Mesâcid, 88 (1/400); Ebû Dâvûd, Salât, 197 (1/269); Nesâ'î, Sehv, 24 (3/22-23); Tirmizi, Salât, 291 (2/243); Muvatta', Salât, 62 (1/95, mursel olarak); Musned, 3/72, 83, 84, 87.
[537] [537] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/298
[538] [538] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/297/298-299
[539] Buhari, Sehv, 3-5 (2/65-66); Müslim, Mesâcid, 97-100 (1/403-404); Ebû Dâvûd, Salât, 195 (1/264-266); Nesâ'î, Sehv, 22 (3/17-20); Tirmizi, Salat, 292 (2/247); İbn Mâce, ikamet, 134 1/ 383); Muvatfta, Salat, 58 (l/93); Musned,, 3/834, 284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/300
[540] Ebû Dâvûd, Salât, 195 (1/266); Nesâ'î, Sehv, 22 (3/20-21); Musned, 2/271. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/301
[541] Bkz. Muvatta', 1/94 (hamiş); Menhel, 6/131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/302
[542] Buhari, Salât, 32 (1/105), Sehv, 2 (2/65); Müslim, Mesâcid, 91 (1/401); Ebû Dâvûd, Salât, 196 (1/268); Nesâ'î, Sehv, 26 (3/26-27); Tirmizi, Salât, 289 (2/238); İbn Mâce, İkamet, 130 (1/380); Musned, 1/379, 419, 420., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/299-302
[543] Buhâri, Ezan, 146 (1/201); Müslim, Mesâcid, 85-87 (1/399); Ebû Dâvûd, Salât, 200 (1/ 271); Nesâ'î, Sehv, 21 (3/17); Tirmizi, Salât, 288 (2/235-236); İbn Mâce, İkamet, 131 (1/381); Muvatta', Salât, 65-66 (1/96-97); Musned, 5/345, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/303
[544] Hadisin ravilerinden biri bu isimde hata yapmıştır. Bu hadisin sahabi ravisi Abdullah b. Buhayne'dir. Abdullah'ın annesinin ismi buhayne, babasının ismi Mâlik'dir. Binaenaleyh yukarıdaki hata, muhtemelen, Malik kelimesinin başından "İbn" kelimesinin düşmesiyle meydana gelmiştir.
[545] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/404
[546] Ebû Dâvûd, Salât, 201 (1/272); Tirmizi, Salât, 269 (2/201); Musned, 4/247, 253. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/303-304
[547] Müslim, Mesâcid, 33 (1/381); Ebû Dâvûd, Salât, 171 (1/244-245); Nesâ'î, Sehv, 20 (3/13-14); Musned, 5/447, 448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/305
[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/304-306
[549] Ebû Dâvûd, Salât, 169 (1/242); Nesâ'î, Sehv, 12 (3/9-10); Tirmizi, Salât, 287 (2/234); İbn Mâce, İkamet, 146 (1/394); Musned, 2/233, 248, 255. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/306
[550] Nisa': 4/101.
[551] Müslim, Musâfirîn, 4 (1/478); Ebû Dâvûd, Sefer, 1 (2/3); Nesâ'î, Taksir, 1 (3/95); Tirmizi, Tefsir, 5 (5/242-243); İbn Mâce, İkamet, 73 (1/339); Musned, 1/25, 36. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307
[552] Fethu'l-Bâri, 3/11; Umde, 4/52-53; Menhel, 7/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307-308
[553] Mekke'den 7 km. uzaklıkta bir yerdir. Hacılar, zilhicce ayının sekizinci günü sabah namazını Mekke'de kıldıkdan sonra Mina'ya gider ve dokuzuncu gün güneş doğuncaya kadar orada kalırlar.
[554] Buhari, Taksir, 2 (2/34-35); Müslim, Musâfırîn, 16-17 (1/482); Ebû Dâvûd, Menâsik, 76 (2/199); Nesâ'î, Taksir, 3 (3/99); Muvatta', Hacc, 201 (1/402, mursel olarak). Bkz. 1881. ve 1882. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/308-309
[555] Zu'1-Huleyfe, Medine tarafından hacca gidenlerin inikat (ihrama girme) yeri olup Medine'ye 36 km. kadar uzaklıktadır. Buraya "Âbâru Ali"de denir.
[556] Buhari, Hacc, 24 (2/146); Ebû Davûd, Menâsik, 21 (3/101); Bkz. 1516, hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/309
[557] Buhari, Taksir, 5 (2/36); Müslim, Musâfırm, 11 (1/480); Ebû Dâvûd, Sefer, 2 (2/3); Nesâ'î, Salât, 11 (1/189); Tirmizi, Salât. 391 (2/431); Musned, 3/110, 112. Bkz. 1515. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/309-310
[558] Buhari, Taksir, 5 (2/36); Müslim, Musâfîrîn, 3 (1/478); Ebû Dâvûd, Sefer, 1 (2/3); Nesâ'î, Salât, 3 (1/83); Muvatta', Sefer, 8 (1/146); Musned, 6/234, 272., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/310
[559] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/307/310-311

[560] Buhari, Taksir, 1 (2/34); Müslim, Musâfirîn, 15 (1/481); Ebû Dâvûd, Sefer, 10 (2/10); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/100); Tirmizi, Salât, 392 (2/431); İbn Mâce, İkamet, 76 (1/342); Musned, 3/ 282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/311-312
[561] Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr, 47 (4/266-267); Müslim, Hac, 444 (2/986); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/10.0); Musned, 5/52, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/312
[562] Müslim, Hac, 441-443 (2/985); Ebû Dâvûd, Menâsik, 92 (2/213); Nesâ'î, Taksir, 4 (3/ 100); Tirmizi, Hac, 103 (3/284); İbn Mâce, İkamet, 76 (1/341); Musned, 4/339, 5/52. Bkz. 1519. hadis.
[563] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/312-313
[564] Hz. Peygamber'in veda haccı şöyle cereyan etmişti: Hz. Peygamber h. 4 zilhicce 10 tarihinde Mekke'ye varmıştı. 8 zilhicce'ye kadar Mekke'de kalmış, "terviye günü" denilen bu günün sabah namazından sonra Mina'ya gitmiş, ertesi 9 zilhicce günü sabah namazını müteakib güneş doğdukdan sonra Arafat'a gitmiş, o gün, güneşin batışından sonra Müzdelife'ye gitmiş, geceyi orada geçirip sabah namazından sonra güneş doğmadan tekrar Mina'ya gitmiş, aynı gün Mekke'ye inip tavafını yaptıkdan sonra Mina'ya dönmüş, 13 zilhicce günü Mina'dan Mekke'ye gelmiş, 14 zîlhicce günü im Mekke'den, Medine'ye dönmek üzare yola çıkmıştı.
[565] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/311/313-314
[566] Buhari, Salât, 31 (1/104), Müslim, Mesâcid, 37 (1/383); Ebû Dâvûd, Sefer, 8 (2/9); Nesâ'î, Sehv, 6 (3/6-7); Tirmizi, Salât, 143 (2/182); Musned, 3/330, 378., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/314
[567] Buhari, Taksir, 9 (2/37); Müslim, Musâfırîn, 40 (1/488); Musned, 3/446., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/314-315
[568] Müslim, Musâfırîn, 52-53 (1/490); Ebû Dâvûd, Sefer, 5 (2/4-5); Nesâ'î, Mevâkît, 42 (1/ 229); Tirmizi, Salât, 394 (2/438-439); İbn Mâce, İkamet, 74 (1/340); Muvatta', Sefer, 2 (1/143); Musned, 5/241-242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/315
[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/316
[570] Buhari, Hac, 96 (2/177); Müslim, Hac, 285 (2/937); Nesâ'î, Mevâkît, 49 (1/234); Muvatta, Hac, 198 (1/401); Musned, 5/418-421, Bkz. 1890, hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/316
[571] Buhari, Taksir, 6 (2/36), 13-14 (2/39); Müslim, Musâfırîn, 42-45 (1/488-849); Ebû Dâvûd, Sefer, 5 (2/5); Nesâ'î, Mevâkît, 45-46 (1/231, 233); Tirmizi, Salât, 394 (2/441); Muvatta', Sefer, 3 (1/144); Musned, 2/4, 7, 8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/315-317
[572] Müslim, Hac, 280-290 (2/937-938); Ebû Dâvûd, Menâsik, 65 (2/192); Nesâ'î, Salât, 20 (1/193); Menâsik, 206 (5/210); Tirmizi, Hac, 56 (3/235); Musned, 2/62. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/31317
[573] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/318
[574] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/317-318
[575] Buhari, Salât, 59 (1/114. muallak olarak), Cihad, 198 (4/40); Müslim, Musâfırîn, 74 (1/ 496); Musned, 3/455, 457, 6/386, 388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/318-319
[576] Buhari, Havf, 1 (1/226); Müslim, Musâfırîn, 305 (1/574); Kbû Dâvûd, Sefer, 16 (2/15-16); Nesâ'î, Havf, 1 (3/139); Tirmizi, Salât, 398 (2/453); Musned, 2/150. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/319-320
[577] Nisa': 4/102.
[578] Fethu'1-Bârî, 5/99-100, 15/311; Umde, 6/254-255; Tecrîd, 3/120 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/320-321
[579] Buhari, Meğâzî, 31 (5/52-53); Ebû Dâvûd, Sefer, 14 (2/13); Tirmizi, Salât, 398 (2/455); İbn Mâce, İkamet, 151 (1/399); Muvatta', Salâtu'1-Havf, 2 (1/183-184); Musned, 3/448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/321-322
[580] Buhari, Meğâzî, 31 (5/53); Müslim, Musâfırîn, 309 (1/575); Ebû Dâvûd, Sefer, 13 (2/12-13); Nesâ'î, Salâtu'1-Havf, 1 (3/138); Tirmizi, Salât, 398 (2/456); İbn Mâce, İkamet, 151 (1/400); Musned, 3/448. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/319-322
[581] Ahzâb: 33/25.
[582] Bakara: 2/239.
[583] Musned, 3/25, 49, 67-68; İbn Huzeyme, 2/88, 99. Bu hadisi Şafiî, Tayalisi ve Beyheki de rivayet etmişlerdir. Bkz. Tirmizi, 1/337, 4. dipnotu. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/322-323
[584] Buhari, Küsûf, 1 (2/24); Müslim, Ktiaûf, 21-23 (2/628); Nesâ'î, Küsûf, 4 (3/103); İbn Mâce, İkamet, 152 (1/400); Musned, 4/122., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324
[585] Müslim, Küsûf, 18 (2/627); Ebû Dâvûd, İstiska, 5 (1/308); Küsûf, 8 (3/105); Tirmizi, Salât, 396 (2/446-447); Musned, 1/216, 225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324-325
[586] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/325-326
[587] Buhari, Küsûf, 7 (2/26-27); Müslim, Küsûf, 8 (2/621); Nesâ'î, Küsûf, 11-12 (3/109-110); Muvatta', Küsûf, 3 (1/187-188); Musned, 6/53. Bkz. 1538. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/326-327
[588] Buhari, Küsûf, 9 (2/27); Müslim, Küsuf, 17 (2/626); Ebu Dâvud, İstiskâ', 5 (1/307); Nesâ'î, Küsûf, 17 (3/118-119); Muvatta1, Küsûf, 2 (1/186-187); Musned, 1/298, 358., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/327-328
[589] Buhari, Küsûf, 2 (2/24); Müslim, Küsûf, 1 (2/618); Ebu Dâvûd, İstiskâ', 5 (1/307); Nesâ'î, Küsûf, 11 (3/107); Tirmizi, Salât, 396 (2/449); İbn Mâce, İkamet, 152 (1/401); Muvatta', Küsûf, 1 (1/186); Musned, 6/76. 164, 168., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/328
[590] Bkz. 1535. hadis. Son iki hadis, şeklen muallak görünmektedirler. Ancak onların kendilerinden önceki 1536. hadisin Mâlik'e kadar ki senediyle aynı senede sahip olmaları da mümkündür. Nitekim Dârimi'nin bir nüshasında "Kale: (Şafiî) dedi ki..." ifadesi yerine; "Ve Kale bihi: (Ebû Ya'kûb, önceki sened) vasıtasıla dedi ki..." kaydı vardır. Bu durumda bu hadisler, muttasıldırlar. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/328
[591] Esma'dan gelen bir şahidi için bkz. Musned, 6/354. Dârimi'nin bir nüshasında, "sadaka verme" yerine, "köle âzâdı"nm emredildiği kaydı vardır. Herhalde bu rivayetin doğrusu da "köle âzâdı" olmalıdır. Nitekim hadisin bundan sonraki senedinin kaynaklarında da "köle âzâdi" kaydı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/329
[592] Buhari, Küsûf, 11 (2/28-29), Itk, 3 (3/117); Ebû Dâvûd, İstiskâ', 9 (1/310); Musned, 6/ 345; Hâkim 1/331. Bu kaynaklarda, güneş tutulduğunda "köle âzâdı"nın emredildiği nakledilir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/324-329
[593] Buhari, İstiskâ, 4 (2/16); Müslim, İstiskâ', 3 (2/611); Ebû Dâvûd, îstiskâ', 2 (1/303); Nesâ'î, İstiskâ', 7 (3/127); Muvatta', İstiskâ', 1 (1/190); İbn Mâce,

İkamet, 153 (1/403); Musned, 4/39, 40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/330
[594] Buhari, İstiskâ', 15 (2/20); Musned, 4/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/329-330
[595] Buhari, İstiskâ', 22 (2/21); Müslim, İstiskâ', 7 (2/612); Ebû Dâvûd, îstiskâ1, 3 (1/303); Nesâ'î, İstiskâ', 9 (3/128); İbn Mâce, İkamet, 118 (1/373). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/331
[596] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/331-332
[597] Buhari, Cumu'a, 2 (1/212); Müslim, Cumu'a, 1-2 (2/579); Nesâ'î, Cumu'a, 7 (3/76); Tirmizi, Salât, 355 (2/364); İbn Mâce, İkamet, 80 (1/346); Muvatta', Cumu'a, 5 (1/102); Musned, 2/ 3, 9, 35., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/332
[598] Buhari, Cumu'a, 2 (1/212); Müslim, Cumu'a, 5 (2/580); Ebû Dâvud, Taharet, 129 (1/94); Nesâ'î, Cumu'a, 8 (3/76); Muvatta', Cumu'a, 4 (1/102); Musned, 3/60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333
[599] Buhari, Ezan, 161 (1/208); İbn Mâce, 80 (1/346); Musned, 3/6., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333
[600] Buhari, Cumu'a, 5(1/213), Müslim, Cumu'a, 4 (2/580); Ebû Davûd, Taharet, 129 (1/ 94); Musned, 1/15, 46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/333-334
[601] Ebû Davûd, Taharet, 130 (1/97); Nesâ'i, Cumu'a, 9 (3/77); Tirmizî, Salât, 357 (2/369); Musned, 5/8, 11, 15., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/332-334
[602] Buhari, Cumu'a, 6 (1/213); 19 (1/218); Nesâ'î, Cumu'a, 23 (3/85); Musned, 5/438-440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/334-335
[603] Buhari, Cumu'a, 10 (1/214-215); Müslim, Cumu'a, 65-66 (2/559); Nesâ'î, İftitah, 44 (2/ 123); İbnMâce, İkamet, 6(1/269); Musned, 2/430, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/335-336
[604] Buhari, Cumu'a, 4 (1/213); Müslim Cumu'a, 10 (2/582); Nesâ'î, Cumu'a, 13 (3/79-80); Ebû Dâvûd, Taharet, 129 (1/96); Tirmizi, Salât, 358 (2/372); İbn Mâce, İkamet, 82 (1/347); Muvatta', Cumu'a, 1 (1/101). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/336
[605] Buhari, Cumu'a, 31 (1/223); Müslim, Cumu'a, 24-25 (2/587); Nesâ'î, Cumu'a, 13 (3/79); Musned, 2/239- 259, 280. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/336-337
[606] Musned, 1/167; Mecmeu'z-Zevâ'id, 2/183. Bu hadis, Müslim ile Zübeyr arasındaki bir ravinin zikredilmemesi sebebiyle, munkatı'dir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/338
[607] Buharı, Meğâzî, 35 (5/65); Müslim, Cumu'a, 32 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 224 (1/284-285); Nesâ'î, Cumu'a, 14 (3/81); İbn Mâce, İkamet, 84 (1/350); Musned, 4/46, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/338
[608] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/3337/338-339
[609] Ebû Dâvûd, Taharet, 129 (1/95); Nesâ'î, Cumu'a, 10 (3/77); Tirmizi, Salât, 356 (2/368); İbn Mâce, İkamet, 80 (1/346); Mıısned, 4/9, 10, 104., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/339-340
[610] Müslim Cumu'a, 12 (2/583); Muvatta', Cumu'a, 6 (1/103); Musned, 2/244, 485. Bkz. 1557. ve 1558. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/340
[611] Buhari, Cumu'a, 36 (1/224); Müslim, Cumu'a, 11 (2/583); Ebû Dâvûd, Salât, 235 (1/ 200); Nesa'î, Cumu'a, 22 (3/84); İdeyn, 21 (3/153); Tirmizi, Salat, 368 (2/387); İbn Mâce, İkamet, 86 (1/352); Musned, 2/272, 280, 393. Bkz, 1556. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/340-341
[612] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/339-341
[613] Buhari, Teheccüd, 25 (2/51); Müslim, Cumu'a, 57 (2/596); Nesâ'î, Cumu'a, 16 (3/82); Musned, 3/297, 317, 369. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342
[614] Tirmizi, Salât, 367 (2/385). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342
[615] Bu hadis murseldir. Tâbiûndan olan Hasan Basri'nin bu fiili için bkz. Tirmizi, Salât, 367 (2/386).
[616] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/342-343
[617] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/341/343-344
[618] Bkz. 1474. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/344
[619] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/344-345
[620] Buhari, Cumu'a, 32-33 (1/223); Müslim, Cumu'a, 54-56 (2/596); Ebû Dâvûd, Salât, 237 1/291); Nesâ'î, Cumu'a, 20 (3/84); Tirmizi, Salat, 367 (2/384); İbn Mace, İkamet, 87 (1/353); Musned, 3/308, 363, 380;
[621] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/345
[622] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/345-346
[623] Müslim, Cumu'a, 47 (2/594); Musned, 4/263., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/346-347
[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/347
[625] Müslim, Cumu'a, 41 (2/591); Ebû Dâvûd, Salât, 229 (1/288); Nesâ'î, Cumu'a, 35 (3/90); Tirmizi, Salât, 364 (2/381); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 5/91, 94, 95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/347-348
[626] Bkz. 1567. hadis.
[627] Ebû Dâvûd, Salât, 231 (1/289).
[628] Müslim, Cumu'a, 50 (2/595).
[629] Bkz. 1562. hadis.
[630] İbn Mâce, İkamet, 86 (1/353).
[631] Müslim, Cumu'a, 61 (2/597),
[632] Bkz. 1576, hadis.
[633] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/346-348
[634] Buhari, Cumu'a, 30 (1/223); Müslim, Cumu'a, 33 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 227 (1/ 286); Nesâ'î Cumu'a, 33 (3/90); Tirmizi, Salât, 363 (2/380); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 2/91, 98., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme

ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349
[635] Müslim, Cumu'a, 34 (2/589); Ebû Dâvûd, Salât, 228 (1/286); Nesâ'î, Cumu'a, 35 (3/90); İbn Mâce, İkamet, 85 (1/351); Musned, 5/87, 88., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349
[636] Müslim, Cumu'a, 53 (2/595-596); Ebû Dâvûd, Salât, 230 (1/289); Nesâ'î, Cumu'a, 29 (3/); Tirmizi, Salât, 371 (2/391); Musned, 4/135-136, 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/350
[637] Bkz. Bir önceki hadis; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/349-350
[638] Bkz. 33. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/351
[639] Bkz. 39. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/351
[640] Bkz 40. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/352
[641] Şahidleri için bkz. Buhari, Salât, 18 (1/99-100), Cumu'a, 26 (1/220), Buyu', 32 (3/14); Ebû Dâvûd, Salât, 221 (1/283). Bkz. 41. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/350/352-353
[642] Ebû Dâvûd, Salât, 242 (1/293); Nesâ'î, Cumu'a, 40 (3/92); İbn Mâce, İkamet, 90 (1/355); Muvatta', Cumu'a, 19 (1/111)- Müslim, Cumu'a, 63 (2/598); Musned, 4/270, 277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/353-354
[643] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/354
[644] Müslim, Cumu'a, 62 (2/598); Ebû Dâvûd, Salât, 242 (1/293); Nesâ'î, Cumu'a, 40 (3/92); Tirmizi, Salât, 385 (2/413); Musned, 4/271, 273, 276, Bkz. 1615. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/353/354-355
[645] Buhari, Cumu'a, 37 (1/224); Müslim, Cumu'a, 13-15 (2/583-584); Nesâ'î, Cumu'a, 45 (3/ 95); Tirmizi, Salât, 354 (2/362); İbn Mâce, İkamet, 99 (1/360); Muvatta', Cumu'a, 15 (1/108); Musned, 2/230, 255., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/355-356
[646] Müslim, Cumu'a. 16 (2/584).
[647] Nesâ'i, Cumu'a, 45 (3/94).
[648] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/355-356
[649] Bu isim "Zeyd b. Sellâm" şeklinde olmalıdır. Hadisin verilen kaynaklarında bu isim bu şekilde olduğu gibi, rical kitaplarında da Yezîd b. Sellâm isimli bir ravi geçmemektedir.
[650] Müslim, Cumu'a, 40 (2/591); Nesâ'î, Cumu'a, 2 (3/73); İbn Mâce, Mesâcid, 17 (1/260); Musned, 1/239, 254, 335, 2/84. Müslim dışındaki kaynaklarda Ebû Hureyre yerine İbn Abbâs'ın ismi geçmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/357
[651] Ebû Dâvûd, Salât, 210 (1/277); Nesâ'î, Cumu'a, 2 (3/73); Tirmizi, Salât, 359 (2/373); İbn Mâce, İkamet, 93 (1/357); Musned, (3/424); Mustedrek, 1/280. Zikredilen yerlerde "üç cuma" kaydı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/356-357
[652] Ebû Dâvûd, Salât, 207 (1/275); Nesâ'î, Cumu'a, 5 (3/75); İbn Mace, İkamet, 79 (1/345); Musned, 4/8; İbn Huzeyme, 3/118; Müstedrek, 1/278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/358
[653] Müslim, Cumu'a, 70-71 (2/60); Ebû Dâvûd, Salât, 244 (1/294); Tirmizi, Salât, 376 (2/ 399); Nesâ'î, Cumu'a, 43 (3/93); Musned, 2/35, 75. Bkz. 1444. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/359
[654] Buhari, Teheccüd, 25 (2/51); Müslim, Cumu'a, 72 (2/601); Ebû Dâvûd, Salât, 244 (1/ 295); Tirmizi, Salât, 376 (2/399); Nesâ'î, Cumu'a,'43 (3/93); İbn Mâce, İkamet, 95 (1/358); Musned, 2/6, 11, 17. Bkz. 1452. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/359
[655] Müslim, Cumu'a, 69 (2/600); Ebû DâvÛd, Salât, 244 1/294-295); Nesâ'î, Cumu'a, 42 (3/ 92); Tirmizi, Salât, 376 (2/400); İbn Mâce, İkamet, 95 (2/358); Musned, 2/249, 442, 499.
[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/359-360
[657] Ebû Dâvûd, Vitr, 1 (2/61); Tirmizi, Salât, 332 (2/314); İbn Mâce, İkamet, 114 (1/369); Mustedrek, 1/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/361
[658] Ebû Dâvûd, Vitr, 2 (2/62); Nesâ'î, Salât, 6 (1/186); İbn Mâce, İkâmet, 194 (1/448); Mu-vatta', Salâtu'l-Leyl, 14 (1/123); Muaned, 5/315, 319, 322; Musannaf, 3/5. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/361-362
[659] Buhari, İman, 34 (1/17), Savm 1 (2/225); Müslim, İman, 8 (1/40-41); Ebû Dâvûd, Salât, 1 (1/106-107); Nesâ'î, Salât, 4 (1/184); Muvatta', Sefer, 94 (1/175); Musned, 1/162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/362-363
[660] Menhel, 3/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/363
[661] Nesâ'î, Kıyamu'1-Leyl, 27 (3/187); Tirmizi, Salât, 333 (2/316); İbn Mâce, İkamet, 114 (1/ 370); Musned, 1/86, 98, 100; Mustedrek, 1/300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/363-364
[662] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/364
[663] Buhari, Devât, 68 (7/169); Müslim, Zikr, 5 (4/2062); İbn Mace, Dua, 10 (2/1269); Musned, 2/277, 290, 491., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/364-365
[664] Buhari, Teheccüd, 10 (2/45-46); Müslim, Musâfîrîn, 123 (1/508); Ebû Dâvûd, Tetavvu', 27 (2/39); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 41 (3/198); Tirmizi, Salât, 337 (2/321); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 10 (1/121); Musned, 6/50, 161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/365
[665] Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 40 (3/197); İbn Mâce, İkamet, 123 (1/376); Musned, 5/418; Mustedrek, 1/302, 303. Bu hadisi Nesâ'î ile Hâkim hem merfû hem de mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. İbn Hacer'in de aralarında bulunduğu bir çok alim, bu hadisin mevkuf şeklinin sahih olduğu görüşündedirler. Dârimi ise, öyle anlaşılıyor ki, Sufyân'm Zühri'den yaptığı rivayetlerin za'if sayılması sebebiyle Sufyân'm rivayetini Evzâ'i'ninkiyle desteklemiş ve hadisin merfû şeklini tercih etmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366
[666] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366
[667] Buhari, Teheccüd, 10 (2/45); Müslim, Musâfirîn, 147-148 (1/516-517); Ebû Dâvûd, Te-tavvu', 25 (2/36); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 26 (3/186-187); 35 (3/192); Tirmizi, Salât, 323 (2/300-301); İbn Mâce, İkamet, 171 (1/418); Muvatta', Salâtu'l-Leyl, 13 (1/123); Musned, 2/5, 9, 10.
[668] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/366-367
[669] Bkz. 1454. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/367
[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/367-368
[671] Nesâ'i, Kıyâmu'1-Leyl, 38 (3/194); Tirmizi, Salât, 340 (2/325-326); İbn Mâce, İkamet, 115 (1/370); Musned, 1/300, 305, 316. Bkz. 1597. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/365-368
[672] Buhari, Vitr, 2 (2/13); Müslim, Musâfîrin 136-138 (1/512); Ebû Dâvûd, Vitr, 8 (2/66); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 30 (3/189); Tirmizi, Salât, 335 (2/318); İbn Mâce, İkamet, 121 (1/374); Musned, 6/46, 100, 107. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi

Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/369
[673] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/369
[674] Müslim, Musâfirîn, 160-161 (1/519-520); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 31 (3/189-190); Tirmizi, Salât, 343 (2/332); İbn Mâce, İkamet, 122 (1/375); Mustedrek, 1/301; Musned, 3/13, 35, 37., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/368-370
[675] Bkz. 1594. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/370
[676] Buhâri, Vitr, 5 (2/13-14); Müslim, Musâfirîn, 36, 38 (1/487); Ebû Dâvûd, Sefer, 8 (2/9); Nesâ'î, Kıyâmu'1-Leyl, 33 (3/190); Tirmizi, Salât, 345 (2/336); İbn Mâce, İkamet, 127 (1/379); Muvatta', Salâtu'1-Leyl, 15 (1/124); Musned, 2/7, 57, 138.,
[677] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/371
[678] Musned, 1/200. Bkz. 1600. ve 1601. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/372
[679] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/373
[680] Ebû Dâvûd, Vitr, 5 (2/63); Nesâ'î, Kyâmu'1-Leyl, 51 (3/206); Tirmizi, Salât, 341 (2/328); İbn Mâce, İkamet, 117 (1/372); Musned, 1/199, 200; Mustedrek, 3/172.
[681] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/373-374
[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/371-374
[683] Dârekutni, 2/36. Bu hadisi Taberâni de büyük ve ortanca Mu'cem'îerinde rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 2/246). Zikredilen yerlerde hadis, "Şüphe yok ki, şu yolculuk..." şeklindedir.
[684] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/375
[685] Ebû Davûd, Vitr, 9 (2/67).
[686] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/374/375-376
[687] Âlu İmrân: 3/128.
[688] Buharı, Ezan, 128 (1/194-195); Müslim, Mesâcid, 294-295 (1/466-467); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesa'î, Tatbik, 28 (2/158); İbn Mâce, İkamet, 145 (1/394); Musned, 2/239, 255, 271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/377
[689] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/377-378
[690] Buhari, Vitr, 7 (2/14); Müslim, Mesâcid, 301 (1/469); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesâ'î, Tatbik, 27 (2/157); Musned, 3/162, 167, 180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/378
[691] Müslim, Mesâcid, 305 (1/470); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/67-68); Nesâ'î, Tatbik, 30 (2/159); Tirmizi, Salât, 294 (2/251); Musned, 4/285, 300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379
[692] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379
[693] Buhari, Vitr, 7 (2/14); Müslim, Mesâcid, 298 (1/468); Ebû Dâvûd, Vitr, 10 (2/68); Nesaî, Tatbik, 28 (2/157); İbn Mâce, İkamet, 120 (1/374); Musned, 3/113, 166,
[694] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/379-380
[695] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/376-380
[696] Tirmizi, Salât, 390 (2/426); İbn Mâce, Sıyâm, 49 (1/558); Mustedrek, 1/294; Musned, 5/ 352,353., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/381
[697] Buhari, İdeyn, 4 (2/3); Tirmizi, Salât, 390 (2/427); İbn Mâce, Sıyâm, 49 (1/558); Mus-tedrek, 1/294; Musned, 3/126., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/381-382
[698] Buhari, İdeyn, 7 (2/5); Müslim, İdeyn, 3-4 (2/603); Ebû Dâvûd, Salât, 248 (1/297); Nesâ'î, İdeyn 19 (3/152); Musned, 3/296, 318., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/382-383
[699] Buhari, İlm, 32 (1/33); Müslim, İdeyn, 2 (2/602); Ebû Dâvûd, Salât, 248 (1/297); Nesâ'î, İdeyn, 14 (3/151); 28 (3/157); İbn Mâce, İkamet, 155 (1/406); Musned, 1/220, 226, 242. Bkz. 1619. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/383
[700] Buhari, İdeyn, 8 (2/5); Müslim, İdeyn, 1 (2/602); Musned, 1/242, 243, 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/383-384
[701] Ebû Dâvûd, Salât, 245 (1/295); Nesâ'î, İdeyn, 1 (3/146).
[702] Mâide: 5/3.
[703] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/382-384
[704] Buhari, İdeyn, 8 (2/5); Müslim, İdeyn, 13 (2/606); Ebû Dâvûd, Salât, 256 (1/301); Nesâ'î, İdeyn, 29 (3/157); Tirmizi, Salât, 387 (2/418); İbn Mâce, İkamet, 160 (1/410); Musned, 1/280, 355. Bkz. 1619. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/385
[705] İbn Mâce, İkamet, 156 (1/407). Bu hadis, ravilerinden Abdurrahman b. Sa'd ile Abdullah b. Muhammed'den dolayı za'ifdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/385-386
[706] Bkz. 1576. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/386-387
[707] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/387
[708] Buhari, Salât, 2 (1/93); İdeyn, 20 (2/9-10); Müslim, İdeyn, 10-12 (2/606); Ebû Dâvûd, Salât, 247 (1/296); Nesâ'î, İdeyn, 3-4 (3/147); Tirmizi, salât, 388 (2/419-420); İbn Mâce, İkamet, 165 (1/414-415); Musned, 5/84, 85., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/388
[709] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/387/388-389
[710] Buhari, İdeyn, 7 (2/5), 19 (2/9); Müslim, İdeyn, 4 (2/603); Ebû Dâvûd, Salât 248 (1/ 297); Nesâ't, İdeyn, 19 (3/152); Musned, 3/314, 318. Bkz. 1007. ve 1654. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/389-390
[711] Bkz. 1613. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/389-390
[712] Ebû Dâvûd, Salât, 217 (1/281); Nesâ'î, İdeyn, 2 (3/158); İbn Mâce, İkamet, 166 (1/415); Musned 4/ 372; Mustedrek, 1/288; İbn Huzeyme, 2/359., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/390-391
[713] Beyheki'den naklen: Menhel, 6/220.
[714] Ebû Dâvûd, Salât, 217 (1/281).
[715] Buhari, Edâhi, 16 (6/240).
[716] Sübülu's-Selâm, 2/52-53; Neyi, 3/321; Menhel, 6/222-223., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/390/391-392
[717] Tirmizi, Salât, 389 (2/424); İbn Mâce, İkamet, 162 (1/412); Musned, 2/338; Mustedrek, 1/296; İbn Huzeyme, 2/362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/392
[718] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 3/392

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.11.24 NAMAZ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ BÖLÜMÜ

79/1- Ebû Zerr'den şöyle rivayet edildi:
Kendisi kıldığı (nafile] bir namazı pek ağır yapmamış ancak rü'kûlar-<da ve secdelerde çok kalmıştı. Bitirdiğinde bir adam ona şöyle dedi:
«Sen Peygamberin -salât ve selâm üzerce olsun- hem arkadaşısın, hem namazı böyle çabuk kılıyorsun?»
'Ebû Zerr Ona sordu:
« Rükû ve secdeleri kusursuz yaprnadımmı?»
Evet yaptın.»
« O halde, Peygamber'den -salât ve selâm üzerine olsun- işittim şöyle buyurdu: Kim Allah'a bir secde yaparsa, bu secde nedeniyle o -krm-sehin cennette derecesi bir kere daha yü'kseltHir. Ben de istsdim'ki, bana çok çok dereceler verilsin. Yahut bana dereceler yazılsın.» cevabını verdi.
Diğer bir rivayette İbrahim (en-Neheî) bir adamdan şöyle rivaet etti:
Adam, Rebze'de Ebû Zerr'e rastladığında (nafile) bir namaz kılıyordu. Ancak namazın rükû ve secdelerinde çok beklerken, kıraati pek kısa yapıyordu. Selâm verip namazı bitirince adam ona:
«—Sen ki, Peygamberin -salâtı selâm üzerine olsun- arkadaşı oluyorsun. Kıldığın namaz bu unudur?»
Ebû Zerr' Ona şöyle cevap verdi:
«— Peygamber'den -salât ve selâm onun üzerine olsun- işittim. Buyurdu ;ki: kim Allah'a bir secde yaparsa, Allah bu secde sebebiyle cennete o kimsenin derecesini bir kez daha yükseltir. İşte bu nedenledir ki ben de 'namazımda secdelej-i uzatıyorum.» diye cevap verdi.

80/2- Abdullah'ın dediğine göre Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun-buyurdu 'ki:
«— Göbekle diz kapaklan arası açık bırakılmaması gereken yerlerdir. (Avret mahaüi.)»

81/3- Atâ Cabir'den şöyle rivayet etti.
«Cabir, halka namaz kıldırdı; üzerinde bir teık uzun gömlek vardı fazla elbisesi bulunurken böyle yapmakla O, Peygamberin -salât ve selâm' üzerine olsun- Sünnetini bize açıkça bildirmek istemişti.»

82/4- Abdurrahman'dan şöyle rivayet edildi: ,
Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- bir adam sordu:
«— Bir tek elbise giyerek [şu kimse) namaz kılıyor?»
Hz. Peygamber:
«:— Hepinizin iki elbisesi var mı ki?» diye karşılığında 'bulundu.
Ebû Kurra dedi ki: Bbû Hanife'den duydum, Zührî'den naklediyordu. Zührî'de Saîd İbn el-Müseyyeb'den o da Ebû Hureyre'den şöyl rivayet etti:
Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'e, bir tek parçalı elbise ile kılman namaz konusunu sordu: Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun-:
«— Aranızda iki elbiseli olmayan çıkabilir.» diye cevap verdi. '

83/5- Cabir'den şöyle rivayet edildi:
Peygamber -salât ve' selâm üzerine olsun- namaz kıldı: uçları boynundan sarkmış olan bir elbise ile örtünmüştü. Ebû Zerr'e bazıları şöyle sordu:
«Hz. Peygamber bu haliyle farz olmayan* namaz mı kıldı?» Ebû Zerr: «Hem farzı, hem de farz olmayanı cevabını verdi.»

84/6- Cabir'ifi şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- soruldu:
« En yüksek dereceli amel hangisidir?»
« Vakti gelince kılınan namazdır» buyurdular.

85/7- İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: «Sabah namazını tanyeri iyice ağarmağa başladığı zamanda kılınız. Çümkü bu vakitte kılmakta en büyük sevap vardır.»

86/8- Büreyde'nm şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki:
«— İkindi namazım vakti girer girmez kılınız.»
Bir rivayette, Büreyde, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti:
«— Kapalı hava olduğu gün, ikindi namazım valcti girer girmez kılınız. Gerçek olan şudur ki; ikindi namazını, güneş batıncaya kadar kılama-yıp kaçıran kimsenin ameli neticesiz kalır.»

87/9- İbn Büreyde'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: « İkindi namazının vaktifii geçiren kimse ailesinden ve malından kayba uğramış gibidir.»

88/10- Ebû Saîd'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: « Sabah namazından sonra güneş doğuncaya, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar hiç bir namaz kılınmaz. Şu iki günde: Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günlerinde oruç tutulmaz. Mescidler arasında yalnız üç tanesi için yolculu'k yapılır. Mescidi Haram, Mescidi Aksa ve Mescidim (medîdeki) dir. Ve kadın, en az iki günlük bir yolculuğu, ancak kendisine nikâh düşmeyen bir erkekle yapabMir.»
89/11-. fon Böreyde şöyle rivayet etti.
Ensâr'dan biri, Peygamber'in-seriat ve selam üzerirre olsuh-yamndan geçti, O'nu tasalı gördü. Bu kişinin sofrasında her zaman fakirler eş dost bulunmaktaydı. Hz. Peygamber'de gördüğü hüzün onu da kederiendirmişti. Bundan ötürü sofrayı ve o günkü konuklarını bırakarak evindeki namazgahına çekildi, namaz kılmağa başladı. Bir süre böylece kıldı. Sonra uyku bastırdı. Düşünde tanımadığı biri yanına geldi.
« Peygamber'i -salat ve selâm üzerine olsun- üzen neydi bilmiyormusun?» diye sordu.
«— Hayır!» dedi.
«Namaz için çağırmanın nasıl yapılacağı idi. O'nu bul ve namaz kılanlara namaza gelmelerini şu şekilde -bildireceğini Bilâl'e emretmesini söyle!» dedi. Ve Ezanı öğretti. «İıkİ defa,» Allahü Bkber; «İki defa» Eşhedü en lâ ilahe fllailâ'h; «iki defa Hayye alessalâh»; iki defa hayye alelfelâh»; «Allahü Ektber, Allahü Bcber; Lâ Mâhe illallah!
Bundan sonra «İkameti de ezan gibi, ancak (Hayye alel felâhVın sonunda «'Kâdka-meti'ssalah, Kadkâmetis-salah, Alla'hu Ekber Allahu Ekbef, Lâ İlahe illallah.» dedi ve tıpkı müslümanların (bu gün okuduğu) ezan ve ikameti öğretti.
En'sârî, bulunduğu yerden hemen çıktı, Peygamber'in-selat ve selam üzerine olsun-kaprsinda durup 'bekledi. 8u esnada Bbû BekİR-A!la!h ondan razı oisun.-çıka geldi ve kapıdan içeri girerken, Ensârî ona, kendisi için içeriye girme izni olmasını s6y!edi. Aynı düşü Bbü Bekir'de görmüştü. Sonra Ensârî'ye izin aldı. O da girip Nebî'ye-selat ve selam üzerîn-e olsun- gördüğünü anlattı. Hz. Peygamber ona: Aynı şeyi demin bize Ebû Bekir'de söyledi, dedi ve Bilâl'e bu şekilde ezan okumasını emretti.
. Diğer 'bir rivayette şöyle dedi:
Ensârdan biri, Peygamıber'in-selat ve selam üzerine oisun-yanından geçti, O'nu üzüntülü gördü. Adam, o akşam (yoksullara) yemek veriyordu.
Peygamber'în selat ve selam üzerine olsun-üzüntüsünü gördüğü için yemekten vaz geçti. Özel mescidine girerek namaz kırnağa başladı. Bir süre böylece namaz kıldı. Sonra uyku bastırdı, düşünde biri geldi:
«— Peyga'mber'nselat ve selam üzerine olsun-üzen neydi biliyormu-sun?» diye sordu.
«— Hayır!... »dedi.
«— Namaza nasıl çağrılacağıdır. O'na git Bilâl'e emretsin.»
Adam dedi ki: Ezanı öğretmeğe başladı:
«Allahü Ekber, Allahu Ekber», diye jiki defa; İki defa «Eşhedü enlâ ilahe illallah»; i(ki defa «Eşhedü enne Muhamederresıullah»; iki defa «Hay-yeaiessalâh»; iki defa «Hayye alel felah»; Allahü Ekber (bir defa), Lâ ilahe illaâh»;
Bundan1 sonra, ikameti de ezan gibi, ancaık (Hayyeaiel felâ'h'dan) sonra (fki defa] «'Kadi'ka mecissalaıh» diye ilâve yaparak, tıpkı müslümanlann (bu günkü okuduğu) ezan ve i'kameti öğretti.

90/12- ibn Ömer'in.şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber sallaMahü aleyhi vesellem, müezzin ezan okurken ('işittiğinde) ne diyorsa onu aynen tekrarlıyarak İzlerdi.

91/13- Ebû Hanife şöyle dedi:
« Abdullah b. Bbû Evfâ, Hz. Peygaımiber'in şöyle buyurmuş olduğunu işittiğini söyledi*:»
«Bağırtlak kuşurrun yuvası kadar da olsa bir mescid yapacak olan İçin Allah (c.c.î cennette bir ev yapar.»

92/14- İbn Büreyde'den babasının şöyie dediği rivayet edildi:
«—. Peygamber-selat ve seiam üzerine oisun-bir adamın, mescidde kaybolan erkek devesinin soruşturduğunu işittim."
«— Bulamaz alasın!» diye bedduaetti.
Diğer bir riveyette şöyle dendi*
«— Peygamber-selat ve seiam üzerine olsun-bir adamın dişi devesini soruşturduğunu işitti:
«Bulamaz olasın! Evet bu evier yapılmalarındaki gaye için yapılmışlardır.» diye buyurdu.
,
93/15a -Vali b. Hücr'den rivayet edildi:
«— Peyganrber-selat ve selam üzerine olsun-eiîni kulaklarının yumuşağına değin kaldırdı.»

93/15b - Başka bir rivayette şöyledir:
«Evet iki elini, kulaklarının yumu'şağığna kadar kaldırdı.»

93/15c- Vail'den başka bir rivayet de şöyledir:
«O, Peygamber'i selat ve selam üzerine o-Isun-namazda ellerini kulaklarının yumuşağına kadar kaldırdığını görmüştü.»
94/16- Vail'in oğlu Abdül Cebbar, babasının şöyle dediğini rivayet etti:
«— Peygamber-i selat ve selam üzerine olsun- gördüm: tekbir sırasında ellerini kaldırdı, (sonunda) sağına ve soluna selam verdi.»
İbrahim VâH 'b. Hücr haManda sözleri-Hammâd, İbrahim'in Vâil b. Hücr hakkında şöyle dediğini rivayet etti.
«— o göçebe bir araptir ki, Hz. Peygamberle 'birlikte, söz edilen namazın dışında, kat'iyyen namaz 'kiimamıştı. O, Abdulla'h ve arkadaşlarından daha »mı bilgili ki ellerin 'kaldırılmasını onlar değilde o akimda tuttu?»

95/17a - İbrâhim'den yapılan başka bir rivayet de şöyledir:
Evet İbrahim'in yanında Vâil b. Hücr'ün sözü geçince şöyle ıkonuştu:
«O göçebe bir Araptir ki, Hz. Peygamberle birlikte, adıgeçen namazdan önce, herhangi bir nama2 'kıldığını bilmiyorum. O, Abdullah'dan daha mı bilgin?»

95/17b - Başka bir rivayet:
Onun yanında, Vâİ b. Hücr'ün «Evet, Hz. Peygamber rükû ve secdelerde ellerini kaldırdı.» sözü geçince dedi ki:
«— O göçebe bir Araptir 'ki, İslâmın hükümlerini bilmez ve bana öyle geliyor ki, o, blrtek namazdan haşılca Hz. Peygamberle birilikte namaz kıhna-mıştır. Sayamıyacağim kadar çok kimse bana, Abdullah b. Mes'üd'un yalnız, namaza başlarken ellerini ikaldırdığını söyledikleri Hz. Peygamber'den de böylece haber verdi.
Abdullah islâmın hükümlerini, sınırlarını tümüyle bilir; Hz. Peygambe-rin^-selat ve selam üzerine olsun-gizli, açı'k değişen durumlarını araştırır, gerek süreli olarak bir yerde oturduğu ve gerekse yolculuk yaptığı sırada on-
dan ayrı kalmağa çalışırdı. Ayrıca Nebî ile-selat ve selam ona- birlikte sa-yılmtyacak kadar namaz kılmıştır.»

96/18-Süfyan b. Uyayne dedi ki:
Ebû Hanîfe ile Evzâî Mekke'de buğdaycılar çarşısında karşılaşmışlardı. Ebû Hanîfe'ye Evzâî sordu:
«— Niçin namazda ruküa giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırmamaktasınız?»
Ebû Hanîfe:
«— Bu konuda Allah'ın Elçisinden-selat ve selam ona- kesin bir şey bulamadığı için.» diye karşılık verdi.
Evzâî:
«— Nasıl kesin bir şey yok!? Evet, bu konuda «Zührî bana. Salim de ona, buna da babası Ömer b. el-Hattâb'ın oğlu Abdullah haber verdi ki, Allah'ın Elçisi (s.a.s) namaza başladığında, rukûa giderken ve de rükûdan kalkarken ellerini omuzlarına kadar kardırdı.»
Ebû Hanîfe:
«— Bize de Hammâd, orva da İbrahim en-Neheî buna da Alkame ile Esved, bu ikisine İbn Mesûd haber verirdi, Allah'ın Elçisi-selat ve selam ona yalnız, namaza başlarken ellerini kaldırır, bunun dışında böyle bir şey yapmazdı.»
Evzâî:
«— Ben sana diyorum ki; Zührî, Sâlim'den o da babasından böyle nakletti, sen ise bana, Hammâd'ın İbrahim'den yaptığı nakli söylüyorsun...»
Ebû Hanîfe:
«— Hammâd hadisleri anlamada Zührî'den daha üstündü İbrahim de bu alanda Sâlim'den üstündü Alkarna ise Fıkıhda İbn Ömer'den geri kalmaz. Her ne kadar İbn Ömer sahabe olma şerefini taşiyorsa -ki bunun faziletinde kuşku yoktur- Esved'in de birçok yönden faziletleri vardır. Abdullah ise Abdullahdır.»
Ebû Hantfe'nin bu sözü üzerine Evzâî sustu.

97/19a - Peygamber -salât ve selâm ona- buyurdu ki:
«— Namazın anahtarı aıbdesttir. Onun dünya ile ilişkisini 'kesen tekbir, yeniden ilişkisini kuran da selâm vermektir. Her iki relkâtta selâm verme (teşehhüdü) vardır. Bir namaz ancak Kitabın Fatihası ile, ve ona ondan başkasını eklemekle olgunlaşır.

97/19b -Ebû Hanîfe'den el-Mukrîm'in yaptığı bir rivayet de buna eş olup ancak sonunda şöyle der:
« Her fki rekâtta selâm verme vardır.» sözü He ne demek istiyor diye Ebû Hanîfe'ye sordu'm: ,
«Teşehhüt süresince oturma'ktır.» 'karşılığını verdi.
El-Mukrî de «doğru söyledi.» diye ekledi.

97/19c -Benzeri bir rivayetin sonunda da şu ek vardır:
«— Bir namaz ancak Kitab'ın Fatihası ile ve (Kur'andan) bir şey eklemekle olgunlaşır.»

98/20 Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Allah'ın Elçisinin -salât ve selâm üzerine olsun- görevlendirdiği kişi, Medine'de halka duyuruyordu ki, namazın namaz 'olabilmesi için Kur'andan bir miktar, Fatiha da olsa okuyacaktır.»

99/21-Enes'in şöyle dediği rivayet edildi:
« Nebî -salât ve selâm ona-, Ebû Bekir ve Ömer-Allah onlardan razı olsun)» Bismi'llâhir-rahrnâni'r-Rahîm'i içlerinden okurlardı.»

100/22 -Yezîd 'b. Abdullah b. Muğaffal'den rivayet edildi:
«Yezîd, arkasında namaz kıldığı bir imam «Bİsmillâlhirrahmânirrahîm»! açı-ktan okuyunca, namazdan sonra ona dedi ki,
«— Abdullah! Bunu bize duyurma da içinden oku. Evet, ben Allah'ın Elçisinin -salât ve selâm ona- ardında, Ebûibe'kir, Ömer ve Osman'ın- Allah onlardan razı olsun-ardında namaz 'kıldrm; onu, se-sle okuduklarını duymadım.»

101/23 İbrahim'in şöyle dediği rivayet edildi:
« Allah'ın Elçrsi-salât ve selâm ona- ile birlükte yatsı namazını kıldım. Namazda «Vettîni vezzeytûni»yj okudu.»

102/24 Kutbe b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edildi':
Nebî, salât ve selâm ona- sabah namazının iki rekâtının birinde...» Tomurcuklan birbiri üzerine kat 'kat yığılmış, uzun ve yüksek hurma ağaçları bitirdik.». [1] (anlamındaki) ayeti okudu. Ben de işittim.»

103/25a -Cabir b. AbduHah'dan şöyie rivayet edildi:
Nebî -salât ve selâm ona- buyurdu ki:
«— Bir kimse İmama uyduğunda, imamın okuması onun okuması yerini tutar »
' Başka bir rivayet:
«Bir adam, Nebî'nin -salât ve. selâm ona- ardında öğle ve ikindiyi kılarken, okudu. O sırada biri ona okumamasını işaret etti. Bitirince okuyan:

103/25b «— Nebinin -salât ve selâm ona- ardında okumama engelini oluyorsun?» diye sordu ve bu konuda karşılıklı konuşmağa

başladılar. Derken Peygamber -selât ve selâm ona- duydu ve buyurdu ki:
«Bir kimse imam in ardında namaz kılarsa, evet, imamın okumaması, onun okuması yerine geçer.»

103/25c-Başka bir rivayette dedi ki:
«— Peygamber -sefât ve selâm ona- ardındaki bir adamın sesle okuduğunu duyunca O'na engel olmuştu.»

103/25d - Başka bir rivayette dedi ki:
Peygamber -seiât ve selâm ona- topluluğa namaz kıldırdı. Ardında olanların arasından- bir adam sesle okumuştu. Namazı bitirince:
«— Ardımda olanlardan hanginiz okudunuz?» diye üç kere sordu.
Biri:«— Ben, ey Allah'ın Resulü.» dedi. Buyurdu ki: .«— Bir kimse imamın ardında namaz kılarsa, imamın okuması, onun okuması yerine geçer.»

103/25e - Başka bir rivayet:
Peygamber -seiât ve selâm ona- öğle -yahut ikindi- namazını bitirince sordu:
«— Hanginiz Sebbİhisme rabbikelâ'lâ'yı okuyordu? «Namaz kılanlar susunca birkaç kez sorusunu tekrar etti. Sonunda içlerinden birisi:
«— Bendim ey Allah'ın elçisi...» dedi. .
Hz. Peygamber onunla şöyle konuştu:
«— Evet, gördümki, Kur'an (okumada) sen benimle çekişiyordun.»
-Yahud- okumamı karıştırıyordun.»

104/26 -Sa'd bin Mâli'k'in şöyle dediği rivayet edildi:
«—• Biz rükûda ellerimizi baldırlarımızın üzerine koyuyorduk. Sonra
diz kapaklar üzerine koymamız emr edildi.))

105/27 -İbn üs-Süb'ü, İbn Talha'nm şöyle dediğini söyledi:
«— Ebû Hanîfe'yi gördüm Atâ'dan soruyordu:
«— İmam, «Semiallâhü limen hamideh» dediği sırada, «Rabbenâlekel !hamd» der mi?»
Cevap verdi:
«— Dese de olur demese de.»
Sonra Atâ, İbn Ömer'den şu rivayeti yaptı:
Bize, Hz. Peygamber namaz (aldırmıştı. Başını rekâttan kaldırırken «Semiallâhü Ümen hamideh» demiş, namaz kılanlardan biri de şu (anlamdaki) sözleri eklemişti:
«— Ra'bbimiz, bütün olmuş ve olacak hamd ve övgü sanadır. Sayısız, temiz ve mübarek olan hamd ve övgü...)
Peygamber -se'lât ve selâm ona- namazdan sonra, «Bu sözlerin sahi!bi kim?» diye üç 'kez sordu.
Sözün sahibi olan adam:
«— 'Benim, Allah'ın Eelçisi» cevabını verdi.
Hz. Peygam'ber ona:
«— Beni hak Peygamber olarak gönderene yemin ederim ki; sayıları otuzu aşkın melek gördüm, sana onun sevabını yazmak ve onu Allah'ın katına çıkarmak üzere birinci oFabifmek için yarışıyorlardı.» diye müjde verdi.

106/28 Vâil b. Hucr'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber, -selât ve selâm ona- secdeye varmak istediğinde yere dizlerini ellerinden önce :kor, 'kalkarken ellerini dizlerinden önce kaldırırdı.»

107/29 İbn Abbâe'ın yahut Hz. Peygamberin arkadaşlarından bin başkasından şöyle rivayet edildi:
«Peygamber'e -selât ve selâm ona- secdeyi yedi kemikli uzuv ile yapması vahyolundu.» [2]

108/30 İbn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi: Allah'ın Elçisi jselât ve selâm ona- buyurdu ki:
«— Secdeyi yedi 'kemikti uzuvlarla yapmak, saç ve elbiseyi toplayıp düzeltmemek için (Allah'tan) emir aldım.»

109/31 Ebû Saîd'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -selât ve selâm ona- buyurdu ki:
«— İnsan namazda yedi kemik- uzuv yardımı ile secde yapar: alnı, iki eli, iki dizi, ve iki ayak uçları. Biriniz secde ederse her uzvu yerli yerine koysun. Rüküa vardığında, başını, eşeğin yaptığı gibi, eğip sırtını kam-

110/32a - Ebû Nadirâ'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber-seiât ve selâm ona- buyurdu ki:
«Biriniz secde yaptığında sakın ayaklarını uzatmasın. Evet, insar rramazda yedi kemik-uzvu yardımıyla secde yapar: alnı, hki e!i, iki dizi, iki ayağı.

110/32b -Bir başka rivayet:
« Biriniz secde yaparken belini ileri doğru çok uzatmasın."

111/33 -Diğer bir rivayet:
Peygamber -selât ve selâm ona- adamın, secdelerinde belini iler doğru çak uzatmasına engel oldu.»
Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi; Peygamber -selât ve selâm ona- buyurdu ki:
«— Bir kimse namazda, köpeğin yatışı gibi, kolunu yere uzatarak sec de.yapmasın.

112/34 İbn Mesûd'dan şöyle rivayet edildi:
Peygamber -selât ve selâm ona- bir ay dışında hiçbir zaman sabah na mazlarında kunut yapmadı. Ne ondan önce "e ne de ondan sonra yaptığ 82
görülmemiş, o ayda yapmış olduğu kunutlarda müşriklerden birtakım insanlara beddua etmişti.»

113/35 Ebû SaFd'İn yapmış olduğu rivayete göre:
Nebî-selât ve selâm ona- kırk gün dışında hiç kunut yapmadı. Kırk gün-süre ile yaptığı kun utlarında Usayye ve Zekvân -kabri el eri ne beddua etmişlerdir. Bundan sonra vefatına değin hiç kunut yapmadılar.»

114/36 Vâil b. Hucr'ün şöyle dediğr rivayet edi'ldi:
Peygam'ber -salât ve selâm ona- namazda otururken so! ayağını yarrı-na yatırıp üzerine oturur, sağ ayağını ise dikerdi.»
115/37 İbn Ömer'den rivayet edildi:
Kendisine, Peygamberin selât ve selâm ona- zamanında kadınlar namazda nasıl otururlardı, diye soruldu. Cevap verdi:
«— Önceleri oturarak, bir süre sonra sol ayaklarını sağ tarafa yatuk bulundurarak oturmaları emr edildi.»

116/38 Berrâ'dan şöyle rivayet edildi:
Peygamber-salât ve selâm ona- TEŞEHHÜDÜ (Ettehiyyâtü...) bize Kur'andan ıbir sure öğrettiği gibi öğretirdi.»

117/39 Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber-selât ev selâm ona- bizlere namazın otururken, yapılan hibesini [3] yani «Etternyyâtü'yü... öğretti."

118/40a - Abdullah b. Mesûd'ün şöyle dediği rivayet edildi: «Biz Hz. Peygamber'in -selât ve selâm ona- namaz kıldığımızda: «— Selâm Allah'a olsun» diye söylerdik.»
«— Bir başka rivayette şu ziyade vardır:» ...Kullarından ıselâm Cebrail ev Mikâil'e olsun...»
Bu duamız üzerine Hz. Peygamber bize dönerek buyurdu ki: «Hayır, Allah, kendisi selâmdır... Onun için biriniz teşehhüt yaparsa (otururs a) şöyle desin: (anlamı):
«Bütün dualar, senalar, ve bedenî, mâlî ibadetler Allah'a mahsustur. -Bunlara baş'kaiarı müstahîk olamaz- Selâm da ve Allah'ın rahmetiyle bereketleri de, ey sânı yüce Peygamber sana mahsustur. Ve selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına olsurv. Şehadet ederim ki: Allahdan başka gerçek mâbud yoktur. Ve şahadet ederim ki: Hz. Muhanrvmed O'nun kuludur ve Peygamberidir.»

118/40b - Diğer bir rivayette:
«Evet, onlar şöyle diyorlardı:
«Selâm Allah'a olsun; Cebrail'e olsun. Selâm Allah'ın Elçisine mahsustur.»
Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara şöyle konuştu:
«Allah'a selâm olsun» demeyiniz; ancak bütün dualar, senaJar bedenî ve mâlî ibadetler Allah'a mahsustur (tehıyyâtın orvuna kadar.)

118/40c - Başka bir rivayet:
Hz. Peygamber onlara: «Ettahıyyâtüyü... (sonuna kadar) öğretti.

118/40d - Bir rivayette de şöyle dedi:
«Hz. Peygamberle birli'lcte namaz kıldığımızda [4], namazın sonunda. otururken şöyle derdik:
«Selâm Allah'a mahsustur ve selâm Allah'ın Elçisine ve meleklerine olsun. -Meleklerine derken isim saymazdık-»
Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: « Böyle demeyip şöyle deyiniz.»
«Bütün- dualar, senalar ve bedenî, mâlî ibadetler Allah'a mahsustur., (sonuna kadar)

119/41 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber -selât ve selâm ona- yüzünü, yansı görununceye dek çevirir. «Esselâmü aleyküm ve rahmetülîah» diye sağına, ve sonra aynı şekilde soluna selâm verirdi.»
Başka bir rivayet:
«...Sağ yanağının beyazı farikasından) görununceye kadar, (çevirir) ve; solurra da öyle yapardı.»

119/42 Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edildi':
«Peygamber salat ve selâm ona sağına ve soluna olmnaık üzere iki selâm verirdi.»

120/43 İbrahim'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Abdullah b, Mesûd, Huzeyfe, Ebû Musa Allah hepsinden razı olsun ve Hz. Peygamberin ashabından bir kaçı bir evde hep bir arada idiler. Birbirlerine namaz kıldırmayı teklif etmeğe başladılar:
Teklif alanlardan biri buna yanaşmayip:
« Ey Ebû Abdurrahmân sen örfe geç» deyince, o geçti, onlara ne ağır ne de uzun olan ancak rükû ve secdelerinin hakkını verdiği bir namaz kıldırdı. Bitirdiğinde orada bulunanlar:
« Evet gerçekten Ebû Abdurrahmân, Peygamber'in salat ve selâm ona namaz kıldırma yöntemin1! aynen kapmış bulunuyor» diye konuştular.

121/44 Ebû Saîd'den şöyle rivayet edildi:
Ebû Saîd, Peygamber'in salât ve selâm ona katına vardığında. O'nu bir hasır üstünde namaz kılıp üzerine secde eder bulmuştu.»

122/45 İbn Abbâs'tan şöyle rivayet edildi:
«Evet, Peygamber salât ve selâm ona oturduğu yerde, ayakta ve bacaklarmi ıkamina elleriyle çekerek de namaz kılmıştır.»

123/46 El-Hasan'dan şöyle rivayet edildi:
«Evet, Peygamber —salât ve selâm o'na göz ağrısından ötürü namazı oturarak kılmıştı.» H

124/47 Dâmlğân Kadısı Muhammed b. Bu-keyr dedi ki-
Muha.mmed b. EI-MOnkedlr. Cablr b. Abdihân'm şöyie dediğini rivayet ' Peygamber salât selam o'na- Ebûbdclr ve Ömer'- Taya geldL Evet °sırada kendimden
Hz-Pey9amber abdest
Bana:
(13 Bu oturma, s.rtrn, ve bacaklann, elbisesiyle sanp toplamak biçimindedir. 38

125/48 Hz. Ayşe'nin (Mü'minlerin annesi) şöyle dediği rivayet edildi:
Allah'ın Elçisi salât ve selâm o'rra çûk halsiz, kendinden geçecek duruma düşünce:
« Ebûbekir'e buyruğumu iletiniz, mü'minlere namaz kıldırsın buyurdu. Bunun üzerine «Allah'ın Resulü Ebûbelkir yufka yürekli bir adamdır, üstelik o tkendi'Sİ de yerinize -gecmök istemez» dendi.
Hz. Peygamber:
«— Size ne emrediyorsam onu yapınız» buyurdu.

126/49 MüYninierin annesi Hz. Ayşe'nin şöyle dediği rivayet olundu:
«Allah'ın Elçisi salât ve selâm o'na çok halsiz, kendinden geçecek duruma düşünce:
* Ebübekir'e buyruğumu iletiniz, müminlere namaz kıldırsın." dedi.
Bunun üzerine:
«Allah'ın Resulü dedi. Ebûbekir yufka yürekli bir adamdır. Üste-iiık yerinize geçmek de istemez» denince, Hz. Peygamber:
« Ebû Bekire buyruğumu iletiniz, rnü'minlere namaz kıldırsın, ey Yûsuf'un arkadaşcııkları» diye bunu birkaç kez tekrarladı.

127/50 Hz. Ayşe'den şöyle rivayet olundu:
«Peygamber salât ve -selâm o'na hastalanmışki bu hastalığında vefat etti. Bu yüzden gövdesi gücünü kuvvetini yitirmişti. Mü'minler namaza gelince, Ayşe'ye:
«Ebûbekr'e buyruğumu ilet, mü'minlere namazı kendisi kıldırsın» buyurdu. O da, Ebûbekr'e buyruğu gönderdi ve:
«— Evet, Peygamber, salât ve seiâm o'na mü'minlere namaz kıldırmanı emretti» dedi.
Hz. Ebübekr O'na şu haberi gönderdi:
« Yavrum ben çok ihtiyarım, yufka yürekliyim. Evet, ben Peygamberi salât ve selâm o'na yerinde görmedimmi yüreğim dayanmaz. Onun için, sen Hafsa ile birlikte Allah'ın Elçisinin salât ve seiâm o'nayanına gidin, Hz. Ömer'e haber salsın, mü'miniere namazı o kıldırsın.'» Öyle yaptılar. Hz. Peygamber o ikisine:
«— Sizler Yusuf'a tuzak kuranlar gibisiniz» buyruğumu Ebû Bekr'e iletiniz, müminlere namazı kıldırsın»
«— Beni kaldırınız namaza gitmek istiyorum» buyurdu.
Hz. Ayşe:
«Özrünüz nedeniyle Ebûbekr'e namaz kıldırmasını emrettiniz.» deyince:
«— Beni kaldırınız. Çünkü ben namazda gerçek mutluluğu buldum.»
buyurdular.
Hz. Ayşe; devam etti:
« İki kişinin ortasında kalıktı, bu sırada ayaklan (yürürken) yerde sürünüyordu.
Ebûbekr, Hz. Peygamfeer'In gelişini duyunca bekledi, geri çekildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, yerinde kalmasını işaret etti ve kendisi de aynı hizada Ebûbekr'in sağında oturdu ve tekbir alıyordu. Ebûbekir'de Hz. Peygamberin tekbirini tekrar ediyor, namaz kılanlarda Ebûbekir'irt aldığı tekbirini yenilyorlardı. Bu yolda namazı bitirdi. Bu, mü'minlere kıldırdığı son namaz oldu ki, hastalık çektiği süre içersinde, ve vefat edinceye dek Bbûbekir İmamlık yaptı.

128/51 İbrahim'in şöyle dediği rivayet edildi: ,
Uu'ram okuyabiliyorsa. Piç, köle ve göçebe arap (tftle olsa) topluma
imamlık yapar.»

129/52 İbn Abbâs'tan şöyle rivayet edildi:
«Evet, Peygamber salât ve selâm ona bir erkek ve bir kathntaj namaz kıldırdı. Ve erkek Hz. Peygamberin kadın da erkeğin arkasında durdu.»

130/53 Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayetine göre
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«'Evet, melekler namazda saflarda araltfk bırakmayıp düzgün tutanları överler,»

131/54 İbh Abbâs'in rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Sabah ve yatsı namazlarını imama uyarak kılan bir kimse iki şeyden arınır: ara bozukluğundan ve Tann'ya eş koşmadan.»

132/55 İbn Abbâs'rn rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«_ Bir kimse, kırk gün sabah ve yatsı namazlarını imama uyarak kılmayı sürdürürse onun için arabozukluğundan arındığı ve Tann'ya eş koşmasından arındığı yazılır.»

133/56 İbn Ömer'den -şöyle rivayet edildi:

« Peygamber salât ve selâm o'na kadınlara sabah ve yatsı namazlarına çıkmaları için- izin verdi.»
Dinliyenlerden biri şöyle diyecek oldu:
«—O takdirde bu çıkışlarını insanlar kötüye -kullanırlar.»
Bunun üzerine İbn Ömer ona:
« Ben Allah'ın Elçisinin salât ve selâm ona bu konudaki iznini bildiriyorum sen ise böyle şeyler olur diyorsun.»

134/57 Enes b Mâîik'in rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«- Yatsı namazına çağrılıp, müezzin de ikinci çağrısın, yaparken (akşam yemeği hazırsa) yemeği önce alınız.»

135/58 El Esved babası Cabirden şöyle rivayet etti:
«Peygamber'în salât ve selâm o'na devrindeydi. İki kişi mes-crdde halk namazını kılmış düşüncesiyle, öğle namazını her biri kendi evinde kılmıştı. Sonra mescide gelince ne görsünler Peygamber saiât ve selâm o'na namazda. Tutup mescidin bir yerinde oturdular. Çünkü, ikinci bir kez namaz kılamiyacaklarını sanıyorlardı. Derken Peygamber —saiât ve selâm o'na namazı bitirdi. Ve onları gördü. Haber gönderip onları getirtti. Bu sırada, kendileri hakkında birşey mi Allah'tan geldi korkusu ile omur ilikleri tir tir titriyordu. Hz. Peygamber onlara n-için namaz kılmadıklarını sordu. Oniar durumu aniattılar. Bunun üzerine buyurdu ki:
«— Öğleyi kıldınız ise, cemaatle de kılabilirdiniz. Bu iki namazdan birincisini farz yapardınız.»
Denildi ki:
« Ebu Hanîfe'nin el-Heysem'en aktardığı bu hadisi, kemlisinden bircokian rivayet ederken, el (Heysem'den sonra hiçbir râvi ismi söylemediler ve şöyle dediler: Ebû Hanîfe Heysem'den aktardı, O da doğrudan Hz. Peygamber'den nakletti.

136/59 Hz. (Ayşe'nin şöyie dediği rivayet edildi:
« Ashaptan çiftçi olanlar, kan-ter içerisinde, toza toprağa bulanmış bir durumda yürüyerek cuma rramazma geliyorlardı. Kendilerine denildi ki:
« Cumaya gelen yıkanıp gelsin».
Başka bir rivayette şöyle dedi:
«Halik tarlalarında çalışıyorlar, toz toprak ve terleri bir birine karışmış durumda geliyorlardı.
Bu nedenle Hz. Peygamber onlara:
«Cuma namazına geldiğinizde yıkanınız» emrini verdi.

137/60 İbn Ömer'den rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Cuma günü cuma namazına gelmek rsteyen-e yi'kanmak gerekir.»

138/61 İbn Ömer'in şöyie dediği rivayet edildi:
«— Peygamber salât ve selâm o'na Cuma günü minbere çıktığında, konuşmağa başiamadan önce kısa bir süre otururlardı.»

139/62 İbrahim'den rivayet olunduğuna göre bir kişi- kendisine şöyle rivayet etti:
vO kişi Abdullah b, Mesûd'a, Hz. Peygamberdin.Cuma namazında minberde (ayakta mı oturarak mı konuştuğunu sorunca:
«Cuma suresini okumuyormusun?» diye cevap verdi.
« Evet, ama çıkarılacak sonucu bilmiyorum» dedi. Bunun üzerine Ona şu âyeti okudu: (Meali):
« Böyle iken bir ticaret veya eğlenti (def sesi) gördüklerinde ortaya fırladılar da seni (hutbede) ayakta bıraktılar, i[5]
Abdullah b. Abbâs,
«— İşte bu âyet, cuma günü minberde ayakta konuştuğunu bildiriyor.» dedi.

140/63 İbnr Abbâstan şöyie riayet edildi:
« Peygamber salât ve selâm o'na cuma namazında cuma süresiyle Münâfıkûn suresini okurlardı.»

141/64 Nûmân b. Beşir'in Hz. P e yg amber'd en yaptığı rivayete göre:
«Peygamber salât ve selâm o'na iki bayram namazı ile cuma namazında «Sebbihrsme rabbikei Â'lâ» (ey Resulüm) Rabbirrin çok yüce adını teşbih et.» diye başlayan (sûre) ile «Hel etâke hadiysü-i ğâşiyeh) (Ey Resulüm. Bütün insanları dehşeti ile) kaplayacak olan kıyametin haberi, muhakkak ki sana gelmiştir.» [6]

142 65 İbn Mesüd'un dediğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«Hiç bir cuma gecesi yoktur ki sânı yüce Allah yaratıklarına rahmet gözüyle üç kez bakmasın. Allah, kendisine ortak koşmayanları yarlığar.»

143/66 Ebû Hureyre'nİn dediğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«— Cuma günü ölen, (mü'min) kimse, kabrin şiddetli ve çok büyük sıkıntısından korunur.»

144/67 Ümmü Âtiyye'den işittiğini söyleyen birinin İbrahim'e yaptığı rivayette Ümmü Atiyye şöyle dedi:
«Kadınlara, iki bayramda, namazgaha gitmelerine izin verildi. Evet, nemde gidenler arasında, bir tek elbiseye bürünmüş iki genç kız bulunuyordu. Ve üstelik hayız görenler de vardı ki namaz kılınan yere gider, namaz kılarken değli, dua ederken halkın yanında oturup duaya katılırlardı.»

145/68 Ümmü Atiyye'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«(Hz. Peygamber) kadinların fitre ve kurban bayramına namazları için çıkmalarına izin verdi.»
Bir rivayette şöyle dendi:
«Evet, içlerinde hayızlı olanlar da çıkar ıkadmların yambaşına oturup dua ederlerdi.»
Başka bir rivayette şöyle dedi:

Peygamber selât ve selâm o'na bizlere kurban günü ile fitre günü namaz kılınacak yere, örtülü olarak, hayiz görenler de dahil, çıkmamızı emretti. Ancak hayız görenler namaz kılmamak için ayrılır, hayırlı kişilerin ibadetini seyreder ve müslürnanların dualarına katılırlardı. Bir kadın: «Ey Allah'ın Resulü, birimizin kendisine öz bir örtüsü yo-ksa..?» diye sorunca Hz. Peygamber:
«O zaman kardeşi, ona fazla olan örtüsünü versin» buyurdu.

146/69 İbn- Abbâs'tan şöyle rivayet edildi:
«Evet, Peygamber seiât ve selâm o'na bayram günü bayram namazgahına gitti. Ne namazdan önce ne de sonra herhangi biri namaz kılmadı.»

147/70 Enes b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edildi: '
Peygamber selât ve selâm o'na ile birlikte öğleyi dört, Zülhüleyfe'de ise ikinciyi vkl rekât olarak ki'ldt'k.» [7]

148/71 Abdullah b. Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
„ Peygamber selât ve selâm o'na yolculuk süresince, akşam namazı dışında; (dörtlüleri) iki re:kât kılardı. Bunu, Ebubekir ve Ömer Allah onlardan razı olsun çoğaltmadılar.

149/72 Abdullah b, Mesûd'dan şöyle rivayet edildi:
«Kendisine: «Osman, Mina da dört rekât kıldı» denilince şaşa kalarak:
«— Siz Allah'ın kulfarıyız, ancak ona döneriz, musibetlerine razıyız» mealindeki âyeti okuyara'k, sözlerine şöyle devam etti: Hz. Peygaımber ile iki re'kât 'kıldım; Ebubekir ile tki rekât, Ömer ile Pkî rekât kıldım.»
Daha sonra, Abdullah, Hz. Osman'ın imam olduğu cemaatte bulundu ve O'na uyarak dört rekât kıldı. Bunun üzerine ona:
«— Söylenenlere kızıp dediğini dedin ve sonra da dört rekât kildin.» denilince:
«— Hilâfet öyle gerektirdi» cevabını verdi.
Abdullah b. Mesûd dedi ki: .
Mina da namazı dörde tamamlayan ilk fcişi Hz. Osman oldu.»

150/73 Mücâhid'den- şöyle rivayet edildi:
Kendisi Abdullah b. Ömer ile Mekke'den Medine'ye dek yolculuk yapmıştı. Abduliah yolda, bineği üzerinde, Medine'ye doğru nafile namazlarını îmâme kılmış, ancak farz ve vitir namazlarını bineğinden inere!k kıl-, mıştı.»
Mücâhid dedi ki: İbn Ömer'den binek üzerinde Medine'ye doğru gidenken 'kılmış olduğu namazından söz açtım. Bana şu cevabı verdi:
«. Peygamber selât ve selâm o'na bineği üzerine, yüzü Medine'ye doğru olduğu halde, îmâ ile nafile namaz kılıyordu.»

151/74 İbn Ömer'in Allah her ikisinden razı olsun rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
« Evet Allah Teâlâ farz namazlarınıza bir namaz daha ekledi ki, o Vitirdir.
Diğer bir rivayet:
«Allah sizlere (beş vafcit namazı) farz kıldı. Vitir namazını da size ayrıca ziyade yaptı.»
Başka bir rivayet:
« Allah size vitir namazını ziyade yaptı.»
D;ğeı' bir rivayet:
«— Allah size bir namaz ziyade yaptı. O vitirdir. Bu nedenle onu kıt-, mağa çaba gösteriniz."

152/75 Asmı b. Dumura'ni şöyle dediği rivayet edildi:
«Ali'ye KerremaHâhü vechehu sordum: «Vitir namazı hak mıdır? şöyle cevap verdi:
«(Diğer) namazın subûtî gibi değildir. Ancak, Peygamberin selât ve selâm o'na sünnetidir. Bu nedenle hic kimse onu 'bırakmamalıdır.»

153/76a Hz. Ayşe'den şöyle rivayet edildi:
« Peygamber seriât ve selâm o'naVitir namazım üç kılar ve
(çoğunlukla] birinci rekâtta «Sebbihısme rabbikel â'lâ»yı, ikinci rekâtta «Kulyâ eyühe! kâfirûne»yi, üçüncü rekâtta «Kulhuvaiiahu ahad'i okurdu.»
153/76b Diğer bir rivayet:
„Peygamber seiât ve selâm o'na Vitrin birinci rekâtında «Üm-mü'1-Kitâb ile «sebbihısme rabbiket a'lâ»yı ikinci rekâtta «Ümmül-Kur'ân» ile «Kulyâ eyyühel kâfirûn»u; üçüncü rekâtında «Ümmül Kİtâb» ile «Kujhu-vellâhu ahad»ı okurlardı.

153/76c - Başka bir rivayet:
«Peygamber selâî ve selâm o'na Vitri üç kılardı.»

154/77 Abdurrahmân b. Ebzî'nirv şöyle dediği rivayet edildi:
« Peygamber selât ve selâm o'na Vitir namazında [çoğunlukla) «Sebbihi'sme r&bbike'l a'Iâ'yı, ikincisinde «Ku»i yâ eyyu..'"l-ikâfirûne»yi üçüncüsünde ise «Kulhuvallâhü ahad»i oıkurdu.»

'77/1 Diğer bir rivayet:
Hz. Peygamber vitrin -ilk rekâtında «Sebbiıhisme rabbi'kel a'Iâ» yi, ikincisinde: «'kul lileziyne^yi yâni «kulyâ eyühel kâfirûne İbn Mesûd'un

77/2 Başka bir rivayet: 102
«Evet, vitrin ilk rekâtında «sebbihisme rabbikel-âl'â»yi, ikincisinde: «kulyâ eyyühei kâfirûne»yi, üçüncüsünde: «'kulhuvallâıhu ahad»i okurdu.»

157/80 Ebû Mesûd el-Ensârî'ntn şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber selât ve selâm o'na Vitir namazını, bir kere, gecenin başında, başka bir sefer yansında ve pek çük kez sonunda kılmıştır. Bunun nedeni, müslürnanlara kolaylık, bol vakit sağlamaktır. Bunlardan hangi va'kitte kılınırsa kılınsın sevaptır. Ancak, geceleyin-kalkabileceğine güvenen, vitir namazını gecenin sonunda yapsın. En faziletli 'olanı da budur. -
Diğer bir riayette:
(itaba b. Âmir ile Ebû Mûsâ şöyie dedrler:
« Peygamber selât ve selâm o'na vitir namazını pek çok kez gecenin başında, yansında ve sonunda kılıyorlardı. Bunur. nedeni, müslümanlara kolaylık sağlamaktı.»

158'81 Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyie rivayet edildi:
"Peygamber seiât ve selâm o'na öğle yahut ikindi namazlarından birini kıldırmış, bir rekât fazla yahut'eksik yapmıştı. Namazı bitirip selâm verince kendisine:
«Namazda yeni bir değişiklik.-mi-oldu, yoksa unuttunuz mu?» diye sorulunca:
« Evet, gerçekten namazla uğraşırken selâmla oyalanılmaz.» . İbn-i Mesûd şöyle dedi:
O günden sonra, namazdayken hiç kimsenin selâmını almaz olduk.»

161 84 Hz. Ayşe'nin şöyie dediği rivayet edildi:
Peygamber —selât ve seiâm O'na— gecenin bir kesiminde namaz k'lıniyordu. Ben de yanibaşında uyuyordum. Bu sırada, elbisenin bir yanı üzerimde bulunuyordu.»

162/85 İbn Ömer'den şöyle rivayet adildi:
«Namazda bir yanlışlık yapıldığında imamı uyarmak için Hz. Peygam-ber'İn koyduğu yöntem, erkeklerin «Süphaneilah» demeleri, kadınların ise el vurmaları idi.»

162/86 El-Esved b. Yezîd'den rivayete göre,
O, Hz, Ayşe'ye: «Ne gi'bi şeyler, namaz kılanın önünden geçerse namazı keser» diye sordu. Hz. Ayşe şöyle dedi:
«— Ey Iraklılar! Evet, eşek, kadın, köpek ve kedi namazı kesmekte olduğunu ileri sürerken biz kadınları onlarla aynı düzeyde tuttunuz. Sen istediğin kadar onları, önünden geçerken, elinle uzaklaştır; Peygamber

1 0 6 selât ve selâm o'na namaz kılıyordu: ben de yanibaşında uyuya duruyordum. Üzerindeki elbisenin bir tarafı üzerimde bulunuyordu.

163/87 Abdullah'ın şöyie dediği rivayet edildi:
Peygamberdin seriât ve selâm o'na oğlu İbrâhîm öldüğü gün, güneş tutuldu. Bu nedenle Hz. Peygamber topluma karşı şöyle' konuştu:
«— Evet, güneş ve ay, Allah'ın bîriik ve gücünü kanıtlayanlardan Eki tanesidir ki, bir kimsenin ne ölmüş, rre de yaşamı nedeniyle tutulmazlar» Bu Haşinden hangisinin tutulduğunu görürseniz çıkıncaya dek namaz kılınız, Allah'a hamd ediniz, O'nu yüceltiniz, O'nu yaratıklardan tenzîh ediniz.» Sözünü bitirdikten sonra Hz. Peygamber inerek iki rekât namaz kıldı.

164/88 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Halk «İb-râhimi'n ölümü nedeniyle tutuldu» dediler. Bunun üzerine Peygamber —selât ve selâm o'na namaza durdu. Ayakta uzun süre o denli durdu ki, artık rükûa varmıyacak sandılar. Daha sonra rükûa varıp ayakta durduju ölçüde rü-kûyu uzattı. Başını rükûdan kaldırıp aya:kta rükû kadar bekledi. Ayakta durduğu ölçüde secdede kaldı. İki secde arasında v\k secde kadar kaldı. Sonra ikinci rekâtı aynı ölçülerde kılmağa başladı. Ancak son secdeye varınca ağladı. Ağlaması gittikçe arttı. Bu sırada şöyle dediğini işittik;
«Onlara, aralarında bulunduğum sürece, azap etmiyeceğini vadet-medin mi?"
Sonra oturarak teşehhüt yaptı. Namazı bitirince onlara doğru dönerek buyurdu ki:
«— Evet, güneş ile ay Allah'ın büyüklüğünü ve gücünü kanıtlayanlardan iki tanesidir ki, Onlarla kullarını korkutur. Bu, bir kimsenin ölmesi yüzünden olmadığı giıbi yaşamı ile de olmaz. Onları böyle görünce namaz kılmalısınız.»

165/89 -Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber selât ve selâm o'na bize Kur'an'dan bir surede olduğu gibi, istihare duasını Eve namazını) öğretiyordu.»
166/90 Abdullah (b. Mesûd'un) şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber selât ve selâm o'na bize, bir konuda istihare için yapılacak duayı, Kur'andan bir surede yaptığı gibi, öğretiyordu.»
Bir başka rivayet:
«Peygamber —selât ve selâm O'na buyurdu :ki: İçinizden her kim yapmayı tasarladığı bir işin- kendisi için iyi yahut kötü olacağını öğrenmek isterse abdest alsın, iki rekât nafile namaz kılsın ve şöyle desin: «Allah'ım. Herşeyi Kapsayan ilmin sebebiyle, benim için hayırlı olanı senden öğrenmek isterim. Hayırlı olanı yapmamda bana kudretinle güç ve 'kuvvet vermeni dilerim. Hayrı, yüce fazlından beklerim. Evet benim bilmediğimi sen biiirsrn.» Senin gücün herşeye yeter de benim yetmez. Kullarından gi2Ü olan şeyleri en iyi bilen sensin.
«Allahım. Yapmak istediğim bu iş, yaşayışım için hayırlı, geleceğim halokinda hayırlı ise, onu bana 'kolay kıl.»
(İbn Mesûd, diğer rivayetinde, ek olarak şöyle dedi:
«Eğer, hayırlı olan bir başka şeyse, onu bana yaz ki, o hayırlı olsun ve gönlümü ona yatır.»

167/91 Ümmühânî'den şöyle rivayet edildi:
Peygamber —seiât ve selâm o'na— Mekke'nin fethi günü zırhını çıkardı, su getirterek temizlik yaptı. Sonra da tek parçalı elbise getirtip giydi, onunla namaz kıldı.
Bir rivayette ek olarak şöyle dedi: Tek parçalı elbiseyi, sağ koltuğunun altından geçirip sol omuzunun üzerine atmak yoluyla büründü.»

Başka bir rivayet:
«— Peygamber selât ve seiâm O'na Mekke'nin fethi günü zırhını çıkarıp su istedi. (Râvî) dedi ki: «Su, içerisinde hamur bulaşıkları bulunan büyük bir çanakta getirildi. Onunla abdest aldı. Bir elbiseyle utanç yerleriıri kapattı ve gusl etti. Sonra tek parçalı elbise getirterek, sağ koltuğunun altından geçirip soi omuzunun üzerine atmak suretiyle ona büründü. İki rekât namaz kıldı.
«Ebû Hanîfe'ye bakılırsa, bu kıldığı kuşluk namazıydı.» Başka bir rivayet:
« Peygamber selât ve selâm O'na Mekke'nin fetih günü, zırhını çıkardı su istedi. İçerisinde kuru hamur bulaşıkları bulunan büyük bir kapta su getirildi. Yıkanarak dört, ya da iki rekât namaz kıldı. Bu sırada tek parçalı elbiseye, sağ koltuğunun altından geçirip sol omuzunun üzerine atmak suretiyle, bürünmüştü.»

168 92 Hz. Ayşe'den şöyle rivayet edildi:
«Evet. Peygamber selât ve selâm O'na Ramazan ayı geldiğinde, geceleri uyuduğu gibi, ibadet de yapardı. Ancak son on günü gelince, kendini tüm ibadete verirdi.»

169/93 Muğiyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber selât ve selâm O'na gecenin çoğunu ibadetle (tehec-cüd namazı ile) geçirirdi ki, bu yüzden ayakları şişerdi. Arkadaşları O'na:
«— Geçmiş ve gelecekteki günahların bağışlanmadı mı?» diye sorarlardı. Hz. Peygamber:
«Öyleyse neden pekçok şükreden- bir kul oımıyayım?» diye cevap verirlerdi.

170/94 Ebû Cafer'den şöyle rivayet edildi:
«Evet, Peygamber'in selât ve selâm O'na geceleyin kıldığı namaz on üç rekât İdi. Bunlardan üçü, vitir ikisi de sabah namazına ait idî."

171/95 Humrân'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«İbn Ömer, nerede görülürse, Humrân'da herhalde onun yanında bulunurdu. Günlerden birinde İbn Ömer:
«Humrân dedi. Bizimle birlikte olmak için gösterdiğin ça'ba İie ancak 'kendi 'kendine manevî ıbi-r 'kazanç sağlamak istediğini sezmekteyim» deyince ümrân:
« Evet öyledir. Ey Ebû Abdirrahmân» diye karşılık verdi.
Bunun üzerine İbn Ömer şöyle konuştu:
« İki huy var ki, evet, sana bunları kendim yasak ediyorum, ve bir iyi huy için de öğüt veriyorum, çünkü bunu, Peygamber'in de selât ve selâm O'n-a emrettiğini kendisinden duydum.» Humrân: «Ebu Abdirrahmân, Nedir bu üç huy?» diye sordu. O da cevap verdi:
« Ölümün geldiğinde, üzerinde kimsenin borcu kalmasın. Ancak ödenmesi için karşılığım bıraktığın borç olursa başka.
Gereğince amel etmediğin bir âyeti, gösteriş için işittirmeğe çalışma. Çünkü, sen nasıl böyle yaptinsa, kıyamet günü de aynı şey sana uygulanarak cezalandırılırsın. Allah, kişiye, arvcak hak ettiği cezayı verir.
Peygamber'in 'selât ve selâm O'na bana emrettiği gibi benim de sana emredeceğim şeye gelince, o da sabah'ın i'ki rekât namazıdır ki sakın birakmıyasın.
Evet, bu İ'ki rekât namazda, gönülden istenecek pek çok yararlar vardır.:
172/96 Hz. Ayşe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«.Peygamber selât ve. selâm O'na sabahın iki rekât sünnetini kılmakla gösterdiği süreklilik ve direnişi nafile namazlarından hiç biri-

173/97 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber -selât ve selâm O'na-, kırk gün yahut bu ay suresince taktım. Sabah namazının (sünnetinde) «Kul huvallahu ahad» ile «Kul yâ eyyühel kâfirûne»yi okuduğunu işittim.»

174/98 Cabir b. Semüre'tıin şöyle söylediği rivayet edildi:
«Peygamber selât ve selâm O'na sabah namazını-kıldıktan sonra güneş doğup yükselinceye dek yerinden ayrılmazdı.»

175/99 İbn Ömer, Hz. Peygamberin şöyle söylediğini rivayet etti: . « Her kim yatsının (farzını) kıldıktan sonra mescidden ayrılmadan dört rekât namaz kılarsa, kadir gecesinde kılmış kadar sevap alır.»

176/100 İbn Ömer'den rivayete göre: Peygamber selât ve selâm Ona şöyle buyurdu:
«Her kim yatsı namazından sonra, dört rekât, arada selâm vermeksizin, kılar; birinci rekâtta «fâtihâ» ile «Tenzil Secde suresini; ikinci rekâtta «Fâtî'hâ» ve «Hamim Du<hân» suresini; üçüncü rekâtta «Fatiha» ile «Yâsin»i; son rekâtta da «Fatiha» ve «Tebâreke-Mülk» suresini okursa Kadir gecesinde ibadet yapmış kimsenin sevabı gibi, Ona sevap yazılır. Ayrıca, halkından cehennem ateşinde yanma cezasına çarptırılmış olanların şefaat etmek için yetki verilir. Kabir işkencesinden de korunur.

177/101 İbn A'bbâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Peygamber selât ve selâm O'na öğlenin farzından sonra iki rekât namaz kıldı.»

178/102 İbn Ömer'in rivayetine göre; Peygamber selât ve selâm O'na şöyle buyurdu:
«(Nafile) namazlarınızı evlerinizde kılınız. Oraları mezarlık (gibi namazsız! yapmayınız.»

179/103 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
-Bilâlden, Peygamberin selât ve selâm. O'ne Kabe'de namaz kıldığı yeri ve kaç rekât olduğunu sordum. Dedi ki:
«— iki rekât kıldı. Yeri de o-zaman altı sütun üzerinde bulunan Beyt (ullâh'mj, kapısından itibaren başlayan ilk iki sütuırun yanıbaşıdır.»

180/104 İbn Ömer'den şöyle rivayet edildi:
«Bir adam, O'na, Peygamberin seriât ve selâm O'na Kâibeye girdiği gün orada kıldığı namaza ilişkin bir soru sordu. Şöyle cevap verdi:
«Kabe'de -dört rekât kıldı.»

«Bildiği yeri bana göster» deyince, bunun için oğlunu görevlendirdi.
Böylece, hurma ağacının kütüğünün yanındaki sütunun altına giderek orası olduğunu gösterdi.
Başka bir rivayet; tbn Ömer şöyle dedi.
Peygamber selât ve selâm O'na Kabe'de dört rekât namaz kıldı.»
Bunun üzerine (Râvî Saîd) O'na:
« Namaz kıldığı yeri bana gösterir misin?» dedim. «Oğlunu benim le gönderdi. Bana, hurma ağacının altındaki orta sütunun bulunduğu yer; gösterdi.»

181/105 ibn Bureyde, babasının şöyle dediğini rivayet etti:
«Ölmeden önce, üç çocuğunun- ölümünü görüp bu uğursuzluğa sabreden hiçbir müsiüman yoktur ki, öldükten sonra da Allahu Teâlâ onu cen nete sokmasın.»
Bunu işiten Ömer (R.):
«Yahut iki çocuğunun ölümünü...» diye söze katılınca, Peygamber selât ve selâm O'na
«— Evet, iki çocuğunun- ölümünü...» cevabını verdiler.

182/106 -Abdülmelik, Suriye'li bir kişiden aldığı rivayete göre,
Nefrî selât ve selâm O'na şöyle buyurdu:
«Evet. sen (kıyamet günüî, göreceksin ki, doğmadan düşen çocuğa: Haydi cennete gir» denildiğinde:
«Hayır, annem ile babam girmeden girmem» diyecektir.»

183/107 Abdullah b. Âmir, babasından aldığı rivayete göre,
Peygamber seriât ve selâm O'na şöyle buyurdu:
« Kul öldüğünde, yaptığı- kötü işleri Allah bildiği halde, insanlar onun hakkında: «iyi bir insandı» diyerek tanıklık etmeleri'üzerine Allah Teâlâ buyurur ki:
«— Meleklerim, Evet kulum hakkında kullarımın tanıklıklarını kabul ettim, ve bildiğim kötü işlerini de bağışladım.»

184/108 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Cenazenin taşınması konusunda* Hz. Peygamberin sünneti: nâşın dört tarafından tutmandır. Bundan fazlası ise nafHedir.»

185/109 Ebû Atiyye el-Vedâî'den şöyle rivayet edi'Idi:
«Peygamber selât ev selâm ona bir cenaze kaldrrmaya çıktı. Aralarında bulunan bir kadını görünce.emir buyurdu da kadın oradan- çıkarıldi. Kadın iyice uzaklaşıp gözden kayboiuncaya dek bekledi. Ve sonunda (namaz için] tekbir almaya başladı.»

186/110 İbrahim, birden fazla Tabiîn'den şöyle rivayet etti:
«Ömer b. el-Hattâ'b [R.), Hz. Peygamber'in arkadaşlarını toplayarak onlardan cenaze namazında alınan tekbir sayısını sordu ve:
«— 'Bunun- için Peygamberin selât ve selâm O'na tekbir getirdiği en son cenazeyi araştırıp kaç tekbir olduğunu öğreniniz emrini verdi.»
Araştırma sonunda, vefatına değin, hep dört kez tekbir aldığı ortaya çıktı.» Bunun üzerine Hz. Ömer: «O halde, dört defa tekbir alınız.» buyurdu.

187/111 Ebû Hureyre'den şöyle rivayet olundu:
«Peygamber selât ve selâm O'na cerraze namazı kıldırdığında şöyle derdi:
«Allah yaşayanlarımızı, ölenlerimizi, burada bulunanlarımızı, bulunmayanlarımızı, küçüklerimizi, büyüklerimizi, enkök ve kadınlarımızı yarlığa.»

188/112 İbn Bürey'de babasından rivayette dedi ki:
«Peygamber'e selât ve selâm O'na lahit kazıldı. Kıble yönünden alınıp lâhde kondu ve lahit ile kabir arasına kerpiç dizildi.»

189/113 Sad b. Ubâde'nm rivayetine göre Peygamber şoy
«_ Mü'min kabrine konulduğunda melek gelerek kendtsmı oturtur ve aralarında şöyle konuşurlar: Melek: «— Rabbm 'kim?». « Allah.» « Nebîn kim?»
«— Muhammed selâtı selâm O'na» «Hangi dindensin?»
« temrine, buhinduflu dar kabir genişletilir ve cennetten bir ba
56 °Sf Ss'tnulan kâfir ise, mele. onu da oturtur ve aralanndaŞu konuşma geçer:
Melek:
«— Rabbın kim?» _ -
«— Allah... Bilmem.»
Ve bu sırada bir şeyini yitirmiş 'kimseye benzer. Melek:
«— Peygamberin kim?» «Hah... Bilmem.»
Yine bir şeyini yitirmiş kimse gibi cevap verir.
Melek:
«— Hangi dindensin?» ,
; « Hah... Bilmem
Bunun üzerine kabri pek çok daraltılır ve oturduğu yer cehennemden bir yer olduğu görülür. Sonrada, melek ona. öyle bir vurur ki, sesini cinler insanlar dışında kalan 'bütün yaratıklar duyarlar.»
Peygamber —selât ve selâm O'na— bundan sonra (şu mealdeki) âyeti okudu:
«Allah, imân edenleri hem dünyada, hem ahirette (kabirde) sabit söz alan şehadet kelimesi ile sağlamlaştırır; tevhide bağlı .kılar. Allah zalimleri {'kâfirleri) şaşırtır ve Allah dilediğini yapar.» [8]

190/114 Ümmühânî'n-in rivayetine göre
Nebi selât ve selâm O'na şöyle buyurdu:
«— Kabirde üç şeyle karşılaşılır; sânı yüce Allah'a olan iman sorusu, (mü'minlere) cennette açılıp gösterilecek yerler, ve başucunda Kur'-an okunması.»

191/115 Ibn Büreyde, babasmdan a-Idığı rivayete göre şöyle dedi-
peygamber ile SeIât Ve Selâm °ona- bir cenaze –kaldırmağa çıkmıştık Annesinin kabrine gittik döndüğünde o kadar çok ağlıyordu ki nerdeyse ruhu bedenden çıkacaktı
.yordu ki. ruhu bedeninden çıkacaktı.
«Ey Allah'ın Resulü, neden ağlıyorsun?», diye sorduk Cevap verdi:
-— 'Rabbimden Murıammediın annesinin (Annemin-) kabrini ziyaret etmek üzere izin istedim. İzin aldım. Anca!k, şefaat etmek için istediğim izni geri çevirdi.»
Başka bir rivayet:
Peygamber selât ve selâm O'na annesinin kabrini ziyaret etmek üzere (Ratobiraden) izin istedi, verildi. Müslümanlarla birlikte gitti. Kabre yaklaştıklarında müslüunanlar durdular, Peygamber —selât ve selâm O'na— yalnız başına geçip gitti. Kabrin yanında uzun süre kaldı. Ağlaması o kadar şi-ddetlendi ki, sakinieşmiyecek sanmıştık. Ve ağlayarak 'dönmüştü'. Hz. Ömer O'na:
«Babam, annem yoluna kurban* ey Allah'ın Resulü...» diye sorunca, buyurdu ki:
«—: Rabbimden, annemin kabrini ziyaret etmek üzere izin istedim, verdi. Ancak, şefaat etmek için istediğim izni geri çevirdi. Bu yüzden merhamete ğe'erek ağladım.»
Bunu duyan müslümanlar da Hz. Peygamber için merhamete gelerek ağladılar.»

192/116 Abdullah, babası (Bürey'de) der; aldığı rivayete göre,
Hz. Peygamber —selât ve selâm O'na— şöyle buyurdu:
«— Kabirleri ziyaret etmenizi yasak etmiştik. Bundan böyle, bağırıp çağırmada^ taşkınlık yapmadan, ziyaret edebilirsiniz.»

193/117 İbn Büreyde babasından şöyle rivayet etti.
Peygamber —selât ve selâm O'na— mezarlığa gittiğinde şöyle derdi: «— Ey müsİümanlar ülkesinin sakinleri. Size selâm olsun. Evet, biz de inşaallah aranıza katılacağız.» Allah'dan bize ve size afiyet dileriz.»

---

[1] Kâf suresi 50, 10.

[2] Bunlar: alın. İki el, İki diz. ve İki ayak uçlarıdırlar.

[3] Hitbe: Burada, Yüce Allah'ı övmektir.
[4] İslâmın ilk yıllarında.

[5] Cuma suresi (62), â. 11.
[6] El-Â'lâ (87) suresi ile El-Gâşiye (88} suresinin ilk ayetleridir.
[7] Sefere çıkmadan dört, sefer iç&risinde ikr rekât olarak kılınmıştır.

[8] İbrahim, â. 27.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ BABI

19- Hadis[1]**:** Buharî ve Müslim Enes'ten rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse namaz vaktinde uyursa veya unutarak onu kılmazsa, bunun keffareti .hatırladığı zaman hemen kılmasıdır. Ayrıca,b;r keffaret yoktur, (ayet-i kerimede de) "beni anmak için namaz kıl" diye.buyurulmuştur."

20- Sebep: Ebu Ahmed el-Hakim -ki asıl isminin Muhammed b. îshak el-Hafız olduğu, emâîisinin bir bölümünden anlaşılmıştır- diyor ki: "Ben, Ebu Cafer Muhammed b. Hüseyin el-Hanavî'yim. Bana Muhammed b. el-A'la, ona Halef b. Eyyub el-Arnirî, ona Ma'mer, ona d Zührî, ona Said b. Müseyyeb, ona da Ebu Hureyre şöyle rivayet etmiştir: Rasuluîlah (s.a.v.) gece yolculuklarının birisinde güneş doğuncaya kadar uyuya kaldı. Kalkınca namazını kıldı ve şöyle buyurdu:
"Kim namaz vaktinde uyur veya namaz kılmayı unutursa, hatırladığı an, onu kılsın." Sonra şu ayet-i kerimeyi okudu: "Beni anmak için namaz kılınız."
Ebu Ahmed el-Hakim, sözüne devamla diyor ki: "Ben, Veliyyuddin el-Irakfnin mecmualarının birinde şeyhin el yazısıyla hadisin metnini aynen gördüm.
Müslim, Kitabu'i-Mesacid, Bab-u Kazai's-Salat, 2/327
Ahmed b. Hanbal, (4/421) ve Müslim, hadisi îmran b. Husayn'dan değişik lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Nesâî, yakın lafızlarla hadisi rivayet etmiştir.
Ahmed b. Hanbel, îmran b. Husayn'dan (4/441) şöyle rivayet eder: "Ashab dediler ki: "(Vakti geçen namaz için), Onu yarın ki vaktinde mi iade edelim (kılalım)?" Buyurdu ki: "Yüce Rabbiniz, aranızda faiz alışverişi yaparken bundan sizi men etmedi mi?"
Yine Ahmed b. Hanbel, (5/309) Ebu Katade'den yaptığı bir rivayette şöyle demiştir: "Rasuluîlah ve Ashabı, namaza kalktılar ve onu kıldılar. Rasuluîlah buyurdu ki: "Geçen namazı yarın ki vaktinde kılınız."
Suyutî, İbn Seyyidi'n-Nas'tan yaptığı nakilde iki rivayetin arasını cem ederek şöyle demiştir: "Lfi^a-Jj ifadesindeki La zamiri, yarın ki namaza racidir (onunla ilgilidir). Yani geçen namazı hergün yaptığı gibi üzerine fazlalık eklemeden kılsın. Lafızların hepsi aynı manada ittifak edip, başka türlüsü caiz değildir." Bakınız, Zehrii'r-Riba ale'l-Mücteba, 1/238.
Ebu Ahmed el-Hakim, Emâlî'sini.n bir yerinde şöyle diyor: "Zührî'nin, Said'den, onun da JBfouiTilureyro&en müsned olarak rrvayet ettiği Ma'mer hadisi, garibdir. Bunu, Halef b.jEyyub eİTAmiifnin dışında kimsenin rivayet; ettiğini ve Ebban b. Yezid je|rtAftar'ın da Ma'mer'den rivayetinden başka bilmiyorum. Şeyh Veliyyu demiştir ki: "Bu meşhur suale aşağıdaki şejriîde cevap verilmesi uygundur: ; . .
Soru: Namaz geceleyin (Sabah Namazı) farz olduğu halde Cebrail, onu neden o vakitte değil de öğle vaktinde hatırlatmıştır?
Cevap: Denilebilir ki Hz. Peygamber, sabah (namazı) vaktinde uyuyordu. Uyuyan kişi mükellef değildir. Bu cevap yeterlidir. Hadisin isnadı sahihtir.
Eten. (M-ataıerî). derirruki, "Bu hadisten murad, her hangi bir gecede yürüme ve o zamandaki, Sabah Namazı vaktindeki uyumadır. Yoksa onun (Zührî) dediği gibi Miraç Gecesi kasdedilmemiştir. Buradaki ^j-uJ lafzı (gece yürüyüşü), İsrâ Sûresi'nin ilk ayetindeki lafzıyla karıştırılmıştır.

21-[2] **İkinci bir sebep:** Hadisi, Tirmizî rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. Nesâî de Ebu Katade'nin şöle dediğini rivayet etmiştir: "Sahabe, uyku vesilesiyle namazı kılmama durumlarını Rasuluîlah (s.a.v.)'a anlattılar. O da cevaben buyurdu ki: "Uykuda namazı terk söz konusu değildir. Ancak namazı terk etme uyanıkken olur. Sizden biriniz namazını unutur, yahut namaz vaktinde uykuya dalarsa, hatırladığı an hemen kılsın."

22- Ahmed b. Hanbel, Ebu Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Biz, Rasulullah (s.v.v.) ile (bir seferde) beraberdik. Buyurdu ki: "Eğer siz, yarına kadar suya ulaşamazsamz, susuz kalırsınız." Bunun üzerine insanlar, bin an evvel suya kavuşmak arzusuyla süratlendiler. Ben, Rasulullah'ın yanında bulunuyordum. Bu arada Rasulullah'ın bineğinin eğeri eğildi. Rasulullah (s.a.v.) da uyuklamaya başladı. Ben O'na düşmemesi için destek oldum.
Sonra uyandı ve, "Kim o?" buyurdu. Ben de, "Ebu Katade'yim" dedim. O da, "Ne zamandan beri binek üzerindesin?" buyurdu. Ben de, ."geceden beri" dedim. O da, "Rasulü'nü muhafaza ettiğin gibi, Allah (c.c.) seni muhafaza etsin" diye buyurdu. Sonra buyurdu ki:
"Eğer bir yerde konaklarsak namazımız konusunda dikkatli olalım (bu arada bir ağaca yöneldi ve indi. Buyurdu ki: "Bak kimseyi görüyor musun?" Dedim ki: "İşte bir atlı, iki atlı daha." Derken sayı yediye ulaştı). Sonra uyuduk. Güneş etrafı ısıttı, sonra uyandık.
Rasulullah (s.a.v.), bineğine bindi, yürüdü. Biz de arkasından kısa bir süre yürüdük. Sonra bineğinden indi ve buyurdu ki:
"Yanınızda su var mı?" Ben de dedim ki: "Evet. Abdestlikte biraz su var." Buyurdu ki: "Onu bana getir." Ben de suyu O'na verdim. Dedi ki: "Onunla abdest alınız." Bunun üzerine bütün cemaat abdest aldı. Bir yudum da arttı. Sonra buyurdu ki: "Ey Eba Katade! Onu muhafaza et. Çünkü onun için bir haber daha olacak." Nihayet Bilal (r.a.) ezan okudu. Fecirden önce iki rekat namaz kılındı. Sonra Sabah Namazı kılındı. Akabinde Rasulullah bineğine bindi. Biz de bineklerimize binerek yola koyulduk.
Yolculardan bir kısmı diğerlerine "namazımızı unuttuk" dediler. Rasulullah (s.a.v.), -onlara dönerek- "Ne diyorsunuz?" buyurdu. "Eğer konuştuğunuz mesele dünya işi ise, siz onu bilirsiniz. Ancak din ile ilgili bir mesele ise bunu ben bilirim." Dedik ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Namazlarımızı unuttuk." O, "Uykuda unutma olmaz, unutma sadece uyanıkken olur" buyurdu. "Böyle olduğunda her ne kadar vakit geçse de namazınızı kılınız."

23- Hadis[3]**:** Ahmed b. Hanbel, es-Saib b. Ebi's-Saib'den, o da Hz. Peygamber'den şunu nakletmiştir: "Oturanın namazı, ayakta kılanın namazının yansı kadardır."

24- Buharî, îmran b. Hüseyrt'&enlan'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Oturarak namaz kılan kiînsfehin sevabı, ayakta kılanın sevabının yansı kadardır."

25- Sebep[4]**:** Abdurrezzak (Musannafında) ve Ahmed, Enes'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Hz. Peygamber, Humma-(hastalıği)nın yayıldığı ve insanlann hummaya yakalandığı bir sırada Medine'ye geldi. Mescide gitti ve insanîann oturarak namaz kıldığını (görünce) şöyle buyurdu: "Oturanın namazı (nın sevabı) ayaktakinin namazının (sevabının) yansı kadardır." Bundan sonra insanlar ayakta namaz kılma zahmetine katlandılar.

26- Abdurrezzak, Abdullah îbn Amr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Biz Medine'ye geldik, gelişimizin akabinde Medine'nin şiddetli vebalanndan birisi bizi yakaladı. însanlar oturarak çokça nafile namaz kılıyorlardı. Nebî (s.a.v.), gündüzün tam sıcak vaktinde onlara uğradı. Onlar oturarak nafile namaz kılıyorlardı. RâsuluIlah (s.a.v) buyurdu ki: "Oturanın namazı ayakta kılanın namazının yansıdır." Bunun üzerine insanrlar ayakta namaz kılmalarının külfetine katlanmaya başladılar.

27- Hadis1[5]: Buharî ve Müslim'in, Ebu Hureyre'den bildirdikleri rivayete göre Rastfiulrah (s-^vrH-şÖyİe buyurmuştur: "Herhang biriniz başınızı imamdan, evv^kaldırdığı zaman, Allah'ın onun başını eşek başına çevirmesinden -yahut onun suretini eşek suretine çevirmesinden- korkmaz mıki?"

28 Sebep[6]**:** Ahmed b. Hanbel, Ebu Saidi'l-Hudrî'den şunu rivayet etmiştir: "Bir adam Peygamber'in arkasında namaz kılıyordu. Peygamber'den evvel rukua gidiyor ve ondan evvel başını kaldırıyordu. Hz. Peygamber, namazı tamamlayınca sordu ki: "Bu şekilde yapan kimdir?" Adam, "benim, ey Allah'ın Rasulü, (doğrusu) öyle midir böyle mi? diye öğrenmek istedim" diye cevap verdi.
Bunun üzerine Rasuluîlah (s.a.v.): "Namazı noksan kılmaktan korkunuz. îmam, rükûa gittiği zaman rükûa gidiniz. Rükûdan başını kaldırdığı zaman siz de kaldırınız" diye buyurdu.

29- Hadis[7]**:** Ebu Davud, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre, Rasuluîlah dediği vakit, şunu da derdi: "Allah'ım, Rabb'im Sana yer ve gök dolusu hamdolsun, aralarındaki herşey dolusu ve daha başka dilediğin şeyler doluşunca hamd Sana mahsustur. Ey Mecd ve Sena'ya layık olan, kulun -ki, hepimiz Sana kuluz- söyleyeceği en layık söz şudur: "Allah'ım Sen'in ihsan ettiğine mani olacak yoktur. Sen'in mani olduğuna da lütfedecek yoktur. Hiçbir servet sahibi fayda veremez. Bütün servetler, Sen'dendir."

30- Sebep: İbn Mace ve Ebu Muti', Emâlîsi'nde İbn Ömer'den şunu rivayet ederler. Diyor ki: "Eba Cuhayfe (r.a.)'nin şöyle dediğini işittim: Rasuluîlah (s.a.v.)'ın yanında zenginliklerden bahsolundu. Rasuluîlah (s.a.v.), o sırada namazda idi. Adamın biri, "falan adam at zenginidir (tüccarıdır)", bir diğeri de, "falan adam da deve zenginidir" dedi. Bir başkası da, "fulan da koyun zenginidir (tüccandır)" birisi de "fulan da köle tüccarıdır" dedi.
Rasuluîlah (s.a.v.) namazını bitirip, son rekattan başını kaldırınca şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Rabb'im, Sana yer ve gök dolusu hamdolsun. Aralarındaki herşey dolusu ve daha başka dilediğin şeyler doluşunca hamd Sana mahsustur. Ey Mecd ve Sena'ya layık ilan, kulun -ki, hepimiz Sana kuluz- söyleyeceği en layık söz şudur:
"Allah'ım Sen'in ihsan ettiğine mani olacak yoktur. Sen'in mani olduğuna da lütfedecek yoktur. Hiçbir servet sahibi fayda veremez. Bütün servetler, Sen'dendir."
Rasuluîlah (s.a.v.) servet sözünü telaffuz ettiğinde, durumun onların dediği gibi olmadığını anlamaları için sesini iyice uzattı (yükseltti)."

31- Hadis[8]**:** Kütüb-i Sitte İmamları'nın, Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre Rasuluîlah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Namaz için ikamet edildiği zaman sekinet ve vakarla namaza doğru yürüyünüz, koşarak gitmeyiniz. Namazın eriştiğiniz kadarını imamla kılınız, kaçırdığınız kısmım kendiniz tanılayınız."

32- Sebep: Ahmed b. Hanbel, Buharı ve Müslim, Ebu Katade'den, o da babasından şöyle demiştir:
"Biz, Peygamber'le birlikte namaz kılmakta olduğumuz sırada, Peygamber birçok kimselerin koşuşma sesini'işitti. Namazı kıldırdıktan sonra, "Ne oluyorsunuz?" diye sordu.
-"Namaza yetişmek için acele ettik" dediler. Peygamber: -"Öyle acele acele koşuşmayınız. Namaza geldiğiniz zaman vakar ve sekinetten ayrılmayınız -ağır ağır yürüyünüz-. Namazdan yetiştiğiniz kadarını (ima-mla beraber) kılınız, kaçırdığınızı da (sonra yalnızca) tamamlayınız."

33- Hadis[9]**:** Tiimizî, Ali'den ve Amr İbn Mürre'den, o da babasından, o da îbn Ebi Leyla'dan, o da Muaz'dan rivayet ettiğine göre Rasıılullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz, namaza geldiği vakit, imam ne durumda ise imamın yaptığının aynısını yapsın."

34- Sebep: Taberanî, Muaz'm. şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.v.) zamanında insanlar şöyle yapıyorlardı: Onlardan bir tanesi namazın bir kısmını kaçırıp, (imama uyacağı) zaman namazdakilere sorardı. Onlar da ona, ne kadarını kaçırdığını işaret ederlerdi. O da kaçırdığı kısmını kılar sonra onlarla beraber namaza girerdi.
(Bir namaz vakti) Muaz (r.a.) Mescid'e geldi. Cemaatin namazda ka'da'de olduğunu görünce o da, onlarla beraber oturdu. Rasulullah (s.a.v.) namazı bitirip, selam verince Muaz ayağa kalkıp geçirdiği kısmı tamamladı. Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki: "(îşte bundan .sonra) siz de Muaz'ın yaptığı gibi yapın."
Muaz'dan gelen bir rivayet de şöyledir: "Eledim ki: "Ben imamı namazda, kendi bulunduğum hal dışında bulmadım. Ben onları namazda ne durumda bulduysam o şekilde iktida ettim. Bunun üzerine Rasuîullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Muaz (bu konuda) sizin için iyi bir adet bırakmış oldu. Siz, ona uyunuz. Sizden biriniz, namazın bir kısmını geçirmiş olursa, ulaştığı yerden itibaren, imamla beraber namazını kılsın. İmam selam verince geçirdiği namazın gerisini tamamlasın."

35- Hadis[10]**:** Buharı ve Müslim, îbn Ömer'den, Rasulullah (s.a.v.)'ın şuyle böyölruduğunu rivayet ederler: "Kim bu baklayı (yanı sarımsağı) yerse, kokusu gidinceye kadar mescidimize yaklaşmasın."

36- Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etmiştir. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim bu ağaçtan yerse, mescidimize yaklaşmasın, (yediği) sarımsağın kokusuyla bize eziyet vermesin."

37- Sebep[11]**:** Ahmed b. Hanbel, Muğire b Şu'be'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Sarımsak yedim, sonra Rasulullah (s.a.v.)'ın namazgahına gittim. Namazdan bir rekat kaçırdığımı anladım. Rasulullah (s.a.v.), namazı bitirince, ben namazın geriye kalanım tamamlamaya kalktım. Bu arada sarımsak kokusu yayılınca, Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu bakla (sarımsak)dan kim yerse, onun kokusu gitmedikçe mescidimize yaklaşmasın."
Namazı bitirince Rasulullah (s.a.v.)'ın yanına gittim ve dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü, benim özrüm var. Elini bana uzat" dedim. O da buyurdu ki: "Vallahi bu (teklifini) kolay buldum." Elini bana uzattı ve ben de elini tuttum, yenimden göğsüne kadar götürdüm. Rasulullah göğsümü çok sinirli buldu ve buyurdu ki: "Gerçekten senin özrün var."

38 Sebep: Ahmed b. Hanbel ve Müslim, Cabir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Nebi (s.a.v.), Hayber'in fethi sırasında soğan ve pırasa yemeyi nehyetti. Bir grup, onları yiyip mescide geldi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v., buyurdu ki: "Ben, sizi kokusu hoş olmayan şu iki sebzeden men etmedim mi?" Dediler ki: "Evet ey Allah'ın Rasulü men ettin. Ancak biz çok acıkmıştık." Rasulullah

39- Ahmed b. Hanbel, Ebi Sa'lebeti'l-Huşna'nın şöyle dediğini rivayet eder: " Ben Rasulullah'la beraber bir gazada bulunuyordum. İnsanlar çok acıkmışlardı. O arada bir ehl-i eşek rastladı, biz onu kestik. Durum Hz.Peygamber'e haber verildi. O da insanlara duyurmak için Abdurrahman b. Avf a şunu emretti: "Ehl-i eşeklerin etleri helal değildir. Bunu gözgöre göre kimse yiyemez. Ben
Allah'ın Rasulü'yüm."
Sonra buyurdu ki: "Biz, soğan ve sarımsak bostanlarına rastladık. İnşalar çok acıkmış, zahmet çekmişlerdi. Dolayısıyla ondan (yiyip) rahatladılar. Derken soğan ve sarımsağın kokusu mescide yayıldı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Şu kötü kokulu sebzeden yiyen, bize yaklaşmasın." (Sonra) buyurdu ki: "Yağma edilen mal, yırtıcı tırnaklı hayvan ve mücessime (yerde yuva yapan tavşana benzer büyük fare) helal olmaz."

40- Ahmed b. Hanbeî ve Müsün?, Ebi Said'in şöyle dediğini rivayet ederler: O, şöyle dedi: "Hayber fethedilinceye kadar biz bakla tarlalarında kalıyorduk. Çok acıkmamızdan dolayı, soğan, sarımsaktan doyuncaya kadar yedik. Sonra mescidi kokutmuş olduk. Koku Rasulullah (s.a.v.)'a erişince buyurdu ki:
"Kim bu kötü kokulu sebzeden bir şey yerse mescidde bize yakın durmasın." Bunun üzerine insanlar, şöyle dediler: "(Soğan, sarımsak ye pırasa) haram kılındı haram kılındı." Bu söz, Rasulullah (s.a.v.)'a ulaşınca buyurdu ki: "Ey nas! Allah'ın helal kıldığı şey, bana haram değildir. Fakat bunlann kokusu hoş değildir."

41-Hadisı[12]**:**Buharî ve Müslim, Ebi Katade (b. Kıbî)'nin Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu naklederler: "Rasulullah. (s.a.v.) buyurdu ki; "Sizden biriniz bir mescide girdiğinde iki rekat namaz kılmadıkça oturmasın.®

42-Sebep[13]**:** Buharı, Müslim ve Ahmed b. Hanbel, Cabir îbn Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Süleyk adındaki bir sahabe camiye geldi ve hemen oturdu. 'O esnada Rasulullah, cemaata hutbe irad ediyordu.) Süleyk'e emretti ki: "fki rekat namaz kıl." Sonra Rasulullah (s.a.v.) cemaata dönerek şöyle buyurdu: "Sizden biriniz, imam hutbe okurken mescide geldiğinde iki rekat namaz kılsın. Her iki rekatı da kısa tutsun."

43- Ahmed, Buharı ve Müslim, Ebu Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Mescide girdiğimde Rasulullah (s.a.v.), insanların arasında oturuyordu. Ben de (hemen gidip yanlarına oturdum. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
-"Oturmandan önce niçin iki rekat namaz kılmadın." Ben: -"Sen'i ve insanları oturur halde bulduğum için ben de oturdum" diye cevap verdim. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescide girdiği zaman iki rekat namaz kılmadan oturmasın."

44-Hadis[14]**:** Buharı ve Müslim, Zeyd b. Sabit'ten Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Ey insanlar evlerinizde namaz kılınız. Şüphesiz ki farz namazlar hariç, kişinin en faziletli namazı evinde kıldığıdır."

45-Sebep[15]**:** Ahmed b. Hanbel, Buharı ve Müslim, Zeyd b. Sabit'ten, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Peygamber, mescid içinde itikâf için hasırdan bir hücre edinmişti (Ramazanın son on gününde). Birkaç gece buradan çıkıp cemaatle

46-Hadis[16]***:*** Buharî ve Müslim, İbn Ömer'den, Rasulullah(s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Sıcak, şiddetlendiği vakitte, namazı serinliğe bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti cehenemin kaynamasmdandır."

47- Sebep[17]**:** Ahmed b. Hanbel, Muğire b. Şu'be'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Biz öğle vakti, sıcağın şiddetli zamanında Hz. peygamber ile birlikte öğle namazı kılıyorduk. Bize buyurdu ki: "Namazı serine bırakınız. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır."

48-Hadis[18]**:**Ebu Davud, İbn Mace ve Hakim,Bera'dan şöyle rivayet etmişlerdir: "Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah Teala ilk safta olanları mağfiret eder, melekleri de onlara dua ederler"

49- Sebep[19]**:** îbn Ebi Şeybe, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.),-birinci safta bir rikkat gördü ve buyurdu ki: "Allah Teala ve Melekleri ilk safa salat ederler." Bunun üzerine birinci saf için insanlar hücum ettiler.

50- Hadis[20]**:** Teşehhüd hadisleri1, (.....)

51-(.....)

52- [21]Taberanî, Abdullah b. Ebi Evfa'nın şöyle dediğini rivayet eder: "Müşrikler, Mekke'ye girdikleri zaman ilahları olan putlara, "selam size! Ne hoşsunuz" diye selamlarlardı. Bunun üzerine Allah Teala da Peygamber'ine buyurdu ki: "Sen, selamlama ve hoş olma (Tahiyyat ve Tayyibat) ancak Allah (c.c.)'a aittir de."[22]

---

[1] Hadisi, Buharî rivayet etmiştir. Lafız da ona aittir. Kitab-u Mevakıti's-Salah, i/154
Müslim, Kitabu'l-Mesacid, Bab-u Kazai's-Salah, 2/334, Ebu Davud, Kitabü's-Salat, Bab-u Men an Salatin ev Nesiyeha,
1/105,
Ahmed, Enes'ten yakın ifadelerle rivayet etmiştir. Müslim, hadisi üç tarikle rivayet eder:
1-Ebu Avane tariki. Bu tarikte dJj V) I4J S^U^V ibaresini
zikre tmemiştir.
2- Katade tariki,
3- Musenna'nın, Katade'den rivayet ettiği tarik. Bu üç tarikin lafızları birbirine yakındır.
Tirmizî, Kitabu's-Salat, Bab-u Ma cae fi'n-Nevmi ani's-Salah, Ebu İsa (Tirmizî), hadise "hasen ve sahihtir" der.
Nesâî, Kitabu's-Salah, Bab-u fi Men name an Salatin, 1/236,
Darimî, Kitabu's-Salat, Bab-u Men name an Salatin ev Nesiyeha,
Ahmed ve diğerleri hadisi yakm lafızlarla Enes'ten rivayet etmişlerdir.
İbn Mace, Kitabu's-Salat, Bab-u Men name ani's-Salati ev Nesiyeha, 1/227
Nesâî, Kitabu's-Salat'ta, Ebu Hureyre'den yakın lafızlarla rivayet ettiği hadiste, Ma'mer'in Zühri'ye şöyle dediğini kaydeder: "Rasulullah böylemi okudu?" O da "evet" dedi."
Ben, Suyutî'nin, "Zührü'r-Riba Ale'l-Mücteba", 1/239'da şöyle
dediğini gördüm: Bu kıraat ^^il SiUaJI f-Sl iki "lam" iledir.
Yani lsj£'M şeklinde hatırlatma manasına masdardır. Mana şöyle olur: "Onu hatırladığın vakit namaz kıl." Ancak bu kıraat Yedi Kıraat'tan değildir.
[2] Nesâî, Kitabu's-Salat, 1/237,
Tirmizî, Ebvabu's-Salat, 1/114, Tirmizî, Ebu Katade'nin bu hadisine "hasen ve sahihtir" dedi.
Üçüncü Sebep-. Hadisin bir kısmı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur. 5/298,
Buharî, Kitabu'l-Mevakit, Babu'1-Ezan Ba'de Zehabi'1-Vakt,
[3] Müslim, Kitab-u Salati'l-Müsafirin, 2/386,
Ahmed, Müsned, 3/425, 4/435, 442, 443,
Ebu Davut, Kitabu's-Salat, Bab-u fi Şalati'1-Kaid, 1/218,
Malik, Kitab-u Salati'l-Cemaat, Amrîbnu'I-As hadisi, 1/136,
Tirmizî, Ebvabu's-Salat, Tmran b. Husayn hadisi, 1/231, Tirmizî, hadisin hasen ve hadis olduğunu söylemiştir. Ancak özürlü olan, hasta olan, oturarak namaz kılarsa ayaktaki kadar sevap alır.
Müslim'in Cabir b. Semüre'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber, "Ancak ölümü anında oturarak namaz kılmıştır."
Darimî, Bab-u Salati'1-Kaid, 1/262,
Ahmed, (2/162) bu rivayet şöyledir: Abdullah b. Amr diyor ki: "Hz. Peygamber'in oturarak namaz kıldığını gördüm ve dedim ki: "Sen kendi söylediğini kendin yaptın. Demiştin ki: "Oturanın namazının sevabı, ayakta namaz kılanınkinin yansı kadardır. Halbuki Sen oturarak kılıyorsun." Buyurdu ki:
"Evet fakat ben, şu andaki (durumum), sizin birinizin (durumu) gibi değildir." Yani bunun manası, Rasulullah hasta olduğundan ayakta durması meşakktat verdiğinden oturarak kılmıştır."
Bakınız; en-Nevevî, Müslim Şerhi, 2/387.
[4] Birinci hadisin lafzı, Ahmed b. Hanbel'e aittir. Aynca şu kaynaklara bakılabilir:
Abdurrezzak Musannef, 2/472.
İkinci hadisin kaynaklan: Musannef, 2/471,
îbn Mace, Kitab-ü İkameti's-Salat, 1/388.
[5] Hadisin metni Buharî'ye aittir. 1/177. Müslim, Kitab-u bedi'1-Ezan, 2/73, Darimî, Kitabu's-Salat, 1/244, Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 1/149
[6]: Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/43
[7] Hadisi, Ebu Davut, Kitabu's-Salat, 1/95'te rivayet etmiştir.
Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/87, îbn Mace, Îkametü's-Salat, 1/284, Hadisin şerhi için fakınız, Nihaye, 1/147
[8] Hadisin metni Tirm.izî'ye aittir, 2/51,Buharî, Kitabu'I-Ezan, 1/164,Müslim, Kitabu'l-Mesacid, 2/245,
Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 1/135,Darimî, Kitabu's-Salat, 1/236,Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/310, 2/460, 1/68.Ebu îsa şöyle demiştir: "Mescide yürüme konusunda ilim ehli ihtilaf etmiştir. Bir kısmı birinci tekbiri kaçırmamak için biraz sürat etmenin caiz olduğunu düşünmüşlerdir. Bir kısmı ise bunu da kerih görmüştür.Hadisin lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir, 5/303,
Buharî, Kitabu'1-Ezan, 1/163,
Müslim, Kitabu'l-Mesacid, 2/247.
[9] Hadisi Tirmizi, Ebvabu's-Salat'ta zikretmiştir, (2/51) "hadis gariptir" demiştir. Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 2/206, Ahmed b. Hanbel, 2/427, 3/243, Hadis- Taberanî, Ebu Umame'den bu hadisi biraz değişik bir ifade ile rivayet etmiştir:
"Adam, mescide girdiğinde insanları namaz kılar durumda bulunca, yanındakine, namazın hangi rekatında olduklarını sorardı. O da kendisine namazdan ne kadar geçirmişse onu bildirirdi. Namaza geç kalan, kaçırdığı rekatları eda eder, sonra cemaata yetiştiği yerden devam ederdi.
Derken birgiin Muaz geldi. Ona namazdan ne kadar kaçırdığını şöyle şöyle işaret ettiler. Fakat o, başkalarının yaptığı gibi yapmayıp hemen cemaata uydu. Namaz bitince geçirdiği rekatları, kalkıp eda etti. Bu durum, Peygamber (s.a.v.)'e haber verilince buyurdu ki:
"Muaz çok güzel yapmış. Siz de onun yaptığı gibi yapın." Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, 2/80.
Hadisi, Beyhakî Sünen-i Kübra'sında, Muaz b. Cebel'den rivayet eder. 2/296.
[10] Hadisin lafzı, Müslim'e aittir, Kitabu'l-Mesacid, 2/196,Buhari, Kitab-u Bedi'1-Ezan, 1/216,Tirmizî, Ebvabu'l-Etime, 3/168,Nesâî, Mesacid, 2/34,İbn Mace, Kitab-u Îkameti's-Salat, 1/324, Taberanî, 1/22,
İkinci hadisi de Müslim Kitabu'l-Mesacid'de rivayet etmiştir, 2/196
[11] Ahmed, Müsned, 4/252,İkinci hadis, a. g. e. 2/197,Üçüncü hadis, a. g. e. 4/194,
Dördüncü hadis, a. g. e. 3/12,Ayrıca Müslim, Kitabu'l-Mesacid, 2/198. buyurdu ki: "Onu yiyen mescidimize gelmesin oğluna eziyet veren şey meleklere de eziyet verir."
[12] Buharı, Kitabu't-Taksir, 2/70, Müslim, Kitabu'l-Mescid, Bab-u Tahiyyati'l-Mescid, 2/526, Îbn Mace, Kitab-u İkametiVSalat, Ahmed, Müsned, 5/311, Darimî, Kitab-u İkameti's-Salat, 1/264, "
Ahmed, Müsned, 3/369, 389, Nesaî, Kitabu'1-Cuma, 3/82
Not: Bu kitaplarda geçen hadislerin lafızları birbirine oldukça yakındırlar.
[13] Müslim, Kitabu'l-Mesacid 2/527'de hadisi şu şekilde zikretmiştir: "Süleyku'l-Gatafanî, Cuma Günü mescide geldi. Rasulullah (s.a.v.) da hutbede idi. Süleyk oturdu. Rasulullah (s.a.v.) ona dedi ki:
"Ey Süleyk ayağa kalk ve iki rekat namaz kıl, her iki rekatı da kısa tut." Sonra şöyle buyurdu: "Sizden biriniz İmam hutbede iken camiye gelirse iki rekat namaz kılsın ve iki rekatı da kısa tutsun."
Buharı de bu rivayeti yakın lafızlarla anlatmıştır, 2/15.
Tirmizî, Kitabu's-Salat, 2/10. Tirmizî, hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.
[14] Bu hadis, Buharî'nin Kitabu'l-İ'tisam'da rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır. 9/117
Aynca şu kaynaklara bakılabilir:
Nesâî, Kitab-u Kıyami'1-Leyl, 3/161,Ahmed, Müsned, 5/82,
Müslim, Kitab-u Salati'l-Müsafirin, 2/348, Kitabu'l-Mesacid, 2/436. Buradaki rivayet şöyledir: "Namazlarınızın bir kısmını evinizde kılınız. Oraları kabirlere çevirmeyiniz."
[15]Ahmed, Müsned, 5/182,Buharî, Kitabu'l-İ'tisam, 9/117,Müslim, Kitab-u Salati'l-Müsafirin, 2/348,Nesâî, Kitab-u Kıyami'1-Leyl, 3/161.(hem farz hem de teravih) namaz kılmıştı. Sonunda cemaatin birikip çoğaldığını görünce bir gece yalnız yatsı namazını kıldırıp hasır odasına çekilmişti. Cemaat toplandı ve sesini yükseltti. Rasulullah (s.a.v.)'ın uyuduğunu zannettiler. Rasulullah (s.a.v.)'ın hücresinden çıkması için sahabenin bazısı öksürmeye başladı.
Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), bekleyen cemaata hitap edip şöyle buyurdu: "Cemaatle teravih namazı kılmak hususunda sizde gördüğüm bu yaptığınız iş ve arzu devamlıdır. Fakat böyle cemaat halinde bu ibadete devam ederken cemaatin farz kılınmasından ve farz kılındığı takdirde, hepinizin bu namazı cemaatle edasına güç yetiremeyeceğinden korkarım. Onun için ey insanlar! Sizler, bu namazı kendi evlerinizde kılınız. Çünkü farz namaz müstesna, kişinin namazının en faziletlisi kendi evinde kıldığı namazdır."
[16] Buharî, Kitab-u Mevakiti's-Salat, 1/142,

Ahmed, Müsned, 2/238,
îbn Mace, Kitabu's-Salat, 1/223, ' Müslim, Kitabu'l-Mesacid, 2/264,
Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 1/96,
Malik, Muvatta, Kitab-u Vukuti's-Salat, 1/16, .
Ahmed, Müsned, 2/266, ¦- Darimî, Kitabu's-Salat, 1/219
[17] Bakınız, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/250,
Bu hadisin yukarıda geçen Buharî hadisine sebep olarak zikredilmesi uygundur.
Müslim, Kitabu'l-Mesacid, 2/264,
Ahmed, Müsned, 5/155,
Ebu Davud, Kitabu's-Salat,
İbn Hıbban, 3/46. Ebu Zerr'den şöyle rivayet eder: "Biz Peygamberle bir seferde buyınuyorduk. Müezzin öğle namazı için ezan okumak istedi. Peygamber (s.a.v.), "serine bırak" diye buyurdu. Biraz sonra müezzin tekrar ezan okumak istedi. Yine ona, "serine bırak" buyurdu. Ta ki tepelerin gölgesinin döndüğünü gördük. Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ateşin en şiddetlisi cehennemin kaynamasıdır. Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serine bırakınız."
Hadiste geçen "ibrad" kelimesi, sıcağın kırılması ve serinliğin çökmesi manasınadır. en-Nihaye, 1/71.
îbn Hacer, Fethu'l-Barî'de konu ile alakalı olarak şöyle der: "Öğle namazının tam güneş tepede iken kızgın bir zamanda kılınmamasımn hikmeti, meşakkati gidermek içindir. Çünkü, sıcaklık namazdaki huşûu götürür.
Amr îbn Abese'den, Müslim'in rivayet ettiği hadis de bunu teyid eder. Rasulullah ona şöyle demiştir:
"Güneş, istiva halinde iken namazı kısalt. Çünkü o vakitte cehennemin ateşi kızdırılır." Şöyle de denilebilir: Cehennemin kızdırılması, kaynamasına sebeptir, kaynaması da şiddetli sıcağın oluşmasına sebeptir...
...Cehennemin kaynamasından maksadın ne olduğuna gelince, onun genişlemesi, yayılması ve nefeslenmesidir. Bu hususta Buharî ve Müslim (Ebu Hureyre'den) şöyle rivayet ederler: "Cehennem ateşi Rabbi'ne şikayet ederek dedi ki:
"Ya Rab! Ateşimin bir kısmı bir kısmını yedi. Müsade et de nefesleneyim. Allah (Teala) da iki defa nefes almasına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazındır. İşte hissetmekte olduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi bundandır. Buharî, Kitab-u Mevakitü's-Salat, 1/142.
"Namazı serin vakte bırakınız" şeklindeki emirden maksad müstehabdır. Bazı fukaha bunu (geciktirmeyi) cemaatla kılınan namaza tahsis etmişlerdir. Yalnız kılan kimseye gelince, onun vaktinde kılması daha efdaldir. Ekser Malikî ulemasının görüşü de budur. Şafîî, bu durumu yalnız sıcak bölgelere tahsis eder.
Geniş malumat için Müslim, Kitabu'l-Mesacid, Bab-u İstihbab-i Takdimü'z-Zührî fi Evveli'1-Vakt bahsine bakılabilir.
Eğer namaza gelen cemaat, uzaktan yürüyerek gelmişlerse namazı geciktirmemeleri belki daha efdaldir.
Bu konu için de yine İbn Hacer, Fethu'I-Barî, 2/12-15 sayfalarına bakılabilir. Aynı şekilde Nevevî'nin, Müslim şerhine bakılabilir, 2/364.
[18] Hadisin kaynaklan:
İbn Mace, Kitab-u İkameti's-Salat, 1/319,
Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 1/154,
Ahmed, Müsned, 4/269,
Tirmizî, Ebvabu's-Salat, 1/143,
Hakim, Müstedrek, 1/214,
İbn Ebi Şeybe, el-Musannaf, 1/378,
Buharı, 6/151,
[19] îbn Ebi Şeybe, 1/179.
[20] Suyutî, bu konuyla ilgli bir şey zikretmemiştir. Fakat Heysemî'nin Mecmau'z-Zevaid'inde ve Taberanî'nin es-Siinenü'l-Kübra'smda şu rivayet vardır:
"Hz. Peygamber, insanlara ilk çocuğa öğretir gibi teşehhüdü öğretiyordu." Ancak Beyhakî bu haberin senedinde bulunan Abdurrahman b. İshak Ebu Şeybe'yi zayıf sayar.
Abdullah b. Mesud'dan şöyle bir rivayete şahid olmaktayız: "Hz. Peygamber, bize Kur'an'dan bir sûre Öğretir gibi teşehhüdü öğretiyordu ve buyuruyordu ki: "(Onu) öğreniniz. Çünkü, teşehhüdsüz (Tahiyyatsız) namaz olmaz. Bakınız: Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 2/140.
1 Suyutî, burada hadisi ve sebebini zikretmemiştir. Muhtemelen, tahkike medar olan her iki nüshada da hadisler zikredilmediğinden, muhakkik da bir şey zikretmemiştir.
[21] Hadisi, Taberanî es-Siinenü'1-Kübra'sında rivayet etmiştir. Ayrıca Heysemî'nin Mecmau'z-Zevaid'ine bakılabilir, 2/140. Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesâî, İbn Mace, Darimî ve Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Musud'un şöyle dediğini rivayet ederler: "Biz namazda (Teşehhüd esnasında). şeklinde okuyorduk. Bir gün Nebî (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Allah Teala, Selam'ın kendisidir. Sizden
biriniz namazda oturduğunuz zaman kadar okusun. Bunu söylediğini z zaman yerde ve gökte her salih kula zaten isabet eder. Sonrada okusun ve nihayet sonunda sena (Allah'ı övme) da istediğini seçsin. Buharî, Kitabu'd-Deavât, Babu'd-Dua fi's-Salat, 8/89.
Tahiyyat, diriltme ve geri bırakma manasınadır.
Salat ise, Allah'tan rahmettir.
Tayyibat ise hayra delalet eden kelimelerdir.
"Tahiyyat"ın afattan ve noksanlıklardan salim olma manasına geldiği de söylenmiştir.
Salavat kelimesinden de, farzlar ve nafileler şeklînde anlaşılmıştır.
Burada Rasulullah (s.a.v.), sahabeyi demekten, yani Allah'ı selamlamaktan men etmiştir. Onlara aksini söylemelerini, yani "Allah'ın kendilerini selamladığını" yani şeklinde okumalarını öğretmiştir. Geniş malumat için, Zemâhşerî, el-Faik fi Garibi'1-Hadis, 1/340.
[22] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 89-108.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NAMAZ BÖLÜMÜ
- NAMAZ BÖLÜMÜ
- UMUMÎ AÇIKLAMA
- BİRİNCİ KISIM
- NAMAZIN FARZLARI
  - Birinci Bâb
  - Namazın Fazileti
  - İkinci Bâb
  - Namazın Eda Ve Kazasının Vücûbu Hakkında
- ÜÇÜNCÜ BÂB
- NAMAZ VAKİTLERİ
  - MEKRUH VAKİTLER
  - UMUMÎ AÇIKLAMA
- DÖRDÜNCÜ BÂB
- EZAN VE İKÂMET
  - UMUMÎ AÇIKLAMA
  - BİRİNCİ FER'
  - Ezanın Fazileti
  - A) EZAN DİNLEME ÂDÂBI:
  - EZANI TEKRAR:
  - RESÛLULLAH'A SALÂT (U SELAM)
  - DA'VETU'T TÂMME:
  - el-VESÎLE
  - el-FAZÎLET:
  - MAKÂM-I MAHMÛD:
  - İKİNCİ FER'
  - Ezanın Başlangıcı
  - EZANDA ADI GEÇENLER
  - 1-ABDULLAH İBNU ZEYD İBNİ SA'LEBE:
  - 2- EBÛ MAHZÛRA:
  - 3- BİLÂL-İ HABEŞİ:
  - ÜÇÜRCÜ FER'
  - EZAN VE İKÂMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER
  - EZAN BAHSİNE BİR TETİMME
  - EZANIN TARİHÇESİ
  - İSTİKBÂLÜ'L-KIBLE
- BEŞİNCİ BÂB
- NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKÜNLERİ
  - KIRÂAT
  - ÂMÎN DEMENİN FAZİLETİ
  - NAMAZDA OKUNAN SÛRE
  - ÖGLE VE İKİNDİ NAMAZLARI
  - AKŞAM NAMAZI
  - YATSI NAMAZI
  - CEHRÎ OKUMA
  - TA'DÎL-İ ERKÂN
  - RÜKÛ VE SECDELERİN MİKTARI
  - RÜKÛ VE SUCÛDUN ŞEKLİ
  - SECDE ÂZÂLARI
  - KUNÛT
  - TEŞEHHÜD
  - TEŞEHHÜD'ÜN MÂNA VE EHEMMİYETİ
  - CULÛS (KÂ'DE) = OTURMA
  - SELÂM
  - NAMAZIN EVSAFINI BİLDİREN BAZI HADİSLER
  - NAMAZIN UZUNLUGU VE KISALIGI HAKKINDA
  - NAMAZIN SEKİZ ŞARTI BİRİNCİSİ: HADESTEN TAHÂRET
  - NAMAZIN İKİNCİ ŞARTI: ELBİSE TEMİZLİGİ
  - NAMAZIN ÜÇÜNCÜ ŞARTI: SETRÜ'L-AVRET
  - NAMAZIN DÖRDÜNCÜ ŞARTI: NAMAZ KILINAN YERLER
  - NAMAZIN BEŞİNCİ ŞARTI: NAMAZDA KONUŞMAMAK
  - NAMAZIN ALTINCI ŞARTI BAŞKA MEŞGULİYETLERİ TERK
  - NAMAZIN YEDİNCİ ŞARTI: KIBLE
  - NAMAZIN ŞARTLARI ÜZERİNE MUHTELİF HADİSLER
  - * ÇOCUK TAŞIMAK
  - *NAMAZDA UYUKLAMAK
  - * SAÇIN ÖRÜLÜP BAGLANMASI
  - * İKİ HABÎSİN (BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST) SIKIŞMASI
  - SEHİV VE TİLÂVET SECDELERİ
  - * SEHİV SECDESİ
  - TİLÂVET SECDESİ
  - UMUMÎ AÇIKLAMA:
  - İHTİLAFLAR:
  - TİLÂVET SECDESİNİN HÜKMÜ
  - BAZI HÜKÜMLER:
  - TİLAVET SECDESİNİN FAZİLETİ
  - GARÂNÎK HADİSESİ
  - NETİCE:

RİVAYET
ŞEYTAN KUR'ÂNA MÜDAHALE EDEMEDİ"
KALPLERİ KÖR...
Temennî'nin Birinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:
Temennî'nin İkinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:
ŞÜKÜR SECDESİ
ALTINCI BÂB
CEMAATLE NAMAZ
BİRİNCİ FASIL
CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ
UMUMİ AÇIKLAMA
İKİNCİ FASIL
CEMAATİN VÜCÛBU VE CEMAATE DEVAM
ÜÇÜNCÜ FASIL
ÖZÜR SEBEBİYLE CEMAATİN TERKİ
DÖRDÜNCÜ FASIL
İMAMIN VASFI
BEŞİNCİ FASIL
ME'MUMLA (İMAMA UYAN) İLGİLİ HÜKÜMLER
SAFLARIN TERTİBİ, İKTİDANIN ŞARTLARI VE ME'MÛMUN ÂDABI HAKKINDA
YEDİNCİ BÂB
CUMA NAMAZI
CAMİYE GİRME VE CÂMİDE OTURMA ÂDÂBI
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, VÜCÛBU VE AHKÂMI
İKİNCİ FASIL
CUMANIN VAKTİ VE EZANI HAKKINDA
ÜÇÜNCÜ FASIL
HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR
DÖRDÜNCÜ FASIL
NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT
BEŞİNCİ FASIL
CAMİYE GİRME VE OTURMA ÂDÂBI
SEKİZİNCİ BÂB
YOLCU NAMAZI
HAVF (KORKU) NAMAZI BÂBI
UMUMİ AÇIKLAMA
Seferle İlgili Bazı Bilgiler:
Yolculugun Hükmü:
BİRİNCİ FASIL
NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)
İKİNCİ FASIL
SEFERDE İKİ NAMAZIN CEMEDİLMESİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR
KORKU NAMAZI BÂBI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
İKİNCİ KISIM
NAFİLE NAMAZLAR
BİRİNCİ BÂB
VAKTE MAKRÛN OLAN NAFİLELER
BİRİNCİ FASIL
BEŞ VAKİT NAMAZA BAGLI (RÂTİP) NAFİLELER
UMUMÎ AÇIKLAMA
ÖĞLENİN SÜNNETLERİ
İKİNDİNİN SÜNNETİ
AKŞAMIN SÜNNETİ
YATSININ NAFİLESİ
CUMANIN NAFİLELERİ
İKİNCİ FASIL
VİTİR NAMAZI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
ÜÇÜNCÜ FASIL
GECE NAMAZI
KIYÂMU'L-LEYL VE EHEMMİYETİ
KIYÂMU'L-LEYL (GECE KALKIŞI):
KIYÂMU'L-LEYL'İN MÜDDETİ:
DÖRDÜNCÜ FASIL
KUŞLUK NAMAZI
BEŞİNCİ FASIL
RAMAZANDA GECE KALKIŞI VE TERAVİH
TERAVİH NAMAZI
ALTINCI FASIL
BAYRAM NAMAZLARI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
CUMA VE BAYRAMIN AYNI GÜNE RASTLAMASI
İKİNCİ BÂB
BAZI SEBEPLERE BAGLI NAFİLELER
NAMAZA MÜTEALLİK BAZI HADİSLER
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
KÜSÛF NAMAZI
İKİNCİ FASIL
İSTİSKA (YAGMUR) NAMAZI

ÜÇÜNCÜ FASIL
CENAZE NAMAZI
DÖRDÜNCÜ FASIL
MÜTEFERRİK NAMAZLAR TAHİYYETÜ'L-MESCİD
İSTİHARE NAMAZI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
HÂCET NAMAZI
TESBİH NAMAZI
NAMAZLA İLGİLİ BAZI HADİSLER

NAMAZ BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki kısım vardır)

*

BİRİNCİ KISIM

NAMAZIN FARZLARI HAKKINDADIR

*

İKİNCİ KISIM

NÂFİLE NAMAZLAR HAKKINDADIR

NAMAZ BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Dilimize namaz diye çevrilmiş olan salât, Arapçada dua demektir. Geniş mânasıyla salât kelimesi dînî metinlerde "dua", "namaz", "rahmet" ve hatta "ibadet" gibi muhtelif mânalarda kullanılmıştır. Fakat namaz deyince, vakit, taharet, kıyam, kıraat, rüku, secde tabirleriyle ifade edilen müslümanlara has, muayyen zamanlarda, belli şartlar altında, bilinen şekiller ve hareketler çerçevesinde yapılan ibadeti kastederiz. Halbuki ibadet ve dua deyince belli şekil ve şartlarla sınırlandırılmayan, hangi dinde olursa olsun her insanın izhar edeceği tazim ve taabbüd kastedilebilir. Öyle ise "namaz" müslümanlara has ibadettir, onun alâmet-i fârıkasıdır, müslümanda giriş kapısını kelime-i şehâdetin teşkil ettiği ve en mühim hizmetini -hatta diğer hizmetlerinin makbuliyeti de buna bağlı kılınmıştır- namaz teşkil eden kulluğu yerine getirmek akdini yapmış, bu akdin şartlarına teslim olmuş kimse demektir.
Bu mânada salât, İslâm'ın âlem ve sembolü, İslâm dininin direği, kulun Allah'a takdim ettiği ubûdiyetin en yücesidir. Namaz, farz olması haysiyetiyle, Allah'a kulluğun yegane berat ve senedidir. Diğer ibadetlerin makbuliyeti, ihlası da buna bağlıdır. Kişi farz olan namazını eda etmedikçe, kulluğunda samimiyetten uzaktır, diğer nafile ibadetleri hedefine ulaşamaz.
Yakîn yani ölüm gelinceye kadar (Hicr 99) her üç halinde de yani gerek ayakta durur vaziyette, gerek oturur ve gerekse yatar vaziyette ibadetle mükellef olan (Âl-i İmrân 191), bir başka ifade ile büluğdan ölüme kadar ubûdiyete uygun bir hayat geçirmek misyonuyla yaratılmış olan insanın bu mükellefiyetini en yüksek mertebede îfâsının vazgeçilmez şartı namazdır. Bu sebeple Hz. Peygamber: "Namaz dinin direğidir. Kim bunu ikâme ederse (ayakta tutarsa) dînini ikâme eder, kim de bunu yıkarsa dînini yıkar" buyurmuştur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), görüleceği üzere (2324; hadis) namazı ibadetlerin en hayırlısı olarak tavsif edecektir. Çünkü "ubûdiyet"e giren her çeşit kulluk tezahürü namazda mündemiçtir.
İslâm dininde namazın tuttuğu ehemmiyetli mevkiin yerini anlamada Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in İslâm Devletinin devlet başkanı sıfatıyla valilerine yaptığı bir tamimine göz atabiliriz. Der ki: "Benim nazarımda en ehemmiyetli, işiniz namazdır. Kim onu korur ve devam ettirirse dinini korumuş olur. Kimde de onu zâyi ederse onun dışındakileri daha çok zayi eder." (2369. hadis).
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allah'ın Resûlü, İslâm' da Allah'a en sevgili şey nedir?" diye soran kimseye şu cevabı vermiştir: "Vaktinde kılınan namazdır, kim namazı terkederse onun dîni yoktur, namaz dînin direğidir." Taberânî'nin Evsat'ında gelen bir hadis de şöyle: "Üç şey vardır. Kim bunları muhafaza ederse o gerçek dosttur, kim zâyi ederse o da gerçek düşmandır: Namaz, oruç, cenâbet(ten temizlik)."
Namazın ehemmiyeti üzerine rivayet çoktur. Bu bölümde, namazın çeşitli meselelerine giren rivayetlerden bazıları görülecektir.[1]

BİRİNCİ KISIM

NAMAZIN FARZLARI

(Bu kısımda dokuz bâb vardır)

*

BİRİNCİ BÂB
NAMAZIN FAZİLETİ
*
İKİNCİ BÂB
EDA VE KAZA OLARAK NAMAZ VACİBTİR
*
ÜÇÜNCÜ BÂB
NAMAZLARIN VAKİTLERİ
*
DÖRDÜNCÜ BÂB
EZAN VE İKÂMET
(Bu bâbın fer'leri var)
*
BİRİNCİ FER'
EZAN VE İKÂMETİN FAZİLETİ
*
EZANDA ADI GEÇENLER
ABDULLAH İBNU ZEYD, EBÛ MAHZÛRA BİLAL-İ HABEŞÎ
*
İKİNCİ FER
'EZAN'IN BAŞLANGICI
*
ÜÇÜNCÜ FER'
EZAN VE İKÂMETE MÜTEALLİK HÜKÜMLER
*

FASL
İSTİKBAL-İ KIBLE

BEŞİNCİ BÂB
NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKUNLERİ
Namazda Kıraat
*
"Âmin!" Demenin Fazileti
*
Sûre Okuma Hakkında Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat
*
Akşam Namazında Kıraat
*
Yatsı Namazında Kıraat
*
Namazda Kıraati Cehrî Yapmak
*
İ'tidal Hakkında
*
Rüku ve Secdelerin Miktarı
*
Rükû ve Secdenin Şekli
*
Secde Âzaları Kunût
*
Teşehhüd
*
Cülûs
*
Selam
*
Namaz Amellerinin Evsâfı Üzerine Hadisler
*
Namazın Uzun ve Kısa Olması

NAMAZIN ŞARTLARI
(Sekiz tanedir)
1- Hadesten Tahâret
*
2- Elbisenin Tahâreti
*
3- Setrü'l-Avret
*
4- Namaz Kılınan Yerler
*
5- Konuşmayı Terk
*
6- Fiilleri Terk
*
7- Musallînin Kıblesi
*
8- Müteferrik Hadisler
*
Namazda Çocuk Taşımak
*
Namazda Uyuklamak
*
Namazda Saçın Bağlanması
* Haşerâtı Defetmek

SECDELER ÜZERİNE FASIL
Sehiv Secdesi
*
Tilâvet Secdesi
*
Tilâvet Secdesiyle İlgili Tafsilat
*
Şükür Secdesi

ALTINCI BÂB
CEMAATLE NAMAZ
(Beş fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
CEMAATİN FAZİLETİ
*
İKİNCİ FASIL
CEMAATA DEVAM VACİBTİR
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
CEMAATİ ÖZRÜ OLAN TERKEDER
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
İMAMIN EVSAFI
*

BEŞİNCİ FASIL
İMAMA UYANLARLA İLGİLİ AHKÂM VE ÂDÂB
*
YEDİNCİ BÂB
CUM'A NAMAZI
(Beş fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
CUM'ANIN FAZİLETİ, VÜCÛBU, AHKÂMI
*
İKİNCİ FASIL
CUM'ANIN VAKTİ VE EZAN
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
HUTBE VE HUTBE İLE ALÂKALI HUSUSLAR
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT
*
BEŞİNCİ FASIL
CÂMİYE GİRME VE İÇİNDE OTURMA ÂDÂBI
*
SEKİZİNCİ BÂB
YOLCU NAMAZI
(Üç fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
SEFERDE NAMAZI KASRETMEK
*
İKİNCİ FASIL
SEFERDE İKİ VAKTİN NAMAZINI CEM'ETMEK
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
NAFİLE NAMAZLAR
*
HAVF(KORKU) NAMAZI ÂDÂBI

Birinci Bâb

Namazın Fazileti

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ?????????? ???? ???? ??????? ??????? ????????? ????????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????????? ??????? ????? ???? ???????? ???????? ??????: ? ??????? ????? ???? ???????? ???????. ????: ?????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????????[. ????? ?????? ? ??? ????.»??????????« ????? .

1. (2318)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"Sizden birinizin kapısının önünden bir nehir aksa ve bu nehirde hergün beş kere yıkansa, acaba üzerinde hiç kir kalır mı, ne dersiniz?"
"Bu hal, dediler, onun kirlerinden hiçbir şey bırakmaz!" Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler" buyurdu."[2]

?2? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ?'????? ????????? ?????? ??????? ?????? #? ?????? ????????? #: ????? ?????? ?Œ???? ?????????? ?????: ?????? ?????? ? ????? ????? ?????? #: ????? ??????????? ??? ???????? ???? ??????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ????? ??????? ???? ????????? ????????? ? ????????? ??? ???????? ???? ???????[. ????? ???? .»??????????«: ???? ????? ???????: ??????.? »?????????? ?????«: ????? ????? ???? ??? .

2. (2319)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İki erkek kardeş vardı. Bunlardan biri öbür kardeşinden kırk gün kadar önce vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bunlardan birincinin faziletleri zikredildi. Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm):
"Diğeri müslüman değil miydi?" diye sordu.
"Evet, müslümandı ve fena da değildi!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öldükten sonra, namazının ona ne kazandırdığını biliyor musunuz? Namazın misali, sizden birinin kapısının önünde akan ve her gün içine beş kere girip yıkandığı suyu bol ve tatlı bir nehir gibidir. Bu (nehrin) onun üzerinde kir bıraktığını göremezsiniz. Öyleyse, siz ona namazının neler ulaştırdığını bilemezsiniz."[3]

AÇIKLAMA:

1- Tîbî, önceki hadiste namazın günahları temizleyeceği hususunda mübalağalı bir üsluba yer verildiğine dikkat çekmektedir. "Çünkü der, cevapta "Hayır!" demekle iktifa edilmemiş, te'kîden lafz tekrar edilmiştir."
İbnu'l-Arabî buradaki benzetmeyi şöyle açıklar: "Kişi elbise ve bedeninde maddî kirlerle kirlendiği ve bundan da bol su ile temizlendiği gibi, namaz da kişiyi günah kirlerinden temizler, öyle ki hiçbir günah bırakmaz, namaz sayesinde kişi pak ve lekesiz olur."
2- Bu hadisler, zahirde hükmen âmmdir, yani günahın büyüğüne de, küçüğüne de şâmildir. Ancak İbnu Battal der ki: "Küçük günahların kastedildiği hadisin kendisinden anlaşılabilir. Zira, hadiste "hatalar" kire (deren) benzetilmiştir. Deren, daha büyük kurûh (yara ve çıbanlar) ve hurâcât'a (derin yaralar) nisbetle küçük kirlere ıtlak olunur." Bazı şârihler: "Hadiste, namazın temizleyeceği günahların su ile yıkanabilecek kirlere benzetilmesi de bunların küçük günah olduğunu ifade eder, çünkü su ile küçük kirlerin temizlenmesi uygun düşer (vücutta derin yaralar (kurûh) olduğu takdirde bu, su ile yıkanmaz)" derler. Ancak, meseleyi Müslim'in bir rivayeti nassen tavzih etmektedir: "Beş vakit namaz, büyük günahlardan içtinab edildiği müddetçe arada işlenen günahlara kefarettir."Bulkûnî, insanları küçük ve büyük günah işleme noktasından beş kısma ayırır:

1) Hiçbir günah işlemeyen: Namaz bunun derecesini yüceltir.
2) Israrlı olmaksızın küçük günah işleyen: Namazla bunun günahı kesinlikle affa uğrar.
3) Küçük günahı işleyip, onda ısrar eden: Bu durumda, "küçük günahta ısrar büyük günahtır" prensibine göre namazla bunun günahı affolunmaz, çünkü namaz, küçüklere kefarettir.
4) Bir tek büyük ve bir çok küçük günah işleyen.
5) Büyük günahlar ve küçük günahlar işleyen: Böylesinde şu durum var: Büyüklerden içtinab etmezse büyüklerin affedilmeyip küçüklerin affedilmesi muhtemeldir. Keza hiçbir affa mazhar olmaması da muhtemeldir. İkinci ihtimal daha kuvvetlidir...[4]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? # ?? ??????????? ??????? ?????? ??? ????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????: ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ?????????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????: ???????? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ????: ????? ??? ??????? ??????. ????: ????? ???????? ???????? ???????? ????: ?????? ??? ?????? ??????. ????: ????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ?? ????: ????????[. ????? ???? ???? ???? .

3. (2320)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber mescidde idik. O esnada bir adam geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü, ben bir hadd işledim, bana cezasını ver!" dedi. Resûlullah adama cevap vermedi. Adam talebini tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm yine sükut buyurdu. Derken (namaz vakti girdi ve) namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca adam yine peşine düştü, ben de adamı takip ettim. Ona ne cevap vereceğini işitmek istiyordum. Efendimiz adama:
"Evinden çıkınca abdest almış, abdestini de güzel yapmış mıydın?" buyurdu. O:
"Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Efendimiz:
"Sonra da bizimle namaz kıldın mı?" diye sordu. Adam:
"Evet ey Allah'ın Resûlü!" deyince, Efendimiz:
"Öyleyse Allah Teâlâ hazretleri haddini -veya günahını demişti- affetti" buyurdu."[5]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ulemanın ihtilaf ettikleri bir husus mevzubahistir. Hadd cezasını devlet reisi affedebilir mi?
İmam Buhari, bu hadisi şu adı taşıyan bir bâbta kaydeder: "Bir kimse hadd işlediğini ikrar eder fakat çeşidini beyan etmezse İmam bunu örtme selahiyetine sahip midir?" Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadislerden olmasına rağmen Ebû Bekr el-Berzencî, hadisin sıhhati hususunda ta'n'da bulunmuştur. Ancak, hadise mütâbaad eden başka rivayetler bulunduğu için, ulema bu hususta fazla durmayıp kastedilen mânayı tesbite çalışmıştır. Çünkü hadde giren cürüm sübut bulunca cezası ikâme edilir; bu, temel prensiptir. Bu sebeple hadis hususunda muhtelif te'viller yapılmıştır:
* Belki adam aslında hadd olmayan bir günahını "hadd" zannetti veya yaptığı işi, nazarında büyüterek onu hadd terettüp eden bir suç zannetti.
* Buhârî'nin tercümesi, "haddi ikrar edip çeşidini beyan etmeyen kimseye hadd cezası uygulamak, adam tevbe ettiği takdirde, imama vacib olmaz" hükmünü tazammun etmektedir.
* Hattâbî şöyle te'vil eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vahiy yoluyla, Allah'ın o adamı affettiğine muttali kılınması câizdir. Aksi halde, nasıl bir hadd işlediğini sorup ona terettüp eden cezayı vermesi gerekirdi."
Hattâbî ilaveten der ki: "Bu hadiste, hudûdun araştırılmayıp, imkan nisbetinde kaçınılması gereği ifade edilmektedir. Hadiste zikri geçen adam hadd ikamesi gerektiren cürmünü açıklamıyor. Belki de bir küçük günah işledi de hadd gerektiren büyük günah zannetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da mesele üzerine gitmedi. Zîra ihtimal üzerine hadd gerekmez. Açıklama talebinde bulunmamasına gelince, bu (âyetle) yasaklanmış olan tecessüse girmesinden olabileceği gibi, setri tercih etmiş olmasından ve adamın kendisine hadd tatbik ettirme teşebbüsünde pişmanlık ve dönüş görmüş olmasındandır."
Ulema, bu hadisten hareketle, haddi gerektiren bir cürüm ikrar eden kimseye -haddin düşmesi çin- ister ta'rîz ve ister daha vâzıh bir sûrette ikrardan rücûyu telkin etmeyi müstehab addetmiştir.
Nevevî ve bir cemaat, hadiste zikri geçen zâtın işlediği cürmün küçük günahlardan olduğu hususunda cezmetmiştir. Bunları kesin hükme sevkeden delil haberin devamında, "cürme namazın kefaret olduğunun" ifade edilmesidir. Zîra, namazın büyük değil, küçük günalara kefaret olacağı beyan edilmiştir. Ekseri ve ağlebi durum için hüküm budur. Ancak, bazan namazın büyük günahı da affettirdiği vâkidir. Mesela bir kimse, pek çok küçük günahlarının affına sâlih olacak derecede tetavvu amellerini artırmış olabilir. Böyle birinin üzerinde küçük günah yoksa veya az bir şey varsa, ama işlediği bir büyük günah varsa işte bu büyük günah çokça işlenen nafilelerle affa uğrar, zîra Allah güzel amelde bulunanın amelini zâyi etmez.
* Rivayetin bir vechinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelen zât: "Ey Allah'ın Resûlü, ben zinâ işledim, hadd tatbik et" demiştir. Bu açık itirafa rağmen Resûlullah'ın hadd tatbik etmemiş olmasını nazar-ı dikkate alan bazı âlimler: "Mutlaka adamcağız, şer'an zinâ olmayan bir fiili zinâ zannetmiş olmalıdır" diye hükmetmişlerdir.
* Bu hadisten şu hükme varanlar da olmuştur: "Bir kimse tevbekâr olarak gelip itirafda bulunursa ondan hadd düşer." Ancak şu da ihtimalden uzak değildir: Hadis ravilerinden biri, rivayette geçen "hadd işledim" ifadesini "zinâ işledim" diye anlayıp, zannına uygun şekilde ifade etmiş olabilir. Asıl olan Buhârî'de gelen şeklidir. Âlimler büyük çoğunluğuyla bunda ittifak eder.
* Bu tatbikatın, rivayette zikri geçen kimseye mahsus olması da muhtemeldir. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun günahını, namazı sebebiyle Allah'ın affettiğini haber vermiştir. Bu da ancak vahiyle bilinebilir, bu hükümde -bu meselede onun misli olduğu bilinen kimse dışında- devam etmez. Resûlullah'tan sonra vahyin inkıtâı ile bunu bilmek de inkıtaya uğramıştır. Hadisin zâhirine temessük eden bazısına göre Ebû Ümâme hadisinin zâhirinden üç görüş çıkarılmıştır:
1- Hadd, onu ikrar edenin, üzerinde ısrarı ve cürmün taayyün etmesinden sonra gerekli olur.
2- Bu hüküm, kıssada mezkur olan şahsa aittir.
3- Tevbe ile hadd düşer.
Bu görüş sahibine göre, en muvafık, en sahih görüş üçüncüsüdür.[6]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ????????? # ????????? ?????? ?????? ??? ????? ??????: ????? ??????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ????????? #? ???????? ???? ????????? # ???????? ????? ??????? ?????????? ?????
??? ?????? ??????: ????? ??????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????. ????: ??????? ???? ????????? ???????? ????: ??????. ???? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ??? ???? ??????[. ????? ??????? .

4. (2321)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idim. Bir adam huzuruna gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedi, ben bir hadd (suçu) işledim, cezasını tatbik et!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama (birşey) sormadı. Derken namaz vakti girdi. Resûlullah'la birlikte o da namaz kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, adam yanına geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, ben hadd (çeşidine giren bir suç) işledim. Bana Allah'ın Kitabını tatbik et!" Efendimiz:
"Sen bizimle birlikte namazını eda etmedin mi?" diye sordu. Adam:
"Evet!" dedi. Efendimiz:
"Öyleyse git. Zîra Allah, senin günahını affetti" veya -hadd'ini affetti-" dedi."[7]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere bu rivayet de önceki hadis gibi, dînin yasakladığı bir günahı işleyen kişinin sonradan pişman olarak günahından temizlenmesi için Hz. Peygamber'e müracaatıyla ilgilidir. Râviler aynı hadiseyi rivayet etmiş olabilecekleri gibi farklı iki hadiseyi de rivayet etmiş olabilirler.
Her hâl u kârda bu mevzuyu önceki hadisin açıklamasında îzah ettik, oraya bakılmalıdır.[8]

?5? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]???????? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ????????? ???????????? ????? ???????? ??? ???????????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ??? ???????? ?????? ???????: ??? ???? ??????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????? ?? ??????????? ?'????? ?????? ???? ????????? ?????? ??? ???? ????: ???????? ???? ??????? ???? ??????? ????? ???????? ????? ?????? # ???????: ???? ???????? ????? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ???? ??? ??????? ???? ?????? ???????? ??? ????????: ????: ??????[. ????? ??????? .

5. (2322)- Âsım İbnu Süfyân es-Sakafî (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, bunlar Selâsil gazvesine gitmişler. Fakat fiilen gazveye iştirak edememişlerdi. Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler. Sonra Hz. Muâviye (radıyallâhu anh)'nin yanına döndüler. Hz. Muâviye'nin yanında Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ukbe İbnu Âmir vardı. Âsım: "Ey Ebû Eyyûb! dedi. Bu sene gazveyi kaçırdık. Bize, (bunun telafisi için bir çare) haber verildi. Buna göre, kim dört mescitte namaz kılarsa, günahları affedilirmiş." Ebû Eyyûb: "Ey kardeşimin oğlu! dedi. Ben sana bundan daha kolaymı haber vereyim. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işittim: "kim emredildiği şekilde (mükemmel olarak) abdestini alır, emredildiği şekilde namazını kılarsa, önceden yapmış olduğu (kusurlu) ameli sebebiyle affolunur." Ey Ukbe! (Resûlullah'ın tebşiri) böyleydi değil mi?"Ukbe: "Evet!" dedi."[9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hakkı verilerek alınacak abdest ve kılınacak namazın, herhangi meşru bir sebeple kaçırılan cihadın zararını telafi edebileceğini belirtir. Zîra, hadiste râvi Âsım, -açıklamadığı bir sebeple- Selâsil gazvesini kaçırdığını belirtmektedir. Bundan hasıl olan manevî zararın telafisi için çareler aradığı, kendisine "dört mescidde namaz kılması" tavsiye edildiği, bu tavsiye ile de mutmain olmayarak Hz. Muâviye'nin yanında rastladığı yüce sahabi Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye de maruz kaldığı cihadı kaçırma musibetinin çaresini sorduğu görülmektedir.
Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretleri, Kuzey Afrika fatihlerinden Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh)'in şehadet ve tasdikiyle hakkıyla alınan abdest ve hakkı verilerek kılınan namazın daha önce işlenmiş olan hatalı amelin günahına keffaret olacağına dair nebevî tebşirâtı haber veriyor.
2- Bu rivayette ashâbın Allah yolunda cihad ve günahlarını affettirme çarelerini araştırmada ne kadar hırslı ve ısrarlı olduklarını göstermektedir.
3- Hadiste geçen ferâbetû tabirini "Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler" diye tercüme ettik. Çünkü kelimenin aslı ribat'tır ve farklı mânalarda anlaşılmıştır:
* Kök olarak rabt bağlamak mânasına gelir. Hatta dilimizdeki bağlamak mânasına kullanılan rabdetmek; bağ mânasına kullanılan rabıta bu kökten gelir. Ribat, bağlama vasıtası (bağ) mânasına geldiği gibi Allah yolunda bağlanan şey (at) mânasına, keza Allah yoluna bağlanıp kalınan yer (askeri kışla, zikirhane) gibi mânalara da gelir. İlk devirlerde hududlarda kurulan askerî karakol ve kışlalar ki bir nevî küçük çapta kaledir, içerisinde mescid, kütüphane, hamam, at bağlama yeri, asker koğuşları vs. gerekli kısımlar birlikte bulunurdu- hep ribat diye anılmıştır. Askerler burada cihad dışındaki vakitlerini zikir ve ilmî meşguliyetlerle geçirirlerdi. Bu sebeple ribat dînî meşguliyetlerle cihad gibi dünyevi zannına düşülen meşguliyetlerin her ikisini birlikte ifade eden câmi kelimelerden biridir. Sadece bir kelime değil, bir müessesedir de. Yani dünya ve ahiret ve âhiret birliğine ulaşılan, aynı fiille her ikisi birden yaşanılan bir müessese. Bu sebeptendir ki, ribat kelimesinin, tasavvuf ıstılahı olarak tekke mânasında kullanıldığı da olur.
Kelimenin bu mâna zenginliğine kavuşmasında şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'in katkısı olmuştur. Çünkü Kur'ân'da: *"Ey iman edenler! Sabredin, düşmanlarınızla sabır yarışı edin, sınırlarda nevbet bekleşin. Allah'tan korkun böylece kurtuluşa erebilirsiniz"* (Âl-i İmrân: 3/200) buyurulmuştur. Âyette geçen verâbitû bazılarınca sınırda bekleşmek olarak anlaşılmıştır. Ancak, Resûlullah "ribat"ı, bazı hadislerinde bizzat yaptığı açıklamalarında "ibadette hassasiyet", "ibadette çokluk" mânasında tarif etmiştir. Şöyle buyurur: "Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Size Allah'ın kendisiyle günahları yok ettiği ve dereceleri yükselttiği şeyi haber vereyim mi? Bu, hoşa gitmeyen durumlara rağmen abdesti tam almak,mescidlere çok adım atmak, namazdan sonra ikinci namazı intizar edip beklemektir. İşte ribat budur, işte ribat budur." Âlimler, Resûllah'ın burada, yukarıda kaydettiğimiz âyette Cenâb-ı Hakk'ın kastettiği ribatta maksadın bu olduğunu belirttiğini söylerler. Şu halde bazılarınca "sınırda nöbet beklemek" diye anlaşılabilen ribat, bazılarınca da mescitte oturarak -veya zihinde canlı şekilde- müteakip namazı beklemek olarak anlaşılmıştır. Bu anlama hadislerin anlatmasına dayanmaktadır.
Şu halde, bu açıklamalardan sonra şunu söyleyebiliriz: Ebû Eyyûbu'l Ensârî (radıyallâhu anh) "ribat"ı bu mânada anlamış ve kendisine, kaçırdığı cihadın telafisi için çare soran Âsım İbnu Süfyan'a, hakkı verilerek alınacak abdest ve hakkı verilerek kılınacak namazın ribat yani cihad sayılacağını belirtmiş olmaktadır.
Esasen bazı âlimler, âyet-i kerimedeki "Kendinizi rabtedin" emrinin hakikatını: "Nefsin ve bedenin taatlerle bağlanması" diye açıklarlar. Bunu "hudutta düşmâna karşı nefsini bağlayıp nöbet beklemek, düşmanın hücumunu defetme" diye anlayanlar da özden ayrılmış, farklı bir te'vile sapmış değillerdir. İçinde bulunulan şartlarda, biri diğerine efdaliyet kazanır, o kadar. Sindî der ki: "Bu ameller, şeytanın kişiye yol bulup nüfuz edeceği yolları tıkar, nefsi de şehvetlerden uzaklaştırır. Nefse ve şeytana karşı ortaya konan adâvet ise cihâd-ı ekberdir. Zîra bu cihadla kişi, en büyük düşmanı olan nefsini kahreder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu cihadın şanını yüceltemek için hem er-Ribât diyerek marife kılmış ve hem de üç kere tekrar etmiştir."[10]

?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ?????? # ????: ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?? ????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ??????: ????????? ??? ??????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????????? ????????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (2323)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Rabbin, koyun güden bir çobanın, bir dağın zirvesine çıkıp namaz için ezan okuyup sonra da namaz kılmasından hoşlanır ve Allah Teâlâ hazretleri şöyle der:
"Benim şu kuluma bakın! Ezan okuyor, namaz kılıyor, yani benden korkuyor. Kasem olsun, kulumu affettim ve onu cennetime dahil ettim."[11]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ???????? ???? ?????? ?????? # ????: ??????????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ??? ????????? ???? ?????????? ??? ???????[.

7. (2324)- İmam Mâlik (radıyallâhu anh)'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
"İstikamet üzere olun. (Bunun sevabını) siz sayamazsınız. Şunu bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. (Zâhirî ve bâtînî temizliği koruyarak) abdestli olmaya ancak mü'min riayet eder."[12]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Muvatta'da muallak (senetsiz) ise de başka kaynaklarda muttasıl olarak gelmiştir.
2- Hadiste geçen, istikamet üzere olun emrini âlimler: "Sizin için farz ve sünnet kılınan yoldan sapıtmayın, buna gücünüz yeter" veya "Allah'ın hukukunu îfa etmek, hudûduna (yasaklarına) uymak, kazâsına razı olmak suretiyle doğru yoldan ayrılmayın" şeklinde açıklamışlardır.

Hadisin devamı, bu istikametin korunması halinde Allah'ın vereceği sevabın kullar tarafından hesap edilemeyeceğini belirtir. Nitekim âyet-i kerîmede: "... Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz..." (İbrahim 34) buyrulmuştur.
Zürkânî hadisin açıklanması sadedinde şu mânaya da yer verir: "Siz kendi güç ve kudretinizin tamamını bezl etseniz de (dinin bütün hayırlarını yapmakta) muvaffak olamazsınız. Ancak Allah'ın yardımıyla olabilirsiniz" veya: "Güzel olan yolda istikamet üzere olun, vasat üzere gidin, en iyiye yakın olanı arayın, zîra siz iyi amellerin hepsini ihata etmeye güç yetiremezsiniz. Mahlukâtın mutlaka eksiği, kusuru bulunacaktır."
Bu açıklamadan sonra Zürkânî devam eder."Burada sanki maksad, mükellefin kusuruna dikkat çekmek, onu görmesini sağlamak, böylece amele güvenmeyip, daha iyiyi bulmak için gayret göstermeye tahrik etmek, teşvik etmektir." Nitekim bu hususta Beyzâvî de şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vessselâm), istikameti emrettikten sonra onların Allah'ın hakkını îfa etmeye ve dînin gösterdiği ideal hedefe ulaşmaya güç yetiremeyeceklerini haber vermiştir, ta ki insanlar bu gerçekten gafil olmasınlar. Sanki şöyle demektedir: " Yaptığınız hayırları (yeterli bulup) güvenmeyin, kusurunuz sebebiyle değil, acziniz sebebiyle terkedip yapamadıklarınız için de Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin."
3- Hadiste geçen, "En hayırlı ameliniz namazdır" ifadesini bir kısım ulema şöyle açıklar: "Yani namaz ecri ve sevabı en ziyade olan amelinizdir. Bu sebeple amellerin en efdalidir. Çünkü namaz, ibadetlerin bütün çeşitlerini içine alır: Kıraat, tesbih, tekbir, tehlil, beşerî kelamdan ve ibadeti bozucu davranışlardan sakınma, (kıyam, rüku, secde), bu camiiyyet sebebiyledir ki mü'minin mîracı ve Alllah'a yakınlaşma vesilesi olmuştur."
4- Hadiste, devamlı abdestli olmak ve namaz anında yenilemek istihbab edilmektedir. Namaz anında yenilenmesi, onun mükemmel şekilde muhafaza edilmesinin şartıdır.[13]

?8? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ??? ???????? ????? ?????[. ????? ??? ??? .»????????«: ?????? ??????: ?? ??? ??? ?????? ?? ?????.

8. (2325)- Hz. Huzeyfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı herhangi bir şey üzecek olursa namaz kılardı."[14]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de bir iş vukua geldiği veya bir gam isabet ettiği zaman..." diyerek açıklama getirmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesslam) böylece, ciddi bir hâdisenin şokuyla karşılaştığımız veya hehangi bir üzüntü ile sersemleştiğimiz hengamlarda, üzerimizdeki şok ve şaşkınlığı namaz kılarak hafifletmeyi tavsiye etmektedir. Böyle anlarda karar veya ani harekete tevessül etmek zararlı neticeler hasıl edebilecektir. Namaz bir sığınak olacak, bir toparlanma fırsatı sağlayacaktır.[15]

?9? ??? ???????? ?? ????? ?? ??? ?? ????? ???????? # ???:]????? ?????? ?????? ???????? ??? ???????? #? ?????? ??? ?????? ??????: ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ????? ???? ????? ?????????? ????: ????????? ????? ????????? ????: ??? ?????? ?????? ?????????? ????? ???????? ??????????? ?????????? ?????? ???? # ???? ?????????? ???????? ??????? ??????: ??????? ??? ????? ?????? ????: ??????????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (2326)- Abdullah İbnu Selmân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birisinden naklediyor: "Hayberin fethedildiği gün bir adam Hz. Peygamber'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbiri yapmamıştır" dedi. Efendimiz:
"Bak hele! Neler de kazandın?" diye sordu. Adam:
"Ben alıp satmaya ara vermeden devam ettim. Öyle ki üçyüz okiyye kâr ettim dedi. Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz:
"Sana kârların en hayırlısını haber vereyim mi?" diye sordu. Adam:
"O nedir, ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Efendimiz açıkladı:
"(Farz) namazdan sonra, kılacağın iki rekattir."[16]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslı daha uzun. Rivayet şöyle başlar: "Hayber'i fethettiğimiz zaman, askerler hisselerine ganimetten -Mal ve köle- her ne düştü ise ortaya çıkarıp alışverişte bulundular. Resûlullah namaz kılarken bir zât gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki, böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbiri yapmamıştır" dedi..."
2- Bir okiyye kırk dirhemdir.
3- Hadis, gazve sırasında alışverişin câiz olduğunu, hususen, dağıtımdan sonra, ganimet mallarıyla ticaret yapmanın câiz olduğunu ifade eder. Şayet ticaret, gazinin gazve sevabını eksiltse idi, Resûlullah bunu mutlaka belirtirdi. Belirtmediğine göre takrir buyurmuş olmaktadır. Öyleyse bu maddî ticaret, manevî kazanca herhangi bir eksiklik getirmemektedir. Nitekim, ashabın hacc seferi sırasında alışverişle meşguliyetlerinin, amellerinde bir noksanlık getirmeyeceği hususunda âyet nazil olmuştur: "(Hacc mevsiminde ticaret ederek) Rabbinizden rızık istemenizde bir günah yoktur..." (Bakara 198).[17]

?10? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ?? ????????[. ????? ??????? .

10. (2327)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bana kadın ve güzel koku sevdirildi, gözümün nuru namazda kılındı."[18]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin koku ve kadınla ilgili kısmını 2137 numaralı hadiste açıkladık. Burada namazla ilgili bir miktar açıklama sunacağız:
Önce şu hususu belirtelim ki, Efendimiz burada en hayırlı şeylerin zikrini beraber yapmıştır: Kadın ve namaz. Zîra bir hadiste kadın, dünyevi metaın en hayırlısı olarak tavsif edilmiştir. "Dünya bir meta'dan ibarettir. Onun en hayırlı meta'ı ise sâliha kadındır." Yukarıda kaydettiğimiz üzere dînî emirlerin de en hayırlısı namazdır. O halde ikisinin beraber zikri pek münasip düşmüştür. "Gözümün nuru namazda kılındı" ifadesi namazın şanını yücelten bir ifadedir. Namazın dünyevî şeylerden biri olarak ifade edilmiş olmasını Gazâlî şöyle açıklar: "His ve müşahedeye giren her şey şehadet ve müşahede âlemindendir, dolayısıyle dünyadan sayılır. Namazın secde ve rükûsunda organların hareketiyle hissedilen telezzüz dünyevi bir his olduğu için namazı dünyaya izafe etmiştir. Kul bazan ibadetiyle öylesine ünsiyet eder ve ondan öyle lezzet duyar ki, ibadet etmesine engel olunması ona en büyük cezalardan biri olur. Nitekim bazı âbidler şöyle dua etmişlerdir: "Ben ölümden korkmazdım, ne var ki benimle gece namazlarımın arasına girmektedir." Böylelerinden şu şekilde dua edene de rastlanmıştır: "Allah'ım, bana kabirde de namaz kılma gücü ver."[19]

?11? ??? ????? ?? ??? ?'???? ???:]?????? ?????? ???? ???????? # ???????? ?????????? ?????????????? ?????? ???: ???????. ??????: ?????? ???????? ?????????????? ?? ?????????? ??????: ??? ?????? ?????? ??????: ???? ????. ????: ????????? ???? ???????? ?????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

11. (2328)- Rebî'a İbnu Ka'b el-Eslemî anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber gecelemiştim, kendisine abdest suyunu ve başkaca ihtiyaçlarını getirdim. Bana:
"Dile benden (ne dilersen)!" buyurdu. Ben:
"Senden cennette seninle beraberlik diliyorum!" dedim. Bana:
"Veya bundan başka birşey?" dedi. Ben:
"Hayır, sadece bunu istiyorum!" dedim.

"Öyleyse kendin için çok secde ederek bana yardımcı ol!" buyurdu."[20]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, cennette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le beraberliğin zor olduğunu ifade etmektedir. Zîra Hz. Peygamber, dilek sahibinden, bir başka dilekte bulunmasını istemiştir. Bir başka dileğinin gerçekleşmesi, Resûlullah nazarında bundan daha kolay olacaktı ki, dileğini değiştirmesini taleb etmiştir.
2- Bazı şârihler, Rebî'a (radıyallâhu anh)'nın bu taleple âhirette eşitlik istemiş olabileceğini söylemiş iseler de, bu pek uzak bir ihtimaldir. Her mü'minin en tabii isteği Resûlullah'la âhirette beraberliktir. Bunda eşitlik düşüncesi bulunmaz. Hz. Peygamber'in resûllük vasfıyla arkadaşlığına mazhar olmayı dilemek, eşitlik talebi değildir. Bu çeşit temenni zaman zaman olmuş, bazan Efendimiz: "Kişi sevdiği ile beraberdir" diyerek beraberlik arzu eden aşık mü'minlerin gönüllerini serinletmiş, hoşnud kılmıştır.
3- Secdeden maksad namazdır. Çok secde, çok namazdır. Cennette Resûlullah'la beraberlik gibi elde edilmesi zor, uhrevî yüce mertebeler, ancak namaz gibi değerli ibadetleri çokça yapmakla kazanılabilir. Şu halde bu hadis, aynı zamanda namazın ehemmiyetine, şanının, Allah indindeki değerinin yüksekliğine bir delil teşkil etmektedir. Nitekim Alak Sûresinin son âyetinde secdenin Allah'a yaklaştıracağı kesin bir üslubla ifade edilmiştir.
4- Hadis şunu da ders veriyor ki, yüce dilekler için dua yeterli değildir, onun gerçekleşmesi için gerekli olan amele yer vermek şarttır.
5- Bir hizmet mukabilinde hizmeti yapana, "Dile benden ne dilersen!" denmesi, büyüklerin şanındandır.
6- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'ın hazinelerinde mevcut olan herhangi bir şeyi vermek veya vaaddetmek hususunda yetkilidir.[21]

?12? ??? ????? ?? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ??????? ??????? ?????? #? ???????? ?????? ?????? ???????: ?????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ??? ???? ??????: ???????? ?'??????? ??? ?????? ??????? ????????? ????? ???????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ??????: ??????? ???? ????? ??????? ?????? # ??????: ???????? ?????????? ?????????? ??????? ? ???????? ????? ?????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????????. ???? ?????????: ????? ??????? ???? ??????????? ?????????? ??????: ?????? ??? ????? ??? ?????????[. ????? ???? ???????? ???????? .

12. (2329)- Ma'dan İbnu Ebî Talha el-Ya'merî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısı Sevbân (radıyallâhu anh)'a rastladım. Kendisine:
"Bana bir amel söyle de onu yapayım. Allah da onun sayesinde beni cennetine koysun" dedim. -Veya şöyle demişti: "Dedim ki: "..Allah nezdinde en hayırlı ameli bana bildir."- Sevbân sükut etti. Sonra ben tekrar aynı şeyi sordum. O yine sükut etti. Ben üçüncü sefer sordum. Sonunda dedi ki:
"Aynı şeyleri ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştum. Bana şu cevabı vermişti:
"Çokça secde yapman gerekir. Zîra sen secde ettikçe, her secden sebebiyle Allah dereceni artırır, onun sebebiyle günahını döker." Ma'dan der ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya geldim. Aynı şeyi ona da sordum. O da Sevbân'ın bana söylediğinin aynısını söyledi."[22]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Selef'in en büyük meselesinin Allah'ın rızasını kazanmak olduğunu göstermektedir. Resûlullah'ın âzadlısı Sevbân'la karşılaşan Ma'dan İbnu Ebî Talha, muhatabı, Resûlullah'ın bir yakını olması haysiyyetiyle ilk iş, ondan Allah'ın rızasını kazandıracak en muteber ameli soruyor.
2- Sevbân, soruya hemen cevap vermiyor. Umumiyetle, Efendimiz de, muhatabın merakını uyandırmak, alakasını artırmak için, aynı şekilde sorulan soruya hemen cevap vermez, tekrar ettirirdi. Şu halde bu rivayet, Resûlullah'ın tebliğde takip ettiği bu prensibin, ashab tarafından da zaman zaman tatbik edildiğine güzel bir örnek olmaktadır.
Mamafih, derhal konuşmayıp sorunun bir-iki sefer tekrarından sonra cevaplamada, yapılacak açıklamayı düşünme, zihinde derleyip toparlama, mesele ile alakalı bilgisine zihnen başvurma gibi bir başka gaye daha aramak da muvafiktır.
İlave açıklama için önceki hadise bakılabilir.

İkinci Bâb

Namazın Eda Ve Kazasının Vücûbu Hakkında

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? #: ?????? ????????? ????? ???? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ??????????? ????: ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????. ???? ??? ?????? ??????: ???? ??????????? ??? ??????????? ??????? ????: ????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???????? ???????? ????????? ? ?????? ????????? ???????? ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? #? ??? ?????? ???????????? ?????????[. ????? ???? ???????? ????????? ???? ??? ???????.??? ????? ???? ???????? ?? ???? ???? ???? ????? ?? ???? ?"???? .

1. (2330)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Allah, kullarına kaç vakit namazı farz kıldı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu:
"Bunlardan önce veya sonra başka bir şey var mı?"
"Allah kullarına beş vakti farz kıldı."
Bu cevap üzerine adam, bunlar üzerine hiçbir ilavede bulunmayacağına, onlardan herhangi bir eksiltme de yapmayacağına dair yemin etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu adam sözünde durursa mutlaka cennete girecektir!" buyurdu."[23]
Bu rivayeti, Müslim ve Tirmizî, Kitâbu'l-Îman'da mezkur, uzun bir hadis zımnında tahric ederler.[24]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette sual soran kimsenin Dımâm İbnu Salebe olduğu başka rivayetlerde belirtilmiştir. Dımâm, Benû Sa'd İbnu Bekr'in Hz. Peygamber'e gönderdiği elçi idi. Resûlullah'ın huzuruna çıkınca bölgesine gelen müslüman memurların söylediği ve gönderilen "nebevi mektupların" ihtiva ettiği tevhid, yaratılış, namaz, oruç, zekât gibi esaslardaki tebliğatıyla ilgili sorular sorup, İslâm adına duyduklarını tahkik eder. Dımâm hakkında gelen müslüman oluşuyla ilgili bilgiler ihtilaflı ise de, umumiyetle, Resûlullah'ın huzuruna çıktığında henüz müslüman olmadığı, her seferinde yemin vererek sorduğu sorulara aldığı cevaptan mutmain olarak müslüman olduğu kabul edilir. Buhârî'nin rivayeti bu kanaati te'yid etmektedir. Başka rivayetler, kendisi müslüman olduktan sonra kavmine İslam'ı götürerek tebliğde bulunduğunu ve onların da toptan müslüman olmalarına sebep olduğunu te'yid eder. Vak'ayı anlatan bir rivayette, Dımâm'ın, kavmine geri dönünce onlara söylediği söz şöyledir: "Allah bir peygamber göndermiş ve O'na bir kitap indirmiştir. Ben O'nun yanından geldim ve size O'nun emrettiklerini ve yasakladıklarını getirdim. Rivayet şöyle devam eder:" Vallâhi, o gün orada hazır bulunanlardan -kadın ve erkek- herkes ertesi güne kadar müslüman oldu."
2- Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Dımâm'ın soru sormadaki maharetini fevkalade takdir ederek: "Vallâhi ben Dımâm kadar güzel ve veciz soran birini görmedim" demiştir. Ebû Dâvud'un İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)' tan kaydettiğini hadisin sonunda: "Hz. Peygamber'e elçi olarak gelenler arasında, Dımâm kadar güzel konuşan birini işitmedik" ifadesine yer verilmiştir.
3- Hadiste görülen bazı fevâid:
***** Hadiste, bazı âlimler haber-i vahidle amel etmeye delil bulmuşlardır. Dımâm'ın işittiklerini tahkik etmesi bu esası zedelemez. Çünkü, o bizzat görüşüp, şahsen konuşmak için gelmiştir. Üstelik o tek başına dönüp tebliğde bulunmuş ve kavmi onun sözüne güvenerek İslâm'ı kabul etmiştir.

* Tesebbüt ve tahkik memduhtur, zîra Resûlullah, Dımâm'ı, araştırması sebebiyle kınamamıştır.
* Sırf farzları yapıp nevâfile yer vermeyen, kurtuluşa erecektir.

?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ????????? # ???????? ???????? ???? ???????? ?????????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????? ??? ?????????: ?????? ? ????????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ?????????[. ????? ?????? ? ??? ????? ???? ??? ???????.

2. (2331)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Mi'râc'a çıktığı gece elli vakit namaz farz kılındı. Sonra bu azaltılarak beşe indirildi. Sonra da şöyle hitap edildi:"Ey Muhammed! Artık, nezdimde (hüküm kesinleşmiştir), bu söz değiştirilmez. Bu beş vakit, (Rabbinin bir lüftu olarak on misliyle kabul edilerek) senin için elli vakit sayılacaktır."[25]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, beş vakit namazın Mi'râc sırasında farz kılındığını ve ilk defa elli vakit olarak teşrî edildiğini belirtiyor. Mi'râc'la ilgili uzun bir hadiste (5570 numaralı hadis) açıklandığı üzere Resûlullah Cenâb-ı Hakk'tan elli vakit namaz farzını telakki ettikten sonra dönüş sırasında Hz. Mûsa (aleyhisselâm)'ya uğrar. Hz. Mûsa: "Allah ümmetine neyi farz kıldı?" diye sorunca, Resûlullah "Elli vakit namaz!" der. Bunun üzerine Hz. Mûsa: "Ümmetin buna takat getiremez, git Rabbinden azaltmasını taleb et!" tavsiyesinde bulunur. Resûlullah mükerrer gidişlerle namaz miktarını elliden beş vakte indirtir. Şu halde yukarıdaki hadis, Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Cenâb-ı Hakk'ın son müracaatında verdiği cevabı aksettirmektedir: "Namaz artık beş vakitten daha da azaltılamaz, bu kesinleşmiş bir hükümdür."
Hadiste, namaz beş vakit olmakla birlikte elli vakit olduğu ifade edilir. Bu, "yapılan her hayrın Allah indinde en az on misliyle kabul edileceği"ni tebşir eden âyet-i kerîmeye uygun bir ihbardır: "Kim bir hayır işlerse işte ona bunun on katı var" (En'âm 160). Şu halde Resûlullah'a Mi'rac'ta farz edilen beş vakit namaz, mü'minin defter-i ameline on misliyle yani elli vakit olarak yazılmaktadır. Rabbimiz, namazın ehemmiyetini gereğince takdir etmemiz için elli vakit olarak farzetmiş, lütfunun, kereminin vüs'atini ifade için de beş vakte indirerek elli vakit olarak değerlendirmeye tabi tutmuştur.

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????????? # ?? ???????? ????????? ??? ????????? ????????????? ???? ???????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (2332)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Allah, namazı peygamberinizin diliyle hazerde dört, seferde iki, korku halinde de dört rek'at olarak farz kılmıştır."[26]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ???????? ????? ????????? ???????????? ????? ????????? ?? ????????? ??????????? ????? ??????????? ???? ??????????? ?'????[. ????? ????? ? ??????? .

4. (2333)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Allah namazı (ilk defa farz ettiği zaman iki rek'at olarak farz etmişti. Sonra onu hazer için (dörde) tamamladı. Yolcu namazı ilk farz edildiği şekilde sabit tutuldu."[27]

AÇIKLAMA:

1- Namaz farz edildiği zaman, bütün vakitler ikişer rek'at olarak farz edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde akşam namazı istisna edilir ve onun üç rek'at olarak farz edildiği belirtilir.
Buhârî'nin kaydettiği bir başka rivayette, namazların hicretten sonra dört rek'ate çıkarıldığı belirtilir. Bu hususu İbnu Huzeyme, Beyhakî ve İbnu Hibbân tarafından tahriç edilmiş olan bir rivayette Hz. Âişe şöyle açar: "Hazer ve sefer namazı (Mi'râc'ta) ikişer rek'at olarak farz kılınmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medîne'ye gelip, itminan bulunca hazer namazlarına ikişer rek'at daha ilave edildi. Sadece sabah namazı, kıraatinin uzunluğu sebebiyle iki rek'at olarak bırakıldı. Akşam namazı da eski hâli üzere üç rek'at olarak bırakıldı, çünkü bu gündüzün vitridir."
Namazlar bu şekilde dört rek'ata çıkarıldıktan sonra: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur..." (Nisâ 101) âyeti nâzil olmuştur. İbnu'l-Esîr'in, Şerhu'l-Müsned'de kaydettiğine göre, namazın kısaltılması hadisesi hicretin dördüncü yılında teşri edilmiştir. Mamafih ilgili âyetin, hicretin ikinci yılında nâzil olduğu da söylenmiştir.
2- Hanefîler, sadedinde olduğumuz Hz. Âişe hadisini esas alarak, seferde namazın kasredilmesini ruhsat değil, azimet telakki etmiştir. Muhalifleri ve bu meyanda Şâfiîler yukarıda kaydettiğimiz âyeti esas alarak namazı seferde kasretmeyi (iki kılmayı) ruhsat telakki etmiştir.
3- Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki, bir kısım âlimler, İsra yani Mi'râc'tan önce farz namaz olmamakla birlikte gece namazının emredildiğini belirtirler. Bunun herhangi bir miktarı, hududu yoktur. el-Harbî, ilk defa sabah ve yatsı namazlarının ikişer rek'at farz kılındığını söylemiştir. Şâfiî gibi bazı âlimler, gece namazının bidayette farz kılındığını, ancak 'Ondan kolayınıza geleni okuyun' âyetinin (Müzzemmil 20) nüzûlünden sonra bu farziyetin neshedildiğini söylerler. Bunlara göre, gecenin bir kısmında kalkmak farz olmuştur. Beş vakit namaz farz olunca bu da neshedilmiştir.

?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ???????????? ?????? ????????? ???????????? ??????? ????????? ???????????? ??????? ?????????? ???????????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ????????? #[. ????? ??????? .

5. (2334)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kurban bayramında kılınan namaz iki rek'attir, Fıtır (Ramazan) bayramında kılınan namaz iki rek'attir, sefer namazı iki rek'attir, cum'a namazı da iki rek'attir. Bunlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın lisanı üzere, tamamdır, kısaltma yoktur."[28]

?6? ??? ???????? ?? ????? ?? ???? ???:]????????? ????? ????? #? ???????? ????? ????????? ?????????? ???? ??????????? ????????. ???? ??????: ???? ????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????? ??????? ??? ???? ?????????? ?????? ??????? ??????: ??????? ???? ????????????? ????? ??????? ???? ?????????? ??????: ????? ????????????? ??????: ????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

6. (2335)- Abdullah İbnu Fudâle, babası (Fudâle'den) naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana öğrettikleri arasında: "Beş vakit namaza devam edin!" emri de vardı. Ben: "Bu beş vakit, benim meşguliyetlerimin bulunduğu anlardır. Bana (bunların yerine geçecek) cami (kapsamlı) bir şey emret, öyle ki onu yaptım mı, benden beş vakit namaz borcunun yerine geçsin!" dedim. Bunun üzerine: "Öyleyse Asreyn'e devam et!" buyurdu. Bu kelime bizim dilimizde yoktu. Bu sebeple: "Asreyn nedir?" diye sordum. "Güneş doğmazdan önceki namazla güneş batmazdan önceki namaz" buyurdu."[29]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, "devam et" diye tercüme ettiğimiz hâfizun emri muhafaza etmekten gelir, bu da "amel"e ilim, hey'et ve vakit olarak riayet etmek ve aslını ortaya çıkaran ve îfa edilmesini tamamlayan ve kemaline götüren bütün cüzleriyle ikame etmek mânasına gelir.
2- Sabah namazına da asr denmesi tağlib prensibiyledir. Araplar annebabaya ebeveyn (iki baba), ay ve güneşe kamereyn (iki ay) derler. Bu bir ifade üslubudur, tağlib denir. Asr'ın sabah'a galebesi, meşguliyetlerin çokluğu sebebiyle ikindiye riayetin zorluğundan ileri gelmiştir.
3- Bu hadis, görüldüğü üzere müşkil bir mâna arzetmektedir. Çünkü sabah ve ikindi namazlarının, diğer vakitlerin yerine geçebileceği mânasını zihne getirmektedir. Halbuki, Kur'an ve sünnette gelen pek çok muhkem nassla sabit olmuştur ki, günde beş vakit namaz farzdır ve bunlardan hiçbiri diğerinin yerini tutmayacağı gibi, bu beşi eksiltmenin de imkanı yoktur.
Bu çeşit, sahih hadislere veya Kur'ân'a ters düşen (teâruz eden) rivayetler vasfen sahih bile olsa şazz denir ve hükmüyle amel edilmez. Zayıf olduğu takdirde münker denir, evleviyetle amelden terkedilir.
Beyhakî Sünen'inde hadisi sıhhat yönüyle değerlendirmeden güzel bir te'vilde bulunur: "Doğruyu Allah bilir ya Efendimiz şunu demek istemiş olmalıdır: "Beş vakit namazın her birini ilk vakitlerinde kıl, mücbir bir sebeple ilk vaktinde kılamaz da tehir edersen mazur sayılırsın, ama iki vaktin namazlarının ilk vaktinde kılınmasını sıkı sıkıya emretmektedir."
İbnu Hibbân da Sahih'inde şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Asreyn'in kılınması hususundaki ziyade te'kidi, vaktin evvelinde kılınmasını emir gayesine matuftur. Betahsis bu iki vaktin zikr, o zamandaki meşguliyetlerin çokluğu sebebiyle tehlikeye düşme ihtimalinin fazlalığından ileri gelir."

?7? ??? ???? ?? ???? ???:]???? ????? ?????? # ?????? ????????? ?????????? ??? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.?????: »????????? ????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ????????? ??? ??????« .

7. (2336)- Sebretü' bnu Ma'bed (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yedi yaşına geldi mi çocuğa namazı emredin, on yaşına geldi mi kılmadığı takdirde dövün."[30]
Tirmizi'nin rivayetinde "Çocuğa namazı yedi yaşında öğretin, kılmadığı takdirde on yaşında dövün" şeklindedir.

?8? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? #: ?????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ????????????? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ?? ??????????[. ????? ??? ???? .

8. (2337)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çocuklarınıza, onlar yedi yaşında iken namazı emredin. On yaşında olunca namaz(daki ihmalleri) sebebiyle onları dövün, yataklarını da ayırın."[31]

?9? ??? ?? ????:]???? ?????? ?????? # ?????? ???? ????? ??????: ???? ?????? ????????? ???? ????????? ????????? ??????????[.

9. (2338)- Onun bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah'a bundan (namazın çocuğa ne zaman emredileceğinden) sorulmuştu:
"Çocuk sağını solundan ayırmasını bildi mi ona namazı emredin" buyurdu."[32]

AÇIKLAMA:

1- Çocuk terbiyesi ile ilgili olarak Resûlullah'ın verdiği mühim talimatlardan biri, çocuğa namazın emredilmesiyle ilgilidir. Yukarıda kaydedilen üç hadis bu mesele üzerine ciddi prensipler vaz'etmektedir. Doğar doğmaz kulaklarına ezan ve kamet okuyup isim koymakla fiilen başlatılan çocuk terbiyesinin, sünnette gelen beyanlara göre muhtelif safhaları var. Kısaca özetleyelim:
*** Ta'lime (öğretmeye) başlama yaşı:** Konuşmaktır. Hz. peygamber'den gelen rivayetler, Abdulmuttaliboğullarından bir çocuk, konuşmaya başlar başlamaz, o çocuğa şu âyeti yedi sefer okutarak ezberletirdi: "Hamd O Allah'a olsun ki, O ne bir çocuk edinmiştir, ne de mülkünde bir ortağa sahiptir" (Nahl 78).
Görüldüğü üzere ilk öğretilen şey Kur'an'dan bazı âyetlerdir ve itikadla ilgilidir.
*** Namaza başlama yaşı:** Temyiz yaşıdır. Yukarıda, ilk iki hadiste yedi rakamı geçmekte ise de üçüncü hadiste sağını solundan ayırma tabiri geçmektedir. bu meseleye temas eden başka hadislerde "20'ye kadar sayma" "namazı anlama", "süt dişlerini atma (dişeme)" gibi başka kıstaslar zikredilmiştir. Âlimler bütün rivayetleri değerlendirerek namazı emretme yaşının "temyiz yaşı" olduğunu, bunu rakamla tesbitin zor olduğunu, zîra her çocukta bunun değişebileceğini, bazılarının 4-5 yaşlarında bile "temyiz"e ulaşabilirken diğer bir kısmının 7-8 yaşlarında bile "temyiz"e ulaşamayacağını belirtirler.Temyizi tarifte hadisciler umumiyetle muhatap olabilmeyi, yani "çocuğun söylenenleri eksiksiz anlayıp tam olarak cevap verebilir hale gelmesi"ni esas alırlar.Âlimler derler ki: "Namaz temyiz yaşında emredildiğine göre daha önceden çocuk namazla ilgili farz, vacib, sünnet her çeşit bilgileri öğrenmelidir." Buna göre konuşmaya başladığı andan itibaren en azından namazda okuyacağı sûreler, duâlar, namazın rükünleri, vacibleri vs. ile ilgili bilgiler öğretilmiş olmalıdır.
*** Namazı zorla kıldırma yaşı:** On yaşıdır. Hadiste: "Yedi yaşında namazı emredin, on yaşında namaz için dövün" buyrulmuştur. Bu emir yedi yaşlarında yavaş yavaş, fazla zorlanmadan tatlılıkla alıştırılmasını irşad eder, bu yaşta dayağı tavsiye etmez. Ama on yaşına gelince namaz henüz tam benimsetilememişse icabında dövülmesi tavsiye edilmektedir. Zîra o yaşlarda dinin en mühim emri olan namaza alıştırılamazsa ondan sonra büyük zorluklar çıkabilecek, alıştırılamayabilecek demektir.
Dal küçükken eğilir ve: Müslüman evladının evleviyetle eğilmesi, alıştırılması gereken şey namazdır.
Âile reisini pek çok âyetiyle [Tahrîm 6, Zümer 15-16, Şuarâ 45] terbiyeden sorumlu tutan Kur'ân-ı Kerîm, âile ferdlerine bilhassa namazın emredilmesi üzerinde durur: "Ehline namazı emret. Kendin de ona sebat ile devam eyle. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırırız" (Tâhâ 132).
İslâm âlimleri, çocuğa dînini öğretmeden meslek öğretilmesini câiz bulmazlar. "Zîra derler, çocuğun bilahare kalbinden sökülüp atılması zor olan bozuk bir mezhep üzere yetişme ihtimali vardır."
On yaş yataklarını ayırma yaşıdır da. Münâvî, emir mutlak olması haysiyetiyle hepsi kız veya hepsi erkek de olsa o yaşta çocukların "uyudukları yatakların" ayrılması gerektiğini belirtir. Bu nebevî irşad on yaşına basan çocukların cinsî terbiyelerinin ciddî ve sistemli şekilde ele alınmasını tazammun eder. On yaşlarına mürâhık yaşı da denir. Çocukta yavaş yavaş büluğ emareleri başlar. Bu yaşa terettüp eden başka ahkâm da vardır.
2- İslâm âlimleri on yaşında dayağa izin verilmiş olmasını, çocuğun bu yaşta dayağa tahammül edebileceği ve böylece dayağın terbiyevî olabileceği gerekçesiyle îzah ederler. Aliyyü'l-Kârî, altı yaştan önce dayağın haram olduğunu belirtir. Beyhakî hazretleri "farzı ilgilendirmeyen meseleler dışında dayağın helâl olmadığı" kanaatini ifade eder. Bu bâbta gelen âyet ve hadisleri esas alan âlimler meşru olan dayağın "yaralayıcı olmayacak", "üç darbeyi geçmeyecek" ve "başa vurulmayacak" şekilde olması gerektiğinde ittifak ederler.

?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????????. ????? ???????: ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ??????????? ?????? ????????? ????????????? ??? ????????? ??????: ???? ???? ??????? ??? ?????? ?????????? ???????????? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???? ????? ????? ??????????? ?? ??????????[. ????? ?????? .

10. (2339)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Uhud savaşı sırasında teftiş etti. O zaman ondört yaşında idim, savaşa katılmama

izin vermedi. Hendek savaşı sırasında da beni gördü, o zaman ben onbeş yaşında idim, bu sefer bana (cihad) izni verdi."
Nâfi' der ki: "Ben Ömer İbnu Abdilaziz'e uğradım, o zaman halife idi. Kendisine bu vak'ayı anlattım. Bana:
"Bu (onbeş yaş) çocukla büyüğü ayıran hududdur" buyurdu. Valilerine yazarak, onbeş yaşına basanları mükellef addetmelerini, daha küçükleri âile efradından saymalarını emretti."[33]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber cihada kaydetme işinde büluğa ermiş olmayı esas alıyordu. Bazı rivayetlerde sarahaten geldiği üzere, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh) Uhud'a katılmak ister, ancak teftişte yaşının ondört olduğu anlaşılınca kabul etmez.
2- Teftiş, metinde arz kelimesiyle ifade edilmiştir. Hz. Peygamber, cihada katılmak isteyenleri yola çıktıktan sonra konaklayıp, teker teker gözden geçirir, savaşla ilgili bazı talimatlar verirdi. Arz'dan bu kastedilmiş olabilir. Bazı rivayetlerde meçhul ifade ile "Ben Resûlullah'a arzedildim" şeklinde gelmiştir. Cihada çıkacakların yazılması sırasında huzura çıkarılmış olabilir. Belirttiğimiz üzere, vak'a, savaşa katılacakların Efendimiz tarafından önceden şu veya bu şekilde görülmesi, tedkik ve teftişten geçirilmesidir. Bu teftişlerde "küçük bulunduğu" için geri çevrilenler de olmuştur.
3- Rivayette dikkatimizi çeken bir husus, Uhud savaşında 14 yaşında olan İbnu Ömer'in Hendek savaşında 15 yaşında olduğunun ifade edilmiş olmasıdır, İbnu Sa'd'ın kaydettiği üzere, "onaltı yaşında" olması gerekirdi.
Bu husus iki şekilde îzah edilir:
* Bazı rivayetlere göre Hendek savaşı 4. hicrî yılın Şevval ayında cereyan etmiştir. Uhud savaşı hicrî 3. senenin Şevvalinde cereyan ettiğine göre, arada ihtilaf yoktur.
* Ancak meğâzî sahiplerinin büyük çoğunluğu, 4. hicrî senede, müslümanların -Mekkelilerin Uhud savaşı sırasında: "Gelecek yıl Bedir'de buluşalım!" tehdidi üzerine- Bedr'e gittiklerini, orada müşrikleri göremeyip savaşmadan geri döndüklerini belirtirler. Ayrıca rivayetler çoğunluk itibariyle Hendek Savaşı'nın 5. Hicrî yılında cereyan ettiğini belirtir.
Bu durumda sadedinde olduğumuz rivayet te'vile muhtaç olmaktadır. Beyhakî ve diğer bazıları şöyle açıklar: "İbnu Ömer'in: "Ben Uhud Savaşında ondört yaşında olduğum halde arzedildim" sözü "ondört yaşına bastım" demektir. "Hendek sırasında arzedildiğimde 15 yaşındaydım" sözü de "onbeş yaşını geçmiştim" demektir. Birincide küsûrâtı atmış, ikincide de yuvarlamış olmaktadır. Arapların bu tarz kullanımları câridir, her zaman işitilir. Bu suretle aradaki ihtilaf da kalkmış olur."
4- Bu rivayet Hz. Peygamber döneminin terbiye sistemi hakkında mühim bir ip ucu vermektedir: Askerî terbiye büluğdan önce tamamlanmaktadır. Şöyle ki: "Bir kimsenin savaşa alınması demek, gerekli olan savaş bilgisinin öğretilmesi, gerekli talimin yaptırılması demektir. O devirde ok atma, kılıç sallama, kalkan kullanma, ata binme, teke tek vuruşma, saldırma, müdafaa gibi maharet isteyen pek çok teknikler savaşçı için gerekli idi. Aksi takdirde bunlarda yeterli formasyonu almamış kimsenin savaşa alınması, silahşörlerin eline kurbanlık teslim edilmesi gibi bir mânaya gelirdi.
Şu halde onbeş yaş askerî talimin tamamlanma yaşıdır. Tıpkı, dînî bakımdan da mükellefiyetlerini yerine getirecek bilgi ve alışkanlıklarla teçhizi gibi. Zîra büluğ yaşı mükellef olma yaşıdır. Müslüman evladı, büluğla başlayacak mükellefiyetlerini yerine getirebilecek formasyonu büluğdan önce almalıdır. Ailenin vazifesi onu bu mükellefiyetlerine hazırlamaktır. Büluğa eren bir kimse:
1) Allah'a karşı ubûdiyetle (namaz, oruç, zekât, hacc) mükelleftir.
2) Ailesine karşı (nafaka, himaye, terbiye vs. vazifelerle) mükelleftir.
3) Devletine karşı (vergi, askerlik vs. ile) mükelleftir."
Çocuğun babası üzerindeki haklarından biri de terbiyesini güzel yapmaktır."(18) hadisinde beyan edilen "güzel terbiye alma hakkı" çocuğun hayata mükemmelen hazırlanmasıyla, bütün mükellefiyetlerini îfa edebilecek şekilde yetiştirilmesiyle yerine getirilmiş olur. Sadece "din terbiyesi" veya sadece "meslek terbiyesi" veya sadece "askerlik terbiyesi" vermek "güzel terbiye" değildir, eksik terbiyedir.
Askerî terbiye ile ilgili olarak şu noktayı ilave etmemiz gerekir: Elbette her devrin askerî talim ve terbiyesi farklıdır ve formasyonu da farklıdır. Duruma göre büluğ çağı, asker olması için yeterli olmayabilir. Aksine büluğdan önce de askerî vazife, duruma göre verilebilir. Bu gibi sebeplerle Mâlikî ve Hanefî ulemâ, savaşa katılma iznini büluğa bağlı kılmamışlar, imamın yetkisine bırakmışlardır: İmam, savaşa muktedir gördüğüne izin verebilir. Nitekim Semuretu'bnu Cündüb, arz sonunda bir arkadaşı cihada kabul edilip kendisi reddedilince, Hz. Peygamber'e itiraz eder ve güreşte onu yıkabileceğini söyler. Resûlullah onları güreştirir. Semure söylediğini yapar ve Efendimiz de onu askere kaydeder.
5- Bu rivayeti esas alan Ömer İbnu Abdilaziz gibi bazıları mükellefiyet için onbeş yaşı esas alırlar: "Çocuk bu yaşa bastı mı ihtilam olmasa da mükellef olur, yeter ki, onda rüşd tesbit edilsin" derler. Onlara göre bu yaşa basanın üzerinden çocukluk ahkâmı kalkar. Hanefiler ihtilamı şart koşarlar ve bunun 18 yaşına kadar uzayabileceğini söylerler.

?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ???? ?????? # ????: ???? ?????? ????? ?????????? ???? ?????????? ? ?????????? ????? ??? ??????[. ????? ?????? .

11. (2340)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir namaz unutacak olursa hatırlayınca derhal kılsın. Unutulan namazın bundan başka kefareti yoktur."[34]

?12? ??? ???? ???????:]???? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ?????? ???????? ?????????????? ???? ?????????? ????? ?????? ????? ??????? ???????: ??????? ???????? ?????????[.

12. (2341)- Buhârî ve Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Sizden biriniz namaz sırasında yatmış idiyse veya namaza karşı gaflet etmiş (ve unutmuş) ise, hatırlar hatırlamaz onu kılsın. Zîra Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Beni anmak için namaz kıl!" (Tâhâ 14).[35]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadisin, müteakiben kaydedeceğimiz başka vecihlerinde esbâb-ı vürûdu da belirtilmiştir. Buna göre: "Hayber seferi dönüşünde İslâm ordusu, gecenin baş tarafında yol alır. Bir ara askerlere uyku bastırınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl-i Habeşî (radıyallâhu anh)'yi nöbetçi bırakarak orduya istirahat verir. Nöbet sırasında Bilal de uyur. Ertesi sabah güneşin hararetiyle uyanırlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oradan uzaklaşmalarını emreder. Bir müddet sonra, ordu namaz için, Aleyhissalâtu vesselâm'in işaretiyle durur. Askerler abdest alıp kaçırılan sabah namazını kaza ederler. Namaz bitince Efendimiz: "Kim bir namaz unutacak olursa hatırlayınca hemen kılsın, zîra Cenâb-ı Hakk "Beni anmak için namaz kıl" buyurmuştur" der.
2- Bu hadis çok farklı yorumlara tâbi tutulmuş, ihtiva ettiği ahkâm hususunda ihtilaflı neticelere varılmıştır. Bu farklılıklara, âyet-i kerîmenin kıraatindeki ihtilaf da müessir olmuştur. Biz fazla teferruâta girmeden mühim birkaç noktaya temas edeceğiz:
* Hadisin zâhiri, kaçırılan namazla, eda edilecek namaz arasında, tertibe riâyet edilmesini âmirdir. Yani bir namaz, unutma veya uyuma sebebiyle kaçırılırsa o kaza edilmeden vakti girmiş bulunan müteakip namaz kılınamaz. İmam Mâlik kaçırılan namaz kaza edilmeden vaktin namazı kılındıktan sonra hatırlanması halinde, kaçırılan namazın kazaen kılındıktan sonra vaktin namazının ikinci sefer yeniden kılınması gerektiğine hükmetmiştir.
* Kaçırılan namaz kerâhet vaktinde hatırlanmış ise, Hanefilere göre bu vakitte namaz kılınamaz. Mâlik ve Şâfiî, Evzâî, Ahmed ve İshak (rahimehumullah)'a göre, kaçırılan namazlar kerâhet vakitlerinde dahi kaza edilir. Bunlara göre, mekruh vakitlerde de kılınır. Zîra sadedinde olduğumuz hadis, "hatırlayınca" diye mutlak gelmiştir, mekruh vakitler bu ıtlaka dahildir.Sahabeden bazılarının (Hz. Ömer, İbnu Ömer, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, İbnu Mes'ud, Selman (radıyallâhu anhüm): "Namazı kasden terkeden kimseye kaza yoktur" dediği rivayet edilmiştir. Buna kâil olanlara şöyle cevap verilmiştir: "Unutarak namazı kılamayana kaza gerekirse, bilerek terkedene evleviyetle lazım gelir. Hadiste meselenin ehemmiyetini tesbit için hafifi zikredilmiştir. Unutarak bırakana kaza gerekirse, bilerek terkedene daha fazla kaza gerekir. Üstelik unutan mazurdur, bıraktığı için günaha girmez, kaza edince borcunu eda etmiş olur. Öbürünün hadiste zikredilmemesi, ednayı zikrederek âlâya (daha ehemmiyetliye) tembih kabilindendir. Ayrıca "Kasden bırakana kaza gerekmez" diyenler, bunu unutmaktan daha hafif gördükleri için söylememişlerdir. Bilakis daha fena buldukları için öyle söylemişlerdir. "Bu isyandır kaza ile telafi edilmez, boşuna zahmet çekmesinler" mânasında bir değerlendirmedir, ağır bir tevbihtir.
* Kaçırılan namazlar kaza edilirken ikâmet ve ezan okunmalı mı okunmamalı mı? Bu hususta da ihtilaf edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Hanefilere göre okunması gerekir. İmam Şâfiî'nin bu husustaki görüşü ihtilaflıdır. Ercah görüşe göre kamet okunur, ezan okunmaz.
* Kazaya kalan namaz bizzat kılmaktan başka bir surette telafi edilemez. Sözgelimi onun yerine başkası kılamaz, sadaka vs. ile kefareti ödenemez. Ancak âlimler, çok borcu olan kimsenin ölürken, namazlarına bedel fidye verilmesini vasiyet etmiş olması durumunda, bu vasiyetin yerine getirileceğini söylemişlerdir.

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ?????? ?????? # ???????? ?????? ??????

?????????: ???? ????????? ????? ??? ??????? ??????? ????: ?????? ??? ????????? ???? ????????? ?????? ?????: ???? ?????????? ??????????? ????????? ????? ???????? ??? ??????????? ???????????? ????????? ???????? ????????????? ???????? # ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??? ?????: ????? ??? ??????? ??????: ??? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????. ????: ???? ?????? ?????? ???????????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ??? ?????: ???? ???????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????? ????????? ????????????? ????? ??????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? ?????? ??????? ???????? .

13. (2342)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah'la beraber bir gece boyu yürüdük. Cemaatten bazıları:"Ey Allah'ın Resûlü! Bize mola verseniz!" diye talepte bulundular. Efendimiz:
"Namaz vaktine uyuyakalmanızdan korkuyorum" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Bilâl: "Ben sizi uyandırırım!" dedi. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mola verdi ve herkes yattı. Nöbette kalan Bilâl de sırtını devesine dayamıştı ki gözleri kapanıverdi, o da uyuyakaldı.
Güneşin doğmasıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyandı ve:
"Ey Bilâl! Sözün ne oldu?" diye seslendi ve Hz. Bilâl: "Üzerime böyle bir uyku hiç çökmedi" diyerek cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah Teâlâ Hazretleri, ruhlarınızı dilediği zaman kabzeder, dilediği zaman geri gönderir. Ey Bilâl! Halka namaz için ezan oku" buyurdu. Sonra abdest aldı ve güneş yükselip beyazlaşınca kalktı, kafileye cemaatle namaz kıldırdı."[36]

?14? ???? ??? ????:]????? ??????????? ?? ????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ???????? ???????????? ??????? ????? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ?????????? ?? ????????? ?????? ???????? #: ?????? ? ????????? ?? ?????????? ??????? ??????????? ?? ??????????? ????? ????? ????????? ???? ????? ?????????????? ????? ??????????? ?????? ??????? ??????????[.

14. (2343)- Bu hadis Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Güneşin harareti onları uyandırınca kalktılar, bir müddet yürüdüler, sonra tekrar konaklayıp abdest aldılar. Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) ezan okudu. Sabahın iki rekatlik (sünnet) namazını kıldılar, sonra da sabah namazını (kazaen) kıldılar. Namazdan sonra hayvanlara binip yola koyuldular. Giderken birbirlerine: "Namazımızda ihmalkârlık ettik" diye yakınıyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Uyurken (vâki olan namaz kaçması) ihmal sayılmaz, ihmal uyanıklıktadır. Sizden biri, herhangi bir namazda gaflete düşer kaçırırsa, hatırlayınca onu hemen kılsın. Ertesi sabahın namazı da mûtad vaktinde kılınır" buyurdu."

?15? ??? ???? ??:]????????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? #: ????????? ?????????: ? ????? ??????????. ?????? ???? ????????? ????????. ???? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ?????????????????? ??????
???? ????? ????????????? ??????? ???? ?????? ????????????? ?????????????? ????? ????? ????? ?????? # ??? ???????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? # ??????? ?????? ???????? ????????? ????: ?? ????? ???????? ?????? ???? ?????? ?? ?????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????????? ???? ???? ???????? ?????????? ??????? ?????????[.

15. (2344)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Namaz(ın kaçmış olmasın)dan korkarak kalktık, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ağır olun, ağır olun, bunda bir taksiriniz yok!" buyurdu. Güneş yükselince de:
"Sizden kim sabahın iki rekat sünnetini (mûtad olarak) kılıyor idiyse yine kılsın" dedi. Bu emir üzerine kılan da, kılmayan da kalkıp sünnetini kıldı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için kâmet emretti. Kâmet getirildi. Efendimiz kalktı ve bize namaz kıldırdı. Namaz bitince:
"Haberiniz olsun, Allah'a hamdediyoruz ki, bizi namazımızdan, dünyevî işlerimizden herhangi biri alıkoymuş değildir. Ancak ruhlarımız Allahu Teâlâ'nın kabza-i tasarrufundadır, dilediği zaman onu salar. Sizden kim sabah namazına, sabahleyin mûtad vaktinde kavuşursa, sabah namazıyla birlikte bir mislini de kaza etsin!" dedi."

?16? ??? ???? ?? ???????? ???????? ????:]???? ?????? ?????? ?? ????????? ????????? ??????? ??????????? ???? ???? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?'?????[.

16. (2345)- Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Şunu bilin ki, uykuda ihmal sözkonusu değildir. İhmal (yani taksir), diğer bir namazın vakti girinceye kadar namazını kılmayan için mevzubahistir."

?17? ??? ????? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????? #: ????????? ????? ?????? ??????? ??????????? ????? ???? ???????? ????????? ????? ??????????.?????: ??????????[.

17. (2346)- Müslim'in Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "...Güneş doğuncaya kadar uyanmadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Herkes bineğinin başından tutsun (ve burayı terketsin). Zîra burası bize şeytanın musallat olduğu bir yerdir!" dedi. Biz de emri yerine getirdik."

?18? ??? ???? '?? ???? ?? ??? ????? ?????:]?????? ?????? ?????? #: ?????????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ????? ??????????[.»????????????«: ???? ??????? ??? ????? ??????? ??????.»??????????«: ????? ??????.????? »?????????«: ?'?? ??????? ??????? .

18. (2347)- Ebû Dâvud'un Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Size gaflet gelen bu yeri değiştirin!" buyurdu.[37]

AÇIKLAMA:

1- Son altı hadis aynı vak'ayı anlatmaktadır: Hayber'in Fethinden sonra Medîne'ye dönerken, yolda sabah namazı sırasında bastıran uykunun, İslâm ordusunda nöbetçiye de

galebe çalması sebebiyle namaz kazaya kalır. Vaktinde kılınamayan bu namaz, kuşluk vaktinde kaza edilir.
Bu vak'a muhtelif tariklerden nakledilmiştir ve görüldüğü üzere rivayetler arasında, çoğunlukla birbirini tamamlayıcı farklılıklar mevcuttur. Bu farklı anlatımlara, Resûlullah'ın delil olarak zikrettiği âyetin lizikrî veya lizikrâ şeklindeki okunuşundan gelen ihtilaf da inzimam edince 2341. hadiste belirttiğimiz bazı farklı anlam ve yorumlar ortaya çıkar.
Sözkonusu ihtilafların mühimlerini orada zikrettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu belirtmek isteriz ki: Ashab, uyku sebebiyle sabah namazlarının kaçırılmış olmasından, ziyade korku ve telaş izhar eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu vak'ada kasıt bulunmadığı için korkuyu gerektitiren bir ihmalin söz konusu olmadığını söyler. Ayrıca korkmayı gerektiren ihmalin, bir vaktin namazını bile bile müteakip vaktin girmesine kadar kılmamak olduğunu belirtir. Müslim'in bir rivayetinde: "...Hayvanlarımıza binince "Namazda yaptığımız bu taksiratımızın kefareti nedir?" diye birbirimizle fısıldaşmaya başlamıştık. Buna muttali olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bende size güzel örnek yok mu? (Ben de namazımı kaçırdım, bu bir taksir değildir. Üzülmenizi gerektiren) gerçek taksir ikinci vaktin girmesine kadar bilerek namazı terketmektir" der.
2- Burada belirtmemiz gereken bir husus 2344 numaralı hadisle ilgilidir. Bu hadis, bütünü ile ele alınınca, sabah namazını uyku sebebiyle kaçırma hadisesini Mûte seferi sırasında gösterir.
Muhaddisler, bu hadisin râvilerinden olan Hâlid İbnu Sümeyr'i hadiste üç ayrı yerde vehme düşmekle itham etmişlerdir:
a) Hadisenin Mûte seferinde cereyan etmesi. Zîra bütün râviler, Hayber dönüşünde olduğunda ittifak eder.
b) Hadiste geçen: "Sizden kim sabahın iki rek'at sünnetini (mûtad olarak) kılıyor idiyse yine kılsın" cümlesi, Bu ifade, sabahın sünnetini kılıp kılmamakta ashap serbestmiş, bazıları kılmıyormuş gibi bir mâna mevcuttur. Halbuki bu sünnet müekkeddir, sabah namazı kazaya kaldığı takdirde, bu sünnet dahi kaza edilir. Binaenaleyh râvinin vehmi açıktır.
c) "...Sabah namazıyla birlikte bir mislini de kaza etsin..." cümlesi. Bu ifade, kazaya kalan sabah namazının, o gün kuşlukta kaza edilmeyip ertesi günü sabahına bırakıldığını ifade eder. Halbuki, o gün kazaya kalan namaz ertesi sabaha bırakılmamıştır, aynı günün kuşluğunda kaza edilmiştir. Nitekim Hâlid İbnu Sümeyr dışındaki ravilerin rivayeti bu hususta ittifak ederler.

?19? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????? ?????? # ????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ????? ????????[. ????? ??????? .

19. (2348)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gecenin evvelinde yürüdü, sonuna doğru uyku molası verdi. Ancak güneş doğuncaya -veya bir kısmı ufuktan çıkıncaya- kadar uyanamadı. (Uyanınca) namazı hemen kılmadı. Güneş yükselince namazı kıldı. İşte bu orta namazdır (Salâtu'l-Vustâ)."[38]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'ın anlattığı bu vak'a da önceki hadislerde daha teferruatlı olarak anlatılmış olan Hayber Fethi dönüşünde vukua gelen ve sabah namazının kazaya kalmasına sebep olan uyuma hadisesi olmalıdır.
2- Bu rivayette salâtu'lvustâ'nın sabah namazı olduğu ifade edilmektedir. Salâtu'l-Vustâ, beş vakitten biridir. Kur'ân-ı Kerîm bilhassa salât-ı vustâ'nın korunmasının ehemmiyetine dikkat çeker: "Namazlara ve orta namaza devam edin" (Bakara 238). Orta namazının hangi vaktin namazı olduğu rivayetlerde çok sarih değildir. Bu sebeple ulema beş vaktin hepsine şâmil olan çeşitli ihtimal üzerinde durmuştur. Ancak başta İmâm-ı Âzam olmak üzere çoğunluğun tercih ettiği görüşe göre bu, ikindi namazıdır, sabah namazı değil.

?20? ?????? ?? ??? ?? ???? ????:]???? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????? ?????????? ????????? ?? ????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ?????? # ??? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????: ???? ??????????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ????? # ????? ????????? ????? ??????? ?????? # ????? ??????? ??????? ??????? ?????? # ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????: ??????? ?????? ??????? ??????[.»?“?????«: ????????? ????? ?? ??? ?????? ????????? ?? ???? .

20. (2349)- İmam Mâlik, Zeyd İbnu Eslem'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Muhakkak ki, Allah, ruhlarımızı kabzetmektedir. Dilerse onu, bize bundan başka bir vakitte iade eder."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle söyledikten sonra Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallâhu anh)'a yönelerek:
"Şeytan (bu gece) namaz kılmakta iken Bilâl'e geldi ve onu yatırdı. Uyuması için bir çocuk nasıl sallanarak avutulursa öylece onu da sallayarak uyuttu" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra Bilâl'i çağırdı. Gelince Bilâl, Resûlullah'a onun Hz. Ebû Bekr'e anlattığının tıpkısını haber verdi. Hz. Ebû Bekr bu işittikleri karşısında: "Şehadet ederim ki, sen Allah'ın Resûlüsün!" demekten kendini alamadı."[39]

AÇIKLAMA:

1- İmam Mâlik, bu rivayeti, Zeyd İbnu Eslem'den muallak (senetsiz) olarak yapmıştır. Ancak aynı mealde olmak üzere, daha önce kaydettiğimiz rivayetler senetli ve sahih olarak gelmiştir.
2- Rivayetin Muvatta'daki aslı uzundur, Teysir kısaltarak almış. Tayyedilen teferruât önceki rivayetlerde çoğunlukla geçtiği için, burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz. Sadece Resûlullah'ın namaz için bir başka vadiye intikal edilmesini emrederken, uyunulan yer için: "Burası şeytanlı bir vadidir" dediğini kaydetmek isteriz.
3- Namazın kaza edilmesi için bir başka vadiye intikal emrinin sebebi, rivayetlerde tam açık değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada vadinin şeytanlı olduğunu ifade buyurmuştur. Menfi şeylere şeytanın sebep gösterilmesi, Hz. Peygamber'in hadislerinde sıkca yer verilen bir üslubtur. Hayırlı şeylerde meleğe îmana, cennete vs'ye nisbet edildiği gibi. Âlimler, daha başka sebepler arayarak: "Askerler namaz ahvaliyle meşgul oldukları için", "Düşmandan sakınmak için", "Uyuyanların iyice uyanıp, tembellerin canlanması için", "Uyanma anları kerâhet vakti olduğu için" vs. demişlerdir.
Âlimlerin bir kısmı, bu rivayetlerden hareketle, "İbadette gaflete sebep olan yerden uzaklaşmanın müstehap olduğu"na hükmetmişlerdir.
4- Hadiste yer verilen ruhun Allah tarafından kabzı ve dilediği zaman iadesi meselesi ile ilgili olarak İzzü'bnu Abdi's-Selâm şu açıklamaya yer vermiştir: "Her cesedde iki ruh vardır. Biri Rûhu'lyakaza, cesedde bulundukça kişi uyanık olur. Kişi uyuyunca bu ruh cesetten çıkar ve rüyalar görür. İkincisi rûhu'lhayat'tır. Bununla alakalı ilahi kanuna göre, bu ruh bedende bulundukça ceset canlıdır, bedeni terketti mi ceset artık ölür, cesede dönünce, beden canlanır. Bu ki ruh, cesedin içindedir. Bunların gerçek yerini de, Allah'ın buna muttali kıldığı kimseler bilebilir. Bunlar bir kadının tek karnında beraberce bulunan iki cenin gibidirler."
Âlimimiz açıklamasına Kur'ân'dan delil kaydederek şöyle devam eder: "Ruhun kalbte olması, nazarımda ihtimalden uzak değildir. Hayat ve yakaza ruhlarının mevcudiyetine şu âyet delildir: "Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölüm hükmettiği (ruhu) tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelineye) kadar salıverir..." (Zümer 42). Bu âyetin tefsiri şöyledir: "Allah (ölenin) ölümü zamanında ruhunu kabzeder" demek, "Allah cesedin ölümüne sebep olmayan nefislerini uykuları sırasında tutar, ölümüne hükmettiklerini yanında alıkor, cesedine gönderemez. Diğer nefisleri (yani yakaza ruhlarını) ecelleri gelinceye kadar cesetlerine geri gönderir. İşte bu ecel ölüm ecelidir. Bu ecel gelince, hayat ve yakaza ruhlarının her ikisini de beraberce tutar, cesede göndermez, böylece gerçek ölüm vukua gelir."
5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Bilâl'i çağırması, onu teselli içindir, azar için değil. Çünkü kasıdsız olan hatası sebebiyle üzgün idi.
6- Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in şehadet emesi, açık bir mucize müşahade etmiş olmaktan hasıl olan hayranlıktan ileri gelmiştir, Resûlullah'ın nübüvvetindeki tereddüdünü izaleden değil. Bu çeşit bâhir mucizeler karşısında Resûlullah'ın bile: "Şehadet ederim ki ben Allah'ın Resûlüyüm" dediğine zaman zaman şâhid olunmuştur.

?21? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ?????????? ?????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????: ??? ??????

???????? ????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ?????? #: ???????? ??? ???????????? ????????? ??? ????????? ????????? ????????? ????????????? ??????? ????????? ?????? ??? ???????? ????????? ????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ?????? ? ??? ????.»???????????«: ??? ??? ???????? .

21. (2350)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer, Hendek savaşı sırasında bir keresinde güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kafirlerine küfretmeye başladı ve bu meyanda: "Ey Allah'ın Resûlü dedi, güneş batmak üzereyken ikindi namazını (güç bela) kılabildim." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Vallâhi ikindiyi ben kılamadım!" dedi. Beraberce kalkıp Butha'ya gittik. Orada Efendimiz abdest aldı, biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindiyi kıldı, sonra da akşamı kıldı."[40]

AÇIKLAMA:

1 - Hendek savaşının şiddetli geçtiği günlerde müslümanlar, düşmanları olan kâfirleri hendekten bu tarafa atlatmamak için vazife yerlerinden ayrılamadılar. Öyle ki bazı namazlarını bile terketmek zorunda kıldılar. Başta Resûlullah olmak üzere müslümanları Kureyş'e karşı öfke, hakaret ve bedduaya sevkeden mühim sebeplerden biri, onlar yüzünden namazlarını kılamamış olmalarıdır. Resûlullah da: "Allah Kureyş'in kabirlerini ateşle doldursun, Salâtu'l-Vustâmıza mâni oldular" diye beddua ederek öfkesini dile getirmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer'in, namazın gecikmesinden bile ne kadar müteessir olduğunu göstermektedir.
2- Bazı âlimler, hadisin siyakına dayanarak rivayetten, Hz. Ömer'in: "Güneş battığı halde ikindi namazımı kılamadım" dediğini anlamıştır. Ancak râcih görüşe ve lügavî sevke daha muvâfik mâna, namazı güneşin batmasından önce kıldığını ifade der. Diğerleri kılamadığı halde Hz. Ömer'in kılabilmesi, onun abdestli olması halinde, müşriklerin meşgul oldukları bir fırsatı değerlendirerek hemencecik namazını kılmış olabileceği şeklinde açıklanmıştır.
3- Hadiste zikri geçen Butha Medîne'de bir vadi adıdır.

?22? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????????????? ???????? ??????? ?????? # ?????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ??? ????? ??????? ?????? ???? ????????? ????? ????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??????????? ????? ????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

22. (2351)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Müşrikler Hendek günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı fazlaca meşgul ederek dört vakit namazı kazaya bıraktırdılar, geceden Allah'ın dilediği bir müddet geçinceye kadar onları kılamadı. Sonra Bilâl (radıyallâhu anh)'e emretti, o da ezan okudu. Sonra kâmet getirdi. Resûlulllah öğleyi (kazâen) kıldı. (Bilâl tekrar) ikâmet getirdi, Resûlullah ikindiyi kıldı. Sonra (Bilâl tekrar) ikâmet getirdi. Resûlullah akşamı kıldı. Sonra (Bilâl yatsı için) kâmet getirdi ve Resûlullah yatsıyı kıldı."[41]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallâhu anh)'den Müslim'de gelen bir rivayet, "Bizi ikindi namazı olan orta namazdan engellediler" buyurarak kaçırılan namazın sadece ikindi namazı olduğunu ifade eder. Aynı mânada Hz. Câbir'den de rivayet gelmiştir. Âlimler hadisleri şöyle te'lif ederler: "Hendek savaşı günlerce devam eden bir savaştır. Bir defasında sadece ikindi namazı, bir başka günde de burada sayılan namazların geçmiş, kazaya kalmış olması mümkündür."
2- Bu rivayet, vaktinde kılınmayan namazların tertibe tâbi tutularak kaza edilmesi gerektiğini gösterir. İbnu Hacer ulemanın çoğunluğunun tertibe uymanın vacib olduğuna hükmettiğini belirtir. Şafiî'ye göre tertip vacib değildir. Ayrıca, vakit daralması halinde de tertibe riayet gerekip gerekmeyeceği de münakaşa edilmiştir.
* İmam Mâlik: "Vaktin namazına zaman kalmayacak bile olsa önce kazayı kılar, sonra vakit namazını kaza eder" der.
* İmam Şafiî: "Zaman dar olunca vaktin namazını önce kılar, müteakiben kaza namazını kaza eder" der.
* Bazıları da: "Muhayyerdir, dilediğinden başlar" demiştir.
Kâdı İyaz: "İhtilaf , miktardan ileri gelir. Kazaya kalan namazın miktarı çoksa ihtilaf edilmez, vaktin namazından başlanır" der. Âlimler "az" ve "çok"un hududu nedir? Bunda da ihtilaf eder. Bazıları azı "bir günlük namaz"; bazıları, "dört vakit namaz" diye açıklamıştır.
* Hanefiler, farz namazla, kaza namazlarının edasında tertibe riayetin farz olduğuna hükmeder. Bu hükümde delilleri, İbnu Ömer'in müteakiben kaydedeceğimiz şu mealdeki hadisidir:"Kim bir namazı kılmayı unutur, sonra bunu imamla namaz kılarken hatırlayacak olursa, imam selam verince, unutma sebebiyle kılmamış olduğu namazı hemen kılsın, bundan sonra öbür (yani imamla kıldığı vakit) namazını yeniden kılsın."Tertibin vacib olduğuna hükmedenler şu hadisi de delil gösterirler: 'Lâ salâte limen aleyhi salâte' Buna dayanarak: "Üzerinde borcu olduğu halde kılınan namaz bâtıldır, önce onun kılınması gerekir" demişlerdir. Ancak bunu "nafile" ile te'vil edenler olmuştur.

?23? ??? ????:]???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????[. ????? ????.????:]????? ????? ????? ??????? ??????? ??? ????????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ?? ?????? ???????? ??????? ????????[.

23. (2352)- Nâfi' anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e baygınlık gelmiş ve aklı gitmişti. (Bu esnada kılamadığı) namazı kaza etmedi."[42]
İmam Mâlik der ki: "Doğruyu Allah bilir ya, bana göre bu şundan ileri gelir: "Vakit çıkmıştır. Ama vakit içinde ayılan, o vaktin namazını kılar.."

?24? ??? ???? ?????:]??? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????: ???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ??? ?????? ???? ?"?????? ???? ?????? ?"????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????? ???????? ????????? ???????? ?'???[. ????? ???? .

24. (2353)- Yine Nâfi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) dedi ki: "Kim bir namazı unutur ve bunu imamın arkasında namaz kılarken hatırlarsa, imam selamı verince unutmuş olduğu namazı hemen kılsın, sonra da öbür namazı (kıldığını yeniden) kılsın."[43]

AÇIKLAMA:

Ebû Hanîfe, Ahmed ve Mâlik bu hadisle hükmetmiştir. Sadece Şafiî merhum: "İmamla kıldığı namaz muteberdir, hatırladığını kaza eder" der.

?25? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ?????? ?????? # ???????: ?????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????[. ????? ????? ?????? ??? ???? ???? ????????.?????:]?????? ???????? ???"?????? ?????? ???????[.

25. (2354)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işitmiştir "Kişiyle şirk arasında namazın terki vardır."[44]
Tirmizî'nin metni şöyledir: "Küfürle îman arasında namazın terki vardır."

?26? ??? ???? ?? ?‘?? ????:]?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????[.

26. (2355)- Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Kulla küfür arasında namazın terki vardır."[45]

?27? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????[. ????? ???????

27. (2356)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benimle onlar (münafiklar) arasındaki ahid (antlaşma) namazdır. Kim onu terkederse küfre düşer."[46]

?28? ??? ???????? ?? ???? ???:]???? ???????? ????? ?????? # ? ???????? ??????? ???? ?‘??????? ???????? ?????? ?? ????????[. ????? ??????? .

28. (2357)- Abdullah İbnu Şakik merhum anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb'ı ameller içerisinde sadece namazın terkinde küfür görürledi."[47]

?29? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? # ???: ??????? ????????? ????? ????????? ????????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ?????.»??????«: ?? ??? .

29. (2358)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindi namazını kaçıran bir insanın (uğradığı zarar yönünden durumu), malını ve ehlini kaybeden kimsenin durumu gibidir."[48]

AÇIKLAMA:

Son beş hadis, namazın ehemmiyetini tesbit ile namazı terketmenin ne kadar büyük bir cürüm olduğunu ifade etmektedir. Zîra namaz, küfürle mü'min arasındaki yegane perde olarak gösterilmekte ve namazın terki bu perdenin kaldırılması olarak ifade edilmektedir.
Namazın terki bazan şirk'e, bazan küfr'e nisbet edilir. Aslında şirkle küfür arasında ciddi bir fark yoktur. "Şirk"i, inanmakla birlikte O'na eş koşmak, puta da inanmak olarak anlarsak; küfür Allah'ı inkârdır ve daha umumî bir tabirdir. Müslim'de her iki kelime beraber kullanılır: "Kişi ile şirk ve küfür arasında sadece namazın terki vardır." Mâna şudur: Kişiyi küfürden men eden şey namaz kılmasıdır. Namazı bıraktı mı müslümanı kafirden ayıran alameti terketmiş olur ve böylece zahiren kâfir hükmüne maruz kalabilir. Ayrıca namazın terki onu, neticede küfre atan durumlara, inançlara, hatalara düşürebilir. Nitekim her bir günahta küfre giden bir yol bulunduğu kabul edilmiştir.
Namazın ehemmiyetini ifade etmede 2356 numaralı hadisin ayrı bir yeri vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada "Benimle onlar arasında ahid namazdır, kim onu terkederse küfre düşer" buyurmaktadır. Hadisteki "onlar" zamiriyle müslümanların kastedilebileceği de kabul edilmekle birlikte esas itibariyle münafıkların kastedildiği belirtilmiştir. Şu halde onların kanlarını korumalarının müslüman muamelesi görmeye hak kazanmalarının yegane sebebi namaz kılmalarıdır. Şayet namazı terkederlerse, onlardan zimmet kalkar. Kâfirler zümresine dahil olurlar ve kendilerine kâfire uygulanan ahkâmın uygulanması gerekir. Kâdı İyâz hadisi açıklarken der ki: "İslâm ahkâmını onlara icrasında esas, onların namazlara gelip cemaatlere katılıp zahirî ahkâma inkıyadla müslümanlara benzemeleridir. Bunu bırakacak olurlarsa diğer kâfirler gibi olurlar." Türbüştî der ki: "Bu mânayı Resûlullah'ın münafikları öldürmek için izin isteyenlere verdiği şu cevap da te'yid eder: "Ben musalli olanları (yani namaz kılanlar) öldürmekten men edildim."
Namazı terkedenin tekfiri meselesine gelince, Nevevî der ki: "Namazın terki onun vacib olduğunu inkardan ileri gelmişse bu müslümanların icmaı ile küfürdür. Böyle biri derhal İslam dininden dışarı çıkar. Ancak yeni müslüman olmuş, bir müddet müslümanlarla da düşüp kalkmamış ve bu sebeple namazın farziyyeti kendisine henüz ulaşmamış birisi ise böyle birinin namazı terki, onun küfrünü gerektirmez. Keza namazın farz olduğuna inanarak tembellikle terkeden kimse hakkında ihtilaf edilmişse de İmam Mâlik ve Şafiî başta olmak üzere, selef ve haleften birçok cemâhir, böyle birinin tekfir edilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Böyle birisi fâsıktır. Kendisine tevbe teklif edilir. Tevbe ederse dokunulmaz, aksi halde muhsan zâni gibi hadd suçundan kılıç kullanılarak öldürülür. Seleften bir grup da tekfirine hükmetmiştir. Bu görüş, Hz. Ali'den rivayet edilmiştir. İki rivayetten birine göre Ahmed İbnu Hanbel, Abdullah İbnu'l-Mübarek, İshak İbnu Râhûye ve bazı Şafiîler de bu görüştedirler. Ebû Hanîfe, bir grup Kûfî ve Şâfiîlerden el-Müzenî, namazı terkeden tekfir edilmez ve öldürülmez diye hükmetmişlerdir. Bunlar taziren hapsedileceğini ve namaz kılıncaya kadar mevkuf tutulacağını söylerler. Öldürüleceğine hükmedenler, sadedinde olduğumuz hadisleri esas almışlardır. Öldürülmeyeceğine hükmedenler: "Şu üç şey dışında, müslüman kişinin kanı helâl olmaz..." hadisiyle hükmederler. Hadiste "dul zâni", "cana can kısas", "dininden dönen" sayılır, fakat "namazı terkeden"in zikri geçmez. Tekfir edilmeyeceği görüşünde olan cumhur şu âyeti de delil gösterir: "Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışındaki günahı dilediğinden affeder" (Nisa 48). Keza Resûlullah'ın "Lâilâhe illallah diyen cennete girer", "Allah'ın bir olduğunu bilerek ölen cennete girer", "Lâilâheillallah diyenlere Allah ateşi haram etmiştir" gibi çok sayıda hadislerini de bu görüş sahipleri delil olarak zikrederler.
Nevevî: "Kulla, küfür arasında namazın terki vardır" hadisini âlimlerin dört şekilde te'vil ettiklerini belirtir:
1- Kişi namazı terketmekle, kâfirin cezasını hakeder, o da ölümdür.
2- Hadis namazın terkini helâl addedenler hakkındadır.
3- Namazın terki kişiyi küfre götürür.
4- Namazı terk fiili, kâfirlerin fiilidir.
Namaz dışında kalan diğer farzlardan birini terkeden hakkında verilecek hüküm hususunda da ihtilaf olmuştur. Mesela İmam Mâlik'e göre bir kimse, "abdest almam, oruç tutmam..." dese kendisinden tevbe etmesi taleb edilir, tevbe etmezse öldürülür, çünkü kâfir olmuştur. "Zekât vermem" derse zorla alınır, direnecek olursa mukâtale edilir. Ancak "Hacc yapmam" derse, buna mecbur edilmez, zîra haccın müddeti geniştir. İbnu Habib ise: "Ben abdest almam, gusletmem, oruç tutmam" diyen veya zekâtı, haccı terkeden kimsenin kâfir olacağına hükmeder. Cumhur'a göre bir kimse ibadetin farziyyetini inkar etmedikçe kâfir olmaz. Bu hususta ashab icma eder.

?30? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ?????????? ?? ??????? ?? ?????? ??? ??????. ??????: ????????? ??????? ?????????? ????? ???????? # ????: ???? ?????? ????? ?????????? ????? ?????? ????????[. ????? ??????? ????????.????? »????????«: ??????? ????? ?? ??? ???????.????? »?????? ????????«: ?? ???? .

30. (2359)- Ebû'l-Melih (rahimehümullah) anlatıyor: "Biz bulutlu bir günde Büreyde (radıyallâhu anh) ile bir gazvede beraberdik. Dedi ki: "İkindi namazını erken kılın, zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim ikindi namazını terkederse ameli boşa gider" buyurdu."[49]

AÇIKLAMA:

1- Bulutlu günde vaktin tayininde yanılma olabileceği için namazın gecikebilme ihtimali fazladır. Bu sebeple o çeşit durumlarda ikindi namazının ilk vaktinde kılınması hususunda daha bir titiz davranılmasına dikkat çekilmiştir. "Bulutlu günde güneş olmadığı için vaktin girdiği bilinemez, öyleyse nasıl acele edilebilir, erken davranılabilir?" diye itiraz edilmiş ise de: Hava bulutlu olsa da zaman zaman güneş gözükebilir, ayrıca bu işte, içtihad da yeterlidir" diye cevap verilmiştir. Ulemanın bu münakaşasına yer verişimiz, onların mesele üzerinde gösterdikleri hassasiyeti tebarüz ettirmek içindir. Çünkü günümüzde saat var, takvim var. Bunlar sayesinde güneşe bakmadan ikindinin ilk vaktini bilebiliriz. Ancak, bunların olmadığı şartları düşünerek, namaz vakitleriyle ilgili temel bilgileri edinmemiz gerekir.
2- Rivayetin bazı vecihlerinde "bilerek" kaydı yer alır: "İkindiyi kim bilerek terkederse..." şeklinde.
3- Haricilerden ve diğerlerinden, "kebîre işleyen kâfir olur" diye hükmedenler, bu hadisle ihticac etmişlerdir. Bunlar derler ki: "Bu hadis, şu âyetin bir benzeridir: "Kim îmanı inkar ederse şüphesiz amelleri boşa gider" (Mâide 5). İbnu Abdilberr der ki: "Âyetin mefhum-u muhalifi: "Kim de îmanı inkar etmezse ameli boşa gitmez" demektir. Öyleyse âyetin mefhumu ile hadisin mantûku (ifade ettiği hüküm) müteârızdır, yani birbirlerine zıtlık arzederler. Bu durumda hadisin te'vili gerekir. Zîrâ âyet ve hadiste teâruz görülünce

bunların mümkünse cemedilerek her ikisiyle de amel yolu araştırılır. Cem, birini diğerine tercihten evladır.
Hanbeliler ve "namazı terkedenler kâfir olur" diye hükmedenler de bu hadisle amel ederler. Bunlara verilecek cevap önceki hadisin izahında geçtiği üzere, farziyyeti inkârla terkedenler kâfir olur, tembellikle terkedenler değil.
4- Cumhur bu hadisi te'vil etmiştir. Ancak te'vilden ayrılmışlar, farklı görüşler getirmişlerdir. Bir kısmı, terk sebebi üzerinde, bir kısmı boşa çıkma (veya yok etme) üzerinde; bir kısmı da amel üzerinde durmuş ve te'vilde bulunmuştur: "Hadisteki terk'den kasıd ikindinin farziyyetini inkâr ederek veya farzlığını itiraf etse bile kılmayı hafife alarak, istihza ederek terketmektir" denmiştir. Bu te'vile şu cevap verilmiştir: "Hadisten Sahâbî'nin anladığı bu değildir, o namaz vaktinde kılmada ifrat etmeyi anlamıştır. Bundan dolayıdır ki ilk vaktinde kılmayı emretmiştir. Sahâbî'nin anladığı şey, başkasının anladığından evlâdır."
Şöyle diyen de olmuştur: "Hadisteki terkden murad "tembellikle terk"tir, ancak bununla ilgili vaid "şiddetli zecr" üslubuyla varid olmuştur, öyleyse zahiri murad değildir, tıpkı "Zâni, mü'min olarak zinâ etmez..." hadisinde olduğu gibi..."
Şöyle diyen de olmuştur: "Bu mecazî bir teşbihtir. Mânası sanki: "Bu kimse, ameli boşa gidene benzer" demektir."
Şöyle de denmiştir: "Hadisin mânası: "Ameli boşa gideyazdı" demektir."
Şöyle de denmiştir: "Boşa gitmekten maksad amellerin Allah'a yükseldiği o vakitte hasıl olan noksanlıktır. Ve sanki amelden murad hassaten namazdır, yani: "O kimse ikindiyi vaktinde kılanın ecrini alamaz, sonradan icra ettiği "namaz ameli" Allah'a yüselmez." Bu te'vilin anlaşılmasında şunu bileceğiz: İlk vaktinde kılınan ikindinin Allah'a yükselme şansı vardır.
Şu da denmiştir: "Boşa gitme veya yoketme"den murad "ibtal"dir[50] yani amelinden, herhangi bir vakitte yapacağı istifade, iptal olur, sonra ondan istifade eder, tıpkı seyyiâtı hasenâtına galebe çalan kimse gibi. Zîra bu kimsenin durumu Allah'ın meşietine bağlıdır. Eğer affa maruz kalırsa hesanâtından istifade eder. Öyleyse bu meşiete bağlı kalma hali bile tek başına, hasenâtından istifadenin iptal olmasıdır, çünkü affa uğrayıncaya kadar hasenâtından istifade edememiştir. Affa uğramayıp azab çektikten sonra affa uğrasa durum yine aynıdır, yani "iptal" mevzubahistir.
5- Bu meseleye, Mürcie firkasına cevap verme sadedinde genişce yer veren el-Kâdî Ebû Bekr İbnu'l-Arabî şöyle der: "(Amel'in) yok edilmesi iki çeşittir:
a) Bir şeyin bir başka şeyi tamamen yokedip ortadan kaldırması: İmanın küfrü yoketmesi veya küfrün îmanı yoketmesi gibi. Burada her iki cihette de gerçek bir yoketme mevcuttur.
b) Muvâzeneli yoketme: Şöyle ki: Hasenât bir kefeye, seyyiât da diğer kefeye konulup tartılınca, kimin hasenâtı üstün gelirse kurtulur, kimin seyyiâtı üstün gelirse durumu Allah'ın meşietine bağlıdır; dilerse affeder, dilerse azab verir. İşte bu meşiete bağlı olma hâli, belli bir iptaldır. Çünkü, ihtiyaç halinde istifadenin durdurulması onun iptalidir. Azab çekmek ise, ateşten çıkıncaya kadar öncekinden daha şiddetli bir iptaldir. Şu halde, her iki durumda da, mecazî olarak "yoketme" tabirinin ıtlak edileceği nisbî bir iptal vardır. Bu, hakikî yoketme değildir. Çünkü, ateşten çıkarılıp cennete konunca, (muvazenede hafif düşen) amelinin sevabı kendisine geri döner. Bu telakki, her iki yoketme'yi bir tutan Ahbatiyye firkasının iddiasından farklıdır. Bunlar, asiller hakkında da, kâfirler hakkındaki hükümde bulundular. Kaderiye fikrasının çoğunluğu bu gruba girer."
Şu halde, Ebû Bekr İbnu'l-Arabî, küfrün îmanı yoketmesini "hakiki yoketme" olarak görmüş, seyyiâtın hasenâta galebe çalmasını da mecazî, geçici yoketme mânasında "muvazeneli yoketme" olarak isimlendirmiştir. Öyle ise sadedinde olduğumuz hadiste ikindinin terki küfürden gelmiyor ise, ameli tamamen yok etmeyecek, ancak diğer hayırlı amellerinden istifade, Allah'ın meşietine ve marifetine bağlı kalacak veya azabtan sonraya tehir edilecektir. Şu halde bu "bağlı kalma" ve "tehir" durumları da muvazeneli yoketme'ye giren nisbi bir iptaldir.
6- Hadiste geçen "amel"den murad nedir? sorusuna cevap sadedinde şu söylenmiştir: "Bu, kendisiyle meşguliyet sebebiyle namazın terkedildiği dünyevî ameldir. Öyle ise bu amelin iptal olması "ondan ne fayda ne de menfaat göremeyeceğini" ifade eder. Birçok hadislerde ifade edildiği üzere meşru dairede yapılan bütün ameller bir nevi ibadettir, dünyevî bir iş olsa bile âhirete bakan yönü, manevî kazancı vardır. Namazın bırakılması pahasına, yapılan iş meşruiyyet yönünü kaybedeceğinden uhrevî kazancı derhal iptal olur ve ondan en azından bu cihetiyle istifade edemez. Şu halde hadis-i şerif bu manaya da dikkat çekmiş olmaktadır.
Buhârî şârihi İbnu Hacer, hadisle ilgili yapılan çeşitli te'viller içerisinde, "Bunun şiddetli zecr makamında vârid olduğunu" beyan eden görüşün en kuvvetli görüş olduğunu belirtir ve zahirinin kastedilmediğini söyler.

ÜÇÜNCÜ BÂB

NAMAZ VAKİTLERİ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ?????? ??????? ?????????? ???? ????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ??????? ????: ??????? ???? ???????? ????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? ????? ??????? ????????? ??????????? ???????: ???? ????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????? ?????????? ?????????? ????????????? ????? ??????? ???????? ????????????? ????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ??????????? ????? ????? ?????????? ????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ???????: ???? ????????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ???‘???? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ??????: ???? ?????????? ????????? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????[.

1. (2360)- Hz. Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir zat gelerek namaz vakitlerini sordu. Efendimiz ona hiçbir cevap vermedi."
(Sabah vaktinde) şafak sökünce, henüz kimse kimseyi tanıyamayacak kadar ortalık karanlık iken Bilâl'e emretti, sabah ezanını okudu.
Sonra, güneş tam tepe noktasından batıya dönme (zeval) anında yine Bilâl'e emretti, öğle ezanını okudu. Bu vakit için, -öbürlerinden daha iyi bilen- birisi: "Bu, gün ortası (nısfu'n-Nehar)" demişti. Sonra, güneş henüz yüksekte olduğu zaman emretti, Bilâl akşam namazı için ezan okudu. Sonra ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca yatsı için emretti, Bilâl yatsı ezanını okudu. Sonra ertesi gün, sabah namazını tehir etti. O kadar geciktirdi ki, kişinin, "sabah vakti çıktı veya çıkmak üzere" demesi ânında namazı tamamladı. Sonra öğleyi tehir etti, öyle ki, öğle namazını dün ikindiyi kıldığımız âna yakın bir vakitte kıldı. Sonra ikindiyi tehir etti. Bir kimsenin, "Güneş (ikindi) kızıllığına büründü" diyebileceği bir vakitte namazdan çıktı. Sonra akşamı, nerdeyse ufuktan aydınlığın (şafak) kaybolduğu âna kadar tehir etti."

?2? ??? ?????:]??????? ?????????? ?????? ??? ??????? ??????? ?? ????????? ?????????? ????? ????? ?????????? ?????? ???? ?????? ???????? ?‘?????? ????? ??????? ??????? ?????????? ??????: ????????? ?????? ?????[. ????? ????? ?????? ??? ???? ???? ???????? .

2. (2361)- Bir rivayette de şöyle gelmiştir: Akşamı, ikinci günde, ufuktaki aydınlığın kaybolmasından önce kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin ilk üçte birine kadar tehir etti. Sonra sabah oldu ve soru sahibini çağırdı: "İşte namazın vakti bu iki hudud arasındadır" buyurdu.[51]

?3? ??? ????? ‘?? ????:]???????? ????????? ????? ???? ????????? ? ???????? ?????? ????????? ??? ???? ????????? ? ???????? ???? ??? ????????? ????? ????? ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ????? ?? ??????? ???????? ?????????? ??????: ????? ????? ?????????? ??? ?????? ?????????[.

3. (2362)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Sabah namazını kişi arkadaşının yüzünü tanıyamayacak -veya kişi yanındakini tanımayacak- kadar (ortalığın karanlık olduğu) bir anda kıldı. Sonra ikindiyi öylesine tehir etti ki, namazdan çıktığı zaman güneş sararmıştı..."
Rivayetin sonunda Ebû Dâvud der ki: Bu hadisi rivayet edenlerden bazısı şöyle dedi: "sonra yatsıyı gece yarısına kadar tehir ederek kıldı."[52]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? ??????? ?????? # ???? ?????? ????????? ?????? ????: ????? ??????? ??????? ?????????????: ???????? ??????? ???????? ????? ???? ???????? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ????? ??????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????????? ???????? ??? ???? ????????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????????? ???????????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????????? ?????? ??? ??????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????: ????? ?????????? ???? ?????? ????????? ?????? ?????????: ???? ??? ??????? ??????? ??????: ?????? ????????? ?????? ??? ?????????[. ????? ???? ???????? ????????.»?‘???????«: ?????? ????? ???????.????? »???????«: ???? ????? .

4. (2363)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazların vaktinden sormuştu. Ona:
"Şu (önümüzdeki) iki günde namazları bizimle kıl!" buyurdu. (O gün) güneş tam tepe noktasından (batıyor) kayınca ezan için Bilâl'e emretti. O da öğle ezanını okudu. Sonra öğle için kâmet okumasını emretti. Sonra güneş yüksekte, beyaz parlak iken emretti ve ikindi için kâmet okudu. Sonra güneş batınca emretti, akşam için kâmet okudu. Sonra ufuktaki aydınlık kaybolunca emretti, yatsı için kâmet okudu. Sonra şafak sökünce emretti sabah için kâmet okudu. İkinci gün olunca, Bilâl'e ortalığın serinlemesini beklemeyi emretti. O da öğleyi, ortalık iyice serinleyinceye kadar geciktirdi. İkindiyi, güneş yüksekten, dünkü vakitten biraz sonra kıldı. Akşamı ufuktaki beyazlık kaybolmazdan az önce kıldı. Yatsıyı gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabahı ortalık iyice ağarınca kıldı. Sonra:
"Namaz vakitlerinden soran kimse nerede?" diye sordu. Soru sahibi:
"Benim ey Allah'ın Resûlü!" dedi.
"Namazlarınızın vakti dedi, gördüğünüz (iki vakit) arasındadır."[53]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen hadisler beş vakit namazdan her birinin ilk vakti ile son vaktini belirlemektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), muhataplarının anlamakta zorluk çekeceği veya çabuk unutacağı bir kısım tariflere ve hatta teknik tabirlere dayanacak olan açıklamalara yer vermiyor. Namaz vakitlerini öğrenmek isteyen zâta, iki gün boyu bunu fiilen gösteriyor: Bunu birinci gün, namazları ilk vakitlerinde, ikinci gün de son vakitlerinde kılmak suretiyle yapıyor. İkinci günün sonunda soru sahibini çağırarak, "namaz vakti, bu iki hududun arasında kalan zamandır" buyuruyor.
2- Namazlar bu iki vakit arasında muteber olmakla beraber, ilk vaktinde kılınmalarının ehemmiyetine başka hadislerde dikkat çekilmiştir. Gerçi, bu rivayetlerde öncelikle ilk vaktinde kılmış olması da namazları ilk vakitlerinde kılmanın efdaliyetine bir delil sayılabilir.
3- Sorulan bir şeyin cevabını, fiilen göstererek vermek efdaldir. Bu tarz, meselenin hem herkesce anlaşılmasına, hem de daha iyi kavranmasına yardım eder.
4- Bir kısım meseleleri, ihtiyaç ânına kadar açıklamamak, ihtiyaç hasıl olunca açıklamak efdaldir. İhtiyaç ânını sorulan sual, bilme ihtiyacının duyulması tayin eder.
5- Rivayetlerde yatsının vakti ihtilaflı gözükmektedir. Büreyde ile Ebû Mûsa'nın rivayetlerinde (2360 ve 2363. rivayetler) yatsıyı Hz. Peygamber'in gecenin üçte birinden sonraya bıraktığı ifade edilirken 2362 numaralı hadiste -ki Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs'ın rivayetidir- gece yarısında kıldığı belirtiliyor. Bunlardan hangisinin efdal olduğunu âlimler münakaşa etmiştir. Hanefîlere göre, yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kılmak müstehabtır. Bazı Hanefîlere göre müstehab olan vakit son üçte bir'den önceki vakittir. Bazı Hanefîlere göre de namazın gecenin üçte birine tehiri efdaldir. Bu iki görüşü birleştirerek:"Yatsıya, gecenin üçte biri çıkmazdan önce niyetlenip bu üçte birin sonunda namazdan çıkmalı" diyen de olmuştur.
Şafiî hazretlerinden iki görüş rivayet edilmiştir. Birine göre yatsının ihtiyarî vakti gecenin üçte birine, diğerine göre yarısına kadar devam eder. Nevevî ikinci kavlin esahh oduğunu söylemiştir.

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? # ???: ??????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?? ?‘???? ????????? ????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ????? ????? ?????????? ????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ????? ????????? ????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ??????? ????????? ??????????? ????????? ????? ???? ????? ????? ?????? ???????? ???????? ????????? ???‘????? ????? ????? ????????? ????? ???? ????? ????? ?????? ??????????? ????? ????? ?????????? ?????????? ?‘?????? ????? ????? ????????? ?Œ???? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ????????? ????? ???????? ?‘????? ????? ???????? ????? ?????????? ?????? ??? ????????: ???? ?????? ?‘????????? ????????? ???????? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????????????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ????.

5. (2364)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cibril (aleyhisselâm) bana, Beytullah'ın yanında, iki kere imamlık yaptı. Bunlardan birincide öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadarken kıldı. Sonra, ikindiyi her şey gölgesi kadarken kıldı. Sonra akşamı güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman kıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca kıldı. Sonra sabahı şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldı. İkinci sefer öğleyi, dünkü ikindinin vaktinde herşeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldı. Sonra ikindiyi, herşeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, önceki vaktinde kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte biri gidince kıldı. Sonra sabahı, yeryüzü ağarınca kıldı.
Sonra Cibrîl (aleyhisselâm) bana yönelip:
"Ey Muhammed! Bunlar senden önceki peygamberlerin (aleyhimü'ssalâtu vesselâm) vaktidir. Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır!" dedi."[54]

?6? ??? ????? ??????? ?? ????:]????? ?????? ????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ???‘???? ??????? ?????????[.

6. (2365)- Nesâî'nin Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivayette şöyle denmiştir: "Sonra O'na (Cibrîl), Fecr uzayıp[55] sabah olunca daha yıldızlar parlak ve cıvıl cıvıl[56] iken geldi. Dünkü yaptığını aynen yaptı, sabah namazını kıldı. Sonra da: "Namaz vakti, işte gördüğünüz bu iki namaz arasıdır" dedi."[57]

?7? ??? ????:]??????? ????????? ????? ??????? ????????? ??????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????? ????????? ????? ???? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????????? ????? ????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ????? ????????? ????? ????? ????????? ????? ????? ????????? ?????

?????? ?????????? ????? ????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ????????? ????? ????? ????? ????????? ??????????? ????? ????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ????? ????????? ??? ?????? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ????? ????????? ????????? [.???????? »????????????«: ??? ???? ????? .

7. (2366)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "...Öğleyi, güneş (tepeden batıya) meyledince kıldı. (Bu sırada) gölge ayakkabı bağı kadardı. Sonra ikindiyi, gölge ayakkabı bağının misli ve adam boyu olunca kıldı. Sonra akşamı, güneş batınca kıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık kaybolunca kıldı. Sonra, sabahı, şafak sökünce kıldı. Sonra ertesi günün öğlesini, gölge, adam boyu olunca kıldı. Sonra ikindiyi, kişinin gölgesi iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, güneş batınca kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte birine veya yarısına doğru kıldı. Sonra sabahı kıldı ve ortalık ağardı."[58]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen şirak'ı ayakkabı bağı diye çevirdik. Bu, ayakkabının üstündeki kayış, sırım demektir. Şârihlerden Sindî bununla eşyanın öğle vaktindeki aslî gölgesinin kastedildiğini belirtir. Mekke'de bu sıfırdır. Mevsime ve mekana göre, zeval ânındaki bu gölgenin miktarı olabilecektir. Zîra her yerde tam zeval ânında gölgesizlik hali olmaz. Bu hâl ekvatorda ve oraya yakın yerlerde olabilir. Sindî der ki: "Şirak ile, zeval ânındaki gölgenin kastedildiğinin delili şu ki, hadisin devamında ikindi vakti, bu aslî gölgeye (mesela) insan gölgesinin bir misli daha ilave olmasıyla başlatılmaktadır."

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ????? ??????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????? ???????? ????????? ????? ??? ????????? ????? ??????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??????? ?'????? ?????? ????? ????????? ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ????????[. ????? ?'???? ? ??? ????? ???? ??? ??????? .

8. (2367)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bilesiniz, namazın bir ilk vakti bir de son vakti vardır. Öğle vaktinin evveli güneşin tepe noktasından batıya meyil (zeval ânıdır. Son vakti de ikindinin girdiği andır. İkindi vaktinin evveli, vaktinin girdiği andır. Vaktin sonu da güneşin sarardığı andır. Akşam vaktinin evveli, güneşin battığı andır. Vaktin sonu da ufuktaki aydınlığın (şafak) kaybolduğu andır. Yatsı vaktinin evveli, ufuğun kaybolduğu andır. Vaktin sonu da gecenin yarısıdır. Sabah vaktinin evveli fecrin (aydınlığı) doğmasıdır. Vaktin sonu da güneşin doğmasıdır."[59]

?9? ??? ????? ???? ?? ???????? ?? ???? ???? ??? ????:]?????? ????? ???? ?????????? ???? ?????? ????????? ?????? ???? ?????????? ???? ??????????: ????? ????????? ???? ???? ??????? ????????? ??????????? ???? ????? ??????? ??????????? ???????????? ???? ???????? ????????? ???????????? ??? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????? ???????: ?????????[.

9. (2368)- Muvatta'da Abdullah İbnu Râfi' Mevla Ümmü Seleme'den kaydedilen bir rivayette şöyle denmiştir: "Abdullah İbnu Râfi', Ebû Hüreyre'ye namazların vaktini sormuştu. Ebû Hüreyre kendisine şu açıklamayı yaptı: "Ben sana haber vereyim: Gölgen kendi mislin kadarken[60] öğleyi kıl. İkindiyi gölgen iki mislin olunca kıl. Akşamı güneş batınca kıl. Yatsıyı seninle[61] arana gecenin üçte biri girince kıl. Sabahı da alaca karanlıkta kıl."[62]

?10? ??? ???? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??? ?????????? ???? ?????? ??????????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????: ??? ??????? ????????? ???? ???? ??????? ???????? ??? ??? ??????? ????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????? ???????????? ??? ??????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????? ????????? ???????????? ???? ????? ??????? ??? ?????? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ????????? ?????? ????? ??? ??????? ????????? ?????? ????? ??? ??????? ????????? ?????????? ???????????? ???????? ????????????[.

10. (2369)- İmam Mâlik'in anlattığına göre, Hz. Ömer valilerine şöyle yazdı: "Nazarımda işlerinizin en ehemmiyetlisi namazdır. Kim onu (farz, vacib, sünnet ve vaktine riayetle) korur ve (tam zamanında kılmaya) devam ederse dînini korumuş olur. Kim de onu(n zamanını tehir suretiyle) zayi ederse, onun dışındakileri daha çok zayi eder."
Hz. Ömer yazısına şöyle devam etti: "Öğleyi gölge bir ziralıktan birinizin gölgesi misli oluncaya kadar kılınız. İkindiyi, güneş yüksekte, beyaz, parlak iken, hayvan binicisinin, güneş batmazdan önce iki veya üç fersahlık yol alacağı müddet içerisinde; akşamı güneş batınca; yatsıyı ufuktaki aydınlık battımı gecenin üçte birine kadar kılınız. -Kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin, kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin, kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin- Sabahı da yıldızlar parlak ve cıvıldarken kılınız."[63]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ömer'in namaza ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Onun nazarında namaz ferdlerin dînî hayatını ilgilendiren bir mesele olarak kalmıyor, devletin meselesi oluyor ve en mühim meselesi addediliyor. Bundandır ki, namaz vakitleriyle ilgili teferruâtı valilerine tamim ediyor ve yatsıyı kılmazdan önce yatacak olanlara üç kere tekrar ettiği bir bedduada bulunuyor: "Namazdan önce yatanın gözü uyku tutmasın." Bezzâr'ın bir rivayetinde bu bedduayı bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapmıştır:
2- Yıldızların cıvıldaşması diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı müştebike'dir. Yani, iç içe girmiş, kenetlenmiş demektir. Maksad yıldızların hepsinin canlı olarak görüldüğünü, ortalığın henüz iyice aydınlanmadığını ifade etmektir. Çünkü, gündüz aydınlığı zayıfken yıldızlar daha çok gözükür. Aydınlık arttıkca azalır ve sonunda görünmez olurlar.

?11? ??? ???? ??:]???? ?????? ?????? ??? ???? ?????? ???????? ????????? ??????: ???????? ??????. ??? ?? ????? ????????? ?????????????? ?????????????? ??? ??????????[. ????? ???? .

11. (2370)- Muvatta'nın diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Ebû Mûsa el-Eş'arî hazretlerine yazdığı bir mektupta aynı şeyi hatırlattı ve (ilaveten)

şunu yazdı: "Onda -yani sabah namazında- mufassal sûrelerden iki uzun sûre oku."[64]

AÇIKLAMA:

Ebû Mûsa el-Eş'ari (radıyallâhu anh) hazretleri ashâb'ın kibârındandır, ilk müslüman olanlar arasında yer alır. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onu, Muğire İbnu Şube'den sonra Basra'ya vali tayin etmişti. Yani Hz. Ömer sadedinde olduğumuz mektubu Ebû Mûsa'ya Basra valisi sıfatıyla yazmış olmaktadır. Nitekim önceki rivayet (2369) namaz ve namaz vakitleriyle ilgili mektubu Hz. Ömer'in, valilerine yazdığını belirtmişti. Şu halde bu rivayet, mumaileyh mektuplardan Basra'ya gidenin âlimlerin ıttılâına mazhar olarak günümüze kadar korunduğuna şâhidlik etmektedir. Üzerinde durduğumuz mevzumuz açısından mühim olan husus İslâmHalîfesi Hz. Ömer'in valilerine "sabah namazında" okuyacakları sûreler hususunda bile, irşâdî devlet tamimi göndermiş olmasıdır.

?12? ??? ???? ????? ?????:]????? ????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ???? ?????????????[.

12. (2371)- Yine benzer bir diğer rivayette şu ifade mevcuttur: Hz. Ömer, Ebû Mûsa (radıyallâhu anhümâ)'ya şöyle yazdı: "...Yatsıyı seninle (akşam namazıyla) arana gecenin üçte biri girince kıl. Geciktirirsen gecenin yarısına kadar olsun. Sakın gafillerden olma."[65]

?13? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ?????? # ???: ?????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??????? ????? ????????? ????????? ??? ???? ???????? ?????????? ???????? ????????? ??? ???? ????????? ????????? ???????? ?????????? ??? ???? ?????? ???????? ???????? ????? ?????????? ??? ?????? ???????? ?‘??????? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ??? ??? ???????? ?????????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

13. (2372)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğlenin (başlama) vakti, güneşin (tepe noktasından batıya) meylettiği zamandır. Kişinin gölgesi kendi uzunluğunda olduğu müddetçe öğle vakti devam eder, yani ikindi vakti girmedikçe. İkindi vakti ise güneş sararmadıkça devam eder. Akşam vakti ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolmadığı müddetçe devam eder. Yatsı namazının vakti orta uzunluktaki gecenin yarısına kadardır. Sabah namazının vakti ise fecrin doğmasından (yani şafağın sökmesinden) başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Güneş doğdu mu namazdan vazgeç. Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar."[66]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen şeytanın iki boynuzu tabiriyle ilgili olarak İbnu Hacer şu açıklamayı sunar: "Şeytanın iki boynuzu başının iki tarafı demektir. Denir ki: "Şeytan güneşin doğduğu yerin hizasında dikilir. Öyleki o, doğunca (şeytanın) başının iki yanı ortasında olur. Ta ki, güneşe tapanların güneş için yaptıkları secde onun için yapılmış olsun. Batma sırasında da aynı hal mevzubahistir. Durum böyle olunca güneşin, şeytanın iki boynuzu arasından doğması, doğuşu esnasında güneşi seyredene nisbetendir. Şöyle ki, eğer şeytanı seyretmiş olsaydı, onu güneşin yanında dikilmiş olarak görecekti."
İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de karneyn yani iki boynuz tabiriyle -İbnu Hacer'in açıklamasından görüldüğü üzere- başın iki tarafından ifade edildiğini kaydettikten sonra "kîle" yani denildi ki diyerek kelimenin tâlî manalara da tevcih edildiğini belirtir: "Karn, kuvvet"tir, yani güneş doğarken şeytan harekete geçer ve tasallutta bulunur ve güneşe yardımcı vaziyetini alır."
İbnu'l-Esîr, karn kelimesinin devir, çağ mânasının da esas alınarak hadisteki karneyn tabirinin iki çağ şeklinde anlaşıldığına dikkat çeker.
Denildi ki: "İki çağı arasında demek "öncekilerden ve sonrakilerden olacak iki ümmeti" demektir. Bütün bunlar, güneşin doğuşu esnasında ona secde edenler için bir temsildir. Ve sanki, bu sapıklığı, onlara şeytan kurmuştur. Öyleyse güneşperest güneşe secde etti mi şeytan güneşin yanında yer almış gibidir."
Ulemanın bu açıklamalarına şunu da ilave edebiliriz: Dîn-i mübîn-i İslâm, sabah namazının nihâi vaktini güneşin doğuşu olarak tesbit etmiştir. Öyleyse mü'min Rabbine karşı farz olan sabah ibadetini yapabilmek için güneş doğmazdan önce kalkmalıdır. Güneşin doğması ânında yapılacak ibadet makbul değildir. Öyle ki, güneş doğmadan önce başlanmış bir namaz henüz bitmeden güneş doğacak olsa, o namaz bozulmaktadır, kazası gerekmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dînde bu kadar ehemmiyetli yeri olan bir meselenin mü'minlerin zihninde daha canlı olarak yer etmesi için, meseleyi şeytanla da irtibat kurarak vazetmiş olmaktadır. Nitekim dînin reddettiği pek çok mesele şeytana nisbet edilerek kerâhet veya haramiyeti beyan edilmiştir. Bu tebliğ üslubunun Kur'ân'da da pek çok örnekleri vardır. İçki, kumar ve putları haram eden âyette olduğu gibi (Mâide 90-93).
Şu halde, hadisten İbnu Hacer'in de kaydedip reddettiği bir kısım kozmoğrafik, maddî îzahlar yapmak için tekellüfe gerek kalmamaktadır.
Hadisteki maslahat açıktır: Mü'minlerin erken kalkmalarını sağlamak, mü'minlere zaman şuuru, programlı iş yapmak, vaktinde iş yapmak alışkanlığı kazandırmak, kendini vakte göre ayarlamak, disipline etmek, vaktinden sonra yapılacak işlerin kıymet ifade etmeyeceği fikrini zihinlerde tesbit etmek gibi günlük hayatımızın gerek ferdî ve gerekse içtimâî vechelerinde, gerek sıhhat ve gerek iktisad açılarından gerek dünyaya ve gerek âhirete bakan pek çok faydaları, maslahatları saymak, görmek ve göstermek mümkündür.

?14? ??? ??? ??????? ???:]???????? ???? ?????? ????? ???? ???????? ?‘???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????: ?????? ????? ????? ?????? # ???????? ?????????????? ??????: ???? ???????? ??????????? ????? ??????????? ?‘???? ????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ?? ????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ??? ????? ?? ??????????? ??????? ??????????? ??? ???????? ?????????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ???? ????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ????????????? ??? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ?????:]??? ???????? ?????????? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ???? ??? ?????? ????????[. ???? ??? ???????.???? »????????? ???????«: ?? ?????? ?? ?????? ?? ????? ????? ??????? ?‘?? .

14. (2373)- Ebû'l-Minhâl Seyyâr İbnu Selâme (rahimehullah) anlatıyor: "Ben ve babam birlikte Ebû Berze el-Eslemî (radıyallâhu anh)'nin yanına girdik. Babam ona: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) farz namazları nasıl kılardı?" diye sordu. Şu cevabı verdi:
"Efendimiz sizin "el-Evvel" dediğiniz öğle namazını güneş (tepe noktasından) batıya kayınca kılardı. Birimiz ikindiyi kılınca, Medîne'nin en uzak yerindeki evine dönerdi de güneş hâlâ canlılığını korurdu.
Akşam namazı hakkında ne söylediğini unuttum. Sizin atame dediğiniz yatsıyı geciktirmeyi iyi bulurdu (müstehap addederdi). Yatsıdan önce uyumayı, sonra da konuşmayı mekruh addederdi.
Kişi (yanında beraber oturduğu) arkadaşını tanıyınca sabah namazından ayrılırdı. Namazda altmışyüz âyet miktarınca Kur'ân okurdu."[67]

AÇIKLAMA:

1- Hâcire veya hâcir, öğle vaktinde hararetin şiddetli olduğu andır. Sindî'ye göre hadis Resûlullah'ın sıcak olan günlerde bile öğle namazını ilk vaktinden fazla taşırmayıp hemen kıldığını ifade etmektedir ve rivayet öğleyi biraz serinleyince kılmayı emreden hadislere de bir açıklık getirmiş olmakta, tehirin çok fazla olmadığını göstermektedir. "Şu halde sıcak günlerde fazla tehir yoksa, serin günlerde hiç tehir yapılmadan hemen kılınmalı demektir" der.

Biraz serinlemeyi emreden hadisle bu hadis arasındaki tearuzu İbnu Hacer şöyle telif edip giderir: "Arada muhalefet yoktur, çünkü bu tatbikatın havaların serin olduğu zamanla ilgili veya serinliği bekleme emrinden önceye ait olma veya serinliği bekleme şartlarının bulunmadığı durumlarla ilgili olma ihtimali vardır.
Bu hadisin zahiriyle "Vaktin evveline va'd edilen fazilet, taharet, setr vs. gibi takdimi mümkün olan herşeyi vaktin girmesinden önce yerine getirmekle hasıl olur" diyenler amel etmiştir."
2- Öğle namazına "el-Evvel" denmesi gündüzün ilk namazı olmasındandır. Mamafih Cebrâil (aleyhisselâm)'in beş vakti beyan ettiği zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk kıldırıp öğrettiği namaz öğle namazı olduğu için el-Evvel denmiş olabileceği de söylenmiştir.
3 - İkindi vaktini tavsifte kullanılan "güneşin canlı olması" tabiriyle, güneşin batma vaktine henüz fazla yaklaşmadığını, güneşe henüz sararmanın ârız olmadığını, henüz yüksekte bulunup, ışık, hararet, renk ve parlaklıkça canlılığını koruduğunu ifade eder. Şârihler bu hâlin, bir cismin gölgesi, onun boyunun iki misli olmasına kadar devam ettiğini belirtirler.
4- Ateme, yatsı vaktinin adıdır. Kur'ân'da işâ olarak ismi geçen bu vakte bedevîler ateme dedikleri için yatsı namazı da ateme olarak tesmiye edilmiştir. Ancak Resûlullah yatsıya ateme denmesini yasaklamıştır. İbnu Hacer'e göre yasaklamanın sebebi ateme karanlık manasına gelir, bedeviler, vakitten aldıkları isimle yatsı namazına salatu'l-ateme demişlerdir. Resûlullah bu meselede onlara uymayı yasaklamış, şeriat dilindeki ismi ile tesmiyesini müstehap kılmıştır.

?15? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????????? ???????????? ??????? ????????? ????????? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????? ??????: ???? ?????? ?????? # ???????? ????????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ???????????? ????????? ???????????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

15. (2374)- Muhammed ibnu Amr İbni'lHasen İbni Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Haccâc, Medîne'ye geldiğinde namazı mûtad vaktinden tehir ediyordu. Bunun üzerine Câbir İbnu Abdillah (radıyallâhu anh)'a (namazların vakti hakkında) sorduk. Bize şu açıklamayı yaptı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleyi hararetin şiddetli olduğu zamanda (hâcire vaktinde) kılardı. İkindiyi de güneş parlakken kılardı. Akşamı, güneş batınca; yatsıyı bazan geciktirir, bazen de öne alırdı. Halkın toplandığını görünce tacil eder, onları ağır görünce de tehir ederdi. Sabahı da alaca karanlıkta kılardı."[68]

?16? ??? ???? ??????? ?? ???:]????????? ????????? ??? ??? ?????????? ?????????[.

16. (2375)- Nesâî'nin Enes (radıyallâhu anh)'ten yaptığı rivayette şöyle denmiştir: "Sabahı, göz(ün görme ufku) genişleyinceye kadar kılardı."[69]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatsıyı, cemaatin durumuna göre ayarladığını, gerek tacil ve gerekse tehirde kesin bir prensip takip etmediğini gösteriyor.
Sabahın ihtiyari vaktiyle de ilgili bir açıklama mevcuttur. Gözün görüş alanı genişleyinceye kadar sabahı kılmış oluyor. Bu ifade ondan sonra sabah kılınmaz mânasına gelmez. Çünkü gözün ufkunun genişlemesinden bahsetmek, daha ortalıkta karanlığın varlığını ifade eder. Halbuki sabah namazı güneş doğuncaya kadar devam eder. Ancak Resûlullah'ın bu son anlarına kadar tehir etmeden sabahı kıldığı anlaşılmaktadır.

?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ????? ??????? ?????? # ????????? ?? ????????? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ???? ?????????? ???????? ???????? ??? ???????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

17. (2376)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle namazı kıldığı zaman (gölgenin) miktarı, yazda üç ayaktan beş ayağa kadar idi. Kışta da beş ayaktan yedi ayağa kadardı."[70]

AÇIKLAMA:

Burada verilen rakama aslî gölge ile sonradan ziyade olan gölge de dahildir, sadece ziyade olan gölge değildir.
Gölge meselesinde Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Bu, iklime ve şehirlere göre değişen bir husustur. Bütün şehirlerde ve beldelerde rakamlar eşit olmaz. Zîra, gölgenin uzunluk veya kısalığına müessir olan amil güneşin gökteki yüksekliğinin artması ve düşmesidir. Yüksekliği artıp tam tepe hizasında olacak şekilde başa en yakın noktaya ulaşırsa, gölge azami küçüklüğe düşer. Güneş ne zaman da azami şekilde eğilir baş hizasından en uzak noktada olursa gölge de azami uzunluğa ulaşır. Bu sebeple kış gölgelerini her yerde daima yaz gölgelerinden uzun görürsün. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazı Mekke ve Medine'de olmuştur. Bu iki şehir de ikinci iklimdendir. Derler ki bu iki şehirde gölge, yazın başında Âzâr ayında üç ayaktan biraz uzundur. Resûlullah'ın namazı, hararet artınca, daha önce mûtad olan vaktinden gecikmiş gibi olur. Böylece, o sırada gölge beş ayak olur. Ancak kıştaki gölgenin, teşrin-i evvel'de beş ayak veya beş ayaktan biraz fazla olduğunu söylerler. Kanun ayında ise yedi ayak veya yedi ayaktan biraz fazla olmaktadır. Öyleyse, İbnu Mes'ud'un sözü, bu takdire göre bu iklim için muvafik düşer, diğer iklimler ve ikinci iklimin dışında kalan memleketler için muvafik düşmez."
Bazı âlimler, hadiste geçen ayağın, boyuna göre her insanın ayağı olabileceğini söylemiştir. Bazı âlimler her memlekette zeval (öğle) vaktini tesbitte başvurulacak usûl hususunda duvar veya tahta üzerine sağ ve sola meyli ayarlı, düz olarak çakılacak bir çubuk tavsiye eder: "Bunun gölgesine bakılır; tam düzleştimi gün ortası demektir. Gölge tam olarak doğuya meylettimi bu zeval (dönme) vaktidir ve öğle namazı girmiş demektir."

?18? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????? ???????????? ?? ???????????? ????? ??????????? ??? ??????????? ????? ????????? ????????? ??? ??????????? ????? ???? ????????[. ????? ?????.??????????«: ?????? ???????.? »?????????«: ?‘????.»????????«: ???? ??? ????? ??? ???? ????? ????? ????? .

18. (2377)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Mü'min kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte sabah namazlarını, bürgülerine sarılmış olarak kılarlardı. Sonra, namazlarını kılınca evlerine dönerlerdi de bu esnada karanlıktan dolayı kimse de onları tanıyamazdı."[71]

AÇIKLAMA:

Kadınların da sabah namazında cemaate katıldıklarını belirten bu rivayet, namaz bittiği halde bile ortalığın, kadınların tanınmasına imkan tanımayacak kadar karanlık olduğunu ifade etmektedir.

?19? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ??????? ????? ???? ????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????? # ??? ???? ???? ??????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

19. (2378)- Yine Hz. Âişe anlatıyor: "Ben öğle namazını, ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadar, ne de Ebû Bekr ve Ömer kadar tacil edip geciktirmeyen bir başka insan

tanımıyorum."[72]

?20? ??? ?? ???? ?? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ??????? # ????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ??????[.

20. (2379)- Yine Tirmizî'de Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'den kaydedilen bir hadiste denmiştir ki: "Öğleyi tacilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizden daha titizdi. Siz de ikindiyi tacilde ondan daha titizsiniz."

?21? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??? ????? ?????? # ????? ??????????? ?????? ?????????. ???? ???????? '??? ????????: ???? ?????????? ????: ??????. ?????? ???? ??????????? ????: ??????[. ????? ???? ????????.»????????????«: ??? ???? ??? ??? ?'??.????? »?????? ?????????«: ?? ?? ??? ?????? .

21. (2380)- Habbâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (secde edilen) yerin sıcaklığından şikayet ettik, ancak şikayetimizi dinlemedi.

Züheyr, Ebû İshak'a: "Şikayetiniz öğle vaktinden miydi?" diye sordu. Öbürü:
"Evet!" dedi. Ben:"
Vakit girer girmez, (yani ortalık çok sıcakken) kılınmasından mı?" diye sordum. O yine:
"Evet!" dedi."[73]

AÇIKLAMA:

Son üç hadis öğlenin ilk vaktinde (tacilen) kılınması gereğini ifade eden rivayetlerdendir. Bazı rivayetlerde biraz serinleme ânına tehiri için ruhsat beyan edilmiştir. Ancak azimete uyan ve bu bâbta esas olan, öğlenin de ilk vaktinde kılınmasıdır.
Sonuncu hadisi, fakihler daha çok secde ile ilgili bahiste kaydederek, yerle alın arasına herhangi bir hail konmaması gerektiğine delil yaparlar. Zîra yerin yakıcı sıcaklığına rağmen, aleyhissalâtu vesselâm yere yaygı tavsiye etmemiştir. Hadisin burada namaz zamanıyla ilgili olarak zikri, Züheyr'in Ebû İshak'a sarfettiği: "Şikayetiniz namazın vakit girer girmez kılınmasından mıydı?" şeklindeki sözünden ileri gelir. Rivayette bu soruya verilen cevap vakitle ilgilidir ve öğle namazının, namaz mahalli elleri, yüzü yakacak kadar hararetli olmasına rağmen ilk vaktinde kılınmasını âmirdir.

?22? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ????????? ?????????. ???? ???? ??????: ????? ????? ?????? ??????????? ????: ????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

22. (2381)- Hz. Enes (radıyallâhu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yolculuk sırasında) bir yere inecek olsa, öğleyi kılmadan orayı terketmezdi" demişti. Bir adam sordu:
"Yani gün ortasında olsa da mı?"
"Evet, dedi, Enes, gün ortasında olsa da!"[74]

AÇIKLAMA:

Burada, yine öğle namazının taciliyle ilgili bir rivayet mevzubahistir. Sindî, "bir yere inme" tabirini mutlak olarak anlamaz, yani sabahleyin veya kuşluk vakti bir yere inince, öğleyi beklemek mevzubahis değildir. Bilakis, öğleden az önce, öğle vaktinin girmesine çok az bir zaman kaldığı sırada bir yere inme (konaklama, mola verme) hali mevzubahistir. İşte Efendimiz böyle durumlarda öğleyi kıldıktan sonra, yoluna devam etmek üzere orayı terketmekte imiş. Ebû Dâvud bu hadisi yolcu ile ilgili olarak açtığı bir bâbta kaydeder.Soru üzerine Hz. Enes'in verdiği cevap, siyak itibariyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in öğleyi tacilde ifrata vararak, namaz vaktinin henüz girmediği gün ortasında bile öğleyi kıldığını ifade etmektedir (Sindî). Bilindiği üzere, gün ortası diye çevirdiğimiz nısfu'nnehar zeval (denen güneşin tepe noktasından batıya doğru meyletmesin)den önceki andır. Aslında bu anda namaz kılmak mekruhtur.

?23? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ????? # ????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ?? ?????????[.??? ?? ????? ??? ????: »?????? ??? ????????«. ????? ?????? .

23. (2382)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneş odama vurduğu sırada ikindiyi kılardı."Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "... (güneş) odamdan yükselmezden önce..."[75]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de ikindinin çabuk kılındığını ifade eden bir rivayettir. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin odasının saha itibariyle dar, tavanının da alçak olduğu bilinmektedir. Bu durumda güneş ışığının oda içerisinde kalma müddeti azdır.
Hattâbî, Ebû Dâvud'un rivayetinde gelen ziyadede geçen zuhur kelimesinin, bu hadiste bu kelimenin umumiyetle taşıdığı doğmak, gözükmek, ortaya çıkmak gibi mânalarda değil, "yükselmek", "çekilmek" mânasında kullanıldığını belirtir. Bu durumda mâna şöyle olur: "Resûlullah ikindiyi, odamda güneş varken ve henüz çekilmeden kılardı."
Nevevî şu açıklamayı sunar: "Hz. Âişe'nin hücresi arsa yönüyle dardı ve duvarın yüksekliği de arsasının mesafesinden birazcık kısa olacak şekilde sınırlı ve alçaktı. Bu durumda, duvarın gölgesi, misli kadar olunca, güneş arsanın son noktasından uzaklaşıyordu." Görüldüğü üzere, güneşin oda içerisindeki varlığı, onun yüksekten vurması demektir. Eşyanın (duvarın) gölgesi, kendi boyunu aşması, güneşin batı ufkuna doğru alçalmasını ifade ettiğine göre, bu hadis, ikindi namazının tacilini ifade etmektedir.

?24? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ???????????. ???????? ?????????? ???? ?????????? ????? ????????? ????????[. ????? ????? ? ???????.??? ?????: »?????????? ?????????? ?????? ??? ???????« .

24. (2383)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneş yüksekte ve canlı iken ikindiyi kılardı. Bu esnada kişi avâli'ye (dış semtlere)[76] gider, oraya varırdı ve hâlâ güneş yüksekliğini muhafaza ederdi. Gidilen bu avâli'den bazıları Medîne'ye dört mil uzaklıkta idi."[77]

?25? ??? ????:]???? ??????? ??? ?????? ??? ????????: ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ????????? ???? ????? ??? ??????? ???????????? ????????

?????????? ????????: ??? ????? ??? ????? ???????? ??????? ?????????? ????: ?????????? ??????? ????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ???????? ??????[.

25. (2384)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Es'ad İbnu Sehl İbnu Huneyf der ki: "Biz Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) ile öğleyi kıldık. Sonra çıkıp Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in yanına gittik. Varınca onu ikindiyi kılıyor bulduk. Ben kendisine:
"Ey amcacığım! Kıldığın bu namaz da ne?" diye sordum. Bana:"Bu, ikindi namazıdır. Ve bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber kıldığımız namazdır" dedi.[78]

?26? ??? ???? ???:]?????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????: ????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????????? ????: ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????????? ????????? ???? ???????? ?????????? ????? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????[.

26. (2385)- Bir diğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize ikindiyi kıldırdı. Namazdan çıkınca Efendimizin yanına Benî Seleme'den birisi geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Biz, bir deve kesmek istiyor ve sizin de kesimde hazır bulunmanızı arzu ediyoruz."
Efendimiz "Pekala!" deyip gitti. Biz de onunla gittik. Varınca, devenin henüz kesilmediğini gördük. Kestiler, parçaladırlar. Bir miktarını pişirdiler. Güneş batmadan o eti yedik."[79]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki son üç hadis de ikindi namazının erken kılındığını ifade etmektedir. İkindi namazının baş kısmını tesbitte, akşam veya sabahın baş kısmını tesbitte olduğu gibi kesin işaret olmadığı ve o devirde, günümüzdeki zaman ölçmeye mahsus saat, takvim gibi teknikler bulunmadığı için, zaman tayininde çeşitli tavsiflere başvurulmuştur. Bu rivayetlerin birinde Medîne'nin avâli denen dış semtlerine gidiş müddeti zikredilmektedir. Avâlilerden bazılarının merkeze uzaklığı dört mili bulmaktadır. Güneşin canlılığını yitirip sararmaya başlaması, kerâhet vaktinin girmesi -veya ikindinin ihtiyarî olan vaktinin nihâî hududunu teşkil etmesi- olduğuna göre, en uzak avaliye varıldığında bile hâlâ ikindinin kılınabilecek yani güneşin canlılığını, parlaklığını koruduğu yükseklikte olması, ikindi namazının Mescid-i Nebevî'de kılınmış bulunduğu saati tahmin ve tesbitte işe yarar.
2- Üçüncü hadiste, bunu tesbitte namaz kılma müddettine, Benî Seleme yurduna gitme müddeti ile bir devenin kesilme, parçalanma, bir parçanın pişirilip yenilme müddeti ilave ediliyor. Bütün bu işler, namazın ilk vakti ile güneş batmasına yakın zaman içerisinde cereyan etmiştir.

?27? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????????? ?????????? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ???? '?? ????: »??????? ???????? ????????? ???? ????? ??????????«.

27. (2386)- Seleme İbnu'l-Ekvâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşamı, güneş batıp perdeye bürününce kılıyordu."[80]
Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşamı, güneşin battığı vakitte, güneş (kursunun son) izi de ufukta kaybolunca kılıyordu."

AÇIKLAMA:

Hadis, akşam namazının ilk vaktini tarif etmektedir: Güneşin ufukta kaybolması... Râvi bunu "perdeye bürünmek" olarak ifade etmektedir. Çünkü bir şey perdeye büründü mü artık görünmez olur.
Ebû Dâvud'un bir rivayetinde, güneşin batışı daha sarih tasvir edilmektedir, hâcib'in kaybolması... Hâcib, göz üzerindeki kaştır. Güneşin kaşı diye dilimizde bir tabir mevcut değildir. Şârihler bunu, ufukta batan güneş kursundan sonra bir müddet daha görülmeye devam eden güneşe ait kızıllık olarak açıklarlar. Şu halde, güneş kursu denen yuvarlağın ufuktan kesilmesi, namaz vaktinin girmesi için yeterli değildir. Hadiste hâcib diye ifade edilen ve kızıllık şeklinde kendini hissettiren, yakın civarının da kaybolması gerekmektedir. Esasen bu andan itibaren de doğu ufkunda karanlık belirir.

?28? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????????? ???? ????????? # ??????????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

28. (2387)- Râfi İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz akşamı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte kılınca, cemaatten ayrılıp (ok atışı yapanımız olurdu da) attığı okun düştüğü yerleri rahat görebilirdi."[81]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet birkısım kıymetli bilgiler sunmaktadır:
1- Akşam namazı ilk vaktinde kılınmaktadır.
2- Namaz fazla uzatılmamaktadır, öyle ki namaz bitince ortalık henüz fazla kararmış değildir, atılan ok mesafesi bile, düşen okun yerini görmeye imkan verecek aydınlıktadır. Ve bu aydınlık safha, bir müddet ok talimi yapmaya imkan verecek kadar devam edebilmektedir. Şayet çok kısa sürse idi ok talimi yapması için techizat alıp, uygun mahalle gitmeye değmezdi. Nitekim müteakip rivayet bu hususu daha da sarih olarak belirtecek.
3- Ashabın her an askerlik talimi yaptığını göstermektedir. Öyle ki akşamyatsı arasındaki kısa müddeti bile değerlendirmektedirler.
4- Askerî hazırlık, en az ibadet kadar manevî değer taşıyan bir amel olmalı ki, oturup nafile zikir yapmaya, namaz kılmaya bunu tercih etmektedirler. Resûlullah'ın akşamyatsı arasındaki ibadete teşvik eden bir çok hadisleri mevcuttur. Demek ki, o tavsiyeler, daha kıymetli bir ibadet olan cihad hazırlığında bulunma imkanı ve şartlarından mahrum olanlar içindir. Çünkü ashab, daima daha hayırlısını tercih etmiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın atıcılığa teşviklerini daha önce gördüğümüz için burada tekrar etmeyeceğiz (bilhassa 2215-2218. hadisler görülmelidir).

?29? ????????:]???? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ????????? # ???????? ??????? ?????????? ???? ????????? # ????????? ????? ??????????? ??? ?????????? ??? ????? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ???????????[.

29. (2388)- Nesâî'nin bu hususta Eslem kabîlesine mensup ashabtan bir kimseden kaydettiği beyan şöyledir: "Onlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte akşamı kılarlar, sonra da Medîne'nin (Mescid'e) en uzak yerinde olan ailelerine dönüp ok atışı yaparlar ve de oklarının düştüğü yerleri görürlerdi."[82]

?30? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ???? ??????? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ????

??????? ???????: ??? ????? ???????? ??? ????????? ??????: ?????????. ????: ???? ???????? ?????? ?????? # ???????: ? ??????? ???????? ????????? ??? ????? ???? ??????????? ??? ???? ?????????? ?????????? ??? ??? ?????????? ??????????[. ????? ??? ????.»???????????? ??????????«: ???? ?????? ??? ?????? ??? ???? ???? ?? .

30. (2389)- Mersed İbnu Abdillah el-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ebû Eyyûb, gâzi (mücahid) olarak yanımıza geldi. Bu sırada Ukbe İbnu Âmir de Mısır'da vali idi. Ukbe, akşam namazını tehir etti. Ebû Eyyûb ona yönelerek:
"Ey Ukbe! dedi. Bu kıldırdığın namaz ne namazıdır?" Ukbe, hatasını anlayarak:
"Meşguliyetimiz vardı" diye özür beyan etti. Ebû Eyyûb:
"Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işitmedin mi? Buyurmuştu ki:
"Ümmetim, akşam namazını, yıldızlar cıvıldayana kadar geciktirmedikçe hayır üzere -veya fitrat üzere demişti- olmaktan geri kalmaz."[83]

?31? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ???? ???? ??? ??????? ?????? ? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ???? ????????? ???'????? ???? ???????? ????? ???????[. ????? ??????? .

31. (2390)- Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şu tembihte bulundu:"Ey Ali, üç şey vardır, sakın onları geciktirme:Vakti girince namaz, (hemen kıl!)Hazır olunca cenaze, (hemen defnet!)Kendisine denk birini bulduğun bekar kadın, (hemen evlendir!)"[84]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu hadiste, ehemmiyet arzeden şeylerden üç tanesine dikkat çekmektedir: Namaz, kadın ve cenaze. Şüphesiz bunlar yegane mühimler değiller, başkaları da var. Ama bunlar mühim olan şeylerden... Resûlullah bu üslûbla, ehemmiyeti takdir edilemeyecek olan namazı ilk vaktinde kılma işine dikkat çekmiş olmaktadır.
2- Bazı âlimler, bu hadisten hareketle cenazenin hazır olması halinde, mekruh vakitlerde de cenaze namazının kılınabileceği hükmüne varmışlardır. Aliyyü'l-Kârî der ki: "Bizim (Hanefiler) mezhebimizde de hüküm böyledir: Güneşin doğma batma ve öğle (istiva) anlarındaki mekruh vakitlerde cenaze hazır olmuş ise namaz kılınır, bekletilmez. Ancak, cenaze önceden hazır olduğu halde namazı kılınmaz da bu vakitlerde kılınırsa o zaman mekruh bir iş yapılmış olur. Tilavet secdesinin hükmü de böyledir. Sabahtan sonra veya önce, ikindiden sonra olursa her ikisi de mekruh olmazlar."
3- Kadınla ilgili kelime eym'dir. Bakire bile olsa, bekar kadın demektir, dul mânası da mevcuttur. Şu halde esas, evlenme çağına gelen kadına uygun bir talep çıkınca bekletilmeden evlendirilmesidir. Başka hadislerde erkek için de büluğ çağından itibaren hemen evlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Bu hadiste, kadınların erkenden evlendirilmesinin daha ehemmiyetli olduğuna dikkat çekilmiştir. Evlenmesi geciken erkeklerin eş araması kolay olmasına rağmen, kadınların eş aramalarının zorluğu göz önüne alınınca bu nebevî irşadın ne kadar yerinde olduğu takdir edilir.
4- Denklik meselesine gelince, bu nikahta erkeğin müslüman, hür, salih (kötü alışkanlıkları olmayan), neseb sahibi, iş ve temiz kazanç sahibi olmasıyla tahakkuk eder. Bunlar dışında tali olarak, müstakbel, uyuma müessir olacak görgü ve terbiye tarzları, kültürel şartlar, dil birliği gibi fıkıh kitaplarının yer vermediği hususlar da göz önüne alınabilir. Biri şehir, diğeri köy görgüsü üzerine yetişenlerin imtizaçlarında bile bazı zorluklara rastlanmaktadır.
Bu vasıfları taşıyan namzedin beğenilmeyerek, imkanları zorlayan şartlar koşulması, bu sebeple daha uygun talipler beklenmesi hadise muhalefettir. Nikâhın zorlaştırılması İslâm'ın ruhuna aykırıdır. Peygamberimiz bu mevzuda da kolaylık tavsiye etmiştir. (Bu bahisle alakalı olarak Nikah Bölümü'ne, hususan 5625-5627. hadislere bakılmalıdır.)

?32? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ????? # ???: ???? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ??? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ?????? ??? ???????? ????????? ????? ??????? ?????????[. ????? ????? ???? ????? .

32. (2391)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabah namazından bir rek'ati güneş doğmazdan önce kılabilirse, sabah namazına yetişmiş demektir. Kim ikindi namazından bir rek'ati güneş batmadan önce kılabilirse ikindi namazına yetişmiş demektir."

?33? ??? ???? ??????? ????????:]???? ??????? ????????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????????? ???????[.?? ?? ??????? ???: »????? ???????? ?? ?????????????« .

33. (2392)- Buhârî ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Sizden kim, ikindi namazının bir secdesini güneş batmazdan önce kılabilirse, namazını tamamlasın, sabah namazının da bir secdesini güneş doğmazdan önce kılabilen, namazını tamamlasın."
Ancak Nesâî (bir rivayetinde de) şöyle der: "...ilk rek'atinde kılarsa..."[85]

AÇIKLAMA:

1- Son iki rivayet, ikindi ve sabah namazlarından birer rek'at vakti içerisinde kılınabildiği takdirde diğer rek'atlerin tamamlanmasına şer'î ruhsat ifade etmektedir. Böylece, bir rek'ati kılabilen, geri kalan rek'atleri vakit çıkmış olmasına rağmen tamamlayacak ve namazını vakti içerisinde kılmış olacak, sonradan kaza etmeyecektir.
İkinci rivayette rek'at kelimesi yerine secde kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Nesâî'nin bir rivayetinde ise "ilk secde" tabiri geçmektedir. Hattâbî bununla kıyamı, rükuu ve secdesi bulunan bir rek'atin kastedildiğini belirtir. Ona göre rek'at, secde ile tamamlandığı için "secde" diye tesmiye edilmiş olmalıdır. Şu halde, sabah veya ikindinin ilk rek'atini vakti içinde kılabilenler gerisini tamamlayacaktır.
Hadisin zahiri bu olmakla beraber bu mevzuda varid olan başka nassları göz önüne alan âlimler farklı neticelere ulaşmışlardır:
* Bu hadis, ikindi namazından bir rek'ati vakti içerisinde kılabilen kimsenin diğer rek'atları da tamamlayacağına delildir. Bu hususta ulema icma eder.
* Sabah namazı hususunda da Şafiî, Mâlik ve Ahmed (rahimehümullah) aynı şekilde hükmetmişler ise de Ebû Hanîfe, güneşin doğması ile sabah namazının batıl olacağına hükmetmiştir. Ona göre, güneşin doğmasıyla namaz kılınması yasaklanmış olan bir vakte girilmiş olmaktadır, halbuki güneşin batmasıyla namaz kılınması yasak olan bir vakte girilmiyor.
* Bazı âlimler: "Bu ve benzeri hadislerde güneş doğduktan sonra sabahın tamamlanacağına ruhsat verir ise de, güneş doğduktan sonra her çeşit namazı yasaklayan rivayetler tevatür derecesini bulmuştur, öyle ise, mübah kılan hadisler mensuhtur" demiştir. Aynî, Hanefî görüşü madafaa sadedinde şöyle bir îzah sunar: "Bir meselede mübahlık ve haramlık birleşirse haram hükmü esas alınır ve onunla amel edilir, mübahlık terkedilir. Çünkü, eşyada asıl olan ibahedir, öyleyse haram hükmü sonradan gelmiştir. Sonradan gelen nâsihtir, önceki mensuhtur. Öyle ise güneşin doğmasından sonra namazın tamamlanmasını haram kılan hüküm muahhardır ve nâsihtir, bununla amel edilmesi gerekir."
* Bazı âlimler bu yasağın nafilelerle ilgili olduğunu söylemiş ve farzın hariç tutulması gereğini iddia etmiştir. Ancak Hanefiler, daha önce 2342 numaralı hadiste nakledilen hadiseye dayanarak yasağın farz, nafile her çeşit namaza şâmil olduğunu belirtmiş, "Buradaki yasağın nafileye ait olduğunu söylemek müreccihi olmayan bir tercihtir" demiştir.
* Hanefiler, bu hadise dayanarak, "İkindi vaktinin sonu güneşin batmasıdır" demiştir.
* Bir çocuk güneş batmazdan önce büluğa erse veya kâfir hidayete erse veya mecnun ifakat kılsa veya baygın kendine gelse veya hayızlı kadın temizlense bunlara o günün ikindi namazı farz olur. Ulaşılan vakit, farzı eda edemeyecek kadar az da olsa, o vaktin kaza edilmesi gerekir, hadis bu hususta delildir. İmam Züfer bu hükme katılmamış: "Farzı tam olarak edaya yetmeyen bir vakte ulaşmak farzı sabit kılmaz" demiştir.
* Bir rek'atten daha az bir cüz'e ulaşıldığı takdirde -vakte veya namaza veya cemaat faziletine- yetişilip yetişilemeyeceği hususunda da ihtilaf edilmiştir. İmam Mâlik, bir kavlinde Şâfiî ve cumhur: "Bir rek'atten az bir parçaya ulaşılacak olsa bunlardan hiçbirine kavuşulmamış olunur" demiştir. Bunlar rek'at kelimesinde ısrar ederler ve şu hadisi de delil getirirler: "Biz secdede iken namaza yetirşirseniz, siz de secdeye katılın fakat bunu birşey addetmeyin. Kim rek'ate ulaşmışsa namazı yakalamıştır."

* Bu meselede Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir kavlinde Şafiî "namazın hükmüne yetişmiş olur" görüşündedirler.
* Bazı âlimler -ki Aynî de bu görüştedir- "Rek'atten maksad namazdan bir cüzdür, öyle ise iftitah tekbirine yetişen de rek'ata ve dolayısıyle namaza yetişmiş sayılır" demiştir.[86] Kurtubî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir kavlinde Şafiî'nin, ikindi namazı hususunda "güneş batmazdan önce iftitah tekbirine yetişen namazı kılar" demekte ittifak ettiklerini belirtir. Öğlede ihtilaf ederler. Şafiî'nin bir kavline göre öğlenin iftitah tekbirine yetişen kimse namaza yetişmiş demektir, çünkü öğle ile ikindi (hadislerde) vakit yönüyle iç içe girmektedirler. Ama bir diğer rivayete göre Şafiî: "Öğlenin bir rek'atinin kıyamına tam olarak yetişse bile sonradan bu namazı kaza etmesi gereğine" hükmeder.
* Cuma namazı hususunda da ihtilaf edilmiştir. Mâlik, Sevrî, Evzâ'î, Leys, Züfer, Muhammed, Şâfiî ve Ahmed (rahimehullah) cumâ'nın bir rekatine yetişen kimsenin, ikinci rekati tek başına tamamlayacağını söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf (rahimehümullah): "Bir kimse, imam selam vermezden önce iftitah tekbirini alıp uyacak olsa geri kalan iki rekati tamamlar" demişlerdir. Nehâî, Hakem ve Hammâd da böyle hükmetmişlerdir. Atâ, Mekhûl, Tâvus ve Mücâhid ise bazılarınca istiğrab edilen bir görüş ileri sürmüşlerdir: "Cumâ hutbesini kaçıran, namazı dörde tamamlar, zîra cumâ namazı hutbe sebebiyle kısaltılmıştır, (hutbe iki rekat namaza bedeldir)."

?34? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????: ???? ???????? ??????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ?????????[. ????? ????? ???? ????? .

34. (2393)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hararet şiddetlenince namazı (vakit) biraz serinleyince kılın. Çünkü, şiddetli hararet cehennemden bir esintidir."[87]

AÇIKLAMA:

Hadis, sıcak günlerde öğle namazının, öğle sıcağının biraz kırılmasına kadar tehir edilmesini emretmektedir. Bu serinlemeyi bekleme işi emir sigası ile gelmiştir. Ama ulemanın çoğunlukla kabul ettiğine göre bu bir vecibe ifade etmez. İstihbabi bir emirdir. "Beklense daha iyidir" mânasında "irşadî bir emirdir" ve hatta "vacib bir emirdir" diyen de olmuştur, ancak bunlar ferdî görüşlerdir. Cumhur: "Sıcak günlerde öğlenin, serinliğe kadar tehiri müstehabtır" diye hükmetmiştir. Bazı âlimler bu tehirin cemaatle kılınacak namazlara has olduğunu, münferid kılınacak ise ilk vaktinde kılmanın (ta'cil) efdal olduğunu belirtmiştir.
Hanefiler, Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazı âlimler bu ayırımı kabul etmezler, ferd için de cemaat için de hükmün aynı olduğunu söylerler.
Bu mevzu üzerine gelen muhtelif rivayetlerdeki tasrihattan anlaşıldığına göre, ashabtan bazıları Resûlullah'a secde sırasında alın ve avuçlarının yerin hararetinden yandığını şikayet ederler. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine sıcağın hafiflemesine kadar öğleyi tehire müsaade eder. Bazı rivayetler kumların iyice soğumasına kadar tehir taleb edildiğini -bu durumda öğle vaktinin çıkma ihtimaline binaen- Efendimizin müsaade etmediğini belirtir. Şu halde beklenecek serinlik yerle değil, vakitle ilgili bir keyfiyettir.
Son olarak şunu da belirtelim ki: "Ta'cil efdaldir, çünkü meşakkat daha fazladır" diyen de olmuştur. Bu iddiaya iltifat etmemek gerektiğini belirten İbnu Hacer: "Çünkü bir şeyin efdal olması onun meşakkatli olmasına bağlı değildir. Bilakis, bazan daha hafif olan efdal olur, nitekim seferde namazı kasr etmek böyledir" der.

?35? ??? ????? ?????:]???? ???????? ????????? ??? ????????? ?????? ????? ?? ????? ????? ????????????? ?????? ?? ??????????? ???????? ?? ?????????[.

35. (2394)- İmam Mâlik'in bir rivayetinde (Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir): "Cehennem, Rabbine (ey Rabbim! bir kısmım, diğer bir kısmımı yiyor diye) şikayet etti. Bunun üzerine Rab Teâlâ ona yılda iki kere teneffüs etmesine izin verdi: Kışta bir nefes, yazda bir nefes. (İşte, hararetten en şiddetli hissedilen ve soğuktan en şiddetli hissedilen şey bu soluklardır)."[88]

AÇIKLAMA:

1- Bu mürsel (senedi kopuk) bir rivayettir. Ancak, aynı mevzu üzerine muttasıl senetli başka hadislerle takviye görmüştür.
2- Teysîr müellifi hadisi biraz özetleyerek buraya aktarmış ve meselâ cehennemin şikayet sebebini tayyetmiştir. Biz tercümede o kısmı parantez içerisinde gösterdik. Hadisin son kısmındaki parantez arası ziyade, Muvatta'nın rivayetinde mevcut değildir.
3- Cehennemin, Cenâb-ı Hakk'a bir kısmım diğer bir kısmımı yiyor diye yaptığı şikayet, hararetinin yüksek olduğunu ifade eder.
Cenâb-ı Hakk yılda iki sefer nefes alıp vermesine izin vermiştir. Şüphesiz burada bir teşbih var. O da yaz aylarındaki hararetle kış aylarındaki soğuğun, hayvanın içinden attığı soluğa benzetilmesidir. Çünkü nefes, lügaten bir hayvanın havayı içine çekip sonra dışarı atmasıdır. Öyle ise hadis: "Yaz harareti -veya kış soğuğu- cehennemin dünyaya gönderdiği bir soluk mesabesindedir" demek istemiştir.
4- Şikayetin "lisân-ı hâl"den mecaz olduğu veya cehennemi bekleyen meleğin konuşması olabileceği ya da Allah'ın dilediği bir başka şekilde olabileceği söylenmiştir. Bu konuşmanın mecaz mı, hakikat mı olduğu münakaşa edilmiştir. Bazıları "her iki görüşün bir makul yönü vardır" derken, ekseriyet: "Ercah olanı hakikate hamlidir, çünkü Allah her mahluku konuşturduğu gibi cehennemi de konuşturmuştur" demiştir Kurtubî bu görüşü şöyle müdafaa eder: "Lafzı hakikatine hamletmenin hiçbir zorluğu yok. Sâdiku'lkelam olan Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) câiz bir şeyi haber verdi mi onu te'vil etmeye hacet kalmaz, hakikatine hamletmek evla olur." Nevevî de: "Doğru olan hakikate hamlidir. Allah, onda konuşacak şekilde temyiz ve idrak yaratmıştır" der.
Bundan mecaz kastedildiği kanaatinde olan Beyzâvî: "Cehennemin şekvası, Onun kaynamasından mecazdır; bir kısmının diğer bir kısmını yemesi de onun cüzlerinin üst üste izdihamından (yığılmasından) mecazdır; teneffüs etmesi, dışına uzanan kısımların çıkmasından mecazdır" der. Zeynü'bnü'l-Münîr: "Muhtar olan hakikattır, çünkü Allah'ın kudreti cehennemi konuşturmaya salihtir" demiştir.
5- Cehennemin "kıştaki soluması" ile kışın şiddetli soğuğu kastedilmiş olmalıdır. Çünkü cehennemin bir tabakası "şiddetli sıcağı sebebiyle" etrafından sıcağı emerek donma etkisi yapan ve soğukluğu ile yakan zemherir tabakasıdır. Cehennemde soğuğun varlığı müşkilat meselesi ise de, İbnu Hacer: "Bunda bir müşkilat olmamalı. Zîra, ateşten maksad onun yeridir. Onda bir de zemherir tabakası vardır" der.
6- Hadis, Mûtezile ve diğer firkalardan: "Cehennem Kıyamet günü yaratılacak" diyenleri reddeder.
7- Hadisin Buhârî'deki vechinden hareketle: "Kışta da soğuğun geçmesine kadar namazın tehirine cevaz olmalıdır" denebileceğini belirten İbnu Hacer, bunu hiçbir fakihin söylemediğini, aksi takdirde kışta en soğuk an sabah namazı vaktine rastladığı için soğuk kırılıncaya kadar vaktin çıkacağını belirtir.

?36? ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ??????? ?????? # ?? ?????? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ?????? ???? ??????? ?????? #: ???????? ????? ?????? ??????????? ??? ?????????? ????? ????: ??????? ??????????? ??? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????? ???? ???????? #: ???? ??????? ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????«: ????? ?????? .

36. (2395)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz bir sefer sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Müezzinimiz öğle namazı için ezan okumak istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Serinlemeyi bekle!" dedi. Bir müddet geçince müezzin ezan okumak istemişti, yine ikinci ve hatta üçüncü defa:
"Serinlemeyi bekle!" dedi. (Bekledik), hatta tümseklerin (doğu cihetindeki) gölgelerini gördük. O zaman aleyhissalâtu vesselâm:
"Şiddetli hararet cehennemin bir kabarmasıdır. Öyleyse, hararet şiddetlenince öğle namazını (vakit) serinleyince kılın" dedi.[89]

AÇIKLAMA:

Burada yolculuk sırasında da, sıcaklık sebebiyle öğle namazının tehiri mevzubahistir. Hadis tehirin nihâî hududu hakkında bir bilgi vermektedir. Aslında âlimler, bu meselede ittifak edecekleri kesin bir yorum yapamamışlardır. Bazıları: "Öğle (zevâl) gölgesinden sonra gölgenin bir zîra olmasına kadar tehir edilir" demiştir. Diğer bazıları, gölge, eşyanın boyunun "dörtte biri", "üçte biri", "yarısı... oluncaya kadar" -ve hatta başka şeyler- söylemişlerdir. Mâzirî, bu ihtilafın (aylara, yerlere göre) durumun farklı olmasından ileri geldiğini belirtir. Şurası muhakkak ki, nihâî noktayı tesbit edecek gölge miktarı, bulunulan ahvale göre değişse de şu kaide esastır: "Hiçbir surette öğlenin nihâî vaktini taşıracak şekilde tehir câiz değildir." Durum bu olunca, Buhârî'nin Kitâbu'l-Ezân'da, Müslim, İbnu İbrâhim'den kaydettiği "Namazı, gölge tümseğe müsavi oluncaya kadar tehir etti"

ibaresini te'vil gerekir. Zîra bunun zahiri, eşyanın gölgesi, eşyanın misli oluncaya kadar öğlenin tehirine cevaz vermektedir. İbnu Hacer der ki: "Buradaki müsâvattan maksad, gölgenin tümseğin yanında, -hiç belli değilken- zuhur etmesidir. Yani miktarda değil, zuhurda eşit olması, maksud olması ihtimali var. Ancak şu da söylenebilir: "Bu sefer sırasında söylenmiştir, muhtemeldir ki öğleyi, ikindi ile beraber kılmak (cem'etmek) üzere gölge eşyanın misli oluncaya kadar namazı tehir etmiştir."

?37? ??? ?????? ?? ???? ???:]??? ????????? ???????? ??? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ????
.

37. (2396)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "Ben, Ashâb'ı öğle namazını aşiyy'de kılar gördüm."[90]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen nâs (insanlar) tabirini Ashâb olarak tercüme ettik. Çünkü râvi Kâsım İbnu Muhammed, Tabiîn'in büyüklerindendir, nâs ile Ashâb'ı kastetmektedir.
2- "Aşiyy" kelimesi, zevâlden gurûb'a kadar olan zamanın ismidir. Yani güneş öğleyin batıya yönelince akşam ufukta kayboluncaya kadar geçen zamandır. Dahası, zeval'den ertesi sabaha kadar geçen zaman dilimine de aşiyy dendiği olmuştur. Bu durumda öğle müddetinin aşiyy'le tarifi zahirde müşkilat arzeder. Ancak, Zürkânî'nin kaydettiği üzere bununla Kâsım (rahimehullah) öğlenin serinliğe tehirini kastetmiştir.

?38? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ???? ????????? ???????[. ????? ??????? .

38. (2397)- Ebu Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hava sıcaksa öğleyi serinleyince kılıyordu, hava serinse ta'cil (edip ilk vaktinde) kılıyordu."[91]

AÇIKLAMA:

Teysîr, hadisin râvisini Ebû Mûsa(r.a) olarak kaydetmiştir. Bir zühul olsa gerektir, zîra Nesâî'de Enes İbnu Mâlik'tir. Aslına göre tashih ettik.

?39? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? #? ??????? ????????? ????????? ??? ??????? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? .

39. (2398)- Ali İbnu Şeybân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldik. İkindi namazını, güneş gökte beyaz ve (sarılıktan arı ve) parlak olduğu müddetçe tehir ediyordu."[92]

?40? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?????????? ??????????? ???? ?????? ????? ??????????? ??? ?????????? ???? ???????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

40. (2399)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşam yemeği hazırlanmış ise, yemeğe namazdan önce başlayın. Yemeğinizi aceleye de getirmeyin."[93]

AÇIKLAMA:

1- Akşam namazı sırasında yemek hazır olduğu takdirde akşam yemeğini öne almayı tavsiye eden muhtelif rivayetler vardır. Teysîr'in kaydettiği rivayet, "Akşam yemeği takdim edilirse..." şeklindedir. Buhârî "Akşam yemeği, konulursa..." "Akşam yemeği hazır olursa..." şekillerini kaydetmiştir. "Akşam namazı başlar başlamaz yemek de getirilirse yemeği yiyin, sonra namaz kılın" şeklinde başka şekilde hadis rivayet edilmiştir.
Yemeğin hazır olması, yiyecek kimsenin önüne konmuş olması diye açıklanmıştır.
Şu halde, akşam namazı ile akşam yemeği aynı zamana rastlayacak olursa, yemeğin öne alınması gerekmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir an önce namaza geçelim diye acele edilmesini de tavsiye etmiyor. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den rivayet edildiğine göre, kendisinin önüne yemek konunca namaza başlandığı olmuştur da O, yemeğini bitirmedikçe namaza iştirak etmemiştir. Ancak imamın kıraatını dinlemiştir.
2- Bazı âlimler, hadislerde hep akşam yemeğinin zikrini delil yaparak: "Bu ruhsat akşam namazına hastır" demişlerdir. Ancak el-Fâkihânî, illeti nazar-ı dikkate alarak hükmü umum namazlara hamletmek gerektiğini söylemiştir. Yani hangi namaz olursa olsun, yemekle çakışacak olursa yemeğin takdimi, namazın tehiri gerekir. Ona göre illet huşunun kaybolmasına müncer olacak teşviştir. Hadiste akşamın zikri, umumiyetle o saatte oruç açılacağı içindir. Ama: "Oruçlu olmayan acıkmış kimse, bazan oruçlulardan daha çok yemek arzusu duyar" denmiştir.
3- Bazıları, ikamet sırasında sofra gelirse birkaç lokma ile nefsini öldürüp, namaza gelmesi, sonra da doyuncaya kadar yemesi gerekir demiş ise de, bu mülahaza hadislerde gelen "acele etmeyin" kaydına muhalif bulunmuştur.
4- Şunu da belirtelim ki, cumhur bu emri vecibe olarak anlamamış, nedb anlamıştır. Yani "Önce yemek yerseniz daha iyi olur" mânasında bir tavsiye telakki etmiştir. Bazıları da bunu vücub olarak görmüştür. Esas olan cumhurun görüşüdür. Zâhirîlere göre sofraya rağmen kılınan namaz bâtıldır.
5- Son olarak şunu da belirtelim ki, yemekle namazın çakışması halinde yemeğin öne alınması, namaz kılmaya gerekli olan vaktin bulunması şartıyla mendub ve meşrudur. Aksi takdirde namazın fevt olma veya daralamasına müncer olacak şekilde vakit dar ise câiz değildir.Mevzuun bütünlüğü için 2403 numaralı hadis ve açıklamasına da bakılmalıdır.

?41? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? .

41. (2400)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Namaz başlar ve akşam yemeği de hazır olursa akşam yemeğiyle başlayın."[94]

?42? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? # ????: ???? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????? ???????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ????????? ???????? ??? ????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ?“?????[. ????? ????? ? ??????? .

42. (2401)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinizin akşam yemeği konur, (bu sırada) namaz da başlarsa, siz akşam yemeği ile başlayın. Ondan boşalıncaya kadar acele de etmeyin."
"İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) için yemek konunca namazın başladığı olurdu. O, yemekten boşalmadıkça namaza gelmezdi. Ancak o, imamın kıraatını dinlerdi."

?43? ??? ???? ‘?? ???? ?? ???????? ?? ???? ?? ???? ???:]?????? ???? ???? ?? ??????? ???? ??????????

??? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????? ???? ???????????: ????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????: ????????? ??? ????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????[.

43. (2402)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde Abdullah İbnu Ubeyd İbni Umeyr şunu anlatır: "İbnu'z-Zübeyr zamanında, ben Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in yanında babamla birlikte bulunuyordum. Abbâd İbnu Abdillah İbni'z-Zübeyr sordu:
"Biz işittik ki, akşam yemeğine namazdan önce başlanırmış, (doğru mu?)" Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şu cevabı verdi:
"Bak hele! Onların akşam yemekleri nasıldı? Zanneder misin ki, bu, babanın akşam yemeği gibiydi?"[95]

?44? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ??????????? ???????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? .

44. (2403)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yemek veya bir başka şey için namazınızı tehir etmeyin."[96]

AÇIKLAMA:

Hz. Câbir (radıyallâhu anh) tarafından yapılan bu rivayet öncekilerle teâruz etmektedir. Çünkü burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yemek sebebiyle namazı tehir etmememizi emretmektedir.
Hattâbî merhum, aradaki zıtlık ve teâruzu şöyle giderir: "...Yemeği öne almayı irşad buyuran hadis, nefsine yemek iştihası galebe çalan kimse hakkında vârid olmuştur. Öyleyse:
* Kişi bu durumda ise (yani nefsine mağlup ise),
* Yemek de hazır olursa,
* Namazın da yetişmesine yeterli vakit varsa, nefsinin iştihasını teskin için yemeği öne alır. Nefsin bu hakkı, namazı îfâya mâni olmaz. Ashâb-ı güzîn nezdinde yemek işi fazla zaman almıyordu. Az bir müddette yemekten hâli oluyorlardı. Zîra fazla yemek yemiyorlardı. (Uzun müddet başından kalkılamayacak) çeşitli yemeklerin yendiği mükellef sofralar da kurmuyorlardı. Onların yemeğini, birkaç yudum süt, birkaç lokma kavud veya bir avuç hurma veya buna benzer bir şey teşkil ediyordu. Böylesi şeylerin yenilmesi namazı normal zamanından tehire sebep olmadığı gibi, vaktinin kaçırılmasına hiç sebep olmazdı.
Hz. Câbir'in hadisindeki, "Yemek veya bir başka şey için namazınızı tehir etmeyin" emri ise, bu söylenenlerden:
* Musallînin hâli,
* Yemeğin vasfı,
* Namazın vakti, değişiklik arzetmek durumuyla ilgilidir. Şöyle ki:
* Yemek henüz konmamışsa,
* Kişi yemek hususunda nefsine hakim ise,
* Namaz vakti de girmiş ise namazı önce kılıp, yemeği sona bırakması vacibtir."

?45? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ?????? ????? # ???????????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????????????? ???????? ????????? ????????? ???????: ????? ???? ?????? ???? ???????? ‘?????????? ?????????? ????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

45. (2404)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yatsıyı tehir etmişti. Ömer (radıyallâhu anh) çıkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü, namazı kılalım. Kadınlar ve çocuklar yattılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm başı su damlıyor olduğu halde çıkıp:
"Ümmetime meşakkat vermemiş olsam yatsıyı bu vakitte kılmalarını emrederdim!" buyurdu."[97]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr müellifi hadisi özetleyerek nakletmektedir. Aynı vak'a Hz. Âişe, Abdullah İbnu Ömer gibi başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.
İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) namazın oldukça geciktiğini belirtmek için "...Halk yattı, uyandı, tekrar yattı tekrar uyandı, bunun üzerine Ömer kalkarak..." diye anlatır.
2- Çeşitli rivayetlerden sarih olarak anlaşıldığı üzere, sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatsıyı, bir keresinde mûtad olarak kıldığı vaktin dışına çıkarmış ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in müracaatta bulunmasına sebep olacak şekilde tehir etmiştir. Bazı rivayetlerde bu gecikmenin nısfu'lleyl'e yani gecenin yarısına kadar uzadığı belirtilir. Nitekim Müteakiben kaydedilen Hz. Enes rivayeti (2405. hadis) Şatru'lleyl (gece yarısı) tabirini ihtiva eder.
3- Bir kısım ulema, bu hadise dayanarak, uykusu galebe çalan kimselerin yatsı namazını kılmazdan önce yatıp uyuyabileceği hükmünü çıkarmıştır. Bu kanaatte olan Buhârî, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in uyku bastırdığı zaman, -uykunun namazın kaçırılmasına sebep olacağına dair korkusu yoksa- yatsıyı kılıp kılmadığına bakmadan uyuduğuna dair rivayeti kaydeder.
4- Sadedinde olduğumuz hadisin haber verdiği namazı tehir hadisesinin bazı rivayetlerde "gece yarısı"na kadar tehiriyle ilgili tasrihat geldiğini belirtmiştik. İşte bu tasrihattan hareket eden bazı âlimler, yatsının ihtiyârî olan vaktinin ufuktaki şafak denen aydınlığın kaybolma ânından gece yarısına kadar devam ettiği hükmüne ulaşmışlardır. Bu hususu belirten Nevevî, yatsının kılınmasının "câiz" olduğu vaktin sabah namazı vaktinin girmesine kadar devam ettiğini söyler. Bu husus Müslim'in kaydettiği Ebû Katâde hadisinde sarihtir: "(Uyku sebebiyle namazı kaçırmada bir taksir yoktur.) Taksir ancak başka namazın vakti girinceye kadar namazını kılmayan kimseye vardır.[98]
Mezkur Ebû Katâde hadisinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir namaz vaktinin nihâî hududunu, müteakip namaz vaktinin girişine kadar uzatmaktadır. Cumhur, namaz vakitlerini sınırlamada bu hadiste gelen ölçüyü esas almış, buna uymayan ferdî ictihadlara itibar etmemiştir. Sözgelimi el-İstahrî, sadedinde olduğumuz hadise dayanarak yatsının nihâî hududunun nısfu'lleyl olduğunu söylemiş, nısfu'lleyl'den sonra kılınacak namazı eda değil "kaza" olarak değerlendirmiştir.

?46? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? # ???????? ????: ?????? ???????? ?????????? ??? ?????? ????????? ????? ??????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ??? ?????? ?????????? ???????: ???? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????????? ???? ????????? ?? ???? ??? ??????????????????[. ????? ??????? ????????.»??????????«: ?????? ???????? .

46. (2405)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'den rivayet edilir ki, kendisine: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yüzük kullandı mı?" diye sorulmuştur da şu cevabı vermiştir:"Bir gece, yatsıyı gece yarısına kadar (şatru'lleyl) tehir etti. Sonra yüzü bize dönmüş olarak yanımıza geldi -sanki şu anda yüzüğünün parıltısını görüyor gibiyim- ve şöyle dedi: "İnsanlar namazlarını kıldılar ve yattılar. Siz ise, namazı beklediğiniz müddetçe namaz kılma (sevabını alma)ktasınız."[99]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, nısfu'lleyl'e (gece yarısına) kadar tehir hadisesinin mûtad olmadığını pek sarih olarak göstermektedir: "Bir gece..." tabirinden başka, Resûlullah'ın: "İnsanlar namazlarını kıldılar..." ifadesi de bunu teyid eder. Yani çoğunluk mûtad üzere ilk vaktinde yatsı namazını kılıp yatmış bulunmaktadır.
Resûlullah'ın ifadesinde erken yatanlara kınama mevcut değildir. Ancak namaz kılmak üzere bekleyenlere övgü mevcuttur, çünkü namaz kılmak maksadıyla bekledikçe, geçen her an namaz kılmış gibi ibadet sevabına vesile olduğunu ifade buyurmuştur.

2- Hasan Basrî hazretleri bu hadise dayanarak "İnsanlar bir hayrı bekledikleri müddetçe o hayrın içindedirler" demiştir.
3- Âlimler bu ve başka hadisleri de gözönüne alarak, bir maslahata mebni geç yatmayı, geceyi uyanık geçirmeyi tecviz etmişlerdir.

?47? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????????? ?????? ??????: ?? ???????? ?????? ????????? # ?????????? ?????? ????? ?????????? ??? ?????? ????????? ????? ?????????[. ????? ??????: ?????? ?????.

47. (2406)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yatsı namazı için ikâmet okunmuştu ki bir adam: "Benim bir işim var!" diyerek araya girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (farzı kıldırmazdan önce) kalktı, adamla hususî şekilde konuşmaya başladı. İnsanlar -veya bir kısmı- uyuyuncaya kadar konuşma uzadı. Namazı sonra kıldılar."[100]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'a tam namaz öncesi uğrayan kimsenin kim olduğuna dair rivayetlerde sarahat yoktur. Ancak şârihler, bunun, kavminin ileri gelenlerinden biri olduğu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun kalbini kazanmak için kendisine itibar edip, namazın tehiri pahasına, meselesini uzun uzadıya dinleyip tartıştığını belirtirler. Ancak, bu zâtın vahiy getiren bir melek olabileceğini söyleyen de olmuştur.
2- Bazı rivayetlerde "halkın uyukladığı"nın zikredilmiş olmasını değerlendiren İbnu Hacer burada kastedilen uykunun müstağrak yani abdesti bozar mahiyetteki gerçek uyku olmayıp uyuklamadan ibaret olduğunu belirtir.
3- Bu rivayet, bir kişinin cemaat huzurunda bir başkasını hususî şekilde çağırmasının câiz olduğunu ifade eder. Bu noktayı belirtmenin şu bakımdan ehemmiyeti vardır: Resûlullah iki kişiden birini çağırıp hususî fısıldaşmayı yasaklamıştır.
4- Hadis ihtiyaç halinde ikamet ile iftitah tekbirinin arasının açılabileceğine delil kılınmıştır. İhtiyaç olmadığı halde bu davranış mekruhtur. Şafiîler, Hanefilerin mutlak şekilde "Müezzin: "Kâd kâmeti's-sâlâtu: Namaz başladı" dedikten sonra, imamın tekbir getirmesi vacibtir" hükmünü reddetmede bu hadisi delil yapmışlardır.

?48? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????????? ?????? ?????? # ?? ????? ??????????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? # ???????? ???? ????? ???????? ??????: ????????? ??????? ??????? ????????? ???? ??????????? ????? ???? ??????? ?'?????? ???? ?????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

48. (2407)- Hz. Muaz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gece) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatsı namazı için uzun müddet bekledik, ama gecikti. O kadar ki, bazıları (hane-i saadetinden) çıkmayacağı zannına düştü. İçimizden: "Namazını (evinde) kılmıştır" diyen bile oldu.
İşte biz bu hâl üzere iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı ve kendisine önceden tahminen söylediklerini tekrar ettiler. Bunun üzerine:
"Geceye bu namazla girin. (Bilin ki) siz bu namaz sayesinde diğer ümmetlere üstün kılındınız. Bunu sizden önceki ümmetlerden hiçbiri kılmadı" buyurdu."[101]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Geceye bu namazla girin!" emrini, bir kısım âlimler: "Yatsıyı tehir ederek kılın!" şeklinde anlamışlardır.
2- Tîbî: "Bu hadiste, bizden önceki şeriatler hakkında nesh varid olmamışsa bizim için de şeriat olacaklarına delil vardır" demiştir.
3- Aliyyü'l-Kârî, yatsı dahil beş vakit namazın vakitlerini kılarak gösterdikten sonra Cibrîl (aleyhisselâm)'ın beyan buyurduğu "Bu, senden önceki peygamberlerin de namaz vakti idi" hadisi ile[102] bu hadis arasındaki tearuzu şöyle te'lif eder: "Yatsı namazını önceki peygamberler nafile veya bir ziyade olarak kılarlardı, ümmetleri üzerine farz kılınmamıştı, tıpkı teheccüd namazı gibi. Çünkü teheccüd namazı aleyhissalâtu vesselâm'a vacib olduğu halde bizlere vacib değildir."
Mirek de şöyle bir açıklama sunmuştur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, önceki peygamberler yatsıyı sizin gibi, tehirli ve karanlığın çöktüğü, insanlara uykunun bastırdığı bir zamanda cemaat halinde kılma bekleyişi içinde olmadan kıldıklarını kastetmiş olması da muhtemeldir."

?49? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????????? ??????? ?????????? # ?????? ????????? ?????????? ????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? # ???????. ???? ?????? ????????: ???? ?????????? ??????????? ??????????? ???? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ???????.»????????? ?????????«: ??? ?????? ?? ????.»????????????«: ???? ?????? ?? ??? ??????.

49. (2408)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün] yatsı namazını geciktirdi. Hatta gecenin çoğu gitti. Sonra çıktı ve cemaate namazlarını kıldırdı. Namazı bitirince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada hazır bulunan cemaate:
"(Buradan ayrılmakta) acele etmeyin, size bir husus haber vereyim de sevinin: Bilesiniz, üzerinizdeki Allah'ın nimetlerinden biri de şudur: Şu saatte namaz kılan sizden başka hiç kimse yok -veya sizden başka kimse şu saatte namaz kılmamıştır.-" Bu iki sözden hangisini söylemişti bilemiyoruz."
Ebû Mûsa ilaveten dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiklerimize sevinerek evlerimize döndük."[103]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer mezkur gecikmenin, keyfî bir gecikme olmayıp, ordu techizi gibi fevkalade bir meşguliyetten ileri geldiğini, Taberî'nin Hz. Câbir'den kaydetmiş olduğu bir rivayete atfen belirtir.
2- Bu hadise dayanarak, yatsının tehirinde fazilet olduğu kabul edilmiştir. Ancak İbnu Battal demiştir ki: "Artık bu, günümüzde imamlara muvafik olmaz. Zîra aleyhissalâtu vesselâm namazı hafif tutmayı emretmiş, "Çünkü cemaatte zayıflar, ihtiyaç sahipleri vardır" buyurmuştur." Ebû Saîdi'l-Hudrî'nin bir rivayeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yatsı namazını kıldık. O gece takriben nısfu'lleyl geçinceye kadar çıkmamıştı. Çıkınca şunları söyledi: "Herkes namazını kıldı ve yatağına girdi. Siz ise namaz bekledikçe namaz kılma sevabı aldınız. Eğer zayıfın zaafı, hastanın hastalığı, ihtiyaç sahibinin ihtiyacı olmasaydı bu namazı gecenin yarısına kadar tehir ederdim."
Bazı âlimler bunu ve Tirmizî'nin kaydettiği: "Eğer ümmetime meşakkat vermemiş olsaydım yatsıyı gecenin üçte biri veya yarısına kadar tehir etmelerini emrederdim" hadisini nazar-ı dikkate alarak şöyle derler: "Kim yatsıyı tehire kendinde güç bulabilir ve uykuya da mağlub olmazsa, cemaatten kimseye meşakkat vermemek şartıyla, onun tehir etmesi efdaldir." Nevevî'nin Müslim Şerhi'nde kaydettiği bu hükme Şafiîlerden ve diğer mezhep mensuplarından bir çok âlim iştirak etmiştir.
Başta Tahâvî, Mâlik ve Ahmed olmak üzere ashab ve Tabiîn'den pek çoğu yatsıyı gecenin üçte birine kadar tehir etmeyi müstehap addetmişlerdir. Yeni görüşünde Şafiî hazretleri de buna hükmeder. Eski görüşünde ise, ta'cil efdaldir demiştir.

?50? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ??????? # ????: ???? ??????? ???????? ???? ???????? ????? ??????? ??????? ??????[. ????? ?????.??? ?????: »???? ??????? ???????? ???? ??????? ???? ?"?????« .

50. (2409)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazdan bir rekate yetişen, namazın tamamına yetişmiş

sayılır."[104]

AÇIKLAMA:

Bu hadis 2391-2392. hadislerde genişçe açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz.

?51? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]??? ???????? # ????: ???? ??????? ???????? ???? ????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ??? ????? ??????? ??? ???????[. ????? ??????? .

51. (2410)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazlardan herhangi bir namazın bir rekatine yetişen, o namaza yetişmiş demektir. Ancak, kaçırdığını kaza eder." [Nesâî, Mevâkît 30, (1, 275).]

?53? ??? ????? ??? ????? ???? ????:]??? ????? ??????? ?????? # ????? ??????????? ?Œ???? ????????? ????? ???????? ??????[.

52. (2411)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölünceye kadar, hiçbir namazı son vaktinde iki kere kılmış değildir." [Tirmizî, Salât 127, (174).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zaruret olmadıkça namazı, hep ihtiyarî vakti içerisinde kıldığını göstermektedir. Efdal olan, ilk vaktinde kılmaktadır. Resûlullah, amellerinde her seferinde en efdali tercih ettiği ve takip ettiği için son vaktinde namaz kıldığına dair rivayet mevcut değildir. Ancak Aliyyü'l-Kârî, "Hz. Âişe'nin bunu söylerken Resûlullah'ın öğrenmek üzere son vaktinde Cebrâil'le beraber kıldıkları ile, öğretmek üzere son vaktinde ashabına kıldırdığı namazları sayıya dahil etmemiş olmalı" der. Zîra bunları saysaydı ikişer sefer kılmış olduğunu zikrederdi.

?53? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]??? ??????? ?????? # ????: ????????? ?'????? ???? ??????? ????????? ??????? ???Œ???? ?????? ??????[. ??????? ??????? .

53. (2412)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazın ilk vaktinde Allah'ın rızası vardır. Son vaktinde de affı vardır." [Tirmizî Salât 127, (172).]

AÇIKLAMA:

Hadis namazı ilk vaktinde kılmanın Allah'ın rızasına sebep olduğunu belirtmektedir. Rızaya sebeptir, çünkü Allah'a ibadete acele etme, koşma vardır. Kul böylece ilâhî davetin ehemmiyetini kavradığını ifade etmiş olmaktadır.
Son vaktinde kılmada, vaktin dışına çıkma veya en azından kerâhet vaktine girme ihtimali vardır. Bu ise bir taksir, bir kusurdur. Öyle ise o vakitte kılmak affa vesile olan bir hayır olur. Amma rızayı kazanmak nerede, affa mazhar olmak nerede? Rızaya eren daha önceden işlenmiş kusuru varsa, onların da affına ister istemez mazhar olur.
Her hâl û kârda namazı ilk vaktinde kılmak efdaldir.

?54? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????]??? ?????? ?????? # ????: ????????? ??????????? ??????? ??????? ??'????[. ????? ????? ?????.???? ????: »????? ??????? ????????? ???????? ???????????« .

54. (2413)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sabah namazını aydınlıkta kılın."[105]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmayı emretmektedir, yani ilk vaktinde değil.
Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî, namazın aydınlanınca kılınmasını efdal bulurlar. Sahabe ve Tabii'nden bu görüşte olan başkaları da var.
2- Bazı rivayetler, sabah namazının karanlıkta kılınmasını âmirdir. Nitekim onlar daha önce geçti (2360-2363). Bu ise aydınlanınca kılınmasını efdal göstermektedir. İkisini birleştirmek maksadıyla: "Burada murad, erken başlansa da kıraatı ortalık ağarıncaya kadar uzatmak kastedilmiştir" diyen de olmuştur.
Mamafih, erkenden kılma (tağlis) emri sonradan neshedilmiştir diyen âlimler de olmuştur. Ancak bu iddia zanna dayandığı için reddedilmiştir.
Şunu da kaydedelim ki, sabah namazını ortalık ağarınca kılma hususunda Ashâb'ın icma ettiğini söyleyen de olmuştur. Gerçek şu ki, bu meselede icma söz konusu olamaz.

?55? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????????? ????????? ???????? ????? ??????????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ???? ??????? ?????????[. ????? ???? .

55. (2414)- Yahya İbnu Saîd (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Musallî, (farz) namazı vakti çıkmış olan namazları da kılar. Onun vaktinde kılamayıp kaçırdığı, ehlinden de malından da daha mühim (bir kayıp)dır."[106]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, zahirde Yahya İbnu Saîd (radıyallâhu anh)'in sözü gözükmektedir. Yani sahabi sözüdür. Ancak, İbnu Abdilberr'in de dikkat çektiği üzere rivayette ortaya konan hüküm, rey ve ictihadla ulaşılacak bir mesele olmaması haysiyyetiyle hadis hükmen merfûdur. Zîra bu çeşit değerlendirmeleri ancak vahye mazhar peygamberler yapabilir.

?56? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]????????? ?????? ??????? ???????? # ??????: ?????? ???????? # ???? ?'??????? ???????? ????: ??????? '???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

56. (2415)- Ümmü Ferve (radıyallâhu anhâ) -ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biat edenlerden biri idi- anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, "Hangi amel efdaldir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"İlk vaktinde kılınan namaz!"[107]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan amelin en efdali, en hayırlısı hangisidir? diye bir çok kereler sualler vâki olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ve benzeri suallere her seferinde farklı cevaplar vermiştir. Âlimler, cevaplardaki farklılığı birkaç sebeple îzah ederler:
* Soru sahiplerinin ahvalindeki farklılık: Bu yüzden, herkesin en ziyade muhtaç olduğu veya haline en uygun şey ne ise onunla cevap vermiştir. Mesela böyle bir sorunun

cevabı erkeğe "Cihad" iken, kadına "Hacc" olmuştur.
* Soru vaktinin farklılığı: Bazı vakitlerde -o vaktin şartlarına uygun olarak bir amel, diğerine nazaran efdaldir. Nitekim İslâm'ın bidayetinde cihad en efdal amel olmuştur. Çünkü dînin kıyamı buna bağlı idi. Birçok nasslarda namazın sadakadan üstün olduğu beyan edildiği halde, darlık ve maddî sıkıntı zamanlarında sadakanın efdal olduğu belirtilmiştir.
* "Efdal" kelimesi ile muayyen bir şey kastedilmemiş, aksine mutlak efdaliyet kastedilmiştir. Bu te'vile göre aslında cevap şu mânadadır: "En efdal amellerden biri de..." Yani soru sahibi "En efdal amel nedir" demişse ve "vaktinde kılınan namazdır" diye cevap almışsa bu cevabı şöyle anlamalıdır: "Vaktinde kılınan namaz efdal amellerdendir."
* İbnu Dakîku'l-Îd, sadedinde olduğumuz namaz hadisiyle ilgili bir başka te'vil kaydeder ve der ki: "Bu hadisteki "amel" bedenî olanlara hamledilmelidir." Yani "Bedenî amellerin en hayırlısı, vaktinde kılınan namazdır" mânasında. Böylece îmanla namazın mukayesesini mevzu dışı bırakmış olmaktadır. Çünkü îman kalbî amellerdendir. İbnu Dakîku'l-Îd'in bu te'vilden maksadı, Ebû Hüreyre'den gelen bir hadisle bu hadis arasında tearuz olmadığını belirtmektir. Çünkü mezkur hadiste: "Amellerin en efdali Allah'a îmandır" buyurulmuştur.
2- İlk vaktinde kılınan namazın, tehir edilerek kılınan namazlar karşısında efdaliyeti hususunda ulemanın ihtilafı mevzubahis değildir (2390. hadis). Sabahın ilk vakti ile ilgili yorum ihtilafını daha önce belirttik. Bunu bir ihtilaf olarak görsek bile bu da bizzat Resûllullah'tan gelen rivayete müstenid olduğu için ulemanın ittifakını cerh etmez.[108]

MEKRUH VAKİTLER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İslâm'ın zaman anlayışında bütün vakitler aynı değerde değildir. Sözgelimi devir olarak Asr-ı Saâdet denilen Fahr-ı Kâinât Resûl-i Ekrem Efendimizin (aleyhissalâtu vesselâm) hayatlarıyla dünyamızı şereflendirdikleri yıllar, dünyanın ömrü içerisinde en değerli, en şerefli devri teşkil eder. Bunu sahabenin berhayat olmaya devam ettiği yıllar, bunu da Tâbiîn ve Etbauttâbiîn denen, Kur'ân'ın ve hadislerin övgülerine mazhar olan mümtaz nesillerin yaşadıkları zaman dilimi takip eder. Bu devreye İslâm âlimleri Selef Devri derler.
Yıl içerisinde Ramazan Ayı, Ramazan içerisinde Kadir gecesi, hafta içerisinde cuma günü, cuma gününde saat-ı icâbet, bir gün içerisinde seher zamanı ve namaz vakitleri, namaz vakitlerinin ilk anları kıymetli vakitlerdir. Bu vakitlerde yapılan ibadetler daha makbul, daha sevaplı, daha değerlidir. Dualar icâbet görür, tevbeler kabul edilir.
İslâm dîni zaman mevzuunda vaz'ettiği bu hiyerarşiye bir de mekruh vakitler mefhumunu ilave etmiştir. Yani bazı vakitler vardır ki, onlarda ibadetten kaçınmak gerekir. Bu anlarda yapılacak ibadet sevaba değil günaha vesiledir; kılınan namaz itaat değil isyandır. Bu mesele beşerî kıstasla mantıksız bile gelebilir, "Hiç ibadet isyan olur mu?" denilebilir. Ama dînin esasatına göre bakınca meselenin mantığını kavramak zor olmaz. Çünkü dînimizde bir şeyin "iyi" veya "kötü" olması, o şeyin zatından gelmez. Allah'ın emrine veya nehyine göre "iyilik" veya "kötülük" ortaya çıkar. İbadet, Allah emrettiği için iyidir. İbadet Allah'ın dilediği şekil ve muhtevaya uygun olursa güzeldir, makbuldür. Veya Allah birşeyi nehyetmişse o kötüdür, haramdır. Nitekim önceleri yasaklama gelmediği için helâl olan içki, yasaklama geldikten sonra haram olmuştur.
Şu halde, dînimiz namaz kılmayı en üstün ibadet kabul etmiş olmakla beraber bazı zamanlar da ibadeti yasaklamıştır. Öyle ise, namazın makbul olması için konan şartlardan biri zamanla ilgilidir. Bazı zamanlarda namaz "kılmak" emredilmiş, bazılarında "kılmamak" emredilmiştir. Şu halde bu yasak saatte kılınan namaz bir itaatsizliktir. İşte namazın yasaklandığı bu vakitlere mekruh vakitler diyoruz. Mekruh vakit telakkisi, dînimizin, "hayır" ve "şerr"in kaynağını beşer aklından değil, Allah' ın vahyinde arama esasını kavramamızda yardımcıdır.
Bir başka hikmeti de hayatımıza plan ve program, zamanlı iş yapma şuuru vermek olabilir.
Hadislerde gelen teferruâta geçmeden dînimizde mekruh addedilen vakitleri hülasaten kaydetmede fayda mülahaza ediyoruz. Hadislerde gelen tasrihata dayanan alimler başlıca beş mekruh vakitten bahseder:
1) Güneşin doğmasından bir mızrak boyu yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir.
2) Güneşin tepe noktasına geldiği andır. Ondan sonra batıya meyletmeye (zevale) başlar.(29)
3) İkindileyin güneşin sararması sebebiyle gözleri kamaştırmaz bir hale geldiği andan battığı zamana kadar olan vakittir.
4) Fecr-i sâdık'ın doğmasından güneşin doğacağı zamana kadar olan vakittir.
5) İkindi namazının kılınmış olduğu andan güneşin batmasına kadar olan vakittir.
Bu vakitlerle ilgili şu hükümler var:
* İlk üç kerâhet vaktinde ne kazaya kalmış farz namazlar, ne vitir gibi vacib namaz, ne de daha önceden hazırlanmış olan bir cenazenin namazı kılınabilir. Keza evvelce okunmuş bir secde âyetinin tilâvet secdesi de bu vakitlerde yapılamaz. Bu yasaklara riayet edilmeden kılınan namazların iadesi gerekir.
* Bu üç vakitte nafile namazlar da kılınmaz. Nafileye başlanmış ise bozulur, sonra iade edilmesi efdaldir.
Bu üç vaktin, ateşe tapanların ibadet vakti olduğu, buna binaen bu vakitlerin mekruh îlan edildiği hadislerde gelmiştir.
* Diğer iki kerâhet vaktinde ise yalnız nafile namaz mekruhtur. Farz ve vacib bir namaz mekruh değildir, kılınabilir. Cenaze namazı, tilavet secdesi de mekruh değildir. Bu iki vakitten birinde başlanmış olan bir nafile namazı, kerâhetten kurtulmak maksadıyla bozulmuş ise, kerâhet vakti çıkınca kaza etmek vacibtir.
* Güneşin batması sırasında sadece o günün ikindi namazı kılınabilir. Daha önceden kazaya kalan bir ikindi namazı kılınamaz.
* Güneşin doğmasına tesadüf eden bütün namazlar Hanefî mezhebine göre fâsid olur. Fakat güneşin batmasına tesadüf eden ikindi namazı fâsid olmaz. Birinci
_____(29) Bunun müddeti hususunda iki görüş var: Gündüzün başlangıcını tesbitte fecr-i sadıkı esas alıp Nehar-ı şer'iye göre hesap yapan görüşe göre uzundur, bir saate yaklaşabilir. Güneşin doğuşunu esas alıp nehar-ı örfiye göre hesap yapan görüşe göre kısadır ve güneşin tam tepe noktasına geldiği andır, ondan sonra batı tarafına dönecektir. Öğle vakti, bu dönme ile başlar.
halde bir başka namaz vaktine girilmez, ikinci halde yeni bir namazın vaktine girilmiş olmaktadır.
* Güneş battıktan sonra akşam namazı kılmadan nafile kılmak mekruhtur.
* Cuma günü, imam hutbe okurken nafile kılmak mekruhtur.
* Bayram namazlarından evvel ve bayram hutbeleri esnasında, bu hutbelerden sonra bayram namazı kılınan yerde nafile kılmak mekruhtur. Keza küsûf, istiska ve hacc hutbesi sırasında kılınan namaz da mekruhtur, hutbeler dinlenmelidir.
Görüldüğü üzere, mekruh vakitlerin bir kısmı izafidir. Bu vakitlerle ilgili daha bir kısım teferruat mevcuttur, ilmihal kitaplarının ilgili bahisleri görülmelidir.[109]

?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ???? ??????? ?????? # ?????????? ??? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ??????????: ????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»?????????« ???? ?????? ?????? ????? ?? ??? ?????: ?? ???? .

1. (2416)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Üç vakit vardır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi o vakitlerde namaz kılmaktan veya ölülerimizi mezara gömmekten nehyetti:
* Güneş doğmaya başladığı andan yükselinceye kadar.
* Öğleyin güneş tepe noktasına gelince, meyledinceye kadar.
* Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar."[110]

AÇIKLAMA:

Bu üç vakitte cenazenin defni ve cenaze namazının kılınmasının câiz olup olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, namazın mekruh olduğu vakitlerde cenaze namazı ve cenaze defninin de kerâhetine hükmetmiştir. İbnu Ömer, Atâ, Nehâî, Evzâî, Süfyân-ı Sevrî, Ashâb-ı rey (Hanefîler), Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye'nin hep kerâhete hükmettikleri mervidir.
Şâfiî hazretleri, günün ve gecenin hangi saati olursa olsun, cenaze namazını câiz görmüştür. Onun için defnin hükmü de aynıdır. Hattâbî: "Ekseriyetin sözü hadise daha muvafik" demiştir.[111]

?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????? ??????????[. ????? ????? ???????? .

2. (2417)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hiç biriniz, güneşin doğması ve batması esnasında namaz kılmaya kalkmasın.". [112]

AÇIKLAMA:

Güneşin doğma ve batma anlarında namaz kılmayı yasaklayan hadislerden biri şudur. Hadisin kelimelere sâdık bir tercümesi şöyle olabilir: "Sizden kimse, araştırıp da güneş doğarken veya batarken namaz kılmasın." Yani Resûlullah bile bile, kasden o zamanları namaz için seçmeyi yasaklamış olmaktadır.
Bu mânada muhtelif rivayetler gelmiştir, müteakiben kaydedilecek olan da bunlardan biridir.[113]

?3? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ????: ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ????? ??? ????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?? ?????? ???????????[. ????? ???? ???????? .

3. (2418)- Abdullah es-Sunâbihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Güneş, beraberinde şeytanın boynuzu olduğu halde doğar, yükselince ondan ayrılır. Bilahare istiva edince (tepe noktasına gelince) ona tekrar mukarenet (yakınlık) peydah eder. Zevâlden sonra (tepe noktasından ayrılıp batıya meyletimi) ondan yine ayrılır. Batmaya yakın tekrar ona yakınlık peydah eder, batınca ondan ayrılır."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) işte bu vakitlerde namaz kılmaktan men etti." [114]

AÇIKLAMA:

Bazı şârihler, hadisin zahirini esas alarak hadise zikri geçen bu üç vakitte şeytanın güneşe fiilî yakınlığını ifade etmişlerdir. Bazıları da yakınlıktan maksad "kuvvet"tir demiştir. Arabın: "Ben bu işe yakınım" demesi, "onu yapmak benim gücüm, imkanım ve takatim dahilindedir" demesidir. Öyleyse hadis: "Şeytan, bu üç vakitte işine muktedirdir" demektedir. Bazıları "boynuz"u "hizb" mânasında anlayarak hadiste güneşe tapan şeytanın hizbinin kastedildiğini söylemiştir. Bazıları da: "Şeytan, doğuş ânında güneşe mukabil durur ve önünde dikilir, öyle ki doğuşu onun iki boynuzu arasında husule gelir, iki buynuzundan maksad da başının iki tarafıdır. Böylece güneşe tapanların secdeleri şeytana yapılmış olur."
Bu açıklamalara şunu ilave etmek isteriz: Bize öyle geliyor ki, Resûlullah birçok haram ve mekruhu -"şeytan" kelimesinin Arap dilindeki kullanılış üslubuna binaenşeytanla nisbet kurarak yasakladığı gibi, burada da aynı üslubla üç vakitte namaz kılmayı yasaklamıştır. Öyle ise mü'minlere düşen bu yasağı almaktır. Şeytangüneş irtibatını fiilî bir vak'a gibi açıklamak gereksizdir. Esasen güneşin doğma, batma ve istiva anları tamamen izafî anlardır. Sözgelimi, mutlak bir istiva anından bahsedilmez. Dünyanın belli bir noktasındaki kimse için istiva ânı vardır ama, bu ân başkası için doğma, bir başkası için de batma ânıdır. Öyle ise şeytanın yaklaşma, uzaklaşma gibi durumlarının fiilî bir yönü, gerçek bir manası yoktur. Mükerrer seferler temas edildiği gibi, meseleyi bir beyan üslubu, tebliğ metodu olarak kavramak gerekmektedir.[115]

?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ???? ???? ??????? ??????? ??? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ??? ???? ???? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????: ??????? ???? ??????? ??? ??????? ???????? ???? ????????? ?????? ???????? ?Œ???? ????? ??????????? ??? ??????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????? ?? ?????? ?????????? ??????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????
?????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ????.»?????? ????????? ?Œ????« ?? ???? ?Œ??? ??????? ????? ?????? ?? ????? ?????.????? »???????????« ?? ?????? ??????? ????? ????? ??????.»??????? ??????« ???? ?????. ?? ????.»?????? ???????« ??? ??? ?? ???? ????? ??? ???? ????? .

4. (2419)- Amr İbnu Abese es-Sülemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, Allah'a biri diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır -veya- Allah'ın zikri taleb edilen daha yakın bir saat var mıdır?"
"Evet, dedi, vardır. Allah'ın kula en yakın olduğu zaman gecenin son kısmıdır. Eğer bu saatte Aziz ve Celil olan Allah'a zikredenlerden olabilirsen ol. Zîra o saatte kılınan namaz, güneş doğuncaya kadar (meleklerin) beraberlik ve şehadetine mazhardır. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve bu doğma ânı kafirlerin ibadet vakitleridir. O esnada, güneş bir mızrak boyunu buluncaya ve (sarı, zayıf) ışıkları kayboluncaya kadar namazı bırak.
Bundan sonra namaz -güneş gün ortasında mızrağın tepesine gelinceye kadar- yine (meleklerin) beraberlik ve şehadetine mazhardır. Güneşin tepe noktasına gelme saati, cehennem kapılarının açıldığı ve cehennemin coşturulduğu bir saattir; namazı (eşyaların gölgesi) doğu tarafa sarkıncaya kadar terkedin.
Bundan sonra namaz -güneş batıncaya kadar- meleklerin beraberlik ve şehadetine mazhardır. Güneş, batarken de bu beraberlik ve şehadet kalmaz, çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında kaybolur. O sırada yapılacak ibadet kâfirlerin ibadetidir." [116]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslim'de çok uzun bir rivayet halinde kaydedilmiştir. Ancak Müslim'deki vechi bazı ziyade ve noksanlar ihtiva ettiği gibi, manen rivayetten ileri gelen tabir değişiklikleri de ihtiva eder.
2- Allah'a yakın saat tabiriyle, kulun Allah'a daha yakın olduğu, zikirlerin daha değerli, duaların daha makbul ve müstecab bulunduğu vakit kastedilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soruya "evet!" diye cevap verir ve gecenin son kısmıyla sabah vaktini gösterir. Bu esnada yapılacak ibadetin kıymetini: "O, meşhuddur, mahzurdur" sözleriyle ifade buyurmuştur. Yani melekler hazır olurlar, müşahede ederler, sevabını yazarlar, böylece kabule ve rahmetin husulüne daha yakın olur mânasındadır.
3- Hadis sabahtaki mekruh vakti, güneşin çıkması vakti olarak ifade etmeyip "yükselmesine kadar" diye tasrih ediyor. Öyleyse tulû' denen doğma, güneşin zuhurundan (görünmesinden) ibaret değildir. Yükselmesini de ifade etmektedir. Bu yükselme göz kararıyla bir mızrak kadar olacaktır. Yani ufukla güneş arasındaki yükselme miktarı bir mızrak olacak. Âlimler bu miktarı tayinde şöyle bir usül daha tavsiye ederler: "Çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakmalı, eğer güneş ufuktan yükselme sebebiyle gözükmüyorsa artık kerahet vakti çıkmış demektir."
NOT: Mızrağın boyu da çok kesin bir uzunluk birimi olmadığı için kitaplarda "bir-iki mızrak kadar" diye takribî bir uzunluk verilir. Mûtedil bir mızrağın oniki karış uzunluğunda olacağı kabul edilmiştir.[117]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? # ????: ? ????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ?? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (2420)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sabah namazını kıldıktan sonra güneş yükselinceye kadar artık namaz yoktur. İkindiyi kıldıktan sonra da güneş batıncaya kadar namaz yoktur." [118]

?6? ??? ???? ?????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ??????? ???????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ?????? # ????

???? ??????? ?????? ????????? ????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ????????[. ??????? ????? »???? ???????? ????????« ???????? ????????

6. (2421)- Kütüb-i Sitte'nin beş kitabı tarafından İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan kaydedilen bir rivayette şöyle buyurulmuştur: "Nazarımda pek değerli birçok kimse -ki bence onların en değerlisi Hz. Ömer'di- şu hususta şâhidlik ettiler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı." [119]

?7? ??? ??? ?? ????????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ????????: ?? ????????? ??????: ??? ????? ?????? # ????: ? ????? ?????? ????????? ????? ??????? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

7. (2422)- Nadr İbnu Abdirrahman, ceddi Muaz (radıyallâhu anh)'dan anlattığına göre, der ki: "Muaz İbnu Afrâ ile birlikte tavafta bulundum, (tavaftan sonra kılınan iki rekatlik tavaf namazını) kılmadı. Kendisine:
"Namaz kılmıyor musun?" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindi (namazı)ndan sonra güneş batıncaya kadar namaz yoktur. Sabah (namazın)dan sonra da güneş doğuncaya kadar namaz yoktur."[120]

?8? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ??????: ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???? ????? ?????? # ????: ? ???????????? ??????????? ??????? ???????? ??? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???? ????????.???? ????:]???? ?????? ??????? ?????? # ??????????????? ?????? ?????????[.

8. (2423)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: "Ömer vehme düştü (yanıldı). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namaz kılmak için güneşin batma ve doğma zamanını taharri etmeyin (araştırıp seçmeyin). Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında doğar" diye yasakladı."[121]
Müslim, şu ziyadede bulundu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindiden sonraki iki rekati hiç bırakmadı."[122]

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Ömer'le Hz. Âişe (radıyallâhu anhümâ) arasında bir meselede ihtilaf çıktığı görülmektedir: Hz. Ömer, ikindiden sonra, mutlak olarak namaz kılmanın yasak olduğunu rivayet etmiş, buna karşılık Hz. Âişe de yasağın mutlak olmadığını, taharri'nin yani kasden o vakte namaz bırakmanın yasak olduğunu söylemiştir. Hz. Âişe bu hususta bilgisinden o kadar emindir ki, aksini söyleyen Hz. Ömer'i vehme düşmekle, yani yanılmakla itham etmiştir.
Aynî, "Namazınız için güneşin doğuşu ve batışını taharri etmeyin" hadisiyle ilgili açıklamada, sadedinde olduğumuz hadise de temasla müşterek bir açıklama sunar, bazı kısaltmalarla kaydediyoruz:
"Taharri etmeyin", "kastetmeyin" demektir. Ancak uykusundan uyanan veya unuttuğunu hatırlayan, onu kastetmiş sayılmaz. Müteharri, namazı kasden o vakitte kılandır. Dendiğine göre, kafirlerden bir cemaat, güneşe ibadet için onun doğma ve batma anlarını arar, o vakitlerde güneşe secde ederdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine, onlara benzemeyi mekruh bulduğu için bu yasağı koydu."
Aynî sözlerine şöyle devam eder: "Derim ki, Resûlullah'ın: "Taharri etmeyin" sözü, mezkur iki vakitte namaz kılma hususunda vazettiği müstakil bir yasaklamadır, namazı bu vakitlere bırakmayı kasden yapmış olsun, kasıdsız yapmış olsun farketmez. Bazıları buna önceki hadis (yani 2421'de kaydedilen hadisi kasdeder) için bir tefsir ve orada kastedilen şeyi açıklayıcı mahiyette telakki etmiş ve demiştir ki: "Sabah ve ikindiden sonra -namazını güneşin doğuş ve batış anlarında kılmayı kastedenler dışındakilere- namaz kılmak mekruh değildir." Bu görüşte olanlar Zâhirîlerdir. İbnu'l-Münzir de bu hükme meyleder. Onlar bu görüşlerini, Müslim'de Tâvus an Âişe tarikinden gelen şu rivayetle takviye ederler: "Ömer (radıyallâhu anh) vehme düştü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namaz kılmak için güneşin doğma ve batma zamanını taharri etmeyin (araştırıp seçmeyin)" buyurdu."
Bu hususu bazıları da şu hadisle takviye etmiştir: "Kim güneş doğmazdan önce, sabah namazının bir rek'atini yakalarsa geri kalanını da ilave edip tamamlasın." Öyle ise, hadisteki o zamanda namaz kılma emri gösterir ki mezkur kerâhet namazı o vakitte kılmaya kasdeden kimseyle ilgilidir, kasıdsız olarak o vakte tesadüf eden kimse ile ilgili değildir.
Beyhakî der ki: "Hz. Âişe böyle söylemiştir, çünkü o Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ikindiden sonra namaz kılarken gördü ve bu sebeple nehyi, kasden namazı o vakitte kılana hamletti, ıtlakı üzere değil."
Ancak Beyhakî'nin bu teviline şöyle cevap verilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o namazı, -(daha önce) zikrettiğimiz üzere- kaza namazı idi. Gerçi bu namaz için: "(Ümmetine meşru olmadığı halde) O'na vacib olan hususî bir namazdı" da denmiştir. Ancak mutlak şekilde gelen nehiy, sahabeden pek çoklarının rivayetiyle sabittir."
Mevzuyu Nevevî'nin özetlemesiyle kapatalım:
"Ümmet bu vakitlerde,
* Sebepsiz ve mazeretsiz olarak namaz kılmanın mekruh olduğu hususunda icma eder.
* Farz namazları eda etmenin câiz olduğunda ittifak eder.
* Sebebi ve mazereti bulunan nafileler hususunda ihtilaf eder: Tahiyyetü'lmescid, tilavet ve şükür secdesi; bayram, husuf ve küsuf namazları, cenaze namazı, vakti geçen namazların kazası gibi.
* Şâfiî mezhebine ve bir grup âlime göre bütün bu sayılanlar kerâhetsiz câizdir.
* Ebû Hanîfe mezhebine ve başka bir grup ulemaya göre, hadis âmm geldiği için bu namazlar nehye dahildir, mekruh vakitlerde kılınamazlar..."
İlave edelim: "Ebû Hanîfe mezhebinde o günün ikindisi dışında, başka namazlar bu vakitlerde haramdır.
İmam Mâlik ve Ahmed farzı hariç tutarak nafileyi haram addetmiştir. İmam Mâlik iki rekatlik tavaf namazını da câiz addetmiştir.
Hanefî şârihler, ikindi ve sabah namazlarından sonra kılınacak namazların mekruh olduğunu ifade eden rivayetlerin mütevatir olduğunu belirttikten sonra, Hz. Ömer'in pek çok ashabın huzurunda, ikindiden sonra namaz kılanları sopayla dövdüğünü, buna hiçbir sahabenin itiraz etmediğini, bu hususta Hanefî görüşün haklılığına delil olarak kaydederler.
Rivâyetin sonunda Müslim'den kaydedilen ziyadeye gelince, burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ikindiden sonra, her seferinde iki rek'at namaz kıldığını ve bunu hiç terketmediğini ifade ediyor. Ulema bunu ümmetine helal kılmadığı, kendine vacib olan hasâis'ten biri olarak değerlendirmiştir. [123]

?9? ??? ???? ?? ????? ????????? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ????????. ???????? ??????? ?????? # ??????? ? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????

????????? ?????? ???????? ???????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????[. ????? ???? .

9. (2424)- Cündüb İbnu's-Seken el-Gıfârî'nin -ki bu zât Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'dır- anlattığına göre, Kâbe'nin basamağına çıkıp şöyle demiştir.
"Beni bilen bilir, bilmeyen de bilsin ki, ben Cündüb'üm. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, şöyle söyler işittim: "Sabah (namazın)dan sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur. İkindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar; Mekke'de hariç, Mekke'de hariç, Mekke'de hariç."[124]

AÇIKLAMA:

1- Hadis hakkında Aliyyü'l-Kârî bazı açıklamalar sunar. Buna göre:
* Ebû Zerr'in çıktığı basamak muhtemelen o devirde Kâbe'nin kapısına konmuş olan ahşab bir merdivendir, Kâbe'ye girmede kullanılmakta idi. Başka bir şey de olabilir. Mamafih, Kâbe'nin eşiği olması da ihtimalden uzak değildir.
* Ebû Zerr, "Beni bilen bilir" cümlesiyle doğru sözlülüğüne dikkat çekmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onun doğru sözlülüğüne şehadet eden bir cümlesine îmâda bulunmuştur: Ebû Zerr kadar doğru sözlü birisini ne arz taşıdı, ne de sema gölgeledi."
* Ebû Zerr'in kasdettiği namaz, farz namazdır.
* Hanefilerden İbnu Hümâm hadisi dört ayrı noktadan mâlûl bularak zayıf addetmiş, sonda Mekke ile ilgili istisnaya hüküm bina etmemiştir. İbnu Hacer de zayıf bulmuş, bir başka hadisle güçlendirmek istemişse de, o hadisin hususîliğine dikkat çekmiştir.[125]

?10? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ?????? ??????? # ???? ???? ??????? ?????? ????????? ??? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????.?????: »??? ??? ??????? ???????? ????????? ?????????«.

10. (2425)- Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi (namazı)ndan sonra, güneşin yüksekte olma halini istisna ederek, namaz kılmayı yasakladı."[126]
Nesâî'nin rivayetinde (ibare, ifade bakımından biraz farkla) şöyle gelmiştir: "...güneşin beyaz ve parlak halde olmasını istisna ederek..."[127]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste açıklanan hususlar gözönüne alınınca bu hadiste ifade edilen hüküm anlaşılır: Resûlullah ikindiden sonra namaz kılmayı yasaklamıştır. Ancak, namaz ikindinin ilk vaktinde daha güneş yüksekte iken kılınmış ise, güneşin alçalıp sararmasına kadar, bazı namazlar kılınabilecektir. Güneşin alçalıp sararması, kerâhet vaktinin girmesidir. Şu halde, bu vakit girince mutlak yasak başlıyor demektir.
Şu halde, ikindi vaktindeki yasağı iki kısımda anlamak gerekiyor:
1- Vakte bağlı kerâhet, bu kerâhet vakti denen, güneşin sararmaya başlamasıyla giren vakittir. Bu andan itibaren, batıncaya kadar vaktin farzı dışında her çeşit namaz mekruhtur. Cenaze namazıyla ilgili kayıtlı ruhsat daha önce belirtildi.
2- Namaza bağlı kerâhet, ikindi namazı kılınmadı ise, ondan önce her çeşit namaz kılınabilir. O kılınınca, artık kılınmamalıdır. Bu hususla ilgili bazı teferruat da önceki hadislerde işlendi.[128]

?11? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ????? ?????? # ??????????? ????? ?????????. ??????: ??? ????? ??????? ???????? ???? ???? ???? ????????? ?????????????. ?????? ?????? ????????? ???? ???? ??????? ??????????? ??? ????? ????????? ????? ???????? ?????????[.? »?????????« ?????. ????? ???? ???????? .

11. (2426)- Ebû Basra el-Gıfârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) el-Muhammas'ta ikindi namazı kıldırdı. Ve dedi ki:
"Bu namaz, sizden öncekilere de arz olundu, ama onlar bunu zayi ettiler. Kim buna devam ederse ecri iki kere verilecek. Şahid doğuncaya kadar; ondan sonra namaz mevcut değildir."[129]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, ikindi ile akşam arasındaki sınır belirtilmektedir: Şahidin doğması, Şahid'den maksad yıldızdır. Yıldızın doğması, güneşin batmasına bağlı olduğu için asıl kasdedilen şey güneşin batmasıdır.
2- Muhammas:[130] bir yer adı olup Ayr dağından Mekke'ye giden yol üzerinde bir yer adıdır.[131]

?12? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????????? ?? ??????? ?????? ?????????[. ????? ???? .

12. (2427)- es-Sâib İbnu Yezîd (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, "ikindiden sonra namaz kıldığı için el-Münkedir'i Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in dövdüğünü görmüştür."[132]

AÇIKLAMA:

2423 numaralı hadisin açıklamasında belirtiğimiz üzere, Hz. Ömer, Hz. Âişe'ye muhalif olarak, ikindiden sonra her ne olursa olsun, namaz kılınmayacağı inancında idi. Resûlullah'tan bu dersi almış bulunuyordu. Resûlullah'ın hasâisinden olan iki rek'at namazı kıldığı için, ikindiden sonra namaz kılınabileceği düşüncesinde olanlar bulunabiliyordu. Hz. Ömer bu husustaki bilgisinin kesinliği sebebiyle sünnette gelen yasağa riayet etmeyenleri, pekçok ashab'ın sağlığında dövmüştür. Şârihler, kendisine karşı çıkan olmadığını belirtirler. Şu halde, bu rivayet dayak yiyenlerden birinin ismini belirtmektedir: Münkedir İbnu Muhammed İbni'l-Münkedir el-Kureşî et-Teymî el Medenî, hicrî 80 yılında vefat etmiştir.
Abdurrezzak'ın bir rivayetine göre, Zeyd İbnu Hâlid de aynı sebepten dayak yiyenlerden biridir. Hatta Hz. Ömer kendisine şöyle demiştir: "Ey Zeyd! insanların bu namazı, geceye kadar namaza bir merdiven yapacaklarından korkmasaydım bu iki rekat sebebiyle vurmazdım." Temîmü'd-Dârî (radıyallâhu anh)'den gelen benzer bir rivayette şunu da ilave etmiştir: "...Lakin ben sizden sonra bir kavmin gelip, ikindi namazından güneşin batmasına kadar namaz kılacağından ve böylece Resûlullah'ın yasakladığı vakti de namaz kılarak geçireceğinden korkuyorum."[133]

?13? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? # ????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??? ?????? ??????????? ????? ??? ????????? ???????? ??? ?????? ??????????[.

13. (2428)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma günü hariç, gün ortasında (nısfu'nnehâr) namaz kılmayı mekruh addederdi ve derdi ki: "Cehennem, cuma dışında (her gün o vakitte) coşturulur."[134]

AÇIKLAMA:

Cehennemin coşturulması, mahiyeti bilinmeyen bir ifadedir, gayb alemiyle ilgilidir. Lügat olarak, yakılması, sıcaklığının artıp kabarması mânasına gelir. Hattâbî der ki: "Cehennemin coşturulması, şeytanın iki boynuzu gibi bir kısım şer'î tabirler vardır ki, bunlarla ifade edilen gerçeği sadece Şârî bilir. Bize, bunları tasdik gerekir. Ayrıca, sıhhati kesinleşince te' vili hususunda cür'et etmeyip tevakkuf etmeli ve mucibiyle amel etmeliyiz."
Hadis, cuma günü, cehennem nısfu'nnehâr denen öğle vaktinde coşturulmadığı için namaz kılınabileceğini ifade etmektedir. Bunu takviye eden başka rivayetlere de dayanan bir kısım ulema -ki Şâfîî hazretleri bunlardan biridir- güneşin tepe noktasında bulunduğu sırada söz konusu olan kerâhetten cuma gününü istisna etmişlerdir. Hattat Ahmed ve İshak gibi bazı âlimler zevalden önce cuma namazının da kalınabileceğini söylemiştir. Ancak Ebû Hanîfe, Şâfîî ve Mâlik ve diğer pekçok ulema, zevalden önce cuma'nın câiz olmayacağında ittifak ederler.[135]

?14? ??? ???? ?? ??? ??????:]?????? ?????? ???? ????? ??? ??????? ?? ??????? ????????????? ????? ????????? ???? ?????????? ????????? ???????? ??????????. ????: ???????? ???????? ???????? ????: ??????????? ?????????? ??????? ????: ?. ??????? ??????????? ????????? ???? ?????????. ????: ????????? ?????????. ????????? ?????????? ??????? ??????????? ?????: ???????? ?????? ?????? # ???????: ?????? ????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????????. ???? ?????????? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ??? ??????[. ????? ????? ? ??????? .

14. (2429)- Alâ İbnu Abdirrahman'ın anlattığına göre, öğle namazından çıkınca, Basra'daki evinde Enes İbnu Mâlik'e uğramıştı. Zaten evi de mescidin bitişiğindeydi. Der ki: "Huzuruna çıktığım zaman bana: "İkindiyi kıldınız mı?" diye sordu. Ben: "Hayır, şu anda öğle namazından çıktık" dedim:"İkindiyi kılın!" dedi. Kalkıp kıldık. Namazdan çıkınca: "Ben, dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Bu, münafıkların namazıdır, oturur, oturur şeytanın iki boynuzu arasına girinceye kadar güneşi bekler, sonra kalkıp dört rek'at gagalar. Namazda Allah'ı pek az zikreder."[136]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet ikindi namazını tacil etmek yani ilk vaktinde kılmakla ilgilidir. Hz. Enes (radıyallâhu anh) öğlenin henüz kılındığı bir anda ikindiyi kılmıştır. Anlaşılacağı üzere öğlede geciktirilme olmuştur. Hz. Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geciktirilen ikindi namazı için "münafıkların namazı" dediğini belirtir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu benzetme üç sefer tekrar edilir.
2- Namazı gagalamak, süratle kılmaktan kinayedir. Kuşlar, yemlerini toplarken hızlı olarak başlarını indirip kaldırdıkları için namazını süratle kılanların hali kuşlara benzetilmiş olmaktadır. Kıraatları azdır, rüku ve secdelerde tesbihatları azdır, hülasa çabuk kılınan namazda Allah az zikredilir. Dört rek'at olarak belirtilmesi, farzın kasdından ileri gelir. Geciktirenler zaten çoğunlukla ikindinin sünnetini de terkederler.[137]

?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? ?????? # ??????? ????? ???????? ??????????? ?? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

15. (2430)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vakti dışında sadece iki namazı kılarken gördüm: (Veda Haccı sırasında) Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirerek kıldı. O gün, sabah namazını da (mûtad) vaktinden önce kıldı."[138]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın hiçbir zaman namazlarını vakti dışında kılmadığını gösterir. İbnu Mes'ud buna iki istisna hatırlamaktadır.
1- Hacc sırasında Arafat vakfesi günü yani 9 Zilhicce günü akşam namazı ile onu takiben yatsı namazını Hz. Peygamber, cem de denilen Müzdelife'de birleştirerek kılmıştır. Buna cem-i te'hirde denir. Resûlullah'ın bu sünnetine binaen-hacc bahsinde de gördüğümüz üzere (1431. hadis) akşam vaktinin girmesiyle Arafat'ı- akşam namazını kılmadan terkeden hacıların akşamı yatsı ile birlikte Müzdelife'de kılmaları, Hacc'ın menasikinden biri olmuştur.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aynı Müzdelife vakfesinde kurban bayramı sabahı (10 Zilhicce) sabah namazını mûtad vaktinden önce kılmıştır. Hadiste mûtad tasrihi yoktur. Ancak, Efendimiz'in vakti girmeden namaz kılması mümkün olmayacağına göre hadiste geçen "...vaktinden önce..." tabirini mûtad vaktinden önce diye anlamak gerekir. Nitekim, bilhassa Hanefîlere göre, Resûlullah'ın mûtad vakti, ortalığın bir hayli ağarma zamanıdır. Şâfîîler karanlık zamanı esas alırlar.
Bu hadisi esas alan Hanefîler de, Müzdelife'de bayramın birinci günü sabahında, sabah namazının mûtad vaktinden önce kılınmasını efdal kabul ederler.
Resûlullah'ın sabahı erken kılmış olması, o gün îfâ edilecek diğer hacc menasiki için zaman kazanma düşüncesinden ileri geldiği belirtilmiştir.[139]

?16? ??? ???? ??????? ?? ????????? ?? ???? ???:]????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????????? ????? ?'????? ???????????? ??? ???????? ???? ?????. ???????? ????? ???????? ???????? ????? ????? ?????????? ??????? ????????? ????????????? ????? ????? ?????????? ?????????? ????? ????? ????? ?????? ????????? ????? ????? ?????????? ???????????. ??????? ???? ????? ?????? ????????? ????: ???? ???????? # ???? ? ???????? ????? ?????????? ??? ????? ???????? ?? ???? ????????? ???? ???? ?????????. ???? ???????????: ????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???????? ???????????????? ?????????? ????? ???????? ????????. ????: ??????? ?????? ?????? # ?????????? ????? ?????? ?????? ???????. ????? ????: ???? ??? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ??????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????????[.

16. (2431)- Buhârî'nin Abdurrahman İbnu Yezîd'den kaydettiği bir diğer rivayet şöyledir: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) haccetmişti. Yatsı ezanı sırasında veya buna yakın bir zamanda Müzdelife'ye geldik. Yanındaki bir adama söyledi, ezan ve arkasından ikamet okudu. Sonra akşam namazını kıldı. Arkasından iki rekat (sünnetini) kıldı. Sonra akşam yemeğini istedi ve yedi. Arkadan bir adama emretti, ezan ve ikamet okudu, iki rekat olarak yatsıyı kıldı.
Şafak söktüğü zaman: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu saatte bugün ve bu yer dışında şu namazı hiç kimse kılmamıştır" dedi.
Abdullah (radıyallâhu anh) dedi ki: "İşte şu ikisi, vakti değiştirilmiş olan yegane iki namazdır. Biri akşam namazı- bu, halk Müzdelife'ye geldikten sonra kılınır; diğeri sabah namazı, bu da şafak söker sökmez kılınır."
İbnu Mes'ud sözlerine devamla: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yaptığını, sonra ortalık ağarıncaya kadar kaldığını gördüm" dedi. Sonra sözlerini şöyle tamamladı:
"Eğer, Emîrü'l Mü'minîn -yani Hz. Osman (radıyallâhu anh)- şu anda ifaza'da bulunsa (Mina'ya müteveccihen hareket etse) sünnete uygun hareket etmiş olur."
(Hadisin râvisi Abdurrahman İbnu Yezîd der ki): "Bilemiyorum, İbnu Mes'ud'un bu sözü mü önce telaffuz edildi, Hz. Osman'ın (Mina'ya) hareket emri mi... Derhal telbiye çekmeye başladı ve bu hal, yevm-i nahirde Büyük Şeytan'a taş atılıncaya kadar devam etti."[140]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman zamanında, İbnu Mes'ud'un huzurunda cereyan eden hacc menasikinden bir bölüm yani Müzdelife vakfesini aydınlatmaktadır.
Hadis esas itibariyle hacc bahislerini ilgilendirir ise de, hacc sırasında Müzdelife'de kılınan akşam, yatsı ve sabah namazlarındaki farklılığa dikkat çektiği için "namazla ilgili bölüm"ü de alakadar etmiştir. Önceki hadiste açıkça görüldüğü üzere akşamla yatsı birlikte kılınmış, her ikisi için de ayrı ayrı ezan ve ikamet okunmuştur. Sabahın da başka zaman hiç görülmeyen bir erkenlikte kılındığı belirtilmiştir.
Bu hadis, bilhassa Müzdelife'den ifaza'yı yani topluca Mina'ya hareketi vuzuha kavuşturmaktadır. Ortalık ağarır ağarmaz, daha güneş doğmadan hareket başlatılmıştır. Rivayette çok net olmayan bir durum Hz. Osman'ın telbiyeyi başlatarak hareket verme ânıyla, İbnu Mes'ud'un sözünün tevafukudur. Hadisin râvisi Abdurrahman İbnu Yezîd, bu tevafuk'a olan hayretini ifade için: "Bu söz mü, hareket emri mi, hangisi daha süratli olmuştu, bilmiyorum" demiştir. Bazı şârihler "Bilmiyorum" sözünün İbnu Mes'ud'a ait olduğunu söylemişlerse de yanlış olduğu açıktır.[141]

DÖRDÜNCÜ BÂB

EZAN VE İKÂMET

UMUMÎ AÇIKLAMA

Ezan, kelime olarak duyurma, bildirme mânasına gelen Ezen ??????? kökünden gelir, esas itibariyle dinletmek demektir. Şer'î ıstılah olarak, hususî elfazla namaz vaktini bildirmek, duyurmak mânasına gelir. Kurtubî ve başkaları: "Ezan, kelimelerin azlığına rağmen itikadla ilgili bütün meseleleri içine alır" der ve şu izahı sunar: "... Allah'ın büyüklüğünü ifadeye başlar. Bu ise Allah'ın varlığını ve kemalini tazammun eder. Sonra tevhidi beyan eder, şirki reddeder. Sonra Muhammedî risaleti teyid eder. Sonra, şehadetten sonra hususî ibadete çağırır. Zaten şehadetsiz ibadet bilinemez. Sonra felaha yani kurtuluşa davet eder ki, bu da ebedî bekadır. Şu halde, burada âhiret hayatına işaret vardır. Sonra bazı şeyler, ehemmiyetine binaen takviye için tekrar edilmiştir."
Ezanla namaz vaktinin girdiği ilan edilmiş, mü'minler cemaate davet edilmiş olur. Ezan'ın bir başka mühim yönü şeâir-i İslâm'ın ilanıdır. Bu yönünü düşünmeyen nâdanlar, bir tüfek veya boru sesiyle veya minareye yerleştirilecek mahsus bir çalar saattin sertçe vurmasıyla veya mahalli dile tercümesiyle de bu duyurma işinin yerine getirilebileceğini söylerler. Ama mesele, sadece bir vakit duyurma işi değildir. Belki bu, ezanın îfâ ettiği birçok fonksiyondan sadece biridir ve tâlî kalan bir yönüdür. Ezan'ın fiille değil de sözle yapılmasındaki hikmet, sözdeki kolaylık sebebiyledir bu, her yerde her zaman herkesin imkanı dahilindedir.
Ezan mı daha faziletli, imamet mi daha faziletlidir? İhtilaf konusudur. Buna: "Kişi, içinden bilirse ki imametin hakkını tam olarak verebilecektir, bu durumda imamet efdaldir, değilse ezan!" diye açıklık getirilmiştir. İmamlıkla müezzinliğin bir kimsede birleştirilmesi hususunda da ihtilaf vârid olmuştur. Buna bazıları "mekruh" demiştir. Beyhakî'de, bunun mekruh olduğunu belirten bir de rivayet vardır, ancak hadis zayıftır. Fakat Hz. Ömer'in şu sözü sahih senedle sabittir: "Hilafetle birlikte ezanı da yürütebilseydim ezan da okurdum." İmamlık ve müezzinliğin aynı şahısta birleşmesine umumiyetle müstehab denmiştir.
Ezanı tarif ederken -çoğunlukça benimsenmemiş bile olsa da- İbnu'l-Münîr gibi bazılarının: Ezanın hakikatı müezzinden sâdır olan şeylerin tamamıdır. Söz, davranış ve heyet" dediğini bilmekte fayda var.
Ezanın değiştirilemeyeceği hususunda Bediüzzaman'ın bir açıklaması şöyle:
"Mesâil-i şeriatten bir kısmına Taabbüdî denilir- aklın muhakemesine bağlı değildir, emrolunduğu için yapılır. İlleti emirdir.
Bir kısmına "Mâkûlü'lmâna" tabir edilir, Yani bir hikmet ve bir maslahatı var ki, o hükmün teşriine müreccih olmuş; fakat sebep ve illet değil. Çünkü hakikî illet, emir ve nehy-i ilâhîdir.
Şeâirin taabbüdî kısmı, hikmet ve maslahat onu tağyir edemez, taabbüdîlik ciheti tereccuh ediyor, ona ilişilmez. Yüzbin maslahat gelse, onu tağyir edemez. Öyle de: "Şeâirin faidesi, yalnız mâlûm mesâlihdir" denilmez ve öyle bilmek hatadır. Belki o maslahatlar ise, çok hikmetlerinden bir faidesi olabilir. Mesela biri dese: "Ezanın hikmeti, müslümanları namaza çağırmaktır, şu halde tüfenk atmak kâfidir." Halbuki o divane bilmez ki, binler maslahat-ı ezâniyye içinde o bir maslahattır. Tüfenk sesi, o maslahatı verse; acaba nev-i beşer namına, yahut o şehir ahalisi namına hilkat-ı kâinâtın netice-i uzması ve nev-i beşerin netice-i hilkatı olan îlân-ı Tevhid ve Rubûbiyet-i İlâhiyyeye karşı izhâr-ı ubûdiyete vasıta olan ezanın yerini nasıl tutacak?..
Elhasıl: Cehennem lüzumsuz değil, çok işler var ki, bütün kuvvetiyle "Yaşasın Cehennem!" der. Cennet dahi ucuz değildir; mühim fiyat ister." ...????????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ????????????
"Şu ezanlar ki, şehadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli!" [142]

BİRİNCİ FER'

Ezanın Fazileti

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?? ????? ?????? # ????: ???? ???????? ???????? ??? ?? ????????? ?????????? ?‘?????? ????? ???? ???????? ??? ??? ??????????? ???????? ??????????[. ????? ???????.»???????????« ?????? .

1. (2432)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar, eğer ezan okumak ile namazın ilk safında yer almada ne (gibi bir hayır ve bereket) olduğunu bilseler, sonra da bunu elde etmek için kur'a çekmekten başka çare kalmasaydı, mutlaka kur'aya başvururlardı."[143]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minlere ezan okumak ile, cemaatle kılınan namazların ilk safında yer almanın (yani, namaza erken gelmenin) ne kadar kıymetli, Allah indinde ne derece makbul bir amel olduğunu duyurabilmek için böyle bir üsluba yer vermiştir. Hususan, elde edilecek faziletin beyan edilmemesi onu nazarlarda daha da büyütmeye yöneliktir. Mamafih bazı rivayetlerde "hayır ve bereketten" ziyadesi gelmiştir ki, tercümede parantez arasında gösterdik.
Bu rivayette, mesela ezan okumak için evleviyet hakkı tanıyan güzel ses, gür ses, güzel okuma, vakit ahkamını iyi bilme gibi şartlarda eşitlik halinde kur'aya başvurmayı tavsiye etmiş olmaktadır. Buhârî'nin kaydettiği bir örneğe göre, (Kadisiye fethedildiği gün, müezzin yaralanıp ezan okuyamayınca askerler ezan okuma hususunda ihtilafa düşüp) durumu, komutanları Sa'd İbnu Ebî Vakkas'a götürürler. O da kur'a çekerek meseleyi halleder.
Zayıf da olsa bir başka rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kur'aya başvurmaktan değil, kılıca sarılmaktan söz etmiş olmalıdır: ??????????? ????????? ??????????? [144]
?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ??????? ??????? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ????? ??? ??????? ???????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????: ??????? ????? ????????? ?????? ????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? ????????? ??? ?????? ???? ?????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (2433)-Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan oradan sesli sesli yellenerek uzaklaşır, ezanı duyamayacağı yere kadar kaçar. Ezan bitince geri gelir. İkamete başlanınca yine uzaklaşır, ikamet bitince geri dönüp kişi ile kalbinin arasına girer ve şunu hatırla, bunun düşün diye aklında daha önce hiç olmayan şeylerle vesvese verir. Öyle ki (buna kapılan) kişi kaç rekat kıldığını bilemeyecek hale gelir." [145]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde insî ve cinnî şeytanların ezandan duyduğu rahatsızlığı beliğ bir üslupla dile getirmektedir. Şârihler, hadiste öncelikle cinnî şeytan zikredilmiş olsa da insî şeytanların da dahil olduğunu belirtirler. "Çünkü derler, insî ve cinnî her mütemerride şeytan denir. Burada şeytandan murad iblis ise de şeytan cinsinin kastedilmiş olması da muhtemeldir." Tîbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ezan dinlemek için şeytanın kendisini meşgul etmesini, kulağı dolduran ve bir başka şeyi dinlemeye mâni olan bir sese teşbih etti, bunun kötülüğünü belirtmek için de "sesli sesli yellenme" olarak tesmiye buyurdu." Tîbî'nin bu açıklaması ve ifade-i nebeviyi teşbihe hamli gayet tatminkâr olmakla beraber Kadı İyâz'ın, hadisi zahirine hamletmeye imkan bulduğunu da belirtmek isteriz. "Çünkü der, şeytan gıda ile beslenen bir cisimdir, ondan yel çıkması sahihtir."
Bazı âlimler bu işi şeytanın ezanı dinlemeye mani bir meşguliyet bulmak veya bazı sefih takımının yaptığı gibi istihfaf maksadıyla kasden yapmış olabileceği gibi, ezanı işittiği zaman, hissettiği korkunun şiddetinden, kasıdsız olarak, kendiliğinden hasıl olabileceğini de söylemiştir.
2- Rivayetin bazı vechinde şeytanın kaçtığı mesafe hakkında bir bilgi verilir: Müslim'dekine göre Ravha nam mevkiye kadar kaçmaktadır. İshak İbnu Râhûye'nin Müsned'inde bir dercede, buranın Medîne'ye otuz mil mesafede olduğu belirtilmiştir.
3- Şeytanın namazda verdiği vesvese hususunda çeşitli tasrihat farklı rivayetlerde gelmiştir: "Şunu şunu hatırla! der", "onu hayal ve kuruntulara daldırır", "hatırına gelmeyecek ihtiyaçlarını da hatıra getirir", "önceden hatırına gelmeyen şeyleri hatırlatır."
Bu son cümleden İmâm-ı Âzam'ın bir istinbatı meşhurdur: Anlatıldığına göre, bir adam gelerek, gömdüğü bir hazinenin yerini hatırlayamadığını söyleyerek yardım talebeder. İmam, namaz kılmasını ve namazda dünyevî hiçbir şey düşünmemeye gayret etmesini sıkı sıkı tembihler. Adam gider, tavsiyeyi yapar ve anında malının yerini hatırlar.
4- Bazı âlimler, bu hadisten hareketle, ezandan sonra, namaz kılmadan mescidden ayrılmayı mekruh addederler. Bunun, şeytanın fiiline benzeyeceğini söylerler.
5- Hadis ezanın faziletini beyan etmektedir. Ezan sesini duyan şeytanın onu işitmemek için otuz mil uzağa kaçması, onun faziletini anlamada yeterli bir delildir. Kaldı ki, başka rivayetlerde ezanı okuyan kimseler hakkında da fazilet beyan edilmiştir. Bu hadislerden bir kısmı müteakiben kaydedilecek[146]

?3? ??? ???? ?????:]??? ??????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????? ? ???????? ????????. ????? ?????? ?????? ??????????. ????? ?????? ??“??????? ?????? ????? ? ???????? ????????. ????? ?????? ?????? ??????????[. ??? ????? ???????? ????.??????? »????????????« ?????: ????? ????.????? »?????« ?????? ?? ????? .

3. (2434)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Şeytan namaz için okunan ezanı işitti mi kaçar. Müezzinin sesini işitmemek için sesli sesli yellenir. (Ezan bitip müezzin) susunca geri döner ve vesvese verir. İkameti işittiği zaman, müezzini duymamak için gider, susunca geri döner ve vesvese verir."[147]

?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ?????? # ??????? ???? ??????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????????[.??? ??????: ???????? ?? ??????? ??? ??? ????? ??. ????? ???? .

4. (2435)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Şeytan namaz için okunan ezanı işitince Ravhâ nâm yere kadar gider."[148]

AÇIKLAMA:

Ravhâ daha önce kaydettiğimiz üzere İshak İbnu Râhûye'nin bir dercinde Medîne'ye otuz mil mesafede bir yer olarak tarif edilmiştir. Bazı rivayetlerde ise otuz altı mil olarak tarif edilmiştir. Hülasa Medîne'den oldukça uzak mesafede bulunan bir yerin adıdır.[149]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ????? ?????? # ?????? ???? ????????. ???????? ?????? ???? ????? ?????? #: ???? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (2436)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Bilâl (radıyallâhu anh) kalkıp ezan okudu. (Ezanı bitirip) susunca, Aleyhissalâtu Vesselâm: "Kim bunun mislini kesin bir inançla söylerse cennete girer" buyurdu."[150]

AÇIKLAMA:

Ezan'ın muhtevası, bahsin başındaki UMUMÎ AÇIKLAMA kısmında belirttiğimiz üzere İslâm îtikadının yani Âmentü'nün temel prensiplerini ihtiva etmektedir. Bunlara yakînî şekilde yani kesin bir inanç, İslâm şeriatına îman demektir. Amel olmasa bile Lâilâhe illallah Muhammedü'r-Resûlullah diyen kimsenin dahi cennete gideceği müjdelendiğine göre, ezanı tekrar eden kimse başkaca günahları için ceza çekse bile, cehennemde ebedî kalmayıp, cennete gidecektir. Resûlullah, şeriatının bu umumî prensibini bir kere de ezan vesilesiyle beyan buyurmuş olmaktadır.[151]

?6? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????]????? ?????? ????? ?????? # ???????: ???? ?????????? ????????? ????????? ?????? ??? ???????. ????? ??????? ????? ??????? ???? ?????

?????? ???? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ????????? ?????????? ?? ???????? ? ????????? ??? ??????? ?? ???????? ???? ??????? ??????? ????????? ??? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (2437)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işitmiştir:
"Ezanı işittiğiniz zaman müezzinin söylediğini aynen (kelime kelime) tekrar edin. Sonra bana salât u selâm okuyun. Zîra kim bana salât u selâm okursa Allah da ona on misliyle rahmet eder. Sonra benim için el-Vesîle'yi taleb edin. Zîra o, cennete bir makamdır ki, mutlaka Allah'ın kullarından birinin olacaktır. Ona sahip olacak kimsenin ben olmamı ümid ediyorum. Kim benim için Allah'tan el-Vesîle'yi taleb ederse, şefaat kendisine vâcib olur."[152]
Hadisin ilk cümlesi Buhârî'de de rivayet edilmiştir.[153]

?7? ??? ???? ?????? ?????? ?????]??? ????? ?????? # ????: ???? ???? ????? ???????? ??????????: ?????????? ???? ????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ??????????[.??? ?????: »????? ?????????? ??? ?????? ???? ?????????? ?????? ????????????«. ????? ?????? ? ?????? .

7. (2438)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı işittiği zaman kim: "Allâhümme Rabbe hâzihi'dda'veti'ttâmme

ve'ssalâti'lkâime âti Muhammedeni'l-Vesîlete ve'lfadîlete veb'ashu makâmen mahmûdeni'llezî va'adtehu. (Ey bu eksiksiz davetin ve kılınan namazın sahibi! Muhammed'e Vesîle'yi ve fazîleti ver. O'nu, va'adettiğin -bir rivayette va'adettiğin üzere- makam-ı Mahmûd üzere ba's et (dirilt)" derse, ona Kıyâmet günü mutlaka şefaatim helal olur."[154]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, ezan dinleme adabını öğretmekte ve ezanı dinleyince okunması gereken duâyı haber vermektedir. Ayrıca, duâda vesile ve mâkam-ı Mahmûd'un zikri geçmektedir.
Şimdi bunları kısa kısa açıklayalım:

A) EZAN DİNLEME ÂDÂBI:

Bu birbirini takiben yapılması gereken birkaç davranış gerektirmektedir:
* Müezzinin sözlerini tekrar etmek.
* Resûlullah'a salât u selâm okumak.
* Vesîle duâsını okumak.
Bunları kısaca açıklayalım:

EZANI TEKRAR:

Hadiste, "işitme" şartıyla ezanın tekrarı emredilmektedir. Şu halde müezzin görülse ve fakat uzaklık veya sağırlık gibi bir sebeple ezan duyulmasa, tekrar gerekmez.
Ezanın tekrarı demek, başka meşguliyetleri terketmek demektir. Hanefî âlimleri bu hadisten hareketle Kur'ân okumak, zikretmek, duâ etmek, konuşmak, selam almak gibi her çeşit meşguliyetin terkini ve okunan ezanın tekrarını "vacib" addetmişlerdir. Zâhirîler ve İbnu Vehb de bu hükme varırlar. Müteakip rivayet tekrarın keyfiyyetini daha sarîh olarak açıklayacaktır. Burada şimdiden dikkat çekmemiz gereken husus şudur: Müezzin ????? ???? ???????? ????? ??? ??????? "(Haydi namaza, haydi kurtuluşa)" dediği zaman bu ibâre aynen tekrar edilmeyip buna bedel ? ?????? ??? ??????? ???? ???????? ?????????? ????????? "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh. (Günaha karşı korunmak ve ibadet yapmak için gerekli kuvvet ancak Allah'tandır)" denilecektir. Hanefîlerden bazılarına göre müezzin: ????? ???? ??????? "Hayye alâ'l-Felâh" deyince, işiten: ??? ????? ?????? ????? ????? ???? ?????? ???? ?????? "Allah'ın dilediği olur dilemediği olmaz" demelidir. ???????? ?????? ???? ????????? "es-Salâtu hayrun minennevm" yerine de sadakte ve bererte demelidir. "Bunların da aynen tekrarı müezzini alay yerine geçer" denmiştir.
Ezanı tekrar etmemeyi meşru kılan bazı sebepler vardır: Namazda veya helada olmak, cinsî münasebette bulunmak gibi. Bu durumlarda tekrar gerekmez. Bunun dışında genç-ihtiyar, kadın-erkek, temizcünüp, nifaslı herkese tekrar vâcibtir.
Hulvânî: "Namaz farz olmayana tekrar vacib olmaz" demiştir. Bazı âlimler, "Ezanı namazda işiten kimse, namazdan çıkınca tekrar etmelidir" demiştir. Şunu da kaydedelim ki hadisten: "Namazda olan kimse işittiği ezanı tekrar edecek olsa namazı bozulmaz, yeter ki hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh demesin, bunlar kişiyi namaza çağrıdır, namazı bozar, bunlara bedel lâ havle velâ kuvvete illâ billâh diyecek olursa namazı bozulmaz çünkü bunlar zikirdir" hükmü de çıkarılmıştır. "Çünkü emir âmmdır, musallîyi hariç tutacak bir karîne yoktur, bu çeşit emirler vücûb ifade eder" denmiştir. İmam Şâfiî bu görüştedir.
Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezheplerine göre -ki cumhur-u fukahanın hükmü de böyledir- hadisteki emir vücûb değil, istihbab ifade eder. Hanefîlerden Tahâvî de bu kanaattedir.
Âlimler müezzini "aynen tekrar" meselesini kayıtlarlar. Sözgelimi o "duyurmak" maksadıyla yüksek sesle okuduğu halde işiten, "zikir" maksadıyla gizlice tekrar eder. Ancak telaffuz etmeksizin zihninden mânayı geçirmesi, emrin yerine getirilmesinde yeterli olmayacaktır.
Birkaç ayrı ezan okunması halinde ilk okunanın tekrarı yeterli midir konusu da medâr-ı bahis olmuştur. Nevevî: "Mezhebimizde bu meseleyle ilgili rivayete rastlamadım" demiştir. Ancak bazı âlimler: "Sebep taaddüd ettiği için her birine icabet etmesi gerekir" hükmüne varmıştır.
Ezanı tekrar meselesini bitirirken şunu da belirtelim: Ezanı tekrar işine müstehap diyen cumhur, Müslim'deki bir başka rivayeti esas almıştır. Bu rivayete göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir müezzinin ezan okuduğunu işitir. Müezzin Allahu ekber deyince ??? ??????????? (fitrat üzere oldu) der. Eşhedü en lâ ilâhe illallah deyince ?????? ???? ???????? (ateşten kurtuldu) der. Bazı âlimler: "Resûlullah, ezan sırasında, müezzinin söylediklerinden bir başka şey söylediğine göre, ezanı tekrar müstehabtır, vacib değildir" diye netice çıkarırlar. Bu istidlale şöyle cevap verilmiştir: "Hadiste, Resûlullah'ın tekrar etmediği tasrih edilmemiştir, müezzinin söylediklerini aynen tekrar etmiş olması da caizdir, ancak râvi, adet olanla yetinip onu rivayet etmemiştir, sadece adet olana ziyade edilen sözü rivayet etmiştir." Keza şu mülahaza da ilave edilmiştir: "Belki de bu hadis, Resûlullah'ın tekrar emrinden önce cereyan eden durumu anlatmaktadır." Yani bidayette tekrar emredilmemiştir, ancak Efendimiz sonradan ezanın tekrarını emretmiştir, esas olan da nâsih olan son emirdir.[155]

RESÛLULLAH'A SALÂT (U SELAM)

Ezan okununca, yapılması emredilen ikinci husus, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okunmasıdır.[156] Salât duâdır, Cenab-ı Hakk' tan rahmetini talebtir. Resûlullah'a okunacak salâtın belli bir formülü vardır denebilir. "Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. (Rabbim Muhammed'e ve O'nun âli'ne rahmetini bol kıl)" şeklinde yapılacak salât rivayetlerde gelen en kısa salâtlardandır. En mükemmeli, namazda son tahiyyatta okunan sallibârik duâsıdır. Cenâb-ı Hakk'ın salât etmesi, rahmet kılması, mağfirette, afda bulunması demektir. Her hayrın on misliyle kabul edilmesi ilâhi kanun olması sebebiyle (En'âm 160) Resûlullah için yapılan bir salât duâsına mukabil Cenâb-ı Hakk on rahmet verecektir.[157]

DA'VETU'T TÂMME:

Ezandan sonra okunacak duâda birkaç tabir geçmektedir: "Ed-Da'vetu't-Tâmme", "el-Vesîle", "el-Fazîle", "Makâm-ı Mahmûd." Önce ed-Da'vetu't-Tâmme'yi açıklayalım. Zîra duâ "Ey bu da'vetu'ttâmme'nin ve kılınan namazın sahibi Allah'ım.." diye başlamaktadır. Beyhakî'nin bir rivayetinde ?????????? ?????? ????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? şeklinde gelmiştir. Yani: "Allah'ım, senden şu da'vet-i tâmme hakkı için istiyorum..."
Bundan murad hususunda âlimler şu açıklamayı yapmışlardır:
Bu tevhid da'veti'dir, şu âyette olduğu gibi: ???? ???????? ???????? "Hak olan da'vet ancak O'nadır" (Ra'd 14). Denmiştir ki: "Tevhid da'veti tamdır. Çünkü şirk noksanlıktır. Tam demek, içerisine tegayyür ve tebeddül girmez. Haşir gününe kadar bâki kalır" demektir. Tevhid, "tam" sıfatına layık olan yegane da'vettir, onun dışında kalan her şey fesada maruz olabilir. İbnu't-Tîn: "Ezan tam sıfatıyla tavsif edilmiştir, çünkü içerisinde sözlerin etemmi (en eksiksiz olanı) mevcuttur. Bu da "Lâilâheillallah" dır" der. Tîbî de ezanın başından Muhammedu'r-Resûlullah cümlesine kadar olan kısmın da'vet-i tâmme'yi teşkil ettiğini, hay'ale'nin[158] ????????? ???????? âyetinde kastedilen -ve başlanan namaz diye tercüme ettiğimiz -essalâtu'lkâime'yi teşkil ettiğini söylemiştir. Şu ihtimal de ileri sürülmüştür: Muhtemeldir ki, buradaki es-Salât'tan murad ed-Duâ'dır, kâime' den murad da eddâime'dir. Kim bir şeyi devam üzere yaparsa o şeye kaim oldu denir, bu hale göre, essalâtu'lkâime, edda'vetu't-Tâmme'yi beyan etmiş olmaktadır. Mamafih duâda kastedilen essalat'ın o anda kılınması için çağrısı yapılan namaz olması da muhtemeldir. İbnu Hacer bu ihtimalin azher (daha kuvvetli) olduğunu belirtir.

el-VESÎLE

el-VESÎLE'ye gelince, bu lügat olarak bir büyüğe yaklaşmayı sağlayan vasıta, aracı mânasına gelir. Hadiste bununla cennetteki yüce bir makam kastedilmiş olmaktadır. Nitekim, sadedinde olduğumuz rivayet, Vesîle'yi dile getiren rivayetlerden Resûlullah'ın onunla ilgili olarak yaptığı tarifi ihtiva eden vechidir: "Zîra o (elvesîle), cennette bir makamdır..." buyurmakta, bu makamı Allah'ın bir kişiye vereceğini belirtmekte ve tevâzu olarak bu kimsenin kendisi olması hususundaki temennisini ifade buyurmaktadır. Öyle ise, daha net ifade ile el-Vesîle, cennetteki en yüce makamdır, bu makam tek bir insana verilecektir, o da Allah indinde insanların en yüce olduğunu Mi'rac ve Kur'an gibi mucizelere mazhariyetle isbat eden Eşref-i Mahlukât ve Fahr-i Kâinat Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'dir.
Bu yüce makama vâsıl olan, Allah'a yakındır; böylece Efendimiz, günahların affi dahil her çeşit ebedî lütuflara mazhariyet için şart olan ilâhî yakınlığı elde etmeye vesîle olmuş olur. Şu halde baştaki mâna böylece tahakkuk etmiş olmaktadır.

el-FAZÎLET:

Resûlullah için Vesîleden sonra taleb edilen ikinci şey, el-Fazîlet'dir. Bunun da Vesîle gibi diğer mahlukâta nasib olmayacak bulunan ziyade bir mertebe olduğu veya Vesîle'yi tefsir mahiyetinde geldiği söylenmiştir.

MAKÂM-I MAHMÛD:

Bu da cennette bir makamdır. Öyle bir makam ki, o makamda bulunan kimse övgüye mazhardır. Övgü, belli bir kıymet ve kemal ve fazilet; bir kelime ile, kerâmetler sebebiyle olur. Burada mutlaktır, yani pek çok üstünlüklerle övgüye mazhar olunan bir makamdır. Duâ, çeşitli te'villere göre: "O'nu Kıyâmet günü dirilt ve Makâm-ı Mahmûd'a çıkar" veya "...makâm-ı Mahmûd'u O'na ver" veya "...O'nu makâm-ı Mahmûd üzere dirilt" mânalarında anlaşılabilir.
Nevevî, bu makam mübhem olmadığı halde, hadiste nekre gelmiş olmasını, sanki âyetten hikaye tarzında zikredilmiş olmasıyla açıklar. Zîra Makâm-ı Mahmûd âyet-i kerîme'de zikredilmektedir: ????? ???? ?????????? ??????? ???????? ?????????? "Ümid edebilirsin, Rabbin seni bir Makâm-ı Mahmûd'a gönderecektir" (İsrâ 79.).Mamafih, bazı rivayetlerde, ??????????? ???????????? diye ma'rife olarak da gelmiştir.
Makâm-ı Mahmûd üzerine İbnu Hacer şu açıklamayı sunar: "İbnu'l-Cevzi ve ulemânın ekserisi Makâm-ı Mahmûd ile "şefaat" kastedilmiştir" derler. Bazıları: "Resûlullah'ın Arş üzerine oturtulmasıdır", bazıları: "Kürsî üzerine oturtulmasıdır" demiştir. Her iki görüşün de taraftarları var. Sahih olmaları halinde, biri diğerine mâni değildir. Zîra, Resûlullah'ın Arş (veya Kürsî) üzerine oturtulması, şefaat etme hususunda izin alameti olması muhtemeldir. Makâm-ı Mahmûd ile -meşhur olduğu üzere- şefaat, oturtma ile de vesîle veya fazîlet ile ifade edilmiş olan menzile (makam) kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Nitekim İbnu Hibbân'ın Sahih'inde Ka'b İbnu Mâlik hadisi olarak geldiği üzere Resûlullah şöyle demiştir: "Allah insanları Kıyâmet günü diriltir. Rabbim, (önce) bana yeşil bir elbise giydirir. Ben Rabbimin söylememi dilediği şeyi söylerim. İşte bu Makâm-ı Mahmûd'dur." Anlaşılan o ki, buradaki mezkûr söz, şefaatten önce Resûlullah'ın Rabb'ine takdim ettiği senâdır. Yine anlaşılan o ki, Makâm-ı Mahmud bu halde iken, Resûlullah için hâsıl olan şeylerin mecmuudur. Bunu, hadisin sonundaki, ??????? ???? ?????????? "Ona şefaatim vacib olur" cümlesi ihsâs eder. Çünkü, onun için taleb edilen şey şefaattir.
Hadiste gelen "şefaatim vacib olur" ifadesi üzerine şöyle bir itirazda bulunulmuştur: "Şefaat günahkârlar hakkında sâbit olduğu halde Vesîle duâsını okuyanları mazhar olacağı sevap şefaatle ifade edilmiştir. Günahı olmayanların şefaate ihtiyacı var mıdır? Bu itiraza şu cevap verilmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın başka şefaatleri de var. Sorusuale maruz kalıp hesap vermeden cennete girme, cennetteki derecelerin yüceltilmesi gibi. Bu duâyı yapan herkes, kendine münasip olana mazhar olur."[159]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ???? ??????????: ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????????: ?????? ??????? ?????? ???????. ????? ?????: ??????? ??? ? ????? ??? ??????. ?????: ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ????? ????: ??????? ????? ????????? ?????? ??????. ????: ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ????: ???? ???? ???????. ????: ? ?????? ??? ?????? ??? ????????? ????? ?????: ???? ???? ???????. ????: ? ?????? ??? ??????? ??? ????????. ????? ????: ?????? ??????? ?????? ??????? ????: ?????? ??????? ?????? ???????? ????? ????: ? ???? ??? ??????. ????: ? ???? ??? ?????? ???? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

8. (2439)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzin, "Allahu ekber Allahu ekber" deyince sizden kim samimiyetle, "Allahu ekber Allahu ekber" derse; sonra müezzin: "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" deyince, "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" derse; sonra müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" deyince, "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" derse; sonra müezzin: "Hayye ala'ssalât" deyince "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" derse; sonra müezzin: "hayye ala'lfelâh" deyince, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" derse; sonra müezzin: "Allahu ekber Allahu ekber" deyince, "Allahu ekber Allahu ekber" derse; sonra müezzin: "Lâilâhe illallah" deyince "Lâilâhe illallah" derse cennete girer."[160]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste (2438) emredilmiş olan müezzinle birlikte ezanın tekrar edilmesi emrinin nasıl yapılacağı bu hadiste gösterilmektedir.[161]

?9? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????]??? ????? ?????? # ????: ???? ???? ????? ???????? ??????????: ?????? ??????? ??? ? ????? ??? ?????? ???????? ? ???????
???? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????[.??? ?????: »???????? ?????“????? ?????? ?????? ???? ????????«. ????? ?????? ? ??????? .

9. (2440)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzini işittiği zaman, kim: "Ben şehadet ederim ki, bir olan Allah'tan başka ilah yoktur, O'na şerik de yoktur, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür. Rabb olarak Allah'tan Resûl olarak Muhammed'den -bir rivayette "...nebî = peygamber olarak Muhammed'den din olan İslam'dan- razıyım" derse günahı affedilir."[162]

?10? ??? ??? ?????? ???? ?? ??? ???:]???????? ??????????? ??? ???? ????????? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ????? ??????????? ??????: ?????? ??????? ?????? ???????. ??????? ??????????: ?????? ??????? ?????? ???????? ????: ??????? ??? ? ???? ??? ??????. ???? ??????????: ??????. ????: ??????? ??? ? ???? ?? ??????. ???? ??????????: ??????. ????: ??????? ???? ????????? ????? ??????. ???? ??????????: ??????. ????: ??????? ??? ????????? ?????? ??????. ???? ??????????: ??????? ??????? ???????? ????????. ????: ??? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? # ???? ?????????? ????? ????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????????? ???? ??????????[. ????? ??????? .

10. (2441)- Ebû Ümâme Es'ad İbnu Sehl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Mu'âviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallâhu anh)'ı minberde oturmuş (hutbe vermek üzere bekliyorken) dinliyordum. (Ezan başladı.) Müezzin: "Allahu ekber Allahu ekber" deyince, Mu'âviye de: "Allahu ekber Allahu ekber" dedi; Müezzin: "Eşhedu en lâ ilâhe illâllah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi; Müezzin: "Eşhedu en lâ ilâhe illallah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Ezan okuma işi bitince dedi ki: "Ey insanlar! Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minberde iken işittim, O da, müezzin ezan okurken tıpkı sizin benden işittiğinizi söylüyordu (bizzat işittim)."[163]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten âlimler şu hususları istinbat etmişlerdir:
1- Bu hadis minberde olan imamdan ilim alınabileceğini ifade eder.
2- Hatib müezzine icabet edip, ezanı tekrar eder.
3- Müezzine icabet için sözünü aynen tekrar etmek gerekmez. Hz. Mu'âviye'nin yaptığı gibi müezzini te'yid eden "Ben de" veya benzer bir şey söylemek yeterlidir.
4- Hutbeye başlamadan önce başka söz söylemek mübahtır.

5- Hutbeden önce oturulabilir.[164]

?11? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??? ???????? # ???? ???? ?????? ??????????? ??????????? ????: ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

11. (2442)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müezzinin ezan okurken şehadet getirdiğini işitince: "Ben de! Ben de!" derdi." [Ebû Dâvud, Salât 36, (527).][165]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ezan sırasında müezzine icabet edip, ezan elfazını tekrar ettiğini göstermektedir. Resûlullah'ın teşehhüdünün ???????? ????? ??????? ?????? "Şehadet ederim ki, ben Allah'ın Resûlüyüm" şeklinde mi, yoksa bizimki gibi, ???????? ????? ????????? ??????? ?????? "Şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resûlüdür" şeklinde mi olduğu ihtilaf mevzuu olmuştur. Ancak, "sahih olanı onun şehadetinin de bizimki gibi olduğudur" denmiştir.[166]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????]??? ???????? # ????: ???? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????????[. ????? ????? .

12. (2443)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediğinin mislini tekrar edin!"[167]

?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???? ????????[. ????? ???????.»????????????« ???? ?'?? ??????? ??? ???? ?? ????? ????? .

13. (2444)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, yedi yıl sevabına inanarak ezan okursa, Allah bunu, onun ateşten kurtulmasına bir senet yapar."[168]

AÇIKLAMA:

Burada ezandan maksad, namaz için okunan ezandır. Muhtesiben demek, Resûlullah'ın müezzin için vaadetmiş olduğu sevaba inanıp, bunu Allah'tan bekleyerek demektir. Münâvî, bu kelimeden hareketle, hizmeti mukabil ücret almamayı, müezzinliği sırf sevabı için yapmayı anlar.
Yine Münâvî, bu hizmetin ateşten kurtuluş beratı olacağı hususunu şöyle açıklar: "Çünkü, iki şehadete ve Allah'a duaya bu kadar uzun müddet, dünyevî bir sebep olmadan devam etmek, kişinin nefsini, tevhidle yoğurulmuş hale getirir. Bu ise, Allah tarafından verilmiş bir hediyyedir. Rabb Teâlâ verdiği hediyyesini geri almaz."[169]

?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????]??? ?????? ?????? # ????: ??????????? ???????? ???? ????? ????????? ????????? ???? ????? ?????? ?????????. ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ??? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ?????: »?????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ??????«.»???????« ?'???? ????????? ??????? ??? ????????? ???????? ??????? ????? ??? ????????? ???????? ?? ????? ???? ????? ?????? ?? ??????? ??? ??? ?????? ?? ?????? ???? ??? ??? .

14. (2445)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzin, sesinin gittiği yer boyunca mağfiret olunur. Yaş ve kuru herşey onun lehinde şehadet eder, namaza katılan kimseye yirmibeş kat namaz yazılır ve iki namaz arasındaki (günahları) affedilir."[170]

AÇIKLAMA:

1- Müezzinin, sesinin gittiği yere kadar mağfiret olunması, muğlak bir tabirdir. Bu sebeple birbirinden farklı yorumlara ve anlaşmalara imkan verilmiştir:
* ???? ???????? bir şeyin nihâî hedefi, ulaşacağı son nokta olduğuna göre, hadisin mânası, Allah'ın mağfiretinin çokluğunu ifade eder. Sesinin ulaştığı bir hedef varsa, mağfiret de o hedefe ulaşacak kadar çoktur, öyleyse hadis, Allah'ın mağfiretinin genişliğini mübâlağalı bir üslubla ifade etmektedir.
* Burada bir teşbih yapılmıştır, şöyle ki: Kişinin bulunduğu yerle sesin ulaştığı en uzak nokta arasını dolduracak kadar çok günah işlemiş bile olsa, bu günah affedilir.
* Müezzin sayesinde, -onun sesini işitip de o sesin sebep olduğu namaza iştirak eden- herkes mağfiret olunur. Böylece bunlar, onun sayesinde mağfiret görmüş gibi olur. Müteakip hadisin de te'yid edeceği üzere, bu açıklamadan şu sonuç da çıkarılır: "Sebep olan, yapan gibidir" kaidesince, onların sevabının bir misli, ayrıca müezzine gelir. ????????? ???? ???????? ??????????
* Müezzinin, sesinin gittiği bölge içerisinde işlediği günahları affedilir.
* Onun şefaati ile, sesinin gittiği yere kadar olan saha içerisinde sakin olanların günahları affedilir.
* Mağfiretin "mağfiret taleb etme" mânası da vardır. Öyleyse, hadis "Sesini işiten herşey müezzin için mağfiret taleb eder."
2- Yaş, kuru tabiri ile "canlı cansız (herşey)" denmek istenmiştir. "Yaş"la hayvanlar, bitkiler; "kuru" ile de cansızlar kastedilmiştir.
3- Hadiste müezzinleri seslerini imkan nisbetinde yükseltmeye teşvik vardır. Esasen Buhârî'nin bir rivayetinde: "...Ezan okurken sesini yükselt, zîra müezzinin sesini işiten insan, cin ve sâir her şey Kıyâmet günü onun lehinde şehadet edecektir" buyurulmuştur. İbnu Huzeyme'nin bir rivayeti: "...ağaç, toprak, taş..." ziyadesini ilave eder.
4- Bazı âlimler, bu hadisle ilgili olarak akla gelebilecek bir noktaya parmak basarlar: "Âdet ve müşahede ile sabittir ki, "işitme", "şehadette bulunma", "tesbih etme", "mağfiret taleb etme" gibi fiiller canlılara mahsustur, cansızlardan bunlar hâsıl olamaz. Acaba hadiste bunlar cansızlara nisbet edilirken, onların, bunların lisan-ı hal ile söylemeleri mi kastedilmiştir? Yoksa hadisin zahiri mi maksuddur?"
İbnu Hacer şu cevabı verir: "Allah'ın cansızlarda da hayat ve kelam yaratması aklen mümteni' (imkansız) değildir."
Aliyyü'l-Kârî de şu cevabı vermiştir: "Gerçek şu ki Allahu Teâlâ'nın şu âyetlerinden anlaşıldığına göre cansızların, bitkilerin ve hayvanların da ilmi, idrâki ve tesbihi vardır: ??????? ??????? ????? ???????? ???? ???????? ?????? "Nitekim onlar (taşlar) arasında Allah korkusundan yuvarlananlar vardır" (Bakara 74). Keza: ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ?????????? "Var olan her şey O'nu (Allah'ı) hamd ile tesbih eder" (İsrâ 44).
Begavî der ki: "Bu, (yani canlı cansız her şeyin belli bir ilim, idrâk ve tesbih sahibi olması inancı) Ehl-i Sünnet'in görüşüdür. Buna da (hadislerde Hz. Peygamber'in risaletini te'yiden bir nevi mûcize olarak) kurt ve ineğin konuşma hadisesi şehadet eder." Bunun, kitaplarımızda misali çoktur, çakıl taşlarının, Resûlullah'ın avucunda başkaları da işitecek derecede tesbihte bulunması, Resûlullah'ın emrine uyarak ağaçların yanına gelmesi, eski yerine gitmesi, selam vermesi gibi. Müslim'in bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle der: "Ben bir taş biliyorum, bana selam verirdi." Buhârî ve Müslim'in müştereken kaydettiği ve daha önce 2394 numarada geçen hadiste cehennemin: "...benim bir kısmım bir kısmımı yiyor..." nev'inden konuşması da burada zikre değer.
Mesele zamanımızda ehl-i sünnet ulemasının kabul ettiği istikamette ilmi açıklığa kavuşmuştur denebilir. Bugün hâlâ madde denen "cansız"ın sırrı çözülmüş değildir; canlı mı,

cansız mı, mahiyeti nedir? Kesin bir hüküm verilememektedir. Öte taraftan, tek bir DNA hücresine binlerce sayfalık ansiklopedi bilgisinin kaydedilebileceği anlaşılmıştır. Tabiatta zuhur eden herşeyin, her sesin cansız eşya tarafından kaydedilme meselesi, zamanımızda dînî çevreler kadar, ilmî çevrelerin de gündemine girmiştir.
Türbüştî: "Bu şehadetten murad, lehinde şahidlik edilenin Kıyâmet günü fazîlet ve derece yüksekliği ile iştihar etmesidir. Nitekim Allah Teâlâ, şehadetle bazı kimseleri de rüsvay etmektedir. Bu şekilde şehadetle bazılarına da ikramda bulunur" demiştir.
Bu vesîle ile bir kere daha îmanımızı dile getiriyoruz: "Rebbülâlemin adına konuşan Resûlümüz Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) her ne söylemişse o haktır, doğrudur. Çünkü O, hevasından konuşmaz.[171]

?15? ??? ????????? ?????? ?????? ?????.]???? ??????? ?????? # ????: ???? ?????? ????????????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ????????????? ???????? ???? ????? ????????? ????????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????[. ????? ???????.

15. (2446)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ve melekleri namazda birinci safa rahmet ederler. Müezzin sesinin ulaştığı yere kadar mağfiret görür. Yaş ve kuru her ne, sesini işitirse, onu tasdik eder. Ona, beraberinde namaz kılanların ecrinin bir misli verilir."[172]

?16? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????]???? ????? ????: ??? ?????? ?????? ???? ?????????????? ??????????????. ??????: ???? ?????: ??????????? ????? ??????????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

16. (2447)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Müezzinler (sevapca) bizden üstün oluyorlar. (Onlara yetişmemiz için ne tavsiye edersiniz?) diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Onların söylediklerini sen de tekrar et. Bitirip sona erince dilediğini iste, sana da (aynı sevap) verilecektir" cevabını verdi."[173]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müezzinle birlikte ezanın elfazını tekrar eden kimsenin de müezzin gibi "ezan okuma" sevabını kazanacağını belirtiyor. Daha önce belirtildiği üzere, bu tekrar sırasında hayyeala'ssalât, hayye ala'lfelâh cümlelerini tekrar etmeyecek, onun yerine "lâ havle velâ kuvvete illâ billah" diyecek.[174]

?17? ??? ???????? ?? ????????? ?? ??? ????????]???? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ????: ?????? ??????? ????????? ???????????????? ????? ?????? ?? ???????? ??? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ????????????? ??????? ? ???????? ???? ?????? ?????????? ????? ??? ????? ??? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ???????????. ???? ???? ???????. ?????????? ???? ????? ?????? #[. ????? ??????? ????? ???????? .

17. (2448)- Abdullah İbnu Abdirrahman İbni Ebî Sa'sa'a anlatıyor: "Ebû Saîd (radıyallâhu anh) bana dedi ki:
"Seni, koyunları ve kır hayatını seviyor görüyorum. Koyunlarınla birlikte veya kırda olunca namaz ezanı okursan, ezan sırasında sesini yükselt. Zîra, müezzinin sesini insan, cin ve sair her ne işitirse en uzağı bile Kıyâmet günü onun lehinde şehadet eder."
Ebû Saîd sözlerini şöyle tamamladı: "Ben bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim"[175]

AÇIKLAMA:

1- Kır diye tercüme ettiğimiz kelime bâdiye'dir. Bâdiye îmar girmemiş sahra mânasına gelir. Otlak, kır, yaylak gibi kelimelerle karşılamamız mümkündür. Yani koyunların güdüldüğü yer.
2- Yalnız başına kırda olunsa bile ezan okunacağına dair hadisten hüküm çıkarılmıştır. Şâfiîler: "Ezan vaktin sünnetidir, namaza bağlı değildir" diyerek, tek başına olan kişinin de namaz sırasında ezan okunmasının müstehab olduğunu söylemiştir. Bazıları da: "Ezan, namaza cemaati çağrı içindir. Bu sebeple, münferidin ezan okuması müstehap olmaz" demiştir. Bazısı da cemaat ihtimali olan durumla olmayan durum arasında da fark gözetmiştir.[176]

?18? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ???????: ????????????? ??????? ???????? ????????? ?????? ????????????[. ????? ???? .

18. (2449)- Hz. Mu'âviye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı: "Müezzinler Kıyâmet günü, boyun itibariyle insanların en uzunu olacaklardır" derken işittim."[177]

AÇIKLAMA:

Müezzinlerin boyunlarının uzun olması ile kastedilen mânanın ne olduğu âlimlerce farklı şekillerde yorumlanmıştır:
* Bazıları: "Müezzinler Allah'ın rahmetini en ziyade uman kimselerdir. Çünkü bir şeyi uman, gözletleyen, ona doğru boynunu çevirir, uzatır" demiştir.
* Bazıları: "Onlar efendiler, reisler olacaktır. Çünkü Araplar efendiliği boynun uzunluğuyla ifade ederler" demiştir.
* Bazıları: "Onlar insanların en çok sevabı olanlarıdır. Çünkü Araplar: "Falancanın hayırdan boynu var" dedi mi, hayırdan bir nasibi var, anlarlar" demiştir.
* Bazıları: "İnsanların en çok ümid besleyeni; çünkü kim bir şeyi ümitlenirse ona boynunu uzatır. Ayrıca, insanlar Kıyâmet günü büyük sıkıntı çekerken müezzinler ümidle doludurlar. Boynun uzatılması da ferahlı olmaktan kinayedir, tıpkı boynun çöküklüğü hüzünden kinaye olduğu gibi" demiştir.
* Bazıları: "En kalabalık cemaatler kastedilmiştir, çünkü, "İnsanlardan bir boyun içinde geldi" denince, cemaat içinde geldi anlaşılır" demiştir.
* Bazıları: "Kıyâmet günü, yükselen terler ağza kadar ulaşınca müezzinlerin boyunları, bu terin ağızlarına girmemesi için uzar" demiştir.
* Bazıları boyun mânasına gelen anâk kelimesini i'nâk olarak da okumuş ve şu mânayı vermiştir: "Müezzinler cennete en sür'atli şekilde gidecek olanlardır."
* Bazıları: "Kıyâmet günü müezzinler boyunlarının uzunluğu ile tanınacaklardır" demiştir. Başka yorumlar da yapılmıştır.[178]

?19? ??? ???? ?? ???????? ???:]???? ?????? ???? ???? ??? ???????? ?????? ???????. ??????: ??? ???? ???????? ?????????? ????? ‘?????? ???? ???? ?‘?????. ?????? ?????: ????????? ??? ???? ?????????? ???????? ? ???????????[. ????? ????.????? »?‘?????? ????« ?? ‘??? ?? .

19. (2450)- Âsım İbnu Behdele der ki: "Zirri'bnu Hubeyş ezan okurken yanına bir adam uğradı ve:
"Ey Ebû Meryem, ezan mı okuyorsun? Ben ezan yüzünden senden nefret ediyorum" dedi. Zirr ona şöyle cevap verdi:"
Fazîlet sebebiyle benden nefret mi ediyorsun? Vallahi seninle konuşmuyorum."[179]

İKİNCİ FER'

Ezanın Başlangıcı

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????????? ????? ???????? ?????????? ????????????? ?????????????????? ???????? ???????? ???????? ????? ?????? ???????????? ??????? ?? ??????. ?????? ??????????: ?????????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????????: ?????????? ??????? ?????? ?????? ??????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ?????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ????? ?????? #: ??? ????? ???? ??????? ?????????[.»????????????« ??? ????? ?????? .

1. (2451)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Müslümanlar Medîne'ye geldikleri vakit toplanıyorlar ve namaz vakitlerini birbirlerine soruyorlardı. Namaz için kimse nidâ etmiyordu. Bir gün bu hususta konuştular. Bazıları:
"Hristiyanların çanı gibi bir çan edinin" dedi. Bazıları da:
"Yahudilerin boynuzu gibi bir boynuz edinerek (onu öttürün!)" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):
"Bir adam çıkarsanız da namazı ilan etse!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Bilâl! Kalk! namazı ilan et!" dedi."[180]

?2? ??? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ?? ?? ?'???? ???:]??????? ????? ?????? # ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????: ??????? ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ???????? ????? ?????????? ???????: ?????? ?????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ??????. ??????: ???? ????? ???? ????? ?????????? ???????? ???? ??????????. ??????: ???? ???? ?????

??????????. ?????????? ???????????? ??? ??? ?'?????????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? # ??????? ?'????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (2452)- Ebû Umeyr İbnu Enes, Ensar'dan olan bir amcasından naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı namaza nasıl toplayacağı meselesine eğildi. Kendisine:
"Namaz vakti olunca bir bayrak dik, onu görünce halk birbirine haber verir" dendi. Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hoşuna gitmedi. Bunun üzerine O'na, boynuz hatırlatıldı. Bu, yahudilerin borazanı idi. Onu bu da memnun etmedi ve hatta:
"Bu yahudi işidir!" dedi. Bunun üzerine büyük çan hatırlatıldı. Efendimiz:
"Bu hristiyanların işidir" dedi. Bu (konuşmalar)dan sonra Abdullah İbnu Zeyd el-Ensârî, Resûlullah'ın üzüntüsüne üzülerek ayrıldı. Bunun üzerine rüyasında ezan öğretildi."[181]
?3? ??? ???? ??:]????? ?????? ???? ?'??????? ?????? ??? ?????? ??????: ????? ????? ???????? ????? ??????? ???? ???????????? ??????? ????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ?????????? ??????? ????? ?????? ???????? ????? ????? ?????? ????????? ?? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????? ??? ??????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ???? ????????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ????? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ?????????? ???? ???????? ????????????? ?????? ?????: ???????????? ??????????? ????:?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??? ? ????? ??? ??????? ??????? ??? ? ????? ??? ??????? ??????? ??? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ???? ???? ????? ??????????? ???? ???? ??????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ? ????? ??? ??????? ????? ???????? ????????? ????? ????? ?????? ?????????? ??? ???? ????? ?????? ??? ????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? ???? ??????? ???????. ???? ?????? ????? ?????? # ????????? ????. ?????? ????? ?????[. »??????????« ????????.

3. (2453)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Ensardan bir adam gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben sizin üzüntünüzü görüp ayrıldığım vakit (rüyamdan) bir adam gördüm. Üzerinde yeşil renkli iki giysi vardı. Kalkıp mescidin üzerinde ezan okudu. Sonra bir miktar oturdu. Tekrar kalkıp aynı söylediklerini bir kere daha tekrarladı. Ancak bu sefer bir de kad kâmeti'ssalât (namaz başlamıştır) cümlesini ilave etti. Eğer halkın (bana yalancı diyeceğinden korkum) olmasaydı ben "uykuda değildim, uyanıktım" diyecektim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah sana hayır göstermiş. Bilâl'e söyle (bu kelimeleri söyleyerek) ezan okusun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de atılarak:"
Onun gördüğünü aynen ben de gördüm, ancak o, anlatma işinde benden önce davranınca, ben utandım (anlatamadım)" dedi."
Adam anlattıkları arasında şunları da söyledi: "(Mescidin üzerine çıkan adam) kıbleye yöneldi ve dedi ki: "Allahu ekber Allahu akber Allahu ekber Allahu ekber, eşhedu en lâ ilâhe illallah, eşhedu en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, hayye ala'ssalât -iki defa-, hayye ala'lfelâh -iki defa- Allahu ekber Allahu ekber, lâilâhe illallah."
Sonra bir miktar durduruldu. Sonra adam tekrar kalktı, aynı şeyleri yeniden söyledi. Ancak bu sefer Hayye ala'lfelâh'tan sonra kad kâmeti'ssalât kad kâmeti'ssalât dedi. Râvi ilave etti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bunu Bilâl'e öğret!" buyurdu. (Adam emri yerine getirdi) Bilâl de onları söyleyerek ezan okudu."[182]

AÇIKLAMA:

1- Burada aynı babın birkaç hadisi birleştirilerek sunulmuş, bazı özetlemeler de yapılmıştır.
2- Burada ismi tasrih edilmeyen rüya sahibi ensârî zât Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh)'dir. Bu zât, rivayette de görüldüğü üzere, uyurken ezan ve kâmet kendisine rüya yoluyla öğretilmiş olan zâttır.
Rüya o kadar canlı şekilde görülmüştür ki, neredeyse "Uykuda değil, uyanık halde gördüm" diyecek olmuştur. Ancak hakkında "yalancı" denmesinden korktuğu için "rüyada gördüm" demiştir. Rüya bahsinde geçtiği üzere, rüyada açıklık, onun rüyayı sâdıka oluşunun alametidir.
3- Abdullah İbnu Zeyd'e rüyasında hem ezan hem de ikâmet tafsilatıyla birlikte öğretilmiştir. Resûlullah'a rüyasını anlatınca aleyhissalâtu vesselâm, bunu rüyayı sâdıka olarak yormuş ve namaz zamanı halka duyurmada okuması maksadıyla Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'e öğretmesini emretmiştir.
Emir yerine getirilir ve müteakip vakitten itibaren Hz. Bilâl ezan okumaya başlar.[183]

?4? ??? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ???? ?????? # ??????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ???????? ??????? ???? ??? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????? ?? ??????? ??????? ??? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?????: ????? ???????? ????? ???????: ??????? ???? ??? ????????. ????: ???? ???????? ???? ??? ???? ?????? ???? ??????? ??????? ???? ????. ??? ???????: ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??? ????????? ????? ?????? ??????? ??? ????????? ????? ?????? ???? ???? ???????? ???? ???? ??????? ???? ???? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ? ???? ??? ??????. ????: ????? ?????????? ?????? ?????? ???????. ????? ?????: ????? ??????? ???? ??????? ????????: ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ????? ???? ????????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ? ?????? ???????? ? ???? ??? ??????. ???????? ????????? ??????? ????? ?????? # ????????????? ????? ???????. ??????: ??????? ????????? ????? ??? ????? ??????. ?????? ???? ????? ??????? ???????? ??? ?????? ???????????? ???? ??????? ?????? ??????? ??????. ???????? ???? ????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ??? ??????? ??????: ????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????. ?????? ??????? ?????? # ???????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .
??? ????: »?????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????????. ????: ??????? ?????«.??? ????? ???????: »???????? ??????? ?‘????? ??????? ???????? ???“??????? ???????«.??? ???? ?? ???: »???? ?????? ????? ?????? # ??????? ??????? ?? ?‘????? ???“???????«

4. (2454)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), halkı namaz için toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği zaman, ben uyurken yanıma bir adam geldi. Elinde bir çan vardı. Ben:
"Ey Allah'ın kulu, bu çanı bana satar mısın?" dedim. Adam:
"Pekala, ama bunu ne yapacaksın?" dedi. Ben:
"Bununla insanları namaza çağıracağım" dedim. Bana:
"Sana bu iş için daha hayırlı bir söz göstereyim mi?" dedi. Ben de ona: "Elbette!" dedim.
"Öyleyse şunu söyle!" diyerek bana öğretti:
"Allahu ekber Allahu ekber Allahu ekber Allahu ekber.
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.
Hayye ala'ssalât, Hayye ala'ssalât.
Hayye ala'lfelâh, Hayye ala'lfelâh.
Allahu ekber Allahu ekber Lâilâhe illallah."
Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh) devamlı dedi ki: "(Rüyamdaki bu zat) benden biraz uzaklaştı sonra tekrar söze başlayıp:
"Sonra namazı kılacağın zaman şunu söylersin" dedi ve öğretti:
"Allahu ekber Allahu ekber-Eşhedu en lâ ilâhe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, Hayye ala'ssalât, Hayye ala'lfelâh, Kad kâmeti'ssalât, kad kameti'ssalât, Allahu ekber Allahu ekber Lâilâhe illallah."
Sabah olunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek (rüyamda) gördüklerimi haber verdim. Bana:
"İnşallah bu hak bir rüyadır. Kalk rüyada öğrenmiş olduğunu Bilâl'e öğret. O bunları söyleyerek ezan okusun. Zîra o, sesce senden daha gür!" buyurdu. Ben de Bilâl'le birlikte kalktım. Ona teker teker arzediyordum. O da bunları yüksek sesle söyleyerek ezan okumaya başladı.
Bunu evinde olan Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) işitmişti. Hemen evden çıkıp ridâsını çekerek geldi ve:
"Ey Allah'ın Resûlü! diyordu, seni hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, onun gördüğünün aynısını ben de gördüm!"
Bunu işiten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Elhamdülillah! Şimdi bu daha sağlam oldu!" dedi."[184]
Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "(Bilâl ezanı okuyup sıra ikâmete gelince) Abdullah: "Onu ben gördüm, ben okumak isterim!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Öyleyse sen de ikâmet getir!" buyurdu."[185]
Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "(Abdullah İbnu Zeyd ezanla ilgili kıssayı anlatırken elfazı ikişer ikişer zikretti, ikâmeti ise birer kere zikretti."[186]
Yine Tirmizî'nin bir rivayetinde denmiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ezanı(nda elfaz) çift çift idi, ezanda da ikâmette de."[187]

AÇIKLAMA:

Tirmizî'den kaydettiğimiz son iki ziyadeden birincisi elfazın ezanda ikişer, ikâmette birer kere tekrar edileceği belirtilmiştir. Şâfiî, Ahmed ve cumhur-u ulemâ bu hadisle amel ederek ikâmeti -başta ve sondaki tekbir dışında- birer kere okumak gerektiğine hükmetmişlerdir.
İkinci rivayette ise, ezan ve ikâmet her ikisinde de elfazın ikişer kere okunacağı belirtilmektedir. Bazı âlimler de bunu esas almıştır. Ebû Hanîfe ve ashâbı bu görüştedir.
Hanefî ulema'ya, Sevri, İbnu'l-Mübârek ve ehl-i Kûfe'ye göre, ikâmetteki elfazla ezandaki elfaz sayıca aynıdır, ancak ikâmette kad kâmeti'ssalât ilave edilir ve iki kere tekrar edilir. Bunlar Ebû Dâvud ve Tirmizî'de gelen -yukarıda kaydettiğimiz- Abdullah İbnu Zeyd hadisiyle istidlal ederler.
Diğer taraftan Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve cumhur, ikâmetin elfazının onbir kelime olduğu, başta ve sonradaki tekbirlerle kad kâmeti'ssalât lafzı dışında hepsinin birer kere, bu belirtilenlerin de ikişer kere söyleneceğine hükmetmişlerdir. Bunda delilleri, müteakiben kaydedeceğimiz Hz. Enes rivayetidir.
Sadece İmam Mâlik kad kâmeti'ssalât lafzının bir kere okunacağına hükmetmiştir. Şâfiî'nin de kavl-i kadiminde buna hükmettiği bilinmektedir.
Hz. Ömer'in ben de görmüştüm demesi üzerine Hz. Peygamber'in hamdederek daha sağlam oldu demesi, rüyanın sıdkına Hz. Ömer'in şehadet etmiş olması sebebiyledir. Çünkü Sekîne onun diliyle birçok fırsatta konuşmuştur.[188]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????????? ?????? ???????? ???????? ????????????? ?????????? ??? ??????? ?????? ??? ?????????? ?????????. ??????? ??????? ?????? # ???? ??? ???????? ?‘????? ????? ??????? ?“????????[. ????? ?????? .

5. (2455)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İnsanlar çoğalınca, herkesçe bilinecek olan bir şeyle namaz vaktinin duyurulmasının gerektiğini aralarında konuştular. Bu meyanda bir ateş yakılması veya bir çan çalınması teklif edildi.
Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl'e emrederek ikişer kere söyleyerek ezan, birer kere söyleyerek de ikâmet okumasını emretti."[189]

?6? ??? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???: ?????? ??? ??????? ??????]?????????? ???????

?‘?????. ?????: ???????? ????????? ??????? ???? ??????: ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ???????? ????? ????????. ????? ???????: ??????? ??? ? ????? ??? ??????? ??????? ??? ? ?? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ??? ????????? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ???????? ??????????????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ??? ????????? ????? ??????? ????? ???? ????????? ????? ??? ????????? ????? ???? ???????? ????? ???? ????????

???? ???? ????? ???????? ??????: ???????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ? ???? ??? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (2456)- Ebû Mahzûra (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, bana ezanın usûlünü öğret" dedim. Bunun üzerine başımın ön kısmını meshederek:
"Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber dersin ve bunları derken sesini yükseltirsin. Sonra: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedu enne Muhammeden Resûlullah dersin ve bunları söylerken sesini alçaltırsın, sonra sesini şehadette tekrar yükseltirsin: Eşhedü en lâ ilâhe illallah eşhedü en lâ ilâhe illallah.
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.
Hayye ala'ssalâti hayye ala'ssalât.
Hayye ala'lfelâhi hayye ala'lfelâh.
Eğer okuduğun ezan sabah ezanı ise şunu da söylersen:
"es-Salâtu hayrun mine'nnevm, essalâtu hayrun mine'n nevm (Namaz uykudan hayırlıdır). Allahu ekber Allahu ekber, Lâilâhe illallah."[190]

?7? ??? ?????:]??????????? ?“??????? ??????????? ???????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ??? ? ???? ??? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ???? ??????? ????? ??? ????????? ????? ???? ????????? ????? ??? ???????? ????? ??? ???????? ?????? ??????? ? ?????? ??????? ? ? ???? ??? ??????[.??? ??? ???? ???? ??? ??????:]?????? ??????? ???????? ????????? ???????????: ???? ??????? ????????? ???? ??????? ????????? ?????????? ?????: ??????? ???????: ?????? ???? ??????????? ? ??????? ?????????? ??? ??????????? ‘??? ????????? # ?????? ?????????[.

7. (2457)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "(Ebû Mahzûra dedi ki): "Bana [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikâmeti ikişer ikişer öğretti:
"Allahu ekber, Allahu ekber,
Eşhedu en lâ ilâhe illallah, Eşhedu en lâ ilâhe illallah.
Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah.
Hayye ala'ssalât, Hayye ala'ssalât.
Hayye ala'lfelâh, Hayye ala'lfelâh.
Allahu ekber, Allahu ekber.
Lâilâhe illallah.
Ebû Dâvud der ki: "Abdurrezzak rivayetinde dedi ki: "(Resûlullah devamla): "İkâmet getirince iki sefer de şunu söyle: Kad kâmeti'ssalât, kad kâmeti'ssalât!" (Aleyhissalâtu vesselâm ayrıca sordu):
"Duydun mu?" (Ebû Mahzûra):
"Evet!" dedi. (Hadisi rivayet eden râvi Sâib) der ki: "Ebû Mahzûra alnındaki saçı ne kestirir ne de ayırırdı. çünkü oraya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elleri değmiş idi."[191]

?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ?‘????? ???? ?????? ????? ?????? # ??????????? ???????????? ???“??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????: ???? ???????? ???????? ???? ??????? ???????? ????????. ????: ????? ????????? ?“??????? ??????????? ????? ????????? ??? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (2458)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Ezan Resûlullah devrinde ikişer ikişer idi. İkâmet de birer birer. Ancak (müezzin), ayrıca ikişer sefer olmak üzere kad kâmeti'-salât, kad kâmeti'ssalât da derdi."
İbnu Ömer devam eder: "Biz, ikâmeti işittik mi abdest alır, namaza giderdik."[192]

?9? ??? ????:]????? ???????? ???? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????. ????????? ??????? ?????????? ?????????? ????????. ??????: ???????? ?????? ???? ?????????. ???????? ?????? ??? ??????????? ?? ??????? ?????????[.

9. (2459)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Müezzin, sabah namazını haber vermek için Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in yanına gider. Onu uyuyor bulunca:
"Essalâtu hayrun mine'nnevm (namaz uykudan hayırlıdır)" der. Bunun üzerine Hz. Ömer, o ibareyi sabah ezanına ilave etmesini emreder."[193]
AÇIKLAMA:

Bu rivayet, sadece sabah ezanında söylenen essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesinin, ezana Hz. Ömer tarafından ilave dildiğini ifade etmektedir. Halbuki 2456 numaralı Ebû Mahzûra rivayetinde görüldüğü üzere bu ilaveyi bizzat Aleyhissalâtu Vesselâm talim buyurmuştur. Resûlullah'ın müezzinlerince söylendiğini ifade eden başka rivayet de var. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bunu bilmemesi de mümkün değildir. Görüldüğü üzere ortada, izahı gereken bir müşkil söz konusudur. Ebû'l-Velid el-Baci der ki: "Muhtemelen, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu cümlenin, diğer vakitlerin ezanında da kullanılmasını önlemek için bunu söylemiş, "Bunu sadece sabah ezanında söyle" demek istemiş olmalıdır." İbnu Mâce'de gelen bir rivayete göre, Hz. Bilâl (radıyallâhu anh), sabah ezanı için Resûlullah'a gelir, ancak uyumakta olduğu söylenir. Bunun üzerine Hz. Bilâl iki kere, essalâtu hayrun mine'nnevm der. Bunun üzerine bu cümle sabah ezanında sabitleşir, kesinleşir.
Bir başka rivayete göre, Ebû Mahzûra, Huneyn günü sırasında sabah vakti Resûlullah'ın yanında sabah ezanı okur. O vakit Aleyhissalâtu vesselâm ezana es salâtu hayrun mine'nnevm cümlesini ilave ettirir.
İmam Mâlik der ki: "Müezzin, essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesini sabah ezanında hazerde de seferde de terketmemelidir. Ancak kim, kendi başına tarlasında okursa terkinde bir beis yok, fakat terketmemesi daha iyidir."[194]

?10? ??? ????? ???:]???????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ????????? ??????????? ???????? ???????????? ???? ??????????

??????: ??????? ????? ???? ?????? ????? ????????????? ?????? ??????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.????: ??? ??? ?? ??? ??? ???? ???? ??????? ?? ?????? ?????????: »???????? ?????? ???? ?????????«.

10. (2460)- Mücâhid (rahimehullah) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'le bir mescide girdim. Ezan çoktan okunmuştu. Biz namaz kılmak istiyorduk. Müezzin tesvîbte bulundu (ikâmet okudu). Abdullah mescidi terketti ve:
"Haydi bizi bu bid'atçinin yanından çıkar!" dedi ve orada namz kılmadı."[195]
Tirmizî der ki: "İbnu Ömer'den rivayet edildiğine göre, sabah ezanında essalâtu hayrun mine'n nevm derdi."[196]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Ömer'in mescidden çıkıp gitmesine sebep olan şey tesvîbtir. Tesvîb, lügat olarak bir duyurma yaptıktan sonra dönüp tekrar duyurma yapmaya denir. Hadiste üç ayrı mânada kullanılmıştır:
1) İkâmette ezandan sonra ikinci bir duyurma olduğu için, ikâmet'e "tesvîb" denmiştir.
2) Sabah ezanında müezzinin sarfettiği essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesine de tesvîb denmiştir. Kelime bu iki mânada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den beri kullanılagelmiştir.
3) Bir üçüncü tesvîb, Tirmizî'nin açıklamasına göre sonradan ihdas edilmiştir. Şöyle ki, halk ezana rağmen namaza koşmakta ağır alınca, müezzinler, ezan-ikâmet arasında "Kad kâmeti'ssalât, hayye ala'ssalât, hayye ala'l felâh" diyerek yeni bir uyarı daha yapmaya başlamışlardır. İşte buna da tesvîb denmiştir. Bu bid'attir, mekruhtur.
Sadedinde olduğumuz hadiste bu üçüncü "tesvîb" mevzubahistir. Şârihlerin belirttiği üzere müezzinler ezanla ikâmet arasına üçüncü bir tesvib (i'lam = duyurma) ihdas etmişlerdir. Bu, sünnette olmadığı için İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) buna reaksiyon göstermiş, bid'attir diye mescidi terketmiştir. Bid'at olan bu üçüncü mânadaki tesvîb hususunda âlimler ihtilaflıdır. Bazılarına göre bu tesvîb "essalâtu hayrun mine'nnevm" cümlesinin öğle ezanına ilavesidir. İşte Abdullah İbnu Ömer, bu cümlenin öğle ezanına ilavesi -veya kad kâmeti'ssalât, hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh şeklindeki ara uyarı- bid'at olduğu için rahatsız olmuş ve bu bid'ata seyirci kalmış olmamak için mescidi terketmiştir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu hadisenin öğle veya ikindi namazında cereyan ettiği belirtilir.
2- Abdullah İbnu Ömer'in: "Bizi... çıkar" demesi âmâ olmasındandır. Ömrünün sonlarında gözlerine âmâlık ârız olduğu bilinmektedir." [197]

?11? ??? ????? ??? ???? ???:]?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?? ????????? ??????????. ??????: ??????? ????? ?????? ?????? ????????[.»????????????« ?????? ?? ????? ??? ??? ???? ??? ??? ?????????? ???????? ?? ???? ?????: ??? ?????? ???? ??? ?? ????? ?????: ????? ??? ???? .

11. (2461)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Ben İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'le beraber idim, bir adam öğle veya ikindi namazında tesvîbte bulundu. Bunun üzerine (İbnu Ömer): "Bizi (buradan) çıkar, zîra şu (yapılan tesvîb) bid'attir" dedi."[198]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

?12? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?? ???? ????? # ? ??????????? ?? ?????? ???? ???????? ??? ?? ????? ?????????[. ????? ??????? .

12. (2462)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sabah hariç, sakın hiçbir namazda tesvîbte bulunma!" tembihini yaptı."[199]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Bilâl'e yasakladığı tesvîb, 2460 numarada açıkladığımız üzere, sabah ezanında söylenen essalatu hayrun mine'nnevm cümlesidir. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bu cümlenin sadece sabah ezanında söylenmesini muvafik bulmuş olmakta, meşru kılmaktadır. Sadedinde olduğumuz hadis de bu cümlenin diğer vakitlerde ilavesini yasaklamaktadır.[200]

?13? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?'????? ?????? ??????? ?????? ??????? ? ??? ??????[. ????? ??????? .

13. (2463)- Yine Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) der ki: "Ezanın sonu şöyledir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Lâilâhe illallah."[201]

EZANDA ADI GEÇENLER

Ezan deyince isimleri zihnimize dökülüveren birkaç zât var. Onlar, ezanın hem metin ve elfaz olarak şekillenmesinde hem de okunuş ritminin şekillenip, tarz-ı Nebevîye uygun halde bize intikalinde hizmeti geçen kimselerdir. Bu yüce sahabîleri daha yakında tanımalıyız:

1-ABDULLAH İBNU ZEYD İBNİ SA'LEBE[202]:

Medînelidir ve Hazrec kabilesine mensuptur, dolayısıyla Ensar'dandır (radıyallâhu anh). Ebû Muhammed diye künyesi vardır. Akabe biatına katılan ilk müslümanlardandır. Bedir gazvesi başta olmak üzere, Resûlullah'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır. Mekke Fethi'nde Benî'l-Hâris İbnu'l-Hazrec'in bayrağını taşımıştır.
Namaz vaktini nasıl duyurmak gerektiği hususunda Resûlullah'ın ashab'la yaptığı istişarenin ferdasında ezanla ilgili rüyayı görmüştür. Gelip Aleyhisalâtu Vesselâm'a anlatınca, Efendimiz bu rüyanın hak bir rüya olduğunu te'yid etmiş ve Bilâl'e anlatmasını, onun namaz vakitlerinde bunu okuyarak duyuruda bulunmasını söylemiştir.
Alimlerin çoğunlukla kabul ettiklerine göre bu rüya hadisesi, Mescid-i Nebevî'nin inşaatı biter bitmez, hicrî birinci yıl içinde vukua gelmiştir.
Tirmizî, Abdullah İbnu Zeyd'e ait, Resûlullah'tan yapılan yegane sahih rivayetin bu ezan hadisi olduğunu söylerse de, İbnu Hacer bunun hatalı olduğunu, onun rivayet ettiği 6-7 hadisi müstakil bir cüzde toplayarak gösterdiğini söyler ve hadisleri, kaynakları ve muhtevalarıyla birlikte kısa kısa tanıtır.
Kendisinden Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Abdurrahman İbnu Ebî Leyla ve oğlu Muhammed İbnu Abdillah İbnu Zeyd hadis rivayet etmiştir.
Medîne'de hicrî 32 yılında vefat etmiştir. Öldüğü zaman 64 yaşında idi. Cenaze namazını Hz. Osman (radıyallâhu anh) kıldırmıştır.
Ezanla ilgili rüyayı Hz. Ömer de görmüştür, ancak Resûlullah'a öncelikle anlatma ve Hz. Bilâl'e öğretme şerefi Abdullah İbnu Zeyd'e aittir. Hz. Ömer ezanı Bilâl'den işitince, "Bunu rüyamda ben de görmüştüm" der. Resûlullah: ????????? ????????? ??????? ???????? "Allah'a hamdolsun (ezan şimdi) daha sağlam oldu" buyurur.
Hz. Ömer'in de mesele ile ilgili rüyası sebebiyle, ezanın metnen takarrur etmesinde onun da bir katkısından söz edilebilir. Zîra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Abdullah İbnu Zeyd tarafından rüyada görülmüş olan ezanın meşruiyyeti hususundaki kanaat güçlenmiş, yakîn kazanmıştır.

2- EBÛ MAHZÛRA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mekke' ye tayin ettiği müezzindir. Ezanın okunuş tarzını Hz. Peygamber'den bizzat öğrenmiş, o tarz üzere okumuş, ve bu tarz arkadan gelen nesillere intikal ettirilmiştir.

Ebû Mahzûra'nın ismi ihtilaflıdır: Semure İbnu Mi'yer denmiş, Evs İbnu Mi'yer denmiş, Mi'yer İbnu Muhayriz denmiştir. İsmini Mi'yer değil mu'ayyin diye tesbit eden de olmuştur. Başka iddialar da var.
Buhârî ve İbnu Ma'în, Semure İbnu Mi'yer'i kabul etmişlerdir.
Ebû Mahzûra (radıyallâhu anh)'nın müezzin olarak kazanılması ve ezanın Muhammedî okunuş tarzına üstad kılınması, Resûlullah'ın insanları kazanmada takip ettiği ibretli sünneti anlama yönüyle mühim bir hadisedir. Vâk'a'yı Ebû Mahzûra'nın kendi ağzından dinleyelim: Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'da kaydettiği bir rivayette Ebû Mahzûra şöyle anlatır:
"Biz on kişilik bir grubtuk. Huneyn yolunda (Ci'irrâne'de) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a katıldık. Hz. Peygamber'in müezzini namaz için ezan okudu. Biz, müezzinle alay etmek gayesiyle söylediklerini tekrar etmeye başladık. Resûlullah, sesimizi işitmişti, bizi yanına çağırdı.
"Kulağına gelen ses hanginizin?" diye sordu. Arkadaşlarım beni işaret ettiler. Bunun üzerine onlara gitmelerini söyledi. Bana da dönüp:
"Haydi, ezanı oku bana!" dedi. Ben boşa dikilmiştim, hiçbir şey bilmiyordum. (Öylesine mahçup oldum ki) o anda, nazarımda dünyanın en menfur insanı Resûlullah oluverdi. Bana emrettiğinden daha iğrenç bir şey de bilmiyordum.
(Gözlerimi öne eğip sustum). Bunun üzerine ezanın muhtevasını ve okunuş tarzını kelime kelime, cümle cümle tekrar ederek öğretti. Öğrenme işi tamamlanınca bana bir çıkın verdi, içinde para vardı. Sonra elini alnıma koydu, yüzümü, göğsümü okşadı.
"Bârekallah!" dedi. Ben cesarete geldim ve:
"Ey Allah'ın Resûlü, emret Mekke'de müezzin olayım!" dedim.
"Haydi ol! izin verdim" dedi. O anda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı içimden geçirmiş olduğum bütün kötü düşünceler kayboldu ve sevgiye dönüştü."
Üsdü'l-Gâbe'nin rivayeti Ebû Mahzûra'nın o gün müslüman olduğunu tasrih eder. Der ki: "Resûlullah onu, ezanı yansılarken işitmişti, sesi hoşuna gitti, yanına getirilmesini emretti. Ebû Mahzûra o gün müslüman oldu. Huneyn'den dönünce Mekke'de ezan okumasını emretti. Bilahare bu işe aralıksız devam etti."
Aynı rivayetin devamından anlıyoruz ki, Mekke'de müezzinlik işi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsi taliminden geçerek ezan üstadı olan Ebû Mahzûra'nın oğlundan sonra nesli kesilince amcasının oğlu, amcasının oğlunun oğlu şeklinde yakınları arasında devam eder. Bunların nesillerinin de inkıtaya uğramasıyla, aynı kabileden bir başkasına geçer.
Onun ezân-ı Muhammedî'nin makâm-ı Muhammedî üzere tesbit ve intikalindeki yerini üçüncü göbekten torunu İbrahim tarafından (İbrahim İbnu Abdilaziz İbnu Abdilmelik İbnu Ebî Mahzûra) rivayet edilen şu hadis açık olarak ortaya kor: "Ebû Mahzûra dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni oturttu. Bana ezanı harf harf söyledi." İbrahim der ki: "Tıpkı bizim ezanımız gibi." (Hadisi İbrahim'den nakleden) Bişr İbnu Muâz der ki: "O'na: "Bana tekrar et!" dedim. O, ezanı bana tercî ile (makamı üzere) tavsif etti."
Ebû Mahzûra'nın sesce insanların en güzeli ve en gürü olduğu rivayet edilmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir seferinde onunu ezanını dinlemiş ve "kendimden geçeyazdım" demiştir.
Ebû Mahzûra, hep Mekke'de kalmış, başka yere hiç ayrılmamıştır. Orada hem ezan okumuş, hem de dileyenlere ezan okumasını öğretmiştir. Ebû Mahzûra 59 hicrî yılında Mekk'de vefat etmiştir (radıyallâhu anh).
Ebû Mahzûra'dan İbnu Abdi'l-Melik, İbnu Muhayrız, İbnu Ebî Müleyke, Atâ, Abdülaziz İbnu Refi vs. hadis rivayet etmiştir.

3- BİLÂL-İ HABEŞİ:

Resûlullah'ın müezzinlik ve hazinedarlık gibi iki mühim hizmetini yürütmüştür. Adı, Bilâl İbnu Rabâh'tır. Künyesi, Ebû Abdi'l-Kerîm'dir; Ebû Abdillah, Ebû Amr da denmiştir. Annesi, Hamâme olup, Mekke'nin Benî Cumâh hanedanı müvelledlerindendir. (Müvelled= köle asıllı demektir.)
Hz. Bilâl, Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anhümâ) 'nin azadlısıdır. Beş -veya yedi veya dokuz-okiyye'ye[203] satır almış ve Allah yolunda azad etmiştir.
Hz. Bilâl ilk müslümanlaradandır. Bu sebeple Allah'ın dini için en çok işkence çekenlerden biridir. Umeyye İbnu Halef onu yüzü üzerine güneşe yatırır, üzerine değirmen taşı koyar, altta kızgın kum, üstte cehennemî güneş yakıncaya kadar öylece bırakıp kıvrandırır ve bu sırada: "Muhammed'in Rabbi'ni inkar et!" diye telkinde bulunurdu. Bilâl (radıyallâhu anh) bütün işkencelere sabreder ve Umeyye İbnu Halef'e:
"Ahad Ahad! yani Allah bir, Allah bir" diye cevap verirdi.
Bir seferinde, o bu şekilde işkence altında Ahad! Ahad! diye bağırırken, Varaka İbnu Nevfel yanından geçer. Ve:
"Ey Bilâl! Ahad! Ahad! Allah'a yemin olsun bu hale dayanamayıp ölürsen, kabrini dilek makamı yapacağım"[204] der.
Bilâl, Benî Cumâh'a ait köle idi. En ziyade Ümeyye İbnu Halef işkence yapar, aralıksız buna devam ederdi. Ne var ki, Cenâb-ı Hakk Bedir savaşında Ümeyye'nin Bilal'in eliyle öldürülmesini müyesser kılacaktır. Bilâl, İslam'ı ilk izhar eden yedi kişiden (Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekr, Habbâb, Süheyb, Ammar, Bilâl, Sümeyye) biri olması hasebiyle işkencenin her çeşidine, en haysiyet kırıcılarına hedef olmuştur. Ellerini arkadan bağlayıp boynuna ip takıyorlar, sonra eğlenmeleri için çocuklara teslim ediyorlar, çocuklar da onunla Mekke'nin Ahşaban denen tepelerinde yoruluncaya, bıkıncaya kadar eğlenip, sonunda bırakıyorlardı.
Bilâl son derece dindar ve dîni hususunda titiz ve kıskançtı. Müşrikler kendilerine kazanmaya çalıştıkları vakit:
"Allah! Alah!" diya pervasızca cevap verir, kızacaklarına, işkence yapacaklarına hiç aldırmazdı. Onun bu salabetine hayran kalan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e rastlar ve:
"Keşke biraz bir şeylerimiz olsa da Bilâl'i satın alsak! buyurur. Hz. Ebû Bekr, Abbâs İbnu Abdilmuttalip'e rastlar ve:
"Bilâl'i benim için satın alıver!" der. Abbâs gidip, efendisi kadına:
"Şu kölen Bilâl'i sana olan faydası tükenmeden bana satar mısın?" diye sorar. Kadın:
"Onu ne yapacaksın? O, habisin tekidir... O şöyledir. O böyledir.." diye sayar döker, reddeder. Abbâs (radıyallâhu anh) bir başka sefer ona rastlayınca önceki taklifini aynen yeniler. Kadın bu sefer itiraz etmez. Satın alıp, Hz. Ebû Bekr'e gönderir.
Bir başka rivayete göre Bilâl, taşın altına gömülmüş halde işkence çekerken bizzat Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh) tarafından satın alınmıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh ile kardeşlemiştir.
Bilâl hayatı boyunca Resûlullah'tan ayrılmamış, O'na müezzinlik yapmıştır. Resûlullah'ın katıldığı bütün gazvelerde O'nunla birlikte olmuştur.
Bilâl'in mümtaz yönü, Hz. Peygamber'e müezzinlik yapmış olmasıydı. İslam'da ilk ezanı okuyan odur. Daha önce belirttiğimiz üzere Abdullah İbnu Zeyd, ezan rüyasını görünce Resûlullah: "Bunu Bilâl'e öğret, bununla namaz için ezan okusun, o, sesce senden daha güzel, daha gür" demiştir.
Yine daha önce kaydettiğimiz üzere bazı rivayetler, sabah ezanındaki "essalâtu hayrun mine'nnevm" cümlesinin ezana girmesinde Hz. Bilâl'in rolü olmuştur: Bir gün Resûlullah'a namaz vaktini haber vermek üzere gelince Aleyhissalâtu Vesselâm'ın uyumakta olduğu haber verilir. Bunun üzerine Hz. Bilâl "essalâtu hayrun mine'nnevm" cümlesini irtical buyurarak vazifeyi îfâ eder. Bundan hoşnud olan Şâri-i mübîn Fahr-i Kâinat Efendimiz, sabah ezanlarında bunun da söylenmesini teşrî ve ferman buyururlar.
Medîne'de Resûlullah'a ve ashâb-ı güzîn hazerâtına ezan şakıyan İslâm'ın bu ilk bülbülü, andelib-i Muhammedî, Resûlullah'ın baş âşıklarındandı. Tıpkı her bülbülün güle olan aşkı gibi, o da Medîne'de açan ve kokusu kıyâmete kadar bâki kalacak olan o ilâhî güle, Muhammed adındaki hakkın, hakikatin, Allah'ın gülüne âşıktı.
Resûlullah'ın ölümüne dayanamıyordu. Medîne'nin her taşı, her ağacı, her insanı, esen rüzgarı, öten kuşu O'na sevgilisini hatırlatıyordu. Sevgilisiz Medîne'de kalmak ona çok ağır geliyordu.
Oradan ayrılmak, uzaklara gitmek istiyordu. Allah yolunda cihad ederek, kendini meşgul ederek ızdırabını, kederini azaltmayı, hasretini unutmayı deneyecekti.
Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'den Şam'a gitmek üzere izin istedi.
"Hayır yanımda kalacaksın!" dedi. Ayrılmasını istemiyor, izin vermedi. Ama Bilâl kesin kararlıydı, ağır bastırdı:
"Eğer beni nefsin için âzad ettiysen burada hapset. Yok Allah için azad etti isen bırak Allah'a gideyim!"
Hz. Ebû Bekr, Bilâl (radıyallâhu anhümâ)'in karalılığını anlamıştı.
"Git!" dedi. Bilâl Şam'a gitti.[205] Ölünceye kadar orada kaldı. Artık ezan da okumuyordu. Gülsüz bülbül öter mi? Kudus'ün fethi sırasında Hz. Ömer Şam'a uğramıştır. O'nun gelişi şerefine Hz. Bilâl Şam'da bir kere ezan okur, başta Hz. Ömer, bütün müslümanları ağlatır.
Bir seferde rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görür. Efendimiz:
"Bu vefasızlık da ne? Niye ziyaretime gelmiyorsun ey Bilâl!" der. Üzüntü içinde uyanan Bilâl bineğine atlayıp Medîne'ye gelir. Resûlullah'ın makber-i şeriflerine uğrar. Orada ağlar, kabrin üzerine kapanır. Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallâhu anhümâ) yanına gelirler. Onları öper, kucaklar. Kendisinden bir sabah ezanı okumasını rica ederler. Kabul eder. Mescidin damına çıkarak ezan okur. Medînelilere sunulan bu sabah ziyafeti Medîne'de bir hadise olur. Allahu ekber, Allahu ekber dediği zaman Medîne ihtizaza gelir (ve adeta yerinde oynar). Eşhedu enlâ ilâhe illallah deyince titremesi artar ve herkesi yerinden kaldırır. Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah deyince kadınlar husûsî çadırlarından dışarı fırlarlar. Kadın ve erkek herkesin ağladığı böyle bir gün Medîne'de hiç görülmez."
Bir gün Hz. Peygamber sabahleyin kalkınca Hz. Bilâl'i çağırtır. Gelince:
"Ey Bilâl! Cennette seni benim önüme geçiren şey nedir? Her ne zaman cennete girdi isem, her seferinde önümde senin hışırtını duydum" der.
Bilâl'in Resûlullah'la menkıbesi çoktur.
İbnu Sa'd, Şam-ı Şerif'te (Dımeşk) hicrî 20 yılında altmış küsur yaşında olduğu halde vefat ettiğini, Bâbu's-Sağir'e defnedildiğini belirtir. Ölüm tarihi hususunda başka rakamlar da söylenmiştir. 17, 18, 21, 15 gibi. Hatta bir rivayette de Halep'te ölüp Bâbu'l-Erba'în'e defnedildiği söylenmiştir. Öldüğü zaman yaşının 70'e ulaştığını söyleyen de olmuştur.
Hz. Bilâl koyu esmer, zayıf uzun boylu, gövdesi öne eğik (kamburca), yanakları zayıf idi. Hâlid isminde erkek, Gufeyre isiminde de bir kız kardeşi vardı.

Kendisinden birçok sahâbe ve tabiîn hadis rivayet etmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Üsâme, Abdullah İbnu Ömer, Ka'b İbnu Ucre, Berâ İbnu Âzib, es-Sanâbehî, Ebû Osman en Nehdî, Ebû İdrîs el-Havlânî, İbnu Ebî Leylâ, Tarık İbnu Şihâb vs.[206]

ÜÇÜRCÜ FER'

EZAN VE İKÂMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????]???? ?????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ?'?????[. ????? ??? ???? .

1. (2464)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bir müezzini geceleyin ezan okumuştu. Ezanı iade etmisini emretti."[207]

?2? ???????? ?? ???? ???:]???? ???? ?????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????? # ??? ????????: ?? ???? ????????? ???? ?????[.

2. (2465)- Tirmizî'nin yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'dan kaydettiği bir diğer rivayet şöyledir: "Hz. Bilâl güneş doğmazdan önce ezan okumuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: "Haberiniz olsun kul uyudu" diye nidâ etmesini emretti."[208]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisleri Tirmizî, "Geceleyin Okunan Ezan" adında bir babta kaydeder. Ebû Dâvud ise: "Vaktinden Önce Okunan Ezan" adını verdiği bir babta kaydeder.
2- Tirmizî ve bir kısım hadisciler, ikinci hadisin Hz. Peygamber'den rivayet edilmesini, senette yer alan Hammâd İbnu Seleme'nin bir hatası olduğunda ittifak ederler. Onlara göre, ezanı vaktinden önce okuyan müezzine, iade etme emrini veren Hz. Ömer'dir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu müezzinin ismi de tasrih edilmiştir: Mesrûh... Bunlara göre ezanı iade etme (yeniden okuma) emrin merfû değil, mevkuftur, bu emrin muhatabı Bilâl değil Mesrûh'tur. Tirmizî bu mesele üzerine uzun açıklamada bulunur. Hadis merfû da olsa, mevkuf da olsa mesele üzerine tarettüp edecek hükümde bir değişiklik yoktur. Bu meselede âlimlerin düştüğü ihtilaf -ki belirteceğiz- daha çok yoruma dayanmaktadır.
3- Birinci hadis, Hz. Ömer'in, vaktinden önce sabah ezanı okuyan bir müezzine vakti girince yeniden ezanı okuttuğunu haber vermektedir. Görüldüğü üzere, ikinci hadis de bu mânayı te'yid eden merfû bir örnek olmaktadır. Yani Hz. Peygamber zamanında Bilâl-i Habeşî, bir keresinde sabah ezanını yanlışlıkla vaktinden önce okumuştur ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Bilâl'e: "Bana uyku galebe çaldı, bu sebeple gaflet edip yanlışlıkla vaktinden önce okudum" mânasında -ve özür beyan etmek maksadıyla- olmak üzere "Haberiniz olsun kul uyudu"[209] diye nidâ etmesini emretmiştir.
Vaktinden önce okunan ezan mevzuunda ulema ihtilaf etmiş, farklı hükümlere varmıştır:
1- İmam Şâfîi, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî- İshak İbnu Râhûye sabah ezanının şafak sökmezden yani fecr-i sâdık doğmazadan önce okunmasına hükmederler. Hz. Câbir (radıyallâhu anh) de bu görüştedir. Bu görüş cumhurun görüşü olmaktadır.
2- Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed, diğer vakitlere kıyas ederek vakit girmedikçe sabah ezanının da vakti girmeden okunamayacağına hükmederler. İmam Yûsuf da Ebû Hanîfe gibi hükmetmiş ise de sonradan, rivayetlerde gelen örneği esas alarak "sabah ezanının vaktinden önce okunmasında bir beis yoktur" demiştir.
3- Bazı hadisciler, şayet bir mescidde iki müezzin varsa, sabah vakti girmeden sabah ezanını okumanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Bunlar şöyle düşünürler: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bidayette tek müezzini vardı. Bilâl-i Habeşî (radıyallâhu anh). O zaman sabah ezanı, vakti girince okunuyordu. Ne zaman İbnu Ümmü Mektum da ikinci müezzin olarak devreye girdi, Bilâl, ezanı vaktinden önce okumaya başladı. Nitekim sahih rivayetlerde geldiği üzere, Resûlullah ????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ???????? ?????? ????? ????????? "Bilâl ezanı geceleyin okur. Siz, İbnu Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyin için" tembihinde bulunmuştu. Bu haberin muahhar olduğu açıktır.Öyle ise vaktinden evvel okununca iade etmeyi emreden rivayet -ki sadedinde olduğumuz 2465 numaralı hadistir- Resûlullah'ın tek müezzini bulunduğu zamanla ilgilidir. Bunu, İbnu Ömer'in rivayeti de te'yid etmektedir."
Bunlara göre, vaktinden önce okunan sabah ezanı yeterli değildir. Vakti girince ikinci bir ezan daha okumak gerekir.[210]

?3? ??? ?? ?????? ?????? ?????.]???? ????? ?????? # ????: ? ????????? ?????? ??????????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (2466)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sabah vakti iyice belirinceye kadar ezan okuma!" dedi ve ellerini yanlara doğru açarak: "Şöyle!"diye gösterdi." [211]

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre, fecr doğmazdan önce ezan okunması câiz değildir. Ancak hadis munkatı'dır. Zaten yukarıda açıklama sırasında kaydettiğimiz Buhârî hadisi, Peygamberimizi müezzini Hz.Bilâl (radıyallâhu anh)'in oruç tutacaklara henüz yeme-içmenin helâl olduğu bir vakitte yani daha şafak sökmezden önce ezan okuduğunu göstermektedir. Sahih hadisin olduğu yerde zayıf hadisle amel edilemeyeceği bedihî bir husustur.[212]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????.]???? ?????? ????? ????? ?????? # ???? ?????? ????????? ??????? ???? ???????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ???? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????. ????? ??????? ???????? ???????. ????? ?????: ???? ?????? ???????[. ????? ??????? .

4. (2467)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kimse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sabah namazının vaktini sormuştu. O da Hz. Bilâl'e emretti. Şafak sökerken ezan okudu. Ertesi gün ortalık ağarıncaya kadar sabah ezanını tehir etti. Sonra ikâmet okumasını emretti ve namazı kıldı. Sonra da adama:
"İşte bu, (sabah) namazının vaktidir" dedi."[213]

?5? ??? ???? ?? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ???? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ?????? # ???????? ?????????? ??????: ??????? ??? ????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????? ?????????? ??? ????????? ?????????: ?. ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ????? ??? ???????. ?????? ???? ??????? ?????? #: ???? ???? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????. ?????: ?????????[. ????? ??? ???? ????????? ?????? '?? ???? .

5. (2468)- Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Sabah ezanının ilk vakti girince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana emretti, ben de ezan okudum ve:
"İkâmet de getireyim mi ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum. (Soruma hemen cevap vermeyip) doğu tarafına, fecre bakmaya başladı ve:
"Hayır!" dedi. Ne zaman ki şafak söktü Hz. Peygamber (bineğinden) indi, abdest bozdu. Sonra bana doğru geldi. (Bu ara Ashâbı da toplandı. Abdestini aldı. Bilâl ikâmet okumak istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sudâ'nın kardeşi ezan okudu, ezanı okuyan ikâmeti getirsin!" dedi. Ben de ikâmet getirdim."[214]

AÇIKLAMA:

1- Sudâ: Yemen'de San'a ya kırkiki fersah mesafede bir yer adıdır. Bu yer, adını bir kabileden almıştır.
2- Hadiste ezan okuyan kimsenin ikâmet de okuması gerektiği ifade edilmektedir.
Bu meseleyi başka hadisler muvacehesinde değerlendiren âlimler farklı neticelere gitmişlerdir:
Tirmizî'nin kaydettiğine göre ulema çoğunluk itibariyle ezanı kim okudu ise ikâmeti de o yapmalıdır demiştir.
Hâfiz el-Hâzimî, Kitâbu'l- İ'tibâr'da der ki: "Ulema şu hususta ittifak etmiştir: "Bir kimsenin ezan, bir başkasının da ikâmet okuması câizdir. Ancak "ikisini de aynı şahsın yapması mı, yoksa ayrı ayrı şahısların yapması mı evladır?" meselesinde ihtilaf edilmiştir. Çoğunluk: "Arada fark yoktur, esas olan bu hususta genişlik ve ruhsattır" demiştir. Bu görüşte olanlar arasında İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe ile Hicaz ve Kûfe ulemasının ekseriyeti vardır."
İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel'in bunu mekruh addettiği rivayet edilmiştir.[215]

?6? ??? ???? ?? ??? ???:]???? ????? ????????? ???? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ???????? ???????? #. ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????[. ????? ???? ?????? ??? ???? ???? ???????? .

6. (2469)- Simak İbnu Harb anlatıyor: "Bilâl, güneş (öğlede, batı cihetine) kayınca ezan okurdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) odasından çıkıncaya kadar ikâmet getirmezdi. Odasından çıkınca, O'nu görür görmez ikâmet getirirdi."[216]

?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ???????????? ????? ??????? ????? ????????? ?'?????[. ????? ???? ???? ????.

7. (2470)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki müezzini vardı: Biri Bilâl diğeri İbnu Ümmi Mektûm el-A'mâ."[217]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, bir mescidde iki müezzinin istihdam edilebileceğini ifade eder. Mamafih cami ve cemaatin durumuna ve duyulan ihtiyaca göre daha fazla sayıda müezzin istihdamı da câizdir. Nitekim Hz. Osman ihtiyaç artınca dört adet müezzin tayin etmiştir. Şâfiîlere göre, müezzinlerden biri tanyeri ağarmadan ezan okur, tıpkı Bilâl gibi, diğeri de tanyeri ağardıktan sonra okur, tıpkı İbnu Ümmi Mektûm gibi.
Nevevî'ye göre müezzinin birden fazla olması halinde hepsinin bir defada değil, ayrı ayrı okuması efdaldir. Cami büyükse her biri bir köşede okur, küçükse hepsi beraber, aynı anda okuyabilirler. Vakit olduğu takdirde sıra ile hepsinin ayrı ayrı okuması müstehabtır. Beraber okumak cemaate hoş gelmeyecek olursa bir tanesi okur. İhtilaflar kur'a ile halledilir.
İkâmet'e gelince, bunu bir tanesi yapar. İkâmet, ezanı ilk okuyanın hakkıdır. Müezzinler hep bir ağızdan ezan okumuşsa ikâmeti biri getirir. İhtilaf olursa kur'a çekerler. Cami büyük olur, ihtiyaç da duyulursa iki müezzin ikâmet okuyabilir. Bu cevaz hem Şâfiî ve hem de Hanefî mezhebi için mevzubahistir. Vazifeli müezzin varsa onun öncelik hakkı vardır. Cemaatten biri erken davranıp ikâmet getirecek olsa da yeterlidir.
2- İbnu Ümmi Mektûm âmâ bir zattır. Şu halde âmânın müezzinlik yapması câizdir.
3- Hz. Âişe, İbnu Ümmi Mektûm'u âmâ diyerek tavsif etmiştir. Âlimler bu tavsiften hareketle, kişiyi tarif etmek gibi meşru bir maksadla, kusuruyla zikretmenin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Şu halde, böylesi bir tavsif, haram olan "gıybet"e girmez.[218]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ???????: ???? ???????? ???????????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ???????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ???? ?????? ????????? ?????????. ????: ??? ????????? ?????? ?????????[. ????? ???????.»????????????« ???? ???? ?? ???? ?????? ????? ?????.

8. (2471)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl (radıyallâhu anh)'e:
"Ezan okuduğun zaman ağır ağır oku. İkâmet getirdiğin zaman da peş peşe serî oku. Ezanla ikâmetin arasına, yemek yiyenin yemeğinden, içenini içmesinden, üzerine sıkışarak helaya girmiş olanın heladan fâriğ olacağı bir zaman fasılası koy " diye talimat verdi. Şunu da ilave etti: "Beni görünceye kadar da (ikâmet için) kalkmayın."[219]

AÇIKLAMA:

1-Ezan okunurken, riayeti tavsiye edilen teressül, ezanın kelimelerini birbirinden keserek teker teker söylemek mânasına gelir. İbnu Kudâme teressülü, yavaşlık ve teennî diye açıklar. Böylece ezanın acele edilmeden, her kelimeye müstakil bir nefes tahsis ederek okunmasını ve mesela, baştaki dört tekbirin dört ayrı nefeste okunmasını tavsiye etmiş olmaktadır. Ancak Nevevî: "Ashabımız her iki tekbiri bir nefeste okumayı, yani bidayette Allahu ekber Allahu ekber' bir nefeste, sonra Allahu ekber Allahu ekber'i bir ikinci nefeste okumayı müstehab addetmişlerdir" der. Nevevî'nin bu açıklaması Efendimizin, müezzinin söylediklerini tekrar etmeyi tavsiye ettiği -ki 2439 numarada kaydettik- hadiste belirtilen ezan okunuş tarzına uygundur.
2- İkâmette tavsiye edilen hadr ise teressül'ün zıddıdır. Aslen inmek, düşmek mânasına gelse de kıraatte sür'at, çabukluk demektir. Şârihler, sadedinde olduğumuz nebevî tavsiyeden, ikâmet okurken cümlelerin birbirini hazlıca takib etmesi, araya -ezanda olduğu gibi- fasıla girmemesi gerektiğini anlarlar. İbnu Kudâme: "Ezan gaib olana hitaptır, onun vurgulanarak söylenmesi uygundur. İkâmet ise hazır olana hitaptır, vurgulamaya gerek yoktur" der. Hz. Ömer, Beytu'l-Makdis'e müezzin tayin ettiği zaman: "Ezan okurken ağır ağır oku, ikâmet getirirken serî ol" tembihinde bulunmuştur.
3- Mu'tasır: Dilimizdeki "üzerine sıkışmak" tabirinin karşılığıdır. Büyük veya küçük abdesti sıkışıp, sıkıntısını hisseden, karnını veya fercini sıkan, dolayısiyle helaya girme ihtiyacında olan kimse mânasına gelir.
4- "Beni görünceye kadar kalkmayın" sözü müezzine tembihtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid'in avlu kısmında inşa edilmiş olan hücrelerde ikâmet ediyordu. Namaz vakitlerinde, ihtiyaç anlarında mescide geçiyorlardı. Bu rivayet, Efendimizin sünnetleri hane-i saadetlerinde eda ettiklerini, farzı kılmak üzere mescide teşrif buyurduklarını göstermektedir: "Benim girdiğimi görmeden ikâmet getirmeyin, ben ne zaman kapıdan içeriye adımı mı atarsam ikâmet getirin, böylece farzın edasına hemen başlarız.." demiş olmaktadır.[220]

sahih olduğu belirtilen rivayet merfû'dur [Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü]; diğeri mevkuf (Hz. Ebû Hüreyre'nin sözü). Bir vecihten mevkuf, bir başka vecihten merfû gelen rivayetler vardır. Kaideten merfû olması esastır.
2- Hadis, abdestsiz olarak ezan okumanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Bazı kaynaklar, seleften birçoğunun ezan olsun, ikâmet olsun her ikisinin de abdestsiz olarak okunmasının câiz olmayacağına hükmettiklerini belirtir ise de, bu meselede Aynî, el -Hidâye'den naklen şu hükmü kaydeder: "Müezzinin ezan ve ikâmeti abdestli olarak okuması gerekir, zîra ezan ve ikâmet şerefli zikirlerdir. Dolayısıyla bu zikirde taharet müstehabtır. Ancak, abdestsiz olarak ezan okumuş ise bu da câizdir. Şâfiî, Ahmed ve ilim ehlinin tamama yakını böyle hükmetmiştir. İmam Mâlik, ezanda değil, ikâmette taharetin şart olduğunu söylemişir. Atâ, Evzâî ve bazı Şâfiîler her ikisinde de şart olduğunu söylemişlerdir."
Başta Kûfiler olmak üzere abdestsiz olarak okunan ezanın câiz olduğuna hükmedenler şöyle bir mülahaza dermeyan ederler: "Ezan, namazın erkanlarından biri değildir, bu sebeple namaz için şart koşulan temizlik, burada şart olamaz, nitekim istikbâl-i kıble ve huşû da ezanda müstehab değildir, ezan sırasında elin kulaklara konması , muhtelif istikametlere yönelmeler huşûya zıddır."[221]

?12? ??? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???? ????? ??? ?????? ????? ????? ?????? #: ??? ??????? ?????????? ? ??????? ???? ???????? ??????[. ????? ??? ????? ???????? ?????? ?? .

12. (2475)- Osman İbnu Ebî'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana en son vasiyetlerinden biri de, ezanına mukabil ücret almayan bir müezzin tutmamdı."[222]

AÇIKLAMA:

1- Osman İbnu Ebî'l-Âs,[223] Sakîflilerin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gönderdikleri murahhas içerisinde yer almış birisi idi. Hey'etin yaşça en küçüğü, İslam'ı öğrenme hususunda da en hevesli ve gayretlisi idi. Hey'et mensupları müzâkerelerle meşgulken o, gizli gizli gelip İslâm'ı tederrüs ediyordu. Samimiyetle müslüman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onu Tâif'e veli tâyin ederek, gayretini mükafaatlandırdı. Vali olarak birinci ve mühim vazifesi namazları kıldırmaktı. Vazifesi ile igili verdiği talimatlardın birinin müezzin tutmasıyla ilgili olduğunu sadedinde olduğumuz rivâyet göstermektedir.
2- Hadis sarîh bir ifade ile müezzinin, ezan mukabilinde ücret almasının mekruh olduğunu göstermektedir. Bu meselede farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, "Müezzinliği kabul sırasında ücret olarak bu hizmeti yürütecek kimse arar, bulamazsa, humsu'lhumustan vermesinde beis yoktur" vs.demişlerdir.
İbnu'l-Arabî der ki: "Sahih olan şudur: Ezan, namaz, kaza ve her çeşit dînî hizmetlere mukabil ücret alınması câizdir. Çünkü, halife bütün bu hizmetlere mukabil kendisi ücret almaktadır. Öyle ise onun bütün bu hizmetlerdeki naibleri de ücret alırlar... Bu meselede asıl, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözüdür: "Kadınlarımın nafakalarından ve âmilimin ihtiyacından sonra her ne bıraktı isem o sadakadır."
İbnu'l-Arabî, bu sözüyle, müezzini âmil'e kıyas etmiş olmaktadır. sadedinde olduğumuz hadis sahihtir, bu durumda İbnu'l-Arabî'nin kıyası, nassla çatışma halindedir. Ayrıca bu mevzu üzerine, İbnu Ömer'den rivayet edilen bir fetva mevcuttur ve onun fetvasına Ashâb'tan kimsenin itirazı vârid olmamıştır. İbnu Ömer'e: "Seni Allah için seviyorum" diyen bir" zata: Sana Allah için buğzediyorum" diye karşılık verir. Adam sebebini sorunca "Evet, çünkü sen ezana mukabil ücret istiyorsun" der. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan da: "Dört hizmet mukabili ücret alınmaz. Ezan, kırâatu'l-Kur'ân, mukâsım (şerîk) ve kaza" hadisi rivayet edilmişir.[224]
Tirmizî de sadedinde olduğumuz hadis hakkında şu notu düşer: "Ehl-i ilm indinde amel şöyledir: "Müezzinin, ezan hizmetine mukabil ücret almasını mekruh buldular ve müezzinin ezan hizmetini Allah rızası için yürütmesini müstehab addettiler."
Mezkûr hizmetlerin ve bâhusus müezzinliğin ücretsiz yapılması ideal ise de fiiliyatta müezzinlik hizmetini hasbî olarak yürütecek kimseleri bulmak imkânsızlık arzedebilir ve din hizmeti aksar. Böyle durumlarda İmam Mâlik (rahimehulla)'in ? ???????? ???? "Bunda bir mahzur yoktur" fetvası esas alınmalıdır. Dört mezhebin dördü de haktır.[225]

?13? ??? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]???????? ???? ????? ????? # ??????? ????????? ??????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ??? ????????? ??? ????????? ??????????[. ????? ??? ????.

13. (2476)- Ebû Bekr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sabah namazı için beraber çıktık. Uğradığı her adama namaz için sesleniyor veya ayağı ile dürtüyordu."[226]

AÇIKLAMA:

Hadis, sabah için hücre-i saâdetlerinden çıkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidin Suffe bölümünden geçerek namazgâh'a geldiğini ifade etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm, Suffe ashabından henüz kalkmamış olanları seslenerek uyandırmakta, seslenmekle uyanmayanları da ayağının ucuyla dürterek kımıldatmak sûretiyle uyandırmaktadır. Âlimler, bu hadisten hareket ederek; "Namaza uyanan kimselerin, uyanamıyanları uyandırması gerekir" diye hükmetmişlerdir.[227]

?14? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ?? ?? ??? ????? ????? ????? #:]???? ???? ????? ?? ?"???????? ??????? ??? ?????: ???? ??????? ????????? ????? ????? ????? #: ????????? ?????? ??????????? ?????? ?? ??????? ?"??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?? ????????? ?'?????[. ????? ??? ???? .

14. (2477)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) veya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından bir diğeri tarafından rivayet edildiğine göre, (bir seferinde) Bilâl (radıyallâhu anh) ikâmete başlamıştır. Kad kâmeti'ssalât deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Allah onu (namazı) ikâme etsin ve dâim kılsın!" buyurdu. İkâmetin geri kısmında, ezanın faziletleri bahsinden mezkûr olan Hz. Ömer hadisinde olduğu gibi (müezzinin söylediklerini tekrar şeklinde) hareket ediyordu."[228] [229]

?15? ??? ????:]???? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ? ??????? ???? ?"??????? ?? ???????? ??? ?? ???????? ???????? ????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???????: ??????? ?'????? ??"????? ??????? ?????????? ???????? ???????[. ????? ???? .

15. (2478)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh) sefer sırasında ikâmete sadece sabah namazından hem ezan, hem de ikâmet her ikisini okurdu. Derdi ki: "(Seferde ezana hacet yok, çünkü) ezan, kendisine cemaat gelecek olan imama mahsustur."[230]

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre, İbnu Ömer, ezanın cemaat toplamak maksadıyla okunduğuna inanmakta, sefer sırasında cumâ ve cemaat sâkıt olduğu için ezanın bir mâna ve gereği kalmadığına hükmetmektedir. O'nun sabah ezanını ihmal etmeyişini Zürkânî şöyle açıklar: "Ezanı, sabaleyin okumak İslam'ın şiarını izhâr etmek içindir. Bir de o vakit küffâra saldırma vaktidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sefere çıkıp bir yere gelince bu vakitte ezan işitmezse saldırır, işitirse saldırmazdı."
İbnu Ömer'in sabah ezanını okuması; "Fecrin doğduğunu, beraberindekilerden uyuyanlara ve bîhaber olanlara duyurmak içindir, diğer vakitler ise zaten kimseye gizli kalmaz" şeklinde de açıklanmıştır.
Abdurrezzak'ın sahih bir rivayetinde İbnu Ömer şöyle der: "Ezan, başlarında komutanları olan ordu veya kafile içindir. Bu durumda namaz için toplanmaları maksadıyla namaz ezanı okunurken, böyle olmayanlara sadece ikâmet yeterlidir."
Sadedinde olduğumuz bu hadise rağmen, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den meşhur olan ve üç imam ve diğer pek çok âlimlerce de benimsenen görüşe göre, her namazda ezanın meşruiyyetidir. Atâ, bu hususta mübalâğa bile etmiş ve : "Eğer seferde iken ezan okunmamış, ikâmet getirilmemiş ise, namazı iade et" demiştir. Atâ'ya göre, ezan namazın sıhhati için şart kabul edilmiş olabilir.İbnu Abdilberr bu görüşe "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hazerde ve seferde ezanı terketmemiş olması"nı delil gösterir.
Sözün kısası, ulema, seferde olanın da ezan okumasının câiz olduğu, okuduğu takdirde sevap elde edeceği hususunda icmâ eder. Keza her müslüman beldede ezanın gereğinde de icma edlmiştir. Öyle ise bu sünnet yolcu üzerinden düşmez, zaten düşeceği hususunda icma yoktur. Bu söylenen hususlar, Zürkânî'ye göre, "Ezanın insanları toplamaktan başka bir mânası yoktur" diyenlerin zanlarının bâtıl olduğunu göstermeye yeterlidir. Ezanın insanları toplamadan öte pek çok faziletleri rivayetlerde beyan edilmiştir, bir kısmı daha önce zikredildi.[231]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???? ?????????? ????: ?????????? ?????????? ????? ???????? ???? ????? ???'?????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.??? ???????: »???????????? ?? ??????????«.

16. (2479)- Ebû Cuhayfe (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'i ezan okurken görmüştür. Der ki: "Ben, ezan okurken, onun ağzını şu tarafa, bu tarafa (sağa sola) dönerken takibe koyuldum."
Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "İki parmağı kulaklarını üzerinde olduğu halde..."[232]

?17? ????? ??? ????:]???????? ?????? ???? ???? ???????? ????? ???? ??????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????????[.

17. (2480)- Ebû Dâvud'da şu ifadeye yer verilmiştir: "(Bilâl), hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh cümlesine gelince boynunu sağa ve sola çevirdi, bizzat kendi dönmedi." [233]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, Hz. Bilâl'in ezan okuyuş şeklini kısmen tasvir etmektedir. Önceki rivayet, hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh derken, Hz. Bilâl'in başını sağa ve sola çevirdiğini ifade edeken; ikinci rivayet, bu çevirme keyfiyetinin boyundan yapıldığını belirtmektedir. Yani Hz. Bilâl, bulunduğu yerde sâbit kalarak başını önce sağa çevirip hayye ala'ssalât demekte, sonra da sola çevirip hayye ala'lfelâh demektedir. Ezan sırasında Hz. Bilâl'in dönmesiyle ilgili rivayetler ihtilaflıdır. Bazıları döndüğünü beyan ederken bazıları dönmediğini ifade eder. İbnu Hacer, her iki görüşüde te'lif eder: "Döndü diyenler başın dönmesini, dönmedi diyenler vücudun dönmesini kasdetmiş olmalıdır." der.
Birinci rivayette Müslim'den kaydedilen ziyadeden Bilâl hazretleri'ni ezan okurken ellerini kulaklarının üzerine koyduğunu öğrenmekteyiz.
2- Hadis aslında uzundur, buraya son derece özetlenerek alınmıştır. [234]

EZAN BAHSİNE BİR TETİMME

EZANIN TARİHÇESİ

Ezan bahsi, mevzu üzerine kaydedilen rivayetlerin çokluğundan ve aralarındaki farklılıklardan da anlaşılacağı üzere, pekçok teferruâtı olan, ihtilaflı bir bahistir. Biz burada, münâkaşaya, farklı görüşlerin delillerine girmeden, muhtelif meselelerine ve cumhurca benimsenmiş olan kavillere kısa kısa işaretler koyacağız.
1- Ezan Mekke'de mi teşrî edilmiş, Medîne'de mi? diye farklı rivayetler olmuştur. Mekke'de başlatan rivayetlerin hepsi zayıftır. Ulema Medîne'de teşrî edildiğinde ittifak eder. Medîne'de hangi yılda teşrî edilmiştir? Bu da çok kesin olmamakla beraber umumîyetle benimsenen kavl, hicretin birinci yılıdır. Mescidin inşasından sonra olmuştur
2- Bazı rivayetlerde ezanın Resûlullah'a vahyen geldiği, Mi'râc sırasında vahyedildiği ifade edilmiştir. Bu rivayetler zayıftır. Ezan Ashâbtan bazılarına rüyalarında öğretilmiştir.
3- Rüyada ezanı görmüş ve öğrenmiş olan sahâbelerin sayısıyla ilgili, muhtelif kitaplarda farklı rakamlar gelmiştir. On küsur, ondört, yedi gibi. Sahih rivayetler bunları reddeder. Ezanı rüyasında iki kişi görmüştür. Hz. Ömer ve Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anhümâ). Şu halde: "Namaz ezanını dünya semasında ilk okuyan Cibrîl (aleyhisselâm)'dir. O'ndan Hz. Ömer ve Hz. Bilâl işitti. Hz. Ömer, Resûlullah'a haber vermede önce davrandı..." şeklindeki rivayet de bir kıymet taşımaz.
4-Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ezan okumuş mudur? Bu da münâkaşa edilmiştir. Ancak bunu te'yid eden sahih bir rivayet yoktur.
5- İhticaca elverişli olmayan bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'in ezanından aldığı, Hz. Âdem yeryüzüne indiği zaman Cibrîl (aleyhisselâm)'in Âdem için ezan okuduğu beyan edilmiştir. İbnu Hacer bu rivayetleri "garib" olarak değerlendirir.
6- Ezanın okunuş tarzı bizzat Resûlullah tarafından Ebû Mahzûra'ya ta'lim edilmiş, onun muallimliğinde günümüze intikal etmiştir. Ezan sırasında, ellerin kulaklara konmasından, hay'aleteyn'de başın sağa sola çevrilmesine, minarede muhtelif cihetlere dönülmesine kadar, bilinen pekçok teferruât Resûlullah'ın ilk müezzinlerinden rivayet edilmiştir, yani hepsi Efendimizin ta'limine dayanmaktadır.
7- Ezanın hükmü husûsunda da ihtilaf edilmiştir. Bunun sebebi, menşeinin meşverete dayanmış olmasıdır. Zîra, rivayetlerden anlaşılacağı üzere, namaz vaktini duyurma ihtiyacı zuhur edince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "ne suretle duyurma yapalım?" diye istişâre açmış, muhtelif teklifleri dinlemiş, hiç biri kabul edilmeden dağılınmıştır. Sonra rüyada bazı sahâbîlere ezan öğretilmiş, ilk defa Abdullah İbnu Zeyd gelip gördüğünü anlatmış, Resûlullah bunu Bilâl (radıyallâhu anh)'e öğretmesini ve bununla ezan okumasını söylemiş, ezanı duyan Hz. Ömer, rüyada bunun kendisine, de öğretildiğini beyan edince mesele iyice kuvvet kazanmış, hak rüya olduğu tebeyyün etmiştir. Zîra Sekîne Hz. Ömer'in diliyle konuşmaktadır.
Görüldüğü üzere, ezanın menşei müşâvereye dayanır. Müşâvere ise mendub bir fiilidir. Öyle ise ezan daha ziyade mendubâta yakın gözükmektedir. Acaba mendub denebilir mi? Bu, hatıra gelebilecek bir soru ise de Resûlullah'ın tatbikatı açısından bakınca vâcib olduğu anlaşılır. Çünkü, Aleyhissalâtu Vesselâm onu takrîr etmiş, takrîrinde devam etmiş, hiç terketmemiş, terkini emretmemiş, terkine ruhsat da vermemiştir. Şu halde bu açıdan vâcibata daha yakındır. Ve bir kere daha tekrar edelim: "Dînimizin bir kısım vâcib , farz ve haramları Resûlullah tarafından va'z ve teşrî edilmiştir."[235]

İSTİKBÂLÜ'L-KIBLE

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? # ??? ?????? ?????????? ??????????? ????????[. ????? ???????

1. (2481)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Doğu ile batı arasında tek bir kıble vardır."[236]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin ifade ettiği mâna hususunda ilim adamları ihtilaf etmiştir. Beyhakî, Irakî, Nevevî gibi meseleye eğilen müdakkik alimler bu hadisin her memlekete şâmil âmm bir hüküm taşımadığını, hadisteki hükmün Medîne'ye ve kıble itibariyle Medîne'ye tâbi olan bölgelere ait olduğunu, bulunulan yere göre kıblenin kuzey ve güney ortasında vesair durumlarda da olabileceğini belirtmişlerdir. Nitekim her nerede olunursa olunsun kıble Ka'be istikâmetinde olacağına göre, Ka'be'nin tam doğusunda yer alan bölgelerde kıble kuzeygüney ortasıdır. Yani kişi, kuzeyi sağına, güneyi de soluna alarak durur. Burada bir başka kıble câiz olamaz. Keza, Ka'be'nin batı istikâmetindeki bölgelerde yer alan kimseler de kuzeyi soluna, güneyi sağına alarak durur. Burada da kıble tek istikâmetedir ve doğuyadır.[237]

?2? ??? ????:]??? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???: ??? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????????[. ????? ????? ?????? ???? .

2. (2482)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) dedi ki: "Kişi Beytullah istikâmetine yöneldi mi doğu ile batı arasında tek bir kıble vardır."[238]

BEŞİNCİ BÂB

NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKÜNLERİ

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????????? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????[. ????? ?????.??? ????: »? ???????? ????? ????? ????????« .

1. (2483)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza kalktığı zaman, ellerini iki omuzunun hizasına kadar kaldırır sonra tekbir getirirdi. Rükû yapmak isteyince de (ellerini iki omuzu hizasına kaldırmak suretiyle) aynı şeyi yapardı. Rükûdan başını kaldırınca da aynı şeyi yapardı. Ancak bunu, secdeden başını kaldırırken yapmazdı."

Bir başka rivayette: "Bunu, secde ederken yapmazdı" denmiştir.[239]

?2? ??? ????:]?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ????????. ?????: ?????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ????????[. ???? ??? ??????? .

2. (2484)- Bir diğer rivayette: "Başını rükûdan kaldırınca, ellerini aynı şekilde kaldırır ve: "Semi'allâhu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'lhamd. (Allah kendine hamdedeni işitir. Rabbimiz, hamd sanadır)" derdi" şeklinde gelmiştir.[240]

?3? ???????? ?? ????:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???? ?????? ?? ???????? ?????? ???????? ????????[.

3. (2485)- Buhârî'nin diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) namaza girince tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı."[241]

?4? ???? ???? ???? ????:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????????????? ????? ?????? ???? ?????????? ??????????? ????? ?????[.

4. (2486)- Muvatta ve Ebû Dâvud'da gelen bir rivayette de şöyle denmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) namaz için iftitah tekbiri getirince (namaza başlayınca), ellerini iki omuzu hizasına kadar kaldırırdı, rükûdan kalkınca daha aşağı kaldırırdı."[242]

?5? ?????? ?? ????:]???? ????????? ??????? ?????? ????????. ????? ????? ???????: ?????? ?????????: ?????? ???????? ?'??? ?????????????? ???? ? ???????? ??????: ????? ??? ??????? ??? ??????????? ??? ??????? ???? ?????[.

5. (2487)- Muvatta'nın bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "(İbnu Ömer) eğilip doğruldukça her seferinde tekbir getirirdi."
İbnu Cüreyc der ki: "Nâfi'e (Yani İbnu Ömer ellerini) ilk kaldırmada öbürlerinden daha mı yukarı kaldırıyordu?" diye sordum. Bana:
"Hayır! eşitti" dedi. Ben tekrar:
"Öyleyse bana işaret et (göster)" talebinde bulundum. Göğsüne hatta daha aşağıya işaret etti."[243]

?6? ?'?? ????:]???? ?????? ?????? # ???? ????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????????? ????? ??????? ??????? ??????? ??????????. ????? ???? ?????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????????????. ????? ?????: ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ??????? ?? ??????????? ???????????????? ?? ????? ?????????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???????[.??? ?? ????: ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??? ??????????? ??? ????????????? ?????? ??????????????? .

6. (2488)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza kalktığı zaman ellerini iki omuzunun hizasına kadar kaldırırdı. Sonra eller o halde iken tekbir getirirdi, rükûa giderdi. Sonra belini doğrultmak isteyince ellerini tekrar iki omuz hizasına kadar kaldırır ve, "Semi'allâhu limen hamideh" derdi.
Secdede ellerini kaldırmazdı. Rükûdan önce getirdiği her bir tekbirde ellerini kaldırırdı ve bu hal namazın bitimine kadar devam ederdi."
Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Rükûdan doğrulunca, secdeye eğilince (kaldırır), iki secde arasında kaldırmazdı" denmiştir.[244]

?7? ????????:]???? ???????? ???????? ???? ?????? ?? ????????? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????????????[.

7. (2489)- Nesâî'nin rivayetinde şöyle gelmiştir: [Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm)] namaza girdiği zaman ellerini kaldırırdı. Rükûya gitmek istediği zaman, başını rükûdan kaldırdığı ve iki rek'at arasında kalktığı zaman aynı şekilde ellerini iki omuzunun hizasına kaldırırdı."[245]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz hadisler, iftitah tekbiri sırasında olsun, rükûya eğilirken veya rükûdan doğrulurken ve secdeye giderken olsun ellerin kaldırılmasıyla ilgilidir. İbnu Ömer'den farklı vecihlerde gelmiş olan bu rivayetlerin hepsi ref'ulyedeyn tabir edilen iki elin omuz hizasına kadar kaldırılmasını te'yid etmektedir.
Bu mesele ulema arasında münâkaşalı bir husustur. Çoğunluk, sadece iftitah tekbirinde değil, diğer rükûya giderken, rükûdan kalkarken,secdeye giderken çekilen tekbirler sırasında da ellerin kaldırılacağı hususunda ittifak ederler. Muhammed İbnu'n-Nasr el-Mervezî Kûfe elhi (Hanefiler) dışında, ulemanın ref'ulyedeyn'in meşruiyyetinde "icma" ettiğini söyler. Buhârî ref'u'lyedeyn'den bahseden hadisleri müstakil bir cüz'de toplamıştır.
Hülâsa, mesele üzerinde dermeyan edilen münâkaşaya girmeden şunu söyleyeceğiz: Hanefiler dışında kalan diğer mezhepler ref'ülyedeyn'de ittifak ederler.
Hanefiler ise sadece iftitah tekbiri sırasında ellerin kaldırılacağına inanırlar. Hanefileri bu hükme sevkeden rivayet İbnu Mes'ud'dan gelir. Mezkûr rivayete göre Resûlullah ellerini sadece iftitah tekbirinde kaldırmış, diğer tekbirlerde hiç kaldırmamıştır. Hanefilerin dayandıkları usûl kaideleri açısından bu rivayet daha sıhhatlidir ve amel etmeye elyaktır. Ref'u'lyedeyn'den bahseden İbnu Ömer rivayeti ise zayıftır, İbnu Mes'ud rivayeti varken onunla amel edilmez. Hanefi kitaplarının ve mesela Serahsî'nin kaydettiği -müteakiben kaydedilecek olandan
başka bu meseleye giren- bir başka rivayete göre, bu mevzu üzerine Ebû Hanife (radıyallâhu anh) ile Evzâî arasında Mekke'de ilmî bir münâzara dahi vukua gelmiş, Ebû Hanîfe kendi görüşündeki haklılığı müdafaa edince, Evzâî merhum sükût buyurmuş ve böylece hak vermiştir. Hanefî mezhebi açısından ehemmiyet taşıyan bu münâzara ile ilgili rivayeti aynen kaydediyoruz:

??????? ?????????? ???? ??????????????? ??? ????? ????????????? ?????????? ??????? ???????????? ????? ????????? ??? ????????? ? ??????????? ???????????? ??? ???????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ????? ????????? '??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? #? ????? ???? ?? ???????: ?????? ???? ??????? ????? ?????????? ???????????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ?????? # ??????? ????? ???????? ???????? ????? ????????? ???????? ???????? ?????????? ?? ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???????? ???? ???????????? ???? ?????????? ??????????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ?????

??????? ?????? # ????? ? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???????? ????? ? ??????? ???????? ???? ????? ??????? ?????????????: ??????????? ???? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????: ?????????? ???????? ???? ????????????? ???????: ????? ????????? ????? ???????? ???????? ???? ??????????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????? ???????. ???????? ?????? ???????? ??‘???????????.

"Ebû Hanîfe, Evzâî ile Mekke'de Dâru'l-Hınnâtîn'de (Buğdaycılar evi) toplanırlar. Evzâî, Ebû Hanîfe'ye: "Niye namazda rükûya gider ve rükûdan doğrulurken ellerinizi kaldırmazsınız" der. Ebû Hanîfe de: "Zîra bu konuda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sahih bir rivayet yoktur" cevabını verir.
Evzâî: "Nasıl olmaz? Zührî bana Sâlim'den, o da babasından, babası da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Pegamber (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlarken, rükûya doğrulurken ellerini kaldırıyordu" der. Ebû Hanîfe de: "Hammâd'ın İbrahim'den, o da Alkame ve Esved'den, onlar da Abdullah İbnu Mes'ud'dan bize Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sadece namaza başlarken iftitah tekbiri sırasında ellerini kaldırdığını, bundan sonra namaz bitinceye kadar hiç kaldırmadığını rivayet etmiştir" der.
Evzâî de şöyle mukabelede bulunur: "Ben sana Zührî, Sâlim ve babası tarikinden rivayet ediyorum, sen bana Hammâd, İbrahim tarikinden rivayet ediyorsun (yani benim tarikim daha kısa ve âli bir tariktir). Ebû Hanîfe cevaben: "Hammâd, Zührî'den daha fakih (efkah) dir. İbrahim de Sâlim'den daha fakihtir. Alkame'ye gelince: "O fıkıh yönüyle İbnu Ömer' den geri değildir. Eğer İbnu Ömer'in Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le sohbeti varsa, öbürünün de sohbet fazîletinden nasibi var. Esved ise, O da büyük bir fazîlet sahibidir. Abdullah İbnu Mes'ud'a gelince O herkesçe malum, fazla söze ne hacet" der. Ebû Hanîfe'nin bu sözleri karşısında Evzâî sükût eder.[246]
Görüldüğü gibi, münâzara fevkalade ilmî ölçü ve kaideler çerçevesinde cereyan etmiştir. Evzâî hazretleri ref'u'lyedeyn'i isbat eden rivayetin ulvî bir senedle geldiğini söyler, yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e öbürüne nazaran daha kısa(üç kişi) bir senetle ulaştığını söyler. Bu noktada Evzâî haklıdır, çünkü ulemanın müştereken kabul ettiği bir prensip şudur: Diğer yönleriyle eşit olan müteârız iki hadisten senedce ulvî olan, olana müreccahtır. Ama Ebû Hanîfe de kendi açısından haklıdır.Çünkü ona göre râviler fakih ise, fakih olmayanlara müreccahtır. Evzâî'nin zikrettiği râviler sıka ise de fıkıh yönüyle Ebû Hanîfe'nin râvileriyle kıyaslanamaz.Onlar fakih olmaktan çok muhaddistir. Ebû Hanîfe'nin râvileri muhaddis olduğu kadar da fakihtirler.
Evzâî hazretleri, Ebû Hanîfe'nin bu açıklaması karşısında sükût buyurur. Allah her ikisinden de razı olsun.
2- İftitah tekbiri sırasında el kaldırmanın hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir. Zâhirîler farz demiş ise de ulemanın ekseriyeti buna katılmamıştır.Vâcib diyen de olmuştur. Müstehap oluğunda icma'dan bahseden de vardır.
Keza tekbir getirmenin hükmü de münâkaşa edilmiş ise de ulema bunun da farziyyetine kâil değildir. Allah'ı ta'zim ifade eden bir tâbir vâcib ise de Allahu ekber tâbiri müstehabtır.
3- Âlimler, iftitah sırasında "el mi önce", "tekbir mi önce", "ikisi beraber mi?" diye münâkaşa etmişlerdir. Bu meseledeki ihtilaf, esas itibariyle rivayetlerden kaynaklanır. Zîra, bazısı önce elin kaldırılıp sonra tekbir getirildiğini ifade eder.Bazı Hanefîlerle Şâfiîler, ikisinin berabe olmasını (mukarene) esahh bulurken, Hanefîlerden bir kısmı önce elin kaldırılıp, sonra tekbir getirilmesini esas almışlardır. el-Hidâye'de bu görüş şöyle açıklanır: "Doğrusu önce elleri kaldırıp, sonra tekbir getirmektir. Zîra elleri kaldırmak, büyüklük sıfatını Allah dışındaki mahlukattan nefyetmektir, tekbir ise bu sıfatı Allah'a has kılmaktır. Bilindiği üzere nefyetmek kelime-i şehadette de önce zikredilmiştir. İsbat sonra zikredilmiştir.
Bu bâbta rivayetlerin ihtilafi, mesele üzerine Resûlulla'ın genişlik ve ruhsat teşrî ettiğini, hepsinin de sahih ve câiz olduğunu ifade eder. "Elleri kaldırma tekbirle beraber olmalıdır" diyenlerin bir kısmı, bunun hikmetini, "namazın başlamış olduğunu sağır duyar, kör de görür, ânında niyet ederler" şeklinde açıklamıştır.
Eli kaldırmanın hikmeti zımnında muhtelif açıklamalar yapılmıştır. Bazıları: "Dünyayı geriye atıp, bütün varlığı ile ibadete teveccüh etmektir." Bazıları: "Namaza ta'zimdir", bazıları: "Allahu ekber sözüne fiilini de uydurarak tam teslimiyet ve tam inkıyaddır", bazıları: "Kıyâmın kemaline işarettir", bazıları "Kul ve ma'bud arasındaki hicâbın kalkmasına işarettir." Bazıları: "Bütün bedeniyle kıbleye yönelmektir" vs. demiştir. Kurtubî, son kaydettiğimiz te'vili "en münasibi" diye değerlendirmiştir. İmam Şâfiî'ye, "Elleri kaldırmanın mânası nedir?" diye sorulunca: "Allah'a ta' zim, Resûlünün sünnetine ittibadır" şeklinde cevap vermiştir. İbnu Abdilberr, Abdullah İbnu Ömer'in: "Elleri kaldırmak namazın zînetlerindendir" dediğini rivayet eder. Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh): "Her kaldırmada on sevap vardır, her bir parmak için bir sevap vardır" buyurmuştur.
4- Ellerin nereye kadar kaldırılacağı da rivayetlerde farklıdır. Fukaha da bu hususta ihtilaf etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Şâfiî ve İmam Mâlik omuzlara kadar kalkacağına hükmetmişlerdir. Hanefîlere göre kulakların yumuşağına kadar kalkmalıdır. Yani baş parmak kulak yumuşağına değmeli, diğerleri kulakla yan yana gelmelidir.[247]

?8? ??? ?????????? ???:]???? ????? ????? ????????? ??????? ?? ???????? ?????? ????? ??????? ?????? #. ????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?? ??????? ????????? ???? ??????????? ???????????[.

8. (2490)- Alkame (rahimehullah) anlatıyor: "Size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazıyla namaz kıldırayım mı?" dedi ve namaz kıldı. Bu namazda ellerini bir kere iftitah tekbiri sırasında kaldırdı, başka kaldırmadı."[248]

?9? ??? ????:]???? ????? ?????? # ????????? ?? ????? ????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ????? ????? .

9. (2491)- Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her eğilip doğrulmalarda, kıyâm ve oturmalarda tekbir getirirdi. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) de aynı şekilde tekbir getirirlerdi."[249]

AÇIKLAMA:

Önceki açıklamada belirttiğimiz üzere Hanefîler, "Namazda ellerin sadece iftitah tekbiri sırasında kaldırılması gerekir, rükûya giderken veya rükûdan doğrulurken veya secdeye giderken eller kaldırılmaz" diye hükmederken, bu rivayetle bu mânada birkaç başka rivayeti esas almışlardır. Müteakiben kaydedilecek olan da aynı hükmü te'yid eder.
Şerh kitaplarında hadisin sıhhati üzerine açıklamalar, münâkaşalar dermeyan edilmiştir, burada teferruât faidesizdir.[250]

?10? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ???? ????????? ???????? ?????? ???????? ??? ??????? ???? ?????????? ????? ? ???????[. ????? ??? ???? .

10. (2492)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı iftitah tekbiri alırken gördüm. Ellerini kulaklarına yakın kaldırmıştı. Sonra (namazdan çıkıncaya kadar) başka kaldırmadı."[251]

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ????????. ??????? ????: ??? ???? ????????????? ??????: ??????? ??????? ??????? ?????? #[. ????? ?????? ???? ??? ???????.??? ??? ???? ????????: »????? ???? ??????? ?????? ??????????«.??? ???? ???????: »????? ????????? ?????? ??????« .

11. (2493)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den yapılan rivayete göre, halka namaz kıldırdığı zaman, her eğilip doğrulmada tekbir getirirdi. Kendisine:
"Bu tekbirler de ne?" dendiği vakit:
"Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazıdır!" diye cevap verirdi."

Bu hadis, Sahiheyn'in rivayetine lafzen uygundur. Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin bir rivayetinde: "(Ebû Hüreyre) tekbir getirince parmaklarını açardı" denmiştir.
Tirmizî'nin bir diğer rivayetinde "O eğilirken tekbir getirirdi" denmiştir.[252]

?12? ??? ???? ‘?? ????:]???? ?????? ???????? ????????? # ????????? ????????? [.

12. (2494)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Şayet Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ön cihetinde olsaydım koltuk altlarını görürdüm (kollarını öylesine yüksek kaldırırdı)."[253]

?13? ??? ???? ???????:]???? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ??? ???????? ????? ??????? ?????: ????? ???? ?????? ?????? # ???????? ???????

??????????? ????????: ????? ???????? ???????? ?? ???????? ?????? ?????????? ??????????. ??????????? ???? ??????[.

13. (2495)- Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Beni Züreyk Mescidi'ne geldi ve dedi ki: "Üç şey var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları yapıyordu, halk ise terketmiş durumda... Namazda ellerini uzatarak kaldırırdı, (Fatihayı okuyunca kırâate geçmezden
önce) bir miktar sükût buyurdu, secdeye varınca (ve secdeden kalkınca) tekbir getirirdi."[254]

AÇIKLAMA:

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin bu hadisi çok farklı vecihlerde rivayet edilmiştir. Yukarıda 2493-2495 numaralı hadisler arasında bu vecihlerden bazıları kaydedilmiş olmaktadır. Bu rivayetlerden şu hususlar anlaşılmaktadır:
1- Namaz sırasında gerek rükû ve gerekse secdelere, hep eğilip doğrulamalarda telaffuz edilen tekbirler -ki bunlara intikal tekbiri de denir- sünnettir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlara, namazda yer vermiş, Ebû Hüreyre hazretleri de, namaz kılarken bu tekbirleri getirmiş ve bunun sünnet olduğunu ayrıca belirtmiştir.
2- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin: "Halk bunu bıraktı" diye yakınması, tarihî bir vak'aya işaret eder. Şârihlerimiz Benî Ümeyye'nin intikal tekbirlerini terkettiğini belirtir. Tekbiri terk edenler arasında Hz. Muâviye, Ziyâd, Ömer İbnu Abdilaziz'in de ismi geçer. İbrahim Nehâî, "Tekbirleri ilk noksan bırakanın Ziyâd olduğunu", "Ebû Hüreyre ise - soru üzerine- Hz. Muâviye olduğunu" söylemiştir. Bir başka rivayet bu meselede ilk şahsın Velîd İbnu Ukbe olduğunu zikreder.
Görüldüğü üzere, seleften bazıları intikal tekbirlerini getirmezlermiş. Bazı alimler intikal tekbirlerinin cemaat namazına ait olduğunu bile söylemiştir. Abdurrahman İbnu Ebzâ'dan gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de intikal tekbirlerini getirmediği söylenmiştir. Şu halde tekbirin alınmadığına dair rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kadar dayanmaktadır. Demek oluyor ki, Resûlullah, bunun farz olmadığını göstermek için zaman zaman terketmiştir. Ulema, bu sebepten olacak ki intikal tekbirlerinin "sünnet" olduğunu söylemiş, farz ve vâcib olmadığını belirtmiştir. İmam Ebû Hanîfe, Şâfîî, Mâlik hazerâtı bu kanaattedir. İmamlardan sadece Ahmed İbnu Hanbel bu tekbirlerin vâcib olduğuna hükmetmiştir. Bazıları: "Bu tekbirler namazın süsüdür, terkinde bir beis yoktur, bunlar daha çok cemaat namazında intikalleri cemaate duyurmak içindir" demiştir.
İntikal tekbirleri uzatılabilir de kısa da tutulabilir. Sözgelimi rükûdan secdeye giderken, secdeye varıncaya kadar uzatılması câizdir. Uzatma bilhassa Şâfîîler nezdinde efdaldir. Ayrıca bu tekbirler Hanefîlere göre tam eğilirken, tam doğrulurken alınmalıdır, daha önce veya daha sonra alınması câiz değildir.[255]

?14? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ????????? # ?????? ???????? ????? ?????? ?? ???????? ???????[.
??? ??? ??????:]??????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????. ???????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????? ???? ????????? ????? ??????????? ????? ??????? ????????. ???????? ????: ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????. ???????? ?????? ?????? ?????? ????????[. ????? ????? ?????? ??? ???? ????? ???????? .

14. (2496)- Vail İbnu Hucr (radıyallâhu anh)'un anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, namaza girdiği sırada ellerini kaldırıp tekbir getirirken görmüştür.
[Râvilerden Hemmâm Resûlullah'ın ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını gösterdi.] (41) Sonra elbisesine gömüldü, sonra sağ elini sol elinin üstüne koydu. Rükûya gitmek isteyince, ellerini elbiseden çıkardı. Sonra onları kaldırdı, sonra tekbir getirdi ve rükûya gitti, semi'allâhu limen hamideh dediği zaman ellerini kaldırdı, secdeye gittiğinde ellerinin arasına secde etti."[256]

?15? ?‘?? ???? ?? ???? ????:]????? ???????? ??????????? ?????? ????????????? ?????????? ?????????? ??? ??????????? ?? ?????????? ???????? ??????????? ????????? ???????????[.

15. (2497)- Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivayette şöyle denir: "...Sonra Medîne'ye geldim, gördüm ki (halk, namazı) üzerlerinde bürnuz ve kisalar(42) olduğu halde kılıyor ve namaza başlarken ellerini göğüslerine kadar kaldırıyor."[257]

?16? ??? ???? ????:]???????? ???? ?????? ?????? #? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????????. ????? ????? ????????? ??????????? ????????? ???????? ?? ????????. ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????? ????? ???????????? ?????? ?????? ??? ???????? ??????? ???? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????[.

16. (2498)- Bir diğer rivayette der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kıldım. Tekbir getirdiği zaman ellerini kaldırıyor, sonra (elbisesine) gömülüyordu. Sonra sol elini sağ eliyle tutuyor, ellerini elbisesine sokuyordu, rükû yapmak istediği zaman ellerini çıkarıp sonra kaldırıyordu. Rükûdan başını kaldırmak isteyince de ellerini kaldırıyor, sonra secde ediyordu. (Secdede) yüzünü elleri arasına koyuyor idi. Keza başını secdeden kaldırınca da ellerini kaldırıyordu. Namaz bitinceye kadar (her rek'atte böyle yapıyordu)."[258]

?17? ??? ????:]?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????????? ???????? ?????????????? ?????????? ????? ???????[.

17. (2499)- Bir diğer rivayette şöyle der: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini, omuzları hizasına kadar kaldırdı. Baş parmaklarını da kulaklarıyla, hizaladı, sonra tekbir getirdi."[259]

?18? ??? ????:]????? # ?????? ??????? ???? ??????????????[.??? ????: »?????? ??????????? ??? ???????? ??????????« .

18. (2500)- Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı iftitah tekbiriyle birlikte ellerini kaldırırken görmüştür."[260]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın namazı nasıl kıldığını bize bütün teferruâtıyla rivayet eden bu yüce sahâbî Vâil İbnu Hucr, Hadramevtlidir. Babası oranın şeflerindendir (Melik). Kavminin elçisi olarak Resûlullah'a biat etmek üzere Medîne'ye hareket eder etmez, Aleyhissalâtu Vesselâm, onun geleceğini Ashâb-ı güzîn'e birkaç gün önceden haber vermiş ve şöyle demiştir: "Size uzak bir diyardan, Hadramevt'ten Vâil İbnu Hucr geliyor. Mûti, Allah ve Resûlünün aşkı ile dolu olarak geliyor. O, melikler hanedanının son evladıdır."
Efendimiz, Vâil yanına girince ziyade iltifat ve ikramda bulunur. Kendi yakınına çağırır. Ridâsını yere serer, bir kısmına onu oturtur, geri kalan kısmına kendisi oturur. Bu tavır, Resûlullah'ın nâdir talihlilere bahşettiği mühim ikramlardandır. Ayrıca Vâil (radıyallâhu anh)'e ??????????? ??????? ??? ??????? ?????????? "Allahım Vâil ve evladlarını mübârek kıl" diye duâ eder.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Vâil'i Hadramevt'in mahallî şeflerine[261] âmil (genel vâli) tâyin eder, bazı arazilerin tasarrufunu bağışlar. Beraberinde (İslam'ın tebliği v.s. danışmanlık hizmetleri için) Hz. Muaviye'yi gönderir.
Vâil bilahare Kûfe'ye yerleşecek ve Hz. Muâviye'nin hilafetine kadar orada yaşıyacaktır. Muâviye ile karşılaşmış ve ondan ikram görmüştür.
Vâil, Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin yanında olarak savaşta yer almış, Hadramevt'in bayraktarlığını yapmıştır.
Kendisinden oğulları Alkame ve Abdulcebbar rivayette bulunmuştur. Vâil'in, Resûlullah'tan sadedinde olduğumuz namazla ilgili hadislerin dışında rivayetleri vardır.
Vâil (radıyallâhu anh), Hz. Muâviye'nin hilafeti yıllarında vefat etmiştir. Rivayete göre, Hadramevt'e Hz. Muâviye ile giderken yolda kendisi deve üzerinde, Hz. Muâviye yaya olarak yol alırlar. Hz. Muâviye, kumların sıcaklığından şikayet eder ve devenin terkisine almasını söyler.
"Sen meliklerin terkisine binemezsin" cevabını verir. Ayakkabısını bari emaneten vermesini rica eder.
"Devenin gölgesinden istifade et!" karşılığında bulunur. Hz. Muâviye'nin ikramına mazhar olunca: "Keşke o yolculuk sırasında devemin önüne alsaymışım!" diye hayıflanır.
2- Vâil (radıyallâhu anh)'in Ebû Dâvud'da yer alan bir ifadesi, Resûlullah'ın namazını kasdî bir nazarla tedkik ettiğini göstermektedir. Der ki: "(Kendi kendime): "Resûlullah namazı nasıl kılıyor iyice bir bakayım dedim... " Bu sebeple onun rivayetlerinde ince teferruâtlara rastlanır. Oturma sırasında ellerin, parmakların, ayakların durumu gibi. Yukarıda kaydedilen rivayetlerde yer verilen mühim hususlar şöyle özetlenebilir:
* Namaz sırasında elbise boldur. Tekbirden sonra "gömülme" olarak ifade ettiği müşahade bunu ifade eder. Bidayette rahatça sarkan bürnuz, eller bağlanınca ve vücud huşû ile sabit kalınca, elbisenin daralarak kolları örtmesi, -veya elbisenin bol ve uzun olan yenleri içerisinde- kolların kaybolması gibi durumlar bunu ifade eder.
* Eller sadece ittitah tekbirinde değil, her intikalde kaldırılmaktadır. Kaldırma, bazan "göğüs", bazan da "kulak" hizasına kadar diye ifade edilmiştir.
* Sağ el sol elin üstünde olacak şekilde eller önde bağlanmaktadır. Ebû Dâvud'un bir rivayetinde bu bağlama daha teferruâtlı tasvir edilir: "Sağ elini sol avcunun sırtı, bileği ve kolu üzerine gelecek şekilde koydu."
* Secdede eller aralıklı olarak konmakta, baş ikisi arasına secde etmektedir. Rivayette eller omuza göre daha mı ilerde, daha mı geride yoksa aynı hizada mı belli değildir. Bazı şârihler: "Omuzların hizasına koydu" şeklinde açıklama getirmiş ise de, metinde buna hükmetmeye imkan tanıyan bir karîne mevcut değildir."
* Oturuş sırasında ayak ve ellerin vaziyeti de tasvir edilmiştir. Hz. Vâil'in bu tasviri 2644 numaralı hadiste kısmen gelecektir.
* Secdeden başını kaldırınca ellerini kaldırması, alimlerin büyük çoğunluğunca rivayet hatası olarak değerlendirilmiştir. Bu ziyade, hadisin diğer vecihlerinde mevcut değildir. Bâbın başında İbnu Ömer'den kaydedilen rivayetler (2483, 2488) secdede ellerin kaldırılmasını reddederler. Bu hadisler sıhhatçe üstündür. Ulemanın kâhir çoğunluğunca reddedilse de Ebû Bekr el-Münzir, Ebû Ali et-Taberî ve bazı hadisciler secdeden kalkarken elleri kaldırmanın müstehap olduğunu söylemiştir.[262]

?19? ??? ???? ?? ????? ?????? ????:]????? ????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????. ???????? ?????????????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????????????? ?????: ?????? ??????? ????????? #[. ????? ??????? .

19. (2501)- Saîd İbnu Haris el-Muallâ (rahimehullah) anlatıyor: "Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) bize namaz kıldırdı. Secdelerden başını kaldırırken, secdeye giderken, iki(nci)rek'atten kalkarken, tekbirlerini cehrî (sesli) olarak getirdi ve sonunda:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar gördüm!" diye açıklamada bulundu."[263]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer Buhârî Şerhi'nde hadisin bir başka vechini kaydeder. Buna göre, Medîne'de imamet vazifesini yürüten Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) bir ara hastalanır. O'nun yerine imâmete geçen Ebû Saîdi'l-Hudrî namazı kıldırır. İftitah ve rükû tekbirlerini cehrî yapar. Namaz bitince kendisine: "Halk kıldırdığın namaz hususunda ihtilafa düştü" denilir. Bunun üzerine minberin yanına giderek:
"Vallahi, ben namaz hususunda ihtilaf etmiş veya etmemişsiniz ona karışmam. Ancak ben Resûlullah'ın namazı böyle kıldırdığını gördüm!" açıklamasında bulunur.
İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Görünen o ki, aralarında çıkan ihtilaf, tekbirlerin cehrî veya sırrî olmasıyla ilgilidir. Emevîlerden Mervân ve diğerleri, daha önce açıkladığımız üzere[264] tekbirleri sırrî (sessiz) okuyorlardı. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), Mervân'in Medîne valiliği sırasında imâmet yapıyordu."
Yeri gelmişken şu hususu bir kere daha belirtelim: "Muvatta'da kaydedilen rivayete göre, Ebû Hüreyre'den meşhur olan tarz şöyledir: "O, secdeden kalkma esnasında tekbir getirir, -bazılarının yaptığı üzere- belini tam doğrultuncaya kadar te'hir etmezdi."[265]

?20? ??? ????????? ??? ???????? ????:]????????? ????? ?????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????? ??? ??????. ??????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????????????? ???????[. ????? ?????? ? ???????.???? ???????: »??????? ????????? ?? ????? ?????? ???????? ????????? ??????????« .

20. (2502)- Mutarrif İbnu Abdillah (rahimehullah) anlatıyor: "Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'in arkasında ben ve İmrân İbnu Husayn beraber namaz kıldık. Ali (radıyallâhu anh) secde edince tekbir getiriyor, başını kaldırınca tekbir getiriyor, iki(nci) rek'atten kalkınca yine tekbir getiriyordu."[266]
Nesâî'nin rivayetinde şöyle denmiştir: "Her eğilme ve her kalkmada tekbir getirir, rükûyu tamamlardı."[267]

AÇIKLAMA:

1- Gerek önceki hadiste ve gerekse burada "iki rekatte tekbir..." tâbirini âlimler iki surette anlamışlardır:
a) Her iki rek'atte, ikinci secdeden sonra kıyâma kalkarken tekbir getirdi...
b) İkinci rek'atte teşehhüd'den sonra üçüncü rek'ate kalkış esnasında tekbir getirdi...
Biz tercümeyi, iki mânayı da muhtemil olsun diye iki(nci) rek'at şeklinde yaptık.
2-Bu rivayet de İbnu Hacer'in te'viline göre, zâhiren yeterince sarih olmasa da, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin tekbiri kalkma sırasında çektiğini ifade etmektedir.[268]

?21? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? #: ???? ???? ????? ??? ???????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???? ??????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ???? ?????? ???? ??????????? ??? ???????? ???????? ?? ??????

???? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ???? ??????????????? ?????? ???????? ???????? ????????? [. ????? ??? ???? .

21. (2503)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) farz namaza kalkınca tekbir getirir, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Kıraatini tamamlayıp rükûya gitmek isteyince aynı şeyi yapardı. Rükûdan kalkınca da aynı şeyi yapardı. Oturur vaziyette iken ellerini hiçbir surette kaldırmazdı. İki(nci) secdeden de kalkınca ellerini aynı şekilde kaldırır ve tekbir getirirdi."[269]

AÇIKLAMA:

Şârihler burada geçen secdeteyn (iki secde) kelimesiyle rek'ateyn (iki rek'at) kasdedildiğini belirtirler. Çünkü, hadisin diğer vecihlerinde secdeteyn yerine rek'ateyn gelmiştir. İki(nci) rek'atten sonraki kalkışla, teşehhüdden sonraki kalkışın kastedildiğini önceki açıklamamızda belirtmiştik. Şu halde, teşehhüd'den sonraki kalkışta ellerin kaldırılması müstehab olmaktadır.
Şunu da kaydedelim ki, sadece Hattâbi, burada geçen secdeteyn (iki secde) kelimesiyle, her rek'atte yapılan malum iki secdenin kastedildiğini söylemiş, ancak secde sırasında ellerin kaldırılacağını hiçbir fakihin söylemediğini belirterek kendisi gereksiz bir çıkmaza girmiştir. İbnu Raslân der ki: "Hattâbî, hadisin başka vecihlerinde secdeteyn kelimesinin yerine rek'ateyn kelimesinin kullanıldığını görmemiş olmalıdır. Görseydi, bu kelimeyi rek'ateyn'e hamlederdi."[270]

?22? ??? ??? ???]???? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? # ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ???????? ??????? ??????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ??????? ?? ????: »?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????????« .

22. (2504)- Ebû Kılâbe anlatıyor: "İbnu Hüveyris (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (namaza başlarken) tekbir getirdiği, rükûya gittiği, rükûdan başını kaldırdığı zaman, kulağının üst kısmına ulaşıncaya kadar ellerini kaldırdığını görmüştür."[271]
Nesâî, bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "...secde ettiği ve secdeden başını kaldırdığı (zaman da ellerini kaldırırdı)."[272]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet namazda tekbirler sırasında ellerin nereye kadar kaldırılacağı hususunda açıklamada bulunuyor. Hadiste geçen furû' kelimesi fer'in cem'idir, bir şeyin üst kısmı demektir. Kulağın üst kısmı olarak anlaşılmıştır. Ancak bazılarınca kulak memesi diye izah edilmiştir. Müslim'in bir rivayetinde "kulaklarının hizasına kadar" tabiri geçer. Nevevî, bu hadislere dayanarak el kaldırma işi'ni şöyle tavsif eder: "Mezhebimizde (Şâfiî) ve cemâhir'in mezhebinde meşhur şekli şöyledir: Musalli, ellerini omuzları hizasında kaldırır, şöyle ki: Parmaklarının kenarları kulaklarının üst hizasında, başparmakları kulak memelerinin hizasında, avuçları omuzlarının hizasında olur. Şâfiî merhum, bu babta gelen farklılıkları böylece cem'etti ve diğer âlimler onun bu izahını yerinde buldu."
Aliyyü'l-Kârî de Mirkât'ta meseleyi Kadı İyâz'dan naklen şöyle açıklar: "İmamlar, iftitah tekbiri (tahrim) sırasında ellerin kaldırılmasına sünnet demekte müttefiktirler, ancak bunun nasıl olması gerektiğinde ihtilaf ederler. Mâlik ve Şâfiî, musallinin ellerini omuz hizasına kadar kaldıracağını, Ebû Hanîfe kulak hizasına kadar kaldıracağını söyler."[273]

?23? ??? ?????? ?? ???? ?????? ???:]????? ??? ?????? ??????????? ??? ??????? ?? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?‘??? ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??????. ???????? ????????? ??? ???????: ?????? ????????: ???????? ??????? ???? ???? ?????? ????????? ?????? ???? ???????: ??????? ???? ??????????? ?????? ????: ??????? ???? ???????? ??????????? ??? ??????? ??? ?????? ???? ???? ???????? # ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

23. (2505)- Nadr İbnu Kesîr es-Sa'dî anlatıyor: "Abdullah İbnu Tâvus, Mescidü'l-Hayf'da yanıbaşımda namaz kıldı. İlk secdeyi yapıp secdeden başını kaldırdığı zaman ellerini yüzünün hizasına kadar kaldırmıştı. Ben bunu hoş bulmadım ve Vüheyb İbnu Hâlid'e söyledim. Vüheyb ona:
"Sen hiç kimsede görmediğin birşey mi yapıyorsun?" dedi. Ancak Tâvus cevaben:
"Babamın onu yaptığını gördüm. Üstelik babam şunu da söylemişti:
"İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) böyle yaptığını gördüm. Üstelik onun: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yapıyordu" demiş olmasından başka bir şey de bilmiyorum."[274]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste sarih olarak, secdelerde baş, yerden kalkarken ellerin yüzün hizasına kadar kaldırılacağı ifade edilmektedir. Bu meseleye 2500 numaralı hadisin açıklamasının sonunda genişçe yer vererek ulemanın secdeden kalkarken ellerin kaldırılmaması gerektiğinde ittifak ettiğini belirttik. Burada şunu da ilave edelim ki, sadedinde olduğumuz hadisin râvilerinden olan Nadr İbnu Kesîr, kendisiyle amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiştir. Kütüb-i Sitte'de böyle hadisler yer alır mı? sorusuna cevabımız şudur: Kütüb-i Sitte'de yer alan hadislerin durumlarını açıklarken ziddiyet hadisleri'nden bahsetmiş, müellifler bir bâbta gelen ve bazı âlimlerce amel edilmiş olan zayıf hadisleri de -zaafına dikkat çekmek maksadıyla- bilerek almışlardır. (Bu mevzu ileride tafsilatıyla ele alınacaktır). Bu çeşit hadislerin varlığı o kitaplara olan itimadımızı sarsmaz, bilâkis âlimlere olan saygı ve güvenimizi artırır. Onlar, kendisi açılarından, amel edilmeyecek kadar zayıf olan hadisleri de -onlarla amel eden bazı fakihler bulunduğu için- göstermiş olmakla ilmî bîtaraflıklarını ortaya koymuş olmaktadırlar.[275]

?24? ??? ????? ?????:]?????? ???? ?????? ?????? ??? ??????????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??????? ??????? ??????????. ????????? ????????? ??????????? ???? ????????????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ???? ??????????? ????? ????? ???? ??? ?????? ??????????. ?????????? ???? ????? ?“???????? ??????: ?? ????????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ?????? # ????????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????????[. ????? ??? ????.

24. (2506)- Meymûn el-Mekkî, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallâhu anh)'i gördüğünü ve kendilerine namaz kıldırdığını anlatmıştır. Devamla der ki: "Abdullah namazda kıyâm, rükû, secde ve secdeden kıyâma kalkma esnalarında elleriyle işaret yapıyordu (ellerini kaldırıyordu). İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a gittim. Ve:
"İbnu Zübeyr'i hiç kimsede görmediğim bir tarzda namaz kılıyor gördüm" deyip onun namazda yaptığı işareti anlattım. Bana:
"Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazını görmekten hoşlanırsan, Abdullah İbnu Zübeyr'in namazına uy!" dedi."[276]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen işaret yapıyor ifadesinden maksad, elini kaldırmasıdır. Önceki hadiste olduğu gibi bu hadiste de, secdeden kalkarken elin kaldırılması meselesi, 2500 numaralı hadiste açıklandığı üzere, 2483 numarada kaydedilen müttefekun aleyh, İbnu Ömer hadisine muhalif olduğu için amel ve istidlale salih bulunmamıştır.[277]

?25? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??? ?????????? ????????? ???????? # ???? ???????. ??????: ????? ???????? ????? ???? ?????????? ??????????: ????? ???? ?????????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ?????? .

25. (2507)- İmrân İbnu'l-Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bende basur vardı. Namazı nasıl kılacağım diye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum. "Ayakta kıl, muktedir olmazsan oturarak kıl, buna da muktedir olmazsan yan üzeri (yatarak) kıl" buyurdu."[278]

?26? ??? ????:]?????? ????? ???????? # ???? ????? ????????? ????????. ????: ??? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????????[.??? ???????: ?? ?? ??? ???? ?????? ??????? ?? ?????? ?? ??? ??????? ???? ??? ??? ?? ?????? ?? ????? ??? ?????? ??????? ??? ?? ???? ??? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ???? ??? ???? ??????? ??? ???? ??? ???????

???? ?? ??? ?????? ? ???? ?? ???? ??????? ??? ???? ?? ?? ???? ???????? '? ?????? ??? ?? ????? ????? ???? ?????? ?? ?? ?? ????? ???? .

26. (2508)- Diğer bir rivayette geldiğine göre, İmrân Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişinin oturarak kılacağı namaz hususunda sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ayakta kılarsa bu efdaldir. Kim de oturarak kılarsa, ona ayakta kılanın ecrinin yarısı verilir. Kim de yatarak kılarsa ona da oturarak kılanın ecrinin yarısı verilir" buyurdu."[279]

?27? ??? ???????? ?? ???? ???:]?????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ???? ????? ???????? # ???????? ?????? ???????? ?????? ??????. ?????? ??? ????????? ???????? ??? ???? ????????[. ????? ????? .

27. (2509)- Abdullah İbnu Şakîk anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak namaz kılar mıydı?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:
"Evet! Halk -veya yaş demişti- O'nun dermanını kesince (yani insanların meseleleriyle ömrünü tüketince, dermandan kesilince demektir)."[280]

?28? ??? ????:]??? ????? ?????? # ???? ???????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???? ???????? ??? ?????????? ????? ????? ?????????? ?????? ??????? ????? ?????? ????? ??????. ???????? ?? ??????????? ???????????? ?????? ??????. ?????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????????[.

28. (2510)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak namaz kılar, oturduğu halde kırâat buyurur, kırâatinden takriben otuzkırk âyet kalınca kalkar, kırâatına ayakta devam eder, sonra rükûya ve secdeye giderdi. İkinci rek'atte aynen bunun gibi yapardı. Namazı bitince, ben uyanıksam benimle konuşurdu, uyuyor isem yatardı." [281]

?29? ??? ???? ??????? ????:]??????? ???????? # ???????? ????????????[.??? ??????????: ?? ???? ??? ?????? ? ???

29. (2511)- Nesâî'de gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (oturarak namaz kılarken) bağdaş kurma şeklinde oturmuş gördüm."
Nesâî der ki: "Bu hadisin hatalı olduğu kanaatindeyim."[282]

AÇIKLAMA:

1-Yukarıda kaydedilen on beş rivayet, oturarak namaz kılma ile alakalıdır. Oturarak namaz kılmanın hükmünde ulema fazla ihtilaf etmez. Sıhhati yerinde olan kimse için farzlarda câiz değildir, nafilelerde câizdir. 2508 numaralı hadis nafileye hamledilerek sevabının yarıya düşeceği belirtilir. Özrü olan kimsenin oturarak namaz kılması farzda da, nafilede de caizdir ve sevabından da eksilme olmaz. Sıhhati yerinde olanın oturarak namaz kılması caiz değildir, günaha sebeptir. Bunun helâl olduğuna îtikad eden küfre düşer. Böyle bir îtikadla, bir farzı yani "kıyâm"ı inkar etmiş olur. Hanefî mezhebine göre, hakkında, mürted (yani dinden çıkmış) ahkâmı uygulanır.
2-Yatarak namaz meselesine gelince bunun cevazında biraz ihtilaf vardır:
* Özre binaen yatarak farz namaz kılınabilir, bu hususta ihtilaf yoktur.
* Nafileye gelince, bazı âlimler yatarak nafile kılınmayacağına hükmetmiştir. Hattâbî: "Yatarken nafile kılmaya cevaz veren tek alim bilmiyorum" der ve devamla şunları söyler: "Yatarak nafile kılmanın cevazını ifade eden ibare -râvilerden biri tarafından derc edilmeyip- Resûlullah tarafından söylenmiş ise, oturarak kılınan namazla kıyaslanmış veya muktedir olamayanın yatarak kılacağı namaza itibar etmiştir. Böylece bu hadise göre, oturmaya muktedir olanın yatarak kılacağı nafile câizdir, tıpkı yolcunun binek üzerinde nafile kılmasının cevazı gibi. Fakat bu kıyas söz götürür. Çünkü, oturma (kuud), namazın şekillerinden biri olduğu halde, yatma namaz şekli değildir. Öyle ise yatarak namaz kılmaya cevaz veren İmrân hadisi (2507-2508) farz kılacak olan hasta ile ilgilidir. Şöyle ki: -Yatarak kılmaya cevaz veren bir hastalığına rağmen- meşakkate katlanarak bu farzı oturarak kılmayı tercih edecek olursa, onun sevabı iki kat olur... Şu halde bu hadiste, meşakkate tahammül etmeye teşvik edilmektedir. Kişinin özrü sebebiyle oturarak kılması caiz ise de bazı sıkıntılara katlanarak ayakta kılması efdaldir ve daha sevaplıdır."
Kısaca Hattâbî, yatarak namaz kılma ruhsatını farza tahsis eder, nafile hakkında câiz görmez.
Hasan Basrî gibi bazı alimler, yatarak namazı nafilede de câiz görmüşlerdir. Tirmizî'nin kaydına göre Hasan Basrî: "Kişi dilerse ayakta, oturarak, yatarak nafile namaz kılabilir" demiştir. Bu görüşte Hasan Basrî yalnız değildir, âlimlerden bazıları kendisine katılmıştır. Müteahhirûn da bu görüşü sahih bulmuştur.
3- Oturarak veya yatarak kılınacak namazlarla ilgili ahkâm, kadın hakkında da, erkek hakkında da câridir, aralarında farklılık yoktur.
4- Oturarak namaz tecviz edilmiş ise de nasıl, ne şekilde oturulacağı hususunda hadiste kesin bir sarahat gelmemiştir. Hadisin ıtlakından her çeşit oturuş tarzının cevazına hükmedilmiş, bununla beraber efdal şekil hangisidir? aranmıştır. Eimme-i selâseye göre bağdaş kurmaktır. Başka şekiller de söylenmiştir. Mamafih, zayıf da olsa bağdaş kurma (müterebbi) ile ilgili bir hadis de gelmiştir.[283]

?30? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?? ?????? ????? ?????? # ????? ???? ??????? ??????? ???????? ??? ?????????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????? ?????[. ????? ??????? .

30. (2512)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölümüne yakın, farzlar dışındaki namazlarının çoğu oturarak idi. Ona göre, amellerin en güzeli, az da olsa devamlı olanı idi."[284]

?31? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ??????? ????? ?????? # ????? ?? ?????????

???????? ????? ????? ?????? ????????? ??????? ??????? ???????? ?? ?????????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ???????[.?????? »?????????????« ???: ??????? ????.»?????????? ???????????« ??????? ???? ?????????? ????.

31. (2513)- Hz. Hafsa (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, nafile namazlarını kılarken, ölümüne bir yıl kalıncaya kadar hiç oturduğunu görmedim. Bundan sonra hep oturarak kıldı. Namazda sûreyi hep tertîl üzere okurdu. Bundan dolayı o sûre, aslında ondan daha uzun olan sûreden daha uzun görünürdü."[285]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de nafileleri oturarak kılmanın cevazını ifade eder. Hadisin bir başka vechinde "...ölümüne bir veya iki yıl kalıncaya kadar..." denmiştir. Yukarıdaki hadis, böylece zaman yönüyle biraz daha açıklık kazanmış olmaktadır.
2- Hadiste geçen "sübha" Mecma'u'l-Bihâr'da açıklandığı üzere, öncelikle mutlak olarak "namaz" ve "zikir" mânasına geler. Bu durumda farzlar da hükme dahil olur. Ancak, hadislerde sübha'nın hasseten nafileler için kullanıldığı olmuştur. Nitekim burada da öyledir. Lügaten sübha, tesbîh'ten gelir. Farz namazlardaki tesbîhler de nafiledir. Bu sebeple bütün nafile namazlara sübha denmiştir.
3- Tertîl, Kur'ân'ı ağır ağır okumaktır. Sûre, ağır ağır yani tertîl üzere okununca daha fazla zaman alacağı için, tertilsiz okumada daha kısa olan bir sûre tertîl üzere okununca daha uzun olmaktadır.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ömrünün son senesinde mazeret sayılacak derecede bir rahatsızlığı bilinmediğine göre, hadis oturarak nafile namazı kılmanın cevazına delâlet eder ki, ulemanın bunda icma ettiğini az yukarıda belirttik. Nafile namazlarda tertîl üzere Kur'ân okumak da müstehabtır.[286]

?32? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???? ?????? ?????? # ????: ???? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????. ????: ?????????? ??????????? ???????? ???????? ?????????? ????? ???? ???????. ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ???? ??????? ??????: ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????? ??????? ???????? ????????. ???: ?????? ?????????? ?????? ??????? ????????[. ????? ???? ????? ???????? ????????.

32. (2514)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kişinin oturarak kıldığı (nafile) namaz, normal şekilde kıldığı namazın (sevapca) yarısına denktir" buyurduğu söylenmişti. (Kendisinden sormak üzere) derhal yanına gittim. Varınca, Efendimizi oturarak namaz kılıyor buldum. Elimi başının üzerine koydum. Bana:
"Ey Abdullah İbnu Amr! Meselen nedir?" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, bana "Kişinin oturarak kıldığı namaz, normal namazın yarısına denktir" buyurduğunuz söylendi. Halbuki siz de oturarak kılıyorsunuz?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet öyledir. Ancak ben sizlerden biri gibi değilim" cevabını verdi."[287]

AÇIKLAMA:

1- Az yukarıda (2511. hadis) açıklandığı üzere, oturarak kılınan namaz sahihtir, ancak bir mazerete mebni olmadığı taktirde ayakta kılınan namazın sevabca yarısına denktir ve bu cevaz da nafileye hastır. Farz namazlar, mazeretsiz oturularak kılınamaz, zîra "kıyâm" yani ayakta durmak namazın farzlarından biridir.
2- Hadiste geçen, "Ben sizlerden biri gibi değilim" sözü, Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meselede de hususiyet arzettiğini ifade eder. Âlimler, bu hususiyete binaen, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, oturarak kıldığı nafilenin diğer mü'minlerin kıyâm halinde kıldıkları gibi olduğunu söylerler. Bunun en açık izahı şöyledir: Efendimiz, öğretmekle vazifelidir. Bu vazifesi icabı yaptıkları O'nun sevabına eksiklik getirmemelidir. Nitekim, oturarak kılmış olmasını ashâbın görmesi ve bunun rivayeti nice hükümlerin teşriîne sebep olmuştur. Bu sebeple elbette ki, Aleyhissalatu vesselâm diğer mü'minler gibi olmayacak, vazifesi icabı yaptıklarından nisbî bir sevab eksikliğine maruz kalmayacaktır.
3- Hadisin bir başka vechinde: "Elimi başımın üzerine koydum" denmiştir. Bu durumda, hayrete düşülünce takınılan tavır mevzubahistir. Resûlullah' ummadığı şekilde bulmuş, hayrete düşmüştür. Öbür durum, yani elini Hz. Peygamber'in başına koymuş olması, Efendimizle aralarındaki samimiyeti ifade eder.[288]

?33? ??? ?????? ?? ????? ???:]?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ??? ?????? ???????? ??? ??????? ????????. ???????? ?????? ???? ????: ???????? ????????? ????: ?. ????: ?????? ???? ????? ???? ????????? ????? ????? ?????????? ????????? ??????? ?????? #[. ????? ???? .
??? ??? ?? ??????? ????]???? ?????????? ????? ? ??????? ????????? ??? ?????????. ???????? ???? ??????? ???? ???? ??????????: ??? ????????? ?????? ????? ????? ???? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ????????? #? ??????? ?????[.

33. (2515)- Muhârib İbnu Disâr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh), namaz kılmakta olan ve bu sırada belini tam doğrultamayan bir adam görmüştü. Namazdan çıkınca:
"Sırtında bir rahatsızlığın mı var?" diye adama sordu.
"Hayır!" cevabını alınca:
"Şayet, bu halin üzere ölecek olsan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine muhalefet üzere ölürsün" dedi."
Rezin ilavesidir.
Derim ki: "Bu rivayet Buhârî'de şu şekilde gelmiştir: "Huzeyfe, (namazda) rükû ve secdesini tamamlayan bir adam görmüştü. Namazını kılıp bitirince Huzeyfe (radıyallâhu anh) ona:
"Sen namaz kılmadın. Eğer ölecek olsan, Allah'ın Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, yarattığı fitrattan başka bir fitrat üzere ölürsün" dedi. Gerçeği Allah bilir."[289]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde: "... Adam gagalıyor secdeyi tamamlamıyordu....." ziyadesi mevcuttur. Ahmet İbnu Hanbel'in rivayetinde Huzeyfe (radıyallâhu anh)'nin adama: "Kaç yıldan beri namaz kılıyorsun?" diye sorup "kırk yıldan beri!" cevabını aldığı belirtilir. Bu durumda, adamın yuvarlak hesap veya mübâlağa olarak böyle söylediği anlaşılır. Çünkü, Huzeyfe'nin vefatı 36 hicrî yılı olduğu düşünülürse, namazın henüz farz olmadığı bir tarihe kadar gidilme ihtimali oluyor.
2- Hadisle istidlal eden âlimler, secde ve rükû vaziyetlerinde tuma' nîne denen bir miktar durmanın vâcib olduğuna, bunun ihlalinin namazı iptal edeceğine hükmetmişlerdir. Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm, namazı terkedenin küfrüne hükmetmektir. Çünkü Huzeyfe (radıyallâhu anh), hadisin zâhirine göre, namazın bazı erkânını ihlal edenden İslâm'ı nefyetmektedir. "O, bazı erkanı ihlal edenin İslam'ını nefyederse, tamamen bırakandan İslâm'ı nefyetmek evlâ olur" denmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, bu istidlal, "fitrat" kelimesi ile "dîn" kastedilmiş olma faraziyesine dayanır. Nitekim, Müslim'de de geldiği üzere, namaz kılmayana küfr ıtlak olunmuştur. Bu ıtlakı bazı âlimler hakikati üzere, namazı kabul ederken, bazıları "zecr" de mübâlağa "olarak anlamıştır. Hattâbî der ki: "fitrat" millet veya dîn demektir. Ancak burada "fitat'la sünnet kastedilmiş olma ihtimali vardır. ??? ?? ?????? "Fıtrattan olan beş şey ...." hadisinde olduğu gibi.[290] Şu halde Huzeyfe hazretlerinin adam gelecekte kendine çeki düzen versin diye onu azarlama gayesi gütmüş olabilir, tekfir gayesi değil. Nitekim, hadisin bir başka vechinde " ?? ???? "... Muhammed'in sünneti..." tabirinin yer almasıda tekfiri kasdetmiş olduğuna bir karîne olabilir.[291]

?34? ??? ??? ???? ???:]???? ??? ?? ??? ?????? ?????? ???????: ???? ???????? ??????????? ??? ?????? ????????? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?? ????????. ???? ??? ????: ? ???????? ?? ??????? ????? ??? ??????? ????? #[. ????? ??????? ????? .

34. (2516)- Ebû Hâzım (rahimehullah) anlatıyor: "Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anhümâ) demişti ki: "İnsanlara, namazda sağ elini sol kolu üzerine koysun" diye emredilmişti. " Ebû Hâzım devamla der ki: "Ben onun (Sehl'in), bu hadisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ettiğini biliyorum."[292]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadis, namazda kıyâm esnasında sağ elin sol kol üzerine konulacağına dair Resûlullah'tan emir çıktığını gösteriyor. Gerçi emri veren, rivayette, şârih değil ise de, böyle dînî bir emri Resûlullah'tan başka kimse veremeyceğine göre emrin kaynağı Aleyhissalâtu vesselâm'dır.
2- Nesâî ve Ebû Dâvud'da gelen Vâil hadisinde biraz daha teferruât yer alır: "(Resûlullah), sonra sağ elini, sol avucunun ve kol (kısmın)'dan bileğin üstüne koydu."
3- Eller bu şekilde bağlandıktan sonra konmuş olduğu yer hususunda rivayetler ihtilaflıdır:Bazıları: "Göğsün üzerine" der.
Bazıları: "Göğsün yanına" der. Bazıları: "Göbeğin altına" der.
Şârihler bu tarzın huşû haline en uygun olduğunu, gereksiz şeylerle (abesle) meşguliyeti önleyeceğini, keza bunun zelil bir taleb sahibinin hali olduğunu, dolayısiyle ibadetinin makbuliyetine müessir olacağını belirtirler. Bazıları da şöyle demiştir: "Kalb niyet mahallidir, kişinin elini onun üstüne koyması kalbi koruma azmini ifade eder, zira bir şeyi korumak isteyenin onun üzerine elini koyması adettendir."
İbnu Abdilberr, elin önde bağlanması hilafına Resûlullah'tan rivayet vârid olmadığını söyler. Sahâbe ve Tabiîn'in cumhuru bu görüştedir. Ancak İbnu'l-Kâsım, İmam Mâlik'ten ellerin yana salınmasını rivayet etmiş, ashabının çoğunluğu onu benimsemiştir.
4- Hadisin sonunda, râvi Ebû Hâzım, eli önde bağlama emriyle ilgili haberi anlatan Sa'd'ın bunu -sarih olarak zikretmemiş bile olsa- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ettiğini, yani merfû bir hadis rivayet etmiş olduğunu belirtir. Rivayet zahirde merfû değil gibi gözükse de merfûdur. Çünkü hadiscilerin ıstılahında, Ashabın "bize emredilir" gibi sözü ref'e hamledilmiştir. Mesela Hz. Âişe'nin ?????? ???????? ????????? ????????? "Biz orucu kaza etmekle emrolunduk" sözü merfû kabul edilmiştir. Zîra, Ashâb'a bu emri verecek kaynak ancak Şâri'nin kendisi olabilir.[293]

?35? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???????? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ?????????. ??????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ?????? ??? ???????? .

35. (2517)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un anlattığına göre, namaz kılarken sol elini sağ eline koymuştur. Bunu gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bizzat elleriyle tutarak) sağ elini sol elinin üzerine koymuştur."[294]

?36? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ????? # ???? ???? ???????? ?? ???????? ?????? ?????????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

36. (2518)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı namazda kıyâmda iken, sağ eliyle sol elinin üstünden tutmuş gördüm."[295]

?37? ??? ??????? ?? ????? ???:]??? ??????? ???????? ???? ????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ??????: ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????: ?????? ????? ?????????? ??????????[. ????? ??? ???? .
??? ????? ????? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ?? ????????. ?????? ????: ? ???????? ????? ?????? ????? ???????? ????????? ???????????[.

37. (2519)- İsmâil İbnu Ümeyye anlatıyor: "Nâfi merhuma namazda ellerinin parmaklarını kenetleyen kimse hakkında sormuştum. Bana: "Bu hususta Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'i işittim: "Bu, Allah'ın gadabına uğrayanların namazıdır" demişti diye cevap verdi."[296]
Rezîn'in ilave ettiği bir rivayette de şöyle denmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh), namazda kuûd halinde (otururken) sol elini kabası üzerine dayanan bir adam görmüştü, hemen müdahale ederek:
"Böyle oturma, zîra azaba uğrayanlar bu şekilde otururlar!" dedi.[297]

AÇIKLAMA:

1-Rezîn'in ilavesi, Ebû Dâvud'da gösterilen rivayetten lafzen biraz farklı ise de ifade ettiği mâna ve hüküm itibariyle aralarında fark yoktur.
2-Kenetleme diye tercüme ettiğimiz teşbîk Arapçada bir elin parmaklarını diğer elin parmak aralarına sokmak, tek yumruk haline getirmektir. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis bunu yasaklamaktadır. Kenetleme işinin hangi durumunda olduğu zikredilmemiştir. Bu durumda yasak mutlaktır; kıyâm halinde de câridir, kuud (oturma) halinde de.
Bu rivayet daha önceki hadiste (2518) beyan edilen adabı takviye eder. Yani kıyâm halinde eller kenetlenmez; sağ el, sol eli üst kısmından kavrar.
3- Rezîn ilavesinde, kuud'da elin yere dayanması yasaklanmaktadır. Dayanarak oturmayı yasaklayan hadis aynı mahreçten (yani İbnu Ömer' den) çıkmasına rağmen değişik vecihlerden gelmiştir, aralarında bazı farklılıklar da vardır.[298] Ahmed İbnu Hanbel'in rivayetinde: ???? ??????? ?????? # ???? ???????? ????????? ?? ????????? ?????? ?????????? ???? ?????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin namazda eline dayanarak oturmasını yasakladı" şeklindedir.
İbnu Abd'l-Melik'in rivayetinde: ???? ???? ?????????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?? ????????
"(Resûlullah) namazda kişinin (kuuddan) kalkarken elinin üzerine dayanmasını yasakladı" şeklindedir.
İbnu Şebbüveyh'in rivayetinde: ???? ???? ?????????? ????????? ???? ?????? ?? ????????
"(Resûlullah) kişinin namazda eli üzerine dayanmasını yasakladı" şeklindedir.
Fakihler bu farklılıklardan farklı yorum ve hükümlere ulaşmışlardır. Aliyyü'l-Kârî'nin el-Ezhâr'dan naklen kaydettiğine göre "Kişinin namazda dayanmasını, bazıları: "Teşehhüdde elini yere koyarak eline dayanmasıdır" diye; bazıları: "Kişinin namazda oturup, ellerini dizlerinin üzerine koymayıp yanlara salmasıdır" diye; bazıları: "Secdeye giderken elleri yere, dizlerden önce koymaktır" diye, bazıları: "Kalkma sırasında ellerini yere koyarak dayanmaktır" diye açıklamışlardır. Aliyyü'l-Kârî, hadisin metnine en uygun te'vili Ebû Hanîfe'nin yaptığını belirtir. Ebû Hanîfe'ye göre hadis, "Kişinin namazda kıyâma kalkarken ellerine dayanmasını yasaklamaktadır; yani kişi yere dayanmadan ayaklarının sırtı üzerinde doğrulmalıdır."
Görüldüğü üzere, Ebû Hanîfe kıyâma kalkarken elini yere dayamama hükmünde, hadisin Abdi'l-Melik tarafından rivayet edilen vechine; ayakların sırt kısmı üzerine dayanma hükmünde de Tirmizî'de gelen bir rivayete dayanmıştır: ????? ??????? ?????? # ???????? ?? ??????? ???? ??????? ?????????
"(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda (kıyâma kalkarken) ayaklarının sırtları üzerinde kalkardı."[299] (47)

?38? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????]???? ???????? ?????? ?????? ????? ????: ????????? ?????? ?????? ???? ??????? ?? ???????? ???????????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

38. (2520)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namazın) sünnetlerinden biri namazda (sağ) avucu (sol) avuç

üzerine koyup, her ikisini birlikte göbeğin altına yerleştirmektir."[300]

?39? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ???? ?????????? ?? ????????[. ????? ?????? .

39. (2521)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda ihtisârı (elleri böğre koymayı) yasakladı."[301]

?40? ??? ???? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ??????? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ?? ??????????? ????????? ???? ?????????? ??????????[.

40. (2522)- Buhârî'de Hz. Âişe'den yapılan bir diğer rivayette geldiğine göre: "Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ), kişinin ellerini (ihtisâr yaparak) böğrüne koymasını mekruh addeder ve: Bunu yahudiler yapar" derdi."[302]

?41? ??? ???? ????? ???? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????????? ?? ???????? ??????????[.

41. (2523)- Rezîn'in rivayet ettiği diğer bir hadiste: "Resûlullah ihtisârı (eli böğre koymayı) namazda ve namaz dışında yasakladı" demiştir."[303]

?42? ??? ???? ?? ????? ???????? ???:]????????? ??? ?????? ???? ??????. ?????????? ??????? ???? ????????????. ???????? ????? ????: ???? ????????? ?? ????????? ?????? ?????? # ?????? ??????[. ????? ??? ????? ?????? ??? ???????? .

42. (2524)- Ziyâd İbnu Sübeyh el-Hanefî anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in yanı başında namaz kıldım. Ellerimi de böğürlerime koydum. Namazı bitirince: "Bu, namazda haç(a benzemek)dir, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamıştı" buyurdu."[304]

AÇIKLAMA:

1- Son dört hadiste ihtisâr'ın namaz içinde -ve hatta namazın dışında- yasaklandığını görmekteyiz.
İhtisâr nedir? Kısaca "elleri böğre koymak" diye tercüme ettiğimiz bu kelime bir çok mânada kullanılmıştır:
Hasr, hasîre lügaten insan koltuğunun alt kısmı ki böğür (veya bel dahi) denir. Tahassür, ihtisâr, elini beline koyma, deyneğe dayanmaz, özetleme gibi çeşitli mânalar taşır.
Rivayetlerde kelime bu farklı mânalarda kullanıldığı gibi âlimler de bu kökten kelimelerin geçtiği rivayetlerde farklı mânalar üzerinde durmuşlardır. Şöyle ki:
* Elleri böğre koymak ki sadedinde olduğumuz hadislerde bu mâna esastır, çünkü, bu mânada açıklama yapılmıştır. Bilhassa 2524 numaralı hadiste bu mâna pek sarihtir.
* Sözü kısa tutmak. Namazda ihtisâr deyince bazı âlimler bu mâna üzerinde de durmuşlardır, namazda Kur'ân'dan bir kaç âyet okuyarak, kırâati yerine getirerek kıyâmı kısa tutmak, keza diğer tesbihatları da az yaparak rükû, secde ve kaideleri kısaltmaktır. Herevî, Garîbeyn'de bu mâna üzerinde durarak namazın bu şekilde hafif kılınmasının mekruh olduğunu, hadiste bunun yasaklanmış olduğunu söyler. Herevî'nin kaydettiği diğer bir açıklamaya göre, sûrelerin sonlarından birer ikişer âyet okuyup geri kısmını terkederek yapılan bir ihtisâr mevzubahistir. Şu halde bu tarz kıraat yasaklanmış olmaktadır.
* Namazda, kırâat sırasında secde âyetlerini atlamak. Bu da bazı sûrelerde geçen ve okununca secde etmeyi gerektiren âyetleri, -secdeden kaçınmak için okumadan müteakip âyete geçmekle olur. ??????? ???? ???? ?????????? ?????????? hadisinde Resûlullah bu "atlama"yı yasaklamış olmaktadır.
* Dayanmak, İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de deynek mânasına gelen mihsara'dan hareketle ???? ???? ???????? ????????? ?????????? hadisinde olduğu üzere "Kişinin deyneğe dayanarak namaz kılması yasaklanmıştır" diyerek hadisin mânasına bir başka buud kazandırır.
Kelimenin hadislerde başka kullanışları da var, yeri geldikçe belirtilecektir.
2- İbnu Ömer -2524 numaralı- hadiste eli böğre koyma yasağının bir hikmetini açıklamaktadır: "Kişinin haça benzemesi. Elleri böğre konunca, yanlara çıkan kollar, hıristiyanlığın alemi olan salîb manzarası hâsıl eder." Ancak eli böğre koymanın yasaklanmasında başka mânalar üzerinde de durulmuştur.
* Şeytana benzemek,
* Yahudilere benzemek,
* Cehennem ehlinin istirahat bulma halidir,
* Kibir ve büyüklük taslayanların amelidir.
* Felâkete uğrayanların çaresizlik halinde başvurdukları bir haldir, ümitsizlik tezahürüdür.
Şu halde bu menfî mânaları mutazammın olduğu için elin böğre konması namaz içinde olsun, namaz dışında olsun dînen hoş karşılanmamıştır.
3-Tahassür'ün (veya ihtisâr'ın) hükmüne gelince, Zâhirîler buna haram demiş ise de cumhur mekruh olduğunu kabul etmiştir. İmam-ı Âzam, İmâm Mâlik, Şâfiî ve Evzâî hazerâtı (rahimehumullah) cumhur'a dâhildirler.
4-Bir hadiste gelen, "ihtisâr yapmak cehennemliklerin rahatıdır" ifadesi şöyle te'vil edilmiştir. "Onlar belki bir parça rahat ederiz ümidiyle ellerini bellerine koyarlarsa da neticede halinde bir değişiklik olmaz."[305]

?43? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]????? ???? ????? ???????? ???? ????? ?????? ??????????. ?????? ???? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ???????[. ????? ??????? .

43. (2525)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan nakledildiğine göre, ayaklarının arasını bitiştirerek namaz kılan bir adam görmüştü. Şöyle söylendi:"
(Bu adam) sünnete muhalefet etti. Ayaklarını sırayla dinlendirse daha iyidir."[306]

AÇIKLAMA:

Burada İbnu Mes'ud'un hoş görmediği duruş, kıyâmda ayaklarını yan yana getirip ikisine birden eşit şeklinde dayanmış olmasıdır. Temenni ettiği duruş tarzı da, biraz bir ayağı üzerinde ağırlık verip öbürünü dinlendirmek, bir müddet sonra dinlenmiş olana dayanarak, diğerini dinlendirmektir. Böylesi bir duruş ayaklarının yan yana aynı vaziyette saf halinde olmalarını bozar.[307]

?44? ??? ?? ??? ??? ???????? ?????? ?????? ??????: ???? ????? ?????? # ????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ?? ???????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? .

44. (2526)- Ümmü Kays Bintu Mihsan (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yaşlanıp biraz şişmanlayınca, namaz kıldığı yerde bir sütun bulundurdu namazda ona dayandı."[308]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bir özre mebni olarak namazda sütun veya deynek gibi bir şeye dayanmanın câiz olduğunu ifade etmektedir. Hadisin Ebû Dâvud' daki aslı deynek ve sütun kelimelerinin her ikisine de yer vermektedir.

Şevkâni, Neylü'l-Evtâr'da der ki: "Ulema'dan bir grup, bir özür sebebiyle, kıyâm için bir deynek, kazık, duvar gibi bir şeye dayanmak veya yanında bulunan kimseye abanmak zorunda kalan kimseye bunu yapmasının câiz olduğuna hükmetmiştir." Şâfiîlerden bir grup da dayanarak kıyâm imkanı olan kimsenin oturarak kılmasını câiz görmemiştir.
Ashâb'tan da bazılarının kırâatı uzun olan terâvih namazında deyneğe dayandıkları hususunda rivayet gelmiştir. İmam Mâlik'in Muvatta'da kaydettiğine göre, Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Übey İbnu Ka'b ve Temîmü'd-Dârî'ye ramazanda onbir rek'at kıldırmalarını emreder. Bunlar namazda, mîîn denen ve uzunluğu yüz âyeti geçen sûrelerden okudukları için, kıyâmın uzaması sebebiyle cemaatten dayanamayanlar deyneklere dayanırlar. Râvi Sâib İbnu Yezîd der ki: "Biz terâvih namazından şafak sökünce ayrılırdık."[309]

KIRÂAT

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? # ?????????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (2527)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kırâatını bismillâhirrahmânirrahîm ile başlatıyordu."[310]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ????? ?????? # ????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ????? .

2. (2528)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman (radıyallahu anhüm) ile birlikte namaz kıldım. Onlardan hiçbirinin bismillâhirrahmânirrahîm'i okuduklarını işitmedim."[311]

?3? ??? ??? ???????? ?? ??????? ???:]????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????????. ?????? ?? ??????? ????????: ??????? ??????????? ????: ?????? ??? ?????? ???? ???????? ????? ?????? # ??????? ??????? ???????? ??????. ????: ?????? ???????? ???? ?????? ?????? # ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????????. ??? ?????????? ???? ????? ???????? ??????: ????????????? ????? ???????????[. ????? ???????? ???? ???? ????????.»????????« ?‘?? ?????? ???? ?? ??? ?? ???.

3. (2529)- İbnu Abdillah İbnu Muğaffel (rahimehullah) anlatıyor: "Ben (namazda) bismillâhirrahmânirrahîm'i okumuştum. Babam işitti. Bana:
"Oğulcuğum, (bu yaptığın) bir bid'attir. bid'atten sakın!" dedi. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbından her kimle karşılaştı isem, hepsinin de bid'atten nefret ettiği kadar bir başka şeyden nefret etmediğini gördüm. Babam sözlerine şöyle devam etmişti:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, Hz. Ebû Bekr'le, Hz. Ömer'le, Hz. Osman'la (radıyallâhu anhüm) namaz kıldım. Onlardan hiç birinin bunu (besmelenin okunacağını) okuduklarını işitmedim. Onu sen de okuma. Sadece "Elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn" de."[312]

AÇIKLAMA:

1- Namaza başlarken Fatiha'nın evvelinde besmelenin okunup okunamayacağı hususu rivayetler açısından ihtilaflıdır. Bazı rivayetler okunduğunu söylerken, diğer bir kısım rivayetler okunmadığını söyler. Leh ve aleyhteki rivayetler öylesine dengeli ki, bir kısım âlimler bu rivayetlerin muzdarib olduğunu söylemişlerdir.[313]
Şüphesiz biz burada meselenin münâkaşasını nakledecek değiliz. 2527 numaralı İbnu Abbâs hadisinde görüldüğü üzere bazı rivayetler. Hz. Peygamber'in besmeleyi okuduğunu te'yid ediyor, müteakip iki rivayet ise bunu kesin bir üslubla reddediyor. Meseleye temas eden rivayetler burada kaydedilenden ibaret değildir.
Hemen şunu belirtelim ki, Resûlullah'ın ve ismi geçen Ashâb'ın besmeleyi âşikâr okumayışları sırrî yani sessiz okumuş olmalarına mâni değildir. Birçok İslâm âlimi bu nokta üzerinde durarak, şu mânada mülâhaza yürütmüşlerdir: "Gerçek şu ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ondan gördüğünü tekrar eden Ashâb, Kırâatin cehrî yapıldığı akşam yatsı ve sabah namazlarında müttarid olarak her seferinde besmeleyi cehren okumamıştır. Okusaydı, rivayetlerde bir ihtilaf olmazdı. İhtilaf olduğuna göre çoğu kere okumadığı âşikârdır. Ancak, cehrî okumadığı sırada sırrî olarak sesizce okumamış olduğu da söylenemez..."
Besmele'nin Fatiha suresinin ilk âyeti olduğu görüşünde olan âlimler, bu hadisi esas alınca, Resûlullah'ın besmeleyi mutlaka okuduğuna, ancak sırrî okuduğu için işitilmemiş bulunduğuna hükmederler. Hanefiler böyle söylemişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel, Sevrî, İshak İbnu Râhûye gibi başka selef büyükleri de böyle hükmeder. Bunlara göre besmele, her rek'atte Fatiha'dan evvel okunur.
Şâfiî hazretlerine göre, besmele Fatiha'nın ilk âyetidir, dolayısıyle okunuşta ona tâbidir- onun gizli okunduğu yerlerde gizli, cehrî okunduğu yerde cehrî okunur. Şâfiî'den gelen bir rivayete göre, besmele her sûrenin ilk âyetidir, diğer bir rivayete göre sadece Fatiha'nın birinci âyetidir, diğerlerinin değil.
İmam Mâlik, farz namazlarda besmelenin hiç çekilmeyeceğini söyler. Ona göre, nafile namazlarda dileyen çeker, dileyen çekmez. Taberî dahi böyle hükmetmiştir.
Hâzimî'nin görüşü de kayda değer. Ona göre besmelenin cehrî okunacağını beyan eden hadisler sahih olsalar bile mensuhturlar. Çünkü Saîd İbnu Cübeyr'den şu mürsel rivayet mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) besmeleyi Mekke'de cehrî okurdu. Müseylemetu'r-Rahmân adında bir puta tapan Mekkeliler: "Muhammed, Yemâme'nin ilahına tapıyor" dediler. Bunun üzerine Resûlullah besmeleyi sırrî okumaya başladı. Ölünceye kadar da cehrî okumadı." Hadisi, mürsel diye amel dışı tutmak isteyeceklere de: "Hülafâ-i Raşidîn'in tatbikatıyla takviye görmüştür. Zîra onlar Resûlullah'ın son durumunu herkesten iyi bilen kimselerdir..." cevabını verir.
2- Yeri gelmişken şunu da belirtelim: Bazı âlimler, besmeleyi Kur'ân' dan bir âyet saymamışlar, Neml sûresindeki bir âyetten bir cüz kabul etmişlerdir. Bu görüşte olan Tahâvî "Eğer Kur'ân'dan bir âyet olsa Resûlullah namazda Fatiha ile birlikte cehrî okurdu" der. Ona göre besmele sadece Neml sûresinde Kur'an'dan bir parçadır, orada okunması vâcibtir, bunun dışında sûrelerin başına konmuş olması oralarda âyet olduğunu göstermez. İlk vahiy sırasında Cebrâil Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Oku!" diye emretmiş, Resûlullah'ın: "Ben okuma bilmem" demesi ve bu taleb ve cevabın üç kere tekrarından sonra ilk vahiy: ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" diye başlamıştır. Burada besmele yoktur. Eğer bu sûrenin başında hâlen mevcut olan besmele vahiy olsaydı, Resûlullah'a ilk âyet olarak besmele nâzil olurdu, öyle ise besmele vahiyden değildir.
Bu mülâhazada Tahâvî yalnız değildir. Evzâî, İbnu'l-Mübârek, Dâvud-ı Zâhirî, Ahmed İbnu Hanbel, buna yakın görüşler beyan etmişlerdir.
Tatbikî neticeye gelince, ilmihal bilgisi şöyledir:
* Namazların farz veya nafile ilk rek'atlerinde Fatiha'dan önce eûzübesmelenin okunması sünnettir.
* Müteâkib rek'atlerde Fatiha'dan önce besmelenin okunması da sünnettir.
* Fatiha'dan sonra okunacak sûrelerin evvelinde besmele okunmaz. İmam Muhammed sessiz kılınan namazlarda zamm-ı sûrelerin başında da besmele çekileceğini söylemiştir.[314]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? # ???? ?????? ?? ?????????? ??????? ??????????? ???????????? ??????????? ????? ????? ?????????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

4. (2530)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikinci rek'atten kalktığı zaman kırâati Elhamdü lillâhi Rabilâlemîn ile başlatıyor ve sükût etmiyordu."[315]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ikinci rek'atin sonundaki oturuştan üçüncü rek'ate kalkıldığı zaman, hemen Fatiha okunacağını, bundan önce Sübhâneke ve benzeri birşey okunmayacağını belirtir. Bunun istisnası gayr-ı müekked olan nafilelerdir. İkindi ve yatsıdan önce kılınan dörder rek'atli sünnetler böyledir. Bunlarda üçüncü rek'atin başında Sübhaneke okunur. Eûzubesmele çekilir, sonra Fatiha'ya geçilir. Bu namazlarda -ki terâvih de buraya dahildir- her iki rek'atin baş kısmında Sübhâneke Eûzubesmele mesnûndur. Zira gayr-ı müekked sünnetlerin ikişer rek'atler halinde olmaları esastır.
Sadedinde olduğumuz hadiste geçen "sükût etmiyordu" ibâresi, namaza başladığı zaman, cehrî kılınan namazlarda bile iftitah tekbirinden sonra bir miktar sükût buyurarak sırrî şekilde duâ okuyup eûzubesmele çektiğini ifade eden açıklamalara binaendir, "...üçüncü rek'atte bunu yapmazdı" mânasında bir ifade.[316]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????? ????? ???? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????. ??????? '??? ?????????? ?????? ?????? ?????: ????? ??????? ??????? ?"?????. ??????: ??????? ????? ?? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? # ???????. ???? ?????? ??????: ???????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ?????????? ??????????? ??? ?????. ????? ???? ?????????: ????????????? ????? ?????????????? ???? ?????? ????? ???????: ????????? ???????? ????? ????: ?????????? ??????????. ???? ?????? ?????? ?????? ???????. ?????? ????: ??????? ?????? ???????. ????: ?????????? ???????. ?????? ????: ??????? ???????? ????????? ??????????. ????: ???? ??????? ???????? ??????? ???????????

??? ?????. ?????? ????: ???????? ?????????? ????????????? ??????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ??? ???????????. ????: ????? ??????????? ??????????? ??? ?????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (2531)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Fâtihâ-i şerîfe sûresini okumadan namaz kılarsa bilsin ki bu namaz nâkıstır -bu sözü üç kere tekrarladı- eksiktir."
Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'ye:
"Biz imamın arkasında bulunuyorsak (ne yapalım)?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Yine de içinden oku. Zîra ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Allah Teâlâ hazretleri (bir hadîs-i kudsîde) buyurdu ki: "Ben kırâati[317] kulumla kendi aramda iki kısma böldüm, yarısı bana ait, yarısı da ona. Kuluma istediği verilmiştir: Kul: "Elhamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn. (Hamd alemlerin Rabbine aittir)" deyince, Azîz ve Celîl olan Allah: "Kulum bana hamdetti!" der. "er-Rahmânirrahîm" deyince, Allah: "Kulum bana senâda bulundu" der. "Mâlikî yevmiddîn (âhiretin sahibi)" deyince, Allah: "Kulum beni tebcîl ve ta'zîz etti (büyükledi)" der. "İyyâkena'budü ve iyyâkenesta'în (yalnız sana ibâdet eder, yalnız senden yardım isteriz)" deyince, Allah: "Bu benimle kulum arasında bir (taahhüddür). Kuluma istediğini verdim" der. "İhdina'ssırâta'lmüstakîm sırâtallezîne en'amte aleyhim gayr'ilmağdûbi aleyhim ve la'ddâllîn. (Bizi doğru yola sevket, o yol ki kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gadaba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin değil)" dediği zaman, Allah: "Bu da kulumundur, kuluma istediği verilmiştir" buyurur."[318]

?6? ??? ???? '?? ???? ???:]??? ?? ?????? ????? #: ??????? ??????? ?? ??????????: ?????? ? ????? ??? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ?????[.

6. (2532)- Ebû Dâvud'da gelen bir rivâyette şöyle denmiştir: "...Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haydi git ve Medîne'de ilan et ki: "Sadece Fatiha sûresi de olsa, Kur'ân'dan bir parça okumadıkça kıldığınız namaz namaz değildir" dedi ve başka bir şey ilave etmedi."[319] [320]

?7? ??? ????? ????? ????]???? ????? ?????? # ????: ? ????? ?? ??????????. ????? ??????? ????? ????? ?????? # ????????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????????. ?????? ???? ??????: ????????? ??? ???? ?????????? ??? ???? ????? ???? ????? ????????? ??????: ???? ?????? ???? ????? ??????? ?????? # ??????: ??? ?????????? ???????? ?????????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????[.»?????????« ??????.»??????? ????????« ???? ???????? '??? ????? ?????? ?????? ???? ????: ???? ??????.??????? ????? »?????? ????????« ?? ??????? ??????? ????? ?? ?????? ???.»??????????????« ??????? ???????? .

7. (2533)- Rezîn'in zikrettiği bir rivâyette şöyle gelmiştir: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kırâatsiz namaz sahih değildir." Bilesiniz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize her ne duyurdu ise biz de size duyurduk. Bize gizli tuttuğunu biz de size gizli tuttuk."
Bu açıklama üzerine bir zât ona:
"Ey Ebû Hüreyre, Fatiha'ya herhangi bir ilavede bulunmazsam (yeterli midir) ne dersin?" diye sordu. Ebû Hüreyre dedi ki:
"Bu suâl Aleyhissalâtu vesselâm'a da sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Bununla iktifâ edersen sana yeter, ilavede bulunursan senin için daha hayırlı ve efdal olur."[321]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen hadisler, namaz için Fatiha'nın gereği üzerinde durmaktadır. Resûlullah mükerrer emirleriyle, uyarılarıyla namazda Fatiha okunmasını emir buyurmuşlardır. Bu hadislerden âlimler, büyük çoğunluğuyla, "Âciz kimse dışında herkese Fatiha okumasının vâcib olduğu, başka bir sûrenin okunması onun yerine tutamayacağı" hususunda ittifak etmiştir. Bu görüşü temsil eder cumhûr-u ulema meyanında İmam Şâfiî ve Mâlik'in de ismi geçer.
Ebû Hanîfe ve bazı âlimler ise, Fatiha'sız da namazın sahih olabileceği, zîra sıhhat için sadece Kur'ân'dan âyet okumanın vâcib olduğuna hükmetmişlerdir. Bu hükme giderken 2532 numarada kaydedilen hadise dayanırlar. Zîra bu hadiste Fatiha değil, Kur'ân'dan bir parça şart koşulmaktadır. Ayrıca 2531 numaralı hadiste geçen noksan (hıdâc) tabirini de te'vil ederler: "Fatihasız namaz noksandır" demek, "Bâtıldır" demek değildir. Noksan namaz câizdir." Hemen belirtelim ki bu görüş sahipleri de Fatiha'nın gereğini inkar etmiş olmuyorlar. İstisnaî de olsa bazı hallerde Fatiha'nın okunmadığı durumlarda namazın câiz olup olmayacağı meselesinde "câiz olur" demişlerdir. Onlar da normal durumda Fatiha'nın şart olduğunu söylerler.
2-Yukarıdaki hadislerde ve bilhassa 2533 numaralı hadiste bir başka husus daha problem olarak karşımıza çıkmaktadır: Sadece Fatiha yeterli midir, zammı sûre de vâcib midir? İşaret ettiğimiz hadiste Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) mesele üzerine Resûlullah'tan kaydettiği fetva ile Fatiha'dan başka bir şey okumanın vâcib olmadığını, dileyenin ihtiyarî olarak okuyabileceğini, okumasının fazîletli, sevablı bir amel olduğunu ifade etmektedir. Zamm-ı sûre denen Fatiha dışı bir şey okumanın vâcib olmadığı hususunda âlimlerin icmaından bile bahseden olmuştur. Ancak Kurtubî'nin bu iddiası, gerçeği ifade etmiyor. Zîra bir kısım başka rivâyetlere dayanan Hanefî âlimler, farz namazların ilk iki rek'atlarında, Fatiha'dan sonra başka sûre veya onun yerine kâim olacak âyet(ler)in okunmasını vâcib addetmişlerdir. Teferruâtı müteâkiben zikredeceğiz.[322]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??? ??????? ??????????? ?????????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (2534)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Namazda) Fatiha sûresi ile kolaya gelen bir miktar (Kur'ân âyetin)i okumakla emrolunduk."[323]

?9? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??? ??? ??????? ??????? ?“?????[. ????? ???? ???????? .

9. (2535)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Kim Fatiha'yı okumadan bir rek'at namaz kılarsa, imamın arkasında bulunmadığı takdirde, namaz kılmış sayılmaz."[324]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivâyetten birincisi, namazın sıhhati için Fatiha ile birlikte Kur'ân'dan bir miktar daha okunmasının gereğine dikkat çekerken, ikinci rivâyet imama uyan kimseyi kırâatten muaf tutmaktadır. Mevzu ile ilgili bazı teferruâtı şöyle sıralayabiliriz:
* Kırâat'i, âlimler "Kişinin kendi işiteceği kadar diliyle telaffuz etmesi" diye tarif ederler. Şu halde âyetin mânasını zihnen düşünmek, aklen tefekkür etmek kırâat sayılmaz. Kırâatte bulunması yasaklanmış olan cünüb, hayızlı veya nifaslı kadınların zihnen âyet tefekkürleri yasak olmadığı gibi, namaz kılan kimsenin fiilen telaffuz etmedikçe zihninden âyetin mânalarını mülahaza etmesi de kırâat sayılmamıştır, âlimlerin görüşü budur.
* Namazda Fatiha'nın okunması İmam Şâfîî, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre farz Ebû Hanife'ye göre vâcibtir. Ebû Hanife Kur'ân'dan bir miktarın okunmasını farz anlamıştır. Bu miktar, ona göre kısa da olsa bir âyettir. Ebû Hanife'den bir ikinci kavil ile, İmameyn'e (İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf) göre, bu miktar kısa üç âyet veya böyle üç âyet miktarında uzun bir âyettir.
* Farz olan kırâat, Ebû Hanîfe'ye göre:
* Nafile namazların her rek'atinde,
* Vitir namazının her rek'atinde,
* İki rek'atli farzların her rek'atinde.
* Dört veya üç rek'atli namazların lalettâyin iki rek'atinde farzdır. Dört veya üç rek'atli namazlarda farz olan kırâatin ilk iki rek'atinde olması vacibtir.
* Üç ve dört rek'atli farzların üçüncü ve dördüncü rek'atlerinde kırâat câizdir, tesbîh veya üç tesbîh miktarı sükût da câiz ise de kırâat efdaldir. Kırâatte bulunulduğu takdirde Fatihayı şerîfenin okunması sünnettir.
2- Sadedinde olduğumuz Ebû Saîd (radıyallâhu anh) hadisinde mevzubahis edilen Fatiha'ya ilave edilecek başka âyet(ler) meselesine gelince buna bazan zamm-ı sûre de denmektedir. Bu da vâcibtir. Şöyle ki:
* Farz namazların ilk iki rek'atinde,
* Vitir namazının her rek'atinde,
* Nafile namazların her rek'atinde, bir sûre veya sûreye muâdil bir miktar âyet-i kerîmenin Fatiha'ya ilaveten okunması Ebû Hanîfe'ye göre vâcibtir. Diğer üç imama [yani Şâfîî, Mâlik, Ahmed (rahimehümullah) göre sünnettir.
3- NOT:

1) Bir harften veya bir kelimeden ibaret âyetlerin okunması, farz olan kırâat'in yerini tutmayacağı hususunda ittifak edilmiştir. Bir harflik âyet'e örnek ? (nûn); kelimeye örnek, ???????????????? (müdhâmmetân)'dır.
2) Bir âyetten başkasını okumaya müktedir olmayan âciz,[325] İmâm-ı Âzam'a göre, o âyeti bir kere okursa yeterlidir.
Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre üç kere tekrar etmesi gerekir. Üç âyet okuyabilen kimsenin tek âyeti üç kere okuması İmameyn'e göre de câiz değildir. Eimme-i selâse, Fatiha'nın okunmasını "farz" kabul ettikleri için, bu mesele sadece Hanefîler arasında mevzubahistir.[326]

?10? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ????? # ????? ?????? ??????????? ?????????? ??? ????????????. ??????: ?????? ??????? ????? ????????[.??? ?????:]?????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (2536)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gayri'lmağdûbi aleyhim ve lâ'ddâllîn'i okuyunca âmîn dediğini ve bunu söylerken sesini uzattığını işittim."
Bir başka rivâyette şöyle gelmiştir. "...Bunu söylerken sesini yükselttiğini işittim."[327]

?11? ??? ?? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ??? ?????? ?????? ? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? .

11. (2537)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'in söylediğine göre, Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlü! âmîn'de beni geride bırakma!" demiştir."[328]

AÇIKLAMA:

1- Müteakip iki hadiste (2538 ve 2539) görüleceği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fatiha sûresini okuyunca, ister imama uymuş olalım, isterse münferiden namazımızı kılalım, âmîn demeyi emretmekte ve buna teşvik buyurmaktadır. Bu iki rivâyetten birincisinde bizzat Aleyhissalâtu vesselâm'ın âmîn dediğini görmekten başka bunun söyleniş âdabını da öğrenmekteyiz: Âmîn derken ses biraz yükseltilecek ve uzatılacaktır.
Bundan, baştaki elifin uzatılması anlaşıldığı gibi sesin cehrî olacak şekilde yükseltilmesi de anlaşılmıştır. Nitekim bazı rivâyetlerde ön saftakilerin duyacak şekilde yükseltildiğini ve bütün cemaatin buna iştirak ettiğini iştirak ettiğini tasrîh eder:
?????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ???????????
Bu rivâyetleri esas alan bir kısım fakihler -ki Şâfîî, Ahmed ve İshak bunlardandır- âmîn derken musallinin sesini hafif yükseltmesinin sünnet olduğuna hükmetmiştir.
Ebû Hanîfe ve bir kavlinde İmam Mâlik, âmîn'in cehrî değil, sırrî olmasına hükmetmişlerdir. Bunlar, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Ya'la ve Hâkim tarafından tahric edilen bir rivâyete dayanırlar. Yine Vâil İbnu Hucr mahreçli olan bu rivâyetler üzerine, hadis ulemasının münâkaşaları mevsubahis ise de, teferruat gayemizin dışında kalır.
2-İkinci hadiste (2537) geçen Hz. Bilâl'in sözüne gelince, şârihler bunu açıklamada biraz zorlanmaktadır. Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Derim ki, hadisin mânası muhtemelen şöyledir: Bilâl de, (Resûlullah'a uymuş olmasına rağmen namazda) Fatiha suresini, -rek'atteki- iki sekteden birincisinde okumakta idi. Ancak, Fatiha'nın kırâatini tamamlamadan Aleyhissalâtu vesselâm Fatiha'yı tamamlayıp âmîn demekte idi. Bu sebeple Bilâl Resûlullah'a rica ederek, kendi kırâatini tamamlayacak kadar bir tehir taleb etmiştir, ta ki kendi âmîn'i, Resûlullah'ın âmîn'i ile aynı zamana rastlasın ve böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ın mazhar olacağı berekete kendisi de mazhar olsun. Doğruyu Allah bilir."
Hattâbî, bazı âlimlerin de şu te'vilde bulunduklarını kaydeder: "Bilâl, ezan okuduğu aynı yerden ikâmet okumakta idi. Burası da safların gerisindeydi. Kad kâmeti's-Salât der demez, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hemen iftitah tekbirini alarak namaza başlamakta, böylece Bilâl kıraate yetişmekte gecekmekte idi. Bunun üzerine Resûlullah'a başvurarak kırâat ve âmîn'e yetişecek kadar mühlet tanıması talebinde bulundu."
Beyhakî'nin bir rivâyetine göre, Ebû Hüreyre benzer bir teklifi Mervân'a yapmıştır. Zîra Ebû Hüreyre, Mervân'a müezzinlik yapmakta idi. Bu hadis, daha veciz olarak Buhârî'nin tâlikleri arasında ??????? ????? ?????????? ???????? ??“?????? ? ????????? ??????? "Bana âmîn'i kaçırtma" şeklinde yer alır.
İbnu Hacer'in Beyhakî'den naklettiği daha açık rivâyete göre, Ebû Hüreyre'nin bu talebten gayesi namazda imamla birlikte âmîn diyebilmektir: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Mervân'a müezzinlik yapıyordu. Ona, kendisinin safa girmiş olduğundan emin oluncaya kadar ve lâ'ddâllîn demekte acele etmemesini şart koştu." İbnu Hacer devam eder: "Sanki Ebû Hüreyre ikâmet okumak ve safların düzeltmesiyle meşguldür, Mervân da, Ebû Hüreyre'nin "âmîn'de beni geride bırakma" mânasında "âmîn'i bana kaçırtma" diye tembih etmesi buna binaendir."
Ebû Hüreyre'nin, Bahreyn'de müezzinlik ettiği sırada aynı tembîh'i imamlık yapan el-Alâ İbnu'l-Hadramî'ye de yaptığına dair rivâyetler gelmiştir.
3-Hanefîler, sadedinde olduğumuz hadisten hareket ederek, müezzin daha ikâmeti tamamlamadan, imamın namaza başlaması gerektiğine hükmetmiştir.[329]

ÂMÎN DEMENİN FAZİLETİ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????: ???? ?????? ?“????? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????. ??? ??? ????: ?????? ????? ?????? #: ????????: ??????[. ????? ????? .

1. (2538)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam âmîn deyince siz de âmîn deyin. Zîra kimin âmîn'i meleklerin âmîn'ine tevâfuk ederse geçmiş günahları affedilir."
İbnu Şihâb der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âmîn derdi."[330]

?2? ??? ???? ???????:]???? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????[.

2. (2539)- Buhârî'de diğer bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Kârî (okuyucu) âmîn deyince siz de âmîn deyin. Zîra melekler "âmîn" der. Kimin âmîn'i meleklerin âmîn'ine tevâfuk ederse geçmiş günahları affedilir."[331]

AÇIKLAMA:

1- Âmîn, duâdan sonra cumhura göre "Kabul et Allah'ım" mânasında söylenen bir kelimedir. Âmin'in mânası hususunda çeşitli başka yorumlar da yapılmıştır. "Böyle olsun", "Cennetten bir derecedir, söyleyene verilmesi vacib olur", "Allah'ın isimlerinden biridir" vs.
Bu kelimenin Arapçaya İbrânîceden ve Süryânîceden geçtiği de söylenmiştir.
2- "İmam'ın te'minde bulunması"nın (âmîn demesinin) mânası için şunlar söylenmiştir:
* İmam da "âmîn" der, hadisin zâhiri bunu ifade eder.
* İmam duâ edince yani "Fatiha'yı İhdinâ'dan sonuna kadar okuyunca" demektir, zira te'min duâdır.
* "İmam, âmîn'i dileme yerine gelince" demektir. Bu yer ve la'ddâllîn kelimesidir, yani Fatiha'nın sonu.
Birinci olarak kaydedilen mâna zahire uygun olduğu için öncelikle bu esas alınmıştır ve bundan hareketle, imamın da âmîn demesinin meşruiyetine istidlal edilmiştir. Ancak İmam Mâlik iki kavlinden birinde: "İmam cehrî kırâatta âmîn demez" demiştir. Bir başka rivâyette cehrî ve sırrî ayırımı yapmadan mutlak bir ifade ile "İmam demez" demiştir. Görüldüğü üzere bu hususta teferruâta müteallik bazı münâkaşalar vardır, ancak mevzumuz açısından ehemmiyetsiz.
3- Şurası kesin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mükerrer hadislerinde mü'minleri Fatiha okuyunca -namaz içinde olsun, namaz dışında olsun- âmîn demeye teşvik etmiştir. Şu hadislerde olduğu gibi: ????? ????? ???????? ??? ???????????? ?????????: ?????? ????? ?????????????? ??????: ????? ???? ??“????? ??????? ????? "İmam ve lâ'ddâllîn deyince siz de âmîn deyin zira imam âmîn derse, melekler de âmîn derler." ??? ??????????? ???????? ?? ????? ?????? ??? ???????????? ????? ???????? ?????????????? demeniz için kıskandıkları kadar başka hiçbir şey için kıskanmazlar." ? ????????? ??‘? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ???? ??????????? ?????? ????????

"Bir grup bir araya gelir, bir kısmı duâ eder, diğer kısmı da âmîn derse Allah Teâla, mutlaka onlara icâbet eder."
4- İkinci hadiste (2539) geçen kârî, "imam" demektir. Ancak kârî ile daha umumî mânada herhangi bir Fatiha suresini okuyan kimsenin kastedilmiş olabileceği de kabul edilmiştir. Çünkü, mutlak olarak âmîn demeye teşvik eden hadisler mevcuttur. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz ikinci ve üçüncü hadis buna bir örnektir.[332]

NAMAZDA OKUNAN SÛRE

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ????? # ?????? ?? ????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????????[. ????? ???????? .

1. (2540)- Ebû Bürde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazında altmışyüz arasında âyet okurdu."[333]

?2? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ????? # ??????? ?? ????????? ???? ????????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????? ?????? ?? .

2. (2541)- Amr İbnu Hureys (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah namazında İza'şşemsu küvviret sûresini okuduğunu işittim."[334]

?3? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ?????? ????? # ????????? ????????? ????????????? ??????? ??????????? ?????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ????? ?? ?????? ????????? ???????? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????? ???? ????? ??????? .

3. (2542)- Abdullah İbnu Sâib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize Mekke'de sabah namazı kıldırdı. Mü' minûn sûresini kırâat buyurarak namaza başladı. Hz. Musa ve Harun'un zikrine gelince -veya Hz. İsâ'nın zikrine, râvi burada tereddüt etti. Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir öksürük tuttu, hemen rükûya gitti."[335]

AÇIKLAMA:

1-Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz esnasında sûreyi yarıda kestiğini ifade etmektedir. Bunu esas alan bir kısım âlimler: Hadiste kırâati yarıda kesmeye ve sûrenin sadece bir kısmını okumaya cevaz vardır" demiştir. İmam Mâlik'e göre bu mekruhtur. Bazı âlimler sûre içerisinde Hz. Musa ve Hz. Harun'la ilgili zikir, âyet ortasında olması sebebiyle, namazda âyetin de kesilebileceğini söylemiştir. Bunun mekruh olduğunu da söyleyenler olmuş ise de kerâhete delâlet edecek bir karîne gösterememişlerdir. Buna karşılık cevaz ifade eden deliller çoktur. Ancak şunu ada kaydedelim ki -Nevevî'nin belirttiğine göre- uzun bir sûreden yarım okumaktansa kısa bir sureyi tam okumak efdaldir. Çünkü, okuyan için müstehab olanı, birbiriyle irtibatlı olan kelâmın başından başlayıp sonunda durmasıdır. Uzun sûrelerden irtibatlı kısımları herkes bilemez. Öyle ise irtibatsız bir yerde durmaktan kaçınabilmek için kısa bir sureyi tam okumak mendubtur.
2- Hadisten, ayrıcagalebe çalması halinde- öksürüğün namazı bozmayacağı hükmü de çıkarılmıştır. İbnu Hacer: "Öksürük geldiği zaman kırâatı terketmek, öksürerek kırâate devam etmekten evlâdır, hatta uzun okunması efdal olan namazlarda kırâat hafifletilmiş bile olsa" der.[336]

?4? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? #: ????? ?????? ?? ????????? ?????? ??????????? ????????? ???????????? ????????? ??????? ??? ????????????[. ????? ???? .

4. (2543)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazında Kâf ve'l-Kurâni'l-Mecîd ve benzeri bir sûre okurdu.

Aleyhissalâtu vesselâm diğer namazları hafif kıldırırdı."[337]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sabah namazlarında kırâatı uzun tuttuğunu, diğer vakitleri ise kısa tuttuğunu ifade eden rivâyetler sayıca çoktur. Bu rivâyetler onlardan birkaçıdır. Son rivâyette geçen kıraati hafif tutma tabiri, az miktarda âyet okunarak kırâatin uzatılmaması, kısa tutulması mânasına gelir.
2- Bu konuda vârid olan - ki bir kısmı daha, müteakiben kaydedilecektir- hadisler gözönüne alınınca Hz. Peygamber'in şartlara göre namazların kıraatini uzun veya kısa tuttuğu anlaşılır. Buna binâen Hanefîler cemaatte ağır gelmeyeceğini bildiği takdirde imamın, kırâatı uzatılmasını "sünnet" kabul etmişlerdir.
Şâfiîlere göre, kırâatin uzamasına razı olduğunu cemaat açıkça bildirirse imamın uzatması sünnettir. Sadece cuma sabahı, cemaatın rızasına bağlı olmadan kırâatin uzaması sünnettir.
Mâlikîler, bazı şartlarla kırâatin uzatılmasını mendub addederler: Cemaat sınırlı olacak, çok kalabalık olmayacak, cemaat uzun kırâata rızasını söylemeli veya halinden anlaşılmalı; kıraatın uzamasına tahammül edecekleri anlaşılmalı, cemaatte özürlü hiçbir kimsenin olmadığı bilinmeli veya tahmin edilmelidir. Bu şartlardan biri eksik olursa kısa tutulması efdaldir.
3- Beş vakit namazda okunacak miktar her vakte göre farklı kabul edilmiştir. Âlimler şöyle derler: "Sünnet olan şudur:
* Sabah ve öğle namazlarında tıvâlu'lmufassal (uzun) sureler okunur. Sabah öğleden daha uzun tutulur.
* İkindi ve yatsıda evsat (orta uzunlukta) sûreler okunur.
* Akşamda kısa sûreler okunur.
* Yolculuk, hastalık gibi bir özür olursa, sabah ve öğlede de kısa okunabilir. Hiçbir özür yokken sabahı kısa okumak mekruhtur."
Bunun hikmeti de şöyle açıklanmıştır: "Sabahın ve öğlenin uzun olması bu iki namazın uyku sebebiyle gaflet vakitlerinde bulunmasından ileri gelir: Sabah gecenin sonuna rastlar, öğle de kaylûle denen gündüz uykusu anına rastlar. Bunlarda kırâat uzun yapılır, tâ ki, gaflet ve benzeri bir sebeple geciken kimse böylece namaza yetişsin. İkindi böyle değildir. Çalışanların yorgunluk anında kılınmaktadır, bu sebeple daha kısa tutulur. Akşam dar vakte rastlar, bu sebeple daha da hafif olmasına ihtiyaç duyulur. Ayrıca oruçluların iftarlarını bir an önce açma ihtiyaçları da mevzubahistir. Yatsı ise, uyku ve uyuklamanın galebe çaldığı bir âna rastlar, ancak vakti geniştir, bir bakıma ikindiye benzer."
4- Uzun ve kısa sûreler hakkında ulemâ ihtilaflıdır. Hanefîler Hucurât suresinden Bürûc sûresine kadar olanlara "uzun", Bürûc'tan Beyyine'ye kadar olanlara "orta"; Beyyine'den Nâs suresine kadar olanlara "kısa" demiştir.
Şâfiîler Hucurât -Amme arasındakilere "uzun"; Amme - Vedduha arasındakilere "orta", Vedduha-Nâs arasındakilere "kısa" derler.
Mâlikîler ve Hanbelîler başka sûreler üzerinde dururlar.
5-Son olarak şu noktayı da belirtelim: Sahiheyn'de[338] gelen bazı rivâyetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazı hafif tutmaya özen gösterdiğini ifade eder. Efendimiz'in namazı en hafif kılan kimse olduğu, ????? ??????? belirtilir. Nitekim bir hadislerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: ?????? ??????? ??? ???????? ??????? ???????????? ?????????? ??????? ????????? ???????????? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? "Ben uzun okumak arzusuyla namaza başlarım. Ancak kulağıma bir çocuk ağlaması gelince annesini huzursuz etmemek için uzun okumaktan vazgeçerim." Nitekim rivâyetler, birinci rek'atte 50-60 âyet okuduğu halde, ikinci rek'atte kulağına gelen çocuk ağlaması sebebiyle en kısa bir sûreyi okuduğuna dair örnekler sunar.
Şu halde belli vakitlerde uzun okumak prensip ise de, içinde bulunulan şartlara göre kısa okumak da efdal olmaktadır.[339]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? #: ????? ?????? ?? ????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ??? ?????? ??????? ????? ??? ??? ?“??????? ????? ???? ?????????? ?????? ????????? # ???? ??????? ?? ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????????????????[. ????? ?????? ? ???????? ??? ???? ??????? ????? ?‘??? ??? .

5. (2544)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma günü, sabah namazında Eliflâmmim Tenzîl es-Secde, ve Hel etâ alâ'l-insânî hînun mine'ddehr sûrelerini okurdu. Yine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma namazında Cuma ve Münâfikûn surelerini okurdu."[340]

?6? ??? ????:]???? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????: ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ?? ?????????????? ?????????????[. ????? ???? .

6. (2545)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) sabah namazını kıldırdı. Namazın her iki rek'atinde Bakara sûresini okudu."[341]

?7? ??? ??????????? ?? ????? ?????? ???:]??? ????? ??????? ??????? ??? ???? ????????? ????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?? ????? ????????? ???? ???????? ??? ???? ???????????[. ????? ???? .

7. (2546)- Fürâfisa İbnu Umeyr el-Hanefî der ki: "Ben Yûsuf sûresini, Osman İbnu Affân (radıyallâhu anh)'ın sabah namazlarındaki kırâatinden öğrendim. Çünkü o, bu sûreyi çok sık okurdu."[342]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ?? ?‘??? ???? ????????? ??????????? ????? ???? ?‘???????? ??? ??????????? ????????? ???? ??????????[. ????? ???? .

8. (2547)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan anlatıldığına göre, sabah namazının birinci rekatinde Enfâl'den kırk âyet kadar, ikinci rek'atinde ise mufassal sûrelerden birini okumuştur."[343]

?9? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ??????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ?????????. ???? ????: ???? ?????? ???? ??????? ????? ???????? ?????????? ???? ?????[. ????? ???? .

9. (2548)- Âmir İbnu Rebî'a (radıyallâhu anh) demiş ki: "Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh)'ın arkasında sabahı kıldık. Namazda Yusuf ve Hacc surelerini ağır bir kırâatle okudu.
Bunun üzerine Âmir'e: "Öyleyse fecir doğarken namaza başlamış olmalıdır" dendi. O da: "Evet!" diye cevap verdi."[344]

?10? ??? ???? ?? ???????? ????????]???? ????? ???? ?????????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? # ????? ?? ????????? ???? ?????????? ?? ????????????? ????????????? ??? ?????? ??????? ??? ????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

10. (2549)- Muâz İbnu Abdillah el-Cühenî anlatıyor: "Cüheyne kabilesine mensup bir zât bana: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah namazının her iki rek'atinde de İzâ zülzilet sûresini okuduğunu işittim, bilmiyorum unutarak mı böyle yaptı, bilerek mi okudu" dedi."[345]

AÇIKLAMA:

Sonuncu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah namazının her iki rek'atinde de aynı sûreyi okuduğunu haber vermektedir. Hadiseyi rivâyet eden sahâbî tereddüt etmektedir: "Resûlullah bunu bilerek mi yaptı, unutarak mı?" Çünkü Aleyhissalatu vesselam mûtad olarak her rek'atte ayrı bir sûre okumaktadır. Tabiî ki unutarak yaptı ise, onu yapmak ümmete câiz olmaz, bilerek yaptı ise ümete de caiz ve meşrû olur.
Âlimler bu çeşit durumlar için yani Efendimizin bir fiili hakkında meşrûluk ve gayr-ı meşrûluk hususunda tereddüt hâsıl olursa: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiilinin meşrûluğa hamledilmesi evlâdır" diye kaide koymuşlardır. "Çünkü derler, onun ef'alinde asıl olan teşrîdir, unutma ise bu asl'ın dışında kalır." Bu hususta usulcüler benzer bir durum daha zikrederler: Resûlullah'ın yaptığı bir iş hakkında bu, cibillî, fıtrî bir davranış mı yoksa şer'î bir beyan mı? diye tereddüde düşülecek olursa, ulemanın ekseriyeti bu fiilin uyulması gereken bir sünnet olduğuna hükmetmiştir. [346]

ÖGLE VE İKİNDİ NAMAZLARI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ???????? # ???? ??????? ?? ???????? ?? ?‘????????? ?????? ?????????? ?????????????? ??? ?????????????? ?‘??????????? ??????? ?????????? ?????????????? ?Œ??? ?????????? ?????????? ?? ??????????? ?‘??? ???? ??????? ?? ???????????? ??????? ?? ????????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ??? ???? ?? ?????: »?????????? ?????? ??????? ???????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?‘???« .

1. (2550)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlede ilk iki rek'atte Fatiha ile iki sûre okurdu. Son iki rek'atte de Fatiha'yı okur, bazan da âyeti bize işittirirdi. Birinci rek'atte (kıraatı) uzun tutar ikinci de o kadar uzatmazdı. İkindi ve sabah namazlarında da böyle yapardı."[347]
Ebû Dâvud, bir rivâyette şu ziyadeye şâmildir: "O'nun (aleyhissalâtu vesselâm), halk birinci rek'ata yetişebilsin diye böyle yaptığını zannederdik."[348]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, bütün namazlarda Aleyhissalâtu vesselâm'ın birinci rek'atleri daha uzun tuttuğunu görmekteyiz. Âlimler, bunu cemaate daha çok kimsenin iştirakine imkan sağlamak için yaptığını söylerler. Dolayısıyle tek başına kılan kimsenin her iki rek'ati de eşit tutmasının efdal olacağını belirtirler. Ancak bazı âlimler, sabah namazının birinci rek'atini her hal u kârda daha uzun tutmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir. Diğer vakitlerde cemaatin artma ihtimali bulunma hallerinde birinciyi uzatmak efdaldir, böyle bir ihtimal olmayan hallerde her ikisini eşit tutmak efdaldir. İbnu Hacer sabahta kırâatın uzatılmasındaki ısrarın sebebini şöyle açıklar: "Zîra sabah namazı, uyku ve istirahati tâkib eden bir âna rastlar. Ayrıca bu vakitte kalb, geçim ve sâir meselelerine henüz bulaşmayıp boş bulunması sebebiyle, dil ve kulağa uyum sağlar."[349]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]? ?????? ????? ????? ?????? # ???????? ?? ????????? ??????????? ??? ??[. ????? ??? ???? .

2. (2551)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarında kırâatte bulunup bulunmadığını bilmiyorum."[350]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'a has bir tereddüde parmak basmaktadır. Kırâati cehrî olmayan öğle ve ikindi namazlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân okur muydu. hemen belirtelim ki bu mesele üzerine İbnu Abbâs'tan üç ayrı rivâyet gelmiştir: "Bir rivâyete göre okurdu, bir rivâyete göre okumazdı, burada kaydedilen rivâyete göre de İbnu Abbâs bu meselede kararsızdır, şekk içerisindedir. Red rivâyeti Ebû Dâvud'da gelir. Kendisine, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle ve ikindide kıraatte bulunur muydu? diye sorulunca: "Hayır!" cevabını verir. "Belki içinden okuyordu" denince: "Sizin bu sözünüz önceki söylediğinizden de fena. O memur bir kuldu, kendisine emredileni tebliğ etti" der. İbnu Abbâs'ın bu iki namazda kırâatı te'yid eden görüşünü Ebû'l-Âliye-el Berrâ rivâyet eder: "İbnu Abbâs'a göre ikindide okuyayım mı? diye sordum. Bana: "O önündedir, ondan az veya çok bir miktar oku" dedi." (Rivâyeti İbnu'l-Münzîr ve Tahâvî kaydetmiştir.)
Öğle ve ikindide kıraatin varlığı hususunda ulemanın bir tereddüdü mevcut değildir. Ebû Katâde Habbâb ve başkalarından gelen çeşitli rivâyetler, hiçbir şekk ifade etmeden Resûlullah'ın öğle ve ikindi namazlarında kırâatte bulunduğu hususunda cezmederler, kesin konuşurlar. Nitekim müteakiben kaydedilecek olanlardan başka, bir önceki hadise bir kere daha bakılabilir. Ayrıca şekk ile yakın zâil olmaz kaidesince, bu rivâyetteki tereddüt, öbür rivâyetlerin kesin ifadesini zedeleyemez, bilakis onlar buradaki tereddüdü bertaraf eder.[351]

?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ??????? ?? ???????? ??????????? ???? ??????? ??? ???????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????? ???? ??????[. ????? ???? ???? ???????? .

3. (2552)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlede Velleyli izâ yağşâ sûresini okur, ikindide dahi aynısını yapar, sabah namazında bundan daha uzun bir kırâatte bulunurdu."[352]

?4? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ?????? ?Œ??? ????? ?Œ????? ???? ????????? ?????????????[. ????? ??????? .

4. (2553)- el-Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasında öğleyi kılmıştık. Kendisinden Lokmân ve Zâriyat sûrelerinin âyetlerini peş peşe işitiyorduk."[353]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ????????? # ?????? ?? ????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ????? ??? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (2554)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir namazda secde edip sonra kıyâma kalktı ve rükû yaptı. Cemaat onun, Elf-Lâm-Mim Tenzile's-Secdetü'yü okuduğunu gördü."[354]

AÇIKLAMA:

1- Hadis burada biraz ihtisâr edilmiş gözüküyor. Ebû Dâvud'daki aslında: "...öğle namazında.." diye sarahat var. Secde'den maksad "tilâvet secdesi'dir. Şârihler, hadisten Resûlullah'ın tilâvet secdesinden kalkınca surenin devamını hiç okumadan rükûya gittiğinin anlaşıldığını belirtirler. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, "Kırâat caiz ve hatta efdaldir. Buna

rağmen terki ya namazın yeterince uzamasındandır, ya da bunun câiz olduğunu beyan etmek içindir. Bununla beraber Resûlullah'ın kıraati terkettiğine dair, rivâyette kesin ve sarih bir ifade mevcut değildir." Ayrıca Aliyyu'l-Kârî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezhebimizde (Hanefî) caiz olduğu üzere, rükû, kırâat secdesi yerine geçtiği halde, rükû ile iktifa etmeyip tilâvet için hususi secde yapmıştır, böyle davranışı, amelde efdal olanı tercih içindir."[355]

AKŞAM NAMAZI

?1? ?? ????? ?? ????? ???:]???? ?? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????: ??????? ???????? ?? ?????????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? # ??????? ????????? ??????????????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.???? ??? ????. ???: »????? ?????? ??????????????? ????: ?‘??????? ??‘????? ?‘????????«. ?????? ???? .

1. (2555)- Mervân İbnu'l-Hakem anlatıyor: "Bana Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) dedi ki: "Sen niye akşam namazında (kısâru'lmufassal denilen) kısa sûrelerden okuyorsun? Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Tûlâ't-Tûleyeyn'i okuduğunu işittim."[356]
Ebû Dâvud'un rivâyetinde şu ziyade var: "...Dedim ki: Tûlâ't-Tûleyeyn nedir? Bana "el-A'râf", öbürü de "el-En'âm" diye cevap verdi."[357]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen kısâru'lmufassal "kısa olan mufassal sûreler" demektir. Mufassal sûreler hangileridir? hususunda ihtilaf edilmiştir. Gerçi sonuncu mufassal'ın Nâs sûresi olduğunda ihtilaf edilmez. İhtilaf hangi sûreden itibaren mufassaldır sorusunu cevabında düğümlenir: Saffât, Câsiye, Kıtâl, Feth, Hucurât, Kâf, Saff, Tebâreke, Sebbehâ ve son olarak da Duhâ suresinin mufassaların ilki olduğu ileri sürülmüştür. Râcih görüşe göre ilk mufassal Hucurât'tır. Cumhur Lem yekün'ü kabul eder. Bu sûrelere mufassal denmesi, besmele ile sık sık aralarının ayrılmış olmasına binaendir. Tıvâl'a gelince bunlar Hucurât'tan Bürûc'a kadar olanlardır. Bürûc'tan Lem yekün'e kadar olanlar da vasat'tır.
2-Tûla't-Tûleyeyn en uzun iki sûrenin en uzunu demektir[358] Bu en uzun iki sureden maksad nedir?
İbnu Hacer, bu tâbir üzerine ulema arasında cereyan eden ihtilafları kaydeder. Buna göre eliflâmmîmsâd; el-A'râf; el-Mâide, el-A'râf; el-Enâm, el-A'râf; el-Bakara, el-A'râf. İbnu Hacer, iki en uzundan en uzun tabiriyle A'râf'ın kastedildiği hususunda ittifak hâsıl olduğunu belirtir. Kur'an-ı Kerim'de en uzun surenin Bakara olmasına rağmen A'râf'ta ittifak hâsıl olması meselesini açıklama sadedinde İbnu Battâl'ın şu izahını kaydeder: 'Bakara yedi uzunun (es-Seb"uttıvâl) en uzunudur. Eğer (râvi Zeyd İbnu Sâbit) bunu kasdetseydi uzunların en uzunu (tula't-Tıvâl) derdi. Onu kasdetmemiş olması A'râf'ı kastettiğine delâlet eder, çünkü o Bakara'dan sonra sûrelerin en uzunudur." Bu yorum Nisâ sûresi, A'raf'tan daha uzun denilerek tenkid edilmiştir, ancak bu tenkid maksada muvafik bir tenkid değildir, zîra (Zeyd İbnu Sâbit) âyet sayısına itibar etmiştir. A'râf sûresinin âyet sayısı, Nisâ sûresinin ve yedi uzuna giren Bakara'dan sonraki sûrelerin âyet sayısından daha fazladır. Tenkidci ise, sûrelerdeki kelime sayısını esas almıştır, zîra Nisâ sûresinin kelimeleri A'râf'ın kelimelerinden yüz kelime fazladır."
3- İbnu'l-Münîr, bu hadise dayanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nadiren de olsa akşam namazında uzun sûre okuduğunu istidlal eder.
4-Yine bu hadisle istidlal edilerek akşam vaktinin uzadığına ve akşam namazında kısa olmayan sûrelerin okunmasının da müstehab olduğuna hükmedilmiştir.[359]

?2? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? # ???????? ?? ?????????? ????????????? ???????? ????? ??? ????? ????? ????????? ?????? ???????? ??????[. ????? ????? .

2. (2556)- Ümmü'l-Fadl (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın akşam namazında ve'lmürselâti urfen suresini okuduğunu işittim. Bundan sonra artık bize, ruhu kabzedilinceye kadar hiç namaz kıldırmadı."[360]

AÇIKLAMA:

1- Burada Ümmü'l-Fadl diye künyesi ile zikredilen râviye kadın İbnu Abbâs'ın annesidir (radıyallâhu anhüm). İsmi Lübâbe Bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'dir. Hz. Hatice validemizden sonra ilk müslüman olan kadın olduğu söylenir (radıyallâhu anhümâ). Ne var ki, Saîd İbnu Zeyd'in muhterem zevceleri -ki Hz. Ömer'in kız kardeşidir- Fâtıma Bintul-Hattâb'ın ikinci sırada yer alması daha sahihtir.
2- Bu rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından önce kıldırdığı son namazın akşam namazı olduğunu haber vermektedir. Halbuki Hz. Âişe'den gelen bir rivâyette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbına kıldırdığı en son namazın öğle namazı olduğu" ifade edilir. İbnu Hacer, delillere dayanarak, Hz. Âişe hadisi'nin Mescid'de kıldırılan son namazı Ümmü'l-Fadl hadisinin de evde kıldırılan son namazı kasdettiğini belirterek iki rivâyeti te'lif eder.[361]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ??????? ?????? #: ????? ?????????? ????????? ?‘???????? ?????????? ?? ????????????[. ????? ??????? .

3. (2557)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), A'râf sûresiyle akşamı kıldırdı. Sûreyi ikiye bölerek her iki rek'atte bir parçasını okudu."[362]

?4? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????? ?? ?????????? ??????????[. ????? ????? ? ??????? .

4. (2558)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı akşam namazında et-Tûr sûresini okurken işittim."[363]

?5? ??? ??? ????? ?????????? ???:]????????? ?????? ??? ????????? ?????????? ???????: ???? ???? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

5. (2559)- Ebû Osmân en-Nehdî anlatıyor: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın arkasında akşam namazı kılmıştım. Namazda Kulhüvallahü ahad'i okudu."[364]

?6? ??? ???????? ?? ????? ?? ?????:]???? ?????? ?????? # ????? ?? ????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ??????? .
6. (2560)- Abdullah İbnu Utbe İbni Mes'ûd anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam namazında Hâmîm-ed-Duhân sûresini okudu."[365]

?7? ??? ??? ???????? ??????????? ???:]???????? ??????????? ?? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ????????? ????????? ??????? ?? ??????????????? ?‘??????????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ???? ??????? ??????????? ????? ????? ?? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????. ??????????? ????? ??????? ????????? ????????? ?Œ??: ??????? ? ?????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ?????? ????? ???? ???????? ????????

?????? ????? ??????????[. ????? ???? .

7. (2561)- Ebû Abdillah es-Sunâbihî anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'in hilafeti sırasında Medîne'ye geldim, arkasında akşam namazını kıldım. İlk iki rek'atinde Fatiha ile (kısâru'lmufassal denen) kısa sûrelerden birer sûre okudu. Sonra üçüncü rek'ate kalktı. Ben (ne okuyacağını işitmek için) hemen kendisine -elbisem elbisesine değecek kadar- yaklaştım. Fatiha ve beraberinde "Rabbenâ lâ tuzîğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ veheb lenâ min ledünke rahmeten inneke ente'l-Vehhâb. (Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalblerimizi saptırma. Katından bize bir rahmet lutfet, sen çok lutfedenlerdensin)" âyetini okuduğunu işittim."[366]

AÇIKLAMA:

1- Burada üçüncü rek'atte Fatiha'dan sonra âyet kırâati mevzubahistir. Ebû'l-Velîd el-Bâcî bunu bir nev'i kunût ve duâ olarak değerlendirir ve bazı âlimlerin, bunu akşam namazında -ve hatta bütün namazlarda- tecviz ederken diğer bazılarının tamamen reddettiklerini söyler.
2- Buraya kadar kaydedilen rivâyetler, akşam namazında illâ da şu şu sûreler okunacak diye bir sınır olmadığını göstermektedir. Resûlullah'tan kısa sûrelerin okunmasına dair tavsiyeler var ise de cemaatin durumuna hamledilmiştir. Gerek Resûlullah ve gerekse Ashâb ve diğer selef büyüklerinden, akşam namazında uzun sûrelerin de okunduğuna dair rivâyetler gelmiştir.[367]

YATSI NAMAZI

?1? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? # ??????? ?? ????????? ?Œ?????? ??????????? ?????????? ?????????? ???? ???????[. ????? ??????? ???????? .

1. (2562)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsı namazında Veşşemsi ve duhâhâ ve benzeri sûreleri okurdu."[368]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetten Resûlullah'ın yatsı namazında fazla uzun sûrelerden okumayıp, uzunlukça Veşşemsi ve duhâhâ'ya benzeyen sûreleri okuduğu anlaşılmaktadır. Sahiheyn'de gelen bir riyavet yatsının uzatılmaması için bazı uyarılarda bulunduğunu da göstermektedir: Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'ın yatsı namazında uzun sûre okuduğunu işitince çağırıp şunu söyler: ????????? ???? ??????? ??? ??????? ????????? ????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ??????? ????????? ?????????? ????? ???????
"Ey Muâz, fitne mi çıkarmak istiyorsun! Halka imam olunca Veşşemsi ve duhâhâ'yı, Ve Sebbih isme Rabbike'l-A'lâyı, Velleyli izâ yağşâ'yı oku!"
Şu halde bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatsıda bu ve benzeri sûreleri okuduğunu ifade etmektedir.[369]

?2? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? #: ????? ?? ?????? ??????? ????????? ?Œ?????? ??????? ?? ?????? ?????????????? ?????????? ??????????????[. ????? ?????.???? ???????:]????? ???????? ????? ??????? ??????? ??? ???????? ?????? #[.

2. (2563)- el-Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir yolculuk sırasında yatsıyı kılmıştı. İki rek'atin birinde Vettîni ve'z-Zeytûni'yi okudu."[370]
Sahiheyn'de şu ziyade yer alır: "Sesce ve kırâatçe O'ndan daha güzel kimseye rastlamadım."[371]

?3? ??? ????:]???? ?????? ?????? ?????? ???????: ???? ???? ????? ???????? ???????? ?? ?'?????? ???????? ?? ????? ???????? ??????? ?????????. ????????? ???? ?????????. ?????? ??????? ????????? ????????????? ???????? ?? ?????????? ??????????? ???? ????? ??????????[.

3. (2564)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) tek başına namaz kılınca dört rek'atin her birinde Fatiha'yı ve Kur'ân'dan bir sûreyi okurdu. Bazan da farz namazın bir rek'atinde iki ve üç sûre birden okurdu. Akşam namazının iki rek'atinde aynı şekilde Fatiha ve birer sûre okurdu."[372]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]??????? ?????????? ??????? ????????? ??? ????????? ??? ???? ???????? ?????? ????? # ??????? ????? ???????? ?? ???????? ?????????????[??????? ???? .

4. (2565)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihi anlatıyor: "Mufassal sûrelerden -uzunu olsun, kısası olsun- hiçbiri yoktur ki, ben onu Resûlullah'ın namaz kıldırırken okuduğunu işitmemiş olayım."[373]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ?????? #: ????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? '????????? ?? ????????? ?????????? ?????? ???? ?????? ?????. ???????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????? #? ??????: ???????? '??? ?????? ??????? ??????? ??????????. ?????: '?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ??? ?????? ?????: ?????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (2566)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) askerî bir birliğin başına bir adamı komutan yapmıştı. Bu zât arkadaşlarına namaz kıldırırken, her seferinde kırâatını kul hüvallahu ahad ile tamamlıyordu. Döndükleri zaman durumu Hz. Peygamber'e söylediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sorun ona niçin öyle yapıyormuş?" buyurdu. Dediği gibi kendisine sorulmuştu.
"Çünkü O, Rahmân'ın sıfatıdır, ben onu okumayı seviyorum!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ona bildirin, Allah onu seviyor!" müjdesini verdi."[374]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste birkaç mes'ele dikkatimizi çekmektedir:
* Namazda zamm-ı sûre makamında iki ve daha fazla sûrenin okunması. Rivâyette bu husus açıktır. Zîra komutan normal kırâatini yapınca en sonda İhlas suresini her rek'atte okumaktadır. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler İbnu Abbâs ve Enes (radıyallâhu anhüm)'den yapılmıştır. 2564 numaralı Nâfi hadisi de bunu te'yid eder. Buhârî'de gelen Enes hadisi, sadedinde olduğumuz hadisin bir farklı rivâyeti olabileceği gibi, ayrı bir vak'a da olabilir, hatta bu ihtimal daha kuvvetli.[375] Şöyle der: "Ensar'dan bir zat, Kuba mescidinde onlara imamlık yapıyordu. Namazın her rekatinde okuduğu sûreyi kulhüvallahu ahad'i okuyarak başlatıyor, namazdan çıkıncaya kadar böyle yapıyor, asıl sûreyi ondan sonra okuyordu.
Arkadaşları bu durumu kendisine açarak:

"Sen namazı İhlas sûresiyle başlatıyor, sonra da onu yeterli bulmayıp bir başka sûre ilave ediyorsun. Ya sadece onu oku veya onu terket, bir başka sure oku (aynı rek'atte ikisini birden okuma)!" dediler. İmam onlara:
"Ben onu terketmem. Bu şekilde imamlık yapmamı dilerseniz yaparım, bundan hoşlanmıyorsanız ben imamlığı terkederim" dedi. Cemaat onu aralarında en fazîletli kimse biliyorlardı, başkasının imamlık yapmasına gönülleri râzı olmadı. Resûlullah (aleyhisallâtu vesselâm) kendilerine uğrayınca durumu açtılar. Bunun üzerine (imamı çağırarak):
"Ey falan! Arkadaşlarının söylediklerini niye yapmıyorsun! Her rek'atte bu sûreyi okumaya seni sevkeden sebep nedir?" diye sordu. Adam:
"Ben onu seviyorum!" cevabını verince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ona olan sevgin seni cennete sokacaktır!" müjdesini verdi."
Bu zâtın Külsum İbnu'l-Hidam olduğu belirtilir. Şu halde bu rivâyet, bir rek'atte iki ayrı sûrenin, zamm-ı sûre makamında okunacağını te'yid etmektedir. Ve buna delâlet eden rivâyetler birden fazladır.
* Bu rivâyette dikkat çeken ikinci bir husus, namazın bütün rek'atlerinde aynı sûrenin tekrarı'dır.
* Bir diğer mesele: Namazda okunan sûreler arasında Kur'ân-ı Kerîm'deki tertibin dışına çıkmak. Görüldüğü üzere İhlas sûresi her rek'atte sonda (veya başta) okunmak suretiyle Kur'ân'daki tertibe okumada riâyet edilmemiş olmaktadır. Bunun rivâyette başka örnekleri de gelmiştir. İbnu Hacer onlara dikkat çeker. Fukaha, Kur'ân'daki sûre tertibinin tevkifî olmayıp ıstılahî olduğuna, yani vahye müstenid olmayıp, Ashâbın ictihadına binaen olduğuna dikkat çekerek bu tertibin kırâatle bozulmasını büyütmezler. Sözgelimi Şâfîîler ve Mâlikîler, sıranın bozulmasını sadece evlâ olana muhalif bulurlar. Hanefîler ve Hanbelîler ise mekruh addederler.[376]

?6? ??? ????? ?? ???? ???:]??? ?????? ??? ????? ???????? ??????: ????? ?????? ?????????? ?? ????????. ??????? ????? ?????????: ??????? ??????? ?????????? ????????? ??????? ?????????? ??????? ????????? # ????? ???????? ??????????? ?????????????? ????????: ????????? ?????????? ?? ????????. ????????????? ??????????? ?? ???????? ?????????? ?????????????? ?? ????????? ?????? ???????? ??????? ?? ????????? ?????? ??????? ?????????????? ?? ????????? ???????? ?????????????????? ???????? ?? ????????? ?????????????? ????????????? ?? ????????? ?????? ???? ??? ??????? ???????? ???????????? ?? ????????. ??????? ???????????? ???????????? ?? ????????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ?? ????????[. ????? ??????.???? ??? ??? ????? ???? ??? ????? ??? ?????? ????? ?? ????? ??‘??? ??? ???? ??????? ???????.??????? »????????« ???? ??????? ??????? ????.»??????« ???? ????? ? ????? ??????? ???????.?»??????????« ??? ?????? ???: ????? ??????.

6. (2567)- Şakîk İbnu Seleme (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam İbnu Mes'ud'a gelerek:
"Ben bir rek'atte mufassal sûrelerin tamamını okudum" dedi. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) da:
"Şiir mırıldar gibi mırıldar, meyve döküştürür gibi döküştürür müsün? Olmaz öyle şey! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek rek'atte birbirine denk iki sûre okurdu. Bir rek'atte, İkterebet ve el-Hâkka sûrelerini, bir rek'atte Vettûr ve Vezzâriyât sûrelerini; bir rek'atte Ve izâ vaka'at ve Nûn sûrelerini; bir rek'atta Seele sâîlun ve ve'n-Nâzi'ât sûrelerini; bir rek'atte Veylün li'l-Mutaffifîn ve Abese sûrelerini, bir rek'atte el-Müddessir ve, el-Müzzemmil sûrelerini; bir rek'atte Hel Etâ ve Lâ Uksimu biyevmi'l-Kıyâme sûrelerini, bir rek'atte Amme yetesâelûn ve Ve'l-Mürselât sûrelerini; bir rek'atte de ed-Duhân ve İzâ'ş-Şemsü Küvvirat sûrelerini okurdu." [377] Bu rivâyet, metin olarak Ebû Dâvud'un rivâyetidir. Ebû Dâvud: "Bu İbnu Mes'ud'un telifidir" demiştir. Bunu Alkame ve Esved'den kaydeder. Diğerleri, sûreleri zikretmezler.[378]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Mes'ud'a gelip bir rek'atte mufassal sûreleri okuduğunu söyleyen kimsenin Nehîk İbnu Sinân el-Becelî olduğu Müslim'in bir rivâyetinde tasrîh edilmiştir.
2- Daha önce de belirtildiği gibi mufassal sûrelerin hangi sûreden başladığı ihtilaflıdır. (2555. hadisin açıklamasına bakılsın.)
3- Müslim'in bir rivâyetinde İbnu Mes'ud'a gelen Nehîk, bir harfin okunuşunu sorarak söze başlar:
"Ey Ebû Abdirrahman şu harfi nasıl okursun? Elif mi, yâ mı? Yani ???? ???? ??? ??? mi yoksa ?? ??? ??? ???? mi?" dedi."
İbnu Abbâs, bu soruyu iyi karşılamaz ve adamı azarlayıcı bir üslubla cevaplar:
"Sen bu harf dışında bütün Kur'ân'ı araştırıp (kavradınmı) ki bunu soruyorsun!"
Adam bu soru üzerine bir rek'atte bütün mafassal sûreleri okuduğunu söyler. İbnu Abbâs, rivâyetin sadedinde olduğumuz vechinde de görüldüğü gibi, adamı kınamaya devam eder ve Kur'ân'ın şiir mırıldanırcasına hızlı okunmayacağını belirtir.
Mırıldanmak diye çevirdiğimiz hezze kelimesi sür'atle çok çabuk söylemek mânasına gelir. İbnu Mes'ud hızlı tilâveti, sallanan hurma ağaçlarından, âdi çürük meyvelerin patır patır dökülmesini de benzetir. Maksad, Kur'an'ın hızlı şekilde okunarak tefekkür ve taakkul edilmeden, mânası ve maneviyatı yaşanmadan, lafzan telaffuz edilmesini takbîhtir. Esâsen Kur' an'ın bu şekilde anlaşılmadan okunması başka rivâyetlerde de takbîh edilmiştir: "Bazı insanlar Kur'an okurlar ama, okudukları gırtlaklarından öte geçmez, ama kalbe varır, orada yerleşirse faydalı olur."
4- Birbirine denk iki sûre tabirinde kasdedilen denklik nedir? Bazı âlimler mâna denkliği demiştir: Mev'ize ve hikmet gibi. Bazıları da âyet sayısı denkliği demiştir. İbnu Hacer'e göre mânaca denkliğin kastedilmiş olması daha kavîdir.
5- Namazda birden fazla sûre aynı rek'atte okunabilir, câizdir. Zîra iki sûrenin birleştirilmesi -rivâyette görüldüğü üzere- câiz olunca, ikiden fazlasının birleştirilmesi de câizdir. Hz. Peygamber'in mufassal sûreleri birleştirdiğine dair rivâyet geldiği gibi -nadiren de olsa- Bakara gibi uzun sûreleri birleştirdiği de rivâyet edilmiştir.
6- Kur'ân acele okunmamalıdır, bu mekruhtur. Ağır ağır, tefekkür edilerek okunmalıdır.
7- İki rek'atli namazlarda her iki rek'atin kırâatlerini birbirine denk tutmak efdaldir. Sabah namazında birinci rek'atin daha uzun tutulmasının efdal olacağı daha önce geçmişti:[379]

?7? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? #: ????? ?????? ??????? ???????? ???Œ????: ??? ????????????? ?????????? ?????????. ????? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

7. (2568)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece namazına kalktı ve sabah vakti girinceye kadar namaza devam etti. Namazda tek âyet okudu. O da şu (meâldeki) âyettir: "Onlara azab edersen, doğrusu onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, güçlü olan, Hakîm olan şüphesiz ancak sensin" (Mâide 118).[380]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet aynı âyetin her rek'atte okunabileceğini, bunun câiz olduğunu ifade etmektedir. Ancak efdal olan her rek'atte farklı âyetlerin (veya sûrelerin) okunmasıdır, daha önce belirttik (2535. Hadis).[381]

?8? ??? ??? ????]???? ?????? ?????? ?????? ?????: ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????? ???? ??? ???????? ????: ?????? ????? ?????????? ???????????? ???????: ???????. ???? ? ????? ????[. ????? ???? .

8. (2569)- Ebû Seleme anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), halka akşam namazı kıldırmıştı. Namazda kırâatte bulunmadı. Namazdan çıkınca kendisine:
"Kur'ân okumadın!" dendi.
"Rükû ve secdeler nasıl oldu?" diye sordu.

"İyi oldu!" dediler.
"Öyleyse, tamamdır!" dedi."[382]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi Beyhakî, "Kırâati unutandan kırâat sâkıt olur diyenle sâkıt olmaz diyenler" adını verdiği bir bâbta zikreder. Hadis zayıftır. Ayrıca hadisin bir başka vechinde Hz. Ömer'in bu namazı iade ettiği tasrîh edilmiştir. Ulema, Resûlullah'ın "Fatiha okunmayan namaz eksiktir" hadisine dayanarak bununla amel etmemişlerdir. Bu rivâyet hakkında İmam Mâlik'e sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Ben Ömer'in böyle bir şey yapacağını kabul edemiyorum. Hadisi de kabul edemiyorum. Halk, Ömer'in akşam namazında böyle yaptığını görecek, onu uyarıp haber vermeyecekler... Bu olacak şey değil. Kanaatimce kim böyle bir fiil işlese, ne kendi namazı ne de ona uyanların namazı sahihtir."[383]

CEHRÎ OKUMA

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?? ????? ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????? # ??????????????? ????? ????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2570)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) demiştir ki: "(Kur'ân) her bir namazda okunur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hangilerini işittirmişse biz de size işittiriyoruz. Hangilerini de gizlemişse biz de size gizliyoruz."[384]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "işittirme"den maksad cehrî olan kırâatlerdir. İslâm ümmeti cuma namazı, sabah namazı, akşam ve yatsı namazlarının ilk rek'atlerinde cehrî olacağı, akşamın son rek'ati ile yatsının son iki rek'ati, öğle ve ikindinin bütün rek'atlerinde gizli okunacağı hususunda icma etmiştir.
* Bayram ve istiska (yağmur) namazlarında da ihtilaf edilmiştir. Hanefî mezhebi bunların ikisinde de cehrî okumaya hükmeder.
* Gece nafileleri gizli de olabilir, cehrî de. Gündüz nafilelerinde gizli okunur.
* Küsûf namazı gece olursa cehrî, gündüz olursa gizli olur.
* Cenaze namazı gecegündüz gizli olur. Geceleyin cehrî olacağı da söylenmiştir.
* Yatsı gibi bir gece namazını, vaktinde kılamasa da ertesi gece kaza edince cehrî yapar. Gündüz kaza ederse esahh olanı sırrî yapmasıdır, cehrî de yapabilir.
* Öğle gibi bir gündüz namazı kazaya kalsa, gündüzleyin kaza etse gizli yapar, gece kaza ederse esahh olanı cehrî yapmasıdır. Gizli de yapabilir.
Bu meselede "gizli yapar" ve "cehrî yapar" sözleri vecîbe ifade etmez, sünnet ifade eder. Aksini yapması, namazın sıhhatini bozmadığı gibi secde-i sehiv de gerektirmez.[385]

?2? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????????? # ?????? ????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ????????. ????: ???????? ??????????? ?????? ????????? # ???? ?????????? #: ??? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???????? ???????? ????????. ??????: ???? ????????? ???? ????????? ??? ????? ??????. ????? ?????? ????????: ???????? ??? ??????? ???????? ???????? ????????. ?????? ??? ?????? ??????: ?????? ??????????? ????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????? ?????? '?? ????.????: ??? ????? ?? ?????: ????? ????? ?????? #:]??? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ???????. ????? ????????: ??????? ???? ???????? ???????[.

2. (2571)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece (evinden) çıkmıştı. Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e uğradı. Alçak sesle namaz kılıyordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'e uğradı, o da yüksek sesle namaz kılıyordu."
Râvi der ki: "Resûlullah'ın yanında toplanınca Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Ey Ebû Bekr sana uğradım sen sessizce namaz kılıyordun." Ebû Bekr:
"Ben konuştuğum Zât-ı Zülcelâl'e sesimi işittirdim ey Allah'ın Resûlü!" cevabını verdi.
Hz. Ömer'e de:
"Sana da uğradım. Sen yüksek sesle namaz kılıyordun!" dedi. O da şu cevabı verdi:
"Ey Allah'ın Resûlü! Uyuklayanı uyandırıyor, şeytanı da uzaklaştırıyordum."[386]
Hasan Basrî rivâyetinde der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ebû Bekr'e: "Ey Ebû Bekr sen sesini biraz yükselt!" dedi. Hz. Ömer'e de: "Sesini sen de biraz alçalt!" buyurdu."[387]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???????? ?????? ????? ?????????: ?????? ????????? ????? '??? ?????? ??????? ???????? ??? ???????? ??????? ???????[.????:]????? ?????????? ??? ???? ??????? ?????? ???? ????? ?????????? ?????? ????? ??????????. ????: ????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??? ??????. ?????? ???????? # ????????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

3. (2572)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den yapılan rivâyette, bu kıssa aynen zikredilir, ancak Hz. Ebû Bekr'e: "Sesini biraz yükselt", Hz. Ömer'e de: "Sesini biraz alçalt" dedi" cümleleri zikredilmez."
Fakat şu ziyadede bulunur: "Ey Bilâl seni, şu sûreden ve şu sûreden okurken işittim" dedi. (Bilâl) cevaben: "(Kur'ân) tatlı bir kelam, Allah onu kısım kısım yapıp bir araya getirdi" dedi. Sonunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hepiniz isâbet ettiniz!" buyurdu."[388]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Hüreyre'den yapılan bu rivâyeti Ebû Dâvud özetleyerek kaydetmektedir. Yani Ebû Hüreyre'nin de, bir önceki hadiste yani Ebû Katâde rivâyetinde tafsilatlı olarak kaydedilen -kıssayı aynen anlattığını belirttikten sonra, onda yer almadığı halde Ebû Hüreyre'nin rivâyetinde mevcut olan ziyadeyi kaydeder. Ebû Dâvud, kitabının hacmini artırmamak için rivâyetlerinde bu usluba sıkça başvurmaktadır. Birinci ciltte Ebû Dâvud'un kitabını tertipte takip ettiği metodu açıklarken bu hususu belirtmiş idik.
2- Ziyade kısımda kasdedilen hususa gelince: Orada şu mâna ifade edilmektedir: "Kur'ân baştan sona güzel, tatlı bir kelâmdır. Allah onu sûre sûre, âyet âyet ihtiyaca göre beyân buyurup bir araya getirmiştir. Biz ondan hoşumuza giden, gönlümüzün arzu ettiği miktarı, kısmı okuruz." Allahu a'lem.
Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm), en sonda alçak sesle okuyan Ebû Bekr'e, yüksek sesle okuyan Hz. Ömer'e, değişik sûrelerden okuyan Bilâl'e böyle okuyuşlarının gerekçesini dinledikten sonra, gayeye göre Kur'ân'ın alçak sesle de yüksek sesle de kıraat edilebileceğini, şu veya bu sûresinden okunabileceğini belirtmek sadedinde: "Hepiniz isâbet ettiniz, (doğru ve uygun hareket etmektesiniz") buyurur.[389]

?4? ??? ???????:]???? ????????? # ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????????????. ??????: ???? ??????????? ???????? ??????? ??????????? ???? ??????????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????? ???????????[. ????? ???? .

4. (2573)- el-Beyâzî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılmakta olan insanların yanına geldi. Kırâatte sesleri yüksekti. Hemen: "Namaz kılan kimse Rabbine münâcaatta (hususi konuşmada) bulunuyor demektir. Öyleyse ne şekilde münâcaatta bulunduğuna dikkat etsin. Kur'ân'ı birbirinize cehren okumasın!" dedi."[390]

AÇIKLAMA:

1- el-Beyâzî: Ferve İbnu Amr İbnu Vedka'dır. Beyâz, Hazrec kabilesine bağlı bir kolun adıdır. Ferve (radıyallâhu anh) Akabe ve Bedr'e ve daha sonraki gazvelere katılan ilklerden biridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medîne bahçelerinin meyvelerini ona tahmin ettirir, onun tahminine göre zekat tarhederdi. Tahminlerinde hiç yanılmadığı belirtilir.
İmam Mâlik'in, bu rivâyette ismini zikretmeyişinin sebebi, bazılarına göre, onun Hz. Osmân'ı şehid edenlere yardım etmiş olmasıdır. Cemel savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Allah yolunda çokça tasadduk edenlerdendir, (radıyallâhu anh).
2- Hadisin başka vecihlerinde, hadisenin ramazanda geçtiği, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapısı hasır olan yuvarlak bir çadırda itikâfa çekilmiş bulunduğu belirtilir.
3- Hz. Peygamber çadırdan çıkıp halkın yanına gelince, herkesin namazda yüksek sesle kırâatte bulunduğunu görüyor ve rivâyette belirtildiği üzere, müdâhale ederek seslerini kısmalarını irşâd buyuruyor. Yani namaz bir münâcaat, kişinin Rabbine husûsî konuşması, kalbini, içini açması olduğuna göre, bunu sesli yapmasına gerek yoktur. Başkası duymayacak şekilde, kendisinin ne dediğini tefrik edebilecek kadar alçak bir sesle yapması yeterlidir. Çünkü Rabb Teâlâ münâcaatları işitmek için insanlar gibi yüksek sese muhtaç değildir.
İbnu Abdilberr, musallinin Rabbine yaptığı münâcaatı: "Namazda huşû ve kalbin ihzârı" olarak tarif eder. Kadı İyâz ise: "Bu, kalbin ihlâsı; ve sırr'ın; namazda Allah'ın zikri ve hamdi ve Kitabının okunması yoluyla başka şeylerden boşaltılması" diye tarif eder.
Kulun Rabbine münâcaatı'nı: "Namazda yapması ve söylemesi matlub olanları yerine getirmesi, yasaklanan söz ve fiillerden de kaçınması" olarak tarif edenler de olmuştur.
Rabb Teâlâ'nın kula olan münâcaatı ise ona rahmet ve rıza ile teveccüh buyurması, bir kısım marifete ulaştırıp sırrlara erdirmesidir.
Bu hadiste, Ebû'l-Velîd el-Bâcî'nin dikkat çektiği üzere, namazın taşıdığı mânaya ve ondaki maksada dikkat çekilmektedir, tâ ki kul, namaza girebilecek mekruhlardan kaçınma hususunda daha çok gayrete gelsin, namazın kemalini arttıracak tâate müteallik işlere daha fazla yönelsin.
3- "Öyleyse ne şekilde münâcaatta bulunduğuna dikkat etsin" ifadesi, Kur'ân'ı mekruh olan bir tarzda münâcaatta kullanmamaya bir uyarıdır. Yani, her ne kadar Kur'ân'ın tilâveti baştan sona bütün âyetleriyle bir tâat ve vesîle-i kurbet ise de, okunuş tarzı itibariyle gayeden uzaklaşılabilecektir, onu sadece okumak yeterli değildir, usûle de dikkat etmek gerekir... vs. denmek istenmiştir. Nitekim, müteakip cümle mekruh olan tarzı beyan etmekte ve yasak koymaktadır: "Birbirinize karşı Kur'ân'ı cehren okumayın."
Bazı şârihler bu yasağı şöyle açıklar: "Çünkü böyle yapınca (başkasının yanında cehrî okuyunca) diğer kimseler rahatsız edilir ve kâmil bir ihlasla namaza girmesine, kalbinin kendini tam olarak namaza verebilmesi için başka meşguliyetlerden boşaltmasına, Rabbine münâcaat sırasında okuduğu Kur'ân âyetlerini teemmül ve tefekkür etmesine mâni olunur. Musalliye verdiği ezâ sebebiyle yüksek sesle Kur'ân okumak yasaklanırsa hadis ve diğer şeylerin yasaklanması evlâdır."
İbnu Abdilberr der ki: "Müslüman, bir başka müslümâna iyi bir amel yaparken ve Kur'ân okurken ezâ vermekten yasaklanırsa, başka şekillerde verdiği ezânın ne kadar şiddetli bir haram olduğu anlaşılır."
Son olarak şunu da belirtelim: Resûlullah'ın yanındakileri rahatsız edecek şekilde yüksek sesle münâcaat ve tilavet-i Kur'ân'da bulunanlara müdâhalesini haber veren başka rivâyetler de vardır.[391]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ????????? ????????? # ??????????? ???????? ??????? ?????????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (2574)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geceleyin kırâatı bazan yüksek sesle, bazan da alçak sesle olurdu."[392]

AÇIKLAMA:

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) bu rivâyette Resûlullah'ın gece tilâvetlerini nasıl yaptığını ifade ediyor: Bazan yüksek, bazan alçak sesle yaptığını haber vermektedir. Yani odada yalnız olduğu, yanında rahatsız olacak -uyanık veya uyuyan biri olmadığı zamanlarda yüksek sesle okuduğu- yalnız olmadığı hallerde de alçak sesle okuduğu anlaşılmaktadır.
Yine Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde, Resûlullah hücresinde iken (geceleyin) odanın içerisinde bulunan kimsenin işiteceği kadar (mütavassıt) bir sesle kırâatte bulunduğunu belirtir. Şârihler, mescidde olduğu takdirde sesini daha yüksek tuttuğuna dikkat çekerler.[393]

?6? ??? ???????? ?? ??????? ???:]???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ????? ?????????? ???????: ??????? ??????? ????? ????????? ??? ??????[. ????? ???????.»??????????« ??? ?????? ?? ??????? ?????? .

6. (2575)- Abdullah İbnu Şeddâd anlatıyor: "Ben Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in: "Ben üzüntü ve hüznümü yalnız Allah'a açarım..." meâlindeki âyeti (Yûsuf 86) okurken (boğuk boğuk çıkan) sesini en arka safta olduğum halde işittim..."[394]

AÇIKLAMA:

1- Neşîc boğazla göğüs arasında gidip gelerek çıkan sese denir. Normal çıkan sesde bu hal olmaz. Şu halde ağlamaklı bir sestir. Yani kişinin içinden tabiî olarak ağlamak gelir, o ise iradî olarak mâni olmak veya ağlamanın şiddetini asgariye düşürmek ister, işte bu halde, dilimizdeki boğuk boğuk diye ifade edilen bir ses çıkar, Araplar bunu neşîc olarak ifade etmiştir.
2- Rivâyetten Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu âyeti okurken -imâmeti esnasında- kendini tutamayıp ağladığını anlıyoruz. Esasen Buhârî, hadisi şöyle bir bâb başlığı altında kaydeder: "İmâm namazda ağlarsa..."
Namazda ağlamanın hükmü nedir, namazı bozar mı, bozmaz mı? Buhârî, münâkaşalı meselelere girerken, hükme delâlet eden kesin bir başlık atmaz, sadece meseleye dikkat çekici bir ifadeye yer verir. Burada da öyle yapmıştır. Nitekim:
* Şa'bî, Nehâî, Sevrî gibi bazılarına göre namazda ağlamak namazı bozar.
* Hanefîlere ve Mâlikîlere göre, cehennemi hatırlayıp, uhrevî istikbalden hâsıl olan korku sebebiyle ağlamışsa, bu namazı bozmaz.
* Şâfiîler'de üç ayrı durum mevzu bahistir:
* Ağlamaktan iki yabancı harf zuhur ederse namazı bozar, değilse bozmaz. Esahh görüş budur.
* Mutlak olarak bozmaz, çünkü ağlamak kelâm cinsine girmez. Ağlamaktan hiçbir gerçek harf hasıl olmaz, sadece bir ses benzerliği ortaya çıkar.
* Ağzı kapalı ise bozulmaz. Aksi takdirde iki harf zâhir olacak kadar ses çıkarsa bozulur.
3- Namazda ağlamayı tecviz ederek namazı bozmayacağını söyleyenlerin başka delilleri de var: Hz. Ebû Bekr ve Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da namaz sırasında yanındakiler işitecek kadar ağladıklarına dair kavî senetli rivâyetler gelmiştir. Resûlullah'la ilgili olan bir rivâyet şöyle: ????????? ???? ?????? ???: ???????? ??????? ?????? # ??????? ????? ??? ???????? ??????? ????????? ????????? ???? ??????????
"Abdullah İbnu'ş-Şıhhîr (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, ağlamaktan göğsünde, kaynayan tencerenin çıkardığı uğultu gibi uğultu olduğu halde bize namaz kıldırmıştı."[395]

?7? ??? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????????? ?? ????????? ???????? ??? ?????? ?“????? ?????? ??????. ????????? ???? ?????? ???? ????????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ????: ????????? ?????? ???????? ????????? ??? ????????. ?????????? ?? ?????? ??? ??????????? ??? ??????? ????????? ????????[. ????? ??? ????? ?????? ??? ????????.??? ????:

»?????????? ???? ?????? ???? ????????????«.??? ????: »???? ??????????? ?????? ?????? ???? ????????????« .

7. (2576)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Namazda iki sekte hatırımda kaldı. Biri, imam "Allahuekber" dedikten kırâata başladığı âna kadar geçen sektedir. Diğeri de Fatiha ve zamm-ı sûreyi okuyup bitirince rükûya gitme sırasındaki sektedir."
(Hadisi rivâyet eden Hasan Basrî) der ki: "Bunun üzerine İmrân İbnu Husayn ona karşı çıktı (ve tek sekte olduğunu söyledi). Sonunda Medîne'ye Übeyy (İbnu Ka'b)'e yazıp sordular. (Übeyy verdiği cevapta) Semüre'yi tasdik etti."[396]
Bir diğer rivâyette, "...Kırâatten çıkınca bir sekte" denmiştir. Bir diğer rivâyette: "...İftitah tekbiri alınca ve kırâatten çıkınca" denmiştir.[397]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, birkaç farklı tarikten rivâyet edilmiştir. Namazda sekte (durak) yerlerini belirtmektedir. Sekte, imamın, cemaatin işiteceği şekilde kırâatte bulunmaması, bir müddet sessiz kalmasıdır.
2- Görüldüğü üzere Semüre İbnu Cündüb, birinci rek'atte iki ayrı yerde Resûlullah'ın sekte yaptığını hatırlayıp bunu söyleyince, İmrân İbnu Husayn adında bir diğer sahâbî, "namazda tek sekte var" iddiasıyla Semüre'ye karşı çıkmıştır. Birbirlerini bu hususta ikna edemeyince, birçok meselede otorite durumunda olan Übeyy İbnu Ka'b'e -ki Medîne'dedir- yazarak meseleyi sorarlar. O, Semüre'nin doğru hatırladığını bildirir.[398]
Hadisin Tirmizî'de gelen vechinde şu ziyade var: "Katâde'ye: "Bu iki sekte nedir?" diye sorduk. Şöyle dedi: "Namaza girdiği zaman (biri), kırâatten çıktığı zaman (da diğeri)." Bunu söyledikten sonra dedi ki: "Veladdâllîn'i okuyunca." Der ki: "Kırâatı bitirince, nefsinde tefekkür için bir miktar sükût etmekten hoşlanırdı."
3- Sekte'nin mahiyetine gelince, Ebû Hüreyre'den Ebû Dâvud'da kaydedilen bir hadis bu meseleyi daha iyi açıklamaktadır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için (iftitah) tekbiri alınca, tekbirle kırâat arasında bir miktar sükût eder. (Bir gün kendisine): "(Ey Allah'ın Resûlü) annem babam sana feda olsun. Tekbirle kırâat arasındaki sükûtta ne söylüyorsun bana haber ver!" dedim. Bunun üzerine şunu okuduğunu bildirdi: ?????????? ??????? ??????? ?????????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????????. ?????????? ???????? ???? ?????????? ??? ??????? ??????? ???????? ???? ?????????. ?????????? ??????????? ??????????? ?????????? ???????????. "Allahım, benimle hatalarımın arasını, doğu ile batıyı uzak kıldığın gibi uzak kıl. Allah'ım, hatalarımı beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi temizle. Allah'ım beni karla, su ile, soğukla temizle."
Şu halde, birinci sekte, iftitah tekbirinden sonra, kırâate geçmeden, imamın cemaatin işitmeyeceği şekilde dua etmesidir.
İkinci sekte'de bir ihtilaf sözkonusudur: Fatiha'nın bitiminde mi, zamm-ı sûrenin bitiminde mi? Ancak Tirmizî'nin Katâde'den kaydettiği açıklamadan bu ikinci sekte'nin Fatiha'nın bitiminde olduğu sarahat kazanmaktadır. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler de mevcuttur.

TA'DÎL-İ ERKÂN

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ? ???????? ????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?? ?????????? ????????????[. ????? ????? ????? .

1. (2577)- Ebû Mes'ûd el-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, rükû ve secdelerde belini (tam olarak) doğrultmadıkça namazı yeterli olmaz."[399]

AÇIKLAMA:

Namazda ta'dîl-i erkân, bir bakıma rükünlerin hakkını vermek mânasına gelir. Bu maksadla kıyâm, rükû ve secdeyi yaparken her uzvun belli bir sükûnete ermesi, sübhânallâhi'l-azîm diyecek kadar o halde kalması gerekmektedir. Şu halde rükû'nun kemâli, secdeye gitmezden önce beli tam olarak doğrultup kıyam vaziyetini almakla gerçekleşecektir. Keza secdenin kemâli de birinci secdeden sonra beli tam olarak doğrultup oturur vaziyetini almakla gerçekleşecektir. Gerek rükû'daki ve gerekse secdedeki bu tam doğrulma haline tuma'nîne de denmiştir.
Tirmizî'nin açıklamasına göre, İmam Şâfiî, Ahmed ve İshak tuma' nîne'yi farz görerek: "Rükû ve secdede belini (yeterince) kaldırmayanın namazı fâsiddir." demişlerdir. Onlar bu hükme giderken sadedinde olduğumuz hadise dayanırlar.
Hanefîlerden Ebû Yûsuf da farz demiş ise de mezhep görüşü, ta'dîl-i erkânın vâcib olmasıdır. Buna riâyet edilmemesi halinde sehiv secdesi gerekir. Cumhurun farz demiş olmasını da nazar-ı dikkate alan bazı Hanefî âlimler, ta'dîl'in terki halinde namazın iadesini tavsiye ederler. Esasen Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in de ta'dîl için - Tahâvî'nin nakline göre - "farz" dedikleri rivâyet olunmuştur. Mamafih onlardan "sünnet" -Cürcânî'nin tahricine göre- ve vâcib -Kerhî'nin tahricine göre- gibi başka hükümler de rivâyet edilmiştir. Müteahhir ulemanın tahkikine göre Hanefî görüş vâcib olduğu merkezindedir.[400]

?2? ??? ??????? ?? ???????:]???? ????? ?????? # ????: ??? ???????? ?? ????????? ?????????? ???????????? ???????? ?????? ??? ???????? ??????? ???????? ???????: ????? ??????????? ???????. ?????: ????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ???????: ???????? ???????? ??????? ??? ??????? ??????? ????: ? ??????? ?????????? ??? ??????????[. ????? ???? .

2. (2578)- Nu'mân İbnu Mürre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İçki içen, zinâ yapan ve hırsızlıkta bulunan kimse hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Bu sual, bunlar hakkında henüz hadd cezası gelmezden önce sorulmuştu.
"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" diye cevap verdiler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu fiiller ağır suçtur, onlar hakkında ceza vardır. Hırsızlığın en kötüsü de namazını çalmaktır" buyurdu. Bunun üzerine:
"Ya Resûlullah, kişi namazını nasıl çalar?" diye sordular. Şu cevabı verdi:
"Rükûsunu ve secdelerini tamamlamaz."[401]

AÇIKLAMA:

1- Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, namazdaki ta'dîl-i erkânın ehemmiyetini zihinlerde tesbit maksadıyla teşbihe başvurmaktadır. Bu maksadla, herkes nazarında çirkinliği açık ve belli olan üç cürüm hakkında sual sorar. Ashâb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tebliğ sırasında umumiyetle bir soru sorarak dikkatleri çekmekle işe başladığını bildiği için, sualden maksadın kendilerinden cevap beklemek olmadığını müdrikdiler. Bu sebeple: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" diye cevapla yetindiler.
Resûlullah, hırsızlığın kötülüğünü hatırlattıktan sonra, onun dereceleri bulunduğunu telmîhan, en kötü derecesinin kişinin namazında yaptığı hırsızlık olduğunu söyler. Bu, merak uyandıran bir teşbihtir. Ashâb ister istemez soracaktır:
"Ya Resûlullah kişi namazını nasıl çalar?"
Tîbî der ki: "Resûlullah hırsızlığı ikiye ayırdı: Bilinen hırsızlık, bilinmeyen hırsızlık. Bilinmeyeni, namazdaki tuma'nîne ve huşû'nun eksiltilmesi olarak tarif etti. Sonra bilinmeyen hırsızlığın bilinenden kötü olduğunu belirtti."
2- Ta'dîl-i erkâna riâyet etmemenin nasıl hırsızlığın en kötüsü olduğu şöyle açıklanır: "Hırsız, başkasının malını alınca dünyada bazan ondan faydalanır. Yahut sahibinden helallik ister, yahud da hadd cezasını çekerek ahiret azabından kurtulur. Ama öbürü böyle değil. Zîra nefsinin sevab hakkını çalmış ve onu ahirette cezaya tebdil etmiştir."
3- Ebû'l-Velîd el-Bâcî namazda başkaca hatalara rağmen Resûlullah' ın hassaten secde ve rükû üzerinde durmasını, ihlallerin çoklukla bu ikisinde vukûa gelmesiyle îzah eder ve devamla der ki: "Bu ihlali hırsızlık olarak isimlendirmesi, edası emanet edilmiş olan bir şeyi yapmanın ihanet mânası taşımasındandır."

4- Ahmed İbnu Hanbel ve Tayâlesî'nin Ebû Saîdi'l-Hudrî'den kaydettikleri bir başka rivâyet de sadedinde olduğumuz hadisi te'yid eder: ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????????? ?????: ? ??????? ?????????? ??? ?????????? ??? ??????????

Efendimiz: "Hırsızlıkta insanların en kötüsü namazını çalan kimsedir" buyurmuştu: "Ey Allah'ın Resûlü bu nasıl olur?" diye sordular da: "Namazda rükûyu, secdeleri ve huşûyu tamamlamaz" diye cevap verdi."[402]

?3? ??? ???? ?????? ???:]????????? ???? ????????? ???????? ???? ?????????? ???? ????? ?????? ?????? #? ??????? ?????? ????????? ?????????. ??????? ?????? ?????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ???? ????? ???????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????. ????? ????: ?????? ?????? ?????? ????????. ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.»????????????« ?? ???? ???? ?? ????? ? ???????? .

3. (2579)- Sâlim el-Berrâd anlatıyor: "Ebû Mes'ud'a gelerek:
"Bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazından anlat!" dedik. Hemen önümüzde kalktı, tekbir getirdi. Rükûya varınca ellerinin ayalarını dizlerinin üzerine koydu. Parmaklarını dizinin alt kısmına getirdi. Dirseklerini yan taraflarına uzattı. Bu halde her uzvu hareketsiz sâbit durdu. Sonra semi'allâhu limen hamideh dedi ve her uzvu düz oluncaya kadar doğruldu."[403]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ??????????? ?? ??????????? ??? ??????????? ????????? ??????????? ?????????? ?????????[. ????? ??????.

4. (2580)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Secdede ta'dîle riâyet edin, kimse kollarını köpeklerin yayışı gibi yaymasın."[404]

?5? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????: ???????? ?????????? ????????????? ?????????? ???? '??????? ???? ???????. ?????????? ???? ???? ?????? ???????? ???? ?????????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (2581)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rükû ve secdeleri yerine getirin. Allah'a yemin olsun siz secde rükû ettikçe ben arkamda olanları da görüyorum." -Belki "sırtımın gerisini" demişti-"[405]

?6? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? '?????????: ?? ??????????? ??????? ????????? #? ???? ???? ???????: ???????? ????? ????? ????????? ???? ???????. ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ?'??????? ???? ??????????? ?'??? ??????????? ???????? ???????? ????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

6. (2582)- Mâlik İbnu'l-Huveyris (radıyallâhu anh)'ten rivâyete göre, arkadaşlarına: "Size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazını haber vereyim mi?" diye sormuştur. Ebû Kilâbe der ki: "(Böyle söyledikten sonra), bize şeyhimiz Ebû Yezîd'in namazı (gibi) namaz kıldırdı. Ebû Yezîd, başını birince ve üçüncü rek'atin ikinci secdesinden kaldırınca otururcasına doğrulur sonra kalkardı."[406]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen son dört hadis, namazda riâyet edilmesi gereken bazı hususları beyan ediyor. Onları sırayla şöyle açıklayabiliriz.
1- 2579 numaralı hadise göre rükû sırasında el ve parmakların vaziyeti: El ayası dizkapağının tam üzerine gelecek, bu sırada parmakla bacağın dizkapağına bitişen kısmını kavrayacak, dirsekler de yana doğru açılarak birbirinden uzaklaşacak. Bu esnada dirseklerin karna yapıştırılması, karınla bacaklar arasına sıkıştırılması mekruhtur.
Rükûda bel ve baş yere paralel, düz bir istikâmet teşkil edecek şekilde olmalıdır.
Rükûdan kalkınca vücut tabii dikliğini alacak, baş tam olarak doğrulacaktır. İşte bu vaziyette bir miktar -yani Rabbenâ ve leke'lhamd diyecek kadar- sâbit durulacaktır.
2- 2580 numaralı hadiste, secdede ta'dîle riâyet emredilmekte, kolların yere yayılmaması istenmektedir. Secdede ta'dîl, Resûlullah'ın tarif ettiği hususlara uymakla yerine getirilir. Bu hadiste mezkur hususlardan bir zikredilmiştir: Kolların yere yayılmaması... Rivâyetlerde başka teferruât da istenmiştir. Ellerin aralıklı olarak yere konması; baş eller arasında alın ve burun yere değecek şekilde secde mahalline bırakılması, kolların dirsekler havada olacak şekilde yan taraflara çıkarılması, karınla dizlerin birbirine yapışmaması ve arada bir mesafenin bulunması. Sadedinde olduğumuz hadis, kolların yere değecek şekide bırakılmasını, köpeklerin yatma sırasında bacaklarını yere sermesine benzetmektedir. Maksad bu tarzın terkini telkindir. Zîra, bir tavrın hasis bir şeye benzetilmesi onun terkini emretme mânası taşır.
3- 2581 numaralı hadiste, rükû ve secdelerin ta'dîl-i erkâna uygun olarak yapılması emredilmekte ve te'kîden (ilâhî bir mûcize olarak) arkasında namaz kılanların da kendisine gösterildiğini, kimin ta'dîle uygun şekilde, kimin aykırı şekilde namaz kıldığını bildiğini ifade etmektedir.
Bu mesele ulema arasında farklı yorumlara sebep olmuştur. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sarih bir şekilde arkada kalan cemaatini namaz sırasında gördüğünü ifade etmektedir. Bu ne demektir? Bir mecaz mı söz konusudur, kelamın zâhiri, hakikatı mı muraddır?
* Bazıları: "Bundan maksad bilmektir, yani cemaatin ahvalini gerek vahiy yoluyla bilmesi ve gerekse ilham yoluyla bilmesidir" demiştir. Ancak hadiste arka cihet söz konusu olduğuna göre, maksad "bilmek" değildir denmiştir.
* Bazıları: Bundan maksad, nadir de olsa arada sırada göz atmakla sağ ve solunda gözüne ilişenleri de görmesidir, buradakiler de "arkasındakiler" olarak tavsif edilebilir" demiştir. Bu te'vilde de açık bir tekellüf, gereksiz olarak hadisin zâhirinden uzaklaşma var.
* Cumhur -ki doğrusu da budur- hadisi zâhirine hamletmiştir. Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has fiilî bir görme durumu mevzubahistir. Bu meselede âdet ve âdiyât ortadan kalkmakta, bir mûcize olarak, hasâis'ten bir imtiyaz olarak Fahr-ı Kainat arka cihetini de görebilmektedir. Ehl-i Sünnet'in telakki ve kabulüne göre gerçek şudur: "Görmek için, aklen, husûsî bir uzvun varlığı, görülecek eşyanın önde olması, yakın olması da şart. Bunlar âdi umurlardır, bunların yokluğu halinde de idrak, aklen câizdir." Bu görüşten hareketle ehl-i sünnet, âhirette Allah'ın görüleceğine hükmetmişlerdir. Ehl-i bid'at "görme" hadisesini anlamada beşerî âdetin dışına çıkamadıkları için, (mekandan, cihetten, şekilden münezzeh olan) Allah'ın görülmesini reddetmişlerdir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasındakileri görmesiyle ilgili olarak fazla değeri olmayan başka görüşler de ileri sürülmüştür:
* O'nun sırtının arka kısmında bir gözü vardı. Onunla gerisindekileri daima görürdü.
* Arkadakilerin sûretleri kıble cihetindeki duvarda, eşyanın aynadaki tecellîsi gibi tecellî ederdi, Efendimiz onların timsallerine burada bakar, fiillerini böylece görürdü.
* İki omuzu arasında iğnenin yurdusu büyüklüğünde iki gözü vardı, onlarla görürdü. Bunlara elbise vs. perde olmazdı.
* Resûlullah,önünü gördüğü kadar arkayı da gördüğünü muhtelif hadislerinde ifade etmiştir. Hadisler arkayı da görme vak'âsının sadece namaz haliyle kayıtlı olduğunu ifade etmektedir. Ancak, bütün ahvaline şâmil olması da ihtimalden uzak değildir. Mücâhid bu kanaattedir. Takîyyüddin İbnu Muhalled, Aleyhissalâtu vesselâm'ın karanlıkta da aydınlıktaki gibi gördüğünü hikaye etmiştir.
4- 2582 numaralı hadiste, Resûlullah'ın namazı nasıl kıldığı tarif edilmektedir. Hatta Ebû Dâvud'un bir rivâyeti şöyle başlar: "Mâlik İbnu'l-Huveyris mescidimize geldi ve dedi ki: "Vallahi namaz kılacağım. Aslında (burada) namaz çılmak heveslisi olduğum için kılmıyorum. Ancak size Resûlullah namaz kılarken onu nasıl gördüğümü göstermek istiyorum."
Bu ifade onun edâ, kaza, nafile nev'inden muayyen bir namazı kılmak için değil, Resûlullah'ın namaz tarzını öğretmek maksadıyla o namazı kıldığını anlatmaktadır. Çünkü

Aleyhissalâtu vesselâm: ?????? ????? ????????????? ??????? "Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz siz de öyle kılın" buyurmuştur. Bu hadisin de râvisi olan Mâlik İbnu'l-Huveyris, gördüğünü göstermeyi vazife bilmiştir.
Ancak onun namazı, mescidin imamı bulunan Ebû Yezîd künyesiyle mâruf Amr İbnu Seleme'nin namazına benzemektedir. Rivâyete göre Resûlullah onu kavmine imam tayin ettiğinde 6-7 yaşlarında çocuk idi.[407] Kavminden Resûlullah'a gelen heyet içerisinde Kur'an'ı en çok bilen O olduğu için Aleyhissalâtu vesselâm onu imam tayin etmişti.[408]
Bu rivayette dikkat çekilen bir husus, birinci ve üçüncü rek'atlerin ikinci secdesinden sonra yani kıyama kalkma durumlarında önce oturma vaziyetine girilmiş olmasıdır. Hadisin Buhârî ve Ebû Dâvud'da kaydedilen bazı vecihleri bu meselede daha açık ifadelere yer verirler. Mesela Ebû Dâvud'da: "...birinci rek'atin ikinci secdesinden başını kaldırınca oturdu, sonra kalktı" denir. Buhârî'nin rivâyetinde: "...başını ikinci secdeden kaldırınca oturdu ve yere dayandı, sonra kalktı" denir. Fakihler buna celsetü'l-istirâha derler ve bazıları bu hadisten hareketle bu geçici oturmanın (celsetü'l-istirâha'nın) meşruluğuna hükmeder. Şâfîî ve bir grup ehl-i hadis bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel de bu görüşü esas almıştır.
Ancak çoğunluk bu celsetü'l-istirâha'yı kabul etmez. Mesela Tahâvî hadisin bundan bahsetmeyen vechini esas alarak Mâlik İbnu'l-Huveyris'in bir rahatsızlık sebebiyle böyle bir oturmaya yer vermiş olabileceğini söyler. Öyle ise onun oturması, bu oturuş sünnet olduğu için değil, rahatsızlığı sebebiyledir.
Tahâvî'ye itiraz edenler olmuş- Mâlik İbnu'l-Huveyris'in hasta olmadığını, onun Resûlullah'ın namazıyla ilgili bu tasvirinin, kendi rivâyeti olan "Beni namaz kılarken nasıl gördü iseniz siz de öyle kılın" emrini yerine getirmeye yönelik olduğunu söylemişlerdir. Ancak Tahâvî'nin esas aldığı vecihle de istidlal ederek, celsetü'l-istirâha'nın vâcib olmadığını, terketmenin de câiz olduğunu göstermek için terkettiğini söyleyen olmuştur.
Celsetü'l-İstirâha'nın müstehap olmadığını söyleyenlere gelince, bunlar şu hadisle istidlâl etmişlerdir: ? ??????????? ??????????? ???????????? ???????? ???? ????????? "Gerek oturmada ve gerekse kıyamda benden evvel davranmayın. Ben artık yaşlandım (bunları yapmakta gecikebilirim)." Öyle ise Resûlullah'ın gecikmesi bu sebepten ileri gelmekteydi. Bu durumda aynı şekilde mazereti olmayanın celsetü'l-istirâha'da bulunması meşrû olmaz. Şu halde çok kısa bir müddete şâmil olan bu oturuş, kıyâmlarda meşrû olan yeni bir tekbiri gerektirmez, zaten o da kıyâma geçiş safhalarına dahildir.
Görüldüğü üzere, bu hadis muhtelif yorumlara, münâkaşalara sebep olmuştur. Daha fazla teferruâta girmeyi gereksiz görüyoruz.[409]

RÜKÛ VE SECDELERİN MİKTARI

?1? ?? ???? ?? ???? ???:]???????? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????: ??? ????????? ??????? ????? ?????? ????? ?????? # ??????? ????? ???????? ?????? # ???? ???? ???????? ??????? ?????? ??? ?????? ?????????. ????: ??????????? ?? ????????? ?????? ???????????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2583)- Saîd İbnu Cübeyr (rahimehullah) anlatıyor: "Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'i dinledim şöyle diyordu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, namazı Resûlullah 'ın namazına bu derece benzeyen, şu gençten yani Ömer İbnu Abdilaziz'den başka birinin ardında namaz kılmadım."
Enes (devamla) dedi ki: "Rükûsunda on tesbihât, secdelerinde de o kadar tesbihat tahmin ettik."[410]

AÇIKLAMA:

Hz. Enes, Ömer İbnu Abdilaziz'in rükû ve secdelerinde on kadar tesbihât tahmin ettiklerini söyler. Bu ifadeden Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'n rükû ve secdelerde tesbihâtı onar aded tekrar ettiği anlaşılır. Böylece bu rivâyet, rükû ve secdenin kemâli için tesbihâtı onar aded tekrar etmek gerekir hükmünde olanları te'yid eder.
Bu hususta esas olan şudur: Namazını yalnız kılan kimse tesbihâtı ne kadar çok tutarsa evlâdır. Resûlullah'ın tesbihâtı uzun tuttuğunu beyan eden rivâyetler Aleyhissalâtu Vesselâm'ın tek başına kıldığı namazlarla ilgilidir. Cemaati sıkmadığından emin olan imam için de hüküm böyledir. Resûlullah'ın bazı rivâyetlerde "Rükû yaptığınız zaman en az üç kere Sübhâne Rabbiye'l-Azîm deyin, secde yapınca da en az üç kere Subhâne Rabbiye'l-a'lâ deyin" buyurmuştur.[411]

?2? ??? ?????? ?? ???? ?? ??? ???:]???????? ????? ?????? # ?? ??????? ??????? ?????????? ?? ????????? ?????????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ??????????? ??????[. ????? ??? ????.

2. (2584)- es-Sa'dî babasından veya amcasından naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazını kılarken dikkatle baktım, rüku ve secdelerinde üçer kere subhânallâhi ve bihamdihi diyecek kadar duruyordu."[412]

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre musalli, rükû ve secdelerde tesbihât yaparken üçten az söylerse sünneti terketmiş olmaktadır. Mâverdi, rükû ve secdelerin mükemmel olması için tesbihât sayısının onbir veya dokuz veya bunun ortası olan beş olmasını tavsiye eder, "Bir kere söylemek de kâfidir" der. Tirmizî'nin İbnu'l-Mubârek, İshâk İbnu Râhûye'den yaptığı rivayete göre, "imamın beş kere tesbihâtta bulunması müstehabtır." Şu da bir gerçek ki, tesbihâtın kemalini gösteren rakam ileri sürmek delile dayanmaz. Namazın uzunluğuna göre tesbihâtın sayısı artırılabilir, bunun rakamla kayıdlanması gerekmez. Neylü'l Evtâr'da tesbihât dokuzdan fazla olursa sehiv secdesi gerekir, üçten fazla yapıldığı takdirde çift olmayıp tek olması müstehabtır" gibi hükümlerin de delile dayanmadığı belirtilir.[413]

?3? ???? ????? ???:]?????? ???? ?????????? ?????? ????? ?'?????? ?????? ??? ????????? ?????? ???? ?????????? ?? ?????? ?????? ??? ???????? ??????????. ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ????? ?????? ??? ??????: ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ?'???? ???????? ??? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ?????????? ??????????. ? ??????? ????? ?????????? ??? ??????? ????? ????????? ??? ??????? ??? ??????? ?????? ???????[.???: ?????: ????? ??? ???? ?????? ?? ??? ????. ????:]???????? ????????? ???? ??????? ???????: ?????? ????? ????? ?????? #? ????????? ?????????? ????? ?????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ????? ?????? ?????????????? ??? ????? ???? ??????????. ???? ????????: ????????????? ????????? ??? ???????. ??????: ???? ??????? ???? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????[. ????? ?????? .

3. (2585)- Gunder'in bir rivayetinde denir ki: "İbnu'l-Eş'as zamanında Kûfe'ye Mataru'bnu Nâciye (adında biri) galebe çaldı. (İbnu Abbâs'ın oğlu) Ebû Ubeyde İbnu Abdillah'a halk'ın önüne geçip namaz kıldırmasını emretti. Ebû Ubeyde, (namaz kıldırırken) başını rükûdan kaldırdığı zaman ben: "Allahümme Rabbenâ ve leke'lhamdü mil'e'ssemâvât ve mil'e'l-ardı ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du. Ehle'ssenâi ve'lmecdi, Lâ mâni'a limâ a'tayte ve lâ mu'tiye limâ mena'te. Ve lâ yenfe'u zâ'lceddi minke'lceddü" duâsını okuyuncaya kadar kıyamda dururdu."[414]
el-Hakem der ki: "Bunu ben Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ'ya zikrettim. Dedi ki: "Berâ İbnul-Âzib (radıyallâhu anh)'i işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kıldığı namazın rükûsu, secdesi, rükû ve secdeden başını kaldırdığı zamanki ve iki secde arasındaki (fâsılaları) birbirine yakın uzunlukta idi" demişti."
Şu'be der ki: "Ben bunu Amr İbnu Mürre'ye söyledim. O da: "Ben, İbnu Ebî Leylâ'yı gördüm, onun namazı böyle değildi" dedi."[415]

?4? ??? ???? ??????? ???:]???? ??????? ????????? # ??????????? ???????? ?????????????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????????? ??? ??? ?????????? ???????????? ???????? ???? ??????????[.

4. (2586)- Sahiheyn'in diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın rükû ve secdesi ve iki secde arasındaki (fâsıla ile), rükûdan başını kaldırdığı zamanki (fâsıla) -kıyam ve ku'ûd (oturma) hariç- birbirine yakın miktardaydı."[416]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler rükû ve secde ile bunlar arasındaki fâsılaların uzunluk miktarını tesbite mahsus rivayetlerdir. Bunlar, namazda kırâat ve teşehhüd'ün hafif; rükû, sücûd ve onlar arasındaki tume'nîne denen fâsılaları uzunca tutmaya delildir.[417]
2- Hadiste geçen "birbirine yakın miktardaydı" tabiri, rükû ve secde ve arasındaki tuma'nîne fâsılalarının uzunlukça tam eşit olmayıp bazılarının azçok kısa, bazılarının da azçok uzun olduğunu gösterir. Ancak, pek bâriz farklılık yoktur. Bu ifade açık şekilde kırâat ve teşehhüdün uzatılmadığını, ama rükû ve secdelerin de aceleye getirilmeyip ta'dîle uygun şekilde ağır ağır yapıldığını gösterir.
Ancak, daha önce kaydettiğimiz üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uzun sûreler okuması (2540, 2550 vs.) da mevzubahistir. Bu rivayetlerle onlar arasında bir teâruz mevcut değildir. Âlimler Resûlullah'ın bazan öyle, bazan böyle kıldığını, şartlara göre hem uzun hem de kısa sûreler okuduğunu belirtmişlerdir.[418]

?5? ??? ??? ?? ??? ???:]???? ?????????? ????? ???????? ?????????. ?????? ???? ????????: ???????? ??????? ????? ????????? ????: ?????? ?????????? ??????. ????: ??? ????????? ?????? ?????????? ??????. ?????? ????? ??????? ???????? ????? ????????? ????? ???? ?????? ???????? ????????? # ????? ????: ???? ????????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ????????? ?????? ?? .

5. (2587)- Zeyd İbnu Vehb anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh) bir adamın namaz kılarken hîle yaptığını görmüştü.
"Sen bu namazı ne zamandan beri kılıyorsun?" diye sordu. Adamcağız:
"Kırk yıldan beri!" dedi. Huzeyfe? "Öyleyse kırk yıldan beri namaz kılmadın (bütün kıldıkların boşa gitmiş). Şâyet bu şekilde namaz kılarak ölecek olursan Muhammed'in fitratından başka bir fitrat üzere öleceksin!" dedi ve ilave etti:
"Kişi namazı hafif kılar (ama buna rağmen) tam kılar, güzel kılar!"[419]

AÇIKLAMA:

1- Hîle diye çevirdiğimiz kelimenin aslı tatfîfdir ve ölçüde, tartıda eksik yaparak hîle yapmak mânasına gelir. Burada namazı eksik bırakmak, rükünlerin hakkını vermemek mânasına gelir. Buhârî, hadisi iki ayrı bâbta kaydeder. Bir bâbın ismi "musalli rükûyu tamamlamazsa"; diğer bâbın ismi "musalli sücûdu tamamlamazsa" dır. Şu halde hîle'den maksad rükû ve secdeleri alelacele yapıp eksik bırakmaktır. Huzeyfe (radıyallâhu anh) bu şekilde kılınan namazı "sanki kılınmamış" olarak tavsif etmektedir. Nitekim Resûlullah da rükû ve sücûdu gerekli şekilde yapıp, tamamlamadan eksik bırakan Hallâd İbnu Râfi'e: ???????? ??????? ????????? ???? ??????? "Dön, yeniden kıl, zîra sen namaz kılmadın" demiştir.
Gerek Resulûlullah'ın ve gerekse Huzeyfe'nin namazı inkarları, bir rüknünün eksikliği sebebiyledir. Bazı âlimler, bu hadisten hareketle "namazı terkeden kâfir olur" hükmüne varmıştır. Ayrıca, hadiste geçen "Muhammed'in fitratından başka bir fitrat üzerine öleceksin" tabiri de dikkat çekmiştir. Fıtrat kelimesi dîn mânasını da taşır. Bu duruma göre, namazın şartlarına uymadan kılınması "Muhammed'in dininden başka bir din üzere ölmek" gibi bir mâna ifade etmiş olmaktadır. Bu mâna da namazı terkeden kimseyi tekfir edenlere bir delil olmaktadır.
Ancak bir kısım âlimler bunu zecrde mübâlağa olarak değerlendirmiş, tekfire taraftar olmamıştır. Bunlar, fitrat'ın sünnet mânasını da hatırlatarak "Muhammed'in sünnetinden başka bir sünnet üzere ölmek" diye te'vili daha muvâfik bulmuşlardır. Bazı âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burdaki nefyini kemalin nefyi olarak anlarlar ve misal olarak: ? ??????? ????????? ????? ??????? ?????? ???????? "Zânî, mü'min olarak zinâ etmez" hadisinde zinâ edenden îman nefyedilmiş gibi görünürse de "kâmil mânada imanın nefyedildiği tahkîk sonucu ortaya konmuştur. Öyle ise burada da namazın aslı değil, kemâli nefyedilmiş olmalıdır demişlerdir. Hattâbî der ki: "Burada fitrat'ın mânası milletdir (din). Aleyhissalâtu vesselâm, bu sözüyle adamı kötü davranışı sebebiyle tevbîh etmek istemiştir, tâki gelecekte bu davranıştan vazgeçsin. Bununla dinden çıktığını kastetmemiştir." et-Teymî de: "Namaz, fitrat olarak tesmiye edilmiştir, çünkü îman bağlarının en büyüğü odur" der.
Hadisin sonunda namazın mükemmel olması için mutlaka uzun kılınması gerekmediğine de dikkat çekilmiştir: "Kişi hafif bile kılsa tam ve güzel yapabilir namazını" denmektedir.[420]

?6? ??? ????????? ?? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ?? ?????????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.»????? ???????« ???????? ??? ???????? ?? ??? ??????? ??????.»???????? ??????« ?? ??? ?????? ??? ?‘?? ?? ?????? ?????? ????? ?? ??????.?????: »???? ???????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????????« ????? ?? ???? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ??? ????? ??????? ???? ?? ????? ?“?? ? ??? ???? ?? ??????.

6. (2588)- Abdurrahman İbnu Şibl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karga gagalamasından, vahşi hayvanlar gibi kolları yaymaktan, kişinin mescidde deve gibi mekân tutmasından nehyetti"[421]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste namazla ilgili üç âdâb beyan etmektedir:
* İki secde arasında bir miktar oturmaya (tuma'nîne) yer vermeden çabucak ikinci secdeye gitmeyi karga gagalaması olarak tavsif etmiştir. Çünkü karga da bir leşe rastlayınca gagalarını peş peşe aralıksız saplar.
* Musalli'nin secde sırasında kollarını yere yaymasını da vahşi hayvanların yatma sırasında (ön ve arka) bacaklarını yere yaymasına benzetmiştir. Halbuki kollar yana doğru çıkmış ve dirsekler havada olmalıdır.
* Namaz kılan kimse mescidde aynı yere alışıp, her gelişinde orada namaz kılmamalıdır. Bu davranış hadiste "deve gibi mekan tutmak" tabiriyle yasaklanmıştır. Çünkü develer ağıllarda her seferinde aynı alıştıkları yere ıharak yatmayı tercih ederler. [422]

RÜKÛ VE SUCÛDUN ŞEKLİ

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ?????? # ???????? ????????? ???????? ????????. ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????????. ????: ???????? ?????? ???????. ???????: ?????? ???? ?????? ???????? ???? ????? ????????? ??????? ??????? ?“??????? ???? ??????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2589)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize namazı şöyle öğretti: "Önce tekbir getirdi iki elini kaldırdı. Rükûya gittiği zaman ellerini dizlerinin arasında kavuşturdu."
Râvi der ki: "Sa'd'a bu haber ulaşınca:

"Kardeşim doğru söyledi. Biz böyle yapardık, sonra şununla emredildik dedi ve bununla diz kapaklarını kavrayıp avuçlamayı kastetti."[423]

AÇIKLAMA:

Burada, rükû sırasında elleri, tatbîk denen bir şekilde koymak mevzubahis olmaktadır. "Tatbîk", ellerin avuçlarını -parmakların arasını açmaksızın- birbiri üzerine kapamaktır. Şu halde İbnu Mes'ûd rükûda ve teşehhüdde birbirine kapanmış vaziyetteki elleri dizlerinin arasına koymuştur. Nevevî der ki: "Bizim ve bütün ulemanın bu meseledeki mezhebi şudur: Sünnet ellerin diz kapakları üzerine konmasıdır. "Tatbîk" ise mekruhtur. Sadece İbnu Mes'ud ve onun iki arkadaşı Alkame ve Esved bu meselede istisnâdırlar. Bunlar "tatbîk"in sünnet olduğunu söylerlerdi. Zira onlara bunun neshedildiği ulaşmamış idi. Halbuki Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh)'ın rivayeti neshi ifade etmektedir. Doğrusu, cumhurun benimsemiş olduğu sarih nesihtir."[424]

?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ????????? ??????????? ???????????[????? ??????? ????????.

2. (2590)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Diz kapağı(nı tutmak) sizin için sünnet kılınmıştır. Öyle ise rükûda diz kapaklarını kavrayın."[425]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer de rükû sırasında ellerle diz kapaklarının kavranacağını rivayet etmektedir. Bir başka rivayette: "(Rükûda) sünnet, diz kapaklarından yakalamaktır" demiştir. Tirmizî'deki rivayette ise şöyle buyurmuştur: "Diz kapakları peygamberinizin sünnetidir, öyleyse (rükûda) diz kapaklarını yakalayın." Rivayet Beyhakî'de şöyle gelmiştir: "Biz rükûya gittiğimiz zaman ellerimizi dizlerimizin arasına koyardık. Hz. Ömer: "(Namaz) sünnetlerinden biri de dizlerden tutmaktır" dedi." İbnu Hacer bu rivayetin merfû olduğunu belirtir ve: "Çünkü der, Sahâbî, şu sünnettir, şöyle yapmak sünnettir dedi mi bu ref'e delâlet eder." Merfû demek Hz. Peygamber'e nisbet edilen demektir.[426]

?3? ??? ??? ????? ???:]?????? ????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??????? ????????? ??????????? ???? ???????????? ???????? ??????????? ?????: ?????? ????? ?????? ?????? # ???????? [.??? ????: »????? ??????? ?????? # ???? ????? ???????«. ????? ??? ???? ????????.????? »???????« ?? ???? ???? ?? ????? ????? ?? ??? ?????? .

3. (2591)- Ebû İshak anlatıyor: "Berâ İbnu Âzib (radıyallâhu anh) bize secdeyi şöyle vasfeyledi: Ellerini (yere) koydu, dizleri üzerine dayandı, kalçasını (havaya) kaldırdı ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle secde yaparlardı" buyurdu."
Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılınca kollarını kanat gibi yanlarına açardı" denmiştir."[427]

?4? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????????[. ????? ???? ???????? .

4. (2592)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Secde ettiğin zaman ellerini yere koy, dirseklerini (havaya) kaldır."[428]

?5? ??? ????? ??????? ???:]?????? ??????????: ????? ???? ???????? # ?????? ???????? ???? ??????? ????: ?????? ????????[.

5. (2593)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Berâ'ya: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde edince yüzünü nereye koyardı?" diye sordum.
"Ellerinin arasına" diye cevap verdi."[429]

?6? ??? ???????? ?? ???? ?? ????? ???:]???? ???????? # ??? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

6. (2594)- Abdullah İbnu Mâlik İbni Buhayne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda secdeye gidince ellerinin arasını, koltukaltı beyazlıkları görününceye kadar açardı."[430]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ellerinin arasını açmaktan maksad ellerini yan taraflarından uzaklaştırmak mânasına gelir. Kurtûbî, secde sırasında ellerin arasını açmanın hikmetini, secdeyi rahat yapmakla îzah eder: "Yüz, yere hafifçe dayanmış olur, ne alnı ne de burnu secde sırasında (çöken ağırlıktan) müteessir olmaz ve böylece yere değme sırasında rahatsızlık hissetmez." Başka âlimler de: "Bu şekildeki secde ile, hem a'zâmi ölçüde tevâzu izhâr etmiş olur; hem de alın ve burun tembellerin durumuna zıdlık içerisinde yere en iyi şekilde konmuş olur" demiştir. Nâsıruddin İbnu'l-Münîr bu tarz secdede bir başka hikmet görür: "Her uzuv secdede kendini müstakillen izhâr eder ve (diğerlerinden) ayrılır. Böylece tek bir insan, secdesi esnasında, birçok imiş gibi olur. Bunu icâb ettiren husus her bir uzvun tek başına müstakil olması, secdesinde de bir diğerine dayanmama gereğidir. Bu hal, safta birbirine değerek bütünleşmeye zıddır. Çünkü saf hali, musallilerin tek bir vücût gibi, aralarında birlik izhâr etmeleri gereken haldir."[431]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ????: ???? ?????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ?????????? ????????[. ????? ??????? .

7. (2595)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz secde edince kollarını, köpeğin yayması gibi yere yaymasın."[432]

AÇIKLAMA:

Secde sırasında kollar havaya kaldırılacak, yere değdirilmeyecektir. Resûlullah yere bırakmanın mekruh olduğunu, yatan köpeklerin bacaklarını yere sermelerine teşbih buyurarak ifade etmiş olmaktadır.[433]

?8? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ????? ??????? ?????????? ???????? ?????????????[. ????? ??????? .

8. (2596)- Âmir İbnu Sa'd babasından (Sa'd'dan) (radıyallâhu anh) naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (secdede) ellerin yere konulmasını, ayakların da dikilmesini emretti."[434]

?9? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???? ???????????? ?????? ?????? ??? ?‘???? ???????? ????? ?????????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

9. (2597)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rükû yapınca itidali muhafaza eder, başını (yukarı) dikmez, (aşağı da) eğmezdi. Ellerini dizkapaklarının üzerine koyardı. Secde için yere eğilince adalelerini koltuk kısmından yana açardı. Ayaklarının parmaklarını da aralardı."[435]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr, Nesâî'de iki ayrı bâbta geçen hadisi birleştirmiştir.
2- Rükûda itidalden maksad -Sindî'nin açıklamasına göre- vücûdun ne fazla yüksek tutulması ne de fazla eğilmesidir. Nitekim arkadan gelen şu ifade, itidalden maksadı açıklamaktadır: "Başını (yukarı) dikmez, (aşağı da) eğmezdi."[436]

?10? ???? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? #: ???? ???? ????? ??????? ??????? ??????????? ???? ?‘???? ???????? ???????? ???? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???????????[. ????? ??????? ????? .

10. (2598)- Yine Ebû Humeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde ettiği zaman, burnunu ve alnını yere koyardı. Ellerini yanlarından aralardı, avuçlarını omuzları hizasına koyardı."[437]

?11? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? # ???? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????????[. ????? ????? ????? .

11. (2599)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde edince, yere, dizkapaklarını ellerinden önce koyardı. Kalkınca da ellerini dizkapaklarından önce kaldırırdı."[438]

?12? ??? ???? ‘?? ????:]???????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??????????? ???? ????????[.

12. (2600)- Ebû Dâvud'un diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secdeye gidince alnını ellerinin arasına koydu, kalkınca da dizkapaklarının üzerine kalktı ve dizlerine dayandı."[439]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, secdeye giderken önce dizlerin sonra ellerin yere konacağını, secdeden kıyâma kalkarken de önce ellerin, sonra da dizlerin yerden kaldırılacağını, ifade ediyor. Bu şekilde hareket edilmesi cumhurun müşterek görüşüne göre sünnet kabul edilmiştir.[440]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ?????:]??? ??????? ????? #: ???? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????????????[. ????? ????? ????? .

13. (2601)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz secde edince, devenin çöküşü şeklinde yere çökmesin, yani ellerini dizlerinden önce yere koymasın."[441]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, önceki hadisi te'yid eder mahiyettedir. Orada, secde sırasında önce dizlerin sonra ellerin konulması emredilirken, burada ellerin dizlerden önce yere konması yasaklanmakta ve bu hal devenin yere çöküşüne benzetilmektedir.[442]

?14? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]?? ??????? # ???? ??: ??? ?????? ????? ??????? ???? ??? ?????? ?????????? ????????? ???? ??? ??????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????????????[. ????? ???????.»?????« ?? ???? ?? ????? ?????? ??‘?? ????? ????? ???? ???? ??‘?? ??? ???? ????? ?? ??? ????.?»?????« ??? ??????? ?? ??? ????? ??? ???? ??? ???????? .

14. (2602)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şunu söyledi: "Ey Ali! Ben, kendim için sevdiğimi senin için de seviyorum, kendim için hoşlanmadığımı senin için de hoşlanmıyorum, öyleyse iki secde arasında ik'âda bulunma."[443]

AÇIKLAMA:

İk'âyı açıklama hususunda âlimler fazlaca ihtilaf ederler. Nevevî der ki: "Gözardı edilemeyecek gerçek şu ki ik'â iki çeşittir: Biri, kişinin kabalarını yere yapıştırıp bacaklarını dikmesi ve ellerini de yere koymasıdır, tıpkı köpeklerin ik'âsı gibi. Lügatcilerden bir çoğu ve bu meyanda Ebû Ubeyd Ma'mer İbnu'l-Müsennâ ve arkadaşı Ebû Ubeyde el-Kâsım İbnu Sellâm kelimeyi böyle açıkladılar. Yasaklama bu çeşit ik'â ile ilgili ve bu mekruhtur.
İkinci çeşit ik'â'ya gelince, bu iki secde arasında kabalarını, ökçeleri üzerine koymaktır." Şu halde yasaklanan ve mekruh addedilen ik'â birincisidir.[444]

?15? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? ??? ???????? ????????? ?? ???????? ?????? ????????? ???? ????????[. ????? ??? ????.??? ????: »????? ??? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ????????« .

15. (2603)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazda) kişinin, elleriyle yere dayanarak oturmasını yasakladı."[445]
Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] namazdan kalkarken kişinin ellerine dayanmasını yasakladı."[446]

AÇIKLAMA:

Namazın teşehhüd kısmında otururken eller dizlerin üzerine konmalıdır, sünnet olan oturuş budur. Sadedinde olduğumuz rivayetler hiçbir mazeret olmadan, teşehhüd sırasında ellerin dizlerin üzerinden kaldırılıp yere dayanarak oturmayı yasaklamaktadır. Hatta son rivayet, teşehhüdden kalkış sırasında da ellerin yere dayanmasını yasaklamaktadır. Ebû Hanîfe, kalkarken yere dayanmaksızın ayakların sırtı üzerinde kalkmak gerektiğini söylemiştir.
Bu hadisin geniş açıklaması daha önce geçti (2519 numaralı hadis)[447]

?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ???????? ?? ???????? ???? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

16. (2604)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda ayaklarının sırtı üzerinde kalkardı."[448]

AÇIKLAMA:

Tirmizî şârihi Mübârekfûrî, "ayaklarının sırtı üzere kalkma" tabirini, "Oturmaksızın kalkardı" diye açıklar ve devamla der ki: "Bu hadisle, celsetü'l-istirâha'nın[449] sünnet olmadığını söyleyenler istidlâl ederler. Ancak hadis zayıftır, istidlâl edilmez."
Tirmizî bu hadisi değerlendirirken "Ehl-i ilm bununla amel etmiştir" der. Ancak, Mubârekfûrî bu ifadeyi de tenkid ederek: "Tirmizî şâyet: "Bu hadisle bazı ehl-i ilim amel etmiştir" deseydi daha iyi olurdu" der. Hadisle ilgili bazı münâkaşaları aktarmayı gereksiz görüyoruz.[450]

?17? ??? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???????? # ???????? ????? ????? ?? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???????[. ????? ?????? ? ?????? .

17. (2605)- Mâlik İbnu'l-Huveyris (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı namaz kılarken görmüştür. Efendimiz, tek rekatte iken, tam bir oturuş vaziyeti almadan kalkmamıştır."[451]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, tek rekatların sonunda kıyâma kalkmazdan önce yapılması -Şâfiî gibi bazı fakih ve muhaddislerce benimsenen- celsetü'l-İstirâha'nın meşruiyyetine delildir. Mâlik İbnu'l-Huveyris'ten yapılan bazı rivayetlerde buna yer verildiği halde bazı rivayetlerde yer verilmemiş olması, celsetü'l- istirâha'nın meşruiyyetini inkar edenlere delil olmuştur. Bu görüşte olan Tahâvî bazı rivayetlerde yer verilen celsetü'l-istirâha'nın yaşlılık, hastalık gibi bir mazeretten ileri geldiğini söyler ve "şâyet dinde böyle bir şey olsaydı hususi bir beyanla teşrî edilirdi- böyle bir beyan yoktur" der.
Bu konuda bazı mütâlaaları 2582 numaralı hadisin izahında kaydettik, burada tekrar etmeyeceğiz.[452]

?18? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ???? .

18. (2606)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) secde ettiği zaman ellerini, yüzünü koyduğu şeyin üzerine koyardı. Ben O'nu çok soğuk bir günde gördüm, ellerini (giymekte olduğu) bürnusunun altında çıkarmış çakılların üzerine koymuştur."[453]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ellerin de aynen yüz gibi secdede yere değmesinin sünnet olduğunu ifade etmektedir. Secde edilen mahal her ne ise, eller de alın gibi, araya herhangi bir hâil (mâni) girmeden değmelidir. İbnu Ömer çok soğuk bir günde bu maksadla elini cübbesinin içerisinden çıkararak soğuk olduğu anlaşılan çakıllarının üzerine başı ile birlikte koymuştur. Böyle yapmak sünnet olmasaydı cübbesinin gerisinden de ellerini yere koyabilirdi.
Şunu da belirtelim ki, İbnu Ömer bunu amelin efdalini tahsil için yapıyordu, vecîbe olarak değil. Nitekim Tâbiînden birçok kimsenin elleri elbiselerinin içinde olduğu halde secde ettikleri rivayet edilmiştir.[454]

?19? ??? ?????? ?? ???? ?? ??? ?? ????? ?????? ???? ????? ?? ????:]??????? ????????? ???????????. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????[. ????? ???????.

19. (2607)- Mecze'e İbnu Zâhir, Ashâbu Şecere'den Uhbân İbnu Evs'ten naklettiğine göre, Uhbân "Diz kapaklarından rahatsızdı, secde ettiği zaman dizkapağının altına minder koyardı."[455]

?20? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????: ???? ???? ?????????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????????? ???????[. ????? ???? .

20. (2608)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle derdi: "Hasta kimse secde etmeye muktedir olamazsa başıyla ima eder, alnına herhangi bir şey kaldırmaz."[456]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet, mazereti olanların namaz esnasında bazı kolaylıklardan istifade edebileceğini göstermektedir. Birincide diz kapağının altına, gereğinde yumuşak birşeyler koymaya cevaz verilmektedir. İkincide secde edemeyecek durumda olanların yere ima ederek secde yapacağını ve fakat eliyle bir şey kaldırarak secde yerine geçmek üzere alnına değdirmeyeceğini ifade etmektedir. Ulemanın çoğu bunu mekruh addetmiştir. Ancak İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) ile Urve'nin câiz addettiği bilinir. İbnu Abdilberr, Ümmü Seleme'nin rahatsızlığı sebebiyle koluna secde ettiğini kaydeder.
İma'dan maksad, namazda rükû ve secde'ye işaret olmak üzere başı eğmektir. İma ayakta da yapılabilir, oturarak da. [457]

SECDE ÂZÂLARI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ???????? # ??? ???????? ???? ???????? ???????? ??? ??????? ??????? ??? ???????: ?????????? ????????????? ?????????????????? ??????????????????[. ????? ?????? .

1. (2609)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize yedi âzâ üzerine secde etmemizi, saçımızı ve elbisemizi toplamamamızı emretti. Bu âzâlar şunlardır: "Alın, eller, diz kapakları, ayaklar."[458]

?2? ??? ????:]??? ???????? # ????: ??????? ??? ??????? ???? ???????? ???????: ??????????? ???????? ???????? ??? ???????? ????????????? ?????????????????? ?????????? ?????????????? ??? ??????? ?????????? ??? ?????????[. ??? ??? ???????.»???????« ??? ????? ??????? ??? ?????? ??????? .

2. (2610)- Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alın, -ve eliyle burnunu işaret etti- eller, diz kapakları, ayakların etrafları. Ne elbiseleri ne de saçı (secde sırasında) toplamayız."[459]
İkinci rivayet Sahiheyn rivayetidir.[460]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ????? ???:]??? ??????????? ??????????? ????? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ???????????????? ?????? ???????? ????????????????[. ????? ??? ???? ????????.

3. (2611)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ederek buyurdu ki: "Eller de secde eder, tıpkı alnın secde etmesi gibi. Öyleyse, biriniz alnını secdeye koyunca ellerini de koysun. Alnı secdeden kaldırdımı onları da kaldırsın."[461]

KUNÛT

?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? # ????????? ????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????????. ?????? ?????????: ??????? ??? ???????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ?? ??????? ???????? # ?????????????. ??????? ???????? # ?????????? ??????? ?? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????????. ??????? ?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ????????????? ????: ?. ???? ?????? ??????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ????? ????: »?????? ??????????« .

1. (2612)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ihtiyaç sebebiyle, kendilerine Kurrâ denilen yetmiş kişiyi yola çıkardı. Süleym aşiretinden Ri'l ve Zekvân adında iki kabîle, Bi'r-i Ma'ûne (Ma'ûne Kuyusu) denilen bir suyun yanında bunların önünü kesti.
Hey'et bunlara: "Biz size gelmedik. Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir ihtiyacı için gidiyoruz" dediler. Ancak öbürleri bunları dinlemeyip öldürdüler.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (duruma muttali olduktan sonra) sabah namazlarından sonra bir ay boyu onlara bedduâ etti. Bu hadise namazda kunût okumanın başlangıcı oldu. Biz kunut yapmıyorduk."
Abdülaziz İbnu Süheyb der ki: "Bir zât Enes (radıyallâhu anh)'e Kunût'dan sorarak:
"Bu, rükûdan sonra mı yoksa kırâatın tamamlanmasından sonra mı?" dedi. Enes:
"Hayır, kırâatin bitiminde" diye cevap verdi."
Bir başka rivayette (Enes şöyle) dedi: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ay boyu] rükûdan sonra (kunût yaparak bazı Arap kabîlelerine bedduâ etti.)"[462]

?2? ??? ????:]?????? ????? ?????? # ??????? ?????? ?????????? ?? ????? ?????????[.

2. (2613)- Bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazından sonra bir ay boyu kunût yaptı" denmiştir."[463]

?3? ??????:]??? ????? ?????? # ?????? ??????? ?????? ?????????? ?? ????? ???????? ??????? ???? ?????????[.???????? ???: »???? ?????????? ?? ?????????? ??????????«.??? ????? ??? ???? ????????: »?????? ??????? ????? ???????« .

3. (2614)- Müslim'in bir rivayetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir ay boyu sabah namazında rükûdan sonra kunût yaparak Useyye (kabîlesi)ne bedduâ etti" denir."
Buhârî'nin bir rivayetinde: "Kunût, akşam ve sabah namazındaydı" denir."
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin bir rivayetinde: "Bir ay kunût yaptı sonra terketti" denir."[464]

AÇIKLAMA:

Burada Kunût duâsının teşrî sebebiyle ilgili rivayetler gözükmektedir. Bu rivayetlerden çıkan neticeyi şöyle hülâsa edebiliriz:
1- Hanefîlerce Vitr namazının üçüncü rek'atinde okunan Kunût, du-âsı, tarih kitaplarına Bi'r-i Ma'ûne Vak'âsı diye geçen hadiseden sonra teşrî edilmiştir. Bu hadisenin özeti şudur: Hicretin dördüncü yılında Ebû Berâ Âmir İbnu Mâlik, Medîne'ye gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den Necid'e İslâm'ı yayacak bir hey'et göndermesini ister. Resûlullah gidecek heyetin can emniyetinden emin olmadığını söyleyerek müsbet cevap vermek istemezse de Ebû Berâ'nın garanti vermesi üzerine, Kurrâ tabir edilen Ehl-i Suffe'ye mensup 70 kişilik bir hey'eti gönderir.
Ancak, bu he'yet Bi'r-i Maûne nam mevkide pusuya düşürülür. Sadece Amr İbnu Umeyye ed-Damri hariç hepsi bu ihânetin kurbanları olarak şehid edilirler.
2- Bu ihânete son derece üzülen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ay boyu, bu ihâneti tezgahlayan Ri'l ve Zekvân kabîlelerine namazda bedduâ eder.
3- Rivayetler, görüldüğü üzere kunût denen bu bedduânın hangi vakitte, hangi rek'atte, re'katin neresinde olduğuna dair bazı farklılıklar ihtiva etmektedir.
Müteakip rivayetler bu mevzuyu tamamlayıcı mahiyettedir.[465]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ?? ????????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????? ?????????? ?? ?????? ????? ????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ?‘???????? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ??????????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (2615)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tam bir ay boyu, hiç aralık vermeden her namazın peşinde, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarında Kunût yaptı. Şöyle ki: Son rek'at'te semi'allahu limen hamideh deyince Süleym aşiretinden Ri'l, Zekvân, Useyye kabîlelerine bedduâ ediyor, namazda kendine uyanlar da âmîn diyorlardı."[466]

?5? ??? ????? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ????? ?????? ???????

??????: ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ??????: ??????????? ?????? ?????? ???????????: ?????????? ??????? ????? ??????????? ???????? ????? ??????????. ????? ?????? ????????[. ????? ???? .

5. (2616)- Hufâf İbnu Îmâ el-Gıfârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rükû'ya gitti, sonra başını kaldırdı ve "Gıfâr kabîlesini Allah mağfiret etsin, Eslem kabîlesine Allah selâmet versin, Useyye Allah'a ve Resûlüne isyan etmiştir. Allahım, Benî Lihyân'a lânet et. Ri'l ve Zekvân'a da lânet et" deyip secdeye gitti."[467]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ?????? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ?? ??????????? ??????? ???? ????????? ???????: ?????????? ??????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????. ???????? ?????? ????????: ??????
????? ???? ?‘???? ?????? ??? ??????? ?????????? ??? ???????????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

6. (2617)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah namazının son rekatinin rükûsundan başını kaldırınca semi'allâhu limenhamideh Rabbenâ ve leke'lhamd dedikten sonra şöyle söylediğini işitmiştir: "Allahım falancaya falancaya lânet et." Allah Teâlâ Hazretleri bunun üzerine şu meâldeki âyeti indirdi: "(Kullarımın) işinden hiçbir şey sana ait değildir. (Allah) ya onların tevbesini kabul eder, yahud onları, kendileri zâlim (kimse)ler oldukları için, azablandırır" [468] (Âl-i İmrân 128).

AÇIKLAMA:

Bu hadisi Nesâî: "Kunûtta münâfikların lanetlenmesi" başlığını taşıyan bir bâbta verir. Hadisin başka vecihlerinde kaydedilen sarâhat, burada lânetlenen kimselerin Bi'r-i Maûne vak'âsı ile alakası olmadığını gösterir. Çünkü, diğer rivayetlerde bu şahısların ismi kaydedilmiştir: Saffân İbnu Ümeyye, Süheyl İbnu Umeyr, Hâris İbnu Hişâm, Amr İbnu'l-Âs. Allah bilahere bunların hepsine de hidayet vermiştir.[469]

?7? ??? ?????:]???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ??? ?? ????????? ?????????. ????? ??????? ????????? ?‘??????? ???????? ??????? ?? ?????????. ????????? ??????????: ????? ?????? [. ????? ??? ???? .

7. (2618)- Hasan Basri (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh), halkı, Übeyy İbnu Ka'b üzerinde topladı. O, bunlara ramazanda yirmi gece namaz kıldırdı. Bu esnada (vitirlerde) sadece son yarıda kunût yaptı, daha önce hiç kunût yapmadı. Son on kalınca cemaate gelmedi, teravihi evinde kıldı. Halk: "Übeyy (cemaatten) kaçtı" dedi."[470]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerin tasrihine göre Hz. Ömer erkeklere ve kadınlara ayrı ayrı imam tayin etmişti. Erkeklerin imamı Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh), kadınların da imamı Süleymân İbnu Ebî Hasme idi.
Rivayet Übeyy İbnu Ka'b'ın ramazanın ilk on gecesinde vitir namazlarında Kunût duâsı okumadığını, ikinci on gecede okuduğunu bildirmektedir. Son onunda mescidde kılmadığı için evinde okuyup okumadığı belirtilmiyor. Bu esnada namazı Hz. Muâz kıldırmıştır.
Halk Übeyy İbnu Ka'b'ın teravih kıldırmak üzere mescide gelmeyişini hoş karşılamamış olacak ki, hakkında "kaçtı" kelimesini kullanmışlardır. Arapçada ??? aslında kölenin efendisinden kaçmasıdır.
Übeyy İbnu Ka'b'ın son onda vitri evde kılmasının sebebiyle ilgili muhtelif tahminlerde bulunulmuştur. Bunlardan birine göre radıyallâhu anh, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak için böyle yapmıştır.
Kunût'un ramazının tamamında mı yoksa yarısında mı okunduğu da ihtilaflıdır. Umumiyetle ikinci yarısında okunduğu te'yid edilir.[471]

?8? ??? ????? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ??????? ?????? # ????????? ?????????? ?? ?????????: ?????????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ??? ?????? ?????????? ??????? ????? ??? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ???????? ? ??????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ?????????????[. ????? ????? ????? .

8. (2619)- Hasan İbnu Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana vitirde okuduğum bir duâ öğretti. Şöyle ki: "Allahım! Beni hidayet verdiklerinden kıl, âfiyet verdiklerinden eyle, Beni, işlerini üzerine aldıkların arasına koy. (Ömür, mal, ilim, v.s.'den) verdiklerini hakkımda mübârek kıl. Vukûuna hükmettiğin şerlerden beni koru. Sen dilediğin hükmü verirsin, kimse seni mahkum edemez. Sen kimin işini üzerine aldıysan o zelîl olmaz. Rabbimiz! Sen münezzehsin, muallâsın."[472]

?9? ??? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????? ??????? ?? ????? ????????: ?????????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ????????????? ???? ??????????? ???????? ????

??????? ? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ????????? ???? ????????[. ????? ????? ????? .

9. (2620)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vitrinin sonunda şunu okurdu: "Allahım! Senin gadabından rızana sığınırım, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Sana (layık olduğun) senâyı saymaya gücüm yetmez. Sen, kendini senâ ettiğin gibisin."[473]

AÇIKLAMA:

Bazı şârihler bu duânın selamdan sonra okunduğunu söylerler. Nitekim Nesâî'nin rivayetlerinin birinde: "(Aleyhissalâtu vesselâm) namazından çıkıp, yatmaya hazırlanırken okurdu" denmiştir. Bu te'vil, duânın vitir namazında da okunmasına mâni değildir. Esasen rivayetin zâhiri bunu ifade eder.[474]

?10? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???????? ????? ??????????[. ????? ???? ????????.??????? »????????????« ??? ?????? .

10. (2621)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) demiştir ki: "En efdal namaz, kunûtu uzun olandır."[475]

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis namazda okunan kunût üzerinedir. Son rivayet, Teysîr'de Hz. Câbir'in kendi sözü gibi nakledilmiş. Tirmizî'de ise merfû olduğu açıktır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi namaz efdaldir?" diye sorulunca: "Kunûtu uzun olandır!" diye cevap vermiştir. Ancak ulema buradaki kunût'tan maksadın kıyâm olduğunu belirtir. Hadis, böylece namazda kırâatı mümkün mertebe uzun kılmaya teşvik etmiş olmaktadır.
Hadis ayrıca, kıyam'ın rükû ve sücûddan efdal olduğunu da ifade etmektedir. Başta Şâfîî, bazı âlimler bu görüştedir.
2- Vitir duâsı olarak farklı rivayetlerin varlığı, Resûlullah'ın bunların hepsini okuduğunu ifade eder.[476]

TEŞEHHÜD

?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ??????? ?????? # ??????????? ?????? ?????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ???? ?????????: ????????????? ????? ????????????? ???????????????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ???????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ??????? ??? ? ???? ?? ?????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????[.??? ?? ????? ??? ???? ?????? ???????? »????????? ???? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ?????? ??????? ?? ?????????? ???‘????« .

1. (2622)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, avucum avuçlarının içinde olduğu halde, Kur' ân'dan sûre öğretir gibi teşehhüd'ü öğretti." "Tahiyyât, tayyibât ve salavât[477] Allah içindir. Ey Nebi, selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selam bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kulları üzerine de olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resûludür."
Bir rivayette "Allah'ın sâlih kulları" ibaresinden sonra şöyle denmiştir: "Siz bu teşehhüdü yaptınız mı semâ ve arzdaki bütün sâlih kullara selam vermiş olursunuz."[478]

?2? ??? ????:]????? ??????????? ???? ?????????? ????????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

2. (2623)- Bir diğer rivayette: "(Teşehhüdden) sonra dilediği senâyı yapmakta muhayyerdir" denmiştir.[479]

?3? ??? ????? ??? ????:]????????? ???? ????????? ???????? ?????????? ????? ???????????? ????????? ???? ?????????? ????????? ??????? ????????? ????[.

3. (2624)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir" (dersiniz). Sonra her biriniz hoşuna giden duâyı seçip onunla duâ etsin."[480]

?4? ?‘?? ???? ?? ????:]??????? ?????????????????: ??? ????? ??????????? ????? ??????????? ????????????: ?????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????????. ?????????? ???? ??????????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ????????? ????? ?? ??????????? ???????????? ??????????? ???????????? ?????????????????? ?????? ????????? ?????? ????? ?????????? ????????. ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ????? ??????????? ??????????? ?????????[.

4. (2625)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "...bize onları öğretirdi veya şu duâları bize teşehhüdü öğrettiği gibi öğretirdi: "Allah'ım! Kalplerimizi birleştir, aramızdaki geçimsizliği düzelt. Bizi selâmet yollarına sevket, zulümâttan nûra kavuştur. Bizi, çirkinliklerin açık ve gizli olanlarından uzak tut. Kulaklarımızı, gözlerimizi, kalplerimizi, zevcelerimizi ve çocuklarımızı hakkımızda mübârek ve hayırlı kıl. Tevbelerimizi kabul et, sen rahimsin, tevbeleri kabul edersin. Bizleri verdiğin nimetlere şâkir, onlarla senâ edici, onları kabul edici kıl, onları (ahirette de nasib ederek) hakkımızda tamamla."[481]

?5? ??? ?? ????? ????: ???]?????? ?? ?????? ?????? ??????: ???? ?????? ???? ??? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ??????? ????? ?????? ??? ??????? ?????????[.

5. (2626)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesinden sonra şöyle denir: "Bunu söyledin veya şehadeti ifa ettin mi, namazını ifa ettin demektir. Kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur."[482]

?6? ??? ???? ???????:]?????? ???? ????????? ???? ???????? # ???????: ???????? ???? ??????? ???????? ???? ????????? ?????????????? ?????? ?????? ?????? #: ? ????????? ??????? ???? ?????? ????? ?????? ???? ????????. ??????? ??????? ?????????????[. ??????.

6. (2627)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la namaz kılınca: "Selam Allah'ın üzerine, selam Cibrîl ve Mikâil üzerine olsun" derdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Selam Allah'ın üzerine olsun demeyin. Zîra Allah selam'ın kendisidir. Ancak şöyle deyin: "Tahiyyât... Allah içindir..."[483]

AÇIKLAMA:

1- Teşehhüd, lügat olarak şehadet getirme demektir. Şehadet getirmeden maksad "Eşhedü en lâilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve Resûlühu" şeklinde kalıplaşmış olan kelime-i şehadeti telaffuz etmektir. Bu cümlede Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul ve ilan vardır. Kişi bunu samimiyetle söyledimi İslâmî îmanı ifade etmiş olur. İslâm akîdesini özetleyen bu kelime-i şehadetin dinde mümtaz bir yeri ve üstün bir değeri vardır. Bunun sıkça telaffuzu tavsiye edilmiş, en kıymetli zikirlerden biri addedilmiştir. Bu sebeple, namaz gibi İslâm'ın en mühim alâmet ve ibadetinde bunun yer alması gerekmiştir.

2- Bir de teşehhüd, namaz ıstılahı olarak ka'delerde okunan ve içerisinde şehadetin de yer aldığı hususi zikrin adıdır. Bu zikre tağlîb tarikiyle teşehhüd denmiştir.
3- Teşehhüd kelimesi, duâ adı olduğu gibi namazda bu duânın okunduğu bölümün de adıdır. Bu kısım, içinde başka ezkârlar da okunmasına rağmen teşehhüd adını alır. Çünkü diğer okunanlar tâli, teşehhüd asıldır ve bunun diğerlerine nazaran ehemmiyet ve şerefi üstündür.
Şu halde bir başka ifadeyle teşehhüd, namazın her iki rek'atten sonra oturulan kısmıdır. Bu mânada celse ve ka'de kelimeleri de kullanılmıştır. Üç ve dört rek'atli namazlarda birinci ve ikinci teşehhüd olmak üzere iki ayrı teşehhüd mevzubahistir. İki rek'atli namazlarda ise ikinci rekatin sonunda olmak üzere tek teşehhüd vardır. Üç ve dört rek'atli namazların birinci teşehhüdüne ka'de-i ûlâ veya celse-i ûlâ dendiği gibi ikinci ve son teşehhüde de ka'de-i uhrâ, ka'de-i âhire veya celse-i uhrâ, celse-i âhire gibi değişik tabirler kullanılmıştır.
4- Sadedince olduğumuz rivayetler bu ka'delerde okunacak teşehhüd ve duâları tanıtmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yapılan rivayetlere göre, teşehhüdlerin elfâzı farklılıklar arzeder. Bu sebeple Şâfîîlerin benimsediği rivayetle, Hanefîlerin benimsediği rivayet değişince elfazda da bazı farklılıklar araya girer. Ancak birinci ka'dede okunacak teşehhüdle ikinci ka'dede okunacak teşehhüdün farklı olması diye bir mesele mevzubahis değildir. Buhârî'nin: "Birinci (ka'de)de teşehhüd" diye iki ayrı bâb tanzim etmesi, okunacak elfazın farklılığından ileri gelmez, iki teşehhüde terettüp eden hükmün farklılığından ileri gelir. Zîra bazı âlimler ikinci ka'dede teşehhüd okumaya vacib derken birincideki teşehhüde vacib dememiştir. Seleften Ömer İbnu'l-Hattâb, Hasan Basrî, Şâfîî, bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel, Leys, İshâk, Taberî (rahimehumullah) vâcib diyen cumhur meyanında yer alırlar. Ehl-i rey de denen Hanefîler: "Teşehhüd ve ondan sonra okunan salât müstehabtır, vacib değildir, teşehhüd miktarı oturmak vâcibdir" demiştir.
Hanefîler İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un rivayet ettiği teşehhüdü esas alırken Şâfîîler 2628 numarada kaydedeceğimiz İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın teşehhüd duâsını esas alırlar. İbnu Mes'ud, bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından kelime kelime öğrendiğini, Resûlullah'ın bunu insanlara öğretmesini kendisine emrettiğini belirtir. Ahmed İbnu Hanbel de İbnu Mes'ud rivayetini benimsemiştir. İmam Mâlik, İbnu Ömer'den rivayet edilen teşehhüdü esas almıştır.
Ulema rivayet edilen teşehhüdlerden herhangi birinin okunmasının cevazında ittifak etmiştir.
5- Teşehhüd duâsı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mi'râc hadisesinin Cenâb-ı Hakk'la mülâkat sahnesini aksettirir. Şöyle ki: Fahr-i Kâinât, ubudiyet dairesinin Rububiyet dairesindeki halktan Hakk'a bir elçi olarak kurbiyet-i İlâhiyyeye mazhar olunca, temsil ettiği ibâdullah adına Cenâb-ı Hakk'a bir nevi selam olarak hitapta bulunuyor:
"Tahiyyât, tayyibât ve salavât Allah içindir." Cenâb-ı Hakk, huzuruna gelip selam (ve hediye) makamında Habîb-i Kibriyâsının sunduğu bu hitaba şöyle cevap verir:
"Ey Nebi, selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun!"
Rasul-i Ekrem, Cenab-ı Hakk'ın bu selamını, kendisi ve o sırada mümessili olduğu ibadullah adına şöyle alır:
"Selam bizim üzerimize ve Allah'ın salih kullları üzerine olsun!"
Hakk ile halkın temsilcisi arasında cereyan eden bu mükâlemeye şahid olan Cebrâil (aleyhisselâm) şehâdetini beyan eder:
"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!"
Şu halde, mü'minin mırâcı olarak tavsif edilen namazdaki teşehhüd, ruhen ve kalben hüşyâr olan mü'minlere, günde beş vakit, Resûlullah'ın kulluk hayatındaki en zirve, en müntehâ makam olan Mi'râc safhasını yaşatmaktadır.
6-Teşehhüd'de geçen bazı tâbirler:
* et-Tahiyyât, tahiyye'nin cem'idir, selam mânasınadır. Bazı âlimler bekâ, azâmet, âfetlerden ve noksanlıklardan selâmet, melik gibi başka mânalar da ileri sürmüşlerdir. Ebû Saîd ed-Darîr der ki: "Tahiyye, Melik'in kendisi değil, Melik'e selamda kullanılan kelamdır. Hattâbî: "Arapların meliklerini selamladıkları hususi kelimelerdir..." der. İbnu Kuteybe: "Onunla sadece Melik selamlanır, her bir melik'in kendine has bir tahiyyesi vardır, bu sebeple kelime cemî halde gelmiştir. Sanki mâna şöyledir: "Mülûk'un selamlanmasında kullanılan tahiyyelerin hepsi Allah'a layıktır." Hattâbî ve sonra da Bagavî şöyle der: "Onların tahiyyelerinde Allah'ı senâya sâlih olan hiçbir şey yoktur. Bu sebeple, onların meliklerini selamlamada kullandıkları tâbirlerin kendileri terkedildi, bu tahiyyeden sadece ta'zim mânası alınıp kullanıldı ve şöyle denilmesi emredildi: "Tahiyyât Allah içindir." Yani "Ta'zimin bütün envaı ve çeşitleri Allah'a mahsustur..."
Muhibbu't Taberî tahiyye için yapılan açıklamaları te'lif edici bir üslubla şöyle der:
"Tahiyye lafzının, zikri geçen bütün mânalarda müşterek olması da ihtimalden uzak değildir."
Bediüzzaman merhum, tahiyyât'la hayat sahiplerinin hayatlarıyla ortaya koydukları tesbihatların kastedildiğini ifade eder: "Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) o gecede (Mi'râc gecesinde) Cenâb-ı Hakk'a karşı selam yerinde et-Tahiyyâtu lillah demiş. Yani: "Bütün zîhayatların hayatlarıyla gösterdikleri tesbîhât-ı hayatiyye ve Sânilerine (yaratıcılarına) takdim ettikleri fitrî hediyeler, "Ey Rabbim sana mahsustur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve imanımla sana takdim ediyorum."
* es-Salavât, salât'ın cem'idir. Duâ mânasına geldiği gibi, cemî haliyle beş vakit namazın kastedildiği, ayrıca daha umumî olarak bütün şeriatlerde gelmiş bulunan farzlar, nafileler nev'inden her çeşit ibadetin kastedildiği de söylenmiştir. Bazı âlimler: "Bütün ibadetlerdir." Bazı âlimler: "et-Tahiyyât, kavlî ibadetlerdir; es-Salavât ise fiilî ibadetlerdir, et-Tayyibât da mâlî sadakalardır" demiştir.
Bedi'üzzaman, es-Salavât'ı: "Zîhayatın hülasası olan bütün zîruhun ibâdât-ı mahsusaları" olarak açıklar.
* et-Tayyibât tayyibe'nin cem'idir. Güzel, tâhir (temiz), hoşa giden şey gibi mânalara gelir. İbnu Hacer: "Kelamdan güzel olanı" diye açıklar. Sadedinde olduğumuz hadiste Allah'ı senâ etmede kullanılması güzel ve muvafik olan kelam olarak açıklar, bu kelama melikleri selamlamada kullanılmış olsa bile Allah'ın sıfatlarına da uygun düşmeyenlerin girmemesi gerektiğini belirtir. Tayyibâtla ilgili olarak farklı âlimlerce şu tefsirler de teklif edilmiştir:
* Zikrullahtır.
* Sâlih sözlerdir, duâ ve senâ gibi...
* Sâlih amellerdir, bu daha âmmdır, yani ef'al, ekvâl, evsâf buna dahildir.
İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Tahiyye, selama hamledilirse, mâna şöyle takdir edilir: "Meliklerin ta'zim edildiği tahiyyeler daimi olarak Allah'a aittir; eğer bekâ'ya hamledilirse onun Allah'a ait olacağında zaten şüphe yok (çünkü yalnız O bâkidir). Hakiki mülk, gerçek ve tam büyüklük de öyle. Eğer salât "ahd" veya "cins"e hamledilecek olursa mâna şöyle takdir edilir: "Salât'ın Allah'a ait olması vacibtir, onunla Allah'tan başkasının kastedilmesi câiz değildir. Eğer rahmete hamledilecek olursa "Allah'a âittir (veya Allah içindir)" sözünün mânası şöyle olur: "Allah bununla mütefeddil (gayrından üstün)dür, çünkü tam rahmet Allah'a aittir onu dilediğine verir." Eğer duâ'ya hamledilirse, mâna açıktır. et-Tayyibât'a gelince, onu akvâl ile tefsir ettim. Belki onun daha âmm bir şeyle tefsiri daha uygundur (evlâdır), böylece hem ef'ale hem akvâle ve hem de evsâf'a şâmil olur."
Kurtubî de şunları söyler: "Allah'a âittir. (????) kavlinde ibadete ihlâsa (yani ibadetin sadece Allah için yapılmasına) tembih ve uyarı var. Yani bu (ibadet) sadece Allah için yapılır. Mamafih bununla: "Meliklerin mülkünün ve zikri geçenlerin hepsinin hakikatte Allah'a ait olduğunu" itiraf etmek murad edilmiş olması da muhtemeldir."
* es-Selâm: Âlimlerin açıkladığı üzere selam, "Selâmet" mânasına masdardır, her çeşit ayıp, âfet, noksanlık ve fesaddan azade olmak berî olmak mânasınadır. Allah'ın isimlerinden biridir ve noksanlardan salim demektir. Burada masdar isim yerine kullanılmıştır, böylece mâna daha da kuvvetlenmiş, mübâlağa kazanmıştır. Esselâmu aleyke (selam üzerine olsun) sözümüzün mânası duâdır yani, kötülüklerden selamette olasın demektir. Şu da denmiştir: "Bunun mânası: Selam ismi üzerine olsun demektir, sanki Azîz ve Celîl olan Allah'ın ismi ile ona hayır temennî etmiştir."
Selam kelimesinin başına elif-lâm gelmesiyle kelime es-Selâm diye ma'rife kılınmıştır. Marifelik ahd-i takdiri olarak alınırsa mâna şöyle olur: "Geçmiş nebi ve resûllere tevcih edilen bu selam, "Ey nebi, sana olsun. Keza önceki ümmetlere tercih edilen selam bize ve kardeşlerimize olsun."
Sözkonusu ma'rifelik cins için olursa mâna şöyle olur: "Herkesin ne olduğunu, kimden sâdır olup kime indiğini iyi bildiği selam hakikati, senin ve bizim üzerimize olsun."
Hakimu't-Tirmizî der ki: "Bütün halkın namazlarında yaptıkları bu selam (ateşten selâmette olma) duâsında hisse sahibi olmak isteyen sâlih olmalıdır, aksi takdirde bu büyük faziletten mahrum kalır." Fâkihânî de şunu der: "Musalli, bunu okurken bütün peygamberleri, melekleri ve mü'minleri hatırlamalıdır, tâki sözü maksadına tevafuk edip uygun düşsün." Âlimler, tahiyyatın mânası, tahiyyatla ilgili akla gelecek bazı sorular ve cevaplarıyla ilgili geniş açıklamalara yer vermişlerdir. Bazı teferruâtı burada keserek, bahsin sonunda (2635. hadisin arkasından) Bediüzzaman'ın kıymetli bir açıklamasını kaydedeceğiz.
7-Teşehhüd'den Sonra Duâ:
2623 ve 2624 numaralı rivayetlerde (ka'de-i âhire'de) teşehhüd okunduktan sonra istenen senâ ve duâların yapılabileceği belirtilmiş, müteakip rivayetlerde de okunacak duâlardan örnekler verilmiştir. 2626 numaralı rivayette ise teşehhüdle birlikte kalkılabileceği belirtilmiştir. Bu rivayetlerden çıkan hüküm şudur:
* Teşehhüdden sonra ka'de-i âhirede bir kısım senâ ve duâlar okunabilir, okunacak duâlar belli ölçüde ihtiyâridir. Dileyen duâ okumayabilir de.Hanefî kaynaklar teşehhüdde okunacak duâların Kur'ân'da gelmesi veya hadislerde sâbit olması şartını koşarlar.[484]

??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ??????????? ???????????? ????? ???????????? ?????????? ???? ????????? ??????? ???????: ???????????? ????????????? ???????????? ???????????? ?????. ???????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????????????. ??????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? ??????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???? .

7. (2628)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kur'ân'dan sûre öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi. Şöyle derdi: "Tahiyyât, mübârekât, salavât, tayyibât Allah içindir. Ey Nebi selam, Allah'ın rahmet ve bereketi sana olsun. Selam bize, Allah'ın sâlih kullarına olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka

ilah yoktur, şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resûlüdür."[485]

?8? ???? ???????:]????? ????????? ????? ????????? ???????? ????? ?????[.

8. (2629)- Tirmizî'de şöyle gelmiştir: "...Selam sana olsun, selam bize olsun." Yani her iki "selam" kelimesi de eliflamsızdır."[486]

AÇIKLAMA:

Teşehhüdde Şâfiîlerin esas aldığı İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) rivayetini görmekteyiz. İbnu Mes'ud rivayetiyle karşılaştırınca iki küçük fark var:
1) Burada mübârekât ziyadesi.
2) Hadisin Tirmizî'deki vechinde selam kelimeleri eliflamsız olarak gelmiştir. Halbuki İbnu Mes'ud rivayetinde es-Selâmu şeklinde eliflamlı idi.
el-Mübârekât, "bereket" kelimesinden gelir. Lügat olarak devenin yere çöküp orada kalmasını ifade eder. Kelime bu asıldan "devamlı" mânasında kullanılmıştır. Sözgelimi salavatlarda "Allahümme bârik alâ Muhammedin" deyince: ??????????? ??????? ????? ????????? "Allahım, Muhammed'e verdiğin şeref, kerâmet, hayır vs.'yi dâim kıl" demiş oluyoruz. Yine aynı asıldan bereket, "ziyâde" mânasında kullanılır. Şârihler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen mübârekât'ı nâmiyât diye açıklar. Nâmiyât, "artanlar", "büyüyenler" demektir. Artan, büyüyen şeyin ne olduğu hadiste tasrîh edilmemiştir, yani mutlak bırakılmıştır. Anlaşılmaya en yakın "çok hayır" diyebiliriz. Mübârekât ile Bediüzzaman, "Bütün medar-ı bereket ve tebrik ve bârekallah dediren ve "mübârek" denilen ve hayatın ve zîhayatın hülasası olan mahluklar, hususan tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların fıtrî ibâdetlerini..." anlar. böylece, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mi'râc'ta, bunları da Cenâb-ı Hakk'a takdim ederek: "...Bu mübârek canlıların ibâdetleri de Allah'a aittir" demiş olmaktadır.
Selam kelimesinin İbnu Abbâs rivayetinde eliflamsız gelmiş olması dikkat çekecek bir incelik taşımaz. Nevevî, elflam'lı da olabileceğini eliflamsız da olabileceğini, Arap dili yönünden her ikisinin de câiz olduğunu, mânada değişiklik olmadığını ancak eliflamlı olmasının efdal olduğunu söyler. İbnu Hacer, İbnu Mes'ud rivayetinde hep eliflamlı olduğunu, ihtilafın İbnu Abbâs rivayetinde bulunduğunu belirtir.[487]

?9? ???????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]??????? ??? ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ?????? ????????? ???????? ???????????[.

9. (2630)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh)'dan Nesâî'nin yaptığı bir rivayette şöyle gelmiştir: "...Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, şerîki yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve Resûlüdür."[488]

?10? ??? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ??????????? ????? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ?????????????[. ???? ??????.????: »?????? ???????? ???????????: ?????? ?????? ?????????? ???????? ???? ???? ????????« .

10. (2631)- Yine Nesâî'de Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Teşehhüdü, Kur'an'dan bir sureyi öğrendiğimiz gibi öğrendik. Şöyle ki: "Bismillah ve billah ettahiyyâtu..."
Bu rivayette, abduhu ve resûlühü ibaresinden sonra şu ziyade mevcuttur: "Es-elu'llâhe'lcennete ve e'ûzü bihi mine'nnâri. (Allah'tan cenneti istiyor, ateşten O'na sığınıyorum.)"[489]

AÇIKLAMA:

Süyûtî'nin Zehrü'r-Rübâ'da kaydettiği üzere, bu hadisle amel ederek, teşehhüd duâsı olarak bunu okuyan fakih çıkmamıştır. Bu hadiste bir hata olduğu kabul edilmiştir.[490]

?11? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ?????? # ?? ????????????: ??????????? ????? ????????????? ????????????????. ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ??????. ???? ???? ??????: ?????? ?????? ????????????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ??????? ??? ? ????? ??? ??????. ???? ???? ??????: ?????? ?????? ???????? ? ??????? ????? ????????? ???? ????????? ???????? ???????????[. ????? ???? ???? ????? ?????? ?? .

11. (2632)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan teşehhüd olarak şunu rivayet etmiştir: "et-Tahiyyâtu lillâhi vessalavâtu ve't-Tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi."
İbnu Ömer der ki: "Ben buna şunu ilave ettim: "Ve berekâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-Sâlihin. Eşhedü en Lâ-ilâhe illallah..."
İbnu Ömer der ki: "Ben buna şunu ilave ettim: "Vahdehu lâşerîke lehu ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûlühu."[491]

AÇIKLAMA:

Burada İbnu Ömer'den iki ayrı rivayet kaydedilerek farklı ziyadelerde bulunduğu belirtilmektedir. "Berekâtuhu ziyadesi Sahiheyn ve diğer kitaplarda merfû olarak, vahdehu lâ şerîke leh ziyadesi de Müslim'de kaydedilen Ebû Mûsa rivayetinde merfû olarak gelmiştir.[492]

?12? ??? ??????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????????: ?????? ?????? ????????????? ?????? ????????????? ?????? ????????????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ???????? ??? ? ???? ??? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ??????? ??????? ???? ?? ?????????????? ?‘?????????? ?????????? ???? ???? ??????????? ?????? ?????? ?? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????? ???????????? ????? ???????? ????? ????? ????? ?????? ???? ??????????? ???????? ??? ????????? ????: ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ????? ???????: ???????? ?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ???? ?“?????? ???? ??????? ???????? ????? ???? ????????? ????? ????????[.??? ???? ????:]???? ?????? ?????? # ??????? ???????[.

12. (2633)- Muvatta'da şöyle gelmiştir: "(Nâfi der ki:) "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şöyle teşehhüd okurdu: "Bismillâhi, ettahiyyâtu lillâhi, ve'ssalavâtu lillâhi, ez-Zâkiyâtu lillâhi, es-Selâmu ale'n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve berekâtuhu, es-Selâmu aleynâ ve ala ibâdillâhi's-Sâlihîn. Şehidtü en lâ-ilâhe illallâhu ve şehidtü enne Muhammeden Resûlullâhi."
Bunu ilk iki rek'at(in ka'desin)de okur ve teşehhüdünü tamamlayınca duâ ederdi. Namazın sonunda oturunca da yine böyle teşehhüdde bulunur ve teşehhüd'ü öne alırdı. Sonra

dilediği duâyı okuyarak duâ ederdi. Teşehhüdünü tamamlayıp selamı vermek isteyince şöyle derdi: "Esselâmu ale'n, Nebiyyi ve rahmetullâhi ve berekâtuhu esselâmu aleynâ ve alâ ibadillâhi'ssâlihîn."
Sonra sağına, esselâmu aleyküm derdi. Sonra mukâbeleten imama selam verirdi. Solundan biri kendisine selam verirse mukâbeleten ona da selam verirdi."
Rezîn şunu ilave etti: "Ve dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapmayı emretti."[493]

AÇIKLAMA:

1- Son iki rivayet, namazın ka'delerinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in okuduğu teşehhüdü göstermektedir. Bu teşehhüd'ün Mâlikîlerce esas alındığını daha önce belirtmiştik.
2- Burada metin yakından tedkik edilecek olursa, muhtevâ yönüyle öncekilerden birkaç noktada farklıdır. Şöyle ki:
1) Bu teşehhüd "Bismillah" kelimesiyle başlamaktadır. Ancak, muhaddisler bunu bir hata olarak kabul etmişlerdir. İmam Mâlik'in de bu ziyadeyi sahih, merfû bir rivayette görmediği belirtilmiştir. Ebû Mûsa' dan gelen merfû sâbit bir rivayete: "Sizden biri oturunca ilk sözü, ettahiyyâtu lillah olsun" buyurulmuştur. İmam Mâlik burada, sadedinde olduğumuz hadisi mevkuf bir rivayet olarak sunmaktadır.
2) Öncekilerde mevcut olan ettayyibât yerine, hadisin Muvatta'daki vechinde ez-Zâkiyât kelimesinin bulunmasıdır. Bu tabir diğer teşehhüdlere nazaran rivayete çok farklı bir mâna kazandırmaz. Şöyle ki: Kelime kök olarak zekât'tan gelir. en-Nihâye'ye göre, lügat yönüyle tahâret (temizlik), nemâ (artma, büyüme), bereket (hayırda devamlılık) ve medih mânalarına gelir. Kur'an ve hadiste kelime bu mânalarda kullanılmıştır.
Şu halde, burada zâkiyât'ın bir bakıma tayyibât'a müteradif olarak kullanıldığı söylenebilir. Zîra tayyib, "tâhir" mânasına da sıkça kullanılmıştır. Ancak İbnu Habîb'in bir te'vilini hemen kaydetmek isteriz. Der ki: "Bu, sahibinin âhiret sevabını artıran sâlih amellerdir."
3) Bu rivayette esselâmu aleyke eyyühennebiyyu yerine "esselâmu ale'n-Nebiyyi" denmektedir. Şârihler bunu normal karşılarlar ve bazı rivayetlerde Ashâb'ın Resûlullah sağken, "esselâmu aleyke" yani "selam sana olsun" dediği halde, vefatından sonra, muhataptan gayba geçerek, "es-Selâmu ale'n-Nebiyyi" dediklerini belirtirler. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayette bunun bir örneğini görmüş olmaktayız.
4) İbnu Ömer'in Ebû Dâvud'daki rivayette: "Ben ilave ettim" dediği kısımlar zâhiren mevkuf ise de teşehhüd'ün İbnu Ömer dışındaki sahâbeler tarafından yapılan bazı rivayetlerinde merfû olarak gelmiştir.
5) Bu rivayetin daha dikkat çeken bir yönü, birinci ka'de'de teşehhüdden sonra duâ okumaktan bahsetmesidir. Halbuki birinci ka'de'de matlub olan onun kısa olmasıdır, bu sebeple İmam Mâlik de bunu te'yid etmemiştir.
6) Diğer teşehhüdlerden farklı bir diğer husus, selam vermezden önce İbnu Ömer'in "esselâmu ale'n-Nebiyyi ve rahmetullâhi ve berekâtuhu..." diye salât okumasıdır. Bununla İbnu Ömer Resûlullah'a ve sâlihlere selamla teşehhüdü tamamlamayı düşünmüş olmalıdır.
7) Rivayetin sonunda, imama uyan kimsenin (me'mûm) solunda biri bulunduğu takdirde üç selam vermesi mevzubahistir. Zürkânî, İmam Mâlik'ten de üç selam meşhur olduğunu, muhtevada yer alan bir kısım farklılıklara katılmadığı halde bu mevkuf hadise Muvatta'da yer vermiş olmasının bu üç selam'dan ileri gelmiş olabileceğini söyler. Zürkânî devamla, bu hadisin İmam Mâlik nazarındaki yerini şöyle tesbit eder:"
Eimme-i selâse (Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed) ve diğerleri "İmama da uysa her musalliye iki selam terettüp eder" demiştir. İmam Mâlik, İbnu Ömer'in bu rivayetindeki:
a) Besmele ile başlamaya,
b) Eşhedü yerine şehidtü demeye,
c) Birinci ka'de'de duâ okumaya,
d) Duâ ettikten sonra selamdan önce Nebî (aleyhissalâtu vesselâm)'ye ve sâlihlere selamı tekrara,
e) Esselâmu aleyke eyyühennebiyyu yerine esselâmu ale'n-Nebiyyi demeye katılmaz."
Şu halde, İbnu Ömer'den rivayet edilen teşehhüd'ü İmam Mâlik bazı kayıdlarla benimsemiştir.
Teşehhüd duâsının okunmasıyla ilgili hükmü şöyle özetleyebiliriz:
* Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve bir cemaate göre sünnettir.
* Ahmed İbnu Hanbel ve bir cemaate göre her iki ka'de de vâcibtir.
* İmam Şâfiî'ye göre son ka'dede vacibtir.[494]

?13? ?????? ?? ???? ?? ?????? ?? ????:]???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????????: ????????????? ????????????? ???????????? ????????????? ?????? ??????? ??? ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ????????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????????????? ???????? ??????????[.

13. (2634)- İmam Mâlik'in, Kâsım, İbnu Muhammed'den yaptığı diğer bir rivayette şöyle gelmiştir:
"Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) teşehhüdde iken şunu okurdu: "Et-Tahiyyâtu ettayyibâtu es-Salavâtü, ezzâkiyâtu lillâhi, eşhedu en lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke lehu ve enne Muhammeden abduhû ve Resûlühü. Esselâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtuhu, esselâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi'ssâlihîn, esellâmu aleyküm."[495]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette geçen vahdehu lâ şerîke leh ziyâdesi, Ebû Mûsa'dan Müslim'in kaydettiği bir vecihte merfû olarak geçer.
2- En son kaydedilen "esselâmu aleyküm" ibâresi namazdan çıkma selamıdır.[496]

?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???????: ???? ?????????? ???????? ??????????? [. ????? ??? ???? ???????? .

14. (2635)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan yapılan rivayete göre şunu demiştir: "Teşehhüd'ün sessiz okunması sünnettir."[497]

AÇIKLAMA:

Burada teşehhüd'ün cehrî okunmayacağı, sessiz okunacağı teşrî edilmektedir. Rivayet zâhiren mevkuf (sahâbî sözü) gözükmekte ise de hükmen merfû'dur. Muhaddisler ve fakihler: "Sahâbenin "şu sünnettendir" diye haber verdiği şey merfu sünnettir" prensibinde ittifak ederler. Ayrıca Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'den gelen bir rivayet, bu hususun âyetle tesbit edildiğini belirtir: "Şu ayet teşehhüd hakkında nâzil oldu: ?? ???????? ??????? ??? ????????? ????? "Namaz kılarken sesini yükseltme, gizli de okuma ikisi ortasında bir yol tut!" (İsrâ 110).[498]

TEŞEHHÜD'ÜN MÂNA VE EHEMMİYETİ

Şerh kitaplarımız, teşehhüdün ehemmiyetini, ifade ettiği mânaları, teşehhüdle ilgili hatıra gelen soru ve cevapları açıklamaya geniş yer verirler. Biz bunlardan en çok gerekli olanları özetlemeye çalıştık.
Aşağıya, Bediüzzaman'dan alacağımız bir parça meselenin en ziyade can alıcı noktalarının sorucevap tarzında açıklamasını yapmaktadır. Başlıca şu sorulara cevaplar bulacağız:
* Teşehhüd, Resûlullah'ın Mi'râc sırasında Cenâb-ı Hakk'la olan konuşması olduğu halde namazda niçin okunmaktadır?
* Teşehhüdün sonunda okunan salli bârik duâsında Hz. İbrahim'e kıyâsen Hz. Muhammed'e Allah'tan rahmet talebi münâsib görünmüyor, çünkü, Hz. Muhammed'in makamı Hz. İbrahim'in makamından yücedir, bunun izahı nasıl olur?

"Namazdaki teşehhüdde bulunan ??????? ????????? ??????? ??????? ???? ilâ âhirenin iki noktasına gelen iki suale, iki cevaptır. Teşehhüdün sair hakikatlarının beyanı başka vakta tâlik edilerek, bu "Altınca Şûa"da yüzer nüktesinden yalnız iki "nükte"si muhtasar bir sûrette beyan edilecek.
Birinci Sual: Teşehhüdün mübârek kelimâtı, Mi'râc gecesinde Cenâb-ı Hakk ile Resûlünün bir mükalemeleri olduğu halde, namazda okunmasının hikmeti nedir?
EL-CEVAP: Her mü'minin namazı, onun bir nevi mi'râcı hükmündedir. Ve O huzura layık olan kelimeler ise, Mi'râc-ı Ekber-i Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'da söyleyen sözlerdir. Onları zikretmekle, o kudsî sohbet tahattur edilir, (hatırlanır). O tahatturla o mübârek kelimelerin mânaları cüz'iyyetten külliyete çıkar ve o kudsî ve ihatalı mânalar tasavvur edilir, veya edilebilir. Ve o tasavvur ile kıymeti ve nûru teâli edip genişlenir.

Mesela: "Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, o gecede Cenâb-ı Hakk'a karşı, selam yerinde ??????? ???? demiş; yani "Bütün zîhayatların, hayatlarıyla gösterdikleri tesbihât-ı hayatiye ve Sânilerine (yaratıcılarına) takdim ettikleri fitrî hediyeler, Ey Rabbim sana mahsusdur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve îmanımla sana takdim ediyorum." Evet nasıl ki Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) ??????? kelimesiyle, bütün zîhayatın ibâdât-ı fitrîyelerini niyyet edip takdim ediyor.

Öyle de: Tahiyyâtın hülasası olan ????????? kelimesiyle de bütün medâr-ı bereket ve tebrik ve bârekallah ve mübârek denilen ve hayatın ve zîhayatınhülasası olan mahluklar, hususen tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların, fitrî mübârekiyetlerini ve bereketlerini ve ubûdiyetlerini, temsil ederek, o geniş mâna ile söylüyor. Ve mübârekâtın hülasası olan ??????? kelimesiyle de zîhayatın hülasası olan bütün zîruhun ibâdât-ı mahsûsalarını tasavvur edip dergâh-ı ilâhiye o ihatalı mânasıyla arzediyor: ???????? kelimesiyle de, zîrûhun hülasaları olan kâmil insanların ve melâike-i mukarrebînin[499] salavâtın hülasası olan ????? ile nûrânî ve yüksek ibadetlerini irâde ederek mâbûduna tahsis ve takdim eder.

Hem nasıl ki: O gecede Cenâb-ı Hakk tarafından ???? ???? ?? ???? ????? demesi, istikbalde yüzer milyon insanların (herbiri) her gün hiç olmazsa on defa ???? ???? ?? ???? ????? demelerini âmirâne i'şâr eder. Ve o selam-ı İlâhi, o kelimeye geniş bir nur ve yüksek bir mâna verir. Öyle de: Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın, O selama mukâbil ???? ????? ???? ???? ????? ???????? demesi, istikbalde muazzam ümmeti ve ümmetinin sâlihleri, selâm-ı İlâhîyi temsil eden İslamiyet'e mazhar olmasını ve İslâmiyet'in umumi bir şiarı olan mü'minler ortasındaki ???? ???? ????? ???? umum ümmet demesini râcîyâne (rica ederek), dâîyâne (taleb ederek) halıkından istediğini ifade ve ihtar eder. Ve o sohbette hissedâr olan Hazret-i Cebrâil (aleyhisselâm), emr-i İlâhî ile o gece ???? ?? ??? ? ????? ????? ?? ?????? ???? ????? demesi bütün ümmet Kıyâmete kadar böyle şehâdet edeceğini ve böyle diyeceklerini mübeşşirâne haber verir. Ve bu mükâleme-i kudsiyeyi tahattur ile kelimelerin mânaları parlar, genişlenir.
Bir zaman karanlıklı bir gurbette, karanlık bir gecede, zulmetli bir gaflet içinde, hâl-i hazırda olan bu koca kâinât, hayalime câmid, ruhsuz, meyyit, boş, hâlî, müthiş bir cenaze göründü. Geçmiş zaman dahi, bütün bütün ölü, boş, meyyit, müthiş tehayyül edildi. O hadsiz mekan ve hududsuz zaman, karanlıklı bir vahşetgâh sûretini aldı. Ben o hâletten, kurtulmak için namaza ilticâ ettim. Teşehhüdde ??????? dediğim zaman, birden kâinât canlandı: hayattar, nûrânî bir şekil aldı, dirildi. Hatta, Kayyum'un parlak bir âyinesi oldu. Bütün hayattar eczasiyle beraber, hayatlarının tahiyyelerini ve hedâyâyı hayatiyelerini dâimî bir sûrette Zât-ı Hayy-ı Kayyuma takdim ettiklerini ilmelyakîn, belki Hakkalyakîn ile bildim ve gördüm.
Sonra ???? ???? ?? ???? ????? dediğim vakit, o hududsuz ve hâlî zaman, birden Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın riyaseti altında, zîhayat ruhlar ile vahşetzâr (yabanî-ıssız) sûretinden ünsiyetli bir seyrangâh sûretine inkılâb etti.
İkinci Sual:
?????? ??? ??? ???? ???? ?? ???? ??? ???? ??? ??????? ???? ?? ??????? 'deki teşehhüd âhirinde teşbihlerin kaidesine uygun gelmiyor, çünkü: Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha ziyade rahmete mazhardır ve daha büyüktür. Bunun sırrı nedir? Hem bu tarzdaki salavâtın teşehhüdde tahsisinin hikmeti nedir?
Aynı duâ, eski zamandan beri ve bütün namazda tekrar etmeleri; halbuki bir duâ bir defa kabûle mazhar olsa yeter. Milyonlarca duâları makbûl olan zatlar musırrâne duâ etmesi ve bilhassa o şey vâ'ad-i İlâhîye iktiran etmiş ise. Mesela ??? ??? ?? ????? ?????? ??????? Cenâb-ı Hakk vâ'adettiği halde, her ezan ve kâmetten sonra edilen mervi duâda ?????? ?????? ??????? ???? ????? deniliyor; bütün ümmet o vâ'adi ifa etmek için duâ ederler. Bunun sırr-ı hikmeti nedir?
EL-CEVAP: Bu sualde üç cihet ve üç sual var.
Birinci Cihet: Hazret-i İbrahim (aleyhisselâm), gerçi Hazret-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'a yetişmiyor. Fakat onun Âli, Enbiyâdırlar. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Âli evliyâdırlar. Evliyâ ise Enbiyaya yetişemezler. Âl hakkında olan bu duânın parlak bir sûrette kabul olduğuna delil şudur ki:
Üçyüzellimilyon içinde Âl-i Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'dan yalnız iki zatın, yani Hasan (r.a.), Hüseyin (r.a.)'in neslinden gelen evliya, ekser mutlak hakikat mesleklerinin ve tarikatlarının pîrleri ve mürşidleri onlar olmaları ????? ???? ??????? ??? ??????? hadisinin mazharları olduklarıdır. Başta Câfer-i Sâdık (r.a.) ve Gavs-i Âzam (r.a.) ve Şâh-ı Nakşibend (r.a.) olarak her bir ümmetin bir kısm-ı âzâmını tarîk-i hakikâta ve hakikat-ı İslâmiyet'e irşad edenler, bu Âl hakkındaki duânın makbuliyetinin meyveleridir.
İkinci Cihet: Bu tarzdaki Salavâtın namaza tahsisinin hikmeti ise, meşâhir-i insaniyenin en nûrânisi, en mükemmeli, en müstakimi olan enbiyâ ve evliyanın kâfile-i kübrâsının gittikleri ve açtıkları yolda, kendisi dahi o yüzer icmâ ve yüzer tevatür kuvvetinde bulunan ve şaşırmaları mümkün olmayan o cemaat-i uzmâya, o sırât-ı müstakîmde iltihak ve refâkât ettiğini tahattur etmektir. Ve o tahattur ile, şübehât-ı şeytânîyeden ve evhâm-ı seyyieden kurtulmaktır. Ve bu kafile, bu kainat sahibinin dostları ve makbul masnuları ve onların muârızları, onun düşmanları ve merdûd mahlukları olduğuna delil ise zaman-ı Âdem'den beri o kafileye daima muâvenet-i gaybiye gelmesi; ve muârızlarına her vakit musîbet-i semavî'ye inmesidir.
Evet Kavm-i Nûh ve Semûd ve Âd ve Firavn ve Nemrud gibi bütün muârızlar, gadâb-ı İlâhîyi ve azabını ihsas edecek bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi... Kafile-i Kübrânın Nûh (aleyhisselâm), İbrahim (aleyhisselâm), Musa (aleyhisselâm), Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) gibi bütün kudsî kahramanları dahi, hârika ve mûcizane ve gaybî bir sûrette mucizelere ve ihsânât-ı Rabbaniyeye mazhar olmuşlar. Bir tek tokat hiddeti, bir tek ikram muhabbeti gösterdiği halde, binler tokat muârızlara, ve binler ikram ve muâvenet kafileye gelmesi, bedâhet derecesinde ve gündüz gibi zahir bir tarzda o kafilenin hakkaniyetine ve sırât-ı müstakimde gittiğine şehadet ve delâlet eder. Fatiha'da ??? ??????? ????? ? ??????? o kafileye ve ???? ????? ????? ????? muârızlarına bakıyor. Burada beyan ettiğimiz nükte ise Fatiha'nın âhirinde daha zâhirdir.
Üçüncü Cihet: Bu kadar tekrar ile kat'î verilecek olan bir şeyin vermesini istemesinin sırr-ı hikmeti şudur: İstenilen şey mesela; makam-ı Mahmûd bir ucudur. Pek büyük ve binler makam-ı Mahmûd gibi mühim hakikatları ihtivâ eden bir hakikatı âzâm'ın bir dalıdır ve hilkât-ı kâinatın en büyük neticesinin bir meyvesidir. Ve ucu ve dalı ve o meyveyi duâ ile istemek ise; dolayısiyle o hakikat-ı umumîye-i uzmânın tahakkukunu ve vücûd bulmasını ve o şecere-i hilkatin en büyük dalı olan Âlem-i Bâkî'nin gelmesini ve tahakkukunu ve kâinâtın en büyük neticesi olan haşir ve kıyâmetin tahakkukunu ve dâr-ı Saadetin açılmasını istemektedir. Ve o istemekle, dâr-ı Saâdetin ve cennetin en mühim bir sebeb-i vücûdu olan ubudiyet-i beşeriyeye de da'avât-ı insaniyeye kendisi dahi iştirak etmektir. Ve bu kadar hadsiz derecede azîm bir maksad için bu hadsiz duâlar dahi azdır. Hem Hazret-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'a makam-ı Mahmud verilmesi, umum ümmete şefaât-ı kübrâsına işarettir. Hem o bütün ümmetinin saâdetiyle alâkadardır. Onun için hadsiz salavât ve rahmet duâlarını bütün ümmetten istemesi ayn-i hikmettir." ?????? ??? ??? ? ?? ?????? ??? ??? ?????? ?????? [500]

CULÛS (KÂ'DE) = OTURMA

?1? ?? ???? ?? ????????? ??????? ???:]?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? ?? ????????? ???????? ????????? ???????? ??????: ??????? ????? ????? ????? ?????? # ????????? ????????: ???????? ????? ????? ?????? # ????????? ????: ????? ???? ?????? ?? ???????? ?????? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????? ?“???????? ???????? ??????? ?????????? ???? ???????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? ???? ??? ???? .

1. (2636)- Ali İbnu Abdirrahmân el-Mu'âvî (rahimehullah) anlatıyor: "Ben namazda çakıl taşlarını kurcalarken İbnu Ömer (radıyallâhu anh) beni gördü. Namazdan çıkınca beni bundan nehyetti ve:
"Sen de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı gibi yap!" dedi. Ben:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne yapmıştı?" diye sordum. Ben:
"Namazda oturduğu zaman, efendimiz sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyarak, bütün parmaklarını yumar, başparmağını takip eden parmağıyla da işarette bulunurdu. Sol avucunu da sol uyluğunun üstüne koyardı."[501]

?2? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????[.

2. (2637)- Nâfi'nin İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den yaptığı bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "...Sol eli de sol dizinin üstüne açmış olarak koydu."[502]

?3? ??? ???? ???:]??????? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ???????????????[.

3. (2638)- Yine İbnu Ömer'den bir başka rivayet şöyledir: "Sağ elini sağ dizi üzerine koydu. Elliüç akdi yapıp şehadet parmağıyla işarette bulundu."[503]

?4? ??? ???? ??????? ?? ???? ?? ????????? ???:]????????? ??? ?????? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???: ? ????????? ??????? ????? ????????? ?????? ???? ???????????? ???????? ????? ??????? ??????? ?????? # ????????. ??????: ???????? ?????? ????? ?????? # ????????? ????: ??????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ???????????????[.??? ????:]?????????? ??????? ????? ?"??????? ?? ??????????? ?????? ?????????? ????????[.

4. (2639)- Nesâî'nin Ali İbnu Abdirrahmân'dan kaydettiği bir rivayette der ki: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'nın yanında namaz kıldım ve namazda çakılları alt üst ettim. Bana:
"Çakılları alt üst etme. Zîra çakılların çevrilmesi şeytan işidir. Sen de Resûlullah'ın yaptığı gibi yap. Ben O'nun ne yaptığını gördüm" dedi. Ben:
"Resûlullah'ın ne yaptığını gördün?" diye sordum.
"Şöyle' dedi ve sağ ayağını dikti, solunu yatırdı. Sağ elini sağ uyluğu üzerine, sol elini de sol uyluğu üzerine koydu. Şehadet parmağıyla da işaret etti."
Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Baş parmağı takip eden parmağı ile kıbleye işaret etti, nazarlarını da ona dikti."[504]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ?????? ?? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ?????????[.

5. (2640)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda oturunca, sol ayağını (sağ) uyluğunun ve bacağının altına koyar, sağ ayağını da yere döşerdi."[505]

?6? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ???? ??????? ??????????? ???? ????? ??? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????????[.
??? ????:]? ????????? ???????? ??????????[. ????? ??? ????? ?????? ?? ???????? .

6. (2641)- Yine İbnu'z-Zübeyr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazda oturur vaziyette iken), duâ edince, hareket ettirmeksizin parmağıyla işaret yapar, bu vaziyette duâ (teşehhüd) okurdu. Sol eliyle de sol uyluğunun üzerine dayanırdı."
Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Gözü de işaretinden ayrılmazdı."[506]

?7? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ????? ????????.?????:]???????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ?????????????? ???????[.

7. (2642)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sol ayağını yere yaydı, elini sol uyluğunun üzerine koydu, sağ ayağını da dikti."
Nesâî'nin bir rivayetinde: "Kollarını, uyluklarının üzerine koydu. Şehadet parmağıyla işaret ederek duâ ediyordu (teşehhüdü okuyordu)."[507]

?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???????? ??? ?????? ??? ???? ???????? ???????: ????????? ??? ?????? ???? ??????????? ?????? ???????? ?????????????? ?????? ????????? ??????????? ???? ???????: ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ??? ?????? ????????? ???? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (2643)- Ebû Ya'fûr (radıyallâhu anh) diyor ki: "Mus'ab İbnu Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'ın şöyle söylediğini işittim: "Babamın yanında namaz kılmış, namazda avuçlarımı iç içe kavuşturup uyluklarımın arasına koymuştum. Babam bu tarzdan beni men' etti ve:
"Biz de bir ara böyle yapmıştık. Ondan nehyedildik ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emrolunduk" dedi."[508]

?9? ??? ???? ?? ???? ?????? ?? ???? ?? ???? ????? ???? ?? ???????. ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ????????????? ?????? ???????: ??? ????????? ?????????? ??????? ??????? ??? ???????[. ????? ??????? .

9. (2644)- Âsım İbnu Küleyb el-Cermî an ebîhi an ceddihî -ki ismi de Şihâb İbnu'l-Mecnûn'dur- der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girdim, namaz kılıyordu. Sol elini sol uyluğunun üzerine koymuş, sağ elini de sağ uyluğunun üzerine koymuş idi. (Sağ elin) parmakları hep yumuk, sadece işaret parmağı açıktı. Şöyle duâ ediyordu:
"Ey kalbleri döndüren Allah'ım, kalbimi dînin üzerine sâbit kıl."[509]

?10? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ???????:]?????? ??????? ????????????: ??????????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????????[.

10. (2645)- Ebû Humeyd es-Sâidî'den yine Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşehhüd için oturdu, sol ayağını yayıp sağ göğsünü kıbleye çevirdi..."[510]

?11? ????????:]???? ???? ?? ??????????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???? ??????? ????????????? ????? ??????[.??? ?? ????: »???????? ????????? ????????????? ???? ????????? ???????« .

11. (2646)- Nesâî'deki rivayette şu ziyade var: "Namazın sona erdiği rek'atte sol ayağını geride bırakmış ve uyluk kemiğine dayanarak oturmuş, sonra da selam vermişti."
Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şu ziyade var: "Şehadet parmağını kaldırmış ve onu hafif eğmiş (vaziyette teşehhüdü okuyordu)."[511]

?12? ??? ???????? ?? ???????? ?? ??? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????????? ???????: ??????? ??????? ???????? ??? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????: ?????? ???????? ?????? ??????: ???? ??????? ? ??????????[. ????? ???????? ???? ????? ????? ???????? .

12. (2647)- Abdullah İbnu Abdillah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "İbnu Ömer namazda oturunca bağdaş kurardı. Aynı şeyi ben de yaptım. O sırada yaşım gençti. Beni bundan nehyetti. Ve dedi ki:
"Namazın sünneti sağ ayağını dikmen, solu da bükmendir." Ben kendisine:
"Ama sen bunu yapıyorsun!" dedim. Bunun üzerine:
"Ayaklarım beni taşımıyor" diye açıklamada bulundu."[512]

?13? ??? ????? ???????:]??? ???????? ????????? ?????????? ???????????????? ????????????? ??????????? ??????????? ???? ?????????[.

13. (2648)- Nesâî'nin rivayetinde şöyle denmiştir: "... (Namazın sünneti) sağ ayağını dikmen, parmaklarını kıbleye yöneltmen ve sol (ayak) üzerine de oturmandır."[513]

?14? ??? ???? ???:]?????? ???? ???????? ?? ?“??????? ???? ????????????? ??????: ???? ??????????? ????????? ????: ????? ????????? ??????? ??????????? ??????: ???? ???? ??????? ??????????? #[. ????? ???? ???? ???? ????????? ???? ??? ????.???? ??? ????: ?????? »???? ???????????? ?? ??????????«

14. (2649)- Tâvus (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a (namaz'da) iki ayak üzerine ik'â hakkında sordum.
"Bu sünnettir" dedi. Kendisine:
"Biz bunu erkeğe eziyet görüyoruz!" dedik. O tekrar:
"Bilakis, o, Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetidir!" dedi."[514]
Ebû Dâvud'da, "iki ayak üzerine" tabirinden sonra "secdede" ziyadesi mevcuttur.[515]

?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? # ???? ?????? ?? ?????????????? ?‘????????? ???????? ???? ????????? ?????? ???????[. ????? ????? ?????.»?????????«: ????? ????? ??????? ??? ????? ??? ??????? ??????? .

15. (2650)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilk iki rek'atte oturunca, (çabuk) kalkmak için sanki kızgın taş üzerine oturmuş gibiydi."[516]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda yer alan onbeş kadar rivayet namazın celselerinde sünnete uygun oturuş tarzını beyan etmektedir. Bu rivayetlerden ortaya çıkan hükümleri şöyle tesbit edebiliriz:
1- İlk iki rek'atteki oturuş ile son rek'atteki oturuş, şekil olarak aynı olsa bile müddet olarak farklıdır. Birinci oturuş kısadır. Bundaki kısalık 2650 numaralı hadiste latif bir teşbihle ifade edilmiştir: "Kızgın taş üzerine oturmuş gibi oturmak." Şârihler, bu teşbihten maksadın cülûsun hafifliğini ifade olduğunu belirtirler. Yani sadece teşehhüd okunup kalkılacak, salavât ve duâ ilave edilmeyecek demektir. Hanefilere göre ilave bir şey okunursa sehiv secdesi gerekir. Şâfiîler salavât da okunabilir demiştir.
2- Namazda oturuşun kendine has bir şekli var. Bu şekil, ayakların vaziyetinden, ellerin ve hatta parmakların vaziyetine kadar bazı teferru-âta şâmildir. Şöyle ki:
* Sağ ayak, parmaklar, kıble istikâmetinde olacak şekilde dikilecek; sol ayak, sırtı üzerine yere döşenecek ve sol ayak üzerine oturulacak, sağ el sağ uyluk, sol el de sol uyluk üzerine dize yakın olarak konulacaktır, diz üzerine de konulabilir.
Ancak 2640 numarada İbnu'z-Zübeyr'den gelen rivayet sol ayağı sağ uylukla baldırın altına koyup sağ ayağı da yere döşeyip onun üzerine oturmayı tarif etmektedir. Bu rivayette sağ ayağın yere döşenmesi epeyce bir ihtilaf konusu olmuştur, zîra oturuşta sağ ayağın dikileceği hususunda ulema ittifak eder. Ancak Kadı İyâz sağ ayağı döşemenin mânası onu parmaklar üzerine dikmeyip ayağını yatırmak diye bir açıklama yapar. Bu muhtar kavildir. Öyle ise meşrû olan iki sûret ortaya çıkmaktadır:
a) Sağ ayağı dikerek oturmak,
b) Yatırarak oturmak. Her ikisi de sahih rivayetlerde geldiği için ulema: "Dikmek müstehab ise de terki de câizdir, Resûlullah cevazı göstermek için her ikisine de yer vermiştir" demiştir.
Ancak, bazı âlimler daha ileri giderek teverrük denen, ayakları yatırarak[517] oturmanın son oturuşa, iftirâş denen ve sağ ayağı dikip, sol ayağı da yatırarak üzerine oturmaktan ibaret şeklin birinci oturuşa ait olduğunu söylemiştir. Şâfiî ve bazı fakihler bu görüştedir.
Ebû Hanîfe ve fakihler her iki cülûsta da erkeklerin iftirâş kadınların teverrük sûretinde oturmasını efdal kabul eder.
Mâlikîlere göre her iki cülûsta teverrük efdaldir.
* Sağ elin parmakları şu şekilde yumulacak: Baş parmakla orta parmak bir halka yapacak şekilde bir araya gelecek şehadet parmağı kıble istikametini işaret eder şekilde yumulmayıp düz kalacak. 2638 numaralı rivayette geçen elliüç akdini, Nevevî şöyle izah eder: "Hesap ilmi mensuplarına göre, bu tabirle, serçe parmağının kenarının yüzük parmağı üzerinde konması ifade edilir. Ancak burada murad o değildir. Sadedinde olduğumuz hadiste bu tabirle serçe parmağının el ayası üzerine konarak hesapçıların ellidokuz dedikleri şekli vermektir."
* 2643 numaralı hadiste geçen avuçları iç içe kavuşturarak bacaklar arasına koyarak oturma tarzı hakkında daha önce açıklama geçmiştir (2590 numaralı hadis).
* Sağ el parmaklarının yumulup, şehadet parmağıyla işaret verilmesi ile ilgili olarak da bir kısım teferruât üzerinde ihtilaf edilmiştir. Mesela parmakların yumulma zamanı, baş

parmağın vaziyeti diz üzerinde sâbit mi, hareket edecek mi?... gibi. Bu mevzuya giren hadislerin hepsine Teysîr yer vermez. Sözgelimi 2641 numaralı hadiste şehadet parmağıyla ilgili olarak geçen "hareket ettirmeksizin" tabiri ile 2646 numaralı hadiste geçen, "hafif eğmiş" tabiri, şehadet parmağının vaziyetiyle ilgili ihtilaflı rivayetlerin varlığına delâlet ederler.
Âlimler, bu ihtilaflı rivayetleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın değişik zamanlarda bu farklı tarzların hepsine yer vermiş olduğunu belirterek te'vil ederler. Teferruâta girmeden mezhebimizce de benimsenmiş olan şehadet parmağıyla işaret verme tarzını belirtelim:
Teşehhüd duâsı okunurken, sıra tevhide gelince, tevhid'in Lâilâhe kısmı söylenirken sağ elin diğer parmakları yumulurken şehadet parmağı yukarıya kaldırılır, illallah denilirken indirilir. Bazı rivayetler şehadet getirirken şehadet parmağını kaldırmaktan başka hareket de ettirilebileceğini söyler. Hanefî fakihlerden İmam Muhammed bu yumma işinin, şehadet parmağı kalkarken sağ elin baş parmağı ile orta parmağının halka olacak şekilde bir araya getirilip diğer iki parmağın da yumulmasıyla gerçekleştirileceğini söyler. Bazı fakihler parmakların yumulmadan şehadet parmağıyla işaret verileceğini; diğer bazıları da baş parmağı diğer parmakların altına getirerek şehadet parmağının kaldırılacağını söylemiştir. Şehadet parmağının kaldırılmasını gereksiz gören de olmuştur. Ancak bu sahih rivayete aykırıdır. Parmak kaldırmaya Keydânî "haram" demiştir, ancak bu görüş, tekfire varacak şiddette ciddî tenkidle karşılaşmıştır.
Şehadet parmağını kaldırmak sahih rivayetlerle sâbit bir sünnet olmaktan başka kuûd sırasında gözün vaziyetini de yönlendirmektedir. Çünkü 2639-2641 numaralı rivayetlerde de geçtiği üzere, göz, kuûd sırasında kalkmış vaziyetteki şehadet parmağını takib edecektir. Ayrıca, şehadet parmağı kaldırılırken, tevhid yani Allah'ın bir olduğu niyet edilip hatırlanacaktır.
3- Yukarıda kaydedilen hadiste iki farklı oturuş şekli üzerinde daha durulmuştur: Bağdaş kurma ve ik'â. Daha önce de geçtiği üzere bazı rivayetler, selefin bağdaş kurarak namaz kıldığını mevzubahis eder. 2647 numaralı rivayet bunun bir özre binaen tecviz edildiğini göstermektedir. Normal şartlarda bağdaş kurarak namaz kılmaya ulema cevaz vermemiştir. İbnu Abdilberr sağlam kimsenin bağdaş kurarak farz namaz kılmasının câiz olmadığında icma edildiğini belirtir. Nafile namazlarla, hasta kimsenin farzlarda bağdaş kurarak kılacağı namaz hususunda ihtilaf olmuştur. İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayet O'nun bunu haram telakki ettiğini ifade ederse de âlimler çoğunluk itibariyle teşehhüdde oturuş şeklinin sünnet olduğunda ittifak etmişlerdir.
İk'â'ya gelince buna 2649 numaralı hadiste temas edilmekte ve sünnet olduğu belirtilmektedir. İk'â'yı tarif eden âlimler onu tavsifte ihtilaf ettikleri için dilimizdeki bir karşılığı ile tercüme etmeyi uygun görmeyip, ne olduğunu burada açıklamaya bıraktık.
Evet ik'â ???????? denilen oturuş şekli nedir? Nevevî bu soruya şöyle cevap verir: "Bil ki, ik'â hakkında iki (çeşit) hadis vârid olmuştur. Biri sadendinde olduğumuz bu hadistir. Ve bunda ik'â'nın sünnet olduğunu söylemektedir. Tirmizî ve başkaları tarafından rivayet edilen diğer bir hadiste ise ik'â yasaklanmaktadır."
Nevevî hadislerin kaynaklarını belirttikten sonra der ki: "Ulema ik'â'nın hükmü ve tefsiri hususlarında pek çok ihtilaflara düşmüştür. Gerçek olan şu ki, ik'â iki çeşittir: Biri "köpeğin ik'âsı gibi, kabalarını yere dayayıp bacaklarını dikmesi, ellerini de yere dayamasıdır." Ebû Ubeyde Ma'mer İbnu Müsennâ ve arkadaşı Ebû Ubeyd el-Kâsım İbnu Sellâm ve diğer lügatçiler ik'âyı böyle tarif ederler. İşte, bu ik'â mekruhtur. Yasaklayıcı rivayetler bu ik'â hakkında vârid olmuştur.
İkinci çeşit ik'â, kişinin kabalarını iki secde arasında ökçelerinin üzerine koymasıdır. Sadedinde olduğumuz hadiste İbnu Abbâs'ın "Peygamberimizin sünnetidir" dediği ik'â budur. İbnu Abbâs'tan hadis: "Ökçelerinin kabalarına değmesi sünnettir" diye açıklanmış olarak da rivayet edilmiştir.
Mezheplere göre sünnet olan oturuş şeklini yukarıda belirttik. Burada, daha önce geçmiş olan bir teferruâtı tekrar hatırlatıyoruz: Şâfiî hazretleri iki secde arasında bir miktarcık oturmayı sünnet addetmişti. İşte o oturuş, İbnu Abbâs'ın bu hadiste sünnet dediği ik'â tarzında olacaktır. [518]

SELÂM

?1? ?? ???? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ????????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ??????? ???????[. ????? ???? ???????? .

1. (2651)- Âmir İbnu Sa'd, babasından (radıyallâhu anh) naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazını tamamlayınca) sağına ve soluna selam verirdi, öyle ki ben (geride olduğum halde) yanağının beyazlığını görürdüm."[519]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ???? ????????? ???? ????????? ?????? ?????????: ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??????[. ????? ????? ?????.???? ??? ???? ??? ???? ?????: »?????? ????? ??????? ???????«.???? ???????: »?????? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ????????? ??????? ???? ????????« .

2. (2652)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazı bitince) sağına ve soluna selam verir, şöyle derdi: "Esselâmu aleyküm ve rahmetullah, esselâmu aleyküm ve rahmetullah."[520] Ebû Dâvud'da "soluna" tabirinden sonra şu ziyade yer alır: "...Öyle ki yanağının beyazını gördük."
Nesâî'de ise şu ziyade vardır: "...Öyle ki, şu taraftan yanağının beyazlığını görürdük."[521]

?3? ??? ???? '?? ???? ?? ???? ?? ???:]???? ????????? ???? ?????????: ???????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????????? ?????? ??????????: ???????? ?????????? ?????????? ??????[.??? ?? ???? ?? ???? ?? ????: »????? ????????? ???? ??????????? ????? ??????????«.

3. (2653)- Ebû Dâvud'un Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh)'dan yaptığı bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] sağına, "esselâmu aleyküm ve rahmetullah ve berekâtuhu" diyerek, soluna da "esselamu aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam verirdi."
Yine Ebû Dâvud'da Semüre İbnu Cündeb'ten gelen bir rivayette: "...sonra imamınıza ve kendinize selam verin" buyurulmuştur."[522]

AÇIKLAMA:

Semüre'den rivayet edilen hadisin Ebû Dâvud'daki aslı ile Teysîr'de kaydedilen şekli arasında fark var. Teysîr'de ??? ??????? denmiş iken, asılda ??? ???????? denmektedir. Kâri, okuyucu demek ise de hadislerde imam mânasında geçmektedir. Burada da imam demektir. Biz tercümeyi buna göre yaptık.[523]

?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??? ?????????? ???? ????? ?????? #. ??????? ??????????: ???????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??? ????????????? ?????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??????????? ?????? ???? ?????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ?? ????????? ????????? ??????? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»?????????«: ??? ????? ??????? ????? ????? ??? ???? ???? ?????? ??? ??????? ?? ??????? ???? ?????? ??????? ??????? .

4. (2654)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber namaz kılınca, ellerimizle (işaret ederek): "Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi" demiştik -ve eliyle de iki tarafına işaret etti. -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine:
"Ellerinizle neye işaret ediyorsunuz? Niye ellerinizi hırçın atların kuyruğu gibi (kıpırdak) görüyorum? Namazda sakin olun. Herbirinizin ellerini dizlerine koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir!"[524]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ???? ??????? ???? ???????? ??? ????????? ??? ???????: ?????????? ????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???“???????[. ????? ???? ???????? .

5. (2655)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince: "Allahümme ente'sselâm ve minke'sselâm. Tebârekte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm" diyecek kadar otururdu."
Bu cümlenin mânası: "Ey Allah'ım! Sen selamsın (her çeşit ayıp, kusur ve âfetlerden uzaksın). İnsanların mazhar olduğu selâmet sendendir. Ey Celâl ve ikram sahibi Rabbimiz! Senin şânın yücedir" demektir."[525]

?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???????? # ??? ??????? ???? ?“?????? ????? ??????????? ????? ????????? ????????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

6. (2656)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) imamın selamına selamla mukâbele etmemizi, birbirimizi sevmemizi, birbirimize selam vermemizi emretti."[526]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda kaydedilen altı aded hadis, namazın bitiminde verilecek selamla ilgilidir. Bu hadislerde ortaya çıkan ahkâmı şöyle özetleyebiliriz:
1) Namazın bitiminde (teşehhüd, salât ve dualardan sonra) baş sağa ve sola çevrilerek selam verilecektir (2651).
2) Selam verirken sağ ve sol cephelere ayrı ayrı esselâmu aleyküm ve rahmetullah denecektir (2652, 2653). Sağdan başlamak efdaldir. Nevevî, "her iki selamda sola veya sağa veya öne verilse, veya önce soldan başlansa selam sahih olur, fakat fazilet kaçırılır" der. Sağa ve sola dönüş mübâlağalı olacaktır. Hadiste geçen "... yanağının beyazlığı görülünceye kadar sağa (sola) döndü..." sözü bu mübâlağa ile te'vil edilmiştir.
3) Selam verirken, imamın selamına mukâbele etmeye niyet edilecektir (2653, 2656). Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkât'da belirttiği üzere, imamın sağında olanlar ikinci selamla, solunda olanlar ise birinci selamla, tam geri hizasında olanlar da her iki selamla imama selam vermeyi niyet edecektir. Bu, Hanefîlere göre yapılmış bir te'vildir.
Neylü'l-Evtâr'da Şâfîîlerin şöyle te'vil ettiği belirtilir: "İmamın sağındaki kimse, ikinci selamında imama mukâbele etmeyi niyet eder. Solundaki, birinci selamda imama mukâbeleye niyet eder, hizasında olan kimse istediği selamda imama mukâbele etmeyi niyet eder, ancak birincideki niyet daha iyidir." İbnu Mâce'nin rivayeti şöyledir: "Resûlullah bize imamlarımıza ve birbirimize selam vermemizi emretti."
Mâlikîlere göre musallinin imama mukabelesi imamın söylediğini aynen söylemekle olur. Onlara göre imama uyan (me'mûm) üç selamda bulunur: Birincisi ile namazdan çıkar, bunu hafif sağa dönerek karşısına verir. İkinci selamı imamadır, üçüncü selamı da solundakileredir.
4) Kendine selam verilecektir (2653). İlk nazarda garib de gelse, Resûlullah, kişinin kendine selam vermeyi de niyet etmesini emretmektedir. Esasen bir âyette: "... Evlere girdiğiniz zaman kendinize, ehlinize Allah katından bereket, esenlik ve güzellik dileyerek selam verin" (Nûr 61) buyrularak nefsimize selam vermek Allah tarafından emredilmiştir. Şu halde Resûlullah'ın emri, namazdaki selamda da kendimizi niyet etmemizin gereğini irşad etmektedir. Selamın mahiyeti açısından bu tabiîdir. Çünkü, selam bir duâdır, bir teavvüz duâsıdır, yani Allah'tan sığınma talebi ve O'na ilticâdır. Yani selam, Allah'ın bir ismi olması haysiyetiyle esselâmu aleyküm demek: "Allah üzerine hafiz ve vekil olsun" demektir. Şu mânaya geldiği de söylenmiştir: "Selâmet ve necât (kurtuluş) bulasınız." Kişi namaz selamı sırasında kendini de niyetine almakla bu temennilere şahsını da dahil etmiş olmaktadır. Bazı âlimler sağa verilen selamla sadece sağındaki melekleri ve diğer mevcut emsalini değil, Hz. Âdem devrinden beri geçmiş emsalini; sola selamla da soldaki melekleri ve emsalini ve Kıyâmete kadar gelecek ehl-i îman emsalini kastedeceğini söylemişlerdir. Tirmizî'de ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned' inde gelen bir rivayette Hz. Peygamber'in selamı bu şekilde geniş tuttuğu belirtilir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleden önce dört, öğleden sonra dört, ikindiden sonra dört rek'at kılar, her iki rek'atin arasını mukarreb meleklere, peygamberlere ve onlarla olan mü'min kimselere selamla ayırırdı." Bazı âlimler burada teşehhüddeki selamın kastedildiğini söylemiştir. Ancak hemen belirtileceği üzere teşehhüd selamı ile tahlîl selamı arasında irtibat olmadığını söylemek zor ve çok tekellüflü olur. Tahlîl selamı imam'ın cemaate, cemaatin imam'a ve etrafındakilere selamıdır diye kesip atacak olsak tek başına kılanların selamını nasıl değerlendireceğiz?
Sırf selam vesilesiyle mü'minin ulaştığı bu hayal gücü ve tefekkür derinliği, namazın rûhî hayatımıza kazandırdığı müstesnâ zenginliklerden sadece biridir. Rabbimizin namaz nimetine şükrümüzü edadan gerçekten ne kadar âciziz!
NOT: Âlimler, selam'ın eliflâmlı olup olmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları eliflâmsız olabileceğini söylemiş ise de esselam şeklinde eliflamlı olmasının efdal olduğunu belirtmiştir. Ancak diğer bir kısım âlimler eliflâm olmasının vâcib olduğunda ısrar etmiştir. "Çünkü derler, bütün rivayetler eliflâmlıdır, zaten teşehhüdde de geçmiştir, öyle ise tekrar edilirken mutlaka eliflâm'la mârife yapılması gerekir."
5) Namazda sağ ve sola selam verilirken eller uylukların üzerinde olacak. Sözle verilen selama elkol, parmak hareketi refâkât etmeyecek (2654). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) namazın sonunda selam sırasında eliyle işaret ve imada bulunanlara müdâhale etmiş ve bu davranışı huysuz atların mânasız ve yersiz kuyruk sallamalarına benzetmiştir.
Ashâbın bu davranışı, namazda huşû ve sükûnetle ilgili ahkâmın ve teferruâta inen bir kısım ahkâm ve âdâbın teşriînden önceye rastlar. Bu müdahale de işaret ettiğimiz bir teşriât olmaktadır. Rivayetler, bidayette namaz içinde mü'minlerin yürüdüklerini, selamlaştıklarını ve hatta konuştuklarını belirtir. Zaman içerisinde ve bilhassa huşû ile ilgili âyet geldikten sonra namazla ilgili âdâb tamamlanmış, son şeklini almıştır.
6) Namazdan selamla çıkınca, namaz hali üzere kalınmayacaktır. Namaz hali üzere kalmanın miktarı Allahümme ente'sselam ve minke'sselam, tebârekte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm deme müddeti kadardır (2655). Esasen selam'a tahlîl selamı denmiştir. Yani namaz halinde uyulması gereken yasakların kalkması, helal olması selamı. Öyle ise, selamdan sonra o hal fazla uzatılmayacaktır. Konuşmak, sağa sola dönmek, vaziyetini değiştirmek, kalkıp gitmek artık helaldir.[527]

NAMAZIN EVSAFINI BİLDİREN BAZI HADİSLER

?1? ?? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????:]??????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? # ?????????? ????? ?????? ?????? #? ??????: ???? ?????????? ????????? # ??????: ??????? ?????????? ??? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ???? ????????? ?????: ????? ??????: ?????????. ????: ???? ???? ????? ??? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????????? ????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?? ?????????? ?????????? ????? ????????? ????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ????????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ???? ????????????? ????? ?????????? ??? ????????? ??????? ??? ????????? ????? ???????? ??????? ????????: ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ???????: ?????? ???????? ????? ??????? ??? ?‘???? ?????????? ???????? ???? ?????????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ??????? ????? ????????? ????? ???????: ?????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ????? ?????? ??? ?????????? ????? ???????? ?? ?‘????? ?????? ??????? ????? ???? ???? ???? ????????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ????

??????? ?‘??????. ???????: ????????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? #[. ????? ??????? ???????? ???? ???? ????????.

1. (2657)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kendisi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbından on kişilik bir grupla oturuyor idi. Resûlullah'ın namazını zikrettiler. Bunun üzerine:
"Ben içinizde Aleyhissalâtu vesselâm'ın namazını en iyi bilen kimseyim!" dedi. Yanındakiler:
"Nasıl olur. Allah'a yemin olsun, sen O'na bizden daha çok tâbi olmuş bizden önce onun sohbetine katılmış değilsin!" dediler. O:
"Herşeye rağmen!" deyip (ısrar edince):
"Peki (Efendimizin nasıl namaz kıldığını) arzet görelim" dediler. O da anlattı:
"Aleyhissalâtu vesselâm, namaza kalkınca kollarını omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Bütün kemikleri mûtedil şekilde yerlerinde istikrarını bulunca tekbir getirir, sonra kırâatte bulunur, sonra tekrar tekbir getirir, ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır, sonra rükûya gider ve el ayalarını dizlerinin üzerine koyar, sonra o durumda mûtedil bir vaziyet alır, başını ne aşağı kırar ne de yukarı kaldırır, sonra başını kaldırıp: "Semi'allâhu limen hamideh (Allah kendisine hamdedeni işitir)!" der, sonra ellerini tekrar omuzlarının hizasına kadar mutedil şekilde kaldırır, sonra: "Allahu ekber!" deyip yere eğilir, ellerini yanlarına açar, sonra başını kaldırır, sol ayağını büker, üzerine oturur, secde edince ayaklarının parmaklarını açar, sonra secde eder, sonra: "Allahu ekber!" der, başını kaldırır, sol ayağını büker, her kemik yerine gelinceye kadar sol ayağının üzerine oturur. Sonra aynı şeyleri diğer (rek'at)de yapardı.
Sonra iki rek'ati (tamamlayıp) kalkınca, iftitah tekbirinde olduğu gibi tekbir getirir, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır. Sonra aynı şeyleri namazın geri kalan kısmında da yapardı.
Selam vereceği son rek'atin secdesi olunca sol ayağını (mak'adının altından sağ tarafına) çıkarır ve sol tarafı üzerine yere çökerek otururdu."
(Onun bu açıklamasını dinleyince yanındakiler:) "Doğru söyledin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle namaz kılardı!" dediler."[528]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin râvisi Ebû Humeyd es-Sâidî'nin ismi ihtilaflıdır: "Abdurrahman İbnu Amr İbni Sa'd, Abdurrahman İbnu Sa'd, Münzir İbnu Sa'd İbni Mâlik. Annesi Ümâme Bintu Sa'lebe'dir. Medîneli addedilir, Hz. Muâviye'nin hilafetinin sonunda vefat etmiştir.
2- Hadiste geçen oturuş tarzı 2650. hadiste yeterince açıklandığı için tekrar etmeyeceğiz.[529]

?2? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ?? ?????????? ??? ????? ?????? ?????????????? ??????? ???????? ???????? ????? ????????? ????????? ???? ????????? #? ?????? ???????? #: ??????????? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? ???????? ??????? ????? ????? ????????? ???? ???????? # ??????? ????????? ??????: ??????? ??????? ???????? ???? ??????? ???????? ????? ??????????? ??? ?????? ????? ????? ???????: ??????? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ????????? ?? ????? ?????: ???????? ????????????? ???????? ???? ?????? ??????? ????????? ??????: ????? ???? ?????? ??? ???????? ?????????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ????? ???? ????? ???????? ????? ????? ??????? ???????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ???? ???????. ????: ???????? ?????? ?????????? ???? ???? ????????? ???? ????? ??????? ????????? ???? ??????? ?????? ???????? ???????[. ????? ????? ????? .

2. (2658)- Rifâa İbnu Râfi' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz mescidde iken bedevî kılıklı bir adam çıkageldi. Namaza durup, hafif bir şekilde (yani rükunleri, tesbihleri kısa tutarak) namaz kıldı. Sonra namazı tamamlayıp Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verdi: Efendimiz:
"Üzerine olsun. Ancak git namaz kıl, sen namaz kılmadın!" buyurdu. Adam döndü (tekrar) namaz kılıp geldi, Resûlullah'a selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm selamına mukabele etti ve:
"Dön namaz kıl, zîra sen namaz kılmadın!" dedi. Adam bu şekilde iki veya üç sefer aynı şeyi yaptı, her seferinde Aleyhissalâtu vesselâm:
"Dön namaz kıl, zîra sen namaz kılmadın!" dedi. Halk korktu ve namazı hafif kılan kimsenin namaz kılmamış sayılması herkese pek ağır geldi.
Adam sonuncu sefer:
"Ben bir insanım isabet de ederim, hata da yaparım. Bana (hatamı) göster, doğruyu öğret!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Tamam. Namaza kalkınca önce Allah'ın sana emrettiği şekilde abdest al. Sonra (ezan okuyarak) şehadet getir. İkâmet getir (namaza dur). Ezberinde Kur'ân varsa oku, yoksa Allah'a hamdet, tekbir getir, tehlîl getir, sonra rükuya git. Rükû halinde itmi'nâna er (âzâların rükûda mûtedil halde bir müddet dursun). Sonra kalk ve kıyam halinde itidâle er, sonra secdeye git ve secde halinde itidale er, sonra otur ve bir müddet oturuş vaziyetinde dur, sonra kalk.
İşte bu söylenenleri yaparsan namazını mükemmel (kılmış olursun). (Bundan bir şey) eksik bırakırsan namazını eksilttin demektir."
Râvi der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sonuncu sözü Ashâb'a önceki: (Dön, namaz kıl, zîra sen namaz kılmadın!) sözünden daha kolay (ve rahatlatıcı) oldu. Zîra (bu söze göre), sayılanlardan bir eksiklik yapan kimsenin namazında eksiklik oluyor ve fakat tamamı hebâ olmuyordu."[530]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????????? ???????? ?????????? ?????????????? ????????????? ?????????????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (2659)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazın anahtarı temizliktir. (Namaz dışı şeylerle meşguliyeti) haram kılan şey iftitah tekbiridir, (namaz dışı meşguliyeti) helal kılan şey (de sondaki) selamdır."[531]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, namaza mâni olduğu için Hz. Peygamber mecaz olarak temizliği anahtar diye tesmiye buyurmuştur. Nevevî der ki: "Ümmet, su veya toprakla temizlik olmaksızın namaz kılmanın haramlığı hususunda icma etmiştir, farz ve nafile, tilâvet ve şükür secdesi, cenaze namazı arasında fark yoktur. Sadece cenaze namazı hususunda Şâbî ile Muhammed İbnu Cerîr et-Taberî'den istisnâî bir kavil mevcuttur: "Cenaze namazı, taharetsiz caizdir" demişlerdir. Ancak bu bâtıl bir görüştür. Ulema bunun hilafında icma etmiştir. Abdestsiz biri, bilerek özürsüz namaz kılacak olsa günahkâr olur, mezhebimizce (Şâfiî) tekfir edilmez. Cumhur da tekfir etmez. Ancak Ebû Hanîfe'den rivayete göre, şeriatle oynadığı için tekfir edilir."
2- Namaza başlarken söylenen iftitah tekbirine tahrim denmiştir. Çünkü, onun söylenmesinden itibaren namaz başlar ve namaz edebine girmeyen şeyler haram olur; konuşmak, gülmek, yemek-içmek, dünyevî bir iş yapmak v.s.
Keza namazın en sonunda selam vermek de tahlîl diye isimlenmiştir. Çünkü selâm'dan sonra her çeşit namaz yasağı kalkmış olur. Böylece namazın dışına çıkılır. Hadiste ???????????? ??????????? ?????????? ???????????? "Namazın ihramı tekbîr, ihlâli selam" buyrulmuş, böylece iftitah tekbiri hacc yasaklarını başlatan ihrâm'a benzetilmiştir. İftitah tekbirine tahrime de denmiştir.[532]

NAMAZIN UZUNLUGU VE KISALIGI HAKKINDA

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ?? ????????? ??????????? ???????????? ????????? ?? ?????????????? ?‘????????? ???? ????????? ?????? ??? ???????????? ??????????? ????????? ?? ?‘?????????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ?? ???????????????? ?‘??????????? ???? ????????? ???? ?????? ????????? ?? ?Œ?????????? ???? ?????????? ???? ?Œ?????????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (2660)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öğle ve ikinci namazındaki kıyamlarını(n uzunluğunu tahmin ve) takdir ederdik. Öğledeki ilk iki rek'atin uzunluğunu Eliflâmmîm Tenzîlü's-Secde sûresi(ni okuyacak) kadar tahmin ettik. Sonra iki rek'atin uzunluğunu da bunun yarısı kadar takdir ettik. İkindinin ilk iki rek'atinin kıyamının uzunluğunu, öğlenin son iki rek'atinin uzunluğu kadar takdir ettik. İkindinin son iki rek'atinin uzunluğunu da bunun yarısı kadar."[533]

?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ??????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ????? ??????????? ????? ?????? ????????? ?????? # ?? ??????????? ?‘???? ?????? ????????????[. ????? ???? ???????? .

2. (2661)- Yine Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Öğle namazı başlardı, bu anda bir kimse Bakî'ye gider, ihtiyacını görür, sonra abdest alır, gelir ve uzunluğu sebebiyle Resûlullah'ın birinci rek'atine yetişirdi."[534]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????. ?????: ????? ???????? ????? ????: ???????? ??? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

3. (2662)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kıldım. Öylesine namazı uzattı ki, içimden çirkin bir şey yapmak geçti.
"Ne yapmak istemiştin?" diye sordular. Dedi ki:
"Oturup O (aleyhissalâtu vesselâm)'nu terketmeyi düşündüm."[535]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resûlullah'ın teheccüd namazlarının uzunluğu hakkında tatminkâr bir bilgi vermektedir. İbnu Hacer bu hadisle ilgili olarak özetle şu bilgileri dermeyan eder:
"Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gece namazlarını uzun kılmayı tercih ettiğini gösterir." İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) Resûlullah'a ittibada kavî bir zât idi. Müslim, Câbir rivayeti olarak: ???????? ??????? ????? ?????????? "Namazın en efdali kunûtu uzun olanıdır" hadisini kaydeder. Bununla namazın uzunluğunun faziletine delil getirir. Ancak burada kunût'la huşû'yu kastetmiş olması da muhtemeldir. Sahâbe'den ve diğer seleften pekçoğu rükû ve secdenin sayıca çokluğu efdaldir diye hükmettiler. Müslim'de gelen bir Sevbân (radıyallâhu anh) hadisinde ???????? ????????? ???????? ?????????? "Amellerin en hayırlısı çokca secdedir" buyrulmuştur. Görünen o ki, uzunluktan kasdedilen şey şahıslara ve ahvale göre değişmektedir.
Sadedinde olduğumuz hadiste imamın hareketlerine muhalefet etmek çirkin amel sınıfına girmektedir.
Hadiste, birbirleri arasındaki durumları bilmenin faydalı olacağına bir tembih var. Zîra İbnu Mes'ud'un ashâbı, onun "çirkin bir iş yapacaktım" sözünü anlamamışlar ve kendinden sormuşlardır. O da arkadaşlarının bu davranışını tenkid etmeyip cevap vermiştir.
Müslim, Huzeyfe hadisi olarak şunu kaydeder: Aleyhissalâtu vesselâm' la birlikte Huzeyfe bir gece namaz kılmıştır. Efendimiz, o gece bir rek'atte Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini okudu. Kırâat sırasında içinde tesbih olan bir âyet geçince tesbih'te bulunuyor, sual geçince istiyor, teavvüz geçince istiâze ediyordu. Sonra rükûyu geçti ve rükûya kıyam kadar uzun tuttu. Sonra kalktı, rükûsu kadar kıyamda kaldı. Sonra secde yaptı, secdesi de kıyamı kadar uzun oldu."
Bu iş, takriben iki saat alır. Muhtemelen Aleyhissalâtu vesselâm o geceyi tam olarak ihyâ etmiştir.
Ancak, bu gece dışındaki halinin gereğine gelince, onu Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) haber vermektedir: "Aleyhissalâtu vesselâm mûtad olarak gecenin üçte birinde namaz kılardı ve bu müddette kıldığı namazların sayısı onbir rek'ati tecavüz etmezdi. Bu hal, rek'atlerin uzun tutulmuş olmasını gerektirir."[536]

?4? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ?????? ????????? ?? ????? ?????????????? ???????????? ???????????? ?????????? ???????? ???????: ???????????? ??? ??????? ?????? ?????????? ????????????????? ???????? ?????????: ??? ?????. ??? ?????. ??? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

4. (2663)- Fadl İbnu'l-Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaz ikişer ikişer kılınır. Her iki rek'atte bir teşehhüd vardır. Namazda huşû duyulur (tazarrûda bulunulur), temeskün (tezellül) izhâr edilir. Ellerini kaldırırsın." Şöyle de dedi: "Ellerini, içleri kendi yüzüne dönük olarak Rabbine kaldırır, isteklerini (ısrarla tekrarla söyleyerek) istersin:
"Ya Rabbi! ya Rabbi! ya Rabbi!....." Kim bunu yapmazsa namazı eksiktir."[537]

AÇIKLAMA:

Burada namazda takınılacak edep halinin mühimleri sayılmaktadır.
* Tehaşşû, huşû duymak ma'nâsına gelir. Hudû'ya yakın bir ma'nâ taşır. Ancak hudu göz, kulak, beden, ses gibi zâhire akseden ahvaldeki saygı tavrıdır, huşû ise daha ziyade kalbteki saygı halidir. Şunu da belirtelim ki, "hudû bedendedir, huşû ise göz, beden ve sestedir" diye de açıklanmıştır.
Tehaşşû'yu sükûn ve tezellül olarak anlayan ve hudû ile ma'nâ yakınlığı içinde gören şârihler buna delil olarak Resûlullah'ın hadisini gösterirler: ???? ?????? ???????? ?????????? ??????????? "...eğer onun kalbinde huşû olsaydı, dış organlarında da huşû (sükûnet, saygı hali) olurdu."
* Tazarrû; tezellül, taleb ve rağbette mübalağa olarak tarif edilir.
* Temeskün: Kişinin kendinden meskenet (fakirlik) izhar etmesi; bu da tezellül ve hudû ma'nâsı taşır.
* Eller duâ edenin yüzüne dönük vaziyette kaldırılıp, talepler ısrarla takrarla, yalvaryakar vaziyette Allah'tan istenecektir.
* Son olarak namaz edebiyle ilgili olarak sayılan hususlar yapılmazsa o namazın nâkıs olacağı belirtilmiştir. Şu halde namaz, sadece farz ve vâciblerin edasıyla kemâlini bulmuyor. Onu tamamlayan âdâblar da var, onlara da riayet gerekmektedir. Aksi takdirde ihmal edilen âdâb sayısınca namazda eksiklikler artacaktır.[538]

?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ??????? ??? ?????????. ?????????. ?????????. ?????????. ?????????.

?????????. ?????????. ?????????. ?????????[. ????? ??? ???? .

5. (2664)- Ammâr İbnu Yâsir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi vardır, namazını kılar bitirir de, kendisine namazın sevabının onda biri yazılır. Kişi vardır, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri yarısı yazılır."[539]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, muasillinin namaz kılarken, namazın rükun ve şartlarından, huşû ve huzû gibi diğer gereklerinden ihlal ve ihmâl ettikleri sebebiyle uğrayacağı ziyanı dile getirmektedir. Önceki hadisle, bu beraber mütâlaa edilence musallinin namazla ilgili edeplere son derece dikkat ve riayet etmesinin ehemmiyeti anlaşılır. Sorumsuzluk, gereksiz bir gevşeklik yüzünden hergün manevi ziyanlara uğramak akıl kârı mıdır? Muhakkak ki hiçbir sevabın yazılmadığı haller de mevcuttur. [540]

NAMAZIN SEKİZ ŞARTI BİRİNCİSİ: HADESTEN TAHÂRET

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ???? ???????[. ????? ???? ????????.»?????????«: ???? ????? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????????. »????????????«: ??????? ?? ??????? ???????? ???? .

1. (2665)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah temizlik olmayan namazı kabul etmez, hıyânetle kazanılan paradan verilen sadakayı da kabul etmez."[541]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ???????? ????? ????? ????????? ???? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2666)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, sizlerin namazını hades vâki olunca yeniden abdest almadıkça kabul etmez."[542]

?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ????? ?????? ? ??????? ????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (2667)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdesti olmayanın namazı da yoktur. Üzerine besmele çekmeyenin abdesti yoktur."[543]

AÇIKLAMA:

Bu hadis tek başına ele alındıkta, zâhiriyle besmele çekilmeden alınan abdestin sahih olmadığını ifade etmektedir. Zâhirîler ve İshâk İbnu Râhûye buna hükmetmişlerdir. Ancak ekseriyet burada nefyedilenin fazîlet ve kemâl olduğuna, dolayısıyla besmelesiz abdestin mükemmel bir abdest olmayacağına, sevabının az olacağına hükmetmiştir. Nitekim Resûlullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir:

???? ????????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????????

"Kim besmele ile abdest alırsa, bu bütün bedenine (günahlardan) temizlik olur. Kim de besmele çekmeden abdest alırsa bu da ona, abdest uzuvlarının (maddî) temizliği olur."
Bazı âlimler, besmeleyi niyetle te'vil etmiş, "Kalbin zikridir" demiştir. Bunlara göre: "Eşya zıddıyla bilinir. Öyle ise unutmanın mahalli kalb olduğuna binaen, onun zıddı olan zikrin mahalli de kalbtir. Kalbin zikri ise niyettir, azmetmedir." Ebû Dâvud, bir rivayetinde er-Rebî'a'nın hadisle ilgili şu tefsirini kaydeder: "Bir kimse abdest alsa, gusletse, fakat ne namaz için abdeste, ne de cenâbetten temizlik için gusle niyat etmese, onun abdesti abdest, guslü de gusül olmaz hadis bunu demek ister, (abdest ve gusül için niyet şarttır)."
Her hâl u kârda abdest ve gusülde besmelenin hükmü, görüldüğü üzere ihtilaflıdır. Hanbelîler abdeste başlarken besmelenin vâcib olduğunu söyler, âmden terkedilirse abdest bâtıl olur, sehven ve cehlen terki abdesti ibtal etmez. Hanefîler "Başta besmele çekilmezse sevab az olur" derse de bunun sünnet olduğunu kabul eder.[544]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ????????? ??????? ????? ?????: ?????? ???????? ??????????? ????: ???????? ???????? ?????????? ??? ???? ????????[. ????? ?????? ? ?????? .

4. (2668)- Hz. Enes (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her namaz için abdest aldığını söylemişti, kendisine:
"Siz nasıl yapıyordunuz?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:
"Aldığımız abdest bozuluncaya kadar bize yetiyordu."[545]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ?????? ?????? ????????? ??????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????: ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????????? ????? ???????: ??????? ?????????? ??? ??????[. ????? ?????? ? ???????.

5. (2669)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü bütün namazları tek abdestle kıldı. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) kendisine:
"Ey Allah'ın Resûlü, bugün şimdiye kadar hiç yapmadığın şeyi yapmış olmalısın?" demişti, şu cevapta bulundu:
"Ey Ömer, bunu bilerek yaptım."[546]

?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ?? ??????? ?????????????? ????? ????? ?? ????? ????????? ??????????? ?????????? ?????????????[. ????? ??? ????.????? ???? ?? ???? ????? ????? ????? ?? ?? ??????? ??? ?? ??? ?‘?? ?? ??? ?????? ?????? ?????? .

6. (2670)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Namaz kılarken kimin abdesti kozulacak olursa hemen namazdan çıksın. Eğer cemaatle kılınan bir namazda ise burnunu tutarak ayrılsın."[547]
Burnunu tutmasını emretmesi, cemaate burnu kanamış zannını vermek içindir. Bu davranış, avretin örtülmesi ve kabîhin gizlenmesi hususunda bir nevî edebe riayettir.[548]

?7? ??? ????:]?????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ???????: ???? ???????? ?? ????????

?????????? ?????????? ???????? ????? ???????? ????????? ???? ??? ???? ?????[. ??? ?? ???? ?? ??? ?????? ???? ???? .

7. (2671)- İmam Mâlik merhuma ulaştığına göre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) namazda iken burnu kanardı, o da çıkar burnunun kanını yıkar, geri döner ve önceki kıldığı namazını (kaldığı yerden) tamamlardı."
Yine Muvatta'nın İbnu'l-Müseyyeb'den kaydettiği bunun aynısı olan bir başka rivayet daha vardır."[549]

?8? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #:
???? ??????? ????????? ????? ?????? Œ???? ??????? ?????? ??? ????????? ????? ??????? ???????[. ????? ???????.????: ??? ?????? ?????? ??? ?????? ?? ?????? .

8. (2672)- İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse son rek'atte oturmuşken daha selam vermeden hades vâki olsa namazı caizdir."[550]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen sekiz aded hadis, hadesten tahâretle ilgilidir. Hades, manevî kirlilik demektir. Abdesti bozan hallerden biriyle meydana gelir. Bu manevî kirden yani hadesten temizlenmedikçe bazı ibadetleri yapmak caiz olmaz. Bir Buhârî rivayetinde geldiği üzere, "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Resûlullah'tan: "Hades vâki olan kimse abdest almadıkça kıldığı namaz makbul olmaz" hadisini nakledince Hadramevtli bir zat: "Hades nedir?" diye sorar. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh): "Sesli veya sessiz yellenmedir" diye cevap verir. Ebû Hüreyre bu cevabıyla namaz sırasında vukûu en ziyade muhtemel olan sebeple hadesi tarif etmiş olmaktadır. Değilse, hadesin, bir kısmı icma ile bir kısmı ittifakla ve bir kısmı da ihtilafla sâbit olan başka sebepleri de vardır. Hades, dediğimiz hükmî kirlilikleri abdestsizlik, cünüblük, hayız ve nifas halleri olarak da tarif etmek mümkündür. Böyle bir tariften sonra, bunları meydana getiren her hali hadesin sebebi olarak belirlemiş oluruz. Sözgelimi arka ve ön yollardan bir şeyin çıkması, vücuddan kan çıkması, uyumak, ağız dolusu kusmak, hayız kanının gelmesi, doğum, kadına değmek veya temas etmek gibi, bunların her biri hadesin sebebidir.
Hadesin bir kısmı sadece abdest alarak giderilir: "Arka ve ön yollardan birşey gelmesi, kanama, uyuma, kusma, namazda gülme... gibi. Bir kısmı boy abdesti ile temizlenir: İhtilâm, kadına temas, hayız ve nifas hali gibi.
Neticeye gelmek gerekirse, dinimizin temel prensiplerinden biri, namaz ve sair bazı ibâdetlerin makbul olması için temizlik şartının konmuş olmasıdır. 2665, 2666, 2667 numaralı hadisler abdestsiz namazın makbul olmayacağını kesin bir üslubla ifade etmektedir.
2- Her namaz için ayrı bir abdest almak efdaldir. Resûlullah'ın mûtad olan âdeti ve sünnet budur (2667. hadis). Ancak, abdesti bozan bir hal vukû bulmadıkça abdest devam ediyor demektir ve abdest bozulmadığı müddetçe de müteakip namazları kılmak mümkündür. 2668 numaralı hadis ashâb'tan bir kısmının böyle yaptığını gösterir. İbnu Mâce'de gelen bir rivayette bu hal, ????????????? ???????? ???????????? ???????? ????????? ??????? "Biz bütün namazları tek abdestle kılardık." diye daha açık ifade edilmiştir. Tahâvî, her vakti ayrı bir abdestle kılmak sadece Efendimize has bir vacip olabileceğini söylemiştir. 2669 numaralı hadis de Resûlullah'ın Mekke'nin fethedildiği gün sabah abdesti ile yatsı namazını da kıldığını haber vermektedir. Resûlullah'ın bir kere de olsa yaptığı bir şey meşrûdur, en azından benzer şartlarda, istisnâî durumlarda meşrûdur.
Resûlullah'ın her namaz için abdest almayı emrettiğine dair sahih rivayet dahi mevcut ise de bunun neshedilmiş olabileceği belirtilmiş ve böyle bir vecîbenin olmadığı hususunda icma hâsıl olmuştur.
3- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin rivayet ettiği 2670 numaralı hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namaz sırasında abdest bozulacak olursa, namazın derhal terkedilmesini emretmektedir. Hadis mutlak geldiği için, âlimler bu hadesin iradî, gayr-ı iradî veya bir zarûrete mebni, her ne sûretle vâki olursa olsun hükmün aynı olacağını belirtir.
Ayrıca bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumda takip edilecek mühim bir edep vaz'ediyor: "Burnu tutarak çıkmak..." Hatta burna bir de mendil konması, gayeyi daha iyi hâsıl eder. Çünkü Hattâbî gibi bazı şârihler burnu tutmanın, cemaate "burnu kanamış" zannını verme gayesine yönelik olduğunu belirtirler: "Bu hadis der, setrü'l-avret ve kabîh bir durumun gizlenmesinde edebe riayet dersi de vermektedir. Benzer hallerde bu çeşit tevriye'ye başvurmak günâh ve merdud olan riya ve yalan sınıfına girmez. Tam aksine bu, nezâkettir, hayanın kullanılmasıdır ve halkın su-i zan ve kuşkusundan sâlim kalma yollarına başvurmadır."
4 - 2671 numaralı hadis İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan verdiği örnekle namazın bir kısmını kılmışken, abdesti bozulan kimsenin namazını tamamlama şeklini aydınlatmaktadır: İbnu Abbâs abdest aldıktan sonra önceki kıldığı kısmın üzerine geri kalanı bina ediyor. Yani namazı bozulmakla kıldığı kısımlar iptal olmuyor. Sözgelimi dördüncü rek'atte namazdan ayrılmış ise, abdesti alıp dönünce tek rek'at kılarak namazını tamamlıyor, önceki üçü yenilemiyor. Muvatta'nın Abdullah İbnu Ömer'den kaydettiği bir başka örnekte "(bu sırada hiç) konuşmadı" ziyadesiyle önceki kılınan kısmın muteber olma şartını da beyan eder. Zürkânî: "Bu kimselerin ameli, onlar nazarında burnu kanaması abdest bozucu olmadığını, kanı yıkamak için çıkıp konuşmadığı ve namaz kılınan yere en yakın mekandan öte geçmediği takdirde önceki kıldığının üzerine tamamlayabileceğini ifade eder" der.
Bu mesele ilmihâl kitaplarında Lâhik adını taşıyan bahislerde teferruâtlı olarak açıklanır. Şöyle özetleyebiliriz: İmama uyan kimse, namaz sırasında uyku, gaflet, cemaatin çokluğundan dolayı bir zahmet veya vâki olan bir hades sebebiyle namazın tamamını veya bir kısmını imamla kılamazsa, bunu sonradan bazı kayıtlarla tamamlar. Bu durum başına gelen kimse muktedi gibidir. Öyle ise, kendisi tamamlayacağı kısımları imamın arkasında imiş gibi yaparak tamamlar, mesela Kur'ân okumaz.
Lâhik mümkünse, kaçırdığı kısımları kaza ederek, imama uyar. Kaza edemeyeceğini anlarsa imama uyar, imam selam verdikten sonra tamamlar.
Mesela bir muktedi, dördüncü rek'atte burnu kanasa, gider abdest tazeler, bu esnada namaza mâni bir söz ve davranıştan kaçınır. Dönüşte nerede yakalayabilirse imama uyar, rek'ate yetişemedi ise imam selam verdikten sonra kalkıp tamamlar. Eğer imama yetişemezse tek başına, kılamadığı dördüncü rek'ati imamın arkasında imiş gibi hiçbir şey okumadan kılıp selam verir. Bu hâdise üçüncü rek'atte vâki olsa, abdest alan lâhik, önce üçüncü rek'ati kırâatsiz olarak kılar ve imama uyar, onunla dördüncü rek'ati kılar. Ancak imama bu şekilde kavuşamamaktan korkarsa hemen imama uyar, eksik kısmı imam selam verdikten sonra kırâ-atsiz tamamlar. İmam sehiv secdesi yapsa imamla sehiv secdesi yapmaz, sehiv secdesini en sonda yapar.
Bu tarza uymayanlar namazlarını yeniden kılarlar.
5- Sadedinde olduğumuz hadislerin sonuncusu (2672), son rek'ati tamamlayıp oturduğumuz zaman selam vermezden önce hades vukûu halinde namazın mûteber olacağını ifade etmektedir.
Hadiste oturma müddeti belirtilmemiş ise de Hanefiler bunu, teşehhüd okuma müddeti ile kayıdlarlar. Daha az olursa câiz olmaz, çünkü teşehhüd miktarı oturmak farzdır. Selam aranmıyor, çünkü bu, namazın farzlarından değildir. İmam Şâfiî'ye göre bu durumda namaz iade edilir. Çünkü ona göre teşehhüd de, selam da farzdır.
Ahmed İbnu Hanbel'e göre teşehhüd okumadan selam verse namaz câizdir.[551]

NAMAZIN İKİNCİ ŞARTI: ELBİSE TEMİZLİĞİ

?1? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ???????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? #: ???? ????? ????? ?????? ???????? ?? ????????? ??????? ???? ??????????? ?????? ????????: ??????? ??????? ???? ????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.??????? »???‘???« ??? ??????? ?? ??????.

1. (2673)- Hz. Mu'âviye (radıyallâhu anh)'nin dediğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe'ye -ki kızkardeşidir- sormuştur:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), içerisinde kendisiyle temasta bulunduğu elbise sırtında olduğu halde namaz kılar mıydı?" Ümmü Habîbe (radıyallâhu anhâ) şu cevabı vermiştir:
"Evet, yeter ki elbisede bir ezâ (meni bulaşığı) görmemiş olsun!"[552]

AÇIKLAMA:

Burada ezâ ile gözle görülen pislik kastedilmiştir. Bazı âlimler bu hadise dayanarak meni, mezi, kadının fercinden hasıl olan rutubetin necis olduğuna hükmetmiştir. Zira Resûlullah ezâ ile bu söylenenlerin bulaşığını kastetmiş olmalıdır. Meninin necis olup olmadığı ihtilaflıdır. Şâfiî ve Ahmed temiz olduğunu söyler. Ebû Hanîfe ve Mâlik necis olduğunu söyler. Mâlik'e göre kurusu da yaşı da yıkanarak temizlenir. Ebû Hanîfe'ye göre yaşı su ile de temizlenebilir.[553]

?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? # ? ???????? ?? ??????????[. ????? ????? ????? .

2. (2674)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizim (kadınların) çamaşırları içerisinde namaz kılmazdı."[554]

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kadın çamaşırı içerisinde namaz kılmadığı belirtiliyor. Kadın çamaşırı diye tercüme ettiğimiz melâhif kelimesi rivayetlerde luhuf diye de gelmiştir. Bir rivayette şuur kelimesiyle beraber gelir, yani râvi şuur mu derdi luhuf mu derdi şekke düşer. Luhuf, "lihâf"ın cem'idir. Lihâf, milhafe, milhaf vücudu örten, vücuda giyilen her şey olarak açıklanır.[555] Şuur ise "şi'âr"ın cem'idir. Bu ise vücuda giyilen ilk çamaşırdır. Öyle ise lihâf da şi'âr da aynı ma'nâda yani iç çamaşırı manasında kullanılmış olmalıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadedinde olduğumuz rivayete göre namazda kadınların iç çamaşırlarını kullanmaktan sakınmıştır. Şârihler bunu: "Kadının iç çamaşırına hayız kanı bulaşmış olma ihtimaline binaen" diye açıklarlar. Namazda bütün giysilerin temiz olması şarttır. Halbuki kan bulaşığı temizliğe mânidir.[556]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ???? ???????? ?? ?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????[. ????? ???? .

3. (2675)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in anlattığına göre, cünübken içinde terlediği elbise sırtında olduğu halde namaz kılardı."[557]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) burada cünüb kimsenin temiz olduğunu ifade etmektedir.
Terin temizliğine hükmetmeye ulemayı sevkeden delillerden biri, ehl-i kitap olan kadınla müslümanların evlenmelerinin caiz olmasıdır. Cumhur der ki: "Kadınların terinden onlarla beraber yatan kimse korunamaz. Eğer ehl-i kitap kadının teri necis olsaydı, kocasına namaz kılabilmesi için bu teri yıkaması emredilirdi. Halbuki bu meselede mü'min kadınla ehl-i kitap kadın arasında tefrik yapılmamıştır. Öyle ise diri olan insan-oğlu necîsu'l-ayn değildir. Çünkü, kadınla erkek arasında fark yoktur."[558]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ?????? # ???????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ????????????? ???? ?????????? ???????? ???? ????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ???? ????? ?????? # ??????? ????: ??? ?????????? ???? ??????????? ??????????. ??????: ?????????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ??????: ???? ????????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ???? ???????? ??????? ??? ????? ????? ????? ?????? ??? ?????????? ????????????? ???? ???? ?? ?????????? ???????? ??? ???? ???? ????????????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (2676)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbiyle namaz kılarken âniden nalınlarını çıkarıp sol tarafına koydu. Bunu gören cemaat de derhal nalınlarını attılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı tamamlayınca:
"Nalınlarınızı niye attınız?" diye sordu.
"Seni nalınlarını atarken gördük, biz de kendi nalınlarımızı attık!" cevabını verdiler.
"Cebrâil (aleyhisselâm) bana gelip pislik olduğunu haber verdi (onun için attım). Öyleyse sizler mescide gelirken dikkat edin, nalınlarınızda bir pislik (kazurat) -veya ezâ demişti- görürseniz onu silin; o, ayağınızda olduğu halde namazınızı kılın."[559]

AÇIKLAMA:

1- Râvi burada kazr kelimesi ile ezâ kelimesini şekk içinde kullanır. Kazr dilimizde kazurat olarak kullandığımız pislik demektir. Ezâ aslında temiz bile olsa pis addedilen, istikrah duyulan şeydir. Ezâ'nın daha değişik ma'nâları, daha geniş kullanım sahaları vardır.
2- Hadis ayakkabı ile birlikte namaz kılınabileceğine delildir.
3- Hadis ayrıca ayakkabıda gözle görülen necâsetin silinip atılmasıyla ayakkabıyla namaz kılınabilecek tahâretin hâsıl olduğuna delâlet eder.
4- Hattâbî bu hadisten: "Bir kimse elbisesinde necâset olduğunu farketmeden namaz kılıp sonra farkedecek olsa, namazı sahihtir, iade gerekmez" hükmünü çıkarır.
5- Resûlullah'ın sözlerine uymak vacib olduğu gibi fiillerine uymak da vâcibtir. Zîra Ashâb, O'nun ayakkabısını çıkardığını görünce derhal ayakkabılarını çıkarıp atmışlardır.
6- Bir kimse tek başına namaz kılınca ayakkabısını çıkarırsa sol tarafına koymalıdır. Safta başkalarıyla namaz kılar, sağında solunda adamlar bulunursa ayakkabısını bacaklarının arasına koyar.
7- Amel-i yesir (azıcık amel) namazı bozmaz.[560]

NAMAZIN ÜÇÜNCÜ ŞARTI: SETRÜ'L-AVRET

?1? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ??? ??????? ?????? ??????????? ??? ?????? ??????? ????? ??????? ????: ??????? ?????????? ??? ???? ??????????? ??? ??? ???????? ?????????. ?????? ??? ??????? ??????: ??????????? ??????? ???? ?????????? ????: ??? ??????????? ??? ? ???????? ????? ????????. ??????: ????????? ??????? ????????? ????: ???????? ?????? ??? ??????????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2677)- Behz İbnu Hakîm (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gün Hz. Peygamber'e sorarak) dedim ki:
"Ey Allah'ın Resûlü! Hangi avretimizi açıp, hangi avretimizi örtelim?"
"Zevcen ve sağ elinin sahip oldukları dışında herkese karşı avretini koru!" cevabını verdi. Ben tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü, erkekle olursa?" dedim,
"Gücün yeterse avretini kimseye gösterme!" dedi.
"Kişi tek başına olursa?" dedim.
"Kendisine karşı haya edilmeye Allah daha lâyıktır" dedi."[561]

AÇIKLAMA:

1- Avret, en-Nihâye'de "Göründüğü takdirde istihyâ edilen (utanılan) her şey" diye tarif edilmiştir. Şer'i nokta-i nazardan örtülmesi gereken yani avret olan yerler hakkında da şu bilgi verilir: "Avret, erkeklerde göbekle dizkapağı arasındadır. Hür kadınlarda yüz, bileklere kadar eller hariç bütün bedendir, ayakları ihtilaflıdır. Câriyede erkekteki gibidir, hizmet sırasında açılan baş, boyun, kollar gibi yerler avret değildir. Avretin örtülmesi gerek namaz içinde ve gerekse dışında vâcibtir. Yalnız olma halinde bu meselede ihtilaf vardır." Kadınlarda yüz ve eller hariç bütün bedenin avret olması sebebiyle kadınlara avret denmiştir. Dilimizdeki kadın ma'nâsına kullanılan avrat kelimesi, şu halde avret'den bozmadır.
2- Fakihler bu hadisten hareketle, hadiste belirtilen kimselerin dışındakilere avret mahallini açmanın haram olduğunu belirtirler. Haramlık sadece erkeğin avreti kadına karşı, kadınınki de erkeğe karşı değildir, söylenenler dışında kadının kadına, erkeğin erkeğe bakması haramdır. Ulema bu hususta icma eder.
Hadisin son fikrası tek başına bile olsa çıplak durulmasını yasaklamakta, Allah'a karşı da haya duygusu içinde olunmasını emretmektedir.
Tesettürü emreden yegane hadis bu değildir. Müteakip rivayetler başka teferruâta yer verecekler. Esasen kadın olsun, erken olsun, her iki cinsi de gözlerini yabancı avret'e (haram edilen şeylere) bakmaktan Kur'ân âyetleri yasaklamıştır: "(Ey Muhammed), mü'min erkeklere söyle, gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler. Mahrem yerlerini korusunlar... mü'min kadınlara da söyle:
Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar, süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesnâ açmasınlar..." (Nûr 30-31). Âyette hem "gözü korumak" hem de "mahrem yerlerin (fercler) korunması" birlikte emredilmektedir.[562]

?2? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ? ???????? ????????? ??? ???????? ?????????? ??? ???????? ??? ????????? ??????????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ?? ????????? ??????????? ??? ??????? ???????? ??? ???????? ?? ????????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.??????? ????? »? ???????« ???: ?? ???? ???? ????? .

2. (2678)- Ebû Saîd el'Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir erkek başka bir erkeğin avretine bakmasın, kadın da kadının avretine. Bir erkek aynı örtünün içinde bir başka erkeğe sokulmasın. Kadın da aynı örtünün içinde bir başka kadına sokulmasın."[563]

?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????????? ????????????? ????? ???????? ???? ? ????????????? ??? ?????? ??????????? ??????? ??????? ????????? ??? ???????? ???????????????? ????????????????[. ????? ???????.»???????????« ??????? ?? ?????? .

3. (2679)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çıplaklıktan sakının! Zîra sizin yanınızda sadece helâya girdiğiniz zaman ve erkek hanımına sokulunca ayrılan melekler var. Onlardan utanın ve onlara karşı saygılı olun."[564]

?4? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ??????? ????????? ??????? ??? ????????? ??? ???????? ??? ??????????? ??? ???????????[. ????? ??? ????.

4. (2680)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri câriyesini veya kölesini veya ücretlisini evlendirdi mi, artık onun avretine bakmasın."[565]

AÇIKLAMA:

1- İkinci hadiste (2678) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının kadınla, erkeğin erkekle aynı örtü altında birbirine sokulmasını yasaklamaktadır. Sokulmak diye tercüme ettiğimiz kelimenin hadisteki aslı efdâ'dır. Teysîr müellifi İbnu Deybe kelimeyi cesedin cesede değmesi diye açıklamış. Efdâ, yerine göre elle değmek, yerine göre mübâşeret de denen bedenin bedene değmesi ve hatta cima ma'nâsında da kullanılmıştır.
Hadisten: "Erkeğin erkekle aynı örtünün altında yatması, keza kadının da kadınla -aralarında bir hâil (perde engel) olsun olmasın- çıplak vaziyette yatmasının yasaklanmış olduğu" hükmü çıkarılmıştır. Tîbî: "İki erkeğin, çıplak olarak aynı örtü altında yatmaları câiz değildir, kadınlar için de hüküm aynıdır, bu yasağa riayet etmeyenler ta'zîr cezasına çarptırılırlar" der.
Nevevî, bu nehyin, "tahrim nehyi" olduğunu, yani "haram" ifade ettiğini belirtir, "şayet aralarında bir hâil yoksa" der. Nevevî devamla der ki: "Bu hadisle, başkasının avretine -vücudunun hangi noktasında olursa olsun- elle değmenin haram olduğuna delil var. Bu hususta ulema ittifak eder. Maalesef bu meselede umumi belva var, bilhassa hamamlarda gevşeklik gösterilmektedir. Hamama gidenlerin, gözünü, elini veya başka bir yerine gayrın avretinden koruması gerekir. Keza kendi avretini de oradaki hizmetçi ve benzeri yabancının göz, el vesairesinden koruması gerekir. Bu yasaklardan birini ihlal eden bir kimse görülünce o da azarlanmalıdır. Ulemamız demiştir ki: "Bu ihlâlle karşılaşan kimseden azarlama vazifesi, saygısız herifin söz dinlemeyeceğini zannetmesiyle üzerinden düşmez. Ancak kendinin veya bir başkasının hayatına mal olacak bir fitneden korkarsa o zaman azarlama vazifesi düşer."
Kişi yalnız olduğu zaman bir ihtiyaca mebni avretini açabileceği söylenmiştir. Helâda, hamamda olduğu gibi.
2- 2679 numaralı hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) insandan nâdir birkaç hal dışında hiç ayrılmayan hafaza meleklerine (el-Kirâmu'l-Kâtibûn) karşı da tesettür emretmektedir. Hadiste onlara ikram (hürmet) tavsiye edilmektedir. Onlara hürmet, saygının gereklerini yerine getirmekle olur. Beşerî münâsebetlerde bunun bir gereği de örtünmektir. Âlimler mücâma'a, kazayı hâcet, temizlik gibi zaruri haller dışında yalnız başına bile olsa, kişiye çıplak vaziyette durmasının câiz olmayacağını belirtmişlerdir.[566]

?5? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??? ???????? #: ??? ?????? ? ???????? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (2681)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Ali, dizini çıkarma, ne canlı, ne ölü, başkasının dizine de bakma" buyurdu."[567]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? # ????????? ????????[. ????? ??????? .

6. (2682)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyluğu avret addetti."[568]

AÇIKLAMA:

1- 2681 numaralı hadis avret meselesinde ölü ile canlı arasında fark olmadığını belirtiyor.
2- Bu hadis uyluk'a avret diyen cumhurun delillerindendir. Ebû Hanîfe de bu kavildedir. Yalnız halvet halinde kadınların -câriye dahil- avreti dizkapağı göbek arası, erkeğinki arka ve ön fercidir.[569]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ???????? ????????? ?? ????????? ?????????? ?????? ???? ?????????? ??? ???? ???? ??????????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

7. (2683)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Omuzunuzu da örtmeyen -veya şöyle demişti bir parçası iki

omuzunuzu da örtmeyen- tek parçadan müteşekkil kumaş içerisinde kimse namaz kılmasın."[570]

?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? #: ???? ????? ?? ?????? ??????? ????????????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???? ????.?????:]????????????? ??????????? ???? ?????????[.

8. (2684)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılarsa onu iki omuzu arasında çaprazlasın."[571]
Ebû Dâvud'un metninde: "(Kumaşın) iki ucuyla omuzunda çapraz yapsın" denmiştir.[572]

?9? ???? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ???? ???????? ?? ????????? ?????????? ??????: ??????????????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

9. (2685)- Yine Ebû Hüreyre'nin rivayeti de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a tek bir kumaş içinde kılınacak namazdan sorulmuştu şu cevabı verdi: "Hepinizin iki parçası var mı?"[573]

?10? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? #: ?????? ?? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????????? ????? ?????????? ???? ????????????[. ????? ????? ? ??????? .

10. (2686)- Ömer İbnu Ebî Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek parça kumaşa sarınmış olarak namaz kıldı. İki ucu omuzlardan çaprazlama geçmişti."[574]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen son dört hadis (2683-2686) tek parçalı giysi ile namaz kılma meselesi ile ilgilidir. Burada kaydedilen rivayetler bunun bazı kayıdlarla cevazını ifade etmektedir:
2- 2685 numarada kaydedilen Ebû Hüreyre hadisinde görüyoruz ki, bu hususta soru soran kimseye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hepinizin iki parçası varmı?" diye istifhâm-ı inkâri ile cevap veriyor. Bu cevapla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şunu söylemek istediği beyan edilmiştir: "Biliyorsunuz ki, setrü'l-avret farzdır, namaz da gereklidir. Hepiniz de ikişer elbiseye sahip değilsiniz. Öyleyse setrü'l-avret yerine getirildikten sonra tek parçalı elbise ile namazın caiz olacağını nasıl bilemezsiniz?"
Tahâvî bu hadisi şöyle yorumlar: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Eğer tek parça elbise içerisinde namaz mekruh olsaydı, tek parçadan başka elbise bulamayana da mekruh olurdu."
Şu halde muktedir olanla olamayan ayırımı yapılmadan mutlak ma'-nâda bir kerâhet mevzubahis olsaydı, İslâm zorluk getirmiş olacaktı. Halbuki dînimiz imkanları zorlamaz. Zorlaştırma yok, kolaylık esastır. Öyleyse, burada mesele tek elbise ile namazın caiz olup olmadığı noktasındadır, kerâheti hususunda değildir.
3 - Diğer bazı hadisler (2683, 2684) ise tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılacak olana bunu imkan nisbetinde omuzlardan itibaren bağlamayı tavsiye etmektedir. 2686 numaraları hadiste ise, Resûlullah'ın da tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılmış olduğunu, ancak bunu omuzlarından çaprazlama bağladığını görmekteyiz.
Cumhur, tek parçalı kumaşın omuzdan bağlanma emrini istihbâba hamletmiştir. Öyleyse belden bağlamaya müteveccih nehiy de tenzihîdir, tahrimî değil. Ancak âlimler bu hususu yorumlamada ihtilaf ederler.
Ahmed İbnu Hanbel cumhurdan ayrılarak: "Omuzdan bağlamaya muktedir olan bunu yapmazsa namazı sahih olmaz" demiş, bunu namazın şartlarından biri yapmıştır. Mamafih yine Ahmed'den birçok meselede olduğu gibi bunda da farklı bir görüş daha rivayet edilmiştir: "Namazı sahihtir, ancak günahkâr olur." Böylece bunu, müstakil bir şart yapmış olmaktadır.
4- Buhârî'nin Câbir İbnu Abdillah'tan kaydettiği bir hadis, tek parçalı giyeceğin omuz veya belden bağlanması hususunda bir açıklık getirmektedir:
... ????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???? ?????? ????? ???????? ?????????? ????.
"Tek parçanız genişse omuzdan bürünün, darsa belden bağlayın."
Hattâbî gibi bazı âlimler, tek parçalı elbiseye sarınmış vaziyette gördüğü Hz. Câbir'e Resûlullah'ı bu sözlerle müdahaleye sevkeden sebebin, onun kollarını bile hareket ettirmeyecek şekilde vücudunu dıştan sımsıkı sarmış -ki buna sammâ denmektedir[575] olmasını gösterirler. Ancak, Müslim'in bir rivayetinde de beyan edildiği üzere, Resûlullah'ın müdahalesi başka bir sebebe dayanmaktadır: Câbir'in kumaşı dar idi. Bunu omuzdan çaprazvari sarınca, setrü'l-avreti sağlayamamış, Hz. Câbir biraz eğilerek eksiği tamamlama zorunda kalmıştı.
Şu halde, omuzdan sarınmak esas ise de kumaş, darlığı, azlığı sebebiyle yeterince setrü'l avrete imkan tanımayacaksa bunu belden bağlayarak, örtünmesi gereken yerlere tam örtmek gerekmektedir.
5- Mevzûnun daha iyi anlaşılması için iki noktanın ek bilgi olarak bilinmesi gerekmektedir:
* Tek parça ile tesettür bahislerinde örtünmek, sarınmak, bağlamak, çaprazlamak gibi farklı kelimelerle ifade ettiğimiz "giyinme" şekilleri, hadis metinlerinde de farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Bunlar yerine göre değişik ma'nâlara gelir ise de sadedinde olduğumuz bâbta aynı ma'nâda kullanılmıştır. Sözgelimi müştemil, müteveşşih, muhalif kelimelerinin Nevevî, aynı ma'nâyı taşıdıklarını belirtir. Yani bunlar müttezir'in aksine omuzdan itibaren örtünmeyi ifade ederler. Müttezir ise belden aşağıyı örten ma'nâsına gelir. Tercümede çaprazlama bağlama diye ifade ettiğimiz bağlama tarzını -ki böyle bağlayana muhâlif denmektedir- şârihler şöyle tarif ederler: "Sağ omuza atılmış olan kumaşın ucunu sol kolun altından geçirir, sol omuz üzerine atılmış olan diğer uç da sağ kolun altından geçirilir ve bu iki uç, göğüs üzerinde düğümlenir..."
Şevkânî bu meselede esasın, kumaşı sadece bele bağlayarak omuzları açık bırakmamak bilakis aynı kumaşı hem ridâ olarak bel-omuz arasını, hem de izar olarak beldiz arasını örtecek tarzda bağlamanın teşkil ettiğini belirtir.
* Mevzumuzu tamamlayacak son nokta şudur: İslâm bir musalli için normal olarak üç parçalı bir kiyafet derpîş eder:
* Serpuş; başörtüsü. Burada sünnete uyanı, sarıktır.
* Ridâ: Omuzdan bele kadar olan giyecektir.
* İzar: Belden aşağıyı örtecek giyecek. Bunun vücud hatlarını dışarı vurmayacak genişlikte olması esastır, sünnete uyan şalvardır.
İslam teferruâtta ısrar etmez, esas olan farz'ın yerine gelmesidir. Buna riayet edildikten sonra, millîmahallî gereklere, ferdî imkân ve zevklere göre teferruâta müsâmaha gösterir.
İslâm'ın kıyafet telakkisini Libas'la ilgili bölümün UMUMÎ AÇIKLAMA kısmında geniş şekilde tahlil edeceğiz.[576]

?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? #: ? ???????? ?????? ????? ????????? ??? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

11. (2687)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah hayız görenin (kadının) namazını başörtüsüz kabul etmez."[577]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen hâiz (hayız gören) kelimesiyle bülûğ yaşına ermiş kadın kastedilmiştir, hayız görmekte olan değil. Bu açıklamaya gerek duyulmuştur, çünkü hâiz kelimesi normalde namazdan menedilmiş olan hayız halindeki kadın için kullanılır. Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkat'daki kaydına göre: "Daha doğrusu, bu kelime ile hayız görme tabiatında olanlar kastedilmiştir, tâ ki, kız çocukları da hükme dahil olsun. Zira kız çocuklarının kıldığı namazların muteber olması için başlarını örtmeleri şarttır."
2- Himâr, başı örten her şeydir. Cinsi, şekli, uzunluğu mühim değildir, yeterki şer'in derpîş ettiği örtünmeyi sağlasın.
"Avret" meselesinde hür ve köle ayırımı yapmayıp, ikisini aynı hükme tâbi tutan Ehl-i zâhir için bu hadis delil olmuştur, çünkü hüküm hiçbir kaydı şâmil olmaksızın mutlak gelmiştir. Ebû Hanîfe, Şâfiî vs. ulemanın da dahil olduğu cumhur, hür ile köle kadın arasında tefriki esas alır ve câriyenin avretini, erkeklerde olduğu üzere göbekle diz arası olarak belirlerler. İbnu Abdiberr el-İstizkâr'da belirttiği üzere İmam Mâlik: "Câriyenin avreti saç hariç hürre'ninki gibidir" der. Ancak Irakî Şerhu't-Tirmizî'de: İmam Mâlik'ten meşhur olan rivayete göre, câriyenin avreti erkeklerin avreti gibidir demiştir.[578]

?12? ??? ???? ????? ?? ?‘??? ??????? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ????? # ???:]??????? ??????????? ???????? ?? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ????????? ??????[. ????? ???? .

12. (2688)- Ubeydullah İbnu'l-Esved el-Havlânî -ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Meymûne (radıyallahu anhâ)'nin terbiyesinde idi anlatıyor: "Meymûne (radıyallâhu anhâ) üzerinde izar olmaksızın tek entari (dır') ile başörtüsü giyinmiş olduğu halde namaz kılardı."[579]

AÇIKLAMA:

1- Mücâhid, kadınların normal olarak dört parça giysi içerisinde namaz kılması gerektiğini söylemiştir:
* Entari(dır' = kadınlarda omuzdan bele kadar olan kısmı örten giysi).[580]
* Başörtüsü (hımâr).
* Cübbe (Milhafe = en üste giyilen şey).
* Etek (izar = Belden aşağıya giyilen şey).
Ancak bu ferdî bir görüştür. Cumhur kadınların en az iki parça giyerek namaz kılmasını vâcib olduğunu söyler: Entari ve başörtüsü, yeter ki entari topukları da örtecek kadar uzun olsun. Hatta, tepeden tırnağa kadar örtecek genişlikte tek bir parçanın içinde kılınacak namazın caiz olacağı belirtilmiştir, yeter ki şeriât-ı garrâmızın derpîş ettiği tesettür sağlanmış olsun.
Ancak çoğunluk, kadınlarda da normal namaz kıyafetinin üç parçadan ibaret olduğunu söylemiştir: "Başörtüsü (hımâr), entari (dır'), ve etek (izar).
2- Sadedinde olduğumuz rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri muhterem validemiz Meymûne (radıyallâhu anhâ)' nin uzunca bir entari ve başörtüsü ile namaz kıldığını belirtmektedir. Böylece, "kadınların dört parça giyerek" veya "üç parça giyerek" namaz kılması gerekir" şeklindeki hükümlerin vecîbeyi değil, istihbâbı ifade ettiği görülmüş olmaktadır.[581]

?13? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ?? ???:]??????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ???? ??????????? ????????: ???????? ?? ????????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ??????? ???????????[. ????? ???? ???? ???? .

13. (2689)- Muhammed İbnu Zeyd, İbnu Kunfuz'un annesinden yaptığı nakle göre, annesi Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'ye
"Kadın, hangi giysiler içerisinde namaz kılmalı?" diye sormuştur. O da:
"Başörtüsü ve ayağın üzerini örtecek kadar uzun entari içerisinde!" diye cevap vermiştir."[582]

AÇIKLAMA:

1- Daha önceki hadisten fazla olarak burada kadın entarisi ile ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir. Entarinin (yani dır'ın) ayağın sırtını örtecek kadar uzunlukta olması gerekmektedir. Bu kadar uzun entariye sâbiğ dendiği rivayette belirtilmiştir.
2- Bu rivayete göre, kadın, namazda ayaklarını da örtmelidir. Nitekim İmam Mâlik, Şâfîî, Ahmed hazretleri böyle hükmetmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe hazretleri kadınlarda ayağın sırtını avret kabul etmez, namazda açık olması namazın sıhhatine mâni değildir.
3- Namazda kadınların kapanması gereken yerleri hususunda âlimler arasında bazı ihtilaflar olmuştur. Bunu Hattâbî, Ebû Dâvud Şerhi'nde şöyle özetler:
"...Evzâî ve Şâfîî: "Eller ve yüz hariç her tarafını örter" demiştir." Bu hüküm İbnu Abbâs ve Atâ'dan da mervîdir. Ebû Bekr İbnu Abdirrahmân İbni'l-Hâris İbni Hişâm der ki:
"Kadının her tarafı avrettir, tırnakları bile.
"Mâlik İbnu Enes der ki: "Kadın namaz kılarken saçı veya ayaklarının sırtı açılacak olursa, vakti içinde namazı iade eder."
Ashâb-ı Re'y (Hanefîler): "Kadın namaz kılarken başının dörtte biri veya üçte biri açılacak olursa veya uyluğunun dörtte veya üçte biri açılacak olursa, veya karnının dörtte biri veya üçte biri açılacak olursa namazı bozulur. Bu söylenen miktardan daha az bir kısım açılırsa bozulmaz. Bunu tahdidde, aralarında ihtilaf mevcuttur. Bazısı yarısı demiştir. Ancak tahdidi koyarken, ileri sürdükleri miktarı dayandırdıkları (rivayetten gelen) bir asıl bilmiyorum. Sadedinde olduğumuz hadiste "kadının bedeninden bir şey açılırsa kıldığı namaz sahih olmaz." diyenlere delil vardır. Zira hadiste, "ayağın üzerini örtecek kadar uzun olursa..." denmektedir. Yani açık bir ifade ile kadının namazının câiz olması için, âzâlarından hiçbir şeyin görülmemesi şartı koşulmuş olmaktadır."[583]

?14? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ?? ????????? ????? ??????? ???????? ??? ????????? ???????? ??????: ????????? ??????????? ????? ??? ???? ?????? ????? ????????? ????????? ?????????????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ??????[. ????? ????? ? ???????.??? ????? ???? ???? ????:]?????? ??????? ???????? ?????? ?? ???????? ???????? ??? ??????????? [.»?‘??????????????«: ????? ?? ???? ???? ?? ?????? ?? ?????.????? »??????????«: ??????.????? »?????«: ?? ?Œ? .

14. (2690)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), üzerinde çizgiler olan hamîsa kumaşı üzerinde namaz kılmıştı. (Namazdan sonra) çizgilere bir göz attı ve:
"Bu hamîsa'yı Ebû Cehm İbnu Huzeyfe'ye götürün, onun enbicâniye'sini getirin. Zîra bu beni az önce namazda meşgul etti" buyurdu."[584]
Muvatta ve Ebû Dâvud'un bir rivayetinde (Resûlulah) şöyle buyurmuştur: "Ben namazda iken (dikkatimi çekti) ona baktım, bende fitne hasıl edeceğinden korktum."[585]

AÇIKLAMA:

1- Hamîsa üzeri çizgili dört köşe bir kumaş, ibrişim veya yünden mamuldür.
2- Enbicâniyye: Sert, çizgisiz sade bir kumaş. Bu ismi, kumaşa, Suriye'deki Enbicân adındaki beldeye nisbeten vermişlerdir. Çünkü kumaş orada imal ediliyordu.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kumaşı Ebû Cehm'e göndermesi, onun hediye etmiş olmasındandır. Hadisin Muvatta'daki rivayetinde bu husus belirtilmiştir. İbnu Battâl, Resûlullah'ın Ebû Cehm'den hamîsa'ya mukabil enbicâniyye kumaşı istemesini, hediyyesini beğenmeme sebebiyle iade ettiği zannına düşerek üzülmesini önlemek için yaptığını belirtir. Namazda meşgul edici bir kumaşı ona göndermesi, bunu ona muvafık bulduğu için değildir. Ebû Cehm'in bu kumaşı seccade olarak değil, başka maksadlarla kullanacağını bildiği içindir. Nitekim Utârid'in gönderdiği bir elbiseyi giymeyi mahzurlu bulduğu için Hz. Ömer'e göndermiş, sonra da "Ben onu sana giyesin diye göndermedim" açıklamasını yapmıştır.
4- HADİSTEN ÇIKARILAN FEVÂİD VE HÜKÜMLER
* Resûlullah namaz meselesine çok ehemmiyet vermiştir.
* Namazda zihni meşgul eden herşey mekruhtur.
* Sûretlerin ve görünen eşyaların sadece sıradan insanlara değil, temiz kalplere, yüce ve pâk ruhlara bile tesiri vardır.
* Çizgili kumaştan mamul elbise giyilebilir, içinde namaz kılınabilir.
* Kalbi tâat ve tefekkürden alıkoyacak dünyevî, gereksiz meşguliyetler terkedilmelidir.
* Mescidleri ve bilhassa kıble cihetini, zihni dağıtacak şekilde tezyin mekruhtur.
* Dostlar arasında hediyeleşmek meşrûdur.
* Namazda zihnin başka bir şeyle meşguliyeti, namaz sıhhatını kaldırmaz, çünkü çizgiler Resûlullah'ı meşgul etmiş, buna rağmen namazı iade etmemiştir.
* Zihni meşgul edip huşû ve huzûdan uzaklaştırıcı şeylere de fitne denebilir.[586]

?15? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???????? ?????? # ???????? ???? ??????? ?????????? ???????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ? ????????? ???? ??????????????[. ????? ???????.»??????????«: ???????? ?????? ???? ?? ?? ?? ???? .

15. (2691)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ipekten mamul bir kaftan hediye edildi. Kaftanı giyip içinde namaz kıldı. Sonra namazdan ayrılıp hemen kaftanı şiddetle çıkarıp attı, sanki kaftandan gayr-ı memnundu:
"Bu, muttakîlere muvafik düşmüyor!" dedi."[587]

AÇIKLAMA:

1- Ferrûc arkadan veya önden yırtmaçlı giyecek; kaftan diye tercüme ettik. Resûlullah'ın bunu bidayeten giymesi, hadisenin ipeğin tahriminden önceye ait olma ihtimalini doğurmuştur. Bununla beraber, tahrimden sonra olma ihtimaline binaen kumaşın saf ipek değil, ipek karışımı bir dokuma olabileceği söylenmiştir. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasaktan sonra ipek giyeceği düşünülemez. Tahrimden önce olması halinde, çıkarıp atması, Efendimizin mizâcen ipekten hoşlanmadığını gösterir ki bu fitrî istikrah, ilâhî yasaklamaya tam bir uyum ifade eder. Ancak tahrimden önceye ait olduğunu te'yid eden bir rivayet'i Müslim, Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydeder: ?????? ??? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????????? "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ipek bir kaftan içinde namaz kıldı, sonra çıkardı ve: "Cebrâil bundan beni menetti" dedi. Ayrıca: "Bu, muttakîlere muvafik düşmüyor" sözü de tahrimden önceye ait olduğuna delildir, çünkü ilâhî haram karşısında muttakî olanla olmayan arasında fark kalmaz, kimseye muvafik düşmez.
Muttakî ile müslümanın kastedilmesi de muhtemeldir. Bu durumda, nehiy sebebiyle çıkarmış olabilir ve bu hadise ipekle ilgili nehyin başlangıcını teşkil eder. Bu yorum takarrur ettiği takdirde "ipeklinin içinde namaz câizdir" diye verilen fetvanın hükmü kalkar.
Hadisenin tahrimden sonra olması halinde cumhura göre namaz câizdir, ancak tahrimen mekruhtur. İmam Mâlik "vaktinde iade edilmeli" demiştir.[588]

?16? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ?? ????? ?????????? ??????[. ????? ??? ????.??? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? .

16. (2692)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ucu beni örtmekte olan bir kumaşın diğer ucuyla örtünerek, içinde namaz kıldı."[589]

AÇIKLAMA:

Bu rivayeti açıklayıcı bir hadis Müslim'de kaydedilmiştir. Hz. Âişe orada şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin, ben yanı başında hayızlı halde dururken namaz kılardı. Bu sırada üzerimde bir örtü bulunurdu ki bu örtünün bir ucu da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzerinde olurdu."
Fukaha, bu hadiste hayızlının yanında namaz kılmanın câiz olduğuna, hayızlının elbisesinde kan veya necâset lekesi olmadığı takdirde bu elbisenin temiz olduğuna delil görmüştür.
Keza, hadisten, bir kumaşın bir kısmı birinin üstünde olduğu halde, diğer kısmını üzerinde taşıyan kimsenin namaz kılmasının câiz olduğu hükmü çıkarılmıştır.[590]

NAMAZIN DÖRDÜNCÜ ŞARTI: NAMAZ KILINAN YERLER

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? ?????????? ?????? ?????? ?????? # ????????? ?????????? ??????? ?????? ????? ????: ??????? ??????????? ??????. ???? ?????: ???????? ??? ??????? ????? ???? ???????? ???? ????? ??? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ??????? ????? ??????????? ????? ?????????[. ????? ????? .

1. (2693)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, büyükannesi Müleyke (radıyallâhu anhâ) hazırladığı bir yemeğe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı davet etti. (Efendimiz şeref vererek) yemekten yediler. Sonra:
"Kalkın size namaz kıldırayım!" buyurdular. Enes (radıyallâhu anh) der ki:
"Ben uzun müddettir kullanılmaktan kararmış olan hasırımızı getirdim, üzerine su çiledim. Aleyhissalâtu vesselâm üzerinde namaza durdu. Ben ve yetim, arkasında saf yaptık, yaşlı (annem) de bizim arkamızda durdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize iki rek'at (nafile namaz) kıldırıp, sonra ayrıldı."[591]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'in hadisle ilgili uzunca bir açıklamasının neticesini kaydetmek isteriz: Burada Hz. Enes'in büyük annesi olarak gözüken Müleyke, annesi Ümmü Süleym'in adıdır. ????????? kelimesinin sonundaki zamirin mercii Enes değil, hadisin râvisi ve aynı zamanda Enes'in yeğeni olan İshâk'dır. (Enes'in anne bir kardeşi Abdullah'ın oğlu İshâk; İshâk İbnu Abdillah İbnu Ebî Talha. Ebû Talha, Ümmü Süleym'in ikinci kocası ve Enes'in babalığıdır.)[592]
2- Buhârî, hadisi önce hasır üzerinde namaz başlığı taşıyan bir bâbta kaydeder. Hadiste yer alan fikhın çokluğu sebebiyle başka bâblarda da kaydeder. Müellifimiz İbnu Deybe de bu hadisi namaz kılınan yerlerle ilgili bir bâbta kaydederek, hasır üzerinde namaz kılınabileceğini belirtmiş olmaktadır. Hasır, hurma lifi ve benzeri şeylerden yapılan yaygıya denmektedir. Tabir dilimizde aynen mevcuttur. Humra denen bir başka yaygı daha var, o da hasır gibi hurma lifi ve benzeri şeylerden dokunmaktadır. Ancak, bu küçüktür, namaz kılan kimsenin daha ziyade secde mahalline, yüz ve elleri sıcak ve soğuğa karşı korumak maksadıyla konmaktadır. Eğer bu örgü insan boyunda ve daha büyük olursa ona hasır denmektedir. Hattâbî'nin ifadesiyle, bunların her ikisi de dilimizde seccâde dediğimiz şeyin bir nev'idir.
3- Hasır, hurma vs. üzerinde namaz kılınacağını te'yid eden rivayetlere sadedinde olduğumuz bâblarda yer verilmesi, seleften bazılarında görülmüş olan ferdî titizliklere karşı delil getirmek gayesini gütmelidir. Nitekim İbnu Battâl, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in humra üzerine toprak yayıp onun üstüne secde ettiğini belirtmektedir. Onun bu davranışı, tevâzu ve huşûda mübâlağaya hamledilmiş ve hasır, humra gibi başka eşyaların -temiz olmaları kaydıyla- üzerinde namaz kılınabileceğine hükmedilmiştir. Urve İbnu Zübeyr ve başka bazılarının da yerden başka bir şey üzerine secde etmeyi mekruh addettikleri rivayet edilmiştir. Bu rivayetlere Mescid-i Nebevî'nin içerisine Resûlullah zamanında hiçbir sergi konmamış olması ilave edilince, herhangi bir yaygının üzerinde namaz kılınabileceği, yeryüzü cinsinden başka bir şey üzerine de secde edileceği hususunda Resûlullah'tan örneklerin rivayet edilme gereği anlaşılır.
4- Hasıra su çilenmesini âlimler onu yumuşatmak, sertliğini azaltmak için diye îzah ederler. "Temizlemek için" diyen de olmuşsa da muteber addedilmemiştir. Zîra "Hasır aslen temizdir, temizlenmeye muhtaç necâseti olsa su serpmekle temizlik hâsıl olmaz" denmiştir.
5- Enes'in beraberindeki yetimin Dümeyre olduğu kabul edilmiştir. Hüseyn İbnu Abdillah İbnu Dümeyre'nin dedesi.
6- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVÂİD
* Düğün için bile olsa hatta bir kadın bile yapsa davete icabet gerekir, yeter ki fitneden emin olunsun.
* Davet yemeğinden yenmelidir.
* Evlerde cemaatle nafile namaz kılınır.
* Resûlullah namazın fiillerini bizzat gösterip ev halkına öğretmek istemiş gibidir. Bu gereklidir, çünkü, kadınlar mescidde geri tarafta oldukları için bir kısım teferruâtı göremezler.
* Namaz kılınacak yerin temizlenmesi gerekir.
* Çocuk, büyüklerle yan yana saf yapabilir.
* Kadınlar, erkeklerin safının gerisinde yer alır.

* Kadın yalnız ise tek başına müstakil saf yapar.
* Gündüz nafilesi iki rek'at olabilir.
* Mümeyyiz çocuğun abdesti ve namazı sahihtir.
* Nafile namazda münferid kılmanın efdal olacağına dair gelen rivayetler; bunda ta'lim maksadı olmama durumuna mahsustur. Öğretme maksadı işin içine girerse cemaat halinde efdaldir, hususan Resûl-i Ekrem hakkında.[593]

?2? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ????? # ???????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????«: ?? ????? ???? ????? ???? ?? ????? ?? ????? ?? ????? ??? ????? ?? ??????? ??? ???? ??? ?????? ?? ?????.

2. (2694)- Hz. Meymûne (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ben hayızlı halde tam hizasında dururken, namaz kılardı. Secde ettiği vakit bazan elbisesi bana değerdi. Humra üzerinde namaz kılardı."[594]

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili bazı açıklamalar önceki rivayetin açıklamasında geçmiştir, humra kelimesiyle ilgili olan gibi.
2- Bu rivayet öncelikle, hayızlı kadının yanında namaz kılınabileceğini, namaz kılarken elbisenin hayızlıya değmesinde herhangi bir kerâhet bulunmadığını belirtmektedir.[595]

?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ???? ????????? # ?? ??????? ???????? ????? ???? ?????????? ???????? ??? ????????? ?????????? ???? ?'???? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ?????? .

3. (2695)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz çok sıcak günlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kılardık. Birimiz alnını sıcak sebebiyle yere koyamayacak olsa, giysisini serer onun üzerine secde ederdi."[596]

AÇIKLAMA:

Hadis, sıcak veya soğuğa karşı namaz kılanla yer arasına bir hâil kullanılmasının cevazına delil olmaktadır.
Hattâbî hadisle ilgili şu açıklamayı sunar: Bu meselede ulema ihtilaf etmiştir. Fukaha'nın büyük ekseriyeti bunun câiz olduğuna hükmetmiştir.[597]
Şâfiî ise: "Elbisenin kenarına secde kifayet etmez, tıpkı sarığın kıvrımı üzerine yapılacak secdenin kifayet etmemesi gibi. Hz. Enes'in rivayetinde, giymediği bir şeyin yere serilmiş olması muhtemel gözükmektedir" demiştir.
Şu halde Şâfiî hazretleri, hadiste kastedilen giysinin "namaz kılan kimsenin üzerindeki elbise olmayıp, musalliden ayrı bir kumaş" olduğuna kânidir. Beyhakî, bu te'vili bir başka rivayetle te'yid eder. İsmâilî'nin kaydettiği bu rivayette: "...Birimiz çakılı eline alır, sağına bırakıp üzerine secde ederdi" denmektedir. Beyhakî bu rivayeti kaydettikten sonra: "Musalliye bitişik olan bir şeyin üzerine secde caiz olsaydı uzun zamana mal olan çakıl soğutma işine tevessüle ihtiyaç duyulmazdı" der. Beyhakî'nin bu açıklamasına: "Çakıl soğutan kişinin üzerindeki elbisede tesettürü sağladıktan sonra, bir de secdeye imkan sağlayacak fazlalık bulunmamış olabileceği ihtimali" ileri sürülerek cevap verilmiştir.
Hadisten, namaz sırasında az bir amelle huşûya riayet edilebileceği hükmü çıkarılmıştır. Çünkü, elbisenin ucuna secde etmeleri, yerin harareti sebebiyle ârız olacak teşvişi önlemek içindi. Hadisin zâhirinden anlaşılan budur.[598]

?4? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ?? ????????? ???????? ???????? ??????????? ??? ????????? ?? ?????? ?"???? ????????? ???? ?????????????[. ????? ??? ???? .

4. (2696)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Koyun ağıllarında namaz kılın. Zîra koyunlar mübârek (hayvanlar)dır. Deve damlarında namaz kılmayın, zîra onlar şeytanlardandır."[599]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ???????? ?? ???????? ?????????: ??????????? ?????????????? ?????????????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ?"????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (2697)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yedi yerde namaz kılmayı yasakladı: "Mezbele (çöplük), meczere (hayvan kesilen yer), makbere (mezarlık), yol geçeği, hammâm, deve damı, Beytullâhi'l-Haram'ın damının üstü."[600]

AÇIKLAMA:

1- Mü'minler için yeryüzü baştan sona mescid kılınmıştır, dilediği yerde Rabbine ibâdet yapabilir. Bununla beraber Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hâiz olduğu bazı mahzurlar sebebiyle bir kısım yerlerde ibâdet yapmayı yasaklamıştır. Yukarıda kaydedilen iki hadiste bu yerler belirtilmektedir.
* Deve damları: Hadiste me'âtın (ma'tın'ın cem'i) diye geçer. Su kenarlarında develerin ıhıp yattıkları yerlere denir. Ancak hadiste deve damı diye çevirdiğimiz develer için hazırlanan ahırlar kastedilmiştir. Resûlullah deve ağıllarında namaz kılma yasağını develerin "şeytanlardan olma" sebebine bağlamıştır. Öyle anlaşılıyor ki; deve damları, izahı uzun kaçacak bazı mahzurlar taşımaktadır. Çünkü; Hz. Peygamber, bu çeşit durumlarda meseleyi şeytana nisbetle ifadeye dökerdi.
* Mezbele, çöplerin, pisliklerin atıldığı yerlerdir. Böylesi yerlerin pis olacağı mâlumdur. Halbuki ibâdet yapılacak makamın temiz olması gerekir.
* Meczere: Sığır, deve, koyun gibi hayvanların kesildiği yerlerdir. Buralar da kan ve fışkı pisliklerinden halî değildir.
* Makbere, insan cenazelerinin gömüldüğü yerlere denir. Dilimizde mezarlık da denir. Mezarlıkta namaz meselesinde âlimler ihtilaf eder. Ahmed İbnu Hanbel, "Mutlak olarak haramdır" der. Mezar açılmış olsun olmasın, mezarlığa bir şey serilsin serilmesin, kabir üzeri olsun, münferid ev gibi bir yer olsun, kâfir mezarlığı olsun müslüman mezarlığı olsun birdir, namaz haramdır. Zâhirîler de böyle hükmeder, Şâfiî, temiz bir yerde kılınacak namazın câiz olacağını söyler. Ebû Hanîfe, Evzâî, Sevrî, "kabristanda namaz mekruhtur" derler. İmam Mâlik'e göre kerâhetsiz caizdir.
* Yol geçeği diye tercüme ettiğimiz kâri'atu'ttarîk, yol ortası, daha doğrusu yol demektir. Yolda namaz kılanın kalbi, gelip geçenlerle meşgul olacağından huzur bulamaz, ayrıca gelip geçenlere de yolu daraltarak ezâ vermiş olur. Bu sebeple yolda kılınacak namaz mekruh kılınmıştır.
* Hammâm: Bu kelime hamîm'den gelir. Hamîm sıcak su demektir. Hammâm sıcak su ile yıkanılan yere denir ise de zamanla sıcak veya soğuk olsun su ile yıkanılan her yere ıtlak olunmuştur. Buralar pislikten halî olmayacağı için hadisin zâhirine göre, mutlak olarak namaz yasaklanmıştır. Ancak ulema çoğunluk olarak, başka karînelerden hareketle temizlik şartıyla hammâmda kılınacak namazın sıhhatine hükmeder, ancak "mekruhtur" der.
* Beytullâhi'l-Haram'ın damının üstü: Burada namaz kılanın önünde onu örten sâbit bir sütre yoksa namazı sahih olmaz, çünkü o, Beyt'e doğru değil, beyt'in üzerinde namaz kılmıştır. Şâfiî (rahimehullah), Ka'be'nin binasından üçte iki zirâ boyunda bir parçaya yönelenin kıldığı namazın sahih olduğuna hükmeder. Bu görüşe uyan bazı âlimler: Çünkü böyle birisi, bu durumda Allah korusun Ka'be'nin yıkılması halinde arsasına yönelmiş kimse durumundadır, der.
2- Sadedinde olduğumuz Berâ hadisinde: "Koyun ağıllarında namaz kılın" denmekte, sebep olarak koyunların mübârek oldukları gösterilmektedir. Bazı rivayetlerde koyunun bereket yani bereket sahibi olduğu ifade edilmiştir. Bazı şârihler, hadisi şöyle açıklamıştır: "Bunun ma'nâsı şudur: "Koyunda temerrüd yoktur, zayıf bir mahluktur. Cennet hayvanlarındandır. Onda sekîne vardır. Musalliyi rahatsız etmez, namazını da kesmez. Bereketli bir hayvandır, öyle ise onun kaldığı ağıllarda namaz kılın."
Buradaki emir, vücûb ifade etmez, cevaz ve ruhsat ifade eder.[601]

?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ?????? ?????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????? ?????????????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ??? ??? ???? ?? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ????: »??????? ????? ??????? ????????« .

6. (2698)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dediler:
"Allah yahudilere ve hıristiyanlara lânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirdiler."[602]
Ebû Dâvud'un dışındaki bir rivayette Hz. Âişe'den şu ziyadeye yer verilmiştir: "Eğer bu (endişe) olmasaydı, (Resûlullah'ın) kabri açıkta bulundurulacaktı. Ancak mescid ittihaz edilmesinden korkuldu."[603]

AÇIKLAMA:

1- Burada yahudiler ve hıristiyanlar peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmekten dolayı lânetlenmektedirler. Lânet, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını dilemektir. Hadisin bazı vecihlerinde beddua: "Kâtele...", "Allah canlarını alsın..." diye ifade edilmiştir. Bu da aynı ma'-nâya gelir.
2- Hadisin bazı vecihlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece yahudilere lânet etmiştir. Çünkü tarihte ilk defa onlar peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmişlerdir.
3- Hıristiyanların peygamberi olan Hz. İsa'nın göğe çekilmiş olması sebebiyle kabri bulunmadığı için, onların kabri mescide çevirmeleri mevzubahis olamayacağı belirtilerek hadiste müşkil olduğu ileri sürülmüştür. Ancak, hıristiyanlar, Tevrat'ı münzel bir kitap olarak benimseyip ona inandıkları için, onda zikri geçen peygamberleri, yahudi an'anesine tâbi olarak tebcîl etmişlerdir. Nitekim müslümanlar da Hz. Muhammed'den önce gelip geçen bütün peygamberleri benimser, ta'zim'de bulunur. Ne var ki, bizim onlara ta'zimimiz belli bir âdâb ve ölçüye tâbidir, onların peygamberler ve kabirleri hakkında düştükleri ifrad ve tefride yer vermeyiz.
4- Bu hadiste beyan edilen yasağın asıl sebebi, müslümanları, peygamberleri hakkında, önceki milletlerin düştüğü bir kısım aşırılıklardan korumaktır. Nevevî şu açıklamayı sunar: "Ulema der ki: "Efendimiz gerek kendi ve gerekse başkasının kabrini mescid ittihaz etmeyi yasaklamıştır. Çünkü, ta'zimde ifrat ve mübâlağaya düşülerek fitneye giriftâr olunmasından korkmuştur." Bu durum, küfre bile götürebilirdi. Nitekim geçmiş ümmetlerde örneği çokça görülmüştür. Sahâbe-i Kiram (radıyallâhu anhüm) ve Tâbiîn, müslümanların sayıca artması üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidini genişletme ihtiyacı hissettiği vakit, ilave edilen kısma Ümmühâtu'l- Mü'minîn hazerâtının (radıyallahu anhünne) hücreleri ve bu meyanda Resûlü Ekrem'in ve iki arkadaşı Hz. Ebû Bekr ve Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in kabirlerini de ihtivâ eden Hz. Âişe'nin hücresi de dahil edildi. Bu kısım, Mescid'in içinde açıkta kaldığı takdirde avam ona karşı namaz kılabilir, yanlış iş yapabilirdi. İşte bu mahzurları önlemek için kabirlerin etrafına yüksek yuvarlak duvarlar inşa ettiler. Sonra da daha dıştan kuzeydeki köşelerinden itibaren başlayıp uçları birleşecek iki münharif duvar çektiler, böylece kimsenin bunları kıblegâh yapmasına imkan verilmemiş oldu. İşte bu ameleye kabri halkın kıblegâh yapma korkusundan tevessül edildiğini, hadis metninde yer alan Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin: "Eğer bu endişe olmasaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabri açıkta bırakılacaktı, fakat onun da mescide çevrilmesinden korkuldu" sözü göstermektedir."[604]

?7? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ?????????? ? ???????? ??????? ??????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????????????? ?????????[. ????? ???? .

7. (2699)- Atâ İbnu Yesâr (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle duâ buyurdular: "Allahım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma" (ve devamla dedi ki): "Nebilerinin kabirlerini mescidler haline getiren bir kavme Allah'ın öfkesi artmıştır."[605]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten hareketle, İmam Mâlik mescidlerin içine cenâze defnini mekruh addetmiştir.
Âlimlerden bazıları: "Bu hadis peygamberlerin kabirleri üzerinde secde etmeyi yasaklamaktadır" derken, diğer bazıları da: "Peygamber kabirlerinin, ibâdette yönelinen bir kıble yapılması yasaklanmaktadır" demiştir. Zürkânî: "Bu davranış, kabirleri hakkında yasaklanırsa, diğer hatıraları hakkında daha açık bir yasak olacağı açıktır" der.
İmam Mâlik ve birçok başka âlimler, yahudi ve hıristiyanlara muhalefet için, Bey'atu'r-Rıdvan'ın icra edildiği ağacın yerini aramayı mekruh addetmişlerdir.
Kur'ân-ı Kerîm'de olsun, hadislerde olsun, dünyevî ve uhrevî kurtuluşumuz için daima, Resûlullah'ın getirdiği şeriata ve sünnete ittiba emredilmiştir. Her davranışında rıza-ı ilâhiyi aramak endişesinde olması gereken müslüman için bu irşad yeterlidir. Kendinden istenmeyen şeylere iltifat etmesi, istenip istenmediği meşkûk şeyler hususunda ihtiyatlı davranıp ifrata düşmemesi mü'minlik edebine girer.
Elbette Resûlullah'tan bize intikâl eden maddî hatıralar ve âsâr da nazarımızda muhteremdir, saygımızı eksik etmeyeceğiz. Fakat tâli olan, asl'ın yerini almamalıdır. Herşeye dindeki yerini vermeli, ifrattan ve tefritten kaçınmalıyız.[606]

?????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????
?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??? ???????? ?? ????????????? ????? ???????? ?? ???? ??????? ???????? ??????????[. ????? ??? ????.??? ???????: ?? ????? ??? ?????? ????? ? ???? ????? ?? ??????? ???? ???? ???? ????? ??? ?? ????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ??? ??? ?? ?????? ???????? ??? ?? ??? ???? .

8. (2700)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), beni mezarlıkta namaz kılmaktan menetti. Beni Bâbil toprağında da namaz kılmaktan menetti (ve şöyle dedi:) "Zîra orası mel' undur."[607]
Hattâbî der ki: "Bu hadisin senedinde zayıflık olduğu söylenmiştir. Ben âlimlerden kimseyi bilmem ki Bâbil toprağında namaz kılmayı yasaklamış olsun. Hadis(in Resûlullah'a nisbeti) sahih ise, bu yasak sadece Hz. Ali'nin şahsıyla ilgilidir; böylece, onu Kûfe'de maruz kaldığı mihnete (sıkıntılı hadislere) karşı uyarmak istemiştir. (Malum olduğu üzere) Kûfe, Bâbil diyarındadır."[608]

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili Hattâbî'nin mühim bir açıklamasını müellifimiz İbnu Deybe hadisin akabine hemen koymak ihtiyacını duymuştur. Biz de, açıklama kısmında kaydedebileceğimiz bu metni, müellifimizin tertibine uyarak, hadisin arkasından hemen kaydettik. İbnu Deybe'nin açıklamayı koyma ihtiyacı, kanaatimizce, hadiste dinimizin umumi bir prensibine ters düşen bir hükmün yer almasıdır. Şöyle ki İslâm dîni, temiz olmak kaydıyla yeryüzünün her tarafını mescid ilan etmiştir. Resûlullah: ???????? ???? ?????? ????????? ?????????? "Küre-i arz benim için mescid ve temiz kılındı." buyurmuştur. Daha önceki hadislerde hammâm ve makbere gibi bazı noktaların istisnâ edilmesi, bu umumî hükmü zedelemez. Zira oralar, pis olmaları sebebiyle yasaklanmıştır. Halbuki sadedinde olduğumuz hadiste Bâbil diyarı'nın tamamı namazdan yasaklanmış olmaktadır. Mu'cemu'l-Büldân Bâbil denince Kûfe civarının ve hatta Irak diyarının kastedildiğini belirtir. Şu halde burası, mahdud bir nokta olmaktan ziyâde Tûfan'dan sonra Hz. Nûh'un ateş aramak üzere gemiden inip yerleştiği, ahfadının da köyler, şehirler kurarak imar edip, hâkimiyet kurduğu geniş bir sahadır. Sihirle meşguliyetleri şöhret bulan bu yerin Kur'ân'da zikri geçer.
Yani İbnu Deybe, bu geniş diyarda namaz kılmanın yasaklanmayacağını belirtmek ister. Nitekim Ashâb'ın sağlığında Bâbil diyarı fethedilmiş, pek çok sahâbî oralara cihad, tedris, ticâret, me'muriyet gibi çeşitli maksadlarla gitmiş, yerleşmiş ve namaz kılmıştır.
Hattâbî, İbnu Deybe'nin iktibas ettiği ve tercümesini kaydettiğimiz açıklamasını Ebû Dâvud, Şerhi'nde şöyle devam ettirir "...Bu hadise, ondan daha sahih olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü muâraza eder: "Küre-i arz bana mescid ve temiz kılındı." Sadedinde olduğumuz rivayet -şayet sâbitse- şu ma'nâyı ifade etmektedir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bâbil diyarını ikâmet etmek üzere vatan ve yerleşim yeri seçmeyi yasaklamış olmalıdır. Yani orada yerleşmesi halinde, oradaki namazı mevzubahis olacak(ına göre namazın yasaklanması orada ikâmetin yasaklanması olur.) Üstelik bu yasak sadece Hz. Ali hakkında vârid olmuştur. Nitekim hadis metninde ??????? "...beni yasakladı" demekte (ve herkese şâmil bir yasak olmadığını ifade etmekte)dir. Belki de bu, Resûlullah'tan kendisine (Hz. Ali'ye), Kûfe'de maruz kaldığı mihnet'e (fitnelere, belalara) karşı bir inzar (ve uyarı)dır. Kûfe ise, Bâbil toprağıdır. Hulefâ'-i Râşidîn'den hiç biri, O'ndan önce, Medîne'yi terkedip oraya intikal etmemişti."
İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetinde Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin Bâbil harabeleriyle karşılaşınca orayı geride bırakıncaya kadar namaz kılmadığı belirtilir. Ayrıca Hz. Ali'nin ??? ?????? ??????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? "Ben Allah'ın yere batırdığı bir yerde namaz kılmam" dediği ve bunu üç kere tekrar ettiği rivayet edilmiştir. Buradaki "yere batırma (hasf)"tan murad Cenâb-ı Hakk'ın Nahl sûresi'nde haber verdiği semavî musibettir: "Kendilerinden evvelkiler de fâsid planlar kurmuşlardı. Sonunda Allah, onların binalarını tâ temellerinden (yıkmayı) diledi de üstlerindeki tavan tepelerine göçdü..." (Nahl 26). Müfessirler bu âyette Bâbil'deki pek sağlam ve mu'azzam binalar kuran Nemrud İbnu Ken'ân'ın başına gelen belanın kastedildiğini belirtirler. Yapılan binalar beşbin zirâ yüksekliğine ulaştığı halde Cenâb-ı Hakk tepelerine yıkarak yerle bir etmiştir.[609]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ???? ???????? ???????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????????[. ????? ?????.??? ?? ???? ?????: »???? # ????????? ???? ?????? ??????????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ? ???????? ????????? ?????????????« .

9. (2701)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) bineğinin üzerinde iken yönü hangi istikâmette olursa olsun tesbih ediyor, (nafile namaz kılıyor, rükû ve secde içinde) başıyla imada bulunuyordu. İbnu Ömer de böyle yapıyordu."[610]
Müslim'de gelen diğer bir rivayette İbnu Ömer şu ziyadeyi yapar: "Aleyhissalâtu vesselâm, bineğin sırtında tesbihte (nafile namazda) bulunur ve vitir kılardı, fakat farz namaz kılmazdı."[611]

?10? ??? ??? ???? ?? ????:]???? # ???? ?????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ????? ????? ?????? ????????? ?????????[.»???????????«: ????? ?? ??????? .

10. (2702)- Ebû Dâvud bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "Aleyhissalâtu vesselâm nafile namaz kılmak isteyince, devesini kıbleye çevirir, sonra iftitah tekbiri getir(erek) namaza başlar, sonra bineği nereye yöneltirse yöneltsin, namazını kılardı."[612]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadis, Resûlullah'ın yolculuk sırasında takip ettiği namaz âdâbından bazılarına yer vermektedir. Şöyle ki:
* Aleyhissalâtu vesselâm bineğin üzerinde nafile ve vitir namazlarını kılmıştır.
* Farz namazları kılmamıştır.
* Bu namazlara başlarken bineğini kıbleye çevirmiş ise de, iftitah tekbirinden sonra yolun durumuna göre, hayvan hangi istikamete dönerse dönsün, onun yürüyüş istikametine yönelmiş olarak namazını devam ettirmiş, yönün kıbleye gelmesi için herhangi bir gayrete girmemiştir.
* Binek üstündeki namazların rükû ve secdelerinde başıyla imayı esas almıştır.
* Hadis İbnu Ömer'in de böyle yaptığını haber verir.
2- Başla ima'dan maksad şudur: Namazda rükû'ya ve secdeye işaret etmek üzere başı eğmektir. Bu ayakta yapılabileceği gibi, oturarak da yapılabilir. Ulema bunun cevazında ittifak eder. Fakihler secdeye delâlet eden ima'da başın, rükû'ya delâlet eden imaya nazarın daha fazla eğilmesi gerektiğini belirtirler. Böylece bedel'in asl'a muvafik olacağını söylerler.
İma ile alakalı olarak şunu da belirtelim: Hastalık, korku gibi özür halinde yatarak da ima caiz görülmüştür, ancak bir şeye dayanarak ayakta yapılması mümkün olan bir ima, yatarak yapılamaz, caiz değildir.
3- İbnu Battâl, farz namazın özür hali olmadan hayvan üzerinde kılınamayacağı, hayvandan inmenin şart olduğu hususunda ulemanın icma ettiğini belirtir.
4- Sadedinde olduğumuz hadiste tesbih'le nafile namaz kastedilmiştir. Aslında tesbih sübhânallah demektir. Namazda bu kelimenin çokca zikri sebebiyle namaz tesbih olarak isimlendirilmiştir. Bu bir şeyin, onun bir kısmı ile isimlendirilmesine bir örnektir. Mamafih bu isimleme için şu yorum da yapılmıştır: "Musalli Allah Teâlâ'ya ibâdeti O'na tahsis etmek sûretiyle tenzih edici olduğu içindir, zaten "tesbih" tenzih demektir."
Tesbih'le farzların değil nafile namazların kastedilmesi şer'i bir örftür.
5- Hayvan üzerinde kılınan nafile namaza başlarken kıbleye yönelme, bütün rivayetlerde gelmemiştir. Bu sebeple, ulema bunu bir vecibe olarak hükme bağlamamıştır. Sadece Ahmed İbnu Hanbel ve Ebû Sevr, Enes'ten gelen rivayet (2702) sebebiyle iftitah tekbiri sırasında kıbleye yönelmeyi müstehab addetmişlerdir.
6- Namazın kısaltılması câiz olmayan yolculuk sırasında hayvan üzerinde namaz kılmanın câiz olup olmadığı hususunda ulema ihtilaf etmiştir. Cumhur caiz olduğuna hükmetmiştir. İmam Mâlik, Sadece namazın kısaltıldığı yolculuklarda caiz olduğuna kânidir. Taberî: "Mâlik'e bu görüşünde uyan bir başkasını bilmem" der. [613]

?11? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???????? ?? ?'???? ????????? ?????????? ????????? ?????? ???? ???????? ??????????? ???????? ?????[. ????? ??????? .

11. (2703)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Küre-i arz bana bir mescid ve temiz kılındı. Ümmetimden her kim bir namaz vaktine ulaştımı nerede olursa namazını kılsın."[614]

?12? ??? ??????? ?? ???? ?????? ???:]?????? ??????? ???? ???? ????????? ?? ??????????? ????? ???????? ??????????? ??????? ???????: ??? ????? ???? ???????? ?? ?????????? ??????: ????? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????: ???????? ?????? ?????? # ???? ?????? ???????? ?????? ???? ?'????? ??????: ?????????? ?????????? ???????: ????? ????? ????: ?????????? ?'????. ??????: ???? ????? ??????????? ????: ?????????? ??????? ????? ?'??? ???? ????????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ????? ????????? ?????[. ????? ??????? ???????? .

12. (2704)- İbrahim İbnu Yezîd et-Teymî (rahimehullah) anlatıyor: "Babamdan mescidin avlusunun kenarında Kur'an öğreniyordum. Bu sırada secde âyeti okumuşsam babam hemen secdeye kapanıyordu. Kendisine:
"Babacığım yolda niye secde ediyorsun?" diye sordum... Dedi ki: "Ben Ebû Zerr (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin hangisi olduğunu sordum: "Mescid-i Haram" olduğunu söyledi. Ben: "Sonra hangisi?" dedim, "Mescid-i Aksa!" diye cevap verdi. Ben: "İkisi arasında kaç yıl fark var?" dedim. "Kırk yıl!" dedi ve ilave etti: "Arz sana (baştan ayağa) bir mesciddir, öyleyse nerede namaz vaktine ulaşırsan namazını (orada) kıl, çünkü fazîlet ondadır (namaz vaktinin girdiği ilk andadır)."[615]

AÇIKLAMA:

Bu hadis bir kısım meselelere dikkat çekmektedir:
1- Namaz, daha önceki hadislerde belirtilen hammâm, kabristan, deve damı gibi bazı istisnâî yerler hariç her yerde kılınabilir, yol da namaz kılınabilecek yerlere dahildir, yeter ki

temiz olsun. Başkalarını rahatsız etme durumunda mekruh olduğunu daha önce belirttik (2697 hadis).
2- Muallimle talebe, öğrenme, öğretme sırasında secde âyetlerini okuyacak olurlarsa ilk defa okuyunca secde etmeleri gerekir, müteakip tekrarlarda gerekmez. Bazı âlimler böyle durumda okunan secde âyetleri için hiç secde gerekmeyeceğini söylemiştir.
3-Yeryüzünde ilk inşa edilen mescid Ka'be olmaktadır. Bu hadis şu âyeti tefsir eder: ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ????????? "Şurası muhakkak ki, insanlar için yapılan ilk beyt (ev) Mekke'dekidir (Ka'be)" (Âl-i İmrân 96). Bu âyette, ilk yapılan evle Mekke'deki Ka'be'ye ima olunur ise de, Ka'be olduğu sarahatle söylenmez. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, âyette zikredilen "ev"den maksadın Mekke'deki mescid olduğunu tasrih eder. Yani ilk inşa edilen mabed Ka'be olmaktadır.
Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "Acaba âyet-i kerîme, Ka'be'nin aynı zamanda ilk inşa edilen bina olduğunu da imâ etmiyor mu? Bir başka deyişle barınak ma'nâsında beyt (ev) inşâatı Ka'be'den sonra başlamış olamaz mı?" Bunun cevabını, İshâk İbnu Râhûye, İbnu Ebî Hatim ve başkalarının Hz. Ali'den sahih senetle kaydettikleri şu rivayette görmekteyiz: ??????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? "Ka'be'den önce de evler vardı. Lâkin, Allah'a ibâdet için ilk yapılan o oldu."
4- Hadiste, ilk yapılan mescid'in Ka'be olduğu, ikinci yapılan mescidin de Mescidü'l-Aksâ olduğu, bu ikisi arasında zaman olarak kırk yıl fark bulunduğu beyan edilmektedir.
Bazı âlimler -ve bu meyanda İbnu'l-Cevzi- Ka'be'yî Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'in inşa ettiğini belirten nâssla (Bakara 127), Mescid-i Aksâ'yı da Hz. Süleyman'ın inşa ettiğini belirten nâssları tarihi açıdan, sadedinde olduğumuz hadisle değerlendirip ortaya çıkan bir müşkile dikkat çeker: "Hz. İbrahim'le, Hz. Süleyman arasında bin yıldan fazla bir zaman farkı olduğu halde hadiste kırk yıl gösterilmektedir.
Bu müşkil, İbnu Hacer'in kaydettiği üzere şöyle cevaplandırılmıştır: "Nâsslarda Ka'be'nin ilk inşa olduğuna ve temelinin atılışına dikkat çekilmiş ise de ne Hz. İbrahim'in Ka'be'yi ilk inşa eden kimse olduğu, ne de Hz. Süleyman'ın Beytu'l-Makdis'i ilk inşa eden kimse olduğu söylenmemiştir. Bilakis, Ka'be'yi ilk defa Hz. Âdem'in inşa ettiğine, sonra onun çocuklarının yeryüzüne dağıldığına dair rivayetler gelmiştir. Öyleyse, bunlardan bazılarının Beytu'l-Makdis'i yapmış olmaları mümkündür. Sonra Hz. İbrahim, -Kur'ân'ın nâssı ile- Ka'be'yi bina etmiştir." Kurtubî de aynı izaha katılarak: "Hadis Hz. İbrahim ve Hz. Süleyman (aleyhisselâm)'ın adı geçen iki mescidi inşa ettikleri zaman bunları ilk defa inşa ettiklerini ifade etmez. Öyle ise bunların yaptıkları, önceden başkaları tarafından temeli atılmış olan binayı bir yenilemekten ibarettir" der.
Hattâbî de buna yakın bir görüş dermeyan eder: "...Mescid-i Aksâ'nın inşasını ilk yapanların, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'dan önce yaşamış bazı evliyâullah olması muhtemeldir. Bilâhare Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman da onu bazı ilavelerle genişletmiş olmalılar. Bundan dolayı da onun inşası bunlara izafe edilmiştir." İbnu Hacer bu görüşün haklılığına dikkat çeker ve te'yid zımnında, Mescid-i Aksâ'yı Hz. Âdem (aleyhisselâm)' in inşa ettiğine, meleklerin inşa ettiğine, Hz. Nuh (aleyhisselâm)'un oğlu Sâm'ın, Hz. Ya'kûb (aleyhisselâm)'un inşa ettiğine dair rivayetler gördüğünü belirtir. Der ki: "Hz. Âdem veya meleklerin inşa etmiş olmaları halinde diğerlerinin inşası bir yenilemeden ibarettir, tıpkı, Ka'be'de olduğu gibi. Son iki ihtimalin (Sâm ve Ya'kûb'un inşa etmiş olması) doğru olmaları halinde, İbrahim ve Ya'kûb'dan vâki olan asıldır ve te'sisdir, Dâvud'dan vâki olan da bunun yenilenmesidir. Dâvud'un yenileme işi de bir başlama olup, onu Hz. Süleyman ikmâl etmiştir"[616]
Bu görüşü de kaydeden İbnu Hacer, mesele üzerinde İbnu'l-Cevzi'nin tahminini daha makûl görür ve der ki: "Onun görüşüne şehadet eden ve: "Her iki mescidi de inşa eden bâni Hz. Âdem'dir" diye hükmeden kimseyi te'yid eden rivayeti buldum. İbnu Hişâm, Kitâbu't-Tîcân'da der ki: "Hz. Âdem (aleyhisselâm) Ka'be'yi inşa edince Cenâb-ı Hakk Beytu'l-Makdis'e gitmesini ve onu da inşa etmesini emretti. O da gidip onu yaptı ve içinde ibâdet etti. Ka'be'yi Hz. Âdem'in inşa etmiş olması meşhurdur." İbnu Hacer bundan sonra Ka'be'nin Hz. Âdem zamanında Allah tarafından indirildiğini ifade eden bir başka rivayet kaydeder. Katâde'den gelen bu rivayeti de kaydediyoruz: "Allah, Hz. Âdem'in yeryüzüne inmesiyle birlikte Beyt'i de vaz'etti. Hz. Âdem meleklerin seslerini ve tesbihlerini kaydetmişti. Allah Teâlâ kendisine:
"Ey Âdem ben, tıpkı arşımın etrafında tavaf edildiği gibi etrafında tavaf edilecek bir Beyt indirdim, ona sen de git!" dedi. Âdem Hind'e indirilmiş idi. Mekke'ye müteveccihen yola çıktı. Kendisinin adımları -taraf-ı ilâhîden- uzatıldı. Çabucak beyt'e ulaştı ve onu tavaf etti. "Denir ki: Kabe'ye müteveccihen namaz kılınca Allah kendisine Beytu'l-Makdis'e teveccüh etmesini emretti. (Derhal gelip) orada bir mescid edindi. Zürriyetinden bazılarının kıblesi olması için, içinde namaz kıldı..."
5- Mescidü'l-Aksâ, uzak mescid demektir. Bununla bugün Kudüs şehrindeki Beytu'l-Makdis de denen meşhur Mescid-i Aksâ kastedilir. Buna Aksâ, yani uzak denmesi farklı sebeplerle izah edilmiştir:
* Bir görüşe göre, Ka'be ile onun arasındaki mesafenin uzaklığı sebebiyle bu ismi almıştır.
* Bir başka görüşe göre, onun ötesinde ibâdet mahalli olmayışından böyle denmiştir.
* Bazıları onun her çeşit pisliklerden ve kirlerden uzaklığı sebebiyle bu adı aldığını söylemiştir. Nitekim Makdis pisliklerden temizlenmiş (pâk) demektir.[617]

?13? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ?????? #: ????????? ?? ??????????? ???? ?????????? ??? ????????????? ????????[. ????? ?????? .

13. (2705)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:
"Namazlarınızdan bir kısmını evlerinizde kılın, sakın onları kabirlere çevirmeyin!"[618]

?14? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ???? ????????? ???????? ?? ?????????? ??????????? ?????????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ??????? ?? ???????? ???? ??????? ???????[.

14. (2706)- Müslim'in Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm şöyle emretmiştir:
"Sizden kim namazını mescidde kılarsa namazından bir pay da evi için ayırsın. Zîra Allah, evinde kılacağı namaz için dahi bir hayır takdir etmiştir."[619]

?15? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? # ??????????? ???????? ?? ??????????: ??????? ?????????????[. ????? ???????.

15. (2707)- Mu'âz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bağ ve bahçelerde namaz kılmayı da müstehab (sevimli ve hoş) addederdi."[620]

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis, mescidler dışında da namaz kılmanın meşruiyyetini ve hatta gerekliliğini belirtmektedir. İlk iki rivayet bilhassa evlerde namaz kılmaya ısrarla teşvik ederken, son rivayet, iş yerlerinde de namazın müstehab olduğunu tebârüz ettirmektedir. Bağ ve bahçe tabirini işyeri olarak anlıyoruz, zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bağ ve bahçelerin günlük iktisâdî hayattaki ağırlığını bugün, başka meşguliyetler almıştır. Hatta bağbahçe meşguliyetleri gün geçtikçe daha az sayıda insanların günlük hayatlarını doldurmaktadır.
2- Irakî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bağ ve bahçelerde kılınacak namazları istihbâb etmesinde bazı ma'nâlar bulur. Ezcümle:
* Buralarda halktan uzak kalmayı kastetmiş olabilir. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî bu ihtimale cezmeder.
* Bağ ve bahçenin meyvelerine namazın bereketinden bereket sirâyetini kastetmiş olabilir. Zîra namaz rızkı celbedicidir.
* Üzerinde namaz kılınması, ziyaret edilen şeyi tekrim'dir.
* Namaz, inilen veya terkedilen her menzilin tahiyyesidir (selamı).
Bu te'villerin ekserisini "iş yerleri"ne tatbik etmek mümkündür.
3- Resûlullah 2705 numaralı hadiste evlerde namaz kılmamayı onları kabirlere çevirmek olarak değerlendirmektedir. Çünkü bulunduğu yerde namaz kılmayanlar ölülerdir.
4- Kurtubî evde kılınacak namazla nafile namazın kastedildiğini söylemiştir. Görüşüne delil olarak 2706 numarada kaydedilen Hz. Câbir hadisini zikreder. Der ki: "Sizden her kim namazını mescidde kılarsa..." ifadesinde, farzını mescid de kılan kimse ev için de bir pay ayırmaya davet edilince bu payın nafileden olacağı açıktır."
5- Ancak başka bazı âlimler hadiste: "Farzlarınızdan bir kısmını evlerinizde kılın, tâ ki kadın, çocuk gibi mescide çıkmayanlar size uysunlar" dendiğini ileri sürmüşlerdir. İbnu Hacer, bu ma'nânın da muhtemel olduğunu kabul etmekle birlikte Kurtubî'nin istinbatını râcih bulur.
6- Buhârî bu hadisi (2705), kabristanda namaz kılmanın mekruhluğu adını taşıyan bir bâbta zikretmekle, hadisten bir başka hüküm çıkarmış olmaktadır: Kabirlerde namaz kılmanın mekruh olması...

7- İbnu't-Tîn der ki: "Bir cemaat, bu hadisten hareketle, evlerde namaz kılmanın mendubiyetine hükmetmiştir, zîra ölüler namaz kılmazlar. Sanki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Sakın evleri mesabesinde olan kabirlerinde namaz kılmayan ölüler gibi olmayın." İbnu't-Tîn Buhârî'nin istinbatını uzak bularak: "Kabristanda namazın caiz olup olmaması ayrı bir konudur, bu hadiste o meseleye temas edilmemektedir" der ve bazı münâkaşalar kaydeder.
8- Biz hadisin Buhârî tarafından yapılan yorumu üzerine ulemanın red ve kabul sadedindeki münâkaşasına bu kısa işaretten sonra bazı âlimlerin şu mânayı da anladıklarını kaydetmek isteriz:"Hadisten murâd şudur: "Evlerinizi içinde namaz kılınmayan, sadece uyunulan bir yer kılmayın. Zira uyku ölümün kardeşidir, ölü de hiç namaz kılmaz."
9- Türbüştî bu istanbatların hepsine katılır ve kendisi bir yeni ma'nâ ilave eder: "Hadisten şunun kastedilmesi muhtemeldir: "Kim evinde namaz kılmazsa, kendini ölü, evini de kabir kılmış olur." Bu tevili beğenen İbnu Hacer, te'yiden şu hadisi zikreder: "İçinde Allah zikredilen evle, zikredilmeyen evin misali, diri ile ölünün misali gibidir."
10- Hadisten, ölüleri evlere defnetme yasağı istinbat edenler de olmuş ise de, Hz. Peygamberin hayatı boyunca yaşadığı evine gömüldüğü söylenerek bu istinbatın zayıflığına dikkat çekilmiştir. Fakat Kirmânî: ???? ??????????? ??????????? ?????? ?????????? "Peygamberler öldükleri yere gömülürler." ??? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? "Her peygamber mutlaka öldüğü yere defnedilmiştir" gibi hadisleri delil göstererek, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evine gömülmüş olmasını hasâisten sayar ve ümmete örnek olmayacağına dikkat çeker.[621]

NAMAZIN BEŞİNCİ ŞARTI: NAMAZDA KONUŞMAMAK

?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????????? ?? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ??? ????????? ?????? ????????: ????????? ????? ??????????? ?????????? ????????????? ?????????? ???? ???????[. ????? ?????? .

1. (2708)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, namaz kılarken konuşurduk. Öyle ki herkes kendi yanındakine birşeyler söyleyebilirdi. Derken şu âyet nâzil oldu: ???????? ????? ?????????? "Allah'ın divanına tam huşû ve tâatle durun" (Bakara 238). Böylece sükût etmekle emrolunduk ve konuşmaktan menedildik."[622]

AÇIKLAMA:

1- İslam dîni, yirmiüç vahiy yılı esnasında kemâlini bulmuş bir dîndir. Birçok meseleleri, belli bir tedric vetîresinden sonra nihâî şeklini almıştır. Gelen ahkâmın, insanlar tarafından yavaş yavaş daha içtenlikle benimsenmesinde, eski alışkanlıklardan birden bire değil peyder pey ve fakat daha emin şekilde uzaklaşılmasında bu vetîrenin büyük rolü olmuştur. Sadedinde olduğumuz hadis, bu tedrîcî tekâmülün namazda da cârî olduğunu ifade etmektedir: İlk yıllarda namaz sırasında her musallî, yanındaki arkadaşı ile konuşabilmektedir. Sonradan huşû âyeti'nin nüzûlüyle bu ruhsat neshedilmiştir. Âyetin hangi yılda nâzil olduğu belli değildir. Ulema bu nesh hadisesinin Mekke'de mi, Medîne'de mi vâki olduğunda ihtilaf etmiştir. Ancak, ittifak edilen husus mezkûr âyetin Medîne'de nâzil olduğudur. Bu durumda neshin de hicretten sonra vukûa gelmesi icâb eder. Müteakiben göreceğimiz İbnu Mes'ud rivayeti de mevzû ile alakalı olmakla beraber, İbnu Mes'ud'un Habeşistan'dan dönüş meselesi de mevzûun zorlaşmasına sebep olmuştur. Çünkü, onun, biri hicretten önce diğeri hicretten sonra olmak üzere iki ayrı Habeşistan dönüşü mevzûbahistir. Birinci dönüş, Habeşistan'a ilk muhâcir kafilesinin gitmesinden sonra, müşriklerin müslüman olduklarına dair orada şâyi olan bir yanlış haber üzerine meydana gelir. Muhâcirlerin pek çoğu Mekke'ye döner, ancak, gerçek duydukları gibi değildir, evvelkinden şiddetli bir işkenceye maruz kalırlar. Bunun üzerine daha kalabalık bir kafile tekrar Habeşistan yolunu tutar. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) her iki kafilede de yer alanlardandır.
Şu halde müteakip hadiste, İbnu Mes'ud'un bahsettiği "dönüş"ün hangisi olduğu sarih değildir. Bazı âlimler, birinci dönüş olduğunu kabul ederken, bazıları ikinci dönüş olduğunu ileri sürmüştür. Bunları te'yid eden rivayetlerden bazıları, İbnu Mes'ud'un Habeşistan'dan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir'e çıkma hazırlığı içerisinde iken döndüğünü belirtmektedir. Müstedrek'in kaydettiği bir İbnu Mes'ud rivayeti ????????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??? ??????????? ?????????? ????? "Resûlullah bizi Necâşî'ye seksen kişi olarak gönderdi..." diye başlar ve şu ibare ile sona erer: ??????????? ???????????? ???? ????????? ???????? ??????? "...Abdullah İbnu Mes'ud (dönüşte) acele davrandı ve Bedir gazvesinde hazır bulundu."
Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de var, ancak teferruâta girmeyeceğiz. Şu halde bazı âlimler bu rivayetleri esas alarak İbnu Mes'ud' un Resûlullah'la mülakatını hicretten sonra Medîne'de kabul etmişlerdir.
2- Şârihler, bidâyette, namaz esnasındaki konuşmaların mâlâyânî dünyevî konuşma olmayıp selam alıp verme gibi, namaza sonradan katılanın kaç rek'at kılındığını sorması gibi gerekli şeyler olduğunu belirtirler.
3- Âlimler namazdaki konuşmanın hükmü üzerinde bazı teferruâta yer verirler.
* Namazda konuşmanın haram olduğunu bilen bir kimseden, namazın maslahatına müteallik olmayan veya bir müslüman kurtarmaya müteallik olmayan kasdî bir kelâmın namazı bozacağında ulema icma eder.
* Hata ve cehalet sebebiyle vâki olan kelamda ihtilaf edilmiştir:
* Cumhur'a göre az miktardaki kelam namazı bozmaz.
* Hanefîler mutlak olarak namaz bozar diye hükmetmişlerdir. Yani namaza münâfi söz iki harften de ibaret olsa söyleyenin işiteceği kadar telaffuz edildi mi namaz bozulur. Bu hususta kast, sehiv, unutma, uyuklama, hata halleri musâvidir.
* Bir kimsenin dilinden kasıdsız olarak çıkan veya imama ârız olan bir hatayı haber verme gibi namazın ıslahı kasdına yönelik bir müdahalede bulunma, felakete düşecek bir müslümanı tehlikeden kurtarma veya imamın tıkanıklığını açma gibi maksatlarla müdahale veya kendisine uğrayan kimseye namazda olduğunu bildirmek için sübhanallah dese veya verilen selama mukâbele etse veya anne babasından birinin çağırmasına cevap verse veya konuşmaya icbâr edilse veya "Kölemi Allah için azad ettim" demesi gibi Allah'a yakınlık kazandıran bir kelamda bulunsa... verilecek hüküm hususunda ihtilaf edilmiştir. Fıkıh kitapları geniş olarak yer verirler. Şu kadarını söyleyebiliriz: Ah, of gibi enînler, ağlamalar uhrevî korkudan gelmezse namazı bozar, aksıran kimseye yerhamukallah, rahimekallah demesi, namazı bozar, kendi aksırmasına yerhamukallah demesi bozmaz. Şeytanın uhrevî vesvesesine Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah demesi namazı bozmaz, dünyevî vesveseye derse bozar. Kur'ân ve sünnette gelen duâları okuması namazı bozmaz, diğerleri bozar. Selam alıp vermek de bozar.
* Namazda el, göz, baş işaretiyle selama mukâbele edilse, sorulan veya istenilen bir şey için baş ile, göz ile veya kaş ile işarette bulunulsa namaz bozulmaz. Ancak musalliye yapılan "ileri git", "yer ver" gibi emirlere musalli uyarak hareket etse namazı bozulur. Fakat ihtiyaç hâsıl olduğunu görerek, kendi kendisine geri çekilse, yer verse namaz bozulmaz. Peşinde namaz kıldığı değil de bir başka imamın yanlışını düzeltse, tıkanıklığını açsa namazı bozulur. Keza bir musalli aynı namazda olmayan bir başkasının irşadıyla hatasını düzeltse, tıkanıklığını giderse namazı bozulur. [623]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ???? ????????? # ?? ???????? ????????? ?????????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????????????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ????????? ??? ??????? ??????: ?????? ?????? ???????? ?? ???????? ????????? ?????????? ??????: ???? ?? ???????? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (2709)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verirdik, O da bize mukâbele ederdi. Necâşî' nin yanından döndüğümüz zaman O'na yine (namazda) selam vermiştik, bize mukabeleten selam vermedi.
"Ey Allah'ın Resûlü, dedik, biz sana vaktiyle namazda selam verirdik, sen de selamımızı alırdın (şimdi niye almıyorsun)?" dedik. Bizi şöyle cevapladı:
"Namazda meşguliyet var!"[624]

AÇIKLAMA: için önceki hadisin açıklamasına bakın..

?3? ??? ?????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? # ???

?????? ?????? ???? ?????????. ????????: ?????????? ?????? ????????? ????????? ?????????????. ????????: ????????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ???????????? ???? ???????????? ???????????????? ???????? ???? # ????????? ?????? ???? ???????? ??? ??????? ?????????? ????????? ??? ???????? ??????? ?????????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??????? ????: ???? ????? ???????? ? ???????? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ???????????? ???????????????? ??????????? ?????????? ???????? ??? ??????? ??????: ????? ??????? ?????? ???????????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???“?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ????: ??? ?????????. ??????: ???????? ??????? ???????????????? ????: ????? ?????? ??????????? ?? ??????????? ??? ??????????. ??????: ???????? ??????? ??????????? ?????: ???? ?????? ???? ?‘????????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????. ??????: ???????? ????? ??? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ???????????????? ??????????? ????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ????? ????? ??????????? ????????????? ???????. ????: ????????? ??????? ?????? # ?????? ????? ???????: ???? ??????????? ?????: ???????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ????? ??????? ???????: ?? ?????????. ????: ???? ????? ??????: ????? ??????? ??????. ????: ????????? ???????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»????????«: ????? ??????.»????????????«: ????????? ?????.»???????«: ?? ???? ????? ?????? ?? ????? ??????? ????? ???? ????? ?? ?????? .
»???‘????«: ?????.»??????????«: ????? ?????? .

3. (2710)- Mu'âviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir şahıs hapşırdı. Ben:
"Yerhamükallah" dedim. Cemaattakiler bana bed bed baktılar. Bunun üzerine (kızıp):
"Vay başıma gelen, niye bana böyle bakıyorsunuz?" dedim. Bu sefer ellerini dizlerine vurarak beni susturmak istediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı bitirince (bana iyi davrandı), annem babam O'na fedâ olsun, ben O'ndan, ne önce ne de sonra, ondan daha iyi öğreten bir muallim görmedim. Allah'a yemin olsun O beni ne azarladı, ne dövdü, ne de betimi yıktı; sadece:
"Namazda insan kelamından (dünyevî) bir söz münasib değildir, ona uygun olan söz, tesbîh, tekbîr ve Kur'an kıraâtıdır!" dedi. ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, ben cahiliyeden daha yeni çıkmış birisiyim. Allah bize İslam'ı lutfetti ama bizde öyleleri var ki, hâlâ kâhinlere geliyorlar, (bu hususta ne tavsiye edersiniz?)"dedim.
"Sen onlara gitme!" buyurdu. Ben tekrar:
"Bizde (kuşun uçuşuna vs'ye bakarak) uğursuzluk çıkaranlar da var?" dedim. Cevaben:
"Bu (uğursuzluk zannı) kalplerinde mevcut olan bir (kuruntu)dur. Sakın onları (gayelerine gitmekten) alıkoymasın!" dedi. Ben:
"Bizde, kuma hatlar çizerek fala bakanlar da var?" dedim. Şu açıklamayı yaptı:
"Peygamberlerden biri de (kuma) çizgi çizerdi. Kim çizgisini onun çizgisine uygun düşürürse isabet eder!" buyurdu. Ben:
"Benim bir câriyem vardı. Uhud ve Cevâniyye taraflarında koyun otlatırdı. Bir gün öğrendim ki[625] bir kurt peyda olmuş ve sürüden bir koyun götürmüş. Ben bir insanoğluyum, herkes gibi bende öfkelenirim. (Bu hadise yüzünden kızıp) câriyeye bir tokat aşkettim. (Râvi der ki: Bu sözümü işitince) Resûlullah tokadımı fazla buldu, (yakıştıramadı).
"O halde onu âzad etmiyeyim mi?" dedim.
"Bana bir getir hele!" dedi. Ben de câriyeyi ona getirdim. Ona:
"Allah nerde?" diye sordu. Câriye:
"Semâda!" diye cevap verdi. Bu sefer:
"Ben kimim?"diye sordu. O da:
"Sen Resûlullah'sın" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onu âzad et, çünkü mü'mine'dir"buyurdu."[626]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de bidâyette namazda konuşulduğunu aksettirmektedir. Râvi Hz. Muâviye, konuşma yasağının geldiğinden habersiz olduğu için hapşırana yerhamukallah demiştir. Cemaat, bu davranışın uygunsuzluğunu bakışlarıyla ihsâs etmiş, bu durumdan rahatsız olan Muâviye (radıyallâhu anh) birden kızıp bazı gereksiz sözler sarfetmiştir. Cemaat bu sefer ellerini dizlerine vurarak aksülamel gösterip susmasını işâret etmişlerdir.
Hemen kaydedelim ki, namaz esnasında meşrû olan bir îkâz "sübhânallah!" denilerek yapılmalıdır, elleri vurarak değil. Âlimler buradaki el vurma hadisesini, bu vak'ânın, mezkur edebin teşrîinden önceye ait olmasıyla izah ederler. Zîra Resûlullah namazda ikaz edebini: "Erkekler sübhânallah! diyerek, kadınlar da el çırparak yapmalıdır!" diyerek teşrî buyurmuştur.
2- Hadiseyi rivâyet eden sahâbîye, en ziyade te'sir eden ve kalbini fetheden husus, namazdan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu ikaz tarzı olmuştur. O belki de, hatası sebebiyle en azından bir azarlama ile karşılama endişesi içinde idi. Fahr-i Kainat'ın tatlı ve müşfik ikazı bedeviyi mest etmiş olmalı ki: "Ondan ne önce, nede sonra onun kadar iyi öğreten bir muallim görmedim" demiştir.
Resûlullah'ın bu davranışı Mu'âviye İbnu'l-Hakem (radıyallâhu anh)'e bazı husûsî meraklarını sorma cesareti veriyor. Uğursuzluk (tetayyur), kâhine başvurma ve kum üzerine çizgi çekerek fala bakma (remil atma da denir) ile ilgili sorularını sorar ve cevaplar alır:
* Resûlullah kâhin'e gitmeyi yasaklamıştır. Kâhin, gizli şeyleri bildiğini iddia eden kimsedir. Tîbî der ki: "Kâhin'le arrâf arasında fark vardır. Kâhin, gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi iddiasında bulunur. Arrâf ise, çalınan şeyler ve yitiklerin yeri vs. hakkında bilgi iddiasında bulunur." Âlimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kâhine gitmeyi yasaklamıştır, çünkü onlar gâibden haber verirler. Bazen söyledikleri tesâdüfen gerçek çıkar, bunlar sebebiyle insanların fitneye düşmesinden ve (gaybı kimsenin bilemeyeceğine dair şer'î hüküm gibi) bir kısım dînî meselelerde îtikadlarının bozulacağından korkulur" demişlerdir. Dinimiz, kâhine gitmeyi, kâhinin sözüne inanmayı kesinlikle yasaklamıştır. Ayrıca kâhine verilecek ücreti de haram kılmıştır. Bu hususta müslüman ulemasının icmaı vardır. Mevzu üzerine vârid olan sahih hadislerden bir kaçını kaydediyoruz:
"Kim bir arrâfa bir şey sorarsa namazı kırk gün kabul edilmez."
"Kim bir arrâf'a ve bir kâhine gider ve onun söylediğini tasdik ederse Muhammed'e ineni inkâr etmiş olur."
* Sadedinde olduğumuz hadis uğursuzluk addetmeyi de yasaklar. Hadiste tetayyur diye ifade edilir. Tetayyur, kuş ma'nâsına gelen tuyûr kelimesinden gelir. Eski Araplar kuşun hareketinden şu veya bu cihete uçmasından bir kısım ma'nâlar çıkarırlardı. Gerek hayır (tefâül=uğur) ve gerek şer ma'nâsı (teşâüm=uğursuzluk) çıkarılmış olsun hepsine tetayyur veya tıyara[627] dendiğini İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de belirtir. Araplar, cahiliye döneminde kuş ve ceylan gibi av hayvanlarından ma'nâ çıkarırlardı. Bunlardan bevârih (kişinin sağ tarafından sol tarafına geçenler) onların uğursuzluk getireceğine, sevânih olanların (yani sol taraftan sağ tarafa doğru geçenlerin) uğur getireceğine inanırlardı. Böylece bevârihle karşılaşan gitmek (veya yapmak üzere) çıktığı işinden vazgeçer, hedefine gitmezdi. Şeriatımız bunu kesinlikle yasaklamıştır. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen Resûlullah'ın "Bu (uğursuzluk zannı) kalplerinde mevcut bir (kuruntu)dur, sakın onları (gayelerine gitmekten) alıkoymasın" sözü, açıkladığımız bu vak'âya parmak basar.
Yeri gelişken hemen belirtelim ki Fahr-i Kâinât Efendimiz, vahy-i ilâhiye mazhariyetin pek bâriz bir delili olarak, bu cümlede, bütün insanlığa şâmil belki de fitrî diyebileceğimiz beşerî bir zaafı dile getirmektedir: Uğursuzluk duygusu hârici bir hakikata dayanmaktan ziyade kalplerde bulunan bir vehimdir, kişi imanının müdahalesi ile iradî olarak onunla mücadele etmezse, insanda galebe çalabilecek, hükmünü icrâ edebilecektir. Bir başka hadis bu duygunun, insanlığın tamamına şâmil bir zaaf olduğunu daha açık bir üslubla

belirtir:
"Üç şey vardır, hiç kimse onlardan kurtulamaz:
"Uğursuzluk, hased, zan. Denildi ki: "Pekiyi ne yapalım?" Dedi ki: "Uğursuzluk içinden geçince (aldırma, planladığın, kararlaştırdığın işini) icra et. Hased edince (bu duygunun peşine düşüp gereğini) yapma. Zanna düşünce de tahkîk etme ve kalkma (peşine düşme)."
Kehânetle meşguliyet gibi, uğursuzluk inancının da, medenî seviyesi ne olursa olsun bütün insan cemiyetlerinde, her sınıf halkta rastlanan cihanşümûl hurâfelerden olduğu bilinen bir hususdur. Münâvi, buna bütün semâvî kitaplarda yer verilip yasaklandığını kaydeder. Hiçbir etnolojik çalışmaya dayanmayan Resûlullah'ın o devirde bunun cihanşümullüğünü belirtmesi, O'nun mûcizelerinden bir mûcizedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hâricî bir hakikata dayanmaksızın, insanların kalbinde bir vehim olarak bulunan bu duygunun ne bir hayrın celbine, ne de bir şerrin def'ine hiçbir tesiri bulunmadığını açık olarak ifade etmiş ve kalbe gelen bu vehmi hakikat rengiyle boyayarak, inanıp sonrada mucibiyle amelden kesinlikle menetmiştir. Şu hadis, tetayyuru şirk îlân etmektedir: "Tıyara şirk'tir. Ancak bizden kimse yoktur ki (ona uğursuzluk duygusu ârız olup, kalbine bazı şeylerden nefret hâkim olmasın). Ancak Cenâb-ı Hakk bu duyguyu tevekkülle giderir."
Dikkat edersek, hadiste ???? diye istisnâ edatı konmuş, istisnâ edilen şeyi muhatabın zihnine bırakmıştır. Âlimler bunu ???? ?????? ??????????? ??????????? ?????????? ??? ???????? ???????????? diye tamamlamışlardır. Biz âlimlerin bu tamamlayıcı ilavelerini tercümede parantez içerisinde gösterdik. Şunu da belirtelimki Tirmizî' nin kaydına göre Süleymân İbnu Harb hadisin ???? dan sonra gelen kısmının İbnu Mes'ud'a ait bir derc olduğunu söylemiştir. Ancak, İbnu'l-Kattân bu iddiayı "Derc iddiası bir delil ile kabul edilir" diyerek reddetmiştir.
Uğursuzluk inancıyla amel etmenin (tıyare), bu hadiste şirk ilan edilmesinin izahı açıktır: Her çeşit hayr ve şerrin Allah'ın meşiet ve yaratmasıyla olduğuna inanmak, İslâm akîdesinin temel prensiplerinden biri olan tevhidin gereği olduğu halde, tetayyur inancıyla kişi, bunu, önüne çıkacak bir hayvana veya uçan kuşa vs'ye izafe etmiş olmakta, Allah'ı aradan çıkarmaktadır. Elbette bu, şirktir.
Hadisin sonunda çare de gösterilmektedir: Bu nevî fitrî olan bu duygu kimin içinden geçecek olursa, herşeyin Allah'ın takdîr ve yaratmasıyla olduğunu düşünüp, O'nun takdirine tevekkül ederek işine devam edecektir, içine şeytanın attığı bu uğursuzluk düşüncesiyle yolundan, kararından geri dönmeyecektir. Bir başka ifade ile, içinden ihtiyarsız olarak geçen bu düşünceyi ameline aksettirmeyecek. Bu takdirde o düşünce ona zarar vermez, Allah'ın mağfiretine mazhar olur.
Nevevî der ki: "Âlimler demiştir ki: "Tıyare, (ihtiyarınız dışında) kalbinizde zorunlu olarak hissettiğiniz bir duygudur. Bu duygu sebebiyle kusur işlemiş sayılmaz, ayıplanmazsınız. Zîra bu, irade ile kazanılan bir hal değildir. Buna ilâhî teklif (sorumluluk) da terettüp etmez. Yeter ki, onun sebebiyle, kendinizi yapacağınız işlerden, tasarruflardan alıkoymayın. Bu inanç amelinize tesir ederse, bu sizin iktibasınız olur ve buna sorumluluk terettüp eder. İşte Resûlullah'ın yasaklaması buraya yani uğursuzluk duygusunun gereği ile amel etmeye, onun sebebiyle yapılacak işlerden vazgeçmeye girer."
Şu halde hadisteki nehiy, zâhiren,kalbe gelen vehme karşı gibi olsa da aslında, vehme değil, vehim mûcibince amele taalluk etmektedir.
* Çizgi ile fal'a gelince, İbnu'l-Arâbî'nin açıklamasına göre, kişi arrâf'a gelir. Arrâf'ın önünde bir oğlan vardır. Arrâf, kişinin müracaatı üzerine, oğlan çocuğuna bazı tılsımlı sözlerle emrederek kum üzerine çok sayıda çizgiler çizmesini söyler. Sonra da bu çizgilerin ikişer ikişer silinmesini emreder. Eğer en sona kalan çizgi çiftse kurtuluş ve başarıya delildir. Tek çizgi kalmış ise bu da kayba ve ye'se delildir.
Geçmiş peygamberlerden birinin bu sûretle fala bakması, onun bu çizgileri vasıta yaparak, ferasetiyle, merak edilen hususu bilmesini ifade eder. Bu peygamberin İdris veya Danyal (aleyhimasselâm) olduğu söylenmiştir.
Hadiste: "Kim çizgisini o peygamberin çizgisine muvafik düşürürse, bu takdirde isabet eder, yani tıpkı o peygamber gibi o da ferasetiyle hâli bilir" denmek istenmiştir.
Hadisten, remil falına fetva var gibi bir yanılgıya düşmek mümkündür, sathî bir bakış, hadisin zâhirinden böyle bir ma'nâya ulaşabilir. Ancak im'ân-ı nazar dediğimiz dikkatli bakış, remil falınında yasak olduğunu gösterir. Şöyle ki: "Hadiste cevaz, muhal olan bir şeye bağlanmaktadır. Yani: "Kim çizgisini o peygamberin çizgisine uygun kılabilirse..." sözünde ortaya konan şart, muhaldir. Çünkü hiç kimse, çizgisinin -hadiste isabetlilik için şart kılınmış olan- o uygunluğa sahip olduğunu bilemez. Bu şartla isabetlilik şansı olduğuna ve o şart da meçhul olduğuna göre, onunla iştigal yasaktır. Kadı İyâz'ın belirttiği üzere, bütün ulema bu hususta ittifak eder. Nevevî, bahsi şöyle özetler: Âlimler bu ibarenin ma'nâsında ihtilaf eder. Sahîh olan şudur: Hadisin ma'nâsı: "Kim çizgisini uygun düşürürse bu ona mübahtır, ancak, uygun düştüğünü bilme imkanımız yoktur, öyleyse mübah değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "kim çizgisini ona uygun düşürürse mübahtır" demiş fakat: "Uygun düşüremezse haramdır" dememiştir. Tâ ki biri çıkıp da bu yasağın, çizgiye yer veren o peygambere de şâmil olduğu vehmine düşmesin. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), remil falıyla meşgul olmayı bize yasaklarken, o peygamberin hürmetini korumuş oldu. Şu halde, hadis, remil falının o peygamber hakkında yasak olmadığını ifade eder ve: "Ona uygunluğu bilebilirseniz size de mübahtır, ancak siz onu bilemezsiniz" demek ister.
Âlimler, remil falı'nın mezkûr peygambere mübah kılınmış olsa bile, bizim şeriatımızda neshedilerek yasaklandığını da ifade ederler.
* Hadisin câriye ile alakalı kısmına gelince câriyeyi, müslüman olmasını şart kılan bazı kefâret borçlarına mukâbil âzad etmesi gerekmektedir. Bu sebeple câriyenin müslüman olup olmadığının tesbiti gerekmektedir. Bu maksadla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, câriyenin müslüman olup olmadığını kabaca öğrenmek için bazı sualler sorduğunu görmekteyiz. Sorulan suallere alınan cevapların sonunda câriyenin mü'mine olduğuna hükmediliyor. Bir kimsenin îmanına hükmetmede ölçü olması sebebiyle bu sorular ve bilhassa alınan cevaplar son derece ehemmiyetlidir. Bu meselede Resûlullah'ın teferruâta hiç inmeyip, çok kaba hatlar üzerinde durduğunu görmekteyiz. Hattâbî, Mâlik de şu açıklamayı yapar: "Resûlullah'ın: "Onu âzad et, çünkü o mü'minedir" sözü şayân-ı dikkattir, zira Efendimize câriye'den, onun imanına delâlet zımnında, suallerine aldığı cevaplardan maâda hiçbir şey zâhir olmamıştır. Resûlullah : "Allah nerede?" demiş; o: "Gökte!" diye cevap vermiştir, keza: "Ben kimim?" diye sormuş, "Resûlullah'sın!" diye cevaplamıştır. Bu sualler imanın emarelerine ve mü'minin şiârına müteallikdir, imanın aslına ve hakikatına müteveccih değildir. Sözgelimi bize bir kâfir gelip küfürden İslâm'a geçmek istese, bu esnada O, imanı, bu câriyenin söyledikleri miktarınca vasfeylese, bu kadarıyla müslüman olamaz. Müslüman olması için Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadette bulunması ve daha önce yaşamakta olduğu dininden de teberrî etmesi gerekir. Bu hal şuna benzer: Bir evde bir kadınla bir erkek beraber görülür. Erkeğe: "Bu kadın da kim?" denince: "Karımdır" der, kadın da onu te'yid ederse, bize de onları tasdik etmek düşer. Artık durumlarını karıştırmaz, nikah için gerekli olan şartları araştırmayız. Ancak bu ikisi bize yabancı iki kişi olarak gelip, aralarında nikâhlanmak isteseler o vakit biz onlardan, evlenme akdi için gerekli olan ve velilerinin getirilmesi şahidlerin hazırlanması, mehrin beyânı gibi şartları talep ederiz. İşte kâfir de böyledir, kendisine İslâm arz edilince "ben müslümanım"demesi ile iktifa edilmez, imanı kemâliyle ve şartlarıyla tavsif etmesi istenir. Öyleyse îman ve küfür yönüyle halini bilmediğimiz birisi bize gelerek: "Ben müslümanım" diyecek olsa onu, dediği şekilde kabul ediniz. Keza üzerinde kılık kıyâfet, görünüş vesairesiyle müslümanların emaresini gördüğümüz birisi için de müslüman olduğuna hükmeder, bize aksi zâhir oluncaya kadar öyle bilmeye devam ederiz.
Bu hadisle ilgili olarak Nevevî de şu durumu dermeyan eder: "Bu, sıfat hadislerindendir. Bu hadisler hakkında iki görüş vardır:
1- Ma'nâsına hiç girmeden -Allah'ın hiçbir benzeri olmadığına, O'nun mahlukâta ait vasıflardan münezzeh olduğuna itikad ile birlikte- îman etmek.
2- Hadîse, olduğu gibi değil, (iman esaslarına) uygun şekilde te'vil ederek iman etmek. Kim bu şekilde söylerse sadedinde olduğumuz hadis hakkında şunu demiş olur: "Bundan murad câriyeyi imtihandır. Bu câriye tevhid akidesinde midir, yaratıcı, tedbir edici, faal olan tek bir Allah'a olan itikadı ikrâr ediyor mu? Bu ilah, duâ eden kimsenin, semâya yönelediği zaman müracaat ettiği ilah mıdır; Bu yöneliş, O'nun için namaz kılan kimsenin de Ka'beye yönelmesi mahiyetinde midir? Aslında bu yöneliş, O'nun münhasıran semâda olmasından ileri gelmez, aynen Ka'be cihetine yönelmesi de münhasıran o cihette bulunmasından ileri gelmediği gibi. Böyle yapılması, semanın duâ edenlerin kıblesi olmasındandır, tıpkı Kabe'nin de musallilerin kıblesi olması gibi."
Kadı İyâz da şunları söylemiştir: "Fakih, muhaddis, mütekellim, mütefekkir, mukallid, hangi ihtisasa mensup olursa olsun bütün müslümanlar şunu söylemekte müttefiktirler: "Semâda olandan eminmisiniz?" (Mülk 16) âyetinde olduğu üzere Allah'ın semada olduğunu zikretme sadedinde vârid olan bütün nasslar zâhir ma'nâsı üzere değildirler, bunları, hepsi te'vil ederek anlamıştır. Sözgelimi muhaddislerden, fakihlerden, mütekellimlerden her kim, tahdîd ve keyfiyet beyan etmeksizin üst (fevk) cihetinden varlığından söz etmişse "semânın içinde)?? ????????(ibâresini, semanın üstünde)??? ????????(şeklinde te'vil etmiştir.
Kim de Allah hakkında hadd'i nefyedip, cihetin müstahîlliğine (akla aykırılığına) hükmetmişse onu (cihet'i) muktezâsına göre farklı te'villere tâbi tutmuştur." Sindî'nin kaydettiği te'vil şöyle: "Allah nerede?"nin ma'nâsı hakkında âlimler şöyle demiştir: "Allah'a yönelenler hangi cihete yönelirler?" Semâ'da sözü de şu ma'nâyı ifade eder: "(Allah'a yönelenler) semâ cihetine yönelirler." Bu sorudan maksad câriye'nin Allah'ın varlığını itiraf etmesidir, Allah hakkında cihet'in varlığını isbat etmek değildir."[628]

?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ???????? ????????????? ???????: ?????? ???????? ??????? ????? ?????: ????????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ??????? ??? ?????? ??????: ??????????? ??????? ??????? ???? ?????????? ????????? ?????? ??????: ??????????? ???????? ??????? ?????: ???? ??????? ?????? ???????? ????? ????????? ???? ????? ??????????? ?? ???????? ????????: ?????? ????????

?????? ????? ????????? ????? ??????: ????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??? ???????? ?????????? ????? ??????? ??? ??????????? ‘?????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ???????????[. ????? ???? ???????? .
»????? ?????????? ??????????? ???????? ????? ???? ??? ???????. ?Œ??? ?????? ???????? ???????? ????????? ??????? ???? ????????????????« .

4. (2711)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza kalktı.Şunu okuduğunu işittik: "Senden Allah'a sığınırım." Sonra da üç kere: "Seni Allah'ın lânetiyle lânetliyorum" dedi ve sanki birşey yakalıyormuşcasına elini uzattı. Namazı bitirince:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedik, senden bugün daha önce hiç söylemediğin bir şey işittik. Ayrıca ellerini de açtığını gördük? Şu cevabı verdi:
"Allah'ın düşmanı olan iblis, yüzüme koymak için ateşten bir alev getirdi. Bende ona, üç kere: "Eûzu billâhi"dedim. Sonra da: "Seni Allah'ın eksiksiz lânetiyle lânetliyorum"dedim, geri çekilmedi, üç kere tekrarladım. Sonunda onu yakalamak istedim. Vallâhi kardeşim Süleymân'ın duası olmasa idi, bağlı olarak sabaha erecek ve Medine'nin çocukları onunla oynayacaklardı."[629]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, Hz. Süleymân (aleyhisselâm)'ın bir duasına atıf yapılmaktadır. Bu duâ Sâd sûresinin 35. âyetidir (meâlen): "Süleymân: "Rabbim beni bağışla, bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümrânlık ver... dedi." Âyette geçen hükümranlık'ta cinlerin teshir ve inkıyadları (boyun eğmeleri) de mevcuttur.
2- Hadisle ilgili olarak Nevevi hazretlerinin kaydettiği bazı açıklamalar şöyle:
* (Hadiste Resûlullah'ın elini uzatmış olmasından hareketle) "namazda az amel namazı bozmaz" hükmü çıkarılmıştır.
* Cinler mevcuttur ve bazı insanlar onları görebilir. Âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hakk'ın: "Ey Âdemoğulları... O da (şeytan) ve kabîlesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler..." (A'râf 27) buyurması gâlip durumu ifade eder. Zira, onların görülmesi muhal olsa idi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun görülmesi üzerine söylediklerini söylemezdi. Hadiste, gündüz onu herkesin görmesi, Medîneli çocukların onunla oynaması için, şeytanı bağlamak istediğini söylemiştir. Ancak Kadı İyâz şöyle söyleyenler de olduğunu kaydeder: "Âyet-i kerîmenin zâhirine göre, cin ve şeytanları, onların hilkatleri üzere ve aslî sûretleri ile görmek sadece Peygamberler (aleyhimüsselâm) ve hârikulâde mûcizelere mazhar olan kimselere mümkündür, onun dışındakilere mümkün değildir, insanlar onları rivâyetlerde de geldiği üzere aslî sûretlerinden başka bir sûrette görebilirler." Nevevî bu söze şöyle cevap verir: "Bunlar delili olmayan mücerred iddialardır, sahîh bir dayanağı da yoksa merduddur."
Şunu da kaydedelim ki, İslâm âlimleri cinlerin muhtelif şekillere girebileceğini; insan, yılan, kuş, akrep, deve, sığır, at vs. sûretlerini alabileceğini kabul ederler. Hadislerde bunu te'yid eden örnekler gelmiştir.
* Cinlerin mahiyeti hakkında İmam Ebû Abdillah el-Mâzirî der ki: "Cin, ruhânî, latif cisimlerdir, bağlanabilecek bir sûrette olup, bağlandıktan sonra eski hâline dönemeyecekleri, öyle ki, onlarla oynamak imkanının hâsıl olacağı bir kıvamda olmaları ihtimal dahilindedir..."
* Kadı İyâz, "Resûlullah'ın: "...Kardeşim Süleymân'ın duâsı olmasaydı..." sözünden şunu anlamıştır: "Bunun ma'nâsı şudur: "Cinlere tasarruf Hz. Süleymân'a has bir imtiyazdır. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu bağlamaktan imtina etti. Bu imtina, söylenen sebeple bağlamaya muktedir olamayışından ileri gelebileceği gibi, Hz. Süleymân'a karşı duyduğu tevâzu ve teeddübten de ileri gelebilir."
* Hadiste (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Vallâhi kardeşim Süleymân' ın..." diye ettiği yeminden hareketle, kişinin, yemin taleb edilmemiş olduğu halde, haber verdiği şeyin ehemmiyetini artırmak, ona saygıyı celbetmek, sıhhati hususunda mübâlağa yapıp dikkatleri çekmek için yemin etmesinin câiz olduğuna hükmedilmiştir.
* İslâm âlimleri mûteber delillere dayanarak namazda muhatap sigasıyla yapılacak dua ve bedduâların namazı bozacağına hükmetmiştir. Şöyle ki, sözgelimi hapşırana namazda ?????????? ?????? "Allah "sana" rahmet kılsın demek namazı bozar, halbuki muhatap sigasıyla yapılmayan duâ namazı bozmaz. ???????? ?????? Allah rahmet kılsın duâsında olduğu gibi. Bu hadiste ise Peygamberimiz şeytana muhatap sigasıyla beddua etmektedir: "Seni ..... lânetliyorum."
Aradaki müşkil şöyle söylenerek halledilmiştir. "Bu hadis, namazda kelâmın haram kılınmasından önceye ait olabilir."[630]

NAMAZIN ALTINCI ŞARTI BAŞKA MEŞGULİYETLERİ TERK

?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ??????????[.

1. (2712)- Mu'aykîb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, musalli'nin secde edeceği yerdeki toprağın düzlenmesinden sual edildi..."[631]

?2? ??? ????? ???????:]???? ?????? ?????? ?? ????????? ??????: ??? ?????? ???????? ????? ???????????[. ????? ?????? .

2. (2713)- Tirmizî'nin bir rivâyetinde hadis şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazda çakıllara dokunup (düzlemekten) sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Mutlaka yapmak zorunda isen bâri bir kere yap!"[632]

?3? ??? ????? ?‘???? ?? ??? ??:]???? ???? ????????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ??????????? ???????????[.

3. (2714)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'den Dört İmam'ın kaydettiği bir rivâyette şöyle buyrulmuştur: "Sizden kim namaza durursa, sakın çakıllara değmesin. Zîra rahmet, ona karşıdan gelir."[633]

?4? ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ?????? ?? ??????? ??????? ??????????: ?????? ????????? ????????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (2715)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, kula namazda sağa sola iltifat etmedikçe rahmetiyle yaklaşmaya devam eder. İltifat etti mi ondan yüz çevirir."[634]

?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ???????? # ???? ????????? ?? ????????? ??????: ???? ???????? ??????????? ??????????? ???? ????? ?????????[. ?????
??????? ????????.»????????«: ?‘?? ????? .

5. (2716)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah'a namazda sağa sola bakmak (iltifat) hususunda sordum. Şu cevabı verdi:
"Bu bir kapıp kaçırmadır. Şeytan kulun namazından kapar kaçırır."[635]

?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??? ????? ???????? ?????????? ???????????? ??? ?????????? ?? ????????? ????????? ???????? ?? ??????? ????? ????: ???????????? ???? ??????? ??? ????????????? ????????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

6. (2717)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlara ne oluyor da namaz kılarken gözlerini semâya kaldırıyorlar?" dedi ve bu hususta sert sözler söyledi. Sonra konuşmasını şöyle tamamladı:
"Ya bundan vazgeçerler ya da gözleri çıkarılır."[636]

?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ??????? ??????? ???????????? ?? ????????? ??????? ????????? ???? ???? ? ????? ????? ???????????? ? ?? ????????????[. ????? ???????.

7. (2718)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şöyle nasihat etti: "Ey oğulcuğum, namazda sağa sola bakmaktan sakın. Zîra o helak olmaktır. Eğer mutlaka yapacaksan bâri nafilelerde olsun, farzlarda değil."[637]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen hadisler, namaz kılan kimsenin, namaza başladıktan sonra selam verinceye kadar namazla ilgisi olmayan hareketlerden sakınmasını tembihlemektedir. Mevzumuzun "Başka Meşguliyetleri Terk" şeklindeki başlığından da anlaşılacağı üzere, burada kaydedilen bütün hadisler namazdan olmayan bütün bedenî hareketleri, vücut azalarımızdan herhangi biriyle yapılacak davranışları yasaklamayı hedeflerlerse de başlıca iki husûsun üzerine ehemmiyetle ve tekrarla durulduğunu görmekteyiz:
1- Secde edeceğimiz yerdeki toprak, çakıl vesairenin rahatsızlık vermemesi, alnımıza batmaması gibi mülâhazalarla düzenlenmesi, ellenmesi vs. Bundan ashâb sual ettiği gibi, sual sorulmadan da Efendimiz temas etmiştir. Bundan kaçınmak gerekir, mutlaka mecbur kalınsa, bir kere ile yetinilmelidir.
En doğrusu, musalli, daha namaza durmadan gerekli düzeltmeleri yapmalı, namaz sırasında secde mahallini düzeltme ihtiyacı duymamalıdır.
Hadislerde umumiyetle çakıl ve topraktan söz edilmesi, Resûlullah devrinde mescidin (çakıllı) toprakla kaplı olmasındandır. Âlimler, yerden alna yapışacak kum, çerçöp, toz vs. her şeyin aynı hükme dahil olduğunu belirtirler. Nevevî, namazda çakıla dokunmanın kerâhetinde ulemânın ittifak ettiğini söylemişse de, Hattâbî, İmâm Mâlik'in bunda bir beis görmediğini ve hatta bizzat yaptığını kaydetmiştir. İbnu Hacer bu husustaki haberin İmam Mâlik'e ulaşmamış olabileceğini not eder.
Zâhirîlerden bazıları bu meselede ifrât ederek, nehiy beyan eden hadisin (2713) zâhirini esas alıp, çakıla birden fazla değmenin haram olduğunu söylemişlerdir.
İbnu Hacer der ki: "Görünen o ki, buradaki kerâhetin sebebi namazda huşûnun korunma emridir, ya da namazda amel-i kesîrden kaçınma emridir." Bununla beraber Ebû Zerr hadisi (2714 numaralı hadis), buradaki sebebin musalli ile ona karşıdan gelmekte olan rahmet arasına bir engel koymamak olduğunu ifade eder. İbnu Ebî Şeybe'nin rivâyeti, bir başka sebebi nazarlara arzetmektedir: "(Efendimiz buyurdular ki): "Secde ettiğin zaman çakıllara dokunma, zîra her bir çakıl, üzerine secde edilmesini sever."
Âlimler secde edilen yer kadar, secde eden alnı da hükme dahil ederler. Kadı İyâz der ki: "Selef, namazda iken selâm vermezden önce alnın meshedilip (silinmesini) mekruh addetmiştir."
2- Namaz sırasında iltifat: Kaydettiğimiz hadislerde ısrarla üzerinde durulan ikinci husus iltifattır. Bu, bakışlarımızı, namazda bakılması meşrû olan yerlerin dışına kaydırmaktır. İltifat lügat olarak, "yüzünü sağa sola çevirmek" demektir.
Zâhirîler namazda iltifat için dahi, zaruretten gelmediği takdirde haram hükmünü vermişlerdir. Ancak ehl-i sünnet ulemâsı mekruhluğunda icma etmiş ve çoğunluk da tenzîhî olduğuna meyletmiştir.
İltifat'ın mekruh kılınma sebebi, huşûnun noksanlaşması veya bedenden bir kısmının kıbleye yönelmeyi terki'dir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), musallinin sağa sola bakmakla kaybettiği sevabı, bir şeytan ihtilâsı olarak tavsif etmiştir. İhtilâs, göz göre göre kapıp kaçmadır. Sözgelimi bir satıcının malını, gafletine getirip görmez tarafından kaçıran kimseye hırsız denir; ama satıcı gördüğü halde bir açıkgözün, malı alıp âniden firlayıp gitmesi ihtilâs'tır ve bu kimseye hırsız değil, muhtelis denir. "İhtilâs"ı kapıpkaçırma diye tercüme ettik.
Resûlullah, musalliyi şeytanın namazla ilgisi olmayan bir şeyle iltifat sûretiyle meşgul etmesini ihtilâs'a benzetmiş olmaktadır. Çünkü, musalli, Allah'ın huzurunda olduğunu bile bile sağa sola bakmış olmakla bu zarara maruz kalmıştır. Bu davranış şeytana izafe edilmiştir, çünkü onda Allah'a müteveccih olunduğu düşüncesine bir inkıta ve kopukluk ârız olmaktadır. Tîbî der ki: "Namazdaki iltifat, ihtilâs olarak isimlendirilmiştir, bundan maksad bu davranışın çirkinliğini, muhtelis örneğiyle tasvir etmektir. Zîra Rabb Teâlâ, musalliye rahmetiyle gelirken, şeytan onu gözetlemekte ve onun bazı kaçırmalarını dört gözle beklemektedir. Musalli, sağa sola bakındı mı şeytan fırsatı ganimet bilmekte ve o hali yağmalamaktadır."
Bazı âlimler 2690 numaradaki Hz. Âişe hadisinde belirtildiği üzere, namazda dikkat çekici şekiller ihtiva eden elbise sebebiyle, huzur bozulmuşsa -alemli elbise omuzda bile olsa- buna ihtilâs'a yakın bir amel telakki etmiştir. Nitekim Resûlullah mezkûr hadiste, "beni namaz dışı şeyle meşgul ediyor" diyerek öfkeyle alemli elbiseyi çıkarıp atmıştır.
2717 numaralı hadiste namaz kılanın gözlerini semâya kaldırması yasaklanmaktadır. Bunun kerâhetinde icma edilmiştir. Namaz dışında, duâ ederken kaldırmada ihtilaf edilmiştir. Şureyh ve bazıları duâda da mekruh addetmiş ise de, ekseriyet: "Nasıl ki Ka'be namaz kıblesidir, öyle de semâ dahi dua kıblesidir" diyerek bunu câiz görmüşlerdir.
Kadı İyâz: "Namazda gözü semâya kaldırmada bir nevî kıbleden yüz çevirme,
namaz hey'etinden uzaklaşma vardır" demiştir. İbnu Hazm yasaklamadaki şiddetten hareketle namazda semâya bakmanın namazı iptal edeceğine hükmetmiştir. Ehl-i sünnet uleması buna katılmaz.
İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivâyeti, bidâyette müslümanların namazda iken sağa sola baktıklarını, bu âyetin nâzil olması üzerine vazgeçtiklerini belirtir: "Mü'minler namazlarında sağa sola bakarlardı. Bu hal, "Mü' minler saadete ermişlerdir, onlar namazda huşû içindedirler.." (Mü'minûn 1-2) âyeti nâzil oluncaya kadar devam etti. Bunun üzerine namaza başlayınca önlerine baktılar. Artık, herkes gözlerinin secde mahallinden dışarı kaymamasına dikkat ediyordu."
2718 numaralı hadiste iltifat, "helâk olmak" diye tasvir edilmiştir. Helâk olmayı bazı âlimler üçe ayırmıştır.
1- Yanındaki bir şeyi kaybetmek. Artık o başkasının yanında olduğu halde, sahibi için helâk olmuştur.
2- Bir şeyin istihâleye uğrayarak yani bir başka şeye dönüşerek helâk olması.
3- Bir canlının ölmesi, onun helâkıdır.
Şu halde Resûlullah namazda sağa sola bakmayı (iltifatı) helâk olarak tavsif etmektedir. Çünkü bu, şeytana uymaktır, dolayısıyla, zarara (helâke) sebebtir. İltifatla namaz kemal mertebesinden istihâleye uğrayarak Hz. Âişe hadisinde (2716) ifade edilen ihtilâs'a dönüşür.
Nafilede iltifata göz yumulması, nafilelerin kolaylık esasına dayanmasındandır. Nitekim ayakta kılmaya kâdir olan kimsenin dahi oturarak kılmasına müsaade edilmiştir, bunun gibi nafilede iltifata da cevaz verilmiş olmaktadır. Halbuki, farzda her ikisi de yasaktır.[638]

?8? ??? ??? ?? ???????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????????? ???????? ????? ?????? # ???????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ?????? ??????? ???????? ??? ????????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

8. (2719)- Sehl İbnu'l-Hanzaliyye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Sabah namazı için ikâmet okundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başladı. Namazda Şi'b istikametine bakıyordu. Geceden Şib'a korunması için bir atlı göndermişti."[639]

AÇIKLAMA:

Şi'b: Dağ yolu, geçit mânasına gelir. Hadis namazda iltifata cevaz verir. Bazı rivâyetlerde Resûlullah'ın namazda başını geri bükmeden sağa sola çevirdiği ifade edilmiştir. Buhârî'nin bir rivâyetinde ise başını hiç çevirmeksizin gözlerinin ucuyla sağa sola baktığı ifade edilir. Bunlara dayanarak bir kısım âlimler, başı bükmedikçe namazda sağa sola bakmanın zarar vermeyeceğine hükmetmiştir. Atâ, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, Evzâî, Ehl-i Kûfe hep bu görüştedirler.
Hâzimî, söz konusu Şi'b'in kıble istikâmetinde bulunmasının muhtemel olduğunu belirterek, Resûlullah'ın oraya başını çevirmeden bakmış olacağını tebârüz ettirir.
Bazı âlimler, bu hadiste ifade edilen iltifat ruhsatının az yukarıda kaydettiğimiz Mü'minûn sûresinin ilk âyetlerinde ifade edilen huşû emri ile neshedilmiş olduğunu söylerler.[640]

?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ?????? # ???????? ?? ???????? ??????? ??????? ?'??????? ??????????? ????????? ?????? ????????? ??????? ??????: ?????? ????????? ??????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ????: ?????? ???????? ??????? ???????? ???????? ???????? ????????? ??? ??????[. ????? ????? ????? .

9. (2720)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Kubâ'ya namaz kılmaya gitti. Ensar (radıyallahu anhüm) gelip, namaz kılarken kendisine selam verdiler. Ben Bilâl'e sordum:
"Namaz kılarken onların selamına nasıl mukabele ettiğini gördün?" Bana bizzat göstererek:
"Şöyle!"dedi ve avucunu açıp iç kısmını aşağıya, sırtını yukarıya getirdi."[641]

AÇIKLAMA:

1- Kubâ, Mescid-i Nebevî'ye iki-üç mil mesafede bir köyün adıdır. Günümüzde Medîne ile arası kapanmış ve tamamen Medîne'nin bir mahallesi haline gelmiş durumdadır.
2- Azîmâbadî, Avnu'l-Ma'bud'da, namaz esnasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine verilen selama yaptığı mukabele ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Bil ki, bu hadiste selama mukabele olarak avucun tamamıyla işaret verilmesi mevzubahistir, Câbir (radıyallâhu anh)'in hadisinde el ile, İbnu Ömer'in Süheyb'den yaptığı rivâyette parmak ile selama mukabele ettiği mevzubahistir. Beyhakî'de gelen İbnu Mes'ud hadisinde: "Başı ile ima etti" denir. Yine Beyhakî'nin bir başka rivâyetinde de: "Başıyla mukabele etti" denir.
Bu farklı rivâyetlerin arası şöyle cem edilir: "Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz bir seferinde şöyle, bir seferinde böyle yapmıştır. Dolayısıyla hepsi de câizdir. Allâhu a'lem."[642]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????????? ??????????? ?????????????? ???????????[. ????? ?????? .

10. (2721)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Tesbîh erkeklere, el çırpma kadınlara mahsustur."[643]

AÇIKLAMA:

1- Tesbîhten maksad sübhânallah demektir. Tasfik de elleri birbirine vurmaktır. Arapçada alkış da tasfik kelimesiyle ifade edilir. Ancak burada tasfik'i "alkış"la tercüme etmek uygun olmaz. Zira hadisteki tasfik, uyarı maksadıyla başvurulan ellerle ses çıkarma davranışıdır ki elleri birbirine vurarak yapılır. Dilimizde buna el çırpma deriz. Tasfik bazı rivâyetlerde tasfîh imlasıyla gelmiştir. Umumiyetle aynı ma'nâda oldukları kabul edilmiştir. Şer'î ıstılah olarak namaz kılan kimsenin meşrû olan bir uyarıda bulunmak için başvurduğu çaredir. Sözgelimi musalli, imamına yanıldığını haber vermek istese, erkekse sübhânallah der, kadınsa el çırpar. Keza yine musalli namaz dışında birisine bir mesaj vermek, mesela bir tehlikeyi haber vermek durumunda olsa, ayni şeyi yapar.
2- Hadis, namaz esnasında musallinin herhangi bir uyarıda bulunmak zorunda kalması halinde başvurması gereken çareyi göstermektedir. Buna göre erkek musalli sübhânallah diyecektir, kadın musalliye de sağ elinin içini sol elinin sırtına vuracaktır. Oyun ve eğlencede yapıldığı üzere avuçların içlerini birbirine vurmak câiz görülmemiştir. Böyle yapıldığı takdirde namazın bozulacağına hükmedilmiştir. Kadınların tesbîhten men edilmesi, namazda mutlak sûrette seslerini kısmakla emredilmiş oldukları içindir. Çünkü sesleri avrettir, fitneden korkulur. Erkekler de el çırpmadan men edilmiştir. Çünkü bu, kadınların işidir. İmam Mâlik ve bazıları: "El çırpma kadınlara mahsustur" ibâresi için, "Bu namaz haricinde kadınların işidir" demektir ve kötülemek maksadıyla beyan buyrulmuştur, binaenaleyh namazda el çırpmak ne erkeğe ne kadına uygun olmaz" demiş ise de bu hususta vârid olan daha sarîh rivâyet gösterilerek bu görüş reddedilmiştir. Kurtubî: "Namazda el çırpmanın kadınlar hakkındaki meşruiyyeti hem rivâyeten hem de aklen sahihtir" diye hükmeder.[644]

?11? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ??????????? ????????? ??????????? ?????????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

11. (2722)- Abdullah İbnu'ş-Şıhhîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kıldım. Namazda onu öksürerek boğazını temizleyip (yere attığını ve) sol ayağıyla sürttüğünü gördüm."[645]

?12? ???? ??? ????:]???????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ??????????[.

12. (2723)- Ebû Dâvud'un rivâyetinde şöyle gelmiştir: "...Sol ayağının altına tükürdü, ayakkabısıyla sürttü."[646]

?13? ??? ?? ???? ?? ??? ????:]?????? ?? ???????? ??????? ???????? ????????[.»????????? ?"???????«: ???? ??? ??????? ??? ??????? ???? ???? ?? ??? ????? .

13. (2724)- Ebû Dâvud'un Ebû Nadra'dan kaydettiği bir rivâyette: "Elbisesine tükürdü, kıvrımları arasında ovaladı" denmiştir.[647]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Mescide tükürmek günahtır, kefâreti de tükrüğün kapatılmasıdır" buyurmuş ve mabedlere tükürmeyi yasaklamıştır. İbnu Hacer, bu yasağa muhatap olmak için mescidin içinde olmanın şart olmadığını, dışardaki kişiye de yasağın şâmil olduğunu belirtir. "Çünkü der, "mescid", yasaklanan tükürme fiilinin zarfıdır, öyleyse hariçte olan birisi mescide tükürecek olsa yasak ona da şâmil olur."
Bu günahı işleyene, kefâret olarak onu "örtmek" veya "ortadan kaldırmak" suretiyle bertaraf etmesi gerekir.
2- Mescide tükürme meselesini sadece yukarıda kaydedilen hadislerin zâhirine bakarak değerlendirmek eksik veya fazla bir kanaate götürebilir. Her şeyden önce, hadislerin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın şartlarında değerlendirilmesi gerekir.
a) Herşeyden önce o devirde mescidler çakıl ve toprakla kaplı idi. Hasır, halı, kilim gibi sergi mevcut değildi; beton, taş döşeme gibi bir kaplama da yoktur.
b) Tükürme ruhsatı bir kısım hadislerde "defnetme" şartıyla verilmiştir. Defnetme emrini yorumlayan İbnu Ebî Cemre der ki: "Resûlullah "tükürmenin kefâreti tükrüğün örtülmesidir" demiyor. Çünkü örtmenin zararları devam eder. Çünkü, bir başkasının, üzerine oturarak rahatsız olmayacağından emin olunamaz. Ama defnetmek öyle değildir. Çünkü, defin deyince yerin altına derinlere gömmek anlaşılır."
c) Gömmenin mahiyeti nedir? Bunu âlimler farklı anlarlar. Cumhura göre: "Tükrüğün mescidin toprağına veya kum, çakıl gibi örtüsünün derinliklerine gömmektir, bu yapılamıyorsa dışarı çıkarmaktır. Şâyet mescidlerin zemini toprak değil de hasır vs. ise, mala hürmeten tükürmek caiz değildir." Şu halde, gömme kaydını bilhassa günümüzün mescid şartlarında değerlendirecek olursak, hadislerde gelen cevazın zamanımızda kalkmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu kadar kesin hükmetmede Müslim'de gelen şu hadis de bize yardımcı olmuştur: "Ümmetimin kötü amelleri arasında defnedilmeden mescide bırakılmış tükrüğü de gördüm."
d) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), devrinin şartlarında tükürmeyi câiz kılan gerekleri belirtirken, tükrükle ilgili mühim bir hükmü de dile getirmiş olmaktadır: İnsan tükrüğü esas itibariyle temizdir. Onun bir şeye, mesela elbiseye bulaşması, ibâdete mâni olacak kirlenme hâsıl etmez. Nitekim 2724 numaralı hadiste, elbise kıvrımlarına tükürme hâdisesi bu hususu tesbit eder.
e) Hadislerde tükürme zorunda kalacak kimseye "defnetme" şartıyla yere, sürterek yoketme kaydıyla sol ayağın altına ve hatta elbise kıvrımına tükürme ruhsatlarını sayarken, mendilden söz edilmemesi, o devirde mendil taşıma âdetinin olmadığını gösterir. Aksi takdirde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetine kolay olanı tavsiye ederdi.

f) Şunu da belirtelim: Âlimler, mezkûr hadislerle mescidde tükürme fiilinin yasak olmadığının ifade edildiğini belirtirler. Yasaklanan husus, başkasını rahatsız edecek şekilde tükürmektir, açıkta bırakmaktır. Öyle ise hastalar, tükürme ihtiyacı içinde olanlar, başkasına eza vermeyecek şekilde -söz gelimi mendiline, beraberinde taşıyacağı hokkasına- tükürebilir, bu memnu değildir.
Bazı âlimler, "tükürme cevazını" özür sahiplerine tükürmek için dışarı çıkamıyacaklara; "yasaklamayı"da özrü olmayanlara hamletmişlerdir. Bu nokta-i nazardan bakınca elbise kıvrımına, sol ayağın altına tükürme örneklerinin, -gömme imkânı tanımayan mescidlerde bulunan mendilsiz özür sahiplerine- başkalarına asgarî derecede rahatsız edecek tükürme tarzlarına irşadlar teşkîl ettiklerini görürüz.[648]

?14? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ???? ???????? ????????? ????? # ??????? ?? ????????? ?????????? ???????? ????????? ??????????????? ??????????? ???????? ???? ????? ?????? ???????????? ??? ????????? ?????????? ???? ???????? ???? ?? ??????????[. ????? ????? ????? .

14. (2725)- Hz. Âişe, (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir gün dışardan geldim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) odada namaz kılıyordu, kapı da üzerine kapalı idi. Açmasını istedim, ilerleyip bana açtı. Sonra gerisin geriye namazgâhına döndü."
Hz. Âişe kapının kıble cihetinde olduğunu belirtti."[649]

AÇIKLAMA:

1 - Burada, nafile namazı kılmakta olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazdan çıkmadan Hz. Âişe'ye kapı açması söz konusudur. Hemen belirtelim ki, Nesâî'nin rivâyetinden bu namazın nafile namaz olduğu tasrîh edilmiştir.
2- Ulemâ, bu hadis üzerine farklı yorumlarda bulunmuştur:
* Kapı kıble cihetinde ise, namaz sırasında, gelip geçene karşı sütre olması için kapatılması efdaldir.
* İbnu Raslân, kapıyı açmak üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir veya iki adımlık veya fasılalı olarak daha fazla adımlık bir yürüyüşle kapıyı açmış olacağını, aksi takdirde amel-i kesîr olup namazı bozacağını söylemiştir. Şevkânî, bu kayıtlamaların mezhep görüşüne binâen yapıldığını (rivâyette kayıtlara götürecek hiç bir delil olmaması sebebiyle) iddianın fâsid olduğunu söyler.
* Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ), kapının kıble cihetinde olduğunu söylemek ve Hz. Peygamber'in kapıyı açmak için gelince yönünü hiç değiştirmediğini, keza arka arka giderek namazgâhına döndüğünü belirtmek sûretiyle yönünü kıble cihetinden çevirmediğini ifâde etmiş olmaktadır. Bu tasvirleri, bazı âlimler, bu hareketlerin amel-i kesîr olacak şekilde peş peşe olmadığı, dolayısıyla namazın bozulmasına müncer olmadığı şeklinde değerlendirirler. Ancak Aliyyu'l-Kârî: "Atılan adım iki bile olsa, kapıyı açıp dönme buna inzimâm edince yine de namazı bozan amel-i kesîr mevzubahis olur ve müşkilat devam eder" der ve "En doğrusu, bu hareketlerin peş peşe olmadığını söylemektir" diye hükme bağlar.
İbnu Melek daha değişik bir görüş ileri sürerek: "Resûlullah'ın kapıya gelişi, kapıyı açışı, sonra namazgâhına dönüşü, amel-i kesîr peşpeşe olunca namazı bozmayacağına delildir' der. Ancak Aliyyu'l-Kârî, Hanefî mezhebince bu görüşe itimad edilmeyeceğini belirtir. Zîra, mezhebimizce amel-i kesîr yani aynı rekât içerisinde yapılan üç hareket namazı bozar. İbnu Melek'in hükmü hadisin zâhirine uygundur. Bu sebeple, bazı âlimler mutlak olarak reddetmeyip: "Nafilelerde hîn-i hâcette yapılan amel-i kesîr, namazı bozmaz" diye kayıtlayarak kabûlünü uygun bulmuşlardır.[650]

?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????????? ?'?????????? ?? ???????? ????????? ????????????[. ????? ????? ????? .

15. (2726)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namazda iki siyahı yani yılan ve akrebi öldürün" buyurdu."[651]

AÇIKLAMA:

1- Yılan ve akrebe iki siyah denmesi, tağlib tarîkiyledir. Aslında sadece yılana siyah (esved) denmektedir.
2- Hattâbî der ki: "Burada az amelin (amel-i yesîr) namazda câiz olduğuna ve bir fiilin aynı hal içerisinde peş peşe iki kere yapılması, namazı bozmayacağına delildir. Zîra yılan bir veya iki darbe ile öldürülebilir. Ancak amel peş peşe olur ve amel-i kesîr hududuna girerse (üçlerse) o zaman namaz bozulur. Ancak yılanı öldürme emri bir veya iki vuruşla kayıtlı değildir, mutlaktır."
3- Hadiste geçen yılana, öldürülmesi mubah olan bütün zararlılar dahildir: Eşek arıları, çiyanlar vs. gibi. Yılan ve akrebin namazda öldürülmesini, İbrahim Nehâî hâriç bütün ulemâ tecviz etmiştir.[652]

?16? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????????? # ?????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????? ??????: ??? ??????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

16. (2727)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizim Eflah adındaki kölemizin, secde sırasında (ağzıyla) üfürdüğünü görmüştü: "Ey Eflâh, yüzünü toprakla!" dedi.[653]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kölesini, secdeye giderken secde edeceği yerdeki toztoprağı-alnına bulaşmasın diye- üfürürken görmüş ve böyle yapmaması için müdâhalede bulunmuştur. "Yüzünü toprakla!" emri ile, "Alnını yere değdir, yer üzerine normal şekilde koy, üflemek sûretiyle onu alnını koyacağın yerden uzaklaştırma" demek istemiştir. Zîra bu, tevâzuya daha muvafiktır. Zîra âzâların en efdali olan alna toprağın yapışması tevâzuun nihâî derecesidir.
2- Üflemeyi, İbnu Abbâs kelam addederek namazda mekruh olduğuna hükmetmiştir. Ancak, çoğunlukla âlimler: "Kelam, mahreçlere dayanan harflerden teşekkül eder. Üflemede harf yoktur" diyerek bu görüşe katılmamışlardır. Bunu ifade eden rivâyetlerin zayıflığına da dikkat çekilmiştir. Her hâl u kârda, namazda üflemek mekruh olsa da namazı bozmaz, çünkü Resûlullah, Eflah'a namazını iade etmesini emretmiştir. İbnu Hacer, "Yüzünü toprakla!" sözünden, toprak üzerine secde etmenin müstehab olduğu hükmünün çıkarıldığını belirtir."[654]

?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ????????? ?? ????????? ????? ????????? ????????? ????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ?????? ??? ?? ???? ?? ????? ????? ?????? ????? ???? ?? ????? ????? ????? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???? ???.???? »????? ????????? ????????? ?????«: ???? ?????? ???????? ??? ????? ????? ????? ?????? ????? ??? ?? ????? ??? ????? ?????? ????? ???? ??? ??? ??? ???? .

17. (2728)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda sedl'i, (sarınmayı) ve erkeğin ağzını örtmesini yasakladı."[655]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste yasaklanan sedl, vücûdun kollar da içeride kalacak şekilde giysi ile sarılması; kıyâm, rükû ve sücûdda da böyle kalınmasıdır. Bunu yahudiler yaptığı için müslümanlara yasaklanmıştır.
Bazı âlimler sedl'i izarın ortasını başa koyup iki ucunu -omuzlara koymadan ve önde bağlamadan- sarkıtmak diye tarif etmiştir. Hattâbî "Sedl'i" "Yere değecek kadar elbisenin

salınmasıdır" diye tarif eder. Bu ma'nâda sedl'e namazda cevaz verilmiş, namaz dışında verilmemiştir. Çünkü namazda sâbit olduğu halde namaz dışında dolaşır; elbiseyi yeri değdirerek dolaşmak, kibir alâmetidir. Sevrî namazda, Şâfiî ise hem namazda hem namaz dışında bunu mekruh addetmiştir. Irakî, sedl'i "saçın sarkıtılması" diye tarif etmiştir. Başka tarifler de yapılmıştır.
Şevkânî, sedl'i bütün bu ma'nâlarda anlayıp hadisi o ma'nâların hepsine hamletmenin câiz olacağını belirtir ve "müşterek"i, bütün ma'nâlarına hamletmek kavî bir görüştür" der.
Ağzın örtülmesine gelince, Hattâbî der ki: "Arapların, sarıklarıyla ağızlarını sarma âdetleri vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu namazda yasakladı. Efendimiz, musalliye esneme ârız olduğu takdirde ağzını kapamaya cevaz vermiş, onun dışında kapamayı yasaklamıştır."[656]

NAMAZIN YEDİNCİ ŞARTI: KIBLE

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? # ???????? ???? ?????????? ?????? ???????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ???????????? ????? ?????? ??? ??????? ????????? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (2729)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin ben önünde, kıbleyle arasında bir cenaze gibi uzanmış yatarken, namaz kılardı. Vitir kılacağı zaman bana da haber verirdi, ben de vitir kılardım."[657]

?2? ??? ???? ???????:]?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ????????: ?????? ?????????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???????? # ???????? ?????? ???? ?????????? ???????? ???????? ??????????? ???????????? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ??????? ??????? ?????? ?????? # ????????? ???? ?????? ??????????[.

2. (2730)- Salîheyn'in diğer bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin yanında namazı bozan şeylerden söz açılmıştı. Bu meyanda köpek, eşek ve kadının da zikri geçti. Âişe (radıyallahu anhâ):
"Bizi yine eşeklere ve köpeklere benzettiniz. Vallahi, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kıblesiyle arasında yatakta yatar olduğum halde namaz kılarken gördüm. Benim için ihtiyaç hâsıl olunca oturup onu rahatsız etmek istemezdim, (yatağın) ayak tarafından sıyrılıp çıkardım."[658]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, değişik vecihlerden gelmiştir. Bazı rivâyetlerde burada gözükmeyen ziyadeler mevcuttur.
2- 2729 numarada Hz. Âişe Resûlullah'ın kıble cihetinde nasıl yattığını tasvir ediyor: Baş tarafı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağ tarafında, ayakları da sol tarafında olacak şekilde uzanmıştır. Çünkü cenaze namazı esnasında ölü, imama nazaran öyle konur.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kıldığı namaz teheccüd namazıdır, nafiledir. Bu sebeple uyumakta olan Hz. Âişe'yi namaza çağırmamaktadır. Ama sıra vitre gelince onu da çağırmaktadır. Bu hadisde, vitir namazının vacib olmasına delil bulunmuştur.
4- Vitir namazının gecenin sonuna bırakılmasının müstehab olduğu anlaşılıyor. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) en sonda onu kılmakta ve henüz kılmamış olan Hz. Âişe'yi de kaldırmaktadır. Ancak âlimler bu te'hiri bir kayda bağlarlar: Gecenin sonunda uyanabilecekse veya bir başkası tarafından uyandırılacağından emin ise... Aksi takdirde te'hiri câiz olmaz. Bu sebeple Hanefiler, yatsının peşinden kılmayı tercih ederler.
5- Uyuyan kimseyi namaz için uyandırmak müstehabtır.
6- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'dan uyuyan ve konuşan kimseye karşı namaz kılınmayacağına dair bir rivâyet varsa da, bu hadis kılınacağını göstermektedir. Sadedinde olduğumuz hadis sıhhatçe üstün olduğu için hükümde cevaz esas alınmıştır.
7- Hadisin bazı vecihlerinde, Hz. Peygamber'in secde sırasında Hz. Âişe'ye dürttüğü, Âişe'nin de ayaklarının topladığı belirtilir. Bu ifadeyi değerlendiren Hanefiler, hadisten kadına değmenin abdesti bozmayacağına delil çıkarmışlardır; Ancak Şâfiî'ler, Hz Âişe'nin bedeni ile Resûlullah'ın eli arasında bir hâil olma ihtimalini belirterek buna itiraz ederler.
8- Hadis , yatak üzerinde namaz kılınabileceğini ifade etmektedir.[659]

?3? ??? ???? ‘?? ????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ???? ?????? ???? ????? ?????????????? ???? ???????? ????????? ?????? # ???????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???? ????? ?????????????? ??????????? ?????? ???????? ????? ?????? _____[.

3. (2731)- Ebû Dâvud'da İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan gelen diğer bir rivâyette şöyle denmiştir: "Ben ve Abdulmuttaliboğullarından bir oğlan (veya köle) bir eşeğin üzerinde beraber geldik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sırada namaz kılıyordu. Eşeğe aldırma(yıp namaza devam et)ti. Derken yine Abdulmuttaliboğullarından iki kız çocuğu gelip safın arasına dâhil oldu, buna da aldırmadı."[660]

?4? ??? ???? ??:]???? ??????? ?????? # ????: ???? ?????? ????????? ??? ?????? ??????????? ??????? ???????? ??????: ?????????? ?????????????? ?????????????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ???? ???????? ???????[.??? ????: »???????? ???????? ????????? ???????????« .

4. (2732)- Diğer bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz sütresiz olarak namaz kılarsa (önünden geçtiği takdirde) şunlar namazını bozar: Eşek, domuz, yahudi, mecûsi, kadın... Namazın bozulmaması için onun önünden, bunların bir taş atımlık uzaktan geçmesi kifâyet eder."[661] Bir diğer rivâyette şöyle denmişti: "Namazı, (önden geçen) hayızlı kadın ve köpek bozar."[662]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda namaz kılanın önünden bazı nesnelerin geçmesi halinde namazın bozulup bozulmayacağı meselesine temas edilmektedir. Bu hususta rivâyet çoktur. Bir kısmı, burada yer almayan başka teferruâtlara da şâmildir. Mesela:
Bir rivâyette namazı bozanlar arasında "siyah köpek" bir başka rivâyette "hayızlı kadın" zikredilir.
2- Hadislerin ihtilafına bağlı olarak ulema da bu meselede ihtilaf eder: Bazıları bu sayılan şeylerin musallinin önünden geçmesi namazı bozar derken, bazıları bozmaz demiştir.
* Ahmed İbnu Hanbel: "Siyah köpek bozar. Ancak kadın ve eşeğin bozması hususunda içimde bir şüphe var" der.
* İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfiî (rahimehümullah) ve Cumhûr: "Bu sayılanlardan veya başka şeylerden hiçbirinin geçmesiyle namaz bozulmaz" demiştir. Bunlar, bozulacağını ifade eden hadisleri: "Buradaki bozulmadan murad "noksanlık"tır, zîra bunlar önden geçmekle musallinin kalbini meşgul eder" diye te'vil ederler, hakiki bozulmanın kastedilmediğini söylerler.
3- Taş atımlık tâbirini, âlimler üç zir'alık mesafe olarak yorumlarlar. Yani namaz kılan kimsenin üç zir'a uzağından bu sayılanlar geçecek olsa namaza bir eksiklik getirmeyecektir, bu miktar mesafe sütre yerine geçebilecektir.[663]

?5? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ???????? # ?? ????????? ????? ??????? ?????????? ???????????? ???????? ???????? # ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (2733)- el-Fadl İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi köyümüzde ziyaret etti. O sırada bizim bir küçük köpekle bir dişi eşeğimiz vardı. Bu ikisi önünde bulundukları halde ikindi namazı kıldı. Hayvanları ne azarladı ne de geriye kovaladı."[664]

?6? ??? ???? ?? ???? ?? ??? ????? ?? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ???????? # ??????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (2734)- Kesîr İbnu Kesîr İbn-i Ebî Vedâ'a, an bazı ehlihi an ceddihi (radıyallâhu anh) anlatmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Beni Sehm kapısını takip eden yerde, önünden halk gelip geçerken namaz kılar görmüştür. Bu sırada Resûlullah'la Ka'be arasında bir sütre de mevcut değildir."[665]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetin İbnu Mâce ve Nesâî'deki vecihlerinde sözkonusu namazın, tavafı takip eden iki rek'atlik tavaf namazı olduğu belirtilir.
2- Sadedinde olduğumuz hadise dayanarak bazı fakihler, Mekke'de kılınacak namazlar için "sütreye hacet yok" hükmünü çıkarmışlardır. Ancak, Ebû Dâvud'un da dikkat çektiği üzere hadis, zayıftır. Sütrenin Mekke' de de gerekli olduğunu ifade eden daha kuvvetli hadisler karşısında, başta Buhârî olmak üzere ulemâ büyük çoğunluğu ile bu rivâyetle ameli uygun görmemişlerdir. Sütrenin meşruiyyeti ve namaz kılanın önünden geçmeyi yasaklama hususunda Mekke ile başka yerler arasında fark yoktur. Ancak bazı fakihler, sadedinde olduğumuz hadisteki cevâzın zaruret sebebiyle sâdece tavaf edenlere mahsus olduğunu söylemiştir. İbnu Hacer, tavaf mahalline has olarak tecviz edilmiş olan bu durumu, bir kısım Hanbelî âlimlerinin Mekke'nin tamamına teşmil ettiklerini belirtir.[666]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??? ?????????????? ???????? ???? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

7. (2735)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazı hiçbir (hâricî) şey bozamaz. İmkanınız nisbetinde defetmeye çalışın. Çünkü (bozmak isteyen) şeytandır."[667]

?8? ??? ????? '? ????:]???? ?????????? ??? ? ??????? ???????? ???????? ??????????? ????? ????????????[.

8. (2736)- Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Kim, kıblesi ile kendi arasına bir başkasının girmemesine muktedir olursa, bunu sağlasın."[668]

?9? ??? ???? ???????:]???? #: ???? ????? ????????? ??? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????????????? ???? ???? ?????????????? ????????? ???? ?????????[.

9. (2737)- Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, halka karşı sütre olacak bir şeyin gerisinde namaz kılarken, biri önünden geçmeye kalkarsa ona mâni olsun, (beriki haddini bilmeyip) ısrar ederse onunla mücâdele etsin. Zîra o, (bu haliyle) şeytandır."[669]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki üç rivâyet, namaz kılan kimseye, namaz kılarken önünden geçmeye kalkan şahsa mâni olma yetkisi tanımaktadır.Normal olarak, namaz kılan kimsenin başka bir şeyle meşguliyeti namazı bozan bir fiildir. Ancak şârî, namaz esnasında önünden geçmek isteyen kimseye müdahale hakkı tanımış bunu "namazı bozan fiiller"den istisnâ kılmıştır. 2737 numarada özetle kaydedilen Buhârî rivâyetini, aslından esbâb-ı vürûduyla takip edersek mevzu daha iyi anlaşılmış olacaktır.
Ebû Sâlih es-Semmân anlatıyor: "Ebû Saîdi'l-Hudrî'yi bir cuma günü halka karşı bir sütrenin gerisinde namaz kılarken gördüm. Benî Ebû Mu'ayt'a mensup bir genç, önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onu göğsünden iterek mâni oldu. Genç, etrafına bakındı, onun önünden başka geçebilecek bir yer göremedi. Oradan geçmek için tekrar geri döndü. Ebû Saîd genci daha da şiddetli bir şekilde itti. Genç, Ebû Saîd'e kızdı. Sonra (Medîne valisi) Mervân'ın huzuruna girerek, Ebû Saîd'in yaptıklarını şikâyet etti. Ebû Saîd de ardından Mervân'ın yanına girdi. Mervân:
"Ey Ebû Saîd! Kardeşinin oğluyla alıp veremediğin de ne?" dedi. Ebû Saîd şu cevabı verdi:
"Ben Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Sizden biri, halka karşı sütre olan bir şeyin gerisinde namaz kılarken, biri önünden geçmeye kalkarsa ona mâni olsun. (Beriki haddini bilmeyip) geçmek için ısrar ederse onunla mücâdele etsin. Zira o, (bu haliye) bir şeytandır."
Bir rivâyette: "Eğer ısrar ederse eliyle göğsünden tutup onu itsin" diyerek mücâdele şekli de belirtilir.
Şu hususu da bilmeliyiz: Namazda önünden geçmek isteyenle mücâdele meşrû kılınmış ise de, ulemâ ittifakla: Geçene mâni olmak, onunla mücâdele etmek için yerinden ayrılıp yürümemesi ve müdâfaa sırasında amel-i kesîre yer vermemesi gerektiği"ni söylemiştir. Zîra, "namazda bu, önünden birisinin geçmesinden daha fenadır" derler.
Cumhur, ayrıca şöyle hükmetmede de ittifak etmiştir: "Her kim, namazda iken önünden geçene müdahale etmemişse, artık namazı iade etmesi gerekmez."
Nevevî: "Önden geçene mâni olmanın vâcib olduğunu söyleyen tek fakih bilmiyorum. Ashâbımız bunun mendup olduğunu tasrîh eder" der. Zâhirîler bunun vâcib olduğunu söylemiştir.
2- Hadisten İstinbat Edilen Faideler:
* İbnu Battâl der ki: "Bu hadis, dinde fitne çıkaran kimseye "şeytan" demenin caiz olduğunu gösterir. Hüküm, ma'nâlara göredir, isimlere göre değil, çünkü önden geçen kimsenin sırf geçmesi sebesiyle şeytana dönüşmesi muhâldir. Bu cevaz da, şeytan kelimesinin hakiki ma'nâda cinnîlere, mecâzî olarak da insanlara ıtlak olunmasına dayanır. Mamafih bu işe onu şeytanın sevketmesi sebebiyle de ma'nâ doğruluk kazanabilir. Nitekim başka bir rivâyette: "...zîra onunla birlikte şeytan vardır" denmiştir.
* İbnu Ebî Cemre, "Zîra o, (bu haliyle) şeytandır" cümlesinden şu ma'nâyı istinbat etmiştir: "Onunla mücadele etsin" sözünden murad tatlı bir müdâfaadır, hakiki bir mücâdele değildir. Zîra şeytanla mücâdele, istiâze ve besmele ve benzeri zikirleri okumak sûretiyle ona karşı tesettürde bulunmakla olur. Zaten namazda, zaruret halinde az amele cevaz verilmiştir. Gerçek ma'nâda mücâdele yapacak olsa,namazı için önünden geçenin vereceğinden daha büyük zarar mevzubahis olur."
* İbnu Ebî Cemre bir başka soruyu cevaplar: "Önden geçenle yapılacak mücâdele, onun geçmesiyle musallinin namazına gelecek halel (zarar) sebebiyle midir, yoksa geçecek kimseye bu fiilinden dolayı gelecek günahı defetmek için midir? Görünüşe göre, ikincisi içindir." Ancak başkaları "Birincisi içindir" demiştir. Bunlara göre, "Musallinin kendi namazına yönelmesi, kendisi için başkasından günahı defetmeye kalkmasından evlâdır."
* İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivâyet şöyledir: "Musallinin önünden geçmek, onun namazının yarısını keser atar." Ebû Nu'aym da Hz. Ömer'den şunu rivâyet eder: "Musalli, önünden geçilmekle namazından ne kadar eksildiğini bilseydi, mutlaka kendini insanlara karşı sütre teşkil edecek bir şeyin gerisinde kılardı."Bu iki rivâyet, musallinin önünden geçene müdahalesinin, namazında meydana gelecek halel sebebiyle olduğunu ifade eder. Bu rivâyetler zâhirde mevkuf gözüküyorlarsa da hakikatte merfûdurlar. Zîra bunlar içtihadla söylenebilecek, tecrübeyle bilinebilecek meseleler değildir, ancak vahyen bilinebilir, öyle ise hükmen merfûdurlar. Şu halde musalli de namaza durduğu yeri iyi seçmekle mükelleftir. Herkesin geçeceği yere durması, ona sorumluluk getirecektir.

?10? ??? ??? ?? ????:]??? ????? ??? ??????? ???????? ??? ???? ??????? ?????????: ?????? ?????? ???? ???????? # ?? ???????? ?????? ?????? ??????????? ??????: ????? #: ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ?????????? ?????? ???? ???? ??? ??????? ?????? ????????. ????? ???? ?????????: ? ??????? ????: ?????????? ???????? ??? ???????? ??? ??????[. ????? ????? .

10. (2738)- Bişr İbnu Saîd (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, kendisini Zeyd İbnu Hâlid Ebû Cüheym'in yanına gönderip: "Musallînin önünden geçen hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ne işittiğini sordurmuştur. Ebû Cüheym (radıyallâhu anh) demiştir ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer musallinin önünden geçen kimse, bu geçişi sebebiyle kendisine gelen günahı bilseydi orada kırk... kalması onun için, musallinin önünden geçmesinden daha hayırlı olurdu."Ebû'n-Nadr der ki:"Bilemiyorum! Efendimiz "kırk gün mü" dedi, kırk ay mı dedi, kırk sene mi dedi?"[670]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namaz kılanın önünden geçen kimsenin maruz kalacağı kayba dikkat çekmektedir. Önceki hadiste, önünden geçilen kimsenin maruz kalacağı kayba dikkat çekilmiştir.
2- Hadiste yasaklanan "ön"ün miktarı ihtilaflıdır.
* Bazısı: "Musallî ile secde edeceği yer arasıdır"demiştir.
* Bazısı: "Musallî ile üç zir'alık mesafe arasıdır" demiştir.
* Bazısı: "Bir taş atımlık mesafe..." demiştir.
3- Hadiste kırk rakamının, hususi bir adedi göstermekten ziyade, namaz kılanın önünden geçmemenin ehemmiyetini tesbit maksadıyla mübâlağa için kullanıldığını belirten İbnu Hacer, bu değerlendirmesine İbnu Mâce'nin Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivâyeti gösterir: "...Yüz yıl yerinde kalması, attığı adımlardan birini atmaktan kendisi için daha hayırlı olurdu."
4- Hadisin zâhiri, beyan edilen "vaîd"in musallînin önünden geçenle ilgili olduğunu; duran, oturan ve yatanla ilgili olmadığını ifade eder. Ancak, vaîd'in illeti musallînin maruz kalacağı teşvîş ise, diğerleri de "geçen" ma'nâsında olabilir.
5- Hadisin zâhiri, nehyin her bir namaz kılanla ilgili olduğunu ifade eder. Yani kadın, erkek, münferid, imam, me'mum hepsinin önünden geçmek yasaklanmıştır. Ancak bazı Mâlikîler bu yasağın münferid ve imamla ilgili olduğunu söylemiştir. Onlara göre, önünden geçmek me' mum'a (imama uyana) zarar vermez. Çünkü imamın sütresi onun da sütresidir ve imamı ona sütredir. Bu iddia tatminkâr bulunmamıştır. "Çünkü denmiştir, sütre musallîden zorluğu kaldırmaya yöneliktir, önden geçenden değil; önden geçenin verdiği teşvişte imam, me'mum ve münferid müsâvidir."
6- Bazı Mâlikî âlimleri musallî ve önden geçeni günah işleyip işlememekte dört gruba ayrılırlar:
1) Önden geçen günaha girer, musallî girmez.
2) Musallî günaha girer, geçen girmez.
3) Her ikisi de günaha girer.
4) Her ikisi de günaha girmez.
* **Birinci grup:** Musalli yol dışında sütre gerisinde namaza durmuştur, geçen kimse için de geçme imkânları vardır. Bu durumda musallînin önünden geçen günahkâr olur, musallî olmaz.
* **İkinci grup:** İşlek yol üzerinde sütresiz veya sütreden uzak namaza durur, geçen de başka bir imkân bulamaz, önünden geçer. Bu durumda musallî günaha girer, geçen değil.
* **Üçüncü grup:** İkincide olduğu gibi, ancak geçen başka geçme imkanına sahiptir, ama önünden geçer, her ikisi de günahkâr olur.
* **Dördüncü grup:** Birinci gibidir, ancak geçen başka imkan bulamaz, ikisi de günahkâr olmaz. İbnu Hacer'e göre, hadisin zâhiri geçmeyi mutlak olarak yasakladığı için geçen yol bulamasa bile beklemekle mükelleftir, musallî selam verir, ondan sonra geçer. Ebû Saîd kıssası da bunu te'yid eder.[671]

?11? ??? ???? ?? ????? ???:]??????? ????? ????????? ?????????? ??????: ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? #? ?????? ???? ??????? ?????? ????????? ??????: ?????????? ??????? ???????. ????: ????? ???????? ????????? ??????[.??? ?????:]????? ???????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

11. (2739)- Yezîd İbnu Nimrân (rahimehullah) anlatıyor: "Tebük'de yatalak bir adam gördüm. Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken, ben eşeğin üzerinde olduğum halde önünden geçtim. Bana: "Allah'ım, izini kes!" diye bedduada bulundu. Artık ondan sonra eşek üzerinde (bile) yol alamadım.
"Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dedi:) "O bizim namazımızı kesti, Allah da onun izini kessin."[672]

AÇIKLAMA:

1- Tebük, Suriye'de bir yer adıdır.
2- İzini kes, yürümesini kes demektir. "Allah izini kessin", Allah kötürüm etsin, yürüyemez hale gelsin demektir.
Bu hadis, namaz kılanın önünden geçmenin nasıl ciddi bir hata olduğunu anlamada canlı bir örnektir.[673]

?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ????????? ?????? ????????? ??? ?????????????[. ????? ??? ???? .

12. (2740)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Uyuyanın gerisinde namaz kılmayın, konuşanın gerisinde de!" buyurdular."[674]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihtiva ettiği hükmün birinden sahîh hadîslere muhalefet etmektedir. Zîra 2729 ve 2730 numaralarda kaydedilen Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) rivâyetinde, kıble cihetinde uyumakta olan Hz. Âişe'nin arka kısmında Aleyhissalâtu vesselâm efendimizin namaz kıldığı ifade edilmektedir.
Konuşanın arkasında namaz meselesine gelince: İmam Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel bunu mekruh addetmişlerdir. Zîra, konuşanların sözleri namaz kılan kimseyi meşgul eder, namazını fesada verir. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)in cuma günleri dışında konuşan kimsenin arkasında namaz kılmadığı rivâyet edilmiştir.
Hattâbî der ki: "Bu hadis, senedindeki zayıflık sebebiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sahîh olamaz."[675]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ???? ???? ?????? ??????????? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????? ????? ? ????????? ??? ????? ????????[. ????? ??? ????. ???? ?????:

??????? ??????????? ????????: ??????????? ?????? ???????[.

13. (2741)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biriniz namaz kılınca yüzünün karşısına bir şey koysun. Bulamazsa bir değnek koysun. Beraberinde bir değnek de yoksa bir çizgi çizsin. Böyle yaparsa önünden geçen kendisine zarar vermez."
Ebû Dâvud der ki: "Âlimlerden bazısı, çizginin uzunlamasına olacağını , bazısı da hilâl gibi enlemesine olacağını söylemiştir."[676]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, musallînin sütre olarak kullanacağı şeyin muayyen bir şey olmadığını; şartlara, imkana göre her şeyin bu maksadla dikilebileceğini ifade eder.
Sütre olarak kullanılacak değnek hakkında ifade mutlaktır, ince veya kalın olması diye bir tefrik yapılmamıştır. Nitekim bir başka hadiste "Bir okla da olsa namazda sütre kullanın" ve "Sütre olarak, semerin arka kaşı boyunda birşey kifâyet eder, saç kadar ince de olsa..." buyrulmuş, sütrenin ince veya kalın olması diye bir ayırıma yer verilmemiştir.[677]

?14? ??? ???? ?? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ??? ???????? ??? ????? ??????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

14. (2742)- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namaz kılarken, önüne semerin arka kaşı boyunda bir şey koydu mu, namazını rahat kılsın, bunun gerisinden geçene aldırmasın."[678]

AÇIKLAMA:

Semerin arka kaşı diye tercüme ettiğimiz muahharatu'rrahl, daha ziyade deve semerleri için kullanılmıştır. Binenin tutunmasına mahsustur. "Kol kemiği kadar" olduğu ve bir zira'nın üçte ikisi büyüklüğüne denk bulunduğu belirtilir. Sütrenin boyunu tesbitte âlimler bunu esas alırlar. Bazı âlimler bunu bir zirâ olarak ifade etmiştir. İbnu Ömer'in semerinin kaşının bir zirâ olduğunu Abdurrezzak'ın bir rivâyetinde görmekteyiz."
Hadis, böyle bir sütre koymakla musallinin şeriatın emrini yerine getirdiğini, gelip geçenlere de namazda olduğunu gösteren bir işaret vermiş olduğunu; dolayısıyla huzûr-u kalble namazını kılabileceğini ifade etmektedir.[679]

?15? ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ???? ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ?'??????? ??????????? ??????????. ????? '??? ?????: ??? ????? ?'?????? ???? ?'?????? ???? ?'?????? ???? ??? ????? ????: ????????? ????? ??????? ??????? ?????? #? ??????: ????????? ?'?????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

15. (2743)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kişi, önüne semer kaşı kadar bir şey bırakmadan namaz kılarsa; (önünden geçtiği takdirde) siyah köpek, kadın, eşek namazını bozar..."
Ebû Zerr'e dendi ki:
"Siyahın kırmızıdan, beyazdan farkı nedir?" Şu cevabı verdi:
"Ey kardeşimin oğlu! Sen bana, benim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorduğum şeyi sordun. Efendimiz:
"Siyah köpek şeytandır" buyurmuştu."[680]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki sevk üslûbundan anlaşılacağı üzere hadis, bazı rivâyetlerinde mevkuftur (yani Ebû Zerr'in kendi sözüdür). Sadedinde olduğumuz vechinde görüldüğü üzere merfûdur [yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözüdür].
2- Hadiste zikri geçen şeylerin namazı bozup bozmayacağı ulema arasında ihtilâf mevzuudur. Bir kısmı bunların musallinin önünden geçmesiyle namazın bozulup iptal olacağını söylemiştir. Ahmed İbnu Hanbel bu gruptandır. Siyah köpeğin bozacağında cezmeder, fakat eşek ve kadının geçmesiyle bozulup bozulmayacağında tereddüdü vardır. Ahmed İbnu Hanbel'in kadınla, eşeğin geçmesi ile namazın bozulacağı hususundaki tereddüdü, bunlarla ilgili başka rivâyetlerin mevcudiyetinden ileri gelir. O rivâyetlerde bunların geçmesiyle namazın bozulmayacağı ifade edilir. Halbuki siyah köpek hakkında aksi rivâyet yoktur. Bir kısım âlimler de başka rivâyetlere dayanarak bunların namazı bozmayacağını söylemiştir. Ebû Hanîfe, Şâfîî, İmam Mâlik bunlardandır. Bazıları, "Namazı hiç bir şey bozmaz" (2735) hadisiyle sadedinde olduğumuz rivâyetin neshedildiğine kâildirler.
Hadisin buraya kadar olan kısmı 2732 numarada izah edildi. Orada yer almayan bir husus, "siyah köpeğin şeytan olması" meselesidir. Fethu'l-Vedûd'da denir ki: "Bazı âlimler bu tabiri zâhirine hamlederek: "Şeytan, siyah köpek şeklinde tasavvur edilir" dediler.
Ancak: "Siyah köpek, diğerlerinden daha muzırdır, bu sebeple şeytan demiştir" şeklinde te'vil yapan da olmuştur.
Hadisle ilgili ulemanın teferruâta kaçan bütün yorumlarını aktarmada fayda görmüyoruz. Bu ve benzeri hadisleri, namazgâhımızı seçerken, dikkatimizi çekecek şekilde hayvan ve insanların gelip geçeceği, onlar tarafından rahatsız edileceğimiz veya rahatsız edeceğimiz yerlerden uzak olanları aramanın gereğine irşad olarak anlamamız en uygun yoldur.[681]

?16? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ?????? ?????? ???????? ????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?? ?????????? ?????? ????? ?????????? ?'????????[. ????? ?????? ? ??????? .

16. (2744)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayram günü (namaz) için çıkınca bir harbe alınmasını emrederdi. Harbe, (namaz sırasında) Aleyhissalâtu vesselam'ın önüne konur, O da halk arasında olduğu halde harbeye doğru namaz kılardı. Efendimiz sefer sırasında da böyle yapardı. Bu sünnete ittibâen ümerâ da harbe kullanır oldu."[682]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Mâce'deki rivâyet, bayram namazı kılınan musallanın boş bir arazi olduğunu, sütre olabilecek hiçbir şey bulunmadığını belirterek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayram günü musallaya giderdi. Yanında harbe de taşınırdı. Musallaya varınca harbe önüne dikilirdi, ona doğru namaz kılardı. Bu, musallanın boş bir arazi olmasındandı, orada sütre yapılabilecek hiçbir şey yoktu" der.
2- Ümerânın harbe ittihazıyla ilgili son cümlenin Nâfi tarafından yapılan bir derc olduğu belirtilmiştir. Bu cümle ile, ümerânın da, bayram ve benzeri fırsatlarda musallaya çıkınca beraberlerinde harbe taşıttıklarını haber vermektedir.
3- İbnu Hacer: "Hadiste, namaz için ihtiyatlı (ve hazırlıklı) olma gereği, bilhassa seferde olmak üzere, düşmanı defedici âlet almanın lüzumu, istihdâmın cevazı vs.

gözükmektedir" der.
4- Resûlullah'ın bayramlarda taşıdığı harbenin Necâşî tarafından hediye edilen harbe olduğu bazı rivâyetlerde tasrîh edilmiştir. Bir başka rivâyette bunun, Uhud Savaşı sırasında Zübeyr İbnu'l-Avvâm tarafından öldürülen bir müşrike ait olduğu belirtilmiştir. Âlimler: "Aleyhissalâtu vesselâm önce Zübeyr'in harbesini, sonra da Necâşî'nin harbesini kullanmış olabilir" diyerek iki rivâyeti te'lif ederler.[683]

?17? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ???????? ??????????? ?????????? ????????[.??? ?????: »?????? # ?????? ??? ?????????«. ????? ????? ? ???????? ??? ????? ???? ???? ???? .

17. (2745)- Yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (bazan) bineğini (sütre) olarak öne koyar, ona doğru namazını kılardı.
Bir diğer rivâyette: "Aleyhissalâtu vesselâm devesine doğru namaz kılardı" denmiştir.[684]

AÇIKLAMA:

Râhile, üzerine rahl (semer) konan deve demektir. Daha ziyade binek devesine râhile denir.
Kurtubî: "Bu hadiste, duran hayvanların sütre olarak kullanılmasına cevaz vardır" der ve deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklayan hadisle (2696) bu hadis arasında teâruz (ztlık) olmadığını söyler." Çünkü der, o hadiste deve ağılı zikredilmiştir. Ağıl, suyun yakınında yer alan deve damlarıdır. Orada namazın mekruh kılınması, pis kokmalarından yahut da orada tesettür ederek aralarında halvet hâsıl etmelerindendir."[685]

?18? ??? ??????? ?? ?‘??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ???????? # ?????? ??? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ???????? ???? ????????? ?‘??????? ??? ?‘??????? ??? ???????? ???? ???????[.»?????????« ????? ???? ??????? ???? .

18. (2746)- Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallâhu anh) diyor ki: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı çubuğa, direğe ve ağaca karşı namaz kılar vaziyette ne zaman görmüşsem, her seferinde onları sağ kaşının veya sol kaşının karşısına almış görmüşümdür. Hiçbir zaman sütresini tam karşısına almadı."[686]

AÇIKLAMA

Bu rivâyetten, namaz kılarken sütreyi tam karşıya değil, hafif sağ veya sol tarafa almanın müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır.[687]

?19? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ???? ?????: ????????? ??? ???????? ????????? ???????? ? ???????? ??????????? ???????? ???????[. ??????? ??? ???? .

19. (2747)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz sütreye karşı namaz kılınca ona yakın olsun, ta ki şeytan namazını bozmasın."[688]

AÇIKLAMA:

Hadis, sütre ile musalli arasında fazla mesafe olmamasını âmirdir. Şârihler, hadislerde gelen tasrîhata dayanarak normal mesafenin üç zirâ -veya daha az- uzunluğunda olması gerektiğini söylerler. Bazı hadislerde bir keçinin geçeceği kadar denmiştir. Bu rakamı tesbitte, daha ziyade Resûlullah'ın Ka'be'yi ziyareti sırasında içerisinde namaz kılınca, ön duvarla arasında üç zirâlık mesafe bırakmış olması esas alınmıştır (1400, 1413 numaralı hadisler).
Şu halde bu mesafeyi, baş sütreye değmeden secde edilebilecek bir uzaklık olarak ifade edebiliriz. Bu mesafe aynı zamanda saflar arasında bulunması gereken uzaklığı da ifade eder.[689]

NAMAZIN ŞARTLARI ÜZERİNE MUHTELİF HADİSLER

*** ÇOCUK TAŞIMAK**

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? # ????? ?????? ?????????? ????? ????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (2748)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı Zeyneb'in kerîmesi olan torunu Ümâme'yi omuzunda taşıdığı halde halka namaz kıldırırdı. Secdeye varınca çocuğu (yana) bırakır, kıyâm için doğrulunca tekrar omuzuna alırdı."[690]

AÇIKLAMA:

1 - Hadis, bir yönüyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın torunu Ümâme'ye gösterdiği şefkati yansıtmaktadır. Ümâme'nin annesi, Resûlullah'ın Hz. Hatice'den doğan kızlarından biridir. Babası da Ebû'l-Âs İbnu Rebî'a'dır (radıyallâhu anh).
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bütün çocuklara karşı gösterdiği yakın ilgi dikkat çekicidir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhümâ)'i de omuzlarına bindirdiği, değişik şekillerde onlarla şakalaştığı, onları eğlendirdiği rivâyet edilmiştir. Kız çocuklarını hakir gören bir cemiyette, kız torununu Resûlullah'ın sırtında taşıması, bâhusus namazda sırtına alması, rükû ve secde sırasında yere bırakıp, kıyâma kalkarken tekrar sırta alması ayrı bir ehemmiyet taşır.
2- Ancak, bu hal namazda câiz olur mu? Bu, namazı bozan amel-i kesîr olmaz mı? Bu ihtimale binaen İslâm ulemâsı hadisi yorumda çok müşkilata, tekellüfâta düşmüştür:
* "Bunun cevazı mensuhtur" denmiştir.
* "Resûlullah'ın hasâisindendir" denmiştir.
* "Çocuk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ülfet ettiği için kendisi O'nun boynuna atılıp asılmıştır. Resûlullah onu almış değildir..." denmiştir.
* "Zarûreten almıştır, değilse ağlayacak, sırta almaktan daha fazla sıkıntı verecekti..." denmiştir.
* "Farzda değil, nafilede aldı.." denmiştir. Halbuki farzda olduğu rivâyetlerde pek sarihtir.
Nevevî, bütün bu tekellüflü yorumları reddeder ve der ki: "Bütün bunlar bâtıl ve merdud iddialardır, delilden yoksundurlar. Hadiste şeriat-ı garrânın temel prensiplerine muhalif bir durum da yoktur. Zîra insanoğlu temizdir ve karnındakilerde ma'fûvdür. Çocukların elbisesi ve bedenleri ise pislik gözükmedikçe, temiz kabul edilir. Namazdaki fiiller amel-i kesîr olmadıkça veya birbirinden (rek'atlerle) ayrı olduğu müddetçe namazı bozmaz. Şeriatın delilleri bu söylenenlere uygundur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu davranışa, cevazı göstermek için yer vermiştir."
Fakihânî: "Ümâme'yi namazda taşımasının sırrı, sanki Arapların kızlarla ülfet etmekten hoşlanmama âdetlerini reddetmektir. Onlara muhalefet için kızı taşıdı, hatta onları

reddetmekte mübâlağa için namazda da taşıdı. Fiille beyan, sözden daha kavîdir" der.
3- Rivâyet, çocukları mescide sokmanın caiz olduğunu da gösterir.
4- Küçük çocuklara değmek (Şâfiîler açısından) abdesti bozmaz.
5- Temiz olan insanı -ve hatta hayvanı- taşımak namaza mâni değildir.
6- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in tevazu haline, çocuklara şefkatine örnek mevcuttur.[691]

***NAMAZDA UYUKLAMAK**

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? ? ??????? ????????? ???????? ??????????? ????????? ????????[. ????? ????? .

1. (2749)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu gidinceye kadar hemen yatsın. Zira, uyuklayarak namaz kılanınız, istiğfar ederken kendi nefsine sebbetmeye kalkar da farkında olmaz."[692]

AÇIKLAMA:

1- Uyuklama, uykudan biraz farklıdır ve onun hafif perdesidir. Etrafında konuşulanları işitip, anlayamayacak durumda olan veya başı öne sallanmaya başlayan kimse uyukluyor demektir. Uyku ise bu hâlin artması ile çevresindeki sesleri hiç duyamayacak hale gelme ile başlar, az veya çok rüya görmekle galebe çalar.
2- Resûlullah'ın, uyuklayınca namazı kesme emrinden bazı âlimler uyku sebebiyle abdestin bozulduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bu husus ayrı bir teferruât mevzuudur, ilgili bahiste tahlîl edilecektir.
3- Sebb: Küfretmek, hakâret etmek, bedduâ etmek, lânetlemek, kaba söylemek, sövmek gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Hadis, kişinin kendi kendine sebbetme ihtimaline binaen, uyuklayınca, namazın terkedilmesini emretmiş olmaktadır. "Belki de denmiştir, yasaklamanın illeti, sebb'in duâların icâbet saatine rastlama korkusudur." Bu hadis, böylece ihtiyatlı hareket etme prensibi vermiş olmaktadır. Zira, böylece ibâdetin terkediliş sebebi kesin değil, muhtemel bir durum olmaktadır. Hadiste ayrıca, ibâdetin huşû ve kalp huzuruyla yapılmasına ve tâatlarda mekruh şeylerden ictinâb etmeye teşvik vardır.
4- Bazıları uyku sebebiyle namazı bırakma emrinin gece namazıyla (teheccüdle) ilgili olduğunu -zîra farz namazlar uyku vakitlerine rastlamaz- söylemiş ise de umumî kabul görmemiştir, çünkü hadiste öyle bir sarahat olmadığı gibi, farz namazlarda da uyuklamak her zaman mümkündür.[693]

*** SAÇIN ÖRÜLÜP BAGLANMASI**

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ????????? ????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?Œ????? ???????? ????????? ??????? ??? ????? ????????? ??????: ??????? ?????????? ??????: ????? ???????? ????? ?????? # ???????: ??????? ????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»???????« ??? ????? ????? ???? ???? ?? ??? .

1. (2750)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın anlattığına göre, Abdullah İbnu'l-Hâris'i,-saçını arkadan topuz yapmış imkân tanımıştır. İbnu'l-Hâris namazını bitirince, İbnu Abbâs'a gelip: "Benim saçımla niye ilgilendin?" diye sormuş, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) şu cevabı vermiştir. "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki:
"Böylesinin misâli, kolları arkasından bağlı olduğu halde namazını kılan kimsenin misâlidir."[694]

AÇIKLAMA:

Saçı topuz yapmak diye çevirdiğimiz aksu'ş̧ş̧a'r, saçı başın arkasında örüp bağlayıp üç tarafını tepesine tutturmaktır.
Hadis, bu halde namaz kılmanın mekruh olduğunu ifade eder. Nevevî der ki: "Ulemâ, elbisenin kolları çemrenmiş, saçı tepesinde topuz yapılmış veya sarığının altına kıvrılmış ve benzeri bir şekilde namaz kılmanın mekruh olduğunda ittifak eder. Bütün bu haller, ulemânın ittifakıyla tenzîhî olarak mekruhtur. Bu halde namaz kılsa namazı sahihtir fakat günah işlemiştir. Cumhur, nehyin mutlak olduğunu belirtir. Yani, kerâhet yalnızca namaz maksadıyla bu kıyafete bürünmekle ilgili değildir. Kişi önceden bir başka gaye ile bu kıyafete bürünmüş olsa da kerâhet câridir. ed-Dâvudî, "nehyin, bunu namaz vaktinde bu maksadla yapanla ilgili olduğunu söyler. Ancak sahih olan önceki görüştür. Ashâb ve diğer selef büyüklerinden menkul rivâyetler bu görüşü destekler."
Sadedinde olduğumuz rivâyetteki İbnu Abbâs'ın davranışı da bunu destekler. Müteakip rivâyette de Ebû Râfi'nin aynı gerekçe ile, namaz kılmakta olan Hasan İbnu Ali'nin saçını çözdüğünü göreceğiz.[695]

?2? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ???? ??????? ??????? ????? ?????? # ????? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?? ??????? ????????? ???? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ???? ???? ???????: ??????? ???? ??????? ??? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ?????? ?????? ???????????: ??????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2751)- Ebû Saîd el-Makberî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âzadlısı Ebû Râfi, Hasan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ)'ye uğradı. Hasan, örgülerini ensesinde topuz yapmış olduğu halde kalkmış (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bu, şeytan'ın minderi[696], yani oturma yeridir" dediğini işitmiştim (de onun için çözdüm)" dedi."[697]

*** İKİ HABÎSİN (BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST) SIKIŞMASI**

?1? ?? ???????? ?? ???? ?? ??? ??? ???:]?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????????? ?????? ????????? ???? ???????? ????????: ???????? ?????? ?????? # ???????: ? ????? ????????? ???????? ??? ?????? ??????????? ?‘????????[. ????? ???? ???? ???? ?????? ??.»?‘????????« ????? ??????? .

1. (2752)- Abdullah İbnu Muhammed İbni Ebî Bekr (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin yanında idik. Yemeği getirildi. Derken Kâsım İbnu Muhammed namaza kalktı. Hz. Âişe: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim" dedi.
"Yemeğin yanında namaz kılınmaz, iki habîsin (yani büyük ve küçük abdestin) sıkışmasında da kılınmaz."[698]

?2? ??? ???????? ?? ?'???:]??????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???????: ???????? ????????? # ???????: ???? ????????? ???????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???? ?????? ???????[. ????? ?'????? ???? ??? ??????? .

2. (2753)- Abdullah İbnu'l-Erkam (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre: "...Halka imamlık yapıyordu. (Bir seferinde) ikâmet getirilmişti. Bir adamın elinden tutup öne sürdü ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:
"Namaz başlarken birinizin helâ ihtiyacı gelirse, önce helâya gitsin!" dediğini işittim dedi."[699]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivâyet, namazı tam bir gönül huzuru içinde kılma gayreti göstermek gerektiğini ifade etmektedir. Zîra, bu huzuru bozan ve en ziyade rastlanan hallerden üçü zikredilerek, bunlardan biri ârız olunca, önce o hâlin giderilmesi, sonra namazın kılınması emredilmektedir.
Hadisle ilgili olarak Hattâbî'nin sunduğu açıklama şöyle: "Resûlullah önce yemeği emretmektedir, tâ ki nefis ihtiyacını görsün de musallî sâkin olarak namaza girsin, içindeki yemek arzusu, namazı çabuk bitirmeye sevkederek rükû, sücûd gibi rükünlerin hakkını vermeye engel olmasın. Küçük (veya büyük) abdest de böyledir. O da kişiye aynı şeyi yaptırır. Bu söylediğimiz, yeterli vaktin bulunması durumundadır. Şâyet böyle hareket etmeye yetecek bol vakit yok ise, namazı önce kılar, bu durumda hiçbir şeyi ona takdim etmez."
2- Bu emir âmm'dır; farz, vâcib, nafile her çeşit namaza şâmildir. Kezâ, kalbin huzurunu bozacak başkaca haller de aynı hükme tâbidir. Hadiste, en çok rastlanan üç tanesi zikredilmiştir.
3- Yemek konmuşken, kılınacak namaz hususunda hükümler farklıdır. Bazı âlimler yemeğin takdimini (öne alınmasını) vâcib görmüştür, bazısı da mendub.[700]

SEHİV VE TİLÂVET SECDELERİ

*** SEHİV SECDESİ**

?1? ?? ???????? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ???? ???? ??????????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????? ???????? ???? ??????? ?????? ???????????? ????? ?????? ?????? ?????[. ????? ?????? ?????? ??????? .

1. (2754)- Abdullah İbnu Mâlik İbnu Büheyne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)öğle namazının ilk iki rekatini tamamlamıştı (oturması gerektiği halde oturmadan) kalktı. Namazı bitirince iki (ziyade) secde daha yaptı, ondan sonra selam verdi."[701]

AÇIKLAMA:

1- Sehv (dilimizde sehiv diye de telaffuz olunur), birşeyden gaflet etmek kalbin bir başka şeye kayması demektir. Âlimlerin bir kısmı sehv ile nisyan (unutma) arasında fark görür.
2- Namazda sehv'in hükmü ihtilâflıdır.
* Şâfiîler her neden olursa olsun, sehiv secdesini sünnet kabûl eder.
* Mâlikîler, "sehvimiz namazda noksanlığa sebep oldu ise sehiv secdesine vâcib, ziyâdeye sebep oldu ise sünnettir" der.
Hanbelîler, "erkâna girmeyen vâcibler sehven terkedilirse secde-i sehv'in vâcib olduğuna, kavlî sünnetlerin terkinde ise vâcib olmadığına" hükmederler. Kasden yapıldığı takdirde namazı iptal eden bir söz veya fiil ziyadesi halinde sehiv secdesi yine vâcib olur.
* Hanefîler: "Sehiv secdesi, ne sebeple yapılırsa yapılsın, hepsi vâcibtir" der.
3- Sadedinde olduğumuz vak'a, Buhârî'nin bir rivâyetinde biraz daha tafsilatlı gelmiştir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazlardan birinin iki rek'atini kıldırmıştı, oturmadan kalktı, halk da onunla birlikte kalktı. Namazı tamamlayınca selamına baktık. Selamdan önce tekbir getirdi, (yerinden hiç kalkmaksızın) oturduğu yerde secde yaptı, sonra selam verdi."
4- Âlimler der ki: "Sehiv secdesi makamında meşrû olan iki secdedir. Unutarak tek secde yapacak olsa hiçbir şey gerekmez, bilerek tek secde yapacak olursa namaz iptal olur, çünkü namaza, meşrû olmayan bir secde ilave etmiş olmaktadır."
5- Hadisten cumhur şu hükmü de çıkarır: Sehiv secdesiyle telafisi şart olan bir hatayı sehven yapan için bu secde meşrûdur: Böyle bir hatayı âmmden irtikab ederse ona secde gerekmez.
6- İmam, yaptığı hata için secde edince, me'mûm, imamın hatasını yapmamış bile olsa, imamla birlikte sehiv secdesi yapmalıdır.
İbnu Hazm bu hususta icmadan bahseder; ancak ulemâ: "İmamın sehiv yaptım zannıyla secde yapması halinde, cemaat onun sehiv yapmadığına kâni olunca, sehiv secdesine katılması gerekmez" demiştir.
7- Bu hadis ilk iki rek'atten sonraki teşehhüdün farz olmadığını gösterir. Aksi takdirde terki, sehiv secdesi ile telafi edilmezdi.
8- İkinci rek'atten sonraki teşehhüd için oturmadan, unutarak üçüncü rek'ate kalksa ve hatırlasa ki teşehhüdü unuttu, artık dönüş yapmaz, namaza devam eder. Üçüncü rek'atin kıyâmına geçtikten sonra geri dönecek olsa, -cumhura muhalif olarak- Şâfiî, namazın iptal olacağını söyler.
9- Hadis, sehiv ve unutmanın peygamberler hakkında câiz olduğunu gösterir.
10- Sehiv secdesinin yeri, namazın sonudur. Yanılarak teşehhüdden önce sehiv secdesi yapsa, -sehiv secdesinin vâcib olduğuna hükmeden cumhura göre- bunu iade eder.[702]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?? ????? ?????????? ?? ???? ??? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????????? ????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ?????? ??? ?????????? ????? ??????????? ??????? ????? ????????[. ????? ??? ????? ????: ??? ??? ??? ??? ?????? ??? ????? #.

2. (2755)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Namaz kılarken üç mü kıldım dört mü kıldım diye şüpheye düşersen, eğer zann-ı gâlibin dört ise hemen teşehhüd yap, sonra sen daha otururken ve selam vermemişken iki secde daha yap, sonra aynı şekilde teşehhüd oku, sonra selam ver."[703]
Ebû Dâvud der ki: "Bu, İbnu Mes'ud'dan rivâyet edilmiştir. Âlimlerden kimse bunu Resûlullah'a nisbet etmedi."[704]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, namaz esnasında kılınan rekatlerin miktarında şüpheye düşen kimsenin durumuna açıklık getirilmektedir. Bu mevzu ihtilaflıdır:
* Hanefîler ve Mâlikîler bu rivâyeti esas alarak, "Zann-ı gâlibe göre hareket eder" demiştir. Zann-ı gâlib hâsıl olmazsa yakîn'i (kesin bilgisini) esas alır.
* Şâfiîler: "Bütün durumlarda yakîn esas alınır" demiştir. Bunlar arkadan kaydedilecek olan Ebû Saîdi'l-Hudrî hadisini esas alırlar.[705]

?3? ??? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ????????? ????? ?????? ??? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ???? ??? ??????????? ????? ???????? ??????????? ?????? ??? ?????????? ???? ????? ?????? ??????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ????? ???????? ‘?????? ???????? ?????????? ????????????[. ????? ????? ? ???????.»????????? ???????????«: ????? ???? ????????? ??? ?????? ? .

3. (2756)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazında, iki mi kıldım, üç mü kıldım diye şekke düşerse, şekki atsın, yakîn kesbettiği hususu esas alsın, sonra da selam vermezden önce iki secdede bulunsun. Eğer (bu kıldığı ile) beş rek'at kılmışsa, namazını onunla (sehiv secdesiyle) çift yapmış olur. Dördü tam kılmış idiyse, o iki secdesi, şeytanın burnunu sürtme olur."[706]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, "sehiv secdesi selamdan öncedir" diyenlerin delilidir.
2- Sehiv secdesinin bir rek'at yerine kâim olduğu ifade edilmektedir. Düştüğü şekk sebebiyle kıldığı rek'at beşince rek'at olmuşsa, secde-i sehvi altıncı rek'at olarak namazı çift rekatlı kılmış olmaktadır.
3- Sehiv secdesinin "şeytanın burnunu sürtme" olması, musallînin kalbine şekk sûretinde vesvese vererek namazını iptal ettirmek istemesindendir. Bu ifade sehiv secdesinin sevaplı bir amel olduğunu ifade eder.
4- Bu hadis ayrıca şekk'de zann-ı gâlibi değil yakîni esas almayı irşad etmektedir. Çünkü "şekkin atılıp yakîn kesbedilen hususun esas alınması" emredilmektedir. İbnu Mâce'de gelen rivâyet "yakînin esas alınmasını" daha sarîh ifade eder: "Biriniz bir mi iki mi diye şekke düşerse, biri esas alsın; iki mi üç mü diye şekke düşerse ikiyi esas alsın; üç mü dört mü diye şekke düşerse üçü esas alsın; sonra namazının gerisini buna göre tamamlasın, böylece vehim ziyadede kalsın, sonra da otururken, daha selam vermeden iki secde yapsın." Hadisin Hâkim'deki vechinden şu ilaveye yer verilmiştir: "...Zîra fazlalık noksanlıktan hayırlıdır." Müteakiben kaydedilecek Tirmizî hadisi de bazı eksikliklerle bunun aynıdır."(4)
5- Hanefîlerin esas aldığı İbnu Mes'ud hadisi (2760) ile bunun arasında iki mühim fark var:
a) İbnu Mes'ud hadisinde taharri, yani zann-ı gâlibi arama var. Burada yakîn esas alınmakta, ihtiyatlı davranılarak eksik tamamlanmaktadır.
b) İbnu Mes'ud, hadisinde secde-i sehvin selamdan sonra yapılmasını ifade ederken, bu selamdan önce yapılmasını emretmektedir.
Şunu da belirtelim ki, Hanefîlerin zann-ı gâlibi kendisine sık sık vesvese gelen kimse hakkındadır. Böyle bir vesvese ile ilk karşılaşan, namazını yeni baştan kılmalıdır.
Bu mevzû üzerine bazı açıklamalar 2760 numaralı hadiste gelecek.[707]

?4? ??? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ????? ????????? ?? ??????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ???? ???? ?????? ??????????? ?????? ??? ?????? ?????????? ???? ??????????? ???? ???? ??????
?????? ????? ??? ???????? ?????????? ???? ????? ?????????? ??????????? ?????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

4. (2757)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazında yanılır da bir mi iki mi kıldığını bilemezse, namazını bir üzerine bina etsin; iki mi üç mü kıldığını bilemezse iki üzerine bina etsin; üç mü dört mü kıldığını bilemezse üç üzerine bina etsin, sonra da selam vermezden önce iki (ziyade) secde yapsın..."[708]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????????? ???? ??????????? ?????? ???? ??? ??????????: ????????? ???????? ??? ??????? ??? ?????? ??????? ??????: ??????? ??? ??????????? ????????: ??????? ???????? ??????????? ????????????? ????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ??????[. ????? ????? .

5. (2758)- Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazın ikinci rek'atında selam verip bitirdi. Zülyedeyn (radıyallâhu anh) kendisine:
"Ey Allah'ın Resûlü, namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselam:
"Zülyedeyn doğru mu söylüyor?" diye sordu. Herkes:
"Evet!" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) de iki rek'at daha kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir getirip iki secde daha yaptı. Bu iki secde diğer secdelerinin uzunluğunda idi veya biraz daha uzundu. Sonra namazdan kalktı."[709]

?6? ??? ?????:]????? ????? ??????? ??????????. ???? ?????????: ????????? ?????? ??????? ????????? ???????????? ????? ???????? ????? ????? ??? ???????? ?? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ????
?????? ???????? ?????????? ??? ???????????? ???????? ????????? ????????? ????????: ????????? ????????? ???????? ????????? ????? ?????? # ??? ??????????? ?????? ??? ?????? ??????: ????????? ??? ???????? ??????: ???? ????? ?????? ????????? ??????: ????? ???? ???????? ?????? ???????? ???????????? ????? ???????? ????? ??????? ???????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ?????? ????????? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ????????[. »????????? ????????« ??????? ????????? .

6. (2759)- Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle ve ikindi namazlarından birini iki rek'at kılmıştı. -Muhammed İbnu Sîrîn der ki: "Zann-ı

gâlibime göre bu, ikindi namazı idi. Sonra selam verdi. Sonra mescidin ön kısmındaki kütüğe gitti. Elini üzerine koydu, (yüzünde öfke okunuyordu). Cemaatte Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer de vardı. Bunlar (namazda yapılan eksiklikten) Efendimize söz etmekten (hicab edip) korktular. Cemaatin çabuk çıkanları:
"(Ey Allah'ın Resûlü!) namaz kısaldı mı?" diye sordular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Zülyedeyn dediği bir zât da:
"Ey Allah'ın Resûlü! Namaz mı kısaldı, siz mi unuttunuz?" dedi.
"Ne ben unuttum, ne de namaz kısaldı" cevabını verdi. Ama Zülyedeyn tekrar:
"Hayır (farkında değilsiniz), unuttunuz!" (dedi). Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) kaltı iki rek'at daha kıldı, sonra selam verdi. Sonra tekbir getirdi, tıpkı diğer secdeleri gibi -veya biraz daha uzun olmak üzere- (sehiv için) secde yaptı, sonra başını kaldırdı tekbir getirdi, sonra başını koydu tekbir getirdi, peşinden önceki secdesi gibi -veya daha uzun- (sehiv için ikinci defa) secde etti, sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi, (oturup teşehhüd okudu ve selam vererek namazı tamamladı)."[710]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in namazında yanılarak iki rek'atte selam vermesine temas eden muhtelif rivâyetler var. Bu rivâyetler tek vak'âya parmak basıyor gibiyse de, rivâyetlerdeki farklılıkları tahlîl eden âlimler farklı hâdiselerin mevzubahis edildiği hükmüne varmışlardır. Yani, bu rivâyetler Resûlullah'ın birkaç sefer unutarak dört rek'atli namazı iki rek'at olarak kıldığını ve cemaatin ikazı üzerine dörde tamamladığını göstermektedir. Şöyle ki:
a) Bir kere, hangi namazda iki kıldığı ihtilaflıdır. Bazılarında öğle, bazılarında ikindi namazı olduğu söyleniyor, bazılarında da tereddütlü bir ifade kullanılıyor. Nitekim sadedinde olduğumuz 2759 numaralı hadiste tereddüt mevzubahistir.
b) Resûlullah'ı ikaz eden şahsın ismi de rivâyetlerde farklıdır. Bazı rivâyetlerde Zülyedeyn lakabında Benî Süleymli el-Hırbak'ın adı geçer. Elleri uzun olduğu için kendisine Zülyedeyn lakabının takıldığı belirtilir. Bazı rivâyetlerde Züşşimâleyn lakabını taşıyan birinin zikri geçer. Zühri, Züşşimâleyn ile Zülyedeyn'in aynı şahıs olduğuna hükmetmiş ise de bu hükümde yanıldığı belirtilmiştir. Diğer ulemâ bilittifak bunların iki ayrı şahıs olduğunu söyler. Züşşimâleyn, Huza'a kabilesindendir ve Benî Zühre'nin halîfidir (müttefiki). İsmi de Umayr İbnu Abdi Amr'dir. Bedir savaşına katılmış ve orada şehid oluştur.
2- Hadiste geçen aşiyy lügatçilerin açıklamasına göre zevâlgün batımı arasındaki vakittir. İki aşiyy, öğle ile ikindi namazları demektir.
3- Hadiste, Hz. Peygamber'i namazı eksik kılmasına sevkeden psikolojik duruma işaret edilir: Namazdan sonra öne geçiyor ve ellerini öndeki kütüğün üzerine koyuyor, bu sırada yüzünde öfke hâli var, bunu cemaat görebiliyor. Şârihler, bu öfkenin tesiriyle şekke düşmüş olabileceği tahmini yürütürler. Mamafih, kaç rek'at kıldığında tereddüde ve şekke düştüğü için öfkelenmiş olabileceği de söylenmiştir.
4- İbnu Abbâs, İbnuz-Zübeyr, Urve, Atâ, Hasan Basrî, İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve bütün hadis imamları bu hadise dayanarak şu hükme varmışlardır: "Namazın tamam olduğunu zannederek namazdan çıkma ve namazı kesme niyyeti, namazın iptalini gerektirmez, sağa ve sola selam vermiş bile olsa. Keza unutarak konuşan kimsenin veya namaz bitti zannıyla konuşan kimsenin kelamı namazı bozmaz. Selef ve haleften cumhur-u ulemânın görüşü budur."
NOT: Hanefiler bu meselede başka türlü düşünürler. Onlara göre bu hadis mensuhtur. Namazda unutarak olsun, cehaletle olsun bitirdim zannıyla olsun, her ne sûretle konuşulursa konuşulsun namaz bozulur. Hanefiler bu meselede, namazda konuşma yasağıyla ilgili olarak İbnu Mes'ud ve Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anhümâ) tarafından rivâyet edilen hadislere dayanırlar. Mezkûr hadislerin sadedinde olduğumuz hadisi neshettiğine hükmederler[711]
Diğer görüş sahipleri Hanefilere cevap vermiş, hadislerden hangisinin evvel, hangisinin sonra vürûd ettiği noktasında düğümlenen bazı teknik münâkaşalar olmuş ise de teferruâtı gereksiz görüyoruz. Hak olan dört mezhebin görüşlerine ihtilaflı da olsa saygı esastır.
5- Hadisin sonunda secde-i sehvi anlatan paragrafın daha açık olması için bazı ilavelerde bulunduk ve ilavelerimizi parantez içerisine aldık. Bu rivâyette sehiv secdesinden sonra teşehhüd ve selam zikredilmemiştir. Ebû Dâvud bu hususun varlığını, açıklamasında nakleder. Biz parantez içerisinde gösterdik.
6- Bazı âlimler bu hadisten şu hükümleri de çıkarmışlardır.
* Selamdan sonra, eksik kısmın ilavesi için aradan az zaman geçmelidir. "Bir rek'atlık", "bir namazlık" vakitten fazla olmamalıdır" da denmiştir.
* Böyle durumlarda secde-i sehivde bulunmak vâcibtir, çünkü efendimiz: "Beni nasıl namaz kılıyor gördüyseniz öyle namaz kılın" buyurmuştur.
* Namazda birden fazla secde-i sehvi gerektiren hata da yapılsa, sonda bir defa sehiv secdesi yapılır.
* Sehiv secdesi selamdan sonradır.
NOT: Hadisle ilgili hükümleri değerlendirirken, hadisin mensuh olup olmaması hususunda Hanefilerle diğer ulemânın ihtilâfını hatırdan çıkarmamak gerekir.[712]

??7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ??????? ??? ??????? ???????: ??? ??????? ?????? ??????? ?? ???????? ??????? ??????: ????? ?????? ??????: ????????? ????? ???????? ??????? ?????????? ???????????? ??????????? ???????? ???????????? ????? ???????? ????? ??????? ????????? ??????????? ??????: ?????? ???? ?????? ?? ???????? ?????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ????? ???? ??????????? ????? ???????? ????????????? ????? ????? ????????? ?? ?????? ???????????? ????????? ????????? ????????? ????? ???????? ???????????[. ????? ?????

.7.

7. (2760)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılmıştı. Namazda (unutarak) ziyade veya noksanda bulundu. Kendisine:
"Ey Allah'ın Resûlü! Namazda (yeni bir durum mu) hâsıl oldu?" diye soruldu.
"Bunu niye sordunuz?" diye O da merak etti.
"Şöyle şöyle kıldınız" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hemen dizlerini bükerek kıbleye yöneldi ve iki adet sehiv secdesinde bulundu, sonra selam verdi ve yüzünü bize çevirerek:
"Şâyet namazda yeni bir şey hâsıl olsaydı ben size haber verirdim. Ancak ben bir beşerim, sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Öyleyse bir şey unutursam bana haber verin. Biriniz namazında şekke düşecek olursa doğruyu araştırsın ve onun üzerine, kalanı bina etsin, sonra da iki (sehiv) secdesi yapsın" dedi."[713]

AÇIKLAMA:

1- Burada da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın unutarak namazda rek'atlerin miktarında yanlışlık yaptığı belirtilmektedir. Kaynaklarda gösterilen bazı vecihlerinde yanılmanın öğle vaktinde olduğu, namazı beş rek'at kıldırdığı tasrîh edilmiştir. Keza bazı rivâyetlerde, sehiv secdesini, selam ve kelamdan (yani konuşmalardan) sonra yaptığı belirtilmiştir.
2- "Namazda (yeni bir durum mu) hâsıl oldu?" sorusu, "Namazla ilgili yeni bir vahiy mi geldi, rek'at sayısı artırıldı mı?" demektir. Çünkü soru, bazı rivâyetlerde, "Namazda artırma mı oldu?" şeklinde gelmiştir.
3- Hadiste geçen taharriden (araştırma) muradın ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Şöyle ki:
* Şâfiî'ye göre: "Bu, yakîn üzerine binadır, zann-ı gâlibe değil. Zîra namaz zimmette yakîn ile sâbittir, ancak yakîn ile düşer."
* İbnu Hazm'a göre İbnu Mes'ud hadisindeki taharrîyi, Müslim'de gelen Ebû Saîd hadisi tefsir etmiştir: "...Eğer üç mü dört mü kıldığını bilemezse, şekki atsın, yakîn hâsıl ettiği miktara bina etsin" (2756). Bu açıklama Şâfiî'nin görüşünü farklı kelimelerle ifade eder.
* Taharrî için "zann-ı gâlible ameldir" diyen de olmuştur. Müslim' deki rivâyetlerin zahiri bunu ifade eder.
* İbnu Hibbân'a göre bina, taharrî değildir. Bina, meselâ üç mü dört mü diye şekke düşmek ve şekki bertaraf etmektir. Taharrî ise, namazında şekke düşüp ne kıldığını bilmemektedir. Bu durumda zann-ı gâlibi esas alması
* Şöyle diyen de olmuştur: "Taharrî, kendisine birçok kereler şekk hâsıl olan için mevzubahistir. Bu kimseye zann-ı gâlibe göre hareket etmek terettüp eder." İmam Mâlik ve İmam Ahmed (rahimehümâllah) böyle hükmederler.
* İmam Ahmed'den meşhur görüşe göre taharrî, imamla ilgili bir keyfiyettir, zann-ı gâlibine göre namazın gerisini tamamlar. Ancak münferid kılan, dâima yakîn üzerine namazını bina etmelidir. Ahmed İbnu Hanbel'den bu meselede başka görüşler de rivâyet edilmiştir.
* Ebû Hanîfe'ye göre, kişiye şekk birinci sefer ârız olunca namazı yeniden kılmalı, çokca vâki olunca zann-ı gâlibe bina etmeli, aksi halde yakîni esas almalıdır.
4- Hadisin Resûlullah'ın yanlışlıkla beş rek'at kıldırdığını ifade eden vechini esas alan bazı âlimler, bu hadiste, Hanefilerin bir hükmüne aykırılık bulmuşlardır. Mezkûr Hanefî hükmüne göre, "Bir kimse, dördüncü rek'ate oturmadan yanlışlıkla beşinci rek'ate kalkacak olursa namazı iptal olur." Sadedinde olduğumuz hadise göre bu durumda namaz

bozulmaz.
5- Peygamberden fiil hususunda hata sâdır olabilir. Ulemâ bu hususta müttefiktir. Bir grup da hatayı peygamber hakkında caiz görmez. Ancak, sadedinde olduğumuz hadis ve emsali bu görüşü reddeder. Şunu da ilave edelim ki, Resûlullah'a hatayı câiz görmeyenler, daha ziyade ahkâmın tebliğine ait fiillerde bunu reddederler. Bu iddiada olan âlimler Resûl-i Ekrem'in yanıldığını ifade eden rivâyetleri şöyle îzah ederler: Yanılmak peygamberliğe aykırı değildir, yanılır ama hata üzerine bırakılmaz. Hatası üzerine bırakılmayınca o hatadan dine bir zarar gelmez, bilakis fayda hasıl olur, bu vesileyle yeni ahkâmlar tebliğ edilmiş olur. Hata yaptığı takdirde uyarılması hemen mi olur, zaman içinde mi olur, bunda da ihtilaf edilmiştir.
Kâdı İyâz, "ahkâm beyan eden sözlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanılmasının câiz olmayacağını, kasden yanlış söylemesinin de câiz olmayacağını, ulemânın bu hususta ittifak ettiğini" söyler.[714]

?8? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ???? ????? ?“????? ?? ??????????? ???????? ?????? ??? ?????????? ???????? ???????????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (2761)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, (yanılarak ikinci rek'atte oturacağı yerde müteakip) rek'ate kalkmaya teşebbüs eder ve tam doğrulmadan hatırlarsa, hemen otursun. Tam kalkıp doğrulmuşsa artık (geri dönüp) oturmasın, namazın sonunda sehiv secdesi yapsın."[715]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslında ??? ??????????? değil ??? ???????????????? gelmiştir, yani "ikinci rek'atte oturmayıp kalkarsa..." şeklindedir; daha sarihtir.
2- İkinci rek'atte unutarak kalkan kimse, oturması gerektiğini hatırlayınca, ister kuûda yakın halde, isterse kıyâma yakın halde bulunsun, yeter ki tam kalkmamış olsun hemen geri dönüp oturmalıdır. Tam kıyâm hâlini aldıktan sonra hatırlarsa artık geri dönmez.
3- Kalktıktan sonra, hatırlayarak yerine geri dönen kimseye sehiv secdesi gerekir mi gerekmez mi? meselesinde âlimler ihtilaf eder. Hanefîler vâcib olmadığı kanaatindedir, çünkü onun fiili zaten kuûd'a dahildir. Şâfiîlerin cumhuruna göre sehiv secdesi, kuûda yakın olarak kalkmış bile olsa gerekmez. Sehiv secdesi hadisin ikinci kısmı için, yani teşehhüd okumadan kalkma halinde yapılır. Ahmed İbnu Hanbel "kalktığı için sehiv secdesi yapar" demiştir. Şâfiîlerin ve Ahmed İbnu Hanbel'in kendilerine has başka delilleri mevcuttur. Şâfiîler şu hadisi zikrederler: "Namazda bir sıçrayış sehiv değildir; sehiv, oturma yerine kalkmak veya kalkma yerine oturmaktır." Ahmed (rahimehullah) de şu hadise dayanır:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikindi namazının ikinci rekatinde iken sehven kalkmak üzere kımıldamıştı, cemaat subhânallah diyerek uyardı. Hemen oturdu. Sonra sehiv secdesi yaptı."
4- Bu hadis, sehiv secdesi, kıyam fiili için değil teşehhüdün kaçırılması sebebiyledir diyenlerin delilidir.
5- Hadis, namazda vâcib olan bırakılıp farz olana başlandığı takdirde vâcibe dönülmeyeceğine delildir. Burada unutulan vacib kuûd ve teşehhüddür, başlayan farz kıyâmdır.[716]
9. (2762)- İmam Mâlik (rahimehullah)'a ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben de unuturum veya sünnet koymak için unutturulurum" buyurmuştur."[717]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Muvatta'da yer aldığı halde senedi bulunmayan dört muallâk (belâğat) hadisten biridir. İbnu Abdilberr, hadis senet yönüyle zayıf da olsa, ma'nâsının sahih olduğunu belirtir.
İbnu Hacer de senet yönüyle "aslı yoktur" demiş ancak ma'nâsıyla ihticac edildiğini söylemiştir. "Belağ, zayıf hadislerden ise de ma'nâsı mevzu değildir" der.
Süfyân-ı Sevrî: "Mâlik'in, "Bana ulaştı" demesi sahih bir isnaddır" demiştir.
2- Hadisin ma'nâsı: "Ben unutmaya itilirim, tâ ki insanları hidâyetle doğru yola sevkedeyim, bu sûretle, onlara unutma ârız olduğu zaman nasıl hareket edeceklerini beyan edeyim" demektir.
Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle ona ârız olan unutma sebebiyle şeriatın sıhhati hususunda bizlerin endişeye düşmemesini irşad etmekte, bilakis, şeriatın unutmaya müteallik ahkâmının teşrî edilerek, kemâlinin sağlanması için bunun gerekli olduğuna dikkat çekmiş olmaktadır.
3- Burada dikkat çekmemiz gereken bir husus şudur: Hadis iki ayrı "unutma" hâdisesinden bahseder. Bunlardan birini Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) kendine nisbet ediyor, diğerini ise Allah'a. Halbuki biliyoruz ki, Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi de unutsa, bu da Allah'tandır. Allah unutturmuştur. Öyleyse iki ma'nâ muhtemeldir.
* Birincisine göre: "Uyanık halde unuturum, uykuda unutturulurum" demek istemiştir. Böylece uyanık haldeki unutmayı kendisine nisbet etmiştir, çünkü uyanıklık (yakaza) hali, insanların çoğunlukla sakınabilecekleri bir haldir. Uykudaki unutmayı başkasına izâfe etmiştir, çünkü o öyle bir haldir ki ondan sakınma pek nâdirdir ve uyanıkken mümkün olan, uyku halinde mümkün değildir.
* İkincisine göre: "Ben, normal olarak beşerî işlerde cereyan eden unutma, hata, zuhûl nevinden unutmalara mâruzum" veya "ben işleri tezekkür etmeme, onların üzerine gitmeme ve kendimi onlara vermeme rağmen unutturulurum" demek istemiştir ve böylece iki unutmadan birini, sanki ona mecbur gibi olduğu için kendine nisbet etmiştir.
Kâdı İyâz'ın açıklamasına göre, nisyanın (unutma) Resûlullah'ın şahsına izâfesi, kelimenin lügat ma'nâsı itibariyledir, Allah'a nisbeti de Resûlullah'ta gerçek unutmanın olmadığını belirtmek içindir. Zîra gerçekten unutturan Allah'tır. Öyleyse nerede kendisinde unutma olduğunu söyledi ise, bu sıfatın kendinde bulunduğunu belirtmek içindir; nerede bunu Allah'a nisbet etmiş ve dolayısıyle kendinden unutmayı nefyetmiş ise, bu da, unutma vasfının, tabiatından,kendiliğinden hâsıl olmayıp Allah'ın iradesiyle olduğunu belirtmek içindir. Bir başka ifadeyle O bir elçidir, ilâhî bir şeriatın tebliğcisidir, tebliğ vazifesinin sıhhatli, eksiksiz olması için bütün işleri ilâhî murâkabe altındadır, unutma vasfı da... Bu vasıf, Aleyhissalâtu vesselâmda insan olarak mevcuttur, ancak ilâhî iradenin murâkabesindedir. O irade, şeriatın konmasında, unutması gereken şeyler olunca unutturmaktadır.[718]

TİLÂVET SECDESİ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

1- Kur'ân-ı Kerîm'de bazı âyetler okunurken secde etmek gerekir. Bu âyetler mahiyet itibariyle şu üç muhtevadan birini taşır:
* Ya secdeyi emretmektedir, bu emri yerine getirmek için secde edilir.
* Yahut secdeye teşvik ve secde edene övgü ifade edilmektedir, bu âyetler de de secde edilir ki fazîlete erilsin.
* Yahut secdeyi medhedici bir sîga ile bahsedilir. Kâfirlerin secde etmediği ifade edilir. Kâfirlere muhalefet etmek için de bu âyetlerde secde edilir.
2- Kur'ân'da secde âyetlerinin sayısı ihtilaflıdır. İbnu Hacer "On tanesinde ulemâ icma etmiştir" der. İmâm-ı Mâlik'e nisbet edilen bir açıklamaya göre secde âyetleri onbeş adeddir. Hanefîler ondört yerde secde kabul ederler. Secde âyetleri şunlardır:
1- A'raf sûresinin son âyeti (206. âyet) "Doğrusu Rabbinin katında olanlar, O'na kulluk etmekten büyüklenmezler, O'nu tenzîh ederler ve yalnız O'na secde ederler."

2- Ra'd sûresinin 15. âyeti: "Yerde ve göktekiler ve onların gölgeleri sabah, akşam ister istemez Allah için secde ederler."

3- Nahl sûresinin 49. âyeti "Göklerde ve yerde bulunan her canlı ve melekler büyüklük taslamaksızın Allah'a secde ederler."
4- İsrâ sûresinin 107. âyeti: "De ki: "Kur'ân'a ister inanın ister inanmayın. Ondan önceki ilim verilenlere o okunduğu zaman, yüzleri üzerine secdeye varırlar."
5- Meryem sûresinin 58. âyeti: "Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı."
6- Hacc sûresinin 19. âyeti "Göklerde ve yerlerde olanların, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanların ve insanların birçoğunun Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun?"
7- Yine Hacc sûresinde 77. âyet: "Ey iman edenler! Rükû edin secdeye varın, Rabbinize kulluk edin, iyilik yapın ki saadete erişesiniz."
8- Furkân sûresinin 60. âyeti: "Onlara: "Rahmân'a secdeye varın!" dendiği zaman "Rahman da nedir?." derler."
9- Neml sûresinde 25. âyet: "Göklerde ve yerde gizli olanları ortaya koyan, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmemeleri için, şeytan, kendilerine

yaptıklarını güzel göstermiş.."
10- Secde sûresi 15. âyet: "Âyetlerimize ancak, kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamıyarak Rablerini überek yüceltenler... inanırlar."
11- Sâd sûresi 24. âyet: "Dâvud kendisini denediğimizi sanmışdı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti."
Burada Hanefîlere göre secde yoktur. Ancak Şâfiîlere ve Mâlikîlere göre vardır.
12- Fussilet sûresinin 37. âyeti: Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin, eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin."
13- Necm sûresinin 62. âyeti: "Artık secdeye varın Allah'a kulluk edin."
14- İnşikak sûresinin 21. âyeti: "Onlara Kur'ân okunduğu zaman neden secde etmiyorlar?"
15- Alak sûresinin 19. âyeti: "Sakın ona uyma, sen secde et, Rabbine yaklaş."[719]

İHTİLAFLAR:

Ulemâ, secde âyetlerinin sayısı hakkında ihtilaf eder. Bu hususta 12 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Teferruâta girmeden bazılarına dikkat çekeceğiz:

1- Neml sûresinde gösterilen âyet Hanefîlerin görüşüdür. İmam Mâlik ve Şâfiî'nin görüşüne göre secde âyeti ???? ????? ????????? ?????????? 'den itibaren başlar.
2- Sâd sûresindeki secde âyeti, Mâlikîlere ve Şâfiîlere göredir. Hanefîlere göre, burada secde gerekmez. İmam Mâlik'ten yapılan bir diğer rivâyete göre secde mahalli, bir âyet sonra ???????? ?????
'dır.
3- Fussilet sûresinde gösterilen âyet İmam Mâlik ve kavl-i kadîminde Şâfiî'nin görüşüdür. Hanefîlere ve kavl-icedîdinde Şâfiî'ye göre, bir âyet daha okuyup ?????? ? ?????????? 'dan sonraki âyete kadardır.
4- İnşikak sûresinde Mâlikîlerden İbnu Habîb'e göre sûrenin sonudur.
5- Hanefîlere göre Hacc sûresindeki ikinci secde yoktur, böylece onlara göre secde âyetinin sayısı 14'dır.
6- İmam Şâfiî'nin yeni görüşüne, İmam Ahmed'in esahh olan kavline göre Sâd sûresindeki secde âyetinde secde yoktur ve onlara göre de secde sayısı 14'dür.
7- Ebû Sevr'e göre Ve'n-Necm'deki secde sâkıttır ve sayı yine 14'dür.
8- Atâyı Horasânî'ye göre Hacc'daki ikinci secde ile İnşikâk'taki secde sâkıttır, sayı 13'dür.
* Hanefîlere göre tilâvet secdesinin sebebi: Secde âyetlerinin okunması, dinlenmesi ve okuyana iktida (uyma)dır. Dolayısıyla okuyan secde edeceği gibi, dinleyende eder. Cemaate dahil olup imama uyan kimse imamın sessizce okuduğu secde âyeti için bile imamla birlikte secde yapar.
Okumanın secdeye sebep olduğunda ittifak edilmiştir. İşitme de secdeye sebep olur mu? Bunda ihtilaf edilmiştir, aşağıda açıklayacağız.[720]

TİLÂVET SECDESİNİN HÜKMÜ

* Ebû Hanîfe merhuma göre, okuyan ve dinleyen üzerine vâcibtir, işiten dinlemeyi kastetmemiş, âyet kulağına tesadüfen ulaşmış bile olsa.
Hanefîler bu hükme varırken şu âyetleri delil kılarlar: "Onlara ne oluyor ki iman etmiyor, kendilerine Kur'ân okunduğu vakit de secde etmiyorlar" (İnşikâk 20-21). Bir diğer âyet "Artık Allah'a secde edip ibâdet edin" (Necm 62).
Hanefîler bazı hadislerden de vücûb ma'nâsı çıkarırlar:
"Secde, secde âyetini işitene gerekir." Keza:
"Secde, secde âyetini dinleyenedir." Birinci hadis ihtiyarsız da olsa, işiteni ifade ederken ikinci hadis, kasıdla dinleyeni ifade eder.
* İmam Şâfiîye göre tilâvet secdesi sünnet-i müekkededir. Ancak mezheb mensupları dinleme kasdı olmadan, secde âyeti kulağına geldiği için işiten hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
a) Kasıdsız olarak işiten kimsenin secde yapması müstehabtır, sünnet-i müekkede değildir.
b) Böyle birinin kasden dinleyenden farkı yoktur, yani ona da sünnet-i müekkededir.
c) Böyle biri hakkında sünnet de değildir. Gazâlî bu kanaattedir.
İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre sünnettir. Aynî'nin kaydına göre, İshâk İbnu Râhûye, Evzâî, Leys İbnu Sa'd, Dâvud-ı Zâhirîî de tilâvet secdesine sünnet demişlerdir. Hz. Ömer, Selman İbnu Abbâs, İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhüm) da aynı görüştedirler. Mâlikîlerden bazılarının buna fazîlet yani mendub dediği de bilinmektedir.
Tilâvet secdesine sünnet deyip vâcib olduğunu reddedenler, 2764 numarada kaydedilen hadise ve benzer başka rivâyetlere dayanırlar. Bunlardan biri Buhârî'de tahric edilen Zeyd İbnu Sâbit hadisidir. Zeyd (radıyallâhu anh) bu rivâyette, Resûlullah'a, içerisinde secde âyeti bulunan Ve'nnecmi sûresini okuduğunu, Resûlullah'ın secde etmediğini anlatır.[721]

BAZI HÜKÜMLER:

* Tilâvet secdesi, aynen namaz gibi, hadesten ve necâsetten tahâreti, setrü'l-avreti ve istikbâl-i kıbleyi gerektirir. Abdestsiz tilâvet secdesini sadece İbnu Ömeryapmış, kendisine sadece Şa'bî muvafakat etmiştir. Mamafih İbnu Ömer'in, "Kişi temiz olmadıkça secde edemez" dediği de rivâyet edilmiştir. Âlimler bu iki rivâyeti "cünüb olmamalı" demek istemiştir diye te'lif ederler.
* Namazı bozan şeyler tilâvet secdesini de bozar.
* Secde âyeti okunur okunmaz secde vâcib değildir, sonra da yapılabilir.
* Secde âyetinin secdeye delâlet eden kelimesi bir önceki veya bir sonraki kelimeyle okunursa secde vâcib olur, âyetin tamamını okumak gerekmez.
* Secde âyetinin tercümesini dinleyen, anlarsa secde vâcibtir. Anlamaz ve fakat âyetin tercümesi olduğu bildirilirse vâcib olmaz. Bu tercümeyi okuyana, anlasa da anlamasa da vâcibtir.
* Bir secde âyeti hakikaten veya hükmen müttehid olan bir mecliste birkaç kere okunsa tek secde yeterlidir. Başka başka secde âyetleri okunursa her biri için ayrı secde gerekir, meclisler değişirse de hüküm böyledir.
* Secde âyeti namazda kıyâm halinde okunmuşsa hemen secdeye gidebileceği gibi, bundan sonra üç âyetten az okunarak secdeye gidilirse, rükû tilâvet secdesinin yerine geçer, tekrar etmek gerekmez.[722]

?1? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ???????? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ?? ?????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (2763)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),içerisinde secde âyeti olan sûreyi okur, (âyetler geldikçe) secde ederdi, biz de secde ederdik. Öyle ki (izdiham sebebiyle) namaz dışı vakitlerde alnımızı koyacak secde yeri bulamadığımız olurdu."[723]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, secde âyetini okuyan kimse secde edince, dinleyenlerin de edeceğini gösterir. Okuyan secde etmezse, dinleyen de etmez. Bu meselede önceliğin çocuk bile olsa okuyana ait olduğu, okuyana "imam" dendiği merfû rivâyetlerde de gelmiştir. Secde yeri bulamama halinde âlimlerden bir kısmı, "kardeşinin sırtına secde eder" diye, bir kısmı da "secdeyi te'hir eder, münâsib fırsatta secdesini yapar" diye fetva vermiştir.[724]

?2? ??? ????? ?? ????????:]?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ??????

?????????? ???? ?????????? ????????? ???????? ?????? ???? ????? ????????????? ???????? ???????? ???????? ????????: ?????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ????? ????? ????? ????? ????? ??????????? ????? ??? ??????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????[. ????? ??????? ?????.??? ????? ???????: »???? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ??? ??? ???????« .

2. (2764)- Rebî'a İbnu Abdillah (rahimehullah)'ın anlattığına göre: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) cuma günü, minber üzerinde (hutbe verirken) Nahl sûresini okumuş, secde âyetine gelince, minberden inip secde yapmış, halk da onunla birlikte secdeye kapanmıştır. Müteakip cumada da (aynı şekilde) aynı sûreyi okumuş, secde âyetine gelince: "Ey insanlar, biz secde âyetlerine uymuyoruz. (Bunlar okununca) kim secde ederse isabet eder, kim de secde etmezse üzerine günah yoktur" der ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) secde etmez."[725] Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Allah, secdeyi dilemezsek farz etmemiştir."[726]

AÇIKLAMA:

Hadisin son kısmından, âlimler tilâvet secdesinin farz olmadığı hükmünü çıkarmış ise de Hanefîler: "Vâcib olmasına mâni değil" diye cevap vermişlerdir. Hanefîler "dilemezsek" kaydını "okumazsak vacib olmaz, ama okuduk mu vacib olur"diye açıklayarak, bu ifadeye dayanarak "vacib değildir" diyenlere cevap verirler.
Hadisten şu hükümler de çıkarılmıştır:
* Hatip hutbede Kur'ân okuyabilir, secde âyetine gelince minberi secdeye müsaid değilse yere inebilir. Bu, hutbeyi bozmaz. Hz. Ömer, Ashâbın huzurunda bunu yapmış, kimse onu kınamamıştır.
* Hz. Ömer'in, "Kim secde etmezse üzerine günah yoktur" sözünden, bazı âlimler tilâvet secdesinin vâcib olmadığına delil çıkarmışlardır.[727]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????? ????? ????? ??????????? ????????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ??? ?????????? ?????? ????? ????? ???????????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????????? ????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

3. (2765)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âdemoğlu secde âyeti okur ve secde ederse şeytan ağlayarak ayrılır ve:
"Yazık bana, insanoğlu secdeyle emredildi ve secde etti, mukabilinde ona cennet var. Ben de secdeyle emrolundum ama ben itiraz ettim, benim için de ateş var" der."[728]

?4? ??? ??? ????? ??????? ???:]?????? ?????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????? ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ????? ??????: ????? ????????? ?????? ?????? ?????? # ?????? ???? ?????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

4. (2766)- Ebû Temîmeti'l-Hüceymî anlatıyor: "Ben sabah namazından sonra vaaz u nasihat ediyordum, bu esnada secde (âyeti okuyor ve secde) ediyordum. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) beni yasakladı. Ama ben O'nu dinlemedim. O üç sefer yasaklamayı tekrarladı. Sonra dönüp:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasında namaz kıldım. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallâhu anhüm) ile de namaz kıldım. Onların hiçbiri güneş doğuncaya kadar secde yapmazlardı" dedi.[729]

AÇIKLAMA:

1- Vaaz u nasihat diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı kıssa anlatmak ma'nâsına gelen ????? dır. Bu, o devirde halkı irşad maksadıyla camilerde konuşmayı ifade eder. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıssayı ya emîr, ya me'mur ya da (kendini satmak isteyen) kibirli kimse anlatır" buyurarak, bu hizmetin emîrin yetkisi ve kontrolu altında bir hizmet olduğunu beyan ediyor. Bu hizmet, emîrin gıyâbında kazanç te'min etmek için icra edilemez (en-Nihâye).
2- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), el-Hüceymî'yi kerâhet vaktinde secde yapmaktan men etmiştir. Yani sabah namazından sonra güneşin doğmasından önce İbnu Ömer, mekruh saatte tilâvet secdesi yapmaması için üç kere ihtar etmiş, dördüncüde Resûlullah, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'den delil getirerek mekruh vakitte tilâvet secdesi yapılmayacağı hususunda iknâ etmiştir.
3- Şevkânî der ki: "Bazı sahâbelerden, mekruh vakitlerde tilâvet secdesi yapmanın mekruh addedildiğine dair rivâyet gelmiştir. Ancak, zâhir, mekruh olmadığıdır, zîra mezkûr secde namaz değildir, yasaklayıcı rivâyetler namaza has olarak vârid olmuştur.[730]

TİLAVET SECDESİNİN FAZİLETİ

?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ????? ?????? # ?????? ???????? ???????? ?? ????????? ??????? ????? ?? ??????????? ??? ??????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (2767)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana Kur'ân'dan onbeş secde âyeti okuttu. Bunlardan üçü Mufassal sûrelerdedir. Hacc sûresinde de iki secde âyeti var."[731]

AÇIKLAMA:

Hadis rivâyetiyle ilgili metinlerde, okuttu)??????(tâbiri hususî bir ma'nâ taşır. Bir kimse Kur'ân veya hadisi bir şeyhe kontrol ettirmek veya icâzet almak gibi bir maksadla okursa)????? ??? ?????????(o kimse ??????? ????? "Falanca bana Kur'ân okuttu" diye ifade eder, ma'nâsı şöyledir: "Falanca şeyh Kur'ân'ı (veya hadisi) kendisine kontrol (veya icazet için) okumama imkan tanıdı." Şu halde hadis, Amr (radıyallâhu anh)'ın, Aleyhissalâtu vesselâm'a onbeş secde âyeti okuyup dinlettiğini ifade eder.[732]

??2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ? ???? ????????? ??????????? ?????? ??????? ????? ?????? # ???????? ?????? ?????????: ????????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????????? ???????[. ????? ?????? ? ?????? .

2. (2768)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) demiştir ki: "Sâd sûresi azâim-i sücûd'dan değildir.Nitekim ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı o sûrede secde edip: "Dâvud (aleyhisselâm) bu secdeyi tevbe secdesi olarak yaptı, biz ise şükür olarak yapıyoruz!" dediğini işittim."[733]

AÇIKLAMA:

1- Azâim, "azîmet"in cem'idir. Azîmet, azm)??????(kelimesinden gelir. Dilimize azim olarak girmiş olan "azm" kelimesi ciddiyet sabır, sebat gayret gibi ma'nâlara gelir. Âyet-i kerîmede: "Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettikleri gibi sen de sabret." (Ahkâf 35) denmiştir.
İbnu Hacer, azâim'i, kelimenin belirtilen kök ma'nâsına uygun olarak "yapılması için azim gösterilen şeyler" diye açıklar. Devamla: Mesela emr sigası gibi, nitekim bazı mendublar vardır ki, te'kîdli olarak gelmiştir, böyle mendublara, "vâcib" demeyenler bile müekked mendub diyerek diğerlerinden ayırırlar ma'nâsında izah sunar.
Şu halde Sâd sûresinin azâimu'ssücûd'dan olmaması demek, bu sûredeki secde âyetinin, te'kidli secdelerden, bütün ulemânın, secde edilmesi gerektiğine hükmettikleri secde âyetlerinden olmadığını ifade eder.
Öyle ise azâimu'ssücûd yani okununca secde edilmesi şart olan, secde etmekten vazgeçilemiyecek olan, secde edilmesi gerektiği te'kidle belirtilmiş bulunanlar hangileridir? İbnu Hacer bu soruyu cevaplama sadedinde şu bilgiyi verir:"
İbnu'l-Münzîr ve başkaları Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)' ten hasen senedle şunu rivâyet etmiştir: "Azâim olanlar Hâmîm (Fussilet), Ve'nnecmi, İkra' ve Elif-Lâm-Tenzil'dir." Keza İbnu Abbâs'tan da son üçü hakkında rivâyet sâbit olmuştur. İbnu Ebî Şeybe'nin tahricine göre: A'râf, Sübhân, Hâmîm ve Elif-Lâm'ın azâim olduğunu söyleyende olmuştur.
İbnu Ebî Şeybe'nin bir diğer rivâyetinde bunlar beştir: Benû İsrâil, İsrâ, Ve'nnecmi, İnşikâk, İkrâ bismi Rabbike'dir. Abd İbnu Umeyr'in görüşüne göre de azâim dörttür, ancak bazıları farklıdır. Necm ile İkrâ bismi Rabbike'ye bedel A'râf ve Benû İsrâil'dir.
Görüldüğü üzere, sadedinde olduğumuz rivâyet ulemâ arasındaki bir ihtilafa parmak basmış olmakta, Sâd sûresinin azâimden olmadığını belirtmektedir.
2- Buhârî, Sâd sûresinin tefsirinde şu rivâyeti kaydeder: "Mücâhid, İbnu Abbâs'a soruyor: "Sâd sûresindeki secde âyetinde niye secde etmiyorsun?" O da, "En'âm sûresindeki 84-90 arası âyetleri okumuyor musun?"diye cevap verir: ?????? ??????????? ??????? ?????????????... ????????? ???? ?????? ????????????? ????????

Özet olarak meâli: "Nuh'un zürriyetinden gelen Dâvud ve Süleymân ile bunları takib eden peygamberleri Allahu Teâlâ nübüvvetle ve ezâya tahammül ile mazhâr-ı hidâyet etmiştir. Sen de habîbim! Bunların hidâyetine uy, bunlar gibi ezâya sabret!"
3- Sadedinde olduğumuz rivâyette -ki hadisin Nesâi'deki vechidir- Sâd sûresindeki secdeyi Hz. Dâvud'un tevbe secdesi olarak yaptığı, Resûlullah'ın da şükür secdesi olarak yaptığı belirtilmektedir. Bunun ma'nâsını anlamak için bu sûredeki secde âyetinin ma'nâ ve mahiyetini gözönüne almak gerekir.
Önce şunu bilmeliyiz: Sâd sûresi Mekkî'dir ve Resûlullah'ın tebliğe başlamasından sonra Mekke müşrikleri tarafından çeşitli iftirâlar, yakıştırmalarla alaya alındığı, değişik işkence tarzlarıyla rahatsız edildiği, huzursuz edildiği bir zamanda teselli edilmek, sabra dâvet edilmek üzere nâzil omuştur. İlk âyetlerde Resûlullah'a ve Kur'ân'a karşı aldıkları menfî tavır belirtilir (1-11. âyetler). Sonra kendisinden önce gelen peygamberlerin de aynı hakaretlere mâruz kaldıkları, ama o peygamberlerin sabrettiği, zâlim kavimlerin helâk olduğu belirtilir, bazı peygamberler ismen zikredilir: Nûh, Âd, Firavun, Semûd, Lût (12-16). Daha sonra Hz. Dâvud ve O'na yapılanlar ve Allah'ın Dâvud'a olan desteği zikredilir (17-23). Secde âyeti olan 24. âyette Hz. Dâvud'un niçin secde ettiği belirtilir: Bir zellede (farkında olmadığı hatada) bulunmuştur ve bu yüzden azaba uğramaktan korkmuştur...
"..Dâvud sandı ki biz kendisine mutlaka bir azab (suikasd) hazırladık. Bunun üzerine o, Rabbinden setr (ve himâye) edilmesini istedi, rükû ile yere kapanıp (Allah'a) döndü. Biz de O'nu salih (bir zât olarak) intihab ettik. Nezdimizde O'nun muhakkak bir yakınlığı ve bir akibet güzelliği vardır" (Sâd 24-25).
Âyetin meâlinden de anlaşılacağı üzere Hz. Dâvud, zellesine tevbe ve istiğfar ile secde ederek Cenâb-ı Hakk'a yöneldiği için Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) O'nun secdesini tevbe secdesi olarak tavsif etmiştir. Hz. Dâvud'un affa ve mağfirete mazhar olması ve Cenâb-ı Hakk' tan kendisine -ilâhî yakınlık ve akibet güzelliği)??????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????(şeklinde- yüce menziller vaadedilmiş olması sebebiyle secdeye kapanan Hz. Peygamber, bu secdesine şükür secdesi demiştir.
İşte, bu ma'nâya binâen Hanefîler, Sâd sûresindeki secdeyi ??????? ???????? ????????? kavl-i şerifinden sonra değil, müteakip âyette yer alan ???????? ????? kavl-i şerifinden sonra yaparlar.

4- Şarihler şunu da belirtirler: Sad suresinde secdenin sübutu hakkında Hanefilerle Şafiiler arasında ihtilaf yoktur. İhtilaf, bu secdenin "azaim"den olup olmaması hususundadır. Şafiiler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın: "Sâd azâimden değildir" sözüyle amel ederek, mezkûr âyetin okunmasında secdeyi vacib görmezler. Şâfîî ve etbaı: "Sâd secdesi vâcib değildir, bu bir şükür secdesidir, namaz haricinde müstehab olarak secde edilir, namazda haramdır" demiştir. İmam Âzam ve Ashâb'ı ise Buhârî'nin Sâd sûresinin tefsirinde kaydedilen ve nassa dayanan rivâyetini esas alarak mezkûr secdeye azâimden kabul etmiş, okununca secde etmenin vacib olduğuna hükmetmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde Sâd secdesi için tevbe secdesi denmiş olması da Hanefilere bir delil olabilir. Zira onun tevbe secdesi olması, vacib olmasına mâni değildir. Gerçi İbnu Abbâs'ın rivâyetinde Sâd'ın okunması sırasında Resûlullah'ın da secde etmiş olduğu söylenmektedir, bu da Hanefilerin lehine bir delil olabilir.
İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'den gelen rivâyet onların iki farklı görüşte olduklarını te'yid eder: Bir görüşlerinde Hanefilere, bir görüşlerinde de Şâfiîlere uyarlar.[734]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? #: ??????????? ???????? ?????? ???????? ???? ????? ??????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ??????? ?????????? ??? ??????????? ?????: ????????? ????. ???? ????? ?????????: ???????? ????????? ?????? ????? ???????? ?????? ????????? ???? ??????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

3. (2769)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ve'nnecmi sûresini okudu ve secde-i tilâvette bulundu, beraberindekiler de secde ettiler. Ancak, aralarında bulunan Kureyşli bir ihtiyar yerden bir avuç toprak alarak alnına götürdü ve: "Bu bana yeter" dedi.
İbnu Mes'ud der ki: "Ben sonra bu herifin kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm. Bu Ümeyye İbnu Halef'di.[735]

AÇIKLAMA:

1 - Buhârî'nin bir rivâyetinde, bu sûrenin , secde âyeti ihtiva eden ilk sûre olduğu belirtilir. Yine belirtilir ki, âyet okunduğu zaman, Resûlullah'la birlikte orada bulunan müslümanmüşrik, inscin herkes secdeye kapanmıştır. Müşriklerin de secde etmeleri, bazı âlimlerin açıklamasına göre, âyette Lât ve Uzza gibi putların da zikredilmesi sebebiyledir.
2- Bu rivâyette, secdeden imtina eden kimsenin Ümeyye İbnu Halef olduğu tasrîh edilir. Ancak başka rivâyetlerde, bazan isim zikredilmez, bazan da Velid İbnu'l-Muğîre, Utbe İbnu Rebî'a ve Saîd İbnu'l-Âs'ın da isimleri geçer. İbnu Hacer, Necm sûresindeki açıklamasında, İbnu Mes'-ud'un secdeden tek kişiyi istisna etmesini, "kendi gördüğü kadarıyla" diyerek kayıtlar. Yani başka rivâyetler, Ümeyye İbnu Halef'ten başka secdeye katılmayanları da zikretmektedir. Aslında dört kişinin secdeye katılmamış olması daha kavî ihtimaldir.
3- Hadise, Vâkidî'nin cezmen beyanına göre, nübüvvetin beşinci yılında Ramazan ayında cereyan eder. Aynı yılın Receb ayında da Habeşistan'a birinci göç vukûa gelmişti. Bu

secde haberi Habeşistan'dakilere "müşrikler müslüman oldu" şeklinde ulaşır ve geri dönerler. Ancak gelince onları eski halleri üzere kâfir bulurlar, ikinci sefer göçerler.[736]

GARÂNÎK HADİSESİ

Necm sûresindeki secde âyeti okunduğu zaman müslümanlarla birlikte müşriklerin de secde etmeleri vakâsı, İslâmî kaynaklarda Garânîk hâdisesi olarak geçer. Bu hâdise zaman zaman İslâm düşmanları tarafından İslâm aleyhine istismar edilmiştir. Öyle ki bu hadiseyi ters yönde tamamen şahsî yorumlarla romanlaştırarak İslâmî mukaddesâta saldıran bir kitap, 1988-1989 yıllarında, dünyanın her tarafında sert aksülamellere sebep olmuş, birçok insanların ölümleriyle sonuçlanan kanlı hâdiselere yolaçmıştır.
Hâdisenin iç yüzünü bilmenin gereğine inanıyoruz. Bu sebeple vakayı kısaca özetleyecek, sonra da konu üzerine derinlemesine bir tahlil yazısını Prof. Dr. Suat Yıldırım'dan iktibas edeceğiz. Vak'âyı özetlemede, birçok mevzuda olduğu gibi, İbnu Hacer el-Askalânî'nin Buhârî Şerhi Fethu'l-Bâri'yi esas alıyoruz.
İbnu Hacer, Garânîk hâdisesi'ni Necm sûresinde değil Hacc sûresinde açıklar. Çünkü, bu hâdiseyi istismar edenler Hacc sûresinin 52. âyetini kendilerine delil yaparlar. Bu âyette bahsedilen meseleye Necm sûresiyle ilgili rivâyeti delil gösterirler ve hatta Hacc sûresindeki mezkûr âyetin, Necm sûresinin tilâveti sırasında şeytanın oyununa karşı Resûlullah'ı teselli maksadıyla nâzil olduğunu söylerler. Öyle ise iki ayrı âyetin yorumu birleştirilerek tek bir neticeye varılmaktadır.
a) Hacc sûresinde şeytanın peygamberlere vesvese atacağı ifade edilmektedir.
b) Necm sûresine şeytan vesvese atmış, âyet telkin etmiştir. Sonradan bu âyet çıkarılmıştır.[737]

NETİCE:

Kur'an muharreftir, iddia edildiği kadar mazbut değildir. İslâm düşmanlarının kısaca demek istedikleri bu..
1- Hacc sûresindeki âyetin meâli: "(Ey Muhammed)! Biz, senden evvel hiçbir resul, hiçbir nebi göndermedik ki o, (birşey) arzu ettiği zaman şeytan onun dileği hakkında illâ (bir fitne) meydana atmış olmasın. Nihâyet Allah, şeytanın ilkâ edeceği (o fitneyi) giderir, iptal eder. Yine Allah, âyetlerini sâbit (ve mahfuz) kılar. Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (Hacc 52).
2- Burada şeytanın peygamberlerin hepsine verdiği fitneden, Peygamberimize vermiş olduğu iddia edilen fitne, Necm sûresinin okunması sırasında 20. âyetle 21. âyet arasında telkin edilen bir cümle olmalıdır.
19-20. âyet: "(Allah'ı bırakıp taptığınız) Lât'ın, Uzzânın ve (bunların) üçüncüsü olan diğer Menât'ın herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin?" (19-20. âyetler).
3- Şeytanın araya ilkâ ettiği söylenen cümle: "Bunlar yüce kuğu kuşları (yani tanrıçalar)dır ve elbette onların şefaatleri umulur."
4- Necm sûresinin mevzumuzu ilgilendiren âyetlerinden bir kısmı (21-29. âyetler).
"Erkek sizin de dişi O'nun mu? O takdirde bu, insafsızca bir taksim! Bu (putlar) sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedi. Onlar, kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevâ ve hevesden başkasına tâbi olmuyorlar. Halbuki andolsun, kendilerine Rabblerinden o hidâyet (rehberi) gelmiştir. Yoksa insana her umduğu şeye nâil olma imkanı mı var? İşte âhiret de dünya da Allah'ındır. Göklerde nice melek vardır ki, onların şefaatleri bile hiçbir şeye yaramaz. Meğer ki o şefaat Allah'ın dileyeceği ve razı olacağı kimseler için ve ancak O'nun izin vermesinden sonra ola... Hakikaten, onlar âhirete îman etmezler, meleklere alabildiğine dişi adı takarlar. Halbuki onların buna dair de bilgisi yoktur. Onlar kuruntudan başkasına tâbi olmazlar. Kuruntu ise, hiç şüphesiz haktan hiçbir şeyi ifade etmez.
Onun için sen (Habîbim) bizim zikrimize arka çeviren, dünya hayatından başkasını arzu etmeyen kimselerden yüz çevirir" (Necm, 21-29).[738]

RİVAYET

Garânîk hâdisesi'ni anlatan rivâyet, -İbnu Hacer'in açıklamasına göre- bir çok tarikten rivâyet edilmiştir. Bu rivâyetlerden bir tanesinin senedi sahih, diğerleri zayıftır. Sahih sened Saîd İbnu Cübeyr'e aittir.[739]
Rivâyet şöyle:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de Ve'nnecmi sûresini okudu.
"Lât'ın, Uzzâ'nın ve üçüncüsü olan diğer Menât'ın herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin" âyetine gelince şeytan lisanına: "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" cümlesini attı. Bunun üzerine müşrikler: "Bugüne kadar ilahlarımızı hiç hayırla yad etmemişti" dediler. (Sûrenin sonundaki secde emri üzerine) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde etti, onlar da secde ettiler.
Görüldüğü üzere rivâyetin zâhiri, başta Resûlullah'ın ismet'i (ilâhî korunma altında bulunması) olmak üzere pekçok islâmî esasa zıddır. Bu sebeple birçok âlimler bu rivâyeti batıl addetmiş ve reddetmiştir.
İbnu Hacer, bunu "Hiçbir muteber aslı yok" diye mutlak olarak reddeden Ebû Bekr İbnu'l-Arabî başta olmak üzere, hadisi sened yönünden zayıflığı sebebiyle reddedenlerin görüşlerini kaydettikten sonra, bu yaklaşıma katılmadığını belirtir. Der ki: "Bütün bu mülâhazalar kaidelerimizle uyuşmaz. Zîra, bir rivâyetin senetleri sayıca artar ve mahrecleri (ilk râvileri) de farklı olursa bu durum, rivâyetin muteber bir asla dayandığına delil olur. Nitekim, onun üç senedinin es-Sahîh'in şartına uyan mürseller olduğunu[740] bu durumdaki hadislerin, mürsellerle amel edenler açısından delil olduğunu, keza bunlar birbirlerini desteklediği için mürsel'le amel etmeyenlerin de amel edeceği durumda olduklarını belirttim. Durum böyle olunca rivâyette kabul edilemiyecek hususu te'vil etmek gerekir. Bu rivâyette kabul edilmeyecek cümle, "Şeytan Resûlullah'ın lisansına: "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" cümlesidir. Zîra bu cümlenin zahirine hamledilmesi câiz değildir. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Kur'ân-ı Kerîm'e ondan olmayan bir şeyi âmmden veya sehven ilave etmesi muhaldir, mümkün değildir. Zîra bu, hem onun getirmiş olduğu tevhide aykırıdır, hem de sahip olduğu ismete (ilâhî korunma garantisine) aykırıdır."
İbnu Hacer, bundan sonra ulemânın bu rivâyetle ilgili çok farklı te'villerini ve bu te'villere arkadan gelenlerin kabul veya red yönünden gösterdikleri aksülamelleri (tepkileri) kaydeder.
Bu tevillerden birine göre: "Dendi ki: "Muhtemelen bunu, Resûlullah kâfirleri tevbîh (yani hiç bu tanrıçaların şefaati olur mu? ma'nâsında) için söylemiştir." Kadı İyâz: "Bu câizdir, yeter ki bu maksadla söylendiğine bir karîne olsun, husûsen o zamanlarda namaz esnasında (Kur'an dan olmayan) kelam caiz idi" der. Bakıllânî de bu te'vile meyletmiştir."
* Bir diğer te'vil: Yüce tanrıçalardan (Garânîk) murad, meleklerdir. Kâfirler meleklere Allah'ın kızları diyorlar ve onlara tapıyorlardı. Bu sebeple arkadan gelecek olan "Erkek sizin de dişi onun mu?" O takdirde bu, insafsızca bir taksim" âyetiyle reddedilmeleri için hepsi birden "şefaatleri umulan melekler..." ma'nâsında zikredilmiştir.(7) Müşrikler bunu işitince, (sadece tapındıkları meleklere değil) hepsine yani putlarına da hamlettiler ve: "Bizim ilahlarımıza tâzîmde bulundu.." dediler ve bundan razı oldular. Allah Teâlâ hazretleri bilahare (onların bu ters anlayışları üzerine o iki kelimeyi) neshederek âyetlerini tahkîm etti (yanlış anlamalara karşı sağlam kıldı.)"
* Bir diğer te'vil: "Dendi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân-ı Kerîm'i tilâvet buyuruyordu. Şeytan da O'nun uygun bir sektesini (âyet sonlarındaki durmalarını) gözetliyordu. Mezkûr cümleyi, Aleyhissalâtu vesselâm'ın nağmesini taklid ederek, yakınında bulunanın işitip ondan zannedip yayacağı şekilde telaffuz edip söyledi. "Kadı İyâz buna: "Te'villerin en güzeli" der ve ilave eder: "Bunun doğruluğunu, Buhârî'nin, İbnu Abbâs'tan kaydettiği temennî kelimesinin tefsiriyle ilgili açıklama te'yid eder.(8) İbnu Hacer devamla bu te'vili İbnu'l-Arabî'nin de güzel bulduğunu, ayrıca âyet hakkında: "Bu âyet (Hacc 52) bizim mezhebimizde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine nisbet edilen yakışıksız isnadlardan tebriesinde nassdır" dediğini belirtir. Yine İbnu Hacer'in iktibasına göre İbnu'l-Arabî şöyle der: ??? ????????????? ibâresinin âyetteki ma'nâsı "kırâatinde" demektir. Böylece Allah Teâlâ hazretleri bu âyette haber veriyor ki, peygamberleri hakkında sünneti şudur: "Peygamberler bir söz söylediği zaman şeytan kendi nefsinden bir şey ilave edecek olursa, Allah bunu iptal edecektir." [741] Bu şeytanın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kavline birşeyler sokuşturduğuna delildir, Resûlullah'ın onu söylemiş olduğuna değil."
* Meseleye İslâm Peygamberi adlı kitabında temas eden Muhammed Hamidullah'ın açıklaması da kayda değer. Yukarıda İbnu Hacer'den kaydettiğimiz ilk te'vile uygun bir yorum yapar. Yani, müşriklerin benimseyerek secde etmelerine sebep olan cümle, istifhâm-ı inkâri tarzında söylenmiş, ancak soru eki olmadığı için müşrikler müsbet ma'nâda anlayarak, putlarına da bir mevki verildiğini zannetmişler, memnun olmuşlardır. Metin aynen şöyle:
"Müslüman tefsirciler, umumiyetle, bu son iki "âyet" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tilâvet buyurduğu metinde yok idi. Ancak şeytan onu sokuşturdu ve sadece müşriklere işittirdi. Resûlullah'ın tilâvet ettiği metinde, bu şeytânî âyetin de bulunduğu kabul edilecek olsa bile, bunun izahı bir zorluk getirmez.
Öyle anlaşılıyor ki, bu "âyetler" tanınıyordu ve dendiğine göre bu son iki âyeti, birisi sese soru üslûbu katmaksızın, şaşırtıcı şekilde müsbet ve te'yid edici bir tonla tilâvet etti." Metinde soru edatı olmadığı için ma'nâ, "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" şeklinde anlaşılmıştır. Halbuki sesin tonu ile "Bunlar yüce tanrıçalar olur mu? Hiç bunların şefaatleri umulur mu?" şeklinde denmesi gerekirdi. Orada hazır olan putperestler, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi putları lehine bir tâviz verdiğini zannederek fevkalâde sevindiler. O kadar ki, Hz. Peygamber ibâdetini icra ederken secde ettiği zaman Ka'be'nin önünde onlar da secde ettiler. Hz. Peygamber'in bu olup bitenlerden haberi yoktu. Fakat bu yanlış anlamadan sonra bir yumuşama hâkim oldu. Dedikodu Habeşistan'a kadar ulaştı ve oradaki göçmenlerden bir kısmını geri dönmeye tahrik etti. Bu sırada sis kalktı, mesele ortaya çıktı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), vak'aya muttali oldu ve son derece üzüldü. Yeni bir âyet, durumu tashih ederek işkâli kaldırdı: "(Allah'ı bırakıp taptığınız) Lât'ın, Uzzâ'nın ve (bunların) üçüncüsü olan diğer Menât'ın herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin: Erkek sizin de dişi O'nun mu? O takdirde bu, insafsızca bir taksim... Bu (putlar) sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedi.

Onlar, kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevâ ve hevesten başkasına tâbi olmuyorlar. Halbuki andolsun kendilerine Rabblerinden o hidâyet (rehberi) gelmiştir" (Necm 19-23).
Tâvizin neshedilmesi zaten istikrarsız olan Mekke müslümanlarının vaziyetini daha da ağırlaştırdı. Bunlardan büyük bir bölümünün, yaban diyarlara gitmek üzere şehri terketmek gerektiği kanaatine varmış olmaları bizi şaşırtmaz.
Kaydedilen bu birkaç te'vilden anlaşılacağı üzere, İslâm âlimleri, meseleye farklı yorumlarla yaklaşmışlardır. Mevzuun şahsî yorumla değil, başka âyet ve hadislerden elde edilecek delil ve karînelerin aydınlığında yapılacak yorumla açıklanması gerekir. İslâm ulemâsı böyle hareket etmiştir.
[Meselenin günümüzde dünya çapında bir polemik konusu yapılmış olması sebebiyle, bu polemiklere cevap sadedinde, günümüzün bir yetkilisi tarafından yapılan tahlili aynen kaydediyoruz. Meseleye ilgi duyanların bununla mutmain olacaklarını umarız. [742]

ŞEYTAN KUR'ÂNA MÜDAHALE EDEMEDİ"

1- Hacc sûresinin 52. âyet-i kerîmesini bazıları yanlış anlayıp, şeytanın vahye müdahale ederek, peygamberlerin, vahye aykırı söz ilave etmelerine sebep olduğu ma'nâsını çıkarmış, ayrıca uydurulmuş bir hadise ile de irtibat kurarak meseleye, İslâm'ın vahy itikadına uymayan bir mahiyet kazandırmışlardır. Bazı müsteşrikler ise, bu asılsız rivâyeti, Kur'ân âyeti derecesine çıkarmak sûretiyle, vahyin, öyle müslümanların inandığı kadar kesin olmadığı, Kur'ân'dan çıkarılan âyetler de bulunabildiği, dolayısıyla tahriften büsbütün mâsun olmayabileceği şüphesini uyandırmak istemişlerdir. Biz, önce bu âyetin normal olarak ifade ettiği ma'nâyı açıklayacağız. Fakat âyetlerin çoğu gibi, bu âyetin de ma'nâsını daha iyi anlamak için sibak ve siyâkı ile beraber mütalaa etmek, yani onu vârid olduğu muhtevaya yerleştirmek gerekli olduğundan Hacc sûresinin, bir bütün teşkil eden (42-55. âyetler) kısmını gözönünde bulunduracağız."[743]

KALPLERİ KÖR...

"Bu pasaj, tevhid tarihine seri bir resm-i geçit yaptırarak, peygamberlerin (aleyhimusselâm) tebliğleri karşısında, inkârcı güruhların her devirde görülen ve herkese mâlum olan tutumlarını nakleder. Bundan ibret alınması lüzumunu vurgular. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilâhî emirleri tebliğ etmesi karşısında müşriklerin çeşitli mugâlatalar ile mücadele edip, onun maksadına uymayan birtakım şeyler yayarak, ahaliyi kendisinden uzaklaştırmak istediklerine işaret eder. Sonra sözü Mekke müşriklerine getirerek onların Hz. Peygambere: "İşte inanmıyoruz, doğru isen bizi derhal imha ediver bakalım!" demelerine karşı, Allah'ın kendilerine mühlet verdiğini, îman edip makbûl işler yaparlarsa kendilerini ebedî mükâfaatın beklediğini, yoksa hak dîni yok etme gayretlerinin faydasız olup kendilerini cehenneme sürükleyeceğini bildirdikten hemen sonra bu âyete yer verir. Gönderilen o peygamberlerin bildirdikleri ilâhî buyrukları, cin ve ins şeytanlarının tepki ile karşıladıklarını, onları saptırmaya çalıştıklarını, fakat Allah Teâlâ'nın onların bu karartma ve engelleme teşebbüslerini giderip âyetlerinin tesirlerini sağlamca yerleştirdiğini, bunun da imtihan hikmetiyle yapılıp, Allah'ın gerçek mü'minlerle münafikları ortaya çıkarmak istediğini bildirir. Bu kısmın meâli şöyledir:
42- "Eğer bunlar seni yalanlıyorlarsa (bil ki) bunlardan önce Nuh, Âd ve Semud kavmi de yalanlamıştı. 43- İbrahim'in kavmi, Lût'un kavmi de (yalanlamıştı). 44- Medyen halkı da (yalanlamıştı); Mûsa da (yalanlanmıştı) Bende kâfirlere (yola gelirler diye) mühlet verdim, sonra onları yakaladım. (Bak), benim onları reddim nasıl oldu! 45- Halkı zulmederken helâk ettiğimiz nice memleketler vardır ki duvarları (alta yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kullanılmaz olan kuyu ve nice ıssız kalmış sağlam köşk vardır! 46- Hiç yeryüzünde gezmediler mi ki (kendilerinden önce mahvolanların yerlerini görsünler de) düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun (akılları başlarına gelsin, hak sözü işitsinler). Zîra gözler kör olmaz (çünkü gözlerin körlüğü geçici bir görme yetersizliğidir) fakat asıl sînelerdeki kalpler kör olur. 47- Senden azabı çabucak istiyorlar. Allah sözünden caymaz (bir süre gecektirse de mutlaka dediğini yapar, acele etmez). Rabb'ın yanında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir. 48- Nice ülke var ki zulmederken ona biraz mühlet vermişiz, sonra onu yakalamışızdır. (Sonunda) dönüş ancak banadır. 49- De ki: "Ey insanlar ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım." 50- İnanıp iyi işler yapanlar için mağfiret ve bol rızık vardır. 51- Âyetlerimizi red ve iptal etmek için onları kabul edenlere karşı yarışa girenlere gelince, onlar da cehennemin halkıdır. 52- Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermemiştik ki o, (birşey) arzu ettiği zaman, şeytan onun arzusuna (karşı çıkıp, onu meşgul ve me'yus edecek bir düşünce) atmış olmasın. Fakat Allah bilendir, hikmet sahibidir. 53- Allah böyle yapar ki şeytanın attığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşmışlar için bir imtihan yapsın. Zalimler gerçekten, haktan uzak bir ayrılık içindedirler. 54- Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar da onun (Kur'ân' ın) Rabbi'nden gelen hakikat olduğunu bilsinler de O'na inansınlar, böylece kalpleri ona saygı duysun. Şüphesiz ki Allah, mü'minleri mutlaka doğru bir yola iletir. 55- İnkâr edenler ise, ansızın o saat (kıyâmet veya ölüm) kendilerine gelinceye, yahut o kısır (hayrı dokunmaz) günün azabı kendilerine gelinceye kadar o Kur'ân dan yana kuşku içinde devam edeceklerdir" (Hacc, 42-55).
Hacc sûresinin 52. âyetinde geçen temennâ, "Takdir etmek, içinden kurmak (Âlusî, 17/33)" demektir. Kamus sahibi: "Bir şeyi dilemek, ummak, muhayyilede takdir ve tasvir etmektir" der. Bu isim Rağıp el-İsfehânî'nin bildirdiğine göre ümniyye olup (Müfredat, s. 476). "Temennîden ötürü hayalde (nefste) hâsıl olan sûret" ma'nâsına gelir. Temennî'nin ikinci ma'nâsı: "Okumak, kıraat etmek" olup; ümniyye ise kırâat ma'nâsına gelir. Ebû Müslim bu iki ma'nâyı şöyle irtibatlandırıyor: "Zira okuyan kimse, içinden harfleri takdir eder (ölçüp biçer), zihninde canlandırır (tasavvur eder) ve derken yavaş yavaş telaffuz eder" (Âlusî 17/33).[744]

Temennî'nin Birinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

Türkçemizde de bulunan ilk ma'nâya alınırsa âyet şöyle tefsir edilir: Her peygamber, kavminin ilâhî hidâyete tâbi olup, kötülüklerden kurtularak dünya ve âhiret saadetine erişmelerini şiddetle arzu eder. Hatemu'l-Enbiya (s.a.s.) bütün insanlığa gönderilen mutlak resûl olduğundan, bütün insanların hak yola girmelerini, kendisini yiyip tüketecek derecede arzu ediyordu. ("Onlar îman etmiyor diye sen, her halde kendini yiyip tüketeceksin" Şuara 3). Onun bu yönde ilerlemesine karşı şeytanda birtakım engeller koymak ister durur. Cinnî şeytan, ins şeytanlarına telkinatta bulunup bu hususta müşterek hareket ederler. En'âm 121: "Şeytanlar, siz mü'minlerle mücadele etmelerini sağlamak için dostları (ins şeytanları)na telkinatta bulunurlar." Buradan, Nadr İbnu el-Hâris gibi ins şeytanları da anlaşılabilir. Zîra o da vahiy ile bildirilen şeylere benzer şeyler uydurup vahye şüpheler atmak, böylece kavmini İslâm'dan alıkoymak istiyordu (Âlusî, 17/175).
Böylece şeytan, insanların kalplerine şüphe atarak, halkı, resûllere karşı koymaya çağırır. Yahut resul, kavminin hidâyetini temennî edip hırsla çalışırken, şeytan O'nu ümitsizliğe düşürmek için vesvese verir. O'nu maksadından caydırmaya çalışır. Kur'ân-ı Kerîm, şeytanlara uyanların yaptıkları işleri bazan şeytanlara izâfe eder. Zira sebebiyyet münasebeti vardır.
Dine davetinin başlangıcında Peygambere inananlar az, küfür tarafı ise sayı ve maddî imkan bakımından çok güçlü olduğundan şeytan, haklı olanların, sayıca çok olanlar olduğu telkininde bulunur, hatta "haklı olsa Allah onu üstün kılardı" diye Allah Teâlâ'nın da kendi tarafında olduğu vesvesesini verir. Bu durum, bir taraftan müşrikler, bir taraftan mü'minler hakkında bir fitne (yani imtihan) olur,. Fakat neticede Cenâb-ı Allah, sabreden îman ehlini te'yid ederek, peygamberlerin arzularına karşı şeytanların ortaya attıklarını giderip, peygamberlerin tebligâtının hak ve hakikat olduğunu izhar eder. Şeytanın ye'se düşürmek üzere vesvese verdiği peygamber, ilk anda vesveseye maruz kalsa da, "ismet" vasfı vesvesesinin karşısına çıkar, yani Allah'ın verdiği "günahtan korunmuşluk" vasfı ile şeytanın vesvesesini iptal edip boşa çıkarır (M. T. İbn Âşur, Tefsîru't-Tahrîr, 17/299-300). Mü'minlerin kalplerinden şeytanın şüphelerini nesh edip, vahdâniyet ve risâletin hakkâniyetini bildiren âyetleri onların kalblerinde muhkem kılar, kâfirler ve münâfiklar ise küfür ve şüpheleri içinde kalırlar.
Âyet-i Kerîme, bu vetîrenin bütün tevhid tarihinde, istisnasız olarak tekrarlandığını bildirerek Hz. Peygamberi ve mü'minleri teselli etmektedir (Krş. A.H. Aksekili, Hatemu'l-Enbiya Hazretlerine İsnad Olunan En Çirkin İftirânın Reddiyesi, s. 61-67; İbn Âşur, Tefsiru't-Tahrir, 17/300-301).
Âyetlerin ma'nâsını tevcih hususunda birkaç görüş daha varsa da bu âyetteki umum ta'lil, risâlete hakkını vermek gibi üç husus dikkate alınınca, isabetli tefsirin ancak bunlar olduğu tezâhür eder (Aksekili, s. 69). Bu îzahda ne lisan kaidelerine, ne de itikad esaslarına aykırı bir taraf yoktur. Bu ma'nâ zorlamasız, münsecim olarak âyetin fasih ifadesinden ortaya çıkan ma'nâ olup, ayrıca bir hikâye uydurmak sûretiyle boşluk tamamlama ihtiyacı göstermez (İbn Âşur, 17/303).[745]

Temennî'nin İkinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

Temennî'nin ikinci ma'nâsı okumaktır (İbn Âşur, bu ma'nâdan ve bunun şahidi olarak Hassan İbn Sâbit (r.a)'e nisbet edilen beytin ona mensub olduğundan şüphesini izhar eder). Elka, "birşeyi elinden atmak" demek olup, bozmak kasdıyla halk içine bir şey atmak ma'nâsıyla vesvese hakkında istiâre olunmuştur. Nitekim "elkaytü fi hadîsi fülânin" deyimi, "söylenenin maksadına aykırı olmakla beraber lafzın az çok muhtemel olduğu şeyi sözüne karıştırdım" yahut "netice itibariyle bu demektir" diyerek, "söylemediği bir şeyi ona mal ettim" demektir. (Hak yolun karşısına çıkanlar, insanları saptırmayı kendilerine iş edinirler, onlar şüpheye uyup, şüphe uyandırmak için çabalar dururlar. Sapkınların kalplerine bunları atanlar (ilkâ edenler) şeytanlar olduğu için bu sebebiyyet alâkasından ötürü onların yaptığı iş, şeytanlara izafe edilebilir.)
Mesela şeytanların kulaklarına üflemeleriyle müşrikler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân âyetlerini tebliğ ettikçe, bâtıl bir şekilde onu redde çalışıyorlardı.
2- Şimdi meselenin diğer tarafına geçelim:
Cenâb-ı Allah Necm sûresinde putları tahkir etmek üzere şöyle buyurur: 19- "Baksanıza şu Lât ve Uzzâ'ya. 20- Ve üçüncüleri olan öteki (put) Menât'a. 21- Demek erkek size, kadın Allah'a öyle mi? 22- O halde bu insafsızca bir taksim! 23- Onlar (o putlar) sizin ve babalarınızın (tanrı) diye isimlendirdiğiniz (boş, medlûlsüz) isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar(ın tanrılığı hakkında) hiçbir delil indirmemiştir. O putlara tapanlar sırf zanna ve nefislerinin alçak hevesine uyuyorlar. Halbuki onlara, Rabb tarafından yol

gösterici gelmiştir. 24- Yoksa her arzu ettiği şey, insanın kendisinin mi olacaktır? 25- Son da, ilk de (âhiret de dünya da) Allah'ındır. 26- Göklerde nice melek var ki onların şefaati hiç bir şeye yaramaz, meğer Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseye izin verdikten sonra olsun (ancak o zaman şefaatin faydası olur). 27- Âhirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar. 28- Onların bu hususta bir bilgileri yoktur, sadece zanna uyuyorlar, zann ise hak olan (ilmin) yerini tutmaz" (Necm, 19-27).

Bu pasaj, sadece putları ve putperestliği tahkir eden, bütünlük arzeden, unsurları arasında kopukluk olmayan insicamlı bir metindir. Kısaca söyleyecek olursak burada putlar ve putperestler, putların kız sûretinde tasvir edildiğide tasrih edilerek, yedi yerde açıkça tahkir edilmiştir. Şöyle ki:

a) Efe raeytüm[746] ile yapılan tahkir. Zîra bu tâbir, peşinden gelen şeyi reddetmek için yapılan bir girizgâhtır.

b) Esmâün semmeytümûhâ ile kuru isimler, medlûlü olmayan sadece müşriklerin vehimlerinde varlığı bulunan putlar kastedilir.

c) Allah, onları tanrılaştırmaya hak verdirecek hiçbir delil bildirmemiş, hiç bir yetki vermemiştir.

d) "Demek erkek size, kadın Allah'a öyle mi?" istihzası.

e) Sırf zanna ve alçak hevese uydukları ittihamı.

f) Makbul varlıklar olan meleklerin bile, Allah'ın izni olmadıkça, şefaatlerinin fayda vermediği.

g) Meleklerin dişi olduğunu söyleyenlerin âhirete inanmadıkları.

Efe raeytüm ile, müşriklerin mâbudlarının hakirliği, akîdelerinin sakimliği gösteriliyor. Hitap Kureyş'e yapılmaktadır. Yani "Sırf ilahî vahy olan bu kelamı dinledikten, sahibinizin (arkadaşınızın) Mi'râc'ta gördüklerini duyduktan sonra, şimdi söyleyin gördünüz o Lât ve Uzzâ'yı, hem üçüncü put Menât'ı (Elmalılı H. Yazır, 6/4591). ".Bu beyandan sonra, siz de o taptığınız muhtelif putları ve geriliklerini gördünüz değil mi? Şimdi haber verin bakalım, size erkek, O'na dişi öyle mi!" Müşrikler putlarına müennes (dişi) isim takarlardı. Onlar "putlar, ilâhî kuvvetlerin, melâikenin sûretleridir, melâike ise Tanrı'nın kızlarıdır, biz onların sûretlerini yapıp dişi isimleri vererek onlara perestiş etmekle kendilerini Allah indinde şefaatçi ediniriz" sanıyorlardı.

"O halde bu, insafsızca bir taksim!" Allah'a çocuk isnad etmek, haddi zatında büyük bir zulümdür. Fakat müşrikler, kendilerinin kız babası olmalarını eksiklik sayarak, kız istemedikleri, hatta öldürdükleri halde, kızları Allah'a tahsis etmekle, kendi vicdanlarına karşı, tâzim eylemek istedikleri Mabud'u tahkir etmiş, O'na karşı büyük haksızlık etmiş oluyorlardı"[747]

3- Aslında ilgisi olmadığı halde, bu Garânîk meselesi ile ilgisi kurulan sahih bir rivâyet vardır Buhârî'de İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediği nakledilir: "Necm sûresini okuyunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) secde etti, onunla beraber müslümanlar ve müşrikler, cinler ve insanlar da secdeye vardılar"[748], başka bir tarikten buna benzer bir rivâyette bulunur, fakat mazmûnu Necm sûresinin okunmuş olup, orada bulunan herkesin secde ettiğidir.

Bu secde şöyle îzah edilir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Allah'ın, sûrenin son âyetindeki emrini tutarak secde edince, müşrikler de kendi mabudlarına ta'zîmen secde etmişlerdir (İzmirli İsmail Hakkı'dan naklen Aksekili, s. 46-47). Secdeye kapanmaları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir mûcizesi de olabilir. Yahut, Kur'ân-ı Kerîm'in müessir üslûbu, yüce hakikatleri, hele Resûlullah'ın mübârek ağızlarından okununca, muazzam bir tesir gücü kazanmış olmasıdır.

4- Garânîk Kıssası:Taberî, M. İbn Kâb el-Kurazî, Ebû'l-Âliye, Saîd İbn Cübeyr, İbn Abbâs, Dahhâk, İbn Şihab'dan özeti şu olan bir kıssa nakleder[749]. Biz, el Kurazî'den gelen nakli ana hatlarıyla zikredelim:

Resûlullah, kavminin yüz çevirdiğini görünce bu, O'na çok ağır geldi. Allah'dan kavmi ile kendisini birbirine yaklaştıracak bir şey inmesini temennî etti. Cenâb-ı Allah Necm sûresini indirdi. O da okudu ?????????? ????????? ???????? âyetine gelince, şeytan, gönlünden geçirip de kavmine getirmek istediği şeyi onun lisanına atıverdi. ?????? ???????????? ???????? ?????? ????????????? ????????? (Bunlar yüce kuğu kuşları (tanrıçalardır) ve elbette onların şefaatleri umulur.) Kureyşliler bunu işitince sevindiler ve onu dinlemek üzere yaklaştılar. Mü'minler de Rab Teâlâ'dan gelen şeyi tasdik ettiler, Peygamberi bir hata veya vehimden ötürü ittiham etmediler. O, sûreyi bitirince secde etti. O'nun secde ettiğini gören müminler de O'nun getirdiğini tasdik ederek secde ettiler. Mesciddeki müşrikler de secde ettiler. Velîd İbn Muğîre hariç, herkes secde etti. Secde haberi Habeşistan'a hicret etmiş müslümanlara da ulaştı. Bir kısmı orada kalıp, bir kısmı Mekke'ye hareket ettiler. Sonra Cibrîl gelip: "Ya Muhammed, ne yaptın, Benim Allah'dan getirmediğim şeyi söyledin!". Resûlullah üzüldü. Allah'tan korktu. Allah bu âyeti (Hacc, 52) indirerek onu teselli etti, şeytanın ilkâ ettiğini neshetti"[750].

5- Rivâyetlerin Tenkidi:

A) Muhteva yönünden tenkidi (dahilî tenkit). Bu rivâyeti, ihtiva ettiği tenâkuzlardan ötürü kabul etmek mümkün değildir. Zira:

a) Daha önce gerek Hacc, gerekse Necm sûrelerinde geçen mezkûr iki âyetin tefsirini nakletmiştik. Bu hâdise, onların muhtevaları, sibaksiyakları ile uyuşmaz. Özellikle Necm sûresi, naklettiğmiz pasajında belirtmiş olduğumuz yedi unsuru ile şirki iptal etmişti. Bu ortam içinde, putları yücelten bir söz, girecek yer bulamaz, kabulü mümkün olamaz.

Faraza söylense bile, müşrikler nasıl olur da buna kanardı? Hakaret üstüne hakaret yağdırırken, öven bir cümle ne ifade ederdi ki?[751] Hiç merak etmeyelim, Peygamberimizin muhatabı şedid müşrikler, böyle bir sözle havalanmaycak kadar davalarınabağlı, şüpheci ve radikal idiler. Böyle bir sözün burada söylendiği farzedilirse, asıl düşünülecek tevcih, diğer yedi unsura ilaveten, onu sekizinci bir hakaret ifadesi saymaktır. Yani, başta bir istifham hemzesi takdir edilerek: ???????? ???????????? ???????? ??????? ????????????? ????????? "O dişiler (tanrıçalar), onların şefaatleri umulacak ha! Yuh olsun sizin aklınıza!" (Razî, Mefâtihu'l-Gayb, Hacc 52 Tefsiri, 6/249'da bu ihtimali bildirmekle beraber isabetli bulmaz).

b) Cenâb-ı Allah, bu kısa Necm sûresinde, şeytanın sözünün âyet olarak girdiği iddia edilen kısmın önünde ve sonunda, bu hikayeyi tam iptal edecek hakikatleri yerleştirmiştir. Red ve iptal edici yedi unsuru, daha önce zikretmiştik. Şimdi de, vahy hakkındaki şu kuvvetli teminatı hatırlatalım: Bu sûrenin baş tarafından (Necm, 2-4) ??? ?????? ??????????? ????? ????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ???? ???? ?????? ????? "Şaşırmadı sahibiniz, azıtmadı da. Ve hevâdan söylemiyor. O, sade bir vahiydir, ancak vahyolunur." Ne aldanır, ne aldatır, o kendi re'y, arzu ve temennîsinden söylemez.

c) Hz. Peygamber tarafından böyle bir şey söylenmesi, risâlete aykırıdır. Zira böyle bir sözü kasden, cebren veya sehven söylemiş olabilir, başka bir ihtimal yoktur. Kasden söylemek küfürdür, câiz değildir. Peygamberin gönderilmesinin sebebi putları övmek değil, kötülemektir. Şeytanın cebren söyletmesi de mümkün değildir. Zira Cenâb-ı Allah, şeytana: "Benim kullarım üzerinde senin bir yetkin yoktur" (Hicr, 42) âyetinde mü'minler üzerinde sultası olmadığını bildirmiştir. Şeytan mü'min kulları bile icbar edemezse Peygamberi hiç edemez. Sehiv ve gafletle söylemiş olması ihtimali de merduttur; zira tebliğ halinde O'nun hakkında gaflet caiz değildir. Câiz olsaydı, O'nun söylediklerine itimad kalmazdı. Ve çünkü vahyedilen Kur'ân hakkında Cenâb-ı Allah:

"Kur'ân'a bâtıl, ne önünden ne ardından yol bulamaz" (Fussilet, 42); keza "Kur'ân'ı ben indirdim ve onu ben muhafaza edeceğim" (Hicr 9) buyurmuştur.

Diğer taraftan, daha birçok âyet, Hz. Peygamberin risâlet ve tevhid hususunda son derece kararlı olup, müşriklere azıcık bir meyil dahi göstermediğini bildirmektedir.[752]

6- Rivâyet Cihetinden Tenkidi:

Rivâyet yönünden bu vakâ uydurmadır. Bir çok muhakkik bu kıssayı reddetmişlerdir. El-Beyhakî: "Bu kıssa, nakil bakımından sâbit değildir" demiştir. [753] Kadı İyâz: "Sahih hadisleri rivâyet eden hiç bir kitabın bunu nakletmemesi, hiçbir sîkanın bunu sahih ve muttasıl bir senetle rivâyet etmemesi, çürüklüğünü göstermeye kâfidir. Nakledenler sadece tuhaf şeylerle oyalanmayı âdet edinen bazı tefsirciler ile tarihçilerdir"[754]. Es-Süheylî: "Bu hadis, sâbit değildir" diyor[755]. Beydavî, Neysabûrî, Ebû's-Suûd, Ebû Mansur el-Maturidî, İbn Kesîr, Nevevî, Bedreddin Aynî, el-Hazîn, Hatîb Şirbinî, Ebû's-Suûb, Âlusî tefsirlerinin Hacc, 52 âyetinde dair yaptıkları açıklamalara). Rivâyetin bir aslı olabileceğini düşünenler arasında İbnu Hacer ile İbrahim el-Gürânî bulunmaktadır.

Bazı rivâyet ehlinin bu kıssaya inanmasını nazıl îzah etmeli? Secde gerçeğine sebep arama, Kureyş'in Hz. Peygamberin kıraatinin etkisi ve Kur'ân'ın büyüleyici üslûbunun tesiri altında yaptığı secdeye bahane olarak ileri atmış olabilecekleri sözün şâyialanması, keza Hz. Peygamberin kavminin hidâyete gelme arzusu, şeytanın işi karıştırıp Hz. Peygambere vesvese vermesi, Habeşistan'a gidenlerin dönmeleri. gibi olaylar Hicrî asır başlarında bir araya gelerek bir kıssa halinde birleştirildiği, bazı tarihçiler ve tefsirciler de, boş bulunup araştırmaksızın kabul psikolojisi içine girdiler denilebilir.[756] Bu konuda daha başka tevcihler de yapılmıştır:[757]

A.H. Aksekili, rivâyeti tenkid ederken şeytanın sözünün onbeş ayrı şekilde rivâyet edildiğini bildirip bunları ayrı ayrı sıralar[758]. Rivâyetlerdeki bu ızdırabı, uydurma olduğunun delili sayar. Daha sonra ise râvilerdeki ızdırabı ele alır. Râvilerin, bu sözün gâh Resûlullah'ın namazda olduğu, gâh Kureyş'in nâdilerinde olduğu sırada, veya namaz kılarken uyuklamış, uyurken ağzından kaçırmış tarzlarında onbir çeşit anlatım ile naklettiklerini, birinin bir türlü, öbürünün başka türlü söylemesinin de meselenin uydurma olduğunu göstereceğini ifade eder (s. 22). Ona göre bu, Tâbiun devrinden sonra uydurulmuştur. Keza Aksekili, İbn Abbâs'a mal edilen bu konudaki sekiz sebeb-i nüzûl rivâyetini inceleyerek, bu ızdırabın da rivayeti çürüttüğünü beyan eder (s. 26).

Konuyu dikkatli şekilde inceleyen muasır müellif Mevdûdî ise tarihî bakımdan şu tenkidleri öne sürer:

1- Muteber tarihi kayıtlara göre, Habeşistan'a ilk hicret bîsetin 5. yılında Receb ayında olmuştur. Hikâyeye göre, sulh haberini öğrenip dönenler, gittikten sadece üç ay sonra, yani aynı yılın şevval ayında dönmüş oluyorlar.

2- Hikâyeye göre bu sözü söylediğinden ötürü Resûlullah'ı itab eden İsrâ 73-75 âyeti inmişti. Halbuki İsrâ sûresi Mi'râc'ı müteakip inmiştir. Mi'râc ise bîsetin 11 veya 12. yılında vâki olmuştur. Buna göre uyarmanın 5-6 sene bekledikten sonra yapılmasını kabul etmek tuhaflığına düşülür.

3- Teselli etmek üzere indiği bildiren Hacc, 52. âyeti Hicrî birinci yılda inmiştir. Buna göre teselli de, uyarma ve tekzibten 2-2.5 yıl, olayın üzerinden ise 9 yıl kadar zaman sonra olmuş olur. Bunu kim kabul edebilir?

4- Hem niçin tekzîb ve teselli için gelen âyetler, bizzat Necm sûresine ilave edilmeyip ayrı ayrı sûrelere yama olarak eklensin? Halbuki bu âyetler, -daha önce gördüğümüz üzere- muhtevâlarıyla tam insicamlı olup, yama intibaı uyandırmazlar.
5- Muâsır Tunuslu müfessir M. Tahir İbn Âşur, bu garânîk kıssasını maharetle reddettikten sonra hülasa ederken der ki: "Bu kıssayı, müşriklerin Necm sûresini dinledikten sonra secde ettiklerini bildiren sahih haberle birleştirmek, bazı müelliflerin karıştırmalarından ibarettir. Keza bu kıssayı Hacc sûresi ile birleştirmek de öyledir; Mekke'de ilk nâzil olan sûrelerden bulunan Necm sûresi ile, bir kısmı Medine döneminin başlangıcında, bir kısmı Mekke döneminin sonlarında inen Hacc sûresi arasında pek uzun bir zaman vardır. Keza Habeşistan'a hicret edenlerin dönmesi ile birleştirmek de fantaziden ibarettir. Necm sûresinin inmesi ile Habeşistan'dan dönme arasında nice seneler vardır. [759] Hâdise şöyle olmuş olabilir: İslâm'ın başlangıcında müşrikler arasında yayılmış bir şâyia, Mekke'de İbnuz Ziba'râ gibi[760] cahil alaycıların uydurmalarındandır. Necm sûresinde Lât, Uzzâ ve Menât'ın anılmasını halk içine fitne sokmak için fırsat bilmişlerdi. Necm sûresini seçmelerinin sebebi şu idi: Zîra Kâbe'de okunduğu sıralar onlar da orada bulunuyorlardı ve secde etmişlerdi. Allah Teâlâ'nın, nebîsi için mûcize yaptığı o secdelerine mazeret olsun diye, bu sözü uydurmuşlardı"[761].
6- İbnu'l-Kelbî (Ö. 204) Kitâb'ul-Asnâm (Putlar kitabı) adlı kitabında, cerh ve ta'dil kaidelerini de tatbik etmeksizin, putlarla ilgili her türlü haberi toplayıp naklettiği halde bunu zikretmez. Buna mukabil cahiliyye Araplarının Ka'beyi tavaf ederken "Lât hakkı için, Uzzâ hakkı için! üçüncüleri Menât hakkı için! Onlar yüksek kuğular (dişi tanrıçalardır), onların şefaatlerine ümit bağlanabilir" derler[762].
Yakut el-Hamevî de Mu'cemu'l-Büldân adlı ansiklopedik coğrafya lügatında Uzzâ'yı anlatırken (4/116-118) müşriklerin bu sözlerini nakleder. Bu son iki cümle, Garânîk rivâyetinde, şeytanın Peygamberimize söylettiği iddia edilen sözün aynısıdır. Büyük ihtimal Garânîk kıssasının menşei, müşriklerin bu sözleridir.[763] "Demek ki Garânîk teşbihi, Peygamberden evvel söylenegelmiş bir sözdür. Muhtelif şekillerde söylenmiş olması da buna delâlet eder. O halde bu söz, esas itibariyle müşriklere bir ilkâ-i şeytânîdir."
7- Bunca tutarsızlığına rağmen, bu Garânîk kıssasını, vahy ve nübüvvet akîdesine gölge düşürmeye elverişli bulmaları sebebiyle gerçek kabul eden müsteşrikler, gerçekten acınacak bir ilmî sefalet sergilemektedirler. W. Muir, R. Dozy, Brockelmann, Nöldeke, Blachere, M. Gadefroy-Demombynes, M. Watt bunlar arasındadır. İşte peşin hüküm, aleyhtarlık irtikab etmeyeceği tenâkuzlara düşmekten, zekâları ve ilmî maharetleri kendilerini koruyamamıştır.(14) Bununla beraber müşteşriklerin ele aldıkları hemen her meselede olduğu gibi, bu mevzuda da, içlerinden bu hususta hakkı teslim edenleri çıkmamış değildir. Ezcümle -bir çok mevzuda garazkâr ve peşin hükümlü- olan L. Caetani, isabetli tahlille bu hikayenin uydurma olduğunu açıklamıştır: "(...) Çünkü bunu uyduranlar, iki büyük gayri tabîîliği ve tezadı bertaraf edememişlerdir. Yalanın bacağı kısadır. Yukarıki hadislerin hepsi isbat etti ki Muhammed ile Kureyşliler arasındaki ihtilaf, Kureyşlilerin düşmanlığı karşısında müslümanlar muhacerete mecbur olacak kadar şiddetlidir. Şimdi tetkik etmekte olduğumuz hikayeyi bize nakleden mühaddislerin sözlerine inanırsak, müslümanlar birkaç Kur'ân âyetini alenen okurlarsa gâyet şiddetli fena muameleye maruz kalıyorlardı. O halde Muhammed'in bütün Kureyşliler önünde koca bir sûreyi baştan aşağı okuması, Kureyşlilerin de ne söyleyeceğini bilmeden dînî bir dikkat ile kendisini dinlemeleri ma'nâsız olmaz mı? Bundan başka, bu hikaye iyi düşünülmüş de değildir. Muhammed şeytanın talim ettiği âyetleri okuyor ve bunların ma'nâlarını anlamıyor, yahut başka âyet bilmiyor gibi görünmektedir." (Caetani, İslâm tarihi, 2/264-265). Keza şöyle der: "Muhammed hakiki bir devlet adamı idi, kendisinde gâyet ince bir fikr-i siyasi vardı. İnsanlarla müzâkerede, insanları idarede fevkalade maharet sahibi idi. Üç puta karşı ibadeti muvakkaten kabul etmek gibi, kaba hataların O'ndan sâdır olması gayri kâbildir. Çünkü bu hareket, geçmiş senelerin cesur çalışmalarını bir an içinde birden bire yıkmaya ve kendi kendisini mahvetmeye müsâvi idi" (A.g.e., s. 265-266).
Fakat müsteşriklerden, üstelik ciddi tanınan (Arap Dil Akademisi azalığı ile taltif edilen) R. Blachere'in irtikab ettiği, ciddiyetsizlikten de öte, haysiyetsizliği kimse yapmamıştır. Zîra bütün dünyada bir kelimesi bile farklı olmayan Kur'ân-ı Kerîm'i Fransızca'ya tercümesinde "sözüm ona iki âyet" ilave etmiştir. Yaptığı ilaveler Necm sûresinin 20. âyetinden sonra 20 bis, 20 ter diye yazıp tercüme ettiği bu şeytânî sözlerdir. Bu tahrifi yaparken dipnotta bir gerekçe (!) yazmaya veya kitabının önsözünde bir açıklamaya bile teşebbüs etmemiştir.
Blachere, daha önce yayınladığı ve nüzûl sırasına göre sûreleri sıralayarak tercüme ettiği Kur'ân meâlinde ise (Le Coran, Traduction selon un essai de reclassement des sourates, Paris, 1949) bu şeytânî sözleri yine âyet diye derc etmekle beraber, buradaki âyetlerin nüzûl tarihi konusunda bir iddia ileri sürer. Az önce Necm sûresinden iktibas ettiğimiz pasajda (s. 5) 19-23 kısmını yine gözönüne getirelim: Kur'ân'ın üslûbunu az çok bilen bir kimse burada hiç bir ma'nâ boşluğu bulamaz, fikirler teselsül halindedir, kopukluk yoktur. Kelamın gelişmesinde muhatap 20. âyetten sonra, yani putları tahkire yapılan girizgâh'tan sonra "Demek erkek size, kadın Allah'a, öyle mi? O halde bu, insafsızca bir taksim!" kısmını bekler, Blachere bu putları daha ayrıntılı tarzda reddeden 23. âyetin "muahhar" olduğunu iddia etmektedir. Bunun tek sebebi bu âyetin, putları metheden o uydurma söze imkan bırakmamasıdır. Blachere'in gösterdiği gerekçe de 23. âyetin "arythmique" yani öbürlerine göre uzun olmasıdır. Kur'ân'ın şiir gibi her zaman rythmique olduğunu kim görmüş? Bunu iddia eden mi var? En açık misallerinden biri Fatiha sûresidir. Bu sûrenin 7. âyeti diğerlerine göre açıkça uzun diye, sonradan eklendiğini mi söylemek gerekir? Kitâb-ı Mukaddes kritiğinde formgeshictliche adıyla bilinen Alman metodunu Kur'ân'a uygulamak isteyen bu şahıs, mezkûr tercümesinde çok tuhaf ve zor durumlara düşmüştür. Mesela ona göre Asr sûresi, önce "Asra andolsun ki insanlar ziyandadır" şeklinde idi. Kalan kısmı sonradan ilave edilmiştir. Ona kalsa bu nevi istisnalar Medîne dönemine ait olmalıdır.
Necm sûresinde, 23. âyeti, şimdilik bir tarafa bıraksak bile 21 ve 22. âyetler de bulunmakta ve onlar da putları açıkça reddetmektedir. Müşrikler erkek evlat ister, kız çocuklara hiç değer vermezlerdi. Burada onların bu telakkîlerine işaret olunarak, Allah'ı kendilerinden daha dûn bir mevkiye düşürmelerindeki saçmalık belirtilmiş olmaktadır. Blachere, bunların sonra ilave edildiğini söylemiyor, aksine bu metinlerin "eski" olduğunu tasrih ediyor. Diğer taraftan o, Tûr sûresini nüzûl bakımından 22. sıraya koyar. Necm sûresi ise ona göre 30. sıradadır. Tûr sûresinin 39. âyeti "Demek oğullar sizin de kızlar O'nun öyle mi?" diyerek, aynı şekilde bir taraftan putların, bir taraftan puta tapanların hakirliklerini ortaya koymaktadır. Blachere'in dediği gibi: "Kur'ân dişi tanrıları red delilini tekrar ele almıştır." Öyleyse, bu daha önce yapılmış iken, Necm sûresinde de aynı kelam içinde tekrar edilmiş iken, bu bâtıl tanrıların hak olduklarının, üstelik övülmelerinin ma'nâsı kalır mı? Sonra gelen 26. âyet, Allah isteyip razı olmadıkça, meleklerin bile şefaatlerinin muteber olmayacağını bildiriyor. Yani putların şefaatlerinin asla mevcut olmadığını anlatmak istiyor. Bütün bunlar, müşriklere ait olan bu uydurma sözün, bu muhtevaya ne derece zıt olduğunu göstermeye kâfidir.
Garânîk meselesine sarılarak İslâm aleyhinde şüphe uyandırmaya çalışan müsteşrikler dürüst davranmamaktadırlar.
Davranışlar, İslam incelemelerinde, müslümanların "bizim malımızdır" diye sahip çıktıkları hususları tetkik edip onlar hakkında değerlendirme yapmaları gerekirdi. Onların "bu sâbit değildir, bizim malımız değildir" dedikleri şeyleri ise, bir tarafa bırakmaları gerekirdi. Dürüstlük bunu gerektirir. Fakat onların çoğu, Buhârî'nin kitabı gibi müslümanların ittifakla kabul ettiği kitaptaki hadisleri kabul etmez de, tarihî usûle, müslüman hadiscilerinin koydukları cerh ve ta'dil kaidelerine uymayan rastgele bir kitaba girmiş (mesela el-Egâni gibi bir edebiyat kitabında bulunan) rivâyetleri hakkındaki hükümlerine esas alırlar. Fakat bu, onlar farkında olmaksızın İslâm'ın hakkâniyetine ayrı bir delil oluşturmaktadır. Çünkü böylece, onlar tarihen sâbit kat'î nâsslarda aleyhde kullanacak tutamak bulunmadığını tasdik etmiş olmaktadırlar."[764]

?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ?????? ?????? # ?????????? ?????? ???????? ??????[. ????? ?????? .

4. (2770)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ve'nnecmi sûresini okudum, bunda secde etmedi."[765]

AÇIKLAMA:

Bu bahsin baş kısmındaki açıklamada da belirtildiği üzere, secde gereken âyetler bahsi ihtilaflı bir mevzudur. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Necm sûresinde secde olmadığını ifade etmektedir. Mâlikîler bu rivâyetle amel ederek "Mufassal sûrelerde secde yoktur" demişlerdir. Ebû Sevr gibi değerlendirenler de "Necm sûresinde secde yoktur" demiştir. İbnu Hacer: "Bu halde Necm sûresinde secdenin terki, mutlak olarak o sûrede secdeyi terketmek ma'nâsına gelmez" der ve ilave eder: "O sırada secdenin terkedilmiş olması, Efendimizin abdestsiz olmasından veya vaktin mekruh vakitlerinden biri olmasından ileri gelebilir. Bu, ihtimalden uzak değildir. Yahut okuyanın secde etmemiş olmasındandır. Mamafih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), secdeyi terketmenin cevazını göstermek için de secde etmeyi terketmiş olabilir"der.
Meseleye eğilen imamlar bu sonuncu ihtimali en kuvvetli ihtimal olarak değerlendirirler. Şâfiî bu hususta cezmeder, yani kesin kanaat beyan eder. Ona göre, "Necm sûresinde secde vâcib olsaydı bilahare de olsa secde etmeyi emrederdi."[766]

?5? ??? ??? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ???????: ???? ????????? ??????????. ???????? ?????? ???????? ??? ???? ??????????: ????? ????? ????????? ?????: ???? ???? ??? ????????? # ???????? ???? ???????[. ????? ????? ? ???????.

5. (2771)- Ebû Seleme, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den naklettiğine göre, Ebû Hüreyre İzâ's-Semâunşakkat sûresini okudu ve secde etti. Ben kendisine:
"Ey Ebû Hüreyre seni secde eder görmüyor muyum!" dedim. Bana:

“Resûlullah'ı secde eder görmemiş olsaydım, bende secde etmezdim!" cevabını verdi.[767]

?6? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ???????? # ??: ???? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (2772)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la İzâ's-Semâun-Şakkat sûresinde ve İkra' bismi Rabbikellezî halaka sûresinde secde ettik."[768]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de mufassal sûrelerde secde olduğuna delil olmaktadır. Bu sûrelerde secde etmek gereğine inanan Ebû Davud, hadis hakkında şu açıklamayı yapar: "Ebû Hüreyre hicretin altıncı yılında Hayber Fethi' nde müslüman olduğuna göre, bu secde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın son fiilidir."[769]

?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ???????? ????????? # ?? ?????? ???? ?????????? ?????? ????????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? .

7. (2773)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medîne'ye (hicretle) geldiği günden beri mufassal sûrelerden hiç birinde secde etmemiştir" dedi.[770]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, görüldüğü üzere, bir önceki Ebû Hüreyre hadisiyle müte-ârızdır. Ancak bunun zayıf, öncekinin sahih olduğu belirtilir. Üstelik Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) "mufassallarda Resûlullah'la secde ettik" buyuruyor, cezmediyor. Ebû Hüreyre'nin Ebû Dâvud tarafından da dikkat çekildiği üzere, altıncı hicrî yılda İslâm'a girdiği gözönüne alınırsa Resûlullah' ın mufassallarda secde ettiği kesinlik kazanır. İbnu'l-Melek der ki: "Sahâbeden bir çoğu secde hususunda rivâyette bulunmuştur, kabul hususunda isbat nefiyden evlâdır." Nevevî de benzer mülahazalar beyanıyla önceki hadisin amelde esas olduğunu belirttikten başka "Bu hadiste mevzubahis olan secdeyi terk, "sebeplerden bir sebeple" olmuştur.[771]

?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ??????? ?? ??????? ????????? ??????????: ?????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????[. ????? ????? ????? .

8. (2774)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin yaptığı tilâvet secdelerinde şöyle derdi: "Yüzüm, kendisini yaratan (maddî ve manevî çeşitli cihazlarla teçhîz, tezyîn ve) tasvîr eden, ilâhî güç ve kudretiyle onda işitme ve görme duyguları açan Zât'a secde etti."[772]

AÇIKLAMA:

1- Burada "yüz"le zât kastedilmiştir, yani "yüzüm secde ediyor" demek "zâtım secde ediyor" , "ben secde ediyorum" demektir. Yüz, çoğu kere kişiyi temsil eder. Sözgelimi yüzün ak olması şahsiyetin berî olması demektir.
2- Aliyyu'l-Kârî'nin de belirttiği üzere, tilâvet secdesinde okunacak tesbîh, namaz secdesinde okunan tesbîhtir, esahh görüş budur. Ancak bazı âlimler, yine de sübhâne Rabbenâ in kâne va'ade Rabbenâ lemef'ûlâ demenin müstehap olduğunu söylemişlerdir. Çünkü âyet-i kerime'de Cenâb-ı Hakk evliyalardan bahsederken: "Yüzleri üzerine secdeye varırlar ve "Rabbimiz münezzehtir, Rabbimizin sözü şüphesiz yerine gelecektir" derler" (İsrâ 107-108) diye haber vermektedir. Şu halde âyette gelen bu tesbîhin secde sırasında söylenmesi, bazılarınca müstehab addedilmiş olmaktadır.
Aliyyu'l-Kârî, mevzu ile ilgili olarak der ki: "Secdelerde, okunacak tesbîhin, bu hususta sahih rivâyetlerde gelmiş olan tesbîhlerin dışına çıkmaması uygun olur. Sözgelimi tilâvet secdesi namazda yapılacak ise, namaz secdesinde okunan tesbîh okunmalıdır, namaz farz namazsa Sübhâne rabbiye'l-a'lâ demeli, veya nafile bir namazsa, secdede söylenmesi hususunda rivâyetlerde gelmiş olan bir tesbîh okunmalı, "secde vechi" gibi, "Allahümme Üktüb lî.." gibi[773] Tilâvet secdesi namaz dışında ise, bu hususta gelen tesbîhlerden herhangi biri okunabilir."[774]

?9? ??? ?? ????? ??????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ??????? ??????: ??? ??????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????
??????????? ??????????? ???????????? ???????: ????????? ??????? ??? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ??????????? ??? ???????? ???????? ????????????? ?????? ???? ????????????? ???? ???????? ???????. ???? ???? ???????: ????????? ??????? ?????? # ????? ???????????? ??????? ?????? ?????? ??? ????????? ????????? ???? ?????? ??????????[.

9. (2775)- Tirmizî'nin İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan yaptığı bir rivâyette şu ziyade gelmiştir. İbnu Abbâs der ki: "Bir adam gelerek dedi ki, "Ey Allah'ın Resûlü! gece uyurken rüyamda kendimi gördüm. Sanki ben bir ağacın arkasında secde yapıyorum. Ben secde yaptım, secdem üzerine ağaç da secde yaptı. Onun şöyle söylediğini işittim: "Allah'ım, secdem sebebiyle bana sevab yaz, onun hürmetine günahımı dök, onu senin nezdinde bana azık yap. Kulun Dâvud'dan kabul ettiğin gibi, onu benden kabul et." İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Bundan sonra, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın secde âyeti okuduğunu, (tilâvet secdesi sırasında) o adamın kendisine, ağacın sözü olarak haber verdiği duânın aynısıyla duâ ettiğini işittim."[775]

AÇIKLAMA:

Tilâvet secdesiyle ilgili olarak dokuz rivâyet kaydedilmiş oldu. Bazılarıyla ilgili açıklamalar sunduk. Ayrıca bahse girerken kaydettiğimiz uzunca açıklamada derli toplu bilgiler kaydettik. Burada mevzuyu bir kere daha özetleyeceğiz.
* Tilâvet secdesi Kur'ân-ı Kerîm'de secde etmeye irşad eden bazı âyetler okuyunca veya dinleyince veya okuyan imama uyulunca yapılan bir secdedir, rükûu, kuûdu yoktur.
* Âlimler tilâvet secdesinin meşrû olduğunda icma ederlerse de vücûbunda ihtilaf ederler:
** Cumhur sünnet olduğuna hükmeder.
** Ebû Hanîfe, "vâcibtir fakat farz değildir" der.
* (Cumhura göre), bu secde âyetini okuyana sünnettir, okuyan secde ederse dinleyene de sünnettir. "Okuyan secde etmese de dinleyene sünnettir" diyen de olmuştur.
* Secde yerleri de ihtilaflıdır:

** Şâfiî'ye göre mufassal dışındaki âyetlerde secde edilir. Böylece onbir yerde secde edilir.
** Hanefîlere göre ondört yerde secde edilir. Hanefîler, Hacc sûresinde bir secde kabul ederler, ancak Sâd sûresinde de secde yaparlar.
** Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah) ve bir grup âlim: "Onbeş yerde secde var" derler ve hem Hacc sûresindeki iki secdeyi hem de Sâd sûresindeki bir secdeyi kabul ederler.
* Namazda aranan temizlik vb. gibi şartların bunda da aranıp aranmayacağında da ihtilaf edilir. Bir cemaat, bunların aranmasını şart koşar, bir grup da şart koşmaz. Buhârî'nin bir rivâyeti İbnu Ömer'in abdestsiz secde ettiğini kaydetmiştir.
* Tilâvet secdesi yapılırken, namaz secdesinde okunan tesbîhin okunması esastır. Sünnette gelen (me'sûr) tesbîhlerden biri de okunabilir.[776]

ŞÜKÜR SECDESİ

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ??????? ????? ????????? ??? ??????? ???? ????? ???????? ???????? ????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2776)- Hz. Ebû Bekre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sürûrlu bir hadiseyle veya sürûr veren bir hadiseyle karşılaşınca Allah'a şükretmek üzere secde ederdi."[777]

?2? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ?????? ?????? # ???? ??????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ????? ????? ???????? ???????? ????? ??????? ????? ?????: ????? ??????? ?????? ?????????? ‘?????? ?????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ‘?????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????. ????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ‘?????? ??????????? ????????? ?Œ???? ?????????? ???????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (2777)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Mekke'den çıktık. Medîne'ye gitmeyi arzu ediyorduk. Yolun bir yerine (Azvera'ya)[778] ulaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm ellerini kaldırıp Allah'a duâ etti ve secdeye kapandı. Uzun müddet öyle kaldı. Sonra kalkıp yeniden ellerini kaldırdı, bir müddet (öyle kaldı). Sonra tekrar secdeye kapandı. Bu şekilde üç kere secde yaptı. Sonra dedi ki: "Ben Rabbimden talepte bulundum ve ümmetime şefaat ettim. Rabbim, ümmetimin üçte birini bana verdi. Ben de Rabbim için şükür secdesine kapandım. Sonra başımı yerden kaldırıp, ümmetim lehinde tekrar (mağfiret için) talepte bulundum, bana ümmetimin üçte birini daha verdi, ben de Rabbime şükür secdesinde bulundum. Sonra başımı kaldırdım ümmetim için tekrar talepte bulundum, bana ümmetimin son üçte birini de verdi, ben de Rabbime şükür secdesine kapandım."[779]

AÇIKLAMA:

1- İslâm dîninde, bir nimete kavuşma veya bir musîbetten kurtulma anlarında, Cenâb-ı Hakk'a şükür ifade etmek için tekbîr alarak secdeye varıp secdede mûtad namaz tesbîhiyle tesbîh okuduktan sonra tekbir getirerek kalkmaktan ibaret secde yapılması meşrû kılınmıştır. Bu, yukarıda kaydedilen hadislerden de anlaşılacağı üzere, sünnetle sâbit bir ibâdettir. Ashâbtan birçoğunun şükür secdesi yaptığına dair rivâyetler gelmiştir. Ebû Cehl'in başı kesilip getirilince Efendimizin beş kere secde yaptığı rivâyet edilir.
2- Sübülü's-Selâm'da belirtildiği üzere, İmam Ahmed ve Şâfiî hazretleri, şükür secdesinin meşrûiyyetine kâildir. İmam Mâlik bu meselede muhalif kalmıştır. Ebû Hanîfe hazretlerinin "bunda kerahet yok, mendub da değil" dediği rivâyet edilmiştir.
3- Şükür secdesinde temizlik şart mıdır? İhtilafıdır. Namaza kıyasla "şarttır" denildiği gibi, "şart değildir" de denmiştir. Bu ikinci hüküm esahh kabul edilmiştir.
4- Neylü'l-Evtâr'da şükür secdesiyle ilgili hadislerde tekbir getirileceğine dair delil olmadığına dikkat çekilir. Tebük seferine mâzereti olmadığı halde katılmadığı için cezalandırılan Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in affiyla ilgili âyetin nüzûl haberi geldiği zaman, şükür secdesi yapmış olması[780] bunun ashâb arasında şâyi bir âdet olduğunu ifade eder. Hz.Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e de Müseylime'nin öldürülme haberi gelince şükür secdesine kapanmıştır. Hz. Ali (radıyallâhu anh) de Hâricîlerden zü's-Südeyye'yi Nehrevân'da öldürülmüş görünce secde etmiştir.[781]
5- İkinci rivâyette Resûlullah'a her defasında ümmetinin üçte birinin bağışlandığı, üç duâsının sonunda ümmetinin tamamının Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şefaatine mazhar kılındığı ifade edilmektedir. Aliyyu'l-Kârî'nin Mirkât'da kaydına göre, Türbüştî, hadisi şu ma'nâda yorumlar: Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ümmeti önceki ümmetler gibi değildir, günahı miktarınca yandıktan sonra cehennemden çıkacaktır. Muhammed ümmetine ebedî cehennem yoktur. Eski ümmetlerden azaba uğrayanların azabları ebedî kılınmıştır. Onlardan pekçoğu, peygamberlerine isyanları sebebiyle Allah'ın lânetine uğramış, şefaatten mahrum kalmışlardır. Bu ümmetin âsîlerinden cezalandırılanlar, günahlarından temizlenmiş olurlar. Şehâdet üzere (imanla) ölenler, isyânı sebebiyle azaba mâruz kalsa da ateşten çıkarılacaklardır. Resûlullah'ın şefaati onlara da ulaşacaktır, kebâir işlemiş olsalar bile, Cenâb-ı Hakk, bu ümmetin peygamberlerinin makamının yüceliğine ikram olarak müslümanları bazı imtiyazlarla mümtaz kılmıştır bu cümleden olarak, içlerinden geçen vesveseleri, konuşmadıkları veya yapmadıkları müddetçe affedecektir.
6- Hadis, ayrıca hakkında rivâyet gelen hususlar dışında duâ ederken ellerin kaldırılması gerektiğine delildir.[782]

ALTINCI BÂB

CEMAATLE NAMAZ

(Bu bâbta beş fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

CEMAATİN FAZÎLETİ

*

İKİNCİ FASIL

CEMAATE DEVAM VACİBTİR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CEMAATİ ÖZRÜ OLAN TERKEDER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İMAMIN VASFI

*

BEŞİNCİ FASIL

İMAMA UYANLARLA İLGİLİ AHKÂM VE ÂDÂB

BİRİNCİ FASIL

CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Dinimiz cemaate çok ehemmiyet vermiş ve müslümanların cemaat ve birlik olmalarını teşvik etmiştir. Ümmetî birliğe ulaşmada en müessir vasıta namazdır. Günde beş vakit câmide birleşen müslümanlar, aralarında mevcut olan çeşitli farklılıkların ortaya çıkaracağı tefrikayı ortadan kaldırabileceklerdir. Tefrikaya götürecek farklıklar neler olabilir.
* Dil farkı,
* Renk farkı
* İktisâdî farklılık,
* Mevki makam farkı,
* Siyâsi görüş farkı vs.
Günde beş vakit câmi çatısında birleşen, cemaatleşen mü'minler, Resûllerinin başkanlığı altında kaynaşacaklardır. Her mescide geliş, kimisi fitrî, kimisi sunî olan ve fakat başıboş bırakıldığı takdirde her biri tefrikaya, fitneye götürebilecek bu farklılıkları bir törpüleme ameliyesi bir kaynaşma temrîni (antrenman) ve bütünleşme cehdidir.
Bu sebeple Resûlullah pek çok hadislerinde namazların cemaatle kılınmasını emretmiş, münferid kılmak için ruhsat isteyenlere sıkı şartlar altında ruhsat vermiştir. Sözgelimi iki gözü de kör olan âmâ Abdullah İbnu Ümmi Mektûm evinde kılma ruhsatı isteyince önce vermiş, sonra geri çağırıp ezanı işitip işitmediğini sormuş, işittiğini öğrenince ruhsatı kaldırmıştır. Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde: "Üç kişinin bulunduğu bir köy veya kırda namaz cemaatle kılınmazsa şeytan onlara mutlaka galebe çalmıştır. Cemaate iyi tutun. Zîra kurt, sürüden ayrılanı kapar" buyrulmuştur.
Bu ve benzeri bazı nasslardan hareket eden bir kısım âlimler cemaate katılmanın farz-ı ayn olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Ebû Sevr, âyetten de delil çıkarıp: "Allah, Resulüne "korku namazı"nda bile cemaati emretmektedir, öylesi ağır şartlar altında bile terki için özür tanımazsa, emniyet halinde daha şiddetli bir vâcib olduğu anlaşılır" der.[783] Atâ İbnu Ebî Rebâh: Hazerde ve köyde, ezanı işiten hiçbir mahlûka namazı cemaatle kılmayı terketmeye ruhsat yoktur!" der. Evzâî de: "Ezanı işitsin işitmesin, hiçbir evladın cuma ve cemaatleri terk hususunda babasına itaat etmesi caiz değildir" demiştir.
Şâfiîlerin çoğu namazı cemaatle kılmanın farz-ı kifâye olduğuna hükmeder.

Cemaat nedir? Hadisler namaz mevzuunda iki kişiyi bir cemaat olarak tavsif eder. Ancak cemaatin sayısı ne kadar fazla olursa o kadar makbuldür "Bir kimsenin bir başkasıyla kıldığı namaz, tek başına kıldığından (sevapça) daha bereketlidir. İki kişi ile olan namazı da bir kişi ile beraber kıldığından daha bereketlidir. Beraber kılanlar ne kadar çok olursa Allah indinde o kadar makbuldür."
Bir mescidde bir kere cemaat yapıldıktan sonra başka cemaat yapılmayacağını söyleyenler omuştur. Ancak Seleften gelen bazı örneklere müsteniden birçok âlim bu görüşe katılmaz. Buhârî'nin kaydına göre, Tâbiînden Esved İbnu Yezîd, cemaati kaçırınca başka camiye giderek cemaat faziletinden istifadeye çalışmıştır. Enes (radıyallâhu anh) bir seferinde, mescide geldiğinde cemaati kaçırdığını görür. Ezan okuyup, yanındaki yirmi kadar kendi yakınlarından gençle cemaat teşkil eder. İbnu Mes'ud, Atâ, bir kavle göre Hasan Basrî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye, Mâlikîlerden Eşheb, camide ikinci, üçüncü cemaatin olabileceği kanaatindedirler.
Bir mescidde namaz kılındıktan sonra bir daha vakit namazı kılınmaz diyenler meyanında Hz. Ömer'in torunu Sâlim İbnu Abdillah, Hz. Ebû Bekr'in torunu Kâsım İbnu Muhammed ve Ebû Kılâbe'nin ismi geçer. Metbu imamlardan Mâlik, Leys, Abdullah İbnu'l-Mübârek, Süfyân-ı Sevrî, Evzâî, Ebû Hanîfe, Şâfiî' de aynı görüştedirler.
Bunların müslümanlar arasındaki birliğin bozulmaması endişesiyle böyle fetva verdikleri belirtilir. Kûfe fukahası ile, bir rivâyete göre Mâlik: "Cemaati kaçıran kimse ister münferiden kılar, ister cemaat aramak niyetiyle diğer mescide gider" demiştir. Ancak İmam Mâlik, Mescid-i Haram'la Mescid-i Nebevî'yi bu kaideden istisnâ eder. Çünkü onlara münferiden kılınan namaz, fazîletçe, başka mescidlerde cemaatle kılınanlardan üstündür.[784]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????? ????????? ?? ????????? ????????? ???? ??????? ?? ???????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ????? ?????? ??? ?????????? ? ?????????? ??? ???????? ???? ?????? ???????? ??? ???????? ???? ????? ????????? ????????? ?????? ????? ?????????? ????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ????? ?? ????????: ?????????? ?????? ?????????? ?????????. ??? ??????? ????????. ?? ????? ??? ????????? ????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

1. (2778)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı evinde ve çarşıda (iş yerinde) kıldığı namazından yirmibeş kat fazladır. Şöyle ki, abdest alınca güzel bir abdest alır, sonra mescide gider, evinden çıkarken sadece mescid gâyesiyle çıkmıştır. Bu sırada attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir günahı affedilir. Namazı kıldı mı, namazgâhında olduğu müddetçe melekler ona rahmet okumaya devam ederler ve şöyle derler:
"Ey Rabbimiz buna rahmet et, merhamet buyur."
Sizden herkes, namaz beklediği müddetçe namaz kılıyor gibidir."[785]

?2? ??? ???? ??????? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????? ?????????? ??????? ???? ????? ???????? ???????? ?????????? ????????[. »????????«: ????? .

2. (2779)- Sahîheyn'in İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir diğer rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cemaatle kılınan namaz, ayrı kılınan namazdan yirmiyedi derece üstündür."[786]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ??????? ???????? ?????? ?? ???????? ?????????? ????????????? ???????? ????????? ?????????? ???????? ?????? ????????? ???? ?“????? ??????? ?????? ???? ??????? ???????? ????? ???????[. ????? ????. ???: ??? ?? ???? ???????? ??????

???? .

3. (2780)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazda en çok sevap alan kimse, en uzak olanlarıdır, yürüme yönüyle en uzaktan gelenler, imamla kılıncaya kadar namazı bekleyen kimse, hemen kılıp sonra da uyuyandan daha çok sevaba mazhardır."[787]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazları cemaatle kılmaya teşvik sadedinde beyan buyurduğu en mühim hadislerden üç tanesi kaydedilmiş durumda: Cemaatle kılınan namaz ayrı kılınandan 25 veya 27 kat fazla sevaba vesîle olmaktadır. Camiye gitmek için ne kadar fazla yol katedilirse sevab da o nisbette artmaktadır. Namaza gitmek için atılan her adım, sayıya girmekte, manevî kazanca vesîle olmaktadır.

2- Yirmibeş Mi, Yirmiyedi Mi?

Cemaat sevabı, rivâyetlerin bir kısmında 25, bir kısmında 27 kat fazla olacağı ifade edilmiştir. İbnu Hacer bu teâruzu, tercih yoluyla gidermenin mümkün olmadığını, her iki rivâyetin de sahih senetlere dayandığını belirtir; bunları muhtelif şekillerde cem'etme imkânını gösterir.

* "Azı zikretmek çoğu nefyetmez." Bu, kesin sayı mefhumuna itibar etmeyenlerin sözüdür. Ve Şâfiî'nin ashâbından bazıları bu görüştedir, bizzat Şâfiî hazretlerinin nassı olarak da rivâyet edilmiştir.

* Belki de Resûlullah 25 diye ilan etti,fakat sonradan Cenâb-ı Hakk, cemaatteki fazîletin daha da fazla olduğunu bildirdi, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm 27 olarak haber verdi. Bu görüşe "hangisinin önce söylendiğini belirten açıklama gerekir" diye itiraz edilmiştir. Keza bu görüşe, "fezâile neshin girmesi ihtilaflı bir husustur" diye de itiraz edilmiştir.

* Fark, mescidin uzaklık ve yakınlığına göredir.
* Fark, musallinin halinden ileri gelir; İlimde ileri olması veya huşûda ileri olması gibi.
* Fark cemaatin mescidde veya başka yerde yapılmasından ileri gelir.
* Fark, namazı bekleyenle beklemeyen arasındadır.
* Fark cemaatin tamamına veya bir kısmına yetişmekten ileri gelir.
* Fark cemaate katılanların azlığı veya çokluğuyladır.
* Yirmiyedi, sabah ve yatsı namazlarına hasdır (Bazıları sabah ve ikindiye hasdır demiştir). Yirmibeş, diğer namazlara hasdır.
* Yirmiyedi, cehrî namazlara hasdır, yirmibeş, sırrî namazlara hasdır.İbnu Hacer, bu sonuncu görüşe "en muvâfık görüş" der. Müteakiben kaydedeceğimiz açıklamasıyla sanki bunu isbat eder.

3- Cemaatin Fazîleti Nerden Geliyor?

Hadislerde cemaatle kılınan namazın fazîletiyle ilgili olarak zikredilen sayının hikmeti nedir? Bazı âlimler bu hususta kesin konuşmaktan kaçınırlar. "Bu reyle anlaşılmaz. Onun mercii, insan aklının hakikatini tam olarak idrakten âciz kaldığı nübüvvet ilmine girer" derler. Ancak, yine de: "Bunun gayesi müslümanların, meleklerin safları gibi saflar halinde toplanmalarıdır. İmama iktidadır. İslam'ın şiârını izhardır" gibi açıklamalardan da geri durulmamıştır. Bu meselede cesur davranan İbnu Hacer cemaatle kılınan namazın sevabının münferid kılınan namaza nisbetle yirmibeş kat artışının sebebini, cemaate katılmaktan hâsıl olan yirmibeş ayrı fazîletle izah eder ve bu faziletleri bir bir sayar. Cemaatle kılınan namazın kadrini anlamanıza yardımcı olacağı ümidiyle aynen kaydediyoruz. Kaydedilen her husus, rivâyetlerden alınmadır. Bu sebeple açıklama fevkalade isabetlidir:

1- Namazı cemaatle kılma niyetiyle müezzine icâbet etmek.
2- Vaktin evvelinde, erkenden gitmek.
3- Sükûnetle mescide yürümek.
4- Mescide duâ ederek girmek.
5- Girince tahiyyetü'lmescid namazı kılmak (Hanefîlerde sünnetler bunun yerini tutar).
6- Cemaati beklemek.
7- Meleklerin, musallî için rahmet duâları ve istiğfarları,
8- Meleklerin musalli lehine şehadetleri.
9- İkâmete icâbet.
10- İkâmet sırasında kaçtığı için şeytandan selâmette kalmak.
11- İmamın iftitah tekbirini bekleyerek durmak veya imamı hangi halde bulduysa hemen dahil olmak.
12- İmamın iftitah tekbirine yetişmek.
13- Safların düzeltilip, aradaki açıklıkların giderilmesi.
14- İmam semi'allâhu limen hamideh deyince ona (Rabbenâ ve leke'lhamd diyerek) cevap vermek.
15- Umumiyetle sehivden emniyette kalmak ve hata halinde imamın, tesbîh veya açma (feth) yoluyla uyarılması.
16- Münferid kılanı meşgul eden birçok şeyden uzak kalarak huşûya kavuşma.
17- Daha düzgün bir kıyafette olmak.
18- Meleklerin kanatlarıyla kuşatması.
19- Kıraatın güzelleşmesi ve namazın erkân ve âdâbının öğrenilmesi antrenmanı. (Cemaate gitmekle bunlar hâsıl olur.)
20- İslâm'ın mühim bir şiarını izhâr etmek.
21- İbâdet için toplanmaya şeytan burnunun sürtülmesi, kulluğa boyun eğme, tembelin gayrete gelmesi vardır.
22- Münafıklara has bir sıfattan ve "namazı terketti" şeklinde, hakkında düşülecek bir sûizandan selamet bulmak (uzakta kalmak).
23- İmamın selamına mukâbele.
24- Zikir ve duâ için teşkil edilen cemaatten ve kâmillerin bereketinin nâkıslara sirâyetinden istifade.
25- Komşular arasında ülfet ve kaynaşma nizamının kurulması ve namaz vakitlerinde dayanışma husûlü."

Bu yirmibeş hasletten her biri hakkında hadislerde ya bir emir, ya bir teşvik gelmiştir. Geriye kalan iki haslet de cehrî namazlarla ilgilidir."

1- İmam okurken susup dinlemek.
2- İmam (Fatiha'yı okuyup velâ'd-Dâllîn deyince meleklerin "âmîn" ine tevâfuk etmek maksadıyla âmîn demektir. Böylece, yirmiyedinin cehrî namazla ilgili olduğu görüşü tereccüh eder (üstünlük kazanır)."

4- Cemaat Camide Mi Olmalıdır?

İbnu Hacer yukarıda sunduğumuz açıklamayı yaptıktan sonra şu neticeye dikkat çeker: "Zikrettiğimiz hasletler'in muktezası şudur: "Cemaat için vaadedilen sevap katlanması, kanaatimce mescit cemaatine mahsustur, bunu az ileride açıklayacağım. Mescid cemaatine münhasır olmayıp evlerde yapılan cemaatlere de şâmil olma takdirinde (çıkacak pürüzün halli mümkündür. Şöyle ki) bu durumda zikrettiklerimden üç tanesi düşer: Yürümek, girmek, tahiyyetu'lmescid namazı. Bu takdirde düşen bu üç şeyin boşluğunu, zikrettiklerimiz içinde birbirine yakın olduğu için bir maddede gösterdiğimiz bazı hasletleri ikiye ayırmakla doldurmamız mümkündür. Nitekim son iki haslet, söylediğimiz gibidir. Çünkü, zikir ve duâ için bir araya gelme menfaati ile kâmil olanların bereketinden nâkıs olanlara sirâyet etmesi, fayda itibariyle aynı şey değildir. Keza komşular arasında ülfet ve kaynaşma nizamını te'sis menfaati ile, dayanışmadan hâsıl olacak menfaat bir değildir. Aynı şekilde imama uyanların umumiyetle, sehivden sâlim olma faidesi ile, imam hata yaptığı takdirde uyarılmasından hâsıl olacak faide de bir değildir. Şu halde bu üç hasleti, zikrettiğimiz üç haslete bedel koyabiliriz. Böylece matlûb (mescidden başka yerde teşkil edilecek cemaat için de) hâsıl olur."

İbnu Hacer, hadiste cemaat için vaadedilen yirmibeş kat sevabın cami dışında teşkil edilen cemaatler için de mevzubahis olma ihtimaline binaen yukarıda kaydedilen açıklamanın ortaya çıkaracağı işkâli böylece bertaraf eder. Ancak onun asıl kanaati, camide teşkil edilen cemaatle, başka yerlerde teşkil edilen cemaatin aynı olmayacağı istikametindedir. Bu kanaatini, sadedinde olduğumuz bahsin birinci hadisini (2778) açıklarken ortaya koyar. Hadiste geçen: "Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşıda (iş yerinde) kıldığı namazından yirmibeş kat fazladır" cümlesini şöyle anlar: Bu ifadenin gereği şudur: "Mescidde cemaatle kılınan namaz, sevabca evde ve çarşıda cemaatle ve ayrı kılınan namazı geçer." Bu hükme İbnu Dakîku'l-Îd'in vardığını belirttikten sonra ondan nakle devam eder: "Görünen şu ki, camide teşkil edilen cemaatin mukabilinden kastedilen şey, cami dışında münferiden kılınan namazdır. Ancak hadisin hükmü gâlib duruma bakar. Çünkü normal olarak, mescidde cemaate katılmayan, namazını yalnız kılar. Bu yorumla, evde ve çarşıda kılınacak her iki namazı da aynı ayarda gören kimsenin düştüğü işkâl de bertaraf olur."

İbnu Hacer der ki: "Hadisi zahirine hamletmekten, illâ da evde ve çarşıda kılınan namazın eşit olacağı hükmüne ulaşmak gerekmez. Zira onların, mescidde kılınan namaz karşısında mefdûl (daha aşağı) olmada beraber olmaları, kendi aralarında da eşit olmalarını gerektirmez, biri diğerine karşı üstün olabilir. Aynı şekilde hadisin zâhirine hamlinden, evde veya çarşıda kılınacak namazın, münferid kılınacak namaza nazaran efdal olmayacağı ma'nâsı da çıkmaz. Bilâkis zâhir o ki, sevabca mezkûr katlanma, mescidde kılınacak cemaate hastır ve evdeki namaz da çarşıda kılınacak namazdan mutlak olarak evlâdır, zira hadiste geldiği üzere, çarşılar şeytanların kaynaşma mahallidir. Dolayısıyla

evde ve çarşıda cemaatle kılınacak namaz münferid kılınacak namazdan evlâdır." Saîd İbnu Mansurun bir rivâyetine göre, Evs el-Meğâfirî, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anh)'a: "Bir kimse güzel bir abdest alıp sonra evinde namazını kılsa ne dersin?" diye sorar.
"Güzeldir, hoşdur!" cevabını alınca tekrar sorar:
"Yakınlarının mescidinde kılarsa?"
"Onbeş kat sevaba ulaşır."
"Ya (umumî) cemaat mescidine kadar yürür orada namaz kılarsa?"
"Yirmibeş katı."
Bu örnektede görüldüğü gibi, Sahâbelerden gelen bazı rivâyetler herkese açık umumî mescidler varken daha husûsî daha dar sınırlı cemaatler teşkilini tafdîl etmiyor; daha mütecânis, daha husûsî mescidlerde kılınan namazın cemaatle bile olsa, sevabca düşük olacağını ifade ediyor. Suyûtî, el-Hâvi li'l-Fetâvâ'da ulemânın, cemaati böler gerekçesi ile, bir mahallede mescid varken, ihtiyaç olmadan ikinci bir mescid açmanın câiz olmadığına hükmettiğini belirtir. Şu halde teşrîatımızın özü cemaatleşmeye kaynaşmaya yöneliktir. Cemaatle kılınan namazın fazîletce üstünlüğü, bu esprinin bir gereğidir.

5- Hadiste Niçin "Derece" Kelimesi Kullanılmış?

Cemaatle kılınan namazın, münferid kılınan namazdan üstünlüğü ifade edilirken, hadislerde ???????? (derece): ??????? (dı'f = kat), ??????? (cüz) kısım; ????? = salât gibi farklı kelimelerin kullanıldığı görülür.

İbnu Hacer, bunun, zâhiren râvilerin tasarrufu olduğunu belirtir ve ifade sanatının gereği de olabileceğini söyler. Ancak çoğunlukla derece kelimesinin kullanılmış olmasını gözönüne alan İbnu'l-Esîr: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) cüz, nasib, haz vs. gibi kısım ifade eden kelimeler yerine derece kelimesini kullanmıştır. Zîra, yücelme ve yükselme cihetinden sevabı kasdetmiştir, çünkü bu (cemaatle namaz) şu şu kadar derece, diğerinin (münferid namazın) üstündedir. Çünkü dereceler, yukarı cihete doğrudur" der. Bu ifâde İbnu'l-Esîr'in, hadisin aslında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın derece kelimesini kullandığı, bunun dışındaki kelimelerin râvi tasarrufu olduğuna hükmettiğini gösterir. İbnu Hacer, İbnu'l-Esîr'in bu açıklaması için şunu söyler: "Hadisin aslında farklı kelimelerin, bâhusus)?????????(cüz kelimesinin kullanılmış olmasını nefyi merduddur, kabul edilemez, zira bu sâbittir: dı'f da öyledir."[788]

?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????? ???? ?????? ????????? ?? ????????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ????? ????? ????????? ?? ?????????? ?????????? ?????? ????????? ???????[. ????? ???? ?????? ???? ???? ????????.

4. (2781)- Hz. Osman (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle diyordu:
"Kim yatsıyı bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur, kim de sabah namazını bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin tamamını namazla geçirmiş gibi olur."[789]

AÇIKLAMA:

1- Bazı âlimler, bu hadisi zâhiri üzere anlamış ve "yatsıyı cemaatle kılmanın fazîleti, gecenin yarısında kılınacak nafile ibâdete denktir" demiştir. Keza cemaatle kılınacak sabah namazının da fazîletçe bütün gece boyu kılınacak nafile namaza denk olduğu belirtilmiştir.
Bu yorum hadisin Müslim'deki vechine uygundur. Ebû Dâvud'daki vechine göre hadis şöyledir: "Yatsıyı kim bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur. Kim de yatsıyı ve sabahı bir cemaat içinde kılarsa geceyi ihya etmiş gibi olur."
Bazı âlimler ma'nâyı şöyle tercih etmiştir: "Kim yatsıyı bir cemaat içerisinde kılarsa gecenin yarısını ihya etmiş olur" ifadesinden maksat: "Kim yatsıyı bir cemaat içinde kılarsa elde edeceği sevabı, yatsıyı cemaatle kılmadığı zaman, gece yarısına kadar namaz kılmakla kazanacağı sevaba müsavidir" demektir.
2- Cemaat kelimesi nekre gelmiştir. "Herhangi bir cemaat" demektir. Bu "camideki cemaat" ma'nâsını taşıdığı gibi, "evdaki cemaat" ma'nâsını da taşıyabilir. Ancak, önceki açıklamamızda bu çeşit hadislerde öncelikle "cami cemaati"nin maksud olduğunu belirttik.[790]

?5? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ? ??????? ?????? ??????? ?????? ???? ??????????? ????????? ? ????????? ?????? ??????? ????: ???? ?????????? ???????? ??????????? ?? ??????????? ??? ?? ???????????? ??????: ??? ????????? ???? ????????? ??? ?????? ?????????? ????? ??????? ??? ???????? ??? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ?????? ????? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

5. (2782)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam vardı Mescide ondan daha uzakta oturan birini bilmiyordum. Namazları da hiç kaçırmıyordu. Kendisine:
"Bir eşek alsan da karanlık veya sıcak zamanlarda binsen!" denilmişti, şu cevapta bulundu:
"Evimin mescide yakın olması beni memnun etmez. Ben mescide kadar yürümelerimin, sonra da aileme dönüşlerimin sevab olarak yazılmasını diliyorum.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Adamın bu sözünü işitince): "Allah Teâlâ hazretleri bu isteklerinin hepsini yerine getirdi" buyurdu."[791]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidden uzaklığı birçok hadislerinde ele almıştır. Bazı hadislerde ezanı işitmeye imkân tanımayacak kadar uzaklığı tasvib etmez ve bunu "evin uğursuzlukları" meyanında zikreder. Ancak sadedinde olduğumuz hadiste de görüldüğü üzere beş vakit mescide gelmeye mâni olmayacak bir uzaklıkta oturmayı tasvib ve hatta takdir etmiştir. Mescide uzaklığı sebebiyle evlerini terkederek daha yakına gelmek isteyen Benî Selime'ye müsaade etmemiş, "Attığınız adımların sevabını düşünmüyor musunuz?" demiştir.[792][793]

İKİNCİ FASIL

CEMAATİN VÜCÛBU VE CEMAATE DEVAM

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ?????? ?????? ??????: ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????????? ??? ??????????? ??????? ??????? ?????? # ??? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? # ????? ????: ???? ???????? ??????????? ?????: ??????. ????: ???????[. ????? ???? ???????? .

1. (2783)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a âmâ bir zât gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Beni mescide kadar getirecek bir rehberim yok!" diyerek Aleyhissalâtu vesselâm'dan [namazı evinde kılmak için] ruhsat istedi. [O da izin verdi.] Adam geri dönünce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu çağırtarak:
"Ezanı işitiyor musun?" diye sordu. Adam: "Evet!" deyince:

"Öyleyse icâbet et" dedi (ve evde kılmaya izin vermedi.)[794]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin, gerek Müslim'deki ve gerekse Nesâi'deki aslında bazı ziyadeler var, onları köşeli parantezle tercümede gösterdik.
2- Nevevî der ki: "Bu hadiste "cemaat farz-ı ayndır" diyenlere delil mevcuttur. Ancak cumhur bu iddiaya: "Adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan "namazı evinde kıldığı halde özrü sebebiyle cemaat sevabını da kazanmasına ruhsat var mı? diye sormuştur" şeklinde te'vil ederek cevap vermiştir. Çünkü bilindiği üzere, özür sebebiyle cemaate gelme gereğinin sâkıt olduğu hususunda icma var. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm'ın önce ruhsat verip sonra bu ruhsatı kaldırması, o anda gelmiş olan yeni bir vahiy sebebiyle olabilir veya Resûlullah'ın içtihadından rücû etmesinden de ileri gelebilir. Zîra, ulemânın ekseriyetine göre peygamberler hakkında içtihad câizdir. Öyle ise önce ona ruhsat verdi ve -gerek özrü sebebiyle ve gerekse cemaatin, başkasının gelmesiyle îfâ edilen bir farz-ı kifâye olması sebebiyle, ya da her iki sebepten dolayı- "cemaate gelmek sana vâcib değil" demek istedi, sonra onun hakkında efdal olana -farz değil, mendub ma'nâsında hükmederek: "Senin için efdal ve sevab yönüyle daha büyük olanı, müezzine icâbet ederek cemaate gelmendir" demek kasdıyla: "Öyleyse icâbet et!" buyurmuştur.
3- Hadiste zikri geçen âmâ Abdullah İbnu Ümmi Mektûm'dur. Bu husus, Ebû Dâvud'un rivâyetinde sarîh olarak gelmiştir.
Yeri gelmişken âmâ olan Abdullah İbnu Ümmi Mektûm'la ilgili rivâyetlerde gelen bazı farklılıkları belirtmede fayda umuyoruz. Bu bize cemaate devam meselesinin ehemmiyetini kavramamıza yardımcı olacaktır. İbnu Hacer'in nakline göre, "Resûlullah bir gün, yatsı namazında cemaate yönelerek: "Namaza gelmeyenlere gidip evlerini tepelerine yıkmayı arzu ettim" der. İbnu Ümmi Mektûm:
"Ey Allah'ın Resûlü! benim durumumu biliyorsun, benim rehberim de yok!" der. Ahmed İbnu Hanbel'deki rivâyette şu ziyade var: "Benimle mescid arasında ağaçlar, hurmalar var, her zaman rehberde bulamıyorum" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ezanı işitiyor musun?" diye sorar:
"Evet!" deyince:
"Öyle ise cemaate gel!" der ve ruhsat vermez." İbnu Hibbân'ın rivâyetinde, ezanı işittiğini öğrenince: "Emekleyerek de olsa cemaate gel!" dediği belirtilir.
İbnu Hacer devam eder: "Ulemâ bunu Ümmü Mektûm'a âmâ da olsa, tek başına yürümek zor değildi, nitekim birçok âmâlar öyledir diye te'vil etmiştir. İbnu Huzeyme ve bazı âlimler "Bütün namazlarda cemaate gelmek farzdır" derken bu hadise dayandılar ve bunu, cemaate gelmeme hususunda ruhsata delâlet eden başkaca rivâyetlere tercih ettiler. Dediler ki: "Zîra ruhsat, sadece vâcib olan için mevzubahistir.
Ancak bu iddia, olduğu gibi kabul edilemez. İbnu Dakîku'l-Îd bunun arkasında başka bir durum görmüştür. O durumu, hadisin zahirine tutunup ma'nâyı kayıtlamak istemeyenlere uygular. Der ki: "Hadis muayyen, belli bir namaz hakkında vârid olmuştur, böylece başka bir namaza değil sadece o namaza katılmanın vacib olduğuna delâlet eder."
İbnu Dakîku'l-Îd, hadislerde sabah namazı ile yatsı namazının üzerinde durulmuş olmasından hareketle, diğer namazların kazanç vs. meşguliyetleri ile kişinin dolu olduğu, mezkûr iki vaktin ise böyle olmadığı, hususan akşam namazının vaktin darlığından başka evlere dönme ve akşam yemeğini yeme ve bilhassa oruçlular için iftar etme vakti olduğunu, halbuki sabah ve yatsı vakitlerinin böyle olmadığını, bu namazlara gelmeme için mezmûm olan tembellikten başka bir özür olmadığını belirtir. Ayrıca ilave eder ki, bu iki namazı cemaatle kılmaya devam etmede, komşular arasındaki ülfeti günün her iki ucundan tesis etme, biten günü tâat üzere toplanarak kapama ve başlamakta olan yeni günü de taat için toplanarak başlatma durumları mevcuttur. Nitekim, Ebû Hüreyre'den Aclân'ın yaptığı Ahmed İbnu Hanbeldeki rivâyette, hadislerdeki tehdîd, mescide yakın olup da cemaate gelmeyenlere tahsis edilmiştir. Daha önce de kaydedilmiş olan yatsı ve sabah namazlarının başkalarına değil, münafiklara en ağır geldiğini beyan eden hadis bu te'vili te'yideder.[795]

??2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????. ?????: ????? ?????????? ?????: ?????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (2784)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, müezzini işitir ve kendini engelleyen bir özrü olmadığı halde cemaate katılmazsa, kıldığı namaz (kâmil bir sevapla) kabul edilmez."
"(Ey Allah'ın Resûlü!) denildi, meşrû özür nedir?"
"Korku veya hastalıktır!" buyurdu."[796]

AÇIKLAMA:

Hadisin zâhiri, cemaatin farz olduğu, namazın sıhhatinin şartlarından biri olduğu hükmünü ifade eder. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi cumhur-u ulemâ, bu mevzuda gelen bütün nassları değerlendirerek, namazın sıhhati için cemaatin şart olmadığına hükmetmiştir. Nitekim cemaat bahsisin ilk hadisinde de (2778) münferid kılınan namazın -sevabca öbüründen yirmibeş (veya yirmiyedi) defa düşük de olsanamaz olarak makbul olduğu ifade edilmiştir. Âlimler bu hadisteki makbuliyeti, kemâle hamlederek kâmil bir makbûliyete mazhar olmaz diye değerlendirirler. Biz bu ma'nâyı parantez içerisinde belirttik.[797]

?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? #: ??????? ????? ???? ?????????????? ????? ?????????? ??????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ‘????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ??? ????? ?????????? ?????????? ????? ????? ????? ???????? ?????????? ????? ????????? ????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????[. ????? ?????.»????????« ????? ??? ?‘??? ?????? .

3. (2785)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Münafiklara en ağır gelen namaz yatsı namazıyla sabah namazıdır. Eğer bu iki namazdaki hayrın ne olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa onları kılmaya gelirlerdi. [Nefsimi kudret eliyle tutan Zât'a kasem olsun!] Ezan okutup namaza başlamayı, sonra halkın namazını kıldırması için yerime birini bırakmayı, sonra da beraberlerinde odun desteleri olan bir grup erkekle namaza gelmeyenlere gitmeyi ve evlerini üzerlerine yıkmayı düşündüm."[798]

AÇIKLAMA:

1- Buna benzer bir rivâyetin sonunda şöyle bir ziyade var: "...Muktedir olduğu halde namaza gelmeyenin üzerine evini yıkayım."
2- Hadis muhtelif vecihlerden farklı ziyadelerle gelmiştir. Bazı vechinde namaza gelmeyenlerin evini yakma arzusunu kasemle ifade eder. Tercümede bu kaseme köşeli parantez içerisinde yer verdik.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cemaat kaçkını münafikları aşağılayıcı ifadelere de yer vermiştir. Nitekim hadisin bir vechinde şöyle buyurur: "... Onlardan herhangi biri, mescidde biraz etlice bir kemik bulacağını bilseydi mutlaka cemaate gelirdi."
4- Bazı âlimler bu hadisten hareketle cemaatin farz-ı ayn olduğu hükmüne varmışlardır. Derler ki: "Eğer cemaat sünnet olsaydı, onu terkeden kimse yakılmakla tehdid edilmezdi. Farz-ı kifaye olsaydı Resûlullah'la kılanlar onların yerine bunu eda etmiş olurlardı." Atâ, Evzâî, Ahmed Şâfiî, muhaddislerden Ebû Sevr, İbnu Huzeyme, İbnu'l-Münzir, İbnu Hibbân gibi bir grup bu görüştedirler. Bunları destekleyen bir görüşü Buhârî, Hasan Basrî'den kaydeder: "Bir kimseyi annesi, şefkat duygusuyla cemaatle yatsı namazı kılmaktan menedecek olsa, ona itaat etmez."
Bu hüküm cemaatin farz addedildiğinin ifadesidir. Çünkü, ulemâ nafilelere giren yasaklamalarda annebabaya itaat gerektiği, farzlarda gerekmediği prensibini koymuştur.

Meselenin anlaşılması için, yine Hasan Basrî merhumdan İbnu Hacer'in kaydettiği bir rivayeti koymada fayda umuyoruz:
"Hasan Basrî'ye: "Nafile oruç tutan bir kimseye annesi orucunu açmasını emrederse?" diye sorulmuştu. "Orucunu açar, kendisine kaza da gerekmez. Bu kimse, hem oruç tutma, hem de anneye itaat etme sevabını kazanır" dedi. Bu sözü üzerine tekrar: "Annesi, yatsıyı cemaatle kılmaktan menederse?" diye soruldu da: "Bunu yasaklamaya hakkı yok, zira bu farzdır" cevabını verdi.
Cemaatın hükmü meselesinde ifrata kaçıp "namazın sıhhati için şart" olduğunu söyleyen de çıkmıştır. Fakat bu görüş rağbet bulmamıştır.
Şâfiî ve onun mütekaddim ashâbı, Hanefî ve Mâlikîlerden bir çok ulemâ, farz-ı kifâye demiştir. Geri kalanlar -ki ekseriyeti teşkil ederler- sünnet-i müekkede olduğunu kabûl eder.[799]

Cemaate Sünnet-İ Müekkede Diyenlerin Açıklaması:

Sadedinde olduğumuz hadislerden, cemaatin farz olduğu hükmünü çıkaranlardan başka, sünnet-i müekkede olduğu hükmünü çıkaranlar da olmuş ve görüşlerini teyid eden farklı yorumlar, deliller getirmişlerdir. Bazılarını şöyle kaydedebiliriz:

1- Sadedinde olduğumuz hadisin kendisi, cemaatin vacib olmadığına delildir, çünkü Aleyhissalâtu vesselâm bizzat kendisi, namaza gelmeyenlere gitmek istemiştir. Cemaat farz-ı ayn olsaydı, cemaati terkederek onlara gitmeye azmetmezdi.

Buna: "Vacibin terki, ondan daha vacib için câizdir" diye cevap verilmiştir.

2- Eğer farz olsaydı, cemaate gelmeyenleri yakmakla tehdît ettiği zaman, namazı kifayet etmezdi. Çünkü beyanı zamanla sınırladı.

Buna: "Beyan, bazan nass koymak sûretiyle, bazanda delâletle yapılır. Efendimizin "Evlerini yakmayı diledim" sözü cemaate gelmenin vacib olduğuna delalet eder, beyan için bu kâfidir!" diye cevap verilmiştir.

3- Haber zecr makamında vârid olmuştur, hakikatı murad değildir. Asıl gâye mübalağadır. Bunu, Resûlullah'ın kâfirlere mahsus ceza ile tehdit etmesi gösterir. Nitekim icma ile kesinleşmiştir ki, bu çeşit ceza ile müslümanlar cezalandırılmaz.

Buna: "Yasak, ateşle ceza vermenin neshedilmesinden sonra vâki oldu. Bundan önce câizdi, delili de ateşle yakmanın önce cevazına, sonra da neshedildiğine delalet eden Ebu Hüreyre hadisidir" diye cevap verilmiştir.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tehdîd etmiş olmasına rağmen yakmayı terketmiş olmasıdır. "Eğer vâcib olsaydı onları affetmezdi."

Buna: "Bu zayıftır, zîra (aleyhissalâtu vesselâm), yaptığı takdirde, yapılması kendine caiz olan şeyi diler, terk ise, o şeyin vâcib olmadığına delil olmaz, çünkü onların bununla caydırılma ve zemmedilmelerine sebep olan namaza gelmeme işinden vazgeçmiş olma ihtimalleri var. Nitekim, hadisin bazı vechinde, Resûlullah'ın yakmayı terk sebebi beyan edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in Ebû Hüreyre'den bir rivâyetinde şöyle buyrulur: "...Eğer evlerde kadınlar, çocuklar olmasaydı, yatsı namazına başlar ve gençlere, namaza gelmeyenlerin evlerini yakmalarını söylerdim..."

5- Tehdidde kastedilenler, mücerred cemaati değil, bizzat namazı terkedenlerdir.

Buna da, Müslim'in bir rivâyeti gösterilerek cevap verilmiştir: namazda hazır olmazlar yani cemaate gelmezler demektir. Ahmed İbnu Hanbel'in rivâyetinde daha açık olarak "cemaat içinde yatsıya gelmezler." [İbnu Mâce'de Usâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'in rivâyetinde de şöyle buyurulmuştur: "Şu erkekler ya cemaatleri terketmeye son verirler ya da evlerini (tepelerine) yıkacağım."

6- Hadis, nifak ehlinin fiiline muhalefete teşvik ve onlara benzemekten sakındırmak sadedinde vârid olmuştur, sırf cemaati terketme hususunda değil, bu sebeple yeterli bir delil olamaz.

Bu, üçüncü maddede söylenene yakındır.

7- Hadis, münâfiklar hakkında vârid olmuştur. Dolayısıyla hadisteki tehdid cemaati terketmeye has değildir, dolayısıyla cemaat meselesine yeterli delil olamaz.

Bu görüş de, "Münâfikların gerçek namazlarının olmadığını bile bile cemaati terketmeleri sebebiyle onları te'dîb etmeye îtina göstermenin akla uzak düşeceği" söylenerek tenkid edilmiştir. Yine denmiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların niyyetlerini bildiği halde onlardan yüz çevirmiş, onları cezalandırmaktan kaçınmıştır, nitekim şu sözü onlar hakkında söylemiştir: "Ben insanlara, "Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor" dedirtmem."

Bu iddiaya da karşı çıkarak, tenkidi tenkid sadedinde şöyle diyen de olmuştur: "Bu söylenenin doğru olması için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Münâfikları cezalandırmayı terketmek bana vâcibtir" demiş olması lazımdır. Halbuki böyle söylediğini gösteren bir delil mevcut değildir. Öyleyse onları tecziyede muhayyerdir. Bu sâbit olunca, O'nun münâfikları cezalandırmaktan yüz çevirmiş olması, onlara ceza vermeyi terketmenin vâcib olduğuna delil olamaz."

İbnu Hacer, mesele üzerine cereyan eden karşılıklı münâkaşayı bu şekilde kaydettikten sonra der ki: "Benim anladığım kadarıyla, bu hadis, münâfiklar hakkında vârid olmuştur. Zîra, bir başka hadislerinde Resûlullah: "Münâfiklara yatsı ve sabah namazı kadar ağır gelen başka namaz yoktur" "..Onlardan biri bu iki namazdaki hayrın ne olduğunu bilseydi emekliyerek de olsa onları kılmayagelirdi" buyurmuştur (2785). Bu vasıf münâfiklara layıktır, kâmil mü'mine değil; ancak buradaki nifaktan murad küfrü mücib nifak değil, günahı mûcib nifaktır. Bu hususa hadiste onlar hakkında kullanılan şu ifade delildir: "Yatsıya cemaat içinde katılmazlar" veya Üsâme hadisinde olduğu üzere "Cemaate katılmazlar" Ebû Hüreyre'den Yezîd İbnu Esam'ın yaptığı ve Ebû Dâvud'da yer alan şu rivâyet daha ikna edici bir delildir: "...Sonra, hastalıkları olmadığı halde namazlarını evde kılanlara geleyim.." Bu ifade, açık olarak hadislerde kastedilen nifakın küfür nifakı olmayıp, günaha sebep olan nifak olduğunu gösterir. Zira münâfik evinde namaz kılmaz, halka gösteriş olsun diye mescidde kılar. Onlar evlerine çekildikleri zaman, Allahu Teâlâ'nın haber verdiği şekilde küfür ve istihzâlarına dönerler. Bu nifaktan maksadın günaha sebep olan nifak (nifaku'lma'siyet) olduğunu ifade eden hadisin el-Makberî rivâyetindeki şu ziyâdedir: "...Eğer evlerde kadınlar ve çocuklar olmasaydı..." Bu da onların kâfir olmadıklarına delildir. Çünkü, kâfirin evinin yakılması, ona galebe etmenin yegâne yolu olarak ortaya çıkarsa evde kadın ve çocuğun varlığı buna mâni olmaz."

8- Bazıları: "Cemaate devam İslâm'ın başında, münâfikların namazdan geri kalmalarını önlemek için farz kılınmıştı, sonradan neshedildi" demiştir. Bu söz ateşte yakmak olan mezkur vaîd'in onlar hakkında neshinin sübût bulmasıyla kuvvet kazanır.

9- Namazdan maksad cuma namazıdır, diğer namazlar değildir.

Bu görüşe de: "Hadiste yatsı zikredilerek tasrîh edilmiştir, cuma kastedilmiş demek yanlıştır" denilerek itiraz edilmiştir.

Ancak İbnu Hacer: "Burada meseleyi tedkik etmek gerekir, zira hadisler hakkında tehdid gelen namaz cuma mıdır, yoksa sabah ve yatsı mıdır ihtilaflıdır" der. Arkadan meseleyi tahkîk ederek gösterir ki: Mesele üzerine Ebû Hüreyre İbnu Ümmi Mektûm ve İbnu Mes'ud'dan gelen rivâyetler, vakti tayin etmektedir.

Bu, Ebû Hüreyre hadisinin bazı vecihlerinde yatsı, bazı vecihlerinde sabahtır, bazan her ikisi... Bazılarında da mübhemdir. Bazılarında ise cumadır.

Rivâyetleri tahlilden sonra İbnu Hacer: "Bu namazın Ebû Hüreyre rivâyetinde cumaya mahsus olması söz konusu değildir" neticesine varır. Abdullah İbnu Ümmi Mektûm hadisinin de Ebû Hüreyre hadisi gibi olduğunu söyler. İbnu Mes'ud hadisinin mezkûr namazın cuma namazı olduğunda cezmettiğini, bu hadisin de müstakil bir rivâyet olduğunu belirtir. İbnu Hacer'in vardığı neticeye göre: "Bu meseleye temas eden hadisler iki ayrı vak'ayı anlatmaktadır. İmam Nevevî ve Muhibbu't-Taberî de bu hususa işaret etmişlerdir."[800]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? ????? ?????????? ???? ?????? ??? ????????? ???? ?????? ????????? ??? ???????. ??? ????? ????????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????????. ?????: ???? ?????? ?????? # ?????????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ??????? ???????? ?? ?????????? ??????? ???????? ?????[. ????? ???? ???? ????.

4. (2786)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben (cemaatimizi tedkik edince) gördüm ki, namaz(ı beraber kılmak)tan, sadece herkesçe malum münâfiklarla hastalar geri kalmaktaydı. Öyle ki iki kişinin arasında yürüyebilecek durumda olan hastalar bile namaz için (mescide) geliyordu."

İbnu Mes'ud devamla dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize sünen-i Hüdâ'yı göstermişti. Sünen-i Hüdâ'dan biri de içerisinde ezan okunan mescidde namaz kılmaktı."[801]

?5? ??? ??? ????:]???? ???????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ?? ????????? ?????? ?????????? ?? ??????????? ??????????? ???????????? ????????? ??????? ?????????? ???????????[.

5. (2787)- Ebû Dâvud'daki rivâyette şu ziyade var "...Sizden her birinizin evinde mutlaka bir mescid var. Eğer namazı evlerinizde kılıp mescidlerinizi terkederseniz Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkedince de küfrân-ı nimete düşmüş olursunuz."[802]

AÇIKLAMA:

1- Müellifimiz İbnu Deybe, Ebû Dâvud'da tek bir hadis halinde gelen rivâyeti ikiye bölerek kaydetmiş durumda. Aslında Ebû Davud'daki rivâyetin bir kısmı da hazfedilmiş. Tam

olarak tercümesi şöyle: "İbnu Mes'ud diyorki:
"Şu beş vakit namazı, onlar için ezanın okunduğu yerlerde (mescidlerde) kılın. Zîra onlar(ın cemaatle kılınması) Sünenü'l-Hüdâ'dandır. Azîz ve Celîl olan Allah, Nebîsi (aleyhissalâtu vesselâm) için sünenü'l-Hüdâ'yı şeriat kıldı. Ben kendimizi, nifakı açık olan münâfik dışında, herbirimizi, namazı mescidde kılar gördüm. Ben kendimizi öyle gördüm ki, (hasta) kişi, iki adamın koltuğunda gelir, safta yerini alır. Şurası muhakkak ki herbirinizin evinde mutlaka bir mescid var. Eğer namazlarınızı evlerinizde kılıp, mescidleri terkederseniz Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkederseniz küfran (-ı nimet)e düşmüş olursunuz."
2- Sünenü'l-Hüdâ, "Senenü'l-Hüdâ" şeklinde de rivâyet edilmiştir. Mâna birbirine yakındır: "Hidâyet yolları, doğru yollar" demektir.
3- Hasta kimsenin iki kişi arasında mescide gelmesi, cemaate verilen ehemmiyeti ifade eder.
4- Hadisteki münâfikla, küfrünü içinde saklayıp müslüman görünen kimse kastedilmiyor. Aksi takdirde cemaat farz addolunurdu. Çünkü küfrünü gizleyen kâfirdir ve bu durumda hadisin sonu baş tarafına ters düşerdi.
Aliyyu'l-Kârî'ye göre, hadiste "Nifâk'ın cemaate gelmemeye sebep olduğu ifâde edilmektedir, aksi değil.. Cemaatin vacib olduğu da gözükmektedir, zannî delille farz sübût bulmaz.."
Nevevî burada -daha önceki hadiste (2786)- Resûlullah'ın evlerini yakmakla tehdid ettiği kimselerin münâfıklar olduğuna (yani o hadiste münâfıkların kastedildiğine) delil olduğunu söyler.
5- Hadiste cemaate gelmenin "peygamberinizin sünneti" olarak tavsifi, cemaati vâcib görenler açısından, onun sünnet olduğuna delil olmaz. Çünkü bu tâbir, onun vâcib olmasına mâni olmaz. Nitekim Sünenü'l-Hüdâ tâbiri lüğat olarak vâcibten de âmmdır, farz da içine dahildir. Ayrıca bu vacibe, sünnetle yani hadisle sâbit olduğu için de sünnet denmesi normaldir.
6- Cemaati terk, hadiste küfür olarak ifade edilmiştir. Biz bunu küfrân-ı nimet olarak anladık. Yani cemaatte mevcut olan sevab ve lütf-u ilâhîyi görememek, inkar etmek ma'nâsında bir davranış. Ancak Hattâbî, gibi bir kısım âlimler "cemaati terk, sizi yavaş yavaş küfre götürür. Çünkü böyle yapmakla İslâm halatını iplik iplik terkeder, sonunda dinden çıkarsınız" şeklinde anlar.
Bazı âlimler cemaatin vâcib olduğuna bu hadiste delil görmüşlerdir.[803]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ??? ???????? ??????????? ??? ?????????? ??????: ???? ???? ????? ????????[. ????? ??????? .

6. (2788)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan gündüz oruç tutan, gece de namaz kılan ve fakat cemaate ve cumaya gelmeyen bir kimse hakkında sorulmuştu: "Bu, ateş ehlindendir!" diye cevap verdi."[804]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cemaat için "farz-ı ayn" diyenlerin delillerinden biridir. "Çünkü, demişlerdir, eğer cemaate iştirak sünnet olmuş olsaydı, terkeden kimsenin ateşle tehdid edilmemesi lazımdı. Farz-ı kifâye olsaydı Resûlullah'ın ve beraberindekilerin cemaati, diğerlerinden farzı sâkıt kılardı, cemaate gelmeyenlerin ateşle tehdid edilmelerine hacet kalmazdı."
2- Hadisi açıklama sadedinde Tirmizî der ki, "Hadisin ma'nâsı şudur: "Cemaate ve cumaya onlardan nefret sebebiyle katılmayan, onların hakkını vermeyi hafif alıp, onları değersiz addeden ateşle tehdid edilmektedir."[805]

?7? ??? ?? ??????? ????:]?????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????: ??? ????????? ??????: ??????? ??? ??????? ???? ????? ????????? # ??????? ??? ???????? ?????????? ???????[. ????? ??????? .

7. (2789)- Ümmü'd-Derdâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anhümâ) öfkeli halde yanıma geldi. Kendisine:
"Niye öfkelendin?" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Vallâhi, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in işinden bir şey anlamıyorum. Bildiğim tek şey cemaat halinde namaz kılmalarıdır."[806]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, bidâyette müslümanların en çok dikkat çeken yönlerinin namazlarını cemaat hâlinde kılmaları olduğunu gösteriyor. Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emrini harfiyyen tatbik eden müslümanların namazlarını hep cemaatle kıldıklarını belirtirler. İbnu Hacer şunu söyler: "...Resûlullah zamanında insanların hâli, O'ndan sonraki zamandakinden daha mükemmel idi. Sonra Şeyheyn (Ebû Bekr, Ömer (radıyallâhu anhümâ) zamanında, bunlardan sonra gelenlerden daha mükemmel oldular. "Bu söz, Ebû'd-Derdâ'dan ömrünün sonlarında sâdır oldu. Bu da devre olarak Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın hilafetinin sonlarına rastlar.
Heyhât! Bu faziletli asır, Ebû'd-Derdâ'nın dilinde böyle zikredilirse, onlardan sonra günümüze kadar gelen nesiller nasıl yadedilecektir!
Heyhât ki heyhât şimdilere!
2- Bu hadis, dînî umûrdan birşey değiştirildiği zaman, mü'minin, başkaca bir şey yapamıyorsa hiç olsun öfke izhar etmesinin câiz olduğunu göstermektedir.[807]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖZÜR SEBEBİYLE CEMAATİN TERKİ

?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ???? ?????????? ??????? ??????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ?? ?????? ???? ??????? ?????????? ????????? ?????? #: ?????????? ???????? ?????? ????: ????? ???????? ???????? ??? ?????????? ???? ?????????? ?????? # ?????????? ????????? ???????? ????? ???????????[. ????? ????? ???????? .

1. (2790)- Itbân İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, seller benimle kabîlemin mescidi arasına engel çıkarıyor. İstiyorum ki evime kadar şeref verip bir yerde namaz kılsanız da orayı mescit yapsam!"
"(İnşaallah bir ara) geleyim!" buyurdular. Beraberinde Hz. Ebû Bekr olduğu halde huzuruyla evimizi şereflendirip (izin isteyerek içeri girdiği) zaman ilk iş olarak, "Nerede namaz kılmamı istersin?" diye sordu. Evin bir köşesini işaret ederek (yer gösterdim. Orada) namaza durdu. Biz de arkasından saf yaptık. Bize iki rek'at (nafile) namaz kıldırdı."[808]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'deki bir vechinde mevcut olan bazı ziyadeleri parantez içerisinde gösterdik, çünkü hadisten çıkarılan bazı hükümler onlarla ilgili.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yağmur sebebiyle müracaat eden Itbân'ın kavmine imamlık yaptığı, müracaatı sırasında gözüne bir şeylerin isabet etmiş olması yüzünden sel de araya girince vazife yerine gelmekte zorluk çektiği, bu yüzden ruhsat istediği belirtilmektedir. Bazı rivâyetler Itbân'ın âmâ oluşundan bahsetmekte ise de farklı rivâyetleri tahlîl eden İbnu Hacer, bu müracaat sırasında Itbân'ın âmâ olmadığı, âmâlığın ona sonradan ârız olduğu, o sırada gözüne bir şeyler isabet etmiş olabileceği ihtimali

üzerinde durur.
3- Hadisin başka vecihlerinde, Resûlullah'ın beraberinde Hz. Ebû Bekr (ve hatta) Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in de bulunduğu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın girer girmez -evde oturmadan- "Nerede namaz kılmamı istiyorsunuz?" dediği belirtilir.
İbnu Hacer, Resûlullah'ın orada namazdan sonra oturmuş olacağını beliterek şöyle der: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın oturması namazdan sonra olmuştur. Bu davranışı Müleyke'nin evindeki davranışına aykırıdır, çünkü orada önce oturdu, yemek yedi, sonra namaz kıldırdı. Zîra buraya yemeğe davet edilmişti, oraya ise namaz kılmaya çağrıldı, dolayısıyla burada yemekle, orada da namazla başladı."
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Âmâ'nın imâmeti câizdir.
* Kişinin mâruz kaldığı bazı musibetleri mevzubahis etmesi, mezmûm olan şekva sayılmaz.
* Medine'de, Resûlullah devrinde Mescid-i Nebevî dışında da mescidler mevcuttu.
* Yağmur, karanlık, sel gibi durumlarda cemaate katılmamaya ruhsat vardır.
* Evlerde namaz için muayyen yerlerin ittihâzı mendubtur. Mescidlerde belli yerlerde namaz kılmanın kerâheti, riya vs. maksadlarla yapılması haline râcidir.
* Ev sahibine imamlık yasağının istisnası vardır. Devlet reisi misafir olursa, onun imâmeti mekruh değildir. Keza ev sahibinin izniyle imâmete geçene de kerâhet yoktur.
* Resûlullah'ın namaz kıldığı veya bastığı yerle teberrük câizdir.
* Kendisiyle teberrük edilmek maksadıyla sâlihlerden biri çağrılırsa, onun, fitneden emin olduğu takdirde dâvete icâbet etmesi câizdir.
* Mefdûlün dâvetine fâdıl icâbet eder.
* Fâdılın gelmesiyle tebürrük caizdir.
* Verilen söze vefa gerekir.
* Dâvet sahibinin darılmayacağından emin olunduğu takdirde davet edene katılıp, onunla beraber gelmek câizdir.[809]

??2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ?????? # ????? ??????? ??????????? ?? ??????????? ???????????? ??? ????? ???????? ?? ????????? ??? ???????: ?? ??????? ?? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (2791)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sefer sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine (ezan sırasında) şöyle söylemesini de emrederdi: "Dikkat! namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız!"[810]

AÇIKLAMA:

1- Cemaate gelmemeye ruhsat veren sebepler meyanında, hadisin bazı vecihlerinde yağmur ve soğukla birlikte "rüzgar" da zikredilmiştir. Hadisin zâhiri, bu üç şeyin geceleyin ruhsata medar olduğunu ifade etmektedir. İbnu Hacer, rüzgarın gündüzleyin de mazeret olacağına hiçbir rivâyette sarih bir delâlete rastlamadığını belirtir.
2- "Dikkat! namazı yerinizde kılın!" ilavesinin ezandan sonra söylendiği Buhârî'nin rivâyetinde sarihtir. Ancak bazı âlimler, bu cümlenin hayye ala's salât yerine söylenmiş olabileceğini ileri sürmüştür.
3- Rihâl "rahl"ın cem'idir. Menzil (bulunan yer) ma'nâsına gelir. Bu yer taştan, ağaçtan, yünden, topraktan, deve yününden, keçi kılından v.s. olabilir. Hepsine rahl denir.[811]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İMAMIN VASFI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ??????????? ????????? ????? ??????? ???? ??????? ?? ??????????? ??????? ??????????? ???????????? ???? ??????? ?? ????????? ?????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?? ????????? ??????? ??????????? ??????? ??? ??????? ????????? ????????? ?? ????????? ??? ?? ??????????? ??? ???????? ???? ??????????? ??? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????????« ???? ???? ????? ????? ?? ???? ?? ???? .

1. (2792)- Ebû Mes'ud El-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cemaate, Kitabullah'ı en iyi okuyan kimse imam olur. Eğer kırâatte (okumada) herkes eşitse, sünneti en iyi bilen; sünneti bilmede eşitseler, hicret etmede evvel olan; hicrette de eşitseler, yaşca büyük olan imam olur. Kişi misafir olduğu evin sahibine veya (emri altında çalıştığı) sultanına imamlık yapmasın, ev sahibinin baş köşesine izni olmadan da oturmasın"[812]

??2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ?????????????? ????????? ??????????? ???''??????? ???????????[. ????? ???? ???????? .

2. (2793)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namaz kılacaklar) üç kişi iseler içlerinden biri imam olsun. İmamlığa ehak olan akra' (Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi okur) olandır."[813]

AÇIKLAMA:
1- İmâmete ehak olanı, Resûlullah "akra'olan" diye tavsif eder. Bunu bazı âlimler "Kur'ân'ı güzel okuyan" diye anlarken, bazıları "hıfzı daha çok olan" diye anlamıştır. Herbirinin kendine has delili mevcuttur.
İmâmete ehak olanı beyan eden hadislerdeki bazı faklılıklar, mezhepleri bu meselede farklı hükümlere sevketmiştir. Hanefîlere göre bir cemaat içerisinde imamlığa elyak olanlar şöyle sıralanır:
* Sünneti en iyi bilenler.
* Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi okuyanlar.
* En ziyade verâ ve takva sahibi olanlar.
* En yaşlı olanlar.
Bu hususlarda müsâvât halinde sırayla ahlâk üstünlüğü, yakışıklılık, nesebce, sesce, kılık kıyafetce güzellik esas alınır. Hepsinde eşitlik halinde kur'a çekilir. Ev sahibi veya vazifeli imam bu vasıflarda geri de olsa akdemdir.
Hadiste Kur'ân'ı en iyi okuyana öncelik verilmiş olmasına rağmen Hanefîlerin farklı hükmetmeleri, yorum farkından ileri gelir. Onlar sahâbe zamanında Kur'ân'ı en iyi bilenin, sünneti de en iyi bilen kimseler olduğunu gözönüne alarak, zamanla ortaya çıkan değişmeleri değerlendirmiş ve namaz sırasında vukûa gelecek bazı durumlarda tâkib edilecek yolu, sünneti iyi bilenlerin bulabileceğini düşünerek namazın daha sağlıklı olması mülahazasıyla "sünneti iyi bilen akdemdir" demişlerdir. Yine de Ebû Yusuf'tan bir rivâyete göre Kur'ân'ı daha iyi okuyan imamlığa elyaktır. Şâfiî ve Mâlikîlere göre hükümdar veya onun nâibi, kendilerinden daha ehil olana rağmen imâmette takaddüm hakkına sahiptir, onların kıldırması mendubtur. Sonra vazifeli imam, ev sahibi gelir. Bunlar yoksa cemaat, en efdali seçer.
Fâsık veya bid'at sahibinin imâmeti tahrimen mekruhtur. İmam Muhammed ve İmam Mâlik'e göre hiç câiz değildir. Bid'at sahibi deyince Ehl-i Sünnet ve'l Cemaât itikadında olmayan fırak-ı dâlle denen sapık mezheplere mensup ehl-i kıble kimseler kastedilir. Bunlardan küfre götüren inanç sahiplerinin imamlığı hiç câiz olmaz.

Mezhepleri farklı olanlar, birbirlerine iktida edebilirler. Her mezheb sahibinin kendi mezhebinde bir imamın arkasında namaz kılması efdal ise de başka bir imama uymak, münferid kılmaktan efdaldir.[814]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????????? ?????? ??????????? ?????????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

3. (2794)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizin için hayırlınız ezan okusun, kurrâ olanınız da imam olsun."[815]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde ezanın en salih kimse tarafından okunmasını emir buyurmaktadır. Zîra salih kişi, gözünü haramlardan sakınmada daha gayretlidir. Namazların vaktinde kılınma işi müezzinlere bağlıdır. Oruçların başlama ve bitme zamanları da onlara bağlıdır. Öyle ise müezzinlerin, vakitleri iyi bilen ve emin kimselerden olması gerekir.
2- İmâmete de kurrâ yani Kur'ân-ı Kerîm'i iyi bilenler elyaktır. Böyle kırâati iyi olan kimse namazla ilgili meseleleri bildi mi imâmet için efdal olur. Zîra namaz esnasında okunan zikirlerden en efdali, en uzunu, en zor olanı kırâattır. Hadis, iyi okuyana tekaddüm hakkı tanımakla Kelamullah'a tazim ifade etmiş, onun kırâatını güzel yapana imtiyaz tanımış olmaktadır. Resûlullah'ın hadislerinde geldiğine göre, Uhud şehidlerinin defninde de Kur'ân'ı iyi bilenleri takdîm etmiştir. Bu da onların her iki dünyada da efdaliyete sahip olduklarını ifade eder.[816]

?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? ???? ????? ??? ?????? ???????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ???????? ???? ???? ???????? .

4. (2795)- Amr İbnu Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor "Ben altı veya yedi yaşında iken kendi kavmime imamlık yaptım. O zaman ben, aralarında Kur'ân'ı en çok bilen kimseydim."[817]

AÇIKLAMA:

1- Burada adı geçen Amr İbnu Seleme'nin Buhârî'de gelen hikayesi uzuncadır. Şöyle anlatır: "Biz yolcuların uğrak yeri olan bir su başında oturuyorduk. Bize sıkça yolcular uğrardı. Gelenlere:
"İnsanlar nasıllar nelerle karşılaşıyorlar. Şu (adı kulağımıza gelen) adam da ne?" diye sorardık. Bize:
"O, kendisini Allah'ın gönderdiğini zannediyor, O'na şu şu vahiyler geldi" diyorlardı. Ben o kelamı derhal ezberliyordum. Bunlar hafizamda sanki yapışıp kalıyorlardı. Araplar, müslüman olmak izin Mekke'nin fethini bekliyorlardı. Diyorlardı ki:
"Onu kendi kavmiyle başbaşa bırakın. Eğer kavmine galebe çalarsa gerçekten sâdık bir peygamberdir."
Mekke fethedilince, her kabile müslüman olmakta acele etti. Babam da bizim kabilenin müslüman olmasını tâcil etti. (Resûlullah'ın yanına gidip) gelince:
"Vallahi hak olan Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından geliyorum. Dedi ki: "Şu vakitte şu namazı, şu vakitte şu namazı kılın! Namaz vakti girince biriniz ezan okusun. Kur'ân'ı en çok bileniniz de imam olsun!"
Bunun üzerine baktılar. Benden başka Kur'ân'ı daha çok bilen yoktu. Çünkü ben yolculardan (gelip geçtikçe sorup) öğrenmiştim. Beni öne geçirdiler, o sırada altı veya yedi yaşımda idim. Üzerimde (kısa) bir bürde vardı. Secdeye varınca toparlanıp kalıyordu. Mahallemizden bir kadın:
"İmamınızın kıçını bari bize karşı örtün" dedi. Bunun üzerine kumaş satın alıp bana (uzun) bir gömlek (kamîs) biçtiler. Bu gömlek kadar hiçbir şey beni sevindirmemişti."
Hadisin Ebû Dâvud'taki vechi mâna olarak aynı ise de bazı tâbirlerde farklılıklar mevcuttur. Bunlardan biri, akrâ kelimesini açıklayıcı mahiyette ve akrâ'ı "Kur'ân'ı çok bilen" diye anlayanlara hak verdirecek mahiyette
"Ben ezberi kavî bir çocuktum. Bu sûretle Kur'ân'dan çok şey ezberledim. Size akrâ' olanınız imamlık yapsın dedi. Ben, ezberlemiş olduklarım sebebiyle hepsinden akrâ' idim.."
Görüldüğü üzere burada "akrâ" "Kur'ân'ı en çok bilen" mânasında kullanılmaktadır.
2- Bu hadis, mümeyyiz olan çocukların imâmetini câiz görenlere delil olmuştur. Hasan Basrî, Şâfî'î,[818] İshak (rahimehullah) bu görüştedirler. Ancak İmam Mâlik, Atâ, Şa'bî, Evzâ'î ve Sevri'ye göre bu mekruhtur. Ahmed ve Ebû Hanîfe (rahimehumâllah)'den iki farklı rivâyet gelmiştir: Meşhur görüşe göre, bu nafilelerde caizdir, farzlarda değildir. Derler ki: "Bu rivâyet, çocuğun imametine hüccet olamaz. Çünkü, Amr bu işi Peygamberin emriyle yaptığını tasrih etmediği gibi O'nun tahrîrini de tasrîh etmiyor." Amr'ın büluğa ermemiş olmasına rağmen imametinden Resûlullah'ın haberdar olmaması ihtimaline: "Vahyin nüzûlü sırasında, hiçbir sahâbe'nin câiz olmayan bir fiiline takrir vâki olmamıştır" diye cevap verilmiştir.[819] Mevzu üzerine ulemânın bazı münâkaşası olmuştur. Bazı âlimler Amr ibnu Seleme'nin de babasıyla birlikte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kadar gelmiş olduğunu ileri sürmüştür. Teferruât konumuzun dışında kalır.[820]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ?????????????? ?'???????? ????????? ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? # ????? ??????????? ??????? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ????????[. ????? ???????? ???? ????.

5. (2796)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İlk muhacirler geldiği zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gelmezden önce, Kuba'da (Usbe adında) bir menzile indiler. Onlara Ebû Huzeyfe'nin âzadlısı Sâlim imamlık yapıyor idi. O, Kur'ân'ı ezbere bilmede herkesten ileriydi."[821]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin rivâyetinde, ilk gelen muhacirlerin Kuba'da Usbe denen bir yere indikleri tasrîh edilir, tercümede gösterdik.
2- Bazı rivâyetlerde, Huzeyfe'nin âzadlısı Sâlim'in imamlık yaptığı ve ilk muhacir grubun içerisinde Ebû Bekr, Ömer, Ebû Seleme, İbnu Abdi'l-Esed, Zeyd İbnu Hârise, Âmir İbnu Rebî'a (radıyallâhu anhüm)'nın da bulunduğu belirtilir. Bunlar Kureyş'in büyükleridir. Bu rivâyette Hz. Ebû Bekr'in de zikri müşkilat çıkarır. Çünkü, Sâlim'in imâmetinin Hz. Peygamber'in hicretinden önce olduğu söylenmiştir, halbuki Hz. Ebû Bekr, Resûlullah'la birlikte hicret etmiştir. Mamafih, Sâlim'in imâmetinin, O'nun gelmesinden sonra da devam etmiş olabileceğine dikkat çekilerek müşkil giderilmiştir.
3- Bu rivâyet kölenin imâm olabileceğini ifade eder. Zîra Sâlim, Huzeyfe adında Ensârî bir kadının (radıyallahu anhâ) âzadlısıdır. Burada belirtilen imâmeti sırasında henüz âzad edilmemiştir. Kur'ân'a olan hâkimiyet ve ihtisasıyla meşhur olan bu Sâlim, Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anhümâ) zamanında yalancı peygamberlerle savaş sırasında Yemâme'de şehîd edilecektir.
Sadedinde olduğumuz rivâyet Sâlim'in köle olmasına rağmen, imam oluşunun sebebini de açıklar: "O herkesten çok Kur'ân biliyordu."
İslâm âlimleri imamda aranması gereken vasıfları sayarken, kölenin de imam olabileceğini belirtir, yeter ki cehâlet galebe çalmasın. Gerekli malumata sahipse, köleliği imâmete mânî değildir, değilse mekruhtur. Âlimler imamet için İslâm, büluğ, akıl, erkeklik, kırâat ve özürlerden selâmetin şart olduğunu söylemişlerdir. Âmânın imâmetinde beis yoktur, ancak göreninki efdaldir.[822]

?6? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ????? ?????????? ????????? ????????? ???? ?????????

[. ????? ??????? ?? ????? ??? .

6. (2797)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin anlattığına göre: "Kendisine kölesi Zekvân, Mushaf'ın yüzünden okuyarak imamlık yapıyordu."[823]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi "Köle ve Âzadlının İmâmeti" adını verdiği bir bâbta senetsiz olarak kaydeder. Ancak rivâyeti, İbnu Ebî Dâvud Mesahif'inde, İbnu Ebî Şeybe, Şâfiî ve Abdurrezzak eserlerinde mevsul olarak kaydetmişlerdir.
2- Önceki rivâyette de açıkladığımız üzere cumhur, kölenin imâmetinin câiz olduğuna hükmetmiştir. Sadece İmâm Mâlik, kölenin hürlere normalde imamlık edemeyeceğini, ancak cemaat kırâati bilmez, sadece köle bilirse o zaman cuma dışında imam olabileceğini söylemiştir. Cumaya karşı çıkışı da onun köleye farz olmaması sebebiyledir.
3- Mushaf'tan okuyarak namaz kılmayı câiz görenler (İbnu Sîrîn, Hasan, Hakem, Atâ) bu hadisle amel ederler. Ancak, cumhur bunu amel-i kesîr kabul ederek caiz görmemiştir. Aynî şu açıklamayı sunar: "Hadisin zâhiri, Mushaf'ın yüzünden namaz sırasında kırâatı yürütmenin câiz olduğuna delâlet eder." İbnu Sîrîn, Hasan Basrî, el-Hakem ve Atâ böyle hükmetmiştir. Hz. Enes (radıyallâhu anh), namaz kılar, arkadaki bir köle onun için Mushaf'ı tutardı. Eğer bir âyette yanılacak olsa Mushaf'ı onun için açıverirdi. İmam Mâlik ramazandaki (terâvih) namazında bunun caiz olduğuna hükmetti. Nehâî, Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve Şa'bî bunu mekruh addettiler. Bu aynı zamanda Hasan'dan yapılan bir rivâyettir. Der ki: "Hristiyanlar da böyle yapar." İbnu Hazm der ki: "Namazda, musalliye ister, imam olsun ister olmasın, hiçbir sûrette Mushaf'ın yüzünden kırâat câiz olmaz. Böyle bir şeyi âmmden yapsa namazı bozulur. İbnu'l-Müseyyeb, Hasan, Şa'bî, Ebû Abdirrahman es-Sülemî de böyle hükmetmiştir. Bu görüş İmam Azam'ın ve Şâfiî'nin de mezhepleridir."
Aynî, bahsi şöyle bağlar: "Derim ki: Namazda mushafın yüzünden kırâat, Ebû Hanîfe nezdinde namazı bozar, çünkü amel-i kesîrdir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre câizdir, çünkü mushafa bakmak da ibadettir, ancak yine de mekruhtur, çünkü bu davranışta Ehl-i Kitab'a benzeme var. Şâfiî ve Ahmed (rahimehumâllah) de böyle hükmetmişlerdir. İmam Mâlik ve Ahmed'den gelen bir rivâyete göre onlar nazarında, bu sadece nafile namazlarda namazı bozmaz."[824]

??7? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ????? ?????? # ???? ????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

7. (2798)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İbnu Ümmi Mektûm'u âmâ olduğu halde, halka imamlık etmesi için (sefere çıkarken) yerine halef tâyin etti."[825]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah, gazveye çıkarken mükerrer seferler, yerine Abdullah İbnu Ümmi Mektûm'u halef bırakmıştır, yani Mescid-i Nebevî'de imamlık yapmakla tavzif etmiştir.
2- Bu hadis, âmâların imâmetinde kerahet olmadığını gösterir. Gazâlî ve Ebû İshâk el-Mervezî gibi bazı âlimler, âmâ, görene nazaran daha çok huşû içinde olacağı için, onun imâmeti efdaldir demiştir. Ancak, diğer bazı âlimler de âmânın temizliğe gereken itinayı gösteremeyeceği, üzerine bulaşan necaseti göremeyeceği gerekçesiyle, gören kimsenin imâmetine efdal demiştir. Şâfiî hazretleri her ikisinin faziletli yönleri bulunduğu için aralarında fark görmemiş "ikisinin de imâmeti caizdir, faziletçe eşittirler" demiştir. Ancak "Görenin imâmeti efdaldir, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çoğunlukla gören kimseleri imam yapmıştır, gazveye çıkışlarda İbnu Ümmi Mektûm'u istihlaf etmiş olmalıdır" diyenler de olmuştur.[826]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???????? # ????????? ?Œ??????? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

8. (2799)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muaz (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile yatsıyı kılar, sonra kavmine döner, bu namazı onlara kıldırırdı"[827]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu rivâyette, farz namaz kılacak kimsenin nafile namaz kılana uyabileceğinin cevazı vardır. Zîra Hz. Muâz'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte kıldığı namaz farz namazdı. Öyleyse kavmiyle birlikte kıldığı namaz nafile idi. Bu hadiste ayrıca, namazın iâdesini câiz kılan bir sebeb olduğu takdirde bir namazı aynı gün içerisinde iki kere iade etmenin caiz olduğuna da delil vardır"
Ulemâ, farz kılan kimsenin, nafile kılanın arkasında namazını kılıp kılamıyacağı hususunda ihtilâf etmiştir:
* İmam Âzam ve Ashâb-ı Re'y: "Eğer imam nâfile kılıyorsa, onun arkasında farz kılınmaz" diye hükmetmiştir. "Eğer derler, imâm farz kılıyorsa, arkasında nafile kılınabilir." Bunlar mukîm'in müsafir arkasında namaz kılmasını da câiz görürler.
* Şâfiî, Ahmed ve Evzâî hazretleri: "Farz namazını kılacak kimse nafile namaz kılana uyabilir. Bu câizdir" demiştir. Atâ ve Tâvus da aynı görüştedir.
*İmam Mâlik: "İmamla me'mûmun niyyetleri herhangi bir namazda ihtilaf ederse bu caiz olmaz, me'mûmun yeniden kılması gerekir." Zührî ve Rebî'a da bu görüştedir.
* "Nafile kılanın arkasında farza niyet edilemez" diyenler, sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen Hz. Muâz'ın Resûlullah'ın arkasında kıldığı namazın nafile, kavmine kıldırdığının da farz olduğunu söylerler. Ancak buna îtirazla denilmiştir ki: "Bu, fâsid bir iddiadır. Zîra Hz. Muâz'a en efdal namaz olan farza yetiştiği zaman bunu insanların en hayırlısı olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in arkasında kılmak varken terkederek oradaki büyük nasibini zâyî edip, ona bedel fazla değeri olmayan nafile ile yetinmesi muvafik düşmez. Bu te'vilin fâsidliğine, hadisi rivâyet eden râvinin: "Yatsıyı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile kılardı" sözü de delil olur. Çünkü "yatsı" farz namazdır. Nitekim Resûl-i Ekrem buyurmuştur ki: "Namaz başlayınca farzdan başkası kılınmaz." Öyleyse farz başladıktan sonra orada hazır olan Muâz (radıyallâhu anh)ın farzı terketmesi mümkün değildir. Muaz ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hakkında "Sizin en fakîhiniz Muaz"dır" diyerek, onu fıkhıyla, ilmiyle takdir etmiştir.
Şârihler Hz. Muâz'ın Resûlullah'la birlikte kıldığı namazın farz namaz olduğunu göstermek için Şâfiî, Tahâvî, Dârakutnî ve Abdurezzak tarafından rivâyet edilen aynı hadisin ziyâdeli bir vechini gösterirler. Hz. Câbir bu ziyadede şöyle der: "(Muâz'ın kavminde kıldığı) namaz, kendisi için nafile, kavmi için farzdı. İbnu Hacer: "Bu meselede en doğrusu bu ziyâdeyi esas almaktır" der.
Mevzu üzerine münâkaşa uzundur.[828]

?9? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????? ? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ???????? ???? ???????? ????????: ?????????? ??? ????????? ?????? ??? ????????? ????? ????????? ??????????[. ????? ??? ????.»????????? ??????????«: ?? ?????? ??? ?? ????. ?? ????? .

9. (2800)- İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi vardır, Allah onların namazını kabul etmez:
1) Kendisini sevmeyen kimselere imam olan;
2) Namaza arkadan gelen, yani vakti çıktıktan sonra gelen;
3) Köleyi âzad ettikten sonra tekrar köle kılan"[829]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin ıtlakından, her ne sebeple olursa olsun, imam cemaat tarafından sevilmediği takdirde imâmette kalmamasını âmirdir. Ancak bazı âlimler, bu ıtlakı kayıtlayarak: "Dini bir sebebe binâen..." demişlerdir. Yâni halkın imama karşı nefreti onun dinî bir kusurundan ileri geliyorsa artık o kimsenin orada imamlığı câiz değildir. Halk, imamı dinî olmayan bir başka sebeple sevmiyor ise, imamlığa devam etmesinde bir beis yoktur. Ayrıca, sevmeyenlerin cemaatin çoğunluğunu teşkil etmesi gerekir, aksi takdirde, cemaat kalabalık ise üçbeş kişinin sevmemiş olmasına îtibar edilmez, çoğunluğun nefreti hesaba alınır ve dahi bu meselede dindarların sevip sevmemesi muteberdir, öbürlerinin değil" denmiştir. Hattâbî der ki: "Burada, imâmete ehil olmadığı halde zorla onu ele geçiren kimseye halkın duyduğu nefret mevzubahis gibidir. Şayet imamlığa layık ise, ondan nefret edenin kınanması gerekir. İmamlık ettiği halk tarafından sevilmeyen bir kimse Hz. Ali'ye şikayet edilmişti. O'na: "Sen fiilinde yolsuzluk eden biri olmayı isteyen bir arsızsın" dedi ve işine iade etmedi." Tirmizî, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: "İlim ehlinden bir grup, kişinin kendisini sevmeyen bir cemaate imam olmasını mekruh addetmiştir. Eğer imam haklı ise (zâlim değilse), günah, ona nefret edene terettüp eder."
2- Arkadan gelen diye tercüme ettiğimiz dibâr kelimesi dübür'den gelir. Dübür, arka geri ma'nâsına gelir. Dibâr, en-Nihâye'de belirtildiği üzere, bir şeyin vakitlerinin sonu ma'nâsına gelmektedir. Hadiste namazın sona erdiği vakti ifade ediyor: Hattâbî: "Kişinin bunu âdet haline getirmesi, herkes namazdan çıkarken namaza gelmesidir" diye açıklar. Ona göre, burada kaçırılandan maksad cemaattir. Ancak en-Nihâye'ye göre, vaktin çıkmasıdır.
3- Âzadlıktan sonra tekrar köle kılmakla ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Âzad edilmiş olanın tekrar köleleştirilmesi iki sûretle olur: Birine göre, köleyi âzad eder, ama bunu îlân etmeyip, gizler veya inkâr eder. Bu davranış, iki tarzın en kötüsüdür. İkincisi de şöyledir: Âzad ettikten sonra alıkoyar; âzadlı istemediği halde, kerhen hizmetlenir."[830]

?10? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ? ????????? ????????? ??????????: ????????? ?Œ???? ?????? ????????? ??????????? ??????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????????[. ????? ???????.

10. (2801)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi vardır ki, onların namazları kulaklardan öte geçmez:
1) Dönünceye kadar, kaçan köle.
2) Geceyi, kocası kendisine dargın olarak geçiren kadın.
3) Kavminin nefret ettiği imam."[831]

AÇIKLAMA:

1- Namazların kulaklardan öte geçmemesi, tam bir kabulle kabul edilmeyeceğini veya salih ameller gibi Allah'a yüselmeyeceğini ifade eder. Türbüştî: "Kulak, yükselmede en aşağı seviyeyi ifade eder, bilhassa kulağın zikredilmesi, namazda kulağa gelen tilâvet ve duâların icrası sebebiyledir. Namazın, Allah'a makbûl olarak, icâbet görerek ulaşmayacağı ifade edilmiştir" der. İlâveten der ki: "Bu, Resûlullah'ın Kur'ân'ı okudukları halde gırtlaklarından öte geçmeyeceğini haber verdiği Hâricîlerin durumunu andırır. Hadiste kabul görmeme durumu, "kulakları geçmeme" ile ifade edilmiştir.
Suyûtî de: "Namaz semaya yükselmez" diye anlamış ve İbnu Mâce'de gelen İbnu Abbâs hadisiyle aynı mânâda bulmuştur: "Onların namazları başlarından bir karış yukarı yükselmez." Bu, kabul edilmemeden kinâyedir, nitekim Taberânî'de kaydedilen bir İbnu Abbâs rivâyetinde: "Allah onların hiçbir namazını kabul etmez" buyurulmuştur.
2- Kaçan köle câriye de olsa, erkek gibi aynı hükme tâbi olacağı belirtilmiştir.
3- Geceyi, kocasını darıltmış olarak geçiren kadınla ilgili vaîd, İslâm'ın karı koca arasını tanzim eden umumî bir prensibinin ifadesidir: "Erkek, nefsini taleb ettiği taktirde kadın buna icâbet etmelidir. Erkeğin kadın üzerindeki kaçınılmaz haklarından biri budur." Bir Buhârî hadisi aynen şöyle: "Erkek hanımını yatağa çağırdığı zaman, kadın gelmekten imtina ederse, sabaha kadar melekler lânet okur." Âyet-i Kerîme (meâlen): "İyi kadınlar itaatkâr olanlardır" (Nisâ 34) diyerek kadınlar hususunda umumî bir istikâmet çizmiştir. "Kocanın dargın sabahlaması"nın ana sebebi, âyetin irşâdı çerçevesinde aranabilir.[832]

?11? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ????????? #? ????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????? # ??????????? ????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ???????????
??????????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ????: ?????????? ??? ?????? ????: ? ???????? ??Œ??????? ?????? ?????? # ??‘???????????. ???????? ??????: ??? ??????? ?????? ????? ???????? ????????? ???????? ????????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??????? ????????????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? # ???? ??????? ????: ????????? ????? ??? ??????? ??????: ??????????? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ???????? ????? ??????? ?‘?????[. ????? ?????? ? ???????. »??????????«: ?????? ???? ????? ???? .

11. (2802)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kılar, sonra gelir, kavmine imamlık yapardı. Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yatsıyı kıldı. Sonra kavmine geldi ve onlara imamlık yaptı ve Bakara sûresiyle kırâate başladı. Bir adam cemaatten ayrılarak selam verdi. Namazını tek başına kılarak çekip gitti. Adama:
"Ey filan, nifak mı çıkarıyorsun?" dediler. Adam:
"Vallahi hayır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip (Muâz'ın yaptığını) haber vereceğim." dedi. Yanına varıp:
"Ey Allah'ın Resûlü, biz sulama devesi besleyen insanlarız. Gündüz çalışırız. Muâz sizinle yatsıyı kıldı. Sonra bize gelip bakara sûresi ile namaz kıldırmaya başladı" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mu-âz'a yönelerek:
"Ey Muâz, sen fitneci misin? Veşşemsi ve duhâhâ'yı, Vedduhâ'yı, Velleyli izâ yağşa'yı, Sebbihi'sme Rabbike'l-a'lâ'yı oku" buyurdu."[833]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, Hz. Muâz yatsı namazını geciktirdiği için cemaati terkeden bir sahâbînin hikayesini görmekteyiz. Rivâyetten anlaşıldığı üzere namazın gecikmesi iki ayrı sebeple katmerlenmektedir:
1) Hz Muâz yatsıyı Resûlullah'la kılıyor ve gecikmiş olarak kavmine gelip namaza başlatıyor.
2) Namaza Bakara gibi uzun bir sûre ile başlıyor. İmamı terkedip ayrı kılmaya sevkeden asıl husus da ikinci uzatma durumu. Ancak bunda birinci gecikmenin tesiri inkâr edilemez.
2- Bu hadis muhtelif vecihlerde rivâyet edilmiştir. Rivâyetler arasında noksan ziyade farklarından öte daha ciddî farklar da var. Bu sebeple âlimler, iki ayrı vak'anın mevzubahis olduğu üzerinde dururlar. Mesela sadedinde olduğumuz rivâyette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şikâyet edilen Hz. Muâz'dır. Halbuki Nesâî'nin rivâyetinde Hz. Muâz, namazı terkeden adamı şikâyet etmiştir ve Resûlullah, adamı çağırtarak niye böyle yaptın? diye sebeb sormuştur.
3- Bazı rivâyetlerde Resûlullah, Hz. Muâz'a: "Sen fitneci misin?"[834] diye üst üste üç kere sorar, bazılarında "Sen fitneci mi olmak istiyorsun?" bazılarında "Ey Muâz fitneci olma!" demiştir. Bir ziyadeye göre: "Halka namazı uzatma!" buyurmuştur. Dâvudî, fettân kelimesinin hadiste "muazzib" yani azab veren mânasında anlaşılabileceğine dikkat çeker. Çünkü, fitne kelimesi azab vermek mânasına da gelmektedir. Nitekim "...erkek ve kadın mü'minleri belaya atanlar" (Bürûc 10) âyetinde bu mânada kullanılmıştır. Yani namazı uzatmak sûretiyle cemaate azab verici olmak...

4- Burada fitneden maksad, namazı uzatma sebebiyle, namaza karşı kalblerde hâsıl edilecek hoşnutsuzluktur. Beyhakî'nin bir rivâyetinde Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle der: "Allah'ı, kullarına buğza sevketmeyin. (Şöyle ki) sizden biri imam olur, namazı halka uzatır, öyle ki onlara içinde bulundukları şeyi (namazı) nefret ettirir, (Allah da namazdan nefret edenlere buğzeder)."
5- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Önceki hadis (2799) gibi, bununla da farz kılacak olanın nafile kılana iktidâ edebileceğine istidlâl edilmiştir. Zîra bunda da Hz. Muâz'ın birincide Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile farza, ikincide de nafileye niyet ettiği görülmektedir. Bu mânayı önceki hadisin (2799) açıklamasında Arapça metnini de kaydettiğimiz Hz. Câbir'den gelen rivâyetteki: "(Muâz'ın kavminde kıldığı) namaz kendisi için nafile, kavmi için farzdı" ziyadesi de te'yid etmektedir.
* İmam, cemaatin durumunu gözönüne alarak namazı fazla uzatmamalıdır. Bazıları, "cemaatin rızası olursa uzatmak mekruh değildir" demiş ise de, imam, namaza katılacak herkesin rızasını bilemeyeceğinden, asıl olan tahfifdir. Yani, namazı kısa tutmak... Öyle ise uzun tutmanın kerâheti mutlaktır. Sadece durumu iyice bilinen, sonradan başkasının girme ihtimali olmayan yerlerdeki sınırlı cemaat için uzun tutmak (tatvîl) müstehab olabilir.
* Dünyevî işler sebebiyle duyulan ihtiyaç, namazın kısa tutulması için meşrû bir özürdür.
* Bir namazı, aynı gün içerisinde iki sefer kılmak caizdir.
* Bir özür sebebiyle me'mûm cemaatten çıkabilir, bu caizdir. Özürsüz çıkmada ihtilaf edilmiştir.
* Cemaatle namaz kılınan mescidde, özür halinde münferid namaz kılınabilir.
* Vukûa gelen menfî bir durum, tatlılıkla reddedilmelidir. Nitekim hadiste Resûlullah sual tarzında reddetmiştir. Buradan hareketle herkesin kendi durumuna uygun bir usulle ta'zir edilmesi (azarlanması) gerektiği, hoş olmayan şeyleri (mekruhât) ta'zirde yani kötüleyip yasaklamada sözle ve reddetmekle iktifa etmenin uygun olacağı söylenmiştir. Ta'ziri üç kere tekrar te'kid içindir. Mamafih bazı rivâyetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in, iyi anlaşılması için sözlerini üç kere tekrar ettiğini belirtir.
* Kendisinden zâhiren hata sâdır olan kimsenin özür dilemesine hadiste örnek var. Böyle zâhiren yasak olan bir şeyi -başkasınca görünmeyen bir sebeple mazur bile olsa- işleyen kimsenin, o şeyi yapmaktan diğerlerini caydırmak maksadıyla özür beyan etmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim namazı terkeden sahâbî, haklı olduğu halde, Resûlullah'a gelerek sebebini açıklamıştır.
* Hadisten şu da anlaşılmaktadır: Söylenen bu "zâhiren hatalı" davranışı bir te'vile dayanarak yapan kınanmamalıdır. Zîra Resûlullah namazı terkedeni ayıplamamıştır.
* Cemaatten geri kalmak münafik alâmetidir.[835]

?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????? ????????? ????????? ????????????? ????? ??????? ??????????? ??????????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ??? ?????[. ????? ????? .

12. (2803)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kim halka namaz kıldırırsa namazı hafif (kısa) tutsun. Zîra cemaatte zayıf, sakat hasta ve ihtiyaç sahibi vardır. Müstakil kılınca dilediği kadar uzatsın."[836]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, namazı kısa (hafif) tutma emrinin sadece imamları ilgilendirdiğini ifade etmekte ve bunun sebebini belirtmektedir. Bu sebep de teke ircâ edilmiş durumda: Cemaate katılanların durumu... Bu, farklı rivâyetlerde hastalık, fitrî zayıflık, ihtiyaç (yolcudur, vakte bağlı âcil işi vardır vs.) ihtiyarlık, sakatlık, çocukluk, yaşlılık, hamilelik, emziklilik vs. Münferid için sınır konmamış. Ancakvaktin çıkmasına kadar kırâatı uzatanın durumu münâkaşa edilmiştir. Bazıları bu hadisin ıtlakından, ikinci vaktin girmesine kadar kırâatı uzatmanın cevazına istidlal etmiştir. Ancak Müslim'de gelen Ebû Katâde hadisindeki "...(memnû olan) tefrît, kişinin namazını ikinci vakit girinceye kadar te'hir etmesidir" ifadesine dayanılarak bu istidlal tenkid edilmiştir. İbnu Hacer el-Askalânî, "Namazda en mükemmeli elde etmek için uzatma sûretiyle mübâlağaya kaçmanın sağlayacağı maslahat, namazın vakti dışına çıkması mahzuruyla teâruz edecek olursa, takip edilmesi gereken evlâ yol mahzuru terketmektir" der.
2- Hadisin âmm olan ifadesinden, namazda gerek ta'dil-i erkanlarda ve gerekse iki secde aralarında fasılaya yer vermenin caiz olduğu istidlal edilmiştir.[837]

?13? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????? '????? ?? ????????? ?????? ??????? ??? ?????????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ?? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????????[. ????? ?????? ? ??? ????. »?????????«: ????? .

13. (2804)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben, uzun tutmak arzusuyla namaza başlarım. (Namazı kıldırırken) bir çocuk ağlaması kulağıma gelir. Çocuğun ağlamasından annesinin duyacağı elemi bildiğim için namazı uzatmaktan vazgeçerim."[838]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten ulemâ şu hükümleri çıkarmıştır:
* Çocukların mescide sokulması caizdir. Buna, "ses yakın evlerin birinden de gelmiş olabilir" diye itiraz da edilmiştir.
* Kadınlar, mesciddeki erkeklerle birlikte cemaate katılabilirler.
* Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cemaate katılan büyük ve küçük, kadın ve erkek hepsinin durumunu gözönüne aldığını, hepsine şefkat duyduğunu gösterir.
* Resûlullah'ın çocuk sesi işitince ikinci rek'ati ne kadar kısalttığıyla ilgili açıklayıcı bir rivâyet İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilmiştir: "Resûlullah birinci rekatte uzun bir sûre okumuştu, bir çocuğun ağladığını işitince ikinci rek'atte üç âyet okudu."
* Namazda müstehab olan bir şeyi yapmaya azmeden kimsenin, bu niyetine uyması vacib değildir. Sözgelimi ayakta nafile kılmak isteyen, başladıktan sonra oturarak tamamlayabilir.
* Rivâyette annenin zikri, ekseriyetin gözönüne alınmış olması sebebiyledir. Aynı mânaya giren başkaları için de tahfîf caizdir.
* İbnu Battâl der ki: "İmam, rükûda iken, namaza katılanları hissedecek olursa, onların o rek'ata yetişmeleri için rükûyu uzatması caizdir" diyenler bu hadisle istidlal etmiştir. "Ancak buna: "Hadiste tahfîf var, bu tatvîl'in (uzatma) zıddıdır, tahfîften tatvîl istidlal edilemez" diye itiraz etmiştir. "Ahmed, İshak ve Ebû Sevr, cemaate meşakkat vermeyecek kadar uzatmaya fetva vermişlerdir. Hattâbî: "Dünyevî bir maslahat için tahfîf caiz olursa dînî ihtiyaçlar için tatvîl (uzatma) daha çok caiz olur" diye hadisten delil çıkarmış: Kurtubî: "Buradaki tatvîlde, namazda matlub olmayan amelin ziyade kılınması var, halbuki tahfîf matlub bir durumdur" diye itiraz etmiştir.
Bu hususta değişik kaviller ileri sürülmüş ise de Şâfiî'nin yeni görüşü, Evzâî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un görüşleri, sonradan gelenleri rek'ate yetişmesi için rükûyu uzatmanın kerâhetinde ittifak eder. Muhammed İbnu'l-Hasan: "Ben bunun şirk olmasından korkarım" demiştir.[839]

?14? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ????:]????? ?????? ?????? # ??????? ?? ??????????? ?'???? ???? ????????? ?????? ? ???????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

14. (2805)- İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlenin birinci rek'atinin kıyâmını, kulağına ayak sesi gelmeyinceye kadar uzatırdı."[840]

AÇIKLAMA:

Daha önceki bahislerde geçtiği üzere cemaatin namaza yetişmesi için ilk rek'atleri uzatmak efdaldir.[841] Hatta bu sabah namazında vacibtir. Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, öğle namazında, sonradan katılanların ayak sesleri kesilinceye kadar kırâatı uzatarak herkesin katılmasına imkân sağlamak sûretiyle, bazılarının birinci rek'ate katılma sevabından mahrum kalmamalarına dikkat ettiğini gösterir.[842]

?15? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????:]???? ????? ??????? ???????? ?? ?????????? ???? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????
????????? ?????[.

15. (2806)- Yine Ebû Dâvud'un Sâlim İbnu Ebî'n-Nadr'dan bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Mescidde namaz için ikâmet okununca, (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemaati az görürse oturur, (bekler)di. Kalabalık görürse kıldırırdı."[843]

AÇIKLAMA:

1- Ebû'n-Nadr, Tâbiîdir, hadis mürseldir. Ancak aynı mânada Hz. Ali'den gelen bir başka rivâyet mevsuldür.
2- İkâmet okunmasından sonra Resûlullah'ın beklemesini, şârihler nâdiren vukûu bulan bir hadise olarak değerlendirirler.[844]

?16? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ? ???????? ?“????? ?? ?????????? ??????? ????? ????? ???????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ????.??? ?? ???? ?? ??? ?????: »????????? ????????? ??? ?????????? ??? ????????? ???? ????????? ??? ???? ?????????[
.

16. (2807)- Mugîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, farz kıldığı yeri değiştirmeden aynı yerde nafile namaz kılmamalıdır."[845]

AÇIKLAMA:

Hadis, imamın farz kıldırdıktan sonra yerini değiştirerek nafile kılmasını âmirdir. Bu hadis musallinin, namaz kıldığı yeri her seferinde değiştirerek nafileye başlamasının meşrûluğuna delildir. Bu hüküm, imam hakkında hadisin nassıyla sâbit iken, imama uyan ve münferid kılan hakkında Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yaptığı şu rivâyetle sabittir:

"Sizden biri, namazı kılınca biraz ilerlemeye veya geri çekilmeye ya da sağa sola kaymaya muktedir değil mi?"
Bundan maksad, daha fazla yerde namaz kılmış olmaktır. Zîra Buhârî ve Bagavî'nin dedikleri gibi, secde mahalli, kılınan namaza şehadet edecektir. Nitekim âyet-i kerime "O gün arz bütün haberlerini söyler" (Zilzâl 4) yani üzerinde yapılanları anlatır buyurmaktadır. Ayrıca bazı âlimler: ????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? (Duhân 29) âyetinin tefsirinde: "Mü'min ölünce, arzda namaz kıldığı yer, gökte de namazın yükseldiği kapı onun üzerine ağlar" açıklamasında bulunurlar. Bu sebeple, nafile kıldığı yeri değiştirerek farza intikal etmesi ve başladığı her bir nafile için bir başka yere intikal etmesi gerekir. İntikal etmezse, namazları bir sözle ayırması gerekir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin kıldığı namazları konuşuncaya veya namazdan çıkıncaya kadar birbirine eklemesini yasaklamıştır.[846]

?17? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ?????? # ???? ?????? ???????? ?? ????????? ????????? ????? ??????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ???????????? ??????????[. ????? ???????? ???? ???? ???????? .

17. (2808)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince yerinde bir miktar kalırdı. Allah bilir ya, bizim görüşümüze göre O'nun kalışı, kadınların erkeklerden önce çıkmalarını sağlamak içindi."[847]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın farz namazı kılıp selam verince yerinde bir miktar kaldığını haber vermekten başka, bu kalışın sebebini de açıklamaktadır: Kadınların erkekler kalkmazdan önce çıkmasını sağlamak... Bu husus bir başka rivâyette daha açık gözükmektedir: "Kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında farzı kılıp selam verince hemen kalkarlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve onunla namaz kılan erkekler Allah'ın dilediğince yerlerinde sâbit kalırlardı. Resûlullah kalkınca erkekler de kalkardı."
Bu kalkışın sebebi, önceki rivâyette görüldüğü üzere kadınların çıkmasına imkan tanımak içindi.
2- İbnu Hacer der ki: "Bu mevzuya giren hadislerin mecmuundan çıkan netice şudur: "İmam'ın muhtelif durumları var: Zîra, farzlardan bazıları var ki peşinden tetavvu namaz kılınır, bazıları var kılınmaz. Arkasından tetavvu kılınan farzdan çıkınca aradaki bekleme sırasında tetavvuya başlamadan önce me'sur zikirle meşgul olunur mu olunmaz mı münakaşa edilmiştir. Çoğunluk zikirle meşgul olunur" demiştir. Hanefilere göre, zikir olmaz hemen tetavvuya başlanır. Ekseriyetini yani cumhurun delili (yukarıda dipnotta metnini kaydettiğimiz) Hz. Muâviye hadisidir. Bazı âlimler: "Farzla nafilenin arası sadece zikirle belirgin kılınamaz, yerinden sağa sola kımıldayıp meyletti mi bu kâfidir" demiştir. "Meyletmenin yeteceğine dair rivâyet yok" diyene şu cevap verilir: "Hz. Muâviyenin rivâyetinde "veya çıkarsın" ifadesi sabittir. Me'sur zikrin takdimi, sahih haberlerde "namazın arkasında" diye kayıtlanarak öncelik kazanmıştır. Bazı Hanbelîler, "namazın arkası" tabirinden muradın "selamdan öncesi" olduğunu zannetmiştir. Bu ?????? ?????? ?????????? diye başlayan hadisin yardımıyla tenkid edilmiştir. Zîra o hadiste "Her namazın arkasından tesbih ederler" ifadesi mevcuttur. Bu da kesin olarak selamdan sonradır.
Arkasında nafile bulunmayan farz namaza gelince, imam ve cemaati namazdan sonra me'sur zikirle meşgul olur. Bunun için mekan tâyini yoktur. Dilerlerse dağılıp zikrederler, dilerlerse yerlerinde kalıp zikrederler. Bu sonuncu durumda, imamın cemaate ta'lim veya vaaz etme âdeti varsa tamam olarak cemaate yönelmesi müstehabtır. Me'sur zikre, başka bir ilavede bulunmayacaksa cemaate tam mı dönmeli, yoksa sağ tarafı cemaate, sol tarafı kıbleye gelecek şekilde yarım mı dönmeli ve dua etmeli? sorusu mevzubahistir. Şâfiîler çoğunlukla yarım dönmesi uygundur demiştir. Ancak bu müddet kısa ise, yüzünü kıbleden çevirmemesi de uygundur, çünkü duaya bu hal daha muvafiktır. Birinci hâl, dua ve zikrin uzun olması halinde hamledilir."[848]

?18? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????? ? ??????? ‘???? ??? ????????????. ? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????? ???? ?????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????«: ??????? ??? ???? ????? ???? .

18. (2809)- Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır, onları yapmak kimseye helal olmaz: "Kişi bir kavme imamlık yapar, sonra da sadece kendisi için dua eder, cemaatini dua dışı bırakır; bunu yapan onlara ihânet eder. Kişi, izin almazdan önce bir evin içine bakamaz, bunu yapan ev halkına ihânet eder. Kişi küçük abdestine sıkışmış iken hafifleyinceye kadar namaz kılamaz."[849]

AÇIKLAMA:

Hadis üç mühim İslâmî edebi takrir etmektedir:
* İmam dua ederken kendisi için değil, imamlık yaptığı cemaat için dua edecektir. Cemaat içinde de herhangi bir ayırım yapmayacaktır. Böylece hadis, imamın herkese karşı hayırhâh olması gerektiğini, kendisi için istediği hayırların hepsini cemaattekiler için de istemesi, kendisinin sakınmak istediği şerlerden cemaatini de sakındırmak talebinde bulunması gerektiği anlaşılmaktadır. Öyleyse imam cemaatinden bir kimse hakkında kötülük düşünmeme mecburiyetindedir; hadisin ıtlakından bu mâna çıkmaktadır.
* Hadiste ikinci olarak, idrarına sıkışanın o halde namaza durmaması, sıkışıklığını gidererek namaza durması emrediliyor. Bu hadiste sadece idrar sıkışması mevzubahis edilmiş ise de, başka hadislerde büyük abdest sıkışması da mevzubahis edilmiştir. Öyleyse, bundan her iki sıkışmayı beraber anlayacağız. Bazan yel sıkışması da mevzubahis olabilir. Öyleyse bunlardan biri dikkatlerimizi dağıtacak, kalb huzurunu ve huşûsunu bozacak derecede sıkışma yaptı mı, helaya gitmeden, abdest tazelemeden namaza başlanmamalıdır. Ebû Dâvud'un bir başka rivâyeti her üçüne de şâmil daha âmm bir ifadeye sahiptir: "Birinizin helâya gitme ihtiyacı olur, namaza da durulursa, önce helâya gitsin."
* Üçüncü husus: İnsanların mahremiyetine riâyeti takrir etmektedir. Vücudun bazı kısımları avret olduğu gibi, evler de avrettir, mahremdir, buna saygı gerekmektedir. İzinsiz kimsenin evine girilmemelidir. Beşeri hayatta bunun da mühim bir yeri olmalı ki, meseleye bizzat Cenâb-ı Hakk Kur'ân'da yer vermiştir "Ey îman edenler! Kendinizinkinden başka evlere izin almadan, seslenip sahibine selam vermeden girmeyiniz..." (Nûr 27).
İsti'zân mevzuu 3366- 3372 numaraları hadislerde geniş olarak ele alınacaktır. Burada şimdiden iki hadis daha kaydedeceğiz: "Kim bir başkasının evine ıttılâ peyda ederken gözü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki, hiçbir hak taleb etmeye hakkı yoktur." Hz. Peygamber, kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama elindeki tarağı göstererek: "Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım" der.[850]

BEŞİNCİ FASIL

ME'MUMLA (İMAMA UYAN) İLGİLİ HÜKÜMLER

SAFLARIN TERTİBİ, İKTİDANIN ŞARTLARI VE ME'MÛMUN ÂDABI HAKKINDA

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ?? ???????? ???????: ????????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ??????????? ??????? ??????? ?‘????? ????????? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ??????????. ????: ???? ?????????: ????????? ????????? ?????? ????????[. ????? ????? ???? ???? ???????? .

1. (2810)- Ebû Mes'ûd el-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda omuzlarımıza eliyle dokunur ve:
"Düzgün olun, karışık durmayın, sonra kalblerinize de karışıklık ve ihtilaf girer. Hemen arkama, sizden akıl ve dirâyet sahibi olanlar dursun. Sonra tedricen bunları takibedenler, sonra da onları takıbedenler dursun" derdi."
Ebû Mes'ud ilave eder: "Bugün sizler ihtilafta çok ilerisiniz."[851]

AÇIKLAMA:

Dinimiz namazda safların düzgün olmasına çokca ehemmiyet vermiştir. Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaza başlarken cemaati kontrol edip, eliyle uyarı ve düzeltmelerde bulunduğunu göstermektedir. Dahası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) saflardaki karışıklığın kalplere de intikal edip, ihtilaflara sebep olacağına dikkat çekiyor; fikrî ve mânevî insicâmın, maddî intizam ve düzenden geçtiğine irşad buyuruyor. Tibî der ki: "Hadis, kalbin âzâlara bağlı olduğunu, âzâlar karışıklığa düşünce kalplerin de karışacağını, karışan kalplerin fesada uğrayıp reis olması haysiyetiyle hepsini fesada sevkedeceğini ifade eder." Resûlullah bu maddî tertipde, riâyet edilmesi gereken içtimâî hiyerarşiyi de gösteriyor: Ön safa ve hemen imamın arkasına akılca, dirâyetce mevkice, itibarca ileri olanlar durmalıdır; buna tedrîcen diğer saflarda da riâyet edilmelidir.
Nevevî der ki: "Bu hadiste, efdal olanın daha az efdale takdimi görülmektedir. Çünkü onlar ikrâma (yani kıymet verilmeye, hürmet edilmeye) daha layıktırlar. Ayrıca, ola ki imam (zuhûr eden bir özrü sebebiyle) yerine birini getirme ihtiyacı duyar; bu durumda da efdal olan evlâdır. Ve keza imamın hata, unutma gibi hallerinde onu ikâz etme işini de efdal olan daha iyi yapar, gayrısı yapamaz..."
Başka rivâyetler de gözönüne alınınca, "büyük"lerin sadece namazlarda değil her çeşit içtimâî tezâhürlerde, cemiyet ve cemaatlerde "daima öne" alınmasının sünnet olduğu görülür. Resûlullah "Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize hürmet etmeyen bizden değildir" buyurur. "Bereket büyüklerimizdedir." "Büyüğü büyükle" nevinden Efendimizin tavsiyesi çoktur.[852]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????: ??????????? ???????? ??????? ?‘????? ????????? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ?‘???????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»???????«: ?????? ??‘????.? »????????? ?‘???????«: ????? ????? ????? .

2. (2811)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benim hemen arkama sizden akıl ve dirâyet sahipleri dursun. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenler dursun. Çarşıların karışıklığından sakının."[853]

AÇIKLAMA:

1- Ahlâm ve nühâ aynı mânaya gelir, bu da akıllar demektir. Ancak bazı âlimler, ulu'l-Ahlâm'la büluğa erenlerin kastedildiğini, ulu'n-Nühâ ile de ukalâ yani akıllıların kastedildiğini söylemiştir. Dilimizde bunu, yerine göre aklı başında olanlar, yaşını başını alanlar gibi tabirlerle karşılamak mümkündür. Biz hadiste akıl ve dirâyet sahipleri diye çevirmeyi daha muvafik bulduk. Şüphesiz bununla ilimce, tecrübe, mevki ve makamca ve hatta yaşça daha ileri olanlar, kısaca müslümanlarca "büyük" addedilenler kastedilmektedir. Hemen belirtelim ki sırf yaşça büyüklük bu meselede mutlak bir öncelik sağlamaz. İlimce, yetkice, makamca önde olan yaşça küçük de olsa "büyük" sayılmıştır.
"Onu takip edenler den maksad, belirtilen vasıflarda akıl ve dirâyet sahiplerine yakın olanlar demektir.
Resûlullah bu derecelemenin ehemmiyetini takrir için "onu takip edenler" tabirini üç kere tekrar buyurmuştur. Yani büyüklük sıralamasına tedrîcen riâyet edilecektir.
2- Heyşâtu'l-evsâk, çarşıların kargaşası diye çevirdiğimiz bu tabirle Nevevî'ye göre, çarşılardaki düzensizlikler, bağırıp çağırmalar, münâkaşa ve ihtilaflar, fitneler, aldatmacalar vs. hepsi kastedilmiş olmaktadır. Bazı âlimler: "Bu tabirle, çarşıdaki ihtilât'ın yani büyükküçük, aklı başında olan-olmayan, kadın-erkek herkesin karışıklığı kastedilmiş, namazda böyle olunmaması irşad edilmiştir" demiştir. Gerçekten de ilk safları erkekler, arka safı çocuklar, en son kısmı da kadınlar tutar. Namazda bunların karışması mevzubahis olmaz. Erkekler de kendi aralarında akıl ve dirâyet sahipleri ve ondan sonra da tekrar üç mertebe zikredilen derecelenme içerisinde yerlerini alacaklardır. Şârih Tîbî, bu sakınma emrinde, "nefislerinizi namaz esnasında çarşıpazarın meseleleriyle meşgul etmekten koruyun. Zîra bu beni takib etmenize mâni olur" mânasını görmenin de câiz olduğunu söyler.[854]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???? ???????? # ???????? ???? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????????[. ????? ????? .

3. (2812)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte (bir gece) namaz kıldım. Soluna duruvermiştim, perçemimden tutarak sağına koydu."[855]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivâyetlerde daha sarîh geldiği üzere, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) bir gece teyzesi Meymûne'nin -ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleridir- yanında geceler. Resûlullah mûtadı üzere gece kalkıp abdest alır ve namaza durur. Aynı odada misafir edilen çocuk İbnu Abbâs da kalkıp abdest alarak Resûlullah'a iktida eder. Ancak Efendimizin sol tarafında yer alır. Rivâyette görüldüğü üzere, perçeminden (bazı rivâyette "eli"nden, bazısında "başı"ndan, "kulağı"ndan) tutup arkasından dolaştırarak sağ tarafına alır.
2- Rivâyet pek çok hüküm ihtiva etmektedir. Buhârî'de hadisin yirmiye yakın yerde tekerrür etmiş olması, hadisin ihtiva ettiği fikhın çokluğunu göstermeye yeterlidir. Bazıları şöyle:
* İmam cemaatle kıldırmaya niyet etmese de ona uymak mümkündür. Sonradan cemaate niyet edilebilir. Sadece Ahmed İbnu Hanbel bunu nafilede caiz görür, farzda görmez.
* Me'mûm tekse imamın sağına, imama yakın ve hizasında bulunur. Âlimler, me'mûm imamın tam hizasında mı durmalı, yoksa az gerisinde mi durmalı? İhtilaf etmişlerdir. Bu rivâyette bu husus sarîh değilse de bazı vecihlerinden "tam hizası" hükmüne delil çıkarılmıştır. İbrahim Nehâî: "İmama uyan tek kişi, arkasına durur, rükûya gittikten sonra, kavuşursa sağına durur" demiştir. Nehâî'nin bu hükme "ikinci bir şahıs da gelebilir" düşüncesiyle gittiği tahmin edilmiştir.
* Namazda iken imamın, sol tarafına duran kimseyi sağına alması, namazını bozan bir amel değildir, amel-i yesirdir.[856]

?4? ??? ????? ??‘??? ????? ??:]???????????? ???? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??????? ??????????? ????? ????: ?????? ??????? ??????? ?????? #? ??????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

4. (2813)- Alkame ve el-Esved dediler ki: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) un yanına girmek için kendisinden müsaade istedik. Bize izin verdi. Sonra kalkıp ikimizin arasında namaz kıldı. Sonra da: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle yaptığını gördüm" dedi."[857]

AÇIKLAMA:

Hadisi Ebû Dâvud, üç kişi beraber namaz kılarsa ne şekilde durmaları gerektiğine dair başlık attığı bir bâbta kaydeder. Hadiste geçen ???????? ??????? ?????????? ibaresini ikimizin arasında namaz kıldı diye tercüme ettik. Daha açık mâna şudur: "İbnu Mes'ud, Alkame ile Esved'in arasına durarak namaz kılmıştır." Yani üçü de yan yana durmuş, İbnu Mes'ud ortada yer almıştır, öne geçmemiştir. İbnu Sîrîn bu şekilde duruşlarını yer darlığı ile izah etmiştir. Nevevî bu tarzın bütün imamlara aykırı düştüğünü söyler. Zîra der, sahâbe devrinden bu güne kadar, bütün fakihler, imamdan maada iki kişi cemaat olursa onların arkada saf yapacaklarını söylemiş, Alkame ve Esved'e bu görüşlerinde muhalefet etmiştir.
Hadisin Müslim'deki vechinde, Alkame ve Esved'in İbnu Mes'ud'a ittibâen rükûda avuçlarını üst üste koyarak uyluklarının arasına yerleştirip, kollarını da dizlerine yapıştırdıkları belirtilir. Ulemâ bu tarza da muhalefet etmiştir (2589 numarada geçti).[858]

?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (2814)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeklerin teşkil ettiği safların en hayırlısı birinci saftır. En kötüsü de en son saftır. Kadınların teşkil ettikleri safların en hayırlısı en son saftır, en kötüsü de en öndekidir."[859]

AÇIKLAMA:

1- Ön safın erkekler için hayırlı olması, imama yakınlığı ve kadınlara uzaklığı sebebiyledir. Üstelik ön safta olanlar camiye daha erken gelmiş olma durumundadırlar. Son safın kötülüğü, kadınlar safına yakınlığı ve imamdan uzaklığı sebebiyledir. Ayrıca burada yer alanların mescide daha geç gelme durumları vardır.
Nevevî meseleye şöyle bir vuzuh getirir: "Erkeklere ait ön saflar her hâl ü kârda her zaman en hayırlıdır, arka saflar da daima kötüdür. Fakat kadın safları hakkında durum böyle değildir. Onların ön safı, erkeklerle aynı yerde namaz kılma durumuna bağlıdır. Eğer onlar erkeklerden tamamen ayrı bir şekilde namaz kılıyorlarsa, onların safları da erkeklerin saflarının hükmüne tâbidir: Ön saf en hayırlı saftır, arka saf en kötü saftır."
2- Saflar için şerli veya kötü kelimelerinin kullanılması mecazidir, yani sevabca daha azdır demektir. Hakiki mânada şerli olması mevzubahis olamaz.[860]

?6? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????????? ??????????? ??? ????????????? ?????? ?????? ??????????? ??? ?????: ???????????[. ????? ??????. .

6. (2815)- Nu'man İbnu Beşîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allah kalplerinize muhalefet atar -veya yüzlerinize..." demişti."[861]

AÇIKLAMA:

1- Safları tesviye etmek (düzeltmek)ten maksad, saf tutanların aynı şekilde düzgün durmalarıdır veya safda mevcut açıklıkları kapamaktır. Bu da omuzlar değecek şekilde sık durmakla olur. Bu husus 2817 numaralı hadiste biraz daha açıklanacak.
2- Hadiste ifade edilen vaîd (tehdid) hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler "Hadisi, zâhiri üzere anlamak gerekir, maksad yüzü ense tarafına koyarak veya buna benzer bir şekilde tabiî yaratılış yerinin değiştirilmesi yoluyla yüzün düzeltilmesidir" demiş ve başka bir hadis örnek verilmiştir: "İmamdan önce secdeden başını kaldıranların başlarını, Allah Kıyâmet günü eşek başına tahvil edecektir." Buradaki vaîdle önceki vaîd mahiyetce birbirine benzetilmiştir.
Burada dikkat çekilecek bir incelik, beyan edilen vaîdin, işlenen cinâyet cinsinden olmasıdır. Burada muhalefet mevcuttur. Bazı âlimler bu noktadan hareketle cemaatle kılınan namazda tesviyenin vacib olduğunu söylemiştir.
Hadisin zâhire hamlini te'yid eden bir rivâyet Ahmed İbnu Hanbel'de gelmiştir: "Ya safları düzeltirsiniz ya da yüzleriniz silinir (yok edilir)." Bu meseleye şu âyetten de delil getirerek hadis de zâhirin esas alınmasını söyleyen âlim olmuştur: "Yüzleri silip arkaya çevirerek enseler gibi dümdüz yapmadan.." (Nisâ 47).
Hadisi mecaza hamledenler de olmuştur. Nevevî der ki: "Hadisin mânası şudur: "Aranızda düşmanlık ve buğz ve kalplerinize ihtilaf konulur." Nitekim"falanın yüzü bana karşı değişti"deyince "Onun yüzünde, bana nefret zâhir oldu" anlaşılır. Zîra saflardaki muhalefetleri, zevâhirdeki muhalefeti ifade eder, zahirdeki ihtilaf da batında ihtilâflara sebep olur."
Nevevî, bu te'vili Ebû Dâvud ve başka kaynaklarda gelen şu rivâyetin te'yid ettiğini söyler: "Ya da Allah kalplerinize muhalefet atar."
Kurtubî de hadisi "İftiraka (ayrılığa) düşersiniz" diye anlamıştır.

Görüldüğü üzere her görüşün bir haklı yönü var. Birine doğru derken diğerini reddetmek mümkün değildir. İbnu Hacer'in belirtiltiği üzere "safta birinin diğerinden öne geçmesi, kibir zannı uyandırır, bu ise kalbi ifsad eder ve kopmaya dâvet çıkarır."[862]

?7? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ??????? ??????????? ????? ????????? ???????? ???? ???????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

7. (2816)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Saflarınızı düzgün kılın, zîra safların düzeltilmesi namazın kemalin(i sağlayan şartlar)dandır."[863]

?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ??? ???????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????[. ????? ??? ???? ?????? ????????? ?? ????: ?? ??? ??? ????.»????????? ???????????«: ?? ????? ???? ???? ??? ??????? ?? ?????? .

8. (2817)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Safları düz kılın, omuzları bir hizaya getirin, aradaki boşlukları kapatın, kardeşlerinizini (sizi düzeltmeye çalışan) ellerine arşı nezâketli olun. Arada şeytan gedikleri bırakmayın. Kim safa kavuşursa Allah ona kavuşur. Kim de saftan koparsa Allah da ondan kopar."[864]

AÇIKLAMA:

1- Safların düz tutulmasından anlaşılan husus burada açıklık kazanıyor: Omuzlar bir hizada olacak, öne arkaya kaçan olmayacak, saftaki şahıslar arasında boşluk olmayacak yani kollar aşağı salınmış vaziyette durunca sağ ve soldaki kimselerin kollarına değecek.
2- Kardeşlerin ellerine yumuşak (veya nezâketli) davranmak demek, safı düzeltmek için, bizi ileri veya geri iten bir el olursa hemen itaat edip ileri veya geri kaymak demektir.
Bundan şu da anlaşılmıştır. Saf dolmuşken, arkadan gelen biri, safda boş yer bulamazsa, tek başına durmaması için ön saftan birini çekip, arkada iki kişilik bir saf teşkil eder. Bu, Peygamberimizin emridir. Öyleyse hadis demek istiyor ki: "Siz safta iken arkadan bir el sizi geri çekiyorsa ona hemen inkıyad edin, geride saf yapmak üzere arkaya çekilin, bu meselede zorluk çıkarmayın."
3- "Saffa kavuşursa" tâbiri, saftaki açıklığı sağa sola kaymak sûretiyle kapatırsa demektir. Saftan kopmak, saftaki açıklığı kapamamak veya öne, arkaya veya bir yana kayarak açıklık meydana gelmesine sebep olmaktır.
Âlimlerimiz safa kavuşmayı sadece açıklığı kapamak olarak anlamamış, safa girmek, safda hazır olmak, yer almak olarak da anlamıştır. Saftan kopmayı da yine safa gelmemek olarak anlamışlardır.
Allah'ın kavuşması veya kopması, rahmetiyle muamele etmesi veya rahmetini esirgemesidir (el-iyâzu billah).[865]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????????? ?????????? ????????? ?? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (2818)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizin en hayırlınız, namazda omuzları en yumuşak olandır."[866]

AÇIKLAMA:

Omuzu yumuşak olmak, safta iken birisi safı düzeltmek için sözle veya elini omuzuna koyarak müdahale edecek olsa gerekene hemen uymaktır. Hattâbî, bu tabiri şöyle anlamıştır: "Namazda sükûnet ve itmi'nânda olmak, sağa sola bakmayıp, omuzunu başkasının omuzuna sürtmemektir. Bir diğer vecih de şu olabilir: Gedikleri kapamak için yer darlığı sebebiyle safların arasına girmek isteyene mâni olmamak, bilakis bu gayesinde ona imkân tanımak, safların sağlamlaşması ve kalabalığın daha da sıklaşması için onu omuzuyla itmemek.."[867]

?10? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ????? ???????? ?????? ???????? ????????: ????????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (2819)- Vâbisa İbnu Ma'bed (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah bir adam gördü, safın gerisinde tek başına namaz kılıyordu. Ona namazını yeniden kılmayı emretti."[868]

AÇIKLAMA:

Safın arkasında tek başına namaz kılan me'mûmun durumu hakkında selef ihtilaf etmiştir. Bazıları: "Ne caizdir ne de sahihtir" demiştir. Böyle diyenler meyanında Nehâî, Hasan İbnu Sâlih, Ahmed, İshak, Hammâd, İbnu Ebî Leylâ, Vekî sayılabilir.
Bazıları da, bunu caiz görmüştür. Hasan Basrî, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ashâbu'r-Rey bunlardandır.
"Caiz değil" diyenler, sadedinde olduğumuz hadise dayanırlar.
Keza Ahmed ve İbnu Mâce'nin tahric ettiği bir başka hadiste geçen şu ibare de bu görüşe delil kılınmıştır: "Namazına yönel, safın arkasında münferid namaz kılınmaz."
Safın gerisinde münferidin kılacağı namaza "sahihtir" diyenlerin delili, Ebû Dâvud'da, Ebû Bekre (radıyallâhu anh)'den yapılan bir rivâyettir. Orada Ebû Bekre mescide girdiği zaman Resûlullah'ın rükû yapmakta olduğunu, (rükuda yetişebilmek için) safa varmadan hemen rükûya vardığını, sonra durumu Resûlullah'a açınca, Aleyhissalâtu Vesselâm'ın: "Allah senin hırsını artırsın, artık iade etme.." dediğini görmekteyiz.
Âlimler, bu durumda verilen iade emrini, evla olana devamda mübâlağa için menduba hamletmişlerdir. İbnu Hacer der ki: "Ahmed ve başka bazısı bu iki hadisin arasını bir başka tarzda te'lif ettiler. Şöyle ki: "Ebû Bekre'nin hadisi âmm olan Vâbisa hadisini tahsis eder. Öyleyse, kim safın gerisinde münferid olarak namaza başlar sonra da rükû'dan kalkmazdan önce safa dahil olursa ona iade gerekmez, tıpkı Ebû Bekre hadisinde olduğu gibi... Aksi takdirde Vâbisa hadisinin âmm olan hükmü gereğince iade vacib olur."[869]

?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ?? ?????????? ????????? ??????: ?????????? ??????????? ???? ??????????? ?????? ???? ??????????. ? ??????? ?????? ???????????? ?????? ???????????? ??????[.

11. (2820)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashâbında bir gerileme görmüştü:
"İlerleyin bana uyun. Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir kavm gerilemeye devam eder eder de Allah da onları geriletiverir" buyurdu."[870]

AÇIKLAMA:

"Sizden sonrakiler de size uysun" demek, beni göremeyecek olanlar sizden görüp size uysunlar demektir. Hadisten, imamı göremeyen cemaatin, gördükleri cemaate bakarak imama iktida edebileceği hükmü çıkarılmıştır. Şa'bî gibi bazıları cemaatin cemaate uymasını câiz görmüştür. Her saf, arkasındaki safın imamıdır. Bu görüşü çoğunluk reddeder. Hadis, imamdan geri kalmayı zemmetmektedir.
Hadisin sonunda ifade edilen "Allah'ın, gerileyenleri geriletmesi", onları cemaat feyzinden ve sevabından mahrum bırakması demektir.[871]

?12? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ??????: ?? ?????????? ????? ??????? ??????????? ?????? ????????. ???????: ???????? ??????? ??????????? ????: ????????? ????????? ????????????? ????????????? ?? ???????[. ??????? ???? ???? ???? ???????? »????????«: ?????? ???????.??? ????? ?????: »?????????? ????????? ????????«. ?? ???? ???? ???? .

12. (2821)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Meleklerin Rabbleri indinde saf tutmaları gibi siz de saf tutmaz mısınız?" Biz:
"Melekler nasıl saf tutarlar?" dedik.
"Onlar dedi, ön safları tamamlarlar ve safda muntazam dururlar."[872]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, meleklerin Cenâb-ı Hakk'a ibadetlerini yaparken veya Arş-ı Rahmân'ın çevresinde kıyam ederken saflar şeklinde durduklarını ifade etmekte ve saf şekillerini açıklamaktadır: Ön saflarda boşluk yok ve saflar düzgün.
2- Ön safların doluluğu demek, bir saf tam olarak dolmadan diğer bir saf başlatılmaz demektir.
3- Safın düzgün olması, arada boşluk bulunmaması, safta yer alanların birbirine değmesi demektir. ?????? ???????? "birbirlerine değmek" mânasına gelir. Hadiste geçen bu kelime âyette de geçmektedir: ??????????? ????????? ????????? "Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş (yekpâre ve müstahkem) bir bina gibi, saflar bağlayarak çarpışanları sever" (Saff 4). Marsûs birbirine değen, yekpâreleşen demektir; kenetlenme diye de ifade edilmiştir.[873]

?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ??????????? ??? ?? ???????? ?'????? ??? ??????? ??? ????????[. ????? ???? .

13. (2822)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer birinci safta ne olduğunu bilseydiniz, mutlaka kur'a çekilirdi."[874]

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler, birinci saf'tan maksadın son safta bulunsa bile mescide ilk gelen olduğunu söylemiştir. İbnu Abdilberr: "İlk gelen, ön safta yer almasa bile sonradan gelip de zorla öne geçenden efdaldir" demişse de delilsiz iddiada bulunduğu söylenmiştir. Hadislerde geçen ilk saf ile imamı takip eden birinci saf kastedilmiştir. Bazı âlimler "imamı takip eden eksiği olmayan ilk tam saf kastedilmekte" demiştir. Şu halde esas olan birinci kaydettiğimizdir.
Âlimler ilk safa teşvikte şu maslahatları zikreder:
* Borçtan kurtulma yarışı vardır.
* Mescide erken girme vardır.
* İmama yakın olup onu dinleme, ondan öğrenme vardır.
* İmam takılırsa onu açma vardır.
* Önden geçenlerin vereceği rahatsızlıktan selamet vardır.
* Önünde olanı görmekten zihnin selamette kalması vardır.
* Secde mahallinin, öndekilerin vereceği bazı rahatsız edici şeylerden selameti vardır.
* Secde mahalli daha az çiğnendiği için daha pâktır.[875]

?14? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ?"????? ??????????? ????? ????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????????: ?????????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

14. (2823)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, kendisine uyulmak için meşrû kılınmıştır. Öyleyse o tekbir getirdi mi siz de tekbir getirin. Rükûya gidince siz de rükûya gidin." "Semi'allâhu limen hamideh" (Allah kendisine hamdedeni işitir) deyince "Allahümme Rabbenâ leke'lhamd" (Ey Rabbimiz hamdler sanadır) deyin. O ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılın, oturarak kılarsa siz de hepiniz oturarak namaz kılın."[876]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namazda imama uyan kimsenin namazla ilgili hususlarda imamı takip etmesi gerektiğini beyan ediyor. Bu cümleden olarak:
* Tekbirlerde,
* Rükûlarda,
* Secdelerde,
* Kuûd ve ka'delerde,
* Selamlarda, imama uyulacaktır... Bunlar icra edilirken daima imam tâkip edilecek, bu sayılanlar daima imamın peşinden yapılacak ve imamdan önce yapılmamaya dikkat edilecektir. Çünkü "imam kendisine uyulmak için meşrû kılınmıştır." Bu fiilleri imamdan önce yapanları, Resûlullah'ın şiddetle tevbih edip azarladığını müteakiben kaydedeceğimiz iki hadiste (2824-2825) göreceğiz.
* Rükûdan kalkarken imam semi'allâhu limen hamideh deyince, cemaat aynı şeyi tekrar etmeyip, Rabbenâ ve leke'lhamd diyecektir.

2- Hadiste temas edilen mühim bir husus, imam herhangi bir mazeretle oturarak namaz kıldırdığı takdirde, cemaatin de oturarak namazını kılması meselesidir.
Bu mesele ulemâ arasında oldukça fazla münâkaşa edilmiştir. Çünkü bu mevzuya müteallik hadisler çoktur ve aralarında teâruz vardır. Bazı rivâyetler, Hz. Peygamber'in oturarak namaz kılarken, cemaatin de ayakta O'na uyduğunu ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz rivâyette olduğu üzere, bazı rivâyetler, imam hangi hal üzere kılıyorsa, cemaatin de o hal üzere uyması gerektiğini ifade etmektedir.
İmamların ihtilafı sadece rivâyet farklılığından ileri gelmez. Vak'aların ne zaman olduğu hususundaki mübhemlik de mevzubahistir. Ayrıca bazı rivâyetlerde diğerlerinde olmayan ziyade mevcuttur. Farklılıkların, mübhemliklerin sağladığı yorum ve değerlendirme imkânı, âlimleri ihtilaflı neticelere sevketmiştir.
İbnu Hacer'in kaydına göre Ashabtan bir kısmı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra oturduğu yerde namaz kıldırmış, cemaati ise ayakta kılmışlardır. Üseyd İbnu Hudayr, Hz. Câbir, Kays İbnu Kahd, Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anhüm) bunlardandır. İbnu Hibbân ve bazıları, ayakta kılan cemaatin oturarak kılan (özür sahibi) imama uyabilecekleri hususunda Ashabın icma ettiğini bile söylemiştir.
Rivâyetler arasındaki ihtilafı giderme hususunda âlimlerden bazıları, oturan imamın arkasında oturarak kılmayı emreden hadisin mensuh olduğunu söylemiş, bazıları da rivâyetleri cem'etmiştir. Cem'edenler, farklı hükümler ihtiva eden hadislerin farklı hallerle ilgili olarak vârid olduğuna dikkat çekerler, "her hadis ayrı bir durumla ilglidir" derler.
Buna göre, Hz. Peygamberin oturarak namaz kıldırma hadisesi, bir seferinde Efendimizin attan düşerek ayağının çıkmasına bağlıdır: Ebû Dâvud'da Hz. Câbir'in anlattığına göre, Efendimiz Medîne'de bir ata biner, ancak at, Aleyhissalâtu vesselâm'ı bir hurma kütüğünün üzerine atar ve ayağı çıkar. Müslim'in yine Câbir'den kaydettiği şu rivayet, mezkur hadise ile ilgili olmalıdır.: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rahatsızlandı, biz de arkasında namaz kıldık. Efendimiz oturarak kılıyor. Ebû Bekir de O'nun tekbirlerini yüksek sesle tekrar ederek cemaate duyuruyordu. Bir ara (Resûlullah) bize baktı, kendisine ayakta uyduğumuzu gördü. Bunun üzerine oturmamızı işaret buyurdu. Biz de oturduk. Selam verince dedi ki:
"Siz nerdeyse İranlıların ve Bizanslıların işini yapayazdınız. Onların kralları otururken, kendileri ayakta dururlar. Sakın öyle yapmayın. İmamlarınıza uyun, onlar ayakta kılarlarsa siz de ayakta kılın, oturarak kılarlarsa siz de oturun."
Bazı âlimlere göre bu hadise vefatına yakın hastalandığı sırada oturarak namaz kıldırma hadisesi değildir. Resûlullah'ın vefatına yakın oturarak kıldırdığı namazla ilgili rivâyet, cemaatin Resûlullah'a ayakta iktida ettiğini, Resûlullah'ın da bu hali gördüğü halde "oturun!" diye müdahale etmediğini ve böylece oturarak kıldıran imamın arkasında ayakta namaz kılmayı takrir ettiğini belirtir. Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmam Şâfîî ve Evzâî gibi bir kısım âlimler bu rivâyetle öncekinin mensuh olduğuna hükmetmişlerdir. Velîd İbnu Müslim'in rivâyetine göre İmam Mâlik'in görüşü de budur.
Ahmed İbnu Hanbel, neshi inkar eder. Ona göre, her iki hadisin de ayrı bir tatbik yeri vardır, yani hadisler iki ayrı halle ilgilidir. O iki halde onlarla amel edilir. Şöyle ki:
1) Vazifeli imam, namazı şifası umulan bir hastalık sebebiyle oturarak kıldırmaya durmaya başlarsa, bu durumda cemaat de oturarak kılar.
2) Vazifeli imam, namaza ayakta başlarsa cemaatinde onun arkasında namazı ayakta kılmaları gerekir, imama oturarak kılmayı icab ettiren bir hal ârız olmuş olmamış farketmez; cemaat namazı başladığı gibi (ayakta) devam ettirir. Nitekim rivâyetler, Resûlullah'ın ölüm sırasında hastalanınca, bu şekilde yaptığını, cemaatin ayakta kıldığını gördüğü halde müdahale etmemesi, bunu takrir ettiğini gösterir. Efendimizin takriri, bu halde cemaate, oturmanın gerekmediğine delil olur. Nitekim Hz. Ebû Bekr cemaate namazı ayakta kıldırmaya başladı, onlar da önceki haldekine muhalif olarak ayakta devam ettiler. Zîra zikredildiği üzere, öncekinde Hz. Peygamber namaza oturarak başlamış, arkadakiler ayakta devam edince, bunu doğru bulmamıştı.
İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel'e bu görüşünde bazı Şâfîîlerin de iştirak ettiğini belirtir. İbnu Huzeyme, İbnu'l-Münzîr, İbnu Hibbân gibi.
Son olarak şunu da belirtelim: İmam Muhammed ve İmam Malık'in meşhur kavline göre, Resûlullah oturarak kılarken cemaatin ayakta uyması ümmete delil olamaz. Zîra bu, Efendimizin hasâisine girer. Onun için tanınan bir ruhsattır, hasâisten olan, başkasına delil olamaz. Bu görüşü Hz. Câbir'den mürsel olarak rivâyet edilen şu hadis de te'yîd eder: "Benden sonra kimse oturarak namaz kıldırmasın." Ancak ulemâ hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.
DİKKAT: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekr'e uymasını esas alan bazı âlimler: "Vazifeli imam hastalığı sebebiyle cemaate oturarak namaz kıldırmaktansa, bir başkasını imâmete geçirmesi evladır" demiştir.[877]

?15? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ?“????? ??? ???????? ?????? ??????? ????? ???????? ??? ????????? ??????? ???????[. ????? ?????? .

15. (2824)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, rükû ve secdede başını imamdan önce kaldırdığı zaman Cenâb-ı Hakk'ın, (Kıyâmet günü) başını, eşek başına veya sûretine çevire(rek dirilte)ceğinden korkmaz mı."[878]

?16? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ?“????? ?????? ??????????? ?????? ?????????[. ????? ???? .

16. (2825)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) şunu söylemiştir: "Başını imamdan önce kaldırıp indiren kimsenin alnı şeytanın elindedir.[879]

?17? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ???? ???????? # ????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ????? ?????? ???????? # ?????????? ???? ?‘????[. ????? ?????? .

17. (2826)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kılarken, o "semi'allâhu limen hamideh" deyince, bizden kimse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) alnını yere koyuncaya kadar, sırtını eğmezdi."[880]

AÇIKLAMA:

1- Son üç rivâyet imama uyan kimsenin imamdan önce hareket etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Gerçi 2824 numaralı hadiste öncelikle rükû ve secdeden, başı imamdan önce kaldırmak mevzubahis edilmiş ise de 2825 numaralı hadiste imamdan önce secdeye gitmek de kaldırmaya dahil edilerek her ikisinden de zecr edilmiştir.
2- Başı imamdan önce kaldırmanın mesh gibi şiddetli bir ceza ile müeyyideye bağlanmasından, âlimler bu fiilin haram olduğunu istidlâl etmişlerdir. Nevevî buna dayanarak fiilin haram olduğunu söyler. Ancak cumhur böyle hareket eden musallinin günahkâr olduğuna ve fakat namazının yeterli olacağına, tekrar kılmak gerekmediğine hükmetmiştir. Yine de çoğunluk, böyle yapan kimsenin, başını geri koyup ne miktar erken kaldırmışsa bir o kadar imamdan sonra secdede kalması gerektiğini söyler. İbnu Ömer, "namaz bâtıl olur" kanaatindedir. Ehl-i zâhir ile Ahmed İbnu Hanbel (bir görüşünde) böyle hükmetmiştir.
3- Eşeğe benzetmenin hikmetini bazı âlimler şöyle izah ederler: "Burada meshle mânevî bir durum kastedilmiştir. Zira eşek aptallıkla mevsuftur. Bu mâna ile, namazın farzından ve imama uymaktan kendisine terettüp eden şeyleri bilmeyen câhil için istiâre edilmiştir." Esasen, imamdan önce başını kaldıranlar çok olmasına rağmen, başı eşek başına çevrilen görülmediği için, hadisi zâhiriyle değil bu şekilde mecaz mânada anlamak daha uygundur. Zaten hadiste, başın mutlaka değişeceğini, ifade eden bir delil mevcut değildir.
Bazı âlimler, hissî veya mânevi veya her iki meshin fiilen vukûunu muhtemel görmüştür.
Bazıları da hadisi zâhirine hamletmiş ve meshin vukûunu esas almıştır. Nitekim bazı hadîslerde, bu ümmette hasf ve mesh'in meydana geleceği mevzubahis edilmiştir.
4- Hadiste müsâbakanın (imamdan evvel rükû ve sücûd'a gitme) yasak olduğu da açık olarak anlaşılmakta ise de mukârene (beraberlik) hakkında bir sarâhat yoktur. Bazı âlimler bunun da yasağa dahil olması kanaatindedir.
5- Sonuncu hadis (2826), imamla berâberliği (mukârene) yasaklamakta daha sarihtir. Bununla tuma'nînenin uzunca olmasına hükmedenler olmuştur. Hadiste, namaz sırasında, intikallerde imama uymak için ona bakmanın cevazı da mevcuttur.[881]

?18? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ????

???????? ???? ?“????? ?????? ??????? ???????? ????????[. ????? ????? ???? ???? .

18. (2827)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse, namazdan tek rek'ati imamla kılabilmişse, namazın tamamını beraber kılmış gibi olur."[882]

?19? ??? ???? ‘?? ????:]???? ???????? ??? ??????? ???????? ??????? ??????????? ??? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ????????[.

19. (2828)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Siz namaza gelince biz secdede isek hemen secdeye katılın, fakat onu (rek'at veya başka) bir şey saymayın, tek rek'ate kavuşan namaza kavuşmuş sayılır."[883]

?20? ???? ????:]???? ??????? ??????????? ?????? ??????? ???????????? ?????? ????????? ????????? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????[.

20. (2829)- Muvatta'nın rivâyetinde şöyledir: "Rek'ate kavuşan secdeye kavuşur. Kim Fâtiha'ya yetişemezse, pek çok hayrı kaçırmış demektir."[884]

AÇIKLAMA:

Bu hadis 2391 ve 2392 numaralı hadislerde genişçe açıklanmıştır. Mühim olan iki noktayı özetleyeceğiz:
* İkindi namazında bir rek'ati, vakti içinde kılan, namazını vakti çıksa da tamamlar, bu namaz sahihtir, ulemâ bunda icma eder.
* Sabah namazı için de Eimme-i Selâse (Ahmed, Şâfiî, Mâlik) aynı şekilde hükmetmiş ise de Hanefiler güneşin doğması ile sabah namazının bâtıl olacağına hükmetmişlerdir.[885]

?21? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????? ??:]??? ????? ?????? # ???? ???? ????????? ???“????? ???? ????? ???????????? ?????? ???????? ?“?????[. ????? ??????? .

21. (2830)- Hz. Ali ve Hz. Mu'âz (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz mescide geldiğinizde (cemaatle namaza başlanmış ise), imam (kıyâm, rükû, secde, kuûd) hangi hâl üzere olursa olsun hemen uyun ve yapmakta olduğunu yapın."[886]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cemaate uğrayan kimsenin hemen imama uymasını emreder. Avam, yanlış bir anlayışla imama kıyamda uymak için bekler. Halbuki bu hadis, böyle bir beklemeyi tecvîz etmiyor. İmam hangi hal üzere olursa olsun derhal uymayı emrediyor. Sözgelimi imama secde veya kuûd (oturma) halinde uymuş olsak, her ne kedar iki rivâyet önce, 2828 numarada kaydedilen hadîse göre, rükûyu kaçırdığı için bu secde ve kuûd rek'atten sayılmazsa da daha önce 2392 numaralı hadiste geçtiği üzere namazın bir secdesine bile yetişen kimse, cemaat sevabından nasibdâr olmaktadır. Öyle ise, imamı hangi hal üzere bulursa hemen uymak gereklidir.
2- Hadîsin arkasından Tirmizî, şu açıklamayı sunar: "Ehl-i ilim, amelde bunu esas almıştır. Derler ki: "Kişi gelince imam secdede ise, derhal secde etsin. Bu secde rek'at için kâfi değildir, çünkü rükûyu kaçırmıştır" İbnu'l-Mubârek imamla secdeyi tercih etmiştir. Bazı büyüklerden naklen demiştir ki: "(Bu secde rek'atten sayılmasa bile boşa yapılmış olmaz,) kişinin, başını o secdeden kaldırmazdan önce mağfiret olunması mümkündür."
3- Cumhur-u ulemâ, imamla kılınan kısmın rek'at sayılması için rükûda uymayı şart koşmuştur. Şu halde, rükûda yetişemeyip, secdede imama kavuşan bir kimse sevaba iştirak etse de o rek'ati kaçırmış sayılır, imam selam verdikten sonra kalkıp eksik kalan rekâtleri tamamlayacaktır.
4- Bazı âlimler, cumhura muhalif olarak, imamla kılınan kısmın rek'at sayılması için Fâtiha'yı kıyamda okuyacak kadar kıyamda durup, Fâtiha'yı okumayı şart koşmuştur. Bu görüşte olan Zâhirîlere ve İbnu Huzeyme'ye göre, bir kimse rükûya yetişse de, Fâtiha okuyacak kadar kıyama yetişemese o rek'ate yetişmiş sayılmaz. İmamın arkasında kırâatin vücûbuna hükmeden Şâfiî ulemâsından birçoğunun bu görüşte olduğu belirtilmiştir. Buhârî, el-Kırâatu Halfe'l-İmâm adlı kitabında bu şartları zikretmiş ve onların delil ittihaz ettikleri şu rivâyeti de kaydetmiştir: "Kim rükûda imama kavuşursa hemen rükûya giderek imama uysun, ancak sonra o rek'atı iâde etsin." İbnu Hacer, Ebû Hüreyre tarafından bu rivâyetin mevkuf olduğunu, merfû olmadığını belirtir. İbnu Hacer'e göre, bu görüşte olanlar öncelikle: "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur" hadisi ile "İmama yetiştiğinizi kılın kaçırdığınız kısmı tamamlayın" gibi daha sarîh ve sahih merfû hadisleri amellerine esas almışlardır.
Rek'atin sayılması için rükûya yetişmeyi kâfi gören cumhur, delil olarak Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) tarafından rivâyet edilen şu hadîse dayanır: "Kim cuma günü, namazın son rek'atinin rükûsuna yetişirse, (imam selam verince) bir rek'at daha ilave etsin."[887]

?22? ??? ???? ?? ??????:]???? ?????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????????? ???? ????????? ?????? ???? ????????? ??????????? ??????????. ???????? ?????? ???? ??????? ?????: ????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????: ????. ???? ???????? ????? ???????????[. ????? ??? ???? .

22. (2831)- Hemmâm İbnu'l-Hâris anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh) Medâin şehrinde yüksekçe bir yerde durarak cemaate imam olmuştu. Ebû Mes'ud kamîsinden tutarak onu çekti. Namazdan çıkınca, Ebû Mes'ud:
"İnsanların bundan men edildiklerini bilmiyor musun?" dedi. Öbürü:
"Evet, ancak siz beni (gömleğimden tutup) çekince hatırladım!" dedi."[888]

AÇIKLAMA:

Burada, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durarak namaz kıldırmasıyla ilgili nehy mevzubahistir. Hadiste geçen dükkân, dilimizdeki dükkân değildir. Bugün bu kelimeyi ticaret yapılan yer, ticâretevi mânasında kullanırız. Hadiste, oturmak için yapılan yüksekçe yer kastedilmektedir. Biz bunu divan, sedir gibi kelimelerle karşılamıyoruz, çünkü bunlar ev içi malzemesidir, müteharriktir. Dükkân, sâbittir. Belki peyke ile karşılamak mümkündür.
Ebû Dâvud'un aynı bâbta kaydettiği ikinci bir hadis, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durmasını yasaklamada daha vâzıhtır. Aynen şöyle: "Ammâr İbnu Yâsir (radıyallâhu anh), Medâin şehrinde halka namaz kıldırmak üzere öne geçip bir "dükkân"ın üzerine çıktı. Halk kendisinden aşağıda kalıyordu. Huzeyfe (radıyallâhu anh) hemen öne ilerleyerek Ammâr'ın elinden tuttu. Ammâr da ona uydu. Huzeyfe onu dükkandan aşağı indirdi.
Ammâr namazdan çıkınca Huzeyfe ona:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bir kimse halka imamlık yapınca, halktan daha yüksek bir yerde durmasın" dediğini duymadın mı?" diye sordu. Ammâr:
"Bu sebepledir ki elimden tutup çekince sana uyarak aşağı indim!" cevabını verdi."
Neylü'l-Evtâr'da denir ki: "Mescidde veya başka yerde olsun, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durarak namaz kıldırması yasaklanmıştır. Burası ister insan boyunda

ister daha alçak, ister daha yüksek olsun, birdir. Çünkü hadiste yüksekliğin miktarı belirtilmeden yasak vârid olmuştur." Resûlullah'ın minberüzerinde namaz kılmış olmasına gelince, bu hususu izâh sadedinde, "öğretmek maksadıyla" denmiştir. Müteakip hadiste görüleceği üzere yeni yapılan minberin üstünde namaza duran Efendimiz, namaz bitince yaptığı açıklamada "Namazımı bilmeniz için böyle yaptım" demiştir. Bu hadisten halka öğretmek gayesi güdüldüğü zaman imamın yüksekçe bir yerde namaz kılabileceğine cevaz da bulunmuştur. İbnu Dakîku'l-Îd: "Kim öğretme maksadı olmaksızın imamın yüksek yerde namaz kılabileceğine, bu sünnetten delil bulmaya kalkarsa yanlış iş yapmış olur" der ve bu istidlaldeki yanlışlığın mahiyetini açıklar.
Son olarak şunu belirtelim, İbnu Hacer'in de dikkat çektiği üzere, imamla cemaatin alçaklıkyükseklik bakımından farklı yerlerde durmaları câiz görülmüştür. İmam ve cemaatin aynı seviyede durmaları esas olmakla birlikte bir arşın miktarına kadar alçak veya yüksek bir yerde durulmasına maalkerâhe cevaz verilmiştir. Eğer imamın bulunduğu yükseklikte birkaç kişi cemaate dahil olursa kerahet kalmaz.[889]

?23? ??? ??? ???? ?? ?????:]???? ??????? ??????? ??? ?????? ??? ????? ??????????? ?? ????????? ???? ???? ????? ????? ??????: ???? ???????? ????? ‘??????? ???? ???? ????? ????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????. ??????? ????? ?????? # ??? ??????? ???????? ???? ?‘??????? ??? ????? ??????? ??????????? ??? ???????? ??? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????? ???????? ???????????. ????? ????? ????? ?????? ?????? # ??? ??????? ??? ??????????: ?????? ???? ???????? ??????????. ?????? ???????? # ????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???? ?????????? ????? ?????? ???????? ??????????? ????? ?????? ?? ????? ??????????? ????? ?????? ???? ???????? ????? ??????? ???? ???????? ??????: ??????? ???????? ???? ??????????? ??? ????????????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

23. (2832)- Ebû Hâzım İbnu Dînâr (rahimehullah) anlatıyor: "Sehl İbnu Sa'd'a bir grup insan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in minberinin hangi ağaçtan yapıldığı hususunda münâkaşa etmek üzere geldiler. Sehl:
"Ben onun hangi ağaçtan yapıldığını, kimin yaptığını, Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hangi gün üzerine oturduğunu biliyorum!" dedi ve açıkladı:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensârdan falanca kadına bir adam gönderdi: "Marangoz kölene söyle, bana ahşaptan münasib bir şey yapsın da üzerine çıkıp halka hitabette bulunayım"' dedi. Köle de O'na şu üç basamaklı şeyi imâl ediverdi. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun şu yere konmasını emretti. Mezkur minber, el-Gâbe'nin ılgın ağacından yapılmıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberin üzerine çıkıp namaza durdu ve tekbir getirdi, cemaat de O'nunla birlikte arkasından tekbir getirdi. Sonra rükûya gitti, sonra geri geri gelerek minberden indi ve minberin dibinde secde yaptı,sonra namazdan çıktı, sonra halka yöneldi ve:
"Ben bunu, bana uymanız ve namazımı bilmeniz için yaptım" buyurdu.[890]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, birçok fıkhı ihtiva etmektedir:
* Herşeyden öce, duyulan ihtiyaç üzerine yeni bir teknik ortaya koyma örneği var: Hadisin başka vecihlerinde tasrîh edildiği üzere cemaatin artması üzerine arka kısımda kalan cemaat Resûlullah'ı yeterince işitemez hale gelir. Rivâyetler bazılarının Resûlullah'ı işitemeden geri döndüğünü belirtir. Hülasa değişen şartlar karşısında bazı rivâyetlerde halkın talebi üzerine, bazı rivâyetlerde Resûlullah'ın şahsen ihtiyaç duyması üzerine minber inşası işi konuşulur, tezekkür edilir. Neticede Aleyhissalâtu Vesselâm, herkesin görme ve işitmesine imkan tanıyacak bir yükseklikte konuşma çaresini minber inşasında bularak, bunun yapılmasına karar ve emir verir.
* Fen ve teknik gayr-ı müslimden alınabilir. Zîra hadiste görüldüğü üzere, minberi yapan usta, bir kadının kölesidir. Başka rivâyetlerde hıristiyan ve hatta Suriye menşe'li olduğu belirtilir.
* Örf, âdet ve mahallî görgüye uymayan bir şey yapan kimse, bunun sebep ve hikmetini etrafindakilere açıklamalıdır.
* Halife, imam veya bir başkası olsun, her hatibin, halka minberden hitabetmesi câizdir, meşrûdur.
* İmam, namazdaki fiilleri halka öğretmeyi de niyet ederse bu câizdir.
* Namazda amel-i yesîr câizdir. Resûlullah'ın arka arka yürüyerek minberden inmesi amel-i yesîr (az iş)dir, namazı bozmaz.
* İmamın yüksekte durması câizdir.
* Cemaate daha iyi görme ve işitme imkânı sağlayacağı için imamın minber edinmesi müstehabtır.
* Şükür veya teberrük her ne maksadla olursa olsun, yeni bir şeyin açılışını namazla yapmak müstehabdır.
2- el-Gâbe, kelime olarak "orman" demek ise de rivâyette bir ormanın adıdır. Medîne'nin dışında Şam yolu üzerinde bir ormanın adıdır. Bazı rivâyetler bu ormanın, cahiliye devrinden bir koruluk halinde intikal ettiğini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri üzerine buraya ağaçlar dikilerek sıklaştırılıp orman haline getirildiğini ve Resûlullah'ın ayrıca: "Kim buradan bir ağaç keserse yerine bir ağaç diksin" emrini vererek ormanlardan istifade usulünü vazettiğini belirtir.[891]
3- Minberi inşa eden ustanın şahsiyeti, üzerinde ayrıca durulmaya değer bir noktadır. Zîra, onun hüviyeti çeşitli rivâyetlere göre farklıdır. Buhârî'nin Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivâyete göre Medîneli bir kadının, mesleği marangozluk olan Rûmî bir kölesidir. İbnu Sa'd'ın bir rivâyetinde Abbâs İbnu Abdulmuttalib'in Kilab isminde bir kölesidir. Abd İbnu Humeyd'in Müsned'inde geçen bir rivâyette ise, İbrahim isminde bir zattır. Hülasa en kavî rivâyet olan Buhârî'nin rivâyeti, sarih olarak mimarın Rûmî olduğunu ifade etmekten başka, İbnu Sa'd'daki rivâyette aslen hıristiyan olup sonradan müslüman olan Temîmü'd-Dârî' nin: "Ey Allah'ın Resûlü! sana Şam'da inşâsını gördüğüm şekilde bir minber yapayım mı?" tarzındaki müracaatı da bu tekniğin daha çok hıristiyanlar tarafından kullanıldığını ve oradan iktibas edildiğini göstermektedir. İbnu Hacer çeşitli rivâyet ve izahları nazar-ı dikkate olarak minberin inşasında birçok kimselerin işbirliği yapmış olabileceğine hükmeder.
Minberin ne zaman inşâ edildiği ihtilaflıdır. Umumîyetle 7. veya 8. hicrî yıl olduğu kabul edilir.[892]

?24? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ????? # ???????? ???? ????????? ?? ?????????? ????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? #. ?????? ??????? ?????????? ????????? ??????????? ?????????????. ?????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????. ???????? ??????? ???????? ?? ????? ??????: ????? ?????? ??? ???????? ?????????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? .

24. (2833)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin duvarları alçak olan hücresinde namaz kılardı. Halk bu sebeple Aleyhissalâtu Vesselâm'ın karaltısını (silüetini) görürdü. Böylece onlar da kalkıp geceleyin, O'na uyarak O'nunki gibi namaz kıldılar. Sabah olunca bu durumu konuştular.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikinci gecede de kalktı, halk da aynı şekilde yaptı. Üçüncü gece de aynı şey tekerrür etti. Bundan sonra Resûlullah oturdu ve çıkmadı.
Sabah olunca durumu medâr-ı bahs ettiler, sebebini sordular. Efendimiz şu cevabı verdi:
"Gece namazının sizlere farz olmasından korktum."[893]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın gece namazı kıldığı hücresinden maksad nedir? Farklı rivâyetlerin delâletiyle şu iki ihtimal üzerinde durulmuştur:
a) Mescidin avlusunda yer alan hücrelerden biridir. Çünkü Ebû Nuaym'ın bir rivâyetinde "Zevcelerin hücrelerinden birinde gece namazı kılardı" denmiştir.
b) Bundan maksad, mescidde hasırla teşkil ettiği hususi hücre olabilir, çünkü Efendimizin gündüzleri üzerine oturup, geceleri de bölme olarak kullanarak mecsidde hücre teşkil ettiği bir hasırından bahsedilmektedir. Bu hadis Sahîheyn'de Hz. Âişe ve Zeyd İbnu Sâbit tarafından rivâyet edilmiştir.
2- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gıyabında, duvar gerisinde cemaatin kendisine uyarak nafile kıldığını göstermektedir. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler de mevcuttur. İbnu Ebî Şeybe'nin Sâlih Mevla't Tev'eme'den kaydettiğine göre, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'le birlikte mescidin damında oldukları halde imama uyarak namaz kılmışlardır. Saîd İbnu Mansur, Hasan Basrî'nin imamın gerisinde veya çatının üzerinde imama uyarak namaz kılan kimse hakkında: "Bunda bir beis yok"dediğine dair rivâyet kaydetmiştir. Buhârî'nin kaydına göre Hasan Basrî hazretleri: "İmamla senin aranda nehir bile olsa zarar etmez" demiştir. Ebû Miclez: "Kişi, imamla arasında yol veya duvar da bulunsa ona uyulabilir, yeter ki imamın tekbirini işitsin" demiştir. İbnu Hacer, Mâlikîlerin de böyle hükmettiklerini belirtir.
Hanefîler, imamla cemaat arasında görmeye veya işitmeye mâni duvar bulunmamasını şart koşar, aksi halde iktida sahih olmaz. Keza imamla muktedi arasında veya önceki safla arkadaki saflar arasında fazla mesafe olursa bakılır: Cemaat mescid dışında ve aradaki mesafe bir saf bağlanacak miktardan az ise iktida sahihtir. Fazla ise sahih değildir. Mescidin içinde çoğunlukla bunun aranmıyacağına, herhangi bir köşesinde imama uyabileceğine hükmedilmiştir. Bu mevzu münâkaşalıdır. İlmihal kitaplarına bakılmalıdır.[894]

?25? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #. ??? ?????????? ?“??????? ????????? ??? ????????? ??????????? ??????????? ???????????? ??? ?????????? ????? ?????????? ????????? ????? ????????? ??????????[. ????? ????? .

25. (2834)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkâmetin okunduğunu duydunuz mu namaza yürüyün. Sâkin ve vakur olmayı unutmayın. Sakın koşuşmayın. Yetiştiğiniz yerden kılın, kaçırdığınız kısmı tamamlayın."[895]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza gelirken acele etmemeyi tavsiye etmektedir. Bunun sebebi Müslim'in Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir ziyadede açıklanmaktadır: "...zira biriniz namaza niyetle yürüyünce artık namazda sayılır." Yani namaz için yürüyen, musalli hükmündedir. Öyleyse ona, musallinin itimad ettiği şeye itimad etmesi, musallinin kaçınması gereken şeyden kaçınması gerekir.
2- Resûlullah'ın tavsiye ettiği sekînet ile vekâr arasında bazı âlimlere göre fark yoktur ve te'kiden ikincisi de zikredilmiştir. Ancak Nevevî, fark görür ve der ki: "Zâhire göre ikisi arasında fark vardır. Sekînet, hareketlerde teennî ve alçaltmak, sağa sola bakmamak gibi." Hadisin devamından namaza giderken isti'cal gösterip koşmanın vekâr'a aykırı olduğu hükmü çıkarılmıştır. Nevevî der ki: "Acele etmemeyi irşad buyurmakla Efendimiz, cemaate giden kimse namaza yetişmese bile, sevab elde etme gayesine ulaşır, çünkü niyet anından itibaren zaten namazdadır, musallidir. Acele etmemek, ayrıca daha çok adım atma imkânı sağlar. Zaten çok adım atılması bizzat istenen bir hususdur." Bu mevzuda bir çok hadis vârid olmuştur. Hz. Câbir'in Müslim'deki rivâyetinde "...Her bir adımınız için bir derece verilir" denilmiştir. Keza Ebû Dâvud' daki:
"Biriniz güzel şekilde abdestini alır, sonra mescide müteveccihen çıkarsa sağ adımını attıkça Allah ona bir sevab yazar, sol adımını attıkça da bir günahını döker. Mescide gelip namazını cemaatle kıldı mı günahı affedilir. Geldiği vakit namazın bir kısmı kılınmışsa kalana uyar, geri kalanı da sonra tamamlarsa yine öyle olur. Mescide gelir, namazı kılınmış bulur, kendisi namazını kılar, yine öyle olur (yani tam kılmış gibi sevab verilir.)"
4 - Bu rivâyetten, cemaatin azıcık bir cüzüne ulaşabilenin cemaat sevabını kazanacağı hükmü çıkarılmıştır. Çünkü "yetiştiğiniz kısmı kılın" buyrulmuştur. Buradaki ??? arapçada az veya çok bir cüz (parça) demektir. Bu hüküm cumhura aittir. Bazıları: "Bir rek'atten aza kavuşmakla cemaate kavuşulmuş olmaz" demiştir. Bunlar ???? ???????? ???????? ???? ??????? ?????? ???????? hadisini cuma namazı ile kıyaslayarak bu hükme varmışlardır.[896] Ancak bazı âlimler, "cuma namazının kendine has hükmü vardır, diğer namazlara kıyaslanması caiz değildir" diye cevap vermişlerdir.[897]

?26? ??? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ?????:]???????? ????? ????? # ??????? ??????????: ???? ??????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ?Œ??? ??? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ??????????? ??? ???????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

26. (2835)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, kadınlara diyordu ki:
"Sizden kim Allah'a ve âhiret gününe îman ediyorsa, erkekler başlarını kaldırıncaya kadar başını yerden kaldırmasın, böylece erkeklerin avretlerini görmekten korunmuş olur."[898]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerde, kadınlara secdeden başlarını biraz geç kaldırmalarını tembihliyor. Bunun sebebi, hadisten de anlaşılacağı üzere, kadınların erkeklerin avretlerin görme tehlikesini bertaraf etmektir. Zira fakirlik sebebiyle yeterince ve uzunca giyinemeyen erkeklerin secde sırasında avretleri açılabilmekte ve arka taraflarında saf tutup namaz kılan kadınlar tarafından görülebilmektedir. Efendimiz bu muhâtaranın (riskin) bertaraf edilmesi için kadınlara secdeden başlarını kaldırmada acele etmemelerini tavsiye ediyor. Ebû Hüreyre der ki: "Ashâb-ı Suffe'den yetmiş kişi gördüm, içlerinde öyle kimseler vardı ki, üzerinde ridâ olarak boyunlarına bağladıkları ya bir izar ya da bir kisâ vardı. Bu, bazılarında bacakların yarısına iniyor, bazılarında da topuklarına kadar iniyordu. Avretlerinin görünmemesi için bunu eliyle topluyorlardı." Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) da şu kıymetli açıklamayı yapmıştır: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında] insanlar, Hz. Peygamberle namaz kılarken izarları küçük olduğu için uçlarını dizlerine bağlıyorlardı. Kadınlara, "Erkekler doğrulup oturuncaya kadar başlarınızı secdeden kaldırmayın!" diye tembih edildi."[899]

?27? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? ?????? # ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ?????: ???? ??????????? ???? ???????? ?????????????? ??????? ????????: ????? ???????? ?????. ????: ???. ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ??? ??????? ????????[. ????? ????? ????? .

27. (2836)- Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, içinde Kur'ân'ın cehren okunduğu bir namaz kıldırdı. Namazda kırâatta bir iltibasta bulundu. Namazdan çıkınca yüzünü bize çevirdi ve:
"Kırâatı cehren okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?" diye sordu. Bazılarımız:
"Evet bunu yapıyoruz!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sakın ha! Ben kendi kendime: "Kim, ben okurken okuyarak benden okumayı kapmaya çalışıyor?" diyordum. Kur'ân'ı cehren okuduğum zaman, Kur'ândan Fatiha hariç hiçbir şeyi okumayın!" buyurdular."[900]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki vechine göre, Resûlullah sabah namazını kıldırırken, cehrî olarak kırâatte bulunur. Ancak kırâat, Resûlullah üzerinde bir ağırlık hâsıl eder. Bunun üzerine selam verince:
"İmamınızın arkasında Kur'ân okuyor musunuz?" diye sorar. "Evet!" cevabı üzerine: "Fatiha'dan başka bir şey okumayın!"diye tembihte bulunur. Bu rivâyetten, cemaatin okuması sebebiyle Resûlullah'ın kırâatının, üzerinde ağırlık hâsıl ettiğini ve iltibas etmesine sebep olduğunu anlıyoruz.

2- Hadisin buradaki vechinde kırâatın iltibasa uğradığı ifade edilmiş iken başka vecihlerinde "Kırâat, üzerine ağırlık verdi" şeklinde de ifade edilmiştir. Bundan, telaffuzu ve kırâati cehren yapmanın meşakkatle ve sıkıntıyla yapıldığı ifade edilmektedir.
Şârihler, bu sözüyle Resûlullah'ın kendisi okurken başkasının okumasını yasakladığı hükmünü çıkarmışlardır. Nitekim Nesâî'nin bir rivâyeti şöyle tamamlanır: "...Halk bunu işitince, Resûlullah'ın Kur'ân'ı cehrî okuduğu namazlarda kırâati terketti."
3- Hadisin zâhiri, cehrî olsun, sırrî olsun, her rek'atte Fatiha okumanın me'mûma vacib olduğunu ifade eder. Şâfiî ve bir kısım selef buna hükmetmiştir. Bu görüşte olanlar me'mûm Fatiha'yı sektelerde mi okumalı, imamla birlikte mi okumalı? İhtilaf etmiştir. Âlimlerden bir grup: "Me'mûm imamın sırrî okuduğu namazlarda kırâat yapar, cehrî okuduklarında yapmaz" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Mâlik, İshâk, Zührî, İbnu'l-Mübârek bu görüştedir.
Ashâb-ı Re'y, (Hanefîler) ve Süfyân-ı Sevrî ise: "İmam cehrî de okusa sırrî de okusa, me'mûm kırâat yapmaz" demiştir.[901]

?28? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ?‘????. ???????? ????????? ?????: ???????? ??????????? ????? ????????? ????. ?????: ???? ???????? ???? ?????????? ?????????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

28. (2837)- İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle namazına durdu. Bir adam da arkasında Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ sûresini okumaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca:
"Kimdi okuyan?" diye sordu. Adam:
"Bendim!" dedi. Bunun üzerine:
"Hakikaten anladım ki biriniz bunu benden cezbedip aldı."[902]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de belirtildiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ifadeleriyle kendisi okurken cemaatin kırâatte bulunmasını hoş karşılamadığını izhâr etmiştir ve bu yüzden cemaat kırâatı terketmiştir. Yine önceki hadiste açıklandığı üzere, imamın arkasında kırâat meselesinde ulemâ üç ayrı görüşte ihtilaf etmiştir.[903]

?29? ??? ?????????? ?? ???? ??????? ???:]???? ??????? ?????? # ???????? ?? ???????? ???????? ??????? ???? ??????????. ?????? ????

??????: ??? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ??????? ???: ?????? ?????????????????[.??? ?? ?????: »?????? ???? ??????? ????????«.

29. (2838)- Müsevver İbnu Yezîd el-Mâlikî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda (cehrî olarak) kırâatte bulunuyordu. Bir kısmını okumayı terketti. (Namazdan sonra, cemaatten) bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, şu şu âyetleri okumayı terkettiniz!" dedi. Resûlullah:
"Niye bana hatırlatmadın?" buyurdular.
"Bir rivâyette şu ziyade gelmiştir: "(Adam)... ben onların neshedildiğini zannetmiştim."[904]

AÇIKLAMA:

1- Müsevver İbnu Yezîd el-Mâlikî, sahâbîdir. Mâlikî nisbeti onun Benî Mâlik kabilesine mensub olmasından ileri gelir. Resûlullah'tan sadece sadedinde olduğumuz hadisi rivâyet etmiştir.
2- Bu rivâyet, namaz esnasında, imam kırâatı cehrî yaparken unutma, atlama gibi hatalar yaptığı takdirde hatırlatma yapmanın meşrûiyyetini göstermektedir. Kırâat sırasındaki hataları hatırlatmaya ıstılahî olarak feth denir; açma demektir. Sadedinde olduğumuz hadisteki feth Resûlullah'ın bazı âyetleri atlamasıyla ilgili... Okurken müteakip âyetleri hatırlayamamak durumunda veya bir başka sûreye geçiverme gibi durumlarda da feth gerekebilir.
3- Sahâbînin "Bu âyetlerin neshedildiğini zannettim" sözü, mühim bir hususu hatırlatmaktadır: Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlü sırasında, Resûlullah'ın sağlığında, bazı vahiyler hükmen, bazı vahiyler lafzen, bazı vahiyler de hükmen ve lafzen neshedilmiştir. Burada nesih konusuna girecek değiliz. Ancak bu rivâyet, lafzen neshedilip Kur'ân'dan bazı âyetlerin Resûlullah'ın sağlığında çıkarıldığını gösteren rivâyetlerden biridir. Esasen, her ramazanda yapılan arzalarda, o zamâna kadar gelen bütün vahiyler halkın huzurunda okunarak hataların tashihi sağlandığı gibi, bir de lafzan neshedilmiş bulunan âyetlerin çıkarıldığını daha önce belirtmiştik.[905]
İbnu Hibbân'ın rivâyetinde Müsevver'in nesh edilmiş olabileceği hususundaki zannını beyan edince, Aleyhissalâtu Vesselâm: "Hayır, onlar neshedilmedi" buyurmuştur.[906]

?30? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??? ??????? ? ???????? ???? ?“????? ?? ????????[. ??????? ??? ???? .

30. (2839)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey Ali, namazda (takılırsa) imamı açma!"[907]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi rivâyet ettikten sonra Ebû Dâvud zayıf olduğunu belirtir. İhtiva ettiği hüküm itibariyle önceki hadise zıddır. Önceki hadis sıhhatce sahih olduğu için o amele esas alınmıştır. Ulemâ imamın takılması halinde açmanın meşruluğunda ittifak eder. Şâfiî, Mâlik ve Ahmed hazerâtı takılan imamı açmada beis görmezler. İbnu Mes'ud, Şa'bî, Süfyân-ı Sevrî gibi bir kısmı da açmayı mekruh addetmiştir. Ebû Hanîfe kayıtlayarak meşruluğuna hükmeder: "İmam, takılmanın açılma arzusunu izhar ederse, açılmalıdır. Açma, hiç şüphe yok ki, namazda kelamdır."
Hz. Ali'nin açmaya teşvik sadedinde "İmamınız yemek isterse ona yemek verin" buyurmuştur.[908]

?31? ??? ???? ?? ??????? ?? ????:]?????? ???? ?? ???????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? # ???????? ???????? ????????? ?? ?????????? ??????: ??? ???????? ??? ???????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????? ?????: ????? ?????????? ?????? ???? ????????? ???? ??????. ??????? ????: ???? ?????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ???? ????????

????? ?????? ???? ?????????[. ????? ???? ???????? .

31. (2840)- Bişr İbnu Mihcan babasından anlattığına göre, babası (Mihcan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meclisinde idi. O sırada namaz için ezan okundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalktı, namaz kıldı ve döndü. Mihcan hâlâ yerindeydi.
"Herkesle beraber namaz kılmana mâni olan şey nedir, sen müslüman değil misin?" diye sordu. Mihcan:
"Elbette müslümanım, ancak ben âilemle namazımı kılmıştım!"dedi. Efendimiz:
"Mescide geldiğin zaman namaza kalkılırsa kılmış bile olsan cemaatle birlikte sen de kıl" buyurdu."[909]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sorusu tevbih ve azarlama makamında bir sorudur. Değilse, cemaatle namaza katılmamak müslüman olmamayı gerektiren bir durum değildir, bunu hiçbir âlim söylememiştir.
2- Hadis, önceden namaz kılınmış bile olsa, cemaate uğrayan kimsenin onlarla namaza katılmasının müstehab olduğunu gösterir: Bu ikinci namaz onun için nafile olur.[910]

?32? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?? ???????? ????? ???????? ???????? ???? ?"?????? ??????????? ??????? ?????? ??????. ???? ????????: ???????????? ??????? ??????? ??????: ???????? ???????? ??????? ????? ??? ?????? ???????? ?????????? ?????[. ????? ???? .

32. (2841)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, bir adam kendisine sordu:
"Ben evde namazımı kılıp sonrada imamla namaza yetişiyorum; onunla da namaz kılayım mı?"
"Evet!"deyince adam tekrar sordu:
"Peki, bunlardan hangisini (farz olan) namazım yapayım?"
"Bu senin elinde mi? dedi, bu Allah'a kalmıştır, dilediğini (asıl farz olan) namazın yerine sayar!"[911]

AÇIKLAMA:

Zürkânî, İbnu Habib ve Ebû'l-Velîd el-Bâcî'den şu açıklamayı kaydeder: "Hadisin mânası şudur: "Allah kabul edeceği namazı bilir. Ancak zahirde kabul edileni öncekidir. Bu hadise göre, her iki namazı da farz niyetiyle kılmak gerekir. Birini farz niyetiyle kılması halinde diğerinin nafile olacağından şüphe yoktur."
Bazı âlimler de şunu söylemiştir: "Kılınan namazın kabulü meselesinde Allah'a tevekkül gerekir. Zîra Allah, niyyet ve ihlasa göre bazan farzı değil, nafileyi kabul eder: "Bu anlayışa göre, hadiste geçen "Bu, Allah'a kalmıştır" ibaresine rağmen "farz namaz öncekidir" diyenin sözü müdafaa edilemez."[912]

?33? ??? ?????? ???? ?????? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ????:]???? ?????? ?????? #: ? ????????? ????? ?? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

33. (2842)- Süleyman Mevlâ Meymûne'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklettiğine göre, İbnu Ömer şunu anlatmıştır:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir günde aynı namazı iki sefer kılmayın."[913]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere bu hadis, görünüşte önceki hadise muhalefet etmektedir. Çünkü önceki hadis, ikinci sefer namaz kılmaya ruhsat verirken bu vermemektedir. Ancak, Hattâbî aradaki ihtilâfi şöyle kaldırır: "Bu hadisteki yasak, hiçbir sebep yokken, şahsî tercih ve ihtiyarı ile aynı namazı ikinci bir kere daha kılmaya râcidir. Halbuki kişi bir sebebe binaen ikinci sefer kılabilir. Şöyle ki: "Namazını kıldıktan sonra namaz kılan bir cemaate uğrayan kimse -bu sebebe binaen -onlarla namazı tekrar kılar, tâ ki cemaat faziletine de erişsin. Böyle yapmakla, buna teşvik eden rivayetlere uymuş olur. Bu açıklama ihtilafi kaldırır."
Neylü'l-Evtâr'ın kaydına göre, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye, Aleyhissalâtu Vesselâm'ın: "Bir günde aynı namazı iki kere kılmayın" sözünden şu mânayı anlamakta ittifak etmişlerdir: "Bu, bir kimsenin üzerinde farz olan bir namazı kılıp bitirdikten sonra kalkıp bir kere daha farz niyetiyle iade etmesidir. Ancak ikinci sefer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu husustaki emrine ittibaen nafileye niyet ederek cemaatle kılabilir. Bu, namazı ikinci sefer iade değildir, zira birincisi farz, ikincisi nafiledir, bu durumda iade yoktur."[914]

?34? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????: ???? ????? ????????? ??????????? ????? ???????????? ???? ?"????? ??? ?????? ???????[. ????? ???? .

34. (2843)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) diyordu ki: "Kim akşamla sabahı kılar sonra da bu namazlarda imama yetişirse, onlara dönmesin."[915]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), bu hadiste akşam ve sabah namazlarını kılan kimsenin, bunları imama yetişse de tekrar kılmamasını söylüyor. Bunun sebebi şöyle açıklanıyor:
a) Sabah namazından sonra nafile kılınması yasaktır.
b)Nafile namaz vitr (tek rek'atli) olamaz. Evzâî, Hasan Basrî ve Sevrî bu yorumdadırlar. İkindi namazından sonra -kılınacak namaz da mekruh olmasına rağmen- bu hususta nehiy vârid olmamıştır, çünkü İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), keraheti güneşin sararmasından sonraya hamlederdi.
Şunu da kaydedelim: İmam Mâlik (rahimehullah) sadedinde olduğumuz hadisi kaydettikten sonra şu notu ekler: "Ben evinde namazını kılan bir kimsenin tekrar imamla kılmasında sadece akşam namazı için mahzur görürüm, diğerleri için görmem. Zîra, onu iade edecek olursa akşam namazı [tek olmaktan (vitr) çıkar], çift olur.[916]
Zürkânî der ki: "Muhammed İbnu'l-Hasan akşam namazının iade edilme yasağını, iade edilen namaz nafiledir, nafile namaz vitr (tek) olamaz diye sebebe bağladı."
İbnu Abdilberr der ki: "Muhammed İbnu'l-Hasen'in beyan ettiği illet İmâm-ı Mâlik'in gösterdiği illetten daha güzeldir."
İmam Şâfi'î ve diğer bazıları: "Mihcan hadisi (2840) mutlak olması sebebiyle bütün namazlar iade edilebilir, hadiste hiçbir vaktin namazı diğerinden tefrik edilip hususîleştirilmemiştir" demiştir.
Ebû Hanîfe ise: "Ne ikindi, ne akşam ne de sabah, hiçbiri iade edilemez" der. Muhammed İbnu'l-Hasen de imamın bu hükmünün illet ve sebebini şöyle açıklar: "Çünkü sabah ve ikindiden sonra nafile caiz değildir, ve nafile namaz tek (vitr) kılınamaz."[917]

?35? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ??? ????? ??? ????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

35. (2844)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaz için ikâmet okununca farzdan başka namaz yoktur (kılınmaz)."[918]

?36? ??? ????? ?? ??? ????????? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????????????? ?????? ??????? ????????? ???????[. ????? ???? .

36. (2845)- Rebîa İbnu Ebî Abdirrahman (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), mescide geldiği vakit, cemaat namazı kılmış ise hemen farza başlardı, ondan önce başka namaz kılmazdı."[919]

AÇIKLAMA:

1 - Kaydettiğimiz iki hadisten birincisi, hiçbir kayda yer vermeksizin, mutlak bir ifade ile, ikâmet okunduktan sonra mescidde farzdan başka namaz kılınmayacağını ifade eder. Bu umumî yasağa sabah namazı da dahildir. Ancak sahâbe olsun tâbîîn olsun, daha sonrakiler olsun eslâf ulemâsı bu hususta ihtilaf etmiştir. İhtilafın mühim kısmı sabah namazının sünneti ile ilgilidir. Çünkü bazı rivâyetlerde "...sabah namazının sünneti hariç" istisnası kaydedilmiştir.
Netice itibariyle cumhur-u ulemâ sabahın sünnetini de dahil ederek, farza durulmuş ise, nafile kılınmayacağını söylemiştir.
Hanefiler sabahın sünnetini istisna ederler, farza durulmuş olsa bile, önce sünneti kılıp, sonra imama uymak gerektiğini söylerler.
Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) hadisin zâhiriyle amel etmiştir. İbn Ömer, İbn Cübeyr, İbnu Sîrîn, Urve, Nehâî, Atâ, Şâfîî, Ahmed gibi bir çok seleften, ikâmet okununca nafile kılmanın -sabah dahil- mekruh addedildiğine dair rivâyet gelmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ikâmetten sonra sabahın sünnetini kılanlara kamçıyla vururmuş.
İbnu Mes'ud, Mesrûk, Hasen, Mücâhid, Mekhûl, Hammâd İbnu Süleyman gibi bir kısım âlimlerden de bu hususta ruhsat rivâyet edilmiştir.
Zâhirîler daha da ileri giderek: "Nafileye başlamışsa ikâmet okununca namazı hemen kesip farza uyar" demiştir. Kerâhet taraftarı diğer âlimler "başlanan kesilsin" demez.
2- "Namaz için ikâmet okununca farzdan başka namaz yoktur" sözü, kılınması halinde o namazın bâtıl olduğunu kasdetmez.Daha ziyade sevabı kasdeder. Yani "ikâmetten sonra kılınan nafile namazın sevabı yoktur" demektir. Bâtıl olsaydı, bilâhere kaza edilmesini emrederdi. Şu halde namaz sahihtir, fakat sevabı yoktur.
3- 2845 numaralı hadiste, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in farklı bir anlayışı gözükmektedir: Farz cemaatle kılındıktan sonra mescide gelmişse, sünnetleri terkedip sadece farzı kılmak... İbnu Ömer'e göre bu, evlâdır. Halbuki cumhur, vakit olduğu takdirde dileyenin farzdan önceki nafileleri kılabileceğine hükmetmiştir, vakit daralmışsa sünnetler terkedilip farz kılınır.[920]

?37? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ???? ?“????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

37. (2846)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İmam namazı kılıp teşehhüdü tamamladıktan sonra, selam vermezden önce hades vâki olsa (yani abdesti bozulsa), namazı tamamlanmıştır, namazını tamamlayan cemaatteki diğer kimselerin namazı da tamamlanmıştır."[921]

AÇIKLAMA:

Namazda teşehhüd miktarınca oturmak farz, sağa sola selâm sünnettir. Bu sebeple teşehhüd tamamlandıktan sonra hades vâki olsa bile, farz yerine gelmiş olacağından namaz tamamlanmış olur, selamın eksikliği bütünlüğe zarar vermez.
Ebû Hanîfe, hades âmmden olursa diye kayıtlamıştır. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed böyle bir "kayd"a yer vermemişlerdir. Ebû Hanîfe'ye göre namazdan çıkış, kişinin fiiliyle olmalıdır, bu da niyetle, kasıtla gerçekleşir.
Hadisin zâhiri Ebû Yusuf ve Muhammed (rahimehumâllah)'in görüşüne muvafiktır.[922]

?38? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ?????????? ??????? ???? ???????? ????????. ????? ????????? ???????? ????????????[. ????? ??????? .

38. (2847)- Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(İmamlar) sizin için kılarlar. Doğru kılarlarsa (sevabı) sizedir. Hatalı kılarlarsa (sizin namazınızın sevabı) sizedir, hata onların aleyhlerinedir."[923]

AÇIKLAMA:

1 - Hadiste mef'ul mahzuftur, yani imamın neye isabet edeceği mübhem bırakılmıştır. Âlimler bunu başka hadislerin yardımıyla açıklığa kavuşturmuşlarsa da ihtilafa düşmüşlerdir. Çünkü bazı hadislerden namazın mükemmelliğine isabet "kıyâm, kırâat, rükû ve sücûdun şer'î ölçülere uygunluğu" anlaşılmıştır. Bazı hadislerden de vakte isabet'in kastedildiği anlaşılmıştır. Mesela Ukbe İbnu Âmir'in rivâyetinde Aleyhissalâtu Vesselâm: "Kim halka namaz kıldırır, vaktine de isabet ederse, sevabı hem kendine hem de cemaatedir" buyurmuştur.
Hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir vechinde şöyle denmiştir: "(İmamlar) namazı vaktinde kılar, rükû ve sücûdu tam yaparlarsa (sevabı) hem size hem onlaradır." Bu rivâyet "isabet"ten maksadın sadece "vakt"e veya sadece "rükünlerin tamlık"ına olmadığını, bilakis daha şümullü olduğunu gösterir.
2- İbnu'l-Münzir: "Bu hadis, imamın namazı bozulunca cemaatin namazı da bozulur" diyenleri reddeder" der.
3- Bazı âlimler: "Bu hadiste hem müttakinin arkasında ve hem de kendisinden korkulan fâcirin arkasında namaz kılmaya cevaz var" demiştir. Kendisinden korkulandan maksad, iktidar sahibi kimsedir. Yetki ve güç sahibidir, fâcirdir, namaz kıldırmak ister. Şu halde böylelerinin ardında kılınan namaz sahihtir.
4- Bağavî der ki: "Bu hadisten şu da anlaşılmaktadır: Halka namaz kıldıran kimse sonradan abdestsiz olduğunu anlarsa cemaatin namazı sahihtir, kendisi iade eder."
5- Bazıları bu hadise dayanarak daha umumî bir hükümle şöyle demiştir: "Bir imam namazda rükun veya başka bir şeyi ihlal eden bir hata yapacak olsa, ona uyanlar bu eksikliğe yer vermedi iseler bu imamet sahihtir." Şâfîî bu hükme: "İmam halife veya nâibi ise" kaydıyla katılır. Şâfîîlere göre, "cemaat, bir vacibin imam tarafından terkedildiğini bilmediği müddetçe o namaz sahihtir" bu esahh görüştür, ancak: "Hata, amd'in mukâbilidir" diyerek mutlak cevaza hükmedenler de olmuştur.[924]

YEDİNCİ BÂB

CUMA NAMAZI

(Beş Fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

CUMA NAMAZININ FAZÎLETİ, VÜCÛBU, AHKÂMI

*

İKİNCİ FASIL

CUMANIN VAKTİ VE EZANI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

NAMAZVE HUTBEDE KIRÂAT

*

BEŞİNCİ FASIL

CAMİYE GİRME VE CÂMİDE OTURMA ÂDÂBI

UMUMÎ AÇIKLAMA

İbnu Hacer, cuma ile ilgili şu umumî bilgileri dermeyan eder:
1- Cuma İsminin Tarihçesi:
Cuma kelime olarak toplamak, bir araya getirmek mânasına gelen "cem" kökünden gelir. Cahiliye devrinde haftanın altıncı gününe cum'a değil arûbe denilirdi. Bu gün, İslam'dan sonra cuma ismini almıştır.
Bu ismin veriliş sebebiyle ilgili muhtelif görüşler var:
* Mahlukâtın mükemmel şekli o gün cem olundu, tamamlandı.
* Hz. Âdem'in yaratılışı o gün cem oldu, tamamlandı.
* Ensar, Es'ad İbnu Zürâre ile birlikte bir araya gelince, cemaatle namaz kılarlar ve o günü cuma diye isimlendirirler.[925]
* Ka'b İbnu Lüey, kavmini o gün toplar, haramlara ta'zîm göstermelerini emreder, kendi neslinden bir peygamber geleceğini haber verirdi. Bu sebeple cuma adı verildi.
* Bu toplanma işini yapanın Kusayy olduğu da söylenmiştir.
* Cuma isminin verilişi, o günde halkın namaz için toplanması sebebiyledir. İbnu Huzeyme bu görüşte ısrar eder, "çünkü der, bu İslâmî bir isimdir. Cahiliye devrinde yoktur, daha önce arûbe deniyordu"der.
İbnu Hacer, bu görüşe itiraz eder ve der ki: "Lügatciler der ki: "Arûbe cahiliye devrine ait eski bir isimdir." Cuma için de şunu derler: "Bu arûbe denen gündür. Görünen şu ki: Araplar haftanın yedi gününün isimlerini zamanla değiştirdiler. Önceki isimler şöyle idi: Evvel (birinci gün, pazar) Ehven (pazartesi), Cebbâr (salı), Debbâr (çarşamba), Mü'nis (perşembe), Arûbe (cuma), Sebbâr (Cumartesi), Cevherî der ki: "Araplar, kadîm isimlendirmede pazartesi gününe ehven diyorlardı." Bu da gösterir ki onlar haftanın günlerine yeni isimler verdiler. Bunlar hâlen herkesce bilinip kullanılan isimlerdir: es-Sebt (cumartesi), (el-Ehad) (pazar), el-İsneyn (pazartesi) vs. gibi...
* Arûbe'yi cuma olarak ilk isimlendirenin Ka'b İbnu Lüey'in olduğu da söylenmiştir. (Ferrâ bu görüştedir). İbnu Hacer der ki: "Bu durumda, arûbe'yi "cuma"ya cahiliye Araplarının çevirip, arûbe şeklindeki ismini de ibkâ ettiklerini söyleyenlerin, bunu te'yîd eden hususi rivâyete ihtiyaçları vardır (aksi takdirde desteksiz iddiada bulunmuş olurlar.)"
2- Cuma Gününün Fazileti:Cuma gününü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "mü'minlerin bayramı" olarak tavsif buyurur. Bayram, bir kısım imtiyazları ve hususiyetleri sebebiyle bir günün diğer günlerde olmayan, o güne has bazı umumi merasimlerle kutlanmasıdır. Her bayramda mutlaka bir kutlama ve merasim ve bunun da bir sebebi vardır.
O halde, cum'a gününü kutlamaya sevkeden hususiyetleri nelerdir? Şeriat kitapları, bu günün hususiyetleri üzerine otuzdan fazla kerâmet ve fazilet zikrederler. Bazılarını şöylece kaydediyoruz:
* Bayram günüdür, münferid oruç tutulmaz.
* O günün sabahında eliflâmmîm tenzîl ile Hel Etâ sûreleri, gündüz de Cuma ve Münâfikîn sûreleri okunur.
* Cuma günü gusledilir, koku sürülür, misvak kullanılır, en güzel elbiseler giyilir.
* Mescidler buhurlanır.
* Mescide erken gidilir.
* Hatip hutbeye çıkıncaya kadar ibadetle meşgul olunur.
* Sessiz durulur, hutbe dinlenir.
* Kehf sûresi okunur.
* İstiva vaktinde nafile kılma kerâheti kalkar.
* Namazdan önce yola çıkmak mekruhtur.
* Cuma namazına gidenin her adımına bir yıllık sevap katlanmıştır.
* Cehennem o gün kabarmaktan yasaklanmıştır.
* Duâların kabul edildiği icabet saati vardır.
* Günahlar o gün örtülür.
* Bu, ümmet için hayrı artırılmış bir gündür.
* Haftanın en hayırlı günüdür.
* Hayır o günde sâbitleşir, yüce ruhlar o gün toplanır.[926]

BİRİNCİ FASIL

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, VÜCÛBU VE AHKÂMI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????????? ????? ????? ??? ????????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ????? ?? ????????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ?????? ????? ?? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ???? ?? ????????? ??????????? ??????????? ??????? ???????. ????? ??????

?“????? ???????? ??????????? ????????????? ?????????[. ????? ????? .

1. (2848)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cuma günü cenabet guslü ile gusül yapar, sonra cumaya giderse sanki bir deve kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim ikinci saatte giderse bir sığır kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim üçüncü saat giderse boynuzlu bir davar kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim dördüncü saat giderse bir tavuk kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevaba nâil) olur. İmam (hutbeye) çıkınca melekler hazır olur, zikri dinlerler."[927]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis cuma namazının diğer namazlarda olmayan bir hususiyetini belirtiyor: Bu namaza erken gelme hususunda gösterilecek gayret, hem mâlî ve hem de bedenî ibadet değerindedir. Böylece cum'a namazı, mâlî ve bedenî ibadetin sevabını cem etmiş olmaktadır. Bu ise başka namazlara tanınmayan bir imtiyazdır.
2- "Kim... yıkanırsa" ifadesine kadın-erkek, yaşlıgenç, hürköle... herkes dahildir, çünkü ifade mutlaktır.
3- Cenâbet guslü ile yıkanmaktan murad cenâbetten temizlenirken yıkandığı şekilde yıkanmaktır. Yani burun ve boğaza da şâmil olacak şekilde, mükemmel şekilde yıkanmak... Ancak bazı âlimler bu ifadede cum'a günü cimaya bir işaret olduğunu söylemiştir. "Buradaki hikmet derler, nefsin meşru yoldan sükûnete ermesi, böylece namaza giderken gözü, gördüğü şeylere kaymaktan korunmasıdır." Böylece kadın da o gün yıkanmaya sevkedilmiş olur.
4- Hadiste geçen ?????? tabirini kurban etmek şeklinde tercüme ettik. Bundan maksad tasadduk'tur, yani Allah'ın yakınlık ve rızasını güderek deve (veya sığır veya koyun veya tavuk) kesip sadaka olarak dağıtmaktır. Hayvanlar hakkında kurban etmenin içinde kesmek de vardır. Yumurta bağışında kesme mânası olmadığı için "kurban" kelimesi dilimize uymaz, bu sebeple onu "tasadduk (bağış)" kelimesiyle ifade ettik. Keza tavuk için de kurban vasfı uygun düşmez. Şu halde kurbandan maksad tasadduktur.
Hadiste cumaya erken gelenlerin sevabını deve, sığır, davar, tavuk ve yumurta ile ifade edilmesini âlimlerden bazıları zâhirine hamlederek: Eğer kazanılan sevap cesed giyip maddîleşse belirtilen şekilde müşahhas bir hal alacağını söylemiş, bazı âlimler de: "Bundan maksad namaza erken gelenlerle geç gelenlerin aralarındaki farkı ve bu farkın büyüklüğünü göstermektir" demiştir. Mesela birincinin ikinciye kıymete nisbeti, deve ile sığır arasındaki nisbet gibidir vs.
5- Mâverdi, "imam (hutbeye) çıkınca melekler hazır olur" cümlesinden imamın erken çıkmasının müstehab olmadığı hükmünü çıkarmıştır. Ancak, "Camiye erken gelip, husûsî yerinde bekler, vakti gelince hutbe için çıkar" diye îtiraza cevap verilip iki hüküm te'lif edilmiştir.
6- Hadiste cuma günü yıkanmaya teşvik mevcuttur.
7- Cuma'nın ve cuma namazına erken gelmenin fazileti beyan edilmiştir.
8- Hadis, fazilette insanların mertebelerinin amellerine göre olduğunu ifade etmektedir.
9- Sadaka, az da olsa şeriat nazarında hakir görülmez.
10- Deve kurban etmekle yapılan takarrüb, sığır kurban etmekten ileridir, efdaldir. Hedy (Mekke'de kesilecek kurban) hususunda ittifak edilmiş, dahâya (diğer kurbanlar) hususunda ihtilaf edilmiştir. Ancak dahâyada devenin efdal olduğu ekseriyetin görüşü olmuştur.
11- Saatin Beşe Taksimi:
Hadiste, camiye gidenler birinci saatle beşinci saat arasında olmak üzere beş mertebeye ayrılarak derecelendirilmiştir. Âlimlerden bir kısmı bundan maksadın cumaya erken gelenle geç gelenler arasındaki farkı, müşahhas misallerle gösterip erken gelmeye teşvik diye açıklamış ise de, bazı âlimler, başka incelikler ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Bu noktada yapılan münâkaşalara fazla girmek istemiyoruz. Ancak Resûlullah'ın hadislerinde ne gibi inceliklerin meknuz olduğunu, hadislere ilimle ve im'ân-ı nazarla bakınca ne büyük definelerin keşfedilebileceğini gösterme sadedinde ulemadan birkaç yorum kaydedeceğiz:
İbnu Hacer, bazı ihtilaflara dikkat çektikten sonra, hadisin bu vechinde, zamanın altı saate ayrılmış olma ihtimaline ve fakat râvinin, birini zikretmeyi ihmal etmiş olabileceğine dikkat çeker ve bu görüşünü te'yîden Nesâî'nin bir rivâyetinde tavukla yumurta arasında bir de serçe mertebesinin zikredildiğini hatırlatır. Bu ziyadeyi güçlendiren şâhidlerini de gösteren şârihimiz der ki: "Bu duruma göre, îmanın çıkışı altıncı derecenin sonundadır. Bütün bu yorumlar, saatlerden kastedilen şeyin, saat deyince, örf gereği zihne gelen şey olmasına bağlıdır. Ancak bu düşünce isabetli değildir, çünkü, murad bu olsaydı durum kış ve yaz günlerinde farklı olurdu. Çünkü gündüz vakti kısalıkta on saate uzunlukta ondört saate ulaşır." Bu işkâli Kaffâl dile getirmiştir.
Kadı Hüseyn buna şöyle cevap verir: "Saatler'den murad miktarı uzunluk ve kısalıkta değişmeyen (zaman dilimleri)dir. Gündüz oniki saattir, ancak bunlardan her biri artar ve eksilir, gece de böyle. "Vakit âlimleri bunlara "âfâkî saatler" derler.
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Hz. Câbir'den yaptıkları bir rivâyette: "Cuma günü oniki saattir" denmiştir. Bu ibâre, tebkîr (cumaya erken gelmeye teşvik) hadisinde zikredilmiş olmasa da (Tebkîr hadisinde gelen) saatlerden muradı yakalamada istifade edilir. Bazıları: "Saatlerden murad, günün başından zeval vaktine kadar erken gelenlerin mertebelerini beyandır, bu da beş kısma ayrılır"demiştir.
Gazâlî, daha bir cesur davranarak şahsî re'yi ile bir taksimde bulunmuştur. Der ki:
"Brinci saat, fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadardır.
İkinci saat, güneşin yükselmesine kadardır.
Üçüncü saat, güneşin genişlemesine kadardır.
Dördüncü saat, ayakların yanmasına kadardır.
Beşinci saat, zeval vaktine kadardır."
İbnu Dakîku'l-Îd, Gazâlî'nin bu taksimine itiraz etmiş: "Hadisteki saatleri, ma'ruf saatlerle te'vil evlâdır, aksi takdirde bu beş sayısını zikretmenin bir mânası kalmaz, çünkü mertebeler çok farklıdır" demiştir.
Bir kısım Şâfîî ve Mâlikîler meseleye bir başka yaklaşımla çözüm getirirler. Derler ki: "Saatlerden kastedilen şey beş kısa lahza'dır. Bunlardan birincisi güneşin zevalidir, sonuncusu da hatibin minbere oturmasıdır." Onlar bu açıklamayı yaparkan iki delil ileri sürdüler:
1) Saat kelimesi, mahdut olmayan bir zaman parçasına ıtlak olunur. Söz gelimi "falanca saatte geldim" dediğin zaman herhangi bir vakitte geldim demek istersin.
2) Hadiste "gitme" fiili için ????? kullanılmıştır. Bu kelime, cuma'ya gitme saatini zevalden başlatır. Çünkü revâh lügat açısından zevalden başlayıp günün sonuna kadar olan yürüyüşü (gitmeyi) ifade eder. Gudüvv ise günün başından zevâle kadar yürüyüşü ifade eder.
Bu yoruma, revâh kelimesini Arapların "gitme" mânasında olmak üzere günün herhangi bir vaktindeki "gitmeler" için de kullandığı gösterilerek îtiraz edilmiştir. Hatta İbnu Hacer, hadisin başka vecihlerinde revâh yerine gudüvv ve başka kelimelerin de kullanıldığını örneklerle gösterir.
Görüldüğü üzere, hadiste gelen "saatler" tâbirini anlamakta âlimler farklı yorumlara yer vermişler, ihtilaflara düşmüşlerdir.[928]

?2? ??? ?????:]???? ???? ?????? ?????????? ????? ???? ????? ????? ???? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ?‘???? ???‘????. ????? ?????? ?“????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ?????????[.

2. (2849)- Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Cuma günü olunca, mescidin her bir kapısında melekler vardır. İlk gelenleri sırayla yazarlar. İmam (minbere) oturunca defterleri kapatıp, zikri dinlenmeye giderler."[929]

AÇIKLAMA:

Burada geç kalmadan tahzir vardır. Zira melekler, imam minbere çıkıncaya kadar kapılarda durup gelenleri, geliş sırasına göre yazmakta, imam minbere çıkınca defterlerini kapayıp, hutbeyi dinlemeye gitmektedir. Böylece daha sonra gelenler kayıt dışında kalmaktadırlar.
Bazı rivayetlerde "defterlerin nurdan, kalemlerin nurdan" olduğu belirtilmiştir. Bu sarahate dayanan bir kısım âlimler bu meleklerin hafaza meleklerinden başka melekler olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
"Sahifelerin (defterlerin) kapanması" ile, cumaya erken gelenlerin faziletlerini yazmaya mahsus defterlerin kapanması kastedilmiş olmalıdır. Zîra hutbeyi dinlemek namaza dahil olmak, zikir ve duâda hazır bulunmak, huşû, insât gibi fiillerin sevaplarını yazma işi devam edecektir. Bunları hafaza meleklerinin yazacağı kesindir. Bu durum da öbür meleklerin başka melekler olduğunu ifade eder.[930]

?3? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???? ?“????? ??????????? ?????? ??????. ????? ???? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????????? ???????????[. ????? ????? ?????.????? ??? ????: »?????? ????????? ???? ??????? ?????????? ??????: ?????? ???????? ??????????. ???????? ???? ??????? ??? ?????? ??????????«.???? »???????« ?? ???? ?????? ??????? ??? ??????? ???? ???? ??? ?????? ??? ??? ??? ??????? ?????? ?? ??? ??????.???? »???????« ?????? ?????? ?????? ?? ????? ???? ??????.»?????????« ?? ??? ???? ?? ??? ?????.»???????« ???? ???? ?????? .

3. (2850)- Evs İbnu Evs es-Sakafî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (cuma günü) yıkar ve yıkanırsa, kim erkenden (mescide) gider ve hutbenin başına yetişirse, yürür ve binmezse, imama yakın durur, dinler, mâlâyâni söz etmezse ona her bir adım için bir yıllık amelin oruçları ve namazlarıyla sevabı yazılır."[931]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cuma günü yıkanması üzerine vârid olmuştur: "Cuma günü" tâbiri rivâyetin bazı vecihlerinde yok ise de bazılarında mevcuttur.

2- Yıkar diye tercüme ettiğimiz ??????? kelimesini âlimler, iki mânaya te'vil etmişlerdir:

1) Başını yıkar, bu durumda ikinci kelime ?????????? "bedeninin geri kalan taraflarını yıkar." Yani "yıkanır" mânasına anlaşılmıştır.

2) Hanımının da yıkanmasına sebep olur, yani cuma günü, hanımıyla münâsebet-i cinsiyyede bulunarak, onu da yıkanmaya mecbur eder, kendisi yıkanmış, onu da yıkamış olur. Böylece bu hadiste de, 2848 numaralı hadiste geçen cimaya zimnî teşvik tekrar ele alınmış olmaktadır.
Aynı mânada kullanılabilen bu iki kelimenin te'kîden yan yana kullanılmış olabileceği de söylenmiştir.
Şunu da belirtelim, hadisin Buhârî ve Ebû Dâvud'da gelen vecihleri, yukarıda kaydedilen birinci tefsirin tercihine kanaat vermektedir. Zira Ebû Dâvud'da "Kim başını yıkar ve yıkanırsa..." denmekte, Buhârî'nin bir rivâyetinde "...yıkanın ve başınızı da yıkayın" ibaresi yer almaktadır.

3) ??????? ve ?????????? kelimeleri de hem te'kîden yan yana gelimş, aynı mânada iki kelime olarak anlaşılmış, hem de biri erken çıkmak, diğeri de hutbenin başına yetişmek mânalarında te'vil edilmiştir.
Gerek yıkanma ve gerekse erken olma kelimelerinin aynı mânada te'kîden tekrar edilmiş olmalarına, yine aynı hadiste gelen "yürür ve binmezse" ibaresi örnek gösterilmiştir. "Yürümek" ve "binmemek" aynı mânanın iki ayrı kelimeyle ifadesidir.[932]

?4? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ??????? ?????????? ??????? ??????: ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ??? ????? ???????? ????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???? ??? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????: ???? ????? ????? ?????? ??????????[.

4. (2851)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazına üç (grup) insan katılır:
1) Kişi var, namaza katılır, boş konuşma yapar. Bunun namazdan hissesi, o konuşmasıdır.
2) Kişi var namaza gelir duâ eder. Bu kimse Allah'a duâda bulunmuştur, Allah dilerse onun istediğini hemen verir, dilerse vermez.
3) Kişi vardır, namaza gelir sadece dinler ve sükut eder, mü'-minlerin arasından yararak geçmez, kimseye eza vermez. Onun bu namazı, daha önce geçen cumaya ve fazladan da üç güne kadar (günahlarına) kefarettir. Bu hal Cenâb-ı Hakk'ın şu sözüne binaendir: "Kim bir hayır yaparsa bu kendisinden on misliyle kabul edilir"[933] (En'âm 160).

AÇIKLAMA:

Resûlullah bu hadislerinde, cum'a namazına katılma âdâbını belirtmektedir. Bunu belirtirken, katılanları başlıca üç gruba ayırır:
1) Namaza katılmakla birlikte boş laf edenler: Cumada boş laf edenler deyince öncelikle hutbe sırasında konuşanlar hatıra gelir. Ancak 2778-2782 ve 2834 numaralı hadislerde geçtiği üzere, kişinin namaz maksadıyla evinden çıktığı andan itibaren namazda olduğu nazar-ı dikkate alınınca cuma namazına gitme niyetiyle evini terkettiği andan itibaren boş sözleri terkedip, zikir veya sükûn halinde olması, hutbe sırasında insât kelimesiyle ifade edilen can kulağıyla dinlemeye ehemmiyet vermesi gerekir.
"Boş söz" diye tercüme ettiğimiz lağv'ı "cuma edebine uymayan her söz" diye tarif edebiliriz. Resûlullah'ın Ebû Dâvud'da gelen tarifine göre şöyledir: "İmamın hutbe verirken yanındakine "sus dinle!"diyecek olursan "boş söz"de bulunmuş olursun." Âlimler, cemaati yarmak vs. sûrette cemaate verilen eziyeti de lağv'e dahil ederler. İbnu Hacer bu kelimeyi açıklama sadedinde şu izahları kaydeder: "Ahfeş: "Şüphe ve bâtıla giren asılsız sözlere lağv" demiştir. İbnu Arefe der ki: Lağv, sözün düşüğüdür, doğrudan ayrılmaya da lağv denmiştir. ??????? ??????? ?????????? ??????? ???????? âyetine göre lağv günah demektir. Zeyn İbnu'l-Münîr: "Müfessirler sözü lağv "güzel olmayan söz" olduğunda ittifak eder" demiştir.
Şu halde, namazda konuşmak -veya hadisin son kısmından da anlaşılacağı üzere- cemaatin omuzlarını yararak ilerlemek sûretiyle başkasını rahatsız edenin cuma'dan elde edeceği nasib, başkalarına verdiği bu eziyetten ibarettir. Efnedimiz bu ifadeleriyle, her ne sûretle olursa olsun cemaate eziyet vermekten şiddetle zecretmiş olmaktadır. İbnu Hacer el-Mekkî, hadisin bu kısmını "(Hutbe sırasında) boş lakırdı eden kimsenin namaza katılmaktan alacağı hisse tam değildir, çünkü lağv, cuma sevabının kemâline mâni olur" diye anlar.
2) Cuma cemaatinin ikinci grubunu hutbe sırasında dua edenler teşkil etmektedir. Dua aslında zikir'dir, ibadet'dir. Ancak hutbe edebine aykırıdır. Hutbede takınılması gereken edeb olarak insât yani can kulağıyla dinlemek emredilmiştir. Öye ise dua, insât'a mânidir, terki evladır.
Şu halde hadis, Cenâb-ı Hakk'ın hutbe sırasında yapılan duayı aff, merhamet ve müsâmaha ile muamele ederek kabul buyurması da mümkündür. Emredilen edebe, yani sessiz durup can kulağı ile hutbeyi dinleme edebine aykırı hareket ettiği için ceza olarak, duasının kabul edilmemesi de mümkündür.
3) Cuma'ya katılan üçüncü grup kimseler, cemaati omuzlarından yarıp ilerlemek vs. sûretlerle rahatsız etmeksizin yerini alıp, hiç konuşmaksızın sükûnet içinde hutbeyi dinleyenlerdir. Âlimler, rahatsızlık verici sebepler meyanında yerinden doğrulmak yanındakine yaslanmak, bir âzâsının üzerine oturmak, seccâdesine rızasını almadan oturmak, pis koku neşretmek vs'yi de zikreder. Hadiste hem insât ve hem de sükût geçmektedir. Bunlar birbirine yakın mâna taşımaları sebebiyle umumîyetle, ikincisinin birinciyi te'kîden zikredildiği belirtilmiştir. Ancak insât'ın can kulağıyla dinleme mânasında minbere yakın olanlar hakkında, sükût da daha ziyade sessiz olma mânasında uzakta olanlar hakkında yani imamı yeterince işitmese de, hutbeyi anlayarak takip edemese de sükûnet içinde durmak mânasında kullanılmış olabileceğine dikkat çekilmiştir.
Biz, hadisin bu kısmında, cuma günü camiye erken gelmeye teşvik mânası da görmekteyiz. Çünkü erken gelenler ön saflarda, minbere yakın yerlerini alırken, başkalarının omuzlarını yararak eziyet verme durumuna düşmezler ve dahi insât yani "hutbeyi can kulağı ile dinleme" şansını da garantilerler.

4) "Onun bu namazı" diye tercüme ettiğimiz ???? zamirine, belirtilen edebler, hutbe, namaz hepsi dahildir. İşte böyle mükemmel olarak kılınan cuma namazı, kişinin on

günlük küçük günahlarının kefaretine garanti olmaktadır.
Cuma'nın kefaret olduğu on gün, hadisin zâhirine göre "müteakip on gün" olarak anlaşılmaya müsait ise de, başka rivâyetlerin nassıyla, geçmiş cumaya kadar ve ondan önceki üç güne yani kılınan cumadan önce geçen son on güne şâmildir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âdâbına uygun olarak kılınan bir cumanın on günü içine alan bir müddette işlenecek günahlara kefaret olacağı hususunda Kur'ân-ı Kerîm'in âyetinden delil getirmekte, mü'mini bu hususta iknâ etmek istemektedir.[934]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ??? ??? ??? ?????? ?? ?????? ?????:]???? ????? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ??????????? ??? ?‘??????? ??????????? ???????? ?????????????? ??? ????? ???????????? ????????????????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ??????????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ???? ??????????? ????? ???????? ?“?????. ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????? ???? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????? ???? ????? ???? ???? ???????? ?????? ? ???????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ????????? ??????????? ????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ??????? ???? ??????. ????? ?????? ????????? ? ??????????? ????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ?? ?????????? ?????? ??????. ????? ???? ?? ???????: ???????? ????? ?????? ??????? ?????[. ??????? ??? ????.»??????????? ??? ???????????« ??? ?????? ??? ?? ???? ?“???? ?? ?????? ?????? ???? ??????????.??? ??????? »??????? ????????????« ???? ???.????? »?????????« ???? ?? ????????? ?????. ??? ??? ??? ?? ??? ??? ??????. »??????????« ??????. ???? ?????.»???????????« ?“?? ?????? ????? .

5. (2852)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) Kûfe'de hutbe verirken minberden şöyle seslenmiştir: "Cuma günü olunca şeytan çarşı ve pazara erkenden bayraklarıyla gider, insanlara binbir engel çıkararak mâni olmaya, onları cumadan (hiç olsun) geciktirmeye çalışır. Melekler de erkenden gidip mescidin kapılarına dururlar. Gelenleri birinci saatte gelenler, ikinci saatte gelenler diye yazarlar. Bu hâl imam (hutbeye) çıkıncaya kadar devam eder. Kişi mescidde, imamı görüp, dinleyebileceği bir yere oturup, can kulağıyla dinledi ve konuşmadı mı, kendisine iki kat sevap vardır. Kişi uzakta kalır ve imamı dinleyemeyeceği bir yere oturur, sessiz durur ve konuşmazsa bir hisse sevap alır. Eğer, imamı görüp dinleyebileceği bir yere oturur fakat boş konuşma yapar, sessiz kalmazsa, ona iki hisse vebal yazılır. Eğer, dileme ve görme imkânı olmayan bir yere oturur ve boş konuşur ve sessiz kalmazsa, ona bir hisse vebal vardır. Kimde yanındaki arkadaşına cuma günü "sus" derse "boş konuşmuş" olur. Kim de boş konuşur ise, o cumadaki sevaptan nasibsiz kalır."
(Hz. Ali) konuşmasının sonunda şunu söyledi: "Ben bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim."[935]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, cumaya erkenden gitmeyi teşvik eden hadislerden biridir. Hadiste sadece erken gitme değil, hutbe verecek hatibi görmeye ve dinlemeye imkân tanıyacak bir yere oturmayı da teşvik etmektedir. Hadiste sadece dinleme değil "görme" kaydının da konmuş olması bilhassa günümüz şartlarında akla gelebilecek bazı sorulara peşin cevap olur: Çünkü hoparlörler sayesinde dışarıda bile hutbeler eksiksiz dinlenebilir. Şu halde hatibin görülebileceği bir yeri kapmak için acele davranmak, bunu niyete koyarak hareket etmek esastır. Buna rağmen dışarıda kalanların insât ve sükût şartına riâyet etmeleri halinde, hadiste vaadedilen çifte sevaba nail olacakları rahmet-i ilâhiyeden umulabilir, çünkü mü'minin niyyeti esastır.
2- Râvi, terâbîs kelimesinde şekke düşmüştür: "Terâbîs" mi işitti, rebâis mi işitti? Hattâbi terâbîs'in müstâmel bir kelime olmadığını söyler. Şârihler rebîse'nin cem'i olan rebâis olması gereğine dikkat çekerler. Rebîse kişiyi hedefinden alıkoyan mâni, engel demektir.
3- Boş konuşmak diye tercüme ettiğimiz lağv düşük, bâtıl, reddedilmiş, hükmünü yitirmiş söz demektir. Bazı âlimler, "doğru olmayan söz", "uygun olmayanın konuşulması" diye tarifler sunmuşlardır. Ancak sadedinde olduğumuz hadiste "Hutbe sırasındaki her çeşit söz"e lağv denmektedir, çünkü hutbede hazır olmanın edebi, hiçbir şey konuşmadan can kulağıyla dinlemektir. Hadis, hutbe sırasında konuşana "sus dinle!" mânasına ???????? demenin lağv olduğunu söyleyince geri kalan sözlerin külliyen lağv olacağı açıktır. Zîra aslında yersiz konuşana "sus!" ihtarının , emr-i bil ma'ruf olduğu, dinin teşvik ettiği memduh ameller sırasına gireceği sarih bir durumdur. Önceki hadiste hutbe sırasında dua etmeye açıkca lağv denmemiş olsa bile o da yasaklanmaktadır, dolayısıyla duanın bile lağv'a nisbeti mümkündür. Nevevî, yanındakini konuşmaktan menetmek zorunda kalınca işaretle "sus" demenin uygun olacağını söyler, anlamadığı takdirde mümkün mertebe asgari bir kelamla susturmaya tevessül etmeyi tecviz eder.
Âlimler hutbe sırasındaki kelam haram mı, mekruh mu, mekruhsa tahrimî mekruh mu, tenzihî mekruh mu ihtilaf etmiştir. Şâfiî hazretleri bir kavlinde hutbeyi iki rek'at namaza bedel tutar. Bu açıdan hutbe sırasında konuşmak haramdır. Esahh olan kavline göre iki rek'ata bedel değildir, bu açıdan haram olmaz.
Keza ulemâ, hutbeyi işitmeyen kişiye işittiği durumdaki gibi can kulağı ile dinleme vaziyetinde (insât) durması gerekli midir? diye de münâkaşa etmiştir. Cumhur, gereklidir!" derken, Ahmed İbnu Hanbel, İbrahim Nehâî ve iki kavlinden birinde İmam Şâfiî: "Bu durumda gerekmez" demiştir. İbnu Hacer, hutbe sırasında kelam tecviz edenlerden de bahseder, ancak bunları hutbede yersiz konuşma yapılma durumuna hamleder. Emevî idarecilerinin bazı yersiz davranışları hutbe sırasında seleften bir kısmının aksülameline sebep olmuştur.
Son olarak şunu da kaydedelim: el-Muğnî'de: "Namazda kelamı caiz kılan hallerin hutbede de caiz kılacağı hususunda ulemanın ittifak ettiğini" belirtir, gözleri kör olan kimseyi çukura düşmekten tahzîr gibi... İmam Şâfiî: "Birine fenalık geleceğinden korkan kimsenin, işaretle duyuramadı ise, sözle duyurmasında bir beis görmem" demiştir.[936]

?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ?? ????????? ??? ???? ?????????: ?????? ?????????? ??? ????????? ??? ??????? ??? ???????[. ????? ??? ????.???? ????: ?? ??? ????? # ?????? ??????? ?? ?????? ??? ???? ??? ????? .

6. (2853)- Târık İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazı, dört kişi hariç geri kalan her müslüman üzerine cemaat içinde yapması gereken vacib bir hakk'dır. Cumadan istisna edilen bu dört kişi şunlardır: Köle, kadın, çocuk ve hasta."[937]

AÇIKLAMA:

1 - Tarık İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) cahiliye devrini yaşamış, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmüş sahâbîlerdendir. Ancak Hz. Peygamber'i hiç dinlemediği bilinmektedir. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) zamanlarında otuzüç veya otuzdört adet gazveye iştirak etmiştir, 82 hicrî yılında vefat etmiştir (radıyallâhu anh). Şu halde bu rivâyet sahâbî mürseli'ne bir örnek olmaktadır.
2- "Cuma hakk'tır" ibâresi, cuma namazınınn Kitap ve Sünnet'le sâbit kesin bir farz olduğunu ifade eder. "Allah'ın kulları üzerindeki farz olan haklarından biri"diye te'vîl etmek

de mümkündür.

3- Hadiste geçen her müslüman üzerine ???? ????? ???????? tabiri, "cuma, farz-ı kifâyedir" diyecekleri reddedecek bir cevap teşkil eder.

4- "Cemaat içinde ??? ??????????? tabiri, cuma namazının cemaat halinde kılınacağını, münferid kılınamayacağını gösterir. Ulemâ bu hususta icma eder. Ancak kaç kişinin burada istenen "cemaat"i sağlayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir.

* Ebû Hanîfe'ye göre imam hariç en az üç kişi cemaati teşkil eder. Bunların hutbeyi dinlemelerini de şart koşmaz. Hutbeyi imamdan başka iki kişi dinlese yeterlidir. Ehl-i Rey'den Evzâî'ye göre cuma günü için üç kişi de yeterlidir, yeter ki vali de olsun. Ebû Sevr, "Cuma için ayrı bir sayı aranmaz, diğer namazlar gibidir, iki kişiyle de kılınır" demiştir.
* Şâfiîler, "En az kırk kişi olursa cemaat teşekkül eder" derler. Şâfiîye göre bunlar hür ve mukîm olmalıdır.
* Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye, Ömer İbnu Abdilaziz gibi bir kısım başka âlimler de cumanın farz olması için cemaatin en az kırk olmasını şart koşmuşlardır. Ömer İbnu Abdilaziz bunlardan birinin vâli olmasını şart koşar ise de Şâfiî böyle bir şart koşmamıştır.
* İmam Mâlik cemaat için rakam üzerinde durmamış: "Evleri birbirine muttasıl bir köyde bir araya gelinen bir mescid ve alışveriş mahalli (sûk) varsa oradaki cemaate cuma farz olur" demiştir. İmam Mâlik hazretleri de vali şartı koşmamıştır.

5- Cuma namazı kadınlara farz değildir. Ancak İmam Şâfiî yaşlı kadınların (acâiz) cemaate katılmasını müstehab görür.

6- Cumanın çocuklara vacib olmadığı hususunda ulemâ icma eder. Burada çocuktan maksad henüz bülûğa ermeyen kimsedir. Ancak mürâhik olduktan sonra, yani bülûğ çağına yaklaşınca, alıştırılmaları maksadıyla götürülmeleri, tevşik edilmeleri İslâmi terbiyenin gereğidir.

7- Hastaya meşakkate sebep olacaksa, cuma farz olmaz. Hiçbir meşakkat ve zararın mevzubahis olmadığı hafif hastalıklar cumanın farziyyetini kaldırmaz. İmam-ı Âzam, rehberi olsa bile, bunda meşakkat olduğu için, âmâya da cumanın farz olmayacağına hükmetmiştir. Ancak İmam Şâfiî, rehberi olan âmâya cumanın farz olduğunu söyler.

8- Köle hususunda ulema ihtilaflıdır. Hasan Basrî ve Katâde cumanın gidebilecek durumda olan kölelere de farz olduğunu söylemiştir. Evzâî ve Dâvud-ı Zâhirî'nin de bu görüşte olduğunu Suyûtî kaydeder.

9- Zührî, "Yolcu ezanı işitirse cumaya katılsın" demiştir. İbrahim Nehâî'nin de benzer bir fetvası mevzubahistir. Bu da gösterir ki cuma farz-ı ayn olan ibadetlerdendir.[938]

?7? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????:]?? ?????? # ????: ?????????? ???? ????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

7. (2854)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı her işitene cuma farzdır."[939]

AÇIKLAMA:

Burada, hadisin zahiri, cumanın farz olması için ezanın işitilmesini şart koşar. Ama âyet-i kerîmede "işitme" değil, "okunma" zikredilmiştir:
"Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşun" (Cuma 9). Ulemâ, bu sebeple hadisi: "Ezanı işitme gücünde olan herkese cuma farzdır" diye anlamıştır. Cumhur şöyle der: "Ezanı işitene ve işitme gücünde olana cuma farzdır, kişinin beldenin içinde veya dışında olması farketmez. " Zeydü'd-Dîn el-Irakî'nin Şerhu't-Tirmizî'de kaydına göre, İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel, bir şehir ahalisinin tamamına, -ezanı işitmemiş bile olsalar-, cumanın farz olduğunu söylemekte ittifak etmişlerdir.[940]

?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? # ???? ????? ?????????? ??????? ??? ??????????? ????? ????? ???? ????? ??? ?????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (2855)- Hz.Hafsa (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her ihtilam olan erkeğe cumaya gitmek vacibtir. Cumaya her gidene de gusül vacibtir."[941]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, zahiri itibariyle âmmdır. Yani her büluğa erene cuma namazının farz olduğunu ifade etmektedir.Halbuki az yukarıda (2853) belirtildiği üzere kadına, köleye, yolcu ve hastaya cuma farz değildir, büluğa ermiş bile olsalar.

2- Rivâyetin devamında Ebû Dâvud şu açıklamayı kaydeder. "Kişi, fecr doğduktan sonra yıkanmış ise, cünüblükten yıkanmış bile olsa cuma yıkanmasının yerine geçer."
Bu açıklama şunun için yapılmıştır. Ulemâ cuma günü başlamazdan önce, yani şafak sökmezden önce yapılacak guslün "cuma guslü" olmayacağını söylemekte ittifak eder. Öyle ise, hadiste emredilen "cuma guslü" nün gerçekleşmesi için cuma günü şafak söktükten sonra gusletmek gerekmektedir. İşte şafak sökmesinden sonra yapılacak gusül cünüplükten temizlenmek için dahi yapılmış olsa, bu "cuma guslü"nün yerine geçer, bir kere daha "cuma guslü" yapmak gerekmez. Ebû Katâde'nin çocuklarından birinden yapılan rivâyete göre, Ebû Katâde "Cuma günü cünüplükten temizlenmek için yıkanan, cuma için yıkanmış sayılır" demiştir.[942]

?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? # ?????????? ???? ????? ???? ?????? ????????? ??? ???????[. ????? ??????? ????? .

9. (2856)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cum'a, geceleyin ailesine dönebilen herkese farzdır."[943], [944]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi kaydettikten sonra Tirmizî zayıflığına dikkat çeker. Tirmizî'nin kaydına göre bu hadisi, Ahmed İbnu'l-Hasen cuma namazının kimlere farz olduğu münâkaşasında istişhâd olarak Ahmed İbnu Hanbel'e rivâyet eder. Ahmed İbnu Hanbel, senedinde yer alan üç zayıf râvi sebebiyle bunun rivâyet edilmesine öfkelenerek: "Rabbine istiğfar et, Rabbine istiğfar et" der.
Tirmizî'nin açıklamasına göre, Ahmed İbnu Hanbel bu sözü, sadedinde olduğumuz rivâyetin "senedindeki zayıflık sebebiyle hiçbir kıymet atfetmediği için" söylemiştir.
Hadisin yeterince anlaşılması için, ister istemez bunun Tirmizî'de kaydediliş sebebini bilmemiz gerekecektir. Orada hadise "Ne miktar mesafeden cuma namazına gidilir?" adını taşıyan bir bâbta yer verilmiştir. Bâbın birinci rivâyetinde, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kuba köyünden cumaya gelmemizi emrederdi" hadisi kaydedilir.[945]
Tirmizî: "Bu hadisi sadece bu vecihten biliyoruz, bu bâbta Resûlullah'tan sahih bir rivâyet yoktur" dedikten sonra ilave eder: "Ebû Hüreyre'den naklen Resûlullah'tan şu rivâyet de yapılmıştır: "Cuma namazı, gece, kimi ailesine sığındırırsa ona farzdır." Yani mâna makam icabı şöyle olmalı: "Cuma namazı, geceleyin ailesine dönebilecek mesafede olan kimseye farzdır, bu durumda olan kimse dağda da olsa cumaya gelmelidir." el-Müzhîr'in açıklamasına göre: "Cuma, oturduğu yerle cuma namazının kılındığı yer arasında, namazı edadan sonra oturduğu yere geceden önce dönmesine imkan tanıyacak bir mesafe bulunan kimseye farz olur." Keza İbnu Ömer'den de "Gusül, cuma farz olana, cuma da geceyi ehlinin yanında geçirene vacibtir" dediği belirtilir. İbnu Hacer "Cuma, geceyi ehlinin yanında geçirene vacibtir" ibâresini şöyle açıklar: "Cuma namazı İbnu Ömer'e göre (namazdan sonra) gece bastırmadan evine dönmesi mümkün olan kimseye farzdır. Bundan daha uzak mesafede olana farz değildir."
Bu açıklamalardan sonra Tirmizî'nin kaydettiği izâhı görebiliriz. Der ki: "Ehl-i ilim, cuma namazının kime farz olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Bazıları "Gece, kimi evine sığındırırsa ona farzdır" demiştir. Bazıları da: "Cuma sadece ezanı işitene farzdır" demiştir. Bu Şâfiî, Ahmed ve İshak'ın kavlidir.
Bu mesafeyi müşahhas hale getirme sadedinde zikri geçen Kuba köyü Medîne'ye iki üç mil mesafededir.[946]

?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???????? ??? ?????????? ??? ????????? ?????? ???????
???????[.

10. (2857)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazından veya başkasından bir rek'ate yetişenin namazı tamam olmuştur."[947]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, cuma dahil herhangi bir namazın rek'atini imamla kıldığı takdirde gerisini tek başına tamamlayınca, tamamını cemaatle kılmış hükmüne dahil olacağını yani cemaat sevabını kazanacağını ifade eder.
Bu bâbta daha geniş izah 2830 numaralı hadisin açıklamasında geçti, oraya bakılsın.[948]

?11? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?? ???????? # ????: ???? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ?????? ???????[. ??????? ??????? .

11. (2858)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazından bir rek'ate yetişen, cuma namazına yetişmiştir."[949]

AÇIKLAMA:

Bu hadis cumanın birinci rek'atinde imama yetişenin, ikinci rek'atı tek başına tamamlayabileceğini, böylece farz olan cuma borcunu eda etmiş olacağını ifade eder.[950]

?2859 ?12? ??? ??? ?? ??? ???? ?? ???? ????? ?? ???? ???:]???????? ????????? # ??? ???????? ?????????? ???? ???????[. ????? ??????? .

12. (2859)- Kuba ahalisinden bir adam -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbet etme şerefine ermiş bulunan- babasından naklen demiştir ki: "Resûlullah bize Kuba'dan (gelerek Medîne'de) cuma namazına katılmamızı emretti."[951]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, az yukarıda 2856 numaralı hadisin açıklamasında geçti, oraya bakılsın.[952]

?2860 ?13? ??? ??? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????? ????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????[. ????? ????? ????? .

13. (2860)- Ebû'l-Ca'd ed-Dumrî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim önemsemiyerek üç cumayı terkedecek olursa, Allah onun kalbini mühürler."[953]

?2861 ?14? ??? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????????????? ??????????? ????? ???? ?????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

14. (2861)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazını özürsüz olarak kim terkedecek olursa bir dinâr para tasadduk etsin, (bu kadar) bulamazsa, yarım dînâr tasadduk etsin."[954]

?2862 ?15? ??? ??? ??????? ?? ???? ????? ????? ?? ???? ???????? ?????? ?????? ?????:]????

?????? ????????? # ?????? ?????????????? ?? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ?? ??????????[. ????? ??? ???? .

15. (2862)- Ebû'l-Melîh, ismi Umayr İbnu Âmir el-Hüzelî (radıyallâhu anh) olan babasından naklen anlattığına göre, babası Hudeybiye seferi sırasında bir cuma günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bulunmuştur. O gün, ayakkabılarının altını ıslatmayacak kadar yağmur yağmış, bunun üzerine Efendimiz, herkesin yerlerinde namaz kılmalarını emir buyurmuştur."[955]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen son üç hadis cum'a namazını mâzeret olmaksızın terkedenlerle ilgilidir. Cuma namazı ilâhî bir emir olduğu için bunun özürsüz terki, gadab-ı ilâhîyi celbedecek bir isyan, bir cinâyettir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun müeyyidesini kalbin mühürlenmesi olarak ifade buyurmuştur. Âlimler mühürlenmeyi kalbe hayrın ulaşmasının menedilmesi diye açıklar. Bir rivâyette de: "Münafiklar listesine kaydedilir" denmiştir.
2- Müteakip hadis, bu ağır cezaya hedef olmak istemeden, ihmalkârlığına pişman olanlara, hatayı telafi yolu göstermektedir: Maddî kefâret...
Ancak, İbnu Hacer el-Mekkî tasadduk edilecek bu meblağın, cumayı terketmekten mütevellit günaha tamamen kefâret olmayacağını belirtir ve bir haberde "Cumayı özürsüz terkedene kıyamet gününden önce kefâret yoktur" buyrulmuş olduğunu hatırlatır. Ona göre, bu tasaddukla günahın hafifleyeceği ümit edilir. Sindî tasadduk etme hükmünün Kur'ân'da gelen "Muhakkak ki güzellikler, kötülükleri giderir" (Hûd 114) âyetine dayandığını belirtir. Bu hadiste tasaddukta bulunmaya emir istihbâbî bir emirdir, vücubî değil. Her günaha olduğu gibi, cumayı terk günahına da behemahal tevbe gerekir. Maddî kefârette bulunsa da bulunmasa da tevbenin ihmal edilmemesi gerekir, zira her çeşit günahı ortadan kaldıran en müessir çare tevbedir.
3- Tasaddukun istihbâbî oluşuna delil, bağışlanacak meblağın miktarındaki muhayyerliktir. Sadedinde olduğumuz hadis, bulamayana "yarım dinar" tecviz ederken, Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivâyet: "Bir dirhem yahut yarım dirhem, veya bir sa'y yahut yarım sa' buğday" arasında muhayyer bırakır.[956]

İKİNCİ FASIL

CUMANIN VAKTİ VE EZANI HAKKINDA

?2863 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ????:]????? ?????? ?????? # ???????? ????????? ????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? .

1. (2863)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cumayı (öğleyin) güneş meyl edince kılardı.[957]

?2864 ?2? ??? ???? ???????:]????? # ???? ???????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ????????: ??????? ??????????[.

2. (2864)- Buhârî'nin bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) soğuk şiddetlenince namazı erken (ilk vaktinde) kılardı. Sıcak şiddetlenince namazı-yani cum'a'yı- (öğleyin biraz) serinleyince kılardı."[958]

?2865 ?3? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ???? ???????? # ????????? ????? ??????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.??? ????: »??? ?????? ??????? ??? ????????? ??? ?????? ?????????«.

Tirmizî ve Muvatta dışındaki diğer kitaplarda Seleme İbnu'l-Ekvâ'dan gelen bir rivâyette: "Sonra cumadan çıktığımızda duvarların diplerinde, gölgelenebileceğimiz bir gölge olmazdı" denmiştir.[959]

?2866 ?4? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ?‘????? ???? ????????? ???? ?????? ????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????. ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ????? ????????? ????????? ???? ???????????. ???????? ?‘???? ???? ?????[. ????? ?????? ? ?????? .

4. (2866)- es-Sâib İbnu Yezîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) devirlerinde cuma namazının ilk ezanı, imam minbere oturunca okunurdu. Ancak Hz. Osman zamanı olup cemaat artınca, emri üzerine (Medine çarşısında) Zevrâ nâm yerde üçüncü bir ezan daha okundu. (Cum'a ezanı işi) bu şekilde sâbitleşti."[960]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivâyet cuma ezanının okunduğu vakti belirlemektedir. Birinci hadiste (2863), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) 'in cuma namazını, öğlede güneşin batıya kaymasından sora kıldırdığı sarîh olarak ifade edilmiştir. Bu, cuma namazının kılınabileceği ilk vakit olmaktadır. Güneşin tam tepede olduğu anda her çeşit namaz mekruhtur. Batı cihetine meyline zevâl denir. Şu halde hadîs, zevalle birlikte cuma vaktinin başladığını ifade etmektedir. Cumhur-u ulemâ bunu esas almıştır. Ahmed İbnu Hanbel, zevâldan önce de kılınabileceğini, bunun câiz olduğunu söylemiştir. Mücâhid cumanın da bir nevi bayram olmasını nazar-ı dikkate alarak bayram namazı vaktinde de kılınabileceğin söylemiştir. Mâlikîlerden İbnu Kudâme'nin de buna uygun kavli rivâyet edilmiştir.
2- Şu halde cumanın vakti, cumhura göre öğlenin vaktidir. Öğle namazını da, -bütün namazlar gibi ilk vaktinde kılmak (2378) esas ise de -sıcak günlerde sıcağın biraz kırılması için tehir etmenin efdal olduğunu görmüş idik (2393. hadis). 2864 numaralı hadis, cuma namazının da aynen öğle gibi, sıcak günlerde te'hîr edildiğini göstermektedir. Seleme İbnu'l-Ekvâ'dan kaydedilen rivâyet de cuma namazının tam zeval esnasında yani vaktin girdiği ilk anda kılındığını gösterir, çünkü işte o sıradadır ki duvarların gölgelenebilecek kadar gölgeleri olmaz. Bu ifâdeden "Duvarların hiç gölgesi yoktur" mânası çıkmaz. Bilakis güneş batıya döndüğü için gölge az da olsa vardır, ancak gölgelenebilecek yeterlilikte değildir.
3- Son rivâyet, cum'a günü okunan ezanlar hakkında bilgi vermektedir. Hadisin başka vecihlerinin de yardımıyla anlaşılan şudur: "Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a gelinceye kadar, cuma günü bir ezan bir de ikâmet okunmaktadır. Nesâî'de Zührî'den kaydedilen bir rivâyet Hz. Bilâl'in ezanı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minbere oturunca, ikâmeti de hutbeyi tamamlayıp, minberden inince okuduğunu belirtir. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Hz. Osman'ın üçüncü bir ezanı emrettiği belirtir. İbnu Ebî Zi'b'den Vekînin bir rivâyetinde Hz. Osman'ın "Birinci ezan"ı emrettiği belirtilir. Aslında bu ifadeler arasında tezad mevcut değildir. Çünkü, Hz. Osman üçüncü bir ezan daha emretmiştir, fakat bu, vaktin girmesi ânında Medîne ahâlisine vaktin girdiğini duyurmak için çarşıda Zevrâ denen yerde okunacaktır. Şu halde Hz. Osman'ın emrettiği bu "üçüncü" ezan, okunuş sırası itibariyle birinci sırada yer almaktadır.
4- "Cuma ezanı işi bu şekilde sâbitleşti" sözü, bugün memleketimizde de uygulanan şeklin Hz. Osman'ın emri ile olduğunu ifâde eder. Yani vakit girince cuma vaktinin girdiğini belirten, minarelerden okunan ezan birinci ezandır. Bu, diğer vakitlerde okunan ezan gibidir. İşte Hz. Osman bunun okunmasını emretmiştir. Diğer iki ezandan biri imam minbere çıkınca, hutbeden önce caminin içinde okunan ezandır. Üçüncüsü ise, hutbe bitince, imam minberden inince okunan ikâmettir. Buna ezan denmesi tağlib tarîkiyledir. Şu halde son ikisi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer zamanında mevcut olduğu halde birincisi mevcut değilmiş. Bu sebeple birinci ezana "sonradan konma" mânasına bid'at diyen de olmuştur.[961]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

?2867 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ??????????? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ??????????? ????? ??????? ??????????. ????? ???????? ??? ?????????. ????? ??????? ??????????[. ????? ?????? ???? ??? ??? ???? .

1. (2867)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki hutbe okurdu. Minbere çıkınca otururdu. (Bu esnada müezzin ezan okurdu). Müezzin ezanı bitirince kalkar ve hutbeyi okur, sonra tekrar oturur ve (bu sırada) konuşmazdı. Sonra kalkar (ikince defa) hutbe okurdu."[962]

?2868 ?2? ????????:]????? ????? ?????? # ???????? ?????????????? ???????? ??????? ???????? ??????????? ????????[.

2. (2868)- Nesâî'nin rivâyetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta iki hutbe verir, bunların arasını (kısa) bir oturuşla ayırırdı" denmiştir.[963]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyetler hutbenin belli bir âdâb çerçevesinde verildiğini göstermektedir.

* Minbere hutbe için çıkınca oturmakta, bu esnada müezzin ezan okumaktadır.
* Hutbe, ezanı müteakip iki parçalı olarak ayakta okunmaktadır.
* İki hutbenin arası kısa bir oturuşla ayrılmaktadır.
* Oturma esnasında konuşma yoktur.

2- İki hutbe arasında oturmaya İmam Şâfiî vacib demiştir. İlk çıkıştaki oturmaya vâcib dememiş olması tenkid mevzuu edilmişse de bazı Şâfiîler: "Bu her rivâyette mezkûr değildir" diye cevap vermişlerdir. Bu rivâyette İmam Mâlik'in, meşhur rivâyette de Ahmet İbnu Hanbel'in bu meselede Şâfiî gibi hükmettiği belirtilmiştir. el-Muğnî'de âlimlerin çoğunlukla bu oturmaya vâcib demediği belirtilir. Bu oturma celsetü'l-istirâha (33) kadar veya bir ihlas okuyacak kadar kısadır. Bunun hikmeti husûsunda ihtilaf edilmiştir:
* "İki hutbe arasını ayırmak için" denmiştir.
* "İstirahat için" denmiştir.
* Tahâvî: "İki hutbe arasında oturmak vâcibtir diyenler, hutbelerin ayakta okunmasına da vacibtir demelidirler" demiştir.[964]

?2869 ?3? ?????? ???????? ?? ??? ?? ?????:]?????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ???????? ????????. ??????: ????????? ??? ???? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????: ??????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ????????[.

3. (2869)- Müslim ve Nesâî'nin Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) den yaptıkları bir rivâyete göre Ka'b, mescide girince Abdurrahmân İbnu Ümmi'l Hakem'i oturarak hutbe verir görmüş ve derhal müdâhele etmiştir:
"Şu habîse bakın hele! Oturarak hutbe veriyor. Halbuki Cenâb-ı Hakk Kitab-ı Mübîn'inde (meâlen): "Onlar bir ticâret, yahud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bıraktılar" (Cuma 11) buyurmuştur.[965]

AÇIKLAMA:

1- Abdurrahman İbnu Ümmü'l-Hakem es-Sakafî Şam'da Emevî vâlilerindendir. Kendisini halife Abdü'l-Melik istihlâf etmiş idi. Rivâyetten Emevî idarecilerinin dinî an'aneye olan lâkaydlıklarından birine daha şahid olmaktayız. Ancak yüce sahâbî Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh), davranışının bizzat Kur'ân'da tesbît edilen hutbe edebine uymadığını pervasızca vâlinin yüzüne vurmuştur.

2- Ka'b İbnu Ucre'nin okuduğu âyet, Resûlullah'ın hutbeyi ayakta verdiğini ifade etmektedir. ?????? ????? ?????? ???

?2870 ?4? ??? ????? ?? ????????:]?????? ???? ?????? ???? ????????? ???????? ???? ????????? ???????? ????????. ??????: ??????? ?????? ???????? ?????????? ?????????????????? ?????? ??????? ?????? ?????? # ??? ????? ??????? ???? ??? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ?????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (2870)- Umâre İbnu Rüveybe (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, Bişr İbnu Mervân'ı, minberde ellerini kaldırarak hutbe verirken görmüş ve derhal müdahale etmiştir:
"Allah şu iki kısa elin belasını versin.(34) Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, eliyle şundan fazla kaldırmazdı" dedi ve şehâdet parmağıyla işaret etti."[966]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî der ki: "Hadis, hutbe sırasında elleri kaldırmamanın sünnet olduğunu gösteriyor. Bu, İmam Mâlik, Ashabımız (Şâfiîler) ve başkalarının kavlidir. Ancak Kadı İyâz bir kısım selef ve bazı Mâlikîlerden eli hutbede kaldırmanın mübah olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cuma hutbesinde yağmur taleb ettiği zaman ellerini kaldırmıştır. Öncekiler bu mütalaaya: "Mezkûr kaldırmanın bir sebebe binâen olduğunu" söyleyerek cevap vermişlerdir.

2- Umâre hadisinde, "elin kaldırılması"ndan murad nedir? Dua sırasındaki kaldırma mı, yoksa konuşma sırasındaki kaldırma mı? Bunun cevabında ihtilaf edilmiştir. İki duruma da ihtimal verilmiştir. Konuşma sırasında kaldırma diyenler, hatiplerin, dinleyenlerin dikkatlerini çekmek için konuşma esnasında elkol hareketi yaptıklarını misal vermişlerdir.

3 - Hadiste el hakkında kullanılan ??????? ??????? tâbirini ??????? ??????? diye yorumlamışlardır. Çünkü Arapçada elin fiili "söz"le ifade edilebilmektedir. Yani el şöyle yapıyor, diyeceği yerde "el şöyle söylüyor" diyebilmektedirler.[967]

?2871 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??????????. ?????????? ????? ??????: ????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????? #? ??????? ?‘?????? ?????????????? ??????? ???????? ???????. ????? ???????: ???? ????? ??????? ???????? ???? ????????: ?????? ?????? ???? ??‘???????? ?????? ?????? ??????? ??? ???????? ??????? ???????[. ????? ???? ???????? .

5. (2871)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe verdi mi gözleri kızarır, sesi yükselir, öfkesi artardı. Sanki bir orduya "Düşmanınız akşama veya sabaha size baskın yapacak!" diye tehlikeyi haber veren komutan gibi (fevkalde ciddî bir edâ ile):
"Ben size, Kıyâmet şu iki parmak kadar yakınlaşmış olduğu bir zamanda peygamber gönderildim" der ve şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yaklaştırarak gösterir, sözlerine şöyle devam ederdi:
"Emmâ bâd! Bilesiniz, sözlerin en hayırlısı Kitabullah'tır. En güzel yol da Muhammed'in yoludur,. İşlerin en şerlisi de sonradan ihdâs edilenlerdir. Her bid'at dalâlettir."
Ayrıca şunları da söylerdi:
"Ben her mü'mine kendi nefsinden daha yakınım. Nitekim, kim bir mal bırakırsa bu ailesi içindir. Kim bir borç veya (bakıma muhtaç) horanta bırakırsa bu bana aittir ve benim üzerimedir."[968]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, hutbe sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hutbede işlediği mevzuya göre tavır aldığını ifade etmektedir. Mevzu ciddi meseleleri ihtiva ediyor, hatırlatmalarda bulunuyorsa akşama veya sabaha herşeyi mahvetmek, hayata son vermek üzere gelecek düşman baskınını haber veren bir komutanın ciddiyetini takınıyor, yüzü kızarıyor, sesinin tonu artıyor vs.
Şüphesiz, mevzuya uygun bir tavrın takınılması, zoraki, yapmacık bir hal değil, tabii bir durum, anlatılan meselelerin ehemmiyetini rûhen yaşamanın, yakînî bir imanla tasdikin

neticesidir. Bu hal, muhakkak ki muhatap üzerinde hâsıl olması arzulanan te'sirin tahakkukunda rol oynar. Böylece (aleyhissalâtu vesselâm), hatiplik san'atının esaslarını da vazetmiş olmaktadır.
2- Şurası muhakkak ki Resûlullah'ın hadiste tasvir edilen hali, her hutbesine mahsus değildir. İnzâr ve tehdîd mevzularını işleme zamanlarına mahsustur.
3- Resûlullah'ın şehadet parmağı ile orta parmağını yan yana getirerek göstermesi, bunların yakınlığına telmihan, Kıyametin yakınlığını ifade için olabileceği gibi, bu ikisi arasında üçüncü bir parmak bulunmaması sebebiyle, kendisi ile Kıyamet arasında başka bir peygamberin olmayacağına işaret maksadıyla da olabilir.
Resûlullah'tan günümüze kadar, şu kadar zamanın geçmesi, hadiste ifade edilen Kıyâmet yakınlığını cerhetmez, çünkü dünyanın ömrüne nisbet edilince bu müddet gerçekten çok az bir şey olur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kıyâmetin yakınlığını başka hadislerde de ele almıştır. Bunlardan biri şöyle: "Dünyanın ömrü yedi basamaktır, ben yedinci basamakta gönderildim." Bir diğeri de şöyle: "İsrâfil (aleyhisselâm)'i gördüm, sûr'u kapmış, üfürmek için kendisine izin verilmesini bekliyor." Kur'ân-ı Kerîm'de de: "Kıyamet saati yaklaştı, ay ikiye ayrıldı" (Kamer 1) buyrulmuştur.
4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mü'minlere nefislerinden daha yakın olması Kur'ânî bir vecibedir. Her mü'min, Resûl-i Ekrem'i nefsinden malından, yakınlarından, ticaretinden vs. her şeyden daha çok sevmekle mükelleftir, ilâhî emirdir, mü'min ve müslüman olmanın bir gereğidir. Bir âyette meâlen şöyle buyurulur: Der ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşeriniz, eşleriniz, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korkageldiğiniz bir ticaret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'tan onun peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah fâsıklar gürûhunu hidâyete erdirmez" (Tevbe 24).
5- Ölen kimsenin borcunun Resûlullah üzerine olması, ihtilaf edilmiş bir husustur. Çünkü, bir kısım hadisler, Resûlullah'ın, bir ara borçlanmayı yasakladığını ve hatta borçlu ölenlerin cenaze namazına bile katılmadığını belirtir. Bu hadis ise, borçlunun borcunu üzerine aldığını beyan etmektedir. Âlimler yasağın iktisâdî darlığın hakim olduğu fetihler öncesi devreye ait olduğunu, fetihlerden sonra servete kavuşulması ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, fakirlerin borçlarını ödediğini belirtir.
Münakaşa edilen diğer bir kısım: Borçlu ölenin borcunu ödemek, Resûlullah'ın şahsıyla ilgili bir hususîyeti midir, yani hasâis'ten midir, yoksa devlet başkanlığı vasfının bir gereği midir? Eğer hasâisten ise Resûlullah' tan sonra, borçluların borcunu ödeyivermek devlete terettüp eden bir vazife olmaz. Bilakis, devlet başkanlığının gereği ise, İslâm devletine, borçluların borcunu ödeyivermek kaçınılması mümkün olmayan bir vecîbe olur.
Biz burada münâkaşanın detayına girmeden, devlet hazinesinin harcama kalemlerini sayan âyet-i kerîmede, birkalemi de gârimîn yani "borçlular" teşkil ettiğini belirtmek isteriz (Tevbe 60).
Şu halde hadis, rivâyetteki "ödeme işi"nin hasâisten addedilmediği takdirde, en azından imkan olduğu hallerde borçlunun borcunu ödeme işini devlete vecibe kılar. Hasâîs'ten addedilme halinde devlet, zengin bile olsa, borçluyu borçtan kurtarma işinden sorumlu olmaz.[969]

?2872 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ????????? ????: ???????? ????? ????????????? ????????????????? ????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???? ???????? ?????? ??? ??????? ???? ?????? ???????? ??? ?????? ????. ????????? ??? ? ????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ???????? ??????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????????. ???? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ? ??????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.???? ?? ?????: ???? ????????? ?????? ??????????? ????? ?????? .

6. (2872)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşehhüd okuyunca şu meâlde zikirde, duada bulunuyordu: "Hamd Allah'adır, O'na sığınır, O'ndan mağrifet dileriz. Nefislerimizin şerrinden de O'na sığınırız. Allah kime hidâyet verirse onu kimse sapıtamaz, kimi de sapıtırsa onu kimse hidâyete götüremez. Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür. O'nu hak ile, kıyametten önce müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdi. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim de o ikisine isyan ederse, (bilsin ki) sadece kendisine zarar verir, Allah'a hiçbir zarar veremez."[970]
Bir rivâyette hadîse şu ziyadeyi yaptıktan sonra gerisini aynen rivâyet etmiştir. ".Cuma günü teşehhüd'den sonra."[971]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet hutbede muttarıd olarak okunması gereken zikri belirtmektedir. Görüldüğü üzere Resûlullah, teşehhüd'den sonra elhamdülillah okumaktadır. Cumhur, hutbede bunun okunmasına vâcib demiştir. Keza hamdele'den sonra Resûlullah'a salavat okumak da aynı hükmü almıştır. Bilhassa Hanefi fakihler hutbeyi en az, tahiyyat kadar hamdele, salavat ve ümmete dua ihtiva eden zikir olarak anlarlar.
2- Hadisin son kısmında, "Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse doğru yolu (rüşd) bulmuştur" dendikten sonra, "Kim de o ikisine isyan ederse." denmekte, Allah ve Resulü yerine "o ikisi" zamiri kullanılmaktadır. Bu kullanış, bir başka hadisin muhtevasına zıt düşmektedir. Şöyle ki "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir hatip şöyle bir hitapta bulunur: "Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse hidâyeti bulur, kim de o ikisine isyân ederse sapıtır." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hatibe müdahele ederek: "Sen ne kötü hatibsin. Şöyle söyle: "Kim Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne isyan ederse sapıtır" der.
Görüldüğü üzere Allah ve Resûlü tâbirinin yerine "o ikisi" tâbirinin konmasını Resûlullah hoş karşılamıyor ve ânında düzeltiyor.
Sadedinde olduğumuz hadisde ise, yasaklanan bu kullanış tarzına yer verilmektedir. Nevevî şöyle bir yorumla aradaki tezadı gidermeye çalışıyor: "Resûlullah'ın hatibe müdahelesinin sebebi, hatib'in fonksiyonudur. Yani hatibe düşen, hutbede meseleleri geniş tutmaktır, îzahtır, rümûzdan, işâretten (kısaltmalardan) kaçınmaktır. Bundandır ki, Resûlullah'ın bir şey söylediği zaman onu üç kere tekrar ettiği ve anlaşılması için husûsi gayret gösterdiği rivâyetlerde sâbit bir durumdur. Öte yandan, "Allah ve Resulü, kişiye o ikisi dışındaki herşeyden sevgili olması." örneğinde olduğu gibi bazı rivâyetlerde, Allah ve Resûlü yerine tesniye zamirinin kullanıldığı olmuştur. Ancak burada da sebep aynıdır. Hadis, bir vaaz hutbesi olarak vürûd etmiş değildir. Bilakis bir hükmün öğretilmesini gaye edinmektedir. Lafzı az olan her ibâre, daha kolay ezberlenme şansına sâhiptir. Vaaz hutbesi böyle değildir. Vaaz hutbesi ezberlensin diye yapılmaz; bilakis ibret alınması, öğüt alınması için yapılır."
Ne var ki ahkâm tâliminden ziyâde hutbe olarak vürûd eden sadedinde olduğumuz hadiste bizzat Resûlullah tarafından Allah ve Resûlünü birleştiren ikili zamirin kullanılmış olması bu iddiayı reddeder.
Kadı İyâz ve bir grup âlim derler ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Allah ve Resûlünü) eşitliği gerektiren zamirde birleştirme işinden dolayı takbîh etti ve Allah'a tâzim için atıfta bulunmayı (ayrı ayrı zikretmeyi) ve Cenâb-ı Hakk'ın ismini öne almayı emretti. Nitekim Aleyhissalâtu Vesselâm bir başka hadiste şöyle buyurmuştur: "Sizden kimse, "Allah'ın dilediği ve falanın dilediği" demesin, fakat "Allah'ın dilediği" sonra da "falanın dilediği" desin." Bu mülâhaza da daha önce Resûlullah' ın, Allah'a ait zamirle, kendi şahsına ait zamiri birleştirmiş olma örneği gösterilerek reddedilir. Şöyle de denilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezkûr hatîb'in iki zamiri birleştirmesini takbîh etmiştir, zîra O, bundan eşitleme inancını anladı ve îtikadının hilafına dikkati çekti ve ona
Allah'ın ismini, Resûlünün isminin önüne koymasını emretti, tâ ki böylece îtikadının bozukluğunu anlamış olsun."
3- Cuma hutbesinin hükmü nedir? Bu hususta ulemâ faklı görüşler ileri sürmüştür:
Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Mâlik "vâcibtir" demiştir. Kadı İyâz bu hükmü ulemanın tamamına nisbet eder. Vâcib hükmünün delili, Resûlullah'ın her hafta cuma namazı kıldırıp arkasından hutbe okuduğunu te'yid eden sahîh rivâyetlerdir. Keza Resûlullah'ın "Beni nasıl kılıyor görürseniz siz de öyle namaz kılın" hadisi de bir başka delildir.
Hasan Basrî ve Dâvud-ı Zâhirî cuma hutbesinin mendub olduğuna hükmederler.[972]

?2873 ?7? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ????? ??????? ?????? # ???????? ??????????? ???????[. ????? ?????? ? ???????.»?????« ????? ??????? .

7. (2873)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazı vasattı, hutbesi de vasattı."[973]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz ve hutbelerini ne çok uzun ne de çok kısa yapmayıp orta uzunlukta tuttuğunu ifade ediyor. Daha önce de gördüğümüz üzere (2803) cemaatle kılınan namazlarda Efendimiz namazın uzatılmamasını tavsiye buyurmuştur. Çünkü cemaate gelenler arasında yaşlılar, hastalar, acele işi olanlar v.s.

bulunabilir. Öyle ise imamlar, hatipler cemaatte bu şekilde meşru mâzereti olanların bulunabileceklerini gözönüne alarak namaz ve hutbelerini fazla uzatmamaları gerekir. Hz. Muâz (radıyallâhu anh), cemaate namazı uzattığı için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine "fettân" yani "fitne çıkaran" diye hitabetmiştir. (2802).

Esasen Resûlullah'ın her işte takip ve tavsiye ettiği prensip evsat olmaktır: [974] ?????? ??????? ??????????

?2874 ?8? ??? ??? ???? ???:]????????? ???????? ????????? ?????????. ???????? ?????? ???????: ??? ???? ??????????? ?????? ????????? ??????????. ?????? ?????? ??????????? ???????: ????? ???????? ????? ?????? # ???????: ???? ????? ????? ????????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ????????[. ????? ???? ???? ????.»???????? ????????« ?? ????: ?? ????.»????????« ???? ????? ???? ????? ?????? ???? ?????: ?? ??? ?? ??? ????? .

8. (2874)- Ebû Vâil (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ammâr bize hitabetmişti. (Konuşmasını) vecîz ve belîğ yaptı. Minberden inince:
"Ey Ebû'l-Yakzân belîğ ve vecîz konuştun! Keşke biraz daha nefesleseydiniz (uzatsaydınız)!" dedik. Bize şu cevabı verdi:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, şöyle buyurmuştu:
"Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fikhının (ilminin) alâmetidir. Öyle ise, hutbeyi kısa tutun, namazı uzun (zîra, beyanda sihir var)."[975]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada namazı uzun tutmayı tavsiyesi dikkat çekicidir. Çünkü daha önceki hadislerde kısa tutmayı tavsiye ettiğine şahid olduk.
Âlimler, arada bir fark görmezler. Çünkü "uzunluk"la mutlak bir uzunluk değil, mukayyet ve nisbî bir uzunluğun kastedildiğine, kısa tutulacak hutbeye nisbetle uzun tutulacak hutbenin tavsiye edildiğine dikkat çekerler.
Hadisin Müslim'deki vechinin sonunda "Beyanda sihir var" ifadesine yer verilmiştir. Beyanda sihir olması ile alakalı olarak Nevevî'nin benimsediği bir açıklamaya göre, sihir kelimesi "sarfetmek', "tasarrufda bulunmak" bir başka ifâde ile "değiştirmek", "yönlendirmek" ma'nâsına gelen bir kökten gelir. Şu halde beyan da kalplere tesir eder, değiştirir, davet ettiği tarafa çevirir, yönlendirir.
"Bu sözde beyân'ın zemmi vardır" diyen olmuştur. Ancak "övgü vardır" diyen de olmuştur. Şurası muhakkak ki beyân, bâtıl yolda kullanılırsa zemm'e, hak yolda kullanılırsa "övgü"ye layık olur. Mutlak olarak zemmi veya medhi hadisin rûhuna aykırı olur. Çünkü, ifade mutlak gelmiştir, elbette çeşitli vecihlere muhtemel olacaktır.
Zâhirîler, hutbenin kısa olmasını vâcib addederler. İbnu Hazm, bir köy imamı hutbeyi uzattığı için, üzerine bevl eden bir yaşlının itirafını nakleder.[976]

?2875 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.

9. (2875)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde teşehhüd bulunmayan her hutbe kesik bir el gibidir."[977]

?2876 ?10? ??? ???? '?? ????:]????? ????? ? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? [.?????? »???????« ?? ????? .

10. (2876)- Ebû Dâvud'un diğer bir rivâyetinde: "Allah'a hamd ile başlamayan her kelâm kesiktir" denmiştir.[978]

AÇIKLAMA:

1- İslâmî âdâbtan biri, konuşmalara hamdele, salvele ve teşehhüdle başlamaktır. Bunu tesbit eden muhtelif hadisler mevcuttur: "Elhamdülillah ile başlamayan her hayırlı iş(in hayrı) kesiktir." "Bismillahirrahmânirrahîm ile başlamayan her hayırlı iş, güdüktür (hayrı kesiktir).
"Allah'a hamd, bana salâtla başlamayan bütün hayırlı işler güdüktür, her çeşit bereketten kesiktir."
Dikkat edersek bu hadisler hayırlı işlere "hamdele, "salâvat" ve "besmele" ile başlamaya teşvik etmektedir. Âlimler "hayırlı iş" deyince "fiil" ve "söz" her ikisini de anlarlar.
Yine belirtelim ki ulemâ, bu hadislerde mevzubahis olan besmele, hamdele ve salvele'yi "zikir" olarak anlamışlardır. Yani hayırlı işlere Allah'ın zikri ile başlamak esastır. Bu zikir besmele de olabilir, hamdele veya salvele de. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis "teşehhüd"ü zikretmektedir. Bunların hepsini birleştirmek de caizdir ve hatta efdali budur. Nitekim,sadedinde olduğumuz hadisin yer aldığı bâbta Tirmizî'nin kaydetttiği bir hadiste pekçok hayırlı işlere başlarken okunması sünnet kılınan bir "teşehhüd"de bazı zikir çeşidi birleştirilmiştir. Resûlullah önce teşehhüdün iki çeşit olduğunu, birincisinin "namaz teşehhüdü", ikincisinin de "hâcet teşehhüdü" olduğunu söyledikten ve namaz teşehhüdünü açıkladıktan sonra ikincisini açıklar:
"Hâcet teşehhüdü şöyledir: Hamdler Allah'adır. O'ndan yardım dileriz, O'ndan mağfiret isteriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin günahlarından Allah'a sığınırız. Allah kime hidâyet verirse onu sapıtacak yoktur, kimi de saptırmışsa hidâyet verecek yoktur. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve keza şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür."
Her hayırlı amelimize uzun teşehhüdle başlayamıyacağımıza göre, Resûlullah, önce kaydettiğimiz hadislerde sadece besmele veya hamdele. gibi kısa bir zikrullah ile başlamamızı tavsiye buyurmuş olmaktadır.
2- Teşehhüd esas itibariyle "Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah (Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şehâdet ederim ki Muhammed onun elçisidir)" demekten ibarettir. Fakat burada daha ziyade Allah'a senâ kastedilmiştir. Çünkü, şehâdet kesin haberi ifâde eder. Allah için ifâde edilen sena, şehâdetlerin en doğrusu ve en büyüğüdür.
Hadisi şöyle anlamamız mümkündür: Şer olmayan yani hayırlı olan bir amelimiz hatta bir âdetimiz, besmele veya zikrullahla yapılınca tam bir ibadete dönüşerek uhrevî sevaplara vesile olur, böylece hayrı devam eder. Besmelesiz olursa hayrı güdüktür veya kesilmiştir; çünkü bu amelimizden öbür dünyaya aksedecek bir nûr hâsıl olmaz, o hayırlı işin dünyevî hayrından sadece dünyada istifade ederiz. Böylece hayrı güdük kalmış, kesilmiş olur.
Bu hadislerden istifade ile âlimlerimiz, besmele, hamdele gibi, bir işe başlarken çekilen zikirleri âdetlerimizi, şer olmayan günlük işlerimizi ibâdetlere çeviren bir iksir, bir tılsım, bir sır olarak görmüşlerdir.
3- Hadislerde hep ?????? ??? ????? yani "hayırlı iş" kaydına yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Zîbâl şerefli, meşrû, mübah gibi mânalara gelir. Yemek, içmek,giyinmek, konuşmak, yazmak, uyumak, vaaz ve nasihat, ilmî meşguliyet vs. hep emr-i zîbâl'e dahildir. Şu halde bütün bunlara zikrullahla başlamak ve mübah işlerimizi ibadete çevirmek sûretiyle ebedî hayatımız için öbür dünyaya uzanacak bir nura sebep olacaktır. Aksi halde, o işlerin hayrı dünyevî hayatımızla sınırlı kalacak veya pek bereketsiz olacak. Hadisteki güdüklük bu olsa gerektir -Allahu a'lem-.[979]

?2877 ?11? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????? ???? ?"?????

????? ????????? ? ??????? ?????????? ?????? ????????? ?? ????????? ????? ?????????[. ????? ???

????.

11. (2877)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zikr (yani hutbe) sırasında hazır bulunun, imama yakın olun. Zîra kişi, uzaklaşmaya devam ede ede, girse bile cennette de geri kalır."[980]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisteki zikr'den murad hutbedir. Hutbenin içerisinde hamdele, teşehhüd, salvele, mev'ıze gibi çeşitli zikirler bulunduğu için zikr denmiş olmaktadır.
2- Hadis, hutbe sırasında mümkün mertebe imama yakın durmayı tavsiye etmektedir. Böylece hutbeyi daha iyi dinleme ve anlama imkânı elde edilmiş olacaktır. Kişi özürsüz olarak hayır odaklarından uzakta kalmayı tercih ede ede, cennete girse bile az hayırla gireceği için, geri mertebelerde yer alacaktır. Bilindiği üzere cennette de, cehennem gibi pekçok mertebe vardır. Herkes dünyada elde ettiği kazanç nisbetinde âlî veya alçak ileri veya geri bir mertebe elde edecektir. Tîbî şu açıklamayı yapar: "Kişi, mukarreblerin (Allah'a yakın kimselerin) makamı olan ön saf ile hutbeyi dinlemeden uzak dura dura aşağıyı tercîh edenlerin safına itilir. Hadis, mescide geç gelenlerin davranışını kınamakta ve kendilerini, yücelerden aşağılara indiren düşüncelerinin bayağılığına dikkat çekmektedir."
"Girse bile" ifadesi cennetin yüce makamları varken, onlara tâlib olmayıp, sadece "girme" ile iktifa eden dûnhimmetlere târizde bulunmaktadır. Şu halde, mü'min dâima yücelere, en yüksek mertebelere tâlip olmalı, o mertebeyi kazandıracak amelleri yapma gayretine girmelidir (Mirkat'tan). Allah'ın rahmetine güvenerek, daima yüksekleri istemelidir.[981]

?2878 ?12? ??? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ??? ????? ?????? # ?????? ????????. ????????: ??? ????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???? ??????? ? ??????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ????? ???????? ??????????? ???? ????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ???????? ????????[. ????? ????
???????? .

12. (2878)- Ebû Rifâa el-Adevî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim. Hutbe veriyordu. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü! Yabancı ve dinini bilmeyen bir kimseyim, sizden dinimin ne olduğunu soruyorum!" dedim. Bunun üzerine bana yöneldi, hutbesini bırakarak yanıma kadar geldi. Kendisine bir sandalye getirildi. Zannedersem ayakları demirdendi. Üzerine oturdu. Hemen Allah'ın kendisine öğrettiklerinden bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek, sonunu tamamladı."[982]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Resûlullah'ın ehem'le mühim karşısında ehemmi takdim ettiğini gösterir. Zira, cemaate hitap mühim idiyse de, dinini bilmediğini ve fakat öğrenmek istediğini beyan eden bir kimseye hemen din hususunda bilgi vermeyi daha mühim (ehem) görerek hutbeyi kesmiş ve o adamı irşâd buyurmuştur. Şu halde imânî irşad her çeşit ta'lîmden daha çok ehemmiyet taşımaktadır. Ulemâ iman ve İslâm hususunda aydınlanmak isteyen insana öncelik tanımanın vücûbunda müttefiktir.
2- Hutbe cuma hutbesi midir başka bir hitâbet midir, rivâyette belli değildir. İkisi de olabilir. Öyle ise cuma hutbesi bile olsa, imama bir şey sormak mümkündür. İmam da bu soruya cevap vermelidir.[983]

?2879 ?13? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]?????? ????? ??????? ?? ?????????: ????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ? ???????? ???? ??????? ?????? ??? ??????????? ??????????[. ????? ???? .

13. (2879)- Hz. Osman (radıyallâhu anh) hutbelerine çoğu kere şu husûsu hatırlatarak başlardı: "İşitin, kulak verin. Zîra işiterek, kulak verenle işitmeden kulak verenin sevaptan hissesi birdir."[984]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin aslı uzuncadır. İbnu Deybe özetleyerek almış. Aslında belirtildiğine göre, Hz. Osman buraya aktarılan sözleri hemen hemen her hutbesinde tekrar eder, çok az hutbede söylemezmiş.
2- Hz. Osman cemaate, hatipleri can kulağıyla dinlemenin ehemmiyetini belirtiyor. Hz. Osman "Sağırlık, uzaklık gibi bir sebeple hatibi işitemezseniz de sessiz olun, dinleme vaziyetinde kalın, böyle davrandığınız taktirde hatibin sözleri kulağınıza kadar ulaşmasa da, ulaşanların alacağı manevî ücret ve sevabı eksiksiz alacaksınız" demek istemektedir.[985]

?2880 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????? ??????????? ?????? ?????????? ???“?????
???????? ??????? ?????? ????????[. ????? ????? .

14. (2880)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma günü, imam hutbe okurken, sen (yanıbaşında konuşan) arkadaşına: "Sus!" desen boş laf etmiş olursun."[986]

AÇIKLAMA

Hutbe sırasında yanındakine "sus, dinle!" mânasına ???????? demekle ilgili açıklama daha önce (2851 ve 2852. hadisler) geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[987]

DÖRDÜNCÜ FASIL

NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT

?2881 ?1? ?? ???? ????? ?? ??? ???? ???:] ??????????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ?? ?‘???? ?????

??????? ??????????????? ?? ??????????? ??????: ???????? ?????? ?????? # ???????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (2881)- Ubeydullah İbnu Ebî Râfî (rahimehullah) anlatıyor: "(Emevî halifelerinden) Mervân, Ebû Hüreyre, (radıyallâhu anh)'yi Medîne'ye halef tayin etti. Ebû Hüreyre, cumayı kıldırdı ve birinci rek'atte, el-Hamd sûresini okuduktan sonra Cuma sûresini okudu. İkinci rek'atte Ve izâ câeke'l-Münâfikûn'u okudu. Dedi ki:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunları okuduğunu işittim."[988]

?2882 ?2? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ?? ?????????? ????????? ????? ??????? ?‘?????? ?????? ?????? ??????? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2882)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cum'ada Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ ve Hel etâke hadîsu'l-Gâşiye sûrelerini okurdu."[989]

?2883 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ????:]????? ???????? # ???????? ?? ????????? ?????? ?????????? ??? ????????? ??
?‘????? ???? ???????????: ???? ????? ??? ????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????????? [. ????? ?????? ? ???????.

3.(2883)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma günü sabah namazında Eliflâm mîm Tenzîl'i birinci rek'atte; Hel Etâ'yı da ikinci rek'atte okurdu. Cuma namazında da Cuma ve Münâfikûn sûrelerini okurdu."[990]

?2884 ?4? ??? ?? ???? ??? ????? ?? ??????? ????:]??? ??????? ? ?????????? ????????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? # ?????? ?????????? ???????? ????? ???? ?????????? ?? ????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

4. (2884)- Ümmü Hişâm Bintu Hârise İbnu'n-Nu'mân (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd sûresini, cuma günü minber üzerinden her cum'ada okurken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi dillerinden aldım."[991]

?2885 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???????? #: ???????? ???? ????????? ????????? ??? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (2885)- Ya'lâ İbnu Ümeyye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde: ?? ???????? ??? ??????? (Zuhruf 77) diye okurken işittim."[992]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cuma namazında ve hutbe sırasında okuduğu bazı sûreleri göstermektedir. Gerek namazda ve gerekse hutbe sırasında okunmasını taayyün eden bir sûre mevcut değildir. Kur'ân-ı Kerim'in her sûresi, her namazda okunabilir. Ancak Ashâb (radıyallahu anhüm), Resûlullah'ın hangi vakitte ne okuduğu, cuma günü sabahında, cuma namazında ne okuduğu hususlarında itina göstermiş ve tesbitlerini rivâyet etmiştir.
2- Son iki sûre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hutbe sırasında da Kur'ân-ı Kerim'den bazı sûreleri okuduğunu gösteriyor. Bu da hutbede ne sûre okunacağı, ne de şu veya bu sûrenin okunacağı hususunda bir vecibe ifade etmez.
Azîmâbâdi, Ümmü Hişam hadisinin şerhinde şu açıklamayı dermeyan eder: "Hadiste, her cuma hutbe esnasında bir sûre okumanın meşruluğuna delil vardır." Ulema demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sûreyi okumayı tercih edişinin sebebi, sûrenin ölüm ve yeniden dirilme bahislerine şiddetli mev'ıze ve te'kidli zecrlere şâmil olmasıdır."
3- Hadis hutbede Kur'ân'dan bir parçanın okunmasına delildir. Ancak hemen belirtelim ki, hutbede bu sûrenin veya bir kısmının okunmasının bir vecibe olmadığı hususunda ulemâ icma etmiştir. Aleyhissalâtu Vesselâm'ın buna ısrarla yer vermesi şahsî bir tercihidir ve o da belirttiğimiz gibi mezkur sûrenin insanın akibetini hatırlatmada ve dolayısıyla nefisleri diyânete teşvikte en uygun bir muhtevada olmasından ileri gelmiştir.
4- Nevevî der ki: "Hadis, hutbede Kur'ân okumanın meşruiyyetine delildir, bu hususta ihtilaf yoktur. Ancak, bu kırâatın vacib olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Nezdimizde (Şâfiîler) vacibtir, en az miktarı da bir âyettir."Hanefî mezhebinde, hutbede Kur'ân'a da yer vermek sünnettir.
5- Kırâat hutbenin neresinde olmalıdır? Bu hususta dört ayrı görüş ileri sürülmüştür:
* İmam Şâfiî: "İki hutbeden birinde herhangi bir âyet okunur" der.
* Şâfiîlerden bazıları: "Birinci hutbede okunur, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer böyle yapardı..." demiştir.
* Şâfiî fukahasından Iraklılar: "Her iki hutbede de caizdir" demiştir.
* Dördüncü bir görüşe göre, kırâat birinci hutbede değil ikinci hutbede olmalıdır. Bunların delili, Câbir İbnu Semüre'nin Nesâî'de yer alan bir rivâyetidir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta hutbe okur, sonra oturur, sonra kalkar, âyetler okur, Allah Teâlâ hazretlerini zikrederdi."
Bu rivâyet de belli sûre ve âyetleri değil Kur'ân'dan, her seferinde farklı yerler okuduğuna işaret eder.[993]

BEŞİNCİ FASIL

CAMİYE GİRME VE OTURMA ÂDÂBI

?2886 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ‘?? ????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???? ???? ??? ???????? ?????? ???? ????? ?“????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

1. (2886)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Birinizin Harre'nin sırtında namaz kılması, onun için cuma günü oturup oturup da imam hutbeye başlayınca gelip cemaatin omuzlarını yararak cemaate katılmasından

hayırlıdır."[994]

AÇIKLAMA:

1- Hadis cuma günü mescide erken gelmeyi teşvik ediyor, sonradan gelip halkın omuzlarını yararak yer aramayı yasaklıyor.
2- Hadiste geçen Harre, Medîne'nin dışındaki siyah kayalağın adıdır. Renginin hararet sebebiyle siyahlaştığı kabul edilir. "Harre'nin kavurucu sıcağında namaz kılmak elbette ki müşkilatlı, belki de imkansız bir iştir. Ama cuma günü hiçbir mazeret yokken bekleyip bekleyip tam hutbenin başlaması anında gelip, önlerde yer aramak maksadıyla cemaati yararak ilerlemek kötü bir iştir. Bu kötü işe tevessül etmektense, Harre sırtlarında namaz kılmak kişi için daha hayırlıdır" denmektedir.
Cuma gününün âdâbını Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde Aleyhissalâtu Vesselâm şöyle açıklamıştır: "Kim cuma günü yıkanır, dişlerini fırçalar, koku sürünür, en güzel elbisesini giyer, çıkıp doğru mescide gelir, insanların omuzlarını yararak ilerlemeden yerini alır, sonra da kalkıp Allah'ın dilediği kadar namaz kılar, sonra imam hutbeye çıktığı zaman susup dinler, namazını bitirinceye kadar hiç konuşmazsa, o cuma ile diğer cuma arasındaki (küçük günahları) için kendisine kefâret olur."[995]

?2887 ?2? ???????? ?? ???? ?? ??? ???????:]???? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ??? ????????[.

2. (2887)- Tirmizî'de Mu'az İbnu Enes'ten merfu olarak şu rivâyet kaydedilmiştir: "Cuma günü kim cemaatin omuzlarını yararak ilerlerse cehenneme bir köprü ittihaz olunur."[996]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten, insanları yararak ön kısımlarda yer aramanın kerâheti cuma gününe has olup diğer günlerde bu yasak yokmuş ma'nâsı çıkmaktadır. Âlimler, hadisi böyle anlamazlar. Bu ifadenin galip durumu esas aldığını, kerahetin diğer gün ve vakitlere de şâmil olduğunu belirterek, namaz için gelen cemaatin arkadan gelenlerce rahatsız edilmemesi gerektiğini belirtirler. Hatta âlimler, bunu sadece ibadet cemaatine değil, ilim vs. için teşkil edilen cemaatlere de teşmil ederler.
2- Resûlullah, cemaati yararak geçenlere ağır bir müeyyideyi haber veriyor: "Kendisi halkı çiğneyip geçtiği gibi, cehenneme giden yolda herkesçe çiğnenen bir köprü kılınmak..." Zîra derler "ceza amel cinsindendir."
3- Hadiste geçen ????????? fiilini meçhul ve mâlûm her iki sûrette okumak mümkündür. Verilen mâna ve yorum meçhule göredir. Mâlûm okunursa mâna şöyle olur: "...cehenneme (götüren) bir köprü edinir." Yani "Halkı yararak öne geçme ameli sebebiyle, kendisi için cehenneme götüren bir köprü edinir." Ancak önceki okunuşta ma'nâ daha açık ve daha muvafık bulunmuştur. Deylemî'nin Müsnedü'l-Firdevs'te kaydettiği ibare de bunu te'yîd eder: "...Allah onu kıyâmet günü cehenneme bir köprü yapar."[997]

?2888 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ?????. ???????? ???????: ?????????[. ????? ???? .

3. (2888)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse, cuma günü kardeşini kaldırıp sonra da yerine oturmasın. Lakin: "Açılın" desin."[998]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslim'de muhtelif vecihlerde gelmiştir. Mescide erkenden gelip oturan kimseyi kaldırıp yerine oturmak yasaklanmaktadır. Nevevî bu yasağın tahrim ifade ettiğini belirtir. Bir yere oturan, orada oturma hakkını elde etmiştir, arkadan gelen bu hakkı alamaz. Oturanın kendi iradesi ile -hürmeten veya merhameten- kalkıp yer vermesi başka. Sâlim'in rivâyetine göre, İbnu Ömer (radıyallâhu anh) kendisi için ayağı kalkıp yerini verenlerin yerine oturmazmış. Şârihler bunu, tam içinden gelerek değil de başka duygularla yer vermiş olabileceği ihtimâline binaen yaptığını söylerler.
2- Hadisin Müslim'deki diğer bir vechinde bu yasağın, cuma gününe mahsus olmayıp, haftanın her günü için muteber olduğu tasrih edilir (2889).
3- Nevevî bu meselede bir istisnaya yer verir: Eğer mescidde fetva vermek, ilim tedris etmek veya halka Kur'an okumak için, selâhiyetli kişi, belli bir yere oturmayı adet edinmişse oraya başkası oturamaz. Oturduğu takdirde kaldırılması buradaki yasağa girmez.[999]

?2889 ?4? ??? ???? ???:]???????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????: ????? ????? ?????? # ??? ?????? ????????? ???? ?????????? ?????????? ?????. ????? ????????? ?? ?????????? ????? ?? ?????????? ??????????[. ????? ??????? .

4. (2889)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'i işittim, diyordu ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin bir başkasını kaldırarak yerine oturmasını yasakladı." Nâfi'ye: "Bu yasak cuma'ya mı mahsus?" diye soruldu.
"Cum'a ve diğer günlerde!" diye cevap verdi."[1000]

?2890 ?5? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ???? ?????????? ?????? ?????????? ???“????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (2890) Mu'az İbnu Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cuma günü imam hutbe verirken hubve tarzında oturmayı yasakladı."[1001]

AÇIKLAMA:

1- Hubve (veya hıbve) tarzında oturmak, dilimizde adı olmayan bir oturuş tarzıdır; şöyle ki: Kişi kabaları üzerine oturur, dizlerini havaya diker, bacaklarını karnına yapıştırarak üzerinden kollarını kenetler.
Hattâbî: "Bu oturuşun hutbe vaktinde yasaklanması, uyku getireceğinden abdestin bozulmasına zemin hazırlayacağındandır" der. Bu çeşit oturma, cum'a vakti ve hutbe esnası diye kayıtlanmadan mutlak bir üslubla da yasaklanmıştır. Zîra bu, tek parça elbise giyinen kimsenin avretinin açılması tehlikesini de taşımaktadır.
2- Ulemâ hubve tarzında oturmanın (ihtibâ) cuma günü mekruh olması hususunda ihtilaf etmiştir. İlim adamlarından bir kısmı mekruh olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud'un kaydına göre Übâde İbnu Nüsey bunlardandır. Yine Ebû Davud'un kaydına göre, İbnu Ömer, imam hutbe verirken ihtibâda bulunmuş, Enes İbnu Mâlik, Şureyh, Saîd İbnu'l-Müseyyeb, İbrahim Nehâî, Mekhûl vs. gibi bir kısmı da: "Bunda bir beis yoktur" demişlerdir. İbnu Ebî Şeybe de Musannaf'ında, Mekhûl, Atâ ve Hasan Basrî'nin ihtibâ'yı mekruh addetmeyip, hutbe sırasında bu tarz oturduklarına dair rivâyet kaydetmiştir.
Hülasa, Ebû Dâvud bu mevzudaki yasaklama hadisini sâbit bulmamışa benziyor. Sâbit bulsa da nazarında neshine dair bir kanaat mevcut. Zira ihtibâ'nın leh ve aleyhindeki rivâyetlere beraberce yer vermektedir.
Bazı âlimler: "İhtibâ'nın uykuyu celbetmesi bir vâkıadır, bu sebeple hutbe sırasında mekruh bilip, kaçınmak evladır" demiştir.[1002]

?2891 ?6? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ???? ??????????? ?????? ????????? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ???? ?? ????????? ???? ???????? ????? ?????? # ?????? ??????????? ???“????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (2891)- Şeddad İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) ile Beytu'l-Makdis'te hazır oldum. Bize cuma kıldırdı. Baktım ki, mescidde bulunanların çoğu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbı idi ve imam hutbe verirken ihtibâ ederek oturmuşlardı."[1003]

AÇIKLAMA:

İhtibâ, "hubve" tarzında oturmaktır, bunun hükmü önceki hadiste açıklandı.[1004]

?2892 ?7? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ???????????? ?????? ?????????? ?????? ????????[. ????? ???? .

7. (2892)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhî an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cum'a günü namazdan önce cemaat teşkilini yasakladı."[1005]

AÇIKLAMA:

1- Cuma günü namazdan önce cemaat teşkilini yasaklayan bu rivâyetin Ebû Dâvud'daki aslı daha uzundur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde alışverişi, yitik ilanını, şiir inşâdını yasakladı. Ve dahi namazdan önce tehalluk'u (halka teşkil etmeyi) yasakladı."
2- Mescidde şiir okunmasına ruhsat veren rivâyetler de mevcut. Bir kısmını daha önce zikrettik (2306).]
Irakî, şiiri yasaklayan rivâyetlerle tecviz eden rivâyetler arasındaki ihtilafı, iki açıdan te'lif eder:
1) Nehiy tenzîhe, ruhsat da cevazın beyanına hamledilir.
2) Ruhsat hadisleri, izin verilmiş olan güzel şiirlere hamledilir: Müşrikleri hicveden, Resûlullah'ı medheden, zühde ve güzel ahlâka teşvik eden şiirler gibi. Nehiy de tefâhura, mü'minleri hicve, yalana, içki, kadın vs'ye teşvik eden şiirlere hamledilir.
3- Cemaat teşkili diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı tehalluk'dur, halkalanmak demektir. Daha ziyade bir vaiz veya muallimin etrafında halka halka toplanmak kastedilir.
Hattâbî der ki: "Namazdan önce, ilim ve müzakere için toplanmak mekruh görülmüş ve namazla meşgul olup, hutbe ve zikre kulak vermek emredilmiştir. Bunlardan çıkılınca sıra toplanma ve halkanmaya gelebilir."
Tahâvî demiştir ki: "Mescid çok kalabalık olursa namazdan önce halka teşkili mekruhtur, değilse bir beis olmamalıdır."
Şu hususa da dikkat çekilmiştir: Cuma günü mü'minler erken gelip ön saflarda ve minbere yakın yer almaya teşvik edilmişlerdir. Halbuki halka teşkili safları kesebilir, önlerde yer almaya mâni olabilir, öyleyse cemaatleşme yasağı bu sebeple konmuş olabilir.
Not: Tehalluk'un traş olmak ma'nâsı da mevcuttur. Bazı büyükler hadisten cuma günü namazdan önce saçın traş edilmesi yasaktır ma'nâsını da çıkarmıştır. Hattâbî bu te'vilin yanlışlığına dikkat çeker.[1006]

?2893 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ???? ????????. ????: ????????. ???????? ????? ???? ????????? ????????? ???? ????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ??????: ?????? ??? ?????? ?????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

8. (2893)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cuma günü minbere çıkınca:
"Oturunuz!" dedi. Bunu İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) işitince olduğu yerde oturdu, tam mescidin giriş kapısının üstüydü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu bu halde gördü ve:
"Gel! Ey Abdullah İbnu Mes'ud!" buyurdu.[1007]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hutbe sırasında imamın hutbe dışı kelamda bulunabileceğine delâlet eder. Ancak Hanefî fukahası, hutbe harici söz söylemeye cevaz vermezler, "Sadece, emr-i bilma'ruf'da bulunabilir" derler.
2- Hadis, Ashab-ı Kiram hazerâtının (radıyallâhu anhüm ecmâin) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin emirlerine uymada nasıl isti'cal gösterdiklerini ortaya koymaktadır.[1008]

?2894 ?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????????:]?? ???????? # ???: ???? ?????? ????????? ????? ?????????? ?????????????? ???? ?????????? ?????[. ????? ??????? ????? .

9. (2884)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cum'a günü biriniz (mescitte) uyuklayacak olursa oturduğu yeri değiştirsin."[1009]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde cuma günü hutbe dinlerken uykusu gelen kimselere, bulundukları yeri değiştirmeyi tavsiye buyurmaktadır. Şârihler bunun hikmetini, "Hareket uykuyu kaçırır" diye izah ederler, Mamafih, uyku vasıtasıyla gaflet basmış olan yerin terkedilerek bir başka yere geçilmesi de bir başka hikmet olarak anlaşılmıştır. Nitekim Resûlullah sabah namazı sırasında uyuyup kaldıkları vâdinin acilen terkedilmesini emretmişti (2342, 2344). Keza hadisler, namazı intizâren oturmayı "namaz"dan saydığı gibi, namazda uyuklamayı da şeytandan saymıştır. Böyle olunca yer değiştirme emri mescidde oturduğu halde zikir ve hutbe veya diğer faydalı bir şey dinlemekten gaflet gibi şeytana ait olan bir şeyin giderilmesi içindir.
2- Hadisin metninde "mescitte" tabiri geçmez. Ancak, rivâyetin Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'indeki vechinde bu tâbir yer alır. Oradan alarak parantez içerisinde kaydettik.[1010]

?2895 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ????:]???? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? # ?? ???????? ?????? ????????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ???? ???? .

10. (2895)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidinde kılınan cumadan sonra ilk kılınan cuma namazı, Bahreyn köylerinden olan Cuvâsâ'daki Abdü'l-Kays mescidinde kılınan namazdı."[1011]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, cuma namazının farz olmasından hemen sonra köylerde de cuma namazının kılındığına şehadet etmektedir. Böylece hadis, "Cuma namazı sadece şehirlerde kılınır, köylerde kılınmaz" diyenlere de bir cevap olmakta, onları tekzib etmektedir. Zîra, İslâm'a ilk giren köylerden olan Abdü'l-Kays karyesi, cuma namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle kılmış olmalıdır. Çünkü sahâbe-i kiram'ın vahyin nüzûlu sırasındaki âdeti şerî meselelerde Resûlullah'ın emrinden, irşadından dışarı çıkmamak idi. Ayrıca sahâbenin şeriata uymayan tatbikatına vahiy müdahale etmekteydi. Şu halde, köylerde namaz caiz olmasaydı, bu hususu yasaklayan bir vahiy gelmeli idi. Nitekim Hz. Câbir ve Ebû Saîd (radıyallâhu anhümâ) azl'in caiz olduğunu söylerken, "Resûlullah devrinde azl'e yer verirdik, caiz olmasaydı vahiy inerdi" meâlinde beyanda bulunarak bu delille istidlâl etmişlerdir.
2- Cüvâsâ, Bahreyn'de bir kale adıdır. Köylerde namaz kılınmayacağına kâni olanlar buranın şehir olduğunu söylemişlerdir. Ancak: "Oranın sonradan şehir haline gelmesi, bidâyette "köy" olduğunu yalanlayamaz" denilerek cevap verilmiştir. Gerçi aksi görüş sahipleri Hz. Ali ve Hz. Huzeyfe ve diğer bazılarından, "Cuma sadece şehirlerde kılınır, köylerde kılınmaz" meâlindeki bir kısım rivâyetleri göstermişlerdir. Bunların merfû değil, mevkuf olduğu söylenmiştir. Ayrıca bunlarla amelde teennîyi gerektiren daha sahih başka rivâyetler de var. Nitekim, İbnu Ebî Şeybe, Hz. Ömer'in Bahreyn ahâlisine: "Nerede olursanız cuma kılın" diye emir gönderdiğini rivâyet eder. Bu emir köyleri de şehirleri de içine alır. Bu mevzuda Leys İbnu Sa'd bir soru üzerine şu fetvayı vermiştir: "Cemaati olan her şehir ve köyde cuma emredilir."
Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) zamanında Mısır ve Mısır sahillerinde yaşayan ahali, aralarında birçok sahâbî olduğu halde bunların emri ile cuma namazı kılmışlardır. Abdurrezzak'ın İbnu Ömer'den bir tahrici, O'nun Mekke ile Medine arasındaki su başlarında yaşayan küçük cemaatlerin (ehl-i miyâh) cuma kıldıklarına ve kimsenin de onları ayıplamadığına şahid olduğunu tesbit eder. İbnu Hacer, ref hükmünde olan bu rivâyeti kaydettikten sonra: "Sahâbe ihtilaf edince, merfûya dönmek vacib olur" kaidesini hatırlatır. Merfû'dan maksad Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyettir.[1012]

SEKİZİNCİ BÂB

YOLCU NAMAZI

(Bu babta üç fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)

*

İKİNCİ FASIL

İKİ NAMAZIN BİRLEŞTİRİLMESİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR

*

HAVF (KORKU) NAMAZI BÂBI

UMUMİ AÇIKLAMA

Yolcuya şer'î ıstılahta müsâfir denir. Yolculuk'a da sefer veya müsâferet denir. Dinimiz kolaylığı esas prensip yaptığı için, yolculara bir kısım kolaylıklar, istisnâî hükümler getirmiştir. Yolcuyu ilgilendiren ahkâmların açıklanması ayrı bir mevzudur. Burada daha ziyade namazla ilgili hükümler mevzubahis olacaktır.
Yolcu (müsâfir) kime denir? Lügat olarak herhangi bir mesafeye gidene yolcu denirse de bir kimsenin şer'an yolcu sayılabilmesi için en az muayyen bir mesafeye gitmesi gerekir.
* Bu mesafe İmam-ı Âzam'a göre mutedil bir yürüyüş ile üç günlük yani onsekiz saatlik bir mesafedir. İmam-ı Âzam bu ölçüyü Sahîheyn'de gelen "Bir kadın, yanında bir mahremi olmadıkça üç günden fazla süren yere yolculuk yapamaz" hadisinden almıştır.
* Bir kısım Zâhirîler: "Üç millik mesafeye de gidilse namaz kasredilir" demişlerdir. Onlar bu hükümde şu âyetin zâhirini esas alırlar: "Yolculuk ettiğinizde... namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur" (Nisâ 101). Müslim ve Ebû Dâvud'da gelen bir rivâyette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç millik veya üç fersahlık mesafeye gitti mi namazı kısaltırdı" buyrulmuştur.
* Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre dört berîdlik mesafeye giden kimse yolcu sayılır ve namazı kısaltabilir. Bunlar 2898 numaralı hadise dayanırlar.
Günümüzde yolculuğun tesbiti bazı ihtilaflara sebep olmuştur. Şöyle ki, yolcu sayılmak için gideceğimiz mesafeyi mi esas almalıyız, gidilecek yeri, katedeceğimiz müddeti mi? Birinci durumda fazla bir problem çıkmaz, Selef devrinde tesbit edilen yolculuk mesafesi bu gün de ölçü olarak alınır. Ama ikinci durumu, yani gideceğimiz hedefe varış müddetini esas alacak olursak, mesele biraz zorluk arzeder. Zîra günümüzde taşıt vasıtaları hız bakımından çok farklıdır ve hızları da eskiye nazaran pek fazladır. O kadar ki üç gün devam edecek bir yolculuk bile pek nadir hale gelmiştir. Türkiyemiz dahilinde normal taşıt vasıtası olan otomobille hiçbir noktaya varmak için üç günden fazla zamâna ihtiyacımız olmaz. Kıtalararası uzun seferler de umumiyetle uçakla yapıldığı için o çeşit yolculuklar da nâdiren üç günü geçer. Bu durumda yolculuğun tesbitinde üç şık var:
1) Ya selef döneminde tesbit edilen mesafe esas olacak.
2) Ya herkesin seyahat sırasında bindiği vasıtaya itibar olunup, onunla üç gün devam edecek mesafe esas alınacak.
3) Ya da çoğunluğun bindiği vasıta esas alınarak, onun üç günde katedeceği mesafe esas alınacak. Elmalılı Hamdi Efendi bu son görüşü benimsemiştir. Şöyle der: "...ancak üç günlük yolun şer'an sefer-i sahih olduğunda ittifak edilmiştir ve her gün için mutedil yürüyüş altı saatlik mesafe mikyas ittihaz olunmuştur. Binaenaleyh bunun mâdununda (aşağısında) sefer ismi katiyyetle sâbit değildir. Merâkıb-i beriyye ve bahriyye (kara ve deniz binekleri) gibi vasıta ile gidenler için de adeten umumî ve mutavassıt olan vesâitin tabiî ve âdi seyri mikyastır. Fevkalade serî veya fevkalade bati (ağır) olan hususi vasıtalara itibar yoktur. Çünkü hükmü hikmet fertte değil cinste itibar olunur. Bunun için karada yaya veya kârban yürüyüşü ve denizde de mutedil rüzgarla gemi yürüyüşü mikyas olunmuştur."
Hülasa Elmalılı merhum, yolculuk için karada onsekiz saatte trenin katedeceği mesafeyi, denizde de vapurun aynı müddet içerisinde katedeceği mesafeyi esas almak gerektiğinde cezmeder.
Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığı bu hususta, Selef devrinde tesbit edilen üç günlük yaya yürüyüşüyle katedilen mesafeyi yolculuk için esas almıştır, takrîbî 90 km'lik bir mesafe yapmaktadır. Binaenaleyh bu miktar uzaklığa gitmek isteyen kimse, hangi vasıtaya binerse binsin yolcu sayılmalıdır. Bu görüşte olan Ömer Nasûhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali nam eserinde şöyle der: "Tren ve uçak ile olan yolculuklarda katedilecek arazinin kaç fersah olduğu nazara alınır, en az onsekiz fersahlık bir mesafe katedilmiş olunca, sefer müddeti tahakkuk etmiş, sefer hükmü cereyan etmeye başlamış olur. Artık seyir vâsıtalarının halini nazara almaya ihtiyaç kalmaz.
Filhakika eimme-i selâse [Şâfiî, Mâlik, Ahmed (rahimehumullah)] de bu fersah cihetini kabul etmişlerdir. Sefer müddeti, İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre "16" fersah, yani "48" mildir. Bir mil ise altıbin el arşındır. Bu halde müddet-i sefer, seksen buçuk kilometre ile yüz kırk kilometreye müsâvi bulunmuş olur." İmam Şâfiînin kavl-i cedîdine göre de "48" mildir. Kadîm kavline göre de bir gün bir gecedir.
Meseleye Bediüzzaman bir başka açıdan yaklaşır. Günümüzde nakil vasıtalarının sürat ve konforca ileri bir seviyeye ulaştığını göstererek, "yolculukta artık meşakkat kalmamıştır, yolculuğun getirdiği kolaylık ve ruhsatlara hacet kalmamıştır" şeklinde fikir yürütenlere cevap olabilecek mahiyette olmak üzere şöyle der: "Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise tercihe sebeptir, icaba, îcada medar değildir. İllet ise, vücuduna medardır. Meselâ: "Sefer"de namaz kasredilir, iki rek'at kılınır. Şu

ruhsat-ı şer'iyyenin illeti seferdir. Hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmazsa da namaz kasredilir. Çünkü illet var. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, namazın kasredilmesine illet olamaz."
Bediüzzaman burada, yolculuk için "mesafe mi" "vâsıta mı" esas alınmalıdır? sorusuna cevap getiriyor, "yolculuk" tahakkuk edince rahatlığa bakılmaksızın yolculuk ahkâmına uyma gereğine dikkat çekiyor.[1013]

Seferle İlgili Bazı Bilgiler:

* Bir yere hem deniz ve hem de karadan gidilse, yolcunun gideceği yola itibar olunur. Sözgelimi deniz yolu ile on saatte, kara yoluyla onsekiz saatte ulaşılıyorsa; karadan giden, yolcu sayılır, öbürü sayılmaz.
* Karayollarında mesafe esas alınır, vasıta değil. En az onsekiz fersahlık mesafeye giden kimse hangi vasıta ile giderse gitsin yolcu sayılır.
* Yolculuk, bulunduğu beldenin gidilen istikametteki son evlerinin de geçilmesiyle başlar. Şehrin dışındaki bağlar, bostanlar, bekçilere, bostancılara ait kulübeler şehirden sayılmaz, yolculuğun başlaması için bunların da geçilmesi beklenmez.
* Yolcu, vatanına döner dönmez yolculuktan çıkar. Fakat gittiği yere ulaşınca hemen yolculuktan çıkmaz. Orada onbeş günden az kalmaya niyyet etmiş ise, yolculuk vasfı devam eder. En az onbeş gün kalmaya niyyet etmiş ise yolculuk varır varmaz sona erer. Onbeş gün ikâmete niyyet etmeyip bugünyarın döneyim derken uzun müddet kalan kimse hep müsâfirdir.
* Komutana tabi olan er, kocasına tabi olan kadın, efendisine tabi olan köle gibi, bir başkasına tabi olan kimse, ne kadar kalacağı belirtilmediği müddetçe yolcu sayılır.[1014]

Yolculugun Hükmü:

* Yolcu dört rek'atli namazlarını iki kılar, namazın nafilelerini terkedebilir. Şâfiî mezhebinde ise iki veya dört kılmakta muhayyerdir.
* Ramazan orucunu te'hîr edebilir.
* Ayaklarını mesh müddeti üç gün üç gece olur.
* Cuma namazı farziyyetten düşer.
Yolculukla ilgili teferruât ilmihal kitaplarında görülmelidir.[1015]

BİRİNCİ FASIL

NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)

Kasr, taksîr, iksâr gibi üç ayrı kelimeyle ifade edilebilen hal, yolculuk sırasında dört rek'atli namazların iki rek'at olarak kılınmasıdır. Üç kelime de caiz ise de kasr daha çok kullanılır. Ulemâ iki ve üç rek'atli namazlarda kasr olmayacağı hususunda icma eder. Nevevî der ki: "Her mübah seferde kasrın caiz olmadığı hususunda cumhur ittifak eder." Selef'ten bir kısmı, kasrın caiz olması için seferde korkuyu, bir kısmı seferin hacc veya umre, veya cihad için olmasını, bazısı tâat seferi olmasını şart koşmuştur. Ebû Hanîfe ve Sevrî tâat veya mâsiyet, her çeşit seferin aynı hükme tâbi olduğunu, hepsinde kasrın bulunduğunu söylemiştir.[1016]

?2896 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????????? ????????? ???? ????? ?????? # ????????????? ????????. ???????? ??????? ??????? ???????? ????? ??????????? ????????? ????????????[. ????? ?????? .

1. (2896)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Medîne'de öğle namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile dört rek'at kıldık. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkıp Zülhuleyfe'ye gelince ikindiyi iki rek'at kıldı."[1017]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi birçok bâbta zikreder. Kasru's-Salât bölümünde hadisin ilk zikredildiği bâb, "(Kişi seyahat için hareket edince) bulunduğu yeri çıktı mı namazı kısaltır" adını taşır. Burada Aleyhissalâtu Vesselâm'ın Mekke'ye müteveccihen Medine'den ayrılıp Zülhuleyfe nâm mevkiye gelmiş olması mevzubahistir. Medîne'de öğle namazı kılındığına göre ikindi namazının kılındığı yer olan Zülhuleyfe çok uzak olmamalıdır. Nitekim bu mevkinin Medîne'ye uzaklığı altı mildir.
İbnu'l-Münzîr der ki: "Ulema, sefere niyet eden kimsenin, bulunduğu yerin dış evlerini çıkar çıkmaz namazını kasredeceği hususunda icma eder."
Evleri tamamen çıkmadan önce kasretme hususunda ihtilaf edilmiştir. Cumhur, bütün evlerin çıkılması gereğine hükmetmiştir. Kûfilerden bazıları: "Kişi sefere niyet eder etmez artık namazı iki kılar, evinde bile olsa" demiştir. Bunlardan bazısı: "Merkebine bindikten sonra dilerse kasreder" demiştir.
İbnu Hacer: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sefere niyet edince Medîne'yi çıkmazdan önce namazı kasrettiğine dair örnek bilmiyorum" der.
2- Sadedinde olduğumuz hadisten hareketle: "Kısa mesafeye giden kimse de namazı kasredebilir, mübahtır" diye hüküm çıkaran olmuş ise de bu görüş şu mülâhaza ile reddedilmiştir: "Hz. Peygamber, Zülhuleyfe' ye kadar olan mesafeyi kasdettiği için kasretmiş değildir. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmıştır, yol üzerinde ilk menzil (mola yeri) Zülhuleyfe' dir, buraya kadar geçen zaman içerisinde zaten başka bir namaz vakti girmiş değildir. Öyle ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz vaktinin girmesiyle ilk menzilde durmuş ve kasrederek namazını kılmıştır."
3- Bu hadiste, "Yolcu, geceye girmedikçe namazı kasretmez" diye hükmeden Mücâhid'e karşı da delil mevcuttur.[1018]

?2897 ?2? ???? ?????? ?????? ??????:]?????? ?????? ???? ?????? ????????. ??????: ????? ????? ?????? # ???? ?????? ???????? ??????? ???????? ?? ?????? ????????? »?? ?????« ????? ??????????? [. ????? ???? ???? ???? .

2. (2897)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre kendisinden kasru'ssalât yani namazın kısaltılması hakkında sorulmuştu. Şöyle cevap verdi:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç millik mesafeyi veya -Şu'be' nin şekkine göre- üç fersah mesafeyi dışarı çıktı mı iki rek'at kılar."[1019]

?2898 ?3? ??? ????:]?????? ??????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ?? ?????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??? ?????? ??? ?????? ??????? ??????????? ??? ?????? ??? ?????? ??????? ?????????. ???? ????: ???? ????? ???[.
»?????« ??? ????? ??????? ???? ??? ??? ???? ??? ????? .

3. (2898)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) Mekke-Tâif arasındaki kadar, Mekke-Usfân arasındaki kadar ve keza Mekke-Cidde arasındaki kadar mesâfede namazı kasrediyordu."
Mâlik der ki: "Bu mesafeler dört berîd'dir."[1020]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de İmam Mâlik'in belâgât denen muallak (senedsiz) hadislerinden biridir.

Ebû'l-Velîd el-Bâcî der ki: "Mâlik, sahâbenin fiilini aksettiren bu çeşit rivâyetleri çokça yapmıştır. Çünkü bunlar, onun nazarında, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fiilini aksettirmekten uzak değildir." İbnu Hacer bu hadisin İbnu Abbâs'tan Dârakutnî tarafından merfû olarak şu şekilde rivâyet edildiğini belirtir:
"Ey Mekkeliler, dört berîdden, yani Mekke-Usfân arasından daha kısa mesafeler için namazı kasretmeyin."
2- Bürüd, "berîd'in cem'idir. Berîd, bir mesafe ölçüsüdür. Bir berîdin dört fersah veya oniki mil tuttuğu belirtilir. [1021] Zürkânî namazın kısaltılma mesafesini belirleyici, yine İbnu Abbâs'tan başka rivâyetler kaydeder: "Namaz ancak bir günlük mesafede kasredilir, daha aşağıda kasredilmez", "Namaz bir gün ve gece yürüme mesafesinde kasredilir..." Zürkânî bu rivâyetleri şöyle te'lif eder: "Dört berîdlik mesafeyi bir günde katetmek mümkündür."
Şu halde, İbnu Abbâs'a göre namazı kısaltma mesafesi onaltı fersah veya kırksekiz mil uzaklıktaki hedeftir. Bu miktar uzaktaki bir yere gitmek üzere evden çıkan kimse, bulunduğu şehrin dış evlerini terkeder etmez artık yolcudur, namazı kısaltabilir.
Zürkânî, İmam Şâfiînin, Ahmed İbnu Hanbel ve bir grup ulemânın bu görüşü benimsediklerini kaydettikten sonra İbnu'l-Kâsım'ın, "İmam Mâlik, "Namazı kısaltma miktarı bir gece ve gündüz yürüme mesafesidir" sözünden rücû etmiştir" dediğini kaydeder.[1022]

?2899 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ??????????? ??? ??????? ? ??????? ??? ????? ???????????? ???????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? ????? ???????? .4.

4. (2899)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'den Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Rabbülâlemîn'den başka hiç bir şeyden korkmuyordu. Yolda namazı ikişer ikişer (yani kasrederek) kıldı."[1023]

AÇIKLAMA:

Hadiste, namazı kısaltma hâdisesinin korku haline has olduğunu söyleyenlere cevap vardır ve o düşünce reddedilmektedir. Böyle düşünenler, namazın kısaltılmasına temas eden âyetin zâhirini esas almışlardır: "Yolculuk ettiğinizde kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur..." (Nisâ 101). Halbuki Cumhur, meseleyi değerlendirirken "korku" mefhumunu nazar-ı dikkate almaz. Dolayısiyle sefer oldu mu korku olmasa da namaz kasredilir. Bu hususta Hz. Ömer Resûlullah'a sormuş, Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "Yolculuk hali olunca namazın kasredilmesi Allah'ın size bir sadakasıdır" mânasında ???????? ????????? ?????? ????? ?????????? diye cevap vermiştir. Netice itibariyle sahâbe, bu âyetten, seferde korku kaydı olmaksızın mutlak olarak namazın kasrını anlamıştır.
Bir rivâyette Ebû Hanzala der ki: "İbnu Ömer'e sefer sırasında kılınacak namazdan sordum:
"İki rek'attir" dedi. Ben:
"Ama Cenâb-ı Hakk "...korkarsanız" diyor, halbuki biz emniyet içerisindeyiz!" dedim. Bana:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünneti böyledir" diye cevap verdi."[1024]

?2900 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ???? ????? ?????? # ???? ??????????? ??? ???????. ??????? ???????? ??????????? ????????????? ?????? ????????? ??? ??????????. ????? ????: ???????? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ???????[. ????? ?????? .

5. (2900)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Mekke'ye gitmek üzere Medîne'den çıktık. Efendimiz yolda namazları ikişer ikişer kılıyordu. Medîne'ye dönünceye kadar hep böyle yaptı."
Enes'e:
"Mekke'de ne kadar kaldınız?" diye sorulmuştu:
"Orada on gün kaldık" dedi."[1025]

?2901 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???????? # ?????? ???????? ???????? ????????. ???????? ??? ????????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????????[. ????? ?????? ? ?????? .
??? ???? '?? ????: »?????? ????????«.??? ???? ???????: »????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????« .

6. (2901)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (Mekke'de) ondokuz gün ikâmet etti ve namazları kasretti. Biz de (bundan böyle) sefer yapıp ondokuz gün ikâmet ettik mi namazları hep kasrederdik, ondokuzundan fazla kaldık mı artık dörde tamamlardık."[1026]
Ebû Dâvud'un bir diğer rivâyetinde "...Onyedi gün" denmiştir. Nesâî' nin bir diğer rivâyetinde: "Fetih senesinde Mekke'de onbeş gün ikâmet etti ve namazları bu esnada kasretti." denmiştir.[1027]

?2902 ?7? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ????? ????????? ???? ???????? # ?????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ???????? ? ???????? ??? ??????????? ?????????: ??? ????? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????[. ????? ??? ????. »?????????« ????? ????????? .

7. (2902)- İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Fetih günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Mekke'de hazır bulundum. Mekke'de onsekiz gece kaldı, bu esnada namazları hep iki kıldı. Şöyle hitabediyordu:
"Ey bölge halkı! Siz bize bakmayın, dört kılın. Biz hep yolcuyuz (bu sebeple kasrederek iki kılıyoruz)."[1028]

?2903 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? # ????????? ????????? ??????? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

8. (2903)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük'de yirmi gün ikâmet etti ve namazları hep kasretti."[1029]

AÇIKLAMA:

1- Son dört hadis, Resûlullah'ın farklı seferlerdeki ikâmetgah müddetini belirtmektedir. Şöyle ki:
* Enes hadisi (2900) Veda haccı ile ilgilidir. On gün kalmıştır.
* İbnu Abbâs hadisi (2901) Mekke fethiyle ilgilidir. Ondokuz gün kalmıştır.
* İmrân İbnu Husayn hadisi, (2902) Fetih günüyle alakalı, onsekiz gün kalmıştır.
* Câbir hadisi (2903) Tebük seferiyle ilgili ve yirmi gün kalmıştır.

2- İbnu Abbâs hadisinin buradaki vechi Fetih sırasında Mekke'de ondokuz gün kalındığını belirtirken, bir başka vechinde 15 gün kalındığını söyler. İmrân hadisi ise 18 gün kalındığını söylüyor. Beyhakî bu ihtilâfı şöyle cem eder: "19 gün diyen, Mekke'ye giriş ve Mekke'den çıkış günlerini de sayıya dahil etmiş olmalı. 17 diyen şu halde bu iki günü hesaba katmamış oluyor. 18 diyen bu iki günden birini saymamış olmaktadır." 15 diyen rivâyeti ise Nevevî zayıf addetmiştir. Sahih olması halinde râvinin, aslı on yedi addedip, bundan giriş ve çıkış günlerini hazfettiğine hamledilir. Bu durumda bütün rivâyetleri içine alması sebebiyle 19 diyen hadisi hepsine müreccah kabul edebiliriz.

3- Kûfe âlimleri ve Sevrî 15 günden bahseden rivâyeti, "en az" miktarı ihtiva ettiği için esas alırlar. Ziyadelerin de tesadüfen vâki olduğuna hamlederler.

4- Şâfiî hazretleri İmrân İbnu Husayn hadisini esas alır. Ancak nezdinde o hadis, gittiği yerde ikâmet edeceği kesinlik kazanmayan kimse hakkında mûteberdir. Şâfiî'ye göre bir kimse, gittiği yerde girip çıkma günlerinden başka tam dört gün ikâmete niyet etti mi, artık namazları tam kılar. Mâlikîler de dört gün kalmaya niyet ettikleri takdirde namazı tam kılarlar.

5- Hanbelîlere göre, bir yerde mutlaka ikâmete niyet eden veya yirmi vakit namazdan ziyade farz olacak bir müddetle ikâmete niyette bulunan kimse mukîm sayılır, namazını kasretmez.

6- Câbir hadisinde yirmi gün ikâmet etmelerine rağmen hep kasretmeleri, Tebük'te kaç gün kalacakları, ne zaman dönecekleri önceden kararlaştırılmadığı içindir. Bu suretle uzun müddet kalınsa da yolculuk halinden çıkamaz.[1030]

?2904 ?9? ??? ????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? # ???????? ??????? ??? ?????? ????? ????????? ??????? ???????????[. ????? ?????? .

9. (2904)- Hârise İbnu Vehb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mina'da bize, sayıca en çok olduğumuz ve en ziyade güven içinde olduğumuz bir zamanda namazı iki rek'at kıldırdı."[1031]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, "namaz korku halinde kasredilebilir" diyenleri tekzib eder. Çünkü Resûlullah hacc sırasında Mina'da hiçbir korku olmadığı halde namazı iki rek'at kıldırmıştır.
Şu halde, namazın kasredilmesinin asıl sebebi yolculuk hâlidir. Korku, meşakkat gibi durumlar, maslahattır. Öyle ise, asıl sebep olunca namaz kasredilir. Maslahat olmasa yine kasredilir. Aksi halde, yolcu olmayan kimse korksa veya meşakkate düşse namazı kasredemez, tam kılar.[1032]

?2905 ?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:] ?????? ????? ?????? # ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ???? ?????? ???? ?“????? ?????? ???????. ?????? ?????? ???????? ?????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .

10. (2905)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mina'da bize iki rek'at kıldırdı, arkasından Ebû Bekr de öyle kıldırdı. Ebû Bekr'den sonra Hz. Ömer ve hilafetinin başında Hz. Osman (radıyallâhu anhüm) da iki kıldırdılar. Sonra Hz. Osman dört rek'atli olarak kıldırdı. İbnu Ömer imamla kılarsa dört kılardı, yalnız kılınca da iki kılardı."[1033]

AÇIKLAMA:

Mina'da taşlama günleri sırasında namaz kaç rek'at kılınacak? Bu, selef uleması arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Yolcu durumunda olanlar için iki rek'at kılacağı sâbittir. Ancak Mina'da mukîm olan kaç kılacaktır. Orada iki kılmak sefere binaense, mükîm dört kılar, ama nüsük'e binaen ise onun da iki kılması gerekir. Anlaşılacağı üzere Mina'da namazın iki kılınmış olması nüsük yani hacc âdâbının bir gereğine binaen mi, yoksa sefere binaen mi bu hususta ihtilaf edilmiştir.
İmam Mâlik'e göre Mekkeliler, Mekke'de tam kılarsa da Mina'da kasreder. Mina'da mukîm olanlar orada tam kıldıkları halde Mekke ve Arafat'ta kasredip iki kılarlar. Halbuki Mekke ile Mina arası bir fersahtır ve arada müsâferet yoktur. Öyleyse burada iki kılınması, yolculuk sebebiyle değil, hacc menâsikine has bir hususiyetten dolayıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Veda Haccı sırasında Mina'da namazı kasrederek iki rek'at kıldırırken, kendisine uyan müsâfir, mükîm bir tefrîk yapmamış, Mekke ahalisine de: "Ey Mekkeliler biz yolcuyuz iki kılarız, siz mükîmsiniz dörde tamamlıyacaksınız!" diye bir uyarıda bulunmamıştır. Halbuki, haccın her menâsikini tâlim buyuran Efendimiz bu hususu da beyan etmeli idi; makam beyan makamıydı. Böyle bir beyanda bulunmadığına göre Mina'da namazın kasrı nüsük'ten dolayıdır. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) aynı sünneti devam ettirmişlerdir.
Hz. Osman'ın ve İbnu Ömer'in tutumundan şu yoruma gidilmiştir: Mukîm olanlar yani Mekke ve Mina'da oturanlar veya uzaktan gelmiş hacı olsa bile müsâfirlik vasfını kaldıracak bir müddet Mekke'de kalmaya niyet etmiş olan için Mina'da kasretmek de, tam kılmak da caizdir. Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın hilafetinin ilk altı veya sekiz senesinde kasrettiği halde, sonradan tam kılmaya başlaması iki sebeple îzah edilmiştir.

1) Kasr da itmam da caizdir, ibadetin meşakkatli olanı efdal olduğu için sonradan dört kılmayı tercih etti, çünkü dört daha meşakkatlidir.

2) Hacc'dan sonra Mekke'de bir müddet daha kalmaya niyet etmiş olarak gelmiş bulunuyordu veya Tâif'te mülk edinmişti, oraya yerleşmek istiyordu, dolayısıyle oranın mükîmi sayılırdı (müteakip hadiste bunu göreceğiz).

Ne var ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uygun olanı, kasretmek olduğu için Osman (radıyallâhu anh) Efendimize Ashâb' tan bazıları târizde bulunmuştur.
Ancak, ehl-i ilmin çoğunluğu -ez cümle Atâ, Zührî, Süfyan-ı Sevrî, Kûfe ulemâsı, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, İmam Şâfîi, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Sevr Mekke'nin Mina ve Arafat'a uzaklığı namazı kasretmeyi gerektiren mesafeye ulaşmadığı için, Mekkelilerin namazlarını kasredemiyeceklerine hükmetmişlerdir. Bunlar bu beldelerle yeryüzünün başka yerleri arasında bir fark gözetmezler.
Başta söylediğimiz gibi, -Hz. Osman'ın sonradan dört kılmasının sebebi dahil- mevzuya giren bir kısım teferruât üzerine ulemânın münâkaşası var, teferruâta girmeyeceğiz. Müteakip birkaç rivâyet, mevzu üzerindeki münâkaşalar hakkında fikir verecektir.[1034]

?2906 ?11? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]?????? ?????? ???????? ?‘??????? ?????????? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ?‘?????? ????????[. ????? ??? ???? .

11. (2906)- Hz. Osman (radıyallâhu anh)'dan anlatıldığına göre, Tâif' de emvâl edinip orada ikâmet etmeyi arzu ettiği zaman Mina'da dört rek'at kıldı. Sonra imamlar bununla amel ettiler."[1035]

AÇIKLAMA:

Hz. Osman'ın sonradan Mina'dan namazları tam kılışının sebebi olarak bu durum gösterilmiştir. Tâif'de emvâl edinip orada yerleşmeye karar verince, kendini Tâif ve civarında müsâfir değil, mukîm addetmiş olmalıdır. Müteakip rivâyette de görüleceği üzere Zührî bu görüştedir. İbnu Abbâs da: "Müsâfir, ehline veya sürüsüne döndü mü artık namazı tam kılar" kanaatindedir. Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.
Bu rivâyet munkatî olduğu için birçok fakih bununla ameli reddetmiştir.[1036]

?2907 ?12? ??? ?????:]??????? ????? ???????? ‘???? ?‘?????? ‘???????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????????? ???? ???????? ???????[. ??? ????: »?????? ??????? ???? ?“??????? ?????? ???????« .

12. (2907)- Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "Hz. Osman (sonradan) bedevîler sebebiyle dört kılmıştır. Çünkü o sene pek çok bedevî hacc'a gelmişti. Namazın dört rek'at olduğunu öğretmek için halka dört rek'at kıldırdı."[1037]
Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "(Hz. Osman Mina'da dört kıldı.) Çünkü o, Hacc'tan sonra ikâmete azmetmişti."[1038]

?2908 ?13? ??? ?? ??? ?????:]?????? ????? ???????? ??????? ????: ?????? ???? ????????? ????? ????????? ????????? ???????: ??????? ?????[.»?“???????« ????????? ????????? ??? ???? .

13. (2908)- Yine Ebû Dâvud'un kaydına göre İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) (Mina'da) namazı dört kılmıştı. Kendisine:
"Sen, (daha önce dört kıldığı için) Osman'ı ayıplamıştın, şimdi ise dört kılıyorsun!" denilmişti. (Özür beyan ederek) şu cevabı verdi:
"Muhalefet zararlıdır."[1039]

?2909 ?14? ??? ??? ?????? ?????? ??????:]?????? ????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ????: ??? ????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???? .

14. (2909)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'den anlatıldığına göre, Mekke'de namazı halka iki rek'at kıldırdı. Selam verince:
"Ey Mekkeliler" dedi. Namazlarınızı dörde tamamlayın. Biz yolcuyuz (bu sebeple iki kıldık)!."[1040]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, Mekke'ye gelince, halife olması haysiyetiyle imam olmuştur. Müsâfir olduğu için namazı iki rek'at kıldırmıştır. İbnu Abdilberr "Resûlullah'ın sünnetine ittibâen iki rek'at kıldırdı" der. 2902 numaralı İmrân İbnu Husayn hadisinde, Aleyhissalâtu Vesselâm'ın fetih senesinde Mekke'de onsekiz gün kalmasına rağmen namazları hep iki kıldığını ve Mekkelilere: "Siz dört kılın, biz yolcuyuz" dediğini gördük. Şu halde Hz. Ömer benzer bir hatırlatmada bulunmuştur.[1041]

İKİNCİ FASIL

SEFERDE İKİ NAMAZIN CEMEDİLMESİ

?2910 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ????????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????? ????? ???????? ?????????? ??????????. ????? ??????? ????????? ?????? ??? ?????????? ????????? ????? ????????[.

1. (2910)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), güneş batıya meyletmeden yola çıkınca, öğle namazını ikindi vaktine te'hir eder, ikindi olunca mola verir, ikisini cemederdi (beraber kılardı). Yola çıkmazdan önce güneş batıya meyletti (öğle vakti) girdi ise, hareketten önce her ikisini de (öğle ve ikindi) kılar sonra yola çıkardı."[1042]

?2911 ?2? ??? ?????:]???? ???? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????? ??? ????? ????????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????? .

2. (2911)- Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: "...Acele yürümek gerekirse öğleyi ikindiye te'hir eder, ikisini birleştirirdi, keza ufuktaki aydınlık kaybolunca da akşamla yatsıyı birleştirirdi."[1043]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten iki farklı şekilde gelen bu rivâyete göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yolculuk sırasında öğle ile ikindiyi, "ikindi vaktinde" kılması mevzubahistir. Yani öğle vaktini te'hir ederek ikindi ile birlikte kılması...
Sadedinde olduğumuz iki rivâyetten birincisine göre, "öğle vakti tam girmeden yola çıkma" halinde öğle namazı te'hir edilmektedir, ikincisinde ise bu, "acele yürümek gerektiği" durumunda mevzubahistir.
Öğle namazının bu şekilde te'hir edilerek ikindi ile veya akşamın te'hir edilip yatsı ile birleştirilerek kılınmasına cem-i te'hîr denir. İmam Şâfiî yolculukta bunu esas almıştır. Ebû Hanîfe bunu: "Akşamı son vaktinde, yatsıyı da ilk vaktinde kılmak olarak" îzah ederek, iki ayrı namazın bir vakitte kılınmasını reddetmiştir.
2- Bu hadislere göre, iki namazı birleştirme işi ikinci vakitte mümkündür, önceki vakitte değil. Ulemâdan bir kısmı bunu esas alarak, iki namazı, cem-i takdîm denen evvelki namazın vaktinde birleştirmeye karşı çıkmıştır. Ancak İbnu Râhûye'nin tahric ettiği bir rivâyette: "...Güneş batıya kaydığı zaman yola çıkacak olursa öğle ve ikindiyi (öğle vaktinde) beraberce kılar, ondan sonra yola çıkardı" buyrulmuştur. Cem-i takdîm mevzuunu tahkîk eden İbnu Hacer, Tirmizî, Ebû Dâvud, Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân da Muaz İbnu Cebel'den kaydedilen rivâyetlerle, yine Ahmed İbnu Hanbel ve Ebû Dâvud'da (tâlik olarak) İbnu Abbâs'tan kaydedilen rivâyetleri zikreder ve bunların, zayıflıkları sebebiyle, büyük muhaddislerce itibar görmediklerini belirtir.
Seferde namazların cemedilmesi meselesine temas eden rivâyetlerin çokluğu, farklılığı ve değişik yorumlara kâbil oluşları gibi durumlar, ulemanın bu mevzuda değişik sonuçlara varmasına sebep olmuştur. Şöyle ki:
1) Bir kısım imamlar, yolculuk sırasında öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı, ikisinden birinin vaktinde kılmayı caiz görürler. Ashabtan birçoğundan bunun tatbikatıyla ilgili rivâyet gelmiştir: Hz. Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, Muaz İbnu Cebel, Ebû Musa el-Eş'arî vs; Tâbiîn ve Etbaut tâbiînden Atâ, Tâvus, Mücâhid, Sevrî vs. İmam Şâfiî ile Ahmed İbnu Hanbel ve İshak'ın görüşleri de budur. Ancak İbnu Hacer, Şâfiî hazretlerinin "Cem'i terketmek daha iyidir" dediğini, İmam Mâlik'in -bir rivâyette- daha da ileri giderek "cem"i mekruh addettiğini kaydeder.
2) İki namazın cem'i özür sahipleri için caizdir. Evzâî böyle söylemiştir.
3) İki ayrı vaktin namazını bir vakitte birleştirmek, sadece acelesi olan yolculuklarda caizdir. İmam Mâlik bu görüştedir. Ashabtan Abdullah İbnu Ömer, Üsâme, İbnu Zeyd (radıyallâhu anhüm) de bu görüşte idiler.
4) İki namazın cem'i, yol almak istendiğinde câizdir. Mâlikîlerden İbnu Habîb bu görüştedir.
5) İki namazın cem'i mekruhtur, bu görüş İmam Mâlik'ten rivâyet edilmiştir.
6) Cem-i te'hîr caizdir fakat cem-i takdîm caiz değildir. İbn Hazm bu görüştedir. Bu kavl İmâm-ı Ahmed ve Mâlik'ten de mervîdir.

7) Seferde cem etmek caiz değildir. Cem sadece Hacc sırasında Arafat'ta ve Müzdelife'de yapılır. Arafat'ta cem-i takdîm yapılarak öğle ile ikindi birleştirilir, Müzdelife'de ise akşam tehir edilerek yatsı ile birleştirilir. Hanefî ülemâsı bu görüştedir. Ashab'tan Abdullah İbnu Mes'ud, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs ve Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh) gibi bazılarından da bu görüş rivâyet edilmiştir. Hasan Basrî, İbnu Sîrîn, İbrahim Nehâî, Esved gibi bir kısım Selef de bu görüştedir. Bu rivayette İmam Mâlik'in tercihi de budur. Hanefî mezhebinin dayandığı İbnu Mes'ud ve İbnu Abbas (radıyallâhu anh) rivâyetleri müteakiben gelecektir (2914, 2916).
8) Cem mevzuunda, fukahâca amel edilmeyen bir rivâyet İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dandır. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mukîm iken hiçbir meşrû sebep de yokken, cem'e yer vermiş olmalıdır." Bu hadis bâbın son rivâyeti olarak (2918) gelecek.[1044]

?2912 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ???? ????? ???? ?????? ??????. ?????????? ?????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

3. (2912)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yol halinde iken öğle ile ikindiyi birleştirirdi, akşam ile yatsıyı da birleştirdi."[1045]

?2913 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???????? # ?????????? ??????????? ??????????????? ??????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ??? ???? ????? ????????? ?????????[. ????? ????? .

4. (2913)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam ve yatsıyı Müzdelife'de beraberce kıldı. Bunlardan herbiri için ayrı bir ikâmet okudu. İki namaz arasında nafile kılmadı, bunlardan birinden sonra da nafile kılmadı."[1046]

AÇIKLAMA:

Müzdelife, Mina ile Arafat arasında bir vakfe yeridir. Arefe günü, akşam vakti girer girmez daha namaz kılmadan Arafat'tan sökün eden hacılar Müzdelife'ye gelirler. Burada akşamla yatsıyı cem-i tehîr yaparak beraber kılarlar. Sadedinde olduğumuz hadis, bu namazların kılınışını anlatıyor.
a) Namazlar peş peşe kılınsa da her biri için ayrı bir ikâmet okunacaktır.
b) Nafileler terkedilecektir. Hadiste nafile kelimesi geçmez, tesbih kelimesi geçer, ancak şârihler tesbîhle nafile namazının kastedildiğini belirtirler. Yani hem akşamın arkasından, hem de yatsının arkasından kılınan nafileleri Resûlullah terkediyor. Ancak geceleyin nafileyi kılmış olması ihtimalden uzak değildir. Bu sebeple ulema: "Akşam ve yatsının nafileleri, onlardan geciktirilebilir" demiştir. İbnu'l-Münzir der ki: "Müzdelife'de akşamla yatsı arasında nafilenin terkinde ulemâ icma etmiştir. Çünkü derler ittifakla, Müzdelife'de akşamla yatsının arasını birleştirmek gerekir. Arada nafile kılan bu birleştirmeyi bozmuş olur."[1047]

?2914 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? ?????? # ????? ????? ???????? ??????????? ?? ????????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (2914)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şu ikisi hariç, vakti dışında tek bir namazı kıldığını görmedim: Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirdi. O gün sabahı da vaktinden önce kıldı."[1048]

AÇIKLAMA:

Hanefîler, Arefe günü Arafat'ta ve sonra da Müzdelife'deki cem'ler dışında, namazların cem'edilmesine karşı çıkarken, İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) tarafından rivâyet edilen bu hadise dayanırlar. Namazların cem'edilmesine fetva verenler de: "Bir meselede rivâyet bilenler, bilmeyenlere karşı hüccettir" dedikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cem'ettine dair rivâyette bulunan İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Hz. Enes (radıyallâhu anh) vs'yi ve rivâyetlerini gösterirler. Bu rivâyetlerden bir kısmı yukarıda kaydedildi.[1049]

?2915 ?6? ??? ???? ?? ???? ???:]????? ???????? # ????????? ?????????? ???????? ??????? ????????????? ?????????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ????????????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

6. (2915)- Ca'fer İbnu Muhammed İbni Mesleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle ve ikindi namazlarını, Arafat'ta tek bir ezan ve iki ayrı ikâmetle kıldı. İki namaz arasında nafile kılmadı. Müzdelife'de de akşamla yatsıyı bir ezan ve iki ikâmetle kıldı ve aralarında nafile kılmadı."[1050]

AÇIKLAMA için 2913 numaralı hadise bakınız.

?2916 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ???????? ???????????[. ????? ??????? ????? .

7. (2916)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim iki namazı özürsüz olarak cem'ederse büyük günah kapılarından bir kapıya gelmiş olur."[1051]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, ehl-i ilmin bu hadisle amel ettiğini; "Sefer ve Arafat" dışında namazları cemetmeye fetva vermediğini belirtir.
Ancak, Hanefîler seferin özür sayılmayacağını ileri sürüp bu hadisle amel ederler. Onlara göre seferde namaz birleştirilemez. Şâfiî hazretleri ise: "Sefer, özür sayılır" diyerek seferde iki namazın birleştirilmesine fetva verirler. Açıklaması daha önce geçti.[1052]

?2917 ?8? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ????????????? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ??????????? ???????????. ???? ???? ???????: ????????? ?? ???????? ????????? ???? ????[. ????? ?????.???? ?? ????? ???????: »???? ?????????? ??? ???? ????????

???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????????. ????: ?????? ?????? ?????[.

8. (2917)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medîne'de yedi ve sekiz (rek'at) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını (cemederek) kıldı. Eyyub (es-Sahtiyânî) der ki: "Belki de bu, yağmurlu bir gecedeydi." Öbürü (Ebû'ş-Şa'sâ): "Belki!" dedi."[1053] Sahîheyn'in bir rivâyetinde şu ziyade var: "Hadisi İbnu Abbâs'tan rivâyet eden râviye dendi ki: "Zannederim, öğleyi te'hîr, ikindiyi ta'cil, keza akşamı te'hir yatsıyı da ta'cil etmiş olmalı?" Cevaben: "Bunu ben de böyle zannediyorum!" dedi.[1054]

AÇIKLAMA:

1- "Yedi ve sekiz (rek'at)"ın mânası şudur:
* Sekiz rek'at dört öğle dört ikindi farzlarıdır,
* Yedi rek'attan maksad da üç akşam, dört yatsı farzlarıdır.
2- Hadisin sonundaki açıklamada bu namazların cemedilerek kılındığı tasrih edilmektedir. Öğle ile ikindi, akşam ile yatsı birleştirilmiştir. Bu birleştirme de birinin te'hiri diğerinin ta'cili sûretinde olmuştur. Esasen öğlenin son vakti ile ikindinin ilk vakti, keza akşamın son vakti ile yatsının ilk vakti son derece kesin hatlarla ayrılmış değildir, ihtilaflıdır.[1055] Bu açıdan bakınca Ebû Hanîfe'nin daha önce kaydettiğimiz yorumu fevkalede isabetli olmakta, Şâfiî hazretlerinin anladığı ma'nâda iki vaktin mutlak birleştirilmesi mevzubahis olmamaktadır.
3- Resûlullah'ın Medine'de icra ettiği bu cem işinin tamamen normal şartlarda değil, özür şartlarında olma ihtimaline de yer verilip: "Yağmurlu bir günde" olabileceğine dikkat çekiliyor. Müteâkip rivâyette, görüleceği üzere İmam Mâlik de "yağmur" ihtimali üzerinde duracaktır. Bazı âlimler de "hastalık" sebebiyle birleştirilmiş olabileceğini de söylemiştir. Bunun zayıf bir ihtimal olduğunu, öyle olsaydı Resûlullah'ın hasta olmayanlara normal kılmalarını emredeceğini belirten İbnu Hacer, bir başka yorum nakleder: "Hava belki de bulutluydu. Öğleyi kıldı, sonra bulut açıldı, anlaşıldı ki ikindi girmiş, derhal ikindiyi kıldı." Nevevî: "Bu bâtıl bir iddia, böyle bir durum öğle ile ikindi hakkında vârid olsa bile akşamla yatsı arasında asla olamaz" der. İbnu Hacer'in kaydettiği münâkaşalar, selef ve halef büyüklerinin ekseriyetle bir vaktin te'hiri, diğerinin ta'cili sûretinde bu "cem"lerin yapıldığı merkezinde toplanmaktadır. Nitekim, bizzat râviler de o hususta zan beyan etmektedirler.[1056]

?2918 ?9? ??? ???? ?????:]????? ????????? ?????????? ???????? ???????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ??????. ????? ?????: ???? ????? ?? ????????[.

9. (2918)- Müslim'de gelen bir başka rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı."
İmam Mâlik: "Ben bunu, yağmurlu günde yapılmış olacağını zannediyorum" demiştir."[1057]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs'tan yapılan bu rivâyet bir öncekine rağmen daha sarih olarak, sefer hali, korku hali gibi namazların birleştirilerek kılınmasına (bazı hak mezheblerde olduğu üzere) cevaz veren herhangi meşrû bir sebep olmaksızın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazları cemettiğini ifade etmektedir. Bu ma'nâdaki rivâyet, değişik vecihlerde Kütüb-i Sitte'nin bütün kitaplarında rivâyet edilmiştir. Nitekim önceki rivâyette yerleri gösterildi.
Hadisin Müslim'de de kaydedilen bir vechinde şu ziyade var: "Ebû'z-Zübeyr der ki: "Ben bu hadisi işitince Saîd İbnu Cübeyr'e: "(Resûlullah) bunu niye yapmış olabilir?" diye sordum. Bana dedi ki: "Aynen senin bana sorman gibi ben de İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a sordum,şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetinden kimseye meşakkat vermek istemedi."
Tirmizî, Sünen'in Kitabu'l-İlel bölümünde İbnu Abbâs'ın rivâyet ettiği bu hadisle ehl-i ilimden kimsenin amel etmediğini söyler. Yani iddiasına göre sefer yağmur, (korku, hastalık gibi) namazın birleştirilmesine ruhsat tanıyan bir mazeret olmadan namazın birleştirilmesine hiç bir âlim fetva vermemiş olmalı. Ancak, bu iddiasının gerçeği aksettirmediği söylenmiştir. Buna geçmeden şunu bilelim ki, Tirmizî, başka rivâyetlerle birlikte bu hadisin de yer aldığı, "Hazerde iki namazın arasını birleştirme hususunda gelenler" adlı bâbta, hadislerin peşlerinden şu bilgileri sunar:
* Ehl-i ilim, iki namazın sadece seferde ve Arafat'ta birleştirileceğine hükmetmiştir.
* Tâbiîn'den bazı âlimler, hastanın iki namazı birleştireceğine hükmetmiştir.
* Bazı âlimler de yağmur sırasında iki namazın arasının birleştirilebileceğini söylemiştir. Şâfiî, Ahmed ve İshak bu görüşte olanlardır. Ancak Şâfiî hastanın iki namazı birleştirmesini caiz görmez.
Tirmizî'nin İbnu Abbâs tarafından rivâyet edilen "Resûlullah korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı" hadisi için, "Bununla hiç bir fakih amel etmemiştir" iddiasına yapılan itiraza gelince: İbnu Hacer, Nevevî'den naklen bazı örnekler sunar: "İmamlardan bir cemaat, bu hadisin zâhirini esas alarak, mutlak bir ifade ile "ihtiyaç" sebebiyle bir şartla hazerde "cem"i tecviz ettiler. O şart da bu birleştirme işini bir âdet edinmemektir. Bu görüşte olanlar meyanında İbnu Sîrîn, Rebîa, Eşheb, İbnu'l-Münzir, el-Kaffâlu'l-Kebîr sayılabilir. Aynı görüşü Hattâbî Ashâbu'lhadis'ten bir gruptan da hikaye eder. Ve bu hadisin Müslim'de Said İbnu Cübeyr tarikinden zikredilen: "İbnu Abbâs'a sordum: "Bunu Resûlullah niçin yaptı?" Bana: "Ümmetinden kimseye meşakkat vermek istemedi" diye cevap verdi" vechiyle istidlâl eder. Keza Nesâî'nin bir rivâyetine göre İbnu Abbâs, Basra'da öğle ve ikindiyi aralarında hiç fasıla olmadan kılmıştır. Akşam ve yatsıyı da peşpeşe aralarında fasıla olmadan kılmıştır. Bu birleştirmeyi meşguliyet sebebiyle yapmıştır. İşte bu rivâyette, aynı birleştirmeyi Resûlullah'ın yaptığını da söyler. Müslim'de gelen bir rivâyette, İbnu Abbâs'ın mezkûr meşguliyetinin hutbe olduğuikindi namazından sonra da yıldızlar doğuncaya kadar hutbesine devam ettiği sonra akşamla yatsıyı birleştirdiği belirtilir. Bu rivâyette İbnu Abbâs'ın iki namazı cemetme işini Resûlullah'a nisbetinin, Ebû Hüreyre tarafından te'yîdi de vardır. Taberânî'nin bir tahricinde, benzer merfû bir rivâyet İbnu Mes'ud'dan kaydedilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (hiçbir meşrû sebep yokken) öğleyle ikindiyi, akşamla yatsıyı cemetti. Kendisine "Bunu niye yaptın?" diye sorulunca: "Ümmetimin meşakkatte kalmaması için" diye cevap verdi."
Görüldüğü üzere, gerek fukahâ ve gerekse muhaddisînden bazıları, bazı kayıtlarla sadedinde olduğumuz İbnu Abbâs hadisiyle amel etmiştir.[1058]

ÜÇÜNCÜ FASIL

YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR

?2919 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ????????? # ?????? ????? ????????? ?? ?????????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????? ?????? ?? ??????? ?????? ???????? ????????. ????? ??? ???: ???? ?????? ?????????? ‘???????? ??????[. ????? ????? .1.

1. (2919)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Onsekiz defa) refakat ettim. Ancak, sefer sırasında nafile kıldığını hiç görmedim. Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyurmuştur: "Resûlullah'tan sizin için güzel örnek vardır" (Ahzab 21), İbnu Ömer devamla der ki: "Eğer nafileyi kılsaydım namazı da tam kılardım.[1059]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, sünnete bağlılığıyla meşhur yüce sahâbî Abdullah İbnu Ömer'in sefer namazı kıldığı vakit, nafile kılmadığını, çünkü Resûlullah'ın da yolculukta farzdan önce veya sonra nafile namaz kılmadığını belirtiyor. Bu hususta sünnete uymanın gereğini âyetle şâhidliyor.
2- Hadisin Ebû Dâvud'daki vechinde İbnu Ömer, Resûlullah'a onsekiz (18) kere refakat ettiğini tasrih eder. Tercümede bunu belirttik. Yine Ebû Dâvud'un bir başka rivâyetinde, İbnu Ömer, Hülafâ-i Râşidîn'den üçüne (Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman'a) seyahatte refakat ettiğini, onların da iki rekatlık farza ilâvede bulunmadıklarını belirtir.

3- Nevevî "nafile namaz kılsaydım, namazı dörde tamamlardım" cümlesinden şu ma'nâyı anlar: "Eğer nafile kılmayı tercih etseydim, farzımı dörde tamamlamak bana daha hoş gelirdi, lakin bunlardan her ikisini de uygun görmüyorum. Sünnet, namazı kasretmemektir ve nafileyi terktir."
Buradaki nafileden maksad revâtib denen namaza bağlı nafilelerdir. Bazısı namazın önünde, bazısı sonundadır. Mutlak nafilelere gelince, İbnu Ömer'in sefer sırasında bu çeşit nafile kıldığı hususunda rivâyet gelmiştir. Ulemâ seferde mutlak nafile kılmanın müstehab olduğu hususunda ittifak eder. Ancak revâtib nafilelerin müstehab olup olmadığı ihtilaflıdır. İbnu Ömer ve bazıları revâtibi terketmiştir. Şâfiî, ashâbı ve cumhur bunu müstehab addeder.[1060]

?2920 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ????????? # ??????????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2920)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a onsekiz seferde iştirak ettim. Onun, güneş meyledince öğleden önce kıldığı iki rek'ati terkettiğini görmedim"[1061]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer'in güneş meylinden önce kıldığı iki rek'at namazın abdest için kılınan şükür namazı veya öğlede kılınan iki rek'atlik sünnet olabileceği söylenmiştir. Bu durumda hadis, sefer sırasında revâtib kılınabileceğini söyleyenlere delil olur. "Resûlullah, seferde sabahın sünneti dışında hiçbir sünnet kılmamıştır" iddiasında bulunan bazılarına, İbnu Hacer sadedinde olduğumuz Berâ (radıyallâhu anh) rivâyetini gösterir.[1062]

?2921 ?3? ??? ???? ???:]????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?? ????????? ??? ???????? ????????[. ????? ???? .

3. (2921)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh), oğlu Ubeydullah'ı seferde nafile kılarken görürdü de bundan dolayı onu kınamazdı."[1063]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anh) sefer sırasında nafile kılınmayacağı kanaatinde olmasına rağmen, oğlu Ubeydullah'ın seferde nafile kılması dikkat çekici bir durumdur. Hatıra geldiği üzere, "niçin?" diye bir soru karşımıza çıkmaktadır. Ebû'l-Velîd el-Bâcî iki tahminde bulunur:
1) Belki de oğlunun geceleyin nafile kıldığını görmüştür. Bu durumda müdaheleye gerek kalmaz. Zîra bu onun kendi mezhebidir.
2) Mamafih oğlunun gündüz kılması muhtemeldir, müdahale etmemiştir, çünkü bu meselede kendisine muhalefet edenler çok olmuştur. Bu görüş daha makul gelmektedir.[1064]

?2922 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????????? ???? ????????? # ???? ??????????? ?????? ???? ???????? ??????? ??????: ?????? ????? ???????? ??? ??????? ??????? ???????? ??????????? ??????????? ????????? ???: ????????? ??? ???????? ????? ????? ??????[. ????? ??????? .

4. (2922)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte umre yapmak üzere Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Mekke'ye gelince: "Ey Allah'ın Resûlü, annem babam sana feda olsun. Sen kısa kıldın, ben tam kıldım, sen yedin ben oruç tuttum, (ne dersiniz?)" dedim. Şu cevabı verdi: "Ey Âişe güzel yaptın!" buyurdu ve bu işimde beni kınamadı"dedi."[1065]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kısaltmanın bir vecîbe olmadığına delildir. Ancak vâcib olduğuna delâlet eden rivâyetler de vardır.

KORKU NAMAZI BÂBI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Korku namazının diğer adı salât-ı havf'dır. Bu düşman, sel, yangın, büyük bir canavar gibi ciddi bir tehlike karşısında bulunan bir müslüman cemaatin, farz namazlarını, başlarındaki idarecinin imamlığı altında nöbetle kılmalarıdır. Bu namaz, korkulu anlarda kılınan müstakil bir namaz çeşidi değildir, farz olan beş vakitten biridir. Ancak cemaat halinde kılınmasının kendine has âdâbı vardır. İmam Ebû Yusuf (rahimehullah) bu namazın sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrine ait olduğu kanaatindedir. Korku namazının nasıl kılınacağını târif eden âyet-i kerîme de mevcuttur:
"Yolculuk ettiğinizde kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur. Zîra kafirler size apaçık düşmandırlar.
"(Ey Muhammed!) Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler; kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar. Kâfirler size ansızın bir baskın vermek için silah ve eşyanızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler. Yağmurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur. Fakat dikkatli olun, Allah kâfirlere şüphesiz ağır bir azab hazırlamıştır. Namazı kıldıktan başka Allah'ı ayakta iken, otururken, yatarken de zikredin. Emniyete kavuştuğunuzda, namazı gereğince kılın. Namaz şüphesiz mü'minlere belirli vakitlerde farz kılınmıştır" (Nisâ 101-103).
Âyette görüldüğü üzere:
* Korku namazı, düşman karşısında bile namazın cemaatle kılınmasıdır.
* Silahlar musallinin -imkân nisbetinde- beraberinde olacak ve musalli her an düşmâna karşı tetikte bulunacak.
* Cemaatin bir yarısı imamın arkasında durur, iki rekatli bir namazın ilk rekatini; üç veya dört rek'atli bir namazın da ilk iki rek'atini imam ile beraber kılıp, ikinci secdeden veya birince ka'dede teşehhüdden sonra kalkıp düşman karşısındaki yerini alır. Namazın bu kısmına katılmayan zümre, derhal gelip imamın arkasında yer alır, imamla birlikte namazın geri kalan kısmını kılarlar ve selam vermeden tekrar düşman karşısına giderler. İmam selam verir, namazdan çıkar. Birinci zümre döner gelir, namazın geri kalan kısmını kırâatsiz olarak tamamlar, selam verir, düşman karşısına gider. Sonra ikinci zümre gelir, namazlarını kırâatle ikmal edip düşmanın karşısında yerini alır. Bunlar namazlarını, cemaat teşkil edilen yere gelmeksizin bulundukları yerde de tamamlayabilirler.
NOT:
1- Birinci zümre lâhik, ikinci zümre de mesbûk hükmündedirler.
2- Bu namaz bütün cemaatin aynı şahsın arkasında namaz kılma arzusunu ortaya koyup niza etmeleri durumundadır, aksi takdirde farklı imamların arkasında grup grup normal şartlardaki şekilde kılınacak namazın efdal olduğu kabul edilmiştir.
3- Korku namazının sıhhatli olması için imama uyan zümrelerin namaz esnasında namaza uymayan davranışlarda bulunmaması gerekir. Harbetmek, mevki değiştirmek, gidip gelirken vasıtaya binmek, konuşmak vs. gibi. Aksi halde imamla kıldığı namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları lazım gelir.
4- Durumun ciddiyeti artar, binilen atlardan inmeye fırsat bile olmazsa her asker biner vaziyette muktedir bulunduğu cihete doğru ima ile namazını kılar, bu da mümkün olmazsa namazını bilahare kılmak üzere te'hir eder. Nitekim Hendek Savaşı sırasında bazı vakit namazları kazaya bırakılmış, geceleyin kılınmıştır.
Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Zâturrika, Batn-ı Nahl, Usfân, Zîkared gazvelerinde korku namazı kıldırmıştır. Resûlullah'tan sonra ashab da bazı cephelerde namazlarını bu şekilde kılmıştır. Müteakip rivâyetlerde bazı örnekler göreceğiz. Bunların her birinde farklı şartlar hâkim olduğu için, Resûlullah korunma ve namaz âdâbına en uygun tarzı aramış, bunun sonunda ruh itibariyle aynı kalmakla beraber şeklen farklı olan tarzlarda namaz kıldırmıştır. Bu sebeple hadislerdeki korku namazı tavsifleri farklılıklar

arzeder. Hanefi ulemâsınca yapılan târife uymayan tavsifler bundan ileri gelir.[1066]

?2923 ?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ??????????? ?? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ???????? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ????????? ????????? ???????

???????????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????[. ????? ????? .

1. (2923)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbına korku namazı kıldırdı. Bu maksadla ashâbı arkasında iki saf yaptı. Hemen arkasında bulunan safa birinci rek'ati kıldırdı. Sonra ayağa kalktı ve arkasındakilere bir rek'at namaz kıldırıncaya kadar kıyâmda kaldı. Sonra gerideki safta bulunanlar ilerledi, ön safdakiler de geriledi. Bu şekilde ilerleyenlere de bir rek' at namaz kıldırdı, Sonra gerileyenler bir rek'at namaz kılıncaya kadar yerinde oturdu. Sonra da selam verdi."[1067]

?2924 ?2? ??? ???? ?????:]????? ???????? ??? ??????? ?"????? ???????? ????????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????? ?"????? ???????? ????????? ????????? ??????? ????? ??????? ????? ???????? ???????? ?????? ????????? '????????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ?????????????? ???"????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????????????? ??????? ?"????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????????? ???????????? '????????? ??????????? ??????????? ????? ???????????[.

2. (2924)- Muvatta'nın bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Korku namazı şöyledir: "İmam, beraberinde arkadaşlarından bir grup olduğu halde namaza durur, bir grup da düşmâna karşı yerini alır. İmam bir rek'ati beraberindekilerle rükû ve secde ile kılar, ve ayağa (ikinci rek'ate) kalkar. Tam doğrulunca öyle kalır. Cemaat geri kalan rek'ati kendi başlarına tamamlayıp selam verirler ve oradan ayrılırlar. İmam yerinde ayakta durmaya devam eder. Namazını kılanlar düşmanın karşısında yerlerini alırlar. Namaz kılmamış olan diğerleri gelip imamın arkasında dururlar,tekbir getirerek uyarlar. İmam onlara da bir rek'at namaz kıldırır, secdeden sonra oturur ve selam verir. İmama uyan bu ikinci grup imam selam verince kalkıp, geri kalan rek'ati kılıp selam verirler."[1068]

AÇIKLAMA:

1- Korkulu anlarda kılınacak vakit namazının âdâb yönüyle farklı olabileceğini ve o farklılığı yukarıda açıklamış idik. Sadedinde olduğumuz rivâyet, korku esnasında namaz, iki rek'at kılınacakmış gibi bir anlatış üslubuna sahip. Biz bunu, iki rek'atli bir namazın kılınış şeklinin tarifi olarak anlamalıyız. Mukîm şartlarına tâbi olunduğu hallerde kılınan namaz, iki, üç ve dört rek'atli olabilir. Şu halde asıl olan yukarıda sunulan târiftir.
2- Ancak şunu da belirtelim ki, İbnu Abbâs'tan gelen bir rivâyete göre, korku hali namazın rek'atine te'sîr eder ve bu durumda tek rek'at kılınır: "Allah namazı Peygamberimizin dilinden hazerd dört, seferde iki ve harpte bir rek'at olarak farz kılmıştır." Dahhâk, Mücâhid, Atâ, Katâde, İshak İbnu Râhûye gibi Tâbiînden bazıları da bu görüştedir.
Fakat Cumhur, harp durumunun rek'at sayısına tesîr etmediği kanaatindedir. Tek rek'atli namazın caiz olmayacağını söyler. Namazın kısa kılınması harp halinde ileri gelmez, sefer halinden ileri gelir. Harp hali, cemaatle kılınış âdâbına te'sir eder. Ebû Hanîfe, Şâfiî, İmam Mâlik, Sevrî, Nehâî, İbnu Ömer gibi birçok Selef büyüğü hep böyle hükmetmişlerdir.
Muvatta'da gelen rivâyet, namazın kılınış tarzını, yukarıda sunduğumuz tariften biraz farklı yapmaktadır. Bu, birçok meselede olduğu gibi, ulemânın yorum farklılığından ileri gelmektedir.[1069]

?2925 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ???????? # ??????? ?????????? ?????? ???????? ???? ??????? ????????? ??????????? ????????? #. ??????? ?????? ???? ??????????? ???????? ???????? # ????????? ????????????. ???????????? ??????: ??????????? ??????: ?. ????: ?????? ????????? ??????? ????: ??????. ???????????? ???????? ???????? #. ?????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ????? ?????????? ??????? ????????????? ?'????? ???????????. ??????? ?????????? # ??????? ??????????? ???????????[. ????? ??????? ????????. »????????? ?????????« ??? ?????? ?? ???? .

3. (2925)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Zâturrikâ'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Koyu gölgeli bir ağacın yanına gelmiştik. Bu ağacı, altında dinlenmesi için Aleyhissalâtu Vesselâm'a bıraktık. (Resûlullah kılıncını ağaca asıp istirahete çekilmişti ki, O'nu gizlice takip eden) müşriklerden biri gelip (asılı olan kılıncı kapıp) kınından sıyırarak (Resûlullah'a):
"Benden korkmuyor musun?" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm:
"Hayır!" deyince:
"Peki seni benden kim kurtaracak?" dedi. Efendimiz:
"Allah!" diye cevap verdi. (Duruma muttali olan) ashab adamı tehdid etti. (O da kılıncı kınına koydu ve ağaca astı).
Sonra namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gruba iki rek'at kıldırdı. Bunlar geri çekildiler. Sonra ikinci grup geldi, onlara da iki rek'at namaz kıldırdı. Resûlullah'ın namazı dörde tamamlanmıştı, cemaatin namazı ise iki rek'atti."[1070]

AÇIKLAMA:

1- Bu gazvenin yılı hakkında ihtilaf edilmiştir. Hicretin dördüncü veya beşinci yılında cereyan etmiş olma ihtimali var. Buhârî, Hayber'in fethinden sonra olduğu kanaatindedir. Beyhakî ise, iki ayrı gazveye bu ismin verildiğine hükmetmiştir. İbnu'l-Esîr, el-Kâmil'de dördüncü yıl hâdiseleri arasında zikreder. Hayber'den sonra olması halinde yedinci yılda cereyan etmiş olması gerekir.
2- Zâtu'rrikâ' isminin nereden geldiği hususu da münâkaşalıdır, ancak bu teferruâta girmeyeceğiz. Şu noktayı belirtelim ki, bu gazvenin bazı kaynaklarda Gazvetu Muhârib diye geçen gazve olduğunda megâzi sahiplerinin cumhuru ittifak eder.
3- Korku namazının ilk defa ne vakit kılındığı ihtilaflı ise de çoğunluk bu gazvede kılındığını kabul eder.
4- Hadise farklı tariklerden rivâyet edilmiştir. Bazılarında burada olmayan teferruât vardır. Sözgelimi:

1) Resûlullah'a kılıç çeken zat, Muhârib kabilesinin reisidir, cesur bir kimsedir, adı Gavres İbnu Hars'dır.
2) Buhârî'nin bazı rivâyetlerinde hâdise bazı ziyadelerle anlatılır. Hz. Câbir'in rivâyeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beraberinde Necd tarafına gazaya gittim. Resûlullah bu gazadan dönünce ben de beraber döndüm. Dönüşte büyük ağacı çok olan bir vadi içinde kafileye öğle sıcağı vurdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bineğinden inerek istirahat verdi. Askerler de ağaçların altında gölgelenmek üzere dağıldılar. Aleyhissalâtu Vesselâm da bir semüre (sakız) ağacı altına indi ve kılıcını ağaca astı." Câbir anlatmaya devam eder.
"Biz biraz uyumuştuk. Sonra bir de gördük ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizleri çağırıyor. Yanına gittik. Müşriklerden bir bedevî yanında oturuyordu. Bize Resûlullah şunu anlattı:
"Şu bedevî Arap ben uyurken gelip (gafletimden bil-istifade) kılıcımı alıp kınından sıyırmış. Bu sırada ben uyandım. Kılıç kınından sıyrılmış, elinde idi. Bana:
"Şu anda seni benden kim kurtarabilir?" dedi. Ben de:
"Allah korur!" dedim. İşte bu hâdisenin kahramanı şu oturan bedevîdir."
3) Rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu bedevîyi cezalandırmayıp serbest bıraktığını, kabilesine dönen Gavres'in müslüman olduğunu ve birçok kimsenin de müslüman olmasına vesîle olduğunu belirtir.[1071]

?2956 ?4? ??? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ???????? # ??????????? ????? ???????????? ??????? ???? ??????????? ???????????? ????????. ?????? ????????????: ?????? ???????? ???????? ???? ????? ????????? ?????????? ?????? ?? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ????????? ??????????. ???????? ???????? ???????? ???? # ??????????? ??????????? ?????????????? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????. ???????? ??????? ?????? # ?????????? ????????. ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????? ????? ???????? ?????????????? ???????? ????? ?????? ?????????????? ????????? ?????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?'????? ??? ?????? ???????? ?'????? ????? ?????? ?????? ?????? # ?????????? ????????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????????????? ???????? ?????? # ?????????? ?????? ??????? ????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (2926)- Ebû Ayyâş ez-Zürakî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Usfân'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Müşriklerin başında (henüz müslüman olmayan) Hâlid İbnu'l-Velîd vardı. Öğleyi kılmıştık. Müşrikler (kendi kendilerine aralarında şöyle) konuştular: "İyi bir fırsat elimize geçmişti, onlar namazda iken saldırsaydık ya!"
Bunun üzerine hemen kasr (namazı kısaltma) ile ilgili âyet öğle ile ikindi arasında nâzil oldu. İkindi vakti olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp kıbleye karşı durdu. Müşrikler de önlerindeydi. Arka tarafına da bir saf yaptı. Bu safın arkasına da bir saf koydu. Resûlullah rükûya varınca hep birlikte rükû yaptılar. Resûlullah secde yaptı, hemen arkasındaki safdakiler de secde yaptı. Diğerleri (rükûdan) doğrulup onları korumak üzere kıyâmda kaldılar. Bunlar iki secdeyi tamamlayıp kalkınca arkalarında bulunanlar secdeye gittiler. Sonra Resûlullah'ın arkasındaki saftakiler diğerlerinin yerlerine gittiler, arkadaki saftakiler de öndekilerin yerine ilerlediler. Sonra Resûlullah rükûya gitti, hepsi O'nunla birlikte rükû yaptı. Sonra Resûlullah secde yaptı ve hemen arkasındaki safdakiler de secde yaptılar. Bu sırada arkadakiler bunları korumak üzere kıyamda kaldılar. Aleyhissalâtu Vesselâm ve arkasındakiler oturunca, en arkadakiler secdeye gittiler. Sonra hep beraber oturup hep beraber selam verdiler."[1072]

AÇIKLAMA:

1- Usfân Mekke'ye iki merhale uzaklıkta bir yerin adıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oraya hicretin altıncı yılının başlarında gazâda bulunmuştur.
2- İndiği belirtilen kasr âyetinden maksad havf namazıdır.
3- Burada salâtu'lhavf'ın tavsifinde dikkat çeken husus şudur: Bu namaza bütün cemaat iki kısım halinde iştirak etmekte, namazın rükünleri müştereken icrâ edilmekte, en sonda selam müştereken verilmekte, sadece secde esnasında bir zümre secde ederken diğer zümre onları kollamakta, düşmanı gözetlemektedir.
Bu tavsif, umumî açıklama kısmında Hanefî mezhebinde esas alınan şekle uygun olarak yapılan târife uymamaktadır. Sebebini Hattâbî'nin açıklamasından takip edelim:
"Korku namazının çeşitleri var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu farklı günlerde birbirine uymayan şartlarda kıldı. Bu farklı şartlar içinde kılınan namaz esnasında hem "korunmayı" en iyi sağlayacak hem de normal şartlarda kılınan "namazın âdâbı"na en ziyade muvafık düşecek tarz aranmıştır. Bu tarz, dış görünüşü itibariyle farklı olsa da ma'nâ ve ruh itibariyle kaynaşma arzeder. Kaydedilen bu çeşit, düşmanın kıble ile müslüman askerlerin arasında yer alma durumunda tercih edilen tarzdır. Eğer düşman kıblenin gerisinde ise o zaman Resûlullah askerlere Zâtu'r-Rika'dâ kıldırdığı şekilde namaz kıldırmıştır."[1073]

?2927 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ???????? # ????? ???????? ???????? ????????????? ???????? ????????? ???????????? ?'????? ????????? ????????? ????? ?????????? ???????? ?? ??????? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ????????? ????? ????? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ????? .

5. (2927)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) korku namazını iki gruptan birine tek rek'at olarak kıldırırken, diğer grup düşmâna karşı durmuştur. Kılanlar kalkıp, düşmâna dönük vaziyette, (bekleyen) arkadaşlarının yerine geçtiler, onlar da gelip (Resûlullah'ın arkasına geçtiler), O da bunlara bir rek'at namaz kıldırdı, sonra da bu iki gruptan her biri birer rek'at namazlarını kazâ ettiler."[1074]

?2928 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? # ?????? ????????? ??????????? ????????? ????????????. ?????? ????????????: ???? ???????? ????? ???? ?????? ????????? ???? ??????????? ????????????? ?????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ???????? # ??????????? ??? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ????????????? ?????????? ?????????????? ?????????? ?????? ???????. ????? ?????????? ?????? ???????????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? # ???????? ???????? ???????????? # ???????????[. ????? ????? ????? ?????? ???? ???????

.

6. (2928)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Dacnân ile Usfân arasında, müşriklerle sarılmış bir yere indi. Müşrikler (aralarında): "Bu müslümanların bir namazları var (topluca kılarlar), bu onlara evlatlarından da, bâkirelerinden de kıymetlidir, işte bu, ikindi namazlarıdır. Hazırlığınızı yapın, üzerlerine toptan bir kerede çullanın!" dediler. Cebrâil (aleyhisselam), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek ashabını iki kısma ayırmasını, onlardan bir grupla namaz kılarken diğer grubun geri tarafta ayakta beklemesini, tedbirli olmalarını ve silahlarını beraberlerine almalarını, birinci gruba bir rek'at kıldırmasını, bu kısmın birinci rekatten sonra geri çekilmesini, arkadaki grubun öne ilerlemesini, bu yeni gruba da bir rek'at kıldırmasını, böylece her bir grubun Resûlullah'la birlikte birer rek'atlerinin olmasını, Resûlullah'ın da böylece iki rek'at kılmış olmasını emretti."[1075]

?2929 ?7? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????? ?????? # ?????? ??????? ???? ????????? ??????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????????. ??????: ??????? ???????????. ??????????? ????????? ????? ????????. ????????: ????? ‘????? ??? ??????? ??????? ?????????? ??? ??? ????????? ????????. ????????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????. ???????? ???????? ?????? ????: ???? ?????? ??????: ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ???????? ????? ????????? ?????????? ?? ??????. ??????: ????? ????? ?????. ????????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

7. (2929)- Abdullah İbnu Üneys (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), beni, Hâlid İbnu Süfyân el-Hüzeli'yi öldürmem için bulunduğu yere gönderdi. O, Urane[1076] ve Arafat taraflarında idi.
"Git onu öldür!" dedi. Ben onu gördüğümde ikindi namazının vakti girmişti. Kendi kendime: "(Bu herifi öldürme işi) onunla benim arama girip namazımı geciktirmesinden korkarım" dedim. (Ara vermeden) ilerledim. Hem yürüyor hem de ima ile namazımı kılıyordum. Herife tam yaklaşmıştım ki:
"Sen kimsin?" dedi.
"Araplardan biriyim. Duydum ki, şu adam için asker topluyormuşsun, onun için sana katılmaya geldim!" dedim.
"Evet ben bu işin içindeyim" dedi. Onunla bir müddet yürüdüm, öldürmeme imkân sağlayacak bir fırsat doğunca kılıçla tepesine bindim ve geberttim."[1077]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, çok tehlikeli hallerde, îma ile namazın kılınacağına delildir. Bu istidlâlin sıhhatinde âlimler herhangi bir şüpheye düşmezler. Çünkü Abdullah İbnu Üneys, bu işi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın sağlığında yapmıştır. Yani vahyin inmekte olduğu bir devrede... Resûlullah'ın buna muttali olmamış bulunması muhaldir. Öyle ise dinin ruhuna uymasaydı müdahale eder, tashih ederdi. Bunu reddeden bir hadis mevcut değildir. Sahâbenin fiili de dinde bir hüccettir, yeter ki merfû bir hadis ona muhalefet etmesin.
İbnu'l-Münzîr der ki: "Abdullah İbnu Üneys'ten hadis alan her râvi: "Düşman önünden kaçan herkes bineğinin üzerinde îma ile namaz kılar." demiştir.
Şâfiî hazretleri: "Ancak, arkadaşlarından kopacaksa ve kovaladığı kimsenin üzerine geri geleceğinden korkarsa o da îma ile kılar"demiştir. Böylece o da, kovalayanla kovalanan arasında fark olduğuna dikkat çekmiş olmaktadır. İkisi arasındaki fark açıktır: Kaçan daha şiddetli bir korku içindedir. Kovalayan ise, düşmanın yakalaması korkusunu yaşamaz, düşmanı kaçırma endişesi yaşar.
İbnu Hacer der ki: İbnu'l-Münzîr'in naklettiği husus, Evzâî'nin sözüyle tenkid edilir. Zîra Evzâî îma ile namazın cevazını sadece "şiddetli korku" şartıyla kayıdlamıştır, kovalayanla kovalanan arasında tefrîk yapmamıştır. Mâlikîlerden İbnu Habîb de bu görüştedir. Ebû İshak el-Fezârî, Kitabu's-Sünen'inde Evzâî'nin şu sözünü nakleder: "Kovalayanlar, yere indikleri takdirde, düşmanı kaçıracağından korkarsa, her ne hal üzere olursa olsun, o halde namazını kılar."
Görünen o ki, bu ihtilafın kaynağı âyet-i kerîmede zikri geçen "korku"dur. Bu korkuyu "düşmandan cana ve mala gelecek zarar korkusu" diye kayıtlayanlar için kovalayanla kovalanan arasında fark vardır. Böyle bir kayda yer vermeyip daha umumî anlayan için ikisi arasında fark yoktur.
Ayrıca, bu cevaz yaya için de, atlı için de mevzubahistir, yeter ki korku hali hakim olsun.
Aynî şu özetlemeyi yapar: "Bu meselede fakihlerin görüşleri şöyledir:
* Ebû Hanîfe'ye göre kişi kovalanıyor ise yürürken namazını kılmasında bir beis yoktur, kovalıyor ise, yürürken namaz kılamaz.
* İmam Mâlik ve ashâbından bir gruba göre, kovalayan da kovalananda eşittir, bineğinin üzerinde namaz kılabilirler.
* Evzâî ve Şâfiî, sonuncular hakkında Ebû Hanîfe gibi hükmederler. Bu aynı zamanda Atâ, Hasan, Sevrî, Ahmed ve Ebû Sevr'in kavilleridir.
Şâfiî'den şu söz de rivâyet edilmiştir: "Kovalayan, düşmanı kaçıracağından korkarsa îma ile kılar, korkmazsa îma caiz değildir."[1078]

İKİNCİ KISIM

NAFİLE NAMAZLAR

(Bu kısım iki bâbtır)

*

BİRİNCİ BÂB

VAKTE MAKRÛN OLAN NAFİLELER

(Altı Fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

BEŞ VAKİT NAMAZA BAGLI (REVÂTİB) NAFİLELER

ÖGLE NAMAZININ NAFİLESİ

İKİNDİ NAMAZININ NAFİLESİ

AKŞAM NAMAZININ NAFİLESİ

YATSI NAMAZININ NAFİLESİ

CUMA NAMAZININ NAFİLESİ

*

İKİNCİ FASIL

VİTİR NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

GECE NAMAZI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

KUŞLUK NAMAZI

BEŞİNCİ FASIL

RAMAZAN KIYÂMI VE TERÂVÎH

*
ALTINCI FASIL

BAYRAM NAMAZLARI

BAYRAM VE CUMANIN BİR GÜNDE BİRLEŞMESİ

*
İ
KİNCİ BÂB

SEBEPLERE MAKRÛN OLAN NAFİLELER

(Dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

KÜSÛF NAMAZI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAGMUR İSTEME) NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CENAZE NAMAZI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK NAMAZLAR

TAHİYYETÜ'L-MESCİD

İSTİHÂRE NAMAZI

HÂCET NAMAZI

TESBİH NAMAZI

NAMAZA MÜTEALLİK MA'NÂ TAŞIYAN HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

BEŞ VAKİT NAMAZA BAGLI (RÂTİP) NAFİLELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

Farzın dışında kılınan namazlara toptan nafile denir. Bunların çeşitleri var. Bir kısmı beş vakit namaza bağlı olarak kılınır. Onlardan önce veya sonradır veya öğle ve yatsıda olduğu gibi hem önce hem de sonradır. İşte bu çeşit namaza râtib (râtibe) cemi olarak revâtıb denir. Şu halde bu fasılda râtibe olanlar görülecektir.[1079]

?2930 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???????? ???? ?????? ?????? # ???????????

?????? ????????? ?????????????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????????? ?????????????? ?????? ?????????? ??????? ?????????? ??????????? ????? ????????[. ????? ????? .

1. (2930)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte iki rek'at öğleden evvel, iki rek'at sonra, keza iki rek'at cum'adan sonra, iki rek'at akşamdan sonra, iki rek'at yatsıdan sonra namaz kıldım. Akşam ve yatsı(dan sonrakiler) evinde idi."[1080]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetle, müteakiben Hz. Âişe'den kaydedeceğimiz 2931 numaralı hadis arasında bir meselede farklılık mevcuttur. Burada öğleden evvel iki rek'atten bahsedilirken orada dört rek'atten bahsedilmektedir. Bu farklılık üzerine farklı yorumlar yapılmıştır. İbnu Hacer: "Daha doğru olanı, bunu iki ayrı duruma hamletmektir. Yani Efendimizin bazan iki, bazan da dört rek'at kılmış olabileceğini söylemektir" der. Bazıları: "Mescidde iki, evde dört kılmış da olabilir" derken, bazıları da: "Evde olduğu zaman iki kılıp mescide çıkınca iki daha kılması da mümkün. İbnu Ömer sadece mescidde kıldığını görmüş, Hz. Âişe ise her ikisine de muttali olmuştur" demiştir. Evde dört kıldığını te'yid eden başka rivâyetler de gelmiştir. Ebû Cafer, Taberî çoğu durumda dört, nadiren de olsa iki kılmıştır, der.[1081]

?2931 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??? ???????? #: ???? ??????? ???? ??????? ???????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ?? ?????????: ??????? ????????? ?????? ????????? ????????????? ?????????? ????????????? ?????? ?????????? ????????????? ?????? ?????????? ????????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ????????.»??????????« ???????? .

2. (2931)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sünnette gelen oniki rek'ate kim devam ederse Allah ona cennette bir ev bina eder. Bu oniki rek'atin:
* Dördü öğleden önce,
* İkisi öğleden sonra,
*İkisi akşamdan sonra,
* İkisi yatsıdan sonra,
*İkisi de sabahtan önce."[1082]

?2932 ?3? ????? ?????? ?????? ??????? ????:]???????? ???? ???????????? ????? ?????? # ?????? ??? ????????? ?? ?????? ??? ??????. ?????????? ?????? ?????????? ????????????? ?????? ????????? [. ????? ?????? ? ??????? .

3. (2932)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İki namaz var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları ne gizli ne de alenî olarak seferde ve hazerde hiç terketmedi: Sabahtan önce iki rek'at, ikindiden sonra iki rek'at."[1083]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyette, hal-i hazır tatbikatımıza da uymayan bir hususa temas edilmektedir: "İkindiden sonra kılınan iki rek'at..." Müteakiben kaydedilen Hz. Ali rivâyeti de buna ters düşmektedir. Zîra orada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ikindi ve sabahtan sonra namaz kılmadığına dikkat çekmektedir.
Hemen şunu belirtelim ki bu husus bidâyetten beri Selef arasında ihtilaflı bir mevzu olmuştur. Ebû Dâvud'un bir rivâyeti de bu hususu açık bir şekilde aksettirir:
İbnu Abbas'ın âzadlısı Kureyb anlatıyor: "İbnu Abbâs, Abdurrahman İbnu Ezher ve Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhüm) Kureyb'i Hz. Âişe'ye göndererek: "Bizden ona selam söyle ve ikindiden sonraki iki rek'at hakkında sor ve de ki:
"Bize gelen habere göre sen bu iki rek'ati kılıyormuşsun. Halbuki bize ulaştığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun kılınmasını yasaklamıştır!"
Bunun üzerine ben de gittim, benimle gönderdikleri mesajı tebliğ ettim. Hz. Âişe:
"Ümmü Seleme'ye git, ondan sor!" dedi. Ben geri döndüm ve Hz. Âişe'nin söylediklerini kendilerine ulaştırdım. Onlar beni bu sefer Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Hz. Âişe'ye sorduklarını aynıyla ondan soruyorlardı. Ümmü Seleme:
"Ben Resûlullah'ın o iki rek'ati yasakladığını işittim. Sonra kendisini, onları kılarken gördüm. İkindiyi kıldıktan sonra kıldığı iki rek'atin hikayesi şudur: (Bir keresinde)yanımda Ensâr'a mensup Beni Haram'dan bazı kadınlar olduğu halde içeri girdi, mezkur iki rek'ati kılmaya başladı. Ben kendisine hemen câriyemi gönderip dedim ki:
"Kızım kalk, yanında dur ve de ki: "Ümmü Seleme diyor ki: "Ey Allah'ın Resulü! şu iki rek'ati yasakladığını bizzat senden işittim, şimdi ise kıldığını görüyorum. (Dikkat et), eğer eliyle "çekil!" işaretini yaparsa hemen dön!"
Ümmü Seleme der ki: "Cariye söylediğimi aynen yaptı. O (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle işaret buyurdu, câriye de geri döndü. Resûlullah namazdan çıkınca:
"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı, ikindiden sonraki iki rek'atten sordun. Bana Abdulkays kabilesinden müslüman olmak üzere bir heyet geldi. Öğleden sonra kılmakta olduğum iki rek'ati onlarla meşguliyetim sebebiyle kılamadım. Bu iki rek'at o iki rek'attir" buyurdu.
Bu rivayet, Resûlullah'ın ikindiden sonra kıldığı iki rek'atin ne olduğunu açıkladığı gibi, vaktinde kılınamayan râtib namazlarının bilahare kaza edilmelerinin müstehab olduğunu, namaz esnasında elle yapılan hafif bir işaretin namazı bozmadığını da gösterir. Âlimler, bu rivâyetten, sünnete dayanan bir sebebi bulunan nafilenin yasak vakitte kılınmasında kerahet olmadığı, sebepsiz kılınan namazın mekruh olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
Bu halin Resûlullah'a has olduğunu söyleyen olmuşsa da: "Dinde asıl Resûlullah'a ittibâdır, açık bir delil olmadıkça da fiil-i Nebî'nin hususîliği iddia edilemez" diye cevaplandırılmıştır. Ayrıca bu hadiste Resûlullah'ın "Bu bana ait bir ruhsattır" şeklinde tavzihte bulunmadığına dikkat çekilmiştir (Nevevî).
İbnu Abdi'l-Berr, "Sabah ve ikindiden sonraki yasak, nafile ve tetavvu olarak kılınacaklarla ilgilidir. Farz namazlar, sünnet namazlar veya Resûlullah'ın devam ettiği nafileler bu yasağa girmez" der.[1084]

?2933 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ?? ????? ????? ????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

4. (2933)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah ve ikindi hariç her namazın arkasında iki rek'at (nafile) namaz kılardı."[1085]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ikindi ve sabah namazlarından sonra nafile namaz kılmadığını ifade eder. Bu ma'nâyı te'yîd eden başka rivâyetler de mevcuttur. Ancak güneş henüz yüksek ve parlakken kılınabileceğine dair ruhsat da gelmiştir.
İbnu Abdi'l-Berr der ki: "Âlimlerden bir grup, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namazı kılmada bir beis olmadığını söylemiştir. Zîra, bu hususta nehiy, güneşin tam doğma ve batma anlarında namazın terkedilmesini kasteder. Bu meselede, mezkûr vakitlerde namazı nehyeden hadisleri rivâyet eden ashabtan bir cemaatin hadisleriyle ihticac ederler." Keza Resûlullah'ın şu sözü de bu istidlâlde hüccet kılınmıştır: "İkindi namazından sonra, güneş yüksekte değilse nafile kılmayın." Keza şu hadis de hüccet kılınmıştır: "Namazınızı güneşin doğuş ve batışında kılmayın." Keza müslümanlar, güneşin tam doğma ve batma anları dışında sabah ve ikindi namazlarından sonra cenaze namazı kılınacağı hususunda icma ederler. Derler ki: "Sabah ve ikindi namazlarından sonra namazın yasaklanmasının ma'nâsı ve hakikati işte budur."

Âlimler bu hususta şunu da söylerler: "Bu meselede gelen yasağın gayesi kat-ı zerî'a'dır. Yani zarara götüren sebebi de ortadan kaldırmak... Zîra, sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz, mubah kılınsaydı, asıl yasaklanmış olan güneşin doğma ve batma anlarına kadar namaz kılmaya devam edileceğinden korkulurdu."
Bu söylediğimiz görüş, İbnu Ömer'e aittir. Ancak bir grup ulemâ bunu benimsemiştir. Abdurrezzâk'ın bir rivâyetine göre İbnu Ömer demiştir ki: "Ben güneşin doğma ve batma anlarını araması dışında kimseyi gece ve gündüzün her vaktinde namaz kılmaktan men etmem. O iki vakitten men ederim, çünkü onlardan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da men etti.
"Şunu da belirtelim ki, bu hususta İbnu Ömer'in görüşü babası Hz. Ömer'in görüşüne zıddır. Hz. Âişe de İbnu Ömer gibi düşünmektedir. Zîra der ki: "Ömer bu meselede yanılmıştır, çünkü Resûlullah'ın namaz yasağı güneşin doğma ve batma anlarında kılınanlarla ilgilidir."
İbnu Hacer der ki: "Ebû'l-Feth el-Ya'merî bir grup Selefin şöyle söylediğini nakleder: İkindi ve sabah namazlarından sonra namaz kılma yasağı şu hususu duyurmak içindir: "Bu iki namazdan sonra nafile kılınmaz. Bu nehiyle (ikindi ve sabah namazlarının kılındığından itibaren geçen bütün) vakit kastedilmemiş, güneşin doğuş ve batış ânları kastedilmiştir. Bu hususu Ebû Dâvud'un Hz. Ali'den hasen senetle rivâyet ettiği şu hadis te'yîd eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikindiden "sonra" güneş yüksekte değilse namaz kılmayı yasakladı." Öyle ise hadiste geçen "sonra"lıkla kastedilen müddet umum vakte şâmil olmayıp, sadece doğuş ve batış anlarıyla, bu ânlara yakın olan vakitlere şâmildir."[1086]

?2934 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? ?????? # ???? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????????[. ????? ?????? .

5. (2934)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nafilelerden hiçbirine, sabah namazının iki rek'atlik nafilesi kadar aşırı ilgi göstermemiştir."[1087]

?2935 ?6? ??? ????? '?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]? ??????????? ?????? ??????????? ????????[.

6. (2935)- Ebû Dâvud'un, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Sizi, atlılar tardedecek (kovalayacak) bile olsa o iki rek'ati terketmeyin."[1088]

?2936 ?7? ??? ???? ???????:]??????????? ?????? ????????? ?????? ???? ?????????? ????????[.

7. (2936)- Nesâî'nin bir rivâyetinde: "Sabah namazından önce kılınacak iki rek'at nafile namaz dünyanın tamamından daha hayırlıdır." denmiştir.[1089]

AÇIKLAMA:

Sabah namazının sünnetine teşvik sadedinde beyan buyrulan hadis çoktur, 2935 numarada geçen Ebû Dâvud hadisi iki sûrette te'vil edilmiştir:
1- Atlılar ve binekliler harekete geçerek sizi bırakacak da olsalar, ordudan geri kalma tehlikesine rağmen bu iki rek'ati terketmeyin.
2- Düşman atları sizi saf dışı edecekse, yani siz düşman atlarının tâkibinde iken, onlar sizi öldürmek için üzerinize gelirken de o iki rek'ati bırakmayın, yani yönünüz, istikametiniz ne olursa olsun, at üzerinde kaçarken dahi îmâ ile namazı kılın, sakın terketmeyin.
Dediğimiz gibi bu ifade namaza teşvikte mübâlağalı bir üslubtür.[1090]

?2937 ?8? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ???????? ??????????? ???????????? ?????? ?????????? ???''??????? ???? ????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

8. (2937)- Yine Hz. Âişe(radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazında ezanla ikâmet arasında hafif iki rek'at namaz kılardı."[1091]

?2938 ?9? ??? ????:]????? ?????????????? ?????? ??????: ???? ????? ???????? ?????? ?????????[.

9. (2938)- Diğer bir rivâyette şu ibare var: "O iki rek'atı öyle hafif tutardı ki, ben "bunlarda Fatiha'yı okudu mu?" derdim."[1092]

?2939 ?10? ??? ???? ???????:]????? ???? ?????? ?????????? ???'????? ?'????? ???? ????? ????????? ????? ???????? ??????????? ???????????? ?????? ????? ???????? ?????? ??? ??????????? ?????????. ????? ?????????? ???? ??????? ?'??????[.

10. (2939)- Nesâî'nin bir başka rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Müezzin sabah ezanının birincisini bitirip sükût ettimi kalkar, sabah namazından önce ve ufukta fecrin açılmasından sonra iki rek'at hafif namaz kılar, sonra da sağ yanının üzerine uyurdu."[1093]

?2940 ?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]????? ?????? ?????? # ???????? ??? ??????? ?? ????????? ????????? ?? ?'??? ?????????: ??????? ??????? ???????? ????? ???????? ???????? ?Œ???. ??? ??????????? ????????? ?? ??? ?????????: ???? ??? ????? ????????? ????????? ??? ???????? ??????? ????????? ???????????? ?Œ??[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

11. (2940)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'atında çoğunlukla şunları okurdu: Birinci rek'atte (meâlen): "(Ey müminler) deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'ân'a, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakûb'a ve torunlarına (esbâta) indirilenlere, Musa'ya, İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabbleri katından verilen (Kitap ve âyetlere) iman ettik. Onlardan hiç birini (kimine inanmak, kimini inkâr etmek sûretiyle) diğerinden ayırd etmeyiz. Biz, (Allah'a) teslim olmuş (müslümanlar)ız" (Bakara 136). İkinci rek'atte de, Âl-i İmrân sûresindeki şu âyet (meâlen): "De ki: "Ey Ehl-i kitap (Yahudiler, Hıristiyanlar) hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve âdil) bir kelimeye gelin. (Şöyle) diyerek: "Allah'tan başkasına tapmayalım, Ona hiçbir şeyi eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler (diye) tanımayalım. (Buna rağmen) eğer yine yüz çevirirlerse (o halde) deyin ki: "Şâhid olun, biz muhakkak müslümanlarız" (64. âyet).[1094]

?2941 ?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ??? ???????? ?? ????????? ????????? ?? ?'??? ?????????: ??????? ??????? ???????? ????? ??????? ???????? ?Œ??.

????????? ?Œ??: ???????? ??????? ????? ????????? ????????????? ?????????? ??????????? ???? ?????????????[. ????? ??? ???? .

12. (2941)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'atında çoğunlukla şunları okurdu: "(Ey mü'minler) deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur' an'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kûb'a ve torunlarına (esbât) indirilenlere, Mûsa'ya, İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabbleri katından verilen (Kitap ve âyetlere) iman ettik. Onlardan hiç birini (kimine imanmak, kimini inkâr etmek suretiyle) diğerinden ayıd etmeyiz. Biz, (Allah'a) teslim olmuş (müslümanlar)ız." (Bakara 136). İkinci rek'atte de: "Ey Rabbimiz, senin indirdiğin (o Kitab'a) inandık,o peygambere de tâbi olduk. Artık bizi (birliğini ve peygamberlerini tanıyan) şâhidlerle beraber yaz"(Âl-i İmrân 53)[1095] âyetini okurdu."[1096]

?2942 ?13? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? #: ????? ?? ?????????? ?????????: ???? ??? ??????? ????????????? ?????? ???? ?????? ?????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

13. (2942)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'atinde şunları okudu: "Kul yâ eyyuhe'l-Kâfirûn" ve "Kul hüvallâhu ahad."[1097]

?2943 ?14? ???????? ?? ??? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????? ??????? ??????? ?? ?????????????? ?????? ????????: ???? ??? ??????? ????????????? ?????? ???? ?????? ?????[.

14. (2943)- Tirmizî'nin İbnu Mes'ud'dan kaydettiği bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Ben bir ay kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı göz ucuyla tâkib ettim, sabahın farzdan önce kılınan iki rek'atinde şu sureleri okuyordu:"Kul yâ eyyühe'l-Kâfirûn" ve "Kulhüvallâhu ahad."[1098]

?2944 ?15? ????????:]???????? ????? ?????? # ????????? ??????? ???????? ?? ?????????????? ?????? ????????? ??? ?????????????? ?????? ????????: ???? ??? ??????? ????????????? ?????? ???? ?????? ?????[.

15. (2944)- Bu rivâyet Nesâî'de biraz farkla şöyle gelmiştir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yirmi kere göz ucuyla tâkib ettim, akşamın farzından sonra kılınan iki rek'atle sabahın farzından önce kılınan iki rek'atte Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuyordu."[1099]

?2945 ?16? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? :]????? ????? ?????? # ???? ?????? ????????? ?????????? ????? ?????? ???????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ????????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

16. (2945)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'at nafilesini kıldı mı, uyanıksam benimle konuşurdu, değilsem, müezzin namaz için (ikâmet okuyuncaya kadar yatardı)."[1100]

AÇIKLAMA:

Cumhûr bu hadisten, sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra konuşmanın caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Şâfiî ve Mâlik bu görüştedir. Ancak İbnu Mes'ud, Said İbnu Cübeyr, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Saîd İbnu'l-Müseyyeb bu esnada konuşmayı mekruh addetmişlerdir. Kûfilerin de benimsediği bu görüş mensupları mezkur vakti tevbe ve istiğfar vakti kabul edip konuşmayı mekruh addederler.
Kastalânî, İrşâdu's-Sârî'de: "Hadise göre, sabahın iki rekatli sünnetinden sonra mübah söz etmekte bir beis yoktur" der. İbnu'l-Arâbî de şu açıklamayı yapmıştır: Bu vakitte sükut etmekte me's ûr (Resûlullah'tan mervî) bir fazilet yoktur. Me's ûr fazilet, sabahın farzından sonra güneş doğuncaya kadarki zaman için mevcuttur.
Kerahetle ilgili rivâyet İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan Taberânî'de yapılmıştır. Atâ der ki: "İbnu Mes'ud, sabahtan sonra konuşan bir cemaate rastlamıştı, onları konuşmaktan nehyetti ve onlara, "Siz namaza icâbet ettiniz ister kılın ister sükût edin" dedi. Ulemâ bu rivâyetin zayıflığına dikkat çeker, "sahih olduğu takdirde mezkûr konuşmanın mâlâyânî olduğuna hamledilir" der. Bizzat Şâriden mübah kelamla konuşma sâbittir. Sahâbenin sözü Resûlullah'ın sözü ile muvazeneye gelmez.[1101]

?2946 ?17? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ????????? ????????????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

17. (2946)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz, sabahın farzından önce iki rek'atlik sünneti kılınca sağı üzerine yatsın..."[1102]

AÇIKLAMA:

Sabah namazının sünnetinden sonra yatma meselesi ulemâ arasında farklı görüşlere sebep olmuştur. Mesele üzerinde muhtelif rivâyet mevcuttur. Mübârekfûrî Tirmizî Şerhi'nde bu görüşleri delilleriyle kaydeder. Özet olarak bu meselede beş farklı görüşten bahsedilmektedir:
1) Müstehab vasfiyla meşrûdur. Nitekim Tirmizî, seleften bir kısmının tatbikatını rivâyet etmiştir.
2) Bu yatma vacibtir, mutlaka yerine getirilmelidir, sabahın farzının makbuliyet şartlarındandır. Bu görüş Zâhirîlerden İbnu Hazm'a aittir.
3) Bu yatma bid'attir, mekruhtur. İbnu Mes'ud ve İbnu Ömer (radıyallâhu anh) bu kanaattedir.
4) Birinci görüşün muhalifidir. Hasan Basrî hazretleri sabahın sünnetinden sonra yatmaktan hoşlanmazmış.
5) Gece namazına kalkanlarla kalkmayanlar hakkında bu yatmanın hükmü farklıdır. Gece namazına kalkanlar için istirahattir, meşrûdur, kalkmayanlara meşrû değildir.
Evlâ olan görüş birinci görüştür; sabahın sünnetini kıldıktan sonra yatmak meşrûdur, müstehabtır.[1103]

?2947 ?18? ??? ???? ?? ??????? ?? ??? ??? ?? ???? ???:]?????? ????? ??????
?????????? ???????? ?????????? ?????? ????????. ????? ????????? ?????????? ???????. ?????: ???? ??? ??????? ?????? ?????? ???????: ????? ???? ????? ???????? ?????????? ????????. ????: ??? ???? [. ????? ??? ???? ???????? .

-

18. (2947)- Muhammed İbnu İbrahim, ceddi Kays İbnu Amr'dan anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi ve namaza duruldu. Onunla birlikte sabah namazını kıldım. Sonra namaz bitince beni namaz kılar buldu.
"Ağır ol ey Kays! dedi. Bir namaz daha mı kılıyorsun?"
"Ben sabahın sünnetini kılmamıştım (onu kılıyorum)" deyince:
"Öyleyse hayır, (bunda bir beis yok)" buyurdu."[1104]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki metin Tirmizi'ye aittir. Ebû Dâvud'un rivâyeti biraz farklıdır:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazından sonra iki rek'at kılan bir adam görmüştü:
"Sabah namazı iki rek'attir" buyurdu. Adam:
"Ben farzdan önce iki rek'ati kılmamıştım, şimdi onları kılıyorum" dedi. Resûlullah sükût buyurdu."
2- "Bir namaz daha mı?" yani aynı vakitte iki farz mı kılıyorsun? ma'nâsında inkâri bir sorudur.
3- "Öyleyse hayır" ifadesi de sünneti kılmanda bir beis yok, yasaklamıyorum ma'nâsında anlaşılmıştır. Rivâyetin Ebû Dâvud'da gelen vechinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamın açıklamasına sükûtla cevap veriyor, yani sabahın sünnetini kılmasına itiraz etmiyor.[1105]

?2948 ?19? ??? ???????? ?? ???? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???????????. ???????? ????????? ????? ?????? # ??? ???? ????????. ?????? ????: ????????? ????????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

19. (2948)- Abdullah İbnu Mâlik İbnu Buhayne (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikâmet başladıktan sonra namaz kılmakta olan bir adam gördü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca halk adamın etrafını sardı ve (Resûlullah ona):
"Sabahı dört mü (kılıyorsun)? Sabahı dört mü (kılıyorsun)?" dedi.[1106]

AÇIKLAMA:

1- Hadis farklı vecihlerde gelmiştir. Müslim'deki vechi daha açık bir mahiyettedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sabah namazının farzını kılmak üzere ikâmet getirilmiş iken sünnet kılan bir adamın yanından geçti. (Durarak) adama bir şeyler söyledi. Biz ne söylediğini bilmiyorduk. Namazdan çıkınca (ne söylediğini öğrenmek için) adamın etrafını sardık:
"Sana Resûlullah ne dedi?" diye sorduk. Adam:
Bana: "Sizden biri, nerdeyse sabah namazını dört rek'at kılacak" dedi" cevabını verdi."
Hadisin sadedinde olduğumuz vechine göre Resûlullah adama istifham-ı inkârî yoluyla "Sabah namazını dört mü kıldın?" demiştir ve aynı soruyu tekrarlayarak bu hareketi hoş karşılamadığını te'kîd etmiştir.
2- Burada sabah namazında ikâmet sırasında sünnet kılmanın yasaklandığı görülmektedir. Ulema, Resûlullah'ın namazı bozdurmayıp sadece hoşnutsuzluk (inkâr) ifade etmesinden hareketle kerâhetin tahrîmî değil, tenzîhî olduğunu istidlâl etmiştir. Ancak, sabahın farzına başlandığı zaman sünnet kılmanın hükmü hususunda ulemânın farklı hükümlere giderek ihtilaf ettiğini belirtmek isteriz. Çünkü, bazı hadislerde de her ne pahasına olursa olsun sabahın sünnetini bırakmamayı tavsiye eden hadisler de gelmiştir. Nitekim 2935 numaralı hadiste "Sizi atlılar kovalamakta olsa bile sabahın sünnetini terketmeyin" mânasında irşâd-ı Nebevî vârid olmuştur.
Sabah namazı için müezzin kâmete başlamış veya imam namaza durmuş olsa sünnet kılınmalı mı kılınmamalı mı? meselesi üzerine ileri sürülen görüşleri şöyle özetleyebiliriz:
1) Hanefîlere göre farzda imama yetişmeyi -tahiyatta bile olsa- kestiren bir kimse, sünneti safa dahil olmadan kılmalıdır. Mümkünse mescidin namaz kılınan sahan kısmında değil, kapının yanında kılmalıdır. Böyle müsait bir yer yoksa bir direğin arkasında veya imkân nisbetinde cemaatin dışında kılmalıdır. Aslında sabahın sünnetini evde kılmak efdaldir.
Önce sünneti kılıp sonra imama da yetişmek sûretiyle hem sünnet ve hem de cemaat sevabını elde etmiş olur. Sünnet kılmayı tecviz edenler "amellerinizi iptal etmeyin (bozmayın)" (Muhammed 33) âyetini delil gösterirler. Ayrıca Beyhakî'nin rivâyet ettiği: "Namaz için müezzin ikâmete başladı mı, sabahın iki rek'atlik sünneti hariç, farz namazdan başka namaz kılınmaz" hadisi de delil yapılmıştır.
2) İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel başta olmak üzere İbnu Ömer, Ebû Hüreyre, İbnu Cübeyr, İbnu Sîrîn gibi bir kısım selef büyüklerinin inanç ve tatbikatına göre, imam farza durmuşken sünnet kılınamaz. Bu görüşte olanlar sadedinde olduğumuz hadisin zâhirini esas almışlardır.
3) Zâhirîler bu meselede daha ileri giderek "Bir kimse sünnet kılarken farz için ikâmet başlarsa, namazı orada kesip cemaate katılması gerekir, yoksa kıldığı namaz bâtıl olur" derler.
4) Süfyân-ı Sevrî: "İlk rek'atte imama yetişeceğini kestiren sünneti tamamlar, değilse hemen kesip imama uyar" demiştir.
Mescidde sabah namazının sünnetini kılmayı mekruh addedenler müteâkiben kaydedeceğimiz Abdullah ibnu Sercis hadisini delil gösterirler.[1107]

?2949 ?20? ??? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????????? ????????? ?????? # ?? ????? ??????????. ???????? ??????????? ?? ??????? ??????????. ????? ?????? ???? ????? ?????? # ???????? ????????? ?????: ??? ?????? ?????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ??? ????????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

20. (2949)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını kılarken bir adam mescide girdi. Mescidin yan tarafında sünneti kıldı. Sonra Resûlullah'a dahil olup O'nunla da farzı kıldı. Aleyhissalâtu Vesselâm namazı bitirince:
"Ey falan, şu iki namazdan hangisini sayıyorsun? Tek başına kıldığını mı, bizimle kıldığını mı!" buyurdular."[1108]

AÇIKLAMA:

Âlimler farz kılınırken nafile kılmanın yasaklanış sebebi hususunda da bazı farklı yorumlarda bulunmuşlardır: Nevevî bidâyetten itibaren cemaat sevabına nâil olmak diye ifade eder. Ona göre, cemaatten hasıl olan sevap, ayrı kılınan nafileninkinden üstündür, öyleyse farzı ikmal eden şeyleri muhafaza etmek, nafile ile meşgul olmaktan evladır.
Bazı âlimler farz sırasında nafileden men etmeyi sedd-i zerâyı (yani çıkacak kötülüğü önceden önlemek) kâbilinden bilirler. "Böyle yapıla yapıla, zamanla sabah namazı dört rek'at sanılabilir, bu endişeyle farz sırasında sünnet yasaklanmıştır" diyen olmuştur. Nitekim bizzat Resûlullah'ın hadislerinde (2948): "Neredeyse sizden biri sabah namazını dört rek'at kılacak" endişesi sâdır olmuştur.
Resûlullah'ın bu meseledeki hassasiyetinde "farz"ın ve cemaatin ehemmiyetini mü'minlerin zihinlerine nakşetme endişesini görmek de mümkündür.[1109]

?2950 ?21? ??? ??? ???? ???:]?????? ?????? ?“??????? ????????? ??????????. ???????? ?????????? ????????? # ??????: ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ?? ????? ?????????[.

21. (2950)- Ebû Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ashabtan bir cemaat ikâmeti işitmişti, hemen (sünnet) namaza kalktılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara:

"İki namazı beraber mi kılıyorsunuz? İki namazı beraber mi kılıyorsunuz?" diye çıkıştı. Bu (hâdise) sabah namazı sırasında cereyan etmişti."[1110]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "İki namazı beraber mi?" şeklindeki sözünü şârihler hep tevbih ve zecr olarak değerlendirirler. Bu sebeple Ô"çıkıştı" diye çevirdik.
2- Resûlullah'ın çıkışması, ikâmet okunduktan sonra, artık nafile kılınmayacağı içindir. Çünkü ikâmetle birlikte, nafile kılmak üzere kalkmışlardır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, ikâmet farz içindir ve farz başlayınca artık mescidde hiçbir nafilenin kılınması caiz değildir.
3- Hâdise sabah namazı esnasında cereyan etmiş ise de, ikâmet okunduktan sonra farzdan başka namazın caiz olmayacağı hükmü sabaha has değildir, bütün namazlar için mûteberdir. Zira Müslim ve diğer hadis kitaplarında geldiği üzere Efendimiz: "ikâmet okununca sadece farz kılınır" buyurmuştur. Bu hadisin İbnu Adiyy rivâyetinde şu ziyade yer almıştır: "Ey Allah'ın Resulü dendi, sabahın sünneti de mi kılınmaz?" "Evet, buyurdular, sabahın sünneti de!" Bunu esas alan İmâm Mâlik şöyle demiştir: "Kim mescide girdiği zaman farza başlanmış ise, artık sünnet kılmaz. Mescide girmemiş ise ve bir rek'ati kaçırmayacağı hususunda kanaat getirirse dışarıda -yani cumanın kılındığı avlunun haricinde- sünneti kılar. Eğer birinci rek'ati kaçırmaktan korkarsa mescide girer, imama uyar, sünneti güneş doğduktan sonra kaza eder."[1111]

?2951 ?22? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ???? ??????? ????????? ????????? ???????????????? ?????? ??? ???????? ?????????[. ????? ???????.

22. (2951)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabahın iki rek'atini vaktinde kılamazsa güneş doğduktan sonra kılsın."[1112]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî, bu hadisin arkasından şunu ilave eder: "Bazı ehl-i ilim bununla amel etmiştir. Süfyân-ı Sevrî, Şâfiî, Ahmed, İshak, İbnu'l-Mubârek bu hadisle hükmettiler."
2- Şevkânî şu açıklamayı kaydeder: "Irakî, "Şâfiî mezhebinde sahîh görüşe göre bu iki rek'at sabah namazından sonra eda olarak kılınır" der ve ilave eder: "Hadis bu sünneti farzdan önce kılamayan kimsenin, mutlaka güneş doğduktan sonra kılacağı hususunda sarih değildir. Hadiste, bunu mutlak olarak kılamayana illa da güneş doğduktan sonra kılması için bir emir de yok. Şurası şüpheden arîdir: Bu iki rek'at, eda vaktinde terke uğramış ise kaza vaktinde kılınır, ancak, hadiste sabah namazını kıldıktan sonra (daha güneşin doğmasını beklemeden) kılmayı men eden bir açıklık da mevcut değildir. Söylenen bu hususa (yani imamla farzı kıldıktan sonra vakit olduğu takdirde daha güneş doğmadan sabahın sünnetinin edaen kılınabileceğine), Dârakutnî, el-Hakîm ve el-Beyhakî'nin bir rivâyetleri de delalet etmektedir: "Kim sabahın iki rek'atini (sünneti) güneş doğuncaya kadar kılmamış ise onları kılsın."[1113],[1114]

?2952 ?23? ???? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ????? ??? ???????? ?????????[. ????? ???? ???? .

23. (2952)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)den anlatıldığına göre, sabah namazının sünnetini kaçırdığı olmuştur. Ancak güneş doğduktan sonra onu kaza etmiştir."[1115]

AÇIKLAMA:

İbnu Abdi'l-Berr der ki: "Bu rivâyet, sabah namazının sünnetinin müekked sünnetlerden olduğuna delildir. Şâfiî, Atâ ve Amr ibnu Dînar bu iki rek'atin imam selam verip sabah namazından çıktıktan sonra kılınabileceğini söylemişlerdir. Ancak İmam Mâlik buna itiraz eder. Ülemânın ekserisi, bu namazın imamdan sonra kılınmasını yasaklamış, güneş doğduktan sonra kılınması gerektiğini söylemiştir."
Zürkânî der ki: "İmamın arkasından sabahın sünnetinin kılınabileceğini söyleyen İmam Şâfiî bu hükmünde Amr İbnu Kays'ın şu rivâyetine dayanır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün, sabah namazından sonra iki rek'at sabah sünnetini kılan bir adam görmüştü: Adama:
"Sabah namazı iki rek'attir!" ikazında bulundu. Adam:
"Ben farzdan önce sünnet kılmamıştım, şimdi kılıyorum" deyince, Efendimiz sükût buyurdular."[1116]

ÖĞLENİN SÜNNETLERİ

?2953 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (2953)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleden önce dört, öğleden sonra da iki rek'at kılardı.[1117]

AÇIKLAMA:

Tirmizî'nin hadis hakkında verdiği bilgilerden biri şudur "Ashâb ve arkadan gelen ulemanın çoğu bununla amel etmiştir.." Arkadan kaydedilen Hz. Âişe'nin rivâyeti bunu takviye eder ve Resûlullah'ın öğleden önce kıldığı dört rek'ati hiç bırakmadığını belirterek bunun müekked bir sünnet olduğunu dile getirir.[1118]

?2954 ?2? ??? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ????? # ???? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????????[.

2. (2954)- Yine Tirmizî'nin bir diğer rivâyetinde Hz. Âişe şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlenin farzdan önceki dört rek'atli sünneti, namazdan önce kılamazsa sonra kılardı."[1119]

?2955 ?3? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????[. ????? ????? ????? .

3. (2955)- Ümmü Habîbe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim öğleden önce dört, öğleden sonra da dört (rek'at nafile) kılarsa, Allah onu ateşe haram eder."[1120]

?2956 ?4? ??? ?????:]???? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???? ????????[.

4. (2956)- Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: "Kim öğleden evvel dört, öğleden sonra da dört (rek'at nâfile) kılmaya devam ederse Allah onu ateşe haram eder."[1121]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler öğleden önce kılınan dört rek'atli sünneti tekid eder. Öğleden sonra kılınan dörde gelince Aliyyü'l-Kârî bununla ilgili olarak der ki: "Öğleden sonra kılınan iki de te'kid edilmiş olmaktadır. Diğer iki rek'at de müstehab kılınmış olmaktadır. Evla olanı bu dört rek'atı ikişer ikişer kılmak, farzdan önceki dört gibi tek bir selamla tamamlamamaktır."
2- Hadis şöyle bir soruya imkan sağlar: "Buna bir sefer yapan da vaadedilen mükafaata mazhar olacak mıdır?" Hadisin önceki (2955) vechi "bir kere yapana da mükafaat" vardır" ihtimalini taşır ise de ikinci vecihte "devam ederse" kaydı yer almıştır. Şu halde öğleden önce ve sonra "dört" rek'at nafile kılmaya devam etmek gerekmektedir.
3- Şârihler, şu soruya da cevap aramışlardır: "Hadis bu kimsenin hiç ateşe girmeyeceğini mi, yoksa girme mukadder olsa da , girdiği takdirde ateşin değmiyeceğini mi ifade ediyor?" veya: "Ateş ona değse bile tamamını kuşatması mı ateşe haram edilmiştir?" Hadisin Nesâî'deki bir vechinde gelen "Ateş ebediyyen yüzüne değmez" ifadesinde olduğu gibi, bu ifade Resûlullah'ın bir başka hadislerinde "secde mahallerini yakması ateşe haram edilmiştir" hükmüne de uygun gelmektedir.
Şu halde bu rivâyetler nazar-ı dikkate alınınca sadedinde olduğumuz hadiste cüz'ün kastedilip küllün (bütünün) zikredilmiş olduğu söylenebilir. Her şeye rağmen hadisin te'vile gidilmeyip, hakikate hamledilmesi de mümkündür, zîra Cenâb-ı Hakk rahmetiyle bu kimsenin bedeninin tamamını da ateşe haram kılmış olabilir. Allah'ın fazlı ve rahmeti bundan da geniştir.[1122]

?2957 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (2957)- Hz. Ebû Eyyub (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğlenin farzından önce tek bir selamla kılınan dört rek'at nafile var ya bunların önünde sema kapıları açılır."[1123]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen namaz, Gazâlî'nin açıklamasına göre öğlenin sünneti değildir.
Zevâl vaktinde öğlenin girmesine yakın kılınan dört rek'atli bir namazdır, Sünnetü'z-Zevâl denmektedir.
Namazın önünde sema kapılarının açılması, onun makbûliyetinden, hedefe sürat-i vüsûlunden kinayedir.[1124]

?2958 ?6? ??? ???????? ?? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ??????? ????????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????????. ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????????. ????????? ??? ???????? ?? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

6. (2958)- Abdullah İbnu's-Sâib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneşin zevâlinden sonra ve öğleden önce dört rek'at namaz kılardı ve derdi ki: "Şimdi semâ kapılarının açıldığı bir vakittir. Bu anda sâlih bir amelinin oraya yükselmesini isterim"[1125]

AÇIKLAMA:

Irakî, burada zikri geçen dört rek'atin, öğlenin dört rek'ati olmadığını söyler. Bu ve önceki hadis, sünnet-i zevâl denen aynı namazı mevzubahis etmektedirler. Resûlullah o saatte sâlih bir amelinin yükselmesi arzusunu ifade etmekle, şu âyete telmihte bulunmaktadır: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih ameller yükseltir." (Fâtır 10).[1126]

?2959 ?7? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????????????? ?? ????????? ????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?? ?????? ??????????. ????? ?????: ??????????? ??????? ???? ?????????? ?????????????? ??????? ????? ?????? ??????????[. ????? ???????.»???????« ?????? ?? ??? ??? ???? .

7. (2959)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğleden önce zevâlden sonra dört rek'at vardır ki bunlar seherde kılanan emsalleri değerindedirler. Her ne varsa, bu saatte mutlaka Allah'ı tesbih eder."
Resûlullah, sonra şu âyeti okudular: "Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğerek secde etmekte olduklarını görmüyorlar mı?" (Nahl 48).[1127]

İKİNDİNİN SÜNNETİ

?2960 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ??? ???? .

1. (2960)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindiden önce iki rek'at kılardı."[1128]

AÇIKLAMA:

Şârihler, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin burada, ikindiden önce kılınan dört rek'atli sünneti kasdettiğini söylerler ve bu rivâyetten Resûlullah'ın zaman zaman bu sünneti iki rek'at olarak kılmış olduğunu anlarlar. Şu halde, kişi bunu iki veya dört kılmada muhayyerdir, dört kılması efdaldir.[1129]

?2961 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????? ?????? ????? ????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (2961)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindiden önce dört rek'at nafile kılan kimseye Allah rahmetini bol kılsın."[1130]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bazı rivâyetlerde ".arasını selamla ayırdığı dört rek'atı kılan." şeklinde gelmiştir. Yani ikindinin dört rek'atli sünneti ikişer ikişer kılınabilecektir. Mamafih selamı teşehhüd olarak anlayan da olmuştur. Böyle anlayanlar için ikindi namazında dördüncü rek'atın sonunda olmak üzere bir kere selam vardır.
Resûlullah bu sünnete çeşitli ifadeleriyle teşvik etmiştir: "Kim ikindiden önce dört rek'at nafile kılarsa ona ateş değmez"; "Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa Allah ona mağfiret eder"; "Kim ikindiden önce dört rek'ati devam ettirirse Allah ona cennette bir bina yapar"; "Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa Allah onun bedenini ateşe haram

eder."
Resûlullah'ın tergib ve teşvik edici ifadelerle ehemmiyetini dile getirdiği dört rek'atli ikindi sünneti müstehabtır.[1131]

?2962 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ????????: ???????? ?????????? ????????????? ???? ?????????? ?????????????? ?????? ????????? ???? ???????????? ??????????????[. ????? ??????? .

3. (2962)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi namazından önce dört rek'at nafile kılardı. Bunların arasını (İkinci rek'atin teşehhüdünde)mukarreb meleklerle müslüman ve mü' minlerden onlara tâbi olanlara selam ile ayırırdı."[1132]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, hadisin sonunda, hadiste geçen Ô"teslim"le Resûlullah'ın teşehhüdü kasdettiğinin anlaşıldığını belirtir. İshâk İbnu İbrahim, böyle anlar ve dört rek'atli bu sünneti selamla ikiye bölmezmiş. Ancak, yine Tirmizî'nin kaydına göre Ahmed ve Şâfiî hazretleri gece ve gündüz nafilelerinin hep ikişer ikişer olacağına hükmetmişlerdir ve dörtlüleri böylece selamla ortadan bölerek ikişer ikişer kılmışlardır.
Bu vesileyle şunu da kaydedelim: Nafilelerin ikişer ikişer veya dördü birden kılınmasının efdaliyeti hususunda Selef ihtilaf etmiştir:
* Bir rivâyette Ahmed İbnu Hanbel gece namazlarının ikişer ikişer olmasını üstün görmüş, "gündüzleyin kılarsa dördü beraber kılmasında beis yok" demiştir.
* Hanefîler de gündüz dört kılmanın efdal olacağını söylemiştir. Onlar bu hükme giderken, Tirmizî'de gelen:
"Gece namazı ikiçer ikişer kılınır. Sabahın girivermesinden korkarsan tek rek'at kılarak vitir yap, namazın tekle tamamlansın" hadisine dayanır. Ayrıca Hanefîler, "Teslimden maksad tahlil teslimi değil, teşehhüddür." diye te'vilde bulunurlar.[1133]

?2963 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? ?????? # ????????? ?? ??????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????????[.

4. (2963)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, günümde ikindi namazından sonra iki rek'at nafile kılarak gelirdi."[1134]

?2964 ?5? ??? ?????:]??? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??????? ?????[. ?????
?????? ? ??????? .

5. (2964)- Hz. Âişe bir başka rivâyette şöyle demiştir "İkindi namazından sonra kıldığı iki rek'ati, yanımda hiç terketmedi."[1135]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetler Selef'in bazı ihtilaflarına sebeptir:
* Bazı âlimler bunlara dayanarak ikindi namazından sonra -kerâhet vaktine kalmamak şartıyla -nafile kılmayı mutlak olarak mübah addetmişlerdir. (Bu hususta mezheplerin görüşlerini daha önce kaydettik (2932. hadis).
Mekruh addedenler, onlara şu cevabı verirler: "Bu hadis, revâtibten kaçırılmış olanları kerahetsiz olarak kılmaya delâlet eder. Resûlullah'ın kesintisiz devâm etmiş olması, O'nun hasâisindendir. Bunun delili de Ebû Dâvud'da gelen Zekvân Mevlâ Âişe'nin şu rivâyetidir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)ikindiden sonra namaz kılardı; fakat bize men ederdi. (Oruçta birkaç gün hiç iftar yapmadan) visâlde bulunurdu, fakat bize visâli (iftar yapmadan bir kaç gün oruç tutmayı) yasaklardı."
Müteakip rivâyet Resûlullah'ın ikindiden sonra kıldığı iki rek'ate bir başka açıklama (ve sebep) kaydedecektir.[1136]

?2965 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ????????? # ??????????? ?????? ????????? '????? ????????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ????????. ????? ???? ?????? ???????[. ????? ??????? .

6. (2965)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi namazından sonra iki rek'at nafile kılmıştır, çünkü kendisine gelen bir malın taksimini yapmış, bu meşguliyet O'nun öğle namazından sonra kılmakta olduğu iki rek'ati kılmasına mâni olmuştu. Bunun üzerine onları ikindiden sonra kıldı. Sonra bir daha bu iki rek'ati kılmadı."[1137]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet daha önce kaydettiğimiz Hz. Âişe rivâyetine ters düşmektedir. Zîra orada Hz. Âişe'nin yanına ikindilerden sonraki her gelişinde mutlaka iki rek'at kıldığı ifade edilmektedir. Aradaki teâruz, râvinin Hz. Âişe'nin yanında kıldığı bu namazı bilmemesi ile îzah edilmiştir. Öyle ise Hz. İbnu Abbâs'ın nefyi, Hz. Âişe'nin te'yidini cerhedemez. İsbat eden, nefyedene mukaddemdir."
Keza Ümmü Seleme'nin bir rivâyetinde de, ikindiden sonra, Resûlullah'ın bir keresinde iki rek'at kılmış oluğu belirtilmektedir. Bu rivâyete de İbnu Abbâs'ın rivâyeti için söylenen şey cevap olur: Demek ki Resûlullah, ikindiden sonra kıldığı iki rekati sadece Hz. Âişe'nin evinde kılmaktaydı, işte hasâisten olan da budur. Diğer iki şehadet, belirtilen sebeplerle, Resûlullah'ın vakti içinde kılamadığı öğlenin iki rek'atlik sünnetinin ikindiden sonra "kaza"sı olmaktadır. Nitekim Buhârî'nin kaydettiği bir rivâyette Hz. Âişe, bu namazı Resûlullah'ın, "ümmetine ağırlık olur korkusuyla" mescidde kılmadığını belirtir.[1138]

?2966 ?7? ??? ??????? ?? ???????? ???:]??????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????? ?????? ????????. ???????: ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?'????? ???? ????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? # ??????????? ????? ??????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????? ???????? ???????????? ?????? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ???? .

7. (2966)- Muhtar İbnu Fulful anlatıyor: "Hz. Enes'ten ikindiden sonra kılınacak nafile namaz hakkında sordum" dedi ki:
"Hz.Ömer, ikindiden sonra nafile kılanların ellerine (sopayla) vururdu. Biz iki rek'ati, Resûlullah devrinde güneş battıktan sonra akşam namazından önce kılardık. Bizi bunu kılarken Efendimiz görürdü de ne emrederdi ne de nehyederdi."[1139]

AÇIKLAMA:

Hadisin Müslim'deki aslında Enes'in akşamdan önce iki rek'at kıldıklarını söylemesi üzerine Muhtar sorar:
"Bu iki rek'ati Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm) da kılar mıydı?" Enes: "Bizi kılarken görürdü de ne kılmamızı emreder ne de kılmaktan nehyederdi" cevabını verir.
Bu konuda gelen farklı rivâyetler hakkında Nevevî şöyle bir açıklama sunar: "Bu hususta ulemânın iki farklı görüşü var. Meşhur olan kavle göre, güneş battıktan sonra, hemen akşam kılınır, nafile müstehap değildir. İkinci görüşe göre bu, müstehabtır. Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye bu görüştedir. İmam Mâlik ve ekseri fukahâya, Ashab'tan Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (radıyallahu anhüm)'e göre müstehab değildir. İbrahim Nehâî kesinlikle "bid'at" olduğunu söyler:
Nevevî, sadedinde olduğumuz hadise ve emsâline dayanarak bu namazın müstehab olacağını söyler, neshten bahsedenleri reddeder.[1140]

AKŞAMIN SÜNNETİ

?2967 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???? ?????? ??????????? ??????? ????????? ????? ????? ???? ???????? ?????????? # ???????????? ??????????? ?????? ???????? ????????? # ?????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ????????.???? ????:)???? ????? ????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?????????? ???? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ???? ???????????(.

1. (2967)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor"Müezzin akşam ezanını okuduğu zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbından bir grup kalkıp mescidin sütunlarına doğru koşup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (evinden) çıkıncaya kadar akşamdan önce ikişer rek'at nafile kılıyordu."[1141]
Müslim'in rivâyetinde şu ziyade var: "Bazan bir yabancı gelip mescide girecek olsa, namaz kılanların çokluğunu görünce, akşamın farzını kılınmış zannederdi."[1142]

AÇIKLAMA:

1- Sütunlara koşmanın sebebi, onların arkasında durup sütre yapmaktır. Böylece önlerinden kimse geçmemiş olur.
2- Hadisle ilgili ziyade açıklama önceki rivâyette geçti.[1143]

?2968 ?2? ??? ???????? ?? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ??????? ?????? ?????????? ???????????. ????? ????: ??????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ??? ??????????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???? ????? .

2. (2968)- Abdullah İbnu Mugaffel el-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dediler ki:
"Akşamdan önce iki rek'at namaz kılın!" (Efendimiz) sonra, insanların bunu bir sünnet yapmasından korkarak "Dileyen kılsın" dediler."[1144]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis Ebû Dâvud'dan başka Buhârî ve Müslim'de de bazı küçük farklılıklarla gelmiştir. Yukarıdaki metin Ebû Dâvud'daki vechidir. Buhârî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Akşamdan önce iki rek'at kılın!" emrini üç kere tekrar ettiği, üçüncüde, "Dileyen" dediği belirtilir.
Müslim'deki rivâyet şöyledir: "Resûlullah: "Herbir iki ezan[1145] arasında namaz vardır" dedi ve üç kere tekrar etti, üçüncü seferde, "Dileyen için" ibâresini ilave etti."
2 - Görüldüğü üzere buradaki teşvik akşamdan önce kılınacak iki rek'ate has değil. Beş vaktin hepsine şâmildir. Bazı âlimler, bu ıtlaktan hareketle, ezanla ikâmet arasında dileyenin başka namaz kılabileceğine hükmetmiştir.
3- Hadiste gelen "Dileyen" tâbiri bu namazın derece itibariyle farzla mukârin olarak kılınan revâtib sünnetlerden düşük olduğunu belirtmektedir. Nitekim ulemâ çoğunluk itibariyle bu namazı revâtib arasında zikretmez.[1146]

?2969 ?3? ??? ???? ??????? ????:]??????? ?????? ????? ?????????. ????? ????? ?? ???????????: ?????? ????? ?????????? ??? ??????????? ???????? ???????[.

3. (2969)- Sahîheyn'in kaydettiği bir başka rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Akşam namazından önce namaz kılın" dediler ve (bunu üç kere tekrar ettiler), üçüncüde ise, halk bunu bir sünnet edinir korkusuyla, "Dileyen" buyurdular."[1147]

AÇIKLAMA:

Burada "sünnet edinmek"ten murad devamlı uyulan şeriat, bir yol edinmektir. Peygamberimiz, bu namazı tavsiye etmekte ama ısrarla yapılmasını dilememektedir. Hatta bazı âlimler: "Ezan okunduktan sonra başka namaz kılınmaz" beyanını, Resûlullah'ın burada tavzih ettiğini, bu yasaklamadan maksadın farz namaz olduğunu belirttiğini söylemiştir. Şu halde hadis, ezan okununca, ikâmet okununcaya kadar nafile kılınabileceğine bir cevaz getirmiş olmaktadır.[1148]

?2970 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???? ???????? # ??????????? ?????? ????????? ?? ????????[. ????? ??????? ????? .

4. (2970)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, akşam namazından sonra hâne-i saadetlerinde iki rek'at (nafileyi) kıldım."[1149]

AÇIKLAMA:

1- Hadis İbnu Ömer'in Resûlullah'a iktida ettiğini ifade etmez. Şârihler, ayrı ayrı kılmış olacaklarını belirtir.
2- Bu hadis akşamın sünnetini evde kılmanın efdal olduğunu gösterir.[1150]

?2971 ?5? ??? ??? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ???????? # ?? ???????? ????? ?????? ?‘?????? ?????????. ???????? ??????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????: ????? ????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????. ?????: »????????? ??????? ???????? ?? ?????????« .

5. (2971)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Abdi'l-Eşhed mescidinde akşam namazını kılmıştı. Cemaat, farzı bitirince nafileyi kılmaya başladı. Bunu gören Resûlullah: "Bu, evlerin namazıdır" buyurdular."[1151]
Nesâî'de şu ifade vardır: "Size, bu namazı evlerde kılmanız gerekir."[1152]

AÇIKLAMA:

1- Burada tesbîhten maksad nafile namazdır.
2- Akşamın sünnetinin evde kılınması efdaldir, çünkü riyâdan, gösterişten uzak ve ihlaslıdır. Ayrıca aile efradından küçüklerin vs. namaz kılındığını görmesi, onların terbiseyi için gereklidir. Farz, nafile bütün namazların mescidde kılınması evdeki zikri azaltır. Halbuki bazı hadislerde evlerin kabirlere çevrilmemesi, evlerin zikirle nurlandırılması emredilmiştir. "Nafile namazlarınızı evlerinizde kılın, onları kabirlere çevirmeyin"; "Kişinin evindeki namazı nurdur. Öyle ise evlerinizi (namazla) nurlandırın"; "Mescidde namazınızı eda edince eviniz için de bir nasib ayırın, zira Allah bu namazdan dolayı eve (hususî) bir hayır yapar", "Farzdan sonra en hayırlı namazınız evlerinizde kıldığınız namazdır." İbnu Ömer'den gelen bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşamın sünnetini evinde kılardı" buyurarak bu husustaki sünneti te'kîd eder. Ancak bu bir vecîbe değildir. Sözgelimi mu'tekif namazını mescitte kılar.[1153]

?2972 ?6? ??? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??? ?????????? ??????????? ??? ?????: ???????? ???????? ??????? ?? ???????????[.

6. (2972)- Mekhûl merfû olarak rivâyet etmiştir: [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki]: "Kim akşam namazından sonra hiç konuşmadan iki rek'at -bir rivâyette dört- kılarsa namazı ılliyyûna yükseltilir."[1154]

AÇIKLAMA:

1- Mekhûl, bu hadisi merfû (Resûlullah'ın sözü) olarak rivâyet etmiştir. Hangi sahâbîden işittiğini belirtmediği için hadis mürseldir.
2- Akşam namazı ile iki rek'atlik nafile arasında dünyevî bir şey konuşulmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Mamafih hadis "dünyevî" kaydını ihtiva etmez, binaenaleyh bunun ıtlakı üzere yani dünyevî ve uhrevî hiçbir şeyin konuşulmaması gereği de maksud olabilir.
3- Hadisin Câmiu's-Sağîr'de kaydedilen vechind ???????? yerine ????????? denmiştir, yani "iki rekat namazı ılliyyîne yazılır."
4- Illiyyûn: meleklerin ve cin ve ins sâlihlerin işlediği her çeşit hayırların yazıldığı divanın adıdır. Buna ılliyyûn denmesi, cennetin en yüksek yerine yükselmesi sebebiyledir veya yedince semâda mukarrebûn denen Allah'a yakın olan meleklerin yanında bulunması sebebiyledir.[1155]

?2973 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????. ????:]?????? ?????: ????????? ?????????????? ?????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ????????????[. ??????? ???? .

7. (2973)- Huzeyfe (radıyallâhu anh) de benzer bir rivâyette bulunmuş ve şu ziyadeyi yapmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) derdi ki: "Akşamın farzından sonraki iki rek'ati kılmada acele edin, çünkü onlar farz namazla birlikte yükselirler."[1156]

AÇIKLAMA:

Âlimler, akşamın farzından sonra kılınan iki rek'atlik nafileye de müekked sünnet demişlerdir. Çünkü, görüldüğü üzere bu nafilenin "farz"la birlikte yükseleceği ifade edilmektedir.[1157]

YATSININ NAFİLESİ

?2974 ?1? ?? ?????? ?? ?????? ???:]???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? # ?????????: ??? ????? ????????? ????? ???????? ??????? ??? ????? ??????? ????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ??????? ??? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ????? ????????? ????????? ?'???? ???????? ???? ????????? ?????[. ????? ??? ???? .

1. (2974)- Şureyh İbnu Hânî anlatıyor: Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)' ye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazından sordum. Dedi ki:
"Yatsıyı her kılışında yanıma gelince mutlaka dört veya altı rek'at nafile kılardı. Bir gece yağmura yakalandık. Aleyhissalâtu Vesselâm'a bir post yaydık, postta suyun akmakta olduğu bir deliğe hala bakar gibiyim. Efendimizin, elbisesini hiçbir surette yerden sakındığını görmedim.[1158]

AÇIKLAMA:

Başka rivâyetler de gözönüne alınınca yatsıdan sonra Resûlullah, Hz. Âişe'nin yanında 2-6 rek'at arasında değişen miktarda namaz kılmıştır. Aliyyü'l-Kârî, bunu Resûlullah'ın bazan iki, bazan dört ve bazanda altı rekat kılmış olmasıyla izah eder. İlk iki müekkeddir, diğerleri müstehab ve nafiledir der.[1159]

CUMANIN NAFİLELERİ

?2975 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ??????????? # ???????? ??????? ???? #: ????????? ????: ?. ????: ??????? ???????????[.??? ?????: »???? ????????? ???????????«. ????? ?????? .

1. (2975)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe verirken bir adam girdi. Resûlullah adama:
"Namaz kıldın mı?" dedi. Adam:
"Hayır!" dedi. Efendimiz:
"Öyleyse iki rek'atini kıl!" diye emretti."[1160]
Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "...Kalk, iki rek'at kıl."[1161]

?2976 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????????? ??????????? ????????? ????????[.

2. (2976)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri cumayı kıldı mı, ondan sonra da dört rek'at kılsın"[1162]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet cumadan sonra dört rek'at kılmanın meşruiyyetini göstermektedir. Bazı rivâyetler Resûlullah'ın cumadan sonra eve gelerek iki rek'at kıldığını ifade eder. Sadedinde olduğumuz rivâyetle, evde iki kıldığını haber veren rivâyetin arası şöyle te'lif edilmiştir: Efendimiz cumadan sonra namazı mescidde kılınca dört rek'at kılmıştır, evde kılınca da iki rek'at kılmıştır.
Efendimiz bu namazı bazan evde, bazan mecsidde kıldığına göre, evde de mescidde de kılınabilecektir.[1163]

?2977 ?3? ??? ?????:]????? ?????? ???? ?????? ??????? ??????????? ?? ?????????? ????????????? ???? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (2977)- Bir rivâyette şöyle buyrulmuştur: "Senin acele etmen gereken bir şeyin olursa mescidde hemen iki rek'atı kıl, iki rek'at de dönünce kıl."[1164]

?2978 ?4? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ?? ????????? ?????????? ???????: ????????? ?????????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?? ???????? ????????: ????? ?????? ?????? ?????? #[. ????? ??????. ?????? '?? ???? .

4. (2978)- Nâfi merhum anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), cuma günü bir adamın cumayı kılarken durduğu yerden hiç kımıldamaksızın iki rek'at daha kılmaya devam ettiğini görmüştü, adamı bundan menetti.
"Cumayı dört mü kılıyorsun?" dedi. İbnu Ömer, Cuma günü evinde iki rekat kılar ve etrafindakilere:
"Resûlullah böyle kılardı!" dedi.[1165]

?2979 ?5? ??? ???? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ?????????? ????????? ????????? ??????? ??????????? ????? ?????????? ?????????? ????????. ????? ????? ??????????? ????? ?????????? ????? ?????? ??? ????????. ??????? ??????????? ?????? ??????? ?? ??????????? ??????? ?????
??????: ????? ???????? # ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (2979)- Atâ anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'de cumayı kıldı mı ilerler iki rek'at daha kılardı; sonra biraz daha ilerler ve dört rekat daha kılardı. Medîne'de olunca da cumayı kılar sonra evine döner, iki rekat daha kılardı, bunu mescidde kılmazdı. Bu durumun sebebi nedir? diye kendisinden sorulmuştu:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapardı" dedi."[1166]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet İbnu Ömer'in cumadan sonra Mekke'de farklı, Medine'de farklı şekilde nafile kıldığını ifade ediyor:
1- Mekke'de iki bir, dört de bir olmak üzere altı rek'at kılar; Medine'de iken cumadan sonra evine gidip iki rekat kılardı.
2- İbnu Ömer'den sorulunca, Resûlullah'ın böyle yaptığını haber verir. İbu Ömer'in Resûlullah'a nisbet ettiği kısım Medine'deki tatbikatı olmalıdır. Çünkü, bazı şârihlerin de belirttiği üzere Resûlullah'ın Mekke' de, İbnu Ömer'in söylediği şekilde cuma kıldığına dair hiçbir bilgi mevcut değildir, bilgiyi bırakalım, bir zanna da yer verilmemiştir. Hatta Resûlullah'ın Mekke'de cuma kıldığı da sahih değildir. Resûlullah'tan bunun Mekke'de vukûu kabul edilme takdirinde, bunun çoğunlukla yaptığı durumu aksettirmediğine, bilakis nadir bir ameli olduğuna hamledilir. Veya şu da söylenebilir: Bazı zamanlarda namazda tahfif Resûlullah'ın hasâisindendir. Şöyle ki: Hutbe veriş tarzı ile gelen tavsifler, hutbe sırasında Aleyhissalâtu Vesselâm'ın gözlerinin kızardığını, öfkesinin arttığını, sesinin yükseldiğini, askerlere hitab eden bir ordu komutanı ciddiyetinde hitabta bulunduğunu ifade eder. Şu halde bu tarzın bazı kereler Efendimizin yorulmasına sebep olması, bu yüzden cum'adan sonra evinde iki rek'atla yetinmesi mümkündür. Ama normalde, Resûlullah cuma'-dan sonra dört rek'at kılınmasını emretmiştir. Ayrıca bu dört rekatin evde veya mescidde olmasını belirtmemiş, mutlak bırakmıştır. Sadedinde olduğumuz hadiste görüldüğü şekilde, Resûlullah'ın bazan iki rekat kılmış olması, dört rek'at kılmanın meşruiyyetine mâni teşkil etmez, zîra aralarında bir teâruz mevcut değildir. Şu halde iki kılmak da dört kılmak da meşrudur. Ancak çoğunlukla dört kılmış olduğu için efdal olan dört kılmaktır.[1167]

İKİNCİ FASIL

VİTİR NAMAZI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Vitr kelime olarak şef'in (çift'in) zıddıdır, yani "tek" demektir. Yatsıdan sonra kılınan bir namazın adıdır. Bu namaz hususunda ulemâ çeşitli meselelerde ihtilaf eder:
1- Vacib mi, değil mi?
2- Kaç rek'at?
3- Niyet şart mı, değil mi?
4- Hususi kıraat var mı?
5- Bundan önceki namaz çift olmalı mı?
6- Son vakti ne zaman?
7- Seferde hayvan üzerinde kılınır mı?
8- Kazası gerekir mi?
9- Kunutu nedir, okunacağı yer neresidir? Kunutta ne söylenecektir, kunut ayrı mı okunur, vasledilerek mi okunur?
10- Vitirden sonra iki rek'at daha kılmak sünnet midir?
11- İlk vakti ne zamandır?
12- En faziletli nafile bu mudur, yoksa revâtibler bundan efdal midir? vs.Müteakiben kaydedilecek hadislerde ihtilafların bir kısmı görülecektir.[1168]

?2980 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????????? ?????. ?????? ???? ??????? ???????? ??????. ???????? ?????[. ????? ??? ???? .

1. (2980)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitr namazı haktır. Kim bunu kılmazsa bizden değildir." Bunu Efendimiz üç kere tekrar etti."[1169]

AÇIKLAMA:

1- "Vitir haktır" sözü vitir kılmaya teşvik içindir. Bu hususta gelen sahih rivâyetler "hak"la farzın kastedilmediğini gösterir. Sözgelimi Ubâde İbnu Sâmit'e, Ensar'dan Ebû Muhammed'in "Vitir haktır" dediği kulağına gelince: "Ebû Muhammed hata etti" der ve Resûlullah'ın namazların sayısını beş olarak ifade eden hadislerini rivâyet eder. Keza Talha İbnu Ubeydillah da bir Arâbinin sualine verdiği cevapta namazın beş olduğunu belirtir. Enes de Mi'râc hadisinde farz namazın beş olduğunu ifade eder. Hülasa ulemâ vitrin farz olmadığı hususunda icma etmiştir. Sadece Hasan İbnu Ziyad, Ebû Hanîfe'nin farz dediğini rivâyet etmiştir. Ancak imamın ashâbı bunu kabul etmemiştir. Şâyet bu rivâyet sahihse, şunu bilmek gerekir imamdan önce bu meselede icma vâki olmuştur.
2- "Kılmayan bizden değildir" ifadesini, "sünnetten nefret ederek kılmayan bizden değildir" şeklinde anlamak gerekmektedir.[1170]

?2981 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ???????? ?????????? ????????????? ????????? ????? ?????? # ???: ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????. ??????????? ??? ????? ????????[. ????? ????? ????? .

2. (2981)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Vitir namazı farz namaz gibi kesin değildir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahu Teâlâ hazretleri tektir, tek'i sever, öyleyse ey ehl-i Kur'an vitri kılın!" buyurmuştur."[1171]

AÇIKLAMA:

1- Hatm, farz ve vacib ma'nâsına gelir. Biz vitr hususundaki mezhebimizin hükmüne uygun düşmek için "kesin" tâbirini tercih ettik.
2- Cumhur vitir namazının vacib olmadığı, sünnet olduğu hususunda icma eder. Ebû Hanîfe merhum bu meselede cumhura muhalefet eder, vacib olduğunu söyler.. "Farzdır" dediği de rivâyet edilmiştir. İbnu Hacer, İmam Muhammed ve İmam Yusuf bu meselede Ebû Hanîfe'ye muhalefet etmiş olsalar da Ebû Hanîfe'nin bu hükmünde yalnız olmadığını, Saîd İbnu Ôl-Müseyyeb, Ebû Ubeyde, Abdillah İbnu Mes'ud ve Dahhâk'ın da vitrin vücubûna hükmettiklerine dair İbnu Ebî Şeybe'nin rivâyet kaydettiğini belirtir.[1172]

?2982 ?3? ??? ??? ??????????:]???? ????? ???? ????? ????????? ??????? ????????????
?????? ????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???????: ????????? ???????. ???? ????????????: ????????? ????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????: ?????? ???? ????????. ???????? ????? ?????? # ???????: ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ???? ??????????. ?????? ????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ??????????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??? ?????????? ?????????? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ????? ????????? ????? ????? ????????? ?????????[. ????? ?'???? ? ???????.»???? ????????« ??? ?? ?'???? ?? ????.????? ?????: »?????? ???? ????????« ?? ?????? ??? ????? ?? ???? ?? ?? ?? ?'???? ?? ????? ?????? # .

3. (2982)- İbnu Muhayrîz anlatıyor: "Benî Kinâne'den el-Muhdicî denen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed diye künyesi olan bir adamın:
"Vitir namazı vacibtir" dediğini işitti. Kinânî dedi ki:
"Ben bunu Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh)'e sordum da:
"Ebû Muhammed hata etmiş. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim şöyle demişti:
"Allah'ın kullar üzerine yazıp farz kıldığı beş namaz mevcuttur. Kim onları eda eder, istihfafla herhangi bir eksikliğe meydan vermeden tam yaparsa Allah indinde ona verilmiş bir söz vardır: Onu cennete koyacaktır. Onları kılmayana ise Allah'ın bir vaadi yoktur. Dilerse azab eder dilerse cennete koyar" der.[1173]

AÇIKLAMA:

1- Beş vakti Allah'ın yazması, farz kılması demektir.
2- Bu hadisten, bazı âlimler vitir namazının vacib olmadığı hükmünü çıkarmışlardır.
3- Hadis "istihfafla (=hafife alarak, ehemmmiyet vermeyerek) demek sûretiyle; unutarak, sehven, kasıtsız olarak yapılan hataları istisna tutmuş olmaktadır.
4- Hadis, namazı terkedenlerin de mü'min olduklarına, bu yüzden tekfir edilemeyeceklerine delildir.
5- "..Dilerse azâb eder" ifadesi "günahı miktarınca azâb çeker" demektir.
6- Hadiste geçen "Ebû Muhammed hatâ etmiş" ifadesinin aslı Ebû Muhammed kizb (yalan) etmiş şeklindedir. Şârihler buradaki kizb kelimesinin dilimizdeki yalan'ı kasdetmediğini, bilakis hata etti demek olduğunu belirtirler. Kizb Arapçada hata ma'nâsına da kullanılmaktadır. Çünkü, hatanın zıddı sıdk'dır. Yalanın zıddı da sıdktır. Şu halde hata da sıdk'ın zıddı olması sebebiyle "kizb" kelimesiyle ifade edilebilir. Bunun örneğine, yani hata etmiş demek için kizb etmiş sözünün kullanılmış olmasına hadislerde sıkca rastlarız. Ashâbın hiçbir şeyde yalan söylemesi mevzubahis değildir. Birbirlerini yalanla da itham vâki olmamıştır.[1174]

?2983 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ??????: ????????? ????? ????????? ??????????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (2983)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece namazının sonu tek olsun."[1175]

?2984 ?5? ?????? ?? ??? ?????:]????????? ????? ????????? ??? ????????? ???????[.

5. (2984)- İmam Mâlik, İbnu Mes'uddan naklediyor: "İbnu Mes'ud demiştir ki: "Geceleyin kılacağınız namazın sonunu tek kılın."[1176]

?2985 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ????? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ??? ??????? ???????? ???????????? ?????? ?????? ??? ??????? ???????

????????????? ????? ?????? ??? ??????? ??????????? ????????????[. ????? ??? ????? ????
????? ???????? .

6. (2985)- Ebû Eyyûb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir her müslüman üzerine bir haktır (vazifedir). Kim beş ile vitir kılmayı severse yapsın. Kimde üç ile vitir kılmak isterse yapsın. Kim tek rek'atli vitr kılmayı dilerse kılsın."[1177]

AÇIKLAMA:

1- Hak Şâri'nin örfünde vacib ma'nâsında kullanılmıştır. Vacib de haber-i vahidle sübût bulan demektir. Hak kelimesinin kullanılışı sebebiyle bu hadis vitr namazına vacib diyenlere delildir, ancak cumhur bunun vacib değil; sünnet olduğuna hükmetmiştir. Ebû Hanîfe bu hususta muhaliftir ve vacib olduğunu söylemiştir. İbnu Ömer bir rivâyette, Resûlullah'ın devenin sırtında vitir kıldığını bildirir. Bu rivâyet vitrin vacib olmadığını söyleyenlere delil olmuştur, çünkü Aleyhissalâtu Vesselâm binek üzerinde farz kılmamıştır.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, vitrin miktarında da bir muhayyerlik getirmiş bulunmaktadır. Bu husus da onun farz ve vacib olmadığına delil kılınmıştır. Keza Necid taraflarından gelen bir bedevînin Resûlullah'a soru sormasıyla ilgili rivâyet de vitrin sünnet olduğuna delil gösterilmiş, mezkûr rivâyette Resûlullah: "Gece ve gündüzde toplam beş vakit namaz var!" der. Bedevî "daha fazla var mı?" diye tekrar sorar. Resûlullah, "Nafile olarak isteyen kılabilir" der.[1178]

?2986 ?7? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? # ??????? ??????? ????????.
???????? ?????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??????? ????????.???? ??????? ????:]???? ?????
?? ???????: ???? ?? ??? ??? ??? ????? ??? ????. ??? ??? ???? ?? ????? ?? ???? ???? ?? ?????? ????? ??
????? ??? ????? .

7. (2986)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onüç rek'at kılarak vitir yapardı. İhtiyarlayıp zayıflayınca yedi rek'atte vitir yaptı."[1179]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın 13 ve 7 rek'at kılarak vitir yaptığı belirtilir. Tirmizî bu rivâyetin sonunda, Resûlullah'ın muhtelif rivâyetlere göre onüç rekatte, onbir rekatte, dokuz, yedi, beş, üç ve tek rekatte vitir yaptığını belirtir.
2- Yine Tirmizî'nin İshak İbnu İbrahim'den kaydettiği bir açıklamaya göre, onüç rekatte vitir kılmasının ma'nâsı şudur: Efendimiz, geceleyin, vitirle birlikte onüç rekat namaz kılardı. Rivâyette geçen namazı "vitr"e nisbet edilmiştir. Şu halde, bu rakamı yatsı namazının buna tevafuk eden rakamlarıyla karıştırmamak gerekir.[1180]

?2987 ?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ?????? #: ????????? ???? ?????
?????????[. ????? ????? ? ??? ????? ???? ??? ???? .

8. (2987)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir gecenin sonunda kılınır."[1181]

?2988 ?9? ??? ????? ???????:]????? ????????? ??????? ???????? ????? ??????? ??? ?????????
????????? ???????? ??????? ???? ??? ???? ????????[.

9. (2988)- Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Gece namazı ikişer ikişerdir. Gece namazından ayrılacağın zaman, tek rekat daha kıl, bu sana kıldığın namazların tek olmasını sağlar."[1182]

AÇIKLAMA:

Bu iki rivâyette Resûlullah gece namazlarının nasıl kılınacağını ve vitir namazının vaktini beyan ediyor. Buhârî'nin rivâyetinde bu husus bir soruya cevap olarak beyan edilmiştir.
Başta da belirttiğimiz gibi, vitrin zamanı ihtilaflı olduğu gibi, kaç rek' at kılınacağı, rek'atlerin ikişer ikişer mi kılınacağı, bunların selamla ayrılıp ayrılmayacağı da ihtilaflı hususlardır. Bu rivâyetler vitrin gecenin sonunda olacağını, ikişer ikişer kılınıp selamla fasledileceğini söyleyenlere delildir.
Hanefiler, "ikişer ikişer" tâbirini, "her iki rekatte teşehhüd okunur" diye anlamış, "selam verilir" dememiştir. Ama ekseriyet: "Her iki rekatte selam verilir" diye anlamıştır. İbnu Hacer: "Resûlullah'tan ikişer ikişer ayırarak kıldığı, dörder dörder vaslederek de kıldığı hususunda sahih rivâyetler vardır" der.
Keza Hz. Âişe'den gelen bir rivâyete göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsıdan sonra güneş doğuncaya kadar onbir rekat namaz kılar, her iki rekatte selam verir (son rekati de müstakil kılar)dı."
Diğer taraftan bir kısım hadisler, gece namazının tek rekatle tamamlanmasını emreder.[1183]

?2989 ?10? ??? ????????? ???? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ??????. ????? ?????? ?????
??????? ?????? ?????? #? ??????: ???? ???????? ?? ?‘??? ????????? ????? ??????? ?‘????? ???
??????????? ?????? ??? ??????? ????????????? ??? ??????????? ?????? ???? ?????? ????
????????????????????[. ????? ????? ????? .

10. (2989)- Abdülazîz İbnu Cüreyc anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya Resûlullah ne ile vitir namazı kılardı? diye sorduk. Dedi ki: "Birinci rek'atte Sebbih isme Rabbike'l-a'lâyı ikinci rek'atte Kulyâ eyyühâ'lkâfirûn sûresini, üçüncü rekatte de Kulhüvallâhü ahad ve Muavvizateyn'i okurdu."[1184]

?2990 ?11? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?????????? ??????
??????? ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????????. ??????????? ?????? ??????
?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????
????????« ???? ?“?? ????? ???? .

11. (2990)- Hârice İbnu Huzâfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah size (öyle) bir namazla imdâd etti ki, O sizin için kızıl deve sürülerinden daha hayırlıdır. İşte bu namaz vitirdir. Allah onu, sizin için yatsı namazı ile şafağın sökmesi arasına koydu."[1185]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ??????? kelimesi ziyade etti, imdad etti (yardım etti) ma'nâlarına gelir. Yani: "Allah beş vakte vitri de ziyade etmekle size büyük bir imdadda bulundu, onu kıldınız mı âhiret hazırlığınız daha güçlü olacak" demektir. Hadisin devamı, âhiret için büyük sevaba vesile olacağı için bu namazın "dünya mallarının en kıymetlileri"nden daha hayırlı olacağını belirtmiştir. Humru'nneam, kızıl develer demek ise de en kıymetli mal ma'nâsına deyim olmuştur.[1186]

?2991 ?12? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ????????? ???? ??????? ?????? ????? # ???? ?????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ??????.

12. (2991)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her gece vitir kılardı. Gecenin evvelinde de kıldı, ortasında da kıldı; sonunda da kıldı (ölümü sırasında) gecenin sonunda kıldı."[1187]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud'un rivâyetinde Hz. Âişe bu açıklamayı, Mesrûk'un: "Resûlullah vitri ne zaman kılardı?" sorusu üzerine yapar.
2- Bu rivâyet, Resûlullah'ın vitri, yatsının bitiminden fecrin doğuşuna kadar gecenin her vaktinde kıldığını ifade etmektedir. Ömrünün sonunda her seher vaktinde kılmış olmasından, "Müstehab vakit budur" diye hüküm çıkaran âlim olmuştur.
3- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde "öldüğü zaman" açıklaması vardır. Yani vitri, sadedinde olduğumuz hadiste belirtildiği şekilde kılma işi, Resûlullah'ın ömrünün sonlarında cereyan etmiş olmalıdır. Şu halde, vitrin vaktiyle ilgili ihtilaflar ahvâlin ihtilafından ileri gelmektedir.
4- Seher'i âlimler farklı şekillerde tarif eder:
* Sabahtan az önceki vakittir.
* Maverdî: "Gecenin son altıda biridir" demiştir.
* Başlangıcının ilk fecir (fecr-i kâzib) olduğu da söylenmiştir.[1188]

?2992 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? # ???? ???? ??? ? ??????? ???? ????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????? ?????????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????[. ????? ???? ???????? .

13. (2992)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim gecenin sonunda kalkamamaktan korkarsa vitrini gecenin başında kılsın.Kim gecenin sonunda kalkmayı umuyorsa gecenin sonunda vitrini kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namaz (gece ve gündüz meleklerinin huzurlarında ve şehadetleri altında kılındığı için) meşhûd ve mahzûrdur. Bu yüzden (gecenin başında kılınana nazaran) daha faziletlidir."[1189]

AÇIKLAMA:

Gecenin her bölümünde kılınması caiz olan vitir namazını, Resûlullah bu hadislerinde, gecenin sonunda kılmayı tavsiye buyurmakta ve sonda kılmanın efdal olacağını belirtmektedir. Efendimiz sebeb olarak, gecenin sonunda kılınan namazın meşhûd ve mahzûr olduğunu söylemektedir.
Meşhûd, şahidlenmiş, şâhidlerin nazarı altında yapılmış demektir.
Mahzûr da aynen şâhid gibi, huzurda yapılmış şey demektir. Yani gece ve gündüz melekleri namaz kılanın yanında hazır bulunup, namaza şâhid olurlar, böylece namaz meşhûd (şahidlenmiş) ve mahzûr (huzurlanmış) olur demektir.[1190]

?2993 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? # '??? ?????? ?????? ?????? ?????: ????? ???????? ??????: ??????? ???? ?????? ????????. ?????? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ??????: ??????? ????? ????????. ?????? '??? ??????: ????? ???? ??????????? ??????? ???? ??????? ?????? ????????????[. ????? ???? ???? ???? .

14. (2993)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e:
"Vitri ne zaman kılıyorsun?"diye sordu. Hz. Ebû Bekr:
"Gecenin başında kılıyorum!" dedi. Aynı şekilde:
"Vitri ne zaman kılıyorsun?" diye Hz. Ömer'e de sordu:
"Gecenin sonunda kılıyorum!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu Vesselâm, Hz. Ebû Bekr'e:
"Sen ihtiyatla amel ediyorsun!" dedi. Hz. Ömer'e de:
"Sen de kuvvet(li olan, takvaya uygun olan) ile amel ediyorsun!" buyurdu."[1191]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebû Bekr'e, Resûlullah "sen ihtiyatla amel ediyorsun!" demekle şunu kastetmiştir: "Vitir'i gecenin başında, daha uyumadan kılıp garantiye alıyorsun, gecenin sonuna bıraktığın takdirde uyanamama ve kaçırma ihtimali var, önceden kılınca bu ihtimale karşı ihtiyatlı davranmış oluyorsun."
Hz. Ömer'e "Kuvvetle amel ediyorsun!" demekle de, "aslında daha kâvi daha muteber sevabca daha üstün olan gece kıyâmına kalkma azmini ortaya koyan bir amel yapıyorsun" demeyi kastetmiş olmaktadır.
Bu hadiste, gecenin sonunda kılmanın üstünlüğü ifade edilmiş ise de başında kılan da kınanmamıştır. İsteyen istediği şekilde amel eder.[1192]

?2994 ?15? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ????? ????????? ??????????? ??????? ???????[. ????? ????? ????? .

15. (2994)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir."[1193]

AÇIKLAMA:

Hadis mutlak ise de ulemâ umumiyetle nafile namazlara hamlederek onların ikişer ikişer kılınmasının efdal olacağını söylemiştir. Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da der ki: "Bu hadis, gece ve gündüz kılınacak tetavvu namazlarını ikişer ikişer kılmanın müstehab olduğuna delâlet eder. Ancak ister ziyade isterse noksan kılınması hususunda istisna edilerek zikredilenler hariç."
Nafilelerin ikişer ikişer kılınacağı hususunda İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel ittifak ederler. Nitekim Resûlullah Fetih günü sekiz rek'at kuşluk namazı kılmış, ikişer ikişer selam vermiştir. Keza bayram namazı, yağmur namazı -ki hepsi de gündüz kılınır- iki rek'attir.[1194]

?2995 ?16? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ???? ???????? ??? ???????? ?????????? ???? ?????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

16. (2995)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir namazını kılmadan kim uyur veya unutursa hatırladığı veya uyandığı zaman hemen kılsın."[1195]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, vaktinde kılınmadığı takdirde vitrin kaza edilmesinin meşruluğuna delil olduğu gibi vitre vacib diyenlere de bir delil olmaktadır. Ancak, cumhur vitrin kazasına mendub demiştir. Vaktinde kılınmadığı takdirde kaza edilmesine hükmedenler arasında Ashâb'tan Hz. Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, Abdullah İbnu Ömer, Ubâde İbnu's-Sâmit, Ebû'd-Derdâ, Âmir İbnu Rebî'a, Muaz İbnu Cebel, İbnu Abbâs zikredilebilir. Tâbiînden Amr İbnu Şurahbil, İbrahim Nehâî, Ebû'l-Âliye, Hammâd İbnu Ebî Süleymân; imamlardan Süfyân-ı Sevrî, Ebû Hanîfe, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed, İshak vs. var. Ancak bunlar ne zaman kaza edileceği hususunda ihtilaf ederler. Sekiz ayrı görüş ortaya çıkmıştır:
* Sabahı kılmazdan önce.
* Güneş doğmazdan önce, sabahı kıldıktan sonra bile olsa.
* Sabah namazından ve güneşin de doğmasından sonra, zevâle kadar vs.[1196]

?2996 ?17? ??? ??? ???????? ????:]???????? ??????? ??? ??????? ??????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ??????. ???? ???????? ????????? ?????: ???? ????????? ???? ???????? ??? ??????? ???? ???????[. ????? ???????.???? ???? ???? ????? ???: ????? ?????? #: »? ????????? ?? ????????« .

17. (2996)- Ebû Cemre anlatıyor: "Ashâb-ı Şecere (radıyallahu anhüm)'den olan Âiz İbnu Amr'a sordum:
"Vitir namazı nakzedilir mi?"
"Eğer, evvelinde vitir kıldıysan âhirinde vitir kılma" dedi."[1197]
Rezîn merhum şunu ilave eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Bir gecede iki vitir kılınmaz."[1198]

AÇIKLAMA:

Vitir namazının nakzından (bozulmasından) maksad şudur: Kişi vitrini kılıp yatar ve uyur, sonra uyanır ve nafile namaz kılmak ister. Bu durumda adam bir rek'at daha kılıp vitr'i çift yaptıktan sonra dilediği kadar kılar. Sonra "Gecenizin son namazını tek yapın"hadisi mucibince yeniden vitir kılar mı, yoksa bu hususu hiç düşünmeksizin önce kıldığı vitri bozmadan dilediği kadar nafile kılabilir mi?
İşte hadis, ikinci sıfatın tercihi istikametinde soruyu cevaplar: "Gecenin evvelinde vitir kıldıysan (bu yeterlidir), sonunda tekrar vitir yapma."
Ancak bu mesele Selef arasında ihtilaflıdır. İbnu Ömer, bu durumda vitrin nakzedilmesinin gereğine inanır. Şâfiîlere göre, hadiste olduğu üzere, vitir nakzedilmez (bozulmaz) Mâlikîler de bu kanaattedir.[1199]

?2997 ?18? ??? ???? ???:]?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????? ????????? ??????????. ????? ????????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ?????????? ????? ????? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

18. (2997)- Nâfi anlatıyor: "Ben İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'le Mekkedeydim. Hava bulutlu olduğu için sabah namazını kaçırmaktan korkuyordu. Tek rekat kılarak vitir yaptı. Sonra bulutlar açıldı. Gördü ki daha üzerinde gece var. Bir rek'at daha kılarak (önceki tek'i) çiftledi, sonra iki rek'at (bir miktar) namaz kıldı. Sabahın geçmesinden korkunca bir rekat daha kılarak vitir yaptı."[1200]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anh) geceleyin kılınacak namazın tek rek'atle sona ermesi gereğine inananlardandı. Bu sebeple vitirle (tekle) sona erdirdiği nafile namazından sonra, gecenin devam ettiğini görünce, tekrar nafileye devam edebilmek için önceki tek rek'ata müstakil bir rekat daha ilave edip, onu çift kıldıktan sonra bir miktar daha nafile kılıp, en sonda tek kılarak gece namazını bitiriyor.[1201]

?2998 ?19? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? # ? ????????? ?? ????????? ????????[. ????? ??????? .

19. (2998)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vitrin ilk iki rek'atinde selam vermezdi."[1202]

?2999 ?20? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ????????? ?? ?????????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ????? .

20. (2999)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vitrin ilk iki rek'atinde selam verirdi, öyle ki (o sırada) bazı ihtiyaçları için emirde bulunurdu."[1203]

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu rivâyetin zâhiri, Hz. Peygamber'in üç rek'atini mevsul yani tek selamla kıldığını ifade eder. Çünkü, bir ihtiyacı zuhur edince ikinci rekatte selam verip ihtiyacını söylemekte, geri kalan tek rekati de arkadan tamamlamaktadır. Bu durum, "iki ayrı parça (mevsul) olmadıkça vitir sahih olmaz" diyenlere cevaptır.
Bu hususta gelen farklı rivâyetler vitir namazını ikinci rek'ate bölerek kılmanın da, bölmeksizin sadece teşehhüdde bulunup üçüncü rek'ati de kıldıktan sonra selam vermek sûretiyle kılmanın da caiz olduğunu ifade eder. Nitekim Hanefiler üçünü birlikte kılarken, Şâfiîler iki rek'atte selam verir ve üçüncü rek'ati müstakilen kılarlar.[1204]

?3000 ?21? ??? ?? ????]??? ????? ?????? #: ????? ?????????? ?????? ??????????[.

21. (3000)- Muvatta'nın bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşam namazı gündüzün vitridir."[1205]

AÇIKLAMA:

Gündüz kılınan namazlar hep çifttir. Akşam namazı üç rek'at olması sebebiyle tektir. Akşam, gündüzleri kılınanlar arasında mütâlaa edilince, gündüz namazlarının vitri (teki) olmuş olur.[1206]

?3001 ?22? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ??????? ?? ????????: ?????????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????????????? ???? ??????????? ???????? ???? ?????? ? ??????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ???? ????????[. ????? ????? ????? .

22. (3001)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vitrini kılarken şu duayı okurdu:
"Allahım gadabından rızana sığınırım. Cezandan affına sığınırım. Seden sana sığınırım. Sana (yapılması gereken) senayı sayamam. Sen, kendi nefsine yaptığın övgüdeki gibisin."[1207]

ÜÇÜNCÜ FASIL

GECE NAMAZI

?3002 ?1? ?? ?? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????????? ????????? ????????? ??????? ?????? ?????????????? ??????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ?????????????? ??????????? ????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1. (3002)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size geceleyin kalkmayı tavsiye ederim. Çünkü o, sizden önce yaşayan sâlihlerin adetidir; Rabbinize yakınlık (vesilesi)dir; günahlardan koruyucudur; kötülüklere kefârettir, bedenden hastalığı kovucudur."[1208]

AÇIKLAMA:

Hadiste teşvik edilen gece kalkması (kıyâmu'lleyl) öncelikle teheccüd namazını da içine alan bir kalkmadır. Bahsin sonunda açıklayacağımız üzere, teheccüd mükerrer âyetlerde ele alınmış Kur'ânî bir ibadettir. Resûlullah'a farz, ümmete müstehabtır. Resûlullah da pek çok hadislerinde teheccüde teşvik etmiştir. Bazı hadis kitaplarımızda ilgili hadisleri toplayan müstakil bölümler mevcuttur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadedinde olduğumuz hadiste kıyâmu'lleyl'in şu neticelerini hatırlatıyor:
* Allah'a yaklaştırır. Yine O'nun rahmetini celbe vesîle olur.
* Günahlardan uzaklaştırır, yani günah işletmez. Cenâb-ı Hakk "Namazın kötü ve çirkin işlerden koruyacağı" (Ankebut 45); "İyi amellerin kötü amelleri gidereceği" (Hud 114) garantisini vermektedir.
* Günahlara kefâret ve örtü olur.
* Bedenden hastalıkları çıkarır, sıhhate vesile olur.[1209]

?3003 ?2? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ???????????? ?????? ????? ????????? ????? ?????? ???? ????????????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ??????????????[. ????? ??? ????

2. (3003)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim geceyi on âyet okuyarak ihya ederse gafiller arasına yazılmaz. Kim de yüz âyetle gecesini ihya ederse "kânitîn" zümresine yazılır. Kim de bin âyet okuyarak geceyi ihya ederse mukantırîn arasında yazılır."[1210]

AÇIKLAMA:

Gecenin ihyası namaz kılarak olabileceği gibi, Kur'an tilaveti, zikir, ilim vs. ile de olabilir. Sadedinde olduğumuz hadis, az miktarda tilavetle de gece ihya edilebileceğini müjdeliyor. Sözgelimi bu maksadla on âyet tilavet eden kimse "gâfiller" zümresine dahil edilmeyecektir. Ama yüz âyet okuyarak ihya ederse kânitîn'e dahil edilecektir.
Kânitîn birçok ma'nâ ifade eden bir tabirdir. Kunût'dan gelir; bu ise tâat, huşû, dua, namaz, ibadet, kıyâm, sükût ma'nâlarının hepsini ifade eder. Bunlardan hangisinin öncelikle kastedilmiş olduğunu hadis metninden anlamak icabeder. Sadedinde olduğumuz hadiste kıyâmu'lleyl yani "gece kalkışı" olduğu anlaşılmaktadır.
Mukantır, çok mal sahibi, aşırı zengin demektir. Öyle ise, hadiste bin âyet okuyana çok sevap verileceği ifade edilmiş olmaktadır.[1211]

?3004 ?3? ??? ?? ???? ?? ???????? ?? ???????? ???:]?????? ????? ?????? #: ???? ?‘??????? ???????? ??? ????? ??????????[.

3. (3004)- Yine Ebû Dâvud'da Abdullah İbnu Habeşî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi amel efdaldir?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Kıyâmı uzun olan."[1212]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadis, en efdal amelin uzun kıyâm olduğunu gösteriyor. Halbuki bazı hadislerde, Allah'a en yakın halin secde hali olduğu söylenmiş ve secdede çok dua edilmesi tavsiye edilmiştir ???????? ??? ??????? ????????? ???? ?????? ??? ????? ve keza ?????? ?????????? ??????????? ???? ???? ?????????Sadedinde olduğumuz hadisle bunlar arasında ortaya çıkan teâruz bazı âlimlerin dikkatini çekmiştir. Şeyh İzzeddin İbnu Abdisselam'ın getirdiği bir izahı çok tatminkâr olmasa da ufak bir-iki tasarrufla kaydediyoruz: "Kişinin Allah'a yakınlığı, ona yapacağı ihsana tâbidir. Bu da sevap çokluğuyla olur. Şu halde kıyam uzadıkça (zikir ve dolayısıyle sevap çok olacağına göre) uzun kıyam efdal olacak demektir.
Namazda her ikisi de namazın efdal kısmı olan iki rüknün bulunması mümkün değildir. Öte yandan secde kıyâmdan vacibiyle, nafilesiyle efdaldir, çünkü şeriat, mesbûk'a (namaza sonradan dahil olana) kıyâm hususunda müsâmaha göstermiş, secdede bunu göstermemiştir. Yani, rükûya yetişmiş ise o rek'ate yetişmiş sayılır. Bu, secdenin vacibinin, kıyâmın vacibinden efdal olduğuna delil olur. Vacibi efdal olan her şeyin nafilesi de efdal olur. Böylece sücûdun farz ve nafilesi kıyâma üstün gelir."
Şârih devamla der ki: "Bu iki hadisten murad kıyâmın sünneti ve sücûdun sünnetidir. Birincisi, hadisteki kıyâmı uzun olan ????? ?????????? sözünden anlaşılır, kıyamın uzunluğu ise bil-icma vacib değilir. İkincisi ise hadisteki ??????????? ????? ???? ?????????? "secdede duayı çok yapın" sözünden anlaşılır, dua da secdenin vacibleri arasında yer almaz. Soru sahibinin hangi namaz efdaldir? sözünde geçen namaz kelimesinden murad, namazdır. Çünkü ondaki eliflâm mânayı âmm kılmak içindir. Bu durumda takdir edilecek ma'nâ şöyle olur: "Namazın hangi sünnetleri efdaldir?" Suyûtî bu açıklamaya rağmen işkâlin devam ettiğini söyler.[1213]

?3005 ?4? ??? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ???? ???????? ???? ????????? ??????: ? ???? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ???? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ????????. ????? ?????: ?????????? ??????????? ??? ????? ?????????? ????. ???? ????????? ???????? ???????? ???????[. ????? ???????.»?????« ?? ?????? .

4. (3005)- Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Geceleyin kim uyanırsa şunu söylesin:
"Allah'tan başka ilah yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd de O'na aittir, O herşeye kâdirdir. Hamd Allah'a aittir, Allah münezzehtir, Allah büyüktür, bütün amel ve ibadetler için gereken güç ve kuvvet Allah'tandır.
Sonra Aleyhissalâtu Vesselâm buyurdular: "Rabbim beni affet!" desin veya dua ederse duasına cevap verilir. Eğer abdest alır ve namaz kılarsa namazı kabul edilir."[1214]

AÇIKLAMA:

Geceleyin uyanma olarak tercüme ettiğimiz te'ârre kelimesi çeşitli ma'nâlara gelir: Uyanmak, intibaha gelmek, konuşmak, bilmek, yürümek gibi. Çoğunluk "sesli olarak uyanmak" olduğunu söylemiştir. Gece uyanışlarında ses çıkarılır ama zikir yapılmaz. Resûlullah böyle fırsatlarda zikir yapılmasını teşvik buyurmaktadır. Bu sebeple mezkûr uyanışlarda söylenen zikirleri okumaya teşvik sadedinde hususi bir sevap vaad edilmektedir. İbnu Hacer, doğrudan uyanmak intibaha gelmek ma'nâlarını taşıyan istikâz ve intibah kelimeleri varken sesli uyanmak ma'nâsına gelen te'ârr kelimesinin kullanılmasında söylenen sırrı görür. Ve ilave eder: Bu işte zikre alışan, zikirle ünsiyet edip yaşayışına zikir galebe çalan kimseler muvaffak olur. Böylelerinin uykuda ve uyanıklıkta içlerinden geçen sözleri bile zikir olur. Nefsini terbiye edip bu vasıfları kazandıran kimse "duasına icâbet" ve "namazın makbuliyeti" gibi müstesna imtiyazlarla ikram görür. Bu hadisin şerhinde İbnu Battâl'ın dermeyân ettiği açıklama da burada kayda değer:
"Cenâb-ı Hakk, peygamberinin diliyle şu vaadde bulunmaktadır: "Kim uykusundan uyanırken Rabbinin tevhidini söyler, mülkün O'na ait olduğunu iz'an eder, nimetini itirafla hamdeder, tesbih okuyarak O'nu layık olmadığı sıfatlardan tenzîh eder, tekbir getirerek saygısını izhâr eder. Allah'ın yardımı olmadıkça hiçbir şeye kudreti olmadığını beyanla teslim olursa, dua ettiği takdirde icâbet görecek, namaz kıldığı takdirde kabul edilecektir." Öyle ise bu hadis kendisine ulaşan herkesin mucibiyle amel ederek ondan istifadesi, Rabbi karşısında ihlaslı bir niyyete girmesi gerekir."
Sözlerin en doğrusunu söyleyen haberlerin en hakikatlısını konuşan, beyanları, müjdeleri her çeşit mübalağa ve mücazefeden uzak olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hadiste haber verdiği büyük avantajın kıymetini takdir etmenin ehemmiyetini anlayan büyüklerimizden bazıları, "Allah kimin tek bir hasenesini (hayırlı işini) kabul etse, artık ona azab etmez. Çünkü Allah Teâlâ işlerin neticelerini bildiği için sonra iptal edeceği bir şeyi önceden kabul etmez. Kişi yaptığı hayrın boşa gitmeyeceğinden emin oldu mu azab görmeyeceğinden de emin olmalıdır."
Bu gerçeğe binaen Hasan Basrî Hazretleri şöyle demiştir:
"Allah'ın tek bir secdemi kabul ettiğini bilmeyi ne kadar isterdim."[1215]

?3006 ?5? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????? ??????????? ?????????. ??????? ????: ???? ??????
???? ??? ????????? ???? ???????? ????? ????????? ?????: ???? ?????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ??? ????.

5. (3006)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakları kabarıncaya kadar geceleri kalkıp namaz kılardı. Kendisine: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti (niye kendini bu kadar hırpalıyorsun?)" denildi.
"Şükredici bir kul olmayayım mı?" cevabını verdi."[1216]

AÇIKLAMA:

1- Resululah'ın ubudiyette en ileri mertebede olduğu bilinen bir husustur. Cenab-ı Hakk'a ibadette gerek kemmiyet ve gerek keyfiyyet cihetiyle hiç kimse Aleyhissalâtu Vesselâm'a yetişemez. Sadedinde olduğumuz hadis bunu kısmen akssettirmektedir. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)' nin rivâyetinde "Allah'a şükreden bir kul olmamı istemiyeyim mi?" buyrulmuştur. İbnu Hacer, "Olmayayım mı?" ibaresinin sebep ifade ettiğini belirterek, ma'nânın "Teheccüd kılmayı bırakayım mı? O takdirde şükreden bir kul olamam"demeye geldiğini söyler. Yani, Resûlullah'ın mağfirete mazhar olarak geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olması, teheccüdün şükür olmasına sebeptir. Öyleyse Efendimiz: "Allah'ın bana lutfettiği mağfiret nimetine karşı nasıl olur da teheccüd şükrüyle mukabele etmem, bu şükrü terkederim?" buyurmuş olmaktadır.
İbnu Battâl der ki: "Bu hadisten şu husus anlaşılmaktadır: "Kişi, ibadet meselesinde meşakkati göze almalıdır, bedenin zarar verse bile. Zira, Aleyhissalâtu Vesselâm, günahlarının affedilmiş olduğunu bilmesine rağmen ayakları şişinceye kadar ibadet eder, zahmetlere girerse, cehenneme müstehak olup olmadığından emin olmak şöyle dursun, affa mazhar olup olmadığını bilmeyen başkalarının nasıl davranması gerekeceği açıktır."
İbnu Hacer bu noktada ihtirazî bir kayıd koyar: "Kişinin ibadette zahmeti tercihi bıkkınlık derecesine varmamalıdır. Resûlullah için böyle bir hal mevzubahis değildir, çünkü O en mükemmel ahvâle sahipti. Rabbine ibadetten asla usanmıyordu, bu bedenine zarar verse bile. Nitekim "Gözümün nuru namazda kılındı" buyurmuştur. Öyleyse başkaları bıkmaktan veya usanmaktan korkarlarsa, nefislerini fazla ibadete zorlamamaları gerekir. Bu kimseler şu hadisle amel etmeyi esas almalıdırlar: "Amellerden, tâkat getireceğiniz miktarı esas alın, zira Allah, sizin şevkle yaptığınızdan hoşnut olur."
Bediüzzaman da, günümüz şartlarında en müstakîm kulluk yolunu, bu ikinci hadisin ruhuna uygun olarak sünnete uymak, farzları işlemek, büyük günahları terketmek ve bilhassa namazları tadil-i erkanıyla kılmak, namazların arkasındaki tesbihatı yapmak olarak tarif eder, açıklar.
2- Hadis, şükür için namaz kılmanın meşrû olduğunu göstermektedir.
3- Şükür, lisanla olduğu gibi amelle de olmaktadır. Tıpkı şu âyette ifade edildiği üzere: "Ey Dâvud hanedânı, şükür için çalışın" (Sebe' 13).

4- Hadis, Resûlullah'ın Allah karşısında duyduğu haşyetin büyüklüğünü ve ibadet hususundaki gayretini de göstermektedir. Ülemâ der ki: Peygamberler (aleyhimüsselâm), Allah'ın nimetinin büyüklüğünü yeterince bildikleri için, Allah'tan fevkalade korku hissetmişlerdir. Onlar biliyorlardı ki, Allah onlara haketmedikleri pek çok nimeti peşinen vermiştir. Bu yüzden onlar, her ne yapsa insanoğlunun ödeyemeyeceği kadar fazla olduğunu bildikleri nimetler mukabilinde kendilerine düşen şükrün bir kısmını da olsa yerine getirmek için büyük gayret sarfetmişlerdir.
5- Kurtubî bu hadis vesilesiyle, bir yanılğıya dikkat çeker: Bu soruyu Resûlullah'a soran kimse, yani günahının affedilmiş olmasına rağmen ibadet yapmak için meşakkate girişinin sebebini soran kimse zannetmiştir ki: "Allah'a günahlardan korkulduğu için, mağfiret, merhamet taleb etmek gayesiyle ibadet edilir, öyle ise kim mağfirete mazhar olduğu kanaatine varırsa artık ibadete muhtaç değildir." İşte Resullah'ın cevabı bu inancın yanlışlığına dikkat çekmekte, ibadet yapmaya bir başka sebep göstermektedir: Bu sebep, bir kimsenin hiç de müstehak olmadığı bir nimete kavuşması, mağfirete mazhar olmasıdır. Bu hal, herkese çokça şükür etmek gerektiğini ortaya koyar. Çünkü:
Şükür, nimeti itiraftır ve nimete mukabil hizmet etmektir. Yani, kişi kendisine gelen iyiliğin hakkı olmadığı halde verildiğini bilirse işte bu şükürdür. Teşekkür etmek, bu durumda iyilik yapana: "Sen bana hakkım olmayan iyilikte bulundun, ben bunun idrakindeyim, sana memnuniyetimi; iyiliğini, lütfunu anladığımı ifâde ediyorum" demektir. Arapçada bunu çokça yapana Şekûr denmiştir. Şu halde yukarıda kaydettiğimiz Dâvud hânedânını şükretmeye çağıran âyetin sonunda "Kullarım arasında şekûr olan (yani istifade ettiği nimetlerin tarafımdan verildiğini hakkıyla bilen) azdır" âyeti mühim bir gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. İnsanlar arasında pek az kimse nimetlerin Allah'tan olduğunun idrakiyle şükür için ibadet yapmaktadır. İbadetini yapmayanlar bir yana, "Ey nefis! Ubudiyet, mukaddeme-i mükâfât-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sâbıkadır. Yani "ibadet gelecekte mazhar olacağımız nimetlerin bir ön sebebi değildir, aksine geçmişte mazhar olduğumuz nimetlerin neticesidir, onların şükrüdür." Üstad şöyle devam eder: "Evet, biz ücretimizi almışız. Ona göre hizmetle ve ubudiyetle muvazzafız.
"Kendisini fakir, başkasına muhtaç durumda hisseden bir kimse bu ifadeye itirazla: "Ne nimetine mazhar olmuşum, herkesin şusu busu varken ben hepsinden mahrumum... vs." diyebilir. Bu düşüncede olanlara Bediüzzaman şu cevabı verir ve mazhar olduğu nimetleri hatırlatır:
"Ey nefis! Hayr-ı mahz (tam bir hayır) olan vücudu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelâl, sana iştahlı bir mide verdiğinden Rezzâk ismiyle bütün mâtumâtı (yiyecekleri) bir sofra-i nimet içinde senin önüne koymuştur.
* Sonra sana hassasiyetli bir hayat verdiğinden, o hayat dahi mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların eller gibidir ki, ruy-i zemin kadar geniş bir sofra-i nimeti o ellerin önüne koymuştur.
* Sonra manevî çok rızık ve nimetler isteyen insaniyeti sana verdiğinden, âlem-i mülk ve melekût (görülen ve görülmeyen alemler) gibi geniş bir sofra-i nimet, o mide-i insaniyet'in önüne ve aklın eli yetişecek nisbette sana açmıştır.
* Sonra nihâyetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tegaddi eden (gıdalanan) ve insaniyet-i kübrâ (en büyük insanlık) olan İslâmiyet'i ve imanı sana verdiğinden, daire-i mümkinât ile beraber esma-i hüsnâ ve sıfat-ı mukaddesenin dairesine şâmil bir sofra-i nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir (açmıştır).
* Sonra îmanın bir nuru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-ı mütenâhi bir sofra-i nimet ve saadet ve lezzet sana ihsan etmiştir.
Yani cismâniyyetin itibariyle küçük, zaif, aciz, zelil, mukayyed (çok sınırlı) mahdut bir cüzsün. O'nun ihsaniyle cüz'i bir cüzden küllî bir küll-i nuranî hükmüne geçtin. Zira hayatı sana vermekle cüz'iyyetten bir nevi külliyete; ve insaniyyeti vermekle hakiki külliyete ve İslamiyet'i vermekle ulvî ve nuranî bir külliyete ve marifet ve muhabbeti vermekle muhît bir nura seni çıkarmış.
İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubudiyyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin! Halbuki buna da tembellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da güyâ eski ücretler kâfi geliyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimâne istiyorsun. Ve hem, "Niçin duam kabul olmadı?" diye nazlanıyorsun. Evet senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenâb-ı Hakk cenneti ve saadet-i ebediyyeyi mahz-ı fazl ve keremiyle ihsan eder.Sen daima rahmet ve keremine iltica et..."[1217]

?3007 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? # ? ?????? ??????? ????????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (3007)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece namazını hiç terketmezdi. Öyle ki hastalanacak veya ağırlık hissedecek olsa oturarak kılardı."[1218]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, teheccüd namazını Resûlullah'ın bırakmadığını göstermektedir. Namaz kılabilecek dermanı bulundukça hasta bile olsa kılmıştır.
2- Ağırlık hissedince de oturarak kılması manidardır. Yani bu durumda Efendimizin kendisini zorlaması halinde ayakta kılması mümkündür, fakat zorlamayıp oturarak kılıyor. Bu durumdan hareket eden âlimler nafile namazların oturarak kılınabileceğine hükmederler. Hatta Nevevî: "Bu hususta ulemâ icma etmiştir"der.
İbnu Hacer el-Mekkî de şunu söyler: "Resûlullah'ın oturarak kıldığı nafile namazın sevabının, ayakta kıldığı namazın sevabına eşit olması, O'nun hasâisindendir. Çünkü, oturarak kılınan namazın ayakta kılınana nisbetle sevabının yarım olmasını gerektiren ağırlıktan, Resûlullah -sahih rivâyetle bildirildiği üzere- emin kılınmıştır.[1219]
3- Aliyyu'l-Kârî, İbnu Hacer el-Mekki'ye itirazen der ki: "Bir kimse "zaruret sebebiyle" farz veya nafile namazını oturarak kıldığı takdirde sevabı tam olur. Bu, hasâisten sayılmaz. Şâyet hadis, bu oturuşun zaruretle mi, zaruretsiz mi olduğunu belirtmeyip mutlak bırakmış olsaydı hüküm doğru olabilirdi."[1220]

?3008 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ?????? ?????? ????? ????? ???? ????????? ??????? ????????? ?????????? ???? ????? ?????? ?? ????????? ???????. ?????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????? ????????? ??????????? ????????? ???? ???? ???????? ?? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (3008)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, geceleyin kalkıp namaz kılan ve hanımını da uyandıran, hanımı imtina ettiği takdirde yüzüne su döken kula rahmetini bol kılsın. Allah, geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, kocası imtina edince yüzüne su döken kadına da rahmetini bol kılsın."[1221]

AÇIKLAMA:

1- Burada kadın ve erkek, gece namazına teşvik edilmekte, ayrıca birbirlerini gece namazına kaldırmalarının fazileti belirtilmektedir. Âlimler bu işin sadece karıkocaya mahsus olmadığını, aynı mânada olan diğer yakınların (mehârim) da bu hükme dahil olduğunu belirtirler.
2- İkaz ve uyandırmanın öncelikle tembih, mev'ize ile yapılması gereğine de dikkat çekilmiştir.
3- Kaldırılmak istenen kimse uykunun veya tembelliğin galebesiyle imtina gösterirse uyandırılmaları için imkan dahilinde olan uygun çarelere başvurulmalıdır. Yüzüne su dökme cevabı bunu ifade eder. İbnu'l-Melek bu hadisten hareketle, bir kimsenin hayra icbar edilmesinin caiz ve hatta müstehab olacağını söyler.[1222]

?3009 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ??????????? ???? ????????? ????? ????????? ???? ???? ????? ???? ??????. ???????? ???? ??????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????????. ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ????????. ???? ????????? ????????? ????????. ????? ????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??????? ????????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????[. ????? ????? ? ???????.»?????? ?????« ?????? ???? ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ????? .

8. (3009)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uyuyunca ensesine şeytan üç düğüm atar. Her düğümü atarken, düğüm yerine eliyle vurarak "üzerine uzun bir gece olsun, yat" dilediğinde bulunur. Adam uyanır ve Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür, abdest alacak olursa bir düğüm daha çözülür, namaz kılarsa bütün düğümler çözülür ve böylece canlı ve hoş bir hâlet-i ruhiye ile sabaha erer. Aksi halde habis ruhlu (içi kararmış) ve uyuşuk bir halde sabaha erer."[1223]

AÇIKLAMA:

1- Şeytanın enseye düğüm vurması ile ifade edilmek istenen ma'nâ, ulemâ arasında ihtilafa sebep olmuştur:
* Bundan murad tembelliktir, şeytan tembelleşmeye sevkeder denmiştir. Buradaki tembelliği uyuşukluk, ağırlık, hantallık gibi kelimelerle ifade etmek de uygundur.
* Bundan murad, şeytanın şaşırtması, uykuyu, rehaveti ve istirahati sevdirmesidir. Düğümün üçle kayıtlanması durumu te'kîd içindir. Veya bu halin ortadan kalkması üç şeyle tamamlanacağı içindir; zikir, abdest ve namaz... Sanki şeytan enseye attığı düğümle bu şeylerin her birinden kişiyi men etmektedir.
* Düğüm mahalli olarak ensenin tahsisi, insandaki kuvve-i vâhime' nin ve onu kullanma mahallinin ense olması sebebiyledir. Vehim kuvveti, şeytana en ziyade itaat eden, en çabuk icâbet eden kuvvettir.
* Eliyle vurması, düğümü sağlamlaştırmak içindir. "Vurma"nın perde çekme mânasına geldiği de söylenmiştir; yani uyuyanın uyanmaması için hissine perde çekilir.
2- Düğüm meselesinde mecaz mı var, hakikat mı? İhtilafı da yapılmıştır. Bazı âlimler: "Bu hakikattır, tıpkı sihirbazın sihir yaptığı kimse için düğüm vurması gibi şeytan da yatana uyuması için düğüm vurur" demiş; bu görüşü te'yîden hadisin şu vechini göstermiştir: "Her insanoğlunun başı üzerinde üç düğümlü bir ip vardır." Buna "mecaz" diyen de olmuştur. Onlara göre, şeytanın uyuyana yaptığı zikir ve namazına mâni olma işi, sihirbazın, sihirlediği kimseyi istediğini yapmaktan engelleme işine benzemektedir.
Bu düğümlere bazıları yemek, içmek ve uyku demiştir. Zira çok yeyip içen çok uyur.
3- Düğümlerin açılmasına gelince:
* Zikredince gaflet düğümü çözülmektedir.
* Abdest alınca necâset düğümü çözülmektedir.
* Namaz kılınca tembellik, ağırlık düğümü çözülmektedir.
4- Kişinin canlı ve hoş bir hâlet-i ruhiye ile sabaha ermesi, abdest alıp namaz kılmanın verdiği hafiflik, zindelik içinde olması, Rabbine ibadet etmiş olmanın, O'nun rızasını kazanmış olmanın rahatlığı, neşesi ve hazzını duymasıdır. Ayrıca şeytanın üzerine vurmuş olduğu düğümlerden ve ağırlıklardan halâs olmanın hafifliği de vardır.
5- Burada kastedilen namaz hangisidir? Teheccüd namazı mı, sabah namazı mı? Âlimler bu hususta da ihtilaf eder. Hadis mutlak gelmiştir, sabah veya teheccüd diye bir kayda yer vermez. Buhârî, buradaki namazın farz namaz olduğu ve hatta yatsı namazı olduğu kanaatini iş'ar etmiştir. Yani hadis, yatsıyı kılmadan uyuyanları kastetmelidir.
Bazı âlimler, bununla teheccüd kastedildiğini ve hadisteki vaîd'in şiddetinden de "teheccüd'ün vacib olduğu" hükmünü çıkarmıştır.[1224] İbnu Hacer bu namazın teheccüd olmayacağı kanaatini te'yiden şu hadisi kaydeder: "Kim yatsıyı cemaatle kılarsa gecenin yarısında kalkmış demektir." Şu halde cemaatle yatsıyı kılan gece namazına kalkmış sayılacak, dolayısiyle bu kimse geceleyin teheccüd için kalkmasa da bu hadisin tehdidine girmemektedir. Hatta ashabtan Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anhümâ)' nin vitir namazını yatsıdan sonra ve yatmazdan önce kılıp yattıkları, gece namazına kalkmadıkları rivâyet olunmuştur. İbnu Abdilberr, gerek farzları ve gerekse bir nafileyi muntazaman eda etmeyi âdet haline getirmiş bir kimsenin, namazını bazan istemeyerek kaçırsa bile bu tehdide dahil olmayacağını söyler: "Bu zemm namazı kılmayıp terkedenlere hastır. Farz namazını veya gece namazını kılmayı adet edinmiş kimseye gelince, bu kimseye uyku galebesiyle uyuyakalsa (ve namazını kaçırsa, rivâyette (3011'de gelecek) sabittir ki, Allah ona namazının ecrini verir ve uykusu ona (ilâhî) bir sadakadır."
İbnu Abdilberr şunu da ilave eder: "Bazıları bu hadisin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "Sizden kimse nefsim habîs oldu demesin" hadisine zıt düştüğünü söyler. Böyle bir şey mevcut değildir, zira buradaki yasaklama, habisliği kişinin nefsine izafe etmesidir. Halbuki öbür hadis bunun yapılmasını zemmetmektedir, her ikisinin de muteber olduğu durumlar ayrıdır."
6- İbnu Hacer hadisle ilgili olarak birkaç noktaya dikkat çeker. Özetle kaydediyoruz:
* Hadisteki uykuda gece uykusu mezkûr ise de ona terettüp eden hüküm gündüz uykusuna da râcidir. Hususan kasdedilen namaz farz namaz olunca, bu daha açıktır. Gündüz uykusu da bazı namazların geçmesine sebep olabilir.
* Bazı âlimler bu hadisten de istifade ederek, "Bir keçi sağma müddetince de olsa gece namazı vacibtir" demişlerdir. Ancak cumhur bunun mendub olduğuna hükmetmiştir.
* "Uyurken Ayete'l-Kürsî'yi okuyana şeytan yaklaşamaz" hadisiyle bu hadisin mütearız olduğunu söyleyen olmuştur. Bu iddia yanlıştır, çünkü sadedinde olduğumuz hadisin, namaza kalkmak niyetinde olmaksızın yatanları kastettiği veya yatarken şeytanı defetmek üzere Ayete'l-Kürsî'yi okumadan yatanları kastetmiş olduğu söylenebilir.
* Gece namazına -bazı hadislerde geldiği üzere (3015)- iki hafif rek'at kılınarak başlamasının sırrı, şeytanın attığı düğümü çözmede acele etmek içindir. Çünkü, hadisin ifadesine göre, namaz tamamlanmadıkça, çözülme tamam olmaz. Kısacık iki rek'at çözülmeyi hemen tamamlar.
* Hadiste tahsis ile abdestin zikri, gâlib duruma göredir. Cenâbetten temizliği zikir de buna dahildir. Cünüp kimse gusletmeksizin şeytanın düğümünden kurtulamaz. Cünüp olan kimseye teyemmüm abdest ve guslün yerini tutar mı? sorusu akla gelir. Şüphesiz "yerini tutar" ancak abdestin uykuyu defetmedeki yeri ayrıdır.
* Zikir hususunda belli bir şey belirtilmemiş. Zikrullah'a müteallik herşey câizdir. Kur'an tilâveti, hadis kırâati, şer'î ilimle iştigal gibi.[1225]

?3010 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? ???????? # ??????? ??? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ????? ??? ????????? ?????? #: ????? ?????? ????? ??????????? ?? ????????[. ????? ??????? ???????? .

9. (3010)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adamın zikri geçti ve sabaha kadar uyuduğu namaza kalkmadığı söylendi. Aleyhissalâtu Vesselâm:
"Bu adamın kulağına şeytan işemiştir" buyurdu."[1226]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste zikredilen şahsın ismi açıklanmamıştır. Ancak İbnu Hacer, hadisin başka vecihlerinden elde ettiği karîneye dayanarak bu şahsın Abdullah İbnu Mes'ud'un kendisi olduğunu, bir gece namaza kalkamaması üzerine durumu Resûlullah'a "bir adam" diye hikaye edince Efendimizin "Allah'a yemin olsun, geceleyin şeytan arkadaşınızın kulağına işemiş" dediğini belirtir.
Namaz vaktinde uyumanın fenalığı bu suretle ifade edilmiştir: İbnu Mes'ud şöyle der: "Zarar ve şer olarak kişiye, sabaha kadar uyuması yeter, şeytan onun kulağına işemiş demektir."
2- Burada kalkılamayan namaz gece namazı mı, farz namaz mı? açık değil, ikisinin de olabileceği belirtilmiştir.
3- Şeytanın bevl'i hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazısı bunun hakîkate hamli gerekir demiştir. Kurtubî ve bazıları: "Hakîkate hamline bir mâni yok, çünkü şeytan da yer içer, nikah yapar, öyleyse akıtmasına bir mâni yok."
* Bazı âlimler: "Bundan maksad, şeytanın uyuyan kimsenin kulağını namaza kapaması, zikri dinlemesine mâni olmasıdır" demiştir.
* Bazıları: "Şeytan kişinin kulağını bâtıl şeylerle doldurup, zikri dinlemesine engel olmasından kinâyedir" demiştir.
* Bazıları: "Şeytanın onu alçaltmasından kinâyedir" demiştir.
* Bazıları: "Bunun mânası: Şeytan onu istila eder; öylesine alçaltır ki, kendisine bevl için hazırlanmış bir kenef yapar. Çünkü başkasını alçaltanların âdeti hakaret ettiği kimsenin üstüne bevl etmektir" demiştir.

* Bazıları: "Bu bir temsildir, uykunun ağırlığı sebebiyle namaza kalkamayanlar için getirilir, tıpkı kulağına bevl kaçıp da ağırlık basan ve işitme hissi fesada uğrayan kimse gibi. Araplar, "fesad"ı ifâde için bevl kelimesini kinâye ederler" demiştir.
4- Tîbî der ki: "Hadiste, gözün zikri daha uygun olduğu halde "kulak"ın zikredilmiş olması, uykunun ağırlığına işaret etmek içindir. Çünkü işitme organları uyanma vasıtalarıdır. "Bevl"in zikri de, çukurlara çabucak girmesi, damarlara hemen nüfuz ederek bütün âzâlarda tembellik hâsıl etmesi sebebiyledir."[1227]

?3011 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? #: ??? ???? ?????? ??????? ???? ???? ???????? ?????????? ????????? ????? ??? ?????? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????[. ????? ?-???? ? ??????? .

10. (3011)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Mûtad olarak) geceleyin namaz kılan bir kimse, uykunun galebe çalmasıyla (bir gece uyuyakalsa ve namazını kılamasa) Allah Teâlâ hazretleri onun namazının sevabını yine de yazar, onun uykusu (Allah'ın ona yaptığı bir ikram) bir sadaka olur."[1228]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, insanın başına her zaman gelebilecek tabiî bir aksama mevzubahis edilmektedir: Uyku... Uyku sebebiyle müslümanlar namazlarını kaçırabilirler.
Bu, farz da olabilir, mûtad kıldığı nafile ve mesela teheccüd de olabilir. Resûlullah muntazaman namazını kılanlara, uyku sebebiyle vukûa gelen aksamalar hususunda mü'mini ciddi bir müjde ile teselli etmektedir: Namazı aynen kılınmış gibi Cenâb-ı Hakk sevabını yazmaktadır.
Burada: "Bu sûretle kaçırılan namaz öyleyse niye kaza ediliyor?" diye bir soru akla gelmektedir. Ulemânın verdiği cevap şu: "Âdetin devamını sağlamak ve ecrin katlanmasını sağlamak içindir."
2- Uykunun sadaka olması, Allah'ın bir ikramı ma'nâsındadır. Resûlullah, seferde namazın kısaltılmasını da "Allah'ın sana yaptığı bir sadakadır..." diye ifade buyurmuştur. Keza oruçlunun, unutarak yemesi de rivâyetlerde ilâhî bir ikram olarak tavsif edilmiştir.[1229]

?3012 ?11? ????? ?????? ?????? ?????? ??????:]??? ????? ????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

11. (3012), Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Allah Teâlâ Hazretleri geceleyin uyandırmışsa seher vakti girinceye kadar, hizbini tamamlardı."[1230]

AÇIKLAMA:

Seher vaktini, âlimler gecenin son altıda biri olarak tavsif ederler. Şu halde Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) o vakte kadar gece zikrini tamamlamakta ve o esnada yatmaktadır. Kastalânî, "gece ibadet için kalkınca arkadan (bir miktar) uyumak vücudu dinlendirir, sabaha kadar uyanık kalmaktan hâsıl olacak zararı ve bedene gelecek gevşemeyi giderir" der. Çünkü arkadan şafak sökecek ve o zaman sabah namazı için kalkılacaktır. Şu halde sünnete uygun gece kalkması, gecenin son altıda birine kadar sürecektir. Son altıda birde yatılacak, şafakla birlikte tekrar kalkılacaktır.[1231]

?3013 ?12? ??? ????? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ??????: ???? ????????? ????? ?????? ??? ?????? ?????? #? ???????: ??????????. ??????: ?????? ????? ????? ??????? ???? ????????? ???????: ????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

12. (3013)- Mesrûk (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye sordum:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a göre hangi amel efdaldi?" Bana:
"Devamlı olan!" diye cevap verdi. Ben tekrar:
"Gecenin hangi vaktinde kalkardı?" dedim.
"Bağıranı -yani horozu- işittiği zaman kalkardı!" diye cevap verdi."[1232]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gece namazı hakkında bilgi verilmektedir. Gerçi hayırlı amelin devamlı yani belli bir sisteme ve periyoda göre yapılan olduğu belirtilirken namaz mevzubahis olmuyor. Ancak arkasından gelen sual, mevzûnun öncelikle namazla ilgili olduğunu göstermekte ve Efendimizin gece namazlarına muntazaman devam ettiğini göstermektedir. Devamdan maksad, aralıksız devam etmek değil, belli bir düzene uygun olarak devam etmektir.
2- Resûlullah'ın gece kalkış vakti, horozun ötüşüyle tayin ediliyor. İslâm âlimleri bu hadisi açıklarken horozun umumîyet itibariyle gecenin yarısında öttüğünü söylerler. İbnu't-Tîn bu açıklamanın İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın meselemizi ilgilendiren bir beyanına muvafık düştüğünü belirtir. Bu beyanda (radıyallâhu anh): "Horozun ötmesi, gecenin yarısında veya az evvelinde veya az sonrasındadır" demektedir. Ancak İbnu Battâl: "Horoz gecenin üçte birinde öter" demiştir.
Hz. Âişe'nin Buhârî'de gelen bir diğer rivâyeti de Resûlullah'ın seher vaktinde uyuduğunu te'yîd eder: "Seher vakti, Resûlullah'ı benim yanımda her seferinde uyurken yakalamıştır."
Resûlullah'ın takdir ettiği gece kalkışını açıklayan bir diğer rivâyeti Abdullah ibnu Amr İbni'l-Âs nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıklamıştır ki: "Allah Teâlâ Hazretleri'ne en sevimli namaz Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un namazıdır, Allah'a en sevimli oruç da yine Hz. Dâvud'un orucudur. O, gecenin yarısında uyur, üçte birinde kalkar, altıda birinde uyurdu, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi."
Şu halde bu rivâyet de gecenin son altıda birinde uyuduğunu ifâde etmektedir. Bu mevzuya giren başka hadisleri de gözönüne alan şârihler, Resûlullah'ın ramazan geceleri dışında seher vaktinde uyuduğunu belirtirler. Çünkü ramazan ayında seherde sahûr dediğimiz gece yemeğini yerlermiş.
Dilimizdeki seherle karıştırılmaması için bir kere daha belirtelim, bu hadislerde geçen seherden maksad şafak sökmezden önceki gecenin son altıda biridir. Dilimizde seher deyince daha çok şafağın sökmesiyle başlayan sabahın alacakaranlık vaktine denir, o vakit, sabah namazının kılındığı vakittir.
Özetlemek gerekirse: Horoz ötüşüyleki gece yarısına tesadüf etmektedirkalkıp ibadete başlayan Resûlullah, gecenin son altıda birinde tekrar yatmakta ve namaz vaktine kadar istirahat buyurmaktadır.[1233]

?3014 ?13? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ???? ????? ?????? # ???? ????????? ?????? ?????????: ?????? ??????????. ?????????? ?????????? ????????. ???????? ????? ???????? ???????[. ????? ?????? ???? ??? ???? ???? ???? .

13. (3014)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gece namazı on rek'atti. Bir rek'at de tek kılardı. Sabahın sünnetini iki rek'at kılardı. Böylece hepsi onüç rek'at olurdu."[1234]

AÇIKLAMA:

Bu hadis kaynaklarda muhtelif şekillerde gelmiştir. Teysîr'in kaydettiği metin Müslim ve Ebû Dâvud'un birer rivâyetine uymaktadır. Mesela bir rivâyette: "Resûlullah'ın gece namazı onüç rek'atti, bir rek'atlik vitir ile sabahın iki rek'ati de buna dahildi" denmektedir.
Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsı namazını -ki halk buna ateme derdi- kıldıktan sonra şafağın sökmesine kadar on bir rek'at namaz kılardı. Her iki rek'atte bir selam verirdi, bir rek'ati de tek kılardı. Müezzin sabah ezanını tamamlayıp, fecir vakti kesinlik kazanınca, müezzin kendisine gelirdi. Resûlullah kalkar iki rek'at hafif namaz kılar, sağ tarafı üzerine yatar, müezzin O'na ikâmet okuyuncaya kadar öyle kalırdı."
Önceki rivâyetlerde Resûlullah'ın gece ibadeti açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz.[1235]

?3015 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ????????? ???? ????????? ????????????? ??????? ????????????? ?????????????[. ????? ???? ???? ????.????: ????? ??????????? ?????? ????????.

14. (3015)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Biriniz gece namazına kalkınca ilk önce iki hafif rek'atle namaza başlasın."[1236]
Ebû Dâvud'da şu ziyade var: ".... Sonrada dilediğin kadar uzat."[1237]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, teheccüd namazı kılmak üzere gece kalkınca, evvela iki hafif rek'atle namaza başlamanın meşruiyetine delildir. Burada hafiften maksat kısa demektir. Yani kısa sûrelerden okunmak suretiyle rek'atlerin uzunluğu kısa tutulacaktır. Böylece, geri kalan rek'atlerin daha şevkli kılınacağı şöylenmiştir. 3009 numaralı hadisin açıklamasında kaydettiğimiz üzere bazı âlimler, bu ilk iki rek'atin kısa tutulmasının hikmetini, o hadiste, zikri geçen ve namazı kılmakla zâil olacağı belirtilen şeytanın uyuyan kimsenin ensesine vurduğu üçüncü düğümün bir an önce çözülmesi için acele edilir diye açıklamışlardır.
Aliyyü'l-Kârî bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı kaydeder: "El-Ezkâr'da denir ki: "Bu iki rek'atten murad abdest üzerine kılınan iki rek'attir. Bu iki rek'atta tahfif (kısa sûrelerin okunması)müstehabtır. Çünkü, bunların hafif olacağına dair hem kavlî ve hem de fiilî rivâyetler gelmiştir. Bu hususta zâhir olan şudur: Bu iki rek'at teheccüdün bir parçasıdır, bunlar abdest namazı yerine geçerler. Çünkü abdestin tek başına kılınan bir namazı mevcut değildir. Böylece rivâyette şu hususa da bir işaret vardır: Kim bir iş yapmak isterse ona hafiften başlamalıdır, tedricen ağırlaştırmalıdır."
Tîbî der ki: "Bu iki rekatın hafif olması namaza şevkle başlaması içindir. Bunlarla alışır, sonra artırır."[1238]

KIYÂMU'L-LEYL VE EHEMMİYETİ

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında fevkalâde mühim bir yer tutan kıyâmu'lleyl ile ilgili olarak, buraya kadar kaydettiğimiz hadisler ve onların açıklamalarıyla yetinmeyip, bu konuda "zaman" üzerine yapmış bulunduğumuz bir çalışmadan bir pasaj sunacağız:[1239]

KIYÂMU'L-LEYL (GECE KALKIŞI):

Gece zamanının değerlendirilmesinde mühim bir husus olan kıyâmu'lleyl üzerinde müstakillen durmak gerekiyor. Zira dinin bu emri, bugün nerdeyse unutulacak derecede çoğunluğun hayatından çıkmış durumdadır.Halbuki, İslâm medeniyetinin parlama dönemlerini hazırlayan büyük medeniyet ustalarının hayatında gece kalkışı mühim yer tutmakta, onların verimli ve başarılı olmalarının âmillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.
Bugün kıyâmu'lleyl'in ana gayesi olan teheccüd namazı "Peygamber'e farzdır, ümmete nafiledir" diye değerlendirip geçiliyor. Bu hüküm fıkhen doğru da olabilir. Ancak, bu nafilenin "yaparsak sevabı var yapmazsak günahı yok"diye ifade edilen diğer dinî âdâb ve sünnetlerle bir tutulması, bizleri çok hatalı neticelere götürmektedir. Şöyle ki:
1- Bu "sünnet" bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in emridir. Ve Kur'ân bu emri, mükerrer sûre ve âyetlerde tekrar ele almıştır. Birkaç örnek:
"Rabbinin adını sabah-akşam an (zikret). Geceleyin O'na secde et. O'nu geceleri uzun uzun tesbih et" (İnsan 26).
Bir diğer âyet: "Onların dediklerine sabret; güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et; gece saatlerinde ve gündüzleri de tesbih et ki, Rabbinin rızasına eresin" (Tâhâ 130).
Şu âyette gece kalkanların kalkmayanlara üstünlüğü açıklanır: "Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu?" (Zümer 9).
Sûre-i Secde'de gerçek îmân ehlinin bazı vasıfları sayılırken, "vücudlarını yataklardan uzak tutup korkarak ve umarak Rablerine yalvaranlar.." vasfı da ilave edilir (Secde 16).
Şu âyette ehl-i Kitap'tan kıyâmu'lleyl'de bulunanlar da övülür: "Kitap ehlinin hepsi bir değildir; onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır, bunlar Allah'a, âhiret gününe inanır, kötülükten men eder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar iyilerdir" (Âl-i İmrân 113).
Şu âyet, kıyâmu'lleyl'i, Allah'ın vaadettiği fazl'a, kurtuluşa ve üstünlüğe erecek "kamil mü'min'in tamamlayıcı vasıflarından biri olarak dikkatlerimize arzeder: "Müttakiler Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. Çünkü onlar bundan önce iyi davranan kimselerdi. Onlar geceleri az uyuyanlardı. Seher vaktinde bağışlanma dilerlerdi..." (Zâriyât 16-18).
2- Kur'ân-ı Kerîm, gece kıyâmından, yukarıdaki âyetlerde görüldüğü şekilde teşvikkâr bir üslûbla bahsetmekle kalmaz, onun âdâbıyla ilgili bazı teferruâtı da belirtir. Nitekim, Müzzemmil sûresinde bu meseleye, çok farklı zaman aralıklarında nâzil olmuş iki ayrı pasajda temas edilir. Her ikisinde de kıyâmu'lleyl'in ehemmiyeti ve müddeti üzerinde durulur.
Birinci vahiy, gece kalkmayı emreder ve "farz" telâkki edilecek bir kesinlik taşır. İkincisi, kıyâmu'lleyl'den akşam ve yatsı namazlarının anlaşılmasına bile imkân sağlayacak bir tahfif ve kolaylık getirir, yapamayacak durumda olanlar için istisna zikreder.
Birinci vahiy: "Ey örtünüp bürünen, gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce kalk ve ağır ağır Kur'ân oku. Doğrusu biz, sana taşınması ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı daha te'sirli ve o zaman okumak daha elverişlidir. Çünkü gündüz, seni uzun uzun alıkoyacak işler vardır" (Müzzemmil 1-7).
Âyet-i kerîmenin icazı, kıyâmu'lleyl'in miktarı hususunda, âlimleri şu rakamlara ulaşmaya sevketmiştir:
1- Gece müddetinin yarısı,
2- Dörtte üçü,
3- Üçte ikisi,
4- Dörtte biri...
Bazı rivâyetlerin tasrihine göre, emri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bidâyette farz olarak anlar. Harfiyyen tatbik eder. Müslümanlardan bir kısmı da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uyar. Hatta, âyette ifade edilen zaman nisbetini koruyamama endişesiyle bütün gece "kıyâmu'lleyl" yapanlar olur. Öyle ki bir çoğunun ayakları ve bacakları şişer.
Sûrenin başında gelen bu emrin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve diğer müslümanlar tarafından nasıl anlaşıldığını, tatbikatının nasıl yapıldığını açıklayan ve mes'ele üzerine başka teferruât getiren müteakip vahye nazar edelim:
"(Ey Muhammed), şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen ve beraberinde bulunanlardan bir grup, gecenin üçte ikisine yakın ve yarısı ve üçte biri kalkıyorsunuz. Halbuki, geceyi ve gündüzü Allah takdir eder, (Allah) bildi ki, siz onu bundan öte başaramazsınız. Onun için size lütûf ile baktı. Bundan böyle, Kur'ân'dan ne kolay gelirse okuyun. Allah bildi ki, içinizden hastalar olacak, diğer bir kısımları Allah'ın fazlından bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler. Diğer bir kısımları da Allah yolunda çarpışacaklar. O halde ondan ne kolay gelirse okuyun ve namazı kılın ve zekâtı verin.." (Müzzemmil 20).
Rivâyetler, buraya kadar bir kısmını kaydettiğimiz son âyetin, kıyâmu'lleyl'i emreden, sûrenin başındaki ilk âyetten -8 ayla 10 yıl arasında değişen bir müddetsonra geldiğini belirtirler. Burada gece kalkışıyla ilgili hafifletmeler ifâde edilmiştir. Ayrıca hastalar, cihada çıkanlar gibi bir kısım mazeret sahipleri "gece kalkışı"ndan muaf tutulmaktadır.
Âyetle ilgili olarak müfessirlerin ortaya koyduğu bazan ittifaklı, bazan ihtilaflı bir kısım teferruâta girmeksizin mevzûmuz açısından ehemmiyet arzeden birkaç nokta tesbit edebiliriz:
1- Kıyâmu'l-Leyl bidâyette, en azından Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) için kesin bir emir olmuştur. Bir grup müslüman da Hz. Peygamber'e uyarak

"kesin emir" telâkki etmiş ve tatbik etmiştir.
2- Bu emir sonradan tamamen neshedilmemiş, fakat vücubtan nedb'e çevrilmiştir. Yani farz olmaktan çıkarılmış, nafile kılınmıştır, artık isteyen yapacaktır.
3- Kıyâmu'lleyl için ifade edilen faydalar şunlardır:
* Gece kalkışı daha tesirlidir.
* Gece okumak daha uygundur, gündüz fazla meşguliyet vardır.
* Gece kalkışı, ağır olan ertesi günkü vazifenin hakkıyla yürütülmesinde bir nevi hazırlık safhası olmaktadır.
4- Kur'ân-ı Kerim, her asra hitap ettiği için, bu emre en az mendup (ihtiyarî) mânasında, her müslüman muhatap olmaya devam etmektedir.
5- Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak dinin tatbikatında yüce bir mertebe olması yönüyle, bu mertebeyi elde etmek isteyen mü'minler için de kıyâmu'lleyl gerekmektedir.Zira, her hüşyâr (manevî uyanıklığa sahip) mü'minin en büyük ideali olan "Allah'ın muhabbet ve rızasını elde etmek" hedefi Cenâb-ı Hakk tarafından sünnete uymaya bağlanmıştır: "(Ey Resûlüm, inananlara şöyle) söyle: "Eğer sizler Allah'ı seviyorsanız bana uyun, tâ ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın" (Âl-i İmrân 31).
6- Ciddî ve ağır bir vazife olan dinin neşri açısından kıyâmu'lleyl, kendisini din hizmetine adayanlar için ayrı bir ma'nâ taşımaktadır. Âyette görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "taşıması ağır bir vahy"e, bir vazifeye hazırlanması maksadıyla gece kalkışına çağrılmıştır. Din hizmetini gaye edinenler bu şartı aynen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi yerine getirmeli, kendisini disipline etmeli, vazifesine hazırlanmalıdır.
7- Kıyâmu'lleyl esas itibariyle, namaz ve Kur'ân tilâveti ifade ederse de, başka meşguliyete ve hususan ilmî tetebbuya mâni değildir. Nitekim az ileride görüleceği üzere, eser bırakan büyük âlimlerimiz, gecelerini ibadetle birlikte ilmî müzâkere ve araştırmalarla geçirmişlerdir.
Şu halde, en azından müessir şekilde İslâm'a hizmet etmek isteyenler ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünetine uymak arzu edenler için ehemmiyetli bir "sünnet-i ilâhî", "bir nedb-i Kur'ânî" olan kıyâmu'lleyl'in vakti ve müddeti hususunda biraz durmada fayda var:[1240]

KIYÂMU'L-LEYL'İN MÜDDETİ:

Gece kalkılacak müddetin yukarıda gecenin asgari dörtte biri, azâmi dörtte üçü olması gerektiğini belirtmiştik. Miktardaki bu büyük farklılık, temelde gece ve gündüz arasında mevsime veya üzerinde bulunulan coğrafî duruma bağlı olarak devamlı değişen uzunluk kısalıktan ileri gelir. Ferdin içinde bulunduğu içtimaî şartların değişikliği de göz önüne alınmış olmalıdır.
Kaba bir fikir verebilmek için ,belli bir yere göre, yılın en uzun gecesi ile en kısa gecesini alıp, verilen nisbetlere uygulayabiliriz: Azamî kalkış miktarını en uzun geceye, asgarî kalkış miktarını da en kısa geceye uygulayalım ve diyagramlarla şekle dökelim:
Yılın en uzun gecesi (İstanbul esas alındıkta) 21 Aralık'ta 13 saattir.[1241] Bunun dörtte üçü 9 saat 45 dakika yapar. Şu halde istirahat ve uykuya 3 saat 15 dakika kalmaktadır.
Yılın en kısa gecesi 21 Haziran'da 6 saat 39 dakikadır. Bunun dörtte biri 1 saat 40 dakika yapar. Bu durumda istirahat için gözüken miktar 5 saat 3 dakikadır (Bak: Şema 1-2)
Bulunulan yerin ekvatora veya kutuplara yakınlığı, gece ile gündüz arasındaki müddet farkını son derece değiştirir. Öyle ki, kutuplara yaklaştıkça fark büyüyerek bir hafta, bir ay, altı ay süren "gündüzler"e yer verir. Ayet-i kerimede gelen kıyâmu'lleyl ile ilgili miktarları, daha ziyade gece ile gündüz arasında çok büyük farklar bulunmayan bölgeler için düşünmek gerekecek. Dünyanın insanlarla meskun olan büyük kısmı böyledir. Hüküm ise daima ekseriyete göre verilir.
Kıyâmu'lleyl'den maksad: Gece kalkışı, öncelikle ibadet içindir. Yani namaz ve tilâvet-i Kur'ân. Nitekim kıyâm kelimesi Kur'ân'da bazı kereler namazı ifade etmek için kullanılmıştır (Bakara 238). Böye olunca, kıyâmu'lleyl gece namazı ma'nâsına da gelir.
Ancak, kıyâmu'lleyl'den yalnızca ibadet anlamamak gerekir. Nitekim, şu âyet secde ve kıyâmı beraber zikreder:
"Onlar gecelerini Rabbleri için secde ve kıyâmla geçirirler" (Furkân 64). Burada "secde" ile namaz ifade edildiğine göre, kıyâm kelimesinde daha başka bir ma'nâ arayabiliriz, mesela "uyanıklık" gibi. Öyle ise geceleyin kalkan kişi, namaz ve tilavetle birlikte ilmî tetebbuâtla da meşgul olacaktır. Nitekim Buhârî, bu hususa delâlet eden rivâyetlere dayanarak, geceleyin ilmî teâti üzerine iki bâb açmıştır.
Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyet, onun gecedeki ilmî müzakereyi "namaz" olarak isimlendirip ona tercih ettiğini görmekteyiz.
İbnu Hacer'in belirttiğine göre, bir kısım âlimler bu rivâyetlerden hareketle: "İlim için geceleyin uyanık kalmak, nafile namaz için uyanık kalma yerine geçer" hükmünü çıkarmışlardır.
Büyük âlimlerimiz gecelerini üçe ayırmışlardır:
1- İstirahat,
2- İbâdet,
3- Müzakere (ilmî çalışma).
Müzakere bölümüne daha çok yer verilen bu prensibin tatbikatıyla ilgili, ibretâmiz bir menkîbeyi hadis ilminin büyük şahsiyetlerinden olan Tâbiîn'e mensup Muhammed İbnu Şihâbu'z-Zührî'den kaydedeceğiz:
Zührî (v. 124/741), gündüzleyin hocalarından öğrendiği yeni hadisleri, gece eve döndüğü vakit câriyesine tekrar ederek müzakere ederdi. Bir gün her zamankinden daha geç eve dönen Zührî, câriyesini uyumuş bulur. Uyandırıp, yine de: "Bana falan rivâyet etti, o da falancadan dinlemiş, onun da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan dinlediğine göre şöyle buyurmuştur.." diye ezberden hadis okumaya başlayınca, gözlerini oğuşturan câriye: "Bu rivâyetten bana ne?" diyerek hoşnudsuzluk ifâde eder. Zührî şu cevabı verir: "Bilmiyorum, bu senin işine pek yaramaz. Ancak bu hadisi ben yeni işittim, bir kimseye okuyarak müzakere etmem gerek."
İlmî tetebbuâtın umumiyetle gecenin son kısmında yani sabahtan önce olması da yapılan tavsiyeler arasındadır. "Zira denir, kişiye uyanıklık gecenin sonunda gelir. Çünkü o vakit, hizmetlerin ve ihsanların taksim vaktidir. Bir grubun nasibi az, bir grubun çoktur, bir grup da mahrumdur..."
Kıyâmu'lleyl ve Âile: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zaman mevzuunda ferde bir başka sorumluluk hatırlatmaktadır: Mü'min kişi, zaman meselesinde, ferdî planda problemini çözmekle yetinemez. Ailesini de bu hususta şuurlandırmalı, zamanla ilgili bir kısım alışkanlıkları onlara da aynen kazandırmalıdır. Bu meseleyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde gece kalkışıyla ilgili olarak, Hz. Dâvud (aleyhisselâm) örnek vererek tesbit eder: "Allah'ın Peygamberi Dâvud (aleyhisselâm)'un, ailesini de kaldırdığı bir saati vardı. O saatte âilesini uyandırır ve şöyle dedi: "Ey Davud ailesi, kalkın ve namaz kılın. Zira bu saatte Allah, sihirbaz ve (cahiliye küfrü üzerine olduğu halde) öşür alan kimselerin duası hariç, bütün duaları kabul eder."
Resûlullah'ın da ramazanın son on gününde, âilesini geceleyin kaldırdığını, Hz. Âişe rivâyet etmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âileden bilhassa karı veya kocanın kalkması durumunda, diğerlerini de kıyâmu'lleyl'e alıştırmaya teşvik eder: "Allah şu kişiye rahmetini bol kılsın: Geceleyin kalkar, namazını kılar, sonra da karısını uyandırır, o da namazını kılar. Şâyet kadın kalkmazsa yüzüne su serper. Allah şu kadına da rahmet etsin; geceleyin kalkar, namaz kılar. Sonra kocasını uyandırır. O da namaz kılar. Şâyet kalkmaktan imtina ederse yüzüne su serper (ve bu sûretle kaldırır.)"
Rivâyetlerden aile ferdleri arasındaki gece kaldırma işinin karıkoca arasında sınırlanmaması gerektiğini anlamaktayız. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), damadı olan Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin kapısını geceleyin çalarak onu ve kızı Fâtıma'yı uyandırarak namaz kılmalarını emretmiştir.
Burada şu noktayı da açıklamamız gereklidir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in âilesini kıyâmu'lleyl için uyandırması, her gece yaptığı mûtad bir prensibi değildir. Hadiseyi rivâyet eden Hz. Âişe, bunun ramazan ayının son on gününde olduğunu belirtir.Keza kızı Fâtıma ve damadı Hz. Ali'yi kaldırması da öyle. Rivâyet mûtad bir prensibi ifade etmiyor. Keza bir keresinde yanında geceleyen İbnu Abbas'ın müşâhedeleri de bunu te'yîd etmektedir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi kalkıyor, fakat âilesini uyandırmıyor.
Gece Üzerinde Niçin Israr? Buraya kadar kaydedilen nâsslardan iki husus bilhassa dikkatimizi çekmektedir:
1- "Gece" ile ilgili âyetler "gündüz" ile ilgili âyetlerden sayıca daha çok (leyl = gece kelimesi 92, nehâr = gündüz kelimesi 57 adet).
2- Kıyâmu'lleyl ile, yani gecenin değerlendirilmesiyle alakalı ilâhî emir Hz. Peygamber'e peygamberliğin ilk yıllarında geliyor. Yani gecenin tanzimi üzerine gelen ve dötte üç miktarına varıncaya kadar büyük bir bölümünün uyanık geçirilmesini emreden Müzzemmil sûresi, geliş (nüzûl) sırası itibariyle 3. sırada yer almaktadır. Demek ki, ilk ilâhî emirlerden biri gecenin değerlendirilmesi ve tanzimi olmuştur. Halbuki gündüz vaktinin tanzimini böylesine teferruâtla ele alan bir âyet hiçbir zaman nâzil olmamıştır.
Bu durumu, gecenin beşerî hayattaki ehemmiyetiyle izah edebiliriz. Gerek başarıda ve gerekse başarısızlıkta olsun, insana hayatı boyunca derin ve kesin te'sir icrâ eden hususlardan biri, gece hayatıdır. Gece, insan hayatının yarısını teşkil ettiği halde, ihmal edilme, gafletle geçirilme tehlikesine maruzdur. Şu halde, ikaz ve uyarıların, ciddi dikkat çekmelerin bu hususta daha çok olması gerekmektedir. Kur'ân bunu yapmıştır.
İlâhî emirle geceyi tanzim edip değerlendirecek olan insan, gündüz vaktini de azami şekilde değerlendirecek demektir. Zira gece mes'elesinde muvaffakiyet bir azim, gayret ve irade işidir, şuur işidir.
Zor olanı halleden, kolay olanda takılır mı? Geceyi ihyâ eden, gündüzü öldürür mü? Bu hikmete binaen, daha peygamberliğin başında Cenâb-ı Hakk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zamanı iyi kullanma dersini vermek için kıyâmu'lleyl'i emretmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in mûcizevi başarısında, gecenin değerlendirilmesi olan kıyamu'lleyl'in mühim payını görmemek mümkün mü?
Gerek uhrevî kurtuluşunu ve gerekse İslâm'ın tekrar teâlisini gaye edinenlerin, rahmet-i Rahman'ın celb ve tecellisinde böylesine müessir bir vasıtayı şevkle tutmaları, kıyâmu'lleyl kapısından vecdle girmeleri gerekmez mi?[1242]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KUŞLUK NAMAZI

?3016 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]??? ??????? ?????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ??????? ‘??????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (3016)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuşluk namazını her kılışında mutlaka ben de kıldım."[1243]

AÇIKLAMA:

1- Kuşluk namazının vakti, sabahleyin mekruh olan vaktin çıkmasıyla başlar. Mekruh vakit, güneşin doğmasından bir mızrak boyu, yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir. Türkiye'de kırk-elli dakikalık bir müddettir. Mekruh vaktin çıktığını anlama hususunda şu basit usülden de istifade edilebilir: Çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakınca, eğer güneş ufukta görülemeyecek kadar yükselmişse artık kerâhet vakti çıkmıştır.
2- Hadiste kuşluk namazı sübhatu'd-Duhâ yani kuşluk sübha'sı diye ifâde edilmiş, namaz ma'nâsına gelen salât kelimesi kullanılmamıştır. Burada namaza tesbîh kökünden gelen sübha denmesi namazın nafile olmasındandır. Çünkü burada nafile ma'nâsınadır. Nafile namazın tesbîh aslından gelen sübha ile tesmiyesi farz namazlarda tesbîhin nafile olması sebebiyledir.
Şöyle de denmiştir: "Nafile namaz için sübha denmiştir, çünkü o farz namazdaki tesbîh gibidir."[1244]

?3017 ?2? ??? ????????? ?? ??? ???? ???:]??? ????????? ????? ?????? ???? ???????? # ???????? ???????? ?????? ????? ???????. ???????? ???????: ?????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????????. ?????? ??? ????? ????? ?????? ???????. ?????? ?????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ????? .

2. (3017)- Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ (rahimehullah) anlatıyor: "Bize, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kuşluk namazı kıldığını Ümmü Hânî'den başka kimse anlatmadı. O dedi ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, benim eve geldi, yıkandı ve sekiz rek'at namaz kıldı. Ben bundan daha hafif bir namazı hiç görmedim. Ancak rükû ve secdeleri tam yapıyordu."[1245]

AÇIKLAMA:

1- Kuşluk namazı en az iki en fazla sekiz rekat olarak kılınır. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Fetih günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'de sekiz rekat kuşluk kıldığını ifade etmektedir.
2- İbnu Ebî Leylâ'nın ifadesinde de görüldüğü üzere, bu sünnet son derece yaygınlık kazanmamış olmalıdır. Bazı sahâbîler Hz. Peygamber'in kuşluk kıldığını görmemişler bile. Nitekim Abdullah İbnu Ömer bu namaza bid'a diyenlerdendir. Ancak "Ne güzel bid'a", "Bu, bid'aların en güzelidir" gibi tasvipkâr, takdirkâr ifadelerde bulunmuştur.
Buhârî'nin bir rivâyetinde Müverrik der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e sordum: "Kuşluk namazı kılar mısın?" Bana "Hayır!" dedi. Ben tekrar sordum: "Ya Ömer?", "Hayır!" dedi. Ben: "Ya Ebû Bekr?" dedim. O: "Hayır!" demeye devam etti. "Pekala, dedim ya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)?"
"Onun da kıldığını zannetmiyorum" cevabını verdi.
"Hz. İbnu Ömer, Resûlullah hakkında kesin bir redde yer vermiyor, "zannetmiyorum" diyor. Bunun sebebi, Resûlullah'ın kuşluk kıldığını işitmiş olmasıdır.
Âlimler, İbnu Ömer'in inkârını "görmemiş" olmasıyla izah ederler. Efendimizi kuşluk kılarken görmüş olsaydı, sünnete bağlılığı ile meşhur olan İbnu Ömer'in bunu inkâr edeceğini akıl kabul etmez. İbnu Ömer'in Kuba'da ve Mekke'ye gelişinde kuşluk namazı kıldığına dair rivâyetler mevcut ise de bunların kuşluk vaktine rastlayan tahiyyetu'lmescid ve tavaf namazı oldukları söylenmiştir. Nitekim İbnu Ömer'den rivâyet edilen bir hadiste: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece seferden döndüğü zaman kuşluk kılardı" der. Yani sefer dönüşünü hep gündüze rastlatan Aleyhissalâtu Vesselâm, ilk iş olarak mescide gider, namaz kılar sonra evine giderdi. Hz. Abdullah İbnu Ömer bunu görmüş olmalı, Resûlullah'ın evde kılmış olduğu kuşlukları görmemiş olmalıdır.
Öyleyse onun inkârı, Efendimizin bu namazı nefsülemirde kılmadığını ifâde etmez. İbnu Ömer'in kuşluğu kıldığını görmediğini ifâde eder. Nitekim İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivâyette, O'nun, kuşluk kılan bir cemaati görünce onları azarladığı ve "mutlaka kılacaksınız evlerinizde kılın" dediği belirtilir. Yani, bunun kılınmasında esas, evde kılınmış olmasıdır.
3- Fetih günü yaptığı gusülle ilgili rivâyetler de ihtilaflıdır. Sadedinde olduğumuz rivâyette Efendimiz Ümmü Hânî'nin evinde gusletmiştir. Halbuki bir rivâyette Ümmü Hânî, fetih günü Resûlullah'a gider ve O'nun Mekke'nin yukarı kısmında yıkanır bulur. Bir rivâyette Resûlullah'a bu sırada Ebû Zerr (radıyallâhu anh) perde tutmaktadır, bir başka rivâyette ise kızı Fâtıma perde tutmaktadır. Âlimler bu farklı durumları te'lif ederler.
* Ümmü Hânî, iki ayrı hadiseyi rivayet etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki ayrı yıkanma hadisesi mevzubahistir. Biri Mekke' ye ilk geldiği sırada Mekke'nin yukarı kısmında, diğeri Ümmü Hânî'nin evinde, Mekke'nin yukarı kısmındaki yıkanması sırasında Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ) ile Ebû Zerr hazretleri sırayla perde tutmuşlardır.
4- Bu namazın hafif olduğu belirtilir. Öyle ki bir rivâyette râvi: "Bilmiyorum, kıyâmı mı daha uzun çekmişti, yoksa rükû veya secdesi mi?" der. Buradan hareketle kuşluk namazını hafif tutmanın müstehab olduğuna hükmedilmiş ise de, uzun da olabileceği, Resûlullah'ın o gün fetih işleriyle ziyade meşgul bulunduğu için rek'atleri kısa tutmuş olabileceği söylenmiştir.
5- Kuşluk Namazı Kaç Rek'at? Fetih günü, Resûlullah'ın kılmış olduğu namazla ilgili olarak da rivâyetler farklıdır. Bazısı her iki rek'atte selam verdiğini tasrîh ederken, bazısı da bu sarahate yer vermez. Ümmü Hânî sekiz rek'at kıldığını söylerken, İbnu Ebî Evfa'nın rivâyetinde iki rek'at kılmış olması mevzubahistir. Bu durumda: "İbnu Ebî Evfa sadece iki rek'ati görmüş olabilir, sekiz diyen Ümmü Hânî ise tamamını görmüş olabilir" diye cevap verilmiştir. Diğer taraftan Resûlullah'ın kıldığı kuşluk namazının miktarıyla ilgili farklı rivâyetlerde farklı rakamlar gelmiştir. Hz. Âişe'nin bir rivâyetinde "dört rek'at", "Hz. Câbir'in bir rivâyetinde "altı rekat" zikredilir. Tirmizî'nin bir rivâyetinde Efendimiz: "Kim kuşluk namazını oniki rek'at kılarsa Allah ona cennette bir köşk bina eder" buyurur. Taberânî'nin bir rivâyetinde kuşluk namazının oniki rek'at olmasına teşvik olduğu gibi, iki rek'at olabileceğini de ifâde eder: "Kuşluğu kim iki rek'at kılarsa gâfillerden yazılmaz. Kim dört kılarsa tevbe edenler arasına yazılır. Kim altı kılarsa, bu ona o gün kâfidir. Kim sekiz kılarsa âbidlerden biri olarak yazılır. Kim oniki kılarsa, Allah ona cennette bir köşk yapar." Nevevî bu mevzuda gelen muhtelif hadisleri ve sıhhat durumlarını gözönüne alarak: "Kuşluk namazının efdali sekiz rek'attir, en çoğu da oniki rek'attir" der.[1246]

?3018 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???????? # ????????? ??????? ??????? ???? ????? ??????? ?????????? ????????? ????? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ??? ????????[. ????? ?????? .

3. (3018)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Dostum Aleyhissalâtu Vesselâm, bana her ay üç gün oruç tutmamı, iki rek'at kuşluk, yatmazdan önce de vitir namazı kılmamı tavsiye etti."[1247]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)' ye üç şey vasiyet ediyor:
1- Her ay üç gün oruç: Bu üç gün eyyâmu'lbîz denen ayın ortasındaki 13, 14 ve 15. günleridir. Bu üç gün için ayın başından, ortasından ve sonundan birer gün dahi denmiştir. Keza "Her on günün evvelindeki birinci gündür" diyen de olmuştur. "Her hangi bir kayıt olmaksızın mutlak olarak üç gündür" diyen de olmuştur.
2- İki rek'at kuşluk namazı: Bununla ilgili açıklama önceki hadiste geçti.
3- Yatmazdan önce vitir kılmak: Bu namazın vacib olduğunu belirttik. Ancak gece de kılınabilir. Zira vakti, yatsının bitiminden itibaren şafak sökmesine kadardır. Resûlullah'ın yatmazdan önce kılınmasını tavsiye etmesi, uyuduktan sonra uyanamama tehlikesine binâendir. Uyanmaktan emin olan, uyanmak için müessir tedbir almış olan için, gece kılmasının efdal olacağı söylenmiştir.[1248]

?3019 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???????? ???? ????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ????????????? ????????? ???????? ???? ????????? ????????? ????????? ???? ????? ????? ??????????? ???????????? ????????? ???? ????????[. ????? ???? ???? ????.

4. (3019)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her gün, sizin her bir mafsalınız için bir sadaka terettüp etmektedir. Her tesbih bir sadakadır. Her tahmid bir sadakadır, her bir tehlîl bir sadakadır. Emr-i bi'lma'ruf bir sadakadır. Nehy-i ani'lmünker de bir sadakadır. Bütün bunlara kişinin kuşlukta kılacağı iki rek'at namaz kafi gelir."[1249]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet kuşluk namazının ehemmiyetine parmak basmakta, sağlığımız için hergün vermemiz gereken, sadakaların yerini tek başına tutacağını belirterek, iki rekat kuşluk kılmaya teşvik etmektedir.
Müteâkiben kaydedilecek olan bir Müslim hadisi, insanda üçyüz altmış mafsal olduğunu belirtir. Buna göre irâdî olarak her bir mafsal için verilmesi gereken günlük sadaka 360 adedi bulmaktadır. Bu maddî sadakayı karşılayabilen iki rek'atlik namaz kıymetli bir ibadet olmalıdır.
Ne mutlu bunu yerine getirenlere![1250]

?3020 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?? ?"??????? ??????????? ?????????? ???????. ?????????? ??? ??????????? ???? ????? ???????? ?????? ????????. ??????? ???? ??????? ?????? ????? ??????????? ?? ?????????? ???????????. ??????????? ?????????? ???? ????????.???? ???? ?????? ???????????? ???????????? ???? ????????? ????? ??? ????.»???????« ?????: ??????? .

5. (3020)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanda üçyüzaltmış mafsal vardır. Her bir mafsal için bir sadakada bulunması gerekir." (Bunu işitenler): "Buna kimin gücü yeter?" dediler. Aleyhissalâtu Vesselâm:
"Mescidde toprağa gömeceği bir balgam, yoldan bertaraf edeceği bir engel... Bunları bulamazsa, kuşluk vakti kılacağı iki rekat namaz!"[1251]

?3021 ?6? ??? ??? ?? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????: ???? ?????
??????? ??? ??????? ????????? ?????? ?????????? ??????? ???????[.

6. (3021)- Ebû Zerr ve Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resullullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ hazretleri dedi ki: "Ey Âdemoğlu! Günün evvelinden benim için dört rek'at namaz kıl, ben de sana günün sonunu garantileyeyim."[1252]

AÇIKLAMA:

Âlimler hadisten şu mânayı çıkarmışlardır: "Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmaktadır: "Ey insanoğlu, günün başında kalbini ibadetim için dünyevî meşguliyetlerden uzak tut, bana yönel. Ben de günün sonunda senin ihtiyaçlarını yerine getirerek senin zihnini o dünya meşgalesinden uzak tutayım." Böylece kuşluk namazından itibaren günün sonuna kadar, kişinin ihtiyaçlarının karşılanması, hoşuna gitmeyen şeylerden onun korunması gibi dünyevî sıkıntılara karşı ilâhî bir garanti vaadedilmiş olmaktadır.[1253]

?3022 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

7. (3022)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kuşluğun bir çift (namaz)ına devam ederse, deniz köpüğü kadar çok da olsa, Allah günahlarını affeder."[1254]

?3023 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ?? ????????? ???? ??????[. ????? ??????? .

8. (3023)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kuşluk namazını oniki rek'at kılarsa Allah Teâlâ Hazretleri cennette onun için altından bir köşk bina eder."[1255]

?3024 ?9? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???? :]????? ?????? ?????? # ???????? ???????? ??????? ????????? ????????? ??? ????? ?????[.

9. (3024)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuşluğu dört kılar, (bazan) dilediğince de artırırdı."[1256]

?3025 ?10? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????

?"????????? ????? ???????? ????????? ???? ????????[. ??????? ???? .

10. (3025)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kuşluk namazı, boduğun (yani deve yavrusunun) ayağı kumdan yanmaya başladığı andan itibaren kılınır."[1257]

AÇIKLAMA:

Yerdeki kumlar ısındıkça ayakları yakmaya başlar. Deve yavrusunun ayağı yanmaya başladı mı, kuşluk namazının vakti girmiştir.[1258]

BEŞİNCİ FASIL

RAMAZANDA GECE KALKIŞI VE TERAVİH

TERAVİH NAMAZI

?3026 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ????????????? ?? ??????? ????????? ???? ?????? ??? ?????????? ??????????? ????????: ???? ????? ????????? ???????? ????????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????? ?????????? ?????? ?????? # ???‘???? ???? ????? ????? ????? ?‘???? ???? ????? ??????? ???? ??????? ????????? ???? ??????? ??????[.

1. (3026)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları, kesin bir emirde bulunmaksızın ramazan gecelerini ihyaya teşvik ederdi. (Bu maksadla) derdi ki: "Kim ramazan gecesini, sevabına inanarak ve bunu elde etmek niyetiyle namazla ihya ederse geçmiş günahları affedilir.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) -bu tavsiyesi herhangi bir değişikliğe uğramadan- vefat etti. Bu durum (terâvihin ferden kılınması) Hz. Ebû Bekr'in hilafeti zamanında da böylece devam etti, Hz. Ömer'in hilafetinin başında da böyle devam etti."[1259]

?3027 ?2? ??? ?????:]???? ????? ???????? ????????? ???????? ????????????? ?????? ???? ??? ????????? ???? ????????[. ????? ?????. ????? ???????: »??????????? ?????? ?? ??????? ????????? ????????? ???????? ?????????« .

2. (3027)- Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Kadir gecesini, kim sevabına inanıp onu kazanmak ümidiyle ihya ederse, geçmiş günahları affedilir."[1260]

AÇIKLAMA:

1- Ramazan gecelerini ihya etmek demek o geceleri namaz kılarak geçirmek demektir. Ancak Nevevî, ramazandaki kıyâmu'lleylin, ramazan ayındaki terâvih namazını kılmakla hâsıl olacağını anlamıştır. Yani, terâvihi kılan kimse, kıyamdan matlub olan sevaba nâil olur, ancak bu, kıyâmu'rramazan teravihsiz olmaz ma'nâsına gelmez.
2- Ramazan gecesini ihya edenin uğrayacağı mağfiret büyük günahtan mıdır, küçüklerden midir, her ikisinden midir? İbnu'l-Münzir'e göre hadis mutlak geldiğine göre her ikisindendir. Ancak Nevevî, bu gibi ifadelerle küçük günahların kastedildiğni söylemiştir. İmamu'l-Haremeyn de bu hususta cezmeder (= kesin kanaat ifade eder.)
3- Hadiste terâvih namazının kılınmasıyla ilgili Nebevî tavsiye bunun evlerde ferdî olarak kılınmasını ifade eder. Resûlullah ve Hz. Ebû Bekr devrinde terâvihler böyle yani ferdî olarak kılınmış ve durum Hz. Ömer' in hilafetinin başlarına kadar bu minval üzere devam etmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in emriyle teravihler, Übeyy İbnu Ka'b'ın imamlığında cemaatle kılınmaya başlanmıştır. Bazı rivâyetlerde: "Bu, ramazanda halkın bir kimsenin arkasında tek bir cemaat teşkil etmesi ilk defa vukûa gelen bir hâdiseydi" denmiştir. Hz. Ömer, bir Buhârî, hadisinde, bu cemaatin daha önce olmayışına telmihte bulunarak: "Bu ne güzel bid'at" der.[1261]

?3028 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ????????? ?? ???????? ???? ????????? ?? ???????? ???? ???????? ?‘??????? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????.»????? ?????????« ????? ?? ?????? ?????? ?? ?? ?????? ??????? ?? ????? .

3. (3028)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayında, diğer aylarda görülmeyen bir gayrete girerdi. Ramazanın son on gününde ise çok daha şiddetli bir gayrete geçerdi. Son on günde geceyi ihya eder, ailesini de (gecenin ihyası için) uyandırırdı, izarını da bağlardı."[1262]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah'ın ramazan ayında daha çok zikrullah yapma gayretine girdiğini göstermektedir. Bu ayda artan fevkalâde gayret son on gününde daha da artmaktadır; zikir, ibadet, tevbe vs. şeklinde... Ramazandan artan gayret O ayın kudsiyetinden, yapılan ibadetlerin sevaben üstünlüğünden ileri gelir. Husûsan bin aydan hayırlı olduğu nâss-ı Kur'ân ile te'yîd edilen Kadir gecesi bu ayın içerisindedir. Hangi gün olduğu belirtilmediği için her gecenin Kadir gecesi olma ihtimali var. Efendimiz ona isabet etmek için de gayreti artırmış olabilir. Bu kıymetli gecenin son on günde olma ihtimali daha fazladır. Öyle ise bu günlerde daha çok gayrete gelerek her geceyi "Kadir gecesi olabilir" heyecanıyla karşılamak gerekir. Resûlullah'ın yaptığı işte budur.
2- Şeddül-Mi'zer=İzarın bağlanması: Âlimler bununla, Resûlullah'ın son on günde hanımlarını terketmiş olduğunun kinâye edildiğini belirtirler. Böylece ibadete daha çok vakit ayırma imkânı aramış olmaktadır.[1263]

?3029 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ??????? ?? ???????? ???????? ???????? ??? ????????. ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????. ???????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?? ????????. ????? ?????? ???????? ??????? ????? ? ??????????? ????????. ??????? ???? ????? ????????: ???????? ????? ??????????? ???:]??????? ????? ??????? ???????? ???? ??? ????????[. ????? ????. »????????????« ?‘???? ?? ????? ??????? .

4. (3029)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ramazanda geceleyin namaz kılardı. (Bir gece) gelip yanında ben de namaza uydum. Sonra bir erkek daha geldi, o da namaza uydu, derken (sayımız arttı ve) bir cemaat olduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizim arkasında olduğumuzu hissedince namazı hızlandırdı. Sonra (selam verip) ayrıldı ve evine girdi. Orada bizim yanımızda kılmadığı bir namaz kıldı. Sabah olunca kendisine:
"Bizim arkanıza durduğumuzu geceleyin farketmiş miydiniz?" diye sordum. Bana:
"Evet. Ve işte bu, beni o yaptığıma sevkeden şeydir. (Yani sizi arkamda hissedince namazı hızlı kılarak yanınızdan ayrıldım)" buyurdu."[1264]

?3030 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ?????? # ?? ????????? ??????? ???????? ????? ??????? ????? ?????? ???? ??????????? ?????????. ????? ??????????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ????????. ???????? ???????? ?????: ???? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ???????? ??? ????? ??????? ??? ???????? ??????????? ?????? ?? ????????[.
????? ????? ? ??????? .

5. (3030)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gece) mescidde (nafile) namaz kılmıştı. Birçok kimse de (ona iktida ederek) namaz kıldı. (Sabah olunca "Resûlullah geceleyin mescidde namaz kıldı" diye konuştular.) Ertesi gece de Efendimiz namaz kıldı. (Halk yine olanları konuştu, katılacakların) sayısı iyice arttı. Üçüncü (veya dördüncü) gece halk yine toplandı. (Öyle ki mescid, insanları alamayacak hâle gelmişti.) Ancak aleyhissalâtu vesselâm (bu dördüncü gecede) yanlarına çıkmadı. Sabah olunca Efendimiz:
"Yaptığınızı gördüm. Size çıkmamdan beni alıkoyan şey, namazın sizlere farz oluvermesinden korkmamdır" dedi. İşte bu hadise ramazanda cereyan etmişti."[1265]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise çeşitli tariklerden farklı ifadelerle gelmiştir. Parantez içerisindeki ilavelerimiz rivâyetin başka vecihlerinden alınmadır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Size farz oluvermesinden kortuğum için namaza inmedim" sözü bazı âlimler tarafından müşkil bulunmuştu. Çünkü Resûlullah farz namazlarla kılınan ve revâtib denen nafilelere devam etmiş, ashâb da devam etmiş ama yine de farz hükmünü almamışlardır. Bu sebeple, Resûlullah'ın o sözü bazı yorumlara tâbi tutulmuştur:
* Muhibbu't-Taberî der ki: "Muhtemeldir ki Cenâb-ı Hakk, Peygamberine: "Eğer sen bu namaza onlarla birlikte devam edersen, bu onların üzerine farz oluverir" diye vahyetmiştir de bu sebeple Resûlullah, ashâbına tahfifi tercih etmiş ve devamdan vazgeçmiştir. Mamafih bu vahiy değildir de içinden bu düşünce geçmiştir, nitekim Allah'a yaklaştıran bazı amellere Efendimiz devam etmiş, bu da O'nun şahsı için farz oluvermiştir."
* "Ümmetinden birinin, kendisinin devamlı kılmış olmasından hareketle bu namazın vacib olduğunu zannetmesinden korktu" diyen de olmuştur. Bu görüşe meyl eden Kurtubî der ki: "Namazın size farz oluvermesinden korktum" sözü, "Sizin onu farz zannetmenizden, böylece o zanna düşene farz oluvermesinden korktum" demektir. Nitekim bir müçtehid bir şeyin helal veya haram olduğunu zannetse, onun, bu zannıyla amel etmesi gerekir."
* Şöyle de denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada ifade ettiği hüküm şu idi: Kendisi hayırlı bir amele devam eder, o amelde halk da O'na uyarsa bu amel onlara farz olur."
* İbnu Battâl der ki: "Resûlullah'ın bu sözü, gece namazı kendisine farz olduğu halde ümmetine farz olmadığı bir zamanda söylemiş olması da mümkündür. Bu sebeple, onlara çıktığı takdirde, onlar da uymaya devam edecek ve sonunda hüküm yönüyle onlarla kendisi arasında fark kalmayacak ve hepsine farz durumuna geçecek diye korkmuştur. Çünkü dinde asıl olan müsâvaattır: İbadet meselelerinde ümmeti ile Resûlullah arasında müsâvaat vardır."
* Şu da söylenmiştir: "Efendimizin, Ashâb'ın namaza devam etmeleriyle vacib olmasından, bilahare de devam etmekten acze düşüp, Resûlullah'a uymayı bırakmak sebebiyle âsi duruma düşmelerinden korkmuş olması da muhtemeldir."
* Hattâbî de, hadiste geldiği üzere, M'irâc'ta namazın farz olması sırasında Cenab-ı Hakk'ın: "Namaz (günde) beş vakittir ve (aynı zamanda) elli (vakit değerinde)dir, bu söz artık benim nezdimde değişmez" sözü gözönüne alınınca, sadedinde olduğumuz hadis müşkildir. Çünkü, Allah'ın "beş" hükmünün değişmeyeceğinden emin olduktan sonra nasıl olur da artmasından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) korkuya düşer? der.
Hattâbî bu müşkili şöyle halleder: "Gece namazı Aleyhissalâtu Vesselâm'a farz idi. Şer'î amellerinde O'na uymak ümmetine farzdır. Yani, Resûlullah'ın bu farza aralıksız devam etmesi halinde ümmetine farz idi. İşte bu sebeple, bu namazın vacibler arasında girmemesi için (dördüncü gece) onların yanına gidip onlarla bu namazı kılmayı terketti. Tâ ki, kendisine iktida yoluyla husule gelecek vücub'la, beşe, ziyade yeni bir farz hâsıl olmasın. Burada inşa (müstakil bir emir) yoluyla değil, iktida yoluyla hasıl olacak bir farz melhuzdur. Tıpkı, kişinin nezr ederek bir namazı nefsine vacib kılması gibi. Nezir namazı ona ziyâde bir vacibtir, ama bu, şeriatın aslından gelmez." Hattâbî sözüne devamla bir başka ihtimâl daha beyan eder:
"Allah namazı elli vakit olarak farz kıldı. Sonra peygamberinin şefaatiyle çoğunu kaldırdı. Eğer ümmet, kendisine bağışlanan kısma dönüp, peygamberlerinin kendileri için affedilmesini taleb ettiği kısmı iltizam edecek olursa bunun onların üzerine farz olması normal karşılanır, yadırganmaz. Nitekim onlardan önce bir kısım insanlar ruhbanlığı iltizam etmişler, Allah da, onda düştükleri kusur sebebiyle onları şöyle diyerek kınamıştı: "...Üzerlerine bizim gerekli kılmadığımız fakat kendilerinin güya Allah'ın rızasını kazanmak için ortaya attıkları ruhbaniyete bile gereği gibi riâyet etmediler..." (Hadîd 27). Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetinin de bu âyette zikredilenlerin durumuna düşmelerinden korkmuş olarak, onlara olan şefkatin sevkiyle bu amelden vazgeçmiştir."
Bu yorumlar üzerine de bazı münakaşalar devam eder, ancak biz bu kadarıyla yetiniyoruz.
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:
* Kıyâmu'l-Leyl cemaatle mendubtur, hususen ramazanda olursa... Çünkü Efendimizin vefatından sonra, farz olma endişesi mevcut değildir. Bu sebeple Hz. Ömer, terâvihlerin Übeyy İbnu Kab'ın arkasında cemaatle kılınmasını emretmiştir.
* Bu hadiste Allah'ın kaderinden Allah'ın kaderine kaçmanın cevazı vardır.
* Büyük, etbaının alışkanlıklarına ters düşen bir şey yapınca sebebini açıklamalı: hükmünü, hikmetini belirtmelidir.
* Resûlullah'ın dünyaya karşı zühdüne, dünyadan az şeyle iktifa etmesine, ümmetine karşı duyduğu şefkate ve re'fete örnek mevcuttur.
* Fesada meydan vermemek için bazı maslahatı terketmeye örnek var.
* İki maslahattan daha mühim olanı öne alınmıştır.
* İmam olmaya niyet etmeksizin namaz kılmaya başlamış bulunan kimseye iktida edilebilir. Ancak bazı âlimler: "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle bir niyette bulunmadığını kesinlikle iddia edemeyiz, bu hususta bir sarahat nakledilmemiştir, zanla O'na muttali olunamaz" demiştir.
* Cemaatle de kılınsa, nafile için ezan ve ikâmet okunması terkedilir.[1266]

?3031 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ???????? ?? ????????? ?????? ?????????? ?? ???????? ??????????: ??????: ??? ??????? ????? ??????? ?????? ???????? ??????. ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????: ???????? ???????? ??? ????????[. ????? ??? ????? ????: ??? ?????? ??? ?????? .

6. (3031)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) buyurdular ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan'da, mescidin bir kenarında namaz kılmakta olan bir gruba uğramıştı. "Bunlar ne yapıyorlar?" diye sordu. "Bunlar, yanlarında (ezberlenmiş fazla) Kur'ân bulunmayan kimselerdir. Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) bunlara namaz kıldırıyor!" dediler. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "İsabet etmişler, bu davranış ne kadar iyi!" buyurdular."[1267]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın sağlığında, Übeyy İbnu Ka'b'ın ramazan ayında cemaatle (terâvih) namazı kıldırdığı fikrini zihne getirebilmektedir. Bu meselede, İbnu Hacer'in de belirttiği gibi, esas olan terâvih namazının Hz. Ömer zamanında resmen cemaatle kıldırmış olmasıdır. Meseleyi ilgilendiren bazı teferruâtı, sadedinde olduğumuz bâbın 1. ve 2. hadislerinde (3026-3027) açıkladık. Burada mevzubahis olan hâdise, terâvih dışındaki bir namaz da olabilir, kısmî bir cemaat de olabilir.[1268]

?3032 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ????? ?????? # ?????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ????????. ????? ???? ?????? ????? ?? ??????????? ??????? ?? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????????. ????????? ????: ???? ??????????? ????????? ??????????? ?????? ??????: ?????? ?? ????? ???? ?"????? ?????? ????????? ?????? ???? ??????? ????????. ????? ???? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ????? ?? ??????????? ??????? ??????? ??????????? ??????? ????? ????? ???????? ??? ????????? ????????. ?????: ????? ????????? ????: ??????????[. ????? ????? ????? ????? ???????.»??????????« ???? ?????: ?? ????? ??? ??????: ????? ???? .

7. (3032)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile (bir ramazan) ayında beraber oruç tuttuk. Ay boyunca bize son yedi güne kadar hiç (ziyade) namaz kıldırmadı. Ayın son yedinci gününde gecenin üçte biri geçinceye kadar bize namaz kıldırdı. Altıncı gününde yine bir şey kıldırmadı. Beşinci gününde gecenin yarısı geçinceye kadar namaz kıldırdı. Kendisine: "Bu gecemizin geri kalan kısmında da bize nafile kıldırırsanız!" dedik. Talebimize karşı:
"Kim imamla namaza başlar, sonuna kadar devam ederse, kendisine gecenin tamamını namazla geçirmiş (sevabı) yazılır" buyurdular. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aydan son üç gece kalıncaya kadar başka namaz kıldırmadılar. Üçüncü gece bize namaz kıldırdılar. Ehline ve kadınlarına dua ettiler. Bize (o kadar uzun) namaz kıldırdılar ki "Felâh"ı kaçırmaktan korktuk.
(Ebû Zerr'e): "Felâh" nedir? diye soruldu:
"Sahûr!" cevabını verdi. (Sonra ayın geri kalan kısmında bize namaz kıldırmadı.)"[1269]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Zerr (radıyallâhu anh), bu rivâyette Resûlullah'ın ramazan ayında terâvihi nasıl kıldırdığı hususunda bilgi vermektedir. Hangi seneye ait olduğunu tasrih etmediği ramazan gecelerinde son haftanın birkaç günü dışında farzdan başka namaz kıldırmamıştır. Farzları kılan Efendimiz odasına çekilmektedir.
2- Şu halde cemaate nafile namaz kıldırdığı günlerin tesbitine gelince: Eğer ramazanın 29 olmasını esas alırsak:
* Sondan yedinci gün, 23 ramazandır.
* Sondan altıncı gün, 24 ramazandır.
* Sondan beşinci gün, 25 ramazandır.
Ramazan ayının otuz olması esas alınırsa hadiste geçen günleri tesbit için yukarıdaki rakamlara birer ilave etmemiz gerekecek: 24, 25, 26... Hadisin sonunda, parantez içerisinde

kaydettiğimiz kısım, bazı rivâyetlerde mevcuttur. Ayın son iki gününde 28 ve 29. günlerinde oruç tutulmadığını ifade eder.
3- Hattâbî, Felâhla ilgili şu açıklamayı yapar: "Felâh'ın aslî mânası bekâdır. Sahûr yemeğine felâh denmesi, onun orucun bekâsına sebep ve yardımcı olmasından dolayıdır. Nitekim ???? ???? ??????? "felâh'a gelin" denir, "yani "sizi cennette bâki kılacak amele gelin" demektir. Bazı âlimler, "Felâh'a götüren orucun itmâmına (tamamlanmasına) yardımcı olduğu için felâh denmiştir" der.
4- Sâhur kelimesi suhûr şeklinde de gelmiştir. İki okunuş da caizdir. Sahûr geceleyin yenen ve içilen şeylerdir. Suhûr ise, masdardır, fiilin kendisidir. Rivâyetlerde umumiyet itibariyle sahur şeklinde gelmiştir. Ancak en-Nihâye'nin kaydına göre: "Doğrusu suhûr olmalıdır, çünkü sahûr yiyecek, bereket ve ecr ma'nâsına gelir, sevab fiildedir, ta'amda değil" de denmiştir."
5- Aliyyu'l-Kârî: Hadis, Ashâb'ın sahûr'a verdikleri ehemmiyeti göstermektedir, çünkü kaçırmaktan korktuklarını belirtmektedir.
6- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu gecelerde kıldırdığı namazların kaç rek'at olduğuna dair rakam Muhammed İbnu Nasri'l-Mervezi'nin Kıyâmu'l-Leyl'deki bir rivâyetinde gelmiştir. O rivâyette Hz. Câbir der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayında bize sekiz rek'at ve vitr kıldırdı. Müteakip gece gelince mescidde toplandık, gelip bize namaz kıldırmasını rica ettik. (Geldi) o gece sabaha kadar bize namaz kıldırdı. Kendisine:
"Ey Allah'ın Resulü, şu namazı bize kıldırmanız için size ricada bulunduk (da öyle geldiniz, kendi kendinize gelip bunu bize kıldırmadınız, bunun sebebi nedir?)" dedik. Bunun üzerine:
"Ben vitrin size farz oluvermesinden korktum!" buyurdu.
"Huzeyfe (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyette, namazla ilgili bazı teferruât yer almaktan başka "...Resûlullah'ın ramazanın bir gecesinde kendilerine dört rek'atlik namaz kıldırdığını, bunun tamamlanması sırasında Hz. Bilâl'in gelip sabahı haber verdiğini belirtir.
"Yine Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydedilen bir rivâyette: "Bir ramazan günü Übeyy İbnu Ka'b'ın Resûlullah'a gelerek: "Ya Resûlullah bu gece benden bir hâdise vâki oldu (...) Mahallemden bazı kadınlar evime uğrayarak "biz Kur'an okuyamıyoruz, senin arkanda namaz kılmak istiyoruz" dediler. Ben de onlara sekiz rek'at ve vitr kıldırdım" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm sesini çıkarmadı, fakat rıza izhar etti" dendiğini görmekteyiz.
Hz. Ömer'in emri üzerine Übeyy İbnu Ka'b'ın halka onbir, -ve bazı rivâyetlerde onüç- rek'at kıldırdığını daha önce kaydetmiştik. Ramazanda halka cemaatle namaz kıldırma işini Hz. Ömer'in, Übeyy İbnu Ka'b'la birlikte Temîmü'd-Dârî'ye de verdiği, ikisinin birlikte bu vazifeyi üzerlerine aldıkları belirtilir.[1270]

?3033 ?8? ??? ???????? ?? ??? ??? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????: ?????? ?????????? ?? ????????? ???? ?????????? ?????????????? ??????? ??????????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ???? .

8. (3033)- Abdullah İbnu Ebî Bekr anlatıyor: "Übeyy (radıyallâhu anh)'i dinledim, diyordu ki: "Ramazanda (teravih) namazından ayrılıp, hizmetçilerden alelacele sahûr yemeği getirmelerini isterdik, çünkü vaktin çıkmasından korkardık."[1271]

ALTINCI FASIL

BAYRAM NAMAZLARI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Arapçada bayram, ????? (îd) kelimesiyle ifâde edilir. Aslı, dönmek mânasına gelen ??????? avdet kelimesinde gelir. Peş peşe tekrar etmek, her sene gelmek ma'nâsından, îd dendiği söylenmiştir.[1272]

?3034 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ?????? # ?????? ????? ??????? ??????????? ???? ??????? ?????????? ??? ???????????[. ????? ??????

1. (3034)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayram günü çıkıp iki rekat namaz kıldırdı. Ne bunlardan önce ne de bunlardan sonra başka namaz kıldırmadı."[1273]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, musallada iki rekatlik bayram namazından başka nafile namazı kılınmadığını ifade etmektedir. Ebû Saîd'il-Hudrî'den gelen bir rivâyet, Resûlullah'ın, evine dönünce iki rekat daha kıldığını ifade eder.
İbnu Kudâme, musallâda bayram namazından önce veya sonra nafile namazı kılmanın mekruh olduğu hususunda ulemânın icma ettiğini kaydeder. Ancak, Tirmizî'nin bir rivâyeti, Ashâbtan bazılarının bayram namazından önce ve sonra nafileyi tecviz ettiklerini kaydeder. Böyle olunca icma iddiası muallel hale düşmektedir.
Irakî de bir kısım Sahâbe ve Tâbiîn'in bunu caiz gördüklerini rivâyet eder. İbnu Ebî Şeybe, Tâbiîn'in bu hususta ki görüşlerini kaydeder. Ahmed İbnu Hanbel'den gelen bir rivâyete göre: "Kûfîler (Ebû Hanîfe, Evzâî, Sevrî) bayram namazından sonra, Basrîler (Hasan Basrî ve bir grup), bayram namazından önce namaz kılmışlardır. Medineliler ise (Zührî, İbnu Cüreyc, Ahmed) ne önce, ne sonra kılmamışlardır." İmam Mâlik bunu musallâda yasaklar. Ona göre mescidde kılınması hususunda iki rivâyet mevcuttur.[1274]

?3035 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ????????? ?? ???????? ???'????? ?? ?'??? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2.(3035)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), fitr (ramazan) ve kurban bayramlarının namazlarında, birinci rekatte yedi (ziyade) tekbir getirirdi, ikinci rekatte ise, iki rükû tekbirinden başka beş (ziyade) tekbir getirirdi."[1275]

AÇIKLAMA:

1- Bu tekbirlerin tavsifinde fakihler arasında bazı yorum farklılıkları mevcuttur. Nevevî'nin açıklamasına göre:
* Şâfiî'ye göre, birinci rekatte iftitah tekbirinden başka yedi tekbir vardır, ikinci rekatte kıyâm tekbirinden başka beş ziyade tekbir vardır.
* İmam Mâlik, Ahmed ve Ebû Sevr'e göre de rakam aynıdır, ancak birincideki "yedi"nin biri iftitah tekbiridir.
* Ebû Hanîfe ve Sevrî'ye göre birincide beş, ikincide dört tekbir vardır, iftitah ve kıyâm tekbirleri bu rakamlara dâhildir.
2- Cumhur-u ulemâ bu ziyade tekbirlerin ard arda söylenmesi gereğini belirtir. Atâ, Şâfiî ve Ahmed ise her iki tekbirin arasına zikrullah girmesine müstehab derler. Bu görüş İbnu Mes'ud'dan da rivâyet edilmiştir.[1276]

?3036 ?3? ??? ???? ?? ??? ????? ?? ???? ?? ??? ???:]????? ????? ?????? # ??????? ?? ??????????? ?? ?'??? ??????? ?????? ???????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

3. (3036)- Kesîr İbnu Abdillah an ebîhi an ceddihî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayramlarda birinci rek'atte kırâatten önce yedi kere tekbir getiriyordu. İkinci rek'atte de kırâatten önce beş kere tekbir getiriyordu."[1277]

AÇIKLAMA:

1- Senedde geçen Kesîr İbnu Abdillah'ın babası, Abdullah İbnu Amr İbni Avf'tır. Dedesi de Amr İbnu Avf el-Müzenî (radıyallâhu anh)'dir. Bedir savaşı'na katılmış yüce sahâbîlerden, bahtiyârândan biridir. Hadisin mahreci budur (Amr İbnu Avf).
2- Burada, önceki rivâyette olduğu üzere, rakamlara birinci rek'atte iftitah tekbiri, ikinci rekatte kıyâm tekbiri dâhil değildir.
Tirmizî, hadisin sonuna şu bilgiyi ekler: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin Medine'de (yaptığı imamlık sırasında) bu hadiste târif edilene uygun şekilde bayram namazı kıldırdığı rivâyet edilmiştir. Bu aynı zamanda Medine Ehli'nin de kavlidir. İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye de buna

hükmetmişlerdir."

3- Hadiste dikkat çekmemiz gereken bir diğer husus, tekbirlerin yeridir: Her iki rekatte de kırâatten önce olduğunu söyler. Bu, Hanefî tatbikata uymaz. Çünkü Hanefiler, tekbirleri ikinci rekatte kırâatten sonra okurlar. Bu, İbnu Mes'udun rivâyetine dayanır. Tirmizî aynı babta, az önce kaydettiğimiz açıklamasının devamında, İbnu Mes'ud'un bu rivâyetini verir. Şöyle buyurmuştur:

"Birinci rek'atte dokuz tekbir vardır. Bunun beşi kırâatten öncedir.[1278] İkinci rekatte kırâatle başlanır. Kıraat bitince rükû tekbiriyle birlikte dört tekbir getirilir."

Görüldüğü üzere, burada ikinci rekatte ziyade tekbirlerin kırâatten sonra rükûya gitmezden önce okunacağı, dödüncü tekbir olarak da rükû tekbirinin okunacağı açık olarak ifade edilmiştir.

İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un bu mevkuf rivâyetini Abdurrezzak ve Ebû Davud tahric etmiştir. Bazılarına göre sened sahihtir. Rivâyetin aslına bakıldığı zaman, İbnu Mes'ud bu açıklamayı yaptığı zaman yanında Hüzeyfe İbnu'l-Yeman, Ebû Musa el-Eş'arî, Saîd İbnu'l-Âs gibi başka sahâbeler var (radıyallahu anhüm ecmaîn). Saîd İbnu'l-Âs, bayram tekbirleri hakkında soru tevcih eder. Huzeyfe (radıyallâhu anh): "Bunu Eş'arî'ye sor" der. Eş'arî de: "Abdullah'a sor, çünkü o bizim en eskimiz, en âlimimiz" der. Saîd soruyu ona tevcih eder. O şu cevabı verir: "Dört tekbir getirilir, sonra kırâate geçilir, sonra tekbir getirilip rükûya gidilir, ikinci rek'ate kalkınca kırâat yapılır, kırâatten sonra dört tekbir getirilir (dördüncüsü ile rükûya gidilir.)"

Hanefiler, başka rivâyetlerle de takviye edilmiş olan bu hadisle ameli esas almışlardır: İkinci rek'atte ziyade tekbirleri -ki zevâid tekbirleri denir- kırâatten sonra, rükûden önce okurlar.[1279]

?3037 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ????? ?????? # ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ??? ????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.

4. (3037)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte, birçok kereler bayram namazını ezansız ve ikâmetsiz kıldım."[1280]

AÇIKLAMA:

Bagavî, Şerhu's-Sünne'de, hadisin sahih olduğunu belirttikten sonra: "Sahâbe ve sahâbe olmayan ilim ehlinin tamamı bununla amel etmiştir. Bayram namazlarında ne ezan ne de ikâmet her ikisi de okunmaz. Diğer nafilelerde de okunmaz" der.[1281]

?3038 ?5? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

5. (3038)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anhümâ), bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı."[1282]

AÇIKLAMA:

Bayram hutbeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında namazdan sonra okunmuştur. Halbuki cuma hutbeleri namazdan öncedir. Emevîler devrinde ilk defa Hz. Muâviye'nin Medîne vâlisi Mervân tarafından hutbelerin muhtevasını, medhe layık olmayanları medhetmek, sebbe müstehak olmayanları da sebbetmek sûretiyle siyasî ağırlıklı yaptıkları için cemaat bayram namazını kılar kılmaz camiyi terkederek hutbeleri dinlememeye başlamış, bunun üzerine hutbe dinlemeyi halka mecbur etmek için hutbe namazdan önceye alınmıştır. Ancak bu durum cemaat tarafından hoş karşılanmamış, bazı hâdiselere sebep olmuştur. Bununla ilgili bir vak'aya daha önce temas etmiştik. [1283] Ancak, Mervân'dan önce Hz. Osman'ın "Cemaat namaza yetişsin" mülahazasıyla hutbeyi namazdan öne aldığı da söylenmiştir. İbnu Hacer, Hz. Osman'ın buna bazan, Mervân'ın ise her zaman başvurmuş olması sebebiyle hâdisenin Mervan'a nisbet edilmiş olabileceğini söyleyerek ihtilafı çözmeye çalışır. Ancak, Kadı İyâz'ın yorumunu da bilmemizde fayda var. İyâz bu bâbtaki rivâyetleri değerlendirerek hutbeyi öne alma işini ilk defa Hz. Muâviye'nin yaptığını, ona uyarak Medine'de Mervân, Basra'da Ziyad'ın yaptığını söyler.[1284]

?3039 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????????? ???? ???? ?????? # ?????? ????????? ?????? ????????? ??? ????? ??? ????????. ????? ????? ??????????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ???????? ???????? ????????????. ????? ???? ????????? ????????????? ?????????????? ???????: ??????????. ????? ??????????? ?????? ????????. ????????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ??????????. ?????????: ???? ??? ??????? ??????? ?????: ‘???????? ????????? ???????? ??????????? ?????????. ????????? ????????????? ???? ??????????? ????????? ?? ?????? ?????[. ????? ?????? ? ???????.»?????? ???????« ??????? ??????? ??????.»??????????« ???? ?? ?????.»?????????« ???? ????? ??????.»???????« ????? .

6. (3039)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bayrama katıldım. Efendimiz hutbeden önce, ezansız ve ikâmetsiz namaz kılardı. Sonra Bilâl (radıyallâhu anh)'e dayanarak kalktı. Allah'tan korkmayı emretti ve O'na itâate teşvik etti. İnsanlara vaaz edip (ölümü, âhireti, cenneti, cehennemi) hatırlattı.

Sonra kadınlar bölümüne geçti. Onlara da aynı şekilde vaaz etti, hatırlatmalarda bulundu. Ve:

"Allah için tasadduk edin, zira sizin ekseriyetiniz cehennem odunusunuz!" buyurdu. Yanakları kararmış itibarlı kadınlardan biri kalkarak:

"Niçin ey Allah'ın Resûlü? dedi (niye cehennem odunlarıyız?)" Resûlullah açıkladı:

"Zira siz kadınlar çok şikâyette bulunuyor, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz.

"Bunun üzerine kadınlar takılarından tasadduk etmeye başladılar. Hz. Bilâl'in eteğine atıyorlardı."[1285]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise birçok sahâbe tarafından farklı ziyadelerle rivâyet edilmiştir. Burada kaydetmeye değer farklılıklar ihtiva eden bir vechi, Buhârî'nin Kitâbu'l-Hayz'da, Ebû Saîdi'l-Hudrî tarafından rivâyet edilmiştir. Aynen şöyle:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurban veya ramazan bayramında (namaz için) musallâya çıktı. (Namazdan sonra) kadınlar kısmına geçti ve:

"Ey kadınlar cemaati! Sadaka verin, zira bana, sizler cehennem ehlinin ekseriyeti olarak gösterildiniz!" buyurdular. Kadınlar:

"Niye ey Allah'ın Resulü?" dediler.

"Lâneti çok yapıyorsunuz, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz. Ben aklı ve dini noksan olanlar arasında, iradesi kavî erkeklerin aklını sizin kadar çelen birini görmedim!" buyurdu. Kadınlar yine sordular:

"Ey Allah'ın Resulü! Dinimizin ve aklımızın noksanlığı nedir?"

"Kadının şehadeti erkeğinin şehadetinin yarısı değil mi?"

"Evet!" dediler.

"İşte bu, dedi. Kadınların aklının noksanlığıdır. Kadınlar hayız oldukları zaman namaz kılmazlar, oruç tutmazlar öyle değil mi?" diye sordu. Onlar:

"Evet!" dediler. Aleyhissalâtu Vesselâm:

"İşte bu, dedi, onların dinlerinin noksanıdır."

2- Buradaki ifadeler ilk bakışta kadınları istiskâl ediyor gibi gelebilir. Aslında öyle değildir. Çünkü dinimiz, kadın ve erkek her iki cinsi aynı değerde mütâlaa eder. Ancak kadın ve erkek iki ayrı cinstir her ikisinin hayattaki farklı olan rolleri gereği aralarında fitrattan yani yaratılıştan gelen bazı farklar vardır. Kadın anne olacaktır, şefkate muhtaç yavruları yetiştirecektir, bu sebeple onlar daha müşfik, daha mülâyim, daha hissî bir mizâca sahiptirler. Bazı tabiblerin ifâdesiyle, kadın-erkek farkı her bir beden hücresinden kendini göstermektedir. İşte İslâm bu fitrî farkı esas alarak, bir kısım hukukun zâyi olmaması için, onların şehâdetini nâkıs addetmiştir. Şahidlik bir hak olmayıp bir vazifedir. Bu sebeple şahidliğin noksan addedilmesi onların hukukunu zedelemez. Şahidliklerine başvurulacak dâvalarda hukukun korunmasına yönelik bir tedbirdir. Yarattığını en iyi bilen Yaratıcımız (Mülk 14), kadınların fitratlarından gelen hissiliğin verdiği zaaf sebebiyle, iki kadının şehâdetinin bir sayılmasına biri unuttuğunda diğerinin ona hatırlatması gerekçesini göstermiştir.

Resûlullah, sadedinde olduğumuz hadiste onların, Yaratıcı tarafından beyan edilen bu fitrî durumlarını aklen noksanlık olarak ifâde buyurmuştur. Yine aynı fitrî zaafin bir başka tezâhürü olan lâneti çok yapma, hissiyata kapılarak çabuk parlama ve bunun neticesi olarak kocayla geçimsizlik çıkarma vs.'ye parmak basıyor.

Biz, kadınlara yapılan hususî bir hitabede, onların dikkatlerini fitrî zaaflarına çekmeyi, onların lehine bir davranış olarak görüyoruz. Böylece zaafının şuuruna eren bir kimse, kendisini zayıf olduğu yerde hususi bir kollamaya tabi tutar ve kontrol altına alarak o cihetten gelecek zararı asgariye indirebilir.
Bu noktanın anlaşılması için Resûlullah'ın ?????? ?????????? ???? ???????? uyarısını hatırlatmak isteriz. Abdest sırasında abdest uzuvlarında kuru yer bırakılmaması gerekmektedir. Resûlullah bu hususu zihinlerde tesbit ederken, yüz veya kolu zikretmiyor. Ökçeyi zikrediyor ve: "Yazık ateşte yanacak o ökçelere!" diyor. Ökçeyi zikredişinin sebebi, onun ihmale uğraması ihtimalinin fazlalığındandır. Aslında yüz veya kol iyi yıkanmayarak kuru yer bırakılsa yine aynı şey söylenebilir: "Yazık ateşte yanacak o yüze - veya kola-!" Abdest uzvu olarak hangisi kuru kalırsa kalsın, hepsinin değeri ve hükmü aynıdır. Ancak ayağın tam yıkanabilmesi için hususi itina gösterilmesi gereklidir. İşte bu sebeple Efendimiz o hususa ayrı bir ağırlık vermiş, oraya dikkat çekmiştir.
Kadınlar içinde durum böyledir. Resûlullah onların bu zayıf noktalarına dikkatlerini çekerek o cihette her an maruz kalacakları tehlikeye karşı her an uyanık olmalarını sağlamak istemiştir.
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:
* Kadınlara vaaz etmek, onlara dinin ahkâmını öğretmek, vazifelerini hatırlatmak müstehabtır.
* Kadınları sadaka vermeye teşvik etmek müstehabtır.
* Kadınların ta'lîmi için ayrı bir gün, ayrı bir zaman ayırmak, müstakil bir mecliste onlara hitab etmek de müstehabtır, yeter ki fitne ve fesaddan emin olunsun.
* Kadınlar bayramlarda musallâya çıkabilirler.
* Kadının kendi malından kocasının izni olmadan tasarruf hakkı vardır, sadaka vermesi caizdir. Bu tasarruf belli bir miktarla da kayıtlı değildir. Mâlikîler "Üçte bir çerçevesinde yetkilidir, fazlasında değil..." demiştir.
* Sadaka, azabı uzaklaştıran sebeplerden biridir. Zira Aleyhissalâtu Vesselâm kadınlara sadaka emretti. Sebep olarak cehennem ehlinin ekseriyetini teşkil ettiklerini söyledi, yani ondan kurtulmak için sadaka vermelerini hatırlatmış oldu.
* Nasihatı çok yapmak, muhataba göre sert çıkışmak müstehabtır.
* Muhtaçlar için zenginlerden sadaka taleb etmek caizdir, tâlib muhtaç olmasa da.
* Rivâyet, sahâbe hanımların cömertliğini, Resûlullah'ın emirlerine icâbette acele ettiklerini de göstermektedir. Zira takılarından herkes yüzük, küpe, bilezik her ne varsa tasaddukta bulunmuşlardır.
* Nankörlük haramdır.
* Kötü sözleri çok kullanmak, lânet, sebb, şetm vs. haramdır. Nevevî bunları kebâirdan saymıştır.
* Lânet kötülenmiştir, yani Allah'ın rahmetinden uzak kılınmasını taleb etmek dinimizde mezmumdur, dili alıştırmamalıdır.
* Dinden çıkarmayan günahlara, tağliz maksadıyla küfür denmesi caizdir.
* Akıl, ziyade ve noksan olabilir, îman da böyle.
* Kadınlardaki noksanlığı zikretmek onları levm etme gayesi gütmez, çünkü bu, yaratılıştan gelmektedir. Bu noksanlar sebebiyle fitneye düşmelerini önlemek için bir uyarıdır. Nitekim hadiste azabın, noksanlıkları sebebiyle değil, küfran vs.'leri sebebiyle olacağı söylenmiştir.
* Din noksanlığı sadece günah hâsıl eden şeylerle olmaz, daha umumi şeylerden de ileri gelebilir, zira bu nisbi, izafi bir durumdur. Sözgelimi kâmil, ekmelden nâkıstır. Bu sebeple hayızlı kadın, bu esnada namazı terketmekle günaha girmez, fakat namaz kılana nisbetle nâkıstır.
* Hadiste talebenin hocasına, tâbi olanın tâbi olduğu kimseye anlamadığı hususlarda başvurmasının caiz olduğu ifade edilmektedir.
* Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüce ahlâklarına, müsâmaha, rıfk ve re'fet gibi sâmî sıfatlarına da delâlet etmektedir.[1286]

?3040 ?7? ??? ????????? ?? ???????? ?? ????? ?? ????? ???:]?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???????: ??? ????? ??????? ????? ?????? # ?? ?‘????? ??????????. ????: ????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????. ???????????? ????????? ???????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

7. (3040)- Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Utbe İbni Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Ebû Vâkid el-Leysî (radıyallahu anhümâ)'ye sordu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban ve ramazan bayramlarında ne kırâat buyururdu?"
"Resûlullah bu namazlarda Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecid, İkterebeti'ssâatu ve'n-Şakka'l-Kameru sûrelerini okurdu" diye cevap verdi."[1287]

?3041 ?8? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ????? # ???????? ?? ??????????? ???? ????????? ???????? ????? ??????? ?‘????? ?????? ?????? ??????? ????????????? ????????? ????????? ?? ?????? ??????? ??????? ???????[. ????? ????? ? ??????? .

8. (3041)- Nu'mân İbnu Beşîr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayramlarda ve cumada Sebbihi'sme Rabbike'l-A'lâ, Hel etâke hadîsu'lğâşiye okurdu. Bazan cuma ve bayram bir günde birleşirlerdi. Resûlullah bu sûrelerin her ikisini de (cuma ve bayram) namazlarında birlikte okurdu."[1288]

AÇIKLAMA:

Son iki rivâyet Resûlullah'ın cuma ve bayram namazlarında Fatiha'dan sonra zamm-ı sûre olarak neleri okuduğunu göstermektedir. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un rivayetine göre, birinci rek'atte Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecid'i; ikinci rek'atte ise İkterebeti's-Sâatü Ve'n-Şakka'l-Kameru sûrelerini okumaktadır. Nu'man İbnu Beşîr'in rivâyetine göre birinci rekatte Sebbihi'sme rabbike'l-A'lâ'yı, ikinci rek'atte de Hel etâke hadîsu'lğâşiye'yi okumaktadır.
İki ayrı rivâyetin varlığı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlardan birini seçmede musır olmadığını, bazan birini bazan ötekini ve hatta daha başka sûreleri de okumuş olabileceğini, ama yine de çoğunlukla bunları kırâat buyurduğunu ortaya kor. Nitekim, cumanın birinci rek'atinde Cuma sûresi'ni,ikinci rek'atte de Münâfikûn Sûresi'ni okuduğu da rivâyet edilmiştir (2881, 2883. hadisler).
Hasan-ı Basrî'nin, imamın bu namazlarda dilediği herhangi bir sûreyi de okuyabileceğine dair beyânını Ebû Hanîfe ve ashâbından İbnu Ebî Şeybe rivâyet etmiştir. İbnu Uyeyne, cumalarda sadece bu rivâyetlerde gelenleri okumanın mekruh olduğunu söylemiştir. İbnu Mes'ud, Hz. Ebû Bekr'in Bakara'yı okuduğunu rivâyet etmiştir. Bu hususta başka rivâyetler de mevcuttur.[1289]

CUMA VE BAYRAMIN AYNI GÜNE RASTLAMASI

?3042 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ????????? ?? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ???????????[. ????? ??? ???? .

1. (3042)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Dileyene (bayram namazı) cuma için de yeterlidir. Biz her ikisini birleştiriyoruz."[1290]

AÇIKLAMA:

Muhtelif rivâyetler, gerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde ve gerekse daha sonra, bayram namazının cumaya rastladığını belirtir. Bu durumda iki bayramın bir günde ictima etmesi mevzubahistir:
1- Cum'a bayramı,
2- Kurban (veya Ramazan) bayramı.
Sadedinde olduğumuz rivâyet, bu durumda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayram namazını kıldırdığını, cumayı da kılıp kılmama hususunda cemaati muhayyer bıraktığını göstermektedir. Öyle ise, bayram namazı kılınması halinde, cuma namazını kılmanın da, kılmamanında caiz olması gerekir. Ancak bayramı kılamayana, cumayı kılmak muhayyer olmaz, farz olmaya devam eder. Bir grup âlim, imam ile üç kişiyi bu hükümden hariç tutmak kaydıyla buna hükmeder. Müteakiben kaydedilecek olan İbnu'z-Zübeyr hadisi (3044) meseleyi ashâbın da buna yakın anladığını göstermektedir.
İmam Şâfiî ve bir grup âlim ise, bu ruhsatı kabul etmezler. Onlara göre "cumanın vacib olma delili bütün cuma günlerine şâmildir, bayramın rastladığı gün de bu âmm hükme dahildir; tahsis ifade eden rivâyetler, sened yönüyle, bu hükmü değiştirecek güçte değildir."
Atâ'ya göre bu bâbta gelen hadis sahihtir ve ruhsat âmmdır, herkesi içine alır. İbnu'z-Zübeyr de böyle tatbik etmiştir. Görüleceği üzere İbnu'z-Zübeyr, bayramı kıldığı gün sadece cumayı değil, öğleyi de kıldırmamıştır. Bu hususu bazıları şöyle izah etmiştir: "Cuma günü cuma namazı asıldır, öğle namazı ona bedeldir. Bu görüşten şu netice çıkar:

Aslın vücubu, eda imkânına rağmen düşerse, bedel de düşer." Ancak, cuma gününde öğle namazının asıl, cumanın bedel olduğunu, zira ilk defa öğlenin farz kılındığını, cuma namazının ise müteahhiren farz kılındığını söyleyerek bu görüşe itiraz eden de olmuştur. Bunlara göre cumayı kaçırana öğlenin icmâen farz olması da öğlenin asıl olduğuna bir delildir.
İbnu'z-Zübeyr hadîsinde bazı açıklama daha sonra gelecek.[1291]

?3043 ?2? ??? ??? ???? ???? ?? ????:]?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????????? ????? ?????? ???????? ??????: ???? ????? ?????? # ????????? ???? ??????? ??????? ???????????. ????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ??????? ????? ????????? ?????????? ????? ???? ??????????. ???? ??? ????: ??????????? ???? ????????? ??????? ?????? ??? ????????? ??????? ????? ?????? ????????. ?????? ‘???? ??????????: ???? ?????? ??? ?????????? ?????????? ????????????? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ????[. ????? ??????? .

2. (3043)- Ebû Ubeyd Saîd İbnu Ubeyd'in anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) ile bir bayramda beraber olmuştur. Hz. Ömer önce namaz kıldırmış, sonra hutbe okuyup halka şöyle hitab etmiştir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizleri bu iki bayram gününde oruç tutmaktan men etti. Bu iki bayramdan biri oruç tuttuğunuz aydaki ramazan bayramınızdır. Diğeri de kurbanlarınızdan yediğiniz günün bayramıdır!"
Ebû Ubeyd der ki: "Ben Hz. Osman (radıyallâhu anh) ile de bayram geçirdim. O da hutbeden önce namaz kıldırdı. Hatta bu bir cuma günüydü. Avâli halkına şöyle dediler:
"Kim cumayı beklemek isterse beklesin, kimde ailesine dönmek isterse dönsün kendisine izin verdik."[1292]

AÇIKLAMA:

1- Avâli, "Âliye"nin cem'idir, Medîne'ye yakın köylerin müşterek adıdır.
2- Bu hadis, bayramlardan biri cum'aya rastladığı takdirde, bayramnamazını kıldığı takdirde cumanın farziyyetinin düşeceğine hükmedenlere delil olmuştur. Bu hüküm, Ahmed İbnu Hanbel'den nakledilmiştir. Ancak, "izin verdik" ifadesinin "geri dönüşü olmayan bir izn"e delâlet etmede sarih olmadığı söylenerek hükme itiraz edilmiştir. Ayrıca, burada izin verilenlerin Avâli ahalisi olması üzerinde de durulmuştur. Çünkü onlar Medîne'ye olan uzaklıkları sebebiyle cuma onlara farz değildi denilmiştir:
3- Bu hadis, iki bayram günlerinde oruç tutmayı tahrim etmektedir. Haram edilen oruç nafile, nezir, kefâret,kaza her çeşit oruçtur. Bu hususta ülemâ icma etmiştir.
Yasağa rağmen tutmuş olan kimsenin hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir.
* Ebû Hanîfe'ye göre bu, oruç sayılır.
* Cumhur, Ebû Hanîfe'ye muhalefet eder. Şöyle ki: Bir kimse "Onbeş gün sonra bir gün oruç tutacağım"dese ve o gün bayrama rastlasa, cumhura göre bu nezri tutmak gerekmez, Ebû Hanîfe'ye göre nezir sahihtir, orucu o gün tutmaz, bir başka gün kaza eder. Evzâî: "Kaza eder, ancak bayramı istisna etmeye niyetlenmiş idiyse kaza etmez" der. İmam Mâlik, -bir rivâyette-: "Kazaya da niyet etmiş idiyse kaza gerekir, değilse gerekmez" demiştir.
Buhârî'nin bir rivâyetine göre, bir adam Abdullah İbnu Ömer'e gelerek sorar:
"Bir kimse pazartesi günü oruç tutmaya niyet eder, bu da bayrama rastlarsa ne yapmalıdır?
"İbnu Ömer:
"Allah nezirlere uymayı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, bayram günü oruç tutmamayı emretti" diye cevap verir ve kesin bir fetvadan kaçınır.
Ülemâ, İbnu Ömer'in davranışını yorumlamada ihtilaf eder. Burada teferruata girmeyeceğiz. Şu kadar söyleyelim ki İbnu Ömer (radıyallâhu anh), sünnete bağlılığından neş'et eden verâsı sebebiyle kesin hükümden kaçınmasıyla meşhurdur, hele bu, ihtilâflı hadislerden ise.[1293]

?3044 ?3? ??? ???? ?? ??? ????? ???:]????? ????? ????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?? ?????? ???????? ?????? ??????????. ????? ??????? ??? ?????????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????????. ???????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????????[.

3. (3044)- Atâ İbnu Ebî Rebâh merhum anlatıyor: "İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ), bize bir cuma günü gündüzün başında (bayram) namazı kıldırdı. Sonra biz (öğle vakti) cuma namazı kılmak üzere (mescide) gittik. İbnu'z-Zübeyr, bize (namaz kıldırmak üzere mescide) gelmedi. Biz de tek başımıza (öğle namazlarımızı) kıldık. O sırada İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) Tâif'te idi. Medîne'ye döner dönmez durumu ona açtık.
"Sünnet'e uygun hareket etmiş!" dedi.[1294]

?3045 ?4? ??? ?????:]???????? ?????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ????? ??????????. ??????: ???????? ????????? ?? ?????? ??????? ????????????? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (3045)- Bir başka rivâyette şöyle gelmiştir: "İbnu'z-Zübeyr zamanında ramazan bayramı cum'a gününe rastlamıştı."
"İki bayram, aynı günde bir araya geldiler!"dedi. Sonra ikisini birleştirip iki rek'at halinde sabah erkenden kıldırdı. Artık, ikindiyi kılıncaya kadar başka bir şey kılmadı."[1295]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de belirttiğmiz gibi bu mesele ihtilaflıdır. İmam Şâfiî'den rivâyet edilen iki kavlinden birine ve ülemânın ekseriyetinin görüşüne göre, bayramı kılan kimseye cum'ayı terketme ruhsatı verilmez. Çünkü vücub ifade eden delil mufassal değildir; yani istisnâî duruma yer vermez. Sadedinde olduğumuz hadisler ise, su götürür; aksi istikamette yoruma elverişlidir. Nitekim İmâm Şâfiî'den: "Ruhsat şehrin dışında oturanlara verilmiştir" diye kısıtlayıcı açıklama yaptığı da rivâyet edilmiştir.Bu hususa, Hz. Osman'ın şu sözü ile de istidlâl edilmiştir: "Avâli ahâlisinden kim bizimle cuma kılmak isterse (burada kalıp) kılsın, gitmek isteyen de gitsin." Bu hükme: "Hz. Osman'ın sözü ile Resûlullah'ın sözü tahsis edilemez" diyerek karşı çıkmak isteyen de olmuştur.
* Hanefi mezhebine göre, bayram cumaya rastladığı takdirde, belde ahalisine cuma vacibtir, bayram kılmakla sâkıt olmaz.
* Şâfiî mezhebine göre, belde ahâlisinden, bayramın kılınması ile cum'a sakıt olmaz, köylerden gelenlerden sâkıt olur. Bayramı kılan, dilerse cumayı beklemeden geri dönebilir, cumayı terkedebilir.
* Ahmed İbnu Hanbel: "Bu durumda bayram kılan kimse, bölge halkından da olsa, köyden de gelse farketmez, cuma üzerlerinden düşer, sadece öğle namazı kılarlar" demiştir.
* Atâ: "Hem cuma hem de öğle namazı her ikisi de düşer" demiştir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)' in öğleyi de kılmadığını ifade etmektedir. Bu hadise göre, cuma namazı meşrû olan sebeplerden biriyle kişinin üzerinden düştüğü takdirde öğleyi kılması da ona vacib olmaz. Atâ işte bu görüştedir. Bunlar görüşlerini, önce de temas ettiğimiz üzere, öğle namazını asıl kabul edip cumanın ona bedel olduğuna hükmetmelerine bina etmişlerdir. Ancak, çoğunluk bu yorumu muvafik bulmamıştır. Cumayı herhangi bir sebeple kılamayana öğleyi kılmak vacib olur.[1296]

?3046 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? # ? ??????? ??? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????????? ????????????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

5. (3046)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ramazan bayramında, sayıca tek olan birkaç hurma yemedikçe namaza gitmezdi."[1297]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın Ramazan bayramı namazına giderken birşeyler yemesinin hikmetini, bazı şârihler: "Kimse namaz kılıncaya kadar oruca devam ediliyor zannetmesin diyedir, sanki bu yanlışlığın yolunu kapamak istemiştir" şeklinde açıklamışlardır. Keza: "Oruç tutma vücûbundan sonra orucu açma vücûbu gelince, bunda da Allah'ın emrine uymada acele ve sür'at gerektiği içindir" diyen de olmuştur. Başka te'viller de yapılmıştır.
İbnu Kudâme, namazdan önce birşeyler yemenin müstehab olması hususunda bir ihtilâf bilmediğini belirtir.
2- Hurmanın tercihi, oruç sebebiyle zayıflayan basarın tatlı ile kuvvetlenmesi diye izah edilmiştir. Tâbîîn'den bazısı tatlı, şeylerin (hazımca) kolaylığı, kalbe kazandırdığı rikkat,

imâna muvafik olması gibi çeşitli faziletleri sebebiyle, bayram günü mezkûr iftarı, hurma yoksa bal gibi tatlı bir şeyle yapmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir. Tatlının, bevli tuttuğu da söylenen faziletleri arasındadır.
Esas olan, sade su ile de olsa iftar yapmaktır. Kurban bayramında ise, namaza kadar bir şeyler yenmemesi esastır.
3- Hurmanın tek kılınması Allah'ın birliğine işaret içindir. Resûlullah "tek" ile teberrük için imkân olan her şeyi tek yapardı: "Allah tek'tir teki sever" buyurmuştur.[1298]

?3047 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????????? ??? ???????? ??? ???????? ????????? ????? ??????? ??????? ?????? ??? ????????[. ????? ??????? .

6. (3047)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Bayram namazına yaya gitmen, çıkmazdan önce birşeyler yemen sünnettendir."[1299]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bayram namazına yaya gitmenin müstehab olduğunu ifade ediyor.
Hadis zayıf ise de aynı hükmü ifâde eden başka hadislerle takviye edilmiştir. Namazdan önce yeme, ramazan bayramına hastır. Kurban bayramında namazdan dönünceye kadar bir şey yenmez. Nitekim önceki hadiste geçti.[1300]

?3048 ?7? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ? ???????? ?????? ????????? ????? ???????? ??? ???????? ?????? ?'????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

7. (3048)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ramazan bayramı namazına bir şeyler yemeden çıkmazdı. Kurban bayramında ise, namazdan dönünceye kadar bir şey yemezdi."[1301]

?3049 ?8? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? # ??????? ?????? ???????? ?? ??????? ???? ???????? ?? ??????? ?????[. ????? ??? ???? .

8. (3049)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayram namazına giderken bir yoldan gider, dönerken başka bir yoldan dönerdi."[1302]

AÇIKLAMA:

Hadis, bayram namazına gidiş ve gelişi başka başka yollardan yapmanın müstehab olduğunu ifade etmektedir. Bu, hem imam ve hem de me'mûm için böyledir. Ulemâ çoğunluk itibariyle böyle hükmetmekte müttefiktir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gidiş ve gelişi ayrı ayrı yollardan yapmasının hikmeti hususunda ihtilaf etmiştir.[1303]

?3050 ?9? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ?????? ?????? # ??? ???????? ?? ???????? ??????????? ????????? ????????? ??????????.??????? ????????? ??????????? ????????? ????????????? ????????????? ????????????? ??????????[. ????? ?????? .

9. (3050)- Ümmü Atiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah bize, bayram namazlarına genç kızları, çadırda kalan genç bâkireleri, ve hayızlı kadınları da çıkarmamızı emretti. Hayızlıların da katılmaları müslümanların cemaatlerini görmeleri, dualarında hazır bulunmaları içindi, bunlar namazgâhların dışında kalacaklardı."[1304]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet ve benzerleri, bayram namazlarına mümkün mertebe herkesin katılmasının teşvik edildiğini göstermektedir. Muhaddar denen ve çadırda kalan genç kızların ve hatta namaz kılmayan hayızlı kadınların, küçük çocukların dahi katılmalarının taleb edilmesi rivâyetlerde gelmiştir.
2- Hadise rağmen Selef büyükleri kadınların bayrama çıkmaları hususunda ihtilaf etmiştir. Bir grup, bunu kadınların bir hakkı görür. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ali, İbnu Ömer vs. bu görüştedir. Bazıları da buna karşıdır. Urve, Kâsım, Yahya El-Ensârî, İmam Mâlik, Ebû Yusuf bu görüştedir. Ebû Hanîfe bir defasında "caiz" derken, bir başka defasında "caiz değil" demiştir.
Hattâbî der ki: "Resûlullah bütün kadınların bayram günü musallâya gelmelerini emretmiştir, tâ ki özrü olmayanlar namaz kılsın, özrü olanlar da yapılan duaların bereketinden müstefid olsun. Hadiste, herkesin namazlara, zikir meclislerine katılması, sâlihlerin yakınlığını elde etmesine teşvik vardır, tâ ki onların bereketine nâil olsunlar."
Ümmü Atiyye'nin Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivâyetinde bu teşvikin neticesini görmekteyiz: "Hayızlı kadınlar insanların gerisinde durup herkesle birlikte tekbir getiriyorlardı."[1305]

?3051 ?10? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ?'????? ??????????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

10. (3051)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ve Kurban bayramlarında yanında bir mızrak olduğu halde musallâya çıkıyor, (namaz sırasında kıble cihetine) sütre olarak dikiyor, ona doğru namazını kılıyordu."[1306]

?3052 ?11? ??? ????? ?? ????????:]???? ???????? ?????? ?????? ?????. ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ?????? ????? ??????: ??? ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??? ???????? ?????? ?'?????[. ????? ??????? .

11. (3052)- Sa'lebe İbnu Zehdem anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallâhu anh) Ebû Mes'ud (radıyallâhu anh)'u halkın başına koyup kendisi bayram günü namaza gitti ve: "Ey insanlar! dedi, imamdan önce namaz kılmak sünnette yoktur!"[1307]

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallâhu anh) burada, imamdan önce namaz kılmanın kerâhetine dikkat çekiyor. Yasaklama musallâya has gözükmüyor, mutlak olarak geldiğine göre evde de, mescidde de olsa imamdan ayrı olarak ondan önce namaz kılınmamalıdır.[1308]

İKİNCİ BÂB

BAZI SEBEPLERE BAGLI NAFİLELER

(Bu babta dört fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

KÜSÛF NAMAZI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAGMUR) NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CENAZE NAMAZI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK NAMAZLAR

TAHİYYETÜ'L-MESCİD

İSTİHÂRE NAMAZI

HÂCET (DİLEK) NAMAZI

TESBİH NAMAZI

NAMAZA MÜTEALLİK BAZI HADİSLER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İslam dinine göre, cin ve insanların yaratılışı ibadet içindir. İbadet kulla Allah arasındaki en yüce irtibattır. İbadetin zekât, oruç, hacc sadaka gibi değişik tezahürleri ve çeşitleri vardır. Bütün ibadet çeşitleri arasında en yücesi, en ulvî ve en kıymetlisi namazdır. Bu sebeple namaz, İslâm'ın direği ve alemi olmuştur.
Namaz İslâm'ın en ziyade üzerinde durduğu, en fazla ehemmiyet verdiği ibadettir. Büluğdan ölüme aklı başında her insana şâmildir; yaşı, cinsiyeti, içinde bulunduğu şartları ne olursa olsun namazı bırakması, muaf sayılması mümkün değildir. Âdetâ mü'min, namaz için yaratılmıştır; namaz kılmak için müslümandır.
Bu kıymetli, ehemmiyetli ibâdetin farz, vacib ve nafile nev'inden çeşitleri var. Bunlardan farzları ve farzlarla birlikte kılınan nafileleri (revâtib) gördük.
Burada, din tarafından tesbit edilen bazı vesilelerle kılınması gereken namazları göreceğiz. Bunlar vacib değildir, kılmayanlar günahkâr olmaz. Ancak yapan büyük fazilete erer, mü'minlik edebine kâmil mânada uymanın bazı adımlarını daha atmış olur. Bunlar da Resûlullah'ın irşadıyla belirlenmiştir. Onlar sayesinde, ibadet yapmamız gereken mühim vakitleri öğrenir ve anlarız ki, farz ve vacibler dışında bazı hâricî durumlara, mevsimlere, coğrafî ve kevnî şartlara göre ortaya çıkan ibadet ve namaz vakitleri vardır.O vakitler gelince kulluğumuzu izhara, Resul-ü Ekrem'e ve sünnetine bağlılığımızı göstermeye koşmamız istenmektedir.
Evet hâlikımız mâbudumuzdur,
Bizleri âbidler,
Dünyayı da bir mâbet
Olarak yaratmıştır.
Farz dışı namazlar mâbedde âbidin edebidir.
Sadedinde olduğumuz bâbta göreceğimiz tahiyyetü'l-mescid, istihâre, hâcet, tesbih, cenaze... namazları, bu açıdan değerlendirilmeli ve bilinmelidir ki, güneşin batması akşam namazının vakti olduğu gibi, kuraklık da istiska (yağmur) namazının vaktidir. Diğerleri de öyle...[1309]

BİRİNCİ FASIL

KÜSÛF NAMAZI

Küsûf ve hüsûf namazları güneş ve ayın tutulmaları zamanında kılınan namazların adıdır. Bazı âlimler küsûf güneş tutulması için, husûf da ay tutulması için kullanılır demiştir. Aksini söyleyen de vardır. Ancak esas olan şudur: Küsûf ve hüsûf kelimeleri müteradif gibidir, her ikisi de hem güneş ve hem de ay tutulması için kullanılır. Bunların tutulmaları sırasında cemaatle olsun, münferiden olsun iki veya dört rek'at namaz kılmak müstehabtır. Bu namazlar musallâ denen sahrada da kılınabilir. Bu namaz ay ve güneşi tutulma halinden kurtarmak gaysiyle yapılan bir dua ma'nâsına gelmez. Herhangi bir kimsenin ölümü veya doğumuyla da bir alakası yoktur. Allah'ın tecellî eden âyeti karşısında duyulan haşyeti ibadetle ifâdeden, sünneti îfâ etmekten ibarettir.
Şiddetli rüzgar, fazla karanlık, yer sarsıntıları, gece vakti görülen fazla aydınlık, umumî salgın hastalıklar, büyük musibetler gibi mûtadın dışında vukûa gelen, hissiyat üzerinde müessir olup dikkatleri kendine çeken hadiseler hengâmında böylü küsûf ve hüsûf namazları nev'inden ibadetler yapılır, bu hadiselerin gerçek fâili Allah hatırlanır, sükûnete erilir, kendine gelinir.[1310]

?3053 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? # ?????? ???????? ????????? ???????? ????????????? ????? ?????? ???????? ?????????? ????? ?????? ???????? ???????? ????????????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ????? ????????? ?‘?????? ????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????????? ????? ????? ???????? ?? ?????????? ???????????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ?????????? ????? ????? ???????? ???????? ??????: ???? ????????? ?????????? ? ?????????? ???????? ????? ??? ?????????? ????????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? ????? ????????? ????? ?????????? ??? ????????[. ????? ????? .

1. (3053)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında güneş tutulmuştu. Hemen kalkıp halka namaz kıldırdı. Namazda kırâatı uzun tuttu. Sonra rükûya gitti, rükûyu da uzun tuttu.Sonra başını kaldırdı, bu sırada uzun okudu, ancak bu okuyuşu öncekinden daha kısa idi. Sonra tekrar rükû yaptı ve rükûyu uzattı, ancak önceki rükûdan kısa idi. Sonra başını kaldırdı, sonra secdeye gidip iki secde yaptı. Sonra kalkıp, birinci rek'atte yaptıklarını aynen yaptı. Sonra selam verdi. Artık güneşde açıldı.
Sonra kalkıp halka hitab etti. Dedi ki: "Bilesiniz, güneş ve ay bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmaz. Onlar Allah'ın âyetlerinden iki âyetidir, kullarına gösterir. Bunların tutulduğunu görünce namaza koşun."[1311]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis Resûlullah'ın halka cemaatle küsûf namazı kıldırdığını ifâde ediyor. Bu namazın meşruiyyetinde ulemâ ittifak eder. Ancak hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir:
* Cumhur, müekked sünnet olduğunu söyler.
* Ebû Avâne, Sahih'inde vacib olduğunu tasrih eder, İmâm Mâlik'in de bunu aynen cuma gibi değerlendirdiği belirtilmiştir.
* Ebû Hanîfe'nin de vacib addettiğini Zeyn İbnu'l-Münîr nakletmiştir. Hanefilerden bazıları vacib derse de, çoğunluk sünnet olduğuna hükmetmiştir.
2- Küsûf namazının keyfiyeti: Bu husus ihtilâflıdır. Bazıları dört rükû, dört secde ile iki rek'at olarak tarif eder. Sadedinde olduğumuz rivâyet, birinci rek'atte iki uzun rükû ile iki

uzun kıyamdan bahseder. Kırâatlerin ve rükûların her biri, bir öncekine nazaran biraz kısa da olsa, normalde uzundur.
Bazı rivâyetler iki rükû ve dört secde ile iki rek'at, bazılarında altı rükû ve dört secde ile iki rek'at, bazılarında on rükû ve dört secde ile iki rek'at olarak kılındığı belirtilir. Başka şekillerinin varlığına da Ebû Dâvud'da dikkat çekilir. Buhârî şârihi Aynî bu ihtilaflı tavsif ve târifleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu namazı farklı şekillerde birçok defalar kılmış olmasıyla izah eder. Rivâyetler, Efendimizin küsûf namazını güneş açılıncaya kadar devam ettirip açılmadan sonra selam verdiğini belirtir. Aynî küsuf namazının uzunluk ve kısalığını bu açılma müddetinin uzun sürmesi veya kısa çekmesi ile de irtibatlandırır. Aynî'ye göre, yerine ve ihtiyaca göre, hadislerde gelen şekillerden biri ile küsûf namazı kılınabilir; hepsi de caizdir.
* Hanefîler, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Sevr ve Leys İbnu Sad'a göre küsuf namazı iki rekattir.
* Hanefîler, İbrahim Nehâî ve Süfyan-ı Sevrî'ye göre küsûf namazı diğer nafileler gibi kılınır, yani her rek'atte bir rükû, iki secde yapılır. İmam-ı Âzam'ın: "Dileyenin dört rek'at ve hatta daha fazla rekat kılabileceğini" söylediği rivâyet edilmiştir.
* Şâfiî'lerle diğer fakihler, küsûf namazının her rek'atinde iki rükû ve iki secde yapılarak kılınacağını söylemişlerdir. Böylece iki rek'atli bir küsûf namazında dört rükû, dört secde yapılmış olur.
* Tâvus, İbnu Cüreyc ve Hubeyd İbnu Ebî Sâbit, küsûf namazının, her rek'atte dört rükû ve iki secde yaparak kılanacağını söylemişlerdir. Bu tarz, Hz. Ali ile İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan rivâyet edilmiştir.
* Katâde, Atâ İbnu Ebî Rebâh, İshak İbnu Râhûye ve İbnu Münzîr'e göre her rekatte üç rükû ve iki secde yapılmalıdır.
3- Sadedinde olduğumuz hadis, küsûf namazından sonra Resûlullah'ın halka hitabettiğini belirtir ise de, Ebû Hanîfe, İmam Ahmed'e göre bu namazdan sonra hutbe okunmaz. Çünkü, çoğunluk itibariyle rivâyetlerde Resûlullah küsûf meydana gelince namaz kılmayı, dua etmeyi, sadaka vermeyi tavsiye buyurmuş, hutbe okunmasını emretmemiştir. Ancak İmam Şâfiî ve bir kısım muhaddislere göre namazdan sonra hutbe okumak müstehabtır.[1312]

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAGMUR) NAMAZI

?3054 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???????? ?????? ????????? ???????? # ???????? ?????? ?????????? ??? ????? ??????????? ?????? ??? ?????? ??????: ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ?? ????????? ????????? ??????????? ??????? ???????? ??? ??????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ???? ???????? ???? ????????? ????? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ?‘?????? ?????? ????? ?‘?????????? ??? ????????? ?????? ??? ?????? ??????: ????????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???????: ?????????? ??????????? ??? ?????????? ????? ??????? ???????? ??? ????????? ???? ?????????? ??? ???????????? ????????? ??????????? ?????? ??????????[.??? ?????: »?????????? ???????????? ??? ?????????. ?????????? ???? ?Œ???? ???????????? ????????? ?‘????????? ??????????? ?????????. ?????: ???????????? ??????????? ??????? ?? ?????????[. ????? ????? ? ???????.»???????????« ????????: ???? ?? ?????? ?????? ??? .

1. (3054)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İnsanlar kıtlığa maruz kaldılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cuma günü hutbe verirken bir bedevî kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü, malımız helâk oldu, horantamız aç kaldı, bizim için Allah'a dua ediver!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırdı. Biz gökte bir bulut göremiyorduk. Nefsim elinde olan Zât'a yemin olsun, daha ellerini geri çekmeden semâda dağlar gibi bulutlar peydah oldu. Derken daha minberden inmemişti bile ki, sakalından yağmur damlaları dökülmeye başladı. O gün, ertesi güne kadar yağmur yağdı. Daha sonraki günde de yağdı, onu takib eden günde de yağdı, hatta müteakip cumaya kadar yağış devam etti.
Öyle ki, o bedevî veya bir başkası kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü, binalarımız yıkıldı, mallarımız suda boğuldu, bizim için Allah'a dua ediver (artık yağmur kesilsin)" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırıp:
"Allahım etrafımıza yağdır, üzerimize olmasın!" diye dua ettiler. Eliyle bulutlara doğru hangi istikametteki buluta işaret etti ise, bulutlar orada açıldı. Bütün Medîne buluttan temizlendi."
Bir rivâyette de de şöyle denmiştir: "Allahım, (yağmur) etrafımıza yağsın, üzerimize değil! Allahım,dağların ve tepelerin üzerine, vadilerin içine, ağaç biten yerlere olsun!" Hz. Enes der ki: "Bulut hemen çekildi, biz de çıkıp güneşte yürüdük."[1313]

?3055 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ?????? ?????? # ??????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ???? ?? ??????????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ??????: ???????? ????? ????? ??????? ?????????? ???????? ???? ??????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????: ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ????? ?????: ???????? ????? ????? ???????????? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ????????. ? ???? ??? ?????? ???????? ??? ???????. ?????????? ????? ?????? ? ???? ??? ????? ?????????? ???????? ????????????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ??? ????????? ????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?? ????????? ?????? ????? ??????? ?????????? ????? ??????? ??? ???????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ????????????? ????????? ?????? ?????? ?????????
?????????? ??????????? ????? ????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ??????????? ????? ?????: ??????? ???? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (3055)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yağmur kıtlığından şikâyet edildi. Bunun üzerine bir minber getirilmesini söyledi. Musallaya minber kuruldu. Halka, oraya gidilecek gün tesbit edildi."
Hz. Âişe devamla der ki: "Güneşin kızıllığı ufukta görülür, görülmez yola çıktı. Musallaya varıp minbere oturdu. Tekbir getirdi. Allah'a hamdetti. Sonra:
"Sizler memleketinizin kuraklığa uğradığından, yağmurun normal yağma zamanında gelmeyip gecikmesinden şikâyetlendiniz. Allah (celle celâluhu) kendisine dua etmenizi emrediyor. Duanıza icâbet edeceğini vaadetti" buyurdular ve sonra şöyle dediler:
"Hamd âlemlerin Rabbine aittir ve Rahim'dir, âhiret gününün sâhibidir. Allah'tan başka ilâh yoktur. O dilediğini yapar. Ey Rabbimiz kendisinden başka ilah olmayan Allah'sın. Sen zenginsin, biz fakiriz. Üzerimize yağmur indir. İndirdiğini bize kuvvet ve güç kıl. Ecel zamanımıza kadar yetecek kıl!
"Bunu söyledikten sonra ellerini kaldırdı. O kadar yukarı kaldırdı ki, koltuk altı beyazlığı göründü. Sonra sırtını halka dönderdi, elbisesini ters çevirdi, elleri bu sırada hep kalkmış vaziyette idi. Sonra tekrar halka yöneldi. Minberden indi ve iki rek'at namaz kıldı. Anında Allah bulut hâsıl etti. Gök gürledi. Şimşek çaktı. Allah'ın izniyle yağmur başladı.
Resûlullah daha mescidine dönmeden seller aktı. Aleyhissalâtu Vesselam, cemaatin sığınağa dönmekteki acelelerini görünce azı dişleri görununceye kadar güldü. Ve: "Şehadet ederim ki, Allah her şeye kâdirdir ve ben de Allah'ın kulu ve Resulüyüm" buyurdular."[1314]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, kuraklık olduğu takdirde imamın halkı duaya çağırmasının müstehab olduğunu göstermektedir. İbnu Hibbân, Resûlullah'ın burada mezkûr yağmur namazını, hicretin altıncı yılında kıldırdığını zikreder.
2- İkinci hadis, istiska namazının hutbesinde minberin üzerine çıkmanın müstehab olduğuna delildir.
3- İstiska namazı şehrin haricinde kılınmalıdır.
4- Yağmur namazına güneş doğarken gitmek müstehabdır. İbnu Abbâs'tan gelen rivâyetler, Resûlullah'ın yağmur namazında, bayram namazındaki gibi yaptığını, bayram namazı vaktinde yağmur namazı kıldırdığını söyler. Ancak şârihler vakit hususunda ülemânın ihtilaf ettiğini belirtir. İbnu Hacer: "Râcih görüş şudur: "Yağmur namazı için muayyen bir vakit yoktur. Birçok hükmüyle bayrama benzese bile bunun muayyen bir günü olmaması sebebiyle ondan ayrılır" der. İbnu Kudâme, kerâhet vaktinde kılınmayacağı hususunda ulemânın icmâından bahseder.

5- Hadiste temas edilen: "Allah'ın dua etmemizi emretmesi" meselesi Kur'anda geçen ?????????? ?????????? ?????? "Dua edin icabet edeyim" (Gâfir 60) âyetindedir.
6- Resûlullah, hutbeye hamdele ile başlıyor, besmele çekmiyor. Aleyhissalâtu Vesselâm'ın tahmid'den başka bir şeyle hutbeye başladığını söyleyen hiçbir rivâyet mevcut değildir.
7- Yağmur namazında duâda eller mübâlağalı şekilde kaldırılmalıdır, bu müstehabtır.
8- Hatib elbisesini ters çevirirken kıbleye yönelmelidir.[1315]

?3056 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ???????? ???????? ????? ???????? ???? ????????? ?????????: ???? ???????? ????? ?????: ?????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (3056)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberken bize yağmur isabet etti. Efendimiz elbisesini açtı, bedenine yağmur isâbet etti.
"Bunu niye yaptınız?" diye sorduk.
"O Rabbinden yeni geliyor" buyurdular."[1316]

AÇIKLAMA:

1- Yağmurun Rabbinden yeni geldiğini söylemesi: "Yağmur bir rahmettir, Allah Teâlâ onu yeni yaratmıştır, onunla teberrük olunmaya değer" demektir.
2- Yağmur suyundan teberrüken bedene sürünmek müstehabtır. Nevevî'ye göre avret yerleri dışında bedenin her tarafı yağmur sırasında açılıp ıslatılabilir. Bu hadise dayanarak bazı âlimler bu şekilde hükmetmiştir.
3- Bu hadise göre, mertebece, ilimce üstün olan bir kimse, sebebi anlaşılmayan bir şey yaptığı takdirde onunla amel etmek ve başkasını da o amele sevketmek için, mahiyetinin ne olduğunu o şahsa sormak müstehabtır.
4- Yağmur suyu kuyu suyundan efdaldir.[1317]

ÜÇÜNCÜ FASIL

CENAZE NAMAZI

?3057 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????????????? ?????? ??????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

1. (3057)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim üzerine namaz kılıncaya kadar cenazede hazır bulunursa kendisi için bir kîrat sevab vardır. Kim de cenaze gömülünceye kadar hazır bulunursa iki kîratlık sevab vardır. Bir kîrat'ın miktarı Uhud dağı kadardır."[1318]

?3058 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ???????? # ???????????? ???????? ?????? ?? ????????? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ??? ????????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ???????????[. ????? ????? .

2. (3058)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Necâşî rahimehullah'ın vefatını, ölümünün aynı gününde haber verdi. Ashâbıyla musallâya gitti, orada saf bağlatıp dört tekbir getirerek namaz kıldırdı."[1319]

?3059 ?3? ??? ???? ??????? ????????:]???? ???????????? ?? ????????? ??????? ????? ????? ???????: ???????????? ‘??????? ?????? ??????[.

3. (3059)- Sahiheyn ve Nesâî'de gelen bir diğer rivâyette şöyle denir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] Necâşî'nin ölüm haberini öldüğü günde haber verdi ve: "Kardeşiniz için (Allah'tan) mağfiret taleb edin" dedi ve başka bir şey söylemedi."[1320]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min kardeşinin cenazesine katılmayı, ona karşı olan vazifelerinden biri olarat teşrî etmiş, birçok hadislerinde bunu tekrar etmiştir. Bu dinî vazifenin yerine getirilmesi büyük sevabı mucibtir. Ancak sevab, cenazeye katılma nisbetinde artmaktadır. En büyük sevab, namaz ve def'ine varıncaya kadar, cenaze ile ilgili hizmetlerin hepsine katılana verilecektir.
Şu halde en azından komşu ve yakınların cenazesine, defnedilinceye kadar iştirak etmek, yardımcı olmak dîn-i mübîn-i İslâm'ın vazettiği güzel âdâbtan biridir.
2- Son iki hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir mûcizesine şâhid olmaktayız: Habeşistan'da vefat eden Habeş kralı Necâşî'nin vefatını, aradaki bunca mesafeye rağmen öldüğü gün haber veriyor, gıyabında cenâze namazı kıldırıyor. Bilâhare gelen haber, Resûlullah'ın namaz kıldırdığı aynı günde Necâşî'nin ölümünü bildiriyor ve önceki ihbarı doğruluyor.
3- Necâşî, aslında Habeş kralının ismi değil lakabıdır. Tıpkı Türk hükümdarlarına hâkan, İran krallarına kisra, Bizans krallarına kayser denmesi gibi. Asıl adı Ashame'dir (Arapçada Atiyye demektir).
Resûlullah Hudeybiye sulhü üzerine civar meliklere elçiler göndererek İslâm'a davet etmişti. Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'yi de bir mektupla Necâşî'ye göndermişti. Necâşî, Resûlullah'ın mektubunu alınca büyük bir saygı ile yüzüne sürer ve müslüman olur. Müslümanlığını Resûlullah'a yazarak bildirir. Kendisine sığınan müslümanlara himayekâr olur, güzel muâmelede bulunur.
Necâşî öldüğü zaman Resûlullah, Ashâbına: "Bugün, kendisine Ashame denen sâlih bir kul vefat etti. Kalkın Ashame üzerine namaz kılın..." der. Âl-i İmrân'ın 199. âyetinin Necâşî hakkında indiği belirtilmiştir: "Hakikat, ehl-i kitap içinde Allah'a, ve hem size indirilene, hem kendilerine indirilene -Allah'a büyük saygı gösteren kimseler olarak- inananlar da vardır...
Şunu da belirtelim: Resûlullah'ın cenaze namazını kıldırdığı Necâşî ile, mektup yazdığı Necâşî'nin başka başka şahıslar olduğu da rivâyetlerde gelmiştir. Mamafih Aleyhissalâtu vesselâm'ın, müslüman olan Necâşî'nin vefatından sonra yerine geçen Necâşî'ye de mektup yazmış olması ihtimali üzerinde de durulmuştur.
4- Bir kimse öldüğü zaman bunu ilân etmek mübahtır. Bu sûretle halkın cenazeye iştirakleri sağlanır. Bazı âlimler ve Hanefilerin ekseriyeti bunu müstahsen ve gerekli bulurlar. Böylece çok sayıda kimsenin cenaze namazına iştirâki ve dua etmeleri sağlanmış olur.
Şâfiîlerle, Ahmed İbnu Hanbel ölüm haberini ilân etmeyi mekruh addederler, sadece ölenin dost ve yakınlarına duyurmayı uygun görürler.
Nevevî, mekruh addedilen ölüm ilânının cahiliye âdetlerine uygun tarzda yapılan ilân olduğunu söyler. Belirttiğine göre cahiliye devrinde şerefli bir kimse ölünce bütün kabilelere atlı haberci gönderip: "Falanın ölmesiyle bütün Araplar helâk olmuştur" şeklinde ifadelerle bağırıp çağırmaya, feryad u figân etmeye yer verirlerdi. İslâm bu tarzı yasaklamıştır.
5- Hz. Peygamber'in, ölüm haberini mescidde verdiği hâlde namaz için müsallâya çıkmasından, cenaze namazının mescidde kılınmayacağı hükmünün çıkarılmasına sebep olmuştur.
6- Cenâze namazını saf teşkil ederek kılmak sünnettir.
7- Hadis gâib üzerine namaz kılınabileceğini gösterir. İmam Şâfiî ile İmam Ahmed gâib üzerine cenaze namazı kılınabileceğine kail olmuşlardır.
8- Cenâze namazında alınacak tedbirlerin sayısı ihtilaf konusudur. Râviler, üçten yediye kadar muhtelif sayıda rakamlar söylerler. İbnu Mes'ud: "Cenaze namazında imam kaç tekbir alırsa, cemaat de o kadar tekbir alır" demiştir.[1321]

?3060 ?4? ??? ????????? ?? ??? ???? ???:]???? ?????? ???? ??????? ????????? ????? ??????????? ????????? ???????? ??????? ???? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ?????? # ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (3060)- Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ anlatıyor: "Zeyd İbnu Ebî Erkam cenazelerimiz üzerine dört tekbir getirirdi. Bir ara bir cenaze üzerine de beş tekbir getirmişti. Sebebini

kendisinden sordum, dedi ki: "Resûlullah o tekbirleri getirirdi."[1322]

?3061 ?5? ??? ???? ?? ???????? ???:]????? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????: ???????????? ???????????? ???????? ???????????? ????? ??????[. ????? ??????? ?? ????? .

5. (3061)- Humeyd İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) (cenaze) namazı kıldı. Yanılıp üç sefer tekbir getirdi ve selâm verdi. Kendisine (üç sefer tekbir getirdiği) söylendi. Bunun üzerine kıbleye yönelerek dördüncü bir tekbir daha getirdi ve sonra selam verdi."[1323]

AÇIKLAMA:

1- Cenaze namazında getirilecek tekbirlerin sayısı hususunda ihtilâflı rivâyetler gelmiştir. Teysîr'in yukarıda kaydettiği iki rivâyet, çoğunluğun benimsediği görüşü aksettirmektedir. Yani cenaze namazında tekbir sayısı dörttür.
İbnu Hacer'in kaydettiği açıklama şöyle: Selef bu tekbirlerin sayısında ihtilâf eder. Müslim'in Zeyd İbnu Erkam'dan rivâyetine göre beştir. Ve bunu Resûlullah'a nisbet eder.
İbnu'l-Münzir'in İbnu Mes'ud'dan rivâyetine göre, Benî Esed'den bir cenazeye namaz kıldırmış, beş tekbir getirmiştir.
Yine İbnu'l-Münzir ve başkalarının Hz. Ali'den rivâyetine göre, (radıyallâhu anh) Bedir ashâbına altı tekbir, sahâbeye beş tekbir, bir başka cenazeye dört tekbir alırdı.
Ebû Mâbed der ki: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın arkasında bir cenazenin namazını kıldım Üç kere tekbir getirmişti.."
Bu hususta başka görüşler de vardır.
Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in dediğine göre, cenaze namazında tekbir sayısı dört ve beştir, Hz. Ömer, halkı dörtte birleştirdi.
Beyhakî'nin Ebû Vâil'den kaydettiğine göre, Resûlullah zamanında tekbir sayısı yedi, altı, beş ve dört idi. Hz. Ömer, halkı dörtte birleştirdi.
Hülasa, büyük çoğunluk cenaze tekbirinin dört olduğunu söyler. İbnu Hacer, üç olduğunu söyleyen rivâyetler için: "İftitah tekbirini hesaba katmayanlara göre üç olmalıdır" diyerek üç diyenlerle dört diyenleri te'vil ve te'lif eder.[1324]

?3062 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ????? ???? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ???? ?? ??????? ??????: ?????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ??????? ???? ??? ??? ???? .

6. (3062)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre bir cenaze üzerine namaz kılmış ve namazda Fâtiha'yı okumuştur. Bu hususta kendisine (niye onu okuduğu) sorulunca: "Bu, sünnettendir!" diye cevap vermiştir."[1325]

AÇIKLAMA:

Fatiha'nın cenaze namazında okunmasının sünnetten olması demek, onun okunmasının meşruiyyetine delil var demektir. Nitekim İbnu'l-Münzir, İbnu Abbâs, Hasan İbnu Ali, İbnu'z-Zübeyr, Misver İbnu Mahreme' den bunun meşruiyyetini nakletmiştir. Ancak sahâbenin: "...Sünnettendir" dediği şeyin hükmen merfu sayıldığı, çoğunluğun görüşüdür.
İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye de böyle hükmetmiştir. Ebû Hüreyre ve İbnu Ömer "cenâze namazında kırâat yok" demişlerdir.[1326]

?3063 ?7? ??? ????:]?? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ? ???????? ?? ???????? ???? ??????????[. ????? ???? .

7. (3063)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer, cenâze için kılınan namazda kırâata yer vermezdi."[1327]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) cenaze namazında Fâtiha sûresini okumaz, dua ve senâ ile yetinirdi. Ebû Hüreyre ile Tâbiînden birçokları bu görüştedir, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik de bu görüşte olmuşlardır.
Daha önceki rivâyette de görüldüğü üzere İbnu Abbâs, İbnu Mes'ud, Hasan İbnu Ali, İbnu'z-Zübeyr, Misver İbnu Mahreme Fâtiha okumanın meşruluğuna hükmetmişlerdir.
İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. Bunlar Fâtiha'yı okumanın vacib olduğunu iddia etmezler müstehabtır derler. Fatiha'nın namazın neresinde okunacağı da tasrih edilmez. Ancak ilk tekbirden sonra okunacağına dair zayıf rivâyetler gelmiştir.
Beyhakî'de zayıf bir senetle Hz. Câbir'den gelen bir rivâyete göre, ilk tekbirden sonra Fâtiha'nın okunması meşrûdur. Nesâî'nin Ebû Ümâme'den kaydettiği bir rivâyette şöyle denir: "Cenaze namazında sünnet şudur: "Tekbir getirilir, sonra Fâtiha okunur, sonra Resûlullah'a salât okunur, sonra ölüye dua edilir; kırâat sadece ilk tekbirdedir."[1328]

?3064 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (3064)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölü üzerine namaz kıldınız mı ona ihlasla dua edin."[1329]

AÇIKLAMA:

Cenâze için yapılan duanın hâlisâne olması gerekir. Yani ölünün istifade edeceğine inanarak samimi hislerle dua etmelidir. Hadis mutlak geldiğine göre, cenaze sâlih bir kişi de olsa gayr-ı sâlih bir kişi de olsa hüküm aynıdır, ayırım yapılmaksızın hayırlı dualarda bulunulmalıdır. Şârihler: "Çünkü günahlara bulaşan kimse, mü'min kardeşlerinin dua ve şefaatlarına daha çok muhtaçtır. Bu sebeple onlara getirilmiş, önlerine çıkarılmıştır."[1330]

?3065 ?9? ???? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ???????? ???? ??????????? ??????: ????????? ???? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ???? ???????? # ????? ??????: ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????? ???????. ????? ???????? ??? ? ???? ??? ?????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ????? ????????? ??? ????? ???????? ?????? ?? ??????????? ????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????????. ????????? ? ??????????? ???????? ??? ????????? ????????[. ????? ???? .

9. (3065)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, kendisine: "Cenaze üzerine nasıl namaz kılarsın?" diye sorulmuştu. Dedi ki:
"Ailesinin evinden tâkibe başlarım, yere kondu mu tekbir getirir, Allah'a hamd, Resulüne salât eder, sonra şu duayı okurum:
"Ya Rabbi o senin abdindir, abdinin oğludur, câriyenin oğludur. O, senden başka ilah olmayıp sadece senin ilâh olduğuna, Muhammed'in senin kulun ve elçin olduğuna şehadet ederdi, sen onu (bizden) daha iyi bilirsin. Ey Allahım, eğer o muhsin ise ona yapacağın ihsanı artır. Eğer kötülerden ise, günahlarını affet. Ey Allahım, bizi (ona kılınan namazın) ecrinden mahrum etme, ondan sonra bize fitne verme."[1331]

AÇIKLAMA:

Hadis, cenâzeye katılan kimsenin, cenaze namazında kendisi için de dua etmesinin meşrû olduğunu göstermektedir. Zira sondaki iki talep ölü için değil, musalli içindir.[1332]

?3066 ?10? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? # ???? ???????? ?????????? ???? ????????. ????????? ??????? ???? ??????????? ????????? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????????? ????? ?????????? ????? ??????? ???????? ?'?????? ???? ????????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ????????? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ????????. ????? ?????? ??????

?????? ?????: ????? ??????????? ??? ?????? ???? ????? ????????[. ????? ????? ?????? ?? ???????? ???????? .

10. (3066)- Avf İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenazenin namazını kıldırdı. Okuduğu duadan şunları ezberledik:
"Allahım, şunu mağfiret et ve şuna rahmet eyle. Âfiyet ver, affeyle, vardığı yerde ikramda bulun, girdiği yeri genişlet. Onun (günahlarını) kar ve buzla yıka, hatalardan pâk eyle, tıpkı elbisenin kirden pâk edilmesi gibi. Onu dünyadaki evinden daha iyi bir eve, ailesinden daha hayırlı bir âileye koy, eşinden daha hayırlı bir eşe ulaştır. Onu kabir âzabından, ateş âzabından sakındır."
Avf (radıyallâhu anh) der ki: "(Resûlullah'ın bu dualarını işitince) o ölünün yerinde kendimin olmasını temenni ettim."[1333]

?3067 ?11? ??? ????? ??? ???:]???????? ???? ???????? ???????? ??????????? ?????????: ????????? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? ?? ????? .

11. (3067)- Hasan Basrî (rahimehullah): "Çocuk üzerine Fâtiha okunur" der ve şöyle dua ederdi: "Ey Allahım, bunu bize öncü yap, karşılayıcı kıl, (âhiret) azığı ve ücret yap."[1334]

AÇIKLAMA:

1- Cenâze namazında Fâtiha okunup okunmayacağının ihtilaflı bir mesele olduğu daha önce geçti (3063).
2- Ölen küçük çocukların, âilesi için karşılayıcı ve Allah indinde mağfiret vesilesi, âhiret azığı olacağı hadisten anlaşılmaktadır.[1335]

?3068 ?12? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? # ???? ??????? ??????????? ?????? ???? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

12. (3068)- Atâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oğlu İbrahim (ölünce) üzerine namaz kıldırdı. O zaman çocuk yetmişinci gününde idi."[1336]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, oğlu İbrahim üzerine namaz kılıp kılmadığı rivâyetlerde ihtilaflıdır. Hz. Âişe'nin bir rivâyetinde (3070), İbrahim'in 18 aylıkken öldüğü Resûlullah'ın onun üzerine namaz kılmadığı belirtilir.
Senet yönüyle Hz. Âişe'nin rivâyeti akvâ'dır, ancak bazı âlimler "İsbat nefye tercih edilir" esasını iltizam ederler. Diğer taraftan İbrahim'in öldüğü gün, güneş tutulması da olmuştur. O gün Resûlullah küsûf namazı kıldığı için, İbrahim'in cenazesiyle meşguliyet aksadığı için "namaz kılmadı" diye şüyû bulmuş olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.
Namaz kıldırdı veya "kıldırmadı" diyen başka rivâyetler de var.[1337]

?3069 ?13 -??? ???? ??????????? ???? ????:] ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????????? ???????? ????????? ??? ?????? ??? ??????? ????? ??????????[. ????? ??????? .

13. (3069)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çocuk (doğumunda) ağlamadan ölürse üzerine namaz kılınmaz, vâris olmaz, ona da vâris olunmaz."[1338]

AÇIKLAMA:

Ağlamak diye tercüme ettiğimiz kelime, istihlal'dir. Doğduğu zaman çocuğun çıkardığı ses ve ilk ağlamalardır. Bu ses onun canlı doğduğunun delilidir. Bir kısım hukuki ahkâm bu ağlamaya terettüp eder. Bu ses yoksa çocuk ölü doğmuş demektir. Buna namaz kılınmaz, vâris olamaz, kendisine de kimse vâris olamaz. Ancak, ağlama dışında diğer hayat belirtileri de muteber addedilir. Hapşırması, kımıldaması, hareket etmesi gibi...
Hattâbi der ki: "Düşük (ölü doğan) hakkında ulemâ ihtilâf etmiştir, namaz kılınır mı, kılınmaz mı? İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in: "Düşük üzerine, ağlamasa bile namaz kılınır" dediği rivâyet edilmiştir. İbnu Sîrîn ve İbnu'l-Müseyyeb bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye: "Dört ay on günlük yani kendisine her ruh üflenen çocuğa namaz kılınır" demiştir. İshak der 'Miras ağlamakla tahakkuk eder, fakat namaz öyle değil, çünkü (dört ay on gün) geçen cenin, artık tam bir nefistir, kendisi hakkında şakî, said olacağı yazılmıştır. Namaz ondan hangi sebeple terkedilecektir?"
İbnu Abbas'tan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ağladı mı vâris olur, üzerine namaz da kılınır."
Hz. Câbir: "Ağladı mı namazı kılınır, ağlamamışsa namaz kılınmaz" demiştir. Ashab-ı Re'y, Mâlik, Evzâ'î ve Şâfi'î de bu görüştedir.[1339]

?3070 ?14 -??? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????????? ????????????? ?????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

14. (3070)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlu İbrahim onsekiz aylık iken öldü; Aleyhissalâtu vesselam, üzerine namaz kılmadı."[1340]

AÇIKLAMA için 3068 numaralı hadise bak.

?3071 ?15 -??? ???? ?? ??? ???? ???:] ????? ????? ??????????? ????? ???? ??????????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???? ??????? ???? ???????? ??????? ????? ???????????? ????????? ????????? ??????? ????: ???????????? ?????? ?????? # ???????? ?????: ??????[????? ??? ???? ???????? .

15. (3071)- Nâfi İbnu Ebi Gâlib anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallahu anh) bir erkeğin cenâze namazını kıldırmıştı. Başının yanında durdu. Dört kere tekbir getirdi. Bir kadın üzerine de namaz kıldırdı. Kadının arka tarafında durdu, dört kere tekbir getirdi. Kendisine, "Resûlullah böyle mi yapardı?" dendi. "Evet!" cevabını verdi."[1341]

AÇIKLAMA:

Tirmizî hadisle ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Ehl-i ilimden bir kısmı bununla amel etti, yani cenaze namazı kıldıran imam, namaz sırasında erkeğin baş hizasında, kadının da arka (bel) hizasında durur."
Ahmed İbnu Hanbel, Şâfiî, İshâk, bir rivâyette Ebu Hanîfe bu görüştedirler.
Hanefilerin iltizam ettiği Ebu Hanîfe'nin meşhur görüşüne göre, imam ölünün göğsü hizasında durur, erkek-kadın ayırımı yapmaz.
İmâm Mâlik: "Kadın da olsa erkek de olsa ölünün başı hizasında durur" der. Ancak erkeğin orta hizasında, kadının da omuzları hizasında duracağına dair bir görüş daha nakledilmiştir.
Bazıları: "Kadının göğsü, erkeğin başı hizasında durur";
Bazıları: "Kadının göğsü, erkeğin de göğüsle göbeği arasında durur" demiştir.[1342]

?3072 ?16 -??? ?????? ???? ?????? ???? ??? ??????????? ??????:]??????? ??????? ????????? ???? ????????? ????? ????? ??????????? ????????????? ????? ????? ?????? ????? ?“?????? ??????????? ?????? ????? ??????????[.

16. (3072)- Hz. Osman, Hz. Ebu Hüreyre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) hazerâtı erkek ve kadınların cenâzeleri için namaz kılarlardı. Erkekleri imamın yanına, kadınları da kıble cihetine koyarlardı."[1343]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de, ölünün namaz sırasında konduğu yerle ilgilidir. Sahâbe ve Tâbi'inden pek çoklarının benimsediği ve İbnu Abbas, Ebu Hüreyre ve Ebu Katâde'nin "Sünnet bu" dedikleri mezkur tarza muhalif rivayet de mevcuttur. Hasan Basri, Sâlim ve Kâsım: "Kadınlar imamın yanına, erkekler kıble cihetine konur" demişlerdir. Atâ'nın bu meseledeki görüşü ihtilâflıdır.
Bu farklılıklar, Resûlullah'ın farklı amelinden ileri gelmiş olmalıdır.[1344]

?3073 ?17 -??? ???? ?? ??? ?????:]???? ???????? ?????? ???? ???????? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??? ????? ?????????????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??????? ‘???????: ???????? ????????????? ????????????? ?Œ??? ??????? ??? ??????????? ?????? ?????????? ?????????[. ????? ???? .

17. (3073)- Muhammed İbnu Ebî Harmele anlatıyor: "Zeyneb Bintu Ebî Seleme ölmüştü, o sırada Medine valisi Târık idi. Sabah namazından sonra cenazesi getirildi ve Bâkî mezarlığına konuldu. Târık, sabah namazını alaca karanlıkta kılardı. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) cenâzenin sahibine:
"Cenâzenizi namazı ister hemen kılın, isterseniz güneşin yükselmesine kadar te'hir edin" dedi."[1345]

AÇIKLAMA:

Bu hadîste, cenâze namazının kılınabileceği vakitle ilgili sarahat görmekteyiz. Sabah namazını vali ilk vaktinde kıldırdığı için, ortalığın iyice ağarmasından önce cenâze namazı kılmaya vakit var demektir. İbnu Ömer bu sebeple, ortalık ağarmadan cenâzelerine namaz kıldırabileceklerini söylemiştir. Ancak hemen kıldırmayıp, ortalığın ağarmasına kadar gecikecek olurlarsa kerâhet vakti gireceği için, artık güneşin doğup, bir miktar yükselmesine yani kuşluk vaktinin girmesine kadar cenâzelerine namaz kıldıramayacaklarını söylemiş oluyor.
Ulemâ ikindi namazından sonra güneşin sararma vaktine kadar, sabah namazından sonra da ortalığın aydınlanmasına kadar cenâze namazının kerahetsiz olarak kılınacağını söylemiştir. Şâfiî hazretlerine göre, her vakit cenaze kılınabilir, zira mekruh vakitlerdeki nehiy nafile namazlarla ilgilidir, vacible değil.[1346]

?3074 ?18 -??? ???? ???:]??? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ????????? ????? ????????? ???? ?????????? [. ????? ????. ? ??????? ?? ????? ??? ???? ?????: »???? ???? ?????? ? ???????? ???? ???????? ??? ???????? ???? ??????? ????????? ?? ????????? ????????? ????????« .

18. (3074)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), sabah ve ikindi namazları vaktinde kılınmış ise bunlardan sonra cenaze namazı kılardı."[1347]
Buhari'nin bab başlığında, senetsiz olarak şu rivâyet kaydedilmiştir: "İbnu Ömer mutlaka tâhir olarak cenaze namazı kılardı. Güneş doğarken ve batarken cenaze namazı kılmazdı. Ellerini (de her tekbirde) kaldırırdı."[1348]

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadiste açıklandığı üzere ikindi ve sabah namazının kılınmasından sonra başka namaz kılınıp kılınamayacağı hususunda bazı teferruat ve münâkaşa vardır. İbnu Ömer (radıyallahu anh) kerahet vakti girmemişse mezkur iki namazdan sonra da cenâze namazı kılınacağı görüşündedir.
2- İbnu Ömer'in sözü, cenâze namazının bâzı farklılıklarını hatırlatıyor. Resûlullah cenâze namazına namaz yani salât ismini vermiştir, ama diğer namazlardan farklıdır: Rükû yok, secde yok, kıraat yok. Kıraat yerine tekbîr, tesbih ve duâ okunur. Normal olarak, bu namazın abdestli kılınması gerekmektedir. Ancak bu hususta da bir farklılığı mevzubahis. Şöyle ki: Bir kimse cenazeye abdestsiz olarak iştirak etse, abdest almakla meşgul olmaya kalksa, namazı yetiştiremiyecek olsa bulunduğu yerde hemencecik teyemmüm yaparak namaza katılması tecviz edilmiştir.
Hasan-ı Basri'den gelen iki farklı rivâyetin birinde, zikrettiğimiz durum sorulunca: "Teyemmüm eder, namazı kılar" der. Diğer bir rivâyette: "Teyemmüm etmez, abdestsiz namaz kılmaz" der.
Seleften birçoğu, abdest almaya gittiği takdirde namaza yetişememekten korkan kimseye teyemmümün kifayet edeceğini söylemiştir: Atâ, Salim, Zührî, Neha'î, Rebî'a, Leys ve Kûfeliler (Hanefiler) hep bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel'den de bu hususta bir rivâyet vardır. İbnu Abbâs'tan merfu rivâyet de kaydedilmiştir.
3- Hadisin en son fıkrası, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in cenaze namazı esnasında her tekbirde ellerini kaldırdığını ifade etmektedir. Bu hususta zayıf bir senetle merfu rivâyet de gelmiştir.[1349]

?3075 ?19 -??? ????????? ??? ?????? ?????:]??????? ?????? ????? ?????? ??? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??? ???????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????????: ??? ???????? ??? ?????? ????????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ????????? ??? ??????????: ???????? ???????[. ????? ????? ? ???????.

19. (3075)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den anlatıldığına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) vefat ettiği zaman, Hz. Aişe:
"Onu mescide sokun da ben de üzerine namaz kılayım" dedi. Ancak onun bu teklifi yadırgandı ve hüsn-ü kabul görmedi. Bunun üzerine Hz. Aişe:
"İnsanlar ne çabuk unutuyorlar, Allah'a yemin olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beyzâ'nın iki oğlu Süheyl ve kardeşinin namazlarını mescidin içinde kıldırdı" dedi."[1350]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namazı kılınması için, cenâze mescide sokulabilir mi, sokulamaz mı meselesiyle ilgilidir. Bu hususta görüldüğü üzere tereddüt vâki olmuştur.
2- Sa'd İbnu Ebi Vakkâs, hicrî 55 yılında Akik'de vefat etmiş, Medine'ye getirilmiştir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Sa'd (radıyallahu anh)'a karşı duyduğu takdir ve şefkat sebebiyle cenaze namazına katılıp dua etmek istemiştir. Resûlullah'ın zevceleri, cenâze namazlarına erkeklerle katılmadıkları için, evinden dışarı çıkması mümkün değildi. Cenaze mescide alındığı takdirde katılabilecekti, çünkü ikâmetgâhı mescidin avlusunda idi.
Hâdise, Müslim'in bir rivâyetinde biraz daha açık şekilde rivâyet edilmiştir:
"Abbâd İbnu Abdillah İbni'z-Zübeyr anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebi Vakkâs vefat edince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri, cenazenin mescide getirilmesini, kendilerinin de cenaze namazını kılacakları haberini gönderdiler. Öyle yapıldı. Cenâze getirilip, hücrelerin önünde durduruldu. Sonra da peykelere bakan cenâzeler kapısından çıkarıldı.
Halkın, bu tatbikat sebebiyle kendilerini kınadığı, Ümmühâtu'l- Mü'minîn'in kulaklarına geldi: "Cenazeler mescide sokulmamalıydı!" deniliyordu.
Hz. Aişe bu dedikoduyu işitince şu açıklamayı yaptı:
"İnsanlar bilmedikleri şeyi kınamada ne kadar da aceleciler! Cenâzeler mescide sokulduğu için bizi kınıyorlar. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Süheyl İbnu Beyda'nın namazını mescidin içinde kıldırdı."
3- Bu hadis, mescidde cenaze namazı kılınır diyen cumhûr'un delilidir. Bunlar, ölmüş insanın temiz olduğunu kabûl ederler, cenâzenin mescidin içine alınmasında beis görmezler. Nevevî, Şâfiî mezhebinde sahih görüşün bu olduğunu belirtir.
Ebu Hanîfe, İbnu Ebî Zi'b'ye meşhur kavline göre İmam Mâlik, "mescidde cenaze namazı kılınmayacağını" söylemişlerdir. Ölünün necis olduğunu söyleyenler de bu görüştedirler: Temiz olduğunu söyleyenlerden de, mescide sokulmasını uygun görmeyenler vardır. Onlar mescidi kirletme endişesini ileri sürerler. Bunlar, Süheyl'e kılınan namazı, "Cenaze mescidin dışında, musalliler mescidin içerisindeydi" diye te'vil ederler. Cenâze dışarıda olduğu takdirde, cemaatin içerde olması ittifâkla câizdir. Şiddetli yağmur gibi bir özür halinde içeri alınabilir. Özürsüz almak tenzihen mekruhtur. ulemâ Hz. Aişe'ye itiraz edenlerin sahabî olması sebebiyle, cenâzelerin dışarı konulmasını esas almıştır.
4- Hadiste geçen Beyda, Süheyl'in annesinin vasfıdır. Kadının asıl adı Da'd'dır. Beyaz renkli olduğu için bu vasıf, lakab kılınmıştır. Süheyl'in kardeşleri Sehl ve Safvân'dır.

Kocası Vehb İbnu Rabîa'dır. Kureyşlidir.[1351]

?3076 ?20 -??? ??? ??? ???? ????? ?????? ???:]??????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????????[. ????? ???? .

20. (3076)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer İbnu'l-Hattâb'ın cenâze namazı mescidde kılındı."[1352]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in cenaze namazıyla ilgili daha teferruatlı bir rivâyet İbnu Ebî Şeybe'de gelmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ebu Bekir'in namazını mescidde kıldırdı, Süheyb de Hz. Ömer'in cenâze namazını mescidde kıldırdı, cenâzeyi minberin karşısına koydu."
İbnu Abdilberr der ki: "Bu hâdise, sahâbîlerin huzurunda herhangi bir itiraz olmaksızın cereyan etti, yani (cenâzenin mescidin içine alınabileceğinde) sükûtî bir icma hasıl olmuştur."
İbnu Abdilberr devamla der ki: "Bazılarının, Resûlullah'ın Necâşî için cenâze namazı kıldırmak üzere musallaya çıkmış olmalarını, cenaze namazının mescidde kılınmasının câiz olmadığına hükmetmesi gafletten başka bir şey değildir. Çünkü cenâze namazının veya bayram namazının bir yerde kılınmış olması, bunların başka yerde kılınmasının mekruh olduğuna delil olmaz."[1353]

?3077 ?21 -??? ??? ????? ???? ?????? ??? ???.]??? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ??????? ????? ????????? ??? ?????????? ??? ?????? ????????[. ????? ??? ????.

21. (3077) - Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenaze namazını mescidin içinde kılarsa kendisine (bir sevap) yoktur" -bir nüshada- "aleyhinde bir şey yoktur."[1354]

AÇIKLAMA:

1- Hadis muhtelif rivâyetlerde ihtilaflı gelmiştir: Bazılarında ??? ?????? ????yani "lehine bir şey (bir sevap) yoktur" şeklinde gelirken, bazı nüshalarda ?????? ????????"Aleyhinde bir şey yoktur";??? ?????? ????"ona bir ücret yoktur" şeklinde de gelmiştir.
Hatîbu'l-Bağdadi "lehinde bir şey yoktur" şeklindeki rivâyetin mahfuz olduğunu belirtir.
İbnu Abdilberr "Ona bir ücret yoktur" rivâyetinde fâhiş hata olduğunu söyler. Hattâbî, bu babta bu hadisin değil Hz. Aişe'nin rivayet ettiği 3075 numaralı hadisinin esahh olduğunu belirtir ve sadedinde olduğumuz hadisin zayıf olduğunu söyler. Der ki: "Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in cenâze namazlarını mescidde kıldırdıkları sabittir. Bilindiği üzere, Muhacir ve Ensâr'ın tamamı onların namazına şâhid oldular. Mescidde kılınmış olmasını tenkid etmeyip kabûl etmeleri, bunun câiz olduğuna delildir."
Sadedinde olduğumuz hadisi bazı âlimler, "muhtemelen ecrin az olacağı kastedilmiştir" diyerek te'vil cihetine gitmiştir: "Sevabı az olur, çünkü içeride kılan, namazı bitirince evine çekip gider ve defne katılmayabilir. Ama cenazenin yanında namaz kılan defne de katılır, böylece iki kıratlık ücreti alır"[1355] (3057. Hadis).

?3078 ?22 -??? ??? ????? ??? ????? ???:]????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ?????????? ? ?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ???? ??????? ?????????: ?????. ????: ???? ???????? ?????????????? ??????????? ????????? ????????? ???? ????????? ???????: ????????? ????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ????? ?????: ????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ?????? ????????? ??? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ?????? ?????? ???? ????.»?‘??????«: ?‘??. »???????« ?? ???? ??????.

22. (3078)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Siyahî bir kadın - veya bir genç - mescidin kayyumluk hizmetini yürütüyor (süpürüp temizliyor)du. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ara onu göremez oldu. "Kadın - veya genç - hakkında (ne oldu? Diye) bilgi sordu.
"O öldü!" dediler. Bunun üzerine
"Bana niye haber vermediniz?" buyurdular. Ashab sanki kadıncağızın - veya gencin - ölümünü (mühim addetmeyip) küçümsemişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kabrini bana gösterin!" diye emrettiler. Kabir gösterildi. Resûl-i Ekrem kadının kabri üzerine cenaze namazı kıldı. Sonra:
"Bu kabirler, sâhiplerine karanlıkla doludur. Allah, onlar için kıldığınız namazla kabirleri onlara aydınlatır" buyurdular.[1356]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, câminin temizlik işlerini yürüten kimsenin siyahî bir kadın mı, yoksa siyahî genç bir erkek mi olduğuna râvi şekke düşmüştür. Muahhar hadisçiler (Hammâd, İbnu Huzeyme, Beyhâkî) kesinlikle kadın olduğuna hükmederler ve isminin de Ümmü Mihcen olduğunu söylerler. Hattâ Resûlullah'a bilgi veren de Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'dir. İbnu Hibbân'ın rivâyetinde ashab: "Oruçlu olduğunuzu söylemiştiniz de sizi rahatsız etmek istemedik (biz defnettik)" ziyadesi gelmiştir. Ayrıca şu ziyade de mevcuttur: "Sonra kabre geldi, biz de arkasında saf tuttuk, dört kere tekbir getirerek namaz kıldık." İbnu Hibbân der ki: "Kendisiyle kılanlara müsaade etmiş olması, bunun başkaları için de caiz olduğunu, gömülmüş olan kimsenin üzerine namaz kılmanın Resûlullah'ın hasaisinden olmadığını gösterir."
2- Cenazenin defnedilmesinden sonra onun için cenaze namazı kılınıp kılınmayacağı ihtilâflı bir mevzudur. İbnu'l Münzir'in nakline göre, cumhur bunun meşru olduğunu söylemiştir.
Ebu Hanife, İmam Mâlik, Nehâî ise câiz görmezler. Ancak bunlar: "Namaz kılınmadan defnedilmiş ise cenaze namazı kılınır, aksi halde câiz değil" derler.
3- Cenâze için namaz kılmayanların namaz kılmalarının meşruluğu da münakaşa edilmiştir:
* Bazıları: "Namaz kılmayanın da kılabilmesi için defin tehir edilir" demiştir.
* Bazıları: "Defin geciktirilmez, kılmamış olan kabrin üzerinde kılar" demiştir.
Sonradan kılma müddeti de münakaşa edilmiştir. Bu husustaki görüşleri mütakip açıklamada kaydedeceğiz.
4- Hadisten Çıkarılan Hükümler:
1- Mescidi temizleme işini bir kimse üzerine almalıdır, bu mühim bir hizmettir.
2- Bu hizmet kadına da erkeğe de verilebilir.
3- Mescidi temizleme işi faziletli, sevaplı bir hizmettir. Resûlullah, bu hizmetten kazandığı şeref ve yücelik sebebiyle siyahî kadını aramış, kabri üzerinde namaz kılmıştır.
4- Eş-dost, tanıdık-hizmetçi bile olsa, arayıp sormak gerekir.
5- Müslümanlara hizmet edenlere husûsî ilgi göstermek, hayır dua ederek iltifâtta bulunmak gerekir.
6- Kabir üzerinde cenaze namazı bazı şartlar dahilinde kılınabilir, câizdir.
7- Bir kimsenin ölümü müslümanlara duyurulmalıdır.[1357]

?3079 ?23 -??? ??? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? [. ????? ????.

23. (3079)- Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kabrin üzerinde namaz kıldı" buyurmuştur."[1358]

?3080 ?24 -??? ??? ?????? :]????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ????? ????? ???????? ?????? [. ????? ???????.

24. (3080)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Ümmü Sa'd (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yokken vefat etti. Gelince üzerine namaz kıldı. Bu esnada bir ay geçmişti."[1359]

?3081 ?25 -??? ???? ?? ???? ????? ?????? ?????:]???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ???????

??????? ?????????????? ??‘????????[. ????? ??? ????. ????????.

25. (3081)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud şehidleri için sekiz yıl sonra, sanki dirilerle (de) ölülerle (de) vedalaşıyormuşçasına cenaze namazı kıldı."[1360]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, definden sonra kabir üzerinde namaz kılmakla ilgilidir. Her üçü de definden sonra kabir üzerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz kıldığını göstermektedir:
2- Yukarda da belirttiğimiz gibi, Ebu Hanife, İmam Mâlik, Nehâî gibi bir kısım ulemâ dışında büyük çoğunluk bu hadislere dayanarak definden sonra cenaze namazının cevazına hükmederler. Bunların ihtilaf ettiği husûs, müddetle ilgilidir. Yâni, definden en fazla ne kadar zaman içinde ölmüş olan kimsenin arkasından namaz kılınabilir? Yukarıda kaydedilen Enes hadisinde müddet belli değil. İbnu'l-Müseyyeb rivâyetinde bir ay, Ukbe İbnu Âmir rivayetinde sekiz yıl mevzubahis olmaktadır. Ülemânın ihtilafı bunlara göredir.
* Bazıları, "üç güne kadar" demiştir.
* Bazıları, "bir ay" demiştir.
* Bazıları, "ceset çürümedikçe" demiştir. Çürüyüp çürümediğine zann-ı gâliple hükmedilir.
* Bazıları, "öldüğü zaman cenazeye namaz kılmaya ehil olanlara mahsustur" demiştir.
* Bazıları, "her zaman câizdir" demiştir.
* Bazıları, "seferden gelen, bir aya kadar, evinde olan üç güne kadar cenaze namazı kılabilir" demiştir.
* "Kabir üzerinde cenaze namazı kılınmaz" diyen de olmuştur.
3- Resûlullah'ın Uhud şehidlerine sekiz yıl sonra namaz kılması meselesine gelince, İbnu Hacer, Uhud savaşının üçüncü hicrî senenin şevval ayında cereyan ettiğini ve Resûlullah'ın hicretin onbirinci yılının rebiyyülevvel ayında vefat ettiğini hatırlatarak yedibuçuk yıldan daha az bir zaman tuttuğunu hesaplayıp, sekiz rakamının "yuvarlak hesap"la dile getirildiğine dikkat çeker.
Bazı âlimler cesedin çürümesinden sonra namazın câiz olmadığını gözönüne alarak "onlar şehiddir, şehidlerin cesetleri çürümez" derler. Nitekim Muvatta'nın bir rivâyetine göre, Uhud şehidlerinden Amr İbnu Cemûh ile Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ)'ın kabirlerini vefatlarından 46 yıl kadar sonra sel açmış ve sanki yeni vefat etmiş gibi vücudlarında hiçbir değişiklik görülmemiştir. Mamafih, Resûlullah'ın bu namazını efendimizin "hasais"iyle îzâh edenler, Uhud günü şehidlere namazı terketmesini, o zaman meşguliyetinin çokluğu ve buna ayıracak zamanın azlığı ile izah edenler, sekiz yıl sonra kılınan bu namazı istılâhî mânâda "namaz değil, lügavi mânâda dua ile izah edenler de olmuştur. Hasais diyenler: Çünkü aleyhissalâtu vesselâm bununla vedâlaşmayı kasdetmiştir. Onlara göre vedalaşma hayatta olanlarla yapılırsa veda ânında tezkir ve hayır duadan ibarettir, ölüler hakkında olunca onlar için Allah'tan mağrifet taleb etmektir, demiştir.[1361]

?3082 ?26 -??? ???? ??? ?????? ???:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ????????? ????????? ?????? ??????? ??? ???????? ??????????? ????????? ????????. ????: ?????????? ????????? ???????? ?? ???????? ????????? ??? ??? ?????????? ??????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

26. (3082)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bugün Habeşli sâlih bir kimse öldü, haydi üzerine namaz kılın."
Râvi der ki: "Hemen saf yaptık (namaza durduk), ben ikinci safta -veya üçüncüde- idim. Aleyhissalâtu vesselâm onun üzerine (gıyabında) namaz kıldı."[1362]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "saf yaptık" ibâresi, cenaze namazında da diğer farzlarda olduğu gibi saflar halinde durulup, tesviyeye yani safların düzgün olması gereğine bir işarettir. Cenâze namazında saf yapma gereğine sadece Atâ hükmetmiştir. Abdurrezzak'ın, İbnu Cüreyc'ten rivâyetine göre, Atâ'ya: "Cenâze namazında da halka saf yapması gerekir mi?" diye sorunca: "Hayır, halk bu namazda sadece tekbir getirir ve istiğfarda bulunur" diye cevap vermiştir.
Cenâze namazında da kadınlar en arkada yer alır. Herhangi bir sebeple kadının erkeklerin yanında yer alması hâlinde cenaze namazı iptal olmaz. Çünkü bu namaz, diğerleri gibi tam mânasıyla bir namaz sayılmamıştır. Nitekim rükûsu, sücûdu yoktur.
2- Gıyapta namaz meselesine gelince, sadedinde olduğumuz hadîse göre bu caizdir. İmam Şâfi'î ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler. Nevevî, "cenaze şehirde ise, yanına gitmeden namaz kılınmaz" der. Uzakta ölenler için, cenâzenin huzuru şart kılınmamıştır. Hanbelîler "ölünün üzerinden bir ay geçmemiş olma" şartıyla gıyabında namaza cevaz verirler.
Mezhebimize (Hanefî) göre gaib bir ölü üzerine namaz câiz değildir. Çünkü kıble cihetinde sapma olur. Cenaze namazında ölü, namaz kılanlarla kıble arasında olması gerekir. Bu durumda ölü doğu tarafında olsa, namazda kıbleye dönülünce ölü arka tarafta kalır, ölü cihetine yönelecek olunsa, kıble arka cihette kalır.
Mâlikîlere göre de ölünün huzuru, namaz için şarttır.[1363]

?3083 ?27 -??? ??? ???? ?‘???? ???? ?????? ????:]????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? ??? ???????? ????????[. ????? ??? ????.

27. (3083)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mâiz İbnu Mâlik'in cenazesine namaz kılmadı. Ancak ona namaz kılınmasını yasaklamadı da."[1364]

AÇIKLAMA:

1- Mâiz, daha önce geçtiği üzere (1605. hadis) zina îtirâfıyla hadden öldürülen kimsedir.
2- Burada Resûlullah'ın, namazını kılmadığı, yasaklamadığı da belirtilir. Müslim'in bir rivâyetinde, "Ona istiğfarda bulunmadı, kötü söz de söylemedi" denir. Ancak bir başka rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashab'ın mağfiret dilemelerini emreder ve onlar da bunu yaparlar: "Mâiz için mağfiret dileyin" diye emretti, Ashab da: "Allah Mâiz'i mağfiret buyursun" dedi." Buhârî'de gelen bir Câbir hadisi ise:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona hayır söyledi ve namaz kıldı" der.
Ebu Dâvud şârihi Azîmâbâdî'nin gösterdiği üzere, hadisçiler, Resûlullah'ın Mâiz üzerine namaz kılmadığını ifade eden rivâyetleri zayıf addederek "namaz kılmasını" esas almışlardır. Husûsen bir diğer zâniye olan Cüheyniye ile ilgili rivâyet bu şıkkı te'yid eder. Kadın, recmen öldürüldükten sonra Resûlullah'ın, namazını kıldırdığı sahih rivâyetlerde sarâhatle gelmiştir. Hatta bir rivâyette Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü!" bu kadın zina etmiş olduğu halde namazını mı kılıyorsun?" itirazında bulunmuş, Resûlullah: "Öyle bir tevbe etti ki, Medine halkından yetmiş kişiye taksim edilse kâfi gelirdi..." cevabını vermiştir (1607. hadise bakın).
Bazı âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:
* Sührî: "Had sebebiyle kısasen öldürülenin namazı kılınır, recmen öldürülenlerin kılınmaz" demiştir.
* Hz. Ali'nin, recmettirdiği Şerrâhe'nin namazının kılınmasını emrettiği rivayet edilmiştir. Ülemânın ekserisi bu görüştedir.
* Şâfi'î hazretleri: "Ehl-İ kıbleden, iyi olsun kötü olsun, hiç kimsenin namazı terkedilmez" demiştir.
Ashab-ı Rey ve Evzâî: "Recmen öldürülen yıkanır, namazı kılınır" demiştir.
İmam Mâlik: "Herhangi bir had sebebiyle imam tarafından öldürülen kimsenin namazını imam (devlet reisi) kıldırmaz, dilerse ailesi ve başkaları kıldırır" demiştir.
Ahmed İbnu Hanbel: "İntihar edenin, devlet malından çalanın namazını devlet reisi kıldırmaz" demiştir.
Ebu Hanife: “Muhariblerden (devlete isyan edenler) öldürülenler veya asılanlar için cenaze namazı kılınmaz” demiştir.
* Bazı Şâfiî'ler: "Kişi namazı terkettiği için öldürülecek olursa namazı kılınmaz, onun dışında had veya kısas sebebiyle öldürülenin namazı kılınır" demiştir.
3- Namazı Kılınmayanlar:
* İrtidad ettiği için öldürülenin namazı kılınmayacağı gibi, cenazesi müslüman mezarlığına da konmaz. Boş bir yerde bir çukur açılarak defnedilir.
* İmam-ı Azam'a göre İslam devletine karşı muharebe edenle, âsî çetecilere namaz kılınmaz.
* Anasını veya babasını haksız yere âmmden öldürenin namazı da kılınmaz.

* Bir müslümanla evli olan gayr-ı müslimenin cenazesine -gebe olarak ölse bile- namaz kılınmaz, cenazesi müslüman mezarlığına konmaz. Ancak bir kavle göre, çocuğa tâbi olarak İslam mezarlığına defnedilir. Fakat, çocuk da henüz anneden bir cüz sayılacağından annenin tâbi olduğu milletin mezarlığına gömülür.
* Küffâr ile veya devlete isyan edenlerle savaşırken şehid olanların durumları ihtilâflıdır. İmam Azam'a göre şehid, şehidler yıkanmadığı gibi, namaz da kılınmaz. Hasan-ı Basrî: "Yıkanır ve namaz kılınır" demiştir.[1365]

?3084 ?28 -? ?? ??? ????? ??? ?????? ??? ???:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ?? ???????? ????????? ?????????? : ???? ?????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????
?????: ??????? ????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ???????? ??? ????????? ??????? ???????: ????? ??????? ??????????????? ???? ???????????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ???? ???????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??? ? ??????????????[. ????? ?????? ? ??? ????.

28. (3084)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üzerinde borç olan bir ölü getirildiği zaman:
"Borcunu ödeyecek bir mal bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer yeterli mal bıraktığı söylenirse namazını kılardı. Aksi taktirde:
"Arkadaşınızın namazını kılın!" derdi. Ancak Allahu Teâla Hazretleri, Resûlüne fetihler müyesser ettiği zaman (her getirilenin) namazını kıldı ve (borcu var mı? Diye) sormadı. Şöyle derdi:
"Ben mü'minlere nefislerinde evlâyım. Öyleyse, kim borç veya ağır bir yük veya horanta bırakırsa o banadır, benim üzerimedir. Kim de mal bırakırsa o da kendi vârislerinedir."[1366]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müslümanların, maddî imkânlarının dar olduğu dönemlerde borçtan kaçınmalarını sağlamak için cenaze namazlarına katılmamak gibi mânevî bir baskıya başvurmuştur. Ecel ne zaman geleceği belli olmadığı için, bu tedbirin herkes üzerinde müessir olduğu söylenebilir. Hangi sahâbenin gönlü, cenazesine veya yakınının cenâzesine Resûlullah'ın katılmamış olmasına razı olabilir?
Borçlanmama hususundaki tedbirin bir kısım lüks ve israf harcamalarını engelleyeceği söylenebilir. Günümüzde taksitli satışların yasaklandığını veya en azından sınırlandırıldığını düşünsek, lüksü artıran, hayatı pahalı kılan pek çok lüks sanayiinin gerileyeceğini söyleyebiliriz.
Şu halde Fahr-İ Kâinat'ın, kuruluş ve tekevvün halindeki iktisaden pek mütevazi ve kıt imkanlı İslam cemaati için almış olduğu borçlanmayı önleme tedbirini günlük hayata fevkalâde müessir, iktisadî bir ameliye olarak değerlendirebiliriz.
Ancak borçtan mutlak kaçınmak, sâbit bir prensip olamaz, iktisâdî gelişmeleri önler. Bu sebeple Resûlullah, cemiyetin hamleye geçme safhasında bu yasağı kaldırmıştır. Bu yasağın kalkışını noktalayan durumu İbnu Abbâs rivâyet etmektedir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) borçlu olarak ölen bir kimsenin namazını kılmıyordu. Bir gün Ensar'dan bir zat vefat etti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bunun borcu var mı?" diye sordu. "Evet!" dediler.
"Öyleyse cenazenizin namazını kılın!" buyurdu. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm gelerek şunları söyledi:
"Allah Teâla Hazretleri buyuruyor ki: "Benim nezdimde zâlim, ancak zulüm, israf ve isyân husûsunda borçlanandır. Horanta (çocuk-çoluk) sâhibi namuslu insana gelince, onun namına ben ödeyeceğim, kefiliyim.
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları işitince, hemen o zâtın cenaze namazını kıldı ve bundan sonra:
"Her kim yoksulluk veya borç bırakırsa bu, bana yahut benim üzerime kalır; kim miras bırakırsa ailesi efradına kalır" buyurdu. Bundan böyle bu gibilerin namazlarını kıldı."
2 - Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu borç ödeme işini nasıl, nereden yapıyordu? meselesi âlimleri farklı yorumlara, tahminlere sevketmiştir:
* "Devlet reisi olarak müslümanların mâlî mesâlihinden yani amme harcamalarından yapmıştır" denmiştir.
* "Kendi öz malından yapmıştır" denmiştir.
* "Bu ödeme, Aleyhissalâtu vessalâm'a vacibti" denmiştir.
* "Bu ödemeyi vecibe olarak değil, teberru olarak yapıyordu" denmiştir.
Nevevî, "İhtilâf bizim mezhebimiz mensupları (Şafiî) ve başkaları için iki yönlüdür" dedikten sonra Şâfiîlerin, borçlu olarak ölen kimsenin borcunun beytü'l-malden yani devlet hazinesinden ödenmesi hususunda ihtilâf ettiklerini, bir kısmının "gerekmez!" dediğini kaydeder ve hadisin sonunda geçen: "Ben mü'minlere nefislerinden evlâyım, öyleyse kim borç veya ağır bir yük veya horanta bırakırsa o banadır, benim üzerimedir, kim de mal bırakırsa o da kendi vârislerinedir" ibaresini şöyle anlar: "Resûlullah, burada buyurmuştur ki: "Sizin mesalihinizi (faydalı işlerinizi), her biriniz için sağlığında da ölümünde de tanzim eden benim. Ben her iki halinizde de velinizim. Üzerinde borcu varsa ve bir mal da bırakmamışsa ben kendi malımdan öderim. Eğer mal bırakmışsa bu mal vârislerinindir, ondan bir şey almam. Eğer muhtaç, yoksul horanta bırakmışsa bana getirsinler, onların nafakası, bakımı bana aittir."
3- Resûlullah'ın borç ödeme işini devlet malından yaptığını söyleyen alimler, bu hadisten hareketle, "fakirlerin borçlarının İslâm devletince ödenmesi gerekir" demiştir. Çünkü Resûlullah'tan sonra O'nun vecibeleri devlete kalmıştır.
4- Hadisten, kişinin borçlarını sağlığında ödeyip temizlemesi gereği de anlaşılmaktadır.
5- Hadiste geçen: "Ben mü'minlere nefislerinden evlâyım" ibâresi, şu âyetten muktebestir: "Peygamber, mü'minlere nefislerinden evlâdır, hanımları da anneleridir" (Ahzâb 6).[1367]

?3085 ?29 -??? ???? ?? ???? ??? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????????[. ????? ???? ???????? ???????? .

29. (3085)- Câbir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, kendisini öldüren bir adam getirilmişti, üzerine namaz, kılmadı."[1368]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, intihar ederek kendi canına kıyan kimsenin cenaze namazını kılmadığını ifade ediyor. Burada da görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ashabı intihar eden şahsa namazı kılmaktan men etmemiştir. Üstelik bazı rivâyetlerde "Arkadaşınızın cenaze namazını kılın" dediği de görülmektedir. Resûlullah'ın, böylelerinin cenaze namazına katılmaması, intihar ve benzeri fiillerden müslümanları menetmek içindir.
Her hâl u kârda müntehirin namazı kılınır mı, kılınmaz mı diye ulemâ da ihtilâfa düşmüştür. Hanefilerden Ebu Yusuf, Ömer İbnu Abdilaziz, ve Evza'i gibi bir kısım müçtehitler "kılınmaz" derken; Hasan Basri, Nehâ'î, Katâde, Ebu Hanîfe, Şâfiî, Mâlik gibi büyüklerin de yer aldığı cumhur-u ulemâ müntehirin namazının kılınacağını söylemiştir.[1369]

?3086 ?30 -? ?? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????? ???????? ???????? ??????? ???? ????????????? ??????????? ??????? ????????? ??????????? ???? ??? ????????? ????? [. ????? ???? ???????? ????????.

30. (3086)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üzerine müslümanlardan, kendisine şefaat taleb eden yüz kişinin namaz kıldığı her ölüye mutlaka şefaat edilir."[1370]

AÇIKLAMA:

Hadis, cenaze namazına katılan mü'minlerin, yaptıkları dua sebebiyle ölü lehinde, Allah nezdinde şefaatçi vaziyetini aldıklarını, bu şefaatin ölü hakkında kabul göreceğini ifâde ediyor. Hadiste cemaate katılanlar yüz kişiyi bulursa denmiştir. Ancak ulemâ, bu babta gelen başka hadisleri de nazar-ı dikkate alarak şefaatin makbuliyeti için yüz rakamını şart görmemiş, rakam üzerinde ısrar etmemiştir. Nitekim, müteakip iki hadisten biri, cemaatin sayısını "kırk" olarak ifâde ederken, ikincisi "üç saf" demekte ve saflarda kaçar kişi bulunacağını belirtmemektedir.
Mütemmim açıklamayı orada kaydedeceğiz.[1371]

?3087 ?31 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ??? ??????? ??????? ????????? ????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ??????? ???? ??????????? ?????? ???????? ?????[. ????? ???? ????.

31. (3087)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki:
"Bir müslüman ölür, cenaze namazına Allah'a şirk koşmayan kırk kişi katılırsa, Allah, bunların onun hakkındaki şefaatini mutlaka kabûl eder."[1372]

?3088 ?32 -??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ????????????? ???? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

32. (3088)- Mâlik İbnu Hübeyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir müslüman ölür ve üzerine, müslümanlardan üç saf namaz kılarsa, (Allah şefaati) mutlaka vâcib kılar."
(Hadisin râvisi) Mâlik (radıyallahu anh), cenazeye katılanlar az olursa, bu hadis sebebiyle cemaati üç safa taksim ederdi."[1373]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, cenaze namazına çoklukla iştirake teşvik etmektedir. Cemaate iştirak hem ölenin lehine hem de katılanın lehine bir hâdisedir. Çünkü, katılan da Uhud dağı azametinde sevâba nâil olmaktadır. Bu kimse, ayrıca ölümü, hayatın faniliğini hatırlayacak, öbür âlemi, oradaki hesap, mîzan, sırat, cennet, cehennem, ebediyyet gibi insanı ziyadesiyle alâkadar eden meseleleri tezekkûr edecek, kendini yenileme, İslâmiyet'ini tazeleme, daldığı dünyevî meşgalelerden bir müddet olsun kaçma fırsatı bulacaktır. Böylesi fırsatlarla hayatının yönünü değiştirenlere, büyük bir uyanışla uyananlara bile çevremizde şahit olmaktayız. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vaadettiği Uhud azemetindeki -def'ine de katıldığı takdirde iki Uhud azemetindeki (3057)- sevab vaadinin neticesini böylece daha dünyada iken görenler çoktur.
2- Dikkat edince, ölünün namazdan istifâdesinin iki şarta bağlandığı görülür:
1) Namaza iştirak edenler, ölü hakkında şefaatçi olmalıdırlar, yâni Allah'tan samimiyetle mağfiret taleb edip hayır duada bulunmaları...
2) Hepsinin müslüman olması, aralarında müşrik bulunmaması, herhangi bir şeyi Allah'a şirk koşmaktan kaçınmaları... Nevevî, Kâdı İyaz'dan da naklen bu hadislerle ilgili olarak şu açıklamayı yapar:[1374] "Dendi ki bu hadisler, (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a farklı zamanlarda sorulmuş bulunan) suallere cevap olarak vârid olmuştur. Herbirinin sualine bunlardan biri cevap olarak söylenmiştir. Muhtemeldir ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yüz kişinin şefaatinin makbul olacağı haber verilmiştir, O da bunu ümmetine bildirmiştir, sonra da kırk kişinin şefaatinin makbul olacağı, en sonunda da; sayıları az bile olsa üç safın şefaatinin makbul olduğu... O da bunu haber vermiştir. Yine muhtemeldir ki, burada kastedilen, muayyen sayı değildir, mefhum-u aded'dir. Usulcü cumhurlar[1375], sayı mefhumuna delalet eden rakamlarla amel etmemişlerdir. Dolayısıyla yüz kişilik cemaatin şefaatinin makbul olduğunu bildiren ihbardan, daha az sayıdaki cemaatin şefaati makbul değildir hükmü çıkarılmaz. Keza kırk Kişilik cemaat, de üç saflık cemaatten bahseden hadîsle değerlendirilmeli, bu rakamlara bağlanıp kalınmamalıdır. Şu halde her bir hadis, kendisiyle amel edilmeye elverişlidir, sayıca kırktan ve üç saftan daha az bir cemaatin şefaatinin de makbul olacağı neticesine varılır."
Türbüştî der ki: "Bu hadisler arasında tezad yoktur. Çünkü, bu gibi rakamlarda takip edilen usûle göre, iki sayıdan küçük olanı büyük olandan sonraya aittir. (Yani önce büyük sayıya yer veren hüküm gelmiştir, arkadan da küçük sayıya yer veren hüküm.) Çünkü Allah Teâla Hazretleri, bir mâna için mağfiret vaadetmişse, bundan sonra artık vaadedilen fazilette noksanlaşma O'nun sünnetinde yoktur, aksine faziletçe artma vardır. Bu, Allah'ın kullarına fazlının çokluğuna delalet eder." Türbüşti'nin bu açıklamasından şunu anlıyoruz: Hadis'e göre, cenaze namazına iştirak eden "üç saf olabilecek cemaat" mânasındaki bir kalabalığın ihlasla yapacakları dua Allah indinde makbûl bir şefaattir. Bu asgari cemaat mânası için vaadedilen ilahî fazl, sayı arttıkça artabilir, ama sayının eksilmesi -mânânın altına düşmemek kaydıyla- vaadedilen fazlı iptal etmez. Asgari miktar üç saf olarak ifade edilmiş, rakam verilmemiştir. Her safı üçer kişi tutarsak on kişilik cemaat bile bu mânanın tezâhürüne yeterli sayılabilir.[1376]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK NAMAZLAR TAHİYYETÜ'L-MESCİD

?3089 ?1 -?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ????????? ??????????? ?????????????????? ?????? ??? ????????[. ????? ?????.

1. (3089)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescide girince oturmazdan önce iki rek'at kılıversin."[1377]

?3090 ?2 -??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???? :]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ???????????? ??????? ????? ???????????? ????? ?????? ????????? [. ????? ??? ????.

2. (3090)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir seferden dönünce önce mescide uğrar, orada iki rek'at namaz kılar, sonra insanlar-(ile görüşmek için) otururdu."[1378]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizzat yaptığı ve ümmetine de tavsiye ettiği sünnetlerden biri tahiyyetu'l-mescid'dir. Yani bir mescide girildiği zaman iki rek'at namaz kılınmalıdır. Mescide, vakit namazı kılmak veya herhangi bir namaz kılmak gibi bir maksadla girmek kaydı yoktur. Emir mutlak geldiğine göre, turistik bir gezi, mescidin san'atını seyretmek, serinlemek vs. gibi herhangi bir maksadla girilince bu namaz kılınmalıdır. Ancak mekruh vakitlerde kılmamak bilhassa Hanefiler için ehemmiyet taşır.
2- Şunu da belirtelim ki, bu çeşit nâfilelerde kılınacak namazın âzamî miktarı yoktur. Ulemâ bu hususta ittifâk eder. Asgari miktar ihtilaflıdır. İki rek'atten daha azı ile bu sünnet yerine getirilmiş olmaz.
3- Tahiyyetü'l-Mescid'le ilgili emirvücub ifade eden bir emir değildir, nedb ifâde eder. İbnu Battâl, Zâhirîlerin buna "vâcib" dediklerini rivâyet etmiştir.
Hanefiler, bu emrin mekruh vakitler dışındaki zamanla ilgili olduğunu söylerler. İbnu Hacer, "Burada müteârız iki âmm hüküm var, tahiyyetü'l- mescid emri her mescide girenedir, zaman hususunda tafsil yoktur; diğer taraftan belli vakitlerde de namazdan nehiy vardır, ikisi de âmmdır, öyleyse bu iki âmm ifadenin biri tahsis edilmelidir" der ve devamla, "bazılarının emri âmm kılıp, nehyi tahsise meyl ettiğini" söyler. Şâfiîler bunu iltizam ederek her vakitte tahiyyetü'l-mescidin kılınabileceğini söylemişlerdir. Bir kısmı da aksini söylemiş, nehyi âmm kılmış, emri tahsis etmiştir. Hanefiler ve Malikiler bu görüştedirler.
4- Bazı âlimler, hadiste geçen "oturmazdan önce" kaydını esas alarak, unutarak kılmadan oturan, artık tahiyyetü'l-mescid' kılamaz demiştir. Ancak İbnu Hacer, İbnu Hibban'ın kaydettiği bir rivâyete dayanarak bu görüşü isabetli bulmaz. Orada Resûlullah oturmuş olan Ebu Zerr'e, iki rek'at tahiyyetü'l-mescid kılıp kılmadığını sorar, "hayır!" cevabını alınca,
"Kalk iki rek'ati kıl!" diye emreder. Şu halde oturmakla tahiyyetü'l-mescid sâkıt olmaz, hatırlayan kalkıp kılmalıdır. Muhibbu't-Taberi, "Şu söylenebilir: Tahiyyetü'l- mescid'in oturmazdan önceki vakti fazilet vaktidir, oturduktan sonraki vakti cevâz akti'dir" der.
5- Âlimler, bir mescide herhangi bir namazı kılmak veya farzı eda ve imama uymak için giren kimseye tahiyyetü'l-mescidin gerekmeyeceğini, kılınacak namazın bunun yerine geçeceğini söylerler.
6- Müslim'de gelen bir rivâyet, sadedinde olduğumuz Ebu Katâde hadîsinin vürud sebebiyle ilgili vak'ayı anlatır: "Ebu Katâde mescide girmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ashabının arasında oturmuş buldu. O da onlarla oturdu. Resûlullah:
"Namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?" diye sordu.
"Sizi oturmuş, etrafınızı da insanlar çevirmiş gördüm" cevabı üzerine; Aleyhissalâtu vesselâm:
"Biriniz mescide girdi mi iki rek'at kılmadıkça oturmasın!" buyurdu:" Hadisin İbnu Ebî Şeybe'de gelen veçhinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Mescidlere hakkını verin!" Ashab sorar: "Mescidlerin hakkı nedir?" "Oturmazdan önce kılacağınız iki rek'attir" buyurur.
7- Kâ'b İbnu Mâlik'in rivayeti mevsul olarak daha önce geçmiştir. Orada (652. hadis), Tebük seferine katılmayışının hikâyesini uzunca bir rivâyette anlatırken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sefer dönüşü, önce mescide uğrayıp iki rek'at tahiyyetü'l- mescid kıldıktan sonra diğer beşeri münasebet ve ictimaî faaliyetlerine geçtiğini belirtir.
Sefer dönüşü önce mescide uğrayıp iki rek'at namaz kılma sünneti Resûlullah'ın hasaisinden değildir. Buhârî, bu durumu belirtmek için sadedinde olduğumuz babta, Hz. Câbir'e

de bunu emreden bir rivâyet kaydederek, fiilini ve emrini bir arada göstermiştir. Ancak bu, Resûlullah'ın şahsi hayatında müste'mir bir sünnetidir. Ebu Dâvud'daki rivâyette, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Medine'ye dönüşleri, hep gündüze rastlattığını, gece girmediğini, gelince de doğruca mescide gittiğini tasrih eder.[1379]

İSTİHARE NAMAZI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İstihâre, "hayır" veya "hıyare" aslından gelir. Hayır taleb etmek demektir. Daha doğrusu, iki şeyden birine muhtaç olana onların hayırlısını taleb etmek mânâsına gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir iş yapmaya karar verenlere istiharede bulunmayı tavsiye etmiştir. Bu muayyen âdâba uyarak rüyada o işin hayırlı olup olmayacağı hususunda Allah'tan bir işaret taleb etmek ve bu işarete göre hareket etmektir.
İstihârede bulunmaya teşvik eden, ehemmiyetini haber veren birçok hadis vârid olmuştur. Bazıları zayıf ise de başta Buharî olmak üzere pek çok muteber hadis kitaplarında yer alacak sıhhatte olanları da mevcuttur. Bazıları şöyledir: Allah'a istihâre, kişinin saadet vesilelerinden biridir." "İstihâre eden zarara düşmez." ??Resûlullah bir iş yapacağı zaman şöyle dua ederdi: "Allahım, bana hayır ver ve benim için hayırlı olanı seç."[1380]

?3091 ?1 -?? ???? ?????? ?????? ????? ??? :]????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ?‘?????? ???????? ????? ??????????? ?????????? ???? ??????????: ????? ????? ????????? ???‘????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ????? ????????: ??????????? ????? ????????????? ??????????? ??????????????? ????????????? ???????????? ???? ???????? ??????????? ????????? ???????? ??? ????????? ????????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????????. ?????????? ???? ?????? ???????? ????? ????? ?‘????? ?????? ??? ? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ??? ????????? ??? ????? ????? ?? ????? ??? ?????? ??????? ???? ??? ?‘???? ????? ??? ??? ?????? ??????????? ??????? ???? ?????: ??????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ??? ????????? ????? ??????
????? ???????? ???? ?????: ????????? ?????????[. ????? ?????? ? ?????.

1. (3091)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kur'an'dan bir sûre öğrettiği gibi her işte istiharede bulunmamızı öğretirdi. Derdi ki: "Biriniz bir işi yapmaya arzu duyduğu zaman, farzlar dışında iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: "Allahım, senden hayır taleb ediyorum, zira sen bilirsin. Senden hayrı yapmaya kudret taleb ediyorum, zira sen vermeye kadirsin, Rabbim yüce fazlını da taleb ediyorum. Sen her şeye kadirsin, ben âcizim. Sen bilirsin, ben câhilim. Sen gayıbları bilirsin.
Allahım, eğer biliyorsan ki bu işi bana dinim, hayatım ve sonum için -veya hal-i hazırda ve ileride demişti- hayırlıdır, bunu bana takdir et ve yapmamı kolay kıl. Sonra da onu hakkımda mübarek kıl. Eğer bu işin, bana dinim, hayatım ve âkıbetim için -veya hal-i hazırda ve ileride dedi- zararlıdır; onu benden çevir, beni de ondan çevir. Hayır ne ise bana onu takdir et, sonra da bana onu sevdir!"
Hz. Câbir dedi ki: "Bu duadan sonra yapacağı işi zikrederdi."[1381]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istihâreye günlük hayatta ne kadar fazla yer verdiğini ifade etmektedir. Öyle ki Kur'an'dan sure öğrettiği ciddiyette istihâre öğretmekte, "her işte" yani büyük-küçük, basit-mühim, yolculuk, evlenmek, ticâret vs. gibi her çeşit işte başvurulmasını tavsiye etmektedir.
Burada Kur'an öğretimi ile istihâre öğretimi arasında bir benzetme mevzuu bahistir. Bu iki öğretim arasındaki benzerliğin mahiyeti -teknik tâbiriyle vechü't teşbih- nedir? Yeterince açık değildir. Her ne kadar "ciddiyet" diye kısmen kayıtlamış -isek de bu, hadisin ilk nazarda anlaşılması içindir. Hadîsin aslında bu kayıt yoktur. Âlimler, bu hususta muhtelif tahminlerde bulunmuşlardır. Şöyle ki;
* Bazıları: "Bütün işlerde istihâreye olan umumî ihtiyaçtır, tıpkı namazda Kur'an'a olan umumî ihtiyaç gibi. . ." demiştir.
* Bazıları der ki: "Burada murad, teşehhüdle ilgili olarak İbnu Mes'ud hadisinde vâki olan alış tarzıdır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), elim ellerinin arasında olduğu halde bana teşehhüdü öğretti, veya Tahâvî'nin rivâyetinde: "Teşehhüdü Resûlullah'ın ağzından kelime kelime alırım" veya Teberânî'nin rivâyetinde: "...harf harf aldım" denir.
* İbnu Ebî Cemre: "Aradaki benzetme, istihâne duasının harf ve kelimelerinin yerli yerinde ezberlenmesi, ondan ziyade ve noksanın uzak tutulması, onun öğrenilmesi ve ona devam edilmesidir" der.
* "Bu, ona gösterilecek ihtimam, bereketinin tahakkuku ve onun için izhar edilecek ihtiramdır" diyen de olmuştur.
* "Her ikisinin de vahiy yoluyla bilinmiş olmaları cihetinden, aralarındaki benzerlik mevzubahis olabilir" de denmiştir.
2- İbnu Ebî Cemre'nin de belirttiği üzere "her iş" tâbirinden mübah olan işleri anlayacağız. Çünkü farz, vacib, haram ve mekruh işler için "yapayım mı, yapmıyayım mı?" diye bir tereddüte, istihareye gerek yoktur. Mü'min farz ve vacibleri yapmakla mükellef olduğu gibi, haram ve mekruhlardan da kaçmakla mükelleftir. Dahası, müstehab olan, Resûlullah'ın sünnetinde mevcut olan bir fiilin yapılması için de istihâreye başvurulmaz, İslâmî edebe aykırıdır. İstihâre, mübah işlerde olur. Bir de müstehab işlerden ikisi teâruz edecek olursa veya iş müstehab olmakla beraber yapılması muhayyerse birini tercih için veya yapmaya karar vermek, başlama zamanını tesbit için istihâre gerekli olabilir. Sözgelimi umreye gitmek isteyen kimse bu yıl mı gitsin gelecek yıl mı? Şu ayda mı bu ayda mı? gibi...
3- Burada kaydı gereken bir husûs, hadiste geçen "biriniz... arzu ettiği zaman" ibaresiyle ilgilidir. Tercümede arzu etmek olarak çevirdiğimiz yapılacak iş husûsunda akla düşen ilk arzudur. Bu arzunun yapılmasına kadar zihinde geçen bir kısım ruhî-aklî safhalar, mertebeler vardır: İbnu Hacer bunları şöyle sıralar: Önce himmet gelir, bunu lümme, bunu da hatre tâkib eder. Sonra niyet, sonra irâde, sonra da, azimet gelir. Bunlardan ilk üç safhaya sorumluluk olmaz, ama son üçe (niyet, irade ve azimet) sorumluluk terettüp eder.
4- Hadiste ".. . zira sen bilirsin" diye tercüme ettiğimiz tabirini, "ilmin sebebiyle" diye de anlamanın mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu takdirde mâna şöyle olur: "Allahım, senden iki işten hayırlısına gönlümü açmanı taleb ediyorum; zira sen, büyük-küçük bütün işlerin mâhiyetini, ne olduğunu, ne olacağını bilirsin, işlerin en hayırlısını senden başka kimse bilemez."
5- Bazı âlimler, istihare namazını akşam ve sabahın sünnetleriyle kıyaslıyarak, birinci rek'atte Kâfirûn, ikinci rek'atte de İhlâs suresinin okunmasını uygun görürler. Namazın sonunda da sadedinde olduğumuz hadiste geçen dua okunur. Şunu da kaydedelim ki, Nevevî gibi bir kısım âlimler, istihare namazında Kâfirun ve İhlas surelerinin okunmasına "müstahab" derken, el-Irâkî: "Bu meseleye temas eden hadislerin hiçbirinde istihare namazında hangi surelerin okunacağına dair bir kayda rastlamadım" demiştir.
Sonra abdestli olarak kıbleye yönelerek yatar. Rüyada beyaz veya yeşil görmesi, niyetindeki şeyi yapmasının hayırlı olacağına; siyah veya kırmızı görmesi de hayır değil şer getireceğine delalet eder.
Yapılacak iş hususunda taleb edilen işâreti alamayan kimsenin, aynı iş için istihâre namazını yedi kere tekrar etmesi gerektiğini İbnu's-Sünnî'nin Hz. Enes'ten kaydettiği merfû' bir rivayet göstermektedir: ??? ???????? ???????? ??????????? ??????? ???? ?????? ???????? ????? ??????? ??? ?????? ???????? ??? ???????? ?????? ????????? ?????"Bir iş için istihâre edince yedi kere tekrarla. Sonra kalbine ilk gelen hususa dikkat et, zira hayır ondadır." Bu hadisin zayıf olduğu belirtilmiştir.
6- "Farzlar dışında" tabiri, farz namazların arkasından istihâre duası'nın okunmasıyla, istihâre sünnetinin yerine gelmeyeceğini gösterir. Bu iki rek'at namaz müstakillen kılınmalıdır.[1382]

HÂCET NAMAZI

?3092 ?1 -?? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ??????? ???? ????? ?????? ????????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ????? ????? ?????????????? ??????????? ?????????? ????? ????????? ???????????? ????? ???????? ????? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ???????? : ? ?????? ???? ?????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????? ????????????. ????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? : ??????????? ???? ????? ?????? ?????????????? ??? ????? ?????? ??????????? ???? ????? ????? ? ?????? ??? ???????? ??? ??????????? ???? ??????? ??? ???????????? ??? ??????? ???? ???? ????? ???? ??????????? ??? ???????? ????????????[. ????? ???????.))????????? ????????????((: ?‘???? ???? ???? ????? ??????? ??????.

1. (3092)- Abdullah İbnu Ebi Evfâ (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin Allah'a veya herhangi bir insana ihtiyacı hâsıl olursa önce abdest alsın, abdesti de güzel yapsın, sonra iki rek'at namaz kılsın, sonra Allah Teâla Hazretlerine senâda bulunsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât

okusun, sonra şu duayı okusun:
"Halîm, kerîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Arş-ı Azam'ın Rabbi noksan sıfatlardan münezzehtir. Hamd âlemlerin Rabbine âittir. Rahmetine vesile olacak amelleri, mağfiretini celbedecek esbabı (hakkımda yaratmanı) taleb ediyor, her çeşit günahtan koruman için yalvarıyor, her çeşit iyilikten zenginlik, her çeşit günahtan selâmet diliyorum. Rabbim! Affetmediğin hiçbir günahımı, kaldırmadığın hiçbir sıkıntımı bırakma! Hangi amelden razı isen onu ver, ey rahim olan, bana en ziyade rahmet gösteren Rabbim!"[1383]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ilmihal kitaplarına "Hâcet namazı" diye giren namaz çeşidini teşrî etmektedir. Hadîs, Allah'tan veya insanlardan herhangi bir talepte bulunacak olan kimsenin, talepte bulunmazdan önce, hâcet namazı kılmasının meşruluğunu belirtiyor ve bu namazın ne şekilde kılınacağını tarif ediyor:
* Farz ve sünnetlerine riayet ederek mükemmel şekilde abdest almak.
* İki rek'at namaz kılmak. (Bazı âlimler rek'at sayısının onikiye kadar çıkabileceğini söylemiştir.)
* Namazdan çıkınca, Allah'a hamd ve senâ, Resûlullah'a salât ve selamdan sonra, hadiste zikredilen duayı okumaktır.
* Sonra dünyevî ve uhrevî, ulaşmak istediği maksadı ne ise onu ister. Bu son teferruat, hadisin Teysir tarafından alınan veçhinde yok ise de, İbnu Mâce'de gelen veçhinde mevcuttur."...sonra dünyevî veya uhrevî her ne dilerse taleb eder, çünkü Allah her şeye kadîrdir."[1384]

TESBİH NAMAZI

?3093 ?1 -?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ??? ???????? ??? ????????? ??? ????????? ??? ?????????? ?? ?????????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ?????????? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????????? ????????? ??????????? ??????? ?????????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???? ??????????? ??????: ????????? ??????? ?????????? ??????? ??? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ?????? ? ???????? ???????? ????? ???????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????? ???????? ??????? ???? ?????????? ??????????? ???????? ????? ??????? ???????? ???????????? ??????? ??????? ???????? ????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????? ???????????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??? ????? ????????? ???????? ?????? ??? ??????? ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ??? ????? ????? ??????? ?????????? ?????? ????? ????? ???????? ???????? ?????? ??? ???????? ????? ????? ?????? ??????? ? ?????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ?? ??? ???? ???????? ?? ??? ????.

1. (3093)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ve Ebu Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh)'e dediler ki:
"Ey Abbâs, ey amcacığım! Sana bir iyilik yapmayayım mı?[1385] Sana bağışta bulunmayayım mı? Sana ikram etmeyeyim mi? Sana on haslet(in hatırlatmasını) yapmayayım mı? Eğer sen bunu yaparsan, Allah senin bütün günahlarını önceki-sonraki, eskisi-yenisi, hatâen yapılanı-kasden yapılanı, küçüğünü-büyüğünü, gizlisini-alenîsini yâni hepsini affeder. Bu on haslet şunlardır: Dört rek'at namaz kılarsın, her bir rek'atte Fâtiha sûresi ve bir sûre okursun. Birinci rek'atte kıraati tamamladın mı, ayakta olduğun halde onbeş kere "Subhanallahi velhamdülillahi ve lâilahe illallahu vallahu ekber" diyeceksin. Sonra rükû yapıp, rükûda iken aynı kelimeleri on kere söyleyeceksin, sonra başını rükûdan kaldıracaksın, aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra secde edip, secdede iken onları onar kere söyleyeceksin. Sonra başını secdeden kaldıracaksın, onları onar kere söyleyeceksin. Sonra tekrar secde edip aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra başını kaldırır, bunları on kere daha söylersin. Böylece her bir rek'atte bunları yetmişbeş defa söylemiş olursun.
Aynı şeyleri dört rek'atte yaparsın. Dilersen bu namazı her gün bir kere kıl. Her gün yapamazsan haftada bir kere yap, haftada yapamazsan her ayda bir kere yap. Ayda olmazsa yılda bir kere yap. Yılda da yapamazsan hiç olsun ömründe bir kere yap."[1386]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hadisleri tenkid etmekte aşırılığı ile tanınmış olan ve bu sebeple, değerlendirmelerine itibâr edilmeyen İbnu'l-Cevzî tarafından mevzû addedilmiştir. Ancak ulemâ, İbnu'l-Cevzî'ye bu hükmünde katılmadığı gibi, hatası sebebiyle ciddi tenkidlerde bulunmuşlardır. İbnu Hacer: "İbnu'l-Cevzî bu hadisi mevzûlar arasında zikretmekle kötü yaptı" der ve hadisin, Buhârî tarafından El-Kırâatu Halfe'l- İmâm adlı kitabına alındığını, Ebu Dâvud, İbnu Mace, İbnu Huzeyme ve Hâkim'in, kitaplarına "sahih" vasfıyla aldıklarını, Beyhâki gibi başka birçok muhakkik ulemânın, hadise "sahih" dediklerini kaydeder. Tirmizî: "İbnu'l-Mübarek ve daha pek çok ilim ehli tesbih namazını rivâyet edip faziletini beyan ettiler" der. Kaynaklarımız, başta İbnu'l-Mübarek olmak üzere, bazılarının ismini kaydederek bu namazı Selef büyüklerinin kıldığını belirtir. Hadis tenkidinde teşeddüdü ağır basan Dârakutnî de şöyle demiştir: "Kur'an sûrelerinin fazileti üzerine gelen rivâyetlerin en sahihi İhlas sûresi hakkında gelendir. Namazın faziletiyle ilgili olarak gelen rivâyetlerin en sahihi de tesbih namazıyla, ilgili olan hadistir." Ebu Musa el-Medînî, hadisin sıhhatini göstermek için bir cüz te'lif etmiştir.
2- Teysir, hadisin Ebu Davud veçhini almıştır. Tirmizî'deki veçhi şöyle başlar: "Ey amcam, sana yakınlığımın hakkını vermeyeyim mi? sana ihsanda bulunmayayım mı? Sana faydalı olmayayım mı?..."
3- Namazın bir de İbnu'l-Mubarek tarafından yapılan tarifi rivâyet edilmiştir. Bu tarife göre, ilk rekatta Fatiha'dan önce onbeş defa sübhanâllahi velhamdülillahi ve lâilâhe illalla'hu vallâhu ekber diyecek, sonra eûzu-besmele çekip Fatiha'yı, zamm-ı sûreyi, sonra on kere yukarıda kaydedilen tesbihi okuyup ru'kuya gidecek, rükuda on tesbih okuyup başını kaldıracak, o vaziyette on tesbih daha okuyup secdeye gidecek, secdede on tesbih okuyup başını kaldıracak, on tesbih okuyup ikinci secde yapıp on tesbih okuyacak, böylece dört rekat kılacak, her rek'atte yetmiş beş tesbih okuyacak; her rek'ate onbeş tesbihle başlayacak, sonra Fatiha, sonra on tesbih okuyacak.
4- Tirmizî, bu namazın gece de gündüz de kılınabileceğini, gece kılındığı takdirde her iki rek'atte de selam verilmesinin daha iyi olacağını; gündüz kıldığı takdirde dilerse iki rekatte bir, dilerse dört rek'ati de kıldıktan sonra selam verilebileceğini belirtir. Bir kısım âlimler, bazı karîneleri değerlendirerek, bu namazı, güneşin öğlede zevalinden sonra kılmayı efdal bulurlar.
5- Hanefiler ve cumhur, merfu olması sebebiyle İbnu Abbâs ve Ebu Râfi rivâyeti üzere tesbih namazı kılmayı benimsemiştir. Ancak Aliyyu'l-Kârî, Mirkât'da der ki:
"Ubûdiyet yapan kimseye bazan İbnu Abbâs hadisine uyarak, bazan da İbnu'l-Mübarek hadisine uyarak tesbih namazı kılmalı, namazı zevâlden sonra ve öğleden önce kılmalı; namazda bazan Zülzile, Âdiyât, Feth ve İhlâs sûrelerini; bazan da Elhâküm, Asr, Kâfirûn ve İhlas sûrelerini okumalıdır. Yapacağı dua da teşehhüdden sonra selamdan önce olmalı, sonra selam vermeli, dilediği şey için de duada bulunmalıdır." Aliyyu'l-Kârî sözünü şöyle noktalar: "Bu söylediklerimin her biri üzerine sünnet vârid olmuştur."[1387]

NAMAZLA İLGİLİ BAZI HADİSLER

?3094 ?1 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???? :]? ???????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ???????? ????? ????? ?????? ???????? ???? ? ?????????? ???? ???? ?????????. ?????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??? ?????????[. ?????? ????? ? ???????.

1. (3094)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Hiçbirinizin; namazından şeytana bir pay kalmamalıdır. Herkes namazdân çıkarken, sağından kalkmanın üzerine bir vecibe olduğunu sanır. Halbuki ben Resûlullah'ın çok kere solu üzerinden kalktığını da gördüm."[1388]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, namazdan ayrılırken illa da sağdan kalkmak gerekir diye bir inanca saplanılmaması gerektiğine dikkat çekiyor. Hatta böyle bir saplantıyı "namazdan şeytana pay ayırmak" olarak tavsif ediyor. Burada görüldüğü gibi sadece İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan değil, Hz. Enes, Amr İbnu şu'ayb, dedesinden, Hz. Ali'den gelen rivâyetler de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bazan sağından bazan solundan kalktığını belirtir. Sadece Enes'in rivâyetinde Efendimizin çoğunlukla sağdan kalktığı söylenmiştir. Âlimler, sağdan da soldan da kalkmanın mübah olduğunu bildikten sonra, sağdan kalkmanın efdâl olduğunu söylerler.[1389]

?3095 ?2 -? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????????

?????????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

2: (3095)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakta ve otururken su içerken gördüm, yalınayak ve ayakkabılı olduğu halde namaz kılarken gördüm. Namazdan sağı ve solu üzerine ayrılırken de gördüm."[1390]

?3096 ?3 -? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? :]????? ?????? ????????? ?????????? ????? ????????? ???????? ???? ????????????? ????? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.

3. (3096)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, farz namazlardan çıkarken insanlar yüksek sesle zikrederlerdi."[1391]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer: "Bu hadisten, namazdan sonra seslice zikretmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır" der. Namazdan sonra cehrî olarak zikir meselesi münakaşa edilmiştir: Umumiyetle câiz olmadığına meyledilir. Nevevî der ki: "İmam Şafîî bu hadise dayanarak, sahabenin başlangıçta kısa bir müddet, zikrin şeklini ta'lim maksadıyla cebrî olarak zikretmiş olduğuna hükmeder, bunu devamlı yapmadıklarını söyler. Muhtar görüş şudur: Hem imam ve hem de cemaat zikirlerini sessiz yaparlar. Ancak, ta'lim için ihtiyaç duydukları takdirde sesli yapabilirler."[1392]

?3097 ?4 -??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????????? ?‘??????? ???? ???????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ????? ?????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ?????? ????????????? ?‘??????? ???? ???????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????: ???????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????: ??????? ?????? ???? ??? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (3097)- Ebu Rimse (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, namazın ilk tekbirine yetişerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm önce sağına sonra soluna selam verdi. (Başını öylesine evirdi ki, gerisinde olduğumuz halde) yanaklarının beyazlığını gördük. Sonra namazdan çıktı. Kendisiyle namazın ilk tekbire yetişen zat hemen kalkıp ilave namaza başladı. Hz. Ömer (radıyallahu anh), ona doğru fırlayarak adamı omuzundan yakalayıp sarstı ve:
"Otur! Ehl-i kitabı helâk eden şey, namazları arasına bir fâsıla bırakmamalarından başka bir şey değildir!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nazarını çevirip:
"Ey İbnu'l-Hattab, Allah seni (doğruya) isabet ettirdi" buyurdu."[1393]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Deybe, bu hadisi biraz özetleyerek Teysir'e almış durumda.
2- Hz. Ömer'in müdahâlesi, adamın selam verildikten sonra herhangi bir zikre yer vermeden hemen namaza kalkmasından dolayıdır.
Hadisler, araya fasıla koymadan peş peşe namaz kılınmasını hoş karşılamamıştır. Namaz kıldıktan sonra bir miktar ilerlemek veya gerilemek yani yer değiştirmek bir fasıla olduğu gibi, konuşmak, zikretmek de bir fâsıladır. Sadedinde olduğumuz hadiste Hz. Ömer ilerlemek veya gerilemek suretiyle hâsıl edilecek fâsılayı kasdetmemektedir. Zira "otur" demiştir, "ilerle!" veya "geri gel!" dememiştir, zamanla belirlemiştir. Müslim'de Hz. Muâviye'den gelen bir rivâyet şöyle: "Cum'ayı kıldığın zaman, konuşmadıkça veya çıkmadıkça peşinden namaz kılma. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu bize emretti, konuşmadıkça veya çıkmadıkça namazın peşine namaz kılmamamızı söyledi."[1394]

?3098 ?5 -? ?? ??? ??????? ???:]?????? ???????? ?? ?????????? ???? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ???????? ????? ???? ????????????? ??????? : ?????? ????? ?????? ????? ????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.

5. (3098)- Ebu şa'sâ (rahimehullah) anlatıyor: "Biz Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) ile birlikte mescidde oturuyorduk, Müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp yürümeye başladı. Ebu Hüreyre, adam mescidden çıkıncaya kadar gözleriyle onu takip etti ve:
"Şu adam Ebu'l Kâsım aleyhissalâtu vesselâm'a âsi oldu!" buyurdu."[1395]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ezan okunurken mâzeretsiz olarak mescidden çıkmanın mekruh olduğuna delildir.
2- Bazı alimler derler ki: İsyan, haram olan fi'ilin işlenmesi halinde hâsıl olur. Halbuki burada namaz henüz farz değilken adam çıkmış durumda; yani namaz ikâmetten sonra farz olur. Dolayısıyla bu davranışın "isyan"la ifâde edilmesi vak'aya mutabık düşmüyor. Ancak bazan ezân kelimesiyle ikamet de kasdedilir. Bir de o sıralarda, ikâmet ezânın hemen peşinden okunduğu için böyle hükmetmek uygundur.
3- Ebu Hüreyre'ye ait olan bu söz hükmen merfu addedilmiştir. Çünkü, dini ilgilendiren değerlendirme şahsî içtihadla yapılamaz, hiçbir sahâbenin buna yetkisi yoktur. Öyle ise bu çeşit sahâbe sözü, Resûlullah'tan öğrenilen bilgiye mebnidir.[1396]

?3099 ?6 -? ?? ???? ?? ??? ??? :]?????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????: ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ?????? ????????? ????? ? ??????? ???? ???????? ??????? ???????? ????? ????????? ????? ???????? ????????? ????????? ????????????? ??? ?????? ???????????? ???????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.

6. (3099)- Simâk İbnu Harb anlatıyor: "Câbir İbnu Semüre (radıyallahu anh)'ye dedim ki:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber oturdun mu?"
"Evet dedi, hem de çok. Sabah namazı kılınca, namaz kıldığı yerden güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Bu esnada (cemaat) birbirlerine cahiliye devri ile ilgili şeyler anlatırlar ve gülerlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da tebessüm buyururlardı."[1397]

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahâbe tarafından rivâyet edildiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazlarından sonra mescidde kalarak, bağdaş kurup oturur ve ashabı ile sohbet ederlerdi. Bir rivâyette bu halin güneş iyice doğuncaya kadar devam ettiği belirtilir. Bu esnada rüyalar anlatılıp tâbir edildiği, eyyâmu'l Arap denen cahiliye devri hâdiseleri (tarih) tezekkür edildiği, israiliyât vs. başka şeylerin anlatıldığı rivâyetlerde açıktır. Yani ibâdet ve zikir meclisi belli bir müddette kültür halkasına dönüşmektedir.
Bu hâdisenin dikkat çekmemiz gereken bir yönü, devamlı oluşudur. Yani yılın herhangi bir mevsimine veya ayına veya haftanın herhangi bir gününe mahsus olmayıp, her gün yapılmaktadır. Resûlullah'ın muttarıd olan günlük meşguliyetlerinden bir bölümünü teşkil etmektedir. Resûlullah'ın bu tatbikatı bir kere terkettiği açık olarak belirtilmiştir: Îlâ hâdisesi vâki olunca... Yani hanımlarıyla bir ay ayrı yaşamaya karar verdiği gün namazı kılar kılmaz Meşrûbe denen husûsî odasına çekilmiş ve bu davranışı fevkalade şaşırtıcı olmuş, başta Hz. Ömer olmak üzere bütün Ashab (radıyallahu anhüm) mühim bir hadise var telâşına kapılmıştır. Gerçekten de hayat-ı Nebî'de bir kısım vahyin gelmesine de sebep olan mühim bir hâdise vukûa gelmiştir: Fahr-ı Kainât, zevcelerinden bir ay boyu ayrı kalmaya karar vermiştir ki siyer-i Nebî'de Îlâ Hâdisesi diye geçer.

Bazı rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kuşluk vaktine kadar mescitte kaldığını, kuşluk namazını kılarak mescitten ayrıldığını tasrih eder. Hatta bu davranışı ümmete tavsiye buyurmuştur. Bir Ebu Dâvud rivâyeti şöyle: Sabah namazından çıkınca yerim de kalıp, kuşluk namazına kadar bekler ve iki rek'at kuşluk kılmaya kadar hayır olmayan sözlerden sakınırsa, denizin köpüğü kadar çok da olsa (küçük) günahları affedilir."[1398]

?3100 ?7 -? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???: ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????????????? ?‘???????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?‘????[. ????? ???? ????? ????????.

7. (3100)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bedevîler, sakın namazınızın isminde size galebe çalıp değiştirmesinler. Çünkü onun Kitabullah'taki ismi "işâ" (yatsı)dır. Bedevîler develerini sağarken karanlığa kalırlar da (yatsıya ateme derler)."[1399]

AÇIKLAMA:

Akşam namazı ile yatsı namazlarının Arapça isimlerinde bir tedahül ve iltibas mevzubahistir: Her ikisine de İşâ denebilmektedir. Bazı rivâyetlerde akşam'a "İşâ-yı evvel", yatsıya da "İşâ-yı âhire" denmiştir. Her ikisi birden işâyeyn (iki işâ) diye de tesmiye edilmiştir.
Ayrıca, Bedevilerin akşama işâ, yatsıya da ateme dedikleri görülmüştür.
İşte sadedinde olduğumuz hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu karışıklıklara meydan verilmemesini irşad buyurduğunu görmekteyiz.
Şunu da belirtelim ki, bazı rivâyetler gösteriyor ki, yatsıyı ifâde için işâ yerine ateme kelimesini bazan Resûlullah da kullanmıştır. Hz. Ebu Bekir ve İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm) gibi bir kısım sahâbî de bu tesmiyenin caiz olduğu kanaatini izhâr etmişlerdir.
Nevevî bu durumu iki ihtimâle bağlar:
1- Yatsıya ateme denmesi de caizdir, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm ateme'yi kullanmıştır.
2- İşâ kelimesini bilmeyen bir muhatabına yatsıyı ifâde etmek için, bildiği kelime olan ateme'yi kullanmıştır. Nitekim Resûlullah, konuşurken muhatabının anlayacağı kelimeleri kullanmayı tercih ederdi. Hadisin müteakiben kaydedeceğimiz Buhârî'deki veçhi, Araplar arasında ateme kelimesinin daha yaygın ve akşama da işâ dediklerini göstermektedir: "Sakın Bedevîler akşam namazının ismi hususunda size galebe çalmasın!... Onlar akşama işâ derler."
İşâ, gece karanlığının başlangıcıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere batı ufkundaki gündüzün son izlerinin tamamen kaybolmasıyla başlar. Şu halde, akşama da işâ denmesinin hâsıl edeceği kargaşa açıktır.
İşte Resûlullah bu kargaşayı önlemek istemiş olmalıdır. Yasak tahrîmî değil, tenzihîdir.[1400]

?3101 ?8 -??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????????????? ?‘???????? ????? ????? ????????? ?????????. ????? : ????????? ?‘????????: ???? ?????????[. ????? ???????.

8. (3101)- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bedevîler, akşam namazınızın isminde sakın size galebe çalmasınlar!" (Resûlullah devamla) dedi ki: "Bedevîler ona (sâdece) işâ derler."[1401]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer'in açıkladığı üzere, Resûlullah'ın buradaki yasaklaması, önceki hadiste açıkladığımız iltibası önlemek maksadıyla, mutlak bir yasaklama değil, Bedevîlerin galebesini yasaklamaktır. Yani Bedevîler akşama sâdece işâ derler, yatsıya da ateme. Halbuki Kur'an'da işâ kelimesiyle yatsı kastedilmiştir. Şu halde Bedevîlerin galebesiyle yatsıya ateme, akşama da işâ demek mutlak bir hal alırsa, Kur'an yanlış anlaşılabilir.
Şu halde, Resûlullah'ın bu irşadından, kelimelerin bir dilde oturmuş, hitabete girmiş mânalarında tağyirat yapılmaması gereği de anlaşılabilir. Şârihler, ateme kelimesinin yatsı, işâ kelimesinin de akşam yerine kullanılmasının örfte bulunması sebebiyle, Efendimizin bu hususta kesin bir yasak koymadığını; ateme kelimesi işâ'nın yerine kesin şekilde ikâme edilmediği müddetçe arada sıra ateme'nin de yatsı mânasında kullanılmasının câiz olduğunu belirtirler. Resûlullah'ın da buna başvurduğunu önceki hadiste açıkladık.[1402]

?3102 ?9 -??? ??? ???? ?‘???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ?????? ? ????? ?? .

9. (3102)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsıdan önce uyumayı, sonra da konuşmayı mekruh addederdi."[1403]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın günlük hayat düzenini aksettiren rivâyetlerden biridir: Buna göre Efendimiz, yatsıyı kılmazdan önce yatmayı mekruh addetmiştir, çünkü gece kalkamayıp namazı kaçırma ihtimali vardır. Ayrıca yatsıdan sonra da oturup sohbet etmeyi hoş karşılamamaktadır. Bu da gece ibadetine yani teheccüde mâni bir durumdur. Halbuki, Resûlullah gecenin bir bölümünde her gün kalkıp geceyi ihya etmekle, namazla, zikrullahla geçirmektedir.
Resûlullah'ın şahsî hayatında yaptığı, ümmetine de sünnettir. Kaldı ki pek çok hadislerinde gece namazını ümmetine tavsiye etmiştir (3002-3015 numaralı hadislerde geçti).
Ancak hemen belirtelim ki, bu söylenen, gâlib durumu ifâde eder. İhtiyaç hâlinde bazı gecelerde geç vakitlere kadar Efendimizin uyanık kaldığı olmuştur. Buharî'nin bir rivâyetinde kadınlar ve çocuklar uyuyacak kadar Resûlullah'ın yatsıyı te'hir etmesi de mevzubahistir. Durum ümmet için de aynıdır. ulemâ yatsıyı müteakip yatmanın bir vecîbe olmadığını belirtmiştir. Tirmizî, ilim ehlinin çoğunluğunun yatsı namazından önce uyumayı mekruh addettiğini, bazılarının da bilhassa ramazanda buna ruhsat verdiklerini belirtir. Mekruh olmamanın şartı, namazın normal vaktinde kişiyi kaldıracak birinin olması veya o vakitte mutlaka uyanmak kişinin âdetleri arasında kesinlik kazanmasıdır. Bu durumda önceden uyumanın bir mahzuru, kerâheti yoktur.
Namazdan sonraki konuşma keraheti de, konuşmanın matlup, meşru bir mevzu üzerinde olmaması durumuyla kayıtlıdır. İlim tahsili, matlub mevzular üzerinde mübâhese maksadıyla yatsıdan sonra uyanık kalmanın mekruh olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca geç yatmanın, kıyamu'l-leyl'e engel olmasının da bu kerâhetin sebepleri arasında yer aldığı belirtilmiştir.[1404]

?3103 ?10 -? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ????? ?????? ??? ?‘????? ???? ??????? ?????????????? ??????? ?????????[. ????? ???????.

10. (3103)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ve yanlarında ben de bulunduğum halde müslümanların meselelerini (konuşmak için) gece geç vakte kadar uyanık kalırlardı."[1405]

AÇIKLAMA:

Aynî, yasak olan uyanıklığın hayırsız sohbete, yasak olmayan uyanıklığın ise hayırlı sohbete hamledildiğini söyleyerek önceki hadisle bunu te'vil eder.[1406]

?3104 ?11 -??? ??? ?? ????? ?? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???:] ???????? ???????? ???????????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???????: ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????? ???????? ??? ?????? ????????? ?????[.

11. (3104)- Ashab'tan Huzâ'alı birinin rivâyet ettiğine göre, bir gün: "Keşke (yatsı) namazımı kılıp da istirahat etseydim" diye temennide bulunmuştu. Kendisini bu sözü sebebiyle ayıpladılar. Onlara şu cevabı verdi:
"Ben Resûlullah'ın şöyle söylediğini işittim: "Ey Bilal, ikamet oku da bizi rahatlat!"[1407]

?3105 ?12 -? ?? ????? ?????:]???????? ????????? ?????? ????????? ???????: ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????:

???? ??? ????? ??????????: ??????? ???????? [. ????? ??? ????.?????))????????((???? ?????? ??????? ?? ??? ????? ??? .

12. (3105)- Hz. Ali'ye ait bir başka rivâyette, Hz. Ali: "Namazımı kılar istirahat ederim" demişti. Kendisini ayıpladılar. O da şu cevabı verdi:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Şöyle demişti:
"Ey Bilal kalk, bizi namazla istirahate kavuştur."[1408]

AÇIKLAMA:

Burada namazı kılıp istirahat bulmak tâbirinden iki mâna anlaşılmıştır:
1- Namaz kılınca ibadet, zikir, tesbih gibi kalbin hoşuna giden şeylerle meşguliyet insanı dinlendirdiği içip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Bilâl'e: "Bizi namazla meşgul etmek sûretiyle bizi dinlerdir" mânâsında, "Bizi namazla istirahate kavuştur" buyurmuştur. Resûlullah, ibadet ve zikir dışındaki dünyevî meşguliyetleri bir fazlalık, bir yorgunluk addediyordu. Namazdaki münâcaat sebebiyle dinleniyordu. Nitekim, "Gözümün nuru namazda kılındı" buyurmuştur.
2- Bir de şu mâna üzerinde durulmuştur: Namaz borcundan kurtulmak sûretiyle rahatlamak... Zira namaz vakti girip kişiye farz olduktan sonra, Rabbine karşı borçlu olma duygusu, mü'mini huzursuz eder; borcunu bir an önce eda etmek, bu sıkıntıdan kurtulmak demektir.[1409]

?3106 ?13 -??? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ???? ??????????? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ? ???????: ????? ????????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????: ????????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??????[. ????? ???? .

13. (3106)- Osman İbnu Ebî'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, şeytan benimle namazımın ve kıraatimin arasına girip kıraatimi iltibas etmeme sebep oluyor, (ne yapayım?)"
Aleyhissalâtu vesselâm bana şu cevabı verdi: "Bu Hınzeb denen bir şeytandır. Bunun geldiğini hissettin mi ondan Allah'a sığın. Sol tarafına üç kere tükür!"
(Osman İbnu Ebî'l-As) der ki: "Ben bunu yaptım, Allah Teâla Hazretleri onu benden giderdi."[1410]

AÇIKLAMA:

Hınzeb kelimesi Hanzeb, Hunzeb şekillerinde de okunmuştur. Şeytanın namazdaki vesvesesi, kaç rek'at kıldığı, neleri okuyup okumadığı hususunda sebep olduğu yanılmalar, tereddütlerdir. Bu durumlar kalbin huzurunu, huşûunu bozar. Şu halde bu çeşit vesveselerde çare olarak Allah'a sığınılacaktır.[1411]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/207-208.
[2] Buhârî, Mevâkît: 6; Müslim, Mesâcid: 282, (666); Tirmizî, Emsâl: 5, (2872); Nesâî, Salât: 7, (1, 231); Muvatta, Sefer: 91, (1, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/212.
[3] Muvatta, Kasru's-Salât: 91, (1, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/213.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/213-214.
[5] Buhârî, Hudûd: 27, Müslim, Tevbe: 44, 45, (2764, 2765); Ebû Davud, Hudûd: 9, (4381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/214-215.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/215-216.
[7] Buhârî, Hudud: 17; Müslim, Tevbe: 44, 45, (2764, 2765), Hudûd: 24, (1696); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/217.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/217.
[9] Nesâî, Tahâret 108, (1, 90-91); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/218.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/218-220.
[11] Ebû Dâvud, Salât: 272, (1203); Nesâî, Ezân: 26, (2, 20); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/220.
[12] Muvatta, Tahâret: 36, (1, 34); İbnu Mâce, Tahâret: 4, (277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/220.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/221.
[14] Ebû Dâvud, Salât: 312, (1319); Nesâî, Mevâkît: 46, (1, 289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.
[16] Ebû Dâvud, Cihâd: 180, (2785); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222-223.
[18] Nesâî, İşretu'n-Nisâ: 1, (7, 61); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/223.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/223.
[20] Müslim, Salât: 226, (489); Ebû Dâvud, Salât: 312, (1320).
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/212.
[22] Müslim, Salât: 225, 226, (488, 489); Nesâî, Tatbik: 81; Tirmizî, Salât: 169, (388); İbnu Mâce, İkâmet: 201, (1422-1424).
[23] Müslim, Îman: 10, (12); Tirmizî, Zekât: 2, (619); Nesâî, Salât: 4, (1, 228, 229) Bu metin Nesâî'dekidir.
[24] Hadisi Buharî de tahric etmiştir (Kitabu'l-İlm 6).
[25] Buhârî, Beđü'l-Halk: 6, Enbiya: 22, 43, Menâkıbu'l-Ensâr: 42; Müslim, Îman: 259, (162); Tirmizî, Salât: 159, (213); Nesâî, Salât: 1, (1, 217-223).
[26] Müslim, Salât: 5, (687); Ebû Dâvud, Salât: 287, (1247); Nesâî, Taksir: 1, (3, 118, 119).
[27] Buhârî, Salât: 1, Taksîru's-Salât: 5, Menâkıbu'l-Ensâr: 47; Müslim, Salâtu'-Müsâfirîn: 2, (685); Muvatta, Kasru's-Salât: 8, (1, 146; Ebû Dâvud, Salât: 270, (1198); Nesâî, Salât: 3, (1, 225).
[28] Nesâî, Cum'a: 37, (3, 111), Taksir: 1, (3, 118), İdeyn: 11, (3, 183).
[29] Ebû Dâvud, Salât: 9, (428).
[30] Ebû Dâvud, Salât: 26, (494); Tirmizî, Salât: 299, (407).
[31] Ebû Dâvud, Salât: 25, (495, 496).
[32] Ebû Dâvud, Salât: 26, (497).
[33] Buhârî, Şehâdât: 18, Megazî: 29, Müslim, İmâret: 91, (1868); Tirmizî, Cihâd: 31, (1711); Ebû Dâvud, Hudud: 17, (4406, 4407); Nesâî, Talâk: 20, (6, 155).
[34] Kaynaklar müteakip rivayette.
[35] Buhârî, Mevakîtu's-Salât: 37; Müslim, Mesâcid: 314, (684); Tirmizî, Salât: 131, (178); Ebû Dâvud, Salât: 11, (442); Nesâî, Mevâkît: 52, 53, (2, 293, 294).
[36] Kaynak 2347. hadisten sonra toptan gelecek.
[37] Buhârî, Mevâkît: 35, Tevhîd: 31; Müslim, Mesâcid: 309-311; Muvatta, Vaktu's-Salât: 25; Ebû Dâvud, Salât: 11, (435-441); Tirmizî, Salât: 130, (177), Tefsir, Tâhâ (3162); Nesâî, Mevâkît: 53, 54, 55, (1, 294-298), İmâmet: 47, (2, 106).
[38] Nesâî, Mevâkît: 55, (1, 299).
[39] Muvatta, Vukûtu's-Salât: 26, (1. 14-15).
[40] Buhârî, Mevâkît: 36, 38, Ezân: 26, Salâtu'l-Havf: 4, Megâzî: 29; Müslim, Mesâcid: 209, (631); Tirmizî, Salât: 132, (180); Nesâî, Sehv: 105, (3, 84, 85).
[41] Tirmizi, Salât 132, (179); Nesâî, Mevâkît 55, (1, 297, 298).
[42] Muvatta, Vukût: 24, (1, 13).
[43] Muvatta, Kasru's-Salât: 77, (1, 168).
[44] Müslim, Îman: 134, (82); Ebû Dâvud, Sünnet: 15, (4678); Tirmizî, Îman: 9, (2622). Metin Müslim'in metnidir.
[45] Tirmizî, Îman: 9, (2622); Ebû Dâvud, Sünnet: 15, (4678); İbnu Mâce, Salât: 77, (1078).
[46] Tirmizî, Îman: 9, (2623); Nesâî, Salât: 8, (1, 231, 232); İbnu Mâce, Salât: 77, (1079).
[47]Tirmizî, Îman: 9, (2624).
[48] Buhârî, Mevâkît: 14; Müslim, Mesâcid: 200, (626); Muvatta, Vukûtu's-Salât: 21, (1, 11, 12); Ebû Dâvud, Salât: 5, (414, 415); Tirmizî, Salât: 128, (175); Nesâî, Salât: 17, (1, 238).
[49] Buhârî, Mevâkît: 15, 34; Nesâî, Salât: 15, (1, 236).

[50] Bu bahiste geçecek "boşa-gitme", "yoketme", "ibtal" tabirleri Arapça aslı olan ihbat'ın -ki düşürme, ortadan kaldırma, yoketme manalarına gelir- karşılığında olarak aynı manada kullanılacaktır. İfadenin gelişine hangisi uygunsa tercih edeceğiz.
[51] Müslim, Mesâcid: 178, (614); Ebû Dâvud, Salât: 2, (395); Nesâî, Muvâkît: 15, (1, 260, 261). Metin Müslim'e aittir.
[52] Ebû Dâvud, Salât: 2, (396).
[53] Müslim, Mesâcid: 176, 177, (613); Tirmizî, Salât: 115, (152); Nesâî, Mevâkît: 12, (1, 258).
[54] Tirmizî, Salât: 1, (149); Ebû Dâvud, Salât: 2, (393).
[55] Fecr'in uzaması tabirini Sindî şöyle açıklar: "Belki de kıraatı uzatmak için ortalığın tam olarak ağarmasını beklemedi, ağarma sırasında namazdan çıkacak şekilde namazı kıldı. Böylece, ikinci sefer namazdan çıkma anıyla vaktin sonunu tesbit etmiş oldu, tıpkı evvelini, birincide başlamakla tesbit ettiği gibi."
[56] Bu tabir 2369. Hadiste açıklanacaktır.
[57] Nesâî, Mevâkît: 10, (1, 256).
[58] Nesâî, Mevâkît: 15, 7, 10, 17, (1, 251, 255, 261, 263).
[59] Tirmizî, Salât :114, (151); Müslim, Mevâkît: 6, (1, 249, 250).
[60] Zürkânî bu tabiri, "güneşin zevalinden (yani batıya yönelmesinden) hasıl olan gölge henüz mevcut değilkenki gölge" diye açıklar. Bu gölge, önceki hadiste ayakkabı bağı kadar diye ifade edilmişti. Bir diğer ifade ile güneşin öğlede tepe noktasına varıp da gölgenin batı cihetinden kesilip, henüz doğu cihetine doğru büyümeğe geçmediği andaki en kısa olan gölgedir. Bazı âlimler buna aslî gölge de demiştir.
[61] Seninle'den maksad akşamı kıldığın vakitle demektir. Yani akşamla yatsı arasına gecenin üçte biri girince kıl demek olur.
[62] Muvatta, Vukûtu's-Salât: 9, (1, 8).
[63] Muvatta, Mevâkît: 6, (1, 6-7).
[64] Muvatta, Mevâkît: 7, (1, 7).
[65] Muvatta: 8, (1, 7).
[66] Müslim, Mesâcid: 173, (612); Ebû Dâvud, Salât: 2, (396); Nesâî, Mevâkît: 15, (1, 260).
[67] Buhârî, Mevâkît: 11, 13, 39, Ezân: 104; Müslim, Mesâcid: 237, (647); Ebû Dâvud, Salât: 3, (398); Nesâî, Mevâkît: 2, (1, 246), 20, (1, 265).
[68] Buhârî, Mevâkît: 18, 21; Müslim, Mesâcid: 234, (646); Ebû Dâvud, Salât: 3, (397); Nesâî, Mevâkît: 18, (1, 264).
[69] Nesâî 29, (1, 273).
[70] Ebû Dâvud, Salât: 4, (400); Nesâî, Mevâkît: 6, (1, 251).
[71] Buhârî, Mevâkît: 13, 27, Ezân: 162, 165; Müslim, Mesâcid: 231, (645); Muvatta, Vukût: 4, (1, 5); Ebû Dâvud, Salât: 8, (423); Tirmizî, Salât: 116, (153); Nesâî, Mevâkît: 25, (1, 271).
[72] Tirmizî, Salât: 118.
[73] Müslim, Mesâcid: 189, (619); Nesâî, Mevâkît: 2, (1, 247).
[74] Ebû Dâvud, Salât: 273, (1205); Nesâî, Mevâkît: 3, (1, 248).
[75] Buhârî, Mevâkît: 13, Humus: 4; Müslim, Mesâcid: 169, (611); Ebû Dâvud, Salât: 5, (407); Tirmizî, Salât: 120, (159); Nesâî, Mevâkît: 8, (1, 252).
[76] Avâli, âliye'nin cem'idir. Medîne'nin yüksek yerlaerindeki meskûn yerler böyle tesmiye edilmiştir. Günümüzde kullanılan banliyö, periferik kelimeleri bunu karşılar.
[77] Kaynaklar 2385'in sonunda müştereken gelecek.
[78] Kaynaklar müteakip hadisin sonunda müştereken gelecek.
[79] Buhârî, Mevâkît: 13, İ'tisâm: 16; Müslim, Mesâcîd: 192-197, (621-624); Muvatta, Vukût: 11, (1, 8-9); Ebû Dâvud, Salât: 5, (404-405); Nesâî, Mevâkît: 8, (1, 252-254).
[80] Buhârî, Mevâkît: 18; Müslim, Mesâcid: 216, (636); Ebû Dâvud, Salât: 6, (417); Tirmizî, Salât: 122, (164.
[81] Buhârî, Mevâkît: 18; Müslim, Mesâcîd: 217, (637).
[82] Nesâî, Mevâkît: 13, (1, 259).
[83] Yıldızların cıvıldaşması tabiri daha önce de mükerreren geçti. Açıkladığımız üzere, ortalığın karararak küçük ve sönük yıldızların da görünür hale gelmesidir. Tabirin aslı "yıldızların kenetlenmesi" manasına gelir.
[84] Tirmizî, Salât: 127, (171).
[85] Buhârî, Mevâkît: 28, 17; Müslim, Mesâcid: 163, (608); Muvatta, Vukût: 5, (1, 6); Tirmizî, Salât: 137, (186); Ebû Dâvud, Salât: 5, (412); Nesâî, Mevâkît: 11, (1, 257, 258), 28, (1, 273).
[86] Bunlar, görüşlerini teyid eden rivayetler gösterirler. Aynî bunları kaydeder.
[87] Buhârî, Mevâkît: 9, Bed'ü'l-Halk: 10; Müslim, Mesâcid: 180, (615); Muvatta, Vükût: 28, (1, 16); Ebû Dâvud, Salât: 4, (402); Tirmizî, Salât: 7, (157); İbnu Mâce Salât: 4, (677); Nesâî, Mevâkit: 5 (1, 248-249).
[88] Buhârî, Mevâkît: 8; Muvatta, Vukût: 27, (1, 15).
[89] Buhârî, Mevâkît: 9, 10, Ezân 18; Bed'ü'l-Halk: 10; Müslim, Mesâcid 184, (616); Ebû Dâvud, Salât 4, (401); Tirmizî, Salât 119, (1, 58).
[90] Muvatta, Vukût 13, (1, 9).
[91] Nesâî, Mevâkît: 4, (1, 248).
[92] Ebû Dâvud, Salât: 5, (408).
[93] Buhârî, Et'ime: 58, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 64, (557); Tirmizî, Salât: 262, (353); Nesâî, İmâmet: 57, (2, 111).
[94] Buhârî, Et'ime: 58, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 65, (558).
[95] Buhârî, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 66, (559); Muvatta İsti'zân: 19, (2, 971); Ebû Dâvud, Et'ime: 10, (3757, 3759); Tirmizî, Salât: 262, (353, 354).
[96] Ebû Davud, Et'ime: 10, (3758).
[97] Buhârî, Mevâkît: 24; Müslim, Mesâcid: 225, (642); Nesâî, Mevâkît: 20, (1, 265).
[98] Bu hadis 2343 numarada geçti.
[99] Buhârî, Mevâkît: 25, 40, Ezân: 36, 156, Libâs: 48; Müslim, Mesâcid: 223, (640); Nesâî, Mevâkît: 21, (1, 268).
[100] Buhârî, Ezân: 27, 28, İstizân: 48; Müslim, Hayz: 126, (376); Ebû Dâvud, Salât: 46, (542); Tirmizî, Salât: 373, (517, 518); Nesâî, İmâmet: 13, (2, 81).
[101] Ebû Dâvud, Salât: 7, (421).
[102] Bu hadis 2364 numarada kaydedildi.
[103] Buhârî, Mevâkît: 22; Müslim, Mesâcid: 224, (641).
[104] Buhârî, Mevâkît: 28, 17; Müslim, Mesâcid: 161, (607); Muvatta, Vukût: 16, (1, 10); Ebû Dâvud, Salât: 241, (1121); Tirmizî, Salât: 377, (524); Nesâî, Mevâkît: 30, (1, 274); İbnu Mâce, İkâmet: 91, (1122).
[105] Tirmizî, Salat: 117, (154); Ebû Dâvud, Salât: 8, (424); Nesâî, Mevâkît: 27, (1, 272).
[106] Muvatta, Vukût: 23, (1, 12).
[107] Ebû Dâvud, Salât: 9, (426); Tirmizî, Salât: 127, (170); Müslim, Îman: 137, (85) Buhârî, Mevâkît: 5.
[108] 2374-2375'inci hadislere bakılsın.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8 /300-302.
[110] Müslim, Müsâfirîn: 293, (831); Ebû Dâvud, Cenâiz: 55, (3192); Tirmizî, Cenâiz: 41, (1030); Nesâî, Mevâkît: 31, (1, 275, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/302.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/302-303.
[112] Buhârî, Mevâkît: 31, 30, Hacc: 73; Müslim, Müsâfirîn: 289, (838); Muvatta, Kur'ân: 47, (1, 220); Nesâî, Mevâkît: 33, (1, 277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/303.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/303.
[114] Muvatta, Kur'ân: 44, (1, 219); Nesâî, Mevâkît: 31, (1, 275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/303.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/304.
[116] Ebû Dâvud, Salât: 299, (1277); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 279, 280); Müslim, Müsâfirîn: 294, (832); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/305.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/306.
[118] Buhârî, Mevâkît: 31; Müslim, Müsâfirîn: 288, (827); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 277, 278); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/306.
[119] Buhârî, Mevâkît: 30; Müslim, Müsâfirîn: 286, (826); Ebû Dâvud, Salât: 299, (1276); Tirmizî, Salât: 134, (183); Nesâî, Mevâkît: 32, (1, 276, 277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307.
[120] Nesâî, Mevâkît: 11, (1, 258); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307.
[121] Müslim, Müsâfirîn: 295, (833); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 279).
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307-308.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/308-309.
[124] Rezîn ilavesidir. Bu hadis, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inden tahric edilmiştir (5, 165); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/310.

[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/310.
[126] Ebû Dâvud, Salât: 299, (1274); Nesâî, Mevâkît: 36, (1, 280).
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.
[129] Müslim, Müsâfirîn: 292, (830); Nesâî, Mevâkît: 14, (1, 259, 260); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.
[130] Mu'cemu'l-Büldân'da Mahmıs diye harekelenmiştir.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.
[132] Muvatta, Kur'ân 50, (1, 221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.
[134] Ebû Dâvud, Salât 223, (1083); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313.
[136] Müslim, Mesâcid: 195, (622); Muvatta, Kur'ân: 46, (1, 220); Ebû Dâvud, Salât: 5, (413); Tirmizî, Salât: 120, (160); Nesâî, Mevâkît: 9, (1, 254); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313-314.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314.
[138] Buhârî, Hacc: 97, 99; Müslim, Hacc: 292, (1289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314-315.
[140] Buhârî, Hacc 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/316.
[141] Bu bahsin haccla ilgili teferruâtı için 1430-1441. hadisler görülebilir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/316.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/317-318.
[143] Buhârî, Ezân: 9, 32, Şehâdât: 30; Müslim, Salât: 129, (437); Tirmizî, Salât: 166, (225); Nesâî, Mevâkît: 22, (1, 269), Ezân: 31, (2, 23); Muvatta, Nidâ: 3, (1, 68); Cemâat: 6, (1, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/319.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/319.
[145] Buhârî, Ezân: 4, Amel fi's-Salât: 18, Sehv: 6, Bed'ü'l-Halk: 11; Müslim, Salât: 19, (389), Mesâcid: 83, (389); Ebû Dâvud, Salât: 31, (516); Muvatta, Nidâ: 6, (1, 69); Nesâî, Ezân: 30, (2, 21); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/320.
[146] 2444-2449. hadisler; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/320-321.
[147] Müslim, Salât: 16, (389); Buhârî, Ezân: 4; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/321.
[148] Müslim, Salât: 15, (388); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.
[150] Nesâî, Ezân; 34, (2, 24); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.
[152] Müslim, Salât: 11, (384); Ebû Dâvud, Salât: 36, (522); Nesâî, Ezan: 33, (2, 23); Tirmizî, Salât: 154, (208); İbnu Mâce, Ezân: 4, (720); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/323.
[153] Ezân: 7.
[154] Buhârî, Ezân: 8; Ebû Dâvud, Salât: 28, (529); Tirmizî, Salât: 157, (211); Nesâî, Ezân: 38, (2, 26); İbnu Mâce, Ezân: 4, (722); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/323.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/323-325.
[156] Cuma sabahları, kandil günleri, yatsı ezanlarından sonra veya Erzurum ve çevresinde olduğu gibi beş vakit ezandan sonra ilave edilen salât u selâm, menşeini bu emr-i nebeviden almış olabilir.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/325.
[158] Hay'ale, hayye âla's-salat'dır.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/326-328.
[160] Müslim, Salât: 12, (385); Ebû Dâvud, Salât: 36, (527); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/328.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/328.
[162] Müslim, Salât: 13, (386); Ebû Dâvud, Salât: 36, (525); Tirmizî, Salât: 156, (210); İbnu Mâce, Ezân: 4, (721); Nesâî, Ezân: 38, (2, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/329.
[163] Buhârî, Cuma:23; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/329.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.
[167] Buhârî, Ezân: 7; Müslim, Salât: 10, (383); Ebû Dâvud, Salât: 36, (522); Nesâî, Ezân: 33, (2, 23); Tirmizî, Salât: 154, (208); İbnu Mâce, Ezân: 4, (720); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.
[168] Tirmizî, Salât 152, (206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/331.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/331.
[170] Ebû Dâvud, Salât: 31, (515); Nesâî, Ezân: 14, (2, 13); İbnu Mâce, Ezân: 5, (724); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/331-332.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/332-333.
[172] Nesâî, Ezân 14, (42, 13); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/334.
[173] Ebû Dâvud, 36, (524); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/334.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/334.
[175] Buhârî, Ezân: 5, Bed'ü'l-Halk: 112, (Menâkîb 25; Nesâî, Ezân: 14, (2, 13); Muvatta, Nidâ: 5, (1, 69); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.
[177] Müslim, Salât: 14, (387); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335-336.
[179] Rezîn ilavesidir. (Kaynağı bulunamamıştır); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/336.
[180] Buhârî, Ezân: 1; Müslim, Salât: 1, (377); Tirmizî, Salât: 139, (190); Nesâî, Ezân: 1, (2, 2-3); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/337.
[181] Ebû Dâvud, Salât: 27, (498); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/338.
[182] Ebû Dâvud, Salât: 28, (505-507); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/339.
[183] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/339-340.
[184] Ebû Dâvud, Salât: 28, (499); Tirmizî, Salât: 139, (189).
[185] Ebû Dâvud, Salât: 30, (512).
[186] Tirmizî, Salât: 139, (189).
[187] Tirmizî, Salât: 142, (194); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/341-342.

[188] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/342-343.
[189] Buhârî, Ezân: 2, 3, Enbiya: 50; Müslim, Salât: 3, (378); Ebû Dâvud, Salât: 29, (508); Tirmizî, Salât: 141, (193); Nesâî, Ezân: 2, (2, 3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/343.
[190] Müslim, Salât: 6, (379); Ebû Dâvud, Salât: 28, (500-505); Tirmizî, Salât: 140, (191); Nesâî, Ezân: 3, 4, 5, 6, (2, 4-8); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/344.
[191] Ebû Dâvud, Salât: 28, (501); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/345.
[192] Ebû Dâvud, Salât: 29, (510); Nesâî, Ezân: 2, (2, 3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/345.
[193] Muvatta, Salât: 8, (1, 72); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/346.
[194] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/346.
[195] Ebû Dâvud, Salât: 45, (538); Tirmizî, Salât: 145, (198).
[196] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/347.
[197] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/347.
[198] Ebû Dâvud, Salât: 45, (538); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.
[199] Tirmizî, Salât: 145, (198); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.
[200] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.
[201] Nesâî, Ezân: 16, (2, 14); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.

[202] Bazı müellifler -ve mesela İbnu Abdilberr- Abdullah'ın ismini Abdullah İbnu Zeyd İbnu Abdi Rabbih İbni Sa'lebe diye tesbit ederler. Bunun hatalı olduğu kabul edilmiştir.

[203] Bir okiyye Nihaye'ye göre rıtlın altıda birisinin yarısına denktir, yani bir rıtl 12 okiyye'dir. Müncid'de bir rıtlın 2564 gram olduğu belirtilir. Öyleyse bir okiyye 213,6 gram eder.
[204] Dilek makamı diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı hanân'dır. Yani, "senin kabrini, Allah'ın rahmeti umulşan bir yer, bir ziyaret yapacağım, teberrüken toprağına yüz süreceğim" demektir.
[205] Hz. Bilâl'in, Hz. Ebu bekr devrinde de Medine'de kalıp ezan okuduğu da rivayet edilmiştir.
[206] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/349-354.
[207] Ebû Dâvud, Salât: 41, (532, 533); Tirmizî, Salât: 149, (203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/355.
[208] Tirmizî, Salât: 149, (203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/355.
[209] Hattâbî, bu ibarenin ikinci bir manaya daha muhtemel olduğunu belirtir: "Kul, geri kalan uykusunu almak üzere tekrar uyumaya gitti."
[210] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/355-356.
[211] Ebû Dâvud, Salât: 41 (534); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/356-357.
[212] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357.
[213] Nesâî, Ezân: 12, (2, 11, 12); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357.
[214] Ebû Dâvud, Salât: 30, (514); Tirmizî, Salât: 146, (199); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357-358.
[215] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/358.
[216] Müslim, Mesâcid: 160- (606); Tirmizî, Salât: 148, (202); Ebû Dâvud, Salât: 44, (537); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/358.
[217] Müslim, Salat: 7, (380); Ebû Dâvud, Salât: 42, (535); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/359.
[218] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/359.
[219] Tirmizî; Salât: 143, (195); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/360.
[220] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/360.
[221] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/361-362.
[222] Ebû Dâvud, Salât: 40, (531); Tirmizî, Salât: 155, (209); Nesâî; Ezân: 32, (2, 23); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/362.
[223] Osman İbnu Ebi'l-Âs (radıyallahu anh) hakkında daha geniş bilgi için Birinci cildin 426. Sayfasına bakılsın.
[224] Mukasım (ortak, şerik) ortak olduğu işte çalışınca kâra katılır, işe iştiraki sebebiyle ayrıca ücret almaz.
[225] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/362-363.
[226] Ebû Dâvud, Salât: 293, (1264); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.
[227] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.
[228] Ebû Dâvud, Salât: 39, (528); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.
[229] 2439 numaralı hadise işaret edilmektedir.
[230] Muvatta, Salât: 11, (1, 73); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364-365.
[231] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/365.
[232] Buhârî, Ezân: 18, 19, Vudû: 40, Salât: 17, Sütre: 90, 93, 94, Menâkıb: 23, Libas: 3, 42; Müslim, Salât: 249, (503); Ebû Dâvud, Salât: 34, (520); Tirmizî, Salât: 144, (197); Nesâî, Ezân: 13, (2, 12); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.
[233] Ebû Dâvud, Salât: 34, (520); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.
[234] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.
[235] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/367-368.
[236] Tirmizî, Salât 256, (342, 343, 344); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.
[237] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.
[238] Muvatta, Kıble: 8, (1, 196); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.
[239] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.
[240] Bu ibarenin elfazı Sahiheyn'e aittir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.
[241] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.
[242] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371.
[243] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371.
[244] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371-372.
[245] Buhârî, Ezân: 83, 84, 85, 86; Müslim, Salât: 22, (390); Muvatta, Salât: 16, (1, 75, 76, 77); Ebû Dâvud, Salât: 117, (721, 722, 741, 743); Tirmizî, Salât: 190, (255); Nesâî, İftitah: 1, 2,3, (2, 121, 122); İbnu Mâce, İkâmet: 15, (858 - 868); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/372.
[246] Bu rivayet mütedavil Hanefi kitaplarında sanedsiz kaydedilir ise de, tahkik edilince şu senedle geldiği tesbit edilmiştir: ?????????? ???? ?? ??? ???? ?? ???? ?????? ????? ?????? ?? ??????? ?? ??? ????????? ?? ???? ?????: ????????? ????? ????????? ??????????????? ??? ????? ???????????? ????
[247] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/373-375.
[248] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375.
[249] Ebû Dâvud, Salât: 119, (748); Tirmizî, Salât: 191, (257), 188, (253); Nesâî, İftitah: 110, (2, 195), 124, (1, 204), Sehv: 70, (3, 62); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375.
[250] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375-376.
[251] Ebû Dâvud, Salât: 119, (752); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.
[252] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.
[253] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.
[254] Buharî, Ezân: 115; Müslim, Salât: 27-32, (392); Muvatta, Salât: 19, (1, 76); Ebû Dâvud, Salât: 118, 119, (746, 753); Tirmizî, Salât: 177, 198, (239, 254); Nesâî, İftitah: 6, (2, 124), 84, (2, 181-182), 184, (2, 235); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376-377.
[255] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/377.
[256] Kaynaklar 2500 numaralı hadiste toptan verilecektir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/378.
[257] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/378.
[258] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379.
[259] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379.
[260] Müslim, Salât: 54, (401); Ebû Dâvud, Salât: 117, (723-729, 736, 737); Nesâî, İftitah: 107, (2, 194), 139, (2, 211), 187, (2, 236), Sehv: 29, (3, 34-35); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379.
[261] O bölgede mahalli şeflere kayl (cem'i; akyâl) denmektedir. Daha üst krala tabi olan mahalli kral; bir bakıma vâli veya derebey veya ağa manasında, nüfüzlu, sözü nâzif, otorite sahibi kimse demektir.
[262] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379-381.
[263] Buhârî, Ezân: 144; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/381.
[264] Bu husus 2495 numaralı hadisin açıklamasında geçti.
[265] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/381-382.
[266] Buhârî Ezân: 144, 115, 116; Müslim, Salât: 33, (393); Ebû Dâvud, Salât: 140, (835); Nesâî, Sehv: 1, (3, 2).
[267] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/382.
[268] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/382.
[269] Ebû Dâvud, Salât: 118, (744); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383.
[270] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383.
[271] Buhârî, Ezân: 84; Müslim, Salât: 24-26 (391); Ebû Dâvud, Salât: 118, (745); Nesâî 85, (2, 182); İbnu Mace, İkâmetu's-Salât; 15, (859).
[272] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383-384.
[273] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/384.
[274] Ebû Dâvud, Salât: 117, (740); Nesâî, İftitah: 177, (2, 232); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/384-385.
[275] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/385.
[276] Ebû Dâvud, Salât: 117, (739); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.
[277] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.
[278] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.
[279] Buhârî, Taksîru's-Salât: 18, 17, 19; Ebû Dâvud, Salât: 179, (951, 952); Tirmizî, Salât: 274, (372); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 21, (3, 223-224); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:

8/387.
[280] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/387.
[281] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/387.
[282] Buhârî, Taksîru's-Salât: 20, Teheccüd: 16; Müslim, Salatu'l-Müsâfirîn: 112, 115, (731, 732); Muvatta, Cum'a: 20, (1, 137, 138); Ebû Dâvud, Salât: 179, (953-956); Tirmizî, Salât: 257, (374, 375); Nesâî, Kıyâmu'l Leyl: 18, 22, (3, 219-224); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/388.
[283] 2511. hadis; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/388-389.
[284] Nesâî, Kıyâmul-Leyl: 19, (3, 222); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/389.
[285] Müslim, müsâfirîn: 118, (733); Muvatta, Cum'a: 20, (1, 137); Tirmizî, Salât: 275, (373); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 19, (3. 223); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/390.
[286] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/390.
[287] Müslim, Müsâfirîn: 120, (735); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 20, (1, 136, 137); Ebû Dâvud, Salât: 179, (950); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 20, (3, 223); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/391.
[288] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/391.
[289] Buhârî, Ezân: 119, 132; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/392.
[290] Benzer hadisler daha önce geçti: 2133, 2147, 2148. hadisler gibi.
[291] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/392-393.
[292] Buhârî Ezân: 89; Muvatta, Kasru's-Salât: 47, (1, 859); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/393.
[293] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/393-394.
[294] Ebû Dâvud, Salât: 120, (755); Nesâî, İftitah: 10, (2, 126); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/394.
[295] Nesâî, İftitah: 9, (2, 125, 126); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/394.
[296] Ebû Dâvud, Salât: 187, (993).
[297] Ebû Dâvud, Salât: 187, (994); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/395.
[298] Ebu Dâvud rivayeti bu farklılıkları göstererek kaydeder.
[299] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/395-396.
[300] Rezîn ilavesidir. (Ebû Dâvud, Salât: 120, (756); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/396.
[301] Buhârî, Amel fi's-Salât: 17; Müslim, Mesâcid: 46, (545); Ebû Dâvud, Salât: 176, (947); Tirmizî, Salât: 281, (383); Nesâî, İftitah: 12, (2, 127); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/396.
[302] Buhârî, Enbiyâ: 50; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.
[303] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.
[304] Ebû Dâvud, Salât: 160, (903); Nesâî, İftitah: 12 (2, 127); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.
[305] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397-398.
[306] Nesâî, İftitah: 13, (2, 128); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.
[307] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.
[308] Ebû Dâvud, Salât: 177 (948); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.
[309] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.
[310] Tirmizî, Salât: 181, (245); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/400.
[311] Buhârî, Ezân: 89; Müslim, Salât: 50, (399); Muvatta, Salât: 30, (1, 81); Ebû Dâvud, Salât: 124, (782); Tirmizî, Salât: 182, (246); Nesâî, İftitah: 21, 22, (2, 133-135); İbnu Mâce, İkâmet: 4, (813-815); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/400.
[312] Tirmizî, Salât: 180, (244); Nesâî, İftitah: 22, (2, 135); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/401.
[313] Muzdarib hadis'in ne olduğunu daha önce açıkladık (2. cilt 122. sahife).
[314] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/401-402.
[315] Müslim, Mesâcid: 148, (599); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/403.
[316] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/403.
[317] Hadiste salât yani namaz kelimesi geçse de âlimler buradaki "salât'tan kıraat kastedilmiştir" derler. Hadisin devamı bunu teyîd eder. Salât (namaz) "kıraat" olarak isimlendirilmiştir, zira, namazda kıraat mevcuttur ve namazın ana parçalarından birini teşkil eder. Buna ayette de rastlarız: ??? ??????? ????????? ??? (İsra 110).
[318] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/404.
[319] Teysir'de dizgi hatası olarak sondaki cümle tekrar edilmiştir. Ebu Dâvud'daki ibâre tekrarsız ve tercümede olduğu şekildedir.
[320] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/405.
[321] Müslim, Salât: 38, (395); Muvatta; Salât: 39, (1, 84-85); Ebû Dâvud, Salât: 136, (819, 820, 821); Tirmizî, Tefsîr: Fâtiha, (2954, 2955); Nesâî, İftitah: 23, (2, 135, 236); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/405-406.
[322] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/406.
[323] Ebû Dâvud, Salât: 136, (818): Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/406.
[324] Muvatta, Salât: 38, (1, 84); Tirmizî, Salât: 233, (313); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/407.
[325] İslâm'a yeni girmiş, henüz ezberi olmayan veya Arapça olarak ayeti henüz telaffuz edemeyen kimse gibi.
[326] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/407-408.
[327] Ebû Dâvud, Salât: 172, (932, 933); Tirmizî, Salât: 184, (248); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/408.
[328] Ebû Dâvud, Salât: 172, (937); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/408.
[329] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/409-410.
[330] Buhârî Ezân: 112; Müslim, Salât: 72, (410); Muvatta, Salât: 44, (1, 87); Ebû Dâvud, Salât: 172, (936); Tirmizî, Salât: 185 (250); Nesâî, İftitah: 34, 35, (2, 144); İbnu Mâce, İkâmet: 14, (851); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411.
[331] Buhârî, Da'avât: 63; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411.
[332] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411-412.
[333] Nesâî, İftitah: 112, (2, 157); Buhârî, Mevâkît: 11, 13, 39, Ezân: 104; Müslim, Mesâcid: 2, (1, 246), 16, (1, 262); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.
[334] Müslim, Salât: 164, (456); Ebû Dâvud, Salât: 135, (817); Nesâî, İftitah: 44, (2, 157); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.
[335] Buhârî, Ezân: 106; Müslim, Salât: 163, (455); Ebû Dâvud, Salât: 89, (648, 649); Nesâî, İftitah: 76, (2, 176). Hadis Buhârî'de muallak olmuştur; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.
[336] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414.
[337] Müslim, Salât: 168, (458); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414.
[338] Sahiheyn, Buharî ve Müslim'in Sahih'leridir.
[339] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414-416.
[340] Müslim, Cuma: 64, (879); Ebû Dâvud, Salât: 218, (1074); Tirmizî, Salât: 375, (520); Nesâî, Cuma: 38, (3, 111), İftitah: 47, (2, 159); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/416.
[341] Muvatta, Salât: 33; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.
[342] Muvatta, Salât: 35, (1, 82); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.
[343] Rezîn ilavesidir. Buhârî muallak (senetsiz) olarak tahric etmiştir. (Ezan 106); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.
[344] Muvatta, Salât: 34, (1, 82); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.
[345] Ebû Dâvud, Salât: 134, (816); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/418.
[346] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/418.
[347] Buhârî, Ezân: 107, 97, 109, 110; Müslim, Salât: 154, (451); Ebû Dâvud, Salât: 129, (798, 799, 800); Nesâî, İftitah: 56-60, (2, 164, 166).
[348] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/419.
[349] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/419.
[350] Ebû Dâvud, Salât: 131, (808); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420.
[351] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420.
[352] Buhârî, Ezân: 103, 95, 96; Müslim, Salât: 159, (453); Ebû Dâvud, Salât: 130, (804); Nesâî, İftitah: 74, (2, 174); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420-421.
[353] Nesâî, İftitah: 55, (2, 163); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/421.
[354] Ebû Dâvud, Salât: 131, (807); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/421.
[355] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/421.

[356] Buhârî, Ezân: 98; Ebû Dâvud, Salât: 132, (812); Nesâî, İftitah: 67, (2, 169, 170).
[357] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/422.
[358] Arapçada ??????? en uzun demektir (ism-i tafdil). Bunun cem'i ???????? (etâvil)'dir. ?????? (tûla) yine etval gibi tafdildir, müennestir, en büyük manasınadır. Buradan ?????? (tuval) cem'i gelir, en büyükler demektir.
[359] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/422-423.
[360] Buhârî, Ezân: 98, Megâzi: 83; Müslim, Salât: 173, (462); Muvatta, Salât: 24, (1, 78); Ebû Dâvud, Salât: 132, (810); Tirmizî, Salât: 230, (308); Nesâî, İftitah: 64, (2, 168); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/423.
[361] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/423-424.
[362] Nesâî, İftitah: 67, (2, 170); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.
[363] Buharî, Ezân: 99, Cihad: 172, Megâzi: 11, Tefsir, Tûr 1; Müslim, Salât: 174, (463); Muvatta, Salât: 23, (1, 78); Ebû Dâvud, Salât: 132, (811); Nesâî, İftitah: 65, (2, 169); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.
[364] Ebû Dâvud, Salât: 133, (815); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.
[365] Nesâî, İftitah: 66, (2, 169); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.
[366] Muvatta, Salât: 25, (1, 79); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/425.
[367] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/425.
[368] Tirmizî, Salât: 231, (309); Nesâî, İftitah: 71, (2, 173); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.
[369] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.
[370] Buhârî, Ezân: 100, 102, Tefsîr, Vettîn 1, Tevhîd: 52; Müslim, Salât: 175, (464); Muvatta, Salât: 27, (1, 79-80); Ebû Dâvud, Salât: 275, (1221); Tirmizî, Salât: 231, (310); Nesâî, İftitah: 72, (2, 173).
[371] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.
[372] Muvatta, Salât: 26, (1, 79); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427.
[373] Ebû Dâvud, Salât: 133. (814). Bu rivâyet Muvatta'da mevcut değildir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427.
[374] Buhârî, Ezân: 106, Tevhîd: 1; Müslim, Salât: 263, (813); Nesâî, İftitah: 69, (2, 171); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427-428.
[375] İbnu Hacer, rivayetler arasındaki farklılıkları da nazar-ı dikkate alarak bunların iki ayrı şahıs olduğuna hükmeder: Biri İhlas'ı başta okurken diğeri sonda okumaktadır, biri cennetle müjdelenirken diğeri Allah'ın sevgisiyle .... gibi.
[376] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/428-429.
[377] Buhârî, Ezân: 106, Fedâilu'l-Kur'ân: 6, 28; Müslim, Müsâfirîn: 275, (822); Ebû Dâvud, Salât: 326, (1396); Nesâî, İftitah: 75, (2, 175, 176); Tirmizî, Salât: 422, (602).
[378] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/430.
[379] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/430-431.
[380] Nesâî, İftitah: 79, (2, 177); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/431.
[381] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/431.
[382] Rezîn tahric etmiştir. Bu hadise Beyhakî Sünen'inde yer vermiştir (2, 381); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.
[383] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.
[384] Ebû Dâvud, Salât: 129, (797); Nesâî, İftitah: 58, (2, 163); Buhârî, Ezân: 104; Müslim, Salât: 43, (396); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/433.
[385] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.
[386] Ebû Dâvud, Salât: 315, (1329); Tirmizî, Salât: 330, (447); Hadisin metni Ebû Dâvud'a ait.
[387] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/434.
[388] Ebû Dâvud, Salât: 310, (1330); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/435.
[389] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/435.
[390] Muvatta, Salât: 29, (1, 80); Ebû Dâvud, Salât: 310, (1332); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/436.
[391] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/436-437.
[392] Ebû Dâvud, Salât: 310, (1328); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/
[393] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438.
[394] Buhârî, Ezân: 70, (Bâb başlığında senetsiz olarak zikreder.); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438.
[395] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438-439.
[396] Ebû Dâvud, Salât: 123, (777, 778, 779); Tirmizî, Salât: 186, (251); İbnu Mâce, İkâmet: 12, (844, 845).
[397] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/439.
[398] Übey İbnu Ka'ab Ashâb'ın büyüklerindendir. Vahiy kâtibidir. Seyyidü'l-Kurrâ bilinir. Cenâb-ı Hakk, Resûlüne Übey'e Kur'an'dan okuması için emretmiş, Aleyhissalatü vasselâm da ona hususî kıraatte bulunmuştur. Übey Kur'an'ı cem'eden nadirlerdendir. Bedir dâhil, bütün gazvelere katılmıştır. (radıyallahu anh).
[399] Ebû Dâvud, Salât: 148, (855); Tirmizî, Salât: 196, (265); Nesâî, İftitah: 88, (2, 183); İbnu Mâce, İkâmet: 21, 22, (891-893); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/441.
[400] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/441.
[401] Muvatta, Kasru's-Salât: 72, (1, 167); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/442.
[402] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/442-443.
[403] Ebû Dâvud, Salât: 148, (863); Nesâî, İftitah: 93, (2, 186); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/443.
[404] Buhârî, Ezân: 141; Müslim, Salât: 233, (493); Ebû Dâvud, Salât: 158, (897); Tirmizî, Salât: 205, (276); Nesâî, İftitah: 140, (2, 211, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.
[405] Buhârî, Eymân: 3, Ezân: 88; Müslim, Salât: 110; Nesâî, İftitah: 106. (2, 193-194).; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.
[406] Buhârî, Ezân: 127, 140, 143, 45; Ebû Dâvud, Salât: 142, (342); Nesâî, İftitah: 182, (2, 234); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.
[407] Sonradan, büluğa ermeyenlerin imamlığı neshedilecektir.
[408] Daha fazla bilgi için Birinci Cilt 425-426. Sayfaya bakın.
[409] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444-447.
[410] Ebû Dâvud, Salât: 154, (88); Nesâî, İftitah: 166, (2, 224-225); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/448.
[411] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/448.
[412] Ebû Dâvud, Salât: 154, (885); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449.
[413] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449.
[414] Bu duanın mânası şudur: "Ey Allah'ım, Ey Rabbimiz, semâvât ve arz dolusu ve bunlardan başka senin istediğin şeyler dolusu hamd sana aittir. Ta'zîm ve senaya layık olan Allah'ım, senin verdiğini önleyecek yoktur. Önlediğini de verecek yoktur. Hiçbir varlık sahibi faydalı olamaz. Varlık sendendir."
[415] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449-450.
[416] Buharî, Ezân: 120, 127,140; Müslim, Salât: 194, (471); Ebû Dâvud, Salât: 147, (852); Tirmizî, Salât: 207, (279); Nesâî, İftitah: 114, (2, 197-198); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/450.
[417] Adıgeçen tume'nîneler hakkında daha geniş bilgi için 2577, 2578, 2582numaralı hadislerin açıklamasına bakılsın.
[418] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/450-451.
[419] Buharî, Ezân: 119, 132,; Nesâî, Sehv: 66, (3, 58-59); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/451.
[420] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/451-452.
[421] Ebû Dâvud, Salât: 148, (862); Nesâî, İftitah: 145, (2, 214); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/453.
[422] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/453.
[423] Ebû Dâvud, Salât: 150, (868); Nesâî, İftitah: 90, (2, 184, 185); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/454.
[424] Sa'd'ın rivayeti 2643 numaradadır, oraya bakılsın; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/454.
[425] Tirmizî, Salât: 192, (258); Nesâî, İftitah: 92, (2, 185); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.
[426] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.
[427] Ebû Dâvud, Salât: 158, (896); Nesâî, İftitah: 141, (2, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.
[428] Müslim, Salât: 234, (494); Tirmizî, Salât: 202, (271); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.
[429] Müslim, Salât: 234, (494); Tirmizî, Salât: 202, (271); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.
[430] Buhârî, Ezân: 130, Müslîm, Salât: 235, (495); Nesâî, İftitah: 52, (2, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.
[431] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.

[432] Tirmizî, Salât: 205, (275); Ebû Dâvud, Salât: 158, (901); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.
[433] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.
[434] Tirmizî, Salât: 206, (277, 278); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.
[435] Nesâî, İftitah: 96, (2, 137); 138, (2, 211); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.
[436] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.
[437] Tirmizî, Salât: 201, (270); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.
[438] Ebû Dâvud, Salât: 141, (838); Tirmizî, Salât: 199, (268); Nesâî, İftitah: 128, (2, 206); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.
[439] Ebû Dâvud, Salât: 141, (839); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.
[440] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.
[441] Ebû Dâvud, Salât: 141, (840, 841); Tirmizî, Salât: 200, (269); Nesâî, İftitah: 128, (2, 206-207); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.
[442] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.
[443] Tirmizî, Salât: 209, (282); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.
[444] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.
[445] Ebû Dâvud, Salât: 187, (992).
[446] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.
[447] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.
[448] Bu hadis, Ebû Dâvud'da mevcut değildir, ancak Tirmizî'de yer almaktadır, (Salât: 214, (288).); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.
[449] Celsetü'l-İstirâha: Birinci rekatle ikinci rekat, üçüncü rekatle dördüncü rekat arasında kıyama geçmeden kısa bir müddet oturma vaziyetinde kalmadır. 2582 numaralı hadisin açıklamasına - 4numaralı kısım-bakılsın.
[450] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.
[451] Buhârî, Ezân: 142, Ebû Dâvud, Salât: 142, (844); Tirmizî, Salât: 213, (287); Nesâî, İftitah: 181, (2, 233-234); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.
[452] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.
[453] Muvatta, Kasru's-Salât: 59, (1, 163); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.
[454] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.
[455] Buhârî, Megâzi: 35; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/462.
[456] Muvatta, Kasru's-Salât: 74, (1, 168); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/462.
[457] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/462.
[458] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/463.
[459] Buhârî, Ezân: 133, 134, 137; Müslim, Salât: 227-231 (490); Ebû Dâvud, Salât: 155, (889, 890); Tirmizî, Salat: 203, (273); Nesâî, İftitah: 130, (2, 208); İbnu Mâce, İkâmet: 19, (883-885).
[460] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/463.
[461] Ebû Dâvud, Salât: 155, (892); Nesâî, İftitah: 129, (2, 207); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/464.
[462] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/465.
[463] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466.
[464] Buhârî, Vitr: 7, Cenâiz: 41, Cizye: 8, Megâzi: 38, Da'avât: 59; Müslim, Mesâcid: 297-308, (677-679); Ebû Dâvud, Salât: 345, (1444-1445); Nesâî, İftitah: 116, (2, 200); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466.
[465] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466-467.
[466] Ebû Dâvud, Salât: 345, (1443); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/467.
[467] Müslim, Mesâcid: 308, (679); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/467.
[468] Buharî, Tefsîr: Âl-i İmrân 9, Megâzi: 21, İ'tisâm: 17; Tirmizî, Tefsîr: Âl-i İmrân (3007); Nesâî, İftitah: 121, (2, 203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.
[469] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.
[470] Ebû Dâvud, Salât: 340, (1428, 1429); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.
[471] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468-469.
[472] Ebû Dâvud, Salât: 340, (1425, 1426); Tirmizî, Salât: 341, (464); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 248); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/469.
[473] Ebû Dâvud, Salât: 340, (1427); Tirmizî, Da'avât: 123, (3561); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 248-249); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.
[474] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.
[475] Müslim, Musâfirîn: 164, (756); Tirmizî, Salât: 285, (387); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.
[476] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.
[477] Bu kelimeler az ileride ayrı ayrı açıklanacak.
[478] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/471.
[479] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/471.
[480] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.
[481] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.
[482] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.
[483] Buhârî, Ezân: 148, 150, el-Amel fi's-Salât: 4, İstizân: 3, 28, Da'avât: 17, Tevhid: 5; Müslim, Salât: 55-61, (402-403); Ebû Dâvud, Salât: 182, (968-969); Tirmizî, Salât: 215, (289); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/473.
[484] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/473-477.
[485] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.
[486] Müslim, Salât: 60, (403); Ebû Dâvud, Salât: 182, (974); Tirmizî, Salât: 216, (290); Nesâî, İftitah: 193, (2, 242-243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.
[487] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.
[488] Nesâî, İftitah: 192, (2, 242); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.
[489] Nesâî, İftitah: 194, (2, 243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.
[490] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.
[491] Ebû Dâvud, Salât: 182, (971); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480.
[492] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480.
[493] Muvatta, Salât: 54, (1, 91); Ebû Dâvud, Salât: 182, (971); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480-481.
[494] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/481-482.
[495] Muvatta, Salât: 55, (1, 91-92); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.
[496] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.
[497] Ebû Dâvud, Salât: 185, (986); Tirmizî, Salât: 217, (291); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.
[498] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.
[499] Melâke-i Mukarrebîn: Allah'a yakın olan büyük melekler: Cebrâli, Mikail, İsrâfil....gibi.
[500] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/484-487.
[501] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/488.
[502] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/488.
[503] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/488.
[504] Müslim, Mesâcid: 114-116, (580); Muvatta, Salât: 48, (1, 88); Ebû Dâvud, Salât: 186, (987); Tirmizî, Salât: 220, (294); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237), Sehv: 32-35, (3, 36-38); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/489.
[505] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/489.
[506] Ebû Dâvud, Salât: 186, (988, 989, 990); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237); Sehv 35, 39, (3, 37, 39); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490.
[507] Tirmizî, Salât: 218, (292); Nesâî, Sehv: 30, (3, 35); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490.
[508] Buhârî, Ezân: 118; Müslim, Mesâcid: 29, (535); Ebû Dâvud, Salât: 150, (867); Nesâî, İftitah: 91, (2, 185); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490-491.
[509] Tirmizî, Da'avât: 135, (3581); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.
[510] Tirmizî, Salât: 219, (293); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.
[511] Nesâî, Sehv: 29, 38, (3, 34, 39); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.
[512] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492.

[513] Buhârî, Ezân: 145; Muvatta, Salât: 51, (1, 89, 90); Nesâî, İftitah: 189, 190, (2, 235, 236). Metin Buhârî'ye aittir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492.
[514] Müslim, Mesâcid: 32, (536); Ebû Dâvud, Salât: 143, (845); Tirmizî, Salât: 210, (283). Metin Müslim'e aittir.
[515] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492-493.
[516] Ebû Dâvud, Salât: 188, (995); Tirmizî, Salât: 270, (366); Nesâî, İftitah: 195, (2, 243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/493.
[517] Teverrük, kelime olarak uyluk'un üst kısmı manasına gelen verik'ten gelir. Teverrük'ün iki ayrı tarifi var:1) Kabalardan birini veya her ikisini sağ ayak üzerine koyarak oturma (çömelme).
2) Kabaları yere koyup ayakları da sağ tarafından çıkararak oturma.
[518] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/493-496.
[519] Müslim, Mesâcid: 119, (582); Nesâî, Sehiv: 68, (3, 61); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/497.
[520] Ebû Dâvud, Salât: 189, (996); Tirmizî, Salât: 221, (295); Nesâî, Sehiv: 71, (3, 63).
[521] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/497.
[522] Ebû Dâvud, Salât: 189, (997), 182, (875); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.
[523] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.
[524] Müslim, Salât: 119, (430); Ebû Dâvud, Salât: 189, (998, 999, 1000); Nesâî, Sehiv: 5, (3, 4, 5); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.
[525] Müslim, Mesâcid: 136, (592); Tirmizî, Salât: 224, (298); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499.
[526] Ebû Dâvud, Salât: 190, (1001); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499.
[527] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499-501.
[528] Ebû Dâvud, Salât: 117, (730-735); Tirmizî, Salât: 227, (304, 305) Hadis Buhârî'de muhtasar olarak gelmiştir (Ezân 145); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/503.
[529] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/503-504.
[530] Tirmizî, Salât: 226, (302); Ebû Dâvud, Salât: 148, (857-861); Nesâî, İftitah: 105, (2, 193), 167, (2, 225); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/504-505.
[531] Ebû Dâvud, Tahâret: 31, (61); Tirmizî, Tahâret: 3, (3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/505.
[532] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/505/506.
[533] Müslim, Salât: 156, (452); Ebû Dâvud, Salât: 130, (804); Nesâî, Salât: 16, (1, 237); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/507.
[534] Müslim, Salât: 161, (454); Nesâî, İftitah: 56, (2, 164); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/507.
[535] Buhârî, Teheccüd: 9; Müslim, Müsâfirîn: 204, (773); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/508.
[536] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/508-509.
[537] Tirmizî, Salât: 283, (385); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/509.
[538] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/509-510.
[539] Ebû Dâvud, Salât: 128, (796); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/510.
[540] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/510.
[541] Müslim, Tahâret: 1, (224); Tirmizî, Tahâret: 1, (1); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.
[542] Ebû Dâvud, Tahâret: 31, (60); Tirmizî, Tahâret: 56, (76); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.
[543] Ebû Dâvud, Tahâret: 48, (101, 102); İbnu Mâce, Tahâret: 41, (399); Tirmizî, Tahâret: 20, (25); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.
[544] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511-512.
[545] Buhârî, Vudû: 54; Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (171); Tirmizî, Tahâret: 44, (58, 60); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 85); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/512.
[546] Müslim, Tahâret: 86, (277); Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (172); Tirmizî, Tahâret:45, (61); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 86); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.
[547] Ebû Dâvud, Salât: 236, (1114).
[548] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.
[549] Muvatta, Tahâret: 74, (1, 38); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.
[550] Tirmizî, Salât: 300, (408); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/514.
[551] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/514-516.
[552] Ebû Dâvud, Tahâret: 133, (366); Nesâî, Tahâret: 186, (1, 155); Buhârî, Salât: 2, (Buhârî, bâb başlığı (tercüme) olarak kaydeder; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.
[553] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.
[554] Ebû Dâvud, Tahâret: 134, (368); Tirmizî, Salât: 420, (600); Nesâî, Zînet: 116, (8, 217); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.
[555] Liyâf'ı bazı lugatlar "vücudu dıştan örten giysi (cübbe, bürde gibi)" diye tarif ederken Cevherî gibi bazıları her çeşit giysiye de ıtlak olunduğunu belirtir. Şu halde, şi'âr ile lihâf bazı manalarda müteradiftir.
[556] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517-518.
[557] Muvatta, Tahâret: 87, (1, 52); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518.
[558] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518.
[559] Ebû Dâvud, Salât: 89, (650); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518-519.
[560] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/519.
[561] Ebû Dâvud, Hamâm: 3, (4017); Tirmizî, Edeb: 22, ,(2770), 39, (2795); İbnu Mâce, Nikâh: 28, (1920); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/520.
[562] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/520-521.
[563] Müslim, Hayz: 74, (338); Ebû Dâvud, Hamâm: 3, (4018); Tirmizî, Edeb: 39, (2794); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/521.
[564] Tirmizî, Edeb: 42, (2801); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/521.
[565] Ebû Dâvud, Libâs: 37, (4113, 4114); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/522.
[566] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/522.
[567] Ebû Dâvud, Cenâiz: 32, (3140); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.
[568] Tirmizî, Edeb: 40, (2798); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.
[569] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.
[570] Buhârî, Salât: 5; Müslim, Salât: 277, (516); Ebû Dâvud, Salât: 78, (626); Nesâî, Kıble: 18, (2, 71); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.
[571] Buhârî, Salât: 5; Ebû Dâvud, Salât: 78, (627).
[572] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523-524.
[573] Buhârî, Salât: 4, 9; Müslim, Salât: 275, (515); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 30, (1, 140); Ebû Dâvud, Salât: 78, (625); Nesâî, Kıble: 14, (2, 69-70); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524.
[574] Buhârî, Salât: 4; Müslim, Salât: 279, (517); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 29, (1, 140); Ebû Dâvud, Salât: 78, (628); Tirmizî, Salât: 254, (339); Nesâî, Kıble: 14, (2, 70); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524.
[575] ???? Sammâ tarzında sarınmak başka hadislerde kesinlikle yasaklanmıştır. (5245, 5246. hadislere bak.)
[576] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524-526.
[577] Ebû Dâvud, Salât: 85, (641); Tirmizî, Salât: 277, (377); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/526.
[578] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/526-527.
[579] Muvatta, Salâtu'l-Cema'a: 37, (1, 142); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/527.
[580] Dır' aslında zırh demektir. Kadının omuzundan ayağa kadar uzanan giysisine Araplar, dır' demişlerdir. Aynı manada olmak üzere kamîs de denir. Kamîs kelimesini dilimizde gömlekle karşılaşırız. Şu halde, burada kastedilen şey, -hangi kelime ile ifade edilirse edilsin-, vücudu omuzdan itibaren örten kollu giyecektir.
[581] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/527-528.
[582] Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 36, (1, 142); Ebû Dâvud, Salât: 84, (639, 640); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/528.
[583] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/528-529.
[584] Buhârî Salât: 14, Ezân: 93, Libâs: 19; Müslim, Mesâcid: 61, (556); Muvatta, Salât: 67, (1, 97, 98); Ebû Dâvud, Salât: 167, (914), Libâs: 11; Nesâî, Kıble: 20, (2, 72).
[585] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/529-530.
[586] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/530.
[587] Nesâî, Kıble: 19, (2, 72); Buhârî, bu ma'nâda bir rivayette bulunmuştur. (Salât, 16, Libâs 12); Müslim, Libâs: 23, (2075); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/531.
[588] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/531.
[589] Ebû Dâvud, Salât: 80, (631); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532.
[590] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532.
[591] Buhârî, Salât: 20, Ezân: 78, 161, 164, Teheccüd: 25; Müslim, Mesâcid: 266-268, (658-660); Muvatta, Kasru's-Salât: 31, (1, 153); Ebû Dâvud, Salât: 71, (612, 658); Tirmizî, Salât: 173, (234);

Nesâî, Mesâcid: 43, (2, 56, 57); İmâmet: 19, (2, 85-86); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532-533.
[592] İbnu Hacer'i söylediğimiz neticeye ulaştıran delillerin serdini gereksiz görüyoruz, mevzumuz açısından tâli kalır.
[593] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/533-534.
[594] Buhârî, Salât: 21, 19, 107, Hayz: 29; Müslim, Mesâcid: 273, (513); Ebû Dâvud, Salât: 91, (656); Nesâî, Mesâcid: 44, (2, 57); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.
[595] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.
[596] Buhârî, Amel fi's-Salât: 9, Salât: 23, Mevâkît: 11; Müslim, Mesâcid: 191, (620); Ebû Dâvud, Salât: 93, (660); Tirmizî, Salât: 411, (584); Nesâî, İftitah: 149, (2, 216); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 64, (1033); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.
[597] İmam Mâlik, Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, Ashâb-ı Re'y (Hanefîler), İshak İbnu Râhûye gibi.
[598] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535-536.
[599] Ebû Dâvud, Salât: 25, (493); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536.
[600] Tirmizî, Salât: 255, (346); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536.
[601] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536-538.
[602] Buhârî, Salât: 54; Müslim, Mesâcid: 20, (530); Ebû Dâvud, Cenâiz: 76; Nesâî, Cenâiz: 106, (4, 95, 96).
[603] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/538.
[604] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/538-539.
[605] Muvatta, Kasru's-Salât: 85, (1, 172); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/539.
[606] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/539-540.
[607] Ebû Dâvud, Salât: 24, (490).
[608] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/540.
[609] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/540-542.
[610] Buhârî, Taksîru's-Salât: 7, 8, 11, 12, Vitr: 5, 6; Müslim, Müsâfirîn: 39, (700); Muvatta, Kasru's-Salât: 22, (1, 150, 151); Ebû Dâvud, Salât: 277, (1224, 1225); Tirmizî, Salât: 345, (472); Tefsir, Bakara: (2961); Nesâî, Kıble: 23, (243, 244). Kıyâmu'l-Leyl: 23, (3, 232).
[611] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542.
[612] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542.
[613] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542-543.
[614] Nesâî, Mesâcid: 42, (2, 56); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544.
[615] Buhârî, Enbiyâ: 8, 40; Müslim, Mesâcid: 2, (520); Nesâî, Mesâcid: 3, (2, 32); İbnu Mâce, İkâmet, Mesâcid: 7, (753); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544.
[616] Bu ifadenin tam anlaşılması için Mescid-i Aksa'nın inşası ile ilgili olan şu rivayetin bilinmesi gerekir: Davud (aleyhisselem) Beytu'l-Makdis'in inşaatına başlamıştı. Sonra Allah Teâla ona şöyle vahyetti: "Ben, onun Süleyman'ın eliyle tamamlanmasına hükmettim...." Râfi İbnu Umeyre'den Taberâni'nin kaydettiği bu rivayete göre, Beyt-i Makdis'in inşatında Hz. Dâvud'un da katkısı vardır.
[617] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544-547.
[618] Buhârî, Salât: 52, Teheccüd: 38; Müslim, Musâfirîn: 208, (777); Ebû Dâvud, Salât: 346, (1448); Tirmizî, Salât: 331, (451); Nesâî, Salâtu'l-Leyl: 1, (3, 197); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/547.
[619] Müslim, Müsâfirîn: 210, (778); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/547.
[620] Tirmizî, Salât: 249, (334); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/548.
[621] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/548-549.
[622] Buhârî, Amel fi's-Salât: 2, Tefsir, Bakara: 43; Müslim, Mesâcid: 35, (539); Ebû Dâvud, 178, (949); Tirmizî, Salât: 297 (405); Nesâî, Sehv: 20; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/549-550.
[623] Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/550-551.
[624] Buhârî, Amel fis's-Salât; 2, 15, Fadâilu'l-Ashâb; 37, Müslim, Mesâcid; 34, (538); Ebû Dâvud, 170, (923, 924); Nesâî, Sehv: 20, (3, 19); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/552.
[625] veya "bir gün yanına gittim...."
[626] Müslim, Mesâcid: 33, (537); Ebû Dâvud, Salât: 171, (930, 931); Nesâî, Sehv: 20, (3, 14-18); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/6-7.
[627] Münâvi, tıyara ile tetayyur arasında fark olduğunu kaydeder: Tetayyur, kalpde hissedilen kötülük (uğursuzluk hissidir); tıyara ise, onun mucibiyle ameldir.
[628] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/7-12.
[629] Müslim, Mesâcid: 40, (542); Nesâî, Sehv: 19, (3, 13); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/13.
[630] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/13-14.
[631] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.
[632] Buhârî, Amel fi's-Salât: 8; Müslim, Mesâcid: 46, (545); Ebû Dâvud, Salât: 175, (946); Tirmizî, Salât: 279, (380); Nesâî, Sehv: 8 (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.
[633] Muvatta, Kasru's-Salât: 43, (1, 157); Ebû Dâvud, Salât: 175, (945); Tirmizî, Salât: 279, (379); Nesâî, Sehv: 7, (3, 6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.
[634] Ebû Dâvud, Salât: 165, (909); Nesâî, Sehv: 10, (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/16.
[635] Buhârî, Ezân: 93, Bed'ü'l-Halk: 11; Ebû Dâvud, Salât: 165, (910); Nesâî, Sehv: 10, (3, 8). Bu rivâyet Müslim'de bulunamamıştır; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/16.
[636] Buhârî, Ezân: 91, Ebû Dâvud, Salât: 167, (913); Nesâî, Sehv: 9, (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/16.
[637] Tirmizî, Salât: 413 (589); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/17.
[638] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/17-19.
[639] Ebû Dâvud, Salât: 168, (916); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/19.
[640] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/20.
[641] Ebû Dâvud, Salât: 170, (927); Tirmizî, Salât: 271, (368); Nesâî, Sehv: 6, (3, 5-6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/20.
[642] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/20-21.
[643] Buhârî, Amel fi's-Salât: 5; Müslim, Salât: 106, (422); Ebû Dâvud, Salât: 173, (939); Tirmizî, Salât: 272, (369); Nesâî, Sehv: 16, (3, 11-12); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/21.
[644] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/21-22.
[645] Buhârî, Mesâcid: 58, (554); Ebû Dâvud, Salât: 22, (482); Nesâî, Mesâcid: 34, (2, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.
[646] Ebû Dâvud, Salât: 22, (482); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.
[647] Ebû Dâvud, Tahâret: 143, (389, 390); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.
[648] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22-24.
[649] Ebû Dâvud, Salât: 169, (922); Tirmizî, Salât: 421, (601); Nesâî, Sehv: 14, (3, 11); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/24.
[650] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/24-25.
[651] Ebû Dâvud, Salât: 169, (921); Tirmizî, Salât: 287, (390); Nesâî, Sehv: 12, (3, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25.
[652] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25.
[653] Tirmizî, Salât: 280, (381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25-26.
[654] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26.
[655] Ebû Dâvud, Salât: 86, (643); Tirmizî, Salât: 278, (378); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26.
[656] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26-27.
[657] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/28.
[658] Buhârî, Salât: 22, 99, 102, 103, 104, 105, 108, Amel fi's-Salât: 10, Vitr: 3, İsti'zân: 37; Müslim, Salât: 267, (512); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 2, (1, 117); Ebû Dâvud, Salât: 112, (711, 712, 713, 714); Nesâî, Tahâret: 120, (1, 101, 102), Kıble: 10, (2, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/28.
[659] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/29.
[660] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/30.
[661] Buhârî, Salât: 90, İlm: 18, Ezân: 161, Cezâu's-Sayd: 25; Müslim, Salât: 254, (504); Muvatta, Kasru's-Salât: 38, (1, 155); Ebû Dâvud, Salât: 110, 113 (703, 704, 715, 716, 717); Tirmizî, Salât: 252, (337); Nesâî, Kıble: 7, (2, 64, 65).
[662] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/30.
[663] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/30-31.
[664] Ebû Dâvud, Salât: 114, (718); Nesâî, Kıble: 7, (2, 65); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31.
[665] Ebû Dâvud, Menâsik: 89, (2016); Nesâî, Kıble: 9, (2, 67) İbnu Mâce, Menâsik: 33, (2958); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31.

[666] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31-32.
[667] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.
[668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.
[669] Buhârî, Salât: 100, Bed'ül-Halk: 11; Müslim,Salât: 259, (505); Muvatta, Kasru's-Salât: 33, (1, 154); Ebû Dâvud, Salât: 108, (697, 698, 699, 700); Nesâî, Kıble: 8, (2, 66); Kasâme: 45, (8, 61-62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.
[670] Buhârî, Salât: 101; Müslim, Salât: 261, (507); Muvatta, Kasru's-Salât: 34, (1, 154, 155); Ebû Dâvud, Salât: 109, (701); Tirmizî, Salât: 251, (336); Nesâî, Kıble: 8, (2, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/35.
[671] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/35-36.
[672] Ebû Dâvud, Salât: 110, (705, 706); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/36-37.
[673] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.
[674] Ebû Dâvud, Salât: 106, (694); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.
[675] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.
[676] Ebû Dâvud, Salât: 103, (689); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.
[677] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.
[678] Müslim, Salât: 241, (499); Ebû Dâvud, Salât: 102, Tirmizî, Salât: 250, (335); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.
[679] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38-39.
[680] Müslim, Salât: 265, (510); Ebû Dâvud, Salât: 110, (702); Tirmizî, Salât: 253, (338); Nesâî, Kıble: 7, (2, 63); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 38, (952); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/39.
[681] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/39-40.
[682] Buhârî, Salât: 92, 90; Müslim, Salât: 245, (501); Ebû Dâvud, Salât: 102, (687); Nesâî, Kıble: 4, (2, 62); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 164, (1304, 1305); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/40.
[683] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/40-41.
[684] Buhârî, Salât: 98, 50; Müslim, Salât: 247, (502); Muvatta, Kasru's-Salât: 41, (1, 157); Ebû Dâvud, Salât: 104, (692); Tirmizî, Salât: 261, (352); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/41.
[685] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/41.
[686] Ebû Dâvud, Salât: 105, (693); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.
[687] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.
[688] Ebû Dâvud, Salât: 107, (695); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.
[689] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.
[690] Buhârî, Salât: 106, Edeb: 18; Müslim, Mesâcid: 41, (543); Muvatta, Kasru's-Salât: 81, (1, 170); Ebû Dâvud, Salât: 169, (917, 918, 919, 920); Nesâî, Mesâcid: 19, (2, 45), Sehv: 13, (3, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/43.
[691] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/43-44.
[692] Buhârî, Vudû: 53, Müslim, Müsâfirîn: 222, (786); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 3, (1, 118); Ebû Dâvud, Salât: 308, (1310); Tirmizî, Salât: 263, (355); Nesâî, Tahâret: 117, (1, 99-100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/44.
[693] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/45.
[694] Müslim, Salât: 232, (492); Ebû Dâvud, Salât: 88, (647); Nesâî, İftitah: 147, (2, 215-216); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/45-46.
[695] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/46.
[696] Kifi: en-Nihaye'de açıklandığına göre, devenin hörgücünün etrafına bez sarılarak elde edilen oturma yerine denmektedir.
[697] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/46-47.
[698] Müslim, Mesâcid: 67, (560); Ebû Dâvud, Tahâret: 43, (89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/47.
[699] Muvatta, Kasru's-Salât: 49, (1, 159); Ebû Dâvud, Tahâret: 43, (88); Tirmizî, Tahâret: 108, (142); Nesâî, İmâmet: 51, (2, 110, 111); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 114, (616); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/47.
[700] (Açıklama daha önce geçti. Geniş açıklama 3999 ve 4000 numaralı hadislerde gelecek.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/48.
[701] Buhârî, Sehv: 1, 5; Ezân: 145, 147, Eymân: 15; Müslim, Mesâcid: 85, (570); Muvatta, Salât: 65, (1, 96); Ebû Dâvud, Salât: 200, (1034, 1035); Tirmizî, Salât: 288, (391); Nesâî, Sehv: 21, (3, 19, 20), 28, (3, 34), İftitâh: 196, (2, 244); İbnu Mâce, İkâmet: 131, (1206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/49.
[702] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/49-50.
[703] Ebû Dâvud, Salât: 198, (1028)
[704] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.
[705] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.
[706] Müslim, Mesâcid: 88, (571); Muvatta, Salat: 62, (1, 95); Ebu Davud, Salat: 197, (1024, 1026, 1027, 1029); Tirmizi, Salat: 291, (396); Nesai, Sehv: 24, (3, 27); İbnu Mace, İkamet: 132, (1210); 133, (1212); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.
[707] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/52.
[708] Tirmizî, Salât: 291, (398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/53.
[709] Buhârî, Sehv: 3, 4, 5, Mesâcid: 88, Cemâat: 69, Edeb: 45, Haberu'l-Vâhid: 1; Müslim, Mesâcid: 97, (573); Muvatta, Salât: 58, (1, 93); Ebû Dâvud, Salât: 195, (1008, 1009, 1010, 1011, 1012); Tirmizî, Salât: 289, (394); 292, (399); Nesâî, Sehv: 22-23, (3, 20, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/53.
[710] Ebû Dâvud, Salât: 195, (1008); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/54.
[711] (Bu hadisleri 2708, 2709 numarada açıkladık).
[712] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/54-56.
[713] Buhârî, Sehiv: 2, Salât: 31, 32, Eymân: 15, Haberu'l-Vâhid: 1; Müslim, Mesâcid: 89, (572); Ebû Dâvud, Salât: 196, (1019, 1020, 1021, 1022); Nesâî, Sehv: 26, (3, 31-36); Tirmizî, Salât: 289, (392, 393); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/56-57.
[714] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/57-58.
[715] Ebû Dâvud, Salât: 201, (1036); Tirmizî, Salât: 269, (365); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/58-59.
[716] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/59.
[717] Muvatta, Sehv: 2, (1, 100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/60.
[718] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/60-61.
[719] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/62-64.
[720] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/64.
[721] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/65.
[722] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/65-66.
[723] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 9, 8, 12; Müslim, Mesâcid: 103, (575); Ebû Dâvud, Salât: 333, (1411, 1412, 1413); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/66.
[724] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/66.
[725] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 10, Muvatta, Kur'ân: 16, (1, 206).
[726] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/67.
[727] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/67.
[728] Müslim, Îmân: 133, (81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.
[729] Ebû Dâvud, Salât: 335, (1415); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.
[730] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.
[731] Ebû Dâvud, Salât: 328, (1401); İbnu Mâce, İkâmet: 71, (1057); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/69.
[732] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/69.
[733] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 3, Enbiya 39; Ebû Dâvud, Salât: 332, (1409); Tirmizî, Salât: 405, (577); Nesâî, İftitah: 48, (2, 159); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/69-70.
[734] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/70-72.
[735] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 4, 1, Menâkıbu'l-Ensâr: 29, Meğâzî: 7, Tefsir, Necm; Müslim, Mesâcid: 105, (576); Ebû Dâvud Salât: 330, (1406); Nesâî, İftitah: 49, (2, 160). Metin, Buhârî'deki metindir.; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/72.
[736] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/72-73.

[737] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/73.
[738] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/73-74.
[739] Hemen belirtelim ki: Garânik hâdisesiyle ilgili rivayetin saçmalığı sebebiyle pek çok âlim -görüleceği üzere- vak'ayı reddetmiş, rivayetin uydurma olduğunu söylemiştir. Rivayeti reddetmeyip ifade ettiği sakatlık ve yanlışlığı açıklayan, te'vil eden âlimler de var. İbnu Hacer'in açıklaması bu ikinci grubu temsil edecektir.
[740] Mürsel, senesinde kopukluk olan (çoğu kere de sahabe ismi düşen) hadislere denir. Mürsel hadis zayıftır, ancak bazı alimler mürselle amel etmiştir (2. cilt 112. sayfaya bakın). Bir mevzuda gelen birkaç zayıf, birbirini destekleyeceği için çok tarikten gelen zayıfla amel, ülemâca benimsenen bir prensiptir.
[741] Yani mana şöyle olur: "... Şu şefaatleri umulan meleklerin erkekleri sizin de dişileri Allah'ın mı, bu ne insafsız bir taksim..."
(8) Bundan maksad şudur: Bahsin başında Hacc suresinden kaydettiğimiz ayette, "Biz senden evvel hiçbir Resul göndermedik ki o, (birşey) arzu ettiği zaman şeytan) onun dilediği hakkında illa bir fitne meydana atmasın..." ayetinde geçen ???????? "arzu ettiği zaman" kelimesini İbnu Abbas, ??? yani "tilâvet ettiği zaman" diye açıklar. Keza aynı âyette geçen ????????????? dileği kelimesine de ??????????
"Kur'an okuması"diye açıklar.
(9) Bu yorumu esas alınca, başta kaydettiğimiz meali şöyle anlamanız gerekecek: "(Ey Muhammed)! Biz, senden evvel hiçbir resul, hiçbir nebi göndermedik ki, o (bir vahiy) kıraatte bulunduğu zaman şeytan O'nun kıraatı hususunda illa (bir fitne) meydana atmış olmasın. Nihayet Allah şeytanın ilkâ edeceği (o fitneyi) giderir, iptal eder..."
[742] Bu tahlîl, Zaman Gazetesi tarafından 12 Mart 1989 günü Ankara Kocatepe Camiinde düzenlenen Kur'an Sempozyumu'nda Prof. Dr. Suat Yıldırım tarafından tebliğ olarak sunulmuştur; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/74-78.
[743] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/78.
[744] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/78-79.
[745] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/79-80.
[746] Arapçada reâ fiili, soru cümlesi olarak, sözün başında geldiği zaman, peşinden, merdud bir şeye dikkat çekileceğini gösterir. "Araplar, bir kimsenin reddettikleri bir işinden dolayı, bir başkalarının da tuhaf karşılamalarını sağlamak istediklerinde bu tabiri kullanırlar" (Taberî, Bakara 158). Kur'an'da da bu şekilde kullanılmıştır (Ferra, Meanî, 1/170). Efe raeytellezî tevellâ (Baksana o yüz çevirene!) (53/33. Keza 26/75, 35/40).
[747] Taberî, 27/58; Elmalılı 6/4596.
[748] Sahîh, Necm sûresinin tefsiri), İmam Ahmed (Müsned), 6/399-400) ve Nesâî (İftitah, 2/160).
[749] Tefsiru't-Taberî, 27/186-189.
[750] Taberî, 27 (187-188).
[751] M.H. Heykel, s. 96; Seyyid Kutup, Necm sûresinin tefsiri, 27/73.
[752] Bkz. Hakka, 46; Yunus 15; İsrâ 74; Furkan 32, A'lâ 6).
[753] Razî Mefâtihu'l-Gayb: 6/245.
[754] eş-Şifa: 2/11.
[755] er-Ravdu'l-Unûf: 1/229.
[756] bkz. Mevdûdî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber, 1/487.
[757] Mevlânâ Şiblî, Asr-ı Saadet, c. 1; A.H. Berkî-O. Keskioğlu, Hatemu'l-Enbiya, s. 96-106.
[758] s. 16-17.
[759] (12) Habeşistan'a hicret eden müslümanların bir kısmı Hicret-i Nebeviye'ye yakın, bir kısmı ise hicreti müteakip; bir kısmı ise çok sonra dönmüşlerdir. (A. H. Berkî-O, Keskioğlu, Hatemu'l-Enbiya, s. 96).
[760] (13) Abdullah İbnu'z-Ziba'râ, başlangıçta İslâm'ın en şiddetli aleyhdarlarından biri idi. Mekke'nin fethinden sonra Necran'a kaçtı. Daha sonra dönüp özür diledi, 15/636'da vefat etti (Zirikli, A'lâm).
[761] İbn Âşûr, Tefsîru't-Tahrîr, 17/305.
[762] Kitabu'l-Asnâm, trc. B. Bilgin, metin s. 13; trc s. 32.
[763] Elmalılı Hz. Yazır, 6/4597.
[764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/81-89.
[765] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 6; Müslim, Mesâcid: 106, (577); Ebû Dâvud, Salât: 329, (1404); Tirmizî, Salât: 404, (576); Nesâî, İftitah: 50, (2, 160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/89.
[766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/89.
[767] Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 7, 6, Ezân: 100, 102; Müslim, Mesâcid: 107; Muvatta, Kur'ân: 12, (1, 205); Ebû Dâvud, Salât: 331, (1407); Nesâî, İftitâh: 51, (2, 161); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.
[768] Müslim, Mesâcid: 108, (578); Ebû Dâvud, Salât: 331, (1407); Tirmizî, Salât: 402,(573, 574); Nesâî, İftitâh: 51, 52, (2. 161,162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.
[769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.
[770] Ebû Dâvud, Salât: 329, (1403); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.
[771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.
[772] Ebû Dâvud, Salât: 334, (1414); Tirmizî, Salât: 407, (508); Nesâî, İftitah: 71, (2, 222); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/91.
[773] Bu secde tesbihi müteakip rivayette gelecektir.
[774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/91.
[775] Tirmizî, Da'avât: 33, (3420); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/92.
[776] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/92-93.
[777] Ebû Dâvud, Cihâd: 174, (2774); Tirmizî, Siyer: 25, (1578); İbnu Mâce, İkâmet: 192, (1394); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/94.
[778] Ebu Dâvud'un rivâyetinde bu mevki Azvera diye açıklanır. Burası Cuhfe tepesi olup üzerinden Mekke-Medine yolunun geçtiği, Mekke'ye yakın bir yer olduğu belirtilir.
[779] Ebû Dâvud, Cihâd: 174, (2775); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/94-95.
[780] Bu hadise 654.hadiste geçmiştir, (4, 19).
[781] Hz. Ali, daha Haricîler çıkmazdan önce, arkadaşlarına dinden çarçabuk çıkacak bir cemaatin çıkacağını, onların delilinin içlerinde birinin çolak olacağını söylemişti. Bunu çok kereler; ashabı ondan dinlemişti. Nehravân'a Haricilerle savaşmak üzere çıkınca bu çolağın aranmasını söyledi. Bidayette "yok, bulamadık" diyenlere Hz. Ali: "Vallahi o, bunların arasında, aranan çolak bulunur. Kolunda kadın memesi iriliğinde bir et topağı görülür. Hz. Ali "Allahuekber" Ne yalan söyledim ne de bana yalan söylendi" der ve Resûlullah'ın bunu haber verdiğini açıklar.
[782] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/95-96.
[783] Ebu Sevr'in kasteddiği âyet meâlen şöyledir: "(Ey Muhammed)! Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler, kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar..." (Nisâ).
[784] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/99-100.
[785] Buhârî, Ezân: 30, Cuma: 2; Müslim, Salât: 272 (649); Ebû Dâvud, Salât: 49, (559); Tirmizî, Salât: 245, (330); İbnu Mâce, Mesâcid: 16, (788); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/101.
[786] Buhârî, Ezân: 30, Müslim, Salât: 272; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/101.
[787] Rezîn ilavesidir. Derim ki bu rivâyet Buhârî' nin Sahîh'inde mevcuttur. Buhârî, Ezân 31; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/102.
[788] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/102-106.
[789] Müslim, Mesâcid: 260, (656), Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 7, (1, 132); Ebû Dâvud, Salât: 48, (555); Tirmizî, Salât: 165. (221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/107.
[790] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/107.
[791] Müslim, Mesâcid: 278, (663); Ebû Dâvud, Salât: 49, (586); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/107-108.
[792] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/108.
[793] Mescidlerle ilgili daha geniş bilgiyi kitabımızın Mescid bölümünde bulacaksınız (5504-5525).
[794] Müslim, Mesâcid: 255, (653); Nesâî, İmâmet: 50, (2, 109); Ebû Dâvud, Salât: 47, (552); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/109.
[795] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/109-111.
[796] Ebû Dâvud, Salât: 47 (551); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/111.
[797] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/111.
[798] Buhârî, Ezân: 29, Husûmât: 5, Ahkâm: 52; Müslim, Mesâcid: 252, (651); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 3, (1, 129-130); Ebû Dâvud, Salât: 47, (548, 549); Tirmizî, Salât: 162, (217); Nesâî, İmâmet:

49, (2, 107); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/112.
[799] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/112-113.
[800] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/113-115.
[801] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/116.
[802] Müslim, Mesâcid: 256, (654); Ebû Dâvud, 47, (550); Nesâî, İmâmet: 50, (2, 108, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/116.
[803] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/116-117.
[804] Tirmizî, Salât: 162, (218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/117.
[805] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.
[806] Buharî, Ezân: 31; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.
[807] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.
[808] Buhârî, Ezân: 40, 50, 153, 154, Salât: 45, 46, Teheccüd: 36, Megâzî: 11, Et'ime: 15, Rikâk: 6, İstitâbe: 9; Müslim, İman: 54, (33); Muvatta, Kasru's-Salât: 86, (1, 172); Nesâî, İmâmet: 10, (2, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/119.
[809] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/119-120.
[810] Buhârî, Ezân: 18, 40; Müslim, Misâfirîn: 22, (697); Muvatta, Salât: 10, (1, 73); Ebû Dâvud, Salât: 214, (1060-1064); Nesâi, Ezân: 17, (2, 15); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/120-121.
[811] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/121.
[812] Müslim, Mesâcid: 290, (673); Tirmizî, Salât: 174, (235); Edeb: 24 (2773); Ebû Dâvud, Salât: 61, (582, 583, 584); Nesâî, İmâmet: 3, 6, (2, 76-77); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/122.
[813] Müslim, Mesâcid: 289, (672); Nesâî, İmâmet: 5, (2, 77); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/122.
[814] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/122-123.
[815] Ebû Dâvud, Salât: 61, (590); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/123.
[816] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124.
[817] Buhârî, Megâzî: 52; Ebû Dâvud, Salât: 61, (585-587); Nesâî, Ezan: 8, (2, 9-10); Kıble: 16, (2, 70). İmâmet: 11, (2, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124.
[818] Şâfi'î de cum'a namazını istisna tutar ve caiz görmez.
[819] Ashab nezdinde bu husus mühim bir prensip olmalıdır. Çünkü, Resûlullah'tan sonra azl'in cevazı münakaşa edildiği vakit, Ebu Sa'îd ve Câbir (radıyallahu anhümâ), "Biz azil yaparken Kur'an nâzil oluyordu, bizi yasaklayıcı bir vahiy gelmedi" diye istidlal ederek, "azl"in cevazına hükmetmişlerdir.
[820] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124-125.
[821] Buhârî, Ezân: 54, Ahkâm: 25; Ebû Dâvud, Salât: 61, (588); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.
[822] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.
[823] Buhârî, Ezan: 54, (Bâb başlığında (senetsiz) kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.
[824] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126-127.
[825] Ebû Dâvud, Salât: 65, (595); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/127.
[826] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/127-128.
[827] Buhârî, Ezân: 60, 63, 66, Edeb: 74; Müslim, Salât: 180, (465); Ebû Dâvud, Salât: 68, (599, 600) Tirmizî, Salât: 410, (583); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/128.
[828] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/128-129.
[829] Ebû Dâvud, Salât: 63, (593); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/129-130.
[830] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/130.
[831] Tirmizî, Salât: 266, (360); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/131.
[832] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/131.
[833] Buhârî, Ezân: 60, 63, 66, 74; Müslim, Salât: 178, (465); Ebû Dâvud, Salât: 127, (790, 791, 793,); Nesâî, İmâmet: 39, 41 (2, 97-98); İftitâh: 63, 70, (2, 168, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/132.
[834] Fitne kelimesinin taşıdığı manalar üzerinde kitabımızın Fitne Bölümü'nün umumi açıklama kısmında duracağız. (4759hadis).
[835] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/132-134.
[836] Buhârî, Ezân: 62; Müslim, Salât: 186, (467); Muvatta, Cemâat: 13, (1, 134); Ebû Dâvud, Salât: 127, (794-795); Nesâî, İmâmet: 35, (2, 94); Tirmizî, Salât: 175, (236); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/134.
[837] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/134-135.
[838] Buhârî, Ezân: 65; Müslim, Salât: 189, (469, 470), 196, (473); Tirmizî, Salât: 175, (237), 276, (376); Nesâî, İmâmet: 35, (2, 94-95); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/135.
[839] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/135-136.
[840] Ebû Dâvud, Salât: 129, (802); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/136.
[841] 2550numaralı hadise bakın.
[842] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/136.
[843] Ebû Dâvud, Salât: 46, (545); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.
[844] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.
[845] Ebû Dâvud, Salât: 73, (616); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.
[846] Hz. Muâviye dedi ki: "Cum'ayı kılınca konuşmadıkça veya çıkmadıkça başka namaz ekleme. Çünkü Resûlullah bize böyle emretti."; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137-138.
[847] Buhârî, Ezân: 157, 152, 162, 164; Nesâî, Sehv: 77, (3, 67); Ebû Dâvud, Salât: 203, (1040); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/138.
[848] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/138-139.
[849] Ebû Dâvud, Tahâret: 43, (90); Tirmizî, Salât: 265, (357); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/139.
[850] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/139-140.
[851] Müslim, Salât: 122, (432); Nesâî, İmâmet: 26, (2, 90); Ebû Dâvud, Salât: 96, (674); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/141.
[852] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/141-142.
[853] Müslim, Salât: 123, (432); Ebû Dâvud, Salât: 96, (675); Tirmizî, Salât: 168, (228); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/142.
[854] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/142-143.
[855] Buhârî, Ezân: 57, 58, 59, 77, 79, İlm: 41, Vudû: 5, 36, Ezân: 161, Vitr 1, Amel fi's-Salât: 1, Tefsir Âl-i İmrân: 17, 18, 19, 20, Libâs: 71, Edeb: 118, Da'avât: 10, Tevhid: 27; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 181, (763); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 11, (1, 121, 122); Ebû Dâvud, Salât: 70, (610, 611); Tirmizî, Salât: 171, (232); Nesâî, İmâmet: 45, (2, 104); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 44, (973); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/143.
[856] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/143-144.
[857] Müslim, Mesâcid: 26, (534); Ebû Dâvud, Salât: 71; (613); Nesâî, Mesâcid: 27, (2, 49-50); İftitah: 90, (2, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/144.
[858] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/144.
[859] Müslim, Salât: 132, (440); Ebû Dâvud, Salât: 98, (678); Tirmizî, Salât: 166, (224); Nesâî, İmâmet: 32, (2, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.
[860] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.
[861] Buhârî, Ezân: 71, Müslim, Salât: 127, (436); Ebû Dâvud, Salât: 94, (662, 663); Tirmizî,Salât: 167, (227); Nesâî, İmâmet: 25, (2, 89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.
[862] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145-146.
[863] Buhârî, Ezân: 132, 72, 74, 76; Müslim, Salât: 124, (433, 434); Ebû Dâvud, Salât: 94, (667-671); Nesâî, İmâmet: 27, 28, 30, (2, 91); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/146.
[864] Ebû Dâvud, Salât: 94, (666); Nesâî, İmâmet: 31, (2, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/147.
[865] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/147.
[866] Ebû Dâvud, Salât: 94, (672); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.
[867] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.
[868] Ebû Dâvud, Salât: 100, (682); Tirmizî, Salât: 170, (230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.
[869] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148-149.

[870] Müslim, Salât 130, (438); Ebû Dâvud, Salât 98, (680); Nesâî, İmâmet 17, (2, 83); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/149.
[871] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/149.
[872] Müslim, Salât: 119, (430); Ebû Dâvud, Salât: 94, (661); Nesâî, İmâmet: 28, (2, 92); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.
[873] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.
[874] Müslim, Salât: 131, (439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.
[875] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150-151.
[876] Buhârî, Ezân: 74, 82; Müslim, Salât: 86-89, (414-417); Ebû Dâvud, Salât: 69, (603, 604); Nesâî, İftitâh: 30, (2, 141-142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/151.
[877] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/151-154.
[878] Buhârî, Ezân: 53; Müslim, Salât: 114, (427); Ebû Dâvud, Salât: 76, (623); Tirmizî, Salât: 409, (582); Nesâî, İmâmet: 38, (2, 96); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154.
[879] Muvatta, Salât: 57,(1, 92); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154.
[880] Buhârî, Ezân: 52, 91, 133; Müslim, Salât: 198, (474); Ebû Dâvud, Salât: 75, (620, 621, 622); Tirmizî, Salât: 208, (281); Nesâî, İmâmet: 38, (2, 96); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154.
[881] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154-155.
[882] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/155.
[883] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.
[884] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 29; Müslim, Mesâcid: 162, (607); Muvatta, Vukûtu's-Salât: 18, (1, 11); Ebû Dâvud, Salât: 156, (893); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.
[885] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.
[886] Tirmizî, Salât: 414, (591); Ebû Dâvud, Salât: 28, (506); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.
[887] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156-157.
[888] Ebû Dâvud, Salât: 67, (597); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/158.
[889] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/158-159.
[890] Buhârî, Salât: 64, 18, Cuma: 36, İ'tikaf: 32, Hibe: 3; Müslim, Mesâcid: 44, (544), Ebû Dâvud, Salât: 221, (1080); Nesâî, Mesâcid: 45, (2, 57-59); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/159-160.
[891] İslam'da Çevre Sağlığı kitabımızda bu mevzuda geniş tahliller mevcuttur. Bilhassa 59-62.sayfalar.
[892] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/160-161.
[893] Buhârî, Ezân: 80, Libâs: 43; Ebû Dâvud, Salât: 243, (1126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/161-162.
[894] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/162.
[895] Buhârî, Ezân: 23, Cuma: 18; Müslim, Mesâcid: 151, (602); Muvatta, Salât: 4, (1, 68-69); Ebû Dâvud, Salât: 55, (572-573); Tirmizî, Salât: 244, (327); Nesâî, İmâmet: 57, (2, 114-115); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/163.
[896] Çünkü hadis,cum'aya yetişmiş olmak için birinci rek'ate yetişmeyi şart koşmuştur.
[897] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/163-164.
[898] Ebû Dâvud, Salât: 146, (851); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/164.
[899] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/164.
[900] Ebû Dâvud, Salât: 136, (823, 824); Tirmizî, Salât: 232, (311); Nesâî, İftitâh: 29, (2, 141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/165.
[901] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/165-166.
[902] Müslim, Salât: 47, (398); Ebû Dâvud, Salât: 138, (828); Nesâî, İftitah: 27, 28, (2, 140-141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/166.
[903] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/166.
[904] Ebû Dâvud, Salât: 163, (907); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/167.
[905] Bu mevzuyu 947numaralı hadiste uzunca açıkladık. Arza bahsi 4.cilt 483.sayfada geçti.
[906] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/167.
[907] Ebû Dâvud, Salât: 164, (903); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/167.
[908] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168.
[909] Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 8, (1, 132); Nesâî, İmâmet: 53, (2, 112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168.
[910] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168-169.
[911] Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 9, (1, 133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/169.
[912] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/169.
[913] Ebû Dâvud, Salât: 58, (579); Nesâî, İmâmet: 56, (2, 114); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/169-170.
[914] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170.
[915] Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 12, (1, 133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170.
[916] Akşam üç rek'attir, dolayısiyle tekdir. İki sefer kılınca altıya çıkar ve çift olur. Halbuki akşam gündüzün teklisidir, vitir namazı da gecenin teklisi olduğu gibi.
[917] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170-171.
[918] Müslim, Müsâfirîn: 63, (710); Ebû Dâvud, Salât: 294, (1266); Tirmizî, Salât: 312, (421); Nesâî, İmâmet: 60, (2, 126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171.
[919] Muvatta, Kasru's-Salât: 75, (1, 168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171.
[920] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171-172.
[921] Ebû Dâvud, Salât: 74, (617); Tirmizî, Salât: 300 (408); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/172-173.
[922] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173.
[923] Buhârî, Ezân: 55; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173.
[924] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173-174.
[925] Rivayet meâlen şöyle: Medine ahâlisi, Resûlullah'ın hicretle gelmesinden ve Cuma ile ilgili farz inmesinden önce toplamdılar. Ensar dedi ki: "Yahudilerin bir günü var her yedi günde bir kere toplanırlar. Hıristiyanlar da böyle. Gelin biz de bir gün tesbit edelim, o gün toplanalım, Allah'ı zikredip ibadet yapalım, şükredelim." Arûbe gününü bu toplanma günü yaptılar. Es'ad İbnu Zürare'de o gün toplandılar. Es'ad onlara o gün namaz kıldırdı. Bundan sonra Allah, cum'â sûresini indirdi: "Ey iman edenler, Cuma günü ezan okunduğu vakit Allah'ın zikrine koşun" (Cum'a 9). Bu rivayet o sahabîlerin içtihadla o günü seçtiklerini ve isminin böylece cum'a olduğunu ifade eder.
[926] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/176-177.
[927] Buhârî Cuma: 4, 19; Müslim, Cum'a: 10, (850); Muvatta, Cuma: 1, (1, 101); Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (351); Tirmizî, Salât: 358, (499); Nesâî, Cuma: 14, (3, 99); İbnu Mâce, İkâmet: 82, (1092); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/178.
[928] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/178-181.
[929] Müslim, Cuma: 24, (850); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/181.
[930] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/181.
[931] Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (345, 346); Tirmizî, Salât: 356, (496); Nesâî,Cuma: 12, (3, 97); İbnu Mâce, İkâmet: 80, (1027); Buhârî, Cuma: 6; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/182.
[932] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/183.
[933] Ebû Dâvud, Salât: 235, (1113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/184.
[934] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/184-185.
[935] Ebû Dâvud, Salât: 209, (1051); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/186-187.
[936] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/187-188.
[937] Ebû Dâvud, Salât: 215, (1067); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/188.
[938] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/188-190.
[939] Ebû Dâvud, Salât: 212, (1056); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.
[940] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.
[941] Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (342); Nesâî, Cuma: 2, (3, 89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.
[942] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190-191.
[943] Tirmizî, Salât 360, (502); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/191.

[944] Kelimeye bağlı tercümesi: "Gece, kimi âilesine sığındırırsa Cuma ona farzdır" şeklinde olmalıdır.

[945] Bu hadis, iki rivayet sonra, 2859 numarada kaydedilen rivayettir.
[946] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/191-192.
[947] Nesâî, Mevâkît: 30, (1, 274, 275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.
[948] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.
[949] Nesâî, Cuma: 41, (3, 112, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.
[950] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.
[951] Tirmizî, Salât: 360, (501); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.
[952] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.
[953] Ebû Dâvud,Salât: 210, (1052).; Tirmizî, Salât: 359, (500); Nesâî, Cuma: 2, (3, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.
[954] Ebû Dâvud, Salât: 211, (1053-1054); Nesâî, Keffâret: 3, (3, 89); İbnu Mâce, İkâmet: 93, (1128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.
[955] Ebû Dâvud, Salât: 213, (1058, 1059); Nesâî, İmâmet: 51, (2, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/194.
[956] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/194.
[957] Buhârî, Cuma: 16, Ebû Dâvud, Cuma: 224, (1084); Tirmizî, Salât: 361, (503); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195.
[958] Buhârî, Cum'a: 16; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195.
[959] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195-196.
[960] Buhârî, Cuma: 21, 22, 24, 25; Ebû Dâvud, Salât: 225; Tirmizî, Salât: 372, (516); Nesâî, Cuma: 15, (3, 100, 101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/196.
[961] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/196-197.
[962] Buhârî, Cuma: 30, 27; Müslim, Cuma: 33, Ebû Dâvud, Salât: 227, (1092); Tirmizî, Salât: 363, (506); Nesâî, Cum'a: 33, (3, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/198.
[963] Nesâî, Cuma: (3,109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/198.
[964] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/198-199.
[965] Müslim Cuma: 39, (864); Nesâî, Cuma: 18, (3, 102); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/199.
[966] Müslim, Cuma: 53, (874); Ebû Dâvud, Salât: 230, (1104); Tirmizî, Salât: 371, (515); Nesâî, Cuma: 29, (3, 108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/200.
[967] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/200.
[968] Müslim, Cuma: 43, (867); Nesâî, İydeyn: 22, (3, 188, 189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/201.
[969] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/201-203.
[970] Ebû Dâvud, Salât: 229, (1097, 1098).
[971] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/203.
[972] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/203-205.
[973] Müslim, Cuma: 41, (866), Ebû Dâvud, Salât: 229, (1101); Nesâî, Cuma: 35, (3, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/205.
[974] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/205.
[975] Müslim, Cuma: 47, (869); Ebû Dâvud, Salât: 231, (1106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/206.
[976] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/206.
[977] Tirmizî, Nikâh: 16, (1106); Ebû Dâvud, Edeb: 22, (4841); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207.
[978] Ebû Dâvud, Edeb: 21, (4840); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207.
[979] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207-208.
[980] Ebû Dâvud, Salât: 232, (1108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209.
[981] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209.
[982] Müslim, Cuma: 60, (876); Nesâî, Zînet: 123, (8, 220); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209-210.
[983] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.
[984] Müslim, Cuma: 8, (1, 104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.
[985] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.
[986] Buhârî, Cuma: 36, Müslim, Cuma: 11, (851); Muvatta, Cuma: 6, (1, 103); Ebû Dâvud, Salât: 235, (1112); Tirmizî, Salât: 368, (512); Nesâî, Cuma: 22, (3 103, 104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210-211.
[987] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/211.
[988] Müslim, Cuma: 61, (877); Ebû Dâvud, Salât: 242, (112); Tirmizî, Salât: 374, (519); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/212.
[989] Ebû Dâvud, Salât: 242, (519); Nesâî, Cum'a: 39, (3, 111, 112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/212.
[990] Müslim, Cuma: 64, (879); Ebû Dâvud, Salât: 218, (1074); Tirmizî, Salât: 375, (520); Nesâî, Cuma: 38, (3, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.
[991] Müslim, Cuma: 52, (873); Ebû Dâvud, Salât: 229, (1100); Nesâî, Cuma: 28, (3, 107.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.
[992] Buhârî, Tefsir:, Zuhruf: 2, Bed'ü"l-Halk: 6, 10; Müslim, Cuma: 49, (871); Ebû Dâvud, Hurûf: 1, (3992); Tirmizî, Salât: 365, (508); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.
[993] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213-214.
[994] Muvatta, Cuma: 18, (1, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/215.
[995] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/215.
[996] Tirmizî, Salât: 369, (513); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.
[997] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.
[998] Müslim, Selâm: 27-30, (2178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.
[999] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216-217.
[1000] Buhârî, Cuma: 20, İsti'zân: 31, 32; Müslim, Selam: 28, (2177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217.
[1001] Ebû Dâvud, Salât: 234, (1110); Tirmizî, Salât: 370, (514); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217.
[1002] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217-218.
[1003] Ebû Dâvud, Salât: 234, (1111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.
[1004] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.
[1005] Rezîn ilavesidir. Ebû Dâvud'da gelen bir hadisin parçasıdır. Salât: 220, (1079); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.
[1006] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218-219.
[1007] Ebû Dâvud, Salât: 226, (1091); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/219-220.
[1008] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/220.
[1009] Ebû Dâvud, Salât: 239, (1119); Tirmizî, Salât: 379, (526); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/220.
[1010] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/220.
[1011] Buhârî, Cuma: 11; Ebû Dâvud, Salât: 216, (1068); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/221.
[1012] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/221.
[1013] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/223-225.
[1014] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/225.
[1015] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/225.
[1016] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226.
[1017] Buhârî, Taksîru's-Salât: 5, Hacc 24, 25, 27, 117, 119, Cihâd: 104, 126; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 11, (690); Ebû Dâvud, Salât: 271, (1202); Tirmizî, Salât: 391, (546); Nesâî, Salât: 17, (1, 237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226.
[1018] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226-227.
[1019] Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 12, (691); Ebû Dâvud, Salât: 271, (1201); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/227.
[1020] Muvatta, Kasru's-Salât: 15, (1, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/227-228.
[1021] Bir mil dörtbin zirâdır. Bir zirâ 50-70 cm'lik bir uzunluktur. Şu halde bir berîd 64 zirâ yapar, bu da asgari 32 km'dir.
[1022] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/228.
[1023] Tirmizî, Salât: 391, (547); Nesâî, Taksîru's-Salât: 1, (3, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/228.

[1024] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/229.
[1025] Buhârî, Taksîr: 1, Megâzî: 52; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 15, (693); Ebû Dâvud, Salât: 279, (1233); Tirmizî, Salât: 392, (548); Nesâî, Taksîru's-Salât: 4, (3, 121); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/229.
[1026] Buhârî, Taksîr: 1, Megâzî: 52, Ebû Dâvud, Salât: 279, (1230, 1231, 1232); Tirmizî, Salât: 392, (549); Nesâî, Taksîru's-Salât: 4, (3, 121).
[1027] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.
[1028] Ebû Dâvud, Salât: 270, (1229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.
[1029] Ebû Dâvud, Salât: 280, (1235); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.
[1030] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230-231.
[1031] Buhârî, Taksîr: 2, Hacc: 84; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 21, (696); Ebû Dâvud, Hacc: 77, (1965); Tirmizî, Hacc: 52, (882); Nesâî, Taksîru's-Salât: 3, (3, 119, 120); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/231.
[1032] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232.
[1033] Buhârî, Taksîru's-Salât: 2, Hacc: 84; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 17, (694); Nesâî, Taksîru's-Salât: 3, (3, 121); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232.
[1034] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232-233.
[1035] Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1961-1964); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/233.
[1036] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/233-234.
[1037] Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1962).
[1038] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234.
[1039] Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1960); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234.
[1040] Muvatta, Kasru's-Salât: 19, (1, 149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234-235.
[1041] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/235.
[1042] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/236.
[1043] Buhârî, Taksîru's-Salât: 16,15; Müslim, Müsâfirîn: 46, (704); Ebû Dâvud, Salât: 274, (1218, 1219); Nesâî, Mevâkît: 42, (1, 284-285); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/236.
[1044] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/236-238.
[1045] Buhârî, Taksîru's-Salât: 13; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238.
[1046] Buhârî, Hacc: 93, 96; Müslim, Hacc: 286, (703); 987, (1288); Muvatta, Hacc: 196, (1, 400); Ebû Dâvud, Menâsik: 65, (1926-1933); Tirmizî, Hacc: 56, (887, 888); Nesâî, Mevâkît: 49, (1, 291); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238.
[1047] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238-239.
[1048] Buhârî, Hacc: 99, 97; Müslim, Hacc: 292, (1289); Ebû Dâvud, Menâsik: 65, (1934); Nesâî, 49, (1, 291-292); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/239.
[1049] 2910-2913; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/239.
[1050] Ebû Dâvud, Menâsik: 57, (1906); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/239.
[1051] Tirmizî, Salât: 138, (188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.
[1052] 2911 numaralı hadis; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.
[1053] Buhârî, Mevâkît: 12, Teheccüd: 30; Müslim, Müsâfirîn: 49, (705); Ebû Dâvud, Salât: 274, (1210, 1211, 1214); Tirmizî, Salât: 138, (187); Nesâî, Mevâkît: 47, (1, 290).
[1054] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.
[1055] İmam Şâfiî'nin : "Öğle vakti ile ikindi vakti arasında ne öğleye ne de ikindiye ait olmayan bir fasıla (ara ve tampon bir vakit) vardır" dediği rivayet edilmişse de İbnu Hacer bunu reddeder ve "Mezheb kitaplarında Şâfiî'den böyle bir söze rastlanmaz, ondan menkûl lan, öğlenin son vaktinin, ikindinin ilk vaktine kadar devam ettiği görüşüdür" der.
[1056] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240-241.
[1057] Muvatta, Kasru's-Salât: 4, (1, 144); Müslim, Müsâfirîn: 49, (705); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/241.
[1058] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/241-243.
[1059] Buhârî, Taksîru's-Salât: 11; Müslim, Müsâfirîn: 9, (689); Muvatta, Kasru's-Salât: 22, (1, 150); Ebû Dâvud, Salât: 276, (1223); Tirmizî, Salât: 391, Nesâî, Taksîru's-Salât: 5, (3, 122, 123); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/244.
[1060] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/244-245.
[1061] Ebû Dâvud, Salât: 276, (1222); Tirmizî, Salât: 393, (550); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.
[1062] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.
[1063] Muvatta, Kasru's-Salât: 24, (1, 150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.
[1064] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.
[1065] Nesâî, Taksîru's-Salât: 4, (3, 122); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/246.
[1066] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/247-248.
[1067] Buhârî, Megâzî: 31; Müslim, Müsâfirîn: 309, (841); Muvatta, Salâtu'l-Havf: 1, (1, 183); Tirmizî, Salât: 398, (565); Ebû Dâvud, Salât: 282, (1337, 1338, 1339); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 170-171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/248-249.
[1068] Muvatta, Salâtu'l-Havf: 2, (1, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/249.
[1069] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/249-250.
[1070] Buhârî, Megâzi: 31, 84, 87; Müslim, Müsâfirîn: 307-311, (840, 843); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 175, 176, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/250-251.
[1071] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/251-252.
[1072] Ebû Dâvud, Salât: 281, (1236); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 176-177; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/252-253.
[1073] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/253.
[1074] Buhârî, Salâtu'l-Havf: 2, Megâzî: 31, Tefsir:, Bakara 44; Müslim, Müsâfirîn: 205, (839); Muvatta, Salâtu'l-Havf: 3, (1, 184); Ebû Dâvud, Salât: 285, (1243); Tirmizî, Salât: 398, (564); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 171-173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/253-254.
[1075] Ebû Dâvud, Salât: 284, (1240, 1241); Tirmizî, Tefsîr:, Nisa, (3038); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 173, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/254.
[1076] Urane, Arafat'ın hizasında bir vadinin adıdır.
[1077] Ebû Dâvud, Salât: 289, (1249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/255.
[1078] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/255-256.
[1079] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.
[1080] Buhârî, Teheccüd: 29, 25, 34; Cuma: 39; Müslim, Müsâfirîn: 291, (729), Cuma: 71, (882); Muvatta, 69, (1, 166); Ebû Dâvud, Salât: 290, (1252); Nesâî, İkâmet: 64, (2, 119), Cuma: 43, (3, 113); Tirmizî, Salât: 220, (433, 434); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.
[1081] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.
[1082] Tirmizî, Salât: 206, (414); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 66, (3, 260); İbnu Mâce, İkâmet: 100, (1142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260.
[1083] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 33, 73; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 300, (835); Ebû Dâvud, Salât: 290, (1253); Nesâî, Mevâkîtu's-Salât: 36, (1, 281), Kıyâmu'l-Leyl: 56, (3, 251, 252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260.
[1084] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260-261.
[1085] Ebû Dâvud, Salât: 299, (1275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/262.
[1086] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/262-263.
[1087] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.
[1088] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.
[1089] Buhârî, Teheccüd: 27; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 96, (725); Ebû Dâvud, Salât: 291, 292, (1254, 1258); Tirmizî, Salât: 307, (416); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 56, (252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.
[1090] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263-264.
[1091] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.
[1092] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.
[1093] Buhârî, Teheccüd: 28, 12; Müslim, Müsâfirîn: 90, (724); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 29, (1, 127); Ebû Dâvud, Salât: 292, (1255); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 60, (3, 256); 58, (3, 252-253); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.
[1094] Müslim, Müsâfirîn: 99, (727); Ebû Dâvud, Salât: 292, (1259); Nesâî, İftitah: 38, (2, 155); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264-265.
[1095] Ebu Dâvud'daki aslı ile biraz farkediyor ise de burayı esas aldık.
[1096] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/265.

[1097] Müslim, Müsâfirîn: 98, (726); Ebû Dâvud, Salât: 98, (1256); Nesâî, İftitah: 39, (2, 155, 156); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/265.
[1098] Tirmizî, Salât: 308, (417); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.
[1099] Nesâî, Salât: 68, (2, 170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.
[1100] Buhârî, Teheccüd: 24, 26; Müslim, Müsâfirîn: 133, (743); Ebû Dâvud, Salât: 293, (1262, 1263); Tirmizî, Salât: 309, (418); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.
[1101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266-267.
[1102] Ebû Dâvud, Salât: 203, (1261); Tirmizî, Salât: 311, (420); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/267.
[1103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/267.
[1104] Ebû Dâvud, Salât: 295, (1267); Tirmizî, Salât: 313, (422); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/268.
[1105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/268.
[1106] Buhârî, Ezan: 38; Müslim, Müsâfirîn: 65, (711); Nesâî, İmâmet: 60, (2, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/268-269.
[1107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/269-270.
[1108] Müslim, Müsâfirîn: 67, (712); Ebû Dâvud, Salât: 294, (1265); Nesâî, İmâmet: 61, (2, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/270.
[1109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/270-271.
[1110] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 31, (1, 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/271.
[1111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/271.
[1112] Tirmizî, Salât: 314, (423); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.
[1113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.
[1114] Burada ifade mutlaktır. Münferid kılan önce sünneti kılacağı için bu mevzubahis olamaz. Öyle ise şu mana da hadiste var: "Kim farzı imama yetişir, sünneti kılamaz, imamdan sonra da güneş doğuncaya kadar kılamamış ve böylece sünneti kazaya bırakmış ise, bunu güneş doğduktan sonra (kazâen) kılsın."
[1115] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 32, (1, 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.
[1116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272-273.
[1117] Tirmizî, Salât: 315, (424); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.
[1118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.
[1119] Tirmizî, Salât: 317, (426); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.
[1120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.
[1121] Ebû Dâvud, Salât: 296, (1269); Tirmizî, Salât: 317, (427, 428); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 67, (3, 265); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.
[1122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.
[1123] Ebû Dâvud, Salât: 296, (1270); İbnu Mâce, İkâmet: 105, (1157); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.
[1124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275-276.
[1125] Tirmizî, Salât: 347, (478); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.
[1126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.
[1127] Tirmizî, Tefsir, Nahl; (3127); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.
[1128] Ebû Dâvud, Salât: 297, (1272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.
[1129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.
[1130] Ebû Dâvud, Salât: 297, (1271)); Tirmizî, Salât: 318, (430); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.
[1131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.
[1132] Tirmizî, Salât: 318, (2129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.
[1133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.
[1134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.
[1135] Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 33, Hacc 75; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 296-298, (833-835); Ebû Dâvud, Salât: 299, (1279, 1280); Nesâî, Mevâkît: 36, (1, 280, 281); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.
[1136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.
[1137] Tirmizî, Salât: 135, (184); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.
[1138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279-280.
[1139] Müslim, Müsâfirîn: 302, (836); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/280.
[1140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/280.
[1141] Buhârî, Ezân: 14, Salât 95; Müslim, Müsâfirîn: 303, (837); Nesâî, Ezân: 39, (2, 28, 29).
[1142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281.
[1143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281.
[1144] Ebû Dâvud, Salât: 300, (1281); Buhârî, Teheccüd: 35, İ'tisâm: 27; Müslim, Müsâfirîn: 304, (838); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281-282.
[1145] İki ezandan maksad ezan ve ikâmettir.
[1146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.
[1147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.
[1148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.
[1149] Tirmizî, Salât: 320, (432); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282-283.
[1150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.
[1151] Ebû Dâvud, Salât: 304, (1300); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 1, (3, 198, 199).
[1152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.
[1153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.
[1154] Rezîn tahriç etmiştir. (Feyzu'l-Kadîr 6, 167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.
[1155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.
[1156] Rezîn ilavesidir. (Feyzu'l-Kadîr 4, 307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.
[1157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.
[1158] Ebû Dâvud, Salât: 305, (1303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/285.
[1159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/285.
[1160] Buhârî, Cuma: 32,33, Teheccüd: 25; Müslim, Cuma: 55, Ebû Dâvud, Cuma: 237; Tirmizî, Salât: 367, (510); Nesâî, Cuma: 21, 27, (3, 103, 107).
[1161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/286.
[1162] Müslim, Cuma: 67, (881); Ebû Dâvud, Salât: 244, (1131); Tirmizî, Salât: 376; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/286.
[1163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
[1164] Müslim, Cuma: 67, (881); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
[1165] Buhârî, Cuma: 39, Teheccüd: 25, 29; Müslim, Cuma: 70, (882); Ebû Dâvud, Salât: 244, (1127, 1128); Tirmizî, Salât: 376, (521, 522); Nesâî, Cuma: 42, 44, (3, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
[1166] Ebû Dâvud, Salât: 244, (1130, 1131); Tirmizî, Salât: 376, (523); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
[1167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/288.
[1168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/289.
[1169] Ebû Dâvud, Salât: 337, (1419); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/289.
[1170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.
[1171] Tirmizî, Salât: 333, (453, 454); Ebû Dâvud, Salât: 336, (1416); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 27, (3, 228, 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.
[1172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.
[1173] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 14, (1, 123); Ebû Dâvud, Salât: 9, (425); 337, (1420); Nesâî, Salât: 6, (1, 230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/291.
[1174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/291-292.
[1175] Buhârî, Vitr: 4; Müslim, Müsâfirîn: 149, (751); Ebû Dâvud, Salât: 343, (1438); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, (3, 230, 231); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292.
[1176] Muvatta'da bulunamadı; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292.
[1177] Ebû Dâvud, Salât: 338, (1422); Nesâî, Salâtu'l-Leyl: 40, (3, 238, 239); İbnu Mâce, İkâmet: 123, (1190); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292-293.

[1178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/293.
[1179] Tirmizî, Salât: 336, (458); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, 40, 45, (3, 237, 243); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/293.
[1180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/293-294.
[1181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.
[1182] Buhârî, Vitr: 1, Salât: 24, Teheccüd: 10; Müslim, Müsâfirîn: 155-147, (749, 753); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 13, (1, 123); Tirmizî, Salât: 323, (437); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 26, (3, 227, 228), 35, (3, 233); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.
[1183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.
[1184] Ebû Dâvud, Salât: 339, (1424); Tirmizî, Salât: 340, (463), Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 47, 48, (3, 244, 245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.
[1185] Ebû Dâvud, Salât: 336, (1418); Tirmizî, Salât: 332, (452); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.
[1186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.
[1187] Buharî, Vitr: 2, Müslim, Müsâfirîn: 137, (745); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, (3, 230); Tirmizî, Salât: 334,(456), Sevâbu'l-Kur'an: 23, (2925); Ebû Dâvud, Salât: 343, (1435, 1437); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296.
[1188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296.
[1189] Müslim, Müsâfirîn: 162, (755); Tirmizî, Salât: 334, (455); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296.
[1190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296-297.
[1191] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 16, (1, 124); Ebû Dâvud, Salât: 342, (1434); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/297.
[1192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/297.
[1193] Ebû Dâvud, Salât: 302, (1295); Tirmizî, Cuma: 418, (597); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 26, (3, 227); İbnu Mace, İkâmet: 172, (1322); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298.
[1194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298.
[1195] Ebû Dâvud, Salât: 341, (1431); Tirmizî, Salât: 342, (465); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298.
[1196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298-299.
[1197] Buhârî, Megâzî: 35.
[1198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299.
[1199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299.
[1200] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 19, (1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299-300.
[1201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.
[1202] Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 36, (3, 235); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.
[1203] Buhârî, Vitr: 1, Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 20, (1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.
[1204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.
[1205] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 22, (1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.
[1206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.
[1207] Tirmizî, Da'avât: 123, (3561); Ebû Dâvud, Salât: 340, (1427); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.
[1208] Tirmizî, Da'avât: 112, (3543, 3544); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/302.
[1209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/302.
[1210] Ebû Dâvud, Salât: 326, (1398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.
[1211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.
[1212] Ebû Dâvud, Salât: 313, (1325); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.
[1213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303-304.
[1214] Buhârî, Teheccüd: 21; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/304.
[1215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/305.
[1216] Buhârî, Teheccüd: 16, Tefsîr, Feth: 1, Rikâk: 20; Müslim, Sıfâtu'l-Münâfikîn: 79, (2819); Tirmizî, Salât: 304, (412); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 17, (3, 219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/306.
[1217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/306-308.
[1218] Ebû Dâvud, Salât: 307, (1307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309.
[1219] Burada kastedilen sahih rivayet Müslim'de gelir: "Resûlullah'ı oturarak namaz kılarken gören Abdullah İbnu Amr; "Oturarak kılınan namazın ayakta kılınana nisbetle sevabının yarım olacağını söylemiştiniz" demesi üzerine efendimiz; "Evet, ama ben sizler gibi değilim" cevabını verir.
[1220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309.
[1221] Ebû Dâvud, Salât: 307, (1308); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5, (3, 205); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309-310.
[1222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/310.
[1223] Buhârî, Teheccüd: 12, Bed'ü'l-Halk: 11; Müslim, Müsâfirîn: 207, (776); Muvatta, Kasru's-Salât: 95, (1, 176); Ebû Dâvud, Salât: 307, (1306); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5, (3, 203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/310.
[1224] Vaîd'in şiddetinden "vücub" a hükmedilmesinin manası: Dinin, küçük günahlara gösterdiği caza hafiftir, büyük günahlara ise ağırdır. Büyük günah vacibin terki, haramın işlenmesine terettüp eder. Öyleyse bir fiilin terkine şiddetli va'id (tehdid) zikredilmişse o fiil vâciptir. İşlenmesine şiddetli vâ'id varsa o da haramdır.
[1225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/311-313.
[1226] Buhârî, Teheccüd: 13, Bed''ü'l-Halk: 11; Müslim, Müsâfirîn: 205, (774); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5,(3, 204); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/313.
[1227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/313-314.
[1228] Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 1, (1, 117); Ebû Dâvud, Salât: 310, (1314); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 61, (3, 257); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/314.
[1229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/314-315.
[1230] Ebû Dâvud, Salât: 312, (1316) ; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315.
[1231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315.
[1232] Buhârî, Teheccüd: 7, Rikâk: 18; Müslim, Müsâfirîn: 131, (741); Ebû Dâvud, Salât: 312, (1317); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 8, (3, 208); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315-316.
[1233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/316-317.
[1234] Buharî, Teheccüd: 10, Müslim, Müsâfirîn: 121, 124, (736, 737); Muvatta, Salâtu'l-Müsâfirîn: 8 (1, 120); Ebû Dâvud, Salât: 316, (1334-1341-1361); Tirmizî, Salât: 325, (439-445); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, 35, 36, 44, 53, (3, 230, 233, 234, 239). Bu metin Müslim ve Ebû Dâvud'da gelmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/317.
[1235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/317.
[1236] Müslim, Müsâfirîn: 198, (768); Ebû Dâvud, Salât: 313 , (1323, 1324).
[1237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.
[1238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.
[1239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.
[1240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318-321.
[1241] Bugünkü resmi takvimde bu, 15 saat 21 dakikadır. Fark şuradan ileri gelir: Gündüz, dinî esaslara göre, fecr-i sâdıkla yani imsak saatiyle başlar, güneşin batışına kadar, (akşam namazı vakti veya iftar vakti) devam eder. Gece ise, akşamla başlar, imsak vaktine kadar devam eder. Nitekim Kadr sûresinda gecenin hududu fecr ânıyla sınırlandırılır (3-5. âyetler). Yeni hesaplamada gündüz, güneşin doğuşundan batışına (akşam vaktine) kadar edvam eder; sabahın ve akşamın alacakaranlıkları geceye dahildir.
[1242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/321-325.
[1243] Buhârî, Teheccüd: 5, 32; Müslim, Müsâfirîn: 75, 77, (717, 718); Muvatta, Kasru's-Salât: 29, (152-153); Ebû Dâvud, Salât: 301, (1292, 1293); Nesâî, Savm: 35, (4, 152); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326.
[1244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326.
[1245] Buhârî, Teheccüd: 31, Teksîru's-Salât: 12, Megâzî: 50; Müslim, Hayz: 71, (336); Müsâfirîn: 80, (336); Muvatta, Kasru's-Salât: 28, (1, 152); Ebû Dâvud, Salât: 301, (1290, 1291); Tirmizî, Salât: 346, (474); Nesâî, Tahâret: 143, (1, 126); Gusl: 11, (1, 202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326-327.
[1246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/327-329.
[1247] Buharî, Teheccüd: 33, Savm: 60; Müslim, Müsâfirîn: 85, (721); Ebû Dâvud, Salât: 342, (1432); Tirmizî, Savm: 54, (760); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 28, (3, 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/329.
[1248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/329.

[1249] Müslim, Müsâfirîn: 84, (720); Ebû Dâvud, Salât: 301, (1286); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/330.
[1250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/330.
[1251] Ebû Dâvud, Edeb: 172, (5242); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/330.
[1252] Tirmizî, Salât: 346, (475); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.
[1253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.
[1254] Tirmizî, Salât: 346, (476); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.
[1255] Tirmizî, Salât: 346, (473); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.
[1256] Müslim, Müsâfirîn: 78, 79, (719); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.
[1257] Müslim, Müsâfirîn: 43, (748); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/332.
[1258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/332.
[1259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333.
[1260] Buharî, Terâvih: 1, Müslim, Müsâfirîn: 174, (759); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1371); Tirmizî, Savm: 83, (808) Nesâî, Siyam: 39, (4, 154, 155); Muvatta, Salât fî Ramazan: 2, (1, 119). Buhârî, Ramazan kıyamı ile, Kadir gecesi kıyamı üzerine ondan merfû rivâyet kaydeder; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333.
[1261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333-334.
[1262] Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadir: 5, Müslim, İ'tikâf: 8, (1175); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1376); Tirmizî, Savm: 73, (796); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 17, (3, 218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/334.
[1263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/334-335.
[1264] Müslim, Siyam: 59, (1104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/335.
[1265] Buhârî, Salâtu't-Teravih: 1, Cuma: 29, 5; Müslim, Müsâfirîn: 177, (761); Muvatta, Salâtfi'r Ramazan: 1, (1, 113); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1373, 1374); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 4, (3, 202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/336.
[1266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/336-338.
[1267] Ebû Dâvud, Salât: 318, (1377); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/338.
[1268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/339.
[1269] Ebû Dâvud, Salât: 318, (1375); Tirmizî, Savm: 81, (805); Nesâî, Sehv: 103, (3, 83, 84), Kıyâmu'l-Leyl: 4, (3, 202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/339-340.
[1270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/340-341.
[1271] Muvatta, es-Salât fi'r-Ramazân: 7 (1, 116); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/341.
[1272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.
[1273] Buhârî, Iydeyn: 8, 16, 18, 26, 32, Ezân: 161, Zekât: 21, 33, Tefsir, Mümtahine: 1, Nikâh: 124, libâs: 56, 57, 59, İ'tisâm: 16; Müslim, Iydeyn: 13, (884); Ebû Dâvud, Salât: 256, (1159); Tirmizî, Salât: 387, (537); Nesâî, Iydeyn: 29, (3, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.
[1274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.
[1275] Ebû Dâvud, Salât: 252, (1149, 1150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.
[1276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.
[1277] Tirmizî, Salât: 386, (536); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.
[1278] Birinci rek'atteki dokuz tekbirin hepsi ziyâde tekbirler değildir. Biri iftitah tekbiri, üçü ziyade tekbiri, beşincisi rüku'ya giderken çekilen tekbir, altıncısı secdeye giderken, yedincisi birinci secdeye, sekizincisi ikinci secdeye giderken, dokuzuncusu secdeden ikinci rek'ate kalkarken çekilen tekbirlerdir.
[1279] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343-344.
[1280] Müslim, Iydeyn: 7, (887); Ebû Dâvud, Salât: 250, (1148); Tirmizî, Salât: 384, (532); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.
[1281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.
[1282] Buharî, Iydeyn: 7, 8; Müslim, Iydeyn: 8, (888), Tirmizî, Salât: 383, (531) Nesâî, Iydeyn: 9, (3, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.
[1283] 89. Hadîse ve açıklamasına bakılsın. Cilt 2, s. 375-376.
[1284] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.
[1285] Buhârî, Iydeyn: 7; Müslim, Iydeyn: 4, (885); Ebû Dâvud, Salât: 248, (1141); Nesâî, Iydeyn: 19, (3, 186, 187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/346.
[1286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/347-349.
[1287] Müslim, Iydeyn: 14, (891); Muvatta, Iydeyn: 8, (1, 180); Ebû Dâvud, Salât: 252, (1154), Tirmizî, Salât: 385, (534); Nesâî, Iydeyn: 12, (3, 183, 184); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/349-350.
[1288] Müslim, Cum'a: 62, (878); Muvatta, Cuma: 19, (1, 111); Ebû Dâvud, Salât: 242, (1122, 1123); Tirmizî, Salât: 385, (533); Nesâî, Iydeyn: 13, (3, 184); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/350.
[1289] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/350.
[1290] Ebû Dâvud, Salât: 217, (1074); İbnu Mâce, İkâmet: 166, (1311); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/351.
[1291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/351-352.
[1292] Buhârî, Edâhi: 16, Savm: 66, 67; Müslim, Siyâm: 138, (1137); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/352.
[1293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/352-353.
[1294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/353.
[1295] Ebû Dâvud, Salât: 217, (1071, 1072); Nesâî Iydeyn: 32, (3, 194); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/354.
[1296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/354-355.
[1297] Buhârî, Iydeyn: 4, Tirmizî, Salât: 390, (543); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.
[1298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.
[1299] Tirmizî, Salât: 382, (530); İbnu Mâce, İkâmet: 161, (1296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.
[1300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355-356.
[1301] Tirmizî, Salât: 390, (542); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.
[1302] Ebû Dâvud, Salat: 254, (1156); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.
[1303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.
[1304] Buhârî, Iydeyn: 15, 20, Hayz: 23, Salât: 2, Hacc: 81; Müslim, Iydeyn: 10, (890); Ebû Dâvud, Salât: 247, (1136-1139); Tirmizî, Salât: 388, (539, 540); Nesâî, Iydeyn: 3, 4, (3, 180, 181); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.
[1305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357.
[1306] Nesâî, Iydeyn: 10, (3, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357.
[1307] Nesâî Iydeyn: 6, (3, 181, 182); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357-358.
[1308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/358.
[1309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/360.
[1310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/361.
[1311] Buhârî, Küsûf: 2, 4, 5, 13, 19, el-Amel fi's-Salât: 11, Bed'ü'l-Halk: 4, Tefsir, Maide: 13; Müslim, Küsûf: 1, 8, (901, 902, 903); Muvatta, Küsûf: 1, (1, 186); Ebû Dâvud, 261, 263, 264, 265, (1177, 1180, 1187, 1188, 1190, 1191); Tirmizî, Salât: 396, (561, 563); Nesâî, Küsûf: 6, 7, 10, 11, (3, 127, 128, 129, 130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/361-362.
[1312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/362-363.
[1313] Buhârî, İstiskâ: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 24, Menâkıb: 25, Cumla: 34, 35, Edeb: 68, Da'avât: 24; Müslim, İstiskâ: 9, (897); Muvatta, İstiskâ: 3, (1, 191); Ebû Dâvud, Salât: 260, (1174, 1175); Nesâî, İstiskâ: 1, 9, 10, 17, 18, (3, 154, 155, 158, 166, 165, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/364-365.
[1314] Ebû Dâvud, Salât: 260, (1173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/366.
[1315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/366-367.
[1316] Ebû Dâvud, Edeb: 114, (5100), Müslim, İstiskâ: 13, (898); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/367.
[1317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/367-368.
[1318] Buhârî,Cenâiz: 59; Müslim, Cenâiz: 57, (946); Ebû Dâvud, Cenâiz: 45, (3168); Nesâî, Cenâiz: 54, 59, (4, 54-55, 76, 77); Tirmizî, Cenâiz: 49, (1040); İbnu Mâce, Cenâiz: 34, (1539); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369.
[1319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369.
[1320] Buhârî, Cenâiz: 4, 55, 61, 65; Menâkibu'l-Ensâr: 38; Müslim, Cenâiz: 62, 63, (951); Muvatta, Cenâiz: 14, (1, 226, 227); Ebû Dâvud, Cenâiz: 62,(3204); Tirmizî, Cenâiz: 37, (1022); Nesâî,

Cenâiz: 76, (4, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369370.
[1321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/370-371.
[1322] Müslim, Cenâiz: 72, (957); Ebû Dâvud, Cenâiz: 58, (3197); Tirmizî, Cenâiz: 37, (1023); Nesâî, Cenâiz: 76, (4, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/371.
[1323] Buhârî, Cenâiz: 65, (Bunu ta'lik olarak, bâb başlığında zikretmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/371-372.
[1324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/372.
[1325] Buhârî, Cenâiz: 66, Ebû Davud, Cenâiz: 59, (3198); Tirmizî, Cenâiz: 39, (1026); Nesâî, Cenâiz: 77, (4, 74, 75); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/372.
[1326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.
[1327] Muvatta, Cenâiz: 19, (1, 225); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.
[1328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.
[1329] Ebû Dâvud, Cenâiz: 60, (3199); İbnu Mâce, Cenâiz: 23, (1497); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.
[1330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.
[1331] Muvatta, Cenâiz: 17, (228); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.
[1332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.
[1333] Müslim, Cenâiz: 85, (963); Tirmizî, Cenâiz: 38, (1025); Nesâî, Cenâiz: 77, (4, 73); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.
[1334] Buhârî, Cenâiz: 66, (Bâb başlığında senetsiz olarak geçmiştir.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.
[1335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.
[1336] Ebû Dâvud, Cenâiz: 53, (3188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376.
[1337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376.
[1338] Tirmizî, Cenâiz: 43, 032); İbnu Mâce, Cenâiz: 26, (1508); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376.
[1339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376-377.
[1340] Ebu Dâvud, Cenâiz: 53, (3187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377.
[1341] Ebu Dâvud, Cenâiz: 57, (3194); Tirmizî, Cenâiz: 45, (1034); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377.
[1342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377-378.
[1343] Muvatta; Cenâiz: 24, (1, 230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.
[1344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.
[1345] Muvatta, Cenâiz: 20, (1, 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.
[1346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378-379.
[1347] Muvatta, Cenâiz: 21, (1, 229).
[1348] Buhârî, Cenâiz: 57; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/379.
[1349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/379-380.
[1350] Müslim, Cenâiz: 99, (973), Muvatta, 22, (1, 229); Ebu Dâvud, Cenâiz: 54, (3189, 3190); Tirmizî, Cenâiz: 44, (1033); Nesâî, Cenâiz: 70, (4, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/380.
[1351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/380-381.
[1352] Muvatta, Cenâiz: 23, (1, 230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/381.
[1353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/381-382.
[1354] Ebu Dâvud, Cenâiz: 54, (3191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/382.
[1355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/382.
[1356] Buharî, Cenâiz: 67, Salât: 72, 74; Müslim, Cenâiz: 71, (956); Ebu Dâvud, Cenâiz: 67, (3203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/383.
[1357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/383-384.
[1358] Müslim, Cenâiz: 70, (955); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/384.
[1359] Tirmizî, Cenâiz: 47, (1038); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/384.
[1360] Ebu Dâvud, Cenâiz: 75, (3223, 3224); Nesâî, Cenâiz: 61, (3, 61, 62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/385.
[1361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/385-386.
[1362] Buharî, Cenâiz: S5, 54, Menâkibu'l Ensâr: 38; Müslim, Cenâiz: 64, (952); Nesâî, Cenâiz: 72, (4, 69, 70); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/386.
[1363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/386-387.
[1364] Ebu Dâvud, Cenâiz: 52, (3186); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/387.
[1365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/387-388.
[1366] Buharî, Ferâiz: 4, 15, 25, Kefâlet: 5, İstikrâz: 11, Tefsir, ahzâb: 1, Nafakât: 15; Müslim, Ferâiz: 14, (1619); Tirmizî, Cenâiz: 69, (1070); Nesaî, Cenâiz: 67, (4, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/389.
[1367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/389-391.
[1368] Müslim; Cenâiz: 107, (978); Tirmizî, Cenâiz: 68, (1068); Nesâî, (68, (4, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391.
[1369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391.
[1370] Müslim Cenâiz: 58, (947), Tirmizî, Cenâiz: 40, (1029); Nesâî, Cenâiz: 78, (4, 75); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391.
[1371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391-392.
[1372] Müslim, Cenâiz: 59, (948); Ebu Dâvud, Cenâiz: 45, (3170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392.
[1373] Ebu Dâvud, Cenaiz: 43; (3166); Tirmizî, Cenâiz: 40 (1028); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392.
[1374] Tercümeyi yaparken daha anlaşılır kılmak için serbest hareket ettik.
[1375] Cemâhîr-u Usuliyyûn, fıkıh, tefsir, kelam gibi farklı ilim dallarından her birinin usul âlimlerinin cumhurları (ekseriyeti teşkil eden kısmı) demektir.
[1376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392-394.
[1377] Buharî, Salât: 60, Teheccüd: 25; Müslim, Müsafirîn: 69, (714); Muvatta, Kasru's- Salât: 57, (1, 162); Ebu Dâvud, Salât: 19, (367; 368); Tirmizî, Salât: 235; (316); Nesâî, 37, (2, 53); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395.
[1378] Ebu Dâvud, Cihâd: 178, (2781); Buhari, Salât: 59 (bab başlığında muallak olarak); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395.
[1379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395-397.
[1380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/398.
[1381] Buhari, Da'avât: 48; Teheccüd: 25, Tevhîd: 10; Ebu Dâvud, Salât: 366, (1538); Tirmizî, Salât: 394, (480); Nesâî, Nikâh: 27, (6, 80, 81); İbnu Mâce, İkâmet: 188, (1383); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/399.
[1382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/399-401.
[1383] Tirmizî, Salât: 348, (479); İbnu Mâce, İkamet: 189, (1384); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/402.
[1384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/403.

[1385] ***Burada sayılanlar, birbirine yâkın ifadeler, te'kiden tekrar gibidir. "Sana ihsanda bulunmayayım mı?" şeklinde tercüme daha uygun olabilecekti. Mantıkî teselsüle, ve Tirmizî'deki veçhine uygunluk bakımından "sana iyilik yapmayayım mı?" diye tercüme ettik. Ayrıca şunu belirtelim: Teysir, hatâen ??? ???????? diye dizmiş, ?? ??????? olacak. Arapcada ela eksik***

[1386] Ebu Dâvud, Salât: 303, (1297, 1299); Tirmizî, Salât: 350, (482); İbnu Mâce, İkamet: 190, (1386, 1387) ; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/404-405.
[1387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/405-406.
[1388] Buharî, Ezân: 159; Müslim, Müsâfirîn: 59, (707); Ebu Dâvud, Salât: 204, (1042); Nesaî, Sehv: 100, (3, 81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.
[1389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.
[1390] Nesâî, Sehv: 100, (3, 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.
[1391] Buhari, Ezan: 155; Müslim, Mesâcid: 120, (583); Ebu Dâvud, Salât: 191, (1002, 1003); Nesâî, Sehv: 39, (3, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408.
[1392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408.
[1393] Ebû Dâvud, Salât: 194, (1007); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408-409.
[1394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409.
[1395] Müslim, Mesâcid: 258, (655); Ebu Dâvud, Salât: 43, (536); Tirmizî, Salât: 150, (204); Nesâî, Ezân: 40, (2, 29); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409.
[1396] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409-410.
[1397] Müslim, Mesâcid: 286, (670); Ebu Dâvud, Salât: 301, (1294); Tirmizî, Salât: 412, (585); Nesâî, Sehv: 99, (3, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/410.

[1398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/410-411.
[1399] Müslim, Mesâcid: 228, (644); Ebu Dâvud, Edeb: 86, (4984); Nesâî, Mevâkit: 23, (1, 270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/411.
[1400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/411-412.
[1401] Buharî, Mevâkît: 19; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/412.
[1402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/412-413.
[1403] Buharî, Mevâkît: 23; Müslim, Mesâcid: 237, (647); Ebu Dâvud, Salât: 3, (398); Tirmizî, Salât: 125; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/413.
[1404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/413.
[1405] Tirmizî, Salât: 126; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.
[1406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.
[1407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.
[1408] Ebu Dâvud, Edeb: 86, (4985, 4986); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.
[1409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.
[1410] Müslim, Selâm: 68, (2203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.
[1411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.21.29 NAMAZ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.20.6 Namazda niyet

Namazda niyyet :

Merakılfelah ve haşiyesi Tahtavî de, namazın sıhhati için niyyetin tarif ve îzahı şöyle zikredilmiştir :

«Namazın sahih olması için, niyyet şarttır. Ve o (niyyet) ibadeti adetten ayırmak için cezm edilen irade (kalbin yönelmesi) dir. İşte bu niyyetle Aliah için olan ihlas, tahakkuk eder.

Fetavayi Bezaziye de beyan edildiğine göre, Niyyet, İhlasın hasıl olması için meşru kılınmıştır. Sonra riya ihlasa karışmıştır. Riyanın karışması ise, nafilelerdedir. Vacib olan hükmün sakıt olması İçin, farzlarda riya yoktur,

— {Namaz kılmada) Riyanın hakîkatı şudur :
«— Bir kimse, insanlardan halî (yalnız) olduğunda namazı kılmaz, insanların yanında olduğunda namazı kılar. İşte bu kimse için sevab ve mükafat yoktur. Zira bu adam Rabbisine ibadette başkasını ortak koşmuştur.»
Tarikatı Muhammediyede İMaMI BİRGİVİ merhum riyakarlıkla ilgili şu hükümleri zikrediyor :

«İbadette riya (gösteriş) haramdır. Hatta ibadetin aslında (farz olanında) olsa bile haramdır.

«Bir kimsenin farz olan namazı insarın yanında kılıb, yalnız başına olduğunda kılmaması gibidir ki, işte bu hal bazı alimlere göre küfürdür. Bu hüküm tatarhaniyede zikredilmiştir.» Tarikat Muhammediye,Mülteka ve şerhinde de şu hükümler mezkûrdur :

«Namaz kılacak olan kimse, kalbinin kasdını (niyyet ve kararını), ifti-tah tekbîri ile namaza bitiştirmesi lazımdır.

— Binaenaleyh iftitah tekbîrinden sonra niyyet etmek caiz olmaz.

— (Kalb ile yapılan) niyyete, dil ile yapılanı söyleyerek bitiştirmesi ef-daldır.

— Sahih olan rivayette; Teravih namazı, sünnet ve nafile namazlar için, mutlak niyyet (yani, isim zikretmeden mutlak namaza niyyet etmek) kifayet eder.

Farz namaz için tayin etmek şarttır. Mesela : ikindi namazı (ikindinin farzı) gibi.» [45]

İmam olan kimseler de, tek başına kılan kimseler gibi niyyet ederler. Ancak imamlar arkalarında bulunan cemaatın sonunda kadınlar bulunursa, onlara imam olduğuna niyyet etmesi lazımdır. Zira kadınlara imamlık ancak niyyetle sahih olur.

Eşbah Vennezairden bazı hükümleri nakledelim ;

Cuma namazı için Hutbede Niyyet : Hutbenin sahip olması için şarttır. Hatta hatib.mimbere çıktıktan sonra aksırma ve tısırmaşı halinde «Elham-düllüllah der ve hutbenin hamdelesini kast etmesse, o hali ilede hutbeden inerse, hutbe şahin olmaz. Zira hutbenin hamdelesine niyyet edilmediğiden hutbenin sıhhatinin şartı bulunmamıştır.

Bayram namazlarını hutbelerinin sahih olup olmamasının şartıda, cuma nın hutbesinin sıhhatinin şartları gibidir.

Ezanda niyyet : Ezanın sahih olması için niyyet şart değildir. Ancak sevab ve mükafata nail olmak için niyyet lazımdır (sünnettir).

Zekatta niyyet : Zekatın edası niyyetsiz sahih olmaz. Zekat olarak verilecek şey, ya zekatlık olarak ayrılırken veya zekatı eda ederken zekata niyyet etmek şarttır.

Oruç da niyyet : Orucun sahih olması İçin de her gün niyyet etmek şarttır. Farz, sünnet ve nafile oruçlarda niyyetin şartlığı müsavidir. Niyyetlerin zamanları hakkında geniş malûmat fıkıh kitablarının oruç bahsinde mezkûrdur.

Hac da niyyet : Hacc, farz olsun, nafile veya umre olsun Haccın sahih olması için, mutlaka niyyet şarttır.îtikaf da niyyet : Itikaf,, vacib olsun, sünnet veya nafile olsun îtikafın sahih olması için niyyet şarttır.

Kurban da niyyet : Kurban alınırken veya alınacağı zaman kurban niy-yetinin bulunması lazımdır. Keza kesileceği zamanda niyyet lazımdır.

Cihad da niyyet : İbadetlerin en büyüklerinden biri olan Cihad içinde ihlaslı niyyetin bulunması lazımdır.

Vasiyet de niyett : Eğer vasiyyet eden kimse, vasiyyeti ile cenabu hak ka yaklaşmayı kasdeder (niyyet eder) se, o kimse için sevab ve mükafat vardır.

Şayet Allahın rızasını tahsil etmek niyyeti olmadan vasiyyet ederse, o vasiyyet sahihdir. Fakat ecrü mükafat yoktur.

Vakıf da niyyet : Vakıf, başlı başına bir ibadet olmadığından vakfeden kimse, Allah rızası için vafederek halis bir niyyet ettiği zaman o vakıfdan mükafat alır. Allaha yaklaşmak ve rızasını kazanmak niyyeti olmazsa, bu takdirde sevab ve mükafat yoktur.

Nikah da niyyet : Fakihler dediler ki : Nikah, ibadetlere en yakın amellerdendir. Hatta nikah işi ve aile efradının ihtiyacı ile meşkul olmak yalnız başına kuşeye ibadete çekilmekten efdal ve sevabdır.

Nitekim bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :

«İnsanların hayırlısı, onlara faidesi olan kimsedir.»

Nikahlanmak (evlenmek), mutedil ve sakin olan kimse için, sahih olan kavle göre sünneti müekkededir. Nefsin tahriki ve şehvetin azgınlığı halinde olan kimseye de, evlenmek farzdır. Binaen aleyh sevab ve mükafatın hasıl olması için, evlenmede de iyi niyyete ihtiyaç vardır.

Hüküm ve Hakimlik de niyyet : Fukahai kiram dedilerki : Hüküm vermek ibadetlerin en şereflilerinden birisidir. Binaenaleyh hüküm vermeye de sevab ve mükafat niyyetin halis olmasına bağlıdır.

Mubah ve Helal olanlar da niyyet : yemek, içmek, uyumak, mal kazanmak, nikahlanmak ve ailevi münasebette bulunmak gibi, mubah olan işlerde niçin yapılır ve

neye niyyet edilirse, onun için olur.

Mesela : Bu mubah olanları işlemekle itaat ve dînî vazifelerini yapmağa takviye ve kuvvet vermek için veya o iyi olan itaat ve dîni vazifelere kavuşub İfa etmek kasdı ile yapılırsa, görünüşte yemek, içmek, yatmak, uyumak ve emsali işler dünya işi ise de, niyyet ve gayenin halis olması ile ibadet ve ahiret amelidir.

Muamelatta niyyet : muamelat : Alış verişler pek çok nevîlere ayrılır. Alış veriş de niyyete itibar yoktur. Söz ve lafızların durumuna ve söylenişine itibar olunur. Caymak ve İcarlarda da itibar, konuşmayadır. Lakin alış verişte mazi sığası yerine (yani, aidim verdim veya sattım yerine} sin ve sevfe harfleri olmadan muzarî (gelecek) sığası kullanılırsa, bu husus da fa-kihler, niyyein lüzumundan bahsetmişlerdir.

Hibede niyyet : Hibe : bağışlama da niyyete ihtiyaç yoktur. Sözle bağışlamak kifayet eder, velevki iatîfe ile söylensin.

Fakat ikrah ve zorla söyleterek bağışlatılırsa, bu bağış sahih olmaz. Zîra bağışlamada bulunması şart olan rıza yoktur.

Talak da niyyet : Talak, sarih ve kinaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sarih taiakda niyyete ihtiyaç yoktur. Sözle ne söylenirse, İtibar onadır.

Kinaye taiakda ise, talakın vaki olması niyyete bağlıdır.

Talakın diğer çeşitleri ve yukardaki meselelerin uzun İzahı, fıkıh kitab-farımızda mufassal olarak beyan edilmiştir. Ayrıca «Mülteka Tercümesi» adh eserimizin cildlerinde uzun İzahlarve dliilerle malumat zikredilmiştir.

Yemin de niyyet : Yemin etme de ve yeminin vukuunda niyyete ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh bir kimse, bilerek veya sehvederek veya hataen veya mükrehen (zor(anarak) yemin etse yemin vaki olur.

ikrar da niyyet : Bir şeyi ikrar etme de niyyete ihtiyaç yoktur. Keza, vekalette, emanet tevdi etme de, ariyet koymada, İcara verme de, iftira ve hırsızlık hükümlerini ikrar etmede niyyete muhtaç olunmaz. Niyyt etmezden ewel bu hükümleri söylemekle kesinlik ve karar vaki olur. Fakat her şeyin rızayı bariyi kazanmaya bağlı olması hasebiyle halis niyyet ve meş-rûiyyet dahilinde hareket etmek kasdının bulunması gerekir.

Kur'an okumak da niyyet : Kur'anı kerimi okuyacak kişi, cünüb, hayız-lı ve nifaslı kadın olursa, kur'an niyyeti ile okuyamaz. Fakat, kura'nı kerîmin, dua, zikir, teşbih ve tehlil ayetlerini ve kur'anı kerîmi zikir kasdı ile okursa, bu takdirde bu kimselerin okumaları caiz ve mubahtır.

Bir kaide de şöyle denilmiştir :

«Bütün işler, maksad ve gayelere göredir.»

Bu kaideyi İzah sadedinde «Eşbah Vennezair» adlı eserde şu hükümler zikredilmiştir :

«Fetavayı kadi Han da zikrolunmuştur ki,

«Şırayı, şarab yapan kimseye ticaret niyyeti ile satmak haram olmaz. «Fakat şarap yapmak kasdı ile şırayı satmak haramdır. «Keza bağ ve bahçe üzümleri de aynı böyledir.». Eşbah, 10 Yine aynı eserde ve diğer fıkıh kitabiarında şu hükümler mezkûrdur : «Namaz kılan bir kimse, cevab vermek kasdı ile kur'anı kerimden bir ayet okursa, namaz batıl olur. Zîra kur'an ayetini kıraat kasdi ile değil, bir

kişinin sualine cevab vermek kasdı ile okumuştur. Böylece cevab ise, namazı ifşad eder..

Keza namaz kılan kimseye, kendisinin sevineceği bir haber söylenince şükretmek ve sevincini izhar etmek kasdı ile «Elhamdülillah» derse, namazı batıl olur.

«Ve bir kişinin ölümünü duyunca namazdaki adam «innalillah ve inna ileyhi raciun» der ve bu sözle haberin üzüntüsünü kasdederse, namazı yine batıl olur..»

Bu mes'eleterin daha geniş izahı, «Mülteka tercümesi» İsimli eserimizin 1, 2, 3. ve 4. ciltlerinde beyan edilmiştir. Mahallinden okumak ve okutmak şayanı tavsiyedir.

Buharî ve Müsiimin ittifakı ile rivayet ettikleri bu «Ameller niyyetlere göredir» hadîsi şerif, meşhur hadîsi şerifdir.

Bu hadîsi şerifin fazileti hakkında yukarda muhtelif hükümler zikredilmiştir. Son olgrakda imamı şafî-i merhumdan rivayet edilen şu hükümler şayani dikkattir :

«Bu hadîsi şerifin fazileti, ilmin yarısı mahiyetindedir. Bu İlmin yansı olması ciheti, şöyledir : Şüphesizki niyyet; kalbin kulluğudur. Amel etmek ise, kalbin kulluğunun açıklanmasıdır. Veya elbette din; ya zahirendir oda ameldir. Veya batinendir. O da niyyettir.»

İmamı Şafi-Î den «innemel amalübinniyat...». hadisi, ilmin dörtte birine delalet eder, hükmüde rivayet edilmiştir.

Netekim şöyle denmiştir.

«Bize göre, hayrın esası dört kelimedir, işte bunları, yer yüzünün hayırlısı (Hz. Peygamber) buyurmuştur;

«Şüphelilerden kaçın, zühdet, sana yardımı olmayan şeyi terk et ve niyyetle amel et.»

Bu son cümlelerde dört hadîsi şerife işaret vardır. Sanki dört hadîsi şerif bütün iyilikleri ve hayrı beyan etmektedirler. Böyle oluncada «Ameller niyyetiere göredir» hadîsi şerifide ilim ve hayrı beyan eden hükümlerin dörtte biri olmuş oluyor.

Hulasa-i kelam, îman, amel ve ahiakda iyi niyyet, ihlas ve sadakat İazımdır. Onları da yukardaki muhtelif ayet ve hadîsi şerifler ve bu hadîsi şerifde Hz. peygamberimiz en güzel şekilde ifade ve îzah buyurmuşlardır. Yeterki mucibi ile amei edelim. Mevtamız her şeyde iyi niyyet ve ihiası nasıb buyursun. Amin

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A)-NAMAZIN FAZİLETİ
* Farz Olmasının Tarihi
* Farz Namazların Fazileti Ve Küçük Günahlara Keffâret Olması
* Namazın Önemi
* Namaz Vaktini Beklemenin Ve Mescitlere Gitmenin Fazileti
* Namazın Vaktinde Kılınmasının Fazileti
* Namazda Kıyamı Uzun, Rükû Ve Secdeyi Fazla Yapmanın Fazileti
* Sabah Ve İkindi Namazlarının Faziletleri
* Nafile Namazların Önemi Ve Farz Namazların Eksiğini Gidermesi
* Namaz Emrini Önemsememe Ve Vaktinde Kılmama İle İlgili Tehdit
* Namaz Kılmayı Bilerek Ya Da Sarhoş Olduğu İçin Terk Edene Tehdit
* Namazı Sürekli Terk Edenin Küfre Girme (Tehlikesi)
* Namazı Terk Eden Tekfir Edilmez, Günahkâr Olur
* Rasûlullah Döneminde Namazın Değişen Halleri
* Namazla İlgili Çocukların Durumu Ve Sorumlu Olmayan Diğer Kişiler

Çocuk Ve Namaz
Giriş
Kur'ân'da Çocuk
Rasûlullah'ın Çocuklara Davranış Biçimi
Sahabede Eğitim
Çocukluk Dönemleri
A-Okul Öncesi Çocukluk Dönemi
B-Orta Ve İleri Çocukluk Dönemi
I-Orta Çocukluk Dönemi (7-9 Yaş):
I-İleri Çocukluk Dönemi (10-12 Yaş):
Çocuk Eğitimi
Çocuk Eğitiminde Karşılaşılan Problemler
Karşılaşılan Problemlerin Çözümü
Çocuk Eğitiminde Kullanılacak Araçlar
Eğitimde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar
Ailenin Eğitimdeki Rolü
Çocuktaki Kusurlu Davranışlar
Çocukta Davranış Bozuklukları Ve Ceza
Cezada Dikkat Edilecek Unsurlar
Aile Eğitiminde Belli Başlı Alanlar
Tablo IV (İnsan Hayatı ve Hukukî Ehliyeti)

A)-NAMAZIN FAZİLETİ

Namaz, Allah'ın emrettiği şekilde özel dua şeklini ifade eder ki Kur'ân ve Siinnet'ten bu konuda çok sayıda açıklama ve bilgi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında namazın İslâm'da temel ibadetlerden birisi sayıldığı anlaşılır.
Namaz, bedenle eda edilen ibadetlerin zübdesir, zira onda Allah'ın huzurunda durma, rükû, secde yanında Kur'ân okuma, salavât, dua ve zikirler bulunmaktadır.
Allah Teâlâ Kur'ân'ın ikinci suresinde takvanın temel şartlarından biri olarak namazı zikreder.
Namaz Önceki ümmetlerde de olan bir ibâdettir.
Allah Teâlâ buyurdu:
'Elif.Lâm.Mîm. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan bu Kitâb takva sahiplerine rehberlik eder ki onlar gayba inanır, namazlarını tam kılar ve verdiğimiz rızıktan infak ederler, (ayrıca) onlar sana indirilen (vahye) inandıkları gibi senden önce indirilenlere de inanırlar. İşte onlar hidayete
erişmiş kişilerdir ve kurtuluşa erenlerdir.' (Bakara 2/1-5)
Allah Teâlâ buyurdu:
Ve onlar Kitaba yapışıp namazı tam kılanlardır kî biz salih kulların ecirlerini zayi etmeyiz. ' (Araf 7/170).[1]

* Farz Olmasının Tarihi

1/871- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahüanh):[2]
Bir kişi Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın bana farz kıldığı namazı bildir!'
RasÛlullah (Sallaüahü aleyhi ve sellem) '.
"Allah kuluna beş (vakit) namazı farz kıldı" buyurdu.
'Bundan önce ya da sonra bana (emredilen) bir farz var mı?'
"Allah kuluna beş (vakit) namazı farz kıldı." RasÛlullah bu sözünü üç kere tekrarladı. Bunun üzerine o kişi:
'Seni hak (din) ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki buna ne bir şey ilâve edeceğim ve ne de bir şey eksilteceğim' deyince RasÛlullah:
"Eğer sözünde durursa cennete girer" dedi.[3]

2/872- İbn Abbas (Radıyallahü animma) anlattı:[4]
Peygamberinize (önce) elli (vakit) namaz farz kılındı, o Peygamber (SaiiaUahu aleyhi ve seiiem) izzet ve celâl sahibi Allah'tan bunu azaltmasını dileyince Allah beş (vakit) namazı emretti.[5]

3/873- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaitaha anh):[6]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle anlattı:
"(Miraç gecesi) Yüce Allah ümmetime elli (vakit) namazı emretti. Bu emri alıp dönerken Musa'ya uğradım, 'Yüce Allah ümmetine neyi farz kıldı?'diye sordu.
Ben de 'Allah onlara elli (vakit) namazı emretti' dedim.
Bunun üzerine Musa; 'Yüce Rabbine müracaat et, (azaltmasını iste,) zira ümmetin bunu (tam) yapamaz' dedi.
Ben de İzzet ve celâl sahibi Rabbime müracaat ettim ve yansını indirdi. Musa'nın yanına uğradım ve durumu haber verdim. O tekrar:
'Rabbine geri dön, (azaltmasını iste,) zira ümmetin bunu yapamaz' dedi. Rabbime müracaat ettim ve şöyle buyurdu:
'Bu emir beş (vakittir) ve elli (vakte) denktir. Verilen söz benim katımda değişmez.'
Tekrar Musa'nın yanına uğradım. Bana:
'Rabbine müracaat et!' deyince kendisine:
'Mükemmel ve ulu olan Rabbimden utanıyorum'diye cevap verdim,"
(Rasûlullah anlatmasına şöyle devam etti;)
"Sonra beni (Cebrail) oradan aldı ve Sidretü'l-müntehâ'ya getirdi, beni öyle renkler sardı ki ne olduğunu bilmiyorum. Sonra cennete götürüldüm, ne göreyim orada inciden kubbeler var[7] ve onun toprağı da misktir."[8]

4/874- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahn anhâ) anlattı:[9]
Namaz önce ikişer rekat farz kılındı. Sonra Rasûlullah (SaiiaHaim alevin ve) ikâmet halinde namazı artırdı[10] ve yolculukta eski halinde bıraktı.[11]

5/875- İbn Abbas (Radıyaiiahuanhama) anlattı;[12]
İzzet ve celâl sahibi Allah, namazı Peygamberinizin diliyle mukim olana dört, yolcuya iki ve korku halindeki[13] kişiye tek rekat kılmasını emretti.[14]
NOT: Bu rivayette İbn Abbas'tan gelen korku namazının anlaşılmasında problem var:
Korku namazının ikamet halinde dört ve yolculukta iki rekat olması ittifakla sabit bir hükümdür. Savaşta imkan bulunursa (pasif savunma vb. durumlarda) ordu iki kısma ayrılır; İki rekat kılınan namazın bir rekatı imamla, diğeri de münferiden kılınır. İbn Abbas bu rivayette ordunun iki ayrı grubunun imamla kıldıkları birer rekatı zikretmiş olabilir, daha sonra kendileri bir rekatı münferiden kılarlar. Çünkü imamın iki, ama cemaatin bir rekat kılması diğer bütün rivayetlere ve temel esaslara uygun değildir.[15] Tahavî (v.321/933) İbn Abbas'tan bu konuda iki zıt rivayetin bulunduğunu zikreder; biri Mücahit'ten gelen "bir rekat' rivayeti, diğeri Ubeydullah b. Abdullah'tan gelen 'iki rekat' rivayetidir. Bir konuda iki zıt rivayet bulunduğunda ikisi de terk edilir ya da zıt olan rivayet temel esaslara uygun olarak tevil edilir.[16]

6/876- Abdulah b. Ömer'den (RadıyaiiaM anhüma):[17]
(Miraçta) namaz elli vakit, Cünüplükten dolayı yedi kere gusül ve idrardan dolayı da yedi kere abdest emredilmişti. Rasûlullah (Saiiaiiahtı aleyhi ve seüem) orada bu (farzların) azaltılmasını istemeye devam etti, tâ ki namaz beş vakit, Cünüplükten dolayı bir gusül ve idrardan dolayı bir kere abdest emredildi.[18]

*** Farz Namazların Fazileti Ve Küçük Günahlara Keffâret Olması**

7/877- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[19]
Rasulullah (SaUallahii aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Beş vakit namaz[20], cuma namazı diğer cumaya kadar, Ramazan orucu da diğer Ramazan'a kadar ki günahlara, büyük günahtan kaçınıldığı sürece keffârettir (silinmesine sebep olur)."[21]

8/878- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[22]
Hz. Peygamber (Saitaüaha aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"(Farz) namaz önceki namaz vaktinden bu yana işlenen günahlara keffârettir,
Cuma namazı önceki cuma namazı vaktinden bu yana işlenen günahlara keffârettir,
Ramazan orucu önceki Ramazandan bu yana işlenen günahlara keffârettir, Ancak (bunlar) üç amelin günahını silemez.
(Râvi) şöyle dedi (O üç şeyin): Allah'a şirk koşmak, anlaşmayı bozmak ve Sünnet'i terk etmek, olduğunu anladık/öğrendik ve dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü ! Allah'a şirk koşmayı anlıyoruz, (ama) anlaşmayı bozmak ve Sünnet'i terk etmek ile ilgili durum(un sebebi) nedir?'
Şöyle buyurdu:
"Anlaşmayı bozmadaki durum, bir kişiye biat edersin[23], sonra da (haksız yere) ona kılıcınla savaş açarsın, Sünnet'i terk etmeye gelince o da islâm cemaatinden ayrılmaktır.[24]"
NOT: Bu hadis gerçek Sünnet ehlini tarif etmektedir. Bunlar îslâm cemaatından iki şekilde ayrılmazlar:
1- Rasûlullah'tan beri gelen ana yoldan/damardan ayrılmazlar. Sahabenin hepsinden gelen hadisleri kabul ederler ve (nesh, takyid gibi) her hangi bir serî sebep olmaksızın terk etmezler. Tabii bunun şartı da hadisleri ve eserleri okuyup anlamak ve gereğini yerine getirmektir.
2- Yaşadığı toplumdaki İslâm cemaatinden ayrılmazlar. Her hangi bir kişi ya da grup kendisini Müslümanlar'dan ayrı/farklı görürse o, Ehl-i Sünnet'in dışındadır ve yukarıdaki hadis gereği Allah'ın affetmediği bir günahı/hatayı işlemiş olur.[25]

9/879- Ebû Osman anlattı:[26]
Selman el-Fârisî (Radıyaiiahu anh) ile bir ağacın altındaydık, ondan kuru bir dal aldı ve salladı, daldan yapraklar döküldü. Sonra dedi ki:
'Ey Ebû Osman! Niçin böyle yapıyorum, sormaz mısın?
'Niçin böyle yapıyorsun?'
'Ben Rasûlullah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) birlikte bir ağacın altındayken böyle yaptı; ondan kuru bir dal aldı ve salladı, daldan yapraklar döküldü ve dedi ki:
"Ey Selman! Niçin böyle yapıyorum, sormaz mısın?" 'Niçin böyle yapıyorsun? diye sorunca da şöyle buyurdu:
"Bir Müslüman abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra beş vakit namazı kılarsa günahları dökülür, bu yaprakların döküldüğü gibi."

Rasûlullah sonra şu âyeti okudu:
'Günün iki kenarındaki vakitlerde[27] ve geceden bölümlerde[28] namaz kıl! Şüphesiz sevaplar[29] günahları siler. İşte bu, kendilerine hatırlatma fayda verenlere bir hatırlatmadır.[30]"
NOT: Bu şekilde hareket ederek rivayet son râviye ulaşırsa, bu hadise müselsel hadis denir. Râviler böyle bir hadis rivayetinde teberrüken aynı hareketi yaparlar.[31] Bu konuda müstakil hadis kitapları bulunmaktadır.[32]
Bu uygulamadan, bir tebliğcinin bazen görsel araçlardan faydalanması gerekliğini ve bunun anlatımda daha etkili olduğunu anlıyoruz.
Rasûlullah beş vakit namazın faziletini anlattıktan sonra ilgili âyeti okumaktadır ki bu da âyetin beş vakit namaz için nazil olduğunu göstermesi yanında bize Kuran Ma tebliğ açısından önemli mesajlar verir.[33]

10/880- Ebü Zer'den (Radıyatlahü anh):[34]
Hz. Peygamber (SaiiaUaihu aleyhi ve setiem) bir kış mevsiminde (dışarı) çıktı, yapraklar dökülüyordu. Bir ağaçtan iki dal aldı ve Yaprak dökülmeye başladı. Bana:
"Ey Ebû Zer!" dedi, ben de:
'Buyur, ey Allah'ın Rasûlü!'dedim. Bunun üzerine:
"Müslüman bir kul yüce Allah'ın rızasını kastederek namaz kılarsa günahları dökülür, tıpkı şu ağaçtan yaprakların döküldüğü gibi" dedi.[35]

11/881- Hz. Osman'ın mevlâsı Haris anlatıyor:[36]
Bir gün Hz. Osman (Radıyaiiahü anh) oturdu, biz de yanma oturduk ve müezzin geldi. Hz. Osman (su dolu) bir kap istedi, zannedersem o su bir müd kadardı, abdest aldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah 'in (Sailaiiahu aleyhi ve seiiem) şu übdestim gibi abdest aldığını gördüm ve buyurdu ki:
"Kim şu abdestîm gibi abdest alır, sonra kalkıp öğle namazını kılarsa önceki sabah vaktinden bu vakte kadar olan günahları affedilir.
Sonra İkindi namazını kılarsa öğle vaktinden bu vakte kadar İşlediği günahları affedilir.
Sonra akşam namazını kılarsa İkindi vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir.
Ardından yatsı namazını kılarsa akşam vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir.
Bundan sonra herhalde dinlenerek/dalarak[37] geceyi geçirir.
Sonra kalkar, abdest alır ve sabah namazını kılarsa yatsı vaktinden bu vakte kadar işlediği günahları affedilir. İşte bunlar öyle sevaplardır ki günahları giderir/siler.'"
Oradakiler:
'Ey Osman! Bunlar sevaplardır (hasenattır), peki kalıcı hayırlar (bâkıyât) nelerdir?' Hz. Osman:
'Onlar Lâ ilahe illallah, Subhânallah - Elhamdülillah ~ Allahü ekber - Lâ havle velâ kuvvete illâ billah (sözlerini sürekli söylemektir)'[38]

Açıklama

Bu rivayette üç kavram göze çarpmaktadır:
1- Hasenât: Sevaplar,
2- Seyyiât: Günahlar,
3- Bâkıyât: Kalıcı hayırlar. Bu üç kelime Kur'ân'da da geçmektedir.[39] Sahabe hasenat kavramını anladıklarını, ancak bâkıyâtın ne için kullanıldığım Hz. Osman'a sorarlar, o da Allah inancının anlaşılmasındaki dört temel sözü/zikri söyler. Her hâlde bu sözlerin sürekli söylenmesi ve gündemde tutulması güzel sonuçların doğmasına sebep olacaktır:
Subhânallah : Allah mükemmeldir,[40]
Elhamdülillah : Hamd Allah'a aittir,
Allahüekber: Allah en büyüktür,
Lâ havle velâ kuvvete illâ billah : Hareket[41] ve kuvvet ancak Allah iledir.[42]

12/882- (Hz. Osman'ın mevlâsı) Humran (b. Ebân)'dan:[43]
Hz. Osman (Radıyatiahu anh) Müslüman olduğu günden beri her gün bir kere gusül alırdı. Bir gün kendisine namaz için abdest suyu getirdim. Abdesti alınca dedi ki:
'Size Rasûlullah'tan (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) duyduğum bir sözü nakletmek istiyorum.' Sonra Osman:
'Bende o hadisi nakletmeme fikri doğdu1 deyince Hakem b. Ebi'l-Âs şöyle dedi:
'Ey Mü'minlerin Emîri! Bu (bizim için) hayır ise onu alır (onunla amel ederiz), şer ise ondan sakınırız.' Hz. Osman:
'O hâlde hadisi size naklediyorum. Rasûlullah böyle abdest aldı, sonra dedi ki:
"Kim böyle abdest alır, abdesti güzelce tamamlar, sonra namaza kalkar da rükû ve secdelerini tam yaparsa -büyük günah işlemedikçe- bu vakit İle diğeri arasındaki günahları örter."[44]
13/883- Hz. Osman'dan (Radıyallahü anh):[45]
RaSÛlUİlah (SallallahU aleyhi ve setlem) ŞÖyle buyurdu:
"Kim izzet ve celâl sahibi Allah'ın emrettiği şekilde abdestini tam alırsa kıldığı farz namazlar bu vakitler arasında işlenen günahlara keffârettir (onların silinmesine sebep olur)."[46]

14/884- Hz. Osman'dan (Radıyaltahu anh):[47]
RasûluUah'm (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Ne düşünürsün, birinizin avlusundan bir nehir geçse ve ondan günde beş kere yıkansa kirden bir şey kalır mı?"
'Hayır, hiç bir şey kalmaz' dediler. Hz. Peygamber:
"Kılınan namazlar, suyun kiri götürdüğü/sildiği gibi günahları siler götürür."[48]

15/885- Ebü Hüreyre (RadıyallahU anh):[49]
RilSÛ\ü\\ah'in (Sallatlahü aleyhi ve sellem) ŞÖy\Q dediğini İŞİttİ:
"Görüşünüzü bildirin, birinizin kapısının önünden nehir geçse ve ondan günde beş kere yıkansa kirden bir eser kalır mı, ne dersiniz?"
Oradakiler:

'Kirden hiçbir eser kalmaz' dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"İşte namazlar böyledir, Allah onlar sebebiyle kulun hatalarını siler."
NOT: bRasûlullah'ın bu hadislerdekİ teşbihi mükemmeldir, çünkü farz namazların kılınması suyu bol ve tatlı bir nehirde günde beş kere yıkanmaya benzetilmiştir. Önceki hadislerde varid olduğu şekilde namaz kılanların küçük günahları affedilir, tıpkı suyun bazı kirleri çıkartması gibi. Ancak derinliğe nüfuz etmiş kirleri su temizlemez, tıpkı namazın büyük günahları temizlemediği gibi. İşte bu noktada tövbe ve malî zararların (tazminat ve kul hakkı varsa helalleşme ile) giderilmesi etkilidir.[50]

16/886- Sâ'd b. Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir (Radıyaiiahu animma) anlattı:[51]
Sâ'd ve Rasûlullah'ın sahabesinden birçok kişiden işittim, şöyle dediler: 'Rasûlullah (Satiaiiaim aleyhi ve seiiem) döneminde iki kardeş vardı ve bunların biri diğerinden daha üstün insandı. Üstün olan vefat etti, diğeri ondan sonra kırk gece daha yaşadı, sonra öldü. Rasûlullah'a önce ölenin diğerine olan üstünlüğü anlatıldı. Rasûlullah sordu:
"Diğeri namaz kılmaz mıydı?"
'Bilâkis, Ey Allah'ın Rasûlü! (Namaz kılardı.) Kötü biri değildi.
' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Namazın kendisini nereye ulaştırdığını bilir misiniz? Kılınan namaz, tıpkı birinizin kapısının önünden suyu bol, tatlı bir nehir akıp da ona dalarak ondan günde beş kere yıkanmasına benzer.
Ne dersiniz, kirinden bir eser bırakır mı?"[52]

177887- Câbİr'den (Radıyallahii anh):[53]
Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kılınan namazlar, tıpkı birinizin kapısının önünden suyu bol akan bir nehir gibidir ki ondan günde beş kere yıkanır."[54]

18/888- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radiyallahu anh):[55]
Rasûlullah'ın (Saiiaüahtı aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kirn Allah'a ortak koşarsa, Allah onu cehenneme gönderir."
İbn Mes'ûd ekledi:
'Bir başka şey daha diyeceğim ki onu (Rasûlullah'tan) işitmedim; Kim Allah'a ortak koşmaksızın ölürse, Allah onu cennete gönderir. Şu kılınan namazlar adam Öldürme gibi (büyük günahlar) işlenmediği sürece vakit aralarında işlenen günahlara keffarettir (örter).'[56]

19/889- Ebû Ümâme'den (Radıyaiiahü anh):[57]
RaSÛlullah (Saltaltahü aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Müslüman bir kişiye farz namaz vakti ulaşınca kalkar abdest alır ve güzelce tamamlar, sonra namaz kılar ve namazını da güzelce tamamlarsa Allah önceki vakitten bu yana işlenen günahlarını affeder.
Sonra diğer farz namaz vaktine ulaşır, namaz kılar ve güzelce namazını tamamlarsa Allah önceki vakitten bu yana işlenen günahlarını affeder.
Bundan sonra diğer farz namaz vaktine ulaşır, namaz kılar ve güzelce namazını tamamlarsa Allah önceki vakitten bu yana İşlenen günahlarını affeder."[58]

20/890- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyaliahü anh):[59]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle derdi:
"Her namaz, öncesinde işlenen hataları/günahları düşürür."[60]
*** Namazın Önemi**

21/891- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[61]
Namaza erken gittiğimde her defasında Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken bulurdum. Namazını bitirdi ve bana: "Karnından şikayetin mi var?"[62] dedi. Ben : 'Hayır[63]' deyince buyurdu ki: "Kalk ve namaz kıl, şüphesiz namazda şifa vardır.[64]"

22/892- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitaha anh):[65]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir kişi geldi ve dedi ki: 'Filan, gece namaz kılıyor, gündüz olunca da hırsızlık yapıyor.' Rasûlullah şöyle dedi:
"Namaz, o kişiyi işlediği[66] suçtan vazgeçirecektir."[67]

23/893- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):[68]
RaSUİUİlah (SaüaUahü aleyhi ve selleın) ŞÖyle dedi:
"Şeytan namaz kılanların tekrar kendisine tapmayacağını biliyor, ama aralarında fitne/savaş (çıkarma) konusunda hâlâ ümitli."[69]

24/894- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiıhü anh):[70]
RaSÛlUİlah (SallaltahU aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Cennetin anahtarı namazdır, namazın anahtarı da temizliktir."[71]

25/895- Hz. Osman'dan (Radıyaiiaha anh):[72]
Hz. Peygamber (Saiiaüaha akyiü ve seiiem) şöyle dedi: "Kim namazın, edâ edilmesi gerekli bir görev olduğunu İdrak ederse cennete girer.'[73]

26/896- Enes b. Mâlik'ten (Rad,yallahu anh):[74]
RaSUİUİlah (SaiiaUahü aleyhi ve setlem) dedi ki :
"Bana şu dünyadan kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namazda(ki ibadet) ise gözümün nuru kılındı.[75]

27/897- Ibn Abbas (Radıyaüahü anhüma):[76]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahu ateyhi ve seiiem) şu sözünü nakletti, "Cibril bana (gelerek): 'Namaz sana sevdirildi, ondan dilediğin kadar al!" dedi."[77]

28/898- Câbir b. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):[78]
NÛman b. Kavkal Hz. Peygamber'e geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer helâli helal, haramı haram kabul eder, farz namazları kılarsam,[79] (bunlara da başka bir şey eklemezsem) cennete girer miyim?' Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) ona:
"Evet" dedi.[80]

29/899- Abdullah b. Muhammed İbnü'l-Hanefiyye'den:[81]
Babamla birlikte Ensardan bir hısımımızın[82] (Radıyaiiahu animin) yanına gittik, namaz vakti geldi ve dedi ki:
'Ey Cariye! Bana abdest suyu getir, namaz kılarsam dinlenirim/rahatlarım. Bu hareketini bizim yadırgadığımızı görünce de dedi ki:
'Rasbİuilah'm (Satuuiahtiaieyiû ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kalk Bilâl, namaz ile bizi dinlendir/rahatlat!"'[83]

30/900- Huzeyfe (b. el-Yemân)'dan (Radiyallahu anh):[84]
Rasûlullah (Saitatiahü ateyiu ve seüem) farklı/sıkıntılı bir durum olduğunda namaz kılardı.[85]

Açıklama

Sıkıntılı anlarda bir Müslümamn yapması gereken hareket musîbetlere sabrederek ve dua ederek Allah'tan yardım istemektir. Zira Allah Teâlâ buyurur ki:
'Ey İman edenler, Allah'tan sabır ve namaz ile yardım isteyin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir.' (Bakara 2/153)
Peygamberimizde bunun mükemmel örneğini görüyoruz; sıkıntı anında sabreder, namaz kılar ve dua ederdi.
Onun sabrı zillet içinde yaşamak değil, haksızlık ve musibet anında mücadele etmek, bu konuda gelen sıkıntılara dayanmaktır. Sıkıntılı anlarda söylediği sözler Allah'a olan inancından güç almak ve O'nun yüce kudretine sığınmak şeklinde görülmektedir.
İbn Abbas'tan gelen rivayette, Rasûlullah sıkıntı anında şöyle derdi:
"Lâ ilahe illaHahü'l-azîmü'l-halîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü's-semâvâti ve Rabbü'l-arzı Rabbü'l-arşi'l-azîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü'l-arşi'l-kerîm,
Lâ ilahe illallah Rabbü's-semâvâti ve Rabbü'l-arzı Rabbü'l-arşi'l-kerîm."
Tercemesi:
"İzzet ve hilm sahibi Allah 'tan başka ilâh yoktur,
Göklerin Rabbi, arzın Rabbi ve yüce arşın Rabbi olan Allah 'tan başka ilâİı yoktur, Güzel arşın[86] Rabbi olan Allah 'tan başka ilâh yoktur, Göklerin Rabbi, arzın Rabbi ve güzel arşın Rabbi olan Allah 'tan başka ilâh yoktur."[87]

31/901- Ümmü Seleme annemizden (Radiyallahu anha):[88]
Rasülullah'ın (Saiicıiiaim aleyhi ve sciiem) son vasiyetlerden birisi şuydu:
"Namaza, namaza devam edin ve emriniz altındaki kişilerin (hakkına da) riâyet edin!"
Hz. Peygamber (buna o kadar Önem verdi ki) mübarek dilleri söyleyemeyecek hale gelince, bunları içinden tekrarlamaya başladı.[89]

32/902- Hz. Ali'den (Radtyallaha anh):[90]
RaSÛlUİlah'in (SatlatlahU aleyhi ve seîlem) SOIÎ SÖZÜ ŞU Oİdu:
"Namaza, namaza devam edin ve emriniz altındaki kişiler hakkında Alla'a karşı sorumluluk taşıyın (haklarına riayet edin)!"[91]

*** Namaz Vaktini Beklemenin Ve Mescitlere Gitmenin Fazileti**

33/903- EbÛEyyûb'dan:[92]
Nevf ile Amr b. As'in oğlu Abdullah buluşunca Nevf şöyle dedi:
'Eğer gökler, yer ve ikisi arasındakiler terazinin bir kefesine konsa, Lâilâhe illallah (cümlesi de) diğer kefesine konsa bu cümle diğerlerinden ağır gelir, isterse gökler, yer ve ikisi arasındakiler demirden bir tabaka haline gelsinler.' Birisi[93] de dedi ki:
'Lâ ilahe illallah (cümlesi) izzet ve celâl sahibi Allah'a ulaşıncaya kadar onları deler/parçalar geçer.'
Abdullah b. Amr şöyle dedi:
Rasûlullah'la (Saiiaüahu aleyhi ve seitem) akşam namazı kılmıştık, kalan kaldı ve giden gitti. Rasûlullah elbisesini nerdeyse dizlerine çekerek (heyecanla/hızla) geldi ve buyurdu ki:
"Müjdeler olsun, ey Müslümanlar topluluğu! Rabbiniz sizin bu hareketinizle meleklere karşı İftihar edeceği gök kapılarından birini açtı ve şöyle diyor:
'İşte bunlar benim kullarım, farz ibadeti edâ ettiler, şu anda da diğerinin (vaktini) bekliyorlar/"
§Aynı râviden farklı yolla bu hadisin bir benzeri nakledildi ve dedi ki: 'İnsanlar yatsı namazı için daha toplanmadan Rasûlullah (Saitatiaim aleyhi ve seiiem) yorgun bir şekilde (müjde için) bir parmağını işte böyle kaldırarak geldi. Parmaklarını (Arapça) yirmi dokuz şeklinde kapattı, sadece şehadet parmağını açıp şöyle diyerek göğe işaret etti:
"Müjdeler olsun, ey Müslümanlar topluluğu! Rabbiniz sizin bu hareketinizle meleklere karşı iftihar edeceği gök kapılarından birini açtı ve şöyle diyor:
'Ey Meleklerim, bakın benim kullarıma, farz ibadeti edâ ettiler, şu anda da diğerinin (vaktini) bekliyorlar."[94]

34/904- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[95]

Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bir namazdan sonra diğer namaz vaktine kadar (camide) bekleyen kişi, oldukça arık/süratli koşan bir at üzerinde düşmana karşı Allah yolunda savaşana veya sınırdaki büyük bir karakolda nöbet bekleyene benzer ki melekler bu kimseye dua ederler."[96]

35/905- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[97]
Rasûlullah (SaHaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Allah'ın kendisiyle dereceleri yükselttiği ve hataları sildiği şeyi size göstereyim mi? Bunlar:
Zorluk anında güzelce[98] abdest almak,
Mescidlere giderken atılan adımların fazlalığı ve
Bir namazdan sonra diğer namaz (vaktini) beklemek."[99]

36/906- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[100]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aieyiu ve setiem) şöyle dedi:
"Namaza giderken atılan her adım için o kişiye bir sevap yazılır ve bir günahı silinir."
§Aym sahabiden gelen diğer rivayet:
RaSÛlullah (Sailallahü aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Sizden biri evinden mescide doğru çıktığında bir adımı sevap yazar, diğer adımı günah siler."[101]

37/907- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[102]
RaSÛlUÜah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden biri diğer namaz (vaktini) beklediği sürece namazda sayılır, o kişi mescitte olduğu sürece melekler kendisine dua ederler ve derler ki:
"Allahım, onu affetl Allahım ona merhamet eti' Bu hâl abdestsizlik durumu oluncaya kadar devam eder."
Hadramevtli biri :
'Ey Ebû Hüreyre! Hades nedir?' deyince, Ebû Hüreyre:
'Allah doğruyu ifade etmede hayayı emretmez; o sessiz ya da sesli yellenmektir' dedi.[103]

38/908- Ebû Said el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):[104]
RaSÛlUİlah (SatlaltahU aleyhi ve sellem) dedi ki :
"Bir kul namazgahta diğer namaz (vaktini) bekleyinceye kadar namazda sayılır. Melekler (onlar için) şöyle derler (dua ederler):
'Allahım, onu affetl Allahım ona merhamet et\' Bu hâl kişinin oradan ayrılmasına veya hades oluncaya kadar devam eder."
Dedim ki:
'Hades ne demek ?'
(Râvi) şöyle dedi: 'Ben Ebû Said'e böyle sordum.'[105] O da:
Sessiz ya da sesli yellenmektir1 dedi.[106]

39/909- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaiiahü anh):[107]
RaSÛlullah (Sallallahil aleyhi ve selkm) dedi ki :
"Allah'ın kendisiyle günahları sildiği ve dereceleri artırdığı ameli size göstereyim mi?"
'Evet, Ya Rasûlullah!' dediler. Cevaben Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Zorluk anlarında güzelce abdest almak,
Şu mescidlere giderken atılan adımların fazlalığı ve
Bir namaz vaktinden sonra diğer namaz (vaktini) beklemektir.
Sizden biri evinden abdestli olarak çıkar, Müslümanlarla beraber namaz kılar, sonra da diğer namaz (vaktini) bekleyerek bir yerde otururs a melekler (onun için) şöyle dua eder:
'Allahım, onu affetl Allahim ona merhamet et\'
Namaza kalktığınızda safları düz tutun, onu tam yapın ve boşlukları doldurun! Ben sizi sırtımın gerisinden görürüm.
İmamınız 'Allahü ekber' dediğinde siz de 'Allahü ekber' deyin. Rukûya gittiğinde siz de rukûya gidin. O "semiallahü limen hamiden' deyince siz de 'Allahümme, Rabbena! Leke'l-hamd'deyin.
Erkekler için safların en hayırlısı ilk sıralardır, sevabı en şerlisi ise son sıralardır. Kadınlar için safların en hayırlı olanı son sıralardır, en şerlisi ise ilk sıralardır. Ey Kadın topluluğu! Erkekler secdeye gittiğinde gözlerinizi kapatın ki elbise (izar) darlığından dolayı (öndeki) erkeklerin avret mahallerini görmeyin!"[108]

Açıklama

Cemaatle namaz kılmak yalnız basma kılmaktan efdaldir, sevabı daha fazladır.[109] Ancak cemaatin hükmü, kadın ve erkek açısından durumunda ihtilaf edildi.
1- Cumhura göre erkeklere cemaate farz namaz kılmak sünnet-i müekkededir. Şafıîlerden Şirazî (v.476/1083) gibi alimlere ve Hanbelîlerdekİ ikinci görüşe göre farz-ı kifaye, Zahirîlere göre ise farz-ı ayındır.
Bazı alimlerce kadınların cemaate gelmeleri[110] fitne sebebiyle mekruh olur,[111] denmişse de alimlerin çoğunluğu, kadınların imkân bulduklarında cemaate gelmeleri müstehap ya da mubahtır dedi, ancak onlara erkeklerde olduğu gibi bir gereklilik yoktur. Bu konuda en güzel örnek Rasûlullah dönemidir; Asr-ı saadette kadınlar mescide cemaatle namaz kılmak için geliyorlardı, bu beş vakit farz namazlar dışında, cuma ve bayram namazlarında da oluyordu. Ayrıca Peygamberimizin: "Kadınlarınızın mescide (cemaatle namaza) gelmelerini engellemeyin, kendileri için evleri[112] daha hayırlıdır"[113] buyruğu çok önemlidir. Günümüzde kadınlar cemaatle namaza gelebilirler, hatta imkân bulduklarında farz namazlar dışında cuma ve bayram namazlarına gelmeleri de faydalı olur. Doğrusunu Allah bilir.

2- KadmlarIa erkekler aynı namazı cemaatle kılarken arada perde olmaksızın aynı/bir safta kılmaları yasaklanmıştır. Ancak namazın fasit olmasında ihtilaf edildi; Hanefilere göre böyle bir durumda kadının namazı değil de yanındaki veya aynı hizadan arkasındaki erkeklerin namazı fasit olur. Şafiî ve Hanbelîlere göre erkeklerin namazları da bozulmaz.
3- ErkekIerin arkasından kadınlar saf tutar, arada perde olması şart değildir.
4- Erkekler için cemaatte ilk safların, kadınlar için de son safların hayırlı (sevabı fazla olması) herhalde arada perde olmadığındadır, ancak perde varsa problem yoktur. Ancak erkeklerin cemaate gelmelerini ve imama yakın olmalarını teşvik İçin başka rivayetlerde ilk saflar tavsiye edilmiştir.[114]

40/910- Sehl b. S'ad es-Sâidî'den (Radiyallahu anh):[115]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim namaz (vaktini) beklemek için mescitte otururs a, o kişi namazda sayılır."[116]

41/911- Câbirb. Abdullah'tan (Radiyallahu anh):[117]
Rasûlullah (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) bir gece ordu hazırladı, gecenin yansı geçti ya da onu aştı, Rasûlullah dışarı çıktı ve buyurdu ki:
"İnsanlar namazı kıldı ve gittiler/İstirahata çekildiler, hâlbuki siz bu namazı (cemaatle) kılmayı bekliyorsunuz. Şunu iyi bilin ki siz burada onu beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız."[118]

42/912- Humeyd'den:[119]
EneS b. MalİK'e (Radıyallahüanlı):
'Rasûlullah (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) yüzük taktı mı?'diye sorulunca dedi ki:
"Evet. RasûluHah bir gece yatsı namazını gece yarısına yakın bir zamana tehir etmişti Namazı kılınca yüzünü bize döndü ve dedi ki:
"İnsanlar namazı kıldılar ve gittiler, sizler ise beklediğiniz sürece namazda sayıldınız."
Enes şöyle dedi:
'Sanki onun yüzüğünün parlaklığını (şimdi) görür gibiyim.'[120]

43/913- Ukbe b. Âmir (Radıyallahü anh):[121]
Rasûlullah'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini anlatır:
"Bir kişi temizlenir (abdest alır) sonra namazı beklemek üzere mescide varırsa onun amellerini yazan iki (ya da bir) kâtibi (melek), mescide giderken attığı her adıma on sevap yazar. Namazı beklemek üzere mescitte oturan namaz kılan gibidir (sevap alır) ve evinden çıkıp tekrar dönünceye kadar ki vaktinde de namaz kılanlardan yazılır. "[122]

44/914- EbÛ Ümâme'den (Radıyallahü anh):[123]
Hz. Peygamber (SaUaUahu aleyhi ve setiem) dedi ki:
"Temiz (abdestli) olarak kim farz namaz kılmaya yönelirse/devam ederse ona ihramlı olarak hac yapana verilen ecir gibi sevap vardır.
Kim duha namazını kılmaya yönelirse/devam ederse ona umre yapana verilen ecir gibi sevap vardır.
Aralarında gereksiz fiil/söz olmaksızın bir namazdan diğer namaz (vaktine) kadar beklemenin karşılığı yüce makamlarda (illiyyûnda) yazılmış (amel) olur."
§(Râvi) Ebû Ümâme dedi ki:
Mescitlere geliş ve gidiş Allah yolunda cihad etmekten (onun parçasından) sayılır.[124]

45/915- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyallahu anh):[125]
(Rasûlullah)[126] (Saiiaiiahu aleyhi ve.sdiem) buyurdu ki:
"Kim namaza (gitmek için) çıkarken:
Allahümme innî es'elüke bihakkı's-sâilîne aleyke ve bihakkı memşâye fe innî lem ahruc eşeran velâ bataran velâ riyâen velâ süm'a,
Haractü ittigâe sehatike ve'btiğâe merdâtik,
Es'elüke en tüngızenî mine'n-nâri ve en teğfiralî zünûbî, innehû lâ yağfiru'z-zunûbe illâ ent," derse namazdan ayrılıncaya kadar Allah ona İstiğfar edecek yetmiş bin melek tayin eder ve kendisi de o kuluna yüzüyle/rahmetiyle teveccüh eder.
§Duânın tercemesi:
"Allcıhım senden İsteyen (salilı) kulların senin katındaki hakkı için, şu yürümemin hakkı için senden istekte bulunuyorum. Ben kibirlenmek, övünmek, başkalarına göstermek ve duyurmak için yola çıkmadım, (bilâkis) senin gazabından korunmak ve rızanı kazanmak için yola çıktım,
Ateş (azabından) beni korumanı ve günahlarımı affetmeni istiyorum, şüphesiz günahları ancak sen affedebilirsin."[127]

*** Namazın Vaktinde Kılınmasının Fazileti**

46/916- Abdullah b. Amr'dan (Radtyaiiahü anhüma):[128]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) geldi ve
'Amellerin en faziletlisi hangisidir?' diye sordu. O da buyurdu ki:
'Namaz"
'Sonra nedir?'
"Namaz"
'Sonra nedir?'
"Namaz"
Rasûlullah üç defa aynı cevabı verdi. O kişi ısrar edince de şöyle buyurdu:
"Allah yolunda cihaddır"
'Benim annem ve babam var.'
"Sana anne ve babana iyi davranmanı tavsiye ederim."
'Seni hak (din) ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki ben cihada katılacağım ve anne-babamı bırakacağım' deyince Rasûlullah

"Sen bilirsin[129]" dedi.[130]

47/917- RasûIullah'ın (mevlâsı) Sevbân'dan (Radıyaiiahü anh):[131]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Dosdoğru olun, (bunun sevabını) sayamazsınız/hakkından gelemezsiniz. (Bir rivayette de; dosdoğru olun ki kurtuluşa eresiniz, şeklinde nakledildi.)
Bilin ki amellerinizin en hayırlısı namazdır. Sürekli abdestli olma halini sadece (hakikî) mü'min korur."[132]

48/918- Hanzale el-Kâtib'den (Radıyattaim anh):[133]
Rasûlullah'm (SaiUıitaku aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim beş vakit namazı rukûları, secdeleri, abdestleri ve vakitleri ile korur/devam eder ve namazın Allah'tan gelen bir hak olduğunu da bilirse cennete girer" ya da dedi ki "cennete girmesi gerekli olur."
§Hanzale'den gelen diğer rivayette: "Kim üzerinde Allah'ın hakkı olduğu inancıyla beş vakit namazı abdestleri, vakitleri, rukûları ve secdeleri ile korursa/devam ederse ateş ona haram olur, (cehenneme girmez)" dedi.[134]

49/919- Ebû Amr ve Şeybânî'den:[135]
Rasûlullah'ın ashabından birisi (İbn Mes'ûd -Radtyaiiahu anlı-)[136] anlattı:
Hz. Peygamber'e (Salialiahii aleyhi ve sellem)'.
'Hangi amel daha faziletlidir?' diye sorulunca[137] buyurdu ki:
"Amellerin en faziletlisi namazı vaktinde kılmak, anne-babaya iyilik yapmak ve (Allah yolunda) cihad etmektir."[138]

50/920- RasûluIlah'a biat edenlerden biri olan Ümmü Ferve'den (Radiyallahu anha):[139]
'Hangi amel daha faziletlidir?' diye sorulunca buyurdu ki: "Amellerin en faziletlisi namazı ilk vaktinde kılmaktır."
§İkinci tarikten benzeri nakledildi.
§Üçüncü tarikten Kasım b. Gannâm Rasûlullah'a biat edenlerden en yakın babaannesi olan[140] ninesi Ümmü Ferve'den nakleder; o, Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seUem) amel konusunda şöyle dediğini işitti:
"İzzet ve celâl sahibi Allah'ın en sevdiği amel, namazı ilk vaktinde erken kılmaktır."
ŞDördüncü tarikten de benzeri nakledildi.[141]

*** Namazda Kıyamı Uzun, Rükû Ve Secdeyi Fazla Yapmanın Fazileti**

51/921- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhumâ):[142]
Rasulullah'a (Sallallalıü aleyhi ve seltem):
'Hangi namaz daha faziletlidir?' diye sorulunca:
"Kunûtu (kıyamı)[143] uzun olan namazdır" buyurdu.[144]

52/922- Ebu Vâil, Abdullah (b. Mes'ûd)'dan (RadıyaiiaManh) nakletti:[145]
Bir gece RasûlulÎah'la (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) beraber namaz kıldık.
Peygamberimiz o kadar uzun süre ayakta durdu ki kötü bir şey yapmaya niyetlendim." Biz:
'Ne yapmaya niyetlendin?' diye sorunca dedi ki: "(Yere) oturmaya ve onu[146] terk etmeye niyetlendim.'[147]

53/923- Muhârik'ten:[148]
Hac yapma niyetiyle (yolculuğa) çıktık. Rebeze (denilen yere) varınca arkadaşlarıma dedim ki:
'Siz ilerleyin!' Ben geride kaldım ve Ebû Zerr'in (Radtyaiiaim onfij yanına vardım, o namaz kılıyordu: Gördüm ki kıyamı uzatıyor, secde ve rukûyu çoğaltıyordu. (Uzattığını) ona bildirince dedi ki:
'Namazın güzel/tam olması için kısıtlama yapmadım. Rasûlullah'ın b(Sallallahü aleyhi ve seltem) ŞÖyle dediğini İŞİttim:
"Kim bir namazda rükû yapar ya da secde ederse bir derece yükseltilir, bir günahı da düşürülür/silinir.'"
§lkinci tarikten gelen rivayet:
Mutarrif ten:
Kureyşten bir grubun yanına oturdum. Bir kişi geldi ve namaza başladı; rükû ve secde yapıyor, sonra tekrar kalkıyor ve oturmaksızın tekrar rükû ve secde yapıyordu. Ben:
'Bu kişi namazı çift rekât mı kılıyor yoksa tek mi, farkında olduğunu zannetmiyorum' deyince oradakiler:
'Yanına gidip bunu ona söylesene!' dediler. Ben de (onun yanına gittim) ve:
'Ey Allah'ın kulu! Sen namazı çift rekât mı kılıyorsun yoksa tek mi, farkında olduğunu zannetmiyorum' dedim, bana şu cevabı verdi:
"Fakat Allah biliyor. Rasûlullah'ın (Saitaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim:
"Kim Allah İçin tam bir secde yaparsa onun sebebiyle Allah bir sevap yazar, bir günahı düşürür/sİleY, bir derece de yükseltir.'" Sordum:
'Sen kimsin?'
'Ebû Zer'
Arkadaşlarımın yanına döndüm ve şöyle dedim:
'Allah, sizin gibi dostların cezasını versin! Beni Rasûlullah'ın ashabından bir kişiye (dini) öğretmek için gönderdiniz.'
§Üçüncü tarikten gelen rivayet:
Ahnef b. Kays'tan:
Mescid-i Aksâ'ya girdim ve orada çok secde yapan bir kişiye rastladım, onun bu hareketine biraz kızdım[149], namazı bitirince de dedim ki:
'Namazı çift mi yoksa tek rekat mı kıldın, biliyor musun?'
'Ben bilmesem de izzet ve celâl sahibi Allah biliyor. Bana dostum Ebu'l-Kâsım (Satiaiiaiıo aleyhi ve seltem) şunu haber verdV dedi ve ağladı.Tekrar; "Bana dostum Ebu'l-Kâsım şunu haber verdi' dedi ve ağladı. Sonra; 'Bana dostum Ebu 'l-Kâsım şunu haber verdi:
"Her hangi bir kul Allah için tam secde yaparsa, Allah bunun sebebiyle onu bir derece yükseltir, bir günahını düşürür/siler ve ona bir

sevap yazar.'" dedi. Ona sordum:
'Allah sana rahmetiyle davransın, bana söyle, sen kimsin?'
'Ben Ebû Zer, Rasûlullah'ın arkadaşı.'
O anda kendimden utandım...[150]
NOT: Ebû Zer (Radıyatiahu anlı) zâhid, infak ehli ve çokça nafile namaz kılan bir sahabiydi; O kadar çok namaz kılardı ki bazen kendisi de şaşırırdı. Onun bu hırsı yukarıdaki rivayette geçen secdenin sevabından kaynaklansa gerek.
Nafile namazda kıyamı uzatıp, az rekat kılmak mı yoksa kıyamı kısa tutup çok rükû ve secde yapmak (yani çok rekat kılmak) mı efdaldir, konusunda ihtilâf edildi; Tahavî (v.321/933); ikisi de aynı derecededir, belki efdal olan kıyamı uzun ve çok secdeli (yani rekattı) namazdır, dedi.[151]
Burada sahabe ile etba arasındaki fark hemen göze çarpmakladır. Rasûlullah sahabeye öyle bir huşu ve samimiyet bilinci kazandırmış ki onların ibadet, cİhad ve infak gibi konularda göz kamaştırıcı hayatları sonraki nesilleri etkilemiştir. Sonraki nesiller olarak kabul edilen tabiûn ve etba'dan itibaren Müslümanlar sahabenin yüksek seviyelerine/derecelerine saygı ve hayranlık duymuşlardır.[152]

54/924- mEbû Fatıma el-Ezdî {ya da el-Esedî)'den (Radtyallahu anh):[153]
Bana Hz. Peygamber (Sallaiiaim aleyhi ve seUem) dedi ki:
"Ey Ebû Fatıma! Bana (çabuk) kavuşmak istersen secdeleri çoğalt!"
§Diğer tarikten (nakledildiğine göre Peygamberimiz dedi ki);
"Ey Ebû Fatıma! Secdeleri çoğalt! Şüphesiz bir kişi mükemmel ve yüce olan Allah'a secde ederse o secdesi sebebiyle mükemmel ve yüce olan Allah da onun derecesini yükseltir."
§Başka bir tarikten, Kesir el-A'rac es-Sadefî anlattı:
Bizimle birlikte Zü's-Savârî'de bulunan Ebû Fatıma'nm şöyle dediğini işittim:
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) (bana) dedi ki:
"Ey Ebû Fatıma! Secdeleri çoğalt! Zira bir ku[154] mükemmel ve yüce olan Allah'a tam secde yaparsa o secde ile Allah Teâlâ onun derecesini yükseltir."[155]

55/925- Benî Mahzûm'un mevlâsı Ziyad b. Ebû Ziyad, Rasûlullah'ın erkek (ya da kadın) hizmetçisinden nakleder:[156]
Rasûlullah'ın (Saiiattaitu aleyhi ve seitem)h\zmetçisine söylediği sözlerden biri: "Herhangi bir ihtiyacın var mı?" olurdu. Nihayet (böyle bir soru sorduğu günlerden) birinde bu hizmetçi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! (Evet) bir ihtiyacım var' dedi. Rasûlullah:
"İhtiyacın nedir?"
'İhtiyacım kıyamet günü bana şefaat etmendir.'
"Bu konuda sana kim yol gösterdi?"
'Rabbim'
"İllâ bunu istiyorsan[157] çok secde yaparak bana yardımcı ol!"[158]

Açıklama

Sahabe-i Kiram Rasûlullah'a hizmet etmek İçin yarışırdı. Şüphesiz bu onların Rasûlullah'a karşı duydukları üstün sevgi ve saygıdan kaynaklanmaktadır. Sahabeden bir kısmı da sürekli hizmet etmeye gayret ederdi. Bunlardan bazıları:
1- Hz.Ali[159]
2- Abdullah b. MesÛd[160]
3- Ebû Zeyd b. Ahtab[161]
4- Enes b. Mâlik[162]
5- Bilâl-i Habeşî[163]...
Hatla Müslüman olmayanlar bile Rasûlullah'ı sever ve ona hizmet ederdi. Bunlardan birisi Hz. Ömer'in âzadlısı Yahudi Üssek olup hizmet ettiğinde Peygamberimiz kendisine dua etmişti.[164]
Yukarıdaki rivayette hizmet eden kişinin Rabîa b. Ka'b (RadıycıUahu anlı) olduğunu yine Müsned'de nakledilen başka rivayetten anlamaktayız. Bennâ bu rivayeti burada zikretmediği için hadisin lam metnini veriyoruz:
* Rabîa b. Ka'b'dan (Radıyallahu anh):[165]
Ben Rasûlullah'a (Sailaliaiui aleyhi ve seltem) hizmet eder ve bütün günümde ihtiyaçlarını karşılardım tâ ki o, yatsı namazını kılıncaya kadar. Rasûlullah evine girdiğinde belki bana ihtiyacı olur diyerek kapısında oturdum/bekledim. Rasûlullah'in şöyle dediğini sürekli işitirdim:
"Subhânallah, subhânatlah, subhânallahi ve bi hamdih"
Artık gına getirip dönmeme ya da orada yatmama sebep olan gözlerimdeki (uykunun) galip gelmesine kadar bu (zikir) devam ederdi.
Bir gün Rasûlullah benim kendisine olan atikliğim ve hizmetim nedeniyle şöyle dedi:
"Ey Rabîa! Benden bir şey iste, sana vereyim!" Ben de:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu işimde bana süre ver! Sonra sana bildireyim' dedim.
Kendi kendime düşündüm ve anladım ki dünya sürekli olmayan, yok olan (bir hayattır), bana burada yeterli olan ve ulaşan nzık da bulunmaktadır. Dedim ki: 'Rasûlullah'tan âhiretim için (bir şey) isteyeyim. Şüphesiz onun izzet ve celâl sahibi Allah katında bir konumu/yeri var.' (Bu düşüncelerle) Rasûlullah'ın yanma gittim, bana:
"Ne yaptın, ey Rabîa!" deyince ben şöyle dedim:
'Evet, ey Allah'ın Rasûlü! Rabbinin huzurunda benim için şefaatte bulunmanı istiyorum ki beni ateşten kurtarsın.' Rasûlullah:
"Bunu sana kim tavsiye etti/söyledi?" Ben:
'Hayır, vallahi seni hak (din) ile gönderene yemin ederim ki bunu bana hiç kimse tavsiye etmedi/söylemedi. Ancak sen Allah'ın yanında bulunan konumun itibariyle "benden iste sana vereyim" deyince' bu işim için süre istedim ve anladım ki dünya sürekli olmayan ve yok olan (bir hayattır) ve burada bana gelen bir rızık da bulunmaktadır. Dedim ki Rasûlullah'tan âhiretim için bir şey isteyeyim.'
Rasûlullah uzun bir süre sustu/konuşmadı, sonra :
"Ben bunu yaparım/yapan kişiyim, (ancak) sen de çok secde ederek kendinle ilgili bir konuda bana yardımcı ol!" buyurdu.

§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet: Rabîa b. Ka'b (RadıyallahU anh) anlattı:
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) bana:
"Benden (bir şey) iste ki vereyim" deyince ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana süre ver, bu işimi düşüneyim' dedim. Rasûlullah:
"O hâlde bu işini bir düşün!" buyurdu.
Bir süre düşündüm ve kendi kendime dedim ki 'Dünya İşi sürekli değil. (O hâlde) kendime âhiretimle İlgili bîr şey istemekten daha hayırlı bir şey göremiyorum.' Rasülullah'ın yanına girdim, bana:
"İhtiyacın nedir?" diye sorunca ben de:
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzzet ve celâl sahibi Rabbin katında benim için şefaatte bulun ki beni ateşten/cehennemden kurtarsın' diye cevap verdim.
"Bunu sana kim tavsiye etti/söyledi?"
'Hayır, vallahi, ey Allah'ın Rasûlü kimse tavsiye etmedi/söylemedi. Gördüm ki dünya kendi ehline faydalı olmayan/yok olan (bir hayattır). İstedim ki âhiretim iÇİn bir şey alayım/hazırlayayım.'
Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"O hâlde sen de çok secde ederek kendinle ilgili bir konuda bana yardımcı ol!"[166]

56/926- Mâ'dân b. Ebû Talha el-Ya'mürî anlattı:[167]
Rasülullah'ın mevlâsı Sevbân (Radıyaiiahu mıı) ile karşılaştım ve dedim ki:
'Bana öyle bir amel söyle ki onun sebebiyle Allah beni cennete koysun.'[168] O sustu. (İkinci,) sonra üçüncü kere sordum, şöyle cevap verdi:
ıBunu ben de Rasûlullah'a (Satiaiiahualeyhi ve seiiem) sordum, şöyle buyurdu:
"Çok secde yapmalısın! Zira sen secde yaptığında Allah (dereceni) bir derece yükseltir ve bir günahını da düşürür/siler."
(Râvi) Mâ'dân ekledi:
Sonra Ebu'd-Derdâ (Radtyaiiahtı anh) ile karşılaştım ve aynı soruyu sordum, Sevbân'ın bana söylediklerinin aynısını söyledi.[169]

Açıklama

Bu hadisler namazda uzun kıyamın ve fazla rükû ile secdenin faziletini gösterir; ancak hangisinin daha faziletli olduğu noktasında ihtilâf edildi:
1- Baz alimlere göre, secdeyi uzatmak rükû ve secdeyi çoğaltmaktan daha faziletlidir.
2- Kıyamın uzun olması daha faziletlidir, bu İmam Şafiî ve bazı alimlerin görüşüdür.
3- İkisİde eşittir, birinin diğerine üstünlüğü yoktur; bu da 1. Ahmed b. Hanbel-den nakledildi.
4- Gündüz rükû ve secdeyi çoğaltmak, gece ise kıyamı uzatmak daha faziletlidir ki bu îshâk b. Râhûye'nin görüşüdür.
Bu konudaki ihtilâf Rasülullah'ın bazı uygulamaları ve sözlerinden kaynaklanmaktadır; bunların bir kısmı yukarıda zikredildi.[170]

*** Sabah Ve İkindi Namazlarının Faziletleri**

57/927- (Z.) Ebû Bekr b. Ebû Musa[171] babasından (Radıyaüahu nakleder:[172]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kim iki serinlik vaktindeki namazı kılarsa cennete girer."[173]

Açıklama

Âlimlerin çoğunluğuna göre iki serinlik vaktinden kasıt sabah (yâni fecr) ve ikindi vaktidir.[174] Zira bu iki vakit günün iki tarafındadır. Birisi fecrdİr ki güneş daha doğmamıştır, diğeri de ikindi vaktidir ve güneşin tesiri geçmiştir. Bu vakitlerde hava latif hâle gelir, sıcaklığın tesiri gider.
Bu rivayetin anlaşılmasında ihtilâf vardır:
1- Beş vakit namaz emredilmeden Önce Müslümanlar İki vakit namaz kılıyorlardı. Beş vakit namaz döneminden önce vefat eden Müslümanlar hakkında çeşitli ihtimaller zikredildi. Ancak bu rivayet onların cennete gittiklerine işaret etmektedir. Zira Allah kişiyi gücü dışındaki/üstündeki şeylerle sorumlu tutmaz.
Bezzar'a göre buradaki kelimesi mevsûledir. Bu durumda 'bunları kılan cennete gitti' şeklinde anlaşılır. Çünkü Müslümanlar Mekke'de ilk dönemlerde iki vakit namaz kılıyorlardı. Sonra beş vakit emredildi.
İbn Hacer'e göre ise kelimesi şartiyyedir ve tekid manası vardır, yâni 'kesin cennete gitti' şeklinde anlaşılır.[175]
2- Bu rivayet öncekilerin durumlarını haber verme yanında iki vaktin (yâni sabah ve ikindi namazlarının) önemine dikkat çekmekte ve bir sonraki 58/928 nolu hadis de bunu kuvvetlendirmektedir. Doğrusunu Allah bilir.[176]

58/928- Umâre b. Ruveybe (Radıyaiiahaanh) nakleder:[177]
Kendisine Basralılardan birisi:
'Rasûlullah'ın (SaiiaUaha aleyhi ve seiiem) sözünden duyduğunu bana naklet!' deyince o şöyle anlattı:
Rasûlullah'ın şöyle dediğini duydum:
"Güneş doğmadan önceki (sabah) ve batmadan önceki (ikindi) namazını kılan cehenneme girmez.[178] "
'Sen bunu gerçekten ondan duydun mu?[179]'
'Bunu kulaklarım duydu ve kalbim anladı (ezberledim).'
Soran kişi: 'Vallahi ben de onun böyle dediğini duydum' dedi.[180]

59/929- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[181]
RasÛlUİlah (Sallallalm aleyhi w sellem) buyurdu kî:
"Allah'ın nöbetleşe (yeryüzüne) inen melekleri vardır; gece melekleri ve gündüz melekleri. Bunlar (nöbet değişimi için) sabah ve ikindi namazları vaktinde buluşurlar. (Nöbeti biten) yanınızdaki[182] melek (sizin amellerinizle birlikte) Allah'a yükselir. Allah olayları en iyi bilen olduğu halde meleklere sorar:
'Kullarımı hangi hâlde bıraktınız?' Melekler (her seferinde) şöyle derler:
'(Kendilerinden) ayrıldığımızda namaz kılıyorlardı ve (yanlarına) vardığımızda da namaz kılıyorlardı.''[183]

Açıklama

Bu melekler âlimlerin çoğunluğuna göre hafaza melekleridir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
' ...ve sizin üzerinizde koruyucular vardır, (onlar Öyle) şerefli/üstün kâtiplerdir ki yapmakta olduğunuz her şeyi bilirler.' (İnfilâr 82/10-12)
Kirâmen Kâtibin insanların yanından ayrılmayan, nöbetleşe duran meleklerdir ki onların yaptıklarını kaydederler. Enes b. Mâlik'in rivayetinde Rasûlullah dedi ki:
"Hafaza melekleri kaydettiklerini Allah'a ulaştırırlar; (o kulun amellerinin yazıldığı) sayfanın başından sonuna kadar istiğfar vardır. Allah da kulunun bu sayfadaki günahlarını affeder.'[184]
Ebû Hüreyre'nin rivayetinde Rasûlullah şöyle dedi:
"Allah'ın bazı melekleri var ki baktıkları insan oğlunu tanırlar;
Allah'a itaat eden bir kula bakarlar ve onu aralarında konuşurlar, şöyle derler:s Filan bu gece kurtuldu.' "
Günah işleyene de bakıp aralarında konuşurlar, şöyle derler: 'Filan bu gece helak oldu.'[185]
Ancak başka meleklerdir diyenler de vardır. Herhalde bu melekler insanların amellerini kontrol edip, özellikle namaz kılmalarını takip eden meleklerdir.
Rasûlullah efendimizin meleklerin buluştuğu vakitleri açıklayıp, bu vakitteki İbâdeti hatırlatması bizim için bir nimettir, bunu değerlendirmeliyiz.
Meleklerin buluştuğu vaktin, ilk namaz vakti olması kuvvetle muhtemeldir. Bu da namazların ilk vaktinde ve cemaatle kılınmasının önemini göstermektedir.[186]

60/930- Fadâle el-Leysî'den (Radıyaiiahü anh):[187]
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanına geldim, Müslüman oldum ve bana (İslâmı) öğretti, beş vakit namazın vakitlerine kadar (birçok şeyi) öğretti. Ben:
'Bunlar benim meşgul olduğum vakitler. Bana hepsini içine alan bir şeyler söyle!' deyince şöyle buyurdu:
"Eğer bunlardan geri kalırsan, kesinlikle İki asır (namazından) geri kalma!"
'İki asır (namazı) nedir?' "Sabah[188] ve ikindi namazı.[189]"
NOT: Burada İki vaktin zikredilmesi diğerlerinin yerine geçer şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira bu anlayış İslâm'ın kesin deliller ve icma ile sabit olan beş vakit emrine aykırıdır ya da o sahabiye has bir ruhsattır.[190]
Bu rivayette bizim için geçerli olan iki vaktin önemine dikkat çekilmiş olmasıdır.
Bu hadis 52/94.hadisi de açıklamaktadır.[191]

61/931- Cerir b. Abdullah'tan (Radıydiahn anh):[192]
Bir dolunay[193] gecesi Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) yarımdaydık. Şöyle buyurdu:
"Şu anda (gökteki parlak) ayı gördüğünüz gibi izzet ve celâl sahibi RabbinİzİI de kesinlikle göreceksiniz, O'nu görmek için birbirinizi rahatsız etmeyeceksiniz. Eğer güneş doğmadan ve batmadan önceki iki namazı kaçırmamayı[194] gerçekleştirebilirseniz (bu mükafat size verilecek)."
Sonra (Râvi Cerir)[195] şu âyeti okudu:
'...Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile teşbih et![196]'
§RâviIerden (Şu'be): rivayette "gücünüz yettiği" ibaresinin bulunup bulunmadığından şüphe ettiğini belirtti.[197]

*** Nafile Namazların Önemi Ve Farz Namazların Eksiğini Gidermesi**

62/932- Ebû Umâme'den (Radıyaiiahu anh):[198]
RaSÛlUİlah (Saltallahü aleyhi ve sellemjdtdİ ki:
"Bir kula, kılacağı iki rekat namazdan daha faziletli bir ibadet emredilmemiştir.[199] Erdemli olma (huyu) namazda olduğu sürece o kulun başından aşağı saçılır. Kullar Allah'a, ondan gelen (Kur'ân'la olduğu) gibi (daha çabuk) başka bir şeyle yaklaşamazlar.''[200]

63/933- Asım b. Amr el-Becelî:[201]
Hz. Ömer'e (RadıyaiiahUanh) soru soran topluluktaki bir kişiden nakleder: Onlar Hz. Ömer'e:
'Biz sana üç şeyi sormak için geldik:
Bir kişinin evinde nafile namaz kılması,
Cünüplükten dolayı gusül almak ve
Kişinin hayızhyken karısı ile yapabileceği uygun olan şeyler nelerdir ?' dediler.
Hz. Ömer onlara:
"Siz sihirbaz mısınız yoksa?[202] Sorduğunuz bu şeyleri, Rasûlullah'a sordu-ğumdcaı beri kimse bana sormamıştı: Hz. Peygamber (Sallaihha aleyhi ve seilem) dedi ki:
"Bir kişinin evinde nafile namaz kılması nurdur, dileyen evini nurlandırır.
Cünüplükten gusül alma konusuna gelince, (önce) tenasül uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve başından (aşağı) üç kere su döker,
Hayızıı karısından ise izar/peştemal üzerinden faydalanır[203]" dedi.[204]

64/934- Enes b. Hakîm ed-Dabbî'den:[205]
Kendisi Ziyad (ya da İbn Ziyad) zamanında onun şerrinden korkup Medine'ye geldi ve Ebû Hüreyre (Radıyaiiahaanlı) ile karşılaştı.
(Enes sözüne şöyle devam etti:)
Ebû Hüreyre benimle birleşen nesebini açıkladı ve ben de nesebimin onunla birleştiğini tasdik ettim.[206] Bana dedi ki:
'Ey genç! Rasûlullah'tan sana bir hadis nakledeyim mi? Belki Allah onunla sana bazı faydalar bahşeder'
Tabii, Allah sana rahmet etsin, (buyurun)!'
{Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu;)
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel (farz) namazlardır. İzzet ve celâl sahibi Rabbimiz bildiği halde meleklere der ki:
'Kulumun (farz) namazlarına bakın! Tamamlamış mı, eksik
var mı?' Eğer tam ise tam olarak yazılır. Ama bir şeyi eksiltmiş (eksik yapmış) ise Allah şöyle der:
xBakın bakalım, kulumun nafile namazları var mı?' Eğer nafile namazları varsa şöyle der:
'Kulumun farzdan eksiklerini[207] nafileleriyle tamamlayın!'
Sonra diğer amellerine bu şekilde bakılır/sorgulanır.'"
§Râvilerden Yûnus: Sanıyorum râvi Rasûlullah'ın ismini zikretti, diye bildirdi.[208]
§Enes b. Hakîm'den başka tarikle gelen ikinci rivayet: Bana Ebû Hüreyre (Radıyaiiahüanh) dedi ki:
'Memleketinin halkına gittiğinde onlara şunu haber ver: Ben Rasûlullah'in (Sailallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini İşittim:
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel farz namazlarıdır. Eğer tamsa (bundan kurtulmuştur), değilse nafile namazlarından ilave edilir (tamamlanır). Sonra diğer farz amellerde de bu şekilde davranılır.'"[209]

65/935- Yahya b. Ya'mer, Hz. Peygamber'in bir sahabisinden nakleder:[210]
Rasûlullah (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel (farz) namazıdır. Eğer tam olarak kılmışsa tam olarak yazılır. Ama tam kılmamışsa; izzet ve celâl sahibi Allah der ki:
'Bakırı bakalım, kulumun nafile namazları var mı? Onunla farzları tamamlayın!'
Sonra zekâta böyle bakılır, peşinden diğer amelleri de bu şekilde ele alınır/sorgulanır."
NOT: Bu hadislerden namazın ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Zira Müslümanlara ilk sorulan soru farz namazların tam ya da eksik olmasıdır. Eksik ise Allah'ın rahmetinin bir tecellisi olarak nafilelerle tamamlanır.
Farz namazlardaki eksiklik iki şekilde olabilir:
a- Kıhnan namazların eksik ya da şartlarına uygun kılınmaması.
b- Ya da bazı vakitlerde namaz kılınmaması,
Bir Müslümanın yapması gereken, farzlara ve haramlara dikkat etmesi, ayrıca mümkün olduğu kadar nafile İbadetlere devam etmesidir.[211]

*** Namaz Emrini Önemsememe Ve Vaktinde Kılmama İle İlgili Tehdit**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları koruyun/devam edin ve Özellikle orta namazını (koruyun)! İtaat eden (kullar) olarak Allah için (kıyama/namaza) durun!' (Bakara2/238).[212]

66/936- Hârice b. Abdullah b. Süleyman b. Zeyd b. Sabit babası Abdullah'tan:[213]
Hârice b. Zeyd'le[214] birlikte öğle namazını (kılıp) çıktık ve Enes b. Mâlik'in (Radtyaitaha ank) yanına girdik. (Yanındaki hizmetli kadına) dedi ki:
'Ey Câriye! Bak bakalım, namaz vakti oldu muT Cariye:
'Evet' deyince biz:
'İmamla beraber öğle namazını şimdi kılmıştık' dedik. Enes b. Mâlik kalktı ve ikindi namazını kıldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saiudiaha aleyhi ve seüem) ile birlikte namazı işte böyle (ilk vaktinde) kılıyorduk.'
NOT: Enes b. Mâlik bu rivayette namaz vaktini geciktirenleri ince bir dille tenkit etmiştir. Zira Sünnet'e uygun olan, namazı ilk vaktinde kılmaktır.
Burada ayrıca sahabenin eğitim metodunu görüyoruz. Bir hareketin doğrusunu önce gösterip, sonra da bunu Rasûlullah'tan böyle gördük, şeklinde kaynağını zikretmektedirler. Yeniden doğru İslâm'a ulaşmak (tecdîd) İçin mutlaka Kur'ân ve Sunnet'in kaynak kabul edildiği ilmî anlayışa dönmeliyiz.[215]

67/937- îbn Abbas'ın mevlâsı Ziyad b. Ebû Ziyad anlattı:[216]
Medine valisi Hişam b. İsmail insanlara öğle namazını kıldırdıktan sonra ben ve Ömer oradan ayrıldık. (Elem verici) hastalığa yakalanan Amr b. Abdullah b. Ebû Talha'yı ziyarete gittik. (Onun yanına varınca) daha oturmadan ayakta durumu sorduk.
Sonra oradan ayrılıp evi, Ebû Talha'nın evinin bitişiğinde olan Enes b. Mâlik'in (Radtyaiiahu anfıüm) yanına vardık, biz oturduğumuzda (onun) cariye(si) geldi ve :
'Namaz'(vakti), ey Ebû Hamza!' dedi. Biz:
'Allah sana rahmet etsin! Hangi namaz?' deyince Enes b. Mâlik:
'İkindi namazı' diye cevap verdi.
'Biz Öğleyi şimdi kıldık.'
'Namazın (ilk vaktini) terk ettiniz, hatta onu unuttunuz (veya onu unutturuldunuz da terk ettiniz). Ben Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) şehadet ve orta parmağım uzatarak/birleştirerek![217]:
"İşte şu ikisi gibi kıyametin bize (yakın) olduğu bir zamanda ben gönderildim" dediğini duydum..'
NOT: Enes b. Mâlik bu kişilere Rasûlullah'ın kıyamet yakındır, manasındaki hadisini naklederek, insanın ne zaman öleceği veya kıyametin ne zaman kopacağının belli olmadığını, ama yakın olduğunu bildirmiş ve namazların ilk vaktinde kılınmasının önemine dikkat çekmiştir.[218]

68/938- Hz. Ali'den (Radıyallahüanh): [219]
RaSÛlUİlah (Sattallahii aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Ey Ali! Üç şey var ki onları geciktirme:
Vakti geldiğinde namaz,
Hazır olduğunda cenaze,
Bekâr kız/dul kadın[220] kendisine denk bir eş bulduğunda."[221]

69/939- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radtyau anh):[222]
Bir kişi Rasûlullah'a geldi ve şöyle dedi:
'Filan kişi dün gece, uyuyup kaldığı için namaz kılamamış.' Rasûlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buy urdu!
"İşte şu şeytan, onun bir kulağına (ya da iki kulağına) bevletmiş."[223]

70/940- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahtı anh):[224]
Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve scilem) yanından bir kişiden bahsettiler ya da o kişi hakkında şöyle diyerek konuştular:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Filan kişi dün gece, uyuyup kaldığı için namaz kılamadan sabaha ulaşmış.' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Şeytan onun kulağına bevletmiş."
§İkinci rivayette: 'Hiç namaz kılmadı...' ziyadesi ile gelmiştir.
§Râvilerden Yûnus, Hasan Basrî'nin şu sözünü nakletti: 'Vallahi onun bevli kesinlikle ağırdır.'[225]

71/941- Şeddâd b. Evs'ten (Radıyaüahu anh):[226]
Hz. Peygamber (Saiiaüahtı aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Benden sonra namazı vaktinden geciktirerek[227] (kıldıracak) imamlar/ başkanlar olacak. Siz namazı vaktinde kılın, onlarla kıldığınız namaz da nafile[228] olsun!"[229]

72/942- Asım b. Ubeydullah'tan:[230]
(O da Abdullah b. Âmir b. Rebîa aracılığı ile Abdullah'ın babası Âmir
b. Rebîa'dan (RadıyaUahüanh):
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Benden sonra namazı vaktinde kılan ve geciktiren başkanlar olacaktır. Eğer vaktinde kılarlarsa onlarla kılın! Onlarla kıldığınızda size ve onlara sevap vardır. (Ancak) vaktini geciktirerek kıldırırlarsa, onlarla namaz kılın! Size sevabı, onlara günahı vardır. Kim İslâm cemaatından ayrılırsa cahiliye (ehli) gibi ölür. Kim sözünü/biatini (haksız yere) bozar da bu hâl üzere ölürse kıyamet günü (yanında) delili olmadan gelir."[231]

73/943- Ka'b b. Ucre'den (RadıyaiiaM anh):[232]
Ben (ve arkadaşlarım) Rasûlullah'ın mescidinde sırtımız mescidin kıblesine dayanmış olarak oturuyorduk, bunlar yedi kişi olup dördü mevlâlarımız[233] ve üçü Arap kardeşlerimizdendi. O anda Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazı için çıkageldi, yanımıza yaklaştı[234] ve sordu:
"Burada oturmanızın sebebi nedir?[235]"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Namazı bekliyoruz.' Rasûlullah bir müddet sonra sustu[236], sonra başını kaldırıp şöyle dedi:
"İzzet ve celâl sahibi Rabbiniz ne diyor, bilir misiniz?"
Biz 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' deyince sözüne şöyle devam etti:
"İzzet ve celâl sahibi Allah şöyle diyor:
'Kim namazı vaktinde kılar, onu korur ve ciddiyetini küçümseyerek/bile bile boşa götürmezse onu cennete koymamla ilgili kendisine verilmiş bir sözüm var. Kim de namazı vaktinde kılmaz, onu korumaz ve ciddiyetini küçümseyerek/bile bile boşa götürürse benîm ona verilmiş bir sözüm yoktur. Dilersem ona azab eder, dilersem affederim.[237]

74/944- Rasûlullah'ın sahabîsi Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr es-Sülemî-den (Radtyallalıü anh):[238]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle dedi:
"Sizden kimi namazı tam kılar, kimisi de yarım, üçte bir, dörtte bir (olarak nâkıs/eksik) kılar, hatta bu (oran) onda bire kadar ulaşır."
NOT: Namazın tam kılınması demek, rükün ve şartlarına uyarak huşu İçinde samimiyetle kılmaktır. Bunlardan biri eksik olduğunda hadisteki oranlara göre sevabı eksik olur, bazen namaz fasit de olabilir.[239]

75/945- Nevfel b. Muâviye'den (Radıyaiiahu anh):[240]
Hz. Peygamber (SaUaüeuut aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Kim (farz) namazı (bilerek) geçirirse sanki ailesi ve malı noksan-laşmış/helâk olmuş/katledilmiş[241] olur."[242]

76/946- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiaha anha):[243]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), izzet ve celâl sahibi Allah ruhunu alıncaya kadar namazı son vaktine tehir etmeyi iki defa tekrarlamadı, (yani bir defa mazerete binaen tehir etti, onun dışında her zaman ilk vaktinde kıldı.)
NOT: Bu hadisler, namazı ilk vaktinde kılmanın önemine ve son vaktine tehir etmenin tehlikesine dikkat çekmektedir. Sıcaklık gibi bir mazeret olmaksızın namazı geciktirmek doğru değildir, zira unutma ve terk etme tehlikesi vardır.
Allah, kendi çağrısına çabuk icabet edenlerle tembellik yapıp geciktirenlere farklı muamele yapacaktır. Bu konuda Peygamberimizin titizliği bizim için önemli bir örnektir.[244]

*** Namaz Kılmayı Bilerek Ya Da Sarhoş Olduğu İçin Terk Edene Tehdit**

Allah Teâlâ buyurdu:

'(Günahkârlara;) Sizi cehenneme sürükleyen neydi? (diye sorulduğunda), derler ki:
Biz namaz kılanlardan değildik.
Yoksulu doyurmazdık,
(Günahlara) dalıp gidenlerle beraber dalıp giderdik,
Hesap gününü yalanlardık.
Sonunda yakîn (yani Ölüm) bize geldi çattı..' (Müddessir 74/42-47).[245]

77/947- Ümmü Eymen'den[246] (Rdiihuhây anh):[247]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sakın namazı bilerek terk etme! Zira kim namazı bilerek terk ederse Allah ve Rasûlünün onu tekeffülü (himayesi) ortadan kalkar."[248]

78/948- Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma):[249]
Rasûlullah (Satiaiiaim aleyhi ve seitem) şöyle buyurdu: "Kim sarhoşluk sebebiyle[250] bir kere namazı terk etse sanki dünya ve içindekiler kadar (çok) malı soyulmuş oiur.
Kim de sarhoşluk sebebiyle dört kere namazı terk etse, artık Allah'ın ona fesat çamuru[251] içirme hakkı olur."Sahabe ;
'Fesat çamuru nedir?' diye sorunca Rasûlullah şöyle dedi:
"O, cehennem ehlinin (kan ve irin) akıntısıdır.[252] "
NOT: Bu hadisler, namazı terk etmeyi sarhoşluk sebebiyle âdet edinen kişilerin cehennem ehlinden olabileceği ve onlarla aynı pis şeyleri içmek zorunda kalacaklarını haber vermektedir. Zira bu kişiler Allah ve Rasûlü ile olan İslâm (itaat) anlaşmasına sadık kalmamışlardır. Diğer rivayetlerde de bu ve benzeri büyük günah işleyenlerin fesat çamuruna/bataklığına atılacağı ve orada bu çamurdan İçmek zorunda kalacakları haber verilmektedir.
Fesat çamuruna/bataklığına atılacak, çamurdan içirilecek kişiler hadislerde şöyle zikredilir:
1- İçki (uyuşturucu) içenler, (Benzer rivayetlerde içki içen kişi tövbe etmezse Allah onun ibadetlerini kırk gün kabul etmez ve bu hâlde ölürse fesat çamuruna atılır, şeklindedir,)[253]
2- Kibirli olanlar,[254]
3- Söverek saldıranlar,[255]
4- Büyük günah işleyenler.'[256]

*** Namazı Sürekli Terk Edenin Küfre Girme (Tehlikesi)**

79/949- Câbır b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[257]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kul ile küfr/şirk arasındaki irtibat[258] namazı terk etmekle olur, (yani imanla küfrü ayıran duvar/engel namaz kılmaktır.)"[259]

80/950- Abdullah b. Büreyde babasından (Radıyaiiahü amh) nakletti:[260]
Rasûlullah'ın (Saiiatiatm aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Bizimle onlar (münafıklar)[261] arasındaki ahit (güvenlik/anlaşma)[262] namazdır. Kim namazı (kasıtlı olarak) terk ederse küfre düşer."
NOT: Münafıklar kendilerini Müslüman olarak gösterdikleri için kafirlerden ayrılmaları namaz ile olur. Namaz kıldıkları sürece kendilerine Müslüman muamelesi yapılır. Namazı terk ettiklerinde kafirlere benzerler. Ancak bir kişi namazı inkar ederek terk ederse kafir olur.[263]

81/951- Abdullah b. Amr b. As'tan (Rdiihuhü anhüma):[264]
Hz.Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve selim) bir gün namazı şu sözlerle anlattı:
"Kim namaza devam ederse kıyamet günü onun için namaz nur, delil ve kurtuluş sebebi olur. Kim de namaza devam etmezse onun nuru, delili ve kurtuluşu yok demektir, o kişi kıyamette Kârûn, Firavun, Haman ve Übey b. Halefle beraber olacaktır."[265]

Açıklama

Namazı inkâr ederek terk eden kâfir olur, zira namaz İslâm'ın en önemli ve varlığı kesin olan şiarlarından (sembollerinden)dir, bunda âlimler icma etmiştir.
Her Müslüman mutlaka namaz kılmalıdır, namaz olmazsa olmaz kabul edilen emirlerdendir. Namazı sürekli terk etmek bir Müslümana yakışmaz ve Rasûlullah döneminde de bunun örneği bulunmamaktadır, olsaydı mutlaka nakledilirdi.
Namaz kılmayan ve sürekli terk eden kişinin problemleri halledilmeye çalışılır, kendisine konunun Önemi, fayda ve zarar kısmı âlimler tarafından anlatılır. Ancak yine kılmaz ve kılmamakta ısrar ederse iman ve amel açısından durumunda müctehidler İhtilâf ettiler:
a- Abdullah b. Mübarek, İshâk b. Râhuye ve Ahmed b. Hanbel gibi bazı alimler bu kişinin küfre gireceğini söylediler; Zira yukarıda geçen hadisler bunu göstermektedir.
b- Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayet ve cumhura göre ise bu kişi küfre girmez, bilâkis günahkâr olur. Onun namazı terk etmesi haramdır. Delilleri Allah Teâlânın şu sözüdür:
'Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki günahları dilediği kişiden affeder...' (Nisa, 4/48,116)
ŞNamazı sürekli terk edenin ceza hukuku açısından durumunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ahmed'e göre kılmamada ısrar ederse mürted olarak öldürülür.
b- Î.Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre ısrar eden kişi had cezası olarak öldürülür, tıpkı zina cezası gibi.
c- İ.Ebû Hanîfe ve İbn Hazm'a göre ısrar eden kişi Öldürülmez, bilâkis tazir cezası verilir.[266]
Bu konuda açık bir nas olmadığı için farklı ictihadlar bulunmaktadır. İslâm devletinde bunlardan ümmetin maslahatına uygun olanı seçilir ve uygulanır. Ama devlet başka şekilde bir uygulama içinde İse kişiler söz konusu cezaları uygulayamaz. Zira ceza hukuku çok hassas, Önemli ve hayatî konulan ihtiva eder, ancak devlet bunları değerlendirir, karar verir ve uygular.
Namazı sürekli terk eden kişinin çok tövbe edip, hemen bu hatasından vazgeçmesi ve namaz kılmaya başlaması gerekir. Zira Müslürriam

küfürden koruyan en önemli şey namazdır. Allah doğrusunu daha iyi bilir.[267]

*** Namazı Terk Eden Tekfir Edilmez, Günahkâr Olur**

Allah Teâlâ buyurdu:
'Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışındaki günahları dilediği kişiden affeder...' (Nisa, 4/43, 116)[268]

82/952- Ubâde b. Sâmit'ten (Radıyaiiahüanh):[269]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mübarek ağzından aldım ve şu ağzımdan naklediyorum, bana filan ve falan şahıs nakletti demiyorum:
"Allah'ın kullarına emrettiği/farz kıldığı beş (vakit) namazı vardır; Kim onları boşa götürmeksizin (tam kılarak) Allah'a ulaşırsa yanında' kendisini cennete girdirecek Allah katında makbul bir ahit olduğu halde O'na kavuşmuş olur.
Kim de namazları hafife alarak eksik kıldığı halde Allah'a ulaşırsa kendisi için (kurtarıcı) bir ahit olmaksızın O'na kavuşmuş olur; Allah dilerse o kişiye azap eder, dilerse de onu affeder."[270]

*** Rasûlullah Döneminde Namazın Değişen Halleri**

83/953- Muaz b. Cebel'den (Radıyaiiaim anh):[271]
Namazın durumu üç kere değişti ve orucun durumu da üç kere değişti. Namazın değişen durumlarına gelince:
(Birisi) RasÛlullah (Satiaitaha aleyhi ve seUem) Medine'ye geldi ve on yedi ay Mescid-i Aksâ'ya dönerek namaz kılmaya devam etti. Sonra Allah şu âyeti indirdi:
*Biz senin bakışını (sürekli) gökyüzüne çevirdiğini görüyoruz ve seni hoşnut olduğun kıbleye dönmeni emredeceğiz. İşte (şimdi) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Sizler de (ey mü'minler!) nerede olursanız olun yüzünüzü o tarafa çevirin.'
Râvi dedi ki: Allah onu bu şekilde Mekke'ye döndürdü ki işte bu, değişikliklerden birisidir.
(İkincisi) Müslümanlar namaz için toplanıyorlar ve bunu birbirlerine haber veriyorlardı. Hatta bu iş neredeyse bir çana vurarak çağırmaya[272] kadar gitti. Sonra Abdullah b. Zeyd isimli ensardan birisi Rasûlullah'a (Saitaiiaka aleyhi ve sellem) geldi Ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben uyuyan kişinin (rüyada) gördüğünü gördüm. Uykuda değildim desem de doğru söylemiş olurum. Zira onu uyku ile uyanıklık arasında gördüm;
Üzerinde iki yeşil elbise bulunan kişi gördüm, kıbleye döndü ve dedi ki:
Allahü Ekber, Allahü Ekber, (Allahii Ekber, Allahü Ekber)
Eşhedü En Lâ İlahe İllallah, Eşhedü En Lâ İlahe İllallah...
(Bunları ikişer kere okudu,) ezanı bitirdi, sonra bir müddet durdu.
Sonra tekrar aynı sözleri tekrarladı, ayrıca:
Kad Kameti's-salâh, Kad Kameti's-salâh sözlerini ekledi.' Bunu üzerine RasÛlullah şöyle buyurdu:
"Bunları Bilâl'e öğret de ezan okusun (çağrıda bulunsun)!"
Böylece Bilâl bu kelimelerle ilk ezan okuyan kişi oldu.
Sonra Hz. Ömer (Radıyatiahü anh) geldi ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ona gelen bana da geldi/göründü, ancak o benden erken davrandı.'
İşte bunlar değişen iki durumdur.
(Üçüncüsü) Müslümanlar namaza geliyor, (bakıyorlar ki) Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gelenlerin bir kısmı ile namaza başlamış. Biri geldiğinde (diğerine kaç rekât kıldığını soruyor), cemaatteki kişi de (eliyle) işaret ederek; bir ya da iki rekât olduğunu belirtiyor, yeni gelen Önce (kaçırdığı rekâtları) kılıyor, sonra da cemaatle namaza katılıyordu.
Sonra Muâz b. Cebel (RadıyaiiaM anh) geldi ve dedi ki:
'Hangi hâlde onu (Rasûlullah'ı) bulursam hemen ona uyuyor,[273] geçen (rekatı da) sonra kaza ediyordum.'
Muâz tekrar geldi ve Rasûlullah yine namaza bir kısmıyla başlamıştı, Muâz namaza onunla hemen devam etti, Rasûlullah namazı bitirince kalktı ve kalanını kaza etti. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi:
"Muâz size güzel bir sünnet (yöntem) geliştirdi, (artık) bu şekilde yapın!"
İşte bunlar değişen üç durumdur.
Orucun üç durumuna gelince...' (hadisin kalanım zikretti.)[274]

*** Namazla İlgili Çocukların Durumu Ve Sorumlu Olmayan Diğer Kişiler**

84/954- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radıyaiiaha anhüm) nakleder:[275]
RaSÛlullah (Sallallahü aleyhi ve selkm) dedi kî:
"Yedi yaşına varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında (yine kılmazlarsa hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta çocukların yataklarını birbirinden ayırın!"[276]

85/955- Abdülmelik b. Rebî' b. Sebra el-Cühenî, babası yoluyla dedesi Sebra el-Cühenî'den (Radiyallahu anhüm):[277]
RasÛlUİlah (Sallallahu aleyhi ve seliem) dedi ki:
"Çocuk yedi yaşına girdiğinde namaz kılmakla emredilir, on yaşına girdiğinde (namazı terk etmekte ısrar ederse hafifçe) vurulabilir. "[278]

86/956- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[279]
Rasûlullah (SatiaiiahaaUyhi ve bscUem)dedi ki:
"Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı:
Baliğ oluncaya kadar çocuktan

Uyanıncaya kadar uyuyandan,
(Ağır) hasta olandan İyi oluncaya kadar.[280]

87/957- Hz. Aişe annemizden (Radıyaiiahüanhâ):[281]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı: Bulûğ çağına kadar çocuktan,
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
Aklı başına gelinceye kadar bunaktan.[282]"
§Başka tarikle Hz. Âişe'den gelen rivayet:
RaSÛllllllah (Sallallahü aleyhi ve sel tem) dedi ki:
"Kalem/sorumluluk üç kişiden kaldırıldı:
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
İyi oluncaya kadar aklını kaçırandan,

Âkil (baliğ) oluncaya kadar çocuktan. "[283]

Çocuk Ve Namaz

Giriş-Kur'ânda Çocuk-Rasûlullah'ın Çocuklara Davranış Biçimi- Sahabede Eğitim- Çocukluk Dönemleri ; A-Okul öncesi Çocuklu Dönemi- E-Orta ve İleri Çocukluk Dönemi-Çocuk Eğitimi-Çocuk Eğitiminde Karşılaşılan Problemler- Karşılaşılan Problemleri Çözümü-Çocuk Eğitiminde Kullanılacak Araçlar- Eğitimde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar -Ailenin Eğitimdeki Rolü- Çocuktak Kusurlu Davranışlar-Çocukta Davranış Bozuklukları ve Ceza- Cezada Dikkat Edilecek Unsurlar- Ailenin Eğitimdeki Rolü* Ail Eğitiminde Belli Başlı Alanlar.[284]

Giriş

İbadet hayatı Müslüman'ın en önemli sorumluluğudur. Kalpteki ve akıldaki inancın kuvvetlenmesi ve dışa yansıması buna bağlıdır. Ruhî zenginlik, sağlam karakter ve dayanıklı olma ibadetle elde edilen hasletlerdir.
Peygamberimiz küçükten çocukların namaz kılmaya alıştınlmasını emretmektedir. Temyiz yaşına ulaşınca her çocuk namaz kılmaya başlamalıdır. Çocuklar çok hassas bir bünyeye ve ruha sahiptirler, onların küçüklükten itibaren dinî ve ahlâkî eğitimlerine dikkat edilmeli ve bu konuda pedagojik metotlardan istifade edilmelidir. Çocuğun ibadete alışması için onunla konuşmak yanında kitap, dergi, kaset ve cd gibi teknolojik araç ve gereçler de kullanılmalıdır.
Bu çabalara rağmen 10 yaşına gelmiş bir çocuk hâlâ namaz kılmamakta ısrar ederse gözünü korkutmak için hafifçe kendisine vurulabilir,[285] Ancak bu hadisin çocuktan sorumluluğun kaldırılmasını açıklayan diğer hadisle nesh edildiği söylenmekledir.[286]

Kur'ân'da Çocuk

Kur'ân çocuğa ve eğitimine özel önem verir, özellikle peygamberlerin
sözleri ve davranışları ile bizlere şablonlar çizer. Bunlardan bazıları;
1- Temiz/salih eş ve çocuklar verilmesi için Allah'a dua edilmelidir. (Âlü İmrân 3/38; Meryem 19/5-6; Furkan 25/74)
2- Verilen çocuk için Allah'a şükredilmelidir. (İbrahim 14/39; Araf 7/15)
3- Çocuklann namaz kılanlardan olması için dua edilmelidir. (İbrahim 14/40)
4- Çocuklara yumuşaklıkla hitap edilmeli; inanç, amel ve ahlâk ile ilgili konular güzellikle anlatılmalıdır. (Lokman 31/13-19)
5- Çocuklarm. haya sahibi olmaları ve evlerinden dışarı çıkarken örtülerini/dış elbiselerini giymeleri emredilmektedir. (Ahzâb 33/59)
6- Çocuklar sorumluluktur ve imtihan vesilesidir. (Enfâl 8/28).[287]

Rasûlullah'ın Çocuklara Davranış Biçimi

Rasûlullah'm her insanla diyalogunda olduğu gibi çocuklarla da harika bir iletişim içindeydi:
• Rasûlullah çocuklara hiç kızmaz, onların rahat hareket etmelerini ister ve onlara şahsiyet vermek için çalışırdı.[288]
• Çocuklarla şakalaşırdı.[289]
• Çocukları kucağına alır ve onları severdi, elbisesine çocuklar bevlettiğinde onlara kızmaz, hatta çocuklara kızanları da uyanr ve sadece elbisesini yıkardı.[290]
• Çocukların yanına geldiğinde selam verirdi.[291]
• Çocuklar arasında ayırım yapılmamasını ve adaletle davramlmasını emrederdi.[292]
• Çocuklara ezan okuturdu.[293]
• Çocuklar için saf belirlemiş ve onlara son safta durmalarım tavsiye etmişti.[294]
• Gece ibadetlerine çocukları da alıştırırdı.[295]
• Bayram namazlarına alıştırırdı.[296]
• Çocukları camiye alıştırırdı.[297]

Sahabede Eğitim

Sahabe çocuklarının dinî eğitiminde titiz davranırlardı:
• Hz.Ali oğlu Hüseyin'i yanına çağırır, ona abdest almayı öğretir ve sorularına cevap verirdi.[298]
• Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: 'Namaz konusunda çocuklarınıza dikkat edin! Onları iyiliğe alıştırın! Çünkü iyilik bir alışkanlıktır.'[299]
• Abdullah b. Abbas şöyle dedi: 'Bir secde için bile olsa çocuklarınızı namaz kılması için uyandırın.'[300]
• Sa'd b. Ebî Vakkas çocuklarına dua Öğretirdi.[301]
§Ancak sahabe onların çocuk olduğunu hiç unutmaz ve ona göre müsamahakâr/tediricîlik esasını gözeterek davranırlardı, çünkü onları

Rasûlullah yetiştirmişti:
• Hz. Ömer bir kadını uyumakta olan çocuğunu namaz kılması için (ısrarla) uyandırmaya çalıştığını görünce: 'Bırak onu! Akıl ve bulûğ çağma kadar o sorumlu değildir' demişti.[302]
• Sahabe, çocuklarını oruç gibi bazı ibadetlere yavaş yavaş alıştırırdı.[303]

Çocukluk Dönemleri

A-Okul Öncesi Çocukluk Dönemi

Okul öncesi dönem daha sonraki yıllarda hayatın ve kavramların anlaşılabilmesi için temel dönemdir. Bu dönemde :
• Çocuk tabiatta olanlarla ilgilenirse tabiat sevgisi ile büyür.
• Çocuğun hayalgücü beslenirse hayalgücü zenginleşir.
• Çocukla iyi bir ilişki içnde bulunulursa o insanlarla iyi geçinmeyi ve onlara saygı duymayı öğrenir.
• Çocuk hayata olumlu gözle bakarsa güven içinde büyür.
• Çocuk söz, şiir ve oyun gibi etkinlikleri kavrama yeteneği geliştirilirse, çeşitli duygularını bunlarla ifade edebileceğini öğrenir.
• Çocuğun öğrenme isteği canlı tutulursa zihinsel gelişimi desteklenir.[304]

B-Orta Ve İleri Çocukluk Dönemi

Bu dönem çocuğun 7 yaşında (temyiz döneminde) başlar ve yaklaşık olarak 12 yaşına yani bulûğ çağına kadar devam eder.Bu iki dönem çocuğun eğitim ve Öğretimi açısından çok önemlidir. Bu nedenle çocuğun söz konusu iki dönemine ışık tutulması ve onun doğru tanınıp algılanması gerekir.[305]

I-Orta Çocukluk Dönemi (7-9 Yaş):

Bu dönemde kendisim boy ve ağırlık değişiklikleri olarak hissettiren bedensel bir büyüme olduğu gibi, çeşitli karakteristiklerinden haberdar olduğumuz zihinsel, duygusal ve sosyal bir gelişim de söz konusudur. Burada 7-9 yaş çocuğun gelişim özellikleri maddeler halinde sıralanacak ve bu özelliklerin ortaya çıkardığı temel ihtiyaçların karşılanmasında dikkat, edilecek noktalar belirlenecektir.
a- 7-9 Yaş Çocuklarının Zihinsel Gelişimi:
• Bu yaşta çocukta somut (görünen varlıklarla ilgili) düşünce hakimdir, fakat zihin gücü sürekli bir gelişim içindedir.
• Sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları zihninde yerleşmeye başlamıştır.
• Önceki öğrendikleri ile yeniler arasındaki benzerlik ya da zıtlık görülebilir. Zihindeki eski bilgiler kullanılabilir.
• Yeni bilgiler ancak yaşantılarla ortak yanı varsa kullanılır.
• Olayların, nesnelerin yüzeysel anlamlan algılanır, görünmeyen anlamlar kaçınlabilir. Örneğin atasözleri, sözcüklerin kendi anlamlarıyla yorumlanmaya çalışılır.
• Anlama, kavrama yeteneği ve soyut düşünce kabiliyeti sınırlıdır.
• Çevresini toptan algılar, fakat dünyayı keşfetme arzusu çok kuvvetlidir.

b- 7-9 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri:
• Okul öncesi dönem.de raslanan yoğun heyecan azalmışsa da korku ve endişe etkin duygulardır.
• İletişim kurma isteği güçlenmiştir; arkadaş, oyun, sınıf faaliyetlerine katılma ve grup halinde oyunlar görülür.
• Bu dönemin bazı çarpıcı özellikleri; kolay etkilenme, örnek alma, bilgiye düşkünlük, rekabet gütme ve sorumluluk üstlenmektir.
• Arkadaşlara fazlaca Önem verilir, onlar gibi olmaya çalışılır.
• Bağımsız olma çabalarının yanı sıra anne ve babanın sevgi ve ilgisi hâlâ önemlidir.
• Öğretmene hayranlık duygusu güçlüdür.
• Yetişkinlerin de bazı kurallara uydukları fark edilir, fakat kuralların gerçek nedenleri konusunda çocukların bilgisi sınırlıdır.
• Oyun kurallarına önem verilir, kuralları bozmamaya, çiğnememeye özen gösterilir.
§Yukarıda sayılan gelişim özeliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:
• Zaman, sayı gibi soyut kavramları geliştirmek için zihin gücünü ve belleğini güçlendirecek etkinliklere yer vermek (olayları kronolojik sıraya göre anlatmak, olayları anlatırken zaman kavramına uyması konusunda çocuğu uyarmak vb.)
• Öğretimde 'yaparak-yaşayarak öğretim' ilkesine ağırlık vermek.
• Konuların işlenişinde 'toplu öğretim-konu bütünlüğü' esasına göre hareket etmek.
• Çocuğun okula uyumunu sağlamak için aile ile işbirliği yaparak çocuğa yardımcı olmak.
• Çocuğa sevgi ve anlayışla yaklaşmak.
• İyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramları geliştirmek için olumlu örneklerle karşılaştırmak, çocuk için iyi davranış örnekleri oluşturmak.
• Arkadaşları ile iyi ilişkiler kurması ve grup oyunlarına katılması konusunda çocuğu yönlendirmek.
• Yeteneklerini geliştirecek fırsatlar tanımak.
• Çocuğun korku ve endişelerini yok etmek konusunda ona yardımcı olmak.[306]

I-İleri Çocukluk Dönemi (10-12 Yaş):

Bu yaşlarda gelişimde bazı farklılıklar görülür: Beden gelişim hızı önceki dönemlere kıyasla biraz azalmışsa da fizik gücü ve enerji harcama düzeyi çok yüksektir. Zihinsel ve psiko-sosyal gelişimde meydana gelen değişiklikler ise şöyledir:

a-10-12 Yaş Çocuklarının Zihinsel Gelişimi:
• Mantıklı ve soyut düşünme yeteneği önceki döneme kıyasla daha ileri düzeydedir, faka somut düşüncenin bazı özellikleri devam etmektedir.

• Zaman ve yer kavramları gelişmiştir.
• Kendi kendine çalışme, öğrenme ve araştırma yapma becerisi kazanmaya başlamıştır.
• İlgi alanları oldukça çeşitlenmiş ve genişlemiştir.

b- 10-12 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri:
• Duygusal yönden oldukça dengelidir, korku ve endişe halleri azalmıştır. Sevilmek, güvenilmek ve kendini güven içinde hissetmek önceki dönemde olduğu gibi yine temel ihtiyaçlardır.
• Yetişkinlerden çok yaşıtların fikri önem taşır, bir arkadaş grubunun üyesi olmak büyük zevk verir.
• Hem rekabet, hem de işbirliği yapmaktan hoşlanır.
• 'Hak' ve 'Adalet' kavramları onun için çok önemlidir.
• Öğretmenden tüm öğrencilere eşit davranması beklenir.
• Roman ve film kahramanlarına hayranlık duyar.
§Yukarıda sayılan gelişim özelliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:
• Mantıklı ve soyut düşünme konularında çocuğun gelişmesine yardımcı olmak.
• Kendisi, çevresindeki kişiler ve olaylar hakkında doğru , değerlendirmeler yapabilmesi için onu yönlendirmek, bazı örneklerle karşı karşıya getirmek.
• İlgi alanlarını zenginleştirmek.
• Okula yeterince uyum sağlamış bu yaş çocuğunun kendini güven içinde hissedeceği, sevilip sayılacağı bir sınıf atmosferi oluşturmak.
• Çocukları birbiri ile arkadaşlık etmeleri, arkadaş gruplarının birer üyesi olabilmeleri konusunda teşvik etmek.
• Rekabet ve işbirliği duygularını dengeli bir şekilde geliştirmek, çocuğa sorumluluklar vermek.
• Çocuğa çeşitli alanlarda tarihe geçmiş büyük insanları tanıyacak fırsatlar vermek.[307]

Çocuk Eğitimi

Çocuk eğitimi pedagojinin en zor ve karmaşık bölümüdür. Çünkü karşımızda tecrübesiz, ama öğrenmeye hazır, kıymetli, ama savunmasız bir varlık bulunmaktadır. Bu sebeple onu doğru incelemeliyiz/analiz etmeliyiz:
1- Çocuğun cinsiyet ve yaşına göre soruları, duygu ve düşünceleri değişir. 10-12 yaşlarında çocuklar kavramları daha iyi kavrar ve doğru kullanırlar.[308]
2- Çocuklann değişik kavramlar üzerinde düşünmelerine yardımcı olunmalı; Allah, Peygamber, Kur'ân, namaz, cami, iyilik, abdest vd.
3- Çocukta dini düşünce ve doğru seçim gücünün gelişmesi için dinî kavramlar doğru olarak öğretilmeli ve sorulara sabırla cevap verilmelidir.
4- Bunlar nedir, niçin, nasıl, ne zaman, ne kadar ve kimlere ait gibi sorular hikayemsi anlatımlarla cevaplandırılmalıdır.[309]
5- Çocuğun merak ettiği konulan doğru olarak ve sabırla cevaplandırmalıyız:
İnsan nasıl bir varlıktır?
Ölüm nedir?
Allah var mı?
Peygamber kimdir?..
6- Onlarm şüphelerine kızmamak gerekir. Çünkü bazen şüpheden hakikate ulaşılır. Hz. İbrahim olayı bizim için en önemli örnektir.
7- Acaba doğru mu, yanlış mı, iyi mi, kötü mü şeklinde zihinsel egzersizler çocuğun bakış açısını geliştirir ve inançlarının olgunlaşmasını sağlar.
8- Çocuğun gelişiminde başta aile ortamı, okul ve toplum etkili olmuş ve onu şekillendirmiştir. Çevresindeki oluşumdan etkilenmeyen yoktur.[310]

Çocuk Eğitiminde Karşılaşılan Problemler

Çocuk eğitiminde karşılaşılan problemler genel olarak üç ana başlıkta toplanmaktadır: Aile fertlerinden kaynaklanan problemler, sosyal çevreden kaynaklanan problemler ve basın-yayın organlarından kaynaklanan problemler:
1- Aile fertlerinden kaynaklanan problemler : Ailede çocuk eğitiminin önemi inkar edilmez bir gerçektir. Böylesine Önemli bir mekanizma bazı hatalar sebebiyle doğru işlememekte ve çocuklar doğru bir eğitimden noksan olarak yetişmektedirler.
a- Bilgi noksanlığı,
b- Davranış bozukluğu,
c- Metod hataları,
d- Eşlerin ikisinin de çalışır olması.

2- Sosyal çevreden kaynaklanan problemler : Aileden sonra çocuğun karşılaştığı ikinci atmosfer toplumdur. Eğitimden doğru sonuç alınması için çocuk ve toplum diyalogu doğru/faydalı yönde olmalıdır. Başlıca problem kaynaklan şunlardır:
a- Çevrenin kültürel zayıflığı,
b- înanç ve ahlâk zayıflığı/bozukluğu,
c- Adaletsizliğin yaygınlaşması.

3- Basın-yayın organlarından kaynaklanan problemler : Basın-yayın organları insan hayatında bugün büyük bir güç olarak yerini almıştır. Çok faydalı olan bu mekanizma bazı hatalar sebebiyle eğitimi bazen olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuzlıklar şöyle sıralanabilir.
a- Çocukların dinî ve ahlâkî yapılarını tahrip etmek,
b- Ruhî gelişimlerini durdurmak
c- Mevcut ruhî yapılarını bozmak,
d- Yaşadığı ortamdan ve gerçeklerden uzaklaştırmak,
e- Toplumu gereksiz yere germek,
f- Tüketîmi aşırı artırmak ve israf ekonomisini özendirmek...[311]

Karşılaşılan Problemlerin Çözümü

Bu problemlerin halledilmesinde aile-toplum yardımlaşması gerçekleştirilmelidir. Bu noktada her kurum ve birey kendisine düşen görevi yerine getirmek için uğraşmalıdır:
1- Aile fertlerinin yapması gerekenler:
a- Bilgi noksanlığının telafi edilmesi. (Kitap okuma, konferanslara katılma, soru sorma vd. ile)
b- Davraniş bozukluklarının giderilmesi. (Sövme, hakaret, aşırı sinirlilik, menfaatçilik gibi davranışların düzeltilmesi.)
c- Metod hatalarının telafisi. (Argo sözler, baskı kurma, sürekli aynı şeyleri tekrar gibi davranışlar fayda yerine zarar getirir.)
§Ailelerin çocuklarına iyi bir eğitim vermeleri için dikkat etmeleri gereken hususlar:
1- Aile fertleri arasında fikir ve davranış birliği olmalı.1
2- Çocuklara sevgi ile yaklaşılmak.
3- Olumsuzdan ya da yasaklardan değil, olumludan ve serbestlikten hareket edilmeli.
4- Yasakların alternatifleri mutlaka gösterilmeli.
5- Seviyeler göz önünde bulundurulmalı.
6- Tedriciliğe dikkat edilmeli.
7- Çocuklara cami vb. kutsal mekânlar tanıtılmalı.
8- Kur'ân ve Sünnet gibi önemli dinî metinler doğru olarak aktarılmalı.
9- EşIerin çalışmalarından dolayı oluşan problemler bakıcılar, anaokulları, aile büyükleri vs. ile halledilmeli.
10- Basın-yayın organları doğru ve faydalı bir şeklide kullanılmalı ve çocuklar zararlı yayınlardan korunmalıdır.[312]

Çocuk Eğitiminde Kullanılacak Araçlar

Çocuk eğitiminde kullanılması gereken bazı şeyler vardır ki bunlar eğitimde doğru sonuca ulaşılmasında bize yardımcı olacaktır:
1- Kur'ân ve hadislerden öğütler, hikayeler ve kurallar,
2- Eğitim teorilerinden ve araştırmalarından faydalanmak,
3- Çocuğun kabiliyetini ve yakınlık duyduğu şeyleri izlemek ve değerlendirmek,
4- Doğru, iyi ve güzel kavramlarına alıştırmak,
5- Cömertlik ve tutumlu olma hasletlerini kazandırmak,
6- Oy unlarım izlemek, kontrol etmek ve yardımcı olmak,
7- Iş yapmaya alıştırmak,
8- Sorularım ve sorunlarını ciddiye almak,
9- İnsan olmayı cinsiyet ve kuvvet gibi farkların üstünde görmek, ama eğitimde bu farkları da göz önünde bulundurmak,
10- îbadete alıştırmak,
11- Görgü kurallarını öğretmek,
12- Yumuşaklıkla muamele etmek,
13- Dürüstlüğü Öğretmek,
14- Temizliği Öğretmek,
15- Saygı ve sevgi hasletletini kazandırmak,
16- Kanaatkârlığı öğretmek,
17- FakirIere ve güçsüzlere yardım duygusunu geliştirmek,
18- Telkin edilecek zamanlan iyi gözetmek (Soru sorduğunda, bayram,tatil gibi günlerde, sınıfı geçtiğinde, iyi elbise giydiğinde vb. sevinçli anında ya da ibret alması için üzüntülü anında),
19- Ceza son çare olmalıdır.[313]

Eğitimde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar

Eğitimci -anne, baba ve öğretmen gibi- kişilerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır:
1- Problemler karşısında anlayış ve sabır,
2- Tedricilik,
3- Örnek gösterme,
4- Nefsaniyetin kırılması,
5- Taklit-tahkik dengesi,
6- Ödülendirme,
7- Cezalandırma,
8- Teşekkür etme,
9- Özür dileme,
10- Arkadaş seçimi,
11- Faydah işlere yönlendirme,
12- Bilimsel araştırmalardan istifade.[314]

Ailenin Eğitimdeki Rolü

Aileain çocuğun eğitimindeki rolünü kimse inkâr edemez. Bu kurumun eğitimdeki rolü şöyle sıralanabilir:
1- Öğretmek,
2- Rehberlik,
3- Önderlik,
4- Yönlendirmek,

5- Değerlendirme.[315]

Çocuktaki Kusurlu Davranışlar

Çocuklar normal doğar ve doğuştan davranış bozuklukları göstermezler. Onu çevresi, ailesi, toplumu ve kültürü şekillendirir. Yetersiz eğitim bazen onun sosyolojik ve psikolojik gelişimde olumsuz rol oynar. Çünkü hayatta onun koruyucusu olamaz ve sağlam bir şahsiyet oluşturamaz. Çocukta oluşan kusurları birkaç ana başlıkta toplamak mümkündür:
1- Rahatsız edici kusurlar:
a- Karşı gelme duygusu:
Sebebi: Memnun olmamak, tedirginlik, doğru anlatılmama, olumsuz kahramanlık duygusu, yanlış telkinler ve tavsiyeler, bulûğ çağı faktörü vs. Yansımaları: -İtaatsizlik -Öfke -İnatçılık
b- Bencillik:
Sebebi: İlgisizlik, menfaat düşkünlüğü, idealist olmamak, faydalı şeylerle meşgul olmamak, boş vaktin bolluğu, sosyalleşememek vs. Yansımaları:
-Sürekli kendisini düşünmek -Hasislik -Başa geçme hırsı -Meraklılık -Oburluk vs.
2- Küçültücü kusurlar:
Sebebi: Aşırı güven, şımarıklık, tecrübesizlik disiplinsizlik, pasiflik, kabalık vs.
Yansımaları:
-Küstahlık
-Tembellik
-Temiz olmamak (dağınıklık, pislik vs.)
3- Tiksinti verici huylar:
Sebebi: Ürkeklik, aşın sıkılganlık, kendisine değer verilmemesi, sevgide dengesizlik, sahtecilik, kötü örnek, anlayışsızlık, cimrilik, kontrolsüzlük, hayasızlık vs.
Yansımaları:
-Kıskançlık
-Kötü yüreklilik (huy)
-Zalimlik (davranış)
-Yalancılık
-Hırsızlık
-Cinsel bozukluklar (ahlâksızlık).[316]

Çocukta Davranış Bozuklukları Ve Ceza

Bütün varlıkların birbirlerine olan merhameti Allah'ın rahmetinin bir tecellisidir. Rasûlullah bunu şöyle haber verir:
"Allah Teâlâ rahmetini yüz parça yaptı, doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu ve bir parçasını da yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün varlıklar birbirlerine merhamet eder. Hatta kısrak (yavrusunu emzirirken) dokunur korkusuyla bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır."[317]
Çocuk 10 yaşına girdiğinde duygulan olgunlaşmış ve buluğ çağına yaklaşmıştır. Çocuğun bu yaşlarda namaz kılmaması ve bu konuda da inat etmesif şeytanın kendisine yavaş yavaş hakim olmasının bir göstergesidir.
Dehlevî (v. 1176/1762) çocuğun bulûğa erme safhasını ikiye ayırır:
"**1-** Temyiz çağı: 7-10 yaşları arasındaki dönemde çocuk aklını kullanmaya başlar ve zihinsel sağlığı bu dönemde ortaya çıkar.
2- Bulûğ çağı: 10 yaşından sonra çocuk bulûğ çağına ulaşır. Artık eda (tasarruf) ehliyetini tam olarak hak etmiştir. Kendisi bütün hak ve sorumluluklardan istifade eder. 10 yaşı temyiz ile buluğ arasındaki bir sınır olduğu için bu çağda namaz üzerinde biraz daha titiz durulması gerekir."[318]
Hz. Peygamber hiçbir çocuğa kızmamış ve vurmamıştı. Onun davranışlarında hoşgörü, kolaylık, seviyeye inme, nefret ettirmeme ve ona şahsiyet verme çok önemlidir. Eğitimde dayak çözüm değildir ve haksız olarak dövmek haramdır. Rasûlullah: "Kolaylaştırın, zorlaştırmayım Müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" buyurmaktadır."[319]
Bu gibi hadislerden barışta ve savaşta kolaylaştırmanın ve müjdelemenin temel esas olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çocukların sorumluluk sahibi olmadığını Rasûlullah bildirmektedir:
"Kalem (sorumluluk) üç kişiden kaldırıldı:
Baliğ oluncaya kadar çocuktan
Uyanıncaya kadar uyuyandan,
İyi oluncaya kadar hastadan. "[320]
Bir hadiste geçen: "Yedi yaşma varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında yine kılmazlarsa (hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta onlarla yataklarınızı da ayırın!"[321] konusu Rasûlullah'ın çocuklara davranışları, sevdirme ile İlgili emirleriyle birlikte düşünüldüğünde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:
1- Bu hadis bir olay ya da sorulan bir soruya cevap olarak varid olmuştur ve bu olayın tafsilatı bize intikal etmemiştir.
2- Eğitimde sevgi, sabır, müjdeleme ve mükâfatlandırma esastır.
3- Davranış bozuklukları tüm çabalara rağmen devam ediyorsa (çaresiz kalındığında) ceza verilebilir, ceza en son çaredir.
4- Ancak bu ceza da hırpalayıcı, onur kırıcı ve sürekli olmamalıdır. Çocuklar cezanın varlığını hissetmeli, ancak cezaya alıştınlmamahdır. Çünkü böyle bir durumda onlar arsız (utanmaz) olarak büyürler ve suç makinesi haline gelirler.
Bu konunun daha iyi anlaşılması için bu dönemdeki çocukları ve eğitimini iyi bilmemiz, ayrıca doğru uygulamamız gerekir.[322]

Cezada Dikkat Edilecek Unsurlar

Cezalandırma tıbbî tedavide hastanın her türlü tedaviye cevap vermemesi durumunda cerrahi müdahaleye benzer, insanın canı yanabilir, ancak faydalıdır. Bu nedenle cezalandırmada bazı şeylere dikkat edilmeli:

1- Önce sorumluluklar anlatılmalı
2- Cezaiandırma en son çare olmalı
3- Ceza adil olmalı
4- Cezal andırılan hatasını bilmeli
5- Ceza onun şahsiyetini küçültmemeli.[323]

Aile Eğitiminde Belli Başlı Alanlar

Çocuk eğitiminde, aile ilk merhaledir. İyi/sağhklı bir aile ortamında büyümeyen çocuklar genelde olumsuz tepkiler verir, suç işlemeye daha yatkın büyürler, gelişirler. Bundan dolayı aile eğitiminde bazı şeylere dikkat edilmelidir:
1- Bedensel sağlık ve eğitim: Doğru beslenme, spor...
2- Zihnî eğitim: Doğru düşünme, kitap okuma, el becerileri...
3- Rûhî eğitim: Sevgi, değer verme, şahsiyet kazandırma...
4- İnanç ve ahlâk eğitimi: Üstün hasletler, örnekler, Kur'ân ve hadisler gibi temel metinler...
5- Cinsel eğitim: Anlatım, dengeli hoşgörü, bilgilendirme, meşgul etme...
6- Ekonomik eğitim: Paylaşımın Önemi, helal kazanç, çalışma, cimrilik ve israftan kaçınma...
7- Sosyolojik eğitim: İdealist olma, insanî ilişkilerin geliştirilmesi, dostluğun önemi, düşmanlıkta aşırı gitmeme...[324]

Rıfat ORAL

Tablo IV (İnsan Hayatı ve Hukukî Ehliyeti)[325]

İLGİLİ HÜKÜMLER											
HAYATIN DÖNEMLERİ		Vücûb Ehliyeti		Eda Ehliyeti		Kul Hakkı		Allah Hakkı		Tasarruflar	
	Nakıs	Kamil	Nakıs	Kamil	Maliye	Ceza	Ibadel	Ceza	Tam Fayda	Tam Zara!	Fayda ve Zararlı
Cenin Dönemi	Canlı doğmalı								Kabul şuıtı olmayan lar		Velisi onun adına

									geçerli ^Hibe.vasiyeı, miras)		ticaret vb. tasarruf larda bulunabilir
Doğumdan Temyize Kadarki Dönem		\			Telef, ücrct.na faka konulu rında velisi ikler	Bedeni cesuı uygulanmaz. Malî cezasını velisi öder	Vacip ticgil. Ama edası geçerli		Kabul suru olmayan lar geçerli (Hibc.vasiyel, miras)		Velisi onun adına ticaret vb. tasarruf 1 arıla bulunabilir
Temyizden Bulûğa Kadarki Dönem		\			Velisi öder yada onu ödemesi için izin verir	Bedeni ceza uygulanmaz .Mali cezasını velisi iider	Vacip değil. Edası geçerli		X		Tasarruflun velisinin icazetine bağlıdır yadıı velisi ticaret için izin verebilir
Buluğdan Sonraki Dönem	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/261.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, III/267, H.no:13749; Nesâî, Salât, 4, H.no:457;
Bu hadis daha önce farklı bir rivayette zikredildi. İlgili rivayet için bk. 10/52.1ıadis. Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyatlahu anlı) şahidi için bk. 1 1/53.hadis.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/262.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, 1/315, H,no:2891; Diğer rivayet: 1/315, H.no:2892 lafzı ile; 1/315, H.no:2893 lafzı ile; 7öh Mâce, İkâme, 194, H.no:1400 lafzı ile (Bûsırî ZevâİĊde: "İbn Mâce'nin bu hadisi İbn Abbas'tan (Radıyallahü
anhüma) nakleder; Doğrusu bu rivayeti Ebû Davud'un (bk. Taharet, 97, H.no:247) naklinde olduğu gibi İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) rivayet edilmiş olmasıdır. İbn Abbas'ın rivayeti zayıftır. Bunun sebebi ise senedindeki Ebû Ulvün Abdullah b. Usm ve Ebu'I-Velid et-Tayâlisi'nin hafıza ve sağlamlık sınırının altında bulunmasıdır" der); Bûsırî bu görüşü ile 6/876.hadise işaret etmektedir.
Ahmed Muhammed Şâkir hadiste bir illetin varlığını kabul etmeyerek şunları söyler: "Her iki (2/872 ve 6/876.) hadisin senedinde Abdullah b. İsmet bulunmaktadır. Buna rağmen İki rivayet de birbirinden farklı iki hadistir. Hadisin biri sadece namazla İlgili iken, diğeri hem namaz, hem cünüplük sebebiyle gusül, hem de bevli yıkamanın gerekliliği konularından bahsetmektedir. BİrİĊ uzun, diğeri kısa bir hadistir. Şu da ifade edilebilir: Her iki hadis birçok sahâbinin rivayet ettiği isrâ/mirac hadislerinden bir parçadır. İsrâ/mirac hadisleri ise mütevâtirdir. İsrâVmirac hadisleri ve bu konuda nakilde bulunan sahabenin İsimleri için bk. Tefsîruıbn Kesir, V/107-143."
Ahmed Muhammed Şâkİr'in bahsettiği râvi Abdullah b. İsmet değil, Ebû Ulvân Abdullah b. Usm el-Iclî el-Hanefi'd ir. Bu Râvî Ebû Ulvân veya İbn İsmet olarak da bilinir. Ahmed b. Hanbel'in senedlerine dikkat edilecek olursa isnadlardan ilki künyesi ile Ebû Ulvân, diğeri İse Abdullah b. Usm ismi ile kullanılmıştır. İbn Mâce'nin senedinde ise her ikisi birlikte zikredilir. Tirmizî iki, Ebû Dâvûd ve îbn Mâce bir, Ahmed b. Hanbel ise 11 rivayetini nakleder. Tirmizî, rivayetlerini zikrettiği hadislerde: "hasen-garib" hükmü verir ve râvilerden Şerik bu zatın ismini Abdullah b. Usm, râvilerden İsrail ise Abdullah b. İsmet olarak verdiler" der. Bk.Sünen, Fiten, H.no:2220; Menâkıb, H.no:3944; Zehebî: "Bu râvinin, sahabeden Ebû Saîd ve İbn Ömer'den (Radıyallahü anhün) naklettiğini, kendisinden de İsrail ve Şerik'in rivayette bulunduğunu belirterek "şeyhtir" der. Bk.Kâşif, Trc.no:2857; Ebu'1-Vefâ ise Hâşiye'sinde: "İbn Hıbbân: "hadisi münkerdir", îbn Adiy: "hadisleri münker sayıldı", Ebû Hatim "şeyhtir" diye hükmettiklerini nakleder. İbn Hacer ise: "Saduktur, bazen hata yapar. İbn Hıbbân bu râvi ile ilgili değerlendirmesinde aşırı gitmiş ve çelişkiye düşmüştür" der. Bk.Takrîb, Trc.no:3476; îbn Hacer'in, İbn Hıbbân'ın çelişkiye düştüğünü söylemesi, onun bu râviye Sikât'ında (V/57) da yer vermesinden kaynaklanıyor. Fakat o bu eserinde çok hata yaptığına da değinmiştir. Îbnü'l-Cevzî "İbn Hıbbân, Abdullah b. Usm'un münkeru'l-hadis olduğunu, sika râvilerden sikaların hadislerine benzemeyen nakillerde bulunduğunu, hattâ onun rivayetlerinin zayıf sayılmış ve uydurulabilmiş olacağını söylediğini" nakleder. Bk. el-llelü'l-mütenâhiye, 1/332.
İbn ismet olarak da tanınan bu râvİyİ SaĊd b. Meymûn'dan hadis alan Abdullah b. ismet ile Hakîm b. Hızâm'dan rivayette bulunan Abdullah b. ismet el-Cüşemî ile karıştırmamak gerekir.
Senedinde Şerik de bulunmaktadır. Fakat bu râvi, sahih hadis ricalinden biridir. Bk.Buhân, Tevhîd, 37.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 3/873.hadise bk.
Hadis şahidi ile sahih li gayrini seviyesine yükselir.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/262-263.
[6] Sened:
Sahih: Milsned. V/144, H.no:21185; Benzer rivayetler: V/143-144, H.no:21185 (Sened aynı olduğu için farklı hadis numarası verilmemiş. Fakat bu rivayette 50 vakit namazın beş vakte İndİrilişine değin i İme iniştir. Hadis İsra-mirac ile ilgili konularda zikredilecektir); M/161, H.no:12578; IU/148-149, H.no:12444; IV/207-208, H.ıo:f7760; IV/208-210, H.no:17762-17764; 17762.hadis.
İsra ve miraç olayını en güzel anlatan Mazin b. Neccar oğullarından Mâlik b. Sa'saa el-Ensârî'dir. Onun Müsned'deki rivayetleri için bk. IV/207-210, H.no: 17760-17764.
Bıuhârî, Salât, 1; Tevhîd, 37; Müslim. îmân, 259-267; Tinnizl Salât, 45, H.no:213 (Hadis, Ubâde b. Sâmit, Talha b. Ubeydullah, Ebû Zer, Ebû Katâde, Mâlik b. Sa'saa ve Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyallalm anhiim) de nakledilir. Enes'in (RadtyaHahü anh) rivayeti ise hasen-sahih-gariptir); Nesâî, Salât, 1, H.no:446-448: İbnMâce, İkâme, 194, H.no: 1399;
Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah hadisi Muhammed b. İshak'tan almıştır. Senedde hadisi babasından duyduğunu/aldığını belirtmez. Buna rağmen Abdullah'ın ziyadelerinden sayılmamıştır.
[7] İbnü'I-Esîr, Nihaye, 1/305.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/264-265.
[9] sened:
Sahih: Müsned, VI/234, H.no:25843; Benzer rivayetler için bk. VI/241, H.no:25920 (Bu rivayette Mekke'de iken ikişer rekat farz kılındığı, Medine'ye gelindiğinde akşam namazının gündüzün vitri (üç rekat) oluşu ve sabah namazının da uzun bir kıraata hâiz olması gerekçesi ile bu iki namazın haricindeki namazlara ikişer rekat daha ilâve edildiği bel İnilmektedir):
VI/265, H.no:26160 (Bu rivayet de 25920-lıadis gibidir); 6/272, H.no:26216(Bu rivayette İse öğle, İkindi ve yatsının mukimken/hazarda dörde tamamlandığı, sefer hâlinde ise ilk farz kılındığı şekli ile bırakıldığı bildirilmekledir); Mâlik, Kasru's-salât, 8; Buhârî, Salât, 1; Taksîr, 5; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 1, 3; Ebû Dâvûd, Salâlü's-sefer, 1, H.no:l 1.98; Nesâî, Salât, 3, H.no:451-453; Dânınî, Salât, 179, H.no:1517;
Hadis Üsâme b. Zeyd el-Leysî sebebiyle hasendir. Ancak, hadisin birçok mütâbİi vardır. Bu mülâbilerle hadis sahih li gayrihî seviyesine yükselir.
[10] Rasûlullah farzlardaki bu artırımı izzet ve celâl sahibi Allah'ın emri ile yapmıştır. Bk. Beınâ, Bulûğu'l-emûnî, 11/197.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/265.
[12] Sened:
Sahih: Miisıied, 1/237, H.no:2124; Benzer rivayetler için bk. 1/243, H.no:2177; 1/254, H.no:2293; 1/355, H.no:3332; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anlı) nakledilen bir diğer rivayet de şöyledir:
İbn Abbas: (Radıyallahü aıhüma) " Rasûlullah (Salkıllahii aleyhi ve sellem) sefer hâlinde iki, mukimken dört rekat kıldı" dedi ve şunu ifade etti: "Kim seferde iken iki rekata indirilmiş bir namazı dört kılarsa, mukimken dört kılması gereken bir namazı iki rekat kılmış kimse gibi olur". Ayrıca sözlerine şunu da ekledi: "Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) sadece bir seferinde namazı kısalttı. O da Rasûlullah (Sallallaltü aleyhi ve sellem) İki rekaı kıldı, halk birer rekat kıldı". Bk. 1/349, H.no:3268; Bu rivayetin mükerreri: 1/251, H.no:2262; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 5-6; Ebu Dâvûd, Salâtü's-sefer, 18, H.no:1247; Nesât, Salât, 3, H.no:454; Taksîru's-salât, 1, H.no:1439-1140; Salâtü'1-havf, 18, H.no:1530: İbn Mâce, İkâme, 58, H.no: 1068 (Mindel b. Ali'nin zayıflığında ittifak bulunması

sebebiyle hadis zayıftır); Beyhakî, IV/I35.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şâhiidİ:
Ebû Hüreyre (Radıyallahü anlı): "Ey insanlar! Aziz ve celil olan Allah size peygamberinizin (Sallallahü aleyhi ve sellem) diliyle hazarda/mukimken dört, scferde/scferî iken iki rekat namazı farz kıldı" dedi. Bk. Müsned, 11/400, H.no:9172 (Ubeydullah b. Zahr, hem Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) hem de Ebû Hüreyre'nin talebelerinden hadis işitmediği için senedi kopuktur ve bu sebeple hadis mu'dal olup isnadı zayıftır. Ancak, hadis İbn Abbas'm rivayeti ile desteklendiği için isnadı zayıf da olsa hükmen merfu olan bu mevkuf rivayet hasene yükselir).
Hz.ÂÎşe'den (Radıyallahü anlıa) şâh\di için bk. Nesâî, Salât, 3, H.no:451-453.
[13] Savaş vb. olağanüstü durumlarda.
[14] Lafız olarak,/ö/t kıldı, şeklindedir.
[15] Korku namaza ile ilgili âyetler için bk. Bakara 2/239; Nisa 4/102.
[16] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/308-309.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/266-267.
[17] Sened:
Hasen: Müsned, 11/109, H.no:5884; Ebû Dâvüd, Taharet, 97, H.no:247; İbn Şahin, Nâsihu'l-hadis vemensûhuhû, s.62-63, H.no:45; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/179, 244;
Hadisin senedinde Abdullah b. Usm (İbn İsmet) el-Kûfî bulunmaktadır. Künyesi Ebû Ulvân olan bu râvi tenkide maruz kalmıştır. Ebû Ulvân için 2/872.hadise bk.
Ayrıca senedinde Eyyûb b. Câbir b. Seyyar es-Sühaymî el-Kûfî (Ebû Süleyman el-Yemâmî) de bulunmaktadır. Tİrmİzî ve Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel ise beş rivayetini nakleder. Tirmizî bu râvinin rivayeti İçin "hasen-sahih" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Menâkıb, 11, H.no:3644. Zehebî ve İbn Hacer râvinin zayıf olduğunu belirtirler. Bk.Kûşif, Trc.no:512; Takrîb, Trc.no:607; İbnü'l-Cevzî bu hadisin sahih olmadığını belirterek: "İbn Hibbân, Abdullai b. Usm'un münkeru'l-hadis olduğunu, sika râvilerden, sikaların hadislerine benzemeyen nakillerde bulunduğunu, hattâ onun rivayetlerinin zayıf sayılmış ve uydurulabilmiş olacağını söylediğini; Eyyûb b. Câbir hakkında da Yahya b. Main'in hadiste bir hiç olduğunu İfade ettiğini" nakleder. Bk. el-Itelü'l-nıütenâhiye, 1/332; Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bir diğer eserinde Ebû Zür'a'nın da "vâlıi'l-had i s/hadisi zayıf dediğini ilâve eder. Bk.et-Tahkîk fi ehâdisi'l-lulâf, Mİ5.
Ahmed Muhammed Şâkir: "Bazı âlimler hafızası hakkında tenkidde bulunmuşlardır. Ahmed b. Hanbel; "Hadisi saduk birinin rivayeti gibidir" der, Nesâî Duafâ'sında zikrederek zayıf sayar, Bulıârî ise zayıflar arasında görmez. et-Târihu'1-evsat'mda: "Kaidesi Muhammed-den daha sikadır" der. et-Târihu'1-kebîr'inde ise cerh etmez" diyerek Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in sika sayışını tercih ederek hadise sahih hükmü verir.
Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin ifâdelerinden sika oluşu değil, sadûk oluşu anlaşılabilir. Bu sebeple hadise hasen hükmü verdik.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/267.
[19] Sened:
Sahih: Mtfnwtf, 11/400, H.no:9l69; Benzer rivayetler için bk. H/359, H.no:8700; 11/414, H.no:9327; 11/484, H.no: 10234; Miu/jm, Taharet, 14-16; Tirmizî, Salât, 46,
H.no:214 (Câbir, Enes ve Hanzala el-Üseyyidî'den (Radıyallahü anh) de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi ise hasen-sahihtir); îbn Mâce, İkâme, 79, H.no: 1086;
Hârûn: Hârûn b. Saîd el-Eylî'dir ki Müslim'in de hocasıdır. Müslim de aynı tarik ve aynı metinle bu hadisi nakleder.
Müsned, 11/359, H.no:8700. hadisin senedinde geçen Ahmed b. Hanbel'in hocası Ebû Ca'fer Muhammed b. Ca'fer el-Bezzâz el-Medâinî (v.206/821) sikadır. Ancak içlerinde Ahmed b. Hanbel'in de adının geçtiği bazı âlimlerin bu râviyi zayıf saydığı belirtilmektedir. Meselâ Ahmed b. Hanbel'in: "Medâin'deki Muhammed b. Ca'fer'den hadis işittim. Fakat kendisinden hiçbir rivayette bulunmadım" dediği nakledilmektedir. Zehebî: "Ebû Dâvûd kendisinde bir beis olmadığını söyler. Fakat diğer âlimler "leyyin/zayıf sayarlar" der. fik.Kâşif, Trc.no:4772; İbn Hacer ise: "saduktûr, ama zayıflığı vardır" der. Bk,Takrîb, Trc.no:5788. Tirmizî ve DârİmÎ bir, Ahmed b. Hanbel ise 14 rivayetini nakleder. İbn Hacer ve Zehebî, Müslim'in de kendisinden rivayet ettiğine işaret etmişlerdir. Tirmizî, bu râviden naklettiği rivayeti için: "hasen" hükmü vermiştir. Bk.Sünen, Et'ıme, H.no:1860);
Müsned, ü/414, H.no:9327.hadisin senedinde geçen Salih el-Muallim ise meçhuldür. Fakat bu râvi senedde mütâbİlerİ İle birlikle zikredilmiştir:
Ayrıca bir sonraki 8/878.hadise bk.
[20] Yani, beş vaktin her biri Önceki namaz vaktine kadar olan küçük günahlara keffârettir.
[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/268.
[22] Sened:
Sahih: Müsned, 11/506, H.no:lÛ524; Benzer rivayet İçin bk, 11/229, H.no:7129 (Bu rivayette Abdullah b. es-SSİb'in Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anlı) bizzat kendisinin aldığı görülmektedir); Müslim, Taharet, 14-16; Tirmizî, Salât, 46, H.no:214 (Câbir, Enes ve Hanzala el-Üseyyidî'den (Radıyallahü anlı) de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin hadisi ise hasen-sahihtir); İbn Mâce, İkâme, 79, H.no:1086; İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/397, H.no:435; Beyhakî, Şuabü'l-îman, 111/309, H.no:3620.
Heysemî hadisi muhtasar olarak vermiş ve: "Hadisin bir kısmı Sahih'te zikredildi. Ahmed b. Hanbel müphem bir râvi aracılığı ile de nakletti" demiştir. Bk.Mecma', V/224.
Ahmed Muhammed Şâkir hadis hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Hadisin senedinde görülen durum: Abdullah b. es-Sâib'in Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anlı) hadis nakletmemiş olmasıdır. Yâni o, ensardan bilinmeyen birinden, o da Ebû Hüreyre'den nakletmİştir. Fakat rivayetleri araştırdığımızda seneddeki müphem râvinin bulunduğu ziyâde bir hatadır. Bu hata da en azından sahihliği üzerinde şüphe doğurmaktadır. Hâkim: "Yezid b. Hârûn - Avvâm b. Havşeb - Abdullah b. es-Sâib el-Ensârî - Ebû Hüreyre rivayet zinciri ile hadisi nakleder. Bk.Müstedrek, 1/207, H.no:412 (Hâkim: "Müslim'in şartına/râvİsine göre sahihtir. Müslim, Abdullah b. es-Sâib b. Ebi's-Sâib el-Ensârî ile delil geiirmiş/rjvâyetlerini eserine almıştır. Hadisin herhangi bir illetinin bulunduğunu bilmiyorum" der. Zehebî de bunu onaylar); Hâkim hadisi muhtasar olarak da nakleder:
BkMiistedrek, IV/288, H.no:7665 (Hâkim: "Bu isnadı sahih bir rivayettir. Buhârî ve Müslim eserlerine almamıştır" der. Zehebî de bunu onaylar); Görüldüğü gibi rivayetlerin hiçbirinde müphem râvinin ismi geçmemektedir." Abdullah b. es-Sâib'in el-Ensârî nisbeti hadisi yazanları yanlışlıkla "Ensârî'den biri" demeye götürmüş olabilir.
Müsned'in ikinci rivayeti tercih edilseydi daha uygun olurdu.
Ayrıca bir önceki 7/877. hadise bk.
[23] Bk. tbn Hacer, Felhu 'l-Barî XXIII/205.
[24] İslâm cemaatinden ayrılmak, Kur'ân, Sünnet ve selefin yolundan ayrılmak, Müslümanları bırakıp kafirlerle dost olmak ve İslâmı terk elmek şeklinde tezahür eder. (Bennâ, age., II/l 19).
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/268-270.
[26] Sened:
Hasen: Müsned, V7438, H.no:23597; Bezer rivayet için bk. V/438-439, H.no:23606; Dârimî, Vudû\45,H.no:725;
Senedinde Ali b. Zeyd b. Cüd'ân bulunmaktadır. Heysemî, Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde ihtilafın varlığını ifade etti. Bk.Mecma', 1/128; Bûsirîde aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Bulıârîbu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaz. Bk. et-Târihu 'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, bu râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt (hafızası kuvvetli) değildir" der ve Dârekutnî'nİn bu zat hakkındaki şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. "BkSahih, Cihâd, 100; Tirmizi ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble de bazı âlimler, bu râvînİn hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizi, bu râvînîn de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Radâ, H.no:1146; Fiten, H.no:2192; Zühd, H.no:2330; İsti'zân, H.no:2698; Edeb, H.no:2829; Tefsir, H.no:3168; Menâkıb, H.no:3615, 3753, 3902; Sadece sahih dediği de olur: Cuma, 39, H.no:545; Yalnızca hasen hükmü verdiği hadisler için bk. Cuma, H.no:589; Savm, H.no:764; Fiten, H.no:2248, 2254; İlim, H.no:2678; Tefsir, H.no:2991, 3107, 3142, 3148,3187, 3206; Deavât, H.no:3455; Menâkıb, H.no:3854.
Alİ b. Zeyd için 29/180.hadisin tahricine bk.
Ebû Zer'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 10/880.hadis.
[27] Yani sabah, öğle ve ikindi namazları (İbn Kesir, Tefsir, 11/399; Bennâ, age., 11/200)
[28] Yani akşam ve yatsı namazları (İbn Kesir, Tefsir, 11/399; Bennâ, age., 11/200)
[29] Yani beş vakit namaz (Bennâ, age., 11/200)
[30] Hûd 11/114.
[31] Suyûtî, Tedribü'r-râvt, 358-360.
[32] Müselsel rivayetler hadis kitapları içinde dağınık olarak bulunması yanında müstakil kitaplarda da toplanmıştır ki Kettânî bu kitapların 400 kadar olduğunu bildirir. Bunlardan bazıları: 1-Hafız Zehebî, el-Azbu's-seiset ft'l-hadisi'l-müselselİ; 2-Ebû Nuaym el- İsfehânî, Müsehelât; 3- Suyûtî, Müselselâtü'l-Kübrâ... (Bk.Kettûnî, er-Risâletü'l-mustatrafe (Trc. Hadis Literatürü) 122-129); Muhammcd b. Yasîn b. Muhammed el-Fâdûnî, el-Ucâle fi'l-elıâdis el-müselsele.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/270-272.
[34] Sened:
Hasen: Müsnedi, IY19, H.no:21448.
Senedinde Ebû Salih Abdülcelil b. Alıyye el-Kaysî var. İbn Hacer: "saduktur bazen hata yapar" hükmü verir. ük.Takrîb, Trc.no:3747; Zehebî İse "saduktur" demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc.no:309I. Ebû Dâvûd bir, Ahmed b. Hanbel İse beş rivayetini nakleder.
Muzâhim b. Muâviye ed-Dabbî de tenkid edilmiştir. Bu râviyi Ebû Hatim meçhul, İbn Hıbbân sika saymış; Ahmed b. Hanbel sadece bir rivayetini nakletmiştir. Buhâri, herhangi bîr cerh ve tadilde bulunmamıştır. et-Târihu'İ-kebîr, VIII/23, Trc.no;2013; İbn Ebî Hatim meçhul sayar. Bk. el-Cerhu ve't-ta'dîl, VIII/404, Trc.no:1857; İbn Hıbbân sika râvîleri arasında saymıştır. Bk es-Sikât, V/451, Trc.no:5675; İbn Hacer, Ebû HâtİM'in "meçhuldür" görüşünü nakleder. Fakat sahâbiden Ebû Zer yerine Ebu'd-Derdâ'nın ismini vermiştir. Bk. Lisânü'l-mîzân, VI/19, Trc.no:68; Bir diğer eserinde ise önceki görüşleri nakletmiştir. Bk.Ta'cîlü'l~menfaa, s.398, Trc.no:1025; Hüseynî de benzer nakillerde bulunur. Bk.el-lkmût, s.403, Trc.no:835.
Hcysemî Ahmed b. Hanbel'İn râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk.Mecma', 11/248.

Münzirî de hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Tcrğîb, 1/151.
Selman el-Fûrisî'den (Radıyallahü anlı) şahidi İçin bk. 9/879.hadis.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/272-273.
[36] Sened:
Sahih: Müsned, 1/71, H.no:513; Heysemî: "Hadisin bir bölümü Sahih'te geçmektedir. Bu rivayeti ise Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr nakleder. Osman b. Affan'ın mevlâsı Haris b. Abdullah'ın dışındaki râvİIer sahih hadis ricâlindendir. Bu zât da sika biridir. BkMecma', 1/297. Heysemî'nin bahsettiği Haris, Haris b. Abdullah değil, Haris b. Abd/Ubeyd'dir. Haris b. Ubeyd Ebû Salih el-Medenî ise İbn Hıbbân ve Iclî tarafından sika sayılmıştır.
[37] İbnü'1-Esir, Nihaye, IV/320.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/273-274.
[39] Hasenat ve seyyiât ile ilgili birçok âyet bulunmaktadır. Bâkıyât ile ilgili iki âyet bulunmaktadır;
'Mal ve çocuklar dünya hayatının çekici süsüdür. Kalıcı olan salih davranışlar İse sevap ve emel olarak Rabbin katında daha hayırlıdır.' (Kelıf 18/46). Diğer âyet için bk. Meryem 19/76.
[40] Ya da noksanlıklardan münezzehtir.
[41] İbnü'1-Esir, age., 1/462.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/274.
[43] Sened:
Sahih: Müsned, 1/67, H.no:484; Benzer rivayetler için bk. 1/57, H.no:400 (200/508. hadis); Bir başka rivayet:
1/68, H.no:489; Mâlik, Talıâret, 29; Buhârî, Vudû', 24; Müslim,-Taharet, 6; Tayâlisî, s.13-14, H.no:76-77; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, HI/10-11, H.no:2729;
Senedinde Âsim b. Behdele var. Âsim b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî (v. 128/746), sika sayılmıştır. Hafızası hakkında konuşan ise Dârekutnî'dir. Buhârî ve Müslim'in mütâbî râvilerindendir. Bk.Kâşif, Trc.no:2496; Abde b. Ebî Lübâbe'ye mütâbî olarak kullanıldığı hadisler için bk.Buhârî, Tefsir, 113, 114; Müslim, Siyam, 220; Âsim b. Behdele el-Esedî el-Kûfî'nin Buhârî dört, Müslim bir, TirmİzÎ 32, Nesûî 29, Ebû Dâvûd 21, İbn Mâce 29, Ahmed b. Hanbel 246, Dûrimî 23 rivayetini nakleder. Tirmizî'nin, hadislerini "hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Cum'a, 63, H.no:593; Savm, 72, H.no:793; Buyu', 4, H.no:1208; Fiten, 24, 52, 71, H.no:2188, 2230-2231, 2258; Zühd, 50, 57, H.no:2387, 2398; îmân, 8, H.no:2616; Fezâilü'l-Kur'ân, 18, H.no:2914-2915; Kıraat, 9, H.no:2944; Tefsîr, 8/1, 17/17,97/2, H.no:3079, 3147,3351; Deavât, 98, H.no:3535-3536; Menâkıb, 23,64, H.no:3744, 3898;
Ayrıca 199/507, 200/508 ve bir sonraki 13/883.hadise bk.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyatiahu anlı) şahidi için bk. 18/888.hadis.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/274-275.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, 1/57, H.ııo:406; Benzer rivayetler için bk. 1/66, H.no:473 (Bu rivayette Humran'ın Basra Mescidi'nde Ebû Bürde kanalı ile Hz.Osman'dan (Radıyallahü anlı) naklettiği görülmektedir); î/69, H.no:503; Müslim, Taharet, 10-11; Nesât, Taharet, 108, H.no:145; îbn Mâce, Taharet, 57, H.no:459; Bezzâr, U/12, H.no:416;
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Müsned, IH/39, H.no: 11286 (Atıyye sebebiyle hasendir. Fİras b. Yahya el-Hemdânî sadûk bindir); îbn Huzeyme, III/159, H.no:1817 (sahih); Heysemî, Mecma', 11/171. b-İbn Mesûd'dan (Radıyallahii anh) şahidi: 18/888.hadis. c-Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anh) şahidi: 7-8/877-878.hadis. d-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (merfû olarak) şahidi:
Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiğini, senedinde Muhammed b. İsmail b. Ayyâş'ın bulunduğunu, Ebû Hâtim'in, bu râvinin babasından hadis duymadığını söylediğini, bu rivayetin de babasından yaptığı bir nakil olduğunu, diğer râvilerinin ise sika sayıldıklarını belirtir. BkMecma', 1/299;
e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) (merfû olarak) şahidi: (i~M jı *«Jrij ,.^-jLi oi^ujı
Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiğini, senedinde Halil b. ZekerİIyya'nın bulunduğunu, bu rûvinin metruk ve kezzab olduğunu belirtir. BkMecma', 1/300; f-Enes'ten (Radıyallahü anh) (merfû olarak).şahidi:
Abdilrrezzâk, IH/267, H.no:5588; Ayrıca bir Önceki 12/882.hadise bk.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/276.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, 1/72, H.no:5I8; İbnMâce, İkâme, 193, H.no:1397 (Osman b. Affan'ın naklettiği hadisin râvileri sikadır. TİrmizÎ ve Nesâî Ebû Hüreyre'den (Radıyallaltiianh) naklederler).
CâbİI'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.17/887.hadis.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 15/885.hadise bk.
Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. 16/886.hadis.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/276-277.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, 11/379, H.no:8908; Benzer rivayetler için bk, H/441, H.no:9653:
11/426, H.no:9473-9474; fîu/îân, Mevâkît, 6; Müslim, Mesâcid, 283; TinnizÎ, Edeb, 80, H.no:2868 (Hadis, Câbir'den (Radıyallahü anh) de nakledilir. Ebû Hüreyre'nin rivayeti ise hasen-sahihtir); Nesâî, Salât, 7, H.no:460; Dûrimû Salât, 1, H.no:1187; İbn EbîŞeybe, 11/389.
Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki rivayete bk.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/277-278.
[51] Sened:
Sahih: Müsned, 1/177, Rno:1534; İbn Huzeyme, 1/160, H.no:310; Hâkim, 1/316, H.no:718 (İsnadı sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim Sahih'lerine bu hadisi almamışlardır. Çünkü onlar Mahrarne b. Bükeyr'in hadisleri ile delil getirmezler. Hadisteki illet Mısırlı birçok âlime göre, Mahrame'nin yaşının küçüklüğü sebebiyle babasından hadis işkmemesidir. Fakat bazıları babasından hadis aldığını ispat etmişlerdir); Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/42, H.no:2814; Makdist, IH/193 194, 195, H.no:988, 990 (isnadı sahihtir); Heysemî, hadisin Taberânî'inin Evsat'ında ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını ifâde eder. Bk. Mecma', 1/297.
İki kardeşin hikâyesini Talha b. Ubeydullah, Ebû Hüreyre ve Ubeyd b. Hâlid (Radıyallahü anhüm) de nakleder. Talha b. Ubeydullah'ın rivayeti İçin bk. Müsned, 1/163, H.no:1403.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/278-279.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, M/317, H.no:14345; Benzer rivayet için bk. III/305, H.no: 14209; Müslim, Mesâcid, 284; Dârimî, Salât, 1, H.no:l 186; İbn EbîŞeybe, 11/389; Ebû Avâne, 11/20; Taberâuî, el-Mu'cemü'l-kebîr,VUVl62.
Hz.Osman ve Ebû Hüreyre (Radıyallahii anhüma) şâhidleri için önceki iki hadise bk.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/279.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, 1/402, H.no:3811; Mükerrer için bk. 1/407, H.no:3865; Bu rivayetin ilk kısmı Tevhid bölümünde 36/36.hadiste zikredilmişti. İbn Mes'ûd (Radıyallahii anh): İki önemli haslet vardır. Bunlardan birini Rasûlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellem) duydum ve diğeri kendi kanâatimdir. (Rasûlullah dedi ki:) "Kim Allah'a ortak koşarak Ölürse cehenneme gider."
Ben de; 'Kim hiçbir şeyi Allah'a ortak ve eş koşmadan ölürse cennete gider' diyorum. {Müsned, 1/374, H.no:3552.
Benzer rivayetler için bk. 1/382, H.no: 3625; 1/425, H.no: 4038, 4043; 1/443, H.no: 4231-4232; 1/462, H.no:4406; 1/464, H.no: 4425; Buhârî, Cenâiz, 1; Tefsîr, 2/22; Eymân, 19; Müslim, îmân, 150; Tayâlisî, Müsned, 1/206, H.no: 254; İbn Hıbbân, 1/235, H.no:251; Nesaî, es-Sünenü't-kübrâ, VI/293, H.no:1101i; Ebû Ya'la, Müsned, DC/22, H.no:5090; IX/126, H.no:5198; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, X/187, 189, H.no:10410, 10416; Bezzâr, Müsned, V/103-104, 127, H.no:1681, 1713; Şâşî, Müsned, 11/60-61, H.no:558-560; İbn Mende, îmân, 1/215, H.no:73; Ebû Avâne, 1/27, H.no:30.)
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) nakledilen diğer rivayet:
Abdünezzâk, 1/48, H.no:147; İbn Ebî Şeybe, 11/159, H.no:7644; Bezzâr, V/121, H.no:1704; Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin Kebir'inde nakledilen hadisin senedinde münkeru'l-hadis olan Salih b. Musa'nın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ J/298.
Hz.Osman'dan (Radıyaüahü anlı) şahidi için 12/882.hadİse bk.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/279-280.
[57] Sened:
Hasen: Müsned, V/260, H,no:22138;
Hz.Osman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 1/67, H.no:483; 1/71, H.no:516; Afits/im, Taharet, 7. Ayrıca 12-13/882-883.hadislere bk.
Ebu'r-Rasâfe meçhuldür. Heysemî, "Bu zat hakkında cerh ve tadilde bulunan biri olduğunu bilmiyorum" der. Bk.Mecma', 1/298.
Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bulûğu'l~emânî, 11/204.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/280-281.
[59] Sened:
Hasen: Müsned, V/413. H.no:23395; Tabe'rânî, el-Mıı'cemü'l-kebîr, IV/126, H.no:3879;
Zamzam b. Zür'a b. Sevb el-Hadramî sadûktur ve bazen hata yapar. Bu zatın Ebû Dâvûd on, Ahmed b. Hanbel dokuz rivayetini nakleder.

Hamza Ahmed ez-Zeyn ise "İsmail b. Ayyaş hakkında (enkid olmasına rağmen hadis hasendir" der.
Heysemî, senedinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/298. MiinzİrÎ de hadisin hasen olduğunu söyler. Bk.Terğib, 1/239.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/281.
[61] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/390, H.no:9043; Hocası Mûsâ b. Dâvûd'dan naklettiği benzer rivayet:
11/403, H.no:9212; (Ahmed Muhammed Şâkir birinci rivayet İçin hasen, bu rivayet için zayıf hükmü verir. Ahmed b. Hanbel'in Esved b. Âmir ve Mûsâ b. Dâvûd isimli farklı iki hocasının haricinde hadisin senedi birdir.) İbn Mâce, Tıb, 10, H.no:3458:
(Bûsırî, hadisin senedinde cumhurun zayıf saydığı Leys b. Ebî Süleym'in bulunduğunu belirtir.) Ayrıca senedinde Ebu'l-Münzİr Zevvâd/Züâd b. Ulbe vardır. Bûsırî bu râvinin de zayıf olduğunu belirterek İbn Hıbbân'ın: "Gerçekten hadisi çok münkerdir. Sika râvilerden aslı olmayan, zayıf râvilerden ise maruf olmayan nakillerde bulunur" dediğini nakleder.)
Tirmizî de Ebu'l-Münzir ve Leys b. Ebî Süleym bulunan bir rivayet için: "İsnadı kuvvetli değildir" ifâdesinde bulunur. Bk.Sünen, Talâk, H.no:l 186;
Zevvâd/Züâd b. Ulbe'nin de bu rivayetlerinden başka rivayeti bulunmamaktadır. Ebû Davud'un kendisini faziletli bir insan olarak tanıtması râvinin sika olmasını gerektirmez, tbn Nümeyr: "Sadûk bir şeyhtir" derken, Yahya b. Maîn bu râviyi zayıf saymıştır. Iclî, Zevvâd hakkında: "bir beis yoktur", İbn Nümeyr: "sâlihtir" derken; Nesâî tenkid etmiştir.
İbn Mâce ile Ahmed b. Hanbel'in metninde dikkatimizi çeken bir lafız farkı bulunmaktadır: İbn Mâce'de, Ahmed b. Hanbel'in metninde ise lafzı vardır. siyaka daha uygun görünmektedir.
[62] Metindeki söz Arapça olmayıp Farsçadır. Her hâlde Ebû Hüreyre'nin bildiği bir dildir. Manası, 'Kamından şikayetin mi var?' şeklindedir. (SİndÎ, Şetim İbn Mâce İV/98); Bennâ siyaktan 'Namaz kıldın mı?' şeklinde anlamıştır, ancak bu doğru değildir. (Bk. Bennâ, age., ü/205)
Aclûnî, Peygamberimizin 'Ey Selman, üzüm çift çift, hurma tek tek (yenir)'şeklindeki Farsça konuşmaların sabit olmadığını belirtmiştir. Zira ona göre aynı dili konuşanların söz arasında yabancı dilde ilâvelerde bulunması hoş karşılanmaz. (Bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 11/422)
Ancak yukarıdaki hadiste Rasûlullah öğrendiği ve Ebû Hüreyre'nin de bildiği bir cümleyi söylemiş olabilir, bunun sebebi nükteli konuşmadır ya da başka bir şey... Doğrusunu Allah bilir.
[63] İbn Mace bu rivayeti (*ü*Sau-Ji) 'Namaz Şifadır'1 başlığı altında zikretmiştir. Diğer kitablardaki rivayette de Ebû HUreyre 'evet' şeklinde cevap vermektedir ki manaya uygun olan budur. (Bk. İbn Mâce, Tıb, 10, H.no:3458; Ahmed b. Ebû Bekir, Misbâhü'z-zücâce IV/59); "İbrahim b. Muhammed el-HUseynî ise O> ^£^) şeklinde fiilin Arapça olduğunu belirtir. (el-Beyân ve't-târif IVl34)
[64] Namaz kalp hastalıklarına karşı şifa ve günah işlemeye mani olan/silen bir ibadettir. Zira Kur'ân'da Allah; Şüphesiz namaz ahlâksızlık ve kötülük işlemeyi engeller', 'Kur'ân'da şifa ve mü'minler için rahmet olan (âyetleri) indirdik' buyurmaktadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/281-282.
[65] Sened:
Sahih: Afiünerf, IV447, H.no:9740; !bn Hıbbâo, VI/300, H.no:2560; Heysemî hadisi Ahmed b. Hanbel'e ve Bezzâr'a nisbet eder ve her ikisinin isnâdındaki râvÎIerin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', 11/258; VI1/89; Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/205.
[66] Metinde geçen kelimesi burada, işlemek-yapmak, manasındadır.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/282-283.
[68] sened:
Sahih: A/Swu?4 III/313, H.no:14303; Benzer rivayetler için bk. III/334, H.no:14752; ffl/366, H.no:14878-14879; III/384, H.no:15056; A/its/im, Sıfalü'l-kıyâme, 65; Tirmizî, Birr, 25, H.no:l937 (Bu konuda Enes ve Amr b. el-Ahvas'tan (Radıyallahü anh) da rivayet bulunmaktadır. Câbir'in rivayeti ise hasendİr);
Hadisin şahidi olarak Ebû Hurre er-Rakâşî'nin sahâbî olan amcası kanalı ile naklettiği veda hutbesinde de bu lafızları görmekteyiz:
Bk. Müsned, V/72-73, H.no:20573.
[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/283-284.
[70] Sened:
Hasen: Müsned, III/340, H.no: 14597; Tirmitf, Taharet, 3, H.no:4; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, H.no:596; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. ~&V..el-Câmiu'ssağir, H.no:8192; Senedinde Yahya el-Kattât var ki bazıları bu râvîyi zayıf sayarken, İbn Adiy: "Hadisleri bana göre hasendir" der. Bennâ, İbnü'l-Arabî'nin: "Câbir'in rivayeti bu konuda en sahih rivâyetttir", İbn Hacer'İn ise: "Câbir'in hadisi hasendir" sözlerini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/206. Bu hadis "Abdest almanın fazileti ve bu konuda titizlik" konusunda 181/489.hadiste zikredilmişti.
Müsned'de Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) benzer bir rivayet nakledilir: Jl* Jü
Allah Rasûlü (Sallaltahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Namazın anahtarı abdest, tahrimesi/namaza giriş tekbîr, tahlili/çıkışı ise selâmdır." Bk. Müsned, 1/123, H.no: 1006; 1/129, H.no: 1072; Ebû Dâvı'ıd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; Tirmizî, Taharet, 3, H.no:3; Dârimî, Vudü', 22, H.no:693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-SünenÜ'l-ktibrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:8193.
Ebû Saîd'den (Radıyailahti anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); İbn Mâce, Taharet, 3, H.no: 276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, Müstedrek, 1/223-224, H.no:457; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
İbn Abbâs'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
İbn Mcs'ûd'ûan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/284.
[72] Sened:
Hasen: Müsned, 1/60, H.no:423; Abd b. Humeyd, Müsned, s.47, H.no:49; Hâkim, 1/144, H.no:243; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 1/358; Şuabü'l-îmân, 111/39-40, H.no:2808; Heysemî aynı lafızla hadise işaret ettikten sonra hadisin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel tarafından Müsned'e yaptığı ziyâdeler arasında rivayet edildiğim, Ebû Ya'lâ'nım, Bezzâr'ın ise benzer lafızla naklettiğini belirterek râvilerinin sika olduklarım ifâde eder. BkMecma', 1/288; Buradaki senedden de anlaşıldığına göre hadis ZevâÎd'den sayılır. Fakat Bennâ âdeti üzere (z.) remzi kullanmamıştır.
AbdülmelÎk b. Ubeyd es-Sedûsî meçhul biridir. Bk.İbnii'l-Medînî, el~Ilel, s.96, H.no:I63; Bennâ ise elindeki nüshalardan hareketle, bunu Abdullah'ın Zevâid'inden değil, Ahmed b. Hanbel'in nakli olarak kabul eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/206.
Suyûtî hadisi Ahmed ve Hâkim'e nispet eder. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:8859; Münâvi ise: "Hâkim'in: "isnadı sahihtir" dediğini Zehebî'nİn Telhîs'te bunu onayladığını, fakat Mühezzeb'de AbdülmelÎk'in meçhul olduğunu söylediğini belirtir. Bk.Feyzu'l-kadtr, VI/235. Osman b. Ömer aslında Ahmed b. Hanbel'in hocasıdır. Fakat burada başka bir hocası kanalı ile bu hocasından nakilde bulunmuştur.
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/284-285.
[74] Sened:
Hasen: Müsned, III/128, H.no:l2234; Benzer rivayetler için bk. III/128, H.no:12233; IH/199, H.no:12991; III/285, H.no: 13970 (Bu rivayette geçen Ahmed b. Hanbel'in hocası Affan'm hocası Sellâm Ebû'l-Münzir b. Süleyman el-Müzenî el-Kârî en-Nahvî, hafızası hakkındaki tenkide rağmen sika sayılmıştır); Nesaî, Işratü'n-nisâ, 1, H.no:3937-3938; Ebû Ya'lâ, VI/199, H.no:3482; Hâkim, 11/174, H.no:2676 (Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir. Zehebî de bu görüştedir); Makdisî, 1V/427-428, H.no:1608; V/U2-113, H.no:1736-1737; Ebû Saîd ve Sellâm sadukturlar.
Suyûtî ı.asen hükmü verir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:3669; Münâvi ise: "Irâki'nin: "isnadı ceyyiddir", İbn Hacer'in "haserıdır" dediklerini naklederek Suyûtî'nin hadisi Ahmed b. Hanbel'e nispet etmesini eleştirir. Bk.Feyzu'l-kadîr, 111/489-491. Görüldüğü gibi hadis Ahmed b. HanbeVİn naklettiği rivayetlerden biridir.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen benzer bir rivayet:
Deylemî, 11/119, H.no:2622; Bu hadis hakkında geniş bir bilgi için bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 1/405-407, H.no:1089.
[75] Ya da 'gözümün nuru, namaz içinde kılındı'.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/285.
[76] Sened:
Hasen: Müsned, 1/245, H.ıo:2205; Benzer rivayetler için bk. 1/255, H.no:2301; 1/296, H.no:2694; Abdb. Humeyd, s.222, H.no:666;
Ali b. Zeyd zayıf, Yusuf b. Milırân ise "leyyinü'l-hadis"tir.
Heysemî, hadisin Ahmed ve Taberünî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkit bulunan Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, diğer râvilerin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade elti. BY..Mecma', 11/270;
Suyûtî hasen hükmü verir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:6078; MünâvÎ İse Heysemî'nin tesbilini naklederek Suyûtî'nin hasen hükmü verişini bununla illetlendirir. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/656.
Ali b. Zeyd için 29/180 ve 9/879.hadislerin tahririne bk.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/286.
[78] Sened:
Sahih: Müsned, III/316, H.no:İ4331; Benzer rivayet:
Bk. HI/348, H.no:14683; Müslim, İmân, 18.
[79] İbn Numeyr'in rivayetinden eklendi:
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/286-287.
[81] sened:
Sahih: Müsıied, V/371, H.no:23047; Benzer rivayet için bk. V/364, H.no:22982; Ebû Dâvûd, Edeb, 78, H.no:4985-4986; Beyhakî, es-SünenU'Uübrâ, 1/390.
[82] Metindeki hısımımız olarak terceme edildi. Çünkü sıhriyyet, kişinin eşi tarafından olan yakınları için kullanılır.
[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/287.

[84] Sened:
Sahih: Müsned, V/388, H.no:23I92; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 22, H.no:1319 (Münziri: "Bazıları bunun mürsel olarak naklettiğini söylediler" der).
Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyallahü anlı) nakledilen hadis:
Müsned, 1/206, H.no:1762;
Sıkıntılı durumlarda sabır, namaz ve dua üçlüsüne şu uygulama da ilave edilebilir: Namazları cemetmek:
Nesâî, Mevâkît, 46, H.no:596-598.
[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/287-288.
[86] Bu mana için bk. Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/278; Arş otorite/güç anlamında kullanılır.
[87] Müsned, 1/280, H.no:2531, 2537; 1/254, H.no:2297; 1/228, H.no:2012; 1/258-259, H.no: 2344-2345; 1/268, H.no:2411; 1/284, H.no:2568; Buharı, Daavât, 27, Tevhid, 22, 23; Müslim, Zikir, 83. Tirmizt, Deavât, 40, H.no:3431; İbn Mâce, Dua, 17, H.no:3883.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/288.
[88] Sened:
Sahih: Mfcmerf, VI/290, H.no:26363; Benzer rivayetler için bk. VI/311, H.no:26536; VI/315, H.no:26563; VI/321, H.no:26606; İbn Mâce, Cenâiz, 63, H.no:1625 (Buhârî ve Müslim'in şartı na/râv isi ne göre isnadı sahihtir); Bennâ senedinin ceyyid olduğunu beyan eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 11/208.
EK: Enes'ten (Radıyallahu anlı) şahidi:
Müsned, III/117, H.no:12108; //)« A«m, Vasiyet, 1, H.no:2697 (Ahmed b. Mikdâm sebebiyle isnadı hasendir); Hâkim, 111/59, H.no:4388 (Hâkim sükût etmiş, Zehebî de bu hadisin bu konuda zikredilmesinin sebebini sorgulamıştır).
[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/289.
[90] Sened:
Sahih: Müsned, 1/78, H.no:585; Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in şu rivayeti de dikkate alınmalıdır. EK:
Müsned, 1/90, H.no:693 (Ahmed Muhammed Şâkir, bu rivayetin İsnadının hasen olduğunu belirterek senedinde Ömer b. Fudayl es-Sülemî el-Hıraşî el-Basrî'nin bulunduğunu dile getirmiştir. İbn Main ve tbn Hıbbân bu râviyi sika sayarlar. Nuaym b. Yezid ise tâbiindendir. Ömer b. Fudayl'in dışında kendisinden nakilde bulunan olmamıştır. Ebû Hatim meçhul olduğunu söyler. Hakkında açıkça bir cerh bulunmadığı müddetçe tabiîn mesturdur. Heysemî de bu görüşleri ifade eder. Bk. Mecma', 111/63); Ebû Dâvûd, Edeb, 124, H.no:5156; İbn Mâce, Vasâyâ, 1, H.no:2698.
[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/289-290.
[92] Sened:
Sahih: Müsned, 11/186-187, H.no:6750; Benzer rivayetler için bk. 11/197, H.no:6860 (Bu rivayetin senedinde "Şam'dan biri" diye zikredilen müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat diğer rivayetlerde görüldüğü gibi bu kişi, Ebû Eyyûb Yahya b. Mâlik el-Ezdî el-Mağribî el-Ateki'dir. Ebû Eyyûb tabiînden sika biridir. Basralıdır. Nesâî, İbn Hıbbân, ve Iclî sika saymıştır); 11/221-222, H.no:7067:
11/213, H.no:6994:
11/187, H.no:6751-6752; Bu rivayetin mükerreri: 11/208, H.no:6946; İbn Mâcey Mesâcid, 19, H.no:801 (Bûsırî, isnadının sahih, râvilerinin sika olduğunu belirtir); Buhârî, ei-Edebü'l-müfred, s.80-81. Heysemî İbn Lehîa'nın bulunduğu rivayetlere hasen hükmü verir. Bk.Mecma', X/82; Heysemî, bu rivayeti eserinin değişik yerlerinde tekrar eder ve râvilerinin sika olduğunu belirtir. Bk.age., IV/219-220; V/133, 142. Bir yerinde ise senedinde müdellİs-sika olan İbn İshak bulunmaktadır. Diğer râvileri sahih hadis ricâlindendir. Bk. age., X/84;
Hadis iki bölümden oluşmaktadır:
a-Bİrincİ kısım eserdir, merfu değildir. Çünkü Nevf in sözüdür. Nevf tabiîdir ve Ka'bü'l-ahbar'ın karısının oğludur. Bu kısım merfu olmadığı için Mecmau'z-zevâid'de yer almamıştır. Fakat manası sahihtir. Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) merfu olarak da nakledilir: Müsned, 11/169-170, H.no:6583; Hz. Nuh'un oğluna vasiyetini Allah Rasûlü hikâye eder.
b-Merfu olan kısmı.
[93] Bir rivayette bu kişinin tarif edilişini ve rivayetin farklı lafızlarını şu şekilde görmekteyiz:
Müsned, H/225, H.no:7101.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/290-292.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/352, H.no:86İ0; Benzer rivayetler İçin bk. 11/95, H.no:11846; V/451, H.no:23671; V/450, H.no:23669; Abdullah b. Mübarek, ez-ZüM, s.137, H.no:407 (mürsel olarak):
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsaî, VIH/118, H.no:8144; Deylemt, IV/156, H.no:6484; Heysemî, hadisi Ahmed ve Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Nâfî' b. Süleyman el-Kuraşî'nİn bulunduğunu, bu râvİyİ Ebû Hatim'in sika saydığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk.Mecma', H/36; Taberânî'nin Evsat'ında Nâfî' b. Süleyman el-Kuraşî'nin mütâbü olarak Yahya b. Süleym'i görmekteyiz. MünzİrÎ Ahmed b. Hanbel'in isnadının sâlih olduğunu ifâde eder. Bk.Terğîb, 1/173.
Ayrıca 39/909, 35/905, 37/907 ve 193/501.hadislere bk.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/292.
[97] Sened:
Sahih: Müsned, 11/235, H.no:7208; Benzer rivayetler için bk. 11/277, H.no:7715
ziyâdesi ile; 11/301, H.no:7982 (gûijı« ^J}) lafzı ile; 11/438, H.no:9610; Şu rivayette harfi cer değişikliği bile olsa Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde bu farklılığı yansıttığını görebiliriz:
Müsned, 11/278, H.no:7715 (İmam Mâlik'in Muvatta'ında da aynen bu sened ve lafızla nakledilir. Bu rivayet 194/502.hadiste zikredildi); Mâlik, Kasru's-salât, 55; Taharet, 161; Müslim, Taharet, 41, 49; Timizi, Taharet, 39, H.no:51 (Bu konuda Hz. Ali, Abdullah b. Amr, İbn Abbas, Abîde/Ubeyde b. Amr, Âişe, Abdurrahman b. Âiş el-Hadramî ve Enes'ten (RadtyaUahü anh) de nakiller bulunmaktadır. Ebû Hüreyre'nin bu rivayeti İse hasen-sahihtir); Nesâî, Taharet, 107, H.no:143; İbn Mâce, Taharet, 49, H.no:428; îbn Huzeyme, 1/6, H.no:5.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhünıâ) şâlıidi için bk. Tirmizî, Tefsir, 38/3, H.no:3234 (Bu konuda Muâz b. Cebel ve Abdurrahman b. Âiş'ten (Radıyallahü anhüm) de nakiller vardır. İbn Abbas'in rivayeti ise hasen-gariptir).
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, III/3, H.no: 10936. Bu hadis için 193/501, 1454/2324 ve 39/909.hadislere bk.
c-Ensar'dan biat eden hanım sahabeden (Radıyallahü anim) birinden şahidi:
Müsned, V/270, H.no:22226 (Amr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) nakleden meçhuldür. Bu yüzden de senedi zayıftır. Fakat hadisin metni sahihtir).
d-Abdullah b. Selâm'dan (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, V/451, H.no:23671 (1517/2387. hadis).
[98] İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/338.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/293.
[100] Sened:
Sahih: Müsned, U/283, H.no:7788; İkinci rivayet için bk. 11/319, H.no:8240; Diğer rivayetler için bk. U/432, H.no:9541; 11/478, H.no:10155; 11/312, H.no:8096; H/316, H.no:8168 (Hemmâm, H.no:70); ü/350, H.no:8593; n/374, H.oo:8855; Buharı, Ezan, 30; Salât, 87; Buyu', 49; Cilıâd, 72, 128; Müslim, Zekât, 56; Mesâcid, 257, 272; Ebû Dâvûd, Salât, 48, H.no:559; Tirmizî, Cum'a, 70, H.no:603 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 14, H.no:703; İbn Mâce, Mesâcid, 14, H.no:774.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, 1/414-415, H.no:3936; 1/382, H.no:3623; Müslim, Mesâcid. 256; Nesâî, İmame, 50, H.no:847 (1288/2158.hadis)
b-Câbir'den (Radıyatlahu anlı) şahidi için bk. Müsned, III/336, H.no:14546; Müslim, Mesâcid, 279 (1349/2219.hadis)
c-Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahii anlı) şâlıİdi için 43/913.hadise bk.
d-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, V/133, H.no:21111 (sahih); Humeydî, 1/186, H.no:376 (1351/2221.hadis)
e-Utbe b. Abd el-MâzİnÎ'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. Müsned, İV/185, H.no:17586 (İsnadı zayıftır. Senedinde Yezid b. Zeyd el-Cürcânî bulunmaktadır. Diğer râvileri ise sikadır. Bk. Heysemî, Meana', 11/29)
f-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahii anhunıâ) şahidi İçin bk. Müsned, 11/252, H.no:7424; H/172, H.no:6599; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledilen hadisin, Taberânî tarafından nakledileni sahih hadis ricali İle, Ahmed b. Hanbel'inkİ ise İbn Lehîa kanalı ile rivayet edildiğini söyler. Bk.Mecma', U/29. (1356/2226.hadis)
g-Enes'ten (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, III/263, H.no:13705; IH/182, H.no:12811; IH/106, H.no:11972; Buhârî, Ezan, 33; Fezîlü'l-Medîne, 11; Mâce, Mesâcid, 15, H.no:784.
[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/294.
[102] Sened:
Sahih: Müsned, 11/289-290, H.no:7879 (Velıb b. Münebbih'ten duyan râvînin müphem oluşu sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Fakat hadisin şâhİd ve mütâbîleri vardır. Bunlarla sahih li ğayrihi seviyesine yükselir); Benzer rivayetler için bk. 11/421, H.no:9416, 9422; 11/252, H.no:7424; 11/308, H.no:8064; 11/318, H.no:8206; 11/312, H.no:8106; H/319, H.no:8229; 11/394, H.no:9094; 11/261, H.no:7542; 11/266, H.no:7603; 11/415, H.no:9344; 11/486, H.no: 10256; 11/501, H.no:10447; 11/502, H.no:10468; 11/528, H.no:10777; 11/532, H.no:10825; 11/533, H.no:10843; Hemmâm, Sahîfe, H.no:l 13; Mâlik, Kasra's-salât, 51, 54; Buhârî, Vudû', 2; Ezan, 36; Müslim, Mesâcid, 272-274; Ebû Dâvüd, Taharet, 31, H.no:60 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Salât, 20, H.no:469; Tirmizt, Taharet, 56, H.no:76 (Garib-Hasen-Sahih); Salât, 128, H.no:330 (Tirmizî, hadisin Hz.Ali, Ebû Saîd, Enes, İbn Mes'ûd ve Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahii anlı) şâhidlerinin bulunduğunu, Ebû Hüreyre'nin rivayetinin ise hasen-sahih olduğunu belirtir); Nesâî, Mesâcid, 40, H.no:731; îbn Mâce, Mesâcid, 19, H.no:799; DûrimS. Salât, 122, H.no:1414; Abdünezzâk, 1/580, H.no:2210-2211; Tayâlisî, s.311, 317, 321, H.no:2363, 2415, 2448; İbn Huzeyme, 1/187, H.no:360; 1/372, H.no:756; 11/380, H.no: 1504; İbn Hıbbân, V/48, H.no:1753; Bu hadis 352/660.hadiste ayrı bir senedle zikredildi.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı): Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Abdesti bozulan kişi, yeniden abdest alıncaya kadar namazı kabul olmaz." Hadramevtli biri Ebû Hüreyre'ye sordu:

'Ey Ebû Hüreyre, Abdesti bozma nedir?' 'Sessiz ya da sesli yellenmektir.' (Müsned, 11/308, H.no:8064)
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 38/908.hadis.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/295.
[104] sened:
Sahih: Mümed, 111/95, H.no:İİ846; Abd h. Humeyd, s.303, H.ııo:984; İbn Huzeyme, 1/185, H.no:357; İbn Hıhbûn, 11/127-128, H.no:402; Ebû Ya'lâ, 11/507, H.no:1355; Hâkim, 1/305, H.no:689 (Bulıârî ve Müslim'in şartına/râvisİne göre sahihtir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/16; Heysemî hadisin senedindeki Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'ın varlığına dikkat çeker ve bu zat ile delil getirilip getirilmeyeceği hususunda ihtilaf bulunduğunu söyler. Bk.Mecma', 11/36; Bu râvi ile ilgili bilgi için bk. 9/879 ve 27/897.hadisler. Hz.Ali'den (Radıyallahii anlı) şahidi İçin bk.
1/144, H.no:1218; 1/147, H.no:1250; Bezzâr, 11/210, H.no:597; Makdisî, Muhtara, 11/196-197, H.no:578-579 (şûhidleri ile hasendir); Heysemî, senedinde ihtilât etmiş bir râvi olan Atâ b. es-Sâib'in varlığına dikkat çeker. Bk. Mecma', 11/36; X/107.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 37/907.hadis.
Bu hadisler 172/1042.hadisin şâhidlerinde de zikredilecektir.
[105] Müsned, Thk. ve Thr: Şuaybü'l-Arnavud başkanlığındaki heyet, XVIII/402.
[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/296-297.
[107] sened:
Hasen: Müsned, III/3, H.no: 10936; A/ı A/dcu, Taharet. 49, H.no:427; Mesâcid, 14, H.no:776 (Ebû Saîd'in hadisini İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân Sahih'lerinde naklederler. Müslim'in Sahih'inde de hadisin şahidi vardır); Dâritnî, VudÛ', 30. H.no:704-705: Ebû Ya'tâ, 11/507, H.no: 1355; İbn Hıbbân, 11/127-128, H.no:402; Hâkim, 1/305, H.no:689 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu görüşü onaylamıştır). Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, 11/16;
Senedde yer alan Abdullah b. Muhammcd b. Akîl sika biri olmasına rağmen hafızasından dolayı tenkide maruz kalmıştır. Heysemî bu rivayeti iki yerde verir ve: "İbn Mâce hadisin baş tarafını, Ahmed b. Hanbel tamamını, Ebû Ya'lâ ise Özetini nakletti. Senedinde Muhammed b. Akîl var. Bu rSvi ile delil getirilip getirilemeyeceği hususunda ihtilâf bulunmaktadır" der. Bk.Meaııa', 11/92-93, 133-134.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii mıh) şahidi için bk.35/905;
Ubâde b. Sami t'ten (Radıyaîlahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, Bezzâr'ın şeyhi Hâlid b. Yûsuf es-Semtî ile babası Yûsuf es-Semtî'nin zayıf olduğunu, İshak'ın ise Ubâde'ye yetişmediğini yâni senedinin kopuk olduğunu belirtir. Bu konuda Cübeyr b. Mut'un, İbn Mes'ûd, biat eden hanım sahâbîlerden biri, Câbir, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme ve Imrân b. Husayn'den (Radıyallahu anh) şâhidler verir. Bk.A/ecmaMI/36-38.
Hadisin tamamı tekrar cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324.hadiste zikredilecektir.
Ayrıca, bu rivayet 193/501.hadiste zikredildi.
[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/297-298.
[109] Bu konudaki hadisler İleride ayrı bir başlıkta da işlenecektir. İlgili rivayetler için bk.I287/2157-1296/2166.hadisler.
[110] Bu konudaki hadisler de ileride ayrı bir başlıkta işlenecektir. İlgili rivayetler için bk.B27/2197-1359/2229.hadisler.
[111] Merğınani, Hidaye, 11/57.
[112] Yani evlerinde kılmaları.
[113] Ebû Dâvûd, Salât, 52; (Benzerleri için bk. Ahmed b. Hanbel, 11/90; Müslim, Salat, 135, 138; İbn Mâce, Mukaddime, 2)
[114] Bk. Şıazî, Mühezzeb, 1/93,99,100; Meığnani, a$e., 11/57; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/102,108; Rafîi, Fethu'l-Aziz (Mecmu ile birlikte bs.), IV/282; Nevevî, Mecmu, IV/189; İbn Kudame, Muğnî, 11/35,36,47; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/229-230; Desûkî, Haşiye, II336.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/298-299.
[115] Sened:
Hasen: Müsned, V/331, H.no:22710; Nesâî, Mesâcid, 40, H.no:732; Taberâuî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/293, H.no:3194; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânİ, U/211.
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/299.
[117] Sened:
Hasen: Müsned, IIÎ/367, H.ııo: 14890; Benzer rivayet:
III/367, H.no: 14890; Taberânî, el-Mü'cemü'l-evsat, VII/39-40, H.no:6787; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375; Heysemî, Alımed ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini, Ebû Ya'Iâ'nın lafzını ziyâde yaptığını ve senedindeki râvilerin de sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Ayrıca Ebû Ya'13'dan nakledilen bir başka rivayetin senedinde Furat b. Ebu'l-Furat'ın bulunduğunu, bu zatı İbıı Main ve İbn Adiy'in zayıf, Ebû Hâtim'in ise sika saydığını ifade eder. Bk. Mecnıa', 1/312-313; Bennâ ise Ahmed b. Hanbel'den nakledilen hadisin isnadındaki râvîlerin hasen ricali olduklarını İfade eder. Bk.Bülûğu'i-emânî, U/212.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. Müsned, 11/88, H.no:56l 1; 11/94-95, H.no:5692; 11/126, H.no:6097; Buhârf. Mevâkît. 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû DâvÛd, Taharet, 79, H.no:199; Salât, 7, H.no:420; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in naklettiğini, râvilerin de sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bezzâr tarafından nakledilen rivayetin ise râvilerinin sika olduğunu söyler. Bk. Mecnıa', 1/313. (151-152/1021 -1022.hadisler)
b-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı):
Bk.A/«5«cd, 1/396, H.no:3760; Bezzâr, V/216-2I7, H.no:1819; £:öm Kü7ü, IX/206,
H.no:5306; Heysemî, hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, Ahmed b. Hanbel'in, Asım b. Ebu'n-Necûd'un dışındaki râvilerinin sika olduğunu, bu râvinİn de hakkında ihtilâf edildiğini, Taberânî'nin senedinde İse zayıf olan Ubeydullah b. Zahr'ın bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/312. (151/1021).
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima): Rasûlullah (Salkdkıhü aleyhi ve sellem) bir gece yatsı namazını (işinden dolayı) geciktirdi ve (mesciddeki) topluluk uyukladı, uyandı, sonra tekrar uyuklayıp uyandılar. Râvilcrden Kays dedi ki: Hz. Ömer Peygamberimizin yanına gelip 'Namaz! Ey Allah'ın Rasûlü!' dedi. Rasûlullah çıkıp (yanlarına geldi) ve onlara namaz kıldırdı, (ama) abdest almaları (gerektiğini) söylemedi. Bk. 360-362/668-670. ve 150-159/1020-1029. hadisler (Müsned, 1/244, H.no:2195; Benzer rivayetler için bk. 1/221, H.no; 1926; 1/366, H.no:3466; Buharı, Mevâkîl, 24; Müslim, Mesâcid, 225; Nesâî, Mevâkît, 20, H.no:529-532; Dârimî, Salât, 19, H.no:1218;) Heysemî, Taberânî'nıı Kebir'inde naklettiği rivayet İçin: "Râvileri sika sayılmışlardır" der. lafzı ile yine Taberânî'nin aynı eserinde naklettiği rivayetin senedinde zayıf olan Muhammed b. Küreyb'in bulunduğunu belirtir. Bk.Mecma\ 1/313.
d-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anlıâ) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 24; Müslim, Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:12I6-1217; (158-159/1028-1029.hadisler)
e-Nu'man b. Beşîr'dcn (Radıyaliahü anlı) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
f-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anlı) şahidi İçin bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:421; (156/1026.hadis)
g-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahü anlı) şahidi: Müsned, IH/5, H.no: 10957; Ebû DâvÛd, Salât, 7, H.no:422; İbn Huzeyme, 1/177, H.no:345 (154/1024.hadis)
h-Enes b. MâlİÎk'ten (RadıyaUahü anlı) şahidi için bir sonraki 42/9I2.hadise bk.
ı-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahii anlı) şahidi için bk. 150/1020.hadis
i-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 155/1025.hadis. Bu rivayette dokuz veya sekiz gece yatsı namazını geciktirdiğine dâir bir bilgiyle karşılaşıyoruz. Bk.Müsned, V/47, H.no:20362 (hasen); Taberânî, el-Mu'cnll'l-kebîr. X/162, H.no;10209.
j-Münkedir'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Heysemî, Taberânî'nin üç Mu'cem'inde de naklettiği bu rivayetin râvilerinin sika olduklarını belirtir.
Bk..A/ec//raM/312.
k-Abdullah b. Müslevrid'den (Radıyallahüanlı) şahidi:
Heysemî, Taberânî'nin Kebir'inde naklettiği rivayet için: "Senedinde İbn Lehîa var ve bu zat zayıftır" der. EkMecma', 1/313.
Diğer rivayetler İçin Heysemî'nin eserine bakılabilir.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/299-301.
[119] Sened:
Sahih: Mümed, IIJ/189, H.no:l2897; Benzer rivayet için bk. III/200, H.no:13003; III/182, H.no:I2815-12816; III/267. H.no:I3753; 111/160,
H.îiü:12570; Ilî/101, H.no:11926; 111/113, H.no:I2067; III/205, H.no:13067; IK/129-130, H.no:12254; III/199, H.ııo:12994; ÎII/268, H.no:13766; 111/267, H.no:13753; Buhuru Ezan, 27-28, 36, 156; Mevâkît, 25, 40; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizt, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Salıih); Atesâf, Mevâkît, 21, H.no:537; İbn Mâce, Salât, 8. H.no:692.
(361-362/669-670. ve 1483/2353.hadisler) Bir gece yalsı namazı için toplanıldı. Bir kişi Peygamberimizin (Sallatlalıü aleyhi ve sellem) yanına gelip; 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Yardımına) ihtiyacım var' dedi. Rasûlullah yardım etmek için onunla beraber kalkıp (gitti) ve (gecikince de mesciddeki) kimseler ya da bir kısmı uyukladı. (Peygamberimiz dönünce) onlara namaz kıldırdı, ancak abdest almalarını söylemedi. Bk. Müsned, III/160, H.no:12570; III/I01, H.no;11926; III/113, H.no:12067; 111/205, H.no:13067; III/182, H.no:12815-12816; III/129-130, H.no:12254; III/199, H.no:12994; 111/268, H.no:137Ğ6; Buhârî, Mevâkît, 25, 40; Ezan, 27-28, 36, 156; Müslim, Hayz, 123-126; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, H.no:200-201; Salât, 45, H.no:542, 544; Tirmizî, Cum'a, 21, H.no:518 (Hasen-Sahih).
Şâhidleri için bir önceki 41/911.hadisin tahricine bk.
[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/301-302.
[121] Sened:
Sahih: Miisned, IV/157, H.no:17371; Benzer rivayetler için bk. IV/159, H.no:17387; IV/159, H.no:17389-17391; Heysemî: "Hadisi bazıları sahih, bazıları da İbn Lehîa sebebiyle hasen saydı" der. Bk. Mecma', 11/29; Bennâ der ki: "Münzirî hadisi Terğîb ve Terhîb'inde zikretti ve: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî Kebîr ve Evsafında naklettiği bu rivayetin bazı tarikleri sahihtir. İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân SahÎh'Ierinde nakletti "dedi." Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/212.

Hadisin senedlerine bakıldığı zaman İbn Lehîa ile Ukbe b. Amir arasında bazen iki, bazen tek kişinin bulunduğu görülmektedir:
a-IV/157, H.no:17371:
b-IV/159, H.no:17387:
c-IV/159. H.no: 17389:
d-IV/159, H.no: 17390:
e-IV/159, H.no: 17391:
Bazılarında sadece Ebû Uşşâne el-Maâfirî (Maâfır'den bir şeyh), bazılarında ise bu zât ile birlikte talebesi Ebû Kabil veya Amr b. Haris senedde yer almıştır. Hadisin değişik kanallardan gelmesi mümkündür.
Hadisin şâhidleri için 36/906.hadise bk.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/302-303.
[123] Sened:
Hasen: Müsned, V/268, H.no:22205; Benzer rivayet:
Bk. V/263-264, H.no:22174;; £fed Dâvöd, Salât, 48, H.no:558; Tatavvu', 12, H.no: 1288; Taberânî, el-Mu'cemti'l-kebîr, VIII/207, 267, H.no:7734, 7887; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/49.
Senedinde Benû Ümeyye'nin mevlâsı Kasım b. Abdurrahman var ki İbn Main, Iclî ve Tirmizî sika saymıştır. Yakub b. Şeybe de: "Bu râvîyi zayıf sayanlar da vardır" der.
İkinci senedde ise Osman b. Ebu'l-Atike bulunmaktadır. Hakkında ihtilâf edilen biridir. Ali b. Yezid'den yaptığı rivayetlerinde lenkidde bulunulmuştur.
Ebû Ümâme'nin ismi Suday b. Aclân'dır.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/303.
[125] sened:
Hascn: Müsned, IH/21, H.'no:11099; fbnMâce, Mesâcid, 14, H.no:778 (Bûsırî: "Bu hadis zayıf râvÜerin birbirlerinden naklettiği bir rivayettir. Atıyye el-Avtî, Fudayl b. Merzûk ve Fadl b. Muvaffak zayıftır. Fakat İbn Huzeyme Fudayl b. Merzûk kanalı ile SahÎh'inde rivayet eder ki bu ona göre sahihtir. Nevevî Ezkâr'ında, İbn Sünnî de duaları derlediği eserinde bu hadise yer verir. Fakat Atıyye zayıftır); Alıyyc b. Sa'd b. Cünâde Ebu'i-Hasen el-Avfî el-Cedelî el-Kûft (v.111/729) hakkında geniş bilgi için 2/280 ve 459/767.hadisin lahricine bk.
İbn Huzeyme, 11/458; İbn Sünnî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.30, H.no:83.
[126] Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde hadisin merfu olarak rivayetinde bir zan vardır. Fakat İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivâyelte denilmek suretiyle hadisin Allah Rasulüne aidiyeti tesbit edilmiştir. İbn Mâce'nin rivayeti:
İbn Mace, Mesûcid, 14, H.n'o:778.
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/304-305.
[128] Sened:
Sahih: Müsned, 11/172, H.no:6602; Bennâ hadisi İbn Hıbbâı'a nisbet ederek hadisin sahih olduğunu belirtir ve âlimlerin şu görüşünü hatırlatır: "Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden sonra en sahih sayılabilecek eserler, önce İbn Huzeyme'nin Sahih'i, daha sonra da İbn Hıbbân'ın Sahih'idİr." Bk.Biilûğu'l-emânî, 11/214. Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'mn bulunduğunu, fakat bu râvinin hadislerini TirmİzÎ'nin hasen saydığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/301. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Ayrıca senedde Huyey b. Abdullah isimli tenkide tabî tutulan bir râvi daha var ki Heysemî eserinin bir başka yerinde tenkit ederken (bk. Mecma', 11/29; IV/23-24) burada sahih hadis ricali arasında saymıştır. Bu râvî ile ilgili bilgi için bk.92/134 ve 213/521.hadisler.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anlı) şahidi: Bk. Müslim, îmân, 137;
Konu ile ilgili ancak bu rivayete zıt/muhâlif gibi görülen bir rivayet vardır:
Abdullah b. Amr'dan: Bir adam cihada (katılmak) için izin İsteme niyeti ile Hz. Peygamber'e geldi. O da: "Anne-baban sağ mı?" diye sordu. Adam: "evet" deyince, "Git onlar için çalış" buyurdu. Bk. Müsned, 11/165, H.no:6544; Benzer rivayetler İçin bk. 117163-164, H.no:6525; 11/188, H.no:6765; 11/193, H.no:6811-6812; 11/197, H.no:6858-6859; 11/221, H.no:7062; Buhârî, Cihâd, 138; Edeb, 3; Müslim, Bîrr, 5-6; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2529; Tirmizî, Cihâd, 2, H.no:1671; Nesâî, Cihâd, 5, H.no:3101; Tayâlisî, H.no:2254; Beyhakî, es-Sütenü'l-kübrâ, IX/25-26; Ebû Nuaym, V/66, VI1/234-235; Heysemî, Mecma', VIII/138. Bu rivayetin bir başka metni:
Abdullah b. Amr'dan: Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve "Anne-babamı ağlar vaziyette bırakarak (cihada katılmak için) sana biat etmeye geldim" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü: "(Anne-babana) dön ve onları ağlattığın gibi güldür/memnun et." buyurdu. Adam da biat etmekten vazgeçti. Bk. Müsned, 11/194, H.no:6794; Benzer rivayetler için bk. 11/160, H.no:6490; 11/198, H.no:6830; 11/204, H.no:6870; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2528; Nesâî, Biat, 10, H.no:4160; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:2782 "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu
umarak seninle birlikte cihada (katılmak) için geldim. Anne-babamı ağlar vaziyette bırakarak sana geldim"lafzı ile; Bu rivayetlerde Atâ'nın İhtilât ettiğini dikkate aldığımızda Sufyan b. Uyeyne ve Hammad b. Zeyd'in, Atâ'nın ihtilâtından Önce ondan hadis aldıklarını söyleyebiliriz. İzin isteyen bu kimse Câhime b. Abbas b. Mirdâs es-Selemî olabilir. Çünkü Nesâî'de ondan şu rivayet nakledilir:
Muâviye b. CâhÎme es-Selemî'den: (Babam) Câhime Hz. Peygamber'e geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Savaşmak istiyorum. Seninle istişare etmek için sana geldim" dedi. Allah Rasûlü: "Annen var mı?" diye sorunca, adam: "evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "(Git) annenden ayrılma! Çünkü cennet onun ayaklarının altındadır" buyurdu. Bk. Nesâî, Cihâd, 6, H.no:3102; İbn Mâce, Cihâd, 12, H.no:2781 (İzin İstemenin üç kere ve farklı taraftan gelinerek gerçekleştiğini gösteren uzun bir rivayetle nakleder. Fakat bu rivayette Muâviye b. Câhime es-Selemî'nin bizzat kendisinin izin istediği görülmektedir). (İbn Hacer, Beyhakî'den de rivayet nakleder ve bu rivayetin senedinde yer alan Muhammed b. Talha hakkında birçok ihtilâfın bulunduğunu belirtir. Bk.Fethu'l-Bârî, VI/173 -Cihâd, 138'İn şerhinde-) Benzer bir rivayet:
Ebû Saîd el-Hudrî'den: Bir adam Yemen'den (hicret ederek) Allah Rasûlü'ne geldi. Rasûlullah ona: "Şirki bırakıp cihada geldin. Senin Yemen'de anne-baban var mı?" diye sordu. Adam: "evet" dedi. "Peki sana izin verdiler mi?" sorusuna "Hayır" cavabı verince: Rasûlullah "Anne-babana dön. Onlardan izin İste, verirlerse (gel, savaşa katıl). İzin vermezlerse onlara iyi davran/bak" buyurdu. Müsned, m/76, H.no:l 1320; Ebû Dâvûd, Cihâd, 31, H.no:2530;
İbn Hacer bu hususta şöyle diyor: "Alimlerin çoğu: 'Anne-baba her ikisi veya biri Müslüman olmaları şartıyla cihaddan alıkoyarsa çocuklarının bu cihada katılması haramdır.
Çünkü anne-babaya iyi davranmak farz-ı ayn, cihada katılmak ise farz-ı kifâyedİr.1 derler. Delilleri de (yukarıda metni verilen) Abdullah b. Amr hadisidir. İki hadisi uzlaştırmak için, bu rivayetin farz-ı ayn olan cihada hamli mümkündür. Bu hükme dede-nine de dâhil midir? sorusuna Şâfiîler esah olan kavle göre "evet" cevabını verirler. Yine esah olan görüşe göre hür ve köle arasında fark yoktur. Çünkü iyilik yapma emri bunların her birini içermektedir." Bk.Fethu'l-Bâri, VI/173-174-Cihâd, 138'in şerhinde-.
[129] Lafız olarak sen daha iyi bilirsin, şeklindedir. Bu cümle ile karar kendisine bırakılmıştır.
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/305-307.
[131] Sened:
Sahılı: Müsned, V/276-277, H.no:22278; Diğer rivayet: V/280, H.no:22313; Benzer rivayetler için bk. V/282, H.no:22332 Oj>j ı^ıı} ı^nîj ijSll.) lafzıyla V/282, H.no:22335; Mâlik,
Taharet, 36 (Bu hadis İmam Mâlik'in belagatlarından biridir. İbn Abdilber et-Tekassî isimli eserinde hadisin Sevbân'dan (Radıyallahü anlı} müsned-muttasıl ve merfû olarak sahih senedlerle nakledildiğini söyler); İbn Mâce, Taharet, 4, H.no;277 (Bûsırî: "İsnadında sika ve sebt/sağlam râvÎIer bulunmaktadır. Fakat, senedinde Salim ve Sevbân arasında inkıtâ/ko-pukluk vardır. Bununla birlikte Dârimî ve İbn Hıbbân Sahih'inde Sevbân kanalı ile muttasıl bir senedle hadisi rivayet eder" der); Dârimî, Vudü', 2, H.no:661; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, 11/101, H.no:1444; el-Mu'cemü'l-evsat, VII/116, H.no:70İ9; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/136, H.no:217 (Ebû Kebşe, Allah Rasûlü'nden duyan bir sahâbiden şeklinde senedi verilir. Müsned'ıı bir rivayetinden de bu sahâbinin Sevbân olduğu anlaşılmaktadır); 11/147, 277, H.no:1078, 1335; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/27, H.no:8; H/191. H.no:1011; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/82; Beıınâ hadisi Beyhakî ve Hâkim'e de nİsbet ederek Hâkim'in: "Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir. Ebû Bilâl'ın hatasının haricinde hadisin herhangi bir illeti yoktur" sözünü nakleder ve Ahmed b. Hanbel'in senedinde bu râvînin bulunmadığını hatırlatarak İsnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk.BütCıgü'l-emânî, U/215.
a-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhiima) şahidi: lafzı ile nakledilir. İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:278 (Bûsırî: "İsnadı Leys b. Ebî Süleynı sebebiyle zayıftır" der); Bezzâr, Vİ/358, H.no:2367;
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anlı) şahidi: İbn Mâce, Taharet, 4, H.no:279 (Bûsırî: "İsnadı zayıftır"der);
c-Seleme b. el-Ekva'dan (Radıyailahii anlı) şahidi: Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, VII/25, H.no:6270.
[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/307-308.
[133] Sened:
Sahih: Milsned, IV/267, H.no:18261; Diğer rivayet için bk. IV/267, H,no:18262; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, hadisin Taberânî tarafından da nakledildiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/288.
Hadisin şâhidleri:
a-Ubâde b. SâmÎt'ten (Radıyailahii anlı) şahidi için 82/952.hadİse bk.
b-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahü anh) şahidi:
Ebû Dâvûd, Salât, 9, H.no:429;
c-Ka'b b. Ucre'den (Radıyailahii anlı) şahidi için 73/943.hadise bk.
[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/308-309.
[135] Sened:
Sahih: Müsned, V/368, H.no:23014; Benzer rivayetler için bk. 1/418, H.no:3973 (Ebu'l-Ahvas tarikiyle sahih, Ebû Ubeyde tarikiyle sened munkatıdır); 1/442, H.ııo:4223 (sahili); 1/444, H.no:4243 (munkatı olduğu için isnadı zayıf); 1/439, H.no:4186; 1/421, H.no:3998; 1/409-410, H.no:3890; Buhârî, Tevhîd. 48; Müslim, îmân, 137; Nesât, Mevâkît, 51, H.no:608-609; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, X/20, H.no:9806-9809; Heysemî. Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/302. Münzirî de Heysenıi'nin görüşündedir. Bk.Terğîb, 1/256;
Amellerin en faziletlilerinden birinin "namazı ilk vaktinde kılmak" olduğunu gösteren birçok şâhid vardır. Misâl: Ümmü Ferve'den (RadıyaUahü anlı) nakledilen bir sonraki 50/920.hadis.
[136] Müsned'deki mechûi sahâbînin İbn Mes'ûd (RadıyaUahü anlı) olduğunu Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin naklinden öğreniyoruz:

Bk.Buhân, Tevhîd, 48.
[137] Müslim ve Nesâî'in rivayetinden soruyu İbn Mes'ûd'un (Radıyallahii anlı) bizzat kendisinin sorduğu görülmektedir. Müsned'in diğer rivayetlerinde durum böyledir:
Bk.1/418, H.no:3973 (Ebu'l-Ahvas tarikiyle sahih, Ebû Ubeyde tarikiyle sened munkatıdır); 1/442, H.no:4223 (sahih); 1/444, H.no:4243 (munkatı olduğu için isnadı zayıf); 1/439, H.no:4186; 1/421, H.no:3998; 1/409-410, H.no:3890; Müslim, îmân, 137; Nesâî, Mevâkît, 51,H.no:609.
Tirmizî'in rivayetinden ise birinin îbn Mes'ûd'a sorduğu, onun da Allah Rasûlü'ne sorduğu görülür:
Tinnizt, Salât, 13, H.no:173 (hasen-sahih).
[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/309-310.
[139] Sened:
Zayıf:VI/375, H.no:26982; İkinci rivayet; VI/374, H.no: 26981 (Senedindeki Kasım halalarından nakletmektedir. Halalarının herbiri sika olduğu için müphem oluşları hadisin sıhhati açısından zararlı değildir. Ayrıca sahâbî oldukları da iddia edilmektedir. Buna göre de sıhhate mâni değildir); Üçüncü rivayet: VI/375, H.no:26983; Dördüncü rivayet: VI/440, H.no:27349; Ebû Dâvûd, Salât, 9, H.no:426; Tirmizî, Salât, 13, H.no: 170 (Tirmizî "bu rivayet sadece Abdullah el-Ömerî kanalıyla nakledilir ve hadis âlimlerince kuvvetli değildir. Çünkü onlar hadisi muzdarip saydılar. Abdullah b. Ömer saduktur. Yahya b. Saîd hafızası sebebiyle zayıf saydı" der); Ahmed eş-Şeybânî, Âlıâd* Vî/145, H.no:3373; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebir, XXV/82-83, H.no:208, 211; el-Mu'cemÜ'l-evsat, 1/263, H.no:860; Dârekutnt, 1/247-248; Hâkim, Müstedrek, 1/302, H.no:680-681; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/434;
Hadisi nakleden sahâbî Ümmü Ferve bt. Ebû Kuhâfe'dir. Yani Hz.Ebû Bekir'in baba bir kız kardeşidir. Kocası Ebû Bekir Eş'as b. Kays't ır. Muhammed b. Eş'as da bunların çocuğudur (Radıyallahii anhüm).
Ahmed b. Hanbel'in hocası Huzâî (v.210/825), Mansûr b. Seleme b. Abdülaziz b. Salih't ir. Abdullah b. Ömer el-Ömerî zayıf, onun hocası Kasım b. Gannâm el-Ensârî el-Beyâzî sadûk, onun hocası da müphemdir. İbn Hıbbân tabiinin sikaları arasında saymıştır. Bk.Sikât, VII/336; Bir senedde "Kasım halalarından nakleder (26562)", bir rivayette "Kasım, ehl-i beytinden, o da ninesi Ümmü Ferve'den nakleder (26930)", bir başka rivayette de Abdullah / Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb, Kâsım'dan, o da en yakın babaannesinden, o ise ninesi Ümmü Ferve'den nakleder (26564)" şeklinde zikredilirken Tirmizî'nin rivayetinde "Kasım, halası Ümmü Ferve'den nakleder", Ebû Davud'un bir rivayetinde "Kasım, annelerinden/ninelerinden birinden, o da Ümmü Ferve'den nakleder" diğer rivayetinde "kendisine Ümmü Ferve denilen bir halasından nakleder"şeklinde geçmektedir. Hâkim'in senedinde: "Ubeydullah b. Ömer, Kâsım'dan, o en yakın ninesinden, o da biat eden ve ilk muhacirlerden olan ninesi Ümmü Ferve'den nakleder" (Radıyatlahü anhüm). Dolayısıyla hadisin senedi muzdariplir.
Bennâ da hadisi Hâkim, Dârekutnî ve Taberânî'ye nİsbet ederek îbn Hacer'den şunları nakleder: "İbn Seken hadisi Ubeydullah b. Ömer, o aile ferdlerinin birinden, o da Rıdvan bialında bulunan Ümmü Ferve'den nakleder ve senedde ihtilâfa dikkat çeker. Bu ise Tirmizî'nin (bu rivayet sadece Abdullah el-Ömerî kanalıyla nakledilir) sözüne bir cevaptır. Dârekutnî ve Hâkim de aynı şekilde Ubeydullah b. Ömer kanalıyla naklederler ve "Kasım en yakın ninesinden, o da ninesi Ümmü Ferve'den aldı" der. İbn Seken'in söylediği gibi senedde sadece Abdullah ve Ubeydullah b. Ömer yoktur. Taberânî'nin senedinde "Dahhâk b. Osman, Kâsım'dan nakleder" şeklindeki rivayet de bunların mütâbiidir." Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/216.
Hamza Ahmed hadisin sahih olduğunu belirtir. Fakat, Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî haşiyesinde rivayetleri tek tek ele alarak inceledikten sonra: "Bu konuda kesin bir şey söylemeye dilim varmıyor, ancak Kasım ile Ebû Ferve arasındaki râvinin kim olduğu tesbit edilemediği İçin her durumda hadisi zayıftır" der.
[140] Bu kısım bazı Miisned nüshalarında bulunmamaktadır. (Bk. Müsned, Thk ve Thr: Şuaybü'l-Arnavucl başkanlığındaki heyet, XLV/ 66)
[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/310-312.
[142] Sened:
Sahih: Müsned, 111/314, H.no:14305; Benzer rivayetler için bk. III/302, H.no:14167; 111/391 -392, H.no:15148; Mamer b. Râşid, Cami'. XI/191; Abdürrezzâk, 111/72, H.no:4843-4845; Müslim, Mesâcid, 164-165; Tirmizî, SalSt, 168, H.no;387 (Tirmizî hadisin Abdullah b. Hubşî ve Enes b. Mâlik'ten (Radıyatlahii anlı) de nakledildiğini ve Câbir (Radıyallahü anlıüm) rivayetinin "hasen-sahih" olduğunu ifade eder); İbn Mâce, İkâme, 200, H.no:1421; Tayâlisî, s.246, H.no:1777; İbn Ebî Şeybe, 11/222, H.no:8346; V/319. H.no:26496; İbn Huzeyme, 11/186, H.no:1155; Ibnü'1-Ca'd, Müsned, s.355, H.no:2459; Ebû Ya'lû, IV/98, 186, 195, H.no:2131, 2273, 2296; İbn Hıbbân, V/54, H.no:1758; Abd b. Humeyd, Miisned, s.312, 322, H.no:1016, 1060; Saydâvî, Mu'cemü's-süyûh. 1/203; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III/8; Mervezî, Ta'zhnü kadri's-salat, 1/606-607, H.no:646, 647.
Hadisin şâhidleri:
a-Soruyu soranın Ebû Zer (Radıyallahü anlı) olduğunu gösteren rivayet için bk. İbn Hıbbân, 11/76, H.no:361;
b-Benzer bir soruyu soranın da Amr b. Abese (Radıyallahü anlı) olduğunu gösteren rivayet:
Bk.Müsned, İV/385, H.no:I9328; IV/114, H.no:36964; Abd b. Humeyd, Müsned, s. 124, H.no:300; Heysemî, "senedinde zayıflığına rağmen sika sayılan Şelır b. Havşeb bulunmaktadır" der. Bk. Mecma', 1/54, 61. Bu rivayetin bir benzeri için 16/58.had İse bk.
c-Enes'ten (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Makdisî, Muhtara, VH/43-44, H.no:2437-2439;
d-Ebû Hüreyre'den (Radıytdkılü anlı) şahidi için bk. Tirmizh îmân, 12, H.no:2628 (hasen-sahih); İshâk b. Râhûye, Müsned, 1/427, H.no:491; Ebû Ya'lâ, XI/329, H.no:644ö;
e-Umeyr b. Katâde'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Alımed eş-Şeybânî, Âhâcl, 11/173-174, H.ııo:911; Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, XVII/47-48, H.no:103; Heysemî, "Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği hadisin senedinde Süveyd Ebû Hatim var, zayıf ve sika oluşunda ihtilaf vardır" der. Bk. Mecmu', 1/58
f-EbÛ Musa'dan (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Bezzâr, VlII/34, H.no:30l6; Taberanî, el-Mu'cemii'l-evsat, U/323, H.no:2106; Heysemî, 'Taberânî'nin KebÎr'İnde naklettiği hadisin râvîlerinin sika olduklarını" belirtir. Bk. Mecma', 1/60
g-Abdullah b. Hubşî el-Has'amî'den (RadıyaUahii mıh) şahidi için bk.
Müsned, HI/411-412, H.no:15337 (RâvilerinİN herbiri Mekkeli ve sika kimselerdir); Ebû Dâvftd, Vitir, 12, H.no:1449; Ncsâî. Zekât, 49, H.no:2524; es-Sünenü'l-kübrâ. 11/31, H.no: 2305; Dârimî, Salât, 135, H.no:1431; Beyhakî. es-Simenü'l-kiibrÖ, VI/81; IX/272; X/273.
Ayrıca 38/8O.hadiste benzer bir rivayet zikredildi (bk. IH/391-392, H.no: 15148). Bu hadis, "Salih Amellere Teşvik" konusunda 25/8038.hadis olarak tekrar edilecektir.
[143] Bk. Bennâ, age.. 11/217; İmam Nevevî; 'Burdaki kunültan murat, rükû ve secde dışında kıyam (yani ayakta durmak, kıraati uzatmak)' ve bildiğim kadarıyla da bu konuda alimlerin ittifakı vardır,' dedi. Bk. Müslim, MüsaTirûn 164-165; Nevevî, Şerlin Sahihi Müslim, VI/31.
[144] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/312-313.
[145] Sened:
Sahih: Müsned, 1/385, H.no:3646; Benzer rivayetler için bk. 1/440, H.no:4199 1/396, H.no:3766; 1/415, H.no:3937; Buhârî. Teheccüd, 9; Müslim, Salâtü'l-nüsâilrîîî, 204; İbn Mâce, İkâme, 200, H.no:I418 lafızlan ile naklederler.
Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir (v.82/701).
[146] Burada terk edilmek istenen Hz. Peygamber'd ir. Bunun delili ise Buhârî'nin şu rivayetidir:
Bk. BuAâ/f, Teheccüd, 9.
[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/313-314.
[148] Sened:
Sahih: Miisned, V/147, H.ııo:21205; İkinci rivayet: V/148, H.no:212I4 (Ali b. Zeyd sebebiyle hasendir); Üçüncü rivayet: V/I64, H.no:2I344; Abdürrezzâk, IT/327, H.no:3561; Dûrimî, Salât, 157, H.no:1469 (jüs i*li öLâ); raA^vf, ^Wjh meânVl-âsâr, 1/276; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/489; Heysemî, Aluned b. Haııbel'in bazı senedlerindeki râvilerînİn sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/248. Bennâ, Münziiî'ıın hadis hakkında şu değerlendirmesini nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr nakletti. Tariklerini birlikte düşünürsek hadis ya hasen ya da sahih mertebesindedir". Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/218.
[149] Bk. Bennâ, age., 11/218.
[150] Bk. Bennâ, age., 11/218; Utancının sebebi, bilmeden tenkid ettiği kişinin sahabî olduğunu anlamalıdır.
[151] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/476-477.
[152] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/314-317.
[153] Sened:
Sahih: Müsned İÜ/427, H.no: 15465; Diğer rivayet: HI/427, Rno: 15467; "Müslim" lafzının geçtiği rivayet: 111/427, H.no: 15466; İbn Mâce'nin farklı bir senedle rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir:
Bk. /ön Mâcc, İkâme, 201, H.no:1422; İbn Sa'ıl, VII/198; Senedinde saduk olarak nitelendirilen Mûsâ b. Dâvûd. İbn Lehîa ve Yezid b. Amr var. İbn Lehîa haricindeki râvilerin mütâbii var, fakat İbn Lehîa'nın da mütâbiini İbn Mâce rivayetinde bulabiliriz. Bennâ Münziiî'nin hadis hakkında şu sözünü nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce ceyyid bir isnadla nakletti." Bk.Bülûğı'l-emânî, 11/219.
Ebû Fatıma el-Ezdî / el-Esedî / ed-Devsî / ei-Leysî'nin (Radıyallahü anlı) ismi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır: Üneys, Abdullah b. Üneys,... Aşın secde etmesi sebebiyle alnı ve dizleri kararmış ve Mısır fethini görmüş sahabeden biridir. Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI/236-237, Trc.no:6l57. İbnü'1-Esîr, burada geçen hadisi ayrıca Ebû Fatıma ed-Damrî'nin biyografisinde de verir ve bunun râvi hatası olduğunu söyler. Bk.age, VI/237-238, Trc.no:6158.
a-Sevban'dan (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 56/926.hadis
b-Rabîa b. Ka'b el-Eslcmî (Ebû Firâs el-Eslemî)vden (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 55/925.hadis
c- Ubâde b. Sâmit'ten (RadıyaUahüanh) şahidi:
İbn Mâce, Salât, 201, H.ııo:1424 (Bûsirî: •'Velid b. Müslim'in tedlisi sebebiyle Ubâde'nin hadisinin isnadı zayıftır" der).
Bu konudaki şâhidler İçin bk. Heysemî, age., H/248, 251,257.
[154] Başka rivayette; "...bir Müslüman".
[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/317-318.
[156] Sened:
Sahih: Müsned, III/500, H.no:16021; Buradaki hizmetçinin, diğer rivayetlerden Rabîa b. Ka'b el-Eslemî olduğu muhtemeldir.

Rabîa b. Ka'b el-Eslemî'nin bu rivayetini yukarıda ayrıca vereceğiz. Fakat, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu rivayeti özet olarak vermiştir:
Müslim, Salât, 226; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 22, H.no:1320; Nesâî, Tatbik, 79, H.no:l 136. Hizmetçinin Sevban olduğu da iddia edilmektedir. İlgili rivayet için bk.56/926.hadis.
[157] Bennâ,age., 11/219.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/318-319.
[159] Müsned, 1/107.
[160] Buharı, Fedâilü'l-ashâb, 20.
[161] Zehebi, kabe, IV/78.
[162] Buhari, Vudû, 56; Müslim, Taharet 71, Eşribe 89.
[163] İbn Sa'd, Tabakât, 111/235.
[164] İbn Sa'd, Tabakât, VI/158,259; Keltânî, et-Teratibü't-idâriyye (Trc. Hz. Peygamber'in Yönetimi), 97.
[165] (Ebû Firâs) Rabîa b. Ka'b el-Eslemî'nin rivayeti: MUsned, IV/59, H.no:16531-16532 (Senedinde İsmail b. Ayyaş bulunmaktadır. Bu nedenle de hu rivayet hasen sayılır. Ayrıca 16531.hadiste sika müdelİİs İbn İshak semamı açıklamamış, I6532.hadisıe ise semâmı açıklamışın-); İbnü'I-Esîr, Üsdü'1-ğâbe, VI/238-239, Trc.no:6161.
[166] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/319-322.
[167] Sened:
Sahih: Müs'ned, V/276. H.no:22277; Benzer rivayetler için bk. V/280, H.no:22310; V/283,
H.no:22341; V/276, H.no:22270:
Müslim, Salât, 225; 77rm, Salât, 169, H.ıı0:388-389 (TirmİzÎ, Ahmed b. Hanbel gibi kısaltma yapmadan Ebu'd-Derdâ'nım naklinin tamamını verir. Ma'dân b. Talha el-Ya'mürî'ye İbn Ebî Talha da denildiğini belirttikten sonra bu konuda Ebû Hüeyre, Ebû Ümâme ve Ebû Fâtıma'dan (RadıyallahU anhiim) rivayetierin/şâhidlerin nakledildiğini söyler ve Sevbân ile Ebu'd-Derdâ hadisinin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Ahmed Muhammed Şakır Tirmizî'nin SUnen'İne yazdığı şerhte Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) de şahidinin bulunduğunu söyler. Nesât, Tatbik, 80, H.no:l 137:
fim Mâce, Salât, 201, H.no:1423.
Ebû Fâtıma'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 54/924.hadis.
[168] (ya da 'Allahın en sevdiği amel...' dedim.)
[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/322-323.
[170] Benna, agc, 11/220.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/323.
[171] Ebû Musa nisbeti için bk. Buharı, Mevâkît, 26; İbn Hacer de bu kişinin Ebû Musa el-Eş'arî olduğunu bildirdi. (Bk. İbn Hacer, age. 11/53)
[172] Sened:
Sahih: Müsned, IV/80, H.no:16676; Buhârî, Mevâkît, 26; Müslim, Mesâcid, 215 (Abdullah b. Ahmed b. Haııbel'in hocası Ebû Hâiid Hüdbe / Heddâb b. HâiİId, Buhârî ve Müslim'in de hocasıdır); Dârimî, Salât, 136, H.no:1432 (Dârimî, bu iki vaktin sabah ve ikindi olduğunu belirtir); Ebû Bekir, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğludur. Bu zatın Umara olduğu da söylenir; ancak İbn Asâkir, Ahmed b. Hanbei'in Müsned'de rivayetlerine yer verdiği sahabenin isimlerini tertip ettiği eserinde (no:841) Ebû Mûsû el-Eş'arî olduğunu tercih eder. İbn Hacer de aynı tercihte bulunur. Bk.Fethu'l-Bâri, 11/66-68.
Daha Önce iki vakit namaz kılma şartıyla Hz.Peygamberin bir kişinin İslama girişini kabul ettiğine dair hadis geçmişti. İlgili rivayet İçin bk. 52/94.hadis.
Buhârî'nin senedinde Ebû Bekir b. Abdullah b. Kays olarak künyesiyle zikredilir. Abdullah b. Kays, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nİn ismidir. Dolayısıyla bu hadis Müsned'de Ebû Mûsâel-Eş'arî'nin Müsned'inde yer alsaydı daha İsabetli olurdu.
ibn Hacer, Hemmam'ın rivayetlerinde Ebû Cemre'nin şeyhi Ebû Bekir b. Abdullah'tır. Bu ise Ebû Bekir b. Umara b. Rueybe/Ruveybe es-Sekafî olduğunu zannedenlere zıttır. Müslim, Ebû Bekir b. Umâra'nın babası kanalı ile naklettiği şu rivayetini nakleder:
Bk. Müslim, Mesâcid, 213-214. Nesâî, Salât, 13, H.no:469; Bu lafız, manası aynı olmakla birlikte Ebû Musa'nın rivayetinin lafızlarından farklıdır. Doğrusu her ikisi de farklı hadistir. Bk. Fethu'l-Bârî, 11/68 (Mevâkît, 26'nıı şerhi). Umara'nın rivayeti İçin bir sonraki 58/928.hadise bk.
Fedâle el-Leysî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 60/930.hadis.
[173] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/323-324.
[174] Müslim, Mesâcid, 213.
[175] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/53; Suyûtî, Dîbûc 11/281; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, VI/184. Ancak İbnü'l-Esîrbu iki vaktin sabah ve akşam olduğunu zikretti. Bk.Nihâye 1/114.
[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/324.
[177] Sened:
Sahih: Müsned, IV/261, H.no:18213; Diğer rivayetler: IV/136, H.no:17l54; IV/261, H.no:18214; IV/I36, H.no:17156-17J57:
Müslim, Mesâcid, 213 ziyadesiyle; £ûh Z?âvi«/, Salât, 9, H.no:427; f, Salât, 13,21, H.no:469, 485;
Fedâle el-Leysî'den (Radıyaltahü anlı) şahidi için bk. 60/930.hadis. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. 57/927.hadis.
[178] Bİr rivayette; girmeyecek, şeklinde geçmektedir.
[179] Bir rivayette de; Rasûlullah 'tan duydun mu? şeklindedir.
[180] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/324-325.
[181] Sened:
Sahih: Müsned, 11/257, H.no:7483; Benzer rivayetler: 11/396, H.no:9124; 11/266, H.no:7601 (Bu iki rivayet 123/993.had isle zikredilecektir); H/344, H.no:8519; 11/233, H.no:7185; 11/474, H.no:10089; Mâlik, Kasru's-salât, 82; Bıthârî, Mevâkît, 16; Müslim, Mesâcid, 210; NesÛİ, Salât,2i,H.no:483;
Ayrıca 123/993.hadisebk.
[182] Diğer rivayette, yanınızda geceleyen, şeklinde nakledildi.
[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/325-326.
[184] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid. IX/2O8 (Bezzar'dan naklen); Beyhakî, Şuabu'l-iman, V/392, No:7053; Deylemî, Firdevs, IV/54, No: 6170.
[185] Heysemî, age., X/226 (Bezzar'dan naklen ve bazı ruvâtı meçhul)
[186] Aynî, Umdetü'l-kârî, IH/44; Bennâ, age., 11/221.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/326.
[187] Sened:
Sahih: Müsned, İV/344, H.ıı0:18925; Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Harb b. Ebu'l-Esved, Abdullah b. Fedâle'den, o da babası Fedâle'den (Radıyallahü anlı) naklettiği görülmekledir:
Bk. Cö« Dâvd(/, Salât, 9, H.no:428. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIU/319, H.no: 826; Hâkim, 1/69, H.no:51 (Zehebî, hadisin senedindeki râvilerden Hüseyin'e muhalefet edildiğini söyler); Bennâ ise hadisin isnadının hasen olduğunu ifade eder. 'Bk.Bülûğtt'l-emânî, 11/222.
Suyûtî, hadisi Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî'ye nispet ederek sahih hükmü verir. Münâvî ise her hangi bir talikte bulunmaz. Bk. el-Câmiu 's-sağir, H.no:3657; Feyzu'l-kadîr, M/485.
Fedâle el-Leysî'nin babasının isminde ihtilâf edildi. Fedâle b. Abdullah, Fedâle b. Vehb, Fedâle b. Umeyr. Bu sahâbî Mekke'nin fethinde putların kırılışını şu dizelerinde ifade eden kişidir:
Muhammed ve ordusunun putları kırdığı gün fethi görmediysen,
Allah 'm nurunun apaçık doğduğunu, şirkin yüzünü ise karanlığın kapladığım mutlaka göreceksin.
Bk.İbnü'1-EsİR, Üsdü'1-ğâbe, IV/347-348, Trc.no:4233.
Hadis şâhidleri ile sahih li gayrihî seviyesine yükselir.
a-Müphem bir sahâbiden (Radiyatlahii anh): Müsned, V/24-25, H.no:20I65; V/363, H.no:22974. Ahmed eş-Şeybânî, 11/195, H.no:94I. Muâviye el-Leysî başlığı altında bu hadise yer veren Ahmed eş-Şeybânî buradaki müphem sahâbînin bu zât olduğunu ve bu şahsı tercih ettiğini göstermektedir (52/94.hadis). Bu müphem sahâbinin Fedâle el-Leysî olma İhtimâli de vardır. 60/930 ve 52/94.hadİsleri karşılaştırınız.
b-Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 57/927.hadi s.
c-Umâra b. Rueybe/Ruveybe es-Sekafî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 58/928.hadis.
[188] Bk. Hâkim, Müstedrek, 1/68; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûdlim.
[189] Günün İki uç kısmına iki asır denmesi bu vakitlerin gündüz ve gecenin değiştiği vakitlerden olduğu İçindir. İki ismin birleştirilerek kullanımı Arapçada tağlib olarak bilinir, meselâ; "Ebeveyn" (anne ve baba), "Umerayn" (Hz.Ebû Bekir ve Ömer), "Kamerayn" (güneş ve ay) gibi... Bk.Bennâ, age., 11/223; İbnü'l-Esîr, Nihâye, III/223 ("Asr" maddesi).
[190] Seheranfûrî, Bezlü'l-mechûd, IH/232.
[191] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/327-328.
[192] Sened:
Sahih: Miisned, IV/360, H.no:19090: Benzer rivayetler: IV/362, H.no:19105; İV/365-366, H.no:19148; Buhârt, Mevâkît, 16, 26; Ezan, 129; Tefsir, 50/2; Tevlıîd, 24; Müslim, Mesâcid, 211-212 lafzıyla; Ebû Dâvûd, Sünnet, 19, H.no:4729; ziyadesiyle; Tirmizî, Sıfatü'l-
cennc, 16, H.no:2551 (hasen-sahih); İbn Mâce, Mukaddime, 13, H.no:177; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, 11/294, H.no:2224-2230;
Ru'yetullah (Allah'ın âhirettc görülmesi) ile İlgili rivayetler bu eserin son cildinde en son konu olarak ele alınacaktır. Bennâ, bu eserin hürmetine, Allah'ı âhirette görebilme niyeti İle bu konuyu eserin sonuna ek bir konu olarak ilâve etmiş; fakat Bennâ bu hadisi o konuda ele almamıştır. Diğer hadisler için bk.514-518/12104-12108).

Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, 111/16, H.no:11062;
Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahii anlı) şahidi için bk. Müsned, 11/389. H.no:9035; 11/275, H.no:7703; Buhârî, Rikâk. 52; Müslim, îmân, 299; Ebû Dâvûd, Sünnet, 19, H.no:4730.
[193] Bk.Râzi, Muhtûru's-sıhâh 43; Diğer rivayette de bu mana bulunmaktadır. (Bk. Ebû Davûd, Sünnetl9, No: 4729)
[194] Lafiz manası, mağlup olmamaya gücünüz yeterse, şeklindedir.
[195] Âyeti okuyan râvi Cerir'dir. Bk. Müslim, Mesâcid, 211.
[196] Kâf 50/39.
[197] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/328-329.
[198] Sened:
Hasen: Müsned, V/268, H.no:222O7; Tİrmizî'nin metninde "yani Kur'ân" -.-ifâdesinin râvilerden Ebu'n-Nadr'a âit olduğu kayıtlıdır. Bk.Tirmizt, Fezâilü'l-Kur'ân, 17, H.no:2911 (Hadis gariptir. Bekir b. Huneys hakkında Abdullah b. Mübarek tenkidde bulundu, son zamanlarında onu terk etti. Fakat hadis Cübeyr b. Nüfeyr tarafından da nakledilir); Cübeyr b. Nüfeyr'den de mürsel olarak nakledilen bu hadis şudur:
Tirmizt, Fezâilü'i-Kur'ân, 17, H.no:2912. Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr, VIII/151, H.no:7657; Bekir b. Huneys'in Tirmizî iki, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel birer rivayetini nakleder. İbn Mâce'nin rivayetinde Bûsırî bu zatın zayıf olduğunu belirtir. Bk. İbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no:229 (İsnadı zayıftır. Çünkü senedinde yer alan râvilerden Dâvûd b. ez-Zibrikân, Bekir b. Huneys ve Abdurrahman b. Ziyâd zayıftırlar); Suyûtî, hadisin sahih olduğunu belirtir. Ük.el-Câmiu's-sağît; H.no:7803; Münâvî, ise TİrmizÎ'nin az önce verdiğimiz görüşlerini aktararak Zehebî'nin " (Bekir b. Huneys) zayıftır" hükmünü hatırlatır. Bk. Feyzu'l-kadtr, V/531. Zehebî'nin hükmü için bk. Kâşif, Trc.no:624; İbn Hacer ise sadûk kabul eder, fakat hatalarının bulunduğunu söyler. Ancak İbn Hıbbân'ın tenkidde haddi aştığını da ilâve eder. Bk.Takrîb, Trc.no:7.39; İbn Hıbbân, Kitâbil'l-Mecrûhtn, I/f 90.
Heysemî, senedinde Leys b. EbiSüleym'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', H/250.
[199] Lafiz olarak, izin verilmemiştir.
[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/329-330.
[201] Sened:
Hasen: Miisned, 1/14, H.no: 86; Abdürrezzâk,V25&, H.no:988; Tayûlist, s.ll, 20, H.no:49, 137; Saîd b. Mansûr, Sünen, 11/111, H.no:2143; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 11/61, H.no:6460; HI/531-532; İbnü'1-Ca'd, AfOsnerf, s.373, H.no:2568; Tahâyî, Şerhu meâni'l-âsâr, 111/36-37; İbn Mâce, İkâme, 186, H.no:1375 (Bûsırî Zevâid'de: "Asım b. Amr el-Beceli'nin zayıf olduğunu belirterek bu râviyİ Ukayli'nin Duafâ'sında zikrettiğini, Buhürî'nin ise: "Hadisi sabit değildir" dediğini" söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, ÎI/8) İbn Mâce'nin bu rivayetinde sadece evdeki namaz meselesi bulunmaktadır. Ayrıca İkinci rivayetinde Asım b. Amr el-Beceli'nin Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr'den naklettiği kayıtlıdır:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/312; Makdisî, Muhtara, 1/374-376, H.no:260-261 (İsnadı sahih);
Âsim b. Amr el-Beceli'nin Ahmed b. Hanbel sekiz (I/1J5, IH/67, 375, 376, 381, V/259, 329), İbn Mâce bir rivayetini nakleder. Zehebî, Ebû Hâtim'den naklen "sadûk", İbn Hacer de "sadûk" hükmü verir. Ancak şİHikle suçlandığını belirtir. Bk.Kuşif, Trc.no:2514; Takrîb, Trc.no:3073; Asım b. Amr el-Beceli'nin rivayet ettiği kimse (hocası) belli olmadığı (müphem olduğu) için hadîsin senedi zayıftır. İbn Hazm, hadisin mevsûl ve mürsel olarak nakledildiğini mevsul yolla gelenin isnadının sahih olduğunu ifâde eder. Bk. Muhallâ, 11/178-
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbei tarafından müphem bir isimle, Taberânî'nin Evsat'ında müphem râvinin açılımı (Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr) ile, Ebû Ya'lâ'nın ise aynı senedle naklettiğini belirtir ve Ebû Ya'lâ'nın senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel'in de râvilerinin sika olduklarını fakat müphem isim bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', I/270-27I.
Fakat biz hadisi Taberânî'nİn Evsat'ında ve Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde bulamadık. Müphem râvinin başka tariklerde Hz. Ömer'in mevlâsı Umeyr olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hadisin isnadının kuvvetlendiğini gösterir.
Ayrıca 455/763. hadiste zikredildi.
[202] Bu sözde Hz. Ömer'in taaccübü görülmektedir. Sözün gelişi olarak söylenen, sihirbaz mısınız? cümlesi tuhaf şeylerde kullanılır.
[203] Yani hayız ya da nifas döneminde bir kişi karısının ancak göbekten yukarı kısmına dokunabilir.
[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/330-331.
[205] Sened:
Sahih: Müsned, H/425, H.no:9462 (Seneddeki İsmail, İbn Uleyye'dir); İkinci rivayet: 11/290, H.no:7889; Ebû Dâvûd, Salât, 145, H.no:864-865 (Ebû Davud'un ikinci rivayetini Ebü Hüreyre'den (liadıyaUahii anlı) nakleden Süleyt oğullarından biridir); TİrmizÎ'nin rivayetinde ise Enes b. Hakim değil, Hureys b. Kabîsa (meşhur olan ismine göre Kabîsa b. Hureys) Ebû Hüreyre'den (Radıyallalnü anlı) nakilde bulunan râvİdir, Tirmizî, Salât, 188, H.no:413:
(Tirmizî bu konuda Temim ed-Dârî'den (Radıyallahü anlı) de bir rivayetin bulunduğuna işaret eder ve hadisin "hasen-garib" olduğuna hükmeder); Nesâî, Salât, 9, H.no:462-465 (Nesâî'nin üç rivayetinden ilkini Hureys b. Kabîsa, ikincisini Ebû Rafı'
Nüfey' b. Rafı' el-Medenî, üçüncüsünü ise Yalıya b. Ya'mer el-Basrî el-Kaysî'ye nisbet eder. Bunlai" Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakleden zatlardır); İbn Mâce, İkâme, 202, H.no:1425;
Hadis âlimleri, Enes b. Hakîm ed-Dabbî zayıflığına rağmen hadisini kabul etmişlerdir. Ahmed Muhammed Şâkİr, H/290, H.no:7889.hadis için sahih hükmü vermiş, fakat çalışmasına devam eden Hamza Ahmed, 11/425, H.no:9462.hadis için lıasen hükmü vermiştir.
Ahmed Muhammed Şâkir, Buhârî ve İbn Ebî Hâtim'in bu râvîyi cerh etmediğini, İbn Hıbban'ın ise Sikat'mda saydığını ifâde eder.
Hadis, bazı isnadlannda mevkuf," bazı isnadlannda merfû olarak nakledilir. Mevkuflar bu merfû rivayetlerle mevsûl hâle gelmiş olurlar.
Senedlerin bir kısmında Hasan el-Basrî, yanlışlıkla Hasan b. Ziyâd olarak verilmiştir. İsminde kalb bulunan râvide ise Kabîsa b. Hureys tercih edilmiştir. Buhârî ve İbn Ebî Hatim bu râvîyi cerh etmezler. İbn Hıbban İse Sikat'ında zikreder.
Temim ed-Dârî'den (Radtyaltahüanh) şahidi için bk. 65/93 5.1ı adi s.
[206] İbn Hacer, Fethul-Bârî, VII/446; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/82; Ebû Davud rivayetinde şeklinde şeddeli ya da şeddesiz olarak geçmektedir. Muhiddin AbdÜlhamit'in açıkladığına göre, benimle birleşen nesebini açıkladı ve onları tek nesepte birleştirdi, şeklinde anlamak gerekir. Bk. Ebû Dâvûd, Salat, 145 (1/540)
[207] Ya da rükunlarına uygun kılmadıkları, olabilir.
[208] RâvİlerdeN Yûnus burada rivayetin merfu olmasında şüphe etti. Ancak başka tarikten gelen ikinci rivayette merfu olduğu anlaşılmaktadır.
[209] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/331-333.
[210] Sened:
Sahih: Müsned, IV/65, H.no:16567; Mükerrerleri: V/377, H.no:23096; IV/103, H.no:16886-16888 (Yukarıda metnini verdiğimiz hadis ile aynı sened ve metne haizdir. Ancak bu rivayette şöyle bir ek vardır):
Benzer rivayet için bk. V/72, H.no:20570 (Yalıya b. Ya'mer, müphem bir sahâbîden
nakleder). Sahâbisi belli olmayan bu riv5yetİ Temim ed-Dârî'nin hadisi İle karşılaştırdığımızda bilinmeyen bu sahabinin Temim ed-Dârî olma ihtimali kuvvetleniyor. Şunu da unutmamak gerekir: "Sahabinin bilinmemesi hadise hiçbir zarar vermez". Temim ed-Dârî'nîn bu rivayeti:
Bk. Müsned, V/103, H.no:16891; AflMifc Kasru's-salat, 89 (Bu rivayet Yahya b. Saîd'den mürsel olarak aynı anlamda nakledilen bir nakildir); Ebû Dâvûd, Salât, 145, H.no:866; İbn Mûce, İkâme, 202, H.no:1426; Dârimî, Salât, 91, H.no:1362:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/51, H.no:l'255-1256.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anlı) şahidi:
z, Tahrîmü'd-dem, 2, H.no:3989; b-Enes'ten (Radıyallahii mıh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-ev$at, 11/240, H.no:1859;
c-Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi için bir önceki 64/934.hadise bk.
[211] Mubarekfürî, Tuhfetü't-ahvezl ü/384; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 111/87; Bennâ, age., 11/225.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/334-335.
[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/335.
[213] Sened:
Hasen: Miisned, III/214, H.no:13172; Benzer rivayetler için bk. III/149, H.no:12448; III/185, H.no: 12864: III/102-103, H.no:11938; III/247, H.no:I3523; Mâlik, Kur'ân, 46; Buharı, Mevâkît, 13; Müslim, MesScid, 195-L96:
Ebu Davud, Salât, 5, H.no:413; Tirmia, Salât, 6, H.no:160 (lıasen-sahih); W^«f, Mevâkît, 8, H.no:507-509; Bennâ İse hadisin isnadının lıasen olduğunu İfade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 117226.
Ayrıca bir sonraki 67/937.hadisle karşılaştırınız.
[214] Yani oğlu ile. Babası, Haice'yİ kendisine değil de atası Zeyd'e nisbet etti. Zira o günkü kullanımda bu şekilde meşhur olmuştu. Belki de salıabî torunu olduğunu göstermek için böyle kullanılıyordu. Bk. Bennâ, age. II/225.
[215] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/335-336.
[216] Sened:
Sahih: Müsned, III/237, H.no:13417; Hadis bu uzun şekli ile sadece bu rivayette geçmektedir. Hadisin son bölümü ki merfû olan bu kısmıdır. Bu bölüm için bk. Müsned, 111/130, H.no:12262; m/131, H.no:12274; 111/193, H.no:12944; 111/218, H.no:13220; m/278, H.no:13885; (Mükerreri: 111/222, H.no:I3252); 111/223, H.no:13269; IÜ/124, H.no:l2185; 01/274-275, H.no:13843; m/283, H.no:I3949; Buhûrî, Rikâk, 39; Müslim, Filen, 133-135; Tirmizî, Fiten, 39, H.no:2214 (hasen-sohih); Dârimt, Rikâk, 46, H.no:2762;
Muhammed b. İshak b. Yesâr (v.150/767) tahdis sigası ile nakletmiştir.
Senedde Ziyâd b. Ebû Ziyâd'ın İbn Abbas'ın mevlâsı olduğu belirtilmektedir. İmam Mizzî ve bâzı âlimler bu zâtın İbn Abbas değil, Abdullah b. Ayyaş b. Ebû Rebîa olduğunu ifade ederler.

Bİr önceki 66/93ö.hadİsle karşılaştırınız.
[217] Rasûlullah'ın parmaklarını birleştirmesi ile igili rivayetler için bk. Buhârî, Talak 25; Müslim, Cuma 43, Filen 135; Tinnizi, Filen 39.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/336-337.
[219] Sened:
Hasen: Müsned, 1/105, H.no:828; Timizj, Salât, 13, H.no:171 (Tirmizî hadisin hasen-garib olduğunu söyler. Ahmed Muhammed Şâkir ise Sünen'in şerhinde isnadının sahih, râvilerinin ise sika olduklarını ifade eder); Cenâiz, 73, H.no:1075 (Tirmizî isnadının garİb olduğunu söyler, fakat senedi muttasıl olarak kabul etmez); İbn Mâce, Cenâiz, 18, H.no:1486 (Sadece cenaze ile ilgili bölümünü nakleder); Bennâ hadisi Hâkim ve ibn Hıbbân'a da nisbet ederek Tirmizî'nin Saîd b. Abdullah el-Cühenî'nİn meçhul olması sebebiyle hadisi illetli gösterdiğini; fakat İbn Hıbbân'ın bu râviyi Sikât'ında zikrettiğini söyler. Ömer b. Ali b. Ebö Tâlib'in babası Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) semamın ihtilaflı olduğunu, ancak Ebû Hâtim'in semamın olduğununa dair bilgi verdiğini de sözlerine ekler. Bk.Bülûğu'l-emânt, 11/132.
Ahmed Muhammed Şâkİr İsnadının sahih olduğunu söyler. Senedindeki Saîd b. Abdullah el-Cühenî, Mısırlıdır ve sikadır. İbn Hıbbân SİkÂt'ta bu râviye yer verir. Ömer b. Ali b. Ebû Tâlib ise tabiinden sika biridir. Hz. Ali'nin oğludur. Kendisine Ömer İsmini veren de Hz.Ömer'dir.
[220] Bu mana için bk. Razi, Mıthtâru's-sıhah 36.
[221] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/338.
[222] Sened:
Sahih: Müsned, 1/375, H.no:3557; Benzer rivayet için bk. 1/427, H.no:4059; Buhârî, Teheccüd, 13; Bed'ü'1-halk, H.no:ll; Müslim, Salâtü'î-müsâfirîn, 205; Nesâî, Kıyâmü'I-leyl, 5, H.no:1606-1607; İbn Mâce, İkâme, 174, H.no:1330;
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki (70/940.) hadise bk.
[223] Yani ona galip gelmiş ve alay etmiş, sonunda onu Allah'a İbadetten men etmiş. Bk. Bennâ, age. U/227.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/338-339.
[224] Sened:
Sahih: Müsned, 11/260, H.no:7528; İkinci rivayet: 11/427, H.no:9484; Bennâ Münzirî'den naklen hadisin İsnadının sahih olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/227. Heysemî İkinci rivayeti verir ve sahih hadis ricali İle nakledildiğini söyler. Bk.Mecma\ 11/262.
Hadisin İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi için bir önceki (69/939.) hadise bk.
[225] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/339.
[226] Sened:
Sahih: Mümed, IV/124, H.no:17058; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/287, H.no:7155; Heysemî, senedinde yer alan Râşid b. Davud'un Dârekutnî tarafından zayıf; İbn Maîn, Duhaym ve İbn Hıbbân tarafından da sika sayıldığını söyler. Bk.Mecma', 1/324-325.
a-Ebû Zer'den (Radıyaliahü anlı) şahidi: Müsned, V/159, H.no:2)311-213I2 (sahih); V/I61, H.no:21321; İV/171, H.no:21393; V/149, H.no:21221:
Bu rivayetin müselsel şekli de vardır: Müsned, V/160, H.no:21316 (Bu rivayet 1499/2369 ve 390/11279.hadislerde zikredilecektir); Yine Ebû Zer'den farklı bir rivayet 33/11623.hadiste zikredilecektir: {Müsned, V/163, H.no:21337). Diğer rivayetler için bk. V/147, H.no:21203; V/168, H.no:21370-21371; V/169, H.no:21382; V/157, H.no:21285; Müslim, Mesâcid, 238-244; Ebû Dûvûd, Salât, 10, H.no:431; Tirmizî, Salât, 15, H.no:176 (Tirmizî: "Bu konuda İbn Mes'ûd ve Ubâde b. es-Sâmit'ten (Radıyaliahüanlı) de nakiller vardır ve Ebû Zer hadisi hasendır" derken, Ahmed Muhammed Şâkir ise "hayır, hasen değil, sahihtir" der); Nesât, İmame, 2, 55, H.no:776, 857; İbn Mâcey İkâme, 150, H.no:1256; Dârimt, Salât, 25, H.no:1230-1231; Taberânî, el-Mu'cemîl'l-kebtr, U/151, H.no:1633. Ebû Zerr'e yapılan tavsiyeler için bk.33/11623, 79/8140, 80-81/10969- I0970.hadisler...
b-Ubâde b. es-Sâmit'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 1500/237O.hadis {Müsned, V/329, H.no:22686; Benzer rivayetler: V/314, H.no:22580-22581; V/315, H.no:22589-22590; V/315, H.no:22585; VI/7, H.no: 23340; Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:433; İbn Mâce, İkâme, 150,H.no:1257)
c-Âsım b. Ubeyd (Âmir b. Rabîa)'dan (Radtyallahü anh) şahidi: Bir sonraki (72/942.) hadise bk.
d-Ukbe b. Âmir'den (Radıyaliahü anh) şahidi:
Müsned, İV/146-147, H.no: 17256 (senedinde müphem bir râvi bulunması sebebiyle senedi zayıftır. Fakat, hadis sahih bir sened ve mevsûl bir rivayetle nakledilir. Bk. IV/145, H.no:17238 (seneddeki müphem râvi Ebû A1İ Sümâme b. Şefîy el-Hemdânî'dir.).
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahü anh) şahidi için bk.59/10948.hadis
Müsned, 1/405, H.no:3845 (uzunca bir hadis içinde). Bu rivayete 49/919.hadiste işaret edilmişti.
Müsned, 1/459, H.no:4386; 1/455, H.no:4347; 1/424, H.no:4030; 1/456, H.no:4363. Müslim, Mesâcid, 26; Nesâî, İmame, 18, H.no:797; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/108, 298, H.no:8567, 9495-9496; X/131, H.no:10206; Heysemî, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', VI1/285.
f-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahii anlı) şahidi: O da İbn Mesûd'dan (Radıyaflahü anh) nakleder. Bk. Müsned, V/231-232, H.no:2I9l9 (349/10775.hadis); Müslim, Mesâcid, 36-37; Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:432; İbn Mâca, İkâme, 150, H.no:1255;
g-Kabîsa b. Vakkas'tan (Radıyallahii anh) şahidi: Ebû Dâvûd, Salât, 10, H.no:434.
h-Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, H/287, H.no:7I55.
ı-Yezid b. Evs'ten (Radıyallahii anh) şahidi için bk. 1496/2366.hadi s.
i-Mihcan ed-Dîlî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 1497-1498/2367-2368.hadisler.
[227] Lafiz anlamı, namaz vakitlerini Öldürerek, şeklindedir.
[228] Nafile namaz subha olarak İsimlendirildi. Zira o, farz olmayan teşbihler gibidir. Sonra da İmamlarla/başkanlarla tekrar namaz kılınma emri, herhalde Müslümanlar arasında ayrılık fitnesinin çıkmasını önlemek içindir. Bk. Bennâ, age., 11/228.
[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/340-341.
[230] Sened:
Sahih: Müsned, IH/445, H.no:15621; Benzer rivayet için bk. m/446, H.no:15633; Bennâ hadisin bir benzerinin Ebû Dâvûd tarafından Ubeyde b. Sami t ve Kabîsa b. Vákkâs kanalıyla nakledildiğini, isnadının da ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 11/228. Hadisin şâhidleri İçin bir önceki 71/941 ve49/919.hadisin tahricinebk.
[231] Rivayetin sonunda senedle ilgili şu bilgiler vardır:
§(İbn Cüreyc), râvi Âsim b. Ubeydullah'a; 'Bu haberi sana kim nakletti?' diye sorunca o şöyle dedi:
'Bunu bana Abdullah b. Âmir b. Rebîa, babası Âmir b. Rebîa'dan, o da Hz. Peygamberden nakletti.'
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/341-342.
[232] Sened:
Hasen: Müsned, IV/244, H.no:180S0; Dârimî, Salât, 24, H.no:1229. Dârimî'nin senedi şöyledir:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-'kebtr, XIX/142-143, H.no:31I-313; el-Mu'cemü't-evsat, V/92, H.no:4764; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir ve Evsat'ına nisbet eder ve senedindeki îsâ b. Müseyyeb el-Beceli'ıın zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 1/302; Ahmed b. Hanbel, îsâ b. Müseyyeb el-Beceli'nin sadece dört rivayetini nakleder. Bennâ İse Taberânî'nıı Kebir'inde İbn Mesûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi olduğunu hatırlatır ve Münzirî'nin hadisi hasen saydığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/229. Dârimî'nin senedinde ise mütâbiinin bulunduğu görülmektedir.
Ubâde b. Sâmit'ten (Radtyallahü aılı) şahidi için 82/952.hadİse bk.
Hadisin Kâtip Hanzale, Ubâde b. Sâmit ve Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anlı) şâhidleri için 48/918.1ıadise bk.
[233] kelimesi birçok anlama gelmektedir; kölelerimiz, anlaşma yaptığımız yabancı kişiler vd. Bu rivayette Arab kelimesi ile zİkredildiği İçin Acem (Arap olmayan/yabancı) anlamında olması tercih edilir.
[234] Dârimî'nin metninde şu ziyâde vardır:
[235] Lafiz anlamı, "sizi buraya oturtan sebep nedir?' şeklindedir.
[236] Dürimî'nİn metninde şu ziyâde vardır:
[237] Dârimî'nin metni şöyledir:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/342-343.
[238] Sened:
Hasen: Müsned, İÜ/427, H.no:15461; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/212, H.no:613; Beyhakî, es-SünenÜ'l-kübrâ, 11/281; Bennâ, Münzirî'nin "hasen isnadla nakledildi" (bk.Terğîb, 1/202) sözünü nakleder. Yik.Bülûğu 'l-emânî, U/229.
Sahâbî Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr b. Abbüd es-Selemî el-Hazrecî el-Ensârî (Radıyaüahü anh), Akabe biatlarında ve Bedir savaşında bulunmuş ve yirmi yaşında bu savaşa katılmasına rağmen büyük başarılara imza atmış, Peygamberimizin amcası Abbas b. Abdulmuttalib'i esir almış, Müşriklerin sancağını taşıyan Aziz b. Umeyr'in elinden sancaklarını çekip almış; Sıffîn'de de Hz. Ali İle aynı safta çarpışmış cengâver bir sahâbİdir. Ashâb-ı Bedir'in Medine'de en son vefat eden fertlerinden biridir (v.55/675). Bk. İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, IV/457, Trc.no:4475; VI/236, Trc.no:6352.
Ammar b. Yâsir'den (Raâıyaitahü anlı) şahidi İçin bk. Müsned, IV/321, H.no:18796; IV/319, H.no:18781; IV/264, H.no:18241; İV/264, H.no:18239-18240; Tayâtist, s.90, H.no:65Û; Ebû Dâvûd, Salât, 124. H.no:796; Nesâî, Sehv, 62, H.no: 1303-1304; Münzirî, Terğîb, 1/201-202.
[239] Bennâ, age. II/229.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/343-344.
[240] sened:

Sahih: Müsned, V/429-430, H.no:23532; Buhûrî, Menâkıb, 25; Müslim, Fiten, 10-12 (Buhârî ve Müslim'de Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen hadise ek olarak verilir); Şâfiî, Müsned, s.28; Tayâlisî, s.172, 249, H.no:1237, 1803; îbn EbîŞeybe, 1/301, H.no;3444; NesâU Salât, 17, H.no:476-478; îbn Hıbbûn, IV/330, H.no:1468; Ahmed eş-Şeybanî, Âhâd, 11/202-203, H.no:952-955; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/52, H.no:2842; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/445; Münzirî, age., 1/183, 835.
Bazı rivayetlerde İkindi namazının terk edenin âİle ve malım kaybetmiş veya ameli boşa gitmiş kimse gibi olacağı ifade edilmektedir. Bu rivayetler İbn Ömer ve Büreyde tarafından nakledilmiştir:
a-İbn Ömer'den (Radıyalfohü anh) nakledilen rivayet: Müsned, 11/102, H.no:5780; 11/124, H.no:6065; 11/145, H.no:6324; Müslim, Mesâcid, 200-201; Nesâî, Salût, 17, H.no:476-478; Dûrimî, Salât, 27, H.no:1233-1234; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/278, H.no:13108; Ayrıca bk.I30/10O0.hadis.
b-Büreyde el-Eslemî'den (Radıyattahüanh) nakledilen rivayet: 120/990.hadis
c-Ebu'd-Derdâ'dan (RadtyaUuhn anh) nakledilen rivayet: 131/1001 .hadis.
d-Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaim anh) nakledilen rivayet: Ezdî, Müsnedü'r-Rabî', 1/125, H.no:304;
e-Muhadramdan sika biri olan Evs b. Dam'ac'dan nakledilen mürsel rivayet:
îbn EbîŞeybe, 1/301, H.no:3448.
[241] Razî, Muhtam's-Sıhah, 707; İbnU'İ-Esir, Nihaye, V/147.
[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/344-345.
[243] Sened:
Hasen: Müsned, VI/92, H.no;24495; Tirmizî, Salât, 13, H.no:174 (Aynı sened ve metinle nakleden Tirmizi, hadisin "(hasen) garib" olduğunu, isnadının ise muttasıl olmadığını belirtir); Dârekutnî, 1/249; Hâkim, 1/303, H.no:683; Beyhakî, r/435 (Hadis mürseldir. Zira İslıak b. Ömer Hz. Aişe'ye yetişmedi);
İshak b. Ömer meçhuldür. TimıİzÎ'nin işaret ettiği isnad kopukluğu da bu râvidedir. Çünkü İslıak b. Ömer Hz.Âişe'den (Radıyaltahüanlı) hadis işitmedi. Bk.Zeylâî, Nasbu'r-râye, 1/243;
Hadisin bu isnadının Ebû Seleme ve Amre'den mütâbileri vardır:
a-Ebû Seleme (RadıyallahU anlı):
Dârekutnî, 1/249; W&fe/m, 1/303. H.no:684; b-Amre (Radıyaltahü anim):
Hâkim, 1/302, H.no:682 ("Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre hadis sahihtir" diyen HâkÎm'i Zehebî onaylar); Beyhakî, 1/435; Dârekutnî'nin Amre kanalı ile naklettiği rivayette Leys b. Sa'd'ın talebesi Muallâ b. Abdurrahman görülmektedir ki bu zât da sika değildir, hadis uydurur. Ebû Hatim "metrukü' 1-hadis" bir râvi olduğunu belirtir. Bk. Dârekutnî, 1/249; Zeylâî, Nasbı 'r-râye, 1/243;
İbn Hacer hadisi Tirmizî'nin naklettiğine işaret ederek senedinin munkaü olduğunu, fakat Dârekutnî'nin zayıf iki ayrı isnadla mevsûl olarak naklettiğini belirtir. Bk. ed-Dirâyefî tahrîci ehâdisi'l-Hidâye, 1/105. Zeylâî de Dârekutnî'nin mevsul hale getirdiği (Mûsâ b. Verdân ve Saîd b. Ebû HİIâl (ki bu rûvi de meçhuldür) isimli râvilerin Hz.Âişe'den (Radıyallahü anlı) nakleden râviler olduğunu) rivayetlere değinir. Bk.Nasbu'r-râye, 1/243;
Ayrıca bk.49/919.hadis.
[244] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/345-346.
[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/346.
[246] Ümmü Eymen Bereke (Radıyallalü anha) Rasûlullah'ın "annemden sonra annemdir" dediği ve evine sık sık ziyaretine gittiği mevlâsı ve dadısıdır. Babası Abdullah'tan kalan bir emanettir. Hem Habeşistan'a, hem de Medine'ye hicret etmiştir. Peygamberimiz kendisini çok sevdiği Zeyd b. Harise ile evlendirmiş ve evliliklerinin semeresi yine Peygamberimizin çok sevdiği bir çocuk Üsâme dünyaya gelmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de kendisini evinde ziyaret ederlerdi. Hz. Peygamber'İn vefatına vahyin kesilmesi anlamına geldiğinden dolayı çok üzülmüş, 5-6 ay sonra da kendisi vefat etmiştir.
[247] Sened:
Hasen: Müsned, VI/421, H.no:27237{Abdürrezzâk, III/124, H.no:5008; Abd b. Humeyd, s.462,H.no;1594:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/304; Şuabü'l-îmân, VI/188, H.no:7865 (Beyhakî, ıadisin Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallalü anlı) da nakledildiğine işaret etmiştir) Abd b. Humeyd ve Beyhakî'nin bu rivayetine bakılacak olursa hadisin, uzun bir rivayetin bir parçası (vasiyetten bir bölüm) olduğu anlaşılmış olur. Bennâ, Münzirî'nin şu sözünü nakleder: "Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî rivayet etti. Ahmed b. Hanbel'in râvîleri sahih hadis ricalidirler. Fakat Mekhûl, Ümmü Eymen'den (Radıyallahü anhâ) hadis işitmedi. (Bk.Terğîb, 1/216)" Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/231. Heysemî de bu görüştedir. Bk. Mecma', 1/295.
Hadis şâhidleri ile hasen li gayrihî seviyesine yükselir:
a-Muaz b. Cebel'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/82, H.no:156; el-Mu'cemü'l-evsat, Vl1I/58, H.no:7956; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsat'ında naklettiğini, senedinde Buhârî'nin ve topluluğun zayıf kabul ettiği Amr b. Vâkıd'ın bulunduğunu, bu râviyi Sûrî'nin: "sadûk biri idi" dediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/105. Muaz b. Cebel'den (Radıyallahü anh) sadece konu ile ilgili nakledilen bir başka rivayet daha vardır. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/1I7, H.no:233; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde müdellis olan Bakıyye b. Velid'in bulunduğunu, bu râvinin de an'ane yaptığını söyler. Bk. Mecma', 1/295.
b-Ubâde b. Sami t'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Seleme b. Şürayh'ın bulunduğunu, Zehebî'nİn: "bu râvi tanınmıyor" dediğini, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Lâlkâî, İ'iikâdü ehli's-sünne, IV/823, H.no:1524; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu, bu zâtın hadislerinin hasen olduğunu, diğer râvilerinin ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296-297.
d-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/252-253, H.no:13023; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/271-272, H.no:291; Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk, Mecma', Vn/115-116.
e-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/343, H.no:3348.
[248] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/346-347.
[249] sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no:6659; Benzer rivayetlerde içki İçip sarhoş olanın kırk gecelik namazının kabul edilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu rivayetler için bk.Müsned, 11/189, H.no:6773; ü/197, H.no:6854; 11/176, H.no:6644 (120-I21/6708-6709.hadisler); Nesâî, Eşribe, 43, 45, H.no:5662, 5668; İbn Mûce, Eşribe, 4, H.no:3377; Dârimf, Eşribe, 3, H.no:2096-2097; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VJ/266, H.no:6371; Hâkim, IV/162, H.no:7233 (Hâkim: "İsnâdi sahihtir" der. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/389; VIII/287; Şuabü't-îmân, V/8, H.no:5582; Heysemî ve Müızirî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtirler. Bk. Mecma', V/69-70; Terğîb, 111/185. Bennâ hadisi Beyhakî'ye nisbet eder, isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/231;
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Müsned, 1/35, H.no:4917 (Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayet hakkında şunları söyler: "İsnadı hasendir. Ma'mer b. Râşid Basralıdır. Atâ b. es-SâÎb Basra'ya Ma'mer'in îhtilât günlerinde ömrünün son zamanlarında geldi. Cerir ve Hemmam da Ma'mer gibi Basralıdır. Hâkim sahih sayar). (123/67 ll.hadîs)
Ebû Zer'den (Radıyailahü anlı) şahidi için bk. 122/67 lO.hadis.
Esma bt. Yezid'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 124/6712.hadis.
[250] Ya da sarhoşça.
[251] İbnü'1-Esîr, Nihâye 1/8; kelimesi aklı ve bedeni ifsat eden şeyler için kullanılır. Bu nedenle cehennemliklerin akıntısına çamuru denildi. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/5).
[252] Azimâbâdî, age., X/87; Mubarekfûrî, Tuhfetü't-ahvezl VII/163.
[253] Bk.Müsned Trc. 78/948. hadisin dipnotu.
[254] Timizi, Kıyamet, 48.
[255] Beyhakî, Şuabü'l-iman V/305.
[256] Taberânî, el-Mûcemu'l-kebîr, XX/205 (Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, M/310).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/347-348.
[257] Sened:
Sahih: Müsned, IH/370, H.no:14919; Benzer rivayet için bk. III/389, H.no:15121; Müslim, îmân, 134; Ebû Dâvüd, Sünnet, 14, H.no:4678 (Ebû Davud'un hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizf, îmân, 9, H.no:2618-2619 (hasen-sahih), 2620 (hasen-sahih); Nesât, Salât, 8, H.no:464 (dipnota eklidir); İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1078; Dârimî, Salât,29,H.no:1236;
a-Enes b. MâlÎk'ten (Radıyallahü anlı) şahidi:
İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1080 (Yezid b. Ebân er-Rakâşî sebebiyle isnadı zayıftır);
b-Büreyde'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bir sonraki 80/950.hadise bk.
c-Abdullah b. Şakik el-Ukayli'nin rivayeti:
Tirmizi, îmân, 9, H.no:2622.
[258] Azimâbâdî, AynU'l-Ma'bûd, XIJ/284.
[259] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/348-349.
[260] Sened:
Salıih: Müsned, V/346, H.no:22833; Benzer rivayet için bk. V/355, H.no:22903; Tirmizî, îmân, 9, H.no:2621 (Bu konuda Enes ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anh) da nakiller vardır ve bu hadis "hasen-sahih-gariptir); Nesât, Salât, 8, H.no:461; İbn Mâce, İkâme, 77, H.no:1079; Bennâ hadisi İbn Hıbbân ve Hâkim'e de nîsbet ederek, Tirmizî'nin biraz önce verdiği bilgileri de aktararak Nesâî ve Irâkî'nin de hadisi sahih saydığını söylemiştir. Bk.Bülûğu'1-emânî, D7232.
[261] Mübarekfûri, TuhfetÜ'l-ahvezu VII/308.
[262] Razi, Muhtaru's-Sıhah, 460.
[263] Bennâ, age., 11/232.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/349.
[264] Sened:
Sahih: Müsned,\m69, H.no:6576; Abdullah b. Ahmed, es-Stinne, 1/363, H.no:782; Dârimî, Rikâk, 13, H.no:2724; Abd b. Humeyd, s.139, H.no:353; İbn Hıbbân, IV/329, H.no:1467; Beyhakî, Şuabii'l-îmân, 111/46, H.no:2823; Heysemî, hadisi Taberânî'nİn eserlerine de nisbet ederek, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/292. MünzİIri de Ahmed b. Hanbel'in Müsnedine,Taberânî'nin Kebir ve Evsat'ına ve İbn Hibbân'ın Sahih'ine nisbet ederek Ahmed b. Hanbel'in İsnadının ceyyid olduğunu İfade eder. Bk.Terğîb, 1/217.
[265] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/350.
[266] İ.Şafiî, Ümm 1/291; Salih b. Ahmed, Mesâttü'l-İmam Ahmed b. Hanbel 1/375; İbn Hazm, Muhatla XI/376-377; Şîrâzî, Mühezzeb J/51; Nevevî, Mecmu', İÜ/13; İbn Kudâme, A/ugnf n/289-299, 300-301; İbn Hacer, Fethu'l-BâriV76, XI7539; İbnNüceym, el-Bahru'r-râik V/89.
[267] Bennâ, age., 11/232-233.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/350-351.
[268] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/351.
[269] Sened:
Sahih: Müsned, V/322, H.no:22651; Benzer rivayetler:
V/315-316,H.no:22592;
Müsned, V/317, H.no:22603; V/319, H.no:22619; V/323, H.no:22653 (iii öıj iâi İü ü ^j> ^i(); Mâlik, SalâtüI-leyl, 14; EbÛ Dûvûd, Salât, 9, H.no:425; Vitir, 2, H.no:1420 (Münzirî hadisin sahih ve siibit olduğunu belirtir); Nesâu Salât, 6, H.no:459; es-Sünenü't-kiibrâ, 1/İ42, H.no:322; îbn Mâce, İkâme, 194, H.no:1401; Dârimî, Salât, 208, H.no:1585; Abdürrezzâk, III/5, H.no:4575; Îbnü'1-Ca'd, s.238, H.no:1571; Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/43, H.no:35; An W;öMn, V/23, H.ıuo:1732; VI/174-175, H.no:2417; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/361; II/8, 467; X/217; Makdisî, Muhtara, VIII/354, 365, 366, H.no:432, 449, 450; Bennâ hadisi İbn Hibbân ve İbnü's-Seken'e de nisbet ederek, îbn Abdilber'in: "Hadis sahih ve sabittir. Mâlik'ten rivayetinde ihtilaf olmadı" sözünü nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/234. İbnü'l-MülakkİIn de hadis hakkında İbn Abdilber'in: "sahih-sabit" dediğini, İbn Hıbban'ın da sahih saydığını belirtir. Bk.Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr, 1/283.
Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahil anlı) şahidi İçin bk.73/943.hadİs.
tbn Muhayriz'in adı: Abdullah'tır ve sika biridir. Muhdecî ise Ebû Rufey' el-Kinânî'dir. İbn Hibbân sika saymış (bk.Sikât, V/570), Ebû Hatim ise bu zât hakkında sükût etmiş, İbn Hacer "makbuldür" demiştir. Bk.Takrîb, Trc.no:8100; Zehebî: "sika sayılmıştır" der. Bk.Kâşif, Trc.no:6624; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 11/115-116; Bahsedilen Ebû Muhamnıed ise sahâbidir. İsmi Mes'ûd b. Zeyd veya Mes'ûd b. Evs b. Zeydİdİr.
[270] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/351-352.
[271] Sened:
Sahih: Müsned, V/246, H.no:22023; Abdürrezzâk, 1/461, H.no:1788; Ebû Dâvûd, Salât, 28, H.no:506-507; Dârekutnî, 1/242; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/391; Bennâ hadisi Dârekutnî, İbn Huzeyme, Beyhakî, Nesâî ve Tahâvî'ye de nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/237. Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Muaz'dan (Radıyallahu anh) hadis İşitmişse hadis sahihtir. Çünkü bu 2at, Hz. Ömer'e yetişmiştir.
Bu hadisin oruçla ilgili bölümü oruç konusunda 3 l/3242.hadiste zikredilecektir.
[272] Çan vb. şeylere vurarak çağırmak. Bk.İbnü'1-Esîr, Nihaye V/105.
[273] Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 111/162.
[274] Oruçla ilgili rivayetin kalan kısmı oruç konusunda 31/3242.hadiste terceme edilecektir, kalan rivayetin metni:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/352-355.
[275] Sened:
Sahih: Müsned, 11/180, H.no:6650; Sonunda senedle ilgili ziyadesi vardır. Benzer rivayette ise sonunda şu ziyede bulunmaktadır:
Bk. 11/1*87, H.no:6756; 1/304, H.no:3482 (İbn Ebî Şeybe bu hadisi Ahmed b. Hanbel'in hocası Vekî'den aynı senedle almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:495, 496 (biraz önce metnini verdiğimiz ziyadesiyle); Dûrekutnî, 1/230; Hâkim, Müstedrek, 1/311, H.no:708 (Hâkim, Yahya b. Main'den: "Amr b. Şuayb sikadır" sözünü nakleder ve "Bu rivayetin mürsel oluşu dile getirilmektedir. Çünkü Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As, dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anlı) hadis işitmemiştir" der); Beyhakî, ŞuabU'l-tmÛn, VI/398, H.no:8650; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228-229; JII/84; (Beyhakî'nin bir rivayetinde ziyâdeli şekli İle ve "emredin" yerine, ("öğretin" emri; "dövün" yerine, "edeplendirin" emri zikredilmiştir. Bk. es~Sünmü'l-kiİbrâ, 11/229); Ebû Nuaym, Hılye, X/26. Hadis, biyografi, ilel ve tahriç kitaplarında da yer alır. Bk. Ahmed b. Hanbel, el-llel ve ma'rifetü'r-ricâl, 1/149; Buhârf, et-Târîhu'l-kebîr, İV/168, Trc.no:2358 (Ebû Hamza Sevvâr b. Davud'un biyografisinde); İbn Hıbbân, Kîtâbü'l-Mecrûhîn, 1/290, Trc.no:324 (Sevvâr b. Davud'un biyografisinde); Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, 11/278, Trc.no:752 (Muhammed b. Habîb biyografisinde); İbn Hacer, Usânü'l-Mizân, VI/79, Trc.no:288 (Muğîre b. Musa'nın biyografisinde); ed-Dirâye fî tahriri ehâdisi'ï-Hidâye, 1/122; Telhis, I/184;Ukaylî, Duafâ, IV/176, Trc.no:1753 (Muğîre b. Musa'nın biyografisinde); Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/296, 298 (Sevvâr't, Halil b. Mürre leyyin, Yahya b. Mam, İbn Hıbbân sika saymış, Ahmed b. Hanbel: "Kendisinde herhangi bir beis olmayan Basralı bir şeyhtir" demiştir. Buhârî: "hakkında tartışma var" derken İbn Adiy, "hadisi yazılan râvilerdeıı biridir. Hadisi münker değildir" der. Fakat bu râvinin mülâbii vardır. Hadisi Amr b. Şuayb'dan kendisi gibi Leys b. Ebî Süleym de işitti); III/459; Mizzî, VIII/398 (Ebû Hamza'nın biyografisinde); Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377; Suyûtî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nispet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.d-Câmiu's-sağîr, H.no:8174; Münâvî ise İmam Nevevî'nin Ebû Davud'a nispet ederek hadisin isnadının hasen olduğunu söylediğini nakleder. Bk. Feyzt't-kadtr, V/665; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; Îbnü'l-Mülakkin, 1/92.
Senedde yer alan Sevvâr b. Dâvûd, Ebû Hamza Sevvâr es-Sayrafî el-Müzenî'dİr. Bazı nüshalarda Sevvâr b. Davud'un ismi kalb yapılarak sehven Dâvûd b. Sevvâr şeklinde kaydedilmiştir.
Hadisin Şâhidleri:
a-Sebra b. Ma'bed b. Avsece el-Cühenî'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bir sonraki 85/955.hadisebk.
b-Ebû Râfî'den (Radtyallahü anlı) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzar'ın naklettiğini, senedinde Gassân b. Ubeydullah ve hocası Yûsuf b. Nâfî'nin bulunduğunu, bu zâtları tanıtan birini bulamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/294; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184.
c-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Dârekutnî, 1/231; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/256, H.no:4129; Haris b. Ebû
Üsâme, Müsnedü'l-Hâris (Zevâidü'I-Heysemî), 1/238, H.no:106; Heysemî, hadisi Taberânî-
nin naklettiğini, senedinde Dâvûd b. Muhabbir'in bulunduğunu, bu zâtı Ahmed b. Hanbel,
Buhârî ve cemaatin zayıf, Yahya b. Main'in ise sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/294.
Aclûnîde, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Dâvûd b. Muhabbir'in bulunduğunu, bu râvinin de metruk olduğunu belirtir. Bk. Keşfii'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/185; Şevkânî, Neylü'l-evtar, 1/378.
d-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi: (ij~u) lafzı ile:
Heysemî, hadisi Bezzar'ın naklettiğini, senedinde Muhammed b. Hasan el-Avfî'nin bulunduğunu, bu zât hakkında: "leyyinü'l-hadis" denildiğini, sika sayan birini bulamadığını belirtir. Bk. Mecma\ 1/294. İbn Hıbbân, Ebû Saîd Abdülmün'ım b. Nuaym er-Riyâhî'nin biyografisinde bu rivayete yer verir ve bu zâtın hadisinin münker olduğunu, sika râvİiere uygun rivayetle bulunduğu zamanlarda bile hadisi ile delil getirilemeyeceğini ifade eder. Bk. Kitâbii'l-Mecrühîn, 11/157-158, Trc.no:777.
e-Semure b. Cündüb'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Hadisin aslî kaynağını bulamadığımız için rivayet tefsirini kaynak gösteriyoruz. Bk.Kurtubî, Tefsir, XVIII/195.
f-Abdullah b. Mâlik el-Has'amî'den (Radıyallahü anlı) şahidi: Aclûnî, hadisi Ebû Nuaym'in, Abdullah b. Mâlik el-Has'amî kanalı ile ve zayıf bir senedle el-Ma'rife'de naklettiğini belirtir. Bk. Keşfü'l-hafâ, 11/266, H.no:2286; İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/375, Trc.no:3167. İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, I/I85.
g-Muhammed b. Abdurrahman'dan mürsel olarak: lafzı ile.
Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, 1/66, Trc.no:15I (Buhârî bu hadisi Ebû Sa'd Muhammed b. Hasan b. Atıyye el-Avfî el-Kûfî'nİn biyografisinde zikreder. Fakat hadisinin sahih olmadığını söyler). İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184;
h-Mekhul'ün sözü (maktu) olarak şahidi:
Bk. İbn EbîŞeybe, î/305, H.no;3491;
ı-Müphem bir sahâbîden benzer rivayet:
Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:497. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/84; İbn Hacer, İbnü'l-Kattan'ın: "Muâz b. Abdullah b. Hubeyb'in eşi ve onun hadis aldığı kimse belli değildir" sözünü nakleder. Taberânî ise Muâz b. Abdullah b. Hubeyb'in babası kanalı ile rivayetine işaret eder. Bk. Telhîsu'l-Habîr, 1/184; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'inde naklettiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/294. Şevkânî, İbn Sâid'in: "İsnadı hasen-garib" dediğini nakleder. Bk.Neylü'l-evtâr, 1/378.
Münâvî, Beyhakî'nin çocukları dövmeyi tavsiye eden bu hadislerin "ihtilâm olana dek çocuktan kalem / sorumluluk ve günah kaldırılmıştır" hadisİyle neshedİldiğini söylediğini aktarır. Bk.Feyzu'l-kadîr, IV/431 (5476.hadisin şerhi).
[276] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/355-357.
[277] Sened:
Sahih: Müsned, IH/404, H.no:15276; İbn EbîŞeybe, 1/304, H.no:3481; Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:494 (Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir. 'O.Y.Tuhfetü 'l-ahvezî, 11/370); TirmizU Salât, 182, H.no:407 (Hadisin Abdullah b. Artır b. As'tan (Radıyallahü anh) şahidi bulunduğunu ve Sebra b. Ma'bed b. Avsece el-Cühenî'nİn bu hadisinin de "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Dârimî, Salât, 141, H.no:1438 (Dârimî'nin metni de Tirmizî'ninki gibidir); İbn Huzeyme, 11/102, H.no:1002; Dârekutnî, 1/230; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/U5, H.no:6546-6549; Hâkim, 1/389, H.no:948 (Hadisin Müslim'in ricaline uygun olarak sahih olduğunu, ancak eserine almadığını söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, H/14; IH/83; es-Sünenü's-suğrâ, s.344, H.no:592-593; Deylemt, III/ll, H,no:4007; İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, 1/184; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/377.

Suyûtî, hadisi Ahmed, Tİrmizî, Taberânî ve Hâkim'e nispet ederek sahih olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:5476; Münâvî İse hadis hakkında şunları söyler: "Hâkim, Müslim'in râvisine uygun olduğunu dile getirir, Zehebî ise bu görüşü onaylar. Nevevî, Riyâzu's-sâlihîn'de isnadının hasen olduğunu ifâde eder. Fakat Abdülmelik b. Rabf i Yahya b. Maİn zayıf sayar. İbnü'l-Kattân İse her ne kadar Müslim hadîsini eserine almış olsa da bu râvi ile delil getirilemeyeceğini belirtir. İbn Hacer, Müslim'in bu râvinin hadisini sadece mütâbaat açısından eserine aldığını beyan eder." Bk. Feyzu'l-kadîr, IV/127. Nevevî, hadisin sahih olduğunu söyler. Bk.Mecmû\ IH/10; İbnü'l-Mülakkin, Hulâsatü'l-Bedri'l-münîr,lt92.

Hadis usûlü eserlerinde bu hadise semanın yaş sının konusunda yer verilir. Evzâî'ye çocuğun hadis semaındaki yaşı sorulduğunda, zaptı sağlamsa isterse bulûğ çağına ulaşmamış olsun semai da caizdir" demiş ve bu hadisi delil göstererek: "Hadisin sıhhatini bilmiyorum, fakat itibarı sahihtir (dikkate alınması uygundur). Çünkü namazın ve kılınmadığı takdirde dövmenin emredilmesi alıştırma amaçlıdır. Vücup ifade etmez. Hadis yazımı da böyledir. Önemli olan çocuğun şeyhe mülâki olması ve ondan hadis işitmesidir. Dolayısıyla çocuğun bulûğa ulaşması şart değildir. Önemli olan hareketin, olgunluğun, uyanıklık ve zaptın gerçekleşmiş olmasıdır" demiştir. Bk. Râmehurmuzî, el-Muhaddisü'l-fûsü, s. 186; Hatîb, el-Kifâyejî ümi'r-rivâye, s.63,

Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhiimâ) ve diğer sahabeden şahidi için bk. 84/954.hadisin tahrici.

[278] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/357-358.

[279] Sened:

Sahih: Müsned, 1/116, H.no:940; Benzer rivayetler:

Müsned, İ/118, H.no:956; Müsned, 1/140, H.no:1183 (Hadisin zahiri mürsel olsa da hadis sahihtir. Çünkü Hasan el-Basrî Hz.Ömer'e ulaşmamıştır. Hasan el-Basrî, Hz. Ömer'in mecnûn/deli bir kadını recmetme isteği ve hâdisenin devamını rivayet olarak anlatmıştır. Müşahedeye dayalı olarak anlatmamıştır); 1/154-155, H.no:1327 (Hz. Ömer ile Hz. AH arasında geçen hâdiseyi daha detaylı olarak anlatan bu rivayet 174/5869.hadiste zikredilecektir); 1/158, H.no:1360, (mükerreri:) 1362; Ebû Dâvûd, Hudûd, 17, H.no:4402-4403 (Bu rivayette Ebu'd-Duhâ Hasan el-Basrî'nin mütâbiidir. Fakat bu rivayet de munkatıdır. Çünkü Ebu'd-Duhâ Hz.ALi'ye yetişmemiştir); Tirmizî, Hudûd, 1, H.no:1423 (Tirmizî "hasen-garib" hükmünü verdikten sonra: Hz. Âişe'den (Radıyatlahii anlı) şahidinin bulunduğunu, Hz.Ali'den (Radıyallahü anlı) birçok tarikle nakledildiğini söyler. "Bazı rivayetlerde lafzının bulunduğunu, fakat Hasan'ın Hz.Ali'den semainin bulunmadığını belirtir. Ancak Hz.Ali'den nakleden Ebû Zabyan Husayn b. Cündeb'in mütâbi olduğunu ilave eder. "Bir rivayette de Ebû Zabyan Hz.Ali'den İbn Abbas kanalı ile nakleder. Bu nakil ise mevkuftur, merfu değildir. Hasan, Hz. Ali zamanında yaşamış ve ona yetişmiştir. Fakat Hz.Ali'den semamı bilmiyoruz" der); İbn Mâce, Talâk, 15, H.no:2042 (İsnadında Kasım b. Yezid bulunmaktadır. Bu zât meçhuldür. Aynca Hz. Ali'ye de ulaşmamıştır.)

Bennâ ise hadisi Dârekutnî, İbn Hıbbân, İbn Huzeyme ve Hâkim'e nisbet eder ve Hâkim'in: "Buharı ve Müslim'in râvileriyle sahih bir hadistir" dediğini ve Zehebî'nin de bunu onayladığını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 11/238.

Ebû Zür'a, Hasan el-Basrî'nin Hz.Ali'yi gördüğünü, fakat ondan hadis işitmediğini söyler. Diğer âlimler ise onu hiç görmediğini ifade ederler. Onların aynı asırda yaşamış olmaları da bir gerçektir. Hasan el-Basrî, Hz.Ali'nin halifeliğinde genç biriydi. Hz.Ömer'in vefatına iki yıl kala dünyaya gelmiştir. Bk.Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, H/287-288; Zeylaî, Nasbu'r-râye, V90-91.

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma} şahidi:

Ebû Dâvûd, Hudûd, 17, H.no:4399 (Hz. Ali'ye yapılan tardiyenin burada -Rıdvânullahi aleyh - olarak yapıldığı görülmektedir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/89, H.no:11141; el-Mu'cemü'l-evsat, IH/242, H.no:3427; Heysemî, senedinde zayıf bir râvinİn bulunduğunu söyler. Ayrıca Ebû İdris de bu hadisi birçok sahâbiden almıştır. Şeddâd b. Evs ve Sevbân bu sahâbilerdendir. Taberânî'nin Kebîrinde (bk.VII/287, H.no:7156) naklettiği bu hadisin râvileri sikadırlar. Bk. Mecma', VI/251.

Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi İçin bk. 87/957.hadİs

[280] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/358-359.

[281] Sened:

Sahih: Müsned, VI/101, H.no:24584; Diğer rivayet: VI/144, H.no:24994; Benzer rivayet: yi/100-101, H.no:24575; Nesâî, Talak, 21, H.no:3430; Ebü Dâvûd, HudÛd, 17, H.no:4398; İbn Mâce, Talâk, 15, H.no:2041;Dân;m", Hudûd, 1, H.no:2301; Şevkânî, Neylü'l-evtâr, 1/378.

Hz.Ali'den (Radıyallaha anlı) şahidi için bk. 86/956.hadis

[282] Bu kısımla ilgili (râvilerden) farklı rivayetler gelmiştir: -Affan'ın nakletİğine göre: Aklı başına gelinceye kadar deliden, -Hammad'ın naklettiğine göre: Aklı başına gelinceye kadar bunaktan, -Ravh'ın naklettiğine göre: Aklı başına gelinceye kadar deliden sorumluluk kaldırıldı, şeklindedir.

[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/360.

[284] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.

[285] Ebû Dâvûd, Sünen, Salat, 26; Tirmizî, Salat, 299.

[286] Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 1//434 (5476. hadisin şerhi)

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.

[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/361.

[288] Buharı, Vesâya, 25; Ebû Davûd, Edeb, 1; Tirmizî, Birr, 69.

[289] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111/119,171; Buharı, Edeb,81; Tirmizî, Salât, 131.

[290] Ahmed b. Hanbel, 111/107,315; Buhârî, Tıb, 13; Müslim, Müsakât, 63.

[291] Buharı, Isti'zan 15; Müslim, Selâm, 15; Ebû Davûd, Edeb, 36; Tirmizî, İsti'zân 8; İb Mâce, Edeb, 14.

[292] Buharî, Hibe, 12,13; Müslim, Hibât, 13.

[293] Ahmed b. Hanbel, 111/408 (Sahih), Ahmed Muhammed Şakir thr. XII/149-150, H.no: 15312); Darekutnî, Sünen, 1/235; (Bazı âlimler çocuğun ezan okuması doğru değildir, insanlar itibar etmez, demişler. Ancak bu konuda hadis olduğu ve günümüzde de hoparlör sistemi bulunduğu için caizdir.Bk.Eşrûşenî, Muhamed b. Mahmud, Camiu ahkâmi's-sıgar, 1/37)

[294] Tirmizi, Sünen, Cum'a, 60.

[295] Ahmed b. Hanbel, IH/110; Buharî, Sahih, Ezan, 78.

[296] İbn Huzeyme, Sahih, 11/343.

[297] Müslim, Sahih, FedaİI, 80.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/362.

[298] Nesâi, Taharet, 78.

[299] Taberânî, (Heysemî, Mecmeu'z-zevâİd, 1/300).

[300] İbn Ebî Şeybe, Musannefl/305.

[301] Ebû Yâ'lâ, Müsned, 11/72.

[302] Ibn Ebî Şeybe, 1/305.

[303] Buharî, Savın, 47; Müslim, Siyam, 136.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/362-363.

[304] Selçuk, Mualla, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, 93.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/363.

[305] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/364.

[306] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/364-365.

[307] Selçuk, Muatla, age., 95-97,118-119 (naklen).

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/365-366.

[308] Yavuz, Kerim, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, 212.

[309] Yavuz, Kerim, age., 214.

[310] el-Hakîm, Tevfik, Neonu 'Ahmed' makalesi {Bk.Tahte şemsi'i-fikr, 35-40).

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/367.

[311] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/367-368.

[312] Öcal, Mustafa, Ailede Çocukların Dinî ve Ahlâkî Eğitimlerinde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm İçin Bazı Teklifler makalesi, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Yil:1996,Sayi:3.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/368-369.

[313] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/369.

[314] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/369-370.

[315] Ağca, Hüseyin, Ailede Eğitim 43-52.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/370.

[316] Gejjiş bilgi için bk.Berge, Andre, Çocuktaki Kötü Huylar ve Düzeltilmesi (TrcNazife Müren).

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/370-371.

[317] Buharî, Edeb 19; Müslim, Tevbe, 17; Darimî. Rikak, 69.

[318] Dehlevî, Huccetutlah el-bâliğa 1/186.

[319] Buharî, İlim, 11, Cılıad, 164. Edeb, 80; Müslim, Cihad, 5; EbÛ DavÛd, Edeb, 17.

[320] Bk. Müsned (re, H. No: 86/956 ve 87/957.

[321] Hadisin tahrici için bk. Müsned trc. H. No: 84/954 ve 85/955.
[322] İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, IX/348-349; Zurkânî, eş-Şerh, III/261; Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 11/369-370.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/371-372.
[323] Ağca, Hüseyin, age,, 122-123.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/373.
[324] Ağca, Hüseyin, age., 82-106.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/373.
[325] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/374.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TOC \o "1-3" \h \z \u Namaz Kılanın Saçım Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi
Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmaklan Çıtlatmak ve Kenetlemek
Namazda Göğe Bakmak, El île İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek
Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırlarken Namaz Kılmak
Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal),
Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin
Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (İsbâl) Namaz Kılmak
Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek
Namazda Allah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak
Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak
Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması
Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak
Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir

Açıklama

Namaz kılanın Önünden kadın, köpek ve merkep gibi varlıklar geçtiğinde namazı böler (<M>) şeklindeki lafızdan Öncelikle namazı bozduğu anlaşılır. Ancak Peygamberimiz'in, odasında yerde yatan Hz. Âişe'ye dönük olarak namaz kılması, cemaatle namaz kılarken önünden merkep ve kızlar geçtiği halde namazını bozmaması gibi rivayetleri[1] de göz önüne alırsak Rasûlullah'ın burada dikkatin dağılması, huşûun kaybolması gibi durumlara dikkat çekmek istediği anlaşılmaktadır. Zahirîler dışında Cumhur ulemaya göre bunların namaz kılanın önünden ceçmesi ile namaz bozulmaz. Ahmed b. Hanbel siyah köpeğin de namazı bozacağı kanaatinde, çünkü onun bozmayacağına dair diğerlerinde olduğu gibi herhangi bir nas bulunmamaktadır. [2]

§Hadiste siyah köpeğin şeytan olarak vasfedilmesi, şeytanın o surete girmesinden ya da bu tür köpeklerin daha tehlikeli olmasından kaynaklanmış olabilir. [3]

§Hz. Peygamber'in eşlerine ait odalar küçüktü ve karşısında yatan birisine müsaade ederdi. Hattâ secde edecek bir yer bile kalmazdı. Peygamberimiz (Salfallahu aleyhi ve seUem) secdeye gideceğinde Hz. Âişe'nin ayaklarına dokunur, o da ayaklarını çekerdi ve Rasûlullah secde ederdi. [4] Peygamberimiz gece namaz kılacağında kendisi kalkar ve kılardı. Ev ahalisini buna zorlamazdı, sadece sabaha yakın vitir kılacağında onları uyandırırdı. [5] Burada Peygamber Efendimizin nezaketi ve yüksek ahlâkı gözümüzü kamaştırmaktadır.

§Hz. Peygamber'in secdeye giderken eşinin ayağına değmesini Hanefiler gibi bazı alimler kadına dokunmakla abdestin bozulmayacağına delil getirirlerken, Şafiîler ise burada kumaş üzerinden dokunma vardır ya da kendi hanımı olduğu için abdesti bozmaz şeklinde anlamışlardır. [6]

§Hz. Âişe'nin Peygamberimizin sözüne taaccüp etmesi belki de yanlış anla-masındandır. Peygamberimiz bunu kalbin Önden geçenle meşgul olması, şeklinde ifade etmek İstemektedir. Ancak Hz. Âişe'nin kendi yapısından olsa gerek anlamadığı ya da yanlış anladığı şeylerde mutlaka açıklama isterdi. Peygamberimiz de her seferinde ona olgun bir şekilde davranmış, anlamadığı konulan izah etmişti Çünkü Hz. AİŞe Peygamberimiz için çok önemliydi. Onun önemi belki de eşinden öte çok zeki olması, insanlarla ve özellikle kadınlarla çok İyi diyalog kurmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü İslâm'ı en iyi bilen yedi sahabeden birisiydi. İnsanlar ona sürekli gelir ve farklı konuları sorarlardı. O da gücü yettiğince sorulara cevap verirdi.

Allah ondan razı olsun.

§Namaz kılanın önünden kadın, köpek ve merkebin geçmesiyle namazın bölünmesi şeklinde Peygamberimizden rivayet edilen başka hadisler de bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Peygamberimiz kuzu. oğlak gibi hayvanlar yanında, insanlardan da sadece kadınlar değil, erkeklerin de namaz kılanın önünden, özellikle secde mahallinden geçmelerine izin verilmemesini emretmektedir.[7] Sütre de bu nedenle emredilmiştir. [8]Bundan dolayı olsa gerek ki Hz, Âişe önden geçenlerin namazı bölmelerinin kadınla sınırlı tutulmasına' tepki göstermektedir. Aynı tepkiyi İbn Abbas'ta da görmekteyiz. [9] Diğer hadisler de gözönüne alındığında namaz kılanın önünden geçen her türlü varlığa engel olunması gerekliği anlaşılır. Bu nedenle Rasûlullah'ın hadislerini ve sünnetini doğru olarak anlamak gerekir.[10]

Namaz Kılanın Saçım Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi

Bazı hallerin namaz kılan için Rasûlullah tarafından sakıncalı olduğu beyan edilmiştir. Bunlar:

1- Saçı uzun olan erkeğin saçı bağlı olarak namaz kılması: İnsan secde yaptığı zaman bütün uzuvlarının yere gelmesi şartından dolayı uzun saçı olan erkeğin de saçlarının yere dökülmesi ve bu şekilde secde yapması emredilmiştir. Saçı bağlı olarak namaz kılan ve secdeye giden kişi, elleri omzunda bağlı olarak secdeye giden kişiye benzetilmiştir.

2-Namazda çakıllarla oynamak: Nakledilen rivayetlerde keyfi oarak çakıllarla oynanması kesinlikle yasaklanmıştır. Ancak sahabenin yaptığı çok sıcak oian bir yere secdeye gittiklerinde buradaki çakılları/taşları hafif oynatmaları ya da elleriyle dokunup biraz da olsa sıcağını gidermeleridir. Peygamberimiz bunun doğru olmadığını, ancak secde yapan kişi sıcağa dayanamıyorsa söz konusu çakıllara bir kere dokunabilir/mesh edebilir, şeklinde ruhsat vermiştir. Değilse şeytan o kişiye vesvese verecek ve namazı huşu İçinde kılamayacaktır. Namazda ise huşu çok önemlidir.

3- Namazda yere liflemek: Namaz kılan kişinin secde mahalline üflemesini Peygamberimiz hoş karşılamadı ve yüzün Allah için topraklanması gerektiğini anlattı. [11]

808/1678-Küreyb'den:[12]

İbn Abbas (Radıyailaha anhttma), Abdullah b. Haris'i saçları arkadan bağlanmış olarak namaz kılarken gördü, arkasına dolandı ve çözmeye başladı. Öbürü de hareket etmeksizin ona İmkan tanıdı. (Namazı bitirdikten) sonra

İbn Abbas'a yöneldi ve:

'Benim başımdan sana ne?' deyince İbn Abbas şöyle dedi: 'Ben Rasûlullah' in (Sattaiiahü aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Bunun misali, ellerini omuzuna bağladığı halde namaz kılan kişiye

benzer (uzun saçların da secdeye dökülmesi gerekir)."'

NOT: Rivayette geçen mekfûf elleri arkaya, omuza doğru bağlamak anlamındadır. Bu şekilde namaz kılan kişinin secde azalarından bir kısmı yere değmez. Uzun saçı olan

erkeklerin de saçlarını bağlaması yasaklanmıştır, saçlarının da secdeye katılması gerekir. [13]

809/1679-Ebü Rafi'den (Radıyallahü anh): [14]

Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seim), bir erkeğin saçını bağladığı halde namaz kılmasını yasakladı (uzun saçların secdeye dökülmesi gerekir). [15]

810/1680-Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den:[16]

İbn Ömer'in (RadıyaUaka anhüma} yanında namaz kıldım. O sırada da (secdeye giderken) çakılları (sıcaklığını almak ya da düzeltmek için) kurcaladım/çevirdim. İbn Ömer şöyle dedi:

(Namazda) çakılları kurcalama, şüphesiz bu şeytandandır. Fakat Rasûlullah'ı (Saiialiahu aleyhi ve seüem) gördüğüm gibi (yapabilirsin), o şöyle hareket ettirirdi.'

§Ebû Abdullah ekledi: 'Yani bir kere[17]sıvazlamak, şeklinde.'[18]

Açıklama

İmam Ahmed, râvinin şöyle hareket ettirirdi, sözünü bir kere mesh etmek, sıvazlamak şeklinde açıkladı. Bennâ da Câbir (Radıyallahü anh) hadisine[19] dayanarak kişi mutlaka dokunmak istiyorsa böyle yapabilir, terk etmesi efüaldir, dedi. [20] Ancak aynı hadisin başka tarikten gelen rivayetinde; Rasûlullah teşehhudde şehadet parmağını hareket ettirirdi, şeklinde açıklanmış olarak nakledildi. Bu daha doğru olsa gerek:

*Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den: [21]

Ben namazda çakıl taşlarını kurcalarken Ibn Ömer (Radıyallahü anhüma) beni gördü. Namazı bitirince beni bundan menetti ve:

'Sen de RasüSullah'm yaptığı gibi yap!' dedi. Ben:

'Rasüiullah naşı yapardı?' diye sordum. İbn Ömer:

'Namazda oturduğu zaman, Peygamberimiz sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyarak, parmakların hepsini yumar, başparmağını takip eden parmağıyla da (tevhidi) işaret ederdi. Sol avucunu da sol uyluğunun üstüne koyardı, İşte Rasûlullah böyle yapardı.'[22]

811/1681-Ebû Zer (Radıyallahü anh) [23]

Hz. Peygamber'e (Saiialiahu aleyhi ve seüem) şu sözü isnad etti: "Biriniz namaz kılmaya kalktığında şüphesiz rahmet ona yönelir, kesinlikle çakıllarla oynamasın!"

§Bir diğer rivayette.

"Çakıllarla oynamasın!" ya da "Çakıllara dokunmasın!" şeklinde geçmektedir. [24]

812/1682-Câbirb. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[25]

Hz. Peygamber'e (Sattaiiahu aleyhi ve sellem) (namazda secdeye giderken) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) el sürmenin hükmünü sorunca o şöyle buyurdu:

"Bir kere (el sürebilirsin). (Ancak namazda) onlardan geri durman senin İçin hepsi en kaliteli[26] yüz deveden daha hayırlıdır."

§Başka rivayetteki ziyade:

"Eğer şeytan bu durumda birinize galip geliyorsa (vesvese veriyorsa) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) bir kere elini sürebilir." [27]

813/1683-Muaykîb'den (Radıyatiahu anh) [28]

Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem),

'Mescitte (secdeye giderken) çakıllara el sürmek (caiz mi), denilince o şöyle dedi:

"(Sıcaktan dolayı ya da düzeltmek için) mutlaka yapman gerekiyorsa bir kere (dokunabilirsin)."

§Ayni râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (Satkaiahu aleyhi ve seiiem) secdeye giderken toprağı düzelten bir kişiye şöyle dedi:

"Eğer mutlaka düzeltmen gerekiyorsa (bu seni rahatsız ediyorsa) bir kere (düzeltebilirsin)." [29]

814/1684-Câbir b. Abdullah'tan (radıyallahü anh) [30]

Rasûlullah (Sattailahu aleyhi ve sellem) ile birlikte öğle namazı kılıyordum. (Yerdeki) sıcağın şiddetini azaltmak/serinletmek için (önümdeki) çakıllardan elime bir avuç aldım ki (onlar serinlesin ve rahatlıkla üzerlerine) secde yapabileyim.

§Diğer rivayette:

Onları sıcağın şiddetinden dolayı diğer elime alıyordum (ki serinlesin), sonra da üzerlerine secde yapabileyim. [31]

815/1685-(Talha'nm mevlâsı) Ebû Salih anlattı: [32]

Ümmü Seleme [Radıyaiiaha anhai annemizin yanına geldim. Kendi kardeşinin oğlu da yanına geldi ve Ümmü Seleme'nin evinde iki rekât namaz kıldı. Secdeye gittiğinde (oradaki) toprağı üfledi. Bunun üzerine Ümmü ona şöyle dedi:

'Ey kardeşimin oğlu, (böyle) üfleme! Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) toprağı üfleyen Yesar isimli kölesine şöyle dediğini işittim: "Yüzünü Allah için topraklandır!"'[33]

816/1686-Abdullah b. Amr (b. Âs)'tan (Radıyallahü anhOtna):[34]

Rasûlullah (Saüaiiam aleyhi ve seiiem) döneminde güneş tutuldu. Rasûlullah namaza durdu, biz de durduk. (Namazda) kıyamı o kadar uzattı ki rükûa gitmeyecek zannettik. Sonra rükûa gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra başını kaldırdı (doğruldu ve o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra oturdu (o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra tekrar secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Birinci rekâtta yaptığını ikinci rekâtta da yaptı (namazı uzattı). İkinci rekâtta secdeye giderken yere üflemeye başladı ve ağlıyordu. Şöyle demeye başladı:

"Rabbim! Ben onların içinde olduğum halde onlara niçin azap edeceksin?

Rabbim! Biz sana istiğfar ettiğimiz halde, bize niçin azap edeceksin?'

Bundan sonra başını kaldırdı, güneş açılmıştı...[35]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde zikredilen fiiller namazı bozmamakta, ancak bunlar mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda üç teh İd! erin görüşleri:

1-Uzun saçlı erkeğin namaz kılarken saçını bağlamaması gerekir ki secdeye gittiğinde bütün yüzü ve saçları ile secde edebilsin. Saç bağlı olarak namaz kılmayı sahabeden Hz. Ömer, Osman, Ali, Huzeyfe, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, İbn Abbas (Radıyattahu anhüm), tabiûndan İbrahim en-Nehâi gibi zatlar mekruh görmüştür. [36]

İmam Nevevi şöyle dedi: 'Namazda elbisenin ya da saçların toplanması, saçın topuz yapılması ya da uzun saçın sarığın içinde toplanması mekruhtur. Ancak kerahet tenzihidir, namazı bozmaz. Cumhurun görüşü bu şekildedir. İbn Münzir ise Hasan-ı BasrîMen namazın iade edilmesi görüşünü nakletti. Bunun hikmeti saçların

da secdeye katılmasıdır. [37]

§Buradakı mekruh olma durumu erkekler içindir. Kadınların başlarını örtmeleri farzdır.

2- Secdeye giden kişinin secde mahallindeki taşların sıcak ya da düzensiz olması nedeniyle onlara elini sürmesi ya da düzeltmesi Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır. Ancak secdeye giden kişi sıcağa dayanamayacaksa ya da oradaki durum kendisini rahatsız edip namazına mani olacaksa, bu durumda bir kerede onların düzeltilmesine izin verilmiştir.

3- Namazda secde mahalline üflemek mekruhtur. Bazı alimlere göre mekruh olmasının nedeni iki ya da üç harf çıkması ve namazın bozulma tehlikesidir. Bu konudaki bazı rivayetler:

Ümmü Seleme (Radıyatlahü), [38]

Namaz kılan ve namazda yere üfleyen bir akrabasına şöyle dedi:

'Böyle yapma! Ben Rasûlullah'ın Rabah isimli kölesine şöyle dediğini işittim: " {Bu şekilde) üfleme! Üflemek kelam (konuşmak) sayılır."'

*İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhlima)![39]

(Secdeye giderken) üflemek kelam demektir.'

EbÛ Hüreyre'den fRadıyallahü anh): [40]

'(Secdeye giderken) üflemek kelamdır.'

§ Peygamberimizin Küsûf namazında yere üflemesini de bu şekilde almak ve kelam olmamasına hamletmek daha doğru olsa gerek.

§Üflemenin namazı bozması konusunda müçtehidler ihtilafa düştüler:

a-İmam Azam ve Muharnmede'e göre işitilen bir üfleme namazı bozar, çünkü kelam gibidir. İ. Ebû Yusuf'a göre ise namazı bozmaz.

b-İbn Vehb'den gelen rivayete göre İmam Malik, namazda boğazı temizlemek (tenahnuh), üflemek (nefh) ve inlemek namazı bozmaz, görüşündedir. İbn Kasım'dan gelen rivayette ise Malik, üflemek kelam sayılır ve namazı bozar görüşündedir.

c-1. Şafiî'ye göre, üflemekten hece harfleri anlaşıırmyorsa namazı bozmaz, bu kelam değildir. Ebû Sevr'in de görüşü bu şekildedir.

d-î. Ahmed b. Hanbel'e göre üflemek namazı »bozmaz, ancak mekruhtur. Üflemekten bir kelam anlaşılıyorsa namazı bozar. [41]

Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmaklan Çıtlatmak ve Kenetlemek

817/1687-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh).[42]

Bana dostum (Hz. Muhammed) (SaliaUahB aleyhi ve seiiem) üç şeyi emretti, üç şeyi yasakladı:

Bana uyumadan önce vitri kılmamı, her (hicrî) aydan üç gün oruç

tutmamı ve iki rekât duhâ namazı kılmamı tavsiye etti.

Namazda başka tarafa (sağa, sola) yönelmekten, maymun oturuşu gibi oturmaktan ve horoz gagalaması gibi (rükûya. secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketlen[43]beni menetti.

§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Bana Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) üç şeyi tavsiye etti, üç şeyden de beni menetti:

Bana her gün iki rekât duhâ namazı kılmamı, uyumadan önce vitri

kılmamı ve her (hicrî) aydan üç gün oruç tutmamı tavsiye etti.

Namazda horoz gagalaması gibi (rükûya, secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketten, köpek oturuşu gibi oturmaktan, tilki gibi (sağa sola) yönelmekten beni menetti.

NOT: Bu konudaki izah için bk. MüsnedTrc. 829/1699 Nolu hadisin açıklaması. [44]

818/1688-Muaz b. Enes el-Cühenî'den (Racityaiiahü anh): [45]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:

"Namazda gülen, (sağa sola) yönelen ve parmaklarını çıtlatan aynı hükme tabidir." [46]

819/1689-Ebû Zer'den (Radtyauahü anh)[47]

Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi w seitem) şöyle dedi:

Kul namazında (sağa, sola) dönmedikçe izzet ve celâl sahibi Allah o kula yönelmeye devam eder. Kul yüzünü başka tarafa döndürdüğü anda Allah da ondan sarf-ı nazar eder/döner. [48]

820/1690-Hz. Âişe'den odıyaliahü anha):[49]

Hz. Peygamber'e ısaiiaiiahu aleyhi ve seitem) namazda (sağa, sola) yönelmenin hükmünü sorunca o şöyle dedi:

"Bu bir kapıp kaçırmadır ki şeytan o kulun namazından alıp kaçırır/bir şeyler eksiltir." [50]

821/1691-Abdullah b. Selâm'm oğlu Yusuf anlatıyor:[51]

Bir şeyler öğrenmek için Ebü'd-Derdâ'nın iRadıyaiiaMmh) yanındaydım. Öleceği vakit bana dedi ki:

'İnsanlara ölüm anında olduğumu haber et!' Ben de gittim ve insanlara bu sahabinin ölüm anında olduğunu haber verdim. Evinin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu. Ona:

'Senin ölüm halinde olduğunu insanlara ulaştırdım, evin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu' deyince:

'Beni onların yanma götür!' dedi. Kendisini insanların yanına götürdüm,

'Beni oturtun!' dedi, biz de kendisini oturttuk. Orada şunları söyledi:

'Ey insanlar! Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve sdiem) şöyle dediğini duymuştum:

"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra iki rekât namaz kılar ve bunu eksiksiz olarak tamamlarsa, Allah ona istediğini hemen (dünyada) ya da daha sonra (âhirette) mutlaka verir." Ebû'd-Derdâ sözüne şöyle devam etti:

'Ey İnsanlar! Sakın namazda (kıbleden) başka tarafa dönmeyin. Zira başka tarafa dönenin namazı kabul olmaz. Nafilede bunu yaptıysanız farzda mutlaka dikkat edin yapmayın!'[52]

822/1692-Ka'b b. Ucre'den[53]

Rasûlullah (Saitaiiahu aieyiv w seiiem) mescidde yanıma getdi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki:

"Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarını kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın." [54]

823/1693-Ka'bb. Ucre'den[55]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sdlem) şöyle dedi:

"Bir kul evinde temizlenir (abdestini alır), sonra sadece namaz kılmak İçin dışarıya çıkarsa o kişi namazını bitirinceye kadar kesinlikle namazda sayılır. Biriniz namazdayken ellerinin parmaklarını birbirine kenetlemesin!" [56]

Açıklama

Namazda bazı hareketler vardır ki farklı şekillerde namaza tesir eder. Kimisi namazı bozarken, kimisi de namazdaki mekruh fiillerden sayılır:

1-Sağa sola yönelmek/bakmak (iltifat) hadislerde geçtiği gibi namazın sevabından önemli bir kısmını, belki de hepsini şeytanın alıp kaçtığı andır. Namazda insan bir nöbetçi dikkatiyle durması gerekir. Sağa sola bakıp dikkatini dağıttığı anda şeytan onun sevabını alır ve gider. Ayrıca Allah bu kula yönelmişken ondan sarf-ı nazar eder, kendi haline bırakır.

§ Namazda sağa sola yönelmek/bakmak Cumhur ulemaya göre mekruhtur Ancak bir ihtiyaç varsa göğsünü kıbleden çevirmemek şartıyla bakmasına izin verilmiştir. Zira göğsünü kıbleden çevirmek namazın bozulmasına sebeptir. İhtiyaç anında başı çevirme ile ilgili rivayet:

Sehl b. Hanzale'den (Radıyallahüanh);[57]

Sabah namazı için kamet getirildi. Rasûlullah dağ tarafindaki yoîa bakarken namaza başladı.

-Ebû Davud ekledi: Dağ yoluna Rasûlullah etrafi kolaçan eden bir süvari göndermişti, (onu bekliyordu) [58]

Namazda arkaya bakmak ya da göğsü kıbleden çevirmek namazı bozar. Bu konudaki rivayet:

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima): [59]

Hz. Peygamber namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) [60] bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.

§1. Ebû Hanife ve Şafiî'ye göre secde mahalline bakmak müstehabdır. İ. Malik'e göre ise kıble tarafına bakmak müstehabdır. Bu konuda herhangi bir nas bulunmamaktadır, ancak bütün müçtehidlerin ittifakla kabul ettiği şey namaz kılanın ön tarafa bakması sünnettir, sağa ve sola bakması mekruhtur. Bazı alimler de namaz kılan kişinin kıyamda ön tarafa, rükûda ayaklarına ve secdeye giderken secde mahalline ve otururken de kucağına bakmasının daha uygun olduğunu belirttiler.[61]

2-Namazda tebessüm etmek namazı ittifakla bozmaz, ancak namazda gülmek namazı ittifakla bozar. İbn Münzir bu konuda icmaın olduğunu belirtti. Ancak gülmenin abdesti de bozduğu konusunda ihtilaf vardır:

a-Hanefilere göre kendisi duyacak şekilde gülenin namazı bozulur, kahkaha şeklinde başkasının da duyacağı şekilde gülmekle de abdesti bozulur, namazın iade edilmesi gerekir. [62]

Bu mezhebin delili bazı rivayetlerdir. Zeylaî (v.762/1361) bunları incelemiş ve iki guruba ayırmıştır:

Müsned olan rivayetler: Ebö Musa el-Eş'âri, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Enes, Câbir ve İmran b. Husayn gibi sahabilerden gelmektedir, hepsi zayıftır.

Mürsel rivayetler: Ma'bed el-Cüheni, Ebu'l-Âliye, İbrahim en-Nehâi, Hasan-ı Basri'den gelmektedir. Bu mürsellerden sadece Ebu'l-Aliye'nin kendisinden gelen mürsel rivayet sahih, diğerleri zayıftır. [63]

ŞHanefi mezhebinde genel kurallara aykırı olmadıkça zayıf hadisler ve tabiûnun mürsel rivayeti eriyle amel edilir.

b-Cumhura göre ise kahkahayla gülmek ile abdest değil namaz bozulur, ancak bu kişin abdest alması müstehabdır.

Bu konudaki rivayetler zayıftır. Namaz dışında gülmek abdesti bozmaz ki, namazda gülmek abdesti bozsun. [64]

3-Namaza giderken, mescitte namaz vaktini beklerken ve namaz kılarken parmaklan çıtlatmak ya da kenetlemek mekruhtur, ancak namazı bozmaz. [65]

Namazda Göğe Bakmak, El île İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek

824/1694-Enes b. Mâlik'ten iRadıyaiiahuanh)'[66]

Hz. Peygamber (SailaUahü aleyhi ve seüem) şöyle dedi:

"Bazı kişilere ne oluyor da namazlarında gözlerini (göğe) dikiyorlar."

Bu konuda Peygamberimiz ağır konuştu ve sonra şöyle dedi:

"Ya bundan vaz geçerler ya da gözlerinin feri (gücü) alınır." [67]

825/1695-Ebü Hüreyre'den [68]

(Peygamberimizden (Saiialiahu aleyhi ve sellem) benzeri nakledildi..,) [69]

826/1696-Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'dan,[70]

Rasûlullah'ın bir sahabisinin (Radıyaüaha anh) kendisine naklettiğine göre: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:

"Sizden biri görme gücünün alınması (tehlikesi) sebebiyle namazdayken gözlerini göğe dikmesin!" [71]

827/1697-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh): [72]

Hz. Peygamber (Saiküiahu aleyhi ve seikm) şöyle dedi: "Sizden biri namazdayken başını göğe kalırdığında görme gücünün kendisine geri dönmemesinden/verilmemesinden korkmaz mı?" [73]

Açıklama

Namazda gökyüzüne bakmak Rasûlullah tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca ağır tehditler/cezalar ile konunun önemine dikkat çekilmiştir. Çünkü namazda dönülmesi ve bakılması gereken mahal kıbledir, gökyüzü değil. Bu konuda icma' vardır.

Namazda başın gökyüzüne çevrilmesinin yasaklanma hikmeti olarak, namaz sırasında meleklerin yukarıdan inmesi ve bunların görülmesi durumunda şuasından dolayı gözlerin kör olma ihtimali de nakledildi. [74]

Duada başın gökyüzüne çevrilmesinin cevazında ihtilaf edildi. Kadı Şureyh mekruh görürken. Cumhur ulema caiz olduğunu ifade ettiler. Çünkü namazın kıblesi Kabe olduğu gibi, duanın da kıblesi gökyüzüdür, bu nedenle ellerin içi gökyüzüne çevrilir.[75]

828/1698-Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiaha anh): [76]

İnsanlar ayrı ayrı halkalar halinde dururlarken Rasûlullah aleyhi ve seiiem) mescide girdi. Şöyle dedi:

"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum,"

İnsanlar (namazdaki selamda) ellerini kaldırırlarken Rasûlullah mescide girdi. Şöyle dedi:

"Onlar ellerini hırçın atların kuyrukları gibi kaldırıyorlar/oynatıyorlar.

Namazda sakin olun!" [77]

Açıklama

Câbir b. SemUradan (RadıyaUahU anh) başka tarikle gelen rivayette yukarıdaki iki konu daha açık olarak nakledildi, ayrıca saflarla ilgili bir başka olay da haber

verildi: Bu üç olay:

1- Namazda selam verirken elle işaret ediliyordu ve Rasûlullah bunu yasaklayıp, sağa ve sola bakarak es-Selâmü aleyhim ve rahmetullâhi veberakâîühû demek yeterlidir.

Câbir b.. Semüra'dan (Radıyallahü anh):[78]

Rasûlullah ile beraber namaz kıldığımızda, ellerimizle (işaret ederek): 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullâh, -Seİâmü aleyküm ve rahmetullâh1 demiştik. (Râvi göstermek için) eliyle de iki tarafına işaret etti. Rasûlullah bunun üzerine:

"ellerinizle neye işaret ediyorsunuz? Niye etlerinizi hırçın atların kuyruğu gibi oynatıyorsunuz? Namazda sükûnet içinde olun. Herbirinizin ellerini dizlerine koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir."

2- Rasûlullah insanların mescitte halkalar halinde ayrı ayrı durmasını tefrikaya düşerler korkusuyla tenkid etmiştir. Çünkü Müslümanların birlik halinde bulun-maları ve beraber hareket etmeleri asıldır; [79]

3- Bu rivayette üçüncü olarak geçen olay farz namaza duruş şeklidir. Bu duruşta safların birinci saftan itibaren arkaya doğru düzgün bir şekilde yapılması emredilmekte ve meleklerin saf biçiminin bu şekilde olduğu haber verilmektedir.

Müslim'deki farklı tarikle gelen rivayet bunu açıklamaktadır. Bu rivayetin saf ile ilgili kısmı:

...Rasûlullah yanımıza geldiğinde bizi ayrı ayrı halkalar halinde gördü ve şöyle dedi:

"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum."

Sonra Rasûlullah yanımıza geldiğinde şöyle dedi:

"Meleklerin, Rableri katında saf tutmaları gibi saf tutmaz mısınız?" Biz:

'Melekler Rableri katında nasıl saf tutarlar?" deyince o şöyle dedi: "Önce ilk safları tamamlarlar ve safta düzenli dururlar.[80]

829/1699-Abdurrahman b. Şibl el-Ensârî'den (Radtyat!ahüanh); [81]

Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seUem) namazda üç şeyi yasakladı:

Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).

§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah'tan tSaUaüaha aleyhi ve seüem) (namazda) üç şeyi yasakladığını duydum:

Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).[82]

Açıklama

Rasûlullah efendimiz namazların huşu içinde kılınabilmesi için bazı şeylere dikkat etmemizi istemektedir

1- Namazı hızlı kılmamak gerekir. Hızlı kılanın ve tadil-i erkana riayet etmeyenin hali bu rivayette karga gagalamasına, Müsned Trc. 817/1687 noiu rivayette ise horoz, gagalamasına benzetilmiştir. Namaz çok önemli bir ibadet olup,,bu sırada Allah kuluna teveccüh ettiği için kulun da namazını güzei kılması gerekir. Bu konuyu Peygamberimiz çeşitli vesilelerle ifade ederek Müslümanların dikkatini çekmiştir. Namazda tadil-i erkân Cumhura göre farzdır; rükû ve secdelere, kıraat ve kıyam gibi fiillere dikkat edilmediği ve özen gösterilmediği takdirde namazın batıl olma tehlikesi vardır.

2- Namazda oturuş diz çökerek olmalıdır, çünkü bu kulluğun bir ifadesidir. Ama bu rivayette geçtiği gibi yırtıcı hayvan oturuşu, Müsned Trc. 817/1687 nolu rivayette ifade edildiği gibi köpek oturuşu bu mantığa aykırıdır. O hayvanların oturuşu; arka ayaklarını/dizlerini dikip kalçaları üzerine oturmak ve ön ayaklarını da yere koymak şeklindedir. Ayrıca kalçanın yere konması şeklindeki oturuşun Yahudilere has olduğu ve onlara muhalefet edilmesi gerektiği de bazı alimler tarafından ifade edildi.

§Namazda otururken kalçanın yere konmasının cevazında ihtilaf edildi:

1- Ebû Hüreyre ve Katade gibi zatlara göre mekruhtur.

2- Ibn Abbas'a göre ise böyle oturmak da sünnete uygundur. Tavus ve Atiyye el-Avfi ise Abadile denilen sahabileri (Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'i) böyle otururken gördüklerini naklettiler.

Ebû Amr ise Abdullah b. Ömer'in bir rahatsızlığından dolayı böyle oturduğunu, aslında bunun sünnet olmadığını belirtti. Diğer sahabilerin de böyle bir özür sebebiyle oturdukları ihtimaii bulunmaktadır.[83] Zaruret olmadıkça böyle oturma-mak en güzeli ve hadislere en uygunudur.

3- Bir kişinin camide devamlı bir yeri kendisine tahsis etmesi de yasaklanmıştır. Çünkü mescitler Allah'ındır, böyle bir tahsiste özel mülkiyet/sahiplenme anlamı vardır. Ayrıca bu kişi değişik yerlerde namaz kılmayı terk ederek kıyamette bu yerlerin kişi lehine şahitlik yapması nimetinden de mahrum kalacaktır. [84]

Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırlarken Namaz Kılmak

830/1700-Abdullah b. Erkam'dan (Radıyaüa anh):[85]

Kendisi hacdaydı, arkadaşlarına ezan okuma ve kamet ile birlikte namaz kıldırıldı. Bir gün namaz için kamet etti ve dedi ki: Biriniz namaz kıldırsın, ben RasûSullah'ın (Saiiaüahıı aleyhi ve setum) şöyle dediğini duydum:

'Sizden biri tuvalete gitmek ihtiyacı duyarsa ve namaz kameti de yapıldıysa o kişi tuvalete gitsin!'[86]

831/1701-Ebû Ümâme'den (RadıyallaManh)[87]

Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle derken işittim:

"Biriniz tuvalete daraldığı halde namaza gelmesin/başlamasın, bir eve izinsiz girmesin ve cemaati bırakıp duayı sadece kendisine edecekse başkalarına imamlık yapmasın!"

§Diğer rivayette şunu ekledi: "...Kim böyle yaparsa onlara (cemaate) ihanet etmiş olur." [88]

832/1702-Hz. Âişe'den (Radıyauahü anha):[89]

Rasûluîlah'ı (Sallaiiahaaleyhi ve seüem) şöyle derken işittim: "Yemek hazır olduğunda, büyük ve küçük tuvaleti kendisini sıkıştırdığında kimse namaz klimasın!" [90]

833/1703-Hz. Âişe'den (RadtyallahUanha): [91]

Rasûlullah'ı (Sallallahaaleyhivesellem) şöyle derken işittim:

"Akşam yemeği konulsa ve bu sırada da namaz vakti gelse önce yemeğe başlayın/onu yeyin!"

§(Râvi) Vekî: Akşam yemeği hazır olduğunda, şeklinde nakletti.

§(Râvi Süfyan) İbn Uyeyne akşam yemeği konuldu zaman, şeklinde nakletti. [92]

834/1704-Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemiz'den (Radıyallahü anha).[93]

Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"Biriniz uyukladığmda[94] uykunun (tesiri) geçinceye kadar uyusun! (Çünkü) bu kişi uyuklarken namaz kılarsa istiğfar etmeye yöneldiğinde kendisine karşı saçmalamaya/sövmeye başlayabilir." [95]

Açıklama

Uyuklama ve hükmü ile ilgili hadis bir sonraki rivayetin açıklamasında gelecektir. Yukarıdaki rivayette yesubbü kelimesi geçmektedir. Burada sövmek

manasına değil, sadece kötü ve alçaltıcı söz anlamında kullanılmıştır. İstiğfar ederken Allahümmeğjİr şeklinde ğaym'(^) ile okunan kelimeyi uyuklarken ayın (^) ile Allahümme'firlî şeklinde söylerse mana af islemekten çıkar, kişinin kendisini kötülemesi ve alçaltilmasmı istemesi, anlamına döner. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir, önemli olan namaz kılarken huşu içinde olmaktır ve namazda uyuklayan insanın da huşu sahibi olmadığı kesindir. [96]

835/1705-Enes b. Mâlik'ten {Radıyaliahu anh):[97]

Rasûlullah (SallallahUaleyhi vesettem) dedi ki:

"Biriniz namaz kılarken uyuklarsa namazı bıraksın ve ne dediğini bilinceye (uykusu açılıncaya) kadar uyusun!" [98]

Açıklama

Uyuklarken namaz kılmak mekruhtur. Çünkü bu kişi namaz kılarken* Allah'ın huzurunda olduğu için ne yapttğınt bilmesi ve düzgün hareketler yapması lazımdır. Hatta hadisle geçtiği gibi istiğfar edeceğim, derken kendisine sövebilir, saçma sapan sözler söyleyebilir. El ve ayağıyla da ne yaptığını bilemez.

Az olan uyuklamanın abdesîi bozmadığı konusunda alimler ittifak ettiler. Sadece Müzenî'ye (v.264/877) göre bu durumda abdest bozulur. [99]

Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal),
Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin
Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (İsbâl) Namaz Kılmak

Bazı giyim şekilleri namazda yasaklanmışta. Bunlar:

1-İştimâl Eiier İçerde kalacak şekilde bir kumaşa bürünmektir. [100]

2-Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. [101]

3-İsbâl Elbisenin uçlarını yere salmak, yerde sürünmesi İçin sarkıtmaktır. [102]

Namazda yasaklanan istimal ve sedl şeklindeki'giysiler insanın hareketini engellemektedir, rükû veya secdeye gidildiğinde ya da eller kullanıldığında avret mahallinin açılma tehlikesi vardır. Ayrıca Allah'ın huzurunda olan insanın düzgün ve normal olarak giyinmesi gerekir. İsbâl şeklindeki giyside ise, zaruret yokken elbisenin uçları yerde süründüğü için kibir alâmeti kabul edilmiştir. Yürürken yerde sürünen elbise uçlarının yerdeki necasetleri de toplayacağı unutulmamalıdır.[103]

836/1706-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaliahu anh): [104]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki giysiye ve iki akdi (sözleşmeyi) yasakladı:

Yasaklanan iki akid: Münâbeze ve mülâmesedir.

Yasaklanan iki giysi ise: Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymek ve avret yerlerinin örtünmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir. [105]

Açıklama

Peygamberimiz cahilİyede uyguianan iki sözleşmeyi yasaklamıştır. Bunlar:

1-Münâbeze Müşteri ya da satıcı tarafından atılan malın satışının bağlayıcı olmasıdır, iki taraftan birisi der ki: 'Ben bu dükkandaki mallardan sana attığımı alıyorum (ya da satıyorum).[106]

2-Mülâmese Mala dokunma ile gerçekleşen ve bağlayıcı hale geien satıştır. Müşteri ya da satıcı tarafından: 'Dokunduğum malda satış geçerlidir şeklinde olur. [107]

Bu şekildeki satışta kavga çıkma (münazaa) ve kandırılma (gabn) ihtimali olduğu İçin ve sözleşmenin ciddiyeti de bulunmadığı için yasaklanmıştır.

§Cahüiyede uygulanan iki tür giyinme şekli de yasaklanmıştır: 1-îştimâl (ju^-iVi): Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymektir. [108] Bu giysi ile İnsan rahat edemez ve yürüyemez. Ayrıca hareket ederken avret mahallinin açılma ihtimali vardır. Müsiümanın bu gibi komik hallere düşmesini Peygamberimiz istememektedir.

Avret yerlerinin örtülmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir ki bunda da aynı tehlike ve gülünç duruma düşme söz konusudur. [109]

837/1707-Ebû Hüreyre'den (Radtyaüaha anh). [110]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elbiseyi eller içerde kalacak şekilde giymeyi (sedl) yasakladı, yani namazda.

NOT: Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. [111]Bu giyim şeklinde de ciddiyet olmadığı için yasaklamıştır. [112]

838/1708-Atâ b. Yesar, Hz. Peygamber'in ashabından olan bir kişiden (Radıyallahü anh) nakletti: [113]

Rasûlullah (Satiallaha aleyhi ve settem), izannı yere sarkıtarak namaz kılan adama şöyle dedi:

"Git ve abdest al!"

O adam gitti, abdest aldı ve döndü. Rasûlullah ona:

"Git ve abdest al!" dedi.

Adam tekrar gitti, abdest aldı ve döndü. Sonra birisi Rasûlullah'a:

'Sana ne oluyor, ey Allah'ın Rasûlü! Sana ne oluyor ki (önce) adama abdest almayı emrettin, sonra da sustun (açıklama yapmadın)' deyince Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"O, izannı yere sarkıtarak namaz kılıyor. İzzet ve celal sahibi Allah, izarınt sarkıtarak (kibirle) namaz kılanın namazını kabu! etmez." [114]

Açıklama

RasûluİlAh'ın yaşadığı toplumda elbisenin/izarın yere sarkıtılması ve bu şekilde toplumda dolaşılması kibir alâmeti sayılırdı. Allah kibirlileri, özellikle kibirle namaz kılanları sevmez, çünkü kibir kulluğa aykırıdır. Bu rivayetteki şahıs abdesti bozucu bir hareket yapmadığı halde Peygamberimiz onun abdest almasını istedi, ikinci defa da bunu emretti. Bunun nedeni o kişinin düşünmesi ve hatasını bulmasıydı. Ancak adam bunu anlamayınca Peygamberimiz kendisi açıklama yapmak zorunda kaldı.

§Namazda ve namaz dışında elbisenin kibirle yerde sürünmesi İmam Âzam, Şafiî ve diğer müctehidlere göre mekruhtur. İmam Malik ise namazda caiz olduğunu, ancak kibir alameti olarak o elbise ile yürümenin caiz olmadığını belirtti. Bu konuda alimlerin görüşleri birbirine yakındır.[115]

839/1 709-Hz. Aişe'detl (Radtyallahii anha)[116]

Hz. Peygamber (SaUaüam aleyhi ve seUem) nakışları olan bir elbise ile namaz kıldı. Namazı bitirince şöyle dedi:

"Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti. Bunu Ebû Cehm'e götürün, bana da EnbİcÂn yapımı elbiseyi getirin!"

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) nakışlı bir elbisesi vardı. Onu Ebû Cehm vermiş, Hz. Peygamber'den de Enbicân yapımı elbiseyi almış ve şöyle demişti:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu nakışlı elbise Enbicân yapımından daha hayırlıdır/iyidir.' Rasûlullah şöyle dedi:

"(Ancak) ben namazda onun nakısına bakıyorum (beni meşgul ediyor)." [117]

Açıklama

Rivayette hamtsa kelimesi geçmektedir. Harhîsa; yünlü olan kaliteli ve ince bir elbise türüdür ki[118] o dönemde Peygamberimiz'e Ebû Cehm hediye etmiştir. Ancak elbisenin nakışları Peygamberimiz'i namazda meşgul edince, Peygamberimizi bu elbiseyi acele ile gönderdi ve kalın, daha az kaliteli, ama nakışsız olan Enbicân yapımı elbiseyi istedi. [119] Peygamberimizin nakışlı elbise yerine Enbicân yapımı elbiseyi istemesinin nedeni hediyeyi reddetme şeklindeki yanlış anlaşılmayı önlemek İçindir.

Enbicânî elbise; nakışsız yün elbise demektir ve Şam bölgesindeki Enbicân denilen yere nispet edilmiştir. [120]

Namaz kılarken secde mahalline/kıbleye bakmak müstehabdır, başka şeylerle uğraşmak huşûa aykırıdır.

Rivayette geçen sahabi Ebû Cehm'in adı, Âmir b. Huzeyfe b. Ganim el-Kureşî'dir. [121]

840/1710-İbn Sirin'den:[122]

Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve sdiem) kadınların bürgül eri/ç arş afi arı[123] ile namaz kılmayı (erkeklere) mekruh gördü.

§Katâde dedi ki: Bunu bana Kesir (ya da Abdurabbih, ki burada râvi Hemmam, Katâde'nin şeyhinde şüphe etti), Ebû Iyaz yoluyla Hz. Aişe'den

(Radıyallahü anha) nakletti."

'Hz. Peygamber üzerinde, Aişe'ye ait yünden çarşa[124] olduğu halde namaz kıldı, halbuki (yatarken) o çarşafın bir kısmı (hayızlı olan) [125]Aişe ve bir kısmı da Hz. Peygamber üzerinde olurdu." [126]

Açıklama

Yukarıdaki iki rivayet birbirine aykırı görülmektedir. Ancak bu haberleri aynı konuda gelen diğer rivayetlerle beraber düşündüğümüzde tenakuz olmadığı ortaya çıkar.

1- Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.

2- Kadınların kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.

3- Bu çarşaflar hayızlı kadın tarafından kullanılıyorsa temiz olan kısmı ile namaz kılınabilir.

ŞYukarıda geçen birinci rivayette Peygamberimiz bu konuda dikkatli olunmasını istemektedir. Birçok kişinin söz konusu çarşafın temizliğine dikkat etmemesi nedeniyle bunlarla namazı mekruh görmüştür. Ancak ikinci rivayette geçtiği bu çarşaflar temiz olsa, onlarla namaz kılmak caizdir. İkinci rivayetin başka tariklerle gelen lafızlarında hayızlıyken kaydı bulunmaktadır.[127]

841/1711- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) [128]

Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve setiem) mescitte kıble tarafında bir balgam gördü. (Bir dal parçası ile) [129] onu sıyırdı/attı ya da eliyle onu sildi. Sonra insanlara yöneldi, onlara kızdı ve şöyle dedi;

"İzzet ve celâl sahibi Allah sizden biri namazdayken sizin yüzünüze döner. Biriniz namazda iken kıble tarafına balgam atmasın!"[130]

842/1712- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü unh).[131]

Allah'ın Peygamberi (Satuuiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Sizden birisi namazdayken Rabbine yönelmiştir/ona yalvarmaktadır. (O hâide kimse öne tükürmediği gibi) sağına da tükürmesin!"

(Râvi) İbnCa'fer ekledi: "Önüne ya da sağına tükürmez/tükürmesin. Ancak (zor durumdaysa) soluna ya da ayaklarının altına tükürüğünü bırakabilir." [132]

843/1713-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh)[133]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) kıble tarafında bir balgam (atılmış) gördü. (Râvi bir keresinde de: 'Onu sildi' şeklinde nakletti). Kalktım ben de (kalanı) sildim. Sonra Peygamberimiz şöyle dedi:

"Sizden biri namazda iken yüzüne balgam atılmasını ya da yüzüne tükürülmesini İster mi? Biriniz namaz kılarken ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin! Fakat (zor durumdaysa) sol tarafa ayağının altına bunu bıraksın. Bunu yapma imkanı da yoksa onu elbisesinin (kenarı) ile şöyle alsın!" [134]

Açıklama

Peygamberimiz'in karşılaştığı insanların bir kısmı eğitimsizdi. Özellikle çölden gelenler kaba yapıları yanında, temizliğe dikkat etmemeleri ile biliniyordu. O günkü şartlarda mescid kumluktu ve herhangi bir sergi de bulunmamaktaydı. Kumluk olmasına rağmen Peygamberimiz mescidin temiz tutulmasını ister, balgam ve tükürük gibi maddeleri bazen bizzat kendisi temizler, yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi insanları uyarır, bazen de onları kıyametteki kötü son ile korkuturdu/uyarırdı:

Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:

"Kim kıble tarafına tükürürse kıyamet günü bu tükürüğü iki gözünün (kaşının) arasında olduğu hâlde gelir.[135]

Ayrıca Rasûlullah, imamlık yaparken tüküren kişiyi görünce; onu bir daha imam yapmayın, diye uyarmıştı.

Mescidde görülen balgam ya da tükürüğün yok edilmesini emretmişti. Hattâ bu temizliği hasene (sevap/iyilik) olarak nitelemişti. [136]

Peygamberimiz özellikle kıble ve sağ tarafa tükürülmeme üzerinde durmakta ve insanları uyarmaktadır. Sol tarafa tükürülmesi ile ilgili ruhsatı o günkü şartlarda anlamak doğru olur. Eğitimsiz bazı çöl insanlarının tükürme problemlerini asgariye indirme ve kumluk olan zeminde onun yok edilmesini emretmekteydi. Bu şekildeki olayla ilgili rivayetler fazla bulunmamaktadır, bundan birkaç olay üzerine Peygamberimiz'in onları uyardığı anlaşılmaktadır. Bugün için mescidde öksürük vb. Sebeplerle önlenmesi mümkün olmayan balgam ve sümüğün yok edilmesi, yere düşerse onu temizlemek ya da mendil içine alıp dışarı atmak şeklinde anlaşılır. Önemli olan, mes-cidlerin temiz tutulmasıdır, her dönemin kendisine göre temizlik şekli vardır.

Allah mekândan münezzehtir. Burada kıble tarafında şeklindeki izafet kıblenin önemine yapılan bir vurgudur.

Rasûlullah bu insanların her şeyleriyle ilgilenmiş ve toplumu rahatsız edecek konularda onları eğitmiştir. Bu eğitim burada tükürük vb. pisliklerin temizliği ile İlgili görülürken başka yerde soğan ve sarımsak yiyenlerin mescidlere gelmemelerini istemesi şeklinde tezahür etmektedir. [137]

844/1714-Ziyad b. Subeyh/Sabîh el-Hanefî'den:[138]

Ben Kabe'ye doğru namaz kılıyordum, yanımda da bir ihtiyar vardı. Namazı (biraz) uzattım ve elimi böğrüme koydum. (Yanımdaki) ihtiyar eliyle göğsüme azımsanmayacak şiddette vurdu. Kendi kendime:

'Bendeki hangi şey onu buna sevk etti[139]dedim.

Namazı aceleyle bitirdim. Baktım ki bir köle arkasında oturuyor.

Ben:

'Bu ihtiyar kim?' deyince o köle şöye cevap verdi:

'Bu Abdullah b. Ömer'dir.'

Ben de Abdullah b. Ömer namazını bitirinceye kadar yanında oturdum ve sonra dedim:

'Ey Ebû Abdurrahman! Bendeki hangi şey seni buna sevk etti?' Abdullah:

'Sen şu (elini böğrüne koyan) kişi misini'

Ben:

'Evet.'

Abdullah:

'Bu (hareketin), namazda haç(a benzemekitir.[140] Rasûlullah bundan len ederdi? [141]

845/1715-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahüanlı) [142]

Namazda ihtisar (elleri böğürlerine koymak) yasaklandı.

§(Râvi Yezid b. Harun) ekledi: Biz bunu (rivayeti aldığımız) Hişam'a sorduk:

'İhtisar nedir?'

O şöyle dedi:

'Namaz kılarken kişinin ellerini böğürlerine koymasıdır.'

Hişam'a, bunu Hz. Peygamber'den mi naklediyor, diye sorduk. O da başıyla 'evet' işareti yaptı. [143]

Açıklama

İhtisar elleri böğürlere koymaktır. [144] ki yukanda geçen hadiste Rasûlullah namazda yasaklamıştır.

Namazda ihtisarın hükmünde ihtilaf edildi:

1-Zahirilere göre haramdır.

2-Diğer müctehidlere mekruhtur.

İhtisarın namazda haram kılınmasının sebebi konusunda farklı görüşler nakledildi:

1-İbn Abbas ve Tirmizi'ye göre burada şeytana benzeme vardır.

2-Hz. ÂİŞe'ye göre burada Yahudilere benzeme vardır.

3-Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'den gelen rivayetlere göre bu, cehennemliklerin istirahat şeklidir.

4-İbn Ebî Safra'ya göre Mütekebbirlere benzeme vardır.

5-HattabİŞye göre musibete uğrayanlara benzeme vardır.

6-Yıkarıdaki rivayette ise haça benzetilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[145]

Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek

846/1716- Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den (Radıyatlah anh) [146]

Rasûlullah (SaüaUahu aleyhi ve sellem) Benî Mustalık (savaşı için) yola çıktığında beni (bir iş İçin) göndermişti. (İşi bitirip) döndüm, Rasûlullah devesi üzerinde namaz kılıyordu. Kendisine (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Sonra tekrar (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Onu okurken ve (bineği üzerinde) başı ile ima ederken dinledim. Namazı bitirince şöyle dedi:

"Seni gönderdiğim (o işi) ne yaptın? Namaz kılmam sana cevap vermeme mani oluyordu."

§Aynı râviden farklı yolla gelen rivayet:

Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve nitem) beni bir iş için göndermişti. Sonra kendisine yetiştim ve selam verdim. Eliyle işaret etti, namazı bitirince de beni çağırdı ve şöyle dedi:

"Sen bana namazdayken selam vermiştin...1' Rasûlullah o anda doğuya yönelmişti.

NOT: Bu rivayette namaz kılan birisine selam vermenin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda namaz kılan el işareti ile cevap verir.

Binek üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Zaruret olmadıkça binek üzerinde farz namaz kılınmaz.

ŞBenû Mustalık savaşı h. 6. yılın Şaban ayında gerçekleşti. Bu kabile Rasûlullah ve ordusunu yok etmek için toplanmıştı. Bu konudaki tafsilat Kitabu's-Siyer'in Gazevût bölümünde gelecektir.[147]

847/1717- Câbir b. Senıüra'dan (Radıyaiiahü anh)[148]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Eliyle (namazda) öne doğru eğildi/meyletti. Namazı bitirincebir topluluk bunun sebebini sordu. O şöyle dedi:

"Şeytan beni namazda meşgul etmek için üzerime ateş parçaları (kıvılcımları) atıyordu. Ona (doğru) meylettim/yakalamaya çalıştım. Eğer tutabilseydim benden kurtulamazdı, hatta o, mescit direklerinden bir direğe bağlanırdı da Medinelilerin çocukları onu görürdü.[149]

Açıklama

Bu rivayette Peygamberimiz kendisini meşgul eden ve namazdaki huşûunu bozmaya çalışan şeytana karşı mücadele etmekte ve eliyle işaret etmektedir. Zaruret olduğunda bu gibi hareketler mekruh değildir.

Bu şekildeki bir olay Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahüanh) da nakledilir:

Ebu'd-Derdâ'dan:[150]

Bir keresinde Resûluliah namaza kalktı. Şöyle dediğini işittik:

"Senden Allah'a sığınırım."

Sonra da üç kere:

"Seni Allah'ın lânetiyle lanetliyorum" dedi ve sanki bir şey yakaiıyormuşca-sına elini uzattı. Namazı bitirince:

'Ey Allah 'm Resulü! Senden bugün daha Önce hiç söylemediğin bir şey işittik. Ayrıca ellerini de açtığını gördük?' dedik. O şu cevabı verdi:

"Allah'ın düşmanı olan iblis, yüzüme atmak için ateşten bir afev getirdi. Ben de ona, üç kere: Senden Allah'a sığınırım, dedim, Sonra da: Seni Allah'ın eksiksiz lânetiyle lanetliyorum, dedim, geri çekilmedi, üç kere tekrarladım. Sonunda onu yakalamak istedim. Vallahi kardeşim Süleyman'ın duası olmasa idi, bağlı olarak sabaha ulaşacak ve Medine'nin çocukları onunta oynayacaklardı."

§Hz. Süleyman'ın duası, başkasına verilmeyen büyük bir mülkün sadece kendisine verilmesidir:

Allah Teâlâ buyurdu:

"(Süleyman;) Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz Sen, daima bağışta bulunansın, dedi.

Bunun üzerine biz de, istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgâr, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanlar, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.

İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut, hesap yok, dedik."

Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır." (Sad, 38/35-40)[151]

848/1718-Rasûluilah'ın sahabisi Suheyb'den (Radıyaliakuanh):[152]

Yapılması Mekrun ve Rasûlullah (Seutaiiahu aieyiü ve seitem) namaz kılarken yanına uğradım ve selam verdim, selamı işaretle aldı/cevap verdi.

(Râvi) ekledi: Bilemiyorum, ancak parmağıyla işaret etmişti.[153]

849/1719-İbnÖmer (Radıyaiiahuanimma) anlattı:[154]

Bilâl'e:

'Rasûlullah (Saikutahu aleyhi ve seiiem) namazdayken kendisine selâm verdiklerinde nasıl cevap verirdi?' deyince o şöyle dedi: 'Eliyle işaret ederdi.'[155]

850/1720- Enes b. Mâük'ten (Radıyaitahaanh):[156]

Hz. Peygamber (Sailaikıhü aleyhi ve sellem) namazda işaret ederdi.[157]

851/1721-Yezîd b. Keysân'dan:[158]

Salim b. Ca'd namaz kılarken (yanma gelmek için)[159] ondan izin istedi. (Anlatmaya şöyle devam etti;)

Bana teşbihle (Sübhanallah diyerek)[160]cevap verdi. Selam verince de şöyle dedi:

'Erkeğin izni namazdayken teşbihle, kadının izni de el çırpmakla olur.'[161]

852/1722 (Z.)-HZ. Ali'den {Radtyallahü anh):[162]

Ben Hz. Peygamber'in (SaliaHaha aleyhi ve seiup) yanma gelir ve (girmek içi n) izin isterdim. Eğer namazda ise Sübhanallah derdi (teşbihle izin verirdi), namaz dışında ise (sözlü olarak) izin verirdi.[163]

853/1723-Câbir b. Abdullah'tan [164]

Hz. Peygamber'in (SaiMiaha aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Şeytan bana namazımdan bir şey unutturursa erkekler Sübhanafiah desin, (onlar uyarmazsa) kadınlar el çırpsın." [165]

854/1724-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den [166]

Hz. Peygamber (SaiiaUaha aleyhi veseiiem) şöyle dedi:

"Namazda kişinin başına bir şey geldiğinde (uyarmak için) Sübhanaltah desin. (Bu durumda) kadınlar için el çırpma, erke*kler için teşbih geçerlidir (caizdir)." [167]

855/1725-Ebû Hüreyre'den [168]

Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"(Namazda birini uyarmada) erkekler için teşbih, kadınlar için et çırpma geçerlidir (caizdir)." [169]

Namazda Allah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak

856/1726-Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr babası (Abdullah b. Şihhîr)'dan (Radıyalkıhü anh) nakletti: [170]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılarken yanına geldim, göğsünde tencere(deki su) kaynaması gibi bir kaynama (sesi) vardı.

§(RâviJ başka yolla gelen rivayet:

Rasûlullah'ı gördüm, ağlamaktan dolayı göğsünde tencere kaynaması gibi bir kaynama sesi vardı. [171]

857/1727-Hz. Âişe'den (Radıyaüahü anha)[172]

Rasülullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seîlem) (yakalanıp da vefat ettiği en son hastalığında) benim odama geldiğinde şöyle dedi:

"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!" Hz. Aişe dedi ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir gözyaşlarına sahip olamayan ince kalbli/hassas bir adamdır. O, (şimdi) Kur'ân okurken ağlar, babamdan başkasına emretseniz.

(Hz. Aişe anlatmaya şöyle devam etti;)

Rasûlullah'ın makamına geçecek ilk kişi olan Ebû Bekir(in ağlaması) nedeniyle insanların günaha girmesinden hoşlanmayarak böyle dedim. Bunları iki ya da üç kere tekrarladım. Her seferinde Rasülullah şöyle dedi:

"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın! Gerçekten sizler Yusuf (Peygamberin) yanındaki kadınlar (gibisiniz, duygusal davranırsınız).[173]

Açıklama

Yukarıda zikredilen hadislerden namazda ağlamanın namazı bozmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak bu ağlamanın Allah korkusu ya da huşu' ile kayıtlanma şartında ihtilaf edildi:

1-Hanefi mezhebine göre, namazda Allah korkusu ya da huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Bir ağrı ya da başına gelen bir musibet sebebiyle ağlarsa namazı bozulur. [174]

2-Malikilere göre, namazda Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Ama bunlar dışında dünyevi bir sebeple ağlarsa bakılır: Eğer sessiz ağlarsa beis yoktur. Ama sesli ağlarsa bilerek (amden) olduğunda azı ya da çoğu namazı bozar, sehven olursa azı namazı bozmaz, çoğu bozar. [175]

3-Şafiîlere göre, ağlamada iki harf söylenmedikçe (konuşmaya benzemedikçe) namaz bozuimaz. Ancak ağlarken iki harf söylenirse namaz mutlak olarak bozulur, ağlamanın nedeni Allah korkusu ya da huşu da olsa hüküm bu şekildedir. [176]

4-Hanbelilere göre, Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlama ne şekilde olursa olsun mutlak olarak namazı bozmaz. Ancak dünyevi nedenlerle olan ağlamada iki harf çıkarsa namaz bozulur. [177]

Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak

858/1728-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaku anh).[178]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhiseüem) namazda esvedeyn olarak (bilinen) akrep ve yılanın öldürülmesini emretti/izin verdi.

NOT: Hadiste geçen esvedeyn) kelimesi akrep ve yılan için tağlib yoluyla kullanılmıştır. Ebeveyn kelimesinin anne-baba manasına gelmesi gibi. Sadece esved kelimesi ise yılan için kullanılır.[179]

859/1729-Hz. Âişe'den (Radıyatlaküanha): [180]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem} kapısı kapalıyken evde namaz kılardı. Ben geldiğimde bana kapıyı açma mesafesine kadar yürüdü, sonra (geriye doğru gelerek) tekrar yerine döndü.

Râvi (Urve) [181] ekledi: Hz. Âişe kapının kıble tarafında olduğu, şeklinde (evi) tarif etti.

§Aynı râviden başka tarikle gelen rivayet:

Hz. ÂİŞe (Radıyalluhfi anha) dedi ki:

'Kapıyı açmasını istedim, o sırada Rasûlullah (Saliaiiahu aleyhi ve seüem) ayakta namaz kılıyordu. Ya sağdan ya da soldan kıble tarafına yürüdü, bana kapıyı açtı. Sonra namaza (yerine) döndü.'[182]

860/1730-Ezrakb. Kays'tan:[183]

Ebû Berze (el-Eslemî) (Radıyaüahti anh) Ehvâz beldesinde nehir kenarındaydı. (Hayvanın) yularını eline aldı, namaza başladı. Hayvan geriye gitti, o da hayvanla geriye gitti. Bunun üzerine Haricîlerden bir adam şöyle dedi:

'Allahım, bu ihtiyarı rezil et, nasıl namaz kılıyor?'

Ebû Berze namazını bitirince şöyle dedi:

'Dediğinizi işittim. Ben Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve sellem) ile birlikte altı ya da yedi veya sekiz savaşa katıldım. Onun emrini ve ruhsatını gördüm. Hayvanımla geri gelmem onu kendi haline bırakmaktan bana daha kolay geldi. (Çünkü bırakırsam) dilediği yere gider ve (onu bulmak/yakalamak) benim için zor olur.1

§Ebû Berze (yolcu olduğu İçin) ikindi namazını iki rekât kıldı. [184]

Açıklama

Ebû Berze'nin (v. 65/685) asıl ismi Nadle b. Ubeyd b. Haris el-Eslemî'dir. Bu sahubinin yolculukta hayvanını tutarak namaz kılması o dönemdeki sert fikirleriyle tanınan Haricilerden bazı kişilere tuhaf geldi ve onlardan biri kızarak bu namazın olmadığını söyledi. Ebû Berze de kendisinin Rasûlullah'la Hayber, Mekke've Huneyn başta olmak üzere uzun süre savaşlara katıldığını ve o Peygamberin emirlerini ve ruhsatlarını çok iyi bildiğini ifade etti. Yani ben bu işi sizden iyi biliyorum, derce-sine onlara güzel bir ders verdi.

§Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Berze yoluyla gelen 47 hadis bulunmaktadır. Bunların on yedisi kütüb-i sittede nakledilmiştir.

§Ehvâz Basra taraflarında bir beldedir. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında fethedilmiştir. [185]

861/1731-îbn Abbas'tail (Radıyallaha anhüma).[186]

Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) [187]bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.[188]

862/1732-Abdullah. Said b. Ebû Hind, tkrime'nin ashabından olan bir adamdan nakletti:[189]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sei/cm) namazında boynunu sırtının gerisine çevirmeksizin göz ucuyla bakardı.[190]

863/1733-Enes b. Sîrîn'den: [191]

Enes b. Malik'i (Radıyaiiaha mh) namaz kılarken bir şeye gözünü dikmiş ona bakarken gördüm.[192]

Açıklama

Bu konuda geçen hadislerden istinbat edilen hükümler:

1-Namazda yılan ve akrep gibi zararlı varlıklar mutlak olarak Öldürülebilir. Cumhura güre bu caizdir. Ancak İbrahim en-Nehâi, Katade gibi bazı alimlere göre bunlar saldırmadıkça namazda öldürmek mekruhtur. Buradaki vuruş bir veya iki ile sınrlanmahdir, değilse namaz bozulur.

2-Namazda ihtiyaç anında az bir fiil caizdir, namazı bozmaz. Çünkü az; kendisinden kaçınılması zor olan ve zaruret/hacet kapsamında olan şeylerdir. İslâm fikhında bunlar affedilen, ibadeti ya da muameleyi bozmayan şeylerdir. Bu konudaki kural:

Zaruret/hacet kapsamında olduğu için aza itibar edilmez, (hükme tesir etmez). [193] Ancak namazda az da olsa yemek, içmek, konuşmak gibi fiiller af kapsamında değildir ve namazı bozar. Az kabul edilen fiiller peşpeşe yapılırsa da namazı bozar. [194]

§Az kelimesinin namazdaki tarifinde müctehidler İhtilaf ettiler.

a-Hanefilere göre dışardan bakanın yadırgamadığı hareketler az sayılır. Ama dışardan bakan kişiye, namaz kılmıyor vehmini verdirecek kadar fazla olan fiiller amel-İ kesir (çok fiil) hükmündedir ve namazı bozar. Bir amelde iki el kullanılırsa namazı bozar.[195]

b-Malİkîlere göre insanın yadırgamadığı ve hafif görülen fiiller az sayılır, namazı bozmaz. Akrep öldürmek, mest giymek, el ile işaret ve hafifçe yönelmek/bak-inak, gibi. [196]

c-Şafiilere göre azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Mestleri çıkarmak, hafif bir elbise giymek, bit, pire gibi haşera öldürmek, orta halli iki adım atmak, haşeratı öldürmek için iki kere vurmak, işaretle selam almak gibi...Çünkü bu konularda Rasülullah'tan gelen ruhsatlar bulunmaktadır. [197]

d-Hanbelilere göre de azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Şafiiilerde az olarak zikredilen fiiller bu mezhebe güre de az kapsamındadır. [198]

3-Namazda az iltifat (başka tarafa yönelmek/bakmak) göğsün kıbleden çev-rilmemesi halinde namazı bozmaz. Ancak zaruret/hacet yokken yapılan bu fiiller mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda yukarıda zikredilen rivayetler bunun delilidir. [199]

Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması

864/1734-Ebû Katâde (Radıyaliahüanh) anlattı: [200]

Biz mescidde otururken yanımıza Rasûlullah (Saihüiahu aleyhi ve seüem) geldi. Kendi kızı Zeyneb'in çocuğu olan Ümâme bt. Aş'ı taşıyordu.[201] Sonra çocuğu boynuna/sırtına[202] aldı ve çocuk boynundayken namaza durdu. Rü-kûya gittiğinde çocuğu yere bırakıyordu, ayağa (kıyama) kalktığında tekrar sırtına alıyordu. Onunla bu şekilde hareket ederek namazı bitirdi.

NOT: Ümâmc'nin o dönemde süt emen küçük bir bebek olması nedeniyie zarar görme endişesi bulunduğu ve Rasûlullah'm bu davranışının zaruret kapsamı içinde düşünülmesinin daha doğru olacağı alimler tarafından belirtildi. [203]

865/1735- EbÛ Katâde'den (Radıyaliahüanh): [204]

Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi.

§Bu metindeki ziyade:

(Râvi) Âmir ekledi: 'O hangi namaz, diye sormadım.'

(Râvilerden) İbn Cüreyc dedi ki:

'Bana Zeyd b. Ebû Attâb yoluyla Amr b. Süleym'den nakledildiğine göre söz konusu namaz sabah namazıydı.1

Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: (İbn Cüreyc) bu senedin ceyyid olduğunu belirtti. [205]

866/1736-Şeddâd (b. Hâd eI-Leysî)'den (Radıyaitahaanh).[206]

Günün sonraki namazları olan öğle ya da ikindi namazlarından birinde Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seüem) yanımıza geldi. Hasan'ı veya Hüseyin'i taşıyordu. Rasûlullah öne geçti ve çocuğu yere bıraktı. Sonra namaza durdu, namazın ortasında secdeye gitti ve secdeyi uzattı. Ben başımı kaldırdım, o da ne, Rasûlullah secdedeyken küçük çocuk onun sırtında duruyor, ben (tekrar) secdeye döndüm. Rasûlullah namazı bitirince insanlar:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namaz ortasında secdeyi o kadar uzattın ki bir şey oldu veya sana vahiy geliyor zannettik' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Bunlardan hiç biri olmadı. Ancak oğlum (torunum) beni binek yaptı. Onu acele ettirmek istemedim, böylece istediği olsun."[207]

Açıklama

Bu rivayetlerden bir kişinin namazda Rasûlullah'ın yaptığı gibi sırtında çocuk olduğu halde namaz kılmasının ya da sırtına çıkan çocuğun inmesini bekicyerek secdeyi uzatmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda müclehid alimlerin görüşü:

1-Hanefi mezhebine göre çocuğun sırtta taşınarak namaz kılınması mekruhtur, ancak namazı tamdır. Çünkü namazda genel kural huşûyu bozacak fiillerden kaçınmaktır. Yukarıdaki rivayet amel-i kesirin namazı bozmadığı döneme ait bir haber ya da zaruret durumu olarak açıklanabilir.[208]

2-Malikilere göre bu durum sadece nafile namazda caizdir, rivayetlerde farz namaz olduğu açıklanmamıştır. [209]Bazı Maliki alimleri, bu durumun mensuh olduğunu, bir kısmı da Rasûlullah'a has olduğunu söyledİler: [210]

3-Şafiî mezhebine göre farz ya da nafile namazda küçük çocuk taşımak caizdir. Bu hem imam için, hem de cemaat veya münferit olarak kılan için geçerlidir. [211]

4-Hanbelilere göre yukarıdaki rivayette olduğu gibi bir Özür sebebiyle çocuğun taşınması ya da secdenin uzatılması caizdir. [212]

Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak

867/1737-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) [213]

Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seiiem) çizgili Yemen elbisesi[214]İle namaz kıldı.

(Râvi Enes) ekledi: Zannederim iki ucunu (çaprazlama olarak) bağladı.

NOT: Rivayette zikredilen bağlama şekli: Sol kolun altından alınıp sağ omuz üzerine atılan kumaşın bir ucu ile sağ kolun altından alınıp sol omuz üzerine atılan kumaşın diğer ucu birlikte çekilip göğüs üzerinde bağlanır. [215]

868/1738- Enes b. Mâlik'ten ıRadıyallahü anh): [216]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem), cemaatle beraber kıldığı en son namazı Ebû Bekir'in arkasında tek kumaşa bürünerek kılmıştı.

NOT: Bu rivayetin benzen:

Enes b. Malik ve Hasan b. Ali'den (Radıyallahü anhüm):[217]

Rasûlullab Üsame b. Zeyd'e dayanarak çıktı geldi. Üzerinde iki ucunu çaprazlama (göğsünde) bağladığı pamuktan bir kumaş vardı. Onlara namaz kıldırdı.[218]

869/1739-Musa b. İbrahim b. Ebû Rabia babasından nakletti: [219]

Enes b. Malik'in (RadıyaUakumh) yanına, o tek kumaşa bürünerek namaz kılarken girdik. Ridası da oraya konulmuştu. Namazı bitirince ona dedik ki:

'Sen namazı böyle (mi) kılıyorsun, halbuki ridan buraya konulmuş. [220]O şöyle cevap verdi:

'Ben Ras&Mlah'ıtSatiaiûıhü aleyhi ve seüem) böyle namaz kılarken gördüm.'[221]

870/1740-Ebû Said el-Hudri'den (Radıyaliahümh): [222]

Rasûlullah (Saiiaitaiuı ak-yht ve tettem) dedi ki:

"Biriniz tek parça kumaşla namaz kılacağında onun ucunu iki omuzu Üzerine atsın (ve çaprazlama bağlasın)[223]

871/1741-(Hz. Peygamberdin eşi) Meymûne annemizden (Radtyaiiahü anha) [224]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) üzerinde hanımlarından birisine ait yünden bir çarşaf[225] ile namaz kıldı. Secdeye gittiğinde o çarşafın bir kıs-mı eşınm üzerine gelirdi. [226] (Râvi) Süfyan ekledi: Bana görünen o ki hayızlı hanımına ait, şeklinde açıklama yaptı.

NOT: Bu rivayeti aşağıdaki ile haber ile değerlendirdiğimizde doğru sonuca ulaşırız.[227]

872/1742-Abdullah b. Şeddâd b. Hâdi'den: [228]

Hz. Peygamber'in (SaüallaM aleyhi ve settem) eşi teyzem Meymûne bt. Haris'ten (Radıyullahiunhü) İşittiğime göre,

Meymûne annemiz hayızlıyken seccadesi üzerinde namaz kılan Rasû-lullah'ın secde mahalli hizasında (çarşafına) bürünerek dururdu/yatardı. (O şöyle dedi):

'Rasûlullah secde ettiğinde elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayızhydım.'

§Diğer rivayette şöyle dedi:

'Gece Rasûlullah kalkar ve ben onun yanı başındayken namaz kılardı. Secdeye gittiğinde ise elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayizlıydım.'[229]

Açıklama

Bu rivayetlerden anlaşılan hükümler:

1-Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.

2-KadınIarın kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.

3-Namaz kılan kişinin elbisesinden bir kısmı hayızlı eşine gelmesi namaza mani değildir. [230]

Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir

873/1743-Hz. Âişe'den (Radıyaltahü anha).[231]

Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) önünde uyurken ayağım da kıble tarafında olurdu. Secdeye gittiğinde bana dokunurdu, ben ayağımı toplardım, kalktığında da ayağımı uzatırdım. O günlerde evde kandiller yoktu. [232]

874/1744-Hz. ÂİŞe'den (Rtuiıyattahü anha):[233]

Ben sağında ve solunda uzanmışken Rasûluilah (SaiiaiiaM aleyhi namaz kılardı. [234]

875/1745- Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha}:[235]

Ben tabutun/cenazenin ön tarafa konulması gibi Rasâffeallh'la (S hsyhiveseilem) kıble arasında uzanmış yatarken[236] Rasûluilah gece namazını kılardı.

NOT: Hz. Âişe annemiz bu örneklerle namaz kılanın önünde bulunan/geçen kadının, namazı bozmayacağını anlatmak istemektedir. [237]

876/1746- Hz. Âişe (Radıyallahü anha) [238]

Kendisinin Hz. Peygamber1 in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) önünde uzanmış yatarken Hz. Peygamber'in namaz kıldığından bahsetti.

(Râvi Urve)[239] ekledi: 'O kadınlar da sizin anneleriniz, kardeşleriniz ve halalarınız değiller mi?'[240]

877/1747- Hz. Âişe'den (Radıyallahü anh)[241]

Ben Hz. Peygamber'le (Sallallaha aleyhi ve sellem) kıble arasındaki yatak üzerinde uzanmış yatarken Hz. Peygamber namaz kılardı.

(Râvi Urve şöyle devam etti;)

Ben: 'İkisi arasında mescidin duvarları mı vardı?' diye sorunca Hz. Âişe şöyle dedi:

'Hayır. (Rasûlullah) evde mescidin duvarlarına dönük olarak (namaz kılıyordu).'[242]

Açıklama

Hz. Âişe yukarıdaki rivayette hadisi kendisinden alan Urve'nin namazın mescitte olması ile ilgili sorusuna; hayır, namazı evde mescidin duvarlarına doğru kılıyordu, şeklinde cevap verdi. Bu rivayetler, namaz kılan kişinin önünde yatan karısının namazı bozmadığını göstermektedir. Alimler bu kadının, namaz kılanı meşgul etme endişesi üzerinde durmuşlar, o günlerde kandillerin bulunmaması nedeniyle namaz kılanın kalbinin meşgul olmasının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Bazı alimler de bunun Rasûluilah'a has olduğum söylemişlerdir, ancak bu zayıf bir ihtimaldir. Önde yatan kadının (eşin) namaz kılanın kalbini meşgul etmesi ve dikkatini dağıtması durumunda bu şekilde namazın mekruh olduğunda alimler müttefiktir.[243]

r)-SEHİV SECDESİ

- Namazında Tereddüt Edenin Yapması Gereken Fiil
- Namaz Kılana Gelen Şeytan Vesvesesi ve Kurtulma Yolları
- Dört Rekâtlık Farz Namazda Yamlarak İkinci Rekâtta Selam Vermek ve İlgili Zü'l-Yedeyn Rivayeti
- Selam Verdiğinde Namazından Bir Rekât Eksik Kıldığını Anlayanın Durumu
- İlk Teşehhüdde Oturmayı Unutup Ayağa Kalkan Kişi Geri Dönmez, Namaza Devam Eder
- Dört Rekâtlık Namazı Beş Kılanın Durumu
- Her Unutma İçin Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapmak[244]

---

[1] Müsned Trc. 458/1328, 466/1336,467/1337, 468/1338, 469/1339 nolu rivayetler.
[2] İbn Abdilber, Ternhid, XXI/168; Nevevi, Mecmu', 1117222-223; Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/241; İbn Kudame, Muğni, 11/44; İbn Müflih, Furû\ 1/417;

[3] Bennâ, age., IV/78

[4] Bcarf,Salat, 22; Müslim, Salât, 272
[5] Buharı, Salat, 103; Müslim, Salât, 268; Ebû Dâvûd, Salat, 112, H.no: 7 11
[6] Bennâ, age., IV/79
[7] Namaz kılanın önünden geçmeye çalışan insan ya da bir başka şeyin engellenmesi İle ilgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 454/1324 ve devamı.

[8] Sütre emri ile İlgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 445/1315 ve devamı.
[9] Bk. Müsned Trc. 469/1339 nolu rivâyeı.
[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/198-199.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/199.
[12] Sahih: Müsned, 1/304, H.no:2768; Benzer rivayetler için bk. 1/316, H.no:2904-2905; Müslim, Salât, 232; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:647; Nesâî, Tatbik, 57, H.no: 1 i 12; Dârimi, Saiât, 105, H.no: 1388; Taberânî, el-Mu'cemtt'l-kebîr,XU413,422-423, H.no:12174, 12196-12197,

[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200.
[14] Sened:

Hasen: Müsned, VI/391, H.no:27062; Benzer rivayet için bk. VI/8, H.no:23746; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:646; Tirmizî, Salât, 165, H.no:384 (Ümmü Seleme ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiim) da nakiller vardır. Ebû Rafi' rivayeti ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 67, H.no: 1042; Dârimi, Salât. 105, H.no: 1387; İbn Huzeyme, U/58, H.no:911; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/331, H.no:990; XXIII/252, H.no:512; Beyhakî, 11/109.

Hamza Ahmed ez-Zeyn 23746. hadis için zayıf, 27062. hadis için de hasen ifadesi

kullanarak çelişkiye düşmüştür.

Senedde yer alan Muhavvel b. Râşid en-Nehdî sika biridir. İsmi bazılarınca Mihvel olarak telaffuz edilmiştir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no:5345; îbn Hacer, Takrîb, Trc.no:6543. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'deki her iki rivayetinde de Muhavvel'in hocası belirli değildir. Bu yüzden de rivayet müphemdir. Fakat Dârimî'nİn naklettiği rivayette bu şahsın Ebû Saîd Keysân el-Makburî (v.100) olduğu görülmektedir:

İbn Mâce'nin rivayetinde ise Medineli Ebû Sa'd olarak bu zata işaret edilmiştir. Dârimî'nİn metninden yasağın bizzat Ebû Râfı'e yöneltildiği sonucu çıkarülabilir. Diğer kaynaklarda da Ebû Râfı'den nakledenin Ebû Saîd el-Makburî olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûd. Tirmizî ve Dârimî'nİn rivayetlerinde ise Ebû Râfi'in Hz. Hasan b. Ali'ye bu yasağı hatırlattığı İfade edilmektedir. Fakat bu zatın talebesi olarak Muhavvel değil, Imrân b. Mûsâ isimli bir râvÎ vardır.

Bu metinler Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden alınarak birleştirilmiştir.

Taberânî'nin bir rivayetinde Ebû Râfi'in bu rivayeti Ümmü Seleme annemizden aldığı görülmektedir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr,

XXIII/252. H.no:512. Heysem!, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu'. 11/86.

İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anh) nakledilen bir rivayet şöyledir:

Heysemî bu rivayetin Taberânî tarafından Kebîr'inde nakledildiğini, râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/125-126.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200-201.
[16] senecı:

Sahih: Aflunai D710, H.no:4575; Benzer rivayetler için bk. n/119, H.no:6000 (721/1591. hadis); H/45, H.no:5043; 11/73, H.no:5421; 11/131, H.no:6153; U/147, H.no:6348; 11/65, H.no:5331 (723/1593. hadis); Mâlik, Salât, 48; Müslim, Mesâcid, 114-116; Ebû Dâvûd, Salât, 181, H.no: 987; Tirmizî, Saiât, 104, H.no:294 "Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Nümeyr el-Huzâî, Ebû Hüreyre, Ebû Humeyd ve Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anhüm) da nakiller vardır. İbn Ömer rivayeti ise hasen-garibdir" der; Nesât, Tatbik, 98, H.no:l 158; Sehv, 32-33, H.no:1264-1265: Bu rivayetlerde metin içinde geçen müphem şahsın Ali b. Abdurrahman el-Muâvî olduğu anlaşılmaktadır (723/1593, hadise bk.), 1269; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.

Ayrıca bk. 721/1591. hadis.

[17] Bk. Bennâ, age., İV/81
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/201-202.
[19] Bk. Müsned Trc. 812/1682 nolu hadis.
[20] Bk. Bennâ, age., IV/82
[21] Sened:

Sahih: Muvatta, Salât 48, (1, 88); Ahmed b. Hanbel, ü/65, 73; Müslim, Mesâcid 114-116, (580);

EbÛ Dâvud, Salât 186, (987); Tirmizî, Salât 220, (294); Nesaî, İftitah 189, (2, 237), Sehv 32-

35,(3,36-38).
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, V/150, H.no:21227; Diğer rivayet: V/150, H.no:21229; Benzer rivayetler için bk. V/163, H.no:21338

V/163, H.no:21340 V/179, H.no:21445 Ebâ Dâvûd, Salât, 171, H.no:945; Tirmizî, Salât, 162, H.no:379 (Bu konuda Muaykıb, Ali b. Ebû TâlÎb, Huzeyfe ve Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüm) da nakiller bulunmaktadır. Ebû Zer (Radıyallahü anh) hadisi hasendir); Nesâî, Sehv, 7, H.no:1189; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1027; İbn Huzeyme, 11/59, H.no:913; Humeydî, 1/70, H.no: 128. (EK) Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Mi«n^, V/385, H.no:23168; Mükerrer için bk. V/402, H.no:23311; Heysemî, Mecma1,11/68.

Muaykıb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 813/1683. hadis.

Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 812/1682. hadis.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202-203.
[25] seneo:

Hasen: Msî/icrf, 111/300. H.no:14138; Ziyâdeli diğer rivayetler için bk. III/328, H.no:1445l; IH/384. H.no:15062; 111/393. H.no: 15165; Heysemî senedinde Şurahbil b. Sa'd'ın bulunduğunu, bu râvinin ise zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', U/86.

Senedinde yer alan Şürahbîl b. Sa'd el-Ensârî el-Hâcib (v. 123/741) sadûk olup son zamanlarında ihtilât eden bir râvidir. Ebû Dâvûd üç. İbn Mâce dön. Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 19 rivayetini nakletmiştir. Ebû Hüeyre, Câbir, İbn Abbas ve Ebû Katâde (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis işitmiş bir tabiîdir. İmam MâlİIk'in de hocasıdır. Zehebî, Dârekutnî'nin "zayıftır" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2256. İbn Hacer ise "sadûktur, son döneminde ihtilât etti" der. Bk.Takrîb, Trc. no:2764. İbn Mâce'nin bir hadisinde Bûsırî Şürahbîl için şunları dile getirir: "Zayıftır. Birçok kimse zayıf saydı, hattâ bazıları onu yalanla itham ettiler. Fakat İbn Hıbbân onu Sikât'mda zikretti ve (Sünen'de zikredilen hadisi) Sahih'inde nakletti. Aynı Şekilde İbn Huzeyme de Sahih'ine aldı." Bk.Sünen, İkâme, 44, H.no:974.

Hamza Ahmed ez-Zeyn 14138, 14451 ve 15062. hadislerin tahricinde sahih, 15165, hadisle ise hasen hükmü verir.

Ayrıca 148/456. hadisin lahricinebk.

[26] Araplarda en kaliteli develer şeklinde vasfedİlirdi. İri gözlü, gözünün siyahı iri olan manasına gelen bu kelime en kaliteli, en güzel develer için kullanılırdı. Bk. Bennâ, age İV/82-83; Bu kelime iri gözlü, gözünün siyahı iri olan insan için de kullanılır. Bk. Münâvi, Feyzu'l-Kaclir.V/70
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/203-204.
[28] Sened:

Sahih: Müsned, III/426, H.no: 15448; Mükerrer için bk. V/425, H.no:2350i; ikinci rivayet için bk. EH/425, H.no:15450; V/425-426, H.no:23503; Benzer rivayet için bk. V/425, H.no:23500; Buharı, Amel, 8; Müslim, Mesâcid, 47-49; Ebû Dâvûd, Salât, 171, H.no:946; Tirmızî, Salât, 162, H.no:380 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 8, H.no:119Ü; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1026; Dârimi, Salât, 110, H.no:1394.

Câbir'den (Radıyullahü anlı) şahidi için bk. 812/1682. hadis.

[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/204-205.
[30] sened:

Sahih: Müsned, III/327, H.no: 14444; Diğer rivayet için bk. 111/327, H.no: 14443 Dâvûd, Salât, 4, H.no:399; Tatbik, 33, H.no:1079.

[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205.
[32] Sened:

Hasen: Müsned, VI/301, H.no:26451; Benzer rivayet için bk. VI/323. H.no:26623:

Salat, 163, H.no:381:

Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallahü atıh) hadisinin isnadının pek kuvvetli olmadığını ifade eder ve şunu ekler: "Senedeki Meymûn Ebû Hamza bazı ilim sahibi zatlar tarafından zayıf sayılmışlardır."

[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205-206.
[34] Sened:

Sahih: Müsned, 11/159, H.no:6483; Hadisin son kısmı Kusuf bölümünde gelecek, orada terceme edileceği için metnini burada vermekle yetiniyoruz:

Benzer rivayetler için bk. 11/188, H.noİ6763; H/163 H "0:6517, IVl98 ^ 11/220, H.no:7046; U/223, H.no:7080; 11/175, H.no:6631; Buhâri Kusut, 3, 8, Müslim, Ku^t. 20; EbÛ DavÛd, İstiskâ. 9, H.noıl 194; Nesat KusÛf, 20, H.no:1494. ^rıca bk. 639/1509. hadis

[35] Hadisin tamamı Kusûf Namazı bölümünde gelecektir.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/206-207.

[36] Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/96: Şevkâni, Neylü'l-evtar, 11/387: Bennâ, age., IV/85

[37] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/209

[38] İshak b. Râhûye. Müsned, İV/135. No: 92; Nesâi, es-SUnenUH-kübra, 1/196. No: 548

[39] Abdürrezzak, 11/189, No: 3018; İbn Ebi Şeybe, 11/67, No: 6542, 6543
[40] Abdürrezzak, 11/189, No: 3019
[41] İmam Muhammed, el-Hucce ala Ehli'l-Medine, 1/260-261; Sehnun, el-Mudevvenetul-kübra, 1/105; İbn Abdilber. Temhid, XIV/156; İbn Kudame. Muğni. 1/705 ; Şevkâni, Neylu l-evtar, 11/368
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/207-208.

[42] Sahih: Mtlsned, 11/265, H.ıo:7585; İkinci rivayet için bk. 11/311, H.no:8091. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/266. H.no:5275:

Beyhakî, 11/120. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm Müsned'ine de nispet ederek hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Bk, Mecma', 11/79-80.

Sadece Müsned'in bu iki rivayetinde emredilen ve yasaklanan maddeler dile getirilmiştir. Taberânî'nin metni de bu İki rivayet gibidir.

Hadisin senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd ei-Kuraşî el-HâşİmÎ (v. 136/753) yer almaktadır. Bu râvi ise yaşlandığında hafıza kaybına maruz kaldığı için zayıf biridir. Sadûk sayılan talebesi Muhammed b. Fudayl ile birlikte şîı olmakla suçlanmışlardır. Heysemî, Yezîd b. Ebû ZİyâD'ın hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. age., VIII/258; Müslim (mütâbî olarak) bir, Nesâî üç, DârİmÎ sekiz, Tirmizî 14, Ebû Dâvûd İ9, îbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk. Sünen, Taharet, 83, H.no: H.no: 114; Savm, 61, H.no:777. Ayrıca Yezîd'in hocası, Ebû Hüreyre'nin ise öğrencisi bilinmediği için senedi de müphemdir. İkinci rivayetle müphem şahstn Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî (v.102) olduğu görülmekledir. Bu râvi ise sika biridir. Taberânî'nin ise senedinde görüldüğü gibi Saîd b. Cübeyr kanalı ile tamamen farklı bir isnadla nakledilmektedir. Kısacası bu rivayet Yezîd b. Ebû ZİyâD sebebiyle hasendir. Hadis şâhidleri ve mütâbileri ile sahih 1İ gayrihî seviyesine yükselir.

Benzer rivayetlerin hemen hemen hepsinde sadece emredilen maddeler yer almıştır: 11/258, H.no:75Ö3; 11/277, H.no:7711; 11/392, H.no:9074; 11/402, H.no:9189; 11/459, H.no: 9878-9879; 11/497, H.no:10399; H/499, H.no:10431; 11/526, H.no:10756; Buharı, Teheccüd, 33; Savm, 60; Müslim, Müsâfirûn, 85; Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no: 1432; Tirmizî, Savm, 54, H.no:760; Nesâî, Kıyam, 28, H.no:1675-1676 Dârimi, Salât, 151, H.no:1462; Savm, 38, H.no: 1752. Sonunda ziyâdesinin bulunduğu rivayetler de vardır: 11/265, H.no:7586; 11/505, H.no: 10507.

Sadece "uyumadan önce vitir" maddesinin tavsiye edildiği rivayet de vardır: 11/347, H.no:8555;

Emredilen rivayetlerin bir kısmında ise "duhâ namazı" yerine "cuma günü gusletme" maddesi yer almıştır: 11/233, H.no:7I80; 11/254, H.no:7452; 11/260, H.no:7527; 11/229, H.no: 7138; 11/231,

H.no:8366; 11/472-473, H.no:10067; 11/484, H.no:10222; 11/329, H.no:8339.

"Cuma günü gusletme" maddesinin bir yanılgı eseri olarak alındığına şu rivayet değinmektedir: 11/271, H.no:7658 (Abdürrezzak - Ma'mer - Katâde - Hasan el-Basrî):

11/489, H.no: 10291 {Muhammed b. Ca'fer - Saîd - Katâde - Hasan el-Basrî)

Hadisin ilk bölümünün Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, VI/440, H.no:27354 (müphem bir râvi bulunduğu İçin İsnadı zayıftır); VI/451, H.no:27422 (senedinde inkıta bulunduğu için bu rivayetin de isnadı zayıftır: Hamza Ahmed bunun isnadı için sahih hükmü verir); Müslim, Müsâfirûn, 86 (Müslim, bu rivayeti muttasıl ve sahih bir isnadla nakletmiştir:

Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no:1433 (Ahmed b. Hanbel'in ikinci isnadı gibidir, rivayette inkıta vardır);

Yasaklanan maddeler ile İlgili bölümün Abdurrahman b. ŞİbI'den (Radıyallahü anlı)

şahidi için bk. 829/1699. hadis

Şuayb el-Arnayut senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd el-Kuraşî el-Hâşimî bulunan rivayetleri zayıf, Ahmed Muhammed Şâkir ise sahih olarak değerlendirmiştir. Diğerlerinin senedlerinde bulunan Ali b. Âsim ve Leys b. Ebî Süleym sebebiyle rivayetleri tenkit etseler de rivayetler mütâbaallan ile kuvvetlenir.

[43] Bennâ, age., [V/86

[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/208-210.
[45] Sened:

Hasen: Müsned, m/438, H.no:15194; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/189, H.no:419; Beyhakî, 11/289. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nın bulunduğunu, ayrıca Zebbân b. Fâid'in zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 11/79. İbn Lehîa. ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Zehebi, Zebbân b. Fâid el-Habrânî'nin (v.155/772) zayıf olduğunu söyler. TirmİzÎ bir. İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd üç, Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. TirmİzÎ tenkît etmemiştir. Bk.Sünen, Cum'a. 17, H.no:513; Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nİn şerhinde bu râvî hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn zayıf saydı. İbn Hıbbân ise "Gerçekten münkeru'l-hadistir. Sehl b. Muâz'dan rivayette tek kaldı. Sanki mevzu gibidir. Onunla delil getirilmez" der. Ebû Hatim: "Salih bir şeyh" olduğunu söyler. Bende oluşan kanaata göre hadisi hasen derecesinin altına düşmez.". Ayrıca bu râvi hakkında bilgi için bk.496/804. hadisin tahrici.

[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/210-211.
[47] Sened:

Sahih: Müsned, V/172, H.no:21400; Ebû Dâvûd, Salât, 161, H.no:909; NesM, Sehv, 10. H.no:1193;//w Huzeyme, 1/244, H.no:482; Dârimi, Salât, 134, H.no:1430. Yunus b. Yezid'in (v.159) İbn Şihâb ez-Zührî'den (v.124) işittiği rivayetleri kuvvetli nakillerdir. HârİS el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Mümed, IV/130, H.no:17104; Mükerrer rivayet için bk. IV/202, H.no:17727; TirmizU Edeb, 78, H.no:2863 (hasen-sahih).

[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/211-212.
[49] Sened:

Sahih: Müsned, VI/70, H.no:24293; Diğer rivayet için bk. VI/106, H.no:24627; Buharı, Ezan, 93; Ebû Dâvüd, Salât, 161, H.no;910; Tirmizî, Cum'a, 60, H.no:590 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 10, H.no:1194, 1197.

[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/212.
[51] Hasen: Müsned, VI/442-443, H.no:27370; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bulûğu'l-emânî, IV/88. Eserinin bir başka yerinde ise hasen olduğunu ifade eder. Bk.age., fiW.^ Heysemî, Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde zayıf kabul edilen Atâ b. Aclan'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/80; Bir başka yerde senedinde Meymûn Ebû Muhammd'i

bulunduğunu söyleyerek, Zehebî'nin "Bu râvî tanınmıyor" dediğini nakleder. . Mecma MI/278;

Bu rivayet 210/518. hadiste zikredilmişti. Ayrıca 368/10794. hadiste de tekrar edilecektir. Benzer bir rivayet için bk. 211/519. hadis (Müsned, VI/450, H.no:27417).

[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/213.
[53] " Sened:

Sahih: Miisned, IV/242, H.no:18033; Benzer rivayetler için bk. IV/241, H.no:18021; IV/242, H.no:18030 (823/1693. hadis), 18032; IV/243-244, H.no:18048; Mâlik, Taharet, 33; Abdürrezzâk, H/271, H.no:3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no:562; Tinnizt. Saiât, 167, H.no:386; Dârimî, Salât, 121, H.no:14U; îbn Huzeyme, 1/227, H.no:441; Hakim, 1/324-325, H.no:745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XIX/146, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı nüshalardaki "Hayyât" hatalıdır) sebebiyle hasen gösterilmiştir. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûl sayar, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.

Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Taberânî, d-Mu'cemü'l-evsat, 1/256, H.no:838: Hâkim, 1/324-325, H.no;744. 746 (Hakim. Buhârî ve Müslim'in şartına/rüvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söyler, Zehebî de bu görüşü onaylar). Heysemî, Mecmu'. 1/240;

Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'nİn mevlâsından nakledilen rivayet iç İn bk. bir önceki 316/1186. hadis. Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerik en-Nehaî (v. 177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.

Ayrıca bk. 196/504 ve 317/1187. hadisler.

[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.
[55] Hasen: Miisned, IV/242, H.no: 18030; Bu rivayet senedindeki müphem râviler sebebiyle zayıftır. Fakat hadis diğer rivayetlerle kuvvetlenmektedir. Bk. 196/504, 317/1187 ve 822/1692. hadisler.

[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.
[57] Sahih: Ebû Davud, Salau. 168, No: 916; İbn Huzeyme. 1/245, No: 486Senedin sıhhati için bk «enna, age., IV/89
[58] Bu açıklamnın geçtiği uzun rivayet için bk. Ebû Davud,C\i\ad, 17. No- 2501- Nesâi es-^ıenü'1-kübra, V/273, No: 8870; Hakim, 1/362. No: 864

[59] Sened:

Sahih: Ahmed b. Hanbel, 1/275; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, I/19I, No: 529; An Huzeyme, 45, No: 485 (İbn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır.)

[60] Tîrmizi'deki rivayetle şeklindedir. Bk. Sünen,

1!,3; ^°" No: 587; Ay°ca 'bn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Sahih, 1/245, No: 485

[61] İbn Abdilber, Temhid, XVll/393
[62] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr. 101; el-Hucce, 1/203-204
[63] Bu rivayetler için bk. Zeylai'. Nasbı'r-raye, 1/4753; Ayrıca bk. Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, 1/246,11/82
[64] Selinim, el-MüdevvenetU'l-kübra, 1/100; Şirazi, Mühezzeb, 1/24: İbn Teymiyye el-Harrânî, Şerhu'l-Umde, 1/323

[65] Nevevi, Mecmu', IV/464; İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 11/22; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 0/189

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/215-216.

[66] Sened:

Sahih: Müsned, III/109, H.no: 12004; Benzer rivayetler için bk. III/112, H.no:12043; III/115, H.no:12085; IH/116, H.no:12094; III/140, H.no:12366; IH/258, H.no:13645; Buhâri, Ezan,

92; Ebû Dâvûd, Salât, 163, H.no:913; Nesâî, Sehv, 9, H.no:1191; /ön Mâce, İkâme, 68, H.no:1044; Dâr/mi", Salât, 67, H.no:13Ü7. Hadisin şâhidleri:

Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bk. 825/1695. hadis.

İsmi belirtilmeyen bir sahâbiden (Radıyaüahü anh) şahidi İçin bk. 826/1696. hadis.

Câbir b. Semüra'dan (Radıyaüahü anh} şahidi için bk. 827-828/1697-1698. hadisler.

Bk. MösneJ, V/258, H.no:22126.

[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/216-217.
[68] Sahih: A/fened, 11/333. H.no:8389; Benzer rivayet için bk. 11/367, H.no:8788 Müslim, Salât, 118; /Vesâf, Sehv, 40, H.no:1274; Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde (kaydı bulunmaktadır. Bu ziyâde Ebû Hüreyre'den hadis aian A'rac pbdurrahman b. Hürmüz <v.l 17) tarafından eklenmiş olabilir. Bu râvi de sİka-sebt biri olduğu 'Çin sikanın bu ziyadesi hadis usulcülerine göre kabul edilmektedir.

Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhiim) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.

[69] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/217.
[70] Senedi

Sahih: Müsned, IH/441, H.no:15589; Benzer rivayet için bk. V/295, H.no:22415; Nesâî. Sehv,9, H.no:1192.

Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyaüahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.

[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
[72] sened:

Sahih: Müsned, V/93, H.no:20766; Mükerrer rivayet için bk. V/90, H.no:20729; Benzer rivayetler için bk. V/10I, H.no:20861 lafzı ile; V/108, H.no:2Ü940 Mws/an, Salât, 117; Efcö Dâvfc/, Salât, 163, H.no:912:

İkâme, 68, H.no:1045; Dârimi, Salât, 67, H.no:1306; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, 11/220, H.no:1817.

Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.

Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 828/1698. hadis "

[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
[74] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/234

[75] Nevevu Şerhu Sahihi Müslim. İV/152;
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218-219.

[76] Sened: Sahih: Müsned, V/101, H.no:20854; Benzer rivayetler için bk. V/1Ü1, H.no:20860:

V/107, H.no:20925 20926:

V/93, H.no:20764-20765; V/102, H.no:20868; V/88, H.no:20702 (Mükerrer için bk. V/86, H.no:20685. Bk.759/1629. hadis); V/107, H.no:20925; Müslim, Salât, 119-120:

lafızları ile; Ebû Dâvûd, Salât, 93, 163, 184, H.no:661, 912. 998, 1000; Edeb, 14, H.no:4823; Nesâî, İmame, 28, H.no:814, Sehv, 5, H.no:l 182-1L83; İbn Mâce, İkâme, 50. H.no:992.

İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri İçin bk.75 i/1621. hadis.

Enesb. Mâük ve diğer sahabeden (Radcyallahü anhiim)şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.

Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 827/1697 ve 759/1629. hadisler.

[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/219-220.
[78] Sahih: Müslim, Salât 119, (430); Ebû Davud, Salât 189, No: 998, 999, 1000); Nesaî, Sehiv 5, No: 3, 4, 5.

[79] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/152
[80] Müslim, Salât 119, (430) ; Ebû Davud, Salât 94, No: 661; N-esât, İmamet 2 8, No: 2, 92.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/220-221.
[81] Sened:

Hasen: Müsned, 111/428, H.no:15470; İkinci tarik için bk. IH/428. H.no: 15469; Benzer rivayetler için bk. 111/444. H.no:15607 Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:862

A/ei'üî, Tatbik. 55, H.no: 1110; Sünenü'l-kübrâ, 1/233. H.no:696; /fcn Mâce, İkâme, 204, H.no:1429; DârimL Salât. 75, H.no:1329; îbn Ebî Şeybe. 1/432, H.no:4978; İbn Huzeyme, 1/331, H.no:662; 11/280. H.no:1319; İbn Hıbbân, VI/53, H.no:2277; /AMw», 1/352, H.no:833 (Hâkim "Buhârî ve Müslim Sahihlerinde zikretmemi^ olsalar bile bu hadis sahihtir" der, Zehebî de bu görüşü onaylar); Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, illi 18; IH/239.

Teinim b. Mahmûd el-Leysî hakkında ibn Hacer "fîhi lîn/zayıflığı var" der. Buhârî "fî hadîsihî nazar / rivayetleri su götürür, tartışılır", Ukaylî ise "lâ yütâbeu alâ hadîsihî / rivayetlerine mütâbaat aranmaz" der. İbn Hıbbân Sikat'ında, İbn Huzeyme Sahîh'inde ve Hâkim de Müstedrek'inde bu râviye yer verir. Dulâbî ise zayıf sayar.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 817/1687. hadis.

Ebû Seleme Rafi' b. Sinan el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, V/446-447, H.no:23648. Abdülhamîd b. Seleme mechûl biridir. Ömer b. el-Hakem'in amcası kanalı ile dedesinden (Radıyallahü anh) naklettiği şâhid rivayet:

Bk. Ahmedeş-Şeybânî, Âhâd, IV/216, H.no:2201.

[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/221-222.
[83] İbn Abdilber, Temhid, XVI/274-275
[84] Bennâ, age., IV/91

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/222.

[85] Sened:

Sahih: Müsned, 111/483. H.no: 15901; Mükerrer rivayet için bk. IV/35, H.no: 16352 Mâlik, Kasr, 50.. oi»-) ziyadesi ile: Ebû Dûvııd, Taharet, 43. H,no:88:

TirmİzU Taharet, 108, H.no: 142 (Başında şu ziyade ile:

{C.r nakleden Tirmizî, hadisin Hz. Âişe, Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhüma) de nakledildiğini, Abdullah b. Erkam'ın (Radtyallahü anh) rivayetinin de hasen-sahih olduğunu ifade eder); Nesâî, İmame, 51, H.no:85Ü; İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:616; Dârimi, Salât, 137, H.no: 1434; Beyhakî, m/72.

[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223.
[87] Sened:

Hasen: Müsned, V/250 H.no:22052; Ziyâde bulunan rivayet için bk. V/260, H.no:21738; Benzer rivayet için bk. V/261, H.no:21752 İbn Mâce, Taharet, 114,

H.no:617 (sadece " lafzı ile naktetmiştir); Taberânî, el-Mu'cemiiİ-kebîr, VTII/105, H.no:7507.

Heysemî, senedinde zayıf saydığı Sefr b. Nüseyr et-Ezdî el-Himsî bulunduğunu, fakat İbn Hıbban'ın bu râviyi sika saydığını belirtir. Bk. Mecmu', U/79. Sefr b. Nüseyr'İn TİrmizÎ (işârelen) ve İbn Mâce birer, Ahmed b. Hanbel ise dört rivayetini nakletmiştir.

Hadis Sefr sebebiyle zayıf sayılmış olsa da şâhidleri ile hasen !i ğayrİhî seviyesine yükselir.

(EK:) Sevban'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, V/280, H.no:22314; £&Ü Dâvurf, Taharet, 43, H.no:90 lafızları İle başlayan hadisten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) rivayetine yer verir:

Ve der ki: "Bu Şamlı âlimlerin metodudur. Onların bu rivayetine kimse ortak olmamıştır". Ebû Dâvûd Basralıların da rivayetlerinde tek kalış (teferrüd) metoduna sahip olduklarını belirtir. Bk. Sünen, Menâsik, 14, H.no:1752); Tirmizî, Salât, 148, H.no:357 (Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Hadıyallahii anhiima) şahidinin olduğunu söyleyen TirmİzÎ, Sevbân (Radıyallahü anlı) hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bu şâhidlerin senedlerinî de kısmen vererek Yezîd b. Şurayh - Ebû Hay el-Müezzin - Sevbân tarikinin isnad açısından en iyi/ceyyİd ve en meşhur olduğunu ifade eder); İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:619 (sadece

lafzı ile); Hac, 82, H.no:923 (sadece" lafzı ile);Bu rivayet ise senedinde sadûk olan Ebû Hay el-Müezzin bulunduğu için hasendir. Gerek Ebû Ümâme, gerek Sevbân ve gerekse Ebû Hüreyre (RadıyaMhti anhüm) rivayetlerinde Yezîd b. Şurayh el-Hadramî'nin bulunması dikkatimizi çekmektedir. Yezîd b. Şurayh, Ebû Ümâme rivayetinde direkt sahâbiden hadis alırken, Sevbân ve Ebû Hüreyre rivayetlerinde Ebû Hay el-Müezzin kanalı ile nakletmiştir. Rivayetin benzerliği İlk anda aklımıza Sefr b. Nüseyr el-Ezdî'nin hatası ihtimâlini getirmektedir. Fakat ayrı ayrı rivayetler olduğu da unutulmamalıdır.

Bennâ Sevban'dan nakledilen bu rivayete terhîb ünitesinin sülâsiyyât (üç maddelik hadisler) bölümünde yer vereceğini hadisin şerhinde ifade ediyor. Bk. 104/8963. hadis. Fakat burada da zikredilse idî daha isabetli olurdu. Çünkü bazı hadisleri farklı konularda zikretmesi âdeti İdi.

Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:618 (İdrİs b. Yezid b. Abdurrahman el-Evdî babası aracılığı ile nakletmektedir. Her ikisi de sika râvidir. Bu da bir nevi Ebû Dâvûd rivayetinin mütabaatıdır); Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:90 (metni senedi ile birlikte verilmişti).

[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223-224.
[89] Sened:

Sahih: Müsned, Vr/43, H.no:24048; Mükerrer rivayet için bk. VI/54, H.no:24151; Benzer rivayetler için bk. VI/73, H.no:24330 (^"^ 'J&_ U); Müslim, Mesâcid, 67:

Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:89

[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225.
[91] seneu:

Sahih: Müsned. VI/194, H.no:25497 (Hem Vekî b. el-Cerrâh hem de Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayettir. Asıl nüshada sadece Vekî'in ismi zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel hadisin metnindeki lafız farklarını nakledlerken Süfyan b. Uyeyne'ye de değindiği için parantez içinde »nun da ismini ilave ettik. Ahmed el-Bennâ'nın esas aldığı nüshada Vekî'in de ismi zikredil-Üflediği için şerhte bu konuda açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Tabi bu arada muhtemelen eksikliği izah etmenin heyecanına kendisini kaptırdığı için hadisin tahricini yapmayı unutmuştur); Benzer rivayetler İçin bk. VI/40, H.no:24002 (Hocası Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayet); VI/51, H.no:24127 (Hocası Yahya b. Saîd el-Kattan'dan aldığı rivayet

lafzı ile nakledilir); Buharı, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 65; İbn Mâce, İkâme, 34, Ş.no:935; Dârimi, Salât, 58, H.no:1284. Hadisin sahicileri:

a-(EK) İbn Ömer'den (Radıyallahu anhiima) şahidi:

[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225-226.
[93] Bk. Müsned, 11/103, H.no:5806; Benzer rivayetler için bk. 11/25, H.no:4780 (Senedindeki Abdullah b. Nâfi' zayıftır); 11/20, H.no:4709 11/148, H.no:6359:

Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 66; Tirmizî, Salât, 145, H.no:354; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 10, H.no:3757 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir): İbn Mâce. İkâme, 34. H.no:934; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/197, H.no:2911;. b-(EK) Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh) şahidi:

Bk. Müsned, III/100, H.no:I1910; Benzer rivayetler için bk. III/I10. H.no:120l5; UI/249, H.no:13534 IH/230-231, H.no:13345; m/238. H.no:13425; III/161. H.no: 12582; Si(/iân, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 64; nnnizt, Salât, 145, H.no:353; Nesâî, İmame, 51, H.no:853;/ön Mâce, İkame, 34, H.no:933; Dârimi, Salât, 58, H.no:1285.

Sahih: Miima/, Vl/56, H.no:24168; Benzer rivayetler için bk. VI/202, H.no:25537; VI/259.

H.no:26109 (âh); VI/205, H.no:25575; VI/268, H.no:26187:

Mâlik, Salâtü'1-leyl. 3: Buhârî, VudıY, 53 (İmam Mâlik ve Buhârî'nin lafzında şu değişiklik bulunmaktadır. İbn Mâce'de de benzer lafizlar görülmektedir:

Müslim, Müsâfirûn, 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no: 1310; Tirmizî, Salât, 146, H.no:355 (Enes ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi olan Hz. Âişe hadisi hasen-sahihtİr); Nesâî, Taharet, 117, H.no:162 İbn Mâce, İkâme, 184, H.no: 1370 Dârimi, Salât, 107, H.no: 1390.

Hz. Aişe'nin (Radıyallahü anha) rivayetleri arasında geçen bir nakil hadisimizin sebeb-i vürûdu olabilir. Buna göre rivayetin baş kahramanı Ümmü Züfer Havla bt. Tüveyt b. Habîb b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay el-Kuraşiyye el-Esediyye'dir (Radıyallahü anha). Medine hicretinde bulunan ve çok ibadetiyle tanınan "geceleri uyumayan" bir hanım sahâbİdir. (Hz. Hatice'nin dedesi Esed'de nesepleri birleşir: "Hatice bt. Huveylid b. Esed") (Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI1/76-77, Trc.no:6865) Müsned'de zikredilen bir başka rivayette bu zâtın bu yönüne değinilmektedir:

Bk. Vl/247, H.no:25973; VI/51, H.no:24126 ziyadesi ile; VI/199, H.no:25508:

VI/233, H.no:25839; VI/244, H.no:25954; VI/46, H.no:24071; VI/189, H.no:25434; VI/128, H.no:24848; VI/122. H.no:24793: VI/84, H.no:24421; Mâlik, Salâtü'1-leyl. 4 (İsmail b. Hakîm kanalı ve belagat yolu ile nakledilen hadisin metni şöyledir:

Müsâfirûn, 220-221; tf«flf. Kıyam, 17. H.no:164Ü; /&n Hibbân, U/14. H.no:359; VI/322, H.no:2586; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/222, H.no:964; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/17.

[94] Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivayetler için bk. 835/1705. hadis ve tahrici. Nüas (^Ui), uykunun başlangıcı manasında olduğu için uyuklamak, şeklinde terceme edildi. Bk. tbnti'1-Esir, Nihaye, V/80

[95] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/226-227.
[96] Münavİ, Feyzu'l-Kadır, 1/448; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, IV/137
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/227.

[97] Sened:

Sahih: Müsned, ffl/142, H.no:12386; Mükerrer rivayet için bk. m/150, H.no:12459 Benzer rivayetler için bk. m/250, H.no:13545; m/100, H.no:l 1910; Buhârî, Vudû1, Libâs, 24; Nesâî, Gusl, 29, H.no:443 Ç&J$ lafzı ile.

Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir başka rivayet, 834/1704. hadisin talıricinde metnini verdiğimiz (VI/268, H.no:26187) Hz. Âişe'nin (Radıyallahii anka) rivayetine

benzer bir nakildir: H.no:13054; Benzer rivayetler için bk. ITI/184, H.no: 12850:

111/101, H.no: 11925: IIİ/256, H.no: 13624-13625:

Buhârî, Teheccüd, 18 Müslim, Müsâfirûn, 219 t--rı), 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no:1312 (Ebû Dâvûd iki hocasından farklı isimler vererek nakleder: Hocası Harfin b. Abbâd el-Ezdî'den Ziyâd b. Eyyûb'dan şeklindedir); Nesâî, TahAret, 116, H.no:162 (U';J); İbn Mâce, İkâme, 184, H.no:1370 Enes'ten nakledilen bu rivayetlerde Cahş'ın iki kızının da ismi zikredilmektedir: Hamne bt. Cahş ve Peygamberimizin eşi Zeynep bt. Cahş.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[99] İbn Abdilber, Temhid, Nevevi, Şerha Sahihi. Müslim, VI/74; İbn Hacer, el-Felhu'l-Bâri, 1/314,111/37
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[100] Bk. İbnüM-Esir, Nihaye, 11/501
[101] Ibnü'l-Esir, Nihaye, 11/355;

[102] Zemahşeri, Faik, 11/150; Bennâ, age., IV/96-98
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229.
[104] Sahih: Müsned, IIİ/6, H.no: 10964-10965; Benzer rivayetler için bk. 111/66, H.no: 1 i 574

111/66, H.no: 11575; 111/95, H.no: 11843:

111/96, H.no:11849; İII/13, H.no:11036; IH/46, H.no: 11359-11360; Bu/iârf, Büyü', 63; Libas, 20; İsti'zân, 42; Müslim, Büyü', 3; £M Dâvûd, Savm, 49, H.no:2417; Büyü', 24, H.no:3377; Nesâî, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3559; Dârimî, BüyÛ',28, H.no:2565.

Ebû Hüreyre ve diğer sahâbiden (Radıyallahii anh um) 390/1260 ve 391/1261. hadisler.

[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229-230.
[106] Îbnü'l-Esir, Nihaye, V/5
[107] İbnü'!-Esi\ age., İV/269
[108] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/501
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230.
[110] Sened:

Hasen: Müsned/lU34l, H.no:8477; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7921; 0/345, H.no:8532; 11/348, H.no:8565; Ebû Dâvûd, Salât, 85, H.no:643 (sonunda (ilj J-İ> '^J-Ü ity ziyadesi ile); Tirrnizî, Salât, 161. H.no:378 (Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi bulunmaktadır); Dârimi. Salât. 104, H.no:l386. Senedinde yer alan isi b. Stifyân et-Temîmî el-Basrî el-Yerbûî zayıf biridir. Fakat Süleyman b. Ebû Müslim el-Ahval el-Mekkî bu râvinin ınütâbiidir. Ebû Davud'un ziyâdeli rivayetinde Atâ'nın talebesi olarak bu zatı görebiliriz. Ayrıca bk. îbn Huzeyme, 1/379, H.no:772; U/60, H.no:918; îbn Hıbhân, VI/117, H.no:2353; Hâkim, 1/384, H.no:931 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre rivayetin sahih olduğunu söyler. Zehebî de bu görüşü onaylar); Beyhakî, 11/242.

Îbn Mâce'nin rivayetinde ise mütâbi Hasan b. Zekvân'dır:

Bk. îbn Mâce, İkâme, 42, H.no:966; BİIr diğer mütâbî Âmir el-Ahval'dir Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/70, H.no:1280. Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/193, H.no:6164; el-Mu'cemü''l-kebîr, XXII/111, H.no:283 Mu'cernü's-sağîr, 11/110, H.no:

867. Bu rivayetin de senedinde Hafs b. Ebî Dâvûd bulunmaktadır. Bu râvi hakkındaki ihtilâfa rağmen zayıf biridir.

Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahü anh) hadisi ise şâhid ve mütâbaaıları ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselmektedir.

[111] İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/355.
[112] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230-231.
[113] Sahih: Müsned, IV/67, H.no:16581 (Bu hadis hatam Hayye b. Habis et-Temîmî başlığa altın-^a yer almıştır. Hayye b. Habis ise babası Habis b. Rabîa eı-Temîmî'den bu hadisi nakleder. Halbuki bu sahâbinin nazarın hak oluşu İle ilgili naklettiği rivayetten başka bir nakli bulunmamaktadır); Mükerrer rivayet için bk. V/379. H.no:23110; Nesâî, es-Sünenü'1-kübrâ, V/488, H.no:9703; Bu üç rivayetin senedindeki müphem sahâbinin Ebû Hüreyre olduğunu Ebû Davud'un rivayetinden Öğreniyoruz:

Ebû Dâvûd, Salât, 82, H.no:638; Libâs, 25, H.no:4086; Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, 11/241-242; $uûfc«7-/mân, V/145-146, H.no:6126-6I27.

Heysemî, hadisi Mizzî'nin Nesâî'ye tıisbet ettiğini, fakat Sünen-i Suğrâ'da bulamadığını, Sünen-i Kübrâ'da nakledilmiş olabileceğini, Ahmed b. HanbeFin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/125.

[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/231-232.
[115] Azimâbâdi, Avnti'l-Ma'bÛd, 11/240
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/232.

[116] Sahih: Müsned, VI/37, H.nc:23969; İkinci rivayet VI/46, H.no:24072; Benzer rivayetler için bk. V1/177, H.no:25321:

VI/199, H.no:25511 VI/208, H.no:25610; Mâlik, Salât, 67-68; Buharı, Salât, 14; Ezan. 93; Libâs, 19; Müslim, Mesâcid, 61-63; Ebû Dâvûd, Salât, 163. H-no:914; Libâs, 8, H.no:4052; Nesal Kıble. 20. H.no:77I: İbn Mûce, Libâs. I, H.no:3550.

[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.
[118] Nevevt, Şerhu Sahihi Müslim, V/43; İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, 1/483
[119] Nevevi- aşe- V/43; İbn Hacer, age., 1/483 '
[120] Bk. İbn Hacer. Fethıt'l-Bâri, 1/483

[121] Bennâ, age., IV/99-100

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.

[122] Sened:

Sahih: Müsned, VI/129, H.no:24860; Benzer rivayetler için bk. VI/10I, H.no:24579:

VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no:25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/137, H.no:24945; VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/330, H.no:26683-26684; VI/251, H.no:26014; VI/179. H.no:25336; VI/245, H.no:25962; Müslim. Taharet, 75; Ebû Dâvûd, Salât, 133, H.no:367, 370: Tirmizî, Cum'a, 67. H.no:600 (hasen-sahih); Edeb, 49, H.no:2813 hasen-garib-

sahih); We.vaf, Kıble. 17. H.no:766.

Hz. Peygamber'in eşi olan Meymûne annemizden (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 30/834. hadis
[123] Karahisari, Ahter-i kebir. 11/339
[124] Karahisari, age., 11/286
[125] Bu kayıt için bk. İmam Şafiî, es-Sünenü'l-me'sûra, 298, Nü: 147
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234.
[127] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22, 237
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234-235.

[128] Sahih: Müsned, 11/6, H.no:4509; Benzer rivayetler için bk. 11/34-35, H.no:4908; 11/29, H.no:4841; 11/53, H.no:5152; H/32, H.no:4877 11/66, H.no:5335;

II/18, H.no:4684 11/72, H.no:5408; 11/141, H.no:6265; 11/144, H.no:6306; 11/99, H.no:5745 Mâlik, Kıble, 4; Buhârî, Salât, 33; Ezan, 94; Amel, 12; Edeb, 75; Müslim, Mesâcid, 50; Nesâî, Mesâcid, 31, H.no:722; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:763.

Ebû Dâvûd ve Dârimî'nİn rivayetinde bu hadisenin hutbe esnasında cereyan ettiği anlatılmaktadır:

Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 22. H.no:479; Dârimt Salât, 116, H.no:i404.

Heysemî, yine İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) nakledilen ve Bezzar'a nisbet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Kıbledeki tükürük kıyamet gününde sahibinin yüzünde iken ba'solur/dirilir." Bu rivayetin senedinde Âsim b. Ömer var. Buhâri ve birçok âlim onu zayıf saydı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretti. Bk. Mecma', 11/19. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 327/1197. hadis. Ebû Saîdel-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 324-325/1194-1195. hadisler. Ayrıca bk.322/1192. hadis.

[129] Bu ziyade için bk. Müsned Trc. 322/1 192 nolu hadis
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/235.
[131] 'Sened:

Sahih- Müsned. 111/109, H.no:12002; Benzer rivayetler için bk. III/109, H.no:12001; M/176, H.no:I2745; III/214, H.no:13176; III/234, H.no:133S4-133485; 111/273, H.nû:13823; 111/278. H.[io:13888; 111/291. H.no:1403!; III/269, H.no:13780; III/245, H.no:13501; III/191-192, H.no:12926; 111/188. Etm: 12394; İII/I99-200, H.no:130Ü0; III/252, H.no:13581; 111/238. H.iiü:13434; 111/209, H.no: 13 115; III/277. H.no: 13883; III/173. H.no: 12711 Cil^İ) lâfzı ile: 111/274, H.no:i3841; III/232. H.no:13367 fj>>J) lâfzı ile; 111/289. H.no:14008; 111/183, H.no: 12825-12826 (fa) lâfzı ile; 10/252. H.no:I3581; 111/212. H.no:13l49 111/238, H.no:13434 (wM; Buharı, Mevâkît, 8; Salât, 37; Müslim, Mesâcid, 54, 56; Ebû Dâvüd, Salât, 22, H.no:474-475; Tirmizî, Cum'a, 49, H.no:572; Nesât, Mesâcid, 30, 35, H.no:721, 726; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:762; Dârimî, Salât, 116, H.no: 1402-1403.

Hadisin şâhidleri:

a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.324/1194. hadis.

b-Târık b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.332/1202. hadis.

c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/18-19.

d-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/19.

e-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.322/1192 ve 841/1711. hadis. Ayrıca şöyle bir rivayet de nakledilir: Heysemî, hadisin

Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Asım b. Ömer'in bulunduğunu, bu râviyi Buharı'nin ve bir topluluğun zayıf saydığını, İbn Hibbân'ın ise Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. age., W\9,

f-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhj şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde çok zayıf olan Cafer b. ez-Zübeyr'in bulunduğunu belirtir. Ebû Ümâme'den nakledilen bir rivayet için de Heysemî şöyle der: "Bu hadis de Taberânî'nin

de nakledilir. Senedinde zayıf olan Ubeydıullah b. Zahr ve Ali b. Yezîd baluamakta--r Bk. age., 11/19.

Ayrıca 326-327/1196-1 197. hadise bk.

[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/236.
[133] Sahih: Müsned, 11/415, H.no:9337; Benzer rivayetler için bk. H/266, H.no:7598:

11/324, H.no:8280 ziyadesi ile; 11/260, H.no:7522 (323/1193. hadis); II/471-472, H.no:10052; 11/532. H.no:10833; 11/250, H.no:7399:

H/318, H.no:8217 (Hemmâm, H.no:124):

f, Salât, 33-35, 38; Mto/im, Mesâcid, 52-53; Wes4f, Taharet, 193, H.no:308; Ebû Oavûd, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; İkâme, 61, H.no:1022; Dânmî, Salât, 116, H.no: 1405.

Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi: IH/324, H.no:14407; Benzer rivayetler için bk. IIV337, H.no:14560; ÖI/395,H.no: 15196.

Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali o'dukianrn belirtir. Bk. Mecma', 11/19. Heysemî aynca hadisin EbÛ Ümame, Sa'd b. Ebî

Huzeyfe' Semüra b. Cündub, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Amr b. Hazm e ibn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhüm) da şâhidierini verir. Bk. age., 11/18-19. Ayrıca bk. 323/1193. hadis.

[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/237-238.
[135] İbn Huzeyme, 111/83; Ebû Davûd, Efıme, 40; İbn Hıbbân, IV/518; Beyhakî, 111/76

[136] Bk. Müsned Trc. H.no: 328/1198
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/238.
[138] Sened:

Sahih: Müsned, 11/30, H.no:4849; Benzer rivayet için bk. 11/106, H.no:5836:

£öiî DüvwJ, Salât, 156, H.no:903 Nesâî, İftitâh, 12, H.no:891. Hz.Aişe'den (Radıyaltahii anim) şâhîdi:

Buhârî, Ezan, 50 (mevkuf olarak).

Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 845/1715. hadis.

[139] Râbe (vlı); şüphelendirdi, vehim verdi man aşırıdadır, Arapçada bir deyim olan bu söz doğru analaşılmaS! için burada 'sevk etti' şeklinde terceme edildi.

[140] Bk. Bennâ., IV/104
[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/239.
[142] Sened:

Sahih: Müsned, U/290, H.no:7884; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7917; 11/232, H.no: 7175:

11/331, H.no:8356 11/399, H.no:9153 Bm/ıüh, Amel, 17; Müslim, Mesâcid, 46; Ebû Dâvûd, Salât, 172, H.no:947; Tirmizî, Salât, 164, H.no: 383 (Hadisin hasen-sahih olduğunu ifade eden Tirmizî şöyle bir rivayetin varlığına da dikkat çeker: Neidf, İftitâh, 12, H.no:888; Dünmj, Salât, 138, H.no:1435.

[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240.
[144] AzİmâbâdI, Avnü'l-Ma'bûd, 01/120
[145] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/36; Azinâbâdİ, age., IH/120; Bennâ, age.. İV/105; Şevkani, Neylü'l-eviar, 11/383

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240-241.

[146] senea:

Sahih: Müsned, III/312, H.no:14281; Ziyâdeli rivâyeı için bk. IH/334, H.no:14523; Benzer rivayetler için bk. III/339-34Ü, H.no: 14577 III/300, H.no: 14134

III/379, H.no:15001; III/388, H.no:15104; III/351, H.no;14724 (ortasında ziyadesi ile; III/363, H.no: 14844 fa 111/388-389, H.no:15113; III/350-351, H.no:14719:111/332, H.no: 14491:

[147] Bazı rivayetler de şöyledir:

Bk. 111/330, H.no: 14470; III/304-305, H.no: 14206; [ü/378, H.no: 14978 EH/380, H.no: 15011 111/296, H.no:14088 (437/1307. hadis); Suftârf, Salât, 31, Taksir, 7, 9; Amel, 15; Meğâzî, 34: Müslim, Mesâcid, 36-38; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:926, Sefer, 8, H.no:1227; Tinnizî, Salât, 143, H.no:351; Nesâî, Sehv, 6, H.no: 1187-1188; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:I0L8; Dürimî, Salât, 181, H.no:1521.

CâbİR b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüma) nakledilen diğer bir rivayet için bk. 437/1307. hadis. 560 Bk. İbn Hacer, age., VE/429; Bennâ, age., IV/106

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/241-242.

[148] seneü:

Sahih: Müsned, V/104, H.no:20898; Benzer rivayetler için bk. V/105, H.no:20904:

Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/87. Hadisin sahicileri: a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:

11/298, H.no:7956; fiu/itîrf, Salât. 75; Amel, 10; Bed'iil-halk, 11; Tefsîr, 38/1: Enbiyâ. 40 ziyadesi ile; Müslim, Satât, 39.

b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 456/1326. hadis. (Müsned. g/82-83, H.no: 11719; Heysemî. senedindeki râvjlerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', H/87). Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) farklı bir rivayet için 455/1325. hadise bk.

c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahii anh) şahidi:

Müslim, Salât, 40; Mu^f, Sehv, 19, H.no:1213.

[149] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243.
[150] Sahih: Müslim, Mesâcid 40, (542); Nesâi, es-Sünenü'l-kÜbra, 1/196, No: 549, 1/361, No: 1138; İbn Huzeyme, 11/50, No: 891 Sened:

[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243-244.
[152] Sahih: Müsned, IV/332, H.no:İ8833; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:925; TirmizU Salât, 154, H.no:367 (Bilâl, Ebû Hüreyre, Enes ve ÂİŞe'den de şahidi vardır. Suheyb hadisi hasendir);

Nesâî, Sehv, 6, H.no: i 184-1185 İbn Mâce, İkâme, 59, H.no: 1017 (jC

Hadisin şâhidleri:

a-Ammar b. YâsİR'den (Radıyalîahü anlı) şâhîdİ:

r, IV/263, H.no:18234; Nesâî, Sehv, 6, H.no:1188 (Bu rivayet 799/1669. ha-dİste de şâhid olarak zikredildi).

b-İbn Mesûd'dan (Radıyalîahü anh) şahidi İçin bk. 799/1669. hadis.

c-Bilâl'den (Radıyalîahü anh) şahidi için bk. 849/1719. hadis.

d-Benî Amir'den (Btr rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi Ebû Zerr'in (Radıyalîahü anh) yanına girdiğinde namazda iken selâm verdiği, Ebû Zer'in ise bu selâmı almadığına dâir rivayet için bk. 17/868. hadis.

[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/244-245.
[154] senen:

Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23771; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:927: Tirmizî Salât, 154, H.no:368 (Tirmizî: "Bilâl (Radıyallahii anh) hadisi hasen-sahih, Suheyb hadisi hasendir" der ve Şunları ekier:

"Bence (birinin senedi hasen olsa da) her iki hadis de sahihtir. Suheyb kıssası ile Bilâl kıssaları farklı rivayetlerdir. Her ne kadar İbn Ömer her ikisinden de bu rivayeti nakletmiş °lsa da her ikisi İle aralarında benzer hâdise yaşanmış ve İbn Ömer ikisinden de hadis nakletmiş olabilir".

Hadisin şâhidleri için bir önceki (848/1718.) hadisin tahricine bk.

[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/245.
[156] Sened:

Sahih: Müsned, III/138, H.no:J2347; Ebû Dâvûd, Salât, 170, H.no:943. Râvileri sahih hadis ricalidirler.

Ayrıca bk. 745/1615. hadis.

[157] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.
[158] Sened:

Sahih: Müsned, U/290, H.no:7880-7882 (Ahmed b. Hanbel bu hadisi hocası Mervân b. Muâviye el-Fezârî kanalı ile üç ayrı isnadla ve aynı metinle nakleder: a- Mervân - Yezîd b. Keysân -Salim b. Ebi'1-

Ca'd "Bu bir eserdir, hadis değildir, isnadı sahihtir", b-Mervân - Avf- Hasan -Hz. Peygamber "Hasan-ı Basrî'nin mürseli olduğu için isnadı zayıftır", c-Mervân - Avf- İbn Şirîn - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber "Bu merfû muttasıl isnâd sahihtir"); Benzer rivâyetlerdeki hadisin metni şöyledir:

Bk. 11/529, H.no:10795; 11/507, H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479. H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/440, H.no:9644; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. MünebbUYin sahifesİ, H.no:95); Buhân, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizî, Salât, 155, H.no:369; Nesâî, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, SaİÂt, 95, H.no:1370. Ebû Htireyre'den nakledilen bu rivayet için bk. 855/1725. hadis.

Ebû Hüreyre (RudıyalUıhü anh) hadisinin sahicileri:

a-Câbir'den (RadıyallaMunh) şahidi için bk. 853/1723. hadis.

b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 854/1724. hadis.

c-İbn Ömer'den IRadıytdlahii anhüna) şahidi:

Bk. İbn Mâce, İkâme, 65, H.no: 1036.

[159] Bk. Müsned Trc. 852/1722 nolu rivayetin tahricindeki haberler.

[160] Bennâ, age., IV/108
[161] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.
[162] Sened:

Hasen: Müsned, 1/79, H.no:598; Mükerrer rivayet için bk. 1/103. H.no:809 (z.); Benzer rivayetler için bk. 1/98, H.no:767 (Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel hocası Yahya b. Âdem'den İbnü'l-Mübârek kanalı ile aynı isnadla nakleder); 1/112, H.no:899; Bu rivayetlerin sened-lerinde Ali b. Yezid el-ElhânÎ bulunmaktadır. Bu râvi zayıf sayılmıştır. İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk. Takrîb, Trc.no:48l7; Kâşif, Trc.no:3983. Tirmizî ve İbn Mâce yedi, Dârimî bîr ve Ahmed b. Hanbel 40 rivayetini nakleder. Tirmizî hadisleri için: "Âlimler zayıf saydılar" Buyu", 51, H.no:1282; "hasen" Zühd, 35, H.no:2347; Zühd, 61, 2406; "isnadı kuvvetli değildir" İsti'zân, 31, H.no:2731; "Buharı hadiste zayıf sayıldığını söyledi" Tefsîr, 31/1, H.no:3195. Tamamen farklı bir İsnadla nakledilen hadisin metni şöyledir:

Bk. 1/77, H.no:570; Sadûk sayılan Abdullah b. Nücey'in Hz. Ali'den naklettiği bu rivayetin bir benzeri nakil de şudur:

Bk. 1/80, H.no:608; 1/139, H.no:1172; 1/83, H.no:632 (438/746. hadis); 1/104, H.no:815; 1/85, H.no:647; î/107, H.no:845; I/İ50, H.no:1289; 1/148, H.no:1269; 1/146, H.no: 1246-1247. Müsned'deki benzer rivayetler şu lafizlarla rivayet edilir (Bu hadislerin tercemeleri "LİbâS ve Zînet" konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-167/7178-7190. hadislerde) terceme edilecektir. Nesâî,$ehv, 17. H.no: 1209, 210 1211:

İbn Mâce, Edeb, 56. H.no:3708.

Rivayet mütâbaatî ile birlikte hasen seviyesine yükselir. Bu rivayetleri 438/746. hadisle birlikte değerlendiriniz.

[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/247.
[164] Sahih: Müsned, III/340, H.no:14589; Benzer rivayetler için bk. IH/348, H.no:14686; IH/357, H.no:14795; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî i!e ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.

Hamza Ahmed ez-Zeyn 14589 ve 14686. hadisleri İbn Lehîa sebebiyle hasen, 14686. hadisi de bu râvi bulunmadığı için sahih saymıştır.

Hadis hasen seviyesinde kabul edilse bile mülabat ve şâhidieri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.

Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden (Radıyallahüanhüm) şâhidieri İçin bk. 851/1721. hadis.

[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.
[166] Sahih: Müsned, V/330, H.no:22700; Benzer rivayetler için bk. V/331, H.no:22706; V/332, H.no:22714 (1401/2271. hadis); V/332-333, H.no:22715; V/335-336, H.no:22338; V/336, H.no:22746; V/337, H.no:22750; V/338, H.no:2276l; Mâlik, Kasr, 61; Buharı, Ezan, 684; Ezan, 48; Amel, 5, 16; Sehv, 9; Sulh, I; Müslim, Mesâcid, 102-104; Ebû Dâvûd, Salât, 169, H.no:940; Nem, İmame, 7. 15, H.no:782. 791. Sehv, 4. H.no:ll81; İbn Mâce, İkâme. 65, H.no: 1035; Dârimı, Salât, 95, H.no:1371.

Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.

Bu hadis uzun bir rivayetten bir parçadır. Bu uzun rivayet için bk. 1401/2271. hadis.

[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.
[168] " Sened:

Sahih: Müsned, 11/440, H.no:9644; Benzer rivayetler için bk. 11/529, H.no:10795; 11/507. H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479, H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi, H.no:95); 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; Buhârî, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizl Salât, 155, H.no:369 (Bu konuda Hz. Ali, Sehi b. Sa'd, Câbir, Ebû Saîd ve İbn Ömer'den nakiller vardır. Ebû Hüreyre hadisi İse hasen-sahihlir); Nesût, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, Salât, 95, H.no: 1370.

Ebû Hüreyre (RadıyaUahü anh) nakledilen diğer rivayet ve şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.

[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249.
[170] Sahih: Müsned, IV/25, H.no:16269; İkinci tarik: IV/25, H.no:16264 (Rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle der: "(s^'1 ^*) ekini sadece (babamın hocası) Yezid b. Hâı-ûn nakletti"; Benzer rivayetler için bk. IV/26, H.no: 16278 rivayet ('^J' Ljı) lafzı ile başlar; Ebû Dâvûd, Salât, 157, H.no:904 lafzı ile; Naat, Sehv, 18, H.no:1212 $£&)) lafzı ile nakledilir. Abdullah b. Mübarek, Zühd. s.36, H.no: 109; İbn Huzeyme, 11/53,

H.no:900; Ebû Ya'lâ, III/174, H.no:1599; İbn Hıbbân, 11/439, H.no:665; İÜ/30, H.no:753; Hâkim, i/396, H.no:97I (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râviîerine uygun olduğu halde eserlerine almadıkları İsnadı sahih bir hadistir" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/251;

Bennâ, hadisi TirmİzÎ'ye de nisbet ederek Tirmizî'nin sahih saydığını söyler. ok.Bülûğu'l-emânî, 111/162, IV/1U. Fakat biz bu rivayeti Tirmizî'nin Sünen'İnde bulamadık.

Bu rivayet 486/1356. hadiste zikredilmişti.

[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249-250.
[172] Sened:

Sahih: Müsned, VI/34, H.no:23943; Benzer rivayetler için bk. VI/96. H.no:24528:

VI/159, H.no:25134 sonunda şu ziyade vardır: VI/210, H.no:25637:

VI/202, H.no:25539; VI/224. H.no:25752; VI/229, H.tıo:25793; VI/231, H.no:25819; VI/249, H.no:25991; VI/251, H.no:26015; VI/270. H.no:26201; Mâlik, Kasr, 83; BwMn, Vudû', 45; Cenâiz, 3; FezâiIü'I-aKhâb, 5; Meğâzî, 84; Tıb, 21; Müslim, Salât, 92-97; Tirmtzl Menâkıb, 16. H.no:3672 (hasen-sahİh olan bu rivayet, îbn Mes'ûd, Ebû Mûsâ, İbn Abbâs. Salim b. Ubeyd ve Abdullah b. Zem'a'dan (Radtyaltahü anhiim) da nakledilmiştir); Nesâî, İmame, 40, H,no:831; Cenâiz, 11, H.no: 1837-1839; îbn Mâce. İkâme, 142, H.no:1232; Cenâiz, 65, H.ııo: 1627; Dârimi, Mukaddime, 14, H.no:82.

[173] Bu ek için bk. Nev&vi, Şerhu Sahihi Müslim, W /140; İbn Hzcev, Fethu'l-Bâri, 11/153

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/250-251.
[174] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/235
[175] İbn Abdilber, Temhid, XXII/134
[176] İbn Hacer, age., 11/206,

[177] İbnMüflıh, Mübdi'. 1/5 17

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251.
[178] Sened
[179] Sahih: Müsneâ, 11/248, H.no;7373; Benzer rivayetler için bk. 11/475. H.no:lGl08; 11/473, H.no: 10072; 11/284, H.no:7804 H/233, H.no: 7178 (Mükerrer için bk. 11/490, H.no: 10306); 11/255, H.no;7463; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:921; Tirmizî, Salât, 170, H.no:390 (İbn Abbas ve Ebû Râfı'den de nakledilen Ebû Hüreyre hadisi hasen-sahihtir); NesâU Sehv, 12, H.no:1200-1201; İbn Mâce, İkâme, 146, H.no:1245; Dârimi, Salât, 178, H.no:1512.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251-252.

[180] Bennâ, age.,TV/113

[181] Sened:

Sahih: MfenoJ, VI/31, H.no:23909; İkinci rivayet için bk. VI/234, H.no:25848; Benzer rivayet için bk. VI/183, H.no:25379; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:922 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizî, Cum'a, 68, H.no:601 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 14, H.no:l204; Beyhakt, 11/265.

Tirmizî'nin rivayeti hasen saymasının sebebi Bürd b. Sinan'dır (v.135). Fakat Yahya b. MaÎn, Nesâî, Ebû Hatim ve diğer cerh tadil âlimleri bu râvİyî sıka saymışlardır. Bk. Ahmed Muhammed Şâkir'in Tirmizî'nin Sünen'ine (Cum'a, 68, H.no:601) yaptığı haşiye. s:iBennâ, age., IV/I13

[182] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/252-253.
[183] Sahih: Müsned, IV/420, H.no:19658; Diğer rivayet için bk. IV/423. H.no:!9679:

Buhârî'nin metni şöyledir:

Bk. Buhârî, Amel, 11; Buhârî'nin diğer bir metni de şöyledir:

Bk. S«/^rf, Edeb. 80; Beyhakî, 11/266.

[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/253-254.
[185] Bennâ, age., IV71I4

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.

[186] Sened: Sahih: Müsned, 1/275. H.no:2485; Benzer rivayetler için bk. 1/275, H.no:2486 (862/1732. hadis); 1/306, H.no:2792; Tirmizt, Cum'a, 60. H.no:587 (Tirmizî "Bu rivayet garibdir" der. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir haşiyede bütün nüshalarda bu şekilde kayıtlı olduğunu, bir nakilde de: "hasen-garib" dediğinin kayıtlı olduğunu, hattâ İmam Nevevî'nin isnadının sahih olduğuna dâir bir görüşünün bulunduğunu ifade eder ve kendisi de isnadının sahih olduğunu söyler); Nesâî, Sehv, 11, H.no:ll99; es-Sünenul-kübrâ, 11/191. H.no:529; İbn Huzeyme, 1/245, H.no:485 (ibn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda

dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır); Dârekutnî, 11/83; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/223, H.no:11559; Hâkim, 1/362, H.no:864 (Hâkim "Buhârî'nin şartı-na/râvilerine uygun olduğu halde eserine almadığı isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/13-14.
[187] Tirmizi'deki rivayette şeklindedir. Bk. Sünen, Cum'a, 60, No: 587; Ayrıca İbn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Bk. Sahih, 1/245, No: 485; Ayrıca bk. Müsned Trc. 862/1732 nolu rivayet.

[188] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.
[189] Sened:

Hasen: Müsned, 1/275, H.no:2482; İbn Ebî Şeyhe, 1/396, H.no:4548; Tirmizî, Cum'a, 60. H.no:588 (" ;ül=_tı ^j, ki; jii"r lafzı ile nakledilmiştir. Enes ve Âişe'den de birer nakil vardır); Hem mürsel, hem de müphem bir rivayettir. Bu senedle rivayet zayıftır. Fakat 861/1731. hadiste bu rivayetin merfû ve muttasıl bir halde naklini görmekteyiz. Böylece bu rivayet de hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[191] Sened:

Sahih; Müsned. 1/429, H.no:4()83; İbn EbîŞeybe, 1/396. H.no:4552.

[192] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[193] Kâsâni, age.. 1/97
[194] İbn Abdilber, Temhid, XX/95
[195] Kâsâni, age., 1/241
[196] İbn Abdilber, age., XX/95
[197] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/20; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/199

[198] İbn Müflih, Mübdı, 1/484
[199] İbn Abdilber, age., XVII/391; Kâsâni, age., 1/215; Şirbini, age., 1/201; İbn Müflih, Mübdi', 1/476
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255-256.

[200] Sened:

Sahih: Müsned, V/303, H.no:22483; Benzer rivayetler için bk. V/295, H.no:22418 (420/1290. hadis); V/296, H.no:2243i; V/303, H.no:22478; V/303, H.no:22483; V/304, H.no:22488 (865/1735. hadis); V/310, H.no:22544 (Bu rivayette "İnsanlara imamlık yapıyor, namaz kıldırıyordu" ziyadesi vardır); V/311, H.no:22550; Mâlik, Kasr, 81; Buharı, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 43; Ebû Dûvûd, Salât, 165, H.no:917-919, 920:

[201] Mesâcid. 19, H.no:709; Sehv, 13. H.no: 1202-1203: Dâri/nf, Salât, 93. H.no: 1367. Peygamber efendimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabf b. Abdüluzzâ'dır. Bu İsim bazı eserlerde Ebu'l-Âs b. Rabîa b. Abdüşşems olarak geçer. Bk. Mâlik, Kasr, 81; Buhâri, Salât, 106. Ayrıca bk.420/L290 ve 865/1735. hadisler.

[202] Bu kısım metinde hâl cümlesi olduğu halde rahat anlaşılması için bu şekilde terceme edildi.

[203] Metindeki atık kelimesi, boyun ile omuzlar arası yer İçin kullanılır. Bk. İbnü'1-Esir. Nihaye, 1/333

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/256-257.

[204] Bennâ, age., IV/117

[205] Bk.Bennâ,age.,IV/118

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/257-258.

[206] Sahih: Müsned, Vl/466, H.no;27519 (Müsned'in normal leribindeki en son hadisi); Mükerrer rivâyet için bk. ni/493-494. H.no:15975; İbn EM Şeybe, Vl/379-380. H.no:32191; Nesât, Tatbik. 82, H.no:1139: es-Sünenü'l-kübrâ, 1/243, H.no:727; Taherânî, el-Mucemü'l-kebu; VD7270, H.no: 7107; Ahmed eş-Şeybânî,Âhâd, SI/187-188. H.ıo:934; Hâkim, 111/181. H.no:4775 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartina/râvîlerine uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); III/726, H.no:663i; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/263.

Hadisin sahabİsi Şeddâd b. Üsâme b. ei-Hâd (Anır) b. Abdullah el-Leysî'dir (RadıyaUahli anh). Dedesine nisbetle Şeddâd İbnü'1-Hâd olarak da bilinir. Sahâbinin şeceresi ve hakkında bilgi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/270; İbnü'l-Esîr. Üsdii'l-ğâbe, 11/616. Trc.no:2400.

Hadisin şâhidleri:

a-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, V/51, H.no:20395; Benzer rivayetler için bk. V/37-38, H.no:2Ü271; V/44, H.no:20327; V/47, H,no:20352; V/49, H.no:20378; Buharı, Sulh, 9; Menâkıb, 25; Fezâilü'l-ashâb, 22; Fiten, 20; Ebû DâvÛd, Sünnet, 12, H.no:4662; Tirmizî, Menâkıb. 30, H.no:3773 (hasen-sahih); Nesât, Cum'a, 27. H.no: 1408; Tayâlisî, s.l 18, H.no:874; //j/i tfifeMn, XV/418-419, H.no;6964; Heysemî, hadisin Taberanî ve Bczzar tarafından da nakledildiğini, Ahmed b.

Hanbel'in senedinde Mübarek b. Fedâle'nin bulunduğunu, bu râvinin de sika sayıldığını belirtir. Bk. Mecma',IX/l75.

b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned. 11/513, H.no: 10607; Taberanî, el-Mu'çemü'l-kebîr, 111/51-52, H.no:2659; Hâkim, III/183, H.no:4782 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvİlerİne uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Heysemî, hadisin (özet olarak 4 " ziyadesi ile de) Bezzâr tarafından da nakiedildiği-ni, Ahmed b. Hanbel'in râvilerİnin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', IX/181.

c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk, Ebû Ya'lâ, VI/150, H.no:3428: Heysemî. hadisin senedinde Muhammed b. Zekvân'ın bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbban'ın sika. diğer cerh tadil âlimlerinin ise zayıf saydığını, diğer râvilerİnin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', IX/181.

d-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. Tayâlisî, s.99, H.no:732; Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsal, İV/205, H.no:3987; Heysemî, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', 1X/182. e-Abdullah b. Mesûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/50, H.no:8170; £M Ka7â, VIII/434, H.no:5017; k/250, H.no:5368; An Huzeyme, 11/48, H.no:887; ^(, 11/113, H.no:638; Heysemî, hadisin Bezzâr ("-üi u^^. ;->La)ı _^i ıiii " ziyadesi ile) ve (muhtasar olarak da) Taberanî tarafından da nakledildiğini, Ebû Ya'lâ'nın râvilerİn sika olduklarını, diğerlerinde de ihtilâfın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', DC/179-180.

f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi:

Bk. Taberanî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/66, H.no:2682; el-Mu'cemü'l-evsat, Vl/298. H.no:6462; Heysemî, hadisin senedinde metruk bir râvi olan Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Yunus el-Yemamî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1X7184.

g-EbÛ Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi:

[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/258-260.
[208] Bk. Tuberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/51, H.no:2657; Heysemî, hadisin râvileri ile delil getirilip getirilmeyeceği konusunda ihtilâfın bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecmu'. IX/186. Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet de şudur:

Bk. Heysemî, bu hadisin de Bezzâr tarafından nakledildiğini, bunun da isnadında ihtilâfın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175. Zİrb. Hubeyş'ten (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 11/263.

ı-Zeynep bt. Cahş'tan (Radıyallalıü anha) nakledilen bir rivayette ise evde kıldığı bir namazda kucağına aldığı nakledilir:Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/54. H.no:l41; Heysemî, hadisin Taberanî tarafından iki isnadla nakledildiğini, râvileri arasında meçhul kişilerin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', K/188.

i-Zübeyr'den (Radıyalkıhii anh) şahidi:

Bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, İsnadında /.ayıf olan Ali b. Abis'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175.

[209] İbn Abdilber, Temhid, XX/95-96
[210] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/32
[211] Nevevi, age., V/32

[212] Ebû Abdillah Muhammed b. Yusuf, et-Tac ve'i-İklil, 11/87
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/260-261.

[213] Sahih: Müsned, 111/99, H.no:l 1884; Makdisî, Muhtara, VI/59, H.no:2437;

Bu şekli ile sadece bu rivayeti görebiliyoruz. Fakat Hz. Peygamberin hoşlandığı elbise çeşidinden bahsedilirken bu rivayet zikredilir:

Bk. 111/134. H.no:12318: [ü/184, H.no:12840; 111/251, H.no:13559; 111/291, H.no: 14040; Buharı, Libâs. 18: Mto/im, Libâs. 32-33; Ebû DâvfuL Libâs, 12, H.no:4060; Tirmizî, L'bâs, 45, H.no:l787.

[214] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/128

[215] Bennâ, age., fV/121

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/261.

[216] Sened:

Sahih: Müsned, III/159, H.no:12554; Benzer rivayetler için bk. IH/262, H.no: 13696, 13698; IH/216, H.no:13193 m/243, H.no:13490; m/128, H.no: 12324 {869/1739. hadistir. Mükerreri: m/127, H.no: 12220) Tirm&t, Salât, 151, H.no:363 (Tirmizî ziyâdesi İle naklettiği rivayetin sonunda şunları söyler: "Hadis hasen-sahihtir. senedi ile nakledilen rivayet daha sahihtir/doğrudur"); Nesûî,

İmame, 8, H.no:785.

Ahmcd b. Hanbel ve Nesâî'nin rivayetlerinde Humeyd et-Tavîl bu hadisi, Enes b. Mâlik'ten Sabit aracılığı olmadan işitmiştir. Fakat Tİrmİzî'nin rivayetinde Sabit aracılığı ile nakletmiştik Humeyd et-Tavil'in sika-müdellis bir râvi olduğunu ve muanan bir rivayet naklettiğini dikkate alırsak rivayetin zayıf olduğunu belirtmeliyiz. Ancak Tİrmİzî'nin naklinde düşerj râvinin kim olduğu tesbit edildiği için rivayet kuvvetlenmektedir. Ayrıca Enes b. Mâlik'ten (RadıyaliahU anh) nakledilen diğer rivayetler ve şâhid nakiller de rivayeti kuvvetlendirir. Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler:

111/239, H.no:13444; TU/257, H.no:13637 (Mükerreri: 111/281. H.no:13923); Heysemî Enes'ten nakledilen hadisleri Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet eder. Bir rivayetin râvilerinin sika sayıldığını, diğer rivayetin ise senedindeki» râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/49. Enes b. MâlİK'in bu konudaki rivayetlerinden biri de Ümmü'1-Fadl bt. Hâris'tcn naklettiğidir, "o" maddesine bk. Hadisin diğer şâhidleri:

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.378/1248, 377/1247 ve 386/1256. hadisler.

b-(Ek) Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'i gören bir sahâbîden (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, III/462, H.no:15744 (Mükerrerleri: IV/17. H.no:16162; V/366, H.no:22996); Heysemî, Ahmed b. HanbePin râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. age., 11/49. c-(Ek) Ömer b. Ebû Seleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Miw««/, IV/27, H.no:16287; IV/26, H.no:16281 (CS, 'İ oî ^}; IV/27, H.no:16288; İV/26, H.no: 16285; Mâ/iife, Cemâat, 29; fîu/idrf, Salât, 4; Wfli/wi, Salât, 278-280; Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:628; îbn Mâce. İkâme, 69, H.no:1049; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, 1X/21. 24. H.no:8270, 8286;

d-(Ek) Abdullah b. Ebû Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, IV/27, H.no: 16294; Heysemî, senedindeki râvilerinden Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'm zayıf olduğunu söyler. Fakat hadisin Taberânî tarafından nakledildiğine işaret ederek bu sözünü "tariklerinden birinde bulunan..." cümlesi ile kayıtlar. Bir diğer rivayette sika-müdellis biri olan İbn İshak'ın bulunduğunu, bu zatın da an'ane ile naklettiğini ifade eder. Heysemî, İbn Abdilberr'in İmam Müslim b. Haccac'ı senedinde hatalı bulur. Çünkü senede ismi geçen Urve b. Zübeyr değil, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Urve'dir der. Ayrıca o

Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin yaşının küçüklüğünü bahane göstererek sahabeden oluşunu kabullenmez. Bk. age., 11/48-49.

Bu sahabİ Abdullah b. Abdullah b. (Ebû Ümeyye) Muğîre el-Mahzûmî (Radıyallahü anh) olarak da karşımıza çıkar:

Müsned, IV/27, H.no: 16293; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. ög^-» ü/48. Heysemî bir önceki rivayetin değerlendirmesinde İbn İshak'tan ve onun an'ane yapmasından bahsetmişti. Demekkİ o sadece Taberânî'deki hadise vakıf olmuş, bu rivayeti gözden kaçırmış. İbn İshak bu rivayetle tahdis sigası ile nakletmektedir.

e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi: fol Mâce, Taharet, 83-84, H.no:541-542.

f-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 870/1740. hadis. g-Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/1250, 381/1251 388/1258. hadisler

h-Keysan'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.379/1249. hadis. ı-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk.382/1252. hadis. İ-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.384/1254. hadis. j-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.385/1255. hadis. k-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi İçİn bk.387/1257. hadis. 1-Seleme b. Ekva'dan (Radıyallahü anh) şahidi için 389/1259. hadise bk. m-Ümmü Hânî'den (Radıyallahü anim) şahidi için 383/1253. hadise bk. n-(Ek) Ümmii Habîbc'den (Radıyallahü anha) şahidi:

Bk. Müsned, VI/325, H.no:26640; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye nisbet ettiği hadisi de ele alır ve Ebû Ya'lâ'nın isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/49.

o-Ümmü'1-Fadî bt. Hâris'ten (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 578/1448. hadis.

p-(Ek) Hz. Aişe'den (Radıyallahü anha) şahidi:

Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; £M Dâvûd, Salât, 79, H.no:631; Bu rivayeti Heysemî Sbmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduk-|mm söyler (Bk. age., 11/49):

Bk. (Ek) Müsned, V/402, H.no:23289; V/403, H.no:23297. Ebû Ya'lâ'nın Hz. Aişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânî'nin Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50.

r-Meymûne'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk.871-872/1741-1742. hadis.

Ayrıca Heysemî bu konuda şu sahâbilerden de nakledilen hadislere yer verir: Esma bt. Ebû Bekir, Ammar, Ebû Cühayfe, Ubâde, Muâz, Ebû Ümâme. Abdullah b. Üneys, Abdullah b. percis, Hâlid b. Velid ve el-Felctân b. Âsim el-Cermî'den (Radıyallahü anhün) de rivayetler verir. p-age., 11/48-51.

* Tek parça elbise giyilirken dikkat edilmesi gereken konu hakkında Ebû Hüreyre (390/1260) veCâbir b. Abdullah (391/1261) (Radıyallahü anhüma) hadislerine bk

[217] Sened:

Sahih: Ahmed b. Hanbel, III/239; Ebû Abdullah el-makdisî, el-EhadisİT'l-muhtâra, VI/20 (isnadı sahih); Heysemi bu rivayetin Bezzar tarafından da nakledildiğini ve ricalinin sahih olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-zevâid, 11/49

[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/262-264.

[219] Sened:

Sahih; MUsned, III/12S, H.no: 12324. Mükerreri: 111/127, H.no:1222Û. hadisin tahrici için bk. 868/1738. hadis.

[220] Bir rivayette; 'Tek elbise içinde namaz kılıyorsun (ha)?' denildi.

[221] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264.

[222] Sened:

Sahih: Müsned, 111/15, H.no:11058; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no:11457 (Bu rivayet Ali b. İshak - Abdullah b. Mübarek - İbn Lehia ... senedi ile nakiedİlİr); Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/48-49. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) nakledilen diğer rivayetler:/59. H.no: 11498; 111/52, H.no: 11431; ffl/15, H.no:11058;IIVl0, H.no:11014:

Müslim, Salât. 281-283; /to Mâce. İkâme. 69. H.no:!048. Bu hadis Müsned'de şu sened ve metinle de geçer:

Müsned, 111/356-357, H.no: 14780. Hadisin şâhidleri için bk. 868/1738. hadis.

[223] Önceki rivayetten faydalanılarak bu şekilde bir açıklama konuldu.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264-265.

[224] Sahih: Müsned, Vl/330. H.no:26683; Benzer rivayetler için bk. VI/335. H.no:26728; VI/330-331, H.no:26684 (Mükerreri için bk. VI/336, H.no:26730) Sadece:

lafzı ile; VI/330-331, H.no:26686 (30/834. hadis. Ayrıca 872/1742. hadisin ikinci tariki); VI/330, H.no:26685 (872/1742. hadis); VI/331, H.no:26689; Vl/33İ, H.no:26690; p/334, H.no:26713; VI/331, H.no:26687 (415/1285. hadis. Abdullah b. Şeddad'ın mütâbî olarak Yezid b. Esam'ı görmekteyiz); Buhârî, Hayz, 30; Salât, 19, 21, 107; Müslim, Salât, 273; Ebû Dâvûd, Salât, 90, H.no: 369 " ziyadesi ile); 656; Nesâî, Taharet, 174, H.no:272; Mesâcid, 44, H.no:736; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653 " ziyadesi ile); İkâme, 40, 63, H.no:958, 1028; Dârimt, Salât, 101, H.no:1380; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, XXIV/22, H.no:53.

Meymûne (Radıyaüahü anha) annemizden nakledilen diğer rivayetler için bk. 30/834 ve 415/1285. hadisler.

^ Hz. Âişe'den (Rudıyalkıhü anha) şahidi:

Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; VI/179, H.no:25335 (Mükerreri için bk. VI/149, H.no:25041); VI/209, H.no:25625; VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no: 25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/129, H.no:24860; VI/137, H.no:24945;

VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/251, H.ıû:26014; Vi/179, H.no:25336; VI/245, H.no:25962; VI/111, H.no:24683. Müslim, Salât, 274; Ebû Dâvûd, Salât, 79, 133, H.no: 367, 370, 631; Nesâî, Kıble, 17, H.no:766. Bu rivayeti Heysemî Ahmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râviierinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler (Bk. age., 11/49):

Bk. (Ek) Miisned, V/402, H.no:23289; V7403, H.no:23297. Ebû Ya'lâ'nın Hz. Âişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânînın Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50

[225] Karahisari, age., 11/286
[226] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22
[227] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/265-266.
[228] Sened: Sahih: Miisned, VI/331, H.no:26685; İkinci rivayet için bk. VI/331, H.no:26686; Ayrıca bu rivayet 30/834. hadiste zikredilmişti. Hadisin şahidi için bk. 871/1741. hadis.

[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/266-267.
[230] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267.
[231] Sened:

Sahih: Miisned, VI/148, H.no:25028; Benzer rivayetler için bk. VI/225, H.no:25760 VI/255, H.no:26059; Mâlik, Salât, 258; Buharı, Salât, 22, 104; Amel, 10; Menâkıb, 24; Müslim, Salât, 267, 274; Müsâfırûn, 121, 134-135; Ebû Dâvûd, Taharet, 133, H.no:370; Salât, 79, Ul, H.no:631, 710; Tatavvu", 1, H.no:1251; Tirmizl Salât, 208, H.no:440; Nesâî, Taharet. !20, H.no: 166, 168; Kıble, 7, 17, H.no: 753, 766; îbn Mâce, Taharet, 131, H.no:652; İkâme. 40, 123, 181, H.no: 956, 1191, 1358.

Müsned'deki rivayetlerin bir kısmı da şöyledir: Bk. VI/137, H.no:24945; VI/67, H.no:24263; VI/70, H.no:24294; VI/204, H.no:25560; VI/249, H.no:25996; VI/220, H.no:25718 p/251, H.no:26014 VI/146, H.no:25012 W32, H-no:23926 dikili VI/199, H.no:25504:

Mükerreri için bk. VI/99, H.no:24556.

Ayrıca 29-30/833-834,419/1289,378/686, 874-877/1744-1747. hadislerle karşüaştınnız
[232] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267-268.
[233] Sahih: Müsned, VI/146, H.no:25010; Benzer rivayetler için bk. VI/86, H.no:24443:

VI/95, H.no:24523 VI/41, H.no:2402i VI/174, H.no:25288:

Vİ/50, H.no:24118:

VI/192, H.no:25475; VI/205, H.no:25572; Vi/231, H.no;25818; VI/1O3, H.no:24596:

VI/98,H.no:24545:

VI/176, H.no:25308; VI/94, H.no:24510

Ayrıca 465/1335, 873/1743 ve 875-877/1745-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.

[234] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268.
[235] Sened:

Sahih: Müsned, VI/37, H.no:23970; Benzer rivayetler için bk. VI/154, H.no:25085; VI/134, H.no:14905
VI/126, H.no:24828:

VI/260, H.no;261 12:

VI/275, H.no:26235 (** 465/1335. hadis); VI/23Ü, H.no:25805; VI/125, H.no:24828:

VI/266, H.no:26180; V^42, H.no:24035 (805/1675. hadis); VI/44, H.no:24051 (805/1675. hadisin ikinci rivayeti); VI/54-55, H.no:24155;

Ayrıca 873-874/1743-1744 ve 876-877/1746-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.

[236] İbn Racer,Fethu'l-Bâri, 1/492
[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268-269.
[238] Sahih: Müsned, VI/64, H.no:24240; Benzer rivayet için bk. VI/154, Rno:25085;

Ayrıca 465/1335, 873-875/1743-1745 ve 877/1747. hadislerle karşılaştırınız.

Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.

[239] Bennâ, age., İV/124
[240] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/269.
[241] Sened:

Sahih: Musned, VI/200, H.no:25523;

Ayrıca 873-876/1743-1746. hadislerle karşılaştırınız.

Hadisin tahrİci için bk. 873/1743. hadisin tahrici
[242] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
[243] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/228
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
[244] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

P)-NAMAZI BOZAN, NAMAZDA YAPILMASI MEKRUH VE MUBAH OLAN FİİLLER
Namazda Konuşmanın Yasaklanması
Namazı Bölen Durumlar
Namaz Kılanın Saçım Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi
Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmaklan Çıtlatmak ve Kenetlemek
Namazda Göğe Bakmak, El île İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek
Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırlarken Namaz Kılmak
Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal),
Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin
Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (İsbâl) Namaz Kılmak
Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek
Namazda Allah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak
Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak
Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması
Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak
Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir

p)-NAMAZI BOZAN, NAMAZDA YAPILMASI MEKRUH VE MUBAH OLAN FİİLLER

• Namazda Konuşmanın Yasaklanması
• Namazı Bölen Durumlar
• Namaz Kılanın Saçını Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi
• Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmakları Çıtlatmak ve Kenetlemek
• Namazda Göğe Bakmak, El ile İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek
• Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırken Namaz Kılmak
• Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal)/ Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (îsbâl) Namaz Kılmak
• Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek
• Namazda Aflah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak
• Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak
• Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması
• Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak
• Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir[1]

p)-NAMAZI BOZAN, NAMAZDA YAPILMASI MEKRUH VE MUBAH OLAN FİİLLER

Allah Teâlâ buyurdu: 'Müminler kurtuluşa ermiştir, onlar ki namazlar.nda huşu içindedirler..." (Mü'minûn, 23/1-2)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Namazlara ve orta namaza[2] devam edin. Allah'a saygı/bağlılık içinde bunları kilini" (Bakara, 2/238)
Müslümanlar ilk dönemlerde namazda rahat hareket ediyorlarîardt. Yukarıdaki ayetler inince hareketlerine dikkat ettiler ve huşûu bozacak hareketlerden kaçındılar. Hz. Peygamber bunu bizzat gösterdi ve müminlere emretti. Bununla ilgili rivayetler:
Ebû Hüreyre'den: [3]
Rasûlullah önceleri namazlarında .yağma ve soluna dönerdi/bakardı. AllahTeâlâ; ayetlerini indirince Rasûlullah huşâa dikkat etti ve sağına soluna bakmadı.
Zeyd b. Erkam şöyle anlattı:[4]
'Bizden birisi hacetini kardeşinden isteyecek şekilde biz namazda konuşurduk, sonunda şu ayet indi ve biz namazda susmakla emrolunduk'.
§Huşû selef tarafından namazda gözü yere, secde mahalline indirmek, sağ ve solla meşgul olmamak, ibadeti samimi olarak Allah için yerine getirmek, şeklinde anlaşılmıştır[5] ki bu da saygı ve tevazuun üst noktası demektir.
Aşağıda o döneme ait pratik uygulamalar zikredilmektedir. Ayetleri bu uygulamalar bağlamında anladığımızda namazlarımız Allah ve Rasülünün isteklerine daha uygun olacaktır. [6]

Namazda Konuşmanın Yasaklanması

Namaz özel bir ibadet olduğu İçin başlandıktan sonra orada konuşmak, selâm vermek ve almak yasaklanmıştır. Başlama tekbiri ile dünyadaki bütün mubah fiiller namaz bitinceye kadar Allah rızası için terk edilmiştir. Artık kul namazda Allah ile yalnız kalmıştır ve O'na yönelip dua etmektedir. Başlangıç tekbirinin bir adı da 'tahrine tekbiri'dir. Tahrime, haram kılmak demektir. Yani bu tekbir bazı şeyleri geçici olarak haram kılmaktadır.
Sahabe önceden namazda konuşurlardı. Bir süre sonra Rasûlullah tarafından namazda konuşmak ve selam alıp vermek yasaklandı. Hatta Habeşistan'a hicret eden bazı sahabiler döndüklerinde bu durumu öğrendiler ve konuşmayı bıraktılar.
Bundan sonra kıyamete kadar namazda dünya kelamı yasaklanmış ve namazı bozan fiillerden sayılmıştır. [7]

798/1668-Zeyd b. Erkam'dan (Radıyaiiahüanh). [8]
Rasûlulah (Sailaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde (önceleri) bir adam namaz kılarken herhangi bir ihtiyacı için arkadaşıyla konuşurdu. Sonunda şu ayet indi: 'Allah'a saygı/bağlılık içinde bunları (namazları) kılın!'
Peşinden biz de namazda susmakla emrolunduk. [9]

799/1669-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiatmanh)[10]
Biz Rasûlullah'a (SaUaiiahu aleyhi ve settem) namaz kılarken selam verirdik.
O da (namazda) bizim selamımızı alırdı. Necaşî'nin yanından (Habeşistan'dan) döndüğümüzde Rasülullah'a selam verdik, ancak o (namazda) selamımızı almadı. Bunun üzerine

biz:
'Ey Allah'ın Rasülü! Önceden sen namaz kılarken biz seları verirdik, sen de selamımızı alırdın' deyince o şöyle buyurdu:
"Namazda[11] (saygı içinde ibadetle) meşguliyet vardır (konuşma yasaklanmıştır)."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Biz Habeşistan topraklarına gitmeden önce Mekke'de Rasülullah'a (SaiiaUahu aleyhi ve settem) (namaz kılarken) selam verirdik. Habeşistan'dan döndüğümüzde onun yanına gittik, kendisine (namazda) selam verdik, selamımızı almadı. Yakın ve uzak bütün ihtimaller/şüpheler beni sardı. Sonunda Rasülullah namazı bitirdi, kendisine bunun sebebini sordum. O şöyle dedi:
"İzzet ve celal sahibi Allah emrinde/işinde dilediğini değiştirir. [12] Emrinden birini namazda konuşulmaması şeklinde değiştirdi." [13]

800/1670- Muaviye b. Hakem es-Sülemî'den (Radıyaüahü anh). [14]
Biz Rasûlullah (Saliahu aleyhi w sellem) ile namaz kılarken topluluktan bir adam aksırdığında ona:
'Yerhamükallati[15] dedim. Topluluk bana sert bir şekilde baktı. Bunun üzerine ben:
'Vay başıma gelenek[16] Size ne oldu da bana böyle bakıyorsunuz?" dedim Bu sefer de ellerini uyluklarına/dizlerine vurmaya başladılar, Onların beni susturmaya çalıştıklarını görünce ben de sustum. Rasûlullah namazı kılınca -annem babam ona feda olsun ben ne önce, ne de sonra onun gibi güzel öğreten bir öğretici görmedim- bana ne suratını astı[17]ne sövdü ne de dövdü. O şöyle dedi:
"Bu namaz (öyle bir ibadettir ki), içinde insanların sözlerinden bir şey bulunması uygun değildir. Namaz teşbihtir, tekbirdir ve,Kur'ân okumaktır."
Ya da Rasûlullah buna benzer bir şey dedi. Ben:
Ey Allah'ın Rasülü! Biz cahiliye döneminden yeni kurtulan bir kavimiz. Bizden bir topluluk var ki kahinlere giderleri Rasûlullah:
"Siz onlara gitmeyin."
'Bizden bir başka topluluk da uğursuzluk inancına sahipler
"Bu onların içlerinde duydukları bir şeydir (aslı yoktur).
'Bir başka topluluk remil ile uğraşırlar.'
"Bir Peygamber[18] de remil ile uğraşırdı. Onun üslûbuna uyarsa onun gibidir (değilse yanlıştır)."
'Benim Uhud ve Cevvâniyye taraflarında koyun sürümü güden bir cariyem vardı. Bir kurdun sürüden koyun götürdüğünü öğrendim. Ben de Adem oğullarından bir adamım, onların kızması gibi ben de kızdım, fakat ben (ayrıca) o cariyeyi çok şiddetli bir şekilde tokatladım,' Sonra Hz. Peygamber'e geldim, (yaptığım) bana[19] ağır geldi. Ona dedim ki:
'O cariyeyi azad edeyim mi? Rasûlullah:
"Onu bana getir" dedi.
Cariyeyi Rasûlullah'ın yanına getirdim. Rasûlullah ona:
"Allah nerede?" dedi. Cariye:
'Gökte/yukarıda.'
"Ben kimim?" Cariye:
'Sen Allah'ın Rasûlusün' deyince Peygamberimiz bana şöyle buyurdu:
"Onun azad et, o mümin bir kadındır. [20]

Açıklama

Bu hadisten namazda konuşmanın mekruh olduğu, ama namazı bozmayacağı şeklinde bir hüküm anlaşılabilir. Ancak bu hüküm, namazda konuşmanın namazı bozacağını bilmeyen kişi için geçerlidir. Namazda bilerek (amd), unutarak (nisyan) ve yasak olduğunu bilmeyerek (cehalet ile) konuşmak arasında fark vardır:
1-İbn Münzir: Namazda konuşmanın yasak olduğunu bilerek (amden), bir kişinin konuşması durumunda namazının bozulacağı konusunda müçtehidlerin icmaı vardır (hiçbir muhalefet olmaksızın görüş biiiiğindedirler). [21]
2-Unutarak (sehven) ya da yasak olduğunu bilmeyerek (cehaleten) konuşmanın namazı bozması konusunda ihtilaf edildi:
a-Bir kişi namazda nasıl olursa olsun her türlü konuşması İle namazı bozulur. Bu alimlere göre bilerek ya da bilmeyerek veya cehaleten konuşma arasında fark yoktur. Bu görüşte olanlar: Süfyan es-Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Nehâi, Hammad,
Ebû Hanife ve bir rivayette Katade'dir. Bu alimlere göre Zeyd b. Erkam hadisinde[22] herhangi bir ayırım yoktur, her türlü konuşma yasaktır ve namazı bozmaktadır. [23]
b-Ancak cumhura göre bilerek konuşma dışındaki (sehven ya da cehaleten) konuşmalar namazı bozmaz. Bu görüşü İbn Mes'ûd, İbn Abbas, İbn Zübeyr, Urve b. Zübeyr, Ata, Hasan-ı Basri, bir rivayette Katade, ayrıca Malik Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr benimsemişlerdir[24] Cumhura göre ise bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır:
Zi'l-yedeyn (RadıyaUahü anh) hadisi, [25]
Ebû Hüreyre {RadıyaUahü anh) hadisi:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahüanh) [26]
Hz. Peygamber namazda unutarak konuştu ve (namazını bozmayıp) kalanını tamamladı.
Yukarıda zikredilen Muaviye b. Hakem (Radıyallaha anh) hadisi.
Hata ve unutmanın affedildiğine dair meşhur hadis:
Ebû Zerden (Radıyallahü anh): [27]
Rasûlullah dedi ki:
"Allah ümmetimin hata, unutma ve ikrah altında işlediklerinden vazgeçti (affetti).
ŞNamazda konuşarak selam almak haramdır ve ittifakla namazı bozar. Fakat el ile işaretle selam almanın cevazında ihtilaf edildi:
1-Hanefi mezhebine göre namazda işaretle selam almak namazı bozmaz, ancak mekruhtur. Cumhurun delili olarak aşağıda zikredilen hadiste Rasûlullah'ın selamı işaretle aldığına dair kendisinden bir söz bulunmamaktadır. Sahabe gördüğü fiili nakletmiş, yorumlamıştır. Rasûlullah'ın bu işareti, selam almaya ihtimali olduğu gibi, kendisinin namazda olduğunu işaret ederek nehyetmek kasdıyla da işaret etmiş olabilir. Böyle şüpheli bir durumda işaretle de olsa selam almamak tavsiye edilir ya da mekruh olduğuna hükmedilir.[28]
Ayrıca bu konuda namazda anlaşılır işaretin namazı bozacağına dair bir rivayet bulunmaktadır:
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[29]
Rasûlullah şöyle dedi:
"Namazda (imamı uyarmak için) erkeklere düşen teşbihtir, (erkekler uyar-mazsa) kadınlara düşen de el çırpmadır. Kim namazında anlaşılır bir işaret yaparsa namazını İade etsin!"
2-Cumhurun görüşü ise namazda işaretle selam almanın cevazı yönündedir, [30] Bu konuda varid olan bir hadisle delil getirmektedirler;
Rasûlullah'ın sahabisi Suheyb'den (Radıyaliainianh): [31]
Rasûlullah namaz kılarken yanma uğradım ve selam verdim, selamı işaretle aldı/cevap verdi.
(Râvi) ekledi: Bilemiyorum, ancak parmaklarıyla işaret etmişti.
Diğer sahabilerin yaptıkları da amel-i kesir kapsamına girmemektedir ve onların da namazını bozmaz. Çünkü namazları bozulsaydı, muüaka Rasûlullah iade etmelerini isterdi. Erkeklerin yanılan imamı uyarmak için tekbir getirmeleri, onlar uyarmadığında kadınların ellerini birbirine vurmalarını emreden hadis ile bu rivayet cem edildiğinde doğru hüküm verilebilir.
§Hata yapan sahabiye karşı bu rivayette RasûIullah'ın olgun davranışı, konuyu izah etmesi ve onun diğer sorularına sabırla cevap vermesi Peygamberimizin yüksek ahlâkını göstermektedir. Davetçi her zaman sabırlı olmalıdır. Rasûiullah böyle davrandığı için insanlar onunla konuşmaya bayılıyorlar, annem babam sana feda olsun, diyecek şekilde onu seviyorlardı.
§Bu sahabi kendi topluluğundaki sorunlu bazı şeyleri Rasûlullah'a aktarıp çözüm istemektedir. Kendisinin de ifade ettiği gibi cahİliyeden yeni kurtulmuş insanlardan birisidir Peygamberimiz bütün bu sorulara uygun bir şekilde cevap vermekte ve cevaplarında dikkat edilirse (onlara siz gitmeyin sözü ile) pratik şeyler tavsiye etmekte, (uğursuzluk onların içlerinde duydukları bir şeydir) diyerek konuyu ruhsaî açıdan değerlendirmekte, aslının olmadığını da ima etmektedir. Remi[32] konusunda ise bir peygamberin bunu yaptığı, onunkine uyarsa doğru olabileceğini ifade ederek, onun vahiy ile desteklendiğini ve metodunun da bugün bilinmediği İçin böyle şeylerle uğraşılmaması gerektiğini nezih bir üslûpla izah etmiştir.
Bu konuşmalardan sonra söz konusu sahabinin belki de kalbi yumuşamış ve eskiden yaptığı bir hatayı tamir etmek istemiştir. Rasûlullan'a bir zamanlar cariyesini tokatladığını ve şimdi onu azad etmek istediğini arz edince, Rasûluilah o cariyeye iki soru sormuştur: Bunlar tevhid ve risalet ile iigilidir. Peygamberimizin bu kadının putperest olup olmadığını anlamak için 'Allah nerede?' şeklindeki sorusuna, o 'Gökte/yukarıda,' diyerek cevap vermiş ve putperest olmadığını ifade etmiştir. Biz onun yüceliğini ifade için yukarıdadır, deriz ve ellerimizi dua ederken yukarıya açarız. Bunlar sembolik söz ve hareketlerdir. Allah mekandan münezzehtir. [33]

Namazı Bölen Durumlar

801/1671- (Z.) Husayn el-Müzeni'den:[34]
Hz. Ali (Radtyaiiahaanh) minberde şöyle dedi:
'Ben Rasûlullah'ı (Sailaiiaha aleyhi ve seilem) şöyle derken dinlemiştim: "Namazı ancak abdesti bozan şeyler (hades hali) böler." Rasûİullah'ın çekinmediği bir konuda ben de size karşı çekinmem. Hades, [35] kişinin sessiz ya da sesli yellenmesidir.'
NOT: Sesli ya da sessiz yellenmenin namazı bozmasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Ancak namazı böler (Vbs.) lafzının kullanılması kişinin bu durumda hiç konuşmadan gidip abdest alması durumunda gelip aynı yerde namazı kaldığı yerden tamamlamasının vurgulanması içindir. [36]

802/1672-Ebû Zer'den (Radıyaliahü anh). [37]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve settem) şöyle dedi:
"Bir adamın önünde hayvan semerinin arka kısmı (gibi bir sütre) bulunmazsa (önünden geçen) kadın, merkep ve siyah köpek onun namazını böler."
§Ben (Abdullah b. Sanat):
'Siyahın kızıldan farklı durumu nedir?' deyince Ebû Zer şöyle dedi: 'Ey kardeşimin oğlu! Bana sorduğun gibi ben de Rasûlullah'a sormuştum, o şöyle demişti:
"Siyah köpek şeytandır. [38]

Açıklama

Rivayette geçen binek üzerindeki semerinin arka kısmıdır, bu da süvarinin dayandığı tahta olup yaklaşık zira' kadardır.[39]
En küçük sütrenin boyutunda ihtilaf edildi: 1 zira' ya da zira'ın 2/3 kadar kısmıdır, denildi. [40] Abdürrezzak'ın (v.211/826) Nâfi'den rivayetinde İbn Ömer'in bu dayanak tahtasının 1 zira' kadar olduğu, nakledildi[41]
1 zira' iki karış ya da altı avuçtur ki bu da yaklaşık 50-68 cm. arasındadır. [42]
§Namaz kılanın önünden geçen kadın, merkep ve siyah köpeğin namazı bölmesi, cumhura göre hakiki anlamda değildir, belki o kişinin huşûunu götürür, fakat namazı bozmaz. Geniş açıklama konu sonunda gelecektir."[43]

803/1673-Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den (Radıyaiiahaanha):[44]
Rasûlullah (Satiaiiahu aie\-hi ve sellem) buyurdu ki:
"Müslümanın namazını ancak (önünden geçen) merkep, kafir, köpek ve kadın böler."
Bunun üzerine Hz.Aişe şöyie dedi:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kötü hayvanlarla biz yanyana getirildik." [45]

804/1674-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahüanh): [46]
Hz. Peygamber (Saitailahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Kadın (Bir rivayette: Hayızlı kadın), merkep ve köpek namazı böler." [47]

805/1675-Hz. ÂİŞe'den (RadıyallakUanha):[48]
Bir takım insanıarın 'köpek, merkep ve kadın namazı böler' sözü kendisine ulaşınca şöyle dedi:
'Onların bizi köpekler ve merkeplerle denk tuttuklarını görüyorum. Ben kendisiyle kıble arasındaki bir yatakta yatarken Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve set/em) gece (bana dönük olarak) namaz kılarken gördüm. Benim bir ihtiyacım olduğunda Rasûlullah'a (o namaz kılarken) yüzümle dönmekten hoşlanmadığım için yatağın ayak ucu kısmından yavaşça çekilir giderdim.'
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet: ...Bunun üzerine Hz. Âişe (Radıyallahüanha) şöyle dedi: 'Bizi köpek ve merkebe ne kötü denk tuttunuz. Rasûlullah'ı (Saiiaüaha aleyhi ve seüem), ben onun önünde enlemesine yatarken (bana dönük olarak) namaz kılarken gördüm. Secdeye gittiğinde dokunurdu, yani ayağıma, ben de ayağımı kendime çekerdim, sonra Rasûlullah secde ederdi.'[49]

806/1676-îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[50]
(Râvi Yahya, Şu'be'nİn bunu merfu olarak rivayet ettiğini bildirdi.) "Köpek ve hayızlı kadın namazı böler." [51]

807/1677-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhy. [52]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "(Önden geçen) kadın, köpek ve merkep namazı böler. [53]

Açıklama

Namaz kılanın Önünden kadın, köpek ve merkep gibi varlıklar geçtiğinde namazı böler (<M>) şeklindeki lafizdan Öncelikle namazı bozduğu anlaşılır. Ancak Peygamberimiz'in, odasında yerde yatan Hz. Âişe'ye dönük olarak namaz kılması, cemaatle namaz kılarken önünden merkep ve kızlar geçtiği halde namazını bozmaması gibi rivayetleri[54] de göz önüne alırsak Rasûlullah'ın burada dikkatin dağılması, huşûun kaybolması gibi durumlara dikkat çekmek istediği anlaşılmaktadır. Zahiriler dışında Cumhur ulemaya göre bunların namaz kılanın önünden ceçmesi ile namaz bozulmaz. Ahmed b. Hanbel siyah köpeğin de namazı bozacağı kanaatinde, çünkü onun bozmayacağına dair diğerlerinde olduğu gibi herhangi bir nas bulunmamaktadır. [55]
§Hadiste siyah köpeğin şeytan olarak vasfedilmesi, şeytanın o surete girmesinden ya da bu tür köpeklerin daha tehlikeli olmasından kaynaklanmış olabilir. [56]
§Hz. Peygarnber'in eşlerine ait odalar küçüktü ve karşısında yatan birisine müsaade ederdi. Hattâ secde edecek bir yer bile kalmazdı. Peygamberimiz (Salfallahu aleyhi ve seUem) secdeye gideceğinde Hz. Âişe'nin ayaklarına dokunur, o da ayaklarını çekerdi ve Rasûlullah secde ederdi. [57] Peygamberimiz gece namaz kılacağında kendisi kalkar ve kılardı. Ev ahalisini buna zorlamazdı, sadece sabaha yakın vitir kılacağında onları uyandırırdı. [58] Burada Peygamber Efendimizin nezaketi ve yüksek ahlâkı gözümüzü kamaştırmaktadır.
§Hz. Peygarnber'in secdeye giderken eşinin ayağına değmesini Hanefiler gibi bazı alimler kadına dokunmakla abdestin bozulmayacağına delil getirirlerken, Şafiîler ise burada kumaş üzerinden dokunma vardır ya da kendi hanımı olduğu için abdesti bozmaz şeklinde anlamışlardır. [59]
§Hz. Âişe'nin Peygamberimizin sözüne taaccüp etmesi belki de yanlış anla-masındandır. Peygamberimiz bunu kalbin Önden geçenle meşgul olması, şeklinde ifade etmek İstemektedir. Ancak Hz. Âişe'nin kendi yapısından olsa gerek anlamadığı ya da yanlış anladığı şeylerde mutlaka açıklama isterdi. Peygamberimiz de her seferinde ona olgun bir şekilde davranmış, anlamadığı konulan izah etmişti Çünkü Hz. Aİşe Peygamberimiz için çok önemliydi. Onun önemi belki de eşinden öte çok zeki olması, insanlarla ve özellikle kadınlarla çok İyi diyalog kurmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü İslâm'ı en iyi bilen yedi sahabeden birisiydi. İnsanlar ona sürekli gelir ve farklı konuları sorarlardı. O da gücü yettiğince sorulara cevap verirdi.
Allah ondan razı olsun.
§Namaz kılanın önünden kadın, köpek ve merkebin geçmesiyle namazın bölünmesi şeklinde Peygamberimizden rivayet edilen başka hadisler de bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Peygamberimiz kuzu. oğlak gibi hayvanlar yanında, insanlardan da sadece kadınlar değil, erkeklerin de namaz kılanın önünden, özellikle secde mahallinden geçmelerine izin verilmemesini emretmektedir.[60] Sütre de bu nedenle emredilmiştir. [61]Bundan dolayı olsa gerek ki Hz, Âişe önden geçenlerin namazı bölmelerinin kadınla sınırlı tutulmasına' tepki göstermektedir. Aynı tepkiyi İbn Abbas'ta da görmekteyiz. [62] Diğer hadisler de gözönüne alındığında namaz kılanın önünden geçen her türlü varlığa engel olunması gerekliği anlaşılır. Bu nedenle Rasûlullah'ın hadislerini ve sünnetini doğru olarak anlamak gerekir.[63]

Namaz Kılanın Saçım Bağlaması, Namazda Çakıllarla Oynaması ve Üflemesi

Bazı hallerin namaz kılan için Rasûlullah tarafından sakıncalı olduğu beyan edilmiştir. Bunlar:

1- Saçı uzun olan erkeğin saçı bağlı olarak namaz kılması: İnsan secde yaptığı zaman bütün uzuvlarının yere gelmesi şartından dolayı uzun saçı olan erkeğin de saçlarının yere dökülmesi ve bu şekilde secde yapması emredilmiştir. Saçı bağlı olarak namaz kılan ve secdeye giden kişi, elleri omzunda bağlı olarak secdeye giden kişiye benzetilmiştir.
2-Namazda çakıllarla oynamak: Nakledilen rivayetlerde keyfi oarak çakıllarla oynanması kesinlikle yasaklanmıştır. Ancak sahabenin yaptığı çok sıcak oian bir yere secdeye gittiklerinde buradaki çakılları/taşları hafif oynatmaları ya da elleriyle dokunup biraz da olsa sıcağını gidermeleridir. Peygamberimiz bunun doğru olmadığını, ancak secde yapan kişi sıcağa dayanamıyorsa söz konusu çakıllara bir kere dokunabilir/mesh edebilir, şeklinde ruhsat vermiştir. Değilse şeytan o kişiye vesvese verecek ve namazı huşu İçinde kılamayacaktır. Namazda ise huşu çok önemlidir.
3- Namazda yere liflemek: Namaz kılan kişinin secde mahalline üflemesini Peygamberimiz hoş karşılamadı ve yüzün Allah için topraklanması gerektiğini anlattı. [64]

808/1678-Küreyb'den:[65]
İbn Abbas (Radıyailaha anhttma), Abdullah b. Haris'i saçları arkadan bağlanmış olarak namaz kılarken gördü, arkasına dolandı ve çözmeye başladı. Öbürü de hareket etmeksizin ona İmkan tanıdı. (Namazı bitirdikten) sonra
İbn Abbas'a yöneldi ve:
'Benim başımdan sana ne?' deyince İbn Abbas şöyle dedi: 'Ben Rasûlullah' in (Sattaiiahü aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Bunun misali, ellerini omuzuna bağladığı halde namaz kılan kişiye
benzer (uzun saçların da secdeye dökülmesi gerekir)."'
NOT: Rivayette geçen mekfûf elleri arkaya, omuza doğru bağlamak anlamındadır. Bu şekilde namaz kılan kişinin secde azalarından bir kısmı yere değmez. Uzun saçı olan erkeklerin de saçlarını bağlaması yasaklanmıştır, saçlarının da secdeye katılması gerekir. [66]

809/1679-Ebü Rafi'den (Radıyallahü anh): [67]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seim), bir erkeğin saçını bağladığı halde namaz kılmasını yasakladı (uzun saçların secdeye dökülmesi gerekir). [68]

810/1680-Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den:[69]
İbn Ömer'in (RadıyaUaka anhüma} yanında namaz kıldım. O sırada da (secdeye giderken) çakılları (sıcaklığını almak ya da düzeltmek için) kurcaladım/çevirdim. İbn Ömer şöyle dedi:
(Namazda) çakılları kurcalama, şüphesiz bu şeytandandır. Fakat Rasûlullah'ı (Saiialiahu aleyhi ve seüem) gördüğüm gibi (yapabilirsin), o şöyle hareket ettirirdi.'
§Ebû Abdullah ekledi: 'Yani bir kere[70]sıvazlamak, şeklinde.'[71]

Açıklama

İmam Ahmed, râvinin şöyle hareket ettirirdi, sözünü bir kere mesh etmek, sıvazlamak şeklinde açıkladı. Bennâ da Câbir (Radıyallahü anh) hadisine[72] dayanarak kişi mutlaka dokunmak istiyorsa böyle yapabilir, terk etmesi efüaldir, dedi. [73] Ancak aynı hadisin başka tarikten gelen rivayetinde; Rasûlullah teşehhudde şehadet parmağını hareket ettirirdi, şeklinde açıklanmış olarak nakledildi. Bu daha doğru olsa gerek:
*Ali b. Abdurrahman el-Muâvî'den: [74]
Ben namazda çakıl taşlarını kurcalarken Ibn Ömer (Radıyallahü anhüma) beni gördü. Namazı bitirince beni bundan menetti ve:
'Sen de RasüSullah'm yaptığı gibi yap!' dedi. Ben:
'Rasüiullah naşı yapardı?' diye sordum. İbn Ömer:
'Namazda oturduğu zaman, Peygamberimiz sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyarak, parmakların hepsini yumar, başparmağını takip eden parmağıyla da (tevhidi) işaret ederdi. Sol avucunu da sol uyluğunun üstüne koyardı, İşte Rasûlullah böyle yapardı.'[75]

811/1681-Ebû Zer (Radıyallahü anh) [76]
Hz. Peygamber'e (Saiialiahu aleyhi ve seüem) şu sözü isnad etti: "Biriniz namaz kılmaya kalktığında şüphesiz rahmet ona yönelir, kesinlikle çakıllarla oynamasın!"
§Bir diğer rivayette.
"Çakıllarla oynamasın!" ya da "Çakıllara dokunmasın!" şeklinde geçmektedir. [77]

812/1682-Câbirb. Abdullah'tan (Radıyallahü anh):[78]
Hz. Peygamber'e (Sattaiiahu aleyhi ve sellem) (namazda secdeye giderken) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) el sürmenin hükmünü sorunca o şöyle buyurdu:
"Bir kere (el sürebilirsin). (Ancak namazda) onlardan geri durman senin İçin hepsi en kaliteli[79] yüz deveden daha hayırlıdır."
§Başka rivayetteki ziyade:
"Eğer şeytan bu durumda birinize galip geliyorsa (vesvese veriyorsa) çakıllara (sıcağını almak ya da düzeltmek için) bir kere elini sürebilir." [80]

813/1683-Muaykîb'den (Radıyatiahu anh) [81]
Hz. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem),
'Mescitte (secdeye giderken) çakıllara el sürmek (caiz mi), denilince o şöyle dedi:
"(Sıcaktan dolayı ya da düzeltmek için) mutlaka yapman gerekiyorsa bir kere (dokunabilirsin)."
§Ayni râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Satkaiahu aleyhi ve seiiem) secdeye giderken toprağı düzelten bir kişiye şöyle dedi:
"Eğer mutlaka düzeltmen gerekiyorsa (bu seni rahatsız ediyorsa) bir kere (düzeltebilirsin)." [82]

814/1684-Câbir b. Abdullah'tan (radıyallahü anh) [83]
Rasûlullah (Sattailahu aleyhi ve sellem) ile birlikte öğle namazı kılıyordum. (Yerdeki) sıcağın şiddetini azaltmak/serinletmek için (önümdeki) çakıllardan elime bir avuç aldım ki (onlar serinlesin ve rahatlıkla üzerlerine) secde yapabileyim.
§Diğer rivayette:
Onları sıcağın şiddetinden dolayı diğer elime alıyordum (ki serinlesin), sonra da üzerlerine secde yapabileyim. [84]

815/1685-(Talha'nm mevlâsı) Ebû Salih anlattı: [85]
Ümmü Seleme [Radıyaiiaha anhai annemizin yanına geldim. Kendi kardeşinin oğlu da yanına geldi ve Ümmü Seleme'nin evinde iki rekât namaz kıldı. Secdeye gittiğinde (oradaki) toprağı üfledi. Bunun üzerine Ümmü ona şöyle dedi:
'Ey kardeşimin oğlu, (böyle) üfleme! Ben Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) toprağı üfleyen Yesar isimli kölesine şöyle dediğini işittim: "Yüzünü Allah için topraklandır!"'[86]

816/1686-Abdullah b. Amr (b. Âs)'tan (Radıyallahü anhOtna):[87]
Rasûlullah (Saüaiiam aleyhi ve seiiem) döneminde güneş tutuldu. Rasûlullah namaza durdu, biz de durduk. (Namazda) kıyamı o kadar uzattı ki rükûa gitmeyecek zannettik. Sonra rükûa gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra başını kaldırdı (doğruldu ve o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Sonra oturdu (o kadar durdu ki) neredeyse secdeye gitmeyecekti. Sonra tekrar secdeye gitti, (o kadar durdu ki) neredeyse başını kaldırmayacaktı. Birinci rekâtta yaptığını ikinci rekâtta da yaptı (namazı uzattı). İkinci rekâtta secdeye giderken yere üflemeye başladı ve ağlıyordu. Şöyle demeye başladı:
"Rabbim! Ben onların içinde olduğum halde onlara niçin azap edeceksin?
Rabbim! Biz sana istiğfar ettiğimiz halde, bize niçin azap edeceksin?'
Bundan sonra başını kaldırdı, güneş açılmıştı...[88]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde zikredilen fiiller namazı bozmamakta, ancak bunlar mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda üç teh İd! erin görüşleri:
1-Uzun saçlı erkeğin namaz kılarken saçını bağlamaması gerekir ki secdeye gittiğinde bütün yüzü ve saçları ile secde edebilsin. Saç bağlı olarak namaz kılmayı sahabeden Hz. Ömer, Osman, Ali, Huzeyfe, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, İbn Abbas (Radıyattahu anhüm), tabiûndan İbrahim en-Nehâi gibi zatlar mekruh görmüştür. [89]
İmam Nevevi şöyle dedi: 'Namazda elbisenin ya da saçların toplanması, saçın topuz yapılması ya da uzun saçın sarığın içinde toplanması mekruhtur. Ancak kerahet tenzihidir, namazı bozmaz. Cumhurun görüşü bu şekildedir. İbn Münzir ise Hasan-ı BasrîMen namazın iade edilmesi görüşünü nakletti. Bunun hikmeti saçların
da secdeye katılmasıdır. [90]
§Buradakı mekruh olma durumu erkekler içindir. Kadınların başlarını örtmeleri farzdır.
2- Secdeye giden kişinin secde mahallindeki taşların sıcak ya da düzensiz olması nedeniyle onlara elini sürmesi ya da düzeltmesi Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır. Ancak secdeye giden kişi sıcağa dayanamayacaksa ya da oradaki durum kendisini rahatsız edip namazına mani olacaksa, bu durumda bir kerede onların düzeltilmesine izin verilmiştir.
3- Namazda secde mahalline üflemek mekruhtur. Bazı alimlere göre mekruh olmasının nedeni iki ya da üç harf çıkması ve namazın bozulma tehlikesidir. Bu konudaki bazı rivayetler:
Ümmü Seleme (Radıyatlahü), [91]
Namaz kılan ve namazda yere üfleyen bir akrabasına şöyle dedi:
'Böyle yapma! Ben Rasûlullah'ın Rabah isimli kölesine şöyle dediğini işittim: " {Bu şekilde) üfleme! Üflemek kelam (konuşmak) sayılır.'"
*İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhlima)![92]
(Secdeye giderken) üflemek kelam demektir.'
EbÛ Hüreyre'den fRadıyallahü anh): [93]
'(Secdeye giderken) üflemek kelamdır.'
§ Peygamberimizin Küsûf namazında yere üflemesini de bu şekilde almak ve kelam olmamasına hamletmek daha doğru olsa gerek.
§Üflemenin namazı bozması konusunda müçtehidler ihtilafa düştüler:
a-İmam Azam ve Muharnmede'e göre işitilen bir üfleme namazı bozar, çünkü kelam gibidir. İ. Ebû Yusuf'a göre ise namazı bozmaz.
b-îbn Vehb'den gelen rivayete göre İmam Malik, namazda boğazı temizlemek (tenahnuh), üflemek (nefh) ve inlemek namazı bozmaz, görüşündedir. İbn Kasım'dan gelen rivayette ise Malik, üflemek kelam sayılır ve namazı bozar görüşündedir.
c-1. Şafîî'ye göre, üflemekten hece harfleri anlaşıirmyorsa namazı bozmaz, bu kelam değildir. Ebû Sevr'in de görüşü bu şekildedir.
d-î. Ahmed b. Hanbel'e göre üflemek namazı »bozmaz, ancak mekruhtur. Üflemekten bir kelam anlaşılıyorsa namazı bozar. [94]

Namazda Gülmek, Kıbleden Başka Tarafa Yönelmek, Parmaklan Çıtlatmak ve Kenetlemek

817/1687-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh).[95]
Bana dostum (Hz. Muhammed) (SaliaUahB aleyhi ve seiiem) üç şeyi emretti, üç şeyi yasakladı:
Bana uyumadan önce vitri kılmamı, her (hicrî) aydan üç gün oruç
tutmamı ve iki rekât duhâ namazı kılmamı tavsiye etti.
Namazda başka tarafa (sağa, sola) yönelmekten, maymun oturuşu gibi oturmaktan ve horoz gagalaması gibi (rükûya. secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketlen[96]beni menetti.
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Bana Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) üç şeyi tavsiye etti, üç şeyden de beni menetti:
Bana her gün iki rekât duhâ namazı kılmamı, uyumadan önce vitri
kılmamı ve her (hicrî) aydan üç gün oruç tutmamı tavsiye etti.
Namazda horoz gagalaması gibi (rükûya, secdeye) çabuk gitmekten/acele hareketten, köpek oturuşu gibi oturmaktan, tilki gibi (sağa sola) yönelmekten beni menetti.
NOT: Bu konudaki izah için bk. MüsnedTrc. 829/1699 Nolu hadisin açıklaması. [97]

818/1688-Muaz b. Enes el-Cühenî'den (Racityaiiahü anh): [98]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:
"Namazda gülen, (sağa sola) yönelen ve parmaklarını çıtlatan aynı hükme tabidir." [99]

819/1689-Ebû Zer'den (Radtyauahü anh)[100]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi w seitem) şöyle dedi:
Kul namazında (sağa, sola) dönmedikçe izzet ve celâl sahibi Allah o kula yönelmeye devam eder. Kul yüzünü başka tarafa döndürdüğü anda Allah da ondan sarf-ı nazar eder/döner. [101]

820/1690-Hz. Âişe'den odıyaliahü anha):[102]
Hz. Peygamber'e ısaiiaiiahu aleyhi ve seitem) namazda (sağa, sola) yönelmenin hükmünü sorunca o şöyle dedi:
"Bu bir kapıp kaçırmadır ki şeytan o kulun namazından alıp kaçırır/bir şeyler eksiltir." [103]

821/1691-Abdullah b. Selâm'm oğlu Yusuf anlatıyor:[104]
Bir şeyler öğrenmek için Ebü'd-Derdâ'nın iRadıyaiiaMmh) yanındaydım. Öleceği vakit bana dedi ki:
'İnsanlara ölüm anında olduğumu haber et!' Ben de gittim ve insanlara bu sahabinin ölüm anında olduğunu haber verdim. Evinin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu. Ona:
'Senin ölüm halinde olduğunu insanlara ulaştırdım, evin içi ve dışı ziyaretçilerle doldu' deyince:
'Beni onların yanma götür!' dedi. Kendisini insanların yanına götürdüm,
'Beni oturtun!' dedi, biz de kendisini oturttuk. Orada şunları söyledi:
'Ey insanlar! Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve sdiem) şöyle dediğini duymuştum:
"Kim abdest alır, abdestini güzelce tamamlar, sonra iki rekât namaz kılar ve bunu eksiksiz olarak tamamlarsa, Allah ona istediğini hemen (dünyada) ya da daha sonra (âhirette) mutlaka verir." Ebû'd-Derdâ sözüne şöyle devam etti:
'Ey İnsanlar! Sakın namazda (kıbleden) başka tarafa dönmeyin. Zira başka tarafa dönenin namazı kabul olmaz. Nafilede bunu yaptıysanız farzda mutlaka dikkat edin yapmayın!'[105]

822/1692-Ka'b b. Ucre'den[106]
Rasûlullah (Saitaiiahu aieyiv w seiiem) mescidde yanıma getdi, ben parmaklarımı birbirine kenetlemiştim. Bana dedi ki:
"Ey Ka'b! Mesciddeyken sakın parmaklarını kenetleme! Sen namazı beklediğin sürece namazda sayılırsın." [107]

823/1693-Ka'bb. Ucre'den[108]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve sdlem) şöyle dedi:
"Bir kul evinde temizlenir (abdestini alır), sonra sadece namaz kılmak İçin dışarıya çıkarsa o kişi namazını bitirinceye kadar kesinlikle namazda sayılır. Biriniz namazdayken ellerinin parmaklarını birbirine kenetlemesin!" [109]

Açıklama

Namazda bazı hareketler vardır ki farklı şekillerde namaza tesir eder. Kimisi namazı bozarken, kimisi de namazdaki mekruh fiillerden sayılır:
1-Sağa sola yönelmek/bakmak (iltifat) hadislerde geçtiği gibi namazın sevabından önemli bir kısmını, belki de hepsini şeytanın alıp kaçtığı andır. Namazda insan bir nöbetçi dikkatiyle durması gerekir. Sağa sola bakıp dikkatini dağıttığı anda şeytan onun sevabını alır ve gider. Ayrıca Allah bu kula yönelmişken ondan sarf-ı nazar eder, kendi haline bırakır.
§ Namazda sağa sola yönelmek/bakmak Cumhur ulemaya göre mekruhtur Ancak bir ihtiyaç varsa göğsünü kıbleden çevirmemek şartıyla bakmasına izin verilmiştir. Zira

göğsünü kıbleden çevirmek namazın bozulmasına sebeptir. İhtiyaç anında başı çevirme ile ilgili rivayet:
Sehl b. Hanzale'den (Radıyallahüanh);[110]
Sabah namazı için kamet getirildi. Rasûlullah dağ tarafındaki yoîa bakarken namaza başladı.
-Ebû Davud ekledi: Dağ yoluna Rasûlullah etrafı kolaçan eden bir süvari göndermişti, (onu bekliyordu) [111]
Namazda arkaya bakmak ya da göğsü kıbleden çevirmek namazı bozar. Bu konudaki rivayet:
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima): [112]
Hz. Peygamber namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) [113] bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.
§1. Ebû Hanife ve Şafiî'ye göre secde mahalline bakmak müstehabdır. İ. Malik'e göre ise kıble tarafına bakmak müstehabdır. Bu konuda herhangi bir nas bulunmamaktadır, ancak bütün müçtehidlerin ittifakla kabul ettiği şey namaz kılanın ön tarafa bakması sünnettir, sağa ve sola bakması mekruhtur. Bazı alimler de namaz kılan kişinin kıyamda ön tarafa, rükûda ayaklarına ve secdeye giderken secde mahalline ve otururken de kucağına bakmasının daha uygun olduğunu belirttiler.[114]
2-Namazda tebessüm etmek namazı ittifakla bozmaz, ancak namazda gülmek namazı ittifakla bozar. İbn Münzir bu konuda icmaın olduğunu belirtti. Ancak gülmenin abdesti de bozduğu konusunda ihtilaf vardır:
a-Hanefilere göre kendisi duyacak şekilde gülenin namazı bozulur, kahkaha şeklinde başkasının da duyacağı şekilde gülmekle de abdesti bozulur, namazın iade edilmesi gerekir. [115]
Bu mezhebin delili bazı rivayetlerdir. Zeylaî (v.762/1361) bunları incelemiş ve iki guruba ayırmıştır:
Müsned olan rivayetler: Ebö Musa el-Eş'âri, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Enes, Câbir ve İmran b. Husayn gibi sahabilerden gelmektedir, hepsi zayıftır.
Mürsel rivayetler: Ma'bed el-Cüheni, Ebu'l-Âliye, İbrahim en-Nehâi, Hasan-ı Basri'den gelmektedir. Bu mürsellerden sadece Ebu'l-Aliye'nin kendisinden gelen mürsel rivayet sahih, diğerleri zayıftır. [116]
ŞHanefi mezhebinde genel kurallara aykırı olmadıkça zayıf hadisler ve tabiûnun mürsel rivayeti eriyle amel edilir.
b-Cumhura göre ise kahkahayla gülmek ile abdest değil namaz bozulur, ancak bu kişin abdest alması müstehabdır.
Bu konudaki rivayetler zayıftır. Namaz dışında gülmek abdesti bozmaz ki, namazda gülmek abdesti bozsun. [117]
3-Namaza giderken, mescitte namaz vaktini beklerken ve namaz kılarken parmaklan çıtlatmak ya da kenetlemek mekruhtur, ancak namazı bozmaz. [118]

Namazda Göğe Bakmak, El île İşaret Etmek ve Mescitte Özel Bir Yer Edinmek

824/1694-Enes b. Mâlik'ten iRadıyaiiahuanh)'[119]
Hz. Peygamber (SailaUahü aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Bazı kişilere ne oluyor da namazlarında gözlerini (göğe) dikiyorlar."
Bu konuda Peygamberimiz ağır konuştu ve sonra şöyle dedi:
"Ya bundan vaz geçerler ya da gözlerinin feri (gücü) alınır." [120]

825/1695-Ebü Hüreyre'den [121]
(Peygamberimizden (Saiialiahu aleyhi ve sellem) benzeri nakledildi..,) [122]

826/1696-Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'dan,[123]
Rasûlullah'ın bir sahabisinin (Radıyaüaha anh) kendisine naklettiğine göre: Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Sizden biri görme gücünün alınması (tehlikesi) sebebiyle namazdayken gözlerini göğe dikmesin!" [124]

827/1697-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh): [125]
Hz. Peygamber (Saiküiahu aleyhi ve seikm) şöyle dedi: "Sizden biri namazdayken başını göğe kalırdığında görme gücünün kendisine geri dönmemesinden/verilmemesinden korkmaz mı?" [126]

Açıklama

Namazda gökyüzüne bakmak Rasûlullah tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca ağır tehditler/cezalar ile konunun önemine dikkat çekilmiştir. Çünkü namazda dönülmesi ve bakılması gereken mahal kıbledir, gökyüzü değil. Bu konuda icma' vardır.
Namazda başın gökyüzüne çevrilmesinin yasaklanma hikmeti olarak, namaz sırasında meleklerin yukarıdan inmesi ve bunların görülmesi durumunda şuasından dolayı gözlerin kör olma ihtimali de nakledildi. [127]
Duada başın gökyüzüne çevrilmesinin cevazında ihtilaf edildi. Kadı Şureyh mekruh görürken. Cumhur ulema caiz olduğunu ifade ettiler. Çünkü namazın kıblesi Kabe olduğu gibi, duanın da kıblesi gökyüzüdür, bu nedenle ellerin içi gökyüzüne çevrilir.[128]

828/1698-Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiaha anh): [129]
İnsanlar ayrı ayrı halkalar halinde dururlarken Rasûlullah aleyhi ve seiiem) mescide girdi. Şöyle dedi:
"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum,"
İnsanlar (namazdaki selamda) ellerini kaldırırlarken Rasûlullah mescide girdi. Şöyle dedi:
"Onlar ellerini hırçın atların kuyrukları gibi kaldırıyorlar/oynatıyorlar.
Namazda sakin olun!" [130]

Açıklama

Câbir b. SemUradan (RadıyaUahU anh) başka tarikle gelen rivayette yukarıdaki iki konu daha açık olarak nakledildi, ayrıca saflarla ilgili bir başka olay da haber verildi: Bu üç olay:
1- Namazda selam verirken elle işaret ediliyordu ve Rasûlullah bunu yasaklayıp, sağa ve sola bakarak es-Selâmü aleyhim ve rahmetullâhi veberakâîühû demek yeterlidir.
Câbir b.. Semüra'dan (Radıyallahü anh):[131]
Rasûlullah ile beraber namaz kıldığımızda, ellerimizle (işaret ederek): 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullâh, -Seİâmü aleyküm ve rahmetullâh1 demiştik. (Râvi göstermek için) eliyle de iki tarafına işaret etti. Rasûlullah bunun üzerine:
"ellerinizle neye işaret ediyorsunuz? Niye etlerinizi hırçın atların kuyruğu gibi oynatıyorsunuz? Namazda sükûnet içinde olun. Herbirinizin ellerini dizlerine koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir."
2- Rasûlullah insanların mescitte halkalar halinde ayrı ayrı durmasını tefrikaya düşerler korkusuyla tenkid etmiştir. Çünkü Müslümanların birlik halinde bulun-maları ve beraber hareket etmeleri asıldır; [132]
3- Bu rivayette üçüncü olarak geçen olay farz namaza duruş şeklidir. Bu duruşta safların birinci saftan itibaren arkaya doğru düzgün bir şekilde yapılması emredilmekte ve meleklerin saf biçiminin bu şekilde olduğu haber verilmektedir.
Müslim'deki farklı tarikle gelen rivayet bunu açıklamaktadır. Bu rivayetin saf ile ilgili kısmı:
...Rasûlullah yanımıza geldiğinde bizi ayrı ayrı halkalar halinde gördü ve şöyle dedi:
"Bana ne oluyor, sizi gurup gurup ayrılmış görüyorum."
Sonra Rasûlullah yanımıza geldiğinde şöyle dedi:
"Meleklerin, Rableri katında saf tutmaları gibi saf tutmaz mısınız?" Biz:
'Melekler Rableri katında nasıl saf tutarlar?" deyince o şöyle dedi: "Önce ilk safları tamamlarlar ve safta düzenli dururlar.[133]

829/1699-Abdurrahman b. Şibl el-Ensârî'den (Radtyat!ahüanh); [134]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seUem) namazda üç şeyi yasakladı:
Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).

§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'tan tSaUaüaha aleyhi ve seüem) (namazda) üç şeyi yasakladığını duydum:
Karga gagalaması (gibi hızla inip kalkmayı), yırtıcı hayvan oturuşunu ve devenin bir yeri (devamlı) tutması gibi bir adamın da bir yeri devamlı kendine ayırmasını (yasakladı).[135]

Açıklama

Rasûlullah efendimiz namazların huşu içinde kılınabilmesi için bazı şeylere dikkat etmemizi istemektedir
1- Namazı hızlı kılmamak gerekir. Hızlı kılanın ve tadil-i erkana riayet etmeyenin hali bu rivayette karga gagalamasına, Müsned Trc. 817/1687 noiu rivayette ise horoz, gagalamasına benzetilmiştir. Namaz çok önemli bir ibadet olup,,bu sırada Allah kuluna teveccüh ettiği için kulun da namazını güzei kılması gerekir. Bu konuyu Peygamberimiz çeşitli vesilelerle ifade ederek Müslümanların dikkatini çekmiştir. Namazda tadil-i erkân Cumhura göre farzdır; rükû ve secdelere, kıraat ve kıyam gibi fiillere dikkat edilmediği ve özen gösterilmediği takdirde namazın batıl olma tehlikesi vardır.
2- Namazda oturuş diz çökerek olmalıdır, çünkü bu kulluğun bir ifadesidir. Ama bu rivayette geçtiği gibi yırtıcı hayvan oturuşu, Müsned Trc. 817/1687 nolu rivayette ifade edildiği gibi köpek oturuşu bu mantığa aykırıdır. O hayvanların oturuşu; arka ayaklarını/dizlerini dikip kalçaları üzerine oturmak ve ön ayaklarını da yere koymak şeklindedir. Ayrıca kalçanın yere konması şeklindeki oturuşun Yahudilere has olduğu ve onlara muhalefet edilmesi gerektiği de bazı alimler tarafından ifade edildi.
§Namazda otururken kalçanın yere konmasının cevazında ihtilaf edildi:
1- Ebû Hüreyre ve Katade gibi zatlara göre mekruhtur.
2- Ibn Abbas'a göre ise böyle oturmak da sünnete uygundur. Tavus ve Atiyye el-Avfi ise Abadile denilen sahabileri (Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'i) böyle otururken gördüklerini naklettiler.
Ebû Amr ise Abdullah b. Ömer'in bir rahatsızlığından dolayı böyle oturduğunu, aslında bunun sünnet olmadığını belirtti. Diğer sahabilerin de böyle bir özür sebebiyle oturdukları ihtimaii bulunmaktadır.[136] Zaruret olmadıkça böyle oturma-mak en güzeli ve hadislere en uygunudur.
3- Bir kişinin camide devamlı bir yeri kendisine tahsis etmesi de yasaklanmıştır. Çünkü mescitler Allah'ındır, böyle bir tahsiste özel mülkiyet/sahiplenme anlamı vardır. Ayrıca bu kişi değişik yerlerde namaz kılmayı terk ederek kıyamette bu yerlerin kişi lehine şahitlik yapması nimetinden de mahrum kalacaktır. [137]

Tuvalete Daralmış Olarak, Uyuklarken ve Yemek Hazırlarken Namaz Kılmak

830/1700-Abdullah b. Erkam'dan (Radıyaüa anh):[138]
Kendisi hacdaydı, arkadaşlarına ezan okuma ve kamet ile birlikte namaz kıldırıldı. Bir gün namaz için kamet etti ve dedi ki: Biriniz namaz kıldırsın, ben RasûSullah'ın (Saiiaüahı aleyhi ve setum) şöyle dediğini duydum:
'Sizden biri tuvalete gitmek ihtiyacı duyarsa ve namaz kameti de yapıldıysa o kişi tuvalete gitsin!'[139]

831/1701-Ebû Ümâme'den (RadıyallaManh)[140]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle derken işittim:
"Biriniz tuvalete daraldığı halde namaza gelmesin/başlamasın, bir eve izinsiz girmesin ve cemaati bırakıp duayı sadece kendisine edecekse başkalarına imamlık yapmasın!"
§Diğer rivayette şunu ekledi: "...Kim böyle yaparsa onlara (cemaate) ihanet etmiş olur." [141]

832/1702-Hz. Âişe'den (Radıyauahü anha):[142]
Rasûluîlah'ı (Sallaiiahaaleyhi ve seüem) şöyle derken işittim: "Yemek hazır olduğunda, büyük ve küçük tuvaleti kendisini sıkıştırdığında kimse namaz klmasın!" [143]

833/1703-Hz. Âişe'den (RadtyallahUanha): [144]
Rasûlullah'ı (Sallallahaaleyhivesellem) şöyle derken işittim:
"Akşam yemeği konulsa ve bu sırada da namaz vakti gelse önce yemeğe başlayın/onu yeyin!"
§(Râvi) Vekî: Akşam yemeği hazır olduğunda, şeklinde nakletti.
§(Râvi Süfyan) İbn Uyeyne akşam yemeği konuldu zaman, şeklinde nakletti. [145]

834/1704-Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemiz'den (Radıyallahü anha).[146]

Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Biriniz uyukladığmda[147] uykunun (tesiri) geçinceye kadar uyusun! (Çünkü) bu kişi uyuklarken namaz kılarsa istiğfar etmeye yöneldiğinde kendisine karşı saçmalamaya/sövmeye başlayabilir." [148]

Açıklama

Uyuklama ve hükmü ile ilgili hadis bir sonraki rivayetin açıklamasında gelecektir. Yukarıdaki rivayette yesubbü kelimesi geçmektedir. Burada sövmek
manasına değil, sadece kötü ve alçaltıcı söz anlamında kullanılmıştır. İstiğfar ederken Allahümmeğjİr şeklinde ğaym'(^) ile okunan kelimeyi uyuklarken ayın (^) ile Allahümme'firlî şeklinde söylerse mana af islemekten çıkar, kişinin kendisini kötülemesi ve alçaltilmasmı istemesi, anlamına döner. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir, önemli olan namaz kılarken huşu içinde olmaktır ve namazda uyuklayan insanın da huşu sahibi olmadığı kesindir. [149]

835/1705-Enes b. Mâlik'ten {Radıyaliahu anh):[150]
Rasûlullah (SallallahUaleyhi vesettem) dedi ki:
"Biriniz namaz kılarken uyuklarsa namazı bıraksın ve ne dediğini bilinceye (uykusu açılıncaya) kadar uyusun!" [151]

Açıklama

Uyuklarken namaz kılmak mekruhtur. Çünkü bu kişi namaz kılarken* Allah'ın huzurunda olduğu için ne yapttğınt bilmesi ve düzgün hareketler yapması lazımdır. Hatta hadisle geçtiği gibi istiğfar edeceğim, derken kendisine sövebilir, saçma sapan sözler söyleyebilir. El ve ayağıyla da ne yaptığını bilemez.
Az olan uyuklamanın abdesîi bozmadığı konusunda alimler ittifak ettiler. Sadece Müzenî'ye (v.264/877) göre bu durumda abdest bozulur. [152]

Eller İçerde Kalacak Şekilde Bir Kumaşa Bürünerek (İstimal),
Elbiseyi Eller İçerde Kalacak Şekilde Giyerek (Sedl) ve Elbisenin
Uçlarını Tümüyle Yere Sarkıtarak (İsbâl) Namaz Kılmak

Bazı giyim şekilleri namazda yasaklanmışta. Bunlar:
1-İştimâl Eiier İçerde kalacak şekilde bir kumaşa bürünmektir. [153]
2-Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. [154]
3-İsbâl Elbisenin uçlarını yere salmak, yerde sürünmesi İçin sarkıtmaktır. [155]
Namazda yasaklanan istimal ve sedl şeklindeki'giysiler insanın hareketini engellemektedir, rükû veya secdeye gidildiğinde ya da eller kullanıldığında avret mahallinin açılma tehlikesi vardır. Ayrıca Allah'ın huzurunda olan insanın düzgün ve normal olarak giyinmesi gerekir. İsbâl şeklindeki giyside ise, zaruret yokken elbisenin uçları yerde süründüğü için kibir alâmeti kabul edilmiştir. Yürürken yerde sürünen elbise uçlarının yerdeki necasetleri de toplayacağı unutulmamalıdır.[156]

836/1706-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaliahu anh): [157]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki giysiye ve iki akdi (sözleşmeyi) yasakladı:
Yasaklanan iki akid: Münâbeze ve mülâmesedir.

Yasaklanan iki giysi ise: Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymek ve avret yerlerinin örtünmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir. [158]

Açıklama

Peygamberimiz cahilİyede uyguianan iki sözleşmeyi yasaklamıştır. Bunlar:
1-Münâbeze Müşteri ya da satıcı tarafından atılan malın satışının bağlayıcı olmasıdır, iki taraftan birisi der ki: 'Ben bu dükkandaki mallardan sana attığımı alıyorum (ya da satıyorum).[159]
2-Mülâmese Mala dokunma ile gerçekleşen ve bağlayıcı hale geien satıştır. Müşteri ya da satıcı tarafından: 'Dokunduğum malda satış geçerlidir şeklinde olur. [160]
Bu şekildeki satışta kavga çıkma (münazaa) ve kandırılma (gabn) ihtimali olduğu İçin ve sözleşmenin ciddiyeti de bulunmadığı için yasaklanmıştır.
§Cahüiyede uygulanan iki tür giyinme şekli de yasaklanmıştır: 1-îştimâl (ju^-iVi): Bir elbiseyi eller içinde kalacak şekilde giymektir. [161] Bu giysi ile İnsan rahat edemez ve yürüyemez. Ayrıca hareket ederken avret mahallinin açılma ihtimali vardır. Müsiümanın bu gibi komik hallere düşmesini Peygamberimiz istememektedir.
Avret yerlerinin örtülmesine dikkat etmeksizin tek parça kumaşla bürünmektir ki bunda da aynı tehlike ve gülünç duruma düşme söz konusudur. [162]

837/1707-Ebû Hüreyre'den (Radtyaüaha anh). [163]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elbiseyi eller içerde kalacak şekilde giymeyi (sedl) yasakladı, yani namazda.
NOT: Sedl Eller içeride kalacak şekilde bir gömleği ya da bir elbiseyi giymektir. [164]Bu giyim şeklinde de ciddiyet olmadığı için yasaklamıştır. [165]

838/1708-Atâ b. Yesar, Hz. Peygamber'in ashabından olan bir kişiden (Radıyallahü anh) nakletti: [166]
Rasûlullah (Satiallaha aleyhi ve settem), izannı yere sarkıtarak namaz kılan adama şöyle dedi:
"Git ve abdest al!"
O adam gitti, abdest aldı ve döndü. Rasûlullah ona:
"Git ve abdest al!" dedi.
Adam tekrar gitti, abdest aldı ve döndü. Sonra birisi Rasûlullah'a:
'Sana ne oluyor, ey Allah'ın Rasûlü! Sana ne oluyor ki (önce) adama abdest almayı emrettin, sonra da sustun (açıklama yapmadın)' deyince Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"O, izannı yere sarkıtarak namaz kılıyor. İzzet ve celal sahibi Allah, izarınt sarkıtarak (kibirle) namaz kılanın namazını kabu! etmez." [167]

Açıklama

RasûluIİah'ın yaşadığı toplumda elbisenin/izarın yere sarkıtılması ve bu şekilde toplumda dolaşılması kibir alâmeti sayılırdı. Allah kibirlileri, özellikle kibirle namaz kılanları sevmez, çünkü kibir kulluğa aykırıdır. Bu rivayetteki şahıs abdesti bozucu bir hareket yapmadığı halde Peygamberimiz onun abdest almasını istedi, ikinci defa da bunu emretti. Bunun nedeni o kişinin düşünmesi ve hatasını bulmasıydı. Ancak adam bunu anlamayınca Peygamberimiz kendisi açıklama yapmak zorunda kaldı.
§Namazda ve namaz dışında elbisenin kibirle yerde sürünmesi İmam Âzam, Şafiî ve diğer müctehidlere göre mekruhtur. İmam Malik ise namazda caiz olduğunu, ancak kibir alameti olarak o elbise ile yürümenin caiz olmadığını belirtti. Bu konuda alimlerin görüşleri birbirine yakındır.[168]

839/1 709-Hz. Aişe'detl (Radtyallahii anha)[169]
Hz. Peygamber (SaUaüam aleyhi ve seUem) nakışları olan bir elbise ile namaz kıldı. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti. Bunu Ebû Cehm'e götürün, bana da EnbİcÂn yapımı elbiseyi getirin!"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) nakışlı bir elbisesi vardı. Onu Ebû Cehm vermiş, Hz. Peygamber'den de Enbicân yapımı elbiseyi almış ve şöyle demişti:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu nakışlı elbise Enbicân yapımından daha hayırlıdır/iyidir.' Rasûlullah şöyle dedi:
"(Ancak) ben namazda onun nakısına bakıyorum (beni meşgul ediyor)." [170]

Açıklama

Rivayette hamtsa kelimesi geçmektedir. Harhîsa; yünlü olan kaliteli ve ince bir elbise türüdür ki[171] o dönemde Peygamberimiz'e Ebû Cehm hediye etmiştir. Ancak elbisenin nakışları Peygamberimiz'i namazda meşgul edince, Peygamberimizi bu elbiseyi acele ile gönderdi ve kalın, daha az kaliteli, ama nakışsız olan Enbicân yapımı elbiseyi istedi. [172]
Peygamberimizin nakışlı elbise yerine Enbicân yapımı elbiseyi istemesinin nedeni hediyeyi reddetme şeklindeki yanlış anlaşılmayı önlemek İçindir.
Enbicânî elbise; nakışsız yün elbise demektir ve Şam bölgesindeki Enbicân denilen yere nispet edilmiştir. [173]
Namaz kılarken secde mahalline/kıbleye bakmak müstehabdır, başka şeylerle uğraşmak huşûa aykırıdır.
Rivayette geçen sahabi Ebû Cehm'in adı, Âmir b. Huzeyfe b. Ganim el-Kureşî'dir. [174]

840/1710-İbn Sirin'den:[175]
Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve sdiem) kadınların bürgül eri/ç arş afi arı[176] ile namaz kılmayı (erkeklere) mekruh gördü.
§Katâde dedi ki: Bunu bana Kesir (ya da Abdurabbih, ki burada râvi Hemmam, Katâde'nin şeyhinde şüphe etti), Ebû Iyaz yoluyla Hz. Aişe'den
(Radıyallahü anha) nakletti."
'Hz. Peygamber üzerinde, Aişe'ye ait yünden çarşa[177] olduğu halde namaz kıldı, halbuki (yatarken) o çarşafın bir kısmı (hayızlı olan) [178]Aişe ve bir kısmı da Hz. Peygamber üzerinde olurdu." [179]

Açıklama

Yukarıdaki iki rivayet birbirine aykırı görülmektedir. Ancak bu haberleri aynı konuda gelen diğer rivayetlerle beraber düşündüğümüzde tenakuz olmadığı ortaya çıkar.
1- Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.
2- Kadınların kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3- Bu çarşaflar hayızlı kadın tarafından kullanılıyorsa temiz olan kısmı ile namaz kılınabilir.
ŞYukarıda geçen birinci rivayette Peygamberimiz bu konuda dikkatli olunmasını istemektedir. Birçok kişinin söz konusu çarşafın temizliğine dikkat etmemesi nedeniyle bunlarla namazı mekruh görmüştür. Ancak ikinci rivayette geçtiği bu çarşaflar temiz olsa, onlarla namaz kılmak caizdir. İkinci rivayetin başka tariklerle gelen lafızlarında hayızlıyken kaydı bulunmaktadır.[180]

841/1711- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) [181]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve setiem) mescitte kıble tarafında bir balgam gördü. (Bir dal parçası ile) [182] onu sıyırdı/attı ya da eliyle onu sildi. Sonra insanlara yöneldi, onlara kızdı ve şöyle dedi;
"İzzet ve celâl sahibi Allah sizden biri namazdayken sizin yüzünüze döner. Biriniz namazda iken kıble tarafına balgam atmasın!"[183]

842/1712- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü unh).[184]
Allah'ın Peygamberi (Satuuiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Sizden birisi namazdayken Rabbine yönelmiştir/ona yalvarmaktadır. (O hâide kimse öne tükürmediği gibi) sağına da tükürmesin!"
(Râvi) İbnCa'fer ekledi: "Önüne ya da sağına tükürmez/tükürmesin. Ancak (zor durumdaysa) soluna ya da ayaklarının altına tükürüğünü bırakabilir." [185]

843/1713-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh)[186]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) kıble tarafında bir balgam (atılmış) gördü. (Râvi bir keresinde de: 'Onu sildi' şeklinde nakletti). Kalktım ben de (kalanı) sildim. Sonra Peygamberimiz şöyle dedi:
"Sizden biri namazda iken yüzüne balgam atılmasını ya da yüzüne tükürülmesini İster mi? Biriniz namaz kılarken ön tarafına ve sağ tarafına tükürmesin! Fakat (zor durumdaysa)

sol tarafa ayağının altına bunu bıraksın. Bunu yapma imkanı da yoksa onu elbisesinin (kenarı) ile şöyle alsın!" [187]

Açıklama

Peygamberimiz'in karşılaştığı insanların bir kısmı eğitimsizdi. Özellikle çölden gelenler kaba yapıları yanında, temizliğe dikkat etmemeleri ile biliniyordu. O günkü şartlarda mescid kumluktu ve herhangi bir sergi de bulunmamaktaydı. Kumluk olmasına rağmen Peygamberimiz mescidin temiz tutulmasını ister, balgam ve tükürük gibi maddeleri bazen bizzat kendisi temizler, yukarıdaki hadislerde geçtiği gibi insanları uyarır, bazen de onları kıyametteki kötü son ile korkuturdu/uyarırdı:
Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Kim kıble tarafına tükürürse kıyamet günü bu tükürüğü iki gözünün (kaşının) arasında olduğu hâlde gelir.[188]
Ayrıca Rasûlullah, imamlık yaparken tüküren kişiyi görünce; onu bir daha imam yapmayın, diye uyarmıştı.
Mescidde görülen balgam ya da tükürüğün yok edilmesini emretmişti. Hattâ bu temizliği hasene (sevap/iyilik) olarak nitelemişti. [189]
Peygamberimiz özellikle kıble ve sağ tarafa tükürülmeme üzerinde durmakta ve insanları uyarmaktadır. Sol tarafa tükürülmesi ile ilgili ruhsatı o günkü şartlarda anlamak doğru olur. Eğitimsiz bazı çöl insanlarının tükürme problemlerini asgariye indirme ve kumluk olan zeminde onun yok edilmesini emretmekteydi. Bu şekildeki olayla ilgili rivayetler fazla bulunmamaktadır, bundan birkaç olay üzerine Peygamberimiz'in onları uyardığı anlaşılmaktadır. Bugün için mescidde öksürük vb. Sebeplerle önlenmesi mümkün olmayan balgam ve sümüğün yok edilmesi, yere düşerse onu temizlemek ya da mendil içine alıp dışarı atmak şeklinde anlaşılır. Önemli olan, mes-cidlerin temiz tutulmasıdır, her dönemin kendisine göre temizlik şekli vardır.
Allah mekândan münezzehtir. Burada kıble tarafında şeklindeki izafet kıblenin önemine yapılan bir vurgudur.
Rasûlullah bu insanların her şeyleriyle ilgilenmiş ve toplumu rahatsız edecek konularda onları eğitmiştir. Bu eğitim burada tükürük vb. pisliklerin temizliği ile İlgili görülürken başka yerde soğan ve sarımsak yiyenlerin mescidlere gelmemelerini istemesi şeklinde tezahür etmektedir. [190]

844/1714-Ziyad b. Subeyh/Sabîh el-Hanefi'den:[191]
Ben Kabe'ye doğru namaz kılıyordum, yanımda da bir ihtiyar vardı. Namazı (biraz) uzattım ve elimi böğrüme koydum. (Yanımdaki) ihtiyar eliyle göğsüme azımsanmayacak şiddette vurdu. Kendi kendime:
'Bendeki hangi şey onu buna sevk etti[192]dedim.
Namazı aceleyle bitirdim. Baktım ki bir köle arkasında oturuyor.
Ben:
'Bu ihtiyar kim?' deyince o köle şöye cevap verdi:
'Bu Abdullah b. Ömer'dir.'
Ben de Abdullah b. Ömer namazını bitirinceye kadar yanında oturdum ve sonra dedim:
'Ey Ebû Abdurrahman! Bendeki hangi şey seni buna sevk etti?' Abdullah:
'Sen şu (elini böğrüne koyan) kişi misini'
Ben:
'Evet.'
Abdullah:
'Bu (hareketin), namazda haç(a benzemekitir.[193] Rasûlullah bundan len ederdi? [194]

845/1715-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahünlı) [195]
Namazda ihtisar (elleri böğürlerine koymak) yasaklandı.
§(Râvi Yezid b. Harun) ekledi: Biz bunu (rivayeti aldığımız) Hişam'a sorduk:
'İhtisar nedir?'
O şöyle dedi:
'Namaz kılarken kişinin ellerini böğürlerine koymasıdır.'
Hişam'a, bunu Hz. Peygamber'den mi naklediyor, diye sorduk. O da başıyla 'evet' işareti yaptı. [196]

Açıklama

İhtisar elleri böğürlere koymaktır. [197] ki yukanda geçen hadiste Rasûlullah namazda yasaklamıştır.
Namazda ihtisarın hükmünde ihtilaf edildi:
1-Zahirilere göre haramdır.
2-Diğer müctehidlere mekruhtur.
İhtisarın namazda haram kılınmasının sebebi konusunda farklı görüşler nakledildi:
1-İbn Abbas ve Tirmizi'ye göre burada şeytana benzeme vardır.
2-Hz. ÂİŞe'ye göre burada Yahudilere benzeme vardır.
3-Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'den gelen rivayetlere göre bu, cehennemliklerin istirahat şeklidir.
4-İbn Ebî Safra'ya göre Mütekebbirlere benzeme vardır.
5-HattabİŞe göre musibete uğrayanlara benzeme vardır.
6-Yıkarıdaki rivayette ise haça benzetilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[198]

Namazda İhtiyaç Anında Teşbih (Sübhanallah Demek), El Çırpmak ve İşaret Etmek

846/1716- Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den (Radıyatlah anh) [199]
Rasûlullah (SaüaUahu aleyhi ve sellem) Benî Mustalık (savaşı için) yola çıktığında beni (bir iş İçin) göndermişti. (İşi bitirip) döndüm, Rasûlullah devesi üzerinde namaz kılıyordu. Kendisine (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Sonra tekrar (bir şeyler) söyledim, eliyle şöyle yaptı (reddetti). Onu okurken ve (bineği üzerinde) başı ile ima ederken dinledim. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Seni gönderdiğim (o işi) ne yaptın? Namaz kılmam sana cevap vermeme mani oluyordu."
§Aynı râviden farklı yolla gelen rivayet:
Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve nitem) beni bir iş için göndermişti. Sonra kendisine yetiştim ve selam verdim. Eliyle işaret etti, namazı bitirince de beni çağırdı ve şöyle dedi:
"Sen bana namazdayken selam vermiştin...1' Rasûlullah o anda doğuya yönelmişti.
NOT: Bu rivayette namaz kılan birisine selam vermenin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda namaz kılan el işareti ile cevap verir.
Binek üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Zaruret olmadıkça binek üzerinde farz namaz kılınmaz.
ŞBenû Mustalık savaşı h. 6. yılın Şaban ayında gerçekleşti. Bu kabile Rasûlullah ve ordusunu yok etmek için toplanmıştı. Bu konudaki tafsilat Kitabu's-Siyer'in Gazevût bölümünde gelecektir.[200]

847/1717- Câbir b. Senüra'dan (Radıyaiiahü anh)[201]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Eliyle (namazda) öne doğru eğildi/meyletti. Namazı bitirincebir topluluk bunun sebebini sordu. O şöyle dedi:
"Şeytan beni namazda meşgul etmek için üzerime ateş parçaları (kıvılcımları) atıyordu. Ona (doğru) meylettim/yakalamaya çalıştım. Eğer tutabilseydim benden kurtulamazdı, hatta o, mescit direklerinden bir direğe bağlanırdı da Medinelilerin çocukları onu görürdü.[202]

Açıklama

Bu rivayette Peygamberimiz kendisini meşgul eden ve namazdaki huşûunu bozmaya çalışan şeytana karşı mücadele etmekte ve eliyle işaret etmektedir. Zaruret olduğunda bu gibi hareketler mekruh değildir.
Bu şekildeki bir olay Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahüanh) da nakledilir:

Ebu'd-Derdâ'dan:[203]
Bir keresinde Resûluliah namaza kalktı. Şöyle dediğini işittik:
"Senden Allah'a sığınırım."
Sonra da üç kere:
"Seni Allah'ın lânetiyle lanetliyorum" dedi ve sanki bir şey yakaiyormuşca-sına elini uzattı. Namazı bitirince:
'Ey Allah 'm Resulü! Senden bugün daha Önce hiç söylemediğin bir şey işittik. Ayrıca ellerini de açtığını gördük?' dedik. O şu cevabı verdi:
"Allah'ın düşmanı olan iblis, yüzüme atmak için ateşten bir afev getirdi. Ben de ona, üç kere: Senden Allah'a sığınırım, dedim, Sonra da: Seni Allah'ın eksiksiz lânetiyle lanetliyorum, dedim, geri çekilmedi, üç kere tekrarladım. Sonunda onu yakalamak istedim. Vallahi kardeşim Süleyman'ın duası olmasa idi, bağlı olarak sabaha ulaşacak ve Medine'nin çocukları onunta oynayacaklardı."
§Hz. Süleyman'ın duası, başkasına verilmeyen büyük bir mülkün sadece kendisine verilmesidir:
Allah Teâlâ buyurdu:
"(Süleyman;) Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz Sen, daima bağışta bulunansın, dedi.
Bunun üzerine biz de, istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgâr, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanlar, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.
îşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut, hesap yok, dedik."
Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır." (Sad, 38/35-40) [204]

848/1718-Rasûluilah'ın sahabisi Suheyb'den (Radıyaliakuanh): [205]
Yapılması Mekrun ve Rasûlullah (Seutaiiahu aieyiü ve seitem) namaz kılarken yanına uğradım ve selam verdim, selamı işaretle aldı/cevap verdi.
(Râvi) ekledi: Bilemiyorum, ancak parmağıyla işaret etmişti. [206]

849/1719-İbnÖmer (Radıyaiiahuanimma) anlattı:[207]
Bilâl'e:
'Rasûlullah (Saikutahu aleyhi ve seiiem) namazdayken kendisine selâm verdiklerinde nasıl cevap verirdi?' deyince o şöyle dedi: 'Eliyle işaret ederdi.'[208]

850/1720- Enes b. Mâük'ten (Radıyaitahaanh):[209]
Hz. Peygamber (Sailaikıhü aleyhi ve sellem) namazda işaret ederdi. [210]

851/1721-Yezîd b. Keysân'dan: [211]
Salim b. Ca'd namaz kılarken (yanma gelmek için) [212] ondan izin istedi. (Anlatmaya şöyle devam etti;)
Bana teşbihle (Sübhanallah diyerek) [213]cevap verdi. Selam verince de şöyle dedi:
'Erkeğin izni namazdayken teşbihle, kadının izni de el çırpmakla olur.'[214]

852/1722 (Z.)-HZ. Ali'den {Radtyallahü anh):[215]
Ben Hz. Peygamber'in (SaliaHaha aleyhi ve seiup) yanma gelir ve (girmek içi n) izin isterdim. Eğer namazda ise Sübhanallah derdi (teşbihle izin verirdi), namaz dışında ise (sözlü olarak) izin verirdi. [216]

853/1723-Câbir b. Abdullah'tan [217]
Hz. Peygamber'in (SaiMiaha aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Şeytan bana namazımdan bir şey unutturursa erkekler Sübhanafiah desin, (onlar uyarmazsa) kadınlar el çırpsın." [218]

854/1724-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den [219]
Hz. Peygamber (SaiiaUaha aleyhi veseiiem) şöyle dedi:
"Namazda kişinin başına bir şey geldiğinde (uyarmak için) Sübhanaltah desin. (Bu durumda) kadınlar için el çırpma, erke*kler için teşbih geçerlidir (caizdir)." [220]

855/1725-Ebû Hüreyre'den [221]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda birini uyarmada) erkekler için teşbih, kadınlar için et çırpma geçerlidir (caizdir)." [222]

Namazda Allah Korkusu ya da Huşu' Nedeniyle Ağlamak

856/1726-Mutarrif b. Abdullah b. Şihhîr babası (Abdullah b. Şihhîr)'dan (Radıyalkıhü anh) nakletti: [223]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılarken yanına geldim, göğsünde tencere(deki su) kaynaması gibi bir kaynama (sesi) vardı.
§(RâviJ başka yolla gelen rivayet:
Rasûlullah'ı gördüm, ağlamaktan dolayı göğsünde tencere kaynaması gibi bir kaynama sesi vardı. [224]

857/1727-Hz. Âişe'den (Radıyaüahü anha)[225]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seîlem) (yakalanıp da vefat ettiği en son hastalığında) benim odama geldiğinde şöyle dedi:
"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!" Hz. Aişe dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir gözyaşlarına sahip olamayan ince kalbli/hassas bir adamdır. O, (şimdi) Kur'ân okurken ağlar, babamdan başkasına emretseniz.
(Hz. Aişe anlatmaya şöyle devam etti;)
Rasûlullah'ın makamına geçecek ilk kişi olan Ebû Bekir(in ağlaması) nedeniyle insanların günaha girmesinden hoşlanmayarak böyle dedim. Bunları iki ya da üç kere tekrarladım. Her seferinde Rasülullah şöyle dedi:
"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın! Gerçekten sizler Yusuf (Peygamberin) yanındaki kadınlar (gibisiniz, duygusal davranırsınız).[226]

Açıklama

Yukarıda zikredilen hadislerden namazda ağlamanın namazı bozmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak bu ağlamanın Allah korkusu ya da huşu' ile kayıtlanma şartında ihtilaf edildi:
1-Hanefi mezhebine göre, namazda Allah korkusu ya da huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Bir ağrı ya da başına gelen bir musibet sebebiyle ağlarsa namazı bozulur. [227]
2-Malikilere göre, namazda Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlamak namazı bozmaz. Ama bunlar dışında dünyevi bir sebeple ağlarsa bakılır: Eğer sessiz ağlarsa beis yoktur. Ama sesli ağlarsa bilerek (amden) olduğunda azı ya da çoğu namazı bozar, sehven olursa azı namazı bozmaz, çoğu bozar. [228]
3-Şafiîlere göre, ağlamada iki harf söylenmedikçe (konuşmaya benzemedikçe) namaz bozuimaz. Ancak ağlarken iki harf söylenirse namaz mutlak olarak bozulur, ağlamanın nedeni Allah korkusu ya da huşu da olsa hüküm bu şekildedir. [229]
4-Hanbelilere göre, Allah korkusu veya huşu' nedeniyle ağlama ne şekilde olursa olsun mutlak olarak namazı bozmaz. Ancak dünyevi nedenlerle olan ağlamada iki harf çıkarsa namaz bozulur. [230]

Namazda Yılan, Akrep Gibi Zararlı Hayvanları Öldürmek, İhtiyaç Anında Biraz Yürümek ve Başka Tarafa Bakmak

858/1728-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaku anh).[231]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhiseüem) namazda esvedeyn olarak (bilinen) akrep ve yılanın öldürülmesini emretti/izin verdi.
NOT: Hadiste geçen esvedeyn) kelimesi akrep ve yılan için tağlib yoluyla kullanılmıştır. Ebeveyn kelimesinin anne-baba manasına gelmesi gibi. Sadece esved kelimesi ise yılan için kullanılır.[232]

859/1729-Hz. Âişe'den (Radıyatlaküanha): [233]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem} kapısı kapalıyken evde namaz kılardı. Ben geldiğimde bana kapıyı açma mesafesine kadar yürüdü, sonra (geriye doğru gelerek) tekrar yerine döndü.
Râvi (Urve) [234] ekledi: Hz. Âişe kapının kıble tarafında olduğu, şeklinde (evi) tarif etti.

§Aynı râviden başka tarikle gelen rivayet:
Hz. ÂİŞe (Radıyalluhfi anha) dedi ki:
'Kapıyı açmasını istedim, o sırada Rasûlullah (Saliaiiahu aleyhi ve seüem) ayakta namaz kılıyordu. Ya sağdan ya da soldan kıble tarafına yürüdü, bana kapıyı açtı. Sonra namaza (yerine) döndü.'[235]

860/1730-Ezrakb. Kays'tan:[236]
Ebû Berze (el-Eslemî) (Radıyaüahti anh) Ehvâz beldesinde nehir kenarındaydı. (Hayvanın) yularını eline aldı, namaza başladı. Hayvan geriye gitti, o da hayvanla geriye gitti. Bunun üzerine Haricîlerden bir adam şöyle dedi:
'Allahım, bu ihtiyarı rezil et, nasıl namaz kılıyor?'
Ebû Berze namazını bitirince şöyle dedi:
'Dediğinizi işittim. Ben Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve sellem) ile birlikte altı ya da yedi veya sekiz savaşa katıldım. Onun emrini ve ruhsatını gördüm. Hayvanımla geri gelmem onu kendi haline bırakmaktan bana daha kolay geldi. (Çünkü bırakırsam) dilediği yere gider ve (onu bulmak/yakalamak) benim için zor olur.1
§Ebû Berze (yolcu olduğu İçin) ikindi namazını iki rekât kıldı. [237]

Açıklama

Ebû Berze'nin (v. 65/685) asıl ismi Nadle b. Ubeyd b. Haris el-Eslemî'dir. Bu sahubinin yolculukta hayvanını tutarak namaz kılması o dönemdeki sert fikirleriyle tanınan Haricilerden bazı kişilere tuhaf geldi ve onlardan biri kızarak bu namazın olmadığını söyledi. Ebû Berze de kendisinin Rasûlullah'la Hayber, Mekke've Huneyn başta olmak üzere uzun süre savaşlara katıldığını ve o Peygamberin emirlerini ve ruhsatlarını çok iyi bildiğini ifade etti. Yani ben bu işi sizden iyi biliyorum, derce-sine onlara güzel bir ders verdi.
§Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Berze yoluyla gelen 47 hadis bulunmaktadır. Bunların on yedisi kütüb-i sittede nakledilmiştir.
§Ehvâz Basra taraflarında bir beldedir. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında fethedilmiştir. [238]

861/1731-îbn Abbas'tail (Radıyallaha anhüma).[239]
Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) namaz kılarken (ihtiyaç anında) sağa ve sola (göz ucuyla) [240]bakardı, ancak boynunu sırtının gerisine çevirmezdi.[241]

862/1732-Abdullah. Said b. Ebû Hind, tkrime'nin ashabından olan bir adamdan nakletti:[242]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sei/cm) namazında boynunu sırtının gerisine çevirmeksizin göz ucuyla bakardı.[243]

863/1733-Enes b. Sîrîn'den: [244]
Enes b. Malik'i (Radıyaiiaha mh) namaz kılarken bir şeye gözünü dikmiş ona bakarken gördüm.[245]

Açıklama

Bu konuda geçen hadislerden istinbat edilen hükümler:
1-Namazda yılan ve akrep gibi zararlı varlıklar mutlak olarak Öldürülebilir. Cumhura güre bu caizdir. Ancak İbrahim en-Nehâi, Katade gibi bazı alimlere göre bunlar saldırmadıkça namazda öldürmek mekruhtur. Buradaki vuruş bir veya iki ile sınrlanmahdir, değilse namaz bozulur.
2-Namazda ihtiyaç anında az bir fiil caizdir, namazı bozmaz. Çünkü az; kendisinden kaçınılması zor olan ve zaruret/hacet kapsamında olan şeylerdir. İslâm fikhında bunlar affedilen, ibadeti ya da muameleyi bozmayan şeylerdir. Bu konudaki kural:
Zaruret/hacet kapsamında olduğu için aza itibar edilmez, (hükme tesir etmez). [246] Ancak namazda az da olsa yemek, içmek, konuşmak gibi fiiller af kapsamında değildir ve namazı bozar. Az kabul edilen fiiller peşpeşe yapılırsa da namazı bozar. [247]
§Az kelimesinin namazdaki tarifinde müctehidler İhtilaf ettiler.
a-Hanefilere göre dışardan bakanın yadırgamadığı hareketler az sayılır. Ama dışardan bakan kişiye, namaz kılmıyor vehmini verdirecek kadar fazla olan fiiller amel-İ kesir (çok fiil) hükmündedir ve namazı bozar. Bir amelde iki el kullanılırsa namazı bozar.[248]
b-Malİkîlere göre insanın yadırgamadığı ve hafif görülen fiiller az sayılır, namazı bozmaz. Akrep öldürmek, mest giymek, el ile işaret ve hafifçe yönelmek/bak-inak, gibi. [249]
c-Şafiîlere göre azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Mestleri çıkarmak, hafif bir elbise giymek, bit, pire gibi haşera öldürmek, orta halli iki adım atmak, haşeratı öldürmek için iki kere vurmak, işaretle selam almak gibi...Çünkü bu konularda Rasülullah'tan gelen ruhsatlar bulunmaktadır. [250]
d-Hanbelilere göre de azın tarifinde örfe bakılır. İnsanların gözünde küçük/az görülen fiiller az kapsamındadır. Şafiiîlerde az olarak zikredilen fiiller bu mezhebe güre de az kapsamındadır. [251]
3-Namazda az iltifat (başka tarafa yönelmek/bakmak) göğsün kıbleden çev-rilmemesi halinde namazı bozmaz. Ancak zaruret/hacet yokken yapılan bu fiiller mekruh kabul edilmiştir. Bu konuda yukarıda zikredilen rivayetler bunun delilidir. [252]

Namaz Kılanın Sırtında Küçük Çocuk Taşıması

864/1734-Ebû Katâde (Radıyaliahüanh) anlattı: [253]
Biz mescidde otururken yanımıza Rasûlullah (Saihüiahu aleyhi ve seüem) geldi. Kendi kızı Zeyneb'in çocuğu olan Ümâme bt. Aş'ı taşıyordu.[254] Sonra çocuğu boynuna/sırtına[255] aldı ve çocuk boynundayken namaza durdu. Rü-kûya gittiğinde çocuğu yere bırakıyordu, ayağa (kıyama) kalktığında tekrar sırtına alıyordu. Onunla bu şekilde hareket ederek namazı bitirdi.
NOT: Ümâmc'nin o dönemde süt emen küçük bir bebek olması nedeniyie zarar görme endişesi bulunduğu ve Rasûlullah'ın bu davranışının zaruret kapsamı içinde düşünülmesinin daha doğru olacağı alimler tarafından belirtildi. [256]

865/1735- EbÛ Katâde'den (Radıyaliahüanh): [257]
Yukarıdaki rivayetin benzeri nakledildi.
§Bu metindeki ziyade:
(Râvi) Âmir ekledi: 'O hangi namaz, diye sormadım.'
(Râvilerden) İbn Cüreyc dedi ki:
'Bana Zeyd b. Ebû Attâb yoluyla Amr b. Süleym'den nakledildiğine göre söz konusu namaz sabah namazıydı.1
Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi: (İbn Cüreyc) bu senedin ceyyid olduğunu belirtti. [258]

866/1736-Şeddâd (b. Hâd eI-Leysî)'den (Radıyaitahaanh).[259]
Günün sonraki namazları olan öğle ya da ikindi namazlarından birinde Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seüem) yanımıza geldi. Hasan'ı veya Hüseyin'i taşıyordu. Rasûlullah öne geçti ve çocuğu yere bıraktı. Sonra namaza durdu, namazın ortasında secdeye gitti ve secdeyi uzattı. Ben başımı kaldırdım, o da ne, Rasûlullah secdedeyken küçük çocuk onun sırtında duruyor, ben (tekrar) secdeye döndüm. Rasûlullah namazı bitirince insanlar:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Sen namaz ortasında secdeyi o kadar uzattın ki bir şey oldu veya sana vahiy geliyor zannettik' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bunlardan hiç biri olmadı. Ancak oğlum (torunum) beni binek yaptı. Onu acele ettirmek istemedim, böylece istediği olsun."[260]

Açıklama

Bu rivayetlerden bir kişinin namazda Rasûlullah'ın yaptığı gibi sırtında çocuk olduğu halde namaz kılmasının ya da sırtına çıkan çocuğun inmesini bekicyerek secdeyi uzatmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda müclehid alimlerin görüşü:
1-Hanefi mezhebine göre çocuğun sırtta taşınarak namaz kılınması mekruhtur, ancak namazı tamdır. Çünkü namazda genel kural huşûyu bozacak fiillerden kaçınmaktır. Yukarıdaki rivayet amel-i kesirin namazı bozmadığı döneme ait bir haber ya da zaruret durumu olarak açıklanabilir.[261]
2-Malikilere göre bu durum sadece nafile namazda caizdir, rivayetlerde farz namaz olduğu açıklanmamıştır. [262]Bazı Maliki alimleri, bu durumun mensuh olduğunu, bir kısmı da Rasûlullah'a has olduğunu söyledİler: [263]
3-Şafiî mezhebine göre farz ya da nafile namazda küçük çocuk taşımak caizdir. Bu hem imam için, hem de cemaat veya münferit olarak kılan için geçerlidir. [264]
4-Hanbelilere göre yukarıdaki rivayette olduğu gibi bir Özür sebebiyle çocuğun taşınması ya da secdenin uzatılması caizdir. [265]

Çizgili Elbise ve Hayız Gören Kadının Büründüğü Kumaş ile Namaz Kılmak

867/1737-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) [266]
Hz. Peygamber (Sailaiiahü aleyhi ve seiiem) çizgili Yemen elbisesi[267]İle namaz kıldı.
(Râvi Enes) ekledi: Zannederim iki ucunu (çaprazlama olarak) bağladı.
NOT: Rivayette zikredilen bağlama şekli: Sol kolun altından alınıp sağ omuz üzerine atılan kumaşın bir ucu ile sağ kolun altından alınıp sol omuz üzerine atılan kumaşın diğer ucu birlikte çekilip göğüs üzerinde bağlanır. [268]

868/1738- Enes b. Mâlik'ten ıRadıyallahü anh): [269]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem), cemaatle beraber kıldığı en son namazı Ebû Bekir'in arkasında tek kumaşa bürünerek kılmıştı.
NOT: Bu rivayetin benzen:
Enes b. Malik ve Hasan b. Ali'den (Radıyallahü anhüm):[270]
Rasûlullab Üsame b. Zeyd'e dayanarak çıktı geldi. Üzerinde iki ucunu çaprazlama (göğsünde) bağladığı pamuktan bir kumaş vardı. Onlara namaz kıldırdı.[271]

869/1739-Musa b. İbrahim b. Ebû Rabia babasından nakletti: [272]
Enes b. Malik'in (RadıyaUakumh) yanına, o tek kumaşa bürünerek namaz kılarken girdik. Ridası da oraya konulmuştu. Namazı bitirince ona dedik ki:
'Sen namazı böyle (mi) kılıyorsun, halbuki ridan buraya konulmuş. [273]O şöyle cevap verdi:
'Ben Ras&Mlah'ıtSatiaiûıhü aleyhi ve seüem) böyle namaz kılarken gördüm.'[274]

870/1740-Ebû Said el-Hudri'den (Radıyaliahümh): [275]
Rasûlullah (Saiiaitaiuı ak-yht ve tettem) dedi ki:
"Biriniz tek parça kumaşla namaz kılacağında onun ucunu iki omuzu Üzerine atsın (ve çaprazlama bağlasın)[276]

871/1741-(Hz. Peygamberdin eşi) Meymûne annemizden (Radtyaiiahü anha) [277]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) üzerinde hanımlarından birisine ait yünden bir çarşaf[278] ile namaz kıldı. Secdeye gittiğinde o çarşafın bir kıs-mı eşının üzerine gelirdi. [279] (Râvi) Süfyan ekledi: Bana görünen o ki hayızlı hanımına ait, şeklinde açıklama yaptı.
NOT: Bu rivayeti aşağıdaki ile haber ile değerlendirdiğimizde doğru sonuca ulaşırız.[280]

872/1742-Abdullah b. Şeddâd b. Hâdi'den: [281]
Hz. Peygamber'in (SaüallaM aleyhi ve settem) eşi teyzem Meymûne bt. Haris'ten (Radıyullahiunhü) İşittiğime göre,
Meymûne annemiz hayızlıyken seccadesi üzerinde namaz kılan Rasû-lullah'ın secde mahalli hizasında (çarşafına) bürünerek dururdu/yatardı. (O şöyle dedi):
'Rasûlullah secde ettiğinde elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayızhydım.'
§Diğer rivayette şöyle dedi:
'Gece Rasûlullah kalkar ve ben onun yanı başındayken namaz kılardı. Secdeye gittiğinde ise elbisesi bana değerdi, halbuki ben hayizlıydım.'[282]

Açıklama

Bu rivayetlerden anlaşılan hükümler:
1-Temiz olması şartıyla her türlü kumaş ya da elbise ile namaz kılmak caizdir.
2-Kadınların kullandığı çarşafların temiz olması durumunda bunlarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3-Namaz kılan kişinin elbisesinden bir kısmı hayızlı eşine gelmesi namaza mani değildir. [283]

Karanlıkta Namaz Kılanın Karşısında Eşinin Uyuması/Yatması Caizdir

873/1743-Hz. Âişe'den (Radıyaltahü anha).[284]
Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) önünde uyurken ayağım da kıble tarafında olurdu. Secdeye gittiğinde bana dokunurdu, ben ayağımı toplardım, kalktığında da ayağımı uzatırdım. O günlerde evde kandiller yoktu. [285]

874/1744-Hz. ÂİŞe'den (Rtuiiyattahü anha):[286]
Ben sağında ve solunda uzanmışken Rasûluilah (SaiiaiiaM aleyhi namaz kılardı. [287]

875/1745- Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha}:[288]
Ben tabutun/cenazenin ön tarafa konulması gibi Rasâffeallh'la (S hsyhiveseilem) kıble arasında uzanmış yatarken[289] Rasûluilah gece namazını kılardı.
NOT: Hz. Âişe annemiz bu örneklerle namaz kılanın önünde bulunan/geçen kadının, namazı bozmayacağını anlatmak istemektedir. [290]

876/1746- Hz. Âişe (Radıyallahü anha) [291]
Kendisinin Hz. Peygamber1 in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) önünde uzanmış yatarken Hz. Peygamber'in namaz kıldığından bahsetti.
(Râvi Urve)[292] ekledi: 'O kadınlar da sizin anneleriniz, kardeşleriniz ve halalarınız değiller mi?'[293]

877/1747- Hz. Âişe'den (Radıyallahü anh)[294]
Ben Hz. Peygamber'le (Sallallaha aleyhi ve sellem) kıble arasındaki yatak üzerinde uzanmış yatarken Hz. Peygamber namaz kılardı.
(Râvi Urve şöyle devam etti;)
Ben: 'İkisi arasında mescidin duvarları mı vardı?' diye sorunca Hz. Âişe şöyle dedi:
'Hayır. (Rasûlullah) evde mescidin duvarlarına dönük olarak (namaz kılıyordu).'[295]

Açıklama

Hz. Âişe yukarıdaki rivayette hadisi kendisinden alan Urve'nin namazın mescitte olması ile ilgili sorusuna; hayır, namazı evde mescidin duvarlarına doğru kılıyordu, şeklinde cevap verdi. Bu rivayetler, namaz kılan kişinin önünde yatan karısının namazı bozmadığını göstermektedir. Alimler bu kadının, namaz kılanı meşgul etme endişesi üzerinde durmuşlar, o günlerde kandillerin bulunmaması nedeniyle namaz kılanın kalbinin meşgul olmasının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Bazı alimler de bunun Rasûluilah'a has olduğum söylemişlerdir, ancak bu zayıf bir ihtimaldir. Önde yatan kadının (eşin) namaz kılanın kalbini meşgul etmesi ve dikkatini dağıtması durumunda bu şekilde namazın mekruh olduğunda alimler müttefiktir.[296]

r)-SEHİV SECDESİ

- Namazında Tereddüt Edenin Yapması Gereken Fiil
- Namaz Kılana Gelen Şeytan Vesvesesi ve Kurtulma Yolları
- Dört Rekâtlık Farz Namazda Yamlarak İkinci Rekâtta Selam Vermek ve İlgili Zü'l-Yedeyn Rivayeti
- Selam Verdiğinde Namazından Bir Rekât Eksik Kıldığını Anlayanın Durumu
- İlk Teşehhüdde Oturmayı Unutup Ayağa Kalkan Kişi Geri Dönmez, Namaza Devam Eder
- Dört Rekâtlık Namazı Beş Kılanın Durumu
- Her Unutma İçin Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapmak[297]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/183.
[2] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:
a- Hz. Ali, îbn Abbas ve Malik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zlibeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise öğle namazıdır.
c-Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid İmamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, îbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüre b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Haf'sa, Ürnmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi alimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Malik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhatla, IV/249; Şîrâzî, MUhezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu, 111/60-61; İbn Kudâme. Muğnî. 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278: İbnü'l-Hlimam, Fethu'l-Kadir, i/257; Bennâ. age., 11/263: Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995, 126/996, 127/997. 129/999)
[3] Taberâni, el-Mu'cemu'l-evsat, IV/240, No: 4082; (Heysemî senedde kİ Hıbre isimli zatın tercüme-i hâlini bulamadığını, diğer râvilerin ise sika olduğunu belirtti. Bk. Meaneu 'z-z.evûid, 11/80)
* Hz. Ali'den de bu ayetin sağa sola bakmamakla ilgili olarak indiğini belirttiği benzer rivayet için bk. Beyhakî, es-SünenU'l-kiübra, 11/279, No: 3333
[4] Ahmed b. Hanbel, 1/435; Buharı, el-Amel fi's-saiât, 2, Tefsiru's-sûre, 2, 33; Müslim, öMesacİd, 35, (539); Tirmizi, Salât, 180, H.no: 405
[5] İbnü'l-Esir, Nihaye, IV/225
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/184-185.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/185.
[8] Sahih: Müsned, IV/368, H.no:19174; Buharı, Amel, 2 (Âyetin tamamı zikredilmiştir: Tefsîr, 2/43; Müslim, Mesâcid, 35; Ebû Dâvûd, Salât, 174,
H.no:949; Tirmizi Salât. 180. H.no;405; Tefsîr. 2/33, H.no:2986; Nesûî. Sehv, 20. H.no: 1217. ' Bakara, 2/238
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/185.
[10] Sahih: Müsned, 1/376, H.no:3563; İkinci rivayet: 1/377, H.no:3575; Benzer rivayetler İçin bk. 1/409, H.no:3884^3885; 1/415, H.no:3944; 1/435, H.no:4145:
1/463, H.no:4417; fiwMn, Amel, 2, 15; Menâkıb, 37; Mw.Wim, Mesâcid, 34; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:923-924; yVesdf, Sehv, 20, H.no:1218-1219;îbnMâce, İkâme, 59, H.no:İD19.
Suheyb'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayetle karşılaştırınız. Bk. 848/1718. hadis. Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahü anh) şahidi:....."
Müsned, IV/263. H.ıo: 18234; Wf,v«ı, Sehv, 6, H.no:l 186.
Benî Âmir'den (Bir rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi Ebû Zerr'in {Radıyaüahü anh) yanına girdiğinde namazda iken selâm verdiği, Ebû Zerin ise bu selâmı almadığına dâir rivayet için bk. 17/868. hadis. Ayrıca bk. 848/1718. hadis.
[11] Metindeki ziyade: Yada benim meşguliyetim var
[12] Bk. Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/136
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/186-187.
[14] Sened: Sahih: Müsned, V/447, H.no:23652; Benzer rivayetler için bk. V/447-449, H.no:23653-23658 (Mükerrer için bk. III/442, H.no: 15600); V/449, H.no:23659; Müslim, Mesâcid, 33; Ebû Dâvûd, Salât, 167, H.no:930-931; Eymân, 16, H,no:3282; NesâU Sehv, 20, H.no:1216 (Jiteâ Dârimi, Salât, 177, H.no: 1510.
Ayrıca cariyenin âzâd edilmesi ile İlgili benzer rivayetler için bk. 39-40/81-82. hadisler
[15] Namaz dışında aksıran kişi 'el-Hamdülittah* derse karşısındaki de ona 'Yerhamükâllah' der. Bu söz, Allah sana rahmet etsin, şeklinde bir duadır. Sahabi namazda konuşma işinin yasaklandığını bilmediği için namazda aksıran birisine bu şekilde dua etmektedir.
[16] Metindeki sözün lafız tercemesi, vay/yazık annemin çocuğunun başına gelene şeklindedir. Bu söz Araplarda beddua anlamında kullanılmaktadır. Bir kişi yaptığı bir hatadan dolayı kendini bazen bu şekilde tenkid ederdi. Bk. Nevevi, Şerhıt Sahihi Müslim, V/20
[17] İbnü'I-Esir, Nihaye, IV/212
[18] Bu kişi İdris ya da Danyal peygamber olabilir. Doğrusunu Allah bilir. Bk. Bennâ, age, İV/75
[19] Diğer rivayette: ...Rasûlullah'a ağır geldi, şeklindedir. B-k. Ahmedb. Hanbel, V/448
[20] Metindeki ek: Bir keresinde şöyle buyurdu: "O mümin bir kadındır, azad et!"
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/188-189.
[21] İbn Münzir. İcma'25, No: 45
[22] Bk. Müsned Trc. 798/1668 nolu hadis.
[23] İmam Muhammed, el-Hucce, i/150-151
[24] İmam Şafiî, İhtilafü'l-Hadis, 230; İbn Abdilber, ysft/Ud, 1/343^ Nevevi. Meemu', III/158; İbnMüfih, Furw, 1/432;
[25] Sehiv secdesi bölümünde gelecektir.
[26] Sened:
Zayıf: Taberani, el-Mu'cemu'l-Evsau H/162. No: 1582; Heysemi, senedde durumu tartışmalı (kimine göre münker) ravi bulunduğunu, söyledi. Mecmeu 'z-zevâid, 11/81
[27] Sened:
Hasen: ı Mace, Talak, 16 .No: 2043
İbn Abbas'tan şahidi için bk. İbn Hibban, XV1/2O2, No: 7219; Hakim. U/216, No: 2801; Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir, KI/133, No: 11274; Heysemi, senedde tarışmalı ravi İbn Lehia'nın olduğunu, söyledi. Bk. Mecmeu'z-zevâid, Vl/250; Burada tartışmalı râvi sadece İbn Lehîa bulunmaktadır. Ebû Abdurrahman Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadramî el-Mısrî hakkında İbn Hacer, "Sadûktur. Kitapları yandıktan sonra ihtilât etti. İbnü'l-Mübarek ve İbnÜ'i-Vehb'in kendisinden rivayetleri daha doğrudur. Müslim'in ricalinden biridir," der. Bk. Takrib, Trc. no.3563. Zehebî ise zayıf sayıldığını ifade eder ve Ebû Dâvûd kanalıyla Ahmed b. Hanbel'İn bu zât hakkında şöyle dediğini nakleder: "Çok hadis rivayet etmiştir, zabt ve İtkânında Mısır'da O'nun gibi kim vardır?" (Bk. Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Kâşif, Thr. Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb (Muhammed Avvâme taliki ile), Cidde, 1992, Trc. no.2934.) Kâşifin Haşiyesinde EbÜ'1-Vefâ: "İhtilât tarihinin h.169 veya 170 yılları olduğu için bu tarihten önceki rivayetleri makbuldür. Sonrakiler merdûd ve zayiftır"der. Buna göre, h.174 yılında vefat eden İbn Lehîa'nın 4-5 yıllık dönemdeki rivayetlerinin iyi bir tetkik ve araştırmaya tabî tutulması gerekliliği kanaatine varılabilir. İhtilâtından önce kendisinden hadis nakleden râvîler şunlardır: Evzaî, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Amr b. el-Hâris... Bu râvîler İbn Lehîa'nın kitapları yanmadan yani ihtilâfından önce vefat eden kişilerdir. Yine Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî ve Abdullah b. Yezîd el-Mukrî ise ihtilâtından sonra ibn Lehîa'dan nakilde bulunmadılar. Rivayetlerine son verenler arasında Kuteybe b. Saîd, Velid b. Mezîd el-Beyrûtî ve Abdurrahman el-Mehdî de sayılabilir. Bk. İbn Hacer, Muhammed b. Ali, Ebu'1-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, Lisânü 'I-Mizan, Müessesetü'l-İlmiyye. Beyrut, 1406/1986, III. Baskı, i/10, el-Müsned Trc, I. cild, 22/64 nolu hadisin tahrici.)
[28] İmam Muhammed, el-Hucce, 1/150-151: Tahavi. Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/454; Kâsânî, Bedâiu'SSanâi', 1/237
[29] Sened: Sahih: Tahavi, age., 1/453; Darekutni, Iİ/83, Babü'l-işare fi's-salat,!; Beyhaki, 11/262, No: 3233 (Beyhaki, şeyhi Ebû Bekir b. Ebû Davud es-Sicistani'den bu rivayetin senedinde Ebû Katafan'ın bulunduğunu ve bu kişinin meçhul bir şahıs olduğunu, nakletti.) Ancak Yahya b. Main, onun sika olduğu söyledi. Bk. İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, DC/424, No: 2076; Ayrıca İbn Hibban onu sika kabul etti. Bk. Sikât, V/567, No: 6279; İbn Hacer, senedlerde geçen Ebû Gatafan isminin meçhul olduğunu, ancak Ebû Gatafan b. Tarifin meçhul olmadığını belirtti. Bk. Lisanü'l-mizm, VII/90, No: 934: Bu senededdeki şahıs da Ebû Gatafan b. Tariftir, meçhul değildir ve sika bir râvidir.
[30] Sehnûn, el-Müdevveneiü'l-kübru, 1/99; Şirazi. Mühezzeb, 1/88; İbn Kudâme, MuğnL 1/663
[31] Sahih olan bu hadisin tahrici için bk. Müsncd Trc, 848/17 18 nolu rivayet.
[32] Remi, kumlara çizilen çizgi ile gaipteki bîr takım gizemleri keşfetmektir. Söz konusu Peygamber ilahi emir ve yardım ile bunu yapmaktaydı. Ancak sonra onu taklit edenlere böyle bir ilahi yardım söz konusu olmadığı için hata yapma ve insanları saptırmaları söz konusudur, yasaklanmıştır. Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, M/16
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/189-192.
[34] Sened:
Hasen: Müsned, 1/138. H.ıio: 1164; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/274, H.no:l%5; Dârekutnî, Mel, III/189; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/220, H.no:993; Heysemî hadisin senedinde yer alan Husayn hakkında Yahyab. Maîn'in "Onu tanımıyorum"dediğini nakleder. Bk. Mecma'. 1/243.
Heysemî hadisin Hz.Ali'den gelen rivayetine yer vererek sü'nenlerde Ali b. Talk el-Hanefi'den nakledildiğini, asıl Hz.Ati rivayetinin Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yaptığı ziyâde olduğunu,

ayrıca bu hadisin râvilerinîn de sika olduklarını belirtir. Bk. age., 1/243; IV/299. Heysemî'nin bahsettiği ziyâde bu hadistir.
Husayn el-Müzenî mechûl, Hıbbân b. Ali ise zayıf bir râvidir. Fakat hadis şâhid ve mütâbileri ile hasen İi ğayriiiî seviyesine yükselir. Hz. Aliden nakledilen diğer bîr rivayet için bk. 349/657. hadis {Müsned, 1/86, H.no;655; Ebû Dâvûd, Taharet, 81, H.no:205; Salât, 187, H.no:1005; Tirmizî, Radâ\ 12, H.no: 1164-1166; Dârimî, Vudû', 114, H.ıo: 1141; îbn Hıbbân, V/514-515, H.no:4199, 4201; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/324-325, H.no:9023-9026). Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 351-352/659-660 ve 37/907. hadisler. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) şahidi için 38/908. hadise bk.
[35] Hades ile ilgili bu açıklama Hz. Ali'nin sözüdür. Bk. Taberani el-Mu'cemu'l-evsat, 11/274, No: 1965
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/192-193.
[37] Sened:
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/193-194.
[39] Sahih: Müsned, V/149, H.no:21220; Benzer rivayetler için bk. V/155-156, H.no:2i274 (Yukarıdaki metindeki parantezler bu rivayetten İlâve edildi); V/151, H.no: 21239: (Başında şu ziyade ile: V/158. H.no:21296; V/I60, H.no:21317; V/161, H.no:21323; V/164, H.no:21347 Abdürrezzâk, 11/26, H.no:2348; Müslim, Saiât, 265; EM üâvûrf, Salfit, 109, H.no:702 Tirmizî, Salât, 136, H.no:338 (Bu konuda
Ebû Saîd, Hakem b. Amr el-Gifârî, Ebû Hüreyre ve Enes'ten de nakiller vardır. Ebû Zer rivayeti ise hasen-sahihtİr); Nesâî, Kıble, 7. H.no:748; /&rc Mâce, İkâme, 38, H.no:952; Sayd, 4, H.no:3210; Dârimi, Salât, 128, H.no: 1421. Hadisin şâhîdleri:
a-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 803/1673. ve 805/1675. hadisler.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallaha anh) şahidi İçin bk. 804/1674. hadis.
c-ibn Abbas'tan [Radtyallahü anhiima) şahidi için bk. 806/1676. hadis.
d-Ebû Hüreyre'den {Radtyallahü anh) şahidi için bk. 807/1677. hadis.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. £ö« DâvÛ^, Salât, 114, H.no:719.
[40] Metinde geçen lafzı, bineğin (devenin) palanının arka kısmı, dayanılan bölümdür. Bu palanın ön tarafına ise (denir. (Bk.Nevevî, ^erfty Stü/hTî/ Müslim. 1/231; Âsim Efendi, ^m«s Tercemesi, IH/1319; Karahisarî, Ahteri-i kebîr, 1/426)
[41] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/581
[42] Abdürrezzak, Musannef, H/9
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/194-195.
[44] Sahih: Müsned, VI/84-85, H.no:24427: Benzer rivayetler için bk. VI/54-55, H.no:24155; VI/44, H.no:24051; Heysem! râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/60.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
Hz. Âişe'den (Radıyallaha anha) nakledilen diğer rivayetler İçin bk. 378/686 ve 805/1675. hadis.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/195.
[46] Sahih: Müsned. V/57, H.no:20450; Benzer rivayet için bk. İV/86, H.no:16741 (Ahmed b. Hanbel hocası Abdula'lâ ile birlikte işittiği Muhammed b. Cafer kanalı ile ve aynı senedle "Sakletmiştir); İbn Mâce, İkâme, 38, H.no:951.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/195.
[48] Sahih: Musned, VI/42, H.no;24035; İkinci rivayet için bk. VI/44, H.no:24051 (Mükerrer için
bk. VI/54-55, H.no:24155); Benzer rivayetler için bk. VI/32, H.no:23926; VI/37, H.no:23970;
VI/41, H.tıo:24021; VI/50, H.no:24ll8; VI/64, H.no:24240; VI/67, H.no:24263; VI/70,
H.no:24294; VI/86, H.no:24443; VI/94, H.no:24510; VI/95, H.no:24523; VI/98, H.no:24545;
VI/99, H.no:24556; VI/103, H.no:24596; VI/125, H.no:24818; VI/126, H.no:24828:
VI/134, H.no:24905; VI/137, H.no:24945; VI/146, H.no:25010, 25012; VI/148, H.no:25028; VI/152, H.no:25062; VI/154, H,no:25085; VI/155, H.no:25100; VI/174, H.no:25288; VI/176, H.no:25308; VI/182, H.no:25365; VI/192, H.no:25475; VI/199, H.no:25504;VI/I99-200, H.no:25513; VI/200, H.no:25523; VI/204, H.no:25562; VI/205, H.no:25572; VI/220, H.no:25718; VI/225. H.no:25760; VI/230, H.no:25805-25806:
VI/231, H.no:25818 (Bu rivayetin metni: y, ö); VÎ/249. H.no:25996; VI/251, H.no:260l4; VI/255, H.no:26059; VI/260, H.no:26112; VI/266, H.no:26180; VI/275, H.ıio:26235 (465/1335. hadis); Mâlik, Salâtü'1-leyt, 2; Buhân, Salât, 22. 104, 108; Mü.s-/im. Salât, 272; £feö DâvÖrf, Salât, 111, H.no:710-7 14; Nesâl, Taharet, 120, H.no:166-168; Kıble. 10, H.no:757; İbn Mâce, İkâme, 40. H.no:956.
Hz. ÂİŞe'den (Radıyallahü anha) nakledilen diğer rivayetler için bk. 378/686, 875/1745, 465/1335 ve 803/1673. hadis.
Ayrıca 30/834, 873-874/1743-1744 ve 876-877/1746-1747. hadislerle karşılaştırınız.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahricİ.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/196-197.
[50] Sahih: Müsned, 1/347, H.no:3241; Ebû Dâvûd, Salât, 109, H.no:703; Nesâi Kıble, 7, H.no:749; İbn Mâce, İkâme, 38, H.no:949.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/197.
[52] Sahih: Müsned, 11/299, H.no:7970; Benzer rivayet için bk. 11/425, H.no:9458; M&î/im, Salât, 266 (sonunda: ziyadesi ile); İbn Mâce. İkâme, 38, H.no:95ü.
Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 802/1672. hadisin tahrici.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/197.
[54] Müsned Trc. 458/1328, 466/1336,467/1337, 468/1338, 469/1339 nolu rivayetler.
[55] İbn Abdilber, Ternhid, XXI/168; Nevevi, Mecmu', 1117222-223; Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/241; İbn Kudame, Muğni, 11/44; İbn Müflih, Furû\ 1/417;
[56] Bennâ, age., IV/78
[57] Bcarf,Salat, 22; Müslim, Salât, 272
[58] Buharı, Salat, 103; Müslim, Salât, 268; Ebû Dâvûd, Salat, 112, H.no: 7 11
[59] Bennâ, age., IV/79
[60] Namaz kılanın önünden geçmeye çalışan insan ya da bir başka şeyin engellenmesi İle ilgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 454/1324 ve devamı.
[61] Sütre emri ile İlgili hadisler için bk. Müsned Trc. H. No: 445/1315 ve devamı.
[62] Bk. Müsned Trc. 469/1339 nolu rivâyeı.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/198-199.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/199.
[65] Sahih: Müsned, 1/304, H.no:2768; Benzer rivayetler için bk. 1/316, H.no:2904-2905; Müslim, Salât, 232; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:647; Nesâî, Tatbik, 57, H.no: 1 i 12; Dârimi, Saiât, 105, H.no: 1388; Taberânî, el-Mu'cemtt'l-kebîr,XU413,422-423, H.no:12174, 12196-12197,
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200.
[67] Sened:
Hasen: Müsned, VI/391, H.no:27062; Benzer rivayet için bk. VI/8, H.no:23746; Ebû Dâvûd, Salât, 87, H.no:646; Tirmizî, Salât, 165, H.no:384 (Ümmü Seleme ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiim) da nakiller vardır. Ebû Rafi' rivayeti ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 67, H.no: 1042; Dârimi, Salât. 105, H.no: 1387; İbn Huzeyme, U/58, H.no:911; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/331, H.no:990; XXIII/252, H.no:512; Beyhakî, 11/109.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 23746. hadis için zayıf, 27062. hadis için de hasen ifadesi
kullanarak çelişkiye düşmüştür.
Senedde yer alan Muhavvel b. Râşid en-Nehdî sika biridir. İsmi bazılarınca Mihvel olarak telaffuz edilmiştir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no:5345; îbn Hacer, Takrîb, Trc.no:6543. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'deki her iki rivayetinde de Muhavvel'in hocası belirli değildir. Bu yüzden de rivayet müphemdir. Fakat Dârimî'nİn naklettiği rivayette bu şahsın Ebû Saîd Keysân el-Makburî (v.100) olduğu görülmektedir:
İbn Mâce'nin rivayetinde ise Medineli Ebû Sa'd olarak bu zata işaret edilmiştir. Dârimî'nİn metninden yasağın bizzat Ebû Râfı'e yöneltildiği sonucu çıkarülabilir. Diğer kaynaklarda da Ebû Râfı'den nakledenin Ebû Saîd el-Makburî olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûd. Tirmizî ve Dârimî'nİn rivayetlerinde ise Ebû Râfi'in Hz. Hasan b. Ali'ye bu yasağı hatırlattığı İfade edilmektedir. Fakat bu zatın talebesi olarak Muhavvel değil, Imrân b. Mûsâ isimli bir râvİ vardır.
Bu metinler Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden alınarak birleştirilmiştir.
Taberânî'nin bir rivayetinde Ebû Râfî'in bu rivayeti Ümmü Seleme annemizden aldığı görülmektedir. Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr,
XXIII/252. H.no:512. Heysem!, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu'. 11/86.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anh) nakledilen bir rivayet şöyledir:
Heysemî bu rivayetin Taberânî tarafından Kebîr'inde nakledildiğini, râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/125-126.

[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/200-201.
[69] senecı:
Sahih: Aflunai D710, H.no:4575; Benzer rivayetler için bk. n/119, H.no:6000 (721/1591. hadis); H/45, H.no:5043; 11/73, H.no:5421; 11/131, H.no:6153; U/147, H.no:6348; 11/65, H.no:5331 (723/1593. hadis); Mâlik, Salât, 48; Müslim, Mesâcid, 114-116; Ebû Dâvûd, Salât, 181, H.no: 987; Tirmizî, Saiât, 104, H.no:294 "Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Nümeyr el-Huzâî, Ebû Hüreyre, Ebû Humeyd ve Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anhüm) da nakiller vardır. İbn Ömer rivayeti ise hasen-garibdir" der; Nesât, Tatbik, 98, H.no:l 158; Sehv, 32-33, H.no:1264-1265: Bu rivayetlerde metin içinde geçen müphem şahsın Ali b. Abdurrahman el-Muâvî olduğu anlaşılmaktadır (723/1593, hadise bk.), 1269; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.
Ayrıca bk. 721/1591. hadis.
[70] Bk. Bennâ, age., İV/81
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/201-202.
[72] Bk. Müsned Trc. 812/1682 nolu hadis.
[73] Bk. Bennâ, age., IV/82
[74] Sened:
Sahih: Muvatta, Salât 48, (1, 88); Ahmed b. Hanbel, ü/65, 73; Müslim, Mesâcid 114-116, (580);
EbÛ Dâvud, Salât 186, (987); Tirmizî, Salât 220, (294); Nesaî, İftitah 189, (2, 237), Sehv 32-
35,(3,36-38).
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202.
[76] Sened:
Sahih: Müsned, V/150, H.no:21227; Diğer rivayet: V/150, H.no:21229; Benzer rivayetler için bk. V/163, H.no:21338
V/163, H.no:21340 V/179, H.no:21445 Ebâ Dâvûd, Salât, 171, H.no:945; Tirmizî, Salât, 162, H.no:379 (Bu konuda Muaykıb, Ali b. Ebû TâlİIb, Huzeyfe ve Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüm) da nakiller bulunmaktadır. Ebû Zer (Radıyallahü anh) hadisi hasendir); Nesâî, Sehv, 7, H.no:1189; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1027; İbn Huzeyme, 11/59, H.no:913; Humeydî, 1/70, H.no: 128. (EK) Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Mi«n^, V/385, H.no:23168; Mükerrer için bk. V/402, H.no:23311; Heysemî, Mecma1,11/68.
Muaykıb'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 813/1683. hadis.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 812/1682. hadis.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/202-203.
[78] seneo:
Hasen: Msî/icrf, 111/300. H.no:14138; Ziyâdeli diğer rivayetler için bk. III/328, H.no:1445l; IH/384. H.no:15062; 111/393. H.no: 15165; Heysemî senedinde Şurahbil b. Sa'd'ın bulunduğunu, bu râvinin ise zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', U/86.
Senedinde yer alan Şürahbîl b. Sa'd el-Ensârî el-Hâcib (v. 123/741) sadûk olup son zamanlarında ihtilât eden bir râvidir. Ebû Dâvûd üç. İbn Mâce dön. Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 19 rivayetini nakletmiştir. Ebû Hüeyre, Câbir, İbn Abbas ve Ebû Katâde (Radıyallahü anhüm) gibi sahabeden hadis işitmiş bir tabiîdir. İmam MâlİIk'in de hocasıdır. Zehebî, Dârekutnî'nin "zayıftır" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:2256. İbn Hacer ise "sadûktur, son döneminde ihtilât etti" der. Bk.Takrîb, Trc. no:2764. İbn Mâce'nin bir hadisinde Bûsırî Şürahbîl için şunları dile getirir: "Zayıftır. Birçok kimse zayıf saydı, hattâ bazıları onu yalanla itham ettiler. Fakat İbn Hıbbân onu Sikât'mda zikretti ve (Sünen'de zikredilen hadisi) Sahih'inde nakletti. Aynı Şekilde İbn Huzeyme de Sahih'ine aldı." Bk.Sünen, İkâme, 44, H.no:974.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 14138, 14451 ve 15062. hadislerin tahricinde sahih, 15165, hadisle ise hasen hükmü verir.
Ayrıca 148/456. hadisin lahricinebk.
[79] Araplarda en kaliteli develer şeklinde vasfedİlirdi. İri gözlü, gözünün siyahı iri olan manasına gelen bu kelime en kaliteli, en güzel develer için kullanılırdı. Bk. Bennâ, age İV/82-83; Bu kelime iri gözlü, gözünün siyahı iri olan insan için de kullanılır. Bk. Münâvi, Feyzu'l-Kaclir.V/70
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/203-204.
[81] Sened:
Sahih: Müsned, III/426, H.no: 15448; Mükerrer için bk. V/425, H.no:2350i; ikinci rivayet için bk. EH/425, H.no:15450; V/425-426, H.no:23503; Benzer rivayet için bk. V/425, H.no:23500; Buharı, Amel, 8; Müslim, Mesâcid, 47-49; Ebû Dâvûd, Salât, 171, H.no:946; Tirmızî, Salât, 162, H.no:380 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 8, H.no:119Ü; İbn Mâce, İkâme, 62, H.no:1026; Dârimi, Salât, 110, H.no:1394.
Câbir'den (Radıyullahü anlı) şahidi için bk. 812/1682. hadis.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/204-205.
[83] sened:
Sahih: Müsned, III/327, H.no: 14444; Diğer rivayet için bk. 111/327, H.no: 14443 Dâvûd, Salât, 4, H.no:399; Tatbik, 33, H.no:1079.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205.
[85] Sened:
Hasen: Müsned, VI/301, H.no:26451; Benzer rivayet için bk. VI/323. H.no:26623:
Salat, 163, H.no:381:
Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallahü atıh) hadisinin isnadının pek kuvvetli olmadığını ifade eder ve şunu ekler: "Senedeki Meymûn Ebû Hamza bazı ilim sahibi zatlar tarafından zayıf sayılmışlardır."
[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/205-206.
[87] Sened:
Sahih: Müsned, 11/159, H.no:6483; Hadisin son kısmı Kusuf bölümünde gelecek, orada terceme edileceği için metnini burada vermekle yetiniyoruz:
Benzer rivayetler için bk. 11/188, H.noİ6763; H/163 H "0:6517, IV198 ^ 11/220, H.no:7046; U/223, H.no:7080; 11/175, H.no:6631; Buhâri Kusut, 3, 8, Müslim, Ku^t. 20; EbÛ DavÛd, İstiskâ. 9, H.noıl 194; Nesat KusÛf, 20, H.no:1494. ^rıca bk. 639/1509. hadis
[88] Hadisin tamamı Kusûf Namazı bölümünde gelecektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/206-207.
[89] Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/96: Şevkâni, Neylü'l-evtar, 11/387: Bennâ, age., IV/85
[90] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/209
[91] İshak b. Râhûye. Müsned, İV/135. No: 92; Nesâi, es-SUnenUH-kübra, 1/196. No: 548
[92] Abdürrezzak, 11/189, No: 3018; İbn Ebi Şeybe, 11/67, No: 6542, 6543
[93] Abdürrezzak, 11/189, No: 3019
[94] İmam Muhammed, el-Hucce ala Ehli'l-Medine, 1/260-261; Sehnun, el-Mudevvenetul-kübra, 1/105; İbn Abdilber. Temhid, XIV/156; İbn Kudame. Muğni. 1/705 ; Şevkâni, Neylu l-evtar, 11/368
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/207-208.
[95] Sahih: Mtlsned, 11/265, H.ıı0:7585; İkinci rivayet için bk. 11/311, H.no:8091. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/266. H.no:5275:
Beyhakî, 11/120. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm Müsned'ine de nispet ederek hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Bk, Mecma', 11/79-80.
Sadece Müsned'in bu iki rivayetinde emredilen ve yasaklanan maddeler dile getirilmiştir. Taberânî'nin metni de bu İki rivayet gibidir.
Hadisin senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd ei-Kuraşî el-HâşİmÎ (v. 136/753) yer almaktadır. Bu râvi ise yaşlandığında hafıza kaybına maruz kaldığı için zayıf biridir. Sadûk sayılan talebesi Muhammed b. Fudayl ile birlikte şîı olmakla suçlanmışlardır. Heysemî, Yezîd b. Ebû ZİyâD'ın hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. age., VIII/258; Müslim (mütâbî olarak) bir, Nesâî üç, DârİmÎ sekiz, Tirmizî 14, Ebû Dâvûd İ9, îbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk. Sünen, Taharet, 83, H.no: H.no: 114; Savm, 61, H.no:777. Ayrıca Yezîd'in hocası, Ebû Hüreyre'nin ise öğrencisi bilinmediği için senedi de müphemdir. İkinci rivayetle müphem şahstn Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî (v.102) olduğu görülmekledir. Bu râvi ise sika biridir. Taberânî'nin ise senedinde görüldüğü gibi Saîd b. Cübeyr kanalı ile tamamen farklı bir isnadla nakledilmektedir. Kısacası bu rivayet Yezîd b. Ebû ZİyâD sebebiyle hasendir. Hadis şâhidleri ve mütâbileri ile sahih 1İ gayrihî seviyesine yükselir.
Benzer rivayetlerin hemen hemen hepsinde sadece emredilen maddeler yer almıştır: 11/258, H.no:75Ö3; 11/277, H.no:7711; 11/392, H.no:9074; 11/402, H.no:9189; 11/459, H.no: 9878-9879; 11/497, H.no:10399; H/499, H.no:10431; 11/526, H.no:10756; Buharı, Teheccüd, 33; Savm, 60; Müslim, Müsâfirûn, 85; Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no: 1432; Tirmizî, Savm, 54, H.no:760; Nesâî, Kıyam, 28, H.no:1675-1676 Dârimi, Salât, 151, H.no:1462; Savm, 38, H.no: 1752. Sonunda ziyâdesinin bulunduğu rivayetler de vardır: 11/265, H.no:7586; 11/505, H.no: 10507.
Sadece "uyumadan önce vitir" maddesinin tavsiye edildiği rivayet de vardır: 11/347, H.no:8555;
Emredilen rivayetlerin bîr kısmında ise "duhâ namazı" yerine "cuma günü gusletme" maddesi yer almıştır: 11/233, H.no:7I80; 11/254, H.no:7452; 11/260, H.no:7527; 11/229, H.no: 7138; 11/231, H.no:8366; 11/472-473, H.no:10067; 11/484, H.no:10222; 11/329, H.no:8339.
"Cuma günü gusletme" maddesinin bir yanılgı eseri olarak alındığına şu rivayet değinmektedir: 11/271, H.no:7658 (Abdürrezzak - Ma'mer - Katâde - Hasan el-Basrî):
11/489, H.no: 10291 {Muhammed b. Ca'fer - Saîd - Katâde - Hasan el-Basrî)
Hadisin ilk bölümünün Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, VI/440, H.no:27354 (müphem bir râvi bulunduğu İçin İsnadı zayıftır); VI/451, H.no:27422 (senedinde inkıta bulunduğu için bu rivayetin de isnadı zayıftır: Hamza Ahmed bunun isnadı için

sahih hükmü verir); Müslim, Müsâfirûn, 86 (Müslim, bu rivayeti muttasıl ve sahih bir isnadla nakletmiştir:
Ebû Dâvûd, Vitir, 7, H.no:1433 (Ahmed b. Hanbel'in ikinci isnadı gibidir, rivayette inkıta vardır);
Yasaklanan maddeler ile İlgili bölümün Abdurrahman b. Şibl'den (Radıyallahü anlı)
şahidi için bk. 829/1699. hadis
Şuayb el-Arnayut senedinde Yezîd b. Ebû Ziyâd el-Kuraşî el-Hâşimî bulunan rivayetleri zayıf, Ahmed Muhammed Şâkir ise sahih olarak değerlendirmiştir. Diğerlerinin senedlerinde bulunan Ali b. Âsim ve Leys b. Ebî Süleym sebebiyle rivayetleri tenkit etseler de rivayetler mütâbaallan ile kuvvetlenir.
[96] Bennâ, age., [V/86
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/208-210.
[98] Sened:
Hasen: Müsned, m/438, H.no:15194; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/189, H.no:419; Beyhakî, 11/289. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nın bulunduğunu, ayrıca Zebbân b. Fâid'in zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma\ 11/79. İbn Lehîa. ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Zehebî, Zebbân b. Fâid el-Habrânî'nin (v.155/772) zayıf olduğunu söyler. TirmİzÎ bir. İbn Mâce iki, Ebû Dâvûd üç, Ahmed b. Hanbel ise 35 rivayetini nakleder. TirmİzÎ tenkît etmemiştir. Bk.Sünen, Cum'a. 17, H.no:513; Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî'nİn şerhinde bu râvî hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn zayıf saydı. İbn Hıbbân ise "Gerçekten münkeru'l-hadistir. Sehl b. Muâz'dan rivayette tek kaldı. Sanki mevzu gibidir. Onunla delil getirilmez" der. Ebû Hatim: "Salih bir şeyh" olduğunu söyler. Bende oluşan kanaata göre hadisi hasen derecesinin altına düşmez.". Aynca bu râvi hakkında bilgi için bk.496/804. hadisin tahrici.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/210-211.
[100] Sened:
Sahih: Müsned, V/172, H.no:21400; Ebû Dâvûd, Salât, 161, H.no:909; NesM, Sehv, 10. H.no:1193;//w Huzeyme, 1/244, H.no:482; Dârimi, Salât, 134, H.no:1430. Yunus b. Yezid'in (v.159) İbn Şihâb ez-Zühri'den (v.124) işittiği rivayetleri kuvvetli nakillerdir. HârİS el-Eş'arî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Mümed, IV/130, H.no:17104; Mükerrer rivayet için bk. IV/202, H.no:17727; TirmizU Edeb, 78, H.no:2863 (hasen-sahih).
[101] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/211-212.
[102] Sened:
Sahih: Müsned, VI/70, H.no:24293; Diğer rivayet için bk. VI/106, H.no:24627; Buharı, Ezan, 93; Ebû Dâvüd, Salât, 161, H.no;910; Tirmizî, Cum'a, 60, H.no:590 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 10, H.no:1194, 1197.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/212.
[104] Hasen: Müsned, VI/442-443, H.no:27370; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bulûğu'l-emânî, IV/88. Eserinin bir başka yerinde ise hasen olduğunu ifade eder. Bk.age., fiW.^ Heysemî, Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde zayıf kabul edilen Atâ b. Aclan'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/80; Bir başka yerde senedinde Meymûn Ebû Muhammd'i bulunduğunu söyleyerek, Zehebî'nin "Bu râvî tanınmıyor" dediğini nakleder. . Mecma MI/278;
Bu rivayet 210/518. hadiste zikredilmişti. Ayrıca 368/10794. hadiste de tekrar edilecektir. Benzer bir rivayet için bk. 211/519. hadis (Müsned, VI/450, H.no:27417).
[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/213.
[106] " Sened:
Sahih: Miisned, IV/242, H.no:18033; Benzer rivayetler için bk. IV/241, H.no:18021; IV/242, H.no:18030 (823/1693. hadis), 18032; IV/243-244, H.no:18048; Mâlik, Taharet, 33; Abdürrezzâk, H/271, H.no:3331; Ebû Dâvûd, Salât, 50, H.no:562; Tinnizt. Saiât, 167, H.no:386; Dârimî, Salât, 121, H.no:14U; îbn Huzeyme, 1/227, H.no:441; Hakim, 1/324-325, H.no:745 (Hâkim: Şerik b. Abdullah, Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti" derken. Zehebî ise: "Şerik, İbn Aclan'dan, o babasından, babası da Ebû Hüreyre'den nakleder" der); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XIX/146, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/230; Hadis Ebû Üsâme el-Hannât (bazı nüshalardaki "Hayyât" hatalıdır) sebebiyle hasen gösterilmiştir. İbn Hıbbân sika, Dârekutnî mechûl sayar, fakat bu râvinin mutâbîleri vardır.
Hadisin Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Taberânî, d-Mu'cemü'l-evsat, 1/256, H.no:838: Hâkim, 1/324-325, H.no;744. 746 (Hakim. Buhârî ve Müslim'in şartına/rüvîlerine uygun olarak sahih olduğunu söyler, Zehebî de bu görüşü onaylar). Heysemî, Mecmu'. 1/240;
Teşbîk (parmakların birbirine geçirilmesi) ile ilgili olarak Ebû Saîd el-Hudrî'nİn mevlâsından nakledilen rivayet iç İn bk. bir önceki 316/1186. hadis. Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerik en-Nehaî (v. 177/793) hakkında bilgi için bk. 145/453. hadis.
Ayrıca bk. 196/504 ve 317/1187. hadisler.
[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.
[108] Hasen: Miisned, IV/242, H.no: 18030; Bu rivayet senedindeki müphem râviler sebebiyle zayıftır. Fakat hadis diğer rivayetlerle kuvvetlenmektedir. Bk. 196/504, 317/1187 ve 822/1692. hadisler.
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/214.
[110] Sahih: Ebû Davud, Salaı. 168, No: 916; İbn Huzeyme. 1/245, No: 486Senedin sıhhati için bk «enna, age., IV/89
[111] Bu açıklamnın geçtiği uzun rivayet için bk. Ebû Davud,C\i\ad, 17. No- 2501- Nesâi es-^'enü'1-kübra, V/273, No: 8870; Hakim, 1/362. No: 864
[112] Sened:
Sahih: Ahmed b. Hanbel, 1/275; Nesai, es-Sünenü'l-kübra, I/19I, No: 529; An Huzeyme, 45, No: 485 (İbn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır.)
[113] Tirmizi'deki rivayetle şeklindedir. Bk. Sünen,
1!,3; ^°" No: 587; Ay°ca 'bn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Sahih, 1/245, No: 485
[114] İbn Abdilber, Temhid, XVll/393
[115] İmam Muhammed, el-Camiu's-sağîr. 101; el-Hucce, 1/203-204
[116] Bu rivayetler için bk. Zeylai'. Nasbu'r-raye, 1/4753; Ayrıca bk. Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, 1/246,11/82
[117] Selinim, el-Müdevvenet U'l-kübra, 1/100; Şirazi, Mühezzeb, 1/24: İbn Teymiyye el-Harrânî, Şerhu'l-Umde, 1/323
[118] Nevevi, Mecmu', IV/464; İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 11/22; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 0/189
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/215-216.
[119] Sened:
Sahih: Müsned, III/109, H.no: 12004; Benzer rivayetler için bk. III/112, H.no:12043; III/115, H.no:12085; IH/116, H.no:12094; III/140, H.no:12366; IH/258, H.no:13645; Buhâri, Ezan, 92; Ebû Dâvûd, Salât, 163, H.no:913; Nesâî, Sehv, 9, H.no:1191; /ön Mâce, İkâme, 68, H.no:1044; Dâr/mi", Salât, 67, H.no:13Ü7. Hadisin şâhidleri:
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bk. 825/1695. hadis.
İsmi belirtilmeyen bir sahâbiden (Radıyaüahü anh) şahidi İçin bk. 826/1696. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyaüahü anh} şahidi için bk. 827-828/1697-1698. hadisler.
Bk. MösneJ, V/258, H.no:22126.
[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/216-217.
[121] Sahih: A/fened, 11/333. H.no:8389; Benzer rivayet için bk. 11/367, H.no:8788 Müslim, Salât, 118; /Vesâf, Sehv, 40, H.no:1274; Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde (kaydı bulunmaktadır. Bu ziyâde Ebû Hüreyre'den hadis aian A'rac pbdurrahman b. Hürmüz <v.l 17) tarafından eklenmiş olabilir. Bu râvi de sİka-sebt biri olduğu 'Çin sikanın bu ziyadesi hadis usulcülerine göre kabul edilmektedir.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhiim) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/217.
[123] Senedi
Sahih: Müsned, IH/441, H.no:15589; Benzer rivayet için bk. V/295, H.no:22415; Nesâî. Sehv,9, H.no:1192.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyaüahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
[125] sened:
Sahih: Müsned, V/93, H.no:20766; Mükerrer rivayet için bk. V/90, H.no:20729; Benzer rivayetler için bk. V/10I, H.no:20861 lafzı ile; V/108, H.no:2Ü940 Mws/an, Salât, 117; Efcö Dâvfc/, Salât, 163, H.no:912:
İkâme, 68, H.no:1045; Dârimi, Salât, 67, H.no:1306; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, 11/220, H.no:1817.
Enes b. Mâlik ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 828/1698. hadis "
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218.
[127] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/234
[128] Nevevu Şerhu Sahihi Müslim. İV/152;
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/218-219.
[129] Sened: Sahih: Müsned, V/101, H.no:20854; Benzer rivayetler için bk. V/1Ü1, H.no:20860:

V/107, H.no:20925 20926:
V/93, H.no:20764-20765; V/102, H.no:20868; V/88, H.no:20702 (Mükerrer için bk. V/86, H.no:20685. Bk.759/1629. hadis); V/107, H.no:20925; Müslim, Salât, 119-120:
lafızları ile; Ebû Dâvûd, Salât, 93, 163, 184, H.no:661, 912. 998, 1000; Edeb, 14, H.no:4823; Nesâî, İmame, 28, H.no:814, Sehv, 5, H.no:l 182-1L83; İbn Mâce, İkâme, 50. H.no:992.
İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri İçin bk.75 i/1621. hadis.
Enesb. Mâtük ve diğer sahabeden (Radcyallahü anhiim)şâhidleri için bk. 824/1694. hadis.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 827/1697 ve 759/1629. hadisler.
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/219-220.
[131] Sahih: Müslim, Salât 119, (430); Ebû Davud, Salât 189, No: 998, 999, 1000); Nesaî, Sehiv 5, No: 3, 4, 5.
[132] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/152
[133] Müslim, Salât 119, (430) ; Ebû Davud, Salât 94, No: 661; N-esât, İmamet 2 8, No: 2, 92.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/220-221.
[134] Sened:
Hasen: Müsned, 111/428, H.no:15470; İkinci tarik için bk. IH/428. H.no: 15469; Benzer rivayetler için bk. 111/444. H.no:15607 Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:862
A/ei'ûî, Tatbik. 55, H.no: 1110; Sünenü'l-kübrâ, 1/233. H.no:696; /fcn Mâce, İkâme, 204, H.no:1429; DârimL Salât. 75, H.no:1329; ibn Ebî Şeybe. 1/432, H.no:4978; İbn Huzeyme, 1/331, H.no:662; 11/280. H.no:1319; İbn Hıbbân, VI/53, H.no:2277; /AMw», 1/352, H.no:833 (Hâkim "Buhârî ve Müslim Sahihlerinde zikretmemi^ olsalar bile bu hadis sahihtir" der, Zehebî de bu görüşü onaylar); Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, illi 18; IH/239.
Teinim b. Mahmûd el-Leysî hakkında ibn Hacer "fîhi lîn/zayıflığı var" der. Buhârî "fî hadisihî nazar / rivayetleri su götürür, tartışılır", Ukaylî ise "lâ yütâbeu alâ hadisihî / rivayetlerine mütâbaat aranmaz" der. İbn Hıbbân Sikat'ında, İbn Huzeyme Sahîh'inde ve Hâkim de Müstedrek'inde bu râviye yer verir. Dulâbî ise zayıf sayar.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 817/1687. hadis.
Ebû Seleme Rafi' b. Sinan el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/446-447, H.no:23648. Abdülhamîd b. Seleme mechûl biridir. Ömer b. el-Hakem'in amcası kanalı ile dedesinden (Radıyallahü anh) naklettiği şâhid rivayet:
Bk. Ahmedeş-Şeybânî, Âhâd, IV/216, H.no:2201.
[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/221-222.
[136] İbn Abdilber, Temhid, XVI/274-275
[137] Bennâ, age., IV/91
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/222.
[138] Sened:
Sahih: Müsned, 111/483. H.no: 15901; Mükerrer rivayet için bk. IV/35, H.no: 16352 Mâlik, Kasr, 50.. oi»-) ziyadesi ile: Ebû Dûvııd, Taharet, 43. H,no:88:
TirmİzU Taharet, 108, H.no: 142 (Başında şu ziyade ile:
{C.r nakleden Tirmizî, hadisin Hz. Âişe, Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhüma) de nakledildiğini, Abdullah b. Erkam'ın (Radtyallahü anh) rivayetinin de hasen-sahih olduğunu ifade eder); Nesâî, İmame, 51, H.no:85Ü; İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:616; Dârimi, Salât, 137, H.no: 1434; Beyhakî, m/72.
[139] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223.
[140] Sened:
Hasen: Müsned, V/250 H.no:22052; Ziyâde bulunan rivayet için bk. V/260, H.no:21738; Benzer rivayet için bk. V/261, H.no:21752 İbn Mâce, Taharet, 114,
H.no:617 (sadece " lafzı ile naktetmiştir); Taberânî, el-Mu'cemiiİ-kebîr, VTII/105, H.no:7507.
Heysemî, senedinde zayıf saydığı Sefr b. Nüseyr et-Ezdî el-Himsî bulunduğunu, fakat İbn Hıbban'ın bu râviyi sika saydığını belirtir. Bk. Mecmu', U/79. Sefr b. Nüseyr'İn TİrmizÎ (işârelen) ve İbn Mâce birer, Ahmed b. Hanbel ise dört rivayetini nakletmiştir.
Hadis Sefr sebebiyle zayıf sayılmış olsa da şâhidleri ile hasen !i ğayrİhî seviyesine yükselir.
(EK:) Sevban'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/280, H.no:22314; £&Ü Dâvurf, Taharet, 43, H.no:90 lafızları İle başlayan hadisten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) rivayetine yer verir:
Ve der ki: "Bu Şamlı âlimlerin metodudur. Onların bu rivayetine kimse ortak olmamıştır". Ebû Dâvûd Basralıların da rivayetlerinde tek kalış (teferrüd) metoduna sahip olduklarını belirtir. Bk. Sünen, Menâsik, 14, H.no:1752); Tirmizî, Salât, 148, H.no:357 (Ebû Hüreyre ve Ebû Ümâme'den (Hadıyallahii anhiima) şahidinin olduğunu söyleyen TirmİzÎ, Sevbân (Radıyallahü anlı) hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bu şâhidlerin senedlerinî de kısmen vererek Yezîd b. Şurayh - Ebû Hay el-Müezzin - Sevbân tarikinin isnad açısından en iyi/ceyyİd ve en meşhur olduğunu ifade eder); İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:619 (sadece
lafzı ile); Hac, 82, H.no:923 (sadece" lafzı ile);Bu rivayet ise senedinde sadûk olan Ebû Hay el-Müezzin bulunduğu için hasendir. Gerek Ebû Ümâme, gerek Sevbân ve gerekse Ebû Hüreyre (RadıyaMhti anhüm) rivayetlerinde Yezîd b. Şurayh el-Hadramî'nin bulunması dikkatimizi çekmektedir. Yezîd b. Şurayh, Ebû Ümâme rivayetinde direkt sahâbiden hadis alırken, Sevbân ve Ebû Hüreyre rivayetlerinde Ebû Hay el-Müezzin kanalı ile nakletmiştir. Rivayetin benzerliği İlk anda aklımıza Sefr b. Nüseyr el-Ezdî'nin hatası ihtimâlini getirmektedir. Fakat ayrı ayrı rivayetler olduğu da unutulmamalıdır.
Bennâ Sevban'dan nakledilen bu rivayete terhîb ünitesinin sülâsiyyât (üç maddelik hadisler) bölümünde yer vereceğini hadisin şerhinde ifade ediyor. Bk. 104/8963. hadis. Fakat burada da zikredilse idî daha isabetli olurdu. Çünkü bazı hadisleri farklı konularda zikretmesi âdeti İdi.
Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. İbn Mâce, Taharet, 114, H.no:618 (İdrİs b. Yezid b. Abdurrahman el-Evdî babası aracılığı ile nakletmektedir. Her ikisi de sika râvidir. Bu da bir nevi Ebû Dâvûd rivayetinin mütabaatıdır); Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:90 (metni senedi ile birlikte verilmişti).
[141] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/223-224.
[142] Sened:
Sahih: Müsned, Vr/43, H.no:24048; Mükerrer rivayet için bk. VI/54, H.no:24151; Benzer rivayetler için bk. VI/73, H.no:24330 (^"^ 'J&_ U); Müslim, Mesâcid, 67:
Ebû Dâvûd, Taharet, 43, H.no:89
[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225.
[144] seneu:
Sahih: Müsned. VI/194, H.no:25497 (Hem Vekî b. el-Cerrâh hem de Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayettir. Asıl nüshada sadece Vekî'in ismi zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel hadisin metnindeki lafız farklarını nakledenken Süfyan b. Uyeyne'ye de değindiği için parantez içinde »nun da ismini ilave ettik. Ahmed el-Bennâ'nın esas aldığı nüshada Vekî'in de ismi zikredil-Üflediği için şerhte bu konuda açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Tabi bu arada muhtemelen eksikliği izah etmenin heyecanına kendisini kaptırdığı için hadisin tahricini yapmayı unutmuştur); Benzer rivayetler İçin bk. VI/40, H.no:24002 (Hocası Süfyân b. Uyeyne'den aldığı rivayet); VI/51, H.no:24127 (Hocası Yahya b. Saîd el-Kattan'dan aldığı rivayet
lafzı ile nakledilir); Buharı, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 65; İbn Mâce, İkâme, 34, Ş.no:935; Dârimi, Salât, 58, H.no:1284. Hadisin sahicileri:
a-(EK) İbn Ömer'den (Radıyallahu anhiima) şahidi:
[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/225-226.
[146] Bk. Müsned, 11/103, H.no:5806; Benzer rivayetler için bk. 11/25, H.no:4780 (Senedindeki Abdullah b. Nâfi' zayıftır); 11/20, H.no:4709 11/148, H.no:6359:
Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 66; Tirmizî, Salât, 145, H.no:354; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 10, H.no:3757 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir): İbn Mâce. İkâme, 34. H.no:934; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/197, H.no:2911;. b-(EK) Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahüanh) şahidi:
Bk. Müsned, III/100, H.no:I1910; Benzer rivayetler için bk. III/I10. H.no:120l5; UI/249, H.no:13534 IH/230-231, H.no:13345; m/238. H.no:13425; III/161. H.no: 12582; Si(/iân, Ezan, 42; Et'ıme, 58; Müslim, Mesâcid, 64; nnnizt, Salât, 145, H.no:353; Nesâî, İmame, 51, H.no:853;/ön Mâce, İkame, 34, H.no:933; Dârimi, Salât, 58, H.no:1285.
Sahih: Miima/, Vl/56, H.no:24168; Benzer rivayetler için bk. VI/202, H.no:25537; VI/259.
H.no:26109 (âh); VI/205, H.no:25575; VI/268, H.no:26187:
Mâlik, Salâtü'1-leyl. 3: Buhârî, VudıY, 53 (İmam Mâlik ve Buhârî'nin lafzında şu değişiklik bulunmaktadır. İbn Mâce'de de benzer lafızlar görülmektedir:
Müslim, Müsâfirûn, 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no: 1310; Tirmizî, Salât, 146, H.no:355 (Enes ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi olan Hz. Âişe hadisi hasen-sahihtİr); Nesâî, Taharet, 117, H.no:162 İbn Mâce, İkâme, 184, H.no: 1370 Dârimi, Salât, 107, H.no: 1390.
Hz. Aişe'nin (Radıyallahü anha) rivayetleri arasında geçen bir nakil hadisimizin sebeb-i vürûdu olabilir. Buna göre rivayetin baş kahramanı Ümmü Züfer Havla bt. Tüveyt b. Habîb b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay el-Kuraşiyye el-Esediyye'dir (Radıyallahü anha). Medîne hicretinde bulunan ve çok ibadetiyle tanınan "geceleri uyumayan" bîr hanım sahâbİdir. (Hz. Hatice'nin dedesi Esed'de nesepleri birleşir: "Hatice bt. Huveylid b. Esed") (Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI1/76-77, Trc.no:6865) Müsned'de zikredilen bir başka rivayette bu zâtın bu yönüne değinilmektedir:
Bk. VI/247, H.no:25973; VI/51, H.no:24126 ziyadesi ile; VI/199, H.no:25508:
VI/233, H.no:25839; VI/244, H.no:25954; VI/46, H.no:24071; VI/189, H.no:25434; VI/128, H.no:24848; VI/122. H.no:24793: VI/84, H.no:24421; Mâlik, Salâtü'1-leyl. 4 (İsmail b. Hakîm kanalı ve belagat yolu ile nakledilen hadisin metni şöyledir:
Müsâfirûn, 220-221; tf«fIf. Kıyam, 17. H.no:164Ü; /&n Hibbân, U/14. H.no:359; VI/322, H.no:2586; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/222, H.no:964; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IH/17.
[147] Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivayetler için bk. 835/1705. hadis ve tahrici. Nüas (^Ui), uykunun başlangıcı manasında olduğu için uyuklamak, şeklinde terceme edildi. Bk. tbnti'1-Esir, Nihaye, V/80
[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/226-227.

[149] Münavİ, Feyzu'l-Kadir, 1/448; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, IV/137
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/227.
[150] Sened:
Sahih: Müsned, ffl/142, H.no:12386; Mükerrer rivayet için bk. m/150, H.no:12459 Benzer rivayetler için bk. m/250, H.no:13545; m/100, H.no:l 1910; Buhârî, Vudû1, Libâs, 24; Nesâî, Gusl, 29, H.no:443 Ç&J$ lafzı ile.
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahii anh) nakledilen bir başka rivayet, 834/1704. hadisin talıricinde metnini verdiğimiz (VI/268, H.no:26187) Hz. Âişe'nin (Radıyallahii anka) rivayetine benzer bir nakildir: H.no:13054; Benzer rivayetler için bk. ITI/184, H.no: 12850:
111/101, H.no: 11925: IIİ/256, H.no: 13624-13625:
Buhârî, Teheccüd, 18 Müslim, Müsâfirûn, 219 t--rı), 222; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, H.no:1312 (Ebû Dâvûd iki hocasından farklı isimler vererek nakleder: Hocası Harfin b. Abbâd el-Ezdî'den Ziyâd b. Eyyûb'dan şeklindedir); Nesâî, TahAret, 116, H.no:162 (U';J); İbn Mâce, İkâme, 184, H.no:1370 Enes'ten nakledilen bu rivayetlerde Cahş'ın iki kızının da ismi zikredilmektedir: Hamne bt. Cahş ve Peygamberimizin eşi Zeynep bt. Cahş.
[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[152] İbn Abdilber, Temhid, Nevevi, Şerha Sahihi. Müslim, VI/74; İbn Hacer, el-Felhu'l-Bâri, 1/314,111/37
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/228.
[153] Bk. İbnüM-Esir, Nihaye, 11/501
[154] Ibnü'l-Esir, Nihaye, 11/355;
[155] Zemahşeri, Faik, 11/150; Bennâ, age., IV/96-98
[156] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229.
[157] Sahih: Müsned, IIİ/6, H.no: 10964-10965; Benzer rivayetler için bk. 111/66, H.no: 1 i 574
111/66, H.no: 11575; 111/95, H.no: 11843:
111/96, H.no:11849; İII/13, H.no:11036; IH/46, H.no: 11359-11360; Bu/iârf, Büyü', 63; Libas, 20; İsti'zân, 42; Müslim, Büyü', 3; £M Dâvûd, Savm, 49, H.no:2417; Büyü', 24, H.no:3377; Nesâî, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3559; Dârimî, BüyÜ',28, H.no:2565.
Ebû Hüreyre ve diğer sahâbiden (Radıyallahii anh um) 390/1260 ve 391/1261. hadisler.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/229-230.
[159] Îbnü'l-Esir, Nihaye, V/5
[160] İbnü'!-Esi\ age., İV/269
[161] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/501
[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230.
[163] Sened:
Hasen: Müsned/lU34l, H.no:8477; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7921; 0/345, H.no:8532; 11/348, H.no:8565; Ebû Dâvûd, Salât, 85, H.no:643 (sonunda (îlj J-İ> '^J-Ü ity ziyadesi ile); Tirrnizî, Salât, 161. H.no:378 (Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi bulunmaktadır); Dârimi. Salât. 104, H.no:l386. Senedinde yer alan isi b. Süfyân et-Temîmî el-Basrî el-Yerbûî zayıf biridir. Fakat Süleyman b. Ebû Müslim el-Ahval el-Mekkî bu râvinin mütâbiiidir. Ebû Davud'un ziyâdeli rivayetinde Atâ'nın talebesi olarak bu zatı görebiliriz. Ayrıca bk. îbn Huzeyme, 1/379, H.no:772; U/60, H.no:918; îbn Hıbhân, VI/117, H.no:2353; Hâkim, 1/384, H.no:931 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre rivayetin sahih olduğunu söyler. Zehebî de bu görüşü onaylar); Beyhakî, 11/242.
İbn Mâce'nin rivayetinde ise mütâbi Hasan b. Zekvân'dır:
Bk. îbn Mâce, İkâme, 42, H.no:966; BİR diğer mütâbî Âmir el-Ahval'dir Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/70, H.no:1280. Ebû Cühayfe'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/193, H.no:6164; el-Mu'cemü"l-kebîr, XXII/111, H.no:283 Mu'cernü's-sağîr, 11/110, H.no:
867. Bu rivayetin de senedinde Hafs b. Ebî Dâvûd bulunmaktadır. Bu râvi hakkındaki ihtilâfa rağmen zayıf biridir.
Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahü anh) hadisi ise şâhid ve mütâbaaıları ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselmektedir.
[164] İbnü'1-Esir, Nihaye, 11/355.
[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/230-231.
[166] Sahih: Müsned, IV/67, H.no:16581 (Bu hadis hatam Hayye b. Habis et-Temîmî başlığa altın-^a yer almıştır. Hayye b. Habis ise babası Habis b. Rabîa eı-Temîmî'den bu hadîsi nakleder. Halbuki bu sahâbinin nazarın hak oluşu İle ilgili naklettiği rivayetten başka bir nakli bulunmamaktadır); Mükerrer rivayet için bk. V/379. H.no:23110; Nesâî, es-Sünenü'1-kübrâ, V/488, H.no:9703; Bu üç rivayetin senedindeki müphem sahâbinin Ebû Hüreyre olduğunu Ebû Davud'un rivayetinden Öğreniyoruz:
Ebû Dâvûd, Salât, 82, H.no:638; Libâs, 25, H.no:4086; Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, 11/241-242; $uûfc«7-/mân, V/145-146, H.no:6126-6I27.
Heysemî, hadisi Mizzî'nin Nesâî'ye tıisbet ettiğini, fakat Sünen-i Suğrâ'da bulamadığını, Sünen-i Kübrâ'da nakledilmiş olabileceğini, Ahmed b. HanbeFin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/125.
[167] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/231-232.
[168] Azimâbâdi, Avnti'l-Ma'bÛd, 11/240
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/232.
[169] Sahih: Müsned, VI/37, H.nc:23969; İkinci rivayet VI/46, H.no:24072; Benzer rivayetler için bk. VI/177, H.no:25321:
VI/199, H.no:25511 VI/208, H.no:25610; Mâlik, Salât, 67-68; Buharı, Salât, 14; Ezan. 93; Libâs, 19; Müslim, Mesâcid, 61-63; Ebû Dâvûd, Salât, 163. H-no:914; Libâs, 8, H.no:4052; Nesal Kıble. 20. H.no:77I: İbn Mûce, Libâs. I, H.no:3550.
[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.
[171] Nevevt, Şerhu Sahihi Müslim, V/43; İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, 1/483
[172] Nevevi- aşe- V/43; İbn Hacer, age., 1/483 '
[173] Bk. İbn Hacer. Fethıt'l-Bâri, 1/483
[174] Bennâ, age., IV/99-100
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/233.
[175] Sened:
Sahih: Müsned, VI/129, H.no:24860; Benzer rivayetler için bk. VI/10I, H.no:24579:
VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no:25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; VI/137, H.no:24945; VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; VI/330, H.no:26683-26684; VI/251, H.no:26014; VI/179. H.no:25336; VI/245, H.no:25962; Müslim. Taharet, 75; Ebû Dâvûd, Salât, 133, H.no:367, 370: Tirmizî, Cum'a, 67. H.no:600 (hasen-sahih); Edeb, 49, H.no:2813 hasen-garib-
sahih); We.vaf, Kıble. 17. H.no:766.
Hz. Peygamber'in eşi olan Meymûne annemizden (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 30/834. hadis
[176] Karahisari, Ahter-i kebir. 11/339
[177] Karahisari, age., 11/286
[178] Bu kayıt için bk. İmam Şafîî, es-Sünenü'l-me'sûra, 298, Nü: 147
[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234.
[180] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22, 237
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/234-235.
[181] Sahih: Müsned, 11/6, H.no:4509; Benzer rivayetler için bk. 11/34-35, H.no:4908; 11/29, H.no:4841; 11/53, H.no:5152; H/32, H.no:4877 11/66, H.no:5335;
II/18, H.no:4684 11/72, H.no:5408; 11/141, H.no:6265; 11/144, H.no:6306; 11/99, H.no:5745 Mâlik, Kıble, 4; Buhârî, Salât, 33; Ezan, 94; Amel, 12; Edeb, 75; Müslim, Mesâcid, 50; Nesâî, Mesâcid, 31, H.no:722; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:763.
Ebû Dâvûd ve Dârimî'nİn rivayetinde bu hadisenin hutbe esnasında cereyan ettiği anlatılmaktadır:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 22. H.no:479; Dârimt Salât, 116, H.no:i404.
Heysemî, yine İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) nakledilen ve Bezzar'a nisbet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Kıbledeki tükürük kıyamet gününde sahibinin yüzünde iken ba'solur/dirilir." Bu rivayetin senedinde Âsim b. Ömer var. Buhârî ve birçok âlim onu zayıf saydı. İbn Hıbbân Sikât'ında zikretti. Bk. Mecma', 11/19. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 327/1197. hadis. Ebû Saîdel-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 324-325/1194-1195. hadisler. Ayrıca bk.322/1192. hadis.
[182] Bu ziyade için bk. Müsned Trc. 322/1 192 nolu hadis
[183] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/235.
[184] 'Sened:
Sahih- Müsned. 111/109, H.no:12002; Benzer rivayetler için bk. III/109, H.no:12001; M/176, H.no:I2745; III/214, H.no:13176; III/234, H.no:133S4-133485; 111/273, H.nû:13823; 111/278. H.[io:13888; 111/291. H.no:1403!; III/269, H.no:13780; III/245, H.no:13501; III/191-192, H.no:12926; 111/188. Etm: 12394; İII/I99-200, H.no:130Ü0; III/252, H.no:13581; 111/238.

H.iiü:13434; 111/209, H.no: 13 115; III/277. H.no: 13883; III/173. H.no: 12711 Cil^İ) lâfzı ile: 111/274, H.no:i3841; III/232. H.no:13367 fj>>J) lâfzı ile; 111/289. H.no:14008; 111/183, H.no: 12825-12826 (fa) lâfzı ile; 10/252. H.no:I3581; 111/212. H.no:13l49 111/238, H.no:13434 (wM; Buharı, Mevâkît, 8; Salât, 37; Müslim, Mesâcid, 54, 56; Ebû Dâvüd, Salât, 22, H.no:474-475; Tirmizî, Cum'a, 49, H.no:572; Nesât, Mesâcid, 30, 35, H.no:721, 726; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:762; Dârimî, Salât, 116, H.no: 1402-1403.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.324/1194. hadis.
b-Târık b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.332/1202. hadis.
c-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/18-19.
d-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde zayıf olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/19.
e-îbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.322/1192 ve 841/1711. hadis. Ayrıca şöyle bir rivayet de nakledilir: Heysemî, hadisin
Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Asım b. Ömer'in bulunduğunu, bu râviyi Buharı'nin ve bir topluluğun zayıf saydığını, İbn Hibbân'ın ise Sikât'ında zikrettiğini belirtir. Bk. age., W\9,
f-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anhj şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebîr'inde nakledildiğini, senedinde çok zayıf olan Cafer b. ez-Zübeyr'in bulunduğunu belirtir. Ebû Ümâme'den nakledilen bir rivayet için de Heysemî şöyle der: "Bu hadis de Taberânî'nin
de nakledilir. Senedinde zayıf olan Ubeydıllah b. Zahr ve Ali b. Yezîd baluamakta--r Bk. age., 11/19.
Ayrıca 326-327/1196-1 197. hadise bk.
[185] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/236.
[186] Sahih: Müsned, 11/415, H.no:9337; Benzer rivayetler için bk. H/266, H.no:7598:
11/324, H.no:8280 ziyadesi ile; 11/260, H.no:7522 (323/1193. hadis); II/471-472, H.no:10052; 11/532. H.no:10833; 11/250, H.no:7399:
H/318, H.no:8217 (Hemmâm, H.no:124):
f, Salât, 33-35, 38; Mto/im, Mesâcid, 52-53; Wes4f, Taharet, 193, H.no:308; Ebû Oavûd, Salât, 22, H.no:477; İbn Mâce, Mesâcid, 10, H.no:761; İkâme, 61, H.no:1022; Dânmî, Salât, 116, H.no: 1405.
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi: IH/324, H.no:14407; Benzer rivayetler için bk. IIV337, H.no:14560; ÖI/395,H.no: 15196.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, hadisin Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali o'dukianrn belirtir. Bk. Mecma', 11/19. Heysemî aynca hadisin EbÛ Ümame, Sa'd b. Ebî
Huzeyfe' Semüra b. Cündub, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Amr b. Hazm e ibn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anhüm) da şâhidierini verir. Bk. age., 11/18-19. Ayrıca bk. 323/1193. hadis.
[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/237-238.
[188] İbn Huzeyme, 111/83; Ebû Davûd, Efime, 40; İbn Hıbbân, IV/518; Beyhakî, 111/76
[189] Bk. Müsned Trc. H.no: 328/1198
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/238.
[191] Sened:
Sahih: Müsned, 11/30, H.no:4849; Benzer rivayet için bk. 11/106, H.no:5836:
£öiî DüvwJ, Salât, 156, H.no:903 Nesâî, İftitâh, 12, H.no:891. Hz.Aişe'den (Radıyaltahii anim) şâhîdi:
Buhârî, Ezan, 50 (mevkuf olarak).
Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 845/1715. hadis.
[192] Râbe (vlı); şüphelendirdi, vehim verdi man aşırıdadır, Arapçada bir deyim olan bu söz doğru analaşılmaS! için burada 'sevk etti' şeklinde terceme edildi.
[193] Bk. Bennâ., IV/104
[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/239.
[195] Sened:
Sahih: Müsned, U/290, H.no:7884; Benzer rivayetler için bk. 11/295, H.no:7917; 11/232, H.no: 7175:
11/331, H.no:8356 11/399, H.no:9153 Bm/üh, Amel, 17; Müslim, Mesâcid, 46; Ebû Dâvûd, Salât, 172, H.no:947; Tirmizî, Salât, 164, H.no: 383 (Hadisin hasen-sahih olduğunu ifade eden Tirmizî şöyle bir rivayetin varlığına da dikkat çeker: Neidf, İftitâh, 12, H.no:888; Dünmj, Salât, 138, H.no:1435.
[196] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240.
[197] AzİmâbâdI, Avnü'l-Ma'bûd, 01/120
[198] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/36; Azınıâbâdİ, age., IH/120; Bennâ, age.. İV/105; Şevkani, Neylü'l-eviar, 11/383
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/240-241.
[199] senea:
Sahih: Müsned, III/312, H.no:14281; Ziyâdeli rivâyeı için bk. IH/334, H.no:14523; Benzer rivayetler için bk. III/339-34Ü, H.no: 14577 III/300, H.no: 14134
III/379, H.no:15001; III/388, H.no:15104; III/351, H.no;14724 (ortasında ziyadesi ile; III/363, H.no: 14844 fa 111/388-389, H.no:15113; III/350-351, H.no:14719:111/332, H.no: 14491:
[200] Bazı rivayetler de şöyledir:
Bk. 111/330, H.no: 14470; III/304-305, H.no: 14206; [ü/378, H.no: 14978 EH/380, H.no: 15011 111/296, H.no:14088 (437/1307. hadis); Suftârf, Salât, 31, Taksir, 7, 9; Amel, 15; Meğâzî, 34: Müslim, Mesâcid, 36-38; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:926, Sefer, 8, H.no:1227; Tinnizî, Salât, 143, H.no:351; Nesâî, Sehv, 6, H.no: 1187-1188; İbn Mâce, İkâme, 59, H.no:I0L8; Dûrimî, Salât, 181, H.no:1521.
CâbİR b. Abdullah'tan (Radıyallahil anhüma) nakledilen diğer bir rivayet için bk. 437/1307. hadis. 560 Bk. İbn Hacer, age., VE/429; Bennâ, age., IV/106
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/241-242.
[201] seneü:
Sahih: Müsned, V/104, H.no:20898; Benzer rivayetler için bk. V/105, H.no:20904:
Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/87. Hadisin sahicileri: a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
11/298, H.no:7956; fiu/itîrf, Salât. 75; Amel, 10; Bed'iil-halk, 11; Tefsîr, 38/1: Enbiyâ. 40 ziyadesi ile; Müslim, Satât, 39.
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 456/1326. hadis. (Müsned. g/82-83, H.no: 11719; Heysemî. senedindeki râvjlerin sika olduklarım belirtir. Bk. Mecma', H/87). Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) farklı bir rivayet için 455/1325. hadise bk.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahii anh) şahidi:
Müslim, Salât, 40; Mu^f, Sehv, 19, H.no:1213.
[202] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243.
[203] Sahih: Müslim, Mesâcid 40, (542); Nesâi, es-Sünenü'l-kÜbra, 1/196, No: 549, 1/361, No: 1138; İbn Huzeyme, 11/50, No: 891 Sened:
[204] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/243-244.
[205] Sahih: Müsned, IV/332, H.no:İ8833; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:925; TirmizU Salât, 154, H.no:367 (Bilâl, Ebû Hüreyre, Enes ve ÂİŞe'den de şahidi vardır. Suheyb hadisi hasendir);
Nesâî, Sehv, 6, H.no: i 184-1185 İbn Mâce, İkâme, 59, H.no: 1017 (jC
Hadisin şâhidleri:
a-Ammar b. YâsİR'den (Radıyalîahü anlı) şâhîdİ:
r, IV/263, H.no:18234; Nesâî, Sehv, 6, H.no:1188 (Bu rivayet 799/1669. ha-dİste de şâhid olarak zikredildi).
b-İbn Mesûd'dan (Radıyalîahü anh) şahidi İçin bk. 799/1669. hadis.
c-Bilâl'den (Radıyalîahü anh) şahidi için bk. 849/1719. hadis.
d-Benî Amir'den (Btr rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi Ebû Zerr'in (Radıyalîahü anh) yanına girdiğinde namazda iken selâm verdiği, Ebû Zer'in ise bu selâmı almadığına dâir rivayet için bk. 17/868. hadis.
[206] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/244-245.
[207] senen:
Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23771; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:927: Tirmizî Salât, 154, H.no:368 (Tirmizî: "Bilâl (Radıyallahii anh) hadisi hasen-sahih, Suheyb hadisi hasendir" der ve Şunları ekier:
"Bence (birinin senedi hasen olsa da) her iki hadis de sahihtir. Suheyb kıssası ile Bilâl kıssaları farklı rivayetlerdir. Her ne kadar İbn Ömer her ikisinden de bu rivayeti nakletmiş °Isa da her ikisi İle aralarında benzer hâdise yaşanmış ve İbn Ömer ikisinden de hadis nakletmiş olabilir".
Hadisin şâhidleri için bir önceki (848/1718.) hadisin tahricine bk.
[208] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/245.
[209] Sened:
Sahih: Müsned, III/138, H.no:J2347; Ebû Dâvûd, Salât, 170, H.no:943. Râvileri sahih hadis ricalidirler.
Ayrıca bk. 745/1615. hadis.

[210] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.
[211] Sened:
Sahih: Müsned, U/290, H.no:7880-7882 (Ahmed b. Hanbel bu hadisi hocası Mervân b. Muâviye el-Fezârî kanalı ile üç ayrı isnadla ve aynı metinle nakleder: a- Mervân - Yezîd b. Keysân -Salim b. Ebi'1-Ca'd "Bu bir eserdir, hadis değildir, isnadı sahihtir", b-Mervân - Avf- Hasan -Hz. Peygamber "Hasan-ı Basrî'nin mürseli olduğu için isnadı zayıftır", c-Mervân - Avf- İbn Şîrîn - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber "Bu merfû muttasıl isnâd sahihtir"); Benzer rivâyetlerdeki hadisin metni şöyledir:
Bk. 11/529, H.no:10795; 11/507, H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479. H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/440, H.no:9644; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. MünebbUYin sahifesİ, H.no:95); Buhân, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizî, Salât, 155, H.no:369; Nesâî, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, SaÎât, 95, H.no:1370. Ebû Htireyre'den nakledilen bu rivayet için bk. 855/1725. hadis.
Ebû Hüreyre (RudıyalUıhü anh) hadisinin sahicileri:
a-Câbir'den (RadıyallaMunh) şahidi için bk. 853/1723. hadis.
b-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 854/1724. hadis.
c-İbn Ömer'den IRadıytdlahii anhüna) şahidi:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 65, H.no: 1036.
[212] Bk. Müsned Trc. 852/1722 nolu rivayetin tahricindeki haberler.
[213] Bennâ, age., IV/108
[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/246.
[215] Sened:
Hasen: Müsned, 1/79, H.no:598; Mükerrer rivayet için bk. 1/103. H.no:809 (z.); Benzer rivayetler için bk. 1/98, H.no:767 (Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel hocası Yahya b. Âdem'den İbnü'l-Mübârek kanalı ile aynı isnadla nakleder); 1/112, H.no:899; Bu rivayetlerin sened-lerinde Ali b. Yezid el-EIhânî bulunmaktadır. Bu râvi zayıf sayılmıştır. İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk. Takrîb, Trc.no:48l7; Kâşif, Trc.no:3983. Tirmizî ve İbn Mâce yedi, Dârimî bîr ve Ahmed b. Hanbel 40 rivayetini nakleder. Tirmizî hadisleri için: "Âlimler zayıf saydılar" Buyu", 51, H.no:1282; "hasen" Zühd, 35, H.no:2347; Zühd, 61, 2406; "isnadı kuvvetli değildir" İsti'zân, 31, H.no:2731; "Buharı hadiste zayıf sayıldığını söyledi" Tefsîr, 31/1, H.no:3195. Tamamen farklı bir İsnadla nakledilen hadisin metni şöyledir:
Bk. 1/77, H.no:570; Sadûk sayılan Abdullah b. Nücey'in Hz. Ali'den naklettiği bu rivayetin bir benzeri nakil de şudur:
Bk. 1/80, H.no:608; 1/139, H.no:1172; 1/83, H.no:632 (438/746. hadis); 1/104, H.no:815; 1/85, H.no:647; î/107, H.no:845; I/İ50, H.no:1289; 1/148, H.no:1269; 1/146, H.no: 1246-1247. Müsned'deki benzer rivayetler şu lafızlarla rivayet edilir (Bu hadislerin tercemeleri "LİbâS ve Zînet" konusunun "içinde suret, köpek ve cünüp bulunan eve meleklerin giremeyeceği" bölümünde (155-167/7178-7190. hadislerde) terceme edilecektir. Nesâî,$ehv, 17. H.no: 1209, 210 1211:
İbn Mâce, Edeb, 56. H.no:3708.
Rivayet mütâbaatî ile birlikte hasen seviyesine yükselir. Bu rivayetleri 438/746. hadisle birlikte değerlendiriniz.
[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/247.
[217] Sahih: Müsned, III/340, H.no:14589; Benzer rivayetler için bk. IH/348, H.no:14686; IH/357, H.no:14795; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî i!e ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Hamza Ahmed ez-Zeyn 14589 ve 14686. hadisleri İbn Lehîa sebebiyle hasen, 14686. hadisi de bu râvi bulunmadığı için sahih saymıştır.
Hadis hasen seviyesinde kabul edilse bile mülabat ve şâhidieri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden (Radıyallahüanhüm) şâhidieri İçin bk. 851/1721. hadis.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.
[219] Sahih: Müsned, V/330, H.no:22700; Benzer rivayetler için bk. V/331, H.no:22706; V/332, H.no:22714 (1401/2271. hadis); V/332-333, H.no:22715; V/335-336, H.no:22338; V/336, H.no:22746; V/337, H.no:22750; V/338, H.no:2276l; Mâlik, Kasr, 61; Buharı, Ezan, 684; Ezan, 48; Amel, 5, 16; Sehv, 9; Sulh, I; Müslim, Mesâcid, 102-104; Ebû Dâvûd, Salât, 169, H.no:940; Nem, İmame, 7. 15, H.no:782. 791. Sehv, 4. H.no:ll81; İbn Mâce, İkâme. 65, H.no: 1035; Dârimı, Salât, 95, H.no:1371.
Ebû Hüreyre ve diğer sahabeden şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.
Bu hadis uzun bir rivayetten bir parçadır. Bu uzun rivayet için bk. 1401/2271. hadis.
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/248.
[221] " Sened:
Sahih: Müsned, 11/440, H.no:9644; Benzer rivayetler için bk. 11/529, H.no:10795; 11/507. H.no:10540; 11/492-493, H.no:10337-10339; 11/479, H.no:10165; 11/473, H.no:10070; 11/432, H.no:9551; 11/376, H.no:8877; 11/317, H.no:8189 (Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi, H.no:95); 11/241, H.no:7283; 11/261, H.no:7541; Buhârî, Amel, 5; Müslim, Salât, 106-107; Ebû Dâvûd, Salât, 169-170, H.no:939, 944; Tirmizl Salât, 155, H.no:369 (Bu konuda Hz. Ali, Sehi b. Sa'd, Câbir, Ebû Saîd ve İbn Ömer'den nakiller vardır. Ebû Hüreyre hadisi İse hasen-sahihlir); Nesût, Sehv, 15-16, H.no:1205-1208; İbn Mâce, İkâme, 65, H.no:1034; Dârimi, Salât, 95, H.no: 1370.
Ebû Hüreyre (RadıyaUahü anh) nakledilen diğer rivayet ve şâhidieri için bk. 851/1721. hadis.
[222] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249.
[223] Sahih: Müsned, IV/25, H.no:16269; İkinci tarik: IV/25, H.no:16264 (Rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle der: "(s^1 ^*) ekini sadece (babamın hocası) Yezid b. Hâı-ûn nakletti"; Benzer rivayetler için bk. IV/26, H.no: 16278 rivayet ('^J' Lji) lafzı ile başlar; Ebû Dâvûd, Salât, 157, H.no:904 lafzı ile; Naat, Sehv, 18, H.no:1212 $£&)) lafzı ile nakledilir. Abdullah b. Mübarek, Zühd. s.36, H.no: 109; İbn Huzeyme, 11/53,
H.no:900; Ebû Ya'lâ, III/174, H.no:1599; İbn Hıbbân, 11/439, H.no:665; İÜ/30, H.no:753; Hâkim, i/396, H.no:97I (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râviîerine uygun olduğu halde eserlerine almadıkları İsnadı sahih bir hadistir" der); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/251;
Bennâ, hadisi TirmİzÎ'ye de nisbet ederek Tirmizî'nin sahih saydığını söyler. ok.Bülûğu'l-emânî, 111/162, IV/1U. Fakat biz bu rivayeti Tirmizî'nin Sünen'İnde bulamadık.
Bu rivayet 486/1356. hadiste zikredilmişti.
[224] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/249-250.
[225] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34, H.no:23943; Benzer rivayetler için bk. VI/96. H.no:24528:
VI/159, H.no:25134 sonunda şu ziyade vardır: VI/210, H.no:25637:
VI/202, H.no:25539; VI/224. H.no:25752; VI/229, H.tıo:25793; VI/231, H.no:25819; VI/249, H.no:25991; VI/251, H.no:26015; VI/270. H.no:26201; Mâlik, Kasr, 83; BwMn, Vudû', 45; Cenâiz, 3; FezâiIü'I-aKhâb, 5; Meğâzî, 84; Tıb, 21; Müslim, Salât, 92-97; Tirmtzl Menâkıb, 16. H.no:3672 (hasen-sahÎh olan bu rivayet, îbn Mes'ûd, Ebû Mûsâ, İbn Abbâs. Salim b. Ubeyd ve Abdullah b. Zem'a'dan (Radtyaltahü anhiim) da nakledilmiştir); Nesâî, İmame, 40, H.no:831; Cenâiz, 11, H.no: 1837-1839; îbn Mâce. İkâme, 142, H.no:1232; Cenâiz, 65, H.ıio: 1627; Dârimi, Mukaddime, 14, H.no:82.
[226] Bu ek için bk. Nev&vi, Şerhu Sahihi Müslim, W /140; İbn Hzcev, Fethu'l-Bâri, 11/153
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/250-251.
[227] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/235
[228] İbn Abdilber, Temhid, XXII/134
[229] İbn Hacer, age., 11/206,
[230] İbnMüflıh, Mübdi'. 1/5 17
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251.
[231] Sened
[232] Sahih: Müsneâ, 11/248, H.no;7373; Benzer rivayetler için bk. 11/475. H.no:lGl08; 11/473, H.no: 10072; 11/284, H.no:7804 H/233, H.no: 7178 (Mükerrer için bk. 11/490, H.no: 10306); 11/255, H.no;7463; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:921; Tirmizî, Salât, 170, H.no:390 (İbn Abbas ve Ebû Râfi'den de nakledilen Ebû Hüreyre hadisi hasen-sahihtir); NesâU Sehv, 12, H.no:1200-1201; İbn Mâce, İkâme, 146, H.no:1245; Dârimi, Salât, 178, H.no:1512.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/251-252.
[233] Bennâ, age.,TV/113
[234] Sened:
Sahih: MfenoJ, VI/31, H.no:23909; İkinci rivayet için bk. VI/234, H.no:25848; Benzer rivayet için bk. VI/183, H.no:25379; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:922 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Tirmizî, Cum'a, 68, H.no:601 (hasen-garib); Nesâî, Sehv, 14, H.no:l204; Beyhakt, 11/265.
Tirmizî'nin rivayeti hasen saymasının sebebi Bürd b. Sinan'dır (v.135). Fakat Yahya b. MaÎn, Nesâî, Ebû Hatim ve diğer cerh tadil âlimleri bu râvİyî sıka saymışlardır. Bk. Ahmed Muhammed Şâkir'in Tirmizî'nin Sünen'ine (Cum'a, 68, H.no:601) yaptığı haşiye. s:iBennâ, age., IV/I13
[235] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/252-253.
[236] Sahih: Müsned, IV/420, H.no:19658; Diğer rivayet için bk. IV/423. H.no:!9679:
Buhârî'nin metni şöyledir:
Bk. Buhârî, Amel, 11; Buhârî'nin diğer bir metni de şöyledir:
Bk. S«/^rf, Edeb. 80; Beyhakî, 11/266.

[237] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/253-254.
[238] Bennâ, age., IV71I4
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.
[239] Sened: Sahih: Müsned, 1/275. H.no:2485; Benzer rivayetler için bk. 1/275, H.no:2486 (862/1732. hadis); 1/306, H.no:2792; Tirmizt, Cum'a, 60. H.no:587 (Tirmizî "Bu rivayet garibdir" der. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir haşiyede bütün nüshalarda bu şekilde kayıtlı olduğunu, bir nakilde de: "hasen-garib" dediğinin kayıtlı olduğunu, hattâ İmam Nevevî'nin isnadının sahih olduğuna dâir bir görüşünün bulunduğunu ifade eder ve kendisi de isnadının sahih olduğunu söyler); Nesâî, Sehv, 11, H.no:ll99; es-Sünenul-kübrâ, 11/191. H.no:529; İbn Huzeyme, 1/245, H.no:485 (ibn Huzeyme rivayetin sonunda şöyle dedi: namazda
dönerdi sözünden sağa ve sola gözüyle bakardı, anlaşılır); Dârekutnî, 11/83; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/223, H.no:11559; Hâkim, 1/362, H.no:864 (Hâkim "Buhârî'nin şartı-na/râvilerine uygun olduğu halde eserine almadığı isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/13-14.
[240] Tirmizi'deki rivayette şeklindedir. Bk. Sünen, Cum'a, 60, No: 587; Ayrıca İbn Huzeyme de rivayetinin sonunda böyle bir açıklama ekledi. Bk. Sahih, 1/245, No: 485; Ayrıca bk. Müsned Trc. 862/1732 nolu rivayet.
[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/254.
[242] Sened:
Hasen: Müsned, 1/275, H.no:2482; İbn Ebî Şeyhe, 1/396, H.no:4548; Tirmizî, Cum'a, 60. H.no:588 (" ;ül=_tı ^j, ki; jii"r lafzı ile nakledilmiştir. Enes ve Âişe'den de birer nakil vardır); Hem mürsel, hem de müphem bir rivayettir. Bu senedle rivayet zayıftır. Fakat 861/1731. hadiste bu rivayetin merfû ve muttasıl bir halde naklini görmekteyiz. Böylece bu rivayet de hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[244] Sened:
Sahih; Müsned. 1/429, H.no:4()83; İbn EbîŞeybe, 1/396. H.no:4552.
[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255.
[246] Kâsâni, age.. 1/97
[247] İbn Abdilber, Temhid, XX/95
[248] Kâsâni, age., 1/241
[249] İbn Abdilber, age., XX/95
[250] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/20; Şirbînî, Muğni'l-muhtac, 1/199
[251] İbn Müflih, Mübdı, 1/484
[252] İbn Abdilber, age., XVII/391; Kâsâni, age., 1/215; Şirbini, age., 1/201; İbn Müflih, Mübdi', 1/476
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/255-256.
[253] Sened:
Sahih: Müsned, V/303, H.no:22483; Benzer rivayetler için bk. V/295, H.no:22418 (420/1290. hadis); V/296, H.no:2243i; V/303, H.no:22478; V/303, H.no:22483; V/304, H.no:22488 (865/1735. hadis); V/310, H.no:22544 (Bu rivayette "İnsanlara imamlık yapıyor, namaz kıldırıyordu" ziyadesi vardır); V/311, H.no:22550; Mâlik, Kasr, 81; Buharı, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 43; Ebû Dûvûd, Salât, 165, H.no:917-919, 920:
[254] Mesâcid. 19, H.no:709; Sehv, 13. H.no: 1202-1203: Dâri/nf, Salât, 93. H.no: 1367. Peygamber efendimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabf b. Abdüluzzâ'dır. Bu İsim bazı eserlerde Ebu'l-Âs b. Rabîa b. Abdüşşems olarak geçer. Bk. Mâlik, Kasr, 81; Buhâri, Salât, 106. Ayrıca bk.420/L290 ve 865/1735. hadisler.
[255] Bu kısım metinde hâl cümlesi olduğu halde rahat anlaşılması için bu şekilde terceme edildi.
[256] Metindeki atık kelimesi, boyun ile omuzlar arası yer İçin kullanılır. Bk. İbnü'1-Esir. Nihaye, 1/333
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/256-257.

[257] Bennâ, age., IV/117
[258] Bk.Bennâ,age.,IV/118
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/257-258.
[259] Sahih: Müsned, VI/466, H.no;27519 (Müsned'in normal leribindeki en son hadisi); Mükerrer rivâyet için bk. ni/493-494. H.no:15975; İbn EM Şeybe, VI/379-380. H.no:32191; Nesât, Tatbik. 82, H.no:1139: es-Sünenü'l-kübrâ, 1/243, H.no:727; Taherânî, el-Mucemü'l-kebu; VD7270, H.no: 7107; Ahmed eş-Şeybânî,Âhâd, SI/187-188. H.ıio:934; Hâkim, 111/181. H.no:4775 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartina/râvîlerine uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); III/726, H.no:663i; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/263.
Hadisin sahabİsi Şeddâd b. Üsâme b. ei-Hâd (Anır) b. Abdullah el-Leysi'dir (RadıyaUahli anh). Dedesine nisbetle Şeddâd İbnü'1-Hâd olarak da bilinir. Sahâbinin şeceresi ve hakkında bilgi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/270; İbnü'l-Esîr. Üsdii'l-ğâbe, 11/616. Trc.no:2400.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned, V/51, H.no:20395; Benzer rivayetler için bk. V/37-38, H.no:2Ü271; V/44, H.no:20327; V/47, H,no:20352; V/49, H.no:20378; Buharı, Sulh, 9; Menâkıb, 25; Fezâilü'l-ashâb, 22; Fiten, 20; Ebû DâvÛd, Sünnet, 12, H.no:4662; Tirmizî, Menâkıb. 30, H.no:3773 (hasen-sahih); Nesât, Cum'a, 27. H.no: 1408; Tayâlisî, s.l 18, H.no:874; //j/i tfifeMn, XV/418-419, H.no;6964; Heysemî, hadisin Taberanî ve Bczzar tarafından da nakledildiğini, Ahmed b.
Hanbel'in senedinde Mübarek b. Fedâle'nin bulunduğunu, bu râvinin de sika sayıldığını belirtir. Bk. Mecma',IX/l75.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Müsned. 11/513, H.no: 10607; Taberanî, el-Mu'çemü'l-kebîr, 111/51-52, H.no:2659; Hâkim, III/183, H.no:4782 (Hâkim "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvİlerİne uygun olduğu halde Sahih'lerine almadıkları isnadı sahih bir hadistir" der. Zehebî de buna muvafakat eder); Heysemî, hadisin (özet olarak 4 " ziyadesi ile de) Bezzâr tarafından da nakiedildiği-ni, Ahmed b. Hanbel'in râvilerİnin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', IX/181.
c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk, Ebû Ya'lâ, VI/150, H.no:3428: Heysemî. hadisin senedinde Muhammed b. Zekvân'ın bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbban'ın sika. diğer cerh tadil âlimlerinin ise zayıf saydığını, diğer râvilerİnin ise sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', IX/181.
d-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Bk. Tayâlisî, s.99, H.no:732; Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsal, İV/205, H.no:3987; Heysemî, hadisin isnadının hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', 1X/182. e-Abdullah b. Mesûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, V/50, H.no:8170; £M Ka7â, VIII/434, H.no:5017; k/250, H.no:5368; An Huzeyme, 11/48, H.no:887; ^(, 11/113, H.no:638; Heysemî, hadisin Bezzâr ("-üi u'^. ;->La)ı _^i ıiii " ziyadesi ile) ve (muhtasar olarak da) Taberanî tarafından da nakledildiğini, Ebû Ya'lâ'nın râvilerİn sika olduklarını, diğerlerinde de ihtilâfın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', DC/179-180.
f-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi:
Bk. Taberanî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/66, H.no:2682; el-Mu'cemü'l-evsat, VI/298. H.no:6462; Heysemî, hadisin senedinde metruk bir râvi olan Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Yunus el-Yemamî'nin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1X7184.
g-EbÛ Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi:
[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/258-260.
[261] Bk. Tuberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/51, H.no:2657; Heysemî, hadisin râvileri ile delil getirilip getirilmeyeceği konusunda ihtilâfın bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecmu'. IX/186. Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet de şudur:
Bk. Heysemî, bu hadisin de Bezzâr tarafından nakledildiğini, bunun da isnadında ihtilâfın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175. Zİrb. Hubeys'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 11/263.
ı-Zeynep bt. Cahş'tan (Radıyallalıü anha) nakledilen bir rivayette ise evde kıldığı bir namazda kucağına aldığı nakledilir:Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/54. H.no:l41; Heysemî, hadisin Taberanî tarafından iki isnadla nakledildiğini, râvileri arasında meçhul kişilerin bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', K/188.
i-Zübeyr'den (Radıyalkıhii anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, İsnadında /.ayıf olan Ali b. Abis'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/175.
[262] İbn Abdilber, Temhid, XX/95-96
[263] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/32
[264] Nevevi, age., V/32
[265] Ebû Abdillah Muhammed b. Yusuf, et-Tac ve'i-İklil, 11/87
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/260-261.
[266] Sahih: Müsned, 111/99, H.no:l 1884; Makdisî, Muhtara, VI/59, H.no:2437;
Bu şekli ile sadece bu rivayeti görebiliyoruz. Fakat Hz. Peygamberin hoşlandığı elbise çeşidinden bahsedilirken bu rivayet zikredilir:

Bk. 111/134. H.no:12318: [ü/184, H.no:12840; 111/251, H.no:13559; 111/291, H.no: 14040; Buharı, Libâs. 18: Mto/im, Libâs. 32-33; Ebû DâvfuL Libâs, 12, H.no:4060; Tirmizî, L'bâs, 45, H.no:l787.

[267] Bk. İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/128

[268] Bennâ, age., fV/121

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/261.

[269] Sened:

Sahih: Müsned, III/159, H.no:12554; Benzer rivayetler için bk. IH/262, H.no: 13696, 13698; IH/216, H.no:13193 m/243, H.no:13490; m/128, H.no: 12324 {869/1739. hadistir. Mükerreri: m/127, H.no: 12220) Tirm&t, Salât, 151, H.no:363 (Tirmizî ziyâdesi İle naklettiği rivayetin sonunda şunları söyler: "Hadis hasen-sahihtir. senedi ile nakledilen rivayet daha sahihtir/doğrudur"); Nesûî, İmame, 8, H.no:785.

Ahmcd b. Hanbel ve Nesâî'nin rivayetlerinde Humeyd et-Tavîl bu hadisi, Enes b. Mâlik'ten Sabit aracılığı olmadan işitmiştir. Fakat Tİrmİzî'nin rivayetinde Sabit aracılığı ile nakletmiştik Humeyd et-Tavil'in sika-müdellis bir râvi olduğunu ve muanan bir rivayet naklettiğini dikkate alırsak rivayetin zayıf olduğunu belirtmeliyiz. Ancak Tİrmİzî'nin naklinde dişerj râvinin kim olduğu tesbit edildiği için rivayet kuvvetlenmektedir. Ayrıca Enes b. Mâlik'ten (RadıyaliahU anh) nakledilen diğer rivayetler ve şâhid nakiller de rivayeti kuvvetlendirir. Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler:

111/239, H.no:13444; TU/257, H.no:13637 (Mükerreri: 111/281. H.no:13923); Heysemî Enes'ten nakledilen hadisleri Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet eder. Bir rivayetin râvilerinin sika sayıldığını, diğer rivayetin ise senedindeki» râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/49. Enes b. MâlİK'in bu konudaki rivayetlerinden biri de Ümmü'1-Fadl bt. Hâris'tcn naklettiğidir, "o" maddesine bk. Hadisin diğer şâhidleri:

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.378/1248, 377/1247 ve 386/1256. hadisler.

b-(Ek) Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'i gören bir sahâbiden (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, III/462, H.no:15744 (Mükerrerleri: IV/17. H.no:16162; V/366, H.no:22996); Heysemî, Ahmed b. HanbePin râvilerinin sahih hadis ricâü olduklarını belirtir. Bk. age., 11/49. c-(Ek) Ömer b. Ebû Seleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Miw««/, IV/27, H.no:16287; IV/26, H.no:16281 (CS, 'İ oî ^}; IV/27, H.no:16288; İV/26, H.no: 16285; Mâ/iife, Cemâat, 29; fîu/idrf, Salât, 4; Wfli/wi, Salât, 278-280; Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:628; îbn Mâce. İkâme, 69, H.no:1049; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, 1X/21. 24. H.no:8270, 8286;

d-(Ek) Abdullah b. Ebû Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, IV/27, H.no: 16294; Heysemî, senedindeki râvilerinden Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın zayıf olduğunu söyler. Fakat hadisin Taberânî tarafından nakledildiğine işaret ederek bu sözünü "tariklerinden birinde bulunan..." cümlesi ile kayıtlar. Bir diğer rivayette sika-müdellis biri olan İbn İshak'ın bulunduğunu, bu zatın da an'ane ile naklettiğini ifade eder. Heysemî, İbn Abdilberr'in İmam Müslim b. Haccac'ı senedinde hatalı bulur. Çünkü senede ismi geçen Urve b. Zübeyr değil, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Urve'dir der. Ayrıca o

Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin yaşının küçüklüğünü bahane göstererek sahabeden oluşunu kabullenmez. Bk. age., 11/48-49.

Bu sahabİ Abdullah b. Abdullah b. (Ebû Ümeyye) Muğîre el-Mahzûmî (Radıyallahü anh) olarak da karşımıza çıkar:

Müsned, IV/27, H.no: 16293; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. ög^-» ü/48. Heysemî bir önceki rivayetin değerlendirmesinde İbn İshak'tan ve onun an'ane yapmasından bahsetmişti. Demekkİ o sadece Taberânî'deki hadise vakıf olmuş, bu rivayeti gözden kaçırmış. İbn İshak bu rivayetle tahdis sigası ile nakletmektedir.

e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi: fol Mâce, Taharet, 83-84, H.no:541-542.

f-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 870/1740. hadis. g-Câbİr b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/1250, 381/1251 388/1258. hadisler

h-Keysan'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.379/1249. hadis. ı-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk.382/1252. hadis. İ-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.384/1254. hadis. j-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk.385/1255. hadis. k-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi İçİn bk.387/1257. hadis. 1-Seleme b. Ekva'dan (Radıyallahü anh) şahidi için 389/1259. hadise bk. m-Ümmü Hânî'den (Radıyallahü anim) şahidi için 383/1253. hadise bk. n-(Ek) Ümmii Habîbc'den (Radıyallahü anha) şahidi:

Bk. Müsned, VI/325, H.no:26640; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye nisbet ettiği hadisi de ele alır ve Ebû Ya'lâ'nın isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/49.

o-Ümmü'1-Fadî bt. Hâris'ten (Radıyallahü anha) şahidi için bk. 578/1448. hadis.

p-(Ek) Hz. Aişe'den (Radıyallahü anha) şahidi:

Bk. Müsned, Vl/32, H.no:23926; £M Dâvûd, Salât, 79, H.no:631; Bu rivayeti Heysemî Sbmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduk-|mm söyler (Bk. age., 11/49):

Bk. (Ek) Müsned, V/402, H.no:23289; V/403, H.no:23297. Ebû Ya'Iâ'nın Hz. Aişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânî'nin Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50.

r-Meymûne'den (Radıyallahü anha) şahidi için bk.871-872/1741-1742. hadis.

Ayrıca Heysemî bu konuda şu sahâbilerden de nakledilen hadislere yer verir: Esma bt. Ebû Bekir, Ammar, Ebû Cühayfe, Ubâde, Muâz, Ebû Ümâme. Abdullah b. Üneys, Abdullah b. percis, Hâlid b. Velid ve el-Felctân b. Âsim el-Cermî'den (Radıyallahü anhün) de rivayetler verir. p-age., 11/48-51.

* Tek parça elbise giyilirken dikkat edilmesi gereken konu hakkında Ebû Hüreyre (390/1260) veCâbir b. Abdullah (391/1261) (Radıyallahü anhüma) hadislerine bk

[270] Sened:

Sahih: Ahmed b. Hanbel, III/239; Ebû Abdullah el-makdisî, el-EhadisİT'l-muhtâra, Vl/20 (isnadı sahih); Heysemi bu rivayetin Bezzar tarafından da nakledildiğini ve ricalinin sahih olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-zevâid, 11/49

[271] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/262-264.

[272] Sened:

Sahih; MUsned, III/12S, H.no: 12324. Mükerreri: 111/127, H.no:1222Û. hadisin tahrici için bk. 868/1738. hadis.

[273] Bir rivayette; 'Tek elbise içinde namaz kılıyorsun (ha)?' denildi.

[274] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264.

[275] Sened:

Sahih: Müsned, 111/15, H.no:11058; Benzer rivayet için bk. 111/54, H.no:11457 (Bu rivayet Ali b. İshak - Abdullah b. Mübarek - İbn Lehia ... senedi ile nakiedİlİr); Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nm bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/48-49. Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahii anh) nakledilen diğer rivayetler:/59. H.no: 11498; 111/52, H.no: 11431; ffl/15, H.no:11058;IIVl0, H.no:11014:

Müslim, Salât. 281-283; /to Mâce. İkâme. 69. H.no:!048. Bu hadis Müsned'de şu sened ve metinle de geçer:

Müsned, 111/356-357, H.no: 14780. Hadisin şâhidleri için bk. 868/1738. hadis.

[276] Önceki rivayetten faydalanılarak bu şekilde bir açıklama konuldu.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/264-265.

[277] Sahih: Müsned, Vl/330. H.no:26683; Benzer rivayetler için bk. VI/335. H.no:26728; Vl/330-331, H.no:26684 (Mükerreri için bk. VI/336, H.no:26730) Sadece:

lafzı ile; VI/330-331, H.no:26686 (30/834. hadis. Ayrıca 872/1742. hadisin ikinci tariki); VI/330, H.no:26685 (872/1742. hadis); VI/331, H.no:26689; Vl/33İ, H.no:26690; p/334, H.no:26713; VI/331, H.no:26687 (415/1285. hadis. Abdullah b. Şeddad'ın mütâbî olarak Yezid b. Esam'ı görmekteyiz); Buhârî, Hayz, 30; Salât, 19, 21, 107; Müslim, Salât, 273; Ebû Dâvûd, Salât, 90, H.no: 369 " ziyadesi ile); 656; Nesâî, Taharet, 174, H.no:272; Mesâcid, 44, H.no:736; İbn Mâce, Taharet, 131, H.no:653 " ziyadesi ile); İkâme, 40, 63, H.no:958, 1028; Dârimt, Salât, 101, H.no:1380; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, XXIV/22, H.no:53.

Meymûne (Radıyaüahü anha) annemizden nakledilen diğer rivayetler için bk. 30/834 ve 415/1285. hadisler.

^ Hz. Âişe'den (Rudıyalkıhü anha) şahidi:

Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; VI/179, H.no:25335 (Mükerreri için bk. VI/149, H.no:25041); VI/209, H.no:25625; VI/204, H.no:25562; VI/146, H.no: 25012; VI/70, H.no:24294; VI/99, H.no:24556; Vl/129, H.no:24860; VI/137, H.no:24945;

VI/199, H.no:25504; VI/220, H.no:25718; VI/249, H.no:25996; Vl/251, H.nû:26014; Vi/179, H.no:25336; VI/245, H.no:25962; VI/111, H.no:24683. Müslim, Salât, 274; Ebû Dâvûd, Salât, 79, 133, H.no: 367, 370, 631; Nesâî, Kıble, 17, H.no:766. Bu rivayeti Heysemî Ahmed b. Hanbel'in Huzeyfe'den de naklettiğini râviierinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler (Bk. age., 11/49):

Bk. (Ek) Miisned, V/402, H.no:23289; V7403, H.no:23297. Ebû Ya'lâ'nın Hz. Âişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrahman'ın Taberânînın Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50

[278] Karahisari, age., 11/286

[279] Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/22

[280] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/265-266.

[281] Sened: Sahih: Miisned, Vl/331, H.no:26685; İkinci rivayet için bk. VI/331, H.no:26686; Ayrıca bu rivayet 30/834. hadiste zikredilmişti. Hadisin şahidi için bk. 871/1741. hadis.

[282] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/266-267.

[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267.

[284] Sened:

Sahih: Miisned, VI/148, H.no:25028; Benzer rivayetler için bk. VI/225, H.no:25760 Vl/255, H.no:26059; Mâlik, Salât, 258; Buharı, Salât, 22, 104; Amel, 10; Menâkıb, 24; Müslim, Salât, 267, 274;

Müsâfirûn, 121, 134-135; Ebû Dâvûd, Taharet, 133, H.no:370; Salât, 79, Ul, H.no:631, 710; Tatavvu", 1, H.no:1251; Tirmizl Salât, 208, H.no:440; Nesâî, Taharet. !20, H.no: 166, 168; Kıble, 7, 17, H.no: 753, 766; îbn Mâce, Taharet, 131, H.no:652; İkâme. 40, 123, 181, H.no: 956, 1191, 1358.
Müsned'deki rivayetlerin bir kısmı da şöyledir: Bk. VI/137, H.no:24945; VI/67, H.no:24263; VI/70, H.no:24294; VI/204, H.no:25560; VI/249, H.no:25996; VI/220, H.no:25718 p/251, H.no:26014 VI/146, H.no:25012 W32, H-no:23926 dikili VI/199, H.no:25504:
Mükerreri için bk. VI/99, H.no:24556.
Ayrıca 29-30/833-834,419/1289,378/686, 874-877/1744-1747. hadislerle karşüaştınnız
[285] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/267-268.
[286] Sahih: Müsned, VI/146, H.no:25010; Benzer rivayetler için bk. VI/86, H.no:24443:
VI/95, H.no:24523 VI/41, H.no:2402i VI/174, H.no:25288:
Vİ/50, H.no:24118:
VI/192, H.no:25475; VI/205, H.no:25572; Vi/231, H.no;25818; VI/1O3, H.no:24596:
VI/98,H.no:24545:
VI/176, H.no:25308; VI/94, H.no:24510
Ayrıca 465/1335, 873/1743 ve 875-877/1745-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268.
[288] Sened:
Sahih: Müsned, VI/37, H.no:23970; Benzer rivayetler için bk. VI/154, H.no:25085; VI/134, H.no:14905
VI/126, H.no:24828:
VI/260, H.no;261 12:
VI/275, H.no:26235 (** 465/1335. hadis); VI/23Ü, H.no:25805; VI/125, H.no:24828:
VI/266, H.no:26180; V^42, H.no:24035 (805/1675. hadis); VI/44, H.no:24051 (805/1675. hadisin ikinci rivayeti); VI/54-55, H.no:24155;
Ayrıca 873-874/1743-1744 ve 876-877/1746-1747. hadislerle karşılaştırınız. Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
[289] İbn Racer,Fethu'l-Bâri, 1/492
[290] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/268-269.
[291] Sahih: Müsned, VI/64, H.no:24240; Benzer rivayet için bk. VI/154, Rno:25085;
Ayrıca 465/1335, 873-875/1743-1745 ve 877/1747. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin tahrici için bk. 873/1743. hadisin tahrici.
[292] Bennâ, age., İV/124
[293] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/269.
[294] Sened:
Sahih: Musned, VI/200, H.no:25523;
Ayrıca 873-876/1743-1746. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin tahrİci için bk. 873/1743. hadisin tahrici
[295] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
[296] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/228
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/270.
[297] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/271.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

J)- NÂMAZIN KILINMA ŞEKLİ

* Genel Olarak Namazın Kılınma Şekli
* Namazı Kötü Kılanın Hâli Ve Uyarılması
* Namaza Başlamak Ve Huşu
* İftitah Tekbirinde Ve Diğer Tekbirlerde Elleri Kaldırmak
* Ellerin Sadece İftitah Tekbirinde Kaldırılması
* Ayakta (Kıyamda) Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması
* İftitah Tekbirinden Sonra Verilen Sekteler (Duruşlar)

j)- NÂMAZIN KILINMA ŞEKLİ

Kur'ân'da Allah namazı emreder, namazla ilgili bazı kavranılan açıklar, ancak namazın nasıl kılınması gerektiğini beyan etmez. Namazın nasıl kılınması gerektiğini Hz. Peygamber'den öğrenmemiz gerekir. Sahabe Rasûlullah'ı dikkatle takip etmiş, hayatındaki teferruatlar yanında namaz gibi temel ibadetleri de bize doğru olarak nakletmek için gayret etmişlerdir. Namazla ilgili rivayetler onun eşleri, yakınları ve diğer sahabilerden gelmektedir.[1]

* Genel Olarak Namazın Kılınma Şekli

Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları ve orta namazını[2] devamlı kılın! İtaat edenler olarak siz (bu emirleri) Allah için yerine getirin!' (Bakara 2/238)
Allah Teâlâ buyurdu:
'...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır...'
(Mü'minün 23/2)
Allah Teâlâ buyurdu:
'De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun Allah da sîzi sevsin ve günahlarınızı affetsin. Allah affeden ve merhametiyle davranandır.' (Âlü İmrân 3/31)
Allah Teâlâ buyurdu:
'(Biz o Peygamberleri) açık deliller ve kitaplarla gönderdik. Sana da zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki insanlara kendilerine indirileni (vahyi) açıklayasın, belki böylece (doğru) düşünürler.' (Nah) 16/44)[3]

472/1342- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[4]
Rasûlullah (Saüaium aleyhi ve seiiem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi rabb'il-âlemîn'i okuyarak başlardı. Rukûya gittiğinde başını fazla kaldırmaz ve indirmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rukûdan kalktığında iyice doğrulmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice oturmadan (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekatta tahiyyatı okurdu. (Secdede) dirsekleri yırtıcı hayvanların uzatıp yaydığı gibi uzatmayı hoş karşılamazdı. (Oturduğunda) sol ayağı yatırır ve sağ ayağı dikerdi, şeytan oturuşundan[5] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi.[6]

473/1343- Abdullah b. Kasım'dan:[7]
Abdurrahman b. Ebzâ'nın (Radıyaiiahu anh) yanına oturduk, (bize):
'Size Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılış şeklini götsere-yim mi?' dedi. Biz: 'Evet' deyince ayağa kalktı, tekbir getirdi, sonra Kur'ân okudu ve ru-kûya gitti, her uzuv (rukûda) yerini alacak şekilde (eğilip) elleri ile dizlerini tuttu, sonra doğruldu, her uzuv düzelecek şekilde (kalktı)» sonra secdeye gitti, her uzuv (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu, her kemik yerini alacak şekilde (durdu), sonra secdeye gitti, her kemik (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu.
İkinci rekatta da birinci rekatta yaptığının (benzerini) yaptı. Ardından şöyle dedi:
'İşte Rasûlullah'ın namaz kılma şekli böyledir.'[8]

474/1344- Vâil b. Hucr el-Hadramî (Radıyaiiaha ank) anlattı:[9]
'Bir keresinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) nasıl kılıyor (izleyeceğim), dedim ve onu izledim, (Bir rivayette: Rasûlullah kıbleye döndü.) Tekbir getirdi, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdı, (Diğer rivayette: Omuzlan hizasına kadar ellerini kaldırdı,) sonra sağ elini sol elinin, bileğinin,[10] kolunun üstüne koydu. Sonra rükû etmek istediğinde öncekine benzer şekilde ellerini kaldırdı, rukûya gittiğinde ellerini dizlerine koydu.Sonra, başını kaldırdı (doğruldu) ve ellerini öncekine benzer şekilde kaldırdı. Sonra secdeye gitti, ellerini kulakları hizasında tuttu. Sonra oturdu, sol ayağını yaydı/yatırdı, sol elini uyluğunun (yani) sol dizinin üstüne koydu, sağ dirseğinin ucunu da sağ dizinin üstüne koydu. Sonra parmaklarını kapattı, tam halka şeklinde tuttu (Bİr rivayette: Orta ve baş parmağını halka şeklinde tuttu ve şehadet parmağı ile işaret etti), sonra (şehadet) parmağını kaldırdı ve o parmağını dua ederken hareket ettirdiğini gördüm.
Bundan sonra soğuk bir zamana rast geldim ve elbiselerine bürünmüş insanları soğuktan dolayı elbiselerinin altında (tuttukları) ellerini (şehadet parmaklarım) hareket ettirirken gördüm.'
§İkinci tarikle gelen rivayette benzeri nakledildi, ziyade olan kısım:
(Vâil) dedi ki:
'Sonra onu gördüm şöyle yapıyordu,' (râvi) Züheyr iki parmağını kapatıp baş parmağını orta parmağın üzerine getirip şehadet parmağı ile işaret ederek gösterdi.
(Râvilerden) Âsim kendisine Abdülcebbar'ın bir yakınından gelen Vâil'in şu sözünü nakletti:
'Daha sonra oraya geldim, insanların üstünde bornozlar[11] ve çeşitli giysiler vardı. Onları elbiselerinin altında işte böyle yaparken (şehadet parmaklarım oynatırken) gördüm.
§Üçüncü tarikle gelen rivayette de benzeri nakledildi, ziyade olan kısım:
(Vâil) dedi ki:
Sonra sol elini sol dizinin üstüne koydu ve sağ kolunu da sağ dizinin üstüne koydu, sonra şehadet parmağı ile işaret etti, (bu durumdayken) baş parmağını orta parmağının üstüne koydu ve diğer parmaklarını kapattı.[12]

Açıklama

Namaza başlarken elleri kaldırmak ittifakla meşrudur ve hikmeti bazı fakihlere göre sağır olanlara namazın başladığını işarettir.[13] Cumhura göre hükmü sünnettir. Sadece Davûd ez-ZâhiiTye göre farzdır. Ancak rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmanın hükmü konusunda müctehid imamlar ihtilaf ettiler:
1- Hanefî imamları İmam Âzam, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre namazda iftitah tekbiri (ayrıca kunut ve bayram namazı tekbirleri) dışında eller kaldırılmaz. İftitah tekbirinde eller kulak hizasına kadar kaldırılır. Kıyamda sağ el sol el Üzerine konularak göbek, altından bağlanır.[14]
2- İ.Mâlik'e göre namazda iftitah tekbiri dışında eller kaldırılmaz. İftitah tekbirinde eller hafifçe kaldırılır, kadınlar da aynı hükme tabidir.[15]
İ.Mâlik'ten gelen diğer rivayette rukûya giderken ve rukûdan kalkarken eller kaldırılır. Bu görüş İmam Muhammed tarafından el-Hücce'de tenkid edilmiştir.[16]

Kıyamda elleri bağlamak İ.Mâlik'e göre farz namazda değil, nafilelerde olur. Çünkü kıyam uzadığında insan ellerini bağlayarak kendisine yardımcı olur.[17]
3- İ.Şafiî'ye göre İftitah tekbirinde elleri kaldırma ile birlikte rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak sünnettir. Ona göre rukûda elleri kaldırma konusunda 12 sahâbîden rivayet bulunmaktadır. Eller omuz hizasına kadar kaldırılır. Ancak eller iki secde arasında kaldırılmaz. Kıyamda sağ el sol el Üzerine konularak göbek üstünde tutulması müstehabdır.[18]
4- Hanbelîlere göre iftitahta, ayrıca rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak müstehabdır. Eller omuz ya da kulak hizasına kadar kaldırılır. Sağ el sol el üzerine konularak göbek altında bağlanır. Sağ el sol bilek ve kolun bir kısmı üzerine konulur.
Ellerin göbek üzerinde bağlanması ile ilgili İ. Ahmed'den ikinci rivayet yanında, ikisi arasında muhayyer olduğuna dair de rivayet bulunmaktadır.[19]
§Teşehhüdde işaret konusunda İhtilaf edildi:
1- Hanefilerde sağ el kapatılır, işaret parmağı kaldırılarak işaret edilir. İşaret yeri konusunda iki görüş var:
a- derken işaret edilir,
b- derken parmak kaldırılır ve derken de indirilir. Bu işarette şehadet parmağı kaldırılır, küçük ve adsız parmak kapatılıp, baş parmak orta parmak üzerine konulur.[20]
2- Şafiîlere göre teşehhüd süresince parmaklar kapatılıp sadece şehadet parmağı ile işaret edilir.[21]
3- Hanbelîlere göre teşehhüdde sağ el kapatılıp şehadet parmağı ile işaret etmek müstehabdır, ancak hareket ettirilmez.[22] Abdullah b. Zübeyr anlattı:
"Hz. Peygamber (teşehhüdde) parmağı ile işaret eder, (ama) parmağını hareket ettirmezdi."[23]
§Teşehhüddeki işaret konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır:
1- VâİI b. Hucr'dan gelen (Müsned Trc. 474/1344.) hadiste küçük, adsız ve orta
parmak kapatılır, baş parmak da onların üzerine konulur (baş parmakla orta parmak
halka şeklinde birleşir) ve şehadet parmağı İle işaret yapılır.
2- Müslim'in İbn Ömer'den rivayetinde şu şekilde geçmektedir:[24]
'Rasûlullah teşehhüd için oturduğunda sol elini sol uyluğunun üzerine ve sağ elini de sağ uyluğuna koyardı, parmaklarını elli üç şeklinde kapatır ve şehadet parmağı ile işaret ederdi.'
Bu hadisteki işaret şu şekildedir: Baş parmak yumulur, şehadet parmağının köküne getirilir ve küçük, adsız, orta parmak kapatılır, sonra şehadet parmağı ile işaret edilir.[25]
§Bu rivayette o dönemde Araplar arasında bilinen el ile hesap işareti nakledilmektedir; bunlar birçok rivayette geçmektedir. Birler, onlar, yüzler ve binler şeklinde her bir sayının farklı işareti bulunmaktadır, bunlar aşağıdaki şekildedir:
Bir: Sadece küçük parmak kendisine yakın avuç içine kıvrılır.
İki: Küçük ve adsız parmak beraber avuç içine kıvrılır.
Üç: Küçük, adsız ve orta parmak beraber avuç içine kıvrılır.
Dört: Yukarıdaki üç işaretinden sadece küçük parmak açılır.
Beş: Ayrıca küçük ve adsız parmak da açılır.
Altı: Adsız parmak kapanır, diğerleri açılır.
Yedi: Küçük parmak avuç içine gelen kısmında baş parmağın dibine/köküne konulur.
Sekiz: Adsız parmak da onlann (yedi işaretindeki şeklin) üzerine konulur.
Dokuz: Orta parmak da onlann (sekiz işaretindeki şeklin) üzerine konulur.
Onlar: Bunlan göstermede baş ve işaret parmakları kullanılır.
On: Baş parmağın başı şehadet parmağın uç tarafına konulur.
Yirmi: Baş parmak şehadet ve ortak parmak arasında tutulur.
Otuz: On sayısının aksine şehadet parmağının baş tarafı baş parmağın başına konulur.
Kırk: Baş parmak işaret parmağının üst orta boğumuna konulur ve bu durumda baş parmak kendi dibine doğru kıvrılır.
Elli: Baş parmak kendi dibine döndürülür, yumulur.
Altmış: Kırkın tersine şehadet parmağı baş parmağın sırtına konulur.
Yetmiş: Baş parmağın üstü şehadet parmağının üst orta boğumuna bırakılır ve şehadet parmağının ucu baş parmağa doğru gönderilir.
Seksen: Şehadet parmağının ucu kendi köküne doğru çevirilir ve baş parmak da kendi tarafından onun yanına yerleştirilir.
Doksan: Şehadet parmağı baş parmağın köküne getirilir ve baş parmak kendisine bitiştirilir.
Yüzler: Birler gibidir, dokuz yüze kadar sol elde yapılır. Binler: Onlar gibidir, sol elde yapılır.[26]

475/1345- Vâil b. Hucr'dan (Radıyaiiahü anh):[27]
Kendisi Hz. Peygamber'i namaza gireceğinde tekbir alırken ellerini kaldırdığını gördü.
(Râvilerden) Hemrnam,[28] kulakları hizasına (kadar kaldırarak) vasfetti/ açıkladı.
Sonra Rasûlullah (Satiaiiam aleyhi ve seitem) elbisesine büründü,[29] (Kıyamda) sağ elini solunun Üzerine koydu. Rükû edeceğinde ellerini elbisesinden çıkarttı, sonra ellerini kaldırdı, tekbir aldı ve rukûya gitti, 'Semi'a'llahü limen hamiden' dediğinde ellerini kaldırdı, secdeye gittiğinde de ellerinin arasına secde yaptı.
NOT: Soğuk günlerde elleri elbise altında gizlemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır, çünkü buna ihtiyaç vardır, İhtiyaç bazen zaruret gibi hüküm ifade eder, kolaylık getirir.[30]

476/1346- Atâ b. Sâib nakletti:[31]
Bana göre benden daha güvenilir bir kişi Salim el-Berrâd (Ebu Abdullah) şunları anlattı:
(Bir keresinde) Ebû Mes'ûd el-Bedrî (Radıyaiiaha anh) bize:
'Size Rasûlullah 'm (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) kıldığı namaz gibi bir namaz kılayım mı?' dedi ve tekbir getirdi, (kıyamdan) sonra rukûya gitti ve elleriyle diz kapaklarını tuttu, parmaklan ise inciklerinde (aşağı uzanmış) açık duruyordu. (Bir rivayette: Dizlerinin gerisine doğru parmaklarının arasını açtı.) Vücûdundan her şey tam olarak (rükû) hâline gelecek şekilde (eğilip) kollarını koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı. Sonra 'Semi'a'UahÜ limen hamiden' diyerek doğruldu, her uzvu tam olarak düzeldi. Sonra tekbir getirip secdeye gitti, her uzvu tam yerine gelecek şekilde (secdeye kapanıp) kollarım koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı. Sonra her uzvu tam doğruluncaya kadar başını kaldırıp (secdeden kalktı), sonra ikinci defa secdeye gitti. İşte bu şekilde bize dört rekat kıldırdı. Sonra dedi ki:
'Rasûlullah'in namazı böyleydi, Rasûlullah'ı bu şekilde (kılarken) gördüm.'[32]

477/1347- Ebû Süleyman Mâlik b, Huveyris el-Leysî (Radıyaiiahu anh);[33]
Bir gün arkadaşlarına:
'Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) namazının nasıl olduğunu size göstereyim mi?' dedi. Vakit, namaz vakti değildi. (Ebû Süleyman) ayağa kalktı, kıyamı düzgün bir şekilde yaptı (güzelce ayakta durdu),[34] sonra rukûya gitti ve rukûyu da düzgünce yaptı, sonra başını kaldırıp (doğruldu) ve kısa bir süre ayakta öylece kaldı. Sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırarak (oturdu) ve oturacağında tekbir getirirdi, kısa bir süre öylece kaldı, sonra (tekrar) secdeye gitti.
§(Râvilerden) Ebû Gılâbe ekledi: 'O, şeyhimiz Amr b. Selime el-Cermî'nin kıldığı namaz gibi namaz kıldı ki Amr Rasûlullah döneminde imamlık yapardı.'
§(Râvilerden) Eyyûb de şöyle dedi: 'Sizde görmediğim bir şeyi Amr b. Selime yapıyordu; iki secdeyi yapıp başını kaldırdığında (biraz) oturacak şekilde doğrulurdu/dururdu, sonra birinci ve ikinci rekattan ayağa kalkardı.'[35]

Açıklama

İki secdeyi tamamladığında teşehhüd olmadığı hâlde hemen ayağa kalkıl-maması bazı âlimlerce tavsiye edilmektedir. Mâliki, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu oturuşa celse-i istirahat denir.[36] Bu rivayette de sahabi olan Amr b. Selime'nin (v.85/704) namazı örnek

gösterilmiştir. Rasûlullah zamanında imamlık yapan bu sahâbî Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Hadise şu şekildedir:
Mekke'nin fethinden sonra Yemenli Cerm kabilesi İslâm'ı öğrenmek için Peygamberimiz'e bir heyet gönderdi. Bu heyette Amr'ın babası Selime de vardı. Rasûlullah gerekli bilgileri verdikten sonra İçlerinde Kur'ân'ı en iyi okuyan/bilen kişinin namaz kıldırması gerektiğini belirtti. Selime'nin oğlu Amr ise, gelen kervanlardan Rasûlullah ile ilgili haberleri duyuyor, kabilesini ziyaret eden Müslümanlardan Kur'ân ayetleri ezberliyordu. Heyetin Rasûlullah'a geldiği sırada kabilesinde Kur'ân'ı ondan daha iyi bilen yoktu, yedi veya sekiz yaşlarında olmasına rağmen imamlık görevi verildi.[37] Daha sonra Amr Rasûlullah'ı ziyaret etti. Hayatı boyunca kendi kabilesinde namaz kıldırdı. Hz. Ömer zamanında da Basra'ya yerleşti.[38]
Ebû Gılâbe ve Eyyûb es-Sahtiyânî gibi kişiler de kendisinden hadis nakleden tabîûn arasındadır ve hocaları Amr'ın namaz kılma şeklini bize aktarmaktadırlar.
Hanefilere göre ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Gelen bu rivayetler ise Rasûlullah'in zayıflık ya da ihtiyarlık hâline hamledilir, sünnet değildir.[39]

478/1348- Abdurrahman b. Ganm'dan:[40]
Ebû Mâlik el-Eş'arî (Radtyaiiahuank) kavmini topladı ve: 'Ey Eş'arîler topluluğu! Toplanın! (Aynca) kadınlarınızı ve oğullanma toplayın ki bize Medine'de namaz kıldıran Rasûlullah'ın (Saiiaiiam aleyhi ve seiiem) namazını size öğreteyim' dedi.
Bunun Üzerine hepsi toplandı, kadınlarını ve oğullarını topladılar. Ebû Mâlik abdest aldı, abdestin nasıl alınacağını onlara gösterdi ve abdest suyunu ilgili uzuvlara iyice ulaştırdı/yıkadı. Gölge (zevalden) dönüp yön değiştirdiğinde (yani Öğle vakti) kalktı, ezan okudu, erkekleri öne saf tutturdu, onların arkasına (bulûğa ermeyen) erkek çocukları aldı, erkek çocukların arkasına da kadınları saf tutturdu. Sonra namaz kameti getirdi, öne geçti, ellerim kaldırdı ve tekbir getirdi. (Ayakta) Fatiha ve uygun gördüğü bir sureyi içinden okudu. Sonra tekbir aldı ve rukûya gitti, rukûda üç kere 'Subhanallahi ve bihamdihi* dedi. Sonra 'Semi'a'llahü îimen hamideK dedi ve tam olarak doğruldu. Sonra tekbir getirdi ve secdeye gitti, sonra tekbir getirdi ve başım (secdeden) kaldırdı. Sonra (tekrar) tekbir getirdi ve secdeye gitti, sonra tekbir getirdi ve ayağa kalktı. îlk rekattaki tekbiri altı taneydi,[41] ikinci rekata kalkarken de tekbir getirdi. Namazı bitirince kavmine döndü ve şöyle dedi:
'(Namazdaki şu) tekbirimi ezberleyin, rükû ve secdemi öğrenin! (Çünkü) bu, gündüzün şu vaktinde bize namaz kıldıran Rasûlullah'ın namazıdır.
Ayrıca Rasûlullah namazı bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi:
"Ey insanlar! İyi dinleyin, düşünün ve (şunu) bilin ki izzet ve celâl sahibi Allah'ın Peygamber ya da şehit olmayan (bazı özel) kullan vardır. Onların meclislerine ve Allah'a olan yakınlıklarına Peygamberler ve şehitler bile gıpta ederler."
İnsanların uzağından bedevilerden bir adam geldi, Allah'ın Peygamberine eliyle işaret etti ve:
`Ey Allah 'in Peygamberi! Peygamber ya da şehitlerden olmadıkları hâlde Peygamber ve şehitlerin bile onların meclislerine ve Allah'a olan yakınlıklarına gıpta ettikleri bu kişileri bize anlat/vasfetV dedi. Bedevinin bu sorusu üzerine Rasûlullah'm yüzü açıldı/sevinçle doldu ve şöyle dedi:
"Onlar, insanlardan kimsesiz[42] ve farklı kabilelerden olan[43] bazı kişilerdir ki aralarında yakın akrabalık durumu yoktur. (Ancak) birbirlerini Allah için severler, birbirlerine samimi/dürüst davranırlar. Kıyamet günü Allah onlar için nurdan minberler yaratır ve onları üzerlerine oturtur, onların yüzlerini nurlandırır ve elbiselerine de nur saçar. Kıyamet günü insanlar korku içinde olacakları hâlde bu kimseler korku taşımazlar. Onlar kendilerine korku verilmeyen ve üzüntüye düşmeyecek olan Allah'ın velileridir (dostlarıdır)."'[44]

Açıklama

Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin çok güzel bir eğitim ve tebliğ metoduna şahit oluyoruz. Onları toplaması, saflar hâline getirmesi, abdest ve namazı anlatırken Rasûlullah'tan (Sallaltahü aleyhi ve sellem) gördüğü şekilde aktarması bu güzelliğin birer parçalandır. Rasûlullah gibi davranması yanında Rasûlullah'm bir sözünü nakletmesi de anlatılan şeyin kalıcı olmasını sağlamaktadır. Rasûlullah bu hadisinde Müslümanlar'in Allah İçin birbirlerini sevmeleri ve karşılıklı davranışları dürüstlük/samimiyet temeline dayanması gerektiğini vurgulamaktadır ki Allah'ın sevdiği, Peygamber ve şehitlerin kendilerine gıpta ettiği kişiler işte bunlardır, kurtuluşa erenler bu kişilerdir.
Ayrıca bu hadisten cemaatle namaz kılan, ancak birbirleriyle akrabalık bağı olmayan kişilerin Allah için birbirlerini sevmeleri gerektiği ve namazın böyle bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır.
§Bu rivayette Rasûlullah rukûda Uç kere 'Subhanallahi ve bihamdihi' dediği nakledilmektedir. Başka rivayetlerde de "Subhane Rabbiye'l-azîm' dediği nakledilir. Peygamberimiz namaz kılarken, rükû ve secdelerde farklı zikir ve teşbihlerle Allah'a tazimde bulunmuştur. İmam Nevevî (v.676/1277) el-Ezkar isimli kıymetli eserinde bu teşbihlerle ilgili hadisleri toplamıştır[45] ve bu eser Türkçe'ye terceme edilmiştir. Bizim de namazdaki teşbihlerimiz mutlaka Rasûlullah'mki gibi olmalıdır.[46]

479/1349- Ebû Mâlik el-Eş'arf den (Radıyaiiaha anh):[47]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) kıyam ve kıraat açısından dört rekat arasında denge kurardı. Daha çok insanın (yetişip) sevap alması için ilk rekatı en uzun rekat olarak kılardı. Erkeklerin (saffını) erkek çocukların önünde tutar, çocuklar (bu şekilde) onların arkasında olurdu. Kadınların (saffını da) da erkek çocuklarının arkasında tutardı. Her secdeye gittiğinde tekbir alırdı, her kalkışında tekbir alırdı. İki rekat arasında oturduktan sonra (ayağa) kalkarken tekbir alırdı.[48]

480/1350- Muhammed b. Atâ, Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyaiiaha anh) nakletti:[49]
Ebû Humeyd'in (RadıyaiiaM anh) şöyle dediğini işittim ki o, Hz. Peygamberden (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (bu tür haberleri) nakleden on sahabeden birisidir, diğeri de Ebû Katâde b. Rib'î'dir:
'Ben Rasûlullah'ın namazını sizin en iyi bileninizim.' Oradakiler:
'Rasûlullah'la sohbette bizden eski/önce ve itaatte bizden çok ilerde değilsin' deyince Humeyd şöyle dedi:
'Bilâkis, (dediğinizin tam tersi.)'
'O zaman arz et/anlat!'
'Rasûlullah namaza kalktığında ayakta tam dik olarak durdu, (tekbirde) ellerini omuzları hizasına indirdi. Sonra 'Allahü ekber' dedi ve rukûya gitti, dengeli olarak eğilip, başını salmadı ya da (yukarıya) kaldırmadı ve ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra 'Semi'a'llahü limen hamiden' deyip (başım) kaldırdı, her kemik yerini tam olarak alacak şekilde doğruldu. Sonra secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, pazılarını (kollarını) karnından uzaklaştırdı ve açtı. İki ayağının parmaklarını dikti.[50] Sol ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her kemik yerini alacak şekilde durdu. Sonra tekrar secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, sonra (sol) ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her uzuv yerine dönecek şekilde durdu. Sonra kalktı ve ikinci rekatta da böyle yaptı. İki rekatı kıldıktan sonra[51] kalkarken tekbir getirdi, namazın başlangıcındaki gibi ellerini omuzlan hizasına kaldırdı. Sonra öncekinin benzeri şekilde kıldı. Namazın biteceği son rekata gelince sol ayağını (sağ tarafa) çıkarttı ve sol kabası üzerine (teverruk yaparak) oturdu,[52] sonra selâm verdi.[53]

Açıklama

Birinci ve ikinci teşehhüdde oturma şeklinde müctehid imamlar ihtilaf ettiler, Bunun nedeni farklı rivayetlerin bulunmasıdır. İki oturuş şekli bize intikal etmiştir.
1- Teverruk: Îbnü'1-Esir (v.606/1209) bunu, ayakları sağ taraftan çıkartmak ve sol oyluk üzerine gelecek şekilde yere oturmak diye,[54] Hanbelî fakihî Hırakî (v.324/936) ise, sağ ayağı dikip, solu sağ uyluğun altından dışarı çıkartıp kabalar Üzerine oturmak, şeklinde açıkladı.[55]
2- İftirâş: Sol ayağı yatırıp üzerine oturmak ve sağ ayağı dikmek şeklindeki oturuştur.[56]
Mezheplerin teşehhüdde oturuş şeklindeki görüşleri:
1- Hanefilere göre ilk ve son teşehhüdde iftiraş şekliyle oturmak müstehabdır. Rivayetlerde gelen son teşehhüddeki teverruk oturuşu ile ilgili rivayet Rasûlullah'ın zayıflığı ya da ihtiyarlık dönemine aittir.[57]
2- Mâlikîlere göre her iki oturuşun da teverruk şeklinde olması ve sağ ayağın dikilmesi müstehabdır.[58]
3- Şafiîlere göre birinci teşehhüdde iftiraş, son teşehhüdde teverruk şekliyle oturulması müstehabdır. Çünkü rivayetler bu şeklidedir.[59]
4- İmam Ahmed'e göre ilk teşehhüdde iftiraş, dördüncü rekattaki teşehhüdde teverruk şeklinde oturulması müstehabdır. Sabah ve cuma namazı gibi iki rekath namazlarda son oturuş iftiraş şeklinde olmalıdır.[60]

§Kadının teşehhüdde oturuşu Mâlikîlere göre erkeğin oturuşu gibidir. Hanefi, Şafiî ve Hanbelîlere göre teverruk şekliyle oturur, bu tesettür açısından onun için daha uygundur. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette, kadın için hangi oturuş şekli tesettüre uygunsa o şekilde oturur.[61]
§Celse-i istirahat: İki secde arasında ya da ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa da biraz oturmak. Bu konuda mezheplerin görüşleri farklıdır:
1- Hanefilere göre iki secde arasında fazla oturulmaz, ayrıca ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Rivayetlerde gelen bazı anlatımlar Rasûlullah'ın ihtiyarlık dönemi için geçerlidir.[62]
2- Celse-i istirahat Şafrîler ve Hanbelilere göre müstehabdır ve "Rabbi'ğ-fır lî" cümlesini bir ya da üç kere söyler.[63]
Uzun kıraatten ya da kıyamdan yorulan kişinin celse-i istirahat şeklinde ya da teşehhüdde tevemık şeklinde oturması caizdir, ancak kıyamı kısa olan kişinin bunları yapmaması gerekir, diyerek iki görüşü birleştirmek mümkündür. Doğrusunu Allah bilir.[64]

*** Namazı Kötü Kılanın Hâli Ve Uyarılması**

481/1351- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiaha anh):[65]
Mescide bir kişi girdi ve namaz kıldı. Sonra Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) yanına geldi, selâm verdi. Rasûlullah da onun selâmını aldı ve kendisine şöyle dedi:
"Dön ve tekrar namaz kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın."
Adam döndü (ve namaz kıldı), bunu üç kere aynı şekilde tekrarladı, sonra:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki bunun dışında daha iyisini yapamıyorum, bana (doğrusunu) Öğret!' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Namaza kalktığında tekbir al ve Kur'ân'dan kolayına gelen bir bölüm oku! Sonra rukûya git ve azaların tam yerleşecek şekilde rukûda kal!
Sonra secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal! Sonra başını kaldır ve iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra (tekrar) secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal, sonra baştnı kaldır ve tam oturacak şekilde doğrul!
Sonra namazının bütününde hep böyle yap!"[66]

Açıklama

Buradaki kişi Hallâd b. Râfi'dir. Kendisi Rifâa'mn kardeşi olup, Bedir savaşına katılan sahabilerdendir. [67] Ancak râviler kusurlu olan konularda edeben kişilerin adını zikretmemektedirler. Bu kişinin camide İki rekat kıldığı rivayet edilmektedir[68] ve bunun tahiyyetii'l-mescid namazı olduğu tahmin edilmektedir.[69]
Ayrıca burada Fâtiha'dan bahsedümemekte, bilâkis Kur'ân'dan kolayına gelen bir bölümün okunması istenmektedir. Bazı rivayetlerde ise:
"Eğer Kur'ân'dan biliyorsun onu oku, değilse yüce Allah'a hamdet, tekbir getir ve lâilahe illallah, de![70] ve "sonra Fâtiha'yı ve Allah'ın okumanı dilediği kadar (Kur'ân'dan bölümleri) okul"[71] şeklinde farklı nakiller bulunmaktadır.[72]

482/1352- Rasûlullah'ın ashabından olan Rifâa b. Rafı ez-Zürakî'den (Radiyallahu anh):[73]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) mescidde otururken bir adam geldi ve ona yakın bir yerde namaz kıldı. Sonra Rasûiullah'ın yanına geldi, Rasûlullah ona şöyle dedi:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın."Adam döndü ve önceki kıldığı gibi namaz kıldı. Sonra Rasûiullah'ın yanına geldi, Rasûlullah ona:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın" dedi. O kişi:
'Ey Allah'ın Rasûlü, nasıl yapmam gerektiğini bana öğret!' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Kıbleye döndüğünde tekbir getir! Sonra Fâtiha'yi/ ardından da dilediğin kadar Kur'ân'dan oku! Rukûya gittiğinde avuçlarını diz kapaklarına koy, sırtını uzat ve rukûunu düzgün yap! Başını kaldırdığında belini dik tut ki kemikler yerlerine gelsin/düzelsin. Secdeye gittiğinde secdeni tam yap, başını kaldırdığında sol uyluğunun üzerine otur!
Sonra bunu her rekat ve secdede yap/uygula!"
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'la beraber mescidde bulunuyorduk, bir adam geldi ve mescidin bir kenarında namaz kıldı. Rasûllah onu izlemeye başladı. Sonra o kişi Rasûlullah'ın yanma geldi ve selâm verdi. RasÛlullah onun selâmım aldıktan sonra şöyle dedi:
"Namazını tekrar kıl! Sen gerçekte namaz kılmadın." Adam-iki ya da üç kere namazı tekrarladı, üçüncü ya da dördüncüde (olmayınca) şöyle dedi:
'Seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin ederim ki kendimi zorladım (olmadı), bana öğret göster!' Hz. Peygamber:
"Namaz kılmak istediğinde abdest al, abdestini güzelce tamamla, sonra kıbleye dön! Sonra tekbir al ve Kur'ân'dan oku! Sonra rukûya git ve azaların tam yerleşecek şekilde ruküda kal, sonra başını kaldır, iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal! Sonra baştnı kaldır ve iyice kalkıncaya kadar doğrul! Sonra (tekrar) secdeye git, ve azaların tam yerleşecek şekilde secdede kal, sonra_ayağa kalk!
Namazı işte bu şekilde tamamlarsan tam kılmış olursun, bundan bir şey eksiltirsen namazından eksiltmiş olursun."[74]

Açıklama

Bu hadislerden namazı tadil-i erkân üzere (rükünlerini tam yaparak) kılmanın Önemi anlaşılmaktadır. RasÛlullah (Salhliaha aleyhi ve sellem) bu şekilde kötü kılana yavaş yavaş ve her bölümü güzelce kılmasını emretmektedir. Sonunda o temiz/saf insan kendisine doğrunun öğretilmesini istemektedir.
Bu rivayetlerde namazın keyfiyeti ve farz, sünnet gibi birçok hükümleri bulunmaktadır. Bunlar da ilerde tek tek mufassal olarak açıklanacaktır. Burada müctehidlerin görüşleri mutlaka bilinmeli, sahabe, tabiûn ve etbaın görüşleri incelenmelidir. Her emir vücûb (farziyet) ifade etmez.
ŞNamazın sıfatında (kılınma şeklinde) ittifakla sabit olan farzlar, çünkü bunlar Kufân ve Sünnetle sabit, namazın ana parçalandır ve bu konularda ihtilaf yoktun
1- Niyet ve iftitah tekbiri, (Burada kalb ile niyet önemlidir, dil ile niyet ulemânın tavsiyesidir, sünnette yoktur. Serahsi şöyle dedi: 'Niyet kalble hangi namaz olduğunu bilmektir', Kasânî dedi ki: 'Niyet kalbin fonksiyonudur/amelidir.')[75]
2- Kıyam,
3- Kıraat,
4- Rukû,
5- Secdeler,
6- Son oturuş,
7- Namazda bir rükünden diğerine intikal.[76]
§Farziyeti ihtilaflı olan konular:
Müctehid imamlar arasında bazı konular ihtilaf edildi, bunların nedeni hadislerdeki lafızların vücub (kesin emir) ya da nedb (tavsiye) ifade etmesindeki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.
1- Son oturuşta teşehhüd okumak, (Şafiî ve Hanbelîlere göre farz, Hanefilerde vacib ve Mâlikîlerde sünnettir.)[77]
2- Son oturuştaki salavatlar, (Şafiîlerde farz, Hanefilerde ve Mâlikîlerde sünnettir ve Hanbelilerde İki görüş vardır.)[78]
3- Namazdan selâm ile çıkmak, (Cumhura göre farz, Hanefilerde vacibdir. İmam Âzam'a göre kendi isteği İle namazı bitirmek ve namazdan çıkmak farzdır.)[79]
4- Tadil-i erkân, (Cumhura göre farz, İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre vacibdir.)[80]
5- Rukûdan doğrulmak (kavme), (Şafiî ve Hanbelilerde farz, Hanefilerde vacib, Mâlikilerde ise farz veya sünnet şeklinde iki görüş bulunmaktadır.)[81]

6- İki secde arasında oturmak, (Cumhura göre farz, İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre vacibdir,)[82]
7- Namaz için kamet getirmek, (Ezan ve kamet cumhura göre sünnet-i müekkededir, ancak o bölgedeki Müslümanlar bunları tümüyle terk ederler ve bu konuda ısrarlı olurlarsa okumaya zorlanırlar. Mâlikiler ve Hanbeliler mescid cemaati için bunların farz olduğunu belirtmektedirler.)[83]
8- Namazdaki teşbih ve tekbirler, (Cumhura göre İftitah dışındaki tekbirler sünnettir.[84])[85]
§Mezheplere göre namazın farzları (rükünleri):
A- Hanefi mezhebine göre namazın rükünleri altıdır:
1- iftitah tekbiri,
2- Kıyam
3- Kıraat,
4- Rukû,
5- Secdeler,
6- Son oturuş (teşehhüd okuyacak kadar).[86]
B- Mâlikilere göre on beştir:
1- Niyet (belli bir namaza),
2- Me'mûmun (tabi olanının) imama uymaya niyet etmesi,[87]
3- Tahrime tekbiri[88],
4- Kıyam,
5- Fâtiha okumak,
6- Fâtiha'yı ayakta okumak
7- Rukû,
8- Rukûdan doğrulmak (kavme),
9- Secdeler,
10- Secdeden kalkmak/iki secde arasında oturmak,
11- Son oturuş,
12- Selâm vererek namazdan çıkmak,
13- Tâdil-i erkan,
14- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak),
15- Rukû ve secdeden doğrulunca biraz durmak (itidal).[89]
§Şafîîlere göre on dörttür:
1- Niyet,
2- Tahrime tekbiri,
3- Kıyam,
4- Fâtiha okumak,
5- Rukû,
6- Rukûdan doğrulmak (kavme),
7- Secdeler,
8- İki secde arasında oturmak,
9- Son oturuş,
10- Son teşehhüd (son tahİyyat),
11- Salavat okumak,
12- îlk selâm
13- Tâdil-i erkan,
14- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak).[90]
§Hanbelilere göre farzlar on tanedir:
1- Tahrime tekbiri
2- Fâtiha okumak,
3- Rukû,
4- Rukûdan doğrulmak (kavme),
5- Secdeler,
6- İki secde arasında oturmak,
7- Son oturuş,
8- Son teşehhüd (son tahiyyat),
9- Selâm ile namazdan çıkmak,
10- Tertip (rükünleri sırasıyla yapmak).[91]

*** Namaza Başlamak Ve Huşu**

Allah Teâlâ buyurdu:
'...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır...' (Müminûn 23/2)[92]

483/1353- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[93]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Namazın anahtarı temizlik (abdest), (namazda dünyevî) yasakların başlangıcı tekbir almak ve yasakların sona ermesi de selâm İledir.[94]"
NOT: Rasûlullah Efendimiz (Saüallahü aleyhi ve sellem) bazı konulara vurgu yapmaktadır. Namazdaki üç temel konu şunlardır:
1- Temizlik (İbadete başlamadan önce görünen ve görünmeyen pisliklerin temizliği yapılır, abdest alınır.)
2- îftitah/tahrime tekbiri (Bu tekbirden sonra namaz dışında başka bir şeyle uğraşmak yasaktır. Bazı ibadetlerde böyle sıkı bir disiplin bulunmaktadır, tıpkı hacdaki ihram gibi. Amaç insanları bir süre de olsa dünya hayatından ve sıkıntılardan uzaklaştırmak, kul olduğunu hatırlatmak ve onu dinlendirmektir.)
3- Selâm (Yasakların sona ermesinin bir sembolüdür.)[95]

484/1354- Fadl b. Abbas'tan (Radıyaiiahu anhümâ):[96]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Namazlar ikişer ikişer kılınır. Her iki rekatta teşehhüd (tahiyyat) okursun, itaatkâr bir şekilde olur ve huşu İçinde davranırsın, boyun bükersin. Sonra (dua için) ellerini kaldırırsın."
(Duada ellerin kaldırılış şeklinin nasıl olduğu sorulunca şöyle) buyurur:
"Avuçlarını yüzüne döndürerek ellerini Rabbine kaldırır:
'Ya Rabbi! Ya Rabbi!'dersin."
Kim bunu yapmazsa (Rasûlullah) onun hakkında şiddetli şeyler söyledi.
NOT: Bu hadiste namazda huşu konusunun önemi zikredilmektedir. Namazın bize tesirli olması bilinç derecesine ve huşûya bağlıdır.
Hadiste Rasûlullah'ın ağır ifadeler kullanmasını Abdullah b. Mübarek'in dışındakiler; 'O namaz noksandır' şeklinde açıkladı.[97]

485/1355- Ebû Hüreyre'den (Radıyaitahü anh):[98]
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Şuradaki kıblemi görüyor musunuz? Sizin huşu hâliniz ve rukûu-nuzdan hiçbir şey bana gizli kalmaz."

Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Ben sizin huşu hâlinizi (kıbleye dönsem de) görüyorum."[99]

Açıklama

Birinci rivayetteki istifham inkârîdir. Yani şu kıbleme bakın, ben arkam size dönükken hareketlerinizi, ayrıca huşu hâlinizi görmekteyim, şeklinde onları Rasûlullah (Sailailahü aleyhi ve sellem) uyarmaktadır. Rasûlulrah'ın görüşü tek yöne bağlı değildir ve bu da onun mucizelerindendir. Bu nedenle Buhan söz konusu hadisi Alâmâtün-Niibüvve (Peygamberliğin alâmetleri) konusuna almıştır.
Müslim'de geçen bir rivayette Ebû Hüreyre şöyle anlattı:
Rasûlullah bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince döndü şöyle dedi: "Ey Filan! Namazı güzel kılmaz mısın? Namaz kılan kişi namazda kendisini kontrol etmez mi? O ancak kendisi için namaz kılıyor. Vallahi ben önümden gördüğüm gibi arkamdan da görürüm."[100]
Bu gözle olmayan bir görüştür ki Allah'ın izniyle normal şartlar dışında gerçekleşir. Âhirette Allah'ın görülmesi de bu şekilde olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[101]

486/1356- Mutarrif babasından (Radıyaiiahu anh) nakletti:[102]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) yanma geldiğimde kendisi namaz kılıyordu ve göğsünden tencerede (kaynayan suyun) cızırtısı gibi ağlama sesi geliyordu.[103]

487/1357- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radiyallahu anh):[104]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim iki rekat kılar, bu iki rekatta da dikkatli olur/bir şey unutmazsa Allah onun geçmiş günahlarını affeder."[105]

Açıklama

Namaz özel bir kulluk şeklidir, şeklini ve şartlarını Allah ve Rasûlü belirler. Bu ibadete başlandığında dünya ile irtibatın kesilmesi ve önceden mubah olan yeme, içme ve konuşma gibi amellerin yapılmaması emredilmiştir. Dünyevî birtakım ameller namazda yasak olduğu için yasağın başlangıcı olan tekbire tahrime tekbiri (yasaklan başlatan tekbir) denmiştir. Müsned Trc. 483/1353. hadiste geçtiği gibi, bu yasağın başlangıcı tekbir ile sonu da selâm iledir. Bu konudaki hükümler:
1- Namaza iftitah tekbiri ile başlamak cumhura göre farzdır. Çünkü bütün hadislerde İftitah tekbiri zikredilmektedir. Bir farzın (meselâ namazın) edasında Rasûlullah'ın sürekli uyguladığı ve hiç bırakmadığı ameller farz kapsamına dahildir.
Ancak Saîd b. Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Katâde, Hakem ve Evzaî'den Oluşan küçük bir azınlığa göre sünnettir.[106]
2- iftitah tekbirinin 'Allahü Ekber' şeklinde olmasında icma' vardır. Ancak başka lafızla bu emrin yerine getirilmesinde müctehid imamlar ihtilaf ettiler:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, 'Allahü Ekber' dışında Allah'ı tazim için kullanılan başka bir lafız kullanmak caizdir, t. Muhammed'e göre, onun yerine geçer, ancak tahrimen mekruhtur. Î.Ebû Yusufa göre, 'Allahti Ekber' lafzını söyle-yemezse başka tekbir lafızları yeterlidir, bu zaruret hâli yoksa yeterli değildir.
b- îmam Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre sadece 'Allahü Ekber' lafzı geçerlidir.[107]
Bu konuda ihtiyatlı olmak ve namaza sadece 'Allahü Ekber' lafzı ile başlamak gerekir. Çünkü hadislerde sadece bu lafız emredilmektedir.
Tekbir konusundaki farklı anlayış hadislerdeki manalardan çıkmaktadır:Bazı hadislerde "Allahü Ekber" lafzı zikredilmekte, bazılarında İse " Namazın tahrlmesi (mubahların yaşattığı), tekbir ile (başlar)," denmektedir.
3- Namazda huşu emredilmiştir. Huşu; tevazu ve hürmet etmek manalarına gelir.[108]
Huşu bazen kalbî amel olur, saygı ve korku gibi, bazen de bedenî bir amel olur, sükûnet gibi. İkisi de namazda çok önemlidir.[109]
Hz Ali'ye '...ki onlar (kurtulanlar) namazlarında huşu içinde olanlardır... ayeti sorulunca şöyle dedi:
'Huşu kalbde olur. Müslüman kişiye karşı omuzunu düşük tutman ve namazda başka tarafa dönmemen (gerekir).'[110]
Saîd b. Müseyyeb namazda sakalını oynayan bir adam görünce şöyle dedi: 'Onun hakkında, eğer kalbinde huşu olsaydı uzuvlarında da huşu olurdu, diye düşünüyorum.'[111]

*** İftitah Tekbirinde Ve Diğer Tekbirlerde Elleri Kaldırmak**

488/1358- Hz. Ali'den (Radıyallahu anh):[112]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) farz namaz kılmaya kalktığında tekbir ptirirken ellerini omuzlanna kadar kaldırırdı, kıraati bitirip rukûya gideceğinde de böyle yapardı, rukûdan başını kaldırırken de böyle yapardı. Namazda oturduğunda bunu yapmazdı. İki rekattan kalkarken[113] de aynı şekilde ellerini kaldırır ve tekbir alırdı.[114]

489/1359- Abdullah b. Zübeyr babasından (Radiyallahu anhümâ) nakletti:[115]
Rasûlullah'ı (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlarken gördüm, ellerini kulaklarının üzerine kadar kaldırdı.[116]

490/1360- Saîd b. Sem'an anlattı:[117]
Benî Züreyk mescidindeyken bize Ebû Hüreyre (RadıyatiaM anh) geldi ve dedi ki:
'Üç şeyi insanlar terk etti, hâlbuki Rasûlullah onlan yapardı:
Namaz kılmaya başlayacağında ellerini uzatarak kaldırırdı,
Rukûya her gittiğinde ve rukûdan başını kaldırdığında tekbir alır ve ellerini kaldırırdı,
Kıraatten önce dua ederek ve Allah'ın fazlından isteyerek bir müddet sessiz dururdu.'
§(Râvi) Yezid (son cümleyi); 'Dua eder ve Allah'ın fazlından isterdi' diye nakletti.[118]

491/1361- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhuma):[119]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) (iftitah) tekbiri alacağında ellerini omuzlan hizasına ya da yakınına kadar kaldırırdı. Rukûya gittiğinde ellerini kaldırırdı, Rukûdan başını kaldırırken ellerini kaldırırdı. Secdede bu şekilde davranmazdı (ellerini kaldırmazdı).[120]

492/1362- îbn Ömer'den (Radıyaiiahü anhumâ):[121]
Ellerinizi kaldırma(da) bidat vardır, Rasûlullah (Saliaiiaha aleyhi ve (ellerini kaldırırken) şunu geçmedi, yani göğüs hizasını.
NOT: Burada kastedilen İftitah tekbiri dışındakiler olsa gerek, çünkü İftitah tekbiri için Rasûlullah'ın omuzlan ya da kulakları hizasına kaldırdığı ile ilgili rivayetler çok fazladır. Ancak rükû ve diğer yerlerde elleri kaldırmada göğüs hizasını geçmemesi tavsiye edilmektedir.[122]

493/1363- Mâlik b. Huveyris'ten (Radıyallahu anh):[123]
Kendisi Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) rukûya giderken ellerini kaldırdığını gördü, (ayrıca) rukûdan başım kaldırdığında ve secdeden başını kaldırdığında da ellerini kulaklarının üstüne[124] kadar kaldırdı.[125]

494/1364- Meymûn el-Mekkf den:[126]
Kendisi İbn Zübeyr'i (Radıyaiiahü anhumâ (yani) Abdullah'ı onlara namaz kıldırırken görmüştü, namaza dururken ellerini kaldırıyor,[127] (ayrıca) rukûya giderken, secdeye giderken, kıyama davranıp kalkarken ellerini kaldırıyordu. İbn Abbas'ın yanına gittim, ona şöyle dedim:
'İbn Zübeyr'i namaz kılarken öyle bir hâlde gördüm ki hiç kimseyi Öyle namaz kılarken görmemiştim'
Elleri kaldırma olayını anlattım. Bunun üzerine İbn Abbas (Radıyaitahu anktimâ) ona şöyle dedi:
'Eğer Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılma şeklini görmek istersen İbn Zübeyr'in namazına tabi ol!'[128]

*** Ellerin Sadece Îftitah Tekbirinde Kaldırılması**

495/1365- Alkame'den:[129]
İbn Mes'ud (Radıyallahu anh):
'Size Rasûlullah'ın (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) namazı gibi namaz kılayım mı?'dedi ve namaz kıldı, ellerini sadece bir kere (iftitahta) kaldırdı.'[130]

496/1366- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahu anh):[131]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) namaza başlarken ellerini kaldırırdı, hattâ baş parmaklan kulakları hizasına varırdı.[132]

Açıklama

Ellerin kaldırılması ile ilgili olarak Ebû Davud rivayetinde 'Başka böyle yapmadı (ellerini kaldırmadı)' şeklinde nakledildi.[133]
Rukûda el kaldırma konusunda müctehid imamların görüşleri:
1- İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve âlimlerin bir kısmına göre rukûya giderken ve rukûdan kalkarken elleri kaldırmak müstehabdır. Ayrıca îmam Şafiî'ye göre İlk teşehhüdden sonra kalkarken de elleri kaldırmak müstehabdır.
2- İbn Münzir, Ebû Ali et-Taberî ve bazı Ehl-i hadise göre secdeye giderken de kaldırmak müstehabdır.
3- İmam Ebû Hanîfe, bütün Hanefî müctehidleri, Süfyan es-Sevrî ve İmam Mâlik'ten gelen meşhur rivayete göre eller sadece iftitah tekbirinde kaldırılır, başka yerde kaldırılmaz.[134]

*** Ayakta (Kıyamda) Sağ Elin Sol El Üzerine Konulması**

497/1367-(Z.)- Hz. Ali'den (Radtyalahü anh):[135]
Sağ eli sol el üzerine koyarak göbek altında tutmak namazın sünnetlerindendir.[136]

Açıklama

Rivayetlerde geçen sünnettendir lafzı Rasûlullah ve sahabe tarafından sürekli yapılan ameller için kullanılmıştır. Sahabeden sonra bu lafzı kullanan âlimler olmuştur ve en çok zikreden İmam Mâlik'tir. Zira o, Medineliler'in ameline (sünnetine) önem vermekte ve delil olarak kullanmaktadır.
§Bu sünnettendir şeklinde sahabeden gelen bazı hükümler:
1- Hz. Ali (Radıyallahü anh): 'Bayram namazına yürüyerek gitmek sünnettendir.'[137]
'İmamın farz namazdan sonra namaz kıldığı yeri değiştirmesi, farklı yerde nafile namaz kılması sünnettendir."[138]
'İmam sustuğunda/okuyamadığında (ayeti söyleyip) yardımcı olmak sünnettendir.'[139]
'Ramazan bayramı namazına gitmeden bir şey yemek sünnettendir.'[140]
2- Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahüanh): 'Teşehhüdü gizli okumak sünnettendir.'[141]
'Biriniz cenazeyi takip ederken tabutun dört tarafından da tutması sünnettendir.'[142]
'Ev sahibinin imam olması sünnettendir.'[143]
3- Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anhümây. 'Namazda oturulduğunda sağ ayağı yatırıp, sol ayağı dikmek sünnettendir.'[144]
4- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ): 'Hac için sadece hac aylarında ihrama girmek sünnettendir.'[145]
'Cenaze namazında Fatiha okumak sünnettendir.'[146]
'Bir kişi oturduğunda terliklerini çıkarması ve yan tarafına koyması sünnettendir.'[147]
'Kişinin bir teyemmümle sadece tek farz namaz kılması sünnettendir.'[148]
5- Enes b. Mâlik (Radıyallahü anh}: 'Müezzinin sabah ezanında 'hayye ale'l-felah' dedikten sonra 'es-Salâtü hayrun mine'n-nevm' demesi sünnettendir."[149]
'Cuma günü gusül almak sünnettendir.'"[150]
'Mescide sağ ayakla girmek ve sol ayakla çıkmak sünnettendir.'[151]
6- Ebû Berze el-Eslemî (Radıyailahu anh): "Ezanı yüksek bir yerde ve kameti mescidin içinde okumak sünnettendir.'[152]
7- Ebû Cuhayfe (Radıyallahü anhy. İlk rekattan kalkarken kişinin yere elleriyle dayanmaması sünnettendir, ancak ihtiyar olması müstesna.'[153]
§Ayrıca Rasûlullah'ın ıBu fıtrattandır/sünnettendir' lafzını kullandığı nakledilir:
Meselâ Hz. Âişe (Radiyallahu anhâ) Rasulullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti:
"On şey fıtrattandır/sünnettendir: Bıyıklan kısaltmak, sakatları bırakmak, misvak /diş fırçası kullanmak, su İle burun temizlenmek, tırnaklan kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altı kıllarını almak, kasık/etek tıraşı yapmak, su ile tuvalette temizlenmek." Zekeri ya, Mus'ab'in onuncuyu unuttuğunu, fakat "mazmaza /ağzı temizler olabileceğini belirtti.[154]
Ebû Eyyûb'dan (Radıyallahü anhy. Rasûlullah şöyle dedi:
"Dört şey Peygamberlerin sünnetlerindendir: Haya, güzel koku sürmek, misvak kullanmak ve nikah."[155]

498/1368- Câbir'den (Radıyallahü anh):[156]
Rasûlullah bir adamın yanına geldi, o kişi namaz kılıyordu,[157] (kıyamda) sol elini sağ elinin üzerine koymuştu. Rasûlullah onun ellerini çekti ve sağ elini sol elinin üzerine koydu.[158]

499/1369- Kubeysa b. Hülb babası (Hülb et-Tâi)den (Radtyallahu anh) nakletti:[159]
Rasûlullah bize imamlık yapardı ve sağ (eliyle) sol (elini) tutardı.
Rasûlullah iki tarafından da; sağından da solundan da dönerek ayrılırdı/kalkardı.
§Aym râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûhıllah'ı namazda sağ elini sol eli üzerine koymuş bir hâlde gördüm, onu sağından da solundan da ayrılırken/kalkarken gördüm.
§Diğer lafızla nakilde: Hz. Peygamber'i bir kere sağından bir kere solundan ayrılırken/kalkarken gördüm, şeklinde geçti.[160]

500/1370- Sehl b. Sa'd'dan (Radiyallahu anh):[161]
İnsanlar (Rasûluilah döneminde) namaz kılarken sağ ellerini sol elleri üzerine koymakla emrolunurlardı.
§(Râvilerden) Ebu Hâzim dedi ki: Bunun ancak isnad edildiğim biliyorum. Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Ahmed b. Hanbel açıklamak için) şöyle dedi: İsnad edilmesinden kasıt Hz. Peygamber'e merfÛ olarak isnad edilmesidir.[162]

501/1371- Gudayf b. Haris ya da Haris b. Gudayfdan (Radtyaltahü anh):[163]
Rasûlullah'ın namazda sağ elini sol eli üzerine koyduğunu gördüğümü unutmuyorum, (Bir rivayette: unutmadım.)[164]

Açıklama

Bu konuda birçok hadis bulunmaktadır ve bunlar namazda kıyam hâlinde sağ eli sol el üzerine koymanın meşru olduğunu göstermektedir. Cumhura göre sağ eli sol el üzerine koymak sünnettir. Şevkânî bu konuda 20 kadar hadisin bulunduğunu zikretti.[165] Mezheplerin bazı farklı görüşleri:
1- Hanefîlere göre sağ el sol el üzerine konulur ve göbek altında tutulur.[166]
2- İmam Mâlik farz namazda değil de nafile namazlarda kıyam uzun olduğu için ellerin bağlanması uygundur, dedi.[167]

3- Şafiîlerde sağ el sol elin üzerine, dirseğe kadar olan kolun bir kısmı üzerine konulması ve göbek üstünde tutulması müstehabdır.[168]
4- Hanbelîlere göre sağ el sol el üzerine konulup göbek altında tutulur. İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen ikinci rivayette elleri göğüs altında tutmak efdaldir. Gelen üçüncü rivayette de ikisi arasında muhayyerdir.[169]

*** İftitah Tekbirinden Sonra Verilen Sekteler (Duruşlar)**

Burada kastedilen hakiki sekte değildir, bilakis bazı yerlerde sesli okumayı bırakmak, ara vermektir. Bu yerler:
1- Niyet ve tahrime tekbirinden sonra, kıraatten önce,
2- Fâtiha'nın sonundaki 'veleddâllîn' den sonra,
3- Sureden sonra, rukûdan önce...
Bu sektelerin nedeni dua etmektir. Aşağıdaki hadisler bunların şeklini ve yerini göstermektedir.[170]

502/1372- Semüra b. Cündüb (Radıyallahu anh) anlattı:[171]
Rasûlullah'ın (namazda) iki sektesi (duruşu) vardı:
(Biri,) namaza başladığındaki sektesi,
(Diğeri,) ikinci sureyi (yani Fâtiha'dan sonraki sureyi) okuduktan sonra daha rukûya gitmeden verdiği sekte.
Bu durum Imrân b. Husayn'a anlatılınca: Semüra yalan söylemiş,[172] dedi. (Bir rivayette: Imrân: ben Rasûlullah'tan böyle bir şey öğrenmedim, dedi.) Bu durumu Medine'deki Übey b. Ka'b'a yazdı (mektupla sordu),[173] Übey b. Kab:
'Semüra, doğru söylemiş' dedi.
§İkinci tarikle gelen rivayette; Semüra, onlara namaz kıldırdığında iki kere sekte verirdi:
(Biri) namaza başladığı sırada,
(Diğeri) Vele'd-dâllîn' dediğinde bir süre duruşu.
Onun bu hareketini cemaattekiler kabul etmediler. Bu durumu Übey b. Ka'b'a yazdı (mektupla sordu). Übey b. Ka'b da, 'durumun Semüra'nın dediği gibi olduğunu yazdı (mektupla gönderdi).'
§ÜçüncÜ tarikle gelen rivayet:
(Üçüncü sekte ise), sure okumayı bitirdikten sonradır.
NOT: İbn Ebî Şeybe rivayetinde de bu sektelerin üç tane olduğu bildirilmektedir:
Hafs kanalı ile Ömer ve Hasan'dan nakledildi:
'Rasûlullah'ın üç sektesi vardı:
İftitah tekbirini aldığında Fatiha okuyuncaya kadar,
Fâtiha'yı bitirince sureye başlayıncaya kadar, Sureyi bitirince rukûya gidinceye kadar.'[174]

503/1373- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[175]
RasÛlullah namaz tekbiri getirince tekbir ile kıraat arasında sessiz durdu (sekte verdi), Ben:
'Anam babam sana feda olsun. Tekbir ile kıraat arasında (yaptığın) sekte hakkında görüşün nedir, bana onun ne olduğunu haber ver!1 deyince,
RasÛlullah, şöyle diyorum, diye haber verdi:
"Allahümme bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-meşnkı ve'l-mağrib.
Allahümme nekkınî m i ne11-hatâyâye ke's-sevbi'l-ebyazı mine'd-denes."
(Râvilerden) Cerir nakletti:
"...kemâ yünekka's-sevbü'l-ebyaz, Allahümme'ğsilnî mine'l-hatâyâye bi's-setci ve'l-mâi ve'l-berad"
§Bu duanın tercemesİ:
Allah'ım, benimle günahlarım arasını tıpkı doğu ile batı arası kadar ayır,
Allah'ım, beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi beni günahlarımdan temizle,
...tıpkı beyaz elbisenin temizlenmesi gibi. Allah'ım, günahlarımdan oluşanı kar, su ve dolu ile yıka/temizle.[176]

Açıklama

Bu rivayette Rasûlullah'ın namazda sekte yaptığı yerler ve yaptığı dualar bildirilmektedir.
§Hattabî (v.388/998) bu duada geçen Uç şey ile ilgili şöyle dedi: "Hadiste, su i yeterli olduğu hâlde kar ve dolu da zikredildi. Hâlbuki insanlar su dışında bu İkisini ' fazla kullanmamaktadır. Bunlarla temizliğin fazlalılığı vurgulanmaktadır.'
İbn Dakîk el-îyd (v.702/1302) dedi ki: "Bunlarla temizliğin derinliği/fazlalığı kastedilmişitir, üç ayn maddeyle temizliğin örnek verilmesi bunu göstermektedir.'[177]
§Namazda sekte konusunda ihtilaf edildi:
1- Şafiî mezhebine göre dört yerde sekte yapılması müstehabdır:
a- İftitah tekbiri ile eûzü-besmele arasında; burada Peygamberimizden gelen dua okunur.
b- Fâtiha sonu ile âmin arasında kısa bir sekte yapılır.
c- Âmin İle sure arasında; cehrî namazlarda imam bu bölümde cemaatin de Fatiha okuyabilmesi için bir müddet durur.
d- Sure sonu ile rükû tekbiri arasında durulur ki ikisi birbirine karışmasın.
îmam Nevevî (v.679/1277) şöyle dedi: İlk sekte mecazidir, çünkü onda sessizce dua okunur, ikinci ve dördüncü sekteler hakikîdir, bir şey okunmaz. Üçüncü sektede de kıraat olduğu bildirilmektedir.[178]
2- Hanbelîlere göre üç yerde sekte yapılır:
a- İftitah tekbiri ile eûzü-besmele arasında; burada Peygamberimizden gelen dua okunur.
b- Cehrî namazlarda Fatiha bitince imam biraz durur ki cemaat Fatihayı okusun. c-Sureden sonra, rükû tekbirinden önce, ikisinin arasını ayırmak için.[179]
3- Hanefî ve Mâliki mezhebinde cehrî namazlarda Fatihadan sonra cemaatin okuması için sekte vermek doğru değildir. Ancak iftitah tekbirinden sonra me'sur duaları okumak için sekte verilir. Fatihadan ve sureden sonraki sekteler de çok kısa olmalıdır.[180]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/90.
[2] Orta namazı hakkındaki ihtilaf edildi:
a- Hz. Ali, İbn Abbas ve Mâlik b. Enes'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, EbÛ Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Ztlbeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise Öğle namazıdır.
c-Bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid İmamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, EbÛ Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, aynca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Aynca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu', 10/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, V274-278; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994, 125/9995,126/996,127/997,129/999).
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/90-91.
[4]Sened:
Sahih: Müsned, VI/I94, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. VI/31, H.no:23912 cümlesine ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da Özet olarak nakledilmiştir: VI/171, H.no:2525; VI/281, H.no:26280; VV110, H.no:24672; Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122, H.no:783; îbn Mâce, İkâme, 4,16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak lafzı ile nakleder), 893; Dârimî, Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Mükteb el-Muallim'dir (v.145/762).

BUdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylî'dir (v.130/747). Her ikisi de sahih hadis ricalindendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir.
[5] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu oturuş şekli; insanın kalçalarını incikleri arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/214)
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/91.
[7] Sened:
Sahih: Müsned, III/407, H.no:15307; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecmu1, n/130.
Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzâî, Nâfi' b. Abdülhâris'in azaldığıdır. Sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır. Buhârî sahâbî oluşunu tercih eder. Ahmed b. Hanbel'in 22 rivayetle bu zâta yer vermiş olması onun sahâbî oluşunu teyid eder. Hz. Ali kendisini Horasan'a vali olarak atadı. Rivayetlerinin çoğunu Hz. Ömer ve Übey b. KaVdan nakleder. Hz. Ömer onun hakkında: "Allah'ın Kur'an'la yücelttiği kimselerden biri de Abdurrahman b. Ebzâ'dır" der. Muâviye'nin halifeliği döneminde vefat etti. Bk. lbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/419-420, Trc.no:3266.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 481/1351. hadis.
Ayrıca bk. 688/1558 ve 743/1613. hadisler.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/92.
[9] Sened:
Sahih: Müsned, IV/318, H.no:18772; İkinci rivayet: IV/318-319, H.no:18778; Üçüncü rivayet: IV/317, H.no:18760; Vâil b. Hucr'dan nakledilen namazın değişik cüzleri ile ilgili benzer rivayetler:
a-"Amin" deyişi ile İlgili rivayetler için bk. 545-546/1415-146. hadislere bk.
b-Secde ile ilgili:
IV/317, H.no:18766; IV/316, H,no:18746; IV/317,
H.no:18758;IV/317-318,H.no:18768. c-Rukû ile ilgili:
IV/317, H.no:18767; d-"Âmİn" deyişi ve kıyamda el bağlayışı ile ilgili:
IV/316, H.no:18756; IV/316, H.no:18748;IV/318, H.no:18777 e-Tekbirlerde ellerin, teşehhüdde ise parmağın kaldırılması ile ilgili:
IV/316-317,H.no:18757;İV/316,H.no:İ8749-18751,18755; IV/318,H.no:18773. f-Tekbirlerde ellerin kaldınlması ve kıyamda el bağlayışı ile İlgili:
IV/316. H.no:18754;'
g-Sağa-sola selâm vermesi İle ilgili: IV/317, H.no: 18759.
h-Dİğer rivayetler:
rV7319,H.no:18779-18780.
Müslim, Salât, 54; Ebû Dâvûd, Salât, 115-116, 176, 184, H.no:723-726, 728, 737, 957, 997; Tirmizî, Salât, 70, H.no:248; Nesâî, İftitâh, 4-5, 9, 11, 36, H.no:877, 880, 885 (her üç rivayet de muhtasar olarak), 887, 930; Tatbik, 97, H.no:1157; İbn Mâce, İkâme, 3, 14, 15, H.no:810, 855, 867 (her üçü de muhtasar olarak); D&rimî, Salât, 92, 35, 39, 41, H.no:1364, 1244,1250,1255 (muhtasar olarak).
Ayrıca bir sonraki 475/1345. hadise bk.
[10] Metinde geçen kelimesi insanın koluna, bileğine denir ki dirsekten avuç içine kadar olan kısımdır. (Bk. Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, 1/1167; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 50).
[11] Bornoz başlıklı giysi, cübbedir. (Bk. İbnÜ'1-Esîr, Nihâye, 1/122).
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/92-95.
[13] İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/282-283.
[14] İmam Muhammed, el-Hucce alâ Ehli'l-Medine, 1/94; Âsâr, (Thk. Ebu'1-Vefâ el-Efgânî), 1/129, H.no: 73; Merğınânî, Hidâye, 1/47; Kâsânî, Bedaiu's-sanâV, 1/199, 201.
[15] Sehnûn, Müdevvene, 1/74; İbn Rüşd, Bidayetü'l- mücîehid, 1/99.
[16] İ.Muhammed, el-Huccey i/94; İbn Rüşd, age., 1/96.
[17] Sehnûn, age., 1/74; îb Rüşd, 1799.
[18] İ.Şafiî, Ümm, 1/125-126; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/71-78.
[19] Zerkeşî, Şerh, 1/298; İbn Kudâme, Muğnî, 1/511, 514-515.
[20] İbn Abidîn, Refut-tereddüdfi akdi esâbi' ınde't-teşehhüd, (MecmûatÜ'r-resâil ile birlikte) 1/120,124.
[21] Şîrâzî, age., 1/78.
[22] Zerkeşî, Şerh, 1/317; İbn Kudâme, Muğnî, 1/573.
[23] Ebu Davûd, Salat, 181.
[24] Müslim, Mesacid, 115,Aynca bk. Ahmed b. Hanbel, H/131.
[25] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/167; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, 11/158.
[26] San'ânî, Sübülü's'-selam, 1/363-364.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/95-97.
[27] Sened:
Sahih: Müsned, IV/317-318, H.no:18768.
Hadisin tahrici ve diğer rivayetler için bir önceki 474/1344. hadise bk.
[28] Ahmed b. Hanbet'in şeyhi/hocası.
[29] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 593.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/97-98.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, IV/119, H.no:17013; Diğer rivayet için bk. IV/120, H.no:17018; Benzer rivayet için bk. V/274, H.no:22259; Ebû Dâvâd, Salât, 144, H.no:863; Nesâî, Tatbîk, 3, 5, H.no:I034-I036; Dârimî, Salât, 68, H.no:1310. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/150.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/98-99.
[33] Sened:
Sahih: Müsned, V/53-54, H.no:20418; Benzer rivayetler İçin bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416; IH/436, H.no:15536-15537; III/436-437, H.no:15541 (493/1363. hadis); Buharı, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:745; Nesât, îftitâh, 4, 85, H.no:878-879, 1022, Tatbik, 18, 36, H.no:1054, 1083; îbn Mâce, îkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41,H.no-.1254.
Aynca bk. 493/1363 ve 690/1560. hadisler.
[34] Bennâ,üge., III/150.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/99-100.
[36] Halil, Muhtasar, 21-22; Şîrâzî, Muhezzeb, 1/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-Hımkî, 1/313-315.
[37] Buharı, Meğazi, 53.
[38] İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Ğabe, IV/234-235; İbn Abdilber, İsiîâb, IÜ71179, H.no: 1922; îbn Hacer, Isabe, III/176, H.no: 6852.
[39] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi1,1/210-211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/100-101.
[40] Sened:
Hasen: Müsned, V/343, H.no:22804; Benzer rivayetler için bk. V/341-342, H.no:22794; V/342, H.no:22795-22796; V/341, H.no:22791; V/344, H.no:22809 (479/1349. hadis); V/344, H.no:228U; V/344, H.no:22814-22815; Ebû DâvÛd, Salât, 96, H.no:677.
Bennâ, hadis hakkında MünzİrÎ ve Hâkim'in görüşlerini nakleder. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ hasen bir isnadla nakleder"; Hâkim: "İsnadı sahihtir" derler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/152. Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4. hadis.
Ayrıca bir sonraki 479/1349 ve 610-611/1480-1481. hadiselere bk, Şahid rivayet için 626/1496. hadise bk.
[41] Altı tekbir şunlardır: İftitah tekbiri, rükû ve secde tekbirleri, İkinci rekata kalkma tekbiri.
[42] İbn Hacer, Fethu'l-Bart, VI/264; İbn ManzÛr, UsanÜ'l-Arab, XV/165.
[43] Münavî, Feyzu 'l-Kadîr, IV/364.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/101-103.
[45] Bk. Nevevî, Ezkar, 103-105.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/103.

[47] Sened:
Sahih: Müsned, V/344, H.no:22809; Haris b. Ebû Üsâme, Müsnedü'l-Hâris, 1/270, H.no:151. Heysemî, senedinde Şehr b. Havşeb'in bulunduğunu belirterek râvi hakkında tenkidlerin bulunduğunu söyler ve "İnşallah sikadır" der. Bk. Mecma', 11/130. Bennâ ise bu râvinin Yahya b. Maîn ve Ahmed b. HanbeÎ tarafından sika sayıldığını ifade eder ve Yakub b. Süfyan'ın şu sözünü aktarır. "İbn Avn 'onu terk ettiler' dese de o sika biridir". Bk. Bulûğu 7-emânî, III/153. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi İçin bk. 4/4. hadis. Hadisin tahrici için bir önceki 478/1348. hadise bk.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/103-104.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, V/424, H.no:23490; Buhâk, Ezan, 145; Ebû Dâvûd, Salât, 116, 177, H.no:730, 963; Tirmizî, Salât, 78, H.no:260 (Hadisin Enes'ten de şahidi bulunmaktadır. Ebû Humeyd'in hadisi İse hasen-sahihtir); 103, H.no:293 (hasen-sahih); 110, H.no:304 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbîk, 6, H.no:1037 (muhtasar olarak); Sehv, 2, H.no:I 179 (muhtasar olarak); Îbn Mâce, İkâme, 1, 15, 72, H.no:803 (muhtasar olarak), 862-863, 1061; Dârimî, Salât, 70, 92,H.no:1313,1363. Ayrıca bk. 659/1529. hadis.

[50] Şeklinde ha noktalı (mu'cem) olursa, dikti anlamına gelir. (Bk. İbnÜ'1-Esîr, Nihâye, m/408); Bazı rivayetler de bu şekildedir. (Bk. Nesâî, Tatbîk, 48; îbn Mace, ikame, 72; İbn Hıbban, V/183;)
[51] Aynı sahabiden gelen Ebû Dâvûd rivayetinde İki rekatı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.no: 730).
[52] Verik baldır ve üst kısmıdır. Teverruk baldırın üstüne oturmaktır. Bk. Râzî, trfuhtârj 17-718; Karahisari bunu, sol yanı üstUne oturup İki ayağını sağ tarafından çıkartmak, şeklinde terceme etti. (Bk. Ahterî-i kebir, 1/172)
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/104-105.
[54] Ibnü'1-Esîr, Nihâye, V/175.
[55] Geniş bilgi için bk. îbn Kudâme, Muğnî, 1/571-572.
[56] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, İÜ/172; Mübârekpûrî, Tuhfetü'lAhvezî, ü/154.
[57] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211.
[58] Îbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/98; Mübârekpûrî, age., ü/154.
[59] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/78, 82.
[60] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 80,99; İbn Kudâme, age., 1/571-572.
[61] Abdullah, age., 79; Sehnûn, Müdevvene, 1/72-73; Şîrâzî, age., 1/78; Kâsânî, age., 1/211; İbn Rtlşd, age., 1/98.
[62] Kâsânî, age., 1/210; MUbârekpûrî, age., U/144.
[63] Şîrâzî, age., 11/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-HıraM, 1/313-315; İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, H/302; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, V/158.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/106-107.
[65] sened:
Sahih: Müsned, 11/437, H.no:9601; Abdürrezzâk, 11/370, H.no:3739; Buhârî, Ezan, 95, 122; tsti'zân, 18; Eymân, 15; Müslim, Salât, 45-47; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; TirmizS, Salât, 110, H.no:303 (hasen-sahih); İsti'zân, 4, H.no:2692; Nesâî, İftitâh, 7, H.no:882; îbn Mâce, İkâme, 72, H.no:1060.
Rifâa b. Râfi'den şahidi için bir sonraki 482/1352. hadise bk. Ayrıca 473/1343 ve 427/1297. hadislere bk.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/107-108.
[67] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 1/451; Azim&bMÎ,Avnü'l-Ma'bûd, 111/66; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî,II/lll.
[68] Nesâî, Salat, 67, H.no:1314.
[69] Benna, age., III/155.
[70] Ebu Dâvûd, Salat, 148, H.no:861; Tirmizî, Salat, 228, H.no:302.
[71] Ebû Dâvûd, Salat, 148, H.no:859.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/108.
[73] Sened:
Sahih: Müsned, IV/340, H.no:18896; İkinci rivayet: IV/340, H.no:18898; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856; Tirmizt, Salât, 110, H.no:302 (Ebû Hüreyre ve Ammar b. Yâsir'den şahidi vardır. RiSa b. Rafı' hadisi de hasendir); Nesâi, Tatbîk, 15, 77, H.no:1051, 1134; Sehv, 67, H.no:1311-1312; Dârimt, Salât, 78, H.no:1335.
Ebû Hüreyre'den şahidi için bir önceki 481/1351. hadise bk.
Bu rivayet 427/İ297. hadiste zikredilmişti.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/108-110.
[75] Serahsî, Mebsût, 1/81; Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi', I/127; Tahanevî, l'lâu's-Sünen, MI/149.
[76] İmam Şafiî, Ümm, 1/120-124,136; Sehnûn, Müdevvene, 1/68,70; Şîrâzî, Mühezzeb, i/70, 79, 82; Kâsânî, age., 1/105, 160-164; Merğınânî, Hidâye, 1/46; İbn Rüşd, BidayeÎü'l-müctehid, 1/80, 87-90; İbn Kudâme, Muğnt, 1/447, 505,525,537, 550, 571; Meydanı, Lübab, 1/79-80.
[77] İ.Şafiî, age., 1/145-146; Şîrâzî, age., 1/78-79; Merğınânî, age., 1/52; İbn Rüşd, age., 1/93; İbn Kudâme, age,, 1/658; Mevsılî, İhtiyar, 1/54.
[78] Şîrâzî, age., 1/79; Kâsânî, age., 1/213; Merğınânî, age., 1/52; İbn Kudâme, age., 1/581.
[79] Şîrâzî, age., 1/80; Kâsânî, age., 1/194; İbn Rüşd, age., 1/94; İbn Kudâme, age., 1/588-589.
[80] Şîrâzî, age., 1/82; Kâsânî, age., 1/163; İbn Rüşd, age., 1/97; İbn Kudâme, age., 1/541.
[81] İ.Şafiî, age., I/135-İ36; Şîrâzî, age., 1/82; İbn Rüşd, age., 1/97; İbn Kudâme, age.. 1/546-547; Haddâd, el-Cevheratü'n-neyyira, 1/67.
[82] İ.Şafiî, age., 1/138-139; SehnÛn, age., 1/73; Şîrâzî, age., 1/82; Merğınânî, age., 1/49; İbn Kudâme, age., 1/543.
[83] Şîrâzî, age., 1/55; Kâsânî, age., 1/147; İbn Rüşd, age., 1/79; İbn Kudâme, age., 1/428.
[84] Kunut ve cenaze namazı tekbirleri bu hükmün dışındadır.
[85] İ. Şafiî, age., 1/132,135; Şîrâzî, age., 1/82; Kâsânî, age., 1/210-211; Merğınânî, age., 1/50; İbn Rüşd, age., 1/88; tbn Kudâme, age., 1/541.
[86] Merğınânî, age., 1/46; Mezhebin namazlardaki rükün anlayışı budur, ancak rükünleri tamamlayıcı bazı şartlar vardır, imam İle cemaatin aynı namazı kılmaları vb. Bu şartlar için bk. Kâsânî, age., 1/138-146.
[87] Bu, aynı zamanda Hanefî mezhebinin de görüşüdür, ancak namazın farzını sayarken bunu zikretmezler, cemmatle namaz konusunda geçer.
[88] Namaza başlama tekbirine tahrime tekbiri de denir, çünkü bu tekbirle dünyalık birçok şey haram kılınır (yasaklanır), tpkı hacca ya da umreye başlarken ki ihram gibi.
[89] Halil, Muhtasar, 21-22; Desûkî, Haşiye, 1/231-241.
[90] Şîrâzî, age., 1/82.
[91] İbn Kudâme, age., 1/657-659, Aynca bk. 1/502,505,509,519,537,545,553,563,573,581,590.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/110-113.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/113.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, I/I23, H.no:1006; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no:1072; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; Tirmizî, Taharet, 3, H.no:3; Dârimî, Vudû', 22, H.no:693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no:275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-CâmÎu's-sağîr, H.no:8193. Aynca 181/489. hadise bk.
Bu rivayet 760/1630. hadiste zikredilecektir.
Hadisin şâhidleri:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.181/489 ve 24/894. hadisler.
b-Ebû Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); îbn Mâce, Taharet, 3, H.no:276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no:457 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;
c-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
d-Abdullah b. Zeyd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104
e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.
[94] Lafız olarak, "Yasaklan başlatan tekbirdir ve yasağı sona erdiren selâmdır" şeklindedir.
[95] Bennâ, age., III/159.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/113-114.
[96] Sened:

Sahih: Müsneâ, 1/211, H.no:1799; Benzer rivayet:
Bk. IV/167, H.no: 17454; Tirmizî, Salât, Î66, H.no:385 {)'&... Z&İ 'ğ ds"j ıir üi ıiji jüO lafzı ile nakleder ve şunu ekler: "İbnü'l-Mübârek'in dışındakiler bu hadiste şu lafzı nakleder: Ç-CU '^ iuî j^' \ ^)Hocam Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin şöyle dediğini işittim: 'Şu'be bu hadisi Abdürabbih b. Saîd'den rivayet etti ve bazı yerlerde hata yaptı. Meselâ senedde 'Enes b. Ebû Enes' dedi. Hâlbuki o, İmran b. Ebû Enes'tİr. Ayrıca 'Abdullah b. el-Hâris'ten' diye nakilde bulunur. Bunun doğrusu: 'Abdullah b. Nâfî' İbnü'l-Amyâ', Rabîa b. Hâris'ten' şeklindedir. Yine Şu'be senedde: 'Abdullah b. el-Hâris, Muttalib'den, o da Hz. Peygamber'den' der. Fakat doğrusu: 'Rabîa b. el-Hâris b. Abdulmuttalib, Fadl b. Abbas'tan, o da Hz. Peygamber'den' şeklindedir. Dolayısıyla Leys b. Sa'd'ın hadisi Şu'be-nin hadisinden daha sağlamdır/kuvvetlidir"; İbnü'l-Mübârek, Zühd, s.404, H.no:1152; îbn Huzeyme, 11/220, H.no:1212; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/451, H.no:I441; Taberânî, el-Mu'cemü'i-kebîr, XVIII/295, H.no:757; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, Ü/487-488.
Görüldüğü gibt Ahmed b. Hanbel'İn her iki senedi de Leys b. Sa'd kanalı ile gelmiştir. Bu ise daha kuvvetli isnadla nakledildiğini gösterir.
Ahmed Muhammed Şâkir "Hadîsin senedi su götürür/tartışılır. İnşallah sahihtir" der.
[97] Tirmizî, Salat, 160, H.no:385.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/114-115.
[98] Sened:
Sahih: Müsned, 11/365, H.no:8756; İkinci tarik: 11/244, H.no:7329; Benzer rivayetler için bk. 11/303, H.no:8011 ziyadesi ile; 11/375, H.no:8863 (aynı ziyade ile); Mâlik, Kasr, 70; Bu/ıan, Salât, 40; Ezan, 88; Müslim, Salât, 109.
Hadisin sebeb-i vürûdu sayılabilecek bir başka rivayet de şöyledir:
Bk. Müsned, 11/449, H.no:9758; Diğer benzer rivayetler için bk. 11/234, H.no:7198: ti/379, H.no:891; 11/505, H.no:10513:
II/319, H.no:8238. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir, fakat Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğine değinmez. Bk. Mecma', II/89.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/115.
[100] Müslim, Salat, H.no:423; Beyhakî, 11/290.
[101] Benna, age., III/161.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116.
[102] sened:
Sahih: Müsned, IV/25, H.no:16269; İkinci tarik: IV/25, H.no:l6264 (Rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle der: "ekini sadece (babamın hocası) Yezid b. Hârûn nakletti"); Benzer rivayetler için bk. IV/26, H.no: 16278 rivayet lafzı ile başlar; Ebû Dâvûd, Salât, 157, H.no:904 lafzı ile; Nesûî, Sehv, 18, H.no:1212 lafzı ile nakledilir.
Mutarrif in babası, Abdullah b. eş-Şihhîr b. Avf tır.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116.
[104] Sened:
Sahih: Müsned, V/194, H.no:2l587; Benzer rivayette Zeyd b. Eşlem ile Zeyd b. Hâlid el-CUhenî arasında Atâ b. Yesar bulunmaktadır:
Bk. IV/I17, H.no:16991; Ebû Dâvûd, Salât, 158, H.no:905 (Ebû DâvÛd bu hadisi hocası Ahmed b. Hanbel'den nakleder. Müsned'de de bu senedle nakledilir. Fakat Ahmed b. Hanbel hocasının ismini künyesi (Ebû Âmir) ile verirken Ebû Dâvûd ismi (AbdulmelİK b. Amr) ile vermiştir.)
Hz. Osman (b. Affân)'dan şahidi için bk. 12/882. hadis (Müsned, 1/67, H.no:484; Benzer rivayetler için bk. 1/57, H.no:400 (200/508. hadis); 1/68, H.no:489; Mâlik, Taharet, 29; Buhârî, VudÛ', 24; Müslim. Taharet, 6; Nesâî, Taharet, 68-69,94, H.no:84-85,116; îbn Mace, Taharet, 6, H.no:285; Dâritnî, Vudû', 27, H.no:699; Tayâlısî, s.13-14, H.no:76-77; Beyhakî, ŞuabÜ'l-îmân, m/10-11, H.no:2729.
[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/116-117.
[106] İbn Rüşd, Bidayetü't'tnüctehid, 1/88; Bennâ, age., III/162.
[107] İmam Şafiî, Ümm, 1/121-122; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/70; İbn Rüşd, age., 1/88-89; İbn Kudâme, Muğnî, 1/506; Meydanî, Lübab, 1/80.
[108] Kasanı, Bedaiu's-sahâbe, 1/215; tbnü'1-Esîr, Nihâye, II/4.
[109] îbn Hacer, Fethu'l-Barî, II7225.
[110] Abdullah b. Mübarek, ZüftJ, 1/403, H.no:1148; Hâkim, 11/426, H.no: 3482; ü/279, H.no:3333.
[111] Abdürrezzak, 11/266, H.H.no: 3308; İbn Mace, 11/86, H.no:6787; Beyhakt, E/285, H.no:3365 Saîd b. Müseyyeb'in bu sözü Hakim et-TirmİzÎ'nİn rivayetinde hadis olarak geçmektedir.(Bk. Nevadiru'l-Usûl, 11/172) Ancak seneddeki Ebû Dâvûd en-Nehaî'den dolayı hadisin zayıf olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbrahim b. Muhammed el-Hüseynî, el-Beyan ve't-Tarif, 11/169)
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/117-118.
[112] Sened:
sahih: Müsned, 1/93, H.no:717; Ebû Dâvûd, Salât, 116; 119, H.no:744, 760; İbn Mâce, Ödüne, 15, H.no:864.
H2. Ali'den nakledilen bu rivayet, Tirmizî'nin Sünen'inde Tİrmİzî'nin hocası Hasan b. Ali el-Hallâl vasıtasıyle Müsned'deki aynı senedle sonunda şu ziyade ile nakledilir;
Bk. Tirmizî, Deavât, 32, H.no:3423 (hasen-sahih). Bu ziyâde Müsned'de yine Hz. Ali'den farklı bir hadis olarak nakledilir. İlgili rivayet için bk. 511/1381. hadis. Tirmizî'nin bu rivayetinden hareketle biz de Müsned'deki iki (511/1381 ve 488/1358.) hadisi birleştirerek okuyabiliriz.
[113] Sahabi Ebû Humeyd'den gelen Ebû Dâvûd rivayetinde 'İki rekatı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.no:730)
[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/118-119.
[115] Sened:
Sahih: Müsned, IV/3, H.no:16044; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafın-lan nakledildiğini, senedinde Haccâc b. Ertad'ın bulunduğunu, bu râvi hakkında ihticacda ihtilaf edildiğini ifade eder. Bk. Mecma', 11/101. Bennâ bu rivayet hakkında: "Ebû Hatim, Haccâc b. Ertad'ın 'haddesenâ' lafzı İle naklettiği rivayetlerinde sâlih sayıldığını, hafızasının sağlamlığında ve doğruluğunda şüphe edilmediğini belirtir. Yahya b. Main ise sadûk olduğunu fakat tedlis yaptığını belirtir. Ayrıca Yahya b. Main ve Nesâî'nin bu râvinin kuvvetli almadığını belirtirler. Müslim mütâbaatla rivayetlerine eserinde yer verir" der. Bk. Bülûğu'l-mânî, III/165.
Hadisin sahâbisi Abdullah b. Zübeyr el-Esedî el-Kuraşî (v.73/692), cennetle müjdelenen Zübeyr b. Avvam b. Huveylid b. Esed'in oğludur. Künyesi Ebû Bekir'dir.
[116] Müsned'de bu rivayetin peşinden farklı bir rivayet daha verilmiştir:
"(Ahmed b. Hanbel) dedi ki: Benim de şâhid olduğum şu rivayet Süfyan'a okundu; İbn Aclân ve Ziyad b. Sa'd bunu Amir b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasından naklettiğini duydum, (babası): 'Hz. Peygamber'i böyle dua ederken gördüm' dedi, İbn ZUbeyr de (parmaklarını) bitiştirdi."
Fakat Bennâ bu ziyâde rivayeti eserinin tertip bölümünde (el-Fethu'r-Rabbânîfa) değil de şerh bölümünde (Bülûğu'l-emânfde) zikretmiştir. Hâlbuki bu rivayet farklı bir hadistir. Çünkü rivayette namazda teşehhüd hâlinde parmak kaldınlırkenkİ dua durumu anlatılmaktadır. Bu rivayetten sonra zikredilen hadis de buna işaret eder. Şuayb el-Arnavut ve ekibi peşpeşe zikredilen Uç ayn rivayeti şu şekilde numaralamışlardır: 16099, 16100/1, 16100/2. Bu numaralama sisteminde de İlk İki rivayetle değil, son iki rivayetle ilişki kurulmuştur. Ahmed Muhammed Şâkir tahricini devam ettiren Hamza Ahmed nüshasında ise ilk iki rivayetin senedi ile metni birbirine karıştırılmıştır. Eksik cümleler bulunmaktadır.
Ahmed b. Hanbe! hocası SUfyan b. Uyeyne'den 817 rivayet nakleder. Bunlardan 40'ını başka hocaları aracılığı ile yine ondan aktarır. 22 rivayeti ise şeklinde kıraat yolu ile rivayet eder. Bunlardan başka 7 rivayeti ise oğlu Abdullah ziyadeleri arasında hocaları vasıtası ile Süfyan'dan nakleder.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/119-120.
[117] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/434, H.no:9574; Diğer rivayet için bk. 11/500, H.no: 10440; Abdürrezzâk, ü/67, H.no:2517; Nesâî, îftitâh, 6, H.no:881; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/308, H.no:957; îbn Huzeyme, 1/233, H.no:459; Hâkim, V336, 359, H.no:781, 856 (isnadı sahihtir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/284; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/27, 195; X/16,19. Bazı rivayetlerde ise şöyle bir nakil yer alır:
Bk. Müsned, 11/375, H.no:8861; Benzer rivayet için bk. 11/500, H.no:10439; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:753; Tirmizî, Salât, 63, H.no:239-240; Dârimî, Salât, 32, H.no: 1240.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/120-121.
[119] Sened:
Sahih: Müsned, 11/147, H.no:6345; Benzer rivayetler için bk. 11/133-134, H.no:6I75: 11/132, H.no:6163-6164 (Ebû Hüreyre'den naklettiği bu hadisin peşinden bir başka sened daha vererek hadisin İbn Ömer'den de nakledildiğini gösterir):
IU106, H.no:5843; 11/100, H.no:5762; ü/18, H.no:4674; II/8, H.no:4540; 11/44, H.no:5033-5034 (Tâvûs'un talebelerinden biri bilinmediği için senedi zayıftır); 11/45-46, H.no:5054 (Câbir b. Yezid el-Cu'fî sebebiyle zayıftır); 11/47, H.no:508I; 11/62, H.no:5279; 11/58, H.no:4540; 11/145, H.no:6328; H/147, H.no:6346; Mâlik, Salât, 16; Buhâıİ, Ezan, 83, 86; Müslim, Salât, 21-23; Ebû Davud, Salât, 115-116, H.no:721-722, 741; Tirmizî, Salât, 76, H.no:255; Nesâî, îftitâh, 1, 3, 86,

H.no:874-876., 1023; Tatbik, 21, 37, 85, H.no:1057, 1086, 1142; İbn Mâce, İkâme, 15, H.no:858; Dârimî, Salât, 41, 71, H.no:1253, 1314-1316.
Namazda ellerin kulak hizasına kaldırılması ile ilgili diğer rivayetler için bk.
a-Hz. Ali'den: 511/1381 ve 488/1358. hadisler.
b-Vâil b. Hucr el-Hadramî'den: 474/1344. hadis.
[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/121.
[121] Sened:
Hasen: Müsned, 11/61, H.no:5264; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emâriî, İÜ/167. Fakat, senedindeki râvilerden BİşR b. Harb el-Ezdî zayıftır. Heysemî eserine bu rivayeti almamıştır.
Ayrıca bir önceki 491/1361. hadise bk.
[122] Bennâ, age., III/167.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122.
[123] Sened:
Sahih: Müsned, IÜ/436-437, H.no: 15541; Benzer rivayetler için bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416; III/436, H.no:l5536-15537; V/53-54, H.no:20418 (477/1347. hadis); Buhârî, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:745; Nesâî, İftitah, 4, 85, H.no:878-879, 1022; Tatbik, 18, 36, H.no:1054, 1083; İbn Mâce, İkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41, H.no:1254.
Ayrıca bk. 477/1347. hadis.
[124] lbnü'1-Esîr, Nihâye, III/436.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122.
[126]Sened:
Hasen: Müsned, İ/255, H.no:2308; Diğer rivayet için bk. 1/289, H.no:2627; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:739 (Ahmed b. Hanbel'in senedi ve metni ile nakleder); Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî İle ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Aynca Meymûn el-Mekkî mechûl biridir. Meymûn el-Mekkî'nin buradaki (Ahmed b. Hanbel'in MüsnedİNde iki, Ebû Davud'un Siineni'ndeki bir) rivayetinden başka bir nakli de yoktur.
Daha önce geçen sahih hadislere muhalif bir rivayet olduğu için münkerdir. Dolayısıyla delil olarak alınmaz.
Ahmed Muhammed Şâkir hadise hasen hükmü vermiştir.
[127] Metinde geçen lafzı, anlaşılması için ellerim kaldırarak, şeklinde terceme edildi.
[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/122-123.
[129] Sened:
Sahih: Müsned, 1/388, H.no:3681; Mükerrer rivayet için bk. 1/441-442, H.no:4211;
Benzer rivayet için bk. 11/418-419, H.no:3974; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:748 (Ebû Dâvûd hadisi hocası Osman b. Ebî Şeybe aracılığı ile ve aynı senedle nakleder ve rivayetin sonuna şu sözünü ekler. "Bu, uzun bir hadisin özetidir. Bu lafızla sahih değildir"); Tirmizî, Salât, 76, H.no:257 CFirmizî de bu hadisi hocası Hennâd kanalı İle aynı senedle ve lafzı ile nakleder ve şunları ifade eder: "Berâ b. Âzib'den de nakledilen İbn Mes'ûd hadisi hasendir"); Nesâî, tftitâh, 87, H.no:1024.
Hadisin senedindeki Âsim b. Küleyb hakkında cerh-ta'dil âlimleri özetle şöyle der: Ahmed b. Hanbel "Bir beis yok"; Yahya b. Maîn ve Nesâî "sika"; Ali b. el-Medînî "Tek kaldığı rivayetleri ile delil getirilmez"; İbn Sa'd: "Sikadır, kendisi ile delil getirilir"; Ahmed b. Salih "Sikadır, me'mûndur".
Bennâ hadisi nakledenlere ve değerlendirmede bulunanlara şu şekilde yer verir: "Hadis hafızlan bu hadisin hükmünde farklı görüşlerdedir. Meselâ TirmİzÎ hadisi hasen, İbn Hazm ve tbn Kattan sahih, Ahmed b. Hanbel, şeyhi Yahya b. Âdem, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Ebû Hatim ise zayıf saymışlardır. Hadisi Beyhakî, Dârekutnî ve İbn Adiy farklı bir senedle ve lafzı ile tbn Mes'Ûd'dan nakleder. İbnü'l-Cevzî bu tarikten gelen rivayeti Mevzûât'ında zikreder. Ahmed b. Hanbel bu tarikte yer alan Muhammed b. Câbir için: "Hiçbir şey değildir. Kendisinden daha şerli birinden başkasından nakilde bulunmamıştır" der. Ahmed b. Hanbel'in burada verilen senedi ceyyiddir. Fakat, senedin sahih olması metnin de sahih olmasını gerektirmez. İbn Mes'ûd birçok meselede olduğu gibi burada da unutmuştur." Bk. Bulûğu 't-emânî, 111/168-169. Heysemî de tenkid edilen senedli rivayeti verir ve Ebû Ya'lâ'nm naklettiğine işaret eder. Senedinde Muhammed b. Câbir el-Hanefî'nin bulunduğunu söyleyerek bu râvinin ihtilât ettiğini, kendisine telkîn edilen her şeyi kabullendiğini ileri sürer. Bk. Mecma', 11/101.
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/123-124.
[131] Sened:
Hasen: Müsned, IV/302, H.no:18588; Mükerrer rivayet için bk. IV/301, H.no:18580; Benzer rivayetler için bk. IV/282, H.no:18398; IV/303, H.no:18598; IV/303, H.no:l8608; Ebû Dâvûd, Salât, 117, H.no:749,752; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/26.
Bennâ, hadisi Ebû Dâvûd, Dârekutnî, Beyhakî ve Tahâvî'ye nisbet eder ve YezÎd b. Ebû Ziyâd'ın kuvvetli olmadığını, Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Şafiî, ibn Uyeyne, tbnü'z-Zübeyr, Dârimî vd. âlimler tarafından zayıf sayıldığını söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, III/170.
Yezid b. Ebu Ziyâd, Ebû Abdullah el-Hâşimî (v.136/753) için bk. 447/755. hadisin tahrici.
[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/124.
[133] Ebu Dâvûd, Salat, 116, H.no: 749.
[134] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/228; Cassâs, Muhtasarı* ihtilafi'l-utema li't-Tahavî, 1/199; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/74; İbn RUşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/96; İbn Kudâme, Muğnî, 1/538; Meydanî, Lübab, 70-72; Bennâ, age., III/170.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/124-125.
[135] Sened:
Hasen: Müsned, 1/110, H.no:875; Ebû Dâvûd, Salât, 118, H.no:756; Abdurrahman b. İshak Ebû Şeybe el-Vâsıtî zayıftır. îbn Sa'd, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu zatı zayıf sayarlar. Buhârî de Ahmed b. Hanbel'in bu râvi hakkında: "münkeru'l-hadis" dediğini nakleder. Bk. ed-Duafâ, s.21. Ziyâd b. Zeyd es-Süvâî ise mechuİ biridir. Abdurrahman b. İshak hakkında geniş bilgi için bk. 271/1141. hadisin tahrici. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 118, H.no:755; Nesâî, İftitah, 10, H.no:886; /6n Mâce, İkâme, 3,H.no:811.
b-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 498/1368. hadis.
c-Hülb et-Târden (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 499/1369. hadis.
d-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 500/1370. hadis.
e-Gudayf b. Hâris'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 501/1371. hadis.
f-Şeddâd b. Şürahbil, İbn Abbas, Yala b. Mürre, Ebu'd-DenÎâ ve Ukbe b. Ebû Âişe'den (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. Heysemî, bu hadisleri Taberânîye nisbet eder. Bk. Mecma', 11/104-105.
[136] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/125.
[137] Tirmizî, Cum'a,30, H.no: 530.
[138] Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, 1/395, H.no: 674.
[139] Beyhakî, III/213, H.no: 5584.
[140] Beyhakî, III/283, H.no: 5953.
[141] Ebû Dâvûd, Salat, 179, H.no: 986; Tirmizî, Salat, 101, H.no: 291.
[142] Beyhakî, IV/19, H.no: 6625.
[143] Şafiî, Müsned, 1/55.
[144] İbn Huzeyme, 1/338, H.no: 678.
[145] Buharı, Hac, 33.
[146] Tirmizî, Cenaiz, 39, H.no: 1026.
[147] Ebû Dâvûd, Libas, 41, H.no: 4138.
[148] Beyhakî, 1/221, H.no: 997.
[149] İbn Huzeyme, 1/202, H.no: 386; Beyhakî, 1/423, H.no: 1835.
[150] Beyhakî, 1/1296, H.no: 1314.
[151] İbn Huzeyme, 1/338, H.no: 791.
[152] Beyhakî, 1/1425, H.no: 1846.
[153] Beyhakî, 1/1136, H.no: 2637.
[154] Bk.Müsned, VI/137, H.no:24941; Müslim, Taharet, 56; Ebû Dâvûd, Taharet, 29, H.no:53 (Ebû Dâvûd, Ammâr b. Yâsir, Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan

(Radıyallahü anhüm) da nakillerde bulunur. îbn Abbas'ın şu sözünü de ilâve eder. "Bunların beş tanesi baş ile ilgilidir."); Tirmizî, Edeb, 14, H.no:2757 (Tirmizî hadisin hasen olduğunu, bu hususta Ammar b. Yâsir, ibn Ömer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin bulunduğunu ifade eder); Nesâî, Zînet, 1, H.no:5037; es-Sünenü'l-kübra, V/405, H.no: 9288; İbn Mâce, Taharet, 8, H.no;293; İbn Huzeyme, 1/47, H.no:88; Dârekutnî, 1/94; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/52; Ebû Ya'lâ, VIII/14, H.no:4517; Ebû Avâne, 1/163, H.no:472. Bu rivayet Edeb bölümünde 1/7278.hadiste zikredilecektir.

[155] Bu konudaki rivayetler ayrıca Hz. Osman, Sevbân, Âişe annemiz, îbn Ömer, Ebû Necîh, Câbir ve Akkâftan da nakledildi. Bk. Tirmizî, Nikah, 1, H.no: 1080; Ahmed b. Hanbel, V/421.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/126-127.

[156] sened:

Sahih; Müsned, 111/381, H.no:15029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/7, H.no:199; İbn Hıbbân, V/67, H.no:1770; Dârekutnî, 1/284. Senedindeki Ebû Yusuf Haccâc b. Ebû Zeyneb ve Ebû Süfyan Talha b. Nâfi saduktur. Bennâ, hadisi Dârekutnî'ye nisbet eder ve Nevevî'nin Hulâsa'da: "Müslim'in râvisİne göre İsnadı sahihtir" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, HI/172.

Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/104.adisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.

[157] Burası Arap dili açısından hâl cümlesi olmasına rağmen anlaşılması için bu sekide terceme edildi.

[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/127-128.

[159] Sened:

Sahih: Müsned, VI221, H.no:21872; Mükerrer için bk. V/227, H.no:21873; ikinci rivayet: V7227, H.no:21871 (z.); Benzer rivayetler için bk. V/226, H.no:21870 (z.); V/226, H.no:21864:V/227, H.no:21876-21877; V/227, H.no:21879-21880 ; V/4, H.no:27910; V/226, H.no:21868, 21866, 21865 (z.); V/4, H.no:279l'l; Ebû Davud 'Sahih, 198, H.no:1041; 7îi7wrf, Salât, 109, H.no:301; An Mâce, tkâme, 33, H.no:929.

Hadisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.

[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/128.

[161] Sened:

Sahih: Müsned, V/336, H.no:22747; Mâlik, Kasr, 47; Buharı, Ezan. 87; Bennâ Nevevî'nın: "Hadis sahih ve merftıdur" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, İÜ/173.

Hadisin şâhidleri İçin bk.497/1367. hadis.

[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129.

[163] Sened:

Sahih: Müsned, IV/105, H.no:16904; Diğer rivayet için bk. IV/105, H.no:16905 (Mükerreri: V/290, H.no:22396); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, m/276, H.no:3399-3400.

Heysernî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/104.

Hadisin şâhidleri için bk.497/1367. hadis.

[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129.

[165] Şevkanî, Neylü'l-evtâr, 11/200; Bennâ, age., III/173.

[166] İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 1/325.

[167] Sehnûn, Müdevvene, 1/74.

[168] Şirazî, Mühezzeb, 1/71.

[169] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, MesâiU 72-73.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/129-130.

[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/130.

[171] Sened:

Sahih: Müsned, V/15,H.no:20042; Diğer rivayet: V/7, H.no:19964; İkinci rivayet: V/23, H.no:20142; Üçüncü rivayet: V/23, H.no:20143 ve V/ll-12, H.no:20008; Benzer rivayetler için bk. V/20, 21, H.no: 20105, 20120,20122:

Ebû Dâvûd, Salât, 121, H.no:777, 779-780; Tirmizî, Salât, 72, H.no:251 (Hadis Ebû Hlireyre'den de nakledilir. Semüra b. Cündüb'ün rivayeti hasendir.); îbn Mâce, İkâme, 12, H.no:844-845; Dârimî, Salât, 37, H.no:1246 (Merfû hadislerde iki sekteden bahsedilirken Katade üç sekteden bahsetmektedir).

[172] Metindeki kelimesi, doğruyu söylemedi, hata etti manasındadır. Imran'ın bu tepkisi, kendisine birinci sekte dışında bir haberin ulaşmamasıdır. Bu nedenle Tirmizî rivayetinde Imran b. Husayn bunu inkâr etti ve 'biz tek sekte öğrendik' dedi.Durumu Medine'deki Übey b. Ka'b'a yazdık...(Bk. Tirmizî, Salat, 72, H.no: 251.

[173] Mektup yazan Irnran ve Semüra olmalıdır. Ebû Dâvûd'daki rivayette; 'Bu konuda her İkisi de Ka'b'a mektup yazdı' şeklinde geçmektedir. (Bk. Ebû Dâvûd, Salat, 120, H.no: 779; Beyhakl ü/195, H.no: 2898)'

[174] İbn Ebî Şeybe, 1/247, H.no: 2837.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/130-132.

[175] Sened:

Sahih: Müsned, IT/231, H.no:7164; Benzer rivayetler için bk. 11/494, H.no:10358; 11/448, H.no:9743; 11/494, H.no: 10358; Buhârî, Ezan, 89; Müslim, Mesâcid, 147; Ebû Dâvûd, Salât, 121, H.no:78l; Nesâî, Taharet, 48, H.no:60; îftitah, 14-15, H.no:892-893; İbn Mâce, İkâme, 1, H.no:805; Dârimî, Salât, 37, H.no:1247.

[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/132.

[177] İbn Hacer, Fethu't-Bârî, 11/230; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/314-315.

[178] İmam Şafiî, Ümm, 17128,131; Nevevi, Mecmu', III/365, 367, 395; İbn Hacer, Fethu'l-Bûrî, 1/230; Şirbinî, Muğni'l-muhtac, 1/163.

[179] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâil, 76; İbn Kudâme, Muğnî, 1/516, 531; İbn Kudâme el-MakdİsÎ, eş-Şerhu'l-kebir (Muğnî ile beraber), 1/516.

[180] İ.Muhammed, Asi, 1/29; Tahavî, Muhtasar, 26; İbn RUşd, Bidayetü'Lmüctehid, 1/89; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/202; DesÛkî, Haşiye, 1/238; Meydanî, Lübab, 1/81.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/132-133.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Ö)-(FARZ) NAMAZIN SONUNDA OKUNAN DUA VE ZİKİRLER
(Farz) Namazın Sonunda Okunan Dualar
Namazların Sonunda Yapılacak Olan Teşbih, Tahmid, Tekbir ve İstiğfarlar
Namazların Sonunda Okunacak Diğer Zikir, Dua ve Sureler
Namazdan Sonraki Bazı Zikirlerin Yüksek Sesle Okunması

Ö)-(FARZ) NAMAZIN SONUNDA OKUNAN DUA VE ZİKİRLER

- (Farz) Namazın Sonunda Okunan Dualar
- Namazların Sonunda Yapılacak Olan Teşbih, Tahmid, Tekbir ve İstiğfarlar
- Namazların Sonunda Okunacak Diğer Zikir, Dua ve Sureler
- Namazdan Sonraki Bazı Zikirlerin Yüksek Sesle Okunması[1]

ö)-(FARZ) NAMAZIN SONUNDA OKUNAN DUA VE ZİKİRLER

Allah Teâlâ buyurdu:

"Namazı bitirdiğinizde ayakta, otururken ve yanınız üzerine yattığınız hâlde de Allah'ı zikredin/zikretmeye devam edin..." (Nisa,4/103)

Namazlardan, özellikle farz namazlarından sonra dua ve zikir yapmak Uz Peygamber'm önemli sünnetlerindendir. Rasûlullah buna devam etmiş ve büyük sevabını hatırlatarak ümmetini teşvik etmiştir. Namazın en büyük dua olması yanında, yapılan bu ibadetin kabul edilmesi, ayrıca zikir ve şükre devamda kendisine Allah'ın yardımcı olması için çeşitli dua, zikir ve teşbihlerin yapılması insan için çok faydalıdır. Her ameli vesile edinerek Allah'a dua etmek, kişinin tevhid inancının kuvvetinden kaynaklandığı gibi, O'na olan sevgisinin bir alâmeti olsa gerek. Unutmayalım kî kalbler Allah'ın zikri ile tatmin olur (temizlenir-olgunlaşır) ve cennete hazır hale gelir. [2]

(Farz) Namazın Sonunda Okunan Dualar

773/1643-Zeyd b. Erkam'dan [3]

Allah'ın Peygamberi (Satiaitaim aleyhi ve seiiem) (farz) namazın sonunda derdi:

"Allahümme, [4]Rabbena Rabbe külli şey'in, ene şehîdün Enneke Ente'r-hbü vahdeke lâ şerike lek.360 Rabbena Rabbe külli şey'in, ene şehîdün 'l-abde küllehüm ihvetün. Allahümme, Rabbena Rabbe külli şey'in'ic'alnî ennhlisan leke ve ehlî fi külli saatin mine'd-dünya ve'l-âhirati, ze'i-celâli ve'l''rn'isma' ve'stecib. Allahü'l-ekberu'l-ekber Allahü nûru's-semâvâti ve'l Allahü'l-ekberu'l-ekberu hasbiyallahü ve ni'me'l-vekîl, Allahü'l-ekberu'l-ekber."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Ben şahidim ki şüphesiz Sen ortağı olmayan tek Rabsın ve şüphesiz Muhammed Sen'in kulun ve peygamberindir. Allahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Ben şahidim ki şüphesiz kulların hepsi kardeştir. Ailahım, Rabbimiz, her şeyin Rabbi! Beni dünya ve âhiretin her anında senin İçin ihlaslt olan kişi kıl ve ailemi de. Ey celâl ve ikram sahibi! (Duamı) dinle ve kabul et. Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah göklerin ve yerin nurudur (nurunu verendir). Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah bana yeter, O ne güzel vekildir. Allah en büyüktür, en büyüktür." [5]

774/1644-Muâz b. Cebel (Radıyaiiaha anh) anlattı:[6]

Rasûlullah t&üiaiiahu aleyhi ve seiiem) (Muâz'ın) elinden tutup şöyle dedi:

"Ey Muâz! Ben seni kesinlikle seviyorum." Ben:

Ey Allah'ın Rasûlü! Annem babam sana feda olsun, ben de seni seviyorum' deyince o şöyle buyurdu:

"O halde, her (farz) namazın sonunda şöyle demeni sana tavsiye/vasiyet ederim:

Allahümme emnî alâ zikrike ve şükrike ve husni ibâdetik."

§Muâz bu şekilde Sünâbihî'ye tavsiye etti, Sünâbihî bunu Ebû Abdurrahman'a tavsiye etti, Ebû Abdurrahman da bunu Ukbe b. Müslim'e tavsiye etti.

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda bana yardımcı ol."

§Bu rivayette Hz. Peygamber'in insani davranışlarından biri göze çarpmaktadır. O, sevdiği insana sevgisini ifade eden, aradaki muhabbetin artmasını isteyen ve ona mutlaka bir iyilikte bulunma çabasında olan bir insandı.

Zikir, şükür ve güzel ibadet üçgeni ile bu tavsiye dünya ve âhiret hayrını içinde toplamakta, her konuda olduğu gibi bu konuda da Allah'tan mutlaka yardım istenmesi gerektiğini bize öğretmektedir.

ŞRivâyetin sonunda sahabiden başlayarak tabiûn ve diğer râviler birbirlerine bu duayı tavsiye etmektedirler ki râvilerin sona doğru bu şekilde aynı hareketi yaparak ya da aynı sözü söyleyerek naklettikleri hadise müselsel hadis denir. [7]

775/1645-Ebû Hüreyre'den (Radıyaüaha anh)[8]

Hz peygamber {Saiiaiiahu aleyhi ve sel/cm) şöyle dedi:

"Duada gayretli olmayı sevmez misiniz, (o halde) şöyle deyin:

'Allahümme eınnâ alâ zikrike ve şükrike ve husni İbâdetik.'"

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda yardımcı ol." [9]

776/1646-Ummü Seleme'den (Radıyatiahüanha):[10]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) sabah namazını kılıp selâm verdiğinde şöyle derdi:

"Allahümme, innî es'elüke ilmen nâfian ve rizkan vâsian (Bir rivayette: ve rizkan tayyiben), ve amelen mütekabbelen."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım, ben senden faydalı ilim, bol rızık (Bir rivayette: ...temiz rızık) ve kabul olunan amel isterim."

§Hz. Peygamber bu duada insan hayatı için önceliği olan Üç şey istemekte; ilim, rızık ve amel. Ancak bunların da faydalı, bol/temiz ve kabul olunanı şeklinde vasfetmektedir. Bu hayır üçgeninde kalan ve kendisini koruyan insan dünyada da âhirette de büyük hayırlara nail olacaktır. [11]

777/1647-Hz. Ali'den (Radıyallah anh). [12]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiainı aleyhi ve setiem) namazını anlatırken:

Namazdan (çıkış) selâmını verdiğinde şöyle dedi:

'Allahümmeğfirlî ma kaddemtü vema ehhartü vema esrartü ema a'lentü ve vema esraftü vema Ente alemü bihi minnî Ente'l-mukaddimu ve Ente'l- muahhiru Lâ ilahe illâ Ente."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Benim yaptığım ve yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, haddi aştığım ve ayrıca benden daha iyi bildiğin (bütün) günahlarımı affet! Sen dilediğini ileri götüren ve dilediğini de geride bırakansın, senden başka ilâh yoktur." [13]

778/1648-Müslim b. Haris et-TemîmîMen (Radivaiiaha cmh).[14]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) bana şöyle dedi:

"Sabah namazını kıldığında insanlardan birisiyle konuşmadan önce ^dikere şöyle de:

Aliahümme ecırnı minenar.

O günde Ölürsen izzet ve celâl sahibi Allah senin cehennemden runmanı yazar.

Akşam namazını kıldığında da insanlardan birisiyle konuşmadan cevedi kere (şöyle de):

'AHahümme innî es'elüke'l-cennete, Allahümme ecırnı mıne'n-nar.' O gecede ölürsen izzet ve celâl sahibi Allah senin cehennemden korunmanı yazar." [15]

779/1649-Şeddâd b. Evs'ten (Radıyallahüanh)[16]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize namazımızda (ya da namazımızın tonunda) kendisiyle dua edeceğimiz şu kelimeleri öğretti:

"Allahümme innî es'elüke's-sebâte fi'l-emri, ve es'elüke azîmete'r-rüşcf ve es'elüke şükre ni'metike ve hüsne ıbâdetike, ve es'elüke kalben selînen ve lisânen sâdikan, ve estağfiruke limâ ta'lemu, ve es'elüke min hayri mâ ta'lemu, ve eûzü bike min şerri mâ ta'lemu."

NOT: Duanın teıcemesi:

"Aüahım, ben senden bir işte sebat isterim, rüşdde (olgunlukta) kararlılık isterm, nimetine şükretme ve ibadeti güzel yapma (gücü) isterim, seîîm bir kalb ve sâdıt bir dil isterim. Senin bildiğin (hatalarım) için affını dilerim. Bildiğin hayırlı her şeyi senden isterim ve bildiğin şerli her şeyden de sana sığınırım." [17]

Namazların Sonunda Yapılacak Olan Teşbih, Tahmid, Tekbir ve İstiğfarlar

780/1650-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh).[18]

Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Kim namazın sonunda otuz üç kere (sübhanallah diye) Allah'ı teşbih eder, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd eder ve otuz üç kere de (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade eder ve bu şekilde doksan dokuza ulaşır, sonra da yüzüncüde 'Lâ ilahe illahü vahdehû lâ şerike leh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'İn kadîr' derse o kişinin hataları denizdeki (sayısız) köpük kadar bile olsa kesinlikle affolun"

NOT: Bu rivayette zikredilen affedilme küçük günahlar için geçerlidir. Çünkü hadisle hatalar kelimesi geçmektedir. Abdest alma ve namaz kılma gibi bir takım ibadetler sonunda affedilen günahlar da bu şekildedir. Büyük günahlar İçin tövbe edilmesi ve kul hakkı varsa mutlaka hetalleşilmesi gerekir.[19]

781/1651-Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre. [20]

EbÛ Zer (Radıyallaha anlı):

'Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler sevapları alıp götürdü; bizim namaz kıldığımız gibi onlar da namaz kılıyor, oruç tuttuğumuz gibi onlar da oruç tutuyor, bir de onların tasadduk ettikleri mal fazlalığı var, bizim ise tasaddük edeceğimiz hiç bir şey yok1 deyince Rasûlullah (SalhlUM aleyhi ve seüem) şöyle buyurdu:

"O halde uyguladığında seni geçenlere ulaşacağın ve benzerini yapmadıkça kimsenin sana ulaşamayacağı bazı kelimelere (zikirlere) seni yönlendirmemi istemez misin?" Ebû Zer:

'Bilâkis (isterim), ey Allah'ın Rasûlü!' Rasûlullah (Salkliahü aleyhi ve seüemy.

"Her namazın sonunda otuz üç kere (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade etmelisin, otuz üç kere (sübhanaliah diye) Allah'ı teşbih, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmelisin. [21]Sonra da bunu yLâ ilahe illahü vahdehû !â şerike leh lehü'l-mülkü ve iehü'i-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir' diye bitirmelisin."

NOT: Ebû Zer (Rcıdıyallahü anh] ibadete çok düşkün bir sahabiydi. Bu rivayetteki sorusunun nedeni zenginlere haset etmek değil, bilâkis onlar gibi infak edip daha çok sevap almaktı. Rasûlullah da ona fakirlerin teşbih, tahmid ve tekbirlerle onlara ulaşabileceklerini, hatta geçebileceklerini öğretti. [22]

782/1652-Zeyd b. Sabit'ten[23]

Her namazın sonunda otuz üç kere (sübhanaliah diye) Allah'ı teşbih etmekle, otuz üç kere (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmekle ve otuz dört kere de (Allahü ekber diye) Allah'ın yüceliğini ifade etmekle emrolunduk.

(O dönemde) ensardan bir adam bir rüya gördü; rüyasında kendisine

denildi ki:

'Rasâlullah (Saiiallahu aleyhi ve sellem) her namazın sonunda size şu şu şekilde teşbih etmenizi emretti {değil mi?)' Ensardan olan kişi:

'Evet' deyince, (rüyadaki) o kişi şöyle dedi:

'Onları yirmi beş, yirmi beş yapın ve buna tehlili (Lâ ilahe illahı) ekleyin'

Sabah olunca ensardan bu kişi Hz. Peygamber'm huzuruna çıktı ve gördüğünü haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (Saiiaiiahn aleyhi ve sellemy.

"(Onu da) yapın" dedi.

NOT: Rasûlullah salih rüyalara değer verir, bazen Allah'ın izniyle onları uygular, uygulamasına izin verirdi. Ezan ve yukandaki teşbih rivayeti bunun en güzel örneğidir. Namazdan sonra çekilen teşbih için bu rivayetle amel edildiği gibi, ulemanın genellikle kabul ettiği otuz üç kere sübhanaliah, otuz üç kere elhamdülillah ve otuz üç kere Allahü ekber rivayetleri tercih edilebilir. [24]

783/1653-Abdullah b. Amr b. As'tan (Radıyaiian)[25]

RaSÛlullab (SallalUıhü aleyhi ve seltem) ŞÖyle dedi:

"İki haslet vardır ki kim onlara devam ederse cennete girmesine sebep olur, o ikisi kolay olduğu halde yapan çok azdır." Oradakiler:

'O ikisi nedir, ey Allah'ın Rasûlü!' Rasûlullah:

"Her farz namazın peşinden onar onar (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmen, (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade etmen ve (sübha-nallah diye) O'nu teşbih etmendir. Yatağına geldiğinde de yüz kere (süb-hanallah diye) O'nu teşbih etmen, (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade etmen ve (elhamdülillah diye) Allah'a hamd etmendir. Bunların hepsi dil ile ikiyüz elli eder, mizanda ise (değeri) ikibin beşyüzdür. Hanginiz bir gün ve gecede ikibin beşyüz günah işleyebilir?"

'(Ey Allah'ın Rasûlü!) O halde bu ikisine devam edenin sayısı nasıl az olur?'

"Şeytan herhangi birinize namazda gelir, şöyle şöyle hacetinin/işinin olduğunu hatırlatır da o kişi bunları söyleyemez (unutur ya da fırsat bulamaz). Uykusu anında kişiye gelir ve ona uyku verir de o da bunları söyl yemeden uyur."

(Râvi) ekledi:

'Gördüm ki Rasûlullah bu teşbihleri parmağı ile sayıyordu.'[26]

784/1654-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)[27]

(Kendisi ve eşi Fatıma bir keresinde elde edilen esirlerden kendilerine bir hizmetçi vermesi için Rasûlullah'a gelmişlerdi ki bununla ikisinin yükü/işi biraz hafiflesin. Rasûlullah o ikisinin isteğini kabul etmedi,. .olay uzun

olarak nakledildi.)"[28]

Sonra Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seuem) onlara dedi ki:

"Bu istediğinizden daha hayırlısını haber vermemi istemez misiniz?"

O ikisi:

'Bilâkis (isteriz).

"(Bunlar) bazı kelimelerdir/zikirlerdir ki Cibril bana öğretmişti: Her namazın peşinden on kere (sübhanallah diye) teşbih, on kere (elhamdülillah diye) hamd ve on kere de (Allahü ekber diye) O'nun yüceliğini ifade edersiniz. Yatağınıza geldiğinizde (yattığınızda) otuz üç kere (sübhanallah diye) teşbih, otuz üç kere (elhamdülillah diye) tahmid ve otuz dört kere (Allahü ekber diye) tekbiri zikredersiniz."

Râvi (Hz. Ali) ekledi:

'Vallahi, Rasûlullah öğrettikten sonra bunları hiç bırakmadım.' İbnü'l-Kevvâ kendisine:

'Sıffin gecesi de dahil mi?1 deyince Hz. Ali:

'Allah sizi kahretsin, ey Irak ehli! Sıffin gecesi dahil (hiç bırakmadım). [29]

NOT: Sıffin gecesinden maksat Sıffin'de cereyan eden malum savaştır. Sıffîn Fırat yakınlarında bir yerin ismidir. Burada halife Hz. Ali İle Şam ehli arasında Hz Osman'ın katilini bulma konusundaki anlaşmazlık sebebiyle büyük bir savaş olmuştu. Bu gecede bile Hz. Ali Peygamberimiz7in tavsiyesini terk etmemişti.[30]

785/1655-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyaliahu anh)[31]

Kendisine bir misafir geldiği zaman EbıTd-Derdâ şöyle derdi: 'Kalacaksan hayvanın eğerini alalım (dinlensin), gideceksen hayvanına (hemen) yem verelim.'

Eğer o kişi gideceğini belirtirse ona (ayrıca) şöyle derdi: 'Senin için Rasûlullah'ın bize emrettiği şeyi aktarmaktan daha hayırlı bir şey bulamıyorum. (Bir keresinde) ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler ecirleri götürdü: Onlar hac yapıyor, biz yapamıyoruz, onlar (silahlan/atları olduğu için) cihada gidiyor, biz gidemiyoruz. Ayrıca şunları, şunları yapıyorlar' deyince Hz. Peygamber (SaüaiiaM aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Size öyle bir şeyde rehberlik edeyim ki ona yapışırsanız onlardan daha faziletli amel işlemiş olursunuz: (Bu da) her namazın peşinde otuz dört kere (Allahü ekber diye) Allah'ın büyüklüğünü ifade etmeniz,'otuz üç kere (sübhanallah diye) O'nu teşbih etmeniz ve otuz üç kere de (elhamdülillah diye) O'na hamd etmenizdir."'

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet: Ebu'd-Derdâ'ya bir adam misafir olunca ona şöyle dedi: 'Kalacaksan, hayvanını meraya salalım (yayılsın), gideceksen hayvanına (hemen) yem verelim.'O kişi:

'Bilakis, (biraz sonra) gideceğim' dediğinde ona şöyle dedi: 'O zaman sana öyle bir azık ikram edeceğim ki eğer ondan daha faziletlisini bulsaydım onu verirdim: (Bir keresinde) Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yanına geldim ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler dünya ve ahireti (ecirleri) götürdü. Biz namaz kılıyoruz, onlar da kılıyor, biz oruç tutuyoruz, onlar da tutuyor, (ancak) onlar tasadduk ediyor, biz edemiyoruz' deyince o şöyle buyurdu:

"Sana öyle bir şeyde rehberlik edeyim ki onu yaparsan önünde olan kişi seni (bir daha) geçemez, peşindeki kişi sana yetişemez, ancak bunları yapan (sana yetişebilir). (O da) her namazın peşinde otuz üç kere teşbih, otuz üç kere tahmid ve otuz dört kere tekbir getirmendir."'

NOT: Bu rivayette sahabenin yolculara bile hadis rivayet etme ve Rasûlullah'ı tanıtma konusunda ne kadar hırslı olduğu görül inektedir. Fazla durmayıp gidecek olan kişiye bile Ebu'd-Derdâ tavsiyede bulunuyor. Bunu da 'Rasûlullah şöyle yapardı...' diye zikrediyor. Bundan, konuşmalarımızın / fikhımızın Kur'ân ve Sünnet endeksli olması gerektiğini anlıyoruz. [32]

786/1656-Rasûlullah'ın azatlısı Sevban'dan [33]

Rasûlullah (Suiiaitaiıü aleyhi ve sellem) (farz) namazı bitirip kalkacağında üç kere istiğfar eder ve şöyle derdi:

"Allahümme! Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte yâ ze'l-celali ve'l-ikram,"

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Sen selamsın, selam senden gelir. Ey celal ve ikram sahibi! Sen mübareksin."

ŞYukarıdaki rivayetlerden namazdan sonra teşbih, tahmid ve tekbire devam etmenin Önemi anlaşılmaktadır. Hatta sahabi bunları duyduktan sonra bırakmadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca yolcu bile olsa insanlara aktarma çabasında olmuşlardır.

Rasûlullah'tan nakledilen zikirlerde sayılara riayet etmek gerekir. Başka hadislerde de akşam ve sabah namazları gibi bazı namazlarda tavsiye edilen zikirler vardır. Bunlar ilerde gelecektir. Bu konuda Nesâi'nin (v.303/915) 'Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, Taberâni'nin (v.360/971) 'Kitabıı'd-Duası ve Nevevi'nin (v.676/1277) 'el-Ezkaf [34]tavsiye edilir. Rasûluliah'ın duaları başkasının duasından daha güzeldir. Sahabe de bunları nakletmeye ve amel etmeye ihtimam gösterirdi. [35]

Namazların Sonunda Okunacak Diğer Zikir, Dua ve Sureler

787/1657-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anh)[36]

Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) her namazın sonunda şöyle derdi: "Allahümme, innî eûzü bike mine'l-küfri ve'l-fakri ve azabi'l-kabri.

§Râvi (Müslim b. Ebû Bekre)den ikinci tarikle gelen rivayet:

O (Müslim b. Ebû Bekre) dua ederken babası (Ebû Bekre)nin yanına gelmişti- Babası şöyle diyordu:

'Allahümme, innî eûzü bike mine 'l-küfri ve 'l-fakri ve azabi 't-kabri (Râvi) anlatmaya şöyle devam etti:

Ben bu sözleri babamdan aldım ve her namazın sonunda bunlarla dua ediyordum. Babam bana:

"Ey yavrum! Bu kelimeleri nereden ezberledin?' diye sorunca şöyle dedim:

'Ey babacığım! Seni dinledim, her namazın sonunda bu sözlerle dua ediyordun, bunları ben senden aldım/ezberledim.' Babam:

Ey yavrum! Bunlara iyi yapış/devanı et! Rasûlullah her namazın sonunda kesinlikle bunlarla dua ederdi.'

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Küfürden, fakirlikten ve kabir azabından sana sığmıyorum." [37]

788/1658- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)[38]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) vitrinin sonunda şöyle derdi: "Allahümme! İnni eûzü birıdâke min sahatike ve eûzü bimuâfâtike

min ukûbetike ve eûzü bike minke, lâ uhsî senâen aleyke, ente kemâ

esneyte alâ nefsik."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Senin gazabından rızana sığınırım. Senin cezandan bağışiarnan sığınırım. Senden sana sığınırım. Seni övmeye güç yetiremiyorum. Sen kendini öv düğün gibisin." [39]

789/1659-Muğireb. Şu'be'nin katibi Verrâd'den.[40]

Muğire b. Şu'be, Muâviye'ye (RmUyaitahüunhüma) şunlan yazdı (gönderdi): 'Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve seiiem) selam verdiğinde şöyle derdi: "Lâ İlahe illailahü vahdehû lâ şerike teh, lehü'l-miHkü velehü'l-hamdü hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme! Lâ mania limâ a'tayte, velâ mu'tıye Ve - mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ced.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet.

Muâviye, Muğire b. Şu'be'ye Rasûlullah'tan duyduğu bir şeyi kendisine öndermesi (için) mektup yazdı. Muğire (mektubunda) şöyle dedi:

'Rasûlullah (Saiiattahu alevi» ve seiiem) namazı bitirince şöyle derdi:

"Lâ ilahe illailahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külü şey'in kadîr. Aliahümme! Lâ mania limâ a'tayte, vetâ mu'tıye limâ mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."'

§Üçüncü tarikle gelen benzer rivayet:

Abde b. Ebû Lübâbe yoluyla gelen nakilde Muğire b. Şu'be'nin mev-lasının haber verdiğine göre:

Muğire b. Şu'be, Muâviye'ye bir mektup göndermişti, onu da Muğire için Verrâd yazmıştı, (mektup şu şekildeydi;)

'Ben Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) selam verdiğinde şöyle dediğini işittim:'

"Lâ ilahe illailahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'i-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme! Lâ mania limâ a'tayte, velâ mu'tıye limâ mena'te velâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."'

Râvi Verrâd ekledi:

'Bundan sonra Muâviye'nin yanma elçi olarak gittim. Onu minberd insanlara bu sözü emrederken ve öğretirken dinledim.'

NOT: Duanın tercemesı:

"Allah'tan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur. Bütün egemenlik/ otorite ve hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir. Allahım! Senin verdiğini engelleyecek, senin menettiğini de verecek kimse yoktur. Varlıklı[41] olan kişjnjn varlığı sana fayda vermez/katında itibar görmez."

ŞTevhid inancı bu duada bütün sınırlarıyla zikredilmektedir. O'na karşı hiçbir otorite duramaz ve varlıklı/şanslı kişinin varlığı da onun yanında itibar görmez Önemli olan, kişilerin iman ve taatidir. [42]

790/1660-Hz. AİŞe'den (Radıyaltahaanha): [43]

Rasûlullah (Sattaiiahu aleyhi ve setiem) namazda selam verince şöyle derdi: "Allahümme! Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikram."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Sen selamsın, selam senden gelir. Ey celal ve ikram sahibi! Sen mübareksin." [44]

791/1661-Ebu'z-Zübeyr'den:[45]

Abdullah b. Zübeyr'i (Radıyallahü anhüma) hutbede konuşurken dinlemiştim, şöyle diyordu:

'Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) namazın ya da namazların sonunda selam verdiği zaman şöyle derdi:

"Lâ ilahe illaliahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü ehle'n-ni'meti ve'l-fadli ve's-senâi'1-hasen lâ ilahe î'lallahü muhlisine lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn."'

ŞİkInci tarikle gelen rivayet: Ebu'z-Zübeyr'den:

Abdullah b. Zübeyr (Radıyaüaha anhüma) her namazın sonunda selam verdiğinde şöyle derdi:

'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ küili şey'inkadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü, ve lehti'n-ni'metü ve lehü'l-fadlü ve lehüVsenâü'l-hasen. Lâ ilahe illallahü muhlisine lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn.'

Râvi ekledi: Rasûlullah her namazın sonunda bunlar ile tehlili açıkça[46] zikrederdi. [47]

Açıklama

*Duanın tercemesi:

"Allah'tan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur. Bütün otorite ve hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir. Güç [48] ve kuvvet sahibi sadece Allah'tır. Kafirler hoşlanmasa da biz dini Allah'a has kılarak sadece O'na, kendisinden başka İlah olmayan O nimet, fazilet ve güzel övgü sahibine ibadet ederiz,"

§İkinci rivayetteki farklı kısmın tercemesi:

'...nimet O'na aittir, fazilet O'na aittir ve güzel Övgü O'na aittir...'

§İmam Şafiî'den gelen İbn Zübeyr (Radıyallahü anh) rivayeti:

İbn Zübeyr'den (Radıyallahü anh): [49]

Rasûlullah namazdan çıkmak için selam verdiğinde yüksek sesli olarak şöyle derdi:

"Lâ ilahe İilallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü iehü'n-ni'metü ve lehü'l-fadlü ve lehü's-senâü'l-hasen lâ ilahe illallahü muhlisîne lehü'd-dine ve lev kerihe'l-kafirûn."

-Namazdan sonraki zikirlerde sesin yükseitilmesinin cevazı ile ilgili ahkam için bk. Müsned Trc. 796/1666 nolu hadisin açıklaması.

§Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, sözü yukarıdaki şekilde terceme edildi. Ancak bu sözün tefsiri tercemesi bazı alimlere göre şu şekildedir: Günahlardan dönmek ve îaata devam etmek ancak Allah ile olur.[50]

§Birinci rivayette geçen ehle'n-nime, mansub okunabildiği gibi merfu da okunabilir. Mansub okunduğu zaman ihtisas, medh ya da na'büdü'nün mefulünden bedel olur ki biz tercemede bedel manasını tercih ettik. Merfu okunması durumunda ise başına ente ya da hüve takdir edilir. Manası da, Sen nimet, fazilet ve sahibisin ya da O I, Allah) nimet, fazilet ve güze! övgü sahibidir, şeklinde olur.[51]

792/1662-Abdurrahman b. Ganm'dan :[52]

Hz. Peygamber (SaUaüaim aleyhi ve seliem) şöyle dedi:

"Kim akşam ve sabah namazından ayrılmadan ve (teşehhüd) şeklinden" değiştirmeden on kere "Lâ ilahe illallahü vahdehn şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü biyedihi'i-hayr yuhyî ve yümît hüve alâ külli şey'in kadîr' derse bunların her birinde kendisine on ha (sevap) yazılır, on günah silinir, (makamı) on derece yükseltilir, hoşi mayan her şeye karşı bunlar zırh olur, kovulmuş her şeytana karşı 2,!t olur, şirk dışında başka bir günah onu telef etmez. Bu dediğinden daha fa zi.letlislnl söyleyen dışında insanların en faziletlisi olur." [53]

Açıklama

Bugün akşam ve sabah namazlarından sonra bazı camilerde okunan salatM îüncina türü dualar yerine Rasûfullah'ın tavsiye ve teşvik ettiği dua ve zikirler okunsa daha yi olur. Yukarıdaki rivayette geçtiği gibi fazileti ve sevabı çok fazladır, bilinmektedir ve kesindir. Ayrıca ibadetlerimizin sünnete uygun olması emredilmek-tedir. Çünkü ibadetler taabbüdîdir, bunlara müdahale edilmez. Ancak nafile ibadetlerde serbestlik vardır. Nafile ibadetlerde de Rasûlullah'a tabi olmak daha faziletlidir. İlerde sünnet olarak anlaşılması ve mevcut sünnetleri yok etmesi, yerine geçmesi gibi sakıncalardan dolayı hadislerde geçmeyen bazı duaların camilerde sürekli yapılması sakıncalıdır, ulema tarafından tavsiye edilmemektedir.

ŞYukandaki rivayetteki dualar o kadar faziletlidir ki kişiyi zırh gibi korur. Şirk dışındaki günahları Allah affettiği için bu gibi dualar;da mağfiret vesilesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Göklerin ve yerin otoritesi Allah'a aittir, O dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah affeden ve bağışlayandır.[54]

"Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle affetmez, bunun dışındaki günahları dilerse affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa (bilinsin ki) o, bütünüyle yoldan çıkmıştır. [55]

Rasûlullah'ın en faziletli kişi olarak tarif ettiği şahıs her zaman daha iyi şeyler yapmaya çalışan ya da iyiliklerini sürekli artıran kişi olarak tanımlanır. Bu da model insan olan Müslüman'ın sürekli daha iyi şeyler üretmesi ve güzel şeylere devam edip, onları artırması demektir. Öncekilerin yaptıkları ile iktifa etmek ve sürekli mirasyedi/tüketici olmak doğru değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ve siz ne olursa olsun halâ Önceki mirası/onların ürettiklerini yiyip duruyorsunuz. [56]

793/1663-Şehr b. Havşeb'den:[57]

Ümmü Seleme'yi (kadıvaiiahuanhu) naklederken duydum, şöyle dedi:

Hz. Fatıma, Allah'ın Peygamberi'ne gelip işlerin (ağırlığından) şikayet etti (esirlerden bir köle/cariye istedi) ve dedi ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Ellerim değirmen (kolu çevirmekten) nasır tuttu, bir un öğütüyorum, bir hamur yoğuruyorum' Rasûlullah (Saitaihm aleyhi ve seüem) şöyle dedi:

"Eğer sana Allah rızık verirse, o sana ulaşır. Ben sana, bundan daha hayırlısına rehberlik yapayım mı? Yatağına yattığında otuz üç kere (sübhanallah diye) Allah'ı teşbih edersin, otuz üç kere (Allahü ekber diye) tekbir getirirsin ve otuz dört kere de (elhamdülillah diye) hamd edersin ki tamamı yüz olur. İşte bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.

Sabah namazını kıldığında namazdan sonra on kere şöyle de: 'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü yuhyî ve yümît biyedihi'l-hayr ve hüve alâ külli şey'in kadir.'

Akşam namazından sonra da on kere bunu söyle! Bunlardan her birisinin İsmail oğullarından bir köle azad etme kadar sevabı vardır. Şirk dışında bu gün işlenilen bir günah seni telef etmez/zararlı olmaz. "Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh' sözü, söyleyeceğin sabahtan diğer söyleyeceğin akşam vaktine kadar her türlü şeytandan ve her türlü kötülükten senin koruyucun (zırhın) olur."[58]

794/1664-Ebû Eyyüb el-Ensarî'den (Roâıyattohamh): [59]

Rasûlullah iSaüailahu aleyhi ve seiiem} şöyle dedi:

"Kim sabah namazını kıldığında on kere 'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'hhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir' derse dört köle azad etmeye denk sevap almış olur. (Ayrıca) ona on hasene (sevap) yazılır, ondan on günah silinir ve onun (makamı) on derece yükseltilir, bu söz onun için akşama kadar şeytandan koruyucu olur. Akşam (namazından) sonra da böyle derse aynı şeyler (sabaha kadar) geçerlidir." [60]

795/1665-Ukbe b. Âmir el-Cüheni'den (Radıyaitahu anh):[61]

Rasûlullah (Saüattaha aleyhi ve seiiem) bana her namazın sonunda muavvizât surelerini okumamı emretti.

NOT: Muavvizât kelimesi İhlas ile birlikte Felak ve Nas surelerini ihtiva eder. [62] Tirmizi ve Nesâi'nin rivayetlerinden ise[63] muavvizât (oii^il) yerine tesniye olarak muavvizeteyn şeklinde nakledilmiştir. İki koruyucu anlamına gelen bu kelimeden kasıt Felak ve Nas sureleridir. Rasûlullah birçok sahabiye namazdan sonra ya da namaz dışında, meselâ uyumadan önce bu iki surenin okunmasını tavsiye etmiştir ki bu sureler insanın her türlü serden ve şeytani saldırıdan Allah'a sığınması ve onu vekii/koruyucu kabul etmesi, demektir. [64]

Namazdan Sonraki Bazı Zikirlerin Yüksek Sesle Okunması

796/1666-Amr b. Dinar'dan: [65]

İbn Abbas'ın mevlası Ebû Ma'bed anlattı:

'İbn Abbas'ın (Radıyaitaha anhiima) kendisine bildirdiğine göre, insanlar farz namazı bitirdikten sonra söylenecek zikirde sesi yükseltmek Rasûlullah (Saikiiiahü aleyhi ve seiiem) döneminde vardı.'

İbn Abbas ekledi:

'Bunu duyduğumda insanların namazı bitirdiklerini anlardım.'[66]

Açıklama

İbn Abbas'tan gelen bu rivayet bazı alimler tarafından yadirganmıştır. Çünkü diğer rivayetlerde bu şekilde sesli okuma söz konusu değildir. İmam Şafiî bu rivayeti, Rasûlullah döneminde geçici bir süre olabileceğini ya da arkada cemaate katılan kadınların çıkması için işaret anlamına geldiğini ifade etmiştir. İbn Hazm ise namazdan sonraki sesi yükseltmenin müstehap olduğunu söylemiştir. Bundan sonraki rivayette de îbn Abbas bunu tekbir ile nakletmektedir. İbn Abbas o dönemde yaşı küçük olduğu için saflara girmemekte ya da arkada katılmaktaydı, bundan dolayı namazın bittiğini yüksek sesli zikirden anlardım, diyor. Ancak Rasûlullah'tan gelen diğer uygulamalarda ise namazdan sonra tekbir getirilmesi ya da zikirlerin sesli olması nakledilmemiştir.[67]

Ayrıca raf u's-savt Arapça'da terennüm etmek, hafif mırıldanmak

manasına da gelmektedir. ,

Bu konuda mezheplerin görüşü:

1-Hanefi mezhebine göre camide namazdan sonra zikir ve teşbihlerin sesli söylenmesi caizdir, Ancak Rasûlullah döneminde bu şekilde bir uygulama yoktur. İbn Abbas rivayeti diğer rivayetler karşısında şaz kalmakta ya da bazen caiz olduğunu göstermektedir. Cihada asker gönderirken sabah ve akşam namazlarından sonra üç kere sesli tekbir getirilmesi, şeklinde bazı alimlerin görüşleri dışında namazdan sonraki tekbirle ilgili bir içtihad da bulunmamaktadır. Sadece teşrik tekbirleri nakledilmiştir. Hatta İbnti'l-Hümam (v.861/1456), camide namazdan sonra okunan ayete'l-kürsi ve çekilen teşbihlerle ilgili şunları söylemektedir: 'Asrımızda uygulanan namazdan sonra camide ayete'l-kürsi okumak, otuz üçer teşbihlere Peygamberimiz döneminde camide sürekli devam ettirilmemiş, bilakis bunlar (kişisel olarak uygulanan) menduplar olarak kalmıştır. [68]

2-Malikî mezhebine göre namazdan sonraki zikirler açıktan okunmaz, gizli okunur. İmam Malik ve bir gurup alime göre farz namazdan sonraki zikirlerin açıktan söylenmesi mekruhtur. [69]

3-Şafiî ve Hanbelilere göre namazdan sonraki zikirler gizli okunur, ancak İmam cemaate bunu öğretmek isterse geçici bir süre açıktan okuyabilir. İbn Zübeyr[70] ve İbn

Abbas rivayetlerindeki nakiller geçici olarak yapılan uygulamalardır. Ancak Rasülullah'tan nakledilen rivayetlerin genelinde böyle bir uygulama görülmemektedir.[71]

§Farz namazdan selam verdikten sonra yapılması tavsiye edilen zikirler:

a) Üç kere (estağfirullah diye) istiğfar etmek

b) Sonra ahümm.e ente's-selamü veminke's-selam" demek

c) İhlas, muavvizeteyn (muavvizât denildiğinde üçü anlaşılır) ve ayete'l-kürsi[72]okumak,

d) Otuz üçer kere teşbih, tahmid ve tekbir getirmek

e) Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir, demek

Yada

Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, velâ na'büdu illâ iyyâhü ehle'n-ni'meü ve'l-fadli ve's-senâi'l-hasen lâ ilahe illallahü muhlisine lehü'd-dİne ve lev kerihe'l-kafirûn, demek.

f- Sabah ve akşam namazlarından sonra yerinden kalkmadan on kere 'Lâ ilahe İllallahü vahdehû lâ şerike leh, lehü'l-mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ külü şey'in kadir' demek.

g- Hadislerde geçen zikirleri mümkün olduğu kadar yapmak, riayet etmek. [73]

§Bugün camilerde namazdan sonra okunan 'Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi velâ ilahe illallahü vallahü ekber velâ havle vela kuvvete illa billahi'l-aliyyi'l-azîm' ile ilgili olarak Rasûiullah'ın bunu namazdan sonra okuduğuna ya da okuyun dediğine dair bir rivayete ulaşılamadı. Ancak Peygamberimiz'in sadece Tirmizi'de geçen şöyle bir hadisi bulunmaktadır:

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve seltem):

"Cennet bahçelerine uğrayınca oraların gıdasından istifade edin" deyince ben dedim ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet bahçeleri de nedir?' Rasûlullah:

"Mescitlerdir."

'Peki, ey Allah'ın Rasûlü! Oraların gıdasından istifade etmek, nedir?

"Sübhanallahi ve'l-hamdülillahi velâ ilahe illallahü vallahü ekber (demektir).[74]

-Belki de bu hadisten yola çıkılarak namazlardan sonra söylenmesi bizde adet haline gelmiştir.

§Namazdan sonraki zikir ve teşbihlerin zamanı:

1-Hanefi mezhebine göre eğer farzı kılan kişi aynı yerde sünneti de kılacaksa sünneti kıldıktan sonra bu zikir ye teşbihleri yapar. Bunların belli bir sırası ya da peş peşe olması şart değildir. Bir kısmını camide, bir kısmını da evinde yapabilir. [75]

2-Maİlki mezhebine göre farz namazdan sonra bu zikir ve teşbihler yapılır. Ancak İmam Malik ve bir gurup alim farz namazdan sonra imam ve cemaatin açıktan dua etmesini mekruh gördüler. [76]

3-Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre farz namazdan sonra bu zikir ve teşbihler yapılır. [77]

797/1667-îbn Abbas'tan (Radıycülahü anhüma). [78]

Ben (küçükken) Rasûlullah'm (Satiallahualeyhi ve selkm) namazını bitirdiğini ancak (aldığı) tekbir ile bilirdim.

§(Râvilerden) Amr b. Dinar, (Ebû Ma'bed'e): 'Bunu bana sen naklettin' deyince o: 'Hayır, ben sana bunu nakletmediml dedi. [79]

Açıklama

Râvilerden Amr b. Dinar'ın hocası Ebû Ma'bed'e tekid için bu rivayeti sen naklettin, deyince o bunu inkar etti. Onun inkarı İmam Şafiî'nin dediği gibi, ınutmasına hamlolunur. Çünkü Şafiî'ye göre Amr b. Dinar, İbn Abbas'ın en sadık (doğru) mevlasıdır.[80]

§Ibn Abbas o dönemde yaşı küçük olduğu için saflara girmemekte ya da arkada katılmaktaydı. Bundan dolayı namazın bittiğini -önceki rivayette geçtiği eibi-yüksek sesli zikirden ya da -bu rivayette geçtiği gibi- getirilen tekbirden anlardım, diyor. Ancak Rasûlullah'tan gelen diğer uygulamalarda ise namazdan sonra tekbir getirilmesi ya da zikirlerin sesli olması nakledümemiştir. [81]

İbn Abbas rivayeti diğer rivayetler karşısında şaz kalmakta ya da bazen caiz olduğunu göstermektedir. Cihada asker gönderirken sabah ve akşam namazlarından sonra üç kere sesli tekbir getirilmesi, şeklinde bazı alimlerin görüşleri dışında namazdan sonraki tekbirle ilgili bir içtihad da bulunmamaktadır. Sadece teşrik tekbirleri nakledilmiştir. [82]

ŞNamazlardan sonraki teşbihlerde ya da dualarda sesi yükseltme konusundaki müçtehid imamların görüşleri önceden geçmişti. Bk. Müsned Trc. 796/1666 nolu hadisin açıklaması. [83]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/149.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/150.
[3] Sened:

Kasen: Müsned, IV/369, H.no:19189; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1508; Taberânî, el-tnu'cemü'l-kebîr, V/210, H.no:5122; Hadisin senedinde Dâvûd b. Râşid et-Tafâvî bulunmak-u. Bu râvi hakkında olumlu olumsuz farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Fakat hadis kuvvetlenir ve hasen Ii gayrini seviyesine yükselir.

[4] Ahmed b. Hanbel'in hocası İbrahim (b. Mehdi) bunu iki kere söyledi.)

[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/150-151.
[6] Sahih: Müsned, V/244-245, H.no:22018; Benzer rivayet için bk. V/247, H.no:22025 (750/ 6-Û. hadis); Ebû Dâvûd, Vitir, 26, H.no:1522; Nesât Sehv, 60, H.no:1301. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.775/1645. hadis. Şeddâd b. Evs'ten (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 779/1649. hadis. Ayrıca bk. 750/1620. hadis.

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/151-152.
[8] Sened:

Sahih: Müsned, 11/299, H.no:7969; Bu rivayete benzer bir rivayet de şöyledir:

(Ahmed b. Hanbel'in 8087 ve 10134. hadisleri zayıftır. Çünkü senedlerinde Ferec b. Fedâle ve Ebû Saîd el-Hımsî bulunmaktadır.) Tayâlisı, s.256, H,no:1274; Ebû Nuaym, Hılyetü'l-evliyâ, IX/223. Heysemî Mûsâ b. Târik haricindeki râvİlerinin sahih hadis ricalinden sayıldıklarını, Mûsâ b. Tarık'ın İse sika olduğunu söyler. Ayrıca Heysemî şunu da ilâve eder: "Ahmed b. Hanbel bu hadisi bir rivayetinde Ebû Yezîd el-Medînî, bir başka rivayetinde ise Ebû Saîd el-Hımsî kanalı ile nakleder. Ben bu iki râviyi tanımıyorum." Bk. Mecmu', K/172. Ahmed Muhammed şâkir ise Heysemî'nin bu değerlendirmesini eleştirir. İlgili eleştiri için bk. H.no;8087.

Muâz b. Cebel'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 750/1620 ve 774/1644. hadisler. 363 ,, Seddâd b. Evs'ten (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 779/1649, hadis.

[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/152-153.
[10] Vl/305' H-no:26481; Diğer rivayet için bk. VI/294, H.no:26401; Benzer rivayetler İkam VI/318' H-no:26579-26580^ VI/322- H.no:26610; Humeydu 1/143, H.no:299; fon Mâce, Mü CJ-2' H*no:925 ^bn Mâce'nİn hocası İbn Ebî Şeybe'den naklettiği bu rivayetinde ve Sün - in d'^er rivâyetlerinde de (^VIjjj) lafzı yer almaktadır). Bûsirî, İbn Mâcenin narien'için yazdığı zevâidinde: "İsnadının râvileri sikadır. Fakat Ümmü Seleme'nin mevlâsı duru phem râviier> tanıtan eserlerde bu zata yer veren birine rastlamadım. Cerh-tadil açısından C|Lı!?.UnUn ne oldu§unu da bilmiyorum" der. Fakat isminin belli olmaması zararlı değildir. ku Abdullah b. Râfi1, Setine, Nebhân, Nâfi' ve Nâim mevlâdır ve her biri de sikadır.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/153.
[12] Sened:

Sahih: Müsned, 1/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. 1/102-103, H.no:803; 1/119, H.no: 960 (633/1503. hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tirmizî, Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, îbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:3421-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât,33,71,H.no:1241, 1320.

Daha detaylı biriahric için bk. 511/1381. hadis.

[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/154.
[14] Sahih: Müsned, IV/234, H.no:17976; Ebû Dâvûd, Edeb, 101, H.no:5079:

Nesâî, Amelü'lyevm ve'l-leyle, s.188, H.no:l 1 I. Senedindeki HârİS b. Müslim b. Haris hakkında Buhârî herhangi bir cerhte bulunmaz. Bk. et-Târîhu'l-kebîr, VII/253.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/154-155.
[16] Sahih: Müsned, IV/125, H.no: 17068; Benzer rivayet için bk. IV/123, H.no: 17050:

[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/155-156.
[18] Sahh: Müsned, 11/371, H.no:88l9; Benzer rivayetler için bk. 11/483, H.no:10216; 11/238. H.nc:7242 (781/1651. hadis).; Mâlik, Kur'ân, 22; Buhâri, Ezan, 155:

Müslim, Mesâcid, 142-146: Zikir. 28; Ebû Davûd, Vitir. 24. H.no:15()4: Dârimi, Salât. 90, H.no:1360.

Hadisin şâhidleri:

a-İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhürm) şahidi:

Tirmizu Salât, 185, H.no:410 (İbn Abbas rivayeti hasen-garibclir. Bu konuda Ka'b b. Ucre, Enes, Abdullah b. Amr, Zeyd b. Sabit, Ebu'd-Derdâ, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Muğire ve Ebû Zer'den de (Radıyallahü anh) nakiller vardır); Nesâî, Sehv, 95, H.no: 1351;

b-Ka'b b. Ucre'den (Radıyallahü anh) şahidi: EmİJ ; Tirmizî, Deavât, 25, H.no:3412 (Bu hadis hasendir); Nesâî, Sehv, 92, H.no: 1347

c-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 782/1652. hadis.

d-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 783/1653. hadis.

e-Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 784/1654. hadis.

f-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 785/1655. hadis.

g-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, V/158, H.no:21305; Benzer rivayetler için bk. V/168, H.no:21374; V/167. H.no:21361. 21365-21366; V/154. H.no:21260; V/173, H.no:21404:

İbn Mâce, ikâme, 32, H.no:927; Beyhukî, VI/82. h-İbn Ömer'den {Radıyallahü anhüma) şahidi: tfUî ölkâj jjûij Bk. Nesâî, Sehv, 93, H.no:1349

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) nakledilen diğer rivayet için bk. 781/1651. hadis.

[19] Bennâ, age., 111/58
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/156-158.

[20] Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7242; Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü atık) nakledilen diğer rivayetler için bk. 780/1650. hadis.

[21] Burada mana tavsiye nitelikli dolaylı emir olduğu için, etmelisin şeklinde terceme edildi.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/158.
[23] Sahih: Müsned, V/1784, H.no:2!492; Benzer rivayet için bk. V/190, H.no;2155

Tirtnizî, Deavât, 25, H.no:3413 (Hasen-sahîh); NesûÎ, Sehv, 93, H.no: 1348; Dârimi. Salât,90, H.no:1361.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/159.
[25] Sened:

Sahih: Müsned, 11/160-161, H.no:6498 (Ahmed Muhammet) Şâkir bu rivayetin senedinin hasen olduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Senedindeki Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî bu hadisi hocası Atâ b. Es-Sâib'den ihtilâfından sonra işitmiştir. Fakat hadis bizatihi sahihtir. Çünkü Cerir'İn dışındaki râviler Atâ'nın ihtilâtından önce hadis aldılar. Meselâ Şu'bc bu talebelerden biridir. Bk. Müsned, 11/204-205, H.no:691(T); Benzer rivayetler için bk. 11/166. H.no:6554; 11/204-205, H.no:6910 (Bu rivayetin teşbih hadisi olarak bilindiği Müsned'in bu ikinci rivayetinde ifade edilmektedir); Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s. 179; Ebû Dâvûd, Vitir, 24. H.no:1502; Edeb, 100, H.no:5065; Tirmizî, Deavât, 25, H.no:34l0 (Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu belirterek Zeyd b. Sabit, Enes ve İbn Abbas'tan (Radıyallahıi anhiim) da nakledildiğine işaret eder); Nesâî, Sehv, 91, 97, H.no: 1348, 1353; İbn Mâce, İkâme, 32, H.no:926.

Heysemî, râvilerinîn sika olduğunu Şu'be'nin Atâ'nın ihtilâtından Önce ondan hadis aldığını söyler. Bk. Mecma', X/122. Heysemî bunu söylerken 6554 ve 6910. hadisi esas almıştır
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/160-161.
[27] Scned:

Sahih: Müsned, 1/106-107, H.no:838; Benzer rivayetler için bk. 1/95-96, H.no:740; 1/80. H.no:604; 1/123, H.no:996; 1/136, H.no: 1141, 1144; 1/146-147, H.no: 1249; 1/144, H.no:1228; 1/153, H.no:1312; 1/104, H.no:819; Buhârî, Farzu'l-humus, 6; Nafakât, 6; Deavât, II; Müslim, Zikir, 80; Ebû Dâvûd, Harâc, 20, H.no:2988; Edeb, 100, H.no:5062; Tirmizî, Deavât, 24, H.no: 3408 (hasen-garib), 3409; Nesâî, Nikâh, 81, H.no:3382; İbn Mâce, Zühd, 1 i. H.no: 4152; Dârimi. Esti'zân, 52, H.no:2688.

Hadisin tamamı "Zikirler" bölümünde "uykuya yatmadan önce okunacak dualar" bölümünde zikredileceği İçin baş tarafı zİkredİlmediği İçin metnini burada vermekle yetineceğiz:

Müsned, VI/298, H.no:26430; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIÜ7339, H.no:787; Heysemî Ümmü Seleme'nin (Rudıyallahü anha) bu rivayetinin hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', X/108. (Buradaki rivayetin ikinci kısmının Ebû Zer'den (Radıyallahü anlı) şahidi İçin bk. 792/1662. hadis);

[28] Bu kısmın devamı Zikirler bölümünde Uykuya Yatmadan Önce Okunacak Dualar bölümünde zikredilecektir.

[29] Bu uzun hadisin teşbih ile ilgili kısmı terceme edildi. Rivayetin tamamı Kitabu'l-Ezkar bölümünde gelecektir.

[30] Benna, age, IV/61
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/161-163.

[31] Sahih: Müsned, VI/446, H.no:27388; İkinci rivayet: V/196, H.no:21606; Hamza Ahmed ez-Zeyn hadisin tahricinde 21606 numaralı hadis için: "Ebû Ömer es-Sinî, Ebu'd-Derdâ'dan hadis işitmediği için isnadı kopuktur. Sened munkatıdır" 27388 numaralı hadis için de "semai doğru ise isnadı sahihtir" der.

Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından değişik isnadlarla

nakledildiğini, Taberânî'nin isnldtndaki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını ifade eder. Bk. Mecma'. X/100

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/164.
[33] Seiied:

: Müsned, V/275, Rno:22265; Benzer rivayet için bk. V/279-280, H.no:22307; Müslim, Mesâcid, 135; Tirmizû Salât, 108, H.no:30Û (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 81, H.no:1335; İbn Ma^e, İkâme, 32, H.no:928; Dârimi, Salât, 88, H.no:1355. Hz. Âişe'den (Radtyallahüanha) şahidi için bk. 762/1632 ve 790/1660. hadis.

[34] Nevevi'nin kitabı Türkçe'ye terceme edildi.

[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/165.
[36] Sened:

Sahih: Müsned, V/39, H.no:20288; Mükerrer rivayet için bk. V/36, H.no:20260; İkinci tarik: V/44, H.no:20326; Tirmizî, Deavât, 79, H.no:3503 lafzı ile naklettiği rivayetin "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Sehv, 90, H.no:1345; İstiâze, 16, H.no:5462.

Benzer bir rivayette Ebû Bekre'nin (Radıyallahü anh) Abdurrahman İsimli diğer oğlu ise şu duayı nakleder:

Bk. V/42, H.no:20309, 27989; Ebû Dâvûd, Edeb, 101, H.no:5090 (Sonunda şu ziyâde bulunmaktadır:

Suyûtî bu rivayeti Ebû Dâvûd ve Hâkim'e nisbet ederek sahih olduğuna hükmetmiştir. Bk. el-Câmiu's-sağîr, H.no:1510. Münâvî ise Nesâî'nin de Amelü'l-yevm ve'l-leyle isimli eserinde naklettiğini, senedindeki Cafer b. Meymûn'un kuvvetli biri olmadığını İfade ettiğini nakleder. Bk. Feyzu'l-kadîr, 11/171. Nesâî de Ahmed b. Hanbel'in bu zat hakkındaki görüşünü almıştır. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:805; İbn Hacer "saduktur, bazen hata yapar" der. Bk. Tukrîb, Trc.no:961.

Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. N^m, İstiâze, 29, 23, H.no:5482, 5470-5471.

[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/165-167.
[38] Sahih: Müsned, 1/96, H.no:751; Benzer rivayetler için bk. 1/1 İS. H.no:957; 1/150. H.no:I294; Ebû Dâvûd, Vitir, 5, H.no: 1427; Tirmizî, Deavât, i 12. H.no:3566 (hasen-garib); Nesâî, Kıyam, 51, H.noA145- İbn Mâce, İkâme, 117. H.no:1179. Hz.Âişe'den (Radıyallahü anha) şâhidİ:

Bk. MMJned, VI/58, H.no:24193; Benzer rivayet için bk. VI/201, H.no:25531; JpdUrrezzâk, 11/161; Ma/^, Kur'ân, 31 Müslim, Salât, 222; £M ûâv/iJ, Salât, 148, H.no:879; Tirmizî, Salât, 75, H.no:3493 (hasen-sahih) Nesâî, Tatbik, 47, 7], H.no:1098, 1128; İbn Mâce, Duâ, 3, H.no:3841; Dârekutnu 1/143.

Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) nakledilen bu rivayet için bk. 684-685/1554-1555 ve 637/1507. hadisler.

[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/167-168.
[40] Sened:

Sahih: Müsned, IV/250, H.no:18100; İkinci tarik: IV/247, H.no:18076; Üçüncü tarik: IV/245,

H.no:18057; Benzer rivayetler için bk. IV/97, H.no: 16831; IV/254-255, H.no:18149; IV/255
H.no: 18150 (sonunda ziyadesi ile); IV/250-251, H.no:18108; IV/251, H.no:18115; Buharî, Ezan, 155;Deavât, 18; Kader, 12; İ'tisâm, 3 (sonunda ziyadesi ile); Müslim,

Mesâcid, 137-138; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1505; Nesâî, Sehv, 85. H.no:1339-1340; Dârimi, Salât, 88, H.no: 1356. Bayram günleri hutbede okuduğuna dair rivayetler:

Bk. MH.sne_, IV/98, H.no: 16836 (8/205. hadisin birinci kısmı); IV/93, H.no: 16793 ıv/95, H.no:16803; IV/98, H.no:16836; Mâlik,

Kader, %\Buhâri, İlim, 13; Farzu'l-humus. 7; Menâkıb, 28; İ'tisâm, 11; Tevhîd, 29; Müslim, Zekât, 98. 100; İbn Mâce, Mukaddime, 1.17, H.no:9, 221; DârimU Mukaddime, 24, H.no:230, 232. Dâvûd peygamber'in Tevrat'ta zikredildiği nakledilen namaz sonu duası:

Bk. Nesâî, Sehv, 89, H.no:1344. Ayrıca bk. 8/205. hadis.

[41] Bu mana için bk. Bennâ, age., IV/65
[42] Bennâ, age., IV/66
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/168-170.

[43] Sened:

Sahih: Müsned, VI/184, H.no:25383; Benzer rivayetler için bk. VI/235, H.no:25855 (762/1632. hadis); VI/62, H.nû:242i9: Müslim, Mesâcid, 136: Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1512; Tirmizl Salât, 108. H.no:298 (Tirmizî bu konuda Sevban, İbn Ömer. İbn Abbas, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin nakledildiğini. Hz. Aişe (Raciıyaüahii anka) hadisinin ise hasen-sahih olduğunu ifade ederek namazın peşinden okunan şu iki mervî duaya da yer verir: Sehv, 82, H.no: 1336; /frn Mâce, ikâme, 32, H.no:924; Dârimi, Salât, 82. H.no:1352.

Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) nakledilen bu rivayet daha önce zikredilmişti. Bk. 762/1632. hadis

Sevban'dan {Hadıyallahü anh) şahidi için bk. 786/1656. hadis.

[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/170.
[45] Sahih: Müsnecl, IV/5, H.no: 16067; İkinci rivayet için bk. İV/4, H.no: 16050: Müslim, Mesacid, 139-140; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:1506; Nesât Sehv, 83-84, H.no:1337-1338.

[46] Bu açıklama için bk. İmam Şafiî. Müsned, 44; Ayrıca bk. bu hadisin açıklaması.

[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/171-172.
[48] Karahisarİ, Ahteri~i kebir, 1/260
[49] İmam Şafiî, Müsned, 44

[50] Zürkâni, Şerhu'l-Muvutıa, 11/39
[51] Sindî. Haşiye, 111/70. Azimâbâdi. age., IV/261
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/172-173.

[52] Sened:

Sahih: Müsned, İV/227, H.no: 17913;

Abdurrahman b. Ganm el-Eş'arî (v.78) kibâru't-tâbiînden sika bir râvidir. Sevbân b. Bucdüd, Ebû Zer Cündüb b. Cünâdc, Şeddâd b. Evs, Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Hüreyre Abdıı-rahman b. Sahr, Ebu'd-Derdâ Uveymir b. Mâlik ve Muâz b. Cebe! gibi sahabeden hadis almıştır. Şehr b. Havşeb ise en meşhur öğrencilerinden biridir. Bu iki râvi ile ilgili olarak bk. 4/4. hadis.

Abdurrahman b. Ganm buradaki rivayetini doğrudan Hz. Peygambere nispet ettiği için mürsel bir nakilde bulunmuştur. Mürsel rivayetler tabiînden birinin Hz. Peygamber'den naklettiği söz, fiil ve takrirlerdir. Delil olup olmayacağı hadis usulü kaynaklarımızda tartışılmıştır. Fakat Tirmizî'nİn naklettiği bir rivayet bu rivayeti mürsellikten kurtarmaktadır. Çünkü bu nakilde aradaki düşen sahâbinin Ebû Zer Cündüb b. Cünâde (Radıyallahü anh) (v.32) olduğu görülmektedir.

Tirmizt, Deavâi, 62, H.no:3474 (hasen- garib -sahih); Heysemî İse Şehr b. Havşeb dı-?'ndaki râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını. Şehr'in ise rivayetlerinin hasen olduğunu 'fadder. Bk. Mecma\ X/107.

Ümmü Seleme'den (Radtyaüahii anha) şahidi için bk. 793/1663. hadis.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 794/1664. hadis.

Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyailahii anh) şahidi:

İbn Mâce, Edeb, 54, H.no:3799.

[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/173-174.
[54] Fetih, 48/14
[55] Nisa, 4/116

[56] Fecr, 89/19
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/174.

[57] Sahih: Müsned, VI/298, H.no:26430^ Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/339, H.no:787. Heysemî hadise yer vererek Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğim her ikisinin de isnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma\ X/108. Heysemî, Şehr b Havşeb sebebiyle bu karara varmıştır. Şehr b. Havşeb (v.100) de hocası Abdurrahman b. Gmma-Eş'arî (v.78) gibi tabiînden biridir. Ümmü Seleme Esma bt. Yezîd, Bilâl b. Rabah e -Habeşi, Câbir b. Abdullah, Cerir b. Abdullah, Ebû Zer Cündüb b. Cünâde, Ummü Habîbe Ramle bt bbı Süfyân, Ebû Saîd Sa'd b. Mâlik el-Eş'arî, Übû Ümâme Suday b. Aclân. Abdullah b. ADDas, AbduUah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ukbe b. Âmir, Ebû Hüreyre Abdurrahman b. bahr, ve Muâz b Cebel gibi sahabeden hadis almıştır. Bu ravi ile ilgili olarak bk. 4/4. hadis, hiaaıs Şâhidleri bulunmasa da sahih seviyesindedir. Heysemî'nin bu râvi hakkında çelişkilerine işaret edilen hadisin tahricinde yer verilmiştir.

Ayrıca bk. 784/1654. hadis.

EbûZer'den ve diğer sahabeden şahidi için bk. 792/1662. hadis.

[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/175-176.
[59] Sahih: Müsned, V/415, H.no:23410; Benzer rivayetler için bk. V/414-415, H.no:23408:

V/418, H.no:23436 V/422, H.no:23473; V/420, H.no:23458 (Bu rivayetin sonunda şu ziyade vardır: BM/zân, Deavât, 64; Müslim, Zikir, 30; Tirmizh Deavât, 103, H.no:3553

(Ebû Eyyûb el-Ensârî'den mevkuf olarak da nakledilir).

Senedinde yer alan Abdullah b. Yaîş mechûl bîr râvtdir. Fakat Müsned'in diğer sened-lerinde bu râvinin mütâbileri bulunmaktadır: Ebû Muhammed el-Hadramî, Abdurrahman b. Ebî Leylâ ve Ebû Ruhm es-Semeî gibi.

Ebû Ayyaş'tan (RadıyaUahu anlı) şahidi İçin bk. Müsned, IV/60, H.no:16536. Ayrıca bk. 794/1664. hadis.

Ebû Zer'den ve diğer sahabeden (Radıyallahü anhüm) şahidi İçin bk. 792/1662. hadis.

[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/176-177.
[61] Sahih: Müsned, IV/201, H.no:17719; Benzer rivayetler için bk. IV/155, H.no:17348; IV/144, H.no: 17229-17230, 17236; Müslim, Müsâfirûn, 264-265; Ebû Dâvüd, Vitir, 19, 26, H.no: 1462, !523; Tirmizi Fezâilü'l-Kur'ân, 12, H.no: 2902 (hasen-sahih) -2903 (hasen-garib); Nesâî, İftitâh, 45-46, H.no: 950-952; Sehv, 80, H.no:1336; Dârimi, Fezâilü'l-Kur'ân, 25, H.no: 3442-3444. Ayrıca bk.580/1450. hadis.

[62] Nevevi' Mecmu', 111/448
[63] Tirmizi, Fedâüü'l-Kur'ân. 12, No: 2903; Nesâi, es-SünenM'l-kübm, VI/222, No: 10725
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/177.
[65] Sened:

[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/177-178.
[67] Sahih: Müsned, 1/367, H.no:3478; Benzer rivayet için bk. 1/222, H.no:1933 (797/1667. hadis); Buhârî, Ezan, 155; Müslim, Mesâcid, 120-122; Ebû Dâvûd, Salât, 185, H.no:1003; Nesâî, Sehv,79,H.no:1333. Ayrıca bk. 797/1667. hadis.

[68] Nevevi erhu Sahihi Müslim, V/84; îbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/326
[69] İbnü'l-Humam, Fethu'l-Kadır, t/440
[70] Ebu'l-Hasen el-Malikî, Kifayetu't-Talib, 1/391
[71] Nevevi, Mecmu', III/448; İbn Müflıh, Ebû Abdullah, Furu', 1/399
[72] Taberanî, el-Mu'cemu'l-kebir, 111/83, No: 2733 ; Heysemi, isnadının hasen olduğunu belirtti. Bk. Mecmeu'z-zevâid, 11/148 Hadisin metni:

[73] Nevevi, Mecmu', III/44S; İbn Müflih, age., 1/392; İbnü'l-Hümam, fethu'l-Kadir, 1/339-440; Ebu'l-Hasen el-Malikî, age., 1/391
[74] Tirmizî, Deavât, 82, H.no: 3509 (hasen-garib).

[75] İbnü'l-Hümam, age., 1/339-440
[76] Ebu'l-Hasen el-Malikî, age., 1/391
[77] NevevİI, Mecmu', III/448; İbn Müflih, age., 1/392
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/178-180.

[78] Senerl

Sahih: Müsned, 1/222, H.no: 1933; Benzer rivayet için bk. 796/1666. hadis.

[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/180.
[80] Şafîî, Müsned, 1/44; Bennâ, age., IV/7I
[81] Nevevi. Şerhi Sahihi Müslim, V/84; İbn Hacer, Feîhu'l-Bâri, 11/326
[82] ibnü'I-Hümam, ferim'I-Kadir, 1/440

[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/180-181.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
b)- NAMAZ VAKİTLERİ
* Genel Olarak Vakitler
* Öğle Namazı Vakti Ve Erken Kılınması
* Sıcak Mevsimlerde Öğle Namazını Tehir Etme Ve Serin Bir Vakte Bırakma Ruhsatı
* İkindi Namazının Vakti
* İkindi Namazının Fazileti Ve Orta Namaz Olması
* İkindi Namazım Terk Etmek Ya Da Geciktirmek
* Gündüzün Vitri Sayılan Akşam Namazı Ve Bu Namazın Vakti
* Akşam Namazını İlk Vaktinde Kılmak Esastır Ve Onu Işâ (Yatsı) Diye İsimlendirmek Mekruhtur
* Yatsı Namazının Vakti, Gece Konuşmalarının Ve Yatsıya Ateme Denilmesinin Yasaklanışı
* Yatsı Namazım Gecenin Üçte Biri Ya Da Yansına Kadar Geciktirmek Müstehabdır
* Sabah Namazının Efdal Vakti; Alaca Karanlık (Tağlîs) Ve Aydınlık (Tsfâr) Vakti İle İlgili Haberler
* Sabah Ve Yatsı Namazının Efdal Vakti
* Sabah Namazım Kıldıktan Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Beklemenin Fazileti
* Namazın Bir Rekatına Yetişen Tümüne Yetişmiş Olur Ve Kalan Kısmını Tamamlar

ÖNSÖZ

Müsned Tercümesinin JV. Cildini yayına hazırlama gücü veren Rabbimize sonsuz hamdü senalar eder, O'nun Peygamberi Hz. Muhammed'e, Ehl-i Beyt'ine ve ashabına salât ve selâm ederiz.
önceki çalışmamız III. Cild o kadar beğenildi ki kısa sürede 1 .baskısı bitti ve 2. baskısı yapılacak. Okuyucunun bu teveccühü bizi çok sevindirdi ve moral verdi. İnşallah Rabbimizin yardımı ve okurlarımızın desteği ile bu çalışma son cildine kadar devam edecek.
Çalışmamızla ilgili mülâhazalar her gün daha fazla gelmekte, değerli ilim adamlarının takdirlerine mazhar olmakta, onların değerli tenkidleri ile doğruya bir adım daha yaklaşmaktayız. Kemal sıfatı Allah'a aittir.
Müsned Tercemesinin I. Cildi ile ilgili mülâhazalarını gönderen Prof. Dr. İsmail L. ÇAKAN beye teşekkür ederiz. Değerli görüşler çalışmamıza ışık tutacaktır.
Her gün daha İyiye ulaşmak ve yeni kitaplarla tanışmak bizi öylesine mutlu ediyor ki günlük 8-10 saatlik yorucu çalışmamızı bile unutturuyor. Bu yorucu çalışma bilgisayar ortamında olması yanında kütüphanelerdeki kitapları tarama ile daha ileriye emin adımlarla ulaşmamıza vesile olmaktadır.
Müsned Tercemesinin dili onun önemli bir dokusunu oluşturmaktadır. Günümüzdeki İslâmî kitapların en büyük problemi anlaşılmaz olmasıdır, biz bu handikapı aşmaya, en ağır ilmî konuları bile oldukça saf, temiz ve yalın bir Türkçe ile aktarmaya çalışıyoruz. Hadislerin tahricinde de aynı çalışma yapılmakta ve hadislerin sıhhati titizlikle tesbit edilmektedir. Konu sonlarındaki tabloların da büyük takdir aldığını eklemek isteriz.
Bu tercemenİn II. Cildinden itibaren İslâm Fıkhı konulan başlamıştı. II. Cilddeki Temizlik ve Abdest konulan III. Cilde Mestler Üzerin Mesh, Gusül, Haytz, Nifas, İstihâze, Teyemmüm ile devam etti ve Namaz konusuna giriş olarak Namazın Fazileti ile tamamlandı. Cilc sonundaki Çocuk ve Namaz makalesi ilgili hadislerin doğru anlaşılması için eklendi ve büyük beğeni aldı.
Müsned Tercemesinin IV. Cildinde Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Namaz Vakitleri, Geçmiş Namazların Kazası, Ezan ve Kamet, Mescidler ve Setr-i Avret gibi çok önemli konular bulunmaktadır. Bunların Asr-ı Saadet uygulaması umarız ki ibadet hayatımızı yenileyecek, bizim için taze kan olacak, hayatımızı Kur'ân ve Sünnet'e endeksleyecektîr. Çünkü hadisler yanında ilgili ayetler mutlaka zikredilmekte ve konuların Kur'ân-Sünnet bütünlüğü verilmektedir. Ayrıca bu cildde bulunan Mescidlerin Tarihçesi, Fonksiyonları ve İlgili Hükümleri adlı makale hadisleri doğru anlamamıza neden olacaktır.
Çalışmamızın bütün insanlığa faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.[1]

Terceme Heyeti

b)- NAMAZ VAKİTLERİ

(Günde beş vakit namaz kılmanın farziyeti Kitab, Sünnet ve icma' ile sabittir. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Namazları ve orta namazını[2] devamlı kılın! İtaat edenler olarak siz (bu emirleri) Allah için yerine getirin!' (Bakara 2/238)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Günün iki ucunda ki/ kenarındaki vakitlerde[3] ve geceden bölümlerde[4] namaz kıl! Şüphesiz sevaplar[5] günahları siler. İşte bu, kendilerine hatırlatma (fayda verenlere) bir hatırlatmadır.[6]' (Hûd n/114)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Güneşin zevalden[7] meyletmesinden[8] gece karanlığına[9] kadar namaz kıl, bir de sabah ibadetini[10] eda et! Şüphesiz sabah ibadeti (melekler tarafından)[11] şahit olunan (bir ameldir).' (isrâ 17/78)
Allah Teâlâ buyurdu:
Ve onların sözlerine karşı sabırlı ol! Güneş doğmadan[12] ve batmadan önce[13], Rabbini hamd ile teşbih et! Gecenin bölümlerinde[14] O'nu teşbih et, Ayrıca günün uçlarında da.[15] Böylece (verilecek nimetlere) razı olursun.' (Taha, 20/130).[16]

* Genel Olarak Vakitler

88/958- îbn Abbas'taîl (Radıyallahü anhuma):[17]

RaSÛllllllah (SallaUahü aleyhi ve sellem I dedi ki:
"Kabe'nin yanında[18] Cebrail bana imam oldu; Öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldırdı, güneş terliğin kayışı kadar

meyletmişti,[19] (diğer rivayette; gölge terliğin kayışı kadardı.) Sonra her şeyin gölgesi iki misli kadarken ikindi namazını kıldırdı, Ardından akşam namazını oruçlunun iftar ettiği vakitte[20] kıldırdı, Yatsıyı şafak[21] kaybolduğunda kıldırdı, Sabahı da oruçluya yeme ve içmenin yasaklandığı vakitte[22] kıldırdı.
Ertesi gün öğle namazını her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğunda kıldırdı,
İkindiyi her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olduğu zaman kıldırdı, Ardından akşam namazını oruçlunun iftar ettiği vakitte kıldırdı, Yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kıldırdı, Sabahı (güneş doğmadan önce) hava aydınlandığında kıldırdı.
Sonra bana dönüp dedi ki:
'Ey Muhammedi İşte bu, senden Önceki Peygamberler'in vaktidir[23] (diğer rivayette; senin ve senden önceki Peygamberler'in vaktidir).
(Her bir namazın) vakti, (açıklanan) bu iki vakit arasında olmalıdır.'[24]

89/959- EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiaha anh):[25]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"(Kabe'nin yanında)[26] Cebrail bana imam oldu;
Öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldırdı,
Sonra her şeyin gölgesi bir boy olduğunda ikindi namazını kıldırdı.
Ardından akşam namazını güneş battıktan sonra kıldırdı.
Yatsıyı şafak kaybolduğunda kıldırdı,
Sabahı da fecir doğunca (ilk vaktinde) kıldırdı.
Ertesi gün tekrar geldi ve öğle namazını her şeyin gölgesi kendi m kadar olduğunda kıldırdı,
İkindiyi her şeyin gölgesi iki boy olduğunda kıldırdı, Ardından akşam namazını güneş battıktan sonra kıldırdı, Yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kıldırdı; Sabahı güneş doğmaya yakın bir vakitte kıldırdı."
Sonra (Cebrail) dedi ki:
'(Her bir) namaz, (açıklanan) bu iki vakit arasında kılınmalıdır.'[27]

90/960- Ensardan Câbirb. Abdullah (Radıyatiaha anh) nakletti:[28]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) Cebrail geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kili' RasÛlullah öğle namazını güneş zevalden meylettiği zaman kıldı.
Cebrail ikindi vakti tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
RasÛlullah her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğunda ikindi namazını kıldı,
Cebrail akşam vakti geldi ve dedi ki: Kalk ve namaz kili'
RasÛlullah akşam namazını güneş battıktan sonra kıldı,
Cebrail yatsıda tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
RasÛlullah yatsıyı şafak kaybolduğunda kıldı,
Cebrail sabah tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah sabahı da fecir etrafı aydınlattığında (ya da aydınlık yayıldığında) kıldı.
Ertesi gün Cebrail öğle vaktinde tekrar geldi ve dedi ki: 'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah öğle namazını her şeyin gölgesi kendi misli fradar olduğunda kıldı,
Cebrail ikindi vaktinde tekrar geldi ve dedi ki:
'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah ikindiyi her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olduğunda kıldı,
Ardından Cebrail akşam vakti güneş battığında aynı vakitte geldi, bu vakit değişmedi,
Cebrail yatsı için de gecenin yarısı ya da üçte biri geçtiğinde geldi, Rasûlullah bu vakitte yatsıyı kıldı,
Sabah için fecir iyice aydınlandığında Cebrail tekrar geldi ve dedi ki:
'Kalk ve namaz kıl!'
Rasûlullah sabah namazını kıldı. Sonra Cebrail şöyle dedi:
'(Her bir namazın) vakti, (açıklanan) bu iki vakit arasındadır.'[29]

91/961- Abdullah b. Amrb. Âs'tan (Radiyallahü anhümâ):[30]
Rasûlullah (Sattallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Öğle vakti, güneş (zevalden batıya) meylettiğinde (başlar), kişinin gölgesi kendi misline yaklaşıncaya ve ikindi vakti oluncaya kadar devam eder. İkindi vakti, güneş sararıncaya kadar, Akşam namazının vakti, şafak kayboluncaya kadar, Yatsı namazının vakti, gecenin yarısına kadar devam eder. Sabah namazının vakti, fecrin çıkmasından itibaren başfar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, güneş doğunca namazı bırak! Zira o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar, (Diğer rivayette; şeytanın iki boynuzuyla doğar.)"
NOT: Burada teşbih yapılmıştır, zira bazı topluluklar güneşe tapmaktadır. Sanki şeytan onların önündedir ve güneş boynuzlarından doğmaktadır. Rasûlullah kafirlerin özel vakitlerinde ibadetten bizi men etmiştir ki onlara benzemeydim.[31]

92/962- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[32]
Rasulullah (sallahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
“Namazın ilk ve son vakti vardır;
Öğlenin ilk vakti güneş (zevalden batıya) meylettiğinde (başlar) ve ikindi vakti girdiğinde sona erer.[33]
İkindinin ilk vakti kendi vaktinin girmesiyle başlar ve güneş sararıncaya kadar devam eder.
Akşamın ilk vakti güneş battıktan sonra başlar ve ufuk (şafak)[34] kayboluncaya kadar devam eder.
Yatsı namazının ilk vakti şafağın kaybolmasıyla başlar ve gece yarısına kadar devam eder.
Sabahın ilk vakti fecrin çıkmasıyla başlar ve güneşin doğmasıyla sona erer.[35]

Açıklama

Bu rivayetlerden Rasulullah’ın eğitim yönünün mükemmelliği ve her kişiye anlayacağı şekilde açıklaması göze çarpmaktadır:

1- Namaz vakitlerini tesbit etmek, herhangi bir teknik alet ve donanıma gerek kalmaksızın normal araştırmayla bulunabilir; tabiat olayları ile tesbit edilen vakitler İslamın ne kadar tabii bir din olduğunu göstermektedir.
2- Namazı ilk vakitte kılmak efdaldir, ancak geciktiren kişi son vaktini de bilmelidir.
3- Bazı namaz vakitlerinde farklı rivayetler bulunmaktadır; ikindi ve yatsı namazı gibi. Yatsının vakti konusunda ilk, orta ve son yarısında kılınmasına cevaz verilmiş, ancak hangi vakitte kılmak efdaldir;
a- Hanefilerde bu konuda farklı görüşler vardır:Gecenin ilk üçte birinde, son üçte birinde kılmak efdaldir.
b- Şafiilerde ve Hanbelilerde iki görüş vardır: Gecenin ilk üçte birinde veya yarısında kılmak efdaldir.

c- Malikilerde ise gecenin ilk üçte birinde kılmak efdaldir.[36]

93/963- Enes b. Mâlik'in (Radtyattaka amh) mevlâsı EbÛ Sadaka'dan:[37]
Enes'e RasûÎullah'ın (SaitaiiaMaieyinveseiiem) namazını sordum, o şöyle dedi: 'Rasûlullah Öğle namazını güneş (zevalden batıya) meylettiğinde. İkindiyi şu iki namazınızın arasında. Akşamı güneş battığında. Yatsıyı şafak kaybolduğunda,
Sabahı da fecrin doğuşundan ışık göz alıncaya (güneş doğuncaya) kadarki vakitte kılardı.'
NOT: Bu haberde geçen "iki namazın arası" Öğle ve ikindi olarak EbÛ Ya'lâ rivayetinde açıklanmıştır.[38]
İlk vakit öğle namazı vaktidir, çünkü Ahmed b. Hanbel, Buhâri, Müslim gibi rivayetlerde bu vakit, öğle namazı olarak açıklanmıştır.[39] öğle namazına ilk namaz denmesi Cebrail'in Miraçtaki emirden sonra namaz kıldırmaya öğle vakti ile başlamasından dolayıdır.
Enes b. Mâlik'in zamanında yöneticiler ve bazı Müslümanlar öğle ve ikindiyi son vakitlerine kadar tehir etmeyi âdet hâline getirdiler. Enes b. Mâlik onları burada üstü kapalı olarak tenkid etmektedir ki yukarıdaki sözünün manası; 'ikindi namazının vakti; sizin geciktirerek kılmayı âdet hâline getirdiğiniz öğlenin sonunda başlar ve yine geciktirerek kıldığınız ikindinin sonuna kadar devam eder' şeklindedir.[40]

94/964- Câbir (b. Abdullah) (Radıyatiahs anh) anlattı:[41]
Öğle, isminin oluştuğu (vakittedir), İkindi, canlı aydınlığın olduğu (vakittedir), Akşam, isminin oluştuğu (vakittedir),
Rasûlullah'la (Saiiaiiaha ateyiu ve seiiem) beraber akşam namazı kılar ve bir mil uzaktaki evimize gelirdik de hâlâ bir ok atımlık mesafeleri görürdük, Rasûlullah yatsı namazını ilk vaktinde kılar, bazen de geciktirirdi, Sabahı da isminin oluştuğu vakit olan alaca karanlıkta kılardı.
NOT: Arapçada öğle manasına gelen zuhr kelimesi dan türemiştir ve günün yarısındaki sıcağın fazlalığı, vakti demektir. Akşam manasına gelen mağrib kelimesi güneşin batmasıdır. Sabah manasına gelen fecr ise biraz aydınlık yada alaca karanlık demektir. Söz konusu üç vakit ismini bu tabii olaylardan alır. Bu nedenle sahabi yukarıdaki rivayette bu vakitleri isimleriyle tarif etti.[42]

95/965- Muhammed b. Amr b. Hasan b. Ali (b. Ebî Tâlib) anlattı:[43]
Haccâc b. Yusuf es-Sekafî[44] Medine'ye geldi ve (namazları geç vakitte kılıyordu). (Bunun üzerine) biz Câbir b. Abdullah'a (Radıyaiiahu anh) (namaz vakitlerini) sorduk, şöyle cevap verdi:
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) Öğle namazını (zevalden sonraki) sıcak vakitte[45] kılardı.
İkindiyi güneş parlakken/sararmadan,
Akşamı güneş battığında,
Yatsıyı bazen erken (ilk vaktinde), bazen de tehir ederek kılardı; onların toplandığını görürse hemen kılardı, ama geciktiklerini görürse tehir ederdi.
Sabahı da alaca karanlıkta kılardı.'[46]

Açıklama

Bu rivayette geçen Haccâc tarihte kan dökücülüğü ile bilinen ve Emevî saltanatı döneminde çeşitli görevlerde bulunan kişidir. Asıl adı Ebû Muhammed el-Haccâc b. Yûsuf b. el-Hakem es-Sekafî (Ö.95/714) olup yaptığı haksızlıklar sebebiyle zâlim, Emevî saltanatına bağlılığı sebebiyle küleyb (küçük köpek) lakâplanyla tanınır. Yönetimde bu kadar gaddar olan Haccâc, Edebiyat Tarihinde en güzel konuşan kişilerden biri sayılmış, hutbeleri ve konuşmaları ile edebiyatın zirvesine varmıştır.
Hicaz, Irak ve Mısır'da kendisine biat edilen halife Abdullah b. Zübeyr b. Avvam (v.73/692) Emevî saltanatına karşı mücadele veriyordu, dokuz yıl devam eden bu mücadele Haccâc'ın acımasız saldırıları ve kuşatmaları sebebi ile altı buçuk ayda sona erdirildi, bu arada Mekke mancınıklarla taşa tutuldu ve birçok Müslüman'ın yanında halife Abdullah b. Zübeyr de şehit edildi. Bu başarısından dolayı Haccâc Hicaz, Yemen ve Yemâme valiliğine getirildi. Abdullah b. Zübeyr'in şehit edilmesinden sonra Esma bt. Ebû Bekir Haccâc'ın yanına gelerek 'Rasûlullah Sakîften bir yalancı, bir de bozguncunun çıkacağını haber vermişti. Gördük ki yalancı Muhtar es-Sekafî imiş, bozguncu da sensin'[47] demiştir. Üç yıl sonra da isyanın kalan kısımlarını durdurmak için Irak'a vali tayin edildi. Irak ve doğu illerindeki valiliği sırasında yirmi yıldan fazla bir sürede saltanata karşı çıkan bütün isyanları sona erdirdi.
İçlerinde Enes b. Mâlik'in de bulunduğu pek çok kişiye zulmetti, meşhur âlim Saîd b. Müseyyeb de dahil binlerce kişiyi katlettirdi. Saîd b. Müseyyeb'in (v.94/712) şehit edilmesinden birkaç ay sonra kendi ölümünü isteyecek kadar ruhî bunalımlara düşmüş ve büyük acılar ve elemler İçinde ölmüştür, ölümünü haber alan âlimler ona rahmet okumamış, Hasan ei-Basrî (v.110/728): "Allah'ım, onu ortadan kaldırdığın gibi sünnetini (zulüm âdetini) de ortadan kaldır!' diye dua etmiş, Ömer b. Abdülaziz (v.101/720) şükür secdesine gitmiş ve İbrahim en-Nehâi (v. 96/714) sevincinden ağlamıştır.
Birçok Emevî yöneticiler gibi o da namazı geç vakitte kılıyor ya da kıldırıyordu. Bu durumu (yukarıdaki rivayette geçtiği gibi) tabiûndan bazı kişilerce sahabeye sorulmuş, örnek olan Rasûlullah'ın namaz vakitleri öğrenilmiş ve yaygınlaştınlmıştı.[48]

96/966- Ebu'l-Minhâl (Seyyar b. Selâme) anlattı:[49]
Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin (ftadtyaihha anh) yanına gittim. Babam ona;
'Bize anlatsan! Rasûlullah farz namazları nasıl kılardı?' deyince şöyle dedi:
'Hecîr[50] (yani öğle) namazını (Rasûlulah) sizin güneş zevalden meylettiğinde kılınan ilk namaz[51] dediğiniz vakitte kılardı.
İkindi namazı kıldınrdı da bizden biri Medine'deki konaklama yerine döndüğünde güneş hâlâ canlı/aydınlık olurdu.'
(Râvi Seyyar b. Selâme) dedi ki: 'Ebû Berze'nin akşam hakkında dediğini unuttum.'
'Yatsıyı tehir etmeyi güzel görür, (ancak) yatsı namazından önce uykuyu ve sonra konuşmayı uygun/doğru görmezdi.

Sabah namazını kılıp dışarı çıkınca bizden biri (hafif aydınlıktan dolayı) arkadaşını tanıyabilirdi, bu namazda altmış ile yüz ayet arasında (Kur'ân) okurdu.'
§Başka tarikten gelen rivayette Seyyar b. Selâme şöyle anlattı: Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin (RadıyaUaha anhumâ) yanına gittik ve ona;
RasÛlullah'ın namaz vakitlerini sorduk. O şöyle dedi:
'Öğleyi güneş zevalden meylettiğinde kılardı,
ikindiyi kıldığında, bir kişi Medine'nin en uzak kısmına dönerdi de güneş hâlâ aydınlık/sararmamış olurdu.
Akşam ise..." (Râvi) Seyyar dedi ki: 'Onu unuttum.'
'Yatsı namazını gecenin üçte birine tehir etmekte sakınca görmezdi, (ancak) ondan önce uykuyu ve sonra konuşmayı sevmezdi.
Sabah namazını kılıp dışarı çıkınca (hafif aydınlıktan dolayı) bir kişi arkadaşını tanırdı; bu namazda Rasülullah altmış ile yüz ayet arasında (Kur'ân) okurdu.'
Seyyar (burada): Bu ayetleri bir rekatta mı yoksa iki rekatta mı okuduğunu bilemiyorum, dedi.
NOT: Yatsı namazından önce uyumak, sonra da konuşmaya dalmak tavsiye edilmemiştir. Çünkü yatsıdan önce uyuyarak yatsı namazının ve yatsıdan sonra konuşma ile de sabah namazının kaçırılma tehlikesi vardır. Ancak (ilmî konular ve Salihlerin hayatı/menkîbeleri gibi) faydalı şeylerin anlatılması ya da misafirlerin ağırlanması durumundaki konuşmalar normal karşılanır.[52]

97/967- Zührî anlattı:[53]
Ömer b. Abdülaziz ile beraberdik; bir keresinde ikindi namazını geciktirince Urve b. Zübeyr ona şöyle dedi:
'Bana Beşir b. Ebû Mes'ûd nakletti:
ıMuğîre b. Şu'be (Radıyaitahü anh) bir keresinde namazı (ikindiyi) geciktirince Ebû Mes'ûd[54] dedi ki:
'Bilmiyor musun, Cebrail (yere) indi ve namaz kıldı, Rasûlullah (Satiaitaha aleyhi ve seiiem) ve onunla birlikte Müslümanlar da namaz kıldı,[55]
Sonra tekrar indi ve namaz kıldı, Rasûlullah ve onunla birlikte Müslümanlar da namaz kıldı... (diye anlatarak beş vakit namazı saydı.)'[56]
Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz ona şöyle dedi:
'Ne dediğine bir bak, ey Urve! Yani namazı(n vakitlerini) Cebrail mi belirledi?'[57] Urve:
'Bana bu şekilde Beşir b. Ebû Mes'ûd nakletti' deyince Ömer b. Abdülaziz dünyadan ayrılıncaya kadar namaz vakitlerini alâmetleriyle takip etmeye (vaktinde kılmaya) devam etti.[58]

98/968- EbÛ Musa el-Eş'arî'den (Radıyaiiahu anh):[59]
Rasûlullah'a (Saiiaüahu aleyhi ve seitem) namaz vakitlerini soran bir kişi gelince ona hiç cevap vermedi, fecr doğunca Bilâl'e (Radıyaiiahü anh) emretti, sabah namazı için kamet[60] etti; insanlar birbirini zor tanıyordu (alaca karanlıktaydı).
Sonra güneş zevalden meylettiğinde Rasûlullah Bilâl'e emretti, öğle için kamet etti; orada zamanı iyi bilen biri 'günün yansı oldu ya da olmadı' dedi.
Güneş yükseldiğinde Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da ikindi için kamet etti.
Güneş battıktan sonra Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da akşam için kamet etti.
Şafak kaybolduktan sonra RasûİullahBilâl'e tekrar emretti, o da yatsı için kamet etti.
Ertesi günü sabah namazını tehir ederek kıldı, hattâ biri "güneş neredeyse doğdu ya da doğacaktı' dedi.
Öğleyi o kadar tehir etti ki önceki günkü ikindi vaktine yaklaştı. Sonra ikindiyi o kadar tehir etti ki hattâ biri 'güneş kızıllaştı' dedi. Ardından akşamı o kadar tehir etti ki şafak kaybolmuştu. Yatsı namazını da gecenin ilk üçte birinin sonuna tehir etti.
Sonra Rasûlullah soru soran kişiyi yanına çağırdı ve şöyle dedi: "Namaz vakitleri işte bu İki (zaman dilimi) arasındaki sürelerdir."
NOT: Rasûlullah (Saltatiahü aleyhi ve sellem) soru sorana sözlü cevap vermedi, sanki ona hâl diliyle 'şu iki günde bizimle namaz kıl' deyip pratik olarak gösterdi. Namaz vakitlerindeki bu iki zaman dilimi (ilk ve son vakit) RasûİuHah'a Cebrail tarafından öğretilmişti.[61]

99/969- Süleyman b. Büreyde babasından (Radıyaiiahüanhumâ) nakletti:[62]
Hz. Peygamber'e (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) bir kişi gelip namaz vakitlerini sorunca şöyle dedi:
"Şu iki zaman (diliminde) bizimle namaz kıl!"
Fecr doğunca Büâl'e (Radtyattaha anh) emretti, (sabah namazı için) ezan okudu, sonra ona emretti de o da kamet getirdi.
Sonra güneş zevalden meylettiğinde Rasûlullah Bilâl'e emretti, o da öğle ezanını okudu, ardından emretti ve o kamet etti.
Güneş yükseldiğinde Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da ikindi kametini etti.
Güneşin üst bölümü[63] battığında Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da aksam kametini etti.
Şafak kaybolduğunda Rasûlullah Bilâl'e tekrar emretti, o da yatsı kametini etti ve namazı kıldı.
Ertesi günü Bilâl'e emrettti, o da sabah namazı için kamet etti. O anda ortalık ağarmıştı.
Sonra öğleyi serinlik vaktine tehir etti, serinlikte kılınması nimetini bahşetti.
Sonra ikindiyi güneş parlakken kılarak önceki vakitten biraz daha tehir etti.
Ardından Rasûlullah emretti ve Bilâl aksam (namazı) için şafak kaybolmadan Önce kamet etti.
Sonra Rasûlullah tekrar emretti, Bilâl gecenin üçte birinde yatsı kametini etti.
Sonra Rasûlullah şöyle dedi:
"Namaz vakitlerini soran nerde?" O kişi: 'Benim Yâ Rasûlallah!' deyince Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Namaz vakitleriniz şu gördüğünüz iki (zaman dilimi) arasındaki sürelerdir."[64]

Açıklama

Bu babdaki hadisler namazların iki vaktine işaret etmektedir, bundan akşam namazı müstesna kılınmıştır. Kalan namazlarda ilk vaktinden önce kılınan namazlar icma ile geçersiz olduğu kabul edilmiştir. Buna göre;
l- öğle namazının ilk vakti güneşin zevalden meylettiği andır ve bu konuda ihtilaf yoktur, son vakti ise zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli (kendisi) kadar olduğu andır. Ancak müctehidler gölgenin bir misli olduğu bu vakitte öğle vaktinin çıkmasında ihtilaf ettiler;
İmam Ebû Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki katı olduğu zaman, İmameyne göre bir misli olduğundadır.

İ. MâlİK'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberimiz'e (Saiialiahü aleyhi ve sellem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden öğle namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte İkindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin iki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek içindir, değilse öğlenin son vaktinde bir meçhullük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.[65]
2- İkindi namazının ilk vaktinde ihtilaf edildi:
İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafiî ve Ahmed'e göre zevaldeki gölge hariç her şeyin gölgesinin bir misli olduğu zaman ikindinin vakti başlar, İ. Ebû Hanîfe'ye göre gölgenin iki misli olduğu vakitte İkindi başlar, bundan önce kılınırsa geçersizdir.
§İkindi namazının son vaktinde de ihtilâf edildi:
*İhtiyârî (serbest) vakti:
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre Özür ya da mazereti olmayan için zevalden sonraki gölgenin iki misli olduğu vakitte ikindi sona erer, ama özür ve mazeret sahipleri için güneşin batışına kadar devam eder, zira hadisler[66] bunu göstermektedir. Ahmed b. Hanbel'den bu durumda 'güneş sararmadıkça' şeklinde bir rivayet daha gelmiştir. Ebû Yusuf, Muhammed ve Evzaî de bu görüştedir. Bu müctehidler Abdullah b. Amr b. Âs'tan gelen "İkindi vakti güneş sararıncaya kadar devam eder" hadisini[67] esas almışlardır.
* Zarurî vakti: Zaruret hâlinde güneş sararıp batmcaya kadar devam eder. Güneş batmadan önce bir rekata yetişen İkindiye yetişmiş olur. Müctehid imamlara göre bu vakte kadar zaruretsiz geciktirmek doğru değildir, ancak namaz geçerlidir.[68]
3- Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar.
Son vaktinde ise ihtilaf edildi:
î. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.
İ. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre de akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık da) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.[69]
Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.[70]
4- Yatsı namazının ilk vakti ittifakla şafağın kaybolması anında başlar. Ancak şafağın tanımında ihtilaf edildi;
İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise şafak Ebû Hüreyre ve Ömer b. Abdülaziz rivayetleri sebebiyle sonraki beyazlıktır.
İ. Mâlik, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre İbn Ömer ve îbn Abbas rivayetleri sebebiyle ilk andaki kızıllıktır.
İ. Ahmed'e göre ise seferde kızıllık ve ikâmette beyazlığın kaybolmasıyla başlar.[71]
Bazı müctehidlere göre şafak hem kızıllığın hem de beyazlığın ismidir, çünkü bu kelime ezdaddandır (zıt manalıdır); tıpkı el-kar'u kelimesinin hem hayız hem de temizlik manasına[72] gelmesi gibi.
Yatsının ihtiyarî (serbest) vaktinde ihtilaf edildi;
Hanefî ve Hanbelîlere göre gece yarısına kadar devam eder.
İ. Mâlik'ten gelen iki rivayet vardır; meşhur olan görüşü gecenin ilk üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yarısıdır.
î. Şafiî'nin İki görüşünden birine göre gecenin ilk Üçte biri, diğer görüşüne göre gecenin yansıdır.[73]
§Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehidler ittifak ettiler: Yatsı namazının en son vakti fecr-i sadığın doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının vakti başlar.[74]
5- Sabah namazının ilk vakti icma ile fecr-i sadıkla başlar.
§ Sabah namazının son vaktinde ihtilaf edildi;
İ. Şafiî'ye göre İbn Abbas rivayeti sebebiyle isfâr (aydınlık)tır, bu da özrü olmayanlar için geçerlidir. Ancak özür ve zaruret sahipleri için vakit güneş doğmasına kadar devam eder, bir kişi sabah namazının bir rekatını güneş doğmadan kılarsa namazı geçilmemiş olur, diğer rekatı da kılar.
Cumhura göre ise son vakit herkes için güneş doğmasına kadar devam eder; İ. Mâlik ve Ahmed'e göre Ebû Hüreyre rivayeti sebebiyle bir rekat kılar ve güneş de doğarsa diğer rekatı ona ekler, t. Ebû Hanîfe'ye göre bu kişinin namazı fasit olur. Bu ruhsat sadece İkindi namazının bir ya da iki rekatını kılan ve güneş batan kişi İçin geçerlidir.
§ Sabah namazının efdal vaktinde ihtilaf edildi;
İmam Ebû Hanîfe ve Iraklı fakihlere göre isfâr (aydınlık) efdaldir. Namaz vakitlerinde temel kural ilk vakitlerinde kılmaktır. Rasûlullah'ın sabah namazında iki uygulaması da nakledilir. Ancak Peygamberimizin "Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[75] hadisinden dolayı isfâr efdaldir, dendi.
İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlere göre ise tağlis (alacakaranlık) efdaldir, çünkü ilk vaktidir.
Ahmed b. Hanbel'den gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılma zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlıkta kılmak efdaldir.[76]
*** Öğle Namazı Vakti Ve Erken Kılınması**

100/970- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[77]
Rasûlullah (Saiiattahü aleyhi ve seitem) güneş zevalden meylettiğinde Öğle namazım kıldı.[78]

101/971- Enes b. Mâlik'ten (Radtyatiahu anh):[79]
Rasûlullah (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) kış günleri Öğle namazını öyle bir vakitte kılardı ki günün büyük bir kısmı geçti mi, geçmedi mi bilemezdik.[80]

102/972- Câbir b. Semüra'dan (Radtyatiahu anh):[81]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) güneş zevalden meylettiğinde öğle namazını kılardı.
§Bir rivayette; Güneş zevalden meylettiği zaman Bilâl ezan okurdu.[82]

103/973- Habbab b. Eret'ten (RadtyaUahü anh):[83]
Biz Rasûlullah'a (Satiaiiaha aleyhi ve seliem) (kumların) şiddetli hararetinden şikayet ettik, şikayetimizi kabul etmedi (gidermedi).
§Râvi Şu'be bunu 'öğle vaktinde' diye açıkladı.[84]

104/974- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahüanhâ) dedi ki:[85]
'Öğle namazını erken/ilk vaktinde kılma konusunda RasÛlullah (Satiatiahu aleyhi ve seitem) ile birlikte Ebû Bekir ve Ömer'den daha titiz davranan birisini görmedim.'[86]

105/975- Ümmü Seleme'den (Radıyaiiahü anhâ):[87]
RasÛlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) öğle namazını ilk vaktinde kılma konusunda sizden daha aceleciydi, siz de ikindi namazını ilk vaktinde kılma konusunda Rasûlullah'tan daha acelecisiniz.
NOT: Burada Ümmü Seleme'nin (RadıyalUM anhâ) bazı kişilerin sünnete muhalif hareketlerini Üstü kapalı olarak tenkit etmesi görülmektedir. Ayrıca sahabenin üstün iman ve teslimiyeti bu gibi rivayetlerde dikkatimizi çekmektedir.
Müctehid İmamlar öğle namazının ilk vaktinin efdal olduğunu belirttiler, ancak çok sıcak günler bundan istisna edildi, zira bazı rivayetler nedeniyle sıcak mevsimlerde serin vakte bırakmak müstehabdir ki Müslümanlar namazlarını gönül huzuruyla kılsınlar.[88]

*** Sıcak Mevsimlerde Öğle Namazını Tehir Etme Ve Serin Bir Vakte Bırakma Ruhsatı**

106/976- Muğîre b. Şu'be'den (RadtyaiiaM anh):[89]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikte Öğle namazını (sıcak mevsimlerde) ilk/hararetli vaktinde kılıyorduk, sonra Rasûlullah bize şöyle dedi:
"Namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz hararetin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."
NOT: Bu rivâyetlerdeki mana iki şekilde anlaşılabilir:
a- Hakîki manası; hakikatini Allah bilir.
b- Mecâzi manası; hararetin fazlalığı cehennemin kaynaması gibidir şeklinde benzetme yapılmıştır.[90]

107/977- Kâsım b. Safvan ez-Zührî babasından nakletti (Radiyallahü anhüma):[91]
RaSÛlllllah (Saltattahü aleyhi ve sellem} ŞÖyle dedi:
"Öğle namazını serin vakte tehir edin, şüphesiz sıcağın (fazlalığı) cehennem kaynamasındandır."[92]

108/978- EbÛ HUreyre'den (Radtyaiiaha anh):[93]
RaSÛlullah (Sailatlahüaleyhi ve sellem) dedi ki:
"Hararet olduğunda[94] namazı[95] serin vakte tehir edin, şüphesiz hararet (fazlalığı) cehennem kaynamasındandır. Ateş, Rabbine (sıkıntısını) şikayet edince Allah ona her sene -biri kışın, diğeri de yazın olmak üzere- iki defa nefes alıp vermesine izin verdi. "[96]

109/979- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):[97]
Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve selimi) şöyle dedi:
"Hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz ha raretin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."[98]

110/980- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahu anh):[99]
RaSÛlullah (SatlallahUaleyhi ve seüem) dedi ki:
"Hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin, şüphesiz ha raretin fazlalığı cehennem kaynamasındandır."[100]

111/981- Teymullah oğullannın mevtası Muhacir Ebü'l-Hasen anlattı:[101]
Bir cenazeden döndüğümüzde Zeyd b. Vehb'e uğradık, kendisi EbC Zer'den (RatttyaUahu anh) şu hadisi nakletti:
'Hz. Peygamber'le (Saiiaiiaha aleyhi ve nitem) bir yolculuğa çıkmıştık, mü ezzin ezan okumak[102] isteyince Rasûlullah dedi ki:
"Serin vakte bırak!"
(Bir müddet) sonra ezan okumak isteyince (Bir rivayette; öğle namaz; için) Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Serin vakte bırak!"
Rasûlullah bunu Üç kere tekrarladı, tepelerde gölge görüldüğünde namaz kıldı/kıldırdı ve dedi ki:
"Şüphesiz hararetin fazlalığı cehennem kaynamasındandır, hararet fazlalaştığında namazı serin vakte tehir edin!'"[103]

Açıklama

Namazı sıcak günlerde tehir etmek mtlstehabdır. Bazı müctehidler cemaat ve tek başına kılmanın arasını ayırmakta, çünkü mescide cemaat uzak yerden gelmektedir. Ancak hangisi efdaldir konusunda ihtilâf edildi;
a- Hanefı âlimleri ve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre bu vakitte tek başına ya da cemaatle kılmanın efdaliyeti aynıdır
b- Mâlikîlere göre tek başına kılarken ilk vaktinde kılmak efdaldir,
c- Şafiîlere göre sıcak belde ve cemaat şartı ile tehir etmek efdaldir.[104]
§Müctchid İmamlar Öğle namazının son vaktinde ihtilaf ettiler;
İmam EbÛ Hanîfe'ye göre öğlenin son vakti gölgenin zevalden sonra iki katı olduğu zaman, İmameyne göre bir misli olduğundadır.
İ. MâHk'e göre bu vakitte ikindi vakti girer, ama öğle vakti çıkmaz. Bu vakitte kılınan öğle ya da ikindi (farz) namazlar eda sayılır, çünkü Cebrail'in Peygamberimiz'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğrettiği vakitlerde böyle bir ara vakit görülmektedir.
İ. Şafiî ve Ahmed'e göre bu vakit ara zaman dilimi değildir, gölgenin bir misli olduğu vakitte ikindi namazı girdiği için öğle namazının vakti sona erer. Cebrail'in birinci günkü öğretiminden öğle namazının son vaktinin gölgenin bir misli olduğu vakit anlaşılmaktadır, zira bu vakitte ikindi namazına başlamıştır. Ama ikinci gün ikindi namazını gölgenin İki misli olduğu vakitte kılması öğlenin son vakti için değil, ikindinin de bu vakitte kılınabileceğini göstermek İçindir, değilse Öğlenin son vaktinde bir meçhullük kalır. Ayrıca ara vakit genel kurallara aykırıdır, özel bir delil ister.[105]

*** İkindi Namazının Vakti**

112/982- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahu anh):[106]
Rasûlullah (Saiiailahu aleyhi ve seliem) ikindi namazını bitirdiğinde bir kişi Benî Harise b. Haris bölgesine[107] ulaşacak ve oradan güneş batmadan önce dönecek ya da bir deveyi akşama yakın bir vakte kadar kesip parçalayacak kadar vakit kalırdı.
Cuma namazını güneş zevalden meylettiğinde kılardı.
Mekke'ye doğru yola çıktığında öğle namazını (Zü'1-Huleyfe'deki) ağacın[108] yanında iki rekat olarak kılardı.[109]

113/983- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiahü anh):[110]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem) mescidine en uzak evi olan Ensardan iki kişi olmasaydı ikindi namazını kılmada Rasûlullah kadar acele eden kimse olmazdı. O iki kişi; Avf b. Amr oğullarından Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir ve Harise oğullarından Ebû İsa b. Cebr'ĞL (Zira) Ebû Lübâbe'nin evi Küba'da ve Ebû İsa b. Cebr'in evi de Benî Harise bölgesindeydi. Bu iki kişi Rasûlullah'la ikinc namazını kılar ve kabilelerine döndüklerinde Rasûlullah'la erken namaz kılmaları nedeniyle kabiledekilerin ikindiyi kılmadıkları bilinirdi.[111]

114/984- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaihhu anh):[112]
Güneş parlak ve yükselmiş olduğunda Rasûlullah (SaUaüahü aleyhi ve settem) ikindi namazını kılardı. Ben de Medine tarafında bulunan evime ve kabileme vardığımda onlara;
'Rasûlullah namaz kıldı, siz de kalkın ve kılın!' derdim.[113]

115/985- Enes b. Mâlik'ten (üadıyaiiahü anh):[114]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seitem) ikindi namazını kılardı, sonra bir kişi (kalkar ve) avâliye (civar bölgelere) giderdi de hâlâ güneş yükselmiş olarak kalırdı.
§Râvilerden Zührî: 'Avâlî (civar bölgeler) Medine'ye iki ya da üç mildir[115]', bir seferinde de; 'dört mildir' dedi.[116]

116/986- Râfi b. Hadîc'den (Radıyaiiaha anh):[117]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) ikindi namazını kılardık, sonra bir deve keserdik. Deve on parçaya bölünür, ardından pişirilir ve güneş batmadan önce pişmiş eti yerdik.
Rasûlullah döneminde biz akşam namazını kılardık, birimiz namazı bitirdiğinde ok atımı kadar (uzak) mesafeleri görürdü.[118]

117/987- Ebû Ervâ'dan (Radıyaitaim anh):[119]
Hz. Peygamber'le (Sailaiiahu aleyhi ve sellem) beraber ikindi namazını kılardım, sonra güneş batmadan (Zü'1-Huleyfe'deki) ağacın[120] yanına varırdım.[121]

118/988- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[122]
Güneş (ışığı) benim odama girip daha gölge oluşmadığı bir anda Hz. Peygamber (Saiiaitahü aleyhi ve seiiem) ikindi namazını kılardı.
§İkinci tarikten gelen rivayet: Hz. Âişe annemizden:
Güneş (ışığı) Hz. Âişe'nin odasından henüz çıkmadan Rasûlullah ikindi namazını kılardı, (o dönemdeki) duvar yüksek değildi.[123]
Râvilerden Âmir şöyle diye eliyle işaret etti.[124]

119/989- Basrahlardan Abdülvahid b. Nâfi' el-Kelâî'den:[125]
Medine'deki (Rasûlullah'ın) mescidine uğradım ve (ikindi)[126] namazı için kamet edildi, orada bulunan bir ihtiyar, müezzini kınadı ve dedi ki:
'(Doğrusunu) bilmiyor mUSUn? RaSÛlUİlah'in (Sallallahil aleyhi ve sellem) bu namazı tehir edilmesini emrettiğini, babam bana nakletti.' 'Bu ihtiyar kimdir?' dedim. 'Abdullah b. Râfî' b. Hadîc (Radıyaiiaha anhf dediler.[127]

120/990- Ebû Melîh anlattı:[128]
Büreyde el-Eslemî (Radıyallahü anh) ile birlikte bulutlu/kapalı bir günde yapılan savaşta beraberdik, o şöyle dedi:
'Namazı erken (ilk vaktinde) kılın! Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Kim ikindi namazını terk ederse amelinin (sevabı) boşa gider."'[129]

Açıklama

Buradaki mânâ, kim terk etmeyi helal görürse ya da sürekli terk ederse şeklinde anlaşılabilir. Tîbî dedi ki: 'Bu hadis amelin sevabının noksan olmasına hamledilebilir, özellikle amellerin Allah'a yükseldiği bir vakitte ve bu durumda meleklerin 'bıraktığımızda namaz kılmıyordu' şeklindeki sözleri önem arz eder. Ayrıca amelleri reddedilir, şeklinde de anlamak mümkündür.'
Bu rivayetlerden ikindi namazım ilk vaktinde kılmanın önemi anlaşılmaktadır. Değilse bir kişinin ikindiyi kıldıktan sonra daha güneş sararmadan iki millik yolu katetmesi ya da bir devenin kesilip taksim edilmesi, pişirilmesi ve yenmesi mümkün değildir.
Ayrıca burada kapalı günlerde acele etmeye teşvik vardır, zira vakit geçirilebilir.
Müctehidler ikindi namazının ilk vaktinde ihtilâf ettiler:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre, gölge bir şeyin iki misli olmadıkça ikindi vakti girmez.
b- Cumhura göre ise, gölge bir misli olduğunda ikindi vakti başlar.
İmam Nevevî der ki: 'Alimlerimiz ikindinin vaktini dörde ayırdılar:
1- Faziletli vakit; ilk vakittir.
2- lhtiyârî (serbest) vakit; gölgenin ik! misli olduğu vakittir.
3- Mekruh vakit; güneş saranncaya kadarki vakittir.
4- Özür vakti; yolculuk ya da yağmur sebebiyle öğle ile ikindinin cem edildiği vakittir.'[130]

*** İkindi Namazının Fazileti Ve Orta Namaz Olması**

121/991- Enes b. Mâlik'ten (Radiyallahü anh):[131]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim ikindi namazını kılar, sonra hayır işleyerek[132] (orada) akşama kadar otururs a bu, İsmail oğulları soyundan[133] sekiz kölenin âzâd edilmesinden daha hayırlıdır."[134]

122/992- Ebû Basra el-Gıfârî anlattı (Radıyaiiahü anh):[135]
Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seitem) bize ikindi namazı kıldırdı, namaz bitince şöyle dedi:
"Bu namaz sizden önceki (ümmetlere) emredildi, onlar gevşek davrandılar ve bunu terk ettiler. Sizden kim bu namazı (sürekli) kılarsa kendisine ecri iki kat olarak veri I ir/ katlanır. Bu namazdan sonra şahit görününceye kadar (nafile olarak)[136] namaz kılınmaz, şahit yıldız demektir."[137]

123/993- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahü anh):[138]
RaSÛlullah (SallaltalıÜ aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"(Amelleri kaydeden) gece ve gündüz melekleri sabah ve ikindi namazında (nöbet değişimi için) buluşurlar. Sabah namazında buluşurlar ve (nöbeti biten) gece melekleri (yanında sizin amelleriniz olduğu hâlde) Allah'a yükselir. Gündüz melekleri (sizinle) kalırlar ve ikindi namazında (gece meleği) ile buluşurlar. (Nöbeti biten) gündüz melekleri (yanında sizin amelleriniz olduğu hâlde) Allah'a yükselir ve gece melekleri (sizinle) kalırlar.
Allah olayları en iyi bilen olduğu hâlde meleklere sorar:
'Kullarımı hangi hâlde bıraktınız?' Melekler (her seferinde) şöyle derler:
'(Kendilerinden) ayrıldığımızda namaz kılıyorlardı, (yanlarına) vardığımızda da namaz kılıyorlardı.'"[139]
(Râvilerden) Süleyman (el-A'meş) ekledi: 'Bunu bilmiyorum, ancak şöyle nakletti:
"(Melekler der ki;) Onları Kıyamet günü affet!'"[140]

124/994- Hz. Ali'den (Rdtihüh):[141]
Rasûlullah (SdMiahu aleyhi ve seüem) Ahzab (Hendek savaşı)[142] günü şöyle dedi: "Orta namaz olan ikindi namazını (kılmamıza) mani oldular, Allah da onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun!"
Sonra Rasûlullah onu/kazasını iki akşam vakti olan akşam ile yatsı arasında kıldı.
§(Râvilerden biri olan) Ebû Muâviye bir keresinde; yani akşam ile yatsı arasında, diye (açıklamalı olarak) nakletti.[143]

125/995- (Z.) Hz. Ali'den (Radıyallaha anh):[144]
Biz orta namazın sabah namazı olduğu görüşündeydik, (ancak) Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"0, ikindi namazıdır/" yani orta namazı.[145]

126/996- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):[146]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiıem) bir savaşta[147] düşmanla çarpıştı ve kendisini bırakmadılar, ta ki ikindi namazını vaktinde kılamadı, bu durumu görünce şöyle dedi:
"Allah'ım! Orta namazı kılmamızı engelleyenlerin evlerini ateşle doldur, kabirlerini ateşle doldur!"[148]

127/997- Semüra b. Cündüb'den (Radiyallahu anh):[149]
Rasululah (sallahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi:
"Orta namaz ikindi namazıdır."[150]

128/998- Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan:[151]
Zeyd b. Sabit (Radıyaiiaha anh) gün ortasına doğru Mervan'ın yanından çıktı. Bizde;
'Bu saatte, kendisine bazı sorular sorulmasa Mervan'ın yanında bulunmaz' diye konuştuk. Ben kalktım ve konuştuğumuz şeyi sordum, dedi ki:
'Evet, Rasûlullah'tan (Saihiiahu aleyhi ve senem) duyduğum bazı hadisleri sordu, ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim:
"Benden bir hadis duyup başkasına aktarmak için onu ezberleyenin yüzünü Allah ağartsın/aydınlatsın, Nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki âlim değildir ve nice fıkıh/dini bilgiler öğrenen var ki kendilerinden daha fazla anlama kabiliyeti olanlara naklederler.
Üç şey var ki dünyanın sonuna kadar Müslüman kalbi (onların doğru olduğunda) yanılmaz;
Allah İçin samimiyetle amel etmek, yöneticilere nasihat etmek ve İslâm toplumu ile beraber hareket etmek.
Onların daveti, kendilerinden sonra gelenleri de kapsar. Kimin hedefi âhiret kazancı olursa Allah onun kazancını toplar (bereketlendirir) kalbinde kanâat yaratır ve istemediği[152] hâlde kendisine dünyalık ulaşır. Kimin niyeti de dünyalık kazançsa Allah onun (mal-mülk) kayıplarını artırır, gözünde fakir kalma duygusu[153] yaratır ve (ne kadar hırslı olursa olsun) ancak takdir edilen kadar kendisine dünyalık ulaşır."
BizeMervan; 'es-Salâtü'1-Vüsta'yı (orta namazı)' sordu,
'O, öğle namazıdır' dedik.[154]

129/999- Hz. Âişe annemizin mevlâsı Ebû Yûnus anlattı:[155]
Hz. Âişe (Radıyaiiahü anhâ) bana kendisi için bir mushaf nüshası yazmamı emretti ve dedi ki:
"'Namazları ve orta namazını koruyun!' ayetine gelince bana haber et!"
Bu ayete varınca ona haber ettim ve bana şu şekilde yazmamı emretti: 'Namazları, orta namazını ve ikindi namazını koruyun!' Rasûlullah'tan (Saiiaiiaha aleyhi ve seihm) böyle duydum, diye nakletti.
NOT: Hz. Âişe'nin (Radtyallahü anhâ) bu şekilde yazdırdığı âhad haberie bize ulaşmaktadır. Kur'ân olabilmesi için mutlaka mütevatir haberle nakledilmelidir. O hâlde buradaki haberi şaz haber ya da orta namazın tefsiri olarak görülür.[156]
§Orta namaz ile ilgili ihtilâf:
a- Hz. Ali, Ibn Abbas ve Mâlik b. Enes'ten[157] gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.
b- Hz. Âişe, EbÛ Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise Öğle namazıdır.

c- Ancak bu konuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde[158] Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûn, etba ve müctehid imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, İbn Mes'ûd, EbÛ Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, EbÛ Hüreyre, EbÛ Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca îbn Ömer, Ubeyde İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Hasan b. Münzir, EbÛ Hanîfe, EbÛ Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Ayrıca (Müsned Trc. H.no: 125/9995'de) Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir.[159]

*** İkindi Namazım Terk Etmek Ya Da Geciktirmek**

130/1000- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):[160]
Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum: "Kim bilerek ikindi namazını güneş batıncaya kadar terk ederse/ kılmazsa[161] sanki ailesine ve malına noksanlık gelmiş olur."
ŞRâvüerden biri olan Şeybân ekledi: Yani ailesi ve malı (başkası tarafından) ele geçirilmiş (gibi) olur.[162]

131/100l- Ebû Derdâ'dan (Radıyaiiahu anh):[163]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Kim ikindi namazını vakti geçinceye kadar bilerek terk ederse/kılmazsa emeği boşa gider."[164]

132/1002- Ala b. Abdurrahman anlattı:[165]
Öğle namazını kıldığımız bir vakitte ben ve ensardan bir kişi Enes b. Mâlik'in (Radıyaiiaha anh) yanına girdik. Enes cariyesinden abdest suyu isteyince dedik ki:
'Hangi namazı kılacaksın?' Enes:
"ikindiyi.'
'Biz şimdi öğle namazını kıldık.'
'Rasûlullah 'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim:
"Bu, münafık kişinin namazıdır; güneş şeytanın iki boynuzu arasında oluncaya[166] kadar namazı terk eder. O vakitte Allah'ı çok az zikreder.'"
§(Alâ'dan) ikinci tarikle gelen rivayet:[167]
Öğleden sonra Enes b. Mâlik'in yanına girdik. O, ikindiyi kılmaya kalktı, namazını bitirince biz namazı erken kılmasını hatırlattık. Bunun üzerine Enes (Radıyaliahü anlı) dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim: "Bu, münafıkların namazıdır. " (Üç kere tekrarladı ve ekledi;) "Onlardan biri güneş sararıncaya kadar oturur, o anda (sanki) güneş şeytanın boynuzları arasındadır.[168] Kalkar, hızla dört rekat kılar ki burada da Allah'ı çok az zikreder."[169]

133/1003- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaliahü anh):[170]
RaSÛlullah (Sallailahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Dikkat edin! Size münafığın namazını anlatıyorum;
O kişi, ikindi vakti sonu (sanki) güneş şeytanın boynuzları arasındayken ya da üzerindeyken kalkar ve horozun (yemi) gagalamasına benzer aceleyle namazı kılar. Burada da Allah'ı çok az zikreder."[171]

Açıklama

Güneşin şeytanın boynuzlan arasında olması kinayedir ve bu konuda zikredilen ihtimaller şunlardır:
a- Boynuz manasmdakİ karn ismi, karane fiilinden gelebilir ki yaklaşmak manasındadır, yani güneş batarken şeytan yaklaşır, yaklaştığı vakittir.
b- Karn taraftar manasındadır, yani şeytanın taraftarlarının ibadet ettiği vakit manasındadır.
c- Burada bir teşbih vardır, yani şeytan sanki boynuzu ile o kişiye vurup namazı geciktirmektedir ki bu onun aldatması, ve kalplere güzel göstermesidir.
d- Güneş batarken şeytan güneşin önünde durur ki güneşe tapanlar ona tapsın, bu anda güneş sanki onun boynuzlan arasından batmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[172]
§Buna benzer bazı hadisler:
"Size münafığın namazını haber vereyim mi? İkindi namazını geciktirir, hattâ güneş inek yağı[173] gibi olduğunda (sarardığında) namazı kılar."[174]
"İşte bu münafığın namazıdır, güneş saranncaya kadar bekler..."[175]
§İkindi namazının ilk ve son vakti ile ilgili ihtilaf için bk. 99/969. hadisin açılaması.[176]

*** Gündüzün Vitri Sayılan Akşam Namazı Ve Bu Namazın Vakti**

134/1004- Enes b. Mâlik'ten (Radtyaiiahü anh):[177]
Rasûlullah (Saitaihha ateyhi ve seiiem) döneminde akşam namazını kılardık, sonra bizden biri Benî Selime yurduna varırdı da hâlâ ok atımı mesafeleri görürdü (hava aydınlık olurdu).[178]

135/1005- Hassan b. Bilal'den:[179]
Rasulullah'ın Eslem[180] kabilesinden olan bir sahabisi (Radiyallahu anh) anlattı;
O dönemde (kendileri) Hz. Peygamber (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) ile akşam namazı kılarlar, sonra Medine'nin en uzak bölgesindeki ailelerinin yanına dönüp okun düştüğü yeri/menzilini görerek ok atışı yaparlardı.[181]

136/1006- Seleme b. Ekvâ'dan (Radıyaiiahu anh):[182]

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) güneşin üst bölümü de[183] battığı/kaybolduğu anda akşam namazını kılardı.[184]

137/1007- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radiyallahu anh):[185]
Rasûlullah (Satiatiahaaleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Oruçlunun (orucunu) bozduğunda akşam namazını kılın ve yıldızların doğuş zamanından (önce)[186] kılmaya çalışın/acele edin !"
§Aynı sahabîden ikinci tarikle gelen rivayet: Rasûlullah'ın (Saitaihhu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Akşam namazını yıldızların doğuş zamanından önce kılmaya çalışın/acele edin !"[187]

Açıklama

Bu gibi rivayetlerde akşam namazının ilk vaktinde kılınmasının önemi vurgulanmıştır. Akşam namazının ilk ve son vakitleri;
Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasından sonra başlar. Son vaktinde ise İhtilaf edildi:
İ. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, îbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.
İ. Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre de akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık da) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.[188]

138/1008- İbn Ömer'den {Radıyallahu anhümâ):[189]
Hz. Peygamber (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Akşam namazı gündüzün vitir namazıdır. Gece namazında da vitir kılın; gece namazı ikişer ikişerdir, vitir ise gecenin sonundaki bir rekattır"[190]

*** Akşam Namazını İlk Vaktinde Kılmak Esastır Ve Onu Işâ (Yatsı) Diye İsimlendirmek Mekruhtur**

139/1009- Sâib b. Yezîd'den (Radıyatiahu anh):[191]
RasÛlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:
"Ümmetim akşam namazını yıldızların doğmasından önce kıldığı müddetçe fıtrat üzerinde kalacaktır."
NOT: Fıtrat; insan ya da diğer varlıklar olsun, bozulmamış ve değişmemiş ilk hâli anlamındadır. Bir başka deyişle fıtrat; ilk yaratılış sırasında Allah'ın insana bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh ve beden temizliği, aynca olumlu yetenek ve yatkınlıklar demektir.[192]

140/1010- Ebû Abdurrahman b. Sunâbihî'den (Radiyallahu anh):[193]
RasÛlullah (Sallaltahü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Ümmetim şu üç şeyi yapmadıkça hayır üzerinde kalmaya devam edecektir:
Yahudilere benzeyerek karanlığın bastığı vakte kadar beklemek suretiyle akşam namazını geciktirmedikçe,
Hristiyanlara benzeyerek sabah namazını yıldızların kaybolma vaktine kadar geciktirmedikçe,
Cenaze işlemlerini de (sadece) ailesine bırakmadıkça, (yardım etmeyi terk etmedikleri sürece)."[194]

141/1011- Mersed b. Abdullah el-Yezeni'[195] den:[196]
Rasûlullah'ın (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) sahabîsi Ebû Eyyub Hâlid b. Zeyd el-Ensârî (Radıyaiiahu anh) Mısır'a muharip olarak geldi. C dönemde Muâviye (Radıyaiiahü anh) bize Ukbe b. Âmir'i emir tayin etmişti. Ukbe b. Âmir akşam namazını geç kıldı, (bir rivayette; akşamı geciktirdi). Ukbe namazı bitirince Ebû Eyyub el-Ensârî yanına geldi ve şöyle dedi:
'Ey Ukbe! Rasûlullah'ın akşam namazını böyle kıldığını mı gördün*!
Rasûlullah'ın şöyle dediğini duymadın mû
"Yıldızların ortaya çıkma vaktine kadar akşam namazını geciktirmedikçe benim ümmetim hayır/fıtrat üzerinde kalmaya devam edecektir.'" Ukbe:
'Bilâkis, (duydum).'
'(O hâlde) bunu niye yaptın?[197]'
'Meşguldüm.' Ebû Eyyûb:
'Allah'a yemin ederim ki senin yaptığın beni ilgilendirmez, ancak insanlar senin Rasûlullah 'i bu fiili yaparken gördüğünü zannedebilirler.'[198]

142/1012- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'den (Rad,yallahu anh):[199]
RaSÛlullah (Sallallahii aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Akşam namazının (isminin) kullanımında bedeviler size galip gelmesin!" Râvi dedi ki:
'Bedevîler ona ışâ (yatsı) derlerdi.'[200]

Açıklama

Rasûkıllah'ın (Satiaüahu aUyht ve sellem) bu uyarısının sebebi;
a- Kavram kargaşası olabilir endişesinden dolayıdır, çünkü bu durumda ibadet vakitleri ve diğer uygulamalarda İhtilaf çıkar, yanlış anlamalar meydana gelir.
b- Bedevîlerin bazı kavramları yerel dilleriyle tanımlamalarından doğabilecek muhalefet hareketlerini kırma çabası bulunmaktadır.
c- Rasûlullah burada akşam namazını geciktirmenin tehlikesine de dikkat çekmektedir.[201]
§ Müctehid İmamlar akşamın son vaktinde ihtilaf ettiler:.
İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre akşam vakti şafak (yani kızıllıktan sonraki beyazlık) kayboluncaya kadar devam eder. Bu konuda Ebû Musa el-Eşarî, Büreyde ve Abdullah b. Amr'ın rivayetleri vardır.
İ. Mâlik ve Şafiî'ye göre akşam namazının tek vakti vardır, şafak (yani kızıllık) kayboluncaya kadar devam eder, İbn Abbas rivayeti bunu göstermektedir.[202]

Söz konusu ihtilâfın sebebi şafak kavramının anlaşılmasından ve farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır.[203]

*** Yatsı Namazının Vakti, Gece Konuşmalarının Ve Yatsıya Ateme Denilmesinin Yasaklanışı**

143/1013- Nûman b. Beşîr'den (Radıyaiiahu anh):[204]
Ben Rasûlullah'ın (SaUaUahu aleyhi ve setiem) yatsı namazını kıldığı vakti en iyi bilen kişiyim (ya da en iyi bilenlerdenim). O, yatsıyı ayın başındaki üçüncü gecede ayın kaybolmasından sonra kılardı.
§Aynı râvîden ikinci tarikle benzeri rivayet edildi, farklı kısmı;
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) ayın üçüncü ya da dördüncü gecesinde yatsıyı ayın kaybolma vaktinde kılardı, şeklindedir.[205]

144/1014- Cüheyne'den bir kişi (RadıyaUaManh) anlattı:[206]
RasÛlullah'a (SaüaUahü aleyhi ve sellem)',
'Yatsıyı ne zaman kılayım?' diye sorunca;
"Gece (karanlığı) her vadinin iç kısımlarını doldurduğunda/yayıldığında (kıl)!" dedi.[207]

145/1015- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radtyaiiahü anh):[208]
Rasûlullah (Saitaitaha aleyhi ve seiiemt şöyle dedi:
"(Teheccüd)[209] namazı kılan ya da yolculuk yapan kişi dışındakilere namazdan (yani yatsı vaktinden[210]) sonra gece sohbeti[211] yoktur, (yatmaları uygundur)."[212]

146/1016- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaitahü anh):[213]
Rasûlullah (Saitaiiahü aleyhi ve seller») yatsı namazından sonra gece sohbet yapmamızı kın ardı.
§ İki ne i tarikle gelen rivayette aynı sahâbî şöyle dedi: Rasûlullah (Saiiaitahn aleyhi ve seiiem) yatsıdan sonraki gece sohbeti konusunda bizi kınadı.
§Râvilerden biri olan Hâlid;
Buradaki cümlesi onu ayıpladı ve zemmetti manasındadır, dedi.[214]

147/1017- Ebû Berze'den (Radtyatiaha anh):[215]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) yatsı namazından önce uyumayı ve sonrasında da konuşmayı/gece sohbetini hoş karşılamazdı.[216]

148/1018- Ömer b. Hattab'dan (Radıyattahü anh):[217]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) gece Ebû Bekir'in yanında Müslümanların işlerini ilgilendiren bir konuda konuşurdu ve ben de onunla beraber olurdum.[218]

149/1019- Ebu Seleme (b. Abdurrahman)'dan:[219]
İbn Ömer (Radıyallahii anhümâ) RaSÛlullah'in (Satlallahii aleyhi ve sellem) şu sözünü nakletti:
"Namazınızla ilgili bir kavramı kullanmada bedevîler size galip gelmesin! Dikkat edin, o yatsıdır! Bedeviler gece karanlığı vaktine kadar deve ile kalır ya da ondan gece karanlığı vaktinde ayrılırlar. Onlar deve sütü sağmakla meşgul olup gece vaktine kadar geciktikleri için yatsıya ateme (gece) derler."[220]

Açıklama

Rasûlullah'ın (Sallallahü aleyhi ve sellem) benzer uyarısı 142/1012. hadiste geçti. Bedevîler sosyal ihtiyaçları nedeniyle vakitlerle ilgili İsimleri farklı kullanıyorlardı. Meselâ, akşama ışâ (yatsı) ve yatsıya ateme (gece)[221] diyorlardı. Rasûlullah bu kelimelerin ibadet kavramlarını değiştirmesi ve kavram kargaşasına götürmesi endişesiyle bazı uyanlarda bulunmaktadır.
Ancak ışâ (yatsı) kullanımı yaygınlaştıktan sonra ateme kullanımına cevaz verildiğini belirten âlimler de bulunmaktadır ki bu noktada delilleri sahabeden bazılarının kullanımıdır. Doğrusunu Allah bilir.[222]
Yatsı namazından sonra gece sohbetinin cevazında ihtilâf edildi; Bir kısmı mekruhtur derken, diğerleri caizdir dedi. İki farklı görüşün cem edilmesi mümkündür;
a- Yatsı namazından sonra gece sohbeti mekruhtur.
b- Ancak zaruret ya da hayırlı bir İş yapma durumu varsa caizdir, bu konuda ruhsat vardır.[223]
§Yatsı namazının efdai vakti hakkındaki müctehidierin ihtilâfı için bk. 92/962. hadisin açıklaması.[224]

*** Yatsı Namazım Gecenin Üçte Biri Ya Da Yansına Kadar Geciktirmek Müstehabdır**

150/1020- Ebû Hüreyre (tadıyatiahıı anh):[225]
Hz. Peygamber'in (Saltanatta aleyhi ve seiiem) şu sözünü nakletti:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım her namazda misvak kullanmalarını ve gecenin üçte birine ya da gece yansına kadar yatsı namazını geciktirmelerini emrederdim."
§Diğer lafızla gelen rivayette buyurdu ki:
"...yatsıyı gecenin üçte birine ya da gecenin yansına kadar geciktirirdim."[226]

151/1021- İbn Ömer'den (Radıyallahu anhuma):[227]
Rasûlullah (SaiMiaha aieyM ve seiiem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki (bizden) namaz kılan kıldı, uyanan uyandı, uyuyanlar uyudu ve teheccüde kalkanlar teheccüd namazını kıldı. Sonra Rasûlullah geldi ve şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım (yatsıyı) bu vakitte[228] kılmalarını emrederdim."[229]

152/1022- Abdullah b. Ömer'den (Radıyatiahü anhamâ):[230]

Rasûlullah (SaiiaUaM aleyhi ve seiiem) bir işle meşgul olduğundan yatsı namazını (ilk vaktinde) kılamadı ve namazı öyle geciktirdi ki, biz mescidde bekledik, (bu arada uyuklayıp) uyandık, sonra (biraz) bekledik, sonra tekrar (uyuklayıp) uyandık, sonra (biraz daha) bekledik sonra tekrar (uyuklayıp) uyandık. Sonunda Rasûlullah yanımıza geldi ve şöyle dedi:
"Yeryüzü halkından şu gece sizden başka (böyle) namaz kılmayı bekleyen hiç kimse yok."[231]

153/1023- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiahüanh):[232]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) bize farz namazını kıldırdığında ne fazla uzatır, ne de kısaltırdı, bunların ortasını olurdu. Yatsı namazını da (biraz)[233] geciktirirdi.[234]

154/1024- Ebu Said el-Hudri'den (Radiyallahu anh):[235]
Bir gece Rasûlullah'ı (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) yatsı namazı için o kadar bekledik ki vakit gece yansına yakın bir zamana ulaşmıştı. Sonra Rasûlullah geldi, bize namazı kıldırdı ve şöyle dedi:
"Yerlerinizi alın (bekleyin)! İnsanlar yataklarına yattılar. (Unutmayın,) sizler namazı beklediğiniz sürece namazda sayılırsınız. Eğer zayıfın zayıflığı, hastanın hastalığı ve ihtiyaç sahibinin ihtiyaç hâli olmasaydı bu namazı (sürekli) gece yarısına kadar geciktirirdim."[236]

155/1025- Ebû Bekre'den (Radıyaifahu anh):[237]
Rasûlullah (Saiiaiiahu ateyhi ve sellem) yatsı namazını dokuz gece[238] (sürekli) gecenin üçte birine kadar geciktirdi. Hz. Ebû Bekir (RadıyaiUıhaanh) ona şöyle dedi:
'Keşke (ilk vaktinde kıldırmakta) acele etsen, gece (ibadete) kalkmamız açısından bize daha uygun olurdu.'
Rasûlullah bundan sonra (yatsıyı ilk vaktinde kıldırmakta) acele etti.
§Abdullah dedi ki: Babam (Ahmed b. Hanbeî'in,) Abdüsselâm'dan yaptığı rivayette; yedi gece ve Affan'dan yaptığı rivayette ise; dokuz gece olduğunu, nakletti.[239]
156/1026- Muâz b. Cebel'den (Radtyaiiaha anh):[240]
Yatsı namazında Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) gözledik, meşgul edildi, (gelemedi ve öyle) gecikti ki gelmeyeceğini zannettik. Bizden biri; '(Herhalde) Rasûlullah namazı kıldı ve namaz kılmaya çıkmayacak' dedi. (Bir müddet sonra) Rasûlullah çıkageldi. Kendisine dedik ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Senin çıkıp gelmeyeceğini zannettik, (hatta) biri; '(herhalde) Rasûlullah namazı kıldı ve gelmeyecek' dedi.' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Bu namazı gece karanlığında kılın (geciktirin)! Bu namaz nedeniyle diğer ümmetlere üstün kılındınız, sizden önce bunu hiçbir ümmet kılmadı."[241]

157/1027- İbn Cüreyc'den:[242]
Atâ'ya;
'Benim yatsı namazını cemaatle ya da tek başına hangi vakitte kılmam sence daha iyidir?' deyince şöyle dedi:
*îbn Abbas'ın (RadıyaiiaM anhümâ) şöyle dediğini duydum:
'Rasûlullah (Satiatiaha aleyhi ve seliem) bir gece yatsı namazını öyle geciktirdi ki insanlar onu beklediler, (bazıları uyuklayıp) uyandılar. Nihayet Hz. Ömer kalktı; 'Namaza!' diye nida etti.
Atâ, İbn Abbas'm devamla şu sözünü nakletti:
"O arada Allah'ın Peygamberi çıkageldi. Elini başının bir bölümüne koyarak başından su damlayan o hâlini şimdi görür gibiyim. Rasûlullah şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım yatsıyı bu şekilde (geciktirerek) kılmalarını emrederdim.'"'
§Başka tarikten İbn Abbas yoluyla gelen rivayette benzeri nakledildi ve eklendi:
Hz. Ömer (Radtyaiiaha anh) şöyle nida etti:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar, çocuklar uyudu.'
(O arada) Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) çıkageldi ve dedi ki:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi taşımasaydım yatsıyı bu vakitte kılmalarını emrederdim."[243]

158/1028- Hz. Âişe annemizden (RadıyaiiaM anhâ):[244]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (bir gece) yatsı namazını öyle geciktirdi ki hattâ Hz. Ömer (Radıyaitahu anhy, '(Ey Allah'ın Rasûlü!) Kadınlar, çocuklar uyudu' diye nida etti. Rasûlullah (bir müddet sonra) onların yanına geldi ve şöyle dedi:
"Sizin dışınızda bu namazı (yani yatsıyı) kılan bir başka ümmet yok ve Medîneliler dışında da bugün bu namazı kılan olmadı."
§Bir rivayette; 'Söz konusu olay halk arasında îslâm yayılmadan önceydi' diye belirtildi.[245]

159/1029- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[246]
Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) bir gece (yatsı namazını) öyle geciktirdi ki hattâ gecenin büyük bir kısmı geçti ve cami cemaati uyukladı.
(Râvilerden) İbn Bekir şöyle anlattı: (Rasûlullah bir müddet kaldı) sonra (mescide) çıktı ve namaz kıldı(rdı). Ardından şöyle dedi:
"Eğer ümmetime ağır geleceği endişesi olmasaydı işte bu, yatsı namazının tam vakti (diye emrederdim)."

§İbn Bekir; "(Ümmetime) ağır bir hüküm getirmem endişesi duymasaydım" şeklinde nakletti.[247]

Açıklama

1- Bu bölümdeki hadisler yatsı namazını ilk vaktinden sonraya geciktirmenin müstehab olduğuna işaret etmektedir. Ancak rivayetlerin farklı anlaşılması nedeniyle müctehidler yatsı namazının efdal vaktinde ihtilâf ettiler:
a- Müctehidlerin büyük bir kısmı bu hadislerden dolayı yatsı namazım geciktirmenin efdal olduğunu, söylediler, çünkü hadisler çok açıktır.[248]
b- Bazı âlimler ise yatsıyı ilk vaktinde kılmanın efdal olduğunu belirttiler; zira Rasûlullah birkaç gün meşguliyeti veya bir başka işi

sebebiyle yatsıyı geciktirmişti, bunlar dışında sürekli olarak namazı ilk vaktinde kılmıştı. Bu İmam Şafiî'nin eski görüşüdür. Ancak yeni görüşü, geciktirmenin efdal olduğudur.[249]
2- Yatsı namazının zarurî son vaktinde müctehidler ittifak ettiler: Yatsı namazının son vakti fecrin doğmasına kadar devam eder. Fecrin doğması ile yatsı vakti sona erer ve sabah namazının vakti başlar.[250]

*** Sabah Namazının Efdal Vakti; Alaca Karanlık (Tağlîs) Ve Aydınlık (Tsfâr) Vakti İle İlgili Haberler**

160/1030- Tal k b. Ali'den (Radiyallhu anh):[251]
Hz. Peygamber (Sattaiiahu aleyhi ve seitem) dedi ki:
"(Sabah namazının vakti) ufukta boylamasına[252] görülen aydınlık değil, bilâkis enlemesine oluşan kızıllıktır (aydınlıktır)."
NOT: Bu hadis geceleyin ufukta görülen boylamasına (ince uzun) aydınlığa aldanmamaya dikkat çekmektedir ki buna fecr-i kâzib (yalancı/geçici aydınlık) denir. Bu aydınlıktan sonra tekrar karanlık gelir ve peşinden de ufku enlemesine kaplayan bir aydınlık görülllr, buna fecr-i sâdık (doğru/kalıcı aydınlık) denir. Sabah namazının vakti bu aydınlıkta başlar güneş doğuncaya kadar devam eder. Hadiste aydınlığın ışıktan dolayı kızıl olarak belirtilmesi aydınlığın kalıcılığına dikkat çekmek içindir ya da Araplar'in bazen beyazlık İçin kızıllık kelimesini kutlanmalarından dolayıdır.[253]

161/1031- Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anhâ):[254]
Mü'min kadınlar dış elbiselerine/örtülerine bürünmüş olarak Rasûlullah-la (Saiiaiiahü ateyhi ve seiiem) beraber sabah namazını kılarlardı, sonra ailelerine/evlerine dönerlerdi de alaca karanlıktan dolayı yolda kimse onları tanıyamazdı.[255]

162/1032- Ebû'r-Rabî anlattı:[256]
Bir cenazede İbn Ömer'le (Radıyaiiaha aniuimû) beraberdim, bağıran/çığlık atan bir kişinin sesini duyunca ona haber gönderdi ve susturdu. Kendisine; 'Ey Ebû Abdürrahman! Onu niye susturdun?' diye sorunca şöyle dedi:
"Kabre defnoluncaya kadar ölü onun çığlığından eiiyet duyar.' Sonra ona;
'Ben seninle sabah namazı kılıyorum ve bitirince arkadaşımın yüzünü (alaca karanlıktan dolayı) seçemiyorum, bazen (kıldığımızda da) hava aydınlanıyor' deyince şöyle cevap verdi:
iRasûlullah 't (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) böyle (farklı zamanlarda) gördüm ve istedim ki Rasûlullah'ı namaz kılarken gördüğüm gibi namaz kılayım.'[257]

163/1033- Enes b. MâlİK'ten (Radıyallahü anh):[258]
RasbluUah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seitem) sabah namazının vakti soruldu. Fecr doğduğunda Bilâl'e ezan/kâmet için emretti, sonra namazı kıldırdı.
(Ertesi gün ise sabah namazını) hava aydınlanmasına kadar geciktirdi. Sonra buyurdu ki:
"Sabah namazının vaktini soran kişi nerde? İşte bu iki namaz arasındaki[259] (süre sabah namazının) vaktidir.[260]

164/1034- Râfî b. Hadîc'den (Radıyaliaha anh):[261]
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın! Bu daha fazla ecir almanıza sebep olur.[262]"
§Başka tarikten gelen rivayette; Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[263]

165/1035- Mahmud b. Lebîd el-Ensârî'den (Radiyaiiahü anh):[264]
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve settem) buyurdu kî:
"Sabah namazını aydınlığa bırakın/geciktirin! Bunun ecri daha fazladır."[265]

166/1036- (Peygamberimiz'in müezzini) Bilâl (Radıyaiiahu anh) anlattı:[266]
Kendisi Hz. Peygamber'e (SaüaUahu aleyhi ve seiiem) sabah namazını (vaktini) duyurmak için gelmişti. (O sırada) Hz. Aişe (Radıyattahu anhât sorduğu/istediği bir iş sebebiyle Bilâl'ı meşgul etti, o kadar sürdü ki sabah aydınlığı ortaya çıktı, (her taraf) iyice aydınlandı. (Sonra) Bilâl kalktı, Hz. Peygamber'e namaz (vaktini) bildirdi ve bildirmesini peş peşe tekrarladı[267] Rasûlullah hâlâ gelme di, (ancak bir müddet sonra) çıkageldi, insanlara namaz kıldırdı. Sonra 'onlara, Hz. Âişe'nin sorduğu/istediği bir iş sebebiyle kendisini meşgul ettiğini ve havanın iyice aydınlandığını, ancak gelmede biraz ağır davrandığım haber verdi ve şöyle buyurdu:
"Sabah namazının (ilk) iki rekatını (sünnetini) kıldım." 'Ey Allah'ın Rasûlü! Sabah aydınlığına iyice girdin.' "Aydınlığa geciktirdiğim bu vakitten daha da fazla geciktirseydim yine o iki rekatı kılardım, daha İyi kılardım, daha güzel kılardım."[268]

Açıklama

Sabah namazının ilk vakti fecr-i sadıkla[269] başlar ve güneş doğuncaya kadar devam eder, bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.[270]
Sabah namazının efdal vaktinde ise farklı rivayetlerin gelmesi sebebiyle ihtilaf edildi;
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre hava aydınlık (isfâr) olduğunda kılmak efdaldir. Ancak Müzdelife'de yola erken çıkmak için erken (alaca karanlıkta) kılınabilir.[271]
b- İ.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ilk vakit olan alaca karanlıkta (tağlîsde) kılmak efdaldir.
Ahmed b. Hanbel'den gelen başka rivayette namaz kılanın hâli göz önünde bulundurulur; Alaca karanlıkta namaz kılması zor olursa biraz aydınlanınca kılar, eğer iki durum da kendisi için eşitse alaca karanlık efdaldir.[272]

*** Sabah Ve Yatsı Namazının Efdal Vakti**

167/1037- İbn Ömer'den (Radiyallahu anhüma):[273]
Hz. Peygamber (Sallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

“Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah’ın ahdi (koruması) altında olur.Allah’ın ahdini bozmayın.Kim Onun ahdini bozarsa/ terk ederse Allah o kişiyi yüz üstü (cehenneme)[274] sürünceye kadar peşini bırakmaz (yani bulup cezalandırır).”[275]

168/1038- Cündüb b. Abdullah el-Becelî'den (Radıyaihta anh):[276]
RaSÛlUİlah tSallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah'ın ahdi (koruması) altında olur. İzzet ve celâl sahibi Allah'ın ahdini (korumasını) sakın bozmayın ki Allah da (terk edilen) ahdi karşılığında sizi aramasın (cezalandırmasın)."[277]

169/1039- Semüra b. Cündüb'den (Radıyaiiahtı anh):[278]
Hz. Peygamber (Saiiaiiam aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "Kim sabah namazını kılarsa (o gün) Allah'ın ahdi (koruması) altında olur. Yüce Allah'ın ahdini (korumasını) sakın terk etmeyin !"[279]

170/1040- Ebû Umeyr b. Enes Hz. Peygamber'in sahabesi olan amcalarından[280] (Radıyallahü anhiim) nakletti:[281]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "Münafıklar bu iki namaza (cemaatle kılmaya)[282] gelmezler" Yani sabah ve yatsı namazlarına.
§(Râvi) Ebû Bişr aynca açıkladı: 'Yani bu iki namaza (cemaatle kılmaya) devam etmezler.'
NOT: Hadisteki mânâ iki şekilde anlaşılabilir:
a- özellikle münafıklara İstirahat vakti olan sabah ve yatsı cemaate gelmek zor olur.
b- MUslümanlardan bu şekilde olanlar da itikâd yönüyle değil de amel yönüyle münafıklara benzeme vardır. Rasûlullah bu tehlikeli durumu hatırlatmaktadır.[283]

171/1041- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahü anh):[284]
Hz. Peygamber (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Eğer onlardan (ya da sizden) birine İki güzel paça veya besili bir koyundan parça[285] ayrılsa hepsi hemen (koşarak) buraya gelirlerdi. Bu iki namazdaki (yani sabah ve yatsı namazında) otan sevabı bilselerdi sürünerek de otsa buraya gelirlerdi. İstedim ki bir kişi insanlara namaz kıldırsın, ben de geride kalan ya da namaza gelmeyen topluluklara gideyim ve onları (yani evlerini)[286] içinde oldukları hâlde yakayım."[287]

*** Sabah Namazım Kıldıktan Sonra Güneş Doğuncaya Kadar Beklemenin Fazileti**

172/1042- Sehl b. Muâz babası Muâz b. Enes el-Cühenî'den (Radıyatiahu nakletti:[288]
RaSÛlUİlah (SaİtallahU aleyhi ve seller») dedi ki:
"Kim sabah namazını kıldığı yerde duha (kuşluk) namazı kılıncaya kadar hayırdan başka bir kelam etmeksizin otururs/beklerse onun hataları (tümüyle) affolur, isterse denizin köpüklerinden daha çok olsun."[289]

173/1043- Câbir b. Semüra'dan (Radiyallahu anh):[290]
Rasûlullah (Saiiaiiaka aleyhi ve seiiem) sabah namazını kıldığı yerde güneş iyice[291] doğuncaya ya da iyice yükselinceye kadar otururdu/beklerdi.[292]

*** Namazın Bir Rekatına Yetişen Tümüne Yetişmiş Olur Ve Kalan Kısmını Tamamlar**

74/1044- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):[293]
RaSÛlüllah (SallallahU aleyhi ve seltem) buyurdu ki:
"Her kim namazdan bir rekata yetişirse hepsine vaktinde yetişmiş olur, (kalan kısmını da tamamlar.)[294]"

175/1045- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh):[295]
RaSÛlUİlah (Sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Her kim sabah namazından bir rekata güneş doğmadan önce yetişirse namazı geçmemiş olur, (kalan kısmını tamamlar).
Kim de ikindi namazından bir rekata güneş batmadan yetişirse namazı geçmemiş olur, (kalan kısmını tamamlar)."
§Başka bir rivayette; "...o namaza yetişmiş olur" şeklinde nakledilir.[296]

176/1046- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[297]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve settem) şöyle buyurdu :
"Her kim sabah namazından bir rekata güneş doğmadan önce yetişir, sonra da güneş doğarsa namazın kalan kısmını kılarak tamamlasın/ eklesin![298]"

177/1047- Hz. Aişe annemizden (Radiyalahu anha):[299]
Rasulululah (Salllahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
“Her kim ikindi namazının secdesine güneş batmadan ve kim de sabah namazının (secdesine) güneş doğmadan yetişirse o namazlara yetişmiş olur, (kalan kısmını da tamamlar).”[300]

Açıklama

İkindi namazı kılarken güneş batarsa ittifakla namaza yetişmiş olur, kalanı tamamlar, ancak sabah namazının bir rekatını kıldığında güneş doğarsa namaza yetişmiş olur mu konusunda ihtilaf edildi:
a- İmam Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı batıl olur, zira bu konuda temel kural üç vakitte hiçbir namaz kılınmaz. Naslar arasında tearuz

olduğunda kıyasa (temel kurala) uygun olan tercih edilir. Ancak ikindi namazı konusunda farklı bir rivayet bulunduğu için bir rekatına güneş batmadan yetiştiğinde namaza yetişmiş olur.[301]

b- I.Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre ise bir rekatına -sabah ya da ikindi olsun-yetişen o namaza yetişmiştir, kalan kısmını tamamlar.[302]

Bu konudaki 'Kim sabah namazından bir rekat kılar, sonra da güneş doğarsa sabah namazını kılsın!' rivayetinde[303] geçen mânâ; kılınan rekatın iptal olması ve namazın kaza edilmesi, şeklinde anlaşılmıştır. Ancak başka tarikten gelen aynı rivayette 'Namazını tamamlasın!'[304] şeklinde zikredilmiştir, t. Ebû Yusuf tan da burada tamamlamanın caiz olduğu nakledilmiştir.[305] Cumhurun delili kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.[306]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/VIII.

[2] Ayetteki orta namazı hakkında ihtilaf edildi:

a- Hz. Ali, ibn Abbas ve Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivayette sabah namazıdır, dendi.

b- Hz. Âişe, Ebû Saîd, Zeyd b. Sabit, Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Şeddâd ve İbn Ömer'den gelen rivayette ise öğle namazıdır.

c- Ancak bu Jconuda en kuvvetli görüş ikindi namazıdır, zira hadislerde Peygamberimiz bizzat açıklamıştır ve yukarıda ismi geçenlerin bir çoğu da dahil sahabe, tabiûu, etba ve muctehid imamların birleştiği görüş budur. Bu görüş Hz. Ömer, A1İ, İbn Mes'ûd, Ebû Eyyub, Abdullah b. Amr, Semüra b. Cündüb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Hafsa, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, ayrıca İbn Ömer, Ubeyde, İbrahim en-Nehâî, Saîd b. Cübeyr, tbn Şirîn, Hasan b. Münzir, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Şafiî, Ahmed b. Hanbel... gibi âlimlerden nakledilmiştir. Ayrıca Müsned Trc. H.no: 125/9995'de Hz. Ali orta namazını sabah namazı olarak bildiklerini, ancak ikindi namazı olması gerektiğini kendisi söylemiştir. (Bk. Mâlik. Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şîrâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, Mecmu', III/60-6I; İbn Kudâme, Mtığnî, 1/387-389; İbn Kesir, Tefsir, 1/274-278; tbnÜ'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., H/263; Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996, 127/997,129/999).

[3] Sabah, Öğle ve ikindi namazları (İbn Cerir, Camıu'l-Beyaıı, VÜ/124-126; Bennâ, age., 11/200).

[4] Akşam ve yatsı namazları. Hasan el Basrî, gecenin bölümlerini akşam ve yatsı olarak açıkladı ve mürsel olan rivayetinde dedi ki: Hz. Peygamber: "Gecenin iki bölümü akşam ve yatsıdır" buyurdu. (İbn Cerir, age., VII/128).

[5] Rasûlullah dedi ki: " (Bu) namazlar aralarında işlenen günahlara keffarettir, çünkü Allah şöyle dedi: 'Şüphesiz sevaplar günahları siler'." (İbn Cerir, age., VII/128);

Ayrıca beş vakit namazın günahlara keffaret olduğuna dair rivayetler için bk. İbn Kesir, age., 11/444; Bennâ, age., 11/200.

[6] Rasûlullah ayetteki vakitlerin emredilen beş vakit olduğunu haber verdi. Bk.Müsned Trc, H.no: 9/879.

[7] Zeval, güneşin tepe noktasında olduğu vakittir.

[8] Öğle ve ikindi namazları (İbn Kesir, age., 111/53)

Ayetteki güneşin zevalden meyletmesi manasındadir. (Câbir b. Abdullah anlattı: Rasûlullah'ı ve dilediği kadar sahabesini davet ettim. Evimde yemek yediler. Güneş zevalden meylettiği zaman çıktılar, Rasûlullah da çıktı ve dedi ki: "Çık, ey Ebû Bekir! işte bu güneşin zevalden meylettiği andır." (İbn Cerir, age., VIII/125, H.no: 22584);

Aynca bu kelimenin güneşin meylettiği zaman manasındaki rivayetler için bk. (Abdurrezzak, 1/545; Dârekutnî, 1/261; Beyhakî, 1/438; İbn Abdilber, Temhid, VII1/23; Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî VIII/452).

[9] Akşam ve yatsı namazları (Ayetin buraya kadarki kısmından Öğle ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere dört vakit anlaşılır. Bk. İbn Cerir, age., VIII/123-126; İbn Kesir, age., 111/53).

[10] Yani Fecr (sabah) namazı. Bu şekildeki sahabi tefsiri için bk. Buhârf, Ezan, 31; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 18, H.no: 3135 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 21, H.no:483; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:670; İbn Kesir, UI/53.

[11] Bk. Mâlik, Kasru's-salât, 82; İbn Cerir, age., VIII/127, H.no: 22595.

[12] Sabah namazı.

[13] İkindi namazı (Rasûlullah dedi ki: "Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kıtan ateşe girmeyecektir." Ahmedb. Hanbel, İV/136,261; Müslim, Salat, 13,21; Ebû Dâvûd, Salat, 9).

[14] Yatsı namazı.

[15] Öğle ve akşam namazları (Bu ayette kastedilen beş vakit namazdır. Sahabe, tabiîm ve etba'ın görüşü böyledir. Bk. İbn Cerir, age., VIIV477;)bn Kesir, age., III/165-166).

[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/2-3.

[17] Sened:

Sahih: Müsned, 1/333, H.no:3081-3082; Diğer rivayet: 1/354, Rno:3322; Ebû DâvÛd, Salât, 2, H.no:393; Tirmiû, Salât, i, H.no:149 (Bu konuda Ebû Hüreyre, Büreyde, Ebû Musa, Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Ebû Saîd, Câbir, Amr b. Hazm, Berâ ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) nakiller vardır. Tirmizî Câbir'den özet bir nakil verir ve bu rivayetin "hasen-sahih-ğarib"; İbn Abbas rivayetinin İse "hasen-sahih" olduğunu söyler. İmam Buhârî'den de bu konuda en sahih rivayetin Câbir'inki olduğunu nakleder).

Hadisin şâhidleri:

a-Ebû Mes'ûd el-Ensârî*den (Radıyallahü anh) şahidi için 97/967. hadise bk.

b-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 98/968. hadis.

c-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 91/961. hadise bk.

d-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 89/959 ve 98/967hadis

e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî Bezzar'ın naklettiğini söylediği bu rivayetin senedinde Ömer b. Abdurrahman'ın bulunduğunu, tbn Ebî Hâtim'in babasından bu râvî hakkında: "Ebû Nuaym ve Abdullah b. Nâfi' bu zattan hadis İşittiler" dediğini nakleder. Bezzar'ın hocası ibrahim b. Nasr'ın biyografisine vakıf olmadığını, ancak diğer râvîlerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/303.

f-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, Bezzar'ın naklettiğini söylediği bu rivayetin senedinde de çok zayıf olan Yusuf b. Hâüd es-Semtî'nin bulunduğunu, Ebû Ya'lâ'nin naklettiği rivayetin ise isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age,, 1/303-304.

g-Berâ b. Azib'den (Radıyallahü anh) şahidi: Heysemî, Ebû Ya'lâ'nm naklettiği rivayetin senedinde Hafsa bt. Âzib'in bulunduğunu, ancak bu râvînin biyografisine vakıf olmadığını belirtir. Bk. age., 1/304.

h-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 90/960. hadis

ı-Kays b. es-SâİB'den (Radıyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XVIII/ 363-364; Heysemî, senedinde Müslim el-MülâTnin varlığını söyleyerek Ahmed ve İbn Main'İn zayıf saydığını belirtir, Bk. age., 1/305.

İ-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için 99/969. hadise bk.

Bennâ hadisi Beyhakî, İbn Hıbbân, İbn Huzeyme, Hâkim ve Abdürrezzak'a da nisbet ederek Hâkim'İn: "isnadı sahihtir" dediğini, Ebû Bekir İbnü'l-Arabi'nin ve İbn AbdİIberr'in ise hadisi sahih saydıklarını belirtir. Bk. Bulûğu 't-emânî, 11/240.

[18] Bir rivayette; Kabe'nin yanında bana iki kere imam oldu, şeklinde nakledilir.

[19] Yani güneş zevalden batıya biraz meyledince; gölge en kısa hâlinden sonra uzamaya başlayınca Öğle namazı kılınabİlir. Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/467-468; Azîmâbâdî, 11/41.

[20] Yani güneş battıktan sonra.

[21] Şafak, Arapçada iki zıd mânâsı olan (ezdad) kelimelerdendir. a-Güneş battıktan sonra görülen kırmızılıktır ki bu mânâyı İ.Şafiî almıştır. b-Kırmızılıktan sonra hava karanncaya kadar kalan beyazlıktır, bu mânâ İle de İ.Ebû Hanîfe amel etmiştir. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sihâh, 342; Bennâ, age., 11/240.

[22] Yani fecr-i sadık vaktinin başlangıcı. AJlah Teâlâ bu vakitte yeme ve içmenin terk edilmesini emretti:'...Fecrin siyah İpliği (rengi) beyaz ipliğinden (renginden) ayrılıncaya, kadar yiyin ve İçin!..' (Bakara 2/187)

[23] Peygamber'in namaz vaktinden kasıt, bu geniş vakit demektir, zira onların namazı (özel duası) günün iki ucunu içine alacak şekilde genişti, ancak Muhammed ümmeti son ümmet olduğu İçin hepsinin namazı birleştirildi. Bk. Bennâ, age., 11/240.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/4-6.

[25] Sened:

Sahih: Müsned, II1/30, H.no:ltl88; Bennâ hadisi Tahâvî'nin de naklettiğini, isnadında İbn Lehîa'nın bulunduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/241. Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledilen hadisin senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîa'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/303. tbn Lehîa ile ilgili bilgi için bk. 22/64. hadis.

[26] Bu ilave için bk. Musned Trc. H.no: 88/958.

[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/6-7.

[28] Sened:

Sahih: Müsned, III/330-331, H.no:14475; Tirmizî, Salât, 1, H.no:I50 (TirmizîCâbir'den özet bir nakil verir ve bu rivayetin "hasen-sahih-ğarib" olduğunu söyler, tmam Buhârî'den de bu konuda en sahih rivayetin CâbİI'inkİ olduğunu nakleder); Nesâî, Mevâkît, 10, 17, 24, H.no:511 526, 542; Bennâ hadisi tbn Hıbbân ve Hâkim'e da nisbet eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/241. Heysemî, Taberânî'nin Evsafında naklettiğini söylediği bu rivayetin ise İsnadının hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/303-304.

Enez'ten (RadıyallahU anh) sadece sabah namazının şahidi için bk. 111/189, H.no: 12898; III/182, H.no:12810; III/313, H.no:12058; IH/121, H.no:12159.

[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/7-9.

[30] Sened:

Sahih: Müsned, H/210, H.no:6966; Diğer rivayet: 11/223, H.no:7077; Benzer bir rivayet: ü/213, H.no:6993 lafzıyla; Müslim, Mesâcid, 171-174; Ebû Dâvûd, Salât, 2, H.no:396 lafzıyla; Nesâî, Mevâkît, 15, H.no:520 lafzıyla nakletmiştir.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/9-10.
[32] Sened:
Sahih: Müsned, 11/232, H.no:7172; Tirmizî, Salât, 2, H.no:151 (Tirmizî, hocası Buhâri'den şu görüşü nakleder: "Namaz vakitleri konusunda A'meş'in Mücâhid'den naklettiği hadis, Muhammed b. Fudayl'in A'meş kanalı ile naklettiği rivayetten daha sahihtir. Muhammed b. Fudayl hata etmiştir (Bk.İbn Ebî Hatim, 1/101, Trc.no:273)"); Bennâ hadisi HâkÎm'e de nisbet eder ve isnadının sahih olduğunu söylediğini nakleder. Ayrıca İbnü's-Seken'in de Sahih'ine aldığını ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, H/243. Nesâî'nin rivayeti de şöyledir:
Neiör, Mevâkît, 6, H.no:502; Tahâvî, J«r/rw meâni'l-âsâr, 1/89; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375-376; İbn Hazm, Muhatta, 111/168 (Hadisi tenkit edenleri sert bir dille eleştirir.) Zeylâî, Nasbu'r-râye, 1/231 (İbnü'l-Cevzî Tahkîk isimli eserinde (1/279) eleştirilere cevap verir. Ahmed Muhammed Şâkir ise hem Müsned TahrÎcinde hem de Tirmizî Şerhinde zedeleyici derecede olmayan bu ta'lilleri değerlendirir ve tercihini şu şekilde ifade eder:
Müsned veya mevkuf rivayetler muttasıl merfu rivayeti teyid eder. Hadiste hiçbir ta'lil söz konusu olamaz").
Hadisin şahidleri için bk. 88/958. hadis.
[33] Rivayetteki "son vakti" lafzı anlaşılması için "...sona erer" şeklinde terceme edildi.
[34] Tirmizi'deki aynı rivayette ufuk yerine şafak lafzı bulunmaktadır.Bk. Tirmizi , Salat , 114.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/10-11.
[36] İmam Muhammed, Asl, I/ 146-147;Şafii, Ümm, I/89-93; Şirazi, Mühezzeb ,I/51,53; Serahsi, Mebsut, I/297;
Desuki, Haşiye, I/175-178; İbn Kudame, Muğni, I/393-394, 397-398.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/11.
[37] Sened:
Hasen: Mû.sn^, İli/129, H.no: 12251; Benzer rivayet için bk. 111/169. H.no:12659; Mevâkît, 29, H.no:552; £t« Ka'W, VII/76; Bennâ ise hadisi Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederel İsnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/243. Enes'ten gelen bir başk; rivayet için 100/970. hadise bk.
Ebû Sadaka'nm ismi Tevbe idi. Makbul biridir. Hakkında hiçbir kimse tenkİdd bulunmamıştır.
[38] Bk. Ebû Ya'lâ. Müsned, VII/76; Heysemi, Mecma', 1/304.
[39] Bk. MUsned Trc., H.no: 96/966.
[40] Bennâ, age., H/243.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/11-12.
[41] Sened:
Hasen: Müsned, M/303, H.no:14180; Sadece akşam namazı ile ilgili rivayetler:
Müsned, III/382, H.no: 15034 lafeı ile; Müsned
III/369-370, H.no:l4911; Benzer rivayet için bk. m/331, H.no:14479 (İsnadı munkatı olduğu için zayıftır); Tayâlisî, H.no:290; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ. 1/370; Heysemî, hadisin Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde kendisiyle delil getirilmesinde ihtilaf bulunan Abdullah b. Muhammed b. Akil'in varlığına işaret ederek Tirmizî'nin sika saydığını, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlerin bu râvÎ ile delil getirdiğini ifade eder. Bk. Mecnut', 1/310; Bennâ isnadının hasen olduğunu ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emâm, [1/244.
Enes'ten (Radıyallahli anh) şahidi için bk. III/232, H.no:13368; 111/228, H.no:l3317; III/217, H.no:13205; m/161, H.no:12581; III/214, H.no:I3168; 111/169, H.no:l2662; IIVl99. H.no:12993; IIVl89, H.no:12899; 111/114, H.no:12075.
[42] Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 406,470,491; Bennâ, age., 11/243.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/12-13.
[43] Sened:
Sahih: Aftoıifl/,'ifa/369. H.no:14909; Buhârî, Mevâkît, 18, 2İ;, Mesâcid, 233; Ebû Dâvûd, Salât, 3, H.no:397; Nesâî, Mevâkît, 18, H.no:525 (çfeÂ fjf); Dânm/, Salât, 2, H.no:l 188 lafzı ile nakledilmiştir. W^âf. Salât, 7, 10, 15, H.no:502, 511, 524 (Hz. Câbir'e soruyu soran, Haccâc b. Yusuf zamanında Beşir-b. Selâm Ve Muhammed b. Ali'dir).
Enes'ten (Radtyaltahü anh) şahidi için bk. 111/232, H.no: 13368.
[44] " KÎrmânî, "'Huccâc" olarak harekelemiş»'r, kelime bu okunuşu İle "hacılar" anlamındadır. Bu ihtilafsız olarak bir tahriftir/harekeyi farklı okumaktır. Buharî ve Müslim'deki hareke Haccâc şeklindedir. Sahabiye namaz vakitlerinin bu dönemde sorulmasının sebebini Müslim'in rivayetinde Şu'be: "Haccâc namazı (kılmayı/kıldırmayı) geciktiriyordu" şeklinde açıklamaktadır. (Bk,Müslim, Mesâcid, 234; İbn Hacer, Fethu 'l-Bârî, 11/52 (Mevâkît, 18'in şerhinde).
Nesâî, Salât, 15, H.no:522.
[45] Metinde geçen el-Hâcire sıcağın şiddetlendiği gün yarısı demektir. Bk. Râzî. Muhtâru's-Sıhâh, 690.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/13-14.
[47] Müslim, FezâilU's-sahâbe, 229; Tirmizt, Fiten, 44.
[48] Bk. İbn Sa'd, Tabakât, 1/87-88; Zehebî. 5ıyeru a'lâmi'n-nübelâ, IV/343; DÎ A, Abdullah b Ziibeyr b. Avvâm, 1/145-146; Haccâc b. Yûsuf, XIV/427-428.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/14-15.
[49] Sened:
Sahih: Müsned, IV/420, H.no:İ9655; İkinci rivayet: İV/425, H.no: 19697; Benzer rivayetler için bk. IV/419, H.no: 19652-19653; IVM21, R.no: 19669; IV/423, H.no:19681-19682; IV/423, H.no:19684, IV/424, H.no:19688; Mâlik, Salâtü'l-leyl, 6 (Saîd b. Müseyyeb'in sözü (maktul) olarak); Buhârî, Mevâkît, 13, 23, 39; Müslim, Salâi, »72; Mesâcid, 236; Ebû Dâvûd, Salât, 3, H.no:398; Tirmizt, Salât, 11, H.no:168 (Âişe ve Ibn Mes'Ûd'dan da şahidin bulunduğunu, Ebû Berze rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 2, 16, 20, H.no:493, 523, 528; îbn Mâce, Salât, 3, 12, H.no:674,701; Dârimi, Salât, 66, H.no:1305;
Heysemî, Taberânî'nİn Kebîr'inde de nakledilen hadisin senedinde Ebû Saîd el-Mekkî'nin bulunduğunu, fakat bu râvî hakkında bifgi veren bîr ilim adamına rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
Hadis üç ayrı parçaya ayrılarak (takti' yapılarak) da rivayet edilmektedir.
a-Namaz vakitleri ile ilgili bölümü: Bu hadiste olduğu gibi.
b-Yatsı ıtamazı öncesi agmu ve sonrasmda sohbet etmenin mekruh oluşu: 147/1017. hadise bk.
c-Sabalı namazında kıraat: 592/1462. badtse bk.
Ayrıca 147/1017. hadis ite karşılaştırınız.
[50] Hecîr sıcaklığın arttığı gön ortasıdır. Buradaki el-hedr salâtü'l-hecîr şeklinde okıp muzafı hazfedilmiştir, öğle namazı mânâsındadır. (Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 690; Îbnü'1-Esîr, Nihâye, V/245)
[51] Müslümanlar öğleye ilk namaz diyorlardı, zira Cebrail'in Peygamberimiz'e Miraçtaki emirden sonra ilk öğrettiği vakit öğleydi. (Bk. Bennâ, age., 11/243; Müsned Trc. H.no: 93/963 ve açıklaması)
[52] Bennâ. age., 11/245.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/15-17.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/120-12I, H.no:!7026; Diğer rivayet: V/274, H.no:2253 (Hadis farklı lafızlarla nakledilmiştir: Mâlik, VukÛt, 1; Abdürrevâk, 1/540-541, H.no:2044-2045; Buharı, Mevâkît, 1(Irak'ta iken namazı geçirdi); Müslim, Mesâcid, 166-167 (Kûfe'de iken namazı geçirdi); Ebû Dâvûd, Salât, 2, H.no:394:
Nesâî, Mevâkît, 1, H.no:492; tim Mâce, Salât, 1, H.no:668; Dârimi. Salât, 2, H.no:1189; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/256, H.no:711; Heysemî, Taberânî'nin senedinde Eyyûb b. Utbe'nin sika ve zayıf oluşunda farklı görüşlere yer verir. Bk. Mecma', İ/304-305.
Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki hadise bk.
Büreyde'den (Radıyallahil anh) şahidi için 99/968. hadise bk.
Câbir'den (Radıyallahii anh) şahidi:
Müsned. 111/351-352, H.no: 14726; m/129, H.no:12251. Atesflf. Salât, 7, 10, 15, H.no:502, 511,524.
[54] Bu kişi Ukbe b. Amr b. Salebe el-Ensâri el-Bedrîdir. Bk. Bennâ, age., 11/247.
[55] Yani Cebrail namazın her bölümünü kıldıkça Rasûlullah ona ve Müslümanlar da Rasûlullah'a tabî oluyordu. Bk. Bennâ, age., 11/246.
[56] Bir rivayette; (Sonra dedi ki: 'Bununla emrolundum.')
[57] Lafiz olarak sünnet kıldı, şeklindedir. Ancak anlaşılması için belirledi, diye terceme edildi.
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/17-18.
[59] Sened:
Sahih: Müsnecl, IV/416, H.no:19621; Müslim, Mesâcid, 178-179; Ebû Dâvûd, Salât, 2, H.no:395; Nesût, Mev«kît, 15, H.no:521.
CâbÎr'den (Ractıyallaluianh) şahidi için bk.Taberânî; el-Mu'cemü't-evsat, VII/40, H.no:6787;
Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 99/969. hadise bk.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki hadise bk.
[60] Bazı rivayetlerde; "Bilâl'e emretti ezan okudu, sonra emretti kamet etti' şeklinde, bazılarında da 'Bilâl'e emretti, o kamet etti ve Rasûlullah namaz kıldı" olarak geçmektedir. Bk. Ibn Huzeyme, 11/97; İbn Hıbbân, JV/319; Ebû Nuaym, el-Müstahrec, 11/210.

[61] Bk. Müsned Trc. H.no: 89/959, 90/960.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/19-20.
[62] Sened:
Sahih: Müsned, V/349, H.no:2258i; Müslim, MesÛcid, 176-177; Tirmizî, Salât, I, H.no:152 (hasen-ğarib-sahih); Nesâi, Salât, 12, H.no:517; İbn Mâce, SaİÂt, 1, H.no:667.
Ayrıca 97/967. hadise bk.
[63] Metindeki güneşin bölümleri anlamındadır. Bk. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 122; Burada kelimesinden güneş yuvarlağının üst bölümü kastedilmektedir. Bk. Bennâ, age., 11/266.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/20-22.
[65] İ. Muhammed, Asi, 1/145; Kayrevânî, Risale, 36; Şirâz, Mühezzeb, 1/5; Merğnânî, Hidâye, T/38; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/76; İbn Kudâme, Muğıt, 1/378,382, 385.
[66] Bk. Müsned Trc. H.no:177/1047.
[67] Hadisin tahrici için bk. Müsned Trc. H.no: 91/961.
[68] İ. Muhammed, age., 1/147; Kayrevânî, age,, 37; Şirâzî, age., 1/52; Merğnânî, age., 1/38; İbn Rüşd, age., 1/68; İbn Kudâme, age., 1/383-386.
[69] İ. Muhammed, age., 1/146; Merğnânî, age., 1/38-39; İbn Rüşd, age.,l/69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249, 267.
[70] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.
[71] Serahsî, MebsÛt, 1/293; İbn Kudâme, age., 1/392.
[72] Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 526.
[73] İ. Muhammed, age., 1/146; Kayrevânî, age., 38; Şirâzî, age., 1/52; Merğnânî, age., 1/39; İbn Rüşd, age., 1/69; Nevevî, Mecmu', 111/55,56; İbn Kudâme, age., 1/393-394.
[74] İbn Rüşd, age., 1/70; İbn Kudâme, age., 1/394; Meydânî, age., 1/72.
[75] Tahriri için bk. Müsned Trc. H.no: 164/1034.
[76] İ. Muhammed, age., 1/144-145; Sehnûn, Müdevvene, 1/61; Kayrevânî, age.,36; Şirâzî, age., 1/53; Nevevî, Mecmu', III/5İ; İbn RUşd, age., 1/70-71; Merğnânî, age.. 1/38; İbn Kudâme, age., 1/395, 397, 398 ; Bennâ, age., 11/247-249.İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/22-24.
[77] Sened:
Sahih: Müsned, III/161, H,no:12580; Tirmizî, Salât, 4, H.no: 156 (Tirmizî hadisin "hasen-sahîh" olduğunu belirttikten sonra: "Bu konuda en iyi hadis budur. CâbİR'den de bîr rivayet vardır" der); Nesât, Mevâkît, 2, H.no:494; Aynı senedle nakledilen benzer bir rivayet:
Müsned, IH/162, H.no:12596; 111/107, H.'no:11983; İll/254, H.no:13600; lİ'l/177 H.no:12756; Buhârî, Mevâkît, 11; l'tisâm, 3; Müslim, Fezâil, 134; Taberânî, el-Mu'cemü'l kebîr, 11/229, H.no:1947; 11/232, H.no:1968; X/309, H.no:10752 (İbn Abbas'tan şahididir);
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/229, 232, H.no:1947,1968.
Kısaca öğle namazının vaktini bildiren bu hadis, yine Müsned'de aynı isnadla nakledilen bu uzun rivayetin başından alınarak/takti yapılarak nakledilmiş olabilir. Uzun hadis ile İlgili olarak (Hm konusunda geçen 34/231. hadise ve onun şahidi olan 33/230. hadise bk.
Enes'ten nakledilen bir başka rivayet için 93/963. hadise bk.
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/24-25.
[79] Sened:
Hasen: Müsned, ffl/160, H.no:12571; Benzer rivayet için bk. III/135, H.no:!2328; Senedindeki Mûsâ Ebu'1-Alâ meçhuldür. Bennâ hadisi Abdürrezzak ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/250.
[80] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/25.
[81] sened:
Sahih: Müsned, V/106, H.no:20914; Diğer rivayet: V/106, H.no:20915; Benzer rivayetler için bk. V/106, H.no:20917; V/91, H.no:20744; V/91, H.no:20741:
//m, Mesâcid, 160; Ebû Dâvûd, Salât, 4, 127, H.no:403, 806; îbn Mâce, Salât, 3, H.no:673.
Ebû Berze el-Eslemî'den (Radıyaliahti anh) şahidi için bk. 96/966 ve 147/1017. hadisler. Senedde yer alan ve babası ite birlikte Ebû Berze'ye giden Ebû MinhâPin İsmi: Seyyar b. Selâme'dir.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/25.
[83] Sened:
Sahih: Müsned, V/108, H.no:20950; Benzer rivayet: V/110, H.no:20961; A/Ûs/m, Mesâcid, 189; Afesdf, Mevâkît, 2, H.no:495; /Mı Mâce, Salât, 3, H.no:675; Humeydî, 1/83, H.no:352; Taberâuıî, el-Mu'cemü'Ukebîr, IV/78, H.no:3698; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438;
îbn Mes'ûd'dan {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. İbn Mâce, Salât, 3, H.no:676 (Bûsırî, hadisin senedi için tenkidlerin yapıldığını, Mâlik et-Tâî'nin meçhul olduğunu, Muâviye b. Hişam'da ise zayıflık bulunduğunu söyler).
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/26.
[85] Sened:
Sahih: A/umerf, VI/135, H.no:24919; Benzer rivayet için bk. VI/215-216, H.no:25685 (J^Hy yS v'j >^) kısmı hâriç; Abdürrezzâk, 1/543, H.no:2054; Tinnizî, Salât, 4, H.no:155 (Tirmizî bu konuda Câbir b. Abdullah, Habbâb b. Eret, Ebû Berze, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Enes ve CâbİR b. SemÜra'dan da nakillerin bulunduğunu, Hz.Aişe'nin rivayetinin ise "hasen" olduğunu söyler. Ali b. el-Medînî ve Yahya b. Saîd: "Şu'be, Hakîm b. Cübeyr'in tbn Mes'ûd kanalı İle Hz.Peygamber'den yaptığı (vV^ »Jj ^ Jt- 'J*) rivayeti hakkında tenkidde bulundu. Yahya "Süfyan ve Zaide bu zatın rivayetlerini nakleder" diyerek rivayetlerinde herhangi bir sakınca görmez. Buhârî de Hakîm b. Cübeyr-Saîd b. Cübeyr-Hz.ÂİŞe-Hz.Peygamber senedi İle öğlenin erken kılınmasına dair bir rivayetin nakledildiğini söyler); İbn Ebî Şeybe, 1/285, H.no:3264; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/109, 185; İshâk b. RâhÛye, Müsned, 111/836, H.no:1489; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/436-437.
Hamza Ahmed, her iki rivayette de tenkid edilen Hakîm b. Cübeyr'in bulunmasına rağmen 24919. hadisin tahricinde "hasen"; 25685. hadisin tahricinde ise "sahih" hükmü vermiş. Şuayb el-Arnavut ve ekibi ise her iki rivayetin "zayıf olduğunu söylemişler. Bk. H.no: 25038, 25809.
Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizî haşiyesinde hadisin "sahih" olduğunu söyler. Tirmizî, Hakîm b. Cübeyr'in rivayetinde tek kaldığı zannı ile hadisi "hasen" saydı. Hadis hakkında Beyhakî'nİn değerlendirmelerindeki hatalar ve Hakîm b. Cübeyr'i sika sayması ile İlgili kritiği için Ahmed Muhammed Şâkir'in haşiyesine bk.
öğlenin erken kılınması ile ilgili Ebû Berze, Enes (100-101/970-971. hadisler), Habbâb b. Eret (103/973. hadis) ve Ümmü Seleme'den (105/975. hadis) (Radıyatlahü anh) nakledilen şâ-hidlerle hadis sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/26-27.
[87] Sened:
Sahih: Müsned, VI/289, H.no:26358; Mükerrer için bk. VI/310, H.no: 26526; Aw EbîŞeybe, 1/285. H.no:3269; Salât, 7, H.no:İ61-163 (Tirmizî hadisi Üç ayrı isnadla nakleder, isnadlanndan biri Ahmed b. Hanbel'in burada verdiğimiz tarikten geçmektedir, "en sahihi budur" der); Ahmed Muhammed Şâkir TirmizTnin "en sahihi budur" şeklinde kendi rivayetleri arasında tercihte bulunmasını delilsiz bir iddia olarak kabul eder ve tariklerinin her birinin sahih olduğunu söyler. Ebû Ya 'lâ, XII/426, H.no:6992; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, XXffl/278, H.no:6Ö4;
İbrahim en-Nehaî'den nakledilen mürsei rivayet İçin bk. AbdUrrezzâk, 1/540, H.no: 2042; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/189;
Ahmed b. HanbeFin hocası İsmail b. İbrahim bazı senedlerde İbn Uleyye veya İsmail b. Uleyye olarak geçmektedir (v. 193/809)
Enes b.Mâlik'ten de ikindiyi erken kılması ile ilgili rivayet için bk. 113/983. hadise bk.
[88] Bennâ, age., 11/250.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/27.
[89] Sened:
Sahih: Müsned, IV/250, H.no:18102;'&n Mâce, Salât, 4, H.no:680 (Bûsırî ZevâİD'inde "isnadının sahih, râvilerinin de sika olduğunu belirterek, tbn Hıbbân'ın Sahih'inde naklettiğini söyler); Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, XX/400, H.no:949; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/187; İbn Hıbbân, IV/372, 375, H.no:1505, 1508; Beyhakî, es-Sünenifl-kübrâ, 1/439: es-Sünenü's-suğrâ, s.216.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Hadıyallahü anhümâ) şâh İdi İçin bk. İbn Mâce, Salât, 4, H.no:681 (Bûsırî ZevâİD'inde "isnadının sahih olduğunu belirterek, İbn Hıbbân'ın Sahih'inde naklettiğini söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/146, H.no:6O43;
b-Safvân b. Mahreme'den (Radtyallaha anh) şahidi için bk. 107/977. hadis.
c-EbÛ Hüreyre'den (İtadıyatlahü anh) şahidi için bk.108/978 ve 110/980. hadisler.
d-EbÛ Saîd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 109/979. hadis.
e-Ebû Zer'den (Radıyattahü anh) şahidi için bk. 111/981. hadis.
f-tbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. Müsned, V/368, H.no:23013 (Sahabeden Haccâc el-Bâhılî'den de şahidi vardır. Fakat onun naklettiği mUphem sahâbî İbn Mes'ûd'dur. Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek ricalinin sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/306-307; İbnü'l-Esîr el-Cezerî, Üsdü't-ğâbe, 1/688-689, Trc.no: 1079)
g-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. İbn Huzeyme, 1/170, H.no:331; Ebû Ya'lâ, VIII/119, 361, H.no:4656, 4949; Heysemî, hadisi Bezzâr Ebû Ya'lâ'ya nisbet ederek ricalinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/307.
h-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bezzâr, 1/403-404, H.no:280; /frn EbîŞeybe, 1/286, H.no:3284; Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/439; Heysemî, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr tarafından nakledilen hadisin senedinde Muhammed b. el-Hasen b. Zübâle'nİn bulunduğunu, bu' zata hadis uydurma özelliğinin nisbet edildiğini söyler. Bk. age., 1/306.

ı-Amr b. Abese'den (Radıyallahü ınıh) şahidi: Taberânî, Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, Ü/309, H.no: 1401; Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'İne nisbet ederek senedinde Süleyman b. Seleme el-Habâirî'nin bulunduğunu, bu râvinİn zayıflığında İcma edildiğini söyler. Bk. age., 1/307.
i-Atâ b. Yesâr'dan mürsel olarak ve şu ziyâde ile nakledilir:
Md/ıJt,'vukÛt,26.'
j-Abdurrahman b. Câriye'den şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'İne nisbet ederek senedinde tbnU's-Selît'İn bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını İfade eder. Bk. age., 1/307;
k-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi: NesSÎ, esSünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no: 1486.
1-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi: İbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3283; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no: 1490.
[90] İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 11/47; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 11/54-55.
Bazı hadislerde humma hastalığı da cehennemin nefesi/kabarması olarak isimlendirilmiştir ki bu da mânânın mecazî olduğunu gösterir. Bk. Buharî, Tıb,28; Müslim, Selam, 83 (2212); İbn Hacer, age., VI/33, X/139.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/27-29.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, IV/262, H.no:18223; Benzer rivayet İçin bk. IV/262, H.no:18222; İbn Ebî Şeyhe, 1/287, H.no:3286; TaberÜnî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VlII/71, H.no:7399; W4fam, HI/280, H.no:5092; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 1/465, H.no:645; Makdisî. Muhtara, VIIV50-5I, H.no:40,42; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'ye nisbet ettikten sonra Kasım b. Safvan'ın İbn Hıbban tarafından sika sayıldığını, Ebû Hatim'in: "Bu hadisin dışında bu râvî tanınmamaktadır" dediğini nakleder. Bk. Mecmu', 1/306. Bennâ hadisi Taberânî, Hâkim, İbn Ebî Şeybe ve Beğavî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/252.
Hadisin senedinde yer alan Safvân, Safvân b. Mahreme el-Kuraşî ez-Zührî'dir. MİSver b. Mahreme'nin kardeşidir. Kendisi ve çocukları Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Oğlunun da sahâbî olduğu söylenir.
Hadisin şâhidleri İçin 106/976. hadise bk. Aynca bk. 111/981. hadis.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/29.
[93] Sened:
Sahih: Müsned. 11/462, H.no:9917; Benzer rivayetler için bk. 11/462, H.no:9918; 11/411, H.no:9306; ü/400, H.no:9164; ü/377, H.no:8886; ü/318, H.no:8205; Ü/285, H.no:7816; ü/266, H.no:7602; U/256, H.no:7467; ü/238, H.no:7245 (110/980. hadis); D/501, H.no:10454.
Bazı rivayetlerde ise metinde kalb vardır:
U/393, H.no:9080; ü/229, H.no:7130;
Bir rivayette ise sekten kaynaklanan şu fazlalık vardır:
U/507, H.no:10541;
Aynca bir kısım rivayetlerde ziyade cümleler vardır:
Ü/348, H.no:8567; Bazen bu ziyadeye şu lafızlar da eklenmiştir: Bu Aârf, Ezan, 104; £öm Dâvû^, Salât, 125, H.no:797. Bazen de şu ziyade dikkatleri çekmektedir:
ü/238, H.no:7246; 11/276-277, H.no:7708.
H/503, H.no:10486; U/394, H.no:9100; Mâlik, Vukût, 27; BıuAdrf, Mevâkît, 9-10;Bed'ü'I-halk, 10; Müslim, Mesâcid, 185-187; Tirmizî, Sıfatü cehennem, 9, H.no:2592; Dârimi, Rikâk, 119, H.no: 2848-2849; İbn Mâce, Zühd, 38, H.no:4319;
Mâlik, Vukût, 28; Abdürrezzâk, 1/542, H.no:2048-2049; Buharı, Mevâkît, 9-10; Müslim, Mesâcid, 180-183; Ebû Dâvûd, Salât. 4, H.no:402; Tirmiû, Salât, 5, H.no:157 (Tirmizî, Ebû Hüreyre hadisinin "hasen-sahih" olduğunu ve bu konuda Ebû Saîd, Ebû Zer, İbn Ömer, Muğire, Safvân, Ebû Mûsâ, İbn Abbas ve Enes'ten de rivayetlerin bulunduğunu söyler. Hz. Ömer'den gelen naklin ise sahih olmadığını ifade eder); Nesâî, Mevâkît, 4. 5, 12, H.no:500; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:677-678; Dârimi, Salât, 14, H.no: 1207; İbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3281, 3285; İbn Huzeyme, 1/170, H.no:329; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/437.
Bu hadisin Habbâb hadisi İle uzlaştırılması şu üç şekilde yapılmaktadır:
a-İbrad ruhsat, takdim efdaldir.
b-Habbâb'ın hadisi ibrad hadisi İle neshedi 1 mistir.
c-Sahih hadislerin daha fazla olması sebebiyle İbrad müstehabdır. Sahih ve tercih edilen görüş de budur.
Hadisin şâhidleri için 106/976. hadise bk. Aynca 110/980. hadise bk.
[94] Bir rivayette; hararetin fazlalığı.
[95] Bir rivayette; öğle namazı.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/29-30.
[97] Sened:
Sahih: Afîbna/, III/9, H.no:İl004; 111/52, H.no:11428; IIV53, H.no:11434-U435; 111/59,
H.no:11510; B«Aârf, Mevâkît, 9; Bed'ü'1-halk, 10; Nesâî, Mevâkît, 5, H.no:501; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:679; ibn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3280; Ebû Ya'lâ, 11/480, H.no:1309; Beyhakî, es-Sünenü'l'kübrâ, 1/437;
Hadisin sahicileri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahii anlı) şahidi için bk. Müsnetl, 11/237, H.no:7245; H/256, H.no:7467; 11/266, H.no:7602; 11/285, H.no:78I6; 11/318, H.no:8205; 11/347, H.no:8567; 11/377, H.no:8886; 11/347, H.no:8567; 11/229, H.no:7130; Buhâri, Mevâkît, 9; Müslim, Mesâcid, 180-186; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:402; İbn Mâce, Salât, 4, H.no;677-678;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 9; Müslim, Mesâcid, 184; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:401;
c-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Buharı, Mevâkît, 9; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:679;
d-Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. İbn Mâce, Salât, 4, Hjıo:680;
e-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Buhâri, Mevâkît, 9; İbn Mâce, Salât, 4, H.no:681;
Hadisin diğer şâhidleri için 106/976. hadise bk.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/30-31.
[99] Sened:
Sahih: Müsned, 11/238, H.no:7245; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/465, H.no:1487-1489; EbÛ Ya'lâ, XI/204, H.no;6314; Ayrıca Ebû Hüreyre'nin diğer rivayetleri için 108/978. hadise bk. Hadisin şâhidleri İçin de 106/976. hadise bk.
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/31.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, V7162, H.no:21333; Diğer rivâyel: V/155, H.no:2l272; Benzer rivayetler için bk.V/176, H.no:21425; V/368, H.no:23013 (i.ı J^-j £ ^ o»r ',) ziyadesiyle; V/349. H.no:22851; Buhârî, Mevâkît, 8-10; Ezan, 18, Bed'ü'1-halk, 10; Müslim, Mesâcid, 184; Ebû Dâvûd, Salât, 4, H.no:401; TirmizU Satât, 5, H,no:158 (hasen-sahih); Jbn Ebî Şeybe, 1/286, H.no:3282; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438; Hadisin şâhidleri İçin 106/976. hadise bk.
[102] Bir rivayetteki ilâve; 'Öğle namazı için'.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/31-32.
[104] İ. Muhammed, Asi, 1/146; Nevevî, Mecmü\ IH/54, Ravzatü't-talibîn, 1/183-184; Bennâ, age., 11/254.
[105] İ. Muhammed, age.. I/14S; Kayrevânî, Risale, 36; Şirâzî, Mühezzeb, 1/5; Merğmânî, e, 1/38; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/76; İbn Kudâme, Muğnt, 1/378, 382, 385.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/32-33.
[106] Sened:
Sahih: Miisned, III/228, H.no:13317; Benzer rivayetler için bk. III/161, H.no:1258i (115/985. hadis); 111/169, H.no:12662; III/184, H.no:12847 (114/984. hadis); IH/209, H.no: 13114 III/214,
H.no:13168; III/217, H.no:13205; 111^23, H.no:13264; IIV131, H.no: 12271; 111/232, H.no:13368 (
Mâlik, Vukût, 10; Buftârf, Mevâkît, 13: ; Müslim, Mesâcid, 192,193, Ebâ Dâvûd< Salât, 5, H.no:404; Nesâî, Mevâkît, 8, H.no:5Ö4-505; ibn Mâce, Salât, 5, H.no:682; Dârimi, Salât, 15, H.no:1211.
Bennâ hadisi Ebû Ya'lâ'nın Müsned'ine nisbet ederek, râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/255. Hadis birkaç rivayetin birleştirilmiş şekli İle Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde nakledilir. Ancak kaynaklarını verdiğimiz yerlerde sadece ikindi namazının vakti ile ilgili bilgiler verilmektedir. Rivayetleri ayrı ayrı ele aldığımızda hâdisenin bir Kurban Bayramı günü, ikindi vakti sıralarında yaşandığı görülecektir. Cuma ve Mekke'ye doğru hareket ettiğindeki öğle namazı ile İlgili kısmı da Enes'İn (Radıyallahu anh) diğer vakitlere temasından ibarettir. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nım sahih ricali İle rivayet ettiğini belirtir. Bk.A/ecmo',1/308.
Ayrıca 94-95/964-965 ve 114-115/984-985. hadislere bk.
[107] Bu bölge Medîne*nİn dışında Necid yönünde bulunan kasabalardır, Tihame yönünde olan bölgeye Sâlife denir.
Bu yerleşim yerlerinin Medine'ye en uzak olanı 8 mil ve en yakını da 2 mildir. Bk. Bennâ, age., 11/255.
[108] Bu ağaç Medine'ye iki fersah uzaklıkta Zü 'l-Huleyfe denilen yerdedir. Bk. Bennâ, age., U/255.
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/33-34.

[110] Sened:
Sahih: Müsned, 111/236-237, H.no: 13416; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/189; Bennâ hadisi Taberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat ve el-Mu'cemü'l-kebîr isimli eserlerine nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, H/256. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat senedindeki İbn İshak'ın müdellis olduğunu ve an'ane ile rivayet ettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/307-308. Heysemî hadisin Ahmed b. Hanbel'İn Müsned'indekİ bu rivayetine hiç değinmez. Şayet bu rivayete vâkıf olsaydı senedindeki İbn tshak'ın tahdis sigası ile naklettiğini de tesbit edebilirdi.
[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/34.
[112] Sened:
Sahih: Müsned, IH/184, H.no:12847; Heysemî, hadisin Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sıka olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/308. Heysemî Ahmed b. Hanbel'in rivayetine değinmez. Ayrıca bir sonraki ve 112/982. hadisin tahricine bk
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/35.
[114] Sened:
Sahih: Müsned, III/I61, H.no:12581; Ayrıca bir önceki ve 112/982. hadisin tahricine bk.
[115] Mil; Arap kültüründe gözün gördüğü en uzak nokta için kullanılır. Bir fersah da üç mil eder. Bk. Bennâ, age., H/256; Avâlî, bir şeyin üst tarafları manasında olup, o dönemde Medine için şehrin doğusunda bulunan 2-4 mil uzaklıktaki köyler için kullanılmaktaydı.(Bk. İbnü'I-Esîr, Nihâye, IH/294-295).
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/35.
[117] Sened:
Sahih: Mümed, IV/141-142, H.no:17208; Benzer rivayet:
IV/143, H.no:17222; Buhâri, Mevâkît, 18; Müslim. Mesâcid, 217, 198; İbn Mâce, Salât, 7, H.no:687; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ, 1/442; Ebû Tarîften (Radıyallahüanh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, XXII/315, H.no:795;
Eşlem kabilesinden bir sahâbiden şahidi için bk. 135/1005. hadis.
Enes'len (Radıyallahüanh) şahidi: 134/1004. hadis.
CâbİR b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 94/964. hadis.
Ayrıca 119/989 ve 134/1004. hadislere bk.
[118] Benzer rivayet Enes b. Mâlik'ten nakledildi. Bk. Müsned Trc. H.no: 112/982.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/36.
[119] Sened:
Hasen: Müsned, IV/344, H.no:18924 (Şuayb el-Arnavut ve ekibi Ebû Vâkid sebebiyle hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtirler. Bk.H.no: 19023); Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/191; Taberânî, el-Mıt'cemü'l-kebîr, XXII/369, H.no:925; Heysemî,
hadisini zikrederek Bezzâr, Ahmed b. Hanbel (özetle) ve Taberânî Kebir'İnde rivayet ettiğini, senedinde Ebû Vâkıd SâlİIh b. Muhammed (b. Zaide) el-Leysî'nin bulunduğunu, bu râviyi Ahmed b. Hanbel'in sika, Yahya b. Main, Dârekutnî ve bir grup âlimin ise zayıf saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/307. Bu râvinin Tirmizî bir, Ebû Dâvûd ve Dârimî iki, İbn Mâce üç ve Ahmed b. Hanbel ise dört rivayetini nakleder. TİrmizÎ rivâyetindeki değerlendirmesinde hocası Buhârî'nin: "münkeru'I-hadis" dediğini nakleder. Bk. Sünen, Hudûd, H.no: 1461; Bûstrî de fbn Mâce'nin Zevâid'inde zayıf olduğunu ve birçok kimsenin zayıf saydığını belirtir. Bk. Sünen, HudÛd, 22, H.no:2586: Cİhâd, 8, H.no:2769; Tıb, 32, H.no:3508; İbn Mes'ud'un uygulaması bu rivayetin kuvvetlendiğini gösterir:
Heysemî bu rivayet için de Taberânî Kebîr'mde nakletti, "râvileri sikadır" der. Bk. Mecma', 1/307. Tahâvî bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in ikindi namazından sonra ve güneş batınımdan önce iki fersah yürüdüğünü, dolayısıyla gerek yaya, gerekse binitİİ olarak yürüyüşün caiz olduğu neticesini çıkarır. Ebû Ervâ'dan naklettiği bir rivayette de lafzı geçmektedir ki bu da yürüyerek gittiğine delildir. Bk. Şerhumeâni'l-âsâr, 1/191.
[120] Bu ağaç Medine'ye İki fersah uzaklıkta Zü'1-Huleyfe denilen yerdedir. Bk. Bennâ. age., 11/255.
[121] Benzer rivayet Enes b. MSlik'ten nakledildi. Bk. MUsned Trc. H.no: 112/982.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/36-37.
[122] Sened:
Sahih: Müsned, VI/37, H.no:23977; İkinci rivayet: VI/278-279, H.no:26256 (Bu rivayette Ahmed b. Hanbel'İn hocası Âmir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Ziibeyr b. Avvam Ebu'l-Hâris ez-ZUbeyrî (v.182/798) zayıftır. Çoğu metruk saymıştır. Zehebî hakkında şu bilgileri verir: "Ahmed b. Hanbel: "Sika biridir. Yalan söylemedi" der, Yahya b. Main: "Kezzâptır/ya-lancıdır" dedi. Kendisine: "Ahmed b. Hanbel kendisinden hadis naklediyor?" denilince "Ona ne oluyor, yoksa delirdi mi?" cevabını verdi. Dârekutnî İse metruk olduğunu söyledi. Bk. Kâşif, Trc.no:2535. İbn Hacer onun hadisinin metruk olduğunu, fakat İbn MaİN'in onu yalancı nitelemesi ile aşın/ileri gittiğini ifade eder. Bk.Takrîb, Trc.no:3096. Ahmed b. Hanbel 19, Tirmizî ve DârİmÎ birer rivayetini nakleder. Tirmizî herhangi bir yorumda bulunmaz. Ahmed Muhammed Şâkir: "Fıkıh, hadis, nesep, Arap günleri ve şiirlerini bilen bîri idi. Bazı âlimler onu zayıf saydılar. Yahya b. Main onu yalancı saydı. Hattâ hakkında: "Kezzâb, habîs/pis, Allah'ın düşmanı" gibi sıfatları kullandı. Ebû Dâvûd ise Ahmed b. Hanbel'İn ondan sadece üç hadis naklettiğini iddia etti. Ben onun Müsned'de bir yerinde nakillerde bulunduğunu gördüm. BkMiisned, VI/278-279. (Fakat 19 rivayetine biz işaret etmiştik. Bu rivayetlerden çoğu Hz.Âişe'den diğerleri ise Sa*b b. Cessâme, Ka'b b. Mâlik ve Umara b. Huzeyme'nin amcasındandır.) Ahmed Muhammed Şâkir'İn bu değerlendirmesi için bk. TirmİzÎ, Sünen, Cum'a, 64, H.no:594 şerhi". Görüldüğü gibi bu ikinci rivayet Âmir b. Salih sebebiyle zayıftır); Benzer rivayetler için bk. VI/85, H.no:24435; VI/199, H.no:25512; VI/204, H.no: 25561; Buhâıi, Mevâkît, 13; Müslim, Mesâcid, 168-170; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:407; Tirmizî, Salât, 6, H.no: 159 (Tirmizî, bu konuda Enes, Ebû Ervâ, Câbir, Rafi' b. Hadîc'den de nakillerin bulunduğunu, Râfl'den ikindinin geciktirilmesine dair rivayetin sahih olmadığını, Hz.Aişe rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 8, H.no:505; İbn Mâce, Salât, 5, H.no:683; İbn Huzeyme, 1/170, H.no:332.
[123] Peygamberimiz'İn eşlerinin odaları dardı ve duvarı da yüksek değildi. Duvarın gölgesi bir misli olduğunda ikindi vakti girerdi; o anda güneş arsanın arka tarafında olur ve doğu duvarında gölge olmazdı. Bk. Bennâ, age., 11/258.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/37-38.
[125] Sened:
Zayıf: Müsned, IlİI/463, H.no:15748; Mükerrer için bk. IV/142, H.no:17215; Heysemî, Taberânî'nin benzer rivayetini esas alarak "Ahmed b. Hanbel de benzerini nakletti" der ve buradaki hikayeye İşaret ederek tabiinden olan şeyhin Müsned'de İsİmlendirilmediğini, Taberânî ise bu zatı isimlendirdiğini söyler. (Heysemî'nin kullandığı Müsned nüshalarında bu ismin kayıtlı olmadığını Öğrenmiş oluyoruz. Hâlbuki elimizdeki nüshalarda bu şeyhin ismi Rafı' b. Hadic'in oğlu Abdullah olarak kayıtlıdır.) Senedindeki Abdulvâhid b. Nâfi' el-Kelâî'yi, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında ve Duafâ'da zikrettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/307. Ahmed b. Hanbel bu râviden bu rivayetin dışında nakilde bulunmamıştır.
Bennâ hadisin İsnadının zayıf olduğunu söyler. Bunun gerekçesini de "Abdulvâhid RâfÎ' b. Hadic'in oğlu Abdullah'tan rivayette bulunmadı. Bu hadisin ne Râfi'den ne de bir başka sahâbiden nakli sahih değildir" şeklinde ifade eder. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/258.
Ayrıca bk. 116/986. hadis.
[126] 'Medine'deki (Rasûlullah'ın) mescidine girdim ve müezzin ikindi namazı için ezan okudu... 'Bk. Dârekutnî 1/251.
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/38-39.
[128] Sened:
Sahih: Müsned, V/349-350, H.no:22853; Benzer rivayetler için bk. V/361, H.no: 22951; V/350, H.no:22855; V/360, H.no:22941 (<££) lafzı da bulunmaktadır, 22944; V/357, H.no:22922; Buhâıi, Mevâkît, 15,34; Nesâî, Salât, 15, H.no:474; îbn Mâce, Salât, 9, H.no:694:Şeybe, 1/301, H.no:3449; Â« Hızeyme, I/İ73, H.no:336; Taberânî, e/-Mh 'cemü 'l-kebîr, XII/278, H.no: 13108; el-Mu 'cemü 'l-evsat, VI22, VIII/331; Ebu'l-Melih Âmir/Zeyd b. Üsâme el-Hüzeli'dir ve sika bindir.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 131/1001. hadis.
İbn Ömer'den (Radıyallahü ıthiimâ) şahidi için bk. 130/1000. hadis.
Nevfel b. Muâviye'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Müsned, V/429-430, H.no: 23532; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/445 (75/945. hadis).
[129] Bk. Bennâ, age., 11/259.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/39.
[130] İ. Muhammed, Asi, 1/145; Şafîî, Ümm, 1/91-92; SehnÛn, el-Miidevvenetü'l-kübrâ, 1/56; Merğınânî, Hidâye, 1/38; Nevevî, Mecmu", 111/25, 28, 54; İbn Kudâme, Muğnî, 1/383-385; Desûkî, Haşiye, 1/177; Bennâ, age., 11/259.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/39-40.
[131] Sened:
Hasen: Müsned, 111/262, H.no:13695 (Hamza Ahmed tahricinde sahih olduğunu belirtir); Ebû Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667; Muallâ b. ZİyâD saduktur. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/260.
[132] Yani zikir, Kur'ân okuma veya ilim müzakeresi gibi işler yaparsa. Bk. Bennâ, age. 11/260.
[133] Zira onları âzâd etmek çok .faziletlidir. Bk. Bennâ, age., 11/260.
[134] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/40.
[135] Sened:
Sahih: Müsned, VI/396-397, H.no:27102; Benzer rivayetler için bk. Vİ/397, H.no: 27104-27105:
Müslim, Müsâfirûn, 292; Afej^ı, Mevâkî^, 14, H.no:519; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ,II/452.
[136] Bk. Bennâ, age., II/260.
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/40-41.

[138] Sened:
Sahih: Müsned, H/396, H.no': 9124; Benzer rivayetler için bk. 11/344, H.no:8519; 11/266 H.no:7601; 11/233, H.no: 7185 Bu iki rivayet şu lafızlarla nakledilir:
11/474, H.no: 10089 (rivayetini verdiğimiz metnin sadece ikinci kısmı); 11/257, H.no:7483 {59/929. hadis); Mâlik, Kasnı's-salât, 82; Buhârf, Mevâkît, 16; Ezan, 31; Müslim Mesâcid, 210; TinnizU Tefsîru'l-Kur'ân, 17/5, H.no: 3135 (hasen-sahih); Nesâî, Salât, 21, H.no:483; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:670.
Ayrıca 59/929. hadise bk.
[139] Bk. Müsned Trc. H.no: 59/929 ve açıklaması.
[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/41-42.
[141] Sened:
Sahih: Müsned, 1/113, H.no:911; Şu'be gibi bazı âlimler Çe£) ve kelimelerinde şüpheye düşmüşlerdir. Bu husus şu rivayette dile getirilir:Bk. 1/137, H.no:1151. Benzer rivayetler için bk. 1/122, H.no:994 (Bu rivayette Hendek savaşı lafzı geçer. (JU*m) veya ÇŞM) kelimeleri yerine lafzı zikredilir ve şu ziyade vardır: 1/135, H.no:1132; 1/146, H.no:1245; 1/154, H.no:1326; 1/81-82, H.no:617; 1/79, H.no:591; 1/122, H.no:990 (Bir sonraki 125/995. hadis); 1/126, H.no:1036; Vl35. H.no:1134; Vl37, H.no:ll50; 1/144, H.no:1220; 1/150, H.no:1287 (Bu rivayet hâdisenin Uhud savaşında olduğunu ifade etmektedir. Fakat hadis senedindeki Câbir el-Cu'fî isimli râvi sebebiyle zayıftır); 1/151, H.no:1298; 1/152, H.no:1305, 1307; 1/153, H.no:1313; Buhârî. Cihâd, 98; Tefsir, 42; Deavât, 58; Müslim, Mesâcid, 202; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:409 (Hendek günü lafzı ile); Tirmizl Tefsir, 2/31, H.no:2984 (hasen-sahih); Nesât, Salât, 14, H.no:471; İbn Mâce, Salât, 6, H.no:684; Dârimi, Salât, 28, H.no:1235;
Orta namazının ikindi namazı olduğuna dâir hadisin şâhidleri:
a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk. 126/996. hadis.
b-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 127/997. hadis c-Zeyd b. Sâbİt'ten {Radıyallahü anh) şahidi için bk. 128/998. hadis d-Hz.ÂÎşe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. 129/999. hadis e-tbn Mes'ûd'dan (Radtyallahüanh) şahidi:
, 1/456, _H.no:4365; 1/403-404, H.no:3829; 1/392, H.no:37İ6:
Mfc/im, Mesâcid, 206; ftn A/dce, Saiât, 6, H.no:686; TYım/zf, Salâl, 19, H.no:181 (hasen-sahİh).Tirmizî, (jU» ;^C J.!-^ &C) lafzı ile naklettiği hadisi, bir başka konuda da tekrar eder. Bk. Tefsîr, 2/32, H.no:2985 (Tirmizî hadisin Zeyd b. Sabit, Ebû Hâşim b. Utbe ve Ebû Hüreyre'den nakledildiğini söyleyerek "hasen-sahıh" hükmü verir).
f-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi:
, IV/301, H.no:18579; Müslim, Mesâcid, 208; £&9 Öâvfld. Saiât, 5, H.no:4lO; Tirmizî, Tefsir, 2/29, H.no:2982 (hasen-sahih); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/459;
g-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. Heysemî, Bezzâr tarafından sahih ricali İle nakledildiğini söyler. Bk. Mecrna', 1/309
h-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Buhârî, Havf, 4; Mevâkît, 36, 38; Ezan, 26; Müslim, Mesâcid, 209:
77/mizf, Salât, 18, H.no:180{hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 105, H.no:1364.
Ayrıca Heysemî, Bezzâr tarafından da sahih hadis ricali ile nakledildiğini söyler. Bk. Mecma', 1/309
ı-ümmU Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Heysemî, Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf kabul ettiği Müslim b. eİ-Mülâî el-A'ver'in bulunduğunu söyler. Bk. Mecma',1/310
İ-Hz. Hafsa'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Mâlik, Saiât ii'l-cemâa, 25.
j-Ebû Cumuu'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 218/1088. hadis.
Ayrıca bir sonraki 125/995. hadise bk.
[142] Bu savaş Ahzâb sûresinin adını aldığı meşhur olaydır, ona Hendek savaşı da denir ki h. 4. ya da 5. yılda gerçekleşmiştir. Bk. Bennâ, age., 11/261.
[143] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/42-43.
[144] Sened:
Hasen: Müsned, I/122, H.no:990; Benzer rivayet:
1/153, H.no:1313.
Âsim, İbn EbÎ'n-Necûd'dur. Talebesi Süfyân es-Sevrî'dir. Eşcaî İse Ubeydullah b. Abdurrahman el-Eşcaî'dir. Sevrî'den yazdığı hadislerde çok kuvvetli ve sika biridir. Ebû İshak et-Tirmizî: İbrahim b. Ebu'1-Leys Nasr'dır ve çok zayıf biridir. Ahmed b. Hatibe)'in oğlu Abdullah'ın hocasıdır. Aslen TirmizlÎdir, Bağdat'a yerleşmiştir. İbn Maîn yalancı saymış; Yakub b. Şeybe: "Bizim arkadaşlarımız önceleri ondan hadis yazarlardı, ama terk ettiler. Yanında Eşcaî'nin kitapları vardı. Yanındakilerle yetinmeyerek mevzu sayılabİIen rivayetler nakletti" der. EbÛ Dâvûd da İbn Maîn'den naklen: "Beş hadis de zayıf sayılmıştır" diyerek bu beş rivayeti açıklar, İbn Hacer Ta'cîlü'l-menfea'da (s.22) bu açıklamalarda bulunur ve netice olarak Eşcaî'den nakilleri makbuldür, diğer hocalarından nakillerinde ise tevakkuf edilmesi gerekir.
Bu hadisin mlltâbileri vardır. Meselâ benzer rivayet olarak verdiğimiz nakil bir mütâbidir. Ayrıca Tahâvî "Ebû Bişr er-Rakkî-Firyâbî-Süfyân..."; "Şücâ' b. Velîd-Zâide b. Kudâme-Âsım..." senedleri ile nakleder. Bk. Şerhu meâni'l-âsâr, 1/173-174.
Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Âmir Hasan Sabrı, Zevâidu Abdülah b. Ahmed b. Hanbelfi'l-Müsned, H,no:19.
Ayrıca bir önceki 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
[145] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/44.
[146] Sened:
Sahih: Müsned, 1/301, H.no:2745; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve Bezzâ tarafından (benzer bir lafızla) nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bl. Mecma ',1/309.
Ayrıca Önceki 125/995, 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
[147] Yani Hendek savaşında. Bk. Bennâ, age.,II/261.
[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/44-45.
[149] sened:
Sahih: Afüsnet/, V/12, H.no:20009/l; V/13, H.no:20031; V/22, H.no:2013İ; V/7, H.no: 19965; V/8,H.no:19974:
T/rm/zf, Salât, 19, H.no: 182 (Tirmizî, hadisin Hz.Ali, Ibn Mes'Ûd, Zeyd b. SSbit, Âişe, Hafsa, EbÛ Hüreyre ve Ebû Hâşim b. Utbe'den şâhidlerinin bulunduğunu belirterek Buhârî'den naklettiği rivayete göre Hasan'ın Semüra'dan bu naklinin "sahih" olduğunu ve Hasan*ın Semüra'dan hadis işittiğini söyler. Fakat kendi kanaatinin hadisin "hasen" olduğu yönündedir. Buhârî hocası Ali b. el-Medînî'den "Hasan'in Semüra'dan semainin sahih olduğunu ve bu hadisle delil getirilebileceği" görüşünü nakleder); Tirmizî bir başka konuda ise "hasen-sahîh" hükmü verir. BkTefsîr, H.no:2983; Zeyd b. Sabit ve Hz. Âişe'nin: "Orta namazı, öğle namazıdır" sözünü nakleden Tirmizî, Ibn Abbas ve Ibn Ömer'in de: "Orta namazı, sabah namazıdır" dediğini İfade eder. Aynca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk.
[150] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/45.
[151] Sened:
Sahih: Müsned, V/183, H.no:21482; Benzer rivayetler için bk. V/183, H.no:21487 (şu lafızla):
V/206, H.no:21689 (şu lafızla):
(Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını, fakat Zibrikân'ın (Zebrikân/Zibrikân b. Amr b. Ümeyye ed-Damri'nİn) Üsâme b. Zeyd ve Zeyd b. Sâbit'ten hadis işitmediğini belirtir. Bk. Mecma', 1/308-309.) Mâlik, Salâtü'l-cum'a, 27 -mevkuf olarak- (JM '&* J^'} nUı); Tinnizt, İlim, 7, H.no:2656 (Hasendir. Hadisin sadece İlk bölümü nakledilmiştir); Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no: 411 (merfû olarak); İlim, 10, H.no:3660; îbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:230; Zühd, 2, H.no:4105; Mesâcid, 17, H.no:795 (Sadece cemaati terk ile ilgili bölümü nakleder); Dârimî, Mukaddime, 24, H.no:235; Heysemî, Mevârid, 1/169, H.no:72; Ebû Nuaym, MUstahrec, 1/40-41, H.no:10-12; Makdisî, Muhtara, VI/307-308, H.no:2329; (Dârekutnî, hadisin son bölümünde ızdırab bulunduğunu ifade eder.) Beyhakî, İ'tikâd, s.245; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, V/143, H.no:4890; V/154, H.no:4924-4925; İbn EM Âsim, 1/45, H.no:94;
Hadisin şâhidleri için bk. 43/240. hadis (İlim konusu).
Ayrıca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidlerine bk. Hadisin üçüncü bölümü ise Medh ve Zem/Övgü ve Yergi konusunda 42/9057. hadiste zikredilecektir.
[152] Dünyalık kendisine düşük ve alçalarak gelir. Bk. Bennâ, Bulüğu'l-emânî, 1/165.
[153] Lafız manası, fakirliği İki gözünün arasında kılar, şeklindedir. Ancak anlaşılması için yukarıdaki şekilde terceme edildi. Bu cümle o kişideki fakirlik korkusundan kinayedir. (Bk. Münâvi, Feyzu'l-KadÎr, 1/255; Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI1/140).
[154] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/45-47.
[155] Sened:
Sahih: Müsned, VI/73, H.no:24329; Benzer rivayet için bk. VI/178, H.no:25326; Mâlik, Salâtü'l-cemâa, 25; Müslim, Mesâcid, 207; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:410; Tirmizî, Tefsir, 2/29, H.no:2982 (Bu konuda Hafsa'dan da bir rivayetin bulunduğunu bildiren TİrmizÎ hadisin "hasen-sahih" olduğuna hükmeder); Nesâî, Salât, 14, H.no:470; Ayrıca 124/994. hadise ve dipnottaki şâhidierine bk.
[156] Bk. Bennâ, age.. U/262.
[157] Mâlik, Muvatta, Salat, 8, H.no: 28.
[158] Hadisler için bk. Müsned Trc. H.no: 124/994,125/9995,126/996,127/997,129/999.
[159] Mâlik, Salat, 8, H.no: 25-28; İbn Hazm, Muhallâ, IV/249; Şirâzî, Mühezzeb, 1/53; Zemahşerî, Keşşaf, 1/283-284; Nevevî, MecmÛ', 111/60-61; İbn Kudâme, Muğnî, 1/387-389; İbn Kesir. Tefsir, 1/274-278; Îbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/257; Bennâ, age., 11/263.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/47-48.
[160] Sened:
Sahih: Müsned, 11/27, H.no:4805; Mükerrer için bk. 11/76, H.no:5467; Diğer rivayet: 11/75, H.no:5455; Diğer lafız: 11/13, H.no:4621; Benzer rivayetler için bk. H/148, H.no:6358; 11/145.

H.no:6320, 6324; 11/134, H.no:6177; 11/124, H.no:6065; 11/102, H.no:5780; 11/64, H.no:5313; 11/54, H.no:5161; 11/48, H.no:5084; II/8, H.no:4545; H/124, H.no:6065; Mâlik, VükÛt, 21; Abdürrezzâk, 1/548, 576, H.no:2074-2075. 2191; Buhârî, Mevâkît, 14; Müslim, Mesâcid, 200-201; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:414; Tirmizî, Salât, 14, H.no:175 (Büreyde ve Nevfel b. Muâviye'den şâhidleri vardır. Bu rivayet ise "hasen-sahihtir"); Nesâî, Salât, 17, H.no:476 (Nevfel b. Muâviye'den şahidi) 477 (İbn Ömer ve Nevfel'den), 478 (Nevfel'den); Mevâkît, 9, H.no:510; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/153-154, 468. H.no:364-365, 1498; İbn Mace, Salât, 6, H.no:685; Dârimi, Saiât, 27, H.no:1233-1234; Tayâlisî, s.249, H.no:1808; İbn Ebî Şeybe, 1/301, H.no:3442-3443; Abd b. Humeyd, s.243, H.no:749; İbnü'l-Ca'd, s.442. H.no:3013, 3015; EbûAvâne, 1/13, H.no:42; EbÛAvâne, 1/296, H.no:1042; Ebû Ya'îâ, IX/335-336, 343, 371, 372, 380, H.no:5447.5453, 5495-5496, 5505; X/181,194, H.no:5806,5824; İbn Huzeyme, 11/173, H.no:335; ibn Hıbbân, IV/331, H.no:1469;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/278, H.no:13l08; el-Mu'cemü't-evsat, 1/122, 386, H.no:386, 8780; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/65, 411, H.no:71, 717; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 111/53, H.no:2845; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/444-445; Nevfel b. MuâvİYe'den (Radıyatlahü anh) şahidi:

f, Salât, 17, H.no:476-478; Ayrıca bk.75/945. hadis. Ebu'd-Derdâ'dan (Radiyallahü anh) şahidi için bk. 131/1001. hadis. Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 120/990. hadis.

[161] Diğer rivayette; "ikindi namazı kaçarsa" şeklindedir.

[162] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/48-49.

[163] Sened:

Sahih: Müsned, VI/442, H.no:27365; Ân Ebî Şeybe, 1/301, H.no:3445; Münzirî, hadisi Ahmed b.

HanbeFe nisbet ederek isnadının sahih olduğunu ifade eder. Bk.Terğîb, 1/183. BUreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 120/990. hadis İbn Ömer'den (Radıyaltahü anhümâ) şahidi için bk. 130/1000. hadis. Nevfel b. MuâvİYe'den (Radtyallahü anh) şahidi İçin bk. 75/945. hadis.

[164] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/49.

[165] Sened:

Sahih: Müsned, 111/102-103, H.no:11938; İkinci rivayet: 111/149, H.no:12448; Benzer rivayetler için bk. III/185, H.no:12864; IH/247, H.no:13523 (133/1003. hadis); III/214, H.no:13172; Mâlik, Kur'ân, 46; Buharı, Mevâkît, 13:

Müslim, Mesâcid, 195:

Ebu Ddvûd, Salât, 5, H.no:413; Tirmizî, Salât, 6, H.no:160 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 9, H.no:509; Ayrıca bir sonraki hadise bk.

[166] Yani kafirler tarafından böyle olduğu kabul edilen ya da güneşe secde edilen bir vakitte namazı terk ederdi.

[167] Yukarıda metni zikredilen İkinci tarik birincinin benzeridir. Bu nedenle ikinci tarikten gelen rivayetin tümü yerine sadece farklı kısmı terceme edildi.

[168] Yani, o kişi kafirlerin güneşe ibadet/secde ettiği bir vakite namaz kılar.

[169] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/49-51.

[170] Sened:

Sahih: Müsned, IH/247, H.no:13523; Benzer rivayetler için bk.' 111/102-103, H.no:11938 (132/1002. hadis); III/149, H.no:12448; Mâlik, Kur'ân, 46; Buhârî, Mevâkît, 13; Müslim, Mesâcid, 195; Ebû Dâvâd, Salât, 5, H.no:413; Tirmizt, Salât, 6, H.no:160 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 9, H.no:509; Ayrıca bir önceki 132/1002. hadise bk.

[171] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/51.

[172] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, V/Î24; Azimâbâdt, Avnü'l-Ma'bûd, IV/11 i; Bennâ, age., 11/265.

[173] İbnü'l-Esîr, Nihâye, ilim.

[174] Hâkim, 1/309; Dârekutnî. 1/252.

[175] İbn Huzeyme, SahÎh,I/172; Hâkim, 1/309.

[176] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/51-52.

[177] Sened:

Sahih: Müsned, III/114, H.no:12075; Benzer rivayetler için bk. III/Î99, H.no:12993 III/105, H.no: 11963:

(Mükerreri): III/206, H.no:13072; III/189, H.no:12899; IH/205, H.no:13064.111/265, H.no:13735:

BaM/f. Cihâd, 80; A/öj/rm, Cihâd, 136; Ebü Dâvûd. Salât, 6, H.no:416. Bu rivayette "okun düştüğü yerin görülüp-görülmemesinin" zaman tayininde bir yöntem olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bunun şâhidleri:

a-Râfî' b. Hadîc'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk,l 16/986. hadis. b-CâbÎr b. Abdullah'tan (Radıyallahu anlı) şahidi için 94/964. hadis c-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (Radtyallahü anh) şahidi:

Müsned, IV/114, H.no:16966; IV/115, H.no:16978; IV/117 H.no:16990 (Heysemî, hadisin Ahmed, Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Tev'eme'nin âzâdlığı Salih'in bulunduğu, bu zatın ömrünün son zamanlarında ihtilat ettiğini, fakat İbn Main'in: İbn Ebi Zi'b, ravinin ihtilatından önce hadis aldı" dediğini, buradaki rivayette de İbn Zi'b'in Salih'ten naklettiğini belirtir.bk.Mecma' , I/310): Diğer rivayetteki Süfyan da Salih'in ihtilatından önce hadis almıştır.

d- Ebu Tarif'ten (Radiyallahu anh) şahidi:

Müsned, III/416, H.no:15375 (Heysemi, hadisin senedinde Velid b. Abdullah b. Şümeyle'nin bulunduğunu, bu zatın terceme-i haline rastlamadığını ifade eder.Bk. Mecma', I/308, 310);

e- Ka'b b. Malik'ten şahidi için bk. Taberani , el-Mu'cemü'l-kebir, XIX/63; Hadisin değerlendirmesi için bk. Heysemi, Mecma', I/310-311.

Bir sonraki hadis de şahidler arasında yer alır.

[178] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/52-53.

[179] Sened:

Sahih: Müsned, V/371, H.no:23042; Benzer rivayetler: IV/36, H.no: 16367 (Hasen);

IV/36, H.no:16368 (Hasen); Nesai, Mevakit, 13, H.no:518.

Benzer rivayetlerde Ebu Bişr'in, Ali b. Bilal el-Leysi'den, onun da ensardan bir grup sahabeden aldığı görülmektedir.Fakat metni tercih edilen hadisin senedinde ebu Bişr'in, Hassan b. Bilal'den , onun da sahabeden Elsem/Eslüm kabilesinin fertlerinden birinden naklettiği dikkatimizi çekmektedir.Nesai, Mevakit, 13, H.no:518'de de ravinin ismi Hassan b. Bilal'dir.

Ali b. Bilal el-Leysi sebebiyle hadis hasendir.Hüseyni, İkmal'de mechül saymış, İbn Hıbban Sikat'ta bu raviye yer vermiş (bk.Sikat, VII/208), Buhari ve Ebu Hatim sükut etmiştir.Bk.et-Tarihu'l-kebir, VI/263, el-Cerhu ve't-tadil, VI/175.

Benna hadisi Nesai ve Beğavi'nin Mu'cem'inde nakledildiğine işaret ederek İbn Hacer'in Fethu'l-Bari'de hadisin şahidini göstererek Hasen olduğunu ifade ettiğini nakleder.bk.Büluğu'l-emani, II/266.Heysemi de bu kanaattedir.Bk. Mecma', I/310.

Fakat bir önceki hadis bu hadisin sahih olduğuna delildir.Yani hadis sahihli ğayrihi mertebesine yükselir.İşaret edilen bu (134/1004) hadisin tahricine bk. Ayrıca Rafi' b. Hadic'den şahidi için bk. 116/986. hadis.

[180] Sem'ani , Ensab, I/151-152; kehhhale, Ömer Rıza, Mu'cemu kabaili'l-Arab, I/25-26; Eslüm şeklindeki zaptı için bk. İbn Hazm, Cemheratü ensabi'l-Arab, 440, 460.

[181] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/53-54.

[182] Sened:

Sahih: Müsned, IV/51, H.no:l6484; Benzer rivayet:

IV/54, H.no:16502; Buhâri, Mevâkît, 18; Müslim, Mesâcid, 216; Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:417; Tinnizî, Salât, 8, H.no:164 (Câbir, Sunâbihî, Zeyd b. Hâlid, Enes, Rafi' b. Hadic, Ebû Eyyûb, Ümmü Habîbe, Abbas b. Abdulmuttalib, İbn Abbâs'tan da nakiller vardır. Abbas'ın rivayeti mevkuf olarak daha sahihtir. Sunâbihî İse Hz. Peygamber'den hadis işitmedi. Bu zat Hz.Ebû Bekir'in arkadaşıdır. Seleme b. el-Ekva' hadisi ise "hasen-sahÎh" tir.); İbn Mâce, Salât, 7, H.no:688; Dârimi, Salât, 16, H.no:l212;

Heysemî, Sunâbihî, Haris b. Vehb ve ibn Mes'ûd rivayetlerine yer verir. Bk. Mecma\ 1/311.

[183] Metindeki güneşin bölümleri anlamındadır. Bk. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî. Muhtâru's-Sıhâh, 122; Burada kelimesinden güneş yuvarlağının üst bölümü kastedilmektedir. Bk. Bennâ, age., H/266.

[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/54.

[185] Sened:

Sahih: Müsned, V/421, H.no:23470; İkinci rivayet: V/415, H.no:24313 (Senedi: Görüldüğü gibi ilk verilen isnadda müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat İkinci rivayetin senedinde bu müphem râvînin Ebû İmrân Eşlem b. Yezid olduğu tesbit edilmektedir. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in müphem râvisî bulunan rivayetine değinir ve Taberânî'de geçen rivayette müphem râvîninEbû İmrân Eşlem b. Yezid olduğunu ilâve ederek râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/310; İkinci rivayetin senedinde de İbn Lehîa bulunmaktadır.

Ahmed b. HanbeFin benzer rivayetlerinde ise Yezid b. Ebû Habib'in hocasının mütâbi olarak Mersed b. Abdullah el-Yezenî olduğu görülmektedir:

Müsned, V/417, H.no:23425-23426; V/422, H.no:23472; IV/147, H.no:17262(141/10II. hadis); Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:4l8; Bennâ hadisi Hâkİm'e de nisbet ederek HâkİM'in: "Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" dediğini, Zehebî'nin de bunu onayladığını belirtir. Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/269.

Elbânî isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha* H.no:1915;

Abbas b. Abdülmuttalib'den (Radıyallahü anh) şahidi:

/ön Mdce, Salât, 7, H.no:689 (İbn Mâce hocası Muhammed b. Yahya'dan şunu aktanr: "Bağdat'ta bu hadis hakkında âlimler çelişkiye düştü. Ebû Bekir el-A'yen ile birlikte Avvam b. Abbad b. Avvam'a gittik. Babasının hadisleri yazdığı asıl nüshasını çıkarıp gösterdi. Baktık ki hadis orada var" Bûsırî de isnadının hasen olduğunu söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, U/214, H.no:1770; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/56, H.no:56.

İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüinâ) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat, IV768, H.no:3630. Haris b. Vehb'den (Radıyallahiianh) şahidi:

Taberânî, el-Mu'cemii'l-kebîr, IH/237, H.no:3264.

Bennâ bu hadisi de Hâkim ve İbn Huzeyme'ye de nisbet eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, ü/269. Bu hadis 141/1011. hadiste daha uzun bir şekilde zikredilecektir.

[186] Bu mânâ için bk. Bennâ, age., 11/266.
[187] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/54-55.
[188] İ. Muhammed, age., 1/146; Merğınânî, age., 1/38-39; tbn Rüşd. age.,V69; İbn Kudâme, age., 1/390-391; Bennâ,age., 11/247-249,267.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/55-56.
[189] Sened:
Sahih: Müsned, 11/83, H.no:5549; Mükerrer için bk. 11/154, H.no:6421; Benzer rivayetler için bk. H/30, H.no:4847; 11/41, H.no:4992; Mâlik, Salâtü'l-leyl, 13, 22; îbn EbîŞeybe, H/283; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/22.
Bennâ hadis ile ilgili olarak şunları söyler: "Hadisin birinci bölümünü İmam Mâlik İbn Ömer'in sözü (mevkuf) olarak nakleder. İbn AbdİIber de bu rivayetin merfû olarak naklinin sahih olduğu görüşünü benimser. Dârekutnî de tbn Mesûd'dan zayıf bir senedle nakleder. Beyhakî ise İbn Mesûd'dun sözü (mevkuf) olarak sahih olduğunu belirtir. Hafiz Irâkî Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sahih olduğunu İfade eder. Hadisin ikinci kısmını ise kütübü sitte musanniflerinin her biri rivayet eder, Bk. Bulûğu 'l-emânî, 11/267. İbn Ömer'den konu İle ilgili nakledilen rivayetler: a-Bazı rivayetlerde sadece gece namazının vitrinden bahsetmektedir:
Bk. Mftn*/, IV5, H.no:4492; II/9, H.no:4559; 11/10, H.no:457l; 11/30, H.no:4848; 11/31, H.no:4860; 11/33, H.no:4878; iy4Û, H.no:4987; 11/44, H.no:5032; 11/45, H.no:5049; 11/48, H.no:5085; 11/49, H.no:5096, 5103; 11/54, H.no:5159; 11/58, H.no:5217; 11/66, H.no:534I; 11/71, H.no:5399; 11/75, H.no:5454; 11/76, H.no:5470; 11/77, H.no:5483; U/78, H.no:5490; U/79, H.no:5503; 11/81, H.no:5537; 11/102, H.no:5793; II/l 13, H.no:5937; 11/119. H.no:6008; 11/133, H.no:6169-6170; 11/134, H.no:6176; 11/141, H.no:6258; 11/148, H.no:6355; Afd/ıt, Salâtü'l-leyl, 13, 19-20; Buhârî, Salât, 84; Vitir, 1; Müslim, Müsâfirûn, 145; Ebû Dâvûdy Tatavvu', 24, H.no: 1326; Vitir, 8, H.no: 1438 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadisin metni: (0) J& ^-» >' ^)); H.no:1421; TirmizS, Salât, 206, H.no:437 (Amr b. Abese'den de nakledildiğini söyleyen T'İrmizî, hadisin "hasen-sahih" olduğunu söyler), Vitir, 8, H.no:461 (hasen-sahih); Nesâl Salât, 26, H,no:1665-1672; İbn Mâce, İkâme, 116, H.no-1174-1175; Dârimi, Salât, 155, H.no: 1467.
b-Bir kısım rivayetler ise Allah'ın tek olduğunu ve teki sevdiğini belirtmektedir:
Müsned, 11/155, H.no:6439 (Atıyye b. Sa'd sebebiyle senedi zayıftır); 11/109, H.no:5880.
c-Bazt rivayetlerde de gece ve gündüz namazlarının ikişer rekatlı olduğundan bahsetmektedir:
Bk. Afifcnerf, 11/51, H.no:5122; 11/26, H.no:4791; Dâ/vni, Salât, 154, H.no:I466; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 13, H.no:1295; Tirmizî, Cum'a, 65, H.no:597 (Tirmizî, İbn Ömer'den nakline de işaret ederek bu konudaki farklı görüşlere işaret etmiştir: İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel, gece ve gündüz nafile namazlann ikişer rekat olduğunu ifade ederler. Şüfyan es-Sevrî, İbnü'l-Mübârek ve tshak'ın görüşü ise gece namazlarının ikişer rekat, gündüz namazlann in ise öğle namazının ilk sünnetinde olduğu gibi dört rekat oluşudur.) Nesâî, Salât, 26, H.no:1664; İbn Mâcet tkâme, 172, H.no:1322 (Metindeki Ç0j) ziyadesi hakkında tenkidde bulunulmuştur. Hafiz İbn Hacer de tenktdde
bulunanlardan biridir. Bu ziyâde ile nakledilen kısmı âlimler zayıf saydılar. Ziyâdesiz kısmı ile hadîs sahihtir).
d-Bir kısım rivayetler ise gece namazlarının vitrini kılma hususunda sabah olmadan acel» kılınması/sabaha bırakılmamasma işaret edilmektedir:
Müsned, 11/38, H.no:4954 (Mükerreri: 11/37-38, H.no:4952); 11/150, H.no:6372; Müslim, Müsâfırûn, 149; EbÛ Dâvûd, Vitir, 8, H.no:1436; Tirmizî, Vitir, 12, H.no:469, 467 (hasen-sahih);
e-Gecenin en son namazının vitir olması gerektiğini vurgulayan rivayetler de vardır.
11/39, H.no:4971; 11/20, H.no:4710; 11/150, H.no:6373; 11/143, H.no:6300 W ijfo); 11/102, H.no:5794; H/135, H.no:6189-6190; 11/100, H.no:5759; Buhârî, Salât, 84; Vitir, 4; Müslim, Müsâfirûn, 150;
Vitir, gecenin tek rekatlı son namazıdır. Müsned, n/43, H.nco5O16; 11/51, H.no:5126.
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/56-57.
[191] Sened:
Sahih: Müsned, III/449, H.no: 15657; Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/310.
[192] Cürcânî, Ta'rîfât, 175; tbn Abdilber, Temhîd, XVIII/70,74, 82, 83, 90.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/57-58.
[193] Sened:
Hasen: Müsned, IV/349, H.no:18968; Taberânî." d-M«'wmfl7-JteMr, VIII/80, H.no: 7418; Heysemî, Taberânî tarafından rivayet edilen hadisin râvilerinin sika olduklarını belirtir. Aynca Heysemî Taberânî'nin Kebir'inde rivayet edilen Haris b. Vehb'den şahidine de yer verir. Fakat senedinde zayıf olan Mindel b. Ali'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/311.
Heysemfnin değindiği Haris b. Vehb hakkında Şuayb el-Arnavut ve ekibi "mechûlü'I-hâl" hükmü verir. Bk.H.no:19067. Salt b. el-Avvâm ise Hüseynî tarafından İkmâl'de mechûl sayılmıştır, tbn Hacer, bu râvinİn mechûl olmadığını, sika biri olduğunu söyler. Bk.7b 'cîl, 1/676.
Ebû Abdurrahman es-SunâbÎhî, Abdurrahman b. Useyle'dir. Tabiinden biridir. İsmi ile künyesindeki İsimlerde kalp yapılmıştır. Bk.Ta'cîl, 1/414.
[194] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/58.
[195] Yezen, HİmyeT'in bir koludur/obasıdır. Araplarda topluluk büyüklüğüne göre a-Halk b-Kabile (MO. c-Imâra (Aşiret)d- Battı (Kol/Oba) OJ»), e-Fahız (Yakın) (^ü) şeklinde sıralanmaktadır. (Bk. (bnü'l-Esîr, Nihâye, m/299; Karahisarî, Ahterf-i kebir, 1/104, D/72).
[196] Sened:
Sahih: Müsned, IV/147, H.no:17262; Diğer rivayet:
V/422, H.no:23472; Ebû Dâvûd, Salât, 6, H.no:418; Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, 1/370; Bennâ hadisi Hâktm'e de nisbet ederek Hâkim'İn: "Müslim'in şartına uygun olarak sahihtir" dediğini, Zehebî'nin de bunu onayladığını belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/269. Elbânî isnadının sahih olduğunu belirtir. Bk. es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1915. Abbas b. AbdIllmuttalib'den (Radıyallahünanh) şahidi:
İbn Mâce, Salât, 7, H.no:689 (İbn Mâce hocası Muhammed b. Yahya'dan şunu aktarır: "Bağdat'ta bu hadis hakkında âlimler çelişkiye düştü. Ebû Bekir el-A'yen ile birlikte Avvam b. Abbad b. Avvam'a gittik. Babasının hadisleri yazdığı ası! nüshasını çıkarıp gösterdi. Baktık ki hadis orada var." Bûsırî de isnadının hasen olduğunu söyler); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/214, H.no:1770; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/56, H.no:56;
Bennâ bu hadisi de Hâkim ve İbn Huzeyme'ye de nisbet eder. Bk. Bü/ûğu 'l-emânî, ü/269.
Bu hadisin tahrici için 137/1007. hadise de bk.
[197] Lafiz olarak, yaptığına seni ne sürükledi, şeklindedir.
[198] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/59-60.
[199] Sened:
Sahih: Müsned,'V/55,H.no:2Ö431; Buhârî, Mçvâkît,19;'/bn Huzeyme, 1/176, H.no:341.
[200] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/60.
[201] Bennâ, age., H/270.
[202] İ. Muhammed, Asi, 1/146; Merğınânî, Hidâye, 1/38-39; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/69; İbn Kudâme, Muğnî, 1/390-391; Bennâ, age., 11/247-249, 267.
[203] Bk. Müsned Trc. H.no: 136/1006,137/1007.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/60-61.
[204] Sened:
Sahih: Müsned, IV/270, H.no: 18290; Diğer rivayet: IV/272, H.no:18309 (Senedi:;Benzer bir rivayet: IV/274, H.no: 18328 (Senedi: Ebu Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
r/mi/a, Salât, 9, H.no:165 (İbnü'l-Arabî ÂrizatÜ'l-ahvezî'de (bk.1/277): "Her ne kadar Buharı ve Müslim bu hadisi Sahih'lerine almasa da Nu'man'ın bu hadisi sahihtir" der); Nesât, Mevâkît, 19, H.no:526-527; Dârimi, Salât, 18, H.no:1214; Tayâlisî, s.72, H.no:292; Dârekutnî, 1/269-270; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/448-449; Bennâ Nevevî'nin: "Hadisin isnadı ceyyid-sahihü'r" dediğini, İbnü'l-Arabi'nin de böyle söylediğini belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/270.
[205] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/61-62.
[206] Sened:
Sahih: Müsned, V/365, H.no:22989; İbn Ebî Şeybe, 1/331; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Hz. Aişe'den (Radıyallahu anhû) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, râvilerinin ise sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Ümmü Enes'ten (Radıyallahu anhâ) benzer bir rivayet vardır:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'inde (Bk. XXV/149, H.no:358) nakletti^ni, senedinde Metrukü'1-hadis olan Anbese b. Abdurrahman'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
[207] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/62.
[208] Sened:
Sahih: Müsned,V379, H.no:3603 Benzer rivayetler için bk. 1/444, H.no:4244 (Bu iki rivayette, İbn Mes'ûd'dan alan râvi müphem olduğu için İsnadı zayıftır); 1/463, H.no:4419; 1/412, H.no:3917 (Bu iki rivayette ise Hayseme, vasıtasız olarak İbn Mes'ûd'dan hadis nakleder. Hâlbuki ondan hadis işitmemiştir. Bu sebeple de seneddde inkıta olduğu için rivayet zayıftır); Heysemî, "Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Kebir ve Evradında naklettiklerini, Ahnıed ve Ebû Ya'lâ'nın senedlerinde müphem râvinin bulunduğunu, Taberânî'nin rivayetinde ise Hayseme'nin hocasının Ziyâd b. Hudayr olduğunu, râvilerin herbirinin de sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/314.
Ziyâd b. Hudayr el-Esedî, tabiînden sika biridir. Ebû HâtİM sika sayar, tbn Hıbbân ise Sikât'ında zikreder. Buhârî ise bu râvinîn Hz. Ömer'den hadis işittiğini, kendisinden de Şu'be'nîn naklettiğini belirtir. Bk.et-Târihu'l-kebîr, III/319. Râvinin Ebû Dâvûd, Ahmed ve Dârimî'de birer rivayeti bulunmaktadır. TİrmÎzî, bu hadise benzer İsnadla nakledilen (& 'j* _du âUÖı iL^î\) hadisinin yorumunda yer verir ve bahsedilen hadisi hocası Buhârî'ye sorduğunda "mahfuz olmadığı" kendisine bildirilir. Tirmizî de Buhârî'nİn kastının konumuzla ilgili olan bu hadis olduğuna işaret eder. Bk.Sünen, İstİ'zân, 31, H.no:2730.
Heysemî Hz.AİŞe'den (Radıyallahu anhâ) Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde şu rivayetin bulunduğunu zikreder:

Heysemî râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma', 1/314.
Hz.Âişe'den bir başka rivayet: Bk. /&n Mâce, Salât, 12, H.no:7O2;
Ahmed Muhammed Şâkir de Taberânî'deki isnadının sahih olduğunu söyler. Hadis usûlündeki kaideye göre de Müsned'in bu rivayeti kuvvet bulmuş olur: "Müphem veya düşen râvînin kim olduğu ve sikalığı tesbit edilirse rivayet kuvvet kazanır ve bununla delil getirilebilir." Hadis, Hz. ÂÎşe rivayeti ile desteklenmiştir.
Ayrıca bir sonraki 146/1016 ve 148/1018. hadislere bk.
[209] Benna, age., 11/271.
[210] Metindeki akşam namazına nisbetle söylenmiştir ve yatsı vakti anlamındadır.(Bk. İbn Abdilber, Temhid, XIV7183, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/51).
[211] Semer, Arapça'da gece sohbeti ve konuşması demektir. Bu kelimenin aslı siyah ve esmer mânâsındadır, ancak bu hadiste geçtiği gibi karanlığın bastığı andaki konuşmalar İçin de kullanılmaktadır. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 312-313.
[212] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/62-63.
[213] Sened:
Hasen: Müsned, 388-389, H.no:3686; İkinci rivayet: 1/410. H.no:3894 (Senedi: ibn Mâce, Salât, 12, H.no:703 tefsiriyle(Bûsirî, isnadındaki râvilerin sika olduklarını, hadisin ihtilat eden Atâ b. es-SâÎb'den başka bir İlletini de bilmediğini ifade ederek Muhammed b. Fudayl'in bu râvinin ihtilafından sonra hadis aldığını söyler).
Ahmed Muhammed Şâkir de: "Veki'in babası Cerrah b. Melih'in, Atâ b. es-Sâib'in ihtilâtından Önce hadis rivayet ettiğini tam olarak tesbit edemedik" der.
Ayrıca bir önceki 145/1015. hadise bk.
Ebû Berze'den gelen bir sonraki rivayet (147/1017. hadis) bu hadisin şahididir. Şahidi ile hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[214] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/63-64.
[215] Sened:
Sahih: Müsned, IV/421, H.no:19669; Benzer rivayetler için bk IV/423, H.no:l9681-19682; 19684 IV/420, H.no:19655; IV/425, H.no:19697; IV/419, H.no: 19652-19653; IV/424, H.no:I9688; Mâlik, Salâtü'Ueyl, 6 (Saîd b. Museyyeb'in sözü (maktu1) olarak); Buhârt, Mevâkît, 3, 13, 23, 39; Müslim, Salât, 172; Mesâcid, 236; Ebû Dâvûd, SaÎât, 3, H.no:398; Tirmizî, Salât, 11, H.no: 168 (Âişe ve tbn Mes'ûd'dan da şahidin bulunduğunu, Ebû Berze rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 2,16,20, H.no:493, 523, 528; İbn Mâce, Salât, 3, 12, H,no:674, 701 (Bûsırî ZevâÎd'inde İsnadının sahih, râvilerinin ise sika olduklarını söyler); Dârimu Salât, 66, 139, H.no:1305, 1436; Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr. 11/248, H.no: 1109;
Aynca 96/966. hadis ile karşılaştırınız.
Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, Xl/96, H.no:11161; Heysemî, hadisin Taberânî'nİn Kebir'İnde nakledildiğini, senedinde Ebû Saîd el-Mekkî'nİrt bulunduğunu, fakat hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzâr'm naklettiğini, renedinde Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in bulunduğunu, bu râvinin de zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/314.
Hz.Ali (Radıyallahü anh) çok uykucu olduğu için kendisine yatsıdan Önce uyumasına ruhsat verilmiştir:
Müsned, I/1H, H.no:892; Heysemî, Hz. Ali'nin sürriyyesinin (Sürriyye -odalık-: Efendisi için Özel bir odada kalan cariyeye verilen isimdir) meçhul olması, İbn Ebî Leylâ'nın hafızasının zayıflığı sebebiyle hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bk. Mecma', 1/314. Ahmed Muhammed ŞâkÎr ise hasen hükmü verir. (363/671. hadis).
[216] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/64-65.
[217] Sened:
Sahih: Müsned, I/34, H.no: 228,; mükerrer için bk. I/26, H.no:178, Ahmed b. Hanbel'in bir rivayeti de şu şekildedir:
Müsned, I/25-26, H.no:175 (İki isnadlı tek hadistir.Bu hadisin bir bölümü 605\1475. hadiste, tamamı ise Abdullah b. Mes'ud'un menkıbelerinde 287/10913); Tirmizi, Salat, 12, H.no:169 (Tirmizi,) ziyadesi ile ankleder, "Hasen" hükmünü belirttikten sonra, hadisin Abdullah b. Amr, Evs b. Huzeyfe ve İmran b. Husayn'dan (Radiyallahü anhüm) da rivayet edildiğini söyler); Benna hadisin ravilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Büluğu'l-emani, II/272.
[218] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/65.
[219] Sened:
Sahih: Müsned, 11/10, H.no:4572; Diğer rivayet: 11/19, H.no:4688; Benzer rivayetler için bk. 11/49, H.no:5100; 11/88, H.no:5617; 11/144, H.no:6314; 11/121, H.no:6028; 11/131, H.no:6l48; Müslim, Mesâcid, 228-229 Ebû Dâvûd, Edeb, 78,H.ıio:4984; Nesâî, Salât. 23, H.no:541-542 İbn Mâce, Salât, 13, H.no:704.
Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahii anh) şahidi:
Heysemî, bu hadisin Bezzar ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde isimlendirilmeyen / müphem bir râvinin bulunduğunu, Gaylan b. ŞurahbÎl'i tanımadığım, diğer râvîlerinin İse sika okluklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/314.
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Müsned, 11/433, H.no:9566; Mükerrer için bk. 11/439, H.no:9623;"Ân Mâce, Salât, 13, H.no:705 (Ebû Hüreyre isnadı İle nakledilen hadis sahihtir): Bûsırî hadisin isnadının sahih olduğunu, hadisin aslının Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Hz. Âişe'den nakledildiğini söyler.
[220] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/65-66.
[221] Ateme , geciktirmek anlamındadır. Bedevîler develeri ve süt sağımı İle meşgu. oldukları için yatsı namazını bu vakte kadar geciktiriyorlardı. İmam Halil'e göre ateme, gecenin ilk üçte bîridir. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sthâh, 412.
[222] İbn Abdilber, Temhîd XXII/14.
[223] İbn Hacer, Fethu 'Î-Bâri 11/49; Mübârekpûrî, Tuhfetü 'l-ahvezî 1/436; Bennâ, age,, 11/273.
[224] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/66-67.
[225] Sened:
Sahih: Müsned, 11/245, H.no: 7335; Mükerrer için bk. 11/245, H.no:7338;
Bu hadis daha önce üç kere ayrı ayrı isnadlarla zikredildi. 315/623. hadis: (Müsned, II/258-259, H.no: 7504). 166/474. hadis: Müsned, 1/120, H.no: 967; 1/120, H.no: 968; 171/479. hadis: Müsned, 11/250, H.no: 7406; 11/287, H.no: 7840-7841; 11/531, H.no: 10812; 11/509, H.no: 10566; 11/460, H.no: 9890; 11/517, H.no: 10644; IV433, H.no: 9557; H/429, H.no: 9513; 11/399, H.no: 9152.
Mâlik, Taharet, 114-115 (Yatsı namazının geciktirilmesi İle ilgili kısmını nakletmez); Abdürrezzâk, 1/555-556, H.no: 2106-2107; Buhârî, Cum'a, 8; Savm, 27; Temennî, 9; Müslim, Taharet, 42; Ebû Dâvûd, Taharet, 25, H.no:46; Tirmizt, Taharet, 18, H.no:22; Dûrimî, Salât, 168, H.no:1492-1493; Vudû', 18, H.no:689; Nesâî, Taharet, 6, H.no:7; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/64, H.no:6; 11/196, H.no:3035; fi/197, H.no:3039; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/155, H.no:l787; İbnü'l-Cârûd, s.27, H.no:63; İbn Huzeyme, 1/73, H.no:l40; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/43-44; İbn Hıbbân, III/351, H.no:1068; IV/399, H.no:l531; IV/406, H.no:1540; Ebû Avâne, 1/163, H.no:474; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/57, H.no:1238; VII/253, H.no:7424; Ebû Ya'lâ, XI/229, H.no:6343; Bezzâr, 11/121, H.no:478; Beyhakî, es-Sünemi't-kübrâ, 1/35, 37, H.no: 144, 153-154.
[226] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/67.
[227] Sened:
Sahih: Müsned, H/28, H.no:4826; Benzer rivayet için bk.
11/94-95, H.no:5692 ("geciktirdi" lafzı ile); H/88, H.no:5611; H/126, H.no:6097; B«M/f, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûıl Taharet, 79, H.no:199; Salât, 7, H.no: 420; Şafiî, Müsned, s.28; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/476, H.no:1522-1523; İbn Huzeyme, 1/180, H.no:349; İbn Htbbân, IV/407, H.no: 1541.
Hz. Peygamber'in yatsı namazına geç geldiği ve ashabın uzun süre beklediğini gösteren tbn Ömer'in nakli dışındaki rivayetler İçin bk. a-Hz. Âişe'den (Radıyallahu anlıâ) şahidi için bk. Buhârî, Mevâkît, 24; Müslim,
Mesâcid, 218; Dârimî, Salât, 19, H.no:1216-1217; Nesâî, Salât, 21, H.no:533-534; (158- 159/1028-1029. hadisler)
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (154/1024. hadis) c-Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (361-362/669-670. hadisler) Benzer bir
rivayet 1483/2353. hadiste zikredilecektir.)
d-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. (156/1026. hadis)
e-İbn Abbas'tan (Radtyallahüanhümâ) şahidi İçin bk. (360/668. hadis)
f-Nu'man b. Beşîr'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:419;
Heysemî, hadisin Taberânî'nin KebÎr'inde nakledildiğini, râvilerin sika olduklarım belirtir.
m.Mecma', 1/314.
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 150/1020. hadis h-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahuanh) şahidi için bk.41/911 ı-Ebû Bekre'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 155/1025. hadis i-tbn Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 222/7637. hadis j-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk.153/1023. hadis k-Abdullah b. Müstevrid'den (Radıyallahu anh) şahidi için bk,
Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir*inde nakledildiğini, senedinde zayıf saydığı İbn Lehîa'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
1-M ünkedir'den (mürsel olarak) şahidi için bk.
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/360; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından her üç Mu'cem'inde de nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/312. Ayrıca İbn Ömer'den farklı rivayet için bir sonraki 152/1022. hadise bk.
[228] Metindeki ek: *Ya da namazı veya benzeri bir lafzı söylediği nakledildi.' Hadis rivayetinde geçen 'ya da benzeri' gibi kullanımlarla ilgili bilgi için bk. 49/246. hadisin açıklaması.
[229] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/68-69.
[230] sened:

Sahih: Müsned, 11/88, H.no:56l 1; Benzer rivayet için bk. 11/126, H.no:6097 ziyadesi ile; Buhâri, Mevâkît, 24, 40; Müslim, Mesâcid, 221; Ebû Dâvûd, Taharet. 79, H.no: 199 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Salât, 7, H.no:420 (Şu ziyade ile nakleder:
Nesâî, Salât, 21, H.no:535 (Nesâî de Ebû Davud'un ziyâdeli metni gibi nakletmiştir). Heysemî, lafzı ile verir ve senedindeki râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bezzâr'dan naklettiği rivayetin ise râvilerinin sika olduklarını ifade eder: ziyadesi ile nakleder. Bk. Mecma', 1/313.
[231] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/69.
[232] Sened:
Sahih: Müsned, V/89, H.no:20718; Benzer rivayet için bk. V/105, H.no:20900 (metinde takdim-tehirle); Şu rivayetlerde ise sadece "Yatsıyı geciktirirdi" lafzı bulunmaktadır: V/89, H.no:20721; V/93, H.no:20772 (Mükerreri: V/95, H.no:20788); Müslim, Salât, 168; Mesâcid, 226; Nesâî, Salât, 20, H.no:531; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, 11/251, H.no:2055.
Hadisin şâhidleri:
a-Ibn Abbas'tan (Radıyaüahü anfiiânâ) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/201, H.no:12890.
b-Ebû Berze'den (Radtyallahü anh) şahidi:
Affli««/, IV/420, H.no:19655; IV/423, H.no:19684; IV/424, H.no:19688: lafzı ile nakledilir. Ayrıca bk. Buhâri, Mevâkît, 13, 39; Müslim,
Mesâcid, 235; Nesâî, Mevâkît, 16, H.no:523; îbn Mâce, Salât, 12, H.no:701.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh) şahidi:
nnnizf, Salât, 10, H.no:167 (Câbir b. Semüra, Câbir b. Abdullah, Ebû Berze, Îbn Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Zeyd b. HâlÎd ve Îbn Ömer'den (Radıya}lahü anhum) de şâhidlerinin bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Ebû Hüreyre hadisinin "hasen-sahih olduğunu beliritr.")
[233] Gecenin ilk üçte biri geçinceye yada gece yarısına kadar.
[234] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/69-70.
[235] sened:
Sahih: Müsned, III/5, H.no:10957; Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no:422; Nesâî, Mevâkît, 21, H.no:536; îbn Mâce, Salât, 8, H.no:693; Îbn Huzeyme, 1/177, H.no:345; Bennâ hadisi İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye de nisbet ederek isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, H/275.
Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen ve günahların keffâreti olarak gösterilen "sıkça mescide gitme, mescidde namaz vaktini abdestli bir hâlde bekleme, mescİdde namazı bekleyenin namaz kılan kişi gibi sayılması ve meleklerin merhamet ve mağfiret duaları" ile ilgili hadisler de yatsı namazını geç vakitlere kadar mescidde bekleme zahmetinde bulunan sahabeye bir ikram olarak bu gecede sunulmuş olabilir. Câbir'den (Radıyaliahü anh) nakledilen rivayet bu kanaati desteklemektedir. İlgili rivayet içtn bk. İbn Ebî Şeybe, 1/402; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, I/I57; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/375; Heysemî, Mecma', 1/312 (Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını belirtir). Ayrıca bk.41/911. hadis.
[236] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/70-71.
[237] Sened:
Sahih: Müsned, V/47, H.no:20362; Taberânî, eUMu'cemü'l-kebîr, X/162, H.no: 10209; Heysemî, hadisin Taberânî'nin Kebir'inde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakledildiğini, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvi ile delil getirme hususunda da ihtilâfın varlığını ifade eder. Bk.Mecma\ 1/314.
Ali b. Zeyd (b. Cud'ân et-Teymî el-Basrî el-Kuraşî) hakkında Heysemî, bir başka hadisi değerlendirirken, bu râvînin zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilmesinde ihtilafın varlığını İfade eder. Bk.Mecma', 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. Misbâhu'z-zücâce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu'l-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; tbn Hacer, râvi hakkında "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no:4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafızası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder; "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no:3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; TirmİzÎ ise: "Saduktur; ancak bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeple de bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî, bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no:109 (Ahmed Muhammed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder); Cuma, 39, H.no:545.
AH b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk.
Hadisin şahidi için bk. 41/911. hadis.
[238] Metindeki ek: Ebû Dâvûd; sekiz gece, olarak nakletti.
[239] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/71-72.
[240] Sened:
Sahih: Müsned, V/237, H.no:21^65-21966; Ebû Dâvûd, Salât, 7, H.no':421; îbn Ebî Şeybe, 1/331; 11/439; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/120, H.no:240; EbÛ Nuaym, Hıtye, DÜ238; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/451; Bennâ hadisin İsnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/276. Ayrıca diğer şâhidleri için 151/1021. hadisin tahricine bk.
[241] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/72.
[242] Sened:
Sahih: Müsned, 1/366, H.no:3466; Diğer rivayet: 1/221, H.no:1926; Benzer bir rivayet: 1/244, H.no:2195 (Bu rivayetin sonunda (ziyâdesi vardır). Buharı, Salât, 24 (Şu ziyade ile):
Müslim, Mesâcid, 225 (Müslim'in ziyadesi ise şu şekildedir):
ft Mevâkît, 20, H.no:529-530 (Buhari ve Müslim'deki ziyade Nesâî'de de geçiyor); Dârimi, Salât, 19, H.no:1218.
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedindeki râvilerin sika ol-duklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/313.
Diğer şâhidleri İçin 151/1021. hadisin tahricine bk.
Ayrıca 360/668. hadise bk.
[243] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/72-74.
[244] Sened:
Sahih: Müsned, VI/34,H.no:23941; Diğer rivayet: VI/215, H.no:25683-25684; Benzer rivayetler için bk. VI/199, H.no:25506; VI/272, H.no: 26215; VI/150, H.no:25050 (Bir sonraki 159/1029. hadis); Buhârî, Salât 22, Ezan, 161; Temennî, 9; Müslim, Mesâcid, 218-219; Nesâî, Salât, 19, H.no:482,535; Dârimi, Salât, 19, H.no:1216-1217.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhümâ) şahidi için bk. Müslim, Mesâcid, 220;
Diğer şâhidleri için 151/1021. hadisin tahricine bk.
[245] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/74.
[246] Sened:
Sahih: Mümed, VI/150, H!no:25050; Müslim, Mesâcid, 218; Nesâî, Mevâkît, 21, H.no:533; Dârimi, Salât, 19, H.no:1216; İbn Huzeyme, 1/179, H.no:348; Aynca bir önceki 158/1028. hadise bk.
[247] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/75.
[248] İbn Rüşd, Bidâyelü'l-müctehid, 1/70; Nevevî, Mecmu', 111/55, 56; İbn Kudâme, Muğnî, 1/393; Meydânî, Lübâb, 1/74.
[249] Nevevî, Mecmu', İÜ/55,56.
[250] İbn Rüşd, age., W0; İbn Kudâme, age., 1/394; Meydânî, age., 1/72.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/75.
[251] Sened:
Hasen: Müsned, IV/23, H.no:16243; Efaö Dâvûd, Savm, 18, H.no:2348lafzı ile; Tirmizî, Savm, 15, H.no:705 (Ebû Davud'un
lafzı ile rivayet eder ve hadisin Adiy b. Hatim, Ebû Zer ve SemUra'dan şahidi bulunduğunu. Talk b. A1Î rivayetinin ise "hasen-garib" olduğunu ifade eder); İbn Ebî Şeybe, 11/288, H.no:9069; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VIII/331, H.no:8236; Deylemh III/404, H.no:5233; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Rk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:7580; Münâvî bu hükmü onaylar ve Irâkî'nin de hadisin hasen olduğuna hükmettiğini ilave eder. Bk. Feyzu'l-kadîr, V/457. Dârekutnî hadisi vererek Kays b. Talk'ın kuvvetli olmadığını söyler:
Dârekutnî, 11/166.
Hadisin şâhidleri:
a-SemÜra b. Cündüb'den (RadıyaUahll anh) şahidi:
i, V/13-14, H.no:20Û34; Diğer rivayetler: V/7, H.no:J9962; V/13, H.no:20025; V/18, H.no:20080; V/9, H.no:19980 Müslim, Sıyâm, 41; Ebû Dâvâd, Savm, 18, H.no:2346; Tirmizî, Savm, 15, H.no:706 (Tirmizî "hasen" olduğunu belirtir); NesâU Sıyâm, 30, H.no:2169; Tayâlisî, s.122, H.no:897-898; İbn Ebî Şeybe, ü/276, H.no:8927; H/288, H.no:9070; /bn Huzeyme, m/210, H.no:1929; Taberânî, ef-Mu'cemü'l-kebîr, VI1/236, H.no:6982; Dârekutnî, 11/166 (İsnadı sahih); Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/380; IV/215. Bu hadis Siyam/Oruç konusunda91/3302. hadiste zikredilecektir. b-İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
İbn Huzeyme, III/210, H.no:1928; Beyhakî, es-Sünenti'l-kübrâ, 1/381. c-Ubâde b. es-Sâmit ve Şeddâd b. Evs'ten (Racltyallahu anhümâ) şahidi:
Dârekutnî, 1/269; Beyhakî, es-SUnenii'l-kübrâ, 1/373.
d'Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan mürsel olarak şahidi (Beyhakî, Câbir b. Abdullah'tan {Radıyallahü anh) da mevsûl olarak nakledildiğini belirtir. Nitekim Beyhakî'nin bizzat kendisi ve Hâkim bu hadisi Câbir'den naklederler):
Dârekutnî, 1/268; 11/165; Hâkim, Mtistedrek, 1/304. H.no:688; Beyhakî. es-Sünenü'l-kübrâ, V 377; IV/215.
e-Ibn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Dârekutnî, 11/165; Abdürrezzâk, in/54, H.no:4765; Hâkim, MUstedrek, 1/304, H.no:687 (İsnadı sahih); Beyhakî, es-SünenU'l-kübrâ, IV7216. f-Abdurrahman b. Âiş'ten (Radıyallahü anh)

şahidi:
Dârekutnî, 11/165 (tsnâdi sahih).
g-Sevban'dan (Radıyallahüanh) şahidi:
ftn EbtŞeybe, H/288, H.no:9071.
Ab EbtŞeybe, 11/288, H.no:9072. i-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Deylemt, HI/160, H.no:4430; i-Sâlim b. Ubeyd'den şahidi:
Dârekutnî, 11/166 (İsnadı sahih).
[252] Yani, ince uzunlamasına.
[253] Zemahşerî, Esâsü'l-belâğa, 141.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/76-77.
[254] sened:
Sahih: A/uined, VI/37, H.no:23978; Benzer rivayetler için bk.VI/178-179, H.no: 25330; VI/248, H.no:25988; VI/258-259, H.no:26100; VI/33, H.no:23933; Afü/it, VukÛt, 4; Şâfîî, Müsned, s.29, 175, 387; Buhâri, Mevâkît, 27, Ezan, 195; Müslim, Mesâcid, 232; Ebû Dâvûd, Salât, 8, H.no:423; Tirmizî, Salât, 4, H.no:153 (Hadis İbn Ömer, Enes ve Kayle bt. Mahreme'den de nakledilir. Hz.Âişe'nin rivayeti İse "hasen-sahih" hükmündedir); Nesâî, Mevâkît, 25, H.no:545-546; Sehv, 101, H.no:1360; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/405,478, H.no:1285, 1527; İbn M6.ce, Salât, 2, H.no:669; Humeydi, 1/92, H.no:174; Tayâlisî, s.206, H.no:1459; İbn Ebî Şeybe, 1/282-283, H.no:3233; Humeydi, 1/92, H.no:174; İbn Huzeyme, 1/180, H.no:350; Tahâvî, Şerhu meâni't-âsâr, 1/176, 183; Ebû Ya'lâ, VII/389, H.no:4415; TaberSnî, el-Mu'cemü'l-evsat, 1/178, H.no;566; V/6, H.no:4514; VIII/330, H.no:8778; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/163, H.no:271; İbn Htbbân, IV/365-368, H.no:1498-1501; Beyhakî, es-SUnenü'l-kübrâ, 1/453-454; es-Sünenü's-suğrâ, s.219, H.no:317. Ümmü Seleme'den (Radıyallahu anhâ) şahidi:
ziyadesi ile: Abdürrezzâk, 1/573, H.no:2181; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIII/355, H.no:834; Heysemî, Taberânî'nin şeyhi dışındaki râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/318.
[255] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/77-78.
[256] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/135-136, H.no:6195; A'meş'in komşusu Ebû Şu'be et-Tahhân hakkında Dârekutnî "metruk" hükmü verir. Ebu'r-Rabî' ise meçhuldür. Bk.Zehebî, Mîzân, VII/366, 380, Trc.no:10189, 10297; el-Muğnî fî'd-duafâ, U7784, Trc.no:7460; Hüseynî, İkmâl, s.521, Trc.no;1095; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, VII/47, 63, Trc.no:429, 586; Ta'cîlü'l-menfea, s.484,493, Trc.no:1272,1307; Heysemî, eserinin bîr yerinde senedinde Dârekutnî-nin meçhul kabul ettiği Ebu'r-Rabî'in bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/316, Bir başka yerinde ise Ebû Şu'be et-Tahhân'ın metruk olduğunu söyler. Bk. Mecma', 111/16.
Hayattakilerin ağlaması sebebiyle ölülerin azab görmesi ile ilgili rivayetler için bk. Müsned, 11/134, H.no:6182; 11/31, H.no:4865; 11/38, H.no:4959; 11/60, H.no: 5262. Bu konudaki rivayetler Cenaze bölümünde 81-93/2700-2712. hadislerde zikredilecektir.
[257] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/78-79.
[258] Sened:
Sahih: Müsned, III/113, H.no:I2058; Benzer rivayetler için bk. III/182, H.no:12810; III/121, H.no:12159; III/189, H.no:12898; Abdürrezzâk, 1/567, H.no:2156 (Zührî'den mürsel olarak); 2157 (Katâde'den mürsel olarak); Mâlik, Vukût, 3 (Atâ* b. Yesâr'dan mürsel olarak nakledilir); Nesâî, Ezan, 12, H.no:544; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/477, H.no:1526; tbn Ebî Şeybe, 1/281, H.no:3225; Ebû Ya'lâ, VI/428, H.no:3801; Makdisî. Muhtara, VI/21-23, H.no:1973, 1976; Heysemî, hadisi sadece Bezzar'ın naklettiğine değinerek râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/317. Bu hadis Ahmed b. Hanbel'in sülâsiyyâtından biridir. Abdurrahman b. Yezid b. Câriye'den {Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin A"eWr ve Evsafında naklettiğini belirtir. Bk. Mecma', 1/317. Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü cınhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin KebÎr'inde naklettiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/317. Zeyd b. Hârise'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Abdürrezzâk, 1/567-568, H.no:2158.
Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, 111/330-331, H.no:14475.
Aynca bk.90/960. hadis.
[259] Metindeki ek: Ya da 'ikisi (yani iki vakit) arasındaki o vakittir.' Bu muhtelif ekler aynı mânâda olduğundan hadisin akışını bozmamak için yukanda zikredilmedi.
[260] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/79-80.
[261] Sened:
Sahih: Milsned, IV/143, H.no:17190; İkinci rivayet: IV/142, H.no:17212; Benzer rivayetler için bk. 111/465, H.no:15763; IV/140, H.no:172l9 ("Mahmud b. Lebîd Hz. Peygamber'İn ashabından birinden" seklinde müphem olarak nakledilir); V/429, H.no:23525 (bir sonraki 165/1035. hadis); Abdürrezzâk, 1/568, H.no:2159; Ebû Dâvûd, Salât, 8, H.no:424; Tirmizî, Salât, 3, H.no:154 (EbÛ Berze el-Eslemî, Câbir ve Bilâl'den de nakillerin bulunduğunu, Rafi' b. Hadic'in rivayetinin ise "hasen-sahih" olduğunu ifade eder); Nesâî, Salât, 27, H.no:546-547; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:672; Dârimi, Salât, 21, H.no:1220-1221 OjjSO lafzı ile, 1222.
Hadisin şâhidteri:
a-Mahmud b. Lebid b. Ukbe b. RâfT el-Eşhelî el-Ensârî (Radıyallahu anh) (v.96/714) sahâbidir. Ayrıca kendisinden de bu rivayet nakledilir. Bunun için bir sonraki 165/1035. hadise bk.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh) şahidi:lafzı İle nakledilir. Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, senedinde tbn Main, Buhârî ve Ebû Hâttın'in zayıf saydığı Hafs b. Süleyman'ın bulunduğunu, İbn Hıraş'ın bu zat hakkında: "Hadis uydururdu" dediğini, Ahmed b. Hanbel'in bir rivayete göre zayıf, diğer bir rivayete göre sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî. hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, senedindeki Ali b. Zeyd b. Eşlem hakkında ihtilâf bulunduğunu söylediğini naklederek senedinde bir başka râvî olan Yezid b. AbdÜlmelİk en-Nevfelî'nin bulunduğunu, bu râvîyİ Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Nesâî ve İbn Adiy'in zayıf saydığını, İbn Main'in ise bir rivayete göre zayıf, diğer bir rivayete göre sika saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
d-Bilâl'den (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin Kebîrimde naklettiğini, senedinde zayıf sayılan Eyyûb b. Seyyâr'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/315. Heysemî, Eyyûb b. Seyyar hakkında eserinin bir başka yerinde "metruk" ifadesini kullanır. Bk. Mecma', D/41.
e-Katâde'den (Radtyallahü anh) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'1-kebîr. XIX/12; Heysemî, hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/315.
f-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahu anh) şahidi: Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîrinde naklettiğini, senedinde Muallâ b. Abdurrahman el-Vâsıtî'nin bulunduğunu, Dârekutnînin: "Âlimler kendisini zayıf saymışlar, ancak "kezzâb/yalancı" biridir"; İbn Adiy'in: "Bir beis olmadığı kanaatindeyim" dediğini naklederek hakkında şu bilgiyi de aktarır. Kendisine ölüm döşeğinde iken: "Allah'a tevbe etsene!" denilmiş, o da: "Allah'ın beni bağışlayacağını ummuyorum. Çünkü ben Hz. Ali'nin fazileti hakkında yetmiş hadis uydurdum" demiştir. Bk. Mecma', 1/315-316.
g-İbn Büceyd ninesi Havva'dan (Radıyallahü anhâ) şahidi: Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/222, H.no:563; Heysemî. hadisi Taberânî'nin Kebîr'indc naklettiğini, senedinde İshak b. İbrahim el-Hanefî'nin bulunduğunu, Nesâî ve diğerlerinin zayıf saydığını, İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikrettiğini söyler. Bk. Mecma', 1/316.
h-Zeyd b. Eslem'den şahidi: Abdürrezzâk, 1/573, H.no:2182.
[262] Metindeki ek: Ya da '...ecri daha fazladır.'
[263] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/80-81.
[264] sened:
Sahih: Müsned, V/429, H.no:23525; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'İn bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/315. Hadis bu senedle zayıftır. Ancak bir önceki 164/1034. hadiste şâhidleri vardır.
[265] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/81.
[266] Sened:
Sahih: Müsned, VI/14, H.no:23795; Ebû Dâvûd, TatavvıT, 3, H.no:1257 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Ebû Davud'un hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği bu hadisin metninde bazı lafiz farklılıkları vardır:yerine lafzı, yerine lafzı, yerine lafzı, yerine (tûlî ütj) lafzı ile naklet-mîştİr. Bu farklılıkların manayı zedelemediği görülmektedir.
Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den (Radtyallahiianh) şahidi için bk. 97/967. hadis.
[267] Bk. Seharenpûrî, Beztü'l-mechûd, VI/378.
[268] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/81-82.
[269] Mânâsı için bk. Müsned Trc. H.no: 160/1030.
[270] İbn Kudâme, Muğnî. 1/395.
[271] Merğınânî, Hidâye, 1/42; Kâsânî, Bedâf, 1/143.
[272] Sehnûn, Müdevvene r/61; Nevevî, Mecmu', 111/51; İbn Kudâme, age., i/395,398-399.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/82.
[273] Sened:
Sahih: Müsned, 11/111, H.no:5898; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel veTaberânî'nin Kebir ve £usQ/'ında naklettiğini, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu, bazılarının da hadisini hasen saydıklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/296. Bennâ, hadisin Bezzâr ve Taberânî'nin eserlerinde de nakledildiğini ve senedinde İbn Lehîâ'nın bulunduğunu söyler. Ancak hadisin 168/1038 ve 169/1039. hadislerle desteklendiğini ilâve eder. Bk. Bülûğu't-emânî, 11/282. İbn Lehîa İ!e ilgili bilgi İçin 22/64. hadisin tahricİne bk.
a-Cündüb b. Sütfyân el-Becelî'den (Radtyallahü anh) şahidi için bk.168/1038. hadis b-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.169/1039. hadis c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: lafzı ile: TirmııS, Fiten, 6, H.no:2164 (HadÎs'İn Cündüb ve İbn Ömer'den de nakledildiğini, Ebû Hüreyre rivayetinin ise "hasen-garib" olduğunu söyler); Dârimi'nİn metni ise şöyledir;
Darimi, Salât, 136, H.no: 1433.
d-Hz. EbÛ Bekir'den (RadtyallahU anh) şahidi: îbn Mâce, Fiten, 6, H.no:3945 (Bûsırî, isnadındaki râvîlerin sika olduklarını, fakat senedinin "Sa'd b. İbrahim, Habis b. Sa'd'a yetişmediği için" munkatı

olduğunu söyler).
e-Ebû Bekre'den (Radıyallahü anlı) şahidi: ilâvesi ile nakledilir. Heysemî, Taberânî-
nin Kebîr'inde naklettiği hadisin senedindeki râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk.
Mecma', U/41.
[274] Bu ziyade için bk. Müslim, Salât, 657.
[275] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/83.
[276] Sened:
Sahih: Müsned, IV/312. H.no:i'8707; Benzer rivayet için bk. IV/313, H.no: 18716: Müslim, Mesâcid, 261 ziyadesiyle; TirmizU Satât, 165, H.no:222 (hasen-sahih); İbn Mâce, Fiten, 6, H.no:i301.
Cündüb'ün tam ismi Cündüb/Cündeb b. Abdullah b. SUfyân el-Kasrî el-Beceli'dir. Bazen dedesine nisbet edilerek rivayetlerde yerini altr. Hadisin şâhidleri İçin 167/1037. hadisin tahricine bk.
[277] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/83-84.
[278] Sened:
Sahih: Müsned, V/10, H.no: 19994; İbn Mâce, Fiten, 6, H.no:3946 (Bûsırî. "Şayet Hasan, Semüra'dan duymuşsa isnadı sahihtir" der).
Ctindeb/Cündüb b. Abdullah el-Kasrî'den (ftadıyattahti anh) şahidi için bk. Müslim, MesScid,261.
Cündeb/CündUb b. SUfyan'dan (Radıycdlahü anh) şahidi için bk. Müslim, Mesâcid, 262; Tirmizî, Salât, 165, H.no:222 (hasen-sahih);
Hadisin şâhidleri için 167/1037. hadisin tahricine bk.
[279] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/84.
[280] Umûme kelimesi amcanın çoğuludur ya da masdardır. Bk. Râzî, Muhtar. Bazı rivayetlerde geçen dediler mânâsındaki fiil cemi gelmektedir. Bu nedenle amcalar şeklinde terceme edildi. Bk. Beyhakî, 1/399.
Burada sahabenin meçhul olması zarar vermez, zira hepsi adalet (dinî konularda dürüstlük) sıfatıyla muttasıftır. Bk Azimâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, IV/13.
[281] Sened:
Sahih: Müsned, V/57, H.no:20458; İbn EbÎ Şeybe, 1/292, H.no:3354: Heysemî, senedinde Ebû Umeyr b. Enes'in bulunduğunu, Ebû Bişr Ca'fer b. Ebî VahşÎyye'nin hâricinde kendisinden hadis rivayet eden bir talebesinin bulunmadığını, diğer râvilenn ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/39-40.
Yatsı ve sabah namazına cemaate devam etmeyi öğütleyen ve buna devam etmeyenleri nifak vasfı İle uyaran diğer rivayetler:
a-Ebû Hüreyre'nin {Radıyaltahü anlı) rivayeti: Bir sonraki 171/1041. hadis.
b-Enes'in (Radıyallahii anh) rivayeti:
Müsned, III/151, H.no:l2124; Heysemî, senedindeki râvilenn ise sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma MI/39.
C-Hz.Âişe'den (RadıyallahÜ anhâ):
A/üinerf, VI/80, H.no:24387; A>/i £M Jeyte, 1/293, H.no:3356; /frn Mâce, Mesâcid, 18,H.no:796.
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Evsafına* naklettiğini, senedinde zayıf olan Zekeriyâ b. Manzûr'un bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40.
d-lbn Ömer'den (Radtyallahii anhünâ):
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Evsafında naklettiğini, senedinde zayıf olan fakat yalanla suçlanmamış bir râvinİn bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40.
İbn Ömer'den (Radıyallahii anhamâ) şu nakil de rivayet edilir: (tü-)ij _^
An Ebî Şeybe, 1/292, H.no:3353; Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nİn naklettiğini, Taberânî'nİn râvilerinin sika olduklarını belirtir. Aynca Bezzâr'ın da sika râvilerle ve lafzı ile naklettiğini söyler. Bk. Mecma', 11/40.
e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahii anh):
Heysemî, hadisi Taberânî'nİn Kebîr'inde naklettiğini, senedindeki Neha'lı hakkında bilgi veren birini görmediğini, fakat bir başka tarikte isminin CâbİR olarak verildiğini söyler. Bk. Mecma', 11/40. Aynca bk. Elbânî, es-Silsiletü's-sahîha, H.no:1474. îbn EbîŞeybe'nİn lafzı:
İbn Ebî Şeybe, 1/292, H.no:3355; Görüldüğü gibi bu senedde Ebu'd-Derdâ'dan nakleden İbn Ebî Leylâ'dır.
f-lbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı):
Heysemî, hadisi Taberânî'nin ATe&Vinde naklettiğini, râvilerinin sahih ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', H/40. İbn Mes'ûd'dan bir rivayet 1522/2392. hadiste zikredilecektir. g-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anlı);
M«i«erf, V/I41, H.no:21169; Benzer rivayetler için bk. V/140, H.no:21162-21163; V/141, H.no:2I171 (müphem râvi bulunduğu için senedi zayıftır); V/141, H.no:2I170 (z.) (Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Basîr ve oğlu Abdullah b. Ebû Basîr'in Übey b. Ka'b'dan hadisi başlığı altında bu konudaki rivayetlerin hepsi verilmiştir. Bk. V/140-141, H.no:21162-2U71 Abdullah'ın ziyâdeleri 21164. hadisten itibaren sonuna kadar devam etmektedir). Ebû Dâvûd, Salât, 47, H.no:554; Nesâî, İmamet, 45, H.no:841; Dârimi, Salât, 53, H.no:1273; İbn EbîŞeybe, 1/292, H.no:3352; Saydâvî, Mu'cemü'ş-şiiyûh, s.160.
h-Ebû Ümâme'den (Radtyatlaha anlı):
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Keöîr'inde naklettiğini, senedinde zayıf olan Mesleme b. Ali'nin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/40. Elbânî bu hadisi kuvvetlendirmiştir. Bk. ed-Daîfe, 1/366, H.no:364.
ı-Enes b. Mâlik aracılığı İle Hz.Ömer'den (Radtyallahü anhlimâ);
İbn Mâce, MesâcÎd, 18, H.no:798 (Senedinde irsâl/kopukluk ve zafiyet vardır. Çünkü Tirmizî ve Dârekutnî: "Umara b. Gariyye Enes'e yetişmemiş, onunla karşılaşmamıştır. İsmail b. Ayyaş ise tedlis yaptı" derler); Hz. Ömer'in bu hususta şu sözü nakledilir:
Bk. İbn EbîŞeybe, 1/293, H.no:3358-3361.
[282] Bu namazların cemaatle kılınması kastedilmiştir. Zira bu vakitler insanların yorgunluk ya da istirahat zamanları olduğu için mescide gitmek fedakârlık ister, bilhassa münafıklara bu zor gelmektedir. Rasûlullah'ın bu konuda ağır tehditleri bulunmaktadır. Bk. Müsned Trc. H. no: 171/1041.
[283] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/84-86.
[284] sened:
Sahih: Müsned, 11/479-480, H.no:10İ68; Benzer rivayetler için bk. 11/416, H.no:9353; 11/525-526, H.no:10748; 11/537, H.no:l0877; 11/539, H.no:10904; 11/531, H.no:10821; 11/472, H.ıo: 10056-10057; 11/314. H.no:8134; 11/244, H.no:7324; 11/377, H.no:8889; 11/533, H.no:l0840; 11/466, H.no:9974; 11/303, H.no:8009; H/278, H.no:7724; 11/236, H.no:7225; 11/367, H.no:8782; 11/376, H.no:8876; 11/374-375, H.no:8858; 11/424, H.no:9454:
Mâlik, Cemâat, 6; Nida, 3; Buhâri, Husûmât, 5; Ezan, 9, 32, 34, 73; Şehâdât, 30; Müslim, Salât, 129; Mesâcid, 252; Ebû Dâvûd, Salât, 46-47, H.no:548-549; Tirmizî, Salât, 48, 52, H.no:217 (Bu konuda Abdullah b. Mes'ûd, Ebu'd-Derdâ, İbn Abbas, Muâz b. Enes ve Câbir'den de nakiller vardır. Ebû Hüreyre'nin rivayeti ise "hasen-sahih"tir), 225; NesâU Mevâkît, 22, H.no:538; Ezan, 31, H.no:669; İmamet, 45, H.no:841; İbn Mâce, Mesâcid, 18, H.no: 797; Dârimi, Salât, 19, 53, 54, H.no:1215, 1276, 1277; İbn Hıbbân, V/527, H.no:2153; İbn EbîŞeybe, 1/292, H.no:335L İbn Huzeyme, 11/366, H.no: 1476.
Ayrıca bir önceki 170/1040. hadisin tahricine bk.
Bu rivayet 1521/2391,1311-1313/2181-2183. hadislerde zikredilecektir.
[285] Metindeki bu kelime; etinin birazı alınmış kemik mânâsmdadır. Bk. Bennâ, age. 11/283.
[286] Bazı rivayetlerde; evlerinde kılan topluluklar şeklinde geçmektedir. Bu nedenle tercemeye evleri açıklaması konuldu. Bk. Ebû Dâvûd, Salât 26, No549
[287] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/86-87.
[288] Sened:
Hasen: MZota/, in/438439, H.no:15560; Efcw Aîvûrf, Tatavvu', 12, H.no:1287 lafzı ile; £bd Ka'tö, IU/61, 66, H.no:1487, 1495; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/196. H.no:442; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/49.
Zebbân b. Fâid el-Mısrî el-Habrânî'nin (v.155/772) Tirmizî bir, Ebû Dâvûd üç, İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise oluz beş rivayetini nakleder. Çoğunu da bu senedle nakleder. Tirmizî herhangi bir tenkitte bulunmamıştır. İbn Mâce'nin Zevâid'inde Bûsırî İbn Lehîa ve hocası Zebbân b. Fâid*i zayıf sayar. Bk. ibn Mâce, Cihâd, 24, H.no:2824; Zehebî ve İbn Hacer: "Faziletli, âbid ve iyi biridir; fakat hadisi zayıftır"derler. Bk.Kâşif, Trc.no: 1610; TaJtnt.Trc.no: 1985; Ebu'l-Vefâ Hâşiye'sİnde: "Yahya b. Main'in zayıf saydığını söyleyerek, Ahmed b. Hatibe)'in: "hadisleri münkerdir", Ebû Hâtim'in: "sâlihtir" sözlerini nakleder." "SâlÎh" terimi ta'dil lafızlarından biri olup kişinin sadece din ve takvasının kuvvetli oluşuna işarettir. Zabtının sâlih olmasını ifade etmez. "Hadisi sâlihtir" sözü böyle değildir.
Heysemî bu hadisi şu lafeı ile eserinde zikreder:
Ebû Ya'lâ, 111/61, 66, H.no:1487, 1495; Heysemî, hadisi Ebû Davud'un muhtasar olarak rivayet ettiğini, Ebû Ya'lâ'nin da naklettiğini, senedinde Zebbân'in bulunduğunu, bu râviyi cumhurun zayıf saydığını, Ebû Hâtim'in "sâlihtir" dediğini naklederek kalan diğer râvilerinin ise hadislerinin hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', X/105; Münzirî hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edildiğini belirterek İbn Hacer'in: "Her üç musannif Zebbân b. FâÎd tariki ile nakleder. Ben hadisi hasen saydım. Ancak bazıları sahih sayarlar" dediğini nakleder. Bk.Terğîb, 1/178, H.no;669.
Hadisin şâhidleri:
a-Enes b. Mâlik'ten (RadıyalÎahii anh) şahidi:
Tirmizî, Salât, 59, H.no:586 (hasen-garib); Enes'ten nakledilen bir başka rivayet:
Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ'nm naklettiğini, senedinde Yezid er-Rakâşî'nin bulunduğunu, bu râviyi cumhur zayıf saydığı hâlde sika kabul edildiğini ifade eder. Bk. age., X/105.

£ö« Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667; Heysemî, hadisi Ebû Davud'un muhtasar olarak rivayet ettiğini Ebû Ya'lâ'nım da naklettiğini, senedinde Muhtesib Ebû Âİd'İn bulunduğunu, bu râviyi İbn Hibban'ın sika, diğerlerinin zayıf saydığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarım söyler. Bk. age., XA05; Münzirî hadis hakkında bir tenkitte bulunmamıştır. Bk. age., 1/178, H.no;668;
b-Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/255, H.no:22094; V/261, H.no:22!55; V/253-254, H.no:22085 (Ali b. Zeyd ve Ebû Tâlib ed-Dubâî sebebiyle hasen); Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nİn naklettiğini senedlerinin hasen olduğunu belirtir. Bk. age., X/104; Münzirî isnâ dinin hasen olduğunu söyler. Bk.age., 1/178, H.no:671; Bu hadis "Zikir ve Dualar" bölümünün 104/4833, "Geçmişlerin Kıssaları" konusunun ise 7/9386. hadisi olarak gelecektir. Ebû Ümâme'den (Radıyallahu anlı) bir başka rivayet:
Heysemî ve MUnzirî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini isnadının ceyyid olduğunu belirtirler. Bk. age., X/104; age., 1/179, H.no:672; Abdullah b. Amir'in Utbe ve EbÛ Ümâme'den merfu olarak naklettiği rivayetlerden biri de şudur:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin naklettiğini, senedinde Ahvas b. Hakim'İn bulunduğunu, bu râviyi Iclt'nin sika, diğerlerinin zayıf saydığını, diğer râvilerinin ise sika olduklarını, bazılarında ihtilâf olsa da bunun zararlı olmadığım söyler. Bk. age., X/104-105; MUnzirî, age., 1/179, H.no:674;
Münzirî, Beyhâki'nin EbÛ Ümâme'den:
lafzı ile naklettiğini söyler. Bk.age., 1/178, H.no:670; Bennâ, İbn Ebi'd-Dünyâ'nın da benzer bir lafızla naklettiğini ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânît 11/284. C-Hz. Ali'den (Radıyaltahü anh) şahidi:
, 1/147, H.no:1250; 1/144, H.no:1218; Bezz^r, 11/210, H.no:597; Makdisî, Muhtara, 11/196-197, H.no:578-579 (şâhidieri ile hasendir); Heysemî, senedinde ihtilât etmiş bir râvi olan Atâ b. es-Sâlb'in varlığına dikkat çeker. Bk. age., 11/36; X/107. (Bu rivayet 38/908. hadisin şâhidlerinde de zikredildi).
. d-fbn Ömer'den (Radıyallahu anıhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin £v^û/'ında naklettiğini, senedinde Fadl b. Muvaffak'ın bulunduğunu, bu râviyi tbn Hıbban'ın sika, Ebû Hatim er-Râzî'nin zayıf saydığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarını söyler. Bk. age., X/105; Münzirî de aynı görüştedir. Bk. age., 1/179, H.no:673.
e-Hz. Âişe'den (Radıyallahu anhâ) merfû olarak şahidi:
Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsafında naklettiğini, senedinde TayyİB b. Süleyman'ın bulunduğunu, bu râviyi tbn Hıbban'ın sika, Dârekutnî'nin zayıf saydığını, Ebû Ya'lâ'nın diğer râvilerinin ise sahih ricali olduklarını söyler. Bk. age., X/105; Münzirî, age., 1/179, H.no:675.
f-Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyallahu anh) merfû olarak şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin tfe&fr ve £vra/'ında naklettiğini, senedindeki râvilerin hepsinin zayıf olduklannı belirtir. Bk. age., X/105-106.
g-Abbas b. Abdulmuttalip'ten (Radıyallahiianh) merfû olarak şahidi: Heysemî, hadisi Bezzâr ve Taberânî'nin rivayet ettiklerini, Taberânî'nin:
Lafzı ile naklettiğini, her İkisinin de isnadında zayıf olan Muhammet! b. Ebû Humeyd'in bulunduğunu belirtir. Bk. age., X/106;
h-Hasan b. Ali'den (Radıyallahü anhtimâ) şahidi:
Heysemî, hadisi Taberânî'nin Sağîr ve Evsaf'ında naklettiğini, senedinde aslında sadûk olduğu hâlde hafızası sebebiyle zayıf sayılan Hasan b. Ebû Ca'fer el-Ca'ferî'nin bulunduğunu, kalan diğer râvilerin sahih ricali olduklarını belirtir. Heysemî Bezzâr'ın Hasan b. Ali'den rivayet ettiği uzun bir kıssa ile naklettiği hadiste (ki konumuzu ilgilendiren lafzıdır) metruk olan Saîd (Sa'd) b. Tarifin bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', X/106; Beyhakî, Şuabü't-îmân, 111/85, H.no:2958 lafzı İle. ı-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Heysemî, hadisi Bezzâr'ın naklettiğini, senedinde zayıf olan İbn Alkame'nin âzâdlığı Humeyd'in bulunduğunu belirtir. Bk. age., X/106-I07; Münzirî, age., 1/179, H.no:676;
Ebû Hüreyre'den sabah namazından sonra ne okunacağına dair rivayet de nakledilir:
Sehv, 96, H.no:1352; es-Sünenü't-kübrâ, 1/403, H.no:1277; VI/41, H.no:9968-9969; Amelü'l-yevm, s.201-202, H.no:140-141. Ebû HUreyre'den Duhâ namazı ile ilgili rivayet İleride 1118/1988. hadiste zikredilecektir. İ-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Tirmizî, Deavât, 108, H.no:356i (Senedindeki Ebû İbrahim Hammad (Muhammed) b. Ebû Humeyd el-Ensârî el-Medînî hadiste zayıftır); MünzİrÎ hadisin Tirmizî, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve İbn Hıbbân tarafından nakledildiğini söyler. Bk. age., 1/179, H.no:676.
j- Câbir b. SemUra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.173/1043. hadis.
k-Bilâl ve tbn Mes'ûd'un (Radıyallahü anhümâ) bu sünneti uyguladıklarını gösteren rivayetler:
Heysemî, birinci hadisi Taberânî'nin naklettiğini, râvilerinin sika olan Müdrik b. Avf el-Becelî'nin dışındakilerin sahih ricali olduklarım belirtir. İkinci rivayeti de Taberânî'nin naklettiğini, râvilerinin sahih ricali olduklarını söyler. Bk. age., X/107.
[289] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/87-91.
[290] Sened:
Sahih: Müsned, V/107, H.no:20935; Benzer rivayetler için bk. V/100, H.no:20844 V/101, H.no:20864 (&& J^ ü\) lafzı iie; V/107, H.no:20930; V/91, H.no:20736; V/97, H.no:20810; V/10Î, H.no:20857; V/107, H.no:20930; V/88-89, H.no:2071l3; V/91, H.no:20737 (Mükerreri) V/105, H.no:20901; Müslim, Mesâcid, 286:
Fezâil, 69; fiiî DâviW, Tatavvu', 12, H.no:1294; Edeb, 26, H.no:4850 lafzı ile; TİrmizÎ, Cum'a, 59, H.no:585 (hasen-sahîh); Nesâî, Sehv, 99, H.no:1355-1356; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. 11/216, H.no:l885; Beyhakî, es-Sünenü'İ-kübrâ, 11/186. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Sağîr'inde naklettiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', X/lO7; Münzirî, Terğîb, I/I80.
[291] Bazı rivayetlerde lafzı ile nakledilmektedir. Bk. Müslim, Mesâcid, 670.
[292] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/91.
[293] sened:
Sahih: MOsned. 11/375-376, H.no:8869; Benzer rivayetler için bk. 11/280, H.no:7752 (mükerreri) 11/270-271, H.no:7652; 11/260, H.no:7529; 11/254, H.no:7453; 11/254, H.no:7451; 11/241, H.no:7282; 11/236, H.no:7215; 11/474, H.no:10085; 11/348, H.no:8569; 11/459, H.no:9880; 11/399. H.no:9155; A/â//fc, Vukût, 15; BuhârÎ, Mevâkît, 29; Müslim, Mesâcid, 161 Ebû Dâvûd, Salât, 152, H.no:893, 235, H.no:ll21; Tirmizî, Salât, 25, H.no:524 (hasen-sahih); Nesai, Mevâkît, 30, H.no:551-554, 556; İbn Mâce, İkâme, 91, H.no:1122; Dârimi, Salât, 22, H.no: 1223-1225.
/tn Mâce, İkâme, 91, H.no:1121; Nesâî, Salât, 41, H.no:1423; İbn Ömer'den nakledilen rivayet:
İbn Mâce, tkâme, 91, H.no:l 123; Nesâî, Mevâkît, 30, H.no:555; Mâlik, Salât, 238; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/379.
[294] Bu ek açıklama için bk. Musned Trc. H.no: 176/1046.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/91-92.
[295] Sened:
Sahih: Mfcn^rf, 11/254, H.no:7451; Benzer rivayetler için bk. 11/306. H.no:8042, IV260, H.no:7529; 11/254. H.no:7453; IV399, H.no:9155; 11/282, H.no:7785 (İbn Abba: ve Ebû Hüreyre'den nakledilir); 11/474, H.no: 10055 (üii) lafzı ile; 11/462, H.no:9916; 11/236 H.no:7215; 11/254, H.no:7453; IV347, H.no:8551; IU348, H.no:8569; 11/459, H.no:9880 11/489, H.no:10288; 11/490, H.no:10308; 11/521, H.no:10698; 11/241, H.no:7282; 11/265 H.no:7584; 11/270-271, H.no:7652; 11/280, H.no:7752; 11/376, H.no:8869; Mâlik, Vukût, 5 Suftârî, Mevâkît, 28; Müslim, Mesâcid, 163; Ebû Dâvûd, Salât, 5, H.no:412; Tirmizî, Salâı 23, H.no: 186 (Hz. Âişe'den de nakledildiğini söyleyen Tirmizî Ebû HUreyre hadisinin "hasen sahih" olduğunu söyler); Nesâî, Mevâkît, 11,28, H.no:512, 513, 5l5,548 lafzı ile, 549; İbn Mâce, Salât, 2, H.no:699; Dârimi, Salât, 22, H.no: 1225.
[296] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/92-93.
[297] Sened:
Sahih: Müsned, 11/489, H.no:10288; İbn Huzeyme, H/94, H.no:986; III/174, H.no: 1851; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/399; İbn Hıbbân, IV/450, H.no:1581; IV/353, H.no:1487; Dârekutnî, 1/381; 11/10; Hâkim, 1/429, H.no: 1078-1079 lafzı ile (Hâkim sahih iki isnadla nakleder. Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/379; Bennâ hadisi Hâkim ve Beyhakî'ye nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/285. Heysemî, cuma namazı ile ilgili rivayete vererek hadisin Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde tenkide maruz kalan Haccâc b. Ertâd'ın bulunduğunu söyler. Bk. Mecma', 11/192.
[298] Buradaki lafzı Hamze Ahmed Zeyn tahkikinde şeklinde (Bk. IX/450) ve Şuayb el-Arnavut tahkikinde şeklinde (Bk. XVI/225) zaptedilmistir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/93.
[299] Sened:
Sahih: Müsned, VI/77, H.no:24370; Müslim, Mesâcid, 164 ziyâdesi ile; f, Mevâkît, 28, H.no:549; İbn Mâce, Salât, 11, H.no:700.
[300] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/93.
[301] Merğınânî, Hidâye, 1/40.
[302] Nevevî, MecmÛ'. 111/47; İbn Kudâme, Muğnî, 1/748; Desûkî, Haşiye, 1/182.
[303] Hâkim, 1/408 H.no: 340/1013 (Zehebî; sahih dedi.).
[304] Hâkim, 1/408 H.no: 341/1014 {Zehebi; sahih dedi.).
[305] Aliyyü'1-Kârî, Fethu babi'l-ınâye, 1/190.
[306] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/94.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

c)- NAMAZ KILMANIN YASAKLANDIĞI VAKİTLER
* Genel Olarak Namazın Yasaklandığı Vakitler
* Sabah Ve İkindi Namazını Kıldıktan Sonraki Vakitte Namazın Yasaklanması
* İkindi Namazından Sonra İki Rekat Kılmanın Hükmü
* Sabah Namazını Kıldıktan Sonra Namaz Kılmanın Hükmü
* Güneş Doğarken, Batarken Ve Tam Tepedeyken Namaz Kılmak Yasaktır
* Mekke'de Mekruh Vakitlerin Olmaması İle İlgili Rivayetler

c)- NAMAZ KILMANIN YASAKLANDIĞI VAKİTLER

* Genel Olarak Namazın Yasaklandığı Vakitler

178/1048- Hz. Peygamber'in sahabesinden birisine ulaşan Şeddad b. Abdullah ed-Dımeşkî anlattı:[1]
Ebû Ümâme (Radıyaitahü anh) (Amr'a):
'Ey Amr b. Abese, doğru akıl/düşünce sahibi! (Süleym oğullarından olan kişi;) Sen ilk Müslüman olanların dördüncüsü olduğunu neyle iddia edersin?' deyince Amr (Radıyallahü anh) şöyle dedi:
'Ben cahiliye döneminde (putperest) insanları sapıklıkta görür ve putlara önem vermezdim. Sonra Mekke'de olanları haber veren ve hadiseleri anlatan birini dinledim. Hemen bineğime binip Mekke'ye ulaştım. Baktım ki Rasûlullah gizlenen/tanınmayan birisi ve kavmi de ona karşı çok saldırgan / düşman. Nezaketle yanına girdim ve dedim ki:
'Sen nesin?' Hz. Peygamber:
"Ben Allah'ın Peygamberiyim" dedi.
'Allah'ın Peygamberi ne demek?'
"Allah'ın elçisi demek"
'Seni Allah mı gönderdi?'
"Evet"
'Seni ne ile gönderdi?'
"Beni Allah'ı tek görmek (tevhid), O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, putları kırmak ve akraba ilişkilerini geliştirmekken oluşan hükümler) ile gönderdi."
'Bu yolda seninle birlikte kim var?'
"Bir hür bir de köle (ya da bir köle bir de hür)." O anda Rasûlullah'm yanında Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe ve Ebû Bekir'in mevlâsı Bilâl vardı.
'Ben sana tâbi olacağım' deyince:
"Senin bu zamanda buna gücün yetmez. Ancak ailenin yanma dön ve benim üstün geldiğimi duyduğun anda bana katıl!" buyurdu.
Ben de Müslüman oduğum hâlde ailemin yanına döndüm. Nihayet Rasûlullah Medine'ye hicret etti, ben onun haberlerini soruşturuyordum ve Medine'den bir kervan geldi, onlara:
'Size gelen Mekkeli ne durumda?' diye sorunca dediler ki:
'Kavmi onu öldürmek istedi, buna güçleri yetmedi. Onunla kavminin arası açıldı (ve hicret etti), biz de insanları ona koştukları bir hâlde terk ettik (bıraktık)."
Amr b. Abese anlatmaya şöyle devam etti:
'Ben hemen bineğime bindim ve Medine'de ona ulaştım. Yanına girdim ve ona:
'Ey Allah'ı Rasûlü! Beni tanır mısın?' deyince:
"Sen bana Mekke'de gelen kişi değil misin?" dedi.
'Evet' dedim ve devamla Hz. Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiemy.
'Ey Allah'ın Rasûlü! İzzet ve celâl sahibi Allah'ın sana öğrettiği ve benim de bilmediğim şeyi bana da öğret!' deyince şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kıldığında güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı bırak! Güneş doğduğunda da biraz yükselmedikçe namaza başlama! Zira o doğarken şeytanın iki boynuzu arasında doğar (gibi olur) ve bu vakitte
kafirler ona secde ederler. Güneş bir ya da iki mızrak kadar yükseldiğinde namaz kılabilirsin, şüphesiz namaz kendisine şahit olunan, (meleklerin de)[2] hazır bulunduğu (önemli) bir ibadettir.
Namaz kılmaya, gölge küçülüp mızrağa çekilinceye kadar devam et! Bu vakit olunca namaz kılmayı bırak, şüphesiz bu vakitte cehennem (daha da) alevlendirilir/tesiri artırılır. Gölge (bu küçülmesinden sonra doğuya) meylettiğinde/büyümeye başladığında ise namaz kıl! Şüphesiz namaz kendisine şahit olunan, (meleklerin de) hazır bulunduğu (önemli) bir ibadettir.
İkindiyi kıldığında da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı bırak! Zira o batarken şeytanın iki boynuzu arasından batar (gibi olur) ve bu vakitte kafirler ona secde ederler."
Rasûlullah'a:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana abdesti anlat!' deyince şöyle buyurdu:
"Sizden biri abdest alacağı suya yaklaşır; ağzına, burnuna su alır ve sümkürerek (burnunu da) temizlerse, ağzında ve genzindeki günahlar akan su ile birlikte dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzündeki günahlar sakalının uçlarından dökülür, gider. Kollarını dirseklerine kadar yıkarsa, (kollarındaki) günahlar parmak uçlarından dökülür. Başını mesh ederse, başındaki günahlar saçlarından dökülen su ile akar, gider.
Allah'ın emrettiği gibi ayaklarını topuklarına (aşık kemiklerine) kadar yıkarsa, topuklanndaki günahlar parmak uçlarından akan su ile dökülür. Sonra kalkar, aziz ve celîl olan Allah'a hamd eder, O'nu lâyık olduğu şekilde över ve iki rekat namaz kılarsa annesinden yeni doğmuş gibi günahlarından kurtulur (tertemiz olur)."
(Sahâbî) Ebû Ümâme, Amr'adediki:
'Ey Amr b. Abese, konuşmanı dikkatli yap![3] Rasûlullah'tan bunları gerçekten işittin mi? Bulunduğu yerde kişiye bu ecirlerin hepsi gerçekten verilecek mi?'

Amr b. Abese şöyle cevap verdi:
'Ey Ebû Ümâme! Benim yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı, Allah ve Rasûlü adına yalan söylemeye ihtiyacım yok. Bu sözleri, Rasûlullah'tan birden ya da ikiden yahut da üçten fazla işitmesem tamam. (Ama) ben bunları Rasûlullah'tan yedi kere hattâ daha da fazla, defalarca işittim.'[4]

179/1049- Kâ'b b. Mürre el-Behzî'den (Radiyallahu anh):[5]
HZ. Peygamber'e (Sallallahü aleyhi ve sellem);
'Ey Allah'ın Rasûlü! Gecenin hangi vakti (melekler tarafından) dikkate alınır?' diye sorunca:
"Gecenin son kısmı" dedi.
'Peki sonra ?'
"Sonra sabah namazı kılınıncaya kadarki (nafile) namaz makbuldür. Bundan sonra güneş bir ya da iki mızrak yükselinceye kadar namaz kılınmaz.
Sonra gölge mızrağa iyice çekilinceye (yani en küçük boyutuna ulaşıncaya/zevale) kadar namaz kılınır. Bundan sonra güneş (zevalden batıya) meyledinceye kadar namaz kılınmaz.
Sonra güneşin gölgesi bir ya da iki mızrak miktarı oluncaya kadar namaz kılınır. Bundan sonra güneş batıncaya kadar namaz kılınmaz.
(Abdestte) yüzünü yıkadığında yüzündeki günahlar (suyla birlikte) dökülür, etlerini yıkadığında ellerindeki günahlar dökülür ve ayaklarını yıkadığında da ayaklarındaki günahlar dökülür."[6]

180/1050- Ebû Abdillah es-Sünâbihfden (Radıyatiahu anh):[7]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Güneş şeytanın boynuzları arasından doğar, biraz yükselince ondan uzaklaşır. Gün ortasına geldiğinde tekrar ona yaklaşır, zevalden meylettiğinde ondan uzaklaşır, batma vakti geldiğinde ona yaklaşır, battıktan sonra ondan uzaklaşır. Bu üç vakitte namaz kılmayın!"
NOT: Güneşin doğması İle ilgili tasvir, şeytanın o vakitte güneşe tapanları kandırmasından kinaye olsa gerek. Ayrıca bk. 103/1003. hadis ve açıklaması.[8]

181/1051- Ukbe b. Âmir el-Cühenf den (Radiyallahu anh):[9]
Üç vakit var ki onlarda namaz kılmamızı ya da cenaze defnetmemizi RasÛlullah (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) bize yasakladı:
Güneş parlak olarak doğduğunda (biraz) yükselinceye kadar,
Öğle sıcağı oluştuğunda (gün ortasında) güneş (biraz) meyledinceye kadar,
Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar.
NOT: Üç vakitte (güneş doğarken, tam tepedeyken veya batarken) farz ya da sünnet namaz kılınmaz. Ancak bazı namazların kılınmasında ihtilaf edildi;
a- Hanefîlere göre hiçbir namaz kılınmaz, ancak ikindi namazına başlan mı şsa güneş batarken tamamlanabilir. Çünkü bunu açıklayan hadis vardır,
b- Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî müctehidlerine göre bu vakitlerde kaza kılınabilir, çünkü RasÛlullah uyuyarak ya da unutarak namazı geçirenin hatırladığında namazı kaza etmesini emrediyor.
c- Bu üç vakitte cenaze namazı caiz değildir. Mâlikîler ve İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre caizdir.[10]

182/1052- Safvan b. Muattal es-Sülemî'den (Radiyallahu anh):[11]
Kendisi Hz. Peygamber'e (Saitattaha aleyhi ve setum) sordu:
'Ey Allah'ın Peygamberi! Senin bildiğin ve benim cahil olduğum bir konuyu sana soracağım.' Rasûlullah:
"Nedir o?"
'Gece ve gündüz vakitlerinden namazın mekruh olduğu bir vakit var mı?'
Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sabah namazını kılınca güneş doğuncaya kadar namazı bırak! Güneş doğunca namaz kılabilirsin.[12] Şüphesiz namaz (meleklerin) gördüğü ve kabul edilen bir ibadettir.
Güneş başının üstündeyken (yani tepe noktasına ulaşıp) mızrak gibi (dik) oluncaya kadar (namaz kılarsın). Güneş başınla aynı noktaya (tepe noktasına) ulaşınca, işte bu vakitte (sanki) cehennem kaynaması artırılır /tesiri hissedilir, bütün kapıları açılır ve güneş sağ kaşından uzaklaşıncaya (zevalden batıya meyledinceye) kadar devam eder.
Güneş sağ kaşından uzaklaşınca (zevalden batıya meyledince) namaz kılabilirsin, şüphesiz namaz (meleklerin) gördüğü ve kabul edilen bir ibadettir, ikindi namazı kılıncaya kadar (böyle devam eder)."[13]

*** Sabah Ve İkindi Namazını Kıldıktan Sonraki Vakitte Namazın Yasaklanması**

183/1053- Sâd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaiiaha anh):[14]
Rasûlullah'ın (Saiiaiiahaaleyhi ve setiem) şöyle dediğini duydum:
"İki namaz vardır ki onlardan sonra namaz kılınmaz;
Sabah namazı (kılındıktan sonra) güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan sonra) güneş batıncaya kadar (başka namaz kılınmaz)."[15]

184/1054- Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaiiahu anh):[16]
Rasülullah'ın (Saihiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini nakletti: "Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve İkindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."
§(Aynı râviden (Radıyaiiaha anh) gelen benzer rivayetler);
-Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seitem) şu iki namazı yasakladı: İkindi namazı kılındıktan sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar.
-Şu iki vakitte namazı yasakladı: Sabahı (kıldıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindiyi (kıldıktan) sonra güneş batıncaya kadar.
-Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sabahtan sonra iki vakitte namaz kılmayı yasakladı: Abdülvehhab dedi ki: sabah namazından

sonra güneş doğuncaya ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar.
-"İkindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya ve sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz."
-"Şu iki namazdan sonra namaz kılınmaz: Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."
-"Şu iki namazdan sonra namaz kılınmaz: Sabah namazı (kılındıktan) sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazı (kılındıktan) sonra güneş batıncaya kadar başka namaz kılınmaz."[17]

185/1055- İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ):[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) dışandan pazara mal getirenleri (satıcıları/üreticileri) yolda karşılamayı ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.[19] (Ayrıca buyurdu ki;)
"Sizden biri kardeşinizin evlenme teklif ettiği nişanlısına evleninceye veya onu bırakıncaya kadar yeni bir teklif götürmesin!
İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra da güneş doğuncaya ya da duha vaktine kadar namaz kılınmaz."[20]

186/1056- Nasr b. Abdurrahman dedesi Muâz İbn Afra el-Kuraşî'den (Radıyatlahü anh) nakletti;[21]
Kendisi ikindiden ya da sabahtan sonra Muâz İbn Afra ile beraber Kâbe-yi tavaf etti ve (tavaf) namazı kılmadı. Bu durumu kendisine sorunca dedi ki:
Rasûlullah (Saitaiiaim aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"İki namaz (var ki onları kıldıktan) sonra başka namaz kılınmaz: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar."[22]

187/1057- İbn Abbas (RadıyaUahüanhamâ) animi:[23]
Çok kıymetli insanlar ve bunların en kıymetlisi Ömer b. Hattab yanımda Allah'ın Peygamberi*nin (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğine şahitlik ettiler:
"İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra da güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz."[24]

*** İkindi Namazından Sonra İki Rekat Kılmanın Hükmü**

188/1058- Hz. Ali'den (Radıyaiiahu anh):[25]
Hz. Peygamber (Satiaiiahu aleyhi ve settem) şöyle dedi: "Güneşin yükselme (parlak, göz alıcı)[26] vaktinde kılmanız dışında ikindi namazından sonra namaz kılmayın!"
NOT: Bu rivayetteki istisnanın delâleti ile bazı âlimler ikindi namazından sonra gUneş parlakken başka namaz kılınabilir şeklinde bir anlayışa ulaştılar. Diğer âlimlere göre ise ikindiden sonra namaz kılınmasının yasaklanması şeklindeki mutlakın delâleti daha kuvvetlidir. Buradaki istisna kaza namazı gibi farklı namazlar için geçerli olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[27]

189/1059- Hz. Muâviye (Radıyaitahü anh) anlattı:[28]
Siz bir namaz kılıyorsunuz, biz Rasûlullah'ın (Satiaiiaha aleyhi ve seiiem) zamanında bulunduk, bu namazı kıldığını görmedik, o ikisinin kılınmasını yasakladı, yani ikindiden sonra iki rekat kılınmasını.[29]

190/1060- Rabîa b. Derrâc'dan:[30]
Hz. Ali (RadıyaiiaM anh) Mekke yolunda ikindi namazından sonra iki rekat kıldı. Hz. Ömer (Rad,yai!ahü anh) bu durumu görünce ona sinirlendi, sonra şöyle dedi:
'Vallahi gerçekten[31] sen de biliyorsun ki Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve seiiem)bu namazın kılınmasını yasakladı.'[32]

191/1061- Zeyd b. HMid (Radıyaiiahü anh) anlattı:[33]
Hz. Ömer (Radıyaiiahu anh) halifeliği döneminde bu kişiyi ikindiden sonra iki rekat kılarken gördü, üzerine yürüdü ve kamçısıyla ona vurdu, (ancak) o namazına olduğu gibi devam etti. Zeyd namazı bitirince şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah'ı (Saiiaiiahüaleyhi ve seiiem) bu iki rekatı kılarken gördükten sonra vallahi onu bırakmam.' (Bunu üzerine) Hz. Ömer onun yanına oturdu ve;
'Ey Zeyd b. Hâlid! İnsanların onu ta geceye kadar namaz kılmaya basamak yapmalarından çekinmeseydim o iki (rekat namaz) için vurmazdım' dedi.[34]

192/1062- Kabîsa b. Züeyb anlattı:[35]
Hz. Âişe (Radtyallahil anhâ)7tibeyr ailesine RaSÛlullah'm (Sallallahu aleyhi ve sellem) ikindi namazından sonra hanesinde (odasında) iki rekat namaz kıldığını bildirdi ki onlar da bu namazı kılıyorlardı.
Kabîsa'mn naklettiğine Zeyd b. Sabit (Radıyaiiahü anh):
"Allah Aişe'yi affetsin, biz Rasûlullah'ı ondan daha iyi biliriz. Bunun sebebi şuydu: Bedevilerden bazı kişiler öğle vaktinde[36] Rasûlullah1 a geldiler, yanında oturdular. Onlar soru soruyorlar, Rasûlullah onlara fetva veriyordu. Rasûlullah öğle namazını kıldı, ancak (sonraki) iki rekatı kılmadı. Sonra tekrar oturup fetva vermeye devam etti, tâ ki (ikindi oluncaya kadar,) ikindi namazını kılıp evine döndü" dedikten sonra ekledi:
'Rasûlullah öğleden sonra namaz (sünnet) kılmamıştı, o iki rekatı ikindiden sonra kıldı. Allah Âişe'yi affetsin, biz RasÛlullah'ı Âişe'den daha iyi biliriz, Rasûlullah ikindiden sonra namaz kılınmasını yasakladı.'
NOT: Sahabe bazı rivayetleri duyduğunda eğer yanlış anlama ya da eksiklik varsa onu düzeltirdi. Hz. Âişe'nin düzeltileri (istidrâki) meşhurdur.[37] Burada da Zeyd b. Sabit Hz. Âişe'nin muttali olmadığı bir olayı haber vererek hadisin doğru anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Sahabenin metin tenkidi sonraki âlimlere de intikal etti, hadis şerhlerinde ve fıkıh metinlerinde bununla ilgili zengin bir birikim görülür. Dünyada hiçbir peygamber ya da liderin sözleri böylesine bir titizlikle korunmamış ve ilmî tenkidlerle tashih edilmemiştir. Çünkü İslâm son dindir, Kitab ve Sünnet boyutuyla korunması gerekir.[38]

193/1063- Ata b. Sâib anlattı:[39]
Ben, Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî ile otururken Hz. Ömer'in hü anhum) oğullanndan iki genç içeri girdi ve iki rekat namaz kıldılar. (Bunun üzerine) Abdullah onlara haber gönderip yanına çağırdı ve:
'Kıldığınız bu namaz nedir? Hâlbuki babanız (mekruh vakitteki) bu namazı yasaklamıştı' dedi, onlar da:
'Hz. Âişe (Radiyalİlahü anhâ) bize RaSÛlullah'in (Sallaltahü aleyhi ve selient),
hanesinde bu iki rekat namazı kıldığım nakletti' deyince Abdullah sustu ve ikisine bir şey demedi.[40]

194/1064- Hz. Aişe annemiz (Radtyaiiaha anhâ) dedi ki:[41]
Ömer burada hata etti, Hâlbuki Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) sadece güneşin doğma ve batma vakitleri olduğunda namaz kılmayı yasakladı.[42]

*** Sabah Namazını Kıldıktan Sonra Namaz Kılmanın Hükmü**

195/1065- Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Yesar anlattı:[43]
Fecr doğduktan sonra namaz kılarken beni İbn Ömer (Radıyaiiahü anhumâ) gördü ve:
'Ey Yesar! Kaç rekat kıldın?' dedi, ben de:
'Bilmiyorum' deyince şöyle cevap verdi:
'Bilmiyorsun ha![44] Biz bu namazı kılarken Rasûlullah (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) yanımıza çıkageldi ve şöyle buyurdu:
"Burada bulunanlar, bulunmayanlara şunu duyursun; sabahtan sonra ancak iki rekat namaz kılınır.'"[45]

Açıklama

Sabah namazının farzını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar başka namaz kılınması konusunda ihtilaf edildi;
Müctehidterin büyük çoğunluğu kılınmaz görüşündedirler. Çünkü gelen rivayetlerde sabah namazının farzından sonra namaz kılanlara Rasûlullah'ın ve sahabenin tepkileri bulunmaktadır. Ancak sabah namazının sünneti kılınmamışsa farzından sonra kılınması konusunda ihtilaf vardır:
İbn Ömer, Ata, Tavus ve İbn Cüreyc'e göre İki rekat sünnetin kazası farzdan sonra hemen kılınabilir, başka nafile kılınmaz. Delilleri; Sabah namazının farzından sonra namaz kılan bir kişiyi Rasûlullah görünce; 'Sabah namazı iki rekattır' buyurdu. O kişi, sabah namazının önceden kılmadığı sünnetini kıldığını haber verince peygamberimiz sükût etti, şeklindeki rivayettir.
İ. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre güneş doğmadan kılınabilir, ancak sonra kılınması efdaldir.
Hanefî ve Mâlikî müctehidlerine göre güneş biraz yükseldiğinde (yaklaşık iki mızrak boyu) kılınabilir ve bu da o gün zeval vaktine kadar sürer, zevalden sonra kılınmaz.[46]

196/1066- Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye babasının şu sözünü nakletti:[47]
Ya'lâ'yı (Radtyatiaha aııh) güneş doğmadan Önce namaz kıldığını gördüm. Ona bir kişi dedi kî (ya da denildi ki):
'Sen Rasûlullah'ın ashabından birisin, hâlbuki güneş doğmadan önce namaz kılıyorsun.' Ya'lâ;
'Ben RaSÛlullah'in (Sallaltaha aleyhi ve sellem)\
"Güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar" dediğini işittim' dedi ve ekledi:
'Senin Allah'ın emrine uyarken güneşin doğması, (itaati) bıraktığın hâlde doğmasından daha hayırlıdır.'[48]

Açıklama

Bu konudaki hadislerden anlaşıldığına göre, güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra ve güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra nafile namaz kılmak mekruhtur. Müctehidlerin çoğunluğu bu görüştedir. Söz konusu ihtilaflar:
1- Bu vakitlerde namaz kılmak mubahtır, zikredilen hadisler mensuhtur; bu görüş Dâvud ez- Zahiri ve İbn Hazm gibi Zahirî âlimlere aittir.
2- Bu vakitlerde bir sebepten dolayı namaz kılmak caizdir. Zira Rasûluliah (Sallatiahü aleyhi ve sellem) ikindi namazını kıldıktan sonra öğle namazının kılmadığı son iki rekatının kazasını kıldı; bu îmam Şafiî'nin görüşüdür.
3- İ. Ahmed b. HanbeFden bu konuda iki görüş nakledilir.
4- Bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklayan hadislerle amel etmek ve Rasûlullah-ın kıldığı namazı da kendisine ait bir hüküm olduğu şeklinde anlamak daha doğrudur. Bu görüş İmam Ebû Hanîfe ve Mâlikîlere aittir.[49]

*** Güneş Doğarken, Batarken Ve Tam Tepedeyken Namaz Kılmak Yasaktır**

197/1067- Ebû Ümâme'den (Radtvaiiaha anh):[50]
RaSÛlUİiah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Güneş doğarken namaz kılmayın, zira o (sanki) şeytanın iki boynuzu arasında doğar ve (güneşe tapan) her kafir[51] bu durumda ona secde eder.
Güneş batarken de namaz kılmayın, zira o (sanki) şeytanın İki boynuzu arasında batar ve (güneşe tapan) her kafir bu durumda ona secde eder.
(Ayrıca) gün ortasında (güneş tam tepedeyken) namaz kılmayın, çünkü o, cehennemin kaynatıldığı (tesirinin arttığı) bir vakittir."[52]

198/1068- İbn Ömer'den (Radıyaiiahu anhümâ):[53]
RaSÛlUİiah (Sallallaltü aleyhi ve sellem) dedi kî:
"Namaz kılmanızı güneşin doğduğu ya da battığı vakte bırakmayın (yani bu vakitte kılmayın)! Zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Güneşin bir bölümü doğarken tümü doğmadıkça[54] namaz kılmayın! Güneşin bir bölümü batarken de tümü batmadıkça namaz kılmayın!"[55]

199/1069- Semüra b. Cündüb'den (Radiyallahu anh):[56]
H. Peygamber (SaaaUahu aleyhi ve setiem) şöyle dedi: "Güneş doğarken ve batarken namaz kılmayın! Zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve iki boynuzu arasından batar."[57]

200/1070- Zeyd b. Sabit anlattı (Radiyallahu anh):[58]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahs aleyhi ve seiiem) güneşin boynuzunun doğması ve boynuzunun batması sırasında namaz kılmayı yasakladı ve şöyle buyurdu: "(Sanki) güneş şeytanın iki boynuzu arasından[59] doğar."[60]

201/1071- Bilâl (b. Rabah) anlattı (Radıyaitahu anh):[61]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) ancak güneş doğarken namaz kılmayı yasakladı, zira o, (sanki) şeytanın iki boynuzu arasından doğar.
NOT: Hadislerde geçen güneşin şeytanın boynuzlan arasından doğması benzetmesi ile ilgili yorumlar için bk. Müsned Trc. 133/1003. hadis ve notu.[62]

202/1072- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[63]
Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) güneş doğarken iyice ortaya çıkıncaya kadar ve batarken de iyice kayboluncaya kadar namaz kılmayı yasakladı.[64]

*** Mekke'de Mekruh Vakitlerin Olmaması İle İlgili Rivayetler**

203/1073- Ebu.Zer (Radıyallahu anh):[65]
Bir gün Kabe'nin kapısının halkasından tuttu ve şöyle dedi: Rasûlullah'ın (Satiaiiahu aleyhi ve seitem) şöyle dediğini duydum: "İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar ve sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılmak yasaktır. Ancak Mekke-de, ancak Mekke'de bu (hüküm) geçersizdir."[66]

---

[1] Sened:
Sahih: Müsned, IV/112, H.no:16956; Benzer rivayetler için bk. IV/113-114, H.no:16963; IV/385, H.no:19326, 19328; IV/385-386, H.no:19328; IV/114, H.no:16964; Müslim, Müsâfirûn, 294; NesÛt, Mevâkît, 25, 40, H.no:570, 582; İbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1251; Cihâd, 15, H.no:2794; Ma'mer b, Râşid, XI/127, 190-191; Abdurrezzâk, Musannef, ItI/72, H.no:4843; Abd b. Humeyd, 1/124, H.no:300-301; İbn Hıbbân, 1/377, H.no:160; Beyhakî, Şuabü'l-îmân, 1/56, H.no:22; VI/242, H.no:8014; Kİtâbü'z-Zühdü't-kebîr, H/274, H.no:706; Mervezî, Ta'tim, 1/401, H.no:392; 1^604, 607, H.no:644, 647; Müsnedu'l-Hâris, 1/158, H.no:13; İbn Ebî Âsim, Kitâbü'z-Zühd, 604.
Ebû Ümâme de hadisi Amr b. Abese*den (Radıyallahü anhümâ) almıştır. Ebû Ümâme'nin benzer rivayetleri için bk.l84-186/49M93. hadisler. (Müsned, V/264, H.no:22176, 22182; Taberânî. el-Mu'cemiVl-kebîr, VIII/288, H.no:8105; V/260, H.no:22146) (197/1067. hadise bk.) Hadisin diğer şâhidleri:
a-Amr b. Abese'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. 190/1060. hadis (İV/111-112, H.no:16955)
b-Câbir'den (Radıyallaha anh) şahidi için bk. ITT/393, H.no:15170;
c-Ebû Beşîr el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/216, H.no:21786;
d-Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. V/15, H.no:20045; V/20, H.no:20103; (199/1069. hadis)
e-Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallaha anh) şahidi için bk. V/190, H.no:21554;
f-Ka'b b. Mürre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 179/1049. hadise bk.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Abdurrezzâk, 1/51-52, H.no: 153.
Bu hadis uzunca bir hadisin ortasıdır. Bu uzun hadisin son kısmı 183/491. hadiste zikredildi. Tamamı ise Menâkıb bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/10750. hadiste zikredilecektir.
Ayrıca bk. Müsned Trc. 16/58. hadis.
[2] Benna, age. 11/287.
[3] Lafız olarak; 'Ne dediğine bir bak!' şeklindedir.
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/96-100.
[5] Sened:
Hasen: Miisned, IV/321, H.no:l'8799; Benzer rivayet için bk. IV/321, H.no:18798; IV/234-235, H.no:İ7981: Aynca sonunda şu ziyadede bulunmaktadır:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/133, H.no:279 (Abdurrahman b.Avftan); XX/320, H.no:757 (Mürre b. Ka'b b. Mürre'den); Hadisin senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat bir önceki 178/1048. hadis bunun şahididir. Ayrıca 204/502. hadise bk.
[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/100-101.
[7] Sened:
Sahih: Müsned, IV/348, H.no:18964; Benzer rivayet için bk. IV/349, H.no:1897I-18972; Mâlik, Kur'ân, 44; Nesâî, Mevâkît, 31, H.no:559; îbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1253.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/101.
[9] Sened:
Sahih: Müsned, IV/152, H.no:17310; Benzer rivayet için bk. IV/152, H.no:17315; Müslim, Müsâfirûn, 293; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 51, H.no:3192; Tirmizî, Cenâiz, 41, H.no:1030 (hasen-sahih); Nesâî, Mevâkît, 31, 34, H.no:558, 563; Cenâiz, 89, H.no:2013; tbn Mâce, Cenâiz, 30, H.no:1519; Dârimi, Salât, 142, H.no:1439.
[10] İ. Şafîi, Ümm, 1/93; Nevevî, Ravzatü't-tâlibîn, 1/193; İbn Kudâme, Muğnî, 1/749, 750; Aliyyü'1-Kârî, Fethu babi'l-ınaye, 1/189.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/101-102.
[11] Sened:
Hasen: Müsned, V/312, H.no:22560; Benzer rivayetler için bk. V/385, H.no:19326; V/385, H.no:19328; İbn Mâce, İkâme, 148, H.no:1252 (Senedinde Safvân b. Muattal ile Makburî arasında Ebû HUreyre de bulunmaktadır); Heysemî, bu rivayetin zevâİdden olduğunu belirtir. Bk.Mecma',X/2.
Bazıları Makburî'nin Safvan'dan önce vefatını dikkate alarak hadis işitmediğini iddia etseler de bu doğru değildir, önce vefat etmesi hadis almamasına işaret değildir. Hadis sahihtir.
Bu hadis uzunca bir hadisin parçasıdır. Bu uzun hadisin bazı bölümleri 16/58, 178/1048 ve 183/491. hadislerde zikredildi. Tamamı ise Menâkib bahsinde Amr b. Abese bölümünde 324/10750. hadiste zikredilecektir.
[12] Burada emir, nedb (tavsiye) ifade ettiği için kılabilirsin şeklînde terceme edildi.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/102-103.
[14] Sened:
Sahih: Müsned, 1/171, H.no:1469; Benzer rivayet için bk. 1/171, H.no:1470; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 11/291. Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/225.
Senedindeki Muâz et-Teymî el-Mekkî'yi İbn Hıbbân Sikât'ta zikretmiş, Buhârî herhangi bir cerh ve ta'dilde bulunmamıştır. Bk.et-Târfhu 't-kebtr, VI1I/362.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/103-104.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, 111/51, H.no:11421; Benzer rivayetler için bk. III/6-7, H.no:10974; III/7, H.no:i0981; 111/34, H.no:I1233; İÜ/39, H.no:ll287 (Cäbirel-Cu'fî, İsmail b. Yunus ve Âmir b. Şurahbîl sebebiyle isnadı zayıftır); IH/45, H.no:l 1347; 111/45-46, H.no: 11355; 111/53, H.no: 11443; 111/59-60, H.no:11511; 111/66, H.no:11574; 111/67,H.no:11580; /71, H.no:11621; IIIA73,H.no:11642;IU/77.H.no:11677;III/96,H.no:li849;ny64,H.no:11552:
Taksîri 4; Mescidü Mekke, 6; Müslim, MUsâfirûn, 288; Ebû DâvÛd, Savm, 49, H.no:2417; Tirmizt, Radâ', 15, H.no:1169 (Ebû HUreyre, İbn Abbas ve İbn Ömer'den şahidi olan bu hadis *"hasen-sahih"tir); Nesâî, Mevâkît, 35, H.no:564-566; İbn Mâce, îkâme, 147, H.no: 1249; Dârimi, Isti'zân, 46, H.no:2681.

Ayrıca 390/1260. hadisin şâhidleri arasında zikredilen Ebû Saîd rivayetlerinde de bu konuyu bulmak mümkündür.
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/104-105.
[18] Sened:
Sahih: Müsned, 11/42, H.no:5010; Hadisin konumuzla ilgili kısmının benzer rivayetleri için bk. 11/24, H.no:4771:H/23, H.no:4756:
(Senedinde yer alan Kudüme'nin şeyhi müphem olduğu için hadisin senedi zayıftır. Ebû Davud'un rivayetinde Kudâme ile Ibn Ömer arasında Uç şeyh bulunmaktadır: Bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1278
lafzı ile nakledilir. Tirmizî'nin rivayetinde ise Eyyûb b. Husayn yerine Muhammed b. Husayn bulunmakladır. Bk. Tirmizî, Salât, 192, H.no:419 (TirmİzÎ hadisin Abdullah b. Amr ve Hafsa annemizden de nakledildiğini, İbn Ömer rivayetinin garib olduğunu belirtir. Tirmizî'nin»İstisnadan sonraki lafzı (>^ J£~j) şeklindedir.
Ahmed Muhammed Şâkir, her ne kadar Kudâme'nin şeyhinin isminde ihtilâf etseler de Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin isnadlarmın muttasıl ve sahih olduğunu ifade eder. Şeyhinin ismini Muhammed b. Husayn olarak tercih eder); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/255-257; Aynca 195/1065 ve 198/1068. hadise bk.
Hadisin senedinde yer alan Müslim el-Habbât, Müslim b. Ebû Müslim el-Habbât el-Mekki'dir. Tabiînden sika biridir. Bk. Buhârî, et-Târîhu'I-kebtr, VIII/260. Habbât, Hayyât ve Hannât olarak da telaffuz edilmiştir.
Hz. Ali'den (RaUtyaltahü anhl merfû olarak şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/71, H.no:3638.
Hadisin konumuzla ilgili kısmı haricindeki ticaret/alışveriş ve nikâh İle İlgili bölümleri kütübü sittede nakledilir. Ticaret/alışveriş ile ilgili kısmı için bk. 167/5191. hadis ve devamındaki rivayetler. Nikâh ile ilgili bölümü için bk. 34/6073. hadis.
[19] Bu yasaklann nedeni; dışardan gelenin piyasa fiyatlarını öğrenmeden ucuza satması veya şehirlinin yüksek fiyata satıp piyasayı gereksiz yere yükseltmesi şeklindeki olumsuzlukların önüne geçmektir. Rasûlullah piyasalara yapılan sun'î müdahalelerin tehlikeli olacağına dikkat çekmiştir.
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/105-106.
[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/219, H.no:17850; Benzer rivayet için bk. IV/219-220, H.no: 17851; Nesâî, Mevâkît, 11, H.no:516;
Ayrıca bk.202-203/1072-1073. hadisler.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/106.
[23] Sened:
Sahih: Mûsned, 1/18, H.no:l 10; Benzer rivayetler için bk. I/20-2İ. H.no:130; 1/39, H.no:270-271; 1/50, H.no:355; 1/51, H.no:364; 1/19, H.no:l 18:
(Bu rivayetin İsnadı zayıftır. Amr b. Şuayb sika biridir. Fakat babasının dedesi Abdullah b. Amr'a yetişmemiştir. O sadece babası Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr'dan nakletnıiştir. Babası da kendi babasından (dedesinden).nakleder. Hadisin metni sahihtir. Diğer rivayetler bunu kuvvetlendirmektedir.) 1/18, H.no:l 11 (Bu rivayet Halifelik ve Emirlik bölümünde 185/11074. hadiste zikredilecektir.
Buhâri. Mevâkît, 30; Müslim, Müsâfîrûn, 286; Ebâ Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1276; Timizi Salât, 20, H.no:J83 (Hadis, Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Ukbe b. Âmir, Ebû Hüreyre, İbn Ömer, Semiira b. Cündeb/Cündüb, Abdullah b. Amr, Muâz İbn Afra, Sunâbihî -mürsel olarak-, Seleme b. el-Ekva', Zeyd b. Sabit, Âişe, Ka'b b. Mürre, Ebû Ümâme, Amr b. Abese, Ya'lâ b. Ümeyye ve Muâviye'den de nakiller vardır. İbn Abbas'ın tbn Ömer'den naklettiği bu rivayet ise "hasen-sahih"tir); Nesâî, Mevâkît, 32, H.no:560; îbn Mâce, ikâme, 147, H.no:1250; Dârim/, Salât, J42,H.no:1440;Beyhakî,«-5Moc«i(7-AHÖ/-4,11/451-452.
Katâde'nin EbuM-Âliye'den işittikleri hadisler için bk. 368/676. hadisin tahrici.
Ayrıca bk. 190/1060. hadis.
[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/106-107.
[25] Sened:
Sahih: Müsned, î/129, H.no:İ073; Benzer rivayetler için bk. 1/130, H.no:1076; 1/141, H.no:1193; 1/80-81, H.no:610; Ebâ Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1274; Nesâî, Mevâkît, 36, H.no:571; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/485, H.no:1552; Tayâlisî, s.17, H.no:l08; Ibnü'l-Cârûd, s.80, H.no:281; İbn Huzeyme, 11/265, H.no:l284-1285; Ebû Ya'lâ, 1/329, H.no:411; İbn Hıbbân, IV/414,429, H.no:1547,1562; Makdisî, Muhtara, 11/381-382, H.no:763-764.
Bu konuda Hz. Ali'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:
Müsned, 1/124, H.no:1012; I/İ44, H.'no:İ225-1226; 1/143, H.no:!2I6; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no:1275; İbn Hacer eserinin bir yerinde İsnadının hasen, bîr başka yerde ise sahih olduğunu söyler. Bk.Fethu'l-Bârî, 11/63.
İkindiden sonra namaz ile ilgili bk.189/1059. hadis.
[26] Bu ziyade için bk. Nesâî, Mevâkît, 36, H.no:571.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/107-108.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, IV/99, H.no:16850; Benzer rivayet için bk. IV/99-100, H.no:16854; Hadisin sebebi vürûdu ile ilgili rivayet 961/1831 {Müsned, VI/183-İ84, H.no:25382).hadiste zikredilecektir. VI/311, H.no:26530;
MOtned, VI/303. H.no:26465-26467 (hasen); İbn Ebî Şeybe, 11/133, H.no:7346; Buhârî, Mevâkît, 31; Fezâil, 28; Ebû Ya'lâ, XIII/346, H.no:7360;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/333, H.no:766 (Bu iki kaynakta Muâviye'nin bîr hutbesinde söylediği ifade edilir); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/452-453.
Hz. Ömer'den (Radıyaltahümhâ) şahidi için bk. 185/11074.hadis. Hz. Ömer'in Zeyd b. Hâlid el-CUhenî'ye ve Hz. Ali'ye engel olması ile İlgili rivayet İçin sonraki 190/1060 ve 191/1061. hadislere bk.
Hz. Aişe'den (Radtyallahü anhâ) şâhidİ:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IV/174,H.no:3899.
İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ) şahidi:
Nesâî, es-SünenU'l-kübrâ, 1/154, H.no:369.
Mazerete binâen kılamadığı öğle namazının son İki rekatını İkindiden sonra kıldığına dair rivayetler:
a-İbn Abbas'in (Radtyatlahüanhiimâ) rivayeti:
Bk. Tirmizî, Salât, 21, H.no:184 (Bu konuda Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Meymûne ve Ebû Musa'dan da nakiller vardır. İbn Abbas rivayeti ise hasendir); İbn Htbbân, IV/442, H.no:1575; Makdisî, Muhtara, X/267-269, H.no:277-279.
b-Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den (Radtyatlahü anhiimâ):
Buhârt, Sehv, 8; Meğazî, 70; Müslim, MüsâfirÛn, 297; Ebû Dâvûd, Tatavvu", 9, H.no:1273; Dârimi, Salât, 143, H.no:1443; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/457; Abdürrezzâk, 11/430, H.no:3969 (Hz. Aişe ve Ümmü (Radıyallahü anhiimâ) Seleme'nin bu namaza cavaz verdiklerini rivayet eder).
c-Ümmü Seleme'nin (Radıyallahü anhâ) rivayeti:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. XXIII/389, H.no:929; Abdürrezzâk, 11/431, H.no:3970-3971Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/457.
d-Hz. Âişe' nİn (Radtyallahü anlıâ) rivayeti
VI/125-126, H.no:24826; VI/188, H.no:25423; Konu ile ilgili olarak bk. 192/1062. hadis.
*Ruhsat verdiğine dair rivayetler de vardır:
İbn Ömer'den (Radtyallahü anhiimâ) nakledilen rivayet:
Ff)H flövflrf, Tatavvu', 11, H.no:1284.
Hz. ÂİŞe'den (Radtyallahü anhâ) nakledilen rivayette ümmetine ağır gelmesin düşüncesi İle evde kıldığı İfade edilmektedir:
n, Mevâkît, 33; MOs/im, Müsâfırûn, 295; /sft&t b. Râhûye, IH/697, H.no:1298; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/154, H.no:366. Ayrıca bk. 194/1064. hadis.
Müsned, VI/109, H.no:24664; VI/176, H.no:25313; VI/113, H.no:24704; VI/200, H.no:2551; M1 Z)âvdd,Tatavvu', 10, H.no:1279; İbn Ebî Şeybe, 11/133, H.no:7345, 7349; Dârimi, Salât, 143, H.no:1441-1442; Taberânî, el-Mıı'cemü'l-evsat, VIII/26, H.no:7853; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/154, H.no:367.
Amr b. Abese'den (Radtyaltahü anh) nakledilen rivayette Amr b. Abese'nin talebesi Abdurrahman (b. el-Beylemânî'nin) İkindiden sonra iki rekat namaz kıldığı belirtilmektedir. Bk. Müsned, IV/U1, H.no: 16955 (hasen).
[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/108-110.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, 1/17, H.no:101; Benzer rivayet için bk. 1/17, H.no:106 (inkıta sebebiyle zayıf); İbn Huzeyme, 11/261, H.no:1277; Abd b. Humeyd, s.442, H.no:1531; Humeydî, 1/141, H.no:295; Bennâ hadisin Tahâvî tarafından da nakledildiğini, isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Büûğu'i-emânî, 11/293.
Hadisin zahiri muttasıl görünse de İsnadı munkatıdır. Zührî 50-58 yılları arasında doğdu. Rabîa b. Derrac el-CUmahî Mekke'nin fethinde Müslüman oldu. Hz. Ömer zamanına kadar yaşadı. Cemel vak'asında vefat ettiği de İfade edilir. Hadisin isnadının munkatı olması sebebiyle zayıf sayılsa da bir önceki rivayet ile sahih H ğayrihî seviyesine yükselir.
Ayrıca bk. 187/1057. hadis.
[31] edatı sonraki kelâmın gerçek olduğunu belirtmek için gelir. Bk. Râzî, Muhtârus-Sthâh, 27.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/110.
[33] Sened:
Hasen: Afitonerf. IV/115, H.no:16973; Benzer rivayetler için bk. VI/125-126, H.no;24826; VI/183-184, H.no:25382; VI/303, H.no:26465-26467 (hasen); VI/311, H.no:26530; VI/I88, H.no:25423;

VI/200, H.no:25515; VVI176, H.no:25313; VI/109, H.no:24664; VI/113, H.no:24704; VI/169, H.no:25235; VI/I26, H.no:14826; VI/299-300, H.no:26439; IV/111, H.no:16955 (hasen); VI/50, H.no;24117; Abdürrezzâk, 11/431, H.no:3972; Taberânî, e/-Mu'cemü'l-kebîr, V/228, H.no:5166-5167.
Heysemî hadisi Taberânî'ye de nİsbet ederek hasen olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 11/223; Bennâ Bulûğu 'l-emûnî, 11/293.
İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhiimâ) şahidi:
Dârimi, Mukaddime, 39, H.no:440; Nesât, Mevâkît, 35, H.no:567
Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ): Müsned, VI/293, H.no:26395; VI/304, H.no: 26477; VI/125-126, H.no:24826; VI/310. H.no:26524.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/110-111.
[35] Sened:
Sahih: Müsned, V/185, H.no:21504-21505; Bennâ hadisi Taberânî'ye de nisbet ederek senedinde âlimlerin zayıf saydıktan İbn Lehîa'nın bulunduğunu ifade eder. Bk. Bulûğu'I-emâni, 11/294. îbn Lehîa ile ilgili bilgi İçin 22/64. hadisin tahricine bk.
[36] lbnü'1-Esîr, Nthâye, V/246.
[37] örnek olarak bk. Zerkeşî, Bedrüddin, el-İcâbe li îrâdi mestedrakethü Âişe ale's-sahâbe, Thk. Saîd el-Afğânî, el-Mektebü'l-İslâmî, 1390/1970.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/111-112.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, V/272, H.no:22237; Benzer rivayetler için bk. VI/241, H.no:25922; VI/159, H.no:25138; VI/134, H.no:24908; VI/96, H.no:24526; Senedinde müphemlik var. Bir önceki 192/1062. hadisle karşılaştırınız.
Hz. Aişe'den (Radıyallahil anhâ) şahidi:
VI/96, H.no:24526
VI/134, H.no:24908
VI/159, H.no:25138
VI/145, H.no:25006
VI/241, H.no:25922; VI/133, H.no:24704; VI/134, H.no:24908; VI/169, H.no:25235; VI/253, H.no:26030; Buhârt, Mevâkît, 33; Müslim, Mesâcid, 298:
İV«fIf, Salât, 36, H.no:572-576; £M Dâvûd, Tatavvu', 10, H.no: 1279-1280; Dârimi, Salât, 143,H.no:1441-1442;
Ebû Musa'dan (Radıyallahüanh) şahidi: Ebû Mûsâ bizzat kendisi Hz. Peygamberi ikindi namazından sonra iki rekat kıldığını gördli. Bk. Müsned, IV/416, H.no:19620.
[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/112-113.
[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/124, H.no:24812; Benzer rivayet için bk. VI/255, H.no:26062; VI/200, H.no:25515; Müslim, Müsâflrûn, 295; NesâÎ, Mevâkît, 35, H.no:568 (ûü* y) '£ }&s ı#)
ziyadesiyle; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, H/453.
Bu hadiste Hz. Aişe'nin işaret ettiği Hz. Ömer'in yanılgısı olarak İfade edilen durum şudur:
Muhtar b. Fülfül: "Enes b. Mâlik'e İkindiden sonra kılınan nafile ibadetin hükmünü sordum. O şu cevabı verdi: 'Hz. Ömer ikindiden sonra namaz kılanların ellerine vuruyordu. BİZ ise Hz. Peygamber döneminde güneş battıktan sonra akşam namazından önce namaz kılıyorduk.' Peki Rasûlullah o İki rekatı kılıyor muydu? diye sorduğumda: 'Bizim bu iki rekatı kıldığımızı görür, ne emreder ne de yasaklardı' cevabını verdi" demiştir. Bk. Müslim, Müsâfirûn, 302.
Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhâ) nakledilen bir başka rivayet:
Şurayh: "Hz. Âişe'ye ikindiden sonraki namazın hükmünü sordum da o şu cevabı verdi: 'İkindiden sonra namaz kıl. Rasûlullah (Satlaltahü aleyhi ve seller») kavmin Yemenlilere güneş doğarken namaz kılmayı yasakladı' der. Bk. Müsned, VI/145, H.no:25006.
İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 198/1068. hadise bk.
Ayrıca 202/1072. hadise bk.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/113-114.
[43] sened:
Hasen: Müsned, Ü/104, H.no:58U; Ebû DâvÛd, Tatavvu', 10, H.no:1278; Tirmizî, Salât, 192, H.no:419 (Abdullah b. Amr ve Hafsa annemizden (Radıyallahü anhüm) de bu konuda hadis nakledilir. İbn Ömer hadîsi İse gariptir); İbn Mâce, Mukaddime, 18, H.no:235 (Hadisin sadece baş tarafını nakleder); Tarsûsî, Müsnedü Abdullah b. Ömer, s.29, H.no:30; Ebû Ya'lâ, IX/460-461, H.no:5608; Dârekutnî, 1/419; İbn Hazm, Muhatta, 111/34; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, H/465: Kudâme b. Musa'nın hocası hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazı lan Eyyûb b. Husayn, bazıları ise Muhammed b. Husayn olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd, Eyyûb'u, Tirmizî, ve İbn Mâce Muhammed ismini senedinde kullanır. Dârekutnî ve Beyhakî her iki kanaldan da nakleder. Sahih olan rivayetin Eyyûb b. Husayn kanalı ile nakledilen rivayet olduğunu İfade eder.
Ahmed Muhammed Şâkir isnadının sahih olduğunu söyler. Müsned, 11/23, H.no: 4756'nın senedinde müphem bir râvi bulunduğu için hadisinin isnadının zayıf olduğunu ifade eder. Buradaki sened ise bu müphem râviyi açıklamaktadır. İbn Ömer h.74/693'te, Kudâme b. MÛsâ b. Ömer b. Kudâme b. Maz'ûn ise h.I53/770'te vefat etti.
Hafsa (Radıyallahii anhâ) annemizden şahidi:
Bk. Müslim, Müsâfirûn, 88-89; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465.
Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahii anh) şahidi için bk. Dârekutnî, 1/419; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/465 (Senedinde kendisi delil getirilmeyen bir râvi bulunmaktadır). Beyhakî Saîd b. Müseyyib'den mürsel olarak bir rivayete yer verir, bu rivayetin Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh) aracılığı İle mevsûl olarak nakledildiğini, bu mevsûl naklin ise sahih olmadığını belirtir. Bk. age., 11/465-466.
Ayrıca 185/1055. hadise bk.
[44] Ya da 'Bilemez ol!' şeklindedir. Bk. İbn Hacer, Feihu't-Bârt, III/239.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/114-115.
[46] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/75; İbn Kudâtne, Muğnî, 1/757; Hattabî, Meâlimü's-Sünen, 11/78; Ayrıca bk. Müsned Trc. 196/1066. hadisin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/115-116.
[47] Sened:
Hasen: Müsned, IV/223, H.no:17883; Hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye ve babası Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye meçhuldür. Heysemî râvilerinden Huyey b. Ya'lâ'nın tanınmadığına İşaret eder. Bk. Mecma', ü/226. Bennâ ise hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'I-emânî, 11/296.
Ya'lâ b. Ümeyye b. Ebû Ubeyde b. Hemmâm b. Haris et-Temîmî (Ebû Safvân el-Hanzalî) (Radıyallahu anh)t annesine nisbetle İbn Münye diye de tanınan Mekke fethinde Müslüman olan, Huneyn, TâÎf ve Tebük'te savaşan bir sahâbîdir. Hz. Ömer Yemen'in bazı bölgelerine kendisini vali olarak atamıştır. Hz. Osman ise kendisini Sın'â'da görevlendirmiştir. Kendisinden hadis nakledenler İkrime ve Mücâhid'in dışında oğlu Safvân vd. râvilerdir. Bk. Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, VIII/414, Trc.no:3535; İbnü'l-Esîrel-Cezerî, Üsdtl'l-ğâbe, V/486-487, Trc.no:5647.
Kendisinden nakledenler arasında oğlu Safvân'ı görüyoruz. Müsned'de Ya'lâ b. Ümeyye'den nakleden râvilerİ tek tek İncelediğimizde bu hadisteki senedin "Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye, babası Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye'den o da babası Ya'lâ b. Ümeyye'den" dışında benzer bir sened bulunmamaktadır. Müsned'İn bir sonraki (17884. hadisin) senedi "Muhammed b. Huyey, Safvân b. Ya'lâ'dan o da babası Ya'lâ b. Ümeyye'den" seklindedir. Meselâ Beyhakî'nin bir senedi de şöyledir: Bk. es-Sünenü'l-kübrâ,XVrS34.
Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye, babası ve dedesi aracılığı ile hadis naklettiği ve İbn Hıbbân'ın Sikât'ında zikredildiği belirtilmektedir. Bk. İbn Hacer, Ta'cîlü'l-menfaa, s.263, Trc.no:935. Kendisi de Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye'den hadis almıştır. Bk. Buhârî, et-Târihu'l-tebîr, 1/70, Trc.no:170; İbn Ebî Hatim er-Râzî, el-Cerhu ve't-ta'dîU VII/239, Trc.no:1312; Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye'den bahseden rical kitapları İse Safvân'ın talebeleri arasında kardeşinin oğlu Muhammed b. Huyey b. Ya'lâ b. Ümeyye'yi sayarlar. Bk. Mizzî, Tehvbü'l-Kemâl, Xül/218, Trc.no:2895; İbn Hacer, Tehvbü't-Tehzîb, ÎV/379, Trc.no:758.
Mechûl sayılan Huyey b. Ya'lâ hakkında Buhârî sükût etmiş, cerh ve ta'dilde bulunmamıştır. Bk. et-Târîhu'l'kebîr, ÜI/74, Trc.no:265; İbn Hacer ve Hüseynî ise "fîhi nazar/tamşmair biri olarak tanıtır. Bk. Ta'âlü'l-menfaa, s.110, Trc.no:247; el-İkmâl, s. 114, Trc. no: 203. Buhâtf nin cerh etmemesi hadisin en azından hasen seviyesinde olduğunu gösterir.
Ayrıca Ebû Abdullah es-Sunâbihfden şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 148, H.no: 1253.
[48] Yani, güneş doğmadan önce namaza başlaman, sonra da İbadet yaparken güneşin doğması senin namazı bıraktığın hâlde doğmasından daha hayırlıdır. Bk. Bennâ, age. 11/297.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/116-117.
[49] İ. Muhammed, Asi, 1/152, 155-156; Şafîî, Omm, 1/93,172-174; Sehnûn, Müdevvene, 1/56; İbn Hazm, Muhallâ, IH/114,200; Raffî, Fethu'l-Aziz Şerhu'l-Veciz (Mecmu1 ile birlikte), III/102-İ05; İbn Kudâme, age., 1/753-755; Desûkî, Haşiye, 1/187.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/117.
[50] Sened:
Sahih: Müsned, V/260, H.no:22146; Müslim, Müsâfirûn, 294; Nesâî, Mevâkît, 35, 40, H.no:570, 582; îbn Mâce, İkâme, 148, H.no:İ251. Ebû Ümâme de hadisi Amr b. Abese'den (Radıyaitahü anhiimâ) almıştır. 178/1048. hadise bk.
A-Üç vakitte (güneş doğarken, tepe noktasında İken ve batarken) namazın kılınamayacağını bildiren diğer hadisler:
a-Ebû Ümâme'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet İçin bk. (Yukarıdaki hadis.)
b-Amr b. Abese'den (Radtyailahü anh) nakledilen rivayet için bk. Müsned, IV/111-112, H.no:l6955 (178/1048. hadis.)
c-Ka'b b. Mürre'den (RadıyaUahiianh) şahidi için 179/1049. hadise bk.
B-Güneş doğarken namazın yasaklanması İle ilgili rivayetler:

a-Ebû Beşîr el-Ensârî'den (RadıyaUahii anh) nakledilen hadis için bk. Müsned, V/216, H.no:21786.
b-Bilâl'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 201/1071. hadis.
C-Güneş doğarken ve batarken namazın yasaklanması ile ilgili rivayetler:
a-Semiira b. Cündüb'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet İçin bk. 199/1069. hadis.
b-İbn Ömer'den (RadıyaUahii anhümâ) nakledilen rivayet İçin bk. 198/1068. hadis.
c-Zeyd b. Sâbİt't'ten (Radıyaltahü anh) nakledilen rivayet için bk. 200/1070. hadis.
d-Âişe'den (RadiyallahUanhâ) nakledilen rivayet için bk. 202/1072. hadis.
e-Ebû Zer'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 203/1073. hadis. (Mekke/Kabe hariç bırakılmıştır)
D-Sabah ve ikindi namazından sonra namaz kılınamayacağını bildiren rivayetler
a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 183/1053. hadis.
b-Ebû Saîd el-Hudrî'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 184/1054. hadis.
c-İbn Ömer'den (RadıyaUahii anhiimâ) nakledilen rivayet İçin bk. 185/1055. hadis.
d-Muâz İbnü'l-Afrâ'dan (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayet için bk. 186/1056. hadis.
e-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiimâ) nakledilen rivayet İçin bk. 187/1057. hadis.
f-Cäbir'den (RadıyaUahii anh) nakledilen rivayette sabah ve ikindi namazından sonra tavaf da yapmadıkları bildirilmektedir: Bk. Müsned, III/393, H.no:15170; III/348, H.no: 14692; Mâlik, Salât, 514; Müslim, Müsâfirûn, 285; Nesâî, Mevâkît, 32, H.no:559 -560.
g-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Müsned, H/179, H.no:6681; 11/211, H.no:6970
h-Seleme b. Ekva'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
Bk.Müsned, IV/51, H.no:16487.
ı-Ebû HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
BkMüsned, 11/462, H.no:9915; 11/529, H.no:10790 (390/1260. hadisin şâhidlerine bk.).
Ayrıca 183/491 ve 324/10750. hadislere de bk.
[51] Lafız olarak 'her kafir' şeklindedir. Ancak buradaki mana bütün kafirleri kapsamadığı için (güneşe tapan) her kafir şeklinde terceme edildi. Çünkü metinde, bunu yapan herkesin kafir olduğu vurgulanmış, ancak bütün kafirlerin güneşe secde ettikleri şeklinde bir mana kastedilmemiştir.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/117-119.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, 11/13, H.no:46l2; Benzer rivayetler için bk. 11/29, H.no:4694
lafızları ile; U/29, H.no:4695 (Mükerreri: 11/106, H.no:5837; 11/24, H.no:4771); 11/24, H.no:4772; n/33, H.no:4885; 11/29, H.no:4840:
11/36, H.no:4931; 11/86, H.no:5586; 11/63, H.no:5301 (Hocası Abdurrahman'm şeyhi İmam Mâlik kanalı ile nakleder); n/106, H.no:5834 (Mükerreri: 11/106, H.no:5835); Mâlik, Kur'ân, 45 (Urve'den mürsel olarak); 47; Buhârî, Mevâkît, 30; Bed'ü'1-halk, 11; Müslim, Müsafirûn, 290-291; Nesâî, Mevâkît, 33. 35, H.no:561-562,569.
Ayrıca bk. 185/1055. hadis.
Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[54] Yani bir ya da iki mızrak boyu yükselmedikçe.
[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/119.
[56] Sened:
Sahih: Müsned, V/15, H.no:20045; Benzer rivayet için bk. V/20, H.no:20103:
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu belirtir. Bk. Bulûğu'l-emânî, 11/298.
Ayrıca bk. 179/1049. hadis.
Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/119-120.
[58] Sened:
Sahih: Müsned, V/190, H.no:21554; Bennâ hadîsi Taberânî'ye nisbet eder ve isnadındaki râvilerin Buhârî ve Müslim'in ricali olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânl n/132.
Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[59] Metindeki ek: ya da "'iki boynuzu arasından doğar" dedi.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/120.
[61] Sened:
Sahih: Müsned, VI/12, H.no:23772; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. 7-emdnf, ü/132. Hadisin şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/120.
[63] Sened:
Sahih: Müsned, VI/74, H.no:24341; İbn Lehîa ile ilgili bilgi için 22/64. hadisin tahricine bk. Benzer rivayet için bk. VI/124, H.no:24812:
Hz. Âişe diyor ki: "Hz. Ömer yanılmıştır. Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve seüem) güneş doğduğu ve battığı zaman namaz kılmayı yasakladı." (194/1064. hadis.) Ayrıca bk. Müsned, VI/255, H.no:26062; Müslim, Müsâfirûn, 296; Nesâî, Mevâkît, 35, H.no:568; Hadisle ilgili olarak bk.191,193 ve 194/1061,1063 ve 1064. hadisler.
Ayrıca 194/1064. hadise bk.
Hadisin diğer şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/121.
[65] Sened:
Hasen: Müsned, V/165, H.no:21354; Senedinde Abdullah b. MUemmel b. Vehbullah el-Mahzûmî el-Âbidt (v.160/777) bulunmaktadır. Bu zat hakkında Yahya b. Main'den "sâlihu'I-hadİs" ve "zayıf görüşleri nakledilir. İbn Sa'd ve İbn Nümeyr "sika", Ahmed b. Hanbef ise "münkeru'I-hadis" hükmünü verir. İbn Hıbbân İse sika râviler arasında zikrederek hata yaptığını İfade eder. Diğer râvileri ise sahih hadis ricâlİndendir. Bk. Heysemî, Mecma', n/228. İbrahim b. Tuhman tm râvîye mutâbaat eder. Bunun isnadı ise sağlamdır. Dolayısıyla hadis hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. Hamza Ahmed:
"MUcâhid'in EbÛ Zer'den semâı doğru İse hadis sahihtir," der.
Cübeyr b. Mut'ım'den (Radıyatlahü anh) şahidi de vardır.
"Ey Abdümenaf oğullan! Bu Beyt'i/Kabe'yİ tavaf eden ve yanında namaz kılan hiçbir kimseyi gece veya gündüz hangi saatte olursa olsun engellemeyin." Tirmizî, Hac, 42, H.no: 868 (Hadisin İbn Abbas ve Ebû Zer'den şahidi vardır. Cübeyr'in rivayeti İse hasen-sahihtir.); Ebû Dâvûd, Menâsik, 52, H.no:1894; Nesâî, Mevâkît, 42, H.no:583; İbn Mâce, İkâme, 149, H.no:1254; Dârimi, Menâsik, 79, H.no:1932;
Cübeyr b. Mut'ım'in rivayetine benzer rivayetler tbn Ömer ve îbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüm) da Taberânî'nin eserlerinde nakledilir. Heysemî bu rivayetlerin zayıf olduğunu ifade eder. Bk. age., 11/228-229.
Hadisin diğer şâhidleri için bk.197/1067. hadis.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/121-122.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

50 NAZAR (GÖZ DEĞMESÎ) KİTABI
1. Göz Değmesinden Dolayı Abdest Almak
2. Göz Değene Okumak
3. Hastaların Alacağı Ecir
4. Hastalara Okumak
5. Hastaların Tedavisi
6. Sıtmaya Karşı Soğuk Su İle Yıkanmak
7. Hasta Ziyareti Ve Uğursuzluk

50 NAZAR (GÖZ DEĞMESÎ) KİTABI

1. Göz Değmesinden[1] Dolayı Abdest Almak

1. Sehl b. Huneyfin torunu Muhammed b. Ebû Ümame'den: Babamın şöyle dediğini duydum:
«— Babam, Sehl b. Huney, Harrar'da[2] gusül yaptı. Üzerindeki ciibbesini çıkarmıştı. Amir b. Rebîa da bakıyordu. Sehl, cildi güzel, beyaz bir adamdı.»
Ebû Ümame devamla diyor ki, Âmir b. Rebia ona:
«— Bakirelerin cildi bile bugün gördüğüm gibi değildir.» deyince Sehl olduğu yere yıkıldı, elem ve acıları şiddetlendi. Resûlul-lah(s.a.v.)'e:
«— Sehl rahatsızlandı, seninle gidemiyecek.» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Sehl'in yanma gidince ona Âmirin kendine bakışını ve dediklerini anlattı.» Resûlullah (s.a.v.) de (Âmire hitaben):
«— Sizden biri kardeşini neden öldürüyor? Allah mübarek kılsın demeliydin! Göz değmesi vakidir; onun için (Sehl için) abdest al.» dedi.[3] Amir de onun (iyileşmesi) için abdest alınca Sehl Resûlullah (s.a.v.) ile beraber gitti, hiçbir şikayeti kalmadı, rahatladı.[4]

2. Sehl b. Huneyf in oğlu Ebû Ümame'den: Âmir b. Rebia, Sehl b. Huneyf i gusül yaparken gördü ve:
«— Hiç güneş görmeyen ciltler bile bugünki gördüğüm gibi değildir, demesiyle Sehl yıkıldı. Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek:
«— Ya Resûlullah, Sehl b. Huneyf hakkında yapacak bir şeyin var mı? Vallahi başını kaldıramıyor.» dediler.
Resûlullah (s.a.v.):
«— (Ona nazar eden) birini itham ediyor musunuz?» diye sorduğunda:
«— Amir b. Rehia'yı itham ediyoruz.» dediler. Resûlullah (s.a.v.) Amir'i çağırarak kızdı ve:
«— Sizden biri kardeşini neden (gözle) Öldürüyor? Ona bereketle dua etseydin ya! Şimdi onun için yıkan.» dedi. Amir de yüzünü, ellerini, dirsek ve dizlerini, ayak topuklarını ve böğürlerini bir kab içersinde yıkıldı. Sonra (O su) Sehl'in üzerine döküldü. Sehl de iyileşerek oradakilerle beraber gitti, hiç bir şikâyeti kalmadı.[5]

2. Göz Değene Okumak

3. Humeyd b. Kays'dan: Cafer b. Ebi Talib'in iki oğlu Resûlul-lah'm (s.a.v.) huzuruna getirildiğinde onların bakıcılarına (dadılarına):
«— Bunları zayıf görüyorum, neden?» diye sordu. O da:
«— Ya Resûlullah, onlara göz değiyor. Uygun görüp görmüye-ceğini bilmediğimiz için onları okutmadık.» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— Onları okutunuz, çünkü eğer kaderin önüne birşey geçecek olsaydı bu, nazar olurdu.» buyurdu.[6]

4. Urve b. Zübeyr (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'nin evine girdi. Orada bir çocuk ağlıyordu. Ona göz değdiğini söylediklerinde Resûîullah (s.a.v.):
«— Ona göz değmesinden (korunmak) için okutsaydı-nız.» buyurdu.[7]

3. Hastaların Alacağı Ecir

5. Atâ b. Yesar'dan: Resûluîlah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kuî hastalandığı zaman Allah Teâlâ ona iki melek gönderir ve der ki:
«— Bakınız, ziyaretçilerine ne söylüyor?» Eğer hasta, ziyaretçiler geldiğinde Allah'a hamdü sena ediyorsa melekler bunu her şeyi iyi bilen aziz ve celil olan Allah'a ulaştırırlar. Bunun üzerine Allah da şöyle buyurur:
«— Eğer o kulumu öldürürsem cennete koyarım. Şifa verir iyi-leştirirsem ona hastalığından dolayı zayi ettiği etinden ve

kanından daha hayırlısını halk ederim, günahlarını da bağışlarım.»[8]

6. Urve b. Zübeyr der ki: Resûluîlah (s.a.v.)'ın hanımı Aişe (r.a.)'in şöyle dediğini işittim:
Resûluîlah (s.a.v.): «Bir diken batması bile olsa mü'min uğradığı bütün musibetlerin mükafaatını görür,» yahut da «karşılaştığı sıkıntılar hatalarına keffaret olur.» buyurdu.[9]

7. Ebû Hüreyre (r.a.) den: Resûluîlah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Allah kimin hayırlı olmasını isterse, onu musibete uğratır.»[10]

8. Yahya b. Said'den: Resûluîlah (s.a.v.) zamanında ölen bir zat hakkında birisi:
«— Ne mutlu ona! Bir hastalığa tutulmadan vefat etti.» dediğinde, Resûluîlah (s.a.v.):
«— Vah yazık! Bilmiyorsun İd eğer Allah onu bir hastalığa müptela kılsaydı, onu günahlarına kefaret kılardı. (Bununla günahlarını bağışlardı)» buyurdu.

4. Hastalara Okumak

9. Osman b. Ebu'l-As (r.a.) şöyle anlatır: Resûlullah (s.a.v.)'e geldim. Ağrımdan kıvranıyordum. Bu halimi gören Resûlullah (s.a.v.): «Duyduğum ağrının şerrinden Allah Teâlâ'nın kudret ve azametine sığınıyorum, diyerek ağrıyan yeri yedi kere sıvazla» buyurdu. Ben de böyle yaptım. Allah hastalığımı giderdi. O günden beri aileme ve başkalarına Öyle (yapmalarını) tavsiye ediyorum.[11]

10. Aişe (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) hastalandığı zaman kendi kendisine muavvizeteyn -felak ve nas surelerini- okur ve üflerdi.[12] Ağrısı şiddetlendiği zaman da ona ben okur, bereketini umarak kendisinin sağ eliyle ağrının üzerine meshederdim.[13]

11. Abdurrahman'ın kızı Amr'e (r.a.) şöyle rivayet etti: Ebû Bekr (r.a.), Hz. Aişe (r.a.)'nin huzuruna girdi. O hastaydı. Bir yahudi kadını da ona okuyordu. Ebû Bekr (r.a.):
«— Ona, Allah'ın kitabından oku» dedi.

5. Hastaların Tedavisi

12. Zeyd b. Eşlem şunlan anlattı: Resûlulîah (s.a.v.) zamanında bir İçişi yaralandı ve çok kan kaybetti. Bu adam, Enmar oğullarından kendisine bakacak iki kişi çağırdı. Bunların anlattığına göre, Resûluîlah (s.a.v.) kendilerine:
«— Tıbbı hanginiz daha iyi biliyor?» diye sorduğunda onlar da:
«— Tıbda (tıbbî müdahalere) bir fayda var mı, ya Resûlallah?» dediler. (Bunun üzerine) Zeyd'in ifadesine göre, Resûlulîah (s.a.v.):
«— Hastalıkları indiren, deva ve çarelerini de indirmiştir.» buyurdu.[14]

13. Yahya b. Said der ki: Bana Resûlulîah (s.a.v.) zamanında, Sa'd b. Zürare'nin boğazmdaki iltihabı (bademciklerini) bağlamasından öldüğü rivayet edildi.[15]

14. Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) yüz felcini dağladı ve akrep (sokmasına) karşı okundu.[16]

6. Sıtmaya Karşı Soğuk Su İle Yıkanmak

15. Münzir'in kızı Fatıma der ki: Ebû Bekir'in kızı Esma'ya sıtmaya yakalanıp çaresini arayan bir kadın getirildiğinde, biraz su alır, boynundan göğsüne doğru döker ve:
«— Resûlullah (s.a.v.) bize sıtmanın hararetini, suyla düşürmemizi emrederdi.» derdi.[17]

16. Hişam, babası Urve'den şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.): «Humma (sıtma veya ateş yükselmesi) hastalığı, cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır.[18] Onun hararetini su ile düşürünüz» buyurdu.[19]
îbn Ömer'den gelen bir rivayette de Resûlullah (s.a.v.): «Humma, cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır. Siz onu su ile söndürünüz.» buyurdu.[20]

7. Hasta Ziyareti Ve Uğursuzluk

17. Cabir b. Abdullah (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in buyurduğunu rivayet etti: «Bir kimse, hasta ziyaretine gidince, ilâhi rahmetin içine dalmış olur. Hastanın yanında oturunca da onun hakkında rahmet şahit olur (gerçekleşir)»

18. Ibn Atiyye, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti; «Hastaların hastalığı diğerlerine geçmez.[21]Baykuş uğursuz sayılmaz,[22] karında yılan olmaz (veya safer ayı haram aylardan sayılmaz).[23]Hastalıklı hayvanlar sağlam

hayvanların arasına karışmasın.Sağlam hayvanlar ise istediği yerde dolaşıp otlayabilir.»
«— Bu neden böyle oluyor ya Resûlallah?» diye sorduklarında, Resûlullah (s.a.v.):
«— Çünkü hastaları sağlamlarına karıştırmak, zarar getirir.» buyurdu.[24]

---

[1] Göz değmesi; haktır. Etkisi Allah'ın kudretiyle olur. Canlılar ve inallar üzerindeki tesirinde şüphe yoktur. Bu mevzuda, çok şeyler söylenmiştir. Fakat en doğrusu şu ki, Allah Teâlâ, âdeti böyle takdir etmiştir. Yani insan bir şeyi çok beğenir ve «Allah mübarek kılsın» diye bereketle dua etmeden o beğendiği şey hakkında konuşursa ve o esnada kalbinde başkalarında olmayan bir kıskançlık duygusu ve haset bulunursa, o canlıda hastalanma, bozulma ve değişikliğe uğrama gibi şeyler meydana gelebilir. Hasedle olan bu bakışta, Allah'ın kudreti ile meydana gelen bir mana, karşı tarafı etkilemektedir. Ancak bakan ve baktığı şeyi çok beğenen kimse, «Allah mübarek kılsın» diye dua ederse, isabet edeceğinden korkulan bu mana iptal olur, tesiri kalmaz. Ama böyle bir duada bulunmazsa, Allah'ın takdir dediği şekilde bir tesir cereyan eder. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 256).
[2] Medine'de bir su veya bir yer, ya da vadi adı.
[3] Burada abdest, bundan sonraki hadisi şerifte ise gusül zikredilmektedir. Bu mevzuyla ilgili açıklama, bundan sonraki hadisi şerifte yapılacaktır. Ancak burada Sünen-i Ebî Davud'da zikredilen şu hadisi şerifi de kayd etmek, istiyoruz:
«Hz. Aişe'den (r.a.): Nazar eden kimseye abdest alması emredilirdi. Sonra da o suyla nazara uğrayan (göz değen) kimse yıkanırdı.» (Sünen-i Ebû Da-vud, c.4, s.9, Hadis no: 3880).
[4] Görünüşüyle mürseldir. Ala, Ebu Umame'nin bu hadisi babasından duyduğuna yorulur. Bazı senedlerinde Ebu Umame, "babam bana yıkandığını anlattı" şeklindedir.
Mevsul rivayetleri şöyledir: Buharı, 76- Tıb, 36; Müslim, 39- Selâm, 16, na 41.
[5] Görünüşte mürseldir. Ancak bu hadis babasından duyulmuştur. Ayrıca bkz. ibnMâce, 31-Tıb, 32.
Bundan Önceki hadisi şerifle abdest, burada ise yıkanma (gusül) zikredilmiştir. Ancak buradaki gusül de abdestteki fiillerle açıklanmıştır.Çünkü abdest bilindiği üzere belirli azaların yıkanmasıdır. Göz değmesinden dolayı alman abdesti alimler şöyle tarif etmişlerdir: Bir kab içersinde su getirilir ve yere konulmadan biraz yüksekçe tutulur. Nazar eden kimse o sudan bir avuç alır, mazmaza yapar (ağzına ahr) sonra geri kaba boşaltır. Sonra oradan su ahr, bir defa yüzünü kabda yıkar. Sonra sol eliyle alır, sağ eline döker, sonra sağ eliyle alır, sol elinin tersine (üzerine) döker. Sol eliyle sağ dirseğini, sağ eliyle de sol dirseğini yıkar. Aynı şekilde, sol eliyle sağ ayağına, sağ eliyle sol ayağına su döker. Bundan sonra, yine aynı şekilde sol eliyle sağ dizine, sağ eliyle de sol dizine su döker. Bunların hepsi kabın üzerinde olur. Sonra da sağ böğrünü kabdaki suya sokar. Bileğinden dirseğe kadar ve ayak topuğundan dizine kadar olan kısımları yıkamaz. Bu şekilde abdest işi bitince, o su göz değen kimsenin arka taraftan başına dökülür. Yukarıdaki hadisi şeriflerde, Sehl ve Âmir (r.a.)'nın Resûlullah (s.a.v.)'in emrine uygun olarak böyle davranmaları neticesi, Selıl'in kendisine isabet eden göz değmesi rahatsızlığından kurtulduğunu görüyoruz. Fakat buradaki hikmet ve sebeplerin tahlilini yapmak mümkün değildir. Çünkü akıl her şeyin sırrını çözemez. Bundaki mananın akıl yoluyla anlaşılmaması, bunu reddetmeyi gerektirmez. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 256-57 ve Sünen-i îbn Mâce, s. 2, s. 1160'daki 3510 no.lu hadisin dipnotu).
[6] Mu'daldir, İbn Vehb Cami'inde Malik -Humeyd- îkrime yoluyla mürsel olarak rivayet etmiştir. Esma b, Umeys'ten mevsulen gelmiştir: Tirmizî, 26-Tıb, 17; îbn Mâce, 31- Tıb, 33.
[7] Ebu Ömer der ki: Bütün Muvatta ravilerinde mürseldir. Manası çeşitli sağlam yollarla sabit olduğundan şahindir. Ayrıca bkz. Buharî, 76- Tıb, 35; Müslim, 39, Selâm, 21, no: 59.
Bu hadisi şerifle göz değmesinden dolayı okumanın caiz olduğuna işaret edilmektedir. Ancak okunan şeyler, küfür ehlinin sözlerinden değil, Allah'ın kelamından olmalı ve meşru ölçüleri çerisinde bulunmalıdır. Cenab-ı Hak, fiziki sebebîerden meydana gelen hastalığın devasını o hastalıklara uygun gelecek bir takım ilaçlarda yarattığı gibi, manevi sebeblere dayanan bazı hastalıkların şifasını da,manevi yollardan halk eder. Bu ve bundan önceki hadiste görüldüğü üzere, Resûlullah (s.a.v.) gusül ve abdesti değil, okumayı emretmiştir. Çünkü gusül ve abdest, nazar eden belli olduğu zaman mümkün olur. Belli olmadığı zaman ise, herhangi birinin bu iş için abdest olması cihetine gidilmez. Bu durumda, onun eziyetlerinin okuma ile ortadan kaldırılması yoluna gidilir. Böyle durumlarda, göz değene okumakta, herhangi bir mahzur yoktur. Ancak okunacak şeyler, Allah'ın adıyla, onun kitabı ve zikriyle okunmalıdır. Aksi takdirde küfür ehlinin sözlerinden bazı şeyler okuyup efsunlamak caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka, c. 7, s. 258).
Tecrid-i Sarih tercümesinde, büyük muhaddis ve Sahih-i Buharî sarihi Hat-tabi'den nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.)'İn nazara ve göz değmesine karşı okunmasını emrettiği âyet el-kürsi gibi Allah'ın isim ve sıfatlarını ve O'nun zikrini içine alan âyetlerin temiz kalb sahiplerinin diliyle, göz değmesinden rahatsız olan hastalara okunmasıdır. Bu bir ruhi tedavidir. Meşru olmayan efsun ise, bu işi meslek haline getirerek kazanç sağlayan cincilerin yaptığı iştir. (Tecrid-i Sarih Tercümesi, c.12, s.90'dan özetle)
[8] îbn Abdilher, Abbad b. Kesîr el-Mekkî yoluyla mevsul rivayet etmiştir.
[9] Müslim, Bir, 45/14, no:50.
Ravilerden Yezid, Urve'nin mükafat veya keffaretten hangisini dediğini kesin olarak bilemediği için ikisini de söylemiştir.
[10] Buharı, Merdâ, 75/1.
Yani, günahlardan temizlemek ve derecesini yükseltmek için, ona musibet verir, Musibet, hoşa gitmeyen şeylerdir. Musibetlere mübtela kılmak, insanı tehlikeli günah ve hastalıklara karşı tedavi eden ilahi bir tıp gibidir.
[11] Ebu Davud, Tıb, 27/19; Tirmizî, Tıb, 26/29.
[12] Yani Resûlullah (s.a.v.), ellerini birleştiriyor, onlara okuyup üflüyor, sonra da ağrının bulunduğu yere sürüyordu. Yahut da elini vücudundaki ağrıyan yere koyarak okuyordu. Bu sûrelerin okunması da, onlarda bütün kötülüklerden ve zararlardan Allah'a sığınma manası olduğundan dolayıdır.
[13] Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 66/14; Müslim, Selâm, 39/20, no:50.
[14] Bütün ravilerce mürseldir. Ama sağlam ve sahih şahidleri çoktur. Mesela bkz. Buharı, Tıbb, 76/1; Müslim, Selâm, 39/26, no:69.
[15] îbnMace,Tıb, 31/24.
[16] Burada yüz felcini dağlamış olması onu mubah görmesinden dolayıdır. Akrep sokmasına karşı okunması da böyledir. Resûl-i Ekrem'in dağlamayı yasaklaması, her yerde gelişi güzel yapıldığında tehlikeli olduğu içindir.
[17] Buharî, Tıb, 76/28; Müslim, 39/26, no: 82.
[18] Burada bir teşbih yapılarak, hastalık ateşinin şiddeti, cehennemin hararetine benzetilmiştir.
[19] Ma'n b. îsa dışındaki bütün ravilerce mürseldir. Muvatta'da Malik - Hişam -babası- Aişe senediyle rivayet eder,
Buharî, Tıb, 76/28; Müslim, Selam, 39/26, no: 81.
[20] Buharı, Tıb, 76/28; Müslim, Selâm, 39/26, no:79.
[21] Arapların inancına göre, sağlıklı kimseler hastalarla beraber oturunca, onların hastalığı sağlam insanlara geçer diyerek, hastaya yaklaşmak istemezlerdi. Resûlullah (s.a.v.) hastalan bakımsız bırakmamak için, her hastalığın başkalarına geçmediğini belirterek «hastalık geçmez» buyurmuştur.
Bununla birlikte, başka bir hadisde: «Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaçınız» buyurmasında ise, bazı hastalıkların geçmesinin bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Allah'ın takdiriyle meydana gelmektedir. Nitekim, Resûlullah (s.a.v.): «Hastalığın sirayeti yoktur» buyurunca orada bulunan bir bedevî:
«- Ya Resûlullah, benim geyikler gibi kumluk arazide yaşayan sağlam develerime ne dersiniz? Bu develerim arasına hariçten uyuz bir deve gelip sokulunca develerimi uyuz ediyor» dedi. Resûl-i Ekrem de:
«- Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?» diye cevap verdi.
Yani, ilk önce uyuz hastalığına tutulan devenin hastalığının sirayetle olmayıp Allah'ın takdiri ile meydana geldiği şüphesizdir. Bunun gibi senin develerine sirayeti de Allah'ın takdiriyledir, demek istedi. (Tecrid-i Sarih Tercümesi, c.12, s.84-86).
[22] Araplar bir nevi gece kuşu olan baykuşu uğursuz sayarlar ve bir evin üzerine baykuş konunca o evden ölü çıkacak derlerdi. İşte Resûlullah (s.a.v.), bu tür batıl inanışları yasaklıyor ve kalblerden siliyor. (Suyûtî, Tenvirul-Ha-valik, c.3, s.123).
[23] Hadisi şerifle geçen «safer» kelimesi, Araplar tarafından insan ve hayvanların karnında bulunan yılan manasına kullanıldığı gibi, ayni zamanda kameri aylardan birinin de adıdır. Araplar o yılanı uyuzdan daha geçici kabul ederlerdi. Aynı zamanda, sahibini onun öldürdüğüne inanırlardı. Resûlullah (s.a.v.), bu batıl inancı reddetmiş ve herkesin kendi eceliyle Öldüğünü bildirmişti. Yahut da «Safer»>den murad, bildiğimiz Safer ayıdır ki, Araplar, onu haram aylardan sayar ve onun yerine Muharrem ayını helal kabul ederlerdi. İslamiyet gelince bu adeti kaldırmıştır.
[24] Burada hastalıklı hayvanların sağlam hayvanların yanına gelmesiyle, hastalığın onlara da bulaşacağı belirtilerek, sağlamlarına gelebilecek zarar önlenmiş oluyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

b)- NECÂSET VE TEMİZLİĞİ
* Hayız Kanının Temizlenmesi
* Bir Kadının Eteğine Necaset Bulaşması Ve Onun Temizlenmesi
* Altına Necaset Bulaşan Terliğin Temizlenmesi
* Topraktaki İdrar Necasetinin Temizlenmesi
* Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanarak Temizlenir
* Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanma İle Temizlense De Yenmesi Haramdır
* Derinin Tabaklanması Sonucunda, Kılının da Temizlenmesi
* Hayvan Leşinin Derisi Ve Sinirinden Faydalanmanın Haramlığı İle Tabaklanarak Kullanmanın Cevazı
* Kâfirlerin Kapları Temizdir Ve Yıkandıktan Sonra Kullanılabilir
* Yenebilen Maddenin İçine Düşen Necasetin Temizliği

b)- NECÂSET VE TEMİZLİĞİ

Necaset (lügatte); temiz olmayan, pis ve iğrenç olan, anlamındadır.[1]
Istalahta ise; namaz gibi bazı ibadetleri engelleyen/mani olan pisliklerdir.[2]
Necis ve rics kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.[3]
Kur'ân'da neces kelimesi, manevî pislik ve rics ise her türlü pislik için kullanılmaktadsr.
"Ey İman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın işlerinden sayılan pisliklerdir, onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/90).
"De ki: Bana vahyolunan (şu Kur'ân'da) yiyecek olarak kişiye haram olan bir şey bulamıyorum, ancak leş, akan kan, pislik olan domuz ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş günah sebebi kurban müstesnadır, (yani haramdır). Kim zor durumda kalır da ileri gitmemek ve haddi aşmamak şartıyla bunlardan yerse (bilin ki) senin Rabbîn (bunları) affeden ve bağışlayandır." (Enam 6/145)
(İslâm fıkhında necis olan şeyler Kur'ân ve Sünnet'ten yola çıkarak müclehidler tarafından belirlenmiştir. Ancak baix konularda naslann farklılığı, kat'î olmaması ya da nas bulunmaması sebebiyle ihtilâf edildiği de olmuştur. Bu açıdan baktığımızda necaset konusu ittifak edilen ve edilmeyen şeklinde iki kısımda incelenebilir;
§Necis olduğunda ittifak edilenler:
1- îçki ve benzeri sarhoş edici maddeler,[4]
2- Leş eli ve yağı,[5]
3- İnsan ya da hayvandan akan kan,[6]
4- Domuz eti ve yağı,[7]
5- İnsan ve eti yenmeyen hayvanların idrar ve dışkısı,[8]
6- Karadakiyırtıcı hayvanların eti ve yağı,[9]
7- İnsanın vedî ve mezisi,[10]
8- Eti yenen diri bîr hayvandan kesilen parça,[11]
9- Eü yenmeyen (evcil eşek vb.) hayvanların eti ve yağı[12])

* Hayız Kanının Temizlenmesi

Allah Teâlâ buyurdu:
'Sana hayız konusunu sorarlar. De ki: O, bîr hastalık/ kirlenme dönemidir. Bu dönemde temizleninceye kadar eşlerinizle cinsel ilişkiye girmeyin. Temizlendiklerinde ise Allah'ın size belirttiği kurallara uyarak onlarla beraber olabilirsiniz. Şüphesiz Allah tevbe edenleri seven, (ayrıca) temizlenenleri de sevendir,'(Bakara2/222).[13]

41/349- (Hz. Ebû Bekir'in kızı) Esmâ'dan (Radıyaiiahu anhüma):[14]
RsL$ü\ü\\ah m (Satiatiahu aleyhi ve seiiem) yanma bir kadın geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! bir kadının elbisesine hayız kanı bulaşsa, (ne olur?)' Rasûlullah:
"Onu çitüesin, su ile yıkayıp sıksın, sonra bununla namazını kılsın!" buyurdu.[15]

42/350- Mihsan kızı Ümmü Kays'tan (Radıyattahaanh):[16]
Elbiseye bulaşan hayız kanının durumunu Rasûlullah'a (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) sordum. O da:
"Bu elbiseyi su ve sidr ('kir sökücü bir bitki/sabuna benzer madde) ile yıka, (önceden de)[17] dal parçasıyla çitile!"buyurdu.[18]

43/351- Ebû Hüreyre'den (Radıyattahaanh):[19]
Yesâr'ın kızı Havle (Radıyatiahü anhâ), hac ya da umre yaparken Hz. Peygamber'in (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) yanma geldi ve dedi ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim tek elbisem var ve onu hayız gördüğümde de giyiyorum, (ne yapmalıyım?)' Rasûlullah buyurdu ki:
"(Hayızdan) temizlendiğin zaman, elbisede kanın bulaştığı yerleri yıka, sonra da onunla namazını kıl! "
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ya izi çıkmazsa?..'
"Su ile temizlemen senin için yeterlidir, izinin kalması zarar vermez."[20]

* Bir Kadının Eteğine Necaset Bulaşması Ve Onun Temizlenmesi

44/352- İbrahim b. Abdurrahman b. Avf in ümmü veledi[21] şunları anlattı:[22]
Benim eteklerim yerde sürünürdü, (bir rivayette; uzun etekli (elbise giyen) bir kadındım.) Mescide gelirken de, temiz olan ve olmayan yerlerden geçerdim. Ümmü Seleme annemizin (itadıyattahü anhâ) yanına geldim ve bu durumu sordum. O da dedi ki:

'Ben Rasûlullah'ın (Saiiaiiahtı aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğunu duydum: "Daha sonraki (temiz yer), bir önceki (kirli kısmı) temizler."'[23]

45/353- Mûsâ b. Abdullah, Abdüleşhel kabilesine müntesip bir hanım sahâbiden şunları nakleder:[24]
Ben RaSÛlUİlall'a (Sallallahü aleyhi ve sellein):
"Ey Allah'ın Rasûlü! (Evimizden) mescide giden, (bazen de) pislenen yoldan (gelip geçiyoruz.) Yağmur yağdığında ne yapmalıyız?' deyince Rasû-lullah şöyle buyurdu:
"Daha sonra o pisliği temizleyici bir yol yok mu?"
'Evet, (var.)'
"İşte bu yer, öncekinin (kirliliğine) yeterlidir, (onu temizler.)"'[25]

Açıklama

Kadınların eteklerinin uzun olması tesettür emrinden dolayı güzeldir ve uzun olduğu için de zaman zaman yerde sürünebilir. Rasûlullah (SaMiahü aleyhi ve setlem) döneminde, dış elbiseleri ya da mantoları ile kadınlar mescide geliyorlardı ve bazen elekler yerde süründüğü için, yoldaki şeyler acaba namaza mani midir, diye Rasûluüah'a soruyorlardı. İslâm'ın kolaylık dini olmasından da kaynaklansa gerek, Peygamberimiz onlara bazı kolaylıkları -kendilerini de ikna ederek- bildiriyordu. Ancak Kur'ân ve Sünnet'te, her İnsanın bulunduğu toplumsal gerçeklere ve şartlara uygun olarak gücünün yettiği kadar temiz olması emrediimektedir.
Günümüzde de kadınların etekleri bazen yerle temas edip kirlenmektedir. Ancak bu konuda, endişe ifade eden herhangi bir soruya rastlanmamaktadır. Bu da Rasûlullab dönemindeki kadın sahabilerin hassasiyetini bize göstermektedir.[26]

*** Altına Necaset Bulaşan Terliğin Temizlenmesi**

46/354- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyattahaanh):[27]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve.seilem) (namazda) terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar. Namaz bitince Peygamberimiz:
"Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlar da:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin terliklerini çıkardığını görünce biz de terliklerimizi çıkardık" dediler. Bunu üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kılsın!"'[28]
NOT: Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seUemj döneminde mescid kumluk olduğundan, insanlar terlikleriyle namaz kılarlardı. Ancak terliğin altının temiz olması gerekmektedir.
Rasûlullah'ın hareketleri Allah'ın kontrolü altındadır. İfk hadisesi ile İlgili olarak bazıları bu olayı örnek göstererek:
'Allah onun terliğindeki bir necaseti bile haber veriyor, buna razı olmuyor. Eğer Âişe annemiz yanlış bir hareket yapsaydı mutlaka haber verilirdi' dediler. Daha sonra inen âyetler de Hz. Âişe'nin suçsuz olduğunu beyan etti.[29]

*** Topraktaki İdrar Necasetinin Temizlenmesi**

47/355- Ebû Hüreyre'den (Radıyattahaanh):[30]
Mescide bir bedevî girdi ve iki rekât namaz kildi, sonra:
'Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve settim) ona döndü ve buyurdu ki:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Kısa bir süre sonra, bedevî mescide idrarını yapmaya başladı. İnsanlar mâni olmak için ona doğru koştular, ama Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"(Bırakın onu,) sizler kolaylaştırmak için varsınız, göreviniz zorlaştırmak değil. İdrarın üzerine bir kova[31] su dökün!"
§Aynı sahabiden (itadıyaiiahu anh) başka yolla gelen rivayet:
Mescide, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) orada iken bir bedevî geldi ve dedi ki:
'Allahım' bana ve Muhammed'e rahmet et, bizimle birlikte başkasına rahmet etme,' dedi. Hz. Peygamber onun bu sözüne güldü ve şöyle buyurdu:
"Sen, geniş olan (rahmeti) daralttın."
Bedevi bir müddet sonra kalktı, mescidin bir köşesine gitti, ayaklarını açtı ve oraya idrarını yapmaya başladı. İşini bitirince Peygamberimiz yanma gitti ve kendisini şöyle uyardı:
"Bu mâbed, ancak Allah'ı zikir ve namaz kılmak İçin inşâ edildi. Buraya idrar yapılmaz."
Ashabından bir kova su getirmelerini istedi ve oraya kovayı boşalttı. Bedevî hatasını anlayınca şöyle dedi:
'Annem babam feda olsun, Hz. Peygamber yanıma geldi, bana ne sövdü, ne azarladı ve ne de dövdü, (güzelce açıkladı).'[32]

48/356- Enes (b. Mâlik)'ten (Radıyaiiahaanh);[33]
Bir bedevî mescide geldi ve oraya bevletti. Bunun üzerine Rasûluliah(Sallallahü aleyhi ve sellem) ŞÖyle buyurdu:
"İdrarın üzerine bir kova su dökün!"'[34]

*** Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanarak Temizlenir**

49/357- Abdurrahman b. Va'le naklediyor:[35]
İbn Abbas'a (RadtyaltahaankBmâ):
'Biz savaşıyor, (bundan) leş derisi ve çeşitli tulumlar (alıp) getiriyoruz,[36] (bunların durumu nedir?)' diye sordum, İbn Abbas da dedi ki:
'Sana ne diyeceğimi bilemiyorum, ancak ben Rasûlullah'm (SaiiaiiaMaleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:
"Herhangi bir (hayvan) leşinin[37] derisi tabaklanırsa[38] kesinlikle temizlenmiş olur."'[39]

50/358- Âişe annemiz (Radıyaitahü anhû) bildirdi:[40]
RasÛlullah (Satlallahü aleyhi ve sellem),
Tabaklandığı zaman leşin derisinden faylamlmasım emretti.[41]

51/359- Âişe annemizden (Radıyaitahü anha):[42]
Rasûlullah'a (Sailallahü aleyhi ve seitem) leş derisinin (hükmü) soruldu da şöyle buyurdu:
"Onun tabaklanması temizlenmesidir."[43]

52/360- Peygamberimizin (Sailallahü aleyhi ve settem) eşi Şevde annemizden (Radıyallahü anhâ):[44]
Bir koyunumuz (kesilmeden) ölmüştü. Biz derisini tabaklayıp şıra için (devamlı) kullandık ve (şu an) eskimiş bir kap haline geldi.[45]

53/361- Seleme b. Muhabbik'ten[46] (Radıyaitahüanh):[47]
Rasûlullah (Satımâhtt ateyhı ve seitem) bir keresinde, avlusunda kırba (tulum) asılı bir eve geldi ve su istedi. Kendisine, bu kırbanın leş derisinden yapıldığı bildirilince şöyle buyurdu:
"Derinin tabaklanması temizlenmesidir."
§ Bir başka lafızda:
"Derinin tabaklanması temizlenmesi ya da normal kesilmesi (boğazlanması) hükmündedir."[48]

54/362- Muğîre b. Şu'be'den İRadıyaUaM amh):[49]
Rasûlullah jSalMlakü aleyhi ve seiiem) benden su istemişti. Orada bulunan bir çadıra gittim ve baktım ki bir bedevî kadın oturuyor. Ona:
'Bu kişi Allah Rasûlü'dür ve abdest almak için su istiyor. Senin yanında su var mı?' deyince kadın şöyle dedi:
'Annem ve babam Allah Rasûlü'ne feda olsun ,
Vallâhî, göğün gölgelendirdiği ve yeryüzünün taşıdığı kişiler arasında, benim için ondan daha sevgili ve daha aziz bir kişi yoktur. Ancak bu kırba leş derisinden yapılmıştır ve bununla Rasûlullah'ı kirletmek istemiyorum.'
Bunun üzerine Rasûlullah'm yanına döndüm ve durumu haber verdim. Rasûlullah Efendimiz buyurdu ki:
"Onun yanın dön ve (sor,) eğer deriyi tabaklamışsa, bu onun temizlenmesidir."
Kadının yanma geldim ve duyduklarımı anlattım. Kadın:
'Vallahi ben onu tabaklamıştım' dedi ve ben ondaki suyu alıp Rasûlullah'a getirdim.
O vakitlerde Rasûlullah'm üzerinde Şam bölgesi yapımı bir cübbe, mestleri ve bir de sarık vardı.
Abdest alırken, cübbenin altından ellerini/kollarını uzattı ki (onları yıkayabilsin.) Böyle yapmasının sebebi de cübbenin yenlerinin biraz dar olmasıydı.[50] Rasûlullah bu şekilde abdestini aldı, sarığının ve mestlerinin üzerine de mesnetti.[51]

55/363- îbn Abbas (Radıyallahü anhümâ), leşin derisinin temizlenmesi konusunda Peygamberimizden (SaBalldhü aleyhi ve seüem) şunu nakletti:[52]
"Onun tabaklanması tüm pisliğini (necasetini) giderir."[53]

56/364- îbn Abbas'tan:[54]
Meymûne annemizin (Radıyallahü anim) koyunu ölünce Rasûlullah (Saüallahü aleyhi ve selim) şöyle buyurdu:
"Onun derisinden faydalanmıyor musunuz, onu tabaklasanız! Zira bu onun kesilmesi (temizlenmesi) demektir."[55]

57/365- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ):[56]
Peygamberimizin eşi Meymûne annemizden (RadıyaüaManhâ) naklediyor: Hz. Peygamber (Saüallahü aleyhi ve seüem), Meymûne annemizin azatlısına ait ölmüş bir koyunun yanına gelince şöyle buyurdu:
"Onun derisini alsaydılar, tabaklayıp kullansaydılar ya!" 'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir' dediler. O zaman Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Onun ancak yenmesi haram kılındı."
§Râvilerden Süfyan burada;."'Yenmesi haramdır" sözünü ancak Zührîden duydum' dedi.
Abdullah dedi ki: Babam Ahmed b. Hanbel de şunu ekledi:
'Süfyan söz konusu hadisi, Meymûne annemiz yoluyla iki defa rivayet etmiştir.'
NOT: Bu rivayet Meymûne annemizden nakledildiği için Ahmed b. Hanbel Müsned'inde bu hadisi, İbn Abbas müsnedinde değil de, Meymûne annemize ait müsnedde zikretmiştir.[57]

58/366- İbll Abbas'tan (Radıyallahüanhümâ):[58]
üz. Peygamber (Saliallahü aleyhi ve seilem), Ölmüş bir koyunun yanına gelince şöyle buyurdu:
"Onun derisinden faydalanmaz mısınız?" 'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir ' dediler. O zaman Peygamberimiz şöyle buyurdu; "Onun ancak yenmesi haram kılındı."[59]

59/367- Peygamberimizin eşi Meymûne annemizden (RadtyattaMajM),[60] Rasûlullah (SaiMiahu aleyhi ve seiiem), ölmüş bir koyunu eşek gibi sürükleyen Kureyş'ten bazı kişilerin yanına geldi ve onlara şöyle dedi: "Kegke onun derisini alsaydımz!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! O hayvan leştir, ' dediler.
O zaman Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Onu su ve tabaklama maddesi[61] temizler."[62]

Açıklama

Hanefi mezhebine göre; insan ve domuz derisi dışında kalan bütün deriler, hayvanın kesilmesiyle ya da leş ise tabaklanmasıyia temizlenir. Bu deri üzerinde veya içinde namaz kılınabilir, satışı da caizdir. Ancak bunun yenmesi haram kılınmıştır.[63] Cumhur ise kesilsin ya da leş olsun bu derilerin ancak tabaklanma ile temiz hale geleceğini belirtmişlerdir.Ancak İmam Mâlik'ten gelen bir rivayete

göre domuz derisi tabaklanmakla dışı temizlenir ve kuru olan şeylerde kullanılabilir, içi necis kaldığı için su kırbası/kabı olarak kullanılmaz. Üzerinde namaz kılınır, içinde (yani elbise olarak) namaz kılınmaz.[64]

*** Hayvan Leşinin Derisi Tabaklanma İle Temizlense De Yenmesi Haramdır**

60/368- İbn Abbas'tan (RadıyallahU anhümâ):[65]
Şevde annemize ait bir koyun ölmüştü ve o dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! (Koyunu kastederek) filân öldü.' Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Onun derisini alsaydınız ya!" 'Ölmüş bir hayvanın derisini alabilir miyiz?' "İzzet ve celâl sahibi olan Allah (Kur'ân'da) şöyle buyurur: De ki: Bana vahyedîlende, yeneceklerden leş veya akıcı kan ya da domuz eti dışında başka bîr haram bulamıyorum.[66]
Siz onu yermiyorsunuz ki...Eğer onu tabaklarsanız, faydalanabilirsiniz." Bunun üzerine Şevde annemiz birini o leşin yanma gönderdi ve getirtti, sonra onun derisini yüzdü, tabakladı ve ondan bir kırba yaptı, yanında delininceye kadar da kaldı.[67]

*** Derinin Tabaklanması Sonucunda, Kılının da Temizlenmesi**

61/369- Sâbit (b. Elsem)'den:[68]
Ben Abdurrahman b. Ebî Leylâ ile Mescidde oturuyordum. Şişman bir adam geldi ve ona dedi ki:
'Ey Ebû İsa!'[69]
'Evet, buyurV
'Bize Rasûlullah'tan sana ulaşan, kürk hakkında bir hadis naklet!'
'Babamın[70] şöyle dediğini duydum: Rasûlullah'ın (Saüaüaha aleyhi ve seiiem) yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve dedi ki:
'Ey Allanın Rasûlü! Ben kürk giyerek[71] namaz kılıyorum, (olur mu?)' Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Tabaklamanın (faydası) nerede kaldı? "
O şişman kişi, bunu dinledikten sonra oradan ayrıldı. İbn Ebî Leylâ'ya sordum:
'Bu kim?'
'BuSüveydb. Gafele'dir.'[72]

*** Hayvan Leşinin Derisi Ve Sinirinden Faydalanmanın Haramlığı İle Tabaklanarak Kullanmanın Cevazı**

62/370- (Muhadramûndan olan) Abdullah b. Ukeym el-Cühenî (Radıyallahü anh) anlatıyor:[73]
Ben, Cüheyne topraklarında yaşayan genç bir delikanlıyken, Hz. Peygamber'in (Sallatlahü aleyhi ve sellem) mektubu bize UİaştK
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Abdullah b. Ukeym'den ikinci senedle rivayet: Vefatından bir ay önce Rasûîullah'in (Saiiaiiaku aleyhi ve seUem) şu mektubu bize ulaştı:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden üçüncü senedle şöyle nakledildi:
Vefatından bir ya da iki ay önce, ki o sıralarda ben Cüheyne topraklarında yaşayan genç bir delikanlıydım, Rasûîullah'in (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şu mektubu bize ulaştı:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden dördüncü senedle şöyle nakledildi: Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) bize şu mektubu göndermişti: "Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"
§ Aynı râviden beşinci senedle şöyle nakledildi:
Bize Rasûîullah'in (SaihıiiaM aleyhi ve sellem) şu mektubu okundu:
"Hayvan leşinin derisi ve sinirini kullanmayın!"[74]

Açıklama

Muhadramûn: Hz. Peygamber (Saiiaiiakaaleyhi ve sellem) döneminde yaşayan ancak onu görmeyen MüslÜmanlardır. Üveys el-Karnî de bu zâtlardan birisidir.
*Leş derisinin kullanımı hakkında, iki farklı rivayet bulunmaktadır: Bir rivayette kullanımı yasaklanmış ve diğerinde de serbest bırakılmıştır. Bu hadislerden anlaşılan;
Leş derisinin kullanımı yasaktır, ancak tabaklandığı zaman caizdir ve kullanılabilir:
1- İmam Ebû Hanîfe'ye göre domuz dışında bütün leşlerin derisi tabaklanmakla temiz hale gelir,
2- İmam Şafiî'ye göre domuz ve köpek dışında bütün leşlerin derisi tabaklanmakla temiz hale gelir,
3- İmam Mâlik ve Ahmed'den bu konuda iki rivayet vardır.[75]
4- Leş ve filin kemiği cumhura göre necistir, çünkü etine tâbidir, ancak İmam Ebû Hanîfe ve bir rivayette Mâlik'e göre temizdir, çünkü kemikte hakiki hayat yoktur ve cansız varlıklar gibi temizdir.[76]

*** Kâfirlerin Kapları Temizdir Ve Yıkandıktan Sonra Kullanılabilir**

Allah Teâlâ buyurdu;
'Bugün size temiz olan şeyler helâl kılındı. Ayrıca Ehl-i kitabın yiyeceklerinden yemek size helâl kılındığı gibi, sizin yiyeceklerinizden yemek de onlara helâl kılındı...' (Mâide 5/5).[77]

63/371- Ebû Sâ'lebe el-Huşenî'den (8adiyaiiaHUanh);[78]
Rasûlullah'a (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz gittiğimiz yerde Yahudi, Hnstiyan ve Mecû-si toplulukların yanına uğrayan göçebe bir toplumuz, (oralarda) bu kişilerin kaplarından başkasını da bulamıyoruz, (ne yapalım?)'

Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Eğer başka kap bulamazsanız bunları su ile yıkayın, sonra o kaplardan yeyin ve içini"
§ Ebû Sa'lebe'den gelen diğer rivayet:
Rasûlullah'a (SaUaitahu aleyhi ve sellem) dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Ehl-i kitaba ait topraklarda yaşıyoruz ve onlar da domuz eti yiyor, şarap içiyorlar. Onların kaplan ve tencerelerinden nasıl faydalanabiliriz?'
Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Eğer başka kap bulamazsanız onları yıkayın, sonra içinde (yemek) pişirin ve ondan (su) için!"[79]

Açıklama

Rasûlullah, kâfirlerin davetlerine gider ve kaplarından onlarla birlikte yemek yerdi. Zira O bir peygamberdi ve sosyal yönü çok güçlü olmalıydı, kendisi insanî ilişkilere çok önem verir, her düşünceden insanlarla oturur, konuşur ve onlarla yemek yerdi. Onun hayatı, tüm Müslümanlar ve özellikle davetçiler için önemlidir. Dünya toplumları da, değişik kesimlerden insanlarla olan medenî ilişkilerini devam ettirmelidirler.
Ancak kâfirlerin kapları Müslümalarm eline geçtiğinde, yıkamadan kullanılmaması tavsiye edilir. Çünkü bu insanlar kaplarım domuz eti ve şarap gibi şeylerde kullanmış olabilirler. İslâm'a göre bunlar pistir, haramdır ve ihtiyaten kaplan yıkanmalıdır.[80]

64/372- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiaha anh):[81]
Biz Hz. Peygamber' le (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) birlikte müşriklerden bazı su ve yemek kaplarını ganimet olarak aldık ve onlar leş derisinden yapıldığı halde, aramızda taksim ettik.
NOT: Bu kapların ana maddesi olan derinin, tabaklanması halinde leş derisi de olsa kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ehl-i Kitâb yanında müşriklerin de kaplarını kullanma ruhsatı verilmektedir.[82]

65/373- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):[83]
Bir Yahûdî[84] Peygamberimizi (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) arpa ekmeği ve kokusu biraz değişmiş et yağı yemeye davet etti, o da bunu kabul etti.[85]

*** Yenebilen Maddenin İçine Düşen Necasetin Temizliği**

66/374- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[86]
Rasûlullah'a (Saüattuhüaleyhivesdlemj, bir kere yağın içine düşüp ölen farenin (hükmü) sorulunca şöyle buyurdu:
"Eğer yağ katıysa, o fare ölüsü ve etrafındaki (bir kısım yağı) alıp atarak kalanını yiyebilirsiniz, ama yağ sıvıysa o yağı yemeyin!"
NOT: Sıvı yiyeceklerin içine düşen necaset her tarafa yayılır, ancak katı maddelere düşen necaset sadece düştüğü yeri kirletir ve o kısmın etrafından da biraz alınarak atılması yeterlidir, sıvılar gibi tümünün dökülmesi şart değildir. Bu, insanlar için bir ruhsattır/kolaylıktır.[87]

67/375- Ebû'z-Zübeyr'den (Radıyaiiaha anh):[88]
Câbir'e (Radıyaiiahu anh) bir yiyecek ve içeceğe fare düşüp ölse, (fare çıkarıldıktan sonra) onlar yenir mi? diye sordum. Şöyle dedi:
'Hayır, Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seüem) bunu bize yasakladı. Biz, yağı çömleklere korduk. Peygamberimiz şöyle buyurdu:
"Çömleğin içine fare düşüp öldüğünde, o yağı yemeyin!"'[89]

68/376- İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ), Peygamberimizin (Sallallafiü aleyhi ve sellem) eşi Meymûne annemizden naklediyor:[90]
Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), yağa (bir rivayette, katı yağa) düşüp ölen farenin (bulunduğu yağın) hükmü sorulunca, şöyle buyurdu:
"Fare ölüsü ve etrafındaki (bir kısım yağı) alıp atarak kalanını yiyebilirsiniz!"[91]

---

[1] Cevherî, S(M/*, III/981.
[2] Feyyûmî, el-Misbâhu 'l-münîr, 227.
[3] Cevherî, age., III/973; Feyyûmî, age., 83.
[4] Bk. Mâide 5/90.
[5] Bk. En'âm 6/145; ayrıca 49/357 vd. hadisler.
[6] Bk. 41/309 vd. hadisler.
[7] Bk. En'Sm 6/145.
[8] Bk. 69/377 vd. hadisler.
[9] Bk. Mevsılî, age.,IV/719.
[10] Bk. 81/389 vd. hadisler; Mezi, kişinin eşiyle oynaşması anında çıkan beyaz ve ince sudur,Vedi, idrardan sonra ya da ağır bir şey taşırken gelen beyaz bir sudur. Mezi veya vedi abdestalınmasını gerektirir. (Râzî, Muhtâru's-Sihâh, 715; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/61).
[11] Bk. San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/36.
[12] Bk. San'ânî, age., 1/50-51.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/102-103.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/103.
[14] Sahih: Müsned, VI/346, H.no: 26811; Benzer rivayet için bk.VI/345, H.no: 26799; VI/353, H.no: 26860; Mâlik, Taharet, 103; Buhârî, Hayz, 9; Vudû', 63; Müslim, Taharet, 110; Ebû Dâvûd, Taharet, 130, H.no: 360-362; Tirmizî, Taharet, 104, H.no: 138 (hasen-sahih); Humeydi 1/152, H.no: 320; Nesâî, Taharet, 185, H.no: 292; Hayz, 26, H.no: 392; İbn Mâce, Taharet, 118, H.no: 629; Dârimî, Vudû', 105, H.no; 1021, 1023 (Dârimî'nin bir rivayetinde Falıma bt. el-Münzir b. ez-Zübeyr'in ninesi Esma bt. Ebû Bekir (Radıyallahü anhâ) olduğu belirtiliyor. Bk. Dârimî, Vudû', 83, H.no: 778); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/109-110, H.no: 289-293.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/103-104.
[16] Sened:
Sahih: Müsned, VI/356^ H.no: 26881; Benzer rivayet için bk. VI/356, H.no: 26880; VI/355, H.no: 26877; Ebâ Dâvûd, Taharet, 130, H.no: 363; Nesâî, Tahâret: 185, H.no: 291; Hayz, 25, H.no: 393; Dârimî, VudÛ\ 105, H.no: 1024; İbn Mâce, Taharet, 118, H.no: 628; Beyhakî, 11/207.
[17] Önceki rivayetlerde çitilemek önce zikredildiği için burada da açıklama yapıldı.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/104.

[19] Sened:
Hasen: İVfifenei 11/364, H.no: 8752; Benzer rivayet için bk. 11/380, H.no: 8919; £&h Dâv(Ü,Taharet, 130, H.no: 365; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/282. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca Heysemî, Taberânî'nin Havle bt. Hakim'den (Radıyallahü anhâ) benzer bir rivayet naklettiğini (Bk. el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/241) fakat senedinde bir başka zayıf râvinin bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 1/282.
Bennâ hadisin hasen olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/225.
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/104-105.
[21] İslâm geldiği dönemde cahiliyyenin problemi olan köleliği kaldırmaya çalışmış; keffaret-lerde önce köle azat etmeyi emretmiş, kölelere efendisiyle anlaşma (mükâlebe) imkânı sağlamış ve bu durumdaki kölelere maddi yardım fonu ayırmıştı. İşte bu yollardan birisi de cariyesinden efendisinin çocuğu olduğu zaman, çocuk hemen hür olur ve annesi de efendisi ölünce hür olur, böyle cariyeye ümmü veled denir.
[22] Sened:
Hasen: Müsned, VI/290, H.no: 26368 (Bu rivayet, İbrahim b. Abdurrahman b. Avf m ümmü veledinin mechûl olması sebebiyle zayıf sayılmıştır. Ancak hadisin şâhid ve mütâbileri bulunmaktadır. Bu senediyle zayıf da olsa kuvvet kazandığını söyleyebiliriz); Benzer rivayet için bk. VI/316, H.no: 26565 (Hasendir. Bu rivayetin metninde şöyle bir ziyade bulunmaktadır:
Ümmü Seleme validemiz (Radıyallahü anhâ), Ailah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem): "Pis bir yere uğradıktan sonra güzel bir yere uğrarsa, bu (iyi yer) temizleyicidir" buyurdu, demiştir. Mâlik, Taharet, 16 (Zürkânî şerhinde bu kadının İsminin Hamide olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bk.İbn Abdilber, İsüzkâr, 11/131); Ebû Dâvûd, Taharet, 137, H.no: 383; T'İnnizî, Taharet, 109, H.no: 143 (Tirmizî, hadisin benzerini İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) da nakletti. Heysemî ise bu rivayetin Taberânî tarafından da nakledildiğini ve râvilerinin de sika olduklarını belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/285); İbn Mâce, Taharet, 79, H.no: 531; Ebû Ya'lâ, XII/356, H.no: 6925.
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/105-106.
[24] Sened:
Salıih: Miisned, VI/435, H.no: 27325; Diğer rivayet için bk. VI/435, H.no: 27326; Ebû Dâvûd, Taharet, 137, H.no: 384; îbn Mâce, Taharet, 79, H.no: 533; Allah Rasûlü'ne (Saliallahü aleyhi ve sellemj soru soran Abdüleşhe] oğullarından olan kadının kim olduğu belli olmadığı İçin rivayeti zayıf sayanlar var; halbuki usul kuralı olarak sahâbînin bilinmezliği sened için zararlı değildir.
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/106.
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/106.
[27] Sened: Sahih: Müsned, III/2O, H.no; 11096; Benzer rivayet için bk. IIJ/92, H.no: 11816 (Bu rivayetin akabinde Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah şöyie der:
"Babam: "Bu hadiste terlikte bulunun maddenin ne olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır" dedi." Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no: 650-651; İbn Huzeyme, 1/384, H.no: 786; 11/107, H.no: 1017; Hâkim, 1/391, H.no; 955 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
a-Hz. Enes'ten (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/235, H.no: 4S6 (Hâkim, Buharı'nın şartma/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
b-İbn Mes'ûd'dan (RadıyaUahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/236, H.no: 487 (Hâkim, bu rivayeti şâhid olarak verir).
Bennâ, hadis hakkında şöyle demektedir: "Şevkânî, bu konuda tek başına zayıf bir hadisin delil olarak alınamayacağını, ancak yine bu hususta vârid olan diğer rivayetler esas kabul edileceğini ifade eder. Halbuki burada verilen hadisin isnadı ceyyiddir ve tek başına da delildir. Hattâ Hâkim'in rivayet ettiği Enes (RadıyaUahü anlı) hadisi de tek başına delîl getirilebilecek sahih rivayetlerden biridir." Bk.Bülûğu 'l-emânî, 1/225.
Toprağın temizleyici olduğunu ifade eden hadisler:
Ebû Hüreyre (RadıyaUahü anh) hadisi: İbn Mâce, Taharet, 79, H.no: 532 (Bûsirî, zayıf olduğunu ifade etti.):
Ebû Davud'un da hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadis şöyledir: Bir diğer rivayetinde ise:
Ebû Dâvûd bu rivayetlerin peşinden Hz. Aişe'den (RadıyaUahü anhâ) de bu manada bir nakle yer verir, Bk. Taharet, 137, H.no: 385-387; İbn Huzeyme, 1/148, H.no: 292; Hâkim, 1/271-272, H.no: 590-591 (Ebû Hiireyre'den nakledilen bu hadis için Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise sükût etmiştir.
[28] Diğer bir rivayet:
[29] Nesefî, Ebü'l-Berekât, Medarikü't-Tenzîl ve hakâiku't-te'vîl IH/134-135.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/107-108.
[30] Sened:
Sahih: Müsned, 11/239, H.no: 7254; İkinci rivayet: H/503, H.no: 10481; Benzer rivayetleri: Bevl bölümü için bk. ü/282, H.no: 7786-7787; Duâ bölümü İçin bk. 11/283, H.no: 7789; Humeydî, 11/419, H.no: 938; (Bu bölüm, Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhümû) da rivayet edilmiştir. Bk. 11/170-171, H.no: 6590; 11/196, H.no: 6849; 11/221, H.no: 7059; Heysemî, Ahmed ve Taberânî tarafından rivayet edilen bu hadisin isnadının basen olduğunu ifade etti. Bk.Mecma', X/150. Cündüb b. Abdullah el-Becelfdea (Radıyaliahüznh) bu hâdiseyi destekleyen bir başka rivayet de şöyledir:
Bk.IV/312, H.no: 18703. Senedinde bulunan Ebû Abdillaıı Abbas el-Cüşemî meçhul biridir. Heysemî, Ebû Abdillah haricinde râvilerinİn sahih hadis ricalinden olduklarını, onun ise hiç kimse tarafından zayıf sayılmadığını ifade etti. Bk.Mecma', X/214; Ebû Dâvûd, Edeb, 36, H.no: 4885) Buhâri, Vudû', 58; Ebû Dâvûd, Taharet, 136, H.no: 380; Salât, 149, H.no: 882 (Sünen'de Ma'kil b. Mukarrin'den mürsel olarak da nakledilmiştir. Bk. Taharet, 136, H.no: 381;); Tirmizî, Taharet, I i 2, H.no: 147 (TirmizT, bu konuda İbn Mes'ûd, İbn Abbas ve Vâsile'den (Radıyallahü anlı) de nakillerin bulunduğuna temas etti); Nesâî, Taharet, 45, H.no: 56; sehv, 20, H.no: 1214-1215; İbn Mâce, Taharet, 78, H.no: 529.
[31] ya da büyük bir kova.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/108-110.
[33] Sened:
Sahih: Müsned, IH/110-111, H.no: 12021 (Hadis, sülâsiyyâttan biridir.). Benzer rivayet için bk. m/167, H.no: 12645 (sülâsiyyâttan biridir); 111/114, H.no: 12071; Malik, Taharet, 111 (mürsel olarak); Mân, Vudû', 57-58; Edeb, 80; Müslim, Taharet, 98-100; Tirmizî, Taharet, 112, H.no: 148 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 45, H.no: 53-55; İbn Mâce, Taharet, 78, H.no: 528 (İbn Mâce, Vasile b. el-Eska'dan (Radıyallahü anh) şâhid getirmiştir. Fakat senedinde bulunan Ubeydullan el-Hüzelî zayıf bir râvidir. Bk. Taharet, 78, H.no: 530); Bu hadis 69/377.hadiste tekrar edilecektir.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/110.
[35] Sened:
Sahih: Müsned, 1/270, H.no: 2435; Benzer rivayet için bk.I/219, H.no: 1895; 1/227, H.no: 2003; 1/237, H.no: 2117; 1/261-262, H.no: 2369; 1/279, H.no: 2522; 1/280, H.no: 2038; 1/314, H.no: 2880; 1/327, H.no; 3018; 1/327-328, H.no: 3027-3028 (Bu rivayet miirseldir. Çünkü İkrime, Şevde bt. Zem'a'dan (Radıyallahü anhâj nakletmiş, halbuki İkrime, İbn Abbas'tan, O da Sevde'den (Radıyallahü anhüm) rivayet eder. Fakat burada müstcnsih veya matbaa hatasının da olabileceği akla gelebilir); 1/329-330, H.no: 3052; 1/343, H.no: 3198; 1/365, H.no: 3452; 1/366, H.no: 3461; 1/372, H.no: 3521; Mâlik, Sayd, 17; Müslim, Hayz, 105; Ebû Dâvûd, Libâs, 38, H.no: 4123; Nesâî, Fer', 5, H.no: 4238; Tirmizî, Libâs, 7, H.no: 1728 (hasen-sahih); Dârant, Edâhî, 20, H.no: 1991-1992; İbn Mâce, Libâs, 25, H.no: 3609.
[36] Bir rivayette ise şöyledir:
[37] kelime manası, tabaklanmamış deridir. Burada leş derisi diye belirlenmesi, kesilen hayvanın derisinin tabaklanmasa da temiz olmasındandır.fBk. Râzî, Muhtâru's-Sihâh, 31; Şafîî, Ümın, 1/18; Merğnânî, Hidâye, 1/21; İbn Kudüme, Muğnî, 1/55).
[38] Derinin tabaklanması, belirli işlemlerden sonra kurutulmasi-kulianılır hale getirilmesidir. Önceleri toprak ve nar kabuğu gibi maddelerle yapılan tabaklama işlemi günümüzde birtakım kimyasal ilaçlarla yapılmaktadır.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/110-111.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, VI/73, H.no: 24328; Benzer rivayetler için bk. VI/104, H.no: 24611; VI/148, H.no: 25035; VI/153, H.no: 25074; Mâlik, Sayd, 18; Ebû Dâvûd, Libâs, 38, H.no: 4124; Nesâî, Fer', 6, H.no: 4249; İbn Mâce, Libâs, 25, H.no: 3612; Dârimî, Edâhî, 20, H.no: 1993. Hadislerin isnadının her biri İmam Mâlik'ten geçmektedir.
[41] Bir rivayette ise emirden değil, ruhsatlan bahsedilmektedir:
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/111.
[42] Sened:
Hasen: Müsned, VI/154-155, H.no; 25092; NesâU Fer', 4, Rno: 4241-4242.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/111-112.
[44] Sened:
Sahih: Müsned, VI/429, H.no: 27291; Benzer rivayet için bk. 1/328, H.no: 3028 (İbn Abbas (Radıyallahü anhümâ) hadisieri içinde yer almış ve "fezekera'l-hadis" lafzı ile kısaltma yapılmıştır); Buhâri, Eymân, 2\\Nesâî, Fer', 4, H.no: 4237.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/112.
[46] Asıl ismi Ebû Sinan Seleme b. Sahr b. Utbe'dir. Bk.İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, U/526, Trc. no:2177.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, 111/476, H.no: 15851; Diğer lafız: m/476, H.no: 15852; Benzer rivayet İçin bk. V/6, H.no: 19950-19951; V/7, H.no: 19954; V/6, H.no: 19944,19945 (Buradaki rivayette Seleme b. eİ-Muhabbik'ten (Radıyallahü anh) rivayet eden râvi meçhul olduğu İçin senedi zayıftır. Ancak 15851 ve 19944. hadi si erde bu mechûl râvinin Cevn b. Katâde et-Temîmî (Radıyallahü anh) olduğu anlaşılıyor ki bu râvinin de sahâbîİğinde İhtilaf vardır. Sahâbî olduğunu kabul etliğimizde (kabul edilmediğini düşünsek bile makbul sayılan bir râvidir) senedin zayıflığı da ortadan kalkar. Çünkü sahâbînin bilinmemesi zararlı değildir. Hepsi âdil kabul edilmişlerdir. İbnü'1-Esîr, Cevn b. Kalâde'ye sahabeyi derlemek niyeti ile yazdığı eserinde yer verir ve Cemel Vak'ası'nda Talha ve Zübeyr ile birlikte olduğunu söyler. Bk. Üsdü'l-ğâbe, 1/580-581, Trc. no: 831; İbn Hacer, Isâbe, fi ma'rifeti's-sahâbe, Trc. no: 1263. Zehebî "sahâbî olduğu söyleniyor" derken, İbn Hacer sahâbiliğinin doğru olmadığını fakat makbul

biri olduğunu söyler. Bk.Kâşif, Trc. no: 825; Takrîb, Trc. no: 986) Ebû Dâvûd, Libâs, 38, H.no: 4125; Nesâî, Fer', 4, H.no: 4240; İbn Asâkir, III/41S. Cevn b. Katâde sadece Seleme b. Muhabbik'ten yalnızca bu hadisi rivayet eder. Rivayetlerini ise Nesâî, Ebû Dâvûd ve (altı tarikle) Ahmed b. Hanbel nakleder.

[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/112-113.

[49] Sened:

Sahih; Müimed, IV/254, H.no: 18141; Benzer rivayet için bk. IV/254, H.no: 1S052; Nesâî, Taharet, 66, H.no: 82; Heysemî, Ahmed b. HanbeFin 18141.hadis için "Senedinde Ali b. Yezîd b. Ebû Hilâl ve Kasım Ebû Abdurrahman bulunmaktadır, bu zatlar hakkında lenkidler bulunmakla birlikte sika kabul edilmişlerdir" der. Bk. Mecma', 1/217. Daha Önce 81/278. hadiste de zikredildİği üzere (Miisned, V/266, H.no: 21191; îbn Mâce, Mukaddime, 17, H.no: 228) Bûsirî, cumhurun Ali b. Yezid'in zayıf oluşunu belirttiğini ifade eder; İbn Hacer ve Zehebî de zayıf sayanlardandır. Bk.Tabib, Trc. no: 4817; Kâşf, Trc. no; 3983. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in isnadında çok zayıf sayılan Ali b. Yezid var" der. BkMecma', 1/199-200. TirmİzÎ ve İbn Mâce yedi, Dârimî bir ve Ahmed b. Hanbel 40 rivayetini nakleder.

Tirmizî hadisleri için: "Âlimler zayıf saydılar" Buyu', 51, H.no: 1282; "hasen" Zühd, 35, H.no: 2347; Zühd, 61, 2406; "isnadı kuvvetli değildir" İsti'zân, 31, H.no: 2731; "Buhârî hadiste zayıf sayıldığını söyledi" Tefsîr, 31/1, H.no: 3195.

Kasım (Ebû Abdurrahman veya Ebû Abdülmelik) b. Abdurrahman ed-Dımeşkî (v.112/730) ise sika biridir. Heysemî, 54/96.hadİsin senedinde de zikredilen Kasım Ebû Abdumıhman'm Aıimed b. Hanbel ve diğer âlimlerce zayıf sayıldığını zikretti. Bk. Mecma', 1/93. Ukaylî, Duafâ, III/476, Trc. no: 1533; Buhârî, bu zât hakkında "İbn Abdurrahmân eş-Şâmî diye bilinir. Abdurrahmân b. Hâlid b, Yezîd b. Muâviye el-Emevî'nin âzadlığıdır. Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anlı) hadis rivayet etmiştir. İstanbul muhasarasına katıldığı zaman, başkaları her gün ikişer ekmek yerken, o birini tasadduk etmiş, diğeri ile de oruç tutup iftar etmiştir. Dımeşk fakihleriildendir. Kırk kadar muhacir (bir rivayette Bedir'e katılan) sahâbîyi görme şerefine ulaştı" şeklinde olumlu bilgiler verdi. Bk.el-Târihu'l-kebîr, VII/159, Trc. no: 712; Iclî ise tabiînden olan bu râvînin sika olduğunu, kuvvetli olmamakla birlikte hadisinin yazılabileceğini belirtti. Bk.Ma'rifelü's-sikât, 11/212, Trc. no: 1505; Heysemî'nin iddia ettiği Ahmed b. Hanbel'in tenkidi, sadece Ali b. Yezîd'in, Kasım Ebû Abdurrahman'dan nakilleridir. İbn Hıbbân bu zâtı mu'dal ve maklûb rivayet ile suçlar. İbn Main, Cüzcânî ve Tirmizî ise sika olarak addederler. Bk.Zehebî, Mîzâri, V/453, Trc. no: 6823;

Tirmizî'nin hocası Buhârî'den naklen bu iki râvî hakkındaki yorumu: "Kasım, Şamlı ve sika biridir. Ali b. Yezid ise zayıftır (Bk. H.no: 2731, 3195, 3980). Fakat diğer rivayet bunu kuvvetlendirmektedir. Bk. IV/244, H.no: 18052; IV/245, H.no: 18059; IV/246, H.no: 18063; IV/246-247, H.no: 18074; IV/247, H.no: 18075; IV/247, H.no: 18077; IV/247, H.no: 18078-18079. Muğîre b. Şu'be hadislerinin (ki hepsi de Tcbük'te bir sabah namazı sırasında cereyan etmiştir; deri kaplar hakkındaki hadisi, abdest tazelemek için gözlerden ırak bir yere gitmesi, sarık ve mestlere mesti etmesi, Hz. Ebû Bekir'in hâricinde Abdurrahman b. Avf in İmamlığında namaz kılması ve yetişemediği rekatları tamamlaması gibi rivayetler) birlikte mütâlâa edildiği takdirde hadisin sıhhati ortaya çıkacaktır. Aslında birbirleriyle birleştirilme/ telfik İhtimâli olan bütün rivayetler bir arada değerlendin lebi ise Hz.Peygamber döneminin ruh ve heyecanı okuyuculara bir film şeridi gibi sunulmuş olur.

[50] (Diğer rivayette, "Rasûlullah abdest alıyordu ve üzerinde yenleri dar olan bir Şam cübbesi vardı. Elini ondan çıkartmak istedi, ancak kol dar gelince, bedenin altından onu çıkardı ve İki elini yıkadı." (Bk.Tirmizf, Libas 30; Müsned Trc. no. 233/541).

[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/113-115.

[52] Sened:

Sahih: Müsned, İ/237, H.no: 2117; İbn HİZeyme, 1/60, H.no: 114; Beyhakî, 11/207; Hâkim, i/265, H.no; 574 (Hâkim, hadisin sahih olduğunu, herhangi bir illetinin bulunmamasına rağmen Buhârî ve Müslim'in eserlerine almadığı bir hadistir, der. Hadisin sıhhati Zehebî tararından o-naylanmıştır). Bennâ, Beyhakî'nin de sahih saydığını ifade eder. Ek.Bülûğu'1-ernânî, 1/232.

[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/115.

[54] Sened:

Sahih: Müsned, 1/227, H.no: 2003; Benzer rivayet için bk. 1/372, H.no: 3521; 1/366, H.no: 3461; Müslim, Hayz, 101-105. Tirmitf, Libâs, 7, H.no: 1727; Selman'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. îbn Mâce, Libâs, 25, H.no: 3611 (Bûsirî, senedinde Leys olduğu için zayıf saymış, senedindeki Şehr b. Havşeb İçin İse herhangi bir şey söylememiştir.)

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) nakledilen bu rivayetler aslında sahabe mürseli sayılır. Çünkü bütün bunlar İbn Abbas'ın, teyzesi Meymûne validemizden (Radıyallahü anhâ) naklettikleridir. Örnek için bk. Müsned, VI/336, H.no: 26731. Müslim'deki rivayet de bu hususu doğrular:Müslim, Hayz, 103.

[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/115.

[56] Sened:

Sahih: Müsned, VI/329, H.no: 26674; Mâlik, Sayd, 16; Buhârî, Zebâih, 30; Zekât, 61; Müslim, Hayz, 100-104; Ebû Dâvûd, Libâs, 38, H.no: 4120; Nesâî, Fer', 4, H.no: 4231, 4234; İbn Mâce, Libâs, 25, H.no: 3610.

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/116.

[58] Sened:

Sahih: MüW, 1/261-262, H.no: 2369; Fer', 4, ti.no: 4232-4233, 4235-4236; Edâijî,20,H.no:1994.

[59] Bu konudaki bir rivayet de şöyledir:

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/116-117.

[60] sened:

Hasen: Müsned, VI/334, H.no: 26712 (Senedinde bulunan Rişdîn sebebiyle hasendir. Rişdîn için bk.31/73.hadis); Benzer rivayet için bk. VI/329, H.no: 26674 (57/365.badis); Nesâî, Fer', 5, H.no: 4245; Ebû Dâvûd, Libâs, 38, H.no: 4126 (Buradaki rivayeti, hadisimizin mukaddimesi olması sebebiyle kaydediyoruz:)

[61] Karaz, selem ağacının meyvesi oİup deri tabaklamakta kullanılır. Bk.Râzî, Muhtar, 530.

[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/117-118.

[63] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/86.

[64] Şirâzî, Mühezzeb, 1/245; İbn Kudâme, Muğnî, 1/59; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/57; Sanânî, Sübülü's-selâm, 1/42-43.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/118.

[65] Sened:

Sahih: Müsned, 1/327-328, H.no: 3027; Benzer rivayet için bk. 1/277, H.no: 2504.

[66] Âyetin tam metni:

"De ki: Bana vahyolunanda leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim (bunlardan) yemek zorunda kalırsa bilsin ki Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir." Bk, En'âm, 6/145.

[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/118-119.

[68] sened:

Sahih: Müsrf, IV/348, H.no: 18960; îbn Ebî Şeybe, V/161, H.no: 24766; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/421; Ahmed eş-Şeybânî, i/îâJ, IV/169, H.no: 2150. İbn Ebî Şeybe'nin lafzı (parentez içi Beyhakî ve Ahmed eş-Şeybânî'den alındı):

Heysemî, senedinde Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bulunduğunu, bu râvinin hafızasının/ezber kabiliyetinin kuvvetli olmadığını, ancak Ebû Hâtim'in sika saydığını ifade etti. Bk. Mecma', 1/218.

Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Buhârî'de 38, Müslim'de 32 rivayeti bulunmaktadır. Fakat bu zatın oğullan da İbn Ebî Leylâ olarak biliniyor. Meselâ Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ hakkında Tirmizî: "Babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Onun babasının rivayetleri mutlaka bir aracı vâsıtasıyladır" der. Bk.Tirmizî, Salât, 28, H.no: 194; Kardeşi îsâ b. Abdurrahman vasıtasıyla da hadis almıştır. Bk.Tirmizî, Edeb, 3, H.no: 2741. Kardeşi İsa vasıtasıyla aldığı örnek için bk.73/381. hadis

Tirmizî diyor ki; "Biz onu hafızası sebebiyle zayıf sayıyoruz. Ahmed b. Hanbel'in bu zatla delil getirilemeyeceğini söylediğini Hocam Ahmed b. el-Hasan nakletti." BkJlel, s. 745-746 (Sünen'İn sonunda) Tirmizî, Cum'a, 76, H.no: 609 (garib); Abdullah b. îsâ isimli iki farklı râvi vardır. Biri: îbn Abdurrahman b. Ebi Leylâ (v. 135/752) ki bu râvi sahih hadis ricâlindendir.

Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ (v. 148/765) hakkında Zehebî de şunları söyler: Ahmed b, Hanbel hafızasının kötü olduğunu söyledi. Ebû HâtİM de sıdk mahallinde olduğunu belirtti. Bk.Kâşif, Trc. no: 5000; Tirmizî 22, Ebû Dâvûd ve Nesâî 8, İbn Mâce 27, Ahmed b. Hanbei, 64 ve Dârimî 13 rivayetini nakleder. Tirmizî'nİn hakkındaki verdiği hükümler: "hasen-sahih" bk.Sünen, Taharet, H.no: 146; Hac, H.no: 919; Birr, H.no: 1955; "hasen" bk.Sünen, Cum'a, H.no: 552; Cenâiz, H.no: 1005; Sayd, H.no: 1485; Fezâilü'l-cihâd, H.no: 1629; Cihâd, H.no: 1715; Fezîlü'l-Kur'ân, H.no: 2880; Tefsir, H.no: 3071; Menâkib, H.no: 3658. Ebû Dâvûd ise bir rivayeti için: "hadis sahih değildir" (bk.Sünen, Salât, H.no: 752) derken diğerlerinde herhangi bir hüküm vermemiştir.

[69] Ebû İsa, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın künyesidİr. Bk. Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, IV/262.

[70] Babası Ebû Leylâ Yesâr el-Evsî el-Ensârî'dir (Radıyallahü anh). Bk. Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, İV/169, H.no: 2150. Tirmizî bir, Ebû Dâvûd, Dârimî ve İbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel ise dokuz rivayetini nakleder. Zehebî, Ebû Leylâ'nın Uhud Savaşında bulunduğunu, Sıffîn'de şehid edildiğini, Kûfe'de bir evinin bulunduğunu, isminin Bilâl veya Evs olduğuna dair bir bilginin de olduğunu söyler. Bk.Kâşif, Trc. no: 6803. İbnü'1-Esîr ise isminin Yesâr b. Bilâl (bk.Üsdü'l-ğâbe, V/478, Trc. no: 5625), Evs b. Haviî (bk.Üsdü'l-ğâbe, 1/320, Trc. no: 302), Dâvûd b. Bilâl (bk.Üsdü'l-ğâbe, 11/197, Trc. no: 1506) veya Büleyl b. Bilâl (bk.Üsdü'l-ğâbe, 1/420, Trc. no: 498) olarak ihtilaflı olduğunu söyler. İbnü'l-Kelbî'den de Ebû Leylâ'nın isminin Dâvûd b. Büleyl b. Bilâl (bk.Üsdü'l-ğâbe, n/197, Trc. no: 1506) olduğunu nakleder. Bk.Üsdü'l-ğâbe, VI/264, Trc. no: 6211).

[71] Giymekle ilgili mana İçin bk. îbn EbîŞeybe, V/161.

[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/119-121.

[73] Sened:

Hasen: Müsned, IV/310, H.no: 18684; İkinci rivayet: IV/31O, H.no: 18686; Üçüncü rivayet: İV/310, H.no: J8687; Dördüncü rivayet: 1V/310-311, H.no; 18688 (Bu rivayet Şerik sebebiyle hasendir); Beşinci rivayet: IV/310-311, H.no: 18689; Ebû Dâvûd, Libâs, 39, H.no: 4127-4128; Tirmizî, Libâs, 7, H.no: 1729 (Tirmizî "hasen" hükmünü verdikten sonra hocası Ahmed b. Hasan'dan, Ahmed b. Hanbel'in önceleri bu hadisle amel ettiğini, zira Allah Rasûlü'nün (Sallallahü aleyhi ve seliem) vefatından hemen önce bir mektupla bu hükmün bildirildiğini, fakat daha sonra bu hadisin muzdarip olduğuna

kanaat getirince, bu hadisle ameli bıraktığını nakletti); Nesâî, Fer', 5, H.no: 4246, 4248 (Nesâî, bu rivayetleri verdikten sunra İbn Abbas'ın Meymûne validemizden naklettiklerinin daha sahih olduklarını söyler); îbn Mâce, Libâs, 26, H.no: 3613. Heysemî, hadisin Taberânî'nİn el-Mu'cemü'l-evsat'inde de nakledildiğini, senedinde zayıflığında icma edilen Ebeyde b. el-Mualtib'in bulunduğunu belirtir. Bk. Meana', 1/218. Aynı râvi hakkında "metruk" dediği de vakittir. Bk. Mecma', FV7134.

Emir San'ânî (v.l 182/1768) İbn Hacer'in Bülûğu'l-merûm'ına yazdığı şerhte derilerin tabaklanması hususunda yedi görüşün bulunduğunu söyleyerek delil ve cevaplan ile şöyle yorumlar:

"'1-Tabaklama leş derisinin içini ve dışını temizler. Buna İbn Abbas'ın (j—ü^i v&l £? 'j-&) (bk.Miisned Trc. H.no: 49/357) hadisi delildir. Aynı zamanda Hz.Alİ ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anhiim) da nakledilir.

2-TabakIamanın temizlikte hiçbir faydası yoklur. Hâdevîlerin geneli bu kanaatledir. Sahabenin bir çoğundan da bu hususta nakil vardır. Delilleri ise Şâllî hadisidir ki Ahmed b. Hanbel, Buhârî (et-Târihu'l-kebtr'de), Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Dârekutnî, Beyhakî ve İbn Hıbbân'ın Abdullah b. Ukeym'den (Radıyallahii anh) naklettiği (bk.Miisned Trc. H.no: 62/370) hadistir. Şâfi, Ahmed (yukarıda beş farklı rivayetle metni verilen hadis) ve Ebû Dâvûd bir rivayetle "vefatından bir ay önce", bir rivayette de "bir veya iki ay önce" denilmektedir. Tirmizî de hasen hükmü vererek Ahmed b. Hanbel'in önceleri bu görüşle olduğunu, daha sonra bu görüşünü bıraktığını söyler. Hâdevîler, bu rivayetin İbn Abbas'ın (Radtyaîiahü anhilmâ) hadisini neshettiğini iddia ederler. Bu iddiaya verilen cevaplar:

a-İbn Ukeym hadisinin senedi muzdariptir. Bir keresinde mektubun bizzat kendilerine geldiğinden, bir keresinde de Cüheync şeyhlerine geldiğinden ve o topraklarda okunduğundan bahsedilir. Ayrıca hadisin metni de muzdariptir. Çünkü bazı rivayetlerde mutlak olarak "vefalından Önce", bazı rivayetlerde ise "bir ay önce", "bir veya iki ay Önce", "kırk gün önce", "üç gün önce" gibi değişik lafızlarla mukayyed olarak rivâyel edilmekledir.

b-Hadis mürsel oîuşu ile illetlidir. Çünkü İbn Ukeym (Radıyallahii anh) hadisi Hz.Peygamber'den (Sallallahü aleyhi ve seliem) duymamıştır. Ayrıca hadis munkatıdır. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Leylâ, îbn Ukeym'den işitmemiştir. Ahmed b. Hanbel'in bu görüşten ayrılmasının sebebi de budur.

c-Nesh görüşü kuvvetli değildir. Çünkü Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleri tabaklama hadisi sahihtir. Ayrıca Müslim birçok sahâbî kanalı ile çokça tarikten bu hadisi nakleder. Meselâ: ibn Abbas'tan iki, Ümmü Seleme'den üç, Enes'ten iki, Seleme b. el-Muhabbik, Aişe, Muğîre, Ebû Ümâme ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahii anhUm) birer rivayet nakletmıştır. Şu da bir gerçektir ki nesheden hadisin tarihinin en son olduğuna dair kesinlik esastır. İbn Ukeym hadisinde de böyle bir kesinliği görmek mümkün değildir. Biraz önce de belirtildiği gibi tarihlerin farklı oluşu neshe delil olamaz. Tarihli rivayetler sahih olmuş olsa bile iki farklı rivayetin hangisinin sonra olduğuna dair bir kesinlik yoktur. Bu da delil olamayacağının bir ispatıdır. Bu takdirde şöyle de denilmez: "Mademki nesh mümkün değildir, o zaman İbn Abbas ve İbn Ukeym (Radıyallahii anhümâ) hadisleri birbiriyle çelişir. Çelişki durumunda "tercih" veya "vakf yoluna gitmek gerekir." Bu görüşe şöyle demeliyiz: "Çelişki sadece hadislerin hükümlerinin eşit olması durumunda söz konusudur.Bu ise iki rivayet arasında görülmemektedir.İbn Abbas ve onun rivayeti doğrultusundaki rivayetler sahihtir. İbn Ukeym'in hadisi İse böyle değildir.

d-"lhâb" Kâmûs ve Nihâye'dc bilindiği üzere iki görüşten birine göre: "tabak!amna-mış derinin adıdır". Nadr b. Şümeyl de: "Ihâb", tabaklanmamış, "kırba" ve "şenn" tabaklanmış deriye verilen isimdir. Cevheri* de bu görüşü tekîd eder. Bu keiime farkından hareketle şöyle bir yorum da dile getirilir: "İki hadisin çelişkili olduğunu kabul etliğimizde aralarını cem ederiz. Deri kullanımını yasaklayan hadis tabaklanmamış deri "Ihâb" ile ilgilidir. Tabaklandıktan sonra "İhâb" demlemeyeceğine göre yasağın sınırlan dışına çıkar ki bu güzel bir görüştür.

3-Eti yenen hayvanların derisi tabaklanmakla temizlenir, diğerleri temizlenmez. Fakat bu görüş umum ifâde eden İbn Abbas'ın (bk.Müsned Trc. H.no: 49/357)
hadisi ile çürütülür.

4-Domuzun dışında bütün hayvanların derisi tabaklanmakla temizlenir. Çünkü domuzun derisi yoktur. (Ebû Hanife'nin görüşü)

5-Domuzun dışında bütün hayvanların derisi tabaklanmakla temizlenir. Ancak gerekçe, derisinin olmaması değil, "o bizatihi neci sti r/p istir" (En'âm, 6/145) âyetidir. Çünkü zamir, domuza gitmektedir, bu İse onun tamamının necis olduğunu belirtir. Köpek de bu hükme kıyas edilir. (Şafii'nin görüşü)

6-Bütün hayvanların derisi tabaklanmakla temizlenir. Fakat içi değil, sadece dışı temiz sayılır ve bu deri akıcı/sıvı işlerde değil, kuru işlerde kullanılmalıdır. Üzerinde/dış yüzünde namaz kılınır, fakat İç yüzeyinde namaz kılınmaz. (İmam Mâlik'in görüşü)

7-Tabaklanmasa bîîe derinin hem iç hem de dış yüzeyi kullanılabilir. Çünkü Buhâri'nin "leşin sadece yenilmesi haramdır" (Bk.Müsned Trc.li.no: 57-58/365-366) hadisi buna delildir. Zührî'nin bu görüşüne şu şekilde cevap verilir: "Bu rivayet mutlaktır. Tabaklama hadisleri İse bu mutlak hükmü takyİd eder." Bk.Sübülü's-selârn, 1/65-67.

[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/121-123.

[75] İmam Şafiî, Ümm, 1/18; Merğmânî, age., 1/21; İbn Kudâme, age., 155.

[76] Şirâzî, Mühezzeb, 1/236; Kâsânî, age., V63\ İbn Kudâme, age., 1/60; DesÛkî, Haşiye, 1/54-55.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/124.

[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/124.

[78] Sened:

Sahih: Müsned, IV/193, H.no: 17662 (Bu senedi, Haccâc sebebiyle basendir); İkinci rivayet; IV/193-194,H.no: 17666; Benzer rivayet için bk. ÎV/193, H.no: 17660; İV/] 95, H.no: 17679, 17681. Buharı, Zebâih, 4; Müslim, Sayd, 8; Ebû Dâvûd, Sayd, 23. H.no: 2857; Et'ıme, 45, H.no: 3839; Tirmizi, Sayd, 1, H.no: 1464 (Tirmizî, hasen-sahih hükmünü belirttikten sonra, Ebû Sa'lebe'nin (Radıyallahü anlı) İsminin Cürsünı (Cürhüm) b. Nâşib veya Cürsüm (Cürhüm) b. Kays olabileceğini söyler); Et'ıme, 7, H.no; 1796-1797; Tayâlisî, s.136, H.no; 1014; îbn Mâce, Sayd, 3, H.no: 3207; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/217, H.no: 580; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/444, H.no: 783.

Müsned'in bazı nüshalarda senedde kalb bulunmaktadır, yani Yezid ile Haccac İsimleri yer değiştirmiştir. Yezid b. Ertâd isminde bir râvi yoktur. Haccâc b. Ertâd ise İbn Hacer'in ifadesiyle saduktur, hata ve tedlisleri çoktur. (Bk.Takrtb, Trc. no: 1119) Ancak hadis diğer rivayetlerle kuvvetlenmiştir. Hadisin avlanma ile ilgili bölümü Sayd konusunda 2/6726. hadiste zikredilecektir.

Abdullah b. Amr'dan şahidi için bk. l/6725.hadis.

[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/124-125.

[80] San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/69-70.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/125.

[81] Sened:

Hasen: Müsned, III/326, H.no: 14438; Benzer rivayet için bk. IIJ/343, H.no: 14633; III/389, H.no: 15126 Bu rivayetler Muhammed b. Râşid el-Huzâî sebebiyle basendir. Çünkü bu râvinin hafızası hakkında tenkidler vardır. Kaderî olduğu da iddia edilir, fakat bu doğru değildir. En azından makbul sayılır. Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını dile getirmiş-^ tir. Bk. Meana\I/218.

Muhammed b. Râşid el-Huzâî el-Mekhûlî Dımeşklidir. Basra'ya yerleşmiştir. Ahmed b. Hanbel ve birçok kimse sika saymıştır. Dühaym: "Kaderî görüşieriyle hatırlanırdı" der. Ebû Müshir de: "Haricî görüşleri benimserdi, verâ sahibi biriydi" der. Bk.Zehebî, Kâşif Trc. no: 4842; Bu zatın, Tirmizî bir, Nesâî iki, Ebû Dâvûd sekiz, İbn Mâce ve Dârimî dört, Ahmed b. Hanbel ise 40 rivayetini nakleder. Tirmizî hadisini "hasen" sayar. Bk.Sünen, Diyât, H.no: 1387. Ebû Dâvûd ise Dımeşkii olan bu râvinin kati/ adam öidürme sebebiyle Basra'ya kaçtığını söyler. Bk.Sünen, Diyât, H.no: 4564. Ahmed b. Hanbel ise hocası Abdürrezzak'tan: "Muhammed b. Râşid'den hadiste daha verâ sahibi birini ben görmedim" dediğini nakleder. Bk.MUshed, D/182.

Müsned'deki benzer bir rivayet için bk. III/379, H.no: 14993 (Senedindeki Bürd b. Sinan eş-Şâmî (v. 135/752) Ali (İbnü'l-Medînî) zayıf, bunun dışındaki âlimler sika saymışlardır. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 550; İbn Hacer İse "saduktur, kaderî olmakla suçlandı" der. Bk. Takrîb, Trc. no: 653; Bu zatın, Tirmizî iki, Nesâî altı, Ebû Dâvûd beş, İbn Mâce üç, Dârimî dört ve Ahmed b. Hanbel on bir rivayetini nakleder. Tirmizî hadisini "hasen" sayar. Bk.Sünen, Cum'a, H.no: 601; Sıfatü'l-kıyâme, H.no: 2506. Hadisin metni ise şöyledir:

Ebû Dâvûd, Et'ime, 45, H.no: 3838.

[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/126.

[83] sened:

Sahih: Müsned, IH/270, H.no: 13794; Benzer rivayet için bk. 111/133, H.no: 12301; m/180, H.no: 12797; III/208, H.no: 13103; 111/210-211, H.no: 13134; 111/232, H.no: 13369; III/238, H.no: 13431; IH/252, H.no: 13577, 13580; IH/288, H.no: 14001; III/289-290, H.no: 14018; BuhârÎ, Buyu', 14; Rehn, 1; Meğâzî, 29; Nesâî, Buyu', 59, H.no: 4607; Tinnizî, Buyu', 7, H.no: 1215 (hasen-sahih); Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-etnânî, 1/239. Rivayetlerin hepsi Enes (Radıyallahü anlı) kanalıyla nakledilmiştir.

[84] Rivayetin devamından bu Yahûdînin terzi olduğunu anlıyoruz.:

[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/126-127.

[86] sened:

Sahih: Müsned, 11/232-233, H.no: 7177; Benzer rivayet için bk. 11/265, H.no: 7591 {ıtt ÖlT jij £_£if lJi); 11/490, H.no: 10304; Abdürrezzâk, 1/84, H.no: 278; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 47, H.no: 3842; Tinnizî, Et'ıme, 8, H.no: 1798 (Tircnizî, Ma'mer'in hata yaptığını, sahih olanın Meymûne'nin (Radıyallahü anhâ) rivayeti olduğunu söyler.) Meymûne'nin (Radıyallahü anhâ) rivayeti için bk.68/376.hadis. Bennâ hadisin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânt, 1/240.

[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/127.

[88] Sened:

Sahih: Müsned, 111/142, H.no: I46I8; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği îbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/287. Bu râvî ve rivayetinin kabul edildiğine dâir geniş bilgi için bk.22/64.hadis. Aynca bir önceki (66/374) ve bir sonraki (68/376) hadisler bu rivayeti destekler.

[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/127-128.

[90] Sened:

Sahih: Müsned, VI/329, H.no: 26675; Benzer rivayet için bk. VI/330, H.no: 26682 VI/335, H.no: 26726; (Heysemî, "j—.ü," ziyadesinin bulunduğu bu rivayetin senedinde hocası Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî'nin bulunduğunu, bu zatı Ahmed b. Hanbel'in sika kabul edip kendisinden rivayetlerde bulunduğunu; Yahya b. Main ve cemaatin zayıf saydığını belirtir. Bk. Mecma', 1/287. Fakat diğer rivayetlerin senedlerinde bu zat yer almıyor); Bennâ, Şevkâni'den naklen İbn Hıbbân'ın bu ziyâdeyi sahih saydığını söylüyor. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/240. Mâlik, İsti'zân, 20; Buhâri, VudÛ', 67; Zebâih, 34; Ebû Dâvûd, Et'ıme, 47, H.no: 3841, 3843; Tirmizî, Et'ıme, 8, H.no: 1798 (hasen-sahih); Nesâî, Fer', 10, H.no: 4255-4257; Dârimî, Vudü', 60, H.no: 744; Et'ıme, 41, H.no: 2089-2092; Aynca Heysemî, Taberânî tarafından nakledilen benzer rivayetleri verir. Fakat "bunlar zayıf rivayetlerdir", der. Bk. Mecma', 1/287.

[91] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/128.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KISALTMALAR
YAYINCININ NOTU
ÖNSÖZ
h)- NAMAZ KILINAN YERDE, ELBİSEDE YA DA BEDENDEKİ NECASETİN TEMİZLİĞİ VE AFFEDİLEN MİKTAR
* Namaz Kılınması Yasaklanan ve İzin Verilen Yerler
* Sandaletle/Terlikle Namaz Kılmanın Hükmü
* Uyku Elbisesi (Pijama) İle Namaz Kılmanın Hükmü

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
b.	:Bin
bk.	: Bakınız
bt.	:Bint
çvr.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî yıl
H.no	: Hadis numarası
Ht.	: Vîcâde yolu ile alınan hadis
Hz.	: Hazreti
i.	: İmam
Kr.	: Abdullah'ın babası Ahmed b. Hanbel'den kıraat yolu ile aldığı rivayetleri gösterir.
Kt.	: Ebû Bekir el-Katîî'nin ziyadesi
m.	: Milâdî yıl
md.	: Maddesi
Nşr.	: Neşreden
Thk.	: Tahkik
Thr.	: Tahric
Trc.	: Terceme
Trc.no:	: Terceme numarası
Ts.	: Tarihsiz
s.	: Sayfa numarası
Thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
V.	: Vefat tarihi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
yy.	: Baskı yeri yok
z.	: Oğlu Abdullah'ın Müsned'e ziyâdeleri

YAYINCININ NOTU

Şu kısacık fani ömrümüz İçerisinde Müsned"in yeni bir sayısını sizlere ulaştırmaktan, yaşadığımız toplum ve gelecek nesillere en nadide, en latif, rengarenk has kokulu çiçek demetleri gibi Peygamber efendimizin mübarek, müberra sözlerini sizlere aktarmaktan dolayı Allah Teala'ya hamd olsun.
Eserin çalışılmasına başlanılan ilk andan itibaren türlü meşakkatlerle karşı karşıya geleceğimizi zannetmiştik. Bu kaygımızın yersiz olduğunu, Allah Teala'nın onun değerli kullarını bizlere vesile ederek yardım ettiğini gördük, bildik. Tekrar tekrar hamd olsun.
Hadis ve Sünnet sahasında el-Müsned, günümüz toplumunda büyük yankılar meydana getirdi. Şu ana kadar yayınlanan ciltlerle bile el-Müsned, ilmi olmayan, mesnedsiz, kaba görüşlerin önüne büyük sedd çekti.
Eseria Türkçe'ye kazandırılması tespitiyle, tercüme ve açıklamalarıyla, tahkik ve tahric çalışmasıyla konunun uzmanı değerli ilim erbabı tarafından olsun, kitlesel olarak okuyucularımızdan tebrikler, dualar aldık. Hepsine buradan hürmetlerimizi arz ederiz.
Hadis ve sünnetin ehemmiyetine binaen;
Peygamber efendimiz, kendisinden sonra sünnetini ihya ederek halka öğretenleri "garipler" olarak nitelendirmiş, onlar için "gariplere ne mutlu" demiştir. İlim erbabı da hadisteki bu kişilerin ashâb-ı hadis olduğuna işaret etmişlerdir. İmam Buhari ise en hayırlı müslümanın, efendimizin sünnetlerinden terk edilen bir sünneti ihya ederek tekrar gündeme getiren kişi olduğunu belirtmişlerdir.([1])
Konunun bu öneminden ve müjdesinden dolayı eserin yayılmasında, elden ele ulaşmasında, hizmet ve gayret sarf eden okuyucu dostlarımıza, matbuat çalışmalarında tüm

mesleki hassasiyetlerini ortaya koyan Abdulmuttalip Yıldırım ve Ali Ünlü beyefendilere şükranlarımızı arz ederiz.
Allah Teala'dan, Peygamber efendimizin mübarek elleriyle bizim ellerimizi tutmasını, yolundan ve izinden ayrılmamamızı O'ndan niyaz ederiz.

ÖNSÖZ

Müsned Tercemesinin V. Cildini hazırlama imkânı veren Allah'a sonsuz hamd ü senalar eder, O'nun yüce Rasûlüne, Ehl-i Beytine ve ashabına da salât ve selâm ederiz.
Yeni bir cildin hazırlanması bizim için yeniden dünyaya gelmek ve yeni bir diriliş demektir. Bu heyecanla V. Cildi hazırladık. Cildler hazırlandıkça çalışmanın kalitesi artmakta ve yeni eserlerle tanışmaktayız. Böylesine ağır bir çalışmanın başarılı olması için yoğun bir tempoya ihtiyaç duyulmaktadır. Sürekli çalışmamıza rağmen Allah'ın yardımıyla tempomuz düşmemekte, hatta her gün daha da artmaktadır. Bu çalışmada okurlarımızın görüşleri ve duaları bizim için çok önemlidir. Sürekli gelen e-mail, telefon ve mesajlarla sizlerin görüşleri bize ışık tutmakta, önümüzü daha iyi görmemizi sağlamaktadır.
Müsned Tercemesinin yeni baskıları yapılmakta, okuyucu kitlesi -Allah'a hamd olsun- günden güne artmaktadır. Bu cildden önceki IV. Cild diğerleri gibi çok beğenildi; makaleler, tablolar, açıklamalar, fıkhî hükümler, her hadisin tahkik ve tahrici büyük takdir topladı. Ancak yolumuz uzun olduğu için bazı okurlarımız tarafından bu çalışmanın daha kısa tutulup kısa sürede bitirilmesi ısrarla tavsiye edilmektedir. Biz istiyoruz ki hazırladığımız eser kalıcı ve her yönden okura faydalı olsun. Çünkü bu eser hadis yönü yanında, ayrıca konu başlık!anndaki ilgili ayetlerin zikredilmesiyle İmam Nevevi'nin 'Rıyazu's-salihîn'in daha geniş bir versiyonu olarak görülmekte, hadislerin anlaşılmasında müçtehid İmamların görüşlerine baş vurulması ve bunların değerlendirilmesi eserin geniş bir 'Mukayeseli İslâm Hukuku' rengi taşımasına neden olmaktadır. Bütün bunlar geniş bir kaynak taraması sonucunda oluşmakta ve ortaya sizlerin de takdir ettiği gibi çok farklı bir eser çıkmaktadır. Biz bu eserin aceleye getirilip kalitesinin düşürülmesini istemiyoruz. Tahriç kısmının da fazla olduğu şeklinde bir uyan gelmektedir. Ama günümüzdeki hadis inkân ve bir takım şüphe odaklarının yoğun çalışmalan karşısında hadislerin ciddi olarak tahkiki ve tahricinin yapılması gerekmektedir. İnsanlar hadis okurken rivayetin Rasûlullah'a ulaşmadaki sıhhat derecesini bizzat kendileri müşahade etmektedir, bu da imanlarını kuvvetlendirmektedir.
V. Cildde de Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Namaz Kılınan Yerde, Elbisede ya da Bedendeki Necasetin Temizliği ve Affedilen Miktar, Kıbleye Dönmek, Namazda Sütre Kullanmak ve Namaz Kılanın Önünden Geçiş, Namazın Kılınma Şekli, Kıraat, Rükû ve Secde gibi önemli konular işlenmektedir. Bunların bilinmesi ile namazlanmızın Rasûlullah'ın namazına benzemesi daha da artacak, ibadet zevki toplumun bütün kesimlerine yayılacaktır.Ayrıca bu cilddekİ rivayetlerde Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler makalesi bulunmaktadır, bu çalışmada titiz bir şekilde Kur'ân'ın mushaf olarak toplanması yanında Peygamberimiz'den intikal eden kıraatin (okuyuşun) da aynı ciddiyetle toplanıp, Mushafların bu kıraatleri içine alacak şekilde ortak yazı karakterleriyle yazılması konuları ilk kaynaklara ulaşılarak anlatılmaktadır.
Bu çalışmaların faydalı olması dileğiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.
Terceme Heyeti

h)- NAMAZ KILINAN YERDE, ELBİSEDE YA DA BEDENDEKİ NECASETİN TEMİZLİĞİ VE AFFEDİLEN MİKTAR

*** Namaz Kılınması Yasaklanan ve İzin Verilen Yerler**

392/1262- Ebû Saîd el-Hudriden (Radiyallahu anh):[2]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Yeryüzünün her tarafı mescid ve tahûr (temiz-temizleyici) kabul edildi, ancak kabir ve hamam bundan müstesnadır."[3]

393/1263- Ebû Mersed el-Ganevî'den (Radıyaiiahu anh):[4]
Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) şöyle dediğini duydum: "Kabirlere doğru namaz kılmayın ve kabirlerin üzerlerine oturmayın!"
§Başka bir lafızla gelen rivayette şöyle buyurdu:
"Kabirlerin üzerlerine oturmayın, onların üstünde namaz kılmayın!"[5]

394/1264- Abdullah b. Amr'dan (RadıyaiiaM anhümâ):[6]
Rasûlullah (Saiiaihha aleyhi ve seiiem) koyun ağıllarında namaz kılardı, (ancak) deve ve sığır yataklarında namaz kılmazdı.
NOT: Bundan sonra gelen hadisler bunun sebep ve şartlarını açıklamaktadır.[7]
395/1265- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[8]
Hz. Peygamber (SaiiaüaM aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Koyun ağılları ve deve yataklarından başka yer bulamazsanız, namazınızı koyun ağıllarında kılabilirsiniz, (ancak) deve yataklarında namaz kılmayın!"[9]

396/1266- Sebra b. Ma'bed el-Cühenfden (Radtyatiahü anh):[10]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve itiiem) deve yataklarında namaz kılmayı yasakladı, koyun ağıllarında ise namaz kılmaya ruhsat (kolaylık) verdi.[11]

397/1267- İbn Muğaffel'den (Radıyaiiaha anh):[12]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve seltem) dedi ki:
"Sizler koyun ağıllarında iken namaz vakti gelirse orada namaz kılabilirsiniz[13], (ama) deve yataklarında bulunurken namaz vakti gelirse oralarda namaz kılmayın, develer yaratılış olarak şeytanlardan sayılır."
NOT: Peygamberimiz (Saüallaha aleyhi ve sellem) burada iki hayvan türünün huylarına dikkat çekti: Koyunlar uysaldır ve insana zarar vermezler. Develer ise huysuz, hırçın ve insana zarar verebilen hayvanlardır, kendilerine güvenilmez ve namazı ifsat ederler. Bu nedenle develer yaratılış/huy olarak şeytanlara benzetildi.[14]

398/1268- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'den (Radıyaitahü anh):[15]
Rasûlullah'ın (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini duydum:
"Deve yatağında namaz kılmayın, o (yaratılış/huy olarak) cinlerden sayılır. Onun gözlerini ve giderken/yürürken davranışlarını görmüyor musunuz?
Koyun yataklarında namaz kılabilirsiniz. Koyun cinsi rahmete/yumuşaklığa daha yakındır.[16]"

Açıklama

Rasûlullah (Saüaliahü aleyhi ve sellem) bu rivayetlerde namaz kılınması caiz olan ve olmayan bazı yerlerden bahsetti:
1- Öncelikle yeryüzünün her tarafı mescid olabilir ve her şeyi tahûr (temiz-temizleyici)dir. Yani yeryüzünde temel kural saflığı bozulmadığı ya da kirletilmediği sürece her tarafı ibadet etmeye ve temizlikte kullanılmaya müsait olmasıdır. Allah bu şekilde yaratmıştır.
2- Ancak kabir ya da hamam gibi necasetin bulunduğu ya da bulunma ihtimalinin olduğu yerlerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Kabirlerde namaz kılınmasının yasaklanma sebeplerinden birisi de oraları kıble edinip oralara tapma tehlikesidir, tıpkı cahiliye toplumlarında olduğu gibi. Bu nedenle Peygamberimiz hem kabirler üzerinde hem de kabirlere dönerek namaz kılmayı yasaklamıştır. Ancak arada bir duvar olursa bunda bir beis yoktur.
§Hanbelîler ve Zahirîlere göre bütün kabirler için hüküm aynıdır ve namaz kılmak haramdır, geçersizdir. Bu görüş Hz. Ömer, Ali, Ebû Hüreyre, Enes ve İbn Abbas'tan nakledildi.[17]
Şafiîlere göre açılmış ve açılmamış kabir hükümde farklıdır. Bir kabir açılmış ya da o toprağa necaset bulaşmışsa orada namaz caiz değildir. Ancak temiz bir yer ise namaz caizdir. Çünkü illet necasettir.[18]
İmam Ebû Hanîfe, Sevrî ve Evzâî'ye göre kabirlerde namaz kılmak mekruh, ancak geçerlidir.[19]
İmam MâlÎk'e göre kabirlerde namaz kılmak caizdir. Bu görüş Abdullah b. Ömer ve Hasan el-Basrî'den nakledilmiştir.[20]
§Cenaze namazını kabre doğru kılmanın cevazı konusunda İhtilaf edildi: Şafîî, Mâlik ve Davud ez-Zâhirî'ye göre kılabilir. Hanefilere göre ise definden Uç gün sonrasına kadar kılınabilir, sonra kılınmaz, çünkü ceset üç gün sonra çürümeye başlar.[21]
§Hanbelî ve Zahirî âlimlerine göre hamamda namaz caiz değildir, geçersizdir ve iade edilir.
Cumhura göre temiz olduğunda hamamda namaz kılınabilir, ancak mekruhtur. Buradaki yasağı necis olma durumuna hamlettiler.[22]
3- Ayrıca Peygamberimiz koyun ağıllarında namaz kılmaya ruhsat verirken, deve yataklarında namazı yasaklamıştır. Bu konuda müctehid imamların görüşleri:
İmam Mâlik, Ahmed ve İbn Hazm'a göre deve yataklarında kesinlikle namaz kılınmaz, temiz olsa da hüküm böyledir, değişmez.[23]
Cumhura göre buralar necis olursa namaz kîmak haramdır ve geçersizdir, ancak temiz yer olursa orada da namaz kılınabilir, fakat mekruhtur. İhtilafın sebebi yasaklanma İlletinin necaset dışında bîr şey olup olmaması Üzerinde odaklanmıştır. Cumhura göre yasak illeti sadece necasettir. Diğerlerine göre ise necaset dışında illet bu hayvanlann huysuz

olmaları ve namazı ifsat etmeleridir. Cumhura göre hayvanın huysuzluğu hikmettir, çünkü değişkendir. Bu konuda İhtiyatlı olmak gerekir.[24]
Doğrusunu Allah bilir.
§ Koyun ağıllarında namaz kılmak mubahtır[25]:
a- Öncelikle bilinmelidir ki bu bir ruhsattır ve hayvancılıkla uğraşan bir toplum için kolaylıktır.
b- Buralarda namaz kılınması için yerin temiz olma şartı vardır. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.
c- Peygamberimiz söz konusu hadisinde buralarda namaz kılmanın cevazı için koyunların uysallığına dikkat çekti, ancak deve yataklanndaki yasakta develerin huysuzluğunu ve şeytan/cin tabiatlı olduklarını, dolayısıyla namazı ifsat edebileceklerini belirtti.[26]

*** Sandaletle/Terlikle Namaz Kılmanın Hükmü**

399/1269- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinin (Radıyaiiaha anhum) şu sözünü nakletti:[27]
Rasûlullah'ı (Saiiaitahu ateyhi ve seiiem) namaz kıldığında (selâmdan sonra cemaate) sağından da solundan da döndüğünü gördüm.
Onu ayağı çıplak da sandaletli/terlikli olarak da namaz kılarken gördüm. (Ayrıca) onun ayakta da oturarak da (su) içtiğini gördüm.[28]

Açıklama

Peygamberimiz (Satlallahu aleyhi ve setlem) namazı kıldırdıktan sonra selâm verir ve cemaate dönerdi. Yalnız bu dönmede efdaliyet sağdan mı, yoksa soldan mı olduğu konusunda bir ihtilaf bulunmaktadır. Zira bazı rivayetlerde sadece sağdan döndüğü nakledildi. Rivayetlerin çoğu ise her iki yönden de döndüğü şeklindedir. Bu farklı davranışı eğer cemaate döndüğünde oturacaksa sağından, ama evine gidecekse odaları solda olduğu için solundan dönerdi, şeklinde cem edilmiştir.[29] Yukarıdaki rivayette de bu konuda efdaliyet olmadığı, her iki yönden de cemaate dönmenin caiz olduğu görülmektedir. Bununla ilgili bazı rivayetler:
§Aynı râviden nakleden Taberânî'de 'Onu namazı bitirdiğinde sağından ve solundan dönerken gördüm' şeklinde geçmektedir.[30]
Başka rivayette:
"Peygamberimiz namaz kıldığında sağından ve solundan dönerdi, selâmı kastediyor' şeklindedir.[31]
Yine Taberânî rivayetinde Evs b. Evs dedi ki:
'Rasûlullah'ın yanında yarım ay kadar kaldığımda onu sağından ve solundan (cemaate) dönerken gördüm.'
Esma b. Harise'den: Rasûlullah'ı evine doğru solundan dönerken gördüm, şeklinde nakledildi.[32]

400/1270- Ebû Saîd el-Hudrf den (Radıyallahü anh):[33]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve setiem) (namazda) sandaletini/terliğini çıkarınca ashab da terliklerini çıkarttılar. Namaz bitince Peygamberimiz:
"Sandaletlerinizi/Terliklerinizi niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlarda:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Senin çıkardığını görünce biz de çıkardık" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Bana Cebrail geldi ve sandaletlerimin/terliklerimin altında pislik olduğunu bildirdi. Biriniz mescide geldiğinde sandaletlerinin/terliklerinin altına baksın. Eğer onlarda bir pislik görürse yere sürtüp temizlesin, sonra namazını kılsın!"[34]
NOT: Peygamberimiz (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde mescid kumluk olduğundan, insanlar sandaletleriyle/terlikleriyle namaz kılarlardı. Ancak terliğin altının temiz olması gerekmektedir.
Rasûlullah'ın hareketleri Allah'ın kontrolü altındadır. İrk hadisesi ile ilgili olarak bazıları bu olayı örnek göstererek:
'Allah onun sandaletindeki/terliğindeki bir necaseti bile haber veriyor, buna razı olmuyor. Eğer Âişe annemiz yanlış bir hareket yapsaydı mutlaka haber verilirdi' dediler. Daha sonra inen ayetler de Hz. Âişe'nin suçsuz olduğunu beyan etti.[35]
401/1271- Saîd b. Yezid Ebû Mesleme anlattı:[36]
Enes b. Malik'e (Radiyallahu anh):
'Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sandaletleri/terlikleri ile namaz kılıyor muydu?' diye sorunca: 'Evet' dedi.[37]

402/1272- Ebû Hüreyre'den (Radıyatiahu anh):[38]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) namazı ayakta, oturarak, ayağı çıplak ve sandaletli/terlikli olarak da kılıyordu.
§Hüseyin b. Muhammed'in Süfyan'dan gelen rivâyetindeki ziyade şöyledir:
'Rasûlullah (namaz kıldığında) sağından da (cemaate) dönerdi, solundan da.'[39]

403/1273- Ebu'l-Alâ Îbnü'ş-Şıhhîr babasından (Radtyaiiahü anh) nakletti:[40]
Rasûlullah'ı (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) sandaletleriyle/terlikleriyle namaz kılarken gördüm.
Râvi dedi ki:
Boğazına balgam geldiğinde sol terliğini bastığı yere tükürdü, sonra onu sandaleti/terliği ile sürterken (yok ederken) gördüm.
NOT: Bir insan tükürdüğü zaman mutlaka onu yok etmelidir. Toprak ya da kumluk bölgelerde bu kolaydır, ayakkabıyla sürtülerek yok edilir. Ancak bu imkân olmadığı zaman mendil ya da başka bir şeye bırakılması ve yere tükürülmemesi önceki rivayetlerde geçtiği gibi tavsiye edilmektedir. İnsanın birtakım doğal ihtiyaçları olabilir. Bunun atık yeri tabii ki yeryüzü olacaktır. Ancak mümkün olduğu kadar bunları gömmek ve yerin alona atmak gerekir ki toprak o maddeleri çürütsün ve yok etsin. Günümüzde teknolojik imkânlar olduğu İçin alt yapı çok düzenli olarak yapılmalı, hattâ bazı ülkelerde olduğu gibi atık maddelerden faydalanılmalı ve enerji üretilmelidir.[41]

404/1274- Ebu'l-Evber'den:[42]
Bir kişi Ebû Hüreyre'ye (Radıyaiiaha anh):
'Sandaletleri/Terlikleri giymiş oldukları hâlde namaz kılmalarını insanlara yasaklayan sen misin?' deyince o:
'Hayır' dedi ve ekledi:
'Fakat, bu harem-i şerifin[43] Rabbine yemin olsun ki ben Rasûlullah'ı bu makama doğru sandaletleriyle namaz kılarken gördüm. O, namazı bitirip ayrıldığında sandaletleri ayağındaydı.
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) cuma günü oruç tutmayı yasakladı, ancak ön ve arkasındaki günlerde de tutacaksa (o günlerin arasında cuma günü tutabilir).'
§Diğer rivayette şöyle dedi:
'Rasûlullah'ı sandaletleriyle namaz kılarken gördüm.'[44]

405/1275- Mücemmi' b. Yakûb kendisine ihtiyarken ulaştığı Kuba'lı bir kişiden, (RadıyaiiaM anh)[45] nakletti:[46]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Küba'da yanımıza geldi ve şehir kalesinin avlusunda[47] oturdu. İnsanlar yanında toplandı, Rasûlullah su istedi ve su verildi. Peygamberimiz ondan içti, o anda ben sağ tarafındaydım ve topluluğun en genciydim. Sonra bana verdi, ben de içtim. Şunu da unutmadım, o gün RasÛlullah ayağındaki sandaletlerle, onları çıkartmaksızın bize namaz kıldırdı.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Muhammed b. Mücemmi' anlattı:
Abdullah b. Ebû Habibe'ye:
'Rasûlullah'ın hangi hâline ulaştın?' diye soruldu ki o, RasÛlullah geldiğinde taze bir gençti. Abdullah şöyle dedi:
'RasÛlullah bir gün bizim mescidimize, yani Küba mescidine geldi. Yanımıza gelip oturdu, insanlar da onun yanına oturdular. RasÛlullah orada Allah'ın dilediği kadar oturdu, sonra kalktı ve namaz kıldı, (o gün) onu sandaletleriyle namaz kılarken gördüm.'[48]

406/1276- Ebû İshak bizzat işitmediği hâlde Alkame b. Kays'tan nakletti. Bir kişi kendisine Alkame hadisini sordu, işte bu o hadis:[49]
Abdullah b. Mes'ûd (Radıyallahü anh) bir keresinde Ebû Musa el-Eş'arfnin (Radıyaiiaha anh) evine geldi ve namaz vakti gelince Ebû Musa:
'Ey Ebû Abdurrahman buyur, öne geç! Sen yaşça daha büyük, daha bilgilisin' dedi. Abdullah:
'Hayır, bilâkis sen buyur, geç! Biz senin evine ve mescidine geldik, sen daha çok hak sahibisin.'1'
Bunun üzerine Ebû Musa öne geçti ve sandaletlerini çıkardı, (namazı kıldırıp) selâm verince Abdullah şöyle dedi:
'Sandaleti çıkarmadaki kastın nedir, yoksa sen (Hz. Musa olayında geçen) mukaddes vadide misin? Ben Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) mestle ve sandaletle namaz kılarken gördüm.'
NOT: Bu rivayette Ebû îshak es-Sebîî, Alkame'den işitmediği bir rivayeti naklediyor ve bunu belirtiyor. Aslında Ebû İshak, Alkame b. Kays'ı gören ve ondan rivayetler

nakleden sika bir râvidir.[50] Ancak bunu duymadığı hâlde (belki yazıdan) naklediyor. Râviler hadis aldıkları ve dinledikleri şeyhlerinden herhangi bir rivayeti dinlemedikleri hâlde naklederken bu ifadeyi kullanırlar.[51]

407/1277- Numan b. Salim dedesi Evs b. Ebû Evs olan bir kişiden (Radıyallahü ank)[52] nakletti:[53]
Evs namaz kılıyordu ve namazdayken sandaletlerine uzandı, onları alıp giydi ve onlarla namaz kıldı, sonra şöyle dedi:
'Rasûlullah (Saitatiahü aleyhi ve seüem) sandaletleriyle namaz kılardı.'
NOT: Sahabinin bu hareketi (yerin sıcaklığı ya da çakılların acıtması gibi) bir ihtiyaçtan dolayı ya da Rasûlullah'm bu şekilde namaz kıldığını göstermek için olabilir. Bu şekilde bizzat göstererek nakledildiğinde hadis daha kalıcı olur.[54]

408/1278- Abdullah b. Sâib'den (Radıyaiiam anh):[55]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) (Mekke'nin) fethi günü sandaletlerini sol tarafına koymuştu.
ŞAbdullah: 'Bu hadisi babamdan (yani Ahmed b. Hanbel'den) üç kere işittim' dedi.[56]

Açıklama

Rasûlullah'm sandaletlerini sol tarafa koyması o kısımda kimse olmadığı içindir. Çünkü bazı rivayetlerde sandaletlerle başkasına eziyet edilmemesi ve yer bulunmadığında ayaklarının arasında durması tavsiye edilmektedir. Bunlardan birisinde Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Sizden birisi namaz kılacağında sandaletlerini çıkarırsa onlarla başkasına eziyet vermesin, onları ayaklarının arasına alsın ya da onları giyerek namaz kılsın!"[57]
Günümüzde ayakkabı ve terlikler için özel yerler olduğu için bu problem halledilmiştir. Ancak kişilerin çanta, cüzdan gibi bazı kıymetli mallan camide Müslümanlara zarar verecek şekilde sağa sola bırakılmamalı, gerekirse ayaklarının arasında durmalıdır.[58]
§Rasûlullah döneminde Mescid-i Nebî kumluktu ve orada çıplak ayakla ya da sandaletli olarak namaz kılmak arasında fark yoktu. Rasûlullah da bazen sandaletli olarak namaz kılıp bunun caiz olduğunu göstermişti.
Sandaletli olarak namaz kılınma sebebi çöl arazisinde yerlerin çok sıcak olması ya da çakılların insanı rahatsız etmesi olabilir. Kırsal alanda temiz sandalet, ayakkabı ya da botla namaz kılınmasında bir beis yoktur.[59]

409/1279- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radiyallahu anh):[60]
Rasûluttah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) hasır üzerinde namaz kıldı.[61]

410/1280- Enes b. Mâlik (Radıyaüahü anh) anlattı:[62]
Amcazadelerimden birisi yemek yaptı ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Evimde yemek yemeni ve namaz kılmanı isterdim.' Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) onun (davetini kabul edip) evine gitti. Evde o sertleşmiş/eskiyip kararmış hasırlardan bir hasır vardı. Peygamberimiz hasırın bir kenarının açılmasını emretti, orası süpürülüp temizlendi ve üzerine su serpildi (yumuşatıldı). Rasûlullah orada namaz kıldı ve biz de onunla birlikte namaz kıldık.[63]

411/1281- Enes b. Mâlik'ten (RadıyaiiaM anh):[64]
Rasûlulîah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) ahlâkça insanların en güzeliydi. Benim (üvey) bir erkek kardeşim vardı, ismi Ebû Umeyr'di. Zannederim sütten kesilmişti, dedi (râvi). Rasûlulîah gelip onu gördüğünde:
"(Ey) Ebû Umeyr! Ne yapıyor o nukayr (küçük kuş)?" derdi. (Zira) Ebû Umeyr'in oynadığı bir kuş vardı.
Rasûlulîah bizim evimizdeyken bazen namaz vakti gelirdi. Altına bir sergi serilmesini emrederdi. O sergi süpürülüp temizlenir ve üzerine su serpilirdi. Sonra Rasûlulîah orada namaza durur, biz de arkasında dururduk ve bize namaz kıldmrdı.
Râvi ekledi:
Onların sergileri hurma dalından/lif indendi.[65]
412/1282- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[66]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sergi üzerinde namaz kıldı.[67]

413/1283- Enes'ten (Radıyallahü anh):[68]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi Ve seiiem) Ümmü Haram'ın[69] evinde sergi üzerinde namaz kıldı.[70]

414/1284- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):[71]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) namaz kılardı ve tabaklanmış post üzerinde namaz kılmayı hoş karşılardı.[72]

415/1285- (Hz. Peygamber'in eşi) Meymûne annemizden (Radiyallahu anha):[73]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) küçük seccade[74] üzerinde namaz kılardı ve secde ederdi, ben yanındayken hayızlı olduğum hâlde elbisesi bana değerdi.
NOT: Kadın hayızh da olsa cildi ya da elbisesi temizdir, ancak üzerinde bir necaset varsa genel hükümlerle amel edilir, yani necaset olduğu için o yer necis kabul edilir, değilse kadın sadece hayızh olduğu için necis değildir, bilâkis o temizdir. Ama cahiliye döneminde müşrikler ve Yahudiler hayızh kadınla (eşiyle) beraber oturmazdı. Meymûne annemiz bunun doğrusunu ifade etmek için Peygamberimiz'in bir uygulamasını aktardı.[75]

416/1286- Ibn Abbas'tan (Radtyallahü anhumâ):[76]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) küçük seccade üzerinde namaz kılardı.[77]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sdllallahü aleyhi ve sellem) döneminde mescid kumluktu ve burada namaz kılınırdı, ancak evlerde birtakım sergiler vardı ki Peygamberimiz daha çok bunlar üzerinde namaz kılmayı tercih ederdi. Bunlardan bazıları:
1- Hasır: Hurma dalı, kamış ya da ince sazlardan mamul sergi.[78]
2- Bisât: Hurma dalından mamul sergi/yaygı.[79]
3- Humra: Hurma dallanndan/1 itlerinden yapılan ve iplerle örülen küçük seccade.[80]
4- Ferve: Post veya kürk.[81]
§Peygamberimiz 'in kullandığı bazı sergiler.
1- Peygamberimiz evinde ya da başka yerde namaz kılarken bazen seccade serer ve namaz kılardı.[82]
2- Onun içi lifle doldurulmuş deriden yastığı/minderi vardı.[83]
3- Evinde hasır seriliydi.[84]
4- Üzerine yattığı ince bir sergisi vardı. Hz. Âişe annemizin yanına Ensar'dan bir kadın geldi. Rasûlullah'ın yelek gibi ince yatağını görünce evine geri gitti ve yün doldurulmuş bir yatak getirdi, oraya serdi. Peygamberimiz Hz. Âişe'nin yanına gelince yün doldurulmuş bu yatağı görür ve sorar. Sonra geri verilmesini İster ve şöyle der:
"Eğer isteseydim Allah benimle birlikte altın ve gümüş dağlar var ederdi."[85]
5- Bazen hasır üzerinde yatardı. Hattâ o hasırın izi vücuduna çıkar ve sahabe gördüğünde de müteessir olurdu. Fakat o, âhİretin daha hayırlı olduğunu söylerdi.[86]
6- Tabaklanmış deri/post üzerinde de namaz kılmayı severdi.[87]

*** Uyku Elbisesi (Pijama) İle Namaz Kılmanın Hükmü**

417/1287- Hz. MuâvİYe'den (Radıyallahu anh):[88]
Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe'ye (Radıyaiiahu anhay. 'Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) seninle beraber yatıp uyuduğu elbise ile namaz kılar mıydı?' diye sorunca şöyle dedi:
'Evet, (ancak) onda herhangi bir necaset görmedikçe.'[89]

418/1288- Câbir b. Semüra'dan (Radıyaiiahu anh):[90]

Bir kişinin Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiemy. 'Eşimle beraber olduğum elbisemle namaz kılıyorum (olur mu)?' diye soru sorduğunu duydum. O şöyle buyurdu: "Evet, ancak üzerinde bir şey (necaset) görürsen onu yıkarsın!"
§Ebû Abdurrahman Abdullah ekledi:
Babam (Ahmed b. Hanbel) şöyle dedi:
'Bu hadis Abdülmelik b. Umeyr'den merfû olarak nakledilmedi.'
NOT: Bu rivayetin merfu ya da mevkuf olmasında ihtilaf edildi: Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hatim'e göre mevkuftur, ancak İbn Hıbban ve Bûsırî merfu olmasını tercih ettiler.[91]

419/1289- Muhammed b. Sirin'den:[92]
Hz. Âişe'nin (Radıyaiiaha anh) şöyle dediği bana bildirildi: Rasûlullah (Sattaiiaha aleyhi ve setiem) (uyku için) büründüğümüz elbiseler ile namaz kılmazdı.
§Râvi Bişr bu elbiseyi açıkladı:
'O, bürgü/örtü altına giyilen elbisedir.'
NOT: Burada iki tür elbiseden bahsedilmektedir:
1- Şiâr, çoğulu şuur 'dur: Uyku için kendisine bürünülen ve insan cildine değen izar (peştamal)dir ki iç çamaşırı anlamındadır.[93]
2- Disar: Şiar (İç çamaşırı) üzerine giyilen elbise, yani örtü, bürgü veya kaftan.[94]
§Rasûlullah'ın bunlarla namaz kılmaması onlardaki necaset ihtimalinden olsa gerek. Bazı rivayetlerde yorganlar lafzı geçmektedir.[95]

420/1290- Ebu Katade'den:[96]
Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) Zeyneb'in kızı Ümâme ya da Ümeyme bt. Ebu'1-Âs'ı taşırken namaz kıldığını gördüm. Ayağa kalktığında onu omzunda taşıyor, rukûya gittiğinde onu bırakıyordu, bitirinceye kadar (bu devam etti).[97]

Açıklama

Rivayetteki Zeyneb Rasûlullah'ın (Saüallahü aleyhi ve seilem) kızıdır. Namaz kılarken Peygamberimiz'in torununu boynuna aldığı nakledilir.[98] Ancak torunun isminde şüphe edildi. Çünkü o, Ebu'l-Âs'ın çocuğudur ve meşhur ismi Ümâme'dİr. Hz. Fatıma'dan sonra Hz. Ali onunla evlendi, çünkü önceki eşi Hz. Fanma'mn böyle bir vasiyeti vardı.
§Burada çocuğun elbisesinin temiz olması gerekir, değilse onunla namaz kılınmaz. Az hareket namazı bozmaz. Burada Peygamberimiz onu boynuna zaruretten dolayı mı aldı yoksa başka bir sebep var mı, tam bilinmemektedir. Bu öğle veya ikindi namazı olabilir[99] ya da namazlardaki tekâmül (nesh) sırasında olabilir. Ancak bu hareketin o namazı bozmadığı anlaşılmaktadır.
§Bu hadiste Peygamberimiz'in küçük bir çocuğa olan merhameti görülmektedir. Üzerinde taşırken rükû ve secdeye gittiğinde düşmemesi için yere bırakmaktadır. Burada namazdaki huşu prensibi ile çocuğun korunması arasında tearuz bulunmakta ve ikincisi tercih edilmektedir. Ayrıca Rasûlullah bunun caiz olduğunu göstermek için yapmış olabilir. Zaruret ya da hacet anında buna cevaz verilmektedir.
Az amelin namazı bozmaması konusunda icma vardır. Ancak yeme, içme ve konuşmak gibi amel-i kesir namazı bozmaktadır.[100]
Çok amelin Hanefîlere göre tesbiti, o kişiye dışarıdan bakıldığında namaz kılmadığı zannedilirse, yaptığı hareketler çok/aşın sayılır ve namazı bozar.
Hanefî, Mâliki ve Şafîîlere göre namaz kılan kişinin Önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi amel-i kalil (az amel) sayılır. Ancak bineğe binmek, kıbleden başka tarafa dönmek ve konuşmak gibi ameller amel-i kesirdir (çok amel sayılır) ve namazı iptal eder (bozar). Hanbelîlerde bilerek konuşmak, yemek, içmek ve diğer amel-i kesirler namazı bozar. Örfe göre bir hareket fazla amel sayılırsa amel-i kesir sayılır. Ayrıca başı göğe çevirmek, sağa sola bakmak, elbiseyi çekiştirmek, gibi hareketler mekruhtur.[101]

---

[1] Avcı, Seyit, Hadis İlmi Hadisçilerin Fazileti, Konya, 2004, s. 30.
[2] Sened:
Sahih: Müsned, 111/83, H.no:11723; Benzer rivayetler için bk. İli/83, H.no:11727; 111/96-97, H.no:11858; Ebû Dâvûd, Salât, 24, H.no:492; Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî, "Bu babdaHz. Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümârne ve Ebû Zer'den de nakiller vardır. Hepsi:lafzı İle naklederler. Ebû
Saîd rivayetine gelince, Abdülaziz b. Muhammed'den İki tarik nakledilir. Kimisi Ebû Saîd'den nakleder. Kimisinde ise Ebû Saîd'in ismi zikredilmez. Dolayısıyla bu rivayetin senedinde ızdırap bulunmaktadır" der ve Süfyân es-Sevrî'nin Amr b. Yahya ve babası Yahya b. Umara el-Ensârî kanalı ile Hz. Peygamber'den mürsel olarak naklettiği rivayeti daha sahih bulur); İbn Mâce, Mesâcid, 4, H.no:745; Dârimî, Salât, 111, H.no: 1397.
Hadisin senedinde müdellîs olan Muhammed b. îshâk bulunmaktadır. Fakat, Müsned'in diğer iki rivayetinde de farklı mütâbileri vardır. Hadisin bu rivayeti erdeki lafzı: şeklindedir.
Bennâ, hadisi İmam Şafîî, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve HâkÎm'e de nisbet eder. Hadisin muzdarip olduğuna, fakat bunun sadece irsalle sınırlı olduğuna değinerek Hâkim, İbn Hazm ez-Zâhirî ve İbn Dakik'in hadisi sahih saydığını ifade eder. Bk. Bulûğu 'l-emânî, ni/99-100.
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/2.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, IV/135, H.no:17149; Diğer rivayet için bk. IV/135, H.no:17150; Müslim, Cenâiz, 97; £6(3 Dâv&J, Cenâiz, 73, H.no:3229; TirmizU Cenâiz, 57, H.no:1050; /Vesâf, Kıble, 11. H.no:758; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/193, H.no:433.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
11/311-312, H.no:8093; 11/444, H.no;9693; 11/289, H.no:9025 ("Müslüman
birinin kabri üzerinde" lafzı ile); 11/528, H.no:10776; Müslim, Cenâiz, 96; Ebû Dâvûd, Cenâiz,
73, H.no:3228; İbn Mâce, Cenâiz, 105, H,no:1564.
b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Abdullah b. Keysân
el-Mervezî'nİn bulunduğunu, bu râviyi Ebû Hâtim'in zayıf, İbn Hıbbân'ın ise sika saydığını
belirtir. Bk. Mecma', 11/27.
c-Vâsıle b. Eska'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII/79; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde hakkında tenkid bulunan Haccac b. Ertad'ın bulunduğunu söyler. Bk. age., 11/27. Vâsıle'nİn de Ebû Mersed el-Ganevî'den naklettiğini yukarıda metnini verdiğimiz hadisimizin senedinden anlıyoruz.
d-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. age., 11/27.
Ayrıca 354-356/1224-1226. hadislerin tahricine bk.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/2-3.
[6] Sened:
Sahih: Müsned, 11/178, H.no:6658; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî rivayetinde "(A11) sığır" lafzının bulunmadığını belirttikten sonra
senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu, bu râvinin ise tenkide maruz kaldığını ifade eder. Bk. Mecma', 11/26. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Ahmed Muhammed Şâkir hadisin sahih olduğuna hükmettikten sonra tahricinde şu açıklamalara yer verir: İbn Hacer (Fethu'l-Bârİ, 1/440): "Hadisin senedi zayıftır. Şayet sabit olsa bile sığırın hükmü devenin hükmü gibi olacağı ifade edilmiş olur ki bu da İbnii'l-Münzir'in: 'Sığır bu konuda davarın hükmüne tabidir' sözü ile çelişir" der. İbn Hacer'in bu hadisi zayıf saymasının sebebi senedinde İbn Lehîa'nın bulunmuş olmasıdır. Fakat biz bu görüşte değiliz. Biz sahih olduğunu iddia ediyoruz. Buna göre deve yataklarında kılınan namazın caiz olmadığı gibi sığır yataklarında da namaz caiz değildir. Verdiğimiz bu hüküm sadece bir zayıf hadisle çelişmektedir: O da Müdevvene'de (1/90) geçen Abdullah b. Muğaffel rivayetidir: "Rasûlullah deve yataklarında namaz kılmamızı yasakladı. Davar ve sığır yataklarında ise namaz kılabileceğimize ruhsat/izin verdi." Bu rivayetin senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Dolayısıyla buradaki sahih hadisle boy ölçüşemez. Bk. 11/178, H.no:6658'in tahrici.
Hadisin şâhidleri:
a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. 395/1265. hadis.
b-Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/688. hadis.
c-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 381 /689. hadis.
d-Zü'1-Gurre'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 382/690. hadis.
e-Üseyd b. Hudayr'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 383/691. hadis.
f-Sebra b. Ma'bed'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 396/1266. hadis.
g-Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 397-398/1267-1268. hadisler.
h-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 357/1227. hadis.
ı-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:

Tirmizt, Salât, 141, H.no:346-347 (İbn Ömer'den nakledilen bu hadis, senedinde hafızası sebebiyle tenkide maruz kalan Zeyd b. Cebîra bulunduğu için kuvvetli değildir. Ebû Mersed Kennâz b. Husayn, Câbir ve Enes'ten (Radıyallahü anhüm) de nakledilir); İbn Mûce, Taharet, 67, H.no:497; Mesâcid, 4, H.no:746.
İ-Hz.Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, Mesâcid, 4, H.no:747.
j-(Ek) Ukbe b. Amir'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/150, H.no:17284. Heysemî, hadisin Ahmeci b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildi^ni, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. age., II/26.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/3-4.
[8] Sened:
Sahih: Müsned, 11/451, H.no:9786; Benzer rivâyeüer için bk. 11/509, H.no:10560 (Aynı senedle nakledilen hadisin sadece şartın cevabı olan bölümü nakledilmiştir); 11/491, H.no:10314; Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) gelen bir rivayet de Ebû Hüreyre'nin sözü -mevkuf- olarak ve Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin hadisleri arasında zikredilmiştir. Bu rivayetten sonra da "Ukbe b. ÂmİIr'den de rivayet edilir" denmiştir. Bk. Müsned, IV/15Ö, H.no: 17284.
TirmizU Taharet, 142, H.no:348-349 (Ebû Hüreyre'den nakledilen bu hadis "hasen-sahih" olup, Câbir b. Semüra, Berâ, Sebra b. Ma'bed el-Cühenî, Abdullah b. Muğaffel, İbn Ömer ve Enes'ten (Radıyaliahu anhüm) de nakledilir.) 350 (bu hadis ise Enes'ten nakledilmiş olup, hasen-sahih bir rivayettir); İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:76S (Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) nakledilen bu hadisin isnadı sahihtir); Dârimî, Salât, 112, H.no: 1398.
Heysemî'nin Bezzâr'a nisbet ettiği Ebû Hüreyre rivayetinin senedinde ise zayıf biri olan Abdullah b. Cafer b. Nüceyh bulunmaktadır. Ahmed b. AdİIy bu râvi hakkında "hadisi yazılır, fakat delil getirilmez" der. Bk. Mecma\ 11/27. Heysemî eserinin bir başka yerinde bu râvinin çok zayıf biri olduğunu söyler. Bk. age., IX/12l.
Hadisin şahitleri için bir önceki 394/1264. hadisin tahricine bk.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/4-5.
[10] Sened:
Sahih: Müsned, V/102, H.no: 20870; Mükerrer rivayetler için bk. III/404, H.no: 15279 ziyadesi ile (388/688. hadise bk.); III/405, H.no:15284;
Benzer rivayet İçin bk. Benzer rivayet için bk. III/405, H.no: 15278; V/102, H.no:20871; İbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:770.
Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/101.
Hadisin şâhidleri için bk. 395/1265. hadisin tahrici.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/5.
[12] Sened:
Sahih: Müsned, V/54, H.no:20420; Benzer rivayetler için bk. IV/86, H.no: 16743; V/85, H.no: 16732; V/55, H.no:20434; V/56-57, H.no:20449; îbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:768 (Hadisin senedi için tenkid yapılmıştır) Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/26. Hadisin şâhidleri İçin bk. 394/1264. hadisin tahrici.
[13] Burada emir ittifakla ibaha (izin/serbestlik) anlamındadır, bu nedenle kılabilirsiniz şeklinde terceme edildi.
[14] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/5-6.
[15] Sened:
Sahih: Müsned, V/55, H.no:20435; Nesâî, Mesâcid, 41, H.no:733; îbn Mâce, Mesâcid, 12, H.no:769.
Ayrıca bir önceki 397/1267. hadise bk.
Hadisin şâhidleri için bk. 394/1264. hadisin tahrici.
[16] Bir rivayette koyunun Rahman'dan gelen bir bereket olduğu belirtilmektedir. (Bk. Heysemî, Mecma MI/26).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/6.
[17] İbn Kudâme, Muğnî, 1/716-717.
[18] Nevevî, Mecmû\ JII/158-159, 161-163.
[19] Kâsânî, Bedaiu's-sanâî, 1/115.
[20] Sehnûn, Müdevvene, 1/90; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid, 1/85.
[21] Kâsânî, age., 1/315; tbn Rüşd, age, 1/173.
[22] Sehnûn, age., 1/90; Nevevî, Mecmu', 1/159; İbn Kudâme, age., 1/716-717.
[23] İbn Rüşd, age., 1/85; Nevevî, Mecmu', 111/159; İbn Kudâme, age., 1/717.
[24] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/385; Kâsânî, age., 1/115; İbn Rüşd, age., 1/85.
[25] Sehnün, age., 1/90; Tahâvî, age., 1/385; İbn Rüşd, age., 1/85; İbn Kudâme, age., 1/717.
[26] Bennâ, age., III/102-103.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/7-8.
[27] Sened:
Sahih: Müsned, 11/174, H.no:6627; Benzer rivayetler için bk. 11/178, H.no:6660:
H/179, H.no:6679 ortasında "Seferî iken bazen oruç tutar, bazen de oruç tutmazdı" ziyadesiyle; 11/190, H.no:6?83 (bir önceki rivayette verilen ziyade metnin sonunda zikredilmiştir. Bu rivayetin senedinde İsmail b. Muhammed b. Cühâde var ki bu zat sadûk ve sâlihu'l-hadis sayılan biridir. Bazı rivayetlerinde hata yapmıştır. Bu nedenle hadis hasendir. Ancak diğer rivayetlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir); H/206, H.no:6928 (verilen ziyade metnin başında zikredilmiştir); H/215, H.no:7021 (bahsedilen ziyade ortada yer almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no:653 (sadece kısmını nakleder); Tirmizî, Eşribe, 12, H.no:1883 (sadece, ayakta ve oturarak su içme kısmını nakleder); Nesâî, MesâcİId, 32, H.no:723; İbn Mâce, İkâme, 33, H.no:931 (sadece namazda sağa sola dönmesi ile ilgili kısmı nakleder); 66, H.no:I038 (Ebû Davud'un naklettiği kısmı gibi nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII1/39, H.no:7892.
Hadis yukarıda verildiği şekli ile bir hadismiş gibi görünse de üç ayrı hadisin birleşimidir. Burada bu birleşmeyi gerçekleştiren râvi ise büyük bir ihtimalle Gunder Muhammed b. Cafer'dir.
Hz. Aişe'den (Radıyaiîahü anhâ) şahidi:
Müsned, VI/87, H.no:24448 (Hadisin senedi zayıftır fakat Nesâî'nin senedinde mütâ-bîi bulunmaktadır. Nesâî'nin senedi şöyledir:Afefdf, Sehv, 100, H.no:1359; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, ü/123, H.no:1235; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/80; 11/55.
Hadisin sadece ilk bölümünün şâhidleri de vardır. Evs b. Evs ve Esma bt. Harise rivayetleri gibi. Taberânî'nin naklettiği bu rivayetler İçin bk. Heysemî, age., 11/146.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaiîahü anh) şahidi:
Müsned, 1/464, H.no:4426; Benzer rivayetler için bk. 1/459, H.no:4384; 1/429, H.no: 4084; 1/408, H.no:3872; 1/383, H.no:3631; 1/460-461, H.no:4397; fîuftârf. Ezan, 159; Müslim. Müsâfirûn, 59. Ayrıca bk 406/1276. hadis.
Ebû Hüreyre'den (Radtyallahü anh) şahidi için 402/1272 ve 404/1274. hadislere bk.
[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/8-9.
[29] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, 11/338.
[30] Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-evsat, VIII/39.
[31] Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, XXII/164.
[32] Bu iki rivayetten birincisin râvileri güvenilir, ancak ikincisinin Heysem b. Adî'den dolayı zayıf olduğu belirtildi. (Bk. Heysemi, Mecma', 11/146).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/9-10.
[33] Sened:
Sahih: Müsned, 111/20, H.no:11096; Benzer rivayet için bk. 111/92, H.no:11816 (Bu rivayetin akabinde Ahmed b. Hanbel'İn oğlu Abdullah şöyle der: (^f Ju;ji3ı j otr ü j£ i^jİi ü* j >j»i })
"Babam: "Bu hadiste terlikte bulunun maddenin ne olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır" dedi." EbÛ DâvÛd, Salât, 88, H.no:650-651; îbn Huzeyme, 1/384, H.no:786; 11/107, H.no:1017; Hâkim, 1/391, H.no:955 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
Hadisin şâhidleri:
a-Hz. Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/235, H.no:486 (Hâkim, Buhârî'nin şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise bunu onaylamıştır).
b-tbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/183, H.no:5017; Hâkim, 1/236, H.no:487 (Hâkim, bu rivayeti şâhid olarak verir).
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/313,H.no:8735;
Bennâ, hadis hakkında şöyle demektedir: "Şevkânî, bu konuda tek başına zayıf bir hadisin delil olarak alınamayacağını, ancak yine bu hususta vârid olan diğer rivayetler esas kabul edileceğini İfade eder. Hâlbuki burada verilen hadisin isnadı ceyyiddir ve tek başına da delildir. Hattâ Hâkim1 in rivayet ettiği Enes (Radıyallahü anh) hadisi de tek başına delil getirilebilecek sahih rivayetlerden biridir." Bk. Bulûğu'l-emânî, 1/225. Bennâ, eserinin konu ile ilgili bu bölümünde ise hadisi Ebû Dâvûd, tbn Hıbbân, Beyhakî ve Hâkim'e nisbet ederek isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk age., III/104.
Hadisin geniş tahrici için bk.46/354. hadis.
[34] Diğer bir rivayet:
[35] Nesefi, Ebii'I-Berekat, Medârikü't-Tenzîl ve hakâiku't-te'vtt, III/134-135.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/10-11.
[36] sened:
Sahih: Müsned, IH/100, H.no:11915; Benzer rivayetler için bk. III/166, H.no:12635; III/189, H.no:12900; B«ftân, Salât, 24; Libâs, 37; Müslim, Mesâcid, 60; Tirmizî, Salât, 176, H.no:400 (Bu konuda

Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ebû Habîbe, Abdullah b. Amr, Amr b. Hureys, Şeddâd b. Evs, Evs es-Sekafî, Ebû Hüreyre ve Atâ'nın Şeybe oğullarından birinden nakilleri vardır. Enes hadisi ise hasen-sahihtir); Nesâî, Kıble, 24, H.no:773; Dârimî, Salât, 103, H.no:1384; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/413, H.no:992.
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ebî Evs'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 407/1277. hadis.
b-(EK) Amr b. Hureys'ten (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/307, H.no:18641-18642 (Senedlerinde Amr b. Hureys'ten hadis işiten kimse belli olmadığı için hadisin senedi zayıftır);
c-Hirmâs b. Ziyad'dan el-Bâhilîden (Radıyallahü anh) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/107, H.no:5944;
d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi:
Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VII/64-65, H.no:6861;
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 402, 404/1272, 1274. hadisler.
f-Şıhhîr'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 403/1273. hadis.
g-Kubalı biri (Abdullah b. Ebû Habîbe)'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 405/1275. hadis.
h-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 406/1276. hadis.
[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/11-12.
[38] Sened:
Sahih: Müsned, 11/248, H.no:7378-7379; Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emâm, III/149-150.
Ebu'l-Evber, Ziyâd el-Hârisî'dir ve sika biridir. Bk. DÛîâbî, Künâ, 1/117. Heysemî bu râvi hakkında sika ve zayıflığını gösteren bir bilgiye rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma\ 11/54. Eserinin bir başka yerinde ise onun sika olduğunu söyler. Bk. Age., VIII/292.
Hadisin şâhidleri için bk.399/1269 ve 401/1271.. hadislerin tahrici.
Ebû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 404/Î274. hadis.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/12.
[40] Sened:
Sahih: Müsned, IV/25, H.no;16271 (Senedindeki Ali b. Âsim sebebiyle hasendir); Benzer rivayetler ise sahihtir. Bu rivayetler için bk. IV/25, H.no: 16261-16262, 16265; IV/25, H.no:16265; Müslim, Mesâcid, 58-59; Nesâî, Mesâcid, 34, H.no:725; Ebû Dâvâd, Salât, 22, H.no:482.
Hadisin sahâbisi Abdullah b. Şihhîr b. Avf el-Âmirî'dir (Radtyallahü anh).
Ebu'l-Alâ'nın ismi ise Yezid b. Abdullah b. Şıhhîr'dir (v.108/726).
Hadisin şâhidleri için bk. 401/1271. hadis.
Ayrıca bk. 325, 329/1195, 1199. hadisler.
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/12-13.
[42] Sened:
Sahih: Müsned, ü/365, H.no:8757; Metinde geçen diğer rivayet için bk. 11/377, H.no:8885 (Bu rivayetin senedi şöyledir:
Benzer rivayet için bk. 11/537, H.no: 10879; Şu rivayetlerde ise sadece iki konu ele alınmış: 11/458, H.no:9864-9865:
11/421, H.no:9421 (Bu rivayetin senedinde de Abdülmelik b. Umeyr, Haris b. Ka'b oğullarından birinden, o da Hüreyre'den nakleder).
Heysemî, Ebû Hüreyre'den iki nakle yer verir. Bunlardan birinde Ziyâd el-Hârisî'nİn Ebû Hüreyre'den nakli için şunları söyler: "Zİyâd Ebu't-Evber el-Hârisî dışında râvileri sikadır. Ziyâd hakkında da sika veya zayıf olduğunu söyleyen birine rastlamadım" der. Diğer rivayet için de sadece: "Senedinde Ziyâd el-Hârisi var" diyerek geçer. Bk. Mecma', 11/53-54. Fakat Ziyâd Ebu'l-Evber el-Hârisî İbn Hibbân ve İbn Main tarafından sika olarak kabul görmüş ve hadisinin de sahih olduğu ifade edilmiştir. Bk. Bennâ, age., III/105.
Sadece cuma günü orucu ile ilgili rivayetler için bk. 11/394, H.no:9101; 11/407, H.no: 9255; 11/495, H.no:10374; 11/532, H.no:10834 (Bu rivayette soruyu soran kişi de bellidir: Âmir b. Lüdeyn el-Eş'arî:
D7248, H.no:7382; 11/286, H.no:7826; U7303, H.no:8012; ü/392, H.no:9073 (Bu rivayet farklı bir senedle nakledilmiştir. Senedinde zayıf olan Dâvûd b. Yezİd el-Evdî bulunmaktadır). Bu konudaki hadisler oruç konusunda 196-206/3407-3417. hadislerde şâhİdleri İle birlikte zikredilecektir.
Kütübii sitte musannifleri hadisin sadece oruçla İlgili bölümünü nakledeler:
Buhâri, Savm, 63; Müslim, Sıyâm, 147-148; Ebû Dâvûd, Savm, 51, H.no:2420; Tirmizî, Savm, 42, H.no:743 (hasen-sahih); İbn Mâce, Sıyâm, 27, 37, H.no:1702, 1723.
Heysemî hadisin Âmir b. Lüdeyn'in Rasûlullah'tan nakline yer verir ve: "Hadisi Bezzâr nakletti, isnadı hasendir" der. Bk. age., III/199. Fakat bu zat sahâbî değildir. Ebû Hürey're'den bu hadisi işitmiş kişidir.
Hz. Peygamber'in terlikleri ile namaz kıldığını gösteren şâhid rivayetler pek çoktur. Heysemî'nin gösterdiği şâhidler: Mücemmi' b. Câriye, Mücemmi' b. Yakub (405/1275. hadis), Humeyd b. Hilâl el-Adevî, Benû Şeybe'de biri (Ata'), Hz. Ali, Ebû Bekre, Enes, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, Feyrûz ed-Deylemî, Hirmâs b. Ziyâd el-Bâhilî, îbn Ömer, Evs b. Evs, Hz. Âişe, Abdullah b. Şıhhîr gibi. İlgili rivayet ve hükümleri İçin bk. age., 11/53-56.
Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayet için bk.402/1272. hadis.
[43] Metindeki hurme kelimesinin manası 'itibar edilen, saygı gösterilen ve aşılması
doğru/helâl olmayan' demektir. Bu anlamda hurme denildiğinde Kabe, Mekke, haram aylar ve Allah'ın haram kıldığı şeyler gibi manalar anlaşılır. Burada konu ile ilgisinden ve cümlenin siyakından dolayı hurmeden Harem-i Şerif yâni Kabe anlaşılması daha makuldür, onun için 'bu harem-i şerifin Rabbine yemin olsun ki' diye terceme edildi.fBk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 132; İbn Hacer, Felhu'l-Bâri, III/449; Bennâ, age., III/105).
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/13-15.
[45] Mübhem olan bu sahabi sonraki rivayette açıklanmaktadır; bu kişi Abdullah b. Ebû Habibe'dir. (Ayrıcabk. Buharî, et-Tarihu'l-kebir,VIY1;).
[46] sened:
Sahih: Müsned, IV/334, H.no;18854; İkinci rivayet için bk. IV/334, H.no:18853; Benzer rivayet için bk. IV/221, H.no:17867; Müsned'de bu hadis "Abdullah b. Ebû Habîb'in hadisi" başlığı altında yer ahr. Bu başlık altında sadece burada zikredilen hadis nakledilir. "Abdullah b. Ebû Habîbe'nin hadisleri" başlığı altında ise yukarıda metnini verdiğimiz iki rivayet ile bir başka hadis daha nakledilir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmedb. Hanbel'inrâvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', V/82; 11/53.
İbnü'l-Esîr el-Cezerî bu hadisi İbn Ebî Şeybe kanalı İle eserinde nakleder. Senedde Mücemmi' b. Yakub'un doğrudan Abdullah b. Ebû Habîbe'den almadığı, arada Muhammed b. İsmail'in bulunduğu görülmektedir. Bu da aradaki ipham ve inkıtanın ortadan kalktığını gösterir. Sahâbî Abdullah b. Ebû Habîbe el-Edra' b. El-Ez'ar b. Zeyd ef-Ensârî Amr b. Avf oğullanndandır. Medineli ilk Müslümanlardan biridir. Hudeybiye'de Hz. Peygamber'le birlikte bulunmuştur. Bk. Üsdü'l-ğâbe, 111/210-211, Trc.no:2888.
[47] Ucum manası için bk. Firuzâbâdî, el-Kamus'ul-muhît, 1388; Zebidi, Tacü'l-arûs, VIII/180; Bennâ, age., III/I06.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/15-16.
[49] sened:
Zayıf: Müsned, 1/460-461, H.no:4397; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, DC/255, H.no: 9262; Senedinden de anlaşıldığı gibi Ebû İshâk es-Sebîî, Alkame'den hadis işitmemiştir. Dolayısıyla senedi munkatıdır. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedinde müphem bir râvinin bulunduğunu, Taberânî'nin ise sika râvilerle muttasıl olarak naklettiğini söyler. Bk. Mectna', 11/66. Fakat Taberânî'nin rivayeti de Ahmed b. Hanbel'inki gibidir.
[50] Ebû tshak'ın Alkame'den İşiterek hadis alması ile ilgili bk. MizzİI, Tehzibu'l-kemâl, XX/300 (Alkame md.); Ebû İshak için bk. İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, 423, H.no: 5065.
[51] Bu şekildeki rivayet Örnekleri için bk. Tirmizî, İsti'zan, 30, H.no: 2726; Nesâî, es-Sünenü'l-kübra, H/227, H.no: 3184, IV/130, H.no: 6565, VI/425, H.no: 11385, VI/425, H.no: 11385; Beyhakî, Şuabu'l-İman, 111/424, H.no: 3965; Heysemî, Mecma', 1/175.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/16-17.
[52] Diğer rivayette İbn Ebi'1-Evs dedesinden nakletti, şeklindedir. (Bk. Bennâ, III/107).
[53] Sened:
Sahih: Müsned, IV/9, H.no:16114; Benzer rivayetler için bk. IV/8, H.no:16102; IV/10, H.no:16122-16123; IV/8, H.no:16104 (Mükerreri için bk. IV/9, H.no:16112); İbn Mâce, İkâme, 66, H.no:1037; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/223, H.no:609.
Sahâbî, Evs b. Ebû Evs (Huzeyfe) b. Rebîa b. Ebû Seleme b. Umeyr b. Avf es-SekafTdir (v.59/679).
Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 401/1271. hadis.
Aynca 347/655 ve 325/1195. hadislere bk.
[54] Bennâ, age., III/107.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/17-18.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, 111/410-411, H.no:15328; Benzer rivayetler için bk. 111/411, H.no:15333:
Ahmed b. Hanbel Müsned'de son kısmı ayrı rivayetler hâlinde nakleder. İlgili rivayetler için bk. III/411, H.no: 15329:
III/411, H.no: 15330-15331; III/411, H.no:15336; Müslim, Salât, 163; Ebû Dâvûd, Salât, 88, H.no:648; Nesâî, Kıble, 25, H.no:774; İftitâh, 76, H.no:1005; /&n Wâce, İkâme, 205, H.no: 1431.

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayet:
Ebu Davud, Salât, 89, H.no:654.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/18.
[57] Ebû Dâvûd, Salât, 89, H.no: 655; İbn Hıbbân, V/557, H.no: 2182; Hâkim, 1/391, H.no: 957; Farklı rivayetler için bk. İbn Huzeyme, 11/105, H.no: 1009; 11/106, H.no:1016.
[58] Bennâ, age., III/107.
[59] Bennâ, age., III/108.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/18-19.
[60] Sened:
Sahih: Müsned, 111/10, H.no:11013; Benzer rivayetler için bk. 111/59, H.no:1150I; 111/52, H.no:11427:
Müslim, Salât, 284-285; Mesâcid, 271; Tirmizl Salât, 130, H.no:332 (Bu konuda Enes ve Muğire b. Şu'be'den de rivayet bulunmaktadır. Ebû Saîd'in hadisi ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 63, H.no: 1029; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/86, H.no: 11129.
Hazma Ahmed ez-Zeyn 11013 ve 11501. hadisler için Ebû Süfyân Talha b. Nâfi1 sebebiyle hasen göstermiş fakat yine aynı râvinin yer aldığı senedli bir rivayet İçin ise sahih hükmü vermiştir.
Enes'ten {RadıyaüaM mıh) şahidi için bir sonraki 410/1280. hadise bk.
[61] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/19.
[62] Sened:
Sahih: Müsned, E3/112, H.no: 12042; Benzer rivayetler için bk. EJ/128-129, H.no: 12243; İbn Mâce, MesâcİId, 8, H.no:756 (İbn Mâce hadiste geçen fahl kelimesini de açıklan (Bûsırî Zevâid'de hadisin hasen olduğunu söyler);
Bu konuda Müsned'de Enes'ten (Radıyaüahü anh) nakledilen bir başka rivayet de şöyledir:
i, UI/145, H.no:12414; 111/226, H.no:13300; III/179, H.no:12780); m/130-131, H.no:12269-12270;
; m/131. H.no:I2280; m/164. H!no:12616; IH/184, H.no:12845; m/212. H.no: 13142; İÜ/160, H.no:12563; m/184, H.no:12849; III/190, H.no:12914; III/242, H.no:13480; m/248, H.no:13528; m/291, H.no:14033 (362/1232. hadis); m/149, H.no:12446; Ma/(Vc, Kasr, 31; Buhârî, Salât, 20; Edeb, 65; Teheccüd, 33; Ezan, 41 (İbn Hacer buradaki rivayette "Cârûd ailesinden biri" diye bahsedilen şahsın Abdülhamid b. Münzir b. Cârûd el-Basrî olduğunu söyler. Bk. Fethu'l-Bârt, 11/202), 164; Müslim, Mesâcid, 266, 268-269; Fezâilü's-sahâbe, 142-143; EbÛ Dâvûd, Salât, 69-70, H.no:608, 612; Tirmizî, Salât, 59, H.no:234; Nesâl İmame, 4, 20, 62, H.no:779, 867, 800; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no:975; Darımı, Salât, 61,H.no:1291.
İbn Hacer hadis metninde kendisinden bahsedilen şahsın İtbân b. Mâlik olduğunun söylendiğini belirtir. Fakat bu ifadelerin açıkça ifade edilmediğini de İlâve eder. "Amcazadelerimden biri" ifadesinin de bu görüşle çeliştiğini söyleyen İbn Hacer, İtban'ın Enes b. Mâlik'in amcası olmadığını, fakat bunun mecaz yolu İle bir kullanım olabileceğini vurgulayarak "Her ikisi de Hazredidir. Fakat biri Neccâr, diğeri SâlÎm oğullanndandır" der. Bk. age., ü/201 (Ezan, 4Tin şerhi). Eserinin bir başka yerinde ise İtbân b. Mâlik olduğuna kanaat getirmiş ve Ebû Talha'nın evinde olduğunu söyleyenleri hatalı bulmuştur. Bk. age., X/613 (Edeb, 65'in şerhi).
Müleyke (bt. Mâlik b. Adiy b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr), Enes b. Mâlik'in ninesİ/anneannesidir. Kocası MİIhân'dır. Çocukları: Süleym, Zeyd, Haram, Abbâd, Ümmü SUleym ve Ümmü Haram. Bunlardan Ümmü Süleym bt. Milhân Enes'in annesidir. Teyzesi Ümmü Haram bt. Milhân ise Ubâde b. Sâmit'in eşidir ki Peygamber efendimizin de teyzelerinden biridir. Kıbrıs'ta Larnaka'da medfundur. Hala Sultan diye tanınır. Hala Arapça bir kelime olup teyze anlamındadır. Müleyke için îshak b. Abdullah b. Ebû Talha'nın da ninesİdir, denilir. İshak'ın amcası Enes b. Mâlik'tir. Enes ile Abdullah b. Ebû Talha ana bir kardeştirler. İshak'ın ninesinden aldığı rivayetler mürseldir/munkatıdlr. İshak .amcası Enes vasıtası ile ninesinden nakleder. III/l 10, H.no:12020:
Yemeğin kimin evinde yenildiği ile ilgili olarak rivayetleri Özetleyelim: a-Enes'in ninesi Müleyke'nin evinde (Burada yıllanmış bir hasır üzerinde iki rekat namaz kılındığı ve bu namazda Enes, bîr yetim ve yaşlı birinin bulunduğu da İfade edilir):
III/164, H.no:12616; III/149, H.no;12446; m/131, H.no:12280; Buhârî, Salât, 20; Ezan, 78, 161,164; Tehecctid, 25.
b-Enes'in annesi Ümmii Süleym'in evinde (Burada kılınan namazda ise Enes, teyzesi Ümmü Haram ve annesi Ümmü Süleym bulunmaktadır): III/194-195, H.no:12953; III/239, H.no:13443; III/190, H.no:12914; HI/193-194, H.no:12947:
H.no:12563:
m/145, H.no:12414. III/I03, H.no:11939:
c-RasÛlullah ile birlikte namaz kılmaya gelemeyen iri-yarı biri (onun evinde iki rekat duha namazı kılındığı kaydedilmektedir): III/130-131, H.no:12269. d-ÜmmÜ Haram'ın evinde: III/184, H.no:12849:
III/203-204, H.no:13051:
Bazı rivayetlerde ise bu detaya girilmez. Bk. m/171, H.no:12689; IH/258, H.no: 13642; m/261, H.no:13679; ffl/217, H.no:13202,13204; ID7242, H.no:13480; m/119, H.no:12138:
Rivayetlerde ismi geçen yetimin Dumeyra b. Ebû Dumayra Sa'd el-Humeyrî; yaşlının İse Müleyke olduğu ifade edilir. Bk. İbn Hacer, age., 1/646 (Salât, 20'nin şerhi)
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.413/1283. hadis. Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.362,409/1232, 1279. hadisler. Aynca bir sonraki 411/1281. hadise bk.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/19-21.
[64] Sened:
Sahih: Müsned, III/212, H.no:13142; Benzer rivayet için bk. m/201, H.no:13011; m/288, H.no:14004; 111/114115, H.no:12076; III/119, H.no:12138; 111/278, H.no:13889; III/190, H.no:12914; m/171, H.no:12689; m/188, H.no:12892; Buhâri, Edeb, 112; Müslim, Mesâcid, 267; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:658.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.413/1283. hadis.
Ayrıca bir Önceki 410/1280. hadisin tahricine bk.
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/21-22.
[66] Sened:
Hasen: Müsned, 1/232, H.no:2061; Benzer rivayet için bk. 1/273, H.no:2472; Rivayetlerin çoğu (i^-ı J* J^h) lafzıyla nakledilmiştir ve bu rivayetler sahihtir. Bu rivayet içirt 416/1286. hadise bk. tbn Mâce, İkâme, 63, H.no:1030:
Taberânî, e/-Mu 'c^mü 'l-kebîr, XI/244, H.no: 11624; Beyhakî, es-Sünenü 'l-kübrâ, 11/436-437;
Hadisin İsnadı zayıftır. Çünkü senedinde Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Ebû Davud'un zayıf saydığı Zem'a b. Salih bulunmaktadır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk.410-411/1280-J281 ve 413/1283. hadislere bk. Ebû Saîd el-Hıudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 409/1279. hadis. Aynca bk. 416/1286. hadis.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/22-23.
[68] Sened:
Sahih: Müsned, III/184,H.no: 12849; Benzer rivayetler için bk. 111/160, H.no:12563; III/190, H.no:12914; III/242, H.no:13480; Buhâri, Edeb, 65; Ebû Dâvûd, Sal'ât, 69, 91, H.no:608, 658; Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve senedinin ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu 'l-emânî, III/l 10.
Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen diğer rivayetler için bk.410-411/1280-1281.
Müsned, III/248, H.no:13528.
[69] Ümmü Haram, Enes b. Mâlik'İn teyzesidir. (Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, IV/228).
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/23.
[71] Sened:
Hasen: Müsned, IV/254, H.no:18143; Ebû Dâvûd, Salât, 91, H.no:659; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XX/416, H.no:999.
Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve senedinde Ebû Avn'in babası Ubeydullah b. Saîd'in bulunduğunu ve bu râvinİn mechûl olduğunu söyler. Aynca şunu da ilâve eder: "Hz. Peygamber'in hasır vb. şeyler üzerinde namaz kıldığı sahih hadislerle sabittir" Bk. Bülûğu'l-emânî, III/l 11.
Yunus b. HârİS et-TâİfÎ de zayıftır. Sened bu hâli ile zayıftır. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/23.
[73] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26687; Benzer rivayetlerde Yezid b. Esam'a mütâbî olarak Abdullah b. Şeddâd'ı görmekteyiz. VI/335, H,no:26728; VI/33O-331, H.no:26684 (Mükerreri için bk, VI/336, H.no:26730) Sadece: lafzı ile; VI/330-331, H.no:26686; VI/330, H.no:26685; VI/331, H.no:26689;
VI/331, H.no:26690; VI/334, H.no:26713; Buhârî, Hayz, 30; Salât, 19, 21; Müslim, Salât, 273; Ebû DâvÛd, Salât, 90, H.no:656; Nesâî, Taharet, 174, H.no:272; Mesâcid, 44, H.no:736; îbn Mâce, İkâme, 40, 63, H.no:958, 1028; Dârimî, Salât, 101, H.no:1380; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV/22, H.no:53.
Bu konuya ekler:
EK-1: îbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi:
Müsned, 11/98, H.no:5733; 11/92, H.no:5660; 11/86, H.no:5589; 11/70, H.no:5382; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/56.
EK-2: Âişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
VI/179, H.no:25335 (Mükerreri için bk. VI/149, H.no:25041); VI/209, H.no:25625; VI/111, H.no:24683 Hadisin senedinde yer alan Şerik şüphe etmiş, hadisin Hz.Âişe'den mi, İbn Ömer'den mi olduğunu bilememiştir: (&ji tü jü EK-3: Ümmü Seleme'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Müsned, VV302, H.no:26457; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIIU351, H.no:821; Ebû Ya'lâ, XII/311, H.no:6884. Ahmed b. Hanbel'in Miisned'inde Ümmü Seleme'nin Çocuklanndan biri belli değildir. Bu kişi, Taberânî ve Ebû Ya'lâ'nın eserlerinde Zeyneb bt. Ümmü Seleme olarak isimlendirilmiştir. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. age., 11/57.

EK-4: Ümmü Süleym'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
VI/376-377, H.no:26995; Vî/377, H.no:26997; M«5/zm, Fezâil, 85; Nesâî, Zînet, 118, H.no:5368.
Ayrıca 30/834. hadise bk.
[74] Humra küçük seccade demektir, hurma dallarından/liflerinden yapılırdı ve İplerle örülürdü. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 286.
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/24-25.
[76] Sened:
Sahih: Müsned, 1/269, H.no:2426 (Mükerrerleri: 1/309,'H.no:2814; 1/358, H.no:3371); 1/320, H.no:2942; Tinnizî, Salât, 129, H.no:331 ("Bu konuda Ümmü Habîbe, İbn Ömer, Ümmü Süleym, Aişe, Meymûne ve Ümmü Seleme'den de nakiller vardır. Ayrıca Ümmü Külsüm bt. Ebû Seleme b. Abdülesed'den de rivayet bulunmaktadır. Fakat Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir. İbn Abbas hadisi ise hasen-sahihtir" diyen Tirmizî Humra kelimesini şu şekilde açıklar:
Aynca bk. 412/1282. hadis.
[77] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/25.
[78] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, X/314; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/306; Şemseddin Sami, Kamus-u Türkî, 550.
[79] Karahisarî, age., 1/134; Şemseddin Sami, age., 292.
[80] Râzî, age., 286; Karahisarî, age., 1/365.
[81] İbn Manzûr, Lisanü'i-Arab, XV/151; Karahisarî, age., 11/761.
[82] İbn Sa'd, Tabakât, 1/468-469.
[83] İbn Sa'd, age., 1/464,466; Beyhakî, Delâüü'n-Nübüvve, 1/337.
[84] İbn Sa'd, age., 1/465.
[85] tbn Sa'd, age., 1/465.
[86] İbn Sa'd, age., 1/466.
[87] İbn Sa'd, age., 1/467.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/25-26.
[88] sened:
Sahih: Müsned, VI/325, H.no:26639; Benzer rivayetler için bk. VI/325, H.no:26640:
VI/427, H.no:27277 (v r^-ıW ^JJi A-t> v> j ^); VI/426, H.no:27275; fi^û Dâvûd, Taharet, 131, H.no:366; Nesâî, Taharet, 186, H.no:293; İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:540; Dârimî, Salât, 102, H.no: 1382-1383; İbn Huzeyme, 1/380, H.no:776. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin hepsinin sika olduklarını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/112. Senedinde sika-müdellis İbn İshak buulunmaktadır ve an'ane ile rivayet etmiştir. Fakat hadisin Leys vd. râvilerden mütâbii vardır.
Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 418/1288. hadise bk.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:541. Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Müsned, VI/217, H.no:25698; Ebû Dâvûd, Taharet, 131, H.no;366; Nesât, Taharet, 186, H.no:293; İbn Mâce, Taharet, 83, H.no:540.
[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/26-27.
[90] Sened:
Hasen: Müsned, V/89, H.no:20717 (Hadisin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel: "Babam şöyle söyledi: 'Bu hadis Abdülmelik b. Umeyr kanalı ile merfû değildir'" der); Mükerreri için bk. V/97, H.no:20818; Benzer rivayet için bk. V/97, H.no:20817 (z); İbn Mâce, Taharet, 84, H.no:542.
Hadisin senedinde bulunan Ahmed b. Hanbel'in hocası Abdullah b. Meymûn Ebû Abdurrahman er-Rakkî zayıf biridir. Kütübü site musannifleri bu râviden hadis nakletmediler. Sika sayanlar da olmuştur. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın babasının Müsned'ine ilâve ettiği ziyâdenin senedinde geçen Abdullah'ın hocası Ebû Ahmed Mahled b. el-Hasan b. Ebû Zümeyl bu râvinin mütâbiidir. Fakat bu râvinin de hataları vardır. Hadiste "sâlih" sayılır. Ayrıca İbn Mâce'nin senedinde zikredilen Süleyman b. Ubeydullah er-Rakkî ile Yahya b. Yusuf ez-Zimmî de mütâbidir.
Ümmü Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bir önceki 417/1287. hadise bk.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki 417/1287. hadisin tahricine bk.
[91] Ebû Ya'lâ, XIII/454, H.no:7460; XIII/465, H.no:7479; İbn Balaban, el-İhsan bi tertibi Sahihi İbn Hıbbân, IV/37, H.no:2327; Müsned, Thk. Şuayb el-Arnavut, XXXIV/417 (EbÛ Hatem, İlet, 1/192).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/27.
[92] Sened:
Sahih: Müsned, VI/101, H.no;24579; Benzer rivayet için bk.VI/129, H.no:24860:
(Bu rivayet için bk.30/834. hadis) VI/137, H.no:24945; VI/146, H.no:25012; £fc« Dâvûd, Taharet, 132, H.no:367 (İki kelime arasında şek lafzı ile nakleder: (4i ıı ^ Jıı J^j üiT oJ- j(uf>i ^ yi'^ v ^Jûj) Aynca, Salât, 86, H.no:645'te de şekli rivayeti vardır); Taharet, 132, H.no:368 (ıilou.) lafzı İle nakleder (Aynca bu hadisin sonunda Ebû Dâvûd şu değerlendirmeyi nakleder: "Hammad dedi ki: 'Saîd b. Ebû Sadaka: 'Muhammed (Buharî)'den bu hadisi sordum/istedim. Bana nakletmedi ve şöyle dedi: 'Uzun bir zaman önce bu hadisi İşitmiştim. Fakat kimden işittiğimi bilmiyorum. Sağlam bir râviden mi yoksa zayıf birinden mi duydum bilemiyorum. Gidin ondan sorun' dedi"); TÎrmizî, Cum'a, 67, H.no:600 lafzı ile nakleden Tirmizî "hasen-sahih" hükmü verir; Nesâî, Zînet, 115, H.no:5363.
Sünenlerde İbn Şirîn ile Hz. Âişe arasında Abdullah b. Şakîk bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu inkıta da ortadan kalkmış olur.
[93] İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/480; Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 339.
[94] Râzî, age., 198; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/375; Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 11/319.
[95] Bk Ebu Davûd, Taharet,132, H.no: 367-368.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/28.
[96] sened:
Sahih: Müsned, V/295, H.'no:22418; Benzer rivayetler için bk. V/296, H.no:22431; V/303, H.no: 22478; V/303, H.no:22483 (864/1734. hadis); V/304, H.no:22488 (Kılınan namazın sabah namazı olduğu kayıtlıdır) (865/1735. hadis); V/310, H.no:22544 (Bu rivayette "İnsanlara imamlık yapıyor, namaz kıldırıyordu" ziyadesi vardır); V/311, H.no:22550; Mâlik, Kasr, 81; Buhârî, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 43; Ebû Dâvûd, Salât, 165, H.no:917-919,920:
Nesâî,Mesâcid, l9,H.no:709;Sehv, 13,H.no:1202-1203;Dârimt, Salât,93,H.no:1367.
Peygamber efendimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabî' b. Abdüluzzâ'dır. Bu isim bazı eserlerde Ebu'l-As b. Rabîa b. Abdüşems olarak geçer. Bk. Mâlik, Kasr, 81; Buhârî, Salât, 106.
Bu hadis 864-865/1734-1735. hadislerde farklı rivayetleri ile zikredilecektir.
[97] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/29.
[98] Bk. Müsned Trc. 720/1290. hadisin tahrici.
[99] Bk. Müsned Trc. 420/1290 nolu hadisin tahrici.
[100] İbn Abdilber, Temhîd, XX/94; İbn Hacer, Fethu 'l-Barî, X/429.
[101] İbn Abdilber, Temhîd, XX/94; Şirâzî, Mühezzeb, 1/88; İbn Kudâme, Muğnî, I/7I2-713; tbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 11/249; İbrahim b. Muhammed, Menam's-sebil, 1/97.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/29-30.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

67- KİTÂBU'N-NİKÂH

1- Nikâha Rağbetlendirme Babı
2- Peygamber(S)'İn Şu Kavli Babı:
3- Bab
4- (Aralarında Adalete Gücü Yeten Kimse İçin) Kadınların Çok Olması Babı
5- Bâb: "Bir kadım kendisine eş yanmak için hicret eden yâhud bir hayır yapan kimseye, niyet ettiği şey vardır".
6- Beraberinde Kur'ân Ve İslâm Bulunan Fakır Kimseyi Evlendirmek Babı
7- Bir Kişinin Kendi Ahdî Kardeşine Hitaben: "Bak! İki Kadınımdan Hangisini İstersen Ben Senin İçin O Kadını Boşa Yayım" Demesi Babı
8- Kadınlardan Kesilip Evlenmeyi Terketmenin Ve Erkeklik Yumurtalarını Çıkartmanın Mekruh Kılınması Babı
9- Bakire Kızları Nikah Etmek Babı
10- Dul Kadınlar Babı
11- Küçüklerin Yaşça Büyüklerden Olanlarla Evlendirilmelerinin Hükmünü Beyân) Babı
12- Bâb: Evlenmek İsteyen Kişi Hangi Kadınla Nikah Akdi Yapar, Kadınların Hangileri Daha Hayırlıdır, Vâcib Kılmayarak Erkeğe, Nutfeleri İçin Tercîh Etmesi Müstehâb Olacak Kadın Çeşidi Nedir?
13- Seriyyeler (Cariyeler) Edinme Ve Cariyesine Hürriyet Verip De Sonra Onunla Evlenen Kimsenin Sevabı Babı
14- Cariyenin Hürriyete Kavuşturulmasını Onun Mehri Yapan Kimse Bârı
15- Yüce Allah'ın "...Eğer fakîr iseler Allah onları /adlından zengin yapar" («ı-Nür: 32) Kavlinden Dolayı Fakîr Olanı Evlendirme Babı
16- (Nikâhta Erkekle Kadın Arasında Aranan) Denklikler Dîn Hususundadır Babı
17- Mal Hususundaki Denkliklerin Hükmü Ve Fakîr Erkeğin Zengin Kadınla Evlendirilmesi Babı
18- Kadının Uğursuzluğundan Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
19- (Kadın Razı Olduğu Takdirde) Hürre Kadının Kölenin Nikâh Akdi Altında Olması(Nın Cevazı) Babı
20- Bâb: Yüce Allah'ın: "İkişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin" (en-Nisâ: 3) Kavlinden Dolayı, Erkek Dört Kadından Fazlasıyle Evlenmez
21- (Süt Emmenin Hükmü Hakkında) Bâb
22- Yüce Allah'ın: "Anneler çocuklarım iki bütün yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir.,." (el-Bakara: 232) Kavlinden Dolayı "İki Yıldan Sonra Süt Emme Hükmü Yoktur" Diyen Ve (Bu İki Şene İçinde İken) Emmenin Azının Da, Çoğunun Da Haram Kılacağını Beyân Babı
23- Fahlın Sütü (Yânî Sütün Meydana Gelmesine Sebeb Olan Erkekle Emen Kişi Arasında Süt Harâmlığı Sabit Olur Mu?) Babı
24- Emzirici Kadının (Tek Başına) Emzirmeye Şehâdet Etmesi(Nin Hükmü) Babı
25- Nikâh Olunmaları Halâl Olan Ve Haram Olan Kadınlar Ve Yüce .Allah'ın Şu Kavli Babı:
26- Bâb:
27- Bâb:
28- Bâb: "Kadın, Halasının Üzerine Nikâh Edilmez"
29- Sığar Babı
30- Bâb: Kadına Kendi Nefsini Bir Kimseye Hibe Etmesi (Halâl) Olur Mu?
31- İhrâmlının Nikâhlanması Babı
32- Rasûlullah(S)'ln Mut'a Suretiyle Olan Muvakkat Nikâhı En Sonu Nehyetmesi Babı
33- Kadının, Kendi Nefsini Salih Bir Erkeğe Arzetmesi Babı
34- İnsanın Kendi Kızını Yâhud Kızkardeşini Hayır Ehline Arzetmesi (Ve Bunda Bir Eksiklik Olmayacağı) Babı
35- Azız Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:
36- Evlendirmeden Önce Kadına Bakma Babı
37- "Velînin İzni Olmaksızın Yapılan Nikâh Mu'teber Değildir" Diyen Kimse Babı
38- Bâb: Velî Bizzat Kendisi Kadını İsteyen Olduğu Zaman (Caiz Olur Mu, Olmaz Mı?)
39- Yüce Allah'ın: 'Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanlarda eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır..." (et-Talâk: 4) Kavlinden Dolayı İnsanın Kendi Küçük Çocuklarını Nikâh Etmesi(Nin Cevazı) Babı
40- Babanın Kendi Kızını, En Büyük İmâmla Evlendirmesi Babı
41- Bâb: Sultân Bir Velîdir
42- Bâb: Baba Ve Ondan Başka Olan Velî, Bakire Olsun, Dul Olsun; Kadının Rızâsı Olmadıkça Nikâh Yapamaz
43- Bâb: Adam Kızını, Kız İstemediği Hâlde Evlendirdiği Zaman, Bu Adamın Nikâhı Reddedilir
44- Yetîm Kızların Evlendirilmeleri Babı
45- Bâb: Kadını İsteyen Kişi Velîye Hitaben "Beni Fulâne Kadınla Evlendir" Dediği, Velînin De "Ben Seni Şuna Ve Şuna Mukaabil O Kadınla Evlendirdim'1 Dediğinde; Velî, Kocaya: "Razı Oldun Mu?" Yâhud "Kabul Ettin Mi?" Diye Sormasa Da Bu Nikâh Caiz Olmuştur
46- Bâb: Bir Erkek, Mü'min Kardeşinin Nikâh Etmek Üzere Tâlib Olduğu Kadına -0 Bundan Vazgeçmedikçe- Tâlib Olmaz
47- Kadını İstemeyi Terketmenin Tefsiri Babı
48- Nikâh Akdi Sırasında Hutbe(Nin Müstehâblığı) Babı
49- Nikâhta Ve Düğün Aşında Deff Çalmak Babı
50- Yüce Allah'ın: "Kadınların mehirleriniyürekten isteyerek ve Allah'tan bir atıyye olarak verin..." (en-Nisâ: 4) Kavli; Mehrin Çoğu Ve Caiz Olacak En Az Mikdârı Babı
51- Kur'ân Öğretmeye Karşılık Ve Mehr Zikretmeksizin Evlendirme Bârı
52- Eşyalarla Ve Demirden Yüzükle Mehr Yapılması Babı
53- Nikâhta Halâl Olan Şartlar Babı
54- Nikâh Sırasında Şart Kılınması Halâl Olmayan Şartlar Babı
55- Evlenen Kimsenin Zağferân Boyası Sürünmesi(Nin Cevazı) Babı
56- Bâb:
57- Bâb: Evlenen Kimseye Nasıl Duâ Edilir?
58- Gelin Ve Güveye Hidâyet Edip Yol Gösteren Kadınlara Ve Gelin İle Güveye Duâ Babı
59- Gazveye Çıkmadan Önce Zifafa Girmek İsteyen Kimse Babı
60- Dokuz Yaşında Bulunan Bir Kadınla Zifafa Giren Kimse Babı
61- Sefer Esnasında Kadınla Zifafa Girmek Babı
62- Kişinin Gündüzleyin (İtan Veya Zînet İçin) Düğün Alayı Ve Ateş Yakma Olmaksızın Nikâhlısıyle Gerdeğe Girmesi Babı
63- Kadınlar İçin Etrafı Saçaklı Döşek Yüzleri, Döşemeler Ve Benzeri Şeyler (Edinmenin Cevazı) Babı
64- Kadını Nikâhlı Eşine Götürüp Teslim Eden Kadınlar Babı
65- Gelinle Güvey'e (Gerdek Sabahı) Hediye Verme Babı
66- Gelin-Güvey İçin Elbise Ve Başka Şeyleri Ariyet Olarak Almak Babı
67- Erkeğin Eşine Geldiği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı
68- Bâb: Düğün Aşı Bir Haktır (Şerîatte. Sabittir)
69- Velev Bir Koyunla Olsun Düğün Aşı Babı
70- Kadınlarının Bâzısı Üzerine Diğerinden Daha Çok Düğün Aşı Ziyafeti Veren Kimse Babı
71- Bir Koyundan Daha Azıyla Düğün Aşı Yapan Kimse Babı

72-Düğün Aşına Ve Da'vete İcabet Hakkı, Yedi Gün Ve Buna Yakın Süre Düğün Ası Ziyafeti Yapan Kimse, Peygamber<S)'İn (Düğün Aşı İçin) Bir Gün, İki Gün Diye Bir Vakit Ta'yîn Etmediği(Ni Beyân) Babı
73- Da'vete İcabet Etmeyi Terkeden Allah'a Ve Rasûlü'ne Âsî Olmuştur Babı
74- Sığır Ve Davar Ayağı Yemeğine İcabet Eden Kimse Babı
75- Düğünde Veya Başka Sebeble Yapılmış Yemeğe Da'vet Edene İcabet Etmek Babı
76- Kadınların Ve Çocukların Düğün Aşına Gitmeleri Babı
77- Bâb: Da'vetli, Da/Vet Meclisinde Sevilmez Birşey Gördüğünde Geri Döner Mi?
78- Kadının Düğün Yemeğinde Erkeklerin İşlerini Yapması Ve Bizzat Hizmetlerinde Bulunması Babı
79- Düğün Yemeğinde Sarhoş Etmeyen İçki Ve Hurma Şırası (Edinmenin Cevazı) Babı
80- Kadınlara Yumuşak Ve Güzel Muamele Etmek Ve Peygamber(S)'İn "Kadın Ancak Kaburga Kemiği Gibidir" Sözü Babı
81- Adınlarla İlgili Siyet Babı
82- Bâb:
83- Aile İle Güzel Geçinmek Babı
84- Erkeğin Kendi Kızına Kocasının Hâli İçin Öğüt Vermesi Babı
85- Kadının, Kocasının İzniyle Nafile Olarak Oruç Tutması Babı
86- Bâb: Kadın, Kocasının Döşeğini Terkederek (Başka Yatakta) Gecelediği Zaman
87- Bâb: Kadın, Kocasının Evine, Onun İzni Olmaksızın Hiçbir Kimsenin Girmesine İzin Vermez
88- Bâb
89- Beraber Geçindiği Kimsenin İyiliklerine Nankörlük Babı
90- Bâb:
91- Bâb:
92- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
93- Peygamber(S)İn Kendi Kadınlarından Yüzçevirip Kadınlara Âid Evlerin Dışında Bîr Yere Çekilmesi Babı
94- Kadınları Dövmenin Mekruh Olacak Derecesi Ve Yüce Allah'ın: "Kadınları (Şiddetli Ezâ Vermeyen Bir Dövüşle) Dövün' (En-Nisâ: 34) Kavli Babı
95- Bâb: Kadın, Ma'siyette Kocasına İtaat Etmez
96- Bâb:
97- Azl Babı
98- Bir Sefere Çıkmak İstediği Zaman Kadınlar Arasında Kur'a Çekmek Babı
99- Kadın, Kocası Tarafından Kendisine Ayrılmış Olan Nevbet Gününü Kadın Ortağına Hibe Eder Ve Kocası Bu Nevbet Günlerini Nasıl Taksîm Eder Babı
100- Kadınlar Arasında Adâlet(İn Vucûbu) Babı
101- Bâb: Erkek, Dul Üzerine Bakire İle Evlendiği Zaman (Nasıl Yapar)?
102- Bâb: Erkek, Bakire Üzerine Dul Bir Kadınla Evlendiği Zaman?
103- Bir Tek Gusl İçinde Kadınlarını Dolaşan Kimse Babı
104- Erkeğin Bir Günde Bütün Kadınlarının Yanına Girmesi Babı
105- Bâb: Erkeğin, Kadınlarından Bâzısının Evinde Bakılması Hususunda Kadınlarından İzin İstediğinde, Kadınların Da Kendisine İzin Vermeleri
106- Erkeğin, Kadınlarından Bâzısını Diğer Bâzısından Daha Fazla Sevmesi Babı
107- Nail Olmadığı Bir Ni'metle Tokluk Gösterişi Yapan Kimsenin (Kötülenmesi) Ve Kadın Ortağına Karşı Övünmenin Nehyolunması Babı
108- Gayret (Yânı Kıskançlık) Babı
109- Kadınların Kıskançlığı Ve Sevgilerinin Şiddetinden Dolayı Hüzünlenip Öfkelenmeleri Babı
110- Kişinin Kendi Kızını Kıskançlık Ve Adalet Hususlarında Savunması Babı
111- Bâb: (Zamanın Sonunda) Erkekler Azalıp Kadınlar Çoğalır
112- Bâb:
113- Erkeğin, İnsanların Yanında Bîr Kadınla Yalnız Kalmasının Caiz Olacağı Babı
114- Kadınlara Benzemeye Çalışan Erkeklerin, Kadınların Yanına Girmelerinin Nehyedilmesi Babı
115- Kadının Habeşliler'e Ve Benzeri Yabancı Erkeklere Töhmetsiz Olarak (Yânı Ayıplanmaksızın) Bakması Babı
116- Kadınların Kendi İhtiyâçları İçin Dışarıya Çıkmaları Babı
117- Kadının, Kendi Kocasından Mescide Ve Başka Meşru1 Bir Yere Çıkmak Hususunda İzin İstemesi Babı
118- (Giren Erkekle, Yanına Girilen Kadın Arasında) Süt Emme Hısımlığı Bulunduğunda, Kadınların Yanına Girmek Ve Kadınlara Bakmanın Halâl Olacağı Babı
119- Bâb:
120- Erkeğin "Ben Bu Gece Muhakkak Kendi Kadınlarımı Dolaşacağım" Demesi Babı
121- Bâb: Erkek Ailesinden Ayrılığını Uzattığı Zaman Ev Halkını Hıyanete Nisbet Etme Yâhud Onların Ufak Tefek Kusurlarını Araştırmak Korkusunu Doğuracağı İçin Gece Vakti Ansızın Evine Girmesin
122- Erkeğin (Evlenmekle) Çocuk İstemesi Babı
123- Bâb:
124- Bâb:
125- Yüce Allah'ın Şu Âyeti Hakkında Bâb:
126- İnsanın Kendi Arkadaşına: Siz Bu Gece Zifaf Ettiniz Mi? Demesi Ve Yine Bir Kimsenin Azarlama Sırasında Kendi Kızının Böğrünü Eliyle Dürtmesi Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

67- KİTÂBU'N-NİKÂH

(Nikâh Kitabı)

1- Nikâha Rağbetlendirme Babı

Çünkü Azîz ve Cclîl olan Allah'ın şu kavli vardır: "Sizin için halâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet adalet yapamıyacağınızdan endîşe ederseniz bir ile yâhud mâlik olduğunuz câriye ile yetinin. Bu, sizin eğilip sapmamanıza daha yakındır" (en-Nisâ: 3) [1].

1-.....Bize Humeyd ibnu Ebî Humeyd et-Tavîl haber verdi ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Üç kişi Pey-gamber'in kadınlarının evlerine geldi de, Peygamber'in ibâdetinden soruyorlardı. Bunlara Peygamber'in ibâdeti haber verilince kendileri bu ibâdeti azimsadılar ve:

— Biz nerede, Peygamber nerede? Muhakkak Allah Peygam-ber'inin geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan bütün günâhlarım mağfiret etmiştir, dediler.

İçlerinden biri:

— Bana gelince, ben geceleri dâima namaz kılacağım! dedi. Diğeri de:

— Ben her zaman oruç tutacağım ve oruçsuz olmayacağım, dedi. Üçüncüsü de:
— Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim, dedi.
Onlar bu sözleri söylerken Rasûlullah (S) onların yanlarına çıkageldi de:
— "Sizler şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz. Dikkat edin! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve en çok takvâlı olanınız bulunuyorum. Bununla beraber ben oruç tutarım, oruçsuz bulunurum, nafile namaz kılarım, (gecenin bir kısmında) uyurum, kadınlarla da evlenirim. (İşte benim sünnetim, hayât yolum budur.) Her kim benim bu sünnetimden (hayât yolumdan) yüz çevirirse, o benden değildir" buyurdu [2].

2-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi ki, kendisi Âişe'ye Yüce Allah'ın şu kavlinden sormuş: "Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremiyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet (bu suretle de) adalet yapamayacağınızdan endîşe ederseniz, o zaman bir tane ile yâhud mâlik olduğunuz câriye ile yetinin. Bu, sizin için (Hakk'tan) eğritip sapmamanıza daha yakındır"(nNisk 3).
Âişe şöyle demiştir:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Bu yetîm kız, velîsinin velayet ve himayesinde bulunur. Velîsi onun malı ve güzelliği hakkında rağbet hisseder de o yetîm kızın akranına vereceği mehrin en az mikdârı mukaabilinde onunla evlenmek ister (yânı mehrinden az vermek suretiyle haksızlık eder). İşte (bu âyette) o çeşit velîler, velayetleri altındaki yetîm kızları, haklarında adalet edinceye ve mehrlerini tekmilleyinceye kadar nikâh etmelerinden nehyolundular da bunlardan başka (kendilerine halâl olan) kadınlardan nikâh etmeleriyle emrolundular [3].

2- Peygamber(S)'İn Şu Kavli Babı:

"Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlenmek gözü (haramdan) en çok men * eder, ferci de
en iyi korur".
Ve bir de nikâha ihtiyâcı olmayan kimse evlenir mi (evlenmez mi sorusu babı).

3-.....Alkame şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un beraberinde idim. Onunla Minâ'da Usmân ibn Affân karşılaştı da:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Benim sana bir hacetim var! dedi. Akabinde ikisi tenhalığa çekildiler. Usmân, Abdullah'a:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Seni, bilmekte olduğun gençlik kuvvetini sana hatırlatacak, genç bir kızla evlendirmemiz hususunda arzun var mı? dedi.
Abdullah, nefsi için Usmân'ın zikrettiği bu evlendirmeye bir ihtiyâcı olmadığını görünce, bana işaret etti ve:
— Yâ Alkame! diye seslendi.
Ben de yanına vardım. Bu sırada Abdullah, Usmân'a karşı şunları söylüyordu:
— Haberin olsun! Eğer sen bunu söylediysen, yeminle bildiririm ki, Peygamber (S) de bize şöyle buyurmuştur: "Ey gençler zümresi! Sizden her kim evlenmek külfetine gücü yeterse, evlensin. Nikâh külfetine gücü yetmeyen kimse de oruç tutsun. Çünkü oruç, oruç tutan kimse için şehveti kıran birşeydir" [4].

3- Bab

“Evlenme külfetine gücü yetmeyen oruç tutsun”

4-.....Abdurrahmân ibn Yezîd şöyle demiştir: Ben Alkame ve el-Esved ile beraber Abdullah ibn Mes'ûd'un yanına girdim. Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi: Bizler Peygamber(S)'in maiyyetinde (evlenmek için) hiçbir imkân bulamayan birtakım gençler idik. Rasûlullah (S) bize:
— "Ey gençler zümresi! Evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan en çok men' eder, ferci de en iyi korur. Evlenmeye gücü yetmeyen de oruca devam etsin. Çünkü oruç tutmak, kişi için bir inemedir (yânî şehveti kıran birşeydir)" buyurdu [5].

4- (Aralarında Adalete Gücü Yeten Kimse İçin) Kadınların Çok Olması Babı

5-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verip şöyle dedi: Biz İbn Abbâs'la beraber Şerif mevkiinde [6] Meymûne'nin cenazesinde hazır bulunduk. İbn Abbâs hazır bulunanlara hitâb edip şöyle dedi:
— Bu ölü, Peygamber'in zevcesidir. Bunun tâbutunu kaldırdığınız zaman, onu sallamayınız ve sarsmayınız; onu orta bir yürüyüşle
mülâyemetle yürüyüp götürünüz. Şu muhakkak ki, Peygamber'in yanında dokuz kadın vardı, bunlardan sekizi için nevbet taksimi yapardı da birisi için nevbet taksimi yapmazdı [7].

6- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ebû Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber(S)'in dokuz kadını olduğu hâlde, tek bir gece içinde kadınlarının hepsi üzerine dolaşırdı.
Ve yine bana Halîfe ibn Hayyât şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs etti: Bize Saîd, Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes, Pey-gamber'den olmak üzere bunu tahdîs etmiştir [8].

7-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: İbn Abbâs bana:
— Evlendin mi? diye sordu. Ben:
— Hayır evlenmedim, dedim. İbn Abbâs:
— Evlen. Çünkü bu ümmetin hayırlısı, kadınları çok olanlardır, dedi [9].

5- Bâb: "Bir kadım kendisine eş yanmak için hicret eden yâhud bir hayır yapan kimseye, niyet ettiği şey vardır".

8- Bize Yahya ibn Kazaa tahdîs etti. Bize Mâlik, Yahya ibn Sa-îd'den; o da Muhammed ibn îbrâhîm ibni'l-Hâris'ten; o da Alkame ibn Vakkaas'tan tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
— "Amel niyete göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, onun hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne varıcıdır. Kimin hicreti de nail olacağı bir dünyâya yâhud nikâh edeceği bir kadına yönelik ise, onun hicreti de (Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsına değil), hicret sebebi olan şeye varıcıdır" [10].

6- Beraberinde Kur'ân Ve İslâm Bulunan Fakır Kimseyi Evlendirmek Babı

Bu konuda Sehl ibn Sa'd'ın Peygamber(S)'den rivayet ettiği hadîs vardır [11].

9-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygam-ber'in beraberinde gazveye giderdik, yanımızda kadınlarımız yoktu (Cinsî münâsebete şiddetle ihtiyâç duyardık). Bunun üzerine biz:
— Yâ Rasûlallah! Erkeklik yumurtalarımızı çıkartıp hadım olalım mı? diye sorduk.
Rasûlullah (S) bizleri hadım olmaktan nehyetti [12].

7- Bir Kişinin Kendi Ahdî Kardeşine Hitaben: "Bak! İki Kadınımdan Hangisini İstersen Ben Senin İçin O Kadını Boşa Yayım" Demesi Babı

Bu hadîsi Abdurrahmân ibn Avf rivayet etti [13].

10-.....Humeyd et-Tavî! şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Abdurrahmân ibn Avf, (Muhacir olup Mekke'den Medîne'ye) geldiği zaman Peygamber (S), onunla Sa'd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî arasında kardeşlik akdi yaptı. Ensârî'nin yanında iki kadın vardı. Ensârî, Abdurrahmân'a kadınlarını ve malını yarı yarıya bölüşmeyi teklif etti. Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibnu'r-Rabî'e:
— Allah ehlin ve malın hususunda sana bereket ihsan eylesin! Sen bana içinde alışveriş yapılan çarşıya delâlet et, dedi.
Akabinde Abdurrahmân ibn Avf (Kaynukaa kabilesine âid) çarşıya gitti. Sonunda bir mikdâr yoğurt kurusu, bir mikdâr da yağ kazandı. Birkaç günler sonra Peygamber, Abdurrahmân'ı, üzerinde evlenen kişilere mahsûs olan san boyalı bir koku olduğu hâlde gördü ve ona hitaben:
— "Hâlin, şanın nedir yâ Abdarrahmân (evlendin mi)?*' dedi. O da:
— Ensârlı bir kadınla evlendim, dedi. Peygamber:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" dedi. Abdurrahmân:
— Bir çekirdek ağırlığında (beş dirhem) altın verdim, dedi. Peygamber:
— "Bir koyunla olsun düğün aşı yap!" buyurdu [14].

8- Kadınlardan Kesilip Evlenmeyi Terketmenin Ve Erkeklik Yumurtalarını Çıkartmanın Mekruh Kılınması Babı

11-.....İbn Şihâb, Saîd ibmı'l-Müseyyeb'den şöyle derken işittiğini haber vermiştir: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S), Usmân ibn Maz'ûn'un kadınlardan kesilip evlenmekten çekinmesini reddetti. Eğer Rasûlullah onun kadınlardan kesilip çekinmesine izin verseydi (biz daha ileri giderek) muhakkak hadımlaşırdık [15].

12-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, kendisi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan şöyle derken işitmiştir: Yemîn olsun Peygamber (S), Usmân ibnu Maz'ün'un bu kadınlardan kesilme teşebbüsünü reddetmiştir. Şayet Peygamber ona kadınlardan kesilip çekinmeye icazet vermiş olsaydı, bizler muhakkak erkeklik yumurtalarımızı çıkartırdık [16].
13-.....Kays ibn Ebî-Hazım dedi ki: Abdullah (ibnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Biz Rasûlullah'ın maiyyetinde gazveye giderdik. Yanımızda maldan hiçbirşey yoktu. (Cinsî münâsebete şiddetle ihtiyâç duyardık). Bu sebeble biz:
— Erkeklik yumurtalarımızı çıkartıp hadım olalım mı? diye sorduk.
Rasülullah bizi hadım olmaktan nehyetti. Sonra bize -muayyen bir müddete kadar- elbise (ve benzeri bir ücret) mukaabilinde kadın eş almamıza ruhsat verdi.
Bundan sonra Abdullah ibn Mes'ûd bize karşı şu âyeti okudu: "Ey îmân edenler! Allah Hn size halâl ettiği o en temiz şeyleri (nefsinize) haram kılmayın, haddi aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları
Sevmez" (el-Mâide: 87)
Esbağ ibnu'l-Ferec de şöyle dedi: Bana İbnu Vehb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben:

- Yâ Rasûlallah! Ben genç bir erkeğim. Nefsim aleyhine kötü bir iş yapmaktan korkuyorum. Kadınlarla evlenecek dünyalık da bulamıyorum, dedim. (Erlik yumurtalarımı çıkartayım mı? demek
istedim.)
Rasülullah (S) bana cevâb vermekten sustu. Sonra bu suretle hâlimi bir daha arzettîm. Yine sükût etti. Sonra bunun gibi bir daha söyledim, yine sustu. (Dördüncü) bir daha söylediğimde Rasülullah
(azarlayarak) bana:
— "Yâ Ebâ Hureyre, senin kavuşacağın mukadderatı yazan ka-lemiin mürekkebi) kurumuştur. Şu hâl üzerine sen ister hadımlaş, ister bırak (müsavidir)" buyurdu [17].

9- Bakire Kızları Nikah Etmek Babı

Ve İbnu Ebî Muleyke dedi ki:
İbn Abbâs, Âişe'ye hitaben: Peygamber (S) senden başka bir bakire ile evlenmedi, dedi [18].

14-.....Âişe (R) şöyle demiştir; Ben:
— Yâ Rasûlallah! Lütfen bana bildirir misin: Sen bir vâdîye in-sen de orada üzerindeki mahsûlü yenilmiş ve mahsûlü yenilmemiş hâlde iki nevi' ağaç bulsan, deveni bunların hangisinde yayar otlatırsın? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Başkası tarafından otlatılmayan ağaçta otlatırım" buyurdu. Âişe bu sorusu ile Rasûlullah'ın kendisinden başka bakir kız olarak kimse ile evlenmediğini kasdediyordu [19],

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "(Yâ Âişe!) Sen iki kerre ru'yâda bana gösterildin. Baktım ki, bir zât, senin suretini bir ipekli kumaş parçasında taşıyor ve: Bu resmin sahibi senin müstakbel zevcendir, diyordu. Ben de o ipek kumaşı açıyorum, bir de bakıyorum ki, o kumaş parçasındaki suret sen idin. O zâtın, yânt Cibril'in o sözü üzerine ben; Eğer bu ru 'yâ Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu yerine getirir, dedim"[20].

10- Dul Kadınlar Babı [21]

Müzminlerin annesi Ümmü Habîbe (R): Peygamber (S) bizlere hitaben: "Bana kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi arz ve teklif etmeyin" buyurdu, demiştir [22].

16-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in beraberinde bir gazveden dönüyorduk. Ben yavaş yürüyen bir devenin üzerinde acele hareket ettim. Derken arkamdan bana bir sü-vârî yetişti de beraberindeki bir deynekle benim deveme vurdu. Bu vuruş üzerine benim devem, görmekte olduğun develerin en hızlısı gibi yürüdü. Bir de baktım ki, o zât, Peygamber (S) imiş. Bana:
— "Seni acele ettiren nedir?" dedi. Ben de O'na:
— Ben yakında evlenmiş bir kimseyim, dedim. Peygamber:
— "Kız ile mi yoksa dul ile mi evlendin?" dedi. Ben:
— Dul ile evlendim, dedim. Peygamber:
— "Senin onunla, onun da seninle oynaşacağınız bir genç kızla evlenseydin yâ!" buyurdu.
Câbir devamla dedi ki: Nihayet Medine'ye girmek için hareket edip gittiğimizde Peygamber:
— "Kocasından ayrı kalmış kadının ustura tutunup temizlenmest ve dağınık saçlarını temizleyip taraması için yavaş hareket edin de, evlerinize geceleyin, yânı yatsı vaktinde girin" buyurdu [23].

17-..... Muhârib ibn Disâr es-Sedûsî şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim ,vşöyle diyordu: Ben evlendim. Rasû-lullah (S) bana:
— "Ne ile evlendin?" diye sordu. Ben:
— Dul bir kadınla evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Senin neyin vardı ki bakire kızları ve onlarla oynaşmayı tercih etmedin?" buyurdu...
Muhârib: Ben bu "Senin neyin vardı, bakire kızları neye tercîh etmedin?" sözünü Amr ibn Dînâr'a zikrettim. Amr şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim; o bu fıkrayı: Rasûlullah bana "O seninle, sen de onunla oynaşacak genç bir kızla evlenseydin yâ" buyurdu, şeklinde söylüyordu [24].

11- Küçüklerin Yaşça Büyüklerden Olanlarla Evlendirilmelerinin Hükmünü Beyân) Babı

18-.....Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Irak ibn Mâlik'ten; o da Urve'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ebû Bekr'-den Âişe'yi nikahlamak için istedi. Ebû Bekr, Peygamber'e:
— Fakat ben Sen'in kardeşinim, dedi. Peygamber de ona:
— "Sen benim Allah'ın dîninde ve kitabında kardeşimsin. Bu cihetle Âişe bana halâldır" buyurdu [25].

12- Bâb: Evlenmek İsteyen Kişi Hangi Kadınla Nikah Akdi Yapar, Kadınların Hangileri Daha Hayırlıdır, Vâcib Kılmayarak Erkeğe, Nutfeleri İçin Tercîh Etmesi Müstehâb Olacak Kadın Çeşidi Nedir?

19-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kadınların hayırlıları, deve binen Arah kadınlarıdır. Kureyş kadınlarının en iyileri ise küçüklüğünde çocuğu üzerine en şefkatlisi, kocasına karşı da onun elindeki malını korumak hususuna en iyi riâyet edenleridir" buyurmuştur [26].

13- Seriyyeler (Cariyeler) Edinme Ve Cariyesine Hürriyet Verip De Sonra Onunla Evlenen Kimsenin Sevabı Babı

20-.....Bize Salih ibnu Salih el-Hemdânî tahdîs etti. Bize eş-Şa'bî tahdîs edip şöyle dedi:" Bana Ebû Burde tahdîs etti ki babası Ebû Mûsâ şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Herhangi bir adamın yanında bir câriye bulunur da kendisi ona ilim öğretir ve öğretimini güzel yapar, onu terbiye eder ve edeblendirmesini güzel yapar, sonra onu âzâd eder ve onunla evlenirse, o kimse için iki ecir vardır. Ehli kitâbdan herhangibir adam hem kendi peygamberine îmân etmiş, hem de bana îmân etmişse, onun için de iki ecir vardır. Herhangibir köle hem efendilerinin hakkını ödemiş, hem de Rabb'inin hakkını ödemiş ise, onun için de iki ecir vardır".
Âmir eş-Şa'bî, muhatabı olan kimseye:
— Sen bu rivayeti hiçbir bedel ödemeksizin al. Hâlbuki vaktiyle, Peygamber devrinde, insan bunun aşağısında bir mes'ele için tâ Medine'ye kadar giderdi, demiştir.
Ebû Bekr Şu'be ibn Ayyaş da Ebû Husayn'dan; o da Ebû Bur-de'den; o da babası Ebû Musa'dan; o da Peygamber'den olmak üzere ' 'O cariyeyi âzâd eder, sonra da on un mehrini verirse..," şeklinde söyledi [27].

21- Bize Saîd ibn Telîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Vehb haber verip şöyle dedi: Bana Cerîr ibnu Hazım, Eyyûb'dan; o da Mu-hammed ibn Şîrîn'den haber verdi ki, Ebû Hureyre: Peygamber (S) şöyle buyurdu, demiştir [28].

22- Bize Süleyman ibn Harb, Hammâd ibn Zeyd'den; o da Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti (ki, Rasûlullah şöyle buyurmuştur): "İbrâhîm yalnız üç defa (te'vîl ile) yalan söylemiştir: İbrâhîm günün birinde zâlimlerden bir zalim hükümdarın memleketine uğramıştı. Beraberinde (bir kadın güzeli olan eşi)Sâre de vardı... "Hadîsin gerisini -Kitâbu'I-Enbiyâ'da geçtiği gibi- zikretti.
"Nihayet o zâlim hükümdar Sâre'ye, Hâcer ismindeki cariyeyi hediye olarak verdi. Sâre, İbrahim 'in yanına gelince ona:
— Allah o kâfirin elini benden men' etti, bir de bana Hâcer'i hizmetçi olarak verdi, dedi."
Ebû Hureyre: Ey semâ suyunun oğulları, sizin ananız işte bu kadındır, dedi [29].

23-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber'den dönüşte onun)la Medine arasında üç gün ikaamet etti. Bu müddet içinde Safiyye bintu Huyey' ile evlendi. Ben de müslümânla-rı Peygamber'in düğün aşına da'vet ettim. Bu ziyafette ekmek de, et de yoktu. Tabaklanmış deri sofraların yayılması emredildi. Akabinde bunların içlerine hurmadan, akt denilen kuru yoğurttan ve tereyağından konuldu. İşte bu, Peygamber'in düğün yemeği oldu. Yemek esnasında müslümânlar aralarında:
— Safiyye, mü'minlerin analarından birisi midir, yoksa Rasû-lullah'in sağ elinin mâlik olduğu cariyelerden midir? dediler.
Bir kısım müslümânlar da:
— Eğer Rasûlullah Safiyye'yi örterse, o, mü'minlerin analarından birisidir. Eğer onu örtmezse Safiyye, Rasûlullah'm sağ elinin mâlik olduğu cariyelerinden birisidir, dediler.
Rasûlullah (S) hareket etmeğe karar verince, binitinin arkasına Safiyye için üzerine oturacağı bir taht hazırlattı ve Safiyye ile insanlar arasına da bir perde uzattı [30].

14- Cariyenin Hürriyete Kavuşturulmasını Onun Mehri Yapan Kimse Bârı

24-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Sabit el-Bunânî'den ve Şuayb ibnu'l-Habhâb'dan; o da Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki Rasûlullah (S) Safiyye'yi âzâd etmiş ve âzâdlığım kendisine sadak, yânî mehr yapmıştır [31].

15- Yüce Allah'ın "...Eğer fakîr iseler Allah onları /adlından zengin yapar" («ı-Nür: 32) Kavlinden Dolayı Fakîr Olanı Evlendirme Babı

25-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)'a bir kadın geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben nefsimi Sana hibe etmeye (mehirsiz Sen'-inle evlenmeye) geldim, dedi.
Râvî dedi ki: Rasûlullah kadına baktı, bakışını kadın üzerinde yukarı kaldırdı, aşağıya indirdi, sonra da Rasûlullah başını eğdi. Kadın, Rasûlullah'ın kendisi hakkında hiçbir hüküm vermediğini görünce oturdu. Bu sırada sahâbîlerinden bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Eğer Sen'in bu kadına bir hacetin yoksa, beni bu kadınla evlendir, dedi.
Rasûlullah:
— "Yanında mehr verecek birşey var mı?" dedi. O sahâbî:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah:

— "Ailenin yanına git de, bak birşey bulacak mısın?"'buyurdu. Bunun üzerine o zât gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayır vallahi, hiçbirşey bulamadım, dedi. Rasûlullah:
— "Bak, demirden bir yüzük olsun (getir)/" buyurdu. Sahâbî dönüp geldi de:
— Hayır, yâ Rasûlallah! Demirden bir halka bile bulamadım. Lâkin şu izârım (belden aşağı ihramım) var -Râvî Sehl: Bu fakîr sa-hâbînin (izârı üzerine giyecek) ridâsı yoktu, dedi-, bu izârımın yarısı kadının olsun, dedi.
Rasûlullah:
— "Sen izârınla ne iş yapabilirsin (neye yarar)? Onu sen giyersen kadının üstünde ondan birşey bulunmaz, açıkta kalır; onu kadın giyerse senin üzerinde birşey olmaz (sen çıplak kalırsın)/" buyurdu [32].
Bu söz üzerine adamcağız bulunduğu yere oturdu. Nihayet bu oturuşu uzayınca da (ümîdsizce) kalkıp gitti. Rasûlullah bu zâtın ümîd-sizce dönüp gittiğini gördü de, onun çağırılmasım emretti. Adam gelince:
— "Kur'ân'dan ezberinde ne var?" diye sordu. Adam:
— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var! diye birtakım sûreleri saydı. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sen bu sûreleri ezberinden okuyor musun?" dedi. O zât:
— Evet okuyorum, dedi. Rasûlullah:
— "Git, Kur'ân 'dan ezberindeki bu sûrelerle seni bu kadına mâlik kıldım (yânî seni onunla evlendirdim)" buyurdu [33].

16- (Nikâhta Erkekle Kadın Arasında Aranan) Denklikler Dîn Hususundadır Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
'O, sudan bir beşer yaratıp da onu soy sop yapandır. Rabb'in kemâliyle kadîr bulunuyor" (el-Furkaan: 54) [34].

26-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: BanaUrveibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den olmak üzere şöyle haber verdi: Ebû Huzeyfe ibn Utbe ibn Rabîa ibn Abdi Şems -ki bu Ebû Huzeyfe, Peygamber (S) ile beraber Bedir gazasında bulunmuştu- Salim ibn Ma'kıl'ı oğul edinmişti. Nitekim Peygamber de Zeyd ibn Hârise'yi oğul edinmişti. Aynı zamanda Sâlim'e, kardeşi Velîd ibn Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind'i nikâh etmişti. Hâlbuki Salim, Ensâr'dan (Subeyte adında) bir kadının kölesi idi. Câhiliyet zamanında bir kimse birisini evlâd edinirse, insanlar o evlâdlığı o kimsenin adiyle çağırırlardı. (Fulân'ın oğlu Fulân derlerdi). Ve evlâdlık -neseb yönünden oğul gibi- o kimsenin mirasından mîrâs alırdı. Bu töre, Yüce Allah "Evlâdlıklannızı (neseb) babaları adiyle çağırınız. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, o hâlde dinde kardeşleriniz ve dostlannızdırlar... "(ei-Ahzâb: 5) kavlini indirinceye kadar devam etti. Bu âyetin inmesi üzerine artık âzâdlı köleler ve evlâdlıklar nesebi babaları adına döndürüldüler. Bunlardan babalan bilinmeyenler de (eski efendisine) dînde dost ve kardeş oldu.
Bu vaziyet üzerine Kureyşli, sonra Amirli olan Süheyl ibn Amr'ın kızı Sehle -ki Ebû Huzeyfe'nin öbür karışıdır, Subeyte'nin de ortağıdır-Peygamber'e geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Biz Sâlim'i oğul edinmiştik. Hâlbuki Allah evlâdlık hakkında bildiğiniz âyeti indirdi (Şimdi ne buyurursun)? diye sordu.
Buhârî'nin şeyhi Ebû'l-Yemân bu hadîsi müellif Buhârî'ye bu suretle zikretti [35].

27-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) amcası Zubeyr ibn Abdilmuttalib'in kızı Dubâa'nın yanma girdi ve ona:
— "Öyle sanıyorum ki, hacca gitmek istiyorsun" dedi. Dubâa da:
— (Evet öyledir, fakat) vallahi kendimde hastalık hissediyorum, dedi.
Rasûlullah:
— "Ey Dubâa, sen hacc et ve (hacca niyet ederken): Yâ Allah, beni hacc menseklerini yerine getirmekten men' ettiğin yerde ihramdan çıkacağım! diye şart kıl" buyurdu.
Dubâa o sırada Mıkdâd ibn Esved'in nikâhı altında bulunuyordu [36].

28-..... Saîd ibnu Ebî Saîd, babasından; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Kadın dört (hâl ve sıfatı) için nikâh olunur; Malı için, soyu için, güzelliği için, dîni için. (Ey mü'min, sen bunlardan) dîndâr olanı ele geçirmeye bak. (Eğer dediğimi yapmazsan) iki elin fakîrleşir"[37].

29-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın yanından zengin bir adam geçti. Rasûİullah (S):
— "Bu zengin kişi hakkında ne dersiniz?" diye onu tezkiye etmişti.
Mecliste hazır bulunanlar da:
— Bu kimse bir kadının izdivacına tâlib olsa, nikâh olunmaya; birisi hakkında şefaat ve tavsiye ederse, şefaati kabul edilmeye; bir söz söylese, sözü dinlenmeye lâyık bir kimsedir! diye şehâdet ettiler.
Sehl ibn Sa'd dedi ki: Sonra Rasûİullah sükût etti. Bu sırada müs-lümânların fakirlerinden birisi geçti. Bu defa da Rasûİullah:
— "'Bu fakır kişi hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Orada bulunanlar:
— Bu kimse de bir kadının nikâhına tâlib olsa, nikâh olunmaya; birisi hakkında şefaat ederse şefaati kabul olunmaya ve bir re'y beyân ederse, sözü dinlenmeye lâyık bir kimse değildir! dediler.
Bunun üzerine Rasûİullah:
— "Bu fakır, öbür zengin gibi dünyâ dolusu insandan hayırlıdır" buyurdu [38].

17- Mal Hususundaki Denkliklerin Hükmü Ve Fakîr Erkeğin Zengin Kadınla Evlendirilmesi Babı

30-.....îbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi ki, o, Âişe'ye: "Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet (bu suretle de) adalet ya-pamıyacağınızdan endîşe ederseniz, o zaman bir tane ile, yâhud mâlik olduğunuz câriye ile yetinin... "(en-Nisâ: 3} âyetinin tefsirini sormuş, Âişe de şöyle cevâb vermiştir:
— Ey kardeşimin oğlu! Âyetteki bu yetime kız, şu öksüz kızdır ki, velîsinin velayet ve vesayeti altında bulunur. Velîsi onun güzelliğine ve malına rağbet eder, fakat o kızın hakkı olan mehrinde eksiltme yapmak ister (onunla böyle evlenmek ister). İşte (bu âyette) o çeşit velîler, velayetleri altındaki yetîme kızları -mehirlerini kemâle ulaştırmak hususunda adalet edinceye kadar- nikâh etmelerinden nehyo-lundular da bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmekle emrolundular.
Âişe devamla şöyle dedi:
— Bu âyet indikten sonra insanlar Rasûlullah'tan fetva istediler. Bunun üzerine Allah şunu indirdi: "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olanı onlara vermediğiniz ve nikahlamalarını da beğe-
nip istemediğiniz yetim kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda işte Kitâb 'da okunup duran âyetler... " {en-Nisâ: 127) [39].
âyetinde Allah onlara şunu indirdi (yânî bu âyetin delâlet ettiği ma'nâ şudur): Onlar, yetîm kız güzellik ve mal sahibi olduğu zaman, bu kızın nikâhına, nesebine ve mehrini kemâle ulaştırmaya rağbet etmişlerdir. Kız mal ve güzellik azlığından dolayı rağbet edilmemiş olduğu zaman ise, o kızı terkedip, ondan başka kadınları almışlardır.
Âişe dedi ki:
— Kıza rağbet etmedikleri, istemedikleri zaman onu nasıl terke-diyorlarsa, rağbet ettikleri zamanda da o kızı nikâh etmelerine hakları yoktur. Ancak kıza adalet etmeleri ve ona mehirde en yüksek hakkını vermeleri hâlinde nikâh edebilirler [40].

18- Kadının Uğursuzluğundan Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eşlerinizin, evlâdlarınızın içinde hakîkaten size düşman olanlar da vardır. O hâlde onlardan sakının"
(et-Tegâbun: 14)

31-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; oda îbnUmer'in iki oğlu Hamza ile Sâlim'den; onlar da babalarından olmak üzere tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Uğursuzluk (telâkkîsi Câhiliyet âdeti olarak) kadında, evde ve atta olur" buyurmuştur [41].

32-.....Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Peygamberin yanında uğursuzluğu zikrettiler. Bunun üzerine Peygamber (S): "Eğer herhangi bir şeyde uğursuzluk hâsıl olsaydı evde, kadında ve atta olurdu" buyurdu [42].

33-.....Bize Mâlik, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Eğer bir şeyde (yânî eşyada) uğursuzluk (düşünülür) olsaydı atta, kadında ve meskende olurdu" buyurmuştur [43].

34-.....Süleyman et-Teymî şöyle demiştir: Ben Ebû Usmân en-Nehdî'den işittim; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den ki, Peygamber (S): "Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı hiçbir fitne (fe-sâd âmili) bırakmadım" buyurmuştur [44].

19- (Kadın Razı Olduğu Takdirde) Hürre Kadının Kölenin Nikâh Akdi Altında Olması(Nın Cevazı) Babı

"Yerde ve nefislerinizde herhangibir musibet meydana gelmemiştir ki, bu, bizim onu yaratmamızdan evvel mutlakaa bir kitâbda(yaz\\m\$)dır. Şübhesiz ki, bu, Allah'a göre kolaydır" (el-Hadîd: 22).
Şu hâlde mukadderatta olan hâdiselerden kurtulmak mümkin değildir. Bunlarda meskenin, atın, kadının, şahsın hiçbir te'sîri yoktur.

35-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre hakkında üç tane sünnet (yânı kaanûn) meydana gelmiştir: Hürre oldu, akabinde (kocasına karşı) muhayyer kılındı. Rasûlullah (S) Berîre hakkında:
— "Velâ ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu.
Rasûlullah eve girdi. Taştan edinilmiş bir tencere henüz ateş üzerinde bulunuyordu. Rasûlullah'a evdeki katıktan bir katık ve ekmek yaklaştırıldı. Rasûlullah:
— "Ben ateş üzerinde bir tencere görmedim mi?" dedi.
— Berîre'ye sadaka edilmiş bir parça ettir, Sen ise sadaka yemezsin, denildi.
Rasûlullah:
— "O, Berîre'ye bir sadakadır; bize de Berîre'den bir hediyedir" buyurdu [45].

20- Bâb: Yüce Allah'ın: "İkişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin" (en-Nisâ: 3) Kavlinden Dolayı, Erkek Dört Kadından Fazlasıyle Evlenmez

Alî ibnu'l-Hüseyin aleyhima's-selâm: "İkişer yâhud üçer yâhud dörder olmak üzere" demeyi kasdediyor, dedi. Bunun delili,

zikri ulu olan Allah'ın şu kavlidir: "Gökleri, yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı (olmak üzere) elçiler yapan Allah'a hamd olsun... " (Fatın i).
Allah "İkişer yâhud üçer yâhud dörder" demeyi kasdediyor [46].

36- Bize Muhammed (ibn Selâm el-Beykendî) tahdîs etti. Bize Abdete ibnu Süleyman, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âi-şe'den olmak üzere ' 'Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine geti-remiyeceğinizden korkarsınız... 7 (en-Nisâ: 3) kavlinin tefsirinde Urve, Âişe'den şöyle dedi:
— Bu o yetîm kızdır ki, bir. adamın himayesinde bulunur, aynı zamanda o adam bu yetîm kızın velîsidir. Sonunda o adam, o yetîm-le malı sebebiyle evlenir, fakat o kızın sohbetine kötü davranır ve malı hususunda da adalet etmez. îşte bu huyda olan kimse, kendisine ha-lâl olan başka kadınlardan ikişer yâhud üçer yâhud dörder olmak üzere nikâh edip evlensin [47].

21- (Süt Emmenin Hükmü Hakkında) Bâb

"Ve sizi emziren (süt) analarınız da size haram kılındı..."
(en-Nisâ: 23) âyeti, bir de "Nesebden dolayı haram olan süt emmekten dolayı da haram olur" (hadîsi) [48].

37-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) haber verdi ki, Rasûlullah, Âişe'nin yanında bulunuyordu. Bu sırada Âişe, Hafsa'nın evi önünde izin isteyen bir erkek sesi işitmişti.
Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Şu adam Sen'in evine girmek için izin istiyor, dedim.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Sanırım ki o, Hafsa'nın süt amcası Fulân kimsedir!" buyurdu.
Âişe dedi ki:
— Âişe'nin süt amcası Fulân hayâtta olsaydı, benim yanıma girebilecek miydi? diye sordu.
Peygamber:
— "Evet girebilirdi. Çünkü süt, doğum ve nesebin haram kılmakta olduğu herşeyi haram kılar" buyurdu [49].

38-.....Bize Yahya ibn Sâid, Şu'be'den; o da Katâde'den; o da Câbir ibn Zeyd'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs şöyle dedi: Peygam-ber'e hitaben:
— Hamza'nın kızını eş almaz mısın? denildi. Peygamber (S):
— "Hamza'nın kızı, benim süt kardeşimin kızıdır" buyurdu. Bişr ibnu Umer dedi ki: Bana Şu'be tahdîs etti. Ben Katâde'den işittim. Ben Câbir ibn Zeyd'den bunun benzerini işittim, demiştir [50].

39-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber verdi; ona da Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe haber verdi ki, kendisi:
— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'ın kızı olan kızkardeşimi nikâh et! dedi.
Rasûlullah:
— "Sen (kıskanmayip) bunu arzu eder misin?" buyurdu. Ben de:
— Evet arzu ederim. Çünkü ben Sen'in için ortaktan hâlî ve yalnız kalıcı değilim. İsterim ki, hayırda, yânî Sana karşı sevgimde bana ortak olan bârî kızkardeşim olsun! dedim.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "İyi bil ki, kızkardeşin bana haîâl olmaz" buyurdu. Ben:
— Biz duyuyoruz ki, Sen Ebû Seleme'nin kızını nikâh etmek istiyormuşsun! dedim.
Rasûlullah (S):
— "(Eşim) Ümmü Seleme'nin kızını mı?" diye sordu. Ben de:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb, benim terbiyem altında üvey kızım olmasa bile yine bana nikâhı halâl olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır: Beni ve onun babası Ebû Seleme'yi Suveybe kadın emzirmistir. Bir daha kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi bana teklif etmeyin!" buyurdu.
Urve dedi ki: Suveybe, Ebû Leheb'in cariyesi idi. Sonra onu âzâd etti. Sonra bu kadın Peygamber'i emzirdi. Ebû Leheb öldüğü zaman, ailesi halkından bâzılarına ru'yâda Ebû Leheb fena bir hâlde gösterildi. Ona: Ne hâle ulaştın? diye sordu. Ebû Leheb: Sizden sonra hiçbir hayıra kavuşmadım. Yalnız Suveybe'yi âzâd ettiğimden dolayı sununla sulandım! diye başparmağıyle şehâdet parmağı arasında bir delik gösterdi [51].

22- Yüce Allah'ın: "Anneler çocuklarım iki bütün yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir.,." (el-Bakara: 232) Kavlinden Dolayı "İki Yıldan Sonra Süt Emme Hükmü Yoktur" Diyen Ve (Bu İki Şene İçinde İken) Emmenin Azının Da, Çoğunun Da Haram Kılacağını Beyân Babı [52]

40-.....Bize Şu'be, el-Eş'as'tan; o da babası Ebû's-Sa'sâ Selîm ibnu'I-Esved'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Âişe'nin yanında bir adam varken Peygamber (S) içeri girdi. Peygamber bunu hoş görmediğini belli eder gibi yüzünün rengi değişti. Bunun üzerine Âişe:

— Bu benim (süt) kardeşimdir! dedi. Peygamber de:
— "Süt kardeşlerinizin kim olduğuna iyi dikkat ediniz. Çünkü süt, ancak açlıktandır (yânî açlığı giderendir)1* buyurdu [53].
Ümmü Habîbe, iki kızkardeşin nikâhta birleştirilmesinin caiz olmadığım bilmeyerek hadîsteki teklîfi yapmıştı.

23- Fahlın Sütü (Yânî Sütün Meydana Gelmesine Sebeb Olan Erkekle Emen Kişi Arasında Süt Harâmlığı Sabit Olur Mu?) Babı

41..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe'den haber verdi ki, Ebû'l-Kuays'ın erkek kardeşi Ef-lah, hicâb emrinin inmesinden sonra gelip Âişe'nin yanına girmeğe izin istiyordu. Bu Eflâh, Âişe'nin süt amcası idi. (Âişe dedi ki:) Ben ona izin vermekten çekindim. Rasûrullah (S) gelince yaptığım işi O'na haber verdim. Hemen Eflah'm benim yanıma girmesine izin vermemi emretti [54].

24- Emzirici Kadının (Tek Başına) Emzirmeye Şehâdet Etmesi(Nin Hükmü) Babı

42-.....Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Bize Eyyûb
haber verdi: Bana Ubeydullah ibnu Ebî Meryem, Ukbetu'bnu'l-Hâris'ten tahdîs etti. Abdullah ibn Ebî Muleyke: Ben bu hadîs Ukbetu'bnu'I-Hâris'ten işittim, lâkin ben Ubeydu'bnu Ebî Meryem'in hadîsini daha iyi ezberlemekteyim, dedi. Ukbetu'bnu'l-Hâris şöyle dedi: Ben bir kadınla evlendim -O Ümmü Yahya bintu İhâb et-Temîmî'dir-. Akabinde bize siyah bir kadın geldi de:
— Ben sizin ikinizi de emzirdim, dedi. Bunun üzerine ben Peygamber'e gittim ve:
— Ben Fulân'ın kızı Fulâne ile evlendim, akabinde bize siyah bir kadın geldi de bana hitaben: Ben ikinizi de emzirmişimdir, dedi; bu kadın sözünde yalancıdır, dedim.
Peygamber benden yüz çevirdi. Ben ise Peygamber'in yüzü cihetinden geldim de bir daha:
— O kadın yalancıdır, dedim. Peygamber (S):
— "O siyah kadın her ikinizi de emzirdiğini söylediği hâlde, evlendiğin kadınla nasılyaparsın? Bu kadını kendinden bırak!'"buyurdu.
Hadîsin sonuncu râvîsi Alî ibn Abdillah el-Medînî bu hadîsi rivayet ederken, şeyhi İsmâîl ibn Uyeyne'nin sebbâbe ve orta parmağıyla işaret ettiğini göstermiştir. O da şeyhi Eyyûb es-Sahtıyânî'nin, Peygamber'in böyle parmaklarıyle iki eşe işaret ederek söylediğini göstermiştir [55].

25- Nikâh Olunmaları Halâl Olan Ve Haram Olan Kadınlar Ve Yüce .Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Analarınız, kızlarınız* kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, birader kızları, hemşire kızları, sizi emziren süt analarınız, süt hemşireleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup himayelerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (üvey kızlarınızın analarıyle) zifafa girmemişseniz (onlarla evlenmenizde) size bir be's yok. Kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları (ile evlenmeniz) ve iki kız kardeşi birlikte almanız da (keza haram edildi). Ancak geçen geçmiştir. Çünkü Allah hakîkaten çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar müstesna olmak üzere, diğer bütün kocalı kadınlar (da size haram edildi. Bu hürmetler) üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır). Onlardan mâadası ise -nâmûskâr ve zinaya sapmamış insanlar hâlinde (yaşamanız şartıyle) mallarınızla aramanız için- size halâl edildi. O hâlde onlardan hangisiyle fâidelendiyseniz, ücretlerini takdir edildiği veçhile verin. O mehrin mikdârını ta 'yin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir"
(en-Nisâ: 23-24) [56].
Enes ibn Mâlik: "VeH-muhsenâtu mine'n-nisâV\ yânî kocalı hür-re kadınları nikâhla almak haramdır, ancak (harb esîri olarak) sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar müstesnadır, dedi. O, mâlik olan erkeğin, kölesinin nikâhı altından cariyesini çekip almasında -bir rivayette: evlenmesinde- bir be's görmez.
Yüce Allah şöyle buyurdu: "Allah'a eş tanıyan kadınlarla onlar îmâna gelinceye kadar evlenmeyin. îmân eden bir câriye, müşrik bir kadından -bu sizin hoşunuza gitse de- elbet daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de, onlar îmân edinceye kadar (mü'min kadınları) nikâhla-mayın. Mü *min bir kul, müşrikten -o sizin hoşunuza gitse de- elbette hayırlıdır. Onlar sizi cehenneme çağırırlar. Allah ise, kendi iradesiyle, cennete ve mağfirete çağırır. O, insanlara âyetlerini apaçık söyler. Tâ ki iyice düşünüp ibret alsınlar** (ei-Bakara: 22i) [57].
İbn Abbâs: Dört zevce üzerine ziyâde olan kadın o erkeğe anası, kızı ve kızkardeşinin haram olduğu gibi haramdır, dedi.
Bize İmâm Ahmed ibn Hanbel şöyle söyledi: Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Sufyân es-Sevrî'den tahdîs etti (ki o şöyle demiştir): Bana Habîb ibnu Sabit, Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs:
— Size nesebden yedi, evlilik sebebiyle de yedi kadın haram oldu, dedi, sonra da: "Hurrimet aleykum ummehatukum...^ (en-Nisâ: 225) âyetini okudu [58].
Abdullah ibn Ca'fer (ibn Ebî Tâlib), Alî'nin (başka kadından) kızı Zeyneb ile Alî'nin karısı Leylâ bintu Mes'ûd arasını cem'etti. İbn Şîrîn de: Bu birleştirmede be's yoktur, demiştir. el-Hasen el-Basrî bir kerresinde bu birleştirmeyi kerîh görmüş, sonra: Bunda be's yoktur, demiştir.
el-Hasen ibnu'l-Hasen ibn Alî de bir gece içinde bir amcanın iki kızı (iki torunu) arasını cem' etmiştir. Câbir ibn Zeyd, bir amcanın iki ayrı koldan gelen bu iki kız torununu bir adamın nikâhı altında birleştirmeyi -aralarında meydana gelecek

yarışma sebebiyle hısımlık koparılacağı için- kerîh görmüştür. (Buhârî şöyle dedi:) Hâlbuki Yüce Allah'ın: "Onlardan mâadası ise -nâmûskâr ve zinaya sapmamış insanlar hâlinde mallarınızla aramanız için- size haiâl edildi..." (en-Nisâ: 24) kavlinden dolayı bu birleştirmede haram kılma yoktur.
İkrime de İbn Abbâs'tan: Karısının kızkardeşi ile zina ettiği zaman, o arkeğe kendi karısı haram olmaz, dediğini söyleyip naklet-mistir. Yahya ibn Kays el-Kindî'den, eş-Şa'bî ile Ebû Ca'fer'in, sabî ile oynayan kimse hakkında: Eğer o kişi zekerini çocuğa girdirdi ise (yânî onunla livâta yaptı ise) artık o çocuğun anasıyla evlenemez, dedikleri rivayet olunuyor [59].
(Buhârî dedi ki:) Bu Yahya el-Kindî, adaletle tanınmış değildir ve burada rivayet ettiği şey üzerinde mutâbaa olunmamıştır.
Yine İkrime, İbn Abbâs'tan: Karısının anasıyle zina ettiği zaman, karısı bu zinâkâr erkeğe haram olmaz, dediğini nakletmiştir (Çünkü haram, halâlı haram etmez).
Ebû Nasr el-Esedî'den, İbn Abbâs'm bunu haram kılmış olduğu da zikrolunuyor. (Buhârî dedi ki:) Bu Ebû Nasr'ın, İbn Abbâs'tan bizzat işitmesi bilinmemiştir.
İmrân ibn Husayn'dan, Câbir ibn Zeyd'den, el-Hasan el-Basrî'den ve Irak ehlinin bâzısından, bunların her biri, kadının anasıyle zina ettiği zaman o kadın kendisine haram olur dedikleri rivayet olunuyor. Ebû Hureyre ise: Kadını yere yapıştırmadıkça, yânî onunla cima yapmadıkça kızı, o erkeğe haram olmaz, demiştir. Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Urvetu'bnu'z-Zubeyr ve ez-Zuhrî, anasıyle zina etse de zevcenin beraberinde ikaamet etmeye cevaz vermişlerdir. ez-Zuhrî: Alî ibn Ebî Tâlib'in, karısının anasıyle zina etmiş olan bir adam hakkında: Kansıyle ikaameti haram olmaz, dediğini nakletmiştir (Bey-hakî'nin lafzı: Haram halâlı haram etmez). (Buhârî şöyle dedi): Bu hadîs mürseldir (yânî munkatı'dır) [60].

26- Bâb:

"Kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup himayenizde bulunan üvey kızlarınız size haram edildi.
Eğer onlarla zifafa girmemişseniz, size bir be's yok. Kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları... " (en-Nisâ: 23).
İbn Abbâs şöyle demiştir: "Duhûl", "Mesîs", "Limâs" hepsi de cima'dan ibarettir. "Kadının çocuğunun kızları erkeğe haram kılınmakta, kadının kızları gibidir" diyen kimse, Peygamberin Ümmü Habîbe'ye karşı söylediği şu "Ve bir daha bana kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi teklif etmeyiniz" hadîsini hüccet edinmiştir.
Yine böyle oğul çocuklarının zevceleri de haram kılınmakta oğulların halîleleri, yânî zevceleri gibidirler.
Kız erkeğin himayesinde olmasa da "Rabîbe = Üvey kız" ismi verilir mi? [61] Peygamber (S) kendine âid bir
üvey kızı -Zeyneb bintu Ümmi Seleme'yK onu bakıp besleyecek olan kimseye -Nevfel el-Eşcâî*ye- verdi. Ve
Peygamber (S) kızının oğlu el-Hasen ibn Alfyi oğul diye isimledi [62].

43-.....Bize Hişâm, babası Urve'den; o da Zeyneb bintu Ebî Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Sufyân'm kızı Ümmü Habîbe şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'ın kızı hemşiremle evlenmek hususuna rağbetin var mı? dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ne yapayım?" dedi. Ben:
— Onunla nikahlanırsın! dedim.
Rasûlullah:
— "Sen bunu arzu eder misin?" dedi. Ben de:
— (Evet arzu ederim) Ben Sen'in yanında ortaktan hâlî değilim. Ben Sen'in sevgin hakkında kız kardeşimin bana ortak olmasını arzu ederim, dedim.
Rasûlullah:
— "İyi bil ki, fözkardeşin bana haiâl olmaz" buyurdu. Ben:
— Senin Ebû Seleme'nin kızını istemekte olduğun haberi bana ulaştı, dedim.
— "Ümmü Seleme'nin kızını mı?" dedi. Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Ümmü Seleme'nin kızı (Zeyneb) benim (terbiyem altında) üvey kızım olmasa bile yine o bana halâl olmaz. Beni ve onun babası Ebû Seleme'yi Suveybe kadın emzirmiştir. Bana kızlarınızı ve kızkar-deşlerinizi teklif etmeyin" buyurdu.
el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bize Hişâm ibnu Urve: O, Durre bintu Ebî Seleme'dir, diye tahdîs etti [63].

27- Bâb:

"Ve iki kızkardeşi birlikte almanız da (haram edildi) ancak geçen geçmiştir" (en-Nisâ: 23)

44-.....Bize el-Leys, Ukayl'dan; o da tbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, ona Urvete'bnu'z-Zubeyr haber vermiş; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber vermiş. Ümmü Habîbe şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'ın kızı kızkardeşimi nikâhla al! dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen bunu arzu eder misin?" buyurdu.
Ben de:
— Evet arzu ederim. Çünkü ortaktan hâlî değilim ve ben hayırda bana ortak olan kimsenin kızkardeşim olmasını arzu ederim, dedim.

Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Muhakkak bu bana halat olmaz" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki bizler Sen'in Ebû Se-leme'nin kızı Durre'yi nikâh etmek istemekte olduğunu konuşup duruyoruz, dedim.
Rasûlullah:
— "Ümmü Seleme'nin kızını mı?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Vallahi Ümmü Seleme'nin kızı benim himayem altında olmasa da yine o bana halâl olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve (onun babası) Ebû Seleme'yi Suveybe kadın emzir-miştir. Bir daha bana kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi arz etmeyiniz" buyurdu [64].

28- Bâb: "Kadın, Halasının Üzerine Nikâh Edilmez"

45-.....Bize Âsim el-Ahvel, eş-Şa'bî'den haber verdi ki, o da Câbir(R)'den: Rasûlullah (S) bir kadının kendi halası üzerine yâhud kendi teyzesi üzerine nikâh olunmasını nehyetti, dediğini işitmiştir.
Dâvûd ibn Ebî Hind ile İbnuAvn, eş-Şa'bî'den; o da Ebû Hu-reyre'den olmak üzere (bu hadîsin bir rivayetini) söylediler.

46-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S) "Bir kadınla onun halası, yine böyle bir kadınla onun teyzesi birlikte nikâh olunmaz" buyurmuştur [65].

47-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Kabîsa ibnu Zueyb tahdîs etti ki, o Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) kadının kendi halası üzerine nikâh olunmasını yine kadının ve teyzesinin bir şahsa nikâh olunmasını nehyetti.
ez-Zuhrî: Biz haram kılmakta, kadının babasının teyzesini de bu menzilede görüyoruz. Çünkü Urve bana Âişe'den tahdîs etti ki, o: "Nesebden haram olanı, sütten haram kılınız" demiştir [66].

29- Sığar Babı

48-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şığar(sûretiyle nikâh)dan nehyetmiştir. Şığâr, bir kimsenin kızım diğerine, o da kızını kendisine vermek üzere aralarında mehr de olmaksızın evîendirmesidir [67].

30- Bâb: Kadına Kendi Nefsini Bir Kimseye Hibe Etmesi (Halâl) Olur Mu?

49-.....Bize Hişâm tahdîs etti ki, babası Urve şöyle demiştir:
Havle bintu Hakîm, nefislerim Peygamber'e hibe eden kadınlardan idi. Bunun üzerine Âişe:
— Kadın kendim erkeğe hibe etmekten haya etmiyor mu? dedi.
"Onlardan kimi dilersen (nevbetinden) geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin. Geri bıraktıklarından kimi istersen (yanına almakta) de sana güçlük yoktur... "(ei-Ahzâb: 5i) âyeti inince de Âişe:
— Yâ Rasülallah! Rabb'in Taâlâ (kadınların değil) ancak Sen'-in arzunun gerçekleşmesine çabuk davranıyor, dedim (demiştir).
Bu hadîsi Ebû Saîd el-Müeddib, Muhammed ibn Bişr ve Abde ibn Süleyman; üçü de Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe'-den olmak üzere, bâzısı bâzısının rivayeti üzerine artırarak rivayet etmişlerdir [68].

31- İhrâmlının Nikâhlanması Babı

50-.....Câbir ibn Zeyd: İbn Abbâs (R) bize, Peygamber (S) ihrâmlı olduğu hâlde evlendi diye haber verdi, demiştir [69].

32- Rasûlullah(S)'In Mut'a Suretiyle Olan Muvakkat Nikâhı En Sonu Nehyetmesi Babı [70]

51-.....İbmı Uyeyne, ez-Zuhrî'den şöyle derken işitmiştir: Bana el-Hasen ibnu Muhammed ibn Alî ile kardeşi
Abdullah ibn Muham-med, babaları Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'den haber verdiler ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R), İbn Abbâs'a:
— Peygamber (S), Hayber gazvesi zamanında mut'a nikâhını ve evcil eşeklerin etinin yenilmesini yasak etti, demiştir [71].

52-.....Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim.
Ona kadınla mut'a nikâhı yapmak soruldu da, o buna ruhsat verdi. Bunun üzerine îbn Abbâs'ın bir kölesi, İbn Abbâs'a:
— Bu müsâade, ancak kadın ihtiyâcının şiddeti ve kadınların azlığı yâhud buna benzer bir ibare (yânı harb ve gazve) zamanlarına âid değil miydi? dedi.
İbn Abbâs da:
— Evet öyledir, diye onu tasdîk etti.

53-.....Câbir ibn Abdillah ile Selemetu'bnu'1-Ekva' (R); ikisi şöyle demişlerdir: Bizler bir ordu içinde bulunduk.

Rasûlullah'ın elçisi bize geldi de:
— Size mut'a suretiyle (muvakkat bir zaman için) nikâha ve evlenmeye izin verildi. Muvakkat bir zaman için evlenebilirsiniz! dedi.
İbnu Ebî Zi'b de şöyle dedi: Bana Seleme ibnu'l-Ekva'ın oğlu Iyâs, babasından; o da Rasûlullah(S)'tan olmak üzere şöyle tahdîs etti: "Herhangibir erkekle bir kadın sözleşip, müddet ta'yîn etmeyerek evlenmekte mutabık kalsalar, bunların birlikte yaşamaları'müddeti üç gecedir. Üç geceden sonra bu çiftler bu müddeti artırmak isterlerse artırırlar yâhud ayrılmak isterlerse birbirlerini terkedip ayrılırlar".
Râvî Seleme ibnu'1-Ekva' dedi ki: Bilmiyorum, bu müsâade bize; Peygamber'in sahâbîlerine mahsûs birşey mi yoksa bütün müslü-mân ümmeti mi şâmildir?
Ebû Abdillah el-Buhârî: Mut'anın hükmünü Alî, Peygam-ber(S)'den olmak üzere: "O, neshedilmiştir" diye beyân eyledi, dedi [72].

33- Kadının, Kendi Nefsini Salih Bir Erkeğe Arzetmesi Babı [73]

54-.....Ben Sabit el-Bunânî'den işittim, şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'in yanında idim. Mecliste Enes ibn Mâlik'in kızı da bulunuyordu. Enes şu hadîsi naklederek şöyle dedi: Bir gün Rasûlullah'-ın huzuruna bir kadın geldi de nefsini Rasûlullah'a arzederek:
— Yâ Rasûlallah! Bana bir ihtiyâcın var mı (yânî beni nikâhla alır mısın)? dedi.
Enes'in kızı bunu işitince:
— Baba, bu ne hayası kıt kadınmış! Vay bu ne fuhuş ve fezâ-het, vay bu ne fuhuş ve fezâhet! dedi.
Enes ibn Mâlik:
— (Kızım öyle söyleme.) Emîn ol ki, o kadın senden hayırlıdır. Çünkü o, Rasûlullah'ın peygamberlik ve rasûllük şerefine rağbet edip (O'nun hanedanı arasına girmek üzere) kendisini Rasûlullah'a arz ve teklif etmiştir! dedi [74].

55-.....Bize Ebû Gassân (Muhammed ibn Mutarnf el-Medenî) tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd'dan şöyle tahdîs etti: Bir kadın kendi nefsini Peygamber'e arzetti. (Peygamber gözlerini indirip sükût etti.) Orada bulunan bir sahâbî:
— Yâ Rasûlallah! Bu kadım benimle evlendir! dedi. Rasûlullah (S):
— "(Mehr olarak) yanında neyin var?" diye sordu.
O sahâbî:
— Yanımda hiçbirşey yoktur! dedi. Rasûlullah:
— "Haydi git, araştır ve demir bir yüzük olsun (bul getir)" buyurdu.
Sahâbî gitti. Sonra dönüp geldi ve:
— Hayır yâ Rasûlallah, dünyalık birşey; demir bir halka bile bulamadım. Ve lâkin şu izârım var. Bunun yarısını verebilirim! dedi.
Râvî Sehl ibn Sa'd dedi ki: Bu fakîr sahâbînin ridâsı bile yoktu. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bu izârınla ne iş görebilirsin? Onu sen giyersen kadının üstünde ondan birşey bulunmaz, açıkta kalır. Kadın giyerse sen çıplak kalırsın!" buyurdu.
Bunun üzerine o zât bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uza-yınca da (ümîdsiz bir hâlde) kalkıp gitti. Peygamber bu zâtın (ümîd-siz) gittiğini görünce, onu çağırdı -yâhud çağırıldı- da ona:
— "Kur*ân*dan ezberinde ne var?" diye sordu. Sahâbî:
— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var, şu sûre var! diye birtakım sûreler saymağa başladı.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Kur'ân'dan ezberindeki sûrelere mukaabil seni bu kadına mâlik kıldık (yânı bu sûreleri kadına öğretmene mukaabil seni onunla evlendirdik)" buyurdu [75].

34- İnsanın Kendi Kızını Yâhud Kızkardeşini Hayır Ehline Arzetmesi (Ve Bunda Bir Eksiklik Olmayacağı) Babı

56-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Salim ibn Abdillah haber verdi ki, o, babası Abdullah ibn Umer'den şöyle tahdîs ederken işitmiştir: Kızkardeşim Hafsa bintu Umer, kocası Huneys ibn Huzâ-fe es-Sehmî'den -ki Rasûlullah'ın sahâbîlerinden idi ve Medine'de vefat etmişti- dul kaldığı zamanki vaziyetini, babam Umer ibnu'l-Hattâb şöyle bildirmişti: Hafsa dul kalınca ben Usnıân ibn Affân'a gidip Haf-sa'yı almasını teklif ettim. Usmân:
— Bu işim hakkında bir düşüneyim! dedi. Birkaç geceler bekledim. Sonra bana kavuştu da:
— Düşündüm, bu günümde evlenmemek ciheti bana hayırlı göründü! dedi.
Umer dedi ki: Ben sonra Ebû Bekr es-Sıddîk'a kavuştum. Ona da:
— İstersen seni Hafsa bintu Umer ile evlendireyim! dedim.
Ebû Bekr sükût etti, bana olumlu veya olumsuz bir cevâb vermedi. Ben Ebû Bekr'e bu sükûtundan dolayı Usmân'dan daha çok gücendim. (Usmân bari menfî olsun bir cevâb vermişti.) Birkaç geceler daha bekledikten sonra RasûluIlah Hafsa ile evlenmeye tâlib oldu. Ben de kızımı Rasûlullah'a nikâh ettim. Bunun üzerine Ebû Bekr bir gün bana kavuştuğunda:
— Sanıyorum ki, sen Hafsa'yı bana teklîf ettiğin zaman, benim sana bir cevâb vermediğimden dolayı bana darılmışsındır! dedi.

Umer dedi ki: Ben de:
— Evet, doğrudur, dedim. Ebû Bekr şöyle dedi:
— O teklifin sırasında sana cevâb vermeme hiçbir mâni' yoktu. Şu kadar ki, Hafsa'yı Rasûlullah'ın zikretmiş olduğunu (yânî onu alacağını) biliyordum. Ben de Rasûlullah'ın sırrım açıklayacak değildim. RasûluIlah Hafsa'yı terkedip almayacak olsaydı, ben teklîfini kabul edip onu alırdım [76].

57-.....Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb şöyle haber vermiştir: Ümmü Habîbe (Ramle bintu Ebî Sufyân), Rasûlullah'a hitaben:
— Bizler aramızda Sen'in Ümmü Seleme'nin kızı Durre'yi nikâh edip alacağını konuşup duruyoruz, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ben onu Ümmü Seleme'nin üzerine mi alacakmtşım? Ben Ümmü Seleme'yi nikâh etmemiş olsaydım bile Ebû Seleme'nin kızı bana halâl olmazdı. Çünkü onun babası benim süt kardeşimdir" buyurdu [77].

35- Azız Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda yâhud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebal yoktur, Allah bilmiştir ki, siz onları mutlakaa hatırlayacaksınız* Ancak kendileriyle gizlice va'dleşmeyin. (Çıtlatma suretinde) meşru' bir söz söylemeniz ise başka. (Farz olan iddet) sonunu buluncaya kadar da nikâh bağını bağlamaya azmetmeyin ve bilin ki, Allah kalblerinizde olanı muhakkak biliyor. Artık O'ndan sakının ve yine bilin ki, şübhesiz Allah çok mağfiret edicidir, çok halimdir*9 (el-Bakara: 235).

"Eknentum fîenfusikum", "Nefislerinizde gizlediğiniz" demektir. Koruduğun ve gizlediğin her bir şey, gizlenmiş birşeydir. (Buhârî dedi ki:) Bana Talha îbnu Gannâm şöyle dedi: Bize Zaide ibnu Ku-dâme, Mansûr ibnu'1-Mu'temir'den; o da Mucâhid ibn Cebr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs "Fİmâ arradtum bihi min hıtbetVn-nisâ" kavlin-deki ta'rîzin tefsiri hakkında şöyle demiştir: Erkek "Ben evlenmek istiyorum, bana sâliha bir kadının müyesser olmasını çok arzu ettim" der. el-Kaasım ibn Muhammed de ta'rîzi şöyle tefsir etmiştir: Erkek, kadına: "Şübhesiz sen bana karşı bir kerîmesin (yânı çok ikrâmlı bir kadınsın) ve ben sana çok rağbet etmekteyim" der. Erkeğin "Şübhesiz Allah sana bir hayır sevkedecektir" ve bunun benzeri sözleri de ta'rîz nev'indendir.
Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demiştir: Erkek ta'rîz eder, açıkça söylemez. "Benim bir hacetim var, müjdelen, Allah'a hamdle sen nâfı-ka (yânı geçerli) bir kadınsın" der. Kadın da (ta'rîz olarak sâdece): "Senin söylemekte olduğun sözü işittim" der de ona herhangi birşey va'eletmez.
Kadının velîsi de kadının bilgisi olmaksızın bir va'dde bulunmaz. Eğer kadın iddeti içindeyken bir erkeğe va'dde bulunsa da sonra erkek o kadını nikâhla alsa, iddetinin bitmesi ardından artık onların arası ayrılmaz.
el-Hasan el-Basrî: "Kadınlarla gizlice va'dleşmeyin", "Zina etmeyin" ma'nâsınadır, demiştir. İbn Abbâs'tan zikrolunuyor ki "Kitâb müddetine ulaşıncaya kadar" sözü, "İddet bitinceye kadar" ma'-nâsinadır [78].

36- Evlendirmeden Önce Kadına Bakma Babı [79]

58-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana şöyle dedi: "Ben seni uykumda gördüm. Melek senin suretini ipekten bir kumaş parçasında getirip: İşte bu (resmin sahibi) senin müstakbel zevcendir, dedi. Sonra ben senin yüzünden örtüyü açtığımda bir de baktım ki, o suret sensin. Cibril'in o sözü üzerine ben: Eğer şu ru'-yâm Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu infaz edip yerine getirir, dedim" [80].

59......Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân Ebû Hâzım'dan; o da Sehi ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti:*Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben nefsimi Sana hibe etmek için geldim, dedi. Rasûlullah (S), kadına baktı, ona doğru bakışını yukarı kaldırıp
aşağıya indirdi. Sonra başını eğdi. Kadın, Rasûlullah'm kendisi hakkında hiçbir hüküm vermediğini görünce oturdu. Bunun üzerine sa-hâbîlerinden biri ayağa kalktı da:
— Ey Allah'ın Elçisi! Eğer Sen'in bu kadına ihtiyâcın yoksa, onu
benimle evlendir! dedi; Rasûlullah:
— "Yanında (mehr olarak) bir şeyin var mı?" diye sordu.
O da:
— Hayır vallahi yâ Resûlallah, birşeyim yoktur! dedi. Rasûlullah:
— "Kendi aile halkının yanına git de bak araştır, birşey bulabilir misin?" buyurdu.
Sahâbî gitti. Sonra dönüp geldi de:
— Hayır yâ Rasûlallah! Vallahi hiçbirşey bulamadım, dedi. Rasûlullah:
— "Bak araştjr, velev ki demirden bir yüzük olsun (bul getir)" buyurdu.
Bunun üzerine o sahâbî tekrar gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah, demirden bir halka da bulamadım. Velâkin şu izârım var, bunun yarısı kadının olsun, dedi.
Sehl: Bu sahâbînin ridâsı yoktu, demiştir. Rasûlullah:
— "Sen izârınla ne yapabilirsin, neye yarar? Onu sen giyersen kadının üstünde ondan birşey bulunmaz, açık kalır; onu

kadın giyerse senin üzerinde ondan birşey kalmaz, sen çıplak kalırsın" buyurdu.
Bunun üzerine o sahâbî bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uza-ymca da sonunda (ümîdsiz bir hâlde) kalktı. Rasûlullah onun arkasına dönüp gittiğini görünce emretti de o zât geri çağırıldı. Gelince de Rasûlullah ona:
— "Kur'ân'dan ezberinde ne var?" diye sordu. O sahâbî de:
— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var, şu sûre var! diye birtakım sûreler saydı.
Rasûlullah:
— "Sen bu sûreleri ezberinden okuyabilir misin?" diye sordu. Sahâbî:
— Evet okurum, cevâbım verince, Rasûlullah:
— "Git, Kur'ân'dan ezberindeki bu sûrelere mukaabil (yânî bunları o kadına öğretmene karşılık) seni bu kadına mâlik kıldım" buyurdu [81].

37- "Velînin İzni Olmaksızın Yapılan Nikâh Mu'teber Değildir" Diyen Kimse Babı

Çünkü Yüce Allah'ın "Kadınları boşadığınızda, iddetlerini bitirdikleri zaman aralarında meşru' bir surette anlaştıkları takdirde, artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın" (ei-Bakara: 232) kavli
vardır.
(el-Buhârî dedi ki:) Bu engel olmadan nehyin içine dul da girmiştir, bakire de böyledir. Yüce Allah (erkeklere
hitâb ederek): "... Müşrik erkeklere de onlar îmân edinceye kadar mü'min kadınları nikahlamayın,.. n <ei- Bakara: 221) ve keza: "İçinizden bekârları ve kölelerinizden, cariyelerinizden sâlih olanları evlendirin.,. " <en-Nûr: 32) buyurmuştur [82].

60-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Câhiliyet zamanında nikâh dört nevi' idi. Bunlardan biri, bugün insanların yapmakta oldukları nikâhtır. Şöyle ki: Erkek, diğer bir erkekten velâyetindeki kadını yâhud kızım ister, akabinde o kadının mehrini ta'ym edip mikdârını belirler. Sonra da o kadını nikâh eder. Diğer bir nikâh şekli şudur: Erkek, kendi karısı hayızından temizlendiği zaman karısına: Kendini (şeriflerden) fulân kimseye gönder de, ondan seninle cinsî münâsebet yapmasını iste! der. Ve kadının o cinsî münâsebet yapmasını istediği erkekten gebe kaldığı tebeyyün edinceye kadar kocası asla kadınına dokunmayıp, ondan ayrı durur. Kadının gebeliği belirince isterse kendi kocası o gebe kadınla cima yapar. Kocası bu başka erkekle cinsî münâsebet işini ancak çocuğun necîb-liğine, asaletine rağbet ettiği için yapar. İşte bu nikâh, "Nikâhu'l-istibdâ'" (yânî başkasından cinsî münâsebet isteme nikâhı) olur.
Diğer bir nikâh nev'i de şudur: On kişiden az bir cemâat toplanırlar da bunların hepsi bir kadının yanına girerler ve herbiri ayrı ayrı kadınla cima yapar. Netîcede kadın bundan gebe kalıp da doğurduğu ve çocuğunu doğurmasının ardından birkaç geceler geçtiği zaman o erkeklere haber gönderir. Artık o erkeklerden hiçbiri gelmemezlik edemez. Nihayet hepsi kadının yanında toplanırlar. Kadın onlara hitaben:
— İşinizden meydana gelip de doğurmuş bulunduğum çocuğu tanıdınız. Bu çocuk, senin oğlundur yâ Fulân! der.
Ve kadın, onlardan arzu ettiği kimsenin ismini söyler. Böylece kadının çocuğu, o adamın nesebine katılır. îsmini söylediği o erkek, bu çocuktan çekinmeye, yânî onu kabul etmemeye muktedir olamaz.
Dördüncü nevi' nikâh şöyledir: Birçok insanlar toplanırlar da bir kadının yanına girerler. O kadının yanma gelen erkeklerden hiçbiri çekinemez. Bu kadınlar birtakım fahişelerdir ki, bunlar kendi kapıları üzerine bir alâmet olsun diye birer bayrak dikerlerdi. Artık kim isterse bu bayraklı kadınların yanına girer. Bunlardan biri gebe kalıp da çocuğunu doğurduğu zaman, o erkekler kadın için toplanırlar ve
kendileri için birkaç kaaif, yânî iz sürmekte maharetli kimseler çağırırlar. Sonra bu kaaifler o kadının çocuğunu, karar verdikleri kimsenin nesebine katarlar. Böylece çocuk onun soyuna katılır ve o şahsın oğlu diye çağırılır. O zât bundan çekinemez.
Nihayet Muhammed (S) hakk ile peygamber gönderilince insanların bugünkü nikâhı müstesna olmak üzere, bu câhiliyet nikâhlarının hepsini yıktı [83]

61-.....Bize Vekî\ Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olanı (farz edilmiş olan mîrâsı). onlara vermediğiniz ve nikâhlarını da beğenip istemediğiniz yetim kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda işte Kitâb'da okunup duran âyetler... "(en-Nisâ: 127) âyetinin tefsirinde, Âişe şöyle demiştir:
— Bu o yetîm kız hakkındadır ki, bir adamın yanında bulunur. Hattâ o kız, erkeğin malında onun bir ortağı da olabilir. İşte o erkek bu kıza daha lâyık olduğu hâlde, onu kendisi nikâhla almak istemez ve kızın malında başka bir erkeğin kendisine ortak olmasını çirkin gördüğü için, o kızı başka bir erkeğe de nikahlamaz, malından dolayı o kızı başkasıyle evlenmesinden men' eder durur [84].

62-.....Bize ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Salim haber verdi. Ona da babası Abdullah ibn Umer şöyle haber vermiştir: Kızkardeşîm Hafsa bintu Umer, kocası Huneys ibn Huzâfe es-Sehmfden -ki Peygamber'in sahâbîlerinden ve Bedir ehlinden olup Medine'de vefat etmişti- dul kaldığı zamanki vaziyetini babam Umer şöyle bildirmişti: Hafsa dul kalınca, Usmân ibn Affân'a kavuştum da Hafsa'yı alması için ona teklif ettim.
— Eğer istersen Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim. Usmân:
— Bu işimde bir düşüneceğim, dedi.

Birkaç geceler bekledim. Sonra bana kavuştuğunda:
— Bu günümde evlenmemem ciheti bana daha hayırlı göründü, dedi.
Umer dedi ki: Müteakiben Ebû Bekr'e kavuştum ve ona da:
— İstersen Hafsa'yı sana nikâh edeyim, dedim...[85]

63-.....el-Hasen el-Basrî "Z-â ta'dulûhunne" âyetinin tefsîri hakkında şöyle demiştir: Bana Ma'kıl ibn Yesâr (R) tahdîs edip şöyle dedi: -Bu âyet zâten onun hakkında inmişti- Ben (ismi Cumeyl bintu Yesâr olan) bir kızkardeşimi bir adamla evlendirdim. Bu adam kız-kardeşimi boşadı. İddeti tamam olunca da gelip beni istiyordu. Ben de ona:
— Seni vaktiyle kizkardeşimle evlendirmiş, onu sana bir aile döşeği yapmış ve sana her veçhile ikram etmiştim. Fakat sen bunlara karşı kardeşimi boşadın. Sonra da gelip onu tekrar istiyorsun. Hayır vallahi, kardeşim sana ebediyyen dönüp varmaz! dedim.
Fakat bu adam kusursuz (iyi) bir kimse idi. (Kızkardeşim olan) kadın da ona dönmek istiyordu. İşte bunun üzerine Allah şu "Kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru' bir surette anlaştıkları takdirde, artık kadınların kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın... "(ei-Bakara: 232) âyetini indirdi. Bunun üzerine ben:
— Yâ Rasûlallah! Şimdi ne yapayım? dedim.
Râvî: (Rasûlullah'ın emri üzerine) kızkardeşini yeni bir akd ile eski kocasıyle evlendirdi, dedi [86].

38- Bâb: Velî Bizzat Kendisi Kadını İsteyen Olduğu Zaman (Caiz Olur Mu, Olmaz Mı?) [87]

Mugîre ibn Şu'be (amcasının kızı olan) bir kadını istedi. Mugîre o kadına (nikâh velayetinde) insanların en yakını bulunduğu hâlde, o kadının veliliğini başka bir adama emr ve tahsîs etti de, o adam Mugîre'yi o kadınla evlendirdi.
Abdurrahmân ibn Avf da Kaarız kızı Ümmü Hakîm'e: — Sen evlendirme işini bana verir misin? dedi.
Kadın da:
— Evet veririm, deyince, Abdurrahmân: —Ben seni (talihlerin arasından fulânla) evlendirdim, dedi.
İbn Cureyc şöyle ded: Ben, Atâ ibn Ebî Rebâh'a: — Bir kadın var, onun bir amca oğlu kendisini istedi,
dedim. Atâ bana:
— Ben seni nikâh ettim sözüne şâhid tutsun yâhud kadının aşiretinden bîr adama, kadını onunla evlendirmesini emretsin! Dedi [88]. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Bir kadın,
Peygamber(S)*e:
— Ben nefsimi Sana hibe ediyorum! dedi. Bunun üzerine başka bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Şayet Sen'in bu kadına ihtiyâcın yoksa, onu benimle evlendir, dedi [89].

64-.....Bize Hişâm, babası Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe: "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olanı (farz edilmiş olan mîrâsı) onlara vermediğiniz ve nikâhlarım da beğenip istemediğiniz yetim kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda işte Kitâb 'da okunup duran âyet* /er..."(en-Nisâ: 127) kavlinin tefsîri yolunda şöyle demiştir:
— Bu o yetime kızdır ki, erkeğin malında erkeğe ortak olduğu hâlde, erkeğin himayesinde bulunur, erkek onunla evlenmeyi istemez, malında kendisi üzerine gireceği için o kızcağızı başka bir adamla evlendirmez ve kızı evlenmekten habseder durur. İşte Allah o velîlerin, böyle kadınları evlenmelerinden men' etmelerini nehyetti [90].

65-.....Bize Sehl ibn Sa'd tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Peygamber'in yanında oturuyorduk. Derken bir kadın geldi de kendi nefsini Peygamber'e arzediyordu. Peygamber kadına doğru bakışını alçaltıp yükseltti, fakat kadına bir cevâb vermedi. Bunun üzerine sa-hâbîlerinden bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Bu kadını benimle evlendir! dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yanında mehr olacak herhangi birşey var mı?" dedi. Sahâbî:
— Yanımda hiçbirşeyim yoktur, dedi. Rasûlullah:
— "Demirden bir yüzük de mi yok?" dedi. Sahâbî:
— Demirden bir yüzük de yoktur, lâkin ben şu üstümdeki bur-demi ikiye bölerim de yarısını kadına verebilirim, diğer yarıyı da kendim alırım, dedi.
Rasûlullah:
— "Bu olmaz. Senin ezberinde Kur'ân 'dan birşey var mı?" dedi. Sahâbî:
— Evet vardır, deyince Rasûlullah ona:
— "Git, ben seni, sendeki Kur'ân mukaabilinde o kadınla evlendirdim" buyurdu [91].

39- Yüce Allah'ın: 'Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanlarda eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır..." (et-Talâk: 4) Kavlinden Dolayı İnsanın Kendi Küçük Çocuklarını Nikâh Etmesi(Nin Cevazı) Babı

Çünkü Allah bu âyette, bulûğdan evvelkilerin iddetlerini de üç ay yapmıştır [92].

66-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Âişe ile Âişe altı yaşında iken evlenmiş, Âişe dokuz yaşında iken de zifafa girdirilmiş, Peygamber'in yanında da dokuz sene kalmıştır [93].

40- Babanın Kendi Kızını, En Büyük İmâmla Evlendirmesi Babı

Umer (R): Peygamber (S) benden kızım Hafsa'yı istedi, ben de Hafsa'yı O'nunla evlendirdim, demiştir [94]

67-.....Bize Vuheyb, HişâmibnUrve'den; o dababası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Âişe ile, Âişe altı yaşında iken evlenmiş, dokuz yaşında iken de zifafa girmiştir.
Hişâm: Âişe'nin, Peygamber'in yanında dokuz sene kaldığı bana haber verildi, demiştir [95].

41- Bâb: Sultân Bir Velîdir

Çünkü Peygamber (S): "Biz seni ezberindeki Kur'ân mukaabilinde o kadınla evlendirdik" buyurmuştur [96].

68-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir kadın geldi de:
— Ben nefsimi Sana hibe ettim, dedi ve uzun müddet ayakta dikildi.
Bunun üzerine bir adam:
— Eğer o kadına Sen'in bir ihtiyâcın yoksa, beni onunla evlendir, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yanında kadına mehr vereceğin birşey var mı?" diye sordu. O zât:
— Yanımda şu izârımdan başka birşeyim yoktur, dedi. Rasûlullah:
— "Eğersen izârını o kadına verirsen, sen izârsız olarak oturur kalırsın; onun için sen başka birşey araştır" buyurdu.
O zât:
— Ben hiçbirşey bulamıyorum, dedi. Rasûlullah:
— "Araştır, velev demirden bir yüzük olsun (bul getir)" dedi. Fakat o zât bunu da bulamadı. Bunun üzerine Rasûlullah ona:
— "Ezberinde Kur'ân'dan birşey var mı?" diye sordu. O zât, isimlerini söylediği birkaç sûre için:
— Evet şu sûre, şu sûre vardır, dedi. Rasûlullah:
— "Kur'ân'dan ezberinde bulunan sûrelere mukaabüseni o kadınla evlendirdik" buyurdu.

42- Bâb: Baba Ve Ondan Başka Olan Velî, Bakire Olsun, Dul Olsun; Kadının Rızâsı Olmadıkça Nikâh Yapamaz

69-.....Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S):
— "Dul kadın kendisinin açıkça emri alınmadıkça nikâh olunmaz. Er görmedik kız da kendisinden izin alınmadıkça nikâh olunmaz" buyurdu.
Mecliste hazır bulunanlar:
— Yâ Rasûlallah! Bakire bir kızın izni nasıl olur? diye sordular. Rasûlullah:
— "Onun izni sükût etmesidir" buyurdu.

70-.....Bize el-Leys, Abdullah ibnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe'nin âzâdlısı olan Ebû Amr Zekvân'dan olmak üzere tahdîs etti ki, Âişe (R):
— Yâ Rasûlallah! Er görmedik kız utanır (iznini bildirmez), demiştir de, Rasûlullah (S):
— "Onun rızâsı, susmasıdır" buyurmuştur [97].

43- Bâb: Adam Kızını, Kız İstemediği Hâlde Evlendirdiği Zaman, Bu Adamın Nikâhı Reddedilir

71- Bize İsmâîl ibn Ebî Uveys tahdîs edip şöyle dedi: Bana (büyük İmâm) Mâlik ibn Enes, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan o da babası el-Kaasım'dan; o da Yezîd ibnu Câriye'rün iki oğlu Abdurrahmân ile Mucemmi'den; onlar da Hansa bintu Hizam el-Ensâriyye'-den şöyle tahdîs etti: Hansâ'yı babası, iznini almadan evlendirmişti. Hâlbuki Hansa dul idi ve bu evliliği istemedi. Rasûlullah'a gidip şikâyet etti. Rasûlullah (S) da onun nikâhını redd ve ibtâl eyledi.

72- Bize İshâk ibn Râhûye tahdîs etti. Bize Yezîd ibn Hârûn haber verdi. Bize Yahya ibn Saîd haber verdi ki, ona da el-Kaasim ibn Muhammed (ibn Ebî Bekr es-Sıddîk) tahdîs etmiş; ona da Abdurrahmân ibn Yezîd ile kardeşi Mucemmi' ibn Yezîd ikisi de şöyle tahdîs etmişlerdir: Hizam ismiyle çağırılan bir adam, kendi kızını nikâh etmişti... Bunun devamı da geçen hadîs tarzındadır [98].

44- Yetîm Kızların Evlendirilmeleri Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremiyeceğinizden korkardanız, sizin için halâi olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin..." (en-Nisâ: 3).
Kadın isteyen kimse velîye: Beni Fulâne kadınla evlendir, dediği; velî de bir müddet eğlendikten sonra evlendirir yâhud velî, kadın isteyene: Mehr verecek bir şeyin var mı? dediği; onun da: Yanımda şu ve şu var, dediği; yâhud ikisi de bir süre bekledikten sonra velî: Ben seni o kadınla evlendirdim, dediği zaman; bu üç suretteki evlendirme caizdir.
Bu konuda Sehl ibn Sa'd'ın Peygamberden rivayet ettiği çok geçen hadîsi vardır.

73-.....Bize Şuayb ibn Ebî Hamza, ez-Zuhrî'den haber verdi.
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Ukayl, tbn Şihâb'dan haber tahdîs etti. Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o Âişe'ye şu âyetin tefsirini sorup şöyle demiştir:
— Ey anacığım! "Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine ge-tiremiyeceğinizden korkarsanız... yâhud mâlik olduğunuz câriye (ile yetinin)..." (en-Nisâ: 3).
Âişe şöyle demiştir:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Bu yetîme kız, velîsinin himaye ve terbiyesi altında bulunur, derken o velî, yetîm kızın güzelliğine ve malına rağbet eder, fakat kıza vereceği mehrden eksiltme yapmak ister. İşte bu âyette o çeşit velîler, velayetleri altındaki yetîm kızları -mehirlerini kemâle ulaştırmakta adalet yapmadıkça- nikâh etmekten nehyohmdular ve bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri ile emrohmdular.
Âişe (rivayetine devamla) dedi ki:
— Bu âyet indikten sonra insanlar Rasûlullah(S)'tan fetva istediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olanı (mîrâsı) onlara vermediğiniz ve nikâhlâ-larını da beğenip istemediğiniz yetîm Kızlar ve (henüz ergin olma-
yan) küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda işte Kitâb'da okunup duran âyetler..." (en-Nisâ: 127).
Azız ve Celîl Allah onlara bu âyette şunu indirdi ve durumlarını tesbît etti: Yetîm kız, mal sahibi ve güzellik sahibi olduğu zaman, velîler onun nikâhına, nesebine ve (emsâlininkinden az olan) mehrine rağbet ederler. Kız, mal ve güzellik azlığında bulunup da kendisi rağbet edilmemiş bir kimse olduğu zaman ise, velîler onu terkedip başka kadınları almaktadırlar.
Âişe dedi ki:
— O yetîm kızlara rağbet etmez oldukları zaman, onları terkedip de almadıkları gibi, yetîm kızlara rağbet ettikleri zaman onları nikâh etme haklan yoktur. Ancak bu kızlara adalet etmeleri ve onlara hakları olan en yüksek mehri vermeleri hâlinde nikâh edebilirler [99].

45- Bâb: Kadını İsteyen Kişi Velîye Hitaben "Beni Fulâne Kadınla Evlendir" Dediği, Velînin De "Ben Seni Şuna Ve Şuna Mukaabil O Kadınla Evlendirdim'1 Dediğinde; Velî, Kocaya: "Razı Oldun Mu?" Yâhud "Kabul Ettin Mi?" Diye Sormasa Da Bu Nikâh Caiz Olmuştur

74-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Ebû Hâzım'dan; o da Sehlibn Sa'd(R)'dan olmak üzere şöyle tahdîs etti: Bir kadır Peygamber (S)'e geldi de nefsini O'na arzetti. Peygamber bu teklîf üzerine:
— "Bugün benim için kadınlara hiçbir hacet yoktur"buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Beni bu kadınla evlendir! dedi. Rasûlullah ona:
— "Yanında ne var!" diye sordu. O:
— Yanımda hiçbirşey yok! dedi.
Rasûlullah:
— "Sen o kadına (mehr olarak) birşey ver, velev demirden bir
yüzük olsun" buyurdu. O sahâbî:
— Bende verecek hiçbirşey yoktur, dedi. Bu sefer Rasûlullah:
— "Yanında Kur'ân'dan ne var?" diye sordu. O zât:
— Şu ve şu (sûreler) var! dedi. Rasûlullah:
— "Senin ezberinde bulunan Kur'ân'la (yânî Kur'ân'ı kadına öğretmen mukaabilinde) ben seni o kadınla evlendirdim" buyurdu [100].

46- Bâb: Bir Erkek, Mü'min Kardeşinin Nikâh Etmek Üzere Tâlib Olduğu Kadına -0 Bundan Vazgeçmedikçe- Tâlib Olmaz

75-.....Bize îbn Cureyc tahdîs edip şöyle dedi: Ben Nâfi'den işittim, şöyle tahdîs ediyordu: İbn Umer (R) şöyle diyordu:
— Peygamber (S), sizin bâzınız bir meta' satın almak üzere iken öbür bâzısının o metâ'ı satın almaya kalkışmasını nehyetti. Ve yine bir erkek, mü'min kardeşinin nikâh etmeye tâlib olduğu bir kadını istemeye kalkmaz. Meğer ki, ikinci istemezden evvel, birinci tâlib vazgeçmiş olmalı yâhud da birinci tâlib, ikincisinin istemesine izin vermelidir.

76-.....Ebû Hureyre (R) Peygamber'den naklederek söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Zanndan sakının. Çünkü zann, sözün en yalanıdır, insanların gizli ve eksik şeylerim araştırmayın, topluluğun konuşmasını işitmeye çalışmayın, birbirinizle öfke yarışına girişmeyin, birbirinizle Allah kulları kardeşler olunuz. Bir erkek, mü'min kardeşinin istemekte olduğu

kadını - o mü'min istemeyi terkedinceye kadar- nikâh etmek için istemeye kalkmaz" [101].

47- Kadını İstemeyi Terketmenin Tefsiri Babı

77-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim ibnu Abdillah haber verdi ki, kendisi Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir. O şöyle tahdîs ediyormuş: Kızkardeşim Hafsa dul kaldığı zaman, babam Umer ibnu'l-Hattâb onun durumu hakkında şöyle dedi: Ben Ebû Bekr'e kavuştum da ona:
— Eğer istersen Umer'in kızı Hafsa'yı sana nikâh ederim, dedim. Birkaç geceler bekledim. Sonra Hafsa'yı Rasûlullah (S) istedi.
Akabinde Ebû Bekr bana kavuştu da şöyle dedi:
— Muhakkak ki bana arzettiğin hususta sana cevâb vermeme mâni' olan şey, ancak Rasûlullah'ın Hafsa'yı zikretmiş olduğunu bilmiş olmamdır. Ben Rasûlullah'ın sırrını açıklayacak değildim. Şayet Rasûlullah Hafsa hakkındaki düşüncesini bırakaydı, ben elbette onu kabul ederdim.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd, Mûsâ ibn Ukbe ve İbnu Ebî Atîk de Şuayb ibn Ebî Hamza'ya mutâbaat ettiler [102].

48- Nikâh Akdi Sırasında Hutbe(Nin Müstehâblığı) Babı

78-.....Zeyd ibn Eşlem şöyle demiştir: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Medine'nin doğu tarafından iki adam geldi de birer hutbe yaptılar. Bunun üzerine Peygamber (S): "Şübhesiz beyândan bir kısmı sihrdir (yânı insanı büyüleyicidir)" buyurdu [103].

49- Nikâhta Ve Düğün Aşında Deff Çalmak Babı

79-.... Hâlid ibn Zekvân şöyle demiştir: er-Rubeyy' bintu Mu içimizde bir Peygamber varchr ki, O, yann ne olacağm, bilir! dedi.
Bunun üzerine Peygamber, kıza. söyle!"
"Bunu bırak da evvelce söylemekte olduğun sözleri soyıe. buyurdu [104].

50- Yüce Allah'ın: "Kadınların mehirleriniyürekten isteyerek ve Allah'tan bir atıyye olarak verin..." (en-Nisâ: 4) Kavli; Mehrin Çoğu Ve Caiz Olacak En Az Mikdârı Babı

Ve yine Yüce Allah'ın: "Eğer bir zevceyi bırakıp da yerine başka bir zevce almak isterseniz, öbürüne yüklerle (mehr) vermiş olsanız bile, içinden birşey almayın,.. " (en-Nisâ: 20) kavli ve yine zikri ulu olan Allah'ın: "Kendileriyle temas etmediğiniz yâhud kendilerine bir mehr ta yyîn eylemediğiniz kadınları boşamışsanız, bunda üzerinize vebal yoktur, -onları zengin olan kudretince, darda bulunan da hâlincema *rûf bir fâide ile fâidelendiriniz. Bu, iyilik etmek şiarında bulunanların üzerine bir borçtur" (el-Bakara: 236) kavli.
Ve Sehl ibn Sa'd da: Peygamber (S): "Velev demirden bir yüzük olsun (bulup kadına ver)" buyurdu, dedi.

80-.....Bize Şu'be, Abdulazîz ibn Suheyb'den; o daEnes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Abdurrahmân ibn Avf, bir çekirdek (yânı beş dii> hem) üzerine bir kadınla evlendi. Akabinde Peygamber (S) onda güveylik ferahı ve neş'esi gördü de, kendisine sordu. Abdurrahmân da:
— Ben bir kadınla bir çekirdek ağırlığı mehr üzerine evlendim, dedi.
Katâde'den; o da Enes'ten gelen rivayette: Abdurrahmân ibn Avf, bir çekirdek ağırlığındaki altın mehre karşılık bir kadınla evlendi, tarzındadır [105].

51- Kur'ân Öğretmeye Karşılık Ve Mehr Zikretmeksizin Evlendirme Bârı

81-..... Ben EbÛ Hâzım'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Sehl ibn Sa'd es-Sâidî<RVden işittim, şöyle diyordu: Ber Rasulullan in yanında bir topluluk içinde idim. O sırada bir kadın geldi de:
— Yâ RasûÌallah! Bu kadın nefsini Sana hibe etmiştir, sen bu kadın hakkında re'yini ortaya koy! dedi.
Rasûlullah (S) kadına hiçbir cevâb vermedi. Sonra kadın ayağa kalktı da yine:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz bu kadın kendi nefsini Sana hibe etmiştir. Şimdi Sen bu kadın hakkında re'yini bakıp bildir! dedi.
Rasûlullah ona bu sefer de bir cevâb vermedi. Sonra kadın üçüncü kerre ayağa kalktı da yine:
— Yâ Rasûlallah, şübhesiz bu kadın kendi nefsini Sana hibe etmiştir. Sen onun hakkında re'yini kullan! dedi.
Bunun üzerine bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! O kadını benimle nikâh et! dedi. Rasûlullah:
— "Yanında (mehr verecek) birşey var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır yok, dedi. Rasûluîlah:

— "Git de araştır, demirden bir yüzük olsun bul" buyurdu. Bunun üzerine o zât gitti, araştırdı, sonra geldi ve:
— Ben hiçbirşey bulamadım, demirden bir yüzük dahî bulamadım, dedi.
Rasûlullah:
— "Sende Kur'ân'dan birşey var mı?" diye sordu. O zât:
— Bende (yânî ezberimde) şu sûre ve şu sûre var, dedi. Rasûlullah:
— "Git, ben sendeki Kur'ân'a karşılık (yânî Kur'ân'ı kadına öğretmene karşılık) onu sana nikâh ettim" buyurdu [106].

52- Eşyalarla Ve Demirden Yüzükle Mehr Yapılması Babı

82-.....Bize Vekî', Sufyân es-Sevrî'den; odaEbûHâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)Man tahdîs etti ki, Peygamber (S) bi adama hitaben: "Velev demirden bir yüzükle olsun evlen" buyurmuştur [107],

53- Nikâhta Halâl Olan Şartlar Babı

Umer ibn Hattâb da: Hukukun durak yerleri, şartların yanındadır, demiştir. el-Misver ibn Mahrame de şöyle demiştir:
Ben, Peygamber(S)'den işittim, kendisi bir damadını zikretti de onu dâmâdhğı hususunda övdü ve övgüsünü güzel yaptı:
"O bana söz söylediğinde doğru söyledi, va'd ettiğinde bana va'dini yerine getirdi" buyurdu [108].

83-.....Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l- Hayr'dan; o da Ukbe ibn Âmir'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Yerine getirdiğiniz şartların yerine getirmeniz en haklı olanı, kendisiyle fercleri halâl kılmak istediğiniz mehr şartıdır" buyurmuştur [109].

54- Nikâh Sırasında Şart Kılınması Halâl Olmayan Şartlar Babı

Abdullah ibn Mes'ûd da: Bir kadın, kızkardeşinin talâkını kendi nikâhı için şart kılamaz, demiştir.

84- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ.Zekeriyyâ ibn Ebî Zâide'den; o da Saîd ibn İbrahim'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebi Hureyre(R)'-den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kadına, kızkardeşinin çanağındaki ni'metin kendi kabına boşalması için onun talâkını istemek (ve onun yerine nikâh olmak) halâl olmaz. Kızkardeşinin talâkını isteyecek kadın iyi bilmelidir M, ezelde ona ne takdir olundu ise, kendisine âid olan ni'met ancak odur" buyurmuştur [110].

55- Evlenen Kimsenin Zağferân Boyası Sürünmesi(Nin Cevazı) Babı

Bu sarı boya hadîsim Abdurrahmân ibn Avf, Peygamber(S)'den rivayet etti.

85-.....Bize Mâlik, Humeyd et-Tavîl'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber verdi: Abdurrahmân ibn Avf, Rasûlullah'ı ziyarete geldi. Kendisinde (evlenenlere mahsûs olan) san boya izi vardı. Rasûlullah (S) ona sordu, o da kendisinin Ensâr'dan bir kadınla evlenmiş olduğunu haber verdi. Rasûlullah:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Altından bir çekirdek ağırlığı (yânı beş dirhem) verdim, dedi. Rasûlullah (S) ona:
— "Bir koyunla olsun düğün aşı yap" buyurdu [111].

56- Bâb:

(Bu, kendinden önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

86- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Humeyd'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendi de müslümânlar üzerine hayrı bol yaptı. Peygamber evlendiği zamanlarda yapmakta olduğu gibi (insanlar yemekten sonra otururlarken) dışarı çıktı, mü'minlerin annelerinin hücrelerine varıp onlara duâ ediyor, onlar da kendisine duâ ediyorlardı. Sonra hücrelerden ayrıldı ve (yemekte hazır bulunanlardan) iki kişiyi gecikmişler gördü de yine hücresinden geri döndü. (O iki kişi Peygamber'i görünce çabuk dışarı çıkıp gittiler.)
Enes: Ben o iki kişinin çıkışlarını Peygamber'e haber mi verdim yâhud kerıdisine haber mi verildi, bilmiyorum, dedi [112].

57- Bâb: Evlenen Kimseye Nasıl Duâ Edilir?

87-.....Bize Hammâd ibnu Zeyd, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S), Abdurrahmân ibr Avf in üzerinde san boya izi görünce:
— "Bu nedir?" diye sordu. O da:
— Ben altından bir çekirdek ağırlığı mehr üzerine bir kadınla evlendim, dedi.
Peygamber:
— "Bâreke'llâhu leke (= Allah sana mübarek eylesin)/ Bir koyunla da olsa düğün ziyafeti ver!" buyurmuştur [113].

58- Gelin Ve Güveye Hidâyet Edip Yol Gösteren Kadınlara Ve Gelin İle Güveye Duâ Babı

88-.....Bize Alî ibn Mushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) beni akd ve nikâh eylemişti. Annem Ümmü Rûmân beni getirdi de Peygam-ber'in evine girdirdi. Evin içinde Ensâr'dan birtakım kadınlar hazır bulunuyorlardı. Bunlar (anama, berâberindekine ve geline):
— Hayır ve bereket üzere geldiniz; hayırlı kısmet üzerine geldin! Dediler [114].

59- Gazveye Çıkmadan Önce Zifafa Girmek İsteyen Kimse Babı

89-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Ma'mer ibn RâşicTden; o da Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Peygamberlerden biri gazveye gitmek istediğinde kavmine hitaben: Bir kadının nikâhına mâlik olup da henüz onunla zifaf yapmamış ve onunla zifaf yapmayı istemekte bulunan hiçbir erkek, bu seferimde beni ta'kîb etmesin! diye emir verdi" [115].

60- Dokuz Yaşında Bulunan Bir Kadınla Zifafa Giren Kimse Babı

90-.....Bize Sufyân es-Sevrî, HişâmibnUrve'den; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Peygamber (S)Âişe ile, Âişe alt yaşında iken akd yapmış, dokuz yaşında iken de zifaf yapmıştır. Âişe, Pey-gamber'in yanında dokuz sene kalmıştır [116].

61- Sefer Esnasında Kadınla Zifafa Girmek Babı

91-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hayber(den dönüşte onun)la Medîne arasında üç gün ikaamet etti. Bu müddet içinde Peygamber'in Safiyye bintu Huyey ile evlenmesi vâki' oldu. Ben de müslümânlan Peygamber'in düğün aşına da'vet ettim. Bu ziyafette ekmek ve et yoktu. Peygamber yemek sofralarının yayılmasını emretti. Akabinde bunların içine de hurma, yağ ve akt denilen kuru yoğurt konulmuştu. İşte bu, Peygamber'in düğün ziyafeti olmuştu. Bu sırada müslümânlar kendi aralarında:
— Safiyye, mü'minlerin analarından birisi (hürr bir kadın) midir, yoksa Peygamber'in sağ elinin mâlik olduğu cariyelerden biri midir? dediler.
Bâzıları da:
— Eğer Peygamber, Safiyye'yi örterse o, mü'minlerin analann-dandır. Eğer örtmezse Safiyye, Peygamber'in sağ elinin mâlik olduğu bir câriyedir! dediler.
Peygamber hareket etmeye karar verince bineğinin arkasına Safiyye için bir yer hazırlattı. İnsanlarla Safiyye arasına da bir perde uzattı. (Böylece Safiyye, mü'minlerin analarından biri oldu.)[117]

62- Kişinin Gündüzleyin (İtan Veya Zînet İçin) Düğün Alayı Ve Ateş Yakma Olmaksızın Nikâhlısıyle Gerdeğe Girmesi Babı

92-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) benimle evlendi. Akabinde annem Ümmü Rûmân beni getirdi de Peygamber'in evine girdirdi. O zaman beni kuşluk vaktinde birdenbire Rasûlullah'tan (O'nu ansızın görüvermemden) başka birşey korkutup heyecanlandırmadı [118].

63- Kadınlar İçin Etrafı Saçaklı Döşek Yüzleri, Döşemeler Ve Benzeri Şeyler (Edinmenin Cevazı) Babı

93-.....Bize Muhammed ibnu'l-Munkedir tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: (Evlendiğim sırada) Rasûlullah (S):
— "Etrafı saçaklı döşek yüzleri, döşemeler edindiniz mi?" diye sordu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bizim böyle döşek yüzleri ve döşemelerimiz nereden olacak? dedim.
Rasûlullah:
— "Muhakkak ki yakında böyle döşemeler olacaktır" buyurdu [119].

64- Kadını Nikâhlı Eşine Götürüp Teslim Eden Kadınlar Babı

94-......Bize îsrâîl ibn Yûnus, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe bir kadını Ensâr'dan olan bir adamla evlendirmişti. Peygamber (S):
— "Yâ Âişe! Sizin beraberinizde deff çalan, şarkı söyleyen şarkıcılarınız yok mu? Çünkü Ensâr böyle oyun ve eğlencelerden hoşlanır" buyurdu [120].

65- Gelinle Güvey'e (Gerdek Sabahı) Hediye Verme Babı

Ve İbrahim (ibn Tahmân el-Herevî), ismi Ebû'1-Ca'd olan Ebû Usmân'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten söyledi. Ebû Usmân el-Ca'd dedi ki: Enes ibn Mâlik Basra'da Benû Rifâa Mescidi'nde bizim yanı-miza gelmişti. İşte orada ben kendisinden şöyle derken işittim: Peygamber (S) anam Ümmü Suîeym'in tarafına uğradığı zaman onun yanına girer, ona selâm verirdi.
Sonra Enes devamla şöyle dedi: Peygamber, Zeyneb bintu Cahş el-Esedîyye ile evlenip güvey oldu. Annem Ümmü Suleym bana:
— Keski Rasûlullah'a bir hediye versek! dedi. Ben de ona:
— Bunu yap! dedim.
Bunun üzerine annem hurma, yağ ve yoğurt kurusuna yöneldi de bunlardan bir taş tencere içinde hayse yemeği yaptı. Akabinde bu yemeği benimle Rasûlullah'a gönderdi. Ben bu yemeği Rasûlullah'a götürdüm. Rasûlullah bana:
— "Yemeği koy" buyurdu.
Sonra bana emredip isimlerini söylediği "Birtakım adamları bana çağır ve karşılaştığın kimseleri de bana çağır!" dedi
Ben O'nun bana emrettiği işi yaptım ve geri döndüm. Bir de gördüm ki, ev ahâlîsiyle dopdolu olmuş. Bu sırada Peygamber'i de gördüm ki, iki elini bu hayse yemeğinin üzerine koydu da orada Allah'ın söylemesini istediği kelimeleri söyledi. Bundan sonra toplanan insanlardan onar onar çağırmaya, onlar da yemekten yemeye koyuldular. Rasûlullah onlara:
— "Allah 'in ismini zikredin ve her insan kendi önünden yesin" buyuruyordu.
Enes dedi ki: Nihayet yiyenlerin hepsi yemekten dağıldılar. Onlardan dışarı çıkan çıktı da birkaç kişilik topluluk kalıp konuşmaya koyuldu.
Enes dedi ki: Ben onların çıkıp gitmemelerinden gamlanmaya başladım. Sonra Peygamber, zevcelerinin hücrelerine doğru çıktı. Ben de O'nun arkasından çıktım ve O'na:
— O oturup konuşmaya dalan adamlar gitmişlerdir, dedim. Akabinde Peygamber eve girdi ve evin perdesini sarkıttı. Ben de hücrenin içinde bulunuyordum ki, kendisi şu âyetleri söylüyordu: "Ey îmân edenler! Peygamberdin evlerine -yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın- girmeyin. Fakat da 'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yiyince dağılın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, Peygambere ezâ vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise haktan (hakkı açıklamaktan) çekinmez... " (el-Ahzâb: 53).
Ebû Usmân: Enes, kendisinin on sene Rasûlullah'a hizmet ettiğini söyledi, demiştir [121].

66- Gelin-Güvey İçin Elbise Ve Başka Şeyleri Ariyet Olarak Almak Babı

95-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den;
o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe, kızkardeşi Esma'dan bir gerdanlığı emânet almış, o da kaybolmuştu. Rasûlullah sahâbîlerinden birtakım insanları onu aramaları için gönderdi. Bu arayıcılara namaz vakti yetişti de bunlar (su bulamayıp) abdestsiz olarak namaz kıldılar. Pey-gamber(S)'e geldiklerinde, su bulamayıp abdestsiz namaz kıldıklarını O'na arzettiler. Bunun üzerine Teyemmüm Âyeti (en-Nisâ: 43, ei-Mâide: 6) indi. Bunun üzerine Useyd ibnu Hudayr, Âişe'ye:
— Allah seni hayırla karşılasın! Vallahi senin başına herhangi bir meşakkatli iş geldiyse, muhakkak Allah ondan bir çıkış yolu ihsan etmiş, müslümânlara da onda bir hayır ve bereket kılınmıştır! dedi [122].

67- Erkeğin Eşine Geldiği Zaman Söyleyeceği Duâ Babı

96-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Onların herhangi biri (cinsî münâsebet için) eşine gelip yanaşırken: Bismillâhi, Allâhumme cennibnVş-şeytâne ve cennibVş-şeytâne ma razaktenâ{ = Bismillah, yâ Allah, beni şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl)/ derse, sonra aralarındaki bu işte bir çocuk takdir olunur yâhud hükmo-lunursa, o çocuğa hiçbir zaman şeytân zarar veremez" [123].

68- Bâb: Düğün Aşı Bir Haktır (Şerîatte. Sabittir)

Abdurrahmân ibn Avf da:
Peygamber (S) bana: "Velev ki bir koyunla olsun düğün aşı yap!" buyurdu, demiştir [124].

97-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah(S)'ın Medine'ye gelmes zamanında on yaşında imiş. Dedi ki:
— İşte o zaman annelerim benim Peygamber'in hizmetine devam etmeme muvafakat ederlerdi. Ben de Peygamber'e on sene hizmet ettim. Peygamber vefat ettiği zaman ben yirmi yaşında bulunuyordum. Ben, indirildiği sırada Hicâb işini insanların en iyi bileni oldum. İndirilen hicâb emrinin ilki Rasûlullah'ın Zeyneb ibnetu Cahş'Ia evlenmesi zamanında oldu. Peygamber (S), Zeyneb'e güvey oldu. Akabinde insanları düğün aşına da'vet etti. Gelenler yemekten yediler. Sonra çıktılar. Onlardan birkaç kişi Peygamber'in yanında kaldı da kalmayı epey uzattılar. Peygamber onların çıkıp gitmeleri için dışarı çıktı, ben de O'nun beraberinde çıktım. Peygamber yürüdü, ben de yürüdüm. Nihayet Âişe'nin hücresinin eşiğine geldi. Sonra o insanların çıkıp gittiklerini zannetti de geri döndü. Ben de O'nunla beraber geri döndüm. Sonunda Zeyneb'in yanına girince bir de gördü ki, o kişiler yerlerinden kalkmayıp hâlâ oturmaktalar. Bunun üzerine Peygamber tekrar geri döndü, ben de O'nun beraberinde döndüm. Sonunda yine Âişe hücresinin eşiğine vardığında, o insanların çıkmış olduklarını düşündü. Geriye döndü, ben de beraberinde geriye döndüm. Bu sefer gördük ki, onlar çıkıp gitmişler. Peygamber benimle kendisi arasına perde çekti, hicâb

emri de indirildi (ei-Ahzâb: 5.3) [125].

69- Velev Bir Koyunla Olsun Düğün Aşı Babı

98-.....Bana Humeyd tahdîs etti ki, kendisi Enes(R)'in şöyle dediğini işitmiştir: Abdurrahmân ibn Avf, Ensâr'dan bir kadınla evlenmişti, Peygamber (S) kendisine:
— "O kadına ne kadar mehr verdin?" diye sordu. Abdurrahmân:
— Altından bir çekirdek (yânî beş dirhem) verdim, dedi.
Ve yine Humeyd et-Tavîl'den: Ben Enes'in şöyle dediğini işittim: Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman, Ensâr'a konuk oldular. Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibnu'r-Rabî' üzerine konuk oldu.
Sa'd ona:
— Malımı seninle bölüşeyim, senin için iki zevcemin birinden vazgeçeyim, dedi.
Abdurrahmân ona:
— Allah sana ehlinde ve malında bereket verip mübarek eylesin! dedi. .
Akabinde çarşıya çıktı. Satın alıp satış yaptı, bir mıkdar yoğurt kurusu ve yağ elde edip kazandı. Bu sırada Ebû Haysir'in kızıyla evlendi. Peygamber ona:
— "Bir koyunla da olsun düğün aşı ziyafeti yap! buyurdu [126].

99- Bize Hammâd ibn Zeyd, Sabit el-Bunânfden tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S), Zeyneb bintu Cahş'Ia evlenmes üzerine düğün aşı ziyafeti yaptığı gibi kadınlarının hiçbirisi üzerine duğün aşı ziyafeti vermedi. Zeyneb'le evlenmesi üzerine bir koyunla düğün ası ziyafeti verdi, demiştir.

100- Bize Müsedded, Abdulvâris'ten; o da Şuayb'dan; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Safiyye bintu Huyey'e hürriyet verip onunla evlendi de, ona hürriyet vermesini onun mehri kıldı ve onunla evlenmesi üzerine hays yemeğiyle (yânî hurma, kuru yoğurt ve yağ kanşımıyle) düğün aşı ziyafeti vermiştir.

101-.....Beyân ibn Bişr el-Ahmesî şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim: Peygamber (S) bir kadınla (Zeyneb bintu Cahş'la) evlendi de beni gönderdi, ben de insanları (o kadının düğün aşı için yapılan) yemeğe da'vet ettim, diyordu [127].

70- Kadınlarının Bâzısı Üzerine Diğerinden Daha Çok Düğün Aşı Ziyafeti Veren Kimse Babı

102-.....Sabit el-Bunânî şöyle dedi: Enes'in yanında Zeyneb ibnetu Cahş'ın evlenmesi zikrolundu da Enes: Ben, Peygamber (S)'in kadınlarından hiçbirisi üzerine, Zeyneb'îe evlenmesi üzerine yaptığı kadar düğün aşı ziyafeti verdiğini görmedim; Peygamber Zeyneb'le evlenmesi üzerine bir koyunla düğün aşı ziyafeti verdi, dedi [128].

71- Bir Koyundan Daha Azıyla Düğün Aşı Yapan Kimse Babı

103-.....Bize Sufyân, Mansür ibn Safiyye'den tahdîs etti ki, annesi Safiyye bintu Şeybe:
— Peygamber (S) kadınlarından biriyle evlenmesi üzerine iki müdd arpa unuyla düğün aşı ziyafeti verdi, demiştir [129].

72-Düğün Aşına Ve Da'vete İcabet Hakkı, Yedi Gün Ve Buna Yakın Süre Düğün Ası Ziyafeti Yapan Kimse, Peygamber<S)'İn (Düğün Aşı İçin) Bir Gün, İki Gün Diye Bir Vakit Ta'yîn Etmediği(Ni Beyân) Babı

104-.....Bize Mâlik, Nâfı'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den olmak üzere haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Sizden biriniz düğün aşına da'vet olunduğu zaman hemen ona gitsin" buyurmuştur.

105-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Mansûr, Ebû Vâil den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Esîri çözün, düğün aşı da'vetçisine icabet edin, hastaları ziyaret edin!" buyurmuştur [130].

106-.....Bize Ebû'l-Ehvas, el-Eş'as'tan tahdîs etti. Muâviye ibnu Suveyd söyledi ki, el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir Peygamber (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de nehyetti: Bize hasta ziyareti yapmayı, cenaze ardından gitmeyi, aksırana "Allah sana merhamet eylesin" demeyi, yemîni kabul etmeyi, zulme uğrayana yardım etmeyi, selâmı yaymayı, da'vetçiye icabet eylemeyi emretti. Bizi altın yüzüklerden, gümüş kap(kullanmak)tan, semer ve eyer üstüne konulup binicinin üzerine oturduğu ipek yüzlü minderlerden, kassiyye, istebrak ve dîbâc(adı verilen ipekli kumaşları kullanmak)dan da nehyetti.
Bu hadîsi "Selâmı yaymak" lafzıyle Eş'as ibn Ebi'ş-Şa'sâ'dan rivayet etmekte Ebû'l-Ehvas'a Ebû Avâne ile eş-Şeybânî mutâbaat etmişlerdir [131].

107-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa, Rasûlullah(S)'ı kendisinin düğün yemeğine da'vet etmişti. O gün henüz gelin olan karısı da da'vetlilere hizmet etmekte idi. Sehl:
— Gelinin o gün Rasûlullah'a ne içirdiğini bilir misiniz? Gelin geceden (bir kap içine) Rasûlullah için biraz hurma ıslatmıştı,

Rasûlullah düğün aşını yiyince onun şırasını Rasûlullah'a içirdi, demiştir [132].

73- Da'vete İcabet Etmeyi Terkeden Allah'a Ve Rasûlü'ne Âsî Olmuştur Babı

108-.....Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da el-A'rec'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Yemeğin şerrlisi, zenginlerin da'vet edilip de fakirlerin terkedildiği düğün yemeğidir. Her kim da'vete icabet etmeyi terkederse, muhakkak Allah'a ve RasûhVne isyan etmiştir, der idi.

74- Sığır Ve Davar Ayağı Yemeğine İcabet Eden Kimse Babı

109- Bize Abdan, Ebû Hamza'dan; o da el-A'meş'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Eğer ben sığır ve davar ayağından yapılmış bir paça yemeğine bile da'vet olunsaydım, muhakkak ona icabet ederdim. Şayet bana bir davarın ön ayağı hediye edilse, ben onu elbette kabul ederim" buyurmuştur [133].

75- Düğünde Veya Başka Sebeble Yapılmış Yemeğe Da'vet Edene İcabet Etmek Babı

110-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Mûsâ ibn Ukbe haber verdi ki, Nâfı' şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, Rasûlullah (S): "(Düğün aşına) da'vet edildiğiniz zaman bu da'vete icabet ediniz" buyurdu, diyordu.
Nâfi': Abdullah ibn Umer, düğün aşı olsun yâhud başka bir da'vet olsun, oruçlu olduğu hâlde (bile) yapılan da'vete gelirdi, demiştir [134]

76- Kadınların Ve Çocukların Düğün Aşına Gitmeleri Babı

111-.....Bize Abdulazîz ibnu Suheyb tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Ensâr'dan- birtakım kadınları ve çocukları bir düğün aşından dönüp gelirlerken gördü de çabucak kuvvetle ayağa kalktı ve: "Allah şâhid olsun ki, sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz" buyurdu [135].

77- Bâb: Da'vetli, Da/Vet Meclisinde Sevilmez Birşey Gördüğünde Geri Döner Mi?

İbn Mes'ûd da'vete gittiği evde bîr suret gördü de hemen geri döndü.
İbn Umer, Ebû Eyyûb'u da'vet etmişti. Ebû Eyyûb evde, duvar üzerinde bir örtü gördü de İbn Umer'e karşı bunu reddetti.
İbn Umer: Duvara perde koymak üzerinde kadınlar bize gâlib geldiler, dedi. Ebû Eyyûb da: Eğer ben evinde bu sevilmez işin benzerini yapmakta olan herhangi bir kimseye karşı korkuyor idiysem de bu işten dolayı sana karşı korkacak değilim. Vallahi sizin yemeğinizi yemem! dedi ve geriye döndü [136].

112-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) haber vermiştir. Âişe, kendisinde birtakım resimler bulunan bir şilte satın almıştı. Rasûlul-lah (S) bunu görünce kapının önünde dikildi de içeri girmedi.
(Âişe dedi ki:) Ben bu sırada Rasûlullah'ın yüzünde hoşlanma-mazlık izini tanıdım ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a ve Rasûlü'ne tevbe ederim, ne günâh işledim? dedim.
Rasûlullah:
— "Bu şiltenin burada işi nedir?" buyurdu, Âişe dedi ki: Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Ben bunu üzerine oturasın ve yaslanasın diye Sen'in için satın aldım, dedim.
Rasûlullah:
— "Bu suretlerin sahihleri kıyamet gününde muhakkak azâb olunurlar. Ve bu kimselere: Sûretlendirdiğiniz bu hayvanları diriltiniz! denilir" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah:
— "İçinde suret bulunan eve melekler girmez" buyurdu [137].

78- Kadının Düğün Yemeğinde Erkeklerin İşlerini Yapması Ve Bizzat Hizmetlerinde Bulunması Babı

113-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ebû Useyd es-Sâidî arûs (yânî gelin) aldığı zaman, Peygamber'i ve sahâbîlerini da'vet etti. Onlar için yemeği yapan da, önlerine süren de Useyd'in henüz evlendiği karısı Ümmü Useyd'den başkası değildi. O, geceden taş bir tencere içinde hurmalar ıslatmış, Peygamber yemeğinden ayrılınca kadın kendi eliyle o şırayı Peygamber'e sundu da O'na böylece ikram ederek içirdi.

79- Düğün Yemeğinde Sarhoş Etmeyen İçki Ve Hurma Şırası (Edinmenin Cevazı) Babı

114-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd'dan işittim: Ebû Useyd es-Sâidî, Peygamber(S)'i kendisinin düğün aşına da'vet etti. O gün henüz gelin bulunduğu hâlde, kansı onlara hizmet etmekte idi. Gelin yâhud Sehl: Rasûlullah için ne şırası yaptı bilir misiniz? Rasûlullah için geceden taştan bir kabın içinde bir mikdâr hurma ıslattı, demiştir [138].

80- Kadınlara Yumuşak Ve Güzel Muamele Etmek Ve Peygamber(S)'İn "Kadın Ancak Kaburga Kemiği Gibidir" Sözü Babı

115-.....Bana İmâm Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; odael-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) "Kadın, kaburga kemiği gibidir. Eğer sen onu doğrultup düzeltmeye kalkarsan kırarsın. Eğer ondaki eğrilikle beraber ondan faydalanmak istersen, ondan faydalanabilirsin" buyurmuştur.

81- Adınlarla İlgili Siyet Babı

116-.....Bize Hüseyin el-Cu'fî, Zâide'den; odaMeysere'den; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa, o mü 'min kişi komşusuna ezâ etmesin. Bir de kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz! Çünkü onlar kaburga kemiğinden yaratılmışlardır. Bu kemiğin en eğri kısmı en üst tarafıdır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya gidersen, onu kırarsın. Onu kendi hâline bırakırsan, dâima eğri kalır. Onun için sizler birbirinize kadınlar hakkında dâima hayır tavsiye ediniz" [139]

117-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber zamanında hakkımızda birşey, bir vahy inmesinden korktuğumuz için kadınlarla kelâm etmekten ve onlara (haklarında eksiklik yapmak ve onlara yumuşak davranmayı terketmekte) açılıp yayılmaktan çekinir idik. Peygamber (S) vefat edince biz de kadınlar gibi çok söz eder olduk ve onlara karşı kusurda açılıp yayıldık .

82- Bâb:

'Ey îmân edenler, gerek kendilerinizi, gerek aile ferdlerinizi öyle bir ateşten koruyun ki..." (et-Tahrîm: 6) .

118-.....Abdullah ibn Umer (S) şöyle buyurdu: "Herbirerleriniz çoban ve herbirerleriniz sorumludur. İmâm (yânî devlet başkanı) bir çobandır ve o da sorumludur. Erkek, kendi aileferdleri üzerinde bir çobandır, o da bunlardan sorumludur. Kadın da kocasının evi üzerinde bir çobandır, o da eli al-tındakilerden sorumludur. Köle de efendisinin malı üzerinde bir çobandır, o da sorumludur. Dikkat edin! Herbirerleriniz çoban ve herbirerleriniz sorumlusunuz' [140]

83- Aile İle Güzel Geçinmek Babı

119- Bize Süleyman ibnu Abdirrahmân ile Alîibnu Hucr tahdîs edip şöyle dediler: Bize îsâ ibnu Yûnus haber verdi. Bize Hişâm ibnu Urve (kardeşi) Abdullah ibnu Urve'den; o da babası Urve ibn Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir:
Bir zaman onbir kadın bir yerde oturmuşlar ve kocalarının ha-
berlerinden birşey saklamayıp birbirlerine bildireceklerine dâir aralarında taahhüd edip bağlanmışlardı. Bunlardan Birinci Kadın:
— Benim kocam taşlık bir dağ başındaki arık bir devenin etidir. Kolay değil ki yanına çıkılsın, semiz değil ki insanlar tarafından (evlerine) naklolunsun! demiştir [141].
İkinci Kadın da:
— Kocamın hâlini meydana koyup yayamam. Zîrâ ben onları birşey bırakmadan sayamayacağımdan korkarım. Çünkü onun fenalıklarım sayacak olursam, gizli açık her hâlini sayıp dökmek zorunda kalacağım. Bu ise imkânsızdır, demiştir.
Üçüncü Kadın da:
— Benim zevcim upuzun bir beyinsizdir. Ayıplarını söylersem beni boşar; susarsam (aklı başında bir kimse olmadığından sebebsiz) beni kendisinden uzak bırakır, demiştir.
Dördüncü Kadın ise:
— (Kocasını medhederek:) Kocam Tıhâme sahasının gece hayâtı gibidir. Ne sıcaktır, ne soğuk (Orta seciyyetie halûk bir kimsedir). Evimizde ne korku vardır, ne kırgınlık! demiştir.
Beşinci Kadın da şöyle medhetmiştir:
— Benim kocam da evine geldiğinde sanki (avdan gelen) bir parstır. (Avını bana getirir, koynumda mışıl mışıl uyur.) Evden çıkınca dışarıda o bir arslandır. Evdeki masrafımı hiç sormaz [142].
Altıncı Kadın da şöyle kötüler:
— Kocam oburdur. Yemek yerken siler süpürür, içerken de su kabını kurutur. Yatarken de yorganına bürünür, (evin bir köşesinde tek başına) uyur. Ve benim hüznümü anlamak ve gidermek için elbiseme elini sokmaz!
Yedinci Kadın da:
— Kocam erlik vazifesini yapmaktan âciz ve işini bilmez, ahmak bir kişidir. Her derd onun derdidir. (Vücûdu hastalık karargâhıdır ve huysuzdur), başımı yarar, vücûdumu yaralar. Herşey onun vurmak ve yarmak âletidir, demiştir.
Sekizinci Kadın da kocasını şöyle över:
— Onun vücûduna dokunurken tavşana dokunur gibi yumuşaktır. O güzel kokulu bir bitki gibi hoş kokar.
Dokuzuncu Kadın da şöyle över:
— Kocamın evi yüksek direklidir. Kılıcının hamaili uzundur. Ocağının külü çoktur. Evi de insanların toplantı yerine yakındır (yânı evi şahanedir, kendisi uzun boyludur, evi de konuk kabul edecek yerdedir).

Onuncu Kadın da kocasını şöyle övmüştür:
— Zevcim mâliktir; hem ne kadar mâlik ve sâhibdir? Artık hatır ve hayâlimizden geçen her hayra mâlik ve sâhibdir! Zevcimin bir sürü develeri vardır ki, onların çökecek geniş eylek yerleri vardır. Fakat yaylım yerleri azdır. (Bununla: Develer yayılmaya gönderilmeyip misafire kesilmek için evin yanında eylek yerinde bulundurulur, demek istiyor.) Develer ud sesi duyunca -ki misafiri eğlendirmek üzere saz ve ahenk âletlerinin çalmmasıdır- o zaman develer boğazlanacaklarını anlarlar.
Onbirinci Kadın (ki Ümmü Zer'dir ve kocasının güzel muaşereti cihetinden en bahtiyar olanıdır) aile hayâtını şöyle anlatmıştır [143]:
— Kocam Ebû Zer'dir. Bilesiniz Ebû Zer' ne semâhatli ve ne ahlâklı bir kişidir! O, iki kulağımı mücevherlerle hareket ettirir. Pazu-larım yağdan dolup tombullaştı (vücûdum semirdi) ve beni ferîh, fahur kıldı ve yüceltti. Ben de hemen yüceldimve ferîh-fahûr oldum. O beni, Şıkk denilen bir dağ kenarında küçük koyun sürücüğü olan bir kabîle içinde buldu. Sonra beni atları kişner, develeri böğürür, ekinleri sürülüp dâneleri samanından ayrılıp müreffeh ve mes'ûd bir cemiyet içine getirdi. Şimdi ben onun yanında ne söylersem reddolun-mam, sabaha kadar uyurum, beni kimse uyandırmaz). Bol süt içerim, artık içecek hâlim kalmaz.
— Bundan sonra Âişe, Ebû Zer' ailesinin ferdlerini birer birer Ümmü Zer'e şöyle anlattırıp rivayet ediyor:- Ümmü Zer' der ki:
— Ebû Zer'in anası var. Âh bilesiniz, Ümmü Ebî Zer' ne kadındır! Onun zahîre anbarları, eşyasını koyduğu hararları gayet büyüktür. Evi de geniştir.
Ebû Zer'in oğlu, bilesiniz o ne zarâfetli gençtir! Onun yattığı yer kılına çekilmiş kın gibidir, düzgün, boylu poslu olup karnı çıkık değildir. O dört aylık bir kuzunun kol tarafıyle doyar (çok yemez).
Ebû Zer'in kızı! O ne terbiyeli kızdır! Babasına itaatlidir, anasına da itaatlidir. O dilber kızın vücûdu elbisesini doldurur, güzelliği, edeb ve iffeti ortağının veya akran ve emsalinin kıskançlığını ve hayretini çeker.
Ebû Zer'in cariyesi! Bilseniz o ne sadakatli câriyedir! Aile sırlarımızı kimseye söylemez. Evimizin azığını asla bozmaz ve israf etmez.
Evimizde çer-çöp bırakmaz, temiz tutar. Namusludur, evimize kir getirmez.
Ümmü Zer' anlatmaya devam edip der ki:
— Bir gün Ebû Zer' evden çıktı. Her tarafta süt tulumları yağ çıkarılmak için çalkanmakta idi (Bolluk bir bahar mevsimi idi). Yolda bir kadına rastgeldi. Kadının yanında pars gibi çevik iki çocuğu vardı. Koltuğunun altından kadının iki nâra benzeyen memeleriyle oynuyorlardı. (Kocam bu kadım sevmiş), beni bıraktı, onu nikâh edip aldı. Ondan sonra ben şeref sahibi bir adamla evlendim. O da fütursuz yürür ve en güze1, ata binerdi. Hatt beldesi (Bahreyn eyâleti sahil kısmı) ma'mûllermden olan mızrağını alır, akşam üzeri deve ve sığır nev'inden birçok hayvan sürüp bana gelirdi. Getirdiği her çeşit hayvanlardan, kölelerden, cariyelerden bana birer çift verirdi. Bu kocam
da bana:
— Ey Ümmü Zer'! İstediğin gibi ye, iç ve akrabana da ihsan et!
derdi.
Ümmü Zer' dedi ki:
— Bunanla beraber ben bu ikinci kocamın bana verdiği şeylerin hepsini bir araya toplasam, Ebû Zer'in en küçük kabım doldurmaz.
Hadîsin râvîyesi olan Âişe dedi ki: Rasûlullah (S) -hatırımı hoş ederek-:
— "Yâ Âişe! Ben sana Ebû Zer'in Ümmü Zer'e nisbeti gibiyim... (Şu farkla ki, Ebû Zer' Ümmü Zer'i boşamıştır, fakat bei seninle beraber yaşayacağım)" buyurdu [144].
Ebü Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Saîd ibnu Seleme, Hişâm'-dan yaptığı rivayetinde "Lâ tuaşşışu beytenâ ta'şîşen*' şeklinde söylemiştir.
Yine Ebû Abdillah el-Buhârî: Râvîlerin bâzıları mîm ile "Fe-etekammahu" şeklinde söylemiştir ki, bu daha sahihtir [145].

120-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Yine bir bayram günü Habeş-li siyahiler (mescidde) harbeleriyle oynuyorlardı. Rasûlullah (S) bana perde oldu da ben onların oyunlarına bakıp seyrediyordum. Böylece seyretmekte devam ettim. Nihayet bakmaktan ayrılan ben oldum. (O zaman ben henüz çocuktum.) Oyunu işiten taze bir kızın hâlini, kadrini -neler yapacağını- artık sizler kıyâs edin! [146].

84- Erkeğin Kendi Kızına Kocasının Hâli İçin Öğüt Vermesi Babı

121- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Sevr'den haber verdi ki, Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Allah Ta-âlâ'nın haklarında "Eğer her ikiniz de Allah 'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğrildi... " (et Tahrîm: 4) buyurduğu, Pey-gamber(S)'in zevcelerinden ikisinin kim olduğunu Umer ibnu'I-Hattâb'dan sormağa hırslanır dururdum. Tâ ki Umer hacc yaptı, ben de beraberinde hacc ettim. (Yolun bir yerine geldiğimizde) Umer saptı. Ben de onunla beraber bir su kabı ile saptım. Umer halâya gitti. Sonra geldi. Ben onun ellerine o kaptan su döktüm, o da abdest aldı. Bu sırada ben ona:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Peygamber'in zevcelerinden o iki kadın kimdir ki, Yüce Allah onlara "Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğrildi..." buyurmuştur? diye sordum.
Umer bana:
— Hayret sana ey Abbâs oğlu! Onlar Hafsa ile Âişe'dir, dedi. Sonra Umer o hadîse yönelip şöyle sevkediyordu: Dedi ki:
— Ben Ensâr'dan bir komşumla Benû Umeyye ibn Zeyd yurdu içinde otururdum. Onlar Medine'nin doğu tarafında Avâlî

denilen yüksek yerlerde oturuyorlardı. Biz o komşum ile Medine'ye Peygamber'in yanına inmeyi nevbetleşe yapıyorduk. Bir gün o iniyor, bir gün de ben iniyordum. Ben indiğim zaman o günün vahy haberlerini yâ-hud diğer haberleri ona getirirdim, o indiği zaman da bunun benzerini yapardı. Biz Kureyş topluluğu kadınlara galebe ediyorduk. Ensâr üzerine geldiğimizde bir kavim bulduk ki, kadınları onlara galebe ediyor. Akabinde bizim kadınlarımız da Ensâr kadınlarının edebinden (sîretlerinden huy) almağa başladılar. Bir gün ben kanma karşı bağırdım. O da bana söz döndürüp karşılık verdi. Bana karşılık vermesini hoş görmeyip onu azarladım. Karım:
— Sana söz döndürmemi neye münâsib görmüyorsun? Vallahi Peygamber'in zevceleri bile O'na karşılık veriyorlar ve birisi o gün geceye kadar Peygamber'in yanına uğramıyor! dedi.
Bu sözler beni dehşete düşürdü. Ben kadınıma:
— Onlardan bu işi kim yaparsa muhakkak zarar eder, dedim.
Sonra elbisemi üzerime giyinip Avâlî'den Medîne'ye indim ve Hafsa'nm yanına girdim. Ona:
— Ey Hafsa, sizlerden biriniz Peygamber'i tâ geceye kadar bü tün gün boyunca öfkelendiriyor mu? dedim.
— Evet, dedi. Ben de ona:
— Muhakkak perîşân olmuş ve zarar etmişsîndir. Sen Allah'ın, Rasûlü'nün gadabından dolayı gadab etmesi ve helak olmandan emîn misin? Sen Peygamber'den çok şey isteme ve hiçbirşeyde O'na söz döndürme, karşılık verme ve Peygamber'den sakın ayrı kalma! Senin için bir ihtiyâç belirmiş olursa benden iste. Ve sakın arkadaşının Peygamber'e senden daha parlak ve daha sevgili olması da seni aldatmasın! dedim. (Umer bununla Âişe'yi kasdediyor.)
Umer dedi ki:
— Biz o sıra Gassânîler bize gazve yapmak için atlarını nallati-yorlarmiş diye haberler alıyorduk. Arkadaşım Ensârî kendi nevbeti gününde Medine'ye indi de yatsı vaktinde bize döndü ve kapımı şiddetli bir vuruşla vurdu. Ve:
— Umer burada mı? dedi.
Ben bu soruştan heyecanlanıp onun yanına doğru çıktım. O;
— Bugün büyük bir iş meydana geldi, dedi. Ben:
— Nedir o? Gassânîler mi geldi? dedim. O:
— Hayır, fakat ondan daha büyük ve daha korkunç! Peygamber kadınlarını boşadı, dedi.
Ben kendi kendime: Hafsa eli boş kaldı ve ziyan etti. Ben bunun yakında olacağını zannediyordum, dedim. Akabinde elbiselerimi üzerime giydim, Peygamber'in beraberinde sabah namazını kıldım. Peygamber kendine âid olan ve meşrube denilen yüksekçe odasına girdi ve orada yalnızlığa çekildi. Ben yine Hafsa'nın yanma girdim. Baktım ki o ağlıyor.
— Seni ağlatan nedir? Ben seni bu işten sakındırmadım mı? Peygamber sizleri boşadı mı? dedim.
Hafsa:
— Bilmiyorum, O, işte tâ şu meşrubede ayrılıp çekiimiş, dedi. Ben dışarı çıkıp minberin yanına geldim. Gördüm ki, minberin
etrafında bâzıları ağlar bir topluluk var. Ben de onların yanında birazcık oturdum. Sonra vicdanımda hissettiğim duygu bana galebe etti de yine içinde Peygamber'in bulunduğu yüksek odaya geldim. Peygamber'in siyah uşağı Rebâh'a:
— Umer için izin iste! dedim.
Uşak içeri girip Peygamber'Ie konuştuktan sonra döndü de:
— Peygamber'Ie konuştum. Seni kendisine zikrettim. Birşey söylemeyip sustu, dedi.
Bunun üzerine ben oradan ayrıldım ve tekrar minberin yanında bulunan toplulukla beraber oturdum. Sonra yine vicdânımdaki duygu bana galebe etti. Varıp uşağa:
— Umer için izin iste! dedim. O içeri girdi, sonra çıktı da:
— Seni Peygamber'e zikrettim, sükût etti, dedi.
Ben tekrar dönüp minber etrafındaki topluluğun yanına oturdum. Sonra hissetmekte olduğum duygu bana galebe etti. Yine uşağa gelip:
— Umer için izin iste, dedim.
İçeri girdi, sonra bana doğru döndü de:
— Seni Peygamber'e zikrettim, sustu, dedi.
Geriye dönüp ayrılırken, bir de baktım ki, uşak beni çağırıyor!
— Peygamber sana izin verdi, dedi.
Akabinde ben Rasûlullah'ın huzuruna girdim. Baktım ki Rasû-lullah, kendisiyle arasında bir döşek olmadan hasır örgüleri üzerine yan yatmış, bedeninin yan tarafına örgüler iz yapmış, dolgusu hurma lifi olan deriden bir yastık üzerine yaslanmaktadır. Kendisine selâm verdim, sonra daha ben ayakta dikilirken:
— Yâ Rasûlallah! Kadınlarını boşadın mı? dedim. Gözünü bana doğru yükseltti de:
— "Hayır (boşamadim)" buyurdu. Ben:
— Allâhu Ekber! dedikten sonra yine ayakta olduğum hâlde: İzin istiyorum yâ Rasûlallah! Beni gördün ki, biz Kureyş topluluğu kadınlara gâlib bulunuyorduk. Medine'ye geldiğimizde bir kavim bulduk ki, kadınları onlara galebe ediyor! dedim.
Bu sözlerim üzerine Peygamber gülümsedi. Sonra şunları söyledim:
— Yâ Rasûlallah! Beni gördün! Ben Hafsa'nın yanma girdim de ona: Sakın arkadaşının Peygamber'e senden daha parlak ve daha sevgili olması seni aldatmasın, dedim. (Umer bu sözüyle Âişe'yi kasdediyor.)
Peygamber bir daha gülümsedi. Ben O'nun gülümsediğini gördüğüm zaman oturdum. Gözümü kaldırıp odanın içine baktım. Allah'a yemîn ederim ki, evin içinde tabaklanmamış üç deriden başka gözü geri çevirecek hiçbirşey görmedim.
— Yâ Rasûlallah! Allah'a duâ et, ümmetine genişlik versin. Farslar ve Rumlar üzerine genişlik yapılmış; onlar Allah'a ibâdet etmezlerken dünyâ kendilerine verilmiştir, dedim.

Bunu söyleyince Peygamber dayanmışken doğrulup oturdu da:
— "Sen bu dünyâ ni'metleri hakkında mı düşünüyorsun ey Hat-tâb oğlu! Şübhesiz onlar, tayyibâtlan dünyâ hayâtında acele verilmiş olan kavimdir" buyurdu.
Bunun üzerine ben:
— Benim için mağfiret isteyiver! dedim.
Hafsa o sözü Âişe'ye açıkladığı zaman, işte o sözden dolayı (yâ-nî Peygamber'in Âişe'nin nevbeti gününde Mısırlı Mâriye ile yalnız kalması; Hafsa'nın bunu bilip de Âişe'ye ifşa etmesinden dolayı) Peygamber (S) kadınlarından yirmidokuz gece ayrılıp, yalnızlığa çekildi. Peygamber, kadınlarına öfkesinin şiddetinden ve Allah'ın kendisini "Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) haram ediyorsun?.,," (et-Tahrîm: i) kavliyle azarladığı zaman;
— "Ben kadınların yanına bir ay girecek değilim" demişti. Nihayet yirmidokuz gece geçince Âişe'nin yanına girdi ve onun nevbetine tesadüf ettiği için onunla başladı. Âişe:
— Yâ Rasûlallah, Sen bizim yanımıza bir ay girmiyeceğine ye-mîn etmiştin. Sen ise bugün benim iyice saymakta olduğum yirmido-kuzuncu gecenin sabahına girdin, dedi.
Peygamber:
— "Ay yirmidokuz gecedir. Bu ay da yirmidokuz gece oldu" buyurdu.
Âişe: Bundan sonra Allah, Tahyîr (ei-Ahzâb: 28-29) âyetini indirdi de Peygamber, kadınlarından ilk olarak muhayyer kılmaya benimle başladı. Ben de kendisini tercîh ettim. Sonra diğer bütün kadınlarını muhayyer kıldı, onlar da Âişe'nin dediği gibi söylediler [147].

85- Kadının, Kocasının İzniyle Nafile Olarak Oruç Tutması Babı

122-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemrnâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) "Kadın, kocası yanında hazır iken, onun izni olmadıkça (nafile olarak) oruç tutmaz" buyurmuştur [148].

86- Bâb: Kadın, Kocasının Döşeğini Terkederek (Başka Yatakta) Gecelediği Zaman

123-.....Bize Muhammed ibn Adiyy, Şu'be'den; o da Süleyman ibn Mıhrân el-A'meş'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hu-reyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Erkek, karısını kendi döşeğine da'vet ettiği zaman kadın gelmekten çekinirse, sabaha girinceye kadar melekler o kadına la'net ederler" buyurmuştur.

124-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Zurâre'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Peygamber (S): "Kadın, kocasının döşeğini ter-kederek gecelediği zaman, bu ayrılıktan geri dönünceye kadar melekler ona la'net ederler" buyurdu, demiştir [149].

87- Bâb: Kadın, Kocasının Evine, Onun İzni Olmaksızın Hiçbir Kimsenin Girmesine İzin Vermez

125-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur; "Kadına zevci yanında hâzır iken, onun izni olmadıkça (nafile olarak) oruç tutmak haiâl olmaz- Yine bir kadın, kocasının evine, onun izni olmadıkça kimsenin girmesine izin veremez. Yine bir ev kadını kocasının izni olmaksızın aile nafakasından (âdetten fazla) sarfederse, şübhe-siz o fazla sarfiyatın yarısı, kocaya ödenir" [150].
Bu hadîsi Ebu'z-Zinâd Abdullah ibn Zekvân yine Mûsâ ibn Ebî Usmân'dan; o da babasından; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere hassaten oruç hakkında rivayet etmiştir [151].

88- Bâb

(Bu, kendinden önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

126-..... et-Teymî (Süleyman ibn Tarhân el-Basrî), Ebû Usmân'dan; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben cennet kapısının üstünde durdum. Bir de gördüm ki, cennete girenlerin çoğu fakirlerdir. Zenginlik sâhible-ri ise, bunların cehennemlik olanlarından başkaları (hesaba çekilmek için) habsolunmuşlardır. Zenginlerin (fakîr hakkını vermeyen) ateş ehli olanları ise, cehenneme sokulmaları önce emrolunmuştu. Ben cehennem kapısının Önünde de durdum. Bir de baktım ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardır" [152].

89- Beraber Geçindiği Kimsenin İyiliklerine Nankörlük Babı

"el-Aşîr", "Koca"dır ve bu isim "Muaşeretten olup "Birbirine karışmış, beraber bulunulan kimse" demektir [153].
Bu ma'nâda, Ebû Saîd'in de Peygamberden bir hadîsi vardır.

127-.....Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan haber verdi ki, Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ra-sûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlullah, insanlar da kendisiyle beraber olduğu hâlde namaza durdu. Takrî-ben el-Bakara Sûresi'ni okuyacak kadar uzunlukta bir kıyam yaptı. Sonra rukû'a varıp yine uzun bir rükû' yaptı.

Sonra (rukû'dan) kalktı ve birinci kıyamın dûnunda olan uzunca bir kıyam daha yaptı. Sonra rukû'a varıp birinci rukû'un dûnunda olan uzunca bir rükû' daha yaptı. Sonra secde etti. Sonra ilk kıyamından az süren uzun bir kıyam yaptı. Sonra rukû'a varıp, ilk rukû'undan az süren bir rükû' yaptı. Sonra başım kaldırıp ilk kıyamın dûnunda olan uzunca bir kıyam yaptı. Sonra birincisinden az olan uzunca bir rükû' daha yaptı. Sonra başını kaldırdı. Sonra secde etti. Bundan sonra güneş açılmış vazıyette iken namazdan çıkıp şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz Güneş ile Ay, Allah 'in âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne Ölümü, ne de hayâtı için tutulurlar. Bunların tutulduğunu gördüğünüzde hemen Allah'ı zikrediniz".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Namaz içinde, durduğun şu yerinden bir şeye elinle uzandığını gördük. Sonra Sen'in geri çekildiğini gördük! dediler.
Rasûlullah cevaben:
— "(Svet.) Ben cenneti gördüm -yâhud: Cennet bana gösterildi-ds oddan bir salkıma elimle uzandım. Eğer ben o salkımı ele geçire-bilseydirn, dünyâ bakî kaldıkça ondan yerdiniz. Ateşi de gördüm. Fakat ömrümde bu gün gördüğüm kadar çirkin, berbâd hiçbir manzara görmemiştim. Cehennemin ahâlîsinin çoğunu kadınlar olarak gördüm" buyurdu.
— Yâ Rasûlallah! Ne sebeble (kadınlar buna müstahıkk oluyorlar)? diye sordular.
Rasûlullah:
— "Küfürleri sebebiyle" buyurdu.
— Allah'ı inkâr mı ediyorlar? denildi.
Rasûlullah:
— "Kocalarına karşı ni'meti nankörlük ederler, iyiliğe nankörlük ederler. İçlerinden birine dünyâ oldukça iyilik etsen de sonra senden (memnun olmayacağı) birşey görse (hemen): Senden asla hiçbir hayır görmedim ki! der" buyurdu [154].

128-.....Bize Avf, Ebû Recâ İmrân ibnu Milhân'dan; o da İmrân ibn Husayn(R)'dan tahdîs etti. Peygamber (S): "Cennetir içine muttali' oldum. Bir de gördüm ki, cennet ehlinin çoğu fakirlerdir. Ateşin içine de muttali' oldum. Gördüm ki, ateş ehlinin çoğu kadınlardır".
Bu hadîsi rivayet etmekte Eyyûb es-Sahtıyânî ile Selm ibnu Zerîr, Avf e mutâbaat ettiler [155].

90- Bâb:

"Zevcen için üzerinde bir hakk vardır".
Bunu Ebû Cuhayfe (R), Peygamberden olmak üzere söylemiştir [156].

129-.....Abdullah ibn Amr ibni'1-Âs (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:
— "Yâ Abdallah! Senin gündüzleyin oruç tutar, geceleyin de nafile namaz kılar olduğun bana haber verilmedi mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet yâ Rasûlallah, öyledir, dedim. Rasûlullah:
— "Böyle yapma! Sen bazen oruç tut, bazen iftar et. Gecenin bir kısmında kalkıp namaz kıl, bir kısmında da yatıp uyu. Çünkü senin bedenin için üzerinde bir hakk vardır, gözlerin için de üzerinde bir hakk vardır, zevcen için de senin üzerinde bir hakk vardır" buyurdu [157].

91- Bâb:

'Kadın, kocasının evinde bir güdücüdür.

130-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Herbirerleriniz güdücüdür ve herbirerleriniz güttüklerinden sorumludur. Devlet başkanı bir çobandır, erkek de kendi ev halkı üzerinde bir çobandır, kadın da kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır. Hâsılı herbirerleriniz çoban ve herbirerleriniz kendi raiyyesinden (yânî idaresi altındakiler den) sorumludur" [158].

92- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. O sebeble ki, Allah onlardan kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de (erkekler onları) mallarından infâk etmektedirler. İyi kadınlar itaatli olanlardır. Allah kendilerini nasıl koruduysa, onlar da öylece göze görünmeyeni koruyanlardır. Şerrlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince; Onlara öğüt verin, (vazgeçmezlerse) kendilerini yataklarda yalnız bırakın, (yine kâr etmezse) dövün. Size itaat ederlerse, aleyhlerinde bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür" (en-Nisâ: 34).

131-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemîn etti ve kendisine âid yüksek bir oda içinde oturdu. Yirmidokuz gün geçince oradan indi. Kadınları tarafından:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Sen bir ay üzerine yemîn etmiştin, denildi.
Rasûlullah:

— "Şübhesiz (benim kendisinde yemîn ettiğim) ay, yirmidokuz gündür" buyurdu [159]

93- Peygamber(S)İn Kendi Kadınlarından Yüzçevirip Kadınlara Âid Evlerin Dışında Bîr Yere Çekilmesi Babı

Muâviye ibn Hayde(R)*den de Peygamberce yükseltilmiş olarak "Kadın ancak ev içinde terkolunur" hadîsi zikrolunuyor. Birinci hadîs, bu Muâviye hadîsinden daha sahîhtir (yânî derecesi daha yüksektir) [160].

132-.....Ümmü Seleme şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) kadınlarından bâzısına karşı bir ay evlerine girmeyeceğine yemîn etti. Yirmidokuz gün geçince günün evvelinde yâhud âhirinde yanlarına girdi. Kendisine:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bir ay kadınların yanına girmemeğe yemîn etmiştin? denildi.
Peygamber:
— "Şübhesiz (benim yemîn ettiğim) bu ay yirmidokuz gün olmaktadır" buyurdu.

133-.....Bize Ebû Ya'fûr tahdîs edip şöyle dedi: Biz Ebu'd- Duhâ'nın yanında ayı müzâkere ettik. Ebu'd-Duhâ şöyle dedi: Bize İbn Abbâs tahdîs edip şöyle dedi: Bir gün sabaha çıktık, Peygam-ber'in kadınları ağlaşıyorlardi, herbirinin yanında kendi ailesinden kimseler vardı. Ben hemen mescide çıktım, bir de gördüm ki, mescid insanlarla dopdolu. Akabinde Umer ibnu'l-Hattâb geldi ve Peygam-ber'in yanına yükseldi. Peygamber kendine âid yüksek bir oda içinde bulunuyordu. Umer selâm verdi, fakat ona kimse cevâb vermedi. Sonra yine selâm verdi, ona yine hiç kimse cevâb vermedi. Sonra yine selâm verdi, bu sefer de ona kimse cevâb vermedi. Sonra Bilâl onu çağırdı, Umer akabinde Peygamber(S)'in yanına girdi de:
— Kadınlarını boşadın mı? diye sordu. Peygamber (S):
— "Hayır, lâkin onlardan bir ay ayrılmaya yemin ettim" buyurdu.
Yirmidokuz gün bekledi, sonra kadınlarının yanına girdi [161].

94- Kadınları Dövmenin Mekruh Olacak Derecesi Ve Yüce Allah'ın: "Kadınları (Şiddetli Ezâ Vermeyen Bir Dövüşle) Dövün' (En-Nisâ: 34) Kavli Babı

134-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Hişâm'dan; odababasıUrve'-den; o da Abdullah ibn Zem'a'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Sizden herhangi biriniz karısını, köle döver gibi dövmesin. Sonra (belki de) o günün âhirinde o kadınla (boyun boyuna sarılıp) cinsî münâsebet yapacaktır" buyurmuştur [162].

95- Bâb: Kadın, Ma'siyette Kocasına İtaat Etmez

135-.....Bize İbrâhîm ibnu Nâfi', el-Hasen ibnu Müslim'den; o da Safiyye bintu Şeybe'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: En-sâr'dan bir kadın kızını evlendirdi. Akabinde kızın başının saçları kökünden düşmeğe başladı. Kadın, Peygamber'e gelip bu durumu kendisine zikretti ve:
— Kızın kocası bana kızın saçlarında ekleme yapmamı emretti,
dedi.
Peygamber (S):
— "Hayır (bu olmaz), şu muhakkak ki, saç ekleyen kadınlar la'netlenmiştir" buyurdu [163].

96- Bâb:

'Eğer bir kadın, kocasının uzaklaşmasından yâhud yüz çevirmesinden endîşe ederse, sulh ile aralarını düzeltmekte her ikisine de günâh yoktur. Sulh daha hayırlıdır..." (en-Nisâ: 128)

136- Bize Muhammed ibn Selâm tahdîs etti. Bize Ebû Muâvi-ye, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, o "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yâhud yüz çevirmesinden endîşe ederse..." âyetinin tefsiri hakkında şöyle demiştir:
— Bu, şu kadındır: Bir erkeğin yanında bulunur, erkek onunla konuşmayı, onunla beraber olmayı çoğaltmak istemez, hattâ bu kadını boşamayı ve ondan başka bir kadınla evlenmeyi ister. Kadın (razı etmek için) kocasına: Sen beni nikâhında tut, beni boşama, sonra benden başkasıyle evlen. Sen bana vereceğin nafakadan ve benim için yapacağın nevbet taksiminden muafsın, ben sana halâl ettim! der. İşte Yüce Allah'ın şu "Sulh ile aralarını düzeltmekte ikisine de günâh yoktur. Sulh daha hayırlıdır" kavli bunun içindir [164].

97- Azl Babı

137- Bize Müsedded tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd, İbn Cu-reyc'den; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, Câbir (R) Bizler Peygamber (S) zamanında azl yapıyorduk, demiştir [165].

138-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, kendisi Câbir(R)'in: Bizler Kur'ân inip dururken azl yapıyorduk, dediğini işitmiştir.

Yine Amr ibn Dinar'dan; o da Atâ'dan tahdîs etti ki, Câbir (R): Bizler Peygamber (S) zamanında Kur'ân inip dururken azl yapıyorduk, demiştir.

139-.....Bize Cuveyriye, Mâlik ibn Enes'ten; o da ez-Zuhrî'den; o da İbnu Muhayrîz'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz (Musta'lık oğullan gazvesinde) birçok kadın esîrlere kavuştuk. Bizler azl yapıyorduk. Bunu Rasûlullah'a sorduk. Rasûlul-lah (S) üç defa:
— "Sizler hakîkaten bunu yapar mısınız?" diye sordu da akabinde: "Kıyamet gününe kadar bu dünyâda vücûd bulacak her hayât sahibi, kurtuluş yok, muhakkak meydana gelecektir" buyurdu [166].

98- Bir Sefere Çıkmak İstediği Zaman Kadınlar Arasında Kur'a Çekmek Babı

140-.....Bize Abdulvâhid ibnu Eymen tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke, el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir sefere çıkmak istediğinde kadınları arasında kur'a çekerdi. Bir seferde kur'a Âişe ile Hafsa'ya isabet etti. Peygamber gece olunca Âişe'nin beraberinde, onunla konuşarak yol alırdı. Bir gün Hafsa, Âişe'ye:
— Bu gece sen benim deveme binsen, ben de senin devene bin-sem, sen görmediğin manzaraları görürsün, ben de görmediğim yerleri görürüm, dedi.
Âişe:
— Pekâlâ, diye muvafakat etti.
Bunun üzerine onlardan herbiri diğerinin devesine bindi. (Böylece Hafsa, Âişe'nin devesine binmişi oldu.) Peygamber, Âişe'nin devesinin yanına geldi, hâlbuki onun üstünde Hafsa bulunuyordu. Hafsa'ya selâm verdi. Sonra yola devam etti. Nihayet bir durak yerinde indiler. Bu suretle Âişe, Peygamber'i kaybetmişti. Durak yerinde indiklerinde Âişe (kederinden intihara girişip) iki ayağını (ekseriya içinde zehirli haşerelerin bulunduğu) ızhır otlarının arasına sokmaya ve:
— Yâ Rabb! Bana akreb yâhud yılan musallat fğ. de beni soksun, ben Peygamber'e birşey söylemeye muktedir olmayayım! diye duâ etmeğe başladı [167].

99- Kadın, Kocası Tarafından Kendisine Ayrılmış Olan Nevbet Gününü Kadın Ortağına Hibe Eder Ve Kocası Bu Nevbet Günlerini Nasıl Taksîm Eder Babı

141-.....BizeZuheyr, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; oda Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Şevde bintu Zem'a, kendi nevbet gününü Âişe'ye hibe etmişti. Peygamber (S) de Âişe'ye bir kendi gününü, bir de Sevde'nin gününü ayırır olmuştu [168].

100- Kadınlar Arasında Adâlet(İn Vucûbu) Babı

"Kadınlar arasında adalet etmenize ne kadar hırs gösterseniz asla güç yetiremezsiniz. Bari birine büsbütün meyledip de ötekini askılı gibi bırakmayın. Eğer (nefsinizi) ıslâh eder (haksızlıktan) sakınırsanız, şübhe yok ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 129) [169].

101- Bâb: Erkek, Dul Üzerine Bakire İle Evlendiği Zaman (Nasıl Yapar)?

142-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. Ebû Kılâbe: İsteseydim aşağıdaki hadîs "Kaale'n-Nebî (S)" der(merfû' olarak rivayet eder)dim.-Lâkin Enes ibn Mâlik (sünnet ta'bîriyle rivayet edip) şöyle demişti: Sünnet olan, bir kişi dul üzerine bakire bir kızla evlendiğinde (nevbete tâbi' olmayarak) yedi gün onun yanında ikaamet eder (sonra nevbet ta'yîn eder. Bakir üzerine) dul bir kadınla evlendiğinde, onun yanında üç gün ikaamet eder.

102- Bâb: Erkek, Bakire Üzerine Dul Bir Kadınla Evlendiği Zaman?

143-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî ile Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den tahdîs ettiler ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir Erkek, dul üzerine bakire bir kızla evlendiği zaman, o kızın yanında yedi gün ikaamet eder, sonra nevbet taksimi yapar. Bakire üzerine dul bir kadınla evlendiği zaman ise, o dulun yanında üç gün ikaamet eder, sonra nevbet taksîmi yapar. İşte bu, sünnettendir.
Ebû Kılâbe: Eğer isteseydim, elbette "Enes bunu Peygamber'e yükseltti" der idim, dedi.
Abdurrazzâk da şöyle dedi: Bize Sufyân es-Sevrî, Eyyûb'dan ve
Hâlid ez-Hazzâ'dan haber verdi. Hâlid de: Eğer isteseydim bu hadîsi Peygamber'e yükseltti" der idim, demiştir [170].

103- Bir Tek Gusl İçinde Kadınlarını Dolaşan Kimse Babı

144-.....Bize SaîdibnEbî Arûbe, Katâde'den tahdîs etti. Onlara da Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) tek bir gecede bütün kadınları üzerine dolaşırdı. O zaman Peygamber'in dokuz kadını vardı, diye tahdîs etmiştir [171].

104- Erkeğin Bir Günde Bütün Kadınlarının Yanına Girmesi Babı

145-.....Bize Alî ibnMushir, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ikindi namazından ayrıldığı zaman, kadınlarının yanma girer ve (cinsî münâsebet olmaksızın) onlardan birine yaklaşırdı. Bir defasında .Haf-sa'nın yanına girdi de orada, kalmakta âdet edinegeldiği zamandan daha çok habsolup kaldı .

105- Bâb: Erkeğin, Kadınlarından Bâzısının Evinde Bakılması Hususunda Kadınlarından İzin İstediğinde, Kadınların Da Kendisine İzin Vermeleri

— Rasûlullah, benim yanıma gelmekte olduğu benim nevbet günüm içinde vefat etti. Allah O'nu, başı gerdan yerimle göğsüm arasında olduğu-hâlde, ruhunu kabzedip aldı. Onun tükrüğü benim tükrüğümle de karıştı [172].

106- Erkeğin, Kadınlarından Bâzısını Diğer Bâzısından Daha Fazla Sevmesi Babı

147-.....Ubeyd de İbn Abbâs'tan işitmiş; o da Umer(R)'den işitmiştir: Umer, Hafsa'nın yanına girip:
— Ey kızcağızım! Sakın ola ki, güzelliği ve Rasûlullah'ın kendisini sevmesi, kendisini hayrete düşürmüş olan şu kadın - Âişe'yi kasdediyor- seni aldatmasın... dedi.
Yine Umer: Ben Hafsa'ya söylediklerimi Rasûlullah'a kıssa edip anlattım. Rasûlullah (S) gülümsedi, dedi [173].

107- Nail Olmadığı Bir Ni'metle Tokluk Gösterişi Yapan Kimsenin (Kötülenmesi) Ve Kadın Ortağına Karşı Övünmenin Nehyolunması Babı

148- Bize Süleyman ibn Harb tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd, Hişâm'dan; o da Fâtıma bintu'l-Munzir'den; o da Esma bintu Ebî Bekr'den; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti.
Ve yine bana Muhammed ibnu'l-Musennâ tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Hişâm'dan tahdîs etti. Bana Fâtıma bintu'l-Munzir, Esmâ'dan şöyle tahdîs etti: Bir kadın (Esmâ'nın kendisi):
— Yâ Rasûlallah! Benim bir kadın ortağım var. Kocamın bana vermediği şeyi (verdi diye) kocamdan yana kadın ortağıma karşı gösteriş yapsam, bu benim üzerime günâh olur mu? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Verilmemiş birşey ile tokluk ve süslük gösterişi yapan kimse, yalandan iki elbise giyen kimse gibidir" buyurdu [174].

108- Gayret (Yânı Kıskançlık) Babı

Verrâd de el-Mugîre ibn Şu'be'den söyledi ki: Sa'd ibnu Ubâde (R) "Eğer karımın yanında (yabancı) bir erkek görsem muhakkak onu kılıcımın geniş yüzü ile değil, keskin tarafı ile vurur öldürürüm" demiştir. Bunun üzerine Peygamber (S): "Sizler Sa'd ibn Ubâde'nin bu gayret ve hamiyyetine taaccûb mü ediyorsunuz? (Şaşmayınız.) Çünkü biz (ben) Sa'd'den daha kıskancım, Allah da benden kıskançtır" buyurmuştur [175].

149-..... Bize el-A'meş, Şakîk'ten; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah'tan daha kıskanç hiçbir kimse yoktur. İşte bundan ötürüdür ki, A llah, açık - kapalı; bütün fuhşiyâtı haram kılmıştır. Bir de Allah 'tan ziyâde övülmeyi seven kimse yoktur" buyurmuştur [176]

150- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Hişâm'dan: o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Ey Muhammed Ümmeti! Bir mü'min kulunu yâhud dişi kulunu zina ederken görmesi üzerine Allah Taâlâ'dan daha gayretli ve hamiyyet-li hiçbir kimse yoktur. Ey Muhammed Ümmeti! Eğer sizler benim bilmekte olduğum şeyleri bilir olsaydınız, muhakkak az güler, çok ağlardınız" buyurmuştur [177].

151-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr, annesi Esmâ'dan tahdîs etti. Esma, Rasûlullah(S)'tan "Allah kadar gayretli hiçbirşey yoktur"^ buyururken işitmiştir.
Ve yine Yahya ibn Ebî Kesîr'den; ona da Ebû Seleme tahdîs etti; ona da Ebû Hureyre, kendisinin Peygamber(S)'den işittiğini tahdîs etti.

152-.....Bize eş-Şeybân, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, o da Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. Peygamber (S): "Muhakkak ki Allah, mü'minler hakkında gayret ve ha~ miyyet gösterir. Allah'ın gayreti, Allah'ın haram kıldığı fena şeyleri, mü'minin işlemesinden dolayıdır -yâhud: işlememesi içindir-"^buyurmuştur [178].

153-..... Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi. Ebû Bekr'in kızı Esma (R) şöyle demiştir: Zubeyr benimle evlendi. O zaman Zubeyr'in yeryüzünde maldan, köleden hiçbirşeyi yoktu. Onun dünyalık olarak su çekici deve ile atından başka birşeyi yoktu. Atının otunu, yemini de ben bulup verirdim, ben sulardım. Su1 kırbasını (söküldüğünde) ben dikerdim. Ben hamur yoğururdum. Yalnız ekmek yapmayı beceremezdim. Onu da Ensâr'dan komşularım olan kadınlar yapıverirlerdi. Bunlar (komşuluk hakkını gözeten) sadakatli, iyi kadınlardı. Sonra Rasûlullah (S) Zubeyr'e bir mikdâr hurmalık ayırıp vermişti [179].

Ben Zubeyr'in bu hurmalığından (deveye yedirmek için) başımın üstünde hurma çekirdeği taşırdım. Bu hurmalık, meskenimden bir fersahın üçte ikisi kadar uzaklıkta idi. Yine böyle bir gün, başımda hurma çekirdeği yüklü olarak evime gelirken (yolda) Rasûlullah'a kavuştum. Yanında Ensâr'dan birtakım kimseler vardı. Rasûlullah beni çağırdı. Sonra beni arkasında terkisine almak için devesine "Ih, ıh" dedi. Fakat ben erkeklerle beraber yolculuk etmekten utandım. Hem ben Zubeyr'i ve onun kıskançlığını hatırladım. Zubeyr insanların en kıskancı idi. (Ben da'vete icabet etmeyince) Rasûlullah (S), benim utandığımı anladı da devesini sürüp gitti [180].
Zubeyr'in yanına geldiğimde, ona:
— Bugün Rasûlullah, başımda hurma çekirdeği yüklü olarak bana rastladı. Yanında sahâbîlerinden bir cemâat de vardı. Beni bindirmek için devesini çökertmek istedi. Fakat ben utandım. Aynı zamanda senin kıskançlığını da hatırladım, dedim.
Bunun üzerine Zubeyr:
— VaHâhi senin hurma çekirdeği yükün, bana Rasûlullah ile beraber deveye binmenden daha güç oldu, dedi.
Râvî Esma dedi ki: Ben, bu aile yükünü, sonra Ebû Bekr'in bana at seyisliği yapacak bir hizmetçi göndermesine kadar çektim. Babam (hizmetçi göndermekle) sanki beni cariyelikten âzâdlamıştı [181].

154-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kadınlarından birinin (yânî Âişe'nin) yanında idi. Mü'minlerin annelerinden biri de içinde yemek bulunan bir tabak gönderdi. Peygamber'in, evinde bulunduğu kadın (yânî Âişe), tabağı getiren hizmetçinin eline vurdu da tabak elinden düşüp yarıldı. Peygamber (S) yarılan parçalan bir yere getirdi. Sonra içinde bulunan .yemeği yine onun içine toplamaya başladı. Bunu yaparken de hazır bulunanlara "Anneniz kıskandı" buyuruyordu. Sonra Peygamber o hizmetçiyi, evinde bulunduğu kadının yanından sağlam bir tabak getirinceye kadar alıkoydu, sağlam tabağı, tabağı kırılan kadına verilmek üzere o hizmetçiye teslim etti. Kırık tabağı da, kırıldığı kadının evinde alıkoydu [182].

155-..... Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan; o da Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Ben (ru'yâmda) cennete girdim, yâhud cennete geldim. Orada bir kasr gördüm. Bu kasr kimindir diye sordum. Umer ibnu'l-Hat-tâb'ındır, dediler. Ben onun içine girmek istedim. Beni oraya girmekten ancak senin kıskançlığını bilişim men' etti".
Bunun üzerine Umer:
— Babam, anam Sana kurbân olsun ey Allah'ın Peygamberi! Ben Sana karşı mı kıskanırım? Dedi [183].

156... y. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Muhammed ibnu'l-Müseyyeb haber verdi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasû-lullah(S)'ın yanında oturduğumuz sırada Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Ben bir kenesinde uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın, bir köşkün yanında abdest almakta idi. (Yanımdaki meleklere:) Bu köşk kimin içindir? diye sordum. Onlar: Bu köşk Ömer'indir, dediler. Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama döndürdüm".
(Râvî dedi ki:) Mecliste hazır bulunmakta olan Umer sevincinden ağladı. Sonra da:
— Sana karşı im kıskançlık edeceğim yâ Rasûlallah? Dedi [184].

109- Kadınların Kıskançlığı Ve Sevgilerinin Şiddetinden Dolayı Hüzünlenip Öfkelenmeleri Babı

157-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Rasûlullah (S) bana:
— "(Ey Âişe!) Ben senin benden memnun olduğun zamanı ve bana karşı öfkeli bulunduğun vakti pek iyi bilirim" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de O'na:
— (Yâ Rasûlallah!) Sen bunu nereden biliyorsun? diye sordum.
— "Benden razı ve memnun olduğunda (birşeyi reddederken) %â veRabbiMuhammedi- Muhammed'in Rabbi hakkı için öyle değildir)' dersin. Bana karşı öfkeli olduğun zaman da: 'Lâ ve Rabbi îbrâhtmi = İbrahim'in Rabbi hakkı için öyle değildir)' dersin (adımı anmazsın)" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de:
— Evet yâ Rasûlallah! Vallahi öyledir. Fakat ben (öfkeli iken) yalnız Sen'in isminden ayrılırım (sevgin ise gönlümde yaşar), diye saygımı arzettim [185]

158-.....Bize en-Nadr tahdîs etti ki, Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'm kadınlarından hiçbirine karşı Hadîce'ye karşı kıskandığım derecede kıskanmadım. Çünkü Rasûlullah onu çok anardı ve ona övgüleri çok olurdu. Hâlbuki Rasûlullah'a, Hadîce için cennette inciden borularla yapılmış bir ev ile müjdelemesi de vahyolunmuştu [186].

110- Kişinin Kendi Kızını Kıskançlık Ve Adalet Hususlarında Savunması Babı

159-.....Bize el-Leys, Abdullah ibnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, el-Mısver ibn Mahrame şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah(S)'tan işittim, kendisi minber üzerinde şöyle buyuruyordu:
— "Hişâm ibnu'l-Mugîre oğullan kendi kızlarını Ebû Tâlib'in oğlu Alî'ye nikâh etmeleri hususunda benden izin istediler. Ben

onlara buna izin vermem. Sonra yine izin vermem, sonra yine izin vermem. Ancak Ebû Tâlib'in oğlu benim kızımı boşamak isterse, o takdirde onların kızıyle evlenebilir. Çünkü kızım Fâtıma, ancak benden bir parçadır. Ona şübhe veren şey, beni de şübhelendirir; ona ezâ veren şey, beni de ezâlandırır". İşte böyle söyledi [187].

111- Bâb: (Zamanın Sonunda) Erkekler Azalıp Kadınlar Çoğalır

Ve Ebû Mûsâ, Peygamber(S)'den söyledi ki:
"Ve o sırada sen erkeklerin azlığından ve kadınların çokluğundan dolayı (koruyucusuz) kırk kadının bir tek erkeğin ardından yürüyüp ona sığındıklarını görürsün" buyurmuştur [188].

160-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben size Rasûlullah'tan işittiğim öyle bir hadîs söyleyeceğim ki, onu size benden başka kimse söyleyemeyecektir: Ben, Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "îlmin kaldırılması, cehlin çoğalması, zinanın çoğalması, şa-râb içmenin çoğalması, erkeklerin azalıp kadınların çoğalması kıyamet alâmetlerindendir. O derecede ki, elli kadının yalnız bir bakanı olacaktır" [189].

112- Bâb:

"Yanında nikâh geçmez bir hısımı bulunmayan bir kadınla bir erkek yalnız kalmasın; kocası evde bulunmayan kadının yanına da girilmesin,"

161-.....Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbetu'bnu Âmir(R)'den tahdîs etti ki, Rasûrullah (S, bir hutbesinde):
— "Sizleri (beraberinde mahremi bulunmayan) kadınların yanlarına girmekten sakındırırım" buyurmuştur.
Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam:
— Yâ Rasûlallah! (Zevcin babaları ve oğullarından başka olan) erkek akrabalarına ne dersin? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Onlarla halvet ölümdür" buyurdu [190].

162-.....Bize Amr ibn Dînâr, Ebû Ma'bed'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Hiçbir erkek, yanında nikâh geçmez hısımı bulunmayan bir kadınla yalnız kalmasın" buyurdu.
Bunun üzerine bir adam ayağa kalktı da;
— Yâ Rasülallah! Benim kadın hacc yapmak üzere yola çıktı, ben de şu ve şu gazvelere yazıldım? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Sen gazveden vazgeç de karınla beraber hacc et!" buyurdu [191].

113- Erkeğin, İnsanların Yanında Bîr Kadınla Yalnız Kalmasının Caiz Olacağı Babı

163-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Hişâm şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Bir kerre Ensâr'dar bir kadın Peygamber'in yanına geldi de, Peygamber o kadınla yalnız kaldı. Konuşmalarının sonunda Peygamber (S): "Allah'ayemin ederim ki, siz Ensâr kadınları bana muhakkak insanların en sevimlilerisinizdir" buyurdu [192].

114- Kadınlara Benzemeye Çalışan Erkeklerin, Kadınların Yanına Girmelerinin Nehyedilmesi Babı

164-.....Bize Abdetu, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme'den şöyle tahdîs etti: Evde hareketlerini kadına benzeten bir muhannes bulunduğu sırada, Peygamber (S) Ümmü Seleme'nin yanında olmuştu. Bu sırada o muhannes kişi, Ümmü Seleme'nin erkek kardeşi Abdullah ibn Ebî Umeyye'ye hitaben:
— Allah yarın size Tâif i fethederse, ben sana Ğaylân'ın kızına delâlet ederim. O kız (semizlikten dolayı karnı) dört büklümle karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bu, bir daha sizin yanınıza girmesin!" buyurdu [193].

115- Kadının Habeşliler'e Ve Benzeri Yabancı Erkeklere Töhmetsiz Olarak (Yânı Ayıplanmaksızın) Bakması Babı

165-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'i şu hâlde gördüm: Habeşliler mescidde oyun oynuyorlar, Peygamber de, ben Habeşliler'e bakayım diye, ridâsiyle beni perdeliyordu, tâ ilk usanan ben oluncaya kadar. O zaman henüz çocuk yaşta taze, eğlence ve oyuna düşkün bir kızın kadrim (yânî neler yapabileceğini ve Peygamber sabrını) varın siz takdir ve kıyas edin [194].

116- Kadınların Kendi İhtiyâçları İçin Dışarıya Çıkmaları Babı

166-.....Âişe (R.) şöyle demiştir: (Peygamber'in kadınlarından) Şevde bintu Zem'a bir gece ihtiyâcı için dışarıya çıktı. Akabinde Umer onu gördü ve kendisini tanıdı da:
— Yâ Şevde, iyi bil ki, vallahi sen bizce tanınmamış değilsin! dedi.
Bu söz üzerine Şevde, Peygamber'in yanına döndü ve Umer'in kendisine söylediği sözü O'na zikretti. Peygamber benim hücremde akşam yemeği yiyordu, elinde de etli bir kemik vardı. Bu hâlde kendisine vahy indirildi. Vahyin te'sîri kendisinden kaldırılınca, O:
— "Allah siz kadınların ihtiyâçlarınız sebebiyle dışarıya çıkmanıza izin vermiştir" buyuruyordu [195].

117- Kadının, Kendi Kocasından Mescide Ve Başka Meşru1 Bir Yere Çıkmak Hususunda İzin İstemesi Babı

167-.....Bize ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herhangibirinizin kadini mescide çıkmağa izin istediği zaman, sakın o kadını men' etmesin!" buyurmuştur [196]

118- (Giren Erkekle, Yanına Girilen Kadın Arasında) Süt Emme Hısımlığı Bulunduğunda, Kadınların Yanına Girmek Ve Kadınlara Bakmanın Halâl Olacağı Babı

168-.....Aişe (R) şöyle demiştir: Süt amcam (olan Ebû'I-Kays'ın kardeşi Eflah) hücreme benim yanıma girmek için izin istedi. Ben ona, Rasûlullah'a soruncaya kadar izin vermekten çekindim. Rasûlullah geldiğinde, bunu kendisine sordum. Rasûlullah (S):
— "O senin amcandır, ona izin ver" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah,beni ancak kadın emzirmiştir, beni erkek em-zirmedi, dedim.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Şübhesiz o senin amcandır, onun için senin yanına girsin" buyurdu.
Âişe dedi ki: Bu da üzerimize perde vurulmasından sonra olmuştu.
Yine Âişe: Doğumdan dolayı haram olan, sütten de haram olur, demiştir [197].

119- Bâb:

"Kadın kadına mübaşeret etmesin, sonra kadın kendi kocasına öteki kadının vasıflarını söyler (de bir kötülüğe sebeb olur)".

169-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R), Peygamber (S): "Kadın kadına çıplak bedenini sürtmesin. Sonra kadın kendi kocasına, öbür kadının vasıflarını, kocası ona bakıp görürcesine söyler(dc bir kötülüğe sebeb olur)" buyurdu, demiştir.

170-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Bana Şakîk tahdîs edip şöyle dedi. Ben Abdullah(ibn Mes'ûd -R)'dan işittim. O: Peygamber (S): "Kadın kadına çıplak bedenini sürtmesin. Sonra kadın kendi kocasına öbür kadının vasıflarım -kocası ona bakıp görürcesine-söyler" buyurdu, demiştir [198].

120- Erkeğin "Ben Bu Gece Muhakkak Kendi Kadınlarımı Dolaşacağım" Demesi Babı

171-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Davud'un oğlu Süleyman Peygamber -Allah'ın selâmı üzerine olsun-:
— Bir gece içinde yüz kadım dolaşırım da herbir kadın Allah yolunda mukaatele edecek birer oğlan doğurur, diye yemîn etti.
Yanındaki melek ona:
— ı'lnşâallah(= Allah dilerse)*' de! diye söyledi. Fakat Süleyman bunu söylemedi ve söylemeyi unuttu. Akabinde kadınları dolaştı ve neticede kadınlardan bir tanesi müstesna, hiçbiri doğurmadı, o bir kadın da yarım bir insan doğurdu.
Peygamber (S):
— "Eğer Süleyman İnşâallah deseydi, yemininde hânis olmaz ve haceti için de daha ümîdli olurdu" buyurdu [199]

121- Bâb: Erkek Ailesinden Ayrılığını Uzattığı Zaman Ev Halkını Hıyanete Nisbet Etme Yâhud Onların Ufak Tefek Kusurlarını Araştırmak Korkusunu Doğuracağı İçin Gece Vakti Ansızın Evine Girmesin [200]

172-.....Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, o: Peygamber (S), erkeğin kendi ailesi yanına» seferden geceleyin yâhud ansızın gelivermesinden hoşlanmazdı, dedi.

173-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi. Bize Âsim ibn Süleyman, eş-Şa'bî'den haber verdi ki, o da Câbir ibn Abdil-lah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S): "Sizden biriniz evinden ayrılığını uzattığı zaman, ailesinin yanına geceleyin ansızın gelmesin" buyurdu.

122- Erkeğin (Evlenmekle) Çocuk İstemesi Babı

174- Bize Müsedded, Huşeym'den; o da Seyyâr'dan; o da eş-Şa'bî'den tahdîs e^ti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Ben bıı gazvede Ra-sûlullah'ın maiyyetinde bulundum. O gazveden döndüğümüz zaman ben ağır yürüyen bir deve üzerinde acele yürütmek istedim. Bu sırada arkamdan bir binekli kişi bana kavuştu. Ben arkama döndüğümde Rasûlullah ile karşı karşıya geldim. Rasûlullah (S):
— "Seni acele ettiren sebeb nedir?" buyurdu. Ben de O'na:
— Ben yeni evliyim, dedim. Rasûlullah:
— "Bakire bir kızla mı evlendin, yoksa dul bir kadınla mı evlendin?" diye sordu.
Ben:
— Dul ile evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Kendisiyle oynaşacağın ve seninle oynaşacak bir kızla ev-lenseydin!" buyurdu.
Câbir dedi ki: Seferden geldiğimiz zaman bizler hemen Medine'ye girelim diye davrandık. Rasûlullah:
— "Yavaş olun! (Biraz bekleyin) Evlerinize tâ gece olunca, yânı yatsı vaktinde girersiniz... Ki o vakte kadar kocasından ayrı kalan kadın dağınık saçlarını tarasın ve ustura tutunup temizlensin " buyurdu.
Râvî Huşeym dedi ki: Ve bana güvenilir bir adam tahdîs etti ki, o bu hadîste Peygamber'in:
— "Yâ Câbir! el-Keyse, el-Keyse (= Ailene karşı akıllı, reşîd, bağlı ol! Allah'tan çocuk iste)/" buyurduğunu söyledi.
Buhârî: "el-Keys"\e çocuğu kasdediyor, dedi [201].

175-.....Bize Şu'be, Seyyâr'dan; o da eş-Şa'bî'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S, Tebûk seferinden döndüğü zaman O'na):
— "Geceleyin Medine'ye girdiğin zaman hemen ailenin yanına girme! (Evvelâ geldiğini duyur.) Tâ ki kocasından ayrı düşen kadın ustura futunsun ve dağınık saçlarını tarasın" buyurmuştur.
Câbir: Rasûlullah (S)
— "Fe-aleyke bi'l-keysi, el-keysi (= Allah'tan çocuk istemeye bak)" buyurdu, demiştir.
Ubeydullah ibn Umer el-Umerî de Vehb ibn Keysân'dan; o da Câbir'den; o da Peygamber'den olmak üzere hadîsi "el-Keys" laf-zıyle rivayet etmekte eş-Şa'bî'ye mutâbaat etmiştir [202].

123- Bâb:

"Kocasından ayrı kalmış olan kadın ustura futunsun ve dağınık saçlarını tarasın"

176-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz bir gazvede Peygamber'in maiyyetinde bulunduk. O gazveden dönüp de Me-dîne|ye yakın olduğumuz zaman, ben kendime âid yavaş bir deve üzerinde acele gitmeğe çalıştım. Arkamdan bana bir süvârî yanaştı. Ve beraberinde bulunan bir deynekle benim deveme dörttü. Bu dürtüş üzerine benim yavaş giden devem, görmekte olduğun en güzel deve gibi hızlı gitmeye başladı. Ben arkama dönünce Rasûlullah ile karşılaştım. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben yeni evlenmiş bir damadım, dedim Rasûlullah (S):
— "Evlendin mi?" diye sordu. Ben:
— Evet (evlendim), dedim.
Rasûlullah:
— "Kızla mı yâhud dul ile mi evlendin?" diye sordu. Câbir dedi ki: Ben:
— Hayır, dul bir kadınla evlendim, dedim. Rasûlullah:
— "Senin kendisiyle oynaşacağın ve onun da seninle oynaşacağı bakire bir kızla evlenseydin ya!" buyurdu.
Câbir dedi ki: Nihayet Medine'ye geldiğimiz zaman bizler evlerimize girmeye davrandık. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yavaş olun, acele etmeyin, tâ gece olunca, yânı yatsı vaktinde girersiniz. Ki kocasından uzak kalan kadın dağınık saçlarını tarasın ve (temizlenip) ustura tütünsün" buyurdu [203].

124- Bâb:

"Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Zînetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesna. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar. Zînetlerini kendi kocalarından yâhud kendi babalarından yâhud kocalarının babalarından yâhud kendi oğullarından yâhud kocalarının oğullarından yâhud kendi biraderlerinden yâhud kendi biraderlerinin oğullarından yâhud kızkardeşlerinin oğullarından yâhud kendi kadınlarından yâhud kendi ellerindeki memlûklerden, yâhud kadınlara ihtiyâcı olmayan erkek hizmetçilerden yâhud henüz kadınların gizli yerlerine muttaliJ olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler..." (en-Nûr: 31).

177-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Uhud gününde Rasûlullah'ın yarasının hangi şeyle tedâvî okunduğu hususunda insanlar ihtilâf ettiler de bunu Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'ye sordular. Sehl (R), Peygamber(S)'in sahâbîlerinden Medine'de kalanların sonuncusu idi. Bu soruya şöyle cevâb verdi:
— Bunu insanlar arasında benden daha iyi bilen kimse kalmadı. Fâtıma aleyhâ's-selâm Rasûlullah'ın yüzünden kanı yıkıyor, Alî ibn Ebî Tâlib de kalkanı üzerinde su getiriyordu. Sonra bir hasır parçası alınıp yakıldı ve yarası onunla dolduruldu [204].

125- Yüce Allah'ın Şu Âyeti Hakkında Bâb:

"Ey îmân edenler, sağ ellerinizin mâlik olduğu kimseler, bir de sizden olup da henüz bulûğ çağına erişmemiş küçükler şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler...1' (en-Nûr: 58) [205].

178-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Abdurrahmân ibn Âbis'ten haber verdi (o, şöyle demiştir): Ben îbn Abbâs(R)'tan işittim. Bir adam ona:
— Sen Rasûlullah (S) ile beraber kurbân yâhud ramazân bayramına çıkışta hazır bulundun mu? diye sordu.
İbn Abbâs da ona şu cevâbı verdi:
— Evet (bulundum). O'na olan yakınlığım da olmasaydı orada hazır bulunamayacaktım.
Râvî: Yaşımın küçüklüğünden dolayı bulunamayacaktım, demek istiyor, demiştir. İbn Abbâs:
— Rasûlullah (S) namazgaha çıkıp bayram namazını kıldırdı. Sonra insanlara hutbe yaptı, dedi de bu namazda ne ezan, ne de ikaa-met zikretmedi.
Yine îbn Abbâs şöyle devam etti:
— Sonra Rasûlullah, kadınların bulunduğu tarafa geldi, onlara da va'z etti, hatırlatmalar yaptı ve sadaka vermelerini emretti. Bu emir üzerine ben kadınları gördüm ki her biri ellerini kulaklarına, boyunlarına uzatıp zînetlerini Bilâl'e veriyorlardı. Sonra Rasûlullah kalkıp Bilâl ile birlikte kendi evine döndü [206].

126- İnsanın Kendi Arkadaşına: Siz Bu Gece Zifaf Ettiniz Mi? Demesi Ve Yine Bir Kimsenin Azarlama Sırasında Kendi Kızının Böğrünü Eliyle Dürtmesi Babı [207]

179-.....Bize İmâm Mâlik, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babası el-Kaasim ibn Muhammed'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr beni azarladı, birçok söylendi. Eli ile de böğrüme vurmağa başladı. (Böyle iken yine) Rasûlullah(S)'ın başı dizimin üzerinde olduğu için hiç kıpırdamadım (yâhud: Beni kıpırdamak-tan, Rasûlullah'ın baldırım üzerinde bulunmasından başka hiçbirşey men' etmiyordu) [208].

---

[1] Buhârî bu âyeti başlığa delîl olarak getirdi. Delîl getirme ciheti şöyledir: Âyet emir sîgasıyledir. Emir de talebi gerektirir. Taleb derecelerinin en azı da nedb'dir. Böylece rağbetlendirme sabit olmuştur (İbn Hacer).
en-Nikâh, nûn'un kesriyle vat' ma'nâsınadır ki, cima eylemektir ve cimâ'-ın ibâhati için bir hâtûnu inşâya şer'î mevzu olan "Zevvectu"ve "Tezevvectu" kavilleriyle kendisine zevç, yânî eş eylemek ma'nâsınadır ve bu iki tarafta carî olur, bir hâtûn ve bir eri kendisine, zikredilen vech üzere çift eylemek ma'nâsi-na da olur, birinci ve ikinci bâblardandır (Kaamûs Ter.).
Fakîhler örfünde Nikâh, diğer medenî akidler gibi, iki tarafın îcâb ve kabulü ile oluşan bir akiddir. Bu akidle kadın ve erkek aralarında bir aile kurmuş olurlar. Aile müessesesi bu akdin hukukî netîcesidir.
[2] Hadîsin başlığa uygunluğu "Benim yolumdan yüz çeviren benden değildir" sö zündedir. Bunda nikâha rağbetlendirme vardır. Bu rivayette Peygamber'in bu sözleri o üç kişiye söylediği anlaşılıyor. Müslim'in rivayetinde ise bu üç kişinin sözleri Peygamber'e ulaşınca, topluluğa karşı bir hutbe yapmış, Allah'a hamd ve senadan sonra: "Bâzı kimseler şöyle şöyle söylemişlerdir. Bu sözleriyle ne demek istiyorlar?" diye söze başlamış ve bu hadîsteki sözleri söylemiştir.
Hadîsteki "Sünnet", yol ma'nâsmadır, farz mukaabili olan "Sünnet" ve nafile demek değildir. Onun için buradaki "Sünnet", sünneti de, farizayı da, nafileyi de şâmildir.
Bu hadîsteki "Raht", Müslim'de "Nefer" şeklinde gelmiştir. "Raht", üç'ten on'a; "Nefer" de üç'ten dokuz'a kadar kişiye denir. Abdurrazzâk'ın Saîd ibn Cubeyr'den rivayetinde'bu üç kişinin Alî ibn Ebî Tâlib, Abdullah ibn Amr ibn As, Usmân ibn Maz'ûn'dan İbaret olduğu açıkça söylenmiştir.
Peygamber bu hadîsinde ibâdet ve istirahat hayâtı ile aile ve medenî çalışma hayâtını bir vecîze hâlinde özetledikten sonra "İşte benim yolum budur, bundan ayrılanlar benden değildir" buyurmakla, müslümânlıkta ruhbanlık, dünyâyı terkedicilik olmadığını açık bir şekilde belirtmiştir.
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu "O kızın malına ve güzelliğine rağbet eder" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti en-Nisâ Sûresi'nin tefsîrinde de geçmişti.
Buradaki "Fenkihû " emrinin ifâde ettiği nedir? Emir, vucûbda zahir olacağı için, Zâhiriyye bu emrin vucûbu ifâde ettiğine ve binâenaleyh cima' ve infâ-ka kaadir olan her ferd için nikâh aslının farzı ayn olduğuna kaail olmuşlardır. Ehli sünnet cumhuru da nefsin galeyanı ve zinaya düşmek korkusu hâlinde in-fâka kudreti olanlar için farzı ayn olduğunda müttefik iseler de, umûmî surette vucûba kaail değillerdir. Hanefîler'ce ferdî bakımdan galeyan hâlinde vâcib, i'-tidâl hâlinde "Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir" hadîsi mucibince mükekked sünnet; kadına cevr korkusu hâlinde mekruhtur. Bundan başka yine Hanefîler'ce farzı kifâye olduğunu tasrîh edenler de vardır ki, her ferde değilse de, ümmetin mecmû'una nazaran farzdır. Umûmu terkederse günahkâr olurlar demek olur. Biz de âyetten bunu anlıyoruz... (Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, Hakk DM, II, 1289).
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs, Oru.ç Kitâbı'nda "Nefsi üzerine bekârlıktan korkan kimse için oruç tutmak bâbı"nda daha tafsîlli olarak geçmişti. Buhârî başlıktaki sorunun cevâbını - kendi yerinde bilinene i'timâd ederek-açıkça zikretmedi. Fakat İbn Mes'ûd'un bu hadîsteki sözü de kısmen bu sorunun cevâbı olarak düşünülebilir.
[5] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivayetidir. Hadîs metnindeki e!- Vicâ kelimesi hakkında şu bilgi verilmiştir:
el-Vec', vâv'ın fethi ve cîm'in sükûnu ile el ile, ya hançer ve bıçak ile vurmak ma'nâsmadır. Ve cima' eylemek ma'nâsmadır. Vicâ, kitâb vezninde, koçun yâ tekenin hâyelerini çıkarmayıp, hâyelerinin damarlarını iki taş arasında döğüp inemek ma'nâsınadır, bu surette hâyeleri salim kalır. Bir kavle göre hâ-yeleri hurdahaş edinceye kadar döğmektir, tâ ki, sınıp inmiş hükmünde olsun... (Kaamûs Ter.)
[6] Şerif, Ten'îm yakınında bir yerin adıdır. Ten'îm de Mekke'ye üç, dört mil mesafede bir mevziin ismidir. Beyt'e halâl olan etraf mahallerin en yakınıdır (Kaamûs Ter.)
[7] Hadîsin başlığa uygunluğu "Dokuz kadın" sözündedir ki bu, kadınların çokluğudur. Lâkin bu sayı yalnız Peygamber hakkındadır. O'ndan başkaları hakkında ise en çok dört, yâhud üç, yâhud iki olur. Bunlara da (birden fazla ma'nâsına) çok denilir.
Meymûne 7. hicret yılında kaza umresinden dönerken Şerifte Peygamber'le mehirsiz olarak evlenmiş, 51. yılda da yine aynı yerde vefat etmiştir (Hulâsa).
[8] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Gusl Kitâbı'nda da geçmişti, ikinci isnâddaki Halîfe ibn Hayyât, müellif Buhârî'niri üstâdlanndan biridir. Bununla Enes'in hadîsi Katâde ve arkadaşlarına tahdîs ettiğini açıkça göstermek istemiştir.
[9] "Bu ümmet" diye kayıdlaması, diğer ümmetlerden ayırmak İçindir. Çünkü diğer ümmetlerde daha çok kadınlı peygamberler bile vardı. Bu Muhammed Üm-meti'nde ise en çok dört kadın olabilir (Kastallânî).
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun başka bir yoldan bir rivayeti Buhârî'nin ilk hadîsi olmak üzere geçmişti. Başka yerlerde de bâzı sened ve lafız farklarıyle geçmiş, açıklamalar verilmişti
[11] Sehl ibn Sa'dın bu hadîsinin bir rivayeti Fadâilu'l-Kur'ân'da, "Ezberden Kur'ân okuma bâbı"nda geçmişti, bir rivayeti de yakında yine gelecektir.
[12] Hadîsin başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber onları yumurtalarını çıkarmaktan nehyetti ve nikâha havale eyledi. Fakîr olan kişi yumurta çıkarmaktan men' edilmiş olduğu hâlde nikâh da etmez olsaydı, zulümle mükellef kılınmış olurdu. Hâlbuki onların herbirinde Kur'ân'dan bir mikdâr ezber vardır. Böylece onların Kur'ân'dan bildikleri mukaabilinde evlendirilmeleri zahir oldu. Başlığın hükmü Sehl hadîsinden tansîs ile İbn Mes'ûd hadîsinden istidlal ile sabit olur (Kastallânî).
[13] Bu başlık, Kitâbu'l-Buyû'da geçen Abdurrahmân ibn Avf hadîsinin bir parçasıdır. Buhârî o hadîsten isnâd ve metin farklılıkları gibi birçok fâîdelere tenbîh olarak bu lafızları alıp, buraya başlık yapmıştır.
[14] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ensârî'nin yanında iki kadın vardı, ona ehlini v malını yarı yarıya bölüşmeyi teklîf etti" sözlerinden alınır.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs metnindeki "Tebettul" kelimesi hakkında şu açıklama yapılmıştır:
el-Beti, bâ'nın fethiyle bilinci ve ikinci bâblardan kesmek ve bir nesneyi diğerinden ayırıp ifraz ve temyiz eylemek ma'nâlarmadır.
et-Tebettul, tefa'ul vezninde kesilmek ma'nâsınadır. Ve "Tebettele ile'llâh", mâsivâdan kesilip ihlâs veçhiyle hakka teveccüh ve ubudiyet eylemek, bir kavle göre nikâh ve tezevvücü terkedip zâhidlik eylemek ma'nâsınadır. Müellif "Ve tebettel ileyhi tebtüen = Yalnız O'na yönel" (el-Muzzemmil: 8) âyetine işaret eylemiştir. Bi'l-külliye Hakk'a munkatı' ve müteveccih olup dâima nefsini mâsivâdan kat' ve tecrîd üzere olmayı mutazammındır. eî-Betul, sabûr vezninde şol hâtûna denir ki, rical kısmından bi'l-külliye kesilip, asla onlara dâir haceti, şehvet ve müracaatı olmaz. Meryem el-Azrâ (R) cenabına "Betûl" denmesi bu cihetledir... (Kaamûs Ter.).
el-Ihtısâ, neslin devamının dönüp dolaştığı uzuv olan erkeklik yumurtalarım çıkartıp kendini hadım yapmaktır. Bu, bâzı maksadlar için birtakım şartlarla hayvanlarda tatbîk edilir. Hayvanın yumurtalarının saplan döğülmek veya kıstırılmak suretiyle ezilir yâhud da yumurtalar tamâmiyle çıkartılır. Buna "Hayvan iğdiş etme ameliyesi" denir. Bu, bâzı gayeler için hayvanlarda tecvîz ediliyorsa da aslında Allah'ın yarattığı şekli değiştirmek, hayvana azâb vermek ve neslin kesilmesini gerektirdiğinden dolayı haram kılınmıştır.
[16] Bu da geçen hadîsin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
[17] Buhârî burada getirdiği rivayetlerle de bu konudaki nehyi kuvvetlendirmektedir. Son hadîste Rasûlullah, Ebû Hureyre'yi tehdîd ve tekdir edip azarlamıştır. Çünkü Rasûlullah'ın dört kerre sorulan bir

soruya sükût ile mukaabele ettikten sonra söylediği sözü, ancak tehdîd ve azarlamadır. Rasûlullah'ın ısrar ile sükûtu, suâlin fenalığını kemâlli bir belâgatle ifâde etmiş, sonunda söylediği cevâb da ancak nehye ve tehdîde delâlet etmiştir. Bu, Yüce Allah'ın şu âyeti gibidir: "De ki: O (Kur'ân), Rabb'inizden gelen bir haktır. Artık dileyen îman etsin, dileyen kâfir olsun..." (el-Kehf: 29).
Ebû Hureyre'nin bu derece ısrarı da, belki Câhiliyet devrinde hadımlığın çeşitli maksadlarla yapılmış olmasına ve bunun zühdî bir maksadla yapılmasının hükmünü anlamak sevkiyledir. İslâm Dîni'nin gidermekle meşgul olduğu Câhiliyet âdetleri arasında tevâşî geleneği de bulunuyor.
[18] Buhârî bunun tamâmını en-Nûr Sûresi'nin tefsîrinde getirmişti.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah, Âişe'den başka bakire kız olarak kimse ile evlenmedi" sözündedir. Metindeki "Bİkr", er görmedik genç kıza denir. Ebû Nuaym'ın rivayetinde Âişe'nin: "Ben meyvesine dokunulmamış bir ağacım" dediği nakledilmiştir. Bu sözünü en yüksek bir iftihar olarak söylemiştir. Âişe'nin bu hadîsi "Bikr"in nikâhının efdal olduğuna delâlet eder.
Bu hadîste Âişe'nin belâgatinin gayesi ve işlerdeki teennîsinin güzelliği vardır.
[20] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in, sâdık olan ru'yâda onu görmesinin ardından bakire olduğu hâlde Âişe ile evlenmiş olması yönündendir. Bu hadîsin bir rivayeti Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda geçecektir. Müslim de bunu Fadâil Kitâbı'-nda getirmiştir.
[21] Bu başlık Ebû Zerr nüshasında "Dul kadınların evlendirilmesi babı" şeklinde gelmiştir.
[22] Bu, 28. bâbda 44 rakamıyle gelecek olan hadîsin son parçasıdır.
Hadîsin başlığa uygunluğu "Kızlarınızı bana arzetmeyin" sözündedir. Çünkü bu söz, kadınlarına hitâbdır ve onlara üvey kızlarını ve kızkardeşlerini kendisine haram bulunmaları sebebiyle, kendisiyle evlendirmek için arz ve teklîf etmelerini nehyetmiştir.
[23] Buhârî bunun uzun ve kısa, çeşitli rivayetlerini Buyu', îstikrâz, Şurût ve Cihâd Kitâbları'nda getirmişti.
[24] Başlığa uygunluğu "Dul bir kadınla evlendim" sözündedir. Hadîsin son fıkrası, Rasûlullah'in bakire ile evlenme lehine bir hüccet getirmesidir. Çünkü bunda tam ülfet vardır. Dula gelince, belki onun kalbi ilk kocasıyle ilgili olabilir de bu sebeble sevgisi bakirenin aksine kâmil olmaz.
[25] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in, daha küçük yaşta bulunduğu hâlde Âişe ile evlenmiş olması bakımındandır. Peygamber "Sen Allah'ın dininde ve kitabında benim kardeşimsin" sözüyle "Mü'minler ancak kardeştirler" (el-Hucurât: 10) âyetine İşaret etmiştir. Bu kardeşlikte ise, nesebî kardeşlikte olduğu gibi, kardeş kızı harâmlığının mevcûd olmadığını ifâde etmiş oluyor.
[26] Hadîste çocuklara şefkatin, onların terbiyelerini güzel yapmanın, işlerini görmenin, malı, emâneti ve tedbirleri hususunda koca hakkını gözetmenin fazîleti vardır.
"Deve binen kadınlar" sözüyle Hz. Meryem dışarıya çıkmıştır. Bu hadîsin bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nın sonlarında Meryem'in zikri hakkında geçmişti. Ebû Hureyre orada: Meryem asla deveye binmedi, demiştir. O, bu sözüyle Meryem'i bu tafdîlden çıkarmak istemiş gibidir. Buna göre hadîste Kureyş kadınları Meryem üzerine faziletli olmaz.
Hadîsin başlığa uygunluğu birinci ve ikinci nevi' kadınlarda açıktır. Üçüncüye gelince, bu, lüzum yoluyla sabit olur. Çünkü Kureyş kadınları, kadınların hayırlıları olunca, onlardan evlenen nutfeleri için hayırlısını seçmiş olur... (Kas-tallânî).
[27] Hadîsin başlığın ikinci cüz'üne uygunluğu meydandadır. Hadîsin takdîm-te'hîrli bir rivayeti İlim Kitâbı'nda, bir rivayeti de Cihâd'da geçmişti.
Râvî Âmir eş-Şa'bî buradaki sözü, kendisine böyle bir mes'ele soran bir Horâsânlı'ya hitaben söylemiştir.
[28] Bu da hadîsin başka yoldan gelen ve başlığa güzel bir delâleti bulunan bir rivayetidir.
[29] Hadîsin başlığa uygunluğu İbnu'l-Munîr'in dediği gibi şu cihettendir: Hâcer bir köle idi. Sahîh olarak bilindi ki, İbrâhîm ona (Sâre'nin hibe etmesiyle) mâlik olduktan sonra, ona İsmail'i doğurtmuştur. İsmail'i doğurduğunda Hâcer bir seriyye yânî cârîye idi.
Ebû Hureyre aynı senedle Arablar'a hitaben metindeki sözü söylemiştir. Çünkü Arablar hayvanlarını otlatmak İçin yağmur düşme yerleri olan çöllerde çok bulunurlar (Kastallânî).
Ebû Hureyre: "Ey semâ oğulları, ananız bu kadındır" sözüyle, Arablar'ı kasdetmiştir. Çünkü Hâcer, İsmail'in anasıdır. Arablar da İsmail'in neslinden-dir, onlar "Semâ oğullan" ismiyle isimlenmişlerdir. Çünkü onlar, sularının çoğu yağmurdan meydana gelen çöllerde otururlar (Aynî).
İbrahim Peygamber'in birer maslahatı sebebiyle söylediği bu üç yalan gibi olan sözün birincisi es-Sâffât: 85-122. âyetlerinde, ikincisi de el-Enbiyâ: 52-70. âyetlerinde bildirilmiştir. Her iki sûrenin bu konuya âid kısımları yerinden okunmalıdır.
[30] Hadîsin başlığa uygunluğu sahâbîlerin, Safiyye, Peygamber'in zevcesi mi yâ-hud cariyesi mi olduğu hususunda tereddüd etmeleri yönündendir. Böylece hadîs, başlığın birinci cüz'üne uygun olmuştur. Bu hadîs Mağâzî'de, "Hayber gazvesi bâbı"nda geçmiş, Et'ıme'de de gelecektir.
Safiyye, Huyey ibn Ahtab'ın kızıdır. Benû Nadîr ve'Benû Kurayza Yahû-dîleri'nin en şerefli bir ailesine mensûbdu. Hayber Yahudileri'nin başkanı Kinâ-ne ibn Rabî' ile yeni evlenmişti. Her iki yönden asaleti vardı. Kocası, babası bu muharebede ölmüştü.
[31] Buhârî başlıkta bir hüküm zikretmedi. Bu suretle bu mes'elede fakîhler arasındaki görüş ayrılığına işaret etmiş oldu.
Âzâd ettikten sonra cârîye ile evlenmesinin iki kat ecri olduğu 13. bâbdaki 20. hadîste zikrolımmuştu. Fakat sadâk'ın âzâd etmekten ibaret olması caiz midir? Bunda âlimler üç takım olmuşlardır: Bu ve benzeri hadîslere dayanarak, nikâhın bu türlüsünü caiz sayanlar arasında Alî, Enes, İbn Mes'ûd (R) ile tâbi ûn'dan Katâde, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Şa'bî, Zuhrî, Evzâî, Atâ ibn Ebî Rebâh Tâvûs ibn Keysân, Sufyân es-Sevrî, Hasen el-Basrîve İbrâhîm en-Nahaî'nin ve daha sonraki müctehidlerden Ahmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye, Ebû Yûsuf ile İmâm Şafiî'nin isimleri zikrediliyor.' Bunlara göre âzâd etmekten başka bir mehr vâdb olmaz.
İbn Umer (R) ise bu nikâhı caiz görmeyenlerdendir. Tâbiûn'dan îbn Şirîn, Câbir ibn Zeyd bunu mekruh görenlerdendir. Hasen el-Basrî ile en-Nahaî'nin de bu re'yde oldukları rivayet edilmiştir. İbn Şîrîn, âzâd etmeye her ne mikdâr olursa olsun birşey katmak müstehâb olur, demiş. Leys ibn Sa'd, İbn Şubrume, Ebû Hanîfe, Muhammed ibnu'l-Hasen, Zufer, Mâlik, cariyesini âzâd edecek kimse için mehirsiz nikâh etmek Rasûlullah'tan başkasına caiz olmaz. Bu, ancak Peygamber'e hâss birşey idi, diyorlar... Bunlar, Allah Taâlâ, Peygamber'e sadâksız olarak nikâhı mübâh kılmış olduğu için Safiyye'yi, sadak demek olmayan âzâd etme mukaabiİnde zevç edebilmiştir. Başkası için bu haramdır, derler. Delillerin tafsîli, fıkıh kitâblanna âiddir (Ahmed Naîm, Tecrid Ter,, II, 255-256).
[32] Arablar arasında en sâde ve mütevazı' giyim tarzı, izâr ile ridâdır. İzâr, belden aşağısını örten ihram, ridâ da belden yukarısını örten ihramdır.
[33] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bu başlığın yakın bir benzerini 6. bâbın başlığı İçinde getirmiş ve orada Sehl hadîsinin bir rivayetini de İşaret etmişti.
Bu hadîsten Buhârî'nin kasdettiği hedef, bu zâtın, Kur'ân'dan öğrenmiş olduğu mikdârda sûreleri bilmekte olduğu ve Peygamber'in ona, bu kadına öğretmesini emrettiği ve bu sûreleri öğretmenin de evlenmeye karşılık kadın için bir sadak (mehr) olmasıdır. Bu âlimler arasında hakkında ihtilâf edilen bir mes'e-ledir... Peygamber'in "Kur'ân'dan sende bulunan o sûreler karşılığında, seni o kadınla evlendirdim " yâhud "Sende bulunanlar sebebiyle... " sözünün ma'-nâsı nedir? Nitekim Ahmed ibn Hanbel de bu ma'nâyı söylemiştir: Sende bulunanlar sebebiyle onu sana ikram ediyoruz. Yâhud sende bulunan o sûrelere bedel onu sana ikram ediyoruz. Bu Sahîh-i Müslim'deki "O zât o sûreleri kadına öğretti" sözünden dolayı, en kuvvetli olan görüştür. İşte bu görüş, Buhârî'nin burada kasdetmiş olduğu görüştür (İbn Kesîr, Fadâilu'l-Kurân).
[34] Buhârî'nin bu âyeti getirmekten maksadı kendilerine denklik hükmü ilgilenen hem erkek, hem de kadın yönünden meydana gelen hısımlıklara işarettir.
[35] Hadîsin başlığa uygunluğu Huzeyfe'nin, erkek kardeşinin kızı Hind'i, Ensâr' dan olan karısının âzâdlısı iken evlâdlık edindiği Sâlim'le evlendirmesinden alınır. Bu evlendirmede denklik, ancak dînde i'tibâr edilmiştir.
Ebû Huzeyfe, Kureyş eşrafından ve sahâbîlerin en faziletlilerinden idi. Medine'ye hicret etmiş ve iki kıbleye karşı namaz kılmıştı. Habeşe'ye de hicret etmişti. Bedir gazvesinde ve diğer bütün gazvelerde Rasûlullah ile beraber bulunmuştur. Yemâme harbinde, 53 veya 54 yaşında şehîd düşmüştür.
Salim, Farsh idi. Köle sınıfının en faziletlisi ve sahâbîlerin yüksek simalarından idi. Salim de Bedir'de ve diğer gazvelerde hazır bulunmuştur. Ebû Huzeyfe gibi Salim de hicretin 12. yılında Yemâme'deki muharebelerde şehîd olmuştur.
Subeyte, Ebû Huzeyfe'nin karışıdır ve Medine'ye hicret eden kadınlardandır. Subeyte, Sâlim'i âzâd edince, kocası Ebû Huzeyfe onu evlâd edinmişti. Sonra da kardeşinin kızı Hind ile evlendirmişti.
Hadîste bildirilen vakıaya gelince, bunda kadın - erkek en ünlü sahâbîlerin adları zikrolunmuştur ki, Ebû Huzeyfe ile iki karısı; Subeyte ile Sehle, Salim ile karısı ve Ebû Huzeyfe'nin kardeşinin kızı Hind'dİr. Bunlardan Ebû Huzeyfe, Sâlim'i -ki Subeyte'nin âzâdlısı ve Ebp Huzeyfe'nin oğulluğudur- kardeşinin kızı Hind ile evlendiriyor. Sâlim'in evlâdlık vaziyetine medenî ve içtimaî birtakım haklar sabit olmakla, halk arasında: "Ebû Huzeyfe'nin oğlu Salim" diye anılmakta iken, yukarıda tercümelerini gördüğümüz el-Ahzâb âyetleri ince, bu yoldaki evlâdlık kalkıyor. Ne Salim üzerinde Ebû Huzeyfe'nin babalığı ve ne de Subeyte ile Sehle'nin analıkları kalıyor. Bu analık, babalık ve oğulluğunun devamını arzu eden bu aile nâmına Sehle, Rasûlullah'a müracaat ederek Sâlim'in oğulluğunun devamı çâresini soruyor.
Buhârî'nin Ebû'l-Yemân'dan gelen bu rivayetinde Rasûlullah'ın Sehle'ye ne yolda cevâb verdiği bildirilmiyor. Cevâbı, diğer hadîs müelliflerinin rivayetlerinden öğreniyoruz. Bir rivayette Rasûlullah Sehle'ye: "Salim 'i emzir (süt analık te'sîs et)" diye cevâb vermiştir. Sehle de Sâlim'i emzirmiş ve beş yudum süt vermiştir. Bu suretle Salim, Sehle'nin ve dolayısıyle ailenin süt oğlu olmuştur...!
[36] Hadîsin başlığa uygunluğu son cümleden alınır. Bu başlıkla Buhârî; erkeğin kadına nikâh hususundaki benzerliği neseb yönünden değil, dîn yönündendir demek istiyor. Buhârî burada getirdiği iki hadîste zevç tarafı ikisinde de köledir. Birinci hadîste Salim, bu hadîste de Mıkdâd ibn Esved. Kadın tarafı ise Kureyş kabîlesinin en şerefli birer ailesine mensûb olan, bundan önceki hadîsteki Sehl ile bu hadîsteki Dubâa'dır. Her iki hadîste erkekle kadın arasında neseb cihe-tiyle hiç benzerlik yoktur. Buna mukaabil diyanet i'tibâriyle tam bir benzerlik vardır. Her iki hadîsteki çiftler, sahâbîlerin en seçkinlerindendir. Birinci hadîste Sâlim'le Sehle'nin hâl tercemelerini ve dînî mevkilerini görmüştük.
Bu hadîsteki Mıkdâd ile Dubâa'ya gelince: Mıkdâd (R), Kindeli'dir. Amr ibn Sa'lebe'nin oğludur. Esved ibn Abdi Yeğûs'un kölesi iken âzâd edilip oğul edindiği için ona nisbet olunup Mıkdâd ibn Esved diye anılmıştır. Sonra Dubâa ile evlenmiştir. Dubâa, Abdulmuttalib'in torunu olmak cihetiyle nesebce Mık-dâd, onun hiç benzeri değildir. Fakat dînî vaziyetleri i'tibâriyle ikisi de çok yüksektir. Dubâa, Peygamber'in amcası kızıdır. Her zaman ziyaretiyle şereflendirdiği yüksek kadınlardandır. Mıkdâd da sahâbîlerin fazîletli, necîb, hayırlı sîmâla-rındandır. ibn Mes'ûd: Müslümanlığı ilk i'lân eden yedi zâttır, diyerek Mıkdâd ibn Esved'i bunlar arasında saymıştır. Mısır'ın fethinde şehîd olmuş, Medîne'-ye naklolunarak Bakı'a gömülmüştür. Cenaze namazını bizzat Halîfe Usmân kildırmıştır.
[37] Bu dört umde, bir kadını nikâh etmek hususunda rağbet edilip dikkate alınacak şeylerdir, demektir. Fakat nikâhtaki denklik hususu bunlara münhasır değildir. Hadîs, dîn hususundaki denkliğin rağbete en lâyık bir umde olduğunu ortaya koyuyor. Bu cihetle dînî vaziyeti yolunda olan bir köle, nesebi yüksek bir kadınla evlenebiliyor. Rasûlullah'a: Yâ Rasûlallah! Kızlarımız kölelerimizle evlenebilecek midir? diye sorulması üzerine: "Ey insanlar, biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve sizi şu 'betere ve kabilelere ayırdık. Tâ ki birbirinizi (soyunuzla) tanıyasınız. Şübhesiz ki sizin Allah katında en şerefliniz, takvaca en ileride olammzdır" (el-Hucurât: 13) âyeti inmiştir. Başlıktaki el-Furkaan: 54. âyeti de bu konuya en belîğ surette delâlet etmektedir. Buhârî onu bu sebeble başlığa koymuştur.
[38] Bu hadîs de hayırlı, faziletli fakirin fakirliğinin denkliğe mâni' bir hâl olmadığına delâlet etmektedir. Peygamber'in yanından geçtiği bildirilen fakirin İbnu Surâka olduğu haber verilmiştir ki, en eski müslümânlardan sâlih bir zât olup Uhud harbinde Rasûlullah ile beraber bulunmuştu. Artık bunun şerefi, haseb ve neseb asaleti gibi içtimaî mefharetlerle ölçülemezdi.
[39] Bunun ve bundan evvelki âyetin hadîs metninde birkaç kelimesi verilmiş olduğu hâlde iyice anlaşılmaları için biz bunların tamâmına yakın kısmının meallerini verdik.
Son âyette "Kitâb'da okunup duran âyetler" ile en-Nİsâ: 2, 3, 6, 9, 10, 11. âyetlere işaret buyurulmaktadır.

[40] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndendir: Erkek, kendisi fakîr olduğu hâlde zengin bir yetîm kızın velîsi olduğu zaman, kızın mehrinde adalet ettiği ve âdil olduğu takdirde, kendisi o yetîm kızla evlenmesi caiz olur. Erkek - kadın arasında aranan kefâet, yânî denkliğin mal hususunda da mu'teber olması -bunda ihtilâf olmakla beraber- sahîh olur. Bu hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi'nin tefsirinde de geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti (Aynî).

Hadîste zikrolunan âyetlerle Câhiliyet devrinde yürürlükte olan insafa, adalete aykırı âdetler yasaklanmış, öksüz kızlar güzel olsun olmasın, zengin olsun olmasın müsâvî ve âdil bir muameleye tâbi' tutulmuşlardır. Bunların emsallerine göre mehr tesmiye edilerek nikâh olunmaları ve mehr ta'yîn edilmeden nikâh olunanların mehri misle nail olmaları ve mallarında adaletle tasarruf edilmeleri emredilmiştir.

Bahis konusu olan ve yetîm kızlarla evlenmeleri düşünülen velîler, mutlak olmayıp, ancak amca oğulları gibi nikâh düşen akrabalardır.

[41] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Cihâd Kitâbı'nda geçmişti; orada doyurucu açıklamalar verilmişti. Hadîsteki "Şu'm" lafzı "Uğursuzluk, hayırsızlık" ma'nâsmadır. Bunun zıddı "Yümn "dür ki, "Kutluluk, hayırlıhk" demektir. Arablar Câhiliyet devrinde kadında, atta, evde uğursuzluk bulunduğuna inanırlardı. Yoksa hılkî bir uğursuzluk mevcûd değildir. Hadîste bu üç şeyin husûsî olarak zikredilmesi, insanların bunlarla sıkı ve daimî ilgili bulunmasdandır.

[42] Bu da aynı hadîsin diğer yoldan bir rivayetidir. Hadîsin birinci kısmı olan "Eğer uğursuzluk olsaydı" şart cümlesi, bu üç şeyde uğursuzluk olmadığını ifâde eder. Bunlarda uğursuzluk olmayınca, başka şeylerde de olmaz.

[43] Taberânî'nin Esmâ'dan gelen bir rivayeti, bu hadîsi îzâh eder mâhiyettedir: Ki-;;nin evi, karısı, atı fena olmak dünyâdaki talihsizliği eseridir. Evin fenası, sahası dar, komşuları murdar olandır. Atın fenası üstüne bindirmeyendir. Kadının fenası kötü huylu olandır.

[44] Başlıktaki âyete göre bu Usâme hadîsindeki kadınların erkekler için fitne ve fe-sâd âmili olması umûmî değildir. Kadınların huysuz ve uğursuz kısmıdır.

Bunun başlığa uygunluğu, kadınlar tarafından olan fitne ve uğursuzluğun daha şiddetli olması yönündendir. Bu sebebledir ki, Buhârî bunu îbn Umer'in iki hadîsiyle Sehl'in hadîsinden sonra zikretmiştir.

Kadınların fitnesi, fitnelerin en şiddetlisi ve en azametlisidir. Buna Yüce Allah'ın "Kadınlara... olan ihtiraslı sevgi insanlar için bezenip süslenmiştir... " (Âlu îmrân: 14) âyeti şehâdet etmektedir.

Kadınlara olan şehveti, diğer şehvetlerin hepsinden önce zikretti. Çünkü kadınlarla olan mihnet, mihnetlerin en büyüğüdür. Başlıktaki âyette de Allah bunu haber verip, kadınların kötülüklerinden sakındırmıştır. İlâhî takdir ve mukadderatla olanlardan ise kurtuluş yoktur:

[45] Başlığa uygunluğu, Berîre'nin kocasının bir köle bulunması yönündedir. Bu hususta başka görüş de varsa da, Buhârî'ye göre Berîre'nin kocasının köle olduğu görüşü üstün gelmiştir.

Buhârî bu hadîsin birer rivayetini Talâk ile Et'ıme'de de getirmiştir. Müslim ise Zekât ile Itk'ta getirmiştir.

"Köleyi hürriyete kavuşturanın velâsı (velilik hakkı) alınıp satılmaz ve hibe edilemez. Âlimler, nesebin tahvilinin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Ve-lâ'nın hükmü, nesebin hükmü gibi olunca, nesebin nakledilememesi gibi, velâ da nakledilemez..." (İbnu Battal).

Bundan bilindi ki, âzâd edilen şahıs öldüğünde ona, âzâd eden veya âzâd edenin mîrâsçıları vâris olurlar. Câhiliye'de bu nevi' velilik hakkını satmak, hibe etmek ve diğer yollarla nakletmek câri idi. İslâm bunu yasak etmiştir (Meh-med Zihnî). Müslim Tercemesİ, IV, 484.

[46] Alî ibnu'I-Hüseyin ibn Alî ibn Ebî Tâlib (S) bu âyetteki vâv'larm cem' için değil, nevi'lendirme ve muhayyer kılma için olan "Ev" ma'nâsına olduğunu bildirmiş, bunun delîli olmak üzere de Fâtır: 1. âyetini göstermiştir.

[47] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır. Hürr için dörtten fazla kadınla evlenmesinin caiz olmayacağı üzerinde ittifak vardır. Buna yalnız Râfizîler muhalefet etmişlerdir. Onlar Peygamber'in dokuz kadınla evli olarak öldüğünü delîl göstermişlerdir. Fakat bunun O'nun şahsına mahsûs özelliklerden olduğundan gaflet etmişlerdir. Onların muhalefetine i'tibâr yoktur... (Kastallânî).

[48] Bu, Sahîfiayn'da rivayet edilen Âişe hadîsinin bir parçasıdır, lafız Müslim'indir.

[49] er-Radâ, emzik çağındaki çocuğun meme emdiği zaman içinde bir kadının memesini sorması ve emmesidir. Bu emmenin hük'rnü bu hadîste bildirildiği üzere velâdet ve neseb yönünden haram olan herşeyin bu emme ile de haram olmasıdır. Bu hususta müctehidler arasında ihtilâf yok, icmâ vardır. Binâenaleyh ana baba haram olduğu gibi, emmek yoluyla da süt ana, süt baba da haram olur. Sonra bu harâmlık burada kalmayıp süt halalara, süt amcalara, teyzelere, kardeşlere de yayılır.

[50] Bu ikinci serieddeki hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Buhârı yanında bunun fâi-deşi Katâde'nin Câbir ibn Zeyd'den işitmesini beyân etmesidir.

[51] Ümmü Seleme Peygamber'in kadınlarından olup adı Hind'dir. Fasîh konuşma-sıyle meşhurdur, önce Ebû Seleme Abdullah ibn Esed'le evlenmiş ve onunla birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Kızı Zeyneb orada doğmuş ve Berre adı verilmişti. Ebû Seleme Habeşistan'da vefat etti. Ümmü Seleme, kızı Berre ile Me-dîne'ye geldi, Peygamber'le evlendi, böylece Berre, Peygamber'in rabîbesi (üvey kızı) oldu, Peygamber adını Zeyneb ismi ile değiştirdi... Hadîsten anlaşıldığı üzere Zeyneb'in Peygamber'e harâmlığını gerektiren iki sebeb vardır: Peygamber'in üvey kızı olması; bir de babası Ebû Seleme Abdullah'ın Peygamber'in süt kardeşi bulunmasıdır. Hadîsin başlığa uygunluğu da burasıdır.

[52] Buhârî'nin tutunduğu bu görüş, Alî, İbn Mes'ûd, İbn Umer, İbn Abbâs, Saîd ibn Müseyyeb, Hasen el-Basrî, Atâ, Mekhûl, Tâvûs, Ebû Hanîfe, Leys ibn Sa'd, Mâlik, Evzâî, Sevrî gibi sahâbî ve tâbi'î âlimlerinden naklolunmuştur. Bunlara göre emme müddeti olan iki sene içinde bir kerre emmekle de hürmet sabit olur. Çünkü "Sizi emziren (süt) analarınız da (kendi analarınız gibi) size haram kılınmıştır..." (en-Nisâ: 23) kavli mutlaktır, adedle kayıdlanmış değildir. Adedle kayıdlama Kur'ân'ın nassına ziyâde kılmaktır.

[53] Hadîsteki son cümle, edebî ve hukukî bir vecizedir. Ve "Kendisiyle hürmet sâ bit olan emme, yalnız açlığını sütle telâfi edebilen emzik çağındaki çocuk hakkında mu'teberdir" demektir. Bir süt kuzusu olan çocuğun gelişmesi ve bedenî teşekkülü yalnız sütle te'mîn edildiği için çocuk, emzirici kadının kendi çocuğu gibi kendisinin bir parçası oluyor.

Şafiî ile tarafdârlan bu hadîs ile ve sayıyı ihtiva eden diğer hadîslerle istidlal ederek en az beş defa emzirilmesini şart kılmışlardır. Fakat çocuğun bedenî teşekkülü sırasında kadının beden cüz'ünün karışması bir defa emmekle de hâsıl olur. Yeter ki emme müddeti içinde emzirümiş olsun.

Âişe'nin yanında bulunan süt kardeşinin tbnu Ebi'l-Kuays olduğu zannediliyor. Bunun anası Âişe'yi emzirmiştir ve Âişe'nin süt anası olmakla tanınmıştır.

[54] Hadîsin başlığa uygunluğu Âişe ile süt amcası olan Eflah arasında harâmlığın -sabit olması yönündendir. İşte bu harâmlık sebebiyle Rasûlullah, Eflah'm Âişe'nin yanına girmesine izin verdi. Müslim'in rivayetlerinden biminde Âişe: "Beni kadın emzirdi, erkek emzirmedi" dediği zaman, Rasûlullah: "O senin süt amcandır" buyurmuştur. Bu hadîs erkek suyunun haram kılacağına delâlet etmiştir, fakat bu konuda görüş ayrılığı vardır. Bunun bir rivayeti Şehâdetler Ki-tâbı'nda geçmişti (Aynî, Kastallânî).

[55] Hadîsin başlığa uygunluğu "O kadınla nasıl yaparsın? Onu kendinden bırak..." sözünden alınır... Peygamber'in bu emri ihtiyat ve takva yolu üzere verilmiş bir emirdir, sırf emzirenin sözüyle süt emmenin sübûtu ve nikâhın fesadına hüküm yoluyla değildir. Çünkü Peygamber'in huzurunda bir da'vâlaşma ve şehâdet edası cereyan etmemişti, fakat bu, sırf bir ihbar ve bir istifta'dan ibaret olmuştur. Eğer kadın hâkim huzurunda şehâdet etmiş olsaydı, bu şehâdeti kabul edilirdi... (Kastallânî).

Bu hadîsin birer rivayeti İlim ve Şehâdetler Kitâblan'nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar oralarda verilmişti. İlim Kitâbı'ndaki rivayette "Bunun üzerine Ukbe, o kadından ayrıldı, o da başka bir kocaya vardı" ziyâdesi vardır.

[56] Bu iki âyette nikâh olunmaları haram olan kadınlar sayılmış ve bunlardan geri kalanların halâl kılındığı bildirilmiştir. Burada sayılan muharramât, yânî nikâh edilmeleri haram kılman kadınlar ondört oluyor. Bunlardan yedisi neseb, yedisi sebeb, yânî süt ve evlilikle haram olmuştur. Neseb cihetiyle nikahlan haram olan kadınlar, 22. âyette sayılan: Analar, kızlar, kızkardeşler, halalar, teyzeler, oğlan kardeş kızları, kızkardeş kızlarıdır. Sebeb ve süt cihetiyle haram olanlar da 22-23. âyetlerde bildirilen süt analar, süt hemşireler, kaynanalar, üvey kızlar, gelinler, birarada iki kız kardeşler, zevce sahibi evli kadınlardır.

Süt ana ve kardeşlerinde neseb hükümleri carîdir. Binâenaleyh süt analar, süt hemşireler, süt babalar, süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt biraderler ve kızları hep neseb hükümlerinde dâhildir. Şu hadîs bunu te'yîd edicidir: "Neseb cihetinden haram olan süt cihetinden haram olur" (Buhârî, Müslim: Âişe'-den) (Meâl-i Kerîm).

[57] Buhârî nikâh olunmaları haram ve halâl olan kadınları içine alan en-Nisâ: 23-24. âyetlerini zikrettikten sonra, bir kısım haram kılınanları içine alan el-Bakara: 221. âyeti getirdi. Bu âyet iki nehyi ihtiva etmektedir: Mü'min erkeklerin gayrimüslim kadınlarla evlenmeleri, gayrimüslim erkeklerle müslümân kadınların evlenmeleri. Bu iki taraflı yasak İslâm'ın başlangıcında te'sîs ve tatbîk olundu. Sonra bu iki nehyin birincisi el-Mâide; 5 âyeti ile ta'dîl edildi.

[58] Bu îbn Abbâs'm sözüyle Buhârî, İslâm hukukunun en mühim bir faslı olan çok evlilik mes'elesine dokunmuş oluyor... îslâm hukuku dörde kadar nikâha müsâade etmiş ise de yine en mühim esâs, bir zevcedir. Birden fazlasına müsâade, ahlâkî ve içtimaî zaruretler üzerine verilmiştir..

[59] Buhârî'nin bu kitâbda Ahmed ibn Hanbel'den bu hadîsten başka hadîsi yoktur, bir de Mağâzî'nin sonunda bir vâsıta ile bir hadîs vardır. Buhârî bu hadîsi İmâm Ahmed'den müzâkere yâhud icazet yoluyla aldığı için "Bize söyledi" ta'-bîrinİ kullanmış, "Bize tahdîs etti" veya "Bize haber verdi" ta'bîrlerini kullanmamıştır. Buhârî Ahmed ibn Hanbel'in birçok şeyhlerine kavuştuğu için onun ismini zikretmekten müstağni olmuştur... (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

[60] Burada getirilen sözler ve fıkhî görüşler hep sahîh senedlerle rivayet edilmiştir. Bunlar hakkındaki fıkhî münâkaşalar ve bunların muhalifi veya zıddı olan görüşler de vardır. Bütün bu tafsilâtı şerhlerden ve bulundukları kitâblardan okumalıdır

[61] Buhârî bunda görüş ayrılığı bulunduğu için soru şeklinde getirdi.

Rabâib, "Üvey kızlar" demek olup "Rabîbe"nin cem'idir. Zifaf olup ismetinin harîmine girilen kadınların başka kocadan olan kızlarıdır ki, bunlar ekseriyetle üvey babalarının terbiyesinde ve yanlarında bulunurlar. Bu sebeble âyette "Fihucûrikum" diye kaydofunmuştur. Zifafa girilmeyen kadınların kızları olan üvey kızları almakta günâh yoktur. Rabîbeler hakkında: "Analarını vat' etmek kızlarını haram kılar, kızlarım nikâh etmek de analarım haram kılar" sözü İslâm hukukunun umûmî kaaidelerindendir.

[62] Buhârî bu rivayetleri, başlığın cüzlerine hüccet olmak üzere getirmiştir..

[63] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bir rivayeti daha önce de geçmiş, bâzı açıklamalar orada verilmişti.

Şübhesiz ki Ümmü Habîbe iki kızkardeşin bir adamın nikâhında bulunmasının caiz olmadığım bilmeyerek böyle bir teklîf sunmuştu. Ümmü Habîbe Habeşistan'a hicret eden ilk müslümânlardan olup, dînî salâbetiyle meşhurdur. Adı Ramle'dir

[64] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu birçok yerlerde getirmiştir ki, herbir yerde hadîsteki bir yere uygun bir unvan vardır. Burada unvânm yeri "Bana arz etmeyiniz" sözüdür (Aynî).

[65] Hadîslerin başht birden nikâh olduğunda, ikisinin nikâhı da bâtıl olur. baKaı uıı «—halası -birisi önce, öbürüsü sonra- ayrı ayrı tezvîc olunursa, Önceki sahîh, sonraki nikâh bâtıl olur.

[66] Bu hükmün bu hadîsten alınmasında nazar vardır. Sanki o evlenme sebebiyle haram olanı, neseble haram olana katmayı irâde etmiş gibidir. Nitekim neseble haram olan, sütle haram olur (Fethu'l-Bârî).

[67] Şığar'm lügatte bir ma'nâsı ayağı kaldırmak demektir. Köpek işemek için ayağını kaldırınca "Şağara'l-kelbu" denir. Sanki o şahıs: Ben senin kızının ayağını kaldırmadıkça sen de benim kızın ayağını kaldırma demiş gibi oluyor. Yâhud da bu nevi' nikâhta mehr olmadığı için şehrin hâkimden boşalması ma'nâsına olan " Sağar a'l-bel edu" sözünden gelmedir.

Şiğâr suretiyle nikâh, mehirsiz olarak değişmek yoluyla nikâh yapmaktır. İslâm'dan önce Arablar arasında bu yoldan kızlarını, kızkardeşlerini veya akrabalarını mübadele etmek ve birinin kadınlık kıymeti (Bıdı) öbürü için mehr sayılarak ve ayrıca bir mehr ta'yîn etmeksizin nikâh etmek âdeti yürürlükte idi. Bu yolda mübadele şartiyle iki taraf, kadının kadınlık kıymetini mehr bedeli sayarak nikâh akdi yapıyordu. İslâm'da bu nevi' nikâh akdi, kadınlık şerefini alçaklığı ve birtakım haksızlıklar doğurduğu için yasak edilmiştir.
Bu hadisin birkaç rivayeti Müslim'de toplanmıştır. Bu mes'ele ile ilgili geniş tafsîlâtı ve fıkhî incelikleri, görüş ayrılıklarını şerhlerden ve fıkıh kitâblann-dan okumalıdır
[68] Hadîsin başlığa uygunluğu ilk kısmından alınır. Bunun bir rivayeti Tefsîr Kitâ-bı'nda da geçmişti. Havle bintu Hakîm -ki ona küçültme sîgasıyle Huveyle bintu Hakîm ibn Umeyye dahî denilir- Usmân ibn Maz'ûn'un karısı ve İslâm!a ilk giren sâliha kadınlardan idi. Usmân'ın vefatı üzerine dul kalmıştı. İşte bu se-beble nefsini Peygamber'e hibe etmiş, mehirsiz olarak Peygamber'le evlenmek istemiş idi. Âişe de kendisinde bulunan kadınların yaratılmış oldukları kıskançlık tabîatinden dolayı o kadını ayıplamıştı. Yoksa kendisi Yüce Allah'ın, Pey-gamber'ine bunu mübâh kılmış olduğunu bilmişti... {Aynî, Kastallânî).
[69] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlıktaki mübhemliği beyân etmesi cihetindendir. Birçok fakîhler bu hadîsle hüccet getirerek nikâh etmekte ihrâmlı için hiçbir sakınca yoktur, şu kadar ki, ihramdan çıkıncaya kadar cinsî münâsebette bulunamaz demişlerdir. Diğer bir kısım müctehidler ise ihrâmhnın nikâh etmesini, nikâh olunmasına cevaz vermemişlerdir. Böyle bir nikâh vâki' olursa, bâtıl olur demişlerdir. Tafsilat geniş şerhlerde ve fıkıh kitâblanndadır.
Peygamber'in bu hadîste haber verilen evlenmesi, yedinci hicret yılındaki hüküm umresinde ihrâmlı iken Meymûne ile nikâhlanmasıdır. Bu hadîsin bir rivayeti Hacc Kitâbı'nın sonlarında da geçmişti
[70] Bu başlığa göre muvakkat bir zaman için olan mut'a nikâhına önce müsâade olunup sonra yasak edildiği anlaşılıyor. Nitekim hadîsler de buna açıkça delâlet etmektedir.
[71] Bunun bir rivayeti Mağâzî'de, Hayber gazvesi bâbı'nda geçmişti.
[72] İbn Ebî Zi'b'İn rivayeti mut'anın tatbîk şeklini göstermektedir. Mut'a nikâhı, muvakkat bir zaman için iki tarafın razı olduğu bir ücret mukaabilinde kadın kiralamaktır. Bu bir nikâh değildir. Çünkü nikâh, çiftlerin bütün hayâtı beraber yaşamak üzere bir aile yuvası kurmalarıdır. Mut'a da, nikâh da iki tarafın rızâsına uygun birer akd olmakla beraber, mut'a muvakkathk, nikâh devamlılık vasıflarıyle birbirinden ayrılır. Mut'ada ta'yîn olunan bedel, âdî bir karşılık mâhiyetinde olduğu hâlde, nikâhtaki mehr, gayet şerefli ve hiçbir akidde bulunmayan bir asalet ifâde eder.
Mut'a, Câhiliyet devrinde mu'teber ve yaygın olan, hattâ kendisine birtakım aile haklan sabit olan bir nikâh nev'i idi. İslâm'ın zuhurundan sonra bâzı gazvelerde gazilerin zina yapmalarını önlemek için geçici olarak müsâade edilmişti. Sonra neshol unup kaldırıldığı üzerinde sünnet ehli İttifak etmiştir. Mut'a nikâhının harâmhğı hakkında Şîî mezhebi muhalefet etmiştir. Onlar bunu hazarda da meşru' görür, tatbîk ederler.
Bu konudaki rivayetleri Müslim çok güzel toplamıştır: Müslim Ter., IV, 290-30
[73] Bu başlıktaki "Bir kadının sâlih bir kimseye nefsini arzetmesi" ta'bîri, bu teklifin yalnız Peygamber'e karşı değil, herhangi iyi bir kimseye karşı da caiz olduğunu ve hayaya, iffete aykırı olmadığını ifâde eder.
[74] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendini Rasûlullah'a arzederek" ve "Kendini Rasûlullah'a arzetti" sözler indedir.
Sabit el-Bunânî, Basra'nın en yüksek tabîî âlim ve râvîlerinden olduğuna göre, hadîsteki vak'a Basra'da geçmiş olacaktır. Enes ibn Mâlik'in Basra'daki ikaameti sırasında sohbetinde bulunmuş ve ondan birçok hadîs almıştır. Hicretin yüzyirmiyedinci yılında vefat etmiştir.
[75] Hadîsin başlığa uygunluğu pek açıktır. Kadınla evlenmek isteyen sahâbînin fakirliği son derecede idi. Arablar arasında en sâde ve mütevazı' giyim tarzı izâr ile ridâ olduğu hâlde, bu fakîrin bir giyeceği bile tam değildi, denilmek istenmiştir. İzâr belden aşağı, ridâ da belden yukarı bürünülen ihramdan ibarettir. Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da getirmişti.
[76] Hafsa'nın birinci kocası Huneys, Habeşistan'a hicret eden ilk müsiümânlardan ve Kureyş şeriflerinden idi. Sonra Medine'ye hicret edip Bedir gazvesinde bulunmuştu. İbn Abdilberr'in rivayetine göre Uhud harbinden aldığı bir yaradan şehîd düşmüştü. Umer, kızını pek tabîîdir ki, dînî ve içtimaî bakımdan kendi ayarında birisiyle evlendirmek durumunda idi. Bu sebeble Usmân'a, sonra Ebû Bekr'e teklîf etmişti. Bunlardan haberdâr olan RasûluIIah, Umer'in bu sıkıntısını gidermek ve bizzat taltîf etmek üzere hicretin otuzuncu ayında ve bir rivayete göre üçüncü senesinde Umer'e aile şerefi de bahşetti. Görülüyor ki, RasûluIIah kadınlarını hep böyle birer sebeble almıştır.
[77] Bu hadîsin daha geniş birer rivayeti yakında bu kitabın 26. ve 27. bâblannda 43 ve 44. rakamlarıyle geçmişti.
[78] Buhârî burada el-Bakara: 235. âyetini ve bundaki bâzı ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmekle yetinmiştir.
[79] Yânî evlenmeden ve istemeden önce erkeğin kadına, kadının da erkeğe bakmasının cevazı ve hattâ müstehâblığı babı.
Buhârî bu hükmü bâb altındaki iki hadîsten almıştır. Bu hükmü açıkça ifâde eden hadîsleri diğer hadîsçiler getirmişlerdir. Bunların en sahîhî Ebû Hureyre hadîsidir: Bir adam Ensâr'dan bir kadınla evleneceğini söyledi. Rasûlullah: "O kadına baktın mı?" diye sordu. Sahâbî: Hayır, bakmadım, deyince Rasûlullah: "Öyleyse git, o kadına bak. Çünkü Ensâr kadınlarının gözlerinde birşey olabilir" buyurdu (Müslim, Nikâh). Tirmizî'deki Muğîre hadîsi de kızı istemeden Önce bakmanın cevazını açıkça belirtmektedir: Muğîre bir kızı istedi. Peygamber, Mu-gîre'ye: "O kıza bak gör, çünkü bu görüş aranızda meveddet ve ülfeti devam ettirir"h\uym<\\ı. Bu konuda başka hadîsler de vardır... (İbn Hacer, Kastallânî).
[80] Bu hadîsin bir rivayeti Nikâh Kitâbı'nın baş taraflarında 15 rakamıyle de geçmişti.
[81] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah o kadına baktı" sözündedir. Hadîsin bıı rivayeti yakında geçtiği gibi, Fadâilu'i-Kur'ân, "Ezberden okuma bâbı"nda di geçmişti.
[82] Buhârî bu başlıktaki hükmü burada getirdiği âyetlerden ve hadîslerden çıkarıp almıştır. Çünkü başlıktaki lafızla gelen hadîs, kendi şartı üzere değildir. O hususta meşhur olan Ebû Mûsâ hadîsidir ki, onu Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ibn Mâce, İbn Hıbbân ve el-Hâkim rivayet etmişlerdir... (İbn Hacer).
"Lâ nikâha illâ bi-veliyyin = Velînin izni olmaksızın akdolunan nikâh mu'-^ teber değildir" hadîsini Buhârî ile Müslim almamışlardır. Hattâ İmâm Buhârî ile Yahya ibn Mam "Reşidin nikâhında velînin izni şart olduğuna dâir sahîh bir hadîs yoktur" demişlerdir
[83] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onlardan biri bugün insanların yapmakta oldukları nikâhtır, ve diğer nikâhlardır" sözlerinden alınır.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd da Nikâh Kitâbı'nda rivayet etmiştir. Su hadîsinden Hz. Âişe'nm muazzam ve çok geniş bilgisi apaçık görülmektedir.
[84] Başlığa uygunluğu ' 'Onu kendisi nikâhla almak istemez" sözünden alınır. Çünkü bu söz, bir dereceye kadar velayete delâlet eder. Bunun daha bütün bir rivayeti en-Nisâ tefsîrinde geçmişti.
[85] Bunun da başlığa uygunluğu geçen hadîs gibidir. Bunun da daha bütün bir rivayeti yakında geçmişti.
[86] Bu hadîs, velînin i'tibân üzerine olan delillerin en kuvvetlisi ve en açığı nev'in-dendir. Yoksa erkek kardeşinin engel olmasının hiçbir ma'nâsı olmazdı. Ve çünkü kız, kendini evlendirme hakkına mâlik olsaydı, erkek kardeşine muhtâc olmazdı... İşi kendisine âid bulunana, başkası ona engel oldu denilmez, İbnu'l-Munzir: Ben sahâbîlerin hiçbirinden bunun hilafını bilmiyorum, dedi (Kastallânî).
İmâm Ebû Hanîfe'ye göre âkil, baliğ, reşîd bir kadın velîsinin iznini almaksızın başlı başına kendisini tezvîc edebilir. İmâm Ebû Yûsuf ile İmâm Muham-med'e göre, bu yolda nikâh alacak velînin izni eklenmek suretiyle geçerli olabilir, îmâm Şafîî, tmâm Mâlik ve îmâm Ahmed ibn Hanbel'e göre yalnız kadının "Vardım" demesiyle akdolunan nikâh mu'teber değildir. Bu üç İmâm bu hususta "La nikâha illâ bt-veliyyin = Nikâh ancak velînin izni ile olabilir" hadî-siyle istidlal etmişlerdir.
[87] Yânî velî nikâhta bizzat kendisi kadını isteyici olduğu zaman, kendi kendini ev-Iendirebilir mi yâhud başka bir velîye muhtâc olur mu?
[88] Burada getirilen rivayetler hep senedli olarak sâhiblerine isnâd edilmiş ve şerhlerde' gösterilen yerlerinde tesbît edilmişlerdir.
[89] Bu daha önce geçmiş olan Sehl hadîsinin bir parçasıdır. Peygamber, kadına tâ-lib olan o adamı bu kadınla evlendirmiştir. Çünkü Peygamber, velîsi olmayanların velîsidir. İki tarafın karşılıklı rızâları olduğu takdirde, onları evlendirme selâhiyetine sâhibdir.
[90] Hadîsin başlığa uygunluğu "Onunla evlenmeyi istemez" sözünden alınır. Çünkü bu söz, bunu bizzat üzerine
alması yâhud başkasına emredip de onu evlendirmesinden daha umûmîdir...
[91] Bu hadîsin birkaç rivayeti daha önce geçti. Başlığa uygunluğu Âişe hadîsinin üstündeki hadîste zikrettiğimiz gibidir... (Aynî).
[92] Bu da çocuğun bulûğdan evvel nikâh edilmesinin caîz olduğuna delâlet etmiştir.
[93] Peygamber'in vefatında Âişe onsekiz yaşında idi. Âişe, hicretin elliyedinci yılında vefat etmişti
[94] Bu, daha evvel senedli olarak geçen hadîsin bir parçasıdır; başlığa delâleti apaçıktır.
[95] Başlığa delîlligi açıktır. Ebû Bekr, Âişe'nin babasıdır, kızı Âişe'yi Peygamber'-le evlendirmiştir, Peygamber de en büyük imâm, yânî aynı zamanda islâm Dev-leti'nin başkanıdır.
[96] Bu başlık, devlet başkanının ve valilerin, velîsi olmayanların velîleri olduğunu ve Peygamber'in mehirsiz, yalnız Kur'ân öğretme üzerine evlendirme yaptığını ifâde etmektedir. Bâb altındaki hadîsin bu başlığa uygunluğu ise meydandadır. Bu hadîsin rivayetleri birkaç kerreler geçmişti.
[97] Hadîslerin bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Evlenecek erkek ve kadının karşılıklı rızâlarını beyân etmeleri ve bunu şâhidlerin huzurunda yapmaları, kurulacak aile yuvasının hayâtı için çok mühimdir. İmâm Ebû Hanîfe, bu hadîslerle delîl getirerek velînin ne dul kadını, ne de bakir kızı zorla birisine nikâh etmeye hakkı olmadığına, dul kadının nikâhında onunla istişare ederek açıkça muvafakatim; bakir kızın nikâhında da onun en az sükût etmek suretiyle olsun iznini almak velî için en lüzumlu bir vazife olduğuna hükmetmiştir. İmâm Ebû Hanîfe'ye göre âkil, baliğ, reşîd bir kadın, velîsinin iznini almaksızın başlı başına kendini evlendirebilir... Hulâsa İmâm Ebû Hanîfe aile kurumunun en sağlanacak noktasında hem tilmizlerinden, hem de diğer mezheb imamlarından daha nafiz bir nazarla îslâm hukukunun ruhunu görerek, aile binasını aile rüknünün en hürr ve serbest rızâ ve muvâfakatları temeli üzerine kurmuştur...
[98] Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Hadîslerin başlığa uygunlukları apaçıktır.
[99] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. O da yetîm kızlarla evlenmek hususundaki hüküm, Yüce Allah'ın burada zikrettiğidir. Buharı burada Şuayb ibn Ebî Hamza'dan gelen metni sevketmiştir. Bu hadîsin aslı en-Nisâ tefsirinde ve Nikâh Kitâbı'nda birçok kerreler geçmiştir.
[100] Hadîsin başlığa uygunluğu, zekî olan kimseye gizli olmaz. Hadîsin aslı birçok kerreler geçmiştir.
[101] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
[102] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bana Ebû Bekr kavuştu..." sözlerinden alınır. Çünkü burada Ebû Bekr'in Umer'e, kızını istemeyi ve cevâb vermeyi terketmesine bir özür bildirmesi vardır, işte bu Ebû Bekr tarafından kızı istemeyi terk için bir tefsirdir (Aynî).
[103] Bu doğu taraftan gelen ikil^bnkân ibn Bedr Eyhem idi; dokuzuncu hicret yılında Medine'ye gelip islam a girm birer hutbe yapmışlardı (Kastallânî). ^Hileleri hutbeler herhangi bir
Bu iki kişinin Rasûlullah'ın huzurunda
Bu iki kişinin hâcet maksadından hâlî değildir. Hacet sırasında hutbe lettirmek ve icabete rağbetlendirmek için dâima yapılagelen kadım bir ıştır, s te nikâh sırasındaki hutbe de bu ma'nâdandır (Aynı).
[104] Hadîsin başlığa delîlügi meydandadır. H^^J^^İn olan bu avviz ile kardeşi MuâZ da Bedir şehıdlenndendır. Afra kadunn iki kardeş, Ebû Cehl'i kıhç darbesiyle yere serdikten sonra, bunlar oğlu İkrime tarafından şehîd edilmişlerdi.

Şarkı arasındaki bir cümleyi, gaybe ve istikbâle âid vak'ayı bilmek yalnız Allah'a mahsûs olduğu için, Peygamber kendisine nisbet edilmesinden men' etmiştir.
Bu hadîsin bir rivayeti Mağâzî'de, Bedir harbine dâir bir bâbda da geçmişti.
[105] Buhârî başlıktaki âyetleri vT da^nra zikrettiğ azının takdir olunamayacağına işaret etmiş gibidir. Buna âıd
En gelecektir (Aynî).
[106] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Çünkü hadîste Kur'ân'a karşılık ve mehr zikredilmeksizin evlendirme vardır... (Aynî).
[107] Bu tarîk, buraya kadar zikrettiği Sehl hadîsinin dokuzuncu tarîkidir. Arad, cem'i Urûd, altın ve gümüş gibi nakidlerin mukaabİH olan eşya ve metâ'lar; gelip geçici şey... ma'nâlannadır.
[108] Başlık, nikâh akdi sırasında şart koşulması halâl olan şartlar demektir. Umer'-in buradaki en yüksek hukukî vecizesini Ebû Ubeyd, senedli olarak rivayet etmiştir. Buhârî bunu Şartlar Kitâbı'nda da getirmişti. Umer, kendisine yükseltilen bir karı-koca da'vâsuıda, kadın nikâhın feshini isteyip, vaktiyle akd esnasında fesh hakkım hâiz olmayı şart kıldığını ileri sürmesi üzerine "Lehâ şartuha = Ka-dınm şartı mükteseb hakkıdır" diye hükmetmiş. Kocası: Şu hâlde kadınlar bizi boşarlar, demesi üzerine bu eskimez hukuk düstûrunu söylemiştir.
Peygamber'in övdüğü dâmâdı, Zeyneb'in müşrik kocası Ebû'I-Âs ibn Ra-bî'dir. Bunun başlığa uygunluğu, Peygamber'in, kendisi için koyduğu şartlan yerine getirmesinden dolayı müşrik olduğu hâlde damadını övmesi yönündendir
[109] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Şu hâlde nikâh sırasındaki şart kılman mehr, aile hukuku bakımından yerine getirilmesi vâcib olan en mühim bir şart ve kadın hakkıdır. Çünkü bu mehr şartı üzerine akdedilen nikâhla kadının ferci erkeğe halâl kılınmıştır.
[110] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hiçbir kadına kızkardeşinin talâkım istemek halâl olmaz..." sözündedir.
Nevevî, hadîsteki "Kardeş" lafzının neseb yâhud süt yâhud da dîn yönünden kardeşe şumûlü olduğunu, hattâ bu hükmün gayrimüslim kadına da şumû-lü bulunduğunu bildirmiştir. Şu hâlde hadîsteki "Kardeş'lc, beşerî kardeşlik de kasdolunuyor. Bu her asırda cemiyet hayâtında sık sık tesadüf olunan en çirkin içtimaî ve ahlâkî birşey olduğu için, tslâm Dîni bunu haram kılmıştır. Bu çirkin huyun kaynağı, refah saadet İçinde yaşamakta bulunan bir kadının hâiz olduğu aile ni'metinin kendisine geçmesini istemekten ibaret olduğu hadîste edebi bir uslûb ile bildirilmiş, akabinde de herkesin ezelde takdir olunan ni'mete nail olacağı nasihati verilmiştir.
[111] "Velîme", evlenme sırasında yapılan yemeğe, sevinç nişanesi olarak verilen ziyafete denir. Sünnet yemeğine "I'zâr", doğum için verilen ziyafete de "Akıka denilir. Peygamber'in bu hadîsteki "Bir koyunla olsun düğün aşı yap ' emrinden dolayı, bâzı fakîhler bunun vucûbuna, bâzıları da müstehâb olduğuna kaa-il olmuşlardır.
[112] Buhârî bunu burada kısaca getirdi. el-Ahzâb tefsirinde daha uzun bir metinle getirmişti.
Birinci hadîste Abdurrahmân'in zağferân boyasıyla süslenmiş olması, Pey-gamber'in bunu görüp sü{cût etmesi ve düğün ziyafeti yapmakla emretmesi, ikinci hadîste de düğün ziyafeti verme geleneğinin bildirilmesi başlığa delîl kılınmıştır.
[113] Hadîs metnindeki Peygamber'in duası, başlıktaki suâle cevâb vermiş olmaktadır.
[114] Bu, Medine'ye hicret bâblarından önce Âişe'nin Peygamber'le akd ve nikâh yapması bölümünde geçen hadîsin kısaltılmışıdır. En sahîh rivayete göre, Rasûlul-lah'ın Âişe'yi nişan ve akd yapması, hicretten üç yıl evvel oldu. Medine'de zifafları da yine en sahîh rivayete göre hicretin sekizinci ayına rastlayan şevval ayında vâki' olmuştur.
[115] Kadınla zifafa girecek kimsenin üzerine bir kubbe kurulmak âdet olduğu için, bu işte "Buniye aleyhi" veya "Bina aleyhi" ta'bîrleri kullanılır. O peygamber bu emri gazveye, cihâda gidecek gazinin fikrinin toplu olması için vermişti. Bu hadîsin bir rivayeti Humus'ta da geçmişti.
[116] Bunun da bir rivayeti yakında "Kişinin küçük çocuğunu nikâh etmesi bâbı"n-da geçmişti.
[117] Bu hadîsten de anlaşıldığı üzere, Peygamber'in Hayber'den Medine'ye doğru yapılan dönüş seferi arasında Safiyye ile yaptığı evliliktir ki, başlığa uygunluğu meydandadır.
[118] Bu hadîs de buradaki senedin ayniyle üç bâb önce geçmişti. Yalnız bu metindeki son fıkra ziyâde olmuştur. İşte bundan dolayı Buhârî zikredilen başlığı bağlamıştır. Ne gelin ve güveye âid binekli birer düğün alayı, ne de gelinin önünde zînet için yakılması âdet olan bir ateş vardı. Bu evlenmenin bir kuşluk vakti yapıldığını bildirmesi, başlığa uygunluk noktalarıdır.
[119] Bunun bir rivayeti Peygamberlik Alâmetleri'nde geçmişti. Oradaki rivayette "Muhakkak yakın gelecekte sizin böyle döşek yüzleriniz ve döşekleriniz olacaktır" şeklindedir.
[120] Âişe'nin evlendirdiği kız, Ebû Umâme Es'ad ibn Zurâre'nin yetim kızı Fâriğa'-dır. Ebû Umâme'nin ölümü üzerine Fâriğa, Habîbe, Kebşe adlarında üç kızını Peygamber kendi vesayetine almıştı. Bu düğün Fâriğa'nındı. Rasûlullah onu, Ensâr'dan Nebt ibn Câbir'le evlendirmişti.
et-Tavzîh sahibinin beyânına göre, düğün cem'iyetinde deff ve ona benzer şeyler çalınmasının caiz olduğunda âlimlerin ittifakı vardır... (Aynî).
Bu hadîsin Serik'ten gelen rivayetinde Peygamber; "Bu kızın beraberinde deff çalacak ve şarkı söyleyecek câriye göndermediniz mi?" buyurdu. Ben: O câriye şarkı olarak neyi söyleyecek? dedim. Peygamber (S): " "Eteynâkum eteynâkum -fe hayyânâ ve hayyâkum Ve levla'z-zehebu'S-ahme -ru mâ hallet bi-vâdîkum Ve îevlâ'hhmtatu's-semrâ -mâ seminet azârîkum" sözlerini şarkı olarak söyler" buyurdu (Kastallânî ve rakamlı baskı haşiyesi).
[121] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ümmü Suleym: Keski Rasûlullah'a bir hediye versek! dedi. Ben de hediyeyi Rasûluliah'a götürdüm..." sözlerindedir. Bu hadîsin bir rivayetini Müslim de Nikâh'ta getirmiştir.
[122] Âişe'nin, kendi kızkardeşi Esmâ'dan bir gerdanlık ariyet alması, gelin ile güveyin süslenmek ve giyinmek için elbise ve başka şeyleri ariyet alabileceklerine delâlet etmektedir.
[123] Bu hadîsin birer rivayeti Taharet, "Her hâl üzerine Bismillah demek babı" ile Bed'u'l-Halk'ta "İblîs'in ve askerlerinin sıfatı bâbı"nda geçmiş, oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.
[124] Bu ta'lîki Buhârî Buyu' Kitâbı'nın evvelinde uzun bir metinle senedli olarak getirmişti. Bundaki emir, müstehâbhk içindir. Zâhiriyye'ye göre İse vucûb için? dir. Şâfiîler'in bâzısı da emrin zahirinden dolayı vücûba kaail olmuştur.
[125] Başlığa uygunluğu "Topluluğu da'vet etti, onlar yemeğe nâI oldular" sözünden alınır. Çünkü bu yemek, evlenme ziyafeti içindi...
[126] Başlığa delîlliği ayniyle son cümlesindendir
[127] Buradaki hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır.
[128] Bu hadîsi Müslim de getirmiştir. el-Kirmânî şöyle demiştir: Peygamber'in Zeyneb üzerine daha çok düğün aşı ziyafeti yapmasının sırrı belki de Azîz ve Celîl Allah'ın ni'metine bir şükr olmuştur. Çünkü Allah, Peygamber'i Zeyneb'le "... Sîmdi madem ki Zeyd o kadından ilişiğini kesti, biz onu sana zevce yaptık..." (el-Ahzâb: 37) âyetiyle evlendirdi.
İbn Battal da: Bu, kadınların bâzısını bâzısından üstün kılmak için vâki' olmadı, tesadüfen böyle oldu. Eğer kadınlarının herbiriyle evlendiğinde koyun bulsaydı, elbette koyunla düğün aşı yapardı. Çünkü O, İnsanların en cömerdidir. Lâkin O dünyâ işlerinde mübalağa etmezdi... demiştir (Aynî).
[129] Müdd, bir sâ'ın dörtte biri mikdârıdır. Bu hesâbca iki müdd, yarım sâ' eder.
[130] Da'vete icabet etmek esâs i'tibâriyle bütün da'vet türlerine şumûlü olan ferdle-rin birbirlerine bağlanma ve dayanışmalarını sağlamlaştıran dînî bir vecîbe ve içtimaî bir vazifedir.
[131] Başlığa uygunluğu "Da'vetçiye icabet" sözündedir. Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[132] Bunun bir rivayeti Eşribe Kitâbı'nda da gelecektir. Hadîsteki el-Inkâ' lafzı, kuru hurma ve üzümü bir kap içinde ıslatmak suretiyle şıra yapmaktır. Gece ısla-tıhrsa gündüz içilir, gündüz islatılırsa gece içilirdi ve tahammur ettirilmezdi.
[133] eî-Kurâ't gurûb vezninde koyun ve sığır makûlesinin bacaklarının ince olan yerine denir... Lisânımızda "Paça" ta'bîr olunur ki, husûsî yemeği olur (Kaamûs Ter.).
Bu hadîs, Peygamber'in son derece alçakgönüllülüğünü pek güzel isbât etmektedir...
[134] Âlimler da'vete icabet etmemenin günâh olduğunda ittifak etmişlerdir. Şafiî İmamları oruçlu olmak da'vet sahibine güçlük verirse, nafile orucu da bozar demişlerdir.
[135] Bunun bir rivayeti Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nda geçmişti. Başlığa delâleti meydandadır.
[136] Bu başlığa cevâb olarak getirilmiş olan haberlerin herbiri yerlerinde senedleriyle naklolunmuşlardır.
[137] Bunun bir rivayeti Buyu' Kitâbi'nda geçmişti.
[138] Bu iki bâbdaki hadîslerin başlıklara delâletleri meydandadır.
[139] Hadîste kadın nev'inin fitraten hassas ve sinirli olduğuna ve yaratılışı gereği çabuk sinirlenerek eğrilik ve huysuzluk göstermesine işaret edilmiştir. Bu sebeble erkeklerin kadınlar hakkında hayırhah olmaları emrolunmuştur.
[140] Bu hadîste ferdlerin birbirlerine ve cemiyete karşı mükellef bulundukları vazifeleri noktasından "Râî= Çoban" denilmesi, vazifenin kudsiyetini ve onun sa-mîmiyetle edâ edilmesi lüzumunu ifâde etmektedir. Hadîs cemiyetin her bir ferdinin birbirlerine, âmirlerine ve emirleri altındakilere; hattâ hayvanlara ve eşyaya karşı hakk ve vazifelerini, karşılıklı sevgi ve saygı esâslarını ve sorumluluklarını toplamıştır.
Çobana, koruması ve emânetinde duran hayvanları gözetip otlatmakla, kurda kaptırmamakla, hasta olmamalarına bakmakla mükellef bulunduğu için "Râî= Güdüp gözetici" denilmiştir. İnsandan, hayvandan, mallar ve eşyadan her ne olursa olsun koruması ve gözetmesi, salâh ve selâmeti her kimin emânetine verilmiş ise o kimse onun çobanı; gözetilenler de o çobanın güttükleri olmuş olurlar. Binâenaleyh güdücülükten, güdüp gözetme vazifesini güzel yapıp yapmamaktan Allah katında sorumlu olmadık kimse yok demektir!...
[141] Hadîsin bu fıkrası mürekkeb teşbih ile belîğ bir zemmi ifâde etmektedir. "Sert taşlık dağ" ta'biriyle- zevcin kötü huyluluğuna; "Dağın yüksekliği" ile zevcin kibir ve gururuna, bununla beraber "Arık bir deve eti"yle de zevcin hayâtından ailenin istifâde etmediğine işaret olunmuştur ki, mevhumu mahsûsa teşbihten ibarettir.
[142] Âsim Molla, pars'ın Âdem oğlu için vasıflanmaya ve ibret almaya değer özellikleri olduğunu, avım yemeyip sahibine getirdiğini, pis şey yemeyip temiz et yediğini, aynı zamanda uykucu bir mahlûk olduğunu söylemiştir.
[143] Bu Ümmü Zer' bintu Ukeymil ibn Sâide el-Yemenîyye'dir. İsmi, İbn Dureyd'in naklinde Âtike'dir (Kastallânî).
[144] İki parantez arasındaki ziyâde, bu hadîsin diğer rivayetinden alınarak konulmuştur. O rivayette Âişe de Rasûlullah'a: Babam anam Sana feda olsun yâ Ra-sûlallah! Hattâ Sen bana Ebû Zer'den daha hayırlısın! demek suretiyle yüksek bir zekâ ve fetânet göstermiştir. Hadîsin sonuna eklenen bu rivayete göre Âişe, bu onbir kadın kıssasını, bir edeb şiiri örneği olan yüksek bir uslûb ile Rasûiullah'ın huzurunda hikâye etmiştir.
Hadîsin başlığa uygunluğu gizli olmayacağı üzere, aile İle muaşerette ihsan yânî güzel geçinmek husûsundadır.
Hadîsçiler arasında Ümmü Zer' Hadîsi adiyle meşhur olan bu haber, kişinin hayât yoldaşı ile muaşeretine dâir iyi kötü birtakım aile örneklerini içim almaktadır.
[145] Bu rivayetlerde verilen kelimeler, tercümede ehemmiyetli bir ma'nâ değişikli! yapmayacağı için üzerinde durulmadı.
[146] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde kadınla güzel muaşeret ve iyi ahlâk yaşanışı-nın bulunmasıdır. Bunun bâzı rivayetleri İki Bayram Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde geçmişti.
[147] Hadîsin başlığa uygunluğu Umer'in "Ben Hafsa'nım yanma girdim de: Ey Hafsa!.... (Âişe'yi kasdediyor)" cümlesine kadar olan konuşmasından alınır. Gerçekten Umer'in kızına karşı yaptığı bu

konuşma, kocasının haliyle ilgili çok güzel öğütler ihtiva etmektedir. Bu sebeble başlığa tam bir delîl teşkil eder.
Bu hadîs et-Tahrîm Sûresi tefsirinde kısaca, Mezâlim Kitâbı'nda "Yüksek oda bâbı"nda uzun bir metinle; İlim'de de kısaca geçmişti. Müslim Ter., IV, 431 (24)'de; Hakk Dîni, VI, 5088-5091'de de geçmektedir.
[148] Hadîsin başlığa uygunluğu, onu tavzih etmesi bakımındandır. Çünkü başlıkta cevaza ve aksine bir hüküm yoktur.
[149] Bunların da başlığa uygunluğu, bundan önceki bâb başlığında zikrettiğimiz gibidir.
[150] Bu sened ayniyle ayrı ayn metinler için birçok keneler geçmiştir.
Bu hadîs üç hükmü İçine almıştır: Birincisi: Kadının, kocası yanında iken nafile orucu tutmasının halâl olmadığı hükmüdür.
İkincisi: Kocanın izni olmadan, kocanın evine kadının misafir kabul etmemesi hükmüdür. Bu misafir yalnız erkeğe münhasır değildir. Kocanın gelmesini istemediği kadın da böyledir.
Üçüncüsü: Hadîste "Kadın, aile azığından kocanın izni olmadan fazla harcama yapmış olursa, bunun yansı kocaya ödenir" buyurulmuştur. Zekât Kitâ-bı'nda geçen Âişe hadîsi bundan daha açık ve tafsîllidir.
[151] Bu senedle gelen hadîsi Ahmed, Nesâî, Dârimî ve Hâkim, Sevrî yolundan; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da Mûsâ ibn Ebî Usmân'dan oruç kıssasıyle rivayet etmişlerdir.
[152] Hadîsin zikredilen başlığa uygunluğu, kadınlarla ilgili hükümleri şâmil bulunması yönündendir. Çünkü onlar hadîste zikredilen nehyi ekseriya işlerler de bu yüzden cehenneme girenlerin en çoğu olurlar... (Aynî).
[153] ...Ve el-Aşîr, bir adamın karîb vcsadîkına ıtlak olunur, fşret'ten alınmıştır... ve zevcenin zevcine denilir ve bir adamın hemdemi olan kimseye denir.. (Kaamûs Ter.)
el-Muâşere ve't-Teâşur, insanlar birbiriyle üns ve ihtilât edip hoşça geçinmek ma'nâsınadır...
[154] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kadınlar kocalarına karşı ni'meti nankörlük ederler" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Kusûf Kitâbi'nda da geçmişti. Müslim'in aynı kitabında da geçti: Müslim Ter., III, 84, 17 (907).
[155] Kadınlar ni'mete nankörlük üzerinde ısrar ediciler ve kocalarının haklarında şük-retmeyiciler oldukları İçin, cehennem halkının çoğunu teşkil etmişlerdir. Çünkü onların bu hâlleri ma'siyettir. Ma'siyet ise azâb sebeblerindendir... (Aynî).
[156] Ebû Cuhayfe'nin rivayet ettiği bu hadîsin baş tarafı uzuncadır. Peygamber, Ebû'd-Derdâ ile Selmân'ı ahdî kardeş yapmış, Selmân, Ebu'd-Derdâ'yı ziyarete gitmiş, kadınım çok perîşân bir elbise içinde bulmuş, sebebini sorduğunda Ebu'd-Derdâ'nım dünyâ işleriyle uğraşmayıp sırf âhiret işleriyle uğraştığını, yânî devamlı namaz, oruç gibi nafile ibâdetlerle uğraştığını, bu yüzden ailenin fakîrlik içinde kaldığını anlatmış. Selmân o gün Ebu'd-Derdâ'da misafir kalıp, onun geceleyin yapmak âdetinde olduğu bâzı ibâdetlerine mâni' olmuştur. Hadîsin sonu şöyledir: Gecenin son vakti olunca Selmân:
— Artık şimdi kalk, dedi ve kalkıp beraber namaz kıldılar. Namâzm ardından Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya:
— Muhakkak ki senin üzerinde Rabb'in için bir hakk vardır. Kendin için de senin üzerinde bir hakk vardır. Ailen için de üzerinde bir hakk vardır. Ziyaretçilerin için de üzerinde bir hakk vardır. Binâenaleyh herbir hakk sahibine hakkını ver! dedi.
Sonra Ebu'd-Derdâ, Peygamber'in huzuruna gelip bu vak'ayı arzedince, Rasûlullah:
— "Selmân doğru söylemiştir" buyurdu.
Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Oruç Kitâbı'nda getirmişti.
[157] Hadîsin başlığa uygunluğu son tarafındadır. Bunun da bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.
Her hakk bir vazîfe karşılığında olduğu için, burada evli erkek ile kadının birbirlerine karşı birtakım vazifeleri ve haklan bulunduğu en vecîz şekilde ifâde edilmiştir.
[158] Hadîs başlığı aynen içine aldığından dolayı, aralarındaki uygunluk tamdır.
Bunun bir rivayeti Cumua'da, Ödünç İsteme'de ve bu kitabın 82. babında 118 rakamiyle de geçti.
[159] Âyetin şevkiyle hadîsin başlığa uygunluğu zahir oluyor. Çünkü bu âyeti şevkten murâd "Onlara öğüt verin, kendilerini yataklarda yalnız bırakın " emirleridir. Bu da "Peygamber, kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemîn etti" sözüne uygun oluyor (İbn Hacer).
[160] Muâviye ibn Hayde'nin hadîsini Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Buhârî, onun da hüccetliğe elverişli olmakla beraber, rütbesinin inikliğine işaret etmiştir.
[161] Hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır. Hadîsler, kadınlardan serkeşlik, huysuzluk gibi ayrılmayı gerektirir işler meydana geldiği zaman erkeğin karısından bir müddet ayrı kalmasının meşrû'luğunu ifâde etmektedir. Nitekim Allah da "Şerrlerinden, serkeşliklerinden yıldığımz kadınlara gelince, onlara öğüt verin kendilerini yataklarda yalnız bırakın, (bu da kâr etmezse) dövün" (en-Nisâ: 34) buyurmuştur.
[162] Buhârî kadınları dövmenin mekruh olacak derecesinin şiddetli ezâ verici, yaralayıcı dövme olduğunu bildirmek istemiştir. Başlıktaki âyeti ancak Kitâb ile Sünnet arasını uyuşturmak için zikretmiştir. Bunun için de "Gayre muberricin = Şiddetli ezâ verici ve yaralayıcı olmayan bir dövüşle" kaydım söylemiştir.
Bu hadîsin daha bütün bir rivayeti "Ve'ş-şemsi ve d«Aâ/i#"Sûresi'nin tefsirinde geçmişti.
[163] Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Başlık ise "Halika ma'siyette mahlûka itaat yoktur" hadîsinin şumûlündendir.
[164] Hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde geçmişti.
Kadının kocasına böyle bir anlaşma teklif etmesi, bâzı haklarından vazgeçmesi yoluyla kocasının nikâhında kalması için aralarında sulh yapmaları elbette geçimsizlikten, huzursuzluktan ve ayrılmaktan daha hayırlıdır.
[165] Azl, cinsî münâsebet yaparken meninin inmesi sırasında erkeğin zekerini kadının tenasül yerinden ayırıp, meniyi dışarıya akıtmasıdır.
[166] Bu azl hadîslerinden bâzıları Alışveriş ve Mağâzî Kitâblan'nda da geçmiş ve oralarda açıklamalar verilmişti.
Bu bâbm hadîsleri cidden çetin ve her zaman için de önemlidir. Kısacası Rasûlullah:
a. Hakk Taâlâ'dan başka hakîkî hiçbir müessir olmadığım,
b. Allah'ın takdiri varsa, azl veya başka tedbîrlerin fâide vermiyeceğini,
c. Bütün bu tedbîrlerin dahî kaderden olduğunu ifâde ediyor ve talebleri sarîh olarak nehyetmiyor.
Bu zamanın insanları da besleme, terbiye etme, yetiştirme, velhâsıl yaşama ve yaşatma güçlüklerinden dolayı değişik şartlar ve usûllerle de olsa aynı tedbîrleri bütün millet çapında, hattâ milletler arası çerçevede "Nüfûs Plânlaması", "Doğum Kontrolü" ve benzeri isimler altında ele almaktadır!.. Her türlü zaruretler karşısında meşru bir çâre ve tedbîr esâsını kaanûnlaştırmış olan İslâm Dîni'nde bulunduğumuz için Allah'a sonsuz hamd ve senalar olsun! {Müslim Ter. IV, 357, 28. haşiye).
[167] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Âişe bu işi ancak Hafsa'nın teklîfine icabette kendisinin cinayet işlemiş olduğunu bildiği için yapmış ve bu cinayet üzerine kendisini cezalandırmak istemiştir.
el-Muhelleb şöyle demiştir: Hadîste insanın güçlük ve sıkıntı sırasında kendi nefsi aleyhine yaptığı duanın ekseriya affedilmiş olduğu vardır. Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli de buna delildir: "Eğer Allah, insanlara hayrı çabucak istedikleri gibi, şerri de aleacele verseydi, elbette onlara ecelleri hükmedilirdi... " (Yûnus: 11) (Aynî).
[168] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığı şâmil bulunması yönündendir. Çünkü "Şevde kendi gününü Âişe'ye hibe etti" sözü, başlığın birinci kısmını şâmil olur. "Peygamber de Âişe'ye... ayırırdı" kısmı, başlığın ikinci kısmını şâmildir ve onu açıklamaktadır... (Aynî)
[169] Yânı kadınlar hakkında iki nevi' adalet vardır. Birisi infâk ve kasm denilen gece geçirme nevbeti gibi, hukukta adalet ve müsavattır ki, bu vus' ve iktidar dahilindedir. Ve teklif olunan adalet budur. Diğeri ise mahabbette adalet ve müsavattır ki, bu beşer vusû' ve iktidarından hâriçtir. Çünkü mahabbet, ıztırârî işlerdendir. "Büsbütün meyletmeyin... " karînesiyle burada adaletten murâd da budur. Ve bundan men', takat getirilemeyecek işi teklif etmektir. Binâenaleyh teklîf olunan adalet, mümkin olan hukukta adalettir ve korkulması lâzım gelen adaletsizlik, diğerini kocalık muamelesinden bi'1-külliye mahrum edip büsbütün muallak ve mühmel gibi bırakmak suretiyle cevrdir. Yânî yemeği, kisve ve ikaametiyle nafakasını vermek ve geceleme nevbetini müsâvî tutup musâhabet ve muâneset eylemek kâfi değildir. Kadının arasıra nefsânî hazzını da vermek, tahsîn etmek lâzımdır. Ancak bu noktada müsavat, takat getirilemeyecek işi teklîf olduğundan, bahse konu değildir.Hattâ böyle bir teklîf erkeğe cevrdir. Adalet denince, herhalde müsavat düşünülmemelidir. Elyâkı lâyıka tercîh etmek de bir hakk, bir adalettir... (Hakk Dîni, II, 1487).
[170] Her iki hadîsin bâb başlıklarına uygunluğu meydandadır.
Hadîslerin rivayet ilmi bakımından bir özellikleri vardır: Ebû Kılâbe: Ben hadîsi, hadîs rivayetinde alışılan şekle göre "An Enesin, anin Nebî" diye merfû' olarak rivayet etmedim. "Kaale: es-Sünnetu... = Enes dedi ki: Sünnet olan..." diye rivayet ettim. Çünkü Enes ibn Mâlik "Sünnet" ta'bîriyle rivayet etmişti. Benim için anladığım lafzı muhafaza ederek aynen nakletmek gerekti, demiş oluyor.
Nevevîde şöyle demiştir: Ebû Kılâbe'nin "İsteseydim 'Kaale'n-Nebî' diye rivayet edebilirdim" sözü, bu hadîsin isnadının Rasûlullah'a yükseldiğini ifâde eder. Çünkü rivayet ilmi bakımından sahâbî olan râvînin: "Sünnet olan şudur, şu iş sünnet cümlesindendir" ta'bîri, hüküm cihetiyle "Kaaleın-Nebî = Peygamber dedi ki" kuvvetindedir. Ancak "Kaale'n-Nebî" lafzan, "Sünnet olan şudur" ta'bîri ictihâden merfû' olur.
[171] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Gusl Kitâbı'nda daha bütün olarak geçmişti..
[172] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kadınları O'na izin verdiler" sözündedir. Bu hadîsin bu isnâdla daha bütün bir rivayeti "Peygamber'in hastalığı ve vefatı bâbı"nda geçmişti.
[173] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ın kendisini, yânîÂİşe'yi sevmesi" sözünden alınır. Çünkü Rasûlullah (S), Âişe'yi, diğer kadınlarından daha çok severdi.
Bu hadîs, "Kişinin kendi kızma öğüt vermesi bâbı"nda, yânî 84. bâbda 121 rakamıyle geçmişti.
Sevginin ihtiyarî değil, ıztırârî işlerden olduğu hakkında bir açıklama 169. haşiyede verilmişti.
[174] Buhârî hadîsi burada İki senedle getirmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
el-Muieşebbi', karnı açken zoraki tokluk gösterişi yapan, fakîr olduğu hâlde zenginlik taslayan kimse ma'nâsınadır.
"Sevbey zûr" da "Yalancı iki elbise" demektir ki, bir gömleğin koluna başka bir kumaştan ikinci bir kol eklenerek İki kat gösterilen elbisedir. Mâlik olmadığı nufûz ve servet, ilim ve faziletle övünen kişi böyle yalandan iki kat elbise giyen kalpazana benzetilir ki, böyle sahtekârlar hakkında söylenilegelen ve yüksek bir belagat ihtiva eden bir meseldir.
[175] el-Ğayret, el-Ğayr, el-Ğar ve't-Gıyâr, nâm ve nâmûsa halel verecek haletten ha-miyyet eylemek ma'nâsınadır ki, kıskanmak ta'bîr olunur... Ve Ğıyâr, Hakk Taâlâ kullarına rahmet İndirmek, çok hayır ve rızik ihsan eylemek ma'nâsına-dir. el-Gayrân, Hayran vezninde, Gayret 'ten vasıftır, pek gayretli, hamiyyetlİ, kıskanç kişiye denir.
el-Ğayûr, Sabûr vezninde bu da va.s\ître..r(Kaamûs Ter.) Bu kelimenin Allah'a ve insanlara nisbetle ma'nâsı başka başkadır. İnsanlar arasındaki gayret, kadının kocası üzerindeki, kocanın da karısı hakkında duyduğu şiddetli heyecandır. Nefsin bu infial ve teessürünü dilimizde kıskançlık kelimesiyle ifâde ederiz. Gayesi de kıskanç kadının kocasını, kocanın da kadınını kötülükten korumasıdır.

Nitekim Buhârî, Gayret'in bu ma'nâya delâletini ifâde etmek için bu Mugîre hadîsini burada getirmiştir. Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Hudûd Kitâbı'nda tam senedli olarak getirmiştir.
[176] Hadisteki Ağyer kelimesi, Gayret 'ten gelir. Gayret, kıskançlık demek olduğuna göre Ağyer, daha kıskanç demek olur. İşte Allah, kullarının kötülüklere düşmeleri üzerine en kıskanç olduğu için, açık - gizli fuhşiyâtı, bütün çirkinlikleri haram kılmıştır. Allah'ın bütün fuhşiyâtı ve çirkinlikleri haram kıldığını bildir diği yer, el-A'râf: 33. âyetidir. Bu hadîsin bir rivayeti, o âyetin tefsirinde geçmişti.
Allah'ın medhi sevmesi, bizim bildiğimiz gibi faydalanma vesilesi olan Övülme düşkünlüğü değildir. Allah'ın övülmeyi sevmesi, o övmenin sevabı, faydası, kullara âid bir itaat, bir ibâdet olması ma'nâsınadır.
[177] Bu, Kusûf hadîsinin kısaltılmış bir rivayetidir.
Burada kıskançlık ile tercüme edilen Ğayret'tzn murâd, Gayret 'in lâzımıdır. Ailesini, namusunu kıskanan kimse, tecâvüz edenin nasıl cezasını tertîb ve ukubete uğratırsa, Allah da haramları İşleyenlere şiddetli ukubet hazırlamıştır.
Allah, asabî heyecanlanmadan, ruhî infial ve teessürden münezzeh olduğu için, Allah'a nisbet olunan gayretle insanlardaki teessür ve infialin lâzımı olan Allah'ın kullarına merhameti, hayır ve saadet dilemesi ma'nası kasdolunur. Görülen herhangi bir fenalığa, bir zulme karşı, dilimizdeki "İlâhî gayret" sözünün ma'nâsı budur.
Hadîsin son fikrası "Artık işlemekte oldukları günâhın cezası olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar!" (et-Tevbe: 82) âyetini hatırlatır. Hakîkaten ilâhî azametin ne olduğunu, suçluların uğrayacakları ilâhî intikaamın şiddetini, kıyamet hâllerini, ateş azabının şiddetini bilseniz! demektir ki, bunları müşâha-de eden, bilen kimsede dünyevî neşve ile sevinç kalmayacağı apaçıktır. "Az gülerdiniz" demek "Gülmeye hiç mecaliniz kalmazdı" demek olur...
[178] Bu hadîsin sonundaki "İşlemek" fiilinin başına "Lâ" olumsuzluk harfini takdir ederek ma'nâ verenler de vardır.
[179] Rasûlullah'm Zubeyr'e verdiği bu hurmalık, Nadîr oğullan sürgün edildikten sonra Allah'ın fey' olarak Rasûlü'ne tahsîs buyurduğu Benû'n-Nadîr hurmalıklarından ayrılmış bir parça idi.
[180] Bir fersah üç mil; bir mil, dörtbin adım olduğuna göre, bir fersahın üçte ikisi sekizbin adım eder.
Rasûlullah'm Esmâ'yı devesine bindirmek istemesi, kendisinin mahremi, yânî nikâh geçmez hısımı olduğu içindir. Çünkü Esmâ'rıın kızkardeşi Âişe, Rasûlullah'm nikâhında idi. Esma baldız oluyordu.
[181] Hadîsin başlığa uygunluğu "Zubeyr'i ve onun kıskançlığım hatırladım" ve "Aynı zamanda senin kıskançlığını bildim" sözler indedir. Bunu Buhârî, daha kısa olarak Beşte bir Kitâbı'nda, "Çekirdek kıssası"nda; Müslim de Nikâh'ta getirmiştir
[182] Bunun başlığa uygunluğu "Anneniz kıskandı" sözündedir.
Hadîste kıskanan kimseden meydana gelen fiillere serzeniş edilmesine işaret vardır. Çünkü bu kıskançlık haleti içinde iken kadının aklı, öfkesinin şiddetinden dolayı habsedilmiş olur (Kastallânî).
[183] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti daha uzun olarak Umer'in Menkabeleri bölümünde geçmişti.
[184] Bunun da başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti de "Cennetin sıfatı hakkında gelen şeyler bâbı'nda geçti. Bunu Müslim de "Umer ibnu'l-Hattâb'ın fa-diletleri bâbı"nda getirmiştir.
[185] Bunu Müslim de Âişe'nin fadîletleri'nde rivayet etmiştir.
Âişe'nin, Peygamberler arasından İbrahim'in ismini seçmesi, Peygamberi mizin ve Tevhîd Dîni'nin büyükbabası olması cihetiyledir ki, bu seçiş, Âişe'nin yüksek fetânetve zekâsının burhanıdır.
[186] Bu hadîs birçok yollarla "Peygamber'in Hadîce ile evlenmesi bâbı"nda da geçmişti.
[187] Hadîsin başlığa uygunluk yönü, Peygamber'in kendi kızı Fâtıma'yı, kıskançlık ve adalet hususlarında savunmasının haber verilmesidir. Hadîsin bir rivayeti Fâ-tıma'nım menkabeleri bâbı'nda da geçmişti. Müslim de bunu Fadâü'de getirmiştir.
[188] Ebû Musa'nın bu hadîsi Zekât Kitabı, "Reddedilmeden önce sadakayı verme bâbi"nda senedli olarak geçmişti.
[189] Bunun bir rivayeti İlim Kitabı, "İlmin kaldırılması bâbı"nda geçmişti. Zamanın sonunda harb musibetleri ve diğer felâketlerle, erkeklerin azalıp kadınların çoğalacağı bildirilmiştir. Bu içtimaî hâl, yeryüzünde birtakım fitneler meydana gelip insanlar birbirlerini kitle hâlinde öldürmeye başladıkları zamanlarda olacaktır.
[190] Hadîs, başlığın birinci kısmına açıkça delâlet etmektedir. İkinci kısmı da hadîsin delâletinden istinbât edilmiştir.
Nevevî, hadisteki "Hamv" sözünü şöyle açıklamıştır: Hadisteki Hamv'-den murâd, zevcin babası ve büyükbabasıyle oğullarından başka olan akrabasıdır. Zevcin babası, büyükbabası, oğullan, zevcenin mahremleridirler. Bunlarla gelinin yalnız başlarına bir arada oturmaları, yine böyle üvey evlâdlarıyle üvey ananın halvetleri caizdir. Zevcin bunlardan başka halvet sahîh ve caiz olmayan akrabaları zevcin erkek kardeşi, kardeş oğulları, amcası, amcaoğulları, kızkar-. deşin oğullan ve bunların emsali -zevce nikâhlı olmasa- tezvîcleri halâl olan akrabasıdır. Halk bu hususta kolaylığa tutunarak kardeşle kardeş karısının bir arada yalnız bulunabilmeleri âdet olmuştur. İşte bu hayâtı, Rasûlullah ölüme benzetmiştir.
"el-Hamvu mevtan " vecizesinin ma'nâsı: Zevcin babası, büyükbabası ve oğullarından başka olan erkek akrabâsıyle zevcenin bir arada yalnız kalması Ölüme ve aile felâketine götürür, kötü zann ve kıskançlık gibi birtakım sebeblerle aile yıkılır demektir.
[191] Hadîsin birer rivayeti Hacc Kitabı, "Kadınların haccı bâbı'*nda ve Cihâd'da geçmişti.
[192] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber o kadınla yalnız kaldı" sözündedir. Emîn olan erkeğin İnsanların yanında bir kadınla yalnız kalıp onunla konuşması, kadının ona işlerini söylemesi, onunla istişare etmesinin caiz olduğuna bu hadis delâlet etmektedir.
Bu hadîsin bir rivayeti Ensâr'ın fazîletleri bölümünde geçmişti.
[193] Muhannes, hareketleri ve konuşması kadına benzeyen, kendini kadına benzetmeye çalışan erkektir. Tahnîs masdarından alınmış olup, fail isim ve mef'ûl isim olarak söylenir.
Bu kadın taklîdcisi muhannes, orada hayâsızca konuşmuş, Peygamber'in ve hanımının yanında o şişman kızı vasıflayıp, ona karşı Abdullah'ı tahrîk etmeye çalışmıştı. Bu tavsifinde o kızın semizlikten dolayı karnı dört büklümdür, arkadan bakılınca iki taraftan taşarak sekiz büklüm gözükür, demiştir. Peygamber de böyle hayâsız nâmerdlerin kadınların yanma girmelerini yasak etmiştir.
[194] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun daha bütün bir rivayeti İki Bayram Kitâbı'nda ve bu Nikâh Kitâbı'nda geçmişti.
[195] Hadîsin başlığa uygunluğu son fikrasmdadır. Buradaki sened, ayniyle yakında "Erkeğin bir günde kadınları yanına girmesi bâbı"nda geçmişti. Bir rivayeti de buradakinden daha bütün olarak el-Ahzâb Sûresi tefsîrinde geçmişti.
[196] Hadîsin mescide ve ona kıyasla başka meşru' yerlere çıkmak hususuna delâleti açıktır. Namaz Kitâbı'nın sonralarında, yine İbn Umer'den gelen bir hadîste Peygamber (S): "Kadınlarınızsizden geceleyin mescide İzin İstediklerinde, kendilerine izin veriniz" buyurmuştur.
[197] Hadîsin aynı senedle bir rivayeti, bu kitâbda "Sütün meydana gelmesine sebeb olan erkek bâbı"nda geçmiş, bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[198] Buhâri aynı hadîsi burada birincisi an'ane ile ikincisi işitmekle olmak üzere, iki ayn senedle getirdi. Hadîs ayniyle başlığı içine almaktadır. Metindeki Mübaşereti sarihler, iki kadının bir çarşaf, bir yorgan içinde birbirlerine tenleriyle dokunmaları ve sürünmeleri diye ta'rîf etmektedirler. Eğer kadın kendi kocasına, dokunduğu kadının güzelliğini ta'rîf ve tavsîf ederse, kocası o kadının güzelli ğini hayâl edip aklanarak kendisini boşaması, ötekini almaya kalkması, hattâ evli ise kocasından boşanmak çâreleri araması düşünülebilir. İşte bütün bunlar kadının kadına bedenlerini birbirine sürtüp dokundurmasının doğuracağı aile felâketleridir. Onun için Kaabûsî: Bu hadîs, kendisiyle mefsedetlerden en iyi korunulan haberler cümlesindendir, demiştir.
[199] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti CÎhâd Kitabı, "Cihâd için çocuk isteme bâbı"nda geçmişti. Müslim de bunun birkaç yoldan gelen rivâyetJ lerini Yeminler Kitabı, "Yemînde istisna bâbı"nda getirmiştir {Müslim Ter., V, 218-221).
Allah Taâlâ, Kur'ân'da istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında Yüce Peygamber'in şahsında bütün mü'mmlere şu tavsiyeyi bildirmiştir:
Hiçbirşey hakkında Allah 'in meşîeti ile kayıdlamadan 'Ben bunu yarın muhakkak yaparım' deme ve unuttuğun vakit Rabb'ini an,.," (el-Kehf: 23-24). Çünkü azim ve irâdesi, birşeyin meydana gelmesi için kâfîsebeb değildir. Zira: "Hiçbir kimseyann ne kazanacağını bilmez..."(Lukmân: 34). Ancak Allah'ın dilemesi müstesna; o vakit yapabilirsin. Binâenaleyh istikbâlde bir fiile azmederken, işi Allah'ın irâ desine bağlamak, "İnşâallah(= Allah dilerse)" demeyi unutmamalı... (Hakk Dîni, IV, 3242-3243).
Kur'ân'daki şu âyetle bu hadîs arasında ilgi görülmüştür: "And olsun biz, Süleyman'ı imtihan da ettik. Tahtının üstüne bir cesed bıraktverdik. Sonra o yine inâbe etti" (Sâd: 34). Âyette pek mücmel olarak haber verilen vakıanın, yânı bu fitne ve imtihanın ve taht üstüne bırakılan cesedin neden ibaret olduğu-hakkmda müfessırler çok çeşitli ihtimâller sıralamışlardır. Fahruddîn er-Râzî bu ihtimâllerin çoğunu uygun bulmayarak, sâdece üçünü kabul edilebilir görmüştür. Bunların birincisi olarak, hadîste bildirilen vakıayı almış, ve Öbür kadının eksik doğumlu meydana getirdiği çocuğu babasının kürsüsü üzerine bırakıvermişler... İşte onun istiğfar etmesi bu Iltnşâallah"\ unutmuş olmasındandır... diye devam etmiştir (H.B. Çantay, Meâl-i Kerîm. II, 782-783).
[200] Buhârî bu başlıkta bir yasakla, bunun iki sebebini zikretmiştir: Yasak "Erkek, ailesinden ayrılığı uzattığı zaman gece vakti ansızın evine girmesin " cümlesidir. Bu nehyi babın altındaki ikinci hadîs aynen içine almaktadır. Başlıkta bu yasağın birinci sebebi, gece vakti habersiz baskın yapar gibi varış, kocanın uzun zaman evinden ayrılığı sırasında karısının hıyanetinden korkusunu ve şübhesini iş'âr etmesidir. Yasağın ikinci sebebi de, gece ansızın gelmesi, kadının ufak tefek kusurlarını araması demek şeklinde ahnabilmesidir. Az çok her ailede görülen hâl şudur: Aile reîsİ seferde bulunduğu günlerde ev kadını evin nizâm ve intizâmına o kadar ihtimam etmez, kendi durumu İle de gereği gibi meşgul olmaz. Erkek gece habersiz çıkagelince evin nizamsızlığından, kadının bu dağınık hâlinden müteessir olabilir. İşte bu sebeblerledir ki, o yasak çok yerinde bir medeniyet kaaidesi olarak Peygamber tarafından konulmuştur.
[201] Hadîsin başlığa uygunluğu ancak Rasûlullah'm "el-Keyse, el-Keyse yâ Câbir!" sözünden alınabilir. Keys lafzı akıl, rüşd, cima ve çocuk ma'nâlanna hami edilmiştir, işte bu değişik ma'nâlardan dolayı Buhârî hadîsin sonunda "el-Keys'le el-Veled'i kasdediyor" diyerek kendisince üstün olan ma'nâya işaret etmiştir. Şu hâlde Buhârî'ye göre "el-Keyse, el~keyse" lafzının ma'nâsı, "Aklını kullan, rüşd ve fetânet sahibi ol da Allah'tan çocuk iste!" demek oluyor. Ve çocuk istemek akıl ve kiyaset gereği, çocuk istememek de bönlük ve ahmaklık eseri bulunuyor.
[202] Buradaki hadîsler de Câbir'den diğer yollarla gelen rivayetlerdir. Bunlardan biri Alışverişler Kitâbı'nın evvellerinde tam senedli olarak geçmişti.
[203] Bu da Câbir hadîsinin başka bir rivayetidir. Başlığa uygunluğu ve açıklaması daha önce geçtiği gibidir.
[204] Bu hadîsle başlıktaki âyet arasındaki uygunluk sâdece "Kocalarından yâhud babalarından... başkasına göstermesinler" kavlinden meydana çıkmaktadır. Bunun bir rivayeti Gusl Kitâbı'nda da geçmişti. Sehl, Medine'de en son kalan sahâbîdir. Vefatı takriben yüz yaşında, doksanbirinci hicret yılında vâki' olmuştur..
[205] Âyetin devamı şöyledir: "... Sabah namazından Önce, Öğle sıcağında elbiselerinizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin için avret (ve yalnız kalma) vakitleridir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebal yoktur. Allah âyetleri size böylece açıklar. Allah her-şeyi hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir" (en-Nûr: 58).
[206] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu el-Muhelleb'in söylediğidir: O zaman İbn Abbâs henüz kadınların avretlerine muttali' olmayan çocuklardan İdi. Bunun için kendisi: "Ona olan yakınlığım da olmasaydı küçüklüğümden dolayı orada hazır bulunamayacaktım" demiştir, işte bu söz, başlıktaki "Bir de sizden olup da bulûğ çağına erişmemiş küçükler... babı" sözüne uyan yerdir... Hadîsin bir rivayeti Bayram namazı, "Musallâ'da bulunan alem yânî sütün bâbı"nda geçmişti... (Aynî).
İbn Abbas hicretten üç sene evvel Hâşim ve Muttalib oğulları Rasûlullah ile birlikte, Ebû Tâlib şı'bındâ mahsur iken doğduğuna göre Peygamber'İn vefatında henüz onüç yaşında demektir. Kendine mâlik olup, kendini oyuna kaptırmayacak yaşa gelen çocuğun bayram ve diğer ibâdet yerlerinde hazır bulunması meşru' olduğu bu hadîsten anlaşılır. Yine buna göre kadınlar bayram namazgahında hazır

bulundukları takdirde imâmın onlara va'z ve tezkîrde bulunması ve sadakayı emretmesi ve bayram namazının sahrada kılınması, hutbenin namazdan sonra okunması hükümleri sabit oluyor... (Tecrîd Ter,, II, 758 "476" haşiyesi).

[207] Başlığın birinci fıkrası, Enes ibn Mâlik'in Cenazeler Kitâbi'nda rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır. Annesi ÜmmÜ Suleym'in Ebû Talha'dan olan bir çocuğu öldüğü zaman, kadının çocuğu hazırlayıp bir köşeye koyduğu, Ebû Talha dışarıdan gelince hasta çocuğu sorduğunda "İstirahata kavuştu" diye cevâb vermesi, sonra süslenip Ebû Talha ile cinsî münâsebet yapması, sonra çocuğun öldüğünü haber vermesi, Ebû Talha namaza gidip bu hâdiseyi Peygamber'e ar-zetmesi üzerine Peygamber de ona karşı bu cümleyi söylemiştir.

Bu ta'bîr Buhârî'deki rivayette değil, îbn Battâl'ın şerhinde; bir de es-Sagânî'nin Buhârî nüshasında mevcûddur. Buhârî'deki hadîste Peygamber, Ebû Talha'ya "Allah bu gecenizi size mübarek kılsın " diye duâ etmiş ve bu çiftleşmeden Ümmü Suleym, oğlu Abdullah'a hâmile kalmıştır...

[208] Bu hadîs, Peygamber'in bir seferinde Âişe'nin bir gerdanlığının kaybolması üzerine Peygamber'in ve ordunun susuz bir yerde konaklayıp gerdanlığı aramaları ve bu sürede susuzluktan sıkıntı çekilmesi, bu sırada Ebû Bekr'in gelip kızı Âi-se'yi gerdanlığı kaybetmesi ile insanlara eziyet ve meşakkat verdiği için azarlayıp dürtüklediği ve neticede abdest ve teyemmüm âyetinin indiğini anlatan uzunca hadîsin son kısmıdır. Bu kısım, başlığın ikinci cüz'ünü içine almaktadır. O hadîs, Teyemmüm Kitâbi'nda uzun bir metinle geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKÂH BAHSİ
Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Bazı Hanımları İle Evlenmesi
Evlenmeyi Teşvik Etmek, Nişanlılık, Nişanlanmadan Önce Görüp Bakmak Ve Diğer Nikâh Âdabı
(Evlilikte) Velîler, Şahitler, İzin İsteme Ve Denklik
Mehir, Düğün Yemeği Ve Davete İcabet
Evliliğe Mani Haller Ve Radâ (Süt Emzirme)
Mut'a Ve Şiğâr Nikahı, Cahiliye Nikâhı, Nikâhı Fesh Eden Ve Etmeyen Hususlar
Kadınlar Arasında Adalet, Azil, Ğayle, Baş Kaldırma, Şart Koşma, Hadım Olma Ve Diğer Meseleler
Kocanın Karısı Ve Karının Kocası Üzerindeki Hakkı
Kadınlarla Geçim (Muaşeret)
Kıskançlık, Kadınlarla Başbaşa Kalmak, Kadınlara Bakmak
TAHRİC

NİKÂH BAHSİ

Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Bazı Hanımları İle Evlenmesi

4061- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sen (Âişe'yi kastediyor) bana üç kere rüyamda gösterildin. Melek seni (rüyamda) bir ipek parçası içinde getirip «işte bu senin zevcendir» dedi. Yüzünü açtım baktım ki getirdiği (kız) sen idin. Diyordum ki: Eğer bu (rüya) Allah'tan ise mutlak bunu gerçekleştirir." [Buhârî ve Müslim][1]

4062- Tirmizî'nin lafzı: "Bu, dünyada da âhirette de senin zevcendir."[2]

4063- Urve radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Âişe'yi Ebû Bekr'den istedi. Ebû Bekr dedi ki:
«Ben senin kardeşinim.»
«Sen benim Allah uğrunda ve Kitâb'ında kardeşimsin. Ama o, bana helâldir»."[3]

4064- Âişe radiyallahu anhâ'dan; Dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İçinde ot bulunan bir vadide konaklarsan. Otların bir kısmını yenmiş; bir kısmmı da yenmemiş bulursan, deveni hangisinde otlatırsın?"
"Tabiî otları yenmemiş kısmında" buyurmuş. Âişe (bu sözü ile) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kız olarak ancak kendisiyle evlendiğini kastetmiştir.
[İkisi de Buhârî'ye aittir.][4]

4065- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, benimle ben altı yaşımdayken evlendi (nişanlandı). Medine'ye geldik. Haris bin el-Hazrecoğullarında konakladık. Sıtmaya yakalandım. Saçlarım döküldü, (iyileşince) yine uzadı. Ben salıncakta arkadaşlarımla sallanıp oynarken annem Ümmü Rûmân bana geldi. Benden ne istediğini bilmeden yanma vardım. Elimden tutup beni evin kapısında durdurdu. Ben soluk soluğa idim. Nerdeyse kalbim duracaktı. Biraz su alıp yüzüme ve başıma sürdüm. Beni eve soktu. Evde bir takım Ensâr hanımları vardı.
«Hayırlı, uğurlu ve bereketli olsun!» dediler. Annem beni onlara teslim etti. Üstümü başımı düzelttiler. Çok geçmeden Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i orada görünce irkildim. Beni hemen ona teslim ettiler. Ben o zaman dokuz yaşındaydım."[5]

4066- Diğer rivayet: : Urve dedi ki:
"Hatice, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye gitmeden üç yıl önce vefat etti. Ondan sonra iki veya iki seneye yakın bir müddet bekledikten sonra Âişe ile altı yaşındayken evlendi, dokuz yaşma bastığında onunla zifafa girdi."[6]

4067- Diğer rivayet: "Onunla dokuz sene birlikte oldu."[7]

4068- Diğer rivayet: "Benimle, yedi yaşımdayken evlendi." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][8]

4069- Rezîn şunu ekledi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e süt hediye edildi; kadınlara:
«Haydi buyurun için ve arkadaşınıza da (beni kastediyordu) içirin!" dedi. Utandılar ve:
«Biz istemiyoruz» dediler. Şöyle buyurdu: "Açlıkla yalan bir arada durmaz; haydi için!» buyurdu. Bunun üzerine içtiler."[9]

4070- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bedir savaşına katılan ve Medine'de vefat eden Hüneys bin Huzâfe es-Sehmî'den dul kalan Hafsa'yı (babası) Ömer, Osman'a rastladığında (evlenmesi için) teklif etti ve dedi ki:
«İstersen Hafsa'yı sana vereyim.» O önce:
«Bir düşüneyim» dedi.
Aradan birkaç gün geçtikten sonra da:
«Onunla evlenmemeyi uygun gördüm» dedi. Ömer dedi ki:
Sonra Ebû Bekr'e teklif ettim ve:
«İstersen Hafsa'yı seninle evlendireyim» dedim. Sustu, ses çıkarmadı. Onun için Ebû Bekr'e Osman'a kızdığımdan daha çok içerledim.
Aradan çok geçmeden Hafsa'yı benden (yani Ömer'den) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem istedi ve derhal onu onunla evlendirdim.
Sonra Ebû Bekr bana rastladığı zaman şöyle dedi:

«Hafsayı bana arz etmiştin. Ben de sustum, biliyorsun o zaman belki bana kırıldın.»
«Evet» dedim.
«Susmamın sebebi şu idi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan (Hafsa'dan) söz etti de ben onun sırrını yaymak istemedim. Eğer O (Hafsa'yı) terk etseydi, ben tabiî ki kabul ederdim»." [Buhârî ve Nesâî][10]

4071- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: ... "Onun iddeti bitince, Ebû Bekr ona haber gönderip istetti. Onunla evlenmeyi kabul etmedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'i elçi olarak ona gönderip istetince, şöyle dedi:
«Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e haber ver, de ki: Ben kıskanç bir kadınım. Ben çok çocuklu bir kadmım. Sonra velilerimden burada kimse yoktur.»
Durumu varıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletince, şöyle buyurdu:
«Git ona dön ve şöyle de: «Ben kıskanç bir kadınım, sözüne gelince; ben, Allah'a dua ederim senin kıskançlığını giderir. Ben çocuklu bir kadınım, sözüne gelince, çocukları himaye edilecektir. Burada velilerimden hiç kimse yoktur, sözüne gelince, burada bulunan ve bulunmayan velilerinden hiç kimsenin bunu hos görmiyeceğini sanmam.»
Ümmü Seleme, oğlu Ömer'e:
«Ey Ömer! Haydi kalk, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beni evlendir!» dedi. Hemen onu onunla evlendirdi." [Nesâî][11]

4072- Enes radiyallahu anh'dan: "Zeyneb'in iddeti bitince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyd'e şöyle dedi:
«Haydi git ona benim kendini istediğimi bildir!» Zeyd dedi ki:
«Gidip Zeyneb'e şöyle dedim: Müjde! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni sana gönderdi, seninle evlenmek istiyor.»
«Rabbim tarafından emrolunmadıkça böyle bir şey yapamam» dedi ve hemen mescidine gitti (ibadetine koyuldu). Sonra (hakkında) âyet nazil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve selleffl de gelip izinsiz onun yanma girdi." [Müslim ve Nesâî]
İnşaallah bu hadis Ahzâb sûresinin tefsirinde ileride gelecektir.[12]

4073- Ümmü Habîbe radiyallahu anhâ'dan:
"O, Ubeydullah bin Cahş'ın hanımı idi. Habeşistanda ölünce, onu Necâşi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile dört bin (dirhem veya dinar) mehir vererek evlendirdi.
Onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Şurahbîl bin Hasene ile gönderdi." [Ebû Dâvud ve Nesâî][13]
4074- Diğer rivayette: "Dört bin dirhemle" şeklinde geçmektedir.[14]

4075- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'e geldi; Allah kalenin fethini ona müyesser kılınca, kendisine Safıyye bint Hüyey bin Ahtab'ın güzelliğinden söz edildi. Kocası öldürülmüştü. Yeni evlenmişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ganimetten bir pay olarak onu kendi nefsi için seçti. Onunla beraber yola koyuldu; Seddu'r-Revhâ'ya varınca onunla zifafa girdi. Sonra küçük bir yaygı içerisinde hurma ve keş karışımı bir yemek hazırlandı ve sonra bana:
«Etrafındakileri çağır\» buyurdu. İşte bu yemek Safiyye için düğün yemeği oldu. Sonra Medine'ye doğru hareket ettik. Onun için bineğinin terkisine bir örtü seriyordu. Devesinin yanında oturup dizini koyuyor, Safiyye de onun dizine basıp onun devesine öyle biniyordu."[15]

4076- Diğer rivayet: O (Safiyye) Dih-ye'nin payına düşmüştü. Müteakiben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yedi kişi karşılığında Safiyye'yi ondan satın alıp Üm-mü Süleym'e, yanında iddet görmesi ve hazırlaması için verdi. Velîmesi (=düğün yemeği) hurma, kuru süt ve yağdan ibaretti. İnsanlar yediler, doydular."
Dediler ki: "Onunla evlendi mi yoksa onu ümmü veled (yani efendisi için çocuk yapan cariye) mi yaptı bilmiyoruz. Eğer onu örterse anla ki o hanımı olmuştur; örtmezse o ümmü veleddir." Deveye binerken onu örttü. Bundan onun onunla evlendiğini anladılar.
Medine'ye yaklaşınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bineğini hızlandırdı, biz de hızlandırdık. Derken Adbâ (devesi) tökezledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem düştü, o da düştü. Kalkıp onu örttü. Kadınlar gördüler ve şöyle dediler:
«Allah Yahudi olan bu kadını uzaklaştır-sınî»" [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][16]

4077- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarından Benu'l-Mustalik'ten Cüveyri-ye binti'l-Haris, Sabit bin Kays bin Şem-mâs'ın hissesine düştü. Kendini borçlandırmak ve borcunu ödeyip azat ettirmek için onunla mükâtebe anlaşması yaptı. Son derece güzel bir kadındı. Gözün onda hazzı vardı (gören zevk duyardı).
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip mükâtebe için (gerekli parayı bulmakta) yardım istedi. Kapıda durduğu zaman, durumundan hoşlanmadım. Benim gördüğümü (güzelliğini) mutlaka Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de göreceğini anladım. Dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben Cüveyriye bin-ti'1-Hâris'im. Durumum sana gizli değil, pek âlâ biliyorsun; ben Sabit bin Kays'in hissesine düştüm. Kendimi azat ettirmek için ona borçlandım, mükâtebe akdi yaptım. Bana yardım etmen için sana geldim.»
«Sana istediğinden daha hayırlısını teklif etsem hoşlanır mısın?»
«-Nedir o ey Allah'ın Resulü?»
«Borçlarını (mükâtebe bedelini) ödeyip seninle evleneyim!»
«Olur» dedi.
Orada bulunan insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Cüveyriye ile evlendiğini duyunca, ellerindeki esirleri azat edip salıverdiler ve «Bunlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in akrabalarıdır (hanımı tarafından yakınlarıdır)» dediler."
(Âişe) dedi ki: "Kavmi hakkında ondan daha bereketli bir kadın görmedim. Onun yü-züsuyu hürmetine, Mustalikoğullanndan tam yüzden fazla ev halkı hürriyetine kavuştu."
[Ebû Dâvud][17]

4078- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Cevn'in kızı (Ümeyme) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girince: «Senden Allah'a sığınırım!» dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in cevabı: «Çok büyük bir varlığa sığındın. Haydi git, ailene dön!»" [Buhârî ve Nesâî, "Kilâbîlerden bir kadın girince" lafzı ile.][18]

4079- Ebû Üseyd'den nakledilen diğer rivayet:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun (Ümeyme'nin) yanına girip onunla baş-başa kalınca, "Haydi kendini bana bağışla!" dedi. O şu cevabı verdi:
"Kraliçe bir kadın kendi nefsini teb' asına hibe eder mi?"
Onun sinirini sakinleştirmek için elini ona uzatınca, şöyle çıkıştı:
"Senden Allah'a sığınırım!"
"Sen, gerçekten sığınılmaya lâyık olana sığındın" deyip (yanımıza) çıktı ve şöyle dedi:
"Ey Ebû Üseyd! Buna râzikiyye (denilen beyaz keten kumaştan yapılmış) iki elbise verip, ailesine yetiştirip onlara kavuştur."[19]

4080- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ümeyme bint Şarâhîl ile evlendi." Benzeri rivayet.[20]

4081- Buhârî ve Müslim, Sehl bin Sa'd'-dan benzerini rivayet ettiler; onda şöyle geçmektedir:
"Ona (kadına) dediler ki: «Bu kimdir biliyor musun?» «Hayır» dedi.
«Bu Allah Resulüdür, seni istemek için geldi» dediler.
«Peygamber 'le evlenmeyi kaçırmaktan dolayı bedbaht oldum» dedi."[21]

4082- Ümmü Şerîk radiyallahu anhâ'dan: "O, kendini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bağışlayanlardandı."[22]

4083- Enes radiyallahu anh'dan: "Dediler ki: «Ey Allah'ın Resulü! Ensâr hanımlarından hiçbirisiyle evlenmiyecek misin?»
«Onlarda aşın kıskançlık vardır» buyurdu." [Nesâî][23]

Evlenmeyi Teşvik Etmek, Nişanlılık, Nişanlanmadan Önce Görüp Bakmak Ve Diğer Nikâh Âdabı

4084- Alkame radiyallahu anh'dan: "Mina'da Abdullah b. Mes'ûd ile beraber yürüyordum. Ona Osman rastladı. Dedi ki:
«Ey Ebû Abdirrahman! Seni genç bir cariye ile evlendireyim mi? O sana yaşadığın hatıraları anlata» Abdullah şu cevabı verdi:
«Sen bunu diyorsan, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de bize şöyle demişti:
«Ey gençler topluluğu! içinizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü bu, gözü haramdan, ferci (zinadan) daha iyi korur. Gücü yetmeyense, oruç tutmalıdır. Çünkü orucun (şehveti) kırma niteliği vardır»."
[Mâlik hariç. Altı hadis imamı.][24]

4085- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben soylu ve güzel bir kadın buldum; ancak çocuk doğurmuyor; onunla evleneyim mi?»
«Hayır.»
İkinci kez geldi, yine nehyetti. Sonra üçüncü kez gelince, şöyle buyurdu:
«Sevimli ve doğurgan kadınlarla evlenin! Çünkü (diğer) milletlere karşı ben sizin (çokluğunuz) ile iftihar edeceğim»." [Ebû Dâvud ve Nesâî][25]
4086- Saîd İbn Cübeyr radiyallahu anh'dan: "İbn Abbâs bana dedi ki:
«Evlendin mi?»
«Hayır» dedim.
«Evlen! Bu ümmetin en hayırlısı, hanımları en çok olandır" dedi. —Bu sözü ile Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kastetti.— [Buhârî][26]

4087- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya bir meta'dır. Onun en iyi meta'ı (faydalanılacak şeyi) ise saliha bir kadındır." [Müslim ve Nesâî][27]

4088- İbn Ebî Necîh radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Karısı olmayan adam yoksuldur, yoksul."
"Çok malı olsada mı?"
"Çok malı olsa da."
"Kocası olmayan kadın da yoksuldur, yoksuldur" buyurdu.
"Çok malı olsada mı?" dediler.
"Çok malı olsa da" buyurdu. [Rezîn][28]

4089- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınla dört (şey) için evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Öyleyse elleri toprak olası sen dindarını al."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.)[29]

4090- İbn Amr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınları güzellikleri için almayın, kim bilir belki güzellikleri helâklarına sebep olur. Malları için de almayın, kim bilir malları belki onları azdırır. Onları dinleri için alın! Dindar olan kara ve burnu kesik cariye daha hayırlıdır."[30]

4091- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü buyurdu:)
"Kim Allah'a tertemiz olarak kavuşmak isterse, hür kadınlarla evlensin." [Bu ikisi de İbn Mace'ye aittir.][31]

4092- Câbir radiyallahu anh'dan: "Evlenmiştim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: «Kiminle evlendin?»
«Dul kadınla evlendim.»
«Neden dul kadınla evlendin. Genç kızlar ve onlarla oynaşmak daha iyi değil miydi?» buyurdu.[32]

4093- Diğer rivayet: "Onun seninle, senin de onunla oynaşacağınız bakire yok muydu?" buyurdu. [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][33]
4094- Abdurrahman bin Salim bin Utbe bin Uveym bin Sâide el-Ensârî'den, o da babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bakire kızlarla evlenmelisiniz, çünkü onların ağızlan daha tatlı, rahimleri daha doğurgan olur. Üstelik onlar aza daha çok razı olurlar."
[İbn Mâce. Abdurrahman hali bilinmeyen (meçhul) bir ravidir.][34]

4095- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir kadın gördü; hemen karısı Zeynep'e geldi. Zeynep derisini işliyordu. Onunla cinsî ilişki kurdu. Sonra ashabına çıkıp şöyle dedi: «Kadın şeytan kılığında gelir; şeytan kılığında gider. Biriniz bir kadın gördüğü zaman, hemen kendi hanımına varsın, çünkü onda, içindeki (şehvet ve arzuyu) giderecek şey vardır»." [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud][35]

4096- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: İkâf bin Bişr et-Temîmî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girdi; ona dedi ki:
"Ey ikâf! Hanımın var mı?"
"Hayır."
"Cariyen de mi yok?"
"Hayır."
"Malın var mı (zengin misin)
"Zenginim."
"Öyleyse sen şeytan kardeşlerindensin. Zira sen Hıristiyanlardan olsaydın, ruhbanlarından olurdun. Bizim sünnetimiz (kanunumuz) evlenmektir. Kötüleriniz bekârlarınızdır. Ölülerinizin en rezilleri bekârlarınızdır. Şeytanla mı ilgileniyor (ona yardımcı oluyor) sunuz? Salihler hakkında, şeytanın, kadınlardan daha etkili bir silâhı yoktur. Evliler müstesna. Çünkü onlar yaramaz söz ve fiilden beri ve de temizdirler.
Yazık sana ey İkâf! Onlar (kadınlar) Ey-yûb, Dâvud, Yûsuf ve Kerfes'in yoldaşlarıdır. (Onları rahatsız etmişlerdir)" Ona Bişr bin Atiyye sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Kerfes kimdir?" Cevap verdi:
"O bir adamdır ki, üçyüz yıl deniz sahillerinin birinde Allah'a ibadet etmiştir. Gündüz-
leri oruç geceleri namazla geçirmiştir. Ne yazık ki sonra âşık olduğu bir kadın yüzünden Allah'ı inkâr etmiştir. Allah'a, karşı yapmakta olduğu ibadetleri bir anda terk etmiştir. Bereket ki sonradan kendine gelmiş, Allah'ın rızasını mucip bazı güzel davranışlarda bulunmuş da Allah onu bağışlamıştır.
Yazık sana ey İkâf evlen! Yoksa sen Allah'in emirlerine arkasını çevirmişlerden olursun."
"Öyleyse ey Allah'ın Resûlür beni evlendir!" deyince, Resûlulluh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Seni Gülsüm el-Him-yerının kızı Kerîme ile evlendirdim."
[Ahmed, ismi belirtilmemiş bir râvi kanalıyla.][36]

4097- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim evlenirse imanın yarısını tamamlamış olur; kalan diğer yarısı hakkında ise Allah'tan korksun!" [Taberânî, Mu'cemu'I-][37]

4098- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınlarla evlenin ki size mallar getirsinler." [Bezzâr][38]

4099- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şu üç şeyi, her kim Allah'a güvenerek ve karşılığını ancak Allah'tan bekleyerek yaparsa, ona yardım etmek, onu mübarek kılmak Allah üzerinde artık bir hak olur: Kim Allah'a güvenerek ve karşılığını da ancak ondan bekleyerek bir köle azat etmek gayretinde bulunursa Allah'ın ona yardım etmesi ve onun malını bereketlendirmesi artık bir hak olur.
Her kim Allah'a güvenerek karşılığını ondan isteyerek ölü bir araziyi ihya ederse, Allah'ın ona yardım etmesi ve malını bereketlendirmesi Allah üzerinde bir hak olur.
Kim Allah'a güvenerek karşılığını ancak ondan dileyerek evlenirse, ona yardım etmesi ve bu evliliği onun hakkında mübarek kılması artık Allah üzerinde bir hak olur."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ve's-Sağîr'de.][39]

4100- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, insana, müslüman kardeşinin istediği kızı istemesini yasak kılmıştır. Ama ne zaman (kardeşi) ondan vazgeçerse, ya da izin verirse o zaman caiz olur." [Altı hadis imamı.][40]

4101- Adiy bin Hatim radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda bir adam bir hitapta bulunup şöyle dedi:
"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, doğru yolu bulmuş olur. Kim ikisine baş kal-dınrsa doğru yoldan sapmış olur."
Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ne kötü bir hatipsin sen! Şöyle de: «Kim Allah'a ve O'nun Resulüne baş kaldırırsa»."
[Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Müslim.][41]

4102- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize hacet hutbesini öğretti:
"el-Hanıdü lillahi nestaînuhû ve nestağfîru-hu ve neûzü billahi nün şıırûri enfusinâ. Men
yehdillâhu felâ mudille leh. Ve men yııdlil felâ hâdiye leh. Ve eşhedü en lâ ilahe ilallah. Ve eş-hedü enne Muhammeden abdühii ve Resûlüh. Yâ eyyühellezîne âmenû'ttekû' ilahe' llezî tesâ-elûne bihî ve'l-erhâm. İnnellâhe kâne aleyküm rakîbâ. Yâ eyyühellezîne âmenû'ttekû'llâhe hakka tukâtih. Velâ temûtunne illâ ve entüm müslimûn. Yâ eyyühellezîne âmenû'ttekû' llâhe ve kûlû kavlen sedîdâ.

Yuslih leküm a'mâleküm ve yağfir leküm zünûbeküm. Ve men yııti'ülâhe ve Resûlehu fe kad fâze fevzan azînıa (=Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım dileriz, O'ndan af dileriz, nefsimizin şerlerinden, amellerimizin kötülerinden O'na sığınırız. Allah kime hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah kimi de saptırmışsa, onu hidâyete erdirecek yoktur. Allah'tan başka ilâh olmadığına sehâdet ederim. Ey iman edenler, adını zikrederek birbirinize talepte bulunduğunuz Allah'tan ve aranızdaki akrabalık bağını koparmaktan korkun! Şurası muhakkak ki Allah üzerinizde murakıptır" (Nisa 1). "Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun. Sakın ha müslüman olmaktan başka (her hangi bir) şekilde ölmeyin." (Âl-i İmrân 102) "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sağlam bir söz söyleyin. Tâ ki Allah sizin işlerinizi salaha çıkarsın ve günahlarınızı da affetsin. Kim Allah ve Resulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzâb, 72-71).[42]

4103- Diğer rivayette: "Ve Resûlihî'den sonra şöyle geçer: "Erselehû bi'l-hakkı Beşî-ren ve Nezîren beyne yedeyi's-sâati. Men yutî-illahe ve Resûlehu fe-kad raşede, ve men ya'sihimâ fe-innehu lâ yadurru illâ nefsehu velâ yadurrullahe şey'â (=O'nu hakkıyla bir mujdeleyici ve korkutucu olarak kıyamete yakın bir zamanda gönderdi. O halde kim Allah'a ve onun Resulüne itaat ederse yolunu bulur. Her kim de o ikisine isyan ederse, o kimse ancak kendi nefsine zarar vermiş olur, Hiçbir surette Allah'a zarar veremez)."
(Ebû Davud'un lafzıyla Sünen ashabı.][43]

4104- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinde teşehhüd bulunmayan her hutbe (dua) kesik el gibidir." [Tirmizî][44]

4105- Süleymoğullanndan bir adam radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, Ümâme bint Abdi'l-Müttalib'i istedim. Onu benimle teşehhüd etmeden (şehâdet kelimelerini söylemeden, yani nikah duası yapmadan) evlendirdi."[45]

4106- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir kadınla evlenmek isterse, onunla evlenmeye celbedecek yerlerine baksın."
Câbir diyor ki: "Bir kadınla nişanlanmak istedim. Gizli olarak onu takip ettim, onunla evlenmemi sağlayacak yerine (yüzüne) baktım ve onunla evlendim."
[İkisi de Ebû Davud'a aittir.][46]

4107- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam Ensâr'dan bir kadına talip oldu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: «Sen ona baktın mı?»
«Hayır.»
«O zaman git bak! Çünkü Ensâr'ın gözlerinde bir şey olur.» buyurdu." [Müslim ve Nesâî][47]

4108- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu evlenmeyi ilân edin; evlenme işlerini mescidlerde yapın ve üzerine de defler çalın!" [Tirmizî][48]

4109- Rezîn şu eki yaptı: "Çünkü helâl ile haramı ayıran şey, onu ilân etmektir."[49]

4110- Buhârî'nirr rivayeti: "Bir kadını En-sâr'dan bir adamla evlendirmiştik; şöyle buyurdu:
«Beraberihizde eğlence yok mu? Ensâr eğlenceyi sever»."[50]

4111- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selleoL) Yanında bulunan bir yetim kız için dedi
ki: "Falan kız ne oldu?"
"Onu kocasına verdik" dedim. Şöyle buyurdu: "Onunla beraber def çalacak, şarkı söyleyecek birini gönderdiniz mi?"
Dedim ki: "O şarkıcı ne söylesin?"
Şunu söylesin, buyurdu: "Size geldik, size geldik. Bizi selâmlayın, biz de sizi selâmlayalım. Kırmızı altın olmasaydı, bedevileriniz yerleşik olmazdı. Siyah buğday olmasaydı, genç kızlarınız semirmezdi."
[Taberânî, Mu'cemıı'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.][51]

4112- Zeyd bin Eşlem mürsel olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir kadınla evlendiğinde ya da bir cariye satın aldığında alın saçından (perçeminden) tutup bereketle dua etsin. Deve satın aldığı zaman, hörgücünün tepesinden tutup, şeytandan Allah'a sığınsın." [Mâlik][52]

4113- Ebû Dâvud, Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden, evlenenin ve hizmetçi ve deve satm alanın edeceği dua ile ilgili merfû olarak şunu rivayet etmiştir:
"Allahümme innî es'elüke hayrehâ ve hayre ma cebeltehâ aleyhâ ve eûzü bike min şerrihâ ve şerri mâ cebeltehâ aleyhi (=Alla-hım! Onun iyisini, verdiğin huyunun da iyisini dilerim; onun şerrinden ve kendisine verdiğin huyunun da kötüsünden sana sığınırım)."[53]

4114- el-Hasan radiyallahu anh'dan: Akîl bin Ebî Tâlib, Cuşemoğullanndan bir kadınla evlendi. Bunun üzerine: "bi'r-refâi ve'1-benîn (=Mutluluklar ve (bol) oğullar)!" dediler. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in söylediği gibi deyin:
«Bârekellahufîküm ve bâreke leküm (=Al-lah sizde bereketi artırsın. Sizin için bu evliliği mübarek etsin»." [Nesâî][54]

4115- Ebû Dâvud ve Tirmizî, Ebû Hureyre'den:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
"Bârekellahu leke ve bâreke aleyke ve ce-maa beynekümâ fi hayrın (-Allah senin için mübarek etsin, senin üzerine mübarek kılsın. İkinizi hayırda [iyilik ve mutluluklarda] bir-kştirsin)."[55]

4116- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,

benimle Şevval ayında evlendi; Şevval aym-da zifafa girdi. Onun yanında hangi Hanımı benim kadar mutlu ve şanslıdır?"
(Âişe) yakınlarından olan kadınları Şevval ayında zifafa sokmayı hoş karşılardı. [Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][56]

4117- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz ailesi ile cinsî temas kurarken: «Bismillahi Allahümme cennibna! ş-şeytâne ve cennibi' ş-şeytâne mâ razektenâ (=Bismil-lahi, Allahım! Şeytanı bizden uzaklaştır, nzık olarak ihsan edecek olduğun çocuktan da onu uzaklaştır)» diye dua edip sonra aralarında bu temastan çocuk takdir edilirse, ona şeytan asla zarar veremez."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][57]

4118- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek, "Karım, kendisine dokunan (her erkek) eli(ni) geri çevirmiyor" deyince şöyle buyurdu:
"Onu kendinden uzaklaştır!"
"Nefsimin onu arzulayıp arkasından gitmesinden korkuyorum" deyince, şöyle buyurdu:
"Öyleyse ondan faydalan!" [Ebû Dâvud ve Nesâî][58]

4119- Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî radiyallahu anh'dan: "Bir adam bir adamdan kız kardeşini istedi, adam ise onun iyi olmadığını (zina ettiğini) söyleyince bunu Ömer duydu ve kızın kardeşini dövdü ya da nerdeyse dövecek gibi oldu; sonra şöyle çıkıştı: «Unutulmuş bir olayı neden söyledin?»" [Muvatta'][59]

4120- Ata bin Yesar radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Fâtima'yı, bir yatak, bir kırba (damacan) ve bir de içi izhir (bir tür ot) dolu bir yastıkla gelin yaptı." [Nesâî][60]

4121- el-Misver bin Mahrame radiyallahu anh'dan:
"Ali, Fâtıma'nın üstüne evlenmek için Ebû Cehl'in kızını istedi. Fâtıma hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: «Kavmin kızların için senin öfkelenmediğini söylüyor. İşte Ali, Ebû Cehl'in kızma talip oldu.»
Hemen kalktı teşehhüdünü duydum. Teşehhüdünden sonra şöyle hitap etti:
«Amma ba'du: Ben Ebu'l-As bin er-Rebî'a (kızım Zeyneb'i) verdimse, kocası beni dinleyip tasdik ettiği için verdim. Fâtıma benim bir parçamdır. Ona kötülük etmenizi hoş görmem. Vallahi Allah Resulünün kızı ile Allah düşmanının kızı bir araya asla gelemez!» Bunun üzerine Ali Ebû Cehl'in kızına talip olmaktan vazgeçti."[61]
4122- Diğer rivayet: "O, minber üzerinde şöyle diyordu:
«Hâşim bin el-Muğîreoğulları kızlarını Ali'ye vermeleri için benden izin istediler. Onlara asla izin vermem. Onlara asla müsaade etmem! Ali kızımı boşayıp onların kızını almak isterse başka. Çünkü o (Fâtıma) benim
bir parçamdır. Onu şüphelendiren şey beni de şüphelendirir; onu üzen şey beni de üzer»." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][62]

4123- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydı. Bu esnada:
«Kadın için en hayırlı olan şey nedir?» diye buyurdu. Sükût ettiler. Ben de dönünce Fâ-tıma'ya sordum:
«Kadınlar için en hayırlı şey neymiş?»
«Erkeklerle iddialaşmamalarıdır» dedi.
Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e anlatınca, şöyle buyurdu:
«Fâtıma benim bir parçamdır»."
[Bezzâr zayıf bir senedle][63]

4124- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadın zifaf için kocasının yanına girdiği zaman, erkek ve kadın kalkarak iki rekat namaz kılsınlar. Adam şöyle dua etsin:
«Allahım! Beni ailemde mutlu eyle! Ailemi de bende mutlu eyle! Allahım, onları benden azıklarıdır, beni de onlardan rızıklandır. Allahım, hayırda oldukça, bizi daima bir arada tut. Eğer ayırmakta hayır varsa bizi ayır!»"
[Taberânî, Mu'cemu'l-fCeMr'de zayıf bir senedle.][64]

4125- Ebû Ruhm radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evlenme işi için iki kişi arasında aracılık yapmak, en üstün aracılıklardandır." [ibn Mâce][65]

(Evlilikte) Velîler, Şahitler, İzin İsteme Ve Denklik

4126- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Velisinden izinsin evlenen herhangi bir kadının nikâhı bâtıldır." Bunu üç kere söyledi.
"Eğer adam onunla zifafa girerse, onun fercinden faydalandığı için mehrini vermesi gerekir. Eğer veliler (kadını evlendirme konusunda) analşamazlarsa, artık devlet başkanı velisi olmayanın velisidir."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][66]

4127- İkisinin Ebû Musa'dan şöyle bir rivayeti vardır: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Veli olmadan hiçbir nikâh (evlilik) olamaz."[67]

4128- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kadını, iki ve/isi (iki ayrı sahsa) evlendirirse, geçerli olan önce davranan velinin evlendirmesidir."[68]
4129- Rezîn şunu da ekledi: "Eğer onunla zifafa girilirse, hangisi ilk önce zifafa girmiş ise kadın onun olur." [Sünen ashabı daha uzun bir metinle.][69]

4130- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendilerini şahitsiz olarak ancak fuhuş yapan kadınlar evlendirirler." [Tirmizî]
Tirmizî bunun mevkuf (İbn Abbâs' in sözü) olması sahihtir dedi.[70]

4131- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadın, kadını evlendiremez. Kadın kendisini evlendiremez. Kendi kendisini ancak zina yapan kadın evlendirir." [ibn Mâce][71]

4132- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kadın ancak velisinin, ya da ailesinde müsbet görüşlü kimselerin, ya da sultanın izni ne evlenebilir." [72]

4133- Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem lyurdu:)
"Efendilerinden izinsiz evlenen herhangi r köle zânî (zina yapmış) sayılır." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][73]

4134- Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî radiyallahu h'dan:
"Bir erkek bir de kadının şahitliği ile evlenlerin nikâh meselesi Ömer'e gelince şöyle di:
«Bu gizli nikah sayılır, kabul etmem. Da-. önce haberdar olsaydım recmederdim»." [Muvatta][74]

4135- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yurdu:)
"Dul, kendisini evlendirme hususunda, tisinden daha ileridir. Kızdan izin istenir, iması ise onun izni sayılır."[75]

4136- Onun rivayetlerinden:
"Kızdan (evlendirmesi için) babası izin ister. Onun izni susmasıdır." [Buhârî hariç, Altı hadis imamı][76]

4137- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bakire bir kız, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, istemediği halde babasının zorla kendisini evlendireceğini söyledi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu (kabul edip etmemekte) serbest bıraktı." [Ebû Dâvud][77]

4138- Ebû Hureyre radiyallaiıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dininden ve ahlâkından hoşnut olduğunuz biri sizden kız istemeye gelirse verin! Vermezseniz, yeryüzünde fitne ve büyük bozgunculuk olur." [Tirmizî][78]

4139- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya ehlinin (kendilerince) değer verdikleri, peşinden koştukları şey maldır." [Nesâî][79]
4140- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Huzeyfe bin Utbe bin Rabia —ki Bedir'e katılanlardandır— Sâlim'i evlât edindi ve ona kardeşinin kızı Hind binti'l-Velid bin Utbe'yi verdi.
O, (Salim) Ensâr'dan bir kadının azatlısı-dır. Velîd'in kızı Hind ise, ilk muhacirlerdendir. Aynı zamanda Kureyş'in en faziletli dul-lanndandir." [Buhârî ve uzunca bir metinle Nesâî.][80]

4141- Rezîn şunu ekledi:
"Ebû Huzeyfe'nin bu davranışını Kureyş hoş karşılamadı. Ve şöyle dediler:
«Kardeşinin kızını bir azatlıya verdi.» Cevabı şu oldu:
«Benim bildiğim bir şey varsa o azatlının, kardeşimin kızından daha hayırlı olduğudur.»
Kureyş onun bu sözüne, davranışından daha çok şaşırdı."[81]

4142- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Araplar birbirlerine denktir. Azatlılar da birbirine denktir." [Bezzâr]
İsnadında Süleyman bin Ebi'1-Cevn adlı râvi vardır.[82]

4143- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"infaz etmeye gücü yettiği halde öfkesine hakim olan kimseye kıyamet gününde Allah en beğenip seçtiği hûr-i iyni verir.
Kim bir köleyi evlendirirse, Allah onun başına Kıyamet gününde melik tacını koyar."
[Taberânî, Mu 'cemıı'I-Evsat ve's-Sağîr'de leyyin bir senedle.][83]

4144- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbiniz bir, babanız bir. Arabm Aceme, kırmızının siyaha üstünlüğü yoktur! (Üstünlük) Ancak takva iledir."
[Taberânî, Mu 'cemu'l-Evsat'ta.][84]

4145- Bezzâr'm lafzı: "Babanız birdir, di-ııtıia. kirdir,. %ıh/ımz. 4dejn'. 'lir.; AdejnJsfi. tnnraktan yaratılmıştır."[85]

4146- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınlarınızın hayırlısı ile evlenmeye bakın. Denginiz olanlarla evlenin! Birbirlerine denk olanları evlendirin."
[İbn Mâce zayıf bit senedle.][86]

Mehir, Düğün Yemeği Ve Davete İcabet

4147- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: Bir kadın Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Kendimi sana hibe etmek için geldim."
ü. ¥Laduv Vsndvsi hakkında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bir hükme varmadığını görünce, oturdu. He-men ashabından bir adam kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Eğer senin ona ihtiyacın yoksa, onu benimle evlendir." "Yanında verecek mehrin var mıdır?"
"Hayır."
"Haydi ailene git belki onlarda bir şey bulursun!" buyurdu. Adam gitti, biraz sonra geri döndü ve şöyle dedi:
"Hayır! Vallahi ey Allah'ın Resulü bir şey bulamadım."
"Bak; bir demir yüzüğü de olabilir."
Gitti, döndü ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü, hayır vallahi, bir demir yüzüğü de yok! Lâkin işte kaftanım — Sehl dedi ki: Bütün malı kaftanından ibaretti— Yarısı onun (kadının) olsun."
"Senin kaftanını ne yapsın? Sen giydiğin zaman, onun sırtında bir şey olmayacak; o giydiği zaman senin sırtında bir şey olmayacak?"
bir zaman geçti. Sonra kalkıp arkasına dönüp yürümeye başlayınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem:
"Çağırın gelsin" dedi. Gelince ona sordu: "Kur'ân'dan ezberinde ne var?" "Falan sûre, falan sûre" diyerek sûreleri saydı.
"Bunları ezberden okuyabiliyor musun?" "Evet."
"Haydi git, Kur'ân'dan ezberinde olanların karşılığında o kadını seninle nikahladım" buyurdu. [Altı hadis imamı.][87]

4148- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ebu Talha, Ümmü Süleym' e talip çıktı.Ümmü Süleym'in cevabı şöyle oldu:
"Vallahi ey Ebu Talha! Senin gibisi geri çevrilmez; ancak sen kafir bir adamsın; ben müslüman bir kadınım Seninle evlenmem helal olmaz.Müslüman olursan bunu, mehrim olarak kabul ederim. Bundan başka da senden hiçbir şey istemem."
Hemen müslüman oldu ve müslüman oluşu onun Mehri oldu.
Sabit der ki:" Ümmü Süleym 'in mehrinden daha şerefli bir mehre sahip olan kadının daha hayatımda duymadım.Mehri İslam olmuştur.Onunla zifafa girdi ve ona (çok hayırlı bir çocuk) olan Enes'i doğurdu."
[Nesai][88]

4149- Cabir raiyallahu anh'dan
(Allah Resülü salalahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir kadına mehir olarak bir avuç dolusu kavrulmuş un veya hurma verirse, kadını kendisine helal etmiş olur."[89]

4150- Diğer bir rivayet: "Biz Peygamber sallahu aleyhi ve sellem'in zamaında bir avuç yiyecekle mut'a usülü kadınlardan faydalandırdık."[Ebu Davud][90]

4151- Abdullah bin Amir bin Rabia radiyallahu anh'dan , o da babasından:
"Fezareoğullarından bir kadın iki pabuç karşılığında evlendi.Ona Peygamber sallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Kendini ve kendininkini iki pabuç karşılığında vermeyi kabul edip razı oldun mu? " Kadın "Evet" deyince, Peygamber sallahu aleyhi ve sellem, bu evliliği kabul edip onayladı." [Tirmizi][91]

4152- Ayşe radiyallahu anha'dan
"Allah Resulü sallahu aleyhi ve sellem'in, kadınlarına (evlenirken) verdiği mehir, oniki ukiye ve bir neş idi." Aişe neşi yarım ukiyye ile tefsir etti. Buna göre tamaı, beş yüz dirheme tekabül etmektedir.
[Müslim, Ebu Davud ve Nesai][92]

4153- Aişe radiyallhu anha2dan:
Peygamber salllahu aleyhi ve sellem,benimle kırk dirhem değerinde bir mal(ı mehir) vererek elendi.
[tebarani , Mu'cemu'l-Evsat'ta leyin bir isnadla][93]

4154- Enes radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallahu aleyhi ve sellem, Ümmü Seleme'ye (mehir olarak) on dirhem değerinde birmal verip evlendi."
[ebu Yala, Bezzar ve Tebarani, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.][94]

4155- Ömer radiyallhu anh'dan:
O, bir hutbesi esnasında şöyle dedi:
"Mehir lerde fazla pahalı davranmayın.Eğer bu pahalılaştırma, dünyada bir şeref, Allah katında bir takva olsaydı, bu huasusta sizin en iyiniz Allah Resülü sallahu aleyhi ve sellem olurdu. Oysa o, ne aldığı hanımlarda ve ne de evlendirdiği kızlarında on iki ukiye-den fazla mehir takdir etmemiştir."
[Sünen ashabı][95]

4156- Nesâî şunu da ilave etti: "Kişiden ağır mehir alınırsa, aldığı kadına karşı içinde bir düşmanlık meydana gelir; hatta zamanla: «Sizin için en ağır yük altına girdim» diyebilir."[96]

4157- Enes radiyallahu anh'dan: "Abdurrahman bin Avf (Medine'ye) geldi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onunla Sa'd bin Rabî el-Ensârî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd el-Ensârî'nin iki hanımı \aidv. ^Aaimva ^ansı^la \vaivvrn\.aravın bvrvn.ı Abdurrahman'a vermeyi teklif etti. Onun (Abdurrahman'in) cevabı şu oldu:
«Allah hanımını ve malını sana mübarek etsin. Bana çarşıyı göster yeter.» Çarşıya gittiler, biraz kuru yoğurt ve tereyağı satarak kazanç elde ettiler.
Aradan bir müddet geçtikten sonra Abdurrahman'ı üzerinde evlenen kişilere mahsus olan sarı boyalı bir koku olduğu halde görünce,

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
«Hayrola bir şey mi oldu?» «•Ensâr'lı bir hanımla evlendim.» «Mehir olarak ne verdin?» «•Bir çekirdek ağırlığında (beş dirhem) altın verdim» dedi.
«Öyleyse bir koyunla dahi olsa (düğün) ziyafeti ver» buyurdu." [Altı hadis imamı.][97]

4158- Diğer rivayet:
"Gel sana malımı ikiye bölüp yarısını sana vereyim. İki hanımım vardır. Birini boşa-yayım, iddeti bittikten sonra sen onunla evlenirsin" deyince o:
"Allah sana mübarek etsin" dedi.[98]

4159- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, karısına karşı ödemekle yükümlü olduğu mehirde yardımcı olmasını rica etti. «Kaça evlendin?» diye sordu.
«Dört ûkiyye ile evlendim.»
«Ne o, siz galiba gümüşü şu dağdan mı yontup elde ediyorsunuz? Şu anda bizde sana verecek bir şey yok, belki ilerde seni bir müfreze ile göndeririz de orada bir şey elde edersin» buyurdu." [Uzun bir metinle Müslim.][99]

4160- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan:
"Ona, mehir takdir etmeden, evlenip ölünceye kadar hanımıyla da gerdeğe girmemiş bir adam hakkında sordular; şu cevabı verdi:
«O kadın için diğer hanımlarına verdiği mehir miktarı mehir hakkı vardır. Ne eksik ve ne de fazla. İddet çekmesi gerektiği gibi, mirasında da hakkı vardır.»
Bunun üzerine Ma'kil bin Sinan el-Eşcaî ayağa kalkıp şöyle dedi:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, içimizden bir kadın olan Berva' bint Vâşık hakkında da aynı hükmü vermişti.»
İbn Mes'ûd bu söze pek sevindi."
[Sünen ashabı; Tirmizî'nin lafzı ile.][100]

4161- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "Kocası kendisine bir mehir takdir etmeden ve kendisine yaklaşmadan ölen bir kadın hakkında, İbn Ömer ile Zeyd bin Sabit: «Ona mehir lâzım gelmez, fakat miras vardır» diye hüküm verdiler."[101]

4162- İbn Ömer radiyallahu anh şöyle derdi: "Boşanan her kadının bir tazminat hakkı vardır. Ancak kendisine mehir takdir edildiği halde cinsel birleşme yapılmadan boşanan kadının tazminat hakkı yoktur. O kadın ancak kendisine takdir edilen mehrin yarısını alır."[102]

4163- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
"Ömer, evlilikte perdeler indirildiği (zifafa girildiği) zaman, daha önce takdir edilmemiş olsa bile mehrin (tazmin edilmesi) gerektiğine hükmetmiştir." [Mâlik][103]

4164- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Ali, Fâtıma ile evlendiği zaman, onunla gerdeğe girmek istedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona bir şey vermeden gerdeğe girmekten onu alıkoydu. Bunun üzerine dedi ki:
«Ey Allah'm Resulü, verecek bir şeyim yoktur.»
«Ona zırhını ver!» dedi.
Bunun üzerine ona zırhını verip gerdeğe girdi." [Ebû Dâvud ve Nesâî][104]

4165- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir kadını, kocası ona hiçbir şey (mehir) vermezden önce kocasının yanına (gerdeğe) sokmamı emretti." [Ebû Dâvud][105]

4166- Arnr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kadına, nikâhı kıyılmadan önce verilen bir mehir yahut mehir dışında kocasının ona vaadettiği herhangi bir şey veya hediye, o kadına aittir. Nikâhın kıyılmasından sonra verilen ise kime verilmiş ise onun olur. Bir adama ikram edebilmek için en uygun vasıta kızı veya kızkardesidir."
[Ebû Dâvud ve Nesâî][106]

4167- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şartları yerine getirilmeye (ödenmeye) en lâyık olan şey, ferçlerin helâl edilmesini sağlayan mehirdir."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][107]

4168- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Nişanlanması kolay, mehri kolay ve doğumu kolay olmak, kadının şansı ve bereketindendir." [Ahmed leyyin bir senedle.][108]

4169- İbn Sîrin radiyallahu anh'dan: "Hasan bin Ali, bir kadınla evlendi. Ona mehir olarak herbirinin yanında bin dirhem bulunan tam yüz cariye gönderdi." [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'dt][109]

4170- Meymûn el-Kürdî'den, o da babasından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir adam az veya çok bir me-hir karşılığında —içinde onu ödememe niyeti olduğu halde— evlenirse o kişi, Kıyamet-gü-niinde Allah'a zina eden kişi olarak kavuşur."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ve's-Sağfr'de.][110]

4171- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Zeynep'le evlendiği zaman verdiği ziyafeti, kadınlarının hiçbirinde vermemiştir. Zeynep'le evlendiğinde bir koyun keserek ziyafet verdi."[111]

4172- Diğer rivayet: "Onlara ekmek ve et yedirdi. Yediler, doydular, bitiremediler geride daha çok yemek bıraktılar."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][112]

4173- Âişe ve Ümmü Seleme radiyallahu anhumâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize Fâtıma'nın gelinlik hazırlığını yapmamızı ve onu Ali'nin yanına sokmamızı emretti. Bunun üzerine biz, Ali'nin odasına gittik, Bethâ'dan getirdiğimiz yumuşak bir toprağı odaya yaydık. Sonra iki kılıfa yastık içine hurma lifi doldurduk. Sonra hurma ve kuru üzümle yemek verdik. Tatlı su da içirdik.
Elbise ve su kırbasının üzerine asılması için bir direk getirip evin bir kenarına diktik. Fâtıma'nın düğünü kadar güzel bir düğün görmedik."
[İbn Mâce.][113]

4174- Safıyye bint Şeybe radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, evlendiği kadınlardan birinin düğününde iki müd arpa ile ziyafet verdi." fBuhârî][114]

4175- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, içinde ekmek de ve et de bulunmayan bir yemekle düğün ziyafeti verirdi. [Mâlik][115]

4176- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Ebû Üseyd es-Sâidî, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabını düğününe çağırdı. Onlara ne yemek yaptı ve ne de bir şey ikram etti. Sadece hanımı Ümmü Üseyd'in geceleyin bir taş kapta ıslattığı hurma şerbetini (suyunu) ikram etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yemeği bitirince, ona özel yaptığı şerbeti sunup içirdi. O gün gelin olan o kadın onlara hizmet etti."
[Buhârî ve Müslim)[116]

4177- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Düğün yemeği birinci gün haktır, ikinci gün sünnettir. Üçüncü gün ise gösteriştir. Her kim gösteriş yaparsa Allah onun (gizli ve günahkâr hallerini) herkese duyurur." [Tirmizî][117]

4178- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz düğüne çağırıldığı zaman gitsin, oruçlu değilse yesin, oruçlu ise dua etsin."[118]

4179- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "En kötü yemek kendisine zenginlerin çağınlıp fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeğidir. Kim davete gelmezse Allah ve Resulüne âsi olur."[119]

4180- Diğer rivayet: "Ona (asıl) gelmesi gerekenleri çağırmaz; gelmeyecek olanları çağırır." [Bu iki rivayet, Buharî, Müslim, Muvatta' ve Ebû Davud'a aittir.)[120]

4181- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çağırıldığınız zaman bu daveti kabul edin." Nâfi' dedi ki:
Abdullah b. Ömer, düğün olsun olmasın oruçlu iken davete giderdi.[121]

4182- Diğer rivayet: "Paça yemeye bile çağırılırsanız kabul edin ve gidin!"[122]

4183- Diğer rivayet: "Kim davet edilip de icabet etmezse Allah ve Resulüne âsi gelmiş olur. Kim davetsiz giderse, hırsız olarak girer ve yağmacı olarak çıkar."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][123]

4184- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yemeğe çağırıldığı zaman icabet etsin, oruçlu ise ziyaret etmiş olur, değilse yalnızca yemek yemiş olur."[124]

4185- Diğer rivayet: "Biriniz oruçlu iken yemeğe çağırıldığı zaman «Ben oruçluyum» desin." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî][125]

4186- Humeyd bin Abdirrahman radiyallahu anh'dan, o da sahabeden birinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İki kişi yemeğe çağırırsa, kapı bakımından hangisi yakınsa, onunkini kabul et; çünkü kapıca yakın olan, komşu olarak da yakındır. Eğer birisi önce çağırmış ise, önce çağıranın davetini kabul et!" [Ebû Dâvud][126]

4187- Ebû Mes'ûd el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Ensâr'dan Ebû Şuayb adında bir adam vardı. Şişman bir kölesi vardı. Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'i görünce, yüzünden onun aç olduğunu anladı ve köleye dedi ki:
«Vah sana! Haydi bize beş kişilik yemek yap. Çünkü ben beşinci kişi olarak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i çağırmak istiyorum.»
(Köle) yemek yaptı. Beşinci kişi olarak çağırdığı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi, ardından bir adam daha geldi ve kapıya dikildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Bu adam da bize katıldı, izin verirsen girecek, vermezsen dönecektir» dedi.
«Ey Allah'ın Resulü! Ona da izin veriyorum, girebilir» dedi." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî][127]

4188- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Fârisî bir komşusu vardı, güzel çorba yapardı.Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yemek yapıp onun yanma gelerek çağırdı. O ise Âişe'yi kastederek:
«Bunu da davet ediyor musun?» deyince adam:
«Hayır» dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Öyleyse ben de gitmem» dedi.
Tekrar davet etti.
«Âi§eyi de çağır» dedi. Adam:
«Olmaz» dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
"Öyleyse ben de gitmem» dedi. Tekrar üçüncü kez çağırdı;
«Âise de gelsin» deyince, üçüncüsünde:
«Evet, gelsin» dedi.
Bunun üzerine kalkarak peşpeşe yürümüşler ve komşunun evine varmışlar."
[Müslim ve Nesâî][128]

Evliliğe Mani Haller Ve Radâ (Süt Emzirme)

4189- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Nesebden yedi, sıhriyyetten de yedi kişi ile evlenmek haram olur." "Sonra evlenilmesi haram olan insanlar hakkındaki «Size şu ka-dmları nikahlamak haram kılındı» âyetini i 23) okudu." [Buhârî][129]

4190- Amr bin Şuayb'dan, o da babasın-b, o da dedesinden radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "Herhangi bir adam bir kadınla evlenip ât onunla gerdeğe girerse, artık ona, onun (tadının) kızıyla evlenmesi helâl olmaz. Eğer Jkkûl vâki olmamışsa o zaman onun kızıyla evlenebilir. Herhangi bir adam, bir kadınla evlenirse gerdeğe girsin girmesin, artık onun siyle (kaynanasıyla) evlenmesi helâl ol- (Tirmizî][130]

4191- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Kûfe'deyken İbn Mes'ûd'a, bir kızla evlenip cinsel münasebet kurmadan ayrıldığı zaman annesiyle evlenmesinin caiz olup olmadığını sordular; müsaade etti. Daha sonra İbn Mes'ûd Medine'ye geldi; kendisine sorulan bu soruyu (oradaki diğer sahâbîlere) sordu, aldığı cevap kendisinin daha önce verdiği fetvaya uymadı. Çünkü şart yalnızca üvey kızlar hakkında idi. Küfe'ye döndü, henüz evine varmadan, fetva verdiği adama gitti ve ona, hemen karısından ayrılmasını emretti." [Mâlik][131]

4192- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, anası ile kızını cariye olarak mülkiyetine (nikâhına) aldığında, kişinin cinsel açıdan her ikisinden faydalanıp faydalanmaması hakkında sorulan soruya şu cevabı verdi: «İkisinin bir arada olmasına cevaz vermem» dedi ve bundan onu menetti." [Muvatta'][132]

4193- Mâlik radiyallahu anh'dan: Ömer, oğluna bir cariye hediye etti ve şöyle dedi: "Ona dokunma, çünkü ben onun avret mahallini gördüm, sana helal olmaz."[133]

4194- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kişi, karısının kızkardeşiyle (yani baldızı ile) zina ederse karısı, kendisine haram olmaz." |Buhârî bir bâb başlığında.)[134]

4195- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Haram, helâli haram kılmaz." [İbn Mâce leyyin bir senedle.][135]

4196- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, nesebden haram kıldığını sütten de haram kılmıştır." rrinnizî][136]

4197- Âşe radfiyallahu anhâ'dan: EboTl-finys*â kvdep EflA. hicab (örtumnc) cm n2ni oUıktflB sonra yanıma gir-mek içâ ini HfcdL Dedim kr "Allah Resulü en izin almadıkça vallahi ona izin veremem. Çünkü Ebu'l-Kuays'ın kardeşi beni emzirmedi, beni emziren, Ebu'l-Kuays'ın karışıdır." Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi yanıma girdi ve sordum: "Ey Allah'ın Resulü! Beni adam emzirmedi, onun hanımı emzirdi." Şöyle buyurdu:
"Ona izin ver! Çünkü o senin (süt) amcandır, Allah iyiliğini versin!"
[Altı hadis imamı.][137]

4198- Ali radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizi bırakıp da neden Kureyş'e (evlenmek için) rağbet ediyorsun?"
"Sizde rağbet göstereceğim bir (kadın) var mıdır?"
"Evet, Hamza'nın kızı var."
"O, bana helâl değildir; çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır."
[Müslim ve Ebû Dâvud.][138]

4199- Ümmü Habîbe radiyallahu an-hâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ebû Süf-yân'ın kızı olan benim kız kardeşimle evlen!
"Bunu gerçekten istiyor musun?"
"Evet! Sana mani olmam, benim ortağım olacak kız kardeşimdir. Ondan daha iyi ortak olur mu?"
"Bu bana helâl olmaz" buyurdu.
"Aramızda senin Ebû Seleme'nin kızıyla evlenmek istediğinden söz edip duruyoruz!"
"Ümmü Seleme'nin kızı Dürre mi?"

"Evet."
"O, evimde yetişen kızlığım (üvey kızım) olmasaydı bile, yine de bana helâl olmazdı. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır. Çünkü benimle Ebû Seleme'yi Süveybe emzirmiştir.
Bir daha bana kızlarınızı ve kızkardeşleri-nizi evlenmem için sunmayın" buyurdu.[139]

4200- Rezîn'in ilavesi: Urve der ki: "Süveybe, Ebû Leheb'in azatlı cariyesidir. Onu Ebû Leheb, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'ir doğumunu müjdelediği zaman azat etmişti. O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i emzirmişti. Ebû Leheb kâfir olarak öldüğünde, Abbâs, müslüman olduktan sonra onu rüyasında gördü; ama çok kötü durumda gördü ve sordu: «Ne ile karşılaştın?» Cevap verdi: «Sizden sonra hiçbir iyilikle karşılaşmadım, ancak —baş parmağının boğumunu göstererek— Süveybe'yi azat etmeme mükâfat olarak— buramdan her Pazartesi gecesi serinletiliyorum.»
Süveybe, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sütannesi idi. O, Ümmü Eymen, Üsâme bin Zeyd'in annesi de Resûlullah'ın sütanneleri idi. İkisi anne bir kardeştiler. Eymen, Ensâr'dan bir adamdır."[140]

4201- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanıma girdi. O anda yanımda bir adam vardı. Görünce ağırına gitti; bunu yüzündeki öfkeden farkettim ve şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu benim süt kardeşimdir." Şöyle buyurdu:
"Süt kardeşlerinize dikkat edin. Çünkü süt kardeşlik ancak açlıktan dolayı çocuğun emme siyle meydana gelir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][141]

4202-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çocuğun (memeden) bir kere veya iki kere süt çekip emmesi, (süt kardeşliği için) haram sebebi olmaz." [Müslim ve Sünen ashabı.][142]

4203- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Kur'ân'dan inen âyetler (ancak tilavet yönünden neshedilmiş bulunan âyetler) arasında şu da vardı: «Belirli on emzirme haram nedeni olur. Sonra bu, «Belirli beş emzirme» ile neshedildi ki bu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde, Kur'ân'dan okunan âyetler arasındaydı." [Buhârî hariç, Altı hadis imamı][143]

4204- Ali ve İbn Mes'ûd radiyallahu an-humâ'dan:
Şöyle diyorlardı: "Emmenin azı da çoğu da haram kılar."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de munkatı' bir isnadla.][144]

4205- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Sehle bint Süheyl Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Ebû Huzeyfe'nin yüzünde, azatlısı Salim'in evimize gelip girmesinden dolayı, bir değişiklik görüyorum." Şöyle buyurdu: 1 "Onu (Salim'i) emzir!"
"Kocaman adamdır, ben onu nasıl emzireyim?" dedim. Bunun üzerine tebessüm edip, şöyle buyurdu: "Onun kocaman adam olduğunu biliyorum." O (Salim), Bedir savaşında bulunmuştur."[145]

4206- Diğer rivayet:
"Onu emzir de sen ona haram ol! Böylece Ebû Huzeyfe' nin yüreğindeki öfke de gitmiş olur."
Bilâhare kadın, döndü ve şöyle dedi: "Ben onu emzirdim, Ebû Huzeyfe'nin içindeki öfke de gitti."[146]
4207- Diğer rivayet:
"Bu sebepten dolayı Âişe radiyallahu an-hâ, erkek kardeşlerinin ve kız kardeşlerinin kızlarına, istediği ve sevdiği kimselerin yanına çekinmeden girebilmeleri için, büyük yaşta dahi olsalar, beş kere emzirmelerini emrederdi. Ümmü Seleme ile, diğer hanımları, böyle bir emzirme ile, beşikte (yani küçükken) emmedikçe, kişilerin kendi yanlarına girmelerine razı olmazlardı. Âişe'ye de şöyle derlerdi: «Vallahi biz bunu bilmiyoruz. Belki de bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in insanların umumuna hariç, sadece Sâ-lim'e verdiği bir ruhsat idi»." [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][147]

4208- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Dedi ki: "Recim hakkındaki âyet ile büyükleri on kere emzirmek hakkındaki âyet nazil oldu. Yatağımın altındaki sahife içinde idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öldüğü zaman onun ölümüyle uğraşırken farkına varmadan bir dişi keçi girdi ve onu yedi.!'
[İbn Mâce. lı n İshak'ın an'ane rivayetiyle.][148]

4209- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evlenmeyi haram kılan emme, çocuk memede iken bağırsağı yaracak kadar emmedir. Bu da sütten kesmenin şer'î müddetinden önce olmalıdır." [Tirmizî][149]

4210- Ukbe bin Harise radiyallahu anh'-dan:
"O, Ebû İhâb bin Azîz'in kızı ile evlendi. Bir kadın gelip şöyle dedi:
«Ukbe ile evlendiği kadını ben emzir-dim.» Bunun üzerine Ukbe ona şöyle dedi:
«Senin beni emzirdiğini bilmiyordum, bunu sen de daha önce bana söylemedin.»
Sonrabineğine bindi ve derhal Medine'ye Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti.
(Peygamber'e durumu bildirince) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«(Süt kardeşi olduğunuz) Söylendikten sonra beraberliğiniz nasıl devam eder?»
Bunun üzerine Ukbe kadından ayrıldı ve o kadın ondan sonra başka biri ile evlendi."
[Buhârî ve Sünen ashabı.][150]

4211- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ona «Bir adamın iki karısı vardır; birisi
bir oğlan emzirmiş, ötekisi de bir kız emzirmiş. Oğlanın o kızla evlenmesi helâl olur mu?» diye sormuşlar.
«Hayır, çünkü erkeğin suyu birdir» diye cevaplamış." [Mâlik ve Tirmizî][151]

4212- Haccâc bin Haccâc'dan, o da babasından: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Benden üzerimdeki süt emme hakkını ne giderir?"
"Bir köle ya da cariye azat etmek" diye cevap verdi. [Sünen ashabı][152]

4213- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahmak kadına emzirtmeyin!" [Taberânî, Mu'eemu's-Sağtr'&e, zayıf bir senedle.][153]

4214- Bezzâr da zayıf bit isnadla şöyle rivayet etti: "Ahmak kadına emzirtmeyin. Çünkü süt kalıtım bırakır."[154]

4215- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kişinin, bir kadınla onun halasını, bir kadınla onun teyzesini, (evlenmek suretiyle) bir araya getirmesini yasakladı."
Zührî der ki: "Babasının teyzesini de aynı derecede görürüz." [Altı hadis imamı.][155]

4216- ed-Dahhâk bin Feyrûz radiyallahu anh'dan, o da babasından: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü, ben müsliiman oldum, ama nikâhımın altında iki kız kardeş vardır."
"Onlardan hangisini istersen boşa!" buyurdu. [Ebû Dâvud ve Tirmizî.)[156]

4217- Sahabeden bir adamdan:
Ona câriye olan iki kız kardeşe mâlik olan bir adamın bunları bir arada tutup tutamayacağı hakkında soruldu. Şu cevabı verdi: "Yetkim olsa bunu yapanı (iki kız kardeşle evleneni) ibret olsun diye cezalandınnm."
İbn Şihab der ki: "Galiba bunu söyleyen Ali'dir." Mâlik dedi ki: "İbnü'z-Zübeyr'den de aynı hadis bana ulaşmıştır."[157]

4218- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Gaylân bin Seleme es-Sekafı, müslüman oldu; Cahiliyyette on tane karısı vardı, onların hepsi de onunla beraber müslüman oldular. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona, dört tanesini alıkoyup gerisini boşamasını emretti." [Tırmizî][158]

4219- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Rifâa el-Kurazî'nin karısı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ben Rifâa'nın karısı idim, beni kesin olarak boşadı, sonra Abdurrahman bin ez-Zü-beyr'le evlendim. Fakat- ondakini (uzvunu) elbisenin saçağı gibi buldum (eski kocama dönmek istiyorum)."
"Tekrar Rifâa'ya mı dönmek istiyorsun! Hayır Abdurrahman, senin balcağızından, sen de onun balcağızından tutmadıkça bu olmaz" buyurdu.[159]

4220- Bir rivayette şu ilave vardır: Ebû Bekr (Resûlullah'ın) yanında oturuyordu, Hâ-lid bin Saîd bin el-Âs da kapıda içeriye girmek için izin bekliyordu. Dedi ki:
"Ey Ebû Bekr! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında böyle pervasızca konuşan kadını menetmiyecek misin?" Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sadece gülümsedi, bir şey demedi.[160]
4221- Diğer rivayet: İkrime'nin mürsel rivayetinde şöyle gelmiştir:
"O kadın, Âişe'ye üstünde yeşil baş örtüsü olduğu halde geldi. Ona şikayet edip dert yandı. Cildindeki (dövmeden meydana gelen) morartıyı gösterdi. Kadınlar birbirlerine bakarlarken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çıkageldi. Âişe dedi ki:
«Mü'min kadınların, kocalarından ciltlerine yedikleri dayaktan meydana gelen morartı nerede ise üzerindeki elbisenin yeşil renginden daha koyudur!»
Bu arada kocası, onun Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gittiğini duydu, ondan başka hanımından olan iki oğlunu da yanına alıp doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti.
Karısı dedi ki: «Vallahi benim ona karşı beni döğmesine sebep olacak hiçbir günahım yok; sadece ondaki (tenasül uzvu) şu elbisemin kenarı gibi gevşektir. Bana hiçbir yaran yoktur!»
Bunun üzerine kocası: «Ey Allah'ın Resulü! Yalan söylüyor. Vallahi ben onu deri silker gibi silkerim (yani cinsel gücüm yerindedir) Ancak o, eski kocası Rifâa'yı istiyor. Onun için benimle cinsel ilişkiden kaçıyor» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Eğer durum böyle ise, ey kadın, bu senin balcağızından, sen de onun balcağızından tutmadıkça Rifâa'ya varman doğru ve helâl olmaz.»
Oradaki oğullarını görünce: «Bunlar senin oğulların mıdır?» diye sordu. Adam da «Evet» dedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kadına şöyle çıkıştı:
«Senin iddian boş ve anlamsızdır. Bu çocuklar ona (babalarına) karganın kargaya benzemesinden daha çok benziyorlar»."
[Altı hadis imamı.][161]

4222- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: Cariyesini üç kere boşayıp, sonra onu satın alan adam hakkında şöyle derlerdi:
"O, başka bir koca ile evlenmedikçe ona asla helâl olmaz." [Mâlik][162]

4223- İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve İbnu'l-Âs radiyallahu anhum'dan:
"Kocası tarafından, gerdeğe girmeden önce üç kere (talâk ile) boşanan kız hakkında kendilerine sorulan soruya:
«Başka bir adamla evlenmedikçe, ona asla helâl olmaz» diye cevap verdiler." [Mâlik][163]

4224- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hem hülle yapan ve hem kendine hülle yapılana lanet

etmiştir." [Tirmizî ve Nesâî][164]

4225- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin Âmir, Basra'da satın aldığı bir cariyeyi Osman'a hediye etti.
Cariyenin kocası vardı. Osman dedi ki: «Kocası olan cariyeye dokunmam.» Bunun üzerine İbn Amir kocasını razı edip ondan ayırdı." [Muvatta'][165]

4226- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Bir adam (satın aldığı) cariye ile cinsî temas kurarsa, artık o cariyesi olur. Dilerse onu yanında tutar, isterse satar, isterse onu başkasına hibe eder, isterse ona dilediğini yapar."[Muvatla'][166]

4227- Mâlik radiyallahu anh'dan: "İbn Abbâs ile İbn Ömer'e sordular: «Hür bir kadınla evli olan bir insan karısının üzerine bir cariye ile nikâhlanabilir mi?» O ikisi (İbn Abbâs ile İbn Ömer), adamın hür ile cariyeyi birarada nikahı altında bulundurmasını hoş görmediler." [Muratta'][167]

4228- İbn Ömer radiyallahu anh 'dan: Ona Hıristiyan ve Yahudi kadınlarla evlenme hakkında sorulduğu zaman şöyle derdi: "Şüphesiz Allah müşrik kadınları haram kılmıştır. Bir kadının «Benim Rabbim İsadır!» demesinden daha büyük bir şirk bilmiyorum. Oysa İsa Allah'ın kullarından bir kuldur." [Buhârî][168]

4229- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İman etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyin!" âyeti nazil olduktan sonra insanlar onlardan uzak durdular. Daha sonra şu âyet nazil oldu:
"Bugün size temiz olanlar helâl kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce Kitab verilenlerin hür ve iffetli kadınları —zina etmeksizin, gizli dost edinmeksizin ve mehirlerini verdiğiniz takdirde—size helâldir." (Mâide 5) âyeti nazil oldu. Ondan sonra müslümanlar Kitab ehlinin kadınları ile evlendiler.
(Taberânî, Mu'cemu'I-Kebtr.][169]

Mut'a Ve Şiğâr Nikahı, Cahiliye Nikâhı, Nikâhı Fesh Eden Ve Etmeyen Hususlar

4230- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem ile harbe giderdik, beraberimizde hanımlarımız olmazdı. Dedik ki:
«Kendimizi hadım yapalım mı?» Bunun üzerine bizi bundan nehyetti ve mut'a (geçici) nikâhı ile evlenmemize izin verdi. Bunun üzerine birimiz bir kadınla belirli bir zaman için bir elbise karşılığında evlenirdi. Sonra (İbn Mes'ûd) şu âyeti okudu:
«Ey iman edenler Allah' in size helâl ettiği temiz şeyleri haram kılmayın.» (Mâide 87)"[170]

4231- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Evtâs gazvesi yılı üç kez mut'aya müsaade etti, sonra yasakladı."
\İVüsi de Buharı ile Müslim'e aittiT.][171]

4232- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mut'a, İslâm'ın başlangıcındaydı. Kişi bir beldeye gelirdi, tanıdığı olmazdı. Onun için orada ikâmet edeceği müddet zarfında malım koruyacak ihtiyacını giderecek bir kadınla evlenirdi. Sonra: «Onlar namuslarını korurlar. Ancak hanımları ve cariyeleri müstesna..» mealindeki âyet (Mü'minûn 6) nazil olunca, mut'a yasaklandı."
(İbn Abbâs dedi ki:) Yani kişinin hanımı ve cariyesinden başka herhangi bir kadınla cinsî ilişki kurması yasaklandı. [Tirmizî][172]

4233- Urve radiyallahu anh'dan: Kardeşi Abdullah (b. ez-Zübeyr) Mekke'de ayağa kalkarak, orada bulunan bir zâtı kastederek şöyle dedi: "Allah insanların kalplerini gözlerini kör ettiği gibi kör etmiş. Mut'aya fetva veriyorlar!"
Bunun üzerine o şahıs nida ederek ona şu karşılığı verdi: "Sen gerçekten kaba saba birisin. —Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i kastederek— Hayatım hakkı için mut'a Muttakilerin imamı zamanında da yapılırdı." Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr ona dedi ki: "Öyleyse kendini bir dene! Vallahi sen bunu (mut'a nikâhını) yaparsan seni kendi taşlarınla taşlarım." [Müslim][173]

4234- (Saîd) İbn Cübeyr radiyallahu anh'dan:
İbn Abbâs'a dedim ki:
"Bilmiyor musun, ne yaptın? Verdiğin fetvaları süvariler ülkelere taşıdılar, hatta şairler bile fetvaların hakkında söz söylediler."
"Ne dediler?" diye sorunca şöyle dedim: "Onlar (şairler) dediler ki: «Oturması uzayın-ca şeyhe şöyle dedi: Ey Sahi, İbn Abbâs'in fetvalarından haberin var mıdır? Organların ruhsatında güzellik var mıdır ki o, senin barınağın ve insanların çıkış yeri olsun»."
İbn Abbas bunu duyunca: "İnnâ lillahi ve
inna ileyhi râciûn. Vallahi ben böyle bir fetva vermedim. Bunu istemedim. Ben ancak Allah'ın zaruret hallerinde helâl ettiği ölü eti, kan ve domuz eti gibi durumlarda onu (mut'a'yı) helâl kıldım."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de içinde miklellis bir râvinin bulunduğu senedle.][174]

4235- Sebre bin Ma'bed radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le Mekke fethi harbinde bulundum. Onbeş gün orada kaldık. Kadınlarla faydalanmak hususunda mut'a nikâhına müsade etti.
Bunun üzerine kavmimden bir adamla birlikte çıkıp yürümeye başladık. Ben ondan biraz daha güzeldim, o ise bayağı çirkindi. Her birimizde kaftan vardı; benimkisi eski, onunkisini ise yeni idi. Mekke'nin alt tarafına yahut üst tarafına vardığımız vakit bize uzun boyunlu dişi deve gibi (endamlı) bir kadın rastladı. (Kendisine):
«Bizden birimizle mut'a nikâhı yapmaya razı olur musun?» diye sorduk.
«Bana ne vereceksiniz bunun karşılığında?» diye sorunca, ikimiz de kaftanlarımızı serdik. Genç kız iki adama da bakmaya başladı, arkadaşım bunu görünce:
«Bak benim kaftanım yenidir, bununkisi ise eskidir, bana var!» deyince kız, iki ya da üç kerre:

«Bunun kaftanı bana yeter! Ben bunu kabul ediyor ve bunda bir sakınca görmüyorum» dedi.
Bunun üzerine o kaftan karşılığında ben ondan faydalandım. Allah Resulü mut'ayı yasak kılıncaya ve şöyle deyinceye dek onun yanından çıkmadım:
«Ey İnsanlar! Ben size kadınlarla mut'a yapmak hususunda, müsaade etmiştim. Amma Allah şimdi onu Kıyamete kadar haram kılmıştır. Kimin de yanında bu çeşit kadınlardan biri varsa ondan hemen kurtulsun; verdiklerinden hiçbir şeyi de geri almasın»."
[Müslim ve Nesâî][175]

4236- Ahmed, Sahih râvileri kanalıyla: Sebre dedi ki: "Ben çirkine yakın bir adamdım. Üzerimde yeni bir kaftan vardı. Amcamın oğlunun sırtında ise yeni bir kaftan vardı." (Çirkin ve yakışıklı olma durumları hariç) üstteki kıssanın sonuna kadar aynısını nakletti.[176]

4237- Urve radiyallahu anh'dan: Hakîm'in kızı Havle, Ömer'in yanma girip şöyle dedi: "Rabîa bin Ümeyye bir kadınla mut'a nikâhı yaptı ve kadın ondan hamile kaldı." Bunun üzerine Ömer, öfke ve dehşet içinde ridâsmı sürüyerek çıktı ve şöyle dedi: "Bu bir mut'adır, daha önce haberim olsaydı onu recmederdim." (Mâlik][177]

4238- Ali radiyallahu anh'dan:
O, İbn Abbâs'a dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber günü, kadınlardan mut'a usûlü faydalanmayı ve evcil eşeklerin etinin yenmesini yasakladı."
|Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı][178]

4239- Sa'lebe bin Hakîm radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber günü, mut'ayı yasakladı." [Taberânî, Mu 'cemıı'I-Evsat'ta.)[179]

4240- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ve Ebû Bekr'in zamanında bir avuç kuru hurma ve un karşılığında, günlerce kadınlardan yararlanırdık. Ömer, Amr bin Hu-reys'e bunu yasaklayıncaya kadar bu böyle devam etti." [Müslim][180]

4241- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
ile Tebûk harbine çıktık. Seniyyetü'l-Veda'da konakladık. Işıklar ve ağlayan kadınlar gördü ve sordu:
«Nedir bu?»
«Bunlar kendilerinden mut'a yoluyla faydalandığımız kadınlardır. Onun için ağlıyorlar» denildiğinde şöyle buyurdu:
«Bu haram kılınmıştır.» Ya da şöyle dedi:
«Mut'a, nikâhı, talâkı, iddet ve mirası yıkmıştır»." [Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle. Ayrıca Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'Ui, leyyin bir senedle Câbir'den benzerini rivayet etti.][181]

4242- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, şiğâr nikâhından nehyetmiştir.
Şiğar: Kişi kızını veya kız kardeşini, başka birine; kızmı veya kız kardeşini, kendisine vermek şartıyla aralarında mehir olmaksızın verip evlendirmesidir." [Altı hadis imamı.][182]

4243- Abdurrahman bin Hürmüz el-A'rec radiyallahu anh'dan:
"Abbâs bin Abdillah bin Abbâs, Abdurrahman bin el-Hakem'e kızını verdi; Abdurrahman da ona kızını verdi ve bu muameleyi aralarında bir mehir olarak kabul ettiler. Mu-aviye bunu duyunca, Mervan'a mektup yazıp, bunları birbirinden ayırmasını emretti ve mektubunda şöyle dedi:
«İşte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yasakladığı şiğâr budur!»" [Ebû Dâvud][183]

4244- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Cahiliyette nikâh dört şekildi. Biri bugünkü şekli: Kişi, kişiden velisi bulunduğu kadını veya kızını ister, karşılığında mehrini verip onunla evlenir.
Diğer nikâh şekli: Kadın hayızından temizlendiği zaman, kocası ona şöyle derdi:
«Haydi git falandan faydalan, hamilelik talep et.» Kadın gider, ondan faydalanırdı; o kocadan gebe kaldığı iyice anlaşılıncaya kadar esas kocası ondan uzaklaşıp ona yaklaş-mazdı. Gebeliği meydana çıkınca isterse onunla yine cinsî temas kurabilirdi. Bundan gaye asil çocuğa sahip olmaktı. (O zamanlar) bu tür nikâha istibdâ' nikâhı derlerdi.
Nikâhın diğer bir şekli: Kadın, sayısı onu bulamayan bir grup insanlarla ayrı ayrı cinsî ilişki kurardı. Gebe kalıp doğurduktan birkaç gün geçtikten sonra, onların hepsini çağırırdı. Onlar bu davete icabetten kaçamazlardı. Onlara:
«Durumu biliyorsunuz, ben hepinizle cinsî temasta bulundum» derdi. Sonra hangisini isterse ona:
«Bu çocuk sendendir» der ve çocuğu ona nisbet ederdi. Adam hiçbir şey diyemez ve kabullenmek zorunda kalırdı.
Dördüncüsü: Birçok insanlar, bir kadının yanına girerlerdi. Kadın giren kimseyi boş çevirmezdi, ki bunlar fahişelerdi. Kapılarına sancak dikerlerdi ki bu, yaptıkları iş için bir işaret olurdu. İsteyen onlara gider ve girerdi, cinsî ilişkide bulunurdu. Bu kadınlardan biri gebe kalıp doğurduğu zaman, oraya toplanırlardı, kâifleri çağırırlardı.'Sonra bunlar çocuğu oradakilerden birinin (o çocuğa en çok benzeyenin) nesebine kalarVasAv. O, asVSîk onun çocuğu olmuştur ve ona nisbet edilmiştir. Onun bundan imtina etme hakkı da bulunmazdı.
Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem, peygamber olarak gönderildiğinde bütün bu nikahlan yıkmış ve bugünkü şekilde olan İslâm nikâhını bırakmıştır." [Buhârî ve Ebû Dâvud.][184]

4245- Meymûne bint Kerdem radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Veda haccında. babamla birlikte çıktım. Babam devesinin üstünde duran Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yaklaştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in elinde çocuk okutanların sopası gibi küçük bir sopa vardı.
İnsanların şöyle dediklerini duydum: «Tabtabiyye, tabtabiyye!» Babam ona yanaştı, ayaklarını tuttu ve peygamberliğini ikrar etti. Hz. Peygamber onun için durdu ve onu dinlemeye başladı. Bunun üzerine babam şöyle anlattı:
Ben Ğısrân ordusunu hazırladım.

Târik bin el-Mürakki dedi ki: «Bana sevabına kim bir mızrak verecektir?»
Dedim ki: «Karşılığı nedir?»
«Onu doğan ilk kızımla evlendireceğim.» Bunun üzerine ona mızrağı verdim. Sonra ondan uzun bir müddet uzak kaldım. Sonra onun bir kızı doğduğunu ve bulûğa erdiğini öğrendim. Gelip ona dedim ki:
«Haydi ailemi (kızını) bana hazırla!»
«Bana yeni bir mehir vermedikçe, bunu yapmam» diyerek yemin etti. Ben daha önce verdiğimden (mızraktan) başka bir şey vermeyeceğime dair yemin ettim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
«O, bugün hangi kadının yaşındadır?» Dedi ki:
«Saçına ak düştü.» Şöyle buyurdu:
«O kızı bırakmanı uygun görüyorum.» Bu beni korkuttu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e baktım. Benim korktuğumu görünce, şöyle buyurdu:
«Ne sen günaha gir ve ne de arkadaşını günaha sok»."[Ebû Dâvud][185]

4246- Basre bin Eksen radiyallahu anh'-dan: Dedi ki:
"Kızdır (bakire) diye bir kadınla evlendim, zifafa girdiğimde hamile olduğunu anladım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
«Fercinden faydalandığın için mehir vereceksin. Çocuk da (doğduğunda) senin kölen olur.»
Ondan sonra bizi ayırdı ve şöyle dedi:
«Doğurduğu zaman, ona şer' î cezayı uygulayın»." [Ebû Dâvud][186]

4247- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Zımmînin nikâhında olan hıristiyan kadın, kocasından bir müddet önce müslüman olursa o kadın ona haram olur." [Buhârî][187]

4248- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir kadın müslüman oldu. Yeniden evlendi ve kadının eski kocası gelip şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Ben müslüman olmuştum, müslüman olduğumu kendisi de (karım) biliyordu.»
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen kadını yeni kocasından çekip aldı ve ilk kocasına verdi." [Ebû Dâvud][188]

4249- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Zeyneb'i, altı sene sonra (eski kocası olan) Ebu'l-Âs'a hiçbir şey yapmadan ilk nikâhı ile verdi."[189]

4250- Diğer rivayette: "İki sene" olarak geçmektedir. [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][190]

4251- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Zeyneb'i, Ebu'l-Âs bin er-Rabî'ye yeni bir mehir ve yeni bir nikâhla verdi." [Tirmizî][191]

4252- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Safvân bin Ümeyye'nin müslüman oluşu, karısının müslüman oluşundan tam bir ay gecikti; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu müddet zarfında onları ayırmadı."
[Muvatta', bir kıssa ile birlikte.][192]
4253- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: Harisin kızı Ümmü Hakîm, Ebû Cehil'in oğlu İkrime'nin nikâhmdaydı. (Kadın) Fetih günü İslâmiyet kabul etti. İkrime ise Ye-men'e kaçtı. O da onun (İkrime'nin) yanına göç etti ve onu İslâm'a davet etti. O da müslüman olup Fetih yılı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce sevincinden üzerine atladı, üzerinde ridâsı yoktu. Ona biat etti; onlar eski nikâhları üzerinde kaldılar. [Mı/vatta'][193]

4254- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bir adam herhangi bir kadınla evlenip, onda delilik, ya da cüzzam, ya da alaca hastalığı olduğunu görürse ve onunla cinsel temasta bulunursa, mehrini tam olarak versin. Çünkü adamın, karısının velisine karşı borcu vardır." [Muvatta'][194]

4255- Ömer radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın kocasını kaybederse ve onun nerede olduğunu bilmezse, dört sene bekler. Sonra dört ay on gün oturur, ondan sonra evlenmesi helâl olur." [Muvatta'][195]

4256- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Ömer veya Osman, bir adamı hür olduğunu söyleyerek aldatan, onunla evlenen ve ona birçok çocuk doğuran (cariye) kadın hakkında şu hükmü verdiler:
«Adam çocukların sayılarınca köle emsallerinin fidyelerini öder»."
Mâlik dedi ki: "Bu kıymet bence en adil olanıdır."[196]

4257- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû Gifâr'dan bir kadınla evlendi. Onunla başbaşa kalınca, böğüründe beyaz benekler gördü (bir nevi hastalık) ve:
«Beni aldattınız» diyerek onu geri çevirdi." [Ahmed, zayıf bir senedle.][197]

Kadınlar Arasında Adalet, Azil, Ğayle, Baş Kaldırma, Şart Koşma, Hadım Olma Ve Diğer Meseleler

4258- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kimin iki karısı olup da, birine daha fazla meylederse, Kıyamet gününde vücudunun bir tarafı düşük (eğik) gelir."[198]

4259- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, gecelerini hanımları arasında adaletle taksim yapardı ve şöyle derdi:
"Allahım, bu benim elimden geldiğince taksimatımdır. Senin gücün yetip de benim gücümün yetmediği hususlarda beni kınama!"

(Gücümün yetmediği ile) —Kalbini kastediyor.— [İkisi de Sünen ashabına aittir.][199]

4260- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ben, Sevde'den daha karakterinde olmayı istediğim bir kadın görmedim. Yaşlanınca dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Benim nöbetimi Âi-şe'ye veriyorum.»
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'ye bir gün kendi günü bir gün de Sevde'nin günü olmak üzere iki gün ayırıyordu."[200]

4261- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, Hatice'den sonra aldığı ilk hanım o (Şevde) İdi." [Buhârî ile Müslim][201]

4262- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir şey yüzünden Safiyye bint Huyey'e kırılmıştı.
(Safiyye) Âişe'ye dedi ki:
«Ey Âişe! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i benden razı et, sana günümü vereyim."
«Olur» dedi ve onun zaferanla boyalı olan örtüsünü aldı. Kokusunun kokması için de üzerine su serpti ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturdu. Şöyle buyurdu:
«Ey Âişe! Benden uzak dur, bugün senin günün değildir.»
«Bu, Allah'ın dilediğine ihsan ettiği bir lütfudur» dedi ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) durumu anlattı. Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Safiyye'den razı oldu." [ibn Mâce][202]

4263- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dokuz hanımı vardı. Aralarında günleri paylaştırdığında, birincisine ancak dokuz günde bir gidebiliyordu. Her gece hanımları sıra ki-
min ise onun evinde toplaşırlardı —(Bir defasında)- Âişe'nin evindeydi. Zeyneb de geldi ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona elini uzattı. Âişe: «Bu Zeyneb'dir» deyince, elini çekti. İkisi söz düellosu yaptılar ve nihayet birbirlerinin yüzlerine toprak attılar. Namaza da kamet getirilmişti. Ebû Bekr oradan geçiyordu ve onların konuştuklarını duydu ve Allah Resulüne sallallahu aleyhi ve sel-lem'e bildirdi: «Haydi çık ey Allah'ın Resulü ve (o ikisinin) ağızlarına toprak saç!»" [Müslim][203]

4264- Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece-gündüz aynı saatler içinde onbir kadından ibaret olan bütün hanımlarını dolaşırdı. Enes'e sordular:
«Onun buna gücü yeter miydi?» «Biz aramızda ona otuz kişilik (cima) kuvveti verildiğinden söz ederdik» dedi."
[Buhârî][204]

4265- Enes radiyallahu anh'dan "Sünnettendir: Kişi dul üstüne bir kızla (bakire ile) evlendiği zaman önce yedi gün onun yanında kalır, sonra taksim edip günleri sıraya koyar. Dul aldığı zaman ise, önce üç gün onun yanında kalır, sonra günleri sıraya koyar." [Nesâî hariç, Altı hadis imamı][205]

4266- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ümmü Seleme ile evlendiği zaman, yanında üç gün kalıp şöyle dedi:
«Senin ailene karşı bir küçümseme sözko-nusu değil. İstersen günleri yediliyeyim, eğer senin yanında yedigün kalırsam, diğer hanımlarımın yanında da yedi gün kalırım»."[206]

4267- Diğer rivayet:
"İstersen senin yanında yedi gün kalayım; istersen üç gün kalayım da sonra dolaşayım."
Ümmü Seleme dedi ki: "Üç gün kaldı sonra diğer hanımlarını dolaştı."[207]

4268- Diğer rivayet:
"Çıkmak istediği zaman (Ümmü Seleme) elbisesine yapıştı, bunun üzerine şöyle buyurdu:
«İstersen daha çok kalayım. Ama seni hesaba katarım. Şöyleki kızın yanında yedi; dulun yanında üç gün kalınır»." [Mâlik, Müslim, Ebû Davûd ve Nesâî.][208]

4269- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Benî Mustalik savaşına çıktık. Arap esirlerinden birçok esir ele geçirdik. Bekârlık başımıza vurdu, canımız kadın istedi. Ve azil yapmak istedik. Ama dedik ki:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem aramızdayken ona sormadan azil yapmak yakışık almaz. Bari ona soralım da öyle yapalım.»
Sorduk; şöyle buyurdu:
«Yapmanızda hiçbir sakınca yoktur. Eğer kıyamete kadar canlı bir varlık yaratılıp meydana gelecekse mutlaka yaratılıp meydana gelir. Olacak olur (Azil yapmakla önüne geçemezsiniz)»." [Altı hadis imamı.][209]

4270- Diğer rivayet: "Bir adam dedi ki: «Yâ Resûlallah, yanımda bir cariye vardır.
Ondan çocuğumun olmasını istemediğim için azil yapıyorum. Yahudiler, azlin 'diri diri toprağa kız gömmenin küçüğüdür' diyorlar. Ne dersiniz?» Şöyle buyurdu:
«Yahudiler yalan söylüyorlar. Eğer Allah onu yaratmak isterse, sen onu önleyemezsin»."[210]

4271- Ömer radiyallahu anh'dan: "Birtakım adamlara ne oluyor ki, cariyeleriyle cinsî ilişkide bulunuyorlar sonra azil yapıyorlar. Bir cariye bana gelip de eğer efendisinin onunla cinsî ilişkide bulunduğunu itiraf ederse, doğacak çocuğu mutlaka efendisi üzerine kaydederim. Ondan sonra isterseniz azil yapm, isterseniz azli terk edin (çocuk yapın)."[211]

4272- Diğer rivayette "azil"in yerine şöyle geçmektedir: "Sonra (çocuk sahibi olmak istedikleri) cariyelerin dışarı çıkmalarına müsaade

ediyorlar." [Malik][212]

4273- Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, izni olmadan hür kadına karşı azil yapmaktan nehyetmiştir." [İbn Mâce][213]

4274-Esmâ bint Yezîd radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çocuklarınızı gizlice (dolaylı olarak) öldürmeyin. Çünkü kadın emzikli iken onunla cinsel ilişkide bulunmak, adeta süvariye arkadan saldırıp onu atından alaşağı etmeye (benzer)." |EbûDâvud][214]

4275- Cüzeme bint Vehb radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Süt emzirirken kadınla cinsî ilişkide bulunmaktan alıkoymak istedim; fakat sonra Farisîler ve Rumların bunu yaptıklarını ve bunun çocuklarına zarar vermediği bana anlatıldı (da onun için ondan ümmetimi alıkoymadım)." |Buhârî hariç, Altı hadis imamı][215]

4276- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Eğer bir kadın kocasından geçimsizliğinden veya yüz çevirmesinden korkarsa..." mealindeki âyetin (Nisa 128) tefsiri hakkında şöyle dedi:
"Kişi, (kanları içinde bir) hanımında yaşlılık ya da başka bir kusur görür ve onu bırakmak ister. Kadın da ona der ki:
«Beni bırakma (boşama, yanında) tut, bana istediğin kadar (az) sıra ver.» Böylece onlar anlaşırlar. İşte böyle bir anlaşmada herhangi bir sakınca yoktur." [Buhârî ile Müslim][216]

4277- el-A'şâ el-Mâzinî radiyallahu anh'dan:
"O, Hicr'den Receb ayında ailesinin rızkını temin etmek için yola çıktı. Karısı Mu-âze ise, baş kaldırarak ondan kaçıp kendilerinden olan Mutarrif adındaki bir adama sığındı.Adam seferden dönünce, onu göremedi.Kendisine isyan edip kaçtığını ve halen Mutarrif'in yanında kaldığını ona bildirdiler.Hemen gidip onu ondan istedi.Adam:"O yanımda yoktur.Olsaydı bile sana vermezdim" deyince, doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti, ona sığınıp şöyle demeye başladı: "Ey insanların maliki ve Arapların Deyyanı! Recep ayında sokaklardan bir sokağa, yollardan bir yola sabah erkenden çoluk çocuğumun rızkını temin etmek için çıktım.Arkamda niza ve kaçışlar oldu.(Karım) ahde muhalefet etti, günah irtikap etti.Onlar (kadınlar kendilerine) galip olanlara bile galip olacak kadar kötüdürler." Allah Resülü sallallahu ve sellem de: "Onlar galip gelenlere galip gelecek kadar kötüdürler" buyurdu ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mutarrif'e mektup yazdı.Dedi ki: "Bunun karısı Muaze'yi beklet; gelince bana ver." Ona mektup ulaşınca, şöyle dedi: "Ben seni ona geri teslim edeceğim."
Kadın: "Beni cezalandırmayacağına dair Peygamber zimmetiyle birlikte bir söz al!" dedi.Mutarrif ondan söz aldı ve karısını kendisine geri verdi."
[Abdullah bin Ahmed (Zevaidu'l-Müsned'de) uzun bir metinle.][217]

4278- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Bir adam bir kadınla evlenir de kadın, nikah sırasında kendi şehrinden dışarı çıkartmasını kocasına şart koşmuş olursa, kadının rızası olmaksızın onu kendi şehrinden dışarı çıkaramaz."[Tirmizi][218]

4279- Onun (Tirmizi'nin) Ali'den de şöyle bir rivayeti vardır:
"Allah'ın şartı, kadının şartından da, onu şartını kabul eden erkeğin şartından da önce gelir."[219]

4280- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Eğer Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Osman ibn Maz'un'a bekar kalmasını yasaklamasaydı, biz hepimiz hadım olurduk." [Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai][220]

4281- Semure radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tebettülü (evlenmemeyi) yasaklamıştır."
Katade, şu ayeti okudu: "and olsun ki biz senden önce peygamberler gönderdik ve onlara eşler ve çocuklar verdik." (Ra'd 38) [Tirmizi ve Nesai][221]

4282- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadın kadınla (bir örtü altında) sürtüşüp de sonra kocasına anlatmasın, çünkü kocası sanki ona (anlattığı kadına) bakar gibi olur." [Ebu Davud ve Tirmizi][222]

4283- İbn Mes'ud radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz ailesine geldiği zaman (cinsi ilişki kurarken) örtünsün.İki devenin soyunması gibi soyunmasınlar."
[Bezzar leyyin bir senedle.][223]
4284- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde mertebe bakımından Allah indinde en kötü insan, karı koca birbirlerine bir sır söylerler de, sonra onlardan birisi ötekinin sırrını ifşa eder."
[Müslim ve Ebû Dâvud.][224]
4285- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadının lezzeti ile erkeğin lezzetinin üstünlüğü iğnenin çamurda bıraktığı iz gibidir. Ne var ki Allah onları (kadınları kendilerine ihsan ettiği) haya sebebiyle örtüyor."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta isnadında Ahmed bin Ali bin Şevdeb vardır.][225]
4286- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim hizmetçi kadınlardan nikâhsız faydalanır, onlar da bu sebeple fahişe olurlarsa, onların günahlarından hiç bir şey eksilmeksi-zin, o adama onların günahları gibi günah yazdır." [Bezzâr, zayıf bir senedle.][226]

4287- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hanımı ile hayızlı iken cinsî ilişki kurarsa ve bundan bir çocuk olup da cüzzama yakalanırsa, o kimse, kendisinden başka hiç kimseyi asla suçlamasın."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle.][227]

4288- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Hadım olan (evli) kişiye bir yıl mühlet verilir; eğer bir yıl zarfında kadına ulaşabilir-se ne âlâ, aksi halde ayrılırlar; fakat kadın mehrini alır." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr.][228]

4289- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadın, gebeliğinden doğuruncaya kadar ve doğurduktan çocuğu sütten ayınncaya kadar, Allah yolunda nöbet tutan gibidir. O süre içinde ölürse şehit ecrini alır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'ât zayıf ha senedle.][229]

Kocanın Karısı Ve Karının Kocası Üzerindeki Hakkı

4290- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emretseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim." [Tirmizî][230]
4291- Bezzâr, başına şu ilaveyi yaptı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir bostana girdi, bir deve gelip ona secde etti. Bunun üzerine dediler ki:
«Biz sana secde etmekte bu deveden daha hak sahibiyiz.» Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Eğer ben bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emretseydim..»
Yukarıdaki hadisi zikretti."[231]

4292- İbn Mâce "kocasına" kelimesinden sonra şu ibareyi ilave etti:
"Eğer bir adam hanımına, kırmızı dağdan siyah dağa; siyah dağdan kırmızı dağa taşınmasını emrederse, yakışık olan, onun bu emrini yerine getirmesidir."[232]

4293- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: "Muâz, Şam'dan geldiği zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip secde etti; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
«Ey Muâz nedir bu?» Cevap verdi:
«Şam'a vardığımda, insanların papazlarına ve patriklerine secde ettiklerine rastladım. Sana da böyle yapmamızı içimden istedim.»
Şöyle buyurdu:
«Böyle yapmayın; eğer ben Allah'tan başkasına secde etmeyi emretseydim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim. Muham-med'in canı elinde olana yemin ederim ki, kadın, kocasının hakkını ödemedikçe, Rabbinin hakkını ödeyemez. Kocası, eğer kendisiyle cinsî ilişki kurmak isterse deve semerinde bile olsa, inip onun arzusunu yerine getirmelidir. Bu işi ondan menetmemelidir»." [İbnMâce][233]

4294- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kadın, kocası kendisinden hoşnut iken ölürse, Cennete girer." [Tirmizî][234]

4295- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, herhangi bir adam karısını yatağa çağırıp da gelmezse, gökteki tüm varlıklar, kocasını kendisinden razı edinceye dek ona gazap eder."[235]

4296- Diğer rivayet:
"Kadın kocasının yatağını terkederek gecelerse, yatağa dönünceye kadar melekler ona lanet eder." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][236]

4297- Talk bin Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi hanımını (cinsel) haceti için çağırdığında hemen (yanına) gitsin, fırın üzerinde olsa bile."[237]

4298- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın dünyada kocasına eziyet ederse, hûr-i înden olan karısı ona şöyle der: «Allah seni kahretsin! Ona eziyet etme! O senin yanında bir emanettir; senden ayrılıp bize gelmesi yakındır»." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.][238]
4299- Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr içeri girmek için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istedi. Bu arada Âişe'nin sesinin yüksek olduğunu duydu, izin verilip içeriye girdikten sonra Âişe'ye dedi ki:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı sesini yükselttiğini duydum.» Elini kaldırıp ona tokat vurmaya kalkışınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona mani oldu. Bunun üzerine Ebû Bekr kızgın bir halde oradan çıkıp ayrıldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de:
«Bak seni adamdan nasıl kurtardım!» dedi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra yine Ebû Bekir içeriye girmek için izin istedi. Onları barışık buldu ve dedi ki:
«Beni harp halinde iken içeriye kabul ettiğiniz gibi, barış halinizde de beni içeriye kabul edin.» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«Tamam kabul ettik, tamam kabul ettik»."
[Ebû Dâvud][239]

4300- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular:
"En iyi, hayırlı kadın kimdir?"
Şöyle buyurdu:
"Kocası, kendisine baktığı zaman, gönüle huzur veren, emrettiği zaman itaat eden, nefsinde ve malında kocasının hoşlanmadığı bir şey yapmayan kadın." [Nesâî][240]

4301- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'min, Allah'a karşı olan takvasından sonra, saliha bir kadından istifâde ettiği kadar hiçbir şeyden istifade etmemiştir. Çünkü ona emrettiği zaman itaat eder, baktığı zaman gönlüne huzur verir, yemin ettiği zaman yemininde durdurur, yanından ayrılıp uzaklaştığı zaman, hem kendini hem de malını korumak suretiyle ona sadık kalır."
[İbn Mâce zayıf bir senedle. Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta benzerini Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.][241]

4302- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Koca, karısını dövdüğü hususlarda sorumlu tutulmaz."[242]

4303- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Kocam Safvan bin Muattal, namaz kıldığım zaman beni dövüyor, oruç tuttuğumda orucumu bozduruyor, kendisi güneş doğuncaya kadar sabah namazını kılmıyor." Safvân da yanındaydı. Allah Resulü ona sorunca, şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! «Namaz kılarken beni dövüyor» sözüne gelince o, iki sûre okuyor; ben bundan onu alıkoydum."
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Bir sûre insanlara yeter."
"«Oruç tuttuğum zaman bana bozduruyor» sözüne gelince, gidip (nafile) orucu tutuyor, ben delikanlı bir adamım, sabredemiyorum."
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Kadın kocasının izni olmaksızın (nafile) oruç tutamaz."
"«-Benim güneş doğuncaya kadar sabah namazını kılmadığım» sözüne gelince; biz sanat ehliyiz; gece çalışmak bizim adetimizdir."
"Şu halde ey Safvân uyandığın zaman kil!" [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][243]
4304- Esma bint Ebî Bekr radiyallahu anh'dan:
"Zübeyr benimle evlendi. Ne malı vardı, ne de kölesi. Bir su çeken deve ile bir de atı vardı. Atma alaf verirdim, işini görür, nafakasına bakardım. Su çeken devesine çekirdek kırıyordum. Ona yem verir, sulardım. Kovasını tamir eder, hamurunu yoğururdum, ekmek yapmayı beceremezdim de ekmeği Ensâr'dan komşu kadınlar yaparlardı. Onlar sadık ve dürüst kadınlardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Zübeyr'e üçte iki fersah uzaklığında parsellediği yerden çekirdekleri başımda taşırdım.
Bir gün başımda çekirdekler olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e rastladım, ashabından bir grub da yanındaydı. Beni terkisine almak için devesine «Di, ıh!» dedi. Senin (kocası Zübeyr'i kastediyor) kıskançlığını bildiğim, utanıp sıkıldığım için binmedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de benim utandığımı anlamış olacak ki geçip gitti. Zübeyr'e geldiğimde dedim ki: «Başımda çekirdek yükü, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ve ashabından bir gruba rastladım. Devesine beni bindirmek için 'Ih, ıh!' dedi. Ondan utandım; senin kıskançlığını da biliyordum.» Şöyle dedi: «Başında hurma çekirdeği taşıman, vallahi benim için onun terkisine binmenden daha güçtür.»
Ondan sonra (babam) Ebû Bekr'e bir hizmetçi göndermesi için haber saldı, o da hizmetçi gönderip beni ata bakmaktan kurtardı. Böylece beni azat etmiş gibi oldu."
[Buhârî ve Müslim][244]

4305- Diğer rivayet:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona (Esmâ'ya) bir hizmetçi verdi. Esma dedi ki:
"O hizmetçi beni ata bakmaktan kurtardı. Bir adam geldi ve şöyle dedi:
«Ey Ümmü Abdillah! Ben fakir bir adamım, senin evinin gölgesinde mal satmak istiyorum.»
«Sana izin verirsem Zübeyr kabul etmez. Zübeyr buradayken gel!» dedim. Sonra Zübeyr evdeyken tekrar geldi ve:
«Ey Ümmü Abdillah! Evinin gölgesinde satmak istiyorum» dedi.
«Medine'de benim evimden başka bir ev bulamadın mı?» dedim. Bunun üzerine Zübeyr:
«Fakir adamı evin gölgesinde satmaktan neden alıkoyuyorsan?» dedi. Adam satmaya başladı ve para kazandı; ben de ona cariyemi sattım. Parası kucağımdayken Zübeyr içeriye girdi ve:
«Onu bana ver!» dedi. Ben de:
«Onu tasadduk ettim» dedim."[245]

4306- Ali radiyallahu anh'dan: "O, İbn A'bed'e:
«Sana kendimden ve Fâtıma'dan bahsedeyim mi?» dedi.
«Evet» dedim. Bunun üzerine şunları anlattı: Fâtıma, el değirmeni döndürdü eli nasırlaştı. Sırtında kırba ile su taşıdı boynunda iz bıraktı. Evi süpürdü üstübaşı toz içinde kaldı. Bu arada Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hizmetçiler gelmişti. Dedim ki: «Babana gitsen de ondan bir hizmetçi istesen olmaz mı?» Bunun üzerine gitti, O'nun yanında erkeklerin olduğunu görünce geri döndü. Ertesi gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona gelip sordu:
«İhtiyacın ne idi?» Cevap vermeyip sustu. Dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü! Ben sana anlatayım; eli nasır oluncaya kadar el değirmeni çevirdi, boynunda iz bırakıncaya dek sırtında kırba taşıdı, elbisesi tozlanıncaya dek evi süpürdü. Hizmetçiler gelince, sana gelip kendisine bir hizmetçi vermen için kendisine emrettim, belki o hizmetçi onun yükünü biraz hafifletirdi, diye düşündüm.»
Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Ey Fâtıma! Allah'tan kork, Rabbinin farzını yerine getir! Ailenin işini yap; yatağına yattığında, otuzüç kere sübhanallah; otuzüç kere elhamdülillah ve otuzdört kere Allahu ekber de ki, bu tam yüz yapar, işte bu, senin için bir hizmetçiden daha

hayırlıdır.»
(Fâtıma) şu cevabı verdi:
«Allah'tan ve O'nun Resulünden hoşnut oldum.» Allah Resulü, böylece ona hizmetçi vermedi."[246]

4307- Diğer rivayette: "Tencerenin altını tutuşturdu, nerdeyse etekleri yanacaktı" diye geçer. Yine onda şöyle geçmektedir: "Allah Resulü, ertesi gün erkenden bize geldi; hatta henüz yatağımızda idik. Başının ucunda oturdu, babasından utandığı için başını yorganın içine soktu. Sordu: "Ey Muhammed'in aile efradı, dünkü ihtiyacın ne idi?" İki kere sustu, nihayet ben şöyle demek zorunda kaldım: "Vallahi ben sana anlatayım..."[247]

4308- Diğer rivayet:
"Gelip aramızda oturdu, hatta ayağının Hjgukluğunu göğsümde hissettim."[248]

4309- "Onları (teşbih vs.) duyduğumdan beri Sıffîn gecesi hariç, her gece okudum, hiç bırakmadım, hatta o gece bile sabaha doğru hatırladım da okudum."[249]

4310- Diğer rivayet:
"Teşbih (sübhanallah) otuzdört kere idi. Ali dedi ki:
«Onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den duyduğum günden beri hiç bırakmadım.» Denildi ki:
«Sıffîn gecesi de mi bırakmadın?» «Sıffîn gecesi de bırakmadım» dedi." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][250]

4311- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir ktidın, beş vakit namazını kılarsa, Ramazan orucunu tutarsa, fercini (namusunu) korursa, kocasına itaat ederse, ona; «Cennetin kapılarından hangisini istersen oradan gir» denilir."
[Ahmed ve Taberânî, Mu 'cemu' l-Evsat'ta.][251]

4312- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bir adam kızını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirip, şöyle dedi:
«Bu kızım evlenmek istemiyor.» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Babanı dinle de evlen!»
«Ey Allah'ın Resulü! Bana kocanın, karısı üzerindeki hakkı ne olduğunu bildirmedikçe ben evlenmem» deyince, şöyle buyurdu:
«Kocanın karısı üzerindeki hakkı: Kocanın irin akan bir yarası olsa, kadın o yarayı dili ile yalasa, ya da burnundan irin ya da kan akıp, kadın onu yutsa yine de kocanın hakkını ödeyemez.» (Bunu duyunca kız) Şöyle dedi:
«Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ben asla evlenmem!» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«İzinlerini almadıkça onları evlendirmeyin!»" [Bezzâr][252]

4313- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki kişinin namazı başlarından yukarıya geçmez: Efendilerinden kaçan köle; tekrar onlara dönünceye dek. Kocasına isyan eden kadın, tekrar evine dönünceye kadar."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr.][253]

4314- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eteklerini sürükleyerek evden çıkıp kocasını şikayet eden kadına ben çok kızarım."
[Taberânî, Mu'cemıı'l-Kebîr ve' 1-Evsat'to zayıf bir isnadla.][254]
4315- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Bir kadın peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, biri kucağında, diğeri ise önünde iki çocuk ile geldi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«(Kadınlar çocuklarını) karınlarında taşıyıcılardır, doğuruculardır, çok merhametlidirler. Kocalarına ettikleri eziyetler olmazsa bunların namaz kılanları Cennet'e girer»."
[İbn Mâce][255]

4316- Ebû Hureyre radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz. Zira kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri de üst kısmıdır; onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın; (hâli üzere) bırakırsan eğri kılmakta devam eder. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin."[256]

4317- Bir başka rivayette: "Onu kırmak boşamaktır." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî][257]

4318- Ebû Zerr'den radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadın, eğe kemiğinden yaratılmıştır; düzeltmeye kalkarsan kırarsın; onun için idare et; zira yükü ağır ve geçim derdi vardır."
[Dârimî][258]

4319- Amr b. el-Ahvas radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dikkat edin! Kadınlara karşı iyi davranma tavsiyemi tutun. Onlar sizin için ancak birer yardımcıdır. Bundan başka onlarda bir hakkınız yoktur. Ancak apaçık bir hayasızlık yaparlarsa, o zaman onları yataklardan ayırın. İz bırakmayacak şekilde dövün. Size itaat ederlerse, onları bırakmak için başka bir yol aramayın!
Dikkat edin! Sizin karılarınızın üzerinde hakkınız vardır; karılarınızın da sizin üstünüzde hakları vardır. Sizin onlar üzerinizdeki hakkınız; hoşlanmadığınız kimselere yatakla-

rınızı çiğnetmemeleri, hoşlanmadığınız insanları evinize sokmamalarıdır.
Onların sizin üzerinizdeki hakları: Giydirmelerinde, yedirmelerinde onlara karşı en güzel şekilde davramanızdır." [Tirmizî]
Daha önce iman bahsinde uzunca geçmiştir.[259]

4320- Hakîm bin Muâviye'den, o da babasından radiyallahu anh:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Birimizin hanımının onun üzerindeki hakkı nedir?"
"Yediğin zaman, ona yedirmen, giydiğin zaman ona giydirmen, vurduğun zaman yüze vurmaman, ona çirkinsin dememen, kendi evinin içinde müstesna olmak üzere onu yalnız bırakmamandır" buyurdu. [Ebû Dâvud]
Dedi ki: "(Arapça metinde geçen) lâ tu-kabbih'in mânâsı: "Allah seni çirkin kılsın!" demektir.[260]

4321- Abdullah bin Zem'a radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz zevcesini, köle kamçılar gibi kamçılamasın. Daha sonra belki onunla cinsî ilişki kuracaktır." Ya da şöyle dedi:
"Gün bitip gece geldiğinde onunla yatacaktır." [Buhârî, Müslim veTirmizî][261]
4322- Enes radiyallahu anh'dan:
Ebû Talha, Ümmü Süleym'i üstüne kapıyı kapayıp dövmeye başladı, ben kapının ardından seslendim:
"Bu yaşlı kadından ne istiyorsun? Neden onu dövüyorsun?" Kadın içeriden seslendi:
"Bana yaşlı ve âciz diyorsun. Allah senin dizlerini âciz bıraksın!" [Taberânî][262]

4323- Ali radiyallahu anh'dan:
Velîd bin Ukbe'nin hanımı gelip, dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Velîd beni dövüyor." Şöyle buyurdu:
"Ona: «Allah Resulü beni korumasına aldı» de!" Çok geçmeden kadın dönüp geldi ve aynı şikayette bulundu:
"Bunu söyleyince beni daha çok dövdü."
Bunun üzerine elbisesinin ufak saçağını alıp ona verdi ve:
"«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni korumasına aldı» de!" buyurdu.
Kadın gitti, çok geçmeden yine geldi ve
"Beni daha da çok dövdü" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü ellerini kaldırıp şöyle beddua etti:
"Allahım! el-Velîd'i sana havale ediyorum, bana iki kere isyan edip günaha girdi."
[İbn Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ.][263]

4324- İyâs bin Abdillah bin Ebî Zübâb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah' in cariyelerini (kadınlarınızı) dövmeyin!"
Ömer Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Kadınlar kocalarına başkaldırdılar." Ondan sonra dövmeye izin verdi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in aile efradında birçok kadınlar gelip şöyle dediler:
"Kocalarımız bizi dövüyor." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Muhammed ailesini birçok kadınlar ziyaret edip kocalarının kendilerini dövdüklerini şikayet ediyorlar. Onlar (dövenler) en hayırlılarınız değildir." [Ebû Dâvud][264]

Kadınlarla Geçim (Muaşeret)

4325- Âişe radwiyallahu anhâ'dan: Dedi ki:
"Tam onbir kadın oturup kocalarının hallerinden haber verme hususunda gizlemiye-ceklerine dair birbirlerine söz verip anlaştılar.
Birincisi şöyle dedi: «Kocam (sarp) dağın tepesinde bulunan cılız bir deve eti gibidir; sırtı düz değildir ki yukarıya çıkarılsın, semiz değil ki yerinden kımıldatılıp başka yere gö-türülsün.»
İkincisi şöyle dedi: «Ben kocamın hâllerini ifşa edemem. Çünkü anlatmaya başlarsam büyük-küçük nesi varsa hepsini anlatırım.»
Üçüncüsü şöyle konuştu: «Benim kocam uzun boyludur. Konuşursam boşanırım, konuşmazsam muallakta bırakılırım.»
Dördüncüsü: «Benim kocam Tihâme gecesi gibidir. Ne sıcaklığı vardır ve ne de soğukluğu. Ondan ne korkulur, ne de bezilir» dedi.
Beşincisi: «Kocam girdiği zaman kaplan, çıktığı zaman arslandır. Bana bıraktığı (ev işlerinden) hesap sormaz» dedi.
Altıncısı: «Kocam yediği zaman katlar (çok yer); içtiği zaman hepsini içer, sömürür; yattığı zaman yorgana iyice sarılır. Kederimi anlamak için elini (elbiseme) sokmaz» dedi.
Yedincisi: «Kocam tohumsuzdur, her dert onundur. Başımı yarar, vücudumu yaralar, (bunları yapmak için) her şeyi toplar (eline geçenle vurur)» dedi.
Sekizincisi: «Kocamın kokusu zaferân, teni ise tavşandır» dedi.
Dokuzuncusu: «Kocam, direği uzun (evi rahat), kılıcının kını uzun, ocağının külü çok, evi meclise yakın (misafirperver) bir adamdır» dedi.
Onuncusu: «Kocam mâlik (sahip)tir. Hem de ne mâlik! Akıldan geçen her hayrın sahibidir. Onun çok çöken, yürümesi az olan develeri vardır. Çalgı sesini duydular mı, helak olacaklarını (kesileceklerini) anlarlar" dedi.
Onbirincisi: «Kocam Ebû Zer'dir. Amma ne Ebû Zer'dir! Kulaklarımı küpe ile şakırdattı, kolumu yağla doldurdu. Beni sevindirdi, benim de gönlüm ferah oldu. Beni Şıkk adı
verilen dağ kenarında bir koyun sürüsü ile geçinen bir ailenin kızı olarak buldu da at kişnemesine ve deve sesine sahip harman döğen ve tınas savuran bir aileye kattı. İşte onun yanında konuşuyor, fakat kötü ve çirkin bir şey söylemiyorum. Akşam yatarım, sabaha kadar uyurum. İçerim ve kanarım. Ebû Zer'in annesi. Ebû Zer'in annesi ne annedir! Ambarları büyük ve evi geniştir. Ebû Zer'in oğlu; Ebû Zer'in oğlu ne oğuldur! Yatağı soyulmuş hurma lifi gibidir. Kendisini bir kuzu budu doyurur. Ebû Zer'in kızma gelince, Ebu Zer'in kızı ne kızdır! Babasına ve annesine itaatli kız. Vücudu elbisesini doldurur ve endamıyla etrafını çatlatır. Ebû Zer'in cariyesi, Ebû Zer'in cariyesi ne

cariyedir! Konuşmalarımızı yaymaz, sırrımızı saklar. Azıklarımızı saçıp sa-vurmaz. Evimizi de kuş yuvasına çevirmez.
Bir gün süt tulumları çalkalanmakta iken Ebu Zer çıktı gitti. Böğrünün altında meme-leriyle kaplan gibi oynaşan iki çocuklu bir kadınla karşılaştı. Kadından hoşlanmış ola-
cak ki, beni boşadı ve onu aldı. Ondan sonra ben de şeref sahibi bir adamla evlendim.
(Yeni kocam) bir dediğimi iki etmedi, beni konfor ve nimetlere boğdu. Her hayvandan bana bir çift verdi. Bana 'Ey Ümmü Zer, ye, ailene de yedir! Ama yine de bana verdiklerinin hepsini bir araya toplarsam, Ebû Zer'in en küçük kabını bile doldurmaz' dedi»."
Âişe dedi ki:
"Bunları anlattığımda Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:
«Ben senin için, Ebû Zer'in Ümmü Zer karşısındaki durumu gibi oldum»."
[Buhârî ve Müslim)[265]

4326- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de: Âişe şöyle dedi:
"Ben Cahiliyette babamın malına hâiz oldum."
"Sus ey Âişe! Ben senin için Ebû Zer'in Ümmü Zer karşısındaki durumu gibiyim" buyurdu.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem anlatmaya başladı: Cahiliyette onbir kadın toplanıp aralarında kocalarının durumlarını hiç yalan söylemeden anlatmak üzere birbirlerine söz verdiler.
Benzerini zikretti. Sonu şöyledir:
"Ey Âişe!" dedi.
Ben de şu cevabı verdim:
"Ey Allah'ın Resulü! Sen benim için Ebû Zer'in Ümmü Zer'e karşı olan durumundan daha hayırlısın."[266]

4327- Ahmed, Âişe'den, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Buyurdu ki:
"Onbir kadın toplandı." Benzerini zikretti.[267]

4328- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendisine yataktayken bir şey anlatmış. Âişe, şöyle demiş:
«Ey Allah'ın Resulü! Babam annem sana feda olsun, eğer sen onu bana anlatmasaydın, onun Hirâfe hadisi olduğunu zannedecek-tim.»
«Nedir Hirâfe hadisi ey Aişe?» diye sorunca, şu cevabı verdi:
«Olmayan bir olay anlatılınca, ona Hurafe hadisi denilir.» Şöyle buyurdu:
«En doğru hadis, Hirâfe'nin hadisidir; Hirâfe Uzreoğullarından bir adamdır. Cinler onu esir etmişti; onlarla beraberdi. (Cinler) Gizli dinleme yoluyla haber edindiklerinde, ona (Hirâfe'ye) bildirirlerdi, o da insanlara bildirirdi, ve söylediklerini onun dediği gibi gerçek bulurlardı»." [Ahmed, Taberânî Mu'ce-mu'I-Evsat'ta, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.)[268]

4329- Âişe radiyallahu anhâ'danf "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kendisi için pişirdiğim bulamacı getirdim. Sevde'ye: «Ye!» dedim; yemedi.
«Bunu ya yersin ya da yüzüne atar berbat ederim» dediğim halde yine yemedi. Bu defa elimi bulamaca soktum, yüzünü onunla iyice sıvadım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü, onun elini bulamaca sokturdu ve:
«.Haydi sen de onun yüzünü bir iyi sıva!» dedi. O da yüzümü sıvadı. Berbat etti. Buna da güldü. Ömer uğradı, içeri gireceğini sandı ve bize:
«Haydi kalkın, yüzünüzü yıkayın!» dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ondan çekindiği için, ben de devamlı olarak ondan (Ömer'den) çekinirim." [Ebû Ya'lâ][269]

4330- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in azatlısı Rezîne radiyallahu anhâ'dan:
"Şevde gayet güzel bir şekilde süslenerek Âişe ile Hafsa'nın yanma girdi. Hafsa, Âi-şe'ye:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şimdi yanımıza girecek, bunu pırıl pırıl tertemiz, son derece süslü görürken, bizi kaba, giyim kuşamdan yoksun bir halde görecek; ben onun bu süsünü bozacağım» dedi. Sonra şöyle dedi:
«Ey Şevde! Tek gözlü (Deccâl'i kastediyor) çıkmış biliyor musun?»
Çok korktu, titremeye başladı ve sordu:
«Nereye saklanayım?» Şöyle dedi:
«Herkesin gizlendiği şu hurma dallarından yapılan çadıra gitmelisin.» Hemen gitti ve orada gizlendi. Orası pislik dolu ve örümcek ağı bulunan kötü bir yerdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi, onlar gülüyorlardı. Gülmekten konuşamıyorlardı. Üç kere neden güldüklerini sordu, elleri ile çadırı gösterdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem derhal çadıra gitti; Sevde'yi titrer halde görünce, sordu:
«Ne'n var ey Şevde?»
<dEy Allah'ın Resulü! Tek gözlü çıkmış..» deyince:
«O henüz çıkmadı, bir gün mutlaka çıkacaktır, korkma» dedi ve onu, üstünü başını tozdan ve örümcek ağından silkeleyerek çıkardı." lEbû Ya'lâ ve Taberânî zayıfbir senedle.][270]

4331- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bal ve helvayı (tatlıyı) severdi, ikindi namazından çıktıktan sonra, hanımlarından birinin yanına girerdi. Bir seferinde Hafsa'nın yanına girdi, orada her zamankinden fazla kaldı. Kıskandım ve sebebini sordum.
Hafsa'ya kavminden biri bir tulum bal hediye etmiş, o da ondan şerbet yapıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içirmiş.
Bunun üzerine dedim ki:
«Vallahi ona bir oyun yapacağız.» Sev-de'ye dedim ki: «O mutlaka sana yaklaşacaktır, yaklaştığı zaman, şöyle de: «Ağzın meğâ-fir (fena kokan urfut ağacının sakızı) kokuyor.» O da sana mutlaka «Hayır» diyecektir. O zaman «Öyleyse bu koku nedir?» diye sor. O da sana: «Hafsa bana bal şerbeti içirdi» diyecek. O zaman sen de şöyle de: «Demek ki an, (balını) urfut ağacından almış.»
«Olur; bana yaklaştığı zaman bunu kendisine söyliyeceğim» dedi.
Öbür taraftan Safiyye'ye dönerek, ona da şöyle dedi: «Ey Safıyye! Sen de aynısını söyle..»;
Âişe anlatıyor: "Şevde şunu dedi: «Kendinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'a kasem ederim ki, o kapıda durduğu zaman, senden

korktuğum için bana tenbih ettiklerini söylemek istedim, bana yaklaşınca, şöyle dedim: «Ey Allah'ın Resulü! Meğâfir mi yediniz?»
«Hayır.»
«Öyleyse sende bulduğum bu koku nedir?»
"Hafsa bana bal şerbeti içirdi.»
«Demek ki arı bunu urfut ağacından almış» dedim. Benim yanıma gelince ben de aynısını söyledim. Safiyye'nin yanına gidince o da aynısını söyledi. Hafsa'nın sırası gelip de ona gidince, Hafsa şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Sana yine bal şerbeti vereyim mi?»
«İstemem, ihtiyacım yoktur» dedi.
Şevde dedi ki: «Vallahi biz onu (bal şerbetinden) mahrum ettik.» Ben ona: «Sus!» dedim." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][271]

4332- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında kadınlarımızla kelâm etmek ve onlarla neşeli konuşmaktan, hakkımızda bir şey nazil olur diye korkardık. O (Peygamber) ölünce, artık (biz de kadınlar gibi, söz eder olduk ve onlara karşı kusurda açılıp yayıldık." [Buhârî][272]

4333- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellenı buyurdu:)
"Aklı ve dini noksan olanlardan akıl sahiplerine sizden daha galip gelen kimseyi görmedim."
"Aklın ve dinin noksanlığı ne demektir?" diye sorunca, şöyle açıkladı:
"Aklın noksanlığı, tek adamın şahitliğine karşılık iki kadının şahitliğidir. Dinin noksanlığına gelince, biriniz (hayız ve lohusa olunca) Ramazan orucunu tutamaz, birçok günleri de namazsız geçirir ve kaza etmez."
[Ebû Dâvud][273]

4334- Üsâme bin Zeyd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra, erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî][274]

4335- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki:
"Ben senin benden hoşnut olduğunu da anlarım, bana dargın olduğunu da anlarım."
"Nereden anlıyorsun?" diye sorunca, şöyle buyurdu:
"Benden hoşnut olduğun zaman «Mu-hammed'in Rabbi hakkı için hayır» dersin. Bana darıldığın zaman: «İbrahim'in Rabbi hakkı için hayır» dersin." Dedim ki:
"Evet ey Allah'ın Resulü! Ben yalnız senin ismini bırakıyorum." [Buhârî ve Müslim][275]

4336- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, benimle koşu yaptı; ben onu geçtim." [ibn Mâce][276]

4337- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Safiyye'ye güveyi olarak Medine'ye geldiğinde, Ensâr kadınları gelip onun hakkında bilgi verdiler." Âişe dedi ki: "Ben de (onu görmek için) tanınmayacak bir kıyafetle ve yüzümü örtüp gittim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gözüme baktı ve beni tanıdı. Dönüp hızlı adımlarla yürüdüm. Bana yetişti ve beni kucaklayarak «Safiyye'yi nasıl gördün (buldun)?» diye sordu. Cevabım şu oldu:
«Gönder (onu)! Yahudi kadınlarından bir kadindir»." [İbn Mâce zayıf bir senedle.][277]

Kıskançlık, Kadınlarla Başbaşa Kalmak, Kadınlara Bakmak

4338- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah kıskanır. Mü'min de kıskanır. Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır (onun haram işlemesini hiç istemez)."[278]

4339- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'tan daha kıskanç kimse yoktur. Bunun içindir ki açık ve kapalı tüm hayâsızlıkları yasaklamıştır. Övgüden Allah kadar hoşlanan kimse de yoktur. Bunun içindir ki, kendini övmüştür."
[İkisi de Buhârî, Müslim ve Tirmizî'ye aittir][279]

4340- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Sa'd bin Ubâde dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bir adamı ailemle görürsem, dört şahit bulup getirmedikçe ona dokunmayacak mıyım?"
"Evet" buyurdu.
"Hayır. Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, dört şahit bulmadan hemen onun kılıcımla başını uçururum" dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
"Efendiniz ne diyor, iyi dinleyin. O çok kıskançtır. Ben ondan daha kıskancım. Allah ise benden daha kıskançtır." [Müslim][280]

4341- Onun ve Buhârî'nin Muğîre bin Şu'be'den yaptıkları rivayet:
"Allah'tan daha kıskanç kimse olamaz. Özrü Allah'tan çok kimse sevemez. Bunun içindir ki müjdeleyici ve korkutucu peygamberler göndermiştir. Övülmeyi, Allah'tan daha çok kimse sevemez. Bunun içindir ki cenneti va'd etmiştir."[281]

4342- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir gece Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Âişe'nin yanından çıkmıştı. (Onun nöbetinde) hanımlarından birinin yanma gitmiş olabilir diye içine kıskançlık düştü. Geri
dönünce hâlini anladı ve «Kıskandın mı?» diye sordu.

«Benim gibi kadın, senin gibi erkeği kıskanmaz mı?» deyince, şöyle dedi:
«Şeytanın sana gelmiş.»
«Benimle şeytan mı vardır?»
«Beraberinde şeytanı olmayan hiç kimse yoktur.»
«Seninle de mi vardır?»
«Evet. Lâkin Allah bana ona karşı yardım etti de o, müslüman oldu» buyurdu."
[Müslim ve Nesâî][282]

4343- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "O ve Hafsa bir seferinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdiler. Gece olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onunla (Âişe) ile beraber konuşarak yürüdü. Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye şöyle demiş:
«Sen benim deveme bin, ben de senin devene bineyim. Sen de bakarsın, ben de bakarım.» Kabul etmiş ve öyle yapmış.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelince, Hafsa'yı Âişe'nin devesinin üstünde görmüş. Hafsa'ya selâm verip, konaklayınca-ya kadar onunla beraber yürümüş. Âişe, bu suretle Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i kaybetti ve kıskandı. (Hırsından) ayağını izhir otu arasına koyup Allah'a şöyle dua etmeye başladı:
«Ya Rabbi! Beni bir akrep ya da yılan soksun da Resulün gelsin ve ona hiçbir şey söyleyemiyeyim»." [Buhârî ve Müslim][283]

4344- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Safiyye kadar güzel yemek yapan görmedim. O, evimdeyken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yemek yaptı ve gönderdi. Aşırı kıskançlığımdan beni bir öfke aldı ve titremeye başladım. Tabağı kırdım, sonra pişman oldum ve dedim ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Yaptığımın keffâreti nedir?» Şöyle buyurdu:
«Tabağa karşı bir tabak, yemeğe karşı da bir yemek verirsin, olur biter» buyurdu. [Ebû Dâvud ve Nesâî][284]

4345- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
bir seferde idi; biz de onunla beraberdik. Safiyye'nin devesi hastalandı; Zeyneb'de fazla deve vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
«Safiyye' nin devesi hastalandı, sende fazla deve var, onu ona versen olmaz mı?»
Buna şu cevabı verdi:
«Bu Yahudi kadına mı vereceğim?»
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona kızdı, Zi'1-Hicce'nin kalan günleri dahil, Muharrem, Safer ve Rebi'den birkaç gün ondan uzaklaştı. Hatta Zeynep eşyasını ve yatağını kaldırdı. Artık onun kendisine hiçbir ihtiyacı kalmadığını sandı. Birgün öğle üzeri otururken gelmekte olan bir gölge gördü, hemen eşyasını ve yatağını da yerine koydu." [Taberânî, Mıt'cernu'l-Evsafte.][285]

4346- Ebû Dâvud, "Onu Zi'1-Hicce, Muharrem (aylan) ve Safer'den de birkaç gün terk etti" kavline kadar aynı hadisi nakletti.[286]

4347- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizleri (yanlarında mahremleri bulunmayan) kadınların yanlarına girmekten sakındırırım."
Bunun üzerine Ensâr'dan olan bir adam:
"(Kocanın babalan ve oğullarından başka olan) erkek akrabalarına ne dersin?"
"(Kadının) onlarla yalnız kalması ölümdür" buyurdu. [Buhârî, Müslim ve Tirmizî][287]

4348- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yanında mahremi olmaksızın hiçbiriniz bir kadınla sakın başbasa kalmasın."
Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Hanımım hacca gidiyor, ben de falan orduya yazıldım."
"Dön; hanımınla hacca git!" buyurdu. [Buhârî ve Müslim][288]

4349- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Hâşimoğullarından bir grup insan Esma bint Umeys'in yanına girdiler. Ebû Bekr de girdi. O zaman Esma bint Umeys onun (Ebû Bekr'in) nikâhlısı idi.
Ebû Bekr bundan hoşlanmadı, canı sıkıldı. Gidip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi ve «hayırdan başka bir şey de görmedim» dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Şübhe yok ki Allah onu bundan (kötü davranıştan) berî kılmıştır» buyurdu.
Sonra minbere çıkıp şöyle hitap etti:
«Bugünümden sonra kimse, yanında bir veya iki adam olmadan, kocası evde olmayan kadının yanına girmesin»." [Müslim][289]

4350- Amr bin el-Âs'm azatlısı radiyallahu anh'dan:
"Amr bin el-Âs, Ali'ye birini gönderip kendisi için Esma bint Umeys'in yanma girmek için izin istedi. Ona (Ali) izin verdi. İşi bitince, Amr bin el-Âs'in azatlısı bu tutumunu Amr'a sordu; şu cevabı verdi:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kocalarının izni olmadan kadınların yanına girmemizi yasakladı»." [Tirmizî][290]

4351- Enes radiyallahu anh'dan: "Aklında (zekâsında) bir şeyler olan bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e «Seninle bir işim var» dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Ey falanını annesi! Hangi sokakta istersen beni orada bekle, gelip senin işini göreceğim» dedi ve yolun birinde kadının işini görünceye kadar onunla yalnız basma kaldı."
[Müslim ve Ebû Dâvud.][291]

4352- Cerir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e (kadınlara yönelen) ani (gayr-ı iradî, kasıtsız) bakıştan

sordum; şöyle buyurdu:
«Gözünü hemen çevir!» [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud][292]

4353- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ali! Bakışına bakış ekleme! Zira ilk bakış sanadır (günah olmaz); ama ikinci bakış ise aleyhinedir (günahtır)."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud.][293]

4354- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kızı Fâtıma'ya ona hibe ettiği bir köle ile geldi. Fâtıma'nın sırtında öyle bir elbise vardı ki, başını örttüğü zaman ayaklan; ayaklarını örttüğü zaman başı dışarda kalıyordu. Fâtı-ma'nm karşılaşacağı (manzarayı) görünce, şöyle buyurdu:
«Senin için bunun bir sakıncası yoktur. Bu senin baban, öbürü de kölendir»." [Ebû Dâvud][294]

4355- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanındaydı. Evde muhannes (kadın kılıklı erkek) vardı. (O muhannes) Ümmü Sele-me'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye'ye dedi ki:
«Ey Abdullah! Allah yarın Tâif'in fethini nüyesser kılarsa, sana Ğaylân'ın kızını göstereceğim. O (kız semizlikten dolayı karnı) dört büklümle karşılar, sekiz büklüm ile arkaya döner.» Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Bunlar sizin yanınıza girmesin»."
İbn Güreye dedi ki:
"Sözkonusu muhannes Hiyt'tir."
[Buhârî, Müslim, Muvâtta ve Ebû Dâvud.][295]

4356- Onun (Ebû Davud'un) ayrıca Âişe'den rivayeti: "Onu (muhannesi) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evden çıkardı. O, Beydâ'da idi (yani oraya sürüldü). Peygamber sallallahu aleyhi-ve sellem'e denildi ki: «Bu takdirde o, açlıktan ölür.» Bunun üzerine her cuma iki kere gelip eve girmesine izin verdi. İhtiyaçlarını ister, sonra dönerdi.[296]

4357- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, erkekten muhanneslere (kadın kılıklılara), kadınlardan da kendilerini erkeklere benzetenlere lanet etmiş ve şöyle buyurmuştur: «Onları evlerinizden çıkartın.» Bunun üzerine o, falan kadını çıkarttı. Ömer de falan erkeği çıkarttı." [Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvud.][297]

4358- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yanındaydım. Yanında Meymûnede vardı. İbn Ümmi Mektûm geldi. Bu bize hicâb (örtünme) emri geldikten sonra idi. İçei> ye girdi. Bize şöyle buyurdu:
«Haydi ikiniz de kapanın!» Dedik ki:
«Ey Allah'ın Resulü! O, âmâ değil mi? Bizi ne görür ve ne de tanır»." Şöyle buyurdu:
«Siz ikiniz kör müsünüz? Onu görmüyo1 musunuz?»" [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][298]

4359- Ebû Üseyd radiyallahu ana dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mescidin dışındayken erkeklerin kadınlarla karışmış vaziyette olduğunu gördü. Onlara (kadınlara) şöyle dedi:
«Siz biraz geriden gelin. Yolun ortasında durup yolu kapatmanız doğru değildir.»
Bundan sonra kadınlar neredeyse duvara yapışacak kadar kenardan yürürlerdi. Hatta şiddetli yapışmasından dolayı elbisesinin nerdeyse duvara takıldığı olurdu."
[Ebû Dâvud][299]

4360- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yolda yürürken önünde bir kadın belirdi. Ona:
«Haydi sen biraz kenara çekil!" dedi. Kadın şu cevabı verdi:
«Yol geniştir.» Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Bırakın onu o zorba bir kadındır»." [Rezîn][300]

4361- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın iki kadın arasında yürümesini yasakladı." [Ebû Dâvud][301]

4362- Enes radiyallahu anh'dan: "Bulûğa erdiğimin (ihtilam olduğumun) sabahı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girip durumumu bildirince, şöyle buyurdu:
«Kadınların yanına girme!» O günkü kadar şiddetli (zoruma giden) bir gün görmedim." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağîr'de.][302]

4363- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kimse vardır ki asla cennete giremezler: Deyyus, erkek kılıklı kadın ve devamlı içki içen kimse."
"Deyyus kimdir?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Evine kimin girdiğine aldırmayan kimse." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de daha uzun bir metinle.][303]

4364- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birbirini sevenler için nikâh (evlenmek) kadar güzel bir şey görülmemiştir." [ibn Mâce][304]

TAHRİC

[1] Bu hadisi Buhârî (nikâh 9, VI, 119; 35/1, VI, 131; ta'bîr 20-21, VIII, 75-6) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 79, s. 1889).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/226.

[2] Bu rivayeti Tirmizî (no. 3880), Abd b. Humeyd an Ab-dirrezzâk an Abdillah b. Amr b. Alkame an ibn e. Hüseyn an İbn e. Müleyke an Âise seneâi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/226.
[3] Bu hadisi Buhârî (nikâh 11, VI, 120), Abdullah b. Yûsuf an Ley s an Yezîd an İrak an Urve senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/226.
[4] Bu hadisi Buhârî (nikâh 9, VI, 119), İsmaîl b. Abdillah .. an ahîhî an Süleyman an Hisâm b.Urve an ebîhî an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/226.
[5] Bu hadisi Buhârî (nikâh 38-39, VI, 134; 57-59, VI, 139; 61, VI, 140), Müslim (nikâh no. 69-72, s. 1038-9), Ebû Dâvud (no. 2121,4933-7), Nesâî (nikâh 29/1-3, VI, 82) ve İbn Mâce (no. 1876), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/226-227.
[6] Bu hadisi Buhârî (nikâh 38-39, VI, 134; 57-59, VI, 139; 61, VI, 140), Müslim (nikâh no. 69-72, s. 1038-9), Ebû Dâvud (no. 2121,4933-7), Nesâî (nikâh 29/1-3, VI, 82) ve İbn Mâce (no. 1876), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227.
[7] Bu hadisi Buhârî (nikâh 38-39, VI, 134; 57-59, VI, 139; 61, VI, 140), Müslim (nikâh no. 69-72, s. 1038-9), Ebû Dâvud (no. 2121,4933-7), Nesâî (nikâh 29/1-3, VI, 82) ve İbn Mâce (no. 1876), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227.
[8] Bu hadisi Buhârî (nikâh 38-39, VI, 134; 57-59, VI, 139; 61, VI, 140), Müslim (nikâh no. 69-72, s. 1038-9), Ebû Dâvud (no. 2121,4933-7), Nesâî (nikâh 29/1-3, VI, 82) ve İbn Mâce (no. 1876), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227.
[9] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227.
[10] Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 33, VI, 130; 36/3, VI, 133; 46, VI, 137) ve Nesâî (nikâh 30, VI, 83), ez-Zührîan Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227.
[11] Bu hadisi Nesâî (nikâh 28, VI, 81), Muh. b. İsm. b. İbr. an Yezîd (b. Hârûn) an Hammâd b. Seleme an Sabit el-Bünânî an İbn Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/227-228.
[12] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 89, s. 1048) ve Nesâî (nikâh 26/1, VI, 79), Süleyman b. el-Muğîre an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/228.
[13] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2107) ve Nesâî (nikâh 68, VI, 119), Abdullah b. el-Mübârek an Ma'mer ani'z-Züh-rtan Urve an Ümmii Habîbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Davud'a, ikincisi ise Nesât'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/228.
[14] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2107) ve Nesâî (nikâh 68, VI, 119), Abdullah b. el-Mübârek an Ma'mer ani'z-Züh-rtan Urve an Ümmii Habîbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Davud'a, ikincisi ise Nesât'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/228.
[15] Lafzı Buhârî'ye (buyu' 111) aittir. Bu hadisi Buhârî (buyu' 111, III, 42; cihâd 74, III, 224; mağâzî 38, VI, 77; afîme 28, VI, 206-7; da'vât 36, VII, 158), Müslim (hacc no. 462, s. 993), Ebû Dâvud (no. 2995) ve Nesâî (istiâze 45, VIII, 274), Amr b. e. Amr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/228-229.
[16] Bu rivayeti Müslim (nikâh no. 87, s. 1045-6), İbn e. Şey-be an Affân an Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/229.
[17] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3931), Abdülazîz b. Yahya an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/229.
[18] Bu hadisi Buhârî (talâk 3/1, VI, 163) ve Nesâî (talâk 14, VI, 156), el-Veltdb. Müslim ani'l-Evzâf ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[19] Bunu Buhârî (talâk 3/2, VI, 163), Ebû Nuaym an Abdir-rahman b. Gasîl an Hamza b. e. Useyd an Ebî Üseyd senediyle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[20] Bu rivayeti Buhârî (talâk 3/3, VI, 164), el-Hüseyn b. el-Velîd en-Neysâbûrî an Abdirrahman an Abbâs b. Sehl b. Sa'd an ebîhî ve Ebî Üseyd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[21] Bu hadisi Buhârî (eşribe 30/1, VI, 252) ve Müslim (eşribe no. 88, s. 1591), Muh. b. MutarrifEbû Gassân an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[22] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[23] Bu hadisi Nesâî (nikâh 16, VI, 69), İshâk b. İbr. ani'n-Nadr an Hammâd b. Seleme an İshâk b. Abdillah an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/230.
[24] Bu hadisi Tayâlisî (no. 273), Ahmed (1,378,447), Dâri-mî (II, 132), Buhârî (savm 10, II, 228; nikâh 3, VI, 117), Müslim (nikâh no. 1, s. 1018-9), Ebû Dâvud (no. 2946), Nesâî (siyam 43, IV, 170; nikâh 3, VI, 57-58), İbn Mâce (no. 1845), Taberânî (no. 10166), İbn Hibbân (no. 4015) ve Beyhakî (VII, 77), el-A'mes an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[25] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2050) ve Nesâî (nikâh 11, VI, 65-66), Yezîd b. Hârûn ani'l-Müstelim b. Saîd an Mansûr b. Zâdân an Muâviye b. Kurre an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[26] Bu hadisi Buhârî (nikâh 4, VI, 118), Alî b. el-Hakem el-Ensârîan EbîAvâne an Rakabe an Talhajl-Yâmî an Saîd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[27] Bu hadisi Müslim (radâ' 64, s. 1090) ve Nesâî (nikâh 15, VI, 69), Hayve an Surahbîl b. Şerîk an Ebî Abdirrahman el-Hubulî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[28] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[29] Bu hadisi Buhârî (nikâh 15/3, VI, 123), Müslim (radâ no. 53, s. 1086), Ebû Dâvud (no. 2047) ve Nesâî (nikâh 13, VI, 68), Yahya b. Saîd an Ubeydillah b. Ömer an Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231.
[30] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1859), Ebû Kureyb an Abdirrahman el-Muhâribî ve Ca'fer b. Avn ani'l-Ifrîkî an Abdillah b. Yezîd an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
Adı Abdullah b. Ziyâd b. En'am olan el-İfrîkî zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/231-232.
[31] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1862), Hisâm b. Ammâr an Sel-lâm b. Sevvâr an Kesîr b. Selîm ani'd-Dahhâk b. Muzâhim an Enes senedi ile tahrîc etti. Kesîr ve Sellâm sebebieriyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232.
[32] Bu hadisi Buhârî (nikâh 10/2, VI, 120) ve Müslim (radâ' no. 55, s. 1087), Şu'be an Muhârib an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (radâ' no. 54), Tirmizî (no. 1086) ve Nesâî (nikâh 10, VI, 65), Abdiilmelik b. e. Süleyman an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;Tirmizî (no. 1100) ve Nesâî (nikâh 6/1, VI, 61), Kuley-be an Hammâd b. Zeyd an Amr b. Dînâr an Câbîr asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2048), Ahmed b. Hanbel an Ebî Muâviye ani'l-A'mes an Salim b. ebT'l-Ca'd an Câbir b. Abdillah senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232.
[33] Bu hadisi Buhârî (nikâh 10/2, VI, 120) ve Müslim (radâ' no. 55, s. 1087), Şu'be an Muhârib an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (radâ' no. 54), Tirmizî (no. 1086) ve Nesâî (nikâh 10, VI, 65), Abdiilmelik b. e. Süleyman an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;Tirmizî (no. 1100) ve Nesâî (nikâh 6/1, VI, 61), Kuley-be an Hammâd b. Zeyd an Amr b. Dînâr an Câbîr asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2048), Ahmed b. Hanbel an Ebî Muâviye ani'l-A'mes an Salim b. ebT'l-Ca'd an Câbir b. Abdillah senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232.
[34] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1861), İbr. b. el-Münzir el-Hilâmî an Muh. b. Talha et-Teymî an Abdirrahman b. Sâ-lim senedi ile tahrîc etti.
Abdurrahman hakkında Buhârî "hadisi sahîh değildir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232.
[35] Lafiz Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (nikâh 9-10, s. 1021), Ebû Dâvud (no. 2151) ve Tirmizî (no. 1158), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "sahîh hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232.
[36] Bu hadisi Ahmed (V, 163), Abdürrezzâk an Muh. b. Râ-sid an Mekhûl an raculin an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/232-233.

[37] Taberânî, bunu iki isnâdla tahrîc etti, birincisinde her ikisi de zayıf râviler olan Yezîd er-Rakkâsî ile Câbir el-Cu'fî vardır (Mecma' IV, 252).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233.
[38] Bu hadisi Bezzâr (no. 1402), Selm b. Cünâde b. Selm an Ebî Usâme an Hisâm b. Urve an ebîhî Âise senedi ile tahrîc etti.
Güvenilir bir râvi olan Selm dışındakiler Sahîh ricâlin-dendir (Mecma' IV, 255).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233.
[39] Bu hadisi Mâlik (nikâh 1, s. 523), Buhârî (nikâh 45/1, VI, 136), Müslim (nikâh 49, s. 1030), Ebû Dâvud (no.2081), Tirmizî (no. 1134), Nesâî (nikâh 19, VI, 71) ve İbn Mâce (no. 1868), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233.
[40] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233.
[41] Bu hadisi Müslim (cum'a no. 48, s. 594), Ebû Dâvud (no. 4081) ve Nesâî (nikâh 40, VI, 90), Abdülazîz b. Re-fl1 an Temîm et-Tâî an Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233.
[42] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2118), Tirmizî (no. 1105) ve Nesâî (cum'a 14, III, 105), Ebû İshâk an Ebî Ubeyde ve Ebîl-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/233-234.
[43] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2119), Muh. b. Bessâr an Ebî Âsim an İmrân an Katâde an Abdirabbih an Ebî İyâd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/234.
[44] Bu hadisi Tirmizî (no. 1106), Ebû Hisâm er-Rifâî an Muh. b. Fudayl an Âsim b. Küleyb an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/234.
[45] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2120), Muh. b. Bessâr an Bedel b. Muhabber an Şu'be ani'l-Alâ' b. ahîŞuayb er-Râzî an İsmaîl b. İbrâhîm an raculin senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/234.
[46] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2082), Müsedded an Abdilvâ-hid b. Ziyâd an Muh. b. ishâk an Dâvud b. Husayn an Vâkıd b. Abdirrahman b. Sa'd b. Muâz an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/234.
[47] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 74-5, s. 1040) ve Nesâî (nikâh 23/1-2, VI, 77), Yezîcl b. Keysân an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/234-235.
[48] Bu hadisi Tirmizî (no. 1089), Ahmed b. Menî an Yezîd b. Hârûn an Isâ b. Meymûn el-Ensârî ani'l-Kâsım b. Muh. an Âise senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi. îsâ hadiste zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[49] Bu ziyadeyi müstakil bir metin olarak Tirmizî (no. 1088), Nesâî (nikâh 72, VI, 127-8) ve İbn Mâce (no. 1896), Huseym an Ebî Bek an Muh. b. Hâtib el-Cuma-hî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[50] Bu hadisi Buhârî (nikâh 63, VI, 140), el-Fudl b. Ya'kûb an Muh. b. Sabık an Isrâîl an Hisâm b. Urve an ebîht an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[51] Heysemî'ye göre râvilerinden Revvâd b. el-Cerrâh'ı Ahmed, İbn Maîn ve İbn Hibbân tevsîk ettiler; ancak başkalarına ise zayıftır (Mecma" IV, 289).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[52] Mâlik (nikâh no. 52, s. 547), bunu Zeyd b. Eşlem'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[53] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2160) ve İbn Mâce (no. 1918), Ebû Hâlid el-Ahmer an ibn Aclân an Amr b. Şuayb an ebîht an ceddihî senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[54] Bu hadisi Nesâî (nikâh 73, VI, 128), Hâlid an Es'as ani'l-Hasan an Akîl asl-ı senedi ile tahrîc etti. Fethu'l-Bârî'de râvilerinin güvenilir olduğu ancak el-Hasan'ın Akîl'den hadis dinlemediği söylenmiştir (Neyi VI, 140).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[55] Bu hadisi Ebü Dâvud (no. 2130), Tirmizî (no.l 1091) ve İbn Mâce (no. 1905), Abdülazîz ed-Derâverdî an Süheyl b. e. Salih an ebîhîan Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/235.
[56] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 73, s. 1039), Tirmizî (no. 1093) ve Nesâî (nikâh 77, VI, 130), İsmail b. Umeyye an Abdillah b. Urve an ebîhf an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[57] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2049) ve Nesâî (nikâh 12/2, VI, 67-8), ilki İmâre b. e. Hafsaan İklime an İbn Abbâs, ikincisi ise Harun b. Riâb an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an İbn Abbâs talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[58] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[59] Bu mevkufu Mâlik (nikâh 53, s. 547), Ebu'z-ZUbeyr'den ahzetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[60] Bu hadisi Nesâî (nikâh 81, VI, 135), Nasır b. el-Ferec an Ebî Usâme an Zaide an Atâ b. es-Sâib an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[61] Bu hadisi Buhârî (fardu'l-Humus 5/5, IV, 47-8; cum'a 29/4,1, 222; fadâilu'l-ashâb 16/1; IV, 212-3; lafiz buraya aittir), Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 95-96, s. 1903-4), Ebû Dâvud (no. 2069) ve İbn Mâce (no. 1999), ez-Zührî an Alî b. el-Hüseyn ani'l-Misver asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236.
[62] Bu rivayeti Buhârî (nikâh 109, VI, 158; fadâilu'l-ashâb 12/3, IV, 210; talâk 13, VI, 171), Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 93-4, s. 1902-3), Ebû Dâvud (no. 2071), Tirmizî (no. 3867) ve İbn Mâce (no. 1998), Abdullah b. Vbeydillah b. e. Müleyke ani'l-Misver asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Ebû Davud'a aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/236-237.
[63] Bu hadisi Bezzâr (no. 1405), Muh. b. el-Hüseyn el-Kûfl an Mâlik b. Ismaîl an Kays an Abdillah b. Imrân an Ali b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Alî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî senedinde tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 255).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/237.
[64] İsnadı hakkında Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "Râvilerinden İsmaîl b. İbr. b. el-Muğîre'yi zikreden birisini görmedim. Ayrıca Atâ b. es-Sâib'in hıfzı âhir-i ömründe bozulmuştur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma' IV, 292).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/237.
[65] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1975), Hisâm b. Ammâr an Mu-âviye b. Yahya an Muâviye b. Yezîd an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an EbîRuhm senedi ile tahrîc etti.
Ebû Ruhm, ittifakla tâbiûndan olduğu için mürsel bir rivayettir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/237.
[66] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2083), İbn Mâce (no. 1879) ve Tirmizî (no. 1102), İbn Cüreyc an Süleyman b. Mûsâ ani'z-Zührî an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[67] Bu hadisi de Ebû Dâvud (no. 2085), İbn Mâce (no. 1881) ve Tirmizî (no. 1101), Ebû İshâkan EbîBüde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[68] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2088), Tirmizî (no. 1110), Nesâî (büyü' 96, VII, 314), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[69] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[70] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[71] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1882), Cemîl b. el-Hasan el-Atekîan Muh. b. Mervân el-Ukaylîan Hisâm b. Hassan an Muh. b. Şirîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Cemîl oldukça zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[72] Mâlik (nikâh no. 5, s. 525), bunu belâğan irâd etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[73] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2078) ve Tirmizî (no. 111-2), Abdullah b. Muh. b. Akîl an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[74] Mâlik (no. 26, s. 535), bunu Ebû'z-Zübeyr'den ahzetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.

[75] Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (nikâh no. 66-8, s. 1037), Mâlik (nikâh no. 4, s. 524), Tirmizî (no. 1108), Ebû Dâvud (no. 2098), Nesâî (nikâh 31,32, VI, 84) ve İbn Mâce (no. 1870), Nâfi' b. Cübeyr b. Mut1 im an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/238.
[76] Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (nikâh no. 66-8, s. 1037), Mâlik (nikâh no. 4, s. 524), Tirmizî (no. 1108), Ebû Dâvud (no. 2098), Nesâî (nikâh 31,32, VI, 84) ve İbn Mâce (no. 1870), Nâfi' b. Cübeyr b. Mut1 im an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[77] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2096), Osman b. e. Şeybe an Hüseyn b. Muh. an Cerîr b. Hazım an Eyyûb an İklime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer'e göre râvileri güvenilir kimselerdir (Neyi VI, 130).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[78] Bu hadisi Tirmizî (no. 1084) ve İbn Mâce (no. 1967), Abdülhamîd b. Süleyman an İbn Aclân an İbn Vesîme en-Nasrî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[79] Bu hadisi Nesâî (nikâh 9, VI, 64), Ya'kûb b. İbr. an Ebî Turneyle an Hüseyn b. Vâhd an ibn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[80] Bu hadisi Buhârî (nikâh 15, VI, 122), Ebû Dâvud (no. 2061) ve Nesâî (nikâh 8/2-3, VI, 63-4), ez-Zührîan Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[81] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[82] Bu hadisi Bezzâr (no. 1424), Muh. b. el-Müsennâ an Süleyman b. ebî'l-Cevn an Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Muâz b. Cebel senedi ile tahrîc etti. Heysemî, Süleyman hakkında bilgi edinemediğini, diğer râvilerinin ise Sahîh ricalinden olduğunu söyledi (Mecma' IV, 275).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[83] Râvilerinden birisi tedlîs yapmakla maruf Bakiyye b. el-Velîd'dir (Mecma' IV, 276).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/239.
[84] Bezzâr'ın râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma' X, 84).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/240.
[85] Bezzâr'ın râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma' X, 84).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/240.
[86] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1968), Abdullah b. Satıl ani'l-Hâris b. Imrân el-Ca'feri an Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise senedi ile tahrîc etti.
Haris zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/240.
[87] Bu hadisi Mâlik (nikâh 8, s. 526), Buhârî (nikâh 40, VI, 134; 44, VI, 136; 51, VI, 138; fadâilu'l-Kur'ân 21/3,22, VI. 108-9; vekâlet 9, III, 63; tevhîd 21, VIII, 175), Müslim (nikâh no. 76-77, s. 1041, lafız buraya aittir), Ebû Dâvud (no. 2111), Tirmizî (no. 1114) ve Nesâî (nikâh 1/3, VI, 54; 69, VI, 123), Ebû Hazım an Sehlb. Sa'dasl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/240.
[88] Bu hadisi Nesâî (nikâh 63/2, VI, 114), Muh. b. en-Nadr b. Müşavir an Ca'fer b. Süleyman an Sâbil an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[89] İlk rivayeti Ebû Dâvud (no. 2110), İshâk h. Cebrail el-Bağdadî an Yezîd an Mûsâ b. Müslim b. Rûmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. İkinci lafzı o, muallak olarak zikretti; tariki şöyledir: Ebû Âsim an Salih b. Rûmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[90] İlk rivayeti Ebû Dâvud (no. 2110), İshâk h. Cebrail el-Bağdadî an Yezîd an Mûsâ b. Müslim b. Rûmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. İkinci lafzı o, muallak olarak zikretti; tariki şöyledir: Ebû Âsim an Salih b. Rûmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[91] Bu hadisi Tirmizî (no. 1113), Muh. b. Bessâr an Yahya b. Saîd ve Ibn Mehdî ve Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Âsim b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[92] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 78, s. 1042), Ebû Dâvud (no. 2105), Nesâî (nikâh 66/2, VI, 116) ve İbn Mâce (no. 1886), İbnu'l-Hâd an Muh. b. İbrahim an EbîSeleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[93] İsnadında yer alan Atiyyetu'1-Avfî hem zayıf addedilmiş, hem de tevsîk edilmiştir (Mecma' IV, 282).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[94] Râyilerinden Amr b. el-Ezher hadisi metruk bir râvidir (Mecma' IV, 282).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241.
[95] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2106), Tirmizî (no. 1114m), Nesâî (nikâh 66/4, VI, 117-8) ve İbn Mâce (no. 1887), Muh. b. Şîrîn an EbVl-Acfâ' es-Sülemî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasen sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/241-242.
[96] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2106), Tirmizî (no. 1114m), Nesâî (nikâh 66/4, VI, 117-8) ve İbn Mâce (no. 1887), Muh. b. Şîrîn an EbVl-Acfâ' es-Sülemî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasen sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/242.
[97] İlk lafız Buhârî'yc (ırıenâlcıbU"l-Ensâr 50, IV, 268; nikâh 7, VI, 118) aittir. İkinci lafız Tirmizî'ye (no. 1923) aittir.
Bu hadisi Mâlik (nikâh 47, s. 545), Buhârî (kefalet 2/2, III, 57; buyu1 1/3, III, 3; nikâh 69/1, VI, 142; nikâh 7, VI, 118; menâkıbu'l-Ensâr 3/2, IV, 222; menâkıbu'1-En-sâr 50, IV, 268), Müslim (nikâh no. 82, s. 1043), Ebû Dâvud (no. 2109), Tirmizî (no. 1094, 1933), Nesâî (nikâh 67/1, VI, 119) ve İbn Mâce (no. 1907), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/242.
[98] İlk lafız Buhârî'yc (ırıenâlcıbU"l-Ensâr 50, IV, 268; nikâh 7, VI, 118) aittir. İkinci lafız Tirmizî'ye (no. 1923) aittir.
Bu hadisi Mâlik (nikâh 47, s. 545), Buhârî (kefalet 2/2, III, 57; buyu1 1/3, III, 3; nikâh 69/1, VI, 142; nikâh 7, VI, 118; menâkıbu'l-Ensâr 3/2, IV, 222; menâkıbu'1-En-sâr 50, IV, 268), Müslim (nikâh no. 82, s. 1043), Ebû Dâvud (no. 2109), Tirmizî (no. 1094, 1933), Nesâî (nikâh 67/1, VI, 119) ve İbn Mâce (no. 1907), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/242.
[99] Bu hadisi Müslim (nikâh 75, s. 1040), Yahya b. Maîn an Mervân b. Muâviye el-Fezârî an Yezîd b. Keysân an Ebî Hazım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/242.
[100] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2114), Tirmizî (no. 1145) ve Nesâî (68/1-2, VI, 121-2), Mansûr an İbrâhîm an Alkame an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/242.
[101] Bu mevkufu Mâlik (nikâh 10, s. 527), çok küçük bir kıssa ile Nâfi'den bildirdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[102] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[103] Bu mevkufu Mâlik (nikâh no. 12, s. 528), an Yahya b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[104] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2125) ve Nesâî (nikâh 76/1-2, VI, 129), Eyyûb an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile yakın mânâsı ile tahrîc ettiler.
Ancak bu metni Ebû Dâvud (no. 2116), Kesîr b. Ubeyd an Ebî Hayve an Şuayb b. e. Hamza an Gaylân b. Enes an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an raculin senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[105] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2128) ve İbn Mâce (no. 1992), Şertk an Mansûr an Talha an Hayseme an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud, Hayseme'nin Âişe'den işitmediğini söylemesine karşılık Buhârî'nin Ta'rîhu'I-Kebîr'inde Hz. Ali'den dinlediği Sabit olduğuna göre Âişe'ye mülâki olması uzak değildir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[106] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2129), Nesâî (nikâh 67/2, VI, 120) ve İbn Mâce (no. 1955), İbn Cüreyc an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[107] Bu hadisi Buhârî (şurût 6, III, 175; nikâh 53, VI, 138), Müslim (nikâh 63, s. 1035), Ebû Dâvud (no. 2139), Tirmizî (no. 1127), Nesâî (nikâh 42/1-2, VI, 92-3) ve İbn Mâce (no. 1954), Yezîd b. e. Habîb an EbTI-Hayr an Ukbe b. Âmir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[108] Bu hadisi Ahmed (VI, 77), İbr. b. İsh. an İbni'l-Mübâ-rek an Usâme b. Zeyd an Sajvân b. Süleym an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[109] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 284).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/243.
[110] Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[111] Bu hadisi Ahmed (III, 227), Buhârî (nikâh 69/2,70,VI, 143), Müslim (nikâh 90, s. 1049), Ebû Dâvud (no. 3743), İbn Mâce (no. 1908) ve Taberânî (XXIV, 43), Hammâd b. Zeyd an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[112] Bu hadisi Ahmed (III, 227), Buhârî (nikâh 69/2,70,VI, 143), Müslim (nikâh 90, s. 1049), Ebû Dâvud (no. 3743), İbn Mâce (no. 1908) ve Taberânî (XXIV, 43), Hammâd b. Zeyd an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[113] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1911), Süveyd b. Saîd ani'l-Fadl b. Abdillah an Çâbir ani's-Şa'bî an Mesrûk an Âise senedi ile tahrîc etti.
İsnâdındaki Fadl ve Câbir el-Cu'fî zayıf râvilerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[114] Bu hadisi Buhârî (nikâh 70. VI, 143), Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Mansûr b. Safiyye an ümmihî Safiyye binli Şeybe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[115] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 48, s. 5467, Yahya b. Sa-îd'den ahzetti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[116] Bu hadisi Buhârî (nikâh 72/4, VI, 143; 78, VI, 145; eş-ribe 7-9, VI, 243-4) ve Müslim (eşribe no. 86-88, s. 1590-1), Ebû Hazım an SeM asl-ı senedi i/e tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/244.
[117] Bu hadisi Tirmizî (no. 1097), Muh. b. Mûsâ el-Basrîan Ziyâdb. Abdillah anAtâ b. es-Sâib an Ebî Abdirrahman an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Ziyâd sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[118] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 49, s. 546), Buhârî (nikâh 71/1, VI, 143) ve Müslim (nikâh no. 96, s. 1052), Mâlik an Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[119] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 50, s. 546), Buhârî (nikâh 72, VI, 144), Müslim (nikâh no. 107-110, s. 1054-5) ve Ebû Dâvud (no. 3742), ez-Zührîani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[120] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 50, s. 546), Buhârî (nikâh 72, VI, 144), Müslim (nikâh no. 107-110, s. 1054-5) ve Ebû Dâvud (no. 3742), ez-Zührîani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[121] İlk rivayet Buhârî'ye (nikâh 74), ikincisi Müslim'e (nikâh no. 104), üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 74, VI, 144), Müslim (nikâh no. 97-103, s. 1053), Ebû Dâvud (no. 3736-39, 3741) ve Tirmizî (no. 1098), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[122] İlk rivayet Buhârî'ye (nikâh 74), ikincisi Müslim'e (nikâh no. 104), üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 74, VI, 144), Müslim (nikâh no. 97-103, s. 1053), Ebû Dâvud (no. 3736-39, 3741) ve Tirmizî (no. 1098), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[123] İlk rivayet Buhârî'ye (nikâh 74), ikincisi Müslim'e (nikâh no. 104), üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 74, VI, 144), Müslim (nikâh no. 97-103, s. 1053), Ebû Dâvud (no. 3736-39, 3741) ve Tirmizî (no. 1098), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[124] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 106, s. 1054), Ebû Dâvud (no. 2460) ve Tirmizî (no. 780), İbn Şîrîn an EbîHurey-re asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[125] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2461) ve Tirmizî (no. 781), Siifyân b. Uyeyne ani Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasen sahîh'tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[126] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3756), Hennâd an Abdisse-lam b. Harb an EbîHâlidb. ed-Dâlânîan Ebî'l-Alâ el-Evdî an Humeyd b. Abdirrahman el- Hitnyerî an racu-lin senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/245.
[127] Bu hadisi Buhârî (buyu' 21, III, 10-11; mazâlim 14/2, III, 100-1; afime 34, VI, 209; 57, VII, 214), Müslim (eşribe no. 138, s. 1608-9) ve Tirmizî (no. 1099), el-A'meş an Ebî Vâil Şakîk an EbîMes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/246.
[128] Bu hadisi Müslim (eşribe no. 139, s. 1609) ve Nesâî (talâk 23, VI, 158), Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/246.
[129] Bu tefsiri Buhârî (nikâh 24, VI, 126), Ah. b. Hanbel an Yahya b. Saîd an Süfyân an Habîb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[130] Bu hadisi Tirmizî (no. 1117), Kuteybe an İbn LehVa an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti ve İbn Lehî'a sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[131] Muvattâ, nikâh no. 23, s. 533.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[132] Bu mevkufu Mâlik (nikâh 33, s. 538), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûcl an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[133] Muvattâ, nikâh no. 36, s. 539.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[134] Bu mevkuf hadisi Buhârî (nikâh 24, VI, 127), İlerime an ibn Abbâs tarikiyle muallak olarak zikretti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[135] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2015), Yahya b. Muallâ an İs-hâk b. Muh. el-Fervî an Abdillah b. Ömer an Nâfi' an ibn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Abdullah b. Ömer zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[136] Bu hadisi Tirmizî (no. 1146), Ahmed b. Meni' an İsm. b. İbr. an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247.
[137] Bu hadisi Mâlik (radâ' 2, s. 601), Müslim (radâ no, 7, s. 1070), Ebû Dâvud (no. 2057), Tirmizî (no. 1148) ve Nesâî (nikâh 52/5, VI, 103), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;Buhârî (şehâdât 7/1, III, 149), Müslim (radâ' 9-10, s. 1070-1) ve Nesâî (nikâh 49/2, VI, 99; 52/6, VI, 104), İrak b. Mâlik an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (radâ' 3, s. 662), Buhârî (nikâh 22, VI, 126), Müslim (radâ' 3, s. 1069) ve Nesâî (nikâh 52/4, III, 103), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (radâ 8, s. 1070) ve Nesâî (nikâh 52/2, IV, 103), Atâ b. e. Rebâh an Urve an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/247-248.
[138] Bu hadisi Müslim (radâ no. 11, s. 1071) ve Nesâî (nikâh 50, VI, 99-100), el-A'meş an Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sulemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/248.
[139] Bu hadisi Ahmed (VI, 291, 309,428), Buhârî (nikâh 25-26, VI, 127-8; nafakât 16, VI, 195; lafız buraya aittir), Müslim (radâ' no. 15-6, s. 1072-3), Ebû Dâvud (no. 2056), Nesâî (nikâh 44-46, VI, 94-96) ve İbn Mâce (no. 1439), Urve an Zeyneb binli ebî Seleme an Ümmi Habî-be asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/248.
[140] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/248.
[141] Bu hadisi Buhârî (nikâh 21, VI, 125-6; şehâdât 7/4, III, 150), Müslim (radâ no. 32, s. 1078), Ebû Dâvud (no. 2058) ve Nesâî (nikâh 51, VI, 102), Es'as b. ebî'ş-Şa'sâ an ebihî an Mesrûk an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/248-249.
[142] Bu hadisi Müslim (radâ no. 17, s. 1073), Ebû Dâvud (no. 2063), Tirmizî (no. 1150), Nesâî (nikâh 51/3, VI, 101), İbn Mâce (no. 1941), Dârekutnî (IV, 180), İbn Hibbân (no. 4214) ve Beyhakî (VII, 454), Eyyûb es-Sahtiyânî an ibn e. Müleyke an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249.
[143] Bu hadisi Mâlik (radâ no. 17, s. 608), Müslim (radâ' no. 24-5, s. 1075), Ebû Dâvud (no. 2062), Tirmizî (no. 1150), Nesâî (nikâh 51, VI, 100) ve İbn Mâce (no. 1942), Yahya b. Saîd ve Abdullah b. e. Bekr an Amre an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249.
[144] Heysemî'ye göre isnadında kopukluk vardır (Mecma' IV, 261).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249.
[145] İIk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
İlk lafzı Müslim (radâ no. 26, s. 1076), Nesâî (nikâh 53/2, VI, 104-5) ve İbn Mâce (no. 1943), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; İkinci lafzı Müslim (radâ 27-28, s. 1076-7) ve Nesâî (nikâh 53/4-5, VI, 105), İbn ebî Müleyke ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile; Üçüncü lafzı Buhârî (nikâh 15/1, VI, 122) ve Ebû Dâvud (no. 2021), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik ise (radâ' 12, s. 605), Zührî'den mürsel olarak tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249.
[146] İIk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
İlk lafzı Müslim (radâ no. 26, s. 1076), Nesâî (nikâh 53/2, VI, 104-5) ve İbn Mâce (no. 1943), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; İkinci lafzı Müslim (radâ 27-28, s. 1076-7) ve Nesâî (nikâh 53/4-5, VI, 105), İbn ebî Müleyke ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile; Üçüncü lafzı Buhârî (nikâh 15/1, VI, 122) ve Ebû Dâvud (no. 2021), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik ise (radâ' 12, s. 605), Zührî'den mürsel olarak tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249.
[147] İIk iki lafız Müslim'e, üçüncüsü ise Ebû Davud'a aittir.
İlk lafzı Müslim (radâ no. 26, s. 1076), Nesâî (nikâh 53/2, VI, 104-5) ve İbn Mâce (no. 1943), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; İkinci lafzı Müslim (radâ 27-28, s. 1076-7) ve Nesâî (nikâh 53/4-5, VI, 105), İbn ebî Müleyke ani'l-Kâsım an Âise asl-ı senedi ile; Üçüncü lafzı Buhârî (nikâh 15/1, VI, 122) ve Ebû Dâvud (no. 2021), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik ise (radâ' 12, s. 605), Zührî'den mürsel olarak tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/249-250.
[148] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1944), Ebû Seleme Yahya b. Halef an Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Abdillah h. e. Bekr an Amre an Âişe ve an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[149] Bu hadisi Tirmizî (no. 1152), Kuteybe an EbîAvâne an Hişâm b. Urve an ebîhî an Fâtime binti'l-Münzir an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[150] Bu hadisi Buhârî (4, III, 148; 13-14, III, 153; ilm 26,1, 30; buyu' 3, III, 4; nikâh 23, VI, 126), Ebû Dâvud (3603-4), Tirmizî (no. 1151) ve Nesâî (nikâh 57, VI, 109), İbn ebî Müleyke an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[151] Bu hadisi Mâlik (radâ 5, s. 602-3) ve Tirmizî (no. 1149), Mâlik ani'z-Zührî an Amr b. eş-Şerîd an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[152] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2064), Tirmizî (no. 1153) ve Nesâî (nikâh 56, VI, 108), Hisâm b. Urve (an ebîhî) an Haccâc b. Haccâc el-Eslemî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi. Süt emme mezemmesi, kişinin sütannesine olan emme borcudur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[153] Bu hadisin isnadı zayıftır (Mecma' IV, 262).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[154] Bu hadisi Bezzâr (no. 1456), Zeyd b. Ahıem Ebû Tâlib an Abdilkâhir b. Şuayb an İklime b. İbr. an Hişâm b. Urve an ebthî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
İkrime hadiste zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/250.
[155] Bu hadisi Buhârî (nikâh 27/2, VI, 128), Ebû Dâvud (no. 2065), Tirmizî (no. 1126) ve Nesâî (nikâh 48/2, VI, 98), eş-Şa'bî an Ebf Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (nikâh 27/4, VI, 128), Müslim (nikâh 35-6, s. 1028), Ebû Dâvud (no. 2066) ve Nesâî (nikâh 47/2, VI, 90), ez-Zührî an Kabîsa an Ebt Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (nikâh no. 20, s. 532), Buhârî (nikâh 27/3, VI, 128), Müslim (nikâh 33, s. 1028) ve Nesâî (nikâh 47/1, 4229-VI, 96), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an EM Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (nikâh 38-39, s. 1029) ve Nesâî (nikâh 47/4, VI, 97), Leys b. Sa'd an Yeztd b. e. Hubîb an İrak b. Mâlik an EM Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 40, s. 1030) ve Nesâî (47/6, VI, 97), Amr b. Dînâr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 37, s. 1029) ve Nesâî (47/7, VI, 97), Yahya b. e. Kesir an Ebî Seleme .... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[156] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2243), Tirmizî (no. 1129-30) ve tbn Mâce (no. 1051), Ebû Vehb el-Ceyşânî ani'd-Dahhâk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[157] Muvattâ, nikâh no. 34-5, s. 538-9.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[158] Bu hadisi Tirmizî (no. 1128), Hennâd an Ahde an Safd b. e. Arûbe an Ma'mer ani'z-Zührî an Salim b. Abdillah an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Buhârî'den naklen bu rivayetin mahfuz olmadığını bildirdi. Mahfuz olan rivayeti Muh. b. SUveyd'in mürselidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[159] İlk iki lafız Müslim'e aittir. Üçüncüsü ise Buhâ-ïî'nindir (libâs 23).
Bu hadisi Buhârî (şehâdât 3/2, III, 147; talâk 4/2, VI, 165; libâs 6, VII, 325-6; edeb 68/1, VII, 92), Müslim 4236-(nikâh 111, s. 1055; 112-3, s. 1056-7), Tirmizî (no. 1118) ve Nesâî (talâk 9/2, 10, 12/1, VI, 146-148), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 7, VI, 166; 37, VI, 182) ve Müslim (nikâh 4237-no. 114, s. 1057), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2309) ve Nesâî (9/1, VI, 146), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 115, s. 1057) ve Nesâî (talâk 12/2, VI, 4239-148), Ubeydullah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (nikâh 18, s. 531), an Yahya b. Saîd ani'l-Kasım an Âişe senedi ile; Üçüncü rivayeti (no. 4219) ise Buhârî (libâs 23, VII, 43), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Eyyûb an İkrime senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[160] İlk iki lafız Müslim'e aittir. Üçüncüsü ise Buhâ-ïî'nindir (libâs 23).
Bu hadisi Buhârî (şehâdât 3/2, III, 147; talâk 4/2, VI, 165; libâs 6, VII, 325-6; edeb 68/1, VII, 92), Müslim 4236-(nikâh 111, s. 1055; 112-3, s. 1056-7), Tirmizî (no. 1118) ve Nesâî (talâk 9/2, 10, 12/1, VI, 146-148), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 7, VI, 166; 37, VI, 182) ve Müslim (nikâh 4237-no. 114, s. 1057), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2309) ve Nesâî (9/1, VI, 146), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 115, s. 1057) ve Nesâî (talâk 12/2, VI, 148), Ubeydullah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (nikâh 18, s. 531), an Yahya b. Saîd ani'l-Kasım an Âişe senedi ile; Üçüncü rivayeti (no. 4219) ise Buhârî (libâs 23, VII, 43), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Eyyûb an İkrime senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251.
[161] İlk iki lafız Müslim'e aittir. Üçüncüsü ise Buhâ-ïî'nindir (libâs 23).
Bu hadisi Buhârî (şehâdât 3/2, III, 147; talâk 4/2, VI, 165; libâs 6, VII, 325-6; edeb 68/1, VII, 92), Müslim 4236-(nikâh 111, s. 1055; 112-3, s. 1056-7), Tirmizî (no. 1118) ve Nesâî (talâk 9/2, 10, 12/1, VI, 146-148), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (talâk 7, VI, 166; 37, VI, 182) ve Müslim (nikâh 4237-no. 114, s. 1057), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2309) ve Nesâî (9/1, VI, 146), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 115, s. 1057) ve Nesâî (talâk 12/2, VI, 4239-148), Ubeydullah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (nikâh 18, s. 531), an Yahya b. Saîd ani'l-Kasım an Âişe senedi ile; Üçüncü rivayeti (no. 4219) ise Buhârî (libâs 23, VII, 43), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Eyyûb an İkrime senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/251-252.
[162] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 30, s. 537), ani'z-Zührî an Ebî Abdirrahman an Zeyd b. Sabit senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/252.
[163] Bu mevkufu Mâlik (talâk no. 37, s. 570), ani'z-Zührî an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Muh. b. İyâs b. el-Bukeyr senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/252.
[164] Bu hadisi Tirmizî (no. 1120)veNesâî(talâkl3,VI, 149) es-Sevrî an Ebî Kays an Hüzeyl b. Şurahbîl an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2076), Tirmizî (no. 1119) ve İbn Mâce (no. 1935), eş-Şa'bî ani'l-Hâris an Alî ve an Câbir b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, İbn Mes'ûd senedi için sahîh hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/252.
[165] Muvattâ, buyu' 7, s. 617.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/252.
[166] Bu mevkufu Mâlik (buyu' no. 6, s. 616), an Nâji' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/252-253.

[167] Muvattâ, nikâh no. 31, s. 536.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/253.
[168] Buhârî (talâk 18, VI, 172), Kuteybe an Leys an Nâfî' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/253.
[169] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 274).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/253.
[170] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 14048), Şafiî (Ümm Vn, 161), Ahmed (I, 385, 390,420,432,450), Buhârî (tefsîr Mâide 9, V, 189; nikâh 6, 8, VI, 118-9), Müslim (nikâh no. 11-2, s. 1022), İbn Hibbân (no. 4129-30) ve Beyha-kî (VI, 79, 200, 201), İsmail b. e. Hâlid an Kays b. e. Hazım an ibn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/254.
[171] Bu hadisi Buhârî (nikâh 31/2, VI, 129) ve Müslim (nikâh no. 18, s. 1023), İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile. Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/254.
[172] Bu hadisi Tirmizî (no. 1122), Mahmûd b. Gaylân an Süfyân b. Ukbe ani's-Sevrî an Mûsâ b. Ubeyde an Muh. b. Ka'b an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/254.
[173] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 27, s. 1026), Harmele an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Urve an İbni'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/254.
[174] Heysemî'ye göre râvilerinden Haccâc b. Artât, güvenilir olmakla birlikte tedlîs yaptığı bilinmektedir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VI, 265).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/254-255.
[175] Lafzı Müslim'e ait olup, birkaç rivayetin metinleri burada müellif tarafından biraraya getirilmiştir. Bunu Müslim (nikâh no. 19-26, s. 1026) ve Nesâî (nikâh 71/4, VIL 126-7), er-Rebî' b. Sebre b. Ma'bed an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/255.
[176] Ahmed'in (III, 405) isnadı şöyledir: Affân an Vuheyb ar. Umâre b. Gaziyye ani'r-Rebî' an ebîhî. //eysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma" VI, 264).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/255.
[177] Bu mevkufu Mâlik (nikâh no. 41, s. 542), Buhârî (nikâh 31/1, VI, 129; mağâzî 38, V, 78; zebâih 28/3, VI, 23O-. hiyel 4, VIII, 61), Müslim (nikâh 71, VI, 125-6), ez-Zührî ani' I-Hasan ve Abdillah ebnâ Muh. Alîb. e. Tâlib tut ebîhîmâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/255.
[178] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/255.
[179] Şerik dışındaki râvileri Sahîh râvileri olup, o şahis da güvenilir bir râvidir (Mecma' VI, 265).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/255-256.
[180] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 16, s. 1023), Muh. b. Kâfî an Abdirrezzâk un İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbh senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/256.
[181] Râvilerinden Mü'emmel b. İsmail'i İbn Maîn ve İbr. Hibbân tevsîk ettiler ve Buhârî ile başkası zayıf addettiler. Diğer ricali Sahîh ricalidir. Câbir hadisinin râvilerinden Sadaka b. Abdillah'ı Ebû Hatim ve başkası tevsîk etti; Ahmed ve bir grup ise taz'îf ettiler. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VI, 264).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/256.
[182] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 24, s. 535), Buhârî (nikâh 28. VI, 128; hiyel 4, VIII, 61), Müslim (nikâh no. 57-8, s.1034), Ebû Dâvud (no. 2074), Tirmizî (no. 1124) veNe-sâî (nikâh 60-61, VI, 111-2), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile lahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/256.
[183] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2075), Muh. b. Yahya b. Fâ-lisan Ya'kûbb. Ibr. an ebtht an Ibn İshali ani'I-A' rec senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/256.
[184] Bu hadisi Buhârî (nikâh 36, VI, 132-3) ve Ebû Dâvud (no. 2272), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Urve an Aise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Kâifler, Câhiliyye devrinde fiziksel benzerliklere bakarak insanların nesebini teşhis eden bir gruptur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/256-257.
[185] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2103), Yeîdb. Hârûn anAb-dillah b. Yeztd b. Miksem es-Sekafî an Sâre binli Miksem an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/257.
[186] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2131-2), Saîd b. el-Müseyyeb an Basre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[187] Bu mevkuf hadisi Buhârî (talâk 20, VI, 173), Abdülvâ-ris an Hâlidan İklime an İbn Abbâs senedi ile muallak olarak tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[188] Ebû Dâvud (no. 2239) ve İbn Mâce'nin (no. 2008) rivayet ettikleri bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Simâk b. Harb an Ikrime an Ibn Abbâs.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[189] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2240), Tirmizî (no. 1143) ve İbn Mâce (no. 2009), Dâvud b. el-Husayn an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "bir beisi yoktur" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[190] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2240), Tirmizî (no. 1143) ve İbn Mâce (no. 2009), Dâvud b. el-Husayn an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "bir beisi yoktur" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[191] Bu hadisi Tirmizî (no. 1144) ve İbn Mâce (no. 2010), Haccâc an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî diyor ki: "Bu husustaki rivayetlerden İbn Ab-bâs'ınki daha ceyyiddir. Ancak hâlihazırda Amr b. Şuayb hadisiyle amel olunmaktadır."
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[192] Muvattâ, nikâh no. 45, s. 544.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258.
[193] Bu hadis-i mürseli Mâlik (nikâh no. 46, s. 454), Züh-rî'den ahzetmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/258-259.
[194] Bu mevkufu da Mâlik (nikâh no. 9, s. 526), an Yahya b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/259.
[195] Bu mevkufu da Mâlik (nikâh 52, s. 575), Yukarıdaki isnadın aynısı ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/259.
[196] Muvattâ, akdiye no. 23, s. 741.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/259.
[197] Bu hadisi Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 263a) ve Beyhakî (VH. 213, 257), Cemîl b. Zeyd an İbn Ömer asl-ı senedi Oe tahrîc ettiler.
Cemîl, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/259.
[198] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2133), Tırmızî (1141). Ham (işretti'n-nisâ 2, VII, 63) ve İbn Mâce (no. 1969\ Kimde an'in Nadr b. En es an Besîr b. Nehîk an Ebi Hmry-re asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında açık bir hüküm vermenâfâL
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260.
[199] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2134), Tirmizî (no. 1140). Nesâî (işretu 'n-nisâ 2, VII, 64) ve İbn Mâce (no. 1971). Eyyûb an Ebî Kilâbe an Abdillah b. Yezîd el-Habm~ Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mahfuz olan bu rivayetin Ebû Kilâbe'nin mürseli oluşudur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260.
[200] Bu hadisi Buhârî (nikâh 98, VI, 154) ve Müslim (ra-dâ no. 47-8, s. 1085), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âijr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260.
[201] Bu hadisi Buhârî (nikâh 98, VI, 154) ve Müslim (ra-dâ no. 47-8, s. 1085), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âijr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260.
[202] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1973), Affân an Hammâdb. Seleme an Sabit an Sümeyye an Âise asl-ı senedi ile Ukrîc etti.
Sümeyye'nin dununu bilinmemektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260.

[203] Bu hadisi Müslim (radâ no. 46, s. 1084), İbn e. Şeybe an Şebâbe b. Sevvâr an Süleyman b. el-Muğîre an Sabit an Enes senedi ile biraz daha uzun bir metinle tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/260-261.
[204] Bu hadisi Buhârî (gusl 12/2,1, 71), Muh. b. Bessâr an Muâz b. Hisâm an ebîhî an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261.
[205] Bu hadisi Mâlik (nikâh 15, 530), Buhârî (nikâh 100-1, VI, 154), Müslim (nikâh no. 44-5, s. 1084), Ebû Dâvud (no. 2124) ve Tirmizî (no. 1139), ayrı ayn Humeyd et-Tavîl ve Ebû Kilâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261.
[206] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 14, s. 529), Müslim (radâ 41-43, s. 1083), Ebû Dâvud (no. 2122) ve İbn Mâce (no. 1917), Abdülmelik b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hisâm an ebîhî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261.
[207] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 14, s. 529), Müslim (radâ 41-43, s. 1083), Ebû Dâvud (no. 2122) ve İbn Mâce (no. 1917), Abdülmelik b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hisâm an ebîhî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261.
[208] Bu hadisi Mâlik (nikâh no. 14, s. 529), Müslim (radâ 41-43, s. 1083), Ebû Dâvud (no. 2122) ve İbn Mâce (no. 1917), Abdülmelik b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hisâm an ebîhî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261.
[209] Bu hadisi Mâlik (talâk 95, s. 594), Buhârî (nikâh 96-2, VI, 154; mağâzî 32, V, 54-5; buyu' 109, III; ıtk 13, kader 4; tevhîd 18), Müslim (nikâh no. 125-7, s. 1061-2), Ebû Dâvud (no. 2172) ve Tirmizî (no. 1138), İbn Muhayrîz an Ebî Seleme asl-ı senedi ile; Nesâî (nikâh 55, VI, 107-8) ve Müslim (nikâh no. 130, s. 1002-3), Muh. b. Şirîn an Abdirrahman b. Bisr b. Mes'ûd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Ebû Davud'a aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/261-262.
[210] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2171), Müsâ b. İsmaîl an Ebân an Yahya an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Rifâa an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[211] Bu mevkufu Mâlik (akdiye 24, s. 742), ez-Zührî an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[212] Bunu Mâlik (akdiye no. 25, s. 743), an Nâfi' an Safiyye binti ebî Ubeyd an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[213] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1928), el-Hasan b. Alî el-Hal-lâl an İshâk b. îsâ an İbn Lehîa an Ca'fer b. RabVa ani'z-Zührî an Muharriz b. e. Hureyre an ebîhî an Ömer b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[214] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3881), er-RebV b. Nâfî' an Muh. b. Muhacir un ebîhî an Esma binti Yezîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[215] Bu hadisi Mâlik (radâ 10, s. 607-8), Müslim (nikâh 140-2, s. 1066-7), Ebû Dâvud (no. 3882), Tirmizî (no. 2077), Nesâî (nikâh 54, VI, 106-7) ve İbn Mâce (no. 2011), Ebü'l-Esved Muh. b. Abdirrahman b. Nevfel an Urve an Âîfe an Cudâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[216] Bu hadisi Buhârî (sulh 4, III, 167; mazâlim 11, III, 99-100; tefsir Nisa 23, V, 184; nikâh 95, VI, 153) ve Müslim (tefsir no. 13-14, s. 2326), Hisâm b. Urve an ebîhî mı Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262.
[217] Heysemî'ye göre bunu Taberânî de tahrîc etmiştir. İsnâcada tanımadığı râviler mevcut imiş (Mecma' IV, 331).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/262-263.
[218] Tirmizi (no. 1127), bunu isnâdsız olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[219] Keza (no. 1127), bu da isnâdsızdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[220] Bu hadisi Buhârî (nikâh 8/1-1, VI, 118-9), Müslim (ni-IJfc 6-7, s. 1020), Tirmizî (no. 1083) ve Nesâî (nikâh 4/1, VI. 58), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Sa'd ari-i senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[221] Bu hadisi Tirmizî (no. 1082) ve Nesâî (nikâh 4/3, VI, 59), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı "hasen garîb"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[222] Bu hadisi Buhârî (nikâh 118, VI, 160), Ebû Dâvud (no. 2150) ve Tirmizî (no. 2793), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[223] Bu hadisi Taberânî de tahrîc etmiştir. Râvilerinden Men-del b. Alî, zayıf olmakla birlikte kimilerince tevsîk edilmiştir. Bezzâr diyor ki: Mendel, rivayeti Peygamber'e ref 'etmekle hata etmiştir; doğrusu mürseldir." Diğer râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 293).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/263.
[224] Bu hadisi Müslim (nikâh no. 123, s. 1060) ve Ebû Dâvud (no. 4970), Ömer b. Hamza b. Abdi İlah el-Ömerîan Abdirrahman b. Sa'd an Ebî Safd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[225] Heysemî, adı geçen râvi hakkında bilgi edinemediğini, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' IV, 293).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[226] Bezzâr, bu hadisi Atâ b. Yesâr, Selmân'dan rivayet etmiştir. Ancak o, Selmân'a yetişememiştir. Heysemî, ayrıca tanımadığı râvilerin mevcudiyetine dikkat çekmiştir (Mecma' IV, 298).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[227] Râvilerinden Bekr b. Sehl'i Nesâî /ayıt'addetmiş, Zehe-bî ise onun hakkında "halk ondan hadis yüklenmiştir, mukâribu'l-Hadis"tir demiştir (Mecma' IV, 299).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[228] Güvenilir bir râvi olan Husayn b. Kabîsa dışındaki râvi-leri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 301).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[229] Hakkında ihtilâf olan Kays b. er-Rebî' dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' IV, 305).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/264.
[230] Bu hadisi Tirmizî (no. 1159), Mahmûd b. Gaylân ani'n-Nadr b. Şümeyl an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.Senedi hakkında hasen garîb hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[231] Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' IX, 7).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[232] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1852), İbn e. Şeybe an Affân an Hummûl b. Seleme an Alî h. Zeyd h. Ceďân an Saîd b. el-Müseyyeb an Âise senedi ile tahrîc etti.
Alî b. Zeyd, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[233] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1853), Ezher b. Mervân an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb ani'l-Kâsım es-Şeybânî an Abdillah b. e. Evfâ senedi ile tahrîc etti.
Sindî'ye göre zahiren isnadı sahîh görünmektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[234] Bu hadisi Tirmizî (no. 1161) ve İbn Mâce (no. 1854), Muh. b. Fudayl an Abdillah b. Abdirrahman Ebî Nasr an Müşavir el-Himyerî an ümmihî an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, senedi hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[235] Bu hadisi Ahmed (II, 439), Buhârî (beď ul-Halk 7, IV, 84; nikâh 85, VI, 150), Müslim (no. 121-2), Ebû Dâvud (no. 2141), İbn Hibbân (no. 4160) ve Beyhakî (VII, 292), el-A'meş an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[236] Bu hadisi Ahmed (II, 439), Buhârî (beď ul-Halk 7, IV, 84; nikâh 85, VI, 150), Müslim (no. 121-2), Ebû Dâvud (no. 2141), İbn Hibbân (no. 4160) ve Beyhakî (VII, 292), el-A'meş an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/265.
[237] Bu hadisi Tirmizî (no. 1160), Hennâd an Mülâzim b. Amr an Abdillah b. Bedr an Kays b. Talk an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

İsnadı hakkında ise "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266.
[238] Bu hadisi Tirmizî (no. 1174) ve İbn Mâce (no. 2014), İsmail b. Ayyâs an Bahir b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Kesîr b. Murre an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasen garîb'tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266.
[239] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4999), Yahya b. Maîn an Haccâc b. Muh. an Yûnus b. e. İshâk an Ebî İshâk ani'I-Ayzâr b. Hureys ani'n-Nu'mân senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266.
[240] Bu hadisi Nesâî (nikâh 14, VI, 68), Kuteybe an Leys an ibn Aclân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266.
[241] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1857), Hisâm b. Ammâr an Sadaka b. Hâlid an Osman b. ebî'l-Âtike an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti. İsnadı hakkında Zevâid'de şu açıklama yapılmıştır: "İsnadındaki Alî b. Yezîd hakkında Buhârî "hadisleri münkerdir" demiştir. Osman hakkında da ihtilâf vardır. Bunun Nesâî'nin tahrîc ettiği (bir evvelki hadis) Ebû Hureyre rivayeti ile İbn Ömer hadislerinden şahitleri vardır.
Heysemî'ye göre sözkonusu Taberânî'nin Ebû Hureyre rivayetinde zayıf bir ravi olan Câbir el-Cu'fî yer almıştır. (Mecma' IV, 272).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266.
[242] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2147) ve İbn Mâce (no. 1986), Ebû Avâne an Dâvud b. Abdillah el-Evdî an Abdirrahman el-Meslemî ani' I-Es' as b. Kays an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/266-267.
[243] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2459), Osman b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'mes an Ebî Salih an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/267.
[244] Bu hadisi Buhârî (nikâh 107/5, VI, 156; fardu'l-Humus 19/9, IV, 61) ve Müslim (selâm no. 34, s. 1716-7), Hişâm b. Urve an ebîhî an Esma asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Buhârî'ye (nikâh) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/267.
[245] Bu rivayeti Müslim (selâm no. 35), Muh. b. Ubeyd el-Guberî un Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an ibn ebî Müley-ke an Esma senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/268.
[246] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2988, 5063), Saîd el-Cerîrîan Ebî'l-Verd an İbn A'bud an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncü lafız Ebû Davud'a (no. 5062), dördüncü lafız da yine Ebû Davud'a (no. 5064) aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 93), Ahmed (I. 95, 136), Buhârî (fardu'l-Humus 6, IV, 48; fadâilu'l-Ashâb 9/5, IV, 208; afime 6, VI, 192; da'vât 11, VII, 148), Müslim (zikr ve'd-duâ 80, s. 2091) Ebû Dâvud (no. 5062), İbn Hibbân (no. 5499, 6882) ve Beyhakî (VII, 293), el-Hakem an İbn e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/268.
[247] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2988, 5063), Saîd el-Cerîrîan Ebî'l-Verd an İbn A'bud an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Üçüncü lafız Ebû Davud'a (no. 5062), dördüncü lafız da yine Ebû Davud'a (no. 5064) aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 93), Ahmed (I. 95, 136), Buhârî (fardu'l-Humus 6, IV, 48; fadâilu'l-Ashâb 9/5, IV, 208; afime 6, VI, 192; da'vât 11, VII, 148), Müslim (zikr ve'd-duâ 80, s. 2091) Ebû Dâvud (no. 5062), İbn Hibbân (no. 5499, 6882) ve Beyhakî (VII, 293), el-Hakem an İbn e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/268.
[248] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[249] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[250] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[251] Bu hadisi Ahmed (1,191), Yahya b. İshâk an İbn Lehî'a an Ubeydillah b. e. Ca'fer an İbn Kârız an Abdirrahman b. Avf senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a'mn rivayetleri umumiyetle hasendir. Burada olduğu gibi diğer râvileri güvenilir olmak şartıyla.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[252] Bu hadisi Bezzâr (no. 1465), Ca'fer b. Avn an Rabfa b. Osman an Muh. b. Yahya b. Hayyân an Nehâr el-Abdî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Güvenilir bir râvi de olan Nehâr dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[253] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma'IV, 313).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[254] Râvilerinden Yahya b. Ya'lâ zayıf bir râvidir (Mecma' IV, 314).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/269.
[255] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2013), Muh. b. Besgâr an Mü'emmel an Süfyân ani'l-A'meş an Salim b. ebt'l-Ca'd an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etli. Râvileri güvenilir kimselerdir, ancak isnâdındaki kopukluk vardır. Salim, Buhârî'ye göre Ebû Umâme'yi işitmemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[256] Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 1, IV, 103; nikâh 80, VI, 145), Müslim (radâ 60, s. 1091) ve Beyhakî (VII, 295), Mey-seretu'l-Eşcaian Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca bu hadisi Tirmizî (no. 1188), Abdullah b. e. Zi-yâd an Ya'kûb b. İbr . b. Sa'd an İbn ahî Şihâb an am
mihî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında sıhhat hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[257] Bu rivayeti Müslim (radâ no. 59, s. 1091), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[258] Bu hadisi Dârimî (II, 147-8), Muh. b. Abdillah er-Rak-kâşî an Abdilvâris ani'l-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ an Nuaym b. Ka'neb an EbîZerr senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[259] Bu hadisi Tirmizî (no. 1163), el-Hasan b. Ali el-Hallâl ani'I-Hüseyn b. Alîel-Cu'fîan Zaide an Sebîb b. Garka-de an Sül. b. Amr. b. el-Ahves an ebihî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[260] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2142) ve İbn Mâce (no. 1850), Ebû Kaza'a an Hakîm b. Muâviye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/270.
[261] Bu hadisi Buhârî (nikâh 94, VI, 153; tefsîr sureti'ş-Şems, VI, 83-4; edeb 43/VII, 83; enbiyâ 17/1, IV, 120), Müslim (sıfatu'l-cennet ve'n-nâr no. 49, s. 2191) ve Tirmizî (no. 3943), Hişâm b. Urve an ebîhî an Abdillah b. Zem'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/271.
[262] Heysemî'ye göre râvilerinden Muh. b. Havvât b. Şu'be adlı râvi tanınmamaktadır, diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 333).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/271.
[263] Bu hadis, Müsned-i Ahmed'de yer almıştır. Oğlu Abdullah'ın ziyâde kıldığı hadislerdendir (I, 151-2).
Ayrıca Ebû Ya'lâ (no. 294,351) ve Bezzâr (no. 1626-7), Nuaym b. Hakîm an Ebî Meryem an Alî aslı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/271.
[264] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2146), Süfyân h. Uyeyne ani'z-Zührî an Abdillah b. Abdillah an lyâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/271.
[265] Bu hadisi Buhârî (nikâh 82, VI, 146-7) ve Müslim (fa-dâilu's-sahâbe no. 92, s. 1896-1902), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'indir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/272-273.
[266] Râvilerinden bazıları Sahîh ricalinden olmakla birlikte bazıları da hakkında söz sarfedilmiş güvenilir kimselerdir (Mecma'IV, 318).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/273.
[267] Râvileri Sahîh ricalinden (Mecma' IV, 320).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/273.
[268] Taberânî'nin isnadında yer alan Alî b. ebî Sâre zayıf bir râvidir. Ahmed'in ricali ise güvenilir kimselerden olmakla birlikte kimisi hakkında kelâm sarfedilmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/273.
[269] Râvilerinden Muh. b. Amr b. Alkame dışındakiler Sahîh ricâlindendir. Onun hadisleri ise hasen olarak kabul edilir (Mecma'IV, 316).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/273-274.
[270] Heysemî diyor ki: "İsnadında tanımadığım bir râvi mevcuttur" (Mecma' IV, 316).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/274.

[271] Bu hadisi Buhârî (eşribe 10/2, VI, 245), Müslim (talâk no. 21, s. 1101-2), Tirmizî (no. 1831), Ebû Dâvud (no. 3715) ve İbn Mâce (no. 3323), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir. Diğer lafızlar oldukça kısadır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/274-275.
[272] Bu hadisi Buhârî (nikâh 80/2, VI, 145-6), Ebû Nuaym an Süfyân an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[273] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4679), Ahmed b. Amr b. es-Serh an ibn Vehb an Bekr b. Mudar an İbni'l-Hâd an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[274] Bu hadisi Buhârî (nikâh 17/4, VI, 124), Müslim (zikr ved-duâ no. 97-8, s. 2097-8), Tirmizî (no. 2780) ve İbn Mâce (no. 3998), Süleyman et-Teymî an Ebî Osman en-Nehdîan Usâme (ve Saîd b. Zeyd) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[275] Bu hadisi Buhârî (nikâh 108, VI, 158) ve Müslim (fadâ-ilu's-sahabe no. 80, s. 1890), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[276] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1979), Hişâm b. Ammâr an Süfyân b. Uyeyne an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Zevâid'de Buhârî'nin şartmca sahîh olduğu söylenmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[277] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1980), Ebû Bedr Abbâd b. el-Velîd an Hahbân b. Hilâl an Mübarek b. Fadâle an AH b. Zeyd an Ümmi Muhammed an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Ali b. Zeyd sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/275.
[278] Bu hadisi Buhârî (nikâh 107/4, VI, 156), Müslim (tevbe no. 36, s. 2114) ve Tirmîzî (no. 1168), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276.
[279] Bu hadisi Buhârî (nikâh 107/2, VI, 156; tefsîr A'râf 1, V, 196; tefsîr En'âm 7, V, 194; tevhîd 15/1, VIII, 171), Müslim (tevbe no. 32-34, s. 2113-4) ve Tirmizî (no. 3520), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276.
[280] Bu hadisi Mâlik (akdiye 17, s. 737), Müslim (liân no. 14-6, s. 1135) ve Ebû Dâvud (no. 4532-3), Süheyl b. e. Salih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276.
[281] Bu hadisi Buhârî (nikâh 107, VI, 156; hudûd 40, VIII, 31) ve Müslim (liân no. 17, s. 1136), Abdülmelik b. Umeyr an Verrâd Kâtibi'l-Muğîre ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276.
[282] Bu hadisi Müslim (münâfikîn no. 70, s. 2168) ve Nesâî (işretu'n-nisâ 4, VII, 72), İbn Vehb an Ebî Sahr an İbn Kusayt an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276.
[283] Bu hadisi Buhârî (nikâh 97, VI, 154) ve Müslim (fadâ-ilu's-sahâbe no. 88, s. 1894-5), Ebû Nuaym an Abdihâ-hidb. Eymen an İbn e. Müleyke ani'l-Kâstm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/276-277.
[284] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3568) ve Nesâî (işretu'n-nisâ 4, VII, 71), es-Sevrî an Füleyt el-Âmirî an Cesre binti Decâce an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdihâ-hidb. Eymen an İbn e. Müleyke ani'l-Kâstm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/277.
[285] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4602), İbn Mâce (no. 1973) ve Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr XXIV, 70-71; M. el-Evsat I, 145a), Hammâdb. Seleme an Sabit el-Bünâ-nî an Sümeyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sümeyye'nin hâli bilinmemektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/277.
[286] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4602), İbn Mâce (no. 1973) ve Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr XXIV, 70-71; M. el-Evsat I, 145a), Hammâdb. Seleme an Sabit el-Bünâ-nî an Sümeyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sümeyye'nin hâli bilinmemektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/277.
[287] Bu hadisi Buhârî (nikâh 111/1. VI, 158-9), Müslim (selâm no. 20, s. 1711) ve Tirmizî (no. 1171), Leys b. Sa'd an Yeztd b. e. Habîb an Ebri-Hayr an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/277.
[288] Buhârî (nikâh 111/2, VI, 159; cezâu's-sayd 26, II. 219) ve Müslim (hacc no. 424, s. 978), Amr b. Dînâr an Ebi Ma'bed an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/277-278.
[289] Bu hadisi Müslim (selâm no. 22, s. 1711), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bekr b. Sevâde an Abdirrahman b. Cübeyr an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278.
[290] Bu hadisi Tîrmizî (no. 2779), Süveyd an Abdillah an Şu' be ani'I-Hakem an Zekvân an mevlâ Amr b. el-Âs senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Cübeyr an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278.
[291] 'iu hadisi Müslim (fadâil no. 76, s. 1812-3), EbûBekrb e. Şeybe an Yezîd b. Hârûn an Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes; Ebû Dâvud (no. 4818), Mervân an Humeyd an Enes senedleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278.
[292] Bu hadisi Müslim (âdâb no. 45, s. 1699-700), Ebû Dâvud (no. 2148) ve Tirmizî (no. 2776), Amr b. Saîd an EM Zür'a an Cerh- b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278.
[293] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2149) ve Tirmizî (no. 2777), Şertk an Ebî Rabîa el-lyâdî an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278.
[294] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4106), Muh. b. îsâ an EbîCü-mey Salim b. Dînâr an Sabit an Enes senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/278-279.
[295] Bu hadisi Mâlik (vasiyyet no. 5, s. 767), Buhârî (nikâh 113, VI, 159; libâs 62/2, VII, 55), Müslim (selâm 32, s. 1715) ve Ebû Dâvud (no. 4929), Hisâm b. Urve an ebîhî an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/279.
[296] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/279.
[297] Bu hadisi Buhârî (hudûd 33, VIII, 28; libâs 62/1, VII, 55), Ebû Dâvud (no. 4930) ve Tirmizî (no. 2785-6), Yahya b, e. Kesîr an Ikrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/279.
[298] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4112) ve Tirmizî (no. 2778), Yûnus ani'z-Zührî an Nebhân mevlâ Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/279.
[299] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5272), Abdullah b. Mesleme an Abdilazîz b. Muh. an EbYl-Yemân an Şeddâd b. e. Amr b. Hammâs an ebîhî an Hamza b. e. Useyd el-En-sârî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/279.
[300] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/280.
[301] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5273), Muh. b. Yahya b. Fara an Ebî Kuteybe Selm b. Kuteybe an Dâvud b. e. Salih el-Miizenî an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/280.
[302] Râvilerinden Züfer b. Süleyman tevsîk edilmiştir, ancak ondaki bir miktar zaaf zararsızdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' IV, 326).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/280.
[303] Râvilerinden Musâtîr'i taz'îf eden kimse mevcut değildir (Mecma' IV, 327).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/280.
[304] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1847), Muh. b. Yahya an Saîd b. Süleyman an Muh. b. Müslim an Ibr. b. Meysere an Tavus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Zevâid'de isnadının sahîh, ricalinin ise güvenilir kimseler olduğu söylenmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/280.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKÂH KİTABI

1. Çok Evlenmeye Teşvik
2. Kendisinde Güç Bulunan Kimse Evlensin
3. Kadınlardan Uzak (Bekâr) Yaşama Yasağı
4. Kadınla Dört Şey İçin Evlenilir
5. Evlenme Teklifi Esnasında Kadına Bakmaya İzin
6. Erkek Evlendiği Zaman Ona Ne Söylenir?
7. Adamın, (Din) Kardeşinin Evlenme Teklifi Yaptığı Bir Kadına Evlenme Teklifi Yapması Yasağı
8. Kişinin Evlenme Teklifi Yapmasının Caiz Olduğu Durum
9. Değiş-Tokuş Şeklinde Mehirsiz Evlenme Yasağı Hakkında
10. İyi Erkeklerle İyi Kadınların Evlenmesi Hakkında
11. Velisiz Evlenme Yasağı
12. Yetim Kızın Evlendirilmesi Hakkında
13. Hiç Evlenmemiş Kadınla Dul Kadına Danışma
14. Dul Kadını, İstemediği Halde Babası Evlendirebilir (mi?)
15. Kadını İki Veli Evlendirebilir (mi?)
16. Kadınlarla Mut'a Nikâhı Yapma Yasağı
17. İhramlının Nikâhı Hakkında
18. Hz. Peygamberin Hanımları İle Kızlarının Mehirleri Ne Kadardı?
19. Mehir Olması Caiz Olan Şeyler
20. Nikâh Konuşması Hakkında
21. Nikâhta Şart Koşmak
22. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında
23. Düğün Yemeği (Davetine) İcabet Etmek Hakkında
24. Hanımlar Arasında Adaletli Davranmak Hakkında
25. Hanımlar Arasında (Eşit) Bölme Hakkında
26. Adamın Yanında Birden Fazla Hanım Olabilir mi?
27. Dul Ve Hiç Evlenmemiş Kadınla Gerdeğe Girdiğinde Yanlarında Kalma (Süresi)
28. Adamın, Hanımıyla Şevval Ayında Gerdeğe Girmesi
29. Cim'anın Başında Söylenilecek Söz
30. Hanımlara Arkalarından Varma Yasağı
31. Adam Bir Kadın Görür de Nefsine Karşı Endişeye Düşebilir?
32. Hiç Evlenmemiş Olan Kadınlarla Evlenmek Hakkında
33. Emzikli Kadınla Cim'a Yapmak Hakkında
34. Kadınları Dövme Yasağı Hakkında
35. Erkeğin, Hanımına Yumuşak Davranması
36. "Azl" Hakkında
37. Kıskanç Hakkında
38. Kocanın Kadın Üzerindeki Hakkı Konusunda
39. "Lanetleşme" Hakkında
40. Efendisinin İzni Olmadan Evlenen Köle Hakkında
41. Çocuk Döşeğe Aittir
42. Çocuğunu Tanıdığı Halde İnkâr Eden Kimse
43. Adam, Babasının Karısıyla Evlenirse (Ne Olur?)
44. Yüce Allah'ın; "Bundan Sonra Sana (Başka) Kadınlar Helal Olmaz" Sözü Hakkında
45. Kadın Kölenin Hürriyetine Kavuşturulmasının, Mehri Sayılması Hakkında
46. Kadın Kölesini Hürriyetine Kavuşturup, Sonra Onunla Evlenen Kimsenin Fazileti
47. Erkek, Bir Kadınla Evlenir de Ona (Mehrini) Takdir Etmeden Önce Ölebilir?
48. Süt Emmeden Dolayı Haram Olanlar
49. Kaç Süt Emme Haram Kılar?
50. Süt Emmenin Kınamasını Ne Giderir?
51. Süt Emmeye Tek Kadının Şahidlik Etmesi
52. Büyüğün Süt Emmesi Hakkında
53. Hülle Yapma (Tahlil) Yasağı
54. Erkeğin, Ailesinin İhtiyaçlarını Görmesinin Vacibliği Hakkında
55. Kadınlarla Güzel Geçinmek Hakkında
56. Küçükleri Babaları Evlendirdiğinde Onların Evlendirilmesi Hakkında

NİKÂH KİTABI

1. Çok Evlenmeye Teşvik

2170. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'l-Muğallis'ten, (O da) Ebu Necih'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Evlenmeye gücü yetip de evlenmeyen, bizden değildir!"[1]

2. Kendisinde Güç Bulunan Kimse Evlensin

2171. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize el-Ameş, Umâre'den, (O da) Abdurrahman b. Yezid'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah şöyle demişti:"
"Biz, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber olan, hiçbir şeyleri bulunmayan gençlerdik." Bu sebeple (birgün) O şöyle buyurmuştu:
"Ey genç topluluğu! Sizden kim evlenmeye güç yetirirse, evlensin. Çünkü bu gözü (haramdan) daha iyi sakındırıcı, namusu daha iyi koruyucudur. Kim de güç yetiremezse, o oruç tutmalıdır. Zira oruç onun için şehvet kırıcıdır!"[2]
2172. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti." (Alkame) dedi ki,
Ben (Abdullah'la) beraber iken Osman O'nunla karşılaştı ve
"Ebu Abdirrahman! Bekâr bir kızla (evlenmek) ister misin? Sana (eski neşeni, mutlu-düzenli günlerini) hatırlatır!" dedi. O da şöyle cevap

verdi:
"Gerçekten sen bunu söylüyorsan, ben de Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiştim:"
"Ey genç topluluğu! Sizden kim evlenmeye geç yetirirse, evlensin. Çünkü bu gözü (haramdan) daha iyi sakındırıcı, namusu daha iyi koruyucudur. Kim de güç yetiremezse, oruç tutsun. Zira oruç onun için şehvet kırıcıdır!"[3]

3. Kadınlardan Uzak (Bekâr) Yaşama Yasağı

2173. "Bize Ebu'l-Yeman haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki; O, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı şöyle derken işitmiş:"
"Andolsun ki, bunu (yani evlenmeyip bekâr kalma isteğini) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Osman'dan kabul etmemişti. Şayet O'na kadınlardan uzak yaşamayı caiz kılsaydı, biz (kendimizi) hadım ederdik!"[4]
2174. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Mes'âde rivayet edip (dedi ki), bize el-Eş'as b. Abdilmelik, el-Hasan'dan, (O) Sa'd b. Hişam'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınlardan uzak (yani evlenmeyip bekâr) yaşamayı yasakladı."[5]
2175. "Bize Muhammed b. Yezid el-Hızâmi rivayet edip (dedi ki), bize Yunus b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bana ibn İshak rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Saîd ibnul-Müseyyeb'den, (O da) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Kadınları terkedip (onlardan uzak yaşayan) kimselerden olan Osman b. Maz'un'un işi ortaya çıktığında Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (haber) gönderip (çağırttı. Gelince) de şöyle buyurdu:
"Osman! Şüphe yok ki, ben ruhbanlıkla emrolunmadım. Sen benim Sünnetimi terk mi ettin?" (Osman);
"Hayır, ya Rasulullah!" cevabını verdi. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, namaz kılmam, uyumam, oruç tutmam, yemek yemem, evlenmem, boşamam benim Sünnetimdir. Artık kim benim Sünnetimi terk ederse, benden değildir. Osman! Muhakkak ki üzerinde ailenin hakkı vardır, üzerinde nefsinin hakkı vardır!"
Sa'd, sözüne şöyle devam etti:
"İşte vallahi, bazı müslüman erkekler karar vermişlerdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şayet Osman'ı bulunduğu (durum) üzerinde bırakırsa, (kendimizi) hadım edip kadınlardan uzak yaşayalım, kendimizi tamamen Allah'a verelim!"[6]

4. Kadınla Dört Şey İçin Evlenilir

2176. "Bize Sadaka ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan, (O) Saîd b. Ebi Saîd'den, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Kadınlarla dört şey için; din, güzellik, mal ve haseb (soy güzelliği, şeref) için evlenilir. Sen dindara bak, ellerin darlık görmesin, (Allah iyiliğini versin!)"[7]
2177. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ab-duhnelik'ten, (O) Atâ'dan (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bu (yani bir önceki) Hadisi haber verdi."[8]

5. Evlenme Teklifi Esnasında Kadına Bakmaya İzin

2178. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Asım el-Ahvel'den, (O) Bekr b. Abdillah el-Müzeni'den, (O da) el-Muğire b. Şube'den (naklen) haber verdi ki,"
O, Ensardan bir kadına evleme teklifinde bulunmak (istemişti) de, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na şöyle buyurmuştu:
"Git de ona bak. Çünkü bu, aranızda uyuşma ve kaynaşma sağlanmasına daha elverişlidir!"[9]

Açıklama

Bu Hadis erkeğin, evlenmek istediği kadına bakmasının müstehab olduğunu göstermektedir. Dört mezheb imamı başta olmak üzere âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bununla beraber, evlenilmek istenen kadının nerelerine bakılabileceği konusunda farklı görüşler vardır. Alimlerin çoğuna göre kadının sadece yüzüyle ellerine bakılabilir. İmam Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise, kadının âdeten ev içinde açtığı yerlerine bakmanın caiz olduğunu söylemiştir. Bu bakmada, kadından izin almak da, âlimlerin cumhuruna göre, şart değildir. Erkek, mezkur ölçüler dahilinde, kadına bir çok defa bakabilir, ancak kadınla erkeğin tek başlarına bir yerde kalmaları ("halvet") caiz değildir.[10]

6. Erkek Evlendiği Zaman Ona Ne Söylenir?

2179. "Bize Muhammed b. Kesir el-Abdi el-Basri haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Yunus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi. (Yunus) dedi ki, O'nu (yani el-Hasan'ı) şöyle derken işittim:"
Akil b. Ebi Talib, Basra'ya gelmiş ve Cuşemoğullarından bir kadınla evlenmişti. Bunun üzerine (bazı kimseler) O'na;
"Allah mes'ud etsin, oğullar bağışlasın!" demişlerdi de, O şöyle karşılık vermişti:
"Bunu söylemeyin! Muhakkak Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi bundan menetmiş ve bize,
"Allah seni mübarek kılsın, sana bereketler versin!" dememizi emretmişti."[11]
2180. "Bize Nuaym b. Hammad rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz, Süheyl'den, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O bir insanın evliliğini tebrik ettiğinde şöyle buyururdu:
"Allah seni mübarek kılsın, sana bereketler versin! Aranızı hayırla birleştirsin!"[12]

7. Adamın, (Din) Kardeşinin Evlenme Teklifi Yaptığı Bir Kadına Evlenme Teklifi Yapması Yasağı

2181. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Süheyl b. Ebi Salih'ten, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O, kişinin, (din) kardeşinin evlenme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklin yapmasını yasakladı.[13]
2182. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Bana Nafî', İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz (din) kardeşi kendisine izin vermedikçe, onun evleme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklifinde bulunmasın, onun alış-verişi üzerine alış-verişe girmesin!"*[14]

Açıklama

Bu Hadisler bir kimsenin, başka birinin evlenme teklifi yaptığı bir kadına evlenme teklifi yapmasının yasak olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadislerle benzerlerine dayanarak, bir kimse bir kadına evlenme teklini yapıp da kadın tarafından teklif açık bir ifadeyle kabul edildiğinde, artık bu kadına ikinci bir şahsın evlenme teklifi yapmasının haram olduğunu, bazı âlimler ise bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Kadın tarafından evlenme teklifine razı olunduğu dolaylı bir şekilde ifade edildiğinde de, çoğu âlime göre hüküm aynıdır. Ancak İmam Şafii (Rahmetullahı Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu son durumda ikinci bir şahsın aynı kadına evlenme teklin yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir ki, bir delilleri aşağıdaki Fâtıma bint Kays Hadisidir. Evlenme teklifi kadın tarafından kabul edilmediği veya onu kabul eğilimi gösterilmediği durumda ikinci bir şahsın evlenme teklifi yapmasında ise hiçbir mahzur yoktur. Diğer taraftan bir evlenme teklifi kabul edildikten sonra başka birinin evlenme teklifi kabul edilip onunla nikâh yapılırsa, bu nikâh âlimlerin cumhuruna göre, günah işlenmiş olsa da sahih olur ve artık bozulmaz.[15]

2183. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Fâtıma bint Kays'tan (naklen) haber verdi ki;"
O, kendisine anlatmış, kendisi de anlattıklarını O'ndan iyice yazmış ki; O (yani Fâtıma), Kureyş kabilesinin Mahzumoğulları oymağından bir adamın nikâhındaymış. Derken (bu adam) O'nu kesin bir şekilde (üç talâkla) boşamış. Bunun üzerine O, (adamın) ailesine, kendilerinden nafaka istemek üzere (haberci) göndermiş de onlar; "Senin nafaka (hakkın) yok!" demişler. Sonra bu (olay) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaşmış, O da şöyle buyurmuş:
"Senin nafaka (hakkın) yok. Ancak iddet (beklemen) gerekir. Ümmü Şerik'in evine taşın ve bize bildirmeden birşey yapma, (iddetini bitirdiğinde bana danışmadan hiç kimseye evlenme sözü verme!)" Sonra (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Doğrusu Ümmü Şerik, yanına muhacir kardeşlerinin girip (çıktığı) bir kadındır. (Bunun için) bilakis sen Ibn Ümmü Mektum'un evine taşın. Zira o âmâ bir adamdır. Elbiselerini çıkarırsan birşey görmez. Bize bildirmeden birşey de yapma!" Bunun üzerine O, İbn Ümmü Mektum'un evine gitmiş. Nihayet iddeti bitince (Hz. Peygamber'e) anlatmış ki, Muaviye ile Ebu Cehm kendisine evlenme teklifi yapmışlar. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Muaviye'ye gelince O, malı olmayan bir adamdır. Ebu Cehm'e gelince ise O, değneğini omuzundan indirmez! Sen Usâme'ye ne dersin?" Sanki (Hz. Peygamber'in bu teklifinden Fâtıma'nın) ailesi hoşlanmamış da O; "Vallahi, ancak Rasulullah'ın buyurduğu kimseyle evlenirim!" demiş ve Usâme ile evlenmiştir.[16]
Muhammed b. Amr demiş ki, Muhammed b. İbrahim, (bu haber üzerine Fâtıma'ya) şöyle dedi:
"Fâtıma! Allah'tan kork! Sen gerçekten bu (olayın) hangi şey hakkında olduğunu (yani özel bir sebebe bağlı olduğunu) biliyorsundur!"[17]
(Muhammed b. İbrahim) sözüne şöyle devam etti: (Bu olay hakkında) îbn Abbas da şöyle dedi:
"Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"O (boşanmış kadınları iddetleri bitinceye kadar) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar, ancak apaçık bir edebsizlik etmeleri hariç?"*[18]
"Edebsizlik=fâhişe", (boşanmış kadının), ailesine çirkin söz söylemesidir. (Kadın) bunu yapınca onlara onu (evinden) çıkarmaları helâl olur.[19]

8. Kişinin Evlenme Teklifi Yapmasının Caiz Olduğu Durum

2184. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Davud -yani İbn Hind- rivayet edip (dedi ki), bize Amir rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınla, halasının üzerine; hala ile erkek kardeşinin kızı üzerine veya kadınla, teyzesinin üzerine; yahut teyze ile kız kardeşinin kızı üzerine evlenilmesini yasakladı (ve şöyle de buyurdu):
"Ne daha küçük olanla (yeğenle) daha büyük olan (yani halası ve teyzesi) üzerine, ne daha büyük olanla daha küçük olan üzerine evlenilmez!"[20]
2185. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınla halasının ve kadınla teyzesinin (aynı zamanda bir nikâh altında) bir araya getirilmelerini yasakladı.[21]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de evlenilmesi haram olan kadınlar zikredildikten sonra,*"Bunların dışındakiler size helal kılındı"*[22] buyurulmaktadır. Yukarıdaki Hadisler bu umumi hükmü tahsis ederek, (yani alanını daraltarak, ona sınırlamalar getirerek), bir kadın ile halasının veya teyzesinin aynı zamanda bir nikâhta birleştirilmelerinin de haram olduğunu göstermektedir. Bu Hadisler "haber-i vâhid"dirler. Haber-i vâhidlerin Kur'an'ın umumi bir hükmünü tahsis edebileceği, fıkıh usûlü âlimlerinin cumhuru tarafından kabul edilen bir husustur ve bunun, bazı âlimlerin farklı isimlendirmeleri olsa da, birçok örneği vardır. Bunları fıkıh usûlü kitaplarında bulmak mümkündür.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kadınla halasının veya teyzesinin bir nikâhta birleştirilmesi yasağım, ortak hikmetten dolayı, Kur'an'ın, iki kız kardeşin bir nikâhta birleştirilmesi yasağına[23] kıyasla koyduğu belirtilmektedir. Şöyle ki, iki kız kardeşin bir nikâhta birleştirilmesi yasağının bir hikmeti, kuma olacak bacıların akrabalık bağlarının zedelenmesidir. Aynı durum kadın ile halası veya teyzesi arasında da meydana gelebileceği için, onların da bir nikâhta birleştirilmeleri yasaklanmıştır.[24]
Aslında böyle bir kıyas durumu olmamış olsaydı, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Kuranda bulunmayan hükümler koyma yetkisiyle sözkonusu yasağı yine koyabilirdi. Birçok ayetten, Allah Teala'nın, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yetkiyi verdiği anlaşılmaktadır. Burada şu iki ayeti zikredebiliriz: *"Eğer bir şeyde çekişirseniz, onu Allah ve Rasul'üne arzedin, şayet Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsanız!..."*[25] *"...O Rasul onlara iyiliği emrediyor, onları fenalıktan menediyor, onlara temiz şeyleri helâl kılıyor, murdar şeyleri haram kılıyor..."*[26] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en azından "manevi mütevatir" derecesine ulaşan yollarla bize gelen ve Hadis kitaplarını dolduran söz ve uygulamaları da, O'nun böyle bir yetkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, Allah Sübhanehu ve Teala'nın; *"Hüküm vermek ancak Allah'a aittir!"*[27] ayetine de aykırı değildir. Zira Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yetkinin verilmesi de Allah'ın (Celle Celaluhu) bir hükmüdür. Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor: "*Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur!"*[28]
Diğer taraftan Allah Azze ve Celle, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emir ve yasaklarının kaynağı ve veriliş şekli arasında bir ayrım yapmaksızın, O'na mutlak olarak uyulmasını[29] ve O'nun örnek alınmasını emretmektedir. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyuruyor:
"Andolsun ki sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü arzulayanlar ile Allah'ı çok ananlar için Allah'ın Rasulü'nde güzel örnek vardır!"[30]

9. Değiş-Tokuş Şeklinde Mehirsiz Evlenme Yasağı Hakkında

2186. "Bize Hâlid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), değiş-tokuş şeklinde mehirsiz evlenmeyi ("şiğâr"ı) yasakladı."
Mâlik şöyle demiştir:
"Şiğâr ise, bir adamın, kızını başkasıyla, bu başkasının kızını kendisiyle mehirsiz olarak evlendirmesine mukabil evlendirmesidir."[31]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"Bu (şekilde evlenenler) arasında (meşru) evliliğin olduğu görüşünde misin?" denildi de O;
"(Bu şekilde evlenme) hoşuma gitmiyor" karşılığını verdi.[32]

10. İyi Erkeklerle İyi Kadınların Evlenmesi Hakkında

2187. "Bize Ebu Asım, İbrahim'den, (O) Ömer b. Keysan'dan, (O) babasından, (O da) Vehb b. Ebi Muğis'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Esma bint Ebi Bekr, Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş:"
"İyi erkeklerle iyi kadınları (birbirleriyle) evlendirin!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu Hadisin; *"Böylece onların ardından gelen (nesil) güzel olur). Onların ardından gelen de ve sırasıyla (sonra gelen de) güzel olur"* kısmı benim (sema'ımdan, kitabımdan) düşmüştür!"[33]

11. Velisiz Evlenme Yasağı

2188. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem),

"Evlenme ancak veli ile olur!" buyurdu.[34]
2189. Bize Ali b. Hucr rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Ebu İshak'tan, (O) Ebu Burde'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki,
O şöyle buyurdu: "Evlenme ancak veli ile olur!"[35]
2190. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse, onun evliliği ("nikah"ı) geçersizdir, onun evliliği geçersizdir, onun evliliği geçersizdir! Eğer (kadının velileri) anlaşmazlığa düşerlerse (="işteceru"), -Ebu Asım dedi ki, (İbn Cüreyc) bir defasında; "eğer (kadının velileri) anlaşmazlığa düşerlerse (="teşaceru") demiştir-, hükümdar (hakim, vali), velisi olmayanın velisidir. Şayet (bir erkek, velisiz yapılan, dolayısıyla geçersiz olan bir nikahla bir kadından) faydalanırsa (onunla cima ederse), artık mehir, helal edindiği kadınlık organı sebebiyle, bu (kadınındır!)"*[36]
Ebu Asım dedi ki, (İbn Cüreyc) bu (Hadisi) bana yüz kırk altı yılında yazdırmıştı.[37]

Açıklama

"Veli", burada, kadının evlenmesinde yetkili, sözü geçerli olan kimse demektir. Evlenme hususunda kadının velisi, âlimlerin cumhuruna göre, babasıdır. Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh), kadının veliliğine, oğlunun, babasından daha layık olduğunu söylemişlerdir. Evlenmede kadının velisi olmazsa veya olur da onu evlendirirmekten kaçınırsa, devlet başkanı ("imam", "sultan") veya onun vekili kadının velisi olur.
Yukarıdaki Hadislerden birincisi, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın, velinin izni olmadan yapılan nikâhın, sonuncu Hadis ise kadının, velisinin izni olmadan yaptığı nikâhın sahih olmadığını göstermektedir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadislerle, ilgili diğer nasslara dayanarak kadının, velisinin izni olmadan evlenmesinin caiz olmadığını, kadının, velisinin izni olmaksızın yaptığı nikâhın bâtıl (geçersiz) olduğunu söylemişlerdir. Malik'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşü de böyledir. Hanefi'ler ise, ilgili Ayet ve diğer Hadislere dayanarak akîle-bâliğe ("mükellefe") bir kadının, velisinin izni olmadan nikâh yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, yukarıdaki Hadislerden birincisi, yani mutlak olarak nikâhta velinin izninin gerektiğine delâlet eden Hadis ve benzerleri "mükellefe" olmayan kadın hakkındadır. Yukarıdaki son Hadis ise, zayıf olup bu konuda delil olmaya elverişli değildir.
Yukarıdaki Hadisin sonunda Ebu Asım'ın (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği bilgi, Hadislerin rivayeti konusunda mühim bir hususa işaret etmektedir. Bu kitapta buraya kadar geçen senedlerde hep "rivayet etti", "haber verdi", "falandan, o da falandan" gibi ifadeler görülmüştür. Hadis Usûlü'nde "eda sigaları" denilen bu ifadelerden, Hadislerin Dârimî'ye (Rahmetullahi Aleyh) kadar sanki sadece kulaktan kulağa, sözlü olarak nakledildiği anlaşılmaktadır. Halbuki, gerçek böyle değildir. Ebu Asım'ın (Rahmetullahi Aleyh) söz konusu kaydından anlıyoruz ki, bu ifadeler Hadisin yazıldığı durumlarda da kullanılmıştır. Çünkü O, hocası İbn Cüreyc'in (Rahmetullahi Aleyh) kendisine yazdırdığını bildirdiği Hadisi, başta; "İbn Cüreyc'den..." diyerek nakletmiştir. Bu hususun birçok örneğini, ravilerin hocalarıyla karşılaşma tarihlerini belirtme, kitaptaki bir yanlışa veya farklı rivayete dikkat çekme gibi muhtelif vesilelerle yaptıkları açıklamalarda görmekteyiz.[38] Bu örnekler, Hadisin bir kitaptan okunarak nakledildiği durumlarda da mezkur ifadelerin kullanıldığını göstermektedir. İlk dönemlerde raviler, rivayet ettikleri Hadislerin, kitaptan okunarak nakledildiklerine veya yazıldıklarına her zaman işaret etmemişlerdir. Çünkü o zaman, tek veya birkaç nüsha halinde olan Hadis kitaplarında tahrif yapılmasına veya hatalı okuyuşlara imkân vermemek gibi sebeplerle Hadisi hocadan doğrudan doğruya almaya, diğer bir ifadeyle kitaba atıf yapma yerine hocaya atıf yapmaya önem verilmişti. Binaenaleyh, senedlerde kullanılan mezkur ifadeler Hadisin hem sözlü, hem de yazılı olarak nakledildiğini gösterecek mahiyettedir. En azından sırf bu ifadelere bakarak Hadislerin sadece sözlü olarak nakledildiğini söylemek mümkün değildir.[39]

12. Yetim Kızın Evlendirilmesi Hakkında

2191. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Yunus b. Ebi İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Burde b. Ebi Musa, Ebu Musa'dan rivayet etti ki," O şöle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Yetim kıza, kendisinin (evlendirilmesi) hususunda danışılır. Eğer susarsa, izin vermiş demektir. Razı olmazsa, zorlanmaz."*[40]

13. Hiç Evlenmemiş Kadınla Dul Kadına Danışma

2192. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bana Yahya, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Dul kadın, kendisine danışılmadıkça evlendirilmez, hiç evlenmemiş kadın da kendisinden izin istenmedikçe evlendirilmez. Onun izni ise, susmasıdır!"[41]
2193. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Ebu Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,"
Ebu Hüreyre O'na, Resulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bu (yani bir önceki) Hadisi rivayet etmiş.[42]
2194. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Abdullah ibnu'l-Fadl'dan, (O) Nafi' b. Cubeyr b. Mut'im'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Dul kadın, kendisini (evlendirmeye) velisinden daha layıktır. Hiç evlenmemiş (kadından) ise, kendisinin (evlendirilmesi) konusunda izin istenir. Onun izni, susmasıdır!"[43]
2195. "Bize İshak b. İsa rivayet edip (dedi ki), bana Malik, kendisine sorduğum ilk şeyin (cevabı) olarak rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'1-Fadl, Nafi' b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiç evlenmemiş kadından, (evlendirilmesi hususunda) izin istenir. İzni ise, susmasıdır!"[44]
2196. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Abdirrahman b. Mevheb rivayet edip (dedi ki), bize Nafi' b. Cübeyr b. Mut'im, İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Dul kadın, (evlenmesi hususunda) işine velisinden daha fazla sahiptir. Hiç evlenmemiş kadından ise, kendisinin (evlendirilmesi) konusunda izin istenir. Onun susması, kabul etmesi demektir!"[45]

14. Dul Kadını, İstemediği Halde Babası Evlendirebilir (mi?)

2197. "Saîd haber verdi ki; O, el-Kasım b. Muhammed'den işitmiş ki, Ensarlı Abdurrahman b. Yezid ile Mücemmi' b. Yezid O'na anlatmışlar ki," Kendilerinden yani Ensar'dan, "Hizam" diye çağrılan bir adam bir kızını evlendirmiş de (kız), babasının (yaptığı) nikâhtan hoşlanmayıp Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş ve bu (nikâh meselesini) O'na anlatmış. (Rasulullah) da ondan babasının (yaptığı) nikâhı geri çevirmiş. Sonra o, Ebu Lubabe b. Abdilmunzir'le evlenmiş.
Bu Hadisi haber verdikten) sonra Yahya bildirmiş ki, kendisine bu (kadının) dul olduğu (haberi) ulaşmış.[46]
2198. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdurrahman ibnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Yezid'in oğulları Abdurrahman ile Mucemmi'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hansa' bint Hizam'ı, dul iken babası evlendirmiş. O da bundan hoşlanmayıp Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, (Rasulullah) da nikâhını geri çevirmiş.[47]

15. Kadını İki Veli Evlendirebilir (mi?)

2199. "Bize Vezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Ukbe b. Amir'den veya Semûre b.

Cundeb'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hangi kadını iki velisi (farklı iki kişiyle) eulendirirse o, onlardan (nikâhı) ilk (yapılanındır). Hangi adam da (bir şeyi) iki adama satarsa, bu (şey) onlardan ilk (satın alanındır.)"[48]
2200. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan'dan, (O) Semûre'den, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[49]

16. Kadınlarla Mut'a Nikâhı Yapma Yasağı

2201. "Bize Cafer b. Avn, Abdulaziz b. Ömer b. Abdilaziz'den, (O da) er-Rebi1 b. Sebre'den (naklen) haber verdi ki, babası O'na anlatmış ki," onlar Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda Haccı'nda yola çıktılar. Derken (Rasulullah):
"Şu kadınlardan yararlanın!" buyurdu. -'Yararlanmak", bizde, "evlenmek" demektir.- Biz de bunu kadınlara teklif ettik. Fakat onlar (buna), aramızda bir müddet tesbit edilmesi durumu hariç, razı olmadılar. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Yapın, (bir müddet tesbit edin!)" buyurdu. Bunun üzerine ben ve amcamın bir oğlu (kadın bulmaya) çıktık. Onda bir aba vardı, bende de bir aba vardı. Onun abası benim abamdan daha iyiydi. Bense ondan daha gençtim. Neyse, bir kadına geldik. Benim gençliğim hoşuna gitti, onun da abası hoşuna gitti Neticede;
"(Bu) aba, onun abası gibidir!" dedi (ve beni seçti). Aramızdaki müddet on (geceydi). Ben de bu geceleri onun yanında geçirdim. Sonra sabahleyin (Kabe'ye) geldim. Bir de gördüm ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Rükn (Kabe'nin Hacer-i Esved köşesi) ile (Kabe'nin) kapısı arasında ayakta duruyor! Derken O şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphe yok ki, ben size, kadınlardan "yararlanma" hususunda izin vermiştim, iyi bilin ki, muhakkak Allah bunu Kıyamet gününe kadar haram kılmıştır! Binaenaleyh, kimin yanında bu kadınlardan biri varsa, ona yol versin! Onlara verdiğiniz şeylerden de hiçbir şey almayın!"[50]
2202. "Bize Muhamme d b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) er-Rebi' b. Sebre el-Cuheni'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mut'a nikâhını (Mekke'nin) Fethi yılında yasaklamıştı."[51]
2203. "Bize Muhammed rivayet edip (dedi ki), bana İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) el-Hasan ile Abdullah'tan, (onlar da) babalarından (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle dedi: Ali'yi, ibn Abbas'a şöyle derken işittim:"
"Şüphe yok ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mut'ayı, yani kadınlarla mut'a nikahını ve evcil eşeklerin etlerini (yemeyi) Hayber yılında yasaklamıştı."[52]

Açıklama

"Mut'a nikahı", bir kadınla, bir süreyle sınırlı olarak evlilik yapma veya bir kadından bir şey mukabilinde bir süre cinsel yönden yararlanma demektir. Yukarıdaki Hadisler Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), mut'a nikahını, sonuncusunda ebedi olmak üzere, üç defa yasakladığını göstermektedir. Ancak, en sahih görüşe göre, Asr-ı Saadet'te mutanın haram kılınışı iki defa olmuştur. Şöyle ki, mut'a hicri 7. yılbaşlarına kadar caiz idi. Mut'a, bu yılın başında meydana gelen Hayber gazası esnasında haram kılınmıştı. Mut'a daha sonra Mekke'nin fethi (20 Ramazan 8) esnasında tekrar caiz kılınmış, bundan üç gün sonra ise ebedi olarak haram kılınmıştı. İlgili rivayetler Asr-ı Saadet'te mut'a nikâhına sadece, Sahabe evlerinden uzakta bu-lunuyorken, savaş, hac vb. gayelerle yolculuğa çıkıldığı esnada müsaade edildiğini göstermektedir. Öyle anlaşılıyor ki, cahiliye döneminde çok yaygın olan, ancak müslümanlığın kadına saygı ile aile anlayışıyla bağdaşmayan mut'a nikahının kaldırılmasında da bir alıştırma süreci yaşanmıştır. Alimlerin cumhuru, yukarıdaki Hadislerin zahirine uygun olarak, mut'a nikahının ebediyyen haram kılındığı görüşünü benimsemişlerdir.
Burada "mut'a" kelimesinin yerine göre "mut'atu'1-hacc" yani "temettü' haccı" manasına da kullanılmış olduğunu kaydetmek gerekir. Bu sebeple Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh) yukarıdaki rivayetinde geçen "muta" kelimesi, "mut'atu'n-nisa = kadınların mut'ası, kadınlarla mut'a nikâhı" şeklinde açıklanmıştır.[53]

17. İhramlının Nikâhı Hakkında

2204. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan, (O) Nubeyh b. Vehb'den, (O) Ebân b. Osman'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"İhramlı ne evlenebilir, ne evlendirebilir!"[54]

18. Hz. Peygamberin Hanımları İle Kızlarının Mehirleri Ne Kadardı?

2205. "Bize Nuaym b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed'dir-, Yezid b. Abdillah'tan, (O) Muhammed b. İbrahim'den, (O da) Ebu Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Aişe'ye,
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarının mehri ne kadardı?" diye sordum, O da şöyle cevap verdi:
"O'nun, hanımlarına verdiği mehir on iki ukiyye ve bin neşş idi." (Hz. Aişe) sözüne şöyle devam etti:
"Neşş'in ne olduğunu biliyor musun?" (Ebu Seleme) dedi ki, ben;
"Hayır, (bilmiyorum)" dedim. O zaman O şöyle dedi:
"(Neşş), yarım ukiyyedir. İşte bu, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlara verdiği mehirdir!"[55]
2206. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Mansur b. Zâzân'dan, (O) İbn Sîrin'den, (O da) Ebu'1-Acfa' es-Sülemi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ömer ibnu'l-Hattab'ı hutbe okurken duymuştum. O Allah'a hamdetmiş, O'na övgüde bulunmuş, sonra şöyle demişti:"
"İyi dinleyin! Kadınların mehrinde aşırılık yapmayın. Çünkü (mehir) şu dünyada şeref yahut Allah katında takva (alâmeti) olsaydı, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buna en lâyığımız olurdu. Ne O hanımlarından bir hanıma oniki ukiyye'den fazla mehir vermiştir, ne de onun kızlarından bir hanıma (bundan fazla) mehir verilmiştir! Dikkat edin! Şüphe yok ki, kiminiz, hanımının mehrinde aşırılığa gidiyor, sonunda ona karşı nefsinde (gizli) bir düşmanlık kalıyor, sonunda (ona);
"Senin için tulumun ipine -veya tulumun tersine- katlandım, (yani senin için çok zorluklar çektim!)" diyor!"[56]

Açıklama

Şa'bi (Rahmetullahi Aleyh) ve Ebu Abdirrahman es-Sülemi'nin (Rahmetullahi Aleyh) rivayetine göre Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), kadınların mehirlerinin fazla artırılmamasını emrettiği bir konuşma yapıp minberden indikten sonra bir kadın karşısına çıkıp;
"Ya mü'minlerin Emiri! Uyulmaya Allah'ın Kitab'ı mı daha layıktır yahut senin sözün mü?" diye sormuş. Hz. Ömer;
"Haşa! Allah'ın Kitab'ı (tabi!) Peki, bu (sorun) niye?" karşılığını vermiş. Kadın da şöyle cevap vermiş:
"Sen biraz önce kadınların mehri hususunda aşırılığa gidilmesini yasakladın. Halbuki Allah Azze ve Celle, Kitab'ında şöyle buyuruyor:
"(Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz), onların birine (yani önceki eşe) yüklerle (mehir) vermiş de olsanız, ondan hiçbir şey almayın!'[57] Bunun üzerine Hz. Ömer;
"herkes Ömer'den daha bilgili, daha anlayışlı!" demiş ve tekrar minbere çıkıp, söz konusu yasağını kaldırmış.[58]

19. Mehir Olması Caiz Olan Şeyler

2207. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebu Hâzim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

Bir kadın Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip, kendisini Allah'a ve Rasulü'ne bağışladığını söyledi, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"*Benim, kadınlar hususunda bir ihtiyacım yok!*" buyurdu. Bunun üzerine bir adam;
"Onu benimle evlendir!" dedi (Hz. Peygamber) de;
"Ona bir elbise ver!" buyurdu. (Adam);
"Bulamam!" dedi. (Hz. Peygamber);
"Ona, demir bir yüzük de olsa, (bir şey) ver!" buyurdu. (Adam) da O'na (yani Hz. Peygamber'e) özür beyan etti. O zaman (Hz. Peygamber);
"Beraberinde (ezberinde) Kur'an'dan ne var?" buyurdu. (Adam);
"şu, şu (sûreleri biliyorum)" dedi. (Hz. Peygamber de);
"Öyleyse, beraberinde (ezberinde) olan Kur'an Sûreleri karşılığında onu seninle evlendirdim!" buyurdu.[59]

Açıklama

"Mehir", nikâh yapmaları sebebiyle kocanın karısına vereceği şeydir. Mehir, kadının Kur'an ve Sünnetle sabit olan meşru bir hakkıdır. Yukarıdaki Hadis evlenmede mehrin mutlaka gerektiğini ve bunun, Kur'an öğretimi gibi bir iş veya demir yüzük gibi önemsiz bir mal da olabileceğini göstermektedir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Hanefi'lerle İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, mehrin mutlaka bir "mal" olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olan âlimler yukarıdaki Hadisi; onda sadece mezkur Sahabiye has bir hüküm olduğu veya bu Sahabinin, Kur'an bilmesi takdir edilerek evlendirildiği, kadının mehrinin ayrıca verileceği şeklinde anlamaya çalışmışlardır. Diğer taraftan mehrin asgari miktarı hakkında da farklı Hadisler ve dolayısıyla farklı görüşler vardır. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "ücret" olabilecek her şey mehir de olabilir. Hanefiler mehrin asgari on dirhem gümüş, Malikiler üç dirhem gümüş veya dengi mal olabileceğini söylemişlerdir. Hanefi'lere göre, on dirhemden az mehrin geçtiği Hadisler, mehrin, nikâh esnasında söylenen bir parçasını ifade etmektedirler. Mehir on dirheme tamamlanacaktır. Mehrin azami miktarında bir sınır yoktur. Ancak mehrin miktarının az tutulması teşvik edilmiş, mehirde aşırılıklara gitmek mekruh görülmüştür.[60]

20. Nikâh Konuşması Hakkında

2208. "Bize Ebu'l-Velid ve Haccac rivayet edip dediler ki, bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize Ebu İshak haber verip dedi ki, ben Ebu Ubeyde'yi, Abdullah'tan rivayet ederken işittim, O demiş ki,"
Bize Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istek konuşmasını şöyle öğretti:
"Hamd Allah'adır -veya "şüphesiz ham d Allah'adır."- O'na hamdeder, O'ndan yardım ve bağış dileriz. Nefislerimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiği kimseyi saptıracak hiç kimse yoktur. O'nun saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek hiç kimse de yoktur. Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına tanıklık ederim; Muhammed'in, O'nun kulu ve elçisi olduğuna da tanıklık ederim." (Hz. Peygamber) sonra şu üç ayeti okurdu:
"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öylece korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün."[61]
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan Rabb'inizden korkun."[62]
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, (Allah da) işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve RasuVüne itaat ederse, muhakkak ki büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur."[63]
(Hz. Peygamber) sonra da isteğini söylerdi.[64]

21. Nikâhta Şart Koşmak

2209. "Bize Ebu Asım, Abdulhamid b. Ca'fer'den, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Yezid b. Abdillah'tan, (O) Ukbe b. Amir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, yerine getirmenize en layık olan şart, kendisiyle kadınlık organlarını helal edindiğiniz (şarttır)."[65]

Açıklama

Bu Hadis nikâh şartlarına, diğer akidlerdeki şartlardan daha fazla özen gösterilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Nikâhta üç türlü şart olabiliyor:
1. Kadının, iyilikle eş olarak tutulması veya güzellikle bırakılması şartı. Allah'ın (Celle Celaluhu) emri olan[66] bu şarta uyulması gerektiğinde hiçbir ihtilaf yoktur. Âlimlerin cumhuru, yukarıdaki Hadisi bu manaya yormuşlardır. **2.** Kadının, eski hanımın boşanmasını istemesi, erkeğin kadına mehir veya nafaka vermemesi gibi nikah akdine aykırı olan şartlar. Bütün alimlere göre bu tür şartlar geçirsizdir ve onlara uyulmaz.
3. Karısını başka bir yere götürmeyeceği, üzerine başkasıyla evlenmeyeceği gibi ne Allah'ın Kitab'mda bulunan, ne de nikâh akdinin maslahatından ve gereğinden olan şartlar. Hanefılerle Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Safi (Rahmetullahi Aleyh), bu tür şartların da geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed'e (Hahmetullahi Aleyh) göre ise bu tür şartlara da uymak gerekir, aksi halde kadın nikâhı bozmak hakkına sahip olur.[67]

22. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında

2210. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde sarı boya (lekesi) gördü de;
"*Bu sarı boya nedir?*" buyurdu. O da;
"Bir kadınla, beş dirhem ağırlığında altın (mehir vererek) evlendim" dedi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Allah mübarek etsin. Bir koyunla da olsa, düğün yemeği ver!"[68]

23. Düğün Yemeği (Davetine) İcabet Etmek Hakkında

2211. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Ubeydullah'tan, (O) Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz düğün ve ziyafet yemeğine davet edildiğinde, icabet etsin!"[69]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"(Davet edilenin, davete) icabet etmesi güzel olur. Ancak yemesi ona vacib değildir,"[70]

24. Hanımlar Arasında Adaletli DavranmakHakkında

2212. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O) en-Nadr b. Enes'ten, (O) Beşir b Nehik'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kimin iki karısı olur da, onlardan birine meylederse, Kıyamet günü (hesap yerine) bir tarafı eğik olarak gelir!"[71]

25. Hanımlar Arasında (Eşit) Bölme Hakkında

2213. "Bize Amr b. Asım haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Abdullah b. Yezid el-Hatmi'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gecelerini hanımları arasında) bölerdi de (bunu) âdilâne yapar ve şöyle buyururdu:
"Allah'ım! Bu, benim elimde olan şeyde yaptığım taksimdir. Artık (dilerim) sen beni, (onlardan birine diğerlerinden daha fazla sevgi duymak gibi) senin elinde olan, benim elimde olmayan şeylerde kınamazsın!"[72]

26. Adamın Yanında Birden Fazla Hanım Olabilir mi?

2214. "Bize İsmail haber verip dedi ki, bize ibnu'l-Mübarek, Yunus b. Yezid'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den naklen rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çeker ve hangisinin kur'ası çıkarsa, beraberinde onu götürürdü."[73]

27. Dul Ve Hiç Evlenmemiş Kadınla Gerdeğe Girdiğinde Yanlarında Kalma (Süresi)

2215. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Kendileriyle gerdeğe girildiğinde yanlarında kalma süresi hakkında) hiç evlenmemiş olan kadının hakkı yedi, dulun hakkı üç (gündür)."[74]
2216. "Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Süfyan'dan, (O) Muhamed b. Ebi Bekr'den, (O) Abdulmelik b. Ebi Bekr b. Abdirrahman ibni'l-Haris b. Hişam'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Ümmü Seleme ile evlendiğinde yanında üç gün kalmış ve şöyle buyumuş:
"Gerçek şu ki, sen kocanın nazarında kıymetsiz değilsin. Dilersen senin (yanında kalmayı) yedi güne çıkarırım. Eğer senin (yanında kalmayı) yedi güne çıkarırsam, diğer hanımlarımın (yanında kalmayı) da yedi güne çıkarırım!"[75]

28. Adamın, Hanımıyla Şevval Ayında Gerdeğe Girmesi

2217. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) İsmail b. Umeyye'den, (O) Abdulah b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle Şevval ayında evlendi. Gerdeğine de Şevval ayında girdirildim. Peki, hanımlarından hangisi O'nun yanında benden daha itibarlı idi?" (Hz. Aişe, sözünün devamında) dedi ki,
"Kendisi de kadınlarla gerdeğe Şevval ayında girilmesinden hoşlanırdı."[76]

Açıklama

Şafiiler bu Hadise dayanarak, evlenmenin ve gerdeğe girmenin Şevval ayında olmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ancak Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) bu rivayetteki asıl maksadı cahili bir anlayışı reddetmekti. Şöyle ki, cahiliye insanları hac aylarında[77] evlenmeyi ve gerdeğe girmeyi uğurlu, bereketli görmüyor, mekruh sayıyorlardı. İşte Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), yukarıdaki sözünü, bu tutarsız anlayışı reddetmek için söylemişti. Burada kaydetmek gerekir ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yılın değişik aylarında evlilikler yapmıştır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Sevde (Radıyallahu Anka) ile, Peygamberliğinin 10. yılında Ramazan ayında, Hz. Hafsa (Radıyallahu Anha) ile Hicri 3. yılın Şa'ban ayında, Hz. Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) ile Hicri 4. yılın Şevval ayında, Hz. Zeyneb bint Huzeyme (Radıyallahu Anha) ile Hicri 3. yılın Ramazan ayında, Hz. Zeyneb bint Cahş (Radıyallahu Anha) ile Hicri 5. yılın Zilkade ayında, Hz. Cuveyriye (Radıyallahu Anha) ile Hicri 6. yılın Şa'ban ayında, Hz. Meymune (Radıyallahu Anha) ile Hicri 7. yılın Şevval ayında evlenmişlerdi.[78]

29. Cim'anın Başında Söylenilecek Söz

2218. "Bize Ubeydullah b Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Küreyb'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden birinizi, hanımıyla cima edeceğinde; "Allah'ın adıyla! Allah'ım, şeytanı bizden uzaklaştır! Şeytanı, bize takdir ve nasib ettiği şeyden de uzaklaştır!" demekten ne alıkor? Böylece, Allah bir çocuk takdir ederse, şeytan ona zarar veremez!"[79]

30. Hanımlara Arkalarından Varma Yasağı

2219. "Bize Ubeydullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, el-Velid b. Kesir'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah ibni'l-Husayn'dan, (O) Abdulmelik b. Amr b. Kays el-Hatmi'den, (O da) Haremi b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Huzeyme b. Sabitin şöyle dediğini işittim:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitimiştim:
"Şüphe yok ki, Allah hakkı (söylemekten) çekinmez. Kadınlara arkalarından varmayın!"[80]
2220. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Muhammed ibnu'l-Münkedir'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Yahudiler müslümanlara;
"Kim karısına, o arkasını dönmüş olarak varırsa, (yani onunla bu şekilde cinsi münasebet yaparsa bundan doğacak) çocuğu şaşı gözlü olur!" demişlerdi de, bunun üzerine yüce Allah:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[81] ayetini indirmişti.[82]

31. Adam Bir Kadın Görür de Nefsine Karşı Endişeye Düşebilir?

2221. "Bize Kabîsa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan, (O) Abdullah b. Hallam'dan, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kadın görmüş de hoşuna gitmiş. Bunun üzerine, bir yemek yapmakta olan ve yanında bazı kadınlar bulunan Hz. Sevde'nin yanına gelmiş. Kadınlar da (Hz. Peygamber'i Hz. Sevde ile) yalnız bırakmışlar, O da ihtiyacını gidermiş, sonra şöyle buyurmuş:
"Hangi adam, hoşuna giden bir kadın görürse, hanımının yanına kalkıp (gitsin!) Çünkü (hoşlandığı kadındakinin) benzeri onda da vardır!"[83]

32. Hiç Evlenmemiş Olan Kadınlarla Evlenmek Hakkında

2222. "Bize Abdullah b. Muti' haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Seyyar, eş-Şa'bi'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bize Cabir b. Abdillah rivayet edip dedi ki,"
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir yolculukta idik. Nihayet geri döndüğümüzde ben çabukladım. Derken bir binekli bana kavuştu. (Cabir, sözüne devamla) şöyle dedi: Ben de ona doğru dönüp baktım. Bir de ne görsem, ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile karşı karşıyayım! Bana;
"Seni acele ettiren nedir, ya Cabir?" buyurdu. (Cabir) dedi ki, (o zaman ben);

"Doğrusu ben zifaftım yeni yapmıştım!" dedim.
"*Bakire ile mi evlendin, dulla mı?"* buyurdu. (Cabir) dedi ki, ben de;
"Bilakis, dulla!" dedim.
"Keşke, senin kendisiyle oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bakire ile evlenseydin!" buyurdu. (Cabir) dedi ki, (Hz. Peygamber) sonra bana şöyle buyurdu:
"(*Hanımının yanına) geldiğinde aklını kullan, aklını! (Yani hayızlı ise ona yaklaşma, değilse cima yapıp hemen çocuk sahibi olmaya bak!)"*
(Cabir) sözüne şöyle devam etti: Neyse, (şehre) gelince (evlerimize) girmeye gittik. (Fakat Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Acele etmeyin de (evlerimize) geceleyin -yani akşamüzeri- girelim. Ta ki, saçları-başları dağınık olan kadınlar (saçlarını) tarasınlar, kocaları yanlarında bulunmayan kadınlar ustura tütünsün (yani koltuk ve etek tıraşı olsunlar!)"[84]

33. Emzikli Kadınla Cim'a Yapmak Hakkında

2223. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel el-Esedi'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Cüzame bint Vehb el-Esediyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Ben gerçekten "ğîle"yi yasaklamayı içimden geçirdim. Sonra hatırladım ki, Fârislerle Rumlar bunu yapıyorlar da çocuklarına zarar vermiyor.*[85] *(Bunun üzerine onu yasaklamaktan vaz geçtim)."*
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ğîle, (erkeğin hanımıyla), o süt emzirdiği (dönemde) iken cima yapmasıdır."[86]

34. Kadınları Dövme Yasağı Hakkında

2224. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir hizmetçiyi asla dövmezdi. O, Allah yolunda cîhad etmesi (esnasındakiler) hariç, eliyle hiçbir şeye de asla vurmadı."[87]
2225. "Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İyâs b. Abdillah b. Ebi Zübâb'dan, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Allah'ın kadın kullarını dövmeyin!" buyurdu. Bir müddet sonra Ömer ibnu'l-Hattab, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"(Kadınlar) kocalarına karşı cüretkâr oldu!" dedi. (Resulullah) da onlara, (kadınlarını) dövme hususunda izin verdi. Bu sefer birçok kadın, kocalarını şikayet etmek üzere Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarını dolaştı. Bundan sonra (İyâs) sözüne şöyle devam etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hakikaten birçok kadın, kocalarını şikayet etmek üzere Muhammed'in hanımlarını dolaşmıştır. Bu (şikayet edilen kocalar) sizin hayırlılarınız hiç değildirler!"[88]
2226. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki) bize Hişam b. Urve, babasından, (O da) Abdullah b. Zem'a'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir-gün halka bir konuşma yaptı ve onlara kadınlar hakkında öğütte bulunup şöyle buyurdu:
"Adama ne oluyor da karısını, kölenin dövülmesi gibi dövüyor? Belki o, onunla o günün sonunda beraber yatacaktır!"[89]

35. Erkeğin, Hanımına Yumuşak Davranması

2227. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip [dedi ki), bize Abdulvaris rivayet edip (dedi ki), bize el-Cureyri, Ebu'l-Ala'dan, (O) Nuaym b. Ka'neb'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Bu sebeple eğer onu doğrultmaya (çalışırsan), onu kırarsın. O halde yumuşak davran. Çünkü onda eğrilik ve (bununla beraber) yetecek miktarda (doğruluk) vardır!"[90]
2228. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan, (O) el-A'rac'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kadın ancak kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmak (istersen), kırarsın. Ondan yararlanmak istersen, kendisinde eğrilik olduğu halde yararlanırsın!"[91]

36. "Azl" Hakkında

2229. "Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi, İbrahim b. Sa'd'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ebu Saîd'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir adam Resulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "azl"in (hükmünü) sordu da, O şöyle buyurdu:
"Siz bunu yapıyor musunuz? Şimdi siz bunu yapmazsanız size bir zarar gelmez.[92] *Çünkü Allah'ın olmasını takdir ettiği hiç bir canlı yoktur ki, o olmasın."*[93]
2230. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize îbn Avn, M uh amme d b. Sîrîn'den, (O da) Abdurrahman b. Bişr'den (naklen) haber verdi ki," O, sözü Ebu Saîd el-Hudri'ye ait göstererek şöyle dedi:
"Biz; "ya Rasulullah" dedik, "adamın cariyesi olur da ondan faydalanır, ama gebe kalmasını istemez. Ondan azil yapabilir mi? Yine adamın süt emziren karısı olur da ondan faydalanır, ama gebe kalmasını istemez. Ondan azil yapabilir mi?" O da şöyle buyurdu:
"Siz bunu yapmazsanız size bir zarar gelmez. Çünü o (yani gebelik), ancak kaderden ibarettir!"
İbn Avn demiş ki,
"Sonra ben bunu el-Hasan'a anlattım da O şöyle dedi:
"Vallahi hakikaten bu sanki bir azarlamadır, vallahi hakikaten bu sanki bir azarlamadır!"[94]

Açıklama

"Azil (Azl)", cinsi münasebet esnasında erkeğin, boşalmasına yakın erkeklik organını kadının kadınlık organından çıkarıp dışarda boşalması demektir. Bu, gebeliğe engel olmak için yapılan bir iştir. Ancak yaratılması takdir edilmiş olan bir canlının meydana gelmesine hiçbir şey engel olamaz. Eğer bir canlının meydana gelmesi takdir edilmişse, azil yapmanın unutulması veya bir an geç kalınması ve böylece bir spermin rahme ulaşması gibi şekillerle gebelik gerçekleşir ve canlı meydana gelir. Bu sebeple, söz konusu çarelerle önlenmiş olduğu görülen gebelikler, Allah'ın ezeli ilminde takdir edilmemiş olan gebeliklerdir. Şu halde azil yapma, takdir edilmiş olan gebeliğe engel olamaz. Yukarıdaki Hadisler de bunu göstermektedir. Bu ve konuyla ilgili diğer Hadislere dayanarak birçok âlim azlin caiz ve mubah olduğunu, bir kısım âlimler ise mekruh olduğunu söylemişlerdir.[95]

37. Kıskanç Hakkında

2231. "Bize Yala rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şekik'ten, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiçkimse Allah'tan daha kıskanç değildir. Bundan dolayı O, kötü söz ve işleri haram kılmıştır. Hiçkimse de övülmeyi Allah'tan daha çok sevmez!"[96]

2232. "Bize Ebu'l-Muğîre haber verip (dedi ki), bize el-Evzai rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Kesir, Muhammed b. İbrahim'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana İbn Cabir b. Atik rivayet edip (dedi ki), bana babam rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ın sevdiği bazı kıskançlıklar vardır. Allah'ın kızdığı bazıları da vardır. Allah'ın sevdiği kıskançlık, şüphe (durumunda gösterilen) kıskançlık; Allah'ın kızdığı kıskançlık ise, şüphe bulunmayan (durumda gösterilen) kıskançlıktır!"[97]
2233. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Amr, Abdulmelik b. Ömer'den, (O) el-Muğire'nin azadhsı Verrad'dan, (O da) el-Muğire'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Birgün) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaştı ki, Sa'd b. Ubade;
"Onunla (yani karısıyla) bir erkek bulsam, ona kılıçla, (kılıcın) enli tararını çevirmeksizin (yani ince, keskin tarafını çevirerek, öldürmek kastıyla) vururdum!" diyormuş. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sa'd'ın kıskançlığına şaşıyor musunuz? Ben Sa'd'dan daha kıskancım, Allah da benden daha kıskançtır! Bundan dolayı O, açık-gizli (bütün) kötü söz ve işleri haram etmiştir. Allah'tan daha kıskanç hiç kimse yoktur.
Bazı özürleri kabul etmeyi (O'ndan) daha çok seven de yoktur! Bu sebeple Peygamberleri müjdeleyiciler ve korkutucular olarak göndermiştir. Övülmeyi Allah'tan daha çok seven kimse de yoktur. Bunun için (inanan kullarına) Cennet'i söz vermiştir!"[98]

38. Kocanın Kadın Üzerindeki Hakkı Konusunda

2234. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Zürare b. Evfa el-Amiri'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Kadın, kocasının döşeğini terketmiş olarak gecelerse, melekler, (döşeğine) dönünceye kadar ona lanet eder!"[99]

39. "Lanetleşme" Hakkında

2235. "Bize Ubeydullah b. Ab dil meçi d rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki," Uveymir el-Aclani;
"Ya Rasulullah! Ne buyurursun, bir erkek, hanımıyla beraber bir erkek bulsa, onu öldürür, siz de onu öldürür müsünüz, yoksa nasıl yapar?" dedi... Derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah seninle kadın arkadaşının hakkında (hümünü) indirmiştir. Bu sebeple git de onu (buraya) getir!" Sehl, sözüne şöyle devam etmiş: Bunun üzerine (Uveymir hanımını getirip) lânetleştiler. Ben, halkla beraber Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. Nihayet lânetleşmelerini bitirdiklerinde (Uveymir); "Eğer (bundan sonra) onu (yanımda) tutarsam, ya Rasulullah, ona yalan isnad etmiş olurum!" dedi ve onu, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine (birşey) emretmeden önce, üç (talâkla) boşadı.
İbn Şihab demiş ki,
"Bu (yani lânetleşmenin sonunda boşama), ondan sonra lânetleşenlerin âdeti oldu."[100]
2236. Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihab'dan, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki,
"Uveymir Asım b. Adiyye -ki O, Aclanoğulları'nın büyüğü idi- geldi..." O sonra onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını zikretti, fakat "onu üç (talâkla) boşadı" (cümlesini) söylemedi.[101]
2237. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik b. Ebi Süleyman haber verip dedi ki, Saîd b. Cübeyr'i şöyle derken işittim:" Bana,
"Mus'ab ibnu'z-Zübeyr'in emirliğinde, lânetleşenlerin araları ayrılır mı, (evlilikleri sona erdirilir mi?)" diye soruldu, ben de ne diyeceğimi bilemedim. (Saîd) sözüne şöyle devam etti. Bunun üzerine kalkıp Abdullah b. Ömer'in evine geldim ve hizmetçiye;
"Benim için, ondan yanına girmeme izin iste" dedim. O da;
"Doğrusu O, öğle uykusunda. Yanına giremezsin" dedi. (Saîd) sözüne şöyle devam etti: O zaman İbn Ömer sesimi işitti de;
"İbn Cübeyr mi?" dedi. Ben de;
"Evet" dedim. O da;
"Gir; zira seni bu saatte (buraya) ancak bir ihtiyaç getirmiştir!" dedi. Bunun üzerine huzuruna girdim de O'nu, deve palanının çulunu döşek, dirseğim -veya O, içi hurma lifi ile doldurulmuş "bir palan yastığı" demiştir. (Bunda) Abdullah (ed-Dârimî) şüpheye düşmüştür-, yastık edinmiş olduğu bir halde buldum. Dedim ki;
"Ebu Abdirrahman! Lânetleşenlerin araları ayrılır mı?" Şöyle cevap verdi:
"Sübhanallah, tabi! Şüphesiz bunu ilk defa soran, falandır. O şöyle demişti:
"Ya Rasulullah, Allah senin şanını yüceltsin! Ne buyurursun, şayet birimiz karısını kötü bir iş üzerinde görse nasıl yapar? Sussa, büyük bir işe susmuş olur. Konuşsa, yine bunun gibi!" (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: O zaman Rasulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) susup ona cevap vermedi. Sonra da ihtiyacı için kalkıp (gitti). Ertesi gün olunca (o adam tekrar) Hz. Peygamber'e (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) gelip,
"Ya Rasulullah! Gerçekten sana sorduğum şey başıma geldi!" dedi. (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine yüce Allah, Nur Sûresi'ndeki şu ayetleri, yani *"Karılarına zina isnad edenler..."*(diye başlayan) ayetleri[102] sonuna kadar indirdi. (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber) de o adamı çağırdı ve bu (ayetleri) ona okudu, ona Allah'ı (anarak) öğüt verdi, ona dünya azabının Ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. O da;
"Ona yalan isnad etmedim" dedi. (Hz. Peygamber) sonra kadını çağırdı ve ona nasihat etti, öğüt verdi, ona dünya azabının Ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. O da;
"Seni hak (din) ile gönderen (Allah'a) andolsun ki, o gerçekten yalancıdır" dedi. O zaman Hz. Peygamber adamı çağırdı ve o, kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna Allah'a yemin (ile) dört defa şahidlik etti ve beşinci (şahidliğinde), eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise,
"Allah'ın gazabı kedi üzerime olsun" (dedi). (Hz. Peygamber) bundan sonra onların aralarını ayırdı.[103]
2238. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bana Malik rivayet edip dedi ki, Nafî'i, Abdullah b. Ömer'den (naklederken) işittim ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), lânetleşenlerin arasını ayırdı ve çocuğu anasına kattı.[104]

Açıklama

"Lânetleşme (Liân, Mulâane)", karısının zina ettiğini söyleyen, ancak kendisinden başka şahidi olmayan bir koca ile karısının, Nur Sûresi'nin 6.-9. ayetlerinde belirtilen şekilde birbirlerine suç isnadında bulunmaları, birbirlerine lanet okumalarıdır. Yukarıdaki Hadislerle mezkur ayetler bunun meşru olduğunu göstermektedirler. Bu muamelenin Hicri 9. yılın Şaban ayında meşu kılındığı[105] nakledilir.
Kocanın, karısının zina ettiğini görmesi veya karısının bunu kendisine itiraf etmesi hallerinde vacib olan "lânetleşme "nin, sırf böyle bir işten şüphe edilmesi sebebiyle yapılması mekruhtur. Alimlerin cumhuru lânetleşme sonunda koca ile karı, artık ebediyyen birbirleriyle tekrar evlenemeyecek şekilde ayrılmış olurlar. Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, lânetleşme sonunda hakim koca ile karıyı ayırınca onlar "talâk-ı bain" ile boşanmış olurlar. Daha sonra onlardan biri, eşine yalandan suç isnad ettiğini söylerse, tekrar evlenebilir. Ancak bu durumda yalan söylemiş olan eşe iftira cezası uygulanır. Yukarıdaki son Hadis, lânetleşmeye sebep olan gebelikten doğan çocuğun annesine nisbet edileceğini de göstermektedir. Çünkü "çocuk döşek (sahibine) aittir." "Döşek sahibi," yani koca çocuğu reddettiğine göre o, annesine nisbet edilir.[106]

40. Efendisinin İzni Olmadan Evlenen Köle Hakkında

2239. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Salih, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Cabir'i, şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Hangi köle efendisinin -veya sahibinin- izni olmadan evlenirse, o günahkâr olur!"[107]
2240. "Bize Malik b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize Mendel, İbn Cüreyc'den, (O) Musa b. Ukbe'den, (O) Nafî'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Hangi köle efendisinin izni olmadan evlenirse, o zinakâr olur!"[108]

41. Çocuk Döşeğe Aittir

2241. "Bize Muhammed b. Yusuf haber edip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O, (sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle dedi:"
"Çocuk döşek (sahibine) aittir. Zina eden erkeğe ise (doğan çocuk üzerinde her türlü haktan) mahrumiyet vardır!"[109]
2242. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Çocuk döşek (sahibine) aittir!"[110]
2243. "Bize el-Hakem b. Nâfi1 rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Urve, Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Aişe'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Saîd b. Ebi Vakkâs'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu kendisine almasını vasiyet etmişti. Utbe sonra;
"Şüphesiz o, benim oğlumdur" demişti. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin) fethi zamanında (Mekke'ye) geldiğinde, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu almak (istemişti de, bu sebeple Abd b. Zem'a ile aralarında tartışma çıkmıştı). O zaman bu (çocuğun), halkın, Utbe b. Ebi Vakkâs'a en çok benzeyeni olduğu görülmüştü. Neticede Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (çocuk Abd'ın) babasının döşeğinde doğduğundan dolayı;
"O, sana aittir, ya Abd b. Zem'a!" buyurmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); (çocuğun) Utbe b. Ebi Vakkâs ile Şevde bint Zem'a'ya[111] benzemesi hususunda gördüklerinden dolayı da;
"O'ndan saklan, ya Sevde bint Zem'a!" buyurmuştu.[112]

Açıklama

Karı ile kocanın her biri için "döşek" tâbiri kullanıldığı gibi, sadece karı için de "döşek" tâbiri kullanılır. Kadın, nikâh akdinin yapılmasıyla kocanın "döşeği" olur. Yukarıdaki Hadis, bir çocuğun nesebi hakkında ihtilâfa düşüldüğünde, aralarında bir benzerlik olmasa da, çocuğun, "döşeğin sahibi"ne ait olacağını göstermektedir. Buna dayanarak, âlimlerin cumhuru, nikâh akdi yapıldıktan sonra koca ile karının bir araya gelmelerinin mümkün olduğu andan itibaren altı ay geçince, doğacak çocuğun kocaya ait olacağını söylemişlerdir. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) bunun için, nikâh akdinden itibaren altı ay geçmesini yeterli görmüştür.[113]

42. Çocuğunu Tanıdığı Halde İnkâr Eden Kimse

2244. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Abdullah b. Yûnus'tan, (O) Saîd b. Ebî Saîd'den, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
O, Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), "lânetleşme âyeti"[114] indiğinde şöyle buyururken işitmiş:
"*Hangi kadın bir topluluğa, onlardan olmayan bir soy sokarsa, o (kadının) Allah katında hiçbir değeri yoktur, (Allah) onu Cennet'e de sokmayacaktır. Hangi erkek de, kendisine baka baka çocuğunu inkâr ederse, Allah (rahmetini) ondan saklar ve onu (mahşer günü) öncekilerin ve sonrakilerin gözü önünde rezil rüsvay eder!"*[115]
Abdullah (b. Yûnus) sözüne devamla demiş ki: Muhammed b. Kâ'b el-Kurazi, Saîd kendisine bu (Hadisi) bu (senedle) rivayet ediyorken şöyle dedi:
"Bu Hadis Rasûlullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ulaşmıştır!"[116]

43. Adam, Babasının Karısıyla Evlenirse (Ne Olur?)

2245. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd'den, (O) Adiyy b. Sabit'ten, (O) Yezid ibnu'1-Berâ'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(Bir gün) amcama, beraberinde bir sancak var iken rastlamış ve
"Nereye gidiyorsun?" demiştim. O da şöyle cevap vermişti:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni, babasının karısıyla evlenmiş olan bir adama gönderdi ve bana, onun boynunu vurmamı, malını almamı emretti."[117]

44. Yüce Allah'ın; "Bundan Sonra Sana (Başka) Kadınlar Helal Olmaz" Sözü Hakkında

2246. "Bana Ya'lâ b. Şeddâd rivayet edip dedi ki, bize Vuheyb, Dâvûd b. Ebi Hind'den, (O) Muhammad b. Musa'dan, (O da) Ensâr'dan Ziyâd isimli bir adamdan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Ubey b. Kâ'b'a dedim ki;
"Ne dersin, şayet Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımları ölselerdi, O'nun (tekrar) evlenmesi helâl olur muydu?" O şöyle cevap verdi:
"Evet. Allah O'na yalnız bir grup kadını helâl kıldı ve O'na (onları) iyice tavsif etti, sonra da;
"Bundan sonra (yani bu tavsiften sonra) sana (başka) kadınlar helâl olmaz!"[118] Buyurdu.[119]
2247. "Bize el-Muallâ haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, İbn Cüreyc'den, (O) Atâ'dan, (O) Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefat etmeden önce Allah O'na, kadınlardan diledikleriyle evlenmeyi helâl kılmıştı."[120]

45. Kadın Kölenin Hürriyetine Kavuşturulmasının, Mehri Sayılması Hakkında

2248. "Bize Müşedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Şuayb ibnu'l-Habhâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Safiyye'yi hürriyetine kavuşturup (Onunla evlendi) ve hürriyetine kavuşturulmasını O'nun mehri saydı.[121]
2249. "Bize Ebun-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Safiyye'yi hürriyetine kavuşturup Onunla evlendi ve hürriyetine kavuşturulmasını, O'nun mehri saydı.[122]

46. Kadın Kölesini Hürriyetine Kavuşturup, Sonra Onunla Evlenen Kimsenin Fazileti

2250. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Huşeym, Salih b. Selîh b. Hayy el-Hemdânî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
(Bir gün) eş-Şa'bi'nin yanındaydım. Derken O'na Horasan ahâlisinden bir adam gelip şöyle dedi:
"Yâ Ebâ Amr! Bizim oradaki Horasanlılar, adam hakkında;
"O, kadın kölesini hürriyetine kavuşturup sonra onunla evlendiğinde, kurbanlık devesine binen kimse gibi olur!" diyorlar, (bu konuda siz ne dersiniz?)" Bunun üzerine eş-Şa'bi şöyle dedi:
"Bana Ebû Burde b. Ebi Musa, babasından rivayet etti ki, O şöyle demiş:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Üç (sınıf insan) var ki, onlara sevapları iki defa verilir: Ehl-i Kitâb'dan olup da kendi Peygamberine inanan, sonra Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kavuşup O'na da inanan ve uyan kimse; Allah'ın hakkı ile efendilerinin hakkını yerine getiren köle kimse. Bunlara iki sevap (verilecektir.) Bir kadın kölesi olup da onu besleyen ve beslemesini güzel yapan, onu terbiye eden ve terbiyesini güzel yapan, sonra da onu hürriyetine kavuşturup onunla evlenen kimse... Buna da iki sevap (verilecektir.)"
(Eş-Şa'bî) sonra adama şöyle dedi:
"Bu Hadisi hiçbir şey (vermeksizin) al! (Önceleri) bundan azı için Medine'ye yolculuk yapılırdı!"[123]
Huşeym de şöyle dedi:
"(Bunu) bana Basra'da anlattılar. Sonra ben (eş-Şâbi'ye) gelip bunu O'na sordum."[124]
2251. "Bize Sehl b. Hammâd, Şu'be'den, (O) Salih b. Hayy'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O) Ebû Burde'den, (O) babasından (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunu, (yani bir önceki) Hadisin benzerini haber verdi."[125]

47. Erkek, Bir Kadınla Evlenir de Ona (Mehrini) Takdir Etmeden Önce Ölebilir?

2252. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen);"
Bir kadınla evlenen (ancak) ona (mehir olarak) hiçbir şey takdir etmeden, onunla başbaşa da kalmadan ve onun (kocası olarak) ölen kimse hakkında rivayet etti ki, O, (ölen bu kocanın karısı) hakkında şöyle dedi:
"O'na (toplumuzun kendisine denk) kadınlarının mehri (kadar mehir) vardır, onun iddet beklemesi gerekir, ona (kocasından) miras (payı) vardır!" (O zaman) Ma'kıl el-Eşce'î şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ruvâsoğullarından bir kadın olan Berva' bint. Vâşık hakkında senin hükmettiğinin aynısını hükmetmişti. (Alkame) dedi ki, (Abdullah) da bundan dolayı sevindi.[126]
Muhammedi ve Süfyân demişler ki;
"Biz bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği hükmü) kabul ediyoruz."[127]

48. Süt Emmeden Dolayı Haram Olanlar

2253. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Revh rivayet edip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebi Bekr b. Amr b. Hazm'dan, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O (bir gün) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Hz. Hafsa'nın evinde idi. Derken bir insan sesi işitti. (Hz. Aişe) dedi ki, (o zaman) ben;
"Ya Rasulullah, senin evinde bir insan sesi işittim!" dedim. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, Hafsa'nın süt amcasından dolayı;
"Onun falan olduğunu sanıyorum" buyurdu. (Bunun üzerine) Hz. Aişe, kendi süt amcasından dolayı,
"Yâ Rasulullah, falan sağ olsaydı benim yanıma girebilir miydi?" dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Evet, doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur" buyurdu.[128]
2254. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Hz. Aişe haber verdi ki;"
Örtünme emri geldikten sonra (birgün süt) amcası, yani Ebu'l-Ku'ays'ın kardeşi yanına girmek için izin istedi de O, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip de O'ndan izin istemedikçe O'na izin vermeye razı olmadı. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelince bunu O'na zikredip şöyle dedi:
"(Süt) amcam, yani Ebu'l-Ku'ays'ın kardeşi gelip (benden giriş izni istedi). Ben de, senden izin istemesi için O'nu geri çevirdim!" (Hz. Peygamber);
"O senin amcan değil mi?" buyurdu. (Hz. Aişe);
"Beni ancak kadın emzirmiştir, erkek emzirmemiştir!" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Şüphe yok ki, o senin (süt) amcandır. Binaenaleyh, yanına girsin" buyurdu.
(Urve) sözüne şöyle devam etti: Aişe şöyle de derdi:
"Doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur."[129]
2255. "Bize Sadaka İbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Mâlik'ten rivayet etti (ki, O şöyle demiş):Bana Abdullah b. Dinar, Süleyman b. Yesâr'dan, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle buyurdu:
"Doğum sebebiyle haram olan şeyler, süt emme sebebiyle de haram olur."[130]
Mâlik sözüne şöyle devam etti:
"Bana Abdullah b. Ebi Bekr de Emra'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[131]

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de evlenilmeleri haram olan kadınlar arasında sütanneler ile süt kızkardeşler de zikredilmektedir.[132] Yukarıdaki Hadisler, bunlara ilave olarak, doğum, yani akrabalık sebebiyle haram olanların, süt emme sebebiyle de haram olacağını göstermekedir. Akrabalık sebebiyle haram olanlar anneler, kızlar, kızkardeşler, halalar, teyzeler, erkek kardeşin kızları ve kızkardeşin kızlarıdır. Buna göre sütanneler, süt kızlar, süt kızkardeşler, süt halalar, süt teyzeler, süt erkek ve süt kızkardeşin kızları da haramdır. Burada süt emen çocukla sütannesi arasında her yönden çocuk-anne münasebetinin oluşmadığını, meselâ onların birbirlerine mirasçı olmayacaklarını kaydetmeliyiz.
Süt emme sebebiyle evlenme haramlığı hükmü herhalde sadece dinimizde vardır. Bu hükmün birçok tıbbi, ahlâki ve içtimaî hikmetleri olmalıdır. Bir hikmeti şöyle izah edilebilir: Süt anne, çocuğun asıl annesi gibi, süt çocuğunun vücud yapısının oluşmasına sebep olmuş, bunun için asıl annenin katlandığı zahmetlere katlanmış ve böylece süt çocuğunun maddi ve mânevi bünyesinin temelinde süt annenin hakkı meydana gelmiş, süt çocuğu süt annesiyle ve asıl annesiyle olan yakınlığı müşahede etmiştir. Bunun neticesi olarak da süt çocuğu süt annesinin asıl çocuğu gibi bir hüküm kazanmıştır.[133]

49. Kaç Süt Emme Haram Kılar?

2256. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, İbn Şihâb'dan, (O) Urve'den, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Bir sorumak, iki sorumak haram kılmaz!"[134]
2257. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu'Halil'den, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Ümmü'l-Fadl'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Yâ Rasulullah, doğrusu ben, yanımda diğeri varken bir kadınla evlendim de birinci (hanımım) yeni (hanımımı) emzirmiş olduğunu iddia etti, (siz ne buyurursunuz?)" (Hz. Peygamber) de şöyle buyurdu:
"Ne bir emzirme, ne iki emzirme haram kılmaz!"[135]

Açıklama

Bu Hadisler bir veya iki emmenin süt haramlığı meydana getirmeyeceğini, üç ve daha fazla emmenin ise süt haramlığı meydana getireceğini göstermektedirler. Bir rivayete göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadislerin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Alimlerin cumhuru, bu arada Hanefilerle Malikiler ise tek emmenin de süt haramlığı meydana getireceğini söylemişlerdir. Onlar bu görüşlerinde *"... ve sizi emziren (süt) anneleriniz ve süt kardeşleriniz... size haram kılındı"*[136] âyetiyle, daha önce 2253-2255 numaralarıyla geçen Hadislerin umûmi

mânâlarını delil almışlardır. İmâm Şâfîî (Rahmetullahi Aleyh) ile, meşhur görüşüne göre İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise, aşağıda Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha), 2258 numara ile gelecek olan rivayetine ve ilgili diğer Hadislere dayanarak, asgari beş emmenin süt haramlığı meydana getireceğini söylemişlerdir.[137]

2258. "Bize İshak haber verip (dedi ki), bize Ravh haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O) Amra'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "(Önce)
"On bilinen emme haram kılar" şeklinde Kur'an (âyeti) indi. Sonra (bu on emme âyeti) *"beş bilinen emme (haram kılar)"* âyetiyle kaldırıldı. İşte Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bunlar Kur'an olarak okunan (âyetler)den iken vefat etti."[138]

Açıklama

Süt haramlığının beş bilinen, yani şüpheli, zanna dayalı olmayan emme ile gerçekleşeceğini bildiren âyet de neshedilmiştir. Ancak anlaşıldığına göre bu âyetin neshi, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatına yakın zamanlarda olmuştu. Bu sebeple, Hz. Peygamber vefat ettiğinde onun neshedilmiş olduğu haberi henüz her tarafa ulaşmamış olduğundan, bazı kimseler hâlâ onu Kur'an âyeti olarak okumaktaydılar. Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), son sözüyle bu durumu anlatmak istemiştir.[139]

50. Süt Emmenin Kınamasını Ne Giderir?

2259. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Ab de, Hişâm'dan, (O) babasından, (O) Haccâc b. Haccâc el-Eslemî'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O;
"Yâ Rasulullah, benden, süt emmenin, (yerine getirilmediği takdirde) kınamaya (sebep olacak hakkını) ne giderir?" demiş, Rasulullah (Sal lallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Gurre, yani bir erkek köle veya bir kadın köle (vermek!)" buyurmuştu.[140]

Açıklama

"Gurre" aslında, atın alnındaki beyaza denir. Hadiste bununla erkek veya kadın kölenin kastedildiği açıklanmıştır. Bu Hadîs sütten kesim esnasında süt çocuğun velisinin süt anneye bir köle hediye etmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Günümüzde kölelik olmadığına göre, sütanneye bir hizmetçi tutmak veya imkân ölçüsünde bir hediye vermek müstehab olur.[141]

51. Süt Emmeye Tek Kadının Şahidlik Etmesi

2260. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O da) İbn Ebi Muleyke'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana Ukbe ibnu'l-Hâris rivayet etti ki..." O sonra şöyle dedi:
O (sadece) bana rivayet etmedi. Fakat ben O'nu, bir topluluğa rivayet ederken işittim ki, O şöyle dedi:
"Ebû İhâb'ın kızıyla evlenmiştim de siyah bir câriye gelip;
"ben gerçekten ikinizi de emzirdim!" demişti. Bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na anlatmıştım. Ama O benden yüz çevirmişti. Ebû Asım sözüne şöyle devam etti: O (yani Ukbe) dedi ki, üçüncü veya dördüncü (başvurumda Hz. Peygamber);
"(Bu) dendiği halde nasıl (evli kalabilirsiniz?)" buyurmuş ve O'nu onunla (evli kalmaktan) menetmişti."[142]
Ebû Asım sözüne devamla dedi ki; Ömer b. Saîd b. Ebî Hüseyn ise İbn-Ebi Muleyke'nin (rivayetinde):
"Artık (bu) dendiği halde nasıl (evli kalabilirsiniz?)" dedi,
"Onu onunla (evli kalmaktan) menetmişti " (cümlesini) söylemedi.[143] Ebû Muhammed (ed-Dârimî); "
(Bu rivayet) bizde böyledir" dedi.[144]

Açıklama

Bu Hadis bir kadının süt emzirdiğine dair tek başına yapacağı şahidliğin kabul edileceğini göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. O'nun, sütannenin şahidliğinin yeminle beraber kabul edileceği görüşünde olduğu da nakledilir. Âlimlerin cumhuru ise bu konuda bir kadının tek başına şahidlik yapmasının yeterli olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadisin muhtelif rivayetlerindeki nehiy ifadesi "tenzihi nehiy"; *"Onu bırak"* şeklindeki emir ifadesi ise ihtiyatlı olan harekete "yol gösterme" manasınadır.[145]

52. Büyüğün Süt Emmesi Hakkında

2261. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip dedi ki; bize Şu'be, Eş'as b. Süleym'den, O babasından, O Mesrûk'tan, O da Hz. Aişe'den naklen rivayet etti ki;"
Birgün Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına girmişti. Yanında ise bir erkek vardı. Bu sebeple Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişmişti. O sanki bundan hoşlanmamıştı. (Hz. Aişe sözüne şöyle devam etti:) O zaman ben;
"o gerçekten benim sütkardeşimdir" demiştim de O, şöyle buyurmuştu:
"Kardeşlerinizin kim olduğuna iyi bakın. Zira kendisiyle sütkardeşliği, (yani) evlenme haramlığı meydana gelen süt emme, sadece bebekken açlığı gidermek için yapılandır."[146]

Açıklama

Bu Hadis, evlenme haramlığı meydana getiren süt emmenin, çocuğun açlığını tamamen veya çoğunlukla süt ile giderdiği küçüklüğünde yapılan süt emme olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak, "süt emme müddeti" de denilen bu "küçüklük"ün yaş sınırı hakkında, ilgili Ayet ve Hadislere dayanan farklı görüşler vardır. Şafii, Ahmed ve Ebu Hanife'nin (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de bu görüşte olduğu nakledilir. Bununla beraber Ebû Hanife'nin (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre, "süt emme müddeti" otuz ay, yani ikibuçuk yıldır. Binaenaleyh, bu yaşlardan sonra süt emme ile süt akrabalığa ve evlenme haramlığı meydana gelmez.[147]

2262. "Bize Ebu'I-Yemân el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
(Birgün) Sehle bint Süheyl bin Amr -ki O, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'an'ın (nikâhı) altındaydı-, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Muhakkak ki Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Salim, biz gündelik ev içi kıyafetiyle iken yanımıza giriyor. Biz de onu ancak (kendi) çocuğumuz olarak görüyoruz! Ebû Huzeyfe onu, Hz. Peygamber Zeyd'i evlât edindiği gibi evlât edinmişti. Şimdi yüce Allah;
"O (evlâtlıkları) babalarına nisbet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha doğrudur"[148] mealindeki âyeti indirdi. (O halde ne yapmamızı emredersiniz?)" Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'na bu durumda Sâlim'i emzirmesini emretti"[149]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Bu (hüküm) sadece Salim içindir" dedi.[150]

Açıklama

Bu Hadis, büyüğün süt emmesiyle de süt akrabalığının meydana geleceğini göstermektedir. Hz. Aişe (Radıyallahu Anka), Urve ibnu'z-Zübeyr, İbn Hazm (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) gibi bazı âlimler, bu Hadisin zahirine uygun görüşe sahiptiler. Ancak âlimlerin cumhuru, 2 veya 2,5 yaş olarak belirlenen "süt emme" müddetinden sonraki süt emmelerle süt akrabalığının meydana gelmeyeceğini söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadisin hükmü, Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) de dediği gibi, ya sadece Sâlim'e (Radıyallahu Anh) mahsûs bir hükümdür -ki nitekim hükümlerin yeni yeni gelmekte olduğu ilk zamanlarda, iki kızkardeşin bir nikâhta bulundurulması hakkındaki hükümde olduğu gibi,[151] istisnai bazı hükümler olmuştur-, veya bu Hadisin hükmü sonradan kaldırılmıştır.[152]

53. Hülle Yapma (Tahlil) Yasağı

2263. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Ebû Kays'tan, (O) el-Huzeyl'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hülle yapanla, kendisi için hülle yapılana lanet etmiştir!"[153]

Açıklama

Bir müslüman üç defa veya üçüncü defa boşadığı karısıyla bir daha ancak şu şekilde evlenebilir: Bu karısı başka biriyle meşru bir nikâh akdi yaparak evlenecek, onunla aralarında cima vuku bulacak, ondan sonra bu ikinci koca ölecek veya onu boşayacak. İşte o zaman bu kadının eski kocasıyla evlenmesi helâl olur ki, buna "hülle" denmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, üç boşamadan sonra aynı kadınla yeniden evlenebilmenin ancak bu şekilde helâl olabileceği açık bir şekilde anlatılır.[154] Bunun bir hikmeti şöyle izah edilebilir: Evlilik ciddi, toplum ve fertler için faydalı bir kurumdur. Bu kurum, sonuna kadar bozulmamak üzere kurulur. Bu sebeple onu bozmaya ancak, evliliğin çekilmez bir hal aldığı bazı zaruri durumlarda girişilebilir. Bu hallerde evliliği bozmakla onun sürüp sürmeyeceği denenmiş olur. Bir evliliğin sürüp sürmeyeceği de, onun iki defa bozulup yeniden kurulmasıyla kesin olarak anlaşılabilir. Evlilik üçüncü defa bozulunca artık onun devam edemeyeceği anlaşılmış olur ki, bundan sonra kadın ve erkek başka evlilikler kurmaya bakmalıdırlar. Bu, aynı zamanda, evliliklerinin kadrini bilmeyen karı ve kocaya bir ceza, o duruma gelmemiş olanlara bir uyarıdır.
Kadın ikinci bir evlilik yapıp o da sona erdikten sonra, eski kocası onunla yeniden evlenebilir. Çünkü onun, vicdanını rahatsız edici, ona mânevi âzâb verici olan ikinci evliliğe rağmen ilk karısıyla evlenmek istemesi, aralarında evliliği sürdürmeye yetebilecek bir bağın hâlâ var olduğunu gösterir ki, bu durumda evlilik yeniden denenmeye lâyık olur. Bu şekilde tabii seyri içinde meydana gelen ikinci evlilik ve onun aynı şekilde sona ermesi, ondan sonra da ilk kocayla yeniden evlenme, mekruh olmayan meşru uygulamalardır.
Ancak, sırf ilk kocasıyla evlenmesinin yeniden helâl olması maksadıyla, üç defa boşanılmış bir kadınla evlenip, onunla cima yaptıktan sonra onu boşama,[155] sonra onunla ilk kocasının evlenmesi uygulamaları, insan onuruna aykırı ve iğrendiricidir. Yukarıdaki Hadiste Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) bu şekilde aşağılık bir harekete razı olan ikinci kocayla ilk kocaya lanet okumaktadır. Bu Hadise dayanarak Mâlîk, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu son şekildeki gibi hülle yapmanın haram ve yapılan nikâhın geçersiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Yûsuf ile Muhammed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) de, hülle yapma şartıyla yapılan bir nikâh ve boşama sonucunda kadının ilk kocasıyla evlenmesinin helâl olmayacağı görüşündedirler. Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, hülle yapma şartıyla yapılan nikâhın sahih, ancak şartın geçersiz olduğunu söylemiştir. Yani ikinci koca bu şartla aldığı kadını isterse boşamayabilir. Ama boşarsa, kadının ilk kocasıyla evlenmesi helâl olur.[156]

54. Erkeğin, Ailesinin İhtiyaçlarını Görmesinin Vacibliği Hakkında

2264. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;"
Muâviye'nin annesi, Ebû Süfyân'm karısı Hind, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Yâ Rasulullah, Ebu Süfyân gerçekten cimri bir kimsedir. O, bana, bilgisi olmaksızın kendisinden (gizlice) aldıklarım hariç, kendime ve oğullarıma yetecek şeyleri de gerçekten vermez! Bu (gizlice aldıklarımda) bana bir günâh var mıdır?" (Rasulullah) da şöyle buyurdu:
"Sana ve çocuklarına, örfe uygun olarak yetecek şeyleri al!"[157]

55. Kadınlarla Güzel Geçinmek Hakkında

2265. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"En hayırlınız, ailesine en hayırlı olanınızdır. Bir arkadaşınız ölünce de onun (kusurlarını, kötülüklerini anmayı) bırakın!"[158]

56. Küçükleri Babaları Evlendirdiğinde Onların Evlendirilmesi Hakkında

2266. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle, ben altı yaşındayken (Mekke'de) evlendi. Sonra biz Medine'ye gelip el-Hâris ibnu'l-Hazrecoğulları'nın yanına indik. Derken ben sıtmaya yakalandım da başımın (saçı dökülüp) darmadağınık oldu. (Ardından iyileştim ve saçını yeniden bitip çoğaldı. Öyle ki, saçım) bir kâkülcük de uzadı. Derken, bana, ben bir tahterevallinin üzerinde ve beraberimde bazı kız arkadaşlanm var iken (annem) Ümmü Rûman geldi ve beni çağırdı. Ben de, ne istediğini bilmediğim halde onun yanına geldim. O da elimden tutup (götürdü). Nihayet beni evin kapısında durdurdu. Ben nefes nefese kalmıştım. Akabinde nefesim biraz dindi. Sonra o biraz su aldı ve onunla yüzümü ve başımı sildi. Daha sonra da beni eve girdirdi. Bir de ne göreyim, bir odanın içinde Ensârlı kadınlar! Onlar hemen;
"Hayırlı bereketli olsun, hayırlı uğurlu olsun" dediler. (Annem) de beni onlara teslim etti. Onlar benim durumumu, (üst-başımı) düzelttiler. Derken bir kuşluk vakti Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aniden yanıma geldi, onlar da beni O'na teslim ettiler. Ben o gün dokuz yaşındaydım."[159]

Açıklama

Bu Hadis babanın, henüz bulûğa ermemiş olan küçük çocuğunu evlendirmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak Hanefiler bu durumda nikâhın sahih olması için, babanın iradesini kötüye kullanmakla meşhur biri olmamasının gerektiğini; Şâfiiler ise, iyi bir evliliği kaçırma gibi acele etmeyi gerektiren bir yarar söz konusu olmadığında, çocuğu bulûğ çağına girinceye kadar bekletip sonra ona danışarak evlendirmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Küçük çocuğu baba ve babanın babası dışındaki bir velisinin evlendirmesi Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre caiz değildir, bu nikâh sahih olmaz. Hanefîler ise, eğer küçük çocuk dengi biriyle ve mihr-i misli ile evlendirilir ise, bu nikâhın sahih olacağım, ancak çocuk bulûğa erdiğinde bu nikâhı feshettirebileceğini söylemişlerdir.[160]

---

[1] Musannaf, 6/168; Merasil, 180; Mecmâu'z-Zevâid, 4/251 (Taberani'nin ortanca ve büyük Mucem'lerinden). Bu Hadis "mürsel"dir, Ebu Necih, Sahabi değildir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/6

[2] Buhari, Nikah, 3(6/117); Müslim, Nikah, 3,4 (2/1019); Nesai, Nikah, 3(6/47); Tirmizi, Nikah, 1(3/392); Müsned, 1/424, 425, 432; Musannaf, 6/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/7

[3] Buharı, Nikah, 2(6/117); Müslim, Nikah 1,2 (2/1018-1019); Ebu Davud, Nikah, 1(2/219); Nesai, Nikah, 3(6/46); Tirmızi, Nikah, 1(3/392); İbn Mace, 1(2/592); Müsned, 1/378, 447., 6/7-8
[4] Buhari, Nikah, 8(6/119); Müslim, Nikah, 6-8(2/1020-1021); Nesai, Nikah, 4(6/48); Tirmizi, Nikah, 2(3/394); İbn Mace, Nikah, 2(2/593); Müsned, 1/175, 176, 183; Musannaf, 6/168. Bkz. 2175. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/8
[5] Nesai, Nikah, 4(6/48); Tirmizi, Nikah, 2(3/393); Müsned, 6/125, 157, 252-253., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/9
[6] Bkz. 2173. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/8/9-10
[7] Buhari, Nikah, 15(6/123); Müslim, Radâ1, 53(2/1086); Ebu Davud, Nikah, 2(2/219); NesaİI, Nikah, 13(6/56); İbn Mace, Nikah, 6(1/597); Müsned, 2/428; Dârekutnî, 3/303., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10-11
[8] Metalib, 2/30 (Musedded'den mürsel olarak); Müslim, Radâ', 54(2/1087); Tirmizi Nikah, 4(3/396); Müsned, 3/302. Müslim, Tirmizi ve Ahmed'in rivayetlerinde üç husus; din, mal ve güzellik zikredilmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10-11
[9] Nesai, Nikah, 17(6/57); Tirmizi, Nikah, 5(3/397); İbn Mace, Nikah, 9(1/600); Müsned, 4/245, 246; Dârekutnî, 3/252; Said, 1/145-146. Bkz. Müstedrek, 2/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/11-12
[10] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/11-12
[11] Nesai, Nikah, 73(6/104); İbn Mace, Nikah, 23(1/614-615); Müsned, 1/201; Musannaf, 6/190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/13
[12] Ebu Davud, Nikah, 37(2/241); Tirmizi Nikah, 7(3/400); İbn Mace, Nikah,23(1/614); Müsned, 2/381; Müstedrek, 2/183; Said, 1/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/12-13
[13] Buhari, Nikah, 45(6/137); Müslim, Nikah, 55(2/1034); Ebu Davud, Nikah, 18(2/228); Nesai, Nikah, 20(6/60); Tirmizi, Nikah, 38(3/440); İbn Mace, Nikah, 10(1/600); Muvatta, Nikah, 1(2/523); Müsned, 2/457, 463., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14
[14] Buhari, Nikah, 45(6/136); Müslim, Nikah, 49-50(2/1032); Ebu Davud, Nikah, 18(2/228); Nesai, Nikah, 21(6/60-61); İbn Mace, Nikah, 10(1/600); Muvatta, Nikah, 2(2/523); Müsned 2/ 122, 126, 142. Bkz. 2570. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/14-15
[16] Müslim, Talak, 39(2/1116); Ebu Davud, Talak, 38(2/286-287); Nesai, Nikah, 22(6/62); Tirmizi, Nikah, 38(3/441); İbn Mace, Nikah, 10(1/601); Muvatta, Talak, 67(2/580); Müsned, 6/ 373,411, 413. Bkz. 2279-2283. Hadisler.
[17] Beyhaki, 7/433. Burada Muhammed b. İbrahim, Fatıma'ya söylenen sözü Hz. Aişe'ye nisbet etmektedir. Yukarıdaki haberin devamına da bu daha uygun düşmektedir. Hz. Aişe, Fatima'nın, iddetini beklediği eski kocasının evinden, ıssız bir yerde olması sebebiyle çıkarıldığı görüşündedir. (Buhari, Talak, 41).
[18] Talak: 65/1.
[19] Beyhaki, 7/431; Camiu'l-Beyan, Taberi, 28/133-134., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/13/16-17
[20] Ebu Davud, Nikah, 13(2/224); Nesai, Nikah, 48(6/81); Tirmizi, Nikah, 31(433); Müsned, 2/426; Said; 1/178., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/18
[21] Buhari, Nikah, 27(6/128); Müslim, Nikah, 33(2/1028); Nesai, Nikah, 47(6/79); İbn Mace, Nikah, 31(1/621); Muvatta; Nikah, 20(2/532); Müsned, 2/462, 465, 529, 532, Said, 1/179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/18
[22] Nisa: 4/24
[23] Nisa: 4/23.
[24] Bkz. Muvafakat, 4/43.
[25] Nisa: 59.
[26] A'raf: 7/157.
[27] Enam: 6/57; Yusuf: 12/40,67.
[28] Nisa: 4/80. Krş. Al-i İmran: 3/31.
[29] Al-i İmran: 3/32, 132- Nisa: 4/59, 65; Enfal: 8/20, 46; Ahzab: 33/36.
[30] Ahzab: 33/21., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/17/18-20
[31] Buhari, Nikah, 28(6/128); Müslim, Nikah, 57(2/1034); Ebu Davud, Nikah, 15(2/227);
[32] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/20-21
[33] Nesai, Nikah, 61(6/92); Tirmizi, Nikah, 30(3/431-432); İbn Mace. Nikah, 16(1/606); Muvatta, Nikah, 24(2/535); Müsned, 2/7, 19, 62. 30- Firdevs, 2/293., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/21
[34] Ebu Davud, Nikah, 20(2/229); Tirmizi, Nikah, 14(3/407); İbn Mace, Nikah, 15(1/605); Said, 1/148; Müsned, 4/394, 413, 418; Tayâlisî, s. 71; Musannaf, 6/196; Müstedrek, 2/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/22
[35] Tirmizi, Nikah, 14(3/407).
[36] Ebu Davud, Nikah, 20(2/229); Tirmizi, Nikan, 14(3/407-408); İbn Mace, Nikah, 15(2/ 605); Said, 1/148-149; Tayâlisî, 206; Müstedrek, 2/168; Müsned, 6/47, 66,166.
[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/23
[38] Bu hususta bkz. Dirasat fi'1-Hadisi'n-Nebevi, 2/587 vd.
[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/22/23-25
[40] Müsned,4/394,408; Müstedrek, 2/167; Dârekutnî, 3/241; Mecmâuz-Zevâid, 4/280; (Ebu Ya'la, Bezzar ve Taberani'den naklen). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/25
[41] Müslim, Nikah, 64(2/1036); Ebu Davud, Nikah, 24(2/231); Tirmizi, Nikah, 18(3/415); Nesai, Nikah, 33(6/70); İbn Mace, Nikah, 11(1/601); Müsned, 2/229,250,259; Musannaf, 6/143; Said, 1/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26
[42] Buhari, Nikah, 41(6/135); Müslim, Nikah, 64(2/1036); Müsned, 2/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26
[43] Müslim, Nikah, 66(2/1037); Ebu Davud, Nikah, 26(2/232); Nesai, Nikah, 31(6/69); Tirmizi, Nikah, 18(3/416); İbn Mace, Nikah, 11(1/601); Muvatta, Nikah, 4(2/524); Musannaf, 6/142; Said, 1/155; Müsned, 1/219, 345, 362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27
[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27
[45] Müsned, 1/274, 355. Ayrıca 2194. Hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/26/27-28

[46] Buhari Hıyel, 11(8/63); İbn Mace, Nikah, 12(1/602); Müsned, 6/328., 8-29
[47] Buhari' Nikah 42(6/135); Ebu Davud, Nikah, 26(2/233); Nesai, Nikah, 35(6/7U Tirmizı, Nikah 18(3/417, muallak olarak); Muvatta, Nikah, 25(2/535); Müsned, 6/328. Hadis, Tırmızı dışındaki yerlerde Hansa'nın "Müsned"i olarak geçmektedir. Tirmizi de de tamamen muallak tır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/28-29
[48] Müsned, 4/149 (Kesin olarak sadece Ukbe'den rivayet), 5/8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/30
[49] Ebu Davud, Nikah, 22(2/230); Nesai, Buyu, 96(7/276); Tirmizi, Nikah 20(3/418); Müsned, 5/11, 18, Müstedrek, 2/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/29-30
[50] Müslim, Nikah, 21(2/1025); Nesai, Nikah, 71(6/103); İbn Mace, Nikah, 44(1/631); Müsned, 3/404-405; Ebu Davud, Nikah, 14(2/226-227); Musannaf, 7/504 (Burada, dipnotunda Beyhaki'den naklen, mezkur olayın Veda Haccı'nda meydana geldiği kaydının, ravilerin bir hatası olduğu, bu olayın Mekke'nin Fethi yılında meydana geldiği bildirilir.) Müslim ile Nesai'nin mezkur rivayetlerinde de zaman kaydı yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/31-32
[51] Müslim, Nikah, 24-25(2/1026); Ebu Davud, Nikah, 14(2/227); Müsned, 3/404; Said, 1/218., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32
[52] Buhari, Nikah, 31(6/129); Müslim, Nikah, 30(2/1027); Nesai, Nikah, 71(6/102); Tirmizi, Nikah, 29(3/429); Müsned, 1/79; Said, 1/218. Bkz. 1996. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/30-33
[54] Bkz. 1830. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34
[55] Müslim, Nikah, 78(2/1042); Ebu Davud, Nikah, 29(2/234-235); Nesai, Nikah, 66(6/95 96); İbn Mace, Nikah, 17(1/607); Müsned, 6/94. Bir ûkiyye 40 Dirhem, bu da yaklaşık 112 gr (gümüş)tür. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34-35
[56] Ebu Davud, Nikah, 29(2/235); Nesai, Nikah, 66(6/96); Tirmizi, Nikah, 23(3/422); İbn Mace, Nikah, 17(1/607); 40-41, 48; Müstedrek, 2/175; Musannaf, 6/175; Said, 1/165., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/35-36
[57] Nisa: 4/20.
[58] Said, 1/167; Musannaf, 6/180; Beyhaki, 7/233; Mecmâu'z-Zevâid, 4/284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/34-36
[59] Buhari, Nikah, 50(6/138); Müslim, Nikah, 76(2/1040-1041); Ebu Davud, Nikah, 31(2/ 236); Nesai, Nikah, 62(6/92-93); Tirmizi, Nikah, 23(3/421); İbn Mace, Nikah, 17(1/608); Muvatta, Nikah, 8(2/526); Müsned, 5/330, 334, 336., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/37
[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/36/37-38
[61] Al-i İmran: 3/102
[62] Nisa: 4/1
[63] Ahzab: 33/70-71.
[64] Ebu Davud, Nikah, 33(2/238-239); Nesai, Cum'a, 24(3/85); Tirmizi, Nikah, 17(3/413); İbn Mace, Nikah, 19(1/609-610); Müsned, 1/392, 432; Müstedrek, 2/182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/38-39
[65] Buhari, Şurût, 6(3/175); Müslim, Nikah, 63(2/1036); Ebu Davud, Nikah, 40(2/244); Nesai, Nikah, 42(6/76); Tirmizi, Nikah, 32(3/434); İbn Mace, Nikah, 41(1/628); Müsned, 4/144, 150, 152; Said, 1/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/40
[66] Bkz. Bakara: 2/229.
[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/40-41
[68] Buhari, Nikah, 56(6/139); Müslim, Nikah, 79(2/1042); Nesai, Nikah 75(6/105); Tirmizi, Nikah, 10(3/402); İbn Mace, Nikah, 24(1/615); Müsned, 3/165, 227. Bkz. 2070. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/41
[69] Buhari, Nikah 71(6/143); Müslim, Nikah, 98(2/1053); Ebu Davud, Et'ıme, 1(3/340); Müsned, 2/20, 22, 37. Bkz. 2088. Hadis.
[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/42
[71] Ebu Davud, Nikah, 39(2^42); Nesai, Işretu'n-Nisa, 2(7/60); Tirmizi, Nikah, 42(3/447); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 2/347, 471; Mustedrek, 2/186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/42-43
[72] Ebu Davud, Nikah, 39(2/242); Nesai, Işretu'n-Nisa, 2(7/60-61); Tirmizi, Nikah, 42(3/ 446); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 6/144; Müstedrek, 2/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/43-44
[73] Buhari, Hibe, 15(3/135); Müslim, Tevbe, 56(4/2129); Ebu Davud, Nikah, 39(2/243); İbn Mace, Nikah, 47(1/633); Müsned, 6/117, 195,197. Bkz. 2428. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/44
[74] İbn Mace, Nikah, 26(6/617); Musannaf, 6/235 (mevkuf olarak). Bkz. Tirmizi, Nikah, 41(3/445). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/45
[75] Müslim, Radâ', 41(2/1083); Ebu Davud, Nikah, 35(2/240); İbn Mace, Nikah, 26(1/617); Muvatta, Nikah, 14<2/529); Said, 1/204; Musannaf, 6/236; Müsned, 6/292., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/45-46
[76] Müslim, Nikah, 73(2/1039); Nesai, Nikah, 77(6/106); İbn Mace, Nikah, 53(1/641); Müsned, 6/54, 206; Tirmizi, Nikah, 9(3/402), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46
[77] Hac ayları alimlerin cumhuruna göre, Şevval ve Zilka'de ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür.
[78] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/46-47
[79] Buhari, Nikah, 66(6/141); Müslim, Nikah, 116(2/1058); Ebu Davud, Nikah, 466(2/249); Tirmizi, Nikah, 8(3/401); İbn Mace, Nikah, 27(1/618); Müsned, 1/217, 220, 243., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/47-48
[80] Bkz. 1148. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/49
[81] Bakara: 2/223
[82] Bkz. 1137. Hadis ile 1138-1141. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/48-49
[83] Bu Hadis, Abdullah b. Hallam'm meçhul oluşundan dolayı zayıftır (Bkz. Mizanu'l-İ'tidal, 2/412). Ancak bu Hadisin şahidleri vardır. Bkz. Müslim, Nikah, 10(2/1021)- Tirmizi Rada, 9(3/464); Müsned, 3/330., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/49-50
[84] Buhari, Nikah, 121(6/161); Müslim, Rada, 57(2/1088); Ebu Davud, Nikah, 3(2/220), Cihad, 172(3/90); Nesai, Nikah, 6(6/51); Tirmizi, Nikah, 13(3/406); İbn Mace, Nikah, 7(1/598); Müsned, 3/314, 362., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve

Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/50-51
[85] Müslim, Nikah, 140(2/1066); Ebu Davud, Tıb, 15(4/9); Nesai, Nikah, 54(6/88); Tirmizi, Tıb, 27(4/405); İbn Mace, Nikah, 61(1/648); Müsned, 6/361, 434
[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/52
[87] Müslim, Fedail, 79(4/1814); Ebu Davud, Edeb, 5(4/250); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müsned, 6/31-32, 206, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53
[88] Ebu Davud, Nikah 43(2/245); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müstedrek, 2/188); et-Tarihu'l-Kebir, 1/440. Buhari, îyâs'ın Sahabiliğinin bilinmediğini söylemiştir. Buna göre yukarıdaki Hadis "mürsel"dir. Ancak Ebu Hatim ile Ebu Zur'a O'nun Sahabi olduğunu bildirmektedirler (el-Cerh ve't-Ta'dil, 2/280). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53-54
[89] Buhari, Tefsir, 91(6/83); Nikah, 93(6/153); Müslim, Cennet, 49(4/2191); Tirmizi, Tefsir, 80(5/440); İbn Mace, Nikah, 51(1/638); Müsned, 4/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/53-54
[90] Müsned, 5/151, 164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/55
[91] Buhari, Nikah, 79(6/145); Müslim, Radâ', 65(2/1090); Tirmizi, Talak, 12(3/493-494); Müsned, 2/428, 449, 530., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/55-56
[92] Bu cümle şöyle de anlaşılabilir: Hayır, artık siz bunu yapmamalısınız!
[93] Buhari, Nikah, 96(6/154); Müslim, Nikah, 125(2/1061); Ebu Davud, Nikah, 49(2/251); Tirmizi, Nikah, 40(3/444); İbn Mace, Nikah, 30(1/620); Muvatta, Talak, 95(2/594); Müsned, 3/57,88,93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/56
[94] Müslim, Nikah, 131(2/1063); Nesai, Nikah, 55(6/89); Müsned, 3/22, 49, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/57
[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/56/57-58
[96] Buhari, Nikah, 107(6/156); Müslim, Tevbe, 32(4/2113); Tirmizi, Deavat, 96(5/543); Müsned, 1/381,426,436., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/58
[97] Ebu Davud, Cihad, 112(3/50); Nesai, Zekat, 66(5/58); Müsned, 5/445, 446., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/59
[98] Buhari, Tevhid, 20(8/174); Müslim, Lian, 17(2/1136); Müsned, 4/248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/58/59-60
[99] Buhari, Nikah, 85(6/150); Müslim, Nikah, 120(2/1059); Ebu Davud, Nikah, 41(2/244); Müsned, 2/255, 348, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/60
[100] Buhari, Talak 4(6/164)- Müslim, Lian, 1(2/1129); Ebu Davud, Talak, 26(2/273); Nesai,); İbn Mace, Talak, 27(1/667); Muvatta, Talak, 34(2/566); Müsned, 5/334, 336, 337., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/61
[101] Buhari, Tefsir, 24/1(6/3); Ebu Davud, Talak, 26(2/274). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/62
[102] Nur: 24/6-9
[103] Müslim, Lian, 4(2/1130-1131); Nesai, Talak, 41(6/144); Tirmizi, Talak, 22(3/506); Müsned, 2/19, 42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/63-64
[104] Buhari, Talak, 35(6/181); Müslim, Lian, 8(2/1132); Ebu Davud, Talak, 26(2/278); Nesai Talak, 45(6/146); Tirmizi, Talak 22(3/508); İbn Mace, Talak, 27(1/669); Muvatta, Talak, 35(2/ 567); Müsned, 2/7, 64, 71; Said, 1/359., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/64
[105] İbn Hacer, hicri 10. yılın Şa'ban ayında meşru kılınmış olabileceğini söyler. Bkz. Fethu'1-Bari, 20/125.
[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/61/64-65
[107] Ebu Davud, Nikah, 17(2/228); Tirmizi, Nikah, 21(3/419); Müsned, 3/301, 377, 382; Müstedrek, 2/194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/66
[108] İbn Mace, Nikah, 43(1/630). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/65-66
[109] Buhari, Hudud, 23(8/22); Müslim, Rada, 37(2/1081); Nesai, Talak, 48(6/148); Tirmizi, Rada, 8(3/463); İbn Mace, Nikah, 59(1/647); Müsned, 2/239, 280, 386, Musannaf, 7/443., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/67
[110] Buhari, Feraiz, 18(8/9); Müslim, Rada, 36(2/1080); Ebu Davud, Talak, 33(2/282); Nesai, Talak, 48(6/148); İbn Mace, Nikah, 59(1/646); Muvatta; Akdiye, 20(2/739); Müsned, 6/37, 129, 200; Musannaf, 7/442., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/67
[111] Bu Hadisin, gösterilen diğer rivayetlerinin hiçbirinde çocuğun Hz. Sevde'ye benzemesi kaydı yoktur. Bu ilave, muhtemelen, müstensihlerin bir hatasıdır.
[112] Bkz. bir Önceki 2242. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/68
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/66-68
[114] Nur: 24/6.-9. Ayetleri kastedilmektedir.
[115] Ebu Davud, Talâk, 28(2/279); Nesai Talâk, 47(6/147); İbn Mace, Feraiz, 13(2/916).
[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/69-70
[117] Ebu Davud, Hudud, 28(4/157); Nesai, Nikah, 58(6/90); Tirmizi, Ahkam, 25(3/643); İbn Mace, Hudud, 35(2/869); Müsned, 4/292., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/70
[118] Ahzab: 33/52.
[119] Müsned, 5/132 (Abdullah b. Ahmed'in ilavesi olarak); Mecmâu'z-Zevâid, 7/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/71
[120] Tirmizi, Tefsir, 43(5/356); Nesai, Nikah, 2(6/46). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/71-72
[121] Buhari, Nikah, 13(6/121); Müslim, Nikah, 85(2/1045); Nesai, Nikah, 64(6/94); Müsned 3/181, 239., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/72
[122] Müslim, Nikah, 85(2/1045); Ebu Davud, Nikah, 6(2/221); Tirmizi, Nikah, 24(3/423); İbn Mace, Nikah, 42(1/629); Müsned, 3/165,170, 203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/72-73
[123] Buhari, Nikah, 12(6/120); Müslim, İman, 241(1/134); Ebu Davud, Nikah, 6(2/221); Nesai, Nikah, 65(6/94); Tirmizi, Nikah, 25(3/424); İbn Mace, Nikah, 42(1/629); Müsned, 4/414.
[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/73-74
[125] Buhari, Enbiya, 48(4/142); Müsned, 4/402). Salih b. Salih ile Salih b. Hayy aynı şahıstır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/73-74
[126] Ebu Davud, Nikah, 32(2/237); Nesai, Nikah, 68(6/99); Tirmizi, Nikah, 44(3/450); İbn Mace, Nikah, 18(1/609); Müsned 1/448; Müstedrek, 2/180.
[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/75-76

[128] Buhari, Nikah, 20(6/125); Müslim, Radâ', 1(2/1068); Nesai, Nikah, 49(6/82); Muvatta, Rada, 1(2/601); Müsned, 6/178. Bkz. 2255. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/76
[129] Buhari, Nikah, 117(6/160); Müslim, Rada, 7(2/1070); Ebu Davud, Nikah, 8(2/222); Nesai, Nikah, 52(6/85); Tirmizi, Rada, 2(3/454); İbn Mace, Nikah, 38(1/627); Müsned, 6/33,38,271., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/77
[130] Müslim, Rada, 9(2/1070); Ebu Davud, Nikah, 7(3/221); Nesai, Nikah, 49(6/81); Tirmizi, Rada, 1(3/453); İbn Mace, Nikah, 34(1/623); Muvatta, Rada, 15(2/607); Müsned, 6/44, 65, 66.
[131] Bkz. 2253. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/78
[132] Bkz. Nisa: 4/23.
[133] Bkz. Huccetullahi'l-Baliğa, 2/700., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/76/78-79
[134] Müslim, Rada, 17(2/1073); Ebu Davud, Nikah, 11(2/224); Nesai, Nikah, 51(6/83); Tirmizi, Rada, 3(3/455); İbn Mace, Nikah, 35(1/624); Müsned, 6/31, 96, 247., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/79
[135] Müslim, Rada, 18(2/1074); Nesai, Nikah, 51(6/83); İbn Mace, Nikah, 35(1/624), Müsned, 6/339, 340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/80
[136] Nisa: 4/23.
[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/80-81
[138] Müslim, Rada, 25(2/1075); Ebu Davud, Nikah, 11(223-224); Tirmizi, Rada, 3(3/456); Nesai, Nikah, 51(6/83; İbn Mace, Nikah, 35(1/625); Muvatta, Rada, 17(2/608). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/81
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/79-81
[140] Nesâî, Ahmed b. Hanbel, sahih senedle Tirmizi. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82
[141] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82
[142] Buhari, Şehadet, 13(3/153); Ebu Davud, Akdıye, 18(3/306); Nesai, Nikah, 57(6/90); Tirmizi, Rada, 4(3/457); Müsned, 4/7, 8, 383-384.
[143] Buhari, Şehadat, 14(3/153. Burada Ebu Asım'ın hocasının ismi Amr değil, Ömer olarak geçmektedir ki, doğrusu böyle olmalıdır. Ayrıca Buhari'nİn Ebu Asım'dan bu rivayetinde yukarıdaki son cümleye benzer bir cümle de bulunmaktadır. Ancak, Tirmizi'nin bildirdiğine göre, birçok kimse bu Hadisi İbn Ebi Muleyke'den, son cümle olmaksızın da rivayet etmişlerdir. Bkz. Tirmizi, Rada, 4(3/458).
[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/83-84
[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82-84
[146] Buhari, Nikah, 21(6/125); Müslim, Rada, 32(2/1078); Ebu Davud, Nikah, 9(2/222); Nesai, Nikah, 51(6/84); İbn Mace, Nikah, 37(1/626); Müsned, 6/94; Tayâlisî, s. 200-201., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/84-85
[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/85
[148] Ahzab: 33/5
[149] Buhari, Nikah, 15(6/122); Müslim, Rada, 26-28(2/1076); Ebu Davud, Nikah, 10(2/223)-Nesaı, Nikah, 53(6/86-87); Ibn Mace, Nikah, 36(1/625); Muvatta, Radâ\ 12(2/605, mürsel olarak), Müsned 6/39, 201, 271; Musannaf, 7/459
[150] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/86
[151] Bkz. Nisa: 4/23.
[152] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/82/86-87
[153] Nesai, Talâk, 14(6/121); Tirmizi, Nikah, 28(3/428); Müsned, 17448, 450, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/87
[154] Bkz. Bakara: 2/230.
[155] Buna "tahlil", yani "hülle yapma", ilk kocaya üç defa boşadığı karısını "helal yapma" denir.
[156] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/87-89
[157] Buhari, Nafakat, 9(6/193); Müslim, Akdıye, 7(3/1338); Ebu Davud, Buyu, 78(3/289); Nesai, Kudat, 31(8/216); İbn Mace, Ticarat, 65(2/769); Müsned, 6/39, 50, 206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/89
[158] Tirmizi, Menakıb, 64(5/709). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/90
[159] Buhari Menakıbul-Ensar, 44(4/251); Müslim, Nikah, 69(2/1038); Ebu Davud, Edeb, 61(4/284); İbn Mace, Nikah, 13(1/603); Nesai, Nikah, 28(6/67), 78(6/106); Müsned, 6/280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/91
[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/90-92

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12. NİKÂH BÖLÜMÜ
1. Nikâha Teşvik
2. Dindar Kadınla Evlenmeye Teşvik
3. Bekârlarla Evlenmek
Kısır Kadınlarla Evlenme Yasağı
4. "Zina Eden Erkek, Zina Eden Kadından Başkasıyla Evlenemez" Âyet-i Kerimesi Hakkında
5. Hürriyetine Kavuşturduktan Sonra Câriyesiyle Evlenen Kimse
6. "Soy Akrabalığından Dolayı Haram Olanlar, Emzirmeden Dolayı Da Haram Olur"
7. Kocanın Sütü
8. Büyük Adamın Süt Emmesinin Hükmü
9. Yetişkin Kimsenin Süt Emmesiyle Meydana Gelen Mahremiyyet
10. Beş Defadan Aşağı Emmek (Evlenmeyi) Haram Kılar Mı?
11. Çocuk Sütten Kesilirken (Süt Anneye) Bahşiş Vermek
12. Bir Nikah Altında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar
13. Mut'a Nikahı
14. Değiş-Tokuş (Takas-Trampa) Yoluyla Mehirsiz Evlenme
14-15. Hülle Nikahı
15-16 Efendisinin İzni Olmadan Kölenin Evlenmesi
16-17. (Din) Kardeşinin Dünürlük Yaptığı Kıza Dünürlükte Bulunmanın Keraheti
17-18. Erkek Evlenmek İstediği Kadına Bakabilir
18-19. Nîkah Akdinde Velînin Lüzumu
Akrabalık:
19-20. Velisi Bulunduğu Kadının Evlenmesine Mani Olmak
20-21. Velayet Hakları Eşit İki Veli'nin, Aynı Kadını (İki Ayrı Kocayla) Evlendirmeleri
21-22. "Ey İnananlar! Kadınları Miras Yoluyla Zorla Almanız Size Helal Değildir! Onlara Verdiklerinizin Bir Kısmını (Onlardan) Alıp Götürmek İçin Onları Sıkıştırmayın" Âyeti Hakkında
22-23. Evlendirilmek İstenen Kadının İznini Almak
23-24. Kız Babasının, Bulûğa Ermiş Kızının Görüşünü Almadan (Onu) Evlendirmesi
24-25. Dul Kadını Evlendirirken İznini Almak
25-26. Evlenmede Denklik
26-27. Kızı Doğmadan Önce Evlendirmek
27-28. Mehir
28-29. Mehrin (En) Az (Mikdâr)ı
29-30 Yapılacak Bir İşi Mehir Sayarak Kadını Nikahlamak
30-31 Mehri Kararlaştırmadan Evlenen Sonra Da Ölen Kimsenin Durumu
31-32. Nikâh Esnasında Yapılacak Konuşma
32-33. Buluğa Ermemiş Olan Kızları Velilerinin Evlendirmesi
33-34. Yeni Evlenen Bir Kimsenin Bakire Hanımının Yanında Kalabileceği Müddet
34-35. Karısına Hiç Birşey Vermeden Onunla Gerdeğe Giren Kimsenin Durumu
35-36. Yeni Evlenen Kimse Nasıl Tebrik Edilir?
36-37. Evlendiği Kadın Hamile Çıkan Adamın Durumu
37-38. Kumalar Arası Eşitlik
38-39. Bir Kimsenin Ev Temin Etme Şartıyla Evlenmesi Câizmidir?
39-40. Kocanın, Karısı Üzerindeki Hakları
40-41. Kadının Kocası Üzerindeki Hakları
41-42. Erkeğin Karısını Dövmesi (Caiz Midir?)
42-43. Kadınlara Bakmaktan Kaçınmanın Hükmü
43-44. Harpte Esir Edilen Kadınlarla Cinsî Münâsebette Bulunmak
44-45. Nîkah(ın Detaylarıyla İlgili Hadisler
45-46. Hayızlı Kadınla Cinsi Münasebette Bulunmak Veya Onun Tenine Dokunmak
46-47. Hanımına Hayızlı İken Yaklaşanın Ödeyeceği Keffâret
47-48. Meniyi Dışarı Akıtmak (Azl)
48-49. Kişinin Hanımı İle Olan İlişkilerini Başkasına Aktarmasının Keraheti

12. NİKÂH BÖLÜMÜ

Nikâh konusu muamelât karakteri taşıdığı halde kendisinde ibâdet mânâsının da bulunması dolayısıyla hac bahsinden sonra ve ibâdet bölümleri içerisinde ele alınmıştır.

Gerçekten hayırlı bir nesil yetiştirmek maksadıyla evlenmek, ibâdet niyetiyle uzlete çekilmekten daha hayırlıdır. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimiz "Şunu iyi biliniz ki, ben sizin Allah'dan en çok korkanınız ve sakınanınızım. Bununla beraber ben (bazan) oruç tutarım (bazan) tutmam, (gecenin bir kısmında) namaz kılarım (bir kısmında da) uyurum, kadınlarla da evlenirim. (İşte benim sünnetim budur) Her kim benim bu yolumdan (gitmez de ondan) yüz çevirirse benden değildir."[1] buyurmuştur. Çünkü 2046 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi nikâh, insanı nesillerin helakine, cemiyetlerin felaketine sebeb olan zinadan korur ve ümmet-i Muharhmed'in çoğalıp kuvvetlenmesini sağlar. Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Doğurgan ve kocasını seven kadınlarla evleniniz. Çünkü ben kıyamet gününde sizlerin çokluğuyla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim."[2]

Nikâh kelimesi, lügatte, birleştirmek, katmak, evlenmek akdi ve cinsî münasebet gibi çeşitli manalara gelir. Ancak nikah kelimesinin evlenme akdi ve cinsi münasebet kelimelerinden hangisinde mecazi hangisinde hakiki manada kullanıldığı ulemâ

arasında ihtilaflıdır. Ekseriyete göre Arap dilinde "nikâh" denilince hakikî manada cinsî münasebet anlaşılır. Fakat cinsî münâsebete sebep olduğu için mecazen "evlilik akdi" anlamına da gelir.
Ebu'l-Kâsım ez-Zeccâcî'ye göre ise, nikâh hakikî manâsıyla hem evlilik akdi, hem de cinsi münâsebet anlamına gelen bir lâfzı müşterektir. Hafız İbn Hacer'e göre "en-nikâhu" veya "en-nükhu" kelimesi daha ziyade cinsî münâsebet anlamına gelir, cinsî münâsebete sebep olduğu için evlilik bağına da mecazen bu isim verilir. Dinî bir terim olarak da nikâh, cinsi münâsebet ve evlilik akdi mânâlarına gelir. Bu konuda dört görüş ileri sürülmüştür:
1. Nikâh kelimesi evlilik akdi ve cinsi münâsebet manalarına gelir ki, müşterek bir lâfızdır.
2. Evlilik akdi anlamında hakikat, cinsi münâsebet anlamında ise, mecaz olur. İmam Şafîî'nin bu görüşte olduğu söylenir.
3. Cinsî münasebet anlamında hakikat "evlilik akdi", anlamında mecazdır. Hanefî uleması bu görüştedirler.
4. Zamm yani katmak, ilâve etmek anlamında hakikattir. Kelime bu mânâların herbirisinde kullanılmıştır.
Fıkıh ulemâsının dilinde nikah "kadından kasda bağlı olarak istifâde mülkiyetini ifâde eden bir akiddir."
Nikahın meşruluğu Kitab, Sünnet ve icmâ ile sabittir,:
1. Kur'an-ı Kerim'de evlenmek emredilmiştir.[3] Allah teâla evlenen çiftlerin fakir olmaları halinde zenginleşeceklerini va'deder. Hz. Peygamber "Kişi evlenmekle dininin yarısını tamamlamış olur, diğer yansı için de Allah'dan korksun"[4] buyurmuştur. Evlenmek ve çocuk sahibi olmak Hz. Peygamber'in sünnetidir.[5]
Nikâhın üç büyük özelliği vardır: Erkekle kadının birbirlerinde sükûnet bulmaları, çiftler arasında sevginin yaratılması ve birbirlerine karşı şefkat duygusunun gelişmesi,[6] erkekler ile kadınlar birbirlerinin dengeleyicisi ve tamamlaycısıdırlar. Bunun için Kur'ân'da; "kadınlar sizin için siz de kadınlar için birer elbisesiniz"[7] buyurulmuştur. Buna göre erkeksiz kadın, kadınsız erkek eksiktir.
Cinsî tatminin meşru yolu evlenmektir. Kur'ân'da kadınların erkekler için birer evlat yetiştiren tarla olduğu belirtilir.[8] Dolayısıyla evliliğin gayesi, cinsî tatminle birlikte çocuk yetiştirmektir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Doğuran siyah kadın doğurmayan güzel kadından daha iyidir."[9] "Evlenin ve çoğalırı çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizinle iftihar edeceğim."[10] Hz. Peygamber eş seçerken şu hususların göz önünde tutulmasını istemiştir:
"Kadın dört özelliği sebebi ile nikâh edilir: Malı, asaleti, güzelliği ve dindarlığı. Sen bunlardan dindar olanını araştır bul. Mesûd olursun"[11]
Nikâhın ilân edilmesi gerekir. Bunun için yakınlara ve dostlara ziyafet verilmesi, düğün yapılması teşvik edilmiş böyle bir davete icabet etmemek hoş karşılanmamıştır.[12]
Eşler birbirlerinden sorumludurlar: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın kocasının evi ve çocuklarının çobanıdır ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz."[13] Onların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken hakları vardır. Bununla birlikte erkekler kadınlardan bir derece üstündürler.[14] Erkek bunun için ailesinin reisidir.
Karı ve koca birbirlerine karşı iyi niyetli olmalı ve birbirlerine iyi davranmalıdırlar. Zira Hz. Peygamber "iyileriniz ailesine karşı iyi olandır"[15] buyurmuştur.
İslâm tek evliliği teşvik etmiş bununla birlikte dörde kadar kadın almaya da izin vermiştir.
İslâm, aile içerisinde kan-koca arasındaki münâsebetleri düzenlediği gibi ana-baba ile çocuklar arasındaki münâsebetleri de düzenleyen hükümler getirmiştir. Şimdi konu ile ilgili ayrıntılı bilgileri hadis-i şeriflerin ışığında görelim...[16]

1. Nikâha Teşvik

2046. ...Alkame'den; demiştir ki: Minâ'da Abdullah b. Mesûd'la birlikte yürüyordum. Karşısına Osman (b. Affân) çıkıverdi ve Abdullah ile iki ikiye konuşmak istedi. Abdullah (kendisine) Osman'ın bir ihtiyacı olmadığını anlayınca, bana (hitaben):
Ey Alkame sen de gel, dedi. Ben de hemen (yanlarına) vardım. Osman O'na;
Ey Ebâ Abdurrahman, seni bakire bir hanımla evlendirsek ya! Olur ki nefsinden kaybettiğin bazı şeyler sana döner. Bunun üzerine. (Ebû Abdurrahman):
Sen böyle dedinse de ben Resûlullah (s.a.)'i;
"Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa hemen evlensin, çünkü evlilik gözü (harama) daha çok kapattırıcı, namusu daha çok koruyucudur. Sizden kimin gücü yetmiyorsa o da oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için hayalarını kesmek (gibi)dir." buyururken işittim, dedi.[17]

Açıklama

Hadis-i şerifin ifâdesine göre Alkame (r.a.) Mina'da Abdullah b. Mesûd'la gezinirken karşılarında Osman b. Affân (r.a.) gelmiş Hz. Osman, Hz. İbn Mesûd'un bakımsız ve perişan halini görünce bekârlığından bu duruma düştüğüne hükmetmiş olsa gerektir ki, ona evlenmesini teklif etmek maksadıyla kendisiyle başbaşa konuşmak istediğini söylemiş. Hz. Ibn Mesûd da O'mm bu teklifini kabul etmiş. Hz. İbn Mesûd, Hz. Osman'la biraz konuştuktan sonra O'nun kendisiyle özel olarak daha fazla konuşma ihtiyacı duymadığını anlayınca biraz ileride beklemekte olan Hz. Alkame'yi de yanlarına çağırmış. Hz. Alkame yanlarına vardığı sırada Hz. Osman konuşmasına devam ederek Hz. İbn Mesûd'a bakire bir kızla evlenmesinin çok uygun olacağını söylemiş. Sözlerini bitirince Hz. İbn Mesûd da ona Resûl-i Ekrem'in bu konudaki sözlerini aktarmıştır.
Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Osman, Hz. îbn Mesûd'a evlenmesini teklif ettiği sırada yanlarında Alkame (r.a.) bulunmamıştır. Hz. Alkame, yanlarına gelince sadece Hz. İbn Mesûd Resul-i Ekrem'in hadisini nakletmiştir. Aslında bu iki rivayetin arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Hz. Osman (r.a.) Hz. İbn Mesûd'a yaptığı evlenme teklifini Alkame

yanlarına geldikten sonra tekrarlamış olabilir.
Hz. İbn Mesûd'un Hz. Osman'a verdiği cevap şu iki mânâya gelebilir:
1. "Sen doğru söylüyorsun zaten Resûl-i Ekrem de bizleri evlenmeye teşvik etmişti," manasına gelebilir.
2. "Sen böyle diyorsun ama evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem gençleri evlenmeye teşvik ederdi. Fakat benim evlenmeye ihtiyacım yoktur," anlamına gelir.
Metinde geçen kelimesini dört şekilde okumak mümkündür:
1. "el-Bâetü" şeklinde okunabilir en meşhur ve fasîh okunuş şekli budur.
2. Hemzesiz. olarak "el-bâtü" şeklinde okunabilir.
3. Hemzeli fakat tâ'sız olarak "el-bâu" şeklinde okunabilir.
4. "el-bâhetü" şeklinde okunabilir. Aslında konak yeri anlamına gelen "el-mübâetü" kökünden türetilmiş olan bu kelime cinsî münâsebet anlamına gelmektedir. Daha sonra evlenen bir erkek ailesine bir konak te'min edeceğinden dolayı bukelime nikâh mânâsında kullanılmıştır.
Hadis-i şerîfteki "bâe" kelimesiyle ne kastedildiği, ulemâ arasında tartışmalıdır. Bazılarına göre bundan murad nikâh masrafları, bazılarına göre de cinsel arzu ve kudrettir. Genellikle ulemâ ikinci görüşü daha isabetli bulmuşlardır. Bununla beraber netice itibariyle iki görüş arasında köklü bir ayrılık yoktur. Neticeleri aynıdır. Cümlenin mânâsını aynı hadise istinaden[18] şu şekilde ifâde etmek mümkündür: "Ey gençler sizden kim evlenme masraflarına ve cimaya gücü yetiyorsa hemen evlensin, mali imkân olmadığı için evlenemeyen de oruç tutsun. Bu suretle âdeta hayalar çıkarılmış gibi şehveti kırılmış olur."[19]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin evlenmesinde fayda gördüğü bir arkadaşım evlenmeye teşvik etmesi müstehabtır.
2. Kişinin evlenme için bakire bir hanımı tercih etmesi müstehabtır. Çünkü bakire ile evlenmek nikâhın gayesine daha uygundur,
3. Cinsel kudrete sahip olduğu halde evlenme masraflarını teminden âciz olan kimsenin evlenmeyi bırakıp oruca devam etmesi gerekir.
4. Nefsi kendisini evlenmeye zorlayan ve evlenme masraflarına da gücü yeten kimsenin hemen evlenmesi müstehabtır. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Ancak zâhiriyye ulemâsı Kitab ve Sünnette gelen bu konuyla ilgili emirlerin zahirine bakarak bu durumda olan bir kimsenin evlenmesinin farz olduğunu söylemişlerse de; "Resûlullah (s.a.) nikahlanmayı farzlar arasında saymamıştır. Ayrıca Resûl-i Ekrem nikâhı "benim sünnetimdir" diye nitelemiştir. Bunlar nikâhın farz olmayıp sünnet olduğunu ifâde eder. Sahâbe-i Kiramdan bazılarının bekâr yaşamaları da bunu gösterir" denilerek Zâhiriyye ulemâsının görüşleri reddedilmiştir.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre evlenmenin şer'î hükmü içinde bulunulan şartlara göre değişir. Şöyle ki:
a. Şehevî arzularının galebesi sebebiyle, evlenmediği takdirde zinaya düşeceğine kesinlikle inanan bir kimsenin evlenmesi farzdır.
b. Evlenmediği takdirde zinaya düşeceğinden korkan kendini harama bakmaktan veya istimna yani elle tatmin yoluna başvurmaktan kendini alıkoyamayan kimsenin evlenmesi ise, vâcibtir.
c. Zinadan, farz veya sünnetleri terk etme gibi tehlikelerden emin olduğu hâlde aynı zamanda evlenme masraflarını temin edebilen ve cinsel kudrete sahip olan bir kimsenin evlenmesi ise sünnet-i müekkededir.
d. Aşın bir cinsel arzuya sahip olmadığı için zinaya düşme tehlikesi bulunmayan, nikâh sünnetini işlemek gibi bir niyeti de olmayan fakat sadece cinsel arzusunu tatmin etmek isteyen bir kimsenin evlenmesi ise mübahtır. Bu maksatla yaptığı evlilikten dolayı sevaba da erişir. Çünkü şehevi arzusunu meşru yoldan tatmin etmiş olur.
e. Evlendiği takdirde aile hukukuna riâyet edemeyeceğini kesinlikle bilen bir kimsenin evlenmesi haramdır.
f. Aile hukukuna riâyet edemeyeceğinden korkan bir kimsenin evlenmesi ise mekruhtur.
İbn Kudâme'nin beyânına göre nikâh yönünden insanları üç sınıfa ayırmak mümkündür:
a . Ulemânın hepsi de evlenmediği takdirde harama düşeceğinden korkan kimsenin, evlenmesinin farz olduğunu söylemişlerdir.
b. Kendisi şehvetli olduğu halde zinaya düşme tehlikesinden emin olan kimsenin evlenmesi de müstehabtır. Çünkü evlenmek kendisini nafile ibâdete vermek için uzlete çekilmekten daha faziletlidir. Hanefî ulemâsı da bu görüştedir. Sahâbe-i Kiramın da bu görüşte oldukları anlaşılmaktadır. Şöyle ki sahabenin ileri gelenlerinden Abdullah b. Mesûd (r.a.) "Ölümüme on gün kaldığını bilmiş olsam ve kendimde de evlenme gücü olsa, fitneye düşme tehlikesinden kurtulmak için evlenirdim" buyurmuştur. Hz. İbn Abbâs'da Said b. Cübeyr'e hitaben:
"Evlen, çünkü bu ümmetin en hayırlıları karısı en çok olanlarıdır" buyurmuştur. Ahmet b. Hanbel (r.a.)'de: "Bekarlık İslâmiyetten değildir. Kim insanları evlenmemeye çağırıyorsa gayr-i İslâmî bir yola çağırıyor demektir. Evlenen kimsenin işi tanılanmış olur" demiştir.
İmam Şafiî ise, bu konuda şunları söylüyor: "İnsanın nafile ibâdet maksadıyla uzlete çekilmesi evlenmesinden daha faziletlidir. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde Yahya aleyhisselâmı: "Efendi ve nefsine hâkim"[20] sözleriyle öğmüştür. Bilindiği gibi "Nefsine hâkim'* diye mealini verdiğimiz "basûran" kelimesi, "cinsel gücü yerinde olduğu halde kadınlara yaklaşmayan kimse" demektir. Eğer nikahlamak kendisini tamamen ibâdete vermekten daha faziletli olsaydı, Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri nikâhı terk ettiği için Yahya aleyhisselâmı Kur'an-ı Keriminde öğmezdi. Ayrıca yine Kur'an-ı Keriminde "Kadınlardan, oğullardan, kan-tarlarca yığılmış altın ve gümüşten (otlağa) salınmış atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen

zevklere aşırı düşkünlük insanlara süslü (câzib) gösterildi...”[21] mealindeki âyet-i kerimesinde nikâhı sadece dış yönüyle câzib gelen dünyalıklar arasında zikretmesi de bunu gösterir. Çünkü nikâh alışveriş gibi akidden ibaret bir muameledir. Nafile ibâdetten daha faziletlidir, demek mümkün değildir.[22]
Nikâhın tamamen kendini ibâdete vermekten daha faziletli olduğunu savunan cumhur-ı ulemânın delili ise, "Her kim benim yolumdan yüz çevirirse, benden değildir"[23] anlamındaki hadis-i şeriftir. Hz. Enes de bu konuda şunları söylüyor:
Hz. Peygamber bizi her zaman nikâha teşvik eder, ibâdet için uzlete çekilmekten menederdi ve; "kocasını seven ve doğurgan kadınlarla evleniniz. Çünkü ben kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim."[24] buyururdu. Bu sözler nikâhı farz derecesine yaklaştıran teşviklerdir.[25]
c. İbn Kudâme'nin taksimine göre üçüncü grubu cinsel arzu ve kudreti bulunmayan kimseler teşkil eder. Her ne kadar evlenmeye teşvik eden hadislerin genel manaları kapsamına girecekleri düşünülerek bu kimselerin de evlenmelerinin müstehab olduğu söylenilirse de bu kimseler için ibâdetle meşgul olmanın evlenmekden daha faziletli olduğu muhakkaktır. Çünkü böyle bir kimsenin evlenmesinin hikîjhdan beklenen neticeyi vermeyeceği ve ailesi yönünden kendisine bazı zararlar getireceği, binaenaleyh nikâhı teşvik eden haberlerin bu gibi şehvetsiz kimseler için olmayıp şehvetli kimselerle ilgili olduğu söylenebilir.[26]
5. Hattâbî bu hadisi delil getirerek şehveti gidermek için ilâç kullanmanın caiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu ilacın şehveti tamamen ortadan kaldıracak şekilde olmayıp sadece onu yatıştıracak derecede olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü ileride evlenmek imkânı bulduğu zaman pişman olur.
Şafiî ulemâsının beyânına göre şehveti kırmak için kâfur kullanmak caiz değildir.[27]
Malikîlerden bazıları bu h hadisi delil getirerek İstimna'nın (elle tatminin) haram olduğunu söylemişlerdir. Hanbelî ve Hanefî ulemâsından bazıları da zinaya düşme tehlikesine düşüp de şehvetini kırmaktan âciz kalan bir kimsenin şehvetini kırmak için başka bir çaresi kalmadığı zaman istimna yapmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olan Hanefî ulemâsı "iki fesat tearuz ettikte, ehaffı irtikâb olunur"[28] yani "iki fesadın çatışması halinde, bunların daha hafif olanları tercih edilir" kaidesine dayanmaktadırlar. İstimnanın her hâl-ü kârda haram olduğu görüşünde olan Şâfiîler, Malikîler ve Zeydîler ise, "ve onlar ırzlarını korurlar, ancak elleri yahut ellerinin sahip olduğu (cariyeler) hâriç (bunlarla) ilişkilerinden dolayı da onlar kınanmazlar. Bunun ötesine gitmek isteyen olursa, işte onlar haddi aşanlardır."[29] mealindeki âyet-i kerimeyi delil getirirler.[30]
Binaenaleyh harama düşmek tehlikesinin belirdiği yerde, istimnanın helâl olduğu görüşü zayıf bir görüştür.[31]
6. Oruç şehveti kırar.
7. Gözü haramdan koruyacak, iffet ve namusun muhafazasına yarayacak yollara başvurmak teşvik edilmiştir.[32]

2. Dindar Kadınla Evlenmeye Teşvik

2047. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem;
"Kadınlar (ile şu) dört (özellik) için evlenilir: Malı için, hasebi (Şerefi) için, güzelliği için, dindarlığı için. Elleri toprak olası, sen dindar olanı seç!"[33]

Açıklama

Hadis-i şerif evlenilecek kadında çoğunlukla zenginlik, soyluluk, güzellik ve dindarlık vasıflarının arandığını ve bunlar içerisinde ailenin huzur ve sükûn içerisinde devamını sağlayacak olan vasfın dindarlık olduğunu haber vermektedir. Çünkü malın devamlılığı düşünülemez. Malı için evlenilen kadının bir anda fakirleşmesi mümkündür. Sadece malı için evlenilen bir kadının fakir düşmesi halinde de o evlilik hayatının ayakta kalmasını sağlayacak en büyük sütün çökmüş olur.
Evlenilecek kadında çoğunlukla aranan ikinci özellik Haseb'dir.
Haseb, Asalet, soy-sop ahbab ve yakınlarının şerefi demektir. Bu kelime esas itibariyle "hisab" kökünden alınmıştır. Çünkü câhiliyye çağında araplar övünürlerken bab al arının men kîbeler ini haslet ve özelliklerini sayıp dökerlerdi.
Her ne kadar evlenilecek eşin asil ve şerefli bir aileden olması memnuniyet verici bir duru mise de ailenin huzur ve sükûn içinde devamım sağlamak için yeterli bir vasıf değildir. Bazılarına göre metinde geçen "haseb" kelimesinden maksat, kadının hâl ve hareketlerindeki nezâket ve olgunluktur.
Eşlerde çoğunluk tarafından üçüncü özellik ise, vücud ve yüz güzelliğidir. Gerçekten güzellik herşeyde aranan vasıflardan biridir. Kibire ve nazlanmaya sebebiyet vermemek şartıyla özellikle hayat arkadaşlığında daha çok önem kazanır. Devam süresince eşler arasındaki sevgi ve ülfetin devam etmesine vesile olur. Fakat bu da geçici olduğu için eşler arasındaki ülfeti sağlamadaki rolü de geçicidir. Bütün bu vasıflarda eşlerin hayatta karşılaşacakları her türlü belâ ve sıkıntıları metanet ve sabırla karşılamalarında en büyük dayanakları fedakarlık ve vefakarlık, kaynakları dindarlık olacaktır. Hayat şartlarının hazırladığı huzursuzluk fırtına ve kasırgaları karşısında sözü geçen vasıflardan hiçbiri dindarlık vasfı kadar sağlam ve kuvvetli bir dayana kolamaz. Müslüman ailede aranan en belirgin özellik "dindarlıktır.
cümlesi, aslında "ellerin topraklansın" anlamına gelen bir beddua ise de araplar onu inkâr, teaccub, ta'zim ve bir şeye teşvik manalarında kullanırlar. Burada "haydi göreyim seni, dindar olanı seç" anlamında bir teşvik olarak kullanılmıştır.
Şafiî ulemâsından Nevevî'nin beyânına göre Hz. Peygamber bu hadis-i şerifinde halkın evlenecekleri kadında aradıkları vasıfları haber vermiştir. Maksadı "siz de böyle yapın" demek değildir. Çoğunluğun en başta rağbet etmesi gereken dindarlık vasfını en sona bıraktığını, en az rağbeti ona gösterdiğini haber vererek onları bu tutumlarını bırakmaya ve dindar olanla evlenmeye teşvik etmektir.[34]

Bazı Hükümler

1. Her işte dindar kimselerle beraber olmak dinen teşvik edilmiştir. Çünkü gerçekten dindar olan kimselerle arkadaşlık eden bir kimse onların ahlâkından ve olgun hareketlerinden istifâde eder ve onlardan kendisine kesinlikle bir kötülük gelmez.
2. Evlenilecek kadında güzellik, zenginlik ve asalet gibi vasıflardan önce dindarlık aramak müstehabtır. Sözü geçen ilk üç vasıftan birini dindarlık vasfına tercih etmek verilmiştir. Bu ölçüye uymayan kimse dinini tehlikeye atmış olur, Hind ulemâsından Şemsülhak Azimabâdî'nin beyânına göre, Sadece dindarlık vasfını taşıyan bir kadınla, dindarlık vasfıyla birlikte diğer üç vasıftan birini veya daha fazlasını taşıyan bir kadın arasında tercih yapma durumunda kalan bir kimsenin dindarlık vasfıyla birlikte diğerlerinden bir veya birkaçını taşıyan kadını tercih etmesi müstehabtır. Fakat sadece dindarlık vasfına sahip olan bir kadınla, dindar olmadığı halde diğer üç vasıftan birine veya daha fazlasına sahip olan bir kadın arasında tercih yapma durumunda kalan kimsenin ise, sadece dindarlık vasfım taşıyan kadını tercih etmesi müstehabtır. Bu ölçünün aksine hareket etmek sünnete aykırıdır.[35] Bu gerçeği te'yid eden hadislerden bazılarının meali şöyledir:
a. "Kim bir kadınla sadece şerefinden dolayı evlenmişse Allah o kimseyi zelil eder. Kim bir kadınla sadece malından dolayı evlenmişse, Allah onu fakir kılar, kim bir kadınla soyundan dolayı evlenirse Allah onu al-çaltır. Kim de haramdan gözünü korumak, ırz ve namusunu muhafaza etmek, akrabalarla olan hukukî ilişkilerini devam ettirmek için evlenirse, Allah bu elliliği ikisi için de hayırlı ve uğurlu kılar."[36]
b. "Kadınları sırf güzellikleri için nikahlamayınız. Çünkü onların güzelliği (böbürlenmeleri ve kibirlenmeleri yüzünden) jonları tehlikeye atabilir. Onları sadece malları için de nikahlamayınız. Çünkü mallarının onları azdırması mümkündür. Fakat onları dindarlıkları için nikahlayınız. Şüphesiz burnunun bir kısmı kesik, kulağı delik ve teni siyah dindar bir câriye (dindar olmayan hür bir kadından) daha hayırlıdır."[37]
Bu hadisin senedinde bulunan Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrıkî zayıf bir râvîdir. Fakat İbn H:bbân bu hadisi Sahihinde başka bir senedle rivayet etmiştir.
c. "Şüphesiz dünya ancak geçici bir yararlanma (yer)idir. Saliha kadından daha faziletli hiç bir dünya meta'ı yoktur."[38]
d. "Mü'min Âllah'dan korkmak (meziyetin)den sonra saliha bir hanımdan daha hayırlı ve yararlı birşey elde etmiş olamaz. (Çünkü) kendisi ona (neyi) emrederse, emrine itaat eder, ona bakarsa o kendisini ferahlandırır. Karısı üzerine yemin ederse, karısı (ona uymakla) onun yeminini yerine getirir. Yanında olmadığı zaman karısı, kendi namusunu ve onun mahnr korumak hususunda dürüst ve samimi davranır."[39]
f. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Üç şey mutluluk, üç şey de bedbahtlık alâmetidir. Mutluluk alâmeti olanlar:
1. Kendisini gördüğün zaman sana huzur veren, yanında olmadığın zaman da kendi ırzını ve senin malını koruyacağından emin olduğun dindar kadın,
2. Seni arkadaşlarına (ve arzu ettiğin yerlere) çabukça iletecek bir binek,
3. Geniş ve yardımcısı (hizmetçisi) çok olan bir ev. Bedbahtlık alâmeti olanlar:
1. Karşılaştığın zaman seni rahatsız eden ve sana dil uzatan, kendisinden uzaklaştığın zaman da namusunu ve senin malını koruyup korumayacağından emin olmadığın bir kadın,
2. Yavaş yürüyen (tekleyen) bir binek,
3. Dar ve hizmetçisi az olan ev."[40]
Binaenaleyh erkek dindar kadını seçmekle, eş seçiminde en isabetli olanı yapmış olur. Kadın da bu ölçülere riâyet etmelidir. Kadının velisi durumunda olan kimseler de onu huysuz, din yönünden zayıf olan kimseye vermemelidir. Çünkü evlilik bağı kolay kolay kopmayan bir bağdır. Kurulu bir ocağı yıkmak sanıldığı kadar kolay değildir. Kızını huysuz, ahlâksız, dinî emirleri yerine getirmeyen bir kocaya veren bir baba, kız hakkında kötülük hattâ cinayet işlemiş sayılır ve Allah'ın gazabını hak eder. Adamın birisi Hasan el-Basrî hazretlerine gelerek: Bir çok kimseler benim kızıma dünürlük yapıyorlar. Bunlardan hangisine vereyim? diye sorar. O da: "Allah'tan korkan birine ver. Çünkü eğer senin kızını severse ona iyilik eder, eğer ona kızacak olursa zulmetmez" diye cevap verir.[41]

3. Bekârlarla Evlenmek

2048. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'dan, dedi ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana;
"Evlendin mi?" diye sordu.
Evet, cevabını verdim.
"Kız mı aldın yoksa dul mu?"
Dul aldım, diye cevap verdim.
"Bir bakireyle evlenseydin ya! Sen onunla oynaşırdın o da seninle oynaşırdı" buyurdu.[42]

Açıklama

kelimesi, "oynaşmak" mânâsına gelen fiilinden gelmektedir. Nitekim Müslim'in şu rivayeti de bu gerçeği te'yid etmektedir. Câbir dedi ki: Babam Abdullah vefat ederken dokuz kız (yahud yedi kız) bıraktı. Ben de dul bir kadınla evlendim. Resûlullah bana "Ya Cabir evlendin mi?" diye sordu. "Evet" cevabını verdim. "Bakire mi (aldın), yoksa dul mu?" dedi. "Hayır dul aldım ya Resûlullah," dedim. "Bakire alsaydın ya! Sen onunla, o seninle oynaşırdınız."Yahut birbirinizi güldürürdünüz buyurdu, Resûlullah (s.a.)'e dedim ki:

Gerçekten (babam) Abdullah vefat etti ve dokuz (yahud yedi) kız bıraktı. Ben de onlara kendileri gibi bir kız getirmeyi yahut bir kızla gelmeyi doğru bulmadım. Onlara bakacak bir kadın getirmek istedim. Resûlullah (s.a.) da:
"Öyleyse Allah sana mübarek eylesin" buyurdu. Yahut bana hayır duada bulundu.[43]
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre, Buhârî'de geçen "O genç hanımla birlikte oynaşsaydın ya!" cümlesi bazı nüshalarda "Bakire ile evlenip ((ağzını dilini emerken);tükrüğünü emseydin ya!" şeklinde geçmektedir. Bazıları bu mânâyı da ihtimal dahilinde görmüşlerdir.[44] Fakat Kadı İyaz, Müslim'in Sahih'inde bu kelimenin yalnız "liab: oynaşma" şeklinde rivayet edildiğini söyledikten sonra "dil alimlerinin cumhuru bu hadisin şerhinde müla'abeyi mâruf olan oyun mânâsına hamletmişlerdir. "Bir birinizi güldürürdünüz" buyurulmuş olması da bu mânâyı te'yid eder" demiştir.[45]

Bazı Hükümler

1. Kişinin kansı ve Çocuklarıyla gülüşüp oynaşması mubahtır.
2. Yaşça büyük olan kimselerin etrafında bulunan arkadaşlarının işlerinin düzenli gidip gitmediğini onlardan öğrenerek ve zaman zaman onları kontrol ederek kendileri için hayırlı ve faydalı olan yolu göstermesi müste-habtır.
3. Bu hadis, kardeşlerinin çıkarını kendi çıkarına tercih eden Câbir (r.a.)'in fazileti hakkında açık bir delildir.
4. Hayır ve iyilik işleyen kimselere dûa etmek müstehabtır.
5. Kadının kendi rızasıyla kocasına ve onun çocuklarına hizmette bulunması caizdir. Kadının gönülsüz olarak kocasına veya çocuklarına hizmet etmesi asla caiz değildir.[46]
6. Eş olarak bakire hanımları seçmek faziletlidir.
7. Evin idaresi evde yaşlı ve dul bir kadının bulunmasını gerektiriyorsa o zaman genç bir hanım yerine yaşlı ve dul bir kadınla evlenmek de faziletli bir iştir.[47]

Kısır Kadınlarla Evlenme Yasağı[48]

2049. ...İbn Abbas(r.a.)'dan;demiştir ki: Adamın biri Peygamber (s.a.)'e gelip;
Benim eşim (kendisine uzanan) zinâkar (adamlar)ın elini geri çevirmiyor?- dedi. (Hz. Peygamber de):
"Onu boşa!" buyurdu.
Adam bu sefer;
Nefsimin onun peşinden gitmesinden korkuyorum, dedi. (Resûl-i Ekrem Efendimiz de);
"Öyleyse ondan bir süre daha faydalan" buyurdu.[49]

Açıklama

Bu hadis aslında bundan sonraki bab'a ait olmalıdır.Ne var ki tercümeye esas aldığımız nüshada böyle bir takdim yapılmış bulunmaktadır.. Karısının huyundan Resûl-i Ekrem'e şikâyette bulunan kimse Haşimoğullarmm hürriyetine kavuşturduğu kölelerden biri olan Hişâm'dır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, bizim "zinâkârm eli" dîye tercüme ettiğimiz kelimesinin mânâsı üzerinde ulemâ ihtilâf etmiştir. Sözlük mânâsı "dokunanın eli" anlrmına gelen bu kelimenin bazı ulemâya göre buradaki mânâsı zinakâr, günahkâr insanların eli anlamındadır ki sözü geçen şahıs bu kelime ile Resûl-i Ekrem'e eşinin zinakâr insanların emrine amade olduğunu, onların eşine karşı yaptıkları bu yollu teklifleri yerine getirdiğini şikâyet etmek istemiştir. İmam Nesâî ile Hattâbî, Gazâlî ve Sevrî bu görüştedirler.
İmam Ahmed ile Îbnu'l-Cevzî'ye göre ise, bu kelimenin buradaki anlamı yardım talebi için uzanan eldir. Bu mânâya göre söz konusu şahıs Resûl-i Ekrem'e ailesinin malını sorumsuzca harcadığını ve yardım talebi için uzatılan hiçbir eli çevirmediğini şikayet etmek istemiştir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre bu kelimeye başka türlü bir mânâ vermek doğru değildir. Fakat Kadı Iyaz ile Ebû't-Tîyb cömertliğin mendub olduğ,u dolayısıyla Resûl-i Ekrem'in cömertliğinden dolayı bir kadını boşamayı kocasına emretmeyeceği gerekçesiyle bu görüşü reddetmiştir. İmam Gazâ-lî'nin verdiği birinci manayı tercih etmiştir.
İmam Ahmed'e ve taraftarlarına göre sözüyle zina kast edilmesi mümkün değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in bir kimseye fahişe bir kadını nikâhının altında tutmaya devam etmesini emretmesi düşünülemez. İmam Ahmed (r.a.)'in bu görüşü: -Eğer sözü geçen adam karısının hiçbir dilencinin isteğini reddetmediğini şikâyet etmes isteseydi, Biri yerine tabirini kullanırdı. Çünkü dilenci kelimesi "iâmis" kelimesiyle değil, "mültemisi" kelimesiyle ifâde edilir. "Lâmis" kelimesi ise, zinâkar anlamına gelir, ayrıca cömertlik iyi bir huydur. Hiçbir kadın cömertliğinden dolayı cezalandırılamaz. Çünkü bu kadın ya kendi malından harcayarak cömertlikte bulunmuştur ya da kocasının malından harcamıştır. Bunun her ikisi de meşrudur. Bu tâbirle zina veya zinaya götüren hareketler kastedilmişse, o zaman ona düşen, karısını boşamak değildir. Çünkü boşamayı gerektiren zina suçu henüz isbatlanmış değildir. Şimdilik ona düşen o kadını yalnız başına bırakmamak ve bu türlü iğren davranışlarına imkân vermemektir. Bununla beraber Resûl-i Ekrem ona ihtiyacen o kadını boşamasını tavsiye etmişse de adamın karısından ayrılmaya tahammülü olmadığını, binaenaleyh boşaması halinde daha da tehlikeli durumların ortaya çıkacağını anlayarak nikâhı altında tutmasına izin vermiştir.[50]

Bazı Hükümler

1. Namus ve iffetine şüphe getiren bir kadını boşamak meşru olduğu gibi, kocasının aşırı sevgisi kendisini onunla beraber

olmaya zorluyorsa, ona ihtiyacı kalmaymcaya kadar nikâhı altında tutması da meşrudur. Fakat bu, halen iffetsiz ve zinâkâr bir kadınla evlenmenin caiz olduğu anlamına gelmez.
2. Zina ettiğinden şüphe edilen mü'min kadınlar için kıyılmış olan nikâhların feshi gerekmez.[51]

2050. ...Ma'kıl b. Yesar (r.a.)'dan; demiştir ki: Bir adam Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek;
Ben güzel ve soylu bir kadın buldum, yalnız çocuk doğurmuyor, onunla evlenebilir miyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:
"Hayır", diye cevap verdi. Sonra kendisine (o adam), ikinci defa geldi onu (bundan yine) menetti. Sonra üçüncü defa geldi. Bunun üzerine;
"(Kocalarını) çok seven çok doğuran, kadm(lar)la evleniniz. Çünkü ben (kıyamet gününde) sizlerin çokluğuyla diğer ümmetler(in peygamberlerime karşı iftihar edeceğim." buyurdu.[52]

Açıklama

Kendisiyle evlenilmek istenen kadının kısır bir kadın olup olmadığı annesine ya da teyzesine ve kardeşi gibi yakın akrabalarına bakarak anlaşılabileceği gibi, o kadın daha evvel evlenmiş de çocuk dünyaya getirmemişse bu konuda o kadın hakkında bir fikir verebilir. Ayrıca bulûğ çağına girdikten sonra memelerinin tomurcuklanmaması veya hayız görmemesi de o kadının kısırlığına delâlet eder. Anlaşılan Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelen kimse evlenmek istediği kadında bu alâmetlerden birini görmüş de onun için bu kadının kısır olduğunu söylemiştir.
Sözü geçen adamın Resûl-i Ekrem'den olumsuz bir cevap aldığı halde yine aynı konuda Resûl-i Ekrem'in görüşünü almak üzere ikinci ve üçüncü defa gelmesi evlenmeyi düşündüğü kadınla nikâhlanmaya karşı duyduğu istek ve arzunun derecesini göstermek ve bu hususta Resûl-i Ekrem'den olumlu bir cevap almak için olsa gerektir. Bakire bir kadının çok çocuk dünyaya getiren, kocasını çok seven ve ona bağlı cinsten bir kadın olup olmadığı da yine annesine, kız kardeşine ve hâlâ-teyze gibi yakın akrabasına bakarak anlaşılır. Çünkü genellikle yakın akrabalar arasında benzer özellikler bulunur. Görülüyor ki konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem Efendimiz, nikahtan beklenen neticenin hâsıl olması için evlenilecek kadınlarda bulunması gereken iki özellikten bahsediyor. Bunlardan birisi çok çocuk dünyaya getirme özelliği, diğeri de kocasını sevme ve O'na bağlılık özelliği. Bunlardan birisi olmasa nikahtan beklenen Muhammed ümmetini sayıca artırmak gayesi gerçekleşemez.
Hind ulemâsından muhakkik ve müdekkik ed-Dihlevî bu konudaki görüşlerini açıklarken şunları söylüyor: '"Aile içerisindeki huzur ve sükûnun gerçekleşmesi eşlerin birbirlerini içten sevmeleriyme mümkündür. Ailenin dinî ve dünyevî menfaatleri ise, o ailenin yeterli sayıda çocuğa kavuşmasıyla gerçekleşir. Kadının kocasını sevmesi onun kadınlık mizacı ve hislerinin sıhhatine ve kuvvetine delâlet ettiği gibi o kadının yabancı erkeklerde gözü olmadığına da delalet eder ve kadınlık zevkiyle yapacağı bütün süslenmelerini kocasına tahsis etmesini sağlar.
Kabileler arasında yaşayan gelenekler ve göreneklerle o kabile içerisinde yetişen kızların terbiye, duygu, düşünce ve aile anlayışlarının teşekkülünde fevkalâde müessir olduğundan evlenecek kimselerin eşlerini geleneklerinde, kocaya sadakat ve sevgiyi bayraklaştıran aile ve kabilelerden seçmesi müstehabtır. Resûl-i Ekrem Efendimizin, "(Şu) deveye binen (arap) kadmlar(ın)ın en hayırlısı dindar ve olgun Kureyş kadınlarıdır. Onlar (yetim) çocuklara karşı fevkalâde şefkatli ve kocasının malını en güzel şekilde gözeticidirler."[53] buyurmaları gelenek ve göreneklerin, kadınların yetişmesi üzerindeki tesirlerini ve onun tezahürlerini en güzel şekilde vurgulayan kendi çevresiyle ilgili bir örneği dile getirmektedir.[54]
Kadınların çok çocuk dünyaya getirmeleri ailenin saadetine vesile olduğu gibi kendi ümmetinin maddeten kalkınmasına da en büyük bir vesiledir. Bu konuda günümüz ilim adamlarından bazıları şunları söylüyor: "75 yıllık hayatımın sonunda şu kalkınma felsefesine ulaşmış bulunuyorum: Kalkınma bir ağaca benzer kalkınma ağacının kökleri, gövdesi dallan, yapraklan ve yemişleri vardır. Kalkınma ağacının kökleri dil, din ve sanattır. Gövdesi nüfûs ve nüfus kesafetidir. Dallan ise, kalkınmayı tamamlayan iktisadî faaliyetlerdir. Nüfus kesafeti olmayan bir memlekette kalkınma ağacının gövdesi gelişemez. Kalkınma için dallardan önce kökleri ve gövdeyi kuvvetlendirmek gerekir. Nüfusun ikdisâdî gelişme için arzettiği önemi vaktiyle A. Smith, Colin Clark, Frederik Listy Myrdal gibi müellifler de uzun uzadıya izah etmişler..."[55]
Dünyada kalkınma hızları en yüksek olan 36 ülkeden 25'inin yani % 70'inin nüfus artış hızlan ortadır: (% 1-2 arası). Ancak hızlı kalkınan ülkelerden dördünde yani % II'inde nüfus artışı yavaş olup % l'den azdır. Şu halde ülkelerin kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasında müsbet yakınlık korelasyonu vardır.[56]

Bazı Hükümler

1. Kısır kadınlarla evlenmek mekruhtur.
2 . Evlenecek kimselerin eşlerim, kadınları çok çocuk doğurmakla, kocalarına sevgi ve sadakatlarıyla ün salmış aileler arasından geçmeleri müstehabtır.
Hanbelî ulemasından İbn Kudâme, bu konudaki görüşlerini açıklarken şunları söylüyor: İnsanın hayat arkadaşını seçerken zeki kadınlar arasından seçip, ahmak kadınları eş olarak seçmekten son derece kaçınması müstehabtır. Çünkü böyle bir kadınla bir ömür boyu yaşamak insana hayatı zindan "eder. Genellikle kadınlardaki ahmaklık çocuklarında da görülür. Bunun için "Ahmak kadınlarla evlenmekten kaçınınız. Çünkü onların doğuracağı çocuk ahmak olacağı için kayb edilmiş sayılır. O kadınlarla hayat geçirmekse belâdan başka birşey değildir. Sözü meşhur olmuştur."[57] Bu bakımdan:
a. Hayat arkadaşı olacak kadının soyu-sopu, cinsi, cibilliyeti belli asıl ailelerden seçilmesi müstehabtır. Çünkü doğacak çocukların, annelerinin soyuna çekmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu bakımdan cibilliyeti ve seciyyesi belli ailelerden seçilen

hayat arkadaşlarından doğacak çocukların da karakter itibariyle annesinin ve onun yakınlarının karakterinde olmaları mümkündür. Nitekim Resûl-i Zîşan Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadınların en hayırlısıyla evlenmeye bakın, denginiz olan kadınlarla evleniniz ve onlara dünür olunuz."[58]
b. Akraba evliliklerinden kaçınmak, hayat arkadaşını akrabaların dışından seçmek müstehabtır. Çünkü akrabalık dışı yapılan evlilikten doğan çocuklar daha üstün kabiliyetli olurlar.[59]
Nitekim Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'da şöyle buyurmuştur: "Ey Saib oğulları, zayıf nesiller dünyaya getirmeye başladınız. Artık bundan sonra yabancılardan evleniniz." Resûl-i Ekrem'in de;
"Yabancılarla evleniniz (yakın akrabadan evlenip de) çocuklarınızı cılızlaştırmayınız" buyurduğu rivayet olunmuştur.[60]

4. "Zina Eden Erkek, Zina Eden Kadından Başkasıyla Evlenemez" Âyet-i Kerimesi Hakkında

2051. ...Amr b. Şuayb dedesinden (yani Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Mersed b. Ebi Mersedi'l-Ganevî, Mekke'deki (müslüman) esirleri (Medine'ye) taşırdı. Mekke'de Anâk diye anılan bir fahişe vardı .(Anâk) onun dostu idi. (Mersed) dedi ki: Ben (birgün) Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelip;
Yâ Resûlallah Anâk ile evlenebilir miyim? Bana (cevap vermedi) sustu. Hemen arkasından; "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik kadından başkasıyla evlenemez."[61] (âyet-i kerimesi) nazil oldu. Bunun üzerine beni çağırıp bana bu âyeti okudu ve; "Onunla evlenme" buyurdu.[62]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılan hadiseyle ilgili olarak nazil olan tercümesini sunduğumuz âyet-i kerimeyi tefsir âlimleri şöyle açıklamışlardır: "Zinakâr bir erkek evlenecek olursa, alacağı kadın ya zinâkar ya da Allah'a ortak koşan bir kadındır. Çünkü iman ve iffet sahibi temiz kadınlar böylesi erkeklerden nefret ederler, ona tenezzül etmezler ve etmemelidirler. Bu gibi erkekler olsa olsa ya kendisi gibi zinâkâr veya Allah'a ortak koşan bir kadına rağbet eder ki, öylesi kadınların da namus ve iffeti zaten şüphelidir ve işte zina şirke şirk de zinaya böyle yakındır.
Ayrıca zinâkar olan bir erkek, iffetsiz kadınlarla ilgilenir. Onlardan tiksinmez. Aksine şehvetini tahrik edip kafasına uyduklarından dolayı kendini onlara kaptırır ve bu duygular onun evlenme hususundaki fikrini ve muhakemesini bozar da nihayet nikâha rağbet etmez ve şayet evlenecek olsa alacağı da öyle birisi olur. Binaenaleyh iffetli bir müslümanın fahişe bir kadınla iffetli bir kadının da zinakâr bir erkekle evlenmesi haramdır. Her ne kadar bazıları "Bu âyetten nasıl maksat, nikâhın hükmünü beyân değil, zinanın iğrençliğini beyândır. Burada nikâh cinsî münâsebet manasınadır. Binaenaleyh âyet-i kerimede yasaklanmak istenen zinadır" demişlerse de, Kur'ân'da nikâh hep akid manasına geldiğinden bu âyet-i kerimedeki nikah kelimesinin zina veya cinsî münâsebet mânâsına geldiğim söylemek doğru değildir. Dolayısıyla bu görüşte isabet yoktur.[63]
Söz konusu âyet-i kerime; "öyleyse ondan bir süre daha faydalan" manasmdaki 2049 numaralı hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü âyet-i kerime evlenmek isteyen kimselerle, hadis-i şerîf ise, eskiden evlenip de boşanmak isteyen kimselerle ilgilidir. Nikâhı birdenbire bozmak evlenmeye karar vermek kadar kolay değildir.[64]

Bazı Hükümler

1. İffetli erkeklerin fahişe kadınlarla evlenmesi haramdır.
2. İffetli hanımların da zinâkar erkeklerle evlenmesi haramdır. Çünkü hadis-i şerifte geçen "Onunla evlenme" cümlesiyle âyet-i kerimede geçen "bu (tür evlenme) müminlere haram kılınmıştır "[65] cümlesi bu gerçeği isbat etmektedir. Hasan el-Basrî (r.a.) ile Katâde ve İmam Ahmed bu görüştedirler. Adı geçen ulemâya göre zinadan tevbe etmeleri halinde böylesi kimselerle namuslu bir müminin ve iffetli bir kadının evlenmesinde bir sakınca, yoktur. Çünkü tevbe ile haram kılınışın sebebi ortadan kalkmış olur.
Hanefî ulemâsı yi a İmam Mâlik, İmam Şafiî ve ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, iffetli bir erkeğin zina etmiş bir kadınla evlenmesi caiz olduğu gibi iffetli bir kadının da zina etmiş bir erkekle evlenmesi caizdir. Çünkü:
a. "Bunlardan ötesini iffetli yaşamak zina etmemek şartıyla mallarımızla istemeniz (mehirlerini verip almanız) size helâl kılındı"[66] âyet-i kerimesi buna delâlet eder. Elverir ki nikâhtan önce zinadan tevbe etmiş ve iddet beklemesi gerekiyorsa iddetini bitirmiş olsun.
b. "Bu (tür evlenmek) mü'minlere haram kılınmıştır"[67] âyet-i kerimesi "İçinizden bekârları kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin"[68] âyet-i kerimesiyle neshedilmiştir.
Nitekim Ebû Ca'fer en-Nehhâs da Nûr Süresindeki 32. âyetin üçüncü âyeti neshettiğini ifâde ettikten sonra ekseri ulemanın bu görüşte olduğunu ve zina eden bir kimsenin suçunun cezasını çektikten sonra evlenmesini caiz gördüklerini söylemiştir. en-Nehhas'ın açıklamasına göre İbn Ömer, Salim, Câbir b. Zeyd, Atâ ve Mâlik b. Enes de bu görüştedirler.[69] İmam Şafiî de söz konusu âyetin neshedildiği görüşündedir.
Hanbelî ulemâsından İbn Kayyım ise, bu mevzuda ileri sürülen nesh fikrinin kesinlikle doğru olmadığını söylemektedir.[70]
c. Ebû Bekr bir gün mescidde otururken yanına bir adam gelmiş ve evine misafir olan bir adamın, kızıyla zina ettiğinden şikâyetçi olmuş. Bunun üzerine Ebu Bekr onlara önce had vurulmasını sonra da evlendirilmelerini emretmiştir.[71]
d. Bu mesele Hz. İbn Abbas'a sorulduğunda; "Bu işin evveli sifah (zina) sonu ise nikâhdır. Çünkü bu bir adamın bahçesinden hırsızlık yapıp da biraz sonra çıkagelen bahçe sahibinden o bahçenin meyvelerinden satın alan- kimsenin haline benzer. Bu damadın önce yaptığı iş hırsızlıktır ve haramdır. Daha sonra bostan sahibinden meyve satın alması ise, helâldir"

diye cevap vermiştir.[72]

2052. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.);
"Kendisine dayak vurulmuş zinâkâr bir erkek ancak kendi gibisiyle evlenebilir" buyurmuştur.
Ebû Ma'mer; bu hadisi Habib el-Muallim bana Amr b. Şuayb'dan naklen rivayet etti, demiştir.[73]

Açıklama

Zinâkar olduğu için dayağı hakeden erkekler, genellikle kendi gibi zinakâr kadınlarla evlenmeğe tâlib oldukları gibi zinakâr kadınlar da kendileri gibi zinakâr olan erkeklerle evlenmek isterler.
Hadiste geçen "dayak vurulmuş" kaydı zinakâr erkeklerin hadisin hükmüne girmesi için aynı zamanda dayak da vurulmuş olması gerektiğim ifâde etmek için getirilmiş bir kayd-ı ihtirazı değildir. Sadece hadisin hükmü içerisine giren zinakâr erkeklerin çoğu zaman dayak vurulmuş ya da dayağı hak etmiş kimseler olduğunu ifade için getirilmiş bir kayd-ı ekserî'dir. .
Senedden de anlaşılacağı üzere bu hadisi musannif Ebû Davud'a birisi Müsedded, diğeri de Ebû Amr olmak üzere iki kişi rivayet etmiştir. Bu iki râvinin rivayetlerinde şu üç yerde farklılık vardır:
1. Müsedded, bu hadisi sözüyle yani m ıran'an olarak rivâyet ettiği halde, Ebû Amr sözüyle rivayet etmiştir. Bilindiği gibi "haddesenî" lâfzı "an" lâfzına nisbetle daha kuvvetlidir.
2. Müsedded, Habîb'in sıfatı olan "el-Muallim" kelimesini nakletmediği halde, Ebû Amr bu lâfzı zikretmiştir.
3. Müsedded'in rivayetinde bu hadis Amr b. Şuayb'dan "haddesenî: bana söyledi" lafzıyla nakledildiği halde Ebu Amr'in rivayetinde "mu'an'an olarak" (An lafzıyla) nakledilmiştir.
Bu hadisle ilgili fıkhî hükümler bir önceki hadis-i şerifte açıklanmıştır.[74]

5. Hürriyetine Kavuşturduktan Sonra Câriyesiyle Evlenen Kimse

2053. ...Ebû Musa (r.a.)'dan; dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Cariyesini hürriyete kavuşturup da onunla evlenen kimseye iki (kat) ecir vardır."[75]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Buhârî'nin rivayetinde; "Bir kimsenin bir cariyesi bulunur da onu öğretir ve kendisine hoş muamele yapar, sonra hürriyetine kavuşturarak evlenirse, o kimseye iki (kat) ecir vardır" mânâsına gelen, lâfızlarla rivayet edilmiştir.
İlim adamlarının açıklamasına göre bu iki ecirden birisi o cariyeyi yetiştirip hürriyetine kavuşturduğundan, diğeri de onunla evlendiğinden dolayı verilecektir.
Müslim'in rivayetinde ise, bu hadis daha geniş olarak şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir:
"Üç kişi vardır ki bunlara ecirleri iki kat verilir:
1. Ehl-i kitaptan olup Peygamberine iman eden bir kimse. Son Peygamber (s.a.)'a erişir O'na da iman eder, ona da uyar ve tasdik ederse işte bu kimseye iki ecir vardır.
2. Başkasının mülkü olan bir köle hem Allah Teâlâ'nın hakkını, hem de efendisinin hakkını öderse ona da iki ecir vardır.
3. Cariyesi olan bir kimse o cariyeyi besler, gıdasına iyi bakar, sonra onu iyi terbiye eder ve terbiyesini iyi becerir de sonra hürriyetine kavuşturarak kendisi ile evlenirse, ona da iki (kat), ecir vardır."[76]
Ulemâdan bazılarının açıklamasına göre ecrin iki kat verilmesinden maksat "namaz, oruç gibi yaptığı bütün amellerden kazanmış olduğu sevab ikiye katlanarak verilecek" demektir.
Kirmânî'nin beyânına göre hadis-i şeriflerde belirtilen bazı kişilere sevablarının iki kat olarak verilmesinin sebebi bu kişilerin birbirine zıt olan iki hayırlı işi bir arada yapmaya muvaffak olmalarıdır.
Meseleye bu açıdan bakıldığından Allah hakkıyla birlikte onun kulları olan anne-baba hakkını ödeyebilen kimselere de sevaplarının ikişer kat verileceği, dolayısıyla sevabları katlanarak verilecek olan kimselerin sadece hadis-i şerifte zikredilenlerden ibaret olmayıp hadis-i şeriflerin bu kimselerden sadece bazılarım haber verdiği kolayca anlaşılır.
Hadis, kölelerin ve özellikle kadın köle olan cariyelerin, İslâm toplumunda iyi mevkilere gelmek için hazırlanmalarını ve böylece îslâm Toplumunun keyfiyet haritasının her geçen gün daha mükemmele doğru götürülmesi için çalışmayı teşvik etmektedir.[77]

2054. ...Enes b. Mâlik'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) Safiyye'yi hürriyetine kavuşturmuş (onunla evlenmiş ve) onu hürriyetine kavuşturmayı da mehri (yerine) saymıştır.[78]

Açıklama

Safiyye bint Huyeyy bint Ahtab, Hz. Peygamber'in zevcelerindendir. Eskiden Hayber kalesi kumandanlarından Kinâne b. Ebî'l-Hukayk ile evliydi. Hayber'in müslümanlar tarafından fethinde ashâbdan Dihye b. Halefin hissesine düşmüştü. Kavminin eşrafından olduğu için Dihye onu Resûlullah'a hediyye etmiş ve Resûl-i Ekrem de azat ederek nikâhı altına almıştır.
Safiyye (r.anhâ) daha Önceleri rüyasında "kucağına bir ay düştüğünü" görmüş idi. Meğer Resûlullah ile evleneceğine işaret imiş. Rüyasını etrafındakilere anlatınca kocası Kinâne'den 'Sen arap kralına varmak istiyorsun" diye sert bir tokat yemişti.

Kendisinden 10 hadis rivayet edilmiştir.[79]
Ümmü Sinan el-Eslemî'ye'nin rivayetine göre Safiyye (r.anhâ) kadınların en güzeliydi ve o sıralarda 17 yaşında bulunuyordu: Rivayete göre bir gün Resûlullah (s.a.) yanına vardığı zaman onu ağlar vaziyette buldu. Kendisine bunun sebebini sorunca Hz. Âişe ile Hafsa'nın O'na dil uzattıklarını ve kendilerinin ondan daha hayırlı olduklarını iddia ettiklerini ve "Biz Resûlullah'ın amcası kızları ve zevceleriyiz" dediklerini öğrendi. Bunun üzerine O'na; "Sen de; siz benden nasıl daha hayırlı olursunuz? Babam Harun, amcam Musa, eşim Muhammed aleyhimü's-salâtü ve's-selâmdır; cevabım verseydin ya!" buyurdu.
Safiyye (r.anhâ) çok yumuşak tabiatlı, dirayetli ve faziletli bir hanım idi. Cariyesi bir gün Hz. Ömer'e geldi ve Hz. Safiyye'nin Yahudi telakkilerine bağlı kalarak cumartesi gününe saygı ve sevgi beslediğinden ve ya-hudileri sık sık ziyarette bulunduğundan şikâyette bulunmuştu.
Hz. Ömer kendisine bunun sebebini sorunca şu cevâbı aldı: "Cumartesi gününe (sevgi beslediğime) gelince, Allah bana cumartesi gününün yerine cuma gününü verdiği günden beri asla cumartesi gününe karşı özel bir sevgi beslemedim. Yahudileri ziyaretime gelince, gerçekten onlar benim akrabalarımdır. Onları ziyaret etmek İslam dininin bana yüklemiş olduğu bir görevdir." Sonra cariyesine, "Bu iftirayı sana yaptıran nedir?" diye sordu. Câriye: "Şeytandır" deyince; "Haydi git artık şu andan itibaren hürsün" diyerek onu bağışladı ve doğru söylediğinden dolayı mükafatlandırdı. Hz. Muaviye'nin hilâfeti döneminde hicretin 50. yılında vefat etti.[80]

Bazı Hükümler

1. Cariyesini hürriyetine kavuşturarak onunla evIenen bir kimsenin cariyeyi azat etmeyi onun mehri yerine sayması caizdir. Said b. el-Müseyyeb, İbrahim en-Nehaî, Tavus, Zührî, Sevri, Ahmed, İshak Hasan el-Basri ve Ebû Yûsuf (r.anhum) bu görüştedirler. Sözü geçen ulemâya göre böyle hareket eden bir kimse cariyesini azat etmiş olur, nikâhı ile mihri de sahih olur.
Ebû Hanife ile mâlik, Şafiî, Muhammed, b. el-Hasen ve Züfer'e göre ise, bu kimsenin cariyesini hürriyetine kavuşturması mehrinin yerine sayılamaz. Binaenaleyh bu kimsenin evlenmek istediği o cariyeye ayrıca bir de mehir vermesi gerekir.
Hanefî ulemasından el-Kâsânî bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyor: "bir kimse câriyesiyle evlenmek şartıyla onu hürriyetine kavuşturmak ister, cariyesi de bunu kabul ederse, eğer onu hürriyetine kavuşturmanın dışında bir mehirden bahsetmeden nikâhları kıyılacak olursa, o kimsenin evlendiği cariyesine mehr-i misil ödemesi gerekir. Ebû Hanife ile Muhammed'in görüşleri budur. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, O kimsenin cariyesini hürriyetine kavuşturması mehir yerine geçer. Ayrıca bir mehir vermesi gerekmez. Çünkü bir kimsenin mal karşılığında cariyesini veya kölesini azat etmesi caiz olduğuna göre, bir köleyi ya da cariyeyi hürriyetine kavuşturmak ona mal vermek hükmündendir. Öyleyse evlenilmek istenen cariyeyi azat etmek, ona mehir vermek gibidir.
"İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre ise, bir kimsenin kölesini hürriyetine kavuşturması demek, onun üzerindeki hakkını iptal etmesi demektir. Mülkiyetin ibtal edilmesi anlamına gelen câriye azat etmenin mehir sayılması mümkün değildir. Onu hürriyetine kavuşturma karşılığında mal almanın caiz olması, hürriyetin de mal olmasını gerektirmez."[81]
Hürriyete kavuşturmanın mehr sayılamayacağı görüşünde olan ilim adamları aksi görüşte olanlara karşı kendi görüşlerini savunurlarken şu delillere dayanmaktadırlar.
1. Metinde geçen "onu hürriyetine kavuşturmayı da in eh r i (yerine) saydı" cümlesi, Hz. Enes'in sözüdür. Bu hüküm açıkça Resûl-i Ekrem'e istinad etmediğine göre, Hz. Enes'e ait bir görüş olmaktan öte gidemez. Çünkü metinde Resûl-i EKrem'in mehirden bahsettiğine dâir bir ifâde yoktur.
2. Şayet Resûl-i EKrem'in bu itki (hürriyete kavuşturmayı) mehr yerine saydığı kabul edilse bile, bunun sadece Resûl-i.Ekrem'le ilgili özel bir durum olması mümkündür. Çünkü resûl-i Ekrem Hz. Cüveyriye'ye de aynı muameleyi uyguladığı halde İbn Ömer'in; "Resül-i Ekrem'den sora cariyesini azad ederek evlenecek olan kimselerin ayrıca mehir vermeleri gerekir" demesi de bunu gösterir Hanefî imamlarından Tahâvî Hz. İbn Ömer'in bu sözüne temasla şöyle demiştir: "Hz. İbn Ömer'in Resûl-i Ekrem'den işittiği bir hadise dayanarak bu sözü söylemiş olması düşünülebileceği gibi hadiseye bizim açımızdan bakarak bu hükme varmış olacağı da düşünülebilir."[82] Ayrıca Resûl-i Ekrem'in Hz. Safiyye'yi azad ettikten sonra ona dünürlük yapıp evlendiği ve cariyesi Rüzeyne'yi de ona mehir olarak verdiğine dair rivayet edilen bir hadis[83] de bu görüşleri desteklemektedir.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Resûl-i Ekrem önce Hz. Safiyye'yi azat etmiş, sonra onu re'yinde hür bırakmıştır. Hz. Safiyye de Resûl-i Ekrem'e zevce olmayı tercih edince, Resûl-i Ekrem de sadece kendisine mahsus olmak üzere mehirsiz olarak onu zevceliğe kabul etmiştir. Nitekim şu âyet-i kerime ve bu meseleyi açıklığa kavuşturmaktadır: "Bir de kendisini (mehirsiz olarak) Peygambere hibe eden ve Peygamberin de kendisini almak istediği inanmış kadını diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık)."[84]

6. "Soy Akrabalığından Dolayı Haram Olanlar, Emzirmeden Dolayı Da Haram Olur"

2055. ...Peygamber (s.a.)'ın zevcesi Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.);
"Nesebden dolayı haram olan (herşey) sütten dolayı da haram olur" buyurmuştur.[85]

Açıklama

Metinde geçen "(sa'üyı) doğum" kelimesi burada "soy, neseb" mânâsına gelmektedir.İbn Mâce'nin rivayetinde "vilâdet"

kelimesi yerine "neseb" kelimesinin bulunması, bunu açıkça ifâde etmektedir.
Neseb (kan bağı) sebebiyle nikâhlanması haram olan kimseleri Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri Kur'an-ı Kerim'inde şöyle açıklamıştır:"Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, hâlâlarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, süt analarınız, su t bacıların iz, karılarınızın anaları, birleştiğiniz kanlarınızdan olup (genellikle) evlerinizde bulunan üvey kızlarınız -ki onlarla henüz birleşme-nıişseniz, almaktan Ötürü- üzerinize bir günâh yoktur. Kendi sulbünüzden gelen öz oğullarınızın kanlan ve iki kız kardeşi bîr arada almanız (da size haramdır); ancak geçmişte olanlar hâriç. "Şüphesiz Allah çok bağışlayan çok merhamet edendir."[86]
Kısaca özetlersek kan bağı yoluyla haram olanlar yedi sınıftır:
1. Analar: Kişi annesiyle ve ne kadar geri gidilirse gidilsin, anne cihetinden olan nineleriyle evlenemez.
2. Kızlar: İnsan kızıyla evlenemediği gibi daha aşağılarda kalan kız torunlarıyla da evlenemez.
3. Kızkardeşi: İnsan kız kardeşiyle evlenemez. İnsan gerek hem anne hem de baba cihetinden, gerekse sadece anne ya da sadece baba cihetinden olsun kız kardeşiyle evlenemez.
4. Hâlâlar: İnsanın hâlâsı ile evlenmesi haramdır. Dedenin kız kardeşi de hâlâ gibidir. Ne kadar yukarı derecelerde olursa olsun.
5. Teyzeler: İnsanın teyzesi ile evlenmesi haram olduğu gibi ne kadar yukarıda olursa olsun, anne tarafından olan ninelerinin kız kardeşiyle evlenmesi de haramdır.
6. Erkek'kardeşin kızları (yeğenleri): İnsanın anne, ya da baba cihetinden veya hem anne hem de baba cihetinden olan erkek kardeşinin kızıyla evlenmesi haram olduğu gibi, ne kadar aşağı derecede bulunurlarsa bulunsunlar erkek kardeşinin kız torunlarıyla da evlenemez.
7. Kız kardeşin kızları (yeğenler): İnsanın anne ya da baba cihetinden veya hem anne hem de baba cihetinden olan kız kardeşinin kızıyla evlenmesi haram olduğu gibi, ne kadar aşağı derecede bulunurlarsa bulunsunlar, kız kardeşinin torunuyla evlenmesi de haramdır.
Yukarıda saymış olduğumuz kan bağı sebebiyle akraba olan kimselerle evlenmek nasıl haramsa, bu kimseler süt yoluyla akraba oldukları zaman da aynı şekilde kendileriyle evlenmek haram olur. Binaenaleyh bir kadının sütünü emen çocuk, nikâhının haramlığı bakımından kadının ve süt sahibi olan kocasının öz çocuğu hükmündedir. Artık bu çocuk erkek ise, kendisine süt anası, süt kız kardeşi, süt hâlâsı, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukarıda yedi maddede zikredilen kadınların süt cihetinden benzerlerinin hepsi haram olduğu gibi, kız ise, süt annesi ya da süt babası cihetinden akraba olan kadınlarla evlenmesi de haramdır.[87]

Bazı Hükümler

1. Soy bakımından nikâhı haram olan kimseler sut bakımından da haramdır. Sut emziren kadının emzirdiği çocuğa nikahlanma sının haram olduğuna ve o çocuğun, kadının öz çocuğu hükmünde olduğuna dair icmâ' vardır. Binaenaleyh artık o çocuğun süt annesine bakması onunla tenhada baş başa kalması ve uzun yolculuğa çıkması caizdir. Fakat aralarında birbirlerinin malına varis olmak, nafakalarını te'min etmekle yükümlü olmak gibi annelik hukuku cereyan etmediği gibi, birisi diğerini, süt anne, süt oğlunu köle olarak eline geçirince onu hürriyetine kavuşturmakla mükellef olmaz. Süt annenin süt oğlu lehine .yaptığı, şahitlik reddolunamaz ve süt oğul, süt annenin diyetini vermekle yükümlü tutulamaz. Süt oğlunu öldürünce kısastan muaf tutulamaz.
2. Süt anne ile süt oğul arasında meydana gelen süt akrabalığı süt oğul ile süt annenin kocası arasında da meydana gelir. Artık o kadın süt oğluna nasıl haramsa, o kadının annesi, kız kardeşi, teyzesi, kızı, kızının kızı, süt babanın başka kadından olan kızı, kızının kızı, annesi, annesinin annesi... de o çocuğa öylece haramdır.
Ancak süt oğulun sütten dolayı kazanmış olduğu bu akrabalık, kan-bağı ile akraba olduğu kimseler için geçerli değil, sadece kendisi için geçerlidir. Meselâ söz konusu çocuğun süt kız kardeşi, öz kardeşinin de süt kız kardeşi değildir. Aynı şekilde öz babasının süt kızı da değildir.[88]
3. Süt emen kız çocuğun durumu da erkek çocuk gibidir. Yani bir kadının sütünü emen bir kız, o kadının sütünün sahibi olan kocasının öz kızı hükmündedir. Kadının kocası onun babasıdır. Kocanın kardeşleri de onun amacaları, kocanın oğulları ise, onun kardeşleri, kocanın çocuklarının erkek çocukları da onun yeğenleridir. Süt annenin soy bakımından akrabaları da onun süt bakımından akrabalarıdır.
4. Bir kadının zinadan kazandığı sütü emzirdiği bir çocukla o sütün sahibi olan zinakâr adam arasında akrabalık meydana gelmez.[89]

2056. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre Ümmü Habibe;
Ya Resûlullah, sende kız kardeşime karşı bir evlenme arzu(su) var mı dedi. (Resûl-i Ekrem de:)
"Ne yapacakmışım?" diye sordu (Ümmü Habîbe de:)
Onunla evlenirsin, diye cevap verdi. (Hz. Peygamber de:)
"Kız kardeşinle mi?" deyince o:
Evet, diye karşılık verdi. (Resûlullah:)
"Sen bunu (gerçekten) arzu ediyor musun?" dedi. (ÜmmüHabîbe:)
Ben seninle (evli olan) tek kişi değilim ve bana hayırda ortak olmasını en çok arzu ettiğim kimse kız kardeşimdir, diye karşılık verdi. (Hz. Peygamber:)
"(Bu olamaz), Çünkü o bana helâl değildir!" (Ümmü Habîbe:)

Allah'a yemin olsun ki bana anlatıldığına göre, sen Ebû Seleme'nin kızı Dürre'ye yahut Zerre'ye (bu kızın isminin Zerre mi, Düremi olduğunda râvi) Züheyr şüphe etti- dünürlük yapıyormuşsun? dedi. (Hz. Peygamber:)
"Ümmü Seleme'nin kızına mı?" diye sordu (Ümmü Habîbe:)
Evet, diye cevap verdi. (Resûl-i Ekrem de):
"Şunu iyi bil ki , (o kız) benim terbiyem altında üvey kızım olmasaydı bile, (yine de) bana helâl olmazdı. Çünkü o benim süt biraderimin kızıdır. Süveybe beni O'nun babasıyla beraber emzird.Binaenaleyh kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi bana teklif etmeyiniz" buyurdu.[90]

Açıklama

Hz. Ümmü Habîbe validemiz, ResûU Ekrem'e kız kardeşi ile evlenmesini teklif edince Resûl-i Ekrem bu teklifi reddetmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ "iki kız kardeşi bir arada almanız size haram kılındı"[91] buyurarak bir kimsenin iki kız kardeşle birden evlenmesinin haram olduğunu bildirmiştir. Bununla beraber Hz. Ümüm Habibe'nin Hz. Peygamber'e böyle bir teklifte bulunması ona dörtten fazla kadınla evlenme izni gibi özel olarak iki kız kardeşle birlikte evlenme izninin de verilmiş olabileceğini zannetmesinden ileri gelmiş olabilir.
Hz. Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'in evleneceğini duyduğu kızın isminde râvi Züheyr tereddüt etmiş, Dürre bint Ebî Seleme mi, yoksa Zerre bint Ebî Seleme mi olduğunu iyice kestirememiştir.
Metinde geçen "hicr" kelimesi, elbisenin ön tarafı mânâsına gelir. Burada ev, terbiye ve himaye anlamında kullanılmıştır. "Hacr" şeklinde okumak da caizdir.
Aslında üvey kızın üvey babasına haram olması için onun terbiye ve himâyesi altında bulunması şart değildir. Fakat âyet-i kerimede; "Birleştiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız."[92] buyurulduğu için Resul-i Ekrem de âyet-i kerimeye riâyet ederek; "terbiyem altında bulunan üvey kızım olmasaydı" demek suretiyle "üvey kızım" sözünü "fî hicrî: evimde" kelimesiyle kayıtlamıştır. Esasen usulde bilindiği üzere bu çeşit kaydlara kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı ekserî denir, ki hükmü kayıtlayıcı olmaktan uzaktır. Hükme konu olan meselenin genellikle içinde bulunduğu hali belirtmek için kullanılır.[93]
Bir başka ifadeyle üvey kızın üvey babasına haram olması için onun himayesinde bulunması şart değildir. Fakat üvey kızlar genellikle üvey babalarının yanında bulundukları için bu kayıt getirilmiştir.
Resûl-i Ekrem'in ifâdesinden anlaşıldığına göre Ümmü Seleme'nin kız kardeşi Dürre (yahud Zerre) kendisine iki cihetten haramdır:
a. Üvey kızı olduğu için,
b. Süt kardeşinin kızı olduğu için.
Çünkü Ebû Leheb'in azatlı kölesi Süveybe hem bu kızın babası Ebû Seleme'yi, hem de Resûl-i Ekrem'i emzirmiştîr. Rivayet edildiğine göre hz. Süveybe Ebü Leheb'in cariyesi idi. Resûl-i Ekrem dünyaya geldiği gün doğum haberini Ebû Leheb'e eriştirdiği için Ebû Leheb bu müjdenin mükafatı olarak onu hürriyetine kavuşturdu. Hz. Hâlime'ye verilmeclen önce de onu bir süre emzirtti. Buhârî'nin rivayeti de böyledir.[94] Bazı siyer kitaplarına göre ise, Ebû Leheb, onu Resûl-i Ekrem'i emzirttikten uzun müddet sonra ve hicretten önce hürriyetine kavuşturmuştur. Hz. Süveybe'nin İslâmiyeti kabul edip etmediği ihtilaflıdır. Ebu Nuaym'ın açıklamasına göre, onun müslüman olduğuna dair bir rivayet mevcut değildir. İbn Sa'd'm Tabakât'ında ifâde edildiğine göre hicretten önce Resûl-i Ekrem ve Hatice validemiz onu ziyaret edip izzet-ü ikramda bulunurlardı. Hatta Hz. Hatice bir defasında onu hürriyetine kavuşturmak maksadıyla Ebû Leheb'e gidip Süveybe'yi kendisine satması için rica etmişti. Fakat Ebû Leheb onu satmadı, ancak Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret ettikten sonra hürriyetine kavuşturdu. Hz. Peygamber Medine'de iken de ona elbise ve diğer ihtiyaçlarım gönderirdi. Hicretin yedinci senesinde Hayber dönüşünde vefat haberini aldı.
Süheylî'nin Hz. Abbâs'dan rivayetine göre Ebu Leheb öldükten bir sene sonra kardeşi Abbas onu rüyasında çok kötü bir halde görmüş ve ona halini sormuş. Ebû Leheb de şöyle cevap vermiş: Ben sizden ayrıldıktan sonra hiç rahat yüzü görmedim. Ancak pazartesi günleri bana yapılan azab hafifletilmektedir. İbn Abbas'ın ifâdesine göre bu hafi iletilmenin sebebi, pazartesi günü Resûl-i Ekrem'in dünyaya gelişini Hz. Süveybe'nin Ebû Leheb'e müjdelemesi üzerine onun da fevkalâde sevinip Hz. Süveybe'yi hürriyetine kavuşturmasıdır.[95]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısı hayatta ve nikâhı altında iken baldızı ile evlenmesi haramdır. Fakat adam karısını bâin talâk ile boşayacak olursa, o zaman baldızıyla. evlenebilir. Ric'i talâk ile boşamış ise, iddeti bitinceye kadar evlenemez. Çünkü ric'î talak ile boşanmış olan bir kadına kocasının iddet içerisinde dönmesi mümkün olduğundan aralarında evlilik bağı devam etmektedir. İddet bittikten sonra nikâhı yenilemezlerse, o zaman kadın boş düşeceğinden adam baldızıyla -evlenebilir. Bu konuda adamın karısı ile baldızının ana-baba veya sadece baba veya sadece ana cihetinden kardeş olmaları arasında bir fark olmadığı gibi, süt cihetinden kardeş olmalarıyla neseb cihetinden kardeş olmaları arasında da bir fark yoktur. Zevcenin teyzesiyle halası da baldız hükmündedir.
2. Kişinin üvey kızıyla evlenmesi haramdır. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde, "Birleştiğiniz kanlarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılınmıştır, eğer onlarla birleşmemişseniz (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize bir günah yoktur"[96] buyurmuştur.
Bu âyet-i kerimede geçen "birleştiğiniz kanlarınızdan olan" cümlesi üzerinde ulemâ ihtilâfa düşmüştür.
Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik ve Ahmed'e göre buradaki birleşmekten maksat, cinsî münasebettir ya da kadınla tenhada baş

başa kalmak gibi cinsî münâsebeti hazırlayan sebeplerdir.
el-Evzâî'nin açıklamasına göre bir kimse bir kadınla baş başa kalır da onu soyar, eliyle ona dokunursa veya başbaşa kalıp kapıyı kapar ya da perdeleri indirirse, cinsel temas olmasa bile artık o kadının kızı o kimseye helâl olmaz. Ebedî olarak nikâhı haram olur. Kadın öldükten sonra da bu haramlık devam eder, fakat adam kadınla birleşmemiş olduğu gibi aralarında birleşmeyi hazırlayıcı sebepler de bulunmamışsa o zaman o kadının kızıyla evlenmesinde bir sakınca yoktur.
3. Davûd-ı Zahirî ise, bu hadîsin zahirine sarılarak bir kimse evinde ve terbiyesinde bulunmayan üvey kızının annesi öldükten veya boşadıktan sonra o kızla evlenebilir demiştir. Ancak onun bu sözü, bütün İslâm ulemâsının verdiği "insanın üvey kızıyla evlenmesi haramdır, bu konuda o kızın üvey babasının evinde ve terbiyesi altında olup olmaması arasında fark yoktur" şeklindeki ortak hükme aykırıdır.
4. Süt kardeşin kızı ile evlenmek haramdır.[97]

7. Kocanın Sütü

Nevevî'nin beyânına göre sütün" erkeğe izafe edilmesinin sebebi, süt emziren kadının kocası olması ve yahutta milk ya da şüphe ile onunla cinsî münâsebette bulunmasıdır. Yani sütün erkeğe izafe edilmesi mecâz-dir. Süte sebeb olduğu için ona nisbet edilmiştir.[98]

2057. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Eflah b. Ebi'l-kuays yanıma gelmişti, ben de kendimi ondan gizledim. Bunun üzerine;
Ben senin amcan olduğum halde, benden gizleniyor musun? dedi. Ben de:
Nereden (amcam oluyormuşsun)? dedim. O da:
Kardeşimin karısı seni emzirdi, diye cevap verdi. (Hz. Âişe) dedi ki: .
Beni emziren kadındı, erkek değil. Tam bu sırada Resülullah (s.a.) yanıma geldi. (Hadiseyi) ona anlatınca:
"O senin amcandır, varsın senin yanına girsin" buyurdu.[99]

Açıklama

Her ne kadar bu hadisle Müslim'in Süfyân'dan rivayet ettiği hadiste[100] Hz. Âişe'nin süt amcasının ismi Eflah b. Ebi'l-Kuays olarak geçiyorsa da Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadiste[101] Ebu'l-Kuays olarak Buhârî ve Müslim'in bazı rivayetlerinde ise[102] Ehû Ebi'l-Kuays olarak geçmektedir. Müslim'in Ata'dan rivayet ettiği diğer bir hadiste de[103] sözü geçen kimsenin Ebu'1-Ca'd olduğu kaydedilmektedir. Tekmiletu'l-Menhel yazarı Emin Mahmûd, bütün bu rivayetlere işaret ettikten sonra "bu rivayetler içerisinde en doğru rivayet bu ismin "Eflah, Ehû Ebi'lTKuays" olduğunu açıklayan rivayettir. Çünkü hadis kitaplarında ve diğer kitaplarda Hz. Âişe'nin süt amcasının meşhur olan ismi Eflah, Ehû Ebi'l-Kuays olarak, künyesi de Ebu'1-Ca'd olarak geçer" demiştir. Hz. Âişe yanına gelen Eflah'ı görüp de ondan gizlenince Eflah'ın "ben senin amcan olduğum halde benden gizleniyor musun?" sorusuna karşılık "sen benim nereden amcam oluyor muşsun?" diye cevap vermesi, hayretinin ifadesidir. Çünkü Hz. Âişe, Eflah'ın soy bakımından amcası olmadığını biliyordu ve bir erkeğin de süt yoluyla akraba olacağını bilmiyordu. Hz. Âişe, Eflah'dan aldığı cevabın doğruluk derecesini daha emin bir kaynaktan öğrenmek için meseleyi Resûl-i Ekrem'e açmış, Resûl-i Ekrem de o anda gelen vahye ya da daha önceki bilgisine dayanarak Eflah'ın haklı olduğunu söylemiştir.[104]

Bazı Hükümler

Süt emziren kadınla sütü emen çocuk arasında sut akrabalığı meydana geldiği gibi sut emziren kadının kocasıyla süt emen çocuk arasında da meydana gelir.
Zahirî ulemâsının dışında bütün ulemâ süt emen çocukla sütü emziren kadının kocası arasında süt akrabalığının meydana geleceğini, dolayısıyla o kimsenin süt oğlu olacağını ve o kişinin çocuklarının da söz konusu çocuğun kardeşi; adamının kardeşlerinin de amcası ve hâlâsı olacağını, o çocuğun evlatlarının da o adamın torunları olacağını söylemişlerdir. Zahirî ulemâsına göre ise, bu çocukla bu,çocuğu emziren kadının kocası arasında süt akrabalığı meydana gelmez. İbn Uleyye de bu görüştedir. .Hz. İbn Ömer ile Hz. Âişe'nin de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Delilleri ise, "Sizi emziren analarınız, süt bacılarınız size haram kılındı..."[105] âyet-i kerimesidir. Bu görüşte olan Zahirî ulemâsına göre "ayet-i kerimede soy akrabalığı açıklanırken bir insana kızının ve hâlâsının haram olduğu belirtildiği halde yine aynı âyet-i kerimede süt akrabalığı açıklanırken süt kızdan ve süt haladan bahsedilmemesi süt emen çocukla, süt emziren kadının kocası arasında süt akrabalığının meydana gelmediğini[106] gösterir."
Aksi görüşte olan cumhûr-î ulemânın deliliyse Hz. Âişe'nin süt amcasından bahseden ve konumuzu teşkil eden hadisle "neseb sebebi ile haram olan kimseler emzirmeden dolayı da haram olurlar" manâsına gelen 2055 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüşte olan cumhûr-i ulemâya göre, Zahirî ulemâsının kendi görüşlerini delil olarak gösterdikleri âyet-i kerime onların zannettiği gibi bir erkeğe süt kızı ile süt halasının helâl olduğuna delâlet etmez. Çünkü bir hükmün içerisine giren şeylerden bir kısmının zikredilmesi, delil bulunmadıkça, zikredilmeyen kısımlarının bu hükmün dışında kaldığına delâlet etmez. Bu meselede süt kızı ile süt halasının helâl olduğuna dair bir delil bulunmadığı gibi, tam tersine haram olduğuna delâlet eden pek çok hadis vardır.
İbn Kudâme'nin beyânına göre İmam Ahmed şöyle demiştir: "Bir erkeğin iki karısı olsa da onlardan biri bir erkek çocuğu, öbürü de bir kız çocuğu emzirse, bu iki çocuğun biri biriyle evlenmesi haram olur."[107] Nitekim, "iki cariyesi bulunan bir

erkek hakkında cariyelerden biri bir kız çocuğu öbürü de bir erkek çocuğu emzirmiştir. Bu oğlanın bu kızla evlenmesi caiz midir? diye İbn Abbas (r.a.)'a soruldu da. "Hayır", "likâh (aşı) birdir" diye cevap verdi.[108]

8. Büyük Adamın Süt Emmesinin Hükmü

2058. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (Hz. Âişe'nin) yanma gelmiş, onun yanında bir adam varmış. Bu (durum Resül-i Ekrem'in) hoşuna gitmediği için yüzü değişmiş, (Bu hadisin buraya kadar olan kısmını Hafs ile Muammed b. Kesîr Ebu Davud'a aynı mânâya gelen değişik sözlerle rivayet etmişlerken hadisin bundan sonraki kısmını naklederken hem söz hem de mânâ bakımından) ittifakla şöyle rivayet ettiler. Bunun üzerine (Hz. Âişe;)
Ya Resûlallah, bu (zât)'benim süt kardeşimdir, dedi. (Hz. Peygamber de);
"Süt kardeşlerinize iyi dikkât ediniz. Çünkü süt hükmü ancak açlıktan dolayı sabit olur" buyurmuştur.[109]

Açıklama

İbn Hacer'in beyânına göre, Resûl-i Ekrem geldiği zaman Hz. Âişe'nin yanında bulunan kimsenin Ebu'l-Kuays'ın oğlu olma ihtimali kuvvetlidir. Bazıları o kimsenin Hz. Âişe'nin süt kardeşi Abdullah b. Yezid olduğunu söylemişlerse de bu doğru değildir. Çünkü Abdullah'ın sahâbî olmayıp tabîî olduğunda ittifak vardır. Abdullah'ın annesi Hz. Âişe'yi emzirmiş Abdullah'ı da Hz. Peygamber'in vefatından sonra dünyaya getirmiştir.[110]
Metinde geçen açlıktan maksat, gıdası süt olan, sütle doyabilen çocuğun açlığıdır. Çünkü süt çağındaki bir çocuğun midesi çok küçük ve zayıf olduğundan sütle doyabilir. Etleri ve kemikleri de bu sütle beslenir ve gelişir. Neticede bu çocuğun vücudu süt anneden alınmış gıda ile beslenip büyür. Öz çocuklarda da bu durum söz konusudur. Bu bakımdan süt çocuk da nikâh bakımından süt annenin öz çocuklarından birisi gibi olur.
Hattâbî'nin beyânına göre metinde geçen "süt hükmü" kelimesinde maksat, evlenmeyi haram kılan 'süt, çocuğun küçükken emdiği kendisine kuvvet veren ve açlığını gideren süttür. Bir başka deyişle sütün yemek yerine geçtiği çağda emilen süttür. Fakat ekmek ve et gibi yiyecek maddeleriyle doyabilen, sütle doyamayacak çağa gelen kimseleri emdiği sütten dolayı süt akrabalığı meydana gelmez. 2060 numaralı hadisin şerhinde bu konuya tekrar değineceğiz; inşallah.[111]

Bazı Hükümler

1. Süt akrabalığı meydana getiren ve dolayısıyla bu akrabalar arasında evlenmeyi haram kılan süt, süt çağında ve doyuncaya kadar emilen süttür. Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeği te'yid etmektedir: "Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Süt emmenin ancak (sütün) memede iken (çocuk emdiği sırada) harsa klan yaranı ve (çocuk) memeden kesilmeden önce olanı (evlenmeyi) haram kılar."[112] İmam Tirmizî, bu hadis hakkında şu hükmü veriyor: "Bu hadis hasen-sahih'dir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının çoğunun ameli bu hadis üzeredir. Süt emme ancak iki yaşın altında olursa o zaman mahrem küar, iki tam seneden sonra olanı hiçbir kimseyi mahrem kılamaz."[113]
Cumhûr-i fukahâ, süt emme süresi tam iki yıldır derler. Delilleri ise; "Anneler çocuklarım iki tam yıl emzirirler..."[114] âyetidir.
İmam Ebû Ha-nife'ye göre ise, süt kardeşliği doğuran bu emme süresi iki buçuk yıldır. Delili ise, "Onun bu taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır."[115] âyet-i kerimesidir.
2. Bir kadının sütüyle beslenmek süt akrabalığı meydana getirir. Bu hususta emmekle, içmek, yemek, ilâç olarak boğaza veya buruna akıtmak ya da içerisine ekmek doğrayıp ekmekle beraber yemek veya pişirerek yemek arasında bir fark yoktur. Çünkü bunların hepsi de çocuğun açlığım giderebilir. Cumhur-ı ulemâ bu görüştedirler.
Hanefî ulemâsına göre ise, süt akrabalığının meydana gelebilmesi için sütün mutlaka ağız veya burun yoluyla alınması ve sütün karın boşluğuna ulaşması şarttır. Binaenaleyh şırınga ile vücuda zerk edilen, kulak ya da gözden alınan veya yara üstüne sürülen sütle süt akrabalığı meydana gelmez. Çünkü bu yollarla alman süt çocuğun vücudunu beslemez, ona bir gıda veremez. Eğer çocuk meme ucunu ağzına alır da ondan emdiği sütün karın boşluğuna ulaşıp ulaşmadığı kesinlikle anlaşılamazsa, süt akrabalığının meydana geldiğine hüküm verilemez. Çünkü hüküm ancak kesin bilgiye dayanılarak verilir. Şüphe üzere hüküm verilemez.
el-Leys b. Sa'd ile Zâhiriyye ulemâsına göre ise, süt akrabalığının gerçekleşmesi için çocuğun memeyi ağzına alarak emmesi şarttır.
Süt akrabalığının gerçekleşmesi için emilmesi gereken sütün miktarı ile ilgili görüşleri ileride tetkik edeceğiz.[116]

2059. ...îbn Mesûd (r.a.)'dan; demiştir ki: Kemikleri kuvvetlendiren ve kas(lar)ı oluşturan (süt emmenin) dışında (süt akrabalığı meydana getirecek) hiçbir süt emme yoktur. (Abdullah b. Mesûd hakkında) Ebû Mûsâ (el-Hiiâlî); Bu büyük âlim aramızda iken bize soru sormayınız, dedi.[117]

Açıklama

Bu haber süt akrabalığı meydana getiren ve nikâha engel teşkil eden sütün çocuğun süt çağında emdiği süt olduğuna, süt çağının dışında emilen sütün böyle bir süt akrabalığı meydana getirmediğine delâlet etmektedir. Süt çağındaki bir çocuğun midesi küçük ve zayıf olduğundan onun emeceği süt doyup beslenmesine; kemik ve kaslarının teşekkülüne yeterli olacağından o çocuk emdiği süt sebebiyle kendisini emziren kadının bir parçası haline gelir ve ister istemez sütünü emziren

kadınla o çocuk arasında bir akrabalık meydana gelir. Nikâhının haramlığı bakımından o çocuk, sütünü emziren kadının çocukları hükmüne girer.[118]

Bazı Hükümler

Süt akrabalığı çocuğun iki yaşına kadar (süt çağı içerisinde) emdiği sütle meydana gelir. Sut çağı geçtikten sonra emilen sütlerle süt akrabalığı meydana gelmez.
Bu hadis-i şerifi, Hanefî ulemâsından Kâsânî daha uzun bir şekilde rivayet etmiştir. Kâsânî'nin rivayeti şöyledir: "Çölde yaşayan bir adamın karısı bir çocuk dünyaya getirmişti. Fakat kısa bir süre sonra çocuk öldü. Kadının memeleri emilmediği için sütle dolmaya ve kabarmaya başladı, bu yüzden kadının memeleri şiddetli bir şekilde sancılanıyordu. Bunun üzerine kadını bu durumdan kurtarmak' için kocası onun memelerindeki sütleri emip dışarıya atmayı denedi. Fakat bir ara erkek emdiği sütün bir kısmının boğazına gittiğini hissetti. Bundan son derece telaşlanarak Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye varıp durumu ona anlattı. Hz. Ebû Musa da, "Artık karın senin süt annen olduğu için sana haram olmuştur" diye fetva verdi. Daha sonra adam Hz. Abdullah b. Mes'ûd'a gelerek durumunu anlattı, İbn Mesûd o adama "bu meseleyi daha önce başka birine sordun mu?" dedi. Adam da Ebu Musa el-Eşârî'ye sorduğunu söyleyince, Hz. İbn Mesud doğruca Hz. Ebû Musa'nın yanına varıp ona "Sen evlenmeyi haram kılan sütün ancak kasları teşekkül ettiren sütler olduğunu bilmiyor musun?" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Musa el-Eş'ârî de Hz. İbn Mes-ûd'u kast ederek; "Aramızda bu büyük âlim varken bir daha benden fetva istemeyiniz" dedi.[119]
İmam Mâlik de bu konuyla ilgili olarak şu hadisi rivayet etmiştir: Bir adam Ebû Mûsâ el-Eşârî'ye:
Ben hanımımın memesini emdim, karnıma süt gitti (bunun hükmü nedir)? diye sordu. Ebû Musa:
Buna göre o kadın sana haram olmuştur, deyince Abdullah b. Mesûd:
Adama nasıl fetva verdiğine dikkat et, dedi. Ebû Musa:
Bu hususta sen ne dersin? deyince İbn Mesûd':
Emme ancak iki sene içerisinde olur, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ:
Bu büyük âlim aramızda iken bana birşey sormayınız, dedi."[120]
Süt emme çağının süresi hakkındaki görüşler, gelecek 2060 numaralı hadisin şerhinde açıklanacaktır.[121]

2060. ...(Bir önceki hadisin) manası Abdullah b. Mes'ud vasıtasıyla Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den naklen rivayet olunmuştur. (Ancak Veki' bu hadisi); "kemiği büyüten (süt)" diye rivayet etmiştir.[122]

Açıklama

Bu hadisle bir önceki hadisin sözleri arasında farklılık varsa da mânâ bakımından aralarında bir fark yoktur.Bu iki hadis arasında köklü olarak iki fark vardır:
1. Bu hadis merfû'dur bir önceki hadis ise, îbn Mes'ûd'a dayanan mevkuf bir hadistir.
2. Bu hadiste Ebû Musa'nın babası ile İbn Mesûd arasında başka bir râvî yoktur. Bir önceki hadiste ise, Ebû Musa'nın babası ile İbn Mes'-ûd arasında İbn Mes'ûd'un oğlu bulunmaktadır.[123]

Bazı Hükümler

1. Süt akrabalığı meydana getiren süt, çocuğun sut çağında emdiği suttur. Çünkü bu çağda çocuk sadece sütle doyar, onun besini sadece süttür. Haleften ve seleften cumhûr-ı ulemâ bu görüştedirler. Fakat sütün süt akrabalığı meydana getirebildiği "süt çağı"nın süresi ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Süfyan es-Sevrî, el-Evzâî, Şafiî, Ebû Yûsuf, Muhammed, İshâk ve Ebû Sevr'e göre süt akrabalığının meydana geldiği "süt çağı" iki senedir. Binaenaleyh çocuğun iki yaşını bitirdikten sonra bir kadını emmesiyle süt akrabalığı meydana gelmez. Hz. Ömer b. el-Hattâb, İbn Mes'ûd, Ebû Hureyre, Said b. el-Müseyyeb, Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.
İmam Mâlik'den gelen bir rivayete göre, çocuğun iki yaşını bitirdikten sonra iki üç ay içerisinde emdiği sütle de süt akrabalığı meydana gelir. Çünkü bu sıralarda çocuk süte çok muhtaç olduğundan sütten birden bire değil de tedrici olarak ayrılır. Bu bakımdan bu sıralardaki emmenin de hükmü aynıdır.
Süt emme çağının iki sene olduğu görüşünde olanların dayandıkları delilleri şu şekilde sıralamak mümkündür:
1. "Anneler çocuklarını -emzirmeyi tamamlamak isteyen kimse için-tam iki yıl emzirirler'"[124] Bu âyet-i kerimede süt emme çağının iki senede sona erdiği kesin bir dille ifade edilmiştir.
2. "(İnsanın) ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır."[125] hamileliğin en azı olan altı ayı âyet-i kerimede belirtilen otuz aydan çıkartılacak olursa, süt emme müddeti olarak geriye 24 ay (iki sene) kalır.
3. Süfyân'dan mevkuf olarak rivayet edilen "iki seneden sonra süt emme(nin hükmü) yoktur" mealindeki hadis-i şerif.[126]
4. İbrahim b. Ukbe der ki: Said b. el-Müseyyeb'den emmenin hükmünü sorduğumda Said, "iki sene zarfında meydana gelen emme bir damla da olsa nikâhı haram kılar. Amma iki seneden sonraki emme çocuğun yediği yemek hükmündedir, (Nikâhı haram kılmaz." dedi. Sonra Urve b. ez-Zübeyr'e sordum. O da aynen Said b. el-Müseyyeb'in söylediğini 'tekrarladı."[127]
İmam Ebû Hanife'nin meşhur olan kavline göre ise, "emzirme müddeti" çocuk doğduğu andan itibaren geçen otuz aydır. Eğer çocuk ayın başında doğmuş ise bu miiddet aya göre hesaplanır. Eğer ayın başında değil de ortasında doğmuşsa, her

ayın otuz çektiği kabul edilerek bu süre hesaplanır. Hz; İmâm'ın bu görüşünün delili ise, "çocuğun ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır,"[128] âyetidir. Ona göre bu ayet-i kerimede hem süt emme müddetinin, hem de hamilelik müddetinin otuz ay olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar Hz. Âişe'nin rivayet ettiği "gebelik müddeti kesinlikle iki seneden fazla süremez" anlamındaki Hadis-i şerîf gebeliğin iki seneden fazla olamayacağını ifade ederse de süt emme müddetinin 30 ay olduğu hükmü bakidir."

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu ayet-i kerime süt emme ve gebelik müddetlerinden her ikisinin de otuzar ay sürdüğünde değil, gebelik ve süt emme müddetinin toplamının otuz ay sürdüğünü ifâde etmektedir. Çünkü "anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler"[129] âyet-i kerimesi süt emme müddetinin iki sene sürdüğü ve geriye kalan altı ayın da en az gebelik müddeti olduğunu kesinlikle ifade etmektedir.

Hanefî ulemâsından Bâbertî de cumhurun görüşünün doğruluğunu is-bat için şöyle diyor: "Hz. Osman devrinde bir adam evlenmişti. Karısı altı ay sonra bir çocuk dünyaya getirdi, bunun üzerine kadın Hz. Osman'ın huzura getirildi. Hz. Osman kadının recm edilip edilemeyeceğini konuşmak üzere şûra üyelerini topladığı zaman, kadının recmedilmesi gerektiğini savunanlara karşı Hz. İbn Abbas şöyle konuştu:

Ben Allah'ın Kitabıyla size karşı çıkarsam bu davada haklı çıkarım. O'na;

Bunu nasıl yapabilirsin? dediler. O da:

Allah Teâlâ Kur'an-ı Keriminde önce "Çocuğun ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer" buyuruyor. Sonra da "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirîrler" diye ferman ediyor diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Osman o kadını bırakıverdi.[130]

Bu ihtilâf nikâhı haram kılan emme müddeti ile ilgilidir. Kocasından ayrılan emzikli bir kadına ödenecek olan emzirme parasının iki sene süreceğinde ise ittifak vardır.

Aslında bir çocuğu iki sene emzirmek icâbeder. Ancak anne ve baba iki sene dolmadığı halde çocuğu sütten ayırmanın ona bir zarar vermeyeceğinde görüş birliğine varabilirlerse o zaman onu sütten ayırmalarında herhangi bir sakınca yoktur. Süt emme çağında çocuğu annesi emzirebile-ceği gibi, onu bir süt anneye vermek de caizdir. Eğer babanın, çocuğu ücretli süt anneye vermeye imkânı yoksa o zaman çocuğu emzirme görevi anneye düşer. Bu iki sene içerisinde annenin çocuğu emzirmesine karşılık baba onun nafakasını ve giyeceğini cemiyette hoş karşılanan şekliyle temin emekle mükellef olur. Şayet imkânı olur da çocuğu süt anneye verecek olursa, o zaman da süt anneye ücret öder. Çünkü Allah Teâlâ Kur'ân-ı Keriminde şöyle buyurmuştur: "Anneler çocuklarını -emzirmeyi tamamlamak isteyen kimse için- tam iki yıl emzirirler. Onların uygun biçimde yiyeceğini ve giyeceğini sağlamak, çocuğun babasına aittir. Herkes ancak gücü ölçüsünde bir şeye mükellef tutulur. Anne de çocuğu yüzünden, çocuğun ait bulunduğu babada çocuğu yüzünden zarara sokulmasın. Mirasçının da aynı şeyi yapması gerekir. Eğer (ana-baba) anlaşıp danışarak (çocuğu memeden) kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt annesi tutup) emzirmek isterseniz, vereceğiniz güzelce verdikten sonra yine üzerinize bir günâh yoktur. (Emzirtirsiniz) AMah'dan korkun ve bilin ki Allah yaptığınız herşeyi görmektedir"[131]

9. Yetişkin Kimsenin Süt Emmesiyle Meydana Gelen Mahremiyyet

2061. ...Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımı Âişe (r.anhâ) ve Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan rivayet olunmuştur: Resû-lullah sallallahu aleyhi ve sellemin Zeyd'î evlatlık edindiği gibi, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia b. Abdişems de Ensar'dan bir kadının azatlı kölesi olan Sâlim'i evlâtlık edinmiş ve kardeşinin kızı Hind bint el-Velîd b. Utbe b. Rabia ile evlendirmişti. Cahiliyye çağında bir kimse bir adamı evlatlık edindi mi halk o evlatlığı o adama nis-bet ederek isimlendirirlerdi. Evlatlık da o adamın mirasına vâris olurdu. Nihayet noksan sıfatlardan münezzeh olan yüce Allah bunun hakkında; "Onları babalarına nisbet ederek çağırın"[132] âyet-i kerimesini, "onlar sizin din kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır" buyruğuna kadar indirince (bu evlâtlıklar babalarına verildi, babası bilinmeyenler) de dost ve din kardeşi oldu.

Bu sırada Ebû Huzeyfe'nin hanımı Sehle bint Süheyl b. Amr el-Kureyşî gelerek;

Ey Allah'ın Resulü, biz Sâlim'e (kendi neslimizden gelen) bir çocuk gözüyle bakıyorduk, kocamla benim yanımda bir evde kalıyor ve (dolayısıyla) beni başı, yakası, boynu yüzü ve kolları açık bir kıyafetle görüyordu. Şimdi ise Aziz ve Celil olan Allah evlâtlıklar hakkında senin de bildiklerini indirdi. Salim hakkındaki görüşünüz nedir? diye sordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona;

"Onu emzir" buyurdu. Sehle, enu beş kez emzirdi ve Salim O'nun sütoğlu oldu. Bu olay nedeniyle Âişe (r.anhâ) kendisinin görmek istediği ve yanına girmelerini arzu ettiği kimseleri kız kardeşlerinin veya erkek kardeşlerinin kızlarının emzirmelerini isterdi. Eğer (emzirilmesini istediği kimse) yetişkin ise, beş defa emzirmelerini isterdi. (O kimse Hz. Âişe'nin bu isteğine uyduktan) sonra artık Hz. Âişe'nin yanına (rahatça) girerdi.[133] Ümmü Seleme.ile Peygamber sallallahü aleyhi ve sellemin diğer hanımları, beşikte iken süt emmedikçe halktan bir kimsenin bu şekilde süt emmek suretiyle yanlarına gelmesine izin vermezlerdi. Ve Hz. Âişe'ye de;

Vallahi bilmiyoruz, belki bu diğer halk için değil de sadece Sâlim'le ilgili olarak Peygamber (s.a.) tarafından verilmiş özel izindir, derlerdi.[134]

Açıklama

Ebû Huzeyfe'nin ismi Mühşim, yahud Heşim veya Kays'dır. İslama ilk girenlerdendir. 43.kişiden sonra müslüman olmuştur. Önce Habeşistan'a oradan da Medine'ye hicret etmiş Kabe'ye ve Kudüs'e doğru namaz kılmıştır. Başta Bedr ve Uhud olmak üzere bütün savaşlara katılma şerefine erenlerdendir. Hicretin 56. yılında Yemâ-me savaşında şehid olmuştur.

Salim'i hürriyetine kavuşturan kadın ise Ebû Huzeyfe (r.a.)'ın karışıdır. İsmini Leylâ veya Selmâ olduğu söylenir. Kendisi Hz. Salim'i hürriyetine kavuşturunca Ebû Huzeyfe (r.a.)'de onu evlâtlık edinmiştir.
Resûl-i Ekrem'in evlatlık edindiği Zeyd b. Hârise'ye gelince, daha 8 yaşında iken satılık esirler arasında halka arz edilmek üzere Ukaz çarşısına getirilmişti. Onu Hâkim b. Hizam b. Huveylid hâlâsı Hz. Hatice için 400 dirhem karşılığında satın almıştı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Hatice ile evlenince Hz. Hatice onu Hz. Peygambere hediye etti. Hz. zeyd'i kaybettikler günden itibaren gece gündüz demeden, durup dinlenmeden bütün ülkeyi gezerek Hz. Zeyd'i arayan babası ve amcasının yolları bir gün Mekke'ye uğramıştı. Mekke'ye geldikleri zaman Hz. Peygamber'i aradılar ve onu Mescidde bulup yanına girdiler ve;
Ey Abdullah'ın oğlu, ey kavminin efendisi olan bir zatın oğlu, siz Allah'ın mukaddes kıldığı bir bölgenin sakinlerisiniz ve Allah evi Ka'be'nin komşularısınız. Siz köleleri hürriyetine kavuşturan ve esirleri doyuran kimselersiniz. Biz sana senin yanında köle olarak bulunan bîr oğlumuzu görmek için geldik. Onun hürriyetine kavuşması için bize iyilikte bulunmanı, gereken kolaylığı göstermeni rica ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz;
"Ben onu çağırırım ve kendisini serbest bırakırım. Eğer sizi isterse sizin olur, sizinle birlikte gider; fakat benim yanımda kalmayı isterse vallahi ben beni tercih eden kimseye başka birini tercih edecek değilim" diye cevap verdi. Onlar da;
Doğrusu çok insaflı ve çok lütufkâr davranıyorsun, dediler. Hz. Peygamber derhal Hz. Zeyd'i çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti:
"Bunları tanıyor musun?"
Evet,
Bunlar kimdir?
Şu babamdır, şu da amcam.
"Sen beni biliyorsun ve uzun bir süre benimle beraber oldun. Binaenaleyh şimdi serbestsin ya beni tercih eder benim yanımda kalırsın, yahut da bunları tercih edersin, bunlarla beraber gidersin."
Ben sana hiç bir kimseyi tercih edemem. Sen benim babam ve amcam yerindesin. Bu konuşmayı dinleyen Hz. Zeyd'in babası ile amcası,
Vay yazık sana sen köleliği hürriyete, baban, amcan ve diğer ev halkına tercih ediyorsun, öyle mi? dediler. Hz. Zeyd de;
Ben bu adamda öyle birşeyler gördüm ki hiçbir zaman hiçbir kimseyi O'na tercih edemem, diye karşılık verdi. Bu eşsiz tabloyu gören Resûl-i Ekrem Efendimiz derhal Hz. Zeyd'i Hacer'-i Esved'in önüne götürüp:
"Ey burada hazır bulunanlar, siz şâhid olunuz ki, bundan sonra Zeyd benim oğlumdur. Bu sebeble o benim malıma varistir. Ben de onun malının vârisiyim" diyerek halka bir konuşma yaptı. Orada hazır bulunan Hz. Zeyd'in babasıyla amcası bu durumu görünce çok sevindiler, gönül hoşluğu ve sevinçle memleketlerine döndüler.[135]
Metinde söz konusu edilen Hz. Sehle'nin Hz. Sâlim'i emzirme hadisesi Hz. Sehle'nin sütünü bir kaba sağarak Hz. Sâlim'e içirmesiyle olmuştur. Yoksa yetişkin bir insanın yabancı bir kadının memesini ağzına alarak emmesi haramdır. İmam Nevevî bu görüşün en güzel ve isabetli görüş olduğunu söyledikten sonra Müslim'in rivayet ettiği bir hadise[136] dayanarak özel olarak Hz. Sâlim'e bu izinin verilmiş olması ihtimaline de yer veriyor.
Her ne kadar burada Hz. Peygamber'in Hz. Sehle'ye Hz. Sâlim'i emzirmesi mutlak olarak zikredilmişse de İmâm-i Malik'in Muvatta'ında "beş defa emzir" şeklinde rivayet olunmuştur. Ayrıca süt akrabalığının meydana gelmesi için emmenin en az on defa olacağına dair" bazı hadis-i şerifler[137] varsa da İbn Abbas'a göre bu kayıtlar neshedilmiştir. BinaenaIeyh süt akrabalığının meydana gelmesi için bir defa emmek yeterlidir.[138] Her ne kadar metinde Hz. Sâlim'in evlendiği kadının ismi "Hind" olarak geçmekte ise de İmam Mâlik'in rivayetinde bu kadının isminin Fâtıma olduğu kaydedilmektedir ve doğrusu da budur.
Yine metinde Hz. Âişe'nin yanına girmek isteyen erkeklere Hz. Sâlim'e uygulanan usûlü uyguladığı, Resûl-i Ekrem'in diğer hanımlarının ise bu görüşe katılmadığı ifade ediliyorsa da Taberî'nin "Tehzîbü'1-âsâr" isimli eserinde sağlam senedle rivayet ettiği bir hadiste ise, Hz. Hafsa validemizin de Hz. Âişe'nin görüşünde olduğu ifade edilmektedir.[139]
Bu hadise İmam Mâlik'in Muvatta'ında şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Hz. Âişe de yanına girmesini arzu ettiği kimseyi bu hükmü uygulardı. Kız kardeşi Ümmü Gülsüm ve erkek kardeşlerinin kızlarına yanına almasını arzu ettiği erkekleri emzirmelerini emrederdi. Ama Peygamber Efendimizin diğer hanımları böyle bir emme ile hiçbir kimseye yanlarına kabul etmezlerdi ve, "hayır, Allah'a yemin ederiz ki, Resûlullah'ın Sehle'ye emri, sadece Sâlim'in emmesine mahsus bir ruhsattır. Hayır, Allah'a yemin ederiz ki bu emme ile hiçbir kimse yanımıza giremez," derlerdi."[140]

Bazı Hükümler

Yetişkin bir kimsenin emmesiyle de süt akrabalığı meydana gelir, Hz. Aışe ile Urve b. ez-Zubeyr, Ata b. Ebi Rebah Leys b. Sa'd ve İbn Hazm bu görüştedirler. Nitekim "sizi emziren analarınız"[141] âyet-i kerimesinde emzirme kelimesinin mutlak olarak zikredilmesi de bu görüşü desteklemektedir. Haleften ve seleften büyük çoğunluğu teşkil eden ulemâya göre ise, süt akrabalığı ancak süt çağındaki emme ile gerçekleşir. Delilleri ise, bir önceki babta geçen 2058-2060 numaralı hadislerdir.
Bu görüşte olan ulemâ, yetişkin bir kimsenin emmesiyle de süt akrabalığının gerçekleşeceğini söyleyen ulemânın görüşünü reddederek şunları söylemişlerdir. Yetişkin bir kimse olan Sâlim'in süt emme çağı geçtikten sonra, emmesiyle süt akrabalığının meydana gelmesi, Hz. Peygamber'in bazı zevcelerinin de ifade ettikleri gibi Hz. Salime mahsus özel bir durumdur.
Aksi görüşte olanlar da bu iddiaya şu cevabı vermişlerdir: Bu hükmün Hz. Sâlim'e ait özel bir hüküm olduğunu söyleyebilmek için bir delile dayanmak gerekir. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe dışındaki hanımlarının bu hükmün Hz. Sâlim'e ait özel bir hüküm olduğunu söylemeleri bir delil olamaz. Çünkü onların bu görüşleri Resûl'i Ekrem'den ulaşan merfu hadislere

aykırıdır. Merfu hadise ters düşen şahsî görüşler sahabeye bile ait olsa, delil olamaz.
Esasen bu meselede özel bir durum olsaydı, Resûl-i Ekrem'in bunu açıklaması gerekirdi. Açıklamadığına göre özel bir durumu yoktur demektir.
Hafız İbn Teymiyye'ye göre ise, bir ihtiyaç duyulmadığı müddetçe süt akrabalığının meydana gelmesi için sütün süt emme çağında emilmiş olması şartı aranır. Fakat Hz. Sâlim'in durumu gibi süt akrabalığının bulunmasını gerektiren özel hallerde bu şart aranmaz. Şevkânî de bu görüşü tercih etmiş ve bu görüşün konumuzu teşkil eden hadis-i şerifle bir önceki babta geçen hadislerin arasını uzlaştırdığını söylemiştir.
Ebu't-Tayyib de yukarıda geçen muarız iki görüşün temsilcilerinin karşı tarafın görüşünü çürütmek için muarızlarının dayandıkları hadislerin mensuh veya zayıf olduğunu isbata yeltendiklerini, fakat aslında bu hadisler arasında bir çelişki olmayıp sadece umum ve husus farkı olduğunu ifâde ederek İbn Teymiyye'nin görüşüne katılmıştır.[142]

10. Beş Defadan Aşağı Emmek (Evlenmeyi) Haram Kılar Mı?

2062. ...Âişe (r.anhâ) demiştir ki: Allah'ın Kur'ân'da indirdiği (âyetler) içerisinde "on (defa) emme (nikahı) haram kılar" (âyeti de) vardı. Sonra (bu âyetteki on defa emme kaydı), "kesinlikle bilinen beş (defa süt) emmek (nikahı) haram kılar" (âyeti) ile neshedildi. Bu beş emme (ile ilgili âyet de neshedildiği halde) Kur'ân'da bulunan (âyetler)den olmak üzere (kendilerine nesih haberi ulaşmayan kimseler tarafından) okunurken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti.[143]

Açıklama

Şafiî ulemâsından Nevevî'nin açıklamasına göre bu ha- dişin mânâsı şudur: Nikâhı haram kılan sütün beş defa emilen süt olduğunu ifâde eden âyet Resûlullah'ın hayatının son zamanlarında neshedildiği için bu âyetten haberi
olmayan kimseler onu Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra da okumaya devam ettiler. Daha sonra neshe-dildiğini ifade eden'haber kendilerine ulaşınca, bundan vazgeçtiler ve sahâ-bîler bu âyetin okunmasının neshedildiği hususunda icmâ' ettiler.
Biz de tercümemizde parantez içindeki kelimelerle bu mânâya işaret ettik. Nesh Üç Kısımdır.
1. Hem hükmü, hem de okunması neshedilen âyetler: "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek nikâhlanmayı haram kılar"
âyeti gibi,
2. Okunması neshedilen fakat hükmü neshedilmeyen âyetler. "Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (nikâhlanmayı) haram kılar",
âyeti ile "ihtiyar bir erkekle ihtiyar bir kadının zina ettikleri zaman onlarj recmediniz" âyet-i kerimesi gibi.
3. Hükmü nesholunup fakat okunması nesholunmayan âyetler Kur'an-ı Kerimdeki mensüh âyetler genellikle bu nevidendir. "Ve sizden ölüp de karılarını geride bırakanlar, karılan için bir yıla kadar evlerinden çıkmamak üzere bir nafaka vasiyet etmelidirler."[144] âyet-i kerimesi gibi İslâmi-yetin ilk yıllarında ölürken arkalarında eşleri kalacak olan kimselerin onlara bir sene hiç dışarı çıkmadan besleyecek kadar bir mal, giyecek ve mesken vasiyyet etmeleri bu âyet gereğince üzerlerine farz idi. Ve kocasından boşanan kadınların iddeti de. bir sene idi. Sonra bu âyet-i kerime "içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri dört ay ongün(bekleyip) kendilerini gözetlerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için uygun olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah yaptıklarını haber alır"[145] âyeti kerimesiyle neshedilerek kocası ölen kadının iddet süresi bir yıldan dört aya indirildi.[146]

Bazı Hükümler

Nikâhı haram kılan süt, beş kerre emildiği kesinlikle bilinen suttur. Bundan az olan veya beş defa emildiği kesinlikle belli olmayan süt, nikâhı haram kılmaz. Hz. İbn Mesud'la Hz. Âişe, Urve b. Zübeyr Abdullah b. Zübeyr, Atâ, Tâvûs, Saîd b Cübeyr, el-Leys b. Sa'd, Şafiî, Ahmed, İshak, Zâhiriyye ulemâsından îbn Hazm ve ulemâdan bir cemaat bu görüştedirler. Hz. Ali'nin de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Delilleri ise, konumuzu teşkîl eden bu hadis-i şerif ile 2061 numaralı hadistir.
Sözü geçen ilim adamlarına göre nikâhı haram kılan emmenin gerçekleşebilmesi için bu emmenin, örfün tayin edeceği ayrı ayrı zamanlarda mey-4ana gelmesi lâzımdır. Binaenaleyh, memeyi emen de kendi isteği ve arzusuyla bırakırsa bu bir emme sayılır. Süt emme ile ilgili emirler mutlak olduğundan bir emmenin süresini tayin işi örfe bırakılmıştır. Çocuğun nefes almak ya da dinlenmek için emmeye az bir ara verip de çok kısa bir süre sonra tekrar emmeye dönmesi ise, bu emmenin sayısını artırmaz. Bu bir kimsenin yemek yerken bir sebebten dolayı kısa bir süre yemeğine ara vermesine benzer ki bu ara verme yüzünden o adamın o anda iki defa kahvaltı yaptığı veya yemek yediği anlamına gelmez. Tersine o adamın bir kere yemek yediği kabul edilir. Şafîfî ulemâsı bu görüştedirler.
Eğer çocuğun emmesine onu emziren kimse ara verecek olursa bu durumda Şafiî ulemasından iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Çocuğu emziren kimsenin fiiline bu konuda itibar yoktur. İtibar çocuğun fiilindedir. Binaenaleyh çocuk kendi isteğiyle memeyi bırakıncaya kadar devam eden emme, bir emme sayılır.
b. Bu konuda annenin fiiline de itibar edilir.
Çocuğun emerken memenin birini bırakıp diğerine geçmesi konusunda da Şafiî ulemasından iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Bu emiş bir emme sayılır,
2. İki emme sayılır.[147]
Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Dâvûd ve İbnu'I-Münzir'e göre ise, süt akrabalığı meydana getiren emmenin en aşağısı üç defa

emmedir. Zeyd b. Sabit de bu görüştedir. Ahmed b. Hanbel'in de bu görüşte olduğuna dair bir irvâyet vardır. Delilleri ise 2063 numaralı hadis-i şerif ile, "Ümmü el-Fadl dedi ki: Peygamber (s.a.) benim evimde iken bir bedevi yanına girdi ve şöyle dedi.
Ya Resûlullah benim bir karım vardı. Üzerine bir daha evlendim. Derken önceki karım yeni zevcemi bir veya iki defa emzirmiş olduğuunu söyledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.),
"Bir veya iki defa emzirmek hürmeti isbat etmez." buyurdu.[148] meâlindeki hadistir. Bu görüşü benimseyen ilim adamlarına göre; delillerini teşki leden Müslim hadisi ile Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki hadisinin sözleri (mantûku), bir veya iki kerre emmekle nikâhı haram kılan süt akrabalığı meydana gelmeyeceğini ifâde ederken mefhumu (manası) da nikâhı haram kılan emmenin en az ikiden fazla olacağına delâlet eder. Çünkü adet ve tekrara itibare edilen yerde muteber olan üç sayısıdır.
Nikâhı haram kılan süt akrabalığının meydana gelmesi için emmenin en az beş kerre olması gerektiği görüşünde olan ilim adamları, bu ikinci görüşü 2061 numaralı Hz. Âişe hadisine aykırı olduğu, çünkü sözü geçen hadisin sözleri (mantuku) ile nikâhı haram kılan emmenin en az beş defa olması gerektiğini ifade ederken, mânâsı cihetiyle de beş defadan az olan emmenin nikâhı haram kılmadığına delâlet ettiği gerekçesiyle reddetmişlerdir. Her ne kadar bu görüş "bir defa ve iki defa emmek (nikâhı) haram kılmaz" anlamındaki 2063 numaralı hadis-i şerifin manasına aykırı düşmekte ise de Müslim'in rivayet ettiği "koskoca adam olduğu halde ben onu nasıl emziririm"[149] anlamındaki hadisin ruhuna uygundur. Çünkü Hz. Sehle'nin Hz. Sâlim'i beş defa emzirdiği kesinlikle bilinmektedir.[150] Eğer beş defadan daha az emmekle süt akrabalığı gerçekleşmiş olsaydı, Resûl-i Ekrem Hz. Salim gibi yetişkin bir adamın Hz. Sehle'den beş defa süt emmesine izin vermezdi. Bu emmeyi süt akrabalığının meydana gelmesi için yeterli olan en az sayıya indirirdi. Süt akrabalığı beş defadan daha az emmekle gerçekleşmediği için Hz. Sehle den Hz. Sâlim'i beş defadan daha az sayıda emzirmesini istememiştir. Ayrıca Hz. Âişe'nin yeğenlerinden yanına girmesini arzu ettiği yetişkin erkekleri beş defa emzirmelerini istediğini ifade eden 2061 numaralı hadis-i şerîf de böyledir. Bu bakımdan süt akrabalığının beş defa emmekle gerçekleşeceğini ifade eden görüş üç defa emmekle gerçekleşeceği görüşüne nisbetle daha ağır basmaktadır.
Hanefî ulemâsıyla İmam Mâlik ve cumhûr-ı ulamaya göre ise, bir defa emmekle süt akrabalığı gerçekleşmiş olur. Bu konuda emmenin süresine itibar edilmez. Emmenin uzun veya kısa sürmesi arasında bir fark yoktur.
Bu görüş aynı zamanda Hz. îbn Abbâs'la, Hz . Ibn Mesûd, tbn Ömer, Sevrî, Said b. el-Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Zührî, ve Katâde'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise; "Sizi emziren süt anneleriniz ve süt kız kardeşleriniz size hara mkılındı."[151] ayeti ile "Süt bakımından akraba olanlar, nesep bakımından akraba olanlar gibi haramdır."[152] "Bir kadınla evlenmiştim, derken yanımıza siyah bir kadın gelerek "Ben her ikinizi de emzirmiştim" dedi. Bunun üzerine derhal Peygamber (s.a.)'e gelerek durumu haber verdim. Resûlullah (yaptığımı doğru bulmadığı için) benden yüzünü çevirdi. Bunun üzerine:
O kadın yalan söylüyor, dedim. Resûlallah (s.a.)'de
"Ne biliyorsun, kadın sözünü söyledi" buyurdu.[153] anlamındaki hadislerdir. Bu görüşte olanlara göre süt akrabalığı çok emmekle gerçekleştiği gibi az emmekle de gerçekleştiğinden yukarıdaki ayet-i kerimede ve bu hadis-i şeriflerde emmenin sayısı ve süresi üzerinde açıklama getirilmemiştir.
Bu konuda Hafız İbn Hacer de şunları söylemiştir: Nikâhlanmayı haram kılan süt akrabalığının meydana gelebilmesi İçin gerekli görülen süt emme sayısıyla ilgili rivayetler arasında farklılıklar bulunması, süt akrabalığının bir defa emmekle gerçekleşebileceği görüşünde olan cumhûr-ı ulemânın görüşünü kuvvetlendirmektedir. Süt akrabalığının gerçekleşmesi için en az on defa, yedi defa ve beş defa süt emmek gerektiğine dair Hz. Âişe'den rivayetler vardır.[154]
Bu bakımdan cumhurun yaptığı gibi kısa süreli bile olsa bir defa emmekle süt akrabalığının gerçekleşeceğine hükmetmek gerekir.
Diğer taraftan Hz. Âişe'nin (konumuzu teşkil eden) hadisi delil olma niteliğinden uzaktır. Çünkü Hz. Âişe hadisindeki, "kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (nikâhlanmayı) haram kılar" cümlesi râvi tarafından âyet olarak rivayet olunmuştur. Oysa bu cümlenin Kur'ân'dan olduğu belli değildir. Bir sözün âyet olduğunu kabu ledebilmek çin onun âyet olduğunun tevâtüren rivayet edilmesi gerekir. Hz. Âişe hadisi ise, âhâd yoluyla rivayet olunmuştur. Bu bakımdan söz konusu cümlenin âyet olduğu söylenemez. Hadis olduğunu söyleyen de olmadığına göre bu haberin hadis olduğunu kabul etmek de mümkün değildir.
Bu konuda İbn Abdilberr şunları söylüyor: "İmam Şafiî de Hz. Âişe'nin bu hadisine (2062 no'Iu hadise) sarılarak süt akrabalığının beş defa emilen ve karın boşluğuna erişen sütle gerçekleşeceğine hükmetmişse de kendisine şöyle cevap verilmiştir: Hz. Âişe'nin bu haberinde Kur'ân'dan olduğu rivayet edilen cümlenin, gerçekten Kur'ân'dan olduğu isbat edilememiştir. Hz. Âişe ise, Kur'ân'dan olduğunu söylemiştir."
"Ayrıca bu konuda Hz. Âişe'nin bu hadisle amel ettiği de kesin değildir. Binaenaleyh bu cümle ne hadistir ne de Kur'ândır."
Tekmiletu'l-Menhel yazarına göre: "din yönünden ihtiyatlı olan durum şudur: Evlenmek istediği kadınla arasında nikâha mâni bir süt akrabalığı bulunduğuna dâir bir söylenti duyan kimse, o kadından vazgeçmelidir. Ama adam bir kadınla evlenip zifafa girdikten sonra böyle bir söylenti duyarsa, iddia edilen emmenin beş defa olduğuna dair kesin bir delil elde etmedikçe söylenenlere kulak asmayıp evliliğini sürdürmelidir."[155]

2063. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem (şöyle) buyurdu:
"Bir defa ve iki defa süt emmek (evlenmeyi) haram kılmaz."[156]

Açıklama

Massa kelimesi sözlükte; bir şeyi bir defa emmek ve yavaşça sorunarak içmek demektir. Burada kast edilen emzikli bir

kadının sütünü bir defa sorunup içmektir. Radâ' kelimesi ise sadece süt emmek ve içmek için kullanılır. Bir defa süt emmek veya içmek demektir.
Massatan, Massa'nın tesniyesidir "iki massa" anlamına gelir. kelimesi ise, Rada'mn tesniyesidir iki radâ' demektir.[157]

Bazı Hükümler

1. Bir kere emmekle nikâhı haram kılan süt akrabalığının gerçekleşmiş olması söz konusu değildir. Hadis, lafızlarıyla buna delâlet eder.
2. Nikâhı haram kılan süt akrabalığının gerçekleşmesi için en az üç kere emmek gerek. Hadis manâsıyla buna delâlet eder. Zeyd b. Sabit ile Ebû Sevr, İbnu'l-Münzir, Dâvûd Zahirî bu görüştedirler. Bu görüş İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Bu mevzu ile ilgili görüşlerin münâkaşası ve delilleri bir önceki hadisin açıklamasında geçmiştir.[158]

11. Çocuk Sütten Kesilirken (Süt Anneye) Bahşiş Vermek

2064. ...Haccâc b. Haccâc'ın babasından; demiştir ki;
Ya Resûlallah süt emmenin mezemmetini benden ne giderebilir? dedim.
"Gurre; (yani) köle veya câriye." buyurdu.[159]
en-Nufeylî, Haccâb b. Haccâc için "el-Eslemî" nisbesini zikretti. Bu metin de en-Nufeyli'ye aittir.[160]

Açıklama

Mezemmet'ın lügat mânâsı yergi demektir. Burada "süt emmenin mezemeti" tâbirinden süt annenin hakkını ödememiş olma yergisi kast edilmiştir. Ödenmediği takdirde ayıplanmayı gerektiren Hak, hukuk, borç, mânâsına gelen bu kelime bazılarına göre "mezimme" şeklinde de okunabilir. Burada emzirdiği sütten dolayı süt annenin çocuk üzerindeki hakkı kasdedilmiştir. İmam Tirmizî bu kelime üzerinde şu açıklamayı yapmıştır. "Süt emmenin mezimmetini benden ne giderir?" sözü ile kasdedilen, süt emmenin hak ve zimmetidir. Resûlullah (s.a.) de kendisine yöneltilen bu soruya "süt emziren kadına bir köle veya bir câriye bağışlarsan onun hakkını o zaman ödemiş olursun" diye cevap vermiştir.
Ebu't-Tufeyl dedi ki: Peygamber (s.a.)'in meclisinde oturmakta idim.Bir kadın geldi; Resül-i Ekrem hemen abasını yere yaydı, kadın o abanın üzerine oturdu. Kadın gidince "işte bu kadın, Resûlullah (s.a.)'i emzirmişti," dendi.[161] Bu hanım Hâlime-isa'diyye idi.
Ebû Davud'un iki hocasından biri olan en-Nufeyli rivayetinde Hac-cac b. Haccac için el-Eslemî nisbesini kullanmıştır. Ancak diğer hocası İbnu'1-Alâ böyle bir kayıt zikretmemiştir. Hadisin lafızları en-Nufeylî'nin rivayetine aittir.[162]

Bazı Hükümler

Çocuk sütten ayrılırken velisinin süt anneye bir köle veya bir cariye bağışlaması müstehabtır.Eğer buna gücü yetmiyorsa, o zaman gücünün-yettiği kadar bir bahşiş vermelidir. Emzirme ücreti ise, bunların dışındadır.
Süt anneye bir köle veya câriye bağışlamanın hikmeti, çocuğu emzirdiği süre içerisinde ona bir câriye gibi hizmet ettiğini çok anlamlı bir biçimde ifade ederek süt annenin gönlünü almaktır.[163]

12. Bir Nikah Altında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar

2065. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kadın halasının üstüne, hala da erkek kardeşinin kızı üstüne; kadın teyzesinin üstüne, teyze de kız kardeşinin kızı üstüne nikâh edilemez. Büyük küçük üstüne, küçük de büyük üstüne nikâh edilemez."[164]

Açıklama

Akrabalar arasında küskünlüğe ve sıla-i rahmin kesilmesine sebeb olacağı endişesiyle Hz. Peygamber hadiste zikredilen kadınların bir erkekle evlenerek birbirlerinin kuması haline gelmelerini yasaklamıştır.[165] Binaenaleyh:
1. Bir kadının, babasının kız kardeşiyle (halasıyla) birlikte bir nikâh altında birleşmesi caiz olmadığı gibi ne kadar yukarıda olursa olsun dedelerinden birinin kız kardeşiyle de bir nikâh altında bulunması caiz değildir.
2. Halanın oğlan kardeşinin kızıyla bir nikâh altında birleştirilmesi haram olduğu gibi, aynı zamanda oğlan kardeşinin neslinden gelecek olan kızlardan biriyle bir nikâh altında birleştirilmesi de haramdır.
3. Teyzenin de kız kardeşinin kızıyla bir nikâh altında birleştirilmesi haram olduğu gibi, kız kardeşinin neslinden gelecek olan kızlardan biriyle bir nikâh altında birleştirilmesi de haramdır.
"Büyük küçük üstüne, küçük de büyük üstüne nikâh edilemez." cümlesindeki "büyük"ten maksat, hala ve teyzedir. Genellikle yaşça yeğenlerinden daha büyük olduklarından veya teyzelik ve halalık makamında bulunmalarından dolayı kendilerinden "büyük" diye bahsedilmiştir. Çünkü hala, baba hükmünde, anne de teyze hükmündedir.[166]
"Küçük" kelimesiyle de halaların ve teyzelerin kız yeğenleri kasd edilmiştir. Bu yeğenler halalarına ve teyzelerine nisbetle

genellikle yaşça daha küçük olduklarından kendilerinden "küçük" diye bahsedilmiştir. Yaşça küçük olmadıkları düşünülse bile, teyzelerine ve halalarına nisbetle hükmen onların evlâdı durumundadırlar.[167]

Bazı Hükümler

1. Biri erkek farz edildiğinde aralarındaki kan bağı veya sut kardeşliği (akrabalığı) sebebiyle evlenmeleri ebedî olarak haram olan iki kadının bir nikah altında birleştirilmeleri haramdır. Bunlardan biri talâk-ı bâin ile boşanmış da iddetini bekler bile olsa, diğeri iddet bitmedikçe o kadının ayrılmak üzere olduğu kocasıyla evlenemez. Şayet böyle iki kadının nikâhları bir erkeğe kıyılacak olsa, bunlardan ilk kıyılan nikâh geçerli, diğeri geçersiz sayılır. Buna göre bir kadının kız kardeşiyle, halasıyla, teyzesiyle, yahut kardeşinin kızıyla bir nikâh altında birleştirilmesi haramdır.
2. Biri diğerinin annesi ile evlenen erkeklerin bu evlilikten doğan kızlarını bir nikâh altında birleştirmek de haramdır. Çünkü bu kızlar birbirinin halasıdırlar. Aynı şekilde birbirlerinin kızını alan iki erkeğin bu evlenmeden doğan kızlarını bir nikâh altında birleştirmek de haramdır. Çünkü bu evlenmeden doğan kızlardan herbiri diğerinin teyzesidir.
3. Bu saydığımız kadınların ikisini bir nikah altında toplamanın haram olduğunda sahabe, teabiûn ve mezheb imamları icma etmişlerdir. Delilleri ise "iki kız kardeşi bir arada almanız size haram kılındı"[168] âyet-i kerimesiyle konumuzu teşkil eden Ebû Hureyre hadisidir. Her ne kadar "bunların ötesindeki kadınlar size helâl kılındı."[169] âyet-i kerimesiyle Nisa Süresi'nin 23. âyet-i kerimesinde sayılan ve 2055 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız yedi sınıfın dışında kalan kadınlarla evlenmenin helal olduğu ifâde edilmişse de, konumuzu teşkil eden Ebû Hureyre hadisi, âyetin ifâdesindeki genelliği tahsis ederek (özelleştirerek) sınırlarım daraltmıştır. Binaenaleyh "ve bunların dışındaki kadınlar size helâl kılındı"[170] âyet-i kerimesinin zahirine göre bir kadınla teyzesi veya bir kadınla onun halası bir adamın nikâhı altında beraberce bulundurulabilirler. Şîîler ve Haricîlerden bir cemaat ve fıkıhçılardan Osman el-Bettî bu âyetin zahirine göre hüküm vererek, büyük bir hataya düşmüşlerdir. Bunlara göre Nisa Süresi'nin yirmiüçüncü âyet-i kerimesinde evlenilmesi yasaklanan yedi sınıfın dışında kalan kadınlarla evlenmenin caiz olduğunu ifâde eden Nisa Süresi'nin 24. âyetinin hadislerle tahsis edildiğini iddia etmek doğru değildir. Çünkü âhâd yolla sabit olan hadisler Kur'ân âyetlerini tahsis ve neshede-mez. Fakat bu görüş diğer İslâm ulemâsı tarafından "usul ulemasının büyük çoğunluğuna göre; Kur'ân âyetlerinin ahad yolla sabit olan hadislerle tahsisin caiz olduğu, çünkü Resûl-i Ekrem'in Kur'ân âyetlerini halka açıklamak üzere gönderildiği, gerekçesiyle reddedilmiştir. Aralarında akrabalık bulunan iki kadını bir nikah altında toplamanın haram olduğuna dair icmâ' bulun'duğunu kabul edenlerden biri de İmam Kurtubî'dir. Kurtubî bu konudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: Haricîler iki kız kardeşin ve bir kadınla halasının veya teyzesinin bir nikah altında birleştirilebileceği görüşünü benimsemişlerdir. Fakat onların bu konuda icmaa aykırı bir fikir ileri sürmüş olmalarının hiç bir önemi yoktur. Çünkü onlar din dairesinden çıkmışlardır.[171]
Hafız îbn Hacer de onların bu konuda sadece Kur'ân âyetleriyle amel edip hadis-i şeriflere önem vermemelerinin, hadislerin râvîlerine itimatları olmayışından kaynaklandığım ve hatalarının son derece açık olduğunu, esasen iki kız kardeşi bir nikâh altında toplamanın yasakhğının Kur'ân'la sabit olduğunu söylemiştir.
İbn Münzir ise; "ben bir kadınla halasının veya teyzesinin bir nikah altında toplanmasının haram olduğu meselesinde; hâricilerden bir fırkanın dışında muhalefet eden bir kimseye rastlamadım. Bu mesele sünnetle isbat edildikten ve ilim adamları da bu konuda görüş birliğine vardıktan sonra her hangi bir kimsenin aykırı bir görüş ortaya atmasının önemi yoktur" diyor.
İmam Tirmizî de bu konuda şunları söylemiştir: "İlim adamlarının hepsinin ameli bu hadis üzeredir ve aralarında ihtilâf olduğunu bilmiyoruz. Şöyle ki bir erkeğin bir kadınla o kadının halasını veya teyzesini bir araya cem'etmesi caiz değildir."[172]
Bu konuda İbn Kudâme de şunları söylüyor: "Bize ulaştığına göre Haricîlerden iki adam Ömer b. Abdilaziz (r.a.)'in yanına gelerek evli iken zina edeni recmetmeye ve bir kadın ile onun halasım veya teyzesini birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulmasının haram sayılmasına karşı çıkmışlar ve "bu iki hüküm Allah'ın Kitabında yoktur" demişler. Bunun üzerine Halife Ömer b. Abdilaziz (r.a.) onlara Allah size kaç vakit namazı farz kılmış? diye sormuş. Onlar:
Her gün ve gecede beş namaz diye cevap vermişler. Bunun üzerine Ömer (r.a.) namazların rekat sayısını sormuş, onlar da bunu doğru cevaplandırmışlar. Ömer (r.a) onlara zekât miktarını ve nisabını sormuş onlar bunu da doğru cevaplandırınca, Ömer '(r.a.) onlara:
Peki verdiğiniz cevaplan Kur'an'da bulabilir misiniz? diye sormuş. Onlar da:
Hayır, bunu Kur'ân'da bulamayız, demişler. Bunun üzerine Ömer (r.a.) onlara:
O halde bu cevaplara ve bilgilere nereden ve hangi kaynaktan vardınız? diye sormuştur. Adamlar:
Resûlullah (s.a.) bunu yapmış ve ondan sonrada müslümanlar bunu yapmışlar diye cevap vermişler. Ömer (r.a.);
Şu karşı çıktığınız hükümler de böyledir, demiştir.
Bu kortuya Hanefi ulemâsından bazılarından yapacağımız nakillerle son yermek istiyoruz.
İbnu'I-Hümam, bu konuyla ilgili açıklama yaparken sözü üvey kıza getirdikten sonra, üvey kızla babalığının boşanmış karısını bir nikâh altında toplamanın caiz olduğunu ve bu meselede dört mezhebin imamlarının ittifak ettiğini söylemiştir.
Yine Hanefi ulemasından Bedruddin Aynî de bir nikâh'altında toplanması yasak olan kadınlarla ilgili hükmün aralarında süt yoluyla ve kan bağıyla akrabalık alâkası bulunan kadınlar için geçerli olduğunu, evlenme sebebiyle meydana gelen akrabalığın bu konuda bir önemi olmadığım söylemiş, "biri erkek kabul edilince, diğeriyle evlenmesi çâiz olmayan iki kadını bir nikâh altında toplamanın caiz olamayacağı" kaidesinin evlenmeden doğan akrabalıklar için geçerli olamayacağını belirttikten sonra Ebu Hanife ile Şafiî.ve Evzaî'nin bu görüşte olduğunu kaydetmiştir.[173]

2066. ...Kabisa b. Züeyb, Ebu Hureyre (r.a.)'yi şöyle derken işitmiştir:
Resûlullah (s.a.) bir kadınla teyzesini ve bir kadınla halasını (bir nikâh altında) birleştirmeyi yasakladı.[174]

Açıklama

Bir kadını teyzesi ya da halası ile birlikte bir nikâh altında toplamak haram olduğu gibi bir kimsenin bir kadınla onun teyzesini veya halasını câriye olarak kullanması da haramdır. Çünkü bir kadınla teyzesini veya halasım bir nikah altında toplamak onların kıskançlık yüzünden aralarının açılmasına ve dolayısıyla Allah'ın emrettiği sıla-i calimin kesilmesine sebeb olur.[175] Çünkü teyze anne, hala da baba hükmündedir.[176]
Müslim'in rivayetinde "biz, kadının babasının teyzesi ile babasının halasının da kendi teyzesi ve halası hükmünde olduğunu zannediyoruz,"[177] ziyâdesi vardır. Buhâri'nin rivayetinde ise, şu ziyâde vardır: "Biz kadının babasının teyzesinin de kendi teyzesi hükmünde olduğunu zannediyoruz."[178]

2067. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hala (ile onun erkek kardeşinin kızını), teyze (ile onun kız kardeşinin kızım) ve iki teyze ile iki halayı (bir nikâh altında) birleştirmeyi çirkin bulmuştur.[179]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi kadinin teyzesi ve halası ile bir nikâh altında bulunmasında aralarına kıskançlık girmesi ve sıla-i rahmin kesilmesi ihtimali vardır. Bu da son derece sakıncalı bir durumdur. Çünkü teyze anne hükmünde hala da baba hükmündedir.[180]
İki hala ile ve iki teyze ile evlenmenin ne demek olduğunu 2065 numaralı hadiste açıkladık. Bu hadisi îmam Ahmed ile İbn Hibban da rivayet etmişlerdir. Ancak bu hadisin senedinde bulunan Hattâb hakkında Ebu Zur'a, "Münkerül-hadis = rivayet ettiği hadise güvenilmez" tâbirini kullanmıştır. Hattabî de "o ölmeden önce şuurunu kaybetmişti, söylediği sözleri biribirine karıştırır hale gelmişti", demiştir. Hadisin diğer râvisi Husayf da zayıf bir râvidir.[181]

2068. ...Urve b. ez-Zübeyr'in haber verdiğine göre, kendisi Peygamber (s.a.)'in hanımı Âişe'ye Allah Teâlâ'nın "eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız, size helal olan (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın"[182] âyet-i kerimesini sormuş. Hz. Âişe de:
Ey kız kardeşimin oğlu, bu kadından maksat, velisinin terbiyesinde bulunan yetim kızdır. Velisine malında ortak olur, onun da yetim kızın malı ve güzelliği hoşuna gider ve mehrinde adalet gözetmeksizin ve ona başkasının verdiği kadar mehir vermeksizin onunla evlenmeyi düşünür. İşte bu sebeble velilerin onları nikâh etmeleri yasak edildi.Ancak onlar hakkında adalet gösterip mehirlerinde âdet olanın en yüksek derecesine ulaşanlar müstesnadır. Bir de (velilere) bu yetim kızların dışındaki kendilerine helâl olan kadınlarla evlenmeleri emr edildi, diye cevap verdi.
Urve dedi ki: Âişe şunları söyledi:
Bilahare halk bu âyetten sonra kadınlar hakkında Resûlullah (s.a.)'dan fetva istediler. Bunun üzerine azîz ve celîl olan Allah, 'kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Onlara dair fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olan miras'ı vermediğiniz ve nikahlamalarını (beğenip) istemediğiniz yetim kızlar hakkında da Kitabda okunup duran (bir âyet) vardır..."[183] âyet-i kerimesini indirdi.
Âişe demiştir ki:
Allah Teâlâ'nın "size Kitapda okunup duran" diye bahsettiği ilk âyettir ki, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah bu âyette: "Eğer yetimler hakkında adalet gösterememekten korkarsanız, size helâl olan başka kadınlardan alın" buyurmuştur.
Hz. Âişe şöyle demiş:
Azîz ve celîl olan Allah'ın diğer âyet-i kerimede "onları nikâh etmek istemezsiniz"[184] buyurması(na gelince), bu (sizden) birinizin terbiyesi altında bulunan yetim kızın malı ve güzelliği az olduğu zaman ona rağbet göstermemesidir. Böylece veliler bunlara rağbet göstermedikleri için malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kadınları nikâh etmekten nehyolundular. Ancak adalet gösterirlerse müstesna.[185]
(Bu hadisin râvilerinden) Yûnus (b. Yezid) dedi ki: Rabîa (tu'r-Re'y); "Eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden kor-karsanız..."[186] ayet-i kerimesi hakkında (şöyle) açıklama yapardı: "Eğer onlar hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız onları (nikâhlamayı) terk ediniz. Ben sizin için (onların dışında) dört tanesini helâl kıldım."[187]

Açıklama

Metinde geçen "eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız, size helal olan, diğer ka dullardan ikişer, üçer, dörder, alın..." âyet-i kerimesindeki "eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız" şartı, âyet-i kerimede bulunan "ikişer, üçer, dörder, evlenin" hükmünü kayıtlayıcı ve bağlayıcı değildir. Binaenaleyh birden fazla kadınla evlenme hükmü yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinden korkan kimseler için geçerli olduğu gibi, yetimler hakkında adalet sağlayacağından emin olan, bu konuda hiç bir endişesi olmayan kimseler hakkında da geçerlidir.
Bunda icma vardır. Âyet yetimler hakkında adalet sağlayacağından korkusu olan kimseler hakkında nazil olduğu için sözü geçen kayıtla mukayyed olarak gelmiştir. Bilindiği gibi âyetin inişindeki sebebin özel olması hükmünün genel oluşuna engel değildir.[188]

Hz. Âişe'nin; "ey kız kardeşimin oğlu" derken "kız kardeşim" diye Hz. Esmâ'yı kast ediyor. Yine metinde geçen, "Bu, sizden birinizin, terbiyesi altında bulunan yetim kızın malı ve güzelliği az olduğu zaman ona rağbet göstermemesidir." cümlesindeki "terbiyesi altında bulunan" sözü de bu cümlenin hükümünü kayıtlayıcı veya bağlayıcı değildir. Yetim kızlar genellikle velilerinin terbiyesi, ya da denetimi altında bulundukları için Hz. Âişe bu kaydı kullanmıştır.
cümlesi ise, yukarısında geçen cümlesi üzerine matuftur,. "Ona vermez" manasınadır.
Kısaca bu hadis-i şerîfte yetim kızlar:
a. Zengin ve güzel olan yetim kızlar,
b. Malı ve güzelliği olmayan yetim kızlar, olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Velilere de malı ve güzelliği olmayan yetim kızlarla evlenmeye yanaşmadıkları hatırlatılarak, mihr-i misilleri hakkıyla verilmedikçe zengin ve güzel olan yetim kızlarla da evlenemeyecekleri bildirilmektedir.
Bu hadisin râvilerinden Yunus b. Yezîd'e göre: "Eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkuyorsanız, size helâl olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder evlenin"[189] âyet-i kerimesi, velisi bulunduğu kızın yetişinceye kadar bütün menfaatlerini gözeten ve bu hususta nice zahmetlere katlanan ve sonunda da onlarla evlenmekten men edilen yetim kız velilerini teselli için gelmiştir. Bu âyet-i kerime ile Allah onlara; "Sizi bu kızlarla evlenmekten men'etmişse de size onların yerine dört tanesini helâl kıldım" demek istemiştir.[190]

Bazı Hükümler

1. Yetim olmayan kadınları emsalleri için verien mehr-ı misilden daha az bir menine nikahlamak caiz ise de yetim kızları mehr-i misilden daha az bir mehirle nikahlamak caiz değildir.
2. Bir veli terbiyesi altında bulunan bir kızla evlenmek istediği zaman, nikâhı velinin dışında birinin kıyması gerekir. (İnşallah bu konuya ileride tekrar döneceğiz.)
3. Yetim kızı bulûğ çağına girmeden nikahlamak caizdir. Bulûğ çağına eren bir kimseye yetim demlemeyeceğine göre konumuzu teşkil eden hadis-i şerîfte nikahlanmasından bahsedilen yetim kızların henüz bulûğ çağına ermemiş oldukları, anlaşılır.[191]

2069. ...Ali b. el-Huseyn'in haber verdiğine göre kendileri Yezid b. Muâviye'nin yanından yani el-Huseyn b. Ali (r.a.)'nin şehîd edildiği yerden Medine'ye geldikleri vakit O'na Misver b. Mahreme tesadüf etmiş ve:
Bana emredecek bir hacetin var mı? demiş (Ali) dedi ki; ben de O'na:
Hayır, diye cevap verdim. O ise:
Bana Resulullah(s.a.)'ın kılıcını verir misin? Çünkü ben bu kavmin onu almak için sana galebe çalacaklarından korkarım. Eğer onu bana verirsen (onu almak isteyen kimse) beni çiğnemedikçe ona erişemez. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) Fatıma (r.anhâ)'mn üstüne (evlenmek maksadıyla) Ebü Cehl'in kızına dünürlük yapmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.)'ı bu konuda işte şu minberi üzerinde halka hitab ederken işittim. Bense o gün buluğa ermiş (denecek bir kıvamda) idim. (O günkü konuşmasında Resûl-i Ekrem);
"Gerçekten Falıma bendendir ve ben onu (kıskançlık yüzünden) dini hususunda fitneye düşmesinden korkuyorum" buyurdu, dedi, Misver (sözlerine devam ederek) dedi ki: Sonra (Resûl-i Ekrem) Abduşşems oğullarından bir damadından bahsederek onun damatlığını övdü ve çok güzel sena edip;
"Benimle konuştu, bana doğruyu söyledi, bana va'd ettiği sözünü yerine getirdi. Ben ne helâli haram kılarım, ne de haramı helâl. Fakat Alla'a yemin olsun ki Resûlullah (s.a.)'ıı kızıyla Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen bir yerde bir araya gelemez." buyurdu.[192]

Açıklama

Hz.Ali'nin dünürlük yaptığı kadın Ebû Cehl'in kızı Cüveyriye'dir. İsminin Cemîle olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kadm aslında iyi bir müslüman olmuştu. Fakat Resül-i Ekrem kızı Fatıma'nm annesini ve kız kardeşlerini kaybettikten sonra hayatta yalnız kaldığını bildiği için kadınların yaradılışında bulunan kıskançlık duygusunun da ilâvesiyle üzüntüsünün son haddine varacağını ve etrafında derdini dökebileceği bir kimsesi de olmadığı için bunalıma sürükleneceği ve dolayısıyla dinî yönden büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacağını düşünerek kızı Fâtıma hakkında endişeleniyordu. Nihayet bu endişesini bir hutbesinde dile getirdi. Hz. Misver de bu hutbeyi dinleyenlerden biridir. Hz. Ali Ebû Cehl'in kızına dünürlük yaparken; "Size helâl plan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın."[193] âyet-i kerimesinin genel hükmüne sarılmıştı. Fakat Resûl-i Ekrem'in bunu hoş karşılamadığını anlayınca hemen vazgeçti.
Hz. Misver'in, Hz. Ali b. Hüseyn'den Hz. Peygamber'in kılıcını isterken Hz. Peygamberin Hz. Fatımayı müdafaa ederek sözü geçen evlenme teşebbüsünün gerçekleşmesine engel oluşunu hatırlatmaktan maksadı, Hz. Peygamber'in kızı Fâtima'ya beslediği şefkat gibi kendisinin de Hz. Ali b. Huseyn'e şefkat beslediğini ifâde etmek, kılıcı ondan sadece kendisini muhafaza etmek maksadıyla istediğine onu inandırmaktır.
İbn Hacer, Hz. Misver'in Sıffîn Savaşında Hz. Muâviye safında bulunduğunu nazar-ı itibara alarak onun Hz. Ali b. Huseyn'e söylediği bu sözleri elindeki kılıcı almak maksadıyla hile için söylemiş olabilceğinin ihtimali üzerinde durmaktadır. Aslında Misver'in Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızına dünürlüğünü hatırlatmasının bir nevi Hz. Ali'ye hakaret mânâsı da taşıdığını kaydeden İbn Hacer, Hz. Fâtıma'nın öz evlâdı Hz. Hüseyn'in şehid edilişine ilgisiz kalan Misver'in Hz. Fâtıma'nın torunu Hz Ali b. Hüseyn'in elindeki kılıcı korumak için canını feda edeceğinden bahsetmesini pek mübalağalı bulmakta, bununla

beraber Hz. Misver'in Hz. Hüseyn'den çok uzaklarda Hicaz bölgesinde bulunuşunun bu ilgisizliğe sebeb olabileceği ihtimaline de yer vermektedir.
Hadiste sözü edilen Ebu-l'Âs (r.a.) Peygamber (s.a.)'in Zeyneb (r.anhâ) isimli kızı ile evli idi. Ebu'l-Âs, Zeyneb ile evlenirken onun üzerine ikinci bir kadınla evlenmeyeceğine söz vermişti. Hz. Peygamber irad buyurduğu hutbede onun bu sadakatim ifade edip övmüştü. Hadisi açıklayan âlimler şöyle derler: Ali (r.a.)'de Fâtıma (r.anhâ) ile evlenirken muhtemelen böyle bir şart koşmuştur. Eğer böyle bir şartı varsa bu şartı unuttuğu için Ebû Cehl'in kızını istemiştir, diye yorumlarlar. Şayet böyle bir şartı yok ise, Fâtıma (r.anhâ) üzerine evlenmeye teşebbüs etmesi, kendisinden beklenmediği için ima yollu kınanmıştır. Peygamber (s.a.) çok ender olarak kişiyi işlediği kusurdan ötürü yüzüne karşı ayıplardı. Hz. Ali (r.a.)'ı sırf Fâtıma (r.anhâ)'nın rızasını ve gönlünü almak için alenen ayıplamıştır. Bu olay Mekke Fethinden sonra vuku bulmuştur.
Ebu'l-Âs (r.a.) Peygamber (s.a.)'e Peygamberlik görevi verilmeden önce onun yaşça en büyük kızı Zeyneb (r.anhâ)'nın üzerine ikinci bir kadınla evlenmeyeceğine söz vermiş ve bu sözüne sadakat göstermiştir. Bu zat henüz mü'slüman olmadan önce vuku bulan Bedir Savaşında esir edilmişti. Zeyneb (r.anhâ) evlenirken anası Hatice (r.anhâ) tarafından kendisine hediye edilmiş olan gerdanhğıın Mekke'den Medine-i Münevvere'ye esir edilen kocası Ebu'1-Âs'a göndererek gerdanlığın) fidye olarak verip esaretten kurtarılmasıruistemişti. Resûl-i Ekrem (s.a.) gerdanlığı görünce sahabîlere:
Dilerseniz, Zeyneb'in esirini Zeyneb için salıverin ve gerdanlığını da Zeynbe'e geri gönderin, buyurmuş. Sahâbîler de, "hay hay" deyip, Ebu'l-Âs'ı serbest bırakmışlar ve Zeyneb'in gerdanlığım da iade etmişler. Peygamber (s.a.) Zeyneb'i Medine'ye göndermeyi Ebu'l-Âs'tan isteyip serbest bırakılması için şart koşmuş idi. Ebu'l-As verdiği sözü yerine getirmiş ve Mekke'ye varır varmaz Zeyneb'i Medine-i Münevvere'ye göndermişti. Ebu'l-Âs ikinci kez esir edilmiş, yine Zeyneb'in, ircası üzerine tekrar serbest bırakıldıktan sonra İslâmiyeti kabul etmiş ve bunun üzerine Peygambe r(s.a.) Zeyneb'i onun nikâhına iade buyurmuştu. Bundan sonra Ebu'l-Âs ile Zeyneb'in Ümâme isimli kız çocukları olmuştur.
Peygamber (s.a.) Ali (r.a.)'nîn Ebû Cehil'in kızı ile evlenme teşebbüsü konusunda yaptığı konuşma esnasında Ebu'I-Âs'ın meselesini, Ali için örnek olmak üzere açıklamıştır. Çünkü Ebu'l-Âs müslüman olmadan önce de müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e daima iyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir. Şafiî ulemâsından İmam Nevevî metinde geçen "ben ne helâli haram, kılarım ne de haramı helâl..." cümlesi ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Hz. Peygamber "ben ne helâli haram kılarım, ne de haramı helâl..." buyurmakla Ebû Cehl'in kızının Hz. Ali'ye aslında helâl olduğunu bildirmiştir. Fakat kendi kızıyla onun bir nikâh altında toplanmalırmı iki sebepten dolayı yasak etmiştir. Bunlardan biri, bu nikâhın Hz. Fâtıma'ya eziyet vermesidir. Bu takdirde Hz. Peygamber'in kendisi de eziyet duyacak ve buna sebeb olan Hz. Ali helak olacaktır. Hz. Peygamber bu düşünceyle ve Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'ya karşı beslediği şefkatten dolayı bu evlenme teşebbüsüne engel olmuştur. İkinci sebeb ise, kıskançlık dolayısıyla Hz. Fâtıma'nın fitneye düşeceğinden korkmasıdır. Ulemâdan bazıları "Peygamber (s.a.)'in maksadı Ebû Cehl'in kızı ile Hz. Fâtıma'nın bir nikâh altında toplanmalarını yasaklamak değildir. Sadece Allah'ın lütfü ile bunların bir araya gelemeyeceklerini bildirmiştir" demişlerdir. Allah Teâlâ Peygamberinin kızı ile Allah düşmanı bir kimsenin kızının birleşmesini Allah Teâlâ'nın daha önce haram kılmış olması ve Resûl-i Ekrem'in de; "Allah'a yemi nolsun ki, Resülullah'ın kızıyla Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen bir yerde birleşemez." sözüyle Allah'ın bir yasağım haber vermek istemiş olması da mümkündür. Bu takdirde Resûlallah'ın kızının adüvvüllah'ın kızıyla bir nikah altında birleştirilmesi konusu haram olan nikâhlar içerisine girer.[194]

Bazı Hükümler

1. Sahabe-i kiram Hz.Peygamber'in sünnetini tesbit hususunda son derece dikkatli ve hırslı idi.
2. Hz. Fâtıma'nın Resûl-i Ekrem yanında büyük bir değeri vardı. Hz. Peygamber onu memnun etmek için çok gayret gösterirdi.
3. Hz. Fâtıma (r.ânha) razı olsaydı Hz. Ali, Ebü Cehl'in kızıyla veya başka bir kadınla evlenmekten çekinmezdi.
4. Rahatsız edilmesi Hz. Peygamber'ın rahatsızlığına sebeb olan bir kimseyi üzmek haramdır. Çünkü bu Peygamber Efendimizi üzmek demektir. Hz. Peygamberi üzmenin haram olduğunda ise, ittifak vardır.
5. Hz. Fâtıma'yı üzmek Hz. Peygamber'i üzmek demektir.
6. Seddü'z-zeria (harama giden yolları kapamak) delili sünnet ile sabittir.
7. Babaların bazı halleri çocukları için utanç vesilesi olabilir.[195]

2070. ...Şu (önceki) hadis İbn Ebî Müleyke ile Urve'den de rivayet olundu. îbn Ebî Müleyke'nin bu rivayetinde önceki hadisten fazla olarak bir de şu cümle vardır: (Misver) dedi ki: "Bunun üzerine Ali (bir daha) bu nikâhdan bahsetmedi."[196]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifi iki ayrı senetle Ma'mer b, Râ-şid de rivayet etmiştir. Bu senetlerden birisi İbn Şihab ez-Zührî ve Urve b. ez-Zübeyr vasıtasıyla diğeri de Eyyûb b. Ebî Temime es-Sahtiyânî ve Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Müleyke vasıtasıyla el-Misver b. Mahreme'ye erişmektedir.
Ma'mer b. Râşid'in bu rivayeti bir önceki hadisin aynısıdır. Sadece Ma'mer'in rivayetinde bir önceki hadisten fazla olarak; "Hz. Ali (bir daha) bu nikâhdan hiç bahsetmedi" cümlesi vardır. Bu cümle Buhârî'nin Sahîh'inde; "bunun üzerine hz. Ali dünürlüğü bıraktı"[197] anlamına gelen kelimelerle rivayet edilmiştir. Bu hadis-i şerifin Ebû Eyyûb es-Sahtiyânî vasıtasıyla gelen rivayetini İbn Ebî Müleyke vasıtasıyla ve şu anlama gelen lâfızlarla Tirmizî de rivayet etmiştir. Abdullah b. Ez-Zübeyr'den rivayet edilmiştir Ali (r.a.) Ebû Cehl'in kızından bahsetmişti. Bu Peygamber (s.a.)'e ulaşınca;

"Fâtıma benim bir parçamdır. Onu üzen beni de üzer ve onu yoran beni de yorar" buyurdu.[198] İmam Tirmizî rivayet ettiği bu hadisle ilgili olarak şunları söylüyor: "Bu hadis hasen-sahihtir. Bu hadisi Eyyûb burada olduğu gibi "İbn Ebî Müleyke'den İbnu'z-Zübeyr'den" diye rivayet ediyor. Bir çok râvi de; "İbn Ebî Müleyke'den, el-Misver b. Mahreme'den" diye rivayet ediyor.[199]
Hafız İbn Hacer, Leys'in kendisine, uyularak şeyhlerinden hadis alınan bir râvi olduğunu göz önünde bulundururak ve senedinde Misver'in de bulunduğunu gözönüne alarak Leys hadisini sened itibariyle bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerine tercih etmiştir.[200] Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisde geçmiştir.[201]

2071. ...el-Misver b. Mahreme Resulullah (ş.a.)'i minber üzerinde (şöyle) buyururken işittiğini söylemiştir:
"Hişam b. Mugîre oğulları kızlarını Ali b. Ebî Tâlib'e nikahlamak için benden izin istediler. Ben izin vermiyorum. Tekrar ediyorum; İzin vermiyorum. Tekrar ediyorum; izin vermiyorum. Ancak Ebû Tâlib'in oğlu (Ali) benim kızımı boşayıp onların kızıyla evlenmek isterse o başka. Çünkü kızım benden bir parçadır. Onu rahatsız eden şey beni rahatsız eder ve onu üzen şey benî de üzer."[202]
İhbar (yani; "haddesent Abdullah b. Ebî Müleyke) ta'biri Ahmed b. Tunus'un rivayetinde yer almaktadır[203].

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in halka hitaben konuşmayı yapmasının sebebi, bazı kaynaklarda bizzat Hişâm oğullarının kendisine gelerek Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızıyla evlenmesi için izin istemelerine bir başka rivayette ise, bizzat Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızını istemesine ve Hz. Ali'nin bu teşebbüsünü duyan Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygambere gidip şikâyette bulunmasına bağlanmaktadır.
Hâkim'in İsmail b. Ebî Hâlid vasıtasıyla Hanzala'dan rivayet ettiği bir habere göre Hz. Ali bizzat kendisi giderek Ebu Cehl'in kızına dünürlük yapmış, kızın orada bulunan akrabaları Hz. Ali'yi bu fikrinden caydırmak istemişler ve sonra gelip bu mevzuyu Resul-i Ekrem ile müzakere etmişler. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber halka hitaben bu konuşmayı yapmıştır.
Yine Hâkim'in Süveyd b. Gafaie'den sağlam senedle rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Ali'nin, kızın amcası el-Hâris b. Hişâm'a vararak yeğenine dünürlük yaptığı hemen arkasından da istişare etmek üzere Resûl-i Ekrem'e geldiği ve aralarında şu konuşmanın geçtiği kaydedilmektedir. Resûl-i Ekrem:
"Sen bana bu kızın hasebini ve nesebini mi sormak istiyorsun?" Hz. Ali:
Hayır, fakat sen bana izin verirsen evleneceğim, Resûl-i Ekrem:
"Hayır, izin vermem, Fâtima benden bir parçadır. Onun bundan son derece üzüleceğini zannediyorum." Hz. Ali:
Senin hoş görmediğin bir şeye asla yanaşmam.
Bu konuşmadan sonra Hz. Ali o kızla evlenme sözünü bir daha ağzına almadı."
Resûl-i Ekrem'in "ben izin vermiyorum" sözünü üç kere tekrar etmekle bu fikrinde kararlı olduğunu, ileride bu fikrinden asla dönmeyeceğini vurgulamak istemiştir.
Hadisin senedinden de anlaşılacağı üzere bu hadisin musannif Ebû Davud'a birisi Ahmed b. Yûnus diğeri de Kuteybe b. Saîd olmak üzere iki ayrı râvi nakl etmiştir. Bunlardan Ahmed b. Yunus bu hadisi "ihbar ifade eden: bana haber verdi" sözüyle yani metinde görüldüğü şekilde rivayet etmiştir. Diğer râvi ise "An İbn Ebî Müleyke: İbn Ebu Müleyke'den" tabiriyle rivayet etmiştir. Bilindiği gibi ihbar ifade eden tâbirlerle rivayet edilen hadisler, "an" sözüyle rivayet edilen mu'an'an hadislere nisbetle daha sağlamdır.[204]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in yanındaki manevi değerine ve tazıletıne delalet etmektedir. Hz. Fâtıma'nın manevî derecesinin yüksekliğine delâlet eden daha pek çok hadis-i şerifler vardır. Bunlardan iki tanesinin mealini sunmakta yarar görüyoruz:
1. Hz. Âişe (r.anhâ)'dan: Peygamber (s.a.)'in zevceleri yanındaydı-lar. Onlardan hiç biri yanından henüz ayrılmamışken Fâtıma geldi. Yürüyüşü Resûlullah'ın yürüyüşünden hiç ayırt edilemiyordu. Onu görünce kendisiyle hoş beşde bulundu ve:
“Merhaba kızıma” dedi. Sonra onu sağına yahut soluna oturttu. Sonra kendisine bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Fâtıma şiddetle ağladı. Onun feryadını görünce ikinci defa kendisine bir şeyler fısıldadı. (Bu sefer) Fâtıma güldü. Ben kendisine:
Resulullah (s.a.) kadınlarının arasından sır söylemek için seni seçti. Sonra sen ağlıyorsun ha? dedim. Resûlallah (s.a.) (yanımızdan) kalktığı vakit Fâtıma'ya:
Resulullah sana ne söyledi? diye sordum,
Ben Resulullah (s.a.)'ın sırrını.ifşa edemem, dedi. Resulullah (s.a.) vefat edince (Fâtıma'ya):
Senin üzerinde olan hakkım nâmına sana yemin veriyorum. Bana Resûlallah (s.a.)'ın sana ne dediğini söyle! dedim. Fâtıma:
Şimdi (olur), evet, birinci defa bana fısıldadığında Cibril'in her sene kendisine bir veya iki defa Kur'an-ı Kerim'i arz ettiğini, bu sene iki defa arz ettiğini haber verdi ve:
"Ben ecelimimin yaklaştığını sanıyorum. Allah’tan kork, sabret. Zira ben senin için en iyi selefim" buyurdu. Ben de gördüğün şekilde ağladım. Benim feryadımı görünce bana tekrar fısıldayarak:
"Ya Fâtıma, mü'minlerin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin?" yahud "bu ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin?" buyurdu. Ben de gördüğün şekilde güldüm, dedi.[205]
2. Yine müminlerin annesi Hz. Âişe'den: Şekil, hâl ve yol bakımından gerek kalkışında ve gerek oturuşunda Resûlallah

(s.a.)'ın kızı Fâtıma'dan Resûlallah (s.a.)'e daha çok benzeyen bir kimse görmedim. Fâtıma Peygamber (s.a.)'in yanına girdiği vakit, Resûl-i Ekrem kalkar, onu öper ve kendi yerinde oturturdu. Peygamber (s.a.)'de onun yanma girdiği vakit, Fâtıma oturduğu yerden kalkar, Resul-i Ekrem'i öper ve onu kendi yerinde oturturdu. Peygamber (s.a.) hastalanınca Fâtıma (yanına) girdi ve Resul-i Ekrem'e eğilerek onu öptü ve sonra başını kaldırıp ağladı. Sonra (tekrar) Resûl-i Ekrem'e eğildi ve sonra başını kaldırıp gülümsedi. Bunun üzerine ben kendi kendime; "bunu kadınlarımızın en akıllılarından zannederdim, meğer o sıradan kadınlardan imiş" dedim. Peygamber (s.a.) vefat edince Fâtıma'ya dedim ki: "Söyler misin, Peygamber (s.a.)'e eğilip sonra başını kaldırdığın zaman ağlamış ve daha sonra (tekrar) eğilip başını kaldırdığın zaman gülmüştün. Bunu yapmaya seni sevkeden sebeb ne idi?" Fâtıma şu mukabelede bulundu: "Ben bir boşboğaz kadının kulağıyım. Resul-i Ekrem bana bu sancısından öleceğini bildirdi ve bunun üzerine ağladım. Sonra bana ev halkından kendisine en çabuk kavuşacak olanın ben olduğumu bildirdi. İşte güldüğüm zaman da sebeb buydu."[206]

13. Mut'a Nikahı

Kelime olarak mut'a; faydalanmak demektir. Fıkıhta ise, "belirli bir süre için kıyılan nikâh'tır. Bu nikâh ta'yin edilen sürenin dolmasıyla boşanmaya lüzum kalmadan kendiliğinden sona erer.
Mut'a nikahına benzeyen bir de "muvakkat nikâh" vardır. Bu nikah da aynen mut'a nikâhı gibi bâtıldır. Aralarındaki fark hemen hemen lafzî-dir. Aralarındaki farkları şu şekilde sıralayabiliriz.
1. Mut'a nikâhı "temette'tü biki şehren: senden faydalanmak üzere bir aylığına seninle evleniyorum" gibi mut'a kökünden gelen kelimelerle kıyılır. Muvakkat nikah ise, "nekahtü: nikahladım" "zevvectii zevceliğe kabul ettim" gibi lâfızlarla kıyılır.
2. Mut'a nikâhında şahide ve belirli bir sürenin tayinine lüzum yoktur. Fakat muvakkat nikâhda bunlar şarttır.
Netice itibarıyla her ikisi de bâtıl olduğu için Hanefî ulemâsından Kemalüddin b. Hümam ikisini bir saymıştır.
Kadının bir ay sonra boş düşmesi şartıyla kıyılan nikâh muvakkat nikâh sayılmaz. Çünkü bu durumda bir ay veya daha fazla bir süre sonra kadının boş olması şartı bâtıl olur, nikah baki kalır. Hz. Ammar diyor ki: "ben İbn Abbas'a mut'a nikahı zina mıdır, yoksa gerçekten nikâh mıdır? diye sordum da bana "zina da değildir, nikâh da değildir" diye cevap verdi. "Ya nedir?" dedim. "Mut'a Allah Teâlâ'nın "O halde onlardan ne kadar yararlandmızsa, ona karşılık kesilen ücretlerim, bir hak olarak verin"[207] âyetinde tanıtıldığı gibidir diye cevap verdi. "Bu kadının boşandıktan sonra iddet beklemesi gerekir mi?" diye sordum. "Evet bir hayız süresi" dedi. "Biri birlerine vâris olurlar mı?" dedim. "Hayır" diye cevap verdi.[208]
İbn Atiyye'nin açıklamasına göre Mut'a, bir kimsenin iki şâhid huzurunda kadının velisinin izni ile belirli bir süre için ve veraset hakkı olmamak üzere aralarında kararlaştırdıkları bir mehir karşılığında bir kadınla evlenmesidir. Tayin edilen süre bitince kadın gider adam onu yanında tutamaz. Sadece ondan iddetini beklemesini isteyebilir. Çünkü bu nikâhdan doğacak çocuk kendisinindir. Artık iddet sonunda kadının hâmile olmadığı ortaya çıkarca, kadın istediği kimseyle evlenebilir.
Nehhâs'a göre, erkeğin mut'a nikâhı sonunda kendisinden 'ıoş düşen kadından iddet beklemesini istemeye hakkı yoktur. Çünkü mut „. nikâhından doğacak çocukta erkeğin hakkı yoktur.[209]

2072. ...Zührî'den; demiştir ki: Biz (birgün) Ömer b. Abdilazîz'in yanında (bulunuyor) idik, derken kadınların mut'a nikâhını konuşmaya başladık. Rabî' b. Sebre denilen bir adam:
Ben babamın; gerçekten Resulullah!(s.a.) Veda Haccında onu yasakladı, dediğine şâhid oldum, dedi.[210]

Açıklama

İslâmiyetin ilk devirlerinde zaruret icabı geçici olarak mübah kılınan mut'a nikahı hicretin onuncu yılında Veda Haccmda yasaklanmıştır.
Bu hadis-i şerîf Müslim'in Sahih'inde ve İmam Ahmed'in Müsned'in de şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur: "Rabia b. Sebre'nin babası Mekke'nin Fethinde Resûlullah,(s.a.)'Ia birlikte gaza etmiş ve (şunları) söylemiştir:
Orada onbeş gece kaldık. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) bize kadınlarla mut'a yapmaya izin verdi. Derken ben kavmimden bir zat ile birlikte dışarı çıktım, güzellik bakımından ben ondan üstün idim. Arkadaşım çirkine yakm bir adamdı. İkimizin de kaftanı vardı, fakat benim kaftanım eski, amca oğlumun kaftanı ise yepyeni idi. Mekke'nin alt tarafında, yahut üst tarafına vardığımızda bize uzun boylu dişi deve gibi (endamlı) bir kadın rastladı. (Kendisine):
Bizden birimizle mut'a yapmaya razı olur musun? dedik. Kadın:
Ne verirsiniz? dedi. Biz de kaftanlarımızı yaydık. Kadın her ikimize de bakmaya başladı. Arkadaşım kadının yanıbaşına baktığım görünce:
Bunun kaftanı eskidir, benim kaftanım ise yepyenidir, dedi. Kadın ise iki veya üç defa:
Onun kaftanının zararı yok, dedi sonra kadınla ben mut'a yaptım ve Resülallah (s.a.) mut'ayı haram edinceye kadar yanından çıkmadım.[211]
Müslim'in diğer bir rivayetinde de şu ifâde vardır: Fetih yılında Mekke'ye girdiğimiz vakit Resûlullahi mut'a yapmamızı emir buyurdu. Artık ondan bizi nehyedinceye kadar mut'adan çıkmadım.[212]
Buhârî'nin Sahıh'inde ise Resûlallah'ın mut'ayı ve ehlî eşek eti yemeyi Hayber günü yasakladığı kayd edilmektedir.[213]
Müslim ile İmam Ahmed'in rivayet ettikleri bir başka hadis-i şerifte de Resülallah (s.a.) .mut'a nikâhına Evtas yılında sadece üç günlüğüne izin verdiği ve üç gün sonra da yasakladığı ifâde ediliyor.[214]
Bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu zannetme doğru değildir. Çünkü mut'a nikahı önce hicretin yedinci yılında Hayber'de mubah kılınmış, bir süre sonra yasaklanmıştır. Nihayet hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethi sırasında tekrar

mubah kılınmış, bir süre sonra da yasaklanmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu yasağın kesinleştiğini te'kîd etmek maksadıyla Veda Haccında bu yasağı yeniden ilân etmiştir. Böylece İslâmiyette bu iş son şeklini almış ve bu yasak kesinlik kazanarak yerine oturmuştur.
Müslim ile İmam Ahmed'in rivayetinde geçen Evtas Gününden maksat da Mekke'nin Fethedildiği gündür.
Üç şeyin ikişer defa neshedildiği söylenir. Bunlar mut'a nikâhı, ehlî eşek eti yemek, namaz kılarken Beyt-i Makdise yönelmek. Ulemâdan bazılarına göre mut'a nikâhı zaten geçici olarak helâl kılındığı için onu yürürlükten kaldıracak bir neshediciye ihtiyâç yoktur. Çünkü bir hükmün yürürlükten kaldırıldığından bahsedilmesine ihtiyaç duyulması için o hükmün daha önce devamlı olarak yerleşmiş olması gerekir.[215]

Bazı Hükümler

Mut'a nikâhı haramdır. Sahabe, tabîun ve daha sonrakilerden ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. İslâmın ilk yıllarında bu nikâh sadece yolcular için mubah kılınmıştı, daha sonra neshedildi.
Mut'a nikâhınının mubah oluş sebebini Hz. Abdullah b. Mesûd (şöyle) anlatıyor: Resûlallah (s.a.) ile birlikte gaza ediyorduk. Kadınlarımız yoktu. Bu sebeble "hayalarımızı çıkarsak mı acaba?" dedik. Fakat Resü-lullah(s.a.) bizi bundan nehyetti. Sonra bize elbise muk'abilinde muayyen bir zamana kadar bir kadınla evlenmemiz için ruhsat verdi.[216]
Hz. İbn-Mesud'un açıklamasından anlaşılıyor ki, mut'a nikâhı İslâm'ın ilk yıllarında seferde bulunan ve bu yüzden de ailelerinden uzak kalan kimseler için mubah kılınmıştır. Ancak bu iznin seferde olanlar İçin geçerli olduğu kadar seferde olmayanlar için de geçerli olup olmadığı meselesi açıklığa kavuşmamıştı. Bundan dolayı bu iznin herkes için geçerli genel bir izin olduğu kanaatinin doğmasını önlemek bakımından Hz. Peygamber bu nikâhı yasakladı. Sonra ihtiyaç duyuldukça seferde bulunanlar için yine mubah kıldı ve sonra tekrar yasakladı. Nihayet Mekke'nin fethinden sonra bir daha hiç helâl olmamak üzere ebediyyen yasakladı. Böylece mut'a nikâhı son hükmünü alarak yürürlükten kaldırıldı. Bu gün bazı Şia fırkalarının dışında mut'a nikâhının helâl olduğunu iddia eden bir fıkıh âlimi yoktur. Yalnız İbn Cüreyc'in de mut'a nikâhının helâl olduğunu savunduğuna dair bir rivayet vardır.[217]
Zahirî ulemasından İbn Hazm bu konudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Muayyen bir müddet için kıyılmış olan mut'a nikahı haramdır. Bu nikah İslâm'ın ilk devirlerinde helâl kılınmıştı, fakat sonradan yürürlükten kaldırıldı. Allah Teâlâ Peygamberinin diliyle onu kıyamete kadar yasakladı.
Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra selef ulemâsından bir cemaat mut'a nikâhının helalliğini savunuyorlardı. Ashâb-ı kiramdan Esma bint Ebî Bekr, Câbir b. Abdillah, İbn Mesud, İbn Abbas, Mua'viye b. Ebî Süfyân ve Ebû Said el-Hudrî; tabiûndan ise, Tâvûs, Atâ, Saîd b. Cübeyr ve diğer Mekke fukahâsı bu görüşü savunan kimseler arasındaydı."[218]
İbn Hazm'ın Ashâb-ı kiramdan ve tabiûndan pekçok ilim adamını mut'a nikahının helal olduğuna inandıklarına dair ileri sürdüğü bu görüş şu şekilde reddedilmiştir: "Mut'a nikahının mubah olup olmadığı konusundaki ihtilâf ancak Hz. Ömer'in hilafetinin son yıllarına kadar devam etmiştir. Hz. Ömer halifeliğinin son yıllarında bu nikâhın Resûl-i Ekrem tarafından yasak edildiğini kesin bir dille ifâde etmiş, ondan sonra da İbn Abbâs'm dışında o devirde yaşayan ulemâ mut'a nikâhının haram olduğunda ittifak etmişlerdir. İbn Abbas*in bu görüşünden döndüğüne dâir de Sünen-i Tirmizî'de şöyle bir rivayet vardır: "İbn Abbas dedi ki:
Mut'a İslâmiyetin başlangıcında vardı ve bir erkek, yabancısı olduğu bir beldeye varınca orada bir kadınla evlenir, kadın onun eşyasını korur ve elbisesini onarırdı. Neticede, "...ancak ailelerine ve mülk-i yemin olan cariyelerin..."[219] âyet-i kerimesi nazil olunca kaldırıldı. İbn Abbâs, "artık o iki fercden (karısı ile cariyesinin ferclerinden) başka her fere haramdır" dedi.[220] Ancak bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Musa b. Ubeyde vardır.
İmam Tirmizî de bu konudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzredir. İbn Abbâs'dan bir ruhsat rivayet edilmişse de Resûlullah (s.a.)'dan naklen mut'anın hükmü kendisine bildirilince kavlinden dönmüştür. İlim adamlarımızın çoğu mut'anın haram olduğu üzerinde mutabıktır. Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Şafîî, Ahmed ve İshak'm kavli budur.[221]
Her ne kadar İbn Abbas'ın mut'a nikâhının mubah olduğu görüşünden döndüğüne dâir Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis zayıf ise de, Hattabî'-nin Said b. Cübeyr'den naklen rivayet ettiği;
Ben îbn Abbâs'a senin fetvan aldı yürüdü ve onunla ilgili olarak şâirler şiir söylemeye başladı, dedim de İbn Abbas;
Vallahi ben böyle bir fetva vermedim. Mut'a leş gibidir sadece zaruret hâlinde kalanlar için helâldir dedi, anlamındaki hadis de onu takviye etmektedir. Nitekim Hattâbî'nin naklettiği bu hadis Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Beyhakî'nin rivayetinin sonundalcümle bulunmaktadır: "O ancak leş, kan ve domuz eti gibidir."
Her ne kadar bazı kimseler "mut'a nikahının Peygamber tarafından haram kılındığına dair rivayetler zannîdir, kat'î bir hüküm zannî delillerle neshedilemez" diyorlarsa da bu söz bir iddiadan öte gidemez, çünkü iddia edildiği gibi mut'anın Kür'an-ı Kerim'Ie helâl kılındığı kabul edilse bile onu helâl kılan âyetin sübûtu kat' olmakla birlikte iki cihetten delâleti zannîdir.
1. Çünkü âyet-i kerimedeki istimta' kelimesi[222] mut'a nikâhı anlamına gelebileceği gibi, sahih nikâhla kadından faydalanma anlamına da gelebilir.
2. Onların delil diye gösterdikleri âyetin lâfzı umûm (genellik) ifâde etmektedir, dolayısıyla delâleti zannîdir. Tirmizî'nin rivayet ettiği hadiste İbn Abbas'ın "mut'a İslâmın başlangıcında vardı... neticede "...ancak eşleri yahut ellerinin sahibolduğu(cariyeler)hâriç..."[223] âyet-i kerimesi İnince kaldırıldığı, artık o iki fercden başka her fere haramdır" demesi ise, mut'anın mubah olmadığını kesinlikle ifâde etmektedir. Rivayete göre İmam Ali de "Peygamberimiz kadınları mut'a usûlü nikâhlamayı nehyetti. Bu önceleri kadın bulamayanlar içindi, sonradan kadın ve erkek arasındaki miras iddet, talak, nikâh hükümleri inince mut'a adeti neshedildi" buyurmuştur.[224]

2073. ...Rabî b. Sehre'nin babasından rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) kadınları muta (nikâhı ile alma)yı yasaklamıştır.[225]

Açıklama

Bu yasaklama yukarıda geçtiği gibi Veda haccı senesinde olmuştur. Bu hadisle ilgili etraflı açıklama önceki hadiste geçmiştir.[226]

14. Değiş-Tokuş (Takas-Trampa) Yoluyla Mehirsiz Evlenme

2074. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Resûlullah Şigâr'ı yasaklamıştır.
Müsedded rivayetine (şu cümleyi de) ekledi:
Ben Nâfi'a "şigâr nedir?" diye sordum,
"Bir adamın mehirsiz olarak birinin kızıyla evlenmesi ve (karşılığında da) kendi kızını onunla evlendirmesidir" diye cevap verdi.[227]

Açıklama

Şigâr sözlükte kaldırmak ve boşalmak gibi mânâlara gelir. Bir fıkıh terimi olarak da değiş-tokuş yapmak suretiyle mehirsiz evlenmek demektir. Bir başka ifâdeyle iki erkeğin, kızlarını veya velisi olduğu kadınları herbiri diğerinin mehri olmak üzere biribir-lerine vererek evlenmelerine fıkıhta şigâr denir." Bu suretle kadınlardan her birinin bıd'ı, (yani kendisinden istifade edilecek olan cinsel organı) diğerine mehir sayılmış olur.
Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye "kaldırma" manasına gelen "şiğâr" ismi verilmiştir. "Sigar kelimesi boşalmak" manasına da geldiğinden mehirden boşalmış olan bu nikahlara "şiğâr" ismi verilmiştir" demek de doğru olur.
Şafiî ulemâsından Nevevî'nin beyânına göre ilim adamları kız kardeşlerin erkek kardeşin kızlarının, halaların, amca kızlarının ve cariyelerin şigâr yolu ile evlendirilmelerinin de aynen öz kızların evlendirilmeleri hükmünde olduğunu söylemişlerdir"[228]

Bazı Hükümler

1. Şİlâr yoluyla evlenmek haramdır. Ulema bunda ittifak etmiştir. Ancak sığar yoluyla yapılan evlenmenin sahih olup olmadığı ulema arasında tartışmalıdır. İmam Şafiî, Ahmed, İshak (r.a.) ve daha pek çok ilim adamlarına göre, şiğâr yoluyla kıyılan nikah bâtıldır. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden bu hadisi şeriftir.
îmam Mâlik'e göre ise, sigar yoluyla kıyılan nikahın zifaftan önce feshi gerektiği gibi zifafa girilmiş bile olsa, yine de feshi gerekir.
Yine ondan gelen diğer bir rivayete göre ise, zifaf dan önce feshi gerekirse de zifafdan sonra feshedilemez.
2. Hanefi ulemasıyla imam Sevrî, Mekhûl, Amr b. Dinar, ez-Zührî ve b. Sa'd'a göre ise, bu nikâh "...size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın..."[229] âyet-i kerimesinin genel hükmü içerisine girdiği için sa-hihdir. Fakat nikahdan sonra erkeğin kadına mehr-i misi ödemesi gerekir. Çünkü mehir, nikahın şartı veya rüknü değildir. Ancak nikahın bir gereği ve neticesidir. Binaenaleyh mehirle ilgili bir fesad nikaha sirayet edemez. Bu tıpkı şarap ve domuz gibi haram bir madde mehir kabul edilerek kıyılan nikaha "benzer.
Bu görüşte olan ulemâya göre "bu hadis-i şerifte şigâr yoluyla yapılan nikâhın nahyedilmesinin nedeni, mehrin kaldırılması ve kadınların cinsel organlarının mehir yerine konmasıdır. Hadis-i şeriflerde yasaklanan husus budur."
"Binaenaleyh bu yolla kıyılan bir nikah, mehir olarak verilmesi uygun olmayan bir maddeyi mehir sayarak kıyılan bir nikaha benzer. Bu suretle kıyılmış olan bir nikahın sahih olduğu ve evlenen erkeğin kadına mehr-i misi ödemesi gerektiği gibi, bunun bir benzeri olan şiğâr nikahı da sahihdir ve bu nikah ile evlenen erkeğin de kadına mehr-i misi ödemesi gerekir."
Bu konuda "şiğâr nikahı bâtıldir"diyen cumhuru ulemânın görüşü daha isabetlidir. Çünkü hadis-i şerifte şiğâr nikahı yasaklanmaktadır. Yasak ise, genellikle yasaklanan fiilinin fasit olmasını gerektirir ve bu fiilin fasitlik tarafı daha ağır basar. Nitekim Hanefi ulemasından Ebu'l-Hasan es-Sindî el-Hanefî de bu konuda şunları söylüyor: "İslamda şiğâr yoktur"[230] hadisi şiğâr nikâhının bâtıl olduğunu gösterir. Asılnda Hanefi mezhebinde de bu nikahın kıyıldığı şeklinde kalması caiz görülmez. Mehr-i misil takdir edilerek şiğâr nikahı olmaktan çıkarılıp sahih nikah hâline getirilir. Zahir olan budur ki şiğâr yoluyla kıyılmış olan nikâh bâtıldır. Çünkü böyle bir nikâh hiç kıyılmamış sayılır. Batılhğı buradan gelir. Bu nedenle bu nikahı kıyılmış özel bir nikâh çeşidi olarak kabul etmek de mümkün değildir. Dolayısıyla cumhurun görşü daha isabetlidir."[231]

2075. ...Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rac dedi ki; el-Abbas b. Abdullah b. el-Abbas, kızını Abdurrahman b. el-Hakîm'e; Abdurrahman da kızını Abbas'a nikahladı. İkisi de mehir verdiler. Bunun üzerine Muaviye Mervan'a mektup yazıp onları ayırmasını emretti ve mektubunda "işte bu Resulullah(s.a.)'ın yasakladığı sigardır" dedi.[232]

Açıklama

Metinde geçen cümlesindeki fiilinin birinci mef'ûlu mahzuf (zikredilmemiş)tur.Biz bu meFûlti takdir edip cümleyi "her ikisi de zevcelerine mehr verdiler" anlamına gelecek şekilde tamamlarsak o zaman Hz. Muaviye'nin burada kasdettiği şiğâr nikahının bir önceki hadis-i şerifte açıklanan gerçek şiğâr nikahına uymadığı anlaşılır.
Meseleye bu açıdan bakınca Hz. Muaviye'ye göre şiğâr nikahı iki kişinin birbirlerine kızlarını veya velisi oldukları kadınları herbiri diğerinin mehri olmak üzere mehirsiz olarak nikahlamaları değildir.Ona göre şiğâr, mehİrlerini vermiş büe olsalar, iki kişinin birbirlerinin kızlarını veya velisi oldukları kadınları değiş-tokuş yoluyla almalarıdır. Fakat mahzuf olan bu mef'ûl cümle, "Her ikisi de (velisi olduğu kadını diğerine)- nikahlamayı (-alacağı kadının) mehr)ine) saydılar" anlamına gelecek şekilde takdir edilirse; o zaman Hz. Muâviye'nin de şiğâr nikahım bir önceki hadis-i şerifin ifâdesine uygun olarak "iki erkeğin birbirlerine kızlarım veya velisi oldukları kadınları herbiri diğerinin mehri olmak üzere nikahlamaları" olarak anladığı ortaya çıkar. Nitekim "Münteka'l-ahbâr isimli eserde ihtilâf konusu olan cümlesi, birinci mef'ûlü mezkûr olarak ve şeklinde rivayet edilmiştir.[233] Burada birinci mef'ûl olarak zikredilen "hû" zamirinin "nikahlama" kelimesine döndüğü düşünülürse, o zaman bu cümle "her ikisi de kızlarını diğerine nikahlama işini mehir kabul ettiler" mânâsına gelir ve bir Önceki hadis-i şerife uygun düşer. Dolayısıyla Hz. Muâviye'nin şiğâr nikahı anlayışının da bir önceki hadise uygun olduğu anlaşılır.
Fakat Münteka'l-ahbar yazarı bu hadisi Sünen-i Ebû Dâvûd'dan ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'in'den naklettiğini kaydettiği halde, gerek Sünen-i Ebû Davud'un, gerekse Müsned'in hiçbir nüshasında bu hadisin Münteka'l-ahbar yazarının naklettiği şekilde kaydedildiğine rastlamak mümkün değildir.
Şevkânî'ye göre ise, iki çeşit şiğâr nikahı vardır:
1. İki kişinin birbirlerinin kızlarını bir diğerinin mehri olmak üzere, yani mehirsiz olarak almalarıdır.
2. Değiş-tokuş şartıyla fakat mehirlerden hiç bahsetmeyerek iki kişinin birbirlerinin kızlarıyla evlenmesidir.
Ulemâdan bazılarına göre, islâmiyette yasaklanmış olan şiğâr nikahı' birinci kısma giren nikah şeklidir. Bunlara göre bu nikahı bâtıl ve hükümsüz kılan husus, nikahın mehirsiz olarak kıyılmış olması değil, kadınların cinsel organlarının mehir sayılmış olmasıdır. Aslında mehirsiz nikah sahih olduğu için mehirsiz olarak kıyılan bir nikah bâtıl sayılamaz.[234]
Mehirden hiç bahsedilmeden iki kişinin değiş-tokuş şartıyla birbirlerinin velisi olduğu kızlarla evlenmesine gelince sözü geçen ulemâ yanında en sıhhatli olan görüşe göre bu nikah sahihdir.
İmam Şafiî ise, aksi görüştedir. Hz. İmamın beyânına göre iki adamın kızlarım veya velisi bulunduğu kadınları herbirinin cinsel organı diğerinin mehri sayılmak üzere nikahlamalarına veya iki erkeğin mihri hiç söz konusu etmeksizin değiş-tokuş şartıyla birbirlerinin velisi oldukları kız veya kadınlarla evlentnelerine "şiğâr nikahı" denir. Resûl-i Ekrem'in yasakladığı bu nikah kıyıldığı andan itibaren münfesih ve hükümsüzdür.
Fakat iki kişinin meşru' bir mehirden bahsetmek sizin birbirlerinin velisi oldukları kadınlarla evlenmelerine gelince her ne kadar "el-İmlâ" da Şafiî'nin bu nikahın bâtıl olduğunu savunduğu kaydediliyorsa da Mü-zenî'nin Muhtasar'ında ve el-Ümm'de Şafiî'nin bu nikahı tecviz ettiği açıkça ifâde ediliyor.[235]
el-Kaffâl'e göre, şiğâr nikahının bâtıl oluşunun illeti iki kadından birinin nikahının kıyılması öbürünün nikahının kıyılması şartına ve onun nikâhı zamanına bağlanmasıdır. Sanki her iki veliden herbiri diğerine "sen kızını bana nikahlamadıkça ben de sana kızımı nikahlamam" demiş oluyor.
Hattâbî'nin beyânına göre ise, İbn Ebî Hüreyre bunu bir kadınla onun bir organını istisna ederek evlenen adamın nikahına benzetmektedir. Böyle bir nikâhın fâsid olduğunda ittifak vardır. Gerçekten böyle bir nikahla kızım evlendiren kimse, velisi bulunduğu kızın tenasül organını diğer kadının mehri saydığı için o kızın tenasül organını istisna ederek evlendirmiş demektir.[236]
Bütün bu durumlar gösteriyor ki, metinde geçen Abbas b. Abdullah'ın, kızını Abdurrahman b. el-Hakîm'e; onun kızını almak şartıyla vermesi, Resûl-i Ekrem'in yasaklamış olduğu şiğâr nikahı değildir. Çünkü bunlar kızlarının tenasül organlarını mehir saymadıkları gibi ayrıca meşru şekilde mehir de vermişlerdir. Binaenaleyh şiğâr-nikâhım meydana getiren şartlar bu nikahta bulunmamaktadır. Bütün mezheplerce haram sayılan şekliyle, şiğâr nikahının gerçekleşebilmesi için:
1. İki kadından her birinin tenasül organının diğer kadının mehri sayılması,
2. İki kadından her birinin nikah akdinin, diğer kadının nikah akdinin gerçekleşmesine bağlanması,
3. Meşru bir mehirden bahsedilmemiş olması gerekir.[237]

14-15. Hülle Nikahı

2076. ...Ali (r.a.)'dan; demiştir ki; "Peygamber (s.a.); Hülle nikâhı ile evlenen kocaya ve kendisi için hülle yapılan kocaya Allah lanet etsin" buyurdu.[238]

Açıklama

Kocasından üç talakla boşanmış bir kadının tekrar eski kocasına dönebilmesi için yabancı bir erkekle geçici olarak nikah edilmesine hülle denir. Geçici ve ekseriyetle bir günlük nikahlanma ile evlenen adama "muhallil'V eski kocaya da "mahallelim leh:"yani "kendisi için hülle yapılan" denir. Hülle çirkin bir hareket olduğundan Resûl-i Ekrem (s.a.) hülle yapana da yaptırana da lanet etmiştir.
Aile yuvasını ve nikah bağını hafife olan bu hareketin "muhallelün leh" için çirkinliği meydandadır. Muhaîlil için olan çirkinliği ise, nefsini başkasının arzusu istikametinde iare etmesidir, Peygamber efendimiz ise, bu kişiyi i'reti tekeye benzetmiştir.[239]

tbn Mace'nin bu mevzuda merfû olarak tahric ettiği bir hadisin meali şöyledir: "Dikkat edin size ödünç alınan tekeyi haber vereyim mi?" onlar da "evet!" Ya Resûlallah..." dediler buyurdu ki: "O helal kılmak için evlenen kimsedir. Allah buna ve o kocaya lanet etsin."[240]
Metinde geçen "el-Muhallfl" kelimesi Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarıyla Tirmizî'nin Sünen'inde "el-Mühallel" şeklinde geçmekte ise de, mânâ itibariyle aralarında bir fark yoktur.[241]

Bazı Hükümler

1. Kadının eski kocasıyla evlenmesini sağlamak amacıyla yapılan hülle nikahı batıldır.Bu nikahı yapmak da haramdır. İmam Mâlik ile imam Şafiî ve imam Ahmed (r.a.) bu görüştedirler. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.
Hanefî imamlarından Ebu Yusuf'a göre ise, eğer ikinci koca bu nikahı "ben seni birinci kocana helal kılmak için zevceliğe kabul ettim" gibi tahlili şart kılan bir ifâdeyle gerçekleştirmişse, fasit olur. Çünkü nikah tahlil şartı ile olunca, muvakkat nikaha benzeyeceğinden,-onun hükmünü alır. Bu durumda kadının eski kocasına dönmesi caiz değildir.
Nitekim şu hadis-i şerifler de Hz. İmamın bu görüşünü desteklemektedir. Adamın birisi Hz. İbn Ömer'e gelerek, karısını boşayan dayısını çok üzgün gördüğü için, dayısının haberi yokken boşadığı kadını biriyle evlendirip sonra ondan ayırarak yine dayısıyla evlendirmek istediğini söyleyince, İbn Ömer nikâhın pazarlıksız olarak içten gelen bir birleşmeden ibaret olduğunu söylemiş ve; "Resûlullahın sağlığında biz bunu zina sayardık" buyurmuş"[242]
2. "Peygamber (s.a.) muhallil'e de muhallelün-leh'e de lanet etti"[243] hadis-i şerifi hakkında Tirmizi şunları söylüyor: "Bu hadis, hasendir. Peygamber (s.a.)'in ashabından aralarında Ömer b. el-Hattab, Osman b. Af-fân,. Abdullah b. Amr ve daha başkaları da bulunan ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir.
Tabiînden Süfyan es-Sevri, İbnu'l-Mübârek, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve îshak gibi fakihîer de bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanife (r.a.)'a göre "tahlil şartı ile akdedilen nikah mekruhtur, fakat bu nikahtan sonra kocası boşar da kadın da usulüne uygun olarak iddetini beklerse, eski kocasına dönebilir. Delili ise konumuzu teşkil eden "Allah mu ha IHI ve muhallelün lehe lanet etsin" hadis-i şerifidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.) o kadının vardığı bu ikinci kocayı muhallil diye isimlendirmiştir. Muhallilin mânâsı helal kılan yani kadının eski kocasına dönmesini mümkün kılan demektir. Nikah esnasında 'kılman şart nikahı bozmayacağına göre nikah sahihtir ve kadın eski kocasına dönebilir."
İmam Muhammed'in görüşü de şöyledir. "Nikahın caiz olması için gerekli şartlar mevcut olduğundan bu nikah caizdir. Fakat kadın eski kocasına dönemez. Çünkü o üç talakla boşadığı eski karısını tez yoldan çevirmek istemiştir ki, böyle tahlil şartı ile akdedilen nikahtan sonra kadının eski kocasına dönmesi caiz değildir. Bu, vârisin tez yoldan servete konmak için murisini öldürmesine benzer ki, bu durumda vâris mirastan mahrum edilir.
Şayet tahlil maksadıyla evlenir fakat bunu nikahta şart koşmazsa bu durumda kadın eski kocasına ittifakla dönebilir. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere imam Ebu Hanife ile sahibeyn arasındaki ihtilaf nikahda tahlîlin şart koşulması durumundadır. Tahlil şartı ile kıyılan nikah, Ebû Yusuf'a göre fasittir. îmam Muhammed ile İmam Ebu Hanife'ye göre ise, sahihtir. Ancak imam Muhammed "kadın eski kocasına dönemez derken İmam Ebu Hanife dönmesine cevaz veriyor.[244]
Hz. İmam Ebu Hanife aksi görüşte olanlar için şu cevabı vermektedir:
1. Kadının hülle nikahıyla evlenip de anlaşması gereği ikinci kocasından ayrıldıktan sonra birinci kocasına dönmesini caiz görmemek "erkek (üçüncü kez) boşarsa artık bundan sonra kadın başka bir kocaya varmadan kendisine helal olmaz"[245] âyet-i kerimesine aykırıdır. Çünkü ayet-i kerimede birinci kocasından boşanan kadının ilk kocasına dönmesinin helal olması, kadının başka bir kocayla evlenmesi şartına bağlanmıştır. Hülle nikahıyla da bu şart pekâla yerine gelmiştir.
2. İbn Ömer'in, "Peygamber (s.a.)'in sağlığında biz bu nikahı zina sayardık" sözü, hülle nikahının haram olduğuna delâlet ederse de bu nikahtan sonra kadının ilk kocasına helal olmayacağına delâlet etmez. Ayrıca Hz. İbn Ömer'in sözü kendi görüşünü yansıtır. Merfu bir hadis değerinde değildir.
İbn Kayyım (r.a.) ise, Hz. Ali, Ukbe b. Âmir, İbn Mesud ve Ebu Hureyre'den rivayet edilen bu konuyla ilgili hadisleri zikrettikten sonra bu dört kişi sahabenin en ileri gelenlerindendir. Bunlar Resul-i Ekrem'in muhallü ve muhallelün lehe lanet ettiğine bizzat şâhid olmuşlardır. Bu lanet ya Allah'ın bildirmesiyle yapılmıştır ki, bu durumda bu bir haber-i sadıktır, yahut da Resûl-i Ekrem'in bir bedduasıdır.
Bu durumda bu hadis-i şerif, hulle'nin büyük günahlardan olduğuna ve bunu yapan kimsenin de melun olacağına delâlet eder. Esasen Medine uleması ile hadis ulemasına göre mut'a nikahı yapılırken bunun muvakkat olduğunu şart olarak ileri sürüp dille ifâde etmekle, dille söylemeyip kalb-den geçirmek arasında bir fark yoktur. Çünkü sözü geçen ulemaya göre akidler de kasıt muteberdir, ameller niyyetlere göredir. Binaenaleyh ayrılmak niyyetiyle evlenen bir kimse bunu diliyle söylememiş bile olsa, söylemiş gibi olur. Zira sözler bir takım mânâlara delâlet etmeleri için konulmuş vasıtalardan ibarettir. Mânâları anlaşılınca ona göre hüküm terettüb eder.[246]

2077. ...Ali (r.a.) olduğu zannedilen bir sahâbî de (önceki hadis ile aynı manada bir hadisi) Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[247]

Açıklama

Hadislerin kelime kelime, Hz. Peygamberin ağzından çıktığı şekilde rivayet edilmesine "lâfzen rivayet" denir. Mânâ aynı olduğu halde birbirinden değişik, lâfızlarla rivayetine ise, "manen rivayet" adı verilir.
Gerek sahabe devrinde ve gerekse sahabeden sonra gelen tabiûn ve tebeuttabiûn devirlerinde de hadislerin lâfzen rivayet

edilmesi gerektiğinde birçok hadisçiler ittifak etmişlerdir. Delilleri ise; "Benden bir söz işiten, onu güzelce belleyip işittiği gibi başkasına ileten kimsenin Allah yüzünü ak etsin."[248] hadis-i şerifidir. Bununla birlikte hadislerin manen rivayet edilmesinin caiz olduğu görüşünde olanlar da vardır. Tanınmış tabiîlerden Hasan el-Basrî ile İbn Şîrîn bunlardandır. İbn Sirin'in şu sözü bu görüşünü pek açık bir şekilde dile getirmektedir: "On kadar sahâbîden hadis işittim hepsi de (kelimelerde) ihtilâf ederlerdi, fakat mânâ aynı idi."[249]
Hadislerin manen rivayetini caiz görenler, manayı bozacak şekilde rivayeti önlemek için manen hadis rivayetinde bazı şartların bulunması gerektiğini söylemişlerdir. Bu şartlan şu şekilde sıralamak mümkündür: .
a. Hadis râvİsinin sarf ve nahiv kaidelerine tam manâsıyla vâkıf olması,
b. Lügat ilmini ve Arapçanm inceliklerini iyi bilmesi
c. Hadis lâfızlarının delâlet ettiği mânâları iyi bilmesi,
d. Bir hadisi değişik lâfızlarla rivayet ettiği zaman o hadisin Hz. Pey-gamber'in kast etmiş olduğu mânâyı aynen verdiğinden emin olması gerekir.
Açıklamakta olduğumuz hadis, senedinde el-Haris b. el-A'ver bulunduğu için zayıf olmakla beraber, sahih ve hasen hadisler tarafından takviye edilmiş olması sebebiyle zayıflıktan kurtulup hasen derecesine yükselmiştir. Fıkhi hükümleri için önceki hadise bakılabilir.[250]

15-16 Efendisinin İzni Olmadan Kölenin Evlenmesi

2078. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) "Efendisinden izinsiz olarak evlenen her köle zinakârdır" buyurdu."[251]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Efendisinin haberi olmadan evlenen kölenin nikâhı sahih değildir" diyenlerin delilidir. Çünkü bu şekilde evlenen bir kölenin zina etmiş sayılması nikâhının bâtıl ve hükümsüz olduğuna delâlet eder.
İmam Evzaî ile İmam Şafîî, Ahmed ve İshak b. Rahûye'ye göre, kölenin efendisi bu nikahı öğrendikten sonra buna razı olsa bile, nikah yine geçerli olamaz.
Hanefi ulemasına göre ise, mükâteb bir kimsenin organlarının bir kısmı azat edilmiş Ümmü Veled dahil olmak üzere, hiçbir köleyi nikahlaması geçerli değildir. Ancak velisinin sarih veya ibaresiyle delâlet eden bir lâfızla izin vermesi halinde geçerli olur. Fakat yine de köle bu nikahı yenilemelidir. Yenilemeden ailesine yaklaşması mekruh olur.
Kölenin efendisi bu nikahı öğrendiği zaman razı olmadığını veya izin vermediğini ifâde edecek olursa nikah bâtıl olur. Kölenin de bu nikahtan dolayı kadına bir mehir vermesi gerekmez. Fakat zifafa girilmişse o zaman köle kadına mehr-i misi ödemekle mükellef olur. Hürriyetine kavuşunca onu öder. Bu görüş imam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'e göre ise, bu nikah geçerli ise de lâzım değildir. Binaenaleyh isterse kölenin efendisi bu nikahı feshedebilir.
Dâvud-i zâhiri'ye göre ise, nikah sahihtir. Çünkü evlenmek farzdır. Farz-ı aynı işlemeye kimse engel olamaz. Binaenaleyh bu konuda kölenin efendisinin izni olmadan evlenmesi önemli değildir. Fakat İbn Mâce'nüı rivayetinde böyle bir nikahla evlenen kölenin zina etmiş olacağı açıkça ifâde edilmiş olduğundan Davud-i Zâhirî'nin bu görüşünün isabetsizliği son derece açıktır.[252]

2079. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.):
"Köle efendisinin izni olmadan evlenirse, nikahı batıldır" buyurmuştur.[253]
Ebû Dâvûd dedi ki: "bu hadis zayıftır, mevkuftur ve İbn Ömer (r.a.)'in sözüdür.[254]

Açıklama

Senedinde Abdullah b. Ömer el-Ömerî bulunduğundan bu hadis zayıftır. Aslında bu hadis Resûl-i Ekrem'in değil, Hz. Abdullah' b. Ömer'in sözüdür. Ahmed b. Hanbel'e göre bu hadis münker'dir. Dârekutnî'ye göre ise, İbn Ömer (r.a.)'e ait bir sözdür.[255]

16-17. (Din) Kardeşinin Dünürlük Yaptığı Kıza Dünürlükte Bulunmanın Keraheti

2080. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlallah (s.a.): “Kimse (din) kardeşinin dünürlüğü üstüne dünürlükte bulunmasın" buyurdu.[256]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir müslümanın dünürlük yaptığı kıza o dünürlüğün sonucu alınmadan başka bir müslümanında dünürlük yapmasının haram olduğunu ifade etmektedir.
İmam Mâlik bu hadisi şöyle açıklıyor: "Bir adam bir kadına evlenme teklif eder kadında ona meyleder, belirli bir mehir üzerinde anlaşırlar, karşılıklı rıza gösterirler, kadın bazı şartlar öne sürer. İşte o zaman bu kadına başka bir adamın evlenme teklif etmesi caiz olmaz. Resûl-i Ekrem (s.a.) "kendisine evlenme teklif edildiği halde rıza göstermeyen ve kendisiyle bir

anlaşma sağlanamayan kadına evlenme teklifinde bulunmayın" demek istemiştir.[257]
Hanbeli ulemâsından İbn Kudâme'ye göre ise, kendisine dünürlük yapılan kadının durumu üç şekilde olabilir:
1. Kadının, kendisine dünürlük yapan kimseye veya velisine bu konuda olumlu cevap vermiş yahut kendisini dünürlük yapan kimseyle evlendirmek üzere velisine tam yetki vermiş olabilir. Bu durumda başka bir erkeğin aynı kadına dünürlük yapması haramdır. Çünkü böyle bir hareket ilk dünürlük yapan kimsenin işinin bozulmasına ve müslümanlar arasında düşmanlığın doğmasına yol açar bu konuda ilim adamları arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. Ancak bazı ilim adamları bu hadisteki yasağın mekruhluk mânâsına geldiğine hükmederken bazıları da haramlık manâsına geldiğini söylemişlerdir.
2. Kendisine dünürlük yapılan kadın bu teklifi reddeder veya istekli görünmezse o zaman başka bir erkeğin o kadına dünürlükte bulunması caizdir. Çünkü Müslim'in rivayet ettiği şu hadis bunu açıkça ifâde etmektedir. Fatıma bint Kays; "(Nikaha) helâl olduğum vakit Resûlullah(s.a.)'e Muaviye b. Ebi Süfyan ile Ebu Cehm'in beni istediklerim söyledim. Resûlullah (s.a.)
"Ebu Celim sopasını boynundan bırakmaz. Muaviye'ye gelince o da yoksuldur, hiç malı yoktur. Sen Üsâme b. Zeyd ile evlen" buyurdu. Ben buna razı olmadım, sonra tekrar, "Sen 'Üsâme ile evlen" buyurdular."[258]
Görülüyor ki burada Fatıma bint Kays kendisine dünürlük yapan kimselere olumlu cevap vermediği ve onlara meyi de etmediği içinResûl-i Ekrem Hz. Üsâme b. Zeyd namına Hz. Fatıma'ya dünürlükte bulunmuştur.
3. Kadının kendisine yapılan evlenme teklifine rıza gösterdiğini ve buna karar verdiğini açıkça ifade etmeyip ima yoluyla ifâde etmesi halidir. Bu durumda hüküm bakımından aynen birinci durum gibidir. İmam Ahmed din sözünün zahirinden anlaşılan da budur. Ancak Kadı Iyaz, İmam Ahmed'in, bu durumda olan bir kadına dünürlük yapılabileceği görüşünde olduğunu ve imam Şafiî'nin yeni mezhebinin de bu merkezde bulunduğunu ifade ediyor ve "delilleri ise, biraz önce geçen Fatıma bint Kays hadisidir. Çünkü bu hadiste Hz. Fatıma'nın kendisine ilk defa dünürlükte bulunan kimselerden birine temayül ettiği anlaşılmaktadır. Böyleyken Resûl-î Ekrem O'na Hz. - Üsâme -adına dünürlükte bulunmuştur" diyor.
Gerçekte ise Hz. Fatıma kendisine dünürlük eden kimselere meyi etmemiş ve onlarla evlenmek hususunda onun gönlünden bir(arzu geçmemiştir. Çünkü:
1. Fatıma bint Kays Resûl-i Ekrem'e bu konuda istişare etmek için gelmiştir. Bu ise Fatıma'nın bu hususta hiçbir karara varamadığını, Resûl-i Ekrem'in tavsiyesine göre hareket etmek istediğini gösterir.
2. Resulü Ekrem'in ona, "benden önce bir iş yapma"[259] "Beni geçip de kendi kendine bir iş yapma!"[260] demiş olması da onun bu konuda kararlı olmadığını gösterir.
Hanefî ulemasının bu konudaki görüşü, ed-Dürrü'1-Muhtar isimli eserde şöyle özetleniyor: "Bir erkek bir kadınla evlenmek ister, başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rıza gösterirse, onun o kadını istemesinde bir sakınca yoktur" kadınların iddetlerine ait bölümün "el-Hidad" faslmdaki bu ifâdenin haşiyesinde İbn Âbidin şöyle der; "Müellifin -başka istekli erkek bulunmaz, kadında istekli erkeğe rıza gösterirse- kaydını el-Bahr müellifi Şâfiîlerden nakletmiş ve şöyle demiştir: "Ben bu kaydı mezhebimizin âlimlerine ait olarak bir yerde görmedim. Bu kaydın delili hadisidir. Bu hadis sahihtir. Şâfiîler bu hadisi ilk istekli erkeğin, başka bir erkeğin dünürlük yapmasına izin vermemesi şartına bağlamışlardır. Bizce de nakl olunan hüküm budur. Nitekim ez-Zâhire'de bir erkeğin bir kadınla evlenmek için istekli çıkmasından sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkmasını Peygamber (s.a.) nehy etmiştir. Nehy'den maksat, kadının ilk istekliye tamâyül etmesidir, et-Tatarhaniyye' isimli eserin "kerahet" bölümünde böyle denmiştir."[261]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin evlenmek teklifinde bulunduğu bir kadından veya kızdan red cevabı almadıkça başka birinin o hanıma dünürlükte bulunması haramdır. Haleften ve seleften ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. İmam Nevevî'nin beyânına göre, kadın veya kız ilk evlenme teklifinde bulunan kimseye olumlu cevap verdiği halde, başka bir erkek de o kadına dünürlük yapıp onunla evlenirse, günah işlemiş olur. Fakat bu nikahın feshi gerekmez. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
îmam Mâlik'e göre henüz zifafa girilmemişse bu nikahın feshi gerekir.
İmam Mâliksin meşhur olmayan bir görüşüne ve Dâvûd-i Zâhirî'nin mezhebine göre, zifaftan önce de sonra da bu nikahın feshi gerekir.
2. Metinde geçen "kardeş" kelimesinden maksat, din kardeşidir. Şu halde hadis-i şerifte yasaklanmış olan dünürlük bir müslümanın talip olduğu ve redd cevabı almadığı kadına başka bir müslüman tarafından yapılan dünürlüktür. Binaenaleyh bir zımmî erkek bir zımmî kadını istedikten sonra müslüman bir erkeğin o kadına istekli olmasında bir sakınca yoktur. İmam Evzaî ile İbnu'I-Münzir, İbn Cüveyriyye ve Hattâbî bu görüştedirler. Nitekim "Mü'min, mü minin kardeşidir." O halde, bir mü'minin kardeşinin satışı üzerine satış yapması ve o vaz geçmedikçe dünürlüğü üzerine dünür göndermesi helal değildir."[262]
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, haram olan dünürlüğün, "müslüman kardeşin dünürlüğü üzerine yapılan dünürlük" diye kayıtlanması, zımmîlerin dünürlüğü üzerine yapılan dünürlüğün helal olmasını ifâde etmez. Çünkü buradaki "müslüman kardeş" kaydı, kayd-ı ihtirazı değildir, kayd-i eksendir. Müslüman ülkelerinde bu yasağın genellikle vuku'a geliş şeklim beyân için gelmiştir. Yoksa bu kaydın dışındakilerin yasak sınırları dışında kaldığını ifâde için gelmemiştir. Îbnu'l-Kasım'a göre hadisteki nehy'den, damat namzedinin fasık olması istisna edilmiştir. Yani bir fâsıkın dünürlük yaptığı bir kadına salih bir kimsenin dünürlük yapması caizdir.
3. Bir kadının evlenmek istediği erkeğe diğer bir kadının evlenme teklifinde bulunması haramdır. Fakat erkeğin ikisiyle de evlenmesi halinde bunda bir sakınca yoktur.[263]

2081. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.): "İzni olmadıkça, sizden biriniz (müslüman) kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunamaz ve onun satışı üzerine satış yapamaz." buyurdu.[264]

Açıklama

Bir kimsenin satışı üzerine satışta bulunma şu şekilde olur: Bir kimse bir malı bir başkasına meselâ üç günlüğüne muhayyer olarak satar. Mal o adamın elinde iken, üçüncü bir şahıs gelerek aynı malı ona daha ucuz bir fiatla satabileceğini söyler ve o müşteriyi önceki malı almaktan caydırır. Ulema bu satışa kıyasla bir kimsenin satın alacağı bir mala müşteri çıkmayı da haram görmüşlerdir. Bu da şöyle olur: Bir satıcı satmak istediği bir malı meselâ üç günlüğüne muhayyer olarak satar. Bu mal müşterinin elinde iken üçüncü bir şahıs satıcıya gelerek bu mala daha dolgun fiat verebileceğini söyleyerek satıcıyı o malı ilk müşteriye satmaktan caydırır ve onu kendisi alır. Her iki durumda da üçüncü şahsın yaptığı muamele haramdır. Ancak ilk müşterinin izni olursa, o zaman üçüncü şahsın müşteri veya satıcı olarak ortaya çıkmasında bir sakınca yoktur. Önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi bir kimsenin diğer bir müslümamn dünürlüğü üzerine dünürlük yapması da böyledir.[265]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin dünürlüğü üzerine dünürlük ve pazarlığı üzerine de pazarlık yapmak haramdır.
2. Fakat birinci talibin izin vermesi hâlinde ikinci talibin pazarlığa girişmesi caiz olduğu gibi, üçüncü bir talibin de pazarlığa girmesi caizdir. Nitekim "bir kimse müslüman kardeşinin (dünür olduğu kadını) nikah edinceye kadar yahut da ondan vazgeçinceye kadar (beklesin) dünürlük yapmasın (eğer) vazgeçerse o zaman dünürlük yapsın"[266] buyurulmuştur. Ancak bu meselede dünürlüğün ikinci dünüre haram olması, bu dünürlüğün birinci şahsa helal olması haline mahsustur. Eğer kadının iddet beklemesi gibi birinci şahsın dünür olmasını haram kılacak bir hal varsa, o takdirde kadın iddetini bitirince ikinci şahsın o kadına dünürlük yapmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda birinci dünür için bir önceki hakkı söz konusu değildir.[267]

17-18. Erkek Evlenmek İstediği Kadına Bakabilir

2082. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'dan; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.):
"Biriniz bir kadına dünürlük yaptığı zaman kendisini o kadınla evlenmeye sevkeden organlara bakmaya imkân buluyorsa; bunu yapsın " buyurdu"
(Câbir) dedi ki: "ben bir cariyeyle evlenmek istedim, bunun üzerine (onun haberi olmadan görebilmek için) onu gizli gizli gözetlemeye başladım. Nihayet beni kendisiyle evlenmeye sevkeden (organlarını gördüm de onunla evlendim.[268]

Açıklama

Bu hadis erkeğin evlenmek istediği kız veya dul kadına bakmasının meşruluğunu ve bunu gizlice yapmakta da sakınca bulunmadığını ifâde etmektedir.[269]

Bazı Hükümler

Erkeğin evlenmek istediği kadına bakması câizdir. Bu konuda kadının buna izm vermesi ile verr memesi arasında bir fark olmadığı gibi, kadının bundan haberi olmasıyla olmaması arasında da bir fark yoktur. Çünkü erkeğin evlenmeden önce alacağı kadına bakması evlilik hayatının daha mutlu ve ahenkli ve devamlı olmasını sağlar. Nitekim el-Mugîre b. Şu'be bir kadınla evlenmek istemiş de Peygamber (s.a.) O'na:
"Git o kadına bak, çünkü bakman aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur" buyurmuş.[270] Bu mevzuda daha pekçok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının meali şöyledir:
"Biriniz bir kadınla evlenmek istediği zaman, evlenmek -gayesiyle ona bakmasında bir günah yoktur. İsterse kadının bundan hiç haberi olmasın"[271] "Allah teâlâ bir adamın kalbine bir kadınla evlenme isteğini attığı zaman artık adamın o kadına bakmasında hiçbir sakınca yoktur."[272]
Kadı lyaz bazı âlimlerin bunun mekruh olduğu görüşünde olduklarını söylemişse de bu görüş hatalıdır. Çünkü hadislerin açık ifâdelerine aykırıdır.
Hanbelî ulemasından İbn Kudâme bu konuda şunları söylüyor: "Biz evlenmek isteyen bir adamın evleneceği kadına bakmasının caiz olduğu konusunda ulema arasında bir görüş ayrılığı bulunduğunu bilmiyoruz. Çünkü nikah bir akiddir, akd yapan kimsenin akde konu olan şeye istediği kadar bakması hakkıdır. Bu konuda kadının buna izin verip vermemesinin de bir önemi yoktur. Çünkü Resül-i Ekrem efendimiz bize bunu mutlak surette emretmiştir. Ancak erkeğin o kadınla başbaşa yalnız kalması caiz değildir, haramdır. İslâm dini evlenilecek olan kadına bakmaktan öte bir şeye cevaz vermez. Bu bakımdan müstakbel eşlerin başbaşa kalmaları yasak hükümleri içinde kalır. Aynı zamanda sakıncalı durumların doğmasına da sebeb olabilir. Bilindiği gibi "bir erkek yabancı bir kadınla başbaşa kaldığı zaman, onların üçüncü arkadaşları şeytan olur."
Ayrıca erkek o kadına şehvetle de bakmaz, sadece o kadında aradığı güzelliğin bulunup bulunmadığını araştırmak niyetiyle

bakar. Yüz avret sayılmadığı için erkeğin evlenmek istediği kadının yüzüne bakmasının caiz olduğunda. bütün ilim adamları ittifak etmişlerdir. Çünkü yüz kadın güzelliklerinin toplandığı bir yerdir ve nazar mahallidir. Fakat bir kadının günlük hayatında toplum içerisinde açması caiz olmayan yerlerine bakmak ise, caiz değildir. İmam Evzaî'ye göre erkek evlenmek istediği kadının etli yerlerine bakabilir. Davûd-ı Zahirî ise, bütün bedenine bakabileceğini söylemiş'se de bunun isabetsizliği son derece açıktır.
Bu konuda mezheblerin görüşünü şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Hanefi mezhebine göre nikah kıyılmadan önce, erkeğin evleneceği kadına bakması menduptur. Ancak kadının kendisine verileceğinden emin olması şarttır. İstediği zaman olumsuz cevap alacağını bilen bir kimsenin o kadına bakması helal değildir. Bir başka ifâdeyle erkeğin evlenmek istediği kadına bakması, onun o kadınla evlenme azmini yansıtmasından ve her iki tarafın evlenme arzusunu ve karşılıklı rızalarım ortaya koymasından başka bir mânâ taşımamalıdır. Binaenaleyh evlenme kasdı olmaksızın şehevî arzulan tatmin için bir kadına bakmanın hararnlığı ortadadır.[273]
2. Mâlikî mezhebine göre, evlenilmek istenen kadının bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakmak evlenmek isteyen erkek için menduptur. Ancak bu bakmanın caiz olabilmesi bir takım şartlara bağlıdır. Bunlardan birincisi erkeğin lezzet ve şehvet kasdı ile bakmamasıdır. İkincisi kadın ergenlik çağına varmış ise kendisinin; varmamış ise velisinin evlenme talebinde bulunan erkeğin bu talebinden razı olduğu erkek tarafından kesin bir şekilde bilinmelidir. Üçüncüsü erkeğin bakacağından kadının haberdar olması lâzımdır. Aksi halde bakmak haram olur.[274]
3. Hanbeli Mezhebine göre: Evlenilecek kadının yüzüne, boynuna ve eline bakmak, istekli erkek için mubahtır. Ancak isteğin kadın tarafından olumlu karşılanacağından erkeğin emin olması gerekir ve bakılırken erkek ile kadının başbaşa yalnız kalmamaları şarttır. Bu konuda kadının kendisine bakılması için izin verip vermemesi önemli değil, bununla beraber kadının bundan haberi olmaması da önemli değildir.[275]
4. Şafiî mezhebine göre ise; bir kadınla evlenmek isteyen kimsenin onun yüzüne ve bileklerine kadar ellerine bakması caizdir. Bu bakış şehvetle de olsa veya ona âşık olmaya sebebiyet de verse caizdir. Çünkü bu duygular evlenmelerine vesile olabilir. Bakmaktan gaye de budur. Kadına gelince o da erkeğin avret sayılan diz kapağı ile göbek arası hariç bedenin başka yerlerine bakmak fırsatı bulursa bakması caizdir. Çünkü onun da erkeğin vücûdundan beğenip beğenmeyeceği kısımlar olabilir. Şayet erkek kadına bakma fırsatını bulamazsa veya bundan sıkılırsa kadını görüp durumunu anlayacak emin bir kimseyi gönderebilir.[276] Şurasını da unutmamak gerekir ki kadın, kendisine bakılmak üzere kendisinden izin istenmesinden utanır. Ayrıca bakan kimsenin o kadını beğenmeme ihtimali de vardır. Kendisine bakılması için izin verdiği veya kendisine bakıldığından haberdar olduğu takdirde beğenilmeyen bir kadının, kalbi kırılabilir. Onun içindir ki, ulemadan bazıları "kadına dünür göndermeden önce onu görmek ve ona bakmak müstehabtır, ta kî beğenilmediğinden haberdar olmasın ve dolayısıyla gücenmesin." demişlerdir.[277]

18-19. Nîkah Akdinde Velînin Lüzumu

Sözlükte "velî" düşmanın zıddı olan "dost" anlamına gelir. Fıkıh ilminde bir nikah terimi olarak "bir müslümamn nikahında onun yerini tutan hür, mükellef ve müslüman kimsedir. Binaenaleyh çocuğun, mecnunun, ma'tuhun, kölenin ve kâfirin, bir müslümamn nikâhında veli olması caiz değildir. Velayet ve vilâyet kelimeleri fıkıh ilminde "bir kimsenin sözlerinin başkasının malı ve nefsi üzerinde geçerli olması" demektir. Nikah konusunda veliden anlaşılan budur. Velilik hakkım doğuran sebepler dörttür:
Akrabalık,
Evlenecek olan cariyeye sahip olmak,
Evlenecek olan cariyeyi hürriyetine kavuşturmuş olmak,
Devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı bir kimse olmak.
1. Akrabalık:
A. Nikahta hür bir kadının velisi, öz babasıdır. İmam Şafîî ile imam Ahmed bu görüştedirler. îmam Ebû Hanife'nin meşhur olan görüşü de budur.
îmam Malik, Ebu Yusuf, îshak b. Rahûye ve İbnu'l-Münzir'e göre ise, kadının velisi eğer varsa, onun öz oğludur. Oğul veliliğe babadan daha çok lâyıktır.
İmam Ebu Hanife'nin de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. Çünkü miras konusunda oğul babadan daha önce gelir ve birinci derecede asabe sayılır.
Birinci görüşü temsil eden imam Şafîî ve taraftarlarının delili şudur: Baba, görüşçe daha mükemmel, şefkat bakımından daha üstündür. Bu bakımdan velayet konusunda babanın dedeye takdim edildiği gibi oğula da takdim edilmesi icab eder. Ayrıca nasıl ki küçüklük, sefihlik, mecnunluk gibi hallerde çocuğa veli olma hakkı öncelikle babaya veriliyorsa, aynı şekilde nikah ve nikâhın dışındaki meselelerde de velilik hakkı öncelikle babaya verilmelidir.
B. Baba yoksa, velilik hakkı oğuldan önce dedenindir. İmam Şafîî, bu görüştedir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. Diğer bir rivayete göre ise, imam Ahmed öz babanın bulunmaması halinde velilik hakkının dededen önce öz oğula geçeceği görüşündedir.
îmam Mâlik'le Ebu Yusuf, îshak b. Râhuye ve İbnu'l-Münzir de imam Ahmed'in bu ikinci görüşünü paylaşmaktadırlar. İmam Ahmed'den üçüncü bir görüşe göre ise, öz babanın bulunması halinde velilik hakkı Öncelikle erkek kardeşe verilir. Çünkü dede babanın babasıdır. Özkardeş ise, babanın oğludur. Yani birisi gücünü babalıktan diğeri de oğulluktan almaktadır. Babalık hali ise her zaman oğulluk haline takdim ve tercih edilir. İmam Mâlik'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. îmam Ahmed'den dede ile kardeşin nikah akdinde velilikte eşit olduklarına dâir de bir rivayet vardır. "Nikah akdinde baba

olmadığı zaman velilik hakkı öncelikle dedenindir" diyen imam Şafiî'nin ve taraftarlarının delili şudur: "Çünkü baba dedenin çocuğudur, asabe olmakta da öncelik hakkı vardır. Bu bakımdan nikah akdinde baba yoksa onun yerine oğuldan ve kardeşten önce dede geçer. Ayrıca kardeşin dede, oğul ve oğlun oğlu ile birlikte bulunduğu zaman mirastan düştüğü malumdur. Öyleyse dedenin velilik hakkı -ne kadar yukarıda olursa olsun- babanın dışındaki bütün asabelerden önce gelir. Dedeler içerisinde veliliğe öncelik hakkı mirastaki öncelik hakkı gibidir.

C. Kadının babası veya babasının babası yoksa, velilik hakkı öncelikle oğluna, oğlu da yoksa yakınlık derecesine uymak şartıyla oğlun oğluna.... intikal eder. Hanefi uleması ile imam Mâlik ve imam Ahmed bu görüştedirler.

Şafiî'ye göre kadının oğlu ve oğlunun oğlu... velilik hakkına sahip değildir. Ancak hakimlik veya mevlâlık sıfatıyla annesinin evlenmesinde velilik hakkına sahip olabilir. Babanın bulunmaması halinde çocuğun velilik hakkını elde edeceğini söyleyen Hanefî ulemâsının ve taraftarlarının delilleri şu hadisi şeriftir: "Ümmü Seleme'nin iddeti bitince Ebu Bekr (r.a.) haber göndererek onunla evlenmek istedi. Fakat Ümmü Seleme kabul etmedi. Daha sonra Resûlullah (s.a.) Ömer b. el-Hattâb'ı göndererek evlenme teklifinde bulundu. Ümmü Seleme, Hz. Ömer'e, "Resûlullah (s.a.)'e söyle, ben kıskanç bir kadınım. Sonra çocuklarım da var. Bu hususta kendisine danışacak hiçbir yakınım da yok" dedi. Hz. Ömer Resûlullah (s.a.)'e gelerek (Ümmü Seleme'nin) cevabını nakletti. Resûlullah (s.a.):

Git, söyle "ben çok kıskanç bir kadınım" diyorsun. Bunun için Allah'a dua edeceğim ve kıskançlığın gidecek. "Benim çocuklarım var" diyorsun. (Merak etme) Allah onlara yardım eder. "Kendisiyle istişare edecek hiçbir yakınım da yok" sözüne gelince, yakınlarından, gerek burada bulunsun, gerekse bulunmasın kimse bu evliliği kötü karşılamaz" buyurdu. (Hz. Ömer Resulullah'm sözlerini O'na nakledince) Ümmü Seleme, oğluna hitaben;

Ya Ömer, kalk ve beni Resûlullah (s.a.)'le evlendir" dedi.[278]

D. Kadının babaları ve oğullan yoksa, Hanefîler ile imam Şafîî ve Mâlik'e göre, kadını nana-baba bir erkek kardeşi velilik hakkım elde eder. İmam Ahmed'in sahih olan kavli de budur.

tmam Ahmed'in meşhur olan görüşüne göre ise, bu konuda; baba bir erkek kardeş, anne-baba bir erkek kardeş gibidir. Ebu Sevr'in görüşüyle imam Şafîî'nin eski görüşü de böyledir. Çünkü bunlara göre baba bir erkek kardeş ile anne-baba bir erkek kardeş asabelikte eşittirler. Bu sebeple evlilik hakkını ihraz etmekte de eşit olması gerektiğine hükmetmişlerdir. Ancak bu görüş başkaları tarafından reddedilmiştir.

Kadının anne-baba öz erkek kardeşi de yoksa o zaman velilik hakkı öz erkek kardeşinin oğulları, oğulannın oğullarına bunlar da yoksa kadının amcasına o da yoksa onun oğullarına, oğullarının... oğullarına sırayla intikal eder.

Bunların yakınlığı aynı derecede olup birisi ana-baba cihetinden diğeri de yalnız baba cihetinden akraba olsa hem anne hem de baba cihetinden akrabalığı olanlar sadece baba cihetinden akrabalığı olanlara tercih edilirler.

İmam Ebu Hanife'den yapılan meşhur rivayete göre asabesi olmayan bir kadının velisi, anası, kız kardeşi, teyzesi gibi kadın akrabaları veya ana bir erkek kardeşi, dayısı, anasının amcası gibi erkek akrabalarıdır. Bu konuda Kâsânî şunları söylüyor: "Eğer kadının asabesi bulunmazsa, erkek veya kadın tüm yakınları kadının velisi durumunda olurlar. Ancak bunlar evlenecek kimsenin mirasçısı durumunda ise mirasteki tercih sırasına göre velilik hakkını elde ederler.[279]

2. Câriye sahibi olmak:

Cariyeyi evlendirmede velilik hakkı onun efendisine verilmiştir. Eğer efendisi hayatta değilse bu hak kuvvet derecesine göre sırayla onun asabelerine intikal eder. Bu hususta ulema ittifak etmiştir.

3. Cariyeyi hürriyetine kavuşturmuş olmak:

Hürriyetine kavuşturulmuş olan bir cariyenin asabe denilen yakınları yoksa, onu evlendirmede velilik hakkı onu hürriyetine kavuşturan eski efendisine intikal eder. Eğer eski efendisi hayatta değilse veya veli olma ehliyetini taşıyamıyorsa o zaman bu hak, eski efendinin asabesine intikal eder. Bu asabeler arasında da mirastaki sıraya göre Öncelik hakkı tanır.

4. Devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı kimse:

Evlenecek olan kadının akrabalarından hiçbirisi bulunmazsa ya da haksız olarak onu evlendirmekten kaçınırlarsa, devlet başkanı veya onun vekili kadının velisi olur. Bunda ittifak vardır. Nitekim şimdi üzerinde duracağımız hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir.[280]

2083. ... Aişe (r.a.)'den; demiştir ki, "Resûlullah(s.a.) üç defa; "Velilerinin izni olmaksızın kendi nikahını kıyan kadının nikahı batıldır. Eğer (evlenen erkek) onunla cinsi temasta bulunmuşsa, onunla temasta bulunmuş olması sebebiyle kadına mehir (vermesi) gerekir. Eğer veliler (kadım evlendirme konusunda) anlaşamazlarsa, artık devlet başkam velisi olmayanın velisidir" buyurdu.[281]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in, velisinin izni olmadan evlenen bir kadının nikânımn, bâtıl ve hükümsüz olduğunu bir defa söylemekle yetinmeyip de onu üç defa üst üste tekrarlaması bu konuda şüphe ve tereddütlere yer bırakmamak ve hükmün kafalara ve gönüllere iyice yerleşmesini sağlamak hikmetine mebnîdir. Bu hadis velinin izni olmadan kendi nikahım kıyan bir kadının nikahının bâtıl olduğunu söyleyen kimselerin delilidir. Hadis-i şerifin ifâdesinden anlaşıldığına göre, bu şekilde kıyılan bir nikah hükümsüz olduğu için hukukî bir değeri yoktur. Binaenaleyh her iki taraf için de nikahtan doğacak herhangi bir mesuliyet ve mükellefiyet söz konusu değildir. Ancak erkek nikahtan sonra kadınla cinsi münâsebette bulunmuşsa, kadına mehrini ödemesi gerekir. İmam Ebû Hanife hazretlerine göre, konumuzu teşkil eden bu hadis, buluğ çağına girmediği halde velisinin izni olmadan evlenen küçük kızların nikahıyla ilgilidir. Yoksa buluğ çağına girip de velisinin iznini almadan evlenen kızların nikahıyla ilgili değildir. Binaenaleyh buluğa ermiş kızların nikahı sahihtir. Metinde geçen "Eğer veliler anlaşamazlarsa"

cümlesinden maksat, kadına yakınlık derecelerinin eşitliğinden dolayı onu evlendirmek için velilik hakini kullanma talebinden doğan bir anlaşmazlık değil, kadının evlenmesine engel teşkil edecek bir anlaşmazlıktır. Nikah akdinin hangi veliye ait olduğu meselesinde çıkacak olan bir anlaşmazlık kadının menfaati açısından ele alınarak evlendirme işine ilk teşebbüs eden velinin veliliği geçerli sayılarak çözüme bağlanır.[282]

Bazı Hükümler

1. Bir kadının velisinin izni olmadan kendi nikahım kıyması câiz değildir.Eğer bu şekilde evlenecek olursa, onun nikahının geçerli olması, velisinin iznine bağlıdır. Eğer velisi izin verirse bu nikah geçerlidir, vermezse geçerli değildir. Binaenaleyh bu şekilde evlenen bir erkeğin, velisi izin vermedikçe o kadına yaklaşmaması icab eder ve veli izin vermedikçe o erkeğin kadın üzerine vereceği talakı hükümsüz kalacağı gibi ziharı ve ila'ı da hükümsüz kalır. Bunlardan birisi ölecek olsa diğeri onun malına varis olamaz. Kadınla erkek arasında denklik (küfuv) bulunmuş olması da neticeyi değiştirmez, îbn Şirin, el-Kasım b. Muhammed, el-Hasen b. Salih, Muhammed b. el Hasen bu görüştedirler. Bu hüküm tmam Ebu Yusuf un ilk kavline de uygundur.[283] Delilleri ise, konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "o kadının nikahı bâtıldır" cümlesidir. Nikaha itiraz etme, nikahı bozma veya nikahı akdetme gibi haklar velilere verilmiştir. Nikahı akdetme hakkı olmayan bir kimsenin nikahı bozma salahiyetinden bahsetmek mümkün değildir. Bu bakımdan bir insanın hakkı üzerinde başkaları tarafından yapılan tasarrufun geçerli olması hak sahibinin o tasarrufu geçerli kılmasına bağlıdır. Meselâ bir cariyenin kendi başına velisinin izni olmadan kendi nikahını kıyması geçerli değildir. Çünkü onu evlendirme hakkı efendisine verilmiştir. Dolayısıyla bu hakkı ancak o kullanabilir. Binaenaleyh bu cariyenin nikahının geçerli sayılması ancak efendisinin geçerli saymasına bağlıdır.[284]
İmam Ebû Hanife'ye ve imam Ebû Yusuf'un ikinci kavline göre "ergenlik çağına varmış, akıllı ve hür bir kadın velisinden izin almadan nikahım kendisi kıyabilir. Eğer kadın kendisine denk olan biriyle evlenmiş ve bir mehr-i misi tesmiye edilmişse, bu nikah geçerlidir. Çünkü kadın tasarruf sahibidir, hakkı olan tasarrufta bulunmuştur.[285]
Bu konuda imam Ebu Hanife ile imam Ebü Yusuf'un dayandıkları delilleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. "Karılan boşadığımz zaman bekleme sürelerini bitirdilermi, kendi aralarında güzelce anlaştıkları takdirde (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın"[286] Bu âyet-i kerimede evlenme fiili veliye değil, bizzat kadınlara isnad edilmiştir.
2. "Eyyim (kocasız kadın) kendi üzerinde velisinden fazla hak sahibidir" (bk. 2098-2099 no'lu hadisler)
Resul-i Ekrem (s.a.) bu sözüyle bir taraftan kadının evlenmesinde kadın ile velisinin müşterek söz sahibi olduklarını ifade ederken "daha fazla hak sahibidir" sözüyle, kadının söz hakkının velisine nisbetle daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Fakat kadın bu şekilde velisinin izni olmadan dengi olmayan bir erkekle mehr-i misi'den daha az bir mehirle evlenmişse, velinin hakime müracaat ederek bu nikahı feshettirme hakkı vardır.
Hanefi ulemasının, velisinin izni olmadan evlenen bir kadının nikahının hükmü mevzuundaki görüşlerini burada Özetlemekte fayda görüyoruz. Nikahta velilik iki kısımdır:
a. Mendup ve m üst eh ab olan velilik. Bu, akıl ve baliğ olan kızların nikahında bulunması istenen veliliktir. Bu meselede kız ile dul arasında bir fark yoktur.
b. İcbar veliliği. Bu velilik ise bulûğa ermemiş kız ve dullarla matuhların (çocuklaşan ihtiyarların) ve kölelerin evlenmesinde aranan veliliktir.
Velisinin izni olmadan evlenen bir kadının nikahının sıhhati mevzuunda Hanefi ulemasından yedi görüş nakledilmiştir: Bu meselede imam Ebu Hanife'den iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Bülûğa ermiş bir kızın veya dulun, velisinin izni olmadan kendi nikahını kıyması câzidir. Fakat velisinin iznini alması müstehabdır. İmam Ebu Hanifenin zahir olan görüşü budur.
2. el-Hasan'ın, İmam Ebu Hanife'den rivayetine göre bulûğa ermiş olan bir kız ya da du) velisinden izin almadan kendi dengi olan birisiyle evlenmişse, bu nikah sahihdir. Dengi olmayan birisiyle evlenmişse sahih değildir. Fetva için seçilmiş olan da bu görüştür.
Bu konuda imam Ebu Yusuf'tan üç görüş rivayet edilmiştir:
1. Velisi olan bulûğa ermiş bir kadının velisinin iznini almadan evlenmesi mutlak surette caiz değildir. İmam Ebu Yusuf'un birinci-görüşü budur, daha sonra bu görüşünden dönmüştür.
2. Velisi bulunan bulûğ çağına ermiş bir kız yada dul, velisinin izni olmadan evlenecek olursa, eğer kendi dengi olan birisiyle evlenmişse, bu nikâh sahihdir. Dengi olmayan birisiyle evlenmişse sahih değildir. Bu görüş imam Ebu Yûsuf'un ikinci görüşüdür. Daha sonra bu görüşünden de dönmüştür.
3. Velisinin izni olmadan evlenen baliğa bir kızın veya dulun nikâhı mutlaka sahihtir. Evlendiği erkeğin kendi dengi olup olmaması önemli değildir.
Bu mevzuda imam Muhammed'den de iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Bu nikâh'ın geçerli olması, velinin iznine bağlıdır. Veli isterse bu nikahı geçerli kılar, isterse itiraz ederek feshettirir.
2. Daha sonra imam Muhammed hazret-i Ebu Hanife'nin birinci görüşüne dönmüştür.[287]
İmam Şafiî, Ahmed, Evzaî, İshak ve daha başka imamlara göre ise; kadının kendi nikâhını bizzat kendinin akdetmesi asla caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber "nikâh ancak veli iledir"[288] buyurmuştur. İmam Mâ-lik'in meşhur olan görüşü de budur. İmam Mâlik'in, "eğer kadın rezii birisi ise, onun kendi nikahını kendinin kıymasında bir sakınca yoktur, fakat şerefli bir kadın ise, onun nikahını velisinin kıyması icabeder" dediğine dair bir rivayet vardır.
Kadının nikahını bizzat kendisinin kıymasının caiz olduğunu savunan ilim adamlarına göre konumuzu teşkil eden hadis zayıftır. Çünkü İbn Cüreyc'den gelen bir rivayete göre kendisi ez-Zuhrî ile karşılaşınca bu hadisi rivayet edip etmediğini sormuş, Zühri böyle bir hadisi rivayet etmediğini söylemiştir. Aksi görüşte olan ulemaya göre ise Zuhrî'nin bu hadisi rivayet

etmediğini söylemesi unutkanlığından ileri gelmiş olabilir. Çünkü bu hadisi bizzat Zührî'den naklettiğini söyleyen Süleyman b, Musa, Zührî'nin güvenini ve itimadım kazanmış ve bizzat Zührinin medhu senasına mazhar olmuş bir kimsedir.[289]
2. Eğer kadının velisi velilik görevini yapmaktan kaçınırsa, velilik görevi hâkime intikal eder. Bu konuda imam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre "Eğer kadın dengi olan bir erkekle ve mehr-i misi ile nikahının kıyılmasını velisinden ister, velisi de bundan kaçınırsa, kadının bizzat kendisinin yapacağı nikah sahih olur. Bu durumda kadının kıymış olduğu nikâh, velinin kıydığı nikâh hükmünde olur."
Kadın kendi nikâhını kendi akdederek mehr-i misi karşılığında kendi dengi olan birisiyle evlendiği halde, velisi duyunca bu nikahı kabule yanaşmazsa, kadın bu meseleyi hâkime intikal ettirir. Ebu Yusuf'a göre hâkim de bu nikahın geçerli olduğuna hükmeder. İmam Muhammed'e göre ise, hâkim kendisine intikal ettirilen bu meseleyi yeni baştan ele alır ve yeniden nikah kıyar.[290]

2084. ...(Şu Önceki) hadisin manası Aişe (r.a.) vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den nakledilmiştir.
Ebu Davud dedi ki: Cafer, Zühri'den (hadis) işitmemiştir. (Fakat Zührt rivayet edilmesine izin verdiği hadisleri) ona yaz(ıp göndermiş)di.[291]

Açıklama

Bir hadisin mana olarak nakledilmesinin ne demek olduğunu ve bunun hükmünü 2077 no'lu hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.
Usulü hadis kitaplarında açıklandığı üzere konumuzu teşki leden bu hadiste anlatıldığı gibi bir hadis şeyhinin hadislerinin bir kısmını talebesine göndermesine mükâtebe (yazışma) metodu denir. Bu yazışma, o talebe--nin bu hadisleri rivayet etmesine şeyhin izin verdiği anlamına gelir. Talebe bu metotla aldığı hadisleri rivayet ederken daha çok falanca bana yazdı..." deyimini kullanır.[292]

2085. ...Ebu Musa'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.);
"Velisiz nikâh olmaz*' buyurmuştur.[293]
Ebû Dâvud dedi ki: O Yunus, Ebu Bürde'den; İsrail'de Ebu İshak vasıtasıyla Ebu Bürde'den (rivayet etti).[294]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un metnin sonuna ilâve ettiği ta'likten anlaşıldığına göre hadisin râvilerinden Yunus b. Ebi İshak bu hadisi Ebu Bürde'den bizzat kendisi rivayet etmiştir. Kendisiyle Ebû Bürde arasında Ebu İshak yoktur. Gerçekten imam Tirmizî'nin şu sözününde bu gerçeği teyid etmekte olduğu açıktır: "Ebu Ubeyde el-Haddad ise, Yunus b. Ebi İshak'tan (o) Ebu Bürde'den (o) Ebu Musa'dan (O'da) Peygamber (s.a.)'den rivayet etti." Bu senette Ebu İshak'tan bahsetmedi. Fakat el-Haddad'ın dışındaki râviler Yunus ile Ebu Bürde arasında Ebu îshak'ın da bulunduğunu söylediler"[295] Bu konuda ulemadan bir cemaat de el-Haddad gibi düşünmüş ve bu hadisin senedinde Yunus ile Ebu Bürde arasında Ebu îshak'ın bulunmadığını söylemişlerdir. Nitekim Hakim de Müstedrek'inde bu görüşten hareket etmiştir.[296] Metinde geçen "nikah yoktur" sözü iki manaya gelebilir:
1. Buradaki olumsuzluk edatı gerçek mânâsında kullanılmış olabilir, bu durumda cümle "velisiz kıyılan nikâh kıyılmamış sayılır ve hükümsüzdür'1 anlamına gelir.
2. Olumsuzluk, nikâh akdinin aslî unsurları ile ilgili olmayıp vasıfları, sıhhati ve kemâli ile ilgili olabilir. Fıkıh kitaplarında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere bu iki durum hükümleri ve neticeleri bakımından biribirle-rinden çok farklıdırlar.[297]

Bazı Hükümler

1. Velinin izni olmadan kıyılan nikâh sahih değildir, imam Şam ile imam Ahmed ve bunların dışında daha pek çok ilim adamı bu görüştedirler. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü de budur. Bu mesele Hanefi uleması arasında ihtilaflıdır:
a. İmam Ebu Hanife'ye göre, hür ve mükellef bir kadının velisinin izni ya da haberi olmadan evlenmesi caizdir. Fakat kadının velisinin iznini alması müstehabtır. İmam Ebû Yusuf da bu görüşte olduğu gibi imam Muhammed'in son görüşü de budur. Hanefi mezhebinde zahir olan görüş de budur.
b. el-Hasen b. Ziyâd'm imam Ebû Hanife'den naklettiğine göre, "eğer kadın dengi olan bir kimseyle evlenmişse velisinin izni olmadan kıyılan bu nikâh sahihtir. Aksi takdirde sahih değildir. Fetva için tercih edilen görüş de budur."[298] Çünkü her mesele mahkemeye götürülemez nice veliler de vardır ki hâkim önüne çıkmaktan hoşlanmaz. Her hakim de âdil olamaz.
c. İmam Muhammed'e göre bu nikah mevkuftur, (velinin iznine bağlıdır). Veli isterse bu nikahı geçerli, istemezse geçersiz kılar. Fakat eğer kadın dengi ile evlenmişse o zaman velinin izin vermemiş olmasının önemi yoktur. Bu durumda kadın hâkime başvurur, hâkim de yeniden nikâh kıyar. Velinin iznini aramaz. Bütün bunlardan ortaya çıkan netice şudur:
îmam Ebû Hanife'ye ve iki talebesine göre, velisinin izni olmadan evlenen bir kadın dengi olmayan biriyle evlenmişse bile nikahı sahihtir. Fakat fetva için tercih edilen görüşe göre eğer kocasından üç talak ile boşanmış olan bir kadın velisinin izni olmadan dengi olmayan biriyle evlenir de sonra normal olarak boşanacak olursa, bu ikinci nikâh sebebiyle kadın eski kocasına helâl olmaz. Eğer bu ikinci nikahın kıyılmasında velinin izni bulunacak olursa, o zaman bu kadının ikinci kocasından boşanması halinde ilk kocasıyla tekrar evlenmesi helâl olur. Binaenaleyh Hanefi mezhebinin meşhur ve muteber

görüşüne göre velisinin izni olmadan dengi olmayan biriyle evlenen bir kadının nikâhı sahih olmakla beraber, bu nikahın feshedilmesi daha evlâdır.[299] Hanefi ulemasının bu konudaki delillerini şöylece sıralamak mümkündür:
1. "Eyyim (kocasız kadın) kendi üzerinde velisinden fazla hak sahibidir"[300] hadisi, kadının velisiz olarak evlenebileceğini açıkça ifade etmektedir. Velisiz nikahın sahih olmadığını ifade eden hadise gelince, onun senedi muzdariptir. Çünkü mürsel mi, muttasıl mı, munkatı'mı olduğunu kesinlikle anlamak mümkün değildir. Bu yüzden bu hadisi, Buhari ile Müslim Sahih'lerine almamışlar. Tirmizî de bu hadisi Sünen'inde naklettikten sonra, "Ebu Musa'nın hadisi hakkında ihtilâf vardır" demiş ve bu ihtilâfları etraflıca anlatmıştır.
2. "...Kocası onu -üçüncü defa- boşarsa bundan sonra kadın ondan başka biri ile evlenmedikçe ona helal olmaz."[301] âyet-i kerimesi de buna delalet etmektedir. Çünkü bu âyet-i kerimede nikah ahdi veliye değil, bizzat kadının kendisine izafe edilmiştir. Ayrıca kadının ilk kocasının haram-hğınm sona ermesi de bu nikahın kıyılmasına bağlanmıştır. "O (vardığı adam) da bunu boşarsa, Allah'ın sınırlan içinde duracaklarına inandıkları takdirde (eski karı-kocanın) tekrar biribirlerine dönmelerinde günah yoktur."[302] âyet-i kerimesinde de nikah akdi, veliye değil, bizzat kadına izafe edilmiştir. Binaenaleyh evlenmek onun hakkıdır. Bu hakkını isterse bizzat kendisi kullanabilir. Bu konuda Hafız tbn Hacer şunları söylüyor: "Ulemanın büyük çoğunluğuna göre, kadımn evlenmesinde velisinin bulunması şarttır. Kadın velisiz olarak evlenemez, İmam Ebu Hanife ise, velisinin izni olmadan evlenen bir kadının nikahım, dengi ile evlenmiş olmak şartıyla sahih görmüştür. Hz. İmam bu meselede nikahı bey'e kıyas ettiği gibi kadının velisiz evlenmeyeceğini ifade eden hadislerin, bulûğ çağına ermeyen çocuklarla ilgili olduğuna hükmetmiştir. Bir başka tabirle bu konuda gelen hadislerin ifadesindeki umumîliği kıyasla tahsis etmiştir. Bilindiği gibi usulde, lâfızların umumî ifâdelerini kıyasla tahsis etmek (özelleştirmek) caizdir.[303] Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki, Hanefi uleması bu meselede hüküm verirken sadece kıyasa değil, kıyasla birlikte aynı zamanda âyet ve hadise de dayanmışlardı.
Ulemanın büyük çoğunluğu ise, İmam Ebu Hanife'ye itiraz ederek, "Kocasız kadının kendi üzerinde velisinden fazla hak sahibi" olduğunu ifade eden hadis, kadının evleneceği erkeği tercih etmesi meselesiyle ilgilidir. Buda kadının istemediği bir erkekle zorla evlendinlemeyeceği anlamına gelir. Yoksa nikah akdi ile ilgili değildir" diye cevap vermişlerdir. Cumhuru ulemaya göre zikri geçen âyet-i kerimelerde nikahın kadına isnad edilmesi ise, kadının onu akdetmesi ile ilgili değildir, "...içinizden kocasız olanları evlendiriniz..."[304] gibi âyet-i kerimelerde evlendirme hakkı, doğrudan doğruya velilere verilmiştir.
Ayrıca evlilik akdi önemli bir akittir. Kadınlar mal mevzuunda daha sıkı oldukları halde evlilik hususunda, görünüşe kapılıp duygularıyla hareket edebilirler. Neticede denkleri olmayan kimselerle evlenip hem kendilerini hem de velilerini telâfisi güç zararlara uğratabilirler. Bu nedenle kadının nikâhında velinin iznine şiddetle ihtiyaç vardır.[305]

2086. ...Ümüm Habîbe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, kendisi İbn Cahş'ın (nikahlısı olarak onun) yanında bulunduğu sırada (kocası) vefat etti. (İbn Cahş) Habeş ülkesine hicret edenler arasında bulunuyordu. Necâşî (Ümmü Habîbe Habeş ülkesinde) kendi yanlarında bulunduğu sırada O'nu Resûlullahi (s.a.)'a nikahladı.[306]

Açıklama

Bu hadis Nesaî'nin Sünen'in de şöyledir: Ümmü Habibe (r.anha) Habeşistan'da iken Resulullah (s.a.) onunla evlendi. Nikahı da Necâşî tarafından kıyıldı. Necâşî mehir olarak dört bin dirhem verdi. Cehizini kendi temin etti ve Şürahbil b. Hasene ile Resûlullah (s.a.)'e gönderdi. Resulullah (s.a.) Ümmü Habibe'ye hiç bir şey göndermedi. Zevcelerine verdiği mehir ise, dörtyüz dirhemdi.[307]
Ümmü Habibe (r.anha) Resulullah (s.a.)'in zevcelerinden olup Ebu Süfyân'm kızıdır. Esas ismi Remle'dir. İslanıın ilk yıllarında kocası Ubey-dullah b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Kocası orada hristi-yan olup ölünce kendisinin nikahı vekâletle Resûlullah'a kıyılmış ve mehri de Resûl-i Ekrem hesabına Necâşi tarafından ödenmiş ve Medine'ye gönderilmiştir. Hicretin 44. yılında Medine'de vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyha.
Bu hadisin "nikahta veli" konusuyla ilgili hadisler arasında zikredilmesinin münâsebeti "velisi olmayanın velisi devlet reisidir" mealindeki 2083 numaralı hadisle olan ilgisinden doğmaktadır.
Hz. Ümmü Habibe Habeşistan'da bulunduğu sırada babası Ebu Süfyâh henüz müslüman olmamıştı. Habeşistan'da onu veli olacak bir kimse de yoktu. Bu sebeple o ülkenin devlet reisi olan Necâşi müslüman bir devlet reisi olarak, veli sıfatıyla onu Resûl-i Ekrem'e nikahladı.[308]

Bazı Hükümler

1. Velisi olmayan bir kimsenin velisi devlet başkanıdır.
2. Habeşistan kiralı son derece faziletli şerefli ve cömert bir müslümandı.[309]

19-20. Velisi Bulunduğu Kadının Evlenmesine Mani Olmak

2087. ...Ma'kıl b. Yesâr demiştir ki; "Benim bir kız kardeşim vardı. Onun için bana dünürlüğe geliniyordu. Amcamın oğlu da bana (dünürlüğe) geldi. Ben de onu kendisine nikahladım. Sonra onu ric'î talakla boşadı ve onu terketti. (Kadının) iddeti sona erip de (onun adına) bana dünürlük edilmeye başlanınca bana (amcamın oğlu da) gelerek onu (benden) istedi. Ben de "Hayır vallahi hiçbir zaman onu (sana) nikahlamayacağım" diye cevap verdim. Bunun üzerine şu âyet(-i kerime) nazil oldu:

"Kadınları boyadığınız zaman bekleme sürelerini bitirdiler mi, kendi aralarında güzelce anlaştıkları takdirde (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın..."[310] Bunun üzerine yeminimin keffaretini ödeyerek onu onunla evlendirdim."[311]

Açıklama

Ma'kıl b. Yesâr'ın kızkardeşinin isminin Cümeyl, Fatıma ve Leyla olduğuna dair rivayetler vardır. Amcasının oğlunun Ebu'l-Beddâh b. Âsim el-Ensârı isminde bir sahabî olduğu kaydedilmektedir. Her ne kadar Ma'kıl'ın kendisi Müzeni iken "Ensârî" bir kimse ile amcazade olması imkânsız gibi görülmekte ise de, babalarının, anne bir kardeş veya süt kardeş oldukları düşünülünce bu imkânsızlık ortadan kalkar. Buharinin rivayetinde ise, bu zatın Ma'kıl'ın amcazadesi olduğunu ifâde eden bir kayıt yoktur. İbaresi "kız kardeşimi bir ere vermiştim" şeklindedir.
Tirmizî'nin rivayetinde ise bu hadisin metninde "Bilâhare bu adam kadına, kadın da ona sevdalandı" ifâdeleri yer alırken, Buhârî'nin rivayetinde "ben de -sana vaktiyle kız kardeşimi vermiş ve onu sana bir aile firaşı yapmış, her veçhile sana ikram etmiştim. Fakat sen bunlara karşı kardeşimi boşadm, sonra da gelip onu istiyorsun. Hayır vallahi o sana hiçbir zaman dönemeyecek- dedim. Fakat bu adam kusursuz (iyi) bir kişi idi. (Hemşirem de) kocasına varmak istiyordu", anlamına gelen ibareler yer almaktadır.
Metinde geçen "iddeti sona erince" sözünden maksat, o kadının birinci veya ikinci talaktan sonra iddetinin sona ermesidir. Şayet üçüncü talaktan sonra iddeti sona erecek olursa 2076 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız şekilde ikinci bir kocayla evlenip boşanmadıkça ilk kocasıyla evlenmesi helal olmaz. Nitekim bu hâdise üzerine inen tercümesini sunduğumuz âyeti kerime ile ilgili olarak Hz. İbn Abbas şöyle demiştir: "Bu âyet karısını bir yada iki talak ile boşayıp, boşanan kadının bekleme süresi dolduktan sonra, tekrar ona dönmeyi isteyen bir adam hakkında inmiş ve kadının velilerinin buna engel olmaları yasaklanmıştır"[312]
Ayet-i kerimedeki "kadınları boyadığınızda" ve "onlara mani olmayın" cümlelerindeki her iki hitabın da velileri muhatab almış olması mümkündür. Bu takdirde âyet-i kerime "ey veliler, boşanmalarına sebebiyet verdiğiniz ve velisi bulunduğunuz kadınlar, içlerinde kocalarına karşı besledikleri nefret duygusu gittiği için yeniden onlarla evlenmek isterlerse onlara engel olmayınız" mânâsına gelir.
Metinde geçen "bunun üzerine yeminimin keffâretini ödeyerek onu onunla evlendirdim." cümlesi, aslında "bunun üzerine onu onunla evlendirdim ve yeminimin keffâretini ödedim" şeklindedir. Fakat kelimeler arasında takdim-te'hir olmuştur.[313]

Bazı Hükümler

1. Velisiz nikah sahih değildir. Nitekim imam Şâfii de bu görüştedir, imam Şafii'ye göre eğer velinin rızası olmadan kadının evlenme yetkisi olsaydı, âyet-i kerimede velileri kadınlara baskı yapmaktan menetmenin anlamı kalmazdı.
2. Fakat aksi görüşte olan hanefi ulemasına göre bu âyetten böyle bir mânâ çıkmaz. Âyet eskiden beri süregelen geleneğe uyarak kızlarına yahut velisi bulundukları kadınlara baskı yapan insanları bu baskıdan men'-etmek için nazil olmuştur. Rüşde eren kadınların kendi arzularıyla evlenmelerini yasaklamak için inmemiştir.[314]

20-21. Velayet Hakları Eşit İki Veli'nin, Aynı Kadını (İki Ayrı Kocayla) Evlendirmeleri[315]

2088. ...Semüre'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur.
"Herhangi bir kadını iki veli (iki ayrı erkeğe) nikahlayacak olursa, o kadın (bu) iki erkekten (nikâhı kendisine) ilk fkıyılanındır ve kim de bir malı iki adama satarsa bu satış onlardan (akdi) ilk (önce gerçekleştiren)indir."[316]

Açıklama

Bir kadına yakınlık dereceleri eşit olan iki veli o kadını aynı derecede evlendirme hakkına sahiptirler.Bu durumda olan iki veli birbirlerinden habersiz olarak velisi bulundukları kadını iki ayrı erkeğe nikahlayacak olurlarsa bu iki nikahtan ilk önce kıyılmış olan sahih diğeri ise, bâtıldır. Binaenaleyh bunlardan birisinin daha önce kıyılmış olduğunda her iki taraf anlaşacak olursa veya bu iki veliden biri kendi kıymış olduğu nikahın diğerinden önce kıyılmış olduğunu deüllendirecek olursa, o zaman bu nikah ilk önce kıyılmış olduğu için geçerli öbürü de hükümsüz sayılır.
Bir mal üzerinde yapılan iki satışın hükmü de aynıdır.[317]

Bazı Hükümler

1. Velilik dereceleri eşit olan" iki veli, velisi olduklan bir kadını iki ayrı erkeğe nikahlayacak olurlarsa, bunlardan ilk önce kıyılan nikah sahih diğeri batıldır. Eğer her iki nikâhın da aynı anda kıyıldığı anlaşılırsa, her ikisi de batıldır. Hanefi ulemasıyla imam Sevri, Şafîî ve İshak bu görüştedirler, delilleri ise, konumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Çünkü kadın ilk önce nikâhlandığı kişinin karısı olmuştur. İkinci bir kimsenin onunla evlenmesi sahih olamaz.
Mâliki ulemasına göre ise, eğer kadın her iki veliye de kendisini evlendirme izni verir, velilerde bu izin üzerine bir birlerinden habersiz olarak bu kadını iki ayrı erkeğe nikahlayacak olurlarsa, eğer kendisine ikinci nikah kıyılan kimse bu kadınla zifafa girmemişse, birincinin nikahı geçerli, îidncisininki bâtıldır. Eğer kendisine ilk önce nikah kıyılan kimse bu kadınla zifafa girmeden ölmüş ve ikincinin nikahı birincinin Ölümünden dolayı kadının beklediği iddet süresi içinde kıyılmamışsa, o zaman

ikincinin nikahı geçerlidir. Fakat ikincisinin nikahı, kadının ilk önce nikâhlandığı kişinin ölümü sebebiyle iddet beklediği zamana rastlamışsa, ikincisinin nikahı yine bâtıl olur. Delilleri ise, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın "Eğer bir kadını iki veli iki ayrı kimseye nikahlayacak olursa, ikinci erkek zifafa girmedikçe o kadın birinciye aittir"[318] sözüdür. Yine ikinci delilleri ise, "ikinci nikahı kıyan kimse zifafa girmekle onu kabzetmiş gbi olacağı" görüşüdür. Fakat bu delillerden birincisi "Hz. Ömer'in sözü ashab-ı kiram tarafından reddedildiği gibi, Resûl-i Ekrem'in bu mevzudaki hadislerine aykırıdır" gerekçesiyle; ikincisi de "kabz etmenin nikahın sıhhatiyle ilgisi yoktur. Kabz olmadan da nikah sahih olur" denilerek reddedilmiştir.
Binaenaleyh eğer ikinci nikahın sahibi kadının evli olduğunu bilmeden kadınla zifafa girecek olsa bile, yine kadından ayrılır ve ona mehr-i misi öder. Birinci nikahı kıyan kimsenin nikahı geçerli olur. Fakat ikinci nikahın sahibi birinci nikahın kıyıldığını bilirse kadınla zifafa giremez. Birinci nikah geçerli olur. Bilmeden girerse aralan ayrılır. Kadın birinci nikah sahibine verilir. O da kadın üç hayz müddeti beklemedikçe kadına yaklaşamaz. İmam Ahmed ile Katâde, İmam Şafîî ve îbnü'I-Münzir bu görüştedirler. Evli olduğunu bilmeden kadınla zifafa giren ikinci nikahın sahibinden alınan mehir hiç bir zaman kadının ilk kocasına verilemez. Onu ancak kadm alabilir.[319]
Kâsânî, Hanefi mezhebinin bu konudaki görüşünü şöyle anlatıyor:
"Aynı derecede bulunan iki velinin her ikisi de velisi oldukları kızı (karıyı) evlendirmeye aynı derecede yetkilidirler. Diğerinin buna rıza gösterip göstermemesi önemli değildir. Yeter ki kadın yeterli olan mehir karşılığında ve dengi olan bir kimseyle evlendirilmiş olsun. Velilik bölünmeyen bir sebeple sabit olduğu için bölünemez. Bölünemeyen bu sebeb, akrabalıktır... Binaenaleyh iki veliden her biri velisi oldukları kadım ayrı bir adama nikahlayacak olurlarsa, eğer her iki nikah da aynı anda kıyılmış ise, her ikisi de bâtıldır... Ayrı zamanlarda kıyılmışlarsa, eğer kendisine ilk nikah kıyılan kimsenin hangisi olduğu bilinebilirse, ilk nikah sahih olur, diğerininki sahih olmaz. Fakat kendisine ilk nikah kıyılan kimsenin hangisi olduğu bilinemezse, her ikisinin de nikahı bâtıl olur.[320]
2. Bir mal üzerine yapılan iki satıştan birincisi sahih ikincisi bâtıldır.[321]

21-22. "Ey İnananlar! Kadınları Miras Yoluyla Zorla Almanız Size Helal Değildir! Onlara Verdiklerinizin Bir Kısmını (Onlardan) Alıp Götürmek İçin Onları Sıkıştırmayın"[322] Âyeti Hakkında

2089. ...İbn Abbas (r.a.) "Ey inananlar, kadınları miras yoluyla zorla almanız size helâl değildir. Onlara verdiklerinizin bir kısmını (onlardan) alıp götürmek için onları sıkıştırmayın." Âyet-i kerimesi hakkında (şunları) söylemiştir:
(Cahiliyye çağında) bir adam öldüğü zaman akrabaları onun karısı üzerinde kadının velisinden daha çok hak sahibi olur(lar)dı. Onlardan birisi isterse o kadını (başka birisiyle) evlendirirdi. İsterlerse (kendilerinden birine veya kendilerinin dışında birine) nikahlarlardı. İsterlerse onu hiç evlendirmezlerdi. İşte bu âyet bunun üzerine indi"[323]

Açıklama

Metinde geçen " : onlardan birisi isterse o kadını (başka birisiyle) evlendirirdi" cümlesi, Buhârfnin rivayetinde ve Sünen-i Ebû Davud'un Mısır nüshasında içlerinden biri düerse o kadınla evlenirdi" şeklindedir. Doğrusu da bu olması lâzım gelir.
Cahiliyye döneminde yürürlükte olan bu uygulama Beğavî Tefsirinde şöyle anlatılıyor: "Bu âyet-i kerime Medine'lilerin hakkında inmiştir. Câhiliyye çağında ve İslâmm ilk yıllarında onlardan bir adam öldüğü zaman adamın asabesinden biri veya ölünün başka bir kadından dünyaya gelmiş olan oğlu, gelip ölen kimsenin kapısı üzerine veya kadının çadırı üzerine paltosunu asarak o kadına sahip olurdu. İsterse onunla mehirsiz olarak evlenir, isterse başkasıyla evlendirir ve mehrini kendisi alırdı. İsterse kadının eski kocasından aldığı mirası kendisine bağışlayın caya kadar onu hiç kimseyle evlendirmezdi. Kadın evlenebilmek için buna razı olursa, eski kocasından aldığı mirası buna vererek başkasıyla evlenme hakkını kazanırdı. Yahutta ölünceye kadar bu adamın yanında kalır, öldükten sonra mirası yine bu adama kalırdı.
Fakat kadın kocası ölür-ölmez onun oğlu veya akrabalarından biri gelip kadının üstüne elbisesini atmadan önce kadın kendi velisine sığınmayı başarırsa, o zaman kadın kendi işlerine kendi sahip çıkma hakkım elde ederdi. Bu uygulama Ebu Kays b. el-Eslet el-Ensârî ölünceye kadar devam etti. Ebu Kays ölünce arkasında Kebîşe bint Ma'n el-Ensâriye isimli karısını bırakmıştı. Ebu Kays'in ölümü üzerine, hemen bir başka kadından dünyaya gelmiş olan oğlu Kays, yahut Hısn, paltosunu üvey annesinin üzerine atarak ona sahip oldu. Sonra ailesi olarak ona yaklaşmadığı gibi nafakasını da temin etmedi. Onu tamamen yalnızlığa terk etti. Kays bu hareketiyle üvey annesinin kocasından miras yoluyla aldığı mallan tamamen kendisine bağışlamasını ancak ondan sonra kendisine evlenme izni vereceğini ifade etmek istiyordu. Bunun üzerine kadın Resulullah (s.a.)'e gelerek:
Ey Allah'ın Resulü, Ebu Kays vefat etti, oğlu da benim nikahıma vâris oldu. Bununla beraber ne bana yaklaşıyor, ne nafakamı te'min ediyor, ne de evlenmeme yol veriyor" dedi. Resulullah Efendimiz de cevaben:
"Allah'ın bu konudaki emri gelinceye kadar sen evinde oturup bekle" buyurdu. Kısa bir süre sonra da aziz ve celîl olan Allah: "Ey İnananlar, kadınları miras yoluyla zorla almanız size helal değildir." ayet-i kerimesini indirdi.[324]
Bu açıklamaya göre vâris olunan şey, kadının kendisidir. Yani âyet, kadını tıpkı eşya gibi miras metaı olmaktan kurtarmıştır. Diğer bir tefsire göre ise, âyetin mânâsı, kadınlar istemediği halde onları evlenmekten alıkoyarak mallarına vâris olmanız helal değildir, şeklindedir. Binaenaleyh âyet-i kerîme bu tür davranışları da yasaklamıştır.[325]

Bazı Hükümler

Ölen akrabanın karısına zorla vâris olmak, kadınlara verilen mehrı zorla gen almak, ya da onların mallarına sahip olmak gayesiyle onları evlere kapatıp evlenmelerine mani olmak haramdır ve îslam bu insanlık dışı uygulamayı ortadan kaldırmıştır.[326]

2090. ...İbn Abbas (r.a.) dan; demiştir ki:
"Ey inananlar, kadınları miras yoluyla zorla almanız size helal değildir. Onlara verdiklerinizin bir kısmını (onlardan) alıp götürmek için onlan sıkıştırmayın. Şayet açık bir edebsizlik yaparlarsa başka"[327] (anlamına gelen) bu (âyet-i kerimenin iniş sebebi şudur: Câhiliyye çağında) bir adam yakını olan bir kadına (kocası ölünce) vâris olurdu. Ölünceye kadar ya da (ölen kocasından almış olduğu mehri) kendisine verinceye kadar onu evlenmekten alıkoyardı. Allah teâla bunu yasak kıldı ve (halkı) bundan nehyetti."[328]

Açıklama

Câhiliyye çağında ve islâmın ilk yıllarında, ölen bir kimsenin karısına, ölenin yakınları tarafından nasıl varis olunduğu önceki hadiste açıklanmış bulunmaktadır.[329]

Bazı Hükümler

1. Aslında Allah teâlâ vefat eden kadınların mallarına varis olmayı helal kılmıştır. llah teala'ın haram kılmış olduğu varislik, kocası ölen kadının nikahına vâris olmaktır. Bu âyet-i kerime ile kadınlar tıpkı bir eşya gibi miras mevzuu olmaktan kurtarılmıştır.
2. Şayet kadın açıkça bir fuhuş yapmış, zina etmiş ise, o zaman kocası vermiş olduğu mehri geri almak için baskı yapabilir. Gerekirse nafakasını keser ve zedelemeyecek şekilde onu dövebilir. Kocasına isyan eden bir kadını bu halinden vazgeçirmek için zor kullanmak caizdir.[330]

2091. ...(Önceki hadisin) mânâsı, Dahhak'tan da rivayet olunmuştur. (Dahhak bu rivayetinde bir öncekine ilâve olarak şunu da) rivayet etti: "Allah (size) bu öğüdü verdi."[331]

22-23. Evlendirilmek İstenen Kadının İznini Almak

2092. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.); "Açıkça izni alınmadan dul kadın evlendirilemez, kız da ancak rızası alınarak evlendirilebilir." buyurmuştur. (Ashâb-ı kiram) "Ey Allah'ın Resulü, onun rızası nasıldır? diye sormuşlar, (Peygamber (s.a.) de:) "Susmasıdır" cevabını vermiştir.[332]

Açıklama

kelimesi, sözlükte bekâreti gitmiş (dul) kadın mânâsına gelir. Sıçramak, düşmek gibi cinsi münâsebetin dışında bir sebeple bekâreti kaybolan kız da hükmen bakire sayılır. İmam Ebu Hanife'ye göre, zina ile bekâretini kaybeden kız da bakire hükmünde ise de imam Ebü Yusuf, imam Muhammed ve Şafiî'ye göre cinsî münâsebet neticesinde bekâretini kaybeden kızlar dul sayılırlar ve evlenirken dul muamelesi görürler.
İsti'mar kelimesi, emr istemek anlamına gelir. Bazıları bunun müşavere mânâsına geldiğini söylerler. Buradaki emr ve izin isteme nikah hususundadır. Yani dul bir kadın nikahlanacağı zaman, bizzat nikah meclisinde bulunamayacaksa, ondan vekâlet alınır. Ve bu vekâleti sözle vermesi meselâ "beni filana nikâh et" yahut "beni filana nikahlamak için seni tevkil (vekil tayin) ettim" demesi icab eder. Nikah edilecek kızdan ise, izin istenir. Hadis-i şerifin beyânına göre kızın susması da sözlü beyân gibi izin sayılır. Meselâ bir baba kızına "seni filana nikahlamak için beni tevkil ettin mi? diye sorsa da kız hiç bir şey söylemeyip sükût etse, bu hal izin sayılır.
İmam-i A'zam bu hadisi delil göstererek velinin, dul kadınla âkil baliğ olmuş bakireyi, nikah konusunda zodayamayacağına kaail olmuştur. Ona göre âkil baliğ bir kız velisinin izni olmaksızın birisiyle evlense nikahı sahih ve nafizdir. Hanefilerden imam-ı Ebu Yusuf ile İmam-i Muhammed'e göre bu nikah velinin kabulüne bağlıdır.
İmam Şafiî, imam Mâlik ve'imam Ahmed'e göre kadınların sözleriyle asla nikâh nafiz olamaz. Delilleri "velisiz nikah olamaz" mealindeki 2085 numaralı hadistir. Ancak mezkur hadisi Buharı ve Müslim rivayet etmemişlerdir. Binaenaleyh müttefekun-aleyh olan babımız hadisine karşı delil olamaz. Onun içindir ki Buhârî ile Yahya b. Ma'in: "velînin şart olması hususunda sahih bir hadis yoktur" demişlerdir. Gerçi Tirmizî'nin rivayet ettiği Hz. Aişe hadisinde "her hangi bir kadın velisinin izni olmaksızın evlenirse onu nikahı batıldır"[333] buyurulmuşsa da Tirmizi bu hadis üzerinde ulemadan bazılarının söz ettiklerini ve onun zayıf saydıklarını bildirmiştir.[334]

2093. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu;
"Babasız (balığa) kızın kendisinin nikahı) hakkında izni alınır, eğer susarsa o (sükût) onun iznidir. Eğer kabul etmezse, üzerine varılmaz."[335] (Bu hadis) Yezid'in rivayetinde (Muhammed b. Amr'den) ihbarla ("ahberani" tabiriyle nakledilmiştir).
Ebu Davud dedi ki: Aynı şekilde Ebu Halid Süleyman b. Hayyan ile Muaz b. Muaz da bu hadisi, Muhammed b. Amr'den (muan'an olarak) rivayet etmişlerdir.[336]

Açıklama

Yetîm "tek kalma" anlamındaki "yetem" kökünden gelir. Babası ölmüş kimseye babasından ayrı, tek kaldığı için yetim dendiği gibi kocası ölmüş kadına da yetime denir. Bu kelimenin sözlük anlamıdır. Bu anlamda kaç yaşında olursa olsun babası Ölmüş insana yetim denebilir. Fakat örfen yetim, babası ölmüş çocuğa verilen addır. Bu itibarla erginlik çağına gelen çocuğa yetim denemez. Hz. Ali "Bulûğa erdikten sonra yetimlik kalkar*' buyurmuştur. Demek ki örfen babaları ölmüş erkek ve kızlara yetim dendiği gibi, kocasız kalmış kadınlara da yetime denebilir. Hattabî'nin beyânına göre bu hadis-i şerifte "Yetime" kelimesiyle, "bulûğ çağına varmadan Önce babası ölmüş sonra bulûğ çağına ermiş bakire kız" kastedilmiştir. Nitekim "Yetimlere mallarını veriniz."[337] âyet-i kerimesinde de "yetimler" kelimesi bu mânâda kullanılmıştır. Fahr-i Kâinat efendimiz evlenme çağma gelen kızların da bir yetime gibi şefkat ve merhamete lâyık ve muhtaç olduklarını ifade etmek ve insanları onlara şefkatli davranmaya teşvik için bu çağdaki kızlar hakkında "yetîme" tâbirini kullanmıştır.[338]

Bazı Hükümler

1. Bir velinin, velisi olduğu kızı bulûğa ermedikçe ve onun iznini almadıkça evlendirmesi caiz değildir.
a. Bu konuda imam Tirmizî'nin ve bazı Tirmizî sarihlerinin beyânına göre bulûğ çağında olmayan bir yetimenin evlendirilmesi konusunda ulema ihtilâf etmiştir. Bazı ilim adamlarına göre yetime (yetim kız) velisi tarafından evlendirilecek olursa, bulûğa erince bu nikahı geçerli ya da feshetme haklarına sahiptir. Dilerse, geçerli kılar; dilerse fesheder. îmam Ebu Hanife ve taraftarları, bu görüştedirler. Delilleri ise, "Şayet öksüz (kadınlarla evlendiğiniz takdirde on)lar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın"[339] âyet-i kerimesidir. Sözü geçen ulemâya göre, babanın dışındaki bir velinin de ister bakire olsun, ister dul olsun buluğ çağına varmamış bir kızı evlendirmesi caizdir. Çünkü yetimenin gerçek mânâsı "babası olmayan buluğa ermemiş kiz"dır. Ancak bu evlendirmenin caiz olması için kıza yeterli mehrinin verilmesi şarttır. Bu nikahın caiz olmadığını iddia eden kimselerin daha kuvvetli bir delile dayanmaları gerekir. Daha kuvvetli bir delil bulamayacaklarına göre bu görüş bir iddia olmaktan öte geçemez.
b. Bazılarına göre de bulûğa ermedikçe yetimeyi nikahlamak caiz olmaz ve nikahda muhayyerlik de yoktur. Süfyan es-Sevrî ile imam Şafîî ve daha başkaları bu görüştedirler. Delilleri ise konumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.
c. İmam Ahmed ile İshak'a göre ise, "yetime dokuz yaşına vardığında velisi tarafından evlendirilebilir. Eğer kendisi de razı olmuşsa nikahı caizdir. Ergenlik çağına geldiği zaman ihtiyar (seçme) hakkı yoktur. Delilleri ise, Hz. Âişe'nin rivayet ettiği "Resulullah(s.a.)'ın dokuz yaşında bir kız iken kendisiyle zifafa girdiğine dâir hadis ile Hz. Âişe'nin "kız dokuz yaşına vardığı zaman kadındır,"[340] sözüdür.
Hattabî'nin beyânına göre buluğa ermemiş bir kızı, babasının dışında bir kimsenin evlendirebilmesi konusu ulema arasında ihtilaflıdır, imam Şafîî'ye göre, onu babası ve dedesinden başka erkek, kardeş amca ve -vasi de dahil- hiç kimse evlendiremez.
İmam Sevrî büluğâ ermemiş bir kızı vasînin evlendiremeyeceği görüşündedir. Hammad b. Süleyman ile İmam Mâlik ise, aksi görüştedirler. Hanefi ulemasına göre ise, bulûğ çağına girmeyen yetim bir kızı vasisinin evlendirebilmesi için onun aynı zamanda kızın velisi olması şarttır. Bulûğa ermemiş bir kızı velisi evlendirebilir. Bu velinin aynı zamanda kızın vasisi olması da şart değildir.[341]

2094. ...Şu (önceki) hadisi, İbn İdris de Muhammed b. Amr'-dan aynı senedle rivayet etti (Ancak İbn îdris bu rivayetinde) hadise (şunu) ekledi: Resulullah(s.a.) "Eğer ağlarsa ya da susarsa," (bu onun iznidir) buyurdu. (İbn îdris bu rivâyetiyle sadece) ağlarsa (kelimesini) ilave etmiş oldu.
Ebu Dâvud dedi ki: "Ağlarsa" (kelimesi) mahfuz değildir; O, bu hadiste (râvilere ait) bir vehim'dir. (Bu) vehim, ya İbn İdris'e ya da Muhammed b. Alâ'ya aittir. Ebu Davud sözüne şöyle devam etti. "Bu hadisi Ebu Amr Zekvân da Hz. Aişe'den (şu sözlerle) rivayet etti: (Hz. Aişe): "Ya Resûlallah bakire kız konuşmaktan utanır" dedi. (Hz. Peygamber de:)
"Onun devamlı sükûtu, kabul etmesidir." buyurdu.[342]

Açıklama

2093 numaralı hadis-i şerifte "Yetim kızın izni alınır" denildiği halde burada *'bekâr kızın izni alınır" denilmesi, bu iki cümle arasında bir farklılık bulunduğunu göstermez. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi "yetim kız" sözü aynı zamanda bulûğa ermiş kız anlamına da gelmektedir. Nitekim Nesâî'-nin rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Peygamber (s.a.): "Evlenmeleri hakkında kadınların görüşlerini alınız." buyurdu. Resulullah'a "bakire utanır, sükût eder (onun izni nasıl alınabilir?) diye soruldu. Resulullah (s.a.) de:
"Kızın sükut etmesi, izin vermesidir," buyurdu.[343]

Bazı Hükümler

Evlendirilmek istenen bulûğ çağındaki bir kızın kendisi için düşünülen nikaha razı olup olmadığı sorulduğu zaman, sükut etmesi onun rızası demektir. Ancak bu susmada ağlamak gibi Öfke ve nzasızlığa delâlet eden bir belirtinin bulunmaması gerekir. O zaman bu suskunluğun kabul ve rızaya delâlet ettiğine hükmedilemez.

Hafız İbn Hacer'in beyânına göre, kızın evlenmesi ile ilgili fikri sorulduğunda susması ile birlikte ağlamak gibi rızasızlık, gülmek gibi rıza belirtileri göstermesi halinde nasıl hüküm verileceği meselesi ulema arasında tartışmaya sebeb olmuştur.
Mâliki ulemasına göre: Eğer kız bu teklifi alır almaz sükut ile birlikte oradan uzaklaşıp giderse, yahut ağlarsa ya da ayağa kalkarsa, yahut hoşnutsuzluğu izlenimini uyandıracak bir harekette bulunursa bu nikâhı kıymak caiz değildir.
Şafiî ulemasına göre: Kızın bu teklifi sükut ile karşılaması halinde diğer tavır ve davranışlarını kızın nzasızhğına yormak doğru olamaz. Ancak sükut ile birlikte sesli ağlaması gibi kesinlikle hoşnutsuzluğa delâlet eden bazı davranışlar rızasızhğının ifadesi olarak kabul edilebilir. Bunun dışındaki te'vile müsait davranışların önemi yoktur.
Bazılarına göre, buluğa ermemiş bir kızın evlenmesi konusunda iznini almaya lüzum yoktur. Çünkü izin almanın ne demek olduğunu bilmeyen ve susması ile öfkesi arasında bir fark bulunmayan bir kimsenin iznini almanın bir mânâsı yoktur.
İbn Abdilberr'in beyânına göre, imam Mâlik, "Eğer baliğa olan yetim bir kız kendisinin evlendirilmesi için daha önceden izin vermişse o zaman sükût etmesi, rızası anlamına gelir. Yoksa (daha evvelden izin vermemişse) sükûtu rıza anlamına gelmez" demiştir.
Şafiî ulemasına göre ise, bulûğ çağma girmiş bir kızın evlendirilmesi teklifim sükut ile karşılaması ancak babası ve dedesi için rıza alameti sayılır. Fakat bu teklifi yapan baba ve dedenin dışında birisi idiyse, kızın onu sükut ile karşılaması rızası anlamına gelmez. Çünkü kız bu konuda babasına ve dedesine karşı utanıp sıkıldığı için cevap vermekten çekinirse de başkalarına karşı baba ve dedeye nisbetle daha rahat olacağı kesindir.
Bulûğa ermiş kızı izni olmadan babasının evlendirip evlendiremeyeceği konusunda da ulema arasında ihtilâf vardır. Hanefi ulemasıyla imam Evzaî, Sevrî.ve Ebu Sevr'e göre bulûğa ermiş bir kızın evlendirilmesi için izninin alınması şarttır. İzni alınmadan kendisine kıyılan nikah sahih değildir. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden hadis-i şerif ile birlikte, Resûlallah (s.a.)'ın rızası olmadan evlendirilen bir kızı (bu evlliği kabul edip etmeme mevzuunda) serbest bıraktığına dair rivayet edilen hadis-i şeriftir.[344] Ayrıca, "açıkça izni alınmadan dul kadın ve rızası anlaşılmadan bakire kız evlendirilemez"[345] hadis-i şerifi de bunu te'yk etmektedir.
İbn Ebi Leylâ, İmam Mâlik, Leys, Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre ise, buluğa ermiş bir kızı, babası iznini almadan evlendirebilir. Delilleri ise "dul kendisine başkalarından daha mâliktir" anlamındaki 2098 ve 2099 numaralı hadis-i şeriflerin mefhûm-i muhalifleridir.[346]

2095. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.); Kızları hakkında kadınlara danışınız" buyurdu."[347]

Açıklama

Resûl-i Ekrem efendimiz kızlarını evlendirmek isteyen velilere, bu mevzuda kızların annelerinin de fikrini olarak onların fikrinden de istifade etmelerini tavsiye etmektedir. Çünkü evle ve kızla ilgili özel halleri anneler babalara nisbetle daha iyi bilirler.[348]

Bazı Hükümler

Kız annelerinin de hatırlarım almak ve gönüllerini hoş tutmak için kızlarının evlenmesi konusunda fikirlerinin alınması müstehabtır. Bu davranış kurulacak ailenin daha mutlu ve devamlı olması bakımından kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü kızlar yaratılışları icabı annelerinin sözlerine daha çok rağbet ederler. Ayrıca anneler kızlarının kendi nihaklarıyla ilgili düşünce ve duygularını kızın babalarından daha iyi bildikleri için çoğu zaman nikahla ilgili isabetli bir kararın alınması onların görüşlerinin alınmasıyla mümkün olabilir.[349]

23-24. Kız Babasının, Bulûğa Ermiş Kızının Görüşünü Almadan (Onu) Evlendirmesi

2096. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, "Genç bir kız Peygamber (s.a.)'e gelerek kendisim istemediği halde babasının onu birisiyle evlendirdiğini şikâyet etmiş. Peygamber (s.a.)'de kızı -evliliği kabul edip etmeme mevzuunda- serbest bırakmıştır"[350]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, buluğa ermiş bir kızı izni alınmadan evlendirmenin caiz ve sahih olmadığını söyleyen ulemanın delilidir. Hadis-i şerifte istemediği halde babası tarafından zorla evlendirilen kız 2101 no'lu hadiste gelecek olan Hansa bint Hidam el-Ensariyye'den başkasıdır.[351]

Bazı Hükümler

1. Bir baba bütoğa ermiş olan kızını, iznini almadıkça evlendiremez. Hanefi ulemasıyla imam Evzaî ve Sevrî de bu görüştedirler. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet vardır. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 2092 numaralı hadis-i şerîf ile "Dul kendisine velisinden daha mâliktir" anlamındaki 2099 numaralı hadis ve ayrıca "dul ile velinin bir alakası yoktur" anlamındaki 2100 numaralı hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir. Binaenaleyh nasıl ki bir baba kızının malında tasarrufta bulunamazsa, kızın tasarrufu altında bulunan evlenmesiyle ilgili meselelerde de söz sahibi

olamaz.
2. İmam Mâlik ile imam Şafîî ve İshak'a göre ise bir baba bulûğa ermiş olan kızını zorla evlendirebilir. Delilleri ise, "dul kendisine velisinden daha mâliktir" anlamındaki 2099 numaralı hadis-i şerifin mefhum-i muhalifidir. Sözü geçen ulemaya göre bu hadis-i şerifte dul kadının kendisine velisinden daha mâlik olduğu ifâde .olunduğuna göre, genç kızların bu hükme dahil olmadığı, bilakis onların üzerinde kendilerinden çok velilerinin hak sahibi olduğu anlaşılır. Veliden maksat da kıza karşı en çok şefkat sahibi olan baba ve dededir. Baba ve dede bulûğa ermiş olan bir kızı zorla evlendirme yetkisine sahip olmakla beraber bu mevzuda kızın iznini almaları da müstehabtır.
Şafîî ulemasından Beyhakî'nin beyânına göre konumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılan "gönlü olmadığı halde babası tarafından zorla evlenen kızın şikâyeti üzerine Resûl-i Ekrem'in onu serbest bırakması" hâdisesinde o kız dengi olmayan birisiyle evlendirildiği için Resül-i Ekrem onu serbest bırakmıştır". Hafız İbn Hacer de Beyhakî'nin bu görüşüne katılmakta ve "hâdise muayyen (özel) bir vak'adır, binaenaleyh bu hükmü dengiyle evlenmiş olan kızlara da teşmîl etmek doğru olamaz" demektedir.[352] Aksi görüşte olan ulemaya göre ise:
a. Bir hadisin mantûku (sözlü ifadesi) varken diğer bir hadisten çıkan mefhum (mana) muteber değildir. Binaenaleyh Şafîî ulemasının ve taraftarlarının "dul, kendisine velisinden daha mâliktir" hadisinin muhalif mefhumu bizim delilimizi teşkil eden "açıkça izini alınmadan dul ve rızası anlaşılmadan bekâr kız evlendirilemez" mealindeki 2092 numaralı hadisin sözlü ifâdesi yanında geçerli değildir.
b. Resûl-i Ekrem'in bu kızı serbest bırakmasının sebebini dengi olma-yan bir erkekle evlendirilmiş olmasına bağlamak, delilsiz kuru bir iddiadan başka bir şey değildir. Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Resûl-i Ekrem'in o kızı serbest bırakmasının yegâne sebebi, velisinin onu gönülsüz olarak evlendirmiş olmasıdır.
Bu konuda San'anî de şunları söylemiştir: "Hafız İbn Hacer ve Bey-haki'nin imam Şafîî'nin sözünü takviye için söylemiş oldukları sözler, sadece mezheb gayretiyle söylenmiş delilsiz iddiadan başka birşey değildir. Onlara bakılmaz. Hangi kızın evlendirilmesinde zorlama bulunursa, orada o kızın bu evliliği geçerli sayıp saymamadaki muhayyerliği mevcuttur."[353]

2097. ...Şu (önceki) hadisi Peygamber (s.a.)'den İkrime de rivayet etmiştir.
Ebu Dâvud dedi ki: (Ancak bu hadisi Eyyüb vasıtasıyla İkrime'den nakleden Hammâd b. Zeyd, hadisin senedinde) îbn Abbas'ı zikretmemiştir. Halkfdan bazı kimseler bu hadis) mürsel olarak rivayet ettiler (ve bu rivayet) meşhur olmuştur.[354]

Açıklama

Bir önceki hadis merfu olarak nakledilmişti. Aynı hadisi bir de Hammâd b. Zeyd rivayet etmiştir. Fakat Ham-mâd'ın Eyyüb vasıtasıyla İkrime'den rivayet ettiği bu hadis îbn Abbas atlanarak doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet olunmuştur. Bilindiği gibi bu şekilde senedinden sahabi atlanarak rivayet edilen hadislere "mürsel" denir. Her ne kadar hadisin senedinden bir râvinin düşmesi râvinin kimliğinin meçhul .kalmasına ve dolayısıyla o hadisin zayıf sayılmasına sebeb olursa da, düşen rvinin sahabî olması halinde bu atlamadan dolayı hadisin sıhhatine bir zarar gelmez. Çünkü ashab-ı kiramın âdil kimseler olduğunda şüphe yoktur. Resûl-i Ekrem'in "İnsanların en hayırlısı yaşadığım devirde, yaşayanlardır. Sonra onları takib eden devirde yaşyan (tabiîler), sonra da onları takibeden (tebeüttâbiin) gelir."[355] beyânı bu gerçeğin en açık delillerinden biridir. Konumuzu teşkil eden hadisin önceki rivayeti merfu'dur. Dolayısıyla bir önceki hadis bu hadisin sıhhatini teyid etmektedir. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre, bu hadis Eyyub b. Süveyd-Sevri - Eyyüb kanalıyla mevsûl olarak rivayet edildiği gibi, Ma'mer b. Cudân er-Rukiy- Zeyd er- Rukiyy- Zeyd b. Hibbân- Eyyüb senediyle de mvsûl olarak rivayet edilmiştir. Bir hadis bir defa mürsel, bir defa da mevsûl (merfu) olarak rivayet edilecek olursa, merfu olduğuna hükmedilir.[356]

24-25. Dul Kadını Evlendirirken İznini Almak

2098. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem şöyle) buyurdu:" "-Dul, kendisine velisinden daha mâliktir. Bekârın da kendisi hakkında izni alınır. Onun izni susmasıdır."[357]
Bu lafızlar (Abdullah b. Mesleme) Ka'nebî'nin rivayetine aittir.[358]

Açıklama

Burada "dul kadın" sözünden maksat bekâretini kaybetmiş ve kocası olmayan kadındır. Hafız îbn Hacer'in tabiriyle ölüm veya talak sebebiyle kocasından ayrılmış kadındır ki, zıddı bakire kızdır. Bu mânâda dul kadın kendi evlenmesi konusunda velîsinden daha fazla söz ve yetki sahibidir. Şöyle ki velisi dul kadını kendi dengi olan birisiyle evlendirmek istediğinde kadın bunu kabul etmek istemese, velisi kadım evlendirmek için ona baskı yapamaz, buna hakkı yoktur. Eğer bir dul kadın, kendi dengi olan birisiyle evlenmek isterde velisi bunu kabul etmezse bu nikaha engel olmaması için veliye baskı yapmak caizdir. Eğer veli bu fikrinde ısrar edecek olursa, kadı, velilik hakkını üzerne alarak kadının arzu ettiği nikahı kıyar.[359]

Bazı Hükümler

1. Du1 kadın kendi evlenmesi mevzuunda velisinden daha fazla yetki sahibidir. Hanefi ulemasıyla halef ve seleften cumhuru ulema bu görüştedirler. Bu mevzuda Tirmizî şöyle diyor: "İlim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Şöyle ki: îzni (evlenmeyi kabulü) açıkça alınmadığı sürece dul kadın evlendinlemez. Şayet babası, sarahaten iznini almadan onu evlendirir ve o da bu

evlenmeyi istemezse, ilim adamlarının tümüne göre bu nikah mefsuh (hükümsüz)dür. İmam Mâlik ile imam Şafiî, Leys, Ahmed ve İshak'a göre ise dul kadının izni olmadan babası onu evlendirebilir. Fakat bu görüş şu delillerle reddedilmiştir:
a. Bu babta bulunan hadis-i şeriflerde geçen "Genç kızın da rızası alınır" cümlesi buluğ çağına ermiş bir kadının rızası ve izni olmadan evlendirilemeyeceğine kesinlikle delâlet eder.
b. "Genç bir kızın Resûlullah'a başvurarak istemediği halde babasının onu birisiyle evlendirdiğini şikâyet etmesi üzerine Hz. Peygamber'in bu nikâhı reddettiğini" ifade eden 2101 numaralı hadis-i şerifte dul olsun bakire olsun bulûğa ermiş bir kadını velisinin zorla evlendirmeyeceğine kesinlikle delâlet eder.
Şafiî ulemasından imam Nevevî'nin beyânına göre dul kadının nikahı ile ilgili rızasını sözle ifade etmesi gerekir. İsterse karşısında bulunan babası olsun. Çünkü hayatına erkek girdiği için dul kadın bakir kız kadar utangaç değildir. Binaenaleyh bu mevzudaki rızasını açık bir dille ifâde etmesine hiç bir engel yoktur. Bekâretinin sahih bir nikah neticesinde zail olmasıyla fasit bir nikah sonunda kaybolması arasında bir fark olmadığı gibi şüphe ile yapılan cima' ya da zina sonunda kaybetmesi de bu hükmü değiştirmez. Bekâretin zamanla aşınmak suretiyle parmak dürtüsüyle, sıçramakla ve cinsi münâsebetin dışındaki benzeri hallerle kaybedilmiş olması da kadının dul sayılmasına sebeb olur. Fakat bekâretini cinsî münasebetin dışında bir sebeple kaybeden kızların yine de bekâr sayılacağını iddia eden ilim adamları da vardır.
Bulûğa ermemiş bir dul kadının izni alınmadan evlendirilmesi konusunda ulema arasında görüş ayrılıkları vardır.
İmam Mâlik'e göre onu babası cebren evlendirebilir.
İmam Ebu Hanife ile el-Evzaî'ye göre ise, onu velilerin tümü zorla evlendirebilir. Fakat buluğa ermedikçe kocası onunla beraber yatamaz. Kadın buluğa erince de bu nikahı geçerli yada geçersiz sayma yetkisine sahiptir. İmam Şafiî ile Ebu Yusuf'a göre bu kadın buluğa erip de rızası alınıncaya kadar hiç kimse tarafından evlendirilemez.
2. Herhangi bir kızı izni olmadıkça evlendirmek caiz değildir. Kız bâliğa ve reşide ise onun izni sükutudur ona sükutunun rızası ve izni anlamına geldiğini haber vermek müstehabtır. Bununla beraber nikah kıyıldıktan sonra kızın "ben sükûtumun izin anlamına geldiğini bilmiyordum" demesi ile nikah ibtâl etilmiş olmaz. Ulemanın bir çoğunun görüşü bu istikamettedir. Çünkü hür olan mü'min bir kadının sükûtun izin sayıldığını bilmesi üzerine farzdır.
Malikî ulemasından bazılarına göre kızın “ben sükutun izin anlamına geldiğini bilmiyordum" demesi, nikahı ibtâl eder. Malikî ulemasından İbn Şaban ise, kıza üç defa "eğer razıysan sükut et, razı değilsen konuş" denilir. Bu şekilde nikaha razı olup olmadığı tesbit edilir, diyor.
3. Kızın sükûtu hangi veliye karşı olursa olsun rızası anlamına gelir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Şâfiîlere göre ise ,kızın sükûtu velilerinden sadece babasıyla dedesine karşı rıza alâmeti sayılır. Diğer velilere karşı yapılan bir sükut rıza alâmeti sayılamaz .Çünkü kız babasının ve dedesinin dışındaki velilerine karşı babasına ve dedesine olduğu kadar utangaç değildir. İsabetli görüşün cumhurun görüşü olduğu açıktır . İleride 2121 numaralı hadisin şerhinde bu konuya tekrar döneceğiz.
Senedden de anlaşılacağı üzere mevzumuzu teşkil eden bu hadisi Musanıf Ebu Davud'a Ahmed b. Yunus ile Abdullah b .Mesleme rivayet etmişlerdir. Hadisin sözleri Abdullah b'. Mesleme el-Ka'nebî'ye1 aittir. Ahmed b. Yunus'un rivayeti ise, manâ itibariyle bu hadisin aynısı ise de sözleri biraz farklıdır, Musannif hadisin sonuna ilâve ettiği talikte "bu lafızlar Ka'nebî'ye aittir" derken bunu ifâde etmek istemiştir.[360]

2099. ...Abdullah b. el-Fadl (tarafın)dan aynı senedle (önceki hadisin) manası rivayet edilmiştir. (Hadisi Ziyad b. Sa'd, Abdullah b. el-Fadl'dan şu sözlerle) nakletti: "Dul kadın kendisine velisinden daha fazla mâliktir. Bekar kızın iznini de babası alır."[361]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadiste geçen) babası kelimesinin rivayeti) mahfuz değildir.[362]

Açıklama

Bilindiği gibi "iki sika (güvenilir) râvinin hadisleri birbirine aykırı olursa, bunlardan tercih edilene mahfuz, diğerine de şâzz denir."[363]
Musannif Ebû Davud'un ifadesine göre, hadiste geçen "Bekâr kızın iznini de babası alır' 'cümlesindeki "babası" kelimesi "şâz" olarak rivayet edilmiştir. Çünkü bu mevzuda rivayet edilmiş olan hadislerin hiç birinde bekar kızın izninin babası tarafından alınacağına dair bir kayıt yoktur.
Nitekim Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında hadiste bulunan "babası" kelimesinin Süfyan b. Uyeyne tarafından ilave edildiği, yani hadisin aslında bu kelimenin bulunmadığı ifade edildiği gibi İmam Şafiî de bu kelimenin Süfyan b. Uyeyne'ye ait bir ilâve olduğunu söylüyor.[364]
Hadisle ilgili gerekli açıklamalar bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[365]

2100. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Resûlullah (s.a.) "Dul kadın hakkında velinin söz hakkı yoktur. Buluğa ermemiş yetim kızın da izni alınır. Onun susması, kabul etmesidir." buyurmuştur.[366]

Açıklama

Aslında bu hadisi Salih b. Keysân Nâfi'den değil, Abdullah b. Fadl'dan rivayet etmiştir. Fakat senedden Abdullah b. Fadl düşmüştür. Yani senedin aslında Salih b. Keysan ile Nâfi arasında Abdullah'b. Fadl vardır. Fakat bir hata eseri olarak bu isim atlanmıştır. Senedin doğru ve tam şeklini Nesaî, Ahmed b. hanbel ve Dâ-rekutnî'nin rivayetinde görmek

mümkündür.[367] Her ne kadar hadis-i şerifte velinin dul kadının evlenmesi mevzuunda hiçbir zaman söz sahibi olmayacağı mutlak olarak (kayıtsız şartsız) ifâde edilmişse de 2083 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi bazı ulemâya göre bazı hallerde velinin dul kadının nikahına müdâhale hakkı vardır. Çünkü:

1. "Dul kadın evlenmesi konusunda velisinden daha çok yetkilidir" mealindeki 2098 ve 2099 numaralı hadisler bunu ifâde etmektedirler.

2. Velisinin izni olmadan evlenen bir kadının nikâhının bâtıl olduğunu ifâde eden 2083 numaralı hadis-i şerifte dul kadının evlenmesinde velinin (bazı hallerde) söz hakkı bulunduğunun açık bir delilidir. İlgili hadisin şerhinde açıklandığı gibi İmam Ebu Hanife hazretlerine göre 2083 numaralı hadiste "velinin izni olmadan evlenen bîr kadının nikahının bâtıl sayılması" buluğa ermeden ve velisinin izni olmadan evlenen kızlarla ilgilidir. Bulûğa eren kızların evlenmesi ile ilgili değildir. 2093 numaralı hadisin şerhinde açıklandığı gibi metindeki yetime kelimesinin balığa kız anlamına gelme ihtimali de vardır.[368]

Bazı Hükümler

1. Bulûğa ermiş bir kadının velisinin izni olmadan evlenmesi caizdir.

2. Buluğa ermemiş olan yetim bir kızın iznini alarak evlendirmek caizdir. Bunu caiz görmeyen ilim adamlarına göre metinde geçen yetim kızdan maksat, buluğ çağına ermiş olan kızdır.[369]

2101. ...Hansa bint Hıdam el-Ensâriyye'den rivayet olunduğuna göre, "Kendisi dul bir kadın iken babası onu (iznini almadan) evlendirmiş. Kendisi buna razı olmamış, Rasûlullah(s.a.)'a gidip durumu anlatmış, Resûlullah (s.a.) de onun nikahını bozmuş"[370]

Açıklama

Sahâbî kadınlardan olan Hansa bint Hıdâm, ensardan Abdurrahman b. Hıdam ile Mucemmi b. Hidam'ın kızkardeşleridir. Babasının ismini Kirmanı gibi bazı ilim adamları "Hizan" olarak kaydetmişîerse de Hafız İbn Hacer, "Hıdâm" rivayetinin daha doğru olduğu kanaatindedir. Bu hadisi Sevrî, Hansa (r.anha)'dan "Ben genç bir
kız iken babam beni zorla evlendirdi" mânâsına gelen lafızlarla rivayet etmiştir. Fakat konumuzu teşkil eden hadiste geçen "Hz. Hansa'nın dul iken babası tarafından zorla evlendirildiği" rivayeti daha sağlam görülerek Sevrî'nin rivayetine tercih edilmiştir. Nitekim Abdurrezzak'ın Ebu Bekr b. Muhammed'den rivayet ettiği "Ensar-ı kirâm'dan bir zâtın Hz. Hansa ile evlendikten sonra o zatın Uhud'da şehid düştüğü bunun üzerine babası onu başka birisiyle evlendirmeye kalkınca Resûlullah (s.a.)'e gelerek:
Ey Allanın Resulü, babam beni birisiyle evlendirmiş. Oysa çocuğumun amcasıyla evlenmek istiyordum, diye şikâyette bulunduğunu ifâde eden hadis-i şerifte Hz. Hansa'nın babası tarafından zorla evlendirilmek istendiği sırada kız değil, dul olduğunu ortaya koymaktadır.
Hz. Hansa'nın zorla evlendirilmek istendiği bu zatın ismi hakkında bir açıklama yapılmıyorsa da Abdurrezzak'ın İbn Abbas'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Hansa'nın şikâyeti üzerine Resûl-i Ekrem'in "kadınları -evlenme mevzuunda- zorlamayınız" buyurduğu, babasının da onu, Ebû Lübâbe, isimli bir zât ile evlendirdiği ifâde ediliyor.[371]
Rivayetlerin bazısında Hz. Hansa'nın daha kız iken babası tarafından zorla evlendirilmek istendiği ifade edilirken, bazılarında da babası kendisini zorla evlendirmek teşebbüsüne geçtiği sırada dul olduğunu ifâde edilmesi bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğu manasına gelmediği gibi bu iki rivayet arasında bir tercih yapmayı da gerektirmez. Çünkü bu hâdisenin, biri kızlığında, diğeri de dulluğunda olmak üzere Hz. Hansa'nın iki defa başına gelmiş olması muhtemeldir.
Tekmiletul'l-Menhel müellifi Emin Mahmud'un ifâdesine göre, onun dul iken zorla evlendirilmek istendiğini ifâde eden rivayetleri, kız iken zorla evlendirilmek istendiğine dâir olan ifâdelere tercih etmek imkânsızdır. Çünkü Kız iken zorla evlendirilmek istendiğine dâir olan ifâdeler kendisine aittir. Dul iken zorla evlendirilmek istendiğine dair olan ifâdeler ise, başkalarına ittir. Kendi başından geçen bir meselede başkalarına ait ifâdelerin kendisine ait olan ifâdelere tercih edilmesi asla doğru olamaz.[372]

Bazı Hükümler

1. Büluğa ermiş bir kızı velisi zorla evlendiremez.Ulemânın büyük çoğunluğu ile Hanefî ulemâsı bu görüştedir.Bir babanın bâliğa olan kızını zorla evlendiremeyeceği mevzuunda Hasan-i Basri ile en-Nehâî'nin dışındaki tüm fıkıh ulemâsı ittifak etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber, "Dul ile velînin bir alâkası yoktur." Buyurmuştur.[373]Ayrıca konumuzu teşkil eden hadisi şerifte buna delâlet eder.
Hasan-i Basrî (r.a.)'ye göre bir babanın kızını zorla evlendirmesi caizdir. Fakat dul olan kızını zorla evlendirmesi mekruhtur. Nehâî'ye göre ise eğer bâliğa bir kızın geçimim babası te'min ediyorsa onu zorla evlendi-rebilir. Eğer geçimini kendisi temin etmiyorsa iznini almadan evlendiremez. Hasan-ı Basrî ile en-Nehâî'nin bu görüşleri mevzumuzu teşkil eden Hadis ve benzerlerine aykırıdır.
Ulemâ haberi olmadan babası tarafından evlendirildikten sonra haber kendisine ulaşınca bu nikaha razı olan kızın nikahının geçerliliği konusunda da ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefi ulemâsına göre bu nikahın geçerli olup olmaması kızın isteğine bağlıdır. Kız razı olursa nikâh geçerli, razı olmazsa geçersizdir.
İmam Şafîî ile Ahmed ve Ebû Sevr'e göre ise bu nikah kızın izni olmadan kıyıldığı için bâtıldır. Kendisine haber ulaştıktan

sonra razı olmasının önemi yoktur.
Mâlikî ulemâsına göre ise eğer bu kız daha önce bu nikahı reddetmemiş idi ise ve o anda aynı şehirde bulunuyor ve rıza göstermesi yakın bir ihtimal ise, kendisine haber iletildiğinde olumlu karşılaması bu nikahı sahih ve geçerli kılar.
Eğer kız, nikâhın kıyıldığı anda o şehirde ise, yahut bu nikâhı kabulü uzak bir ihtimal ise, yahut da haber kendisine ulaşmadan önce bu nikâhı reddetmiş idiyse, kızın izni olmadan babasının kıyacağı nikâh bâtıldır.
2. Mevkuf olan nikâh bâtıldır. İmâm Şafîî ile İmâm Mâlik bu görüştedirler.[374]

25-26. Evlenmede Denklik

2102. ...Ebû Hûreyre (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Ebû Hind, Peygamber (s.a.)'in başının üst kısmından kan almış. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuş:
"Ey Beyaza oğulları, Ebü Hind'i (kızlarınızla) evlendiriniz. Onun (kızlarıy)la da evleniniz. Sizin kendisiyle tedavi olacağınız şeyler içerisinde hayırlı olan birşey varsa o da kan aldırmaktır."[375]

Açıklama

Ebû Hind'in asıl ismi "Abdân"dır. Yesâr ve Salim olduğuna dâir de rivayetler vardır. Ensârdan "Beyaza" denilen bir ailenin, ya da bir kavmin hürriyetine kavuşturduğu azatlı bir köle idi ve mesleği haccâmlık (kan alıcılık)tı. Hz. Peygamberden de zaman zaman kan alırdı. Bir defasında Peygamber Efendimiz onun hakkında "Kim Allah'ın, kalbine imânı yerleştirdiği bir kimseyi görme arzusundaysa, Ebû Hind'e baksın" buyurarak onu medhetmişti.[376]
Ebû Hind'in, bunca meziyyetlerine rağmen geçmişte bir köle olduğu ve haccâmlıkla meşgul bulunduğu için çevresi tarafından onunla evlenmeye ve kızlarını almaya rağbet edilmeyeceği endişesiyle Fahr-i Kainat Efendimiz, bir münâsebet düşürüp Ebû Hind'in mesleğini küçümseyerek kızlarını almaktan ve ona kız vermekten kaçınmamalarını, kendisinin son derece imanlı bir kimse, mesleğinin de son derece hayırlı bir meslek olduğunu onlara ilân etmiştir.[377]

Bazı Hükümler

1. Nikâhta eşler arasında aranan denkliğin tesbıtında baş vurulacak olan en önemli olcu din ve îman kuvvetidir. Binâenaleyh dîni bütün olan kimseler fakir de olsalar, zengin ailelere denk saylırlar, onların kızım alabilirler. Haccâmlık mesleği ile hayatım kazanır olmak, geçmişte köle olmak gibi durumlar bir şahsın şeref ve i'tibânm, içtimaî mevkiini zedeleyecek hususlar değildir. Çünkü Allah teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'inde, "Ey insanlar, biz sizi bir erkek, ve bir dişiden yarattık. Ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız Allah'ın buyrukları dışına çıkmaktan en çok sakınanınıdır."[378] "Hiç inanan kimse imândan çıkan fâsık gibi olur mu? Bunlar bir olmazlar elbet."[379] buyurmuştur. Hazret-i Peygamber de bir hadîs-i şerifinde "Dînini ve ahlâkını beğendiğiniz bi rkişi sizin ailenizden bir kadına tâlib olursa, onu evlendirin. Şayet bunu yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve bozgun olacaktır."[380] buyurmuştur.
Bu bakımdan evlenmelerde dîn yönünden erkeğin kadına denk olması nikâhın sıhhati için şarttır. İslâm ulemâsının bütünü bu görüştedir. Bir başka tâbirle bunda icmâ' vardır. Binâenaleyh müslüman bir kadının kâ-fîr bir erkekle evlenmesi caiz değildir. Fakat kadınların erkeklere denkliği söz konusu olmadığından müslüman bir erkeğin ehl-i kitâbdan olan ecnebî bir kadınla evlenmesi caizdir.
İmâm Mâlik konumuzu teşkil eden hadîs-i şerîfe bakarak evlenecek olan erkeğin sadece din yönünden kadına den kolmasını esas almıştır. Ulemânın ekseriyyeti denkliğin şart olduğunu kabul etmiş fakat bunun ölçüsünde farklı düşünmüşlerdir. Birçoğuna göre ölçü dindarlık ve iyi ahlâktır.[381]
Şafîî ulemâsının meşhur olan görüşüne göre, erkeğin evleneceği kadına beş hususta eşit olması istenir:
1- Takva, **2-** Hürriyet, **3-** Soy, **4-** Meslek, **5-** Delîlik, cüzzâm gibi nikâha engel teşkil eden kusur ve hastalıklardan salim olmak.
Bu mevzuda İmâm Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir:
1- Erkeğin, evlenmek istediği kadına takva ve soy bakımından denk olması nikâhın sıhhatinin şartıdır.
2- Nikâh akdinin sıhhati için denklik şart değildir.[382]
Şâfîîlerce de nikâhta erkeğin kadına denk olması nikâhm sıhhatinin değil, lüzumunun devamlılığının şartıdır. Şafîî ulemâsından bazılarına göre bu mevzuda îmâm Şafîî'den iki kavil rivayet edilmiştir:
1- Eğer kadının velîsi onun rızâsı olmadan veya dengi olmayan biriyle evlendirecek olursa İmâm Şafîî "El-Ümm" isimli eserinde bu nikâhın bâtıl olduğunu söylemiştir.
2- "el-İmlâ" isimli eserde ise, "bir kadını velîsi dengi olmayan birisiyle evlendirecek olursa, diğer velîlerin bu nikâhı ibtâl etmeye haklan vardır" deniliyor. "el-İmlâ"daki bu ifâde, "sözü geçen nikâhın sahih fakat lâzım olmadığı" manasına gelmektedir.[383] Binâenaleyh "kefalet, denklik nikâhın lüzumunda şarttır" diyenlere göre, meselâ buluğ çağındaki bir kız dengi olmayan birisiyle evlenirse velîsi razı olduğu takdirde nikâh mu'teberdir. Aksi takdirde velî nikâhı feshedebilir. İmâm Ebû Hanife (r.a.)'nın görüşü budur. "Kefalet nikâhın sıhhatinin şartıdır" diyenlere göre ise velînin izni olmadan yapılan böyle bir evlilik akdi sahîh değildir.
İmâm Ebû Hanife altı hususta denkliğin aranacağını söylemiştir1:
1- Soy; Arab yabancıya denk değildir.
2- Ailenin İslama giriş tarihi; Yalnız babası müslüman olan bir erkek, baba ve dedesi müslüman olan kadına denk değildir.

3- Baba ve dedelere doğru hür oluş.
4- Servet. Ebû Yusuf'a göre kadım erkeğe denk kılan servet, mehr ve nafakaya kâfi gelen servettir.
5- Dindarlık; Ahlâksız bir erkek iyi ahlâklı bir kadının dengi değildir.
6- Zanaat ve iş; Düşük kaliteli âdî işlerle meşgul olanlar, şerefli meslek sahiplerinin kızlarına denk sayılmazlar.
Denkliği arama hakkı hem zevcenin hem de velînin hakkıdır. Birinin bu hakkım iskât etmesi diğerinin taleb etmesine mani değildir. Evlendikten sonra meydana gelen farklılıkların evliliğe zararı yoktur. Ayrıca kadın gebe kaldıktan sonra denklik mevzuunda aldanıldığı anlaşılsa bile fesih davası açılamaz.[384]
Bunlardan birinci madde sadece Araplarda aranır... "Evet islâm araplarda zevcin kendine bakarak -babasına ve dedesine bakarak değil- muteberdir. Şu izaha göre neseb yalnız Araplarda muteberdir. Babanın ve dedenin müslüman olması yalnız acemlerde, hürriyet ise, hem acemlerde, hem de araplarda mu'teberdir. Kocanın müslüman oluşu da böyledir."[385] yâni hem araplarda hem de arap olmayanlarda aranır.
Dindarlık ve iyi ahlâk dışındaki denklik ölçüleri müctehidlerin yaşadıkları asırların telakkilerine bağlıdır. Çeşitli asırlar ve cemiyetlere göre değişebilir.[386]
Hanefî ulemâsından İmâm Kerhî'ye göre nikâhta denklik asla şart değildir. Nikâhta denkliğin bulunmasıyla bulunmaması arasında bir fark yoktur. İmâm Mâlik ile Hasan el-Basrî de denkliğin şartiyyetini kabul etmemişlerdir. Süfyân es-Sevrî de neseb cihetiyle denkliğin mu'teber olmadığına hükmetmiştir. Zahiri mezhebinde de böyledir. İbn Hazm diyor ki: "Ehl-i İslâmm hepsi de kardeştirler. En âdî bir zencinin oğluna, Hâşimî halîfesinin kızı bile haram olmaz. Zânî olmayan herhangi bir fâsık müslüman, faziletli bir müslüman kadına denktir."
Bir erkeğin eveleneceği kadına denk olmasının, nikâhın şartı bulunduğu görüşünde olan müctehîdlerin delillerini şu şekilde sıralamak mümkündür:
1- "Kadınları ancak velîleri evlendirebiür. Denklerinden başkasıyla evlendirilemezler."[387]
2 - "Kureyş batın batın birbirinin dengidir, diğer Araplar da kabile, kabile birbirlerinin dengidirler. Arap olmayanlar da birbirlerinin dengidir."[388] hadîs-i şerifleri.
Ancak hadîs ulemâsı bu hadîslerin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.[389] Evlilikte denkliğin gözetilmesine dâir Kur'an-ı Kerîmde bir "nass" yoktur. Bu mevzuda ileri sürülen hadîslerin en sağlamı konumuzu teşkil eden hâdıs-i şerîf ile vakti gelince "Üç şeyi geciktirme namazı, hazır olunca, cenazeyi ve dengini bulunca kızı"[390]
3- Zevç ile zevce arasında düzenli ve uyumlu bir hayatın devamı, hayatta karşılaşacakları zorluklara tahammül edebilmeleri birbirlerine olan sevgi ve güven duygularının devamına bağlıdır.
Aralarında denklik bulunmayan eşlerin böyle sıkıntılı anlarda birbirlerine güvenmeleri ise mümkün olmaz. Olsa da devamlı olamaz.
Denkliğin şart olmadığını kabul edenlerin delillerini de şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- Bir hadîs-i şerîfte "İnsanlar tarak dişleri gibi müsavidirler,[391] buyurulmuştur. "Bir kimsenin diğer bir kimse üzerine takvadan başka bir üstünlüğü yoktur"[392] buyurulmuştur. "Sizin Allah yanında en üstün olanınız Allah'ın buyrukları dışına çıkmaktan ençok sakınanımzdır."[393] âyet-i kerîmesi de bu gerçeği ifâde etmektedir.
2 - Bilâl-i Habeşî (r.a.) ensâr-ı kiramdan bir aileye damad olmak üzere dünürlük yapmış, fakat muvafakat edilmemişti. Durumu Resûl-i Ekrem (s.a.)'e arzedince Hz. Fahr-i kâinat: "Git onlara söyle ki, Resûlullah emrediyor, kızlarını sana versinler" diye emir buyurdu.[394] Bilindiği gibi Hz. Bilâl azatlı bir köle idi. Eğer nikâhta eşler arasında denklik arasaydı, Hz. Peygamber böyle emir vermezlerdi.
3- Eğer nikâhta eşler arasında denklik şartı aransaydı, kısasta da aranması gerekirdi. Oysa kısâsda denklik şartı yoktur.[395]
4- Eğer nikâhta eşler arasında denklik şartı aransaydı erkekte arandığı gibi kadında da aranırdı. Halbuki denkliğin kadında aranmadığı bilinen bir gerçektir.[396]
Yukarıdaki i'tirazlara şu şekilde cevap verilmiştir:
1- "İnsanlar tarak dişleri gibi müsâvîdirler", hadîsinin hükmü ahiretle ilgilidir, dünya ile ilgili değildir. İnsanların ahirette birbirlerine üstünlükleri ancak takva yönündendir, başka değildir. Dünyevî durum ise, bundan tamamen farklıdır.
2- Hz.Bilâl ile ilgili hadîs-i şerîf, nikâhta denklik şartının mu'teber olmadığına değil, denklik talebini terk etmenin mendûp olduğuna delâlet eder. Ayrıca bu hadîsin sadece Hz. Bilâl'le ilgili özel bir hadîs olması da mümkündür.
3- Nikâhı kısas'la kıyâs etmek doğru olmaz. Çünkü kısas ammenin hayatını korumakla ilgilidir. Kısasta denklik şartı arandığı takdirde dengi olmayan düşmanlarını öldürmeye kalkar.
4- Nikâhta kadının erkeğe denk olup olmadığının nazâr-ı i'tibâre alınmaması, bu denkliğin erkekte aranmasının gereksizliğine delâlet etmez. Çünkü istifrâş edilen kadındır. Kendi dengi olmayan bir kişi tarafından istifrâş edilmek kadın için tahammülü imkânsız bir durumdur. Erkek ise, istifrâş eden durumunda olduğu için istifrâş ettiği kadın kendi dengi olmasa bile, utanıp arlanacağı bir duruma düşmesi söz konusu olmadığından dengi olmayan bir kadınla evlenmesinde sakınca yoktur.[397]

26-27. Kızı Doğmadan Önce Evlendirmek

2103. ...Meymûne bint Kerdem demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ıı (Veda) Haccında babamla birlikte ben de (hac yolculuğuna) çıkmıştım. Resûlullah (s.a.) devesinin üzerinde iken babamın ona yaklaştığını gördüm. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun için durdu ve onu dinle(meye başla)dı. (Hz. Peygamberin) yanında Sıbyân Mektebi hocalarının sopası gibi (küçük) bir sopa vardı. Ben Arapların ve halkın; "Tabtabiyye!, tabtabiyye! tabtabiyye!" diye bağırdıklarını işitiyordum. Babam ona yaklaşıp ayağına sarıldı. (Resûl-i Ekrem de) ona engel olmadı. Onun için durdu ve onu dinle(meye başla)dı. Bunun üzerine (babam: Yâ Rasûlallah) "Ben bir ısrân ordusu hazırladım." dedi. (Isrân ordusu kelimesini râvî Muhammed) -İbn-ül-Müsennâ

öısrân ordusu (şeklinde) rivayet etti.- (Babam Kerdem sözlerine şöyle devam etti) Târik b. el-Murakkı'da;
Mükâfatı karşılığında bana bir mızrak verecek yok mu? dedi. Ben de
Onun; mükâfatı nedir? dedim.
Dünyaya gelecek olan kız(lar)ımın ilkini seninle evlendireceğim diye cevâp verdi. Bunun üzerine mızrağımı verip ondan uzaklaştım. Nihayet onun bir kızının dünyaya geldiğini ve (hem de) ihtiyarlamış olduğunu öğrendim. Sonra kendisine gelip:
(Senin kızın) benim ailem(dir.) Onu bana hazırla! dedim. Ben, kendisine aramızda geçen (anlaşmanın) dışında yeni bir mehir daha vermedikçe (isteğimi) yapamayacağına dâir yemin etti. Ben de ona (daha önce) verdiğimin dışında bir mehir vermeyeceğime dâir yemin ettim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.)'
"O bugün hangi kadınların yaşıtıdır?" diye sordu. (Babam Kerdem de)
İhtiyarlığı gördü, cevabını verdi. (Resûl-i Ekrem (s.a.) de)
"Senin onu terk etmeni (daha uygun) görüyorum." buyurdu. (Kerdem) dedi ki: (Resûl-i Ekrem'in) bu (sözü) beni korkuttu. Resûlullah (s.a.)e (doğru) baktım. Derhal bendeki bu korkuyu gördü.
"Sen de günahkâr olmazsın, arkadaşın da günahkâr olmaz." buyurdu (bendeki korkuyu giderdi.)[398]
Ebû Dâvûd dedi ki: ihtiyarlık demektir.[399]

Açıklama

Araplar sopaya "tabtabiyye" derler, çünkü sopa bir yere vurulduğu zaman "tap" diye bir ses çıkarır. îşte bu sebeple halk Resûl-i Ekrem'in elindeki sopayı görünce "tabtabiyye, tabtabiyye" diyerek onun elindeki şeyin sopa olduğunu biribirlerine anlatmak istiyorlardı. Resûl-i Ekrem'in her hareketini son derece dikkatle takib eden müslümanlar o anda elinde tuttuğu şeyin ne olduğunu merak ettikleri için, onun sopa olduğunu fark eden kimseler "tabtabiyye, tabtabiyye" diyerek o şeyin sopa olduğunu yanlarındakilere haber vermek istiyorlardı. Bu hadîs-i şerîf henüz dünyaya gelmemiş bir kızı birisine nikahlamanın sahîh olmadığına ve mevcut olmayan bir kadına kıyılan bir nikâhın fasit olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Resûl-i Ekrem Kerdem'e, doğmadan önce nikahlamış olduğu kadım boşamasını değil, onunla evlenmekten vazgeçmesini emretmiştir. Şayet daha önce kıyılan nikâh sahîh olsaydı o zaman Kerdem'e kadınla evlenmekten vaz geçmesini değil, onu boşamasını emrederdi. Tarik'ın henüz dünyaya gelmemiş kızını Kerdem'e nikahlaması sadece Kerdem'e onu vermeyi va'detmekten öte hukukî bir mana taşımadığından, aralarındaki anlaşmazlığı gören Resûl-i Ekrem, onları yeminlerinin günâhından kurtarmak için Kerdem'in bu kadınla evlenme talebinden vaz geçmesini tavsiye etmiştir. Evlenme gerçekleşmeyince de mehir söz konusu olamayacağından ikisi de yeminde hânıs olma günâhından kurtulmuşlardır.[400]

Bazı Hükümler

1. Dünyaya gelmemiş olan bir kıza kıyılan nikah fasittir.
2. Hâkimin kendisine başvuran iki tarafa da, onlar için en hayırlı ve takvaya en uygun olan neticeyi tavsiye etmesi gerekir.[401]

2104. ...İbrahim b. Meysere(nin) haber verdi(ğine göre) teyzesi ona, (herkes tarafından) doğruluğu tasdîk edilen doğru bir kadının şöyle dediğini haber vermiş: "Babam cahiliyye çağında bir gazada iken sıcak şiddetlenince adamın birisi:
Bana ayakkabılarını verecek birisi yok mu, ben de dünyaya gelecek ilk kızımı ona nikahlayayım? demiş. (Babam da) ayakkabılarını çıkarıp ona vermiş. Nihayet o adamın bir kızı dünyaya gelmiş ve (ihtiyarlık çağına) erişmiş." (Daha sonra İbrahim b. Meysere teyzesinden naklen önceki hadîsin) bir benzerini rivayet etmiş (fakat) sadece katîr (kelimesinin ihtiyarlık anlamına geldiğin)i nakletmemiştir.[402]

Açıklama

Önceki hadîsin açıklaması bu hadîsin izahına da ışık tutmaktadır.[403]

27-28. Mehir

2105. ...Ebû Seleme (r.anha)'dan; demiştir ki:
Ben, Âişe (r.anha)'ye Peygamber (s.a.)'in mehrini sordum,
On iki okka ile bir ness'dir. diye cevap verdi. Bunun üzerine:
Ness nedir? dedim.
Yarım okkadır, dedi.[404]

Açıklama

"Sadak" kelimesi mehir manasına gelir. Bu kelimeyi "kitâb" vezninde "sıdâk" diye telaffuz etmek de caizdir. Çoğulu "suduk" gelir. Hicaz halkı bu kelimeyi "sadüka" şeklinde telaffuz ederler. Nitekim "Kadınlara mehirlerini (bir hak olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yeyin."[405] âyet-i kerîmesinde bu kelime "saduka" şeklinde geçmektedir." Temim lügatında "sıdka" şeklinde telâffuz edilen bu kelime bazan "sudka" şeklinde de telâffuz edilir.

Mehrin meşrûiyyeti kitap ve sünnetle sabittir. Kitaptan delilîli, "Bunlardan ötesini, iffetli yaşamak, zînâ etmemek şartıyla mallarınızla istemeniz (mehirlerini vererek evlenmeniz) size helâl kılındı. O halde onlardan ne kadar yararlandınızsa, ona karşılık, kesilen ücretlerini (mehirlerini) bir hak olarak verin"[406] âyet-i kerîmesidir.
Nikâhta mehrin meşruluğunun sünnetten delîü ise, bu kısımda gelecek hadîslerdir.
Konumuzu teşkîl eden hadîsin birinci cümlesi İbn Mâce'nin rivayetinde "Hz. Aişe'ye Resûlullah (s.a.)'in eşlerinin mehirleri ne kadardır? diye sordum" şeklinde geçmektedir. Netice itibariyle Ebû Davud'un rivayetinden farklı değildir. Hadîs sarihlerinin beyânına göre, metinde geçen okka'dan maksat Hicaz Okkasıdır. Bir hicaz okkası kırk dirhem olduğuna göre on iki buçuk okkalık bir mehir beş yüz dirhem (gümüş) eder. Nitekim Müslim'in rivayetinde de "Bunların toplamı beş yüz dirhem (gümüş) eder" cümlesi bulunmaktadır.
Şafîî ulemâsı bu hadîs-i şerîfe bakarak mehrin en az beş yüz (500) dirhem olmasının müstehâb olduğunu söylemişlerse de bazıları Hz. Âişe'-nin bu rivayetini "Resûl-ı Ekrem (s.a.)'in ailelerinin hepsine de aynı miktarda mehir vermemiştir, fakat ailelerine ödediği mehrin miktarı genellikle beş yüz dirhemden aşağı düşmemiştir." şeklinde yorumlamışlardır. Gerçekten de Hz. Hatice Validemizin mehri beş yüz dirheme varmazken Hz. Ümmü Habibe'nin mehrini Habeş Kralı Necaşi'nin dört bin dinar (gümüş) üzerinden ödediği bilinmektedir. Fakat Necaşi'nin verdiği bu para Resûl-i Ekrem'in emri ile değil, kendi tarafından bir teberru* ve Resûlullah (s.a.)'e bir ikram idi.[407] Bunun yanında Hz. Safiyye ile Hz. Cüveyri-ye'nin mehri Resûl-i Ekrem tarafından azad edilmeleridir.[408]
İmâm Ebû Hanife ve Mâlik (r.anhuma)'nın da dahil bulunduğu bâzı fukaha mehrin asgari miktarının hadîs-i şeriflerle on dirhem olarak belirlendiğini ileri sürmüşlerdir. Kırk, yirmi ve elli dirhemi asgari miktar olarak görenler de vardır. Bu ihtilâfın sebebi Peygamber (s.a.), sahabe ve tâbiûn devrinde bu mevzûdaki tatbikat ve sözlerin çeşitli şekillerde te'vîl ve tefsîr edilmesidir.[409]
İMihrin yukarısı için belli bir sınır bulunmadığına dâir ulemânın icmâî vardır. Çünkü Allah teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'inde "O kadınlardan birine kınlar vermiş olsanız..."[410] buyurmuştur. Kıntar; bazılarına göre bin ikiyüz okka altındır. Bazıları "kıntar" "bir öküz derisinin alabileceği altındır" demiş, bir takımları da "yetmiş bin miskal" demiştir. "Yüz rıtl altındır" diyenler de vardır. Hz. Ömer mehrin en yükseğini Peygamber (s.a.)'in zevcelerinin mehirleri kadar yapmak ve fazlasını Beyt-ül-mâl'e vermek istemiş, hatta bu fikrim hutbede söylemişti. Fakat bir kadın az önce tercümesini sunduğumuz Nisa Sûresinin yirminci âyetini delil getirerek itirazda bulunmuş, bunun üzerine Hz. Ömer de "Sizin hepiniz Ömer'den daha fakirisiniz" diyerek sözünden dönmüştür.[411]
tslâm kadına, kendisine rağbet etsinler diye gençliği boyunca bir servet biriktirmesini yakıştıramamış, bilâkis erkeklerin ona rağbet ettiklerini hediye (mehir) takdîmiyle sembolize etmelerini istemiştir. Binâenaleyh mehir, kadının bedeli veya ondan istifâde imkânının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik alâmetidir ve hediye kabilindendir.[412]

2106. ...Ebü'1-Acfâ es-Sülemî'den; demiştir ki: Ömer (r.a.) bize bir hutbe irâd ederek (şöyle) dedi: "Dikkat ediniz, kadınların meh-rinde aşırı gitmeyiniz. Zira mehirleri çoğaltmak dünyada kendisiyle övünülecek birşey veya Allah katında bir takva olsaydı, ona Peygamber (s.a.) sizden daha lâyık idi. Oysa ne Resûlullah (s.a.) kadınlarından birine on iki okkadan (fazla) mehir verdi ne de kızlarından birine on iki okkadan fazla mehir verildi."[413]

Açıklama

Eğer mehrin çokluğu dünyada kendisiyle övünülecek bir şey olsaydı, Resûl-i Ekrem (s.a.) onu ailelerine herkesten daha fazla mehir isterdi. Oysa Resûl-i Ekrem (s.a.) kendisi hanımlarına on iki okkadan (480 dirhem gümüşten) fazla mehir vermediği gibi kızları için de on iki okkadan fazlasını istemedi. Aslında haddi aşkın olan mehir zamanla erkeğin kadına karşı kinlenmesine ve "Ben senin için kırba ipine varıncaya kadar her külfete katlandım." demesine sebep olur.[414]
Mevzûmuzu teşkil eden bu haberde Resûl-i Ekrem'in ailelerine on iki okkadan fazla mehir vermediği, kızları için de on iki okkadan fazla mehir almadığı rivayet edilirken bir önceki Hz .Âişe hadîsinde Resûl-i Ekrem'in ailelerine on iki buçuk okka mehir verdiğinden bahsedilmiş olması bu iki hadîs arasında bir çelişki olduğunu göstermez, çünkü;
1- Aslında Resûl-i Ekrem'in bizzat kendi ailelerine vermiş olduğu mehir on iki buçuk okka olduğu halde Hz. Ömer'in bunu yuvarlak hesap olarak kısaca on iki okka deyivermesi mümkündür.
2- Bir önceki hadîsin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi Resûl-i Ekrem ailelerinin her birine mehir olarak on iki buçuk okka vermiş değildir. Bu bakımdan bâzılarına on iki buçuk okka mehir verdiği halde bâzılarına da on iki okka mehir vermiş olabilir.[415]

Bazı Hükümler

1. Kadınlara aşırı derecede fazla mehir vermekten sakınmak tavsiye edilmiştir.
2. Fazla mehir vermekten sakınmanın tavsiye edilmiş olması "Bir eşin yerine başka bir eş almak istediğiniz takdirde onlardan birine (evvelki eşinize) yüklerle mal vermiş olsanız dahî, verdiğinizden hiçbir şeyi geri almayın..."[416] âyet-i kerimesinin hükmüne aykırı değildir. Çünkü âyet-i kerîme haddinden fazla mehir vermenin caiz olduğunu, hâdis-i şerîfse mehirde haddi aşmamanın daha faziletli olduğunu ifâde etmektedir.
Kadınlara verilen mehrin az olmasını tavsiye eden hadîs-i şeriflerden bâzılarının meali şöyledir:
a. "Kadınların en bereketli olanı, masrafı en hafif olanıdır."[417]
b. "Kadının dünürlüğünün külfetsiz olması ve mehrin in az oluşu onun uğurlu oluşundandır."[418]

c. "Mehrin hayırlısı az olanıdır."[419]

2107. ...Ümmü Habîbe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre, kendisi Ubeydullah b. Cahş'm (nikâhı) altında iken (kocası Ubeydullah) Habeş toprağında ölmüş, bunun üzerine Necaşi onu Peygamber (s.a.)'e nikahlayarak ve dört bin (dirhem) mehir vererek Şu-rabhil b. Hasene ile birlikte Resûlullah (s.a.)'e göndermiştir.[420]
Ebû Dâvud dedi ki: "Hasene" Şurahbil'in annesidir.[421]

Açıklama

Şurahbil, Hasene'nin öz oğludur. Oğulluğu değildir. Musannıf Ebü Dâvud "Hasene Şurahbil'in annesidir" derken bunu ifâde etmek istemiştir. 2086 numaralı hadiste bu hadîsle îgîîi açıklama geçmiş bulunmaktadır.[422]

2108. ...Zührî'den rivayet olunduğuna göre Necaşî, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmu Habibe'yi dört bin dirhem mehir ile Resûlullah (s.a.)'e nikahlamış ve bunu bir mektupla Resûlullah (s.a.)'e bildirmiş (Resûl-i Ekrem de bu nikâhı) kabul etmiştir.[423]

Açıklama

2086 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Necaşi bu nikâhı hicretin yedinci yılında Habeşistan'da kıymıştır. O sırada Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'de bulunuyordu.
Necaşi, Habeşistan krallarına verilen bir unvandır. Bu nikâhı kıymış olan kralın esas adı Ashame b. Bahr'dır.
Siyer ulemâsının meşhur olan rivayetine göre Habeş Kralı Necâşi'nin Hz. Ümmu Habibe'ye vermiş olduğu mehrin miktarı dörtyüz dinardır. İbn-i Ebî Şeybe'nin rivayeti de böyledir. Her ne kadar mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifte bu mehrin dört bin dirhem olduğu rivayet ediliyorsa da bu rivayet zayıftır. Çünkü mevzûmuzu teşkil eden hadîs mürseldir. Binâenaleyh söz konusu mehrin 400 dinar olduğu rivayeti tercih edilmiştir.[424]

Bazı Hükümler

1. Kadınlara on iki okkadan (480 dirhemden) daha fazla mehir vermek caizdir.
2. Velî veya vekil olmayan bir kimsenin (fuzûlînin) taraflardan birini teşkil ederek yaptığı evlenme akdi, ilgili tarafın kabulüne bağlı olarak sahihtir: Eğer ilgili taraf bu nikâhı kabul ederse nikâh nafiz (geçerli) olur. Kabul etmezse bâtıl olur.[425]

28-29. Mehrin (En) Az (Mikdâr)ı

2109. ...Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.) Abdurrahman b. Avf (r.a.)'ın üzerinde za'ferân izi görünce;
“Bu nedir?" diye sordu. O da:
Ya Rasûlallah bir kadınla evlendim, cevâbını verdi. (Resûl-i Ekrem');
"Onun mehri ne kadardır?" diye sorunca; "Bir nevat ağırlığında altındır" diye cevap verdi. (Resûl-i Ekrem'de) "Bir koyun ile de olsa düğün yemeği ver" buyurdu.[426]

Açıklama

Velîme: Düğün yemeği demektir. Lügat ulemâsından bâzılarına göre her yemek da'vetine "velîme" demek caizdir.
Araplar hazırlanış sebebine göre her ziyafete ayrı bir isim verirler. Meselâ çocuk doğduğu zaman verilen ziyafet "akika", bir çocuğun Kur*ân-ı Kerîm'i hatmetmesi sebebiyle verilen ziyafete de "hazâk", doğum münâsebetiyle verilen ziyafete "hurs", sünnet münâsebetiyle verilene "i'zâr", bina yapmak sebebiyle verilen ziyafete "vekîre", misafir için verilene "na-kia", bir musibet başa geldiğinde ,mûsibet sahibi tarafından verilen yemeğe "vadıyma", sebepsiz olarak verilen yemeğe de "me'dûbe ve me'debe" ismi verilir. Ancak vadiyma ziyafeti vermek haramdır!
Nevat, sözlükte hurma çekirdeği anlamına gelir .Araplar arasında bir ağırlık ölçüsü olarak bilinir. Hattâbî'nin beyânına göre, bir nevat altın, beş dirhem gümüşe eşittir.
el-Ezherî'de bu görüşü t'ercîh etmiştir. Kadı lyaz'm rivayetine göre ulemânın ekseriyyeti de bu görüştedir. Nitekim Beyhâkî'nin Katâde'den naklettiği "Bir neva! altın, beş dirhem gümüşe eşittir” manasmdaki haber de bu görüşü desteklemektedir. İbn-i Kuteybe'den rivayet edildiğine göre ise bir nevât altın, beş dirhem altına eşittir. îbn-i Fâris'e göre kesin olan budur. Beyzâvî "Zahir olan kavil budur" demektedir.
Mâlikî ulemâsından bazıları "Medîne halkı arasında bir nevâtın, bir dinarın dörtte birine &şit sayıldığını söylemişlerdir.
İmâm Şafiî'ye göre bir nevât altın Neşş'in dörtte biridir. Bir neşş, yarım okka, bir okka da kırk dirhem olduğuna göre bir neşşin dörtte biri, beş dirhem gümüş eder. Öyleyse bir nevât altın, beş dirhem gümüşe eşittir.[427]
Metinde geçen cümlesindeki "lev" imtina için değil, "taklîl: azlık" içindir. Türkçemizde "hiç olmazsa", "hiç değilse", "en azından", gibi manalara gelir.
Hammâd b. Zeyd ile tbn Seleme'nin rivayetlerinde Resûl-i Ekrem'in bu cümleden önce Hz. Abdurrahman'a ("Allah sana

bereket ihsan etsin" diye dua ettiği ifâde edilmektedir. İbn Seleme'nin rivayetinde Abdurrahman b. AvPin (r.a.) şu ifâdelerini görüyoruz: "Peygamber (s.a.)'in duası sayesinde artık öyle oldu ki: Ben bir taşı kaldıracak olsam onun altında ya altına veya gümüşe rastlayacağımı ümid eder duruma gelmiştim."
Mâmer'in Sâbit'ten yaptığı bir rivayete göre Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Abdurrahman vefat ettiği zaman dört karısı vardı. Her birisine düşen miras hissesinin yüz bin dinar olduğunu gördüm." Dört kadının hepsine düşen miras ise, mirasının sekizde biri olduğu düşünülürse Hz. Ab-durrahman'ın bütün terekesinin üç milyon ikiyüz bin (3.200.000) dinara ulaştığı görülür.
Bu miktar Hz. Abdurrahman'in, Resûl-i Ekrem'in duası bereketiyle ne kadar zenginleştiğini göstermek için yeterlidir.[428]

Bazı Hükümler

l. Erkeklerin zaferan denilen kokuyu sürünmesi caizdir. Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriften böyle bir mânâ anlaşılıyorsa da aslında bu hadîs ileride tercümesini sunacağımız "Resûlullah(s.a.) erkeklerin za'ferân sürünmelerini yasakladı." mânâsına gelen 4179 numaralı hadîs-i şerîfe aykırıdır.
Şafîî ulemâsından İmâm Nevevî bu mevzûdaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Aslında bu kokuyu Hz. Abdurrahman bilerek ve isteyerek sürünmemiştir. Fakat ona gelinden bulaşmıştır.. Gerçek olan şudur ki, erkeklerin za'ferân ve halûk kullanması kesinlikle yasaklanmıştır. Çünkü onu kullanmak kadınlara mahsûs bir alâmettir. Peygamberimizse erkeklerin kadınlara benzemesini kesinlikle yasaklamıştır. Muhakkik ulemânın tercih ettiği görüş budur."[429]
Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu hadîsten, güveyilerin "Za'ferân kullanmanın erkeklere yasak olduğuna dâir genel hükmün" dışımda kaldığı manasını çıkarmak ve sözü geçen hükmün bu hadîsle tahsîs edildiğini söylemek mümkündür. Ancak "Hz. Abdurrahman bu kokuyu tenine değil de elbisesine sürmüş olabilir" gerekçesiyle bu görüşe i'tirâz edilmiştir. Bu i'tirâz "Erkeklerin tenlerine halûk sürünmeleri yasaktır. Fakat elbiselerine sürünmelerinde bir sakınca yoktur," diyen Mâliki ulemâsının görüsüne uygun düşmektedir. Nitekim "Allah, cesedinde halûk sürülü olduğu halde namaz kılan bir kimsenin namazım kabul etmez," mânâsındaki 4178 numaralı hadîs-i şerîf de bu görüşü teyîd etmektedir. Çünkü bu hadîs-i şerifteki namazın kabul edilmeyeceği tehdîdî za'ferânı veya halûku elbisesine süren kimseyi değil tenine süren kimseyi hedef almaktadır.
Hz. Ebû Hanife ile İmâm Şafîî ve taraftarlarına göre ise, bu kokulan herhangi bir erkeğin tenine sürmesi caiz olmadığı gibi elbisesine sürmesi de caiz değildir. Sözü geçen mezhep imamları ve taraftarları bu görüşlerinde sağlam hadîslere dayanmışlardır. Mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerîfte geçen Hz. Abdurrahman'ın za'ferân sürünmesi hadisesini de şöyle açıklamışlardır;
a. "Hz. Abdurrahman'ın za'ferân sürünmesi hadîsesi, za'ferân sürünmenin erkeklere yasaklanmasından önce olmuştur."
Gerçekten bu hadisenin hicretin ilk yıllarında cereyan etmiş olması ve bu meseledeki yasağı rivayet eden râvîlerin Medîne'ye en son hicret eden kimseler olması da bu görüşü desteklemektedir.
b. "Hz. Abdurrahman'ın elbisesinde görülen sufre isimli kokuyu bizzat kendisi isteyerek sürünmüş değildir. Bu koku elbisesine gelinin elbisesinden bulaşmıştır.
c. Hz. Abdurrahman'ın ailesinin yanma girmek için koku sürünmek ihtiyacı duyduğu halde kadınlara has kokudan başka bir koku bulamadığı ve kadınlara has olan za'ferân ve sufre gibi kokuları erkeklerin az mikdârda sürünmelerinde bir sakınca bulunmadığı için o anda eline geçen sufre-den biraz sürünmüş olması mümkündür." Bu açıklama bu mevzûdaki farklı iki görüşün dayandığı delillerin arasını uzlaştırıcı özelliktedir.
Gerçekten erkeklerin bâzı hallerde kadınlara âit kokuları bile sürünmesi caizdir. Meselâ cuma günü kadınlara âit bir koku ile de olsa kokulanmak emredilmiştir.
d. Çok az süründüğü için üzerinde sadece izi kalmış olduğu ve bu yüzden Hz. Peygamber'in tenkîdine uğramadığı düşünülebilir.
e . Yasaklanmış olan za'ferânın ve benzerlerinin, kokulu olan za'ferân cinsleri olduğu, Hz. Abdurrahman'ın.süründüğü za'ferânın ise, bu cinsten olmadığı da düşünülebilir.
f. Erkeklere za'ferân kullanmanın yasaklığı hükmen haram olmayıp daha aşağı derecelerde bir yasak olması mümkündür."[430]
g. Genç damatların düğün sırasında bu yasaktan istisna edilmiş olması da mümkündür.
2. Evlenecek olan kadına mehrin az mikdârda verilmesi meşru'dur.
Ulemâ bu mevzuda ittifak etmişse de azlığın sınırını tesbitte ihtilâfa düşmüşlerdir.
Hanefi ulemâsına göre mehrin asgarî mikdârı on dirhem gümüştür. İmâm Mâlik'ten "üç dirhem" mikdârı da vardır. "Bir dirhem gümüş 3,2 gramdır. On dirhem Hz. Peygamber (s.a.) devrinde iki koyun bedelidir."[431]
Hanefi ulemâsının bu konudaki delili Câbir b. Abdillah'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadîs-i şeriftir: "Kadınları denklerinden başkasıyla evlendirmeyiniz." "Onları velîlerinden başkası evlendiremez. On dirhemden aşağı ınehir olmaz."[432]
Fakat Beyhâkî bu hadîs hakkında "zayıf" demiştir. Çünkü bu hadîsin senedinde Mübeşşir b. Ubeyd ve Haccâc b. Ertât vardır. Râvî olarak bunların ikisi de zayıftır. Dârekutnî'nin beyânına göre Mübeşşir'in hadîsleri alınmaz terk edilir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise, Mübeşşir'in rivayet ettiği hadîsler uydurmadır, yalandan başka bir şey değildir.
Ancak Hanefi ulemâsına göre bu hadîs-i şerîf çeşitli yollardan gelen rivayetlerle takviye edilerek zayıflıktan kurtulup hasen derecesine yükselmiştir. Bu mevzuda Hanefi ulemâsından Kemâlüddin b. Hümâm "Hadîs ulemâsından İmâm Beğavî ve Hafız İbn Hacer gibi otoritelerin de bu hadîsin başka hadîslerle desteklenerek hasen derecesine yükseldiğini ve daha aşağı olamayacağını kaydettiklerini" söylüyor.[433] Hanefi ulemâsı ayrıca "'mehir on dirhemden aşağı olamaz."[434] hadîs-i şerifini

de bu görüşlerine delîl getiriyorlar.
İbn Hibban'a göre ise, Dârekutnî'nin rivayet ettiği bu hadîs-i şerîf zayıftır. Çünkü senedinde bulunan Dâvud el-Evdî zayıftır. Ayrıca diğer râvî Şa'bî'nin Hz. Ali'den hadîs rivayet etmediği kesinlikle bilinmektedir. Binâenaleyh bu hadîsin sahîh olması mümkün değildir.
Bu mevzuda Hanefilere verilen cevâpları şu şekilde özetleyebiliriz:
Mehrin en az mikdârı için bir sınır olmadığını söyleyenler bu görüşlerini isbât için şu delileri ileri sürmüşlerdir:
1. Hz. Peygamber (s.a.) evlenmek isteyen fakir bir kimseye "Mehir olarak demirden bir yüzük vermesinin bile yeteceğini" söylemiştir.[435] Hanefilere göre, "demirden bir yüzük" kelimesi burada hakîki manasında kullanılmamış "çok az bir mal" anlamında kullanılmıştır. Eğer hakîki anlamında kullanıldığı kabul edilse bile sonradan demir yüzük takmak yasaklanmıştır. Binâenaleyh Hz. Peygamberin demir yüzüğün mehîr olarak verilebileceğine dâir sözü bu yasaktan önceki zamanlara aittir.
2. Peygamber (s.a.) bir kadının bir çift nalin karşılığında evlenmesini tasvîb etmiştir."[436] Hanefîlere göre bu nalinlerin değeri on dinardan aşağı değildi.
3. "Hz. Abdurrahman ensârdan bir kadınla bir hurma çekirdeği kadar az bir altım mehir vererek evlenmiştir."[437] Hanefîlere göre bu mehir mehr-i muacceldir. Hz. Abdurrahman mehr-i müeccelini daha sonra ödeyerek, toplam en az 10 (on) dirhem mehir vermiştir. Ayrıca Hanefîlerin delilini teşkil eden mehrin en azının 10 dirhem olduğunu ifâde eden hadîs bu hadîse tercih edilecek özellikleri taşımaktadır.
4. Hz. Peygamber zamanında bir avuç hurma veya kavut karşılığında kadınlarla evlenilirdi."[438]
Hanefîlere göre bu hadîste ifâde edilen nikâhtan maksad, sonraları neshedilen mut'a nikâhıdır. Hakîki nikâh değildir. Ayrıca Hanefîlerin delilini teşkü eden mehrin en azının on dirhem olması gerektiğini ifâde eden hadîs bu hadîse tercih edilmiştir. Bu nikâhın hakîki nikâh olduğu kabul edilsebile, bu verilen mehrin mehr-i muaccel olması da mümkündür.
5. "Hz. Ümmü Süleym, Ebû Talha'nın İslâm Dini'ne girmesi karşılığında, yani onun İslama girmesini mehir sayarak onunla evlenmiştir."[439]
Hanefîlere göre bu olay "...Haram kılınanların dışında kalanlar size helâl kılındı. O halde onlardan hangisi ile faydalandınizsa mehirlerini kendilerine verin..."[440] âyeti nazil olmadan önce olmuştur. Hz. Ümmü Sü-leym'in maksadı, ondan mehir almak değil, onun islâma girmesini sağlamaktı.
6. "Kur'an öğretme karşılığında bir kadının bir erkekle evlendiğini ifâde eden hadîs"[441]
Hanefîlere göre bu olay, mehir âyeti[442] inmeden önce olmuştur. Bu bakımdan buradaki söz konusu edilen islâmî mânâda bir mehir değildir.[443] Biz bu mevzûyu 2111 numaralı hadîsin şerhinde tekrar ele alacağız inşallah.
"Şahid olduktan sonra mehrin az veya çok olmasının zararı yoktur"[444] anlamındaki hadiste geçen az maldan maksat, Hanefîlere göre "on dirhemlik mal"dır.[445]
İmâm Mâlik, hırsızlıktaki el kesmeye kıyâsen bir dinar hâlis altının dörtte birinden veya üç dirhem gümüşten veya kıymetçe bunlara denk olan maldan daha az mehir olamayacağını söylemiştir. Delili ise: "İçinizden inanmış, hür kadınla evlenmeye (malî) gücü yetmeyen kimse, elleriniz altında bulunan inanmış genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın."[446] Çünkü Allah teâla bu âyet-i kerîmede fazla mal bulamayan kimselere az bir mehirle cariyelerle evlenmelerini tavsiye etmiştir. Âyet-i kerîmede geçen "tavl" kelîmesi mal demektir. Bir şeye mal diyebilmek için ise, o şeyin üç dirhemden aşağı olmaması gerekir. İbn Vehb'in dışında bütün Mâliki fukahâsı bu mevzuda İmâm Mâ-lik'in görüşüne uymuşlardır.
Zürkânî ise, Muvatta' Şerhi'nde İmâm Mâlik'in bu görüşüne itiraz etmiş ve aslında mehrin en az mikdân konusunda hür kadının mehri ile cariyenin mehri arasında bir fark olmadığını, Kur'ân-ı kerîmde sadece hür kadınlarla evlenecek kimsede mâlî gücün şart koşulduğunu ifâde ettikten sonra imâm Mâlik'ten önce Medîneli hiç bir ilim adamının bunun aksini iddâ etmediğini söylüyor ve' bu görüşüyle İmâm Mâlik'in Irak Fukahası-nın yoluna girmiş olduğunu kaydediyor[447] İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed, İshâk, Sevrî, el-Evzâf ye göre ise alış verişte (bey'de) semen (fiât) icârede ücret (kira), olma özelliği taşıyan herşey az olsun, çok olsun mehir olarak verilebilir. Delilleri ise, "Hiç olmazsa demirden bîr yüzük arayıp bulsaydın" mânâsına gelen 2111 numaralı hadîs-i şerîf ile "Kim bir kadına mehir olarak avuç, dolusu kavut veya hurma verirse (o kadının nikâhı kendisine) helâl olur." mealindeki 2110 numaralı hadîs-i şerîf ve benzerleridir!
Şafîî ulemâsından İmâm Nevevî bu mevzuda şunları söylüyor: "Halef ve selef ulemâsının büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Binâaleyh o ulemânın büyük çoğunluğuna göre mehrin az verilmesi de çok verilmesi de câzidir. el-leys b. Sa'd, îbn Ebî Leylâ, Dâvud-ı Zahîrî, hadîs ulemâsının fakihleri ve Mâlikî ulemâsından İbn Vehb de bu görüştedirler. Binâenaleyh eşlerin üzerinde anlaşabilecekleri kamçı, ayakkabı, demir yüzük gibi az veya çok, kıymeti hâiz bir malı da mehir olarak vermek caizdir.
Bu görüşe uymayan görüşler sünnete aykırıdır. Cumhuru ulemânın dayandıkları delîl ise; "Hiç olmazsa demirden bir yüzük arayıp bulsaydın" manasına gelen 2111 numaralı hadîs-i şeriftir".[448] Alkame, Sıddîk, b. Hasen Han da bu görüşü tercih ederek şunları söylemiştir: "Herhangi bir mikdâr ile kayıtlı olmaksızın az bir kıymeti mehir olarak vermek caizdir. Azlığın bir sınırı yoktur. Çünkü şu hadîsler bunu ifâde etmektedirler.
a. "Hiç olmazsa demirden bir yüzük arayıp bulsaydın."[449]
b. "Resûlullah (s.a) bir çift ayakkabı karşılığında evlenen bir kadının bu hareketim tasvîb etti."[450]
c. "Kim bir kadına mehir olarak avuçlar! dolusu kavut veya hurma verirse (o kadının nikâhı kendisine) helâl olur."[451]
d. Hz. Abdurrahman'ın bir nevâd (çekirdek) ağırlığındaki altın bir mehirle evlendiğini ifâde eden hadîs.[452]
Mehrin en çok mikdârı için bir sınır yoktur. Nitekim 2105 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde bu konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklamıştık.
3. Düğün yemeği (velîme) vermek vâcib (farz)'dir. Nitekim ulemâdan bâzıları bu hadîs-i şerîfin zahirine bakarak düğün yemeği vermenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerîf-le "Hz. AH, Hz. Fâtıma'ya

dünürlük yapınca Resûlullah (s.a.) Hz. Ali'ye "Düğün için mutlak yemek ziyafeti vermek gerekir" buyurdu." mealindeki hadîs-i şeriftir.[453] "Bir koyunla dâhi olsa düğün yemeği ver" ifâdesinden düğün da'veti yapmanın vâcib olacağı zannı hâsıl oluyor. Nitekim zahirilerin mezhebi de budur. Bunlar daha başka bâzı hadîslerle de istidlal ederler. İmâm Şafiî'nin de bu hadisteki mânânın vücûba delalet ettiğini söyleyenlere dahil olduğu söylenir.
İmâm Ahmed'e göre velîme sünnettir. Cumhur'a göre ise, mendûptur. İbn Battal (-444): "Buna vâcib diyen bir kimse bilmiyorum." demiştir.
Ulemâ, velîmenin vakti hususunda da ihtilâf etmişlerdir. Bilhassa Mâ-likîler arasında bunun akid esnasında mı, akidden hemen sonra mı yoksa zifaf zamanında mı, olacağında ihtilâf vardır. Şafiî'den Mârûdî velîmenin zifaf zamanında olacağını tasrîh etmiştir.
4. "Zahirîlerle, bâzı Şâfiîler "da'vete icabet, mutlak surette vâcibdir," demişlerdir. Hatta İbn Hazm, bunun Cumhûr-ı Sâhâbe ile Tâbiîn'in kavli olduğunu iddia etmiştir. Bâzıları düğün da'veti ile sair da'vetlerin arasında fark görürler. İbn Abdilberr, Kaâdî İyâz ve Nevevî düğün da'vetine icabetin vâcib olduğuna ulemânın ittifakı bulunduğunu nakietmişler-dir. Ancak Hanefîlere göre vâcib değil, vâcib kuvvetinde bir sünnettir.
Şâfiîlerle Hanbelîlerin cumhuru bu dâ'vetin farz-ı ayn olduğunu tasrîh etmişlerdir. İmâm Mâlik dahî farz-ı ayn olduğunu nassen ifâde etmiştir. Bâzılarından velîmeye icabetin farz-ı kifâye olduğu rivayet edilmiştir. İmâm Şafiî'nin sözünden velîmeye icabetin vâcib olduğu, fakat sair da'vetler için. de pek ruhsata yanaşmadığı anlaşılıyor.
"Vaciptir" diyenlere göre, özürden dolayı da'vete icabeti terketme ruhsatı olduğunu, İbn Dakîkî'I-îd beyân etmiştir. Yemekte şüphe bulunmak, yâhud yemeğin zenginlere mahsûs olması veya orada hoşlanmadığı bir kimsenin bulunması şerrinden korktuğu için veya makam sahibi oluşuna tama'en da'vet etmiş olması, sofrada içki, şarkı ve oyun bulunması gibi şeyler birer özürdür. Bu özürler şeriattan ve Ashâb-ı Kirâm'ın yaşadığı vak'alardan alınmış şeylerdir. Meselâ: Taberânî "el-Evsât"da İmrân b. Hüsany'dan Peygamber (s.a.)'ın fasıklann da'vetine icabetten nehy buyurduğunu tahrîc etmiştir.
"Her kim Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa, üzerinde şarap sunulan bir sofraya oturmasın."
Bu hadîsin isnadı iyidir. Aynı hadîsi İmâm Tirmizî Hz. Câbir'den, bir başka tarik ile tahrîc etmiştir. Yalnız bu rivayet zayıftır.
İmâm Ahmed bu hadîsi Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet ediyor.
Hâsılı da'vet icabeti iktizâ eder. Fakat onda münkerâttan bir şey bulunursa, mani (engel) ile muktezî (Gereklilik) çatışır. Bu takdirde hüküm mani'e göre verilir. "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye"nin 46. maddesinde bu kaide: "Mani' ve muktezî tearuz ettikde mani' takdîm olunur" şeklinde hülâsa edilmiştir.[454]
5. Gücü yeten kimselerin düğün yemeğini bolca vermeleri gerekir. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre düğün yemeğinin en az ve en çok olan mikdarları için bir tahdîd yoktur. Bunu imkânların elverdiği mikdârda hazırlamak kâfi gelir. Müstehâb olan da budur. Önemli olan bu ziyafette Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışmak riyadan ve sümadan sakınmak ve müttâkî kimseleri çağırmaktır. Çünkü Peygamber (s.a.); "Ancak mü'min-lerle arkadaşlık et. Ve yemeğini muttâkîlerden başkası yemesin."[455] buyurmuştur.[456]

2110. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) "Kim bir kadına avuçları dolusu feavut veya hurma verirse (o kadınla evlenmek ona) helâl olur." buyurmuştur.[457]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu hadîsi , Abdurrahman b. Mehdi de Salih b. Rûman'dan (o da) Eb'uz-Zübeyr'den (o da) Câbir'der mevkuf olarak rivayet etti. "
Yine bu hadîsi Ebû Âsim; Salih b. Rumân'dan (o da) Eb'uz-Zübeyr'den (o da) Câbir'den rivayet etti. (Câbir) dedi ki: "Biz Resûlullahı (s.a.) zamanında müt'a (nikâhı) olmak üzere bir avuç buğday karşılığında (belli bir süre kadınlardan) faydalanırdık.[458]
Ebû Dâvud dedi ki: "Şu (önceki) hadîsi, Ebû Âsım'ın (rivayet ettiği hadîsin) manasına uygun olarak İbn Cüreyc de Eb 'uz-Zübeyr vasıtasıyla Câbir'den rivayet etti.[459]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, mehrin az olması ile çok olması arasında bir fark görmeyen ve mehrin asgari mıkdarının tesbît edilmediğini savunan cûmhûr-ı ulemânın delillerinden birini teşkil etmektedir.
Fakat mehrin asgân mikdârının tesbit edilmiş olduğunu söyleyen Hanefi ulemâsına göre ise, bu hadîs delîl olma niteliğinden uzaktır. Çünkü:
1. Hadîs şu özelliklerden dolayı zayıftır:
a. Senedinde İshâk b. Cibril vardır. Zehebî bu râvînin zayıf olduğunu söylemektedir.
b. Senedinde geçen Musa b. Müslim'in esâs ismi Salih b. Rumân'dır. Bu zâtın kimliği meçhuldür.
c. Bu hadîsin diğer râvîsi Ebu'z-Zübeyr ise, Câbir'den naklettiği hadislerde! tedlîs yapmakla meşhurdur. Semâ yoluyla ve İbn Sa'd vasıtasıyla ot rivayet ettiği hadislerin dışındaki rivayetlerine itibar edilemez.
2. Aslında mehirden hiç bahsetmeden nikahlanan kadın bile nikâhlandığı kimseye helâl olur. Hele kadına bu hadîs-i şerifte anlatıldığı şekilde çok az bile olsa, biraz mehir verince o kadının nikâhlısına helâl olacağından şüphe edilemez. Ancak daha sonra bu mehrin en az on dirheme tamamlanması gerekir. Bu hadîs-i şerifte Resûl-i Ekrem devrinde on dirhemden daha az mehir verilerek kadınlarla evlenildiğine en bahsedilmesi, söz konusu mehirlerin daha sonra on dirheme tamamlanmadığı anlamına gelmez. Bizim yanımızda bu mehirlerin on dirheme tamamlandığına dâir deliller mevcuttur.[460] Biz Hanefî ulemâsının delillerini 2109 numaralı hadîsin şerhinde açıkladık.

Musannif Ebû Dâvud bu hadîsin sonuna ilâve ettiği birinci ta'lik ile hadîsin sened kısmında geçen Müslim b. Rûmân'ın esâs isminin Salih b. Rumân olduğunu ve hadîsin de merfü' değil, mevkuf olduğunu ifâde etmek istiyor. İkinci ta'İikle de bu iddiasını te'yîd ve isbât ediyor. Üçüncü ta'likten maksadı ise ikinci ta'likte kadınlara verildiğinden bahsedilen bir avuç buğdayın, mut'a nikâhı karşılığında verilen bir kıymet olduğunu ifâde etmektedir. Buradan şu da anlaşılıyor ki, mevzûmuzu teşkîl eden Câbir hadîsiyle birinci ta'lik nikâh karşılığında verilen mehirle ilgilidir. İkinci ve üçüncü ta'lîkler ise mut'a nikâhı karşılığında verilen kıymetle ilgilidir.[461]

29-30 Yapılacak Bir İşi Mehir Sayarak Kadını Nikahlamak

2111. ...Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den rivayet olunduğuna göre, bir kadın Resûlullah (s.a.)'e gelerek;
Ya Resûlullah ben (benimle evlenmen için) kendi (mehri)mi sana bağışladım, dedi ve uzun süre ayakta dikildi. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkıp:
Ey Allah'ın Resulü! Eğer senin ona ihtiyacın yoksa, onu bana nikâhla! dedi. Resûlullah (s.a.) de;
"Senin yanında ona mehir olarak vere(bile)ceğin birşey var mı?" diye sordu, (o kimse de);
Yanımda şu kaftanımdan başka bir şey(im) yok. diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.);
"Eğer sen kaftanını (mehir olarak) verirsen, kaftansız kalırsın. Binâenaleyh sen (başka) bir şey ara (bul)." buyurdu. (Adam bir süre sonra geldi ve)
Birşey bulamıyorum, dedi. (Resûl-i Ekrem'de);
"Demirden bir yüzük olsun ara"(yrp bulmalısın) buyurdu. (Bur nun üzerine adam tekrar) aradı (fakat) birşey bulamadı. Resûlullah (s.a.) ona:
"Ezberinde Kur'an'dan birşey(ler) varını?" dedi. (Adam) bazı sûrelerin ismini zikrederek;
Evet. diye cevâp verdi. Resûlullah (s.a.)*de: "-Ben de ezbere bildiğin Kur'an sebebiyle o kadını sana nikahlıyorum." buyurdu.[462]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Müslim'in Sahîh'inde "Ya Resûlullah! kendimi sana hibe etmeye geldim," dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) kadına bakarak onu baştan ayağa süzdü. Sonra başını eğdi. Kadın, kendisi hakkında (Resûl-i Ekrem'in) bir hüküm vermediğini görünce oturdu.[463] mânâsına gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir.
Buhârî'de ise; bir kadının ayağa kalkıp (kendisini kastederek) "Ya Resûlullah bu (kadın) kendi (mehri)ni sana hibe etmek (suretiyle seninle evlenmek) istiyor. Bu meseledeki görüşünü bana bildir.'* dediği, Resûl-i Ekrem cevâp vermeyince, bu sözünü üç kere tekrarladığı ifâde edilmektedir.[464] Her ne kadar Buhârî'nin bu rivayetinde sözü geçen kadın, Resûl-i Ekrem'in huzurunda oturanlar arasında imiş gibi Müslim'in rivayetine ters bir ifâde varsa da aslında bu iki ifâde arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu kadın Resûl-i Ekrem"in huzurunda oturanlar arasında değildi. Oraya başka bir yerden gelerek Resûl-i Ekrem'in karşısına dikildi ve kendini Resûl-i Ekrem"e arz etti.[465]
Hammâd b. Zeyd'in rivayetinde ise, kadın kendisini arz ettikten sonra Resûl-i Ekrem"in ona "Benim sana bir ihtiyacım yok" dediği kaydediliyor. Bu da gösteriyor ki kadın kendisini arz edince, reddedilmiş duruma düşmemek için Resûl-i Ekrem' sükût etmiş fakat kadın kendini arzetmekte israr edince, Resûl-i Ekrem cevâp vermeye mecbur olmuştur.
Kadının kendisini birinci ve ikinci arzedişine Resül-i Ekrem"in, sü-kûtle cevâp vermesini kadına red cevâbı vermekten utanmasıyla açıklamak mümkün olduğu gibi, bu mesele ile ilgili bir vahyin gelmesini beklemiş olmasıyla veya o kadına uygun bir cevâp vermek için düşünmüş olmasıyla da açıklamak mümkündür.[466]
Metinde geçen "Ben de ezbere bildiğin Kur'an sebebiyle o kadını sana nikahlıyorum/' cümlesi, "Ezberinde olan sûreleri bu kadına öğretmek şartıyla onu sana veriyorum." demektir. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadîs de bunu ifâde etmektedir.[467]

Bazı Hükümler

1. Bir kadının mehirsiz olarak evlenmek üzere kendisim Hz. Peygamber e arz etmesi caizdir.Bu Hz.Peygamber'e âit özel bir durumdur. Nitekim "Bir de kendisini (mehirsiz olarak) Peygamberce hibe eden ve Peygamber'in de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'mînlere değil, sırf sana mahsûs olmak üzere helâl kıldık"[468] âyet-i kerîmesi de bunu ifâde etmektedir.
Buhârî 'bu hadîs-i şerife bakarak bir kadının kendisini sâlih bir kimseye arzetmesinin caiz olduğuna hükmetmiş ve bunun sadece Resûl-i Ekrem'^ has bir özel durum olmadığını söylediği gibi Sahîh'inde "Bir kadının sâlih bir erkeğe kendini arzetmesinin câizliği" adı altında bir de bâb açmıştır.
2. Evlenilmek istenen bir kadına yeteri kadar mehir vermek gerekir. Ancak mehir nikâh akdinin sıhhatinin şartı olmayıp lüzumunun şartıdır. Ulemâ cariyenin dışında mehri verilmeyen hiçbir kadınla zifafa girmenin caiz olmayacağında ittifak etmişlerdir. Evlâ olan nikâh kıyılırken mehri söz konusu edip,, mikdârım tesbit etmektir. İleride bu konuda çıkması mümkün olan bâzı anlaşmazlıkları önlemek için en uygun tedbir- budur. Çünkü zifaf olmadan nikâh feshedilecek olursa, kadına tesbit edilen meh-rin yarısını; zifaftan sonra feshedilecek olursa hepsini vermek icâb eder. Binâenaleyh akit esnasında mehir tesbit edilmediği takdirde bâzı anlaşmazlıkların ve uzlaşmazlıkların çıkması mümkündür. Bu bakımdan en uygun hareket nikâh esnasında mehrin mikdârım tesbît etmektir. Ayrıca mehri acele olarak vermek de müstehâbdır.

3. Manası genel olan bir lâfzın, karine ile tahsîs edilmesi caizdir. Çünkü metinde geçen "Senin yanında ona mehir olarak vere(bile)ceğin birşey var mı?" cümlesindeki "şey" lâfzı aza da çoğa da kıymetliye de kıymetsize de şâmil olan genel bir lâfızdır. Hz. Peygamber'e kendisini arzeden kadınla evlenmek isteyen kimse "yanında birşey var mı?" sözünden karine yardımı ile "yanında mehir olmaya değer kıymetli birşey var mı?" manası çıkarmış ve "Yanımda şu kaftanımdan başka bir şey yok" diye cevap vermiştir.
Kadı îyâz'm beyânına göre mal özelliği taşımayan ve bir kıymeti olmayan şeylerin mehir olarak verilmesinin caiz olmadığında icmâ' vardır. Eğer Kadı Iyâz'ın bu nakli doğru ise, Ibn Hazm'ın bu icma'a muhalefet ettiğini kaydetmek gerekir. Çünkü tbn Hazm'ın görüşüne göre şey lâfzının şümulüne giren herşey mehir olarak verilebilir. Velevki bir arpa tanesi olsun. Fakat aksi görüşte olan ve büyük çoğunluğu teşkil eden ulemânın görüşündeki isabet gayet açıktır. Nitekim metinde geçen "Demirden bir yüzük olsun ara(yıp bulmalısın)" sözü de verilecek mehrin en az demirden yüzük değerinde bir mal olması gerektiğini bundan daha aşağı değerde olan bir şeyin mehir olarak verilemeyeceğini ve değeri demirden ma'mûl bir yüzükten daha aşağı olan bir şeyi mehir olarak vermekle hiçbir kadının helâl olamayacağını ifâde eder.[469]
4. Mal denebilecek herşey ve mal ile değiştirilmesi mümkün olan her menfaat az da olsa mehir olabilir. Nitekim cumhûr-ı ulemâ (ulemânın büyük çoğunluğu) da bu görüştedir.
Fakat mehrin en az mikdârının tesbit edildiği ve ondan daha aşağı olamayacağı görüşünde olan Malikîler cumhurun bu görüşüne i'tiraz ederek şu cevâpları vermişlerdir:
a. Metinde geçen "velev ki demirden bir yüzük olsun" sözüyle gerçekten demirden bir yüzük kast edilmemiştir.
b. Resûl-i Ekrem "velev ki demirden bir yüzük olsun" sözüyle, mehrin hepsini kasdetmemiştir. Mehr-i muacceli kasdetmiştir.
c. Demirden bir yüzüğün mehir olarak verilebilmesi o zâta mahsûs özel bir durum olabilir. Bu bakımdan hadîsin hükmünü genelleştirmek doğru olmaz. Ancak cumhûr-ı ulemâ da bu maddelerin hepsini cevaplandırarak reddetmiştir.
5. Demirden yüzük takınmak kerâhetsiz olarak caizdir. Ancak cumhûr-ı ulemâya göre, demir yüzük takınmak helâl değildir. Çünkü Hz. Peygamber demirden bir yüzük takan bir adamı gördüğü zaman "Sen niçin cehennem ehlinin zîaelini takınıyorsun?" buyurmuştur.[470] Cumhura göre, Resûl-i Ekrem'in "Velev ki demirden bir yüzük olsun ara(yıp bulmalısın)" buyurması, demirden yüzük takmanın yasaklanışından önceki tarihlerde olmuştur. Veya Resûl-i Ekrem bu sözüyle gerçekten bir demir yüzük kasdetmemiş, ancak kıymeti çok az bir mal da olsa, mehirin kesinlikle verilmesi gerektiğini ifâde etmek istemiştir.
6. Mehir olarak kadına Kur'ân-ı Kerîm öğretmek caizdir. îmâm Şafiî de bu görüştedir. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Çünkü bu imamlara göre metinde geçen cümlesindeki "bâ" harfi, taviz içindir. Binâenaleyh bu cümle "Ezberinde bulunan Kur'ân-! Kerim'i bu kadına Öğretmek karşılımda onu sana nikahlıyorum" manasına gelmektedir.
Hanefî ulemâsı ile imâm Mâlik, Leys, İshâk ve Mekhûl'e göre Kur'ân-i Kerîm öğretmeyi mehir kabul etmek caiz değildir. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Sözü geçen ulemâya göre mehrin kendisinden istifâde edilebilen bir mal olması gerekir.
Hanbelî ulemâsından îbn Kudâme'nin beyânına göre, mehrin ancak bir mal olabileceğinin, mal özelliği taşımayan birşeyin sayılamayacağının delili "Bunlardan ötesini, iffetli yaşamak, zînâ etmemek şartıyla mallarınızla istemeniz (mehirlerini verip almanız) size helâl kılındı..."[471] âyet-i kerîmesi ile "İçinizden inanmış hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, elleriniz altında bulunan inanmış genç kızlarınız (olan cariyelerinizden alsın..."[472] âyet-i kerîmesi ve şu hâdîs-i şeriftir: "Hz. Peygamber bir adamı Kur'an'dan bir sûre karşılığında bir kadınla evlendirdi ve "Bundan sonra, Kur'ân'dan bir sûre öğretmek kimse için mehir olamaz." buyurdu" Çünkü Kur'ân öğretmek, namaz kılmak, oruç tutmak, imân telkîn etmek gibi bir ibâdettir. Ayrıca bir kimsenin öğretişi veya öğrenişi de diğerininkine benzemediğniden Kur'ân öğretmeyi mehir kabul etmek, o kadına mehir olarak mechûl birşeyi vaadetmek gibidir. Ayrıca Resül-i Ekrem'in Kur'ân-ı Kerîm'den bâzı sûreler ezberinde olan bir kimseyi maddî bir mehir vermeden evlendirmesi bu sûrelerin mehir sayılması anlamına gelmez. Resûl-i Ekrem o kadını o kimseye mehirsiz olarak vermesi o zâtın Kur'ân âlimi olmasındandır. Yoksa erkeğin bildiği sûreleri öğretmesi karşılığında kadını ona mehirsiz olarak vermiş değildir.
Nitekim Ebû Talha'nın İslâmiyeti kabulünü mehir sayarak Ümmü Süleym'i de ona nikahlamıştı. Ayrıca biraz önceki hadîsin delaletiyle Resûl-i Ekrem"in bu kadını Kur'an'dan bâzı sûreler karşılığında o zâtla evlendirmesini sadece o zâta has özel bir durum olması da mümkündür.[473]
Bezlu'l-Mechûd müellifi bu mevzuda Hanefî ulemâsının görüşünü şöyle özetliyor: "bize göre mehrin kendisinden istifâde edilen bir mal olması gerekir. İmâm Şafiî'ye göre mehirde böyle bir şart aranmaz. Bizim delimiz "Onları mallarınızla istemeniz size helâl kılındı..."[474] âyet-i kerîmesi ile "bir mehir kesdiğiniz takdirde henüz dokunmadan onları boşamışsanız kes d iğinizin yarısını verin"[475] âyet-i kerîmesidir. Çünkü bu âyetin birinde mehirden mal olarak bahsedilmekte, diğerinde de yarısından söz edilmektedir. Bir şeyi ikiye bölebilmek için o şeyin maddî bir mal olması gerekir.
Resûl-i Ekrem'in Kur'ân'dan bâzı sûreler karşılığında bir kadını evlendirdiğini ifâde eden hadîs-i şerife gelince o hadîs-i şerîf ahâd yoluyla gelmiştir. Ahâd yoluyla sabit olmuş bir hadîsten dolayı Kur'anı Kerîm'in hükmü terkedilemez. Ayrıca söz konusu hadîsin zahiriyle amel etmek mümkün değildir. Çünkü hadîsin zahirinde Kur'an öğretmekten bahsedilmiyor sadece "kur'ân-ı Kerîm'den bâzı sûreleri öğretmekten söz ediliyor. Oysa Kur'ân-i Kerîm'den bir sûrenin mehir sayılamayacağında icmâ' vardır.[476] Fakat Hanefî ulemasından İbn Âbidin'in beyânına göre Hanefiyye'den muteahhirîn ulemâsı Kur'an öğretmenin mehir sayılabileceğini söylemişlerdir. Hanefî ulemâsının muteahhirîn'i ile mütekaddimîn'i arasındaki bu ihtilâf Kur'ân-i Kerîm'i ücret mukabilinde öğretmenin caiz olup olmadığı meselesinden kaynaklanmaktadır. Bu gibi meselelerdeki ihtilâfların menşei ise, hüccet ve delillerin farklı oluşu değil, asrın getirdiği ihtiyaç ve şartların farklı oluşudur. Binâenaleyh muteahhirîn ulemâsının içinde bulunduğu şartlar mütekaddimîn ulemâsı zamanında bulunsaydı, onlar da ücret karşılığında

Kur'ân-ı Kerîm okutmanın caiz olduğuna ve dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'den bâzı sûreleri öğretmenin mehir sayılabileceğine hükmederlerdi. İbn Abidin Resmu'l-Müfti isimli eserinde bu meseleyi etraflıca açıklamıştır.[477]
7. Tezvîc ve nikâh kelimeleriyle nikâh akdi yapılabilir, "Zeyd o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık..."[478] âyet-i kerîmesiyle "İçinizden bekârları ve köle ve cariyelerinizden iyileri evlendirin."[479] âyet-i kerimesi ve mevzunuzu teşkil eden hadis-i şerif buna açıkça delâlet etmektedir.
Ancak bu iki kelîmenin dışında başka kelimelerle de nikâh akdinin sahîh olup-olmayacağı mevzuunda ulemâ arasında ihtilâf vardır, şöyle ki:
İmâm Şafîî, Zuhrî ve İbnu'l-Müseyyeb'e göre nikâh ancak "inkâh" ve "tezvîc" kelimeleriyle ve bir de bunlardan türeyen lâfızlarla kıyılabilir. Bunların dışında bir lafızla kıyılan nikâh asla caiz olamaz. İcâb ve kabû-lun aynı lâfızlardan olup olmaması da önemli değildir. Meselâ: Bir baba müstakbel damadına "kızımı sana tezvîc ettim" deyince, dâmad namzedinin de kabul ettim demesiyle nikâh kıyılmış olur.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, nikâh "inkâh" ve "tezvîc" kelimeleri ve bunlardan türeyen lafızlarla kıyılabildiği gibi hibe, sadaka, bey' ve temlik kelimeleriyle ve bunlardan türeyen lâfızlarla da kıyılabilir. Delilleri ise: "...bir de kendisini (mehirsiz olarak) Peygamber'e hibe eden ve Peygamber (s.a.)'in de kendisini almak dilediği inanmış kadını, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsûs olmak üzere helâl kıldık."[480] âyet-i kerim esiyle "Ezberindeki Kur'ân karşılığında onu sana temlik ettim"[481] mealindeki hâdis-i şeriftir. Çünkü bu lâfızlar mecazen nikâh anlamına gelirler. Binâenaleyh bâzı kinayeli kelimelerin talâkta kullanılmasının caiz olduğu gibi bu kelimelerin mecazen nikâh akdinde kullanılmaları da caizdir.
Mâlikîlere göre ise eğer mehir tesbit edilmişse hîbe lafzıyla kıyılan nikâh sahîh olur, tesbit edilmemişse sahih olmaz. Hayatın devamı müddetince devamlılık ifâde eden temlik, bey' ihlâl, i'tâ gibi kelimelerle kıyılan nikâhlara gelince, eğer mehir tesbit edilmişse, bâzı Mâliki âlimlerine göre sahihtir. Bazılarınca sahîh değildir. İbn Rüşd'ün beyânına göre bu gibi kelîmelerle kıyılan nikâh sahîh olmadığı gibi hayat boyunca ebedîlik ifâde etmeyen kelimelerle kıyılan nikâhın sahîh olmadığında ittifak vardır.
8. Evlenecek olan erkeğin din ve hürriyet noktasından kadına denk olması gerekir. Neseb ve mal cihetlerinden denk olması aranmaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) kendisini arzeden kadına talip olan erkeğin mal ve nesep bakımından o kadına denk olmadığım bildiği halde bu nikâha engel olmadı.[482]

2112. ...Şu (önceki) olayın bir benzeri de Ebü Hûreyre'den rivayet olunmuştur. Fakat Ebû Hûreyre (bu rivayetinde) kaftan ile yüzüğü zikretmedi (sadece şunları rivayet etti); Hz. Peygamber (s.a.);
"Kur'an'dan ezberinde ne vardır?" diye sordu. (O kimse de);
Bakara sûresi veya onu ta'kîb eden sûre diye cevâp verdi. (Hz.Peygamber de);
"Öyleyse kalk ona yirmi âyet öğret, o senin karındır." buyurdu.[483]

Açıklama

Bu hadîsle ilgili açıklama Önceki hadîs-i şerifin şerhinde geçmiş bulunmaktadır.[484]

2113. ...(Bu babın ilk hadîsi olan) Sehl hadîsinin bir benzeri de Mekhûl'den (rivayet olunmuştur. Bu hadîsi Mekhûrden nakleden Muhammed b. Râşid) dedi ki: "Mekhûl (şöyle) derdi: Bu (tatbikat) Resûlullah (s.a.)'den sonra hiçbir kimse için (geçerli) değildir."[485]

Açıklama

Üzerinde bulunduğumuz bâbm birinci hadîsini teşkîl eden 2111 numaralı hadis, Mekhûl'den de rivayet olunmuştur. Ancak söz konusu hadîsi Mekhûl'den nakleden Muhammed b. Râşid hadîsin sonuna Mekhûl'ün hadîs hakkındaki şu görüşünü de ilâve ediyor: "Evlenecek olan bir erkeğin evlenmek istediği kadına vereceği mehrin yerine ona Kur'an'dan bir sûre veya âyet öğreterek o kadınla evlenmesinin caiz olması sadece, hadîste sözü geçen şahsa mahsûs özel bir durumdur. Resûlullah (s.a.)'in bu özel uygulamalarından sonra, artık böyle bir uygulama hiçbir kimse için caiz değildir."
Görüldüğü gibi bu görüş Mekhûl'ün şahsi kanaatından ibarettir. Mekhûl "Bunlardan ötesini, iffetli yaşamak, zînâ etmemek şartıyla mallarınızla istemeniz size helâl kılındı."[486] âyeti kerîmesine bakarak, örfen mal sayılamayacak olan şeylerin mehir olamayacağı düşüncesiyle Kur'an'dan bir sûre veya âyet Öğretmenin mehir yerini tutamayacağı hükmüne varmış ve hadîste anlatılan hadisenin de özel bir durum olduğunu söylemiştir.
Ancak Mekhûrün bu görüşü "Resûl-i Ekrem'in herhangi bir uygulamasının, belli bir şahsa ait özel bir uygulama olduğuna hükmedebilmek için bir delîle dayanılması gerekir. Burada ise böyle bir delîl mevcut değildir," denilerek reddedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için 2109 ve 2111 numaralı hadîs-i şeriflerin açıklamalarına müracâat edilebilir.[487]

30-31 Mehri Kararlaştırmadan Evlenen Sonra Da Ölen Kimsenin Durumu

2114. ...Hiçbir mehir ta'yîn etmeden evlenen ve onunla (zifafa) girmeden ölen bir adam hakkında Abdullah (b. Mesud) şöyle demiştir: "O kadının tam bir mehir (alma hakkı) vardır, iddet (beklemesi) gerekir." Mîras (alma hakkı) vardır. Ma'kıl b. Sinan dedi ki: "Ben Resûlullah (s.a.)'i Beru'a bint Vâşık hakkında böyle hüküm verirken işittim."[488]

Açıklama

Metinde geçen "tam bir mehir hakkı vardır." Cümlesi Tirmizî'nin Sünen'i ile Ahmed b. Kanbel'in Müsned'inde "O kadına kendi seviyesindeki kadınların mehri kadar (bir mehir yani mehr-i misi alma hakkı) vardır" şeklindedir. Bu iki rivayet arasında farklı bir durum yoktur. Tirmizî ile Ahmed b. Hanbel'in rivayetleri konumuzu teşkîl eden hadîsin tefsiri durumundadırlar.
Metinde geçen "iddet beklemesi gerekir." cümlesindeki iddetten maksat, vefat iddetiı denilen kocası ölen bir kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süredir. Daha sonra açıklayacağımız üzere bu süre dört ay on gündür. Her ne kadar bu hadîs görünüşte mevkuf bir hadîs gibi ise de, Ma'kıl b. Sinan'ın bu hadîsi Resül-i Ekrem'e ref etmesi onun merfû' bir hadîs olduğunu göstermektedir.
Ma'kıl b. Sinan'ın künyesi Ebû Muhammed'dir. Ebû Abdurrahman Ebû Sinan olduğu da söylenir. Mekke'nin fethi sırasında Müslümanların sancaktarı idi. Kendisinden Mesrük, Esved, Abdullah b. Utbe, Alkame, Nâfi' b. Cübeyr b. Mutım gibi kimseler hadîs rivayet etmişlerdir. Hicretin 63. senesinde vefat etti.
Berua' bint Vâşık'a gelince, Hilâl b. Mürre'nin karışıdır. Mehrinin tesbitini evleneceği kişiye bırakarak evlenmiştir. Fakat aralarında cinsî birleşme olmadan kocası öldü. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) bu kadın için emsallerinin aldığı mehir kadar bir mehiri kocasının mirasından alabileceğine hükmetti.
imâm Tirmîzi bu hadîsle ilgili görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "îbn Mesûd'un hadîsi hasen-sahîhtir. Bu hadis, kendisinden çeşitli yollarla rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamlarının ameli bu hadîs üzeredir. es-Sevrî, Ahmed ve İshâk bu hadîsle hüküm vermişlerdir. Peygamber (s.a.)'ın ashabından aralarında Ali b. Ebî Tâlib, Zeyd b. Sabit ve İbn Ömer'in de bulunduğu bazı ilim adamları şöyle demektedirler: "Bir adam, bir kadınla evlenir ve o kadına mehir ta'yîn etmeden ölürse O kadın, miras alır; (fakat) ona mehir yoktur ve hakkında vefat iddeti lâzım gelir!.." Şafîî'nin kavli de budur. Şafîî diyor ki: "Vâşık'm kızı Berna'nın hadîsi bence de sabit olsaydı, (bu hadîs hakkında mütereddit olmasaydım), Peygamber (s.a.)'den mervî olarak bu mesele hakkında elbette delîl teşkîl ederdi!." Şafîî'nin Mısır'da bu kavlinden rücû' edip Vâşık'm kızı Berua'nın hadîsine kaîl olduğu rivayet edilmektedir.[489]

Bazı Hükümler

1. Nikâh kıyıldıktan sonra kocası ölen bir kadın kocasıyla cinsi münasebette bulunmamış bile olsa, mehrin bütününü hak etmiş olur. Şayet kocası ölmeden önce mehir ta'yin edilmemiş ise, o zaman mehr-i misi (kendine denk olan kadınlara verilen mehir kadar bir mehir) alır.
İbn Mesûd ile Hanefî ulemâsı, îshâk, Ahmed, bu görüşte olduğu gibi İmâm Şafîî'nin yeni mezhebi de budur. İmâm Evzâî ile Leys ve Mâlik'e göre ise bu kadın bu erkeğin malına vâris olabilirse de mehir alamaz.
Çünkü kadın kendisini teslim etmemiştir. İmâm Şafîî'nin eski mezhebi de budur. Bu görüşte olan ulemâ bu meselede hüküm verirken teslîm edilmeyen bir mala para ödenemeyeceği görüşünden hareket ederek kıyas yapmışlardır. Fakat bu görüş "Mevrid-i nasda içtihada mesağ yoktur."[490] denilerek reddedilmiştir. Kocası ölen bir kadının belli bir süre beklemesi gerekir.[491]

2115. ...(Önceki hadîsin) bir benzerini de Osman b. Ebî Şeybe rivayet etmiştir.[492]

Açıklama

Osman b. Ebî Şeybe bir önceki hadîse benzeyen bu hadîsi Yezid b. Harun ile İbn Mehdî'den rivayet etti. Onlar; Süfyân'dan, Süfyân; Mansûr'dan, Mansûr; İbrahim'den, İbrahim; Alkame'den o da; Abdullah b. Mesûd'dan rivayet etmiştir.
Aynı hadîsi Ahmed b. Hanbel, Müsned'de Âlkame'ye kadar varan aynı senetle Yezîd b. Harun'dan rivayet etmiştir. Hadîsin meali şöyledir: "Abdullah dedi ki; Bence o kadına emsallerinin mehrini vermek gerekir. Mîras(tan alma hakkı) vardır ve iddet beklemesi gerekir,"[493]
Tirmizî'nin lâfzı ise şu mealdedir: Bir kadınla evlenip mehrini ta'yin etmeden ve onunla yatmadan ölen adam hakkında kendisine suâl sorulduğunda İbn Mesûd şöyle dedi: "O kadına kendi seviyesindeki kadınların mehri kadar bir mehir tahakkuk eder ne eksik ne de fazla. Hakkında vefat iddeti lâzım gelir ve mîras alır." bunun üzerine Ma'kıl b. Sinan El-Eşcaî ayağa kalkarak "Resûlullah bizim aşiretten birisinin karısı olan Berua' bint Vâşık hakkında da senin verdiğin hükmün aynısını verdi." dedi ve bu şehâdetle îbn Mesûd'un gönlü rahatladı.[494] Bu meseleyle ilgili görüşler bir önceki hadîsin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[495]

2116. ...Abdullah b. Utbe b. Mesûd'dan; demiştir ki; şu (önceki) hadîste (söz konusu edilen) kişi hakkında (fetva almak üzere) Abdullah b. Mesûd'a gelindi. Ona (bu fetva için) bir ay süreyle gelip gittiler, -Yahutta- defalarca (ona gelip) gittiler. (Bunun üzerine Abdullah b. Mesûd) dedi ki: "Ben bu meselede (kendi görüşümü) söylüyorum o kadın için kendi seviyesindeki kadınların mehri(ni almak hakkı) vardır. Ne eksik (verilebilir) ne de fazla(sını alabilir). Mîrâs(dan pay alma hakkı) da vardır. Kendisine de iddet (beklemek) gerekir. Eğer (bu fetva) doğru ise, Allah'dandır, yanlış ise benden ve şeytandandır. Allah ve Rasûlü bundan beridirler." Bunun üzerine Eşca' (kabilesin)den bâzı kimseler ayağa kalktı(lar) içlerinde El-Cerrâh ile Ebû Sinan da vardı. Dediler ki: "Ey İbn Mesûd! Resûlullah (s.a.) bizim aramızda (iken) Berua' bint Vâşıl hakkında aynen böyle senin verdiğin gibi hüküm verdi." ve o kadının (ölen) kocası da Halil b. Mürre el-Eşcaî'dir.- (Abdullah b. Utbe) dedi ki: Bunun üzerine Abdullah b. Mesûd, hükmü, Resülullah'ın (s.a.) hükmüne uyduğu için son derece

sevindi.[496]

Açıklama

Şafîî ulemâsından Hattâbî'nin beyânına göre metinde geçen "Eğer bu fetvam yanlış ise benden ve şeytandandır. Allah ve Rasûlü bundan beridir." cümlesinin manası: "Allah ve Resulü kitap ve sünnette açıklanmadık hiçbir şey bırakmadılar. Gerek açık ibarelerle gerekse kapalı ifâdelerle bütün doğruları açıklamışlardır. Buna rağmen ben bu meselede yanlış fetva vermişsem bu hata benim noksanlığımdan ve şeytanın beni yanıltmasından dır. Allah ve Resulü bu hatâdan münezzehtirler", demektir.
Yine metinde geçen Ebû Sinan'dan maksad, 2114 numaralı hadîs-i şerîfte geçen Ma'kıl b. Sinan (r.a.)'dır. Binâenaleyh bu mübarek sahâbîyi yine sahâbe-i kiramdan olan ve Hendek Muharebesinde şehîd düşen Ebû Sinan el-Ensârî ile karıştırmamak gerekir.[497]

Bazı Hükümler

1. Hakkında nass (yazılı metin) bulunmayan meselelerde ictihâd etmek caizdir.
2. Mehirsiz olarak evlenen ve cinsî birleşme olmadan kocası ölen bir kadının bu kocasından mîrâs alma hakkı olduğu gibi kendisinin de dört ay on gün iddet beklemesi gerekir. Bu hususlarda ulemâ ittifak etmiştir. Bu durumda kalan bir kadının mehir alıp alamayacağı meselesi ise ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu kadına mehr-i misil vermek icâb eder. 2114 numaralı hadîsin şerhinde açıkladığımız gibi isabetli olan görüş de budur.
Ulemâdan bazıları da Beyhâkî'nin Zeyd b. Sâbit'ten naklettiği "Eğer erkeğin geriye bıraktığı mîrâsı varsa, kadın o mîrâsdan alabilir ve iddet beklemesi icâb eder. (Fakat) mehir alamaz."[498] mânâsındaki hadîs-i şerifi delîl getirerek, mehirsiz olarak evlenen ve cinsî birleşme olmadan kocası ölen bir kadının mehir almaya hakkı olmadığını söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemâya göre Beyhâkî'nin rivayet ettiği, bu hadîs, mânâ olarak îbn Abbas'dan rivayet edilmiş ve Hz. Ali'nin de -mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerîfe i'tiraz ederek- "Eşca" kabilesinden bir Arab'ın Allah'ın kitabı hakkında söylediği bir söz makbul değildir." dediği nakledilmiştir. Yine bu görüşte olan ulemâya göre EbuVşa'sâ da Câbir b. Zeyd ile Atâ b. Ebî Rebâh'ın "O kadının mîrâsdan başka hiçbir hakkı yoktur." dediklerini rivayet etmiştir.[499]
Ancak sözü geçen ulemânın Hz. Ali'den naklettikleri hadîs iki yönden tenkîd edilmiştir:
a. Hz. Ali'den nakledilen bu sözün senedinde Ebû İshâk vardır. Ebû îshâk'ın asıl adı Abdullah b. Meyşere'dir. Bu râvi ise, kendisine güvenilmeyen son derece zayıf bir kişidir.
b. Diğer râvî Mezîde ise, Ebû Zer'a\ Buhârî, ve Münzîri tarafından şiddetle tenkîd edilmiş ve kendisinin zayıf ve bu rivayetinin munkatı' olduğu, sahîh olmadığı ortaya konmuştur.[500]
Yine bu görüşte olan ulemâya göre mevzûmuzu teşkîl eden hadîs muz-daribdir. Çünkü bu hadîs bazan Ma'kıl b. Sinan'dan bazan Ma'kıl b. Yesâr'dan bazan Eşca' kabilesinden olan bir topluluktan bazan da Eşca' kabilesinden kimliği belli olmayan bir kişiden rivayet edilmektedir. Bu rivayetlerden birini diğerine tercîh etmek imkânsızdır. Aynı zamanda bu hadîs "Medine'de cereyan ettiği ifâde edilen bu hadîseyi nakledenlerin hepsi Kûfelidir ve bu kimseleri hiçbir Medîneli tanımıyor." gerekçesiyle Vâkıdî tarafından zayıf olarak ilân edilmiştir.
Aksi görüşte olan cumhûr-ı ulemâya göre, Beruâ bint Vâşık'la ilgili hadisi nakleden kimselerin isimlerinin açıklanmamış olması, bu hadîsin sıhhatine zarar vermez. Çünkü hadîsin bütün senedleri sahihtir. Bu rivayetlerin bazısında hadiseye şahid olanlardan sadece bir tanesinden bahsedilirken, bâzılarında ikisinden bâzılarında da daha fazlasından bahsedilmesi rivayetler arasında bir çelişki bulunduğu mânâsına gelmez.
Ayrıca bu hadîsi İbn Hıbbân Sahîh'inde rivayet ettiği gibi Tirmizî de Sünen'inde nakletmiştir. Hâkim de Müstedrek'inde mevzûmuzu teşkîl eden ve cumhûr-ı ulemânın delili olan bu hadîsin sahîh olduğunu müdafâa etmiştir.[501]
3. Müctehidin hata etmesi mümkündür.[502]

2117. ...Ukbe b. Âmirden rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) bir adama (hitaben);
"Seni falanca kadınla evlendirmemi ister misin?" buyurmuş, O kimse de;
Evet cevâbını vermiş (daha) sonra kadına (varıp);
"Seni falanca kimseyle evlendirmemi ister misin?" demiş (kadın da);
Evet cevâbını verince (bunları) birbiriyle evlendirmiş. (Nikahtan sonra) Adam, Kadın için bir mehir ta'yin etmeden ve (mehir olarak) hiç bir şey vermeden onunla cinsi münâsebette bulunmuştu. Bu (adam) Hudeybiye (Umresin) de bulunanlardan idi ve Hudeybiye'de bulunanlardan herbirisi için Hayber'de bir hisse vardı. (Bu adam) ölüm (vakti) gelince;
Resûlullah (s.a.) mehir ta'yin etmediğim ve hiç bir şey'de vermediğim halde beni falanca kadınla evlendirmişti. Ben (şimdi) Hayberdeki hissemi mehr olarak kadına verdiğime dâir sizi şahid tutuyorum dedi. (Bunun üzerine o kadın) Hayberdeki hisseyi aldı ve yüzbin (dirhem)e sattı.
Ebû Dâvud dedi ki: (bu hadisi bana nakledenlerden) Ömer b. el-Hattab (Ebu Hars es-Sicistânî) daha uzun olan hadisinin başına (şunu da) ilave etti. Resûlullah (s.a.) buyurdu ki, "Nikahın en hayırlısı, en kolay olanıdır." ve (yine Ömer,) "Resûlullah (s.a.) (bir) adama (hitaben) buyurdu ki" dedi, daha sonra (Yukarıdaki metnin) mânâsını rivayet etti.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisin zayıf olmasından korkulur. Çünkü (alışılmış olan) uygulama böyle değildir.[503]

Açıklama

Hudeybiye Umresi hakkında 1993 numaralı hadisin şerhinde Hayber hakkında da 313 numaralı hadisin şerhinde açıklama yapıldığından burada tekrara lüzum görmedik. Bu hadisi Ebû Davud'a rivayet eden Ömer b. Hattâb 26 numaralı hadis-i şerifte geçen Ebu Hafs, Ömer b. Hattâb es-Sicistânî'dir. Bu ismi Halife Ömer b. Hattâb (r.a.) ile karıştırmamak gerekir.[504]

Bazı Hükümler

Hiç menirden bahsedilmeden nikah kıymak câizdir.Runda ittifâk yardır. Fakat mehrin verilmemesi şartıyla kıyılan nikâhın sahih olup olmaması ise, ulema arasında ihtilaflıdır. Hanefi ulemasıyla İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre mehir vermemek üzere veya mehir verme şartı bulunmaksızın kıyılan nikah sahihtir. Çünkü Allah teâlâ "Henüz dokunmadan ya da mehir kesmeden kadınları boşarsanız, size bir günah yoktur."[505] buyurmuştur. Bu âyet-i kerimede mehirsiz olarak kıyılan nikâhın ve verilen talakın sahih olduğuna dâir açık beyân vardır. Bu şekilde kıyılan bir nikahdan sonra kadına mehrin verilip verilmeyeceği meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır. Bu meselede İmam Şafiî'den iki görüş rivayet olunmuştur. Bunlardan en sahih olanına göre hiç mehirden bahs edilmeden evlenen bir kadın, cinsi münâsebet neticesinde kocasından mehir almayı hak etmiş olur.
Hanefî ulemasına göre ise, bu şekilde evlenen bir kadın nikâh akdinden i'tibaren mehr-i misli hakeder. Cinsi münâsebette bulunursa, mehrin tümünü, cinsi münasebette bulunmadan ayrılırsa, mehrin yarısını alır.
Mâliki ulemâsına göre ise, mehir vermemek şartıyla kıyılan nikâh sahih değildir. Çünkü Cenab-ı Hakk Kurân-ı Kerim'inde "Kadınlara mehirlerini bir hak olarak (gönül hoşluğuyla) veriniz"[506] "....Sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, ücretlerini (mebirlerini) de güzelce verin..."[507] buyurmuştur.
Bu âyetlerin ifâdesine göre evlenen her kadının kocasından alacağı "mehr" denen bir meblağ vardır. Bunu vermek kocasının üzerine bir borçtur. Şayet kadın gönül rızasıyla bu alacağından vaz geçerse, o zaman koca mehir vermeyebilir.
Musannif Ebû Davud'un hadisin sonuna bir ta'Iik ekleyerek "Bu hadisin zayıf olmasından korkulur. Çünkü uygulama böyle değildir." demekten maksadı, Asrı Saâdetde hadis-i Şerifte ifade edildiği şekilde yüz-bin dirhem değerinde bir arsanın mehir olarak verildiğine rastlanmadığını ifâde etmek ve dolayısıyla metinde geçen "Ben (şimdi) Hayberdeki hissemi mehir olarak o kadına verdiğime dâir sizi şahid tutuyorum." cümlesinin zayıflığına işaret etmektir.[508]

31-32. Nikâh Esnasında Yapılacak Konuşma

2118. ...Abdullah (b. Mes'ud)dan; demiştir ki; Resûlullah (s.a.) bize (nikâh akdindeki ve başka akitlerdeki) hacet hubtesini (şu şekilde) öğretti. "Şüphesiz her türlü hamd Allaha mahsustur. Ondan yardım ve mağfiret dileriz nefislerimizin şerrinden de ona sığınırız. Alin hin hidâyete erdirdiği kişiyi saptıracak yoktur. Saptırdığını da hidâyete erdirecek yoktur. Ben Allah'tan başka bir İlâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim.
"Ey imân edenler, adıma birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık (bağlarını kırmak)'tan sakınınız şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir".[509] "Ey insanlar, Allah'tan ona yaraşacak şekilde korkunuz. Ve ancak müslümanlar olarak ölünüz."[510] "Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."[511] "Ki (Allah) işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, büyük bir başarıya ermiş olur."[512]
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi bana nakleden râvilerden) Muhammed b. Süleyman (hutbenin başında bulunan) "înne" harfim rivayet etmedi.[513]

Açıklama

Hanefi ulemasından Aliyyu-1-Kâri''nin beyânına göre,hutbenin başında bulunan "inne" kelimesini şeddesiz olarak "En" şeklinde okumak da caizdir. Cezeri "Tashîhu-I Mesabih" isimli eserinde bu kelimeyi "inne" şeklinde okuyunca, hikâye tankıyla "Elhamdu" kelimesini de merfû' olarak okumak caizdir.
Hutbe içerisinde geçen "Allah'ın saptırdığını hidâyete erdirecek yoktur." cümlesi "Allanın saptırdığı bir kimseyi hidâyete erdirmeğe kimsenin gücünün yetmeyeceğini" ifâde etmektedir. Küfrün peşinden giden ve kalbini mühürlenmesini hakkeden bir kimseyi Allah saptırınca artık o kimse ibadet bile etse o ibadet küfür dumanlarıyla işlenmiş ve lekelenmiş olacağından makbul bir ibâdet olmayacaktır. Nitekim Kuran-ı Kerimde "Hepsi Allah tarafındandır."[514] buyuruluyor. Bu âyet-i kerime ile "Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük de kendi (işlediğin günah yüzü)ndendir."[515] âyet-i kerimesi arasında bir çelişki bulunduğunu söylemek doğru olmaz. Çünkü burada kötülüğün kula nisbet ve izafe edilmesi, kulun o kötülüğün kesbi sebebiyledir. Binaenaleyh bu nisbet, bir fiilin sebebine nisbet edilmesi kabilinden bir mecazdır.
Aslında Hutbe içerisinde geçen "Ey inananlar, adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz..."[516] âyet-i.kerimesinin başında "Ey inananlar" sözü yoktur. Bu sözü âyet-i kerimeye, lüzumuna binaen Resûl-i Ekrem'in ilâve ettiği düşünülebilirse de, yanlışlıkla râviler tarafından ilâve edilmiş olabileceğini düşünmek de mümkündür. AIiyü'l-Kâri'nin dediği gibi, bu âyet-i kerimenin îbtı Mesûd'un Mushaf'ında böyle yazılmış olduğu da düşünülebilir. Fakat evlâ olan bu âyet-i kerimeyi Kur'ân-ı Kerimdeki aslına uygun olarak okumaktır. Nitekim Tirmizî, Dârimi ve Beyhâkinin rivayetlerinde bu ayet-i kerime Kur'an-ı Kerimdeki aslına uygun olarak riâyet edildiği gibi, bazı Hısnül-hasin nüshalarında Kur'ân-ı Kerimdeki aslına uygun olarak rivayet edilmiştir. Ayet-i kerimeler hakkında ayrıntılı açıklama için tefsir kitablarma bakılabilir.[517]

Bazı Hükümler

Nikah kıyılırken ve benzeri işlerde hutbe iradetmek (konuşma yapmak) sünnettir, imam Şafii'ye göre nikah ve alış veriş gibi dini ve dünyevi bütün akitlerden önce hutbe serdetmek sünnettir. Nitekim İbn Mesud (r.a.)'un, metinde geçen "Resûlullah (s.a.) bize nikâh akdindeki ve başka akitlerdeki hacet hutbesini öğretti." mânâsına gelen rivâyeti de bu görüşü desteklemektedir. Bazılarına göre metinde geçen hacet hutbesinden maksat, sadece nikâh akdi hutbesi olabilir. Çünkü nikâh akdinin dışındaki akitlerin hiçbirisinden önce hutbe irad edildiği görülmemiştir.[518]

2119. ...İbn Mesûd (r.a.), "Resûlullah (s.a.) hutbe irâd ettiği zaman (şöyle der) idi" diye söze başladı (sonra önceki hadisin) aynısını rivayet etti. (Önceki hadiste geçen) "ve Resulünü" sözünden sonra da (şu mânâya gelen sözleri) nakletti. (Allah) "Onu dosdoğru bir yol (din) ile kıyametin önünde (inananlara) müjdeci, (âsilere de) korkutucu olarak gönderdi. Allah'a ve Rasûlüne itaat eden (saadete) ermiştir. Onlara isyan eden kimse ise, sadece kendisine zarar verir, Allaha hiç zarar veremez.[519]

Açıklama

Beyhakînin rivayetine göre bu hadis-i şerifte anlatılmak istenen Resûl-i Ekrem'in irad ettiği hutbenin tamâmı şöyledir:
Bu hutbenin tercümesinin bir kısmı bir numara önceki hadisi şerifte bir kısmı da bu hadisi şerifte geçtiği için tekrara lüzum görmüyoruz.
Metinde geçen "Kıyametin önünde; cümlesi "kıyamet yaklaştığı bir zamanda" demektir. Allah'a ve Rasûlüne isyan eden bir kimse sadece kendisine zarar verir. Allah'a en küçük bir zarar eriştiremez. Çünkü "kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir. Ve kim kötülük yaparsa, zararı kendisinedir."[520] buyrulmuştur. Yine Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri bir hadis-i kudsisinde de şöyle buyuruyor: "Ey kullarım, sizin bana zarar vermek elinizden gelmez ki zarar verebilesiniz. Bana fayda vermek elinizden gelmez ki bana menfaatiniz dokunabilsin."[521]

Bazı Hükümler

Nikâh gibi cemiyet hayatında büyük önemi olan akıt ve anlaşmalardan önce hutbe ırad etmek müstehabdır. Bu meselede ittifak vardır. Muhaddis Dehlevinin beyânına göre cahiliye çağında her akidden önce milli ve kavmi mefahiri dile getiren hutbeler okunurdu. Bu hutbeler esas maksada girmeyi sağlayan birer mukaddime vazifesini görürdü.
Hutbeden maksat, duyurulmasından fayda umulan bir olayı duyurmak ve onu açıklamaktır. Nikah'tan önce irad edilen hutbeden maksatsa zinadan tamamen uzak Allanın ve Resulünün emrine uygun ve akid olduğunun bilinmesini sağlamaktır. Binaenaleyh nikâh gibi önemli işlerin başında hutbe irad etmenin ferdî ve içtimaî yararında şüphe yoktur. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem câhiliyye çağında okunmakta olan hutbenin aslını almış, fakat vasfını değiştirmiştir. Câhiliyye döneminde hutbelerde millî ve kavmî mefahirin dile getirilmesine karşılık, islâmi hutbelere hamdele ve istiâne gibi zikr çeşitleri ile başlamıştır. Hz. Peygamber bu önemli farkı belirtmek için "İçinde teşehhüd bulunmayan hutbe çolak gibidir."[522] buyurmuştur.[523] Bu hadisten de anlaşılıyor ki içinde şehâdet bulunmayan bir hutbenin faydası az ve bereketi yoktur. Bu mevzuda İmam Tirmizî de şunları söylüyor. "Bazı ilim adamları "Nikâh hutbesiz de caizdir" diyorlar. Süfyan es-Sevri ve diğer ilim adamlarından bazılarının kavli budur.[524] Gerçekten hadis-i şerifte teşehhüdsüz hutbenin sıhhatinin şartı olmayıp sünnet olduğunu gösterir. Çünkü çolak bir insan yaşıyabilir. Bu bakımdan bir fiil içerisinde bulunan sünnetler o fiile nisbetle bir insanın organları hükmündedir. Ama bir fiilin şartları o fiile nisbetle bir insanın kalbi mesabesindedir.[525]

2120. ...Süleym oğulanndan bir adamdan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'e (giderek kendisinden) Ümâme bint Abdulmuttalib'i istedim. Bunun üzerine hutbe okumaksızın (onu) bana nikahladı.[526]

Açıklama

Bu hadisi şerif hutbe okunmadan kıyılan bir nikâhın sahih olduğunu ifade etmektedir. Fakat senedinde "el-A'Iâ b. Ehî Şuayb gibi aleyhinde bazı tenkidler yapılmış olan bir ravi ile kimliği bilinmeyen İsmail b. İbrahim bulunduğundan bu hadis zayıftır. Dolayısıyla delil olma niteliğinden mahrumdur.[527]

32-33. Buluğa Ermemiş Olan Kızları Velilerinin Evlendirmesi

2121. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) benimle yedi yaşında iken evlendi."[528]
Süleyman (b. Harb) (şöyle) rivayet etti; (Hz. Âişe dedi ki: Rasûlullah (s.a.) benimle yedi) yahut da altı (yaşında iken evlendi ve) ben dokuz yaşında iken benimle (zifafa) girdi."[529]

Açıklama

Bu mevzudaki hadislerin bazısında Hz. Âişe'nin Rasûl-i Ekrem'le altı yaşında iken evlendiği ifâde edilirken, bazısında da yedi yaşında iken evlendiği ifâde edilmektedir. İmam Nevevi'ye göre rivayetler deki bu farklılık Hz. Âişe'nin evlendiği sırada altı yaşından birkaç ay geçmiş olmasından ileri gelmektedir. Çünkü râviler Hz. Âişe'nin o günkü yaşını ayı ve günü ile rivayet

etmemişlerdir. Bazıları altı yaşından sonraki aylan ve günleri hesaba katmadan "altı yaşında idi" şeklinde rivayet ederken, bazıları da bu kesirleri tamamlayarak "Yedi yaşında idi," şeklinde rivayet etmişlerdir.
Bazı rivayetlerde de bu nikâhın hicretin birinci yılı şevvalinde kıyıldığı ifâde edilirken, bazısında hicretin ikinci yılı şevvalinde kıyıldığından bahsediliyorsa da bu rivayetlerden birincisi mevzunıuzu teşkil eden hadisi şerife daha uygun düşmektedir.
İbn Abdilberr'in beyânına göre Rasûlullah (s.a.) rüyasında Hz. Âişe'-yi ipekten bir taht üzerinde görmüştü. Bu rüyadan kısa bir süre sonra Hz. Hatice vefat edince Rasûl-i Ekrem kendi kendine "Eğer bu gördüğüm rüya Allah'tan ise, bunu gerçekleştirecektir" dedi. Ve onunla evlendi, ez-Zubeyr'in beyânına göre bu evlenme Hz. Hatice'nin vefatından üç sene sonra gerçekleşti. Hz. Hatice ise, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden üç sene önce vefat etti. Bu mevzuda en sağlam rivayet budur.[530] Hz. Âişe Hz. Peygamber ile evlenmesini şöyle anlatır. "Hatice (r.anha) vefat edince, Osman b. Mâz'un (r.a.)'un hanımı Havle bint Hakim Hz. Peygamber'e gelerek:
"Ey Allah'ın Rasûlü, evlenmeyecek misin? diye sordu. Efendimiz de,
"Kiminle?" diye karşılık verdi. Hz. Havle'de;
İster kız ile ister dul ile (evlenebilirsin) dedi. Ve aralarındaki konuşma şöyle devam etti.
Hz. Peygamber;
"Kız kimdir?"
Havle; -Allah'ın yarattıklarından en sevdiğin kimsenin kızı. Yani Ebi Bekr'in kızı Âişe. Hz. Peygamber,
"Pekâla dul kadın kimdir?" Havle;
Sana iman edip yolundan giden Şevde bint-i Zem'a'dır. Hz. Peygamber;
"Öyle ise git benim adıma (durumu) anlat." dedi.
Bu konuşma üzerine Hz. Havle Ebu Bekir'in evine girdi orada Hz. Âişe'nin Annesi Ümmü Rûmân'la karşılaştı. Ve "Ey Ümmü Rûmân Allah'ın size ne büyük bir hayr ve bereket ihsan ettiğini biliyor musun? Rasûlullah (s.a.) kendisi için Âişe'ye dünürlük etmek üzere beni (size) gönderdi." dedi. Ümmü Rûman da "Ebu Bekir'in gelmesini istiyorum. Zaten gelmek üzeredir" dedi. Biraz sonra Ebû Bekir geldi. Havle aynı sözleri ona da söyleyince, Ebû Bekir "Kızımı ona vermem nasıl mümkün olur? Çünkü kızım onun kardeşinin kızıdır." dedi. Bunun üzerine Havle (r.an-ha) Rasûlullah (s.a.)'e dönüp durumu anlattı. Resûl-i Ekrem'de; "Ebu Bekir'e varıp benim adıma de ki: Sen benim dinde kardeşimsin, ben de senin dinde kardeşinim. Binaenaleyh senin kızının benimle evlenmesi (caiz) olur." Bunun üzerine Hz. Havle Ebu Bekir'e gelip durumu anlattı. Hz. Ebu Bekir de ona "Bana Resûlullah'ı çağırıver dedi. Bir süre sonra Resûlullah (Hz. Ebu Bekir'in yanına) geldi. (Hz. Ebu Bekir de) onı (kızıyla) evlendirdi.[531]
İmam Yahya el-Âmir'in rivayetine göre Hz. Ebu Bekir Resûl-i Ekrem-için Hz. Âişe'ye on ikibuçuk okka mehir vermiştir. Urveden gelen bir rivayette Hz. Âişe, Hz. Peygamber ile evlenişini şöyle anlatıyor: "Ben 7 yaşında bir kız iken Rasûlullah (s.a.) beni nikahladı. (Üç sene sonra) biz Medineye hicret ettik. el-Haris b. el-Hazrec oğullarının konağına indik. Sonra ben sıtmaya tutuldum. Bu nedenle saçlarım döküldü. (Bu hastalığı atlattıktan sonra) saçlarım gürleşti. Öyle ki uzayıp omuzlarıma döküldü. (Bir gün) Ben kız arkadaşlarımla beraber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân yanıma gelip beni çağırdı. Bunun üzerine ben annemin yanına geldim. Annemin ne demek istediğim bilmiyordum. Annem elimi tuttu. Nihayet evimizin kapısı önünde beni durdurdu. Ben yorgunluktan sık sık soluyordum. Soluğum yatışıncaya kadar orada durdurdu. Sonra annem biraz su alarak onunla yüzümü ve başımı sıvazlayıp beni içeri götürdü. Evin bir odasında bulunan ensârdan bir kadın gurubu ile aniden karşılaştım. Bunlar (bana); "hayır ve bereket üzerine (olsun) nasibin en hayırlısına (kavuştun)" dediler. Annem beni bunlara teslim etti. Bunlar da benim kılık kıyafetimi düzeltip süslediler, (o ana kadar) beni hiç bir şey sıkmadı. Ancak Rasûlullah (s.a.)'i kuşluk zamanı birdenbire karşımda görüverince irkildim. Biraz sonra kadınlar beni ona teslim ettiler. O gün ben dokuz yaşında bir kız idim."[532]
Bu olayın devamını Esma bint Yezid b. es-Seken, şöyle anlatıyor; "Ben O sırada Hz. Âişe'nin yanında bulunuyordum. Onu Rasûl-i Ekrem'in yanına götürmek üzere hazırladım ve onun yanına ben götürdüm. Yanımda başka kadınlar da vardı. Rasûl-i Ekrem'in yanına vardığımız zaman, onun yanında bir bardak sütten başka misafire ikram edebileceği bir şey yoktu. O sütü önce kendisi içti. Sonra kalanı Âişe'ye verdi. Fakat Âişe sütü içmekten utandı. Ben kendisine, "Rasûlullah'ı reddetme, sütü ondan al" dedim. Bunun üzerine sütü utanarak alıp içti. Sonra Rasûlullah (s.a.) O'na "Arkadaşlarına da ver" buyurdu. Oradan kadınlar; "canımız istemiyor." diye cevap verdiler. Resul-i Ekrem de: "Açlıkla yalanı bir araya getirmeyiniz" buyurdu. Bunun üzerine ben de; "Ey Allah'ın Rasûl-ü canımızın istediği bir şey için canımız istemiyor, dediğimizde bu yalan sayılır mı?" dedim. "Evet, yalan, yalan olarak yazılır, yalancı da yalancı olarak yazılır." buyurdu.[533]
Hz. Âişe der ki: "bana başka kadınlara verilmeyen dokuz nimet verildi. Bunu övünmek için söylemiyorum.
1. Melek benim kılığıma girerek yere indi.
2.Yedi yaşımda iken Rasûhıllah (s.a.) benimle evlendi. Ve dokuz yaşında iken ona teslim edildim.
3. Benimle kız iken evlendi.
4. İkimiz bir yorgan altında iken vahy gelirdi.
5. Hz. Peygamber'in insanlar içerisinde en sevdiği bendim.
6. En sevdiği kimsenin kızıyım.
7. Ümmet benim hakkımda helake sürüklenmek üzere iken benim için âyet-i kerime nazil oldu. Ve ben Cebrâili gördüm benden başka hiçbir kadın cebrâili görmedi.
8. Rasûl-i Ekrem ruhunu benim evimde teslim etti.
9. Kabri benim evimdedir.. Melekler orayı kuşatmıştır.

Hz. Âişe büyük bir fıkıh âlimi idi. İbn Hacer'in el-Fethu'l-Bâri'de beyân ettiği gibi ahkâm-ı şer'iyyenin dörtde üçü Hz. Âişe'den rivayet olunmuştur. Hz. Âişe'nin ilmî yönünü Urve, şöyle ifâde ediyor, "ben Kur'ân-ı Kerîmi, farzları, haram ve helâli, fıkıh ve şiiri tıbbı, arab sözlerini ve arab-ın nesebini Hz. Âişe'den daha iyi bilen birini tanımıyorum."[534] Bu mevzuda Ata b. Ebî Rebahda şunları söylüyor.
"Hz. Âişe insanların en fâkihi, en alimi, görüşü en güzel olanı idi." Hz. Âişe aynı zamanda büyük bir hatib idi. Onun bu yönünü Hz. Muâvi-ye şöyle anlatıyor. "Hz. Âişe'den daha beliğ daha fasih konuşan bir hatib ve ondan daha zeki bir kimse görmedim." Son derece cömertti. Hayır ve hasenat severdi. Ümmü Dürre'nin naklettiğine göre "Oruçlu olduğu bir günde kendisine iftarlık almak üzere dahi bir harçlık bırakmadan yüz bin dinarı sadaka olarak dağıtmıştı.
Fukâhânın ekseriyeti evliliğin muteber olabilmesi için bulûğun (ergenliğin) şart olmadığını, veli veya bunun vekili tarafından evlendirilen küçüğün nikahının muteber (sahih) olduğunu kabul etmişlerdir.
Bu görüşü benimseyenlerin delillerini şöylece özetleyebiliriz:
a) "Kadınlarınız içinden hayızdan kesilenler ile hayız görmeyenlerin iddetleri -şüpheye düşerseniz- üç aydır."[535]
b) Evlilik velilerin, üzerinde önemle durmaları gereken bir. tasarruftur. Evleneceklerin kendilerine en uygun ve denk (küfüv) bir namzet bulmaları da her zaman mümkün değildir. Böyle birisi bulununca buluğun beklenmesi, fırsatın elden kaçmasına sebeb olabilir ki, bunun telâfisi, küçüğün evlendirilebilmesi selâhiyetine bağlıdır.
Baba ve dedenin bu evlendirmede velayetleri, mezkur ekseriyetin ittifakıyla kabul edilmiştir. Diğer akrabanın bu nevi velâyet-i (velâyet-i icbar) tartışmalıdır.
İbn Şübrüme (V. 144/761) Osman el-Bettî (V. 143/760) ve Ebu Bekr EI-Asam bu görüşü benimsememişlerdir. Onlara göre küçüğün evlendirilmesi ve evlenmesi muteber değildir. Çünkü:
a) "Yetimleri nikâh (buluğ) çağma gelinceye kadar deneyin onların reşid olduklarını anlarsanız artık mallarını kendilerine verin."[536] âyetinde küçüklüğün sona ermesi nikah çağına gelmekle sınırlanmıştır. Eğer küçüklerin evlendirilmeleri muteber olsaydı bu sınırlama mânâsız kalırdı.
b) Evlenmenin gayesi birlikte yaşamak, mutlu olmak, aile hayatı kurmak ve çoğalmaktır.Küçüklerin evlendirilmelerinde bunların hiçbiri gerçekleşmeyeceği gibi, büyüdükleri zaman bazı vahim neticelerin ortaya çıkması da kuvvetle muhtemeldir.
Karşı tez sahihlerinin zikrettiği âyette geçen "Hayız görmeyenler..." ifadesini küçüklere tahsis isabetli değildir. Büyüdüğü halde hayız görmeyenler de vardır.[537]
İmam Nevevi ise, bu mevzuda şöyle diyor:
Bu hadis ergenlik çağına varmış olan bakire kızın izni olmaksızın baba tarafından nikâhının kıyılmasının câizliğine açıkça delildir. Çünkü küçük yaştaki kızdan izin almak anlamsızdır. Bizce baba yokken babanın babası da aynı yetkiye sahibtir.
Müslümanlar babanın küçük yaştaki kızının nikâhını yapabileceği hususunda icma' etmişlerdir. Bu kız erginlik çağına varınca Irak alimlerine göre muhayyerdir, dilerse nikâhını feshedebilir.
Mâlik, Şafiî ve diğer Hicaz fıkıhçılarına göre kız erginlik çağına varınca da nikahı feshedemez.
Baba ve onun babasından başka hiç bir veli küçük yaştaki kızın nikâhını kıyamaz. Şafiî, Sevrî, Mâlik, Ahmed, İbn Ebi Leylâ Ebû Sevr ve Cumhur'un kavli budur. Bunlara göre böyle bir nikâh sahih değildir.
Ebû Hanife, Evzâî ve başka bazı selef âlimlerine göre tüm veliler bu yetkiye sahiptir. Yapılan nikah sahihtir. Ve kız bâliğa olunca nikâhını feshedebilir. Yalnız Ebu Yusuf'a göre kızın fesih yetkisi yoktur.
Âlimlerin cumhuru veli durumunda olmayan yabancı vasinin böyle bir yetkiye sahip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urye ve Hammâd onun da yetkili olduğunu söylemişlerdir. Hattâbî de bu kavli Mâlik'ten rivayet etmiştir.
Şafiî ve arkadaşları, bir kız ergenlik çağına varmadıkça babasının veya dedesinin onu evlendirmekten kaçınması mustahabtır. Bu yaşa varıp onun iznini almak daha iyidir. Tâki kız, hoşlanmadığı halde kocanın esiri durumuna düşmesin, demişlerdir. Bunların bu sözü bu hadise muhalif değildir. Çünkü bunların maksadı kız için apaçık bir yarar olmayınca ergenlik çağından önce evlendirmemektir. Ama geciktirme ile bu açık yararın kaçırılmasından korkulursa, nikâh yapılmalıdır. Âişe (r.anha)'nın nikâhı mes'elesi de böyle olmuştur. Bu endişe hâlinde evlendirmek müstehabdır.
Küçük yaşta iken nikâhı kıyılan ve düğün vakti gelen bir kızın velisi ile kocası düğün ve zifaf yapılması halinde kıza hiç bir zarar gelmeyeceği hususunda ittifak ederlerse, düğün ve zifaf cihetine gidilir. Düğün ve zifaf yapıldığı takdirde kıza bir zarar gelip gelmeyeceği mevzuunda kızın babası ile kocası arasında bir İhtilaf ortaya çıkarsa, takib edilecek yol hakkında ulema farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şöyle ki: Ebu Hanife, Şafiî ve Mâlik'e göre, zifaf için ölçü kızın cinsel ilişkiye gücünün yetmesidir. Bu gücün yaşı hususunda bütün kızlar aynı durumda olmazlar. Bunu belirli bir yaşa bağlamak mümkün, değildir.
En sahih görüş budur. Âişe (r.an-ha)'nın hadisinde bir yaş tahdidi yoktur. Dokuz yaşına henüz varmamış olmakla beraber çabuk gelişmesi nedeni ile cinsel temasa gücü yeten bir kız için bu hadiste bir engel olmadığı gibi yaşı dokuzu geçip de gücü yetmediği halde zifafın yapılmasına dâir bir izin ve müsâade hükmü de yoktur.
Dâvud "Âişe (r.anha) dokuz yaşına vardığında iyice gelişmiş bir durumda idi" demiştir.
Bilindiği gibi sıcak iklimlerde kızlar erken gelişir, bolluk içinde yetişen kızlardan, bilhassa iyi gıda alan kızlardan dokuz yaşında âdet gören kızlar da olabilir.[538]

33-34. Yeni Evlenen Bir Kimsenin Bakire Hanımının Yanında Kalabileceği Müddet

2122. ...Ümmü Seleme'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) Ümmü Seleme ile evlenince üç (gece) onun yanında kaldı. Sonra;
"Ehlinden sana bir hakaret yoktur." (Binaenaleyh) istersen sana yedi geceyi tamamlarım. Fakat sana yediyi tamamlarsam (diğer) kadınlarıma da tamamlarım." buyurdu.[539]

Açıklama

Hz. Ümmü Seleme'nin, iltifat tarikiyle "Peygamber (s.a.) benimle evlenince" diyecek yerde "Hz. Peygamber Ümmü Seleme ile evlenince diyerek kendisinden "Ümmü Seleme" diye bahsetmesi hayasındandır. "Ehlinden sana bir hakaret yoktur." cümlesindeki bâ harf-i cerri sebebiyet içindir. Ehil, kelimesinden maksat da kabiledir. Binaenaleyh metni bu noktadan ele alacak olursak, cümle, "senin yüzünden ehline bir hakaret ulaşmış değildir" manasına gelir. Bazılarına göre de Hz. Peygamber burada "ehil" sözüyle kendisini kasd etmiştir. Çünkü zevç ve zevce birbirinin ehlidirler. "Ba" harf-i cerri de hevân kelimesine tealluk etmektedir. Metin bu yönden ele alındığı zaman cümle; "benim seninle sadece üç gece kalmış olmam seni hor gördüğümden ya da sana rağbetimin azlığından değildir. Binaenaleyh benden sana bir hakaret yoktur. Hakkını hiç noksansız alırsın" anlamına gelir. Bu hadis-i şerif ile Hz. Peygamber "sana ehlinden bir hakaret yoktur, istersen'senin yanında yedi geceyi tamamlarım dilersen, üç gece kalır sonra (diğer kadınlarımı) dolaşırım." buyurdu. Ümmü Seleme de "Üç gün kal," dedi.[540] anlamındaki hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü mevzumuza teşkil eden hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in bu sözü Hz. Ümmü Seleme'nin yanında üç gece kaldıktan sonra söylediği açıkça ifade edildiği halde, Müslim ve İmam Mâlik'in rivayetlerinde böyle açık bir ifade yoktur. Binaenaleyh Hz. Peygamber, Hz. Ümmü Seleme'ye hitaben söylediği rivayet edilen Sünen-i Ebu Davud'taki sözü, Hz. Ümmü Seleme'nin yanında üç gece kaldıktan sonra söylemiştir. Muvatta ve Müslim'de rivayet edilen sözü ise, gerdek gecesinin sabahında veya ikinci gecenin sabahında söylemiştir. Yani ifadelerdeki farklılık olayların farklı günde olmasındandır. Bu bakımdan bunlardan birinde yedi geceye tamamlamadan bahsedilirken, birinde üç geceyi tamamlamadan bahsedilmesi bir çelişki değildir.
Bu mevzuda İmam Nevevi şunları söylüyor;
"Peygamber (s.a.) Hz. Ümüm Seleme'ye kendisinin yanında üç gece kalmakla yetindiği takdirde diğer hanımlarının yanında sırayla birer gece kalması icabettiğini, şayet kendisinin yanında yedi gece kalacak olursa, diğer hammlarnın yanında da yedişer gün kalması gerektiğini söylemekle, ona bu mevzudaki hukuku açıklamış ve iki şıktan birini seçmeyi kendisine bırakmıştır. Hz. Ümmü Seleme de Hz. Peygamberin kendi yanında üç gün kalmakla yetinmesini tercih etmiştir.
Çünkü yedi günlük ikâmet bir yönden daha iyi ise de bu takdirde diğer arkadaşlarının her birisinin yanında yedişer gün kaldıktan sonra ancak kendisine sıra geleceği yönünden pek kârlı olmazdı. Zira ona sıra geç gelecekti."[541]

Bazı Hükümler

1. Kişinin karısına yumuşak davranması ve insanların hakka uymalarını sağlamak için gerçekleri onların an uyabileceği bir dille anlatması müstehabdır.
2. Birden fazla karısı olan bir kimsenin aileleri arasında adaletli davranması gerekir.
3. Ailesi veya aileleri üzerine dul bir kadınla evlenen bir kimsenin, yeni karısını normal sırasına sayılmamak üzere ilk üç geceyi onun yanında geçirmekle, normal sırasına sayılmak üzere ilk yedi geceyi onun yanında geçirmek arasında muhayyer bırakması meşru' kılınmıştır.
İmam Şafîî ile İmam Ahmed ve Cumhur-Î ulemâ bu görüştedir. İmam Malik'e göre ise, kişinin yeni evlendiği kadına böyle bir tercih hakkı vermesi meşru' değildir. Delili ise, "Bir adam bakire kızı dul kadının üzerine alırsa, yanında yedi gece kalır. Dulu bakirenin üzerine alırsa, yanında üç gece kalır.'* mealindeki 2124 numaralı hadisi şeriftir.
îmam Malik'e göre Hz. Peygamber'in Hz. Ümmü Seleme'yi üç gece ile yedi gece arasında muhayyer bıraktığını ifâde eden ve mevzumuzu teşkil eden Ümmü Seleme hadisi, sadece Hz. Ümmü Seleme'ye ait özel bir durumu dile getirmektedir. Binaenaleyh bu hadisin hükmü bir kimsenin eski aileleri üzerine aldığı dul kadın için geçerli değildir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadiste böyle özel bir durumun bulunması söz konusu olduğundan îmam Malik 2124 numaralı hadisi şerifle hükmetmeği daha isabetli bulmuş ve "yeni evlenen hanıma tanınan hak, bâKİre için yedi gece, dul için üç gecedir", demiştir.
Hanefi Ulemasına ve Hammad b. Süleyman'a göre ise, eski hanımlarının üzerine dul kadınla evlenen bir kimse, yeni hanımının yanında yedi gece kalacak olursa, ondan sonra sıra ile diğer hanımlarının yanında da yedişer gece kalır. Eğer yeni hanımının yanında üç gece kalacak olursa, diğer hanımlarının yanında da sıra ile üçer gece kalır. Çünkü Peygamber (s.a.) hanımlarının yanında gecelemek hususunda adaletten ayrılmazdı. Nitekim Ümmü Seleme hadisinde geçen "eğer senin yanında yedi gece kalacak olursam diğer hanımlarımın yanında da yedi gece kalmam gerekir." cümlesi de bunu ifâde eder.
Bu mevzuda İmam Şafîî'nin ve cumhurun görüşünü benimseyen ulema, "dilersen senin yanında yedi geceyi tamamlarım, istersen üç gece kalır sonra (diğer hanımlarımı) dolaşırım." hadisi şerifinde geçen "sonra diğer hanımlarımı dolaşırım" cümlesini delil getirerek Hanefî ulemâsına itiraz etmişlerdir. Hanefi uleması da bu itiraza şöyle cevap vermişler: Bu sözden maksat, "Eğer senin yanında üç gece kalacak olursam yanlarında üçer gece kalarak sıra ile diğer hanımlarımı da dolaşırım" demektir. Eğer üç gece yanında kalmak sadece yeni hanıma ait bir hak olsaydı, o zaman Rasûl-i Ekrem'in Hz. Ümmü Seleme'nin yanında yedi gece kaldığı takdirde diğerlerinin yanında dörder gece kalması gerekir. Oysa Rasûl-i Ekrem Efendimiz "senin yanında yedi geceyi tamamlarsam diğer hamınlanmin yanında da yedişer gece kalırım" demiştir"[542]
Cumhur-ı ulemâ da Hanefi ulemasına şu cevabı vermiştir; "Hadisi şerifte Hz. Peygamberin zevceleri arasında göstermek istediği adalet ilk yedi geceyi Hz. Ümmü Seleme'nin yanında "geçirmesi ile ilgilidir. İlk üç geceyi onun yanında geçirmesiyle ilgili değildir. Çünkü üç gece onun mükteseb hakkı olduğu için sıraya dahil değildir. Binaenaleyh üç gecelik ikâmeti yedi gecelik ikâmete kıyas etmek "nass" karşısında kıyas yapmak demektir ki, böyle bir kıyas muteber değildir.[543]

2123. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) Safiyye'yi alınca, onun yanında üç (gece) kaldı. (Bu hadisi

Ebu Davud'a rivayet eden) Osman b. Ebî Şeybe, (Vehb b. Bakiyye'nin rivayet ettiği yukardaki metne şunları) ilave etti: "(Hz. Safiyye) dul idi.[544]
(Osman bu hadisi) "Bana Hüşeym haber verdi. (Huşeym dedi ki) bize Humeyd haber verdi. (O da dedi ki) bize Enes haber verdi," diyerek rivayet etti.[545]

Açıklama

2054 numaralı hadİs-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber, Safiyye bint Huyeyy b. Ahtab ile Hayber savaşından dönerken yolda evlenmiştir. Hz. Safiyye daha önce İbn Ebi'l-Hukayk'ın karısı idi. Kocası Hayber savaşında katledildiği için dul kalmıştı.
Musannif Ebû Davud'un bu hadisi, Vehb b. Bakiyye'den rivayet ettikten sonra, ayrıca bir de Osman b. Ebî Şeybe'den de rivayet etmesinin sebebi, Vehb'in, bu hadisi mu'an'an olarak rivayet etmesine karşılık, Osman b. Ebî Şeybe'nin bu hadisi tahdis ve ihbar lafızlarıyla rivayet etmiş olduğuna dikkati çekmektir.[546]

Bazı Hükümler

Hanımının veya hanmlanmn üzerine dul bir kadın alan kimsenin ilk uç geceyi yem hanımına tahsis etmesi meşru' kılınmıştır. Bu üç geceyi hanımına tahsis etmesine karşılık diğer hanımlarının yanında da üçer gece kalıp kalmayacağı meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu meseleyle ilgili görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[547]

2124. ...Enes b. Malik (r.a.)'den; demiştir ki: (Bir kimse) Bakireyi dul kadın üzerine alırsa, onun yanında yedi (gece) kalır. Dulu (bakirenin üzerine) alırsa, onun yanında üç (gece) kalır. (Ebu Küâbe dedi ki; Enes) bu hadisi merfu' olarak rivayet etti desem doğru söylemiş olurum. Fakat o, "sünnet böyledir" dedi.[548]

Açıklama

Ravi Ebıı Kılâbe, "Enes bu hadisi merfu' olarak rivâyet etti desem, doğru söylemiş olurum" sözü ile demek istiyor ki; "Bir hadisi mânâ olarak rivayet etmek caizdir. Bu bakımdan ben, "Hz. Enes, "sünnet böyledir" dedi." diye rivayet edeceğim yerde "Hz. Enes; Rasülullah böyle buyurdu! dedi" şeklinde rivayet etseydim, yine doğru rivayet etmiş olurdum. Çünkü Sahabenin "Sünnet böyledir, yahut şu iş böyledir." demesi, "Rasülullah böyle buyurdu" mânâsına gelir. İbn Dakiki'l-îyd'e göre ise, bu sözün iki manası vardır:
1- Ebu Kılâbe, Hz. Enes'in bu sözü merfu' olarak rivayet ettiğine, kuvvetle ihtimal vermekle beraber, kesin bir hüküm vermediği için hatadan kurtulmak gayesiyle, bu hadisin Hz. Enes'in merfu' olarak rivayet ettiğini söylemekten ıçekinmiş've aynı mânâya gelen "sünnet böyledir" dedi, şeklinde rivayet etmeyi daha uygun bulmuştur.
2- Aslında Hz. Enes'in "sünnet böyledir" demesi, "Rasülullah böyle buyurdu" mânâsına gelir. Binaenaleyh Ebu Kılâbe'nin bu hadisi Hz. Enes'ten merfu' olarak nakl etmesi ile "sünnet böyledir" demesi arasında bir fark yoktur. Fakat "sünnet böyledir" sözü, Hz. Enes'in hataya ihtimali olan, kendi içtihadını da yansıtmaktadır.
"Hz. Enes, Rasûlullah'm böyle buyurduğunu nakletti," gibi merfu' olarak rivayet edilen bir hadisten ise, böyle şahsi içtihadı yansıtan bir mânâ sezilmediğinden, bu rivayet şeklinde, şahsi kanaatleri Hz. Peygambere isnad etmiş olmak tehlikesi mevcuttur. Bilindiği gibi bir râvinin hataya ihtimali olan bir ifâdeyi Rasûl-i Ekrem'e isnâd edip merfu' olarak rivayet etmesi, asla doğru değildir. Bu bakımdan Hz. Ebu Kılâbe'nin bu cümleyi Hz. Enes'den "sünnet böyledir" şeklinde rivayet etmesi, son derece isabetlidir.[549]

Bazı Hükümler

Bakire bir kızla evlenen kimsenin başka hammlan da varsa, ilk yedi geceyi yem hanımına tahsis etmesi müstehabdır. Eğer yeni hanım dulsa, kendisine sadece ilk üç gecenin tahsisi gerekir. Bu zifaf, evliliğin başında yeni hanımın en tabii hakkıdır. Bu süre bittikten sonra normal olarak sıra ile her gece birinin yanında kalmak gerekir. İmam Malik ile Şafîî, Ahmed, İshak, Ebû Sever ve Cumhur-u ulema bu görüştedirler.
Hanefi ulemâsına göre ise, bakire olsun, dul olsun yeni hanımın ilk sırayı almakdan başka bir hakkı yoktur. Binaenaleyh eski hanımı veya hanımları üzerine evlenen bir erkek ilk nöbeti yeni hanımına tahsis eder. Yeni hanımın yanında kaç gece kaldıysa, sırayla o kadar da diğer hanımlarının yanmda kalır. Çünkü deliller birden fazla hanımı olan kimselerin, gecelerini hanımları arasında taksim etmekte adalete uymalarının farz olduğunu ifâde etmektedirler. Cumhur-u ulemaya göre ise, Hanefi ulemasının bahs ettiği delilerin genel hükmü bazı hadisi şeriflerle tahsis edilmiştir.
Şafîî ulemasından İmam Nevevî'nin beyânına göre eski hanımı veya hanımları üzerine evlenen bir kimsenin bakire veya dul olan hanımına üç Veya yedi geceyi tahsis etmesinin farz mı yoksa müstehab mı olduğu meselesi üzerinde ulema ihtilaf etmiştir. İmam Şafîî'ye ve taraftarlarına göre, miktarları belirtilen geceleri yeni hanıma tahsis etmek farzdır. İmam Mâ-lik'ten ise, farz ve vâcib olduğuna dâir iki rivayet vardır.[550] Mevzumuzu teşkil eden bu hadisle ilgili fıkhi hükümleri görmek için 2122 numaralı hadisin şerhine bakılabilir.[551]

34-35. Karısına Hiç Birşey Vermeden Onunla Gerdeğe Giren Kimsenin Durumu

2125. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ali ,Fatıma ile evlenince Rasûlullah (s.a.) Ali'ye (hitaben);
Fatıma'ya (mehir olarak) birşey(ler) ver(seydin)" dedi. O'da;
Yanımda (verebileceğim) birşey yok. diye cevap verdi. (Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem'de)
"Senin (kılıçları kıran) sert zırhın nerede?" buyurdu.[552]

Açıklama

Hz. Fatıma, Resûl-i Ekrem 35, yahutta 41 yaşında iken dünyaya geldi. Hicretin ikinci senesinin Receb ayında Hz. Ali ile nikahlandı, aynı sene zilhicce ayında dünya evine girdi. Her ne kadar İbn Âbdilberr el-İstiâb isimli eserinde "Hz. Fatıma'nın Uhud savaşından sonra evlendiğini[553] söylüyorsa da, Hafız îbn Hacer "el-İsâbe" isimli eserinde, Hz. Fatıma'nın nikâhında, Hz. Hamza'nın da hazır bulunduğu[554] gerekçesiyle İbn Abidlberr'in bu görüşünü reddetmiştir. Çünkü Hz. Hamza Uhut savaşında şehid olmuştur.[555]

Bazı Hükümler

Evlenen bir kimse karısıyla birleşmeden önce onun mehrını teslim etmelidir.Çünkü mehır kadının kocasına ısınmasına ve ona karşı sevgisinin artmasına ve kadının rahatlamasına vesile olur. İleride bu mevzuya tekrar değineceğiz inşallah. Hz. Fatıma ile ilgili hadis-i şeriflerden bazıları şu mealdedir;
Enes (r.a.)'den rivayet olunmuştur: Dedi ki: "(ben) bir gün Peygamber (s.a.)'in yanında bulunuyordum. Birden bire kendisine vahiy geliverdi. Vahiy geldikten sonra bana hitaben "Allah bana Fatıma'y' Ali'ye vermemi emr etti." Binaenaleyh git bana Ebu Bekir ile Ömer'i çağır" dedi. Ve onlarla birlikte muhacirlerden bazı kimselerin isimlerini de söyliyerek onları da çağırmamı istedi. Bir o kadar da Ensar'm isimlerini verdi. Nihayet benim çağırmam üzerine da'vetliler gelip mecliste yerlerini aldılar. Fakat ortalıkta Ali yoktu. Peygamber (s.a.) topluluğa hitaben şöyle bir konuşma yaptı: "Hamd olsun Allaha ki verdiği ni'metlerle övülen o, kuvvet ve kudretinden dolayı ibâdet edilen, emrine itaat edilen, azabından ve sat-vetinden korkulan o'dur. Yerde ve gökte hükmünü yürüten o, kudretiyle halkı yaratan dinin hükümleriyle onları mümtaz kılan, diniyle azizleştiren ve Peygamberi Muhammed'le onlara ikramda bulunan odur. Yüce Allah karşılıklı hısımlıkla nesebleri birbirine katmayı emr ve farz kılmış ve şöyle buyurmuştur. "Ve o, sudan bir insan yarattı da onu neseb ve sıhr kıldı."[556] (sonra Resül-i Ekrem hutbesine şöyle devam etti) Allah'ın emri kazasında tecelli eder. Kazası da kaderinde tecelli eder. Her kaza için bir kader ve her kader için de tayin edilmiş bir vakit vardır. Bütün bu vakitler ise, bir kitabta yazılıdır. Nitekim Allah teâlâ şöyle buyurmuştur. "Allah dilediğini siler (dilediğini) bırakır. Bütün kitablann anası onun yanındadır."[557] Allah teâlâ bana Fatıma'yı Ali ile evlendirmemi emretti. Siz de şahid olunuz. Eğer Ali razı olursa, dörtyüz miskal gümüşle 1(atıma yi kendisine nikahlıyorum." (Bu hutbeden sonra) Hz. Peygamber bir tabak hurma istedi ve "bunları alınız" buyurdu. Biz de hurmaları aldık, Hz. Ali de içeri girdi. Hz. Peygamber kendisini tebessümle karşıladı ve ona hitaben;
"Aziz ve Celil olan Allah bana Fatıma'yı dörtyüz miskal gümüş miktarında bir mehirle sana vermemi emretti. Sende buna razı mısın?" dedi. Hz. Ali de "Buna elbette razıyım yâ Rasûlallah" dedi. Hz. Peygamber de "Allah işlerinizi düzene koysun, sizden nice hayırlı evlad-u iyal dünyaya getirsin." diye dua etti.[558]
Hz. Ali mecliste bulunmadığı halde nikâhının kıyılmış olmasını yadırgamamak lazımdır. Çünkü orada kendisini temsil eden bir vekilin hazır bulunmuş olması mümkündür. Ayrıca hutbeye başlamadan önce mecliste olmadığı halde biraz sonra meclise geldiği ve nikahın ondan sonra kıyıldığı da düşünülebilir.[559]

2126. ...Peygamber (s.a.)'in ashabından bir kişiden (nakledildiğine göre), Ali (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'in kızı Fâtıma (r.anha) ile evlenince, onunla gerdeğe girmek istemiş de Hz. Fatıma'ya (mehir olarak) bir şey(ler) verinceye kadar Rasûlullah (s.a.), Hz. Ali'yi (bundan) men etmiştir. Bunun üzerine (Hz. Ali);
Ey Allah'ın Rasûl-ü (verebileceğim) bir şeyim yok dedi.
Peygamber (s.a.)'de Ali'ye;
"O'na zırhını ver!" dedi. Bunun üzerine Ali ona zırhını verdi. Sonra onunla zifafa girdi.[560]

Açıklama

Bu hadisi şerifi aynı senedle Beyhâkî de tahric etmiş-tir. İmam Ahmed'in Müsned'in de ise, bu hadis şu manaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir. "Hz. Ali dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'den kızı Fatıma'yı istemeye karar vermiştim. Kendi kendime benim hiçbir malım mülküm olmadığı halde bu nasıl olabilir diyordum. Sonra Rasûl-i Ekrem'in lütufkârlığı ve yardımseverliği hatırıma geldi. Bunun üzerine kendisine varıp kızını istedim. "(Mehir olarak verebilecek) bir şeyin var mı? diye sordu. Ben de (hayır) cevabım verince "Benim falanca gün sana verdiğim sert zırhın nerede?" diye sordu. "Yammdadır" diye cevap verdim. "Öyleyse onu ona ver." buyurdu.
Bu hadisin senedinde kimliği bilinmeyen bir sahâbînin bulunmuş olması hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü ashabın hepsi güvenilir kimselerdir.[561]

Bazı Hükümler

1. Kadına verilecek olan rnehrin nikah akdi esnasında belirlenmesi nikahın sıhhatinin şartı değildir.
2. Mehrin te'hiri caizse de eşler arasında sevgi ve güven duygusu doğuracağı için zifafdan önce verilmesi daha iyidir. Mezheb imamlarının bu konudaki görüşleri için bir sonraki hadisin şerhine müracaat edilmelidir.[562]

2127. ...(Önceki hadisin bir) benzen de İbn Abbas (r.a.)dan rivayet olunmuştur.[563]

Açıklama

Bu ve bundan önceki hadislerin zahiri, bir kimsenin zifafa girmeden önce karısına mehrini teslim etmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Bu şekilde hareket etmek eşler arasında sevgi ve güven duygularının doğup gelişmesini temin eder. Ulemanın tümü bu görüştedir. Şâfiî ulemasından HattâbFnin beyânına göre İbn Ömer (r.a.), "bir müslümanm hanımına az veya çok (mehir olarak) bir şeyler vermeden zifafa girmesi helal olmaz" demiş. Ayrıca İbn Abbas ile Katâde'nin, bir kimsenin hanımına bir miktar mehir vermeden zifafa girmesini mekruh gördükleri rivayet edilmiştir. Zührî ise (sünnet olan tatbikatın) zifaftan Önce mehrin kadına takdim edilmesinden ibaret olduğunu söylemiştir. Malik b. Enes'e göre ise, erkek karısına enaz dörtte bir dinar veya üç dirhem mehir vermedikçe onunla zifafa giremez.
Said b. el-müseyyeb, el-Hasen, en-Nehaî, es-Sevrî, Şafiî, Ahmed ve Hanefi ulemasına göre ise bir kimsenin, hanımına hiç mehir vermeden onunla zifafa grimesi caizdir. Delilleri ise, 2117 numaralı hadisi şeriftir. Ancak bilindiği gibi mehir kadının hakkı ve erkeğin borcudur. Eğer hiç mehir tayin ve tesbit edilmeden zifafa girilmişse, o zaman İcadın kocasından mehr-i misil taleb eder. Nitekim bir sonra gelecek olan Hz. Âişe hadisi de buna delâlet etmektedir. Konumuzu tesbit eden babın hadislerinde ve benzerlerinde geçen, "mehir verilmedikçe zifafa girilemeyeceğine" dair ifadeler zifaftan önce mehir vermenin müstehab olduğuna delalet eder.[564]

2128. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) bir kadını (mehir olarak) bir şey vermeden önce kocasının yanına sokmamı bana emretti.[565]
Ebu Davud dedi ki: Hayseme Hz. Âişe'den hiç bir zaman hadis işitmemiştir.[566]

Açıklama

Bu hadis, bir kimsenin hanımına mehir olarak hiç bir şey vermeden zifafa girebileceğim, mehir eline geçmediği için kadının zifafa girmekten imtina' etmeye hakkı olmadığım söyleyen Hanefi ulemasının ve taraftarlarının delilidir.
Beyhakî bu hadisi muttasıl olarak rivayet etmişken başkaları mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Ve hadis iki cihetten zayıftır.
1- Senedinde Şerik vardır. Şerik, ulema tarafından cerh edilmiştir.
2- Hadisin senedinde bulunan Hayseme aslında Hz. Âişe'den hiç hadis duymadığı halde bu hadisi Hz. Âişe'den duymuş gibi nakletmiştir. Bu durum, hadisin münkati' olduğunu göstermektedir.
Gerçekten tek başına mütalaa edilidği takdirde bu hadisin zayıf olduğu ortaya çıkarsa da, 2117 numaralı hadis-i şerif bu hadisi teyid ve takviye ettiğinden zayıflıktan kurtulup hasen derecesine yükseldiği görülmektedir.[567]

2129. ...Amr b. Şuayb, dedesinden demiştir ki; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Hangi kadın nikah akdinden Önce kendisine mehir veya bahşiş ya da çeyiz (verilmek) şartıyla evlenmişse, bu (vadedilen şeyler) kadınındır. Nikah akdinden sonra (verilmiş) olan da kime verilmişse, onundur. Bir adama ikram edilmek için en uygun vasıta kızı veya kız kardeşidir."[568]

Açıklama

Hadis-i şerif, nikah akdinden Önce erkek, karısına veya onun babasına ya da kardeşine birşey vermeyi taahhüd ederse, o şeyin zevcenin olacağına, fakat nikahtan sonra verilen eşyanın ise, kimin eline teslim edilmişse, onun olacağına delâlet etmektedir. "Bir adama ikram edebilmek için en uygun vasıta kızı veya kız kardeşidir" cümlesinden maksat, "bir adamın kızı veya kız kardeşi ile evlenen bir kimse, o adama ikramda bulunmanın en uygun fırsatını bulmuştur" demektir. Binaenaleyh bir kimseye ikramda bulunmak isteyen kimse onun kızını veya kız kardeşini evlendirmesini fırsat bilip geline elden geldiğince ihsan ve ikramda bulunmalıdır çünkü bu geline yapılan ikram aynı zamanda babasına ve kardeşine yapılmış gibi olur.[569]

Bazı Hükümler

1. Nikahtan önce erkek tarafından kız tarafına verilen ya da verilmesi vad edilen mehir, hediye ve benzeri şeylerin hepsi de zevcenin hakkıdır. İsterse verilen veya verilmesi va'dedilen bu mallar başkasına verilmiş veya va'd edilmiş olsun, netice değişmez. Fakat nikah akdinden sonra erkek tarafından verilen veya va'dedilen hediye ve bağışlar kız tarafından kimin eline teslim edilmişse, o hediye veya bağış o kimsenindir. Ömer b. Abdilazîz'le, imam Sevri ve Malik bu görüştedirler. Bu mevzuda Hattabi şöyle diyor: Bu hadis-i şerif kıza veya kadına verilecek mehrin dışında kendisine de hediye olarak bir-şeyler verilmesini şart koşan veli ile ilgilidir. Böyle bir şart ileri süren veliye istemiş olduğu bu malın verilip verilmeyeceği mevzuunda ulema ihtilaf etmiştir.

Süfyanı Sevri ile İmam Malik'e göre mehrin dışında kendisine de bazı hediyeler verilmek şartıyla kızını evlendiren bir babanın, istemiş olduğu hediyeleri kendisine değil kızına vermek icab eder. Binaenaleyh böyle bir şartla evlenmiş olan bir kimsenin bu hediyeleri, zevcesinin babasına değil, bizzat kendisine vermesi vaciptir. Nitekim Ata b. Tavusda bu görüştedir.
îmam Ahmed'e göre ise bu hediyelerin babaya verilmesi şart koşulmuş ise, babaya verilmesi icabeder, fakat babanın dışında bir veliye verilmesi şart koşulmuşsa verilmesi gerekmez. Çünkü bir babanın, çocuğunun malından almaya hakkı vardır. Ali b. Huseyn'in kendisine bir miktar mal vermesi şartı ile kızım bir adama verdiği rivayet olunmuştur. Ayrıca Mesrûk'un da kızını on bin dirhem bahşiş karşılığında birisine verdiği ve bu parayı fukaraya ve hac yoluna harcadığı rivayet olunmuştur. İmam Şafîî'ye göre velisi olduğu kızı ya da kadını bu şartlarda evlendiren bir kimseye hiç birşey verilmez. Sadece geline mehr-i misi vermek gerekir.[570]
İbn. Rüşd, Bidayetu'l-Müctehid isimli eserinde bu mevzu ile ilgili görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Fukahamn ihtilafına sebeb, bu hususta nikahı alış verişe benzetmeleridir. Onu, bir malı satmak için ta'yin edilen vekilin kendisi için bahşişi şart koşmasına benzetenler, nikah caiz değildir demişlerdir. Nitekim böyle bir satış da caiz değildir. Nikahın alış verişe benzemediğini söyleyenler ise bu şartla kıyılan nikahın sahih olduğunu söylemişlerdir.
Bu şartın, nikahın akdi esnasında koşulmasıyla akitten sonra koşulmuş olması arasında bir fark yoktur.[571]
Hanefi ulemasına göre kadından başkası için yapılan şart fasit değilse icabı yapihr.[572]
Hanefî imamlarından imam Ebu Yusuf'a göre Nikah akdinden önce kadının dışında birine vermek üzere va'dedilen veya şart koşulan şeylerin o kimseye verilmesi gerekir. İbnRüşd'ündelbeyan ettiği gibi böyle bir şart sahih olduğundan yerine getirmek icabeder.[573]
Şurasını da unutmamak gerekir ki İslamda evlenme güçleştirilemez. Bilakis neslin çoğalması ve fuhşun ortadan kalkması için kolaylaştırıhr. Bu bakımdan mehrin dışında hediyeler taîep etmek şöyle dursun, mehrin bile az olanı makbuldür. Çünki Fahri kâinat efendimiz "Nikahın en bereketlisi mehri en az olanıdır."[574] buyurmuşlardır. İhtiyat ve takva, velinin bu nevi şartlardan ve bu yolla gelecek hediye ya da bağışlardan uzak durmasını gerektirir.
2. Erkeğin, zevcesinin akrabalarını ziyaret edib onlara ihsan ve ikramda bulunması müstehabdır. Ancak kız tarafının evlenmeyi güçleştirecek şekilde bazı taleplerde bulunması, haraç kesmeye kalkması ise caiz değildir, haramdır.[575]

35-36. Yeni Evlenen Kimse Nasıl Tebrik Edilir?

2130. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) yeni evlenen bir inşam, tebrik edeceğinde;
"Allah mübarek etsin, sana bereketler) ihsan etsin, ikinize de hayırlı kılsın" diye dua edermiş.[576]

Açıklama

Metinde geçen fiili tebrik ve dua etmek manalarına gelir. Biz tercümemizde metne daha uygun düştüğü için dua mânâsını tercih ettik.
Araplar islâmiyetten önce yeni evlileri tebrik etmek istedikleri zaman basit ve temenni ifâdesi olan "Erkek çocuk(larımz)la birlekte huzur ve uyum içerisinde olasınız." tabirini kullanırlardı. İslâmiyet geldikten sonra bu tebrik hadiste belirtildiği gibi arz ve semavatın idaresi elinde olan Allah teâlâdan yeni evlilere hayır ve bereket ihsan etmesi için duada bulunma şekline gelmiştir. Artık islâmiyet geldikten sonra yeni evlileri caniliye döneminde kullanılan tabirlerle tebrik etmek yasaklanmıştır. Çünkü;
1. Cahiliye dönemindeki tebrik sadece evliliği iyiye yormaktan ibarettir. Dua manası taşımamaktadır.
2. Cahiliye çağındaki tebrikte, kız çocuklarından nefret manası vardır. Bu bakımdan Resûl-i Ekrem Efendimiz yeni evlilere ya mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki gibi yada "Allahım onlara bereket ver ve senin bereketin onların üzerine olsun/' şeklinde dua etmemizi tavsiye etmiştir.[577]

Bazı Hükümler

1. Yeni evlilere hadis-i şerifte tarif edildiği gibi veya kelimeleriyle veya şeklinde dua etmek müstehaptır.[578]
2. Eşler için yapılacak en iyi dua onlara bereket dilemektir.
Çünkü bereket bütün hayırları içine alan özlü bir kelimedir.[579]

36-37. Evlendiği Kadın Hamile Çıkan Adamın Durumu

2131. ...Basra (b. Eksem)den; demiştir ki: "Ben kendi hareminde yaşamakta olan bakire bir kadınla evlendim. Onunla gerdeğe girdiğim zaman birde ne göreyim hamileymiş. (Durumu Hz. Peygambere haber verdim) bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Onun fercini (kendine) helal kıldığın (ve ondan faydalandığımdan dolayı ona mehir (vermen gerekir). Doğurduğu zaman (doğan) çocuk senin kölendir... buyurdu. (Bu hadisi Ebu Davud'a nakl eden ravilerden) Hasen dedi ki: (Hz. Peygamber Basra'ya hitaben şöyle buyurdu) "Onun tenine sopa vur" (Diğer râvi) İbn Ebis-Sırri de (bu kelimeyi) "Onun tenine sopa vurunuz" (şeklinde) veya "ona had vurunuz" diye rivayet etti.[580]
Ebu Davud dedi ki: "bu hadisi Katâde, Said b. Yezid vasıtasıyla İbn'ül-Müseyyeb'den rivayet etmiştir. Yahya b. Ebi Kesir'de Yezid b. Nuaym vasıtasıyla Said b. el-müseyyeb'den rivayet etmiştir. Ata el-Horasâni ise (doğrudan doğruya) Said b.

Müseyyeb'den rivayet etmiştir. Hepsi de (hadisi) mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Yahya b. Ebi Kesirin hadisinde "Basra b. Eksem bir kadınla evlendi (sözü) vardır. Hepsinin rivayetinde de "çocuğu kendisine köle yaptı" (cümlesi) bulunmaktadır.[581]

Açıklama

Celde: Deriye vurmaktır ki her vuruş celde diye tabir olunur. Keşşafta der ki "celde" lafzında şuna işaret vardır ki elem lahme(ete) tecâvüz ettirilmemek gerektir. Çünkü celd cilde vurmaktır.[582]
Had d kelimesi ise sözlükte engel olmak, alıkoymak manalarına gelir. Dini bir terim olarak ise "suçluyu Allah'ın belirlediği şekilde cezalandırmak" demektir. Bilindiği gibi bir kimseye celde veya had cezasının verilebilmesi için zanlının bu suçu işlemiş olduğunu ispat etmek gerekir. Suçun ispati ise ya delillerin ortaya konması ya da sanığın itirafı ile olur. Resûl-i Ekrem'in, sözü geçen kadına had veya celde cezası uygulanmasını emretmesi şu iki sebebten ileri gelmiş olabilir:
1. Kadının hamile olması kadının zina suçunu işlemiş olduğunun en büyük delilidir.
2. Kadın suçunu itiraf etmiş olabilir. Bunlardan sadece biri bile kadının cezalandırılması için kafidir.[583]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin evlendiği bir kadın zinadan dolayı hamile çıkacak olursa, doğan çocuk o kimsenin kölesi olur.
Şafiî ulemasından Hattabi bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle ifade ediyor: Bu mürsel bir hadis olduğu halde fıkıh ulemasından hiç birinin bu hadisle hüküm verdiğini görmedim ve ulemadan hiç birinin veledi zinanın hür olduğunda ihtilafa düştüğünü de bilmiyorum. Hür bir kadından doğan çocuk nasıl köle edilebilir? Bu mümkün değildir. Eğer sahih olduğu kabul edilirse, bu hadisi şöyle anlamak daha doğru olur. "Hz. Peygamber" karısı hamile çıkan adama doğacak çocuk hakkında hayır tavsiye etmiş onu terbiyesi altına alıp yetiştirmesini emredip bunun karşılığında da onun hizmetinden istifade edebileceğini, çocuğun da buluğ çağına erdikten sonra iyiliğinden dolayı bu adama köle gibi itaatli davranması gerektiğini bildirmiştir" İbnu'l-Kayyim de Resûl-i Ekrem'in, bu çocuğun sözü geçen adamın kölesi olduğunu söylemesi hakkında şu görüşlere yer veriyor.
a. Kadın evlendiği adamı aldattığı ve boşuna masrafa soktuğu için Resûl-i Ekrem o kadına ceza olmak üzere çocuğunun o adama köle gibi hizmet etmesini istemiş olabilir. Fakat bu o çocuğun köleleştirilmesi demek değildir. Çünkü İslam'a göre annesi hür olduğu için çocuğun köleleştirilmesi mümkün değildir.
b. Şayet Resûl-i Ekrem'in, o kadına ceza olarak, bu çocuğun sözü geçen kocanın kölesi olduğunu ilan ettiği kabul edilecek olursa, bu hükmün sadece Resûl-i Ekrem'e has özel bir hüküm olduğunu, başkaları için geçerli olmayacağını unutmamak gerekir.
c. Bu uygulamanın İslam'ın ilk yıllarına ait olup sonradan nesh edilmiş olduğu da düşünülebilir.
2. Bir kimse evlenir de evlendiği kadın zinadan dolayı hamile çıkarsa nikâh bâtıldır.
İmam Malik ile Ebu Yusuf, Sevri, İshak ve İmam Ahmed bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerifle 2158 numaralı hadisi şeriftir. Bu durumda olan bir kadının nikahı kalmaz ve iddet beklemesi gerekir iddetini bitirinceye kadar kimseyle evlenemez.
Kadının iddeti, doğurması ile sona erer. İmam Ebu Hanife ile, İmam Muhammed ve Şafiî'ye göre ise bu kadının nikahı geçerlidir, iddet beklemesi de gerekmez. Delilleri ise, "Bunlardan ötesini, iffetli yaşamak zina etmemek şartıyla mallarınızla istemeniz (mehirlerini verip almanız) size helal kılındı"[584] ayet-i kerimesidir. Bu görüşte olan ulemaya göre, söz konusu kadının yapmış olduğu zina, onu zina ettiği erkeğin nikahlısı haline getirmediğinden, kadının nikahlanmasına bir engel teşkil edemeyeceği gibi bu zina ile nesep sabit olmadığından kadının başkası ile nikahlanması için iddet beklemesi de gerekmez.[585]

2132. ...Said b. el-Müseyyeb'den rivayet edilmiştir ki; Basra b. Eksem denilen bir adam bir kadınla evlendi. (Ravi Muhammed b. el-Müsenna) daha sonra (önceki hadisin) manasını rivayet etti ve (şu cümleleri) ilave etti (Hz. Peygamber) "onları (bir birinden) ayırdı"[586] İbn Cüreyc hadisi (diğer rivayetlerden) daha tamdır."[587]

Açıklama

Bu hadisi Beyhaki şu mânâya gelen lafızlarla rivayet etmiştir "Said b. el-Müseyyeb'den rivayet olunduğuna göre; Adamın birisi bir kadınla evlenmişti. Kadınla birleşince onu hâmile buldu. Durumu peygamber (s.a.)'e bildirdi bunun üzerine Hz. Peygamber bunları ayırdı, kadına (verilmek üzere) bir mehir tesbit etti ve kadına yüz celde vurulmasını emretti."
Sözü geçen evliler'in ayrılmalarının her ikisinin de isteği üzerine olduğu düşünülebileceği gibi sadece kendisine boşama izni verilen erkeğin istemesiyle olduğu da düşünülebilir. Bununla beraber buradaki ayrılığın, erkeğin, kadınla cinsi münasebetten menedilmesi anlamına geldiğini söylemek de mümkündür. Çünkü zinadan hâmile kalan bir kadınla doğuruncaya kadar cinsi münâsebette bulunmak yasaktır. Bu sebeple Hz. Peygamber Basra b. Eksem'e çocuğunu doğuruncaya kadar karısıyla cinsi münâsebette bulunmasını yasaklamış olabilir. Bu konuda daha geniş bilgi almak için önceki hadisin şerhine bakılabilir.[588]

37-38. Kumalar Arası Eşitlik

2133. ...Ebu Huveyre (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. "Kimin iki karısı olurda (bunlardan sadece) birine meyi ederse, kıyamet günü bir tarafı (yere) sarkık olarak gelir."[589]

Açıklama

Hadis-i şerifte yiyecek-içecek, giyecek ve geceyi beraber geçirmek gibi mevzularda hanımları arasında adalete uymayan bir kimsenin, kıyamet gününde yarısının yere doğru eğilmiş ve sarkmış olduğu halde haşredileceği haber verilmektedir. Bu tehdit iki hanımı arasında adaleti sağlamayan kişiler için geçerli olduğu gibi, ikiden fazla hanımı olan kişiler için de geçerlidir. Fakat sevgi ve cinsi münâsebet noktasında adaleti sağlamak insanın elinde olmadığından kişi bu noktada hanımları arasında adaleti sağlamakla mükellef değildir. Nitekim bir numara sonra gelecek hadis-i şerif buna delalet eder.[590]

Bazı Hükümler

1. Birden fazla kadınla evlenmek caizdir.
2. Birden fazla kadınla evlenmiş olan bir kimsenin gecelerini, hanımları arasında taksim ederken adalete riayet etmesi icabeder. Mevzumuzu teşkil eden babın hadisleri bunu ifade ettiği gibi "onlarla iyi geçinin"[591] ayet-i kerimesi de buna delalet etmektedir. Çünkü kadınlarla iyi geçinmek ancak aralarında adaleti sağlamakla mümkündür.
Binaenaleyh birden fazla hanımı bulunan bir kimsenin gecelerini hanımları arasında eşit bir şekilde paylaştırması üzerine farzdır. Cinsi münasebette ve sevgide adaleti sağlamak ise farz değilse de müstehabdır.
Bir hanımla evli olan kimse ise, ibâdet ve taatla veya diğer işlerle uğraşarak karısını ihmal edemez. Hanefi imamlarından Ebu Ca'fer et-Tahavi bu meselede el-Hasenin Ebu Hanife'den yaptığı rivayeti tercih ederek "bir tek hanımla evli olan bir kimsenin dört günün bir gece ve gündüzünü onun yanında geçirmesi icab eder, fakat hanefi mezhebinin zahirine göre bunun bellil bir ölçüsü yoktur, kişi gecelerinin bazılarını hanımının yanında geçirmekle sorumluluktan kurtulur. Binaenaleyh insan karısını tamamen ihmal edemez. Onunla bazı gecelerde cinsi münâsebette bulunması dini bir vecibedir. Kadının rızası dışında dört aydan fazla cinsi münasebeti terk etmek caiz değildir" demiştir.[592]

2134. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) gecelerini hanımları arasında paylaştırarak adaleti sağlar ve; "Ey AHa-lınn, benim elimden gelen taksimim budur. Senin gücün yetip de benim gücümün yetmediği hususlarda beni hesaba çekme." diye dua ederdi.
Ebu Dâvûd dedi ki: (Rasul-i Ekrem "Senin gücünün yetip de benim gücümün yetmediği" sözüyle) kalbi(ni) kasdediyor.[593]

Açıklama

Musannif Ebu Davud'un hadisin sonunda açıkladığı gibi Rasûl-i Ekrem (s.a.) efendimiz "senin gücünün yetip de benim gücümün yetmediği" sözüyle, kalb'le ilgili olan sevgiyi kasdetmiştir. Çünkü gönülle ilgili duygu ve düşünceler çoğu zaman insan iradesinin ve gücünün dışında doğar ve gelişir. Aslında Allah'ın insanı gücünün üstünde olan meselelerde sorumlu tutmadığı bilindiği halde Hz. Peygamberin kendi gücü dışında olan, ailelerine eşit bir şekilde sevgi beslemekten muaf tutulması için Allah'a dua etmesinin hikmeti aslında Allah'ın bu gibi meselelerde insanı sorumlu tutması mümkün iken lütuf ve fazlından dolayı, insanları bu meselede sorumlu tutmadığını şükür makamında itiraf etmek ve bu sayede söz konusu nimetin devamına vesile olmaktır. Yahut-ta kulun Rabbine olan ihtiyacını dile getirmektir.[594]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber'in üzerine aileleri arasında adaleth davranmak farz idi.Bu sebeple hanımları arasındaki davranışlarında adaletten ayrılmazdı.
Ulemanın bir kısmı bu görüşü benimserken el-İstahari ile el-Mehdi "Onlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini yanma alırsın, (geçici olarak) ayrıldıklarından (tekrar birleşmeyi) arzu ettiğine (dönmekte) senin üzerine bir günah yoktur."[595] ayeti kerimesini delil getirerek "Rasûl-i Ekrem'in kadınları arasında eşit davranmakla mükellef olmadığım ve bu hükmün sadece Resûl-i Ekrem'e ait özel bir durum olduğunu" söylemişlerdir. Mâliki ulemasından ibnu'l-Arabî de bu görüşü benimseyerek Rasûl-i Ekrem'in aileleri arasındaki davranışlarında eşitliği sağlamakla mükellef olmadığı hâlde, elinden geldiği kadar eşitliği sağlamaya çalışmasını Resûl-i Ekrem'in fazlu insanıyla açıklamıştır.[596]
2. Sevgi ve gönülle ilgili alakalar insanın elinde değildir, gücü ve iradesi dışındadır.[597]

2135. ...Urve'den; demiştir ki; Âişe (r.anha) (O'na şöyle) dedi;
"Ey kızkardeşimin oğlu, Rasülullah (s.a.) bizim yanımızda kalacağı zaman (gecelerini bize) taksim etme hususunda hiçbirimizi diğerinden üstün tutmazdı. Hemen hemen hergün hepimizi (evlerini) toptan dolaşır ve Cim'a etmeksizin (hanımlarından) her kadına'da (ayrı ayrı) yaklaşırdı. (Bu hal) ta nöbet günü kendisinin olan kadına varıncaya kadar (böylece devam ederdi.) Artık onun yanında gecelerdi. Şevde bint-i Zemâ yaşlanıpta Rasülullah (s.a.)'ın kendisini boşayacağından endişelendiği zaman (Rasûl-i Ekrem'e hitaben);
Ey Allanın Rasûl-ü, (nöbet) günüm Âişe'nin olsun dedi. Rasülullah (s.a.)'de O'nun bu teklifini kabul etti" (Hz. Âişe sözlerine devam ederek) "Biz, Aziz ve celil olan Allah'ın (şu ayeti Hz. Sevde'nin yaptığı) ve bu (buna) benzeyen (iş)ler hakkında indirdi(ğini) söylerdik" dedi.
(Bu hadisi Urve'den nakleden Hişam) dedi ki: "Öyle zannediyorum ki: (ravi Urve, Hz. Âişe'den bu mevzuda şu âyetin nazil

olduğunu) rivayet etti; "Ve eğer bir kadın, kocasının huysuzluğundan, çekinirse..."[598]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem Efendimiz hanımlarının hiçbirini diğerine tercih etmeden sıra ile her gece birinin yanında kaldığı gibi hemen hemen hergün bütün hanımlarının evlerini dolaşır ve onları teker teker ziyaret edip hal ve hatırlarını sormaktan geri kalmazdı. Fakat günlük ziâyetlerînde cinsi münâsebette bulunmazdı. Bu hadiste mevzuu bahs edilen Şevde (r.anha) Hz. Peygamberin, Hz. Hatice'nin vefatından sonra, bir rivayette Hz. Âişe ile evlenmezden evvel, diğer bir rivayette evlendikten sonra kendisi ile evlendiği zevcesidir. Dul idi, Hicretin 54. senesinde vefat etti.
Kasım b. Ebi Bezze'nin rivayetine göre: Peygamber (s.a.) Hz. Sevde'yi boşamış, bunun üzerine Hz. Şevde O'nun yolunur üzerine oturup şöyle demiştir:
Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, benim erkeklere hiçbir ihtiyacım kalmamıştır. Fakat ben kıyamet gününde senin kadınlarınla birlikte haşrolmak isterim. Binaenaleyh sana kitabı indiren Allah zül-celal hakkı için senden (öğrenmek) istiyorum. Beni herhangi bir darlığından dolayı mı boşadın? dedi. Rasûlullah (s.a.) de
"Hayır" cevabını verdi. Şevde:
O halde Allah aşkına bana ricat etmeni istiyorum, dedi. Peygamber (s.a.)'de ricat etti. Bunun üzerine Hz. Şevde
Ben de nöbet günümü Rasûlullah (s.a)'in sevgili hanımı Hz. Âişe'ye verdim, dedi.[599]
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki, metinde geçen "Şevde bint. Zem'a yaşlanıpta Resûlullah (s.a.)'in kendisini boşayacağından endişelendiği zaman" sözünden maksat "Hz. Muhammed kendisini boşamıştı ve onun bir daha dönmeyeceğinden endişeleniyordu demektir.[600]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber her gece hanımlarının birisinin yanında yatarak hanımları arasında adaleti sağladığı gibi ayrıca cinsi münâsebette bulunmaksızın hemen hemen her-gün hepsini ayrı ayrı ziyaret ederdi.
2. Bir kadının kendi nöbetini kocasının rızasıyla kumalarından birine bağışlaması caizdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Kudâme'nin beyânına göre bir kadının nöbetini kocasına bağışlaması caiz olduğu gibi kumalarından birine yahutta tümüne bağışlaması da mümkündür. Ancak kocasının bu kadından faydalanmakta hakkı olduğundan, kadının nöbetini bağışlayabilmesi için kocasının izni şarttır. Nöbetini bağışlayacak olan kadınla kocasının izni olduktan sonra kumaların iznine lüzum olmadığı gibi nöbet kendisine bağışlanmış olan kadının bunu reddetmeye de hakkı yoktur. Çünkü erkeğin her zaman için hanımlarından istifade etmek hakkıdır. Kendisini bir kadının yanma daha fazla olarak varmaktan men eden şey sadece adaletsizlik yapmak korkusudur. Bu tehlike ortadan kalkınca bir kadının yanında diğerlerinden daha fazla kalmasında hiçbir sakınca yoktur.
Nitekim şu hadis'i şerif te buna delalet etmektedir. "Rasûlullah (s.a.) birgün Safiyye bnt. Huyeyy (r.anha)'ya Ihiddetlenmişti., Bunun üzerine Safiyye;
Ya Âişe (bu) günüm sana olmak üzere sen Rasûlullah (s.a.)'ı benden razı etmeye çalışır mısın? dedi. Aişe de,
Evet dedi. Sonra safran bitkisi ile boyanmış olan örtüsünü alıp (boyanın güzel) kokusunun yayılması için üzerine su serpti, sonra (bunu giyerek) Rasûlullah (s.a.)'ın yakınına oturdu.(Peygamber (s.a.)'de;
Ya Âişe, benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir." buyurdu. Bunun üzerine Âişe;
"Bu, Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir, dedi ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) durumu ona anlattı. Efendimiz de JSafiyye'den razı oldu."[601]
Ancak îbn Mace'nin senedinde basralı Sümeyye bulunduğundan zayıftır.[602]

2136. ...Âişe (r.anha)'den; demiştir ki: "Onlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini de yanında barındırırsın"[603] âyeti kerimesi indikten sonra Rasûlullah (s.a.) birimizin nöbet günü gelirse, ondan izin isterdi."
(Bu hadis'i Hz. Âişe'den rivayet eden) Muaze dedi ki: Ben Âişe'ye;
Sen Rasûlullah (s.a.)'a ne cevap verirdin? diye sordum da;
Eğer bu iş bana kaldıysa ben kimseyi kendime tercih edemem diye cevap verirdim dedi.[604]

Açıklama

Müfessirlerden bazıları hadis'i şerifte zikri geçen ayet-i kerimenin Rasûl-i Ekrem'in zevcelerinden istediğini boşayıp, istediğini nikahı altında tutmakta serbest olduğunu ifade ettiğini söylüyorlar. Bazılarına göre ise, bu ayet'i kerime, "Rasûl-i Ekrem'in kendisiyle evlenmek isteyen kadınların bu isteklerini kabul edip etmemekte muhayyer olduğunu" bildirmektedir. Bazı müfessirlerin beyânına göre ise, bu âyet nazil olmadan önce hanımları arasında gecelerini adaletli bir şekilde paylaştırmak Rasûlullah üzerine vacip idi. Bu ise, Rasûl-i Ekrem'in gönlünü ve kafasını meşgul etmekte ve son derece çetin olan risâlet görevinin yükünü ağırlaştırmakta idi. Oysa vahy almak ve onu eksiksiz olarak tebliğ etmek gibi en çetin ve mesuliyetli bir görev onun gönlünün ve kafasının bu gibi düşüncelerden tamamen salim olmasını gerektiriyordu.
Bu hikmete bağlı olarak Cenabı Hak Rasul-i Edibinin üzerinden gecelerini aileleri arasında eşit bir şekilde paylaştırma görevini kaldırdı. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz eskisi gibi gecelerini aileleri arasında eşit bir şekilde paylaştırma mecburiyetinden kurtuldu.

Bununla beraber yine de kendi fazileti ve ailelerine karşı beslediği sevgi ve saygı gibi duygular sebebiyle elinden geldiği kadar onların arasında gecelerini eşit olarak taksime gayret etti ve izinlerini almadan bu sırayı bozmadı. Ancak bu izin sadece Rasûl-i Ekrem'e ait özel bir izindir. Birden fazla hanımı olan kimseler gecelerini hanımları arasında eşit olarak paylaştırmakla mükelleftirler. Nitekim ayeti kerimenin "onların gözlerinin aydınlanıp tasalanmamalarına ve hepsinin senin verdiklerine razı olmalarına en elverişli olan budur" anlamına gelen devamı da bu tefsiri teyid etmektedir. Esasen Hz. Peygamberin hanımları Rasûl-i Ekrem'in ailesi olarak kalmayı dünya zevk ve nimetlerine tercih etmişlerdi, çünkü hanımları kendisinden süs ve daha iyi bir geçim istemeğe başlamışlardı. Bunun üzerine "Ey peygamber eşlerine söyle eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız gelin size mut'a (boşanma bedeli) vereyim ve sizi güzellikle salayım"[605] âyet'i kerimesi nazil oldu. Bu ayet'i kerime nazil olduktan sonra Hz. Peygamberin nikahı altında kalmayı dünya zevk ve nimetlerine tercih etmekle birlikte taksim haklarımda Rasûl-i Ekrem'in isteğine bırakmış oldular. Onların Rasûl-i Ekrem'i dünyaya tercih etmelerine mükafat olmak'üzere Allah'ü teâlâ da şu âyet'i kerimeyi inzal buyurdu "Bundan sonra artık sana (başka) kadınlarda evlenmek) bunları başka eşlerle değiştirmek helal değildir."[606]
Daha sonra Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri bu ayet-i kerimeyide neshederek Rasûl-i Ekrem'e başka kadınlarla evlenmeyi mubah kılmışsa da, Hz. Peygamber mevcut ailelerine bir lütuf olmak üzere başka bir kadınla evlenmemiştir. Ümmü Seleme (r.anha)'nm beyanına göre bu tahdidi neshedip Rasûlullah (s.a.)'e başka kadınlarla evlenmeyi mubah kılan âyet-i kerime metinde geçen ayet-i kerimedir.
Metinde geçen Hz. Âişe'nin "Eğer bu iş bana kaldıysa ben kendimi kimseye tercih etmem" manasına gelen sözlerinin Hz. Âişe'nin şehvani duygularından kaynaklandığını zannetmek doğru değildir. Hz. Peygamberin hanımlarının geceyi onun yanında geçirmek hususunda gösterdikleri bu rağbet, Hz. Peygamber'e yakın olup onun hizmet ve sohbetinde bulunmak ondan istifade etmek, hukuk ve ihtiyaçlarını karşılamak ve vahyin gelmesi esnasında onun yanında hazır bulunabilmek arzu ve ümidinden kaynaklanmaktadır. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki mezkûr ayet ile, özel bir hak olmak üzere Rasûl-i Ekrem'e gecelerini istediği hanımının yanında geçirme izni verilmiştir.
Fakat birden fazla hanımla evli olan Ümmet-i Muhammedin gecelerini hanımları arasında eşit olarak taksim etmeleri üzerlerine farzdır.[607]

2137. ...Âişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) -hastalığı (sırası)nda- hanımlarına (bir elçi) göndererek (onların yanına gelmelerini iste)di. Bunun üzerine (hanımları yanına gelerek huzurunda) toplandılar (Rasûl-i Ekrem de onlara hitaben); Ben (artık geceleri) sizlerin arasında dolaşamıyorum, eğer izin verirseniz artık bundan sonra Âişe'nin yanında kalacağım" dedi. Onlar da izin verdiler.[608]

Açıklama

Önceki hadis'i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Rasûlullah efendimiz gecelerini hanımları arasında eşit bir şekilde paylaştırmakla mükellef olmadığı halde Cenabı Hakkın kendisine verdiği terbiyenin bir sonucu olarak son günlerini yaşadığı, ölüm hastalığından bile takatsizliği yüzünden nöbet gecelerinde ziyaret edemediği hanımlarının gönüllerini almak, onların üzülmelerine sebep olacak her hangi bir yanlış anlaşılmayı önlemek maksadıyla onların hepsini bir araya toplayarak mazeretini arz etmek suretiyle Hz. Âişe'nin evinde kalmak için onlardan izin istemiş, onlar da bu âlicenabhk karşısında gönül rahatlığı ve memnuniyetle Rasûl-i Ekrem'in isteğini yerine getirmişlerdir.[609]

2138. ...Peygamber (s.a.)'inhanımı Âişe (r.anha)'den; demiştir ki: "Rasülullah (s.a.) yolculuğa çıkmak istediği zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Kura hangisine çıkarsa yola onunla çıkardı. Onlardan herbirinin hissesine düşecek olan gecesini ve gündüzünü belirlerdi, fakat Şevde bint Zem'a (nöbet) gününü Hz. Âişe'ye bağışlardı."[610]

Açıklama

2135 numaralı hadisin şerhinde de ifade ettiğimiz gibi Hz. Şevde yaşlandıktan sonra Rasûl-i Ekrem'in kendisini boşayacağı korkusuyla nöbet günlerini Hz. Âişe'ye terk etmeye başladı. Bu hadis Buhari'nin Sahih'i ile imam Ahmed'in Müsned'inde "Şevde bint Zem'a nöbetim Rasûlullah (s.a.)'a bağışlamakla onun rızasını kazanmak istiyordu"[611] anlamına gelen lafızlarla Müslimin rivayetinde ise "Hz. Safiyye bint Hüyeyye'i taksime sokmazdı."[612] anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.[613]

Bazı Hükümler

1. Birden fazla hanımla evli olan bir kimsenin yolculuğa çıkarken yanma alacağı hanımı seçmek için kur'a çekmesi caizdir. Ulemânın cumhuruna göre böyle bir kimsenin kur'a çekmeden hanımlarından birini yanına alıp yolculuğa çıkması caiz değildir.
îmam Malik ile Hanefî uleması ise "Bu kimsenin yanına alacağı hanımı kur'a ile seçmesi hanımlarının gönüllerini almak bakımından çok iyi bir hareket olmakla beraber, kur'a çekmeden gönlünün arzu ettiği hanımı yanına alarak yola çıkması da caizdir" derler ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi de bu manada tefsir ederler. "Bunların dışında kalan bir kısım ulemaya göre ise birden fazla hanımla evli olan bir kimsenin sefere çıkarken yanma alacağı hanımı seçmek için kura çekmesi farzdır. Çünkü kur'a çekmeden hanımlarından gönlünün istediği birini yanına alıp onu diğerlerine tercih etmesi anlamına gelir ki bu hareket 2133 numaralı hadisin tehdidine hedef olur. Bu, kura'sız olarak iki geceyi hanımlarından birine tahsis etmeye

benzer.
Sefere birden fazla hanımıyla çıkmak isteyen kimse de kalan hanımlarının gönlünü kırmamak için yine kur'a usulüne başvurmaya mecburdur. Nitekim Hz. Peygamber iki hanımıyla birlikte sefere çıkmak isteyince ku-ra'ya baş vurdu ve kur'a Hz. Âişe ile Hz. Hafsa'ya isabet etti derler.[614]
2. Birden fazla kadınla evli olan bir erkeğin vaktini hanımları arasında taksim ederken her hanımın yanında bir gün bir gece kalacak şekilde taksim etmesi müstehaptır. Eğer her kadının nöbetinde onun yanında bir-gün ve geceden fazla kalmayı arzu ederse hepsinin rızasını alması gerekir. Yoksa caiz olmaz. Hasta ile, tenasül organı kesik, cinsi iktidarı olmayan, kimselerin ve hünsa ile hadım olan kimselerin de sağlam kimseler gibi zamanlarım hanımları arasında adaletli bir şekilde taksim etmeleri icab eder. İmam Sevri ile, Şafiî, Ahmed ve re'y taraftarları bu görüştedirler. Çünkü vakti hanımlar-arasında paylaştırmaktan maksat, hanımların yalnızlıktan kurtulmalarını sağlamaktır. Erkeğin bazı illetlerle kusurlu olması buna mâni değildir.
Eğer bu illete mubtela olmuş bir erkeğin her geceyi hanımlarından birinin yanında geçirmesi gücüne giderse bütün gecelerini hanımlarından birinin yanında geçirmek üzere hanımlarının tümünden izin ister, izin vermedikleri takdirde kur'a ile seçeceği bir hanımının yanında kalması caiz olduğu gibi, hepsini terk ederek yalnız başına ayrı bir odada kalması da mümkündür. Hanımları arasında hasta, ferci bitişik, hayızlı, nifaslı ve buluğa ermemiş fakat kendisiyle cima mümkün olanlar varsa onları da taksime sokmak icâbeder.[615]
Aslında erkek gündüzleri geçimini ve evinin ihtiyaçlarını temin ile meşgul olduğundan aileleri arasında gündüzleri değil, gecelerini taksim etmesi gerekir. Ancak bekçi gibi geçimini geceleri temin eden kimseler hanımları arasında gecelerini değil gündüzlerini taksim ederler.
Hanımları arasında gecelerini taksim eden bir kimse gündüzlerini de bir önceki geceye tabî olarak taksim etmiş sayılır. Çünkü gündüz bir önceki geceye tabidir. Gece hangi kadının hakkı ise, geceyi takib eden gündüzde onun hakkıdır. Bu bakımdan ayların ilki geceleyin başlar. Binaenaleyh bir kimse aileleri arasında gündüzlerini paylaştırmış olsa gündüzlerin tabi oldukları bir önceki geceyi de paylaştırmış sayılacağından netice değişmez. Kumalardan birine tahsis edilen bir gecede kocanın diğer bir kumanın odasına girmesi caiz değildir.[616]
Fakat ağır hastalık hali gibi zaruri durumlarda girebilir. Kısa zamanda hastanın ihtiyacını karşılayıp çıkarsa, Kocanın bu gecenin tahsis edildiği kadın lehine geçen zamanı o kadına telafi etmesi gerekmez. Fakat geceyi orada geçirirse sonra bu gecenin esas sahibi olan kadın için telafi gerekir. Bir geceden daha fazla orada kalmışsa o kadın iyileştikten sonra geçen zamanın bütün kumalar için hesaplanarak telafisi gerekir. Erkek zaruret olmadan yanında bulunduğu kadının odasını kısa süre terk edecek olursa günah işlemiş olur, Fakat bu zaman kısa olduğu için telafi etmez.
Kendisine tahsis edilmediği halde gecenin bir saatinde kumanın biriyle cinsi münâsebette bulunacak olursa, bu mevzuda iki görüş vardır.
1. Kocanın bunu telafi etmesi gerekmez, çünkü koca gecenin-kendisine tahsis edildiği kadınla cinsi münasebette bulunmaya mecbur değildir.
2. Telafisi gerekir. Binaenaleyh cinsi münasebette bulunduğu kadının bir nöbetinde de terkettiği kadınla cinsi münasebette bulunması gerekir. Kocanın nöbetine rastlamayan bir gecede bir kumanın fercinden aşağısından istifade etmesi halinde ise iki görüş vardır.
a. Bunda bir sakınca yoktur. Bu görüşte olan ulemanın delili 2135 numaralı hadis-i şeriftir.
b. Bu caiz değildir. Çünkü bununla kadın o gece sükûnet bulur.
Oysa bu, nöbeti olan kadının hakkıdır. Binaenaleyh kadından bu şekilde faydalanmak cimaya benzediğinden nöbeti olmayan kumaya bu şekilde yaklaşmak caiz değildir şayet erkek bu kumanın yanında uzun müddet kalmışsa bu geçen zamanı nöbeti olan kadın için telafi etmesi gerekir.
Kocanın ailelerinden birisi cariye olursa o zaman cariye olan karısı için bir, diğerleri için ise iki gece tahsis etmesi gerekir.
İmam Şafiî ile İshak, Sevri, Evzaİ ve rey taraftarları bu görüştedirler. İmam Malikten bu mevzuda rivayet edilen iki görüşten birisine göre ise, erkek hanımları arasında nafaka ve ikâmet noktasında adaleti sağlamak mecburiyetinde olduğundan geceleri taksim etme hususunda adalete riayet etmesi şarttır. Birinci görüşte olan uiemanın delili "bir cariyenin üstüne hür bir kadınla evlenecek olursan onun için iki gece, cariye içinde bir gece taksim et."[617] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak senedinde el-Minhal b. Amr bulunduğundan bu hadis zayıftır. İkinci görüşü benimseyen ulemaya göre ise, müslüman bir kadınla kitabî olan bir kadın aile hukukunda eşit olduklarından cariyeninde eşit olması gerekir.[618]
Çok evliliğin sorumluluğunu ve islam dininin kılı kırk yaran inceliği karşısında kadınların hukukuna riâyet etmekte gösterilmesi gereken titizliği biraz olsun anlatabilmek için bu bahsi biraz uzattık bu kadarıyla yetiniyoruz.[619]

38-39. Bir Kimsenin Ev Temin Etme Şartıyla Evlenmesi Câizmidir?

2139. ...Ukbe b. Amir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizin yerine getireceğiniz şartların en başta geleni kendisiyle kadınları helâl kıldığınız şey (mehildir.[620]

Açıklama

Ulemânın pek çoğu hadiste geçen "ehakk" kelimesinin "evlâ, başta gelen" manasına geldiğini söylemişlerdir. Bazıları da bu kelimeye, en ziyade yerine getirilmesi gereken bir görev-manası vermişlerdir. Öncelik hakkı olan bu şartın veya şartların umumi şartlar mı yoksa mubah olan şartlar mı, yahutta nikahla ilgili olan mehir ve iddet gibi şeyler mi olduğu mevzuunda ulema ihtilaf etmişlerdir.

İmam Nevevi'nin beyanına göre, imam Şafîî ile ulemanın ekserisine göre buradaki şartlardan maksadın nikahın gayesine uygun olan iyi geçinmek, kadının nafakasını, meskenini günün şartlarına uygun olarak temin etmek olduğunu söylemişlerdir. Şurasınıda unutmamak gerekir ki nikahın gayesine ve gereğine aykırı düşen nafaka vermemek adalete riayet etmemek gibi şartların ifası gerekmez. Çünkü Peygamber (s.a.) "Allah'ın kitabında bulunmayan her şart batıldır" buyurmuştur.[621]
Binaenaleyh ifa edilmekte öncelik hakkı bulunan şartlar nikahtan önce nikahın gayesine uygun olan ve evlilik bağını takviye eden şartlardır. İmam Ahmed ile ulemadan bir cemaat mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi delil getirerek bu şartların yerine getirilmesinin farz olduğunu söylemişlerdir.[622]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif nikahtan önce kız yada kızın temsılcılen tarafından ilen sürülen şartların en önce ifa edilmesi gerektiğine delalet etmektedir. Nikahla ilgili şartlar üç kısımdır.
1. Yerine getirilmesinin farz olduğunda ulemanın ittifak ettiği şartlardır. Bu da Allah'ın emrettiği iyi davranmak suretiyle evliliği sürdürme yada iyilikle boşamak şartıdır. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre mevzumuzu teşkil eden hadiste öncelik hakkı tanınan şartlar bunlardır.
2. Yerine getirilmeyeceğinde âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır.Nikahın mehirsiz olması, kadına nafaka verilmemesi, verilen mehrin kocaya iade edilmesi, kocanın karısıyla cinsi münasebette bulunmaması, cinsi münasebet esnasında erkeğin menisini dışarıya akıtması, evin ihtiyaçlarını temin etmemesi gibi. Bu gibi şartlar nikahın gayesine aykırı olduğu için yerine getirilmesi gerekmediğinde ulema ittifak etmişlerdir.
Binaenaleyh bu şartlar geçersizdir fakat bu şartlarla kıyılan nikah sahihtir.
3. Yerine getirilip getirilmeyeceği hususunda ulemânın ihtilaf ettiği şartlardır. Kocanın bu kadın üstüne bir daha evlenmemesi, kadının bulunduğu evden kocasının evine götürülmemesi, kocasıyla sefere çıkarılmaması gibi. Zühri ile Katâde, Hanefi uleması, imam Mâlik, Şafîî, Leys b. Sa'd ve Sevri'ye göre bu şartlar bâtıldır. Ve bu şartlarla kıyılan nikah sahihtir. Erkeğin bu şartlarla evlenmiş olduğu kadına sadece mehr-i misil ödemesi gerekir. Çünkü bu şartlar Allah'ın kitabında bulunmadığı gibi nikahın gayesine de uygun değildir. Bu bakımdan bu ve benzeri şartlar kadının kendini kocasına teslim etmesi şartına benzediğinden bâtıldır, geçersizdir yerine getirilmesi gerekmez.
İmam Evzai ile İshak ve Ahmed'e göre ise, sözü geçen şartlarla kıyılan nikah sahih olduğu gibi koca da bu şartları yerine getirmekle mükelleftir. Ömer b. El-Hattab ile Sa'd b. Ebî Vakkas ve Amr b. el-Âs'ın da bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Başta Kadı Iyaz olmak üzere bazı alimler de hadis-i şerifte geçen öncelikle yerine getirilmesi gereken şarttan maksadın mehir olduğunu söylemişlerdir. İmam Tirmizî'nin bu mevzu ile ilgili görüşlerini naklederek bu konuya son veriyoruz." Bu hadis hasen-sahih'tir. Peygamber (s.a.)'in ashabından bazı ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir ve Ömer b. el-Hattab da onlardandır. Diyorki: "Bir erkek, bir kadınla evlenir ve o kadını memleketinden çıkarmamayı taahhüt ederse, bilahare çıkarma hakkına sahip değildir" Kimi ilim adamlarının kavli budur.
Şafîî, Ahmet ve İshak, bu kavle zahip olmuşlardır. Ali b. Ebi Talib'-den şöyle dediği rivayet edildi; "Allah'ın şartı, kadının şartından öncedir." Anlaşılan şu ki, kadın kocasının kendisini (memleketinden) çıkarmamasını şart koşmuş olsa da Hz. Ali (k.v.) kocaya çıkarma hakkı tanımıştır. Bazı ilim adamları da bu kavle zahib olmuşlardır. Süfyan es-Sevri ve bir kısım Küfelilerin görüşü budur.[623]

39-40. Kocanın, Karısı Üzerindeki Hakları

2140. ...Kays,b. Sa'd'dan demiştir ki: "Ben Hîre'ye geldiğim zaman Hîre'lilerin baş kumandanlarına secde etmekte olduklarını gördüm ve (kendi kendime) Rasûlullah, secde edilmeye onlardan daha lâyıktır, dedim. (Bunun üzerine) Rasûl-i Ekrem'in yanına gelip;
Hireye gitmiştim. Onları (Hirelileri) başkumandanlarına secde ederlerken gördüm.
Ey Allah'ın Rasûl-ü, sen secde edilmeye (onlardan) daha layıksın" dedim. (Resûl-i Ekrem de)
"Sen (buna) inanıyor musun? Sen benim kabrime uğramış olsan ona secde eder misin?" diye sordu. (Ben de);
"Hayır" diye cevap verdim. Bunun üzerine (Rasûl-i Ekrem-Efendimiz)
"(Bunu) yapmayınız, eğer ben (insanlardan) birinin (diğer) birine secde etmesini emredecek olsaydım kadınların kocalarına secde etmelerini emrederdim. Çünkü Allah kadınlar üzerine kocalar için bir hak koymuştur" buyurdu.[624]

Açıklama

İslam dini tevhid dinidir. Allah'tan başka bir varlığa secde etmek İslâmın tevhid esasına ve ruhuna aykırı olduğundan yasaklanmıştır. Binaenaleyh ezeli ve ebedi olan mutlak kuvvet ve kudret sahibi Allah tealadan başkasına secde etmek yasaktır haramdır. Allah teâlâ, Kur'an-ı Kerim'inde "Erkekler kadınlar üzerine yöneticidirler. Çünki Allah kimini kimine üstün kılmıştır ve cünki erkekler (kadınlara) mallarından harcamaktadırlar"[625] buyurarak erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici olduklarını ifade etmişse de insanların birbirlerine secde etmelerine asla izin vermemiştir.[626]

Bazı Hükümler

1. Ne kadar güçlü ve kuvvetli olursa olsun bir yaratığa secde etmek asla caiz değildir. Secde ancak aziz ve celil olan Allah

teâlâ hazretlerine yapılabilir.
2. Erkeklerin zevceleri üzerindeki hakları büyüktür. Nitekim meallerini sunacağımız şu hadis-i şeriflerde bu gerçeği dile getirmektedir.
"Husayn b. Muhsan'in halası bir ihtiyacından dolayı Rasul-i Ekrem'in yanına gitmişti. Rasûl-i Ekrem ona "evli misin?" diye sordu. O da "evet" diye cevap verdi. Rasûl-i Ekrem bu defa "ona karşı hizmetin nasıldır?" dedi. Kadın: "Gücüm yettiği kadar ona hizmette kusur etmiyorum" deyince, Rasûl-i Ekrem "sen ona karış hizmetine dikkat et. Çünkü senin cennete girmen de cehenneme girmen de ona yapacağın hizmete bağlıdır." buyurdu.[627]
"Âişe (r.anha) dedi ki: "Rasûlullah (s.a.)'e "kadın üzerinde en büyük hakkı olan kimdir?" diye sordum da "kocasıdır" cevabını verdi." Erkek üzerinde en büyük hakkı olan kimdir?" dedim. "Annesidir" buyurdu."[628]

2141. ...Ebu Htireyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir adam karısını yatağına çağırdığında gelmez de bu yüzden kocası geceyi ona öfkeli olarak geçirirse sabaha kadar melekler o kadına lanet ederler"[629]

Açıklama

Bir kadının hayız ve nifas gibi şer'î bir özrü olmaksızın cinsî münâsebette bulunmak maksadıyla kendisim yatağına çağıran kocasının isteğine uymaması haramdır. Bu günahı işleyen bir kadına o gece sabaha kadar melekler lanet ederler. Ulemadan bazılarının beyânına göre bu melekler Allah teâlâ'nın Kur'an-ı keriminde "onların her birine önünden ve arkasından izleyen melekler vardır, onu Allah'ın emriyle korur..."[630] buyurarak varlıklarını haber verdiği, insanları önlerinden ve arkalarından gelecek tehlikelerden koruyan hafaza melekleridir. Bazılarına göre de bu günahı işleyen kadına lanet eden meleklerden maksat gök melekleridir. Nitekim Müslimin rivayet ettiği mealdeki hadisin zahiri de bu görüşü desteklemektedir. "Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki: Eğer bir adam karısını yatağına davet eder de kadın razı olmazsa, kocası ondan razı oluncaya kadar gökte bulunan (melekler) ona gazabeder(ler)"[631] Hadis-i şeriften kadının kocasının sadece gece yapacağı davetine icabet etmediğinden günahkar olacağı, gündüz ki davetine uymamakla günahkar olmayacağı mânâsını çıkarmak doğru değildir. Çünki hadis-i şerifte sadece kocanın gecedeki davetinden bahsedilib de gündüzleri olabilecek davetinden söz edilmemesi, kocanın gündüz ki davetine uymamanın haram olmadığından değil; kocaların, karılarını yatağa genellikle geceleri çağırdıklarındandır.[632]

Bazı Hükümler

1. Kocanın karısı üzerindeki hakkı büyüktür. Bu bakımdan bir kadının kocası kendisim yatağa çağırdığı zaman hemen bu çağrıya uymalıdır. Eğer bu çağrıya uymakta gecikirse veya uymazsa melekler o kadına sabaha kadar lanet ederler. Nitekim şu manaya gelen hadis-i şerifler de bu gerçeği teyid etmektedirler. "Üç kişi vardırki, hiç bir namazı makbul değildir.
a. Kavmi kendisinden hoşlanmadığı halde onlara imamlık eden kimse,
b. Kocası kendisine kızgın olduğu halde geceleyen kadın,
c. Birbirine küs duran iki kardeş."[633] "Bir erkek, haceti için karısını çağırdığında, tandırın başında bile olsa (bırakıp) kocasına gelsin."[634]
2. Melekler, günah işleyen kimselere, o günaha devam ettikleri müddetçe lanet ederler. Sevap işleyen kimselere de bu sevaba devam ettikleri müddetçe dua ederler.
3. Melaikenin duası makbuldür.[635]

40-41. Kadının Kocası Üzerindeki Hakları

2142. ...Muaviye el-kuşeyri'den; demiştir ki: (Peygambere hitaben);
Ya Rasûlullah, bizim birimizin üzerinde, zevcesinin hakkı nedir?" diye sordum da,
"Yediğin zaman ona da yedirmen, elbise aldığın zaman ona da almandır. (Sakın) yüze vurma, (onu) kötüleme evin dışında (onu) terk etme." diye cevap verdi.[636]
"(Ebu Davud dedi ki: "(Onu) kötüleme" (sözüyle yasaklanmak istenen senin, karına hitaben) "Allah seni ne çirkin yaratmış" demendir.)"[637]

Açıklama

Muaviye el-Kuşeyri "bizim birimiz" diyerek üçüncü şahsa delalet eden kelimelerle sorduğu halde, Rasûl-i Ekrem'in ona; "yediğin zaman ona da yedirmen, elbise aldığın zaman ona da almandır" buyurarak ikinci şahıs sigasıyla cevap vermesi, kadının yeme ve giyme hakkının önemini belirtmek içindir. Aslında kadının erkek üzerindeki hakkı sadece hadiste sayılanlardan ibaret değildir. Fakat kadının erkek üzerindeki haklan içerisinde ön sırayı aldıkları için bunlardan bahsedilmekle yetinilmiştir. Binaenaleyh erkeğin kızgınlıkla karısını evden kovması haramdır.
Binaenaleyh erkek mali gücüne göre kendisinin yiyeceğine ve giyeceğine nasıl dikkat ederse, karısının yiyeceğine ve giyeceğinede öylece dikkat etmelidir. Ve erkek Allah'ın emirlerini terk etmek gibi kadının dövülmesini gerektiren hatalarını bulduğu zaman onu dövmek mecburiyetinde kaldığında yüzüne vurmamalıdır. Çünkü yüz, insanın en şerefli organıdır.

Ayrıca görme, işitme, koklama, tatma gibi duyu organları yüzdedir, yüze vurulduğu zaman bu organların zayıflaması ya da tamamen mahvolup gitmesi mümkündür. Bir insanın karısının çirkin olduğunu söyleyerek onu kötülemesi her şeyden önce Allah'ın yarattığı bir vücudu veya organı kötülemek veya beğenmemek demek olduğundan bu organların veya vücudun yaratıcısını tenkit etmek demektir. Bu bakımdan erkeğin karısına bu mânâya gelecek sözler söylemesi haram kılınmıştır. Kadının evin dışında terk edilmesi demek ona duyulan kırgınlık sebebiyle onu evden kovmak demektir. Binaenaleyh erkeğin kızgınlıkla karısını evden kovması haramdır.
Ancak evin içerisinde bir süre onun yatağım veya odasını ayırmasında bir sakınca yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "dikkafalılık, şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin yataklarından ayrılın."[638] buyurulmuştur.[639]

Bazı Hükümler

1 . Erkeğin kadının yiyecek ve giyeceklerini içinde bulundukları şartlara göre temin etmesi, onu kötüleyici sözler söylememesi, yüzüne vurmaması ve evinden kovmaması kadının erkek üzerindeki hakları cümlesindendir.
2. Erkeğin riâyet etmesi gereken kadınlara aid haklardan biri de onun yüzüne vurmaktan kaçınmasıdır.
3. İsyankar kadınların, düzelmeleri için bütün terbiye yolları denendikten sonra dövmekten başka çare olmadığı takdirde yüzüne vurmadan hafifçe dövmek caizdir. Hanefi ulemasından Kadihan'ın beyânına göre bir erkek karısını şu dört sebepten dolayı dövebilir.
a. Erkek arzu ettiği halde kadının (ev içinde) süslenmekten kaçınması.
b. Hayızlı ve nifaslı olmadığı halde kadının, kocasının cinsel temas arzusunu reddetmesi.
c. Namaz veya guslü terk etmesi (İmam Muhammede göre namazı terkettiği için kadın dövülemez) Aslında guslü terk etmek namazı terk etmek gibidir.
d. Kocasının izni olmaksızın evden dışarı çıkması.[640]

2143. ...Muaviye b. Hayde'den; demiştir ki, (Hz. Peygamber)
Ey Allah'ın Rasûl-ü, kadınlarımıza nerelerinden yaklaşalım ve nerelerine yaklaşmaktan kaçınalım diye sordum da;
"Tarlana istediğin şekilde yaklaş(a bilirsin). Yediğin zaman ona da yedir kendine elbise aldığın zaman ona da al. Kendisim çirkinlikle nitelendirme ve dövme!"
Ebu Dâvûd dedi ki: Şu'be (b. Haccac bu hadisi); "yediğin zaman ona dayedirirsin (kendine) elbise aldığın zaman (ona da) alırsın" (şeklinde muzâri sîgasıyla) rivayet etti."[641]

Açıklama

Bu hadis-i şerif dübürüne ilişmemek şartıyla kadının tarla durumunda olan fercine önden veya arkasından yaklaşmanın caiz olduğunu ifade, etmektedir. Bir önceki hadisin şerhinde bu hadis-i şerif hakkında gerekli açıklama yapıldığından burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak bir önceki hadis-i şerifte olmayıp da bu hadis-i şerifte bulunan "bir kimsenin, dübürüne ilişmeksizin karısının fercine önünden yada arkasından yaklaşması" meselesi üzerinde durmak istiyoruz. Bilindiği gibi metinde geçen, cümlesindeki "Ennâ" kelimesi "neresi" ve "nasıl" mânâlarına gelen müşterek bir kelimedir. Hadis-i şeriflerde ve âyet-i kerimelerde bulunan bazı karineler bu kelimenin "neresi" mânâsında değilde, "nasıl" manasında kullanıldığına delâlet etmektedir. Nitekim bu hadis-i şerifte bulunan kelimesi de "enna" kelimesinin "nasıl" manasında kullanılmış olduğunu ve bu hadis-i şerifin "dübürüne ilişmeden istediğin şekilde karına yaklaşabilirsin" anlamına geldiğine delalet etmektedir. Çünkü tarla kendisine tohum ekilen bir yer olduğuna göre hadiste geçen tarla kelimesinden maksadın kadının ferci olduğunda şüphe yoktur.
Ehli sünnet ulemasının bu mevzudaki görüşünü imam Nevevi şöyle dile getiriyor: "Sözlerine itimad edilen ulema, kadına gerek temiz gerekse hayızlı halinde dübüründen cima etmenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Delilleri ise, "karısıyla dübüründen cima eden melundur"[642] gibi meşhur hadislerdir. Ulemamız her halükarda gerek insan ve gerekse hayvan dübürüne cima etmenin haram olduğunu söylemişlerdir. Gerçekten sahabe ve tabiinin büyük çoğunluğu da bunun haram olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olanlar arasında sahabeden Ali b. Ebi Tâlib Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mesûd, Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdillah, Ebu-d-Derda, Ebu Hüreyre, Ali b. Ebî Tâlib ve Ümmü Seleme (r.anha) ile tabiinden Said b. el-Müseyyeb, Mücâhid, İbrahim en-Nehaî, Ebu Seleme b. Abdurrahman ve Atâ b. Ebî Rebâh'ı; Mezhep imamlarından da Süfyân es-Sevri ile İmam Ebu Hanife, imam Ebî Yusuf, imam Muhammed, imam Ahmed, İshak ve Şafîî'yi sayabiliriz. Sözü geçen bu zevat birçok hadisleri delil getirerek bu mevzudaki görüşlerinin doğruluğunu isbat etmişlerdir. Nitekim Tahâvi ile Taberânî'nin sahih isnadla tahriç ettikleri "Allah hakikati beyandan istihya etmez. Kadınlara dübürlerinden cima etmeyiniz."[643] mealindeki İbn Hüzeyme hadisi ile Tahavi, Tayalisi ve Beyhakînin Sahih bir isnatla tahriç ettikleri "kadınlarla dübürlerinden cim ada bulunmak küçük livatadır"[644] mealindeki Amr b. Şuayb hadisi, yine Tahavi ile ibn Ebi Şeybe, İbn Mace ve imam Ahmed'in tahriç ettikleri "karısına dübürlerinden cimada bulunan kimseye Allah (azze ve celle) bakmaz"[645] anlamındaki hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir. Bu konuyu 2162 numaralı hadisin şerhinde gene ele alacağız inşallahû teâlâ.[646]

2144. ...Muaviye el-kuşeyri'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'ın yanına varıp;
Hanımlarımız hakkında ne dersiniz? diye sordum da;
"Yediklerinizden onlara da yediriniz, giydiklerinizden onlara da giydiriniz, onları döğmeyiniz ve kötülemeyiniz" buyurdu.[647]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de 2142 no'lu hadis-i şerif gibi kadının kocası üzerindeki haklarını ifade etmekte ve bir kisenin karısına karşı en başta gelen görevlerinin "yediğinden yedirmesi, giydiğinden giydirmesi, onu dövmemesi ve kötülememesi" olduğunu dört maddede açıklamaktadır.[648]

Bazı Hükümler

1. Bir erkek, malî imkanları ölçüsünde karısına yediğinden yedirmek, giydiğinden de giydirmekle mükelleftir. Kadının kocası üzerindeki hakları cümlesinden olan bu husus kitap, sünnet ve icma' ile sabittir. Kitaptan delili; "Eli geniş olan, genişliğine göre nafaka versin. Rızkı kısılmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah bir kişiye ne vermişse ancak onu yükler..."[649] âyet-i kerîmesidir. Sünnetten delili ise, emvzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ile Süleyman b. Amr'ın rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir;
Babam Amr'ın bana anlattığına göre kendisi veda haccında Rasûlullah (s.a.) ile beraber bulunmuş ve Rasûlullah (s.a.) meşhur 'veda hutbesi'-nde Allah'a hamd ve senadan sonra vaaz ve nasihat ederek şöyle buyurmuştur;
"Ey Ashabım! Kadınlarınıza karşı iyi davranmanızı tavsiye ederim. Çünkü onlar, sizin yanınızda (sizlere bağlılık bakımından) esirler (gibidirler. Şu (malum cinsel ilişkilerden başka onların hiçbir şeyine mâlik değilsiniz. Ancak çirkinliği apaçık olan bir suç işlemeleri müstesna. O zaman onların yataklarım terk ediniz ve eziyet verici olmayan şekilde onları dövünüz. Eğer bundan sonra size itaat ederlerse, onların üstüne varmak için bir bahane aramayın. Kuşkusuz karılarınız üstünde sizin hakkınız ve sizin üzerinizde de onların hakkı vardır.
Kadınlarınız üstünde sizin hakkınız, sevmediğiniz kimseleri evinize ayak bastırmamaları ve hoşlanmadığınız hiçbir kimsenin evinize girmesine izin vermemeleridir. Şunu iyi biliniz ki sizin üzerinizde onların hakkı, giyimlerinde ve yemelerinde kendilerine iyi muamele etmenizdir."[650]
Ayrıca baliğ olmuş bir kocanın, kendisine isyan etmediği sürece, karısının geçimini temin etmekle mükellef olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. Çünkü kadın evde onun hizmetiyle meşgul ve mükelleftir. Binâenaleyh kadının bu görevi, onu ihtiyaçlarını temin etmek Üzere dışarı çıkmaktan alıkoyduğundan, onun yiyecek, içecek, giyecek ve mesken ihtiyaçlarını temin etme görevi kocasına yüklenmiştir. Her iki görevi birden kadına yüklemek onu gücünün üstünde bir görevle mükellef tutmak olur ki, Allah teâlâ hiçbir kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.[651]
Hanefî ulemâsına göre koca bu görevini yerine getirirken mâli imkanları ölçüsünde hareket eder. içinde bulunduğu şartlara ve imkanlara göre, dinî ölçüler içerisinde bu görevini yerine getirir. Delilleri ise, "Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı kısılmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah bir kişiye ne vermişse ancak onu yükler."[652] âyet-i kerîmesidir.
Mâlikî ulemâsına göre ise, kadının günlük nafakası, erkeğin mâlî durumuna ve kadının hâline göre tesbit edilir. Eğer erkek zengin karısı da fakir olursa, o karısının nafakasını fakir kadınların nafakasından daha üstün seviyede temin etmesi gerekir. Erkek fakir olursa o zaman nafakayı yine karısının zengin veya fakir olmasına göre uygun olan ölçüler içerisinde temin eder.
Binâenaleyh zengin bir erkeğin fakir olan karısına zengin olan bir kadının nafakası seviyesinde bir nafaka temin etmekle mükellef olmadığı gibi, fakir olan bir erkek de zengin olan karısına fakir bir kadın nafakası seviyesinde bir nafaka vermekle yetinemez. Yani fakir olan erkek zengin olan karışına, içinde bulunduklar şehrin âdetine ve kendi mâli gücüne göre fakir kadınların nafakasının üstünde bir nafaka temin etmekle mükelleftir. Meselâ darı ekmeği yenen bir köyde kadın için buğday ekmeği temin etmek gerekmediği gibi, buğday ekmeği yemek âdet olmayan bir köyde de buğday ekmeği temin etmek gerekmez. Giyecek ve mesken temininde de hüküm böyledir.
Şafîî ulemâsına göre ise kadının nafakası erkeğin durumuna göre müdd hesabıyla[653] tesbit edilir. Şöyle ki; Zengin olan bir koca karısına her gün için iki müddlük bir nafaka öderken, fakir olan bir koca bir müdd, orta halli olan bir koca ise her gün için bir buçuk müddlük nafaka ödemekle mükelleftir. Ancak bu, şâfîîlerin nafakayı bu şekilde takdir etmelerinin kitap veya sünnetten bir delîii olmadığı gibi, bu takdir şu hadis-i şerife de aykırıdır; "Ebû Süfyan'ın karısı Hînd bint Utbe, Rasûlullah (s.a.)'in yanına girerek "Yâ Rasûlullah, gerçekten Ebû Süfyan cimri bir adamdır. Bana, kendime ve oğullanma yetecek kadar nafaka vermiyor. Meğer ki onun haberi olmadan malından almış olayım. Acaba bunda bana bir günah var mıdır?" dedi. Bunun üzerine Rasülallah (s.a.) "onun malından iyilikle sana ve oğullarına yetecek kadar al" buyurdular."[654]
Şafîî ulemasından imâm Nevevî de bu- mevzûdaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Bu hadiste.nafaka tesbitinin müdd hesabıyla değil, kifayet esasına göre yapılması gerektiği ifade edilmektedir.
Bizim Şafîî ulemâsına göre ise, yakın akrabaların nafakası kifayet esâsına göre, zevcelerin nafakası müdd hesabıyla tesbit edilir."
Ahmed b. Han bel1 c göre ise, zevcenin nafakası kadınla erkeğin her ikisinin de durumu nazar-ı itibâra alınarak tesbit edilir. Şöyle ki: Eğer her ikisi de zengin iseler erkeğin her gün için karısına zengin bir kadının nafaka ihtiyacı kadar bir nafaka temin etmesi gerekir. Eğer her ikisi de fakir iseler, fakir bir kadına ödenmesi gereken nafaka kadar b"ir nafaka ödemesi gerekir. Her ikisinin de orta halli olmaları halinde ise, erkeğin zevcesine orta halli bir kadının nafakası kadar nafaka temin etmesi gerekir. Birinin zengin diğerinin fakir olması halinde ise,, erkek her gün için orta halli bir kadının günlük nafaka ihtiyacı kadar bir nafalca temin etmekle mükelleftir. Hanefî ulemasından el-Hassâf da bu görüşü tercih etmiştir.
Bu mevzuda mevcut deliller Hanefî ulemâsıyla İmâm Mâlik'in görüşünü te'yid etmektedir.
2. Bir kimsenin, hanımının yüzüne tokat atması caiz değildir. Çünkü bütün duyu organları başta olduğu için yüze vurmakla

bunların hayatiyeti ve hassasiyeti kısmen veya tamamen kaybolabileceği gibi bütün vücûdun ve sinir sisteminin en önemli merkezi olan beynin de zarar görmesi mümkündür.
3. isyankâr ve sadist ruhlu bir kadının terbiyesi için bütün yollar denendikten sonra, yüzüne vurmamak şartıyla, döğülmesi caizdir. Bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerifte bu mevzuya tekrar döneceğiz.
4. Erkeğin, kadına karşı onun yaptığı işleri veya vücudunu kötüleyici sözler sarf etmesi caiz değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz
"Sizin en hayırlınız, ailesine en hayırlı olanımzdır. Sizin ailesine karşı en hayırlı olamnımz da benim."[655]
"Müminlerin iman bakımından en kâmili, ahlakça en güzel olanlarıdır. Ve sizin en hayırlınız hanımlarına en iyi davranamzdır."[656] buyurmuştur.
5. Eğer erkeğin kadını yalnız bırakmasını gerektiren bir durum ortaya çıkacak olursa, onu odasını yahut yatağını ayırmak suretiyle sadece ev. içerisinde belli bir süre yalnız bırakması caizdir. Ama onu evden kovarak yalnızlığa terketmesi doğru değildir.[657]

41-42. Erkeğin Karısını Dövmesi (Caiz Midir?)

2145. ...Ebu Hürre er-Rukâşi, amcasından naklen peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Eğer siz onların isyan etmesinden endişe ediyorsanız, onların yataklarından ayrılınız."[658]
(Ravi) Hammad dedi ki, (Peygamber (s.a.) "Onların yataklarından ayrılınız" sözüyle "Onlarla cima (etmekten uzak durunuz") demek istiyor."[659]

Açıklama

Aslında kadınlara dayak atmak İslâm'ın teşvik ettiği bir metod değildir. Normal olarak sürüp giden aile haytında erkek karısına iyi davranmakla mükelleftir. Erkeğin Allah yanındaki derecesinin de karısına karşı davranışlarındaki mülâyemet ve olgunlukla ölçüleceğine dâir haberler vardır.[660]
Ayrıca Rasûl-i Ekrem Efendimizin "Sizin hayırlılarınız hiçbir zaman (hanımlarını) dövmezler" manâsına gelen hadis-i şerifine dayanarak ulema bazı hallerde kadını dövmek mubah olmakla birlikte dövmekten kaçınmanın daha efdal olduğunda ittifak etmişlerdir.[661]
Bu bakımdan kocanın hukukunu gözetmeyen, devamlı surette huzursuzluk çıkaran bir kadına karşı ilk gösterilecek tepki dayak atmak değildir. Bu durumda olan kadınlara karşı takip edilecek yolun nasıl olacağını Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri bizlere Kur'ân-ı keriminde şöyle açıklamıştır; "Dikkafalılık, şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara (önce) öğüt veriniz, (sonra) yataklarından ayrılın ve (bunlarla da yola gelmezlerse) dövün! Eğer size itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür."[662]
Görülüyor ki bu âyet-i kerîmede Allah, insan tabîatına uygun yolları göstermiştir. İsyankar ve geçimsiz bir kadını yola getirmek için önce yumuşak metodlar kullanılır. Kocasına karşı görevleri kendisine yumuşak ve etkili bir dille anlatılır. "Allahtan kork, kocana itaat etmek senin üzerine farzdır. Bana isyan edince Allah'ın cezasına uğrarsın" gibi öğütler verilir. Bu şekilde davranmak fayda vermediği zaman kadından ayrı yatmak etkili olabilir. Çünkü kocasını seven bir kadın onun ayrı yatmasın?, dayanamaz, çok zoruna gider, hatâsını anlayıp vazgeçebilir. Bazı âlimlere göre kadının yatağından ayrılmak demek onun yatağından ayrı bir yatakta yatmak değil, fakat aynı yatakta arkasını dönerek yatmak ve birleşmeden de kaçınmaktır.
Kadın bununla da yola gelmez huysuzluğuna devam ederse, son çare olarak fazla ileri gitmeden hafifçe dövülebilir. Binâenaleyh dövme baş vurulacak en son ıslah metodudur.
Bununla beraber karısını dövmek zorunda kalan bir kimse, İslâmın çizdiği sınırın dışına çıkmamalı, nefsinin kızgınlığına kapılıp bütün gücüyle zavallının neresine isabet ederse etsin hiç aldırmadan vurmamalı öfkesine hâkim olup sâdece terbiye için doğduğunun şuurunda olmalı.
Kıymetli ilim adamlarımızdan merhum Hamdi Yazır bu konuda şunlan söylüyor: "Zamanımızda Kur'ânın işbu "dövünüz" emrini kötü tefsir ederek dillerine dolamak isteyen bâzı avrupalılar görüyoruz. Fakat ne ga-rib tesadüftür ki biz âyetin tefsiriyle meşgul olduğumuz sırada bir Fransız mahkemesinin, kocası tarafından dövülmüş olan bir Fransız karısının açtığı dâvaya karşı 'Hırçınlık edip kocasını tehevvüre getiren bir kadının yediği dayaktan dolayı boşanma davası açmasına hakkı olmadığına hükmettiğini gazeteler ilan ediyordu."[663]
N.etîce olarak şunu söyleyebiliriz ki, karısında isyan alâmetleri görmeye başlayan bir kimse Önce ona öğüt vermeli, öğüt de fayda vermiyorsa, onun yatağını ayırmalıdır. Eğer yine de fayda vermemişse onu hafifçe dövmelidir. Onu acımasızca dövmek caiz değildir.
Nitekim Abdullah b. Zem'a'nın rivayetine göre Peygamber (s.a.) "Sizin hiçbiriniz karısını köle gibi döğüp bir de o günün akşamında onunla yatmasın." buyurmuştur.[664] Tefsir ulemâsının beyânına göre döverken aşırılıktan sakınmak, kamçı ve değnek ile değil, bükülmüş mendille veya elle vurmak, yüze göze vurmaktan sakınmak, vücudun bir yerine değil, ayrı ayrı yerlerine vurmak gerekir. İbn Abbas ile Atâ'ya göre ise kadın ancak misvak ile dövülebilir.[665] Ayrıca dayak âletinin on'dan fazla vurulması da caiz değildir.[666]
Hanbeli ulemâsından İbn Kudâme bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Bir insan karısını namaz kılmadığından dolayı dövebilir. İsmail b. Saîd bir kimsenin karısını namaz kılmadığı için döğmesinin caiz olup olmayacağını İmâm Ahmed'e sordu da Hz. İmâm ona farzları terkeden bir kadım kocasının dövebileceğini söyledi.

Nitekim Hz. Ali de "Ey inananlar kendinizi ve ailenizi bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır."[667] âyet-i kerîmesinde "Ailenize ilim öğretiniz ve onları terbiye ediniz gerekirse dövünüz" manasını vermiştir. İmâm Ahmed namaz kılmayan, gusletmeyen, Kur'ân öğrenmeyen bir kadının yanında kocasının ikâmet etmesinin caiz olmayacağından korkarım. Karısını döğen bir kimseye kadının babası bile olsa, hiçbir kimsenin "Onu niçin doğuyorsun?" demeye hakkı yoktur.[668] demiştir.
Karısını döğmekte olan bir kimseye onu niçin dövdüğünü sormanın caiz olmayışının delili "Kişiye karısını niçin dövdüğü sorulamaz."[669] meâlindeki hadîs-i şerîftir. Kişiye bu hareketini sormanın yasaklanmasının hikmetini şu şekilde açıklamak mümkündür:
"Adam onu yatağına gelmediğinden dolayı dövmüş olabilir. Bu durumda kendisine kadını dövmesinin sebebi sorulacak olursa ya doğruyu söyleyip mahcûb olacaktır, yahut da Allah korusun yalan söylemek durumunda kalacaktır. Her iki halde o kimsenin aleyhinedir.[670]

2146. ...Iyâs b. Abdullah b. Ebî Zübâb'dan; demiştir ki: "Peygamber (s.a.), "Allah'ın cariyelerini dövmeyiniz." buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.)'e gelip;
(Yâ Rasûlallah), Kadınlar kocalarına karşı kafa tutmaya başladılar (diye şikâyet etti). Bunun üzerine (Rasûl-u zîşân efendimiz) de kadınları (hafifçe) dövmeye izin verdi, (Bu izinden) sonra Rasûlullah (s.a.)'in hanımlarının yanına kocalarından şikâyetçi olarak birçok kadınlar geldi. Peygamber (s.a.) (bunu görünce şöyle) buyurdu: "-Gerçekten (bu gece) Muhammed ailesine kocalarından şikâyetçi olarak bir çok kadınlar geldi. (Şunu iyi bilin ki karılarını döven) bu kimseler sizin hayırlılarınız değil(ler)dir."[671]

Açıklama

Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki Rasûl-i Ekrem Efendimizin kadınlara merhametli davranmakla ilgili tavsiyelerini duyan bazı kadınlar bundan cesaret alarak kafa tutmaya başlamışlardır. Bunun üzerine Fahr-i kâinat efendimiz kocalarına karşı görevlerini yapmadıkları takdirde erkeklerin hanımlarım hafifçe dövmesine izin vermiştir. Ne var ki bu sefer de erkekler bu izni adetâ bir emir telakki ederek hanımlarını fecî şekilde dövmeye başladılar. Bunun üzerine Hz. Fahr-i kâinat, hanımlarım böyle fecî şekilde döven kimselerin hlayırlı kimseler olmadığım, hayırlı kimselerin haklı oldukları zamanlarda onları hiç dövmeden idare ve terbiye edebilen kimseler olduğunu hatırlatmıştır. İlim adamlarının bu mevzu ile ilgili görüşlerini bir önceki hadîsin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[672]

2147. ...Ömer b. el-Hattâb'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur : "Kişiye karısını niçin dövdüğü sorulamaz."[673]

Açıklama

Bir erkeğe karısını dövmesinin sebebini sormak doğru olmadığı gibi, onun bu hareketini kınamak maksadıyla kendisine "Bu kadını niçin dövüyorsun?" gibi sözler sarf etmek de caiz değildir. Çünkü onun bu kadını, kendisini çok haklı kılan, fakat açıklanması da o derece sakıncalı bulunan bir sebepten dolayı dövmüş olması mümkündür.[674]

Bazı Hükümler

1. Bir erkeğin meşru sebeplerden dolayı hanımım hafifçe dövmesi caizdir. Bir kadının hangi sebeplerle dövülebileceği 2145 no.'lu hadîsin şerhinde açıklanmıştır.
2. Bir kimseye karısını niçin dövdüğünü sormak caiz değildir.[675]

42-43. Kadınlara Bakmaktan Kaçınmanın Hükmü

2148. ...Cerîr (b. Abdillah)'den; demiştir ki: "Ben Rasûlullah (s.a.)'e (Yabancı kadınlara) ansızın bakmayı sordum da; "Gözünü (hemen o anda başka tarafa) çeviriver." buyurdu.[676]

Açıklama

İnsanın bilmeden ve farkında olmadan kasıtsız olarak gözünün yabancı bir kadına çarpması, hemen o anda gözünü başka bir tarafa çevirmek şartıyla mes'ûliyeti gerektiren bir hareket değildir. Fakat ansızın gözüne çarpan bu kadına bakmaya devam edecek olursa, bakışa devam ettiği andan itibaren günahkar olur.Çünkü o andan itibaren devam eden bakışlar kendi irâdesi ve isteğiyle olmuştur. Oysa Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Keriminde "Mü'minlere söyle, gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar."[677] buyurmuştur.[678]

Bazı Hükümler

1. Gözü ansızın yabancı bir kadına çarpan kimsenin gözünü o anda başka tarafa çevirmesi gerekir.

2. Fitne tehlikesi olmadığı zaman kadının yüzü açık olarak gezmesi caizdir.
3. Şâhidlik, hasta muayenesi, ahş-veriş gibi ihtiyaçların dışında kadınlara bakmaktan sakınmak gerekir.[679]

2149. ...İbn Büreyde'nin babası (Büreyde), Rasûlullah (s.a.)'in Hz. Ali'ye (hitaben şöyle) buyurduğunu haber vermiştir:
"Ey Ali, bir bakışa hemen ardından bir bakış daha katma; Çünkü önceki bakış senin için (affedilmiş)dir. Sonraki bakış ise, senin için (bağışlanmış) değildir.[680]

Açıklama

İnsanın aniden karşısına çıkıveren yabancı bir kadına gözünün ilişivermesinden dolayı kendisine bir günah yazılmazsa da bakışını devam ettirdiği takdirde bu hareketi kendi istek ve arzusuyla olduğundan günahkar olur. Bu sebeple Rasûl-i zişân efendimiz Hz. Ali'ye, gözüne çarpan yabancı bir kadına bakışlarını devam ettirmemesini, devam ettirdiği takdirde günahkar olacağını haber vermiştir.
Binânaleyh insanın ansızın gözü bir kadına değecek olursa bakışlarını devam ettirmeyip hemen ondan gözün bir başka tarafa çevirmesi gerekir.[681]

2150. ...İbn Mes'ûd (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu;
"Bir kadın, tenini diğer bir kadının tenine dokundurmasın. Çünkü (o kadın diğerinin vücudunun yumuşaklığını) kocasına ona, bakıp görüyormuşçasına tarif edebilir."[682]

Açıklama

Ulemânın beyânına göre metinde geçen "mübaşeret" kelimesi, iki kişinin avret olan tenleriyle birbirlerine dokunmaları mânâsına gelmektedir. Hadîs-i şerifte bir kadının, tenine dokunduğu diğer bir kadının güzelliğini kocasına tarif etmesi ihtimâline ve neticede aile facialarının meydana gelmesi tehlikesine dikkatler çekilerek tehlikelerden korunma yollan en veciz bir şekilde ifâde edilmektedir.[683]

Bazı Hükümler

1. Bir kadının teninin diğer bir kadının tenine dokunması haramdır.Çünkü o kadın gidip kocasına, tenine dokunduğu kadını çok canlı bir şekilde tasvir edebilir.
2. Bir kadının diğer bir kadının vücuduna elbisesi üzerinden dokunmasında herhangi bir sakınca yoktur. İmam Nevevi, Müslim'in rivayet ettiği "Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz ve bir elbisenin içinde erkek erkeğe yanaşamaz, kadın da bir elbisenin içinde kadına yanaşamaz."[684] mânâsına gelen hadis-i şerifi açıklarken mevzumuza ışık tutan şu izahatı vermektedir; "Bu hadis bir erkeğin, diğer bir erkeğin avret mahalline, bir kadının da diğer bir kadının avret mahalline bakmasının haram olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde bir erkeğin, bir kadının avret mahalline, bir kadının da bir erkeğin avret mahalline bakması haramdır. Bunda icma vardır. Esasen Hz. Peygamber bir erkeğin diğer bir erkeğin avret mahalline bakmasının haram olduğunu haber vermekle bir erkeğin, bir kadının avret mahalline bakamayacağına en bariz bir şekilde dikkatleri çekmiştir. Çünkü bir erkeğin diğer bir erkeğin avret mahalline bakması haram, olunca, bir kadının avret mahalline bakması evleviyyetle haram olur.
Bilindiği gibi erkeğin, kadının avret mahalline bakmasının haram olması aralarında nikah bağı olmayan erkek ve kadınlar için söz konusudur. Karı koca olmaları halinde ise, birbirlerinin avret yerlerine bakabilirler. Yalnız bundan fere müstesnadır. Bu hususta bizim şâfîî ulemasının üç görüşü vardır. En sahih olan kavle göre, karı kocanın hacet yokken birbirlerinin ferclerine bakmaları mekruhtur, haram değildir. İkinci kavle göre, ikisinin de bakmaları haramdır. Üçüncü kavle göre, erkeğin karısının fer-cine bakması haram, kadının erkeğininkine bakması mekruhtur.
Kadının fercinin içine bakmak daha şiddetli mekruh ve haramdır.
Erkeğin cariyesine nisbetle hükmü; Onunla cima hakkı varsa, karı-kocanın hükmü gibidir. Eğer câriye neseben erkeğe haramsa, meselâ kız kardeşi, halası veya teyzesi gibi yakın akrabası ise, yahut süt kardeşi veya nikah dolayısıyla haram olan kaynana ve onun kızı yahut oğlunun karısı olursa, hür kadınlar gibidir. Bir erkeğin, kendisine nikah düşmeyen hür kadınlara, keza o kadınların da bu erkeğe bakmalarına gelince sahih olan kavle, göre göbekten yukarı ve diz kapaktan aşağıya olmak şartıyla mubahtır. Bazıları da yalnız hizmet esnasında açılan yerlere bakabileceklerini söylemişlerdir.
Şâfîîlere göre yabancı erkeklerin birbirlerine nisbetle avretleri göbekle diz arasıdır. Kadınların birbirlerine nisbetle hükümleri de budur. Ancak göbekle dizlerin avret sayılıp sayılmayacağı hususunda Şâfîîyye ulemasının üç kavli vardır. En sahih olan kavle göre ikisi de avrettir. Üçüncü kavle göre göbek avret, dizler avret değildir. Erkeğin ecnebi bir kadının neresine olursa olsun, bakması haramdır. Kadının erkeğe bakması da böyledir. Bu hususta şehvetli olup olmamasının hiçbir farkı yoktur. Bazıları şehvetsiz olmak şartıyla bir kadının, erkeğin yüzüne bakabileceğini söylemişlerse de bu sözün ilmî hiçbir değeri yoktur. Yabancı bir kadınla yabancı bir câriye arasında da bu konuda hüküm bakımından bir fark yoktur. Şâfîîlerce bir erkeğin güzel yüzlü köse bir erkeğin yüzüne bakması da haramdır. Bu hususda şehvetle veya şehvetsiz bakmanın bir farkı olmadığı gibi, fitneden emin olup olmamasının da bir önemi yoktur. Hz. Şafîî'nin nassan beyân ettiği mezhebi budur. Delili: "Böyle bir gencin kadın hükmünde olmasıdır. Çünkü güzellikçe kadına benzediği gibi böyleleri şerre kadından daha yakındırlar. Binaenaleyh onlara bakmak evleviyyetle haramdır. Ancak şer'i bir ihtiyaç dolayısıyla, mesela ahş-verişlerde,

doktor muayenehanesinde ve mahkeme huzurunda şahitlik ederken bakmak caizse de o halde şehvetle bakmak yine de haramdır. Zira bakmak ihtiyaç için caiz kılınmıştır. Şehvete ihtiyaç yoktur. Şafiî ulemâsınca koca ile câriye sahibinden başka hiçbir erkeğe şehvetle bakma izni verilmemiştir. Ancak bu iki zümre eşlerine ve cariyelerine şehvetle bakabilir. Müslim'in rivayet ettiği bu hadis-i şerif aynı zamanda iki erkeğin ya da iki kadının bir örtü altına girmelerinin haram olduğuna delâlet ettiği gibi[685] bir kimsenin avret mahalline vücudunun hangi organı ile olursa olsun dokunmanın haram olduğuna delâlet etmektedir. Bu ikinci şıkta ulemânın da ittifakı vardır.
Bu mesele bir çok kimselerin hamamlarda dikkat etmedikleri çok yaygın bir durumdur. Böyle bir yere giren kimseye gözünü elini ve diğer organlarını başkasının avretinden koruması kendi avretini de başkalarından muhafaza etmesi gerekir. Böyle bir şeyin meydana geldiğini gördüğü zaman bu hataya sebebiyet veren kimsleri uyarması üzerine vâcib olur. Fayda vermeyeceğini tahmin etse bile, müşahede ettiği bu gibi çirkin işlerden et-rafındakileri nehyetme görevi kendisinden düşmez. Yine de onları bu mevzuda uyarmak üzerine düşen bir vecibe olur. Fakat kendisi veya başkası için bir fitnenin çıkacağından endişelenecek olursa, o zaman bu görev kendisinden sakıt olur.
Kimsenin göremiyeceği bir yerde erkeğin bir ihtiyaçtan dolayı avret mahallini açmas câzdir. İhtiyaç yoksa mesele ihtilaflıdır. Bazılarına göre haram, bazılarına göre de mekruhtur. Şafiî mezhebinde en sahih olan görüşe göre haramdır.[686]
Hanefilere göre, avret mahallinin hududu erkeklerde göbeğin altından başlayarak diz kapağının altına kadar uzanır. Diz kapağı avrettir. Çünkü Peygamber (s.a.) "Diz kapağı avrettir" buyurmuştur. Cariyenin avret mahalli dahi erkeğinki gibi ise de, onun karnı ile sırtı da avrettir. Çünkü bu yerler şehvet yerleridir. Binaenaleyh göbekle diz arasına benzerler. Bu hususta bütün cariyeler, hatta mükâtebe, müdebbere ve ümmii veled olanların hükmü hep birdir. Ayaklan hakkında iki rivayet vardır. Sahih rivayete göre ayaklar namaz dışında avret, namaz içinde değildir. "ed-Dürrü'1-muhtâr'Ma şöyle deniliyor: "Genç kadının erkekler arasında yüzünü açması menedilir. Bu, yüzü avret olduğu için değildir, fitneden korkulduğundan dolayıdır."[687]
3. Harama vasıta olan şeyler de haramdır.[688]

2151. ....Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) (ansızın) bir kadın görmüş, bunun üzerine Zeyneb bint Cahş'-ın yanına girip onunla ihtiyacını gidermiş, sonra ashabının yanına çıkıp onlara; "Kadın, şeytan kılığında (bir erkeğin) karşısına çıkabilir kim böyle bir şeyle karşılaşırsa, hemen ailesine gelsin (ve onunla cinsi münâsebette bulunsun) çünkü bu (şekilde hareket, kadınlara yönelik) içindeki (his)leri zayıflatır." buyurmuş.[689]

Açıklama

Zeynep bint Çahş (r.anhâ)'ın annesi Resûl-i Ekrem'in halası Ümeyme'dir. Önce Zeyd b. Harise ile evlenmişti. Daha sonra Hz. Zeyd-onu boşayınca hicretin beşinci senesinde 35 yaşında iken Rasûl-i Ekrem (s.a.)'le evlendi. Rasûlullahın hanımı olduğu "Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki (bundan böyle) evlatlıkları hammlarıyla ilişkilerini kestikleri zaman o kadınlarla evlenmek hususunda mü'minlere bir güçlük olmasın..."[690] âyeti kerimesiyle sabittir. Hikmeti ise, sözü geçen âyet-i kerimede açıklandığı gibi, "evlatlıkları hanımlanyla ilişkilerini kestikleri zaman o kadınlarla evlenmek hususunda mü'minlerin zorluk çekmelerini kaldırmak "tır.
Hz. Zeyneb, Rasûl-i Ekrem'in diğer zevcelerinin nikâhını velileri kıydıkları halde, kendi nikâhını Allah'ın kıydığım ve Rasûl-i Ekrem'in amcasının kızı olduğunu söyleyerek iftihar ederdi. Esâs ismi Berre iken Hz. Peygamber ona Zeyneb ismini ver'di. Son derece hayırsever, çok sadaka vermekle ve çok oruç tutmakla ma'ruf idi.
Hz. Peygamber hanımlarına hitaben: "Sizin bana en çabuk kavuşacak olanınız kolu en uzun olanınızdır."[691] buyurarak kinaye yoluyla onun cömertliğine ve çok sadaka verdiğine işaret etmişti.
Hadis-i şerifin manasına muvafık olarak, âhirete, Rasûl-i Ekrem'in diğer zevcelerinin hepsinden evvel irtihâl etti, vefat yılı hicretin yirminci yılına tesadüf eder. Vefat ettiği zaman elli yahut elli üç yaşında idi.
Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi müslim'in Sahîh'inde "Zevcesi Zeyneb'in yanına geldi, Zeyneb kendisine âit bir deriyi tabaklamakla meşguldü."[692] manâsına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur.
Dârimî'nin rivayetine göre ise, Hz. Peygamberin ihtiyacını gidermek için Hazret-i Sevde'nin yanma geldiği ifâde edilmektedir.[693] Bu da aynı hâdisenin ayrı ayrı zamanlarda iki defa tekerrür ettiğini gösterir. Metinde bazı kadınların şeytana benzetilmesi, söz konusu kadınların erkeğin gönlüne vesveseler vererek onu şerre ve fesada yöneltip yoldan çıkarması itibariyledir. Bu vasıflardan uzak olan kadınlar ise, Allah ve Rasûlü tarafından övülmüşlerdir.
Hadîs-i şerifte, fettan kadınlarla karşılaşıp da fitneye düşme tehlikesine maruz kalan kimselerin hemen o anda oradan uzaklaşarak evine gitmesi ve nefsinin arzusunu helal yollarla tatmin etmesi emredilmektedir.[694]

Bazı Hükümler

1. Yabancı kadınlara bakmak yasaklanmıştır.
2. Meşru bir ihtiyaç bulunmadıkça kadının evinden çıkması caiz değildir. Nitekim Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri kur'an-i keriminde "Evlerinizde oturun, ilk câhiliyye (çağı kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılarak (kırıta kmta) yürümeyin..."[695] buyurmuştur. Rasül-i Ekrem Efendimiz de "Kadın avrettir (süslenerek sokağa) çıktığı zaman şeytan onu (erkeklerin nazarında) câzib ve süslü hâle getirir."[696] buyurmuştur.
3. Kişinin hammıyla gündüzün cima' etmesi caizdir.
4. Yabancı bir kadını görüp de kalbi bozulan bir kimsenin evine giderek hammıyla cinsî münâsebette bulunması müstehabdır. Çünkü en tehlikeli arzu şehevî arzudur. Bunun tehlikesinden kurtulmanın biricik yolu da onu helal yollardan

tatmin etmektir.[697]

2152. ...îbn Abbas (r.a.)'dan demiştir ki: "Ebû Hureyre'nin Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği şu söz(deki fiiller)den daha çok küçük günahlara benzeyen bir fiil bilmiyorum: "Hiç şüphe yok ki Allah Adem oğluna zinadan nasibini yazmıştır. Buna kesinlikle erişecektir (Binâenaleyh) gözlerin zinası bakmak, dilin zinası da konuşmaktır. Nefis temenni eder ve şehvetlenir. Fere de ya bunu tasdik eder ve (yahut da) tekzîb eder."[698]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi "îlmâm" kökünden gelir, bir şeye bir anlık bir alaka duyup üzerinde durmamak anlamında kullanılır. Burada ise küçük kusurlar ve küçük günahlar anlamında kullanılmıştır. Nitekim bu kelime şu âyet-i kerimelerde de bu mânâya gelmektedir. "O, (güzel güzel davrana)nlar ki günahın büyüklerinden ve çirkin işlerden kaçınırlar, yalnız bazı küçük kusurlar işleyebilirler. Şüphesiz ki Rabbîn affı geniştir..."[699]
"Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi ağırlanacağınız bir yere sokarız."[700]
Hz. İbn Abbas da "Lemem" kelimesini hadisde geçen göz zinası, harama elle dokunma ve benzeri hareketlerle tefsir etmiştir ki doğrusu da budur.
Allah'ın âdemoğlunun zinadan nasibini yazmasından maksat o nasibi levh-i mahfuzda tesbit etmesidir. "Âdemoğlunun zinadan nasibi" sözüyle kasdedilen ise insanın işleyeceği harama bakmak, harama dokunmak, dille zina yapmak gibi onu zinaya götüren sebeplerdir. Ancak peygamberler günah işlemediklerinden onlar için zinadan bir nasib yazılması söz konusu değildir. Bazılarına göre bu sözle kasdedilen insanoğlunun yaratılışında var olan şehvet ve kadınlara meyi gibi şehevî kuvvetlerdir. Ancak peygamberler günahlardan masum olduklarından, onlar için zina söz konusu değildir.
Nefsin zinaya karşı beslediği temenni ve şehevî arzuları fercin tasdik etmesinden maksat fercin, nefsin bu isteğine uyarak zina etmesidir. Tek-zib etmesinden maksat ise, fercin, nefsin bu isteğine uymayıp onu reddetmesi, bir başka ifâdeyle zinadan kaçınması ya da buna muvaffak olamamasıdır. Binâenaleyh Allah insanları zinaya zorlamamıştır. Fakat kimin ne yapacağını önceden bildiği için herkesin zina ile ilgili olarak yapacağı fiilleri daha onlar dünyaya gelmeden levh-i mahfuzunda tesbit etmiştir.[701]

Bazı Hükümler

1. Hakîkî zina, erkeğin fercinin yabancı bir kadının fercine girmesiyle olur. Göz ve dil zinasına ise, zinaya sebep olduğu için mecazen zina denmiştir. Yabancı bir kadınla el sıkışma gibi zinaya sebep olan hareketlere de mecazen zina denilir. Akıllı bir insana yakışan bu gibi hareketlerden kaçınmalı ve Rasûl-i Ekremin bu mevzudaki sakındırıcı hadislerini devamlı hatırda tutmaktır. Hafız Münzirî'nin tahrîc ettiği şu hadîs-i kudsî de bunlardan biridir: "Harama bakış şeytanın ok!anndan zehirli bir oktur. Kim benden korktuğu İçin bundan sakınırsa, bu hareketine karşılık ona bir iman veririm kî o imanın tadını tâ kalbinin derinliklerinde hisseder."[702]
2. İnsan fiillerinin ya.atıcısı değildir. Çünkü bazan zinayı temenni eder de tenasül organı âciz kaldığı için veya bir başka sebepten dolayı ona muvaffak olamaz.
3. Fiil sebep olduğu neticeye göre hüküm kazamr. Harama vâsıta olan her şey haram, mubaha vasıta olan her şey mubah, vâcib için zarurî olan şey de vâcibdir.[703]

2153. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Ademoğlunun herbirisi için zinadan bir pay vardır." (Ebû Salih) şu (bir önceki hadisde geçen) meseleyi (naklettikten sonra şunları) rivayet etti: "Eller de zina eder onların zinası tutmaktır. Ayaklar da zina eder, onların zinası yürümektir. Ağız da zina eder, onların zinası da öpmektir."[704]

Açıklama

Zinadan payı olan her inSamn işleyeceği zina daha dun-yaya gelmeden levh-i mahfuzda tesbit edilmiştir. Mev-zûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şerîf, Müslim'in Sahih'inde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: "Ademogluna zinadan nasibi yazılmıştır.
Buna kesinlikle erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayağın zinası da yürümektir. Kalb ise heves eder, diler; fere bunu ya tasdik eder ya tekzib."
Bir önceki hadisin şerhinde yeteri kadar açıklama yapılmış olduğundan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[705]

2154. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre peygamber (s.a.) şu (önceki hadiste geçen) meseleyi (anlattıktan sonra) "Kulağın zinası da dinlemektir."[706] buyurmuştur.[707]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Beyhakî'nin Sünen-i kübrâ'sında şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: "Ademoğlunun her birisinin

zinadan bir payı vardır. Gözler zina eder, onların zinası bakmaktır; eller zina eder, onların zinası tutmaktır; ayaklar zina eder, onların zinası yürümektir; ağız da zina eder, onun zinası öpmektir; kalb, hayal kurar, temennide bulunur, fere ise, onu ya tasdik eder ya da tekzib."[708]

43-44. Harpte Esir Edilen Kadınlarla Cinsî Münâsebette Bulunmak

2155. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) Huneyn (gazvesi) günü Evtas'a bir ordu göndermiş. (Bu ordu Evtas'a gelince orada) düşmanlarıyla karşılaşıp çarpışmışlar ve muzaffer olmuşlar, bazılarım da esir almışlar. Rasûlullah (s.a.)'in ashabından bazı kimseler, müşrik kocalarının hayatta olması)ndan dolayı esir kadınlarla cinsi münâsebette bulunmanın günah olacağından çekiniyormuş gibi davranmışlar. Bunun üzerine Allah (eâlâ bu mevzuda "-Savaşta esir olarak- elinize geçen câriye(ler) müstesna bütün evli kadınlarla nikahlanmam da haram kılınmıştır."[709] âyet-i kerimesini indirdi. Yani iddetleri dolunca onlar size helaldir (buyurdu).[710]

Açıklama

Huneyn, Mekke ile Taif arasında, Mekke'ye aşağı yukarı on mil uzaklıkla bulunan bir vadinin adıdır. Huneyn gazvesi, Mekke'nin fethinden sonra, hicretin 8. yılında, şevval ayında cereyan etmiştir. İslam tarihinde huneyn gazvesi olarak bilinen bu savaşın sebebi Hevâzın kabîlesinin müslüman topraklarına saldırmak amacıyla Huneyn'de toplanıp harp hazırlıklarına başlamalarıdır. Düşmanın bu niyeti, iyi ta'lim ve terbiye görmüş disiplinli İslam ordusu karşısında gerçekleşme imkanı bulamamış, savaş müslümanların zaferiyle neticelenmiştir. Evtas: Hevâzin ülkesinde bir vâdîdİr. Bu vadi Huneyn vadisinden başka bir vâdîdir. Evtas hâdisesi ise, Huneyn savaşından sonra cereyan etmiştir. Huneyn gazvesinde müslümanlardan kurtulup kaçmaya muvaffak olan, Hevâzin kabilesinden bir kuvvet Taife kaçarak Sakiflilerle birlikte prada mevzilenmişierdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) onların üzerine Ebü Musa el-Eş'arî'nin amcası Ebû Amir el-Eş'arî kumandanlığında bir askeri kuvvet gönderdi. İslam askerleri Taif'i 18 gün kadar kuşattı, fakat bir sonuç alamadığından kuşatma kaldırıldı. Bir sene sonra Taif halkı kendiliklerinden müslüman oldular.
Hadîs-i şeriften anlaşılıyor ki Evtas savaşında müslümanlar müşriklerden pek çok kimseleri esir almışlar, fakat esir edilen kadınların kocaları olduğunu düşünen bazı ashab günah olur korkusuyla onlarla cinsî münasebette bulunmaktan çekinmişlerdir. Bunun üzerine yukarıda tercümesini sunduğumuz âyet-i kerîme inerek iddetlerinden çıkmış olmaları şartıyla esir alınan kadınlarla cinsi münasebette bulunmakta herhangi bir sakınca yoktur. Bu kadının müşrik kocasının hayatta olmasının da önemi yoktur. Önemli olan iddetten çıkmış olması gebe olmaması ve cinsi münasebette bulunmak isteyen kimsenin hissesine düşmüş olmasıdır. Çünkü bir kimsenin başka bir kimsenin cariyesiyle birleşmesi de zina olur.
Müslümanlar, Hayber'de aldıkları esir kadınlarla birleşmek isteyince Hazret-i Peygamber, birinin şöyle bağırmasını emretmişti: "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa rahminde çocuk bulunan esir kadınla yatmasın."[711]
Ayet-i kerimede geçen muhsena'dan murad, evli kadındır. Bu kelimenin aslı olan ihsan, gerek lügatte ve gerekse Kur'ân-ı kerimde İslam, hürriyet, evlenmek ve iffet manalarında kullanılmıştır. Bu manalar muvacehesinde âyet-i kerimedeki "Muhsaneler"den muradın ne olduğunu anlamak, Alûsî'nin dediği gibi, müşkildir. Hatta Mücâhid: "Bu âyet-i kimin tefsir ettiğini bilsem, ona deve ile giderdim" demiştir. İbn Ebî Şeybe'nin Ebü Sevdâ'dan tahric ettiği bir rivayette Ebû Sevdâ'nın "İkrime'ye bu âyetin mânâsım sordum da "bilmiyorum" cevabını verdi" dediği biliniyor.[712]

Bazı Hükümler

1. Bir kadın harpte esir edilidği zaman eski kocasıyla olan nikah bağı kesilir. Bu mevzuda kadının yalnız başına esir edilmesiyle kocasıyla birlikte esir edilmiş olması arasında bir fark yoktur. Bu mevzuda Hattâbî şunları söylüyor: "Bu hadis-i şerif, esir edilen müşrik veya kâfir bir karı-kocadan birinin esir edilmesi hâlinde nikâhları bâtıl olur anlamı taşımaktadır. Bu mevzuda birinin esir edilmesiyle ikisinin birden esir edilmeleri arasında bir fark yoktur. İmâm Mâlik ile Şafiî ve Ebû Sevr bu görüştedirler. Delilleri ise Rasûl-i Ekrem'in cariyeleri dağıttıktan sonra hâmile olanlarla çocuklarını dünyaya getirinceye kadar, hayızlı olanlarla da temizleninceye kadar cinsî münasebette bulunmayı yasakladığını ifâde eden 2157 numaralı hadis-i şeriftir. Sözü geçen ulemâya göre Rasul-i Ekrem'in sâdece cariyelerin hayızlı veya gebe olup olmadıklarına dikkat edilmesini emredip evli olup olmadıkları üzerinde durmaması esir edilen eşlerin aralarında nikâh bağı .kalmadığına delâlet eder.
İmâm Ebû Hanîfe'ye göre ise, eşler ikisi birlikte esir edilecek olurlarsa, eski nikahlan bakîdir ve geçerlidir; fakat kadın tek başına esir edilmişse eski kocasından boş düşmüştür. Hz. İmâm'a göre mevzumuzu teşkil eden Ebu Davud hadisinin sonunda gelen "İddetleri dolunca onlar size helaldir" cümlesi, müşriklerin nikahlarının sahih olduğuna delâlet eder. çünkü eğer kadının eski nikâhı sahih olmasaydı iddet beklemesinin bir manası kalmazdı.
2. Esir alınan hâmile bir kadına, çocuğunu doğuruncaya kadar yaklaşmak caiz olmadığı gibi, esir edilen hayızlı bir kadına da temizleninceye kadar yaklaşmak caiz değildir.[713]

2156. ...Ebü'd-Derdâ (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasülullah (s.a.) bir savaşta (esirler arasında) hâmile bir kadın gördü de;
"Her halde (bu kadının) kocası onunla (hâmile olduğu halde) cinsi münâsebette bulunmuş!" dedi. (Ashabı kiram da);
Evet, dediler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) buyurdu ki:
"Vallahi şu adama kendisiyle beraber kabre girecek bir lanet okumak içimden geliyor! Acaba bu adam (o kadından doğacak)

çocuğu nasıl mirasçı yapacak. Oysa bu (iş) kendisine helal olmaz. O çocuğu köle gibi nasıl kullanacak. Oysa bu da kendisine caiz değildir."[714]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem esirler arasında gördüğü hamile bir esir kadına, payına düştüğü erkeğin yaklaşmış olduğunu anlayınca, o erkeğe son derece ağır bir lanette bulunmak içinden geldi ise de rahmet peygamberi olduğu için bunu yapmadı.
Sözü geçen erkeğin kıyamete kadar peşini takib edecek bir lanete müstehak olmasının sebebi hâmile bir esir kadınla çocuğunu dünyaya getirmeden önce cinsi münâsebette bulunmasıdır. Çünkü o kadının karnı bir başka sebepten dolayı şişkin olabilir. Bu durumda kadının yeni kocasından hâmile kalması ve doğan çocuğun yeni kocasından olması mümkündür. Bu cima' neticesinde böyle bir şüphenin ortaya çıkması yüzünden o adamın bu çocuğu kendine mirasçı bırakması caiz olmayacağı gibi çocuğu köle kabul etmesi de caiz değildir. Çünkü mirasçı bıraktığında başkasının çocuğunu kendine vâris kılmış olması ihtimali vardır. Bir kimsenin başka birisinin çocuğunu kendisine varis kalması ise haramdır. Bu çocuğun köle olduğunu kabul etmesi de doğru olamaz. Çünkü kendi öz çocuğu olması ihtimali vardır. Bilindiği gibi bir insanın kendi öz çocuğunu veya herhangi bir hür kimseyi köle edinmesi veya onun köle olduğunu ilan etmesi de haramdır.[715]

2157. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den merfu' olarak rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.) Evtas esirleri hakkında (şöyle) buyurmuştur: "Gebe olan (esir) kadınla (çocuğunu) dünyaya getirinceye kadar cinsi münâsebette bulunulamaz. Gebe olmayan kadınla da bir defa hayız görünceye kadar cinsî münasebette bulunulamaz."[716]

Açıklama

2155 numaralı hadis-i şerifin şerhinde Evtas savaşı ve esirleri hakkında yeterli açıklamayı yaptığımız için birada tekrara lüzum görmüyoruz.
Sözü geçen savaşta müslümanların eline geçen esir kadınlarla ilgili emirlerinde Rasûl-i Ekrem Efendimiz onlardan hâmile olanlarla çocuklarını dünyaya getirmelerine kadar, hamile olmayanlarla da bir defa tam bir hayız görmelerine kadar cinsi münâsebette bulunmanın caiz olmayacağını haber vermiştir. Dolayısıyla hayızh olarak ele geçen esir kadınların yarım kalan hayızlannm kendisine yaklaşmak için yeterli olamıyacağmı, binaenaleyh yeniden tam bir hayız daha görmedikçe onlarla da cinsi münâsebette bulunulamayacağını ifade buyurmuştur. Ancak bu hadisin senedinde Şerik verdir. Şerîk ise, cerh edilmiş bir râvidir.[717]

Bazı Hükümler

Esir edilen bir kadın rahmini temizlemedikçe payına düştüğü erkeğin onunla cinsi münasebette bulunması caiz değildir. Bu bakımdan esir edilen hâmile bir kadınla efendisinin cinsî münâsebette bulunabilmesi için o kadının çocuğunu doğurması gerektiği gibi, hâmile olmayan esir bir kadmla efendisinin cinsî münâsebette bulunabilmesi için de en az bir defa hayız görmesi gerekir. Bu mevzuda kadının eski kocasının hayatta olup olmaması Önemli değildir. Selef ve halef ulemâsının büyük çoğunluğu bu görüştedir.
İmâm Ebû Hanîfe (r.a.)'e göre ise, karı-koca birlikte esir edilecek olurlarsa, eski nikahları geçerlidir. Binâenaleyh kocasıyla birlikte esir edilen bir kadının câriye edinilerek kendisiyle cinsi münâsebette bulunulması caiz değildir.
Ancak hayız görmeyen cariyelerle henüz bakire olan cariyelerin ve satıcısının yanında iken hayız görüp temizlendikten sonra efendisinin kendisine yaklaşmadığı cariyelerin yeni bir efendinin eline intikal etmeleri hâlinde yeni efendilerinin bu kadınlarla hiç iddet beklemeden cinsi münâsebette bulunmalarının caiz olup olmaması da ulema arasında ihtilaflıdır, imâm Ebû Hanife ile İmâm Şafiî ve Ahmed (r.a.) hazretlerine göre bu cariyelerle efendilerinin cinsi münâsebette bulunmalarının caiz olması için hepsinin de en az kırk beş (45) gün iddet beklemesi gerekir. Efendisi kadın olan bir cariyenin el değiştirmesi hâlinde hüküm yine böyledir. Bu görüşte olan sözü geçen ulemânın delilleri ise, bu babın ihtiva ettiği hadis-i şeriflerle Abdurrezzak'ın Musannef'inde Ömer b. el-Hattab'dan naklettiği şu hadisi şeriftir; Ömer b. el-Hattâb (r.a.) buyurdu ki: Âdet görme çağına erişen bir cariyeyi satın almış olan bir kimse bir defa hayız görünceye kadar o kadına yaklaşmasın; eğer kadın hayız görmüyorsa kırk beş (45) gece beklesin.[718]
İmâm Mâlik ile bazı ilim adamlarına göre ise rahminin temiz olduğu kesinlikle bilinen bu gibi cariyelerin, efendilerinin değişmesi hâlinde yeni efendilerinin iddet beklemelerine lüzum görmeden bu kadınlara yaklaşmaları caizdir. Çünkü iddetten maksat, rahmi temizlemektir. Bu kadınlannsa rahimlerinin temizliğinde zâten şüphe yoktur. Binâenaleyh bunların idet beklemeleri gerekmez. Delilleri ise, Abdürrezzak ile Buhârî'nin naklettikleri şu hadîs-i şeriftir: "Eğer câriye bakire olursa (efendisi) dilerse, onun rahmini temizlemesini beklemez, ona yanaşabilir."[719]

2158. ...Haneş es-San'âni'den rivayet olunduğuna göre Ruveyfi' b. Sabit el-Ensârî (şöyle) demiştir; "Dikkat ediniz! Ben size Hu-neyn'de Rasûlullah (s.a.)'den işittiğim (sözler)den başka birşey nakletmiyorum. (Rasûl-i Ekrem) Huney'de gebe olan (câriye)lere yaklaşmayı kasdederek buyurdu ki:
"Allaha ve âhiret gününe inanan hiçbir kimsenin başkasının ekinini kendi (döl) suyuyla sulaması helal değildir. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kimsenin esir edilen bir kadına temizlenmesini beklemeden yaklaşması helâl değildir. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kimsenin taksim edilmeden ganimet malım satması caiz değildir."[720]

Açıklama

Bir kimsenin kendi nikahlısı bile olsa başkasından ha mile kalmış olan bir kadınla cinsî münâsebette bulunması caiz olmadığı gibi âdet görüp rahmi temizlenmedikçe başkasının cinsi münâsebette bulunduğu bir kadınla cinsî münâsebette bulunması da caiz değildir. Çünkü anne rahminde bulunan bir çocuk orada bulunduğu sürece annesiyle cinsi münâsebette bulunan kimsenin döl suyuyla beslenir. Bu bakımdan Fahr-i kâinat efendimiz kadının rahminde tohum hâlinde bulunan çocuğu ekine, döl suyunu da tarlayı sulayan sel veya yağmur sularına benzetmektedir.[721]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin başkasından hamile kalan kansı veya carıyesıyle cinsi münasebette bulunması caiz değildir.
2. Hâmile olarak esir edilen bir câriye ile, çocuğunu dünyaya getirmeden önce cinsî münâsebette bulunmak caiz değildir.
3. Taksim edilmeden önce ganimet malını satmak haramdır. Ganimet malım ancak taksim edildikten sonra payına düşen kimse satabilir.
4. Rey taraftarlarına göre bu hadis hâmile bir kadının hayız görmeyeceğine, binâenaleyh hamilelik esnasında gelen kanın hayız kam sayüamıyacağına delâlet eder. Çünkü bu hadiste rahmin temiz sayüabilmesi için hayız görmenin yeterli bir sebep olduğu ifâde edilmektedir. Eğer hamile bir kadının hîmileliği esnasında hayız görmesi mümkün olsaydı, kadının gebeliği devam edeceğinden bu hayızın, rahmin temizlenmesi için kâfi gelmemesi gerekirdi. Bu da gösteriyor ki hayızla gebelik bir kadında birleşemezler.
İmâm Şafîî'ye göre ise, hâmile bir kadının hayız görmesi de mümkündür.[722]

2159. ...Şu (Önceki) hadis İbn îshâk'tan da (rivayet olunmuştur) Ancak (Ebû Muâviye) bu hadis(te geçen; "İman eden hiçbir kimsenin, esir edilen bir kadına temizlenmesini beklemeden yaklaşması helal değildir" cümlesine) "bir hayızla" (sözünü) ilâve etti (ve bu cümleyi; "iman eden hiçbir kimsenin esir edilen bir kadına).bir hayızla temizlenmesini beklemeden (yaklaşması helal değildir." şeklinde) rivayet etti.
(Ancak) bu (ilâve) Ebû Muâviye'nin hatası(ndan başka bir şey değil)dir. (2157 numaralı) Ebû Said hadîsinde (geçen bu "bir hayızla" sözü ise) sahih (olarak rivayet edilmiş)tir. (daha sonra Ebu Muâviye bu hadise şu cümleleri de) ilâve etti. "Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse müslünıanların ganimet(ler)inden olan bîr hayvana zayıflatıncaya kadar binip de (zayıflatınca) geri vermesin."
"AHaha ye âhiret gününe iman eden bir kimse müslümanların ganimetinden bir elbiseyi eskitinceye kadar giyip de (onu eskitince) geri vermesin.[723]
Ebû Dâvûd dedi ki: "bir hayız" (sözünün bulunduğu rivayet bu sözün bulunmadığı rivayet) tercih edilecek nitelikte değildir. Bu (kelimenin hadiste varmış gibi rivayet edilmiş olması) Ebu Muâviyeden (gelen) bir hatadır.[724]

Açıklama

Her nekadar bu hadis-i şerifte bir kimsenin, ganimet mal-larından olan bir hayvana onu yoruncaya kadar binmesinin haram olduğu ve dolayısıyla onu yormayacak kadar binmesinin helal olduğu manası çıkıyorsa da, hadisten kasdedüen mana bu değildir. Aynı şekilde hadiste geçen "bir kimsenin ganimet mallarından bir elbiseyi eski-tinceye kadar giyipde eskittikten sonra geri vermesinin caiz olmayacağını ifâde eden son cümlenin de zahiri mânâsının kasdedildiği söylenemez. Çünkü ganimetler dağıtılmadan önce bütün müslümanların ortak malıdır. Halbuki bir kimsenin başkasının malında tasarruf hakkı yoktur. Buna göre hadisten kasdedilen mana şudur: "Hiç bir kimse dağıtılmadan önce ganimet mallarını alıp kullanamaz." Bu hüküm Mecelle'de ifâdesini şöyle bulmuştur: "Bir kimsenin mülkünde onun izni olmaksızın başka bir kimsenin tasarruf etmesi caiz değildir."[725]

44-45. Nîkah(ın Detaylarıyla İlgili Hadisler

2160. ...Amr b. Şu'ayb'ın dedesi (Abdullah b. Amr b. As)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizin biriniz bir kadınla evlendiği ya da bir köle satın aldığı zaman (şöyle) dua etsin: "Ey Allah'ım senden bunun hayrını ve onda yarattığın huyların hayırlısını istiyorum. Bunun şerrinden ve yaratılışındaki huyların şerrinden de sana sığınıyorum." Bir deve satın aldığı zaman da hörgücünün tepesinden tutup (bu sözlerin) aynısını söylesin."[726]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebü Said (bu hadisi rivayet ederken şu sözleri de) ilâve etti: "sonra câriye ile kölenin alnından tutsun ve haklarında (Allah'tan) bereket istesin."[727]

Açıklama

Metinde bulunan kelimelerindeki zamirin müennes olarak gelmesini kadının ve erkeğin nefsine dönmesiyle açıklamak mümkündür. Çünkü nefs kelimesi müennestir. Bununla beraber erkek köle ya da deve satın alan kimsenin bu duayı okurken sözü geçen zamirleri müzekker olarak okuması da caizdir. Musannif Ebû Dâ-vûd'un talikinden anlaşıldığına göre, Ebû

Said'in rivayetinde câriye veya köle satın alan bir kimsenin bu câriye hakkında şeklinde, köle hakkında da şeklinde dua yapmasa ta'rif ve tavsiye edilmektedir. îlim adamları bu hadise bakarak bir kadınla evlenen ya da câriye veya köle ya da deve satın alan bir kimsenin Rasûl-i Ekrem'in öğrettiği şekilde dua etmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu hadisin senedinde, hakkında çeşitli ten-kidler yapılan Amr b. Şuayb vardır.[728]

2161. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Eğer biriniz karısına yaklaşmak istediği zaman "Allah'ın ismiyle! Ey Allah'ım! Bizden ve bize vereceğin (çocuk)tan şeytanı uzak tut" der de sonra bu birleşmeden dolayı kendilerine bir çocuk verilecek olursa, şeytan o çocuğa hiçbir zaman zarar veremez."[729]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ailesiyle cinsi münâsebette bulunmak isteyen bir kimsenin bu birleşmeden önce metinde tercümesini sunduğumuz duayı okuması tavsiye edilmekte ve bu tavsiyeye uyan kimselerin doğacak çocuklarının şeytanın zararından uzak kalacağı haber verilmektedir. Bu birleşmeden doğan çocuğun şeytanın hangi zararlarından kurtulup hangi zararlarından kurtulamayacağı konusunda ilim adamları arasında ihtilaf vardır. Her ne kadar hadisin zahiri, söz konusu çocuğun şeytanın bütün şerlerinden korunmuş olacağını kesin bir şekilde ifâde ediyorsa da, ilim adamları "âdemoğlunun hiçbir çocuğu yoktur ki doğarken şeytan ona dokunmuş olmasın, şeytanın bu dokunmasından dolayı çocuk çığlık atarak dünyaya gelir. Ancak Meryem ile oğlu müstesnadır."[730] mânâsına gelen Ebû Hüreyre hadisine bakarak Rasûl-i Ekrem'in öğrettiği bu duayı okuyan bir kimsenin doğacak çocuğunun şeytanın bütün zararlarından kurtulmasının söz konusu olmadığında ancak bazı zararlarından kurtulabileceğinde ittifak etmişlerdir. Çünkü şeytanın çocuğa doğarken dokunup ağlatması da bir zarardır. Kimi ilim adamlarına göre mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisinde geçen "şeytan o çocuğa hiçbir zaman zarar veremez" cümlesinden maksad, besmelemin bereketinden dolayı şeytan o çocuğa hiçbir zaman musallat olamaz Ve o çocuk Allah'ın Kur'ân-ı keriminde "Benim (hâlis) kullarıma karşı senin bir gücün yoktur."[731] buyurarak övdüğü hâlis kullardan biri olur.
Bu cümleye verilen mânâlardan bazıları şunlardır: "Şeytan o çocuğu çarpmaz.", "Bedenine ve inancına zarar veremez, küfre saptıramaz, fakat günah işletebilir." Babası o duayı okuyup da çocuğun annesine yaklaştığı zaman bu birleşmeye şeytan iştirak edemez, fakat bu duâ veya benzeri bir duâ okunmadan yaklaşırsa şeytan da o cimâya iştirak eder. Nitekim Mücâhid'den rivayet edilen "bir kimse besmele çekmeden ailesine yanaşacak olursa şeytan onun cinsel organının üzerine oturur, onunla beraber şeytan da cima etmiş olur.[732] mânâsına gelen hadîs-i şerif de bunu desteklemektedir.[733]

Bazı Hükümler

1. Ailesiyle emsi münasebette bulunmadan önce besmele çeken bir kimsenin bu birleşmeden doğacak çocuğu tevhid inancını muhafaza ederek ruhunu teslim edecektir. Şeytan onun inancına zarar veremiyecektir.
2. Rızık sadece gıda maddelerinden ibaret değildir. Allah'ın ihsan etmiş olduğu çocuk, ilim ve amel gibi nimetler de birer rızıktır.
3. Cinsî münâsebette bulunurken ve benzeri hallerde besmele çekmek veya duâ okumak müstehabdır.
4. Kişi, Allah'ı zikirle, dua, besmele ve istiâze ile, şeytandan ve bütün serlerden korunmaya çalışmalıdır.
5. Bütün amelleri insana müyesser kılan ve ona imkan veren Allah teâlâdır. Başarı onun yardımıyla gerçekleşir.
6. Şeytan âdemoğlunu devamlı surette ta'kîbeder fakat insan Allah'ı zikrettiği sürece şeytan ona yaklaşamaz.[734]

2162. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.); "-Karısına arkasından cima eden kimse mel'ûndur." buyurdu.[735]

Açıklama

Hadîs-i şerifte olduğu gibi bazı fiilleri işleyen kişilere ağır lanetler yağdırıp şiddetli tehditlerde bulunulması o fiilin haram olduğuna delâlet eder. Bu bakımdan haleften ve seleften bütün fıkıh ve hadis uleması kadınlarla arkadan cima' etmenin haram olduğu ve bu haramı irtikab eden kimselerin Allah'ın rahmetinden uzak kalacakları hükmüne varmışlardır.
Esasen Allah'ın helal kıldığı yerden başka herhangi bir cima' helal değildir. Allah teâlâ hazretleri fereden başka cimâ'ı helal kılınan bir yer yaratmamıştır. Nitekim "Kadınlara Allah'ın emrettiği yerden cima' edin."[736] âyet-i kerîmesiyle "Kadınlara Allah'ın size emrettiği yerden İstediğiniz şekilde yaklaşın."[737] âyet-i kerîmeleri de bunu açıkça ifâde ederler.
îmâm Şafiî, amcası Muhammed b. Şafiî'den şu manaya,gelen bir hadis rivayet ettikten sonra bu hadisin bütün râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söyler: "Peygamber (s.a.)'e bir adam gelerek kadınlarla arkadan cima' etmenin hükmünü sordu da Peygamber (s.a.); "helaldir" cevâbını verdi. Bunun üzerine adam dönüp giderken onu çağırıp "Sen nasıl söylemiştin (arkadan kadının) hangi deliğine yaklaşmıştın, arka deliğine mi, ön deliğine mi? Eğer arkasından yaklaşarak dübürüne ilişmeksizin ön tarafından cima etmişsen evet, fakat eğer arkasından dübürüyle cima etmişsen hayır. Allah teâlâ hakkı açıklamaktan dolayı utanmaz. Kadınlarla dübüründen cima etmeyiniz." buyurdu.
Görülüyor ki İmâm Şafiî kadınlara arkasından yaklaşmanın kesinlikle haram olduğu görüşündedir. Her ne kadar bazıları İmâm Şafiî'nin "Bunun . helâl ve haram kılınması hususunda hiçbir şey sabit olmamıştır, Kıyâs helâl olmasını gerektirir," dediğini rivayet etmişlerse de bunun hiç aslı yoktur. Nitekim Rebi'nin bu mevzuda söylemiş olduğu sözler gerçeği bütün açıklığıyla ortaya sermek için yeterlidir:
"Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki Şafiî bunun haram olduğunu tam altı kitapta nassen tesbit etmiştir."

Bazıları "Bu helâl meselesi onun eskiden mezhebiydi." diyorlar. îbn Kayyim "el-Hedyü'n-Nebevî" adlı eserinde İmâm Şafîî'nin "Bu işe ruhsat vermem, bilakis ondan nehyederim" dediğini nakl ettikten sonra: "Kim imamlardan bunu mubah kıldıklarını söylerse, muhakkak ki onlar hakkında en çirkin ve en fena hatayı yapmış olur. Onların "mubahtır" dedikleri yalnız arka tarafın ferce cima için vâsıta olmasıdır, yâni dübürüne değil. Arka taraftan ferce cima etmektir. Bunu işitenler meseleyi karıştırmışlardır." diyor.
İmâm Mâlik'ten dahi tecviz ettiğine dâir bir rivayet varsa da Malikî imamları bu rivayeti reddetmişlerdir. Hâsılı böyle çirkin bir şeyin tecvizint bu ümmetin manevî semâsının yıldızları demek olan ulemâ'yı kirama nis-bet etmek büyük bir iftira ve altından kalkılmaz bir vebaldir. Hattâ bazıları bu cevaz meselesini İmâmiyye taifesinin belil başlı kitaplarında bile bulamadıklarını yazıyor. Böyle bir şeye onların dahi cevaz vereceklerine inanmıyorlar.[738] Bu konuyu 2143 no'lu hadisin şerhinde de açıklamıştık.[739]

2163. ...Muhammed b. el-Münkedir'den; demiştir ki: "Ben Câbir'i (şöyle) derken işittim: Yahudiler insan karısına arkadan (yanaşarak) fercinden cima ederse çocuğu şaşı olur diyorlardı. Sonra Aziz ve Celil olan Allah, "kadınlarınız sizin tarlalarınızdır. Tarlanıza istediğiniz yerden giriniz."[740] âyet-i kerimesini indirdi.[741]

Açıklama

Hıristiyanların, kadınlarla olan ilişkilerindeki fevkalâde lâubalilik ve sorumsuzlukları yanında Yahudiler de marazı denecek derecede aşırı titizlik gösterirler, hayızlı kadınla bir sofrada yemek yemezler, bir yatakta yatmazlar, hatta onun bulunduğu eve girmezler, bir pislikten veya vebadan kaçar gibi hayızlı kadından kaçarlar ve kadının tenasül uzvuna arka tarafından yaklaşıldığı takdirde doğacak çocuğun şaşı olacağına inanırlardı. İslâmiyet geldikten sonra Hıristiyanlarda ve Yahûdilerde görülen bu ifrat ve tefriti kaldırıp her mevzuda olduğu gibi bu meselede de orta yolu tavsiye etti.
Kadınlarla âdet hallerinde sadece cinsi münâsebette bulunmayı yasaklayıp bu hallerinde iken onlarla yiyip içmeyi de düşüp kalkmayı, âdet halleri dışında, anüse dokunmamak şartıyla arkadan ve önden çeşitli pozisyonlarda kadınla, cinsel organ yoluyla birleşmeyi helâl kıldı.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif "Kadınlarınız sizin tarlamzdır, tarlanıza istediğiniz yerden giriniz" âyet-i kerîmesinin iniş sebebini açıklamaktadır. Taberî'nin Mücâhid'den rivayet ettiği bir habere göre İbn Ab-bas bu âyet-i kerîme'nin Mekke'de kadınlarla ön tarafından çeşitli pozisyonlarda cima etmeyi alışkanlık hâline getiren bazı kimseler hakkında nazil olmuştur. Bu kimseler Medine'ye geldikleri zaman Ensar'dan bazı kadınlarla evlenmişlerdi. Ensarlı kadınlarla da eski alışkanlıklarını devam ettirmek istemişlerse de ensarlı hanımların tepkisiyle karşılaştılar. Bu durum Rasûl-i Ekrem'e iletilince Allah teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirerek Mek-keli Muhacirleri tasdik etti.[742]
Metinde geçen hars (tarla) kelimesinden maksat, kadınların cinsel organlarıdır. Esasen bu kelime ekilecek tarla manasına gelir. Kadınların rahimlerine atılan nutfeler ekin tanelerine benzetilmek suretiyle onlara da hars (ekin) denmiştir. Binânealeyh söz konusu âyet-i kerîmeyi "dilerseniz dübürden cima edebilirsiniz." şeklinde anlamak mümkün değildir.[743]

2164. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: îbn Ömer -Alah kendisini affetsin- ("Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza istediğiniz yerden giriniz." âyet-i kerimesinin nüzul sebebi hakkında) yanılmıştır. (Gerçekte ise âyet-i kerimenin inişine sebep olan bu) kabile ensardı ve bunlar (eskiden) putperest idiler. Bu kabile ile birlikte Yahudilerden bazı kimseler de (bu âyet-i kerimenin inişine sebep oldular. Yahudilerden olan) bu kimseler ehl-i kitap idi. (Ensârdan olan sözü geçen kişiler eskiden) Yahudilerin ilimde kendilerinden üstün olduklarına, dolayısıyla onların işlerinin pek çoğunun (doğru olacağına) inanıyorlardı. Kadınlarla sadece bir şekilde cinsi münâsebette bulunmak (başka pozisyonlardan kaçınmak da) ehl-i kitap (olan Yahudilerin îş(ler)indendi. (Yahudilerin inancına göre) bu (pozisyon cima halinde olan) bir kadının en kapalı bulunduğu bir haldi. Şu Ensârda Yahudilerin bu fiilini benimsemişlerdi. (Ayetin iniş sebepleri arasında) ayrıca şu Kureyş kabileside vardı ki (bunlar cima esnasında) kadınları alışılmadık bir şekilde çıplatırlar ve (kadınların) yüzleri (veya) arkaları dönük (veya) sırtüstü yatık oldukları halde (yaklaşmaktan) zevk alırlardı. Muhacirler Medine'ye geldiği zaman (sözü geçen) bu kimselerden birisi ensârdan bir kadınla evlendi. Onunla da böyle münâsebette bulunmak istedi; fakat (ensarlı) kadın "bizimle ancak bir şekilde cimâda bulunulabilir, sen de öyle yap yoksa benden uzaklaş." diyerek buna razı olmadı. Nihayet münakaşaları büyüdü ve bu (mesele) Rasûlullah (s.a.)'e ulaştı. Bunun üzerine Aziz ve celil olan Allah -(kadının) çocuk yeri (olan ferci)ni kasdederek-' 'kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza -yüzleri dönük veya sırtları dönük ve sırtüstü yatık oldukları halde- istediğiniz yerden giriniz."[744] âyetini indirdi.[745]

Açıklama

îbn Abbas (r.a.)'a göre bahis konusu âyet-i kerimenin nüzulüne sebep olan hâdise ensârdan bazı kimselerin cinsi münâsebette bulunmak için kadının tenasül organına sadece ön tarafından yaklaşılab ileceğine inanan Yahudilerin tesiri altında kalması hâdisesi ile Medine'de evlendikten sonra eski alışkanlığı icâbı hanımının fercine çeşitli pozisyonlarda yaklaşmak isteyen Kureyşli bir kimsenin, hanımının itiraziyla karşılaşmasıdır. Binâenaleyh Hz. Îbn Ömer'in, metinde geçen âyet-i kerîme'nin kadınlarla anüslerinden cinsi münâsebette bulunmayı helal kılmak için inmiş olduğuna dâir görüşü yanlıştır."
Hz. İbn Abbas'ın, Hz. İbn Ömer'i bu şekilde tenkîd etmesine sebep İbn Avn'in Nâfi'den rivayet ettiği îbn Ömer'le ilgili şu haberdir.
Nâfi' dedi ki; tbn Ömer yanında Kur'an okunduğu zaman hiç konuşmazdı. Bir gün ben yanında şu "Kadınlarınız sizin

tarlanızdır. Tarlanıza istediğiniz yerden giriniz."[746] âyet-i kerimesini okudum. Bunun üzerine bana "bu âyetin niçin indiğini biliyor musun?" dedi. Ben de "Hayır" cevabını verdim. "Bu ayet, kadınlarla dübürlerinden cima etmenin caiz olduğunu beyân etmek İçin inmiştir." dedi.[747]
İşte Hz. İbn Abbas, Hz. İbn Ömer'e isnad edilen bu sözü tenkid etmek ve bu sözdeki yanlışlığı ortaya koymak istemiştir. Fakat aslında Hz. îbn Ömer böyle bir söz söylememiştir ve Kurtubî'nin beyamna göre İbn Ömer (r.a.) kadınlarla dübüründen cima eden kimselerin kâfir olacakları görüşündedir.[748]
Nitekim şu hadîs-i şerif de Hz. İbn Ömer'in kadınlarla dübürlerinden cima etmenin haram olduğu görüşünü taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. "Ebü'n-Nadi; İbn Ömer'in azatlı kölesi olan Nâfi'ye;
Senin -tbn Ömer, kadınlarla dübürlerinden cima etmenin helal olduğuna ait fetva verdi- dediğine dâir söylentiler çoğalmaya başladı, dedi. Nâfi'de; .
Vallahi benim ağzımdan söz uyduruyorlar; fakat ben sana işin nasıl olduğunu haber vereyim. Bir gün ben îbn Ömer'in yanında iken bana Kur'ân-ı Kerimi okumaya başladı. "Kadınlarını? sizin tarimuz'dır..."[749] âyet-i kerimesine geldiği zaman bana; "ey Nâfi' bu âyet-i kerimenin hükmü nedir bilir misin?" dedi. Ben de "Hayır" cevabını verince dedi kî: "Biz Kureyşliler Mekke'de kadınların fercine arkadan yanaşırdık. Medi-neye geldiğimizde kendileriyle evlendiğimiz kadınların fercine de bu şekilde yaklaşmak istediğimiz zaman, onlar buna razı olmadılar ve bu işi büyüttüler. Ensarlı kadınlar bu meselede Yahudilerin âdetlerini (örnek) edinmişlerdi. Bu bakımdan Ensarlı kadınların fercine sadece ön taraflarından yaklaşılabiliyordu. Bunun üzerine Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri "Kadınlarınız sizin tarlanızdir tarlanıza istediğiniz yerden giriniz."[750] ayet-i kerimesini indirdi dedi.[751]
Görülüyor ki İbn Ömer (r.a.)'de diğer İslam Ulemâsı gibi kadınlarla arka organlarından ilişki kurmanın haram, fakat kadının anüsüne yaklaşmamak şartıyla vagina'ya çeşitli şekillerde ve pozisyonlarda yaklaşmanın caiz olduğu görüşündedir.[752]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin, kadınların cinsel organlarına çeşitli şekillerde yaklaşması caizdir.Bu mevzuda câriye de hür kadın gibidir.
2. Kadınlarla dübürlerinden cima etmek haramdır. Ulema bu mevzuda ittifak etmiştir. 2162 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi pek çok hadis-i şerif de bunun haramhğım ifâde etmektedir. Yine ulemanın beyânına göre erkeklerin dübüründen cima etmek de büyük günahlardandır.[753]

45-46. Hayızlı Kadınla Cinsi Münasebette Bulunmak Veya Onun Tenine Dokunmak

2165. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmişti: Yahudiler kendilerinden bir kadın hayız gördüğü zaman onu evden dışarı çıkarırlar, onunla birlikte yemezler, içmezler ve evlerde onunla birlikte oturmazlardı. Bu (mesele) Rasûlullah (s.a.)'a soruldu da, noksan sıfatlardan münezzeh olan yüce Allah, "Sana hayız halini sual ediyorlar. De ki, o bir eziyettir. Âdet halinde kadınlardan çekilin..."[754] âyetini indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
(Hayızh oldukları zaman) onlarla birlikte evlerde oturun, cima-dan başka herşeyi yapın," buyurdu. Sonra Yahudiler;
Bu adam bize muhalefet etmedik hiç bir işimizi bırakmayacak dediler. Sonra Abbâd b. Bişr ile Üseyd b. Hudayr Peygamber (s.a.)'e gelerek;
Yâ Rasûlallah, Yahudiler şöyle şöyle diyorlar (yani) biz hayız halinde bulunan kadınlar(ımız)la cinsi münâsebette bulunamaz mıyız? dediler. Rasûlullah (s.a.)'in yüzü birden değişiverdi. Biz de (bunu görünce) onlara kızdığını zannetmiştik. Biraz sonra (Üseyd ile Abbad) dışarıya çıktılar? Derken karşılarına Rasûlullah (s.a.)'e hediye süt (götüren biri) çıktı. Sonra Rasûlullah (s.a.) o sütü arkalarından göndererek onlara içirdi. Biz de Resûl-i Ekrem'in onlara kızmadığım anladık.[755]

2166. ...Hılâs el-Hacerî dedi ki: Ben Âişe (r.anha)yı (şöyle) derken işittim; "Ben hayızlı olduğum halde bir geceyi Rasûlullah (s.a.)'le birlikte bir Örtü içerisinde geçirmiştim. Eğer o örtüye benden biraz kan bulaşacak olursa (o kanın) yerini yıkardı, (yıkamak için o yerin dışına) geçmezdi. Eğer elbisesine biraz (kan) bulaşacak olursa (yine sadece o kanın) yerini yıkar (ve o yerin dışına) geçmezdi ve o elbiseyle namaz kılardı.[756]

2167. ...Meymûne bint el-Hâris'ten rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.), hanımlarından birisiyle hayızh iken mübaşerette bulunmak (sevişmek) arzu ettiğinde ona hemen etekliğini bağlamasını emreder sonra onunla mübaşerette bulunurdu.[757]

46-47. Hanımına Hayızlı İken Yaklaşanın Ödeyeceği Keffâret

2168. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) hanımına hayızlı iken yaklaşan kimse hakkında (şöyle) buyurmuştur: "O (kimse) bir dînar, yahut da yarım dinar sadaka verir."[758]

2169. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: (Bir kimse hanımına hayız) kamnın ilk (görüldüğü) zaman(lar)ında yaklaşacak olursa, bir dinar; kan kesildiğinde (kadın daha yıkanmadan) yaklaşacak olursa, yarım dinar sadaka verir.[759]

47-48. Meniyi Dışarı Akıtmak (Azl)

2170. ...Ebu Said'den rivayet olunduğuna göre -Peygamber (s.a.), yanında meniyi dışarı akıtmaktan- bahsedilince "(Sizden) biriniz (bunu) niçin yapıyor?" buyurmuş; fakat açık bir şekilde "herhangi biriniz (bunu) yapmasın" dememiş. Sonra sözlerine şöyle devam etmiş: "Çünkü yaratılması takdir kıhn)mış hiçbir varlık yoktur ki Allah onu yaratmasın."[760]
Ebû Dâvûd Dedi ki: "(Bu hadisin râvilerinden) Kaze'a Ziyâd'ın (hürriyetine kavuşturduğu) kölesidir."[761]

Açıklama

Bilindiği gibi çocuk olmasın diye cinsi münâsebet esnasında erkeğin, menisini dışarı akıtmasıdır. Metinde geçen "Sizden biriniz (bunu) niçin yapıyor?" cümlesindeki istifham, istifhâm-ı inkârîdir. Binâenaleyh bu cümle "sizin hiç birinizin azil yapması gerekmez. Çünkü bu kadının hâmile kalmasına engel olamaz" mânâsına gelmektedir.
Hz. Peygamberin bu hadisi şerifte açık ve kesin bir sözle azli yasaklamayıp da bu şekilde sadece azlin hamileliği önleyemeyeceğini bildirmekle yedirmesi, azlin haram olmadığına fakat Allah'ın takdir ettiği bir çocuğun rahme düşmesine engel olamayacağı için onun terk etmenin evlâ olduğuna bir işarettir.[762]

Bazı Hükümler

1. Azil yapmak mekruhtur. Kadının buna razı olup olmaması da bu hükmü değiştirmez. Nitekim imâm Şafîî de bu görüştedir. Bu konuda diğer mezheplerin görüşleri 2171 no'lu hadisin şerhinde gelecektir.
2. Azil yapıldığı halde yine de kadının hâmile kalması mümkündür.[763]

2171. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Bir adam, (Hz. Peygambere gelerek), "Ya Rasûlallah! Benim bir cariyem var, hâmile kalmasını istemediğim için ondan azil yapıyorum ve ben (bu hareketimle diğer) erkeklerin (kadınlara yaklaşmakla) istedikleri şeyi istiyorum. Yahudiler de "dışarı akıtılan meninin diri diri toprağa gömülen küçük bir kız hükmünde olduğunu" söylüyorlar'* dedi. (Hz. Peygamber de);
"Yahudiler yalan söylemişler. Eğer Allah onu (çocuk olarak) yaratmak isteseydi, sen buna engel olamazdın/' buyurdu.[764]

Açıklama

Rasül-i Ekrem'e azille ilgili soru soran kimsenin, câriyesinin hâmile kalmasını istemeyeşinin iki sebebi olabilir: **1.** Eğer bu cariyenin efendisi başka birisi olup da bu adama nikahlamışsa, yani cariyenin efendisi bu adam değil de başka biri ise cariyeden doğan çocuk da anasına tâbi olarak köle olur. Sözü geçen şahıs işte bu sebeple o cariyenin hâmile kalmasını arzu etmemiş olabilir.
2. Sözü geçen kimse şayet bu cariyenin efendisi ise, o zaman câriye çocuk doğurmakla ümmü veled olacağından cariyeyi satamıyacaktır. Çünkü ümmü veledin satılması caiz değildir. îşte bu sebepten cariyenin hâmile kalmasını arzu etmemiş olabilir.
Çocuk olmasın diye cinsi münâsebet esnasında erkeğin meniyi dışarıya akıtması mânâsına gelen azli, yahudilerin, arapların kız çocuklarını diri diri mezara gömmesine benzetmelerini, Rasûl-i Ekrem Efendimiz reddetmiş ve Allah'ın o meniden bir çocuk doğmasını istemesi halinde erkeğin onu dışarı akıtmaya muvaffak olamıyacağmı söylemiştir.
Gerçekten meniye canlı bir çocuk nazarıyla bakmak doğru olamaz; çünkü bu menin çocuk hâline gelebilmesi için ana rahminde kırk gün nutfe, kırk gün kan pıhtısı, kırk gün et parçası olarak kalması, ondan sonra da ilgili meleğin gelerek ona ruh üfürmesi gerekir.[765]
Nitekim bu mesele ashâb-ı kiram arasında söz konusu olduğu zaman Hz. Ali de Yahudilerin bu mevzudaki görüşlerini reddetmiş; bunun üzerine Hz. Ömer Allah senin ömrünü uzun etsin diye O'na dua etmiştir.
Ancak şurasını da ifade edelim ki Rasul-i Ekrem de önceleri içinde bulunduğu toplumun tesirinde kalarak azlin çocukları diri diri toprağa gömmekten farksız olduğunu kanâtinde idi. İçinde bulunduğu toplumun bir ferdi olarak bu mevzudaki görüşünü "Bu bir kız çocuğunu diri diri mezara gömmektir.[766] diyerek dile getirmişti. Bunun üzerine Allah teâlâ kendisine bu görüşünün doğru olmadığını vahy ve ilham yoluyla bildirdi. Artık Rasûl-i Ekrem efendimiz bu mesele'nin hakikatini de Allah teâlâ'-dan öğrenmiş oldu. Meniyi dışarı akıtmanın kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten farksız olduğunu ifade eden Müslim hadisini hadis ulemâsından Beyhakî de rivayet ettikten sonra sözü, bu hadisle konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisi arasında görülen zahirî çelişkiye intikal ettirerek şunları söylemiştir: "Azlin mubah olduğunu ifâde eden hadislerin râvileri, azlin haram olduğunu ifade eden hadislerin râvilerine nisbetle daha çok ve tercihe daha lâyık kimselerdir. Bu bakımdan azlin mubah olduğunu ifâde eden hadisler haram olduğunu ifade eden hadislere tercih edilir. Ayrıca azlin haram olduğunu söyleyen kimselerin haram kelimesini, bu kelimenin fukahâca kasdedilen maruf manasında değil de "tenzîhen mekruh" anlamında kullanmış olmaları mümkündür.
Çünkü bu mevzudaki hadislerin arasını uzlaştırabilmek için Müslim hadisindeki nehyin tenzihen mekruh mânâsına geldiğini kabul etmek gerekir. Meseleye bu noktadan bakılınca da Rasûl-i Ekrem'in "Yahudiler yalan söylemişler" sözüyle onların azli haram saymalarını tenkid etmek ve azlin haram olmadığım ifade etmek istediği anlaşılır.
Beyhâkî meseleyi bu şekilde ele alırken îbn Kayyim de bu mevzüdaki hadislerin arasım şöyle te'lif ediyor: Rasûl-i Ekrem "Yahudiler yalan söylemişler** derken, onların azil yapmakla kadının hamile kalmasının önlenebileceğine dâir kanâatlerinin yanlışlığını ifâde etmek istiyordu ve onları yalanlamakla Allah'ın yaratmak istediği bir çocuğun dünyaya gelmesine azlin engel olamayacağını haber veriyordu. Ayrıca Müslim'in rivayet ettiği hadiste azli, çocuğu diri diri toprağa gömmeğe benzetirken de

"Azlin hamileliği Önleyeceği inancıyla, bir başka ifâdeyle, azil yapılmadığı takdirde kadının hâmile kalacağı inancıyla meniyi dışarıya akıtan kimseleri kasdet-miştir. Binaenaleyh bu inanç ve niyetle azil yapan kimse ile çocuğu diri diri mezara gömen kimsenin arasında sadece şu fark vardır. Çocu diridiri mezara gömen kimse, çocuğu gömmeye hem tasarlamış hemde gerçekleştirmiştir. Kesinlikle gebeliği önleyeceğine inanarak azl yapan kimse ise, buna bilfiil azm etmiş fakat gerçekleştirememiştir, işte bu şahsın yaptığına ise, Rasûl-i Ekrem Efendimiz "Ve'di hafi = gizli ve'd" ismini vererek bu işin failini çocukları diridiri toprağa gömen kimseye benzetmiş ve onun gizli kalan niyyetini en veciz birşekilde ifade etmiştir.
Görülüyor ki azlin caiz olduğunu ifade eden Ulemanın delilleri daha kuvvetli ve daha açıktır.
Azil ile ilgili hadisleri değerlendiren Müçtehidlerden Ebu Hanife, Malik ve Ahmed b. Hanbel (r.a)'e göre bir erkek, hür olan eşinin de rızasını alarak azil yapabilir. Karısı izin vermezse azil yapamaz. Şâfiîlerde iki görüş vardır. Kuvvetli olam zevce izin vermese dahi azlin yapılabileceğidir. Zahirîler azlin haram olduğunu ileri sürmüşlerse de delilleri yeterli görülmemiştir.[767]

2172. ...İbn Muhayriz'den; demiştir ki (Bir gün) Mescide girmiştim. O anda Ebu Said el-Hudri'yi gördüm (varıp) yanına otur-' dum. Ve ona azli sordum. (Şöyle) cevap verdi. Rasûlullah (s.a.)'le birlikte Beni Mustalik savaşma çıkmıştık. Araplardan bir gurup kadını esir aldık. Bir müddet sonra kadınları iyice arzulamaya başladık ve bekarlık da bizim için (artık) zorlaşmaya başlamıştı. Bizde (onların karşılığında elde edeceğimiz) kıymeti arzu edip azil yapmayı tercih ettik. Sonra (kendi kendimize) "Rasûlullah (s.a.) aramızda olduğu halde kendisine sormadan azil yapıyoruz'* dedik ve Bunu kendisine sorduk. (Şöyle) cevap verdi;
"Bunu terketmenizde size bir zarar yoktur. O kıyamete kadar (dünyaya gelmesi mukadder) olan her canlı mutlaka (Dünyaya gelmiş) olacaktır."[768]

Açıklama

Benû Mustalik, (mustalik oğulları) Mekkenin güneyinde yerleşmiş bir arap kabilesidir.Islamiyetin zuhurundan beri tnüslümanlarla, Mustalik oğulları arasındaki ilişkiler iyi değildi.
Hicretin beşinci yılında da Hendek harbinden Önce müşriklerin ittifak kurma çalışmaları sırasında Mustalikoğulları kabilesi başkanı Medine'ye hücuma karar verdi. Bu haberin doğruluğunu tesbit ettiren Hz. Peygamber daha çabuk davranarak onların üzerine yürüdü. On kadar Mustalikli öldürüldü, yüzden fazlası kadın olmak üzere altıyüz'ün üzerinde esir alındı. İkibin deve ve beşbin koyun ele geçirildi. Bu savaş esnasında münafıklar bazı fesat hareketlerine giriştiler. Bunların en başta geleni islam tarihinde ifk (iftira) hadisesi diye bilinen, Hz. Âişe'ye yaptıkları iftiradır. Siyer ve hadis kitapları bu hadiseyi red ve cerh etmek için uzun uzadıya uğraşırlar. Fakat Kur'an'da "Niçin herkes bu hadiseyi duyduğu zaman, büyük bir iftiradır demediler?"[769] âyet-i kerimesi nazil olduktan sonra bu iftira ile uğraşmaya değmez. Şüphesiz hâdise bir takım iftiraların nasıl revaç bulunduğunu gösterir. Nitekim o zaman bazı müslümanlar da, bu büyük iftiraya inanmışlar ve bunlar tmam Müslîm ile sair zevatın beyânı veçhile cezaya uğratılmışlardı.
Bugünkü hıristiyan yazarlar da, bu hâdise ile uzun uzadıya meşgıı olurlar. Bu hususta eski münafıklarla yarış ederler. Fakat onlardan başka ne beklenebilir?[770]
2171 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bir cariye efendisinden bir çocuk dünyaya getirecek olursa artık efendisinin o cariyeyi satması haram olur. tşte müslümanlar Beni Mustalik savaşında ele geçirdikleri cariyelere azil yaparlarken bunu hesab ediyorlardı. Çünkü bu mü-câhidler ele geçirdikleri cariyeleri satmak istiyorlardı. Fakat cariyeler hâmile kalırsa, onları satamayacaklardı. tşte bu endişeyle .cariyelerin hâmile kalmalarını önlemek için azl yoluna baş vurmuşlardı. Metinde geçen, "onların karşılığında elde edeceğimiz kıymeti arzu edip azil yapmayı tercih ettik" sözüyle kasd edilen mana budur.[771]

Bazı Hükümler

1 . Müslüman olmayan araplardan harpte esir edilen erkekleri köle edinrnek) kadınları da câriye edinip onlarla cinsî münâsebette bulunmak caiz olduğu gibi onları satmak veya fidye karşılığında serbest bırakmak da caizdir. Nitekim Ulemanın büyük çoğunluğu ile imam Mâlik ve Şafîî bu görüştedirler.
Hanefî ulemâsına göre ise, müşrik arapların harpte ele geçirilen kadınlarını ve çocuklarını köleleştirmek caizse de erkeklerini köleleştirmek caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber Evtâs ve Havazin kabilelerinin savaşta ele geçirdiği kadınlarını ve çocuklarını köleleştirmişti. Fakat erkeklerini köleleştirmedi. Aynı şekilde Ebû Bekir Sıddık da savaşta ele geçirdiği Hanîfe oğullarının çocuklarını ve kadınlarını köleleştirmişti. Nitekim Abdullah b. Avn'ın Nâfi'den rivayet ettiği bir hadisi şerifte de Rasûl-i Ekremin Mustalik oğullarının sadece savaşta ele geçirdiği çocuklarını ve kadınlarını köleleştirdiği ifade edilmektedir.[772] Erkekler ise müslümanlığı kabul etmekle kılıçtan geçirilmeyi kabullenmek arasında muhayyer bırakılırlar.
2. Azil yapmak haram değildir. Azil mevzuunda mezheb imamlarının görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız. Ayrıca bu mevzuyu bir numara sonraki hadisin şerhinde de tekrar ele alacağız inşallah.
3. Ümmü veled olan cariyeler satılamazlar. Davud-ı zahiri ile Ulemadan bazılarına göre satılabilirler.[773]

2173. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Ensardan bir adam Rasû-lullah (s.a.)'e gelerek;
Benim bir cariyem var, onunla cinsî münâsebette bulunuyorum, ama gebe kalmasını istemiyorum, dedi. (Rasul-i Ekrem Efendimiz de);
"İstersen ondan azil yap (ama netice değişmez) çünkü onun için takdir edilmiş olan şey mutlaka başına gelecektir." buyurdu.

Adam bir süre durduktan sonra (tekrar) gelip;
Ya Rasûlallah, gerçekten câriye gebe kaldı." dedi. (Hz. Peygamber de);
"Ben onun için takdir edilmiş olan şeyin mutlaka başına geleceğini sana söylemiştim." buyurdu.[774]

Açıklama

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, câriyesiyle cinsî münâsebette bulunduğu için onun hâmile kalmasından korkan bu kimsenin, cariyesinin hâmile kalmasını istemeyişinin sebebi hâmile kalan cariyenin Ümmü veled olmasıdır. Bir câriye Ümmü veled olduktan sonra artık efendisinin onu satması haram olur. işte bu sebepten cariyesini satmak isteyen bir kimse onun hâmile kalmasını istemez. Metinde sözü geçen şahıs cinsi münâsebette bulunduğu cariyesinin hâmile kalmasından korktuğu için halini Rasûl-i Ekrem'e arz etmiş, Rasûl-i Ekrem de, "Allahın dünyaya gelmesini takdir buyurduğu çocuğun mutlaka dünya'ya geleceğini ve azlin buna engel olamayacağını" ifade etmiş, bir süre sonra cariyenin hamile kalmasıyla da Rasûl-i Ekrem'in sözündeki doğruluk gün gibi ortaya çıkmıştır.[775]

Bazı Hükümler

1. Cariyelerle cinsi münâsebette bulunurken meniyi dışarı akıtmak caizdir. Bunun için onların iznini almak da gerekmez. Nitekim İbn Abbas'ın da "azl yapmak için hür kadınların iznini almak gerekir. Fakat cariyelerin iznini almaya gerek yoktur" dediği rvâyet olunmuştur. Hanefi ulemâsıyla îmam Şafiî ve Ahmed (r.a.)'da bu görüştedirler. Sahabe ve tabiinden pek çok ilim adamının da bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Ancak sahabeden bunu mekruh görenler de vardır.
İmam Mâlik'e göre ise, hür kadının izni olmadan meniyi dışarı akıtmak caiz olmadığı gibi, bir kimsenin evli olduğu cariyenin efendisinden izin almadan ocâriyeyle cinsi münâsebette bulunurken menisini dışarı akıtması caiz değildir. Fakat bu cariyenin mülkiyeti kendisine aitse, kimseden izin almadan menisini dışarı akıtabilir.
Şafiî ulemâsından imam Nevevi bu mevzudaki görüşlerini şöyle dile getiriyor; "Bize göre azil yapmak mutlak surette mekruhtur. Binaenaleyh bu mevzuda azil yapılan kadının hür olup olmaması arasında bir fark olmadığı gibi kadının iznini alıp almamak arasında da bir fark yoktur. Çünkü azil nesli kesmeye sebeb olur. Bu yüzdendirki Hz. Peygamber bir hadisi şerifinde azilden bahs ederken "O ve'd-i hafîdir." (Çocuğu diridiri mezara gömmek gibidir.)[776] buyurmuştur. Çünkü çocuk diri diri mezara gömmekle nasıl öldürülürse, azil de aynı şekilde doğuma engel olur. Azlin haramlığma gelince bizim Şafiî ulemasına göre bir insanın kendi cariyesinden ya da başkasının cariyesi olan karısından azil yapması haram değildir. Çünkü bu kimsenin cariyesinin ya da câriye olan karısının hâmile olmasıyla uğrayacağı zarar tamamen kendisini ilgilendirir. Bilindiği gibi bir câriye hamile kalınca Ümmü veled olur. Ve kocası onu satamaz. Bir kimsenin mülkiyeti başkasına ait olan bir cariyeden doğan çocuğu da köle olur. Bu durumu göze alan bir kimse, başkasına danışmadan azil yapabilir.
Bir kimsenin hür olan zevcesinden azil yapmasına gelince, -eğer zevcesinin izni olursa haram değildir. Fakat izni yoksa, bu durumda iki görüş vardır. En sahih olan görüşe göre haram değildir. Bu mevzudaki hadislerden azli yasakhyanlar azlin tenzihen mekruh olduğunu ifade ettikleri gibi, azlin caiz olduğunu ifade eden hadislerin mânâsı da kerâhatten hâli değildir. Hür kadının izni olmadan azil yapmanın haram olduğunu iddia eden kimselerin istinad noktalan ise, azilden dolayı kadının zarar görmesidir.
2. Azil yapıldığı halde çocuğun dünyaya gelmesi mümkündür. Bu bakımdan bir cariyeden azil yaptığım itiraf eden kimse için bu câriye firaş olur. Bir başka ifadeyle bu cariyeden doğacak çocuk artık azil yapan kimseye nisbet edilir. Ancak bu kimsenin o cariyeye iddet bekleterek rahmini temizlettiğini ispat etmesi halinde hüküm değiştir.[777]

48-49. Kişinin Hanımı İle Olan İlişkilerini Başkasına Aktarmasının Keraheti

2174. ...Ebu Nadre'nin naklettiğine göre, Tufâve'li bir râvi demiş ki; Ben Medine'de Ebû Hureyre'ye misafir olmuştum. Peygamber (s.a.)'in sahabeleri içerisinde ondan daha çalışkan ve ondan daha misafirperver bir kimse görmedim. Ben bir gün onun yanında iken kendisi bir sedirin üzerinde bulunuyordu. Yanında, içinde çakıl yahut da çekirdek bulunan bir kese ve sedirin aşağısında da kendisine ait siyah bir câriye vardı. Ebu Hüreyre onlarla teşbih çekiyordu. Nihayet kesedeki (çakıl veya çekirdekler bitince o keseyi cariyeye atıyor, câriye de o (keseden çıkan) şey(ler)i toplayıp keseye koyarak keseyi kendisine veriyordu. (Bir ara Ebu Hüreyre bana hitaben);
Sana kendimden ve Rasûlullah (s.a.)'dan bahsedeyim mi? dedi. Ben de;
Evet bahset dedim. (Bunun üzerine bana şunları) anlattı;
Ben (bir gün) mescidde ağrı içinde kıvranıyordum. Bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.) gelip mescide girdi ve;
"Devs'li genci (içinizden) kim gördü?" diye üç defa sordu. (Orada bulunan) bir adam da;
Ya Rasûlallah! O kimse mescidin bir köşesinde acı çekiyor, dedi. Bu sefer (bana doğru) yürümeye başladı, nihayet yanıma geldi ve elini üzerime koydu ve bana birtakım güzel sözler söyledi. Bunun üzerine ben de (iyileşip) ayağa kalktım. Kendisi de yürüyüp gitti. Ve (her zamanki) namaz kıldığı yerine varıp ashabına doğru döndü. Karşısında erkek ve kadınlardan (oluşan) iki saf vardı. Yahut da kadınlardan iki, erkeklerden de bir saf vardı. Hemen sonra (onlara hitaben);
"Eğer namazımda şeytan bana bir şey unutturacak olursa, (arkamdaki erkeklerden oluşan) cemaat sübhanellah desin, kadınlar da el çırpsın!" buyurdu. Ve Rasûlullah (s.a.) namazında hiç birşey unutmadan (onlara) namazı kıl(dır)dı. Ve,
"Yerinizde (durun) yerinizde" buyurdu."
(Bu hadisi musannif Ebû Davud'a nakl eden) Musa (B. İsmail bu hadise "yerlerinizde durun" cümlesinden sonra şu sözleri)

ilâve etti; sonra (Rasûlullah) Allah'a hamd'ü senada bulundu. Ve, (Em-ma ba'd) gelelim sadede" dedi. (Musa b. îsmailin yaptığı ilave burada sona erdi.) Bundan sonra (bu hadisi musannif Ebu Davud'a nakl eden ravilerin üçüde şu közlerde) birleştiler; Sonra Rasûlullah (s.a.) erkeklere yönelerek (şöye) dedi.
"Sizden bir kimse karısıyla cima'da bulunmak istediği zaman kapıyı üstüne kapayıp üzerine (bir örtüyle) örtüp, Allanın Örtüsüyle örtünür mü?" dedi. Onlar da;
Evet dediler. (Rasûl-i Ekrem sözlerine devam ederek);
"Sonra (o kimse) bu işten sonra (bir meclise) oturup ben (bugün hanımımla) şöyle şöyle, yaptım diye anlatır mı?" dedi. Onlar da (suçlanarak) sükût ettiler. (Rasûl-i Ekrem) biraz sonra da kadınlara yönelerek;
"Sizin içinizde de (bu gibi sırları başkalarına) anlatan kimse var mı?" dedi. Onlar da sükût ettiler. Bunun üzerine bir genç kız dizlerinin biri üzerine çöktü ve sözünü (iyi) işitmesi ve kendisini görmesi için boynunu Rasûlullah'a (doğru) uzatarak;
Ey Allanın Rasûl-ü bu erkekler bunu anlatıyorlar ve bu kadınlarda anlatıyorlar" dedi. Rasûlullah da;
"Bu neye benzer bilir misiniz? Bu bir şeytanın bir şeytanla yolda karşılaşıp halk kendilerine bakarken onunla cinsi münâsebette bulunmasına benzer. Dikkat ediniz! Erkek için (en uygun olan koku) kokusu belli olan rengi ise belli olmayandır. Kadın için (en uygun olan koku ise) rengi belli olan, kokusu belli olmayandır." buyurdu.
Ebu Dâvûd dedi ki; Buradan itibaren (nakl edeceğim şu sözü) Müemmil ile Musa'dan aldım. "Dikkat ediniz! Bir erkek; diğer bir erkeğfin teninje dokunmasın. Bir kadın da diğer bir kadın(ın tenin)e dokunmasın! Oğul ile veya baba ile olması hali bundan müstesnâ'-dır. "Müemmil ile Musa üçüncü (bir söz daha) söyle(mişler)di. Amma ben onu unuttum. Müsedded'in (metinde geçen) hadisinde vardır. Fakat ben onu arzu ettiğim gibi sağlam bir şekilde tesbit edemedim. Ve (Müsedded'in hadisinden farklı olarak) Musa (bu hadisin senedinde şunları da) rivayet etti. "Bize Hammad, cerir'den (naklen) haber verdi. (Cerir de) Ebu Nadre'dan (nakletti Ebu Nadre'de) et-Tefâvî'den"[778]

Açıklama

Bu hadisi Şerifte karı kocanın cinsî münâsebet esnasında aralarında geçenleri başkalarına nakletmelerinin caiz olmadığı ifade edildikten sonra aralarında geçen bu halleri başkalarına nakleden karı-kocalar yolda, sokakta halkın gözü önünde cinsi münâsebette bulunan şeytanlara benzetilmektedir.
Ayrıca kadınlara rengi belli olan ve kokusu belli olmayan kokular tavsiye edilirken, erkekler de rengi belli olmayıp kokusu belli olan kokular sürünmeleri tavsiye ediliyor. Bir başka tabirle kadınlara sokağa çıkmak istedikleri zaman, kına, za'feran ve safran gibi kokusu olmayan, fakat sürüldüğü yerde sadece rengi kalan kokular sürülmeleri tavsiye edilirken erkeklere de gül suyu, misk, anber, kâfur gibi vücutta rengi kalmayıp sadece kokusu kalan kokular sürünmeleri tavsiye edilmektedir. Ancak şurasını unutmamak lâzımdır ki: Kadınlara tavsiye edilen kokunun hadis-i şerifte belirtilen özellikleri taşıması kadının dışarı çıkması halinde aranır. Kadının dışarıya çıkmayıp, kocasının yanında oturması halinde ise, istediği kokuyu sürünmesi caizdir. Hatta bir kısım İslâm ulemasınca kadının yüzünde biten kılları aldırması ve kocasının izniyle makyaj yapması caiz görülmektedir.[779] İmam-ı Nevevi de bunu caiz görenler arasındadır.[780] Hadis-i şerifteki tavsiyeye uygun olarak koku sürünmüş olan bir kadın dışarı çıkarken süslerim örteceği için sürünmüş olduğu kokunun izlerini gizlemiş olacağından erkeklerin dikkatini çekmesi tehlikesi düşünülemez. Çünkü kadın dışarı çıkarken kendiliğinden açılan zinetlerinin dışında bütün zinetlerini örtmekle mükelleftir.[781]

Bazı Hükümler

1. Teşbih taneleri ile ve çakıl taşları ile teşbih çekmek caizdir.[782]
2. İmam namazda yanıldığı zaman ona uymuş olan cemaatın erkekleri "Sübhanellah" diyerek, kadınların da el çırparak ikaz etmeleri caizdir.[783]
3. Karı-kocanın cinsi münâsebet esnasında aralarında geçen halleri başkalarına nakletmesi caiz değildir. Bu işi yapan kimselerin kıyamet gününde en aşağı derekede bulunacakları hadis-i şeriflerde haber verilmiştir. Binaenaleyh erkeğin, karısının cima' esnasındaki halini kadının da kocasının halini başkalarına anlatması haramdır.[784]
Fakat bir kimsenin lüzumu halinde cima'dân bahsetmesinde herhangi bir sakınca yoktur.[785]

---

[1] Buhârî, nikâh 1, Müslim, nikâh 1, Tecrid Tercemesi, XI, 290.
[2] bk. 2050. hadis; Hesyemî, Metmeü'z-zevâid IV, 252; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 81.
[3] en-Nûr (24), 32.
[4] Mişkât, II, 161.
[5] Buhârî, nikâh, Müslim, nikah 1.
[6] er-Rûm (30) 21.
[7] el-Bakara (2), 197.
[8] el-Bakara (2), 223.
[9] el-Muttakî, Kenzü l-ummâl, XVI 274, (hadis no: 44427).
[10] Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 318.
[11] Buhârî, nikâh, 16; Ebû Dâvûd, 2047 no'lu hadis.
[12] Buhârî, nikâh, 66-78.
[13] Buhârî, nikâh, 80, 89.
[14] el-Bakara (2), 228.
[15] İbn Mâce, nikâh 50.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/53-55.
[17] Buhârî, savm 10, nikâh 2, 3; Müslim, nikâh 1, 3, Tirmizî, nikâh 1; Nesâî, nikâh 3, siyam 43; İbn Mâce, nikâh 1; Dârimî, nikâh 2; Ahmed b. Hanbel, I, 58, 378, 424-425, 432, 447. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/56-57.

[18] Bk. 2046 no'Iu hadis.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/57-58.
[20] Âl-i îmrân (3), 39.
[21] ÂI-i İmrân (3), 14.
[22] İbn Kudâme, el-Mugni, VI, 446-447.
[23] Buhârî, nikâh 1; Müslim, nikâh 1.
[24] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid IV, 252, Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 81.
[25] İbn Kudâme, el-Mugnî, VI, 447.
[26] îbn Kudâme, el-Mugnî, VI, 448.
[27] İbn Hacer, Fethü'l-bârî, XI, 12.
[28] Mecelle, 28.
[29] el-Mü'minûn (23), 5-7.
[30] Seyyid Sabık Fıkhü'ssünne, II, 367-368.
[31] el-Cezîrî, Kitabûl-fıkh, ale'l-mezâhibi'l-erbaa, V, 152.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/58-61.
[33] Buhârî, nikâh 15; Müslim redâ 4, 6, 8, 53, 54, fiten 86; Tirmizî, nikah 4; Nesâî, nikâh 10, 13; îbn Mâce, nikâh 6, 38; Dârimî, nikâh 4; Ahmed b. Hanbel, I, 92, 457, II, 428, IV, 92, 153, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/61.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/61-62.
[35] Azimâbâdî, Avnu'l-mabud, VI, 43.
[36] Haysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 254.
[37] îbn Mâce, nikah 6; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 80.
[38] İbn Mâce, nikâh 5; Nesâî, nikâh 15; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 80.
[39] İbn Mâce, nikâh 5.
[40] Hâkim, Müstedrek II, 162.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/62-64.
[42] Buhârî, cihâd 113, büyü 34, istikraz 18, megâzî 18, nikâh 10, 121, nefekât 12, deavat 54; Müslim, müsâkât 110, redâ 58-59, 54-56, 58, 60; Tirmizî, nikâh, 14; Nesâî, nikâh 6, 10, 31, 33, 35, büyü 77; İbn Mâce, nikâh 7, Dârimî, nikâh 32; Ahmed b. Hanbel, III, 294, 297, 306, 308, 314, 358, 362, 374, 376, 390; IV, 108-109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/65.
[43] Müslim, redâ 56.
[44] îbn Hacer, Fethu'1-bârî, XI, 23.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/65-66.
[46] Nevevî, Şerhü Müslim, X, 53.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/66.
[48] Bu bab başlığına Concordance'da numara verilmemiştir.
[49] Nesâî, nikâh 12, talâk 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/67.
[50] Süneni- Nesâî, VI, 67 (Sindî'nin ta'liki).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/67-68.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/68-69.
[52] Nesâî, nikâh 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/69.
[53] Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, II, 492, (hadis no: 4090).
[54] ed-Dihlevî, Huccetü'l-lahi'I-bâliğa III, 90.
[55] Sabahaddin Zaim, Türkiye'de Nüfus meselesi, 11.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/69-71.
[57] İbn Kudame, el-Mugnî, VI, 566.
[58] İbn Mâce, nikâh 46.
[59] İbn Kudame, el-Muğnî, VI, 567.
[60] Maverdî, Ebe b'ud-dünya ve'd-din, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/71-72.
[61] en-Nur (24) 3.
[62] Tirmizî, tefsîr sûre (24), 1; Nesâî, nikâh 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/72-73.
[63] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili V. 3474.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/73.
[65] en-Nûr (24), 3.
[66] en-Nur (24), .24.
[67] en-Nûr (24), 3.
[68] en-Nur (24), 32.
[69] en-Nehhâs, Ebu Cafer, en-Nasıh ve'1-Mensuh, 193.
[70] İbn el-Kayyım, Zâdu'I-Meâd, II, 212.
[71] es-Sâbûnî, Revâiul-beyân, II, 50.
[72] Aynı yer.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/73-75.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/75.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/75.
[75] Buhârî ilim, 31; ıtk 14, 16, nikâh, 12, enbiya 48, meğâzî 35, salât 12; Müslim, iman 241, nikâh 84, Tirmizî nikâh 25; Nesâî, nikâh 65, Ahmed b. Hanbel, III, 2, 10, 186, 282, IV, 395, 398, V, 402, 405, 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/76.
[76] Müslim, iman 241.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/76-77.
[78] Buharı, nikâh 12; Müslim, nikâh 85, Tirmizî, nikâh 25; Nesâî, nikâh 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/77.
[79] M. Zihnî Meşâhirü'n-nisa, I, 419.
[80] Tekmiletu'l-menhel, III, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/77-78.
[81] Kâsânî, Bedâiü's-sanâi, II, 281.
[82] Aynî, Umdetu'l-kârî, XX, 81.
[83] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 128.
[84] el-Ahzâb (33), 50; Aynî, Umdetü'1-kârî, XX, 82.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/78-80.
[85] Buhârî, nikâh 20, 118, şehadât 7; Müslim, redâ' 1-2; Tirmizî, redâ' 1; Nesâî, nikâh 49, 52, Muvatta, redâ' 1-2, 15; Ibn Mâce, nikâh 34; Dârimî, nikâh 48; Ahmed b. Hanbel, I, 132, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/80.
[86] en-Nisâ (4), 23.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/80-81.

[88] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 19.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/82.
[90] Buhârî, nikâh 20, 25, nefekât 16; Müslim, redâ' 15-16; İbn Mâce, nikâh 34; Nesâî, nikâh 46; Ahmed b. Hanbel VI, 309, 423.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/82-83.
[91] en-Nisâ (4), 23.
[92] en-Nisâ (4), 23.
[93] A.K. Zeydan el-Vecîz, 236.
[94] Buhârî, nikâh 20.
[95] İbn Hacer, Fethü'l-bârî, XI, 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/84-85.
[96] en-Nisâ (4), 23.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/85-86.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/86.
[99] Buhârî, nikâh 117; Müslim, redâ' 4-10; Tirmizî, redâ' 2; Nesâî, nikâh 52; İbn Mâce, nikâh 38; Muvatta, redâ' 2; Dârimî, nikâh 48; Ahmed b. Hanbel, VI, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/86-87.
[100] Müslim, nikâh 4.
[101] Müslim, nikâh 7-8.
[102] Müslim, nikâh 5, 7.
[103] Müslim, nikâh 8.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/87-88.
[105] en-Nisâ (4), 23.
[106] bk. en-Nisâ (4), 23.
[107] İbn Kudâme, el-mugnî, VI, 572.
[108] Tirmizî, nikâh 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/88-89.
[109] Buhârî, şehâdet 7, nikâh 21; Müslim, redâ' 32; Nesâî, nikâh 51; Dârimî, nikâh 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/89.
[110] Fethu'1-bârî, XI, 50.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/90.
[112] Tirmizî, veda 5.
[113] Tirmizî, veda 5.
[114] el-Bakara (2), 233.
[115] el-Ahkaf (46), 15.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/90-91.
[117] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/91.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/91-92.
[119] Bedâyiü's-senâî, IV, 5.
[120] Muvatta' redâ 14.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/92-93.
[122] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/93.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/93.
[124] el-Bakara (2) 233.
[125] el-Ahkâf (46), 15.
[126] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 462.
[127] Muvatta, redâ, 10.
[128] el-Ahkâf (46), 15.
[129] el-Bakara (2), 233.
[130] Bâbertî, Şerhu'l-İnâye ale'l-Hidâye, III, 5.
[131] el-Bakara (2), 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/93-96.
[132] el-Ahzâb (33), 5.
[133] îbn Hacer, Fethu'1-bârî, XI, 53.
[134] Buhârî, nikâh 15; Müslim redâ 26-28, 30-31, hudûd 23; Ngsâî, nikâh 53; Muvatta. redâ 13; Darimî, hudûd 17; Ahmed b. Hanbel, V, 348, VI, 174, 201, 228, 249, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/96-98.
[135] Tekmiletu'l-Menhel, III, 196-197.
[136] Müslim, redâ 26.
[137] Müslim, redâ 25; îbn Mâce, nikâh 35; Muvattâ, redâ 7-8.
[138] Davudoğlu, Salıih-i Müslim terceme ve şerhi, VII, 376.
[139] İbn Hacer, Fethü'1-bârî XI, 52.
[140] Muvalta, redâ 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/98-100.
[141] en-Nisâ (4), 23.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/100-101.
[143] Müslim, redâ' 25; Tirmizî, redâ' 3; Muvatta, redâ' 18; Darimî, nikâh 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/101-102.
[144] el-Bakara (2), 240.
[145] el-Bakara (2), 234.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/102.
[147] İbn Kayyım, Zadu'l-me'âd II, 368.
[148] Müslim, redâ' 18; Ahmed b. Hanbel, VI, 329.
[149] Müslim redâ' 370.
[150] bk. 2061 no'Iu hadis.
[151] en-Nisâ (4), 23.
[152] bk. 2055 no'lu hadis.
[153] bk. 3603 no'lu hadis.
[154] Fethu'1-bârî, IX, 115.
[155] Tekmiletu'l-Menhel, III, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/102-106.
[156] Müslim, redâ' 17, 20, .23; Tirmizî, redâ 3; Nesaî, nikâh 51; İbn Mâce, nikâh 35; Darimî, nikâh 49; Ahmed b. Hanbel, IV, 4-6, 31, 96, 216, 247, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/106.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/106.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/106.
[159] Tirmizî, redâ' 6; Nesaî, nikâh 6; Darimî nikâh 50; Ahmed b. Hanbel, III, 450.

[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/107.
[161] Tirmizî, redâ' 6.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/107-108.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/108.
[164] Müslim, nikâh 35; Tirmizî, nikâh 30; Nesaî, nikâh 47-48; İbn Mâce, Nikâh 31; Dârimî nikâh 8; Ahmed b. Hanbel, I, 78, 372, II, 179, 189, 229, 433, 426, 432, 474, 489, 508, 516.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/109.
[165] el-Mubarek-fûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, IV, 272.
[166] Darimî, ferâiz 27.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/109-110.
[168] en-Nisa (4), 23.
[169] en-Nisa (4), 24.
[170] en-Nisa (4), 24.
[171] el-Câmi'li ahkâmi'l-Kur'ân, V, 125.
[172] İbn Hacer, Fethu'l-bârî, XI, 65.
[173] Aynî, Umdetü'1-kârî, XX, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/110-112.
[174] Buhârî, nikâh 27; Müslim, nikâh 33-34, 36, 40; Ibn Mâce, nikâh 31; Dârimî, nikâh 8; Muvatta', nikâh 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/113.
[175] el-Fethü'r-rabbânî, XVI, 178.
[176] Buhârî, sulh 6; meğâzî, 43; Dârimî, ferâiz 27; (Ebû Dâvûd, 2278 ve 2289 numaralı hadisler.)
[177] Müslim nikâh 36.
[178] Buhârî, nikâh 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/113.
[179] el-Fethu'r-rabbânî, XVI, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/113-114.
[180] Dârimî, feraiz 27.
[181] el-Fethu'r-rabbânî, XVI, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/114.
[182] en-Nisâ (4), 3.
[183] en-Nisâ (4), 127.
[184] en-Nisâ (4), 127.
[185] Buharı, tefsîrü'l-kur'ân (Sûretü-Nİsâ) 1; Müslim, tefsir 6; Nesâî, nikâh 66.
[186] Nisa (4), 3.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/114-116.
[188] Kurtubî, el-Câmi'li ahkâmi'1-Kur'ân V, 12.
[189] en-Nisâ (4), 3.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/116-117.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/117-118.
[192] Buhârî, fedâilü'sahabe 16; Müslim, fedailü's-sahâbe 95-96; İbn Mâce, nikâh 56; Ahmed b. Hanbel, IV, 376.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/118-119.
[193] en-Nisâ (4), 3.
[194] Nevevî, Şerhu Müslim, XVI, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/119-121.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/122.
[196] bk. Fethu'l-Bârî, VII, 61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/122.
[197] Buhârî, fedailü's-sahâbe 16; İbn Mace, nikâh 56; Ahmed b. Hanbel, IV, 362.
[198] Tirmizî, menâkİb 60.
[199] Tirmizî, menâkıb 60 (Leys hadisi).
[200] İbn Hacer, Fethu'l-bârî, IX, 240.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/122-123.
[202] Buhârî, fedâilü's-sahâbe 12, 16, 29, nikâh 109; Müslim, fedâilü's-sahâbe 93, 94. Tir-mizî, menâkıb 60; İbn Mâce, nikâh 56; Ahmed b. Hanbel, IV, 5, 326.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/123-124.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/124-125.
[205] Müslim, fedâilu's-sahabe 98.
[206] Tirmizî, menâkıb 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/125-126.
[207] en-Nisâ (4), 24.
[208] Kurtubî, el-Câmi)i ahkâmi'l-Kur'ân, V, 132.
[209] Kurtubî, aynı yer.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/126-127.
[210] Müslim, nikâh 20-28, Nesâî, nikâh 71; îbn Mâce, nikâh 44; Ahmed b. Hanbel, III, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/127.
[211] Müslim, nikâh 20; Ahmed b. Hanbel, III, 405.
[212] Müslim, nikâh 22.
[213] Buhârî, nikâh 31.
[214] Müslim, nikâh 18; Ahmed b. Hanbel, IV, 55.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/128-129.
[216] Müslim, nikâh 11.
[217] el-Mubârnek-fûrî, Tuhfetü'I-Ahvezî.
[218] ibn Hazm, Muhallâ IX, 519. (mesele 1854).
[219] el-Mu'minûn (23), 6.
[220] Tirmizî, nikâh 27.
[221] Tirmizî, nikâh 27.
[222] en-Nisâ (4), 24.
[223] el-Mü'minûn (23), 6.
[224] Koçkuzu, A. Osman, Hadiste Nâsih-Mensûh, 301-302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/129-131.
[225] Ahmed b. Hanbel, III, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/131.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/131.
[227] Buhârî, nikâh 28; Müslim, nikâh. 57, 61; Tirmizî, nikah 30; İbn Mâce, nikâh 16; Nesâî, nikâh 60; Darimî, nikâh 9; Muvatta, nikâh 24; Ahmed b. Hanbel, II, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/132.
[228] Nevevî, Şerhü Müslim IX, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/132-133.

[229] en-nisa (4), 3.
[230] Nesâî, nikâh 60, hayz 15-16; Müslim, nikah 60; İbn Mâce, nikah 16; Tirmizî, nikâh 30.
[231] Sünenü'n-Nesâî, VI, 112-113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/133-134.
[232] Ahmed b. Hanbel, IV, 49; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/134.
[233] Neylü'l-Evtâr VI, 159.
[234] Şevkâni, Neylu'l-evtar, VI, 160.
[235] eş-Şâfiî, el-Ümm (ve bihamişihi muhtasarü'I-Müzenî), III, 294, el-Ümm, V, 68.
[236] İbn Hacer Fcthü'1-Bârî II, 67; Şevkânî, Neylü'I-evtâr, VI, 160.
[237] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, II, 67.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/134-136.
[238] Tirmizi, nikah 28; Nesaî, talak 13, zîne 25; İbn Mâce, nikah 33; Dârimî, nikah 53; Ahmed b. Hanbel, I, 448, 83, 87, 88, 93, 107, 121, 133, 150, 158, 450, 451, 462; II, 322 Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/137.
[239] Şevkanî, Neylü'l-Evtâr, VI, 149.
[240] İbn Mâce, nikah 33.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/137.
[242] Mecme'üz-zevâid, IV, 268; Beyhaki, es-Sünenu'f-kübrâ, VII, 208; Hâkim el-Müstedrek, II, 199.
[243] Tirmizî, nikah 28; Nesâî, talâk 13.
[244] el-Mevsilî, el-İhtiyar li ta'lili'l-muhtar, IV, 151.
[245] el-Bakara (2), 230.
[246] ibn Kayyım, Zâdü-Meâd, II, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/138-140.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/140.
[248] bk. 3660 no'lu hadis.
[249] Abdurrezzak, el-Musannef, XI, 451.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/140.
[251] Tirmizî, nikah 21; İbn Mâce, nikah 43; Dârimî, nikah 40; Ahmed b. Hanbel, III, 301, 377, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/141.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/141-142.
[253] Beyhaki, es-Sünenü'I-kübrâ, VII, 127.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/142.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/142.
[256] Buharı, nikah 45, Büyü' 58, şurût 8; Müslim, büyü' 8, nikah 38, 49-52, 54-56; Tirmi-zî, nikah 38; Nesâî, büyü 19; İbn Mâce, nikah 10; Dârimî, nikah 7, Muvatta, nikah, 1, 2, 12; Ahmed b. Hanbel, II, 122, 123, 126, 130, 142, 153, 238, 274, 311. 318, 394, 411, 427, 457, 462, 463, 487, 489, 558; IV, 147; V, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/143.
[257] Muvatta, nikâh, 1.
[258] Müslim, talak 3, 6, 47.
[259] Müslim, talak 38.
[260] Müslim, talak 39.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/143-145.
[262] Müslim, nikah 56.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/145-146.
[264] Buharı, büyü' 56, 64, 70, 71, şûrût 8, nikâh 45; Müslim, nikah 49, buyu' 7,, 8, II, birr 29, 32, Tirmizî, nikah 38, büyü' 58 Nesâî, nikah 20, 21, büyü' 17, 20-21; tbn Mâce, ticaret 13, Darimî, büyü' 17, 33; Muvatta, büyü' 95, 96; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 21, 63, 71, 108, 122, 124, 126, 277, 402, 410, 420, 465, 481, 484, 487, 491, 501, 512, 525, IV, 147.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/146.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/146-147.
[266] Buharı, nikah 45.
[267] İbn Hacer, Fethu'1-Bâri, XI, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/147.
[268] Ahmed b. Hanbel, III, 334.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/147-148.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/148.
[270] İbn Mace, nikah 9; TirmİZî, nikah 5, Nesaî, nikah 17; Dârimî, nikah 5; Ahmed b. Hanbel, IV, 245, 246.
[271] Ahmed b. Hanbel, V, 424.
[272] İbn Mâce, nikah 9.
[273] el-Cezîrî, KitabüM-Fıkh alâ'1-mezâ bi'1-erbe'a, IV, 8.
[274] a.g.e. IV, 9.
[275] el-Cezirî, Kitabu'I-fıkıh ale'l-mezahibi'l-erbea, IV, 10.
[276] a.g.e. s. 10.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/148-150.
[278] Nesâî, nikâh 28.
[279] Bedâ-i'üs-sanayi', II, 240.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/150-153.
[281] Tirmizi, nikah 15; İbn Mace, nikah 15; Darimî, nikah 11, Ahmed b. Hanbel I, 250, 260, VI, 47, 66, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/153-154.
[282] Tuhfetü'l-ahvezi, IV, 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/154.
[283] İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kadir H, 391.
[284] Bedâyiü's-sanayi, II, 247.
[285] îbnu'I-Hümam, Fethü'l-Kadir, II, 391.
[286] el-Bakara (2) 232.
[287] İbnu'l-Hümam, Fethül Kadir II, 391.
[288] bk. 2085 no'lu hadis.
[289] el-Fethü'r-rabbânî, XVI, 154-155.
[290] el-Kasânî, Bedâyi'ü's-sanayi', II, 247, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/154-157.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/157-158.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/158.
[293] Buharî, nikah 36; Tirmizî, nikah 14, 15, 17; İbn Mâce, nikah 15; darimî, nikah 11, Ahmed b. Hanbel, 1, 250; IV, 294, 413, 418; VI, 260.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/158.
[295] Tirmizî, nikah 15.
[296] Hakim, Müstedrek, II, 171.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/158-159.

[298] İbnu'l-Hümam Fethu'l-Kadir, II, 391.
[299] İbnu'l-Hümam, Fethu'l-Kadir, II, 391.
[300] Bk. 2098-2099 no'lu hadisler.
[301] el-Bakara (2), 230.
[302] el-Bakara (2), 230.
[303] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî XI, 92.
[304] en-Nûr (24) 32.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/159-161.
[306] Nesaî, nikah 66; Ahmed b. Hanbel, VI, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/161.
[307] Nesaî, nikah 66.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/162.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/162.
[310] el-Bakara (2), 232.
[311] Buharî, nikah 36; Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/162-163.
[312] Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, I, 270.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/163-164.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/164.
[315] Hatib Bağdadinin tertibine göre Sünen-i Ebî Davud'un 13. cüz'ü buradan itibaren başlamaktadır.
[316] Tirmizî, nikah 20; Nesaî, büyü' 96; Dârimî, nikâh 15; Ahmed b. Hanbel, V, 8, 11,12, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/165.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/165.
[318] İbn Kudâme, Muğnî, VI, 510.
[319] İbn Kudame, Mugnî, VI, 511.
[320] Kasânî, Bedâyiü's-sanayi', II, 251.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/166-167.
[322] en-Nisa (4), 19.
[323] Buharî, tefsîrü'l-Kur'an, suretü'n-Nisa 6. Ayetin tefsiri.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/167-168.
[324] Tefsîrü'l-Beğavî, II, 381.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/168-169.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/169.
[327] en-Nisâ (4), 19.
[328] Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, sûretun-Nisâ, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/169-170.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/170.
[330] et-taberi, Câmiü'l-Beyan fi't-Tefsirül Kur ân, IV, 209, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/170.
[331] Sadece Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/170.
[332] Buharî, nikah 40, hayl 11; Tirmizî, nikah 18; Ibn Mâce, nikah 11, Dârimî, nikah 13, 14; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 250, 279, 425; Müslim, nikah 64, 66; Nesâî, Nikah 33, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/171.
[333] Tirmizî, nikâh 15.
[334] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Mürslim Tercüme ve Şerhi, VII, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/171-172.
[335] Tirmizî, nikah 18, Nesâî, nikah 31, 36; Dârimî, nikah 12; Ahmed b. Hanbel, I, 261, 334; II, 259, 475; IV, 94, 408, 411.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/172-173.
[337] en-Nisa (4), 2.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/173.
[339] en-Nisa (4), 3.
[340] el-Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, IV, 274.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/173-174.
[342] Buharî, nikah 41; Müslim, nikah 65; Nesaî, nikah 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/174-175.
[343] Nesaî, nikah 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/175.
[344] bk. 2096 numaralı hadis.
[345] Buharı, nikah 40.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/175-177.
[347] Ahmed b. Hanbel, II, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/177.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/177.
[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/177.
[350] Buhari, nikah 41, 42; ıtk 9, 12; İbn Mâce, nikah 12, talak, 29; Dârimî, talak, 15, 16; Ahmed b. Hanbel, I, 273; VI, 42, 46, 115, 170, 172, 175, 178, 186, 209.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/178.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/178.
[352] İbn hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 101.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/178-179.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/180.
[355] Müslim, fedaifüssahâbe 1, rikak 7, eymân İ0, 27; TirmİZî, 11ten 45, şehâdet 5; îbn Mace, ahkâm 27; Buhari, şehadât 9; Ahmed b. Hanbel, I, 378, 417, 434, 438, 442; II, 228, 410, 479; IV, 267, 270, 277, 426, 427, 436, 440; V, 350.
[356] Tekmiletu'l-Menhel, III, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/180.
[357] Müslim, nikâh 66, 68; Tirmizî, nikâh 18; ibn Mace, nikâh 11; Darimî, nikâh 13; Muvatta, nikâh 4; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 242, 274, 345, 355, 362.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/181.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/181.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/181-183.
[361] Müslim, nikâh 66; Nesaî, nikâh 32; Ahmed b. Hanbel I, 219; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 115.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/183.
[363] Et-Tahanevi, (trc. îbrahin Canan), Yeni Usul-u Hadis, 544.
[364] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 98; Tekmiletu'l-Menhel, III, 269.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/183-184.
[366] Nesâî, nikâh 31; Ahmed b. Hanbel, I, 261.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/184.

[367] Nesâî, nikâh 31; Ahmed b. Hanbel, I, 261, Dârekutnî, III, 239.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/184-185.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/185.
[370] Nesâî, nikâh 35, 36; İbn Mace, nikâh 12; Buharî, nikâh 42; Muvatta, nikâh, 25; Ahmed b. Hanbel, VI, 328.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/185.
[371] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri XI, 100-101.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/185-186.
[373] Bk. 2100 no'lu hadis.
[374] bk. Aynî, Umdet'ül-Kârî, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/186-187.
[375] Heysemi Mecmeu'z-Zevâid, IX, 377.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/187-188.
[376] bk. Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, IX, 377.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/188.
[378] el-Hucurât (49), 13.
[379] es-Secde (32), 118.
[380] Tirmizî, nikâh 3.
[381] Karaman, H. Mukayeseli İslâm Hukuku, s. 254.
[382] bk. İbn Kudâme, Muğnî, VI, 480.
[383] bk. Firûzâbadî, el-Muhezzeb, II, 38-39.
[384] Karaman, H., Mukayeseli İslâm Hukuku, s. 254, 255.
[385] bk. Dâvudoğlu, A., İbn Ah i d in Tercüme ve Şerhi, V, 428, 429.
[386] Kadîhân, Fetevâ'el-Haniyye I, s. 351, (Bulak 1330).
[387] bk. Dârekutnî, s. 392.
[388] Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, VII, 132.
[389] Hadîslerin münakaşası için bak.; Zeylâî, Nasbu'ur-râye, III, 196, 197.
[390] Beyhâki; es-Sünen-ül-kübrâ, VII, 133.
[391] es-Serahsî; Mebsût; V, 23.
[392] bk. el-Münâvî, Feyz-ül-Kadir, VI, 271.
[393] el-Hucûrât (49), 13.
[394] Kâsânî, Bedâyi', II, 317.
[395] Bedâyi', II, 317.
[396] Kâsâni, Bedâyi1, II, 317.
[397] Bedâyi', II, 317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/188-192.
[398] Ahmed b. Hanbel, VI, 366; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 145.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/192-194.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/194-195.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/195.
[402] Beyhaki, es-Sünenül-kübrâ, VII, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/195-196.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/196.
[404] Müslim, nikâh 78; İbn Mâce, nikâh 17; Dârimî, nikâh 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/197.
[405] en-Nisâ (4), 4.
[406] en-Nisâ (4), 24.
[407] bk. 2108 numaralı hadîs.
[408] bk. 2054 ve 3931 no'lu hadisler.
[409] Deliller için bk. Buhârî, nikâh 34, 50; Karaman, H. Mukayeseli İslâm Hukuku, 282, 283.
[410] en-Nisâ (4), 20.
[411] bk. Dâvudoğlu, A., Selâmet Yollan, III, 316-317.
[412] bk. Karaman H., İslâm Hukuku, I, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/197-199.
[413] Tirmizî, nikâh 23, Nesâî, nikâh 66, İbn Mâce, nikâh 17, Dârimî, nikâh 18, Ahmed b. Hanbel, I, 41, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/199.
[414] bk. Ibn Mâce, nikâh 17.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/200.
[416] en-Nisâ (4), 20.
[417] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 255. Hâkim, el-Müstedrek, II, 178.
[418] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 255.
[419] Hâkim; el-Müstedrek, II, 182.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/200.
[420] Nesâî, nikâh 66; Ahmed b. Hanbel, VI, 422.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/201.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/201.
[423] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/201-202.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/202.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/202.
[426] Buharî, nikâh 49, 56, Müslim, nikâh, 79, 81, 83, Tirmizî, nikâh 10; Nesâî, nikâh 74; İbn Mâce, nikâh 24; Dârimî, nikâh 22; Ahmed b. Hanbei, III, 227, 271, 274, 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/202-203.
[427] bk. İbn Hâcer, Fethu'1-Bâri, IX, 186.
[428] bk. ibn Hâcer, Fethu'1-Bâri, IX, 186.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/203-204.
[429] bk. Nevevî, Şerh-u Müslim, XI, 216.
[430] İbn Hâcer, Fethu'1-Bârî, IX, 187.
[431] Karaman, H., islâm Hukuku, I, 283.
[432] Dârekutnî, Sünen III, 245, Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, VII, 133. 25.-.
[433] İbn Hüman, Fethu'l-Kadîr, II, 417
[434] Dârekutnî Sünen III, 245.
[435] Buharı, nikâh 51.
[436] Tirmizî, nikâh 22.
[437] Buhârî, nikâh 54; Ebû Dâvüd hadîs no 2109.
[438] Ebû Dâvûd 2110 no'lu hadis.
[439] Tirmizî, nikâh 63.

[440] en-Nisâ (4), 24.
[441] bk. 2111 no'lu hadis.
[442] en-Nisâ (4), 24.
[443] Zafer Ahmed, İ'lâu's-Sünen, XI, 83, 85.
[444] et-Muttekî, Kenzu'l-Ummâl; XVI, 320, (Hadis no: 44710).
[445] bk. İ'lâu's-Sünen, XI, 85.
[446] en-Nisâ (4), 25.
[447] Zürkânî, Şerhu'l-Muvaita', IV, 16.
[448] Nevevî, Şerh-u Müslim, IX, 213.
[449] 2111 numaralı hadîs.
[450] Ahmed b. Hanbel, III, 445; İbn Mâce, nikâh 17.
[451] bk. 2110 numaralı hadîs.
[452] bk. 2109 numaralı hadîs.
[453] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 49.
[454] Dâvudoğlu, A., Selâmet Yolları, III, 328, 330.
[455] Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, VI, 404.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/204-210.
[457] Darekutnî, Sünen, III, 243; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 238.
[458] Müslim, nikâh 16.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/210-211.
[460] Kasanî, Bedayi'u-s sanayi', II, 276.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/211-212.
[462] Buhârî, Fezâilu'-Kur'an, 21, 22; nikâh 14, 35, 37, 40, 50; libâs 49; Müslim, nikâh 35, 76; Tirmizî, nikâh 23; îbn Mâce, nikâh 17; Muvatta, nikâh 8, Dârimî, nikâh 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/212-214.
[463] Müslim, nikâh 77.
[464] Buhârî, nikâh 50.
[465] İbn Hacer, Feth-ul-Bârî, XI, 111.
[466] Ibn Hacer, Fethu'l-Barî, XI, 111.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/214-215.
[468] el-Ahzâb (33), 50.
[469] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, XI, 117.
[470] bk. 4223 numaralı hadîs.
[471] en-Nisâ (4), 24.
[472] en-Nisâ (4), 25.
[473] bk. İbn Kudâme, Muğnî, VI, 684.
[474] en-Nisâ (4), 24.
[475] el-Bakara (2), 237.
[476] Bezlu'l-mechûd, X, 136.
[477] bk. Hüseyin el-Cubûrî, ez-Zivâc, s. 169.
[478] el-Ahzâb (33), 37.
[479] en-Nûr (24), 33.
[480] el-Ahzâb (33), 50.
[481] Buhârî, nikâh 44.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/215-219.
[483] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/219-220.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/220.
[485] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/220.
[486] en-Nisâ (4) 24.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/220-221.
[488] Tirmizî, nikâh 44; İbn Mâce, nikâh 18; Nesâî, nikâh 68; Darîmî, nikâh 47; Ahmed b. Hanbel, I, 431; III, 480.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/221.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/221-222.
[490] Mecelle, Madde: 14.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/222-223.
[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/223.
[493] Ahmed b. Hanbel, III, 480.
[494] bk. Mubârekfurî, Tuhfetu'l-ahvezi, II, 196.
[495] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/223.
[496] Tirmizî, nikâh 44, Nesâî, nikâh 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/224-225.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/225.
[498] Beyhâkî, es-Sünenu'l-Kübrâ, VII, 246.
[499] Beyhakî, es-Sünemı'1-Kührâ, VII, 247.
[500] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, III, 247.
[501] Hâkim, Müstedrek, II, 180, 246.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/225-226.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/226-228.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/228.
[505] el-Bakara (2), 236.
[506] en-Nisâ (4), 4.
[507] en-Nisâ (4), 25.
[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/228-229.
[509] en-Nisâ (4), 1.
[510] Âl-i İmrân (3), 102.
[511] el-Ahzab (33), 70.
[512] el-Ahzab (33), 71.
[513] Tirmizi, nikâh 17, Nesâî, cuma, 24, İbn Mâce, nikâh 19; Dârimi, nikâh 20; Ahmed b. Hanbel, I, 392, 393, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/229-230.
[514] en-Nisâ (4), 78.
[515] en-Nisâ (4), 79.
[516] en-Nisâ (4), 1.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/230-231.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/231.

[519] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/232.
[520] bk.,Fussilet (41), 46.
[521] Nevevi, el-Erbaun, 24. hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/232.
[522] bk. Münâvi, Feyz-ül-kâdir, V, 18. (Hadis no: 6298).
[523] Şah Veliyyullah, Huccetu'llahi'l-bâliga, II, 95.
[524] bk. Tirmizi, nikah, 17.
[525] Birgivi, Şerhu ehadisi'l-erbaîn, s. 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/233.
[526] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/233-234.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/234.
[528] Buhârî, menakıbu'l-ensar 44; nikâh 38, 39, 59; Müslim, nikâh 69, 73; İbn Mâce; nikâh 13, 53; Nesâî, nikah 29; dârimi, nikah 56.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/234.
[530] İbn Abdilberr, eMstîâb, II, 244.
[531] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IX, 225; Ahmed b. Hanbel, VI, 210.
[532] Buharı, nikâh 44; Ibn Mâce, nikâh 13.
[533] Ahmed b. Hanbel, IV, 458.
[534] Zürkânı, Şerh-u Mevâbil ledünniyye, III, 234.
[535] el-Talâk (65), 4.
[536] en-Nisâ (4), 5.
[537] Karaman H., İslâm Hukuku, s. 242-243.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/234-239.
[539] Müslim, ridâ 41-43; İbn Mâce, Nikâh 26; Darimi, Nikâh 27; Muvatta, nikah 14; Ahmed b. Hanbel, VI, 292, 295, 307, 308, 314.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/240.
[540] Müslim, nikâh 42; Muvatta, nikâh 14,
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/240-241.
[542] bk. Tahavi, Şerhu meâni'1-âsâr, III, 29-30.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/241-243.
[544] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 302.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/243.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/243.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/243-244.
[548] Buhârî, nikâh 100, 101; Müslim, ridâ 44; Tirmizî, nikâh 41; Ahmed b. Hanbel, II, 176; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/244.
[549] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, XI, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/244-245.
[550] bk. Nevevî Şerhti Müslim, X, 45.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/245.
[552] Nesâi, nikâh 76; Ahmed b. Hanbel, I, 80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/246.
[553] ibn Abdi'1-Berr, el-lstiâb, II, 749.
[554] İbn Hacer el-tsâbe, VIII, 158.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/246.
[556] el-Furkân (25), 54.
[557] er-Ra'd (13), 39.
[558] Zürkânî, el-Mevâkib, II, 5.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/246-247.
[560] Ahmed b. Hanbel, I, 80; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/248.
[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/248.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/249.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/249.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/249.
[565] İbn Mâce, nikâh 54; Beyhakî, es-Sünenü'I-kübrâ, VII, 253.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/250.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/250.
[568] Nesâi, nikâh 67; İbn Mâce, nikâh 41; Muvatta, nikâh 11; Ahmed b. Hanbel, II, 182.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/250-251.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/251.
[570] İbn Kudâme, el-Muğni, VII, 697.
[571] Meylânî, Ahmed, Bidayetu'l-Müctehid, II, 38.
[572] Davudoğlu Ahmed, Selamet Yolları, III, 319.
[573] bk. Sehârenfûri, Bezlu'l-Mechûd, X, 163.
[574] Şevkani, Neylu'l-Evlâr, VI, 189.
[575] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/251-252.
[576] Tirmizi, nikâh, 7; İbn Mâce, Ezan 2, nikâh 23; Dârimi nikâh 6; Ahmed b. Hanbel, II, 381, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/253.
[577] İbn Mâce, nikâh 23; Nesâi, nikâh 73; Beyhâki, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/253.
[578] bk. Buharı, nikâh 56.
[579] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/254.
[580] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 157.
[581] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/254-255.
[582] Yazır M. Hamdi, Hak dinî Kur'an Dili, V, 3469.
[583] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/255-256.
[584] en-Nisâ (4), 24.
[585] İbn Kudame el-Mugnî, VI, 601, 602.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/256-257.
[586] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 157.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/257.
[588] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/257-258.
[589] Tirmizî, nikâh 24; Ahmed b. Hanbel, II, 295, 347, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/258.

[590] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/258.
[591] en-Nisâ (4), 19.
[592] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/258-259.
[593] Tirmizi, Nikâh 41; Nesâı, nikâh 2; İbn-i Mâce, nikâh 47; Darimî, nikâh 25; Ahmed b. Hanbel, VI, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/259.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/260.
[595] Ahzâb (33), 51.
[596] İbnu'l-Arâbi, Ahkâmu'l-Kur'ân, II, 178.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/260.
[598] bk. Buhârî, nikâh 98, Müslim, ridâ 47; Ahmed b. Hanbel, VI, 608.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/260-261.
[599] İbn Hacer, Fethu'1-Bâri, II, 225.
[600] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/261-262.
[601] Ibn Mace, nikâh, 48; Ibn Kudâme, el-Muğnî, VII, 38, 39.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/262-263.
[603] el-Ahzâb (33), 51.
[604] Buharî, Suretu'l-Ahzâib, 7; Müslim, talak 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/263.
[605] el-Ahzâb, (33), 28.
[606] el-Ahzâb, (33), 52.
[607] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/264-265.
[608] Ahmed b. Hanbel, VI, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/265.
[609] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/265-266.
[610] Buhari, nikâh 97; İbn Mâce, nikâh 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/266.
[611] bk. el-Benna A. A. el-fethu'r-Rabbani, XVI; 239.
[612] Müslim, ridaâ, 51.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/266.
[614] Buhâri, nikâh, 97.
[615] İbn Kudâme, el-Muğnî, VII, 28.
[616] İbn Kudâme, el-Muğnî, VII, 32.
[617] Dârekutnî, Sünen 409.
[618] İbn Kudâme, VII, 35.
[619] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/267-269.
[620] Buhâri, Surût 6; nikâh 14; darimî, nikâh 21; Müslim, nikâh 63; Tirmizî, nikâh 32; Nesâî, nikâh 42; İbn Mâce, nikâh 41; Ahmed b. Hanbel, IV, 144, 150, 152.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/269.
[621] es-Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, II, 98.
[622] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/270.
[623] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/270-271.
[624] Tirmizî, reda' 10; İbn Mace, nikâh 4; Ahmet b. Hanbel, IV, 381; V, 228, VI, 76; Darimî, salât 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/271-272.
[625] en-Nisâ (4) 34.
[626] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/272-273.
[627] Ahmed b. Hanbel, IV 341; el-Hakim, Müstedrek, II, 189; el-Benna A.A. el-fethû'r-Rabbani XVI, 229.
[628] Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, IV, 308.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/273.
[629] Buharî, bedu'1-halk 7, nikâh 85; Müslim, nikâh 120; Tirmizî, redâ' 10; Dârimî, nikâh 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/273.
[630] er-Ra'd, (13), 11.
[631] Müslim, nikâh 121.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/274.
[633] İbn Mâce, ikâme 43.
[634] Tirmizî, reda1 10.
[635] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/274.
[636] İbn Mâce, nikah 3; Ahmet b. Hanbel, IV, 447; V, 3.
[637] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/275.
[638] en-Nisâ, (4), 34.
[639] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/275-276.
[640] el-fetevau'1-Hindiyye, I, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/276.
[641] Ahmet b. Hanbel, IV, 447; V, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/277.
[642] bk. 2162 no'lu hadis.
[643] Tahavi, Şerh'u meâni'l-âsâr, III, 43.
[644] bk. a.g.e. 44-46.
[645] bk. a.g.e. 44, İbn Mâce, Nikâh 29.
[646] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/277-278.
[647] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 295.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/278-279.
[648] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/279.
[649] et-Talak (65), 7.
[650] Tirmizî, redâ' 11; İbn Mtce, Nikâh 3.
[651] bk. el-Bakara (2), 286.
[652] et-Talak (65), 7.
[653] Bir müdd Şafiî ulemasından Nevevi'ye göre 525 gram, Râfiî'ye göre 811 gramdır. Iraklılara göre ise 832 gramdır.
[654] bk. Müslim, akdiye 7.
[655] Ibn Mace, Nikâh, 50.
[656] Tirmizî, redâ 11; el-Fethü'r-Rabbânî, XVI, 236.
[657] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/279-282.
[658] Beyhakî, es-Sünetü'1-kübrâ, VII, 303.
[659] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/282.
[660] bk. İbn Mâce, nikâh 50; Tirmizî, redâ II.
[661] Sâbûnî "Revâi'ul-beyân, II, 470.
[662] en-Nisa (4), 34.

[663] Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'ân dili, II, 1351.
[664] Buhârî, nikâh 93.
[665] Taberî, Câmiü'l-beyân, V, 68; Sâbûnî M. Ali, Revai'ül-beyân, I, 469.
[666] Müslim Hudûd 40.
[667] et-Tahrîm (66), 6.
[668] ibn Kudâme, Mugnî, VII, 47.
[669] bk. 2147 nolu hadîs-i şerif.
[670] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/283-285.
[671] İbn Mâce- nikâh 51; Dârimî, nikâh 34; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/285.
[672] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/285-286.
[673] İbn Mâce, nikâh 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/286.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/286.
[675] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/286.
[676] Müslim âdâb 50; Tirmizî, edeb 28; Dârimî, istî'zân 15. Ahmed b. Hanbel, IV, 358. 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/287.
[677] en-Nur (23), 30.
[678] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/287.
[679] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/287-288.
[680] Tirmizî, edeb 28; Dârimî, rikâk, 3; Ahmed b. Hanbel, V, 351, 353, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/288.
[681] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/288.
[682] Buhârî, nikâh 118; Tirmizî, edeb 38; Ahmed b. Hanbel, I, 304, 314, 380, 387, 438, 440, 443, 460, 462, 464; II, 326, 447, 497; III, 348, 356, 389, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/288-289.
[683] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/289.
[684] Müslim, hayz 74.
[685] Müslim, hayz 74.
[686] Nevevî, Şerhu Müslim, IV, 32.
[687] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, H, 567-568.
[688] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/289-291.
[689] Müslim, nikâh 9; Tirmizî, redâ1 9; Ahmed b. Hanbel, III, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/291-292.
[690] el-Ahzab (33), 37.
[691] Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 101.
[692] Müslim, nikâh 9.
[693] bk. Dârimî, II, 146.
[694] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/292-293.
[695] el-Ahzâb (33) 33.
[696] Tirmizî, redâ 18.
[697] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/293.
[698] Buharı, istî'zân 12, kader 9; Müslim, kader 20; Ahmed b. Hanbel, II, 276, 343, 379, 431, 536; Beyhaki, cs-Sünenü'1-kübrâ, VII, 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/293-294.
[699] en-Necm (53), 32.
[700] en-Nisâ (4), 31.
[701] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/294.
[702] Münzirî, et-Tergib ve't-terhîb, III, 63.
[703] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/294-295.
[704] Müslim, kader 21; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/295.
[705] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/295-296.
[706] Beyhakî es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 89.
[707] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/296.
[708] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/296.
[709] en-Nisa (4), 24.
[710] Müslim, redâ' 33; Nesâî, nikâh 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/296-297.
[711] Dârimî, talak 36.
[712] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/297-298.
[713] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/298-299.
[714] Müslim, nikâh 139, Ahmed b. Hanbel, V, 195; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/299-300.
[715] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/300.
[716] Tirmizî, siyer 15; Dârimî, talak 18; Ahmed b. Hanbel, III, 62, 87, 321; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/300.
[717] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/301.
[718] bk. İbn Kayyim, Zâdü'l-meâd IV, 227.
[719] İbn Kayyim, Zâdu'1-meâd, IV, 227; Buhârî, büyü' 111.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/301-302.
[720] Tirmizî, nikâh 33; Ahmed b. Hanbel, IV, 108; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/302-303.
[721] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/303.
[722] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/303.
[723] Tirmizi, nikâh 33; Ahmed b. Hanbel, IV, 108.
[724] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/303-304.
[725] bk. Mecelle, Madde 96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/304-305.
[726] îbn Mâce, nikâh 27; ticâret 47.
[727] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/305-306.
[728] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/306.
[729] Buhârî, Bed'ül-halk 11; vûdû' 8; nikâh 66; da'vât 55; tevhîd 13; Müslim, talak 6; Tirmizi,1 nikâh 6; İbn Mâce, nikâh 27; Dârimî, nikâh 29; Ahmed b. Hanbel, I, 217, 220, 243, 283, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/306-307.
[730] Buhârî; enbiya 4; Tef sini's-sûre (3); 2; Müslim, fedâil 146; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 247.
[731] el-Hıcr (15), 42.
[732] bk. İbn-i Hacer, Fethü'l-bârî IX, 181.

[733] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/307.
[734] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/308.
[735] Tirmizî, tahâre 102; redâ' 12; İbn Mâce, nikah 29; Dârimî, vudû' 114; Ahmed b. Hanbel, I, 86; II," 444, 476; IV, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/308.
[736] el-Bakara (2), 222.
[737] el-Bakara (2), 223.
[738] bk. Davudoğlu A., Selâmet Yollan, III, 295.
[739] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/308-309.
[740] el-Bakarâ (2) 223.
[741] Buhârî, Tefsir sûre (2), 39; Müslim, nikâh 117, 118; İBn Mâce, nikâh 29; Tirmizî, Tefsir Sûre (2), 25; Dârimî, Vudû' 113, nikâh 30; Ahmed b. Hanbel, VI, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/310.
[742] bk. es-Sâbûnî, Revâiü'l-beyân, I, 297.
[743] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/310-311.
[744] el-Bakara (2), 223.
[745] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/311-312.
[746] el-Bakara (2), 223.
[747] Ibn-i Cerîr, et-Taberi, Câmiü'l-beyân,, III, 233.
[748] Kurtubî, el-Câmi'li-ahkâmi'1-Kur'ân, III, 95.
[749] el-Bakara (2), 223.
[750] el-Bakara (2), 223.
[751] Tefsir-i İbn-i kesir, I, 517.
[752] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/312-314.
[753] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/314.
[754] el-Bakara (2), 222.
[755] Müslim, hayz 16; Ebû Dâvud, tahâre 102, Tirmizi, tefsir sure (2), 24; Nesâi, tehâre 180; hayz 8; Ahmed b. Hanbel, III, 132, 133, 246. Bu hadisle ilgili açıklama 258 no'lu hadiste geçmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/314-315.
[756] Ebû Dâvud, tahare 106; Nesâi, tahare 178; hayz 11; ilgili açıklama 270 no'hı hadiste geçmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/315-316.
[757] Buhârî, hayz 5, Müslim, hayz 1; tirmizi, tahare 99; İbn Mâce, tahare 121; Darîmî, vudû 107, 108; Ahmed b. Hanbel, VI, 55, 134, 143, 170, 174, 182, 209, 235. İlgili açıklama 267 no'lu hadiste geçmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/316.
[758] Kaynakları ve gerekli açıklama için bk. 264 no'lu hadis (I, 470).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/317.
[759] Nesâi, tahare 181, hayz 9; İbn Mâce, tahare 123; Ahmed b. Hanbel, I, 230, 237, 245, 272, 286, 306, 312, 339, 363. Açıklaması için bk. 265 no'lu hadis (I, 472).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/317.
[760] Müslim, nikâh 132; Tirmizî, nikâh 40; Ahmed b. Hanbel, III, 63.
[761] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/318.
[762] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/318-319.
[763] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/319.
[764] Ahmed b. Hanbel, III, 33, 51, 53; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 230.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/319.
[765] bk. Ahmed Naim, 40 Hadis, Hadis No. 4.
[766] Müslim, nikâh 141.
[767] İthafu's-sâde, V, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/319-321.
[768] Buharî, itk 13, meğâzî 32, nikâh 96; Müslim, nikâh 125; Muvatta, talâk 95; Ahmed b. Hanbel, III, 68; Nesâî, nikâh 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/321-322.
[769] en-Nur (24), 16.
[770] Doğrul Ö.R. Asr-i Saadet,. I, 286.
[771] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/322-323.
[772] Buharı, Meğâzî 32.
[773] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/323-324.
[774] Müslim, nikâh 134; îbn Mâce, mukaddime 10; Buharî, nikâh 53; kader 4; Muvatta, kader 7; Ahmed b. Hanbe.l, III, 312, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/324.
[775] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/324-325.
[776] Müslim, nikâh 141.
[777] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/325-326.
[778] Tirmizi, edeb 36; Nesâî, zine 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/326-329.
[779] bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XII, 500.
[780] Nevevî, Şerh'u Müslim, XIV, 103, 104
[781] es-Sâbûnî, Revaiu'l-beyân, II, 158, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/329-330.
[782] bk. 1500 no'Iu hadis.
[783] bk. 939 no'lu hadis.
[784] Nevevî, Şerh'u Müslim, X, 8; el-Bennâ, el-Fethu'r-Rabbânî, XVI, 223.
[785] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/330.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKÂH BÖLÜMÜ

(25 Hadistir)

255/1 Abdullah'ın [İbn-i Mesud) «RA» şöyle dediği rivayet edildi:
Resulullah (S.A.) bana hacet yani nikâh hutbesini öğretti; şöyledir: «Hamd Allah'a mahsustur. O'r?a hamd eder, O'ndan yardım diler, O'ndan mağfiret bekler, O'ndan 'kurtuluş niyaz ederiz. Allah kimi doğru yola getiiirse onu saptıracak yoktur. Saptırdığı kimseyi de doğru yola -gitirecek yoktur. Allah'tan 'başka Allah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederiz,» «Ey iman edenler! Allah Tealâdan nasıl korunmak gerekse öyle 'korunun. Ve ancak müslüman- olduğunuz halde ölümü bulun.» [1]
«AllaMi Teâlâdan kotfkun iki, tabirinizden birşey isterseniz O'nu vesi'le edinip istersiniz. Ve hrstm'Iik bağlarını 'kırmaktan sakının. Allah, üzerinizde gözeticidir.» [2] «'Ey jman edenler! Allah-u Teâlâdan "korkun. Ve sözün doğrusunu söyleyin. Tâ ki amellerinizi islâh, günahlarınızı -mağfiret buyursun. Kim Allahu Teâlâya ve Resulüne itaat ederse, O'nun nezdinde bütün istekleri husul bulur. Ve dünyada hamid ve ankette said olur.» [3]

256/2 Ebû Mûs'ntn şöyle dediği rivayet edildi';
«Resûiullâh (S.V.) buyurdu *ki:»
«Evleniniz! Zira ben diğer ümmetlerle, sizin sayınız ile rekabet edeceğim.»

257/3 ibn-i Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.) buyurdu -ki: .
Genç (bâ'kire) kızlarla evleniniz. Zira rahimleri dafha çabuk döI tutar, ağızları daha güzel kokar, ve ('kocaları ile geçimleri, anlaşmaları hususunda) en güzel ahlâka sahiptirler.»

258/4 Zeyd İlbn Sabit'ten rivayet edildi-:
r gün) Zeyd, Hz. PeygarrtberMn huzuruna gelmişti. Sordu-
«Yâ Zeyd, evlendin- rm'-?»
Zeyd: «Hayır» dedf.
Bunun üzerine Resûlullah (S.V) ona şu öğüdü verdi:
«Evlen ki haramlardan datıa çok sakınabilesin. Bir de şu beş kadın-dan biriyle şaton evlenme:» .
«Şehbere,» «Neftbere,» «Lefobere,» «He'bdere» ve «1-etûf.»
Zeyd: , .
«Ey Allah'ın. Resulü, bu saydığın nasıl kadmterdan ilmeni.» deâî. Hz. Peygamtber açıkladı: . -
«ŞeNbere»: Gö'k gözlü şişman kadındır. Nebbere: Zayıf, ince, uzun kadındır. Lehbere: Şehveti kırılmış yaşlı kadındır. Hebdere: Aşırı kısa boylu (şişman) kadındır. Letûf'a gelince, o da, senden önce bir başka kocadan çocuğu bulunandır.»
Eş-Şeybânî dedi ki: «Ebû Hanife, bu hadisi müzâkere ederken, çok

259/5 Afodul- Meli'k, Şamlı birinden rivayet edere'k dedi ki:
Nebî (S.V.) e bir adam gelerek:
«Ey Allah'ın Resulü: dedi, falan kadınla evleniyorum.» . Hz. Peygamber de onunla evlenmemesini- tembih etti. Bir müddet sonra tekrar geldi, yine evlenmemesini söyledi. Üçüncü bir sefer geldi, yine izin vermedi. Ve:
«Bana göre, çocuk doğuran zenci bir kadın, kısır olan güzel bir kadından daha iyidir.» buyurdu.

260/6 Ibn-i Bureyde'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Bir gün Hz. Peygamber'ı'n huzurunda, uğursuzluk inancının doğru olup olmadığı tartışıyondu.
Resûlullah [S.V.) şöyle buyurdu:
«Şu üç şey (in bazısı): ev, at ve kadın, uğursuzdur: [Şöyle ki):
Oturanlara dar gelen-, ve kötü komşuları olan bir ev uğursuzdur.
Sahibini beslemiyen sert başlı at da uğursuzdur.
Kadının uğursuzluğu da kısır olmasıdır.»
E!-Hasan İbn Süfyân: (Hadisin sonunu) şöyle rivayet etti:
«{Kadının uğursuzluğu, 'kötü huylu ve kısır olmasıdır.»
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
«Eğer bir şeyde uğursuzluk varsa, o da: evde atta ve kadındadır:
Oturana dar gelen ev uğursuzdur.
Kadının uğursuzluğu, kötü huylu, rahminin- kısır olmasıdır.
Atın uğursuzluğuna gelince: O da sert başlı serkeş olmasıdır.

261/7 İbn-i Abbas'ın şöyie dediği rivayet edildi:
Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem, (ıkızı) Fatma'ya: «Ali seninle evlenmek istiyor» diye danıştı.

262/8 Ebû HüreyrenİN şöyle dediği rivayet edildi:

Peygamber [S.V.), kızlarından birini evlendirmek istediğinde:
«Falar (erkek) falan (kızi) anıyor» diye (onunla) konuşur, daha sonra
cnu evlendirirdi.
Nebi (S.A.V.) kızlarından birini evlendirmek İstediği zaman, onur.- hücresine gider:
«Falan «erkek» falan «ki2i» anıyor der sonrada onu eviendirirdi.
Diğer 'bir rivayette şöyle dedi:
Hz. Peygamber'den, kızlarından biri, istenince, onun hücresine gider: «Falan (erkek) faian (kızı) anıyor» der gider, ve ondan sonra nikâhını kivardı fevlendirirdi).

263/9 Cabir ibrv Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edıldı:
Hz Aişe (R) nın yanında (büyütüp) evlendirdiği yetim bir kızın cihazının masrafın, Resûlullah (S.V.) kendi bütçesinden ödedi.

264/10 Ebû Hüreyre'nİn şöyle dediği rivayet edildi:
Resûiullah CS.VJ buyurdu ki:
Bakire (kız), ancak izni' alındıktan sonra nikahlanır/ Sükût etmesi, nikâhına izin verdiğini gösterir.
Dul (Kadın) da, kabul ettiğini sözle ifade etmesinden sonra onunla ni-'kâhlanır.»
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
«Bakire ('kız) ancak izni alındıktan sonra evlendirilir. Sükût etmesi, evlenmesine izin verdiğini gösterir.
Dul (Kadın) da, kabul ettiğini ancak diliyle söyledikten sonra, evlendirilir.
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
«Bakire Okiz) ancak izin aldılktan sonra nikahlanır. Sükût ederse, bu onun kabul ettiğini gösterir.
Dul (kadın) da kabul ettiğini diliyle söyledikten sonra ancak nikahlanır.

265/11 İbn-i Ab'bâs'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«Bir kadının kocası ölmüştü. Bir müddet sonra çocuğunun amcası gelerek ona evlenme teklif etti. Fakat kadının babası kızını adama vsrmsdi, ' bir başkasına verdi.
Kadın Hz. Peyganrrber'e geler&k durumunu anlattı. ' Resûluliaih (S.V.) adama haber gönderdi. O da geidi.
«Bu kadın neler söylüyor?» diye adamla konuştu.
Adam:
«Doğru söylüyor. Ancak kentlisini istediği adamdan daha iyi olan i:i-rine verdim.» deyince, Hz. Peygamber, kadınla yeni kocasının- izdivacını fesh etti: ve onu, çocuğun amcası' ile evlendirdi.
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
«Esmâ'yı babasından, çocuğunun amcası ile bir başkası istemişti. Babası onu bu ikinci şahsa verdi.)Esmâ Hz. Peygamber'e gelerek bu evlenmeyi şi»kâyet etmesi üzerine onu kocasından ayırıp çocuğunun- amcası ile evlendirdi.»
Başka bir rivayette (şöyle dedi):
«Kocası ölen bir l.adma, çocuğunun amcası evlenme teklif etti. Kadının babası, kızının izni olmaksızın onu bir başkası iie evlendirdi.
Bunun üzerine kadın, Hz. Peygambere gelip bunu anlattı. Nebî (S.V.j babasını getirterek sordu:
«Onu evlendirdin öyle mi?»
Adam: — «Onu daha iyi biriyle evlendirdim?» deyince,
Resûlullah (S.V.) Onu Onun kocası ile oian izdivacını fesh edip, çocuğunun amcası ile evlendirdi.
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
«Kocası ölüp ondan 'bir çocuğu bulunan bir kadını, çocuğunun amcası babasından istedi.
Kadın: «Beni onunla evlendir!» diye babasına söyledi.
Etebası reddedip ,onun istemediği biriyle evlendirdi.
Bunun üzerine kadir? gelip Hz. Peygarrvber'e durumu haber verdi.
ResûluİÎah (S.V.) babasından sordu: O da:
«Evet, dedi, kendisiyle evlendirdiğim adam, çocuğun amcasından daha iyidir.»
Bu cevap üzerine Resûlullah (S.V.) kadını 'kocasından ayırıp, çocuğunun amcası ile evlendirdi.»

266/12 Ebû Saîd El-Hudrî'nin şöyle dediği rivayet edildi1:
«Kadir?, halası ve teyzesi (sağ iken) oniarın kocaları ile üzerlerine ev-lendirüımez.»

267/13 Câbir İbn A'bdillâh ile Ebû Hüreyre'nrin şöyle dedikleri rivayet edildi:
«Kadın ne halası ne teyzesi üzerine nikahlanmaz. Ve yine yaşlı kadın kendisinden küçü'k olan kadının üzerine nikahlanmaz.» [4]

268/14 Enes'in şöyie dediği rivayet edildi.
«Nebi (S.V.) Muta (nikâhını) yasak etti.»

269 15 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Resûlutiah (S.V), Muta (nikâhını), Hayber savaşında yasak etti.»

270/16 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Hz. Peygamber, mutakâhiyle) kadın almayı yasak etti:.

271/17 Âl-i Sebre'den birinin söyie dediği rivayet edildi:
«Nebi fS.V.), muta (nikâhiyie} kadın almay: Mekke'nin fefhi günü yasak etti.»
Diğer bir rivayette: «Fetih senesinde» dendi.

272/18 Sebre'nin şöyle dediği oğiu (Rebî) tarafından rivayet edildi:
«Resûluilch (S.V.). muta (nikâhiyie) kadın almayı Mekke'nin fethi gü- yasak eni.»
(1) Diğer bir rivayette (şöyie dedi):
«... Muta (nikâhını) hac senesi yasak etti.»
(23 Başka bir rivayette (şöyle dedi) :
«Resûlullâh (S.V.) muta (nikâhiyie) kadın almayı fetih, günü yasak etti.»

272/19 ibn Ö-mer'in şöyie dediği rivayet edildi:
"Hz, Peygamber, Hayber savaşının yapıldığı yıl, ehlî merkeplerin Silerini yemeği ve muta (nikâhiyie) kadın almayı yasak etti.»

273/20 Abdullah Ibn-i Mesud'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Azlin [5] hükmü, İbn Mesûd'a soruldıh O da şöyle cevap verdi..
«— Şüphesiz -Hz. Peygamber buyurdu ki1:»
•— Var olması için Allah'ın ahit yaptığı bir şey sert bir kayaya tevdi edi'lmiş oisa bile, âlem-i vücutta o şeyin yine vücuda geleceği şüphesizdir.»

274/21 Hz. Peygamber'in hanımı Hafsa'dan Ebû Yusuf İbn Mâhıık rivayet edek dedi ilci:
'Bir kadın Hafsa'ya gelerek:
Kocam, istemediğim halde, yan üstü yatırarak benimle münasebette bulnuyor,» dedi.
Bu söz Hz. Peygam'ber'e ulaşınca:
«Merkez ayni olmak şartıyla bir sakınca yoktur.» buyurdu.

275/22 Ebû Zerr, Hz. Peygamber'in şöyie dediğini rivayet etti:
«Cinsîmünasebette kadınların arka yoliarını kullanmak haramdır.'

276/23 Abdulİlah İbn -Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Cinsî münasebette kadıniarın arka yollarını ıkullanmamiz bize nehy edildi.»

2?7/24 İbn Mesûd'un şöyle dediği rivayet edildi:
«Kadınların arka yollarının'kullanılması haramdır.»

278/25 Ömer İbn ül-Hattâb (R.A), Hz.-Peygamber'in-'şöyle buyurduğunu rivayet etti:
«[Doğan) çocuk yata'k -sahibine aittir. Zina eden erkek için de taş (recim) vardır.» [6]

279/1 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hâmile olan cariyelerle [7] çocuklarını doğurmalann'dan önce, cinsî münesetoette ıbulunulmasını Hz. Peygamber nehy etti.»

280/1 Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edildi;
Resûlullah (S.V.) buyurdu-ki: .
«Nesep ci'hetinden (evlenmeleri) haram olan, memeden süt emme ile de'haram olur. Bunun azı da çoğu da birdir.»

281/2 Hz. Aişe'nifi şöyle dediği rivayet edifdi:
Hz. Arşenin evine Efleh bin Ebî-ÎKuays gelerek girmek için ondan izin istedi.
Efleh:
«— Ben senin amcanım, neden yüzünü örtü yorsun?.» deyince:
Hz. Aişe «Nasıl sen benim amcam olursun!?- diye (hayretle) cevap verdi.
Efleh: — «Kardeşimin karısı kardeşimden olan çocuğunun sütüyle seni emzirdi.» diye açıkladı.
Hz. Aişe: «Bu durumu Resûlullah (S.A.) e açtım: dedi, bana şöyle cevap verdi:
«Allah iyiliğini versin, bilmiyormusun ki, nesep cihetinden haram olan, süt cihetinden de haram olur!»

---

[1] Âli İmrân s. (3). â. 102
[2] Nisa S." 141. â. 1.
[3] Ahzâb S. (33), â. 70-71.

[4] Büyük ve küçükten kasıt şudur: -Teyze, kız kardeşinin kızı üstüne, hala da erkek kardeşinin kızı üzerine ni'kâhianamaz.- (Alî, S. 127)
[5] Cinsî münasebette, meninin dışarı akıtılmasına denir.
[6] Evlilik dış! olan çocuğa, onun babası sahip çıkamaz. Çocuk nikâhlı karısından yahut azatıı cariyesinden doğan erkeğe ait olur.
[7] Bu yasak, cariyeyi hamileyken satın almış, veya hibe, yahut miras yoluyla malik -olmuş <kimse içindir. Hamileyken mülküne geçen böyle bir cariye doğum yapmakla, rahmini temizlemiş olur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKAH BABI

123-Hadis[1]: Buharı ve Müslim, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğim rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kadın dört şeyden dolayı nikahlanır. Malı için, güzelliği için, dini için ve soyu İçin. Sen bunlardan dini tam olanını seç, (eğer dediğimi yapmazsan) iki elin fakirleşir."

124-[2]Ahmed ve Müslim, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.) zamanında bir kadınla evlendim. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Ya Cabir evlendin mi?" Dedim ki: "Evet." Buyurdu ki: "Bekâr mı, dul mu?" Dedim ki: "Dul." Buyurdu ki:
"Oynaşacağın bekâr olmaz mıydı?" Dedim ki: "Benim kız kardeşlerim var. Onlarla benim arama girmesinden korktum." Buyurdu ki: "Kadın, ya dini veya güzelliği için nikahlanır. Sen dindar olanı seç. (Böyle yapmazsan) iki elin fakirleşir."

125-Hadis[3]: îbn Mace, îbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Sevişen iki kişi arasında, nikâh kadar sevgiyi artıran birşey görülmemiştir."

126-Sebep: Ebu Ali el-Hasan b. Ahmed b. (Sazan), Meşihat (adlı eser)ında, Ibnu'n-Neccar, Tarih-i Bağdat (adlı eser)ında, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediığini rivayet ederler: "Bir adam Rasulullah'a gelerek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Rasulü! Bizim yanımızda yetim bir kız çocuğu vardır. Muvusir ve Mu'sir adındaki adamlar onunla evlenmek istiyorlar. Kendisi Mu'sir'i istiyor, fakat biz onu Muvusir'e vermek istiyoruz." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Nikâh kadar iki sevişen arasındaki sevgiyi artıran birşey görülmemiştir."

127-Haraitî, t'tilalu'l-Kulub (adlı eser) unda, îbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Bir adam Rasulullah (s.a.v.)'a (gelerek) dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Evimde yetim bir kız çocuğu var. Onunla Muvusir ve Mudim adında iki adam evlenmek istiyorlar. Biz Muvusir'e vermek istiyoruz fakat o, Mudim'i istiyor. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "İki sevişen arasında nikâh kadar sevgiyi artıran bir şey görülmemiştir."

128- Hadis[4]**:** Ahmed, (Ali (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.v.), çocuğun, yatak sahibi erkeğe ait olduğuna, zina eden erkeğe de mahrumiyet olduğuna hükmetti."

129-Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Çocuk firaş'a (yatak sahibi olan erkeğe) aittir. Zina eden erkeğe de mahrumiyet düşer."

130-Sebep[5]**:** Buharî ve Müslim, Aişe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet ederler: "Sa'd b. Ebi Vakkas ile Abd b. Zem'a bir oğlan çocuğu hakkında davaîaştılar. Sa'd:
"Ey Allah'ın Rasulü! Bu çocuk erkek kardeşim Utbe'nin oğludur. O, bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bana sölemişti. Çocuğun Utbe'ye benzeyişine bak" dedi.
Abd b. Zem'a da:
"Ey Allah'ın Rasulü, bu çocuk benim kardeşimdir. Babamın döşeği üzerinde, babamın cariyesinden doğmuştur" dedi.
Rasulullah (s.a.v.), çocuğun simasındaki benzeyişine baktı ve çocuğun Utbe'ye açık bir suretle benzeyişini gördü. Akabinde:
"Ey Abd! Bu çocuk senin kardeşindir. Çocuk döşeğindir. Zina edene de mahrumiyet vardır. Ya Şevde binte Zem'a! Sen de (nedb ve ihtiyat olarak) bundan sonra, bu çocuktan (yani Abdurrahman'dan) perdelen" buyurdu. Artık Şevde, Abdurruhman'a hiç bakmadı.[6]

---

[1] Buharî, Kitabu'n-Nikah, 7/9,Müslim, Kitabu'r-Reza, 3/651, Tirmizî, Kitabu'n-Nikah, 2/275,
Ebu Davud, Kitabu'n-Nikah, 2/472, Darimî, Kitabu'n-Nikah, 2/58, Ahmed, Müsned, 3/80.
[2] Hadisin lafzı Ahmed'e aittir, 3/32, Müslim, Kitabu'r-Reza, 3/651 (yakın lafızlarla),
Nesâî, Kitabu'n-Nikah, 6/54
[3] îbn Mace, Kitabu'n-Nikah, i/596. Zevaid'de hadisin isnadının sahih ve ricalinin de güvenilir olduğu zikredilmiştir
[4] Birinci hadisin Ahmed b. Hanbel'in Ali tarikiyle rivayetini bulamadım. Fakat bu hadis, Ubade b. Samit'in rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır. Ahmed, Müsned, 5/326.
Ayrıca, hadisi Hz. Osman rivayet etmiştir, 1/59.
Bir rivayet de Sa'd'dan gelmektedir, 1/104,
Ömer b. Hattab'ın rivayetinde ise, "hükmetti" ifadesi yoktur.
Nesâî, Kitabu't-Talak, 6/148,
İbn Mace, Kitabu'n-Nikah, 1/646,
İkinci hadis:
Buharı, Kitabu'l-Feraiz, 8/191,
Buharî, Kitabu'l-Migazî, 5/192,
Müslim, Kitabu'r-Reza, Babu'l-Veled li'1-Firaş,
Tirmizî, Ebvabu'r-Reza, 2/313,
Ahmed, Müsned, 4/186, 238, 2/239, 280, 386, 409, 475.
[5] Hadisin lafzı Buhari'ye aittir, Kitabu'1-Buyu1, 3/105,
Müslim, Kitabu'r-Reza, 3/638, Buharî, Kitabu'1-Buyu', 3/70, Kitabu'l-Vesaya, 4/4, Kitabu'l-Husumat, 3/161, Kitabu'l-Feraiz, 8/191, 194, Kitabu'1-Itk, 5/192, Kitabu'l-Ahkam, 9/91,
Ebu Davud, Kitabu't-Talak, 1/528,
Nesâî, Kitabu't-Talak, 6/149,
İbn Mace, Kitabu'n-Nikah, Babu'l-Veled li'1-Firaş,
Ahmed, Müsned, 6/37, 129, 226 (yakın lafızlarla)

Nevevî, hadiste geçenlafzının zina manasına geldiğini, lafzının ise yani mahrumiyet, nasipsizlik manasına geldiğini zikretmiştir. İbn Hacer, Hattabi'nin şöyle dediğini söyler:
"Cahiliyye devrinde kadın köleleri zayıf bırakıyorlar ve onlardan yaptıkları zina karşılığında vergi alıyorlardı.
Zinadan meydana gelen çocuğu da eğer zanî onu isterse nesebini ona sayarlardı. Zem'a'nın beraber kaldığı bir kölesi vardı ve hamile olduğu ortaya çıktı. Fakat Utbe b. Ebi Vakkas, çocuğun kendisinin olduğunu iddia etti ve kardeşine çocuğu alması için ahitte bulundu. Ve Zein'a'mn oğlu Abd ile münakaşa etti. Utbe'nin kardeşi Sa'd, Zem'a'nın oğlu Abd'a dedi ki: "Cahiliyye devri adetine göre o, benim kardeşimin oğludur."
Abd ise şöyle dedi: "İslam'ın getirdiği usûle göre o benim kardeşimdir." Rasulullah cahiliyyenin adetini kaldırıp çocuğu Zem'a'ya verdi." (Fethu'l-Barî, 12/33) ve Hanımı Sevde'ye, (Zem'a'nın yatağına ait olan erkek çocuk, bu hükme göre Sevde'nin kardeşi olmasına rağmen zina şüphesiyle) ondan örtünmesini emir buyurdu.
Kurtubî, bu örtünmenin şüpheden korunmak için ihtiyaten olduğunu söyler. Bu hüküm, örtünmenin Mü'minler'in anneleri (Peygamberin hanımları) hakkında daha çok olduğu ihtimaline götürür. Fethu'l-Barî, 12/37, 38.
[6] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık:142-145.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKAH BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
* NİKAH
İSLAMÎ NİKAH
HZ. PEYGAMBER'İN ZEVCELERİ
UMUMİ AÇIKLAMA
* HZ. AİŞE RADIYALLAHU ANHA
Hıyarü'l-Büluğ (Büluğda Muhayyerlik Hakkı)
* HZ. HAFSA RADIYALLAHU ANHA
* HZ. ÜMMÜ SELEME RADIYALLAHU ANHA
* ZEYNEB RADIYALLAHU ANHA
* ÜMMÜ HABİBE RADIYALLAHU ANHA
* SAFİYYE RADIYALLAHU ANHA
* HZ. CÜVEYRİYE RADIYALLAHU ANHA
* İBNETU'L-CEVN
* ÜMMÜ ŞERÎK
EVLENMEYE TEŞVİK VE TERĞİB
Meselenin İktisadî Yönü:
KIZ İSTEME, NİKAH DUASI VE NAZAR
NİKAH ADABI
NİKAHIN RÜKÜNLERİ
NİKAH AKDİ
KUR'AN, SÜNNET VE ULEMAYA GÖRE EHL-İ SÜNNET VE ŞİA'DA MUT'A NİKAHI
Dikkat:
Özet Olarak Mut'a Nikahı
Nikahın Mana Ve Ciddiyeti
Mut'a Nikahı
Sünnetteki Durum
Muhataba Ve Şartlara Göre Farklılık Ve Tedric:
Mut'a Nikahı Meselesinin İç Yüzü
1) Mut'a Cahiliye Devrinin Nikahıdır
2) Hz. Peygamber'in Bidayetteki Ruhsatı
3) Mut'anın Neshi
Yasak Nerede Ve Ne Zaman Kondu?
4- Yasaklayıcı Rivayetler
5- Hz. Ömer'in Yasaklama Hadisesi
Yasak Hz. Ömer'in İçtihadı Değildir:
Mut'anın Haram Olduğuna Dair Kur'anî Delil
6- Alimlerin İcmaı
Mut'a Nikahının Cezası
Mut'anın Feci Mahzurlarından Bazıları
Bazı Sahabelerin Birkısım Hadisleri İşitmemiş Olmaları
7- Şiî Kaynaklarına Göre Mut'a
Not:
Tarif Ve Tavsif
Onlar Da Ayıbın Farkındalar
Şia'nın Mut'ayı Tecviz Edişinin Bir Sebebi
Şiî Tavır
Bir Soru Ve Cevabı
VELİLER VE ŞÂHİDLER
* KÜFÜVLÜK (DENKLİK)
Hükmî Ve Hakiki Akrabalık
Hakiki Anne:
Hakiki Baba:
Hakiki Evlad:
Kan Bağı Ve İman Bağı:
NİKÂHIN MANİLERİ
MÜEBBED HARAMLIK
Süt Devresiyle İlgili İki Mesele
MÜEBBED HARAM GEREKTİRMEYEN DURUMLAR
NİKÂHTA MÜTEFERRİK HÜKÜMLER
NİKÂHI FESHEDEN ŞEYLER, FESHETMEYEN ŞEYLER
KADINLAR ARASINDA ADALET
AZL VE GAYLE HAKKINDA
Çocuk Öldürme Yasağı
Hızır'ın Öldürdügü Oğlan
NÜŞÛZ (DİKBAŞLILIK)
NİKÂH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

NİKAH BÖLÜMÜ

(Dört babtır)

*

BİRİNCİ BAB

NİKAHIN MUKADDEMELERİ

(Dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ZEVCELERİ

*

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)

*

Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ)

*

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)

*

Zeyneb (radıyallahu anhâ)

*

Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)

*

Safiyye (radıyallahu anhâ)

*

Cüveyriye (radıyallahu anhâ)

*

İbnetu'l-Cevn

*

Ümmü Şerîk

İKİNCİ FASIL

NİKAHA TEŞVİK VE TERGİB

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKAH DUASI, KIZI GÖRME

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ADABI

*

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

BİRİNCİ FASIL

AKİD

*

İKİNCİ FASIL

VELİLER VE ŞAHİDLER

*

KÜFÜVLÜK

*

ÜÇÜNCÜ BAB

NİKAHIN MANİLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK

*

RAZA' (SÜT EMME)

*

İKİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK GEREKTİRMEYEN HUSUSLAR

*

DÖRDÜNCÜ BAB

NİKAHLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

*

BİRİNCİ FASIL

NİKAHI FESHEDEN HUSUSLAR

*

İKİNCİ FASIL

KADINLAR ARASINDA ADALET

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

AZL VE GAYLE

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

NÜŞUZ

*

BEŞİNCİ FASIL

NİKAH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

UMUMİ AÇIKLAMA

*** NİKAH**

Nikah, tıpkı dil, din, kıyafet (ve mutfak) gibi beşerin başta gelen kültürel unsurlarından biridir. Bu müessese insanlıkla başlar. Kıyafetsiz bir beşer düşünülemeyeceği gibi, nikah müessesesi olmayan insanlık da düşünülemez.
Nikah çok yönlü bir vak'adır. İnsanların birçok ihtiyaçlarını karşılar. Umumi bir nazarla bakılınca, gayeleri arasında önceliğin, tenasüle yani neslin devamına ait olduğu sanılır. Şüphesiz bu gaye küçümsenemez. Zira insanlığın devamı nikah müessesesiyle gerçekleşmektedir. Ancak, ferdî plandan bakılınca ünsiyet sağlamanın, ehemmiyetçe öne geçtiği görülür. Zira insan, diğer mahluklara nazaran fitrat itibariyle medenidir, yalnız yaşayamaz. Eski alimlerimiz insana medeniyyün bittab' demişlerdir. Yani insanoğlu cemaat halinde, cemiyet içerisinde yaşamak zorundadır. İnsan cemiyetini, hayvan sürüsünden ayıran hususiyet organize olmasıdır. Burada iç içe daireler şeklinde teşkilatlanan bir bütün, bir cemaat mevzubahistir. En içte en küçük birim olan aile yer alır. Kur'an-ı Kerim'de de insanların bir erkekle bir kadından yaratılıp, küçük ve daha büyük üniteler halinde teşkilatlandırıldığı, kavim ve kabilelere ayrıldığı belirtilmiştir (Hucurat 13). Buna bir milletin askeri örnek yapılabilir. Asker, en küçük birim olan "takım"dan başlayarak bölük, tabur, tugay, tümen, ordu ve ordular şeklinde teşkilatlanmıştır. Bunun gibi, insanlık ordusu da irili ufaklı bir kısım ümmetlere (medeniyet gruplarına) kavimlere, aşiretlere ayrılmıştır. İşte bu silsilenin ilk halkasını, nikah bağıyla bağlanan bir erkekle bir kadın etrafında halelenen bir cemaat teşkil eder.
Şu halde, cemiyetin bu temel taşına inilip tahlil edilince, bunun öncelikle yalnızlıktan kaçış ve ünsiyet arayış maksadıyla teşkil edildiği görülür. Neslin devamını sağlamak üzere çocuk elde etmek, ünsiyeti takip eden mühim gayelerden bir diğeridir.
Nikahın bu temel ve asil gayeleri gözönüne alınınca insanın birkısım biyolojik ihtiyaçlarının tatmini daha tali bir planda kalır. Bu açıdan, meselenin şehevî yönü, "nikah"ın gayesi değil, (bir büyüğün yorumuyla) onunla îfa edilecek hizmetin peşin bir ücreti,[1] onun getireceği yükümlülükleri kabule bir teşvik vasıtası olmaktadır.
Bu noktada aldanan, vasıtayı gaye yaparak müessesenin kıymetini tenzil eder. Nitekim, beraberliğin biyolojik yönü sona ermiş yaşlılık ve sakatlık gibi hallerde de evlilik devam eder ve hatta yaşlılar arasında dayanışma daha da artar. Çünkü, her iki insan da ünsiyete, sohbete, birbirlerinin tesellisine muhtaçtır.
Burada maksadımız evlilik müessesesinin sosyolojik tahlilini yapma değildir. Ancak mevzumuzun anlaşılması bakımından şunu da belirtmemiz gereklidir: "Nikah" kültürel beşerî bir müessese olması hasebiyle, her bir kültürel sistemin, kendine has bir nikah tarzı ve bundan teşaub eden (dallanıp budaklanan) bir değerler örgüsü olacağı tabiidir: Manevî değerler, merasimler, inançlar, akrabalıklar, haramlar, helaller, usuller, adablar vs. yani günlük hayatımızı ilgilendiren kültürel unsurların büyük bir bölümü, "nikah müessesesi"yle ilgilidir.
İnsanların millî ve ferdî şahsiyetlerinde kültürel değerlerin yeri iyice bilinmektedir. İster ferdî planda isterse millet planında ele alalım, bizi diğerlerinden "başka" kılan, "şahsî" kılan, "millî" kılan, "müşterek ve benzer" kılan bu değerlerdir. Millî hususiyetimizi, milletimizin ferdleri arasındaki benzer yönlerimizi, birlik ve beraberliğimizi sağlayan yegane amil, asırlar boyu değişmemesi gereken hepimizde aynı olması gereken değerlerimizdir.
Öyleyse bizler Müslümanlar olarak İslamî hüviyetimizi koruyabilmek için beşerî kültürel hayatımızın büyük bir kısmını şekillendiren nikah müessesesinde İslamî değerleri korumak zorundayız. İslamî şahsiyetimizi temel yapısı buna bağlıdır. Nikahta, kıyafette, mutfakta (yenilip içilecek şeylerde) İslamî ölçülerden taviz verilirse geriye din olarak ne kalacak. Sadece itikad ve ibadetler.. Halbuki İslamiyet bir medeniyet dinidir. İnsanın medenî hayatta muhtaç olduğu cemiyet hayatının devamını sağlayan her hususta kendine has ölçüler, değerler verir; kalıplar, şekiller, tarzlar, kanunlar koyar, kişiyi hiçbir meselede yabana muhtaç etmez. Mü'min de bu İslamî sünnetleri şahsında temsil ettiği nisbette, İslamî, imanî kemale erer. Cenab-ı Hakk'ın kendisine vaad ettiği nusret ve üstünlüğe saadet-i dareyne liyakat kazanır.

İslam dini, Kur'an ve hadiste gelen değerlerin hepsiyle bir büründür. Sadece itikad ve ibadetlerimiz değil, nikah, mutfak, kıyafet vs. her çeşit beşerî kültürel değerlerimiz bütün teferruatıyla bu iki kaynaktan teşkil edilmiştir. Müslümanlığımızın tamamiyet ve temelini, bunlara uymaktaki derecesi tayin edecektir.
Sırf Kur'an'ı esas alacak olsak bile, onda yer verilen emirlerin hepsi aynı değerde olduğu için, kıyafetimizi, "nikah"ımızı, mutfağımızı, ihmal ettiğimiz takdirde, sadece itikad ve ibadetlerimiz acaba Müslümanlığımızın bütünlüğüne yetecek midir? İbadet dışındaki Kur'anî emirlerdeki ihmal, gevşeklik ve umursamazlığımız, itikadımızı zedeleyen, imanımızı yaralayıp eksilten bir durum değil midir? Bu eksiklik ibadet hayatımıza da sirayet etmeyecek midir? Müslüman olduğu halde içki içen, haram ve -mesela domuz eti- yiyen veya kıyafette İslamî örtünmeye riayet etmeyen veya nikah dışı yollardan tatmin arayan bir kimsenin iman ve ibadeti ona ne derece faydalı olur? Onu nereye kadar götürür? Bu elbette münakaşaya değer bir husustur.
Şunu demek istiyoruz: Müslümanlığımız, tıpkı iman esaslarında olduğu gibi, nikah meselesinde de İslamî nikaha uymakla kemalini bulabilecektir.
Öyleyse İslamî nikah nedir?
Dininin ve imanının Allah nazarında makbul olmasını dileyen her Müslüman, nikah meselesinde Allah'ın koyduğu ölçünün ne olduğunu bilmek ve ona uymak zorundadır.[2]

İSLAMÎ NİKAH

İslamÔda nikah bizzat Kur'an- Kerim'de ele alınmış ve esasları belirtilmiştir.[3] Şu esasları sayabiliriz:
1- Kişi, büluğ çağına erince geciktirilmeden evlendirilmelidir (Nisa 6).
2- Mü'min kişi mü'min bir eşle evlenmelidir. Müşrik kişi (neseb, zenginlik, güzellik gibi sebeplerle) hoşumuza gitse bile onunla evlilik yapılmamalıdır. Çünkü mü'min kimse, (burnu kesik siyah) köle bile olsa, hoşumuza giden müşrikten daha hayırlıdır. Çünkü onlar cehenneme çağırırlar (Bakara 221).
3- Kadınlardan hoşa gidenle evlenilmelidir (Nisa 3).
4- Kadınlarla ailelerinin izniyle evlenilmelidir (Nisa 25)
5- Kadın namuslu, fuhuştan uzak ve gizli dostlar edinmeyenlerden olmalıdır (Nisa 25).
6- Kadına mehri verilmelidir (Nisa 25).
7- Cemiyet, bekâr olan (dul, yetim, köle) kimselerle ilgilenip, onları evlendirmelidir. Evlendirmede fakirlikten korkulmamalı, bekârlara yardım edilmelidir.
8- Nikah akdi alenî olmalıdır. Bu prensip bilhassa yukarıda işaret edilen Nisa 25. ayette sarihtir. Ayrıca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) nikahın alenî olmasını, bu maksadla ziyafet verilmesini ve hatta def ve sesle ilan edilmesini ısrarla emretmiştir.
9- Nikah kadın erkek arasında veraset hakkı te'sis eder (Nisa 12)
10- İslamî nikahın müddeti müebbettir, daimidir. Yani kadınla erkek hayat boyu beraber olmak üzere nikahlanırlar. Belli bir müddetle sınırlı olan nikah meşru değildir. Kişi, içinden muayyen bir müddete niyet etmiş olsa bile, bu müebbet kabul edilir. Boşanma dinimizde meşru ise de ciddi ve meşru bir sebebe dayanmayan boşama ve boşanmalar Allah'ın buğzettiği, sevmediği bir ameldir. Talak, hadiste "Allah'ın en çok buğzettiği helal" olarak tarif edilmiştir.[4]

BİRİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ZEVCELERİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evlilik hayatı deyince ilk nazar-ı dikkate çarpan husus, birçok hanımla evlenmiş olmasıdır. Bu meseleye yeri geldikçe başka bahislerde de temas etmiş olmamıza rağmen burada da kısaca temas edeceğiz. Sebebi de, Teysir'in, ümmühatu'lmü' minîn'den bilinen Hz. Hatice, Hz. Zeyneb Bintu'l-Zem'a, Reyhâne, Meymune Bintu'l-Haris radıyalahu anhünne gibi bazı isimlere yer vermezken, ümmühatü'lmü'minînden bilinmeyen İbnetu'l-Cevn, Ümmü Şerik gibi isimleri "Peygamberin Zevceleri" başlığına dahil etmesidir.
Hemen şunu belirtelim ki, yirmi beş yaşında iken, kendisinden 15 yaş büyük bir kadın olan Hz. Hatice ile evlenip elli küsur yaşına kadar onunla yetinen Hz. Peygamber'in İslam ahkâmının teşrî ve neşir safhası olan Medine hayatında çok sayıda kadınla evlenmesinin birinci sebebi peygamberlik vazifesi ile ilgilidir. Sünnetinin aile hayatında geçen safhasının tesbitini, onların kadınlara intikal ve neşrini bu hanımlar yapmıştır. Alimler, "Dünyanızdan üç şey sevdirildi..." diye açıklayıp bunlardan birinin, "kadın" olduğunu söyleyen hadisi açıklarken, kadınların Resulullah tarafından sevilmesini, onların "İslam'ın neşrine olan hizmetleri" sebebiyle izah ederler.
Çok kadınla evlenmede dikkat çeken bir diğer sebep siyasî yöndür. Müteakiben görüleceği üzere Hz. Safiyye ile evlilik, Hayber Yahudileri ile sıla-i rahm'a vesile olmuş. Cüveyriye ile evlilik Benî Müstalik'ten yedi yüz kadar harp esirinin bedava azadlıklarını sağlamıştır. Mekkelilerin lideri Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlilik, Ebu Süfyan'ın bozulan Hudeybiye Sulhü'nü yenileyebilmek için, kızını bahane ederek Medine'ye gelmesine, Hz. Peygamber'in hane-i saadetlerine kadar girmesine yol açmış, bu durum onun hasmane duygularını törpülemiştir. Diğer evliliklerinin her birinde tıpkı neşr-i din gibi siyasî bir yönün dahi varlığı inkar edilemez.
Resulullah'ın evlilik bağının siyasî yönünü nasıl kullandığını anlayabilmek için İslam'ın ilk baştaki kuruluş ve neşrini sağlayan siyasî lider kadronun evlilik bağıyla birbirine nasıl kenetlendiğini ibretle tetkikte zaruret var: Hülefa-i Raşidîn denen bu çekirdek kadro, evlilik bağlarıyla birbirlerine perçinlenmiş gibidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kızlarını almış, onlara damat olmuştur. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye kızlarını vermiş, onları kendine damat yapmıştır. Hz. Ali ile olan akrabalık bağının, Hz. Osman'daki eksikliğini, ona ikinci bir kızını da vererek telafi etmiştir. Hz. Hafsa ile evlenmeleri hususundaki teklife menfi cevap verdikleri için Hz. Osman ve Hz. Ebu Bekr'e karşı kırgınlık içine düşen Hz. Ömer'i memnun etmek ve öbürlerine karşı kalbinde yerleşecek bir gücenmeyi ve bunun merkezkurmay kadroda hasıl edeceği çatlağı bertaraf etmek için Resulullah'ın Hz. Hafsa'yla evlenmesi fevkalâde siyasî bir ameliyedir."[5]
Evliliğin -hatta nikahla noktalanmamış olan sade bir evlenme teklifinin bile-, hasıl edeceği siyasî neticelerin şümulü sebebiyle olacak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında, -çalışmamızın aslını teşkil eden Teysir'de yeterince yer verilmeyen- zevceleri dışında başka birçok kadınların da ismi geçer. İbnu Sa'd Tabakat'ında bunları iki grupta sunar:
1- Hz. Peygamber'in nikahladığı halde zifaf yapmadıkları. el-Kilabiyye, Esma Bintu Nu'man, Kuteyle Bintu Kays, Müleyke Bintu Ka'b, Bintu Cündeb, Sena Bintu's-Salt.
2- Hz. Peygamber'in evlenme teklifinde bulunduğu halde nikahlanmadıkları kadınlar: Leyla Bintu'l-Hatim, Ümmü Hâni Bintu Ebi Talib, Zubâ'a Bintu Amir, Safiyye Bintu Beşame, Ümmü Şerik Bintu Cabir, Havle Bintu Hakim, Ümâme Bintu Hamza, Havle Bintu'l-Huzeylî, Şerraf Bintu Halife.
Bunlar hakkında biraz daha teferruatlı bilgi edinmek isteyenler, siyer kitaplarına, sahabilerin hayatını inceleyen kitaplara başvurabilirler.
Hz. Peygamber'in evlilik hayatı ile başkaca teferruat daha önce geçtiği ve müteakiben geçeceği için burada bu kadarla yetiniyoruz.[6]

*** HZ. AİŞE RADIYALLAHU ANHA**[7]

?5610 ?1? ?? ????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??? ????????? #: ????????? ?? ????????? ???? ???????? ???????? ???? ????????? ?? ???????? ???? ???????? ???????: ????? ??????????? ????????? ???????? ????? ???? ?????? ????????: ??? ???? ???? ???? ?????? ?????? ???????? [. ????? ??????? ????????.»??????????« ??? ?? ???? ???? .
1. (5610)- Urve merhum, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den şunu nakletmiştir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana dedi ki:
"Rüyamda sen bana üç gece gösterildin: Melek seni bana bir ipek parçası içerisinde getirdi ve "Bu senin zevcendir, aç onu!" dedi. Ben de açtım, içindeki sendin. Ben: "Bu rüya Allah katında ise, onu gerçekleştirecektir" dedim." [Buharî, Nikah 9, 35, Tabir 20, 21; Müslim, Fezailu's-Sahabe 79; Tirmizî, Menakıb (3875).][8]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, evlenmezden önce Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e rüyasında gösterildiğini ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Aişe'nin bir ipek parçası içerisinde getirildiğini ifade eder. Ancak, hadisin bir başka veçhinde "Cibril, avucundaki suretimle indi..." ibaresi yer alır. Şarihler bu farklı ifadeleri: "Cibril avucundaki ipek parçasında Hz. Aişe'nin suretini getirmiş olmalı" diye te'lif eder. Hadisin bazı veçhinde yer alan "iki kere" ibaresi nazar-ı dikkate alınarak "bir seferinde kendisini, bir seferinde de ipekli üzerinde resmini getirmiş olabilir" te'vili de yapılmıştır.
2- Açma hususu, "ipek kumaşın açılması", "yüzün açılması" gibi yorumlara tabi tutulmuştur. "Kız isteyene, görülmesi caiz olan miktarca açılması" tahmininde bulunanlara mukabil, "O zaman Hz. Aişe çocukluk yaşındaydı; avret olması mevzubahis olamazdı" diyenler de olmuştur. Şurası muhakkak ki, kadını, nikah akdinden önce görmede, akde raci maslahat bulunduğuna hükmeden alimler bu hadisten de delil çıkarmışlardır.
3- Bu görme hâdisesinin bi'setten sonra da olabilme ihtimali üzerinde duran Kadı İyaz, Resulullah'ın şekki ile ilgili üç ihtimalin mevzubahis olacağını söyler:
"Birincisi: Ahiretteki ve dünyadaki zevcesi mi, yoksa sadece ahiretteki zevcesi mi?
"İkincisi: Şekk lafzının zahiri murad değildir. Buna belağatta şekkin yakin ile mezci denmiştir.
Üçüncüsü: Bu rüya, zahiri üzere aynen çıkan rüyayı vahiy midir veya tabir gereken bir rüyayı vahiy midir? Peygamberler hakkında ikisi de caizdir."
Umumiyetle sonuncu ihtimal benimsenmiştir.[9]

?5611 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??????????? ?????????? # ?????? ?????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? ?? ????? ?????????? ???? ??????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ????????? ??????? ????? ?????????? ??????? ????????? ???. ??????????? ? ????? ??? ??????? ??????. ????????? ??????? ????????????? ???? ????? ????????. ?????? ???????? ???? ?‘??????? ?? ?????????? ????????: ???? ????????? ???????????? ????? ?????? ??????. ????????????? ?????????? ?????????? ???? ??????. ?????? ????????? ??? ??????? ?????? # ????????????? ???????. ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????[. ????? ?????? ? ???????.»?????? ???????? ???????« ??? ??? ?????? ?? ??? ?? ??? ???? ??.?»?????????« ????? ???? ???? ?‘???? ????? ??? ?????.?»?????« ????: ??? ???.?»?‘?????« ?????? ?? ??? ??????.

2. (5611)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben altı yaşında iken benimle evlendi. Medine'ye geldik. Beni'l-Hâris İbnu'l-Hazrec kabilesine indik. Ben hummaya yakalandım. Saçlarım döküldü. (İyileşince) saçım yine uzadı. Annem Ümmü Rûman, ben arkadaşlarımla salıncakta oynarken, bana geldi, benden ne istediğini bilmeksizin yanına gittim. Elimden tuttu. Evin kapısında beni durdurdu. Evimizde, ensârdan bir grup kadın vardı. "Hayırlı, bereketli olsun!", "Uğurlu mübarek olsun!" diye dualar, tebrikler ettiler. Annem beni onlara teslim etti. Onlar kılıkkıyafetime çeki düzen verdiler. Beni, [kuşluk vakti aniden] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)(ın gelişinden) başka bir şey şaşırtmadı. Annem beni O'na teslim etti. O gün ben dokuz yaşında idim." [Buhârî, Nikâh 38, 39, 57, 59, 61; Müslim, Nikâh 69, (1422); Ebu Dâvud, Nikâh 34, (2121); Edeb 63, (4933,4934,4935, 4936, 4937); Nesâî, Nikâh 29, (6, 82).][10]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe'nin Resûlullah ile evlenme yaşı ihtilaflıdır. Yapılan tahkiklere göre en ziyade kabul gören ve en sahih addedilen rivayetlere nazaran altı yaşında iken nikahlanmış, dokuz yaşında iken zifaf edilmiş olmasıdır. Resûlullah'la evlendiği zaman Hz. Aişe'nin 16-17 ve hatta 18 yaşlarında olduğuna dair yapılan bazı açıklamalar varsa da tatminkâr değildir. Sahih rivayetlerin zahirine uygun gelmemektedir. Bu sebeple ihtiyatla karşılanması daha muvafiktır.
Resûlullah vefat ettiği zaman Hz. Aişe on sekiz yaşında idi. İbnu İshak'a göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Sevde ile evlenmiş, Sevde'den sonra Hz. Aişe ile evlenmiştir. Ancak bazı rivayetlere göre, Hz. Hatice'den sonra Hz. Aişe ile evlenmiştir. Yapılan tahkikler, İbn-i İshak'ın kaydını haklı çıkarmıştır. Resûlullah, henüz hicret etmezden önce Hz. Sevde ile evlenmiştir. Hz. Aişe'nin evliliği hicretten sonra Medine'de vukûa gelmiştir.
2- Bu hadise dayanan İslâm ulemâsı, küçük yaşta bulunan kız çocuğunun babası tarafından nikahlanabileceği hükmünü çıkarmıştır. Nevevî, bu cevaz hususunda İslâm ulemâsının icma ettiğini belirtir. Hanefilere göre bu câizdir. Ancak kızın büluğa erince seçme hakkı vardır, dilerse kabul etmeyebilir. Bu hakkını daha önce kullanamaz. Şâfiî, Mâlikî gibi Hicaz ulemâsı bu seçme hakkını tanımazlar. İmam Şâfiî, Mâlik, Ahmed, Ebu Yusuf gibi birkısım ulemâ büluğa ermeyen küçüğü nikahlama yetkisine sadece babanın sahip olduğunu, diğer velilerin bu hakka sahip olmadığını söylerler. Ebu Hanife, Evzâi ve diğer birkısım ulemâ velilerin de evlendirebileceğine hükmetmiştir.
3- Hadis, gerdekten önce gelinin hususî bir hazırlığa tabi tutularak süslenmesinin müstehab olduğunu gösterir. Başka rivayetlerde, câhiliye devrinde, mâşıta denen kadın berberlerinin varlığını, bunların gerdeğe girecek kadınları -aynen günümüzde olduğu gibi- hususî bir hazırlık ve süslemeden geçirdiklerini, İslâm'dan sonra, aynı mesleğe devam edip edemeyeceklerini Aleyhissalâtu vesselâm'dan sorduklarını, Resûlullah'ın da "kadınları süsleyin, kocalarına hazırlayın" diyerek cevaz verdiğini görmekteyiz.
4- Gerdeğe girecek kızın yanında kadınların toplanıp ilgi göstermeleri, zifaf âdâbını öğretmeleri, hayır ve bereket duasında bulunmaları müstehabtır.
5- Bu hadisin bazı vecihlerinde, Resûlullah'ın kuşluk vakti zifafa girdiği tasrîh edildiğine göre, gündüzleyin de zifaf caizdir.[11]

İSTİDRAD:

Sadedinde olduğumuz hadisten çıkarılan mühim bir hüküm, erkek veya kız, küçük çocukların evlendirilmesiyle ilgilidir. Bu husus, başta köylerimizde olmak üzere, bilhassa dindar ve muhafazakâr çevrelerde tatbikattadır. Meselenin Hanefî fikhındaki yerini biraz daha etraflıca öğrenme ihtiyacı duyacaklara yardımcı olmak üzere, Muhammed İbnu Muhammed el-Üsrûşenî'nin (vefatı 632 hicrî, 1235 miladî) Ahkâmu's-Sıgâr adlı eserinden ilgili bahsi aynen iktibas etmeyi uygun gördük[12].[13]

Hıyarü'l-Büluğ (Büluğda Muhayyerlik Hakkı)

Eğer küçük kız veya oğlanı evlendiren kimse baba veya dede ise, bülûğa erdikleri vakit evliliği kabul veya red hususunda çocuklara muhayyerlik hakkı mevcut değildir. Eğer evlendiren baba veya dede dışındaki velilerden biri ise, büluğa erince çocukların muhayyerlik hakkı vardır.
el-Münteka'da zikredildiğine göre, kız çocuğunun baba veya dedesi varsa çocuğu kadı evlendiremez. Eğer baba veya dede fâsık ise, bâliğ oldukları zaman çocuklar muhayyerlik hakkına sâhiptirler.
Şayet kızçocuğunu kadı evlendirecek olursa, Ebû Hanîfe'den (rahimehullah) gelen iki rivayetten ezher olanına göre, kız muhayyerlik hakkına sahiptir. Bu aynı zamanda İmam Muhammed'in (rahimehullah) sözüdür.
Şayet vasi, veli ise kız veya erkek çocuğunu evlendirdi ise, kadının onu küfüv birisiyle evlendirmesi gerekir. (Bu hüküm ez-Zâhire'de gelmiştir.)
Şâyet kız veya erkek çocuk, velilerinden izin almaksızın evlendirilirse, nikah(ın meşrûiyeti) velilerin iznine mütevakkıftır ve baliğ oldukları zaman da muhayyerlik hakkına sahiptirler.İzni veren baba veya dede dışında biri olduğu durumundaki hüküm daha önce geçti.
Ebu Ca'fer el-Üsrûşenî'nin el-Câmiu'l-Kebîr adlı eserinde zikredildiğine göre, baba veya dede dışında biri, kız çocuğunu bülûğa ermeyen biriyle evlendirecek olsa ve kız kocasından evvel bülûğa erse, ayrılığı tercih etse ve mes'elesini kadıya götürse, kocanın büyümesi beklenilmez, kadı'nın bunları ayırma hakkı vardır. Ancak oğlan çocuğunun babası veya vasîsi var ise, onu çağırır ve çocuğun hücceti varsa, hüccetini getirmesini emreder. Aksi halde aralarını, oğlanın velisinin huzurunda ayırır.
Kız büluğa erince, zevci gâib iken ayrılmak istese, el-Câmi'de işaret edildiği üzere, kadı, gâib koca hazır olmadıkça, onları ayırmaz. Zira bu, gâib üzerine verilmiş bir hüküm olur.
Kız veya erkek çocuğu kadı evlendirdiği tadirde, çocuklar büluğa erince, zâhirü'rrivayeye göre, muhayyerlik hakkına sahiptirler. Halid İbnu Sabîh'in Ebû Hanîfe'den (rahimehullah) rivayetine göre, çocukların muhayyerlik hakkı mevcut değildir.
Büluğda kızlar için sabit olan muhayyerlik hakkı, erkekler için de sabittir. Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in (rahimehumallah) kavillerine göre, baba ve dede dışındakilerin evlendirmelerinde, kız ve erkek çocuklarına büluğla birlikte tanınan muhayyerlik hakkı sebebiyle, onlar nikahı tercih edecek olurlarsa, eski nikahları devam eder, ayrılmayı tercih edecek olurlarsa, kadı, aralarında ayrılıkla hükmedince ayrılırlar.
Bu muhayyerlik hakkı, bâkire kız hakkında fevridir. Büluğa erer ermez veya nikahtan sonra, nikaha vâkıf olduğu mecliste hemen nikahı feshettiğini bildirmelidir. Meclisin sonuna kadar ihtiyar hakkı devam edemez. Öyle ki, bâkire olduğu halde büluğa eren kız, sükût edip, muhayyerlik hakkını hemen kullanmazsa, bu hakkı kaybeder.
Eğer aslında dul idiyse veya bâkire olmakla beraber zevci kendisi ile gerdek yaptı ve bu gerdekten sonra kocasının yanında büluğa erdi ise, muhayyerlik hakkı, sükutu ile veya bulunduğu meclisi terketmesiyle batıl olmaz. Onun bu hakkı sarih bir şekilde nikaha razı olduğunu ifade etmesiyle veya kendisinden, razı olduğuna delalet eden bir davranışın zuhur etmesiyle batıl olur. Bu davranış cimaya müsaade etmesi, nafaka talep etmesi ve benzer bir harekettir. Fakat eskide olduğu gibi, kocanın yemeğinden yemesi, ona hizmet etmesi bu hakkını iptal etmez.
Oğlanın muhayyerlik hakkı ise, (fevrî değil, ömrîdir, dul kadın hakkında olduğu gibi) sukutuyla ortadan kalkmaz. Bu hak, onun razı olduğunu sarih bir şekilde ifade etmesiyle veya kıza yakınlık, onu techiz, mehrini kendisine teslim gibi rızaya delalet eden fiilleriyle ortadan kalkar.
Bu tercih hakkı cehalet sebebiyle de ortadan kalkabilir. Şöyle ki: Kız baliğ olduğu zaman önceden kıyılmış nikahı bilir, fakat kendisinin muhayyerlik hakkına sahip olduğunu bilmezse ve bu sebeple sukut ederse bu hakkı kaybolur. Fakat büluğ anında nikah akdini bilmezse muhayyerlik hakkı devam eder, yeter ki bu hakkın varlığını bilsin.
Büluğla tanınan muhayyerlik hakkı ile ayrılık vaki olunca, erkek, kıza temas etmemiş ise mehir gerekmez, bu ayrılık vaki olsa da hüküm böyledir. Gerdek yapmış ise, ayrılma kocanın veya kadının arzusu ile de vaki olsa mehrin tam olarak koca tarafından ödenmesi gerekir.[14]

*** HZ. HAFSA RADIYALLAHU ANHA**

?5612 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ????? ?????????? ???????? ???? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ???????? # ??????? ?????? ???????? ?????????? ?????????????. ????? ??????: ?????????? ????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ????????. ????????: ??? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????: ????????? ?? ??????? ?????????? ?????????? ????? ??????????!
????????? ????????. ???????: ???? ????? ??? ??? ? ?????????? ???????. ????????? ???? ?????? ????? ?????? ????. ???????? ????: ??? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????? ???????? ????? ???????. ???????? ??????? ??????? ????? ???? ????????? ?????????

?????????. ????? ????????? ??????? ?????? # ?????????????? ???????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????. ???????: ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???????. ????????: ??????. ???????: ??????? ???? ??????????? ??? ??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ???? ????????? ?????? ????? ‘???? ????? ??????? ?????? #? ?????? ????????? ?????????????[. ????? ??????? ????????.»????????« ??????: ??? ??? ????? ?? ??????? ???? ?‘??? ???? ??? ??? ????? ?? ?? ?????? ?????? ????? ???? .

1. (5612)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Kızkardeşim) Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Bedir Gazvesi'ne katılan ashabından olup, Medine'de vefat etmiş bulunan Huneys İbnu Huzafe es-Sehmî (radıyallahu anh)'den dul kalınca (babam) Hz. Ömer (radıyallahu anh), (kızkardeşimi evlendirmek için harekete geçerek bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerini bana şöyle) anlattı:
"Önce Hz. Osman İbnu Affan (radıyallahu anh)'a rastladım. Hafsa'yı ona teklif ettim ve: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım" dedim.
"Hele bir düşüneyim!" dedi. Birkaç gece bekledim. Sonra ona rastladım, teklifi tekrar arzettim.
"Şimdilik evlenmemeyi uygun gördüm!" dedi. (Ben bu menfi cevaba kızdım.) Sonra Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e rastladım. Ona da: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım!" dedim. Hz. Ebu Bekr sustu ve bana hiçbir cevap vermedi. Osman'a kızdığımdan daha çok Ebu Bekr'e kızdım. Birkaç gün aradan geçti. Sonra Hafsa'yı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) istedi ve O'na nikahlayıp verdim. Sonra bana Hz. Ebu Bekr rastladı ve: "Hafsa'yı bana teklif ettiğin zaman sana hiçbir cevapta bulunmayışımdan dolayı belki de bana kızdın" dedi. Ben de: "Evet kızmıştım!" deyince şu açıklamayı yaptı:
"Sen o teklifi yaptığın zaman beni cevap vermemeye sevkeden şey Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hafsa'yı zikretmiş olduğunu bilmemdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer Hafsa'yı o terketseydi teklifinizi ben kabul edecektim." [Buharî, Nikah 33, 36, 46 Megazî 11; Nesâî, Nikah 30, (6, 83).][15]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hafsa, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in kızı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcesidir. Hz. Aişe'den sonra evlenmiştir. Rivayetler Hz. Hafsa'nın bi'setten beş yıl önce doğduğunu bu sebeple, bi'setin üçüncü veya dördüncü yılında doğmuş olan kardeşi Abdullah'tan 8 veya 9 yaş büyük olduğunu belirtir. Hz. Hafsa hicrî 41 yılında Hz. Hasan'ın Hz. Muaviye (radıyallahu anhümâ)'ye biat ettiği sırada (Cemadiye'l-Ûla ayında) vefat etti, (radıyallahu anhâ).
2- Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa ile önceki kocasının vefatı üzerine dul kalınca evlenmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere, önceki kocası Huneys İbnu Huzafe'dir ve Bedir Gazvesi'ne katılan bahtiyarlardandır. Bazı rivayetler Huneys'in, Uhud Gazvesi'ne de katıldığını, bu savaşta aldığı yaranın tesiriyle öldüğünü söyler. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hafsa ile hicretten yirmi beş ay sonra evlendiği belirtilen r ivayetler gözönüne alınınca Huneys (radıyallahu anh)'in Bedir'den sonra vefat ettiğine dair haberlerin daha doğru olduğu anlaşılır. Esasen, Vakidî'nin bir rivayeti de, Hz. Ömer'in Hafsa'yı, Hz. Osman'a, zevcesi Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı üzerine teklif ettiğini belirtir. Rukiyye Bedir sırasında vefat ettiğine göre Huneys'in vefatı, Uhud değil Bedir sonrasına rastlamalıdır. Rukiyye, Bedir'e çıkıldığı sırada hastalanmış, Hz. Osman, onun tedavisiyle ilgilenmek için sefere katılamamıştı.
3- Hz. Hafsa'nın Resulullah'la evlenmesini İzzeddin İbnu'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe nam meşhur eserinde biraz farkla şöyle anlatır: "...Hz. Hafsa dul kalınca, Hz. Ömer onu Hz. Ebu Bekr'e zikrederek evlenmesini teklif etti. Ebu Bekr tek kelimelik cevata bulunmadı. Hz. Ömer bu duruma öfkelendi. Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı ile dul kalan Hz. Osman'a gidip Hafsa'yla evlenmesini teklif etti. Ama Osman: "Şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum!" diye cevap verdi. Ömer, bunun üzerine Peygamber'e gitti, Osman'ı şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hafsa, Osman'dan daha hayırlı olan biriyle evlenecek, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı biriyle evlenecek!" buyurdu. Sonra Hafsa'yı kendisi evlenmek üzere istedi ve o da kızını Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a nikahladı.
Sonra Hz. Ebu Bekr, Ömer'e rastladı ve: "Sakın kızmayasın! Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hafsa'yı zikretmişti. Ben Resulullah'ın sırrını ifşa etmek istemedim (bu sebeple senin teklifine hiçbir cevap vermedim). Eğer o Hafsa'yı terketseydi ben alacaktım" dedi. Resulullah bir ara Hafsa validemizi boşamıştır. Ancak Hz. Ömer'in fazlaca üzülmesi üzerine, Cebrail gelerek Hz. Hafsa'yı "O, çok oruç tutan, namaz kılan biridir, cennette de zevcenizdir" diye övmüş ve geri almasını söylemiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da talaktan rücu etmiştir. Hz. Hafsa okuma yazma bilirdi, rukye yoluyla hastaları tedavi etmeyi de sonradan öğrenmişti.
4- Rivayette Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'e Hz. Osman'dan daha çok kızdığını söylemektedir. Bu, iki sebeple izah edilir:
1) Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'i kendine daha yakın bir kardeş hissediyordu. Çünkü, Resulullah onları kardeşlemişti. Dolayısıyla daha fazla bir anlayış beklemekte idi. Ayrıca Hz. Osman, muhtemelen Hz. Ebu Bekir'den önce bu teklifi reddetmiş idi ve aralarında sebkat eden hukuk daha sınırlı olduğu için Hz. Osman'a fazla gücenmemişti.
2) Hz. Osman, Hz. Ömer'in teklifini cevapsız bırakmamış, düşüneyim demiş, bilahare düşündükten sonra "şimdilik evlenmeyeceğim" diye cevap vermişti. Menfi de olsa bu, bir cevaptı. Ama suküt, cevap değildi. Hz. Ömer bu sebeple de fazla kızmıştı. Hatta, İbnu Sa'd'ın bir rivayetinde Hz. Ömer şöyle der: "...Hz. Ebu Bekr sükut edince, ona, Osman'dan daha çok kızmıştım." İbnu Sa'd'dan gelen bir başka rivayete göre, Hz. Ebu Bekr şöyle demiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Hafsa ile ilgili olarak bir bahiste bulunmuştu, bu sırdı. Şu halde, bu sır olan bilgisi sebebiyle Hz. Ömer'e cevap vermemişti.[16]
5- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Sırrı gizlemek fazilettir. Sır sahibi açıklayınca açıklamanın mahzuru kalkar.
* Kişi, kardeşini itab edebilir, öbürü de özrünü beyan etmelidir.
* Hz. Ebu Bekr'in bildiği sır, Hafsa ile ilgili olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın Ebu Bekir'le istişarî olarak o meselede konuşmuş olmasından veya hiçbir sırrını ondan saklamayıp açmasından ileri gelebilir.
* Küçük olan kimse, büyüğün evlenme arzusu izhar ettiği bir kadınla evlenmeyi düşünecek olsa, büyük bu meseleden açıklıkla vazgeçmeden araya girip o kadını talep etmemelidir.
* Hz. Peygamber'in evlenme arzusu izhar ettiği bir kadınla evlenmemesi halinde bir başkasının evlenmesi caizdir, haram değildir. Çünkü Hz. Ebu Bekir: "Aleyhissalâtu vesselâm terketseydi ben onu kabul edecektim" demiştir.
* Kişi kızını, kızkardeşini ve velayeti altında bulunan diğer kadınları salih kimselere teklif edebilir. Bunda utanılacak bir durum yoktur.
* Bir başkasının sırrını faş etmemek üzere bir kimse yemin etse, sır sahibi kendisi sırrını faş ettikten sonra yemin eden kimse o sırrı açıkladığı takdirde hanis olmaz.
* Baba, erkeğe dul kızını teklif edebileceği gibi, bâkire kızını da teklif edebilir. Ancak bakire kız erkeğe teklifte bulunamaz.[17]

?5613 ?2? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????????? #: ??????? ???????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (5613)- Hz. Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hafsa (radıyallahu anhâ)'yı boşamıştı, sonra geri döndü." [Ebu Davud, Talak 38, 2283); Nesâî, Talak 75, (6, 213).][18]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki açıklamada da geçtiği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hafsa'yı bir kere boşamıştır. Hz Ömer bunu işitince son derece üzülmüş, üzüntü ifadesi olarak başına toprak saçmış ve: "Artık bundan sonra Allah ne Ömer'e ne de kızına itibar etmez, değer vermez!" demiştir. Bunun üzerine ertesi gün Cebrail aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelerek: "Allah, Ömer'e merhameten Hafsa'ya dönmeni emrediyor!" demiştir. Bir başka rivayete göre, Hz. Ömer, bir gün Hz. Hafsa'nın yanına girer. Ancak Hafsa ağlamaktadır. Şöyle der:"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) seni boşamış olmasın? Daha önce de bir kere boşamıştı. Sonra benim sebebimle, rücu etmişti. Eğer bir kere daha boşamışsa ebediyen seninle konuşmayacağım."
Ancak, Resulullah Hz. Hafsa'yı boşamış değildir. Bu îlâ yani bütün hanımlarıyla bir aylık ayrı kalma kararının üzüntüsünden hasıl olan ağlamadır. [19]

*** HZ. ÜMMÜ SELEME RADIYALLAHU ANHA**

?5614 ?1? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ????????? ??????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????? ??????????. ???????? ??????? ?????? # ?????? ???? ??????????? ??????????? ????????? ?????????: ??????? ??????? ?????? # ????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???? ??????????? ???????. ???????? ????? ????. ???????: ???????? ????????? ?????? ?????: ????? ?????????? ????????? ?????? ??? ??????????? ??????? ??????? ????????? ?????????????? ?????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????? ?????. ????????? ????????: ??? ??????! ??? ????????? ??????? ?????? # ??????????[. ????? ???????.»?????? ???????« ????? ??????.?»??????????« ??? ????? ???? ???? .

1. (5614)- Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İddetim sona erince, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) bana (bir elçi göndererek) istetti ve evlenme teklif etti. Ben kabul etmedim. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i göndererek kendisi için Ümmü Seleme'yi istetti. Ümmü Seleme, Ömer'e: "Resulullah'a haber ver. Ben çok kızkanç bir kadınım ayrıca benim çok çocuğum var, bir de velilerimden hiçbiri burada hazır değil!" dedi. O da gidip Resulullah'a aktardı. Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer'e:
"Ona dön ve kendisine söyle ki: "Kızkançlığına gelince, senden onu gidermesi için Allah'a dua edeceğim. Çocuklarına gelince, onların himayesi de görülecektir. Velilerin meselesine gelince, onlardan hazır veya gaib hiç biri bu evliliği yadırgamayacak" buyurdular. Bunun üzerine Ümmü Seleme oğluna: "Ey Ömer! Kalk! Resulullah'la beni nikahla" dedi. O da nikahladı." [Nesaî, Nikah 28, (6, 81).][20]

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın ismi Hind'dir. Babası Ebu Ümeyye Huzeyfe İbnu'l-Muğîre'dir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Seleme ile hicretin dördüncü yılında Cemaziyü'l-ahir ayında evlenmiştir. Ümmü Seleme ve zevci ilk Müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Sonra Mekke'ye gelmişler, oradan da Medine'ye hicret etmişlerdir. Rivayette geçen "Çok çocuk sahibiyim" fikrasından da anlaşılacağı üzere küçük çocukları vardı: "Seleme, Ömer, Dürre, Zeyneb.
Ümmü Seleme, kocası Ebu Seleme ile hicret ederken, müşrik olan yakınları onu tevkif ederler ve hicret etmesine izin vermezler. Oğlu Seleme'yi de kocasının yakınları alıkoyar. Ebu Seleme Medine'ye tek başına intikal eder. Kocasından ve oğlundan ayrılan Ümmü Seleme her gün, sabahtan akşama kadar gözyaşları dökmeye başlar. Bu, günlerce devam eder. Sonunda merhamete gelen yakınları onun da hicretine izin verirler. Çocuğunu da alarak Medine'ye gelip kocasına kavuşur.
Ümmü Seleme Resulullah'la evlendiği zaman çocuğu Zeyneb henüz onu emmekte idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çocuğu annesinin yanında gördükçe gerdek yapmıyordu. Durumu sezen Ammar İbnu Yasir çocuğu götürür. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm gerdek yapar.[21]
Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) güzelliği, aklı ve isabetli re'yi ile meşhurdu. Hudeybiye'de sulh yapıldığı zaman Resulullah, Ashab'a kurbanlarını kesip traş olmalarını ve ihramdan çıkmalarını emrettiği halde, Ka'be'yi tavaf etmek maksadıyla yola çıktıkları için, tavafsız bunları yapmak Ashab'ın ağrına gidiyor, bu sebeple emr-i Nebevî'yi icraya kimsenin eli varmıyordu. Resulullah'ı, mükerrer emirlerine rağmen dinleyen yoktu. Aleyhissalâtu vesselâm üzgün olarak çadırına girdi. Üzüntünün sebebini öğrenen Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın Resulü, sen kurbanını kes, traşını ol, ihramdan çık. Ashabın seni taakip edecektir!" diye tavsiyede bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm bu tavsiyeye uydu. Aynen onun söylediği gibi, Ashab da kalkıp menasiki birer birer icra ettiler. Bu vak'a onun dirayetine örnek olarak hep zikredilmiştir.
Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) hicretin 59. yılında Şevval ayında Allah'ın rahmetine kavuştu. Daha muahhar yıllarda öldüğüne dair rivayetler de vardır.[22]

*** ZEYNEB RADIYALLAHU ANHA**

?5615 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ????????? ??????? ????????
????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ????: ???????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?????? ????????? ?????????. ?????: ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ????? ??? ????????? ??? ??????? ???????? ????????????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????: ??? ???????? ????????? ??????? ?????? # ?????????. ?????????: ??? ???? ?????????? ??????? ????? ????????? ??????? ????????? ???? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ???????? ?????. ????? ???????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ????? ???????? ??????????. ???????? ????????? ???????? ??????? ????????????? ?? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ?????? # ????????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ??????????? ????????? ???: ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ?????? ?????? ??????: ????? ?????? ???? ?????????? ??? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ?????????? ????? ?????? ????????. ????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ????? ???????? ????: ??? ??????? ???????? ??????? ? ????????? ??????? ?????????. ??? ?????: ??????? ? ????????? ???? ????????[. ????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? .

1. (5615)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyneb'in iddeti tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd (radıyallahu anh)' e: "Git onu bana (kendinden) iste!" dedi. Zeyd gitti, Zeyneb'e geldiği zaman hamurunu yoğuruyordu. Zeyd der ki: "Onu gördüğüm zaman içimde bir zorluk hissettim, ona bakamaz hale geldim. Sırtımı ona çevirerek, geri geri yaklaştım ve: "Ey Zeyneb! Beni Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdi. Seni istiyor" dedim. Zeyneb: "(Ben (istihare yoluyla) Rabbimle istişare etmeden bir şey yapacak durumda değilim!" dedi ve kalkıp mescidine gitti. Derken Resulullah'a vahiy geldi. Aleyhissalâtu vesselâm kalkıp izin almadan Zeyneb'in evine girdi. Zeyd der ki: Gündüzün ilerlemesiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bize ekmek ve et yedirdiğini gördük.
Yemekten sonra halk çıkmış, bazı kimseler evde kalmış sohbet ediyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da çıktı, peşinden ben de çıktım. Hanımlarının hücrelerine birer birer uğrayıp selam vermeye başladı. Onlar: "Ey Allah'ın Resulü (yeni) hanımını nasıl buldun?" diyorlardı.
Hz. Enes (radıyallahu anh) der ki: "Bilemiyorum, "halk çıktı!" diye ben mi haber verdim, başkası mı haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm gelip evine girdi. Ben de beraber girmek istedim. Benimle kendi arasına perde çekti. Örtünme ayeti nazil oldu. Halk, kendilerine verilen öğütten derslerini aldı: "Ey iman edenler! Yemek için davet olunmadan Peygamber'in evine girip de orada yemek vaktini beklemeyin. Davet edildiğinizde ise girin, fakat yemeğinizi yedikten sonra sohbete dalmadan dağılın. Bu hareketiniz Peygamer'e eziyet verir. O da size bunu açıklamaktan sıkılır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez" (Ahzab 53). [Müslim, Nikah 87, (1428); Nesâî, Nikah 26 (6 , 79).][23]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah'ın Zeyneb Bintu Cahş ile evlenmelerini anlatmaktadır. Zeyneb Bintu Cahş, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hala kızı idi. Onu azadlısı Zeyd İbnu Harise ile evlendirmişti. Zeyneb bu evliliği istemiyordu. Resulullah'ın hatırına kabullenmişti. Sonunda evliliği devam ettiremeyip ayrıldılar. Şu halde Zeyneb'in bu boşamadan hasıl olan iddetinin sona ermesi mevzubahistir.
Resulullah, evlenme teklifini Zeyneb'in eski kocası Zeyd ile duyurur. Zeyneb bu teklife hemen evet demez. "İstihare yaparak Rabbimin irşadını alayım" der. Mescidine gider. Bu esnada da Aleyhissalâtu vesselâm'a vahiy gelmiştir. Vahiyde, Zeyneb'in Resuslullah'a Allah tarafından nikahlandığı ifade edilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bu sebeple Zeyneb'e kendisi gider ve kapıyı çalmadan içeri girer. Kapıyı çalmadan girişi, Zeyneb'le nikahının kıyılmış olması sebebiyledir. Mezkur ayet şöyle: "Zeyd o hanımla alâkasını kesince, biz onu sana nikahladık..." (Ahzab 37). Bilahare, Resulullah'ın hanımları birbirlerine karşı faziletleriyle övünürken Hz. Zeyneb "Sizin nikahınızı insanlar kıyarken benin nikahımı Aziz ve Celil olan Allah kıydı" diyecektir.
2- Hz. Enes, Hz. Zeyneb'in düğün yemeğinin, derhal aynı gün içinde yendiğini belirtir. Yemekten sonra cemaatin dağılmasına rağmen bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere iki kişi sohbete dalar ve evde kalmaya devam eder. Aleyhissalâtu vesselâm'ın odayı terketmesi de bunlara çıkıp gitmeleri için yeterli mesaj sayılmaz, oturmaya devam ederler. Aleyhissalâtu vesselâm zevcelerini birer birer ziyarete başlar. Selam verir, halhatır sorar. Ziyaretleri tamamlayıp dönünce o iki kişi de çıkar.[24]
3- Hadisten Çıkan Bazı Fevaid:
* Kişi evine dışardan geldikçe aile halkına selam vermeli, halhatır sormalıdır. Böylece utanarak meselesini açamayan aile reisinin açtığı sohbet zemini içerisinde meseleler açılmış olur.
* Selam verilirken, muhatap tek bile olsa cemi sigasıyla esselamu aleyküm diye selam vermelidir.
* Bir kimse ile karşılaşınca halhatır sormak müstehabtır.[25]

*** ÜMMÜ HABİBE RADIYALLAHU ANHA**

?5616 ?1? ??????? ?????? ?????? ?????:]??????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ??????? ??????? ?????????? ??????????? ???????????? ???????? ?????? ???? ????????? # ??????????? ????????? ???? ????????? ???????? ????? ??????? ???? ?????????? ???? ????????? ???????? ????????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5616)- Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kendisi, Ubeydillah İbnu Cahş'ın nikahı altında idi. Habeşistan'da kocası ölünce, Necaşi merhum, onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nikahlayıp dört bin dirhem mehir verdi. Onu Şürahbil İbnu Hasene ile birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'a gönderdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabul etti." [Ebu Davud, Nikah 29, (2107, 2108); Nesâî, Nikah 66, (6, 119).][26]

AÇIKLAMA:

Ümmü Habibe (radıyallahu anh)'nin adı Remle Bintu Ebi Süfyan Sahr İbni Harb'tir. Babası Ebu Süfyan, o sıralarda Mekke'nin lideri ve müşrik idi. Fetih günü Müslüman olanlardandır.
Ümmü Habibe kocası Ubeydillah ile birlikte Habeşistan'a, ikinci hicretle gitmişti. Kocası orada içki düşkünlüğü sebebiyle Hıristiyan oldu ve orada öldü. Ümmü Habibe kocasına uyup İslam'dan çıkmadı, imanında sebat etti.
Ümmü Habibe'nin Resulullah'a nikahlanma vakti ve yeri hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlere göre, Habeşistan'da hicretin altıncı yılında nikah kıyılmıştır. Bazı rivayetlere göre, Aleyhissalâtu vesselâm, nikah için, Amr İbnu Ümeyye ed-Damri'yi Necaşi'ye göndererek Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlayıvermesini, kendisi adına dört yüz dinar miktarında mehir vermesini talep etmiştir. Necaşi bu arzuyu Nebeviyi yerine getirerek Ümmü Habibe'yi Şurahbil İbnu Hasene ile birlikte Medine'ye göndermiştir.
Rivayete göre, Necaşi, Resulullah'ın isteği kendisine ulaşınca, Ebrehe adındaki cariyesini Ümmü Habibe'ye gönderir. Ebrehe: "Melik sana diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana yazarak seni O'na nikahlamamı talep etti" der. Bunun üzerine Ümmü Habibe, Halid İbnu Said İbni'l-As'a haber gönderir ve onu nikahta vekil tayin eder. Habere çok sevinen Ümmü Habibe Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zevce olmak gibi fevkalâde mutlu bir haberi getiren Ebrehe'ye iki bilezik ve bir gümüş yüzük verir. Akşam olunca, Müslümanların temsilcisi olan Ca'fer İbnu Ebi Talib ve diğer Müslümanları çağırır ve huzurlarında dua okuyup nikah kıyar, mehri Halid İbnu Said İbni'l-As'a teslim eder. Cemaat dağılmak isteyince Necaşi: "Oturun, peygamberlerin sünnetidir; evlendikleri zaman, nikah üzerine yemek yerler" der. Yemek getirilir, yerler ve dağılırlar.
Bazı rivayetlerde bu hadisenin hicretin yedinci yılında vaki olduğu zikredilir. Ümmü Habibe'nin vekil tayin ettiği Halid, Ümmü Habibe'nin babasının amcasının oğlunun oğludur. Nikah sırasında Ebu Süfyan müşrik ve Resulullah'la harp halinde idi.
Yukarıda da söylediğimiz gibi bu nikahın Habeşistan'dan döndükten sonra Medine'de kıyıldığı da söylenmiştir. Ancak meşhur olan önceki rivayettir.
Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ), hicrî kırk dört yılında vefat etmiştir. Allah validemizi şefaatçimiz kılsın.[27]

*** SAFİYYE RADIYALLAHU ANHA**

?5617 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????. ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????????? ?????????? # ????
??????????? ???????? ????? ????? ?????? ??????????? ??????? ?????. ????? ?????? ??????? ?? ?????? ???????. ????? ????? ???: ????? ???? ????????. ????????? ?????? ????????? ??????? ?????? # ???? ?????????. ????? ????????? ??? ??????????? ??????? # ???????? ????? ????????? ???????????. ????? ???????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ????????? ????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.????: »????????« ??????: ???? ???? ??? ???? ?????? ????? ???? .

1.(5617)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'e geldi. Allah kaleyi fethetmeyi müyesser kılınca, kenisine Safiyye Bintu Huyey İbni Ahtab'ın güzelliğinden bahsedildi. Safiyye'nin kocası savaş sırasında öldürülmüştü. Kadın daha yeni evlenmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, ganimetten pay olarak kendisine onu seçti. Oradan Safiyye ile birlikte çıktılar. Revha nam mevkiye geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm orada gerdek yaptı. Sonra küçük bir yaygı içerisinde has (denen hurma, yağ ve keş'ten mamul bir yemek) hazırladı. Sonra bana: "Etrafındakileri çağır!" buyurdu. Bu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Safiyye için verdiği düğün yemeği idi. Sonra oradan Medine'ye hareket ettik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safiyye için, bineğinin terkisine bir örtü seriyordu. Sonra devesinin yanıda çömelip dizini dayadı. Safiyye (radıyallahu anhâ), dizine basarak deveye bindi." [Buharî, Salat 12, Ezan 6, Salatu'l-Havf 6, Cihad 102, 130, Menakıb 27, Megazi 38; Müslim, Nikah 464, (1367); Ebu Davud, Harac ve'l-İmaret 21, (2996, 2997, 2998); Nesâî, Nikah 79, (6, 131-134).][28]

AÇIKLAMA:

Safiyye Bintu Huyey, rivayetten de anlaşılacağı üzere, Ümmühatu'lmü'minînden olup Hayber Yahudilerindendir. Sıradan bir kadın olmayıp ileri gelenlerden biridir. Hatta, başka rivayetlerin açıkladığı üzere, "Bana esirelerden bir cariye ver!" diye talepte bulunan Dıhye İbnu Halife, Resulullah'ın: "Git dilediğini seç al" ruhsatı üzerine gider Safiyye'yi seçer. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resulü, o, Kureyza ve Nadir kabilelerinin efendisidir, o ancak size münasibtir" diye ikazda bulunurlar. Aleyhissalâtu vesselâm belki de siyasî mülahazalarla, yani Yahudilerle Müslümanlar arasındaki husumeti azaltmak, gerginliği asgariye indirip dostane münasebetleri geliştirmek düşüncesiyle, böyle mümessil mahiyetinde bir kadınla evlenmeyi uygun görür. Dıhye'yi çağırıp bir başka cariye seçmesini söyler ve Safiyye'yi kendisi alır. Azad eder, örtüye tabi kılar ve evlenir. Örtmesi, zevce edindiğinin alâmetidir. Cariye olarak almış olsaydı örtünmeyi mecbur etmezdi. Safiyye (radıyallahu anhâ)'nın akıllı kadınlardan biri olduğu belirtilir. Hz. Safiyye, gerçekten Yahudilere karşı dikkatleri çekecek, şikayetlere sebep olacak derecede hususi yakınlık göstermiş, hane-i saadette onların temsilcisi rolünü oynamıştır. Bu aşırı ilgisinden sual edilince: "Benim onlar arasında akrabalarım var, sıla-ı rahm yapıyorum" diye cevap vermiştir.
Resulullah, Safiyye'nin yüzünde morluk görür ve sebebini sorar. Anlatır ki: Rüyasında gökteki ayın kucağına düştüğünü görür. Bunu ertesi gün babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine zevce olacaksın" diyerek öfkeyle tokat atar. Bu iz, o darbeden kalmadır. Bir başka rivayette, göğsüne düşen güneştir. Rüyayı anlattığı kimse de kocasıdır. Rüyayı annesine anlattığı da rivayetlerde yer alır. Safiyye'nin evli olduğu düşünülürse, kocasına anlatmış, onun darbesini yemiş olması daha makul gelir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden bazıları zaman zaman Safiyye'yi "Yahudi kızı" diyerek, mesela Hz. Aişe ve Hz. Hafsa: "Biz Resulullah'ın yanında senden daha muteberiz, biz Resulullah'ın hem zevceleriyiz hem de amcasının kızlarıyız" diyerek üzerler. Safiyye bu laf atmaları Aleyhissalâtu vesselâm'a şikayet eder. Resulullah onu şöyle teselli eder: "Sen onlara: "Siz benden nasıl daha hayırlı olursunuz? Benim kocam Muhammed'dir, babam Harun'dur, amcam Musa'dır" demedin mi?" buyurur. Bir sefer sırasında Hz. Safiyye'nin devesi hastalanır. Zeyneb Bintu Cahş validemizin fazla devesi vardır. Aleyhissalâtu vesselâm, devesinin birini Safiyye'ye vermesini söyler. Ancak Zeyneb: "Ben şu Yahudi kızına mı devemi vereceğim!" diyerek imtina eder. Bu tutuma üzülen Aleyhissalâtu vesselâm üç ay kadar bir müddet Zeyneb'i terkeder, ona gece ayırmaz ve hiç konuşmaz.
Medine'ye geldiği vakit ensar kadınları ve bu arada Hz. Aişe, Safiyye radıyallahu anhünne'yi görmeye gelirler. Resulullah Hz. Aişe'ye: "Zevcemi nasıl buldun?" diye sorunca: "Bir Yahudi kadını" diye istiskal edici bir cevap verir. Resulullah: "Öyle söyleme, o Müslüman oldu ve Müslümanlığında da samimi" buyururlar.
Hz. Safiyye'nin ölüm tarihi ihtilaflıdır: 37 ile 52 arasında değişen yıllar söylenmiştir, (radıyallahu anhâ). [29]

*** HZ. CÜVEYRİYE RADIYALLAHU ANHA**

?5618 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]???????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ????? ????????????? ?? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????? ???????? ????? ?? ????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?? ???????????. ??????? ????????? ?????? ?????? ?????: ???????? ??????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????????? ????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ??????? ?????? ?????? ???????. ?????????: ??? ??????? ??????? ???? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ????? ???? ?????? ???? ??????? ????????? ??????? ???????? ?? ?????? ??????? ???? ??????? ??????? ????????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ?????: ?????? ???? ?????? ???? ?????? ????? ???????: ????? ???? ?????: ????????? ?????? ?????????? ?????????????? ???????: ???? ????????. ???????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????????? ????????? ??? ??????????? ???? ????????? ?????????????? ?????????: ???????? ??????? ?????? #. ???????: ????? ???????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ?? ????????? ??????? ???? ??????? ????? ?????? ???? ????? ?????????????[. ????? ??? ????.»??????????« ????? ???????? ???? ?????? ???????? ?? ?????.?»????????« ?? ????? ??????? ???? ?? ??? ????? ???? ???? ?? ???? .

1. (5618)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Beni'l-Mustalik'ten Cüveyriye Bintu'l-Haris, Sabit İbnu Kays İbni Şemmas (radıyallahu anh)'ın hissesine düşmüştü [esaretten kurtulmak için mukatebe anlaşması yaptı]. O, çok güzel bir kadındı, gözde onun için bir hisse vardı (gören göz haz duyardı). Mukatebe bedelini ödemede yardım talep etmek üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi.
Hz. Aişe devamla der ki: "Cüveyriye kapıda durduğu vakit onu görünce durumu hoşuma gitmedi (Resulullah'ın onu beğenip evlenmeye kalkacağından koktum). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da benim onda gördüğüm (güzelliği) göreceğini derhal anladım.
"Ey Allah'ın Resulü dedi. Ben Haris'in kızı Cüveyriye'yim. Durumum size meçhul değil. Ben Sabit İbnu Kays'ın hissesine düştüm. Fakat hürriyetime kavuşmak için onunla mukatebe yaptım. Size, mukatebe (bedelini ödemem)de yardım istemek üzere geldim. Resulullah:
"Sana ondan daha hayırlısını söylesem ne dersin?" buyurdular. Cüveyriye: "O nedir?" dedi.

"Senin yerine mukatebe ücretini ödeyeyim ve seni zevce olarak alayım?" buyurdular. Cüveyriye de: "Kabul ediyorum!" dedi. [Bunun üzerine, Sabit İbnu Kays'a adam göndererek Cüveyriye'yi ondan talep etti. Sabit: "O senindir, Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana feda olsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm mukatebe ücretini hemen ödedi. Cüveyriye'yi azad edip evlendi. Halk, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Cüveyriye ile evlendiğini işitince ellerindeki esirleri salıp azad ettiler ve: "Bunlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın artık akrabalarıdır (esir olarak tutulamazlar)!" dediler. Hz. Aişe devamla der ki: "Kavmine ondan daha hayırlı bir kadın görmedik; onun sebebiyle Benî Mustalik'ten yüz aile halkı azad olundu." [Ebu Davud, Itk 2, (3931).][30]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Müstalik'in Müslümanlara karşı sefer hazırlığında olduğunu istihbar edince ani bir baskın hareketiyle düzenlerini önlemişti. Gafil avlanan Benî Müstalik mağlup olmuş, yedi yüz kadar insan da Müslümanlara esir düşmüştü. Hz. Aişe yüz ailenin Cüveyriye sebebiyle azad edildiğini belirtir. Demek ki her bir aile ortalama yedi kişiden müteşekkildir. Bazı rivayetler Cüveyriye (radıyallahu anh)'nin adının Berre olduğunu, bunu Resulullah'ın Cüveyriye diye değiştirdiğini belirtir.
2- Hadisten "veli"nin velisi olduğu kadını evlendirebileceği, dilerse kendisi o kadınla evlenebileceği hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü, Resulullah velisi durumunda bulunduğu Cüveyriye ile evlenmiştir. Resulullah o durumda Cüveyriye'nin velisi sayılır. Çünkü "sultan, velisi olmayanın velisidir." Cüveyriye köle olması haysiyetiyle velisiz sayılır. Keza Aleyhissalâtu vesselâm, Cüveyriye için mevla'l-itaka'dır, yani "azadlık efendisi." Azadlık efendisi, azadlının velisidir. Çünkü ona asabe olmuştur. Böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ın Cüveyriye'ye veli olduğu sübut bulunca, cereyan eden hadise, veli olan Resulullah'ın velayeti altındaki Cüveyriye'yi kendisi ile evlendirmiş olmasından ibarettir. Öyleyse "veli nefsini (velayeti altındaki ile) evlendirebilir."[31]

*** İBNETU'L-CEVN**

?5619 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ???????? ??????? ????????? ??? ??????? ?????? # ???????: ?????? ???????? ??????? ??????? ?????: ?????? ?????? ????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5619)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İbnetu'l-Cevn, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına girince: "Senden Allah'a sığınırım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Gerçekten büyüğe sığındın. Ailene dön!" buyurdular." [Buharî, Talak 3; Nesâî, Talak 14, (6, 150).][32]

AÇIKLAMA:

Siyer ve hadis kitaplarında gelen farklı rivayetler, bazı kadınların, Resulullah'a gerdek sırasında "Senden Allah'a sığınırım" diyerek veya buna yakın bir cümle ile hitap ettiklerini belirtir. Rivayetlerden gelen bu kıssalar farklı hadiseler midir, aynı hadisenin farklı rivayetleri midir, çok net değil, şarihler bu hususta cezmetmekten kaçınırlar. İbnu Sa'd'ın bir rivayeti şöyle: "Kilabiye'nin ismi ihtilaflıdır. Fatıma Bintu'd-Dahhak İbnu Süfyan dendi, Amra Bintu Yezid İbni Ubeyd dendi, Sena Bintu Süfyan İbni Avf dendi, el-Aliye Bintu Zıbyan İbnu Amr İbni Avf dendi."
Nisbet olarak da kadın Kilabî midir, Kindî midir ihtilaflıdır. İbnu Hacer, en az iki ayrı hâdisenin varlığına hükmedilebileceğini söyler. Ebu Üseyd rivayetinde geçen kadın Ümeyme'dir, Sehl'in rivayetinde geçen kadın Esma'dır. Bu meselenin teferruatı bize pratik bir fayda sağlamayacağı için münakaşaları aktarmayacağız.
Gerdek sırasında kadını (veya bazı kadınları) bu çeşit yakışıksız söz sarfetmeye sevkeden husus nedir? Rivayetler bu hususta ehemmiyetle, Ümmühatu'lmü'minînden bazılarının hilesini rivayet ederler: Bu yeni kadın çok güzeldir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sevgi ve ilgisini kazanmada kendilerine galebe edeceğinden korkarlar ve kadıncağıza: "Eğer derler, sen Resulullah sana yaklaşınca "senden Allah'a sığınırım!" dersen bu sözden hoşlanırlar." Saflığı sebebiyle aldanıp böyle söyleyen kadın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan "...Ailene dön!" karşılığını alır. Bu muameleye maruz kalan Fatıma Bintu'd-Dahhak el-Kilabiye (uğradığı bedbahtlığın sevkiyle) "mayıs toplar ve ben şakiyyeyim dermiş. Bu rivayete göre bu telkini yapanlar Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'dır. Kadını tarayıp, kınalayarak gerdeğe hazırlarken, onlardan biri: "Resulullah, gerdeğe girdiği zaman kadının "senden Allah'a sığınırım" demesinden hoşlanır" derler.
Ebu Üseyd'in rivayetinde, kadın ailesine geri götürülür. Ailesi bunu hoş karşılamaz: "Sen mübarek olmayan bir kadınsın" diye bağrışırlar. Kadın üzülür, aldatıldığını söyler, kederinden ölür.
Bir başka rivayet, kadının Muhacir İbnu Ebi Ümeyye ile evlendiğini, Hz. Ömer kadını cezalandırmak istedi ise de, kadın: "Bana örtü koymamıştı. Ümmü'lmü'minîn de dememişti (Hz. Peygamber'e zevce olmamıştım)" diyerek kendini müdafaa eder ve Hz. Ömer dokunmaz. Hicrî altmış senesinde vefat eder.[33]

*** ÜMMÜ ŞERÎK**

?5620 ?2? ?? ????? ?????? ?????? ?????:]??????? ??????? ??????? ???????? ????????? ????????? ?????? #[. ????? ??????? .

1. (5620)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Ümmü Şerik, Aleyhissalâtu vesselâm'a nefsini hibe edenlerdendir."
(Teysir, hadisin kaynağını Nesai olarak gösterir ise de, Nesai'nin el-Mücteba olarak meşhur olan Sünen'inde mevcut değildir, es-Sünenü'l-Kübra'sında olabilir.)[34]

AÇIKLAMA:

Kadınlardan zaman zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip kendini hibe edenler olmuştur. Kadının nefsini hibe etmesi, karşılığında mehir gibi bir karşılık istemeksizin evlenme teklifinde bulunmasıdır. Bu sadedde ismi geçenlerden biri, sadedinde olduğumuz hadiste zikredildiği üzere Ümmü Şerik'tir, bir diğeri Havle Bintu Hakim, bir diğeri Fatıma Bintu Şüreyh, bir diğeri Leylâ Bintul-Hatim, bir diğer Zeyneb Bintu Huzeyme, bir diğeri Meymune Bintu'l-Haris'dir. Hemen belirtelim ki, aslında helal olmasına rağmen, Aleyhissalâtu vesselâm bu bağış sahiplerinin hiçbiriyle evlenmemiştir. Onun nikahının altında bulunanlardan hiçbiri de nefsini bağışlayanlardan değildir. Buna rağmen Hz. Aişe'nin nefsini bağışlayan kadınlara karşı kıskançlık duyduğu belirtilir.[35]

?5621 ?3? ??? ??????? ???????? ?????? ???:]?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ????. ?????? ?????: ??????? ???????? ??? ????????? # ???????? ????????? ????????? ?????????: ??? ??????? ??????? ????? ??? ???????? ????????? ?????? ?????: ??? ?????? ??????????? ????????????? ????????????. ??????: ???? ?????? ??????. ???????? ?? ??????? ?????? # ????????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5621)- Sabit rahimehullah anlatıyor: "Ben Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yanında idim. Onun yanında bir kızı vardı. Enes dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kadın gelerek nefsini ona arzetti ve: "Ey Allah'ın Resulü! Senin bana ihtiyacın var mı?" dedi. Bunun üzerine Enes'in kızı: "Bu kadının hayası ne kadar az! Ne ayıp, ne ayıp!" dedi. Enes:
"Hayır, o senden daha hayırlı! Resulullah'a rağbet ve arzu duydu ve nefsini ona arzetti" buyurdu." [Buharî, Nikah 32, Edeb 79; Nesaî, Nikah 25, (6, 78-79).][36]

?5622 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ??????????? ??? ??????? ?????? # ???????? ???????? ????????? ???????? ???? ???????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ?????? ???????. ????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????: ‘???????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? #. ??????: ??? ??????? ??????! ???? ??????? ??????? ????????? ????????? ??????????. ???????? ????????? ????????? ?????????. ???????? ??????? ?????? #? ??????: ????? ???? ??????? ????? ????? ????????? ???????????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????
????? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????. ???????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ??? ?????? ????????? ???????: ??????? ? ????????? ????? ??? ?????? ????????. ????? ????????????? ???????? ????? ???????? ????? ?Œ???: ??? ??????? ????????? ???? ‘????????. ????? ?????? ?????????????? ????????? ?????? ???????. ?????: ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????. ??????: ????? ??????? ??? ??????? ???????? ?????? ??????? ??? ? ????????? ???? ????? ??????????? ????????. ???????: ??? ???? ??? ?????? ???????? ????? ????????? ?Œ???. ???????: ?????? ????????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????????? ????????? ?Œ?????? ????????? ??? ? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ?????? ????. ??????: ? ????????? ??????? ????????? ??? ???????????? ???? ?????????? ??????

?????? ????????? ??? ????????????? ???????? ???????? ????????? ???????????[. ????? ????.»???????« ???? ??: ??? ????? ????? ???? ??? .

3. (5622)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelip (Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için) izin istedi. Kapıda oturmuş bekleyen insanlar vardı. Onlara izin verilmemişti. Hz. Ebu Bekr'e izin verildi, o da girdi. Girince, Aleyhissalâtu vesselâm'ı etrafında zevceleri toplamış olduğu halde sessiz oturuyor buldu. Derken Hz. Ömer de izin istedi, ona da aynı halde iken izin verdi. Hz. Ebu Bekr: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı güldürecek bir şey söyleyeceğim!"dedi ve sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Hârice'nin kızı benden nafaka istese ben de kalkıp boğazını tutsam ne dersiniz?" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldü ve: "Şu etrafında gördüklerinin hepsi benden nafaka istiyorlar!" dedi. Ömer, hemen kalkıp boğazını tutmak üzere Hafsa'ya yöneldi. Hz. Ebu Bekr de kalkıp boğazını tutmak üzere Aişe'ye yöneldi. Her ikisi de:
"Demek siz Resulullah'tan onda olmayan şeyi istiyorsunuz ha!" diyordu. Onlar: "Allah'a yemin olsun! Biz ondan asla olmayan şeyi istemiyoruz!" dediler. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlardan bir ay ayrı durdu. Arkadan şu ayet nazil oldu. (Mealen): "Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve zevkini istiyorsanız, gelin boşanma bedelini verip sizi güzellikle serbest bırakayım. Eğer Allah'ı, Resulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, şüphesiz ki, sizden iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlar için Allah pek büyük bir mükafaat hazırlamıştır" (Ahzab 28-29).
Hz. Cabir devamla der ki: "Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den başlayarak şöyle dedi:
"Ben sana bir husus arzedeceğim. Cevap vermede acele etmemeni dilerim, ebeveyninle de istişare ettikten sonra cevap ver."
"O husus nedir ey Allah'ın Resulü?" diye Aişe sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm ayeti tilavet buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe hemen: "Yani sizi tercih meselesinde mi ailemle istişare edeceğim? Asla! Ben Allah'ı ve Resulü'nü ve ahiret yurdunu tercih ediyorum. Senden ricam, kadınlarından hiçbirine benim şu söylediğimi haber vermemendir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onlardan biri sormaya görsün, ben hemen cevap veririm. Zira Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı olarak değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi!" buyurdular." [Müslim, Talak 29, (1478).][37]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Ümmühatu'lmü'minîn'in dünya veya ahireti tercih hususunda muhayyer bırakıldıklarını haber veren ayetin nüzul sebebini açıklamaktadır. Anlaşılacağı üzere Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer mutad ziyaretlerinin birinde Aleyhissalâtu vesselâm'ı kadınları etrafında toplanmış olduğu halde sessiz (ve kaygılı) bulurlar. Resulullah'ı neşelendirmek ve konuşturmak için Hz. Ebu Bekr'in şaka yollu bir cümlesi Resulullah'ı güldürmekle kalmıyor, sessiz ve kaygılı oluşunun sebebini de ortaya çıkarıyor: Hanımları kendisinden veremeyeceği veya örnek olmalarında vermeyi uygun bulmadığı şeyleri istemektedir.
Bu durumu öğrenen kayınpederler [Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)] hemen kızlarının üzerlerine yürüyüp "Demek siz, Resulullah'tan onda olmayan şeyler istiyorsunuz ha!" diyerek tedib etmek, cezalandırmak isterler, Aleyhissalâtu vesselâm buna mani olur. Ama müdahale faydadan hali olmaz. Validelerimiz, o günden sonra Resulullah'tan, onda olmayan bir şey talep etmeyecekleri hususunda söz verirler, yemin ederler. Derken muhayyerlik ayeti nazil olur.
Aleyhissalâtu vesselâm emr-i İlahî'yi Hz. Aişe'den başlayarak zevcelerine tebliğ eder. Hepsi de düşünmeye, aileleriyle istişareye gerek duymadan Allah ve Resulü ile beraber olup darlık içinde yaşamayı, ayrılıp bolluk içinde yaşamaya tercih ederler.
Bu muhayyerlikte kadınlar ayrılmayı tercih etmiş olsalar, başkalarıyla evlenmeleri helal olup olmayacağı hususunda ulema mütalaa yürütmüş, ihtilafa düşmüştür. Çoğunluk, ayrılığın gereği olarak evlenebileceklerine hükmetmiştir.
Ayet geldiği zaman Resulullah'ın nikahı altında, hayatta dokuz karısının olduğu belirtilmektedir. Beşi Kureyşîdir. Hz. Aişe, Hafsa, Ümmü Habibe, Sevde, Ümmü Seleme radıyallahu anhünne; dördü de Kureyş dışından: Safiyye, Benî Nadir Yahudilerinden; Meymune, Benî Hilal'den; Zeyneb Bintu Cahş, Benî Esed'den; Cüveyriye, Benî Mustalik'ten, radıyallahu anhünne.
2- Hadis üzgün olan eş dostun fikra vs. nezih vasıtalara başvurularak konuşturulup, güldürülmesinin müstehab olduğunu ifade etmektedir. [38]

İKİNCİ FASIL

EVLENMEYE TEŞVİK VE TERĞİB

?5623 ?1? ?? ???????? ???? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ??? ??????? ?????? # ??????: ????? ??????? ???????? ????? ?????? ????????? ????????? ? ??????? ????????????????? ?????: ?. ????? ?????? ???????????? ?????????. ????? ?????? ???????????? ??????: ??????????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?'?????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5623)- Ma'kıl İbnu Yesar (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelerek: "Ben (evlenmek üzere) asaletli ve güzel bir kadın buldum. Ancak kısırdır, çocuk doğurmuyor. Onunla evleneyim mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır evlenme!" buyurdular. Sonra adam ikinci sefer geldi, yine aynı cevabı aldı. Adam üçüncü sefer de gelince: "(Ey insanlar!) vedud (çok seven) ve velud (çok doğuran) olanla evlenin. Zira ben (kıyamet günü) diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 4, (2050); Nesaî, Nikah 11, (6, 65-66).][39]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kadında aranması gereken belli başlı vasıfları belirtmektedir:
* Kadın kısır olmamalıdır. Çünkü evlenmenin aslî gayelerinden biri tenasül yani neslin devamını sağlamaktır. Çocuk doğurmayan kadın bu gayeyi hasıl etmez.
* Kadın vedud olmalıdır: Yani kocasını çok sevmelidir.
* Kadın doğurgan olmalıdır. Kadının sadece kısır olmaması da yeterli değil, velud da olmalıdır. İki vasıf birbirini tamamlayıcı olduğu halde ayrı ayrı zikredilmesi, evlilikte çocuk elde etme meselesinin din açısından ehemmiyetini nazara verir. Gerçi hadisin sonunda çocuk meselesine bir kere daha dönülüyor: "Kıyamet günü sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."
Eğer kadın velud olur fakat vedud olmazsa kocası tarafından sevilmez. Ailevî ahenk ve huzur kadının kocası tarafından sevilmesi ile mümkündür. Bu ise öncelikle kadının vedud olmasına bağlıdır. Kadın vedud olsa fakat velud olmasa bu sefer evlilikten beklenen maksad hasıl olmaz, ümmetin sayıca artması gerçekleşmez.
Alimler bu iki vasfın bekârlarda yakınlarının haline bakılarak bilinebileceğini belirtirler. "Çünkü çoğunluk durumunda tabiatlar akrabalara intikal eder, yakınlarının tabiatları birbirlerine benzer" derler. Aliyyu'l-Kâri "Vedud ve velud olanlarla evlenin" emrinde: "Velud ve vedud olanlarla evliliğinizi devam ettirin" manasının da muhtemel olduğunu söyler.
Bu vesile ile bir kere daha tekrar edelim ki, İslam dini, nüfus çokluğuna ehemmiyet verir. Birden fazla kadınla evlenme ruhsatı bile İslam'ın nüfus politikasının gereğidir. Böylece doğum çağında olan kadın bekâr kalmamış olur. Ayrıca erken evlendirme prensibi de doğumu teşvik edici bir tedbirdir. Ortalama 15-17 yaşlarında büluğa eren gençlerin hemen evlendirilmesi daha çok sayıda çocuk edinmeye müessir olacaktır. Yüksek tahsilin yaygınlaştığı çevrelerde evlenme yaşı gittikçe gerilere kaymakta, dolayısıyla doğum nisbeti o çevrelerde azalmaktadır.
Doğum kontrolü diye günümüzde ortaya çıkan hâdiseyi İslam açısından kabul etmek mümkün değildir. Bu hâdise esasen bizde dış baskılarla müesseseleştirilmiş, doğum kontrolüyle ilgili teşkilatlar Amerikan yardımlarıyla finanse edilmiştir. Maksad, İslam ümmetinin sayısını azaltmaktır. Nitekim Kıbrıs askerî harekatının akabinde Amerika'nın koyduğu askerî ve ekonomik ambargodan Türkiye'ye faydalı olacak her çeşit yardımlar nasibini alırken, sadece doğum kontrolüne yönelik yardımlar nasibsiz kalmış, onlar hiçbir kısıntıya uğramadan gelmeye devam etmiştir. Nedir bunun manası?
Alim geçinen eyyamcı, fetvacı, günlük politikaya göre imal-ı fikirde bulunan yeni yetme yarımlar, fıkıh kitaplarında birçok kayıtlarla medar-ı bahs edilen çocuk aldırma ruhsatını, kayıtları mevzubahis etmeden göstererek veya bazı hadislerde gelen yine kayıtlara tabi azl ruhsatını[40] medar-ı bahs ederek, yabancı ideolojilerin işine yarayacak fetva vermektedir. Bu, manevî sorumluluğu mucib olduğu gibi, ümmetin dünyevî menfaatlerine de aykırıdır. Dış baskılara dayanamayan veya satın alınan politakacılarla, din temsilcileri millet nazarında bir değildir. Millet öncelikle din alimlerine kulak verir.
Hadislerde "azl"e ruhsat olduğu gerekçesiyle doğum kontrolü caiz diyenlere Resulullah'ın azlle ilgili şu tarifini de görmelerini tavsiye ederiz: Müslim başta diğer birkısım Kütüb-i Sitte müelliflerinin kaydettiği bir hadiste, Resulullah'tan azl sorulduğu zaman: "Bu, gizli bir ve'd'dir" demiştir. Ve'd, Arapça'da çocukları diri diri toprağa gömme fiilidir. Şu halde, Resulullah, azli "çocuğun gizlice toprağa gömülmesi" olarak tarif etmiş bulunmaktadır. Yani, sebepsiz azli tasvib etmemektedir. Azle bile fetva vermeyen dinimizde, kürtaj denen çocuk katliamına fetva aramak tamamen boş bir gayrettir.
Nüfus artışının açlık ve ekonomik sıkıntıya sebep olması gibi, aslında ilme ve realiteye aykırı iddialara Kur'an-ı Kerim'in bir ayetiyle cevap vereceğiz:
"Fakirlik korkusuyla evlatlarınızı öldürmeyin. Onları da, sizi de rızıklandıran biziz. Onları öldürmek, gerçekten çok büyük bir günahtır" (İsra 31).
Makina, gübreleme, sulama, bilgi ve tecrübe gibi yeni unsurların ziraate dahil edilmesi, ziraî istihsali dünya genelinde öyle artırmıştır ki, bu, nüfus artışından çok öndedir.

Gelecekte bitki genlerine yapılan müdahale, ev ziraati gibi şimdiden ufukta görülen gelişmeler gıda sıkıntısı diye bir tehlikenin yeryüzüne hiçbir zaman gelmeyeceğini göstermektedir. Afrika gibi dünyanın bazı yerlerinde görülen açlık ve sefalet, oralardaki Avrupa sömürüsünün eseridir, tabii bir hâdise değildir. Avrupalılar gittikleri memleketlerin iktisadî düzenlerini sistematik olarak bozarak yerli halkı, bir daha kendilerine karşı müessir şekilde baş kaldıramayacak hale getirmişlerdir. Oradan ayrılsalar bile sömürü sistemlerini kendi menfaatlerini devam ettirerek satın alınmış aydınlarla yürütüp, ayakta tutmaktalar; ticarî şirketleri, işletmeleri ellerinde bırakmayarak daha merhametsiz bir sömürge tatbikatını devam ettirmektedirler.
Kendi memleketlerinde bütün imkanlarıyla doğumu teşvik eden Batı, Batı dışındaki bütün memleketlerde siyasî, iktisadî ve askerî her çeşit güç ve baskı imkanlarını kullanarak doğum kontrolü uygulamasını yaptırmaktadırlar.[41]

Meselenin İktisadî Yönü:

Nüfus artmasının açlığa sebep olacağı iddiasını, ilmî çalışmalarla, rakamlarla cevaplandıran ilim adamlarımız var. Türkiye'de Nüfus Meselesi adlı kitabında Prof. Dr. Sabahattin Zaim pek çok dünya devletini esas almak suretiyle mukayeseli, istatistikî rakamlara dayanarak yaptığı bir tahlili şöyle noktalar: "Şu halde, umumiyetle iddia edildiği gibi, ülkelerin refah seviyesindeki artış hızı ile nüfus hızı arasında tersine bir koralasyon (ilgi) yoktur (0.2). Bilakis iki mefhum arasında müsbete doğru bir koralasyon (O. 53) görülmektedir." İlim adamımızın Türkiye'nin 1960-1968 yılları arasındaki nüfus ve gelir artışı ile ilgili olarak verdiği rakamlara göre bu yıllar arasında nüfusumuz % 2.6 artarken, nüfus başına düşen GSMH (millî gelir) artışı 4.2 olmuştur.
Gıdanüfus münasebetlerinde de şu kıymetli bilgiyi verir: "Gıdanüfus münasebetlerini Türkiye yönünden inceleyecek olursak, görülür ki, ülkemizde nüfus artışının en hızlı olarak kabul edildiği devrelerde 1952-56'ya nazaran artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 7 oranında artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 61 oranında çoğalmıştır. Yani ülkemizde gıda yönünden bir dengesizlik yoktur. Ziraî üretimle gıda üretimi, nüfustan daha hızlı artmaktadır."[42]
Bu açıklamalar Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de geçen "Açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onları da sizi de biz rızıklandırırız" ayetinin ilmî bir tefsiri mahiyetindedir. Bu açıdan gerek yurdumuzda, gerek dünyanın bazı yerlerinde zaman zaman görülen maddî sıkıntılar, tabii değildir, nüfus çokluğundan değildir. Sömürgecilerin oyunundan, adaletsiz idareden ileri gelmektedir. Ömer İbnu Abdilaziz'in üç yıllık adilâne idaresi sırasında Mısır gibi büyük bir İslam dünyasında zekat kabul edecek insan kalmayacak şekilde refah ve bolluk hasıl olmuştur.
Doğum kontrolü uygulayarak, evlenmeyi, çocuk elde etme maksadının dışına çıkaran çevrelerde "cinsî münasebetlerin çocuk yapma ve neslin devamı ile hemen hemen hiçbir ilgisinin kalmadığı, tamamen bir eğlence ve zevk meselesi haline getirildiği" bazı araştırıcıların yazılarında belirtilmektedir. Bu durumun beşerî ahlakı son derece tahrip ettiğini belirten meşhur tarihçi ve içtimaiyatçı Dr. Sazzoken: "Amerika'daki cinsî münasebetlerden bahisle, rakamlar üzerinde âdeta ağlamaktadır. Doğum kontrolü teşviki sonucu evlenmeden önce gayr-ı meşru ilişkilerde bulunan erkeklerin sayısı % 27'den % 87'ye, kadınların ise % 7'den % 50'ye çıktığını tesbit etmiştir." Yine verilen bir başka bilgiye göre Dr. Cheoser 1956 yılında altı yüz kadın üzerinde yaptığı incelemelerin sonucunu şöyle bildiriyor: "İngiltere'de her üç kadından biri henüz evlenmeden iffet ve kızlığını kaybetmektedir." Aynı zat 1960 yılında yayınlanan bir kitabında "Artık kadınlarda iffet denilen şeyden bir iz, bir eser kalmış mıdır?" diye sormaktadır. Ya şimdilerde (1992) ne hale geldi?
5718. hadisin açıklama kısmında çocuk öldürme meselesine tekrar temas edeceğiz.[43]

?5624 ?2? ??? ????? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????????[. ????? ???? ???????? .

2. (5624)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dünya bir meta'dır. Dünya metaının en hayırlısı saliha kadındır." [Müslim, Rada 64, (1467); Nesaî, Nikah 15, (6, 69).][44]

AÇIKLAMA:

Meta', altın ve gümüş parayla alınıp satılabilen her çeşit ticaret malıdır. Yenilen, giyilen, yere serilen bütün dünya malları meta'dır. Bir müddet kullanılıp eskitilir. Ayet-i kerimede de "dünya hayatı" bir aldanma metaı olarak tavsif edilmiştir. "Dünya hayatı bir aldanma metaından başka bir şey değildir" (Al-i İmran 185).
Hadis, dünyada hoşumuza giden hiçbir şeyin ebedî olmadığını, bir müddet istifadeden sonra elden çıkacağını bildiriyor. Bu faniler arasında insan için en hayırlı olanı saliha bir kadındır. Çünkü diğer metalardan ağız tadıyla istifade, bu hayat ortağına bağlıdır. Eğer kadın saliha olmaz da kötü olursa, kişi zengin ve sağlıklı da olsa, hayatta huzur bulamaz. Saliha kadın, dindar, iffetli ve itaatkâr olan kadındır. Bir başka hadiste Resulullah insanın saadetini üç şeye bağlar: "Saliha kadın, salih mesken, salih binek." Hadisin devamında, kişinin bedbahtlığı da üç şeye bağlanır: "Kötü kadın, kötü mesken, kötü binek." Dünyevî saadetin medarı denince birçok kimsenin aklına öncelikle maddî zenginlik gelir. Halbuki bir peygamber nokta-i nazarından, bu meselede maddî varlık hiç mevzubahis edilmemektedir. Ailevî huzurun yokluğunu hiçbir zenginlik telafi edemez. Ayrıca, saliha kadın sadece dünya hayatı için değil, dünyayı ahiretin bir tarlası görüp, buradaki hayatı ebedî hayatını kazanmaya vasıta bilen kimseler için de ayrı bir ehemmiyet taşır. Saliha bir hayat ortağına sahip kişi, ahiret ekimini daha iyi yapar. Maddî serveti bir başka değer kazanır.
Müteakip hadis mevzuyu daha da açacaktır. [45]

?5625 ?3? ??? ??? ??? ??????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ?????? ???????? ???? ????????. ???????: ????? ????? ??????? ????????? ?????: ????? ????? ?????? ????????. ??????????? ??????????? ????????? ? ?????? ?????. ???????: ????? ??????? ????????? ????????? ????: ????? ??????? ????????? ????????[. ????? ???? .

3. (5625)- İbnu Ebi Necih rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadını olmayan erkek miskindir, miskindir!" buyurmuşlardır. Yanındakiler:
"Çokça malı olsa da mı?" dediler.
"Evet çokça malı olsa da!" buyurdular. Sözlerine devamla: "Kocası olmayan kadın da miskinedir miskinedir!" buyurdular. Yanındakiler:
"Çokca malı olsa da mı?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet kadının çok malı olsa da!" buyurdular." [Rezin tahric etti.][46]

?5626 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ????????? '?????? ???????: ??????????? ?????????????? ??????????????? ???????????. ????????? ??????? ????????? ???????? ???????[. ????? ?????? ? ???????.»?????? ?"???????« ??? ??? ?? ????? ?????? ????: ?? ??? ????? ??????. ????? »????????? ???????« ?? ?????? ??????? ?? ?????? ???? ?????? ??????? ??? ??? ?? ????? ???? ??? ??????? ?? ?? ???? ???????? ?? ??????? ??? ???? ??????? ??? ???? ??? .

4. (5626)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadın dört hasleti için nikahlanır: Malı için, haseb ve nesebi için, güzelliği için, dini için. Sen dindarı seç de huzur bul." [Buharî, Nikah 15; Müslim, Rada 53, (1466); Ebu Davud, Nikah 2, (2047); Nesâî, Nikah 13, (6, 68).][47]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde evlenme mevzubahis olunca, kadın seçiminde erkeklerin üzerinde durduğu hasletleri belirtiyor: Güzellik, zenginlik, soysop üstünlüğü, dindarlık. Bu hususların hiçbirini aramayan erkek yoktur denebilir. Dinimiz öncelikle diyanetin aranmasını tavsiye eder. Kur'ân-ı Kerim, bu meselede mü'minlere, eş olarak mutlaka ehl-i iman biriyle evlenmeyi irşad buyurur, mümin eşin, hoşa gidecek kâfirden daha hayırlı olacağı ifade edilir (Bakara 221). Mü'min eşin güzelliği, çirkinliği, zenginliği, fakirliği ve nesebi (soyusopu) mevzubahis edilmiyor. Ama müşrikin hoşa gideni mevzubahis ediliyor. Müşrik, hadiste zikredilen üç sebepten biriyle hoşa gidebilir: Zengindir veya güzeldir veya soysop sahibidir, bu sebeplerden biriyle hoşa gidebilir. Öyleyse ayet-i kerimeye göre mü'min olan tercih edilecek, hadis-i şerife göre de mü'minlerden diyaneti kavi olanlar tercih edilecektir.
Başka hadisler dindarı tercihin sebeplerini belirtir: Çünkü kadın kardeşlerine benzeyenleri doğurur.
Bu hadis daha önce teferruatlı olarak geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[48]

?5627 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????????? ????? ??? ??????? ?????? # ??? ??????????? ??????: ??????????? ???????.

??????: ???? ??????? ????????? ??????????[. ????? ?????? .

5. (5627)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Evlendiğim zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Nasıl biriyle evlendin (dulla mı bakire ile mi?)" diye sordular.
"Bir dul aldım!" dedim.
"Niye bakire değil? O senin sen de onunla mülâtefe ederdiniz!" buyurdular." [Buhârî, Nikâh 10; Müslim, Radâ 54, (715); Ebu Dâvud, Nikâh 3, (2048); Tirmizî, Nikâh 4, 13 (1086, 1100); Nesâî, Nikâh 6, 10 (6, 61-65).][49]

AÇIKLAMA:

1- Burada, bazı vecihlerinde başka teferruat bulunan bir hadisin bir kısmı yer almaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse: Hz. Cabir'in babası öldüğü zaman geride yedi (veya dokuz) kız çocuğu bırakmıştır. Hz. Cabir, kendi ifadesiyle "çocukları ayarında beceriksiz bir bâkire ile evlenmeyi [kızlarına bir yenisini eklemeyi] uygun bulmayarak bunlara analık yapacak, terbiye ve bakımlarını iyi îfa edecek, onlar üzerinde otorite kurabilecek tecrübeli bir dulla evlenmiştir." Bir sefer dönüşü Hz. Cabir, Medine'ye yaklaşınca, evine bir an önce varmak için hayvanını hızlandırınca, oradaki acelecilik Aleyhissalâtu vesselâm'ın dikkatini çeker. Cabir'den sebebini sorar. Cabir, yeni evlendiğini söyleyince, Aleyhissalâtu vesselâm, "dulla mı, bakire ile mi evlendin" diye tekrar sorar. Cabir (radıyallahu anh) dul deyince, Aleyhissalâtu vesselâm, sadedine olduğumuz tavsiyede bulunur. Hz. Cabir, niçin dulla evlendiğini açıklayınca da: ??????? "İsabetli davranmışsın" buyurarak takdir eder.
Hz. Cabir'in aldığı kadının adı Sahle Bintu Mes'ûd İbni Evs İbni Mâlik el-Ensâriyye'dir.[50]
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevaid:
* Bakire ile evlenmeye teşvik var. İbnu Mâce'nin bir rivayetinde daha sarih olarak "Size bekârları tavsiye ederim. Onların ağızları daha tatlı (kabasaba, kırıcı söz söylemezler...), rahimleri daha hareketlidir (daha çok çocuk yapar), (aza daha kolay razı olurlar)" buyurmuştur.
* Hz. Cabir, kızkardeşlerine karşı müşfik davranışı ve onların maslahatını şahsî hazzına tercih etmesiyle fazilet örneği vermiş, Aleyhissalâtu vesselâm da takdir etmiştir.
* İki maslahat çakışırsa, hangisi daha çok ehemmiyet taşıyorsa o tercih edilir. Nitekim Cabir öyle yapmış ve Resûlullah'ın takdir ve dualarına mazhar olmuştur.
* İmam, arkadaşlarının şahsî meseleleriyle de ilgilenmeli, sual etmeli, hayra, daha doğruya irşadda bulunmalıdır. Bu, nikah meselesinde de olabilir, zikrinde haya duyulan meselelerde de olabilir.
* Kadının kocasına hizmet etmesinin meşruiyyeti, sadece kocaya değil, kocanın kardeşi, ailesi, çocuklarına da hizmet meşrudur, fazilettir. Kocanın bu maksadla evlenmesinde kocaya bir mahzur yoktur, kadın da aslında bunu bir mecburiyet olarak yapmaz. Fakat beşerî hayatta âdet böyle cereyân etmektedir. Bundan dolayı Resûlullah Cabir'in kasdını kınamadı, yadırgamadı, dahası takdir etti. [51]

?5628 ?6? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???????? ?? ??????? ????????? ????????? ?? ??????? ?????????. ????? ???? ???????? ???? ????????? ??? ????????? ????????? ??????? ?????? ????? ??????? ??? ?? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

6. (5628)- Yine Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şurası muhakkak ki kadın, şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Biriniz bir kadında hoşuna giden bir husus görürse, hemen hanımına gelsin; zira bu, nefsinde uyananı giderir." [Müslim, Nikâh 9, (1403); Ebu Dâvud, Nikâh 44, (2151); Tirmizî, Nikâh 9, (1158).] [52]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Müslim'deki aslının baş tarafında vürud sebebi de zikredilir. Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda gördüğü bir kadın sebebiyle ailesine gelmiş, sonra da ashabına yukarıdaki tavsiyede bulunmuştur. Resûlullah bu davranışıyla ümmetine örnek olmuştur. Öyleyse bir kadın görüp de içinde bazı hisler uyanan kimsenin sünnete ittibâen ailesine gelmesi ve şehvetini teskin etmesi müstehabtır.
2- Kadının şeytana teşbîhi, erkeklerin içinde his uyandırdıkları içindir. Zira Yüce Yaratan erkeklerin fıtratına kadınlara karşı şiddetli bir meyil koymuştur. O meyil her erkekte mevcuttur. Harama sevketme işi şeytanın vazifesi olması haysiyetiyle, erkeklerde haram hisler uyan -dıran kadınlar o yönüyle şeytana benzetilmiş, bakmanın, görmenin hâsıl edeceği şeytanî hisler ve neticeler nazar-ı dikkate arzedilmiştir. Öyleyse, ciddî bir sebep yokken, kadın, erkeklerin arasına karışmamalıdır. Erkek, yabancı kadına imkân nisbetinde bakmamalıdır. Hele zinetine, zinet yerlerine, güzelliklerine dikkatle bakması son derece mahzurludur. Bu sebeple olacak ki âyet-i kerime'de erkeklerinde gözlerini haramdan kısmaları emredilmiştir. (Nur 30).
Hadis, erkeğin hanımını gündüz de dâvet edebileceğini, hanımının buna uyması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca şehvet duygusunun, imkân nisbetinde vakit geçirilmeden teskini müstehabtır, birkısım maslahatları mültezimdir. [53]

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKAH DUASI VE NAZAR

?5629 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????? ????[. ????? ????? ???? ??? ???? ????????? ???????? ?????? .

1. (5629)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişiyi, kardeşi bir kızı isteme sırasında o kıza talip olmaktan nehyetti, "Ne zaman isteyen vazgeçer veya kendine izin verirse o takdirde talib olabilir" buyurdu." [Buharî, Nikah 45; Müslim, Nikah 49-56, (1412-1414); Muvatta, Nikah 1, (2, 523); Ebu Davud, Nikah 18, (2081); Nesâî, Nikah 19, (6, 71); Tirmizî, Nikah 38, (1134).][54]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) içtimâî hayatta her zaman mühim bir yer tutan ve kıyamete kadar bu ehemmiyetini koruyacak olan kız istemenin başkalarını da ilgilendiren belli başlı adabını tesbit ediyor: Kardeşin talebi varken araya girmemek.
Hemen şunu belirtelim ki, kardeş tabiri umumidir. Öz kardeşi ifade ettiği gibi, süt kardeşi, din kardeşi gibi başkalarınıda ifade eder. Evzaî ve bazıları "Bu durumda zımmînin talip olduğu zımmiye bir kıza Müslüman da talip olabilir, bu haram veya mekruh değildir" diye hükmetmişse de, cumhur, kız isteme meselesinde zımmîyi Müslümana ilhak etmek gerektiğine hükmetmiş, "kardeşi" tabirinin galip durumu ifade için kullanıldığını söylemiştir. Öyleyse zımmînin dahi talib olduğu zımmiye kıza, o vazgeçmedikçe veya izin vermedikçe talip olunamaz.
2- Hadiste beyan edilen yasak haram mı ifade ediyor, kerahet mi veya hangi şartlarda haram, hangi şartlarda kerahet ifade eder gibi bir kısım teferruatta ulema ihtilaf etmiştir.
* Cumhur: "Bu nehiy tahrimdir, haram bildirir" der.
* Hattâbî, "Nehiy te'dib içindir, fakihlerin çoğu nezdinde, nikah akdini iptal eden tahrimî bir nehiy değildir" der. Ancak Nevevî, bu nehyin tahrim ifade ettiğinde icma bulunduğunu nakletmiştir. Fakat, hangi şartlarda haram olacağı yine de ihtilaflıdır:
** Şafiîler ve Hanbelîlere göre, eğer kız veya kızın yetki tanıdığı velisi, isteyen tarafa sarih bir şekilde müsbet cevap vermişse, bu durumda araya girmek haramdır. Ama, reddettiklerine dair sarih bir ifade varsa araya grimek haram değildir. Eğer reddettikleri belli değilse kız istemeye tevessül haram değildir. Çünkü bunda asıl olan mübahlıktır. Hanbeliler nezdinde bu durumda iki farklı görüş var:
** Eğer kız tarafının müsbet cevabı sarih değil de târiz denen kaypakça bir üslupla olursa -söz gelimi "sizin gibisindan vazgeçilemez", "sen yabana atılacak biri değilsin" sözlerinde olduğu gibi- Şafiîler nezdinde iki farklı görüş var: Sahih olanına göre araya girmek haram değildir, Malikîler ve Hanefîler de bu görüştedir.
** Kız tarafı ne red ne de kabul cevabı vermemişse, araya girmek caizdir. Bu cevaza delil, Fatıma Bintu Kays (radıyallahu anhâ) meselesinde Resulullah'ın tavrıdır. Bu kadın Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip kendisini Hz. Muaviye ve Hz. Cehm (radıyallahu anhümâ)'in talep ettiklerini bildirip hangisiyle evlenmesinin uygun olacağını sorduğu zaman, Aleyhissalâtu vesselâm araya girip üçüncü bir şahsı, Hz. Üsame (radıyallahu anh)'yi tavsiye etmiştir. Bu hadisede akla gelen bir ihtimali esas alarak farklı bir yoruma gidenler de olmuştur. Nevevî ve başka bazıları derler ki: "Fatıma Bintu Kays misalinde söylenen hususa delil yoktur. Çünkü Ebu Cehm ve Muaviye hazretlerinin aynı anda istemiş olmaları muhtemeldir veya ikinci zat, birincinin talebinden habersizdir. Resulullah da Üsame'yi sadece işaret etmiştir, onun adına talep etmiş değildir."

* Tirmizî'nin kaydettiğine göre, İmam Şafii'ye göre, sadedinde olduğumuz hadisin manası, "Bir adam bir kadını isteyince kadın ondan razı olup ona meylederse, bir başkasının kızı istemeye artık hakkı yoktur" demektir. Eğer kızın rızasını veya meylettiğini bilmezse, istemesinde bir mahzur yoktur." Şafii'nin bu yorumuna delil yine Fatıma Bintu Kays'ın kıssasıdır. Çünkü mezkur rivayette o, kendisini iki kişinin talep ettiğini söylerken, bunlardan birine meylettiğini söylememiştir. Eğer böyle bir şey söyleseydi, Aleyhissalâtu vesselâm ona razı olduğunun dışında bir üçüncü şahıs göstermezdi." Böylece Şafiîlerden bir kısmı, kadından, talep edene kabul veya red cevabı verilmedikçe araya girilebileceğine kesin olarak hükmetmiş, bir kısmı da iki farklı görüş ortaya koymuştur.
** Şafii, bakire kız hakkında: "Onun sükûtu, isteyene rızasını ifade eder" diye hükmetmiştir.
** Bir kısım Malikî alimleri: "Mehir üzerinde anlaşma vaki olmadıkça kızı başkaları da isteyebilir" demiştir.
* Kızın talep edilmesini haram kılan şartlara rağmen ikinci talip nikah yapacak olsa bu nikahın hükmü nedir? Batıl mı, değilmi?
** Cumhura göre haram işlemiş olsa da nikah sahihtir. Çünkü, bu işte yasaklanan husus taleptir, talep ise nikahın sahih olmasında aranan bir şart değildir. Öyleyse, talebin gayr-ı sahih şekilde olması nikahı feshetmez.
** Davud u Zahirî'ye göre zifaftan önce de olsa sonra da olsa bu akid feshedilir.
** Malikîlerde ihtilaf edilmiş, iki görüş ileri sürülmüştür: Bir kısmı "zifaftan önce ise feshedilir, zifaftan sonra ise feshedilmez, akid sahihtir" demiştir.
* Bu hadisten hareketle, birinci talibin izin vermesi halinde ikinci talipten haramlığın kalkacağına hükmedilmiştir. Ancak bu ruhsat sadece kendisine izin verilen şahsa mı aittir, başkalarına da şamil olur mu sorusunu getirmiştir. Umumiyetle ikinci şık benimsenmiştir. Çünkü birinci talipten hasıl olan mücerred bir izin onun bu kadınla evlenmekten vazgeçtiğinin ifadesidir, onun talepten yüz çevirmesiyle başkalarının talebini helal ve caiz kılar.
* Kadını istemenin meşru vakti, onun iddetini tamamlamış olma vaktidir. Dolayısıyla birinci kişi, iddetli iken bir kadını talep etmiş olsa, ikincinin, iddeti tamamlanınca tâlip olması bu yasağa girmez. Çünkü birincinin talebi meşru değildir.
* Malikîlerden İbnu'l-Kâsım "Birinci tâlib fâsık ise, iffetli kimsenin araya girmesi câizdir" demiştir. İbnu'l-Arabî kızın iffetli birisi olması halinde bunun caiz olacağını söylemiştir. Çünkü fâsık iffetliye küfüv (denk) değildir, dolayısıyla fâsığın talebi talep değildir. Ama cumhûr, "Kızdan kabul alâmeti sâdır olmuş ise bu doğru olmaz" diye hükmetmiş, İbnu'l-Kâsım'ın görüşünü benimsememiştir.
* Bazı âlimler, umumî âdete göre, birinci tâlibin, istememesi gereken bir kızı istemesi halinde, ikinci talibin araya girmesi câizdir demiştir. Mesela sıradan bir insanın padişah kızına talip olması gibi. Arada küfüvlük yoktur.
* Hadis, sadece erkeklere araya girmeyi haram etmez, aynı şekilde, bir kız bir erkeğe evlenme teklifi yapmışsa, bu sonuçlanmadan aynı erkeğe ikinci bir kızın evlenme teklifi yapmasını da haram eder. Nitekim daha önce, 5612 numaralı hadiste geçtiği üzere faziletli kimselerin kızları için, sâlih erkeklere talepte bulunmalarını ulemâ müstehab addetmiştir. Bu durumda haram, erkeğin tek kadınla evlenmeye azmetmiş olma şartına bağlıdır. Böyle bir kararı yoksa aynı anda birkaç kadın teklifte bulunabilir.[55]

?5630 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????? ?????? # ???????? ??????????: ???? ????????? ?????? ????????????? ????????????????? ????????? ???????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ??????????. ???? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ?????? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ????????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????. ??? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???? ???‘??????? ???? ?????? ????? ?????????? ????????)?1(. ??? ??????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ????????? ??? ?????????? ??? ????????? ??????????. ??? ??????? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????? ??????? ????????[. ????? ????? ?????.

2. (5630)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hâcet duasını öğretti. Şöyleydi: "Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım dileriz, O'ndan af talep ederiz, nefsimizin şerlerinden, amellerimizin kötülerinden O'na sığınırız. Allah kime hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah kimi de saptırmışsa, onu da hidayete erdirecek yoktur. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim. Ey iman edenler, adını zikrederek birbirinize talepte bulunduğunuz Allah'tan ve aranızdaki akrabalık bağın(ı koparmak)tan korkun! Şurası muhakkak ki Allah üzerinizde murâkıbtır" (Nisa 1). "Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun. Sakın ha Müslümanlar olmaktan başka şekilde ölmeyin" (Âl-i İmrân 102). "Ey iman edenler Allah' tan korkun ve sağlam bir söz söyleyin. Tâ ki Allah sizin işlerinizi salaha çıkarsın ve günahlarınızı da affetsin. Kim Allah ve Resûlü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzâb 70-71). [Ebu Dâvud, Nikâh 33, (2118); Tirmizî, Nikâh 16, (1105); Nesâî, Cum'a 24, (3, 105).][56]

AÇIKLAMA:

1- Hacet duası diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı hutbetu'lhacettir. Hacet yani ihtiyaç hutbesi. Burada hacet kelimesiyle nikah kastedilmektedir. Dolayısıyla hutbetu'lhacet tâbirini bu makamda nikah duası şeklinde tercüme etmek de isabetli ve doğru sayılmalıdır. Ancak hadisin metni nazar-ı dikkate alınınca bu duanın nikah akdine mahsus olmayıp, başkaca ihtiyaçlar zımmında okunmasının da meşruiyeti anlaşılır. Öyleyse mü'min, ihtiyaçlarının görülüp tamamlanması için Rabbinden yardım talep etme durumlarında bunu okuması gerekir. Nitekim, bu sebeple İmam Şâfiî hazretleri: "Bütün akitlerin evvelinde -alışveriş, nikah vs.- hutbe (mezkur dua)yı okumak sünnettir" demiştir. Ancak örf, bunu öncelikle nikah akdinde müesseseleştirmiştir. Bu sebeple hadis metninde hacet duası denmiş olmasına rağmen, nikah bahsinde "nikah duası" makamında kaydedilmiştir.
Alimler bu hadisten, nikah akdi sırasında dua okumanın meşruiyetini istidlal etmiştir. Ama bu duayı okumak bir vecîbe değildir. Duasız da olsa akid sahihtir. Fakat bunun okunması mendubtur. Bütün işlerimizde sünnet-i seniyyeye uymaya gayret göstermek İslâm'ın temel edeblerinden biridir. "Bu, vacib veya farz değildir, olmasa da olur" deyip dinî âdabları geçiştirenler, kârdan büyük zarar ederler. Çünkü ister istemez yapılacak fitrî âdetlerde sünnete uymak onları ibâdete çevirir.
2- Hadiste açıklanması gereken bir-iki noktaya gelince:
* Şerrin önce nefse nisbeti kesb itibariyledir. Arkadan "saptırma"nın Allah'a nisbeti yaratma ve takdir itibariyledir. Kul iradesiyle kesbeder. Allah da kulun dileği üzere yaratır. Bu sebeple kul yaptığı kötülükten sorumlu olur. İşin -iyilik veya kötülük- yaratılışı Allah'a mahsustur. Kul hiçbir şeyi yaratma gücünde değildir. Yaratmada çirkinlik yoktur, çirkinlik, kötülük kulun kesbinde ve niyetindedir.
* "Adını zikrederek birbirinizden talepte bulunduğunuz Allah" ibaresi, Müslümanların "Allah aşkına...", "Allah rızası için..." diyerek ihtiyaçlarını birbirlerinden talep etmelerine telmihtir. Bu tarz bir talep, bu ayetle meşruiyet kazanmış olmaktadır. Bu durumda, Müslümanların aralarında "insaniyet adına..." gibi başka şeyleri şefaatçi koşmaları muvafik gözükmüyor. Allah adı mü'min gönülde daha müessir, daha iş bitiricidir, bunu şefaatçi kılmak mü'minin edebidir.
* Akrabalık bağını koparmaktan korkma ile Allah'tan korkmanın beraber zikredilmesi, İslâm nazarında arkabalık bağının ehemmiyetini ifade eder. Şunu da bilelim ki, erhâm kelimesi sadece kan bağından gelen rabıtaları ifade etmez. Sıla-ı rahm içerisine arkadaşlık, komşuluk, hemşehrilik, meslektaşlık, hocatalebelik gibi her çeşit beşerî bağ girer. Dolayısıyla Rabbimiz Teâla hazretleri bizleri bu insânî bağları koparmamaya çağırmakta, bunların ehemmiyetine dikkatimizi çekmektedir.
* Allah'tan hakkıyla korkmayı, İbnu Abbâs ve İbnu Mes'ud radıyallahu anhüm: "İtaat etmektir, isyan etmemektir" diye açıklamışlardır. Bazı alimler de "Allah'ı hep anmak, unutmamaktır" diye açıklamıştır.
Rivayete göre, bu ayet indiği zaman Müslümanlar buna güç yetirememekten korkarak Resûlullah'a müracaat ederler: "Kim bunu yapmaya tahammül edebilir?" derler. Bunun üzerine "Elinizden geldikçe Allah'tan korkun" (Tegâbün 16) âyeti nâzil olur.
* Âyetin sonunda, hayatta kaldıkça İslâm'ı yaşamaya çalışmak, hiçbir surette İslâmî yaşayışı terketmemek emredilmektedir.
* Sağlam söz diye çevirdiğimiz kavl-i sedîd: Adaleti yerine getiren söz, doğru söz, istikametli söz, Lâilahe illallah cümlesi olarak açıklanmıştır. Şu halde bu sayılanlardan ayrılmamak emredilmiş olmaktadır.[57]

?5631 ?3? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ?????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????????[. ????? ?????? .

3. (5631)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İçerisinde teşehhüd bulunmayan bir dua, kesilmiş el gibidir." [Tirmizî, Nikâh 16, (1106); Ebu Dâvud, Edeb 22 (4841).][58]

?5632 ?4? ??? ?????? ???? ????? ???????? ?????:]???????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????????????????? ?????? ?????? ????? ??????????? ???? ?????? ??? ??????????[. ????? ??? ????.

4. (5632)- Benî Süleym'den bir adam anlatmıştır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Ümâme Bintu Abdilmuttalib radıyallahu anhâ'yı istedim, onu bana teşehhüd okumadan nikâhladı." [Ebu Dâvud, Nikâh 30, (2120).][59]

AÇIKLAMA:

Burada teşehhüd'den maksad hutbe yani nikah duasıdır. Bu rivayette, dua okumadan nikah yapılabileceğine delil mevcuttur. Rivayette adı geçen Ümâme, Resûlullah'ın halasıdır.[60]

?5633 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??? ???????? ??????? ??? ??? ????????? ??? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? .

5. (5633)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz bir kadının tâlibi olunca, onun kendini evlenmeye davet eden yerini görmeye muktedirse, onu hemen yapsın." [Ebu Dâvud, Nikâh 19, (2082).][61]

?5634 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ?????? ????????? ???? ?'??????? ??????? ???? ?????????? #: ????????? ????????? ?????: ?. ?????: ???????? ????????? ????????? ?????? ??? ??????? ?'??????? ???????[. ????? ???? ???????? .

6. (5634)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Adamın biri ensârdan bir kadınla evlenmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadına baktın mı?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince:
"Git, kadına bak. Çünkü ensarın gözlerinde bir şey vardır!" buyurdular." [Müslim, Nikâh 74, (1424); Nesâî, Nikah 23, (6, 77).][62]

?5635 ?7? ??? ??????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ????????. ??????? ???? ????????? #: ???????? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .
»??????« ?? ????.»??? ???? ??????« ?? ???? ?????? ?????? ??? ?? ??? ?? ?????? .

7. (5635)- Hz. Muğire radıyallahu anh'ın anlattığına göre, o bir kadın istemiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine: "Ona bak! Zira bakman, aranızdaki uyum için daha muvafiktır!" buyurdular." [Tirmizhi, Nikâh 5, (1087); Nesâî, Nikâh 17, (6, 69).][63]

AÇIKLAMA:

İslâm dini, evlenecek olan erkeğe kadını görmesini tavsiye eder. Bu mesele üzerine gelen hadisler umumiyetle emir sigası taşısa da bu, vecibe ifade etmez, istihbab ve ruhsat ifade eder.
Kızlar için böyle bir emir yoksa da, âlimler kısas yoluyla onların da erkeğe bu maksadla bakabileceğini söylemiştir.
Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde: "Biriniz bir kadın isteyeceği vakit ona bakmasında bir günah yoktur" buyrulmuştur.
Nevevî der ki: "Bu hadisler, erkeğin evlenmek istediği kadına bakmasının müstehab olduğunu ifade eder. Bu hem Şâfîlerin, hem Mâlikî ve Hanefîlerin ve hem de Ahmed ve diğer ulemâ cumhûrlarının görüşüdür. el-Kâdı birkısım âlimlerin mekruh dediğini kaydetmiş ise de, bu hatadır. Hatadır, çünkü hem hadislerin sarahatine hem de alışveriş, şehadet gibi durumlarda, ihtiyaç halinde bakmanın caiz olduğuna dair icmaya muhalefet eder."
Âlimler, kadının sadece yüz ve ellerine bakmanın mübah olduğunu belirtir. "Çünkü derler bunlar avret değildir. Ayrıca yüz ile güzellik veya çirkinliğine, el ile de vücudunun matluba muvafik olup olmadığına hükmedilir." Evzâî hazretleri etli yerlerine bakılabileceğini söylemiştir.
Kadının, erkeğin bakması haram olan yerlerine de bakılmak istendiğinde, araya bir kadın konmalıdır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Süleym'i bir kadını görmesi için yollayarak "Ökçelerine bak ve yakalarını kokla" bir diğer rivayette "Ön dişlerini kokla" diye talimat vermiştir. Hz. Ömer de, Hz. Ali'nin kızıyla evlenmek istediği zaman topuğunun üst kısmına bakmıştır. Bu çeşit araştırmalarda kadının hastalıklı olup olmadığı, temizlik durumu vs. tedkik edilmiş olmaktadır.
Alimler bu bakma işinin kadın rızasına tabi olmadığını, haberinin olmasının da şart olmadığını belirtirler. Vakit olarak da kadına talip olmazdan önce olmasının da münasib olacağını; çünkü, kızı istedikten sonra bakar ve beğenmezse, bunun kızı rencide edip üzeceğini belirtirler. Ancak İmam Mâlik: "Kadına haberi olmadan bakılmasını hoş bulmam, çünkü, gözü kızın avretine de kayabilir" demiştir. Ancak Resulullah'tan ruhsat mutlak geldiği için, kıza haber vermeden de bakmanın cevazı esas kabul edilmiştir. Bu sebeple Hanefî ulemâsı: "İstemezden önce, haberi olmadan kız görülür, beğenilmezse talep edilmez. Böylece kızın rencide edilmesi de önlenmiş olur, bu tarz, müstehabtır" demiştir.
Şunu da son olarak belirtelim ki, günümüzde yaygınlık kazanmaya yüz tutan bazı hallere dinimiz cevaz vermez: Gençler birbirlerini daha yakından tanımak, seyahat etmek gibi aşırılıklara düşüyorlar. İslâm'ın tecviz ettiği "görme" ile bu çeşit beraberliğin hiçbir ilgisi yoktur. [64]

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ADABI

?5636 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????????? ???? ?????????? ??????????? ?? ???????????? ?????????? ???????? ?????????????[. ????? ??????? .

1. (5636)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Nikahı ilan edin, onu mescidlerde yapın. Üzerine de def vurun." [Tirmizî, Nikah 6, (1089).][65]

?5637 ?2? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ???????? ??? ?????? ???? ?'???????. ??????? ????????? #: ??? ????????? ???? ????? ???????? ??????! ?????? ?'??????? ??????????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (5637)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadını, ensardan bir erkekle evlendirmiştik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Aişe! Eğlenceniz yok mu? Zira ensar eğlenceyi sever!" buyurdular." [Buhari, Nikah 63.][66]

?5638 ?3? ??? ??????? ?? ??????? ????????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??? ?????? ???????? ??????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? ????????.????: ?? ????????? .

3. (5638)- Muhammed İbnu Hatıb el-Cumahi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "[Nikah'da] haramla helali ayıran fark, def ve sestir." [Tirmizî, Nikah 6, (1088); Nesâî, Nikah 72, (6, 127, 128).] [67]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen üç hadisin üçü de biraz farklı ifadelerle, nikahın alenî olmasını amirdir. Bir erkekle kadının hususi suretle anlaşarak yapacağı birleşme meşru değildir, zinadır. Bu sebeple üçüncü hadiste meşru birleşme ile gayrimeşru anlaşma -yani helal ile haram akitlerin- arasındaki farkın aleniyetle gizliliğin teşkil ettiği ifade edilmiştir. Helal olan, def çalarak güfte okuyarak ilan edilendir. Gizlice, sessizce yapılan da zinadır.
Resulullah birinci hadiste "Ensar eğlentiyi sever" buyurarak, düğün vesilesiyle eğlenti yapılmasını teşvik ediyor. Bunun anlaşılması için, daha önce açıkladığımız üzere, Müslümanların hayatında ayrı bir eğlence programının olmadığını bilmek gerekir. İnsanın eğlenme ihtiyacı, birkısım düğün davet ve merasimlerle karşılanacaktır. Zamanımızda eğlence, radyo, teyp, video ve televizyon gibi vasıtalarla her günümüze ve hatta her saatimize girdiği için, düğünlerin de o devirdeki gibi defli ve sesli olmasında ısrar edilmeyebilir. Üstelik caiz olan def ve ses yerine, caiz olmayan çalgı ve şarkılar kaim olmuştur. Bu sebeple dindar çevrelerde geliştirilen mevlütlü düğünlerimiz, zahirde sünnete zıd da görünse, şayan-ı tercih olmalıdır. Böylece pekçok menhiyyatın önüne sed çekilmiş olur.
Ama bu hadislerde vurgulanan husus ihmal edilmemeli: Düğünler alenî olacak, sesli olacak, ilan edilmiş olacak. Mevlütlü düğünler bu manayı yeterince îfa etmektedir.[68]

?5639 ?4? ??? ?????? ?? ?????? ?? ???? ?? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???????? ??????????: ??????????? ????? ???????? ????????? ???????? ??? ??????????? ????????? ???????? ???? ???? ???????? ??????? ??? ??????????? ????????? ???? ??????? ???????? ??????????? ???????????? ?????????? ?????? ?????[. ????? ??? ???? .

4. (5639)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz bir kadınla evlenir veya bir köle satın alırsa şöyle dua etsin: "Allahım, ben bunun hayırlı olmasını ve hayırlı bir yaratılış üzere olmasını diliyorum. Onun şerrinden ve şerli bir tabiat üzere olmasından sana sığınıyorum.
Eğer bir deve satın alırsa, eliyle hörgücünün üstünden tutup aynı şeyi söylesin." [Ebu Davud, Nikah 46, (2160).][69]

?5640 ?5? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? # ?????:]???? ????????? ????????? ??????????? ??? ???????? ???????? ??????????? ?????????????? ?????????? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ?????????? ????????? ????????????? ???????? ???? ???????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (5640)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz bir kadınla evlenir veya bir hizmetçi (köle) satın alırsa, perçeminden tutup ona bereketle dua etsin. Bir deve satın alınca hörgücünün tepesinden tutup, şeytan-ı racime karşı Allah'a istiazede bulunsun." [Muvatta, Nikah 52, (2, 547).][70]

?5641 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ?'??????? ???? ?????????? ?????: ??????? ?????? ????? ????????? ????????? ???????? ??????????? ?? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (5641)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), evlenen bir kimseyi şöyle tebrik ederdi: "Allah sana (evliliği) mübarek kılsın, üzerine bereket indirsin, ikinizin arasını hayırda birleştirsin." [Ebu Davud, Nikah 37, (2130); Tirmizî, Nikah 7, (1091).][71]

AÇIKLAMA

Bu hadis yeni evlenenlere nasıl dua etmek gerektiğini öğretmektedir. Cahiliye devrinde "Kaynaşma ve oğullar" diye dua edilirmiş. Resulullah bu duayı yasaklamıştır. Çünkü kız evlatlara karşı tavır mevcuttur. Onun yerine evliliğin mübarek olması ve hayırda beraberlik duası ikame edilmiştir.
İslam, tebrik duasında bile kendi orijinalitesini aramaktadır.[72]

?5642 ?7? ??? ????????? ???:]????????? ??????? ???? ???? ??????? ?????? ??????
???? ???????? ???? ????? ?????? ????????? ??????????? ???????????. ??????: ??????? ????? ????? ??????? ?????? #: ??????? ??????? ????????? ??????[. ????? ???????.»????????« ???????? ???? ????????? ????? ??? ??? '?? ??? ?? ???? ???????? .

7. (5642)- Hasan(-ı Basrî) anlatıyor: "Akil İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh), Benî Cüşem'den bir kadınla evlenmişti. Onu: "Kaynaşma ve oğullar" dileyerek tebrik ettiler. Fakat o: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kullandığı tabirlerle dua edin: "Allah size (evliliği) mübarek etsin ve size bereket versin" deyin!" dedi." [Nesâî, Nikah 73, (6, 128).][73]

?5643 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??????????? ??????? ?????? # ?? ??????? ???????? ??? ??? ????????? ?????? ????????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? ??????????? ??? ???????? ?????????? ?? ????????[. ????? ???? ???????? ???????? .

8. (5643)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle Şevval'de nikah yapmıştı. Şevval'de gerdek yaptı. Yanında hangi kadını benden daha bahtlı idi?"
[Urve der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)] yakınlarından olan kadınları Şevval ayında gerdeğe sokmayı müstehab addederdi." [Müslim, Nikah 73, (1423); Tirmizî, Nikah 9, (1093); Nesâî, Nikah 77, (6, 130).][74]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) burada bir cahiliye âdetinin batıl olduğuna dikkat çekiyor. Şarihler, Arapların cahiliye devrinde Şevval ayında nikahtan kaçındıklarını, bunu iyi saymadıklarını belirtir. Halbuki Resulullah hem nikahını hem de zifafını Şevvalde yapmıştır. Günümüzde bile "iki bayram arası düğün olmaz" lafını işitiriz. Bu, cahiliye inancının hâlâ yaşamaya devam ettiğini gösterir. Halbuki Resulullah ve Hz. Aişe fiilî tatbikatlarıyla bu anlayışın batıl olduğunu ortaya koymuştur.[75]

?5644 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ??????
#: ???? ???? ???? ????????? ???? ?????? ??? ?????? ??????? ?????: ?????? ??????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ????? ??????? ??????????? ?? ????? ?????? ???? ????????? ??????????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

9. (5644)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kim hanımına temas etmek isteyince: "Allah'ın adıyla! Allahım, bizi şeytandan uzak tut ve şeytanı da bize vereceğin nasipten uzak tut!" dese, sonra da Allah bu temastan onlara bir evlad nasip etse, şeytan ona ebediyen zarar vermez." [Buharî, Bed'ü'l-Halk 11; Müslim, Nikah 116, (1434); Ebu Davud, Nikah 46, (2161); Tirmizî, Nikah 8, (1092).][76]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis münasebet-i cinsiyede mühim bir edeb tesbit etmektedir: Besmele ve dua ile başlamalı. Yapılacak dua rivayetlerde bazı farklılıklar arzeder. Hasan Basrî'nin, Abdurrezzak'ın Musannaf'ında gelen bir mürseli şöyledir:
"Kişi hanımına gelince bismillah desin ve şu duayı okusun: "Allahım, bize vereceğin nasibi hakkımızda mübarek kıl. Bize nasib ettiğin şeyde şeytana bir pay koyma." Böyle derse, kadın hamile kaldığı takdirde çocuğun salih olacağı ümid edilir."
2- Besmele çekildiği takdirde çocuğa gelmeycek olan zararlar nelerdir? Bu hususta ulema farklı yorumlar ileri sürmüştür. Bu yorumlara geçmeden önce, Kadı İyaz'ın yer verdiği bir görüşte ittifak edildiğini belirtmek isteriz: Buna göre "Bu hadiste, belirtilen edebe uyulduğu takdirde, bütün hallerde, her çeşit zararlara karşı bir koruma hasıl olacağını hiç kimse söylememiştir, her ne kadar hadisin zahiri bunu ifade etse de." Bu noktadaki ittifak, bir başka hadiste "İstisna edilen dışında her doğan çocuğun karnına şeytanın mutlaka dürteceği"nin bildirilmiş olmasıdır ki, bu dürtme de bir nevi zarardır.
Farklı yorumlardan bazıları:
* Bir kısım alimler: "Şeytan besmelenin bereketine çocuğa musallat olmaz. Bilakis haklarında "Şüphesiz ki kullarımı zorla saptıracak bir gücün yoktur. Sana uyan azgınlar müstesna" (Hicr 42) denmiş olan kullar cümlesindendir" demiştir. Hasan-ı Basrî'den kaydettiğimiz mürsel rivayetin bunu te'yid ettiği de belirtilmiştir.
* Bazıları: "Murad, doğarken çocuğun karnına dürtmez demektir" demiş ise de, bu görüş mezkur hadisin zahiriyle zıdlığa düştüğü için kabul görmemiştir.
* Bazıları: "Çocuğun bedenine zarar vermez" demiştir.
* Bazıları: "Çocuğa şeytan çarpmaz" demiştir.
* İbnu Dakiku'l-İd: "Çocuğun diyanetine zarar vermeyeceğini ifade etmesi de muhtemeldir" demiştir. Ancak bundan ismet iddiası hatıra gelir, halbuki hiç kimse ismet sahibi olmayacağı için, bu mana da kabul görmemiştir.
* Davudî, biraz farkla: "Çocuğu küfre atacak şekilde dininde fitneye düşürmez" diye anlamış, "Masiyetten ismet iddia edilemez" demiştir.

* Bazı alimler de: "Annesiyle cima sırasında şeytan babasına iştirak etmez" diye anlamıştır. Çünkü Mücahid'den gelen bir rivayette: "Temasta bulunup besmele çekmeyen kimsenin ihliline şeytan sarılır, onunla birlikte temasa iştirak eder" denmiştir. İbnu Hacer, bu te'vili doğruya en yakın yorum olarak değerlendirir.
3- İbnu Abbas'tan gelen rivayetler, gerek helada ve gerekse temas esnasında besmele çekmenin mekruh olduğunu ifade eder. Bu rivayetle sadedinde olduğumuz rivayet arasında tezad iddia edenler olmuşsa da, aslında böyle bir tezaddan söz edilemez. Çünkü hadis, besmelenin, temastan önce söylenmesini ifade etmektedir. [77]

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

*** BİRİNCİ FASIL:**

NİKAH AKDİ

?5645 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????? ???????? ?????????: ?? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ??????? ????? ??? ???????????. ??????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ??? ?????[. ????? ??????? .

1. (5645)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte gazveye çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi aldırmayalım mı?" diye sorduk. Bizi bundan yasakladı, sonra da muvakkat istifade hususunda bize ruhsat tanıdı. Herhangi birimiz, bir elbise mukabilinde kadınla, bir müddet için nikah yapıyorduk." [Buharî, Tefsir, Maide 9, Nikah 6, 8; Müslim, Nikah 38, (1404).][78]

AÇIKLAMA:

1- Husyelerin aldırılması, kadınlaşma veya iğdiş olma diye de ifade edilir. Normalde erkek hayvanlara uygulanan bir ameliyedir. Dinimiz, tabiatı bozma olduğu için, insanlar hakkında bunu tecviz etmez.
2- Muvakkat istifade diye tercüme ettiğimiz istimtadan murad mut'a nikahı olarak bilinen bir nikah çeşididir. Tıpkı şarabın tedricî olarak yasaklanması gibi, cahiliye devrinin bir nikah çeşidi olan mut'a nikahı başlangıçta yasaklanmamış, fakat bilahare ebediyen haram edilmiştir. Bahsin sonunda genişçe açıklayacağımız üzere, mut'a nikahı mehirsiz, verasetsiz, boşanmasız, muvakkat bir nikahtır. Müddeti anlaşma sırasında belirtilir. Müddet dolunca boşamaya hacet kalmadan ayrılık hasıl olur, karı koca birbirlerine varis olamazlar. Kadına, razı olacağı bir ücret verilir. Asgarî ve azamî bir müddeti yoktur. Birkaç saatlik, tek temaslık bir akit olabileceği gibi, yılları içine alan bir müddet de olabilir.
İslam uleması bu çeşit cahiliye nikahını haram bilmede icma etmiştir. Şia'dan aşırı olanlar dışında bunu benimseyen yoktur. Hele Ehl-i Sünnet uleması arasında buna fetva veren tek kişi çıkmamıştır.
5651 numaralı hadisten sonra mevzuyu genişçe tahlil edeceğiz.[79]

?5646 ?2? ??? ??????? ?? ?'????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ????????? # ????? ??????? ?? ??????????? ????? ???? ??????[. ????? ??????? .

2. (5646)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Evtas Gazvesi yılında mut'aya ruhsat verdi, sonra da onu yasakladı." [Buharî, Nikah 31 (ta'lik olarak); Müslim, Nikah 18, (1405).][80]

?5647 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ??????? ??????????? ?? ?????? ?"????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???? ????? ??????????? ????????????? ????????? ???????? ??? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ????????? ???? ???????. ????? ????????: ??? ???? ??????????? ??? ??? ???????? ???????????. ????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????: ??????? ?????? ????????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

3. (5647)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İslam'ın evvelinde mut'a vardı. Kişi, hakkında bilgisi olmayan (tanımadığı) bir beldeye gelince, oradan yerli bir kadınla, orada kalacağını tahmin ettiği müddet miktarınca nikah yapardı. Kadın, böylece onun eşyasını muhafaza eder, gerekli işlerini görürdü. Bu hal: "Onlar namuslarını korurlar. Ancak "hanımlarına" ve "cariyelerine" karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar" (Mü'minun 6) mealindeki ayet nazil oluncaya kadar devam etti. (Bu ayet gelince mut'a haram ilan edildi.)"
İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler (cinsî tatmin yolları) haramdır." [Tirmizî, Nikah 28, (1122).][81]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Resulullah'ın mut'ayı yasaklamasıyla ilgili hadisleri Hz. Ömer zamanında işitmişti. Ruhsatla ilgili rivayetleri bildiği ve nesihten, yasaklamadan haberdar olmadığı için, bu hususta sorulunca zaman zaman mut'anın cevazına fetva vermiştir. Ancak, az ileride açıklayacağımız üzere, Hz. Ömer zamanında bizzat Hz. Ömer tarafından mesele ele alınıp, Resulullah'ın yasakladığı hatırlatılarak yasak ta'mim edilince, İbnu Abbas eski görüşünden vazgeçmiş, mut'anın yasak olduğunu belirtmiştir. Onun bu dönüşü pek çok rivayetle sabit olmuştur. Onun ruhsatını ifade eden rivayetleri esas alarak İbnu Abbas'ın mut'anın caiz olduğu kanaatini taşıdığını söylemek cinayet olur, gerçeği aksettirmez.[82]

?5648 ?4? ??? ????? ?? ??????????:]???? ???????? ????? '???? ??????? ?????? ?????? ?????: ???? ??????? ?????? # ????? ???????? ????????? ?????? ????????? ?????? ????? ??????? ????????? ?'????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

4. (5648)- Muhammed İbnu Ôl-Hanefiyye anlatıyor: "Hz. Ali, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a dedi ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber Gazvesi günü, kadınlarla mut'ayı, ehlî eşek etlerinin yenmesini haram kıldı." [Buharî, Megazi 38, Nikah 31, Zebaih 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 29, (1407); Muvatta, Nikah 41, (2, 542); Tirmizî, Nikah 28, (1121); Nesâî, Nikah 71, (6 , 125, 126).][83]

?5649 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????????? ????????????? ???? ????????? ??????????? ?'?????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ?? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???? .

5. (5649)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) zamanında bir avuç hurma ve un mukabilinde birkaç gün boyu devam eden mut'a nikahı yapardık. Bu hal, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Amr İbnu Hureys hadisesi vesilesiyle mut'ayı yasaklamasına kadar devam etti." [Müslim Nikah 16, (1405).][84]

AÇIKLAMA:

Mut'a nikahının Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu işitmeyen sadece İbnu Abbas değildir. Başka sahabi ve tabiin de mevcuttur. Şu halde, onlar arasında nadirattan da olsa tatbikat Hz. Ömer zamanına kadar devam etmişe benziyor. Bu tatbikat yaygın olsaydı, neshten ve yasaktan haberi olanların müdahalesiyle karşılaşır, mesele halifelere daha önceden intikal ederdi. Demek ki pek nadir olan tatbikat, bir hadiseye sebep olmadığı için -bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere- Hz. Ömer'in hilafetinin ortalarına kadar devam etmiştir. İlerde açıklayacağımız üzere Amr İbnu Hureys'in mut'a nikahıyla evlendiği kadın, bu evlilikten hamile kalınca, Hz. Ömer'e çocuğun akibeti ne olacak diye müracaat eder. O zaman Hz. Ömer öğrenir ki, hâlâ mut'a tatbik eden var. Halbuki Resulullah bunu kesinlikle yasaklamıştı.
Hz. Ömer, meseleyi hutbe mevzuu yapar ve yasağı yeniden hatırlatıp, ta'mim eder. Şarihler, bu yasaklamaya karşı çıkan tek sahabi olmadığını, yasak hususunda icma hasıl

olduğunu belirtirler.[85]

?5650 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????????? ?????? ??? ???????? ????????? ????????? ??? ???????? ???? ????????? ???? ??? ??????????? ????????? ??? ????????? ???????? ??????????? ???????[. ????? ????? .

6. (5650)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şiğâr nikahını yasakladı. Bu, kişinin kızını veya kızkardeşini, karşılığında kızını veya kızkardeşini almak üzere bir erkeğe vermesi, aralarında mehir ödemeyi kaldırmalarıdır." [Buharî, Nikah 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 57, (1415); Muvatta, Nikah 24, (2, 535); Ebu Davud, Nikah 15, (2074); Tirmizî, Nikah 29, (1124); Nesâî, Nikah 60, 61, (6, 111, 112).][86]

AÇIKLAMA:

1- Şiğâr nikahı, cahiliye devrinde cereyan eden bir nikahtır. Kız velilerinin, kızları birbirlerine mehirsiz olarak nikahlamalarıdır. Hadis metninde şiğarla ilgili gelen tarifi kim yapmıştır? Resulullah mı, arkadan gelen raviler mi bu hususta ihtilaf edilmiştir. Dinimiz "şiğar"ı yasaklamıştır. Çünkü, mehir kadının hakkıdır ve erkeğin ödemesi gereken bir vecibedir. Kaffal, şiğarın batıl oluşundaki illetin zikredilen şart olduğunu belirtir: "Veli sanki: "Kızımın nikahı sana kesinleşmez. Ta ki kızının nikahı da bana kesinleşmedikçe" demiş gibidir" der. Gazâli, bu nikah tarzının şu şekilde olduğunu belirtir: "Kişi der ki: "Kızımı sana şu şartla nikahladım: Sen de kızını bana nikahlayacaksın, bunlardan her birinin bud'u diğerinin mehri olacak, kızımın nikahı ne zaman mün'akid olursa, senin kızının nikahı da mün'akid olacak." Veliler birbirlerine mehir ödemek üzere, bu şekilde birbirlerinden kız alıp verecek olursa, mağduriyet kızlara gelecektir. Her iki taraf da kadınlara mehirlerini ödedikleri takdirde, velilerin karşılıklı olarak kız alıp vermeleri haram değildir. Hanefîler, şiğar akdinin sahih olacağını, ancak, mehrin düşmeyeceğini söylemiştir. Bunlara göre, kadının mehr-i misl'e hakkı vardır.
İmam Şafii ve diğer bazı alimler, şiğar nikahının batıl olduğuna, bütün hükümlerinin nikah-ı fasid gibi olduğuna hükmetmişlerdir.
İmam Evzaî, Hanefîlere yakın bir görüş beyan eder: "Zifaf yapılmamışsa nikah bozulur, mehir belirlenerek yeniden nikah yapılır, zifaf yapılmışsa nikah sahihtir. Ancak mehr-i misil vacib olur."
2- Hadiste "kızlar" ve "kızkardeşler" mezkur ise de, alimler, "yeğenler"in ve başkalarının da bu meselede aynı hükme tabi olacaklarını belirtmişlerdir.[87]

?5651 ?7? ??? ??????? ???:]???????????? ???????? ?????? ?????? ????? ???? ?????????? ????? ?? ?????????????? ???? ????????? ????????: ????????? ??????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ??? ????????? ????????? ??? ??????????? ????????????? ????? ??????????? ????????? ?????: ????? ????????? ??????? ‘????????? ???? ???????? ???? ?????????: ???????? ??? ????? ??????????? ??????? ?????????????? ????????? ??? ?????????? ????? ??????????? ????????? ???? ????? ????????? ?????? ??????????? ??????. ????? ????????? ????????? ???? ????? ????????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ???? ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ?? ????????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ?‘???????????? ????????? ?????: ?????????? ????????? ??? ????? ??????????? ????????????? ???? ?????????? ????????? ???????????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??? ?????????? ????? ???????????? ????????. ????????? ??????: ???? ???????????? ?????? ????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??? ?????? ?????????? ?????? ????????. ??? ??????????? ??? ??????????? ????????? ????? ??????: ?????????? ???????? ?????????? ????????????? ???? ?????????? ??? ?????????? ???????
???????? ??????? ??????????? ????? ?????????? ??? ????????????? ??????????. ?????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ????????? ???????? ????? ????????? ????? ??????????. ??????????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ???????? ? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???????? # ?????????? ?????? ?????? ????????????? ??????? ??? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ???? ????.»???????« ??? ?????? ???? ????? ????? ??? ????? ???.?»???????« ???????.?»??????« ????? ?????? ??? ????? ??????? ????? ??????.?»????? ??« ?? ????? ????? ????? ???? .

7. (5651)- Urve rahimehullah anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bana anlattı ki: Cahiliye devrinde dört çeşit nikah mevcuttu: Bunlardan biri, bugün (dinimizin meşru kıldığı ve) herkesçe tatbik edilen nikahtır: Kişi kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mehrini verir, sonra onunla evlenir.
Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımı hayızdan temizlenince: "Falancaya git, ondan hamilelik talep et" der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşılıncaya kadar, kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca, zevcesi dilerse onunla zevciyat muamelelerine başlardı. Bu nikah çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu. İşte bu nikaha nikahu'l-istibza denirdi.
Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınamaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara: "Hadisenizi hatırlamış olmalısınız. İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan çocuk senindir" der, çocuğu bunlardan dilediğine nisbet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu.
Diğer dördüncü nikah çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiçbirine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişe idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kaldığı takdirde, çocuğunu doğurduğu zaman, o adamlar kadının yanında toplanırlar ve kâifler çağırırlardı. Kâifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dahil ederlerdi. Çocuk da ona nisbet edilir, onun çocuğu diye çağrılırdı. O kimse bunu reddedemezdi.
Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) hak ile gönderilince, bütün cahiliye nikahlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikahı bıraktı." [Buharî, Nikah 36, Ebu Davud, Talak 33, (3272).][88]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki hadis, izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Sadece kâif kelimesini açıklamak gerekebilir. Kâifler, insanlar arasındaki benzerlikleri değerlendirerek neseb tesbiti yapan kimselerdir. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de kâifi, "İzleri takip edip, sahibini ortaya çıkaran kişinin kardeş ve babasına benzerliklerini tesbit eden kimse" olarak tarif eder. Kâifin cem'i kâfedir. "İz"e bakarak sahibini teşhis, benzerliklere bakarak nesebi teşhis, cahiliye devrinde gelişmiş bir ilimdi.
2- Alimler az ileride açıklanacağı üzere, başka rivayetleri gözönüne alarak cahiliye devrinde cari olan nikah çeşitlerine bedel, hıdn ve mut'a nikahları da ekleyerek sayıyı yediye çıkarırlar.
Günümüzde bunların bir kısmına halen, gayrimeşru cinsî münasebetler olarak rastlamak mümkün. İslam'ın gayrimeşru adettiği, bir kelime ile zina olarak tavsif edip reddettiği bu haram ilişkileri ayrı ayrı tahlil edecek değiliz. Ancak, dinden cahil nesiller arasında mut'a nikahı meşru bir nikahmış gibi propaganda edilmeye başlandığı ve bilhassa okuyan dindarlar arasına sokulmaya çalışıldığı için, o bahsin etraflıca tahliline gerek duyuyoruz. Bu sebeple, dindar gençliğimizi, bu sapıklığa karşı uyarmak maksadıyla 1991 yılı yaz tatilinde konu üzerine hazırladığımız uzunca bir makalenin bazı mühim kısımlarını ufaktefek tadillerle aşağıya aynen kaydediyoruz:[89]

KUR'AN, SÜNNET VE ULEMAYA GÖRE EHL-İ SÜNNET VE ŞİA'DA MUT'A NİKAHI[90]

Dikkat:

1- Normalde, kitabımızın diğer bahislerinde takip edilen açıklama üslubuna kıyasla, mut'a bahsinin çok fazla uzun bulunacağının farkındayız. İçinde yaşadığımız şu yıllarda bu mesele, kız veya erkek, bütün dindar gençlerimizin iğfal edilip aldatıldıkları bir konu haline getirilmiş olması sebebiyle açıklamaları geniş tutma mecburiyeti hissettik. Bu yüzden hatıra gelebilecek bütün soruları cevaplamak maksadıyla asıl mevzumuzun dışında sayılabilecek tamamlayıcı bilgiler de verdik. Şu halde mut'a nikahı hususunda tereddüt sahiplerinin bu bahsi dikkatlice takip etmeleri gerekir. Böyle bir tereddüdü olmayan fakat mesele hakkında hülasa bir bilgi sahibi olmak isteyenlere mevzuun başında "Özet Olarak Mut'a Nikahı" başlığı altında kısa bir açıklama yapacağız. Birçok okuyucularımıza bu kısa bilginin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Geri kalan açıklamalar, aslında bu özet bilginin kaynaklara inilerek delillendirilmesinden ibarettir.
2- Şunun da bilinmesinde fayda var: Bu bahsi işlerken hem sünnî, hem de Şiî kaynaklara inilmiştir. Bahsin Şiî kaynaklar açısından tahlilini müstakil bir bahiste Şiî Kaynaklara Göre Mut'a başlığı altında sunduk.
3- Tahlil esnasında dercedilen yorum ve iktibasların alındıkları kaynaklar, yapılan atıflar, bahsin sonunda Dipnotlar başlığı altında kaydedilecektir. İstifade edilen kaynaklar da tanıtılacaktır. İltibas edilmemesi için Şiî kaynaklar ayrıca tanıtılmıştır.[91]

Özet Olarak Mut'a Nikahı

Bugün dindar fakat dinini yeterince bilmeyen gençlerimiz arasında meşru bir akit gibi gösterilmeye, benimsetilmeye çalışılan mut'a nikahı, esas itibariyle, İslam öncesi Arap cemiyetinde mevcut olan zina çeşitlerinden biridir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), pek çok içtimâî reformlarla uyguladığı tedric prensibiyle hareket ederek, bunu birden yasaklamamış, hatta bir ara ruhsat tanımıştır. Fakat, Mekke Fethi sırasında kesinlikle yasaklamış, kıyamete kadar haram olduğunu belirtmiştir.
Resulullah'ın yasağını işitmemiş olanlar arasında bazı nadir mut'a vak'alaları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra da cereyan etmiştir. Durumdan haberdar olan Hz. Ömer (radıyallahu anh), bu hususta Resulullah'ın yasağını hatırlatarak kesin yasak koymuş ve yasağı ta'mim etmiştir. Hz. Ömer'in bu yasağına tek bir sahabi itiraz etmemiş, böylece mut'a nikahının haram olduğu hususunda selef uleması arasında icma tahakkuk etmiştir.
Şia'dan bir grup, Hz. Ömer'e muhalefet taassubunun da sevkiyle mut'ayı mübah addetmekten de öte, bir taabbüd, bir akide, uyulması gerekli bir doktrin haline sokmuş, Şîîliğin bir alemi, bir gereği haline getirmiştir. Şia, bu meselede objektif delillere dayanmaz, hissî yorumlara, temelsiz te'villere, peşin kabullere istinad eder.
Gençlerimiz, meseleyi kaynaklara inerek değerlendirmek durumundadır. Dinin son derece hassas olduğu kadın-erkek münasebetlerinde umursamazlık ve laubaliliğin dünyevî ve uhrevî cezasının şiddetli olacağı unutulmamalıdır. ???????? ??? ???? ????????? ???????? ?????????? ???? ???? ????????? ??????? [92]

Nikahın Mana Ve Ciddiyeti

Nikah yukarıda belirtildiği üzere çok yönlü bir müessese olduğu için dinimiz bu hususta müstesna bir hassasiyet göstermiştir. Bu nikahın îfa ettiği hizmetin çok yönlü oluşundan, onda tecelli eden mananın zenginliğinden ileri gelir. Şöyle ki:
1- Meşru nikah, öncelikle kişiye, Allah'ın mülkünde tasarrufu helal kılmaktadır. Yani kâinatta hiçbir şey başıboş, kendiliğinden değildir. Her şey Allah'ın mülküdür. O'nun mülkünü O'nun istediği tarzda kullanmayan haram işlemiş olur. Öyleyse, erkekkadın münasebetleri Allah'ın dilediği tarzda ve koyduğu şartlar çerçevesinde olmadığı takdirde bu tasarrufla haram işlenmiş olur. Kadın-erkek münasebetlerinde helal olmayan tasarruflara dinimiz zina demiştir(1) ve bütün cinayetler arasında zinaya en ağır cezayı takdir etmek suretiyle bu meselede Allah'ın mülkündeki haram tasarrufun dünyevî ve uhrevî neticelerinin azametine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla Allah'a ve ahirete inanan bir kimsenin nikah mevzu-unda çok hassas olması, zandan, şüpheli durumlardan kaçınması gerekir.
Ayet-i kerimede, ileride açıklanacağı üzere, zevceler ve sağ elin malik oldukları (cariyeler) dışındaki ferçlerin haram olduğu beyan edilmiştir. Ehl-i Sünnet buna uygun olarak, ferçlerin helal olma yolunun iki olduğunu söylemişlerdir:
1- Mirasa dayanan nikah,
2- Milk-i yeminle nikah(2).
Sözü mut'a nikahına getirecek olursak ileride belirtileceği üzere, bunun haram olduğu hususunda, Ehl-i Sünnet alimleri icma eder. Çünkü bunda miras yoktur. Onlar ferçlerin helal kılınmasına, muteber şer'î bir delile dayanmayan üçüncü bir yol eklemişlerdir: "Mirassız nikah" (3). Bundan maksad mut'adır. "Bu, Şîîlerde var, onlar da bir mezhep, öyleyse biz de tatbik edebiliriz" muhakemesi son derece yanlış ve helakete atıcıdır. Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında ihtilaflı meselelerde, darlanma hallerinde herhangi birine uygun amele cevaz verilmiştir, ama icma edilen meselelerde bunların dışına çıkmaya, zaruret denen ve hayatî tehlike ile tarif edilen durumlar dışında cevaz verilmemiştir. Resulullah, mut'ayı Allah'ın mülkünde haram bir tasarruf yönüyle şöyle ifade buyurmuştur: "Kadınlara mut'a yapmak haramdır. Ben Allah'a düşmanlıkta, Allah'ın haramlarını helal addeden ve katilinden başkasını öldürenden daha ileri birini tanımıyorum..."(4)
2- Evlenme hadisesinin içtimâî yönü vardır. Herşeyden önce kız ve erkek, aileleri, akrabaları arasında hısımlık dediğimiz bir bağ, bir yakınlık kurar. Ayrıca, annebabalar için de bu, yıllar yılı emek çekerek yetiştirdikleri evlatlarının mürüvvetini görerek dünyada en büyük saadeti yaşama vesilesi olmaktadır. Bu sebepledir ki, meseleye bizzat Rabbimiz Teala hazretleri, Kur'an'da yer vererek, yukarıda kaydettiğimiz üzere, kadınların "ailelerinin izniyle" nikahlanmalarını emretmiştir. Bu hadiste Hz. Peygamber: "Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikahı batıldır..." buyurmuştur.(5) Hadis, Muhalla'da: "Kadın, velisinin izni olmadan evlenemez. Şayet velisiz evlenirse nikahı batıldır, nikahı batıldır, nikahı batıldır.." şeklinde kaydedilmiştir.(6) Abdurrezzak'ın Musannaf'ında velisinin izni olmadan evlenen kadınların nikahını Hz. Ömer'in reddettiğine dair birçok misal kaydedilmiştir.(7) Evlenmelerde, velinin gıyabına nikah yapma meselesine Ashab'ın en şiddetli karşı çıkanının Hz. Ali olduğu(8), İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın, velisi olmadan nikah yapan kadınları fahişe olarak tavsif ettiği (9) rivayetlerde gelmiştir. Hz. Ömer de kadınların, velilerinin veya ailelerinin rey sahibi birisinin veyahut sultanın izniyle evlenmesi gerektiğinde ısrar etmiştir.(10) Resulullah'ın bazı hadislerinde "Veli ve iki şahid olmadan nikahın sahih olmayacağı" ifade edilmiştir.(11) Bir rivayette, İbnu Abbas'a göre, en az talib, dört unsurla nikah gerçekleşir: "Veli, iki şahid"(12).
Velini iznini tamamlayan bir husus nikahın ilanıdır. Bu sebeple davul çalmak, türkü söylemek meşru kılınmıştır(13). Bazı rivayetlerde sadece iki şahitle yapılan nikahın "gizli nikah" olarak tavsif edilip reddedildiğini görmekteyiz.(14) İmam Malik bu durumda şahidlerin de nikah yaptıranların da cezalandırılmasına hükmeder.(15) Resulullah'tan kaydedilen bir rivayette de: "Gizli nikah caiz değildir, nikahda ya def işitilmeli ya da (ziyafetin) dumanı görülmelidir" buyurmuşlardır. Bu hadisi kaydeden İmam Malik, peşine Ömer İbnu Abdülaziz'in Eyub İbnu Şurahbil'e şu tamimi gönderdiğini ilave eder: "Yanındakilere emret! Nikah sırasında def çalsınlar. Zira def, nikahla zinanın arasını ayırdeder"(16). Resulullah'ın bir hadisi de şöyle: "Kadın kadını evlendiremez; kadın, kendi kendine de evlenemez. Kendi kendine evlenen kadın fahişedir"(17). Ebu Hureyre zaniyenin: "Kendi kendine nikah yapan kadın" diye tarif edildiğini belirtir(18). İmam Malik nikahın ilanı meselesine o kadar ehemmiyet vermiştir ki, ilan olunca şahid bulunmasa da nikahın sahih olacağını söylemiştir(19).
Tam bir gizlilik ve sadece kadınla erkeğin anlaşması şeklinde cereyan eden mut'a nikahı değerlendirilecek olursa bu ulvî gayelerin sükût ettiği görülür. İleriki açıklamalarda görüleceği üzere, bizzat Şîîler, bu nikâhın hem kıza, hem kızın ailesine getireceği zül ve arı kabul etmişlerdir. Yıllarca emek çekip evlat büyüten bir annebabanın, haberleri olmadan kızlarının mut'a nikahı ile kirlendiğini işitmeleri, onların kahrolmaları ve yıkılmaları için yeterlidir.
Sağduyu sahibi herkes, nezih şeriatımızın böylesi bir kirliliği meşru addetmeyeceği hususunda tereddüt etmez.
3- Evliliğin öncelikle gayelerinden biri tenâsüldür. Yani insan neslinin devamı. Hatta eski büyüklerimiz, evlenenler için yapılan düğün şenliğinin bu evlilikten hâsıl olacak yeni nesli istikbâl etmeye râci olduğunu söylemişlerdir. Bu mülâhaza ve evliliğin böylesi bir yoruma tâbi tutulması, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin: "Evlenin çoğalın, ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim"; "Vedûd (çok seven) ve velûd (çok doğuran) kadınla evlenin, kısır kadınlarla evlenmeyin!" gibi hadislerine ne kadar muvafik düşmektedir?
Mut'a nikahında tenasül de gaye değildir. Bu, nikah müessesesini, her çeşit içtimâî, beşerî yönlerinden tecrit ederek, sırf şehevî duyguların tatminine indirgemektir.
Bu işten en çok zarar gören de kadındır. Kadın, para mukabili, erkeğin şehvetine bir alet durumuna düşmektedir. Mukabilinde ne zevce olma, ne anne olma, ne de vâris olma şansına sahip değildir. Hiçbir himaye ve ünsiyet hakkı da elde edilmemektedir.
Kadınları ve acizleri himaye edici esaslar getiren İslâm'ın, merhamet ve himayeye pek muhtaç olan kadınlar taifesinin aleyhine işleyecek ve suistimale çok açık böyle bir müesseseyi meşru addetmesi mümkün değildir. Esasen meşru nikâhın getirdiği aleniyet şartı, aleniyeti garantileyecek asgarî iki şâhid ve davulluyemekli düğün, velinin izni, mehir gibi esaslar, nikahta öncelikle kadının haklarını korumaya dönüktür. Bunlar hakkıyla yerine getirildiği takdirde kadını mağdur edecek suistimaller mevzubahis olamaz.
Ya mut'a nikahı? Allah ve Resulü'nü veya melekleri ve hatta yatırları şâhid kılarak icra edilen mut'a nikahı? Bu, zavallı kızların, cahilliğin sevkiyle, dindarlığın gereği imişçesine aldatılarak kirletilmesinden başka bir şey değildir.
Şimdi sıra mut'a nikâhının mâhiyetini açıklamaya geldi:[93]

Mut'a Nikahı

"Nikah kaza-i şevhet için değil, ancak nikahla ulaşılabilen başka gaye ve maksadlar için meşru kılınmıştır. Mut'a ile şehvet giderilir. O maksatlar hasıl olmaz. Öyle ise o meşru değildir" (Kâsânî)
Mut'a kelime olarak dilimizde halen kullanılan temettû kelimesiyle aynı kökten gelir. Temettû faidelenmek, kâr elde etmek demektir. Mut'a nikâhı, "ma'lum veya (Zeyd'in gelmesine kadar diye belirlenen) meçhul bir müddet için yapılan nikahtır. Bu nikahta, normal nikahta mevcut olan çocuk edinme, ünsiyet, verâset gibi diğer gayeler yoktur. Tek maksad temettû yani istifade olduğu için mut'a denmiştir(20). Mut'a nikahı önceden belirlenen müddetin dolmasıyla sona erer ve talak olmadan ayrılık vukua gelir(21). Veraset, nafaka iddet gibi normal nikahla hasıl olan durumlar bunda yoktur (22). Burada sadece, belirlenen müddet içinde kadının nefsinden yapılacak istifadeye mukabil ödenecek para mevcuttur.
Şu halde mut'a nikahının en bariz vasfı muayyen bir müddetle sınırlandırılmasıdır. Halbuki normal, meşru nikahta zaman tahdidi yoktur. Bazı alimler, yapılan nikahın mut'a nikahı olduğunu tasrih etmeden "mutlak bir nikah" yapsa, fakat içinden mut'a nikahına niyet etse bunun hükmü nedir sorusuna cevap aramışlardır. el-Kâdı'nın belirttiğine göre bu nikahın muteber nikah olacağında alimler icma etmişlerdir. Böyle bir nikah mut'a nikahı olmaz. Çünkü o, her iki tarafın bilgisi ve mutabakatı ile muayyen bir müddet için yapılan nikahtır. İmam Malik: "Böyle mutlak bir nikah insanların ahlakına uymaz" derken, Evzai, ulemadan ayrı şaz bir yol tutarak: "Bu mut'a nikahıdır, onda hayır yoktur" demiştir. (23)
Ayni'nin belirttiğine göre, müddeti insan ömrünü aşacak kadar mesela 200 yıl diyerek uzun tutmak suretiyle, nikahın talaksız sona ermesi, karıkoca arasında mirasın olmaması gibi korkulan mahzurlu hususların bulunmayacağı tarzda bir mut'a caiz olur mu diye düşünülmüş ise de, cumhur bunu da caiz görmemiştir.(24)
Netice olarak şunu söyleyeceğiz: Mut'a nikahını, bazı Şîîler hariç İslam uleması elbirlik reddetmiş, haram olduğunda icma etmiştir(25).[94]

Sünnetteki Durum

Mut'a nikahının fıkıhtaki hükmünü kısaca belirttikten sonra Sünnetteki Durumu deyince akla tabii olarak şu soru gelir: İslam'da fıkıh ayrı, sünnet ayrı mı?
Hemen cevap verelim: Fıkıh sünnetten ayrı değildir. Ancak sünnet fıkıhtan çok daha zengin bir kaynaktır ve Hz. Peygamber'in yirmi üç yıllık hayatındaki bütün tatbikatını ihtiva eder.
Bu açıklama, zihnimize "Pekiyi sünnette birbirinden farklı tatbikat mı var?" sorusunu getirecektir.
Bu sorunun cevabı "Evet!"dir. Sünnette hemen hemen her meseleyle ilgili farklı tatbikatlara, beyanlara rastlanabilir. Mut'a nikahı meselenin hakkıyla anlaşılabilmesi maksadıyla bu noktanın biraz açıklanması gereğine inandığımız için, önce kısaca bu hususa temas edeceğiz.[95]

Muhataba Ve Şartlara Göre Farklılık Ve Tedric:

İslam, miladî yedinci asrın Arap cemiyetine inmiştir. Bu cemiyete insanlar, yazılanı olduğu gibi kaydedecek boş bir levha durumunda değildir; bir kısım inançlar, ibadetler, örfler, âdetler, köklü alışkanlıklar mevcuttur. İslamî mesaj, çoğu batıl olan eskilerin yerini alacaktır. Ama insanın kültür dağarcığı kara tahta değil ki, bir hamlede silinip, yerine yenileri yazılsın. Kaldı ki, yaratılışı gereği mükerrem olan insanoğlu, bilerek batıla, kötüye müşteri olmaz. Batılları da iyi, doğru bilerek benimser. Bu sebeple inaçlarında, alışkanlıklarında mutaassıbtır. Onları terketmesi için, yanlışlığına ikna edilmesi, eski alışkanlığının kırılması lazımdır. Bu iş, ferd planında zor olduğu gibi cemiyet planında çok daha zordur. Şu halde inançları, âdetleri, alışkanlıkları ve her çeşit değerleriyle bir cemiyeti toptan değiştirmekten daha zor bir şeyin olmadığı söylenebilir. Günümüzde insan fıtratının tabi olduğu kanunlar, gelişen beşerî ilimler sayesinde çok iyi bilindiği, kitap, dergi, gazete, radyo televizyon gibi telkin vasıtaları son derece gelişip zenginleştiği ve mesela komünist alem, bunları âzamî ölçüde, istediği gibi kullandığı halde netice alamamış, homosovieticus dedikleri hakiki manada komünist yetiştirilmemiş, cemiyet değil, fertler bile değiştirilmemiştir. İşte bu zor işi, yani her şeyi ile İslam dışı olan bir cemiyetin cahiliye kültürünü silip yerine İslam'ı ikame etme işini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) başarmıştır. Bunda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenab-ı Hakk'ın irşadıyla tedric prensibini düstur edinmiştir. Tedric, muhatabın ahvalini esas almak, onları yavaş yavaş, alıştıra alıştıra asıl hedefine, kâmil durumundaki İslam'a götürmektir.
Tedricte ilk söylenenle en son söylenen arasında birkısım merhaleler vardır. Tıpkı merdiven gibi. Merdiven bizi hedefe hemen ulaştırmaz, basamak basamak çıkarır.
İslam, hemen hemen her meselede tedrice yer vermiştir. Sözgelimi önce iman esaslarını tebliğ etmiştir. Sonra ahkâma geçmiştir. On üç yıllık Mekke dönemi esas itibariyle imanî meseleleri açıklar. İmanî meselelerde de bir sıralama ve tedric vardır. Nitekim ilk nazil olan sureler Allah'tan, cennet ve cehennemden bahseder, uhrevî mesuliyetlere dikkati çeker. Hatta tevhid inancını ilgilendirdiği halde, ilk vahiylerde putlar meselesine temas edilmemiş, bu sayede bütün Mekkeliler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i dinlemiş, bir kısmı da Müslüman olmuştur. Putların batıl olduğu, put imanı üzere ölen atalarının akibetlerinin kötü olduğu açıklandığı andan itibaren Mekkeli müşrikler birden tavır değiştirmiş, istihzada kalan muhalefet tavırları işkenceye dönüvermiştir.(26)
Amele, tatbikata giren -bir başka ifadeyle ibadet, muamele haramhelal gibi- bahislerde tedric meselesi daha belirgin, daha şümullüdür. Hadis, Tefsir, Siyer (Hz. Peygamber'in hayatı) sahalarına giren kaynak kitalarımız, bunun örnekleriyle doludur. Namaz, oruç, zekat gibi her bir farzın hususi bir tarihi mevcuttur.(27) Harama giren yasaklamalar da belli bir tasrihe sahiptir. Sözgelimi içki ile ilgili vahiyler Mekke'de başlamış, yavaş yavaş alıştıra alıştıra, Resulullah'ın hayatının sonlarına doğru bugünkü son şekil beyan edilmiştir. Resulullah'a vahyedilen ilk surelerin hep imanî meselelere, ölümden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme yer verdiğini; haramlardan yasaklama gibi, alışkanlıklarla ilgili -ayetlerin sonradan nazil olduğunu belirten Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bu tedricteki sebebi şöyle açıklar: "...Eğer ilk defa "içki içmeyin!" emri inseydi "biz içkiyi asla bırakmayız!" derlerdi. Eğer "zina etmeyin!" emri inseydi "asla zinayı bırakmayız!" derlerdi.(28)
İslam'ın tebliğinde, tedricin hemen her meselede umumi bir prensip olduğunu göstermek için "besmele"den örnek vereceğiz. İbnu Sa'd'ın bir rivayeti şöyle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , bidayette, tıpkı Kureyşliler gibi, besmele makamında "Bismikallahümme" formülünü yazıyordu. Bu tatbikat: ????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ayeti (Hud 41) gelinceye kadar devam etti. Bu ayetten sonra "bismillah" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: "De ki: "Ona ister Allah, ister Rahman diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin en güzel isimler O'nundur" (İsra 110) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bundan sonra "Bismillahirrahman" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: ?????? ???? ??????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? (Neml 30) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bu ayetten sonra "Bismillahirrahmanirrahim" diye yazmaya başladı."(29)
Hülasa "besmele"si, üç safhalı bir tedricle son şeklini alan İslam, gerek önceki alışkanlıkların ta'dilinde ve gerekse yeni teşriatta bir tedrice, azdan çoğa, kolaydan zora, müşahhastan (pek açık ve anlaşılması kolay olandan) mücerrede (yani anlaşılması zora, aklîye) doğru bir seyir takip etmiştir.
Şu halde sadece mut'a nikahı meselesi değil, pek çok meselede karşımıza çıkacak şaşırtıcı, yanıltıcı problemlerin çözümünde bu tedric probleminin bilinmesi gerekir. Bu sebepledir ki ayetlerde ve hadislerde nesh meselesi vardır. Yani önceki şartlara göre gelen bir ayet ve Resulullah'ın bir beyanı, gelişen şartlara göre değiştirilmiştir. Sonradan gelen ayet (veya hadis) önceki ayetin (veya hadisin) hükmünü kaldırmıştır. Hükmü kalkan ayet ve hadise mensuh, yeni hüküm koyan ayet ve hadise de nasih denir. Öyle ise nasih bir ayet veya hadis varken, mensuh olanla amel etmek, onu esas almak hatalı olur. Tıpkı bir tarihte gidiş olarak kullanılan bir yol, trafik yetkililerince sonradan geliş olarak değiştirildiği halde, "falanca tarihte gidişti" diye o yolu gidiş olarak kullanmanın hatalı olması gibi.
Dinî meselelerde bu hataya düşülmemesi için dinde yorum yapma işi müctehidlere bırakılmıştır. Müçtehid olmanın şartları arasında bütün ayet ve hadisleri nasihiyle mensuhuyla bilmek de vardır.(30)[96]

Mut'a Nikahı Meselesinin İç Yüzü

Yukarıda bir ön bilgi olarak kaydedilen tedric meselesi anlaşıldıktan sonra asıl konumuza geçebiliriz. Konunun iyice anlaşılması için meseleyi birkaç ana fikir altında tahlil edeceğiz:
1- Mut'a cahiliye nikahıdır.
2- Hz. Peygamber bidayette yasaklamamış, ruhsat tanımıştır.
3- Resulullah sonradan yasaklamıştır.
4- Yasak herkes tarafından duyulmamıştır.
5- Hz. Ömer zamanında yasak ta'mim edilmiştir.
6- Yasak üzerine icma tahakkuk etmiştir.
7- Şia'nın bu meseledeki tutumu.[97]

1) Mut'a Cahiliye Devrinin Nikahıdır

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin muhterem zevceleri, İslam'ın yetiştirdiği en büyük fakihlerden biri olan ve insanlığın mabihil iftihar büyükleri arasında yer almaya şayeste Hz. Aişe (radıyallahû anhâ), bir rivayetlerinde cahiliye devrinde dört çeşit nikahın tatbikatta olduğunu belirtir.(31) Şarihler başka rivayetleri de kaydederek cahiliye devrinde yedi çeşit nikahın mevcudiyetini belirtirler.(32) Bu yedi çeşit nikahtan biri İslam'ın da kabul ettiği hal-i hazır nikah şeklidir: Kadın velisinden talep edilir, karşılıklı rızadan sonra mehir ödenerek müebbed nikahla evlenir. Bir diğeri mut'a nikahıdır.(33) Bunun, cahiliye devrinden intikal eden bir nikah olduğu hususunda herhangi bir ihtilaf mevcut değildir.[98]

2) Hz. Peygamber'in Bidayetteki Ruhsatı

İslam'ın benimsediği sünnî nikaha birçok yönden ters düşen mut'a nikahını Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir çırpıda yasaklamamıştır. Bu sebeple, mesele üzerine bize intikal eden rivayetlerin bir kısmı mezkur ruhsatı aksettirir. Az yukarıda açıkladığımız tedric prensibinin İslam'da esas olduğunu bilmeyen veya kaale almayan bir kimse cehalet ve suiniyetle, bahsi tamamlayıcı diğer hadisleri görmeyerek veya görmezden gelerek sırf ruhsat ifade eden rivayetlere dayanarak İslam'ın mut'a nikahına ruhsat verdiğini sölemek suretiyle İslam'a büyük bir iftirada bulunabilir. Şimdi bu rivayetlerden örnekler verelim:
Ruhsat ifade eden rivayetler umumiyetle İbnu Mes'ud, Hz. Cabir, Seleme İbnu'l-Ekva, İbnu Abbas, Esma Bintu Ebi Bekr, Hz. Muaviye, Ebu Saidi'l-Hudrî, Amr İbnu Hureys radıyallahu anhüm ecmain'den gelmektedir.
Meselenin yanlış anlaşılmaması için açıklamalara geçmeden iki noktayı peşinen kaydetmek isteriz:
1- Mut'a hususunda ruhsat ifade eden rivayet sahibi Ashab'tan neshine dair de rivayetler gelmiştir.
2- Hz. Ömer yasağı ta'mim edince hiçbir sahabi buna itiraz etmemiş ve böylece yasak hususunda icma hasıl olmuştur.
İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayet şöyle:
"Biz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la savaşa çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı?" dedik.[99] Bunu yapmayı bize yasakladı. Fakat bir giyecek (gibi basit ücret) karşılığında, kadınlarla bir müddet için nikah yapmamıza ruhsat tanıdı." Abdullah İbnu Mes'ud (görüşüne delil olarak) şu ayeti okudu. (Mealen): "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri kendinize haram edip de haddinizi aşmayın. Haddini aşanları Allah elbette sevmez" (Maide

87) (34). Hemen belirtelim ki Müslim, hadisin bir başka veçhinde, ayetle istidlal işini İbnu Mes'ud' un yapmış olmasının sarih olmadığını kaydeder. Bu durumda ayeti okuma işi ona değil, ondan sonra gelen bir raviye aittir.Bu hadiste İbnu Mes'ud'un, mut'a nikahına ruhsat verdiği anlaşılmaktaır. Ruhsat ifade eden diğer rivayet sahipleri hakkında söylendiği gibi, İbnu Mes'ud için de: "Resulullah'ın yasağını duymamış olabilir" yorumu yapılmıştır.(35) Ancak: İbnu Mes'ud, bu rivayti mut'anın neshedildiğini işitmezden önce yapmış olabilir" demek daha doğru olacak. Zira Beyhakî İbnu Mes'ud'un "Mut'a mensuhtur, onu İslam'ın getirdiği, talak, mehir iddet ve miras gibi hükümler neshetmiştir" dediğini kaydeder.(36)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yeri daha dikkat çekicidir. Bazı rivayetler, onun mut'a nikahına fetva verdiğini, bu yüzden Hz. Ali'nin ona sert çıktığını ve: "Sen şaşırmışa benziyorsun. Aleyhissalâtu vesselâm kadınlarla mut'a yapmayı yasakladı" dediğini belirtir.(37)

Beyhakî'nin bir rivayeti, bir ara İbnu Abbas'ın bu meseledeki fetvalarıyla sadece Hz. Ali'nin değil, ehl-i ilmin ta'rizlerini de üzerine çektiğini, ancak onun bu meseledeki görüşünde direndiğini; öyle ki, bazı şairlerin şiirlerine bile hedef olduğunu belirtir.(38)

Ne var ki, sonunda İbnu Abbas da reyinden rücu etmiştir. Tirmizî, "...Sonra o fetvasından, mut'anın Resulullah tarafından haram kılındığı kendisine haber verilince rücu etti" diyerek (39), bilahare şarihlerin: "Mut'aya fetva veren sahabeler, onun nesh edildiğini duymamış olanlardır"(40) şeklinde yapacakları yorumun isabetliliğini te'yid eder. Nitekim İbnu Abbas, nesihten haberdar olup Resulullah'ın bu husustaki beyanlarını öğrenince: "O, laşe ve hınzır eti gibi haramdır" diyecektir.(41)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın meşhur olan fetvasının mahiyeti hakkında Hattâbî'nin Said İbnu Cübeyr'den kaydettiği bir rivayeti kaydetmede fayda umarız: "Said İbnu Cübeyr anlatıyor: "İbni Abbas'a dedim ki: "Sen ne yaptığını, neye fetva verdiğini biliyor musun?"

Said İbnu Cübeyr, hakkında yazılan şiiri okuyarak fetvasının nasıl istismar edildiğini gösterir. Şiiri işiten İbnu Abbas şu açıklamada bulunur.

"İnna lillah ve inna ileyhi raciun! Allah'a yemin olsun, ben bu maksadla fetva vermedim ve bunu hiç aklımdan geçirmedim. Ben, (mut'a nikahını), Allah'ın laşeyi, kanı ve domuz etini helal kıldığı şartlarda helal kıldım.[100] Mut'a sadece muzdar durumda olanlara helaldi. O tıpkı laşe, kan ve domuz eti gibi (haram)dır."

Bu rivayeti kaydeden Hattâbi, İbnu Abbas'ın sözünden çıkabilecek "Zaruret halinde, tıpkı leş, kan ve domuz etini yemek caiz olduğu gibi mut'a da caiz olabilir" hükmünün yanlışlığını belirtir. Ona göre yanlışlık iki noktadan gelir:

1) Bu hükme giderken nassa dayanılmaz, kıyasa gidilmiş olur. (Halbuki nassın yani Resulullah'tan açık hükmün bulunduğu yerde kıyasla hüküm verilmez. Mut'a nikahını yasaklayan nass mevcuttur.)

2) Mut'anın gıda hususunda muzdar kalana benzetilmesi de hatadır. Çünkü gıda bulamayan kimse hayatî tehlikededir, ölmemek için haram yemesine izin verilmiştir. Halbuki mut'a meselesi şehvetin galebesi ile ilgilidir. Burada kişi, hayatî tehlike ile karşılaşmayacağı için muzdar sayılmaz. Şehvete sabretmek mümkündür. Ayrıca şehvet, oruç ve ilaç yoluyla da kırılabilir. Öyleyse "gıda" ve "şehvet" zaruret olmadan aynı değerde değillerdir, dolayısıyla hükümleri de farklıdır(42).

Kanaatimizce İbnu Abbas'ın fetvası, Hattâbî'nin dediği gibi "uzun gurbet", "ihtiyaç" ve "fakirlik" gerekçelerine mebni değildir. Nass bulunduğu zaman kıyas yoluyla fetvaya gidilmeyeceğini İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) herkesten iyi bilmektedir. Fetva ulemanın ittifakla belirttiği üzere, bu meseledeki nasslardan haberdar olmama sebebine dayanmaktadır.

İbnu Abbas gibi yüce bir sahabi hadisi duymamış olabilir mi? diye yapılacak bir itiraza hemen cevap verelim: "Bu pek tabii ve Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi -hem de ilkler arasında yer alan- diğer büyüklerde de sıkça rastlanan bir durumdur." Az ileride bu hususa tekrar dönüp örnekler vereceğiz.

Bu mevzudaki yasaklayıcı hadislere muttali olduğu devreye ait olduğu anlaşılan bir başka rivayette İbnu Abbas şöyle demiştir: "Mut'a nikahı İslam'ın bidayetinde caizdi. Kişi (ticaret malıyla) (43) tanıdığı bir adamı bulamayan bir beldeye varınca, orada kalacağını tahmin ettiği müddet için bir kadınla mut'a nikahı ile evlenirdi. Kadın da onun eşyalarını o müddet içinde muhafaza eder, meselesini ıslah ederdi. Bu hal, şu ayetin nüzulüne kadar devam etti. (Mealen): "Ancak hanımlara ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar...." (Mearic 30; Mü'minun 6). İbnu Abbas devamla: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler haramdır"(44) der. İbnu Abbas'ın, ayetten hareketle mut'a nikahı ile alınan kadının zevc sayılamayacağına hükmettiği belirtilmiştir. Zira ayette sadece zevcelerle milk-i yemin denen köle kadınlar helal addedilmektedir.(45)

Rivayetler İbnu Abbas'ın belirtilen bu görüşe varmazdan öcne mut'a nikahı hususunda sert çıkan Abdullah İbnu Zübeyr'le de söz düellosuna girdiğini Abdullah'ın hutbede, İbnu Abbas'a ta'rizde bulunduğunu göstermektedir. İbnu Abbas bu ta'riz üzerine: "Annene sor, yalan mı söylüyorum!" der. Mesele annesi Esma Bintu Ebi Bekr'e intikal edince, Resulullah zamanında mut'anın caiz olduğunu te'yid eder. Rivayetin devamında İbnu Abbas'ın: "Mut'adan doğan Kureyşlilerin ismini sayabilirim" dediği belirtilir.(46)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yerini İbnu Hacer şöyle noktalar: "İmamlardan bir cemaat, İbnu Abbas'ın mut'ayı mübah addetme kanaatinde yalnız kaldığını cezmen belirtir. Bu meşhur bir meseledir ve nadir muhalefetlerden biridir.(47)

Fahreddin-i Razi'nin de özetlediği üzere, bu meselede İbnu Abbas' tan üç ayrı görüş rivayet edilmiştir:

1- Mut'a mutlak olarak mübah,

2- Zaruret halinde mübah

3- Mensuh olduğunu ikrarı (48). Şu halde meseleyi değerlendirirken, İbnu Abbas'ın neshi işitmezden önceki fetvasını esas alarak onu mut'a nikahının lehinde göstermek ilme ve dine ihanet olur, yüce sahabiyi kendi adımıza konuşturmak olur.

Hz. Cabir (radıyallahu anh)'den gelen diğer bir rivayet, kendisine iki mut'a[101] konusunda İbnu Abbas'la Abdullah İbnu Zübeyr'in ihtilafa düştükleri haberi ulaşınca Hz. Cabir'in şöyle söylediğini belirtir:

"Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında her ikisini de yaptık. Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları yasakladı, artık bir daha onlara dönüp tekrar yapmadık." (49)

Hz. Cabir'den gelen bir diğer rivayette, o; "Resulullah ve Hz. Ebu Bekr zamanında bir avuç hurma veya un karşılığında birkaç günlüğüne mut'a nikahı yapardık. Bu hal Hz. Ömer'in, bunu Amr İbnu Hureys hadisesi üzerine yasaklamasına kadar devam etti" demiştir (50) Ebu Saidi'l-Hudrî'nin beyanında "bir kadeh kavud" mukabilinde mut'a yapmışlardır(51). Tahavi Ashab'tan Cabir gibi zatların Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar mut'aya yer vermelerini, Resulullah'tan varid olan yasağı daha önce işitmemiş olmalarına hamleder.(52)

Görüldüğü üzere, ruhsat ifade eden rivayetin sahibi, mut'anın bilahare yasaklandığını da tasrih ediyor. İbnu Hacer der ki: "Hz. Cabir'in "yapardık" sözü bütün sahabeye şamil ise "Bir daha dönüp tekrar yapmadık" sözü de bütün sahabeye şamildir. Dolayısıyla mut'anın terkinde icma hasıl olmuştur."(33)

Hz. Cabir'in "Ebu Bekri's-Sıddık zamanında da mut'a nikahı yapmaya devam ettikleri"ne dair beyanı üzerine, buraya kaydını muvafik gördüğümüz bir yorumu İbnu'l-Arabî yapmıştır. Der ki: "Bu, halkın, Sıddık zamanında çıkan irtidad fitnesi yüzünden şeriatın yayılmasına zaman ayıramamalarından ileri gelmiştir. Çünkü herkes bu fitnenin bastırılması ile meşguldü. Ama, hak batıla galebe çalıp, halife ve diğer Müslümanlar bu meşguliyetten halas bulunca, dinin usule giren meselelerinin hallinden sonra füru ahkâmına yöneldiler ve bu meyanda mut'a nikahının tarimi hususunda bildikleri meşhur hükmü de icraya koydular. ilk defa Hz. Ömer'in dikkatini Hz. Muaviye ile Amr İbnu Hureys çekti. (Resulullah'ın yasağından haberi olmayan) bu iki zat kadınlarla mut'a nikahı yapmışlardı, onları bundan men etti." (54)

* Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh)'dan gelen rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bir kadınla bir erkek aralarında mutabakat sağlamışlarsa beraberlikleri üç gecedir. Uzatmak veya daha önce ayrılmak isterlerse ayrılırlar" dediğini görmekteyiz. Seleme devamla şunu söyler: "Bilemiyorum, bu ruhsat, sadece biz sahabelere mi mahsustu, yoksa herkese şamil miydi?" Rivayetin devamında Buhârî şunu ekler: "Hz. Ali bu hususu açıklamıştır: Mut'a mensuhtur." (55)

Görüldüğü üzere Seleme hadisi de mutlak bir ruhsattan bahsetmemektedir. Ancak, Seleme'nin nesihten haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. İmam-ı Buhârî, rivayetin sonuna eklediği meşruhatla Seleme rivayetindeki tereddüdü izale etmekle kalmamış, şahsî inancını da belirtmiş olmaktadır.[102]

3) Mut'anın Neshi

Ruhsat ve neshi açık şekilde ifade eden rivayetler bilhassa Sebre İbnu Ma'bed el-Cühenî (radıyallahu anh)'den gelmektedir. Müslim onun hadisini dokuz ayrı senetten kaydeder. Hüküm ve mana itibariyle aynı kalsalar da her bir rivayette bazı ziyade ve noksan bilgiler mevcuttur. Bazılarında, bizzat mut'a nikahı yaptığını belirten Sebre (radıyallahu anh)(56), şu rivayette, eski ruhsatın neshedildiğini açık bir şekilde ifade eder:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Ey insanlar! Ben sizin kadınlarla mut'a nikahı yapmanıza izin vermiştim. Şimdi Allah Teala hazretleri, onu kıyamet gününe kadar haram etmiş bulunmaktadır. Öyleyse, kimin yanında böyle nikahlı bir kadın varsa, artık ona yol versin. Onlara ücret olarak verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almayın" (57). Hadisin bir başka veçhinde Sebre (radıyallahu anh) der ki: "Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm mut'ayı şiddetle tahrim etti ve bu nikah hakkında en ağır kelimeleri sarfetti." (58)

Bu rivayet hiçbir yoruma hacet bırakmadan, mut'a nikahıyla ilgili ruhsatın neshedildiğini açık bir surette ifade eder.

* Hz. Ali de yasakla ilgili rivayetlerde bulunmuştur. Müslim'in kaydettiği rivayette: "Resulullah, Hayber'in fethi sırasında, kadınlarla mut'a yapmaktan ve ehlî eşeklerin etini yemekten men etti" buyurur (59). Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, bu meselede müsamahası kulağına gelen İbnu Abbas'a: "Ağır ol, ey İbnu Abbas. Çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber günü, hem mut'ayı, hem de ehlî eşek etinin yenilmesini yasaklamıştır"(60) der. Beyhakî'nin bir rivayetine göre, Hz. Ali, önce bazı kayıtlarla caiz kılındığını ancak, nikah, talak, iddet ve karı ile koca arasındaki miras ahkâmı nazil olunca cevazın mutlak şekilde neshedildiğini belirtir(61).

Burada şu soru hatıra gelebilir: Mut'anın Mekke fethi sırasında da yasaklandığı sahih rivayetlerle sübut bulup meşhur olmasına rağmen Hz. Ali niye bunu mevzubahis etmeyip de sadece Hayber günü konan yasaktan bahsediyor? Bu soruya, Hz. Ali'nin üç gün gibi kısa bir müddeti içine alan izni işitmemiş olabileceği söylenerek cevap verilmiştir.(62)

İbnu Hazm, Hz. Ali'den gelen rivayetleri şöyle değerlendirir: "Bu mesele üzerine Hz. Ali'den birçok tarikten hadis sahih olmuştur. Bunu, ondan Kûfiler, inkâr edilmeyecek kadar şöhret bulmuş ve sınırlanamayacak kadar çoğalmış tariklerden rivayet etmişlerdir."(63)[103]

Yasak Nerede Ve Ne Zaman Kondu?

Mut'a nikahı yasağını, Hz. Peygamber'in ne zaman koyduğu hususunda rivayetler ihtilaflıdır ve altı ayrı yerin ismi zikredilir. Şöyle ki:
1) Sabre İbnu Ma'bed'in rivayetlerinde Mekke fethi sırasında konmuştur.(64)
2) Hz. Ali'den kaydettiğimiz rivayetlerde Hayber'in fethi zamanında konmuştur.(65).
3) Seleme İbnu'l-Ekva rivayetinde Evtas Gazvesi sırasında, (üç günlük ruhsattan sonra) konmuştur.(66)
4) Hasan Basrî'nin mürsel bir rivayetine göre, mut'a nikahı sadece umretu'lkaza sırasında cereyan etmiştir, bundan önce yasak olduğu gibi, bundan sonra da yasak olmuştur.
Hasan-ı Basrî'den gelen bu rivayet, iki sebepten reddedilmiştir:
a) O'nun mürsel, yani hangi sahabeden aldığını belirtmeden yaptığı rivayetler zayıftır. Çünkü o, araştırma yapmadan, rastgele kimselerden hadis almıştır(67).
b) Mut'anın Hayber Seferi sırasında haram edildiğini belirten sahih rivayetlere muhalefet eder, dolayısıyla bu zayıf rivayet Sahihler tarafından reddedilmiş olmaktadır.(68) İbnu Hacer, bu rivayetin sabit olduğunu farzedecek olursak şöyle yorumlarız der: "Hasan Basrî hazretleri muhtemeldir ki, umretu'lkaza tabiriyle, Hayber'i kasdetmiştir. Çünkü her iki sefer de aynı yıl içerisinde cereyan etti, tıpkı Fetih'le Evtas Seferi'nin aynı yıl içerisinde cereyanları gibi."(69)
5) Ebu Hureyre'den gelen bir rivayete göre, mut'a nikahı Tebük Seferi sırasında haram edilmiştir.(70)
Bu rivayet tahrim hadisesinin Mekke fethi ve Hayber sırasında vaki olduğunu beyan eden sahih rivayetlere muhalefet etmekten başka, nazar-ı dikkate alınamayacak derecede zayıf bir surette geldiği, hadis ilmi açısından bir değer ifade etmediği belirtilmiştir.(71)
6) Sebre İbnu Ma'bed'den Ebu Davud'un kaydettiği bir rivayete göre mut'a, Veda Haccı sırasında tahrim edilmiştir.(72) Ancak "daha önce yine Sebre'den kaydedilen rivayetlerde yasağın fetih sırasında olduğu ifade edilmiştir. O rivayetler hem daha meşhur hem daha sahihtir. Şarihler, "Rivayetin sübûtu halinde, "Resulullah Fetih günü ilan ettiği" yasağı Veda Haccı sırasında tekrar etmiş olabilir. Çünkü, Veda Haccı'na çok sayıda Müslüman katılmıştı. Bunlar arasında bir kısım ahkâmı duymamış olanlar da vardı. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, bu fırsatta pek çok mühim meseleyi tekrar etmiş, tebliğ etmiştir. Bu tebliğin gayesi, dinin duyurulması ve yaygınlaştırılmasıydı" diye açıklamışlardır.(73)
Mut'a nikahının yasaklanma zamanıyla ilgili olarak gelen birçok farklı rivayetin varlığı alimleri farklı yorumlara sevketmiştir. Mühimlerini kaydedeceğiz:
* Maverdî der ki: "Mut'anın tahrim edildiği yerin tayini meselesinde iki tahmin söylenebilir:
1) Tahrim, daha açık olması ve daha iyi yayılması için tekerrür etmiştir. Ta ki, bu yasağı bilmeyen de duyup öğrenmiş olsun. Zira, her bir seferde, daha öncekilere katılmayan yeniler bulunuyordu.
2) Mut'a birçok defa mübah kılınmış olabilir. Nitekim, bu sebeple sonuncu defada: "Kıyamete kadar haramdır" buyrulmuştur. Bu ifade daha önceki tahrimi, bu sonuncunun hilafına, ibahenin takip ettiğini haber verip, bu sonuncu tahrimin müebbed olduğunu, artık bundan sonra ibahenin gelmeyeceğini duyurma gayesi güder."
İkinci şıkkın esas olduğu belirtilir.(74)
* Nevevî'ye göre, mut'a nikahı iki kere mübah kılınmış, iki kere da tahrim edilmiştir. Müslim'de yaptığı şerhinde bu bahse şöyle bir başlık atmıştır: "Mut'a nikahı babı ve bunun önce mübah kılınıp sonra neshedildiği, sonra tekrar mübah kılınıp tekrar neshedildiği ve tahrimin kıyamete kadar devam etmek üzere kesinleştiğinin beyanı."(75) Bu başlığın altına konu üzerine el-Kâdı'nın uzun bir tahlilini kaydettikten sonra kendi görüşünü kaydeder.
"Muhtar (tercih edilen) gerçek şudur: "Tahrim ve ibahe iki sefer vukua gelmiştir. Hayber'den önce mut'a helaldi. Bilahare Hayber günü haram kılındı. Sonra da Mekke fethinde mübah kılındı. Bu aynı zamanda Evtas gününü de içine alır, çünkü ikisi birbirine çok yakındır. Derken o sırada, üç gün sonra "kıyamet gününe kadar, müebbeten haram" kılındı. Bu tahrim devam etti. Öyleyse: "İbahe Hayber öncesine, ebediyet üzere tahrim de Hayber gününe mahsustur. Fetih gününde yapılan tahrim de önceki tahrimi te'kidden ibarettir. Fetih gününe tekaddüm eden bir ibahe yoktur" demek caiz değildir. Çünkü Müslim'in Fetih günündeki ibahe ile ilgili olarak kaydettiği rivayetler, bu hususta pek sarihtir, bunları görmezden gelmek caiz değildir. Esasen ibahenin tekerrür etmesine mani bir sebep de yok." (76)
* Mut'a nikahının yasaklanma vakti ile ilgili rivayetler arasındaki ihtilaf üzerine Mâziri'nin yaptığı açıklama da burada kayda değer:
"İslam'ın bidayetinde mut'a nikahı caizdi. Müslim'de kaydedilen sahih hadislerle neshedildiği görülmektedir. Ulema, haramlığı hususunda icma etmiştir. İcmaya, sapık mezhelerden bir grup dışında hiçbir muhalefet varid olmamıştır. Onlar, bu hususta gelen bazı hadislere yapıştılar. Halbuki o hadisler mensuhtur. Onlarda kendileri için, mut'anın cevazına delalet yoktur. Caiz görenler bir de şu ayete yapışırlar: "O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere ödeyin" (Nisa 24). Mâziri bu ayetin İbnu Mes'ud'a nisbet edilen "O halde onlardan hangisiyle "belli bir müddete kadar" faidelendi iseniz.." şeklindeki bir kıraatı ileri sürdüklerini kaydettikten sonra: "Oysa İbnu Mes'ud'un bu kıraatı şazdır. Şaz kıraatle ne Kur'an sabit olur, ne haberi muteber addedilir, ne de hükmüyle amel edilir" der. Mâziri sözlerine şöyle devam eder: "Bu mesele hakkında Sahih-i Müslim'de gelen rivayetler ihtilaflıdır: Bir kısmına göre de, Mekke fethinde, mut'a'yı caiz gören kimse, bu ihtilafa takılıp hadislerin mütearız olduğuna, bu halin sıhhati yaralayacağına hükmedilebilir. Oysa mesele öyle değil, böylesi bir mülahaza hatalıdır. Aslında hadisler arasında bir tenakuz mevzubahis değildir. Çünkü Resulullah'ın onu iki ayrı zamanda yasaklaması sahih bir durumdur. İkinci yasaklama, birinciyi te'kid için yapılmıştır veya yasak iyice şöhret bulsun da birinci yasağı duymayanlar da duymuş olsun diye ikinci sefer yapılmıştır. Böylece bazı raviler yasağı birincisinden, bazıları da ikincisinden işitmiş olmalı. Her biri kendi işittiğini rivayet etmiş ve işittiği zamana nisbet etmiştir."(77)
* Zürkânî de, mut'a nikahının cevazına kail olanların, kendilerine delil yaptıkları ayetin, talak, iddet ve miras ahkâmının gelmesiyle neshedildiğine dair İbnu Mes'ud ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm)'den rivayet olduğunu el-İstizkar'a atfen belirtir (78). Biz bu rivayeti, Beyhakî'nin Sünen'inde bularak Mut'a Meselesinin İç Yüzü başlığını taşıyan kısımda kaydettik. Bu nesih haberini Ebu Hureyre merfu olarak rivayet etmiştir.(79)
* Mesele üzerine Ebu Bekr İbnu'l-Arabî'nin yorumu da Nevevî'nin yorumuna benzer: Nesh, iki sefer cereyan etmiş olmalıdır. Şöyle der: "Allah Teala hazretleri, İslam'ın başlangıcında bu meseleyi meskut geçti, ta ki insanlar eski âdetleri üzere devam etsinler. Bilahare Hayber Seferi sırasında, Hz. Ali'nin rivayetinde görüldüğü üzere haram etti. Bu rivayet sahih, sabit ve açık bir rivayettir."(80)
* Kurtubî de şöyle demiştir: "Bütün rivayetler mut'anın ibahe zamanının kısa olduğunda müttefiktir. Dolayısıyla o, haramdır. Selef ve halef onun tahriminde icma ederler. Sadece Rafizîlerden, nazar-ı itibare alınmaya değmeyen bazıları aksini söylemiştir."(81)
* Zahirîlerin imamı İbnu Hazm da şunu söyler: "Belli bir müddet için yapılan mut'a nikahı caiz değildir. Resulullah zamanında helal idi. Allah Teala hazretleri Peygamberi (aleyhissalâtu vesselâm)'nin diliyle onu, kesin olarak neshetti. Mut'a kıyamete kadar haramdır."(82)
* İbnu Hâzım'ın, Kitabu'l-İ'tibar'daki değerlendirmesinde, mut'a nikahının "sefer halinde" mübah kılındığı hususu vurgulanır:
a) İslam'ın bidayetinde ve sefer halinde mübah kılınmıştır. İbaheyi haber veren hiçbir rivayette, bunun mukime yani sefer halinde olmayana tanındığını ifade eden bir ibare yoktur.
b) Birkaç kere yasaklandı, birkaç kere mübah kılındı. Resulullah ömrünün sonunda, Veda Haccı'nda kesin yasak koydu. Veda Haccı'nda ifade edilen yasak, zaten mevcut olan yasağın te'kidine matuf değildir, te'bid (ebedîleştirmeye) matuftur.
c) Bugün ne mezhep imamları ne başka fakihlerden hiçbiri buna mübah dememektedir, sadece Şia'dan bir kısmı onu helal addetmektedir.(83)
* İbnu Hâzım'ın görüşlerini Aynî de aynen tekrar eder (84).
Mut'a nikâhıyla ilgili rivayetlerin değerlendirilmesinde Tahavi'nin görüşü, hepsini noktalayacak mahiyettedir. Ona göre, mut'aya fetva vermiş olanların dayandıkları rivayetlerin hepsi doğrudur, ancak bunlar neshedilmiştir. Zira mut'a nikahını bizzat Aleyhissalâtu vesselâm yasaklamıştır. Efendimizin iznini ifade eden rivayetler, yasaktan önceye aittir. Nehiyden sonra, o haram olmuştur ve bunun en iyi delili Sebre İbnu Ma'bed (radıyallahu anh)'in rivayetidir. Birçok farklı tarikten gelen bu hadis, hem cevazı hem de tahrimi sarih bir şekilde göstermektedir.(85)[104]

4- Yasaklayıcı Rivayetler

Buraya kadar mut'ayı yasaklayan rivayetlerle, yasaktan önceki ruhsatı da ifade eden rivayetleri beraberce kaydettik. Şimdi ise, yasaklamaya ağırlık veren ve şiddet ifade eden rivayetleri belirteceğiz.
Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmaktadır: "Mut'ayı, talak, iddet ve miras (ile ilgili ahkâmın teşrii) haram kılmıştır."(86)
Ebu Zerr (radıyallahu anh): "İki mut'a (yani hacc-ı temettu ve mut'a nikahı) sadece bize (Ashab'a) helaldi, size değil" demiştir.(87). Beyhakî' nin rivayetinde "Kadınlarla mut'a nikahı Resulullah'ın biz ashabına sadece üç gün helal kılındı sonra Resulullah onu yasakladı" der. (88)
* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e bir zat gelerek mut'a nikahında sorar. Abdullah "haram!" deyince soru sahibi "(İbnu Abbas'ı kastederek) (89) "ama bunu falan caiz görüyor!" der. Abdullah ona şu cevabı verir: "Allah'a yemin olsun! Herkes bilir ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber Gazvesi sırasında onu haram etti. Artık zaniler değiliz" (90). Bir rivayette, Abdullah İbnu Ömer, kendisine İbnu Abbas' ın mut'a nikahına cevaz verdiği söylenince: "Sübhanallah! İbnu Abbas'ın böyle bir fetva vereceğini zannetmiyorum!" der. Ancak oradakiler haberi teyid edince, İbnu Ömer: "Resulullah hayatta iken İbnu Abbas küçük bir çocuktu" der ve ilave eder: "Resulullah onu bize yasakladı. Artık zaniler değiliz." (91)
Bir başka rivayet İbnu Ömer'in şu sözünü kaydeder: "Bir erkeğe, sadece İslam nikahıyla evlendiği kadın helaldir. Bu nikahta mehir vardır, erkeğin kadına, kadının erkeğe miras hakkı vardır. Kadını muayyen bir müddetle alamaz. Aldı mı artık o hanımıdır. İkisinden biri ölürse diğeri ona varis olur."(92)
* Abdullah İbnu'z-Zübeyr, mut'a hususunda şiddetle karşı çıkan sahabilerdendir. Müslim'in bir rivayetinde, onun hutbede mut'ayı tecviz eden bir zata(93) ta'rizde bulunarak: "Şurası muhakkak ki, Allah bazı insanların gözlerini kör ettiği gibi, kalplerini de kör etmiş ki mut'a nikahına fetva veriyorlar!" dediğini görmekteyiz. Rivayet, hücuma uğrayan zatın: "Sen hakikaten pek nezaketsiz, kabasaba birisin. Ömrüme yemin ederim ki, mut'a İmamü'l-Müttakin (olan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)) zamanında yapılırdı!" şeklindeki cevabını İbnu Öz-Zübeyr meydan okuyarak karşılar: "Öyleyse haydi bir dene! Sen bunu yapacak olursan vallahi seni taşlarınla recmederim!" der(94). Alimler,

Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in bu kesin davranışını, kendisine mut'anın neshiyle ilgili haberin ulaşmış olması ve dolayısıyla onun haramiyeti hususunda zerre kadar tereddüdünün bulunmamasıyla izah ederler (95). İbnu Zübeyr'in bu müdahalesi, hilafeti zamanında mı cereyan etti, açık değil. Ancak rivayetlerde, Hz. Ömer'in yasaklamasından sonra sahabeden muhalefet kalmadığının söylenmesi gözönüne alınırsa, hilafet yıllarından, Hz. Ömer'in yasağından önceye ait olması gerekmektedir.[105]

5- Hz. Ömer'in Yasaklama Hadisesi

Buraya kadar kaydettiğimiz rivayetlerin bir kısmında Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mut'ayı yasaklamasına temas edildi. Hatta, birkısım sahabenin, bu yasaklama ile mut'anın Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu öğrendiklerini belirttik. Şu halde son olarak, Hz. Ömer'le ilgili haberin mahiyetini de kaydetmede fayda var. Öncelikle şunu belirtelim ki Hz. Cabir ve Ebu Said'den gelen bir rivayete göre, "Hz. Ömer, bu yasaklama işini, hilafetinin ortalarında ele almıştır. Dolayısıyla o zamana kadar, mut'a nikahına başvuranlar olmuştur(96). O sıralarda Kûfe'ye gelen Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh), bir cariye ile mut'a nikahı yapar ve cariye hamile kalır. Gelip durumu Hz. Ömer'e anlatır. Halife bu vesile ile, yasağın bütün mü'minlerce bilinmediğini anlayarak meseleyi hutbe konusu yapar ve herkesin işiteceği şekilde mut'a nikahının yasak olduğunu ilan eder. İbnu Mace'nin kaydına göre Hz. Ömer şöyle buyurmuştur: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, mut'a için üç gün izin vermiş, sonra haram etmiştir. Allah'a yemin olsun, muhsan (62) bir kimsenin mut'a yaptığını duyarsam, Resulullah'ın, bunu tahrimden sonra helal kılmış olduğuna dair dört şahit getirmediği taktirde taşla recmederim."(97) Muvatta'nın bir rivayetinde bu yasaktan önce yapılan mut'a nikahı sonucu hamile kalan Havle Bintu Hakim'in, yasaktan sonra Rebia İbnu Ümeyye'yi şikayet ettiğini görüyoruz. Bunu haram ve zina bilmekte kanaati kesin olan Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bu, (Resulullah'ın haram kıldığı) mut'adır. Eğer yasağı ilanda sizden önce davranmış olsaydım şimdi sizi recmederdim" der(98).[106]

Yasak Hz. Ömer'in İçtihadı Değildir:

Alimler Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mut'a nikahını yasaklarken içtihadıyla hareket etmediğine, Resulullah'tan yasakla ilgili hadis zikrederek yasağı takrir ettiğine dikkat çekerler(99). Nitekim bu husus İbnu Mace'den kaydettiğimiz rivyaette sarih olarak görülmektedir. Bir başka rivayette, hutbede geçen: "İnsanlara ne olmuş ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasağına rağmen mut'a nikahı yapıyorlar?" (100) ibaresi de aynı hususa delil olmaktadır. Bu ibare, Hz. Ömer'i feverana getirecek bazı mut'a nikahı hâdiselerinin ilk defa kulağına geldiğini ifade eder. Bunun tatbikatta olduğunu bilseydi bu kadar feveran etmez, tepkisini bu ibarelerle ifade etmezdi.
Hâdiseyi tahlil eden alimler, bu durumun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yasağının birkısım sahabiler tarafından işitilmemiş olmasına mebni olduğunu belirtirler. İbnu Hazm'ın, mut'ayı mübah addettiklerine dair haklarında rivayet bulunduğunu belirttiği tabiinden Tavus, Atâ ve Sad İbnu Cübeyr'in[107] de bu yasağı duymayanlardan oldukları anlaşılmaktadır. Meseleye temas eden kaynaklarda -ve bilhassa Mekkî olanların- mut'a lehine fetva verdiklerine dair ifadeler, sahabeden -yani Hz. Ömer'in yasaklamasından- sonra da bu işe fetva verildiği düşüncesine sevkedebilir. Bu yanlıştır; çünkü, tabiin nesli sahabeden sonra yaşayanlar demek değildir. Onlar, sahabelerin muasırıdırlar. Fakat Resulullah'ı görememişlerdir. Mezkur ifadelerde onların Hz. Ömer'in yasağından sonra fetva verdiklerine dair bir sarahat yok. Demek oluyor ki, tabiinden bazıları Hz. Ömer'in yasağından önce, mut'anın neshedildiğini duymadıkları için, aynen bazı sahabiler gibi, fetva vermişlerdir.[108]

Mut'anın Haram Olduğuna Dair Kur'anî Delil

Mut'a nikahının, görüldüğü üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan gelen rivayetler açısından haram olduğuna inanan Ehl-i Sünnet uleması, bu görüşlerine Kur'an'dan da delil kaydetmişlerdir. Zikredilen en mühim ayet, Mü'minun suresinde, felah bulacak mü'minlerin vasıfları meyanında zikredilen 5, 6 ve 7. ayetlerdir: "(Öyle mü'minler) ki, onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine, yahut sağ ellerinin malik olduklarına (kendi cariyelerine) karşı (olan durumları) müstesnadır. Çünkü onlar (bu taktirde) kınanmış değildirler. O halde kim bunların ötesini isterse şüphe yok ki, onlar haddi aşanlardır."
Dikkat edilirse, ayet-i kerimede mü'minlere cinsî tatminde[109] iki meşru yol gösterilmekte, bunlar dışında kalan bütün yollar gayrımeşru ilan edilmektedir:
1) Dinin meşru kıldığı nikah yoluyla edinilen eşler.
2) Sağ elin sahip oldukları diye ifade edilen cariyelerdir. Cassas, ayetin mut'a nikahının haram olmasını iktiza ettiğini söyledikten sonra: "Çünkü der, mut'a yoluyla nikahlanan kadın ne zevcedir, nede milk-i yemindir." (102) İbnu'l-Arabî: "Bazı alimler ayet-i kerimenin, "ferc"i, nikah veya milk-i yemin (sağ elin sahipliği=cariye) yoluyla helal addetmiş olması ve mut'anın zevce olmaması sebebiyle "Bu ayet mut'anın tahrimine delildir" demiştir" dedikten sonra bu yorumun zayıf olduğunu söyler. Ancak ümmetin mut'anın haram olduğu hususundaki icmadan hareketle aynı neticeye ulaşır (103). İbnu'l-Arabî, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın da ayette geçen bu iki yol dışında kalan her çeşit fercin yani cinsî tatmin vasıtalarının haram olduğuna hükmettiğini belirtir(104).
Asıl mevzumuzun dışında kalmakla birlikte, yeri gelmişken şunu belirtmek isteriz: Ayet-i kerimenin bu ıtlakından hareket eden pek çok alim, ayetle zikredilmiş olan iki meşru vasıta dışında kalan, hayvana temas, istimna, nazar gibi her çeşit cinsî tatmin yollarının aynen mut'a gibi haram kılınmış olduğunu söylemiştir (105).
İslam alimleri şu ayetten de mut'anın reddedildiğini istidlal ederler. (Mealen): "Evlenmeye imkan bulamayanlar da, Allah onları lütfuyla zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar..." (Nur 33). "Eğer derler, mut'a ve tahlil[110] caiz olsaydı, iffetli olmalarını emretmezdi."(106)
* Bu meselede Kur'an'dan gösterilen bir diğer ayet de şudur (mealen): "Sizden hür ve mü'mine kadınları nikahlamaya gücü yetmeyen olursa, sizin ellerinizde bulunan genç mü'mine cariyelerle evlensin... Cariye nikahlama, sizden mehir ve nafakaya gücü yetmeyip de büyük bir meşakkat altına girmekten ve evlenmemekle de zinaya meyletmekten korkanlar içindir. Yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır..." (Nisa 25).
Alimler: "Eğer derler, mut'a ve tahlil caiz olsaydı ne zinaya gitme korkusu olurdu ne cariye ile nikahlanmaya hacet kalırdı, ne de cariyelerle nikahlanmayı terkederek sabretmeyi esas almak tavsiye edilirdi." (107)
* Son olarak şunu da bilelim: Daha önce temas ettiğimiz ve Şia tarafından mut'a nikahının mübahlığına delil yapıldığını belirttiğimiz ayet de alimlerce, siyak ve sibakı içerisinde tahlil edilerek, ondan Şia'nın çıkardığı hükmün batıl olduğu gösterilmiştir. Bu ayetle ilgili olarak yapılan iki ayrı açıklamayı kaydedeceğiz. Mezkur ayette O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz, ücretlerini takdir edildiği vecih üzere ödeyiniz" (Nisa 24) denmektedir.
Alimler, bunun mut'ayı helal kılmak üzere indiğini iddia etmenin açık bir hata olduğunu, bu rivayetin hiçbir muteber sünnî kaynakta bulunmadığını, bunu İbnu Mes'ud veya bir başka sahabeye nisbet etmenin büyük bir iftira olduğunu söylerler. Ayrıca derler ki:
1) Şia'nın bundan çıkardığı hüküm Kur'an'ın başka ayetlerine zıttır. Bu ayetleri yukarıda kısmen kaydettik.
2) Ayetin, diğer ayet ve hadislere uygun te'vili ise şöyledir: "Eğer siz nikah akdi sırasında mehir belirtti iseniz, akitten sonra kadınla zifaf yaptığınız takdirde, bir müddet sonra boşanacak olursanız, belirlenen mehrin tamamını ödeyeceksiniz, zifaf yapmadı iseniz yarısını ödeyeceksiniz."
Bu ibareyi, makablinden koparıp müstakillen ele almak, Arapça açısından batıl bir davranış olur. Zira baştaki "fe", ibarenin makablinden koparılıp, cümle başı yapılmasına manidir. Bu "fe" kendisinden sonraki ibareyi, önceki kısma bağlar.
Ayrıca İbnu Mes'ud'a nisbet edilen ??? ????? ziyadesine gelince, bu hiçbir muteber sünnî kaynakta mevcut değildir. Mensuh bir kıraat olarak sübutunu kabul edecek olursak, mensuh olduğu için onunla amel edilmez. Çünkü mütevatir ayetlerle sabit olan ahkâma muhaliftir.
Farz-ı muhal olarak kabul edelim ki, bu sabittir. Yine de onun mut'aya delalet ettiği söylenemez. Şöyle ki, ??? ?????? "belirlenen müddet kadar" tabiri, istimtaya (kadından istifadeye) müteallıktır, akdin kendine değil. Halbuki mut'ada belirlenen müddet, istimtaya değil, akdin kendisine müteallıktır. Böylece mana şu olur: "Nikahlı kadınlarla muayyen bir vakte kadar istimta etmişseniz onlara mihirlerini tam olarak verin." Bu ziyadeyi ilave etmenin gayesi, mehrin tam olarak ödenmesi için nikah müddetinin tamamen geçmesine bağlı olduğu hususunda düşülebilecek vehmi önlemektir. Nitekim örfte, mehrin üçte biri peşin verilir, üçte ikisi de nikahın devamı müddetiyle bağlı kılınır. Halbuki bu geciktirme işi bir vecibe olmayıp, kadının tasarruf ve ihtiyarı ile husule gelir. Kadın dilerse, zifaftan sonra hepsini bir defada talep etme hakkına sahiptir. Şeriat ona bu hakkı tanımıştır. Eğer, ??? ?????? ibaresi, akde müteallık bir kayıt olsaydı, Şia nezdinde mut'a ömür boyunca ve ebeden sahih olmazdı. Halbuki bu, Şia'nın icmayla sahihtir.
Ayette geçen "Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse" ibaresinin siyakı da nikahla ilgilidir. Yani, "sizden biri, hür kadınların mehrini ve nafakasını vermeye gücü yoksa Müslüman cariyelerle nikahlansın" demektir. Durum böyle iken ayetin ortasında yer alan ibareyi, siyak ve sibakından koparmak mut'aya hamletmek, Kelamullah'ı açık şekilde tahrif etmek olur.
Dahası bu ayeti teemmül eden her aklı başında kişi, mut'anın açık olarak haram edildiğini görür. Çünkü Allah Teala hazretleri ayette hürlerle evlenmenin imkansızlığı halinde cariyelerle iktifayı emretmektedir. Eğer önceki kelamda mut'anın müddeti kastedilseydi, arkadan "Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse" demezdi. Çünkü, hür kadınla nikahlanamama halinde mut'a, cima ihtiyacını görme ile sınırlı kalmayıp, aksine "Her bir yenide daha hoş daha tatlı bir lezzet var" hükmüne tabi olmuş olmaktadır. Bu durumda şöyle sorulabilir: Hangi zaruret bu sıkı ve şiddetli kayıtla cariyenin nikahlanmasını helal kılmaya götürür?(108)
İkinci açıklama, diğer ayetlere dayanılarak yapıldığı için bundan daha sahihtir. Üstelik, Şia'nın ayetten çıkardığı delillere cevap mahiyetindedir. Şöyle ki: Şiî müellif Tûsî, Tehzibu'l-Ahkam'da, ayette istimta kelimesinin geçmesini şöyle açıklar: "Bundan murad mut'a nikahıdır. Çünkü kelime şeriatte mutlak kullanılınca bu hususi nikah anlaşılır..." Tûsî şöyle devam eder: "Ayette geçen "kadınlara ücretlerini verin" ibaresi de bundan muradın mut'a nikahı olduğunu te'yid eder. Çünkü normal nikahta verilen paraya şeriatta ücret denmez "mehir" denir.(109)
Şia'nın bu yorumunu cevaplayan Kâsâni der ki: "İstimta"dan (faidelenmeden) burada murad nikahtaki istimtadır. Çünkü ayetin başında da sonunda da zikri geçen şey meşru nikahtır. Şöyle ki: Allah Teala hazretleri ayetin başında[111] kadınlardan nikahı haram olanlardan bir kısmını zikretti. Sonra bunların dışında kalanları: "Bunların gerisinde olanları mallarınızla arayıp nikahlamanız için size helal kılındı" ibaresiyle mübah kıldı. Ayetin devamında geçen "namuskar ve zinaya sapmamış olanlardan" ibaresi

"evlenmemiş olanlar, zani olmayanlar" demektir. Ayeti kerimenin devamında Allah Teala "Sizden kim hür Müslüman kadınları nikahla alacak bir bolluğa güç yetiremezse..." buyururken "nikah" kelimesini zikretmiştir, icareyi (kiralamayı) ve mut'ayı değil. Öyleyse, önceki geçen (faidelendiğiniz) tabiriyle "nikahtaki faidelenme" anlaşılacaktır.
Kâsâni açıklamasına şöyle devam eder: "Ayette kadına verilecek meblağın "ecr" olarak isimlendirilmesine gelince: Nikahtaki "mehir" bazan ücret kelimesiyle ifade edilmiştir. Nitekim ayetin devamında Allah Teala hazretleri "...Kadınları ailelerinin izniyle nikahlayın onlara ücretlerini verin" buyurmakta, ücretle "mehr"i kasdetmektedir. Ey Peygamber! Ücretlerini (=mehirlerini) verdiğin hanımlarını Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri... sana helal kıldık" (Ahzab 50) buyurarak mehri ücret kelimesiyle ifade etmiştir."
Kâsâni, burada bir noktaya daha dikkat çeker: Nikah esnasında verilene mehir denmiştir, kadına duhülden ve ondan istimtadan sonra verilmesi gerekene de ücret denmiştir(110).
Kâsâni'nin bu açıklaması kavranınca, Şia alimlerinin, "bu ayette zikredilen mut'a serbestisi" iddiasının tutarsızlığı anlaşılacak ve bunun nes -hedilmediğine dair yürüttükleri sayfalar dolusu mülahaza ve mütala-aların, itham ve tarizlerin havaya kürek sallama olduğu anlaşılacaktır(111).[112]

6- Alimlerin İcmaı

Rivayetleri teker teker kaydederken de yer yer belirttiğimiz üzere, şarihler Hz. Ömer'in yasağından sonra, mut'a nikahının haramlığı hususunda Ehl-i Sünnet'in icmaından bahsederler(112).
* Bir kere, Hz. Ömer çok sayıda sahabenin hayatta olduğu bir devrede mut'ayı açık seçik olarak haram ilan edip, bunu herkesin duyacağı şekilde ta'mim ettiği halde, ona herhangi bir sahabenin itiraz ettiği duyulmamıştır. Aksine, daha önce mut'a nikahına ruhsat vermiş olanların hepsinin kanaatlerinden döndükleri görülmüştür. Tahavi, bu durumu şöyle yorumlar: "Ashab'ın bu meselede itiraz etmemeleri, onların, nehyettiği şeyde Hz. Ömer'e uyduklarına delildir. Bu hususdaki yasakta icmaları da, ruhsatın neshedildiğine delildir ve hüccettir" (113).
* Hz. Ali, ruhsatın mensuh olduğunu söyler(114).
* Ca'fer İbnu Muhammed, mut'a hakkında sorulunca: "Bi-aynihi zina" demiştir(115).
* İbnu'l-Münzir: "İlklerin (sahabe, tabiin) bazılarında mut'a hakkında ruhsat rivayeti gelmiştir. Ama şimdilerde, Rafizilerin birkısmı dışında ona cevaz veren tek kişinin varlığını bilmiyorum. Rafizîlerin iddiasına gelince: Allah'ın kitabına Resulü'nün sünnetine muhalif sözün, hiçbir değeri yoktur" (116) demiştir.
* İmam Malik "haram"dır demiştir(117).
* İmam Şafii "iki kere neshedildi" demiştir. (118)
* İbnu Cüreyc, Basra'da, mut'anın cevazıyla ilgili 18 hadis rivayet etmiş olmasına rağmen görüşünden rücu etmiş, haramlığına hükmetmiştir(119).
* Buhârî, mut'a ile ilgili bab'a şöyle bir başlık koymuştur: "En sonda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mut'a nikahını yasakladığına dair bab" (120)
İbnu Hacer, Buhârî'nin, bu başlıkla, mut'a nikahının önceden mübah olduğu halde sonradan yasaklandığı kanaatini taşıdığını belirtir (121).
Görüldüğü üzere, mut'a nikahının haram olduğu hususunda icma hasıl olmuştur. İcmanın hükmünü değiştirmeye, gerçek müçtehide bile din-i mübin-i İslam yetki tanımamıştır. İcma dinimizin kaynaklarından, edille-i şer'iyyeden biridir.[113]

Mut'a Nikahının Cezası

Belirttiğimiz üzere, Şia'dan bazıları hariç, bütün İslam uleması bunun haram olduğunu söylemekte müttefiktir. Ehl-i Sünnet ise icma etmiştir. Ehl-i Sünnet'ten sadece İbnu Abbas'tan lehinde fetva rivayet edilmişse de, sonradan o da fetvasından rücu etmiştir.
Alimler, Hz. Ömer'in yasağından sonra mut'aya başvuran olması durumunda verilecek hüküm üzerine de mütalaa beyan ederler. Nevevî'nin kaydına göre, böyle bir akdin, dühulden (kadına temas) önce de olsa sonra da olsa batıl olduğunu söylemekte icma vardır. Sadece İmam Züfer merhum "şart batıl, nikah sahihtir" demiştir. Yani, müddetle ilgili şart batıl addedilerek, normal bir nikah sayılacağına hükmetmiştir(122). Tahavi, Züfer'in: "Müddet şartı batıldı, mut'a nikahı ebedî müddetle yapılan nikah gibi olur" sözünü "Mut'a nikahı ile aldığı kadını yanında bulunduranlar onları salsınlar" hadisini göstererek reddeder: "Önceki akid, akdin ebedî olarak devamını gerektirmez. Eğer gerektirseydi, kadın ve erkeğin akid sırasında koydukları müddet şartını feshederdi. Yasaktan önce sıhhat ve cevazı sabit olduğuna göre, nikahı feshetmez. Öyleyse hadisteki "ayrılma emri" bu çeşit akdin, ebedîlik hakkı tanımadığına delildir. Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed böyle hükmeder." (123)
Mut'aya terettüp edecek ceza, meseleyi değerlendirmedeki ihtilafla ilgilidir. Şöyle ki: Bu, batıl ve haram olduğuna göre, zina addedilip hadd-i zinanın uygulanması gerekir. Ancak alimler, bunu demekte ihtiyatı tercih etmişlerdir. Eğer mut'anın zina ve dolayısıyla haram olduğu hususunda eksiksiz bir icma olsaydı hadd-i zina gerekecekti. Fakat icma meselesi biraz ihtilaflıdır. Zira dinde kesin bir hüccet addedilen icmanın bumeselede tahakkukunda şüphe hasıl omuştur. Çünkü İbnu Abbas'ın bidayetine lehinde fetvası vardır. Ulemanın benimsediği umumi prensibe göre, herhangi bir meselede, selef müçtehidlerinden bir tanesinin de olsa muhalefeti, icmayı bozmaktadır.
Bu meselede icmayı bozmuş olan İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)' ın da sonradan evvelki görüşünden vazgeçip mut'anın haram olduğuna kail olduğu da bilinmekte, dolayısıyla icma tamamlanmış olmaktadır. Ancak bu noktada usulcülerin bir ihtilafi devreye girmektedir: "İhtilaftan sonra hasıl olan icma önceki hilafın hükmünü kaldırır mı?" Yani önce ihtilaf edildikten sonra icma hasıl olsa, bu icma gerçek bir icma olabilir mi? Önceki ihtilafın, icmayı bozucu bir tesiri, bir rolü yokmu?
İşte bu noktada görüş ayrılığı ortaya çıkmış, alimlerden bir kısmı önceki ihtilafın müessir olmayacağını söylerken, büyük kısmı önceki ihtilafın müessir olacağını, icmayı yaralayacağını söylemiştir. El-Kadı Ebu Bekr el-Bakıllânî bu görüştedir.(124)
Dolayısıyla muta nikahının zina olacağı ve buna hadd-i zina terettüp edeceği hususu çok zayıf da olsa şüpheli hale gelmiştir. Resulullah'ın "Şüphe durumunda hadleri tatbik etmeyin" (125) emri hadlerin yani ağır cezaların tatbikinde ihtiyat emretmekte, suçun sübutu tam olarak kesinleşmezse haddin tatbik edilmemesini istemektedir. Bu durumları gözönüne alan alimler, mut'a nikahı yapanların zina suçuyla cezalandırılmasına fetva vermemiş ancak şiddetle cezalandırılmasına hükmetmiştir.(126)[114]

Mut'anın Feci Mahzurlarından Bazıları

Şah abdülaziz mut'anın hasıl edeceği mahzurların çokluğuna dikkat çektikten sonra, şeriata ters düşen en önemli zararlarını sayar:
1) Çocukların ziyan edilmesidir. Çünkü kişinin çocukları birçok memlekette yayılır ve kendi yanında olmazlarsa, adam, onların terbiyeleriyle ilgilenemez. Böylece onlar, evlad-ı zina gibi terbiyesiz yetişirler. Bir de bu çocukların kız olduklarını farzedecek olsak, ortaya çıkacak rezaletin daha da büyük olacağını anlarız. Çünkü onların kendi denkleriyle evlenmeleri hiç mümkün olmaz.
2) Babanın temas ettiği kadına oğlunun da mut'a yoluyla veya normal nikah yoluyla temas ihtimali var. Bu hal aksi surette de olabilir. Hatta, kızıyla, kızın kızıyla, oğlunun kızıyla, kızkardeşiyle, kızkardeşinin kızıyla yani meharim denen nikahı ebediyyen yasaklanmış bir kadınla şu veya bu suretle temasta bulunma ihtimali vardır. Zaman uzayınca bu ihtimal artar da artar. Böylesi bir hal, mahzurların en büyüğüdür. Zira, mut'a ile nikahlanan kadının hamilelik durumu bir aylık veya daha fazla müddet içerisinde hemen bilinemez. Bilhassa mut'anın sefer sırasında olması, seferin uzun çekip, her uğranılan yerde yeni bir kadınla mut'a yapılması, bunlardan her birinden bir çocuk olması, bu alâkalardan sonra doğanların kız olması, bu adamın mesela on beş yıl kadar sonra tekrar bu diyarlara uğraması veya buralardan kardeşlerinin veya oğullarının geçmesi, bu kızlarla onların mut'a yapmaları veya normal nikah yapmaları gibi ihtimaller düşünülebilir.
3) Birçok defalar mut'a yapan kimsenin mirasının taksim edilememesi. Çünkü bu kişinin varislerinin ne sayısı, ne isimleri, ne de yerleri bilinemez. Bundan miras işinin iptali gerekir. Keza mut'a nikahından olan çocuğa varis olmak da iptal olur. Çünkü böyle bir çocuğun baba, kardeş gibi varisleri de meçhuldür. Nitekim varisler sayıca sınırlanamazsa miras pay edilemez. Varislerin erkeklikkadınlığı, verasate hak sahibi olup olmadığı gibi vasıflar açıklıkla bilinmediği takdirde pay tayini yapılamaz.
Hülasa, mut'a nikahının getireceği mahzurlar gerçekten pek zararlıdır. Bilhassa nikah ve mirasa müteallık şer'î meselelerde. Bu sebeple Allah Teala hazretleri, temasın helal olmasını iki şeyle sınırlamıştır: Sahih nikah, milk-i yemin (cariye). Zira kadınlakoca arasındaki beraberliğin bu iki akidle sınırlandırılması, çocuğun muhafazası ve verasetin bilinmesi içindir..." (127)[115]

Bazı Sahabelerin Birkısım Hadisleri İşitmemiş Olmaları

Mut'a bahsinin hakkıyla anlaşılması için bilinmesi gereken hususlardan biri, sahabelerin bazı hadisleri Resulullah'ın sağlığında işitmemiş olmalarıdır. Nitekim, mut'a nikahının yasaklandığını İbnu Mes'ud, Hz. Ali, Hz. Muaviye, Hz. Esma gibi bazı büyük sahabilerin işitmemiş olduklarını, bunun Hz. Ömer'in hilafeti zamanında ta'mim edildiğini gördük. İlk nazarda, böyle bir yasağın duyulmamış olması garip karşılanabilir. Ama bir kısım hadisleri sonradan öğrenme hadisesinin mut'a nikahına has bir durum olmayıp, başka pek çok meseleye şamil olduğu düşünülürse şaşılacak bir şey kalmaz.
Filhakika, başta dört halife: Hz. Sıddik, Hz. Faruk, Hz. Zinnureyn, Hz. Ali el-Mürtaza radıyallahu anhüm ecmain hazeratı olmak üzere diğer birçok sahabenin, bir kısım hadisleri Resulullah'ın vefatından sonra işittiklerine dair hadis kitaplarımızda nice örnekler var. Biz burada, mevzuyu uzatmamak için hepsini kaydedecek değiliz. Ancak, şu kadarını söyleyeceğiz: Vereceğimiz örnekler bizzat Kur'an-ı Kerim'de es-Sabikun el-Evvelun diye yadedilen ilk Müslümanlardan Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ile ilgili olacak. Bu zatlar sadece "ilkler" olmakla da kalmazlar, aynı zamanda Resulullah'ın en yakınları ve İslam'ın en büyükleridirler. Bunların üstelik Resulullah'la yakınlık ve beraberlikleri de fazla: Hz. Ebu Bekr Resulullah'ın eski bir dostudur, yâr-ı gârıdır yani hicret sırasında, mağarada bile beraberlikleri ayet-i kerime ile tescil edilmiştir (Tevbe 40). Resulullah her gün belli saatlerde bir akşam bir de sabah olmak üzere iki sefer muntazaman yanına uğramaktadır (128).
Hz. Ömeru'l-Faruk, Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok takdir ettiği, dirayet ve re'yine güvendiği biridir. Aynı zamanda kayınpederidir. Ayrıca Hz. Ömer, Resulullah'ın peşini hiç

bırakmama hususunda azim, gayret ve şuurlu plan sahibidir. Buhârî'nin, bir rivayetinde anlattığına göre: "Bir ensarî kardeşiyle münavebe yapmıştır: Bir gün birisi Resulullah'ın yanında bulunmakta, diğeri de tarla işlerini yapmakta; akşam olunca Aleyhissalâtu vesselâm'dan görüp işittiklerini dinlemektedir. Ertesi günü öbürü tarla işlerine giderken, diğeri Resulullah'a mülazemet etmekte, akşam olunca Aleyhissalâtu vesselâm'dan görüp işittiklerini anlatmaktadır."(129)
Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in Resulullah'tan hadisi daha çok, daha sağlıklı öğrenmelerine imkan tanıyan diğer bir durum, bu iki büyüğün, Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki veziri durumunda olmalarıdır(130). Rivayetler Aleyhissalâtu vesselâm'ın sık sık onlarla -bazan sabahlara kadar de vam eden- istişareler yaptığını belirtir(131).
Hz. Osman (radıyallahu anh) da Resulullah'ın yakınlarından ve çok takdir ettiği zatlardandır. İki kızını ona vermiş olması, aradaki kayınpederdamatlık münasebeti, beraberlik ve yakınlığı anlamaya yeterli bir durumdur.
Hz. Ali, Resulullah'ın terbiyesinden geçen, yanında büyüttüğü, ilk çocuk Müslüman , amcaoğlu ve damadıdır. Kendi ihbarıyla Aleyhissalâtu vesselâm ile daima biri gece biri gündüz olmak üzere, günde iki sefer muttarıd, hususi görüşme programı olmuştur(132).
İşte, Aleyhissalâtu vesselâm'la böylesine beraber, böylesine içli dışlı olan bu büyükler, bu ilkler, birçok hadisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra işitmişlerdir.
Rivayetler, yeni bir hadis işitince, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in, bazı durumlarda ihtiyatlı davranıp ikinci bir şahid istediklerini, Hz. Ali'nin ise yemin ettirdiğini belirtir.
Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e "cedde", yani büyükanneye torundan düşecek mirasın miktarı hakkında sorulmuştu. Bu mesele hakkında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan birşey işitmediğini belirtti ve bir öğle namazından sonra cemaate sordu: "İçinizden kim ceddenin payı hususunda Aleyhissalâtu vesselâm'dan birşey işitti?"
Muğîre İbnu Şu'be kalkıp, Resulullah'ın ceddeye südüs (altıda bir) takdir buyurduğunu söylemiş, Hz. Ebu Bekr de: "Sizden kim buna şehadet edecek?" demiştir. Muhammed İbnu Mesleme kalkıp Muğîre'nin isabetli konuştuğunu te'yid etmiş, Hz. Ebu Bekr meseleyi buna göre hükme bağlamıştır(133).
Hz. Ömer, kapıyı üç kere çalarak izin istemek gerektiğini ifade eden hadisi Ebu Musa el-Eş'ari'den işittiği zaman: "Ya şahit getirirsin, ya da elimden çekeceğin var" diye çıkışmıştır. Hz. Ömer'in hiddetinden betibenzi atmış olarak Mescide geldiği zaman Ebu Musa hazretlerine: "Neyin var, rengin niye uçtu?" diye sorarlar. Durumu anlatınca: "Bunu hepimiz biliyoruz, en küçüğümüz gitsin!" derler ve Hz. Ömer'e Ebu Saidi'l-Hudri'yi gönderirler (134) Hz. Ömer'le ilgili rivayetler çoktur: Veba çıkan bir yere girilmemesi, vebanın çıktığı yerden ayrılınmaması ile ilgili hadisi(135) Mecusilere ehl-i kitapla ilgili ahkamın uygulanması gerektiğine dair hadisi(136), mescid inşa edilecek bir yerin sahibi razı olmadıkça istimlak edilemeyeceğini beyan eden hadisi (137), hamile kadında düşüğe sebep olana takdir edilecek ceza ile ilgili hadisi Hz. Ömer hep, Resulullah'ın vefatından sonra işitmiştir. Düşüğe bedel Resulullah'ın erkek veya kadın bir köleye hükmettiğini Muğîre İbnu Şu'be haber verdiği zaman Hz. Ömer, buna şahid talep eder. Muhammed İbnu Mesleme şahitlik yapar(138).
Ehli nezdinde meşhur ve malum olan bu duruma başka misaller vererek asıl mevzumuzdan daha fazla uzaklaşmak istemiyoruz(139). Örneklerimize son verirken Hz. Ali'nin mevzuya giren bir beyanını kaydedeceğiz: "Ben, Resulullah'tan bir hadis işittim mi onunla amel ederek Allah'ın dilediği nisbette faydalanıyordum. Resulullah'tan bir başkası bana hadis nakledecek olsa yemin talep ediyordum. Yemin edince onu tasdik ediyordum. Ebu Bekir hadis rivayet edince (yemin talep etmiyordum, çünkü) Ebu Bekr, Sıddîk idi..."(140)
Şarihler, yukarıda kaydettiğimiz hadisleri açıklarken, Aşere-i Mübeşşere'ye mensup olanlar dahil, Ashab'ın büyüklerinin bile birkısım hadisleri bilmemesinin normal olduğunu, bu çeşit bilgi eksikliğinin onların büyüklüğüne bir noksanlık getirmeyeceğini belirtirler. İbnu Battal: "Bu hal Hz. Ömer hakkında caiz olursa başkaları hakkında haydi haydi caizdir" demiştir.(141)
Şu halde mut'a nikahını yasaklayan hadisi bazı sahabilerin Resulullah'ın sağlığında işitmeyerek sonradan işitmiş olması, normal, olağan bir hadisedir ve pek çok emsalinden sadece biridir. Ashab Resulullah'tan hadis bilmedikleri hususlarda ya eski bilgileriyle amel ediyorlardı, ya da içtihadlarıyla. Ama o meseledeki hadisi işittikleri taktirde, hadise uymayan tatbikatlarını derhal bırakıp sünnete rücu ediyorlardı. Buna da Hz. Ömer'den birkaç örnek verelim: O, parmakların diyetlerinin farklı olması gerektiği kanaatinde idi. Çünkü elde îfa ettikleri hizmet bir değildi. Öyleyse diyetleri de farklı olmalıydı. Fakat diyette parmaklara aynı değeri biçen hadisi işittiği zaman, derhal eski kanaatinden dönüp hadise göre uygulamaya geçmiştir (142). Keza zina yapan mecnuna had tatbik etmek isteyen Hz. Ömer, "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır... kendine gelinceye kadar mecnundan..." hadisini işitir işitmez, kanaatinden vazgeçer (143). Keza Abdullah İbnu Ömer, kendisinden farenin yenilip yenilmeyeceğinden sorulunca, En'am suresinin 145. ayetini okuyup orada zikredilen haramlar arsında olmadığını belirterek "Ye!" diye cevap veriyordu. Kendisine Resulullah'ın fare için: "O, murdarlardandır, habistir" dediği hatırlatılınca: "Resulullah böyle dediyse o öyledir" der ve fetvasından derhal rücu eder (144).
Yukarıda belirttiğimiz üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh), mut'a nikahının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından haram edilmiş olduğunu hatırlatınca Ashab'tan hiç kimse buna itiraz etmemiş, bil-icma hepsi emre uymuştur.[116]

7- Şiî Kaynaklarına Göre Mut'a

Not:

1- Bu bahiste kullanacağımız kaynaklar Şiîlerin hadis kitaplarıdır: el-İstibsar, Men La Yahdaruhu'l-Fakih, Tehzibu'l-Ahkâm, el-Furu' mine'l-Kâfi.
2- Rivayetlerin kaynağı: Bunlar da Hz. Peygamber değil, Şiî'lerin masum dedikleri imamlardır.
* Ebu Abdillah: Cafer es-Sadık rahimehullah (vefatı 148 hicri).
* Ebu Cafer: Muhammed İbnu Ali el-Bakır rahimehullah (vefatı 114 hicrî).
* Ebu'l-Hasen: Ali İbnu Musa er-Rıza rahimehullah (vefatı 203 hicrî).
* Emiru'l-Mü'minîn Hz. Ali (radıyallahu anh).[117]

Tarif Ve Tavsif

Mut'a ile ilgili rivayetler Şiî kaynaklarında daha çok yer tutar ve sayıca sünnî kaynaklarda geçenlerle mukayese edilemeyecek kadar çoktur (145).
Öncelikle belirtelim ki, Şia da, mut'ayı belirlenen ücret karşılığında, belirlenen müddet için yapılan bir nikah olarak tarif eder (146).
Burada kastedilen müddet, akitte belirtilmelidir. Belirtilmezse normal nikah ahkâmı cari olur. Bu durumda talaku'ssünne ile boşanabilir, miras terettüp eder ve iddet arasında nafaka gerekir (147). Mut'a nikahında Şia veraset tanımaz (149). Ancak şart koşulursa karşılıklı miras olabilir diyen olmuşsa da, "Şart koşsa da koşmasa da miras almaz" görüşü vardır. "Çünkü kadın zevce değil, müste'cere (kiralanmış kimse)dir" (150).
Ücret de anlaşılan miktardır, bir avuç buğday, bir dirhem nakit vs. olabilir (151).
Şia, mut'a nikahında şahid gerekmediğine inanır ve "Allah ve melekleri şahid olarak yeter" der (152). Ehl-i Sünnet, "Nikahta Allah ve Resulü'nün şahit" kılınması halinde nikahın mün'akid olmayacağına ve yapanın da -fiilinde Resulullah'a gaybı bilme nisbeti bulunmasına binaen-"Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez" (Neml 65) mealindeki ayete muhalefet ettiği için- küfre düşeceğini kabul eder(153). Şia'ya göre, normal nikahta şahid, zaten çocuğun nesebi, miras -ve bir rivayette de hudud- için gereklidir(154). Tûsî "Resulullah zamanında şahitsiz nikah yoktu" itirazına: "O, efdal olanı ifade eder" diye te'vil ederek cevazın asıl olduğunu belirtir.(155)
Ehl-i Sünnet'in rivayetlerinde, Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar, Ashab ve tabiinden, Resulullah'ın yasağını duymayanların mut'aya yer verdiğini belirtmiştik. Mut'a meselesine selefteki anlayışla Şia'nın anlayışını mukayese ederek bakınca, bazı ciddi farklar görülür:
1- Sünnî kaynaklar ruhsat tanıyan rivayetleri de, yasak getiren rivayetleri de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e dayandırırken, Şiî kaynaklarda, pek nadir Resulullah'tan söz edilir. Onlar bu meseleyi hep imamlarına dayandırırlar. Mesela, İstibsar'da Hz. Peygamber'e nisbet edilen hemen hiçbir rivayet mevcut değildir.
2- Sünnî kaynaklarda cevaz, hep sefer haliyle ilgilidir, mukime de tecviz edildiğine dair rivayet yoktur. Halbuki Şiî kaynaklar bunu, mukim, misafir, evli, bekâr herkese "helal ve mübah" addederler (156). Kumî'de yer alan bir fetva söyle: "Kişi, dilerse mut'a yapar, hatta zevcesi olsa ve memleketinde zevcesiyle birlikte olsa bile" (157).
3- Bir kadınla pek çok erkek mut'a yapabildiği gibi, aynı erkek mükerrer seferler mut'a yapabilir. Kuleynî'nin bir rivayeti aynen şöyle: "Ebu Cafer Aleyhissalâtu vesselâm'a [118] sordum:
"Kurbanın olayım! Bir adam mut'a yapsa, şartı sona erse, sonra o kadınla bir başka erkek evlense, sonra ondan ayrılsa, sonra önceki erkek evlense, sonra ayrılsa, bu üç sefer cereyan etse, kadın üç erkekle evlense, birinci ile tekrar evlenmesi caiz olur mu?"
Bana şu cevabı verdi:
"Evet kaç sefer dilerse. Bu kadın hür kadın gibi değildir, bu kirayla tutulmuş (müste'cere) biridir; cariye kadın mesabesindedir" (158).
Şia, prensip olarak mut'ayı benimseyince kendi vicdanının da kabul etmeyeceği birkısım ayıplara fetva vermiş, tezadlara düşmüştür. Şiî kaynaklarında bu çeşit rivayetlere sıkça rastlanır.
Bir kısım rivayetler, kadının kocasına sadakati emrettiği (159), erkekkadın herkesi zinadan men ettiği (160) halde mut'a bahsinde evli kadınla da mut'aya müsamaha gösteren bir üsluba rastlanır. Ebu Abdillah, bir soru üzerine mut'a yapmaktan kaçınılacak kadınları şöyle sayar: "Kevâşif, devâî, begâyâ ve zevâtu'l-ezvaçtan kaçın!" Soru sahibi, bu tabirlerle neyi kasdettiğini sorunca, Ebu Abdillah açıklar: "Kevâşif, açıktan zina yapan, herkesçe bilinen zani kadınlardır; devai: Nefislerine erkekleri davet eden ve fesadı bilinen kadınlardır; begâyâ: Zina ile ma'ruf olanlar (fahişeler); zevatu'l-ezvac: Sünnete uygun olmayan şekilde boşanmış olanlar" (161). Burada evlilerin zikredilmemesi dikkat çekicidir. Esasen mut'a yapacağı kadının evli bir kadın olduğundan şüphelenip, tahkik edince evli çıktığını, bu durumda ne yapması gerektiğini soran kimseye, Ebu Abdillah: "Niye araştırıyorsun?" cevabını vererek evliyle de mut'aya gözyumucu bir cevap verir (162). Meselede temel prensip, kadının evli olup olmadığını araştırmamaktır (163). Ebu Abdillah: "Kadının evli olup olmadığını sorman gerekmez. Sana düşen, nefsi hususunda kadının beyanını tasdik etmektir" der(164).

Buna rağmen, bir başka tezada yer verir ve "mut'a yapılacak kadında iffet arar, güzel bile olsa zaniye ile mut'a yapılamaz" der (165). Ebu Abdillah'ın mut'a üzerine bir soruya cevap sadedinde "Helaldir, ancak afife kadınla nikahlan, Allah Teala hazretleri (mü'minleri tarif ederken): "Onlar ki ferclerini muhafaza ederler..." (Mü'minûn 5) buyurmuştur. Dirhemin hususunda itimadın olmayan yere fercini koyma" dediğini görürüz (166).
Şiî kaynaklarda bu hususta kesin bir hüküm yok. Nitekim bazı rivayetlerde sadece iffet değil, iman da aranır, mü'mine ile mut'anın mümkün olduğu, diğer bazılarında Yahudi ve Hıristiyanlarla da caiz olacağı, Mecusilerle caiz olmayacağı, ama bulunmamaları halinde Mecusi ile caiz olacağı ifade edilir.(167)
Mut'a nikahına bir hayız dönemi, 45 gün (ve bazılarına göre 4 ay 10 gün) (168) gibi bir iddet tanımaları (169), bir başka tezad olmaktadır. Gizlilik içinde mut'a yapan evli kadın mı iddete riayet edecek?
Bir rivayette mut'a yapılmayacaklar arasında zevatu'l-ezvac (kocalılar) da zikredilir, ancak bunun tarifi de yapılır: "Sünnete uymaz tarzda boşananlar" (170).[119]

Onlar Da Ayıbın Farkındalar

Şiî kitapların mut'a ile ilgili bahislerinde öyle pasajlara, fetvalara rastlanıyor ki, insanlık adına haya etmemek, iğrenmemek mümkün değil. Evli kadının bile, bir başka erkekle "Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti üzere (!)" mut'a yapmasına fetva verdirecek (171) ruh hali nedir diye insan sormadan edemiyor. Bırakın İslamiyet'i, evlilik müessesesinin kudsiyetine inanmış hangi din, fıtratı bozulmamış hangi insan böyle bir fetvayı verebilir? Aslında, bu fetvayı verenler de düştükleri ifratın, yaptıkları işin iğrençliğinin farkındalar: Abdullah İbnu Umeyr, mut'aya fetva veren (!) Ebu Ca'fer'e sorar: "Kendi kadınların, kendi kızların, kızkardeşlerin, amcanın kızları mut'a yapsalar bu seni memnun eder mi?"
Rivayet şöyle devam eder: "Ebu Ca'fer aleyhisselam kadınları ve amcasının kızları zikredilince yönünü çevirdi" (172).
Bir diğer rivayette Ebu'l-Hasen'in, bir kısım mevalisine (yardımcılarına) şöyle yazdığını görmekteyiz: "Mut'ada ısrar etmeyin, size sünneti ikame etmek düşer.[120] Odalıklarınız ve hür hanımlarınız varken mut'ayla meşgul olmayın; aksi takdirde, onlar sizleri inkar ederler, uzaklaşırlar, bunu emredene beddua ederler, bizlere lanet okurlar"(173).
Keza Ebu Abdillah'tan da: "Mut'ayı bırakın, ayıp iş yapmaktan haya etmiyor musunuz?" dediği rivayet edilmiştir.
Ancak Kuleynî te'vili yapıştırır: "Bu yasak, ashabından ve ihvanlarından salih olanlara hamledilir" (174). Yani havastan olanlara, salihlere ayıp; fakat avama, halka ayıp değil. Sünnî İslam'da, hadislerde böyle bir telakkiye rastlanmaz. "Ayıp" herkese ayıptır.[121]

Şia'nın Mut'ayı Tecviz Edişinin Bir Sebebi

Bazı rivayetler, Şia'nın bu utandırıcı ayıpta ısrarının sünnîliğe karşı yürüttüğü taassuptan ileri geldiğini göstermektedir. Öyle ki, onların kitabında da mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında ehlî eşek etiyle birlikte haram edildiğine dair Hz. Ali'nin beyanı aynen yer alır(175). Hadisi kaydeden Tûsî, bunu takiyye[122] olarak yorumlar. Aynen şöyle der: "Bu rivayeti takiyyeye hamlederiz. Çünkü o, âmmenin mezhebine muvafiktır. (Mut'anın helal olduğuna delalet eden) önceki haberler ise, kitabın zahirine ve hakikat üzere olan(!) fırkanın bunun mucibiyle amel hususundaki icmaına muvafiktır. Böylece bu şazz rivayetle değil öbürleriyle amel etmek gerekir." (176) Bunun takiyye olduğunu Tehzibu'l-Ahkâm'da da tekrarlayan Tûsî orada "İmamlarımızın yolu, mut'anın ibahesidir. (Gerekçesini açıklamak için) sözü uzatmaya ihtiyaç yok" der.(177).
Ebu Abdillah'a nisbet edilen: "Mü'min kadınla mut'a yapma! Onu zelil edersin" şeklindeki rivayeti bu meselede ısrarlı olan Tûsî şöyle te'vil eder. "Bu rivayet mürseldir, senedi kopuktur. Bu çeşit rivayetle sıhhati olana itiraz edilmez. Rivayetin sabit olduğunu kabul edecek olsan, ondan murad: "Kadın asaletli bir ailedense" demektir. Çünkü böyle bir kadınla mut'a uygun olmaz. Zira kadının ailesine ar gelir, kendisine de züll isabet eder, her ne kadar mahzuru yoksa da" (178).
Bazı fetvalarda "Mut'a, onu bilene helal, bilmeyene haramdır" denmiş olması (179) da Şia'nın bu meseledeki temelsizliğine bir delildir. Hele Ebu Abdillah'dan nakledilen: "Allah Teala hazretleri, bize sarhoşluk veren bütün içkileri haram kıldı. Buna bedel olarak mut'ayı helal kıldı" fetvası (180) da bir tezat olarak karşımıza çıkar. Keza, bazı rivayetlerde ailesine getireceği ar sebebiyle bakire kızlarla, babalarının izni olmadan, mut'aya cevaz verilmezken (181), diğer bazılarında izinsiz tecvizi (182) Şia'nın bu meseledeki tutarsızlığına bir başka delil olmaktadır.
Tûsî ve diğer Şia ulemasını bu meselede taassuba sevkeden esprinin geri planını görmede şu rivayet daha açıktır: "Kureyşli bir erkek anlattı: "Amcamın kızının çok malı vardı. Buna (mut'a nikahı yapmamız için) haber göndererek: "Bilirsin benimle evlenmek isteyen çok erkek var. Ben onlarla evlenmedim. Ben sana, erkeklere olan sevdam için talip değilim. Ancak bana ulaştı ki, mut'ayı Allah kitabında helal kılmış, Resulü de sünnetinde beyan etmiş. Fakat Züfer de (Züfer'le Hz. Ömer'in kastedildiği belirtilir) haram etmiş. Ben de Arşı'nın fevkinde aziz ve celil Allah'a itaat etmek, Resulü'ne itaat etmek, Züfer'e de isyan etmek istedim. Benimle mut'a nikahı yap!" dedi. Ben de kendisine:
"Ebu Cafer'e gidip onunla istişare edeyim!" dedim. Sonra gidip haber verdim. Bana: "Yap! Allah ikinize de rahmet etsin!" dedi. (183)
Hz. Ömer'e ve sünnîliğe muhalefetteki taassub, Şia'yı sadece ulemanın değil, bütün fıtrat-ı selime sahiplerinin "zina" demekte icma edecekleri bir ayıp için "Mü'min, mut'a yapmadıkça kemale ermez" dedirtecek (184), buna akidevî bir mahiyet kazandıracaktır.
Resulullah'a nisbet edilen bir iftiraya göre Aleyhissalâtu vesselâm, haşa şöyle demiştir: "Ben miraktayken Cibril aleyhisselam bana geldi vededi ki: "Ey Muhammed! Allah Teala hazretleri buyurdular ki: "Ben ümmetinden mut'a yapan kadınları mağfiret ettim!" (185)
İnsanlığın iftihar edeceği nadir dahilerden biri olan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e muhalefet taassubu, Şia'yı mut'a yapmaya ibadet dedirtecek noktaya getirmiştir. Aynen kaydediyoruz: "Salih İbnu Ukbe, Ebu Cafer aleyhisselam'dan rivayet etmiştir: "Kendisine: "Mut'a için bir sevap var mı?" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Eğer mut'a ile Allah rızasını ve O'nu inkar edenlere muhalefeti murad etmişse (mut'a yolunda) konuştuğu her kelime için Allah ona sevap yazar. Elini kadına uzatınca, Allah ona mutlaka sevap yazar. Kadına temas etti mi, bu sebeple, günahını affeder. Yıkandı mı saçından geçen su miktarınca Allah ona mağfiret eder! Ben tekrar: "Saçı adedince mi?" dedim. "Evet, saçı adedince!" dedi." (186) Ali es-Sibaî, iğrenç ve hayırsız bularak, "bir daha mut'a yapmayacağım!" diye Allah'a yemin eder. Durumunu Ebu'l-Hasan'a sorunca şu cevabı alır: "Sen itaat etmeyeceğim diye Allah'a söz vermişsin. Allah'a yemin olsun (mut'a yaparak) O'na itaat etmezsen isyan etmiş olursun." (187)
Ve İslam uleması arasında meşhur olmuş bir sözü hatırlıyoruz: "Maksad Ali sevgisi değil, Hz. Ömer buğzudur." Evet mut'a meselesi de öyle: Hakkı ortaya çıkarmaktan ziyade, Ömer'e muhalefeti tahkim. Yani üzüm yemek değil, bekçiyi dövmek.
Taassub ve husumetin Şiî alimleri nerelere götürdüklerini görmek için bir başka örnek kaydedelim: "Ebu Ca'fer aleyhisselam dedi ki: "Aziz ve celil olan Allah, şehveti on cüz (parça) olarak yarattı. Bunun dokuzunu erkeklere birini kadınlara koydu. Bu hal Benî Haşim ve taraftarları için böyledir. Benî Ümeyye kadınları ve taraftarları için ise, şehvetin on cüzünden dokuzu kadınlara, biri erkekleredir." (188) Burada karalanan Benî Ümeyye, Şia'nın siyasî kavga yaptığı Emevîlerdir. Benî Haşim de Hz. Ali ve ahfadının geldiği hanedandır.[123]

Şiî Tavır

Burada bir noktayı okuyucuların insaf nazarlarına arzetmek isteriz. Yukarıda, mut'a nikahı bahsini sünnî kaynaklara göre incelerken gördük ki Ehl-i Sünnet uleması mesele üzerinde tamamen Hz. Peygamber'in hadislerine dayanmaktadır. Mut'anın Resulullah tarafından bir ara mübah kılındığını, bilahare yasaklandığını, son defa Mekke fethi sırasında yasaklanıp, Veda hutbesi sırasında yasağın bir kere daha hatırlatıldığını.. bu yasağı işitmemiş olan sahabi ve tabiinden bazılarının bunun lehinde fetva verdiğini, Hz. Ömer'in buna muttali olunca, Aleyhissalâtu vesselâm'ın haram kılma hadisesini hatırlatarak, meseleyi gündeme getirip yasağı ta'mim ettiğini belirttik. Yine gördük ki, şarihler bu hususta icmadan bahsederken, İbnu Abbas'tan bir ara varid olan lehindeki fetva sebebiyle tam bir icma hususunda tereddüt hasıl olduğunu, Şia'dan bazılarının mut'aya fetva verdiğini vs. hep kaydetmektedirler.
Halbuki Şia'nın dayandığı muteber kaynakları, meseleyi açıklarken Ehl-i Sünnet'in dayandığı sahih rivayetleri hiç görmezden gelir. Onlara atıfta bile bulunmaz. Tûsî'nin şu açıklamasına dikkat edilince, Şia dışında Müslümanın varlığının bile kabul edilmediği görülür: "...Mut'anın mübah oluşuna Müslümanların Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onu bir zaman mübah kıldığı hususunda icmaları delalet eder. Onun bunu daha sonra yasakladığı hususunda kat'î bir delil getirilmemiştir. Öyleyse delil getirilinceye kadar önceki hali üzere mübah olması gerekir. Şeriatta ise buna delalet eden bir delil mevcut değildir. Buna keza Cenab-ı Hakk'ın şu kelamı da delalet eder..."
Tûsî, bundan sonra, yukarıda bilvesile zikrettiğimiz ayetleri, iddiasına delil olarak kaydeder (189).[124]

Bir Soru Ve Cevabı

Şimdi şöyle bir soru mâkuldur: "Şia da esas itibariyle Kur'an ve sünnete dayandığına göre, mut'a nikahı meselesinde niye bu kadar zıt görüşler ortaya çıkmıştır? Onların hiç mi haklılık tarafı yok?"
Bunun gerçek bir izahı uzun kaçar. Ancak kısaca bilinmesi gereken husus şudur: Ehl-i Sünnet bu meselede onların kendiliklerinden hadis uydurduğunu söylemiyor. Resulullah'ın mut'aya cevaz verdiğini, sağlığında bununla amel eden sahabilerin bulunduğunu kabul ediyor. Bu husus Ehl-i Sünnet nezdindeki sahih rivayetlerde sabittir. Ancak, diğer birçok meselede olduğu gibi Aleyhissalâtu vesselâm bunu sonradan yasaklamış, böylece neshedilmiştir. Ehl-i Sünnet, Resulullah'ın vefatından sonra, bu yasağı işitmemiş bulunan bazı sahabi ve tabiin tarafından da mut'a nikahının icra edildiğini de kabul eder. Ancak, Ehl-i Sünnet, bu tatbikatın Hz. Ömer'in meseleye müdahale edip yasağı ta'mim etmesiyle son bulduğunu ve Hz. Ömer'e hiçbir sahabinin itiraz etmediğini, böylece mut'anın haram olduğu hususunda icma hasıl olduğunu da kabul eder.
Şia ile Ehl-i Sünnet, hadis anlayışında farklıdır. Aradaki ayrılık temelde bundan kaynaklanır. Şöyle ki:
1) Ehl-i Sünnet sahabe arasında hiçbir ayırım yapmadan hepsinin rivayetini makbul addederken, Şia Al-i Beyt'e mensup çok az sayıda sahabenin rivayetini kabul eder, diğerlerini reddeder.

2) Ravi meselesindeki tefrikleri sahabe tabakasında kalmaz, sahabeden sonra gelen tabiin ve etbauttabiin gibi diğer ravi tabakalarında da ayırım devam eder. Sahabeden sonraki ravilerdeki ayırım, ravinin makbul olabilmesi için ravide aradıkları şartlardan ileri gelir. Gerçi Ehl-i Sünnet de her raviden hadis almaz, ravinin mü'min, dindar, doğru sözlü mürüvvet sahibi vs. olmasını şart koşar. Şia da benzer vasıfları şart koşar. Ama "mü'min" deyince, ravinin İmamiye-İsnaaşeriye mezhebinden olmasını kasteder. Yani ravide aranan şart objektif olmaktan çok subjektif bir hal alır[125]. Halbuki Ehl-i Sünnet, ravinin "mü'min olması gerekir" derken, bununla İslam'ın iman esaslarını dil ile ikrar kalp ile tasdiki kasteder, başka bir kayıt koymaz. Hatta Ehl-i Sünnet'ten olmasını da şart koşmaz. Diyanet ve sıdk vasıflarını taşıyan Şiî ravilerden de hadis alır. Şia ise, değil Ehl-i Sünnet isnaaşere dışında kalan, Şiî mezheplerine mensup kimselerden bile hadis kabul etmez.
3) Şiîlere göre, hadis, masum imamların söz, fiil ve takrirleridir.[126] Bir rivayetin hadis olabilmesi için mutlaka masum addettikleri bir imama ulaşması şarttır. Ona ulaşmadan gelen sözler hadis değildir, makbul değildir. Bu sebeple Şiîlerin hadis kitapları hep, masum olduğuna inandıkları imamların sözleriyle doludur. Resulullah'a nisbet edilen hadisler pek nadirdir.Hemen şunu belirtelim ki, masum imam inancı, Ehl-i Sünnet'te yoktur. Ne Kur'an, ne de sahih hadisler böyle bir akideye yer vermez, bu Şia'ya mahsus bir inançtır. Ehl-i Sünnet İsmet'i yani her çeşit hata ve günahtan korunmuş olma halini sadece peygamberlere tanır. Peygamberler dışında hiç kimse ismet sahibi yani günahsız ve hatasız olamaz, Allah namına hüküm beyan edemez.
Şu halde Ehl-i Sünnet ile Şia arasında bir kısım farklar, objektiflik, subjektiflik noktasında başlar. Ehl-i Sünnet Kur'an ve hadiste gelen objektif kıstaslarla hareket eder. Şia subjektiviteyi esas alır, aklı ve sağduyuyu tatmin etmeyen bir kısım peşin kabullerden hareket eder. Kur'an'la ilgili açıklamalarda olsun, Kur'an'da olmayan meselelerin zuhurunda koyacağı hükümde olsun Ehl-i Sünnet hep sünnete dayanmayı esas aldığı halde, sahabileri reddetmesi sebebiyle Resulullah'ın hadislerinden kendini mahrum bırakan Şia, ortadaki boşluğu masum imamla doldurmayı denemiş, Hıristiyanlıktaki kilise müessesesi gibi bir masum imam otoritesi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden onlar masum imamın sözlerine, fiillerine ve takrirlerine sünnet demeye mecbur olmuşlardır. İşin içerisine siyasî taassup ve garazkâr muhalefet de girince, yukarıda kadettiğimiz örneklerde görüldüğü üzere, mut'a meselesinde kendiliğinden bir ayrılık ve kemikleşme ortaya çıkmıştır. Ashab'ı reddetme, kendi mezheplerinden olmayanları mü'min saymama ve Hz. Ömer buğzunu her şeyin üstünde tutma gibi bazı prensipler, onları objektiviteden uzaklaştırmış, birçok sahih rivayetlerden mahrum bırakmış, ölçülerinden geçen ve fakat işlerine gelmeyen rivayetleri de keyfî te'villere sevkederek hatalı sonuçlara atmıştır. Nitekim mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında yasaklandığına dair Hz. Ali'den gelen rivayeti "takiyye" diye nasıl te'vil ettiklerini gördük.
Ehl-i Sünnet ulemasının uydurma veya çok zayıf addettiği bir kısım rivayetler vardır ki, Şiî kaynaklarında masum imamlardan sünnet olarak rivayet edilmektedir. Kadın üzerine gelen birkaç örnek kaydediyoruz.
Ebu Ca'fer kadınlar hakkında şöyle demiştir: "Kadınlarla hususi şekilde istişare etmeyin. Yakınlar hakkında onları dinlemeyin. Şurası muhakkak ki, kadın yaşlanınca onun iki yarısının da hayrı gider ve iki yarısının şerri kalır. Güzelliği gider, dili keskinleşir, rahmi kısırlaşır. Erkek ise, yaşlanınca iki yarısının da şerri gider, her iki tarafının hayrı baki kalır. Aklı sabitleşir, re'yi sağlamlaşır, cehaleti azalır."(190)
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) harbe çıkmayı irade edince kadınlarını çağırır, onlarla istişare eder, sonra onlara muhalefet ederdi."(191)
"Ebu Abdillah demiştir ki: "Kadınlarla istişareden kaçının. Zira onlarda za'f ve acz ve düşüklük vardır."(192)
"Emîru'l-Mü'minîn (Hz. Ali): "Kadınlara muhalefette bereket var" demiştir."(193)
Ebu Abdillah demiştir ki: "Mü'min kadın, siyah öküzdeki benek mesabesindedir (sayıca azdır)." (194)
"Kadınlar arasında salih olanlar iki kanadı da beyaz olan karga gibidir (yani yok gibidir)." (195) [127]

DİPNOTLAR
(1) Fıkıh açısından "had cezası"nı gerektiren zinadan başka olarak, bu zinaya zemin hazırlayıcı davranışlarda hadislerde zina olarak tavsif edilmiş ve "el"in, "dil"in, "göz"ün, "kulak"ın zinasından bahsedilmiştir. (Buhari, İsti'zan 12, Kader 9; Müslim, kader 20).
(2) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311; Cessas, Ahkamu'l-Kuran 5, 92.
(3) Küleynî, Füru 5, 364; Kumî, Menla 3, 297; Tusî, Tehzib 7, 240.
(4) el-Müttaki el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, 16, 328.
(5) Abdurrezzak, Musannaf 6, 195.
(6) İbnu Hazm, Muhalla 11, 24; İbnu Mace, Nikah 15.
(7) Abdurrezzak, a.g.e., 6, 198-199.
8) Dârakutnî, Sünen 3, 229.
(9) Abdurrezzak 6, 197, ibnu Mâce'nin rivayetinde bu tavsif merfudur (Hz. Peygamber'in sözü). Sünen, Nikah 15.
(10) Darakutni 3, 229.
(11) Abdurrezzak, 6, 196.
(12) A.g.e., 6, 197. Dul kadın nikah işlerinde bakire gibi değildir. Velinin izni fikhen bakireler hakkındadır.
(13) Buharî, Nikah 50; Nesâî, Nikâh 72; Tirmizî, Nikâh 6; İbnu Mâce, Nikah 20.
(14) İmam Malik, el-Müdevvene 2, 194.
(15) A.g.e., aynı sayfa
(16) A.g.e., aynı sayfa.
(17) Dârekutnî, Sünen 3, 228; İbnu Mâce, Nikâh 15.
(18) Dârekutnî, Sünen 3, 228.
(19) Fetvâyı Kadıhan, 1, 331.
(20) Zürkani, Şerhu Muvatta, Mısır 1962, 4, 45.
(21) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, Mısır 1959, 11, 70.
(22) Aynî, Umde 17, 246.
(23) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.
(24) Ayni a.g.e., 17, 246.
(25) Kasani, Bedai 2, 272-273; Şerbîni, el-Muğnî 3, 142.
(26) İbnu Sad 1, 199.
(27) İbadetlerle ilgili tarihi gelişmeyi ve değişik safhaları Tahiru'l-Mevlevi merhum Müslümanlıkta İbadet Tarihi adlı eserinde göstermiştir (İstanbul 1963, 2 Baskı).
(28) Buhari, Fezailu'l-Kur'an 6.
(29) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut 1960, 1, 263.
(30) Amidi, el-İhkam, 4, 142.
(31) Buhari, Nikah 36; ebu Davud, Talak 33.
(32) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 88.(33) Geri kalan beş çeşit nikaha gelince:
1- İstibza nikahı: Daha asaletli bir nesil elde etmek gayesiyle, erkeğin hanımını, hayız halinden çıkınca, hamile kalması için bir başka erkeğe göndermesidir. Kadın hamile kalıncaya kadar, kocası ona temasta bulunmazdı.
2- Bedel Nikahı: Bu, iki erkeğin hanımlarını karşılıklı olarak değiştirmesidir.
3- Hıdn Nikahı: Bu, kadınların gizlice dost edinmeleri şeklinde hasıl olan nikahtır. Kur'an-ı
Kerim bu çeşit haram münasebete temas eder (Nisa 25, Maide 5).
4- Fahişeliği meslek yapan ve bunu kapısına diktiği bayrakla ilan eden kadınların nikahı: Çocuk sahibi olduğu takdirde kendisine temas eden erkekleri toplar, getirilen bir kaif'in hükmüyle onlardan biri baba tayin edilirdi.
5- On kişiden az bir grup, kadınla, sırayla temasta bulunur, hamilelik halinde kadın bunları çağırır, en ziyade hoşuna gideni baba ilan eder, erkek buna itiraz edemezdi.
(34) Müslim, Nikah 11, (1404).
(35) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.
(36) Beyhâki, es-Sünenü'l-Kübra 7, 207. İleride görüleceği üzere İbnu Hibban bunu Resulullah'ın sözü olarak kaydeder.
(37) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar, 3, 24; Nesaî, Nikah 71.
(38) Beyhakî, a.g.e., 7, 205.
(39) Tirmizî, Nikah 28.
(40) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.
(41) Beyhaki a.g.e., 7, 205.
(42) Hattabi, Mealimü's-Sünen (Ebu Davud'un hamisinde basılmıştır, Humus 1393/1973. Birinci Tab), 2, 559.
(43) İbnu Hazım'ın rivayetinde bu sarahat mevcuttur (s. 179).
(44) Tirmizî, Nikah 28, (1122, 4).
(45) Mübarekfuri, Tuhfetu'l-Ahvezî 4, 269.

(46) Tahavi, a.g.e., 3,24.
(47) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 78.
(48) Razi, Tefsir 10, 49.
(49) Müslim Hac 213, Nikah 7.
(50) Müslim, Nkah 16; Bkz. Dârakutnî, a.g.e., 3, 242.
(51) F.B., 11, 78.
(52) Tahavi a.g.e., 3, 26.
(53) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.
(54) ibnu'l Arabî, Arızatü'l-ahvazi 5, 51.
(55) Buhari, Nikah 31,
(56) Müslim, Nikah 19, Nesai, Nikah 71.
(57) Müslim Nikah 21.
(58) Tahavî a.g.e., 3, 26.
(59) Müslim, Nikah 29; Nesai, Nikah 71.
(60) Müslim, Nikah 31.
(61) Beyhaki a.g.e., 7, 207.
(62) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(63) İbnu Hazım, a.g.e., s. 178.
(64) Müslim'de Sebre'den gelen sekiz rivayetten beşi (Nikah 20, 22, 23, 25, 26. hadisler) sarih olarak yasağın fetih gününde olduğunu belirtir, diğer üçünde (19,21, 24. hadisler) yer belirtmeksizin yasaklama zikreder.
(65) Müslim, Nikah 29, (1407).
(66) Müslim, Nikah 18.
(67) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari11, 73.
(68) Bkz. Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.
(69) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 73.
(70) İbnu Hibban, a.g.e., 6, 178.(71) A.e., 11, 73-74.
(72) Ebu Davud, Nikah 13.
(73) Bkz. İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74; Nevevi, Şerhu Müslim 9, 180.
(74) ibnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(75) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.
(76) A.e., 9, 181.
(77) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.
(78) Zürkani a.g.e., 4, 48.
(79) ibnu Hibban, Sahih 6, 178.
(80) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l ahvazi 5, 48.
(81) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 78.
(82) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.
(83) İbnu Hazım Ebu Bekr Muhammed el-Hemedani, Kitabu'l-İ'tibar fi Beyani'n-Nasih ve'l-Mensuh, Humus, 1386/1966, s. 177.
(84) Ayni, Umdetü'l-Kari 17, 246.
(85) Tahavi, a.g.e., 3, 24-25.
(86) Darakutni, 3, 259.
(87) Msuslim, Hacc, 162; Tahavi, a.g.e., 3, 26.
(88) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.
(89) Beyhaki a.g.e., 7, 202.
(90) Tahavi, a.g.e., 3, 25.
(91) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid 4, 265.
(92) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.
(93) Daha önce Hz. Ali ile ilgili rivayetlerde kaydettiğmiz ürzere, Abdullah'ın tarizde bulunduğu bu zat İbnu Abbas olabilir.
(94) Müslim, Nikah 27.
(95) Nevevî, Şerhu Müslim, 9, 188.
(96) Aynî, umde 17, 246.
(97) İbnu Mace, Nikah 44.
(98) Muvatta, Nikah 41.
(99) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 76.
(100) A.e., 11, 77.
(101) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.
(102) Cessas, Ahkamu'l-Kur'an 5, 92.
(103) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311. İbnu'l-Arabinin bu üslubunu başka bazı meselede olduğu üzere Hanefilere karşı taşıdığı taassupla izah edebiliriz.
(104) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l-Ahvazi 5, 49.
(105) Bu mevzuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımız görülmelidir (s. 330-333).
(106) Şah Abdülaziz, Tuhfe 228.
(107) A.e., aynı sayfa.
(108) Şah Abdulaziz, a.g.e., 229-230.
(109) Tusi, Tehzib 7, 249-250.
(110) Kasani, Bedai 2, 273.
(111) Söylediğimiz hususa en güzel örneği Muhammed el-Hüseyn, Aslu'ş-Şia ve Usulüna adlı eserde vermektedir (s. 93-116).
(112) Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47; Hattâbi, a.g.e., 2, 558.
(113) Tahavi, a.g.e., 3, 27.
(114) Buhari, Nikah 31.
(115) İbnu Hacer, Fethu'l Bari 11, 77.
(116) A.e., aynı sayfa.
(117) Zürkani a.g.e., 4, 36.
(118) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.
(119) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 77. Onun rivayet ettiği hadisler yukarıda kaydettiğimiz çeşitten mensuh hadisler olmalıdır.
(120) Bahari, Nikah 31. Bab.
(121) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 70.
(122) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 182.
(123) Tahavi, a.g.e., 3, 27.
(124) Nevevî Şerhu Müslim 9, 182; Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47.
(125) Münavi, Feyzu'l-Kadir 1, 227.
(126) Nevevî a.g.e, 9, 182; Zürkâni a.g.e, 4, 47; Aynî a.g.e., 17, 246; İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.
(127) Şah Abdülaziz, Gulam Hakim ed-Dehlevi Muhtasaru Tuhfeti'l-İsna Aşeriyye, s. 227 228.
(128) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 110.
(129) Buharî, İlim.
(130) İbnu Kesir, Tefsir, 3, 143.

(131) Hakim en Neysaburi, el-Müstedrek, Haydarabad-Deken 1335, 2, 227.
(132) Nesâî, Sehv 17.
(133) Tirmizî, Feraiz 10; İbnu Mace, Feraiz 4, Ebu Davud Feraiz 5. Ashabın birbirlerinden şahid istemeleri yalancılık ithamından ileri gelmez. Meselenin mahiyetini Kütüb-i Sitte Muhtasarı adlı kitabımızda genişçe açıkladık (1. cilt 58-60).
(134) Buhari, İsti'zan 13; Tirmizî, isti'zan 3; Muvatta İsti'zan 3.
(135) Buharî, Tıbb 30.
(136) Muvatta, Zekat 42; Şafii, er-Risale, Beyrut, Tarihsiz, s. 240.
(137) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra 4, 21-22.
(138) Müslim,Kasame 39, Dehlevi, el-İnsaf'ta başka örnekler de kaydeder.
(139) İmam Şafii hazretleri er-Risalesi'nde haber-i vahidle ihticac babından bu meseleye birçok örnek kaydeder. Orada topluca görmek mümkündür. Mezkur bab 401-471 sayfaları arasında yer alır. er-Risale Ahmed Muhammed Şakir merhum tarafından tahkik edildiği için rivayetlerin yaknağı bulunabilmektedir.
(140) Müsnedu Ahmed İbnu Hanbel 1, 2.
(141) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 268, Zürkani, Şerhu'l-Muvatta, Mısır, 1962, 5, 411.
(142) Şafii, Risale s. 422.
(143) İbnu Mace, Talak 15.
(144) Şâtıbî, el-Muvafakat 4, 23.
(145) Mesela Tûsi'nin Tehzibu'l-ahkam'ında 32 sayfalık 57, 240-272 arası); İstibsar'da 14 sayfa (3, 141, 155 arası); Kuleynî'nin Fürû'da 20 sayfa (5, 448-468 arası) rivayet hep mut'a nikahı üzerinedir.
(146) Küleynî, el-Fürû 5, 455.
(147) Tusi İstibsar 3, 151; Küleynî, Fürû 5, 455.
(148) Tusi, İstibsar 3, 515; Küleynî, Fürû 5, 455.
(149) Tusi, İstibsar 3, 147, 151; Furû 5, 460.
(150) Tusi, İstibsar 3, 147.
(151) Tusi, İstibsar 3, 149.
(152) Tusi, İstibsar 3, 149; Küleynî, fürû 5, 457.
(153) Azimabadi, Avnu'l-Mabud 11, 306. Fetâvâyı Kadıhan 1, 334.
(154) Kuleynî, Furû 5, 387.
(155) Tusi, İstibsar, 148-149.
(156) Kuleyni, Furu 5, 452.
(157) Kumi, Men la yahdarahu'l Fakih 3, 296.
(158) Kuleyni, Furu 45, 460.
(159) Tusi, İstibsar 3, 143.
(160) Tusi, İstibsar 3, 142, 168.
(161) İstibsar 3, 143; Menla 3, 292. Zevatu'l-Ezvac tabiri ibare yönüyle "kocaları olan kadınlar" manasını ifade eder ise de, rivayetin metninde, yukarıda kaydettiğimiz manada açıklanır: "Dedim ki: Zevatü'l-Ezvac ne demektir? Dedi ki: Sünnete uygun olmayan bir tarzda boşanan kadınlardır."
(162) Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 453, 454.
(163) A.g.e, 7, 252.
(164) Kuleyni Furu 5, 462.
(165) Tusi, İstibsar 3, 143.
(166) A.e., 3, 142.
(167) İstibsar, 3, 144.
(168) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 296.
(169) Kuleyni, Furu 5 455.
(170) Tusi, Tehzib 7, 252.
(171) Kuleyni, Furu s. 462; Tusi İstibsar 3, 152.
(172) Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 250-251.
(173) Kuleyni Furu 5, 453.
(174) A.e. aynı sayfa.
(175) Tusi, İstibsar 3; Tehzibu'l Ahkam 7, 251.
(176) Tusi, İstibsar 3,142.
(177) Tusi, Tehzib 7, 251-252.
(178) Tusi, İstibsar 3, 143.
(179) Kumi, Men la 3, 292.
(180) A.e. 3, 298.
(181) Kuleyni, Furu 5, 393.
(182) Tusi, İstibsar 3, 145.
(183) Kuleyni, Furu mine'l-Ahkam 5, 465.
(184) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 297.
(185) A.e, 3, 295.
(186) A.e., 3, 295.
(187) Tusi, İstibsar 3, 142.
(188) A.e. 3, 298.
(189) Tusi, Tehzib 7, 249-250.
(190) Kumi, Men la 3 298.
(191) Kumi, a.g.e., 3, 299. Kadınlarla İstişare meselesini ayrı bir makalede inceledik (Sur dergisi, Şubat 1987, sayı 131).
(192) Kuleyni, Furu 5, 517.
(193) A.e., 5, 518.
(194) A.e., 5, 515.
(195) A.e., 5, 515.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

Abdu'l-Vehhab Abdullatif, el-Mutasar min Mustalahatı Ehli'l-Eser min Ehli's-Sünne ve'ş-Şi'a ve'l-imamiyye Ve'z-Zeydiyye, 5. baskı Kahire, 1966.Abdurrezzak İbnu Muhammed es-San'ani (v. 211).
Musannafu Abd'r-Rezzak, Beyrut (Ofset), 1970.Ahmed ibnu Hanbel (v. 241)
Müsnedu Ahmedi'bni Hanbel, 1313. Kahre (baskısından ofset). Beyrut, tarihsiz.
Amidi, Seyfuddin Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ebi Ali (v. 631), el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam Kahire, 1968/1387.
Azimabadi-Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman, Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebi Davud, Medine, 1968.Ayni-Bedru'd-Din Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed (v. 855) , Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhari, 1348 (baskısından ofset, Beyrut).Beyhaki Ebu Bekr Ahmed ibnu'l-Huseyn (v. 958), es-Sünenü'l-Kübra Haydarabad Deken 1353.Buharî, Ebi Abdillah Muhammed İbnu İsmail (sv. 256) el-Ebedi'l-Müfred, Kahire, 1379.Canan İbrahim, Hz. Peygmaberin Sünnetinde Terbiye; 1979, Ankara.Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi, Ankara 1988.Cessas, Ebu Bekir Ahmed İbnu Ali (v. 370), Ahkamu'l-Kur'an Kahire, tarihsiz.Darakutnî, Ali İbnu Ömer (v. 358), es-Sünen Kahire, 1386/1966.Dehlevi, Şah Veliyyullah Ahmed İbnu Abdurrahim (v. 176) el-İnsaf fi beyan-ı Sebebi'l-İhtilaf fi'l-Ahkami'l-Fıkhiyye Kahire, 1398.Fetevayı Hindiyye (Bir Heyet tarafından hazırlanmıştır). 3. tab, Bulak 1310 baskısından ofset 1973.Fetevayı Kadıhan (fetavayı Hindiye ile basılmıştır).Hakim, Ebu Abdillah Hakim en-Neysaburi (v. 405), el-Müstedrek Ala's-Sahihayn, Haydarabad-Deken, 1335.Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), Mealimu's-Sünen, Humus 1393/ 1973, Birinci Tab.Heysemi, Nureddin Ali ibnu Ebi Bekr (v. 807), Mecma'u'z-Zevaid, Beyrut, 1967.İbnu'l-Arabi, Ebu Bekr (v. 543), Ahkamu'l-Kur'an, Kahire, 1968.İbnu Hacer, Ahmed İbnu Ali el-Askalani (v. 852) Fethu'l-Bari, Mısır, 1959.İbnu Hazım, el Hemedani; Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa (v. 584) Kitabu'l-İtibar fi Beyanı Nasih ve'l-

Mensuh, Humus, 1386/1966.İbnu Hazm, Ebu Muhammed Ali İbnu Ahmed (v. 456), el-Muhalla, Tahkik: Hasan Zeydan Talebe Mısır.İbnu Hibban, Ebu Hatim Muammed İbnu Hibban el-Bustî, Sahihu İbnu Hibban Beyrut 1987.İbnu Kesir, İmamuddin Ebu'l Fida (v. 774), Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim Beyrut, 1966.İbnu Mace-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yezid el-Kazvini (v. 275), Sünenü İbni Mace, Kahire 1952, Tahkik; Muhammed Fuad Abdulbaki.İbnu Sa'd-Ebu Abdillah Muhammed (v. 230), et-Tabakatu'l-Kübra, Beyrut, 1960.Kasani, Alauddin Ebu Bekr İbnu Mes'ud (v. 587), Bedai'u's-Sanai fi Tertibi'ş-Şerai, Beyrut 1974/1394.Malik İbnu Enes (v. 179), el-Müdevvenetü'l-Kübra Naşir: el-Hac Muhammed Efendi Beyrut (1323 Mısır baskısından) ofset.
el-Mübarekfuri-Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman İbnu Abdirrahim (v. 1353). Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şerhi Cami't-Tirmizî, Kahire, 1963.el-Muttaki, Alaeddin Ali, Kenzu'l-Ummal, (v. 975), Haleb, 1969.Münavi-Şemsü'd-Din Muhammed Zeynü'd-Din Abdurrauf (v. 1031), Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Cami'i's-Sağir, Beyrut, 1972.Müslim-Ebu'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi (v. 261) Sahihu Muslim Tahkik: Muhammed Fuad Abdul'l-Baki Kahire, 1955.en-Nesai-Ebu Abdirrahman Ahmed İbnu Ali İbni Şuayb (v. 303), es-Sünen, Kahire 1930.en-Nevevî-Muhyi'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677), Şerhu Muslim, Mısır, Tarihsiz.er-Razi-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ömer İbni Hüseyn (v. 606), et-Tefsiru'l-Kebir, Naşiri: Abdurrahman Muhammed, Kahire, tarihsiz.Şafii, Muhammed İbnu İdris (v. 204), er-Risale, Tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut, tarihsiz.Şah Abdülaziz, Gulam Hakim ed-Dehlevi, Muhtasaru't-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye, İstanbul 1976/1396.eş-Şatıbi-Ebu İshak İbrahim İbnu Musa (v. 790), el-Muvafakat fi Usuli'l-Ahkam, Kahire, 1969, Tahkik: Muhammed Muhyi'd-Din Abdu'l-Hamid.Şerbini Muhammed eş-Şerbinî, Muğni'l-Muhtaç, Mısır 1958/1377.Tahavî Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed (v. 321), Şerhu Me'ani'l-Asar Kahire, 1387/1968.Tahiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, İstanbul, 1963.Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbnu İsa İbni Sevre (v. 279), Sünenü't-Tirmizî, Humus, 1966.Zürkani-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdilbaki İbnu Yusuf (v. 1122), Şerhu'l-Muvatta Kahire 1961.ŞİÎ KAYNAKLARAmili, Zeynü'd-Din İbnu Ali İbni Ahmed (v. 965), er-Ri'aye fi ilm-i'd-Diraye, Kum, 1408.Kahpani, Zekiyyü'd-Din Mevla İnayetullah İbnu Ali, Mecma'u'r-Rical, Kum, Tahrihsiz.Küleyni Ebu Ca'fer Muhammed İbnu Yakub (ö. 329), el-Furu Mine'l-Kafi, Tahran, 1391.Kumi, Ebu Cafer es-Sadık, Men La Yahdarahu'l-Fakih, Tahran, 1390, 5. Tab.Muhammed el-Hüseyn Al-i Kaşifu'l-Gıta, Aslu'ş-Şi'a ve Üsuluha, 4. Tab, Beyrut, 1982-1402.Muhammed Şirazi, el-Mesailu'l-İslamiye, Tarihsiz, Yersiz.Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460), el-İstibsar fima'htulife Mine'l-Ahbar, Tahran, 1390, 3. Tab.Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460). Tezihbu'l-Ahkam fi Şerhi'l-Mukni'a, Tahran, 1390, 3. Tab.

İKİNCİ FASIL

VELİLER VE ŞÂHİDLER

?5652 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ???????? ????? ?????????? ????? ????????? ???????? ???? ????????. ????? ?????? ????? ??????????? ????? ????? ?????????? ???? ????????. ???? ??????????? ????????????? ??????? ???? ? ??????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5652)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikahlanırsa onun nikahı batıldır!" buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Devamla:
"Eğer kocası zifaf yaptıysa, kadının fercinden helal addetmiş olması sebebiyle mehir kadınındır. Eğer (veliler) ihtilafa düşerlerse, sultan, velisi olmayanların velisidir." [Ebu Davud, Nikah 20, (2083); Tirmizî, Nikah 14, (1102).][128]

?5653 ?2? ??? ????? ????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ????? ? ??????? ??? ?????????[.??????? »??????????« ??? ????? ?? ????? ??? ??????? ?? ???????? ???? .

2. (5653)- Yine Ebu Davud ve Tirmizî'de Ebu Musa (radıyallahu anh)' dan gelen bir rivayette: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Velisiz nikah yoktur!" demiştir. [Tirmizî, Nikah 14, (1101); Ebu Davud, Nikah 20, (2085).][129]

AÇIKLAMA:

1- Veli, Hanefîlere göre, hür ve mükellef olmak şartıyla, tertibe göre asabedir, sonra anne, sonra zevil-erham -yakınlık tertibiyle- sonra mevla'lmüvalat, en sonda da kadı gelir.
Bunların herbiri teferruatı gerektiren ayrı bir mevzu teşkil eder. Sadece baba tarafından akrabayı ifade eden ve birinci derecede velayet hakkına sahip olan asabeyi açıklayacağız.[130]
Asabe veraset ve hacb tertibi üzere şu dört mertebeye ayrılır:
1) Fürû, yani oğullar ve ilanihaye oğulların oğulları ve bunların erkek torunları.
2) Usul, yani babalar, babaların ilanihaye babaları, dedeleri.
3) Cüz'i eb yani anababa bir erkek kardeşler, baba bir erkek kardeşler ve bunların bu tertib üzere ilanihaye oğulları.
4) Cüz'i ced yani anababa bir amcalar, baba bir amcalar ve bunların bu tertip üzere ilanihaye oğulları.
2- Hadis, nikahta kadın için velinin iznini şart koşarken, "hangi kadın olursa..." diyerek bütün kadınları buna dahil etmiş, hiçbirini müstesna kılmamıştır.
3- Hadiste, velilerin nikaha izin verip vermeme hususundaki ihtilaf durumlarına temas edilmektedir. Yani buradaki ihtilaf eşit seviyedeki velilerden birinin daha önce akde izin vermesinden gelen ihtilaf değildir. Çünkü bu durumda önceki akid esas alınır. Ayrıca, dereceleri farklı olan velilerin ihtilafı da mevzubahis olamaz. Çünkü kim akdemse söz onundur, yetki onundur.
4 - Sultan, velisi olmayanın velisidir ibaresi hukuken veliye muhtaç olanların himayesinde mühim bir prensiptir. Hadiste, velilerin ihtilafı sebebiyle kadının evlenmeme durumunda veya kadının evlenmesini önleyecek bir ihtilaf durumunda o velilerin kadın üzerindeki velayetleri yok sayılır ve velayet hakkı sultana -ve onun temsilcisi kadıya- geçer demektir. Alimler: "Veli, kadını evlendirmekten imtina ederse, kadının velisi yok hükmündedir. Böylece sultan onun velisi olur" derler. Bu açıklama, normal şartlarda velisi olan kadına devletin müdahale edemeyeceğini, kişilerin velayet hakkını elinden alamayacağını ifade eder.
5- Nikahın sıhhati için veli şart mıdır, değil midir mevzuunda ulema ihtilaf etmiştir. Cumhur, şart olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Münzir'in: "Bu meselede sahabeden tek kişinin farklı düşündüğünü bilmiyorum" dediği nakledilmiştir. Ancak Hanefîler, veliyi şart koşmamıştır. Onlar İbnu Abbas'tan gelen "Dul kendi nefsine velisinden ehaktır" hadisi ile "Kız kendi nefsine velisinden ehaktır" gibi rivayetlere dayanmışlardır.
Bazı alimler, hadisin kadına hak tanıyıp kendi meselesinde ehak kıldığını, kadının izin ve rızası olmadan velinin onu evlendirme hakkı olmadığını söylemiştir .
En doğrusu, evlenme hadisesini sadece kadını ilgilendiren bir hadise olarak görmeyip, kadının yakınlarını da ilgilendiren bir hadise olduğunu kabul etmektir. Nitekim -mevzuun başında belirttiğimiz üzere- velinin izni meselesi sadece hadislerde gelmemiş, bizzat ayet-i kerimede de yerini almıştır. Cumhur da bunun gereğinde ısrar etmiştir. Velinin rızası, ilerde çıkacak problemlerde kadının himaye bulmasında avantajlar sağlar.[131]

?5654 ?3? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ????????? ????????? ???? ??'????? ????????. ????????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ?????? ????'????? ?????????[. ????? ????? ????? .

3. (5654)- Hz. Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hangi kadını, (seviyesi eşit) iki veli (iki ayrı şahsa) nikahlamışsa, kadın o iki veliden önce davranana aittir. Kim iki kişiye bir şey satmışsa, o satılan şey birinci kimseye aittir." [Ebu Davud, Nikah 22, (2088); Tirmizî, Nikah 19, (1110); Nesâî, Büyû 96, (7, 314).][132]

AÇIKLAMA:

Bir kadını, seviyece eşit olan iki veli ayrı ayrı şahıslara nikahla vermiş olması halinde, bunlardan hangisi daha önce nikahladığını delillendirebilirse veya onun evvelliği hususunda her ikisi de tasdikte bulunursa, öncekinin akdi sahih olur. İkisi de aynı anda vukua gelmişse veya hangisinin önce davrandığı bilinemezse, her iki akid de batıl olur. Keza satış için de hüküm aynıdır: Hak, sabıkın (önce davrananın)dır. Aynı anda akid yapmışlar veya hangisinin önce yaptığı bilinmezse o zaman akid batıl olur. [133]

?5655 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????????? ???????? ????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (5655)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Hangi köle, efendilerinin izni olmadan evlenirse zanidir." [Ebu Davud, Nikah 17, (2078); Tirmizî, Nikah 20, (1111, 1112).][134]

?5656 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ??????? ?????? # ????? ?‘????? ?????? ?????????? ???? ?????????. ????????? ??????????? ?? ?????????? ?????????? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (5656)- Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dul nefsine velisinden ehaktır. Bakireden nefsi hususunda izin alınır, onun izni sükutudur." [Müslim, Nikah 66, (1421); Muvatta, Nikah 4, (2, 524); Tirmizî, Nikah 12, (1108); Ebu Davud, Nikah 26, (2098); Nesâî, Nikah 31, 32, (6, 84).][135]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen eyyim kelimesinin buradaki manasında ulema ihtilaf etmiştir. Hicaz uleması ve büyük çoğunluğu ile fukaha bundan murad "dul"dur demiştir. Delil olarak bir başka rivayette eyyim kelimesinin seyyib (dul) kelimesi ile açıklanmış olarak geldiğini ve ayrıca bakire kelimesinin mukabili olarak kullanıldığını, lügat olarak da çoğunlukla seyyib manasında kullanıldığını göstermişlerdir. Diğer taraftan Kûfeliler ve Züfer rahimehullah: "Burada eyyim, bekâr veya dul, kocası olmayan her kadındır, esasen onun lügat açısından gereği de budur" demişlerdir. Kelimeye verilen bu manadan çıkan şu tabii sonuca hükmetmişlerdir: "Büluğa eren her kadın kendi nefsine velisinden ehaktır, kendisi için yaptığı akid sahih nikahtır." Şa'bî ve Zührî de böyle hükmetmişlerdir. Onlara göre, "Veli nikahın sıhhati için gerekli olan rükünlerden biri değil, nikahı tamamlayıcı unsurlardan biridir."
Evzâî, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed "Nikahın sıhati velinin iznine bağlıdır" demişlerdir.
el-Kadi der ki: "Velisinden ehaktır" tabiri üzerinde de ihtilaf ettiler: "Yalnız izne mi ehaktır, yoksa izne ve nefsi üzerine akde mi ehaktır? Cumhur nazarında sadece izne ehaktır, sonuncular nazarında her ikisine de ehaktır." Resulullah'ın "kendi nefsine ehaktır" sözü lafz yönüyle Ebu Hanife ve Davud-u Zahirî'nin dediği üzere, akid vs. her şeyde velisinden ehaktır manasında olması muhtemeldir. Keza dulun, razı olmaya ehak olması da muhtemeldir. Yani, bakirenin hilafına iznini konuşarak söylemedikçe evlenmemeye de ehaktır. Lakin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, nikahın sıhhati için velinin şart olduğuna delalet eden diğer hadislerle birlikte "Velisiz nikah yoktur" sözünün sıhhati sebebiyle ikinci ihtimal taayyün eder. Öyleyse buradaki ehakk kelimesi müşareke ifade etmektedir. Manası şudur: "Nikahta onun nefsi için bir hakkı var, velisinin de bir hakkı var. Ancak kadının hakkı velinin hakkından tekidlidir. Zira velisi onu bir dengiyle evlendirmek istese, o da imtina etse, veli izin vermeye icbar edilir. Kadın bir dengi ile evlenmek istese, veli buna imtina etse, veli izin vermeye icbar edilir, veli direnirse, kadını kadı evlendirir. Bu durum kadının hakkının tekidli olduğuna ve üstünlüğüne delildir." (Nevevî)
2- Hadiste, "Bakirenin sükutu onun iznidir" denmiştir. Yani bakire sarih bir izin vermeye muhtaç değildir, aksine sadece sükutu izin yerine geçer, ondaki haya bu meselede konuşmasına manidir.
Nevevî: "Hadisin zahiri âmmdır, hükmü bütün kızlara ve bütün velilere şamildir, sükutu da mutlak olarak kâfidir, sahih olan da budur. Ancak ashabımız olan (Şafiîlerden) bazıları: "Eğer velisi babası veya dedesi ise, kızın iznini sormaları müstehabtır. İşte bu sormaya kızın sükutu, yeterli bir izindir. Velisi babadan ve dededen başkası ise kızın konuşması şarttır. Zira kız baba ve dededen, başkalarına nazaran daha çok utanır. Cumhurun benimsediği sahih görüşe göre, hadisin âmm olması kızda hayanın bulunması sebebiyle sükut bütün veliler için yeterlidir. "Dul"a gelince, onun konuşması gerektiği hususunda ihtilaf yoktur. Velisi baba olmuş başkası olmuş farketmez. Çünkü erkeklerle mümaresesi sebebiyle, ondaki haya, kemalini kaybetmiştir. Dulun bekareti sahih veya fasid nikahla veya şüpheli vaty veya zina ile izale olmuş farketmez. Bekareti hoplama sebebiyle veya parmakla veya uzun müddet kalmakla izale olmuş bulunsa veya dübüründen vaty olunsa, esah kavle göre o da "dul" hükmündedir, ancak "bakire hükmündedir" diyen de olmuştur."[136]

?5657 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ??????
? ???????? ?‘????? ????? ??????????? ??? ????????? ???? ??????????. ???????: ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ??? ????????[. ????? ?????? .

6. (5657)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Dul kadın kendisiyle istişare edilmeden nikahlanamaz, bakire de izni sorulmadan nikahlanamaz" buyurmuşlardı. Ashabı sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Onun izni nasıl olur?"
"Sükut etmesiyle!" buyurdular." [Buharî, Nikah 41, Hiyel 3; Müslim, Nikah 64, (1419); Tirmizî, Nikah 17, 18, (1107, 1109); Ebu Davud, Nikah 24, (2092, 2093); Nesâî, Nikah 33, (6, 85).][137]

AÇIKLAMA önceki hadiste yapıldı.[138]

?5658 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? ??????? ??????? ????????? ?????? # ???? ??????? ????????? ????? ?????????. ?????????? ?????? ?????? #[. ????? ??? ???? .

7. (5658)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bakire bir kız, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek, kendisi istemediği halde, babasının evlendirdiğini söyledi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bu nikahı) kabul edip etmemede kızı muhayyer bıraktı." [Ebu Davud, Nikah 25, (2096).][139]

AÇIKLAMA:

Hadiste, babanın, bakire kızını, kızın istemediği kimseye zorla nikahlamasının haram olduğuna delalet var. Bu babaya haram olunca, diğer velilere evleviyetle haramdır.
* Hanefiler, bu hadise dayanarak, babanın kızı evlenmeye icbar etmesinin caiz olmadığına hükmetmiştir.
* İmam Şafii, Ahmed ve İshak ise babanın büluğa ermiş bakire kızını evlenmeye icbar edebileceğine hükmetmişlerdir. Onlar bu hükme giderken "Dul, kendi nefsine veliden ehaktır" hadisinin mefhumuna dayanmışlardır. Zira derler, hadis şu manaya delalet eder: "Bakire, dulun aksinedir ve veli ona ehaktır." Hadisinin mefhumuna dayanmışlardır. "Zira derler, hadiste şu manaya delalet var: "Bakire, dulun aksinedir ve veli ona ehaktır."
Bu istidlali zayıf bulanlar, zaafını belirten açıklamalar kaydederler. Mevzuyu uzatmaya gerek görmüyoruz.[140]

?5659 ?8? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ???????? ??????? ??????????? # ???? ???? ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ??? ??????????? ????? ????????. ????????? ????????? # ??? ???????? ???????? ???????? ?‘???? ????????. ????????? ??? ??????? ??????: ????? ???? ??????? ??? ?????? ????? ???????? ??????? ??? ???????? ????????? ???? ?????? ??Œ????? ???? ?‘???? ??????[. ????? ???????.»?????? ?? ???????« ???????: ???????? ????????: ?????? ???? ???? ????? ??????? ??? ?????: ?? ?????? ?? .

8. (5659)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir genç kız Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Babam beni kendisinin oğluna nikahladı, ta ki benimle onun alçaklığını gidersin. Ama ben istemiyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, babasına adam göndererek getirtti ve evlenme işini kıza bıraktı. Bunun üzerine kız: "Ey Allah'ın Resulü! Ben şimdi, babamın yaptığına izin verdim. Esasen ben kadınlara bu meselede babalara (icbar) yetkisi olmadığını göstermek istedim!" dedi." [Nesaî, Nikah 36, (6, 87); İbnu Mace, Nikah 12, (1874).][141]

?5660 ?9? ??? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ?? ????????????[. ????? ??? ????? ??‘???? ??????? ???????? .

9. (5660)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kızları hakkında kadınlarla istişare edin!" [Ebu Davud, Nikah 24, (2095).][142]

AÇIKLAMA:

Hadis, kızların evlendirilmelerinde anneleriyle istişare etmeyi emretmektedir. Alimler bu emri vücuba değil, istihbaba hamletmişlerdir. Alimler, bu davranışın kadınların gönüllerini almaya yönelik olduğunu, kadınlarla ülfet ve samimiyetin artmasını sağlayacağını, annenin rızası olmadığı takdirde karıkoca arasına soğukluk gireceğini, zira kızların, annelerine babalarından çok meylettiklerini, annelerinin sözünü dinlemeye daha çok arzulu olduklarını, ayrıca kızda, annenin bilip babanın bilemeyeceği nikahın gerektirdiği hakkı yerine getirmeye mani bir sebep veya nikahı münasip kılmayacak bir illet olabileceğini, dolayısıyla bütün bu sayılan maslahatlar için babanın anneyle konuşmasının faydalı olacağını belirtirler. Aksi takdirde, kızın evlendirilmesinde meşru veli babadır, anne değil.[143]

*** KÜFÜVLÜK (DENKLİK)**

?5661 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?? ?‘???? ????????? ??????[. ????? ??????? .

1. (5661)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dini ve ahlâkı sizi memnun eden birisi kız talep ederse onu evlendirin. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve geniş bir fesad çıkar." [Tirmizî, Nikah 3, (1084).][144]

AÇIKLAMA:

Hadis: "Sizden birisi kızını veya bir yakınınızı evlenmek üzere isterse..." demektir. Hadis diyanet ve ahlak yönüyle takdir edilip beğenileni tercih etmeyi tavsiye etmektedir. Nitekim hadisin sonunda "Böyle yapmazsanız..." ifadesiyle "kızı diyanet ve ahlak yönüyle beğendiğinize vermeyip para, mal ve mevki yönüyle hoşunuza giden birini beklerseniz..." denmek istemiştir. Bu bekleyişten hasıl olacak fitne fesad çeşitlidir. Gayrımeşru ilişkiler ve zina yaygınlaşır, bekâr kızların sayısı artar, evlenme yaşı gecikir, yaşlı evlenmelerin birkısım mahzurları vardır; geçimsizlik, daha az sayıda çocuk yapma vs. gibi.
Tibî der ki: "Hadiste, İmam Maik'e delil var. Zira o; "Küfüvlükte sadece din aranmalıdır" diye hükmetmiştir."
Cumhur şöyle der: "Küfüvlükte dört şeye müracaat edilir: Diyanet, hürriyet, neseb ve sanat. Dolayısıyla Müslüman kız kâfir erkekle evlenemez. Saliha da fasıkla evlenemez; hür kadın da köle ile evlenemez; nesebi meşhur olan kadın, tanınmamış bir erkekle evlenemez; tacirin kızı veya güzel bir mesleği olan kimsenin kızı kötü veya mekruh bir meslek sahibi ile evlenemez. Her halukârda, kadın veya velisi küfüvlük olmadığı halde rıza gösterip nikah yaparlarsa nikah akdi sahih olur" (Mirkat'tan).[145]

?5662 ?2? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?? ????????? ??????????? ???????: ??? ????? ????????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???????. ???????: ??? ????? ?? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

2. (5662)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Hind, Resulullah'ı bıngıldak kısmından hacamat etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Ey Benî Beyâza, Ebu Hind'i evlendirin, onunla evlenin!" buyurdu ve şunu ilave etti: "Eğer tedavi için başvurduğunuz şeylerin birinde hayır varsa bu hacamattır." [Ebu Davud, Nikah 27, (2102).][146]

AÇIKLAMA:

Ebu Hind, Benî Beyâza'nın azadlısıdır, neseb itibariyle onlardan değildir. Azadlısı bir yabancı olmasına rağmen Aleyhissalâtu vesselâm'ın Beyazoğullarına: "Bunu evlendirin, onunla evlenin!" emretmesi evlilikte denklik (veya küfüvlük) için sadece "diyanet"i şart koşan Malikîlere bir delil olmaktadır. İbnu Ömer, İbnu Mes'ud ve tabiinden Muhammed İbnu Sîrin'in de bu meselede diyaneti esas aldıkları nakledilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ulema, çoğunluk itibariyle, evlenmede aranan karı koca arasındaki "denklik" için dört şart ileri sürmüştür: Din, hürriyet, neseb, sanat. Bazıları, bunlara ilaveten ayıplardan, kusurlardan selamet ile zenginliği de zikrederek altıya çıkarmışlardır.
Cumhur, denklikte nesebe itibar etmiştir. Ebu Hanife: "Kureyş birbirine küfüvdür, Araplar da birbirlerine küfüvdürler. Hiçbir Arap Kureyş'e küfüv değildir. Nasıl ki Arap olmayanın hiçbiri Arab'a küfüv değilse" demiştir.
Süfyan Sevrî: "Bir azadlı, Arap kızıyla evlenirse nikahı feshedilir" demiştir. Bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel de böyle söylemiştir.
Şafii hazretleri mutavassıt bir görüşle, "Küfüv olmayanların nikahı haram değildir" der. Buna dayanarak Şafiiler, denk biriyle evlenmenin ve evlendirmenin kızın ve velisinin hakkı olduğunu, onlar kendi rızalarıyla bu haklarından vazgeçerlerse kimsenin itiraza hakkı olmayacağını belirtirler (Muğni'l-Muhtaç).
Alimlerin ittifak ettiği husus, diyanet denkliğinin aranmasıdır. Çünkü Kur'an'da mü'minlerin müşriklerle evlenmemesi emredilmiştir Öyle ise dini denklilikten hiç kimse vazgeçemez, bu takdirde nikah sahih olmaz.
* Burada şunu da belirtelim ki, denklik meselesinde neseb şartı ile ilgili sahih hadis yoktur. Bezzar'da Hz. Muaz'dan merfu olarak rivayet edilmiş olan "Arap Araplara, mevaliler mevalilere denktir" hadisi hem zayıftır, hem de sahih senedle sünnete aykırıdır. Çünkü Hz. Peygamber Kureyşî olan Fatıma Bintu Kays'ı azadlısının oğlu Üsame'ye teklif etmiştir (Sahiheyn). Abdurrahman İbnu Avf'ın kızkardeşi Hale, Hz. Ebu Bekir'in azadlısı Bilal'in nikahı altında idi. Resulullah'ın halasının kızı Zeyneb Bintu Cahş'ı, Aleyhissalâtu vesselâm azadlısı Zeyd'e nikahlamıştı. Ebu Huzeyfe (radıyallahu anh), azadlısı Salim'i kardeşi Velid İbnu Utbe'nin kızıyla evlendirmişti. Sahiheyn'de el-Mikdad İbnu Amr'ın, Kureyşî olan Zıbaba Bintu Zübeyr İbni Abdilmuttalib ile evlendiği belirtilir. Halbuki Mikdad Kureyşî değildir, haliftir, Mekke'ye hariçten gelmiş birisidir. Örnekler daha da çoğaltılabilir.
Şu halde neseb şartı, içtimâî çevrenin insanlar üzerinde tesis edeceği bazı müessir alışkanlıklar, örfler, âdetler sebebiyle karıkoca arasındaki uyuşma, dirlik ve ahenk nokta-i nazarından medar-ı bahs edilmiş bir şart olarak değerlendirilmelidir. Yukarıda sünnette rastlanan örnekler hep Mekke-Medine muhitinde uzun müddet yaşayıp mahallî örfü temessül ederek ayniyet kazanmış kimselerle ilgili. Bu sebeple alimlerin neseb meselesine yer vermiş olmaları bu çerçevede değerlendirilmelidir.[147]

?5663 ?3? ??? ????????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????? ????????? ?????? ??????????? ??????? ???????? [. ????? ??????? .

3. (5663)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dünya ehlinin değer verdiği, peşinden koştuğu şey maldır." [Nesâî, Nikah 9, (6, 64).][148]

AÇIKLAMA:

Haseb, baba yoluyla veya insanların mefahirden saydıkları şeyler sebebiyle elde edilen şeref, itibar manasına gelir. en-Nihaye'de bazılarının "sadece baba yoluyla sahip olduğu şerefe haseb" dediğini, bazılarının ise "kişi babası olmasa da haseb ve kerem sahibi olabilir" dediğini kaydeder. Sadedinde olduğumuz hadiste dünya ehli için itibar edilen, kendisiyle şeref kazanılan, bu sebeple peşinden gidilen şeyin mal olduğu belirtilmekte, malı olana, kötü hallere sahip biri bile olsa kendisine itibar edileceği, değer verileceği belirtilmektedir. İslam, kişinin hasebini, diyanet ve takva gibi Allah nezdinde muteber olan hasletlerin teşkil etmesi gereğini tedris etmiştir. Ayet-i kerimede, Allah nezdinde, en muttakinin en değerli olduğu beyan edilmiştir.[149]

?5664 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????? ‘??????? ???? ?‘??????? ????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ?????? ????? ??????? ???? ???????? ????? ?? ?????????????? ??????? ???????? ???????? ???????? ???? ????????? ????? ?????? ???????? ??????????? ????????: ??????????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5664)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Huzeyfe İbnu Utbe İbni Rebia İbni Abdi Şems (radıyallahu anh) -ki bu zat Bedir Gazvesi'ne katılmıştı- Salim'i evlat edinmiş ve kardeşinin kızı Hind Bintu'l-Velid İbni Utbe İbni Rebia ile evlendirmişti. Salim ise, ensardan bir kadının azadlısı idi. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Zeyd (radıyallahu anh)'i evlat edinmişti. Cahiliye devrinde kim bir adam evlat edinirse, halk bu adamı evlat edinen kimseye nisbet ederek çağırırdı. O, ayrıca yeni babasına varis de olurdu. Bu tatbikat Rab Teala'nın şu kavl-i şerifleri nazil oluncaya kadar devam etti. (Mealen); "Onları kendi babalarına nisbet edin. Allah katında doğru olan budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, zaten onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır..." (Ahzab 5). [Buharî, Nikah 15, Megazi 11; Nesai, Nikah 8, (6, 63-64); Ebu Davud, Nikah 10, (2061).][150]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İslam'ın evlilik ve akrabalık anlayışlarına giren kıymetli düsturlar ihtiva etmektedir. Şöyle ki:
* Bu hadiste, yukarıda 5662 numaralı hadisin izahında da yer verdiğimiz üzere evlenecek kız ve erkek arasında aranan denklik meselesinde, köle asıllı biri ile asaletli birinin evlenebileceği esasına güzel bir örnek var: Azad edilmiş bir köle olan Salim ile asaletli bir kadın olan Ebu Huzeyfe'nin yeğeni Hind Bintu'l-Velid evlenmiştir.
* Hadiste geçen ikinci mühim bir mesele evlatlık meselesi. Cahiliye devrinde, evlat edinme ile bir nevi hakiki evlatlık tesis edilmekte, bu yolda kazanılan evlatlar, her hususta üvey babanın oğlu muamelesini göstermektedir. İslam bunu tadil etmiş, hakiki evlatla sonradan edinilen evladın bir olmayacağı prensibini getirmiştir.[151]

Hükmî Ve Hakiki Akrabalık[152]

İslam dini, insanlar arasında içtimâî bağları artırıp kuvvetlendirmek maksadıyla vazedilmiş olan birkısım sun'î ve hükmî akrabalık müesseselerine temelde karşı çıkmaz, bilakis taraftar olur. Bu sebeple İslam beldelerinde, halen, kan bağına dayanmayan çok farklı akrabalık bağlarına, yakınlık telakkilerine rastlanır, kirvelik, sağdıçlık, hısımlık, ahiret kardeşliği gibi.
Kan bağına dayanmayan akrabalık müesseselerine cahiliye devri A-raplarında da rastlanmaktadır. Evlat edinme, ataka, müvâlat, civar[153] gibi müesseseler bunlardandır. Bu müesseseleri bidayette aynen benimseyen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) İslam'ın kuvvetlenmesinde bunlardan istifade cihetine de gitmiştir. Nitekim, hicreti müteakip vazedilen muâhat (kardeşleme) müessesesi bunun en güzel örneğidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bilhassa Mekke'den hicret eden muhacirler ile, Medineli ensar arasında kardeşleşme tesis ederek her Mekkeliye bir Medineliyi kardeş ilan etmişti. Bu kardeşlik bağına o kadar fazla ehemmiyet ve ciddiyet kazandırmıştı ki, ölüm halinde birbirlerine varis olabiliyorlardı.
Kur'an-ı Kerim'deki ???????? ?????????????? ???????? "İnananlar kardeştir" hükmü ise inananlar arasında tesis edilmiş bulunan bir hükmî akrabalıktan başka bir şey değildir.
İşte gerek cahiliyye devrinden intikal eden, gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tesis ettiği ve gerekse vahiy yoluyla tesis edilmiş olan "hükmî akrabalık"ların Kur'an-ı Kerim'de tanzim edilerek bazı esaslara bağlandığına, miras, evlenme gibi mühim mevzularda "kan"a ve "akide"ye dayanan bağların tesis ettiği "hakiki" yakınlıklarla, insanların telakki ve kararlarına dayanan bağların tesis ettiği "hükmî" yakınlıkların tefrik edildiğine şahit olmaktayız:
"(Kan sebebiyle) akraba olanlar miras hususunda, Allah'ın Kitabı'nda birbirlerine, mü'minler ve muhacirlerden daha yakındırlar" (Ahzab 6) mealindeki ayet, bu mevzudaki vahiylerden biridir.
Kur'an-ı Kerim'de ehemmiyetlerine binaen "usul"e giren yakınların "hakiki" olanlarının bizzat tavsif edilerek "hükmî" olanlardan tefrik edildiğini görürüz.[154]

Hakiki Anne:

Bir çocuk için en mühim unsur ve yakın "anne" olduğuna göre, bununla alâkalı açıklama ile mevzuya girebiliriz: Sosyolojik açıdan bakınca, cemiyetten cemiyete farklı sebep ve şartlara müstenid, değişik "anne"lere rastlamak mümkündür. Kur'an-ı Kerim'in bir kısım mühim emirlere ve teşriata menşe kıldığı "hakiki anne" ile örfen "anne" tesmiye edilen kadının belirtilmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Kur'an'da her ikisi de zıharla ilgili olan iki ayette ele alınmıştır. "İçinizde kadınlarını zıhar yapanlar (annelerine benzeterek haram sayanlar) bilsinler ki, karıları anneleri değildir. Anneleri, ancak, onları doğuranlardır" (Mücadele 2, Ahzab 4).[155]

Hakiki Baba:

Aynen anne gibi, baba da pek çok ciddi ve mühim Kur'anî hükümlerin sebebidir. Keza muhtelif cemiyetlerde mevcut olan hükmî "baba"larla "hakiki baba"ların tefrik edilmesi bu hükümler açısından ehemmiyet kazanmaktadır.
Kur'an-ı Kerim, bu mevzuyu bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le alâkalı olarak ele almış ve vuzuha kavuşturmuştur: Hadis, tefsir, siyer gibi her çeşit İslamî kaynaklarda görüldüğü üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kölesi Zeyd İbnu Harise'yi: "Şahit olun, Zeyd benim oğlumdur, bana varis olacak, ben de ona varis olacağım" diyerek azad etmiş ve evladlık edinmişti. Bu vak'adan sonra Zeyd hep "Zeyd İbnu Muhammed" yani Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağrılır olmuştu. Teferruatı, bizim mevzumuz açısından fazla ehemmiyet taşımayan bazı hadiseler ve bunları takip eden yanlış anlamalar üzerine, Cenab-ı Hak inzal buyurduğu bir ayetle durumu tavzih edip, yanlışlıkları önlemiştir: "Muhammed içinizden herhangi bir erkeğin babası değildir" (Ahzab 40).
Bu ayet, daha vazıh bir şekilde, Zeyd'le Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) arasında mevcut hükmî karabet sebebiyle Zeyd'in ve halkın Hz. Peygambere "baba" tabirini izafe etmelerinin, kan bağından gelen hakiki "baba-evlad" bağını tesis etmediğini açıklamış oldu. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine "baba" diye hitap edecek yaşta erkek çocuğu olmamıştır. Erkek olarak sadece Zeyd "baba" diye hitap etmiş, bu ayetle onun da "hükmî" babalıktan öte geçmediği belirtilmiştir. Bu kanunun başka vahiylerle daha da açıklığa kavuşturulacağını göreceğiz:[156]

Hakiki Evlad:

Yukardaki bahsi tamamlayan bir husus da "hakiki evlad"la "hükmî evlad" arasının tefrik edilmesiyle alâkalı vahiydir. Kur'an bu meseleye Ahzab suresinde temas ederek: (Allah) evladlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerinizdir. Allah gerçeği söylemiştir, doğru yola O eriştirir. Evladlıkları babalarına nisbet ederek çağırın, bu Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, o takdirde onları dinde kardeşleriniz ve dostlarınız (mevaliniz) kabul edin" (Ahzab 4-5) buyurmuştur.
Rivayetler, bu ayet gelinceye kadar Zeyd İbnu Harise'ye Ashab'ın (radıyallahu anhüm) "Zeyd İbnu Muhammed" diye hitap ettiğini, bundan sonra, o tesmiyeden vazgeçildiğini belirtir. Ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak da bu tesmiye kaydedilir. Ebu Huzeyfe'nin mevlası Salim de aynen Zeyd (radıyallahu anhümâ)'in durumunda idi. Salim İbnu Ebi Huzeyfe diye çağırılıyor ve hakiki evlad muamelesi görüyordu. Yukardaki ayet inince, aile içerisine ihtilatı problem olmuş ve Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e başvurmuştur.
Görüldüğü üzere, vahiy evlatlıkların öz evlat tutulmalarını yasaklamakla kalmaz, onların nasıl isimlendirileceklerini de tesbit eder ki vahiyde yeralan bu ve diğer teferruat mevzunun taşıdığı ehemmiyeti ifade eder.
Aile ve akrabaların tarif ve tayini meselesinde anne, baba ve evladın kimler olduğu açıklık kazandıktan sonra bunlara bağlı olan diğerleri kendiliğinden anlaşılır.[157]

Kan Bağı Ve İman Bağı:

Akrabalık meselesinde Kur'an'ın nazar-ı dikkate arzettiği bir hususu daha belirtmede fayda var. Kur'an-ı Kerim'e göre, akrabalık bağının kamil manada gerçekleşmesi iman birliğine bağlıdır. Bu olmadığı takdirde arada gerçek akrabalık ve dostluk bağı teessüs etmez, mü'min kimse mü'min olmayan hakkında -oğlu veya babası bile olsa- Allah'tan mağfiret bile dileyemez.
Bu mevzuda Kur'an'da yer alan pek çok ayetten Hz. Nuh ve oğlu, Hz. İbrahim ve babası ile alâkalı olarak gelen birkaç ayeti hatırlatmak yeterlidir.
Hz. Nuh, oğlunun gemiye binmeyerek boğulanlar arasında kalması üzerine, karaya indikten sonra
"Ey Rabbim! Oğlum da benim ailemdendir. Senin va'din haktır..." diyerek mağfiretini talep eder. Ancak Cenab-ı Hak:
Meâlen "O senin ehlinden sayılmaz, çünkü kötü bir iş işlemiştir, öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme" cevabını verir (Hud 45-46)
Keza babası için istiğfarda bulunan Hz. İbrahim de babasının "Allah' ın düşmanı olduğunu anlayınca ondan yüz çevirir".
Şu ayet, mü'minlere mutlak bir şekilde kâfirlerden dost edinmemeyi emreder:
"Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp kafirleri dost edinmeyin. Allah'ın aleyhinize apaçık bir ferman vermesini mi istiyorsunuz?" (Nisa 144).
Şu gelecek ayet, kan yönüyle en yakın olanın bile "dost edinmeyin" yasağına girdiğini sarih olarak ifade eder:
"Ey iman edenler! Babalarınızı, kardeşlerinizi, -küfrü imana tercih ediyorlarsa- dost edinmeyin. Sizden kim dost edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir" (Tevbe 23).
Demek oluyor ki, inançlar ve dinî yaşayışlar birbirlerine zıd olunca kan yakınlığı fazla bir mana taşımıyor. Hz. Nuh'un inanmayan öz oğlunun O'nun ehlinden olmadığını ilan eden ayet-i kerimeye, hiçbir kan bağı olmayan Selman-ı Farisî'yi Ehl-i Beyt-i Nebevi'den sayan hadis-i şerifi ilave edebiliriz. Gerçek akrabalığın teşekkülü için kan bağının yetersizliği sebebiyle, İslam dini, -hısım ve akrabalık derecesi ne olursa olsun- farklı dine mensub olanların birbirlerine varis olmalarını yasaklamıştır. İslam'-da akrabalık telakkisinin, sosyolojik yönden kavranabilmesi için, yukarda kaydettiğimiz durumların ve mirasla ilgili bu kaydın bilinmesi gerekir.
Mümin olmayanlara "mağfiret dileğinde" bulunmanın bile yasaklanması ile alâkalı örneği bizzat Hz. Peygamber'le ilgili olarak gelen ayetlerden kaydedeceğiz: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meşhur münafik Abdullah İbnu Übey ölünce, çok samimi bir Müslüman olan oğlunun ricası üzerine, Hz. Ömer'in itirazına rağmen, gömleğini kefen olarak verip namazını kıldırmış ve Münafikun suresinin altıncı ayetine atıfta bulunarak "Allah onlar hakkında istiğfar edip etmemekte beni serbest bıraktı" diyerek istiğfar etmeye devam edeceğini ifade etmişti. Arkadan gelen vahiy: "Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarının başında da durma" (Tebve 84) diyerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i şiddetle bundan menetti.

Yeri gelmişken kaydedelim ki, fukaha, ehl-i zimmenin (gayr-i müslim vatandaş) meskenlerinin Müslümanların meskenlerinde, ilk bakışta tefrik edici bir alâmet taşıması şartını koşarken gerekçe olarak: "Dilencilere gelip, yanlışlıkla kapılarında durup mağfiret duasında bulunmasınlar" demişlerdir.[158]

?5665 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????????? ??????????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (5665)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Celde ile cezalandırılmış zani kimse ancak kendisi gibi biriyle evlenebilir." [Ebu Davud, Nikah 5, (2052).][159]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, alimlerimizin bir kısmı zahiri üzere anlayarak: "Kadının, zani olduğu ortaya çıkan bir erkekle evlenmesi haramdır" diye hükmetmiştir. Hadiste geçen meclud yani dövülmüşlük vasfı, çoğunluğa göre yapılan bir tavsiftir. Çünkü, kişi hakkında zina suçunun sübutu celde tatbikine yani dövülmesine bağlıdır. Zani muhsan olduğu takdirde recm cezası esas ise de, muhsan olmayana celde tatbik edilir. Hadiste muhsan olmayan zani kastedilmiş olmalıdır.
Alimler, yasağın erkek hakkında da cari olduğunu, ona da aynı şekilde zaniye bir kadınla evlenmenin haram kılınmış olduğunu belirtirler.
Hadis bu zahirî hükmü ile şu ayete muvafik düşmektedir. (Mealen): "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik bir kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden kadını da, zina eden veya müşrik bir erkekten başkası nikah altına alamaz. Böyle bir evlilik mü'minlere haram kılınmıştır" (Nur 3).
Ne var ki, alimlerimizin ekseriyeti, ayet ve hadisi zahiri ile anlamamış, başkaca te'villere tabi tutmuşlardır. Hadiste geçen "evlenmez" tabirini rağbet göstermez şeklinde anlamıştır. Bu durumda hadisin manası: "Celde tatbik edilen zani, kendisi gibi olan kadına rağbet duyar, ilgi gösterir, keza zaniye de kendisi gibi zani olan erkeğe rağbet gösterir, onunla evlenmek ister" olur. Yani ayet ve hadis, zani ve zaniyenin kendileri gibi olanlarla evlenmeyi arzu edeceklerini haber vermiş olmaktadır. Halbuki gerek ayet ve gerek hadis, zahiriyle, zani ve zaniyelerle evlenmeyi yasaklamaktadır, onların arzularını mücerred bir ihbar da kılmamaktadır.
2- Münzirî mealini kaydettiğimiz ayetin anlaşılmasında ulemanın beş farklı görüş ileri sürdüğünü belirtir:
1) Bir kısmı: "Ayet mensuhtur!" demiştir. Said İbnu'l-Müseyyeb bu görüştedir. Şafiî hazretleri de bu görüşü iltizam etmiştir. Bu ayeti, "Dullarınızı evlendirin" (Nur 32) ayetinin neshettiğini söylemişlerdir. "Çünkü derler, zaniye de eyâma'lmüslimîne (Müslümanların dullarına) dahildirler." Alimler, çoğunluk itibariyle bu manadan hareket ederek, "Kim bir kadınla zina yaparsa, o kimse bu kadınla evlenebilir, bir başkası da o kadınla evlenebilir" demiştir.
2) Bir kısım alimler: "Burada nikahın manası vaty (temas)dır. Öyleyse ayetten murad: "Zaninin fi'line ancak kendisi gibi bir zaniye veya bir müşrike rıza gösterir ve zinayı haram bilmeyerek onun istediği şeye iştirak eder" demiştir. Ayette geçen "Böyle bir evlilik mü'minlere haram kılınmıştır" ibaresi "Allah'ın emirlerine uyup nehiylerinden kaçan kamil manadaki mü'minler"i ifade eder" diye değerlendirilmiştir.
3) Bir kısım alimler: "Celde uygulanan zani, celde uygulanan bir zaniye veya müşrike ile evlenir, keza zaniye de böyle bir zani ile evlenir" demiştir.
4) Bir kısım alimler: "Bu ayet, erkeğin zinadan kazandığından kendisine infak etmesi şartıyla evlendiği kadınla ilgilidir" demiştir. Bunlar ayetin böyle bir hadise ile ilgili olarak nazil olmasını kendilerine delil yaparlar. Nitekim Mersed İbnu Ebi'l-Mersed el-Ganevî, zina ile şöhret yapmış Anâk ile evlenmek için Resulullah'tan izin istediği vakit mezkur ayet nazil olmuş, Resulullah da bunun üzerine izin vermemiştir.
5) Bazılarına göre, ayet, zaniyenin iffetliye iffetlinin de zaniyeye nikahlanmasını haram kılmada âmmdır.[160]

ÜÇÜNCÜ BAB

NİKÂHIN MANİLERİ

(İki fasıldır.)

*

BİRİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK

?5666 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????: ????????? ????????? ?????????????? ?Œ??[. ????? ??????? .

1. (5666)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan nakledildiğine göre: "Nesebten yedi, sıhriyetten de yedi kişi haram edilmiştir" demiş ve şu ayeti okumuştur. (Mealen): "Size şu kadınları nikahlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emzirmiş olan süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, aranızdan zifaf geçmiş olan kadınlarınızdan doğan üvey kızlarınız. Eğer zifaf geçmemişse onların kızlarını nikahlamakta size günah yoktur. Öz oğullarınızın hanımlarını nikahlamanız ve iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı.." (Nisa 23). [Buharî, Nikah 24.][161]

?5667 ?2? ??? ??????? ??? ??????? ???? ???? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ??? ??????? ???? ??????? ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ???? ??? ???????? ???????? ?????? ????? ??? ???? ????????[. ????? ??????? .

2. (5667)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir erkek bir kadınla nikah yapar ve temasta bulunursa, artık o kadının kızını nikahlaması ona helal olmaz. Eğer kadına temas etmemişse kızını nikahlayabilir. Bir erkek bir kadını nikahlarsa, kadına temas etmiş olsa da olmasa da kadının annesiyle artık nikahlanamaz." [Tirmizî, Nikah 25, (1117).][162]

?5668 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]? ???????? ????????? ????????? ??? ??????????? ????????? ??? ????????? ?? ???????? ??? ???????? ???????? ??? ??????????? ???? ?'????[. ????? ??????? .

3. (5668)- Hz. Ali (radıyallahu anh) şöyle dediler: "Kadınların anneleri, kızla olan nikah akdine vaty (temas) inzimam etmedikçe haram olmaz. Anneye duhul (temas) olmadıkça da kız haram olmaz." (Hadisin kaynağı Teysir'de sehven Tirmizî olarak zikredilmiştir. Camiu'l-Usul'de Rezin'in ilavesi olduğu belirtilmiştir.][163]

AÇIKLAMA:

Bu üç hadis, evlenilmesi ebedî şekilde haram kılınan kadınları beyan etmektedir. Birinci hadiste İbnu Abbas'ın neseben haram dedikleri "...kızkardeşin kızları"na kadar sayılanlardır. Sıhrdan haram diye saydıklarına da "sizi emzirmiş olan süt anneleriniz..." diye başlayıp "iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı..." ya kadar olan kısım girmektedir. Ancak, hadisin Taberani'de gelen bir veçhinde İbnu Abbas, bir önceki ayetin başında yer alan "Babalarınızın nikahlamış olduğu kadınlarla da evlenmeyin" ibaresini de okuyarak: "Bu da sıhrdır" der. Böylece iki rivayet birleştirilince haramların hepsi on beşe ulaşır.
İbnu Abbas'ın bu rivayetinde süt emme yoluyla hasıl olan akrabalık da sıhriyetle ifade edilmektedir ki, bu caiz bir tesmiyedir.
Keza başkasının nikahlı hanımı da aynı şekilde, kişiye haramdır. Başkasının hanımı ve iki kızkardeşin bir nikahta birleşmesi hariç, bu sayılanların haramlığı ebedîdir.
Bu zikredilen haramlara şunlar da ilave edilmelidir:
* Dedenin mevtûesi (temas ettiği) ve bundan teselsülen yükselenler.
* Annenin annesi ve bundan yükselenler.
* Babanın annesi de böyle.
* Oğulun kızı ve ondan inenler.
* Kızın kızı ve kızkardeşin kızının kızı.
* Oğlan kardeşin kızının kızı ve oğlan ve kızkardeşin oğlunun kızı.

* Babanın halası, yükselse de.
* Annenin halası ve teyzesi, yükselse de.
* Babanın teyzesi de böyle.
* Zevcenin büyükannesi, yükselse de,
* Üvey kızların kızları, inse de,
* Üvey oğlanın kızı da böyle.
* Oğulun oğlunun hanımı da böyle.
* Kızın oğlunun hanımı da böyle.
* Kadını, halası ve teyzesiyle bir nikahta birleştirmek.
* Nesebten haram olan, sütten de haramdır. Bu meselede istisnalar müteakiben açıklanacak.[164]

.RADA' (SÜT EMME)

?5669 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

1. (5669)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Aziz ve Celil olan Allah, nesebten haram ettiğini sütten de haram etti." [Tirmizî, Rada 1, (1146).][165]

AÇIKLAMA:

1- Radâ' (reza' diye de okunduğu vardır): Süt çocuğunun (radî'in) mahsus bir vakitte bir insanın memesinden süt emmesi ve bunun mideye inmesidir. Cumhura göre, süt emme devresi içerisinde emmişse, eline az da olsa çok da olsa bazı haramlar getirir. İmam Şafii "Haramların tahakkuku için en az beş emme gerekir" demiştir. Emme müddeti Ebu Hanife'ye göre otuz aydır. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed emme müddeti için "iki yıldır" demiştir. Şafii ve Ahmed İbnu Hanbel ve diğerlerinin görüşü de böyledir. "Emmenin, haramı sağlayan emme olması için, Hanefilere göre sütü, çocuğun memeden ağzıyla alması şart değildir.
Kadının sütü bir kaba sağıldıktan sonra biberona katılarak veya bardağa konularak içirilse veya memeden sıkılarak damlatılsa, ağız veya burun yoluyla mideye ulaşsa, hepsi sayılır. Suya, ilaca veya hayvan sütüne katılmış olan kadın sütü hakkında galibiyete itibar olunur, galib veya müsavi olursa onunla "emme" sabit olur. Taam ile karıştırılmış olan kadın sütü galib ve pişirilmemiş dahi olsa bununla "emme" tahakkuk etmez." Kadının sütü peynir, yoğurt, ayran yapılarak çocuğa verilse, yine emme hasıl olmaz. Şafiîlere göre, emmenin tahakkuku için kadın hayatta olmalı, süt en az beş ayrı seferde olmalı -her seferde az veya çok farketmez- Şafiîler, "Beş ayrı seferde olunca, kadının sütü peynir, kaymak, mahlut her ne surette olursa olsun çocuğun midesine geçince "emme" tahakkuk eder" derler.
2- Kurtubî, hadisin, "Süt emme ile doğan haramın, süt emen (radî) süt emziren (murdia) ve kocası arasında intişar ettiğine" delil olduğunu söyler. Buna göre: "Süt emene, süt emziren kadın haram olur. Çünkü annesi olmuştur. Sütannenin annesi de haram olur; çünkü o da büyükannedir ve böyle gider... Sütannenin kızkardeşi haramdır; çünkü teyze olmuştur, kızı da haramdır; çünkü kızkardeşi olmuştur. Kızın kızı da haramdır; çünkü kızkardeşinin kızı olmuştur. Kadının kocasının (başka hanımdan) kızı da haramdır; çünkü bu da kızkardeşi sayılır; kızının kızı -ve böyle inenler- haramdır; çünkü kızkardeşinin kızıdırlar. Kocanın annesi -ve böyle çıkanlar- da haramdır; çünkü babaannesidirler; kocanın kızkardeşi de haramdır; çünkü halasıdır. Tahrim (haramlık), süt akrabadan başkasına geçmez. Dolayısıyla süt emmekten hasıl olan kızkardeşi, emenin kardeşine kızkardeş olmaz, babasına da kız olmaz, çünkü aralarında emme yoktur.
Emmeden haramlık doğmasının hikmeti şudur: "Tahrimin sebebi kadın ve erkekten ayrılmış olan şeyi -ki bu süttür- çocuk gıda olarak alınca, bu onun vücudunda, diğer ikisinin cüzlerinden alınma bir cüz olur. Böylece, tahrim üçünün arasında intişar eder, çocuğun yakınlarına sirayet etmez. Çünkü onlarla sütanne ve sütbaba arasında ne bir neseb ne de bir sebep vardır."
3- Alimler: "Nesebten haram olan sütten de haram olur" şeklinde âmm olan hükümden, nesebte mutlak olarak haram olan dört kadını, süt emmede bazı hallerde istisna ederler.
1) Oğlan kardeşin annesi nesebte haramdır; çünkü ya annedir, ya da babanın hanımıdır. Süt emmede ise bazı durumlarda yabancı olur, kadını kardeş emer de, onun kardeşine haram olmaz.
2) Torunun annesi nesebte haramdır; çünkü o, ya kızıdır ya da oğulun hanımıdır; süt emmede ise, bazan yabancı olabilir. Böylece torun emer fakat kadın dedeye haram olmayabilir.
3) Çocuğun büyükannesi nesebte haramdır. Çünkü o, ya annedir, yahut da zevcenin annesidir. Süt emmede ise, bazan yabancı olabilir, çocuğu emzirmiştir, çocuğun babasına onunla evlenmek caiz olur.
4) Çocuğun kızkardeşi nesebte haramdır, çünkü o ya kızdır, yahut üvey kızdır, süt emmede ise, bu bazan yabancı olabilir. Böylece çocuk emer, fakat babaya haram olmaz.
Bir grup ulema bu dört istisnadan başka bir şey zikretmemiştir.
Nevevî der ki: "Ümmet, emen çocukla emziren kadın arasında "emme haramlığı" hasıl olduğunda icma etmiştir. Çocuk artık nikahı ebediyen haram olan oğlu olmuştur. Süt emenin kadına nazarı (bakması), kadınla halveti (başbaşa yalnız kalmaları), beraber yolculuk yapmaları helal olmuştur. Ancak, aralarında her yönden annelik ahkâmı terettüp etmez: Birbirlerine varis olamazlar, bunlardan hiçbirine diğerinin nafakası vacib olmaz, kadın lehine yapacağı şehadet reddedilmez, kadına bedel diyet alınmaz, çocuğu öldürdüğü takdirde kadın üzerinden kısas düşmez. Bu hükümlerde her ikisi de birbirine karşı yabancı gibidirler.[166]

?5670 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??????????? ?????? ??????? ???? ???? ??????????? ?????? ??? ???????? ??????????. ??????: ???????? ? ????? ???? ????? ?????????? ??????? ?????? # ????? ?????? ???? ??????????? ?????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ???? ??????????. ???????? ?????? ??????? ?????? #? ????????: ??? ??????? ??????? ???? ??????? ???? ???? ??????????? ?????????? ????????? ??? ????? ????? ???????????. ??????? ?????????? #: ????? ???????? ??? ?????????? ???????? ??????: ??? ??????? ??????! ???? ???????? ?????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ????????. ???????: ???????? ???? ???????? ???????? ???????? ????????. ????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???? ??????????? ??? ??????????? ???? ?????????[. ????? ?????.

2. (5670)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor "Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah, örtünmeyi emreden ayet indikten sonra yanıma girmek için izin istedi. Ben:
"Allah'a yemin olsun, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan izin istemedikçe ben ona izni vermeyeceğim! Çünkü onun kardeşi Ebu'l-Kuays beni emziren kimse değildir, beni Ebu'l-Kuays'ın hanımı emzirdi! " dedim. Derken yanıma Aleyhissalâtu vesselâm girdiler.
"Ey Allah'ın Resulü dedim, Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah yanıma girmek için izin istedi. Ben sizden sormadıkça izin vermekten imtina ettim!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Amcana izin vermekten seni alıkoyan sebep ne?" buyurdular. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü! dedim. Beni emziren erkek değil. Beni onun hanımı emzirdi" dedim. Resulullah yine:
"Sen onun girmesine izin ver. Zira o senin amcandır, Allah iyiliğini versin" buyurdular.
(Urve devamla der ki): "İşe bu sebeple Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):
"Neseb sebebiyle haram kıldıklarınızı emme sebebiyle de haram kılın!" derdi." [Buharî, Humus 4, Şehadat 7, Nikah 20, Müslim, Rada 2, (1444); Muvatta, Rada 2, (2, 601, 602); Tirmizî, Rada 1, (1147); Ebu Davud, Nikah 7, (2055); Nesâî, Nikah 49, (6, 99).][167]

AÇIKLAMA:

1- **Hadis, süt kardeşliği yoluyla teessüs eden akrabalık bağlarının neseb yoluyla mevcut olan akrabalık bağlarının hasıl ettiği evlenme haramlarını aynen hasıl ettiğini belirtmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, emme yoluyla hasıl olan süt amcanın, normal amca gibi evlenme yasağı çerçevesine girdiğini zikretmektedir.**
2- Hadiste zikri geçen Eflah hakkında ihtilaf edilmiştir: İbnu Ebi'l-Kuays mı, Ebu'l-Kuays'ın kardeşi mi? Umumiyetle Ebu'l-Kuays'ın kardeşi olduğu kabul edilmiştir.
Bazı alimler, Hz. Aişe'nin iki tane süt amcası olduğunu söylemiştir; biri, babası Hz. Ebu Bekr'in süt kardeşi Ebu'l-Kuays'tır, bu zat Hz. Aişe' nin süt babasıdır da, Eflah da süt amcasıdır.
3- Hadiste geçen ??????? ??????? ???? ????????? tabiri lügat olarak "Ellerin, yahut sağ elin toprağa bulansın" demektir. Ancak kullanma durumu, zahir manasına göre değildir. Bizim "Allah iyiliğini versin" tabirimize denk bir kullanışa sahiptir.[168]

?5671 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ??????? ??????? ?? ???????? ??????????? ??????: ??????????? ?????

??????: ??????. ?????? ????????. ?????: ??????? ? ??????? ??? ??????? ??????? ???? ???? ???????????[. ????? ???? ????????.»????????« ????? ??? ???? ??????? ??? .

3. (5671)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Siz niye bizi bırakıp da Kureyş'e rağbet gösteriyorsunuz?" demiştim. Bana:
"Yanınızda rağbet göstereceğim bir (kadın) var mı?" dedi. Ben:
"Elbette Hamza'nın kızı var!" dedim. Bunun üzerine:
"O bana helal olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır" buyurdular." [Müslim, Rada 11, (1446); Nesâî, Nikah 50, (6 , 99).][169]

?5672 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ???????. ?????????? ????? ????????? ????????? ????????? ?? ????????. ????????: ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ???????????. ???????: ?????????? ???? ??????????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ???? ???????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (5672)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yanımda oturan bir erkek olduğu halde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) odama girdi. Bu hal, ona bir hayli ağır geldi [ve rengi değişti], öfkesini yüzünden okudum. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın Resulü! Bu benim süt kardeşimdir!" dedim.
"Siz kadınlar süt kardeşlerinizi iyi düşünün! Çünkü süt kardeşliği, açlıktan dolayı hasıl olur!" buyurdular." [Buharî, Nikah 21, Şehadat 1; Müslim, Rada 32, (1455); Ebu Davud, Nikah 9, (2058); Nesâî, Nikah 51, (6, 102).][170]

AÇIKLAMA:

İslam açısından süt kardeşliği mühim bir husustur. Bir kısım haramları helal kıldığı gibi, diğer bir kısım helalleri de haram kılmaktadır. Bu sebepleResulullah kadınların süt kardeşlerini iyi tanımalarını emretmektedir. Emme, süt kardeşliğini sağlayacak bir emme midir, hangi yaşta bu emme vukua gelmiştir vs. Çünkü yaş haddini aşınca araya giren emmeden süt kardeşliği hasıl olmaz. Bu hadisi Hattâbi şöyle açıklar: "Manası: Haramlık hasıl olan süt emme, küçüklükte olan emmedir. Radî (süt emen), gücünü sütten alan ve açlığını onunla gideren çocuktur. Açlığını sütle gidermeyip, ekmek ve etle veya bunlar manasında bir şeyle doyan bir çocuğun emmesinden haramlık hasıl olmaz. Alimler, emme müddetini tesbitte ihtilaf etmiştir. Bir kısmı iki yıl demiştir, Süfyan-ı Sevrî, Evzai, Şafii, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye bunlardandır. Delil olarak
"Anneler çocuklarını iki tam yıl boyunca emzirirler, bu hüküm emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir" (Bakara 233) ayetine dayanırlar. Ve "Ayet delalet eder ki, iki yıl müddeti dolunca hükmü de sona erer, müddet dolduktan sonar gelen zamana itibar edilmez" derler.
Farklı görüş sahibi olan Ebu Hanife: "İki yıl ve altı aydır" demiştir. Ancak iki talebesi İmam Muhammed ve Ebu Yusuf kendisine muhalefet eder. Züfer İbnu'l-Hüzeyl ise: "Üç yıldır" der. İmam Malik'ten rivayete göre, iki yılı taşan müddet azsa onu da iki yıla dahil etmiştir."[171]

?5673 ?5? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ?????????? ???????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (5673)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir veya iki emme ile (süt kardeşliği) haramlığı hasıl olmaz." [Müslim, Rada 17, (1450); Tirmizî, Rada 3, (1150); Ebu Davud, Nikah 19, (2063); Nesâî, Nikah 51, (6, 201).][172]

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu hadis ne miktar emmenin süt haramlığı getireceğini belirtmektedir. Hadiste bir emme tabiri, çocuğun, anne memesinden bir somurma ile çektiği sütü ifade eder. Değilse, bir emiş sırasında doyuncaya kadar emdiklerini anlamayacağız. Aksi takdirde, cumhura göre, hadis "bir veya iki yudum"u kastederken, bir veya iki doyumu anlamış oluruz ki bu yanlış olur.
Ancak Nevevî'nin belirttiği üzere haramı sabit kılan emme miktarında ihtilaf edilmiştir.
* Bir kısım alimler: "Beş ayrı emmeden aşağı olursa haram sabit olmaz" demiştir. Hz. Aişe, İmam Şafii ve ashabı böyle hükmetmiştir.
* Cumhur-u ulema: "Tek emme ile de haram sabit olur" demiştir. İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, İbnu Abbas, Tavus, İbnu'l-Müseyyeb, Hasan Basrî, Mekhul, Zührî, Katâde, Hammad, Malik Evzaî, Sevrî, Ebu Hanife radıyallahu anhüm ecmain bu görüştedir.
* Ashab ve sonrakilerden bir kısım alimler: "Mideye inen herşey, az da olsa çok da olsa haramı sabit kılar" demiştir.
İleri sürülen bütün görüşler, Aleyhissalâtu vesselâm'dan yapılan bir rivayete veya Kur'an'dan çıkarılan bir yoruma dayanır.[173]

?5674 ?6? ??? ????????? ???:]???????? ??? ??????????? ??????????? ???????? ???? ?????????. ???????? ???? ????????? ????????? ???? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????: ????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ?????? ???? ??????????? ????????????? ?????: ???? ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ?????? # ?????: ? ????????? ?????????? ???????????????[. ????? ??????? .

6. (5674)- Katâde anlatıyor: "İbrahim en-Nehai'ye yazarak emme (rada') hakkında sordum. Bana: "Şureyh bize Hz. Ali ve İbnu Mes'ud radıyallahu anhüm'un, "Emmenin azı da çoğu da haramı sabit kılar" dediklerini yazdı." Ebu'ş-Şa'şa el-Muharibî ise: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den: "Resulullah'ın: "Bir iki emme harama sebep olmaz" dediğini rivayet etmiştir" dedi." [Nesâî, Nikah 51, (6, 102).][174]

?5675 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ??????????? ??????????? ????? ?????????? ???????? ???????????. ?????????? ????????? # ??????? ?????? ???????? ???? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

7. (5675)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kur'an olarak inenler meyanında "Malum on emme ile haram sabit olur" ayeti de vardı. Sonra (Rab Teala) onları, malum beş emme ile neshetti. Bu (beş emme) ayetleri, Kur'an'ın okunan ayetleri arasında iken Aleyhissalâtu vesselâm vefat etti." [Müslim, Rada 24, (1452); Muvatta, Rada 17, (2, 608); Ebu Davud, Nikah 11, (2062); Tirmizî, Rada 3, (1150); Nesaî, Nikah 51, (6, 100).][175]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe'nin bu rivayetine göre, süt emme ile ilgili ilk gelen vahiy, haramları sabit kılan emmeyi en az on emme ile tesbit etmiştir. Buna göre daha az sayıdaki emme ile emilmiş olan sütle haram sübut bulmaz. Bu hüküm, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatına yakın gelen bir ayetle neshedilmiştir. Bu yeni ayet haramın sübutu için beş emmenin kafi geleceğini bildirmiştir. Şu halde ayetlerin bilahare tilaveti neshedilmiş fakat hükmü baki kalmıştır. İşte bu sonuncu nesih, Resulullah'ın vefatına öylesine yakın bir tarihte olmuş ki, Ashab'tan bir kısmı henüz duymamış ve Kur'an ayeti olarak okumaya devam etmiştir. Sonradan, bunun neshedildiğini herkes duymuş ve onu okumaktan vazgeçmişlerdir.
Nevevî bu vesile ile Kur'an'da neshin üç çeşit olduğunu açıklar:
1) Hükmü de tilaveti de neshedilen (ayet)... Sadedinde olduğumuz "on emme" meselesi buna örnektir. İlgili vahyin metni de hükmü de kaldırılmıştır.
2) Tilaveti neshedilmekle beraber hükmü devam eden (ayet).... Bunun örneği "beş emme" ile ilgili vahiydir. Bir metin olarak neshedilip Kur'an'dan çıkarılmış ise de hükmü bakidir. (İmam Şafii hazretleri emme meselesinde bu rivayeti esas almıştır.) Keza zina eden yaşlılara recmi emreden ayet de buna örnek gösterilmiştir. Kur'an'da metni yok ise de hükmü bakidir.
3) Hükmü neshedildiği halde tilaveti baki kalan (ayet). Bu çeşit nesh, miktarca öncekilerden çoktur. Bunun bir örneği "Sizden vefat edip de arkalarında hanımlarını bırakanlar, hanımlarının evlerinden çıkarılmamasını veya bir yıllık ihtiyaçlarını vasiyet etsinler" (Bakara 240) ayetidir. Bu açıklamayı yapan İmam Nevevî'nin Şafiî mezhebine mensup olduğunu unutmayalım. Hz. Aişe, Abdullah İbnu Zübeyr, Atâ, Tavus -bir rivayette Ahmed- gibi bir kısım ulema tahrim getiren emmenin beş kere olmasına hükmetmiştir. İshak, Ebu Ubeyde, Ebu Sevr, İbnu'l-Münzir, Davud-u Zahiri ve tabileri, -keza bir rivayette Ahmed - bu üç emmenin tahrim için gerekli olduğuna hükmetmişlerdir.
Ebu Hanife, İmam Malik, Sevrî, Evzai, Leys gibi bir kısım ulema da: "Tahrim için az ve çok birdir" diye hükmetmiştir. Ahmed İbn-i Hanbel'den meşhur olan kavl de budur. Bu

sonuncular, ???????????????? ??????? ?????????????? ayetinin âmm olan hükmünü ve hadislerde gelen âmm rivayetleri esas almışlardır. Cumhuru temsil eden bu görüş, rivayetlerin ihtilaf etmesi sebebiyle, "emme" denebilen asgarî miktarın esas alınmasının ihtiyata muvafik olacağını söylerler. Bu sebeple, haram tesbit edilen asgarî emme miktarını, mideye inen az miktardaki süt olarak tarif etmişlerdir.[176]

?5676 ?8? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?? ????????????? ????? ????? ??????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ???? .

8. (5676)- Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "İki yıl içerisindeki emme tek bir emmeden ibaret olsa bu, (evlenmeyi) haram kılar." [Muvatta, Radâ 4, (2, 602).][177]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, 5673 numaralı hadiste kaydedilen Hz. Aişe rivayetine muhalif de olsa, cumhur-u ulemanın amelde bunu esas aldığını belirttik. Hz. Ali, İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Malik, Ebu Hanife, Evzai Sevri, -meşhur kavlinde- Ahmed hep bu hadisi esas almışlardır. Ayetten delillerini de daha önce kaydettik.
Bu hadisin, daha önce zikri geçen ve evlenmeyi haram kılan emmenin on -ve beş emme- olduğunu beyan eden hükümlerin neshinden sonra vürud etmiş olabileceği belirtilmiştir. Dinimizin bu meselede de tedricî bir yol takip ettiği anlaşılmaktadır.[178]

?5677 ?9? ??? ????????? ?? ???????? ???:]????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????????. ??????: ????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ??????: ??????? ??? ????????? ???????? ?????????? ?????????????. ????? ??????? ???: ????????? ?????? ???????? ???????????. ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????: ?????????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ??? ?????????[. ????? ???? .

9. (5677)- Abdullah İbnu Dinar anlatıyor: "Bir adam İbnu Ömer(radıyallahu anhümâ)'e büyüğün emmesinden sormuştu. Şu cevabı verdi:
"Bir adam Ömer (radıyallahu anh)'e gelip: "Benim, kendisine temasta bulunduğum bir cariyem vardı. Hanımım bunu önlemeye azmetti ve cariyeyi emzirdi ve bana da: "Sakın ha! Vallahi ben cariyeni emzirdim!" dedi. (Şimdi ne yapmalıyım?" diye) sordu. Babam Ömer ona şöyle cevap verdi:
"Hanımını çatlat: Git cariyene temasta bulun. Çünkü (harama sebep olan) emme küçüklükte olan emmedir." [Muvatta, Rada 13, (2, 606).][179]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de açıklandığı üzere, evlenme yasağı getiren emme iki yaş içerisinde olan emmedir. Bu müddet hususunda sınırı en geniş tutan İmam Âzam Ebu Hanife rahimehullah bunu "otuz ay" olarak belirlemiştir. Öyleyse bu hududu taşan bir kimsenin emmesi, harama sebep olan emme değildir. Hz. Ömer "Git cariyene temasta bulun, hanımını çatlat!..." diye latifemsi bir cevapta bulunmuştur. "Çatlat!" diye tercüme ettiğimiz kelime "canını sık", "eleme boğ" diye tercümeye daha uygunsa da, siyak itibariyle çatlat tercümesini daha muvafik bulduk.
2- Yaşlının emmesi meselesinde, hadislerde gelen bazı teferruatı müteakip rivayette kaydedeceğiz.[180]

?5678 ?10? ??? ?????? ???? ??????? ???:]????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ???????: ????? ???????? ???? ?????? ????????? ?????? ???????? ?? ???????. ?????? ???? ?????: ? ??????? ??? ???? ???????? ????????. ??????? ????? ?????????: ???????? ??? ??????? ???? ????????? ???????: ??? ??????? ?????? ??????: ? ????????? ??? ??? ????? ??? ????????????. ?????? ???? ?????: ? ????????? ???? ?????? ??? ????? ???? ????????? ?????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

10. (5678)- Yahya İbnu Said anlatıyor: "Bir adam gelerek Ebu Musa (radıyallahu anh) hazretlerine şöyle bir soru sordu:
"Ben hanımımın memesinden bir miktar süt emdim ve bu mideme kadar ulaştı. (Hanım bana haram mı oldu?)" Ebu Musa:
"Ben hanımının sana haram olmasından başka bir şey görmüyorum!" dedi. Orada İbnu Mes'ud da vardır. Araya girip: "Adama verdiğin fetvaya bak!" dedi. O da:
"Pekiyi, sen ne diyorsun?" dedi. İbnu Mes'ud:
"İki yaş içerisinde olan emme için haram vardır!" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Musa (radıyallahu anh):
"Şu alim, aranızda olduğu müddetçe bana bir şey sormayın!" dedi." [Muvatta, Rada 14, (2, 607); Ebu Davud, Nikah 213, (2059, 2060).][181]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Hz. Ebu Musa el-Eş'ari şu ayetin zahirini esas alarak, soruyu soran adamın, sütünü emmiş olduğu hanımının kendisine haram olduğunu zannetmiştir: "Size şu kadınları nikahlamak haram kılındı: Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz.." (Nisa 23). Ancak alim olan İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) mevzuya giren bir başka ayeti hatırlayarak Ebu Musa'ya bu hükmü teemmül etmesini söyler. Bunun dayandığı ayet "Anneler çocuklarını tam iki yıl boyunca emzirirler. Bu hüküm, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir" (Bakara 233). Ayette, emme müddetinin iki yıl ile sınırlandırılmış olması, iki yılın hükmünü, bu ikiden sonrasının hükmünden farklı kılmaktadır. Böylece büyüğün emmesi küçüğün emmesinden ayrı tutulmuştur.
2- Büyüğün emmesi ile nikah haramı hasıl olmayacağı hususunda ulema icma etmiş ise de, bunun da harama sebep olacağını ifade eden rivayet de mevcuttur: Muvatta'nın bir rivayetine göre, daha önce kaydettiğimiz oğulluklarını hakiki oğul gibi sayılmayacağını belirten ayet (Ahzab 5) nazil olduğu zaman, bundan önce edindikleri evlada öz evlad muamelesi yapanlar sıkıntıya düşer. Bunlardan Ebu Huzeyfe'nin oğulluğu Salim var. Bunun Muvatta'da gelen kıssasını aynen takip edelim:
"...Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle Bintu Süheyl, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz Salim'i oğlumuz biliyorduk. Başım ve göğsüm açıkken o benim yanıma rahat girip çıkıyordu. Zaten bizim tek evimiz var, başka bir evimiz de yok. Onun hakkında ne dersiniz?" diye sorar. Resulullah:
"Onu beş kere emzir. Süt sebebiyle o size haram olur!" diye cevap verir. Böylece kadın onu süt evladı bilirdi.
Bu fetvayı Nebevîyi Hz. Aişe de, yanına girmesini arzu ettiği erkekler hakkında uyguladı. O, kızkardeşi Ümmü Gülsüm Bintu Ebi Bekr'e ve oğlan kardeşinin kızlarına da, erkeklerden yanına girmesini arzu ettiklerine sütlerinden emzirmelerini emrederdi. Ancak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer zevceleri, bir emzirme yoluyla herhangi bir kimsenin yanlarına girmesine mümanaat gösterdiler ve:
"Hayır! Vallahi biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sehle Bintu Süheyl'e verdiği ruhsatın, sırf Salim'in emzirilmesi için Resulullah'ın hususi bir ruhsatı olduğu kanaatindeyiz! (Aynı usulü Salim'den başkasının tatbik etmesi helal değildir.) Vallahi, bu emzirme suretiyle yanımıza hiç kimse giremez!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri, büyüklerin emzirilmesi meselesinde bu kanaatte idiler.
Görüldüğü üzere Resulullah'ın, Salim için verdiği emzirme cevazı var. Ümmühatu'l-Mü'minîn'den Hz. Aişe dışındakiler bu cevazın, sırf Salim'e mahsus bir ruhsat olduğu inancındadır. Bu sebeple hiç biri bununla amel etmemiştir. Hz. Aişe ise onu kendisi ve başkaları için de bir ruhsat bilmiş ve uygulamıştır.
Bu meselede ulema da Hz. Aişe gibi düşünmemiş, diğer Ümmühatu'l-Mü'minîn gibi hareket etmiştir. Büyüklerin emzirilmesi süt kardeşliği te'sis etmez, nikahlanma haramlığı getirmez.
3- Büyüğün kadını emmesi veya kadının büyük bir kimseyi emzirmesinin nasıl olacağına gelince, İbnu Abdilber bunu: "Sütün sağıldıktan sonra içirilmesi" diye açıklar. "Ulemadan hiçbiri kadının memesini erkeğe vermesini caiz görmemiştir" der. Kadı İyaz: "Sehle, sütünü sağmış, Salim de bunu, Sehle'nin memesine dokunmadan içmiş olmalıdır... Çünkü memeye bakması da, herhangi bir uzvuna değmesi de caiz değildir" der. İbnu Sa'd'ın Vakidî'den kaydettiği bir rivayete göre, "Sehle, sütünden bir kaba bir emişlik sağardı. Salim de onu her gün içerdi. Bu beş gün devam etti. Bundan sonra Salim, Sehle'nin yanına başı açık olduğu halde girerdi. Bu, Sehle için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir ruhsatı idi.
Zürkâni'nin bazı ulemadan kaydına göre, bu ruhsatla Hz. Aişe'den başka hiçkimse amel edilebileceğini söylememiş, bilakis, selef ve halef uleması, büyüğün emzirilmesiyle nikah haramının hasıl olmayacağı hususunda icma etmiştir. İhtilaf, görüldüğü üzere, bidayete aittir, sonradan hilaf kalkmış, tam bir icma husule gelmiştir.[182]

?5679 ?11? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ???? ????????? ??? ??? ?????? ?'??????? ?? ?????????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ???????.

11. (5679)- Ümmü Seleme, (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Evlenmeyi haram kılan emme, çocuk memede iken, barsağı yoracak kadar olan emmedir. Bu da, sütten kesmenin şer'î müddetinden önce olmalıdır." [Tirmizî, Rada 5, (1152).][183]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste harama sebep olacak emmenin şartları belirtilmektedir:
* Çocuk memede olmalıdır. Yani, Kur'an'ın belirlediği süt emme müddeti içerisinde, Bu da doğumdan itibaren iki yıldır. Ebu Hanife'nin altı aylık da ihtiyat payı koyarak bu müddeti otuz ay olarak tesbit ettiğini daha önce zikretmiştik.
* Miktar olarak, yemeğin yerini tutabilecek, karındaki gıda mahallini yorabilecek miktarda olmalıdır. Bazı alimlerimizce tek bir emmenin dahi bu manayı tahakkuk ettireceğine hükmedildiğini daha önce belirtmiştik. Hanefilere göre mideye inen az miktardaki süt dahi haram getiren bir emme olur.[184]

?5680 ?12? ??? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ??????? '??? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ????????: ????? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????. ??????? ????? ????????: ??? ??????? ?????? ??????????? ??? ???????????? ???????? ??? ??????? ?????? # ???????????????? ?????? #: ?????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ?????? .

12. (5680)- Ukbe İbnu'l-Haris (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Ukbe, Ebu İhab İbnu Aziz'in kızı [Ümmü Yahya] ile evlenmişti. Kendisine [siyah] bir kadın gelerek:
"Ben Ukbe'yi ve onun evlendiği kızı emzirmiştim!" dedi. Ukbe kadına:
"Ben senin onu (gerçekten) emzirdiğini bilmiyorum. Bana (daha önce) söylemedin de!" dedi. [Ebu İhab ailesine gidip sordu. Onlar bilmediklerini söylediler. Ukbe bunun üzerine] bineğine atlayarak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmek üzere Medine'ye gitti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"(Süt kardeşi olduğunuz) söylendikten sonra nasıl beraberliğiniz devam eder? [Onu derhal bırak!]" buyurdular. Ukbe hemen hanımından ayrıldı. Kadın da başka koca ile nikah yaptı." [Buharî, Şehadat 4, 13, 14, İlm 26, Büyu 3, Nikah 23; Tirmizî, Rada 4, (1151); Ebu Davud, Akdiye 18, (3603, 3604); Nesâî, Nikah 57, (6, 109).][185]

AÇIKLAMA:

Hadis burada, süt emme meselesinin sübutunda tek bir kadının şehadetinin kâfi geldiğini göstermek maksadıyla kaydedilmiştir. Halbuki, normal hallerde hadiseler iki erkek veya dört kadının şehadetiyle sübut bulur.
Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri siyahî köle bile olsa, emme meselesinde, tek kadının şehadetinin yeterli olacağını gösterse de, mesele ulema arasında ihtilaflıdır.
* Bazıları bu hadisle amel ederek, tek kadının şehadetiyle emmenin sübut bulacağına hükmetmiş ve böyle amel etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Evzai bu görüştedir. Hz. Osman, İbnu Abbas, Zührî, Hasan Basrî İshak ve İbnu Cüreyc'in de aynı görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Hz. Osman'ın siyahî bir kadının "emzirdim!" sözü üzerine birçok kimseyi hanımlarından ayırdığı rivayet edilir. İbnu Şihab: "Günümüzde bu meseleye Hz. Osman'ın kavli olarak sahip çıkılmaktadır" demiştir.
* ımam Şafi'i, bu meselede tek kadının şehadetinin caiz olmayacağını söylemiştir.
* ıbnu Hacer, Cumhur'un: "Bu meselede süt emziren kadının şehadeti yeterli değildir. çünkü bu, kendi fiiline yaptığı bir şehadettir" diye hükmettiğini belirtir.
* Hz. Ömer, Mugire ibnu Şu'be, Ali ibnu Ebi Talib ve ıbnu Abbas'ın, böyle bir şehadetle karı-kocayı ayormanın caiz olmayacağını söylediklerini Ebu Ubeyd rivayet etmiştir. bazı selef büyükleri: Bu iddianın delille kabul edilip icra edileceğini, aksi halde delilsiz iddia ile karı-kocayı ayırma kapısı açıldığı takdirde, herhangi bir kadının dilediği taktirde, dilediği karı-kocayı birbirinden ayırabileceğini söylemiş, tek kadının iddiasıyla süt emme vak'asının sübut bulma prensibinin suistimal edilebileceğine dikkat çekmiştir.
* Şa'bi: "İç kadınla olursa bu iddia kabul edilir. Ancak kadınlardan birinin ücret talebinde bulunmaması şartıyla" demiştir. mutlak olarak "kabul edilmez" de denmiştir.
* "Böyle bir iddia mahremiyetin sübutunda kabul edilir, kadına ücret sübutunda kabul edilmez" de denmiştir.
* İmam Malik: "Başka biriyle birlikte olursa kabul edilir" demiştir.
* Ebu Hanife: "emme meselesinde, doğumu yakın hamilelerin şehadeti kabul edilmez" demiştir.
* Vekî: "Emmeye hükmetmede tek kadının şehadeti yeterli değildir. Böyle bir durumda erkek, (vacib olarak değil) ihtiyaten hanımından ayrılır" demiştir.
Bu sonuncu yoruma karşı çıkan Şevkânî, hadisin zahirinin ihtiyata yönelik bir emir olmadığını, bunu ihtiyata hamletmek için karine gerektiğini, halbuki hadisin bazı vecihlerinde, bu hususta soran zatın (Ukbe' nin) sorusunu dört sefer tekrar ettiği, her seferinde Resulullah'tan aynı cevabı aldığı, hadisin bazı veçhinde ise, "bırak onu" dediğinin tasrih edildiğini, dolayısıyla tek kadının şehadetiyle emmenin sübut bulması gerektiğini söyler.[186]

?5681 ?13? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ??????:]?????? ?????? ???? ?????? ???? ??????????? ????????? ??????????? ????????? ???'????? ??????? ???????? ????????? ??? ???????? ????????????? ?????: ?. '??? ?????????? ??????[. ????? ???? ????????.»??????????« ??? ????? .

13. (5681)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre: "Kendisine, iki hanımı olan bir adamdan sorulmuş, "Bu adamın hanımlarından biri bir kızı, diğeri de bir oğlanı emzirmiştir. Acaba, bu kızla oğlan birbirlerine helal olur mu?" denmiştir. İbnu Abbas:
"Hayır, çünkü erkeğin suyu birdir!" demiştir." [Muvatta, Rada 5, (2, 602, 603); Tirmizî, Rada 2, (1149).][187]

AÇIKLAMA:

Emme meselesinde mevzubahis olan sadece kadının sütü değildir, kocanın menisi de mevzubahistir. Hadiste bir olduğu belirtilen şey (likah) erkeğin suyudur. Dolayısıyla aynı kocaya sahip iki kadından birinin bir kızı, diğerinin bir oğlanı emzirmesi, bunlar arasındaki süt kardeşliğini önleyemiyor. Kadınları hamile bırakan su bir olduğu müddetçe, kadınların emzirdikleri farklı çocuklar süt kardeşi sayılmaktadırlar. İslam alimleri, kadınların emzirdiği sütün asıl itibariyle erkeğin suyundan olduğunu belirtirler. Hadiste erkeğin suyu olarak geçen likahın ilkah manasında olma ihtimaline dikkat çekilmiştir. İlkah "dölleme" demektir.[188]

?5682 ?14? ??? ???????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ????????? ??????????? ?????: ??????? ?????? ??? ?????[. ????? ????? ?????? ????? ???????.»??????????? ??????????« ??? ?????? ???? ??? ?????? .

14. (5682)- Haccac İbnu Haccac, babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resulü dedim, benden emmenin üzerimde kalan hakkını giderecek olan şey (kefaret) nedir?"
"Erkek veya kadın bir köle (azadı)dır!" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 12, (2064); Tirmizî, Rada 6, (1153); Nesâî, Nikah 56, (6, 108).][189]

AÇIKLAMA:

1- Mezemme, uyulmadığı takdirde zemmi, ayıplamayı gerektiren şeyi ifade eder. Süt emmenin mezemmesi deyince süt emme halinde emene terettüp eden borç kastedilmiş olmalıdır. Sanki, Haccac: "Tam olarak ödemiş olmam için, üzerimdeki sütanne hakkını nasıl, ne ile düşürebilirim?" diye sormuştur. Bu, bidayette pazarlıkla tesbit edilen emzirme ücreti değildir. Bu ücretten ayrı olarak verilen bir bahşiştir. Nitekim, sütten ayırma sırasında sütanneye ziyade bir şeyler vermek âdet idi. Hadiste sanki, sütü emmiş olan kimsenin, sütannesine minnettarlığının ifadesi olarak vereceği hediyeden sorulmaktadır. Resulullah köle bağışından bahsederek, bunun yüksek tutulması gereğine dikkat çekmiştir.
2- Gurre, beyaz "köle" manasına geldiği gibi "her şeyin en iyisi" manasına da gelmektedir.
Gurre, asıl itibariyle dilimizde, hayvanın alnındaki sakar dediğimiz beyazlıktır. Buradan alınarak, herşeyin en değerlisi manasında kullanılmıştır. Mesela "Bir kavmin en kıymetli ferdi efendisidir" denmiştir. Kişinin en kıymetli malı, Araplar nezdinde, köle olduğu için köleye gurre denmiştir.[190]

İSTİDRAD:

Dinimizin süt kardeşliği meselesine verdiği ehemmiyetin ve buna bağlı olarak vazettiği evlenme yasağı bahsinin birazcık anlaşılabilmesi için, çocuğun ilk yıllarda aldığı gıdanın ehemmiyetiyle ilgili bir bahsi, şu şekilde özetlemek mümkündür: [191]

Süt Devresiyle İlgili İki Mesele

1) Gıda meselesi: Bu devrenin bilassa uzvî gelişme safhası olduğunu söyleyenleri sünnette te'yid eden bir durum, bu devrede çocuğun alacağı gıda ile ilgili olarak gösterilmesi gereken hassasiyetle ilgili talimattır. Sünnet, bariz bir şekilde süt devresi içerisinde verilen gıdanın çocuğun karakterine tesir ettiğini ifade etmektedir. Bu devre içerisinde aynı anneden emme sonucu vukua gelen süt kardeşliğinin hurmette (haram kılmada) veladet ve neseb yoluyla hasıl olan hakiki kan kardeşliğine eşit tutulması bu inancın bir sonucudur. Bu hususta ifade kesindir: "Süt kardeşliği doğum kardeşliğine mebni bütün haramları haram kılar." Bu kardeşliği kılan emme miktarında ihtilaf edilmişse de, cumhur çocuğun midesine inecek kadar emmeyi kâfi görmüştür. Buhârî'den gelen bir rivayette "açlığı örtecek miktar"dır. Bundan da maksad alınan sütün çocuğun bünyesine dahil olmasıdır: "Çocuğun kemiğini kuvvetlendirip etini bitirmedikçe "rada" yoktur." İslam alimleri bu hadise dayanarak 2 yaşına kadar alınan gıdanın et ve kemiğin yapısına girip, çocuktan bir cüz teşkil ettiğini, büyüğün aldığı gıdanın ise şariin koyduğu tahrime illet olan ba'ziyyete (çocuğun bir kısmı, parçası olma) sebep olmadığını söylemiştir."[192]

Süt devresi içerisinde verilecek gıdanın çocukta husule getireceği tesire inancın bir başka tezahürü, ihtiyaç anında aranacak süt annesi hususundaki tavsiyede kendini göstermektedir. Rivayetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, süt annesi olarak ahmak kadınların seçilmesini yasakladığını ve "alınan sütle benzeme hasıl olur" dediğini, "ehl-i emanet olmaları sebebiyle süt annesini Müzeyne kabilesinden seçmelerini tavsiye ettiğini" kaydetmektedir. Sünnetin bu hususta ki umumi kaidesi şudur: "Süt devresinde verilen süt, tabiat ve karakteri değiştirir."

İslam ulemasının bu umumi prensibi kendisine rehber edinip, hükmüyle amel etmede titizlik göstererek süt annesinde tahir bünyeli, temiz asıllı, akıllı, dindar ve güzel ahlaklı olmak, helalden beslenmek gibi vasıflar aradıklarına şahit olmaktayız. İttifakla hepsi de haramdan hasıl olacak sütte bereket ve hayrın olmadığını, bu çeşit sütle beslenen çocuğun habis tinete sahip olacağını ifade ederler. Yukardaki hadisin şerhinde Münavi ve Sehâvi'nin kaydettiklerine göre, eş-Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî merhum, bir gün evine girince, küçük çocuğun -ki istikbalin İmamu Ebi'l-Meali'sidir- annesinden başka bir kadını emer bulur. Cüveynî hemen çocuğu kapar, baş aşağı ederek karnını sıkar ve parmağını ağzına sokarak emdiği sütü tamamen kusturur ve: "Çocuğun mevti teshil edilse bile annesinden başkasının sütünü emdirmek suretiyle karakteri ifsad edilmemelidir" der. İmam büyüyünce, herhangi bir münazarada diline bir tutukluk gelse, bunu, o sütten midesinde baki kalan bulaşığın tesirinden bilirdi.

İmam Malik'ten, nasrani sütannesi tutulup tutulamayacağı sorulunca menfi olan cevabını şu gerekçeye dayar: "Çünkü onlar şarap içerler, domuz eti yerler. Ben, çocuğu bu yedikleri şeylerle besleyeceklerinden korkarım..." Türkçe edeb ve terbiye kitaplarına da bu prensip aynen girmiştir. Mesela İznikî şöyle der: "Ve dahi sütanaya çocuğu verirse, bir saliha ve akile ve aslı pak ve ırkı tahire ve huyu güzel ve mûtia avretten emzire. Zira çocuğa huyu tesir eder. Hadiste varid oldu ki "evlad süte göredir." Harpûtî Ömer Nâimî ise: "Humkanın (ahmak kadının) sütü zarar verir. Gafletle emzirdi isen kustur" der. Gazâlî de haramla beslenen kadından hasıl olan sütle beslenen çocuğun, ilerde habis şeylere meyledeceğini söyler.[193]

2- Gıyle: Henüz süt devresinde olan çocuğun fizikî gelişmesiyle ilgili olarak sünnette gelen ve bir kısım adab kitaplarına dahi girmiş olan bir husus da gıyel (veya gayle) meselesidir. Gıyle, zevcin, çocuk emziren zevcesi ile cima yapmasına dendiği gibi, hamile kadının çocuğunu emzirmesine de gıyle denmektedir. Bu durumda annesini emen çocuğa mugil, çocuğun emdiği süte de gayl denir. Bu süt, hastalık iras ettiği için Araplar gıyleyi kerih addederlerdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir kısım hadislerde gıyleden nehyeder. "Gıyle yapmak suretiyle çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Zira, nefsimi kudret elinde tutan Allah'a kasem ederim ki gayl (çocuğun emdiği süt), atlıya (atının sırtında) ulaşır ve onu atından aşağı atar." Şarihler bu yasağın, kadının hamile kalma ihtimaline binaen konduğunu belirtirler. "Zira derler, çocuk emziren kadın, hamile kaldığı takdirde, sütün kimyevî yapısı bozulup, çocuk için zararlı bir hal alacağından, bu, onun zayıflamasına sebep olacaktır. Çocuk büyüyüp ata binince onu koşturduğu zaman, bu zehirli sütün tevlid ettiği zayıflık, birden tesirini göstererek, attan düşürüp ölmesine sebep olur. Bu ise bir nevi görülüp hissedilmeyen katle benzemektedir."

Ancak şunu hemen belirtelim ki bu yasak mutlak olmadığı gibi, tahrim de ifade etmemektedir. Zira diğer bir kısım hadisler gıyleye ruhsat vermektedir: "Gıyleden nehyetmek istemiştim, sonra hatırladım ki İranlılarla Bizanslılar bunu yapmaktalar ve çocuklarına da bir zarar olmamaktadır." Münavi, az önce zikrettiğimiz gıyleden men eden hadisle bu hadis arasında bir münafaat olmadığını İbnu'l-Kayyim'den naklen kaydeder. "Çünkü der, o hadiste çocuğu zayıflatıp öldüren şeyi terk hususunda irşad ve meşveret mevcuttur, tahrim yoktur. Bundan nehyetmiyor da, Çünkü bu durum her çocuk için vaki olan müstemir ve muttarıd bir hal değildir, bazı çocuklar için sözkonusudur."

Hülasa gıyle kesin olarak yasaklanmamış, hatta Arapların bu hususta ki aşırı kerahetlerini tahrif için ruhsat bile verilmiş olsa da, yine de ortada bir kerahet gözükmektedir. Nitekim Ebu Davud'un İbnu Mes'ud'dan bir tahricinde de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in (hadd-i tahrime ulaşmaksızın) kerih addettiği on şeyin onuncusu olarak da ???? ????? zikredilmektedir ki, bundan da maksadın çocuk emziren kadınla cima olduğu belirtilmektedir. Bu keraheti te'yid eden diğer bir delil de Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile olan tezevvücü sırasındaki tutumudur. Eski kocasından yeni doğum yapan Ümmü Seleme ile evlenen Hz. Peygamber, Ümmü Seleme'yi çocuğuna (Zeyneb) süt verir gördükçe gerdeğe girmez. Durumu anlayan Ammar İbnu Yasir (ki Ümmü Seleme'nin süt kardeşidir), Zeyneb'i alır götürür. Ancak bundan sonra Hz. Peygamber Ümmü Seleme ile gerdek yapar.

Dehlevî de sözkonusu hadise dayanarak, gıylenin hadd-i tahrime ulaşmaksızın kerahetine hükmeder. İznikî de "veledi meme emer iken cima etmek velede zarardır" der.

Son olarak şunu söyleyebiliriz: Hadiste kesin bir yasaktan çok, kerahet ifade eden bir nehiy mevcuttur. Şarihler de nehye illet olan fesadın muttarıd olmayıp, kısmî olduğunu beyan etmişlerdir. Ayrıca gıyle hem cimayı hem de hamile kadının çocuğunu emzirmeyi ifade etmektedir. Şu halde çocuğunu emziren kadın, bu durumda hamile kalacak olursa çocuğunu sütten kesmek veya bir süt annesine vermek suretiyle nehy ve kerahete illet olan sebebi ortadan kaldırmış olur. Günümüz tıbbı, "gebelikte meydana gelen fizyolojik ve diğer değişmeler" sonucu hem ceninin, hem annenin, hem de anneyi emmekte olan bebeğin zarar göreceğini kabul eder. [194]

İKİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAM GEREKTİRMEYEN DURUMLAR

?5683 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????????? ????????????????[. ????? ??? ???? ????????.????? »???? ??? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????????« .

1. (5683)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hala ile teyzenin veya hala ile halanın aynı adamın nikahında birleştirilmesini mekruh addetti." [Ebu Davud, Nikah 13, (2067); Tirmizî, Nikah 30, (1125).]

Bir rivayette: "(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)) kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı" denmiştir.[195]

?5684 ?2? ??? ???????? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????: ???? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????????? ???? ????????? ??? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5684)- Şa'bi anlatıyor: "Hz. Cabir (radıyallahu anh)'i dinledim, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı" demişti." [Buharî, Nikah 27; Nesaî, Nikah 48, (6, 98).][196]

?5685 ?3? ???????????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???? ??????? ?????? # ??? ???????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ???? ?????????. ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????????[.

3. (5685)- Altı kitapta da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den şu hadis kaydedilmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının halası üzerine, kadının teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı."

Ravi devamla dedi ki: "Biz, kadının babasının teyzesini de aynı makamda görürüz." [Buharî, Nikah 27; Müslim, Nikah 37, (1408); Muvatta, Nikah 20, (2, 532); Ebu Davud, Nikah 13, (2065, 2066); Tirmizî, Nikah 30, (1126); Nesâî, Nikah 47-48. (6, 96-98).][197]

?5686 ?4? ??? ?????????? ???? ???????? ?? ???? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?????: ?????? ??????????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (5686)- Dahhak İbnu Fîruz babasından naklen diyor ki: "Ey Allah'ın Resulü, dedim. Ben Müslüman olduğum zaman nikahımda iki kızkardeş vardı (ne yapalım?)"

"Onlardan dilediğin birini boşa!" emrettiler." [Ebu Davud, Talak 25, (2245); Tirmizî, Nikah 34, (1129).][198]

?5687 ?5? ??? ???????? ??? ???????? ???:]????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???? ???? ?????????? ??????????????? ???? ????????

??????????? ?????: ????????????? ?????? ??????????????? ?????? ??????? ???? ??? ??????? ??? ??????? ?????. ???????? ???? ???????? ???????? ????? ???? ???????? ??????? ?????? # ????????? ???? ?????. ??????: ????? ???? ?????? ????? ??? ???? ?'???? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ??? ?????????? ??????. ?????? ????? ??????? ???????? ??????: ??????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ????. ????? ???????: ??????????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????[. ????? ????.?Œ?? ???? ??????? ??: ??? ???? ???????? ??Œ?? ???? ??????: ??? ?????? ??? ?'????.»????????? « ??????? ??????? ???????? ?????? ??? ?'???? ?????? ????.

5. (5687)- Kabîsa İbnu Züeyb anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a bir adam: "Köle olan iki kızkardeş, bir kişinin nikahı altında birleştirilebilir mi?" diye sordu. Hz. Osman: "Onların bu şekilde nikahlanmasını bir ayet helal, bir ayet de haram kıldı. Ben ise, böyle bir şeyi yapmayı sevmem!" dedi. Adam Hz. Osman'ın yanından çıktı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından bir kimseye rastladı. Bu meseleyi ona da sordu. O da:
"Bana gelince, yetki benim elimde olsa, bunu yapan birini bulduğum takdirde ona mutlaka ibaretamiz bir ceza veririm!" dedi.
İbnu Şihab rahimehullah: "Bu cevabı veren zatın Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) olduğunu zannediyorum" dedi. İmam Malik: "Böyle bir sözü Zübeyr (radıyallahu anh)'in söylediği bana ulaştı" demiştir." [Muvatta, Nikah 34, (6, 538-539).][199]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen beş hadisin beşi de esas itibariyle aynı meseleye temas etmektedir: Bir erkeğin, aralarında yakın akrabalık bulunan iki kadını aynı anda nikahlamasının yasaklanmış olması; iki kız kardeş, teyzeyeğen, halayeğen gibi... Şu halde bir kadının halası veya teyzesi ile nikahlı olan bir erkek, bu kadın(lar) sağ olduğu müddetçe, onların kardeş çocuklarıyla yani yeğenleriyle evlenemez. Böyle bir nikah haramdır, kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yasak hususunda ulema icma etmiştir. Sadece bir grup harici buna karşı çıkmış ise de ulemanın icması karşısında itibar edilmez. Keza, nikahı altında bulunan kadın sağ olduğu müddetçe onun halası veya teyzesi ile de nikah yapamaz. Bu yasaklık ebedî bir haramı ifade etmez. Kadın ölür veya boşanırsa erkek önceki hanımının kızkardeşi veya halası veya teyzesi veya yeğeni olan bir başka kadınla evlenebilir.
2- Kişi Müslüman olmazdan önce bu yasağa giren iki kadınla evlenmiş ise, Müslüman olunca bu kadınlardan birini boşamak zorundadır, dilediğini boşamakta serbesttir. Şafii, Malik ve Ahmed İbnu Hanbel, "Bunlardan dilediğini seçer" derken, Ebu Hanife "hangisiyle önce evlendiyse onu seçer" demiştir.
3- 5685 numaralı rivayette ilave edildiği üzere, alimler kıyas yoluyla kadının babasının halası ile teyzesinin dahi kendi halası ve teyzesi hükmünde olması sebebiyle onların da aynı nikah altında birleştirilemeyeceğine hükmetmişlerdir.
Bu zikedilen yasak, akraba kadınların birarada olmaları halinde birbirlerine karşı korumaları gereken sıla-i rahm kopacağı içindir. Zira kumalar arasında sılanın kopmasını önlemek mümkün değildir. Hatta İbnu Hibban'ın kaydettiği bir hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kadının halası veya teyzesi üzerine kocaya varmasını yasakladıktan sonra "Siz bunu yaparsanız aradaki sıla-i rahmi koparırsınız" buyurarak, yasağın sebebini de açıklamıştır.
4- Normalde iki kızkardeş, bir nikah altında birleştirilemez. Ancak 5687 numaralı hadiste bunların hür değil de cariye olmaları halinde birleştirilip birleştirilemeyeceği mevzubahis edilmektedir. Hz. Osman, bunu bir ayetin helal kıldığını söylemektedir. Bazı şarihler, bu ayetin Nisa suresinin 24. ayeti olduğunu belirtirler. (Mealen): "Harp esiri olarak sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınları nikah etmek de size haram kılındı..." Ayet âmm olduğu için, kardeş de olsalar cariyeler bu ifadeye dahil edilirler denmiştir. Bunu haram kılan ayetle de yine Nisa suresinin 23. ayetinin kastedildiği belirtilmiştir. (Mealen): "... ve iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı."
Hz. Osman bu ihtilafı belirttikten sonra tercihini açıklar: "Ben bunu yapmayı sevmem." Yani "iki kardeş olan cariyeleri aynı nikah altında toplama işini yapmam" demek ister. Buna, delillerdeki ihtilaf sebebiyle ihtiyat için hükmetmiş olabileceği gibi, yasağı mübaha bir vecibe olarak takdim etmiş de olabilir. Ancak soru sahibi, tatminkâr, kesin bir cevap alamayınca, Ashab'tan bir başkasına daha aynı şeyi sorma ihtiyacı duymuş, bu sefer daha net cevap almıştır: "Yetki benim elimde olsa, sonra bunu yapanı görsem, başkalarına ibret olacak bir ceza verirdim." Bu ceza had cezası değildir. Çünkü müteevvil, zani sayılmaz, bu hususta icma edilmiştir.
Burada ismi açıklanmayan sahabi zatın Hz. Ali olduğu tahmin edilmiştir. İbnu Abdilberr'e göre ravi Kabîsa, Hz. Ali'yi ismen zikretmekten kaçınmıştır. Çünkü halife Abdülmelik İbnu Mervan'la sohbeti mevcuttur. O sıralarda Emevî hanedanı Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin isminin zikrini istiskal etmekte, hele Hz. Osman'a muhalefet eden hususlarda hiç tahammül gösterememekte idi.[200]

?5688 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??????? ?????? ??????????? ?????? ?????????????? ?????? ????? ????????? ?????? ??????????. ???????? ????????? # ???? ?????. ??????: ?. ????? ??????? ?Œ???? ???????????? ??? ????? ?'?????[. ????? ????? .
»????????? « ????? ?? ??????? ????? '?? ?? ????? ?? ???? ????? .

6. (5688)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam hanımını üç talakla boşadı. Kadınla bir başka adam evlendi, ancak bu adam da kadını temasdan önce boşadı. (Kadın tekrar önceki kocasına dönmek istemişti.) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu hususta soruldu.
"Hayır! İkincisi kadının balcığından tatmadıkça önceki tadamaz!" buyurdular." [Buharî, Libas 6, Şehadat 3, Talak 4, 7, 37, Edeb 68; Müslim, Nikah 115, (1433); Muvatta, Nikah 18, (2, 531); Ebu Davud, Talak 49, (2309); Tirmizî, Nikah 26, (1118); Nesâî, Talak 9, 10, (6, 146, 147).][201]

AÇIKLAMA:

Farklı vecihleriyle gelmiş bulunan bu rivayet diğer bazı tariklerinde teferruatlıdır. Buna göre, Rifâa el-Kurazî hanımını boşar. Hanımı bir başka erkekle (Abdurrahman İbnu'z-Zübeyr ile) evlenir. Ancak bu ikinci kocanın cinsî yönden bir kısım eksiklikleri vardır. Öyle ki, koca kadınla bir kerecik dahi olsa cinsî temasta bulunamaz. Bu durum karşısında kadın eski kocasına dönmek arzusuyla Resulullah'a gelip durumu bütün açıklığı ile izah eder. Başkalarının huzurunda yapılan bu müracaatta, meselenin açık tabirlerle anlatılması dinleyenlerden bazılarını rahatsız eder. Hatta, Resulullah'ın huzurunda cinsî meselelerin bu derece açıklıkla konuşulmasını bazıları bir hayasızlık telakki ederler. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm kadının konuşmalarını tebessümle karşılar ve sonuna kadar dinler. Kadın neticeyi: "Önceki kocam helal olur mu?" diye noktalayınca, Efendimiz: "Sen önceki kocana, diğeri balcığından tatmadıkça, sen de onun balcığından tutmadıkça helal olmazsın!" buyurarak, mühim bir meselenin hükmünü beyan eder.
Yani boşanan eşlerin tekrar evlenebilmeleri İslam'da mümkündür. Ancak kadının bir başka erkekle evlenmiş olması ve bu evliliğin akit safhasında kalmayıp, fiilen duhul ve temasın vaki olması gerekmektedir. Sadedinde olduğumuz hâdisede ikinci koca hanımıyla temasta bulunamadığı için, evliliği akid safhasında kalmış olmakta, bu sebeple hanım eski kocasına dönememektedir.
Hemen belirtelim ki, böyle bir durumda, kadının eski kocasına dönmesini sağlamak maksadıyla kısa bir müddet için kadın nikahlamaya hulle denmektedir. Dinimiz bunu haram kılmıştır. Çünkü nikah müebbeten yapılır. Kısa vadeli mut'a nikahı bi'l icma haramdır. Resulullah hulle yapana da yaptırana da Allah'ın lanetini dilemiştir. Hulle, müessesenin suistimal edilmesi, yıpratılmasıdır. Bu sebeple, hulle yapanlar lanete müstehaktırlar. Buna caiz diyen de olmuştur.
2- Üseyle, "asıl" kelimesinin ism-i tasgiridir, balcık demektir. Cinsî temasın lezzeti bununla kinaye edilmiştir. Hz. Aişe'den gelen bazı rivayetlerde bundan cima kastedildiği açıklanmıştır.[202]

?5689 ?7? ??? ?????????? ??? ???? ???????? ?? ?????????? ??????????:]???? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ????? ?? ?????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ??????????????? ???? ?????????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ??? ?????????? ???????????. ???????? ????????? ??? ??????????? ?????? ????????? ?'????? ???????? ????? ????????? ?????? #? ????????? ???? ???????????? ???????: ? ??????? ???? ????? ??????? ????????????[. ????? ???? .

7. (5689)- Zübeyr İbnu Abdirrahman İbnü'z-Zübeyr el-Kurazî anlatıyor: "Rifâa İbnu Simval, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, hanımını üç talakla boşadı. Ondan sonra kadın Abdurrahman İbnu'z-Zübeyr'le evlendi. Abdurrahman, kadına temasa muktedir olmadığı için, ondan yüz çevirdi ve ayrıldılar. Kadını boşamış olan eski kocası Rifaa kadınla yeniden nikahlanmak istedi. Arzusunu Resulullah'a açtı. Aleyhissalâtu vesselâm Rifâa'ya onunla evlenmesini yasakladı. "Kadın balcığı tadıncaya kadar, sana helal olmaz!" buyurdu." [Muvatta, Nikah 17, (2, 531).][203]

?5690 ?8? ??? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ??????? ?? ????????? ????????? ?'???? ????? ????? ???????????? ??????? ? ??????? ???? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ???? .

8. (5690)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "kendisi bir cariyeyi üç kere boşayıp sonra satın alan bir adam hakkında "Bu cariye, bir başka kocaya varmadıkça ona helal olmaz" diyordu." [Muvatta, Nikah 30, (2, 537).][204]

?5691 ?9? ??? ???? ??????? ???? ???????:]???? ????? ??????? ??????
????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ????????? ??????????? ????????? ????? ?????? ?????????. ??????????
?????: ? ??????? ???? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ???? .

9. (5691)- İbnu Muhammed İbni İlyas anlatıyor: "İbnu Abbas, Ebu Hureyre ve İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ)'dan kocası tarafından duhülden (temastan) önce üç talakla boşanan bakire kız (bu ilk kocası ile yeniden nikah yapmak istese nasıl olur? diye) soruldu. Hepsi de:
"Bir başka zevce ile evlenmedikçe eskisine helal olmaz!" dediler." [Muvatta, Talak 37, (2, 570).][205]

?5692 ?10? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????:]?????? ??????? ?????? # ????????????? ?????????????? ????[. ????? ????? ?????? ????? ??????? ?? ??? ????? .

10. (5692)- Hz. Ali, Hz. Cabir ve Hz. İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "hulle yapana da hulle yaptırana da lanet ettiğini" anlattılar. [Tirmizî, Nikah 27, (1119, 1120); Ebu Davud, Nikah 16, (2076, 2077); Nesâî, Talak 13, (6, 149).][206]

AÇIKLAMA:

1- Geçen hadislerin hemen hepsi, boşanan eşlerin, tekrar evlenmek istedikleri takdirde bunun İslamî adabını beyan etmektedir. Boşananlar tekrar evlenebilirler, ancak bu evlilikten önce, kadın bir başka kocaya gitmiş ve ondan da boşanmış olmalıdır. Bu evlenip boşanma olmadığı takdirde kadın eski kocasına helal değildir. Böyle bir müeyyide olmadığı takdirde boşanma hadisesinin ciddiyet ve manası ortadan kalkar, aklına esen hanımını boşar, tekrar döner. Fakat dinimizin koyduğu bu müeyyide, boşanma işini oyuncak ve eğlence olmaktan kurtarır. Kişiyi, ağzından çıkacak sözü tartmaya; hisle, öfkeyle değil, akılla, muhakeme ile, önünü arkasını düşünerek boşanma kararı vermeye zorlar.
2- Muhallil, tahlil (helal kılma)dan ism-i faildir. "Boşanan kadını kocasına helal kılan" manasına gelir. Bu manada muhill kelimesi de kullanılır. Muhallel aynı kökten ismi mef'ul olup "boşanan karısı kendisine helal kılınan" demektir. Şu halde muhallil, boşanmış olan bir kadınla evlenen kimsedir. Ancak bir kadınla ikinci sefer evlilik yapan herkese muhallil denmez. Eğer bu evliliği, kadını hemen boşayarak eski kocasıyla evlenmesini meşru hale getirmek kasdıyla yapmışsa ona muhallil denir. Muhallel leh de kadının eski kocasına denir, el-Kâdi der ki: ...Resulullah ikisini de lanetlemektedir. Çünkü bu muamelede mürüvvet ayaklar altına atılmış olmakta, hamiyyet azlığı, izzet-i nefsin yokluğu veya düşüklüğü ilan edilmiş olmaktadır. Bu davranışın muhallel leh hakkında ne kadar adice ve haysiyet kırıcı olduğu açıktır. Muhallil hakkında da, bir başkasının menfaati için cimaya tevessül etmekle nefsine yükleyeceği ayıp, öbürünün tezellülünden geri olmasa gerektir. Çünkü, kadına, onu başkasının vatyine arzetmek maksadıyla vatyde bulunmuş olmaktadır. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm böylelerini emanet alınan tekeye benzetmiştir."
Alimler, bu hadisi esas alarak, "evlenince boş olmak" kaydıyla veya "boşamak şartıyla" yapılan nikahların batıl olacağına hükmetmiştir. Hatta, İbnu Ömer'den gelen bir rivayette "Biz Resulullah zamanında bu çeşit muameleleri zina sayardık" buyrulmuştur.
* Sübülü's-Selam'da: "Bu hadis, tahlilin (hulle yapmanın) haram olduğuna delildir. Çünkü lanet ancak haram edileni işleyen hakkında kullanılır. Her haram edilen şey, yasaklanmıştır. Yasaklama akdin fasid olmasını ve laneti iktiza eder. Bu fail için de olsa, hükme illet teşkil etmesi sahih olan bir vasfa bağlı kılınmıştır. Tahlilde yer verilen bazı suretler zikredilmiştir.
* Akidde muhallil: "Ben kadını helal kılınca artık (benimle) nikah yoktur" der. Bu şekil, mut'a nikahı gibidir, çünkü nikah müddetini sınırlamıştır.
* Muhallil akid de: "Kadını helal kıldım mı boşadım demektir" der.
* Bunları söylemez ama, akid yaparken kadını helal kılmak niyetiyle temasta bulunacağına, asıl kasdının daimî bir nikah yapmak olmadığına niyet eder.
Lanetin zahiri bütün bu akid çeşitlerine şamildir. Akdin bütün bu çeşitleri de fasiddir."
3- Bu mesele ile ilgili olarak şunu da kaydedelim: Hanefiler, tahlile fetva vermiştir. Bunun haram bir akid olmadığı söylenmiştir. Bu meselede Hanefilere yapılan ta'riz, fetvalarını sahih bir rivayete dayandıramamalarında düğümlenir. Meselenin teferruatına girmeyeceğiz.[207]

?5693 ?11? ??? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ????????? ????????
?????? ?????? ?????.
????????? ?????? ??????? ????????? #. ????????: ???????? ???????? ?????? ? ???????? ??????????? ????? ??????? ??????? ???????? ????
??????. ?????? ????????? # ??????????? ??????: ????? ?????? ?????? ????????? ???? ???????? ???? ????????? ??????????? ???????????
?????? ????????? ???????? ??????? ????????? ??? ??????????? ??????? ? ????????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ?????? ??????
?????: ???????? ??????? ???????????[.

11. (5693)- Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) nikahı altında Fatıma (radıyallahu anhâ) olduğu halde Ebu Cehl'in kızına talib oldu. Bunu işiten Hz. Fatıma, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Kavmin, kızları için senin hiç gadablanmayacağını zannediyor. İşte Ali, Ebu Cehl'in kızıyla evlenecek!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm kalktı [minbere çıktı] şehadet getirdi ve şu hitabede bulundu:
"Emma ba'd! Ben Ebu'l-As İbnu'r-Rebi'e (kızımı) nikahladım. Bana konuştu ve doğruyu söyledi [vadetti ve vaadini tuttu. Şurası muhakkak ki ben helal olanı haram kılmıyorum, haramı da helal kılmıyorum]. Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer. Allah'a yemin olsun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Allah düşmanının kızıyla ebediyyen biraraya gelmeyecektir!
"Ravi der ki: "Ali istemekten vazgeçti."[208]

?5694 ?12? ??? ???? ???:]???????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ???? ???????????: ???? ????? ??????? ???? ??????????? ????????????? ???
??? ????????? ??????????? ?????? ???? ???? ??????? ??? ?????? ????? ? ????? ????? ? ????? ??? ??? ??????? ????? ???? ??????? ??? ????????
???????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ???????? ??????? ????????? ??? ????????? ??????????? ??? ??????[. ????? ?????? ?
???????.»????????« ?????? ?? ?????.?»????????« ???? ?????: ?? ?????? ??????? .

12. (5694)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın minberde şöyle söylediğini işittim:
"Benî Hişam İbnu'l-Mugire ailesi, kızlarını Ali İbnu Ebi Talib'le evlendirmek için benden izin istiyor. Ben izin vermedim, vermiyorum ve vermeyeceğim! Ancak, Ebu Talib'in oğlu kızımı boşayıp, kızlarını almak isterse o başka! Şunu iyi bilin, Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer, ona eziyet olan bana da eziyet olur." [Buhârî, Fezailu'l-Ashab 16, 12, 29, Cum'a 29, Humus 5, Nikah 109, Talak 13; Müslim, Fezailu's-Sahabe 96, (2449); Ebu Davud, Nikah 13, (2071); Tirmizî, Menakıb, (3866).][209]

AÇIKLAMA:

1- Hakim'in rivayetine göre Hz. Ali (radıyallahu anh), Ebu Cehl'in kızı [Cüveyre -veya Avra veya Cemileyi] kızın amcası el-Haris İbnu Hişam'dan ister. Bu sırada Resulullah'la da bu hususta istişare eder. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bana kızın hasebinden mi soruyorsun?" der. Hz. Ali: "Hayır! Ancak onu tavsiye ediyor musun, (öğrenmek istiyorum)" der. Resulullah:
"Hayır! Fatıma benden bir parçadır. Bu işin onu hüzne boğup üzeceğine inanıyorum!" buyurur. Hz. Ali (radıyallahu anh):
"Ben sizin hoşlanmayacağınız bir şey yapmam!" der ve o meseleyi kapar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı Fatıma'ya karşı duyduğu şefkat sebebiyle ona eziyet verecek bir evlenmeye müsaade etmemiş, "Onu üzen şey beni de üzecektir" demiştir.
2- Resulullah'ın takdirle bahsettiği Ebu'l-As İbnu Rebi (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir diğer damadı, büyük kızı Zeyneb'in kocasıdır. Mekke'de iken evlendirmişti. Ahlakı mükemmel, sözünde duran, dürst ve mert bir kimse idi. Kureyş, Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile evlenmesine karşı çıkmış ise de, bu onları dinlememişti. Bedir'de Müslümanlara esir düştü. Hz. Zeyneb kocasını esaretten kurtarmak üzere, annesi Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nin düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlığı göndermişti. Resulullah bunu görünce tanıdı ve Hz. Hatice'yi hatırlayarak duygulandı. Resulullah'ın talebi üzerine gerdanlık iade edildi. Ebu'l-As'ı da serbest bıraktılar. Ebu'l-As

serbest bırakıldıktan bir müddet sonra Müslüman olmuştur.[210]

?5695 ?13? ??? ???? ??????:]???? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????????? ??????? ??????? ?????? ?????????: ? ?????????? ?????? ??????. ??????? ????? ??????? ????????? ????????????[. ????? ????.

13. (5695)- İbnu Şihab anlatıyor: "Abdullah İbnu Amir, Hz. Osman (radıyallahu anh)'a bir cariye hediye etti. Bu cariyeyi Basra'da satın almıştı ve onun kocası da vardı. Osman: "Ben ona yaklaşmam, onun kocası var!" dedi. Bunun üzerine İbnu Amir, kocasını razı etti ve cariyeden ayırdı." [Muvatta, Buyu 7, (2, 617).][211]

AÇIKLAMA:

Hz. Osman, kendisine hediye edilen cariyeye kocası sebebiyle temasta bulunmuyor. Çünkü haramdır. Ancak, cariyeyi satın almış olan Abdullah İbnu Amir, boşanması hususunda kocayı razı ediyor. Bu durumda iddeti tamamlandı mı cariye efendisine helal olur.[212]

?5696 ?14? ??? ?????:]?????? ???????? ???? ????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ????? ???????? ??????? ??????? ??? ???????? ????????? ?????? ????????? ??? ???????? ????????????[.

14. (5696)- İmam Malik'e ulaştığına göre, "İbnu Abbas ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'e, nikahı altında hür bir kadın olduğu halde bunun üzerine bir cariye nikahlamak isteyen bir adam hakkında soruldu. Bunlar, adamın ikisini cemetmesini mekruh addettiler." [Muvatta, Nikah 31, (2, 536).][213]

AÇIKLAMA:

Bu rivayete göre, hür kadının üzerine köle bir kadının (cariye) nikahla alınması mekruhtur. İmam Malik'ten bu meselede farklı fetvalar rivayet edilmiştir. "Bunda bir beis yok" dediği gibi, "Hür kadın kendi nefsinde muhayyer bırakılır" da demiştir.
Bunda ihtilaf, cariyenin nikahlı olarak alınmasından ileri gelmektedir. Nikahlı olmadığı takdirde, hür zevcenin, kocasının cariye edinmesine itiraz etmeye hakkı yoktur.
Said İbnu'l-Müseyyeb: "Hür kadın müsaade etmedikçe, erkek hür üzerine cariyeyi nikahlayamaz!" demiştir. Ona göre, "Hür karısı rıza gösterdiği takdirde nikahlayacak olursa, günlerin taksiminde hürün hakkı üçte ikidir, cariyenin hakkı ise üçte birdir."
İmam Malik: "Hür erkek, mehir ödeyecek güçte olduğu takdirde, cariye ile evlenemez. Zinaya düşmekten korkmuyorsa, hür kadına ödeyecek mehir bulamadığı takdirde de cariye ile evlenemez" demiştir. Bu hükmüne delil olarak Nisa suresinin 25. ayetini göstermiştir. [214]

DÖRDÜNCÜ BAB

NİKÂHTA MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

(Bu babta beş fasıl vardır)

BİRİNCİ FASIL

NİKÂHI FESHEDEN ŞEYLER, FESHETMEYEN ŞEYLER

?5697 ?1? ?? ????? ???????????:]???? ?????? ?????? ?????? ???? ????: ??????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????? ??? ???????? ??? ?????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ???? ??????????[. ????? ???? .

1. (5697)- İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) dedi ki: "Kim, kendisinde delilik veya cüzzam veya baras (alaten) bulunan biriyle evlenir ve temasta da bulunursa, mehir tamamiyle kadının olur. Ancak bu, kadının velisi üzerinde erkeğe bir borç olur." [Muvatta, Nikah 9, (2, 526).][215]

AÇIKLAMA:

Evlilik sırasında kadında sayılan haller (delilik, cüzzam, baras (alaten) gibi hastalıklar) var ise, bu söylenmelidir. Zaten bu hallere rağmen kadını hiçbir erkek nikahı altına almaz. Bunlar söylenmez ve evlilikten sonra ortaya çıkarsa erkek kadını bırakabilir. Ancak kadına mehrini ödeyecektir. Kadın mehrini eksiksiz olarak alır, fakat bu halden erkeğin mağduriyeti de giderilir, kızın velisi erkeğe borçlanacaktır. Borçlanmaya mahkum edilecek veli, kızın babası veya oğlan kardeşi, kızın halini bilme durumunda olan bir başka yakınıdır. Eğer kızı evlendiren veli, amca oğlu veya bir azadlısı veya aşiretten -kızda bu halin varlığını bilmediğine hükmedilecek- biri ise bu takdirde veli borçlandırılmaz.[216][217]

?5698 ?2? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ???????? ???????? ????????? ??????? ?????? ????? ????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ???????[. ????? ???? .

2. (5698) Yine İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Bir kadın kocasını kaybeder, nerede olduğunu da bilemezse dört yıl bekler, sonra dört ay on gün oturur, sonra nikahı (başkasına) helal olur." [Muvatta, Talak 52, (2, 575).] [218]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Muvatta'da, Kocasını kaybeden kadının iddeti başlığını taşıyan bir babta kaydedilmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den kaydedilen bu fetvaya göre, kocası gurbete çıkıp da ondan dört yıl boyu haber alamayan kadın, iddet bekleme adabı çerçevesinde dört ay on gün daha bekler. Ondan sonra artık yeni bir evlilik yapabilir.
Zürkânî, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'den benzer görüşlerin rivayet edildiğini, hatta bu meselede Ashab'ın icmasından bile bahsedildiğini, asırlarında buna muhalif bir görüş işitilmediğinin söylendiğini de not eder.[219]

?5699 ?3? ???? ??? ?????? ??? ?'??????? ??????? ??? ???????? ???? ?'?????? ???? ???????? ??????? ?????? # ????:]????????? ???????? ????? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???? ???????. ??????? # ????? ????????? ????? ???????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ????? ????????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????????[. ????? ??? ????.??? ???????: ??? ???? ???? ???? ????? ?? ??????? ??? ?? '? ??? ????? ?? ????? ???? ????? ?? ???? ????? ?? ??? ?????: ??? ????? ?? ?????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??? ??? ????? ?? ?????? ?? ?????? ?????? ?? ??? ??????? ?????? ?? ?? ?????? ?? ???? ??????? .

3. (5699)- Yine İbnu'l-Müseyyeb, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabından, Nadre İbnu'l-Ektem denen ensardan bir zattan naklen kaydettiğine göre, demiştir ki:
"Ben bakire bildiğim bir kadınla evlendim, gerdeğe girince hamile olduğunu gördüm. (Durumu Resulullah'a arzettiğim vakit) Aleyhissalâtu vesselâm:
"Fercinden istifaden sebebiyle mehir onundur, çocuk da sana köledir" buyurdu ve aramızı ayırdı. İlaveten: "Çocuğu doğurunca had uygulayın!" emretti." [Ebu Davud, Nikah 38, (2131, 2132).] [220]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu hadisin hükmüyle fetva veren tek fakih bilmiyorum. Zaten hadis mürseldir. Hamile kadın hür olduğu takdirde, ondan doğacak zina mahsulü bir çocuğun hür

olacağı hususunda ihtilaf eden tek alim de bilmiyorum. [Öyleyse bu nasıl köleleştirilir?]"
Hattâbî devamla der ki: "Eğer hadis sabit ise, manası şu olabilir: "Aleyhissalâtu vesselâm çocuk için hayır tavsiye etmiştir ve çocuğa sahip çıkıp yetiştirmesini, terbiyesini vermesini ve büyüyünce de hizmetinden faydalanmasını emretmiştir. Böylece çocuk, yapılan iyiliğe karşılık olarak göstereceği taatle köle olmuş gibi olur. Hadis şayet sabit ise mensuh da olabilir."[221]

?5700 ?4? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????????? ???????????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????[. ????? ??????? .

4. (5700)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir Hıristiyan kadın, bir zımmînin nikahı altında iken, kocasından bir müddet önce Müslüman olsa, artık kocasına haram olur." [Buharî, Talak 20.][222]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, karıkocadan biri Müslüman olduğu takdirde, nikah durumlarının ne olacağı meselesine açıklık getirmekte, farklı görüşlerden birini tesbit etmektedir. Bu meseleye temas eden ayet mealen şöyledir: "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret etmiş olarak size geldiğinde, onları imtihan edin. Onların imanını Allah hakkıyla bilir. Eğer mü'min olduklarına kanaat getirirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal olmaz. Müşrik kocalarının onlara verdiği mehri iade edin.. kâfir kadınları da nikahınız altında tutmayın, onlara verdiğiniz mehri geri isteyin..." (Mümtehine 20).
2- Buhârî, aynı babta, sadedinde olduğumuz rivayetin devamı olarak İbrahim es-Saiğ'den şu rivayeti kaydeder: "Zımmîlerden evli bir kadın kocasından önce Müslüman olsa, sonra da kocası kadının iddeti içerisinde Müslüman olsa kadın yine kocasının hanımı mıdır?" diye Atâ merhumdan sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Hayır! Ancak kadın dilerse yeni bir nikah ve yeni bir mehirle (evlilik yapabilir)" Mücahid de şunu söylemiştir: "Adam, iddet içerisinde Müslüman olmuştsa, eski hanımıyla evlenir!"
Hasan Basri ve Katâde, Müslüman olan iki Mecusi hakkında: "Bunlar eski nikahları üzeredirler. Ancak bunlardan biri daha önce Müslüman olmuş, diğeri de eski nikahın devamına itiraz etmiş ise, ayrılırlar, artık erkeğin kadın üzerinde bir hakkı kalmamıştır" der.
3- İbnu Hacer, Kûfe fukahası (Hanefiler) başta olmak üzere Tavus, Sevrî, Ebu Sevr gibi birçok ulemanın sadedinde olduğumuz rivayette beyan edilen İbnu Abbas'ın görüşünü esas aldığını, ehl-i Kûfe ve onlara tabi olanların "Erkek hanımına İslam'ı teklif etmelidir" şartını koştuklarını belirtir. İbnu Hacer açıklamasına devam ederek, "Şafii, Malik, Ahmed, Katâde, İshak, Ebu Ubeyd gibi birkısım ulemanın da Mücahid'in fetvasını esas aldıklarını" belirtir. "İddeti içerisinde Müslüman olan erkek, eski hanımıyla evliliğini devam ettirir" şeklinde ifade edilen bu görüşe İmam şafii, Ebu Süfyan'la ilgili kıssadan delil getirmiştir: "Ebu Süfyan Mekke'nin fethi sırasında Merrî Zahran mevkiinde, Müslümanların Mekke'ye fetihle girdiği gecede Müslüman olmuştu. Ebu Süfyan Mekke' ye Müslüman olarak girince, hanımı Hind Bintu Ukbe, sakalından tutup Müslüman olduğu için çıkışmış, nefretini izhar etmiş, bir müddet sonra Hind de Müslüman olmuştu. Bu esnada aralarında bir ayrılık olmadığı gibi, nikahlarının yenilenmesi de mevzubahis olmamıştır. Bu şekilde kocalarından önce Müslüman olan nice sahabiyye vardır: Hakim İbnu Hizam, İkrime İbnu Ebi Cehl vs. gibi. Bunların nikah akidlerinin yenilendiğine dair bir rivayet mevcut değildir. Megazi yazarları bu meselede ihtilaf da etmezler. Ancak bu durum, çoğunluğun nezdinde, "erkeğin İslam'a girişi, kendisinden önce Müslüman olan hanımının iddetinin sona ermesinden önce vaki olduğuna" hamledilmiştir."[223]

?5701 ?5? ???? ?????? ?????? ????:]???? ????? ????? ????????? ????? ??????? ?????????? ???????? ??????????. ??????? ?????????: ??? ??????? ?????? ??????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (5701)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam önce kendisi Müslüman olup geldi, sonra da hanımı Müslüman olup geldi. Kocası:
"Ey Allah'ın Resulü! Hanımım da benimle birlikte Müslüman olmuştu!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, hanımını kendisine iade etti." [Ebu Davud, Talak 23, (2238); Tirmizî, Nikah 43, (1144).] [224]

?5702 ?6? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???????? ?????????????? ??????? ????????? ??? ????????? # ???????: ??? ??????? ?????? ????? ?????? ???? ????????? ?????????? ????????. ?????????????? ???? ????????? ?Œ????? ?????????? ??? ????????? ?‘?????[. ????? ??? ???? .

6. (5702)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın, Müslüman oldu ve (yeni bir erkekle) evlendi. Bunun üzerine (eski) kocası Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben de Müslüman olmuştum. Hanımım Müslüman olduğumu da biliyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, kadını ikinci kocasından ayırıp eski kocasına iade etti." [Ebu Davud, Talak 23, (2239); İbnu Mace, Nikah 60, (2008).][225]

?5703 ?7? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ???? ???? ???????? ???? ?????????? ??????????? ?‘????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (5703)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kızı Zeyneb'i Ebu'l-As İbnu'r-Rebî'e, altı yıl sonra eski nikahı ile geri verdi (ne nikah, ne mehir) hiçbir şeyi yenilemedi." [Ebu Davud, Talak 24, (2240); Tirmizî, Nikah 43, (1143).][226]

?5704 ?8? ??? ??????? ???? ???????? ?? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? # ??????? ????? ???????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ???????[. ????? ??????? .

8. (5704)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (kızı) Zeyneb (radıyallahu anhâ)'i kocası (Ebu'l-As'a) yeni bir mehirle iade etti." [Tirmizî, Nikah 43, (1142); İbnu Mace, Nikah 60, (2010).] [227]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son dört rivayet de daha önce 5700 numarada kaydedilen ve açıklaması yapılan İbnu Abbas rivayetinde olduğu gibi, Müslüman olan karıkocanın nikah durumları üzerinedir. Hemen hepsinde işlenen ana fikir; karıkoca her ikisi de Müslüman oldukları takdirde eski nikahları üzere devam edebilirler. Kadın, erkekten önce Müslüman olmuş ise, kadının iddeti içerisinde -ki bir iddet dört ay on gündür- erkek de Müslüman olduğu takdirde eski nikah üzere beraberlikleri devam eder, yeni bir nikah akdine, mehir tesbitine hacet yoktur. İmam Muhammed: "Kadın dar-ı İslam'da Müslüman olur, kocası kâfir kalırsa, erkeğe İslam teklif edilmeden araları ayrılmaz, kocası da Müslüman olursa, kadın onun hanımıdır; eğer Müslüman olmazsa araları ayrılır, bu ayırma bâin olan bir boşamadır" der. Bu İbrahim Nehai ve Ebu Hanife'nin de görüşüdür.
2- Son iki rivayette, bu meseleye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi kızı Zeyneb ile onun kocası Ebu'l-As örneği zikredilmektedir. Fakat, aralarında cereyan eden ayrılık müddetinde pek zahir farklılık ve dolayısıyla ihtilaf gözükmektedir. Ancak İbnu Hacer, "altı yıl"la Hz. Zeyneb'in hicreti ile Müslüman oluşu arasındaki zaman kastedilmiştir. "İki yıl" veya "üç yıl"la da "...Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal değildir..." (Mümtehine 10) ayetinin nüzulü ile Ebu'l-As'ın Müslüman olarak gelişi arasında geçen müddet kastedilmiştir. Çünkü bu iki hâdise arasında iki yıl birkaç aylık müddet var" diyerek telif eder.
Ne var ki, iki hadis arasındaki ihtilaf rakamdan ibaret değildir. Amr İbnu Şuayb hadisinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Zeyneb ile damadı Ebu'l-As arasındaki nikahı yeni bir akid yeni bir mehirle tecdid ettiğini ifade ederken, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) rivayetinde, bilakis ne nikahın ne de mehrin yenilenmediği ifade edilmektedir. Halbuki ulema, hanım Müslüman olduğu takdirde, kocasını ancak bir iddet müddeti bekleyebileceğini, bu müddet dolunca boşanma hasıl olacağını, bir iddet müddetinin dört ay on gün olduğu, halbuki Hz. Zeyneb ile Ebu'l-As'ın tekrar eski nikahla birleşmelerinin arasından iki yıl birkaç ay geçtiğini belirterek aradaki müşkilata dikkat çekerler. Bu müşkilatı gidermek için yapılan izahlardan bizce en mâkul olan bir tanesini burada kaydedeceğiz: "Zeyneb'in Müslüman olmasına ve kocasının küfürde devam etmesine rağmen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aralarını ayırmamıştır. Çünkü henüz "Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal olmaz" (Mümtehine 10) ayet-i nazil olmamış idi. Ayet nazil olunca Aleyhissalâtu vesselâm kızına iddete başlamasını emretmiştir. Böylece başlayan iddetin müddeti dolmadan Ebu'l-As Müslüman olarak gelmiş, Aleyhissalâtu vesselâm)da eski nikahın devamına hükmetmiştir." Bu açıklama, aradaki işkali kaldırır.
Bu iki hadis arasındaki ihtilaf ulema arasında uzun tahlillere bâis olmuştur. Burada hepsine yer vermeyi gerekli görmüyoruz. Buhârî şerhlerinde görülebilir. İbnu Hacer şöyle bağlar: "Bu hadisle ilgli açıklamada benimsenecek en iyi görüş İbnu Abbas'ın hadisini tercih etmektir. Nitekim imamlar da onu tercih etmiş, (aradaki işkalin çözümünü de)

Müslüman olan kadını kocasına haram kılan ayetin nüzulü ile Ebu'l-As'ın müslüman oluşu arasındaki müddetin uzamasına hamlederek yapmıştır. Bu çeşit bir te'life mani de yoktur."[228]

?5705 ?9? ??? ????? ??????? ???:]????????? ???? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????????? ??????????? ??????? ?????? ??????????? ?????????????? ????? ????????? ????????. ????????? ?????? ?????????? ???? ???????????? ????????? ?????? ????????? ????? ?????????. ??????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???? ?‘?????? ???????? ??????? ?????????? # ????? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????? ?????? # ???? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ???????? ????????: ??? ????????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ???? ?????????? ????????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????????? ??????????. ??????? #: ???????? ???? ??????. ??????: ? ??????? ? ??????? ????? ????????? ???. ??????? ???? #: ???? ???? ????????? ????????? ???????. ???????? # ?????? ????????? ??????????? ???????? ??? ????????? ??????????? ?????? ????????. ???????: ???????? ??? ???????? ???????: ???? ???????. ????????? ?‘????? ??????????? ????? ?????? ???? ?????????? #? ?????? ???????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????? ?????????????? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ??????? ???? ??????????[. ????? ????.

9. (5705)- İbnu Şihab anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, bir kısım kadınlar, kendi yurtlarında Müslüman oldular. Bunlar hicret de etmediler. Bunlar İslam'a girdikleri zaman kocaları kâfir idiler. Bunlardan biri Velid İbnu'l-Mugire'nin kızıydı. Bu kadın Safvan İbnu Ümeyye'nin nikahı altında idi. Bu hanım Fetih günü Müslüman olmuş, kocası Safvan da İslam'dan kaçmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm peşinden amcasının oğlu Vehb İbnu Umeyr'i, kendisine bir eman alâmeti olarak şahsî ridasıyla birlikte gönderdi. [Resulullah onu İslam'a çağırıyor ve] yanına gelmeye davet ediyordu: (Gelince bakacak), İslam hoşuna giderse kabul edecekti, gitmezse kendisine iki ay müsaade edecekti.
Safvan, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına ridasıyla birlikte gelince, yüksek sesle [halkın arasında] bağırırarak:
"Ey Muhammed! İşte Vehb İbnu Umeyr! Senin ridanı bana getirdi ve senin beni yanına davet ettiğini, İslam hoşuma giderse kabul edeceğimi, gitmezse bana iki ay mühlet tanıyacağını söyledi" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp: "Ey Ebu Vehb (devenden) in!" buyurdu. Fakat o:
"Hayır, vallahi, meseleyi benim için açıklığa kavuşturmadıkça inmem!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sana, daha fazla, dört ay mühlet tanıyorum" buyurdular.
Sonra Resulullah Havazin tarafına Huneyn Seferi'ne çıktı. (Sefer hazırlığı sırasında) Safvan'a adam göndererek çağırtıp, emaneten silah ve başka harp malzemesi vermesini talep etti. Safvan:
"Zorla mı, gönül rızasıyla mı istiyorsun?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Gönül rızasıyla!" buyurdu. Safvan [yanında bulunan] silah vs.yi iâne olarak verdi. Sonra Safvan kâfir olduğu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte döndü. Huneyn Gazvesi'ne, Taif'in fethine katıldı. Bu esnada henüz kâfirdi. Ama hanımı Müslüman olmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm aralarını ayırmadı. Bu hal Safvan (radıyallahu anh)'ın Müslüman oluşuna kadar devam etti. Müslüman olduktan sonra hanımı eski nikahıyla onun yanında kaldı. Safvan ile hanımının Müslüman oluşu arasında iki ay kadar bir zaman mevcuttur." [Muvatta, Nikah 44, (2, 543, 544).][229]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, daha önce belirtilen ahkâma canlı bir örnek teşkil etmektedir: Müslüman kadın, müşrik kocasından hemen ayrılmaz. Bir iddet müddeti beklenir. O sırada kocanın da Müslüman olması için gerekli teşebbüslerde bulunulur.
2- Hadis, İslam'ı benimsetme ve yaymada, Resulullah'ın takip ettiği siyaseti anlamada da mühim bir örnektir. İnsanlara İslam'ı gösterme imkanı tanımak, bilmeyenleri, anlayamayanları ürkütmeden, kalplerini kazanıp, yakınlıklarını, temaslarını sağlayarak anlamalarına imkan hazırlamak... Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safvan'a önce iki ay, daha sonra dört ay tanıma, anlama müddeti tanır. Bu esnada hep iyi davranır. İtimad telkin edecek davranışlarda bulunur ve Safvan İslam'a teslim olur.
3- Hadiste dikkatimizi çeken diğer bir husus Aleyhissalâtu vesselâm'ın Safvan'a verdiği ehemmiyettir. Bu onun daha önce ortaya koyduğu şahsiyete, Mekke cemiyeti içerisinde iktisab ettiği itibar ve şerefe denk bir alâka ve değer vermedir. Safvan, cahiliye devrinde fesahatıyla, insanlara yedirmesiyle ün yapmıştı. Kureyş'in en ilerideki eşrafından biriydi. Huneyn ganimetinden Aleyhissalâtu vesselâm ona bol bol verdi. O bu cömertlik karşısında hayran kalmış: "Vallahi böylesi bol vermeye ancak bir peygamberin gönlü razı olur!" demiş, Müslüman olmuştur. Şu söz de onundur: "Huneyn günü Resulullah bana o kadar çok verdi ki, kendisi o güne kadar nazarımda en çok buğzettiğim kimse iken, verdikçe nazarımda insanların en sevimlisi oldu." Safvan, mal tesiriyle Müslüman olmuştu ama Müslümanlığında pek samimi idi. Ömrünün sonuna kadar, samimiyetinden hiç eksilme olmadı. Kendisine bir ara "Hicret etmeyen helak olmuştur" denmişti. Hemen Medine'ye gelip Resulullah'tan hicret biatı almak istedi. Hatta bunu alabilmek için Resulullah'ın en çok sevdiği kimselerden biri olan amcası Abbas İbnu Abdulmuttalib'i araya koydu. Ancak Resulullah ? ???????? ?????? ????????? diyerek Mekke'nin fethinden sonra hicret üzere biat[230] olmayacağını söyledi. Resulullah'ın irşadı üzerine Mekke'ye döndü ve orada vefat etti, (radıyallahu anh).[231]

?5706 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????:]?????? ????? ??????? ?? ?‘???? ??????? ?????? ????????? ??????????: ???? ????? ????????? ??? ???? ?????????[. ????? ????.

10. (5706)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), bir kölenin nikahı altında bulunan bir cariye, hürriyetine kavuşacak olursa, (bu azadlıktan sonra) kendisine kocası temas etmedikçe (bu evliliğe devam edip etmemede) muhayyer olduğunu söylerdi." [Muvatta, Talak 26, (2, 562).][232]

AÇIKLAMA:

Cariye şu veya bu şekilde hürriyetine kavuşunca köle olan kocasından boşanma hakkına sahiptir. Yani, hür statüsüne geçer geçmez bu hakkını hemen kullanmalıdır. Eğer kadın ayrılma tercihini ilan etmezden önce kocası temasta bulunursa hakkı düşer. Kadın sonradan "böyle bir hakkı olduğunu bilmediğini" söylese de mazereti kabul edilmez.[233]

?5707 ?11? ??? ???????:]?????? ???????? ???? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?? ????? ??????? ????? ?????????? ??????? ??????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ??? ??????? ???????? ??????????? ???? ??????????. ????? ??????? ???????? ??????: ???????? ?????????? ??????? ???????[. ????? ???? .

11. (5707)- İmam Malik rahimehullah'a ulaştığına göre, "Hz. Ömer -veya Hz. Osman- (radıyallahu anhümâ), bir erkeği "hürüm" diye nefsiyle aldatıp evlenen ve birçok çocuk doğuran cariye hakkında "adam, çocukların, köle emsalleriyle fidyelerini öder" diye hükmetmiştir." İmam Malik, "Bu kıymet, nazarımda en adildir" demiştir. Rezin tahric etmiştir. [Muvatta, Akdiye 23, (2, 741).][234]

AÇIKLAMA:

İbnu Abdilberr, bu hükmün, Hz. Ömer ve Hz. Osman her ikisine de ait olduğunu söylemiştir. Hükme göre, aldatılan hür erkeğin cariyeden doğan çocukları köle mesabesindedir ve cariyenin efendisinin mülkündedir, hür babaya fidye ödeyerek çocuklarını kurtarmak düşmektedir. Ancak İbnu Abdilberr cumhurun "aldatılan kimsenin çocuğu hürdür" diye hükmettiğini belirtir. [235]

İKİNCİ FASIL

KADINLAR ARASINDA ADALET

?5708 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ????????? ???????? ???? ??????: ???????[. ????? ????? ????? .

1. (5708)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kimin iki hanımı olur ve aralarında adaletli davranmazsa kıyamet günü (vücudunun) yarısı düşük olarak gelir."
Diğer bir rivayette "Bir tarafı eğri (mefluç) olarak" denmiştir." [Ebu Davud, Nikah 39, (2133); Tirmizî, Nikah 42, (1141); Nesâî, İşterü'n-Nisa 2, (7, 63).][236]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, birden fazla hanımla evlenen kimsenin hanımlar arasında eşitliğe ve adalete riayet etmesinin vacib olduğunu ifade eder. Böyle olunca kişinin birine meyletmesi haramdır, kul hakkına girer, sorumluluğu büyük olur. Meselenin ehemmiyetine binaen Rab Teala "...bütün ilginizi birine verip de diğerini ortada bırakmayın" (Nisa 129) buyurmuştur.
2- Burada istenen eşitlik zahire akseden, maddî hususlardadır; gecelerin taksiminde, nafaka tahsisinde, vazife tevziinde vs. Şarihler, ayet-i kerimenin sevgide eşitlik talep etmediğini, bunun kulun elinde olmayan bir husus olduğunu belirtirler.
Müteakip hadis bu meseleye biraz daha açıklık, Nebevî örnek getirecektir.[237]

?5709 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ?????????: ?????????? ???? ??????? ?????? ???????? ??? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ??????? ?????????[. ????? ????? ?????.

2. (5709)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece taksiminde adalete riayet eder ve derdi ki:
"Ey Allahım! Bu taksim benim iktidarımda olanla yaptığım bir taksimdir. Senin muktedir olup benim muktedir olmadığım şeyden dolayı beni levmetme!" Benim muktedir olmadığım dediği şeyle kalbi kastederdi." [Ebu Davud, Nikah 39, (2134); Tirmizî, Nikah 42, (1140); Nesâî, İşretü'n-Nisa 2, (7, 64).][238]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise dayanan birkısım alimler, hanımları arasında adaletli davranmasının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da vacib olduğunu söylemiştir. Bazı alimler de "Hanımlarından dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin..." (Ahzab 51) ayetine dayanarak kadınları hususunda tesviyesinin (eşitlik) Resulullah'a bir vecibe olmadığını, bu durumun Resulullah'ın (hasaisinden biri) olduğunu söylemiştir.
2- Hadis, muhabbet ve kalbî meylin, kişinin iradesine tabi olmayan bir emr, bir hal olduğuna, bunun bir Allah vergisi bulunduğuna delil olmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de:"Sen yeryüzünde bulunan herşeyi harcasan da mü'minleri kalplerini birleştirip kaynaştıramazdın" dedikten sonra "Fakat onların kalplerini Allah birleştirmiştir" (Enfal 63) buyurarak bu meseleye yer vermiştir.[239]

?5710 ?3? ????? ?????? ????? ????:]???? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????: ???????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????? # ???????? ?????????? ????????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

3. (5710)- Yine Hz. Aişe anlatıyor: "Sevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ), gününü Aişe'ye hibe etti. Böylece Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Aişe'ye iki gün ayırıyordu. Bir kendi günü, bir de Sevde'nin günü." [Buharî, Nikah 98, Müslim, Rada 47, (1463).][240]

AÇIKLAMA:

İslam dini, erkeklere dörde kadar evlenme imkanı tanımıştır. Bu sebeple çok evliliğin getireceği meselelere de çözüm yolları vazetmiştir. Önceki hadiste günlerin hanımlara eşit şekilde taksim edilmesi prensibi vazedilmiştir. Burada hanımların kendi günlerini, diğerlerinden birine hibe edebileceği ifade edilmektedir. Bunun örneği Hz. Sevde'nin kendi nöbetini Hz. Aişe'ye hibesidir. Bazı rivayetlerde geldiği üzere Hz. Sevde yaşlanınca, Resulullah'ın kendisini boşayacağı endişesiyle gecesini Hz. Aişe'ye hibe eder. Resulullah da bu hibeyi kabul eder. Böylece Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe'nin yanında daha fazla kalma imkanı elde etmiş olmaktaydı.
Alimler, kendi sırasını hibe eden bir kadının bu hibeden her zaman için rücu edebileceğini, ancak rücunun geçmişe raci olamayacağını, geleceğe raci olacağını belirtirler.
Hz. Sevde (radıyallahu anhâ) ile, Resulullah Mekke'de iken, Hz. Hatice'nin vefatından sonra evlenmişti. Resulullah Sevde validemize Mekke'de iken duhulde bulunmuş, onunla birlikte hicret etmişti. Rivayetler, Hz. Aişe'nin nikahının Sevde'nin nikahından önce kıyıldığını, ancak duhülün, Sevde'ye duhülden sonra olduğunu ifade eder.
Sevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ) Hz. Ömer'in hilafetinin sonlarında vefat etmiştir, (radıyallahu anhümâ).[241]

?5711 ?4? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????? ?????? # ?? ???????? ??? ????????? ????????????. ??????: ????? ? ????????? ??? ?????? ??????????? ???? ????????? ??? ???????? ??? ??? ?????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????[. ????? ??? ???? .

4. (5711)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hastalandığı zaman kadınlarını çağırdı, yanında toplandık.
"Ben sizleri teker teker dolaşacak durumda değilim. Uygun görürseniz Aişe'nin yanında kalmama müsaade edin, orada kalayım" buyurdular. Kadınlar da kendisine izin verdiler." [Ebu Davud, Nikah 39, (2137).][242]

?5712 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????? ? ???????? ??? ?????????? ?'??? ??? ?? ?????? ??????? ??????????? ?? ????? ???????? ?? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????. ???????? ???????? ??????? ?????? ????????. ????????: ????? ???????? ??????? # ?????? ????????????? ????? ??????????? ??????????
???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????????. ??????: ???????? ??? ??????? ?????? ??????? ?? ???????????? ????????? ???????? #[. ????? ????.»???????« ?? ??? ?? ????? ????? ?? ??? ??????? ?????? .

5. (5712)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında dokuz hanım vardı. Kadınlara uğrama işini sıraya koyunca, birinci kadına ikinci bir uğrayışı dokuz gün sonra oluyordu. Kadınlar, her akşam, Resulullah'ın o gün geleceği odada toplanıyorlardı. (Bir gün) toplanma akşam, yeri Hz. Aişe'nin odasıydı. Zeyneb gelmişti. Resulullah ona elini uzattı. Hz. Aişe: "Bu Zeyneb'tir, (bilmiyor musun)? dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da elini geri çekti. Derken Hz. Aişe ile Hz. Zeyneb birbirlerine çıkıştılar. Karşılıklı çekişme birbirlerinin yüzüne toprak atmaya kadar gitti. (Bu esnada mescidde) ikamet getirildi. Bu sırada Hz. Ebu Bekir geçiyordu, onların seslerini işitti.
"Ey Allah'ın Resulü! Çık ve şunların ağızlarına toprak saç!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm çıktı." [Müslim, Rada 46, (1462).][243]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinin yanında geceleme işini belli bir sıraya koyup sırasıyla uğramakla beraber, diğer hanımlarını, nöbetlerine kadar tamamen ihmal etmiş değildi. Bu rivayet, her akşam bütün hanımlarla birlikte geceleyeceği hanımının yanında toplanıp sohbet ettiklerini göstermektedir. Zaman zaman bu toplanmalarda, hanımlar arasında tartışmalar da olmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayet bu tartışmalardan şiddetli birisine şahitlik eder.
Diğer bazı rivayetler her gün ikindi namazından sonra Resulullah'ın hanımlarını sırayla kısa fasılalarla ziyaret edip bir müddet sohbet ettiğini gösterir. Bu hiç aksamayan bir ziyarettir.
Alimler, bu rivayetlerden, kocanın hanımlarını kendi odasında kabul etmesinin değil, onların odalarına teker teker uğramasının müstehab olacağını istidlal etmişlerdir.[244]

?5713 ?6? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ???? ????????? ?? ????????? ??????????? ???? ????????? ????????????? ??????? ????? ????????.
????? '????: ?????? ????????? ?????: ?????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

6. (5713)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hanımlarına gece ve gündüzleyin aynı saatlerde ziyarette bulunurdu. Onlar on bir tane idiler. Enes'e: "Buna takat getirebiliyor muydu?" denmişti. O: "Biz ona otuz kişinin gücü verildiğini konuşurduk" diye cevap verdi." [Buhârî, Gusl 12; Nesâî, Nikah 1, (6, 53, 54).][245]

?5714 ?7? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???? ?????????? ???? ????????? ????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ???????? ????? ??????: ?????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ????? ??????[. ????? ????? ? ??????? .

7. (5714)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bakire, dul üzerine nikahlanırsa, bakirenin yanında yedi gün kalınması, sonra taksimat yapılarak sıraya konması, dul nikahlandığı zaman, yanında üç gün kalıp sonra taksimat yapılıp sıraya konması sünnettir." [Buhârî, Nikah 100, 101; Müslim, Rada 44, (1461); Muvatta, Rada 15, (2, 530); Ebu Davud, Nikah 35, (2124); Tirmizî, Nikah 41, (1139).][246]

?5715 ?8? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

8. (5715)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safiyye (radıyallahu anhâ)'yi aldığı zaman yanında üç gece ikamet etti. Safiyye dul idi." [Ebu Davud, Nikah 35, (2123).][247]

?5716 ?9? ??? ??? ?????? ???? ??????????? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??????????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ?????. ???????: ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ????????? ???? ???? ???????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? ????? ???? ???? ????????.

9. (5716)- Ebu Bekr İbnu Abdirrahman, Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle evlendiği zaman, yanımda üç gün ikamet etti ve dedi ki:
"Sana ehlinden bir tahkir sözkonusu değil. Dilersen senin yanında yedi gün ikamet ederim. Ancak seninle yedi gün kalırsam diğer hanımlarımın yanında da yedi gün kalırım." [Müslim, Rada 41, (1460); Muvatta, Nikah 14, (2, 529); Ebu Davud, Nikah 35, (2122).][248]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Sevde'ye, yanında üç gün kalmasının ona bir takdirden ileri gelmediğini açıklıyor. Alimler o cümleyi bazı farklı şekillerde yorumlamışlardır. "Benim üç günle yetinmem sana bir hakaretten ileri gelmez" veya "Senin sebebinle kavmine bir hakaret ulaşmaz", "Üç günle yetinmem sana olan ilgimin azlığından değil, kaide ve hüküm icabıdır..." gibi.
Bu hadis, ikamette bakire için yediyi, dul için üçü aşıldığı takdirde, diğer zevcelere de aynı ölçüde zaman ayırarak eksiklikleri telafi etmenin vacib olduğuna delildir. Ancak bu, diğerlerinin izniyle olursa, fazlanın telafisi gerekmeyebilir. [249]

ÜÇÜNCÜ FASIL

AZL VE GAYLE HAKKINDA

?5717 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ?? ???????? ????? ???????????? ????????? ??????? ???? ????? ????????? ?????????????? ????????? ??????????? ????????? ?????????? ???????????? ?????????. ????????? ???????? ????????? ?????? # ?????? ????????? ?????? ??? ????????? ???????????. ??????: ? ????????? ??? ? ?????????? ??? ???? ???????? ????????? ??? ?????? ??????????? ??? ?????? ????????[. ????? ????? .

1. (5717)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Beni'l-Müstalik Gazvesi'ne çıktık. Arap esirlerinden çokça esir ele geçirdik. Kadınlara karşı arzu duyduk. Çünkü üzerimizde bekârlık şiddet kesbetmişti. Hep azil yapmak istiyorduk ve: "Aramızda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) varken, ona sormadan azil yapmak olur mu?" dedik ve sorduk.
"Hayır! buyurdular. Bunu yapmamanız gerekir. Kıyamete kadar geleceği takdir edilen her canlı mutlaka yaratılacaktır (siz tedbirinizle önüne geçemezsiniz)." [Buhârî, Nikah 96, Büyû 109, Itk 13, Megazî 32, Kader 4, Tevhid 18; Müslim, Nikah 125, (1438); Muvatta, Talak 95, Ebu Davud, Nikah 49, (2171); Tirmizî, Nikah 40, (1138); Nesâî, Nikah 55, (6, 107).][250]

AÇIKLAMA:

1- Azl, münasebet-i cinsiyede, meninin rahme ulaşmasını önlemek maksadıyla inzalin fercin haricine yapılmasıdır. Bu babta gelen hadisler, azl yoluyla hamileliğin başlıca iki maksatla önlenmesinin düşünüldüğünü ifade etmekteir:
1) Cariyelerin ümmüveled olmasını önlemek. Çünkü cariye efendisinden hamile kalıp çocuk doğurunca ümm-ü veled olur, artık efendisi onu satamaz, efendisi ölünce hürriyetine kavuşur.
2) Zevcenin emzirmekte olduğu çocuğu vardır, hamile kaldığı takdirde, sütün yapısı bozulacağı için çocuğa zararlı olacaktır, bu zararı önlemek gayesiyle kadının hamile kalmaması gerekmektedir, bu sebeple azle başvurulmaktadır.
3) Üçüncü bir gaye, geçim yükünü ağırlaştırmamak için, çocuk sayısını az tutmaktır.
2- Azl meselesi İslam alimlerince çeşitli açılardan tahlil edilmiştir, dinen caiz mi değil mi, fayda ve zararı nelerdir? gibi. Bu babta Resulullah'tan muhtelif rivayetler gelmiştir.
İbnu Abdilberr: "Alimler arasında, hür hanımdan izin olmadıkça azl yapılamayacağı hususunda ihtilaf yok" der. Sebep olarak kadının da cimaya hakkı olduğunu, bunu kocasından talep edebileceğini belirtir, ayrıca bunun kemaliyle vukuunun azle yer vermemekle mümkün olacağına dikkat çeker. İbnu Hübeyre de benzer bir icmadan bahsetmiştir. Ancak Şafiîlerde farklı bir nokta-i nazar bulunması sebebiyle tam bir icmadan bahsedilemeyeceği de söylenmiştir. Bu sebeple Şafiîler arasında hür kadına da izni olmadan azl yapılabileceği münakaşa edilmiştir.
3- Azlin yasaklanma sebebinde de ihtilaf edilmiştir:
* Bazıları: "Kadının cima hakkı kaybolduğu için" demiştir.
* Bazıları: "Kadere karşı gelme manası bulunduğu için" demiştir. Bu mevzuda gelen rivayelerin çoğu bunu te'yid eder.
Hülasa alimler, azl mevzuunda gelen hadislerin farklı ifadelerini gözönüne alarak buna haram dememiş, fakat terkinin evla olduğuna hadiste irşad bulunduğuna hükmetmiştir. Cariyenin izni alınmadan, hürrenin izni ile azlin yapılması haram değildir.[251]

?5718 ?2? ??? ??????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ???????? ?????????? ?????????????? ???? ????????[. ????? ??? ????.???? »???????? ?????????« ??? ????.?»????????« ?? ????? ????? ?????? ??? ???? ????? ???? ??? ?????? ???? ??? ???? ?????? ??? ?? ?????? ????? ?? ????? ?????? ???? ???.

2. (5718)- Esma Bintu Yezid İbnu's-Seken (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Çünkü gayl, biniciye [atının üzerinde] ulaşır ve atından aşağı atar" dediğini işittim." [Ebu Davud, Tıbb 16, (3881); İbnu Mace, Nikah 61, (2012).][252]

AÇIKLAMA:

Azl bahsini tamamlayan bir mevzunun gayle olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, her ikisi hakkında gelen yasak hükmü bir noktada birleşir: Çocuğun korunması, neslin sağlıklı olarak devamı endişesi...
Gayle bahsine az yukarıda (5682- İstidrad) genişçe temas ettiğimiz için burada teferruata girmeden şu kadarını söyleyeceğiz: Gayle öncelikle emzikli kadınla cima yapmaya denir. Gayl ise, hamile kalan emzikli kadının emzirdiği süte denmektedir. Bu mesele Arap dilinde ayrı bir mastarla ele alınmıştır. Çünkü emzikli kadın hamile kaldığı takdirde kadının sütü yapı itibariyle bozulmakta ve çocuğun sağlığını bozmaktadır.
Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste, emzikli kadınla cinsî teması "Çocuğu gizlice öldürmek" olarak tavsif etmekte, sebebini şu manada açıklamaktadır: "Çünkü, hamilelikte kimyevî yapısı bozulan ve zehir tesiri hasıl eden süt (gayl) çocukta uzun vadede zarar meydana getirmekte, atı üzerinde seferde iken bile bu zehirin tesiri aniden kendini göstermekte, evladının ölüp atından düşmesine sebep olmaktadır."
Bu meselede daha geniş bilgi için 5682 numaralı hadise ve ilgili açıklamalara, istidrad'a bakılmalıdır.[253]

İSTİDRAD:

Dinimiz evliliğin en başta gelen gayelerinden birini tenasül, yani neslin devamı, yani sağlıklı evlad elde etmek olarak tesbit etmiş, bu maksatla evlenmeye ve çok çocuk sahibi olmaya teşvik etmiştir. Bu meyanda getirdiği birçok teşriat bu gayenin gerçekleşmesini hedefler. Sadedinde olduğumuz azl ve gayle bahisleri de neslin korunması ile ilgilidir. Gerek azlin ve gerekse gaylenin haram manasında olmasa bile yasaklanmış olması, bilhassa günümüzde haricî baskılarla doğum kontrolü, kürtaj serbestisi gibi neslin çoğalmasını ve sağlıklı olmasını önleyici müdahaleler Müslümanların, meselelerine sahip çıkması, bu meselenin ayet ve hadislerde gelen temel esprisini yasaklamaya ve ona göre fikir ve kanaat geliştirmeye ve bunları uygulamaya, aksettirmeye çalışmaları gerekmektedir. Meselenin, uzun vadede memleketimiz ve İslam ümmeti için arzettiği ehemmiyete binaen çocuk konusuna bu vesile ile bir kere daha temas etmeyi gerekli görüyoruz. [254]

Çocuk Öldürme Yasağı

Çocukların korunması hususundaki Kur'anî tahdid ve tedbirlerden biri de çocuk öldürme yasağıdır. Eski çağlardan beri bütün dünyada[255], çeşitli şekillerde mevcut olan bu meş'um gelenek, cahiliyye devri Araplarında da yaygın şekilde mevcuttu. Kur'an-ı Kerim bu müessif tatbikata birçok kereler temas eder.
Bir kısım ayetler, bu âdetin tarihten çekildiğine dikkat çekerek ta Hz. Musa zamanında Firavun tarafından Yahudilere uygulandığını haber verir. Bu uygulamada yeni doğan erkek çocuklar öldürülüyor, kızlar sağ bırakılıyordu (Bakara 49; A'raf 127, 141) [İbrahim 6, Kasas 4; Mü'min 25).]
Kur'an-ı Kerim, cahiliye devri Araplarında mevcut çocuk öldürme âdetine de ayetlerinde yer verir:
"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helake sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini, onlara iyi göstermişlerdir" (En'am, 137).
Erkek ve kız her iki cinsten çocukları "fakirlik" korkusuyla öldürtüp, kızları da "ar" düşüncesiyle diri diri toprağa gömdüren bu geleneğin İslam'ın bidayetlerine kadar canlı ve de yaygın bir şekilde geldiğini gösteren pek çok rivayet mevcuttur. Bunlardan biri İslam'la şereflenmezden önce, kendi eliyle 12 kızını diri diri toprağa gömmüş bulunan Kays İbnu Asım'la ilgilidir. Müslüman olduktan sonra suçunu itirafla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den bu günahtan kurtulma çaresi olup olmadığını sormuştur. Bir diğer durum Sa'sa'a İbnu Naciye'nin rivayetiyle sergilenmektedir: Bu hayırsever zengin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e müracaat ederek, Müslüman olmazdan önce 360 tane çocuğu satın almak suretiyle ölümden kurtardığını, bu amelinin manevî mükafaatının ne olacağını sormuştur.
Kur'an-ı Kerim, çeşitli bahane ve şekiller altında kıyamete kadar devam edecek olan bu tatbikatla ciddi şekilde mücadele eder. Bunu bir-iki örnekle görelim:
1- Şu ayet-i kerimede en büyük haramlar sayılırken, çocuk öldürme, üçüncü sırada gösterilmiştir:
"De ki: Gelin size, Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anayababaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, -sizin ve onların rızkını veren biziz- "Gizli ve açık" kötülüklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır." (Enam 151)
İsra suresinde de çocuk öldürme fiili "büyük hata" olarak tavsif edilmiştir (İsra 31).
2- Çocuk öldürenlerin büyük hüsrana uğrayacakları haber verilir:
"Beyinsizlikleri yüzünden körükörüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri -Allah'a iftira ederek- haram sayanlar mahvolmuşlardır. Onlar sapıtmışlardır. Zaten doğru yolda da değildirler" (En'am 140).
3- Kadın ve erkeklerle yapılan bey'atlarda çocuk öldürmeme şartı konur.
"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman onları kabul et, onlara Allah'tan bağışlama dile. Doğrusu Allah bağışlayandır, acıyandır" (Mümtehine 12).
4- Öldürme yasağını sıkça tekrar etmiştir: Gerek yukarıda kaydettiklerimiz ve gerekse "Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman" mealindeki ayeti (Tekvir 8-9) ile iki ayrı yerde geçen ve "Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de, onları da rızklandıran biziz" (İsra 31; En'am 151) mealindeki ayetleri Kur'an-ı Kerim'in her tarafına serpiştirilmiş olarak, bu yasağı sıkça hatırlatmaktadır.
Zamanımızda, birkısmı dahilî, birkısmı haricî sebeplerden hasıl olan iktisadî sıkıntıları ve -tamamen muhayyel olan- müstakbel açlık tehlikelerini önlemek bahanesi dile getirilmek suretiyle Malthuscu iddiaların rengine büründürülen ve aslında dıştan gelen siyasî baskılardan kaynaklanan ve dünyanın her tarafında tatbikatı yaygınlaştırılmaya çalışılan ve nüfus planlaması, aile planlaması, doğum kontrolü gibi değişik adlarla munis gösterilmeye ve meşru kılınmaya çalışılan "modern çocuk öldürme metodları" Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen yasak sınırının dışına çıkmaz. Ayetlerde Firavunlarca "mü'minleri zayıf kılmak" için işlendiği bildirilen bu cinayetlerin "fakirlik korkusu" kılıfına büründürülmüş şekliyle mü' minler tarafından benimsenebileceğine işaret edilmekte ve bu tuzağa düşülmemesi için "fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin" emri tekrar edilmiş olmaktadır.[256]

Hızır'ın Öldürdügü Oğlan

Mevzumuz icabı temas etmemiz gereken bir ayet, Hz. Hızır'ın öldürdüğü bir oğlanla ilgili. Daha önce de temas ettiğimiz üzere, Hz. Hızır' la Hz. Musa aleyhisselam beraberce seyahat ederlerken bir oğlana rastlarlar ve Hz. Hızır hiçbir zahirî sebep yokken oğlanı öldürür.
"...Yine gittiler; sonunda bir erkek çocuğa rastladılar. O hemen onu öldürdü. Musa: "Bir cana karşılık (kısas) olmaksızın masum bir cana mı kıydın? Doğrusu pek kötü bir şey yaptın" dedi. O: "Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?" dedi" (Kehf 74-75).
Zahiren bizce de "kötü bir şey" olan bu öldürme vak'asının sebebini Hızır aleyhisselam, arkadaşlığının sonunda Hz. Musa'ya şöyle açıklar:
"Oğlana gelince, onun anababası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azdırmasından ve inkara sürüklemesinden korkmuştuk. Rablerinin o çocuktan daha temiz ve onlara daha çok merhamet eden birini vermesini istedik" (Kehf 80-81).
Ayette geçen gulam kelimesi, Arapça'da, büluğa ermemiş çocuk yani sabiy manasında kullanıldığı gibi, büluğa ermiş delikanlı manasına da kullanılır. Türkçemizde "oğlan" kelimesi de aşağı yukarı bu manadadır. "Oğlan çocuğu" demedikçe, büluğa ermiş kimse de oğlan kelimesi ile kastedilir.
Ayette geçen gulam'ı her iki manada da anlayan alimler mevcuttur. Ancak "cumhur" denen çoğunluk, ayetteki gulam'la "büluğa ermemiş çocuk"un kastedildiği görüşüne zahib olmuştur.
Buradaki gulam, büluğa ermiş bir kimse olduğu takdirde küfrü ve isyanı sebebiyle öldürülmüş olması problem çıkarmaz. Ancak, ekseriyetin anladığı üzerine, gulamdan murad, büluğa ermemiş biri ise, istikbalde işleyeceği cinayet sebebiyle öldürülmüş olması şer'î ahkâm bakımından son derece mahzurludur. Çünkü çocuk, âmmden öldürme cinayetinde bulunsa bile, kendisine kısas yoluyla ölüm cezası vermek mümkün olmadığı gibi, ilerde işleyeceği, muhtemel ve muhayyel bir suç sebebiyle onu öldürmek hiç mümkün değildir.
Bu vak'anın izahı özetle şöyle yapılır: Şeriatın hakikatı Allah'ın emridir. Hızır da, Hz. Musa'nın sorusu üzerine, bunu kendiliğinden değil, Allah'ın emriyle yaptığını söylemiştir. Nitekim, bu izah karşısında, ilm-i zahire tabi insanların temsilcisi durumunda olan Hz. Musa ikna olduğu için sükut etmiş, itiraz etmemiştir.
Hz. Hızır aleyhisselam ise, "ilm-i ledün", "ilm-i batın", "ilmü'lgayb" gibi değişik isimlerle ifade edilen geçmiş ve geleceğe şamil bir ilme sahiptir. Bu ilim, Hz. Musa gibi ilm-i zahir ehlince meçhuldür. Bu ilim, kesble elde edilemez, mevhibe-i İlahîdir. Hızır aleyhisselam bu ilme sahiptir. Kıssada kaydedilen diğer vak'alar da Hz. Hızır'ın hususiyetini göstermiştir.
Öyle ise, ilm-i zahire sahip şeriat tebliğcisi Hz. Musa nazarında çirkin addedilen bir amel, ilm-i batına sahip Hızır nazarında çirkin değildir. Üstelik, öldürme vak'asını anlatan Hızır "ben" zamirini kullanmıyor, "biz" diyor. Yani şahsî bir tasarrufu değildir. Yapılan izahın Hz. Musa'yı ikna etmiş olması da bu iki şeriatın aslında birbirine muhalif olmadığını ifade eder. [257]

DÖRDÜNCÜ FASIL

NÜŞÛZ (DİKBAŞLILIK)

?5719 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ?? ???? ?????:]????? ???????? ??????? ???? ????????? ???????? ??? ?????????. ???????: ???????? ??

?????????? ??????? ?????? ?????????? ? ??????????? ???????. ????????? ???????? ????????????? ????????? ?????????: ????????? ? ??????????? ????? ????????? ??????? ??????? ?? ????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ???????? ??????: ??? ??????? ?????????? ??? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ??????[. ????? ???????.»?????? ????????« ????? ????? ?????????? ????.?»????? ????????« ????? ??????? .

1. (5719)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır..." (Nisa 128) ayeti hakkında dedi ki: "Bu ayet, şöyle bir kadın hakkında inmiştir: "Bir erkeğin nikahı altındadır, ancak erkek onunla beraberliği fazla istememektedir, onu boşayıp bir başkasıyla evlenmeyi arzulamaktadır. Ona kadın: "Beni boşama, yanında tut, ama dilersen bir başkasıyla da evlen. Sen bana infak ve gece ayırma hususunda serbestsin" der. İşte ayette geçen şu meal bu manayadır: "Bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır." [Buharî, Sulh 4, Mezalim 11; Tefsir, Nisa 23, Nikah 95; Müslim, Tefsir 14, (3021).][258]

AÇIKLAMA:

Nüşuz, kelime olarak sivrermek, yükselmek, kabarmak gibi manalara gelen bir kökten gelir. Karıkoca arasındaki nüşuz geçimsizliktir, birbirlerinden hoşlanmamaktır. Kadının kocaya karşı nüşûzu itaat etmemesi, asi olması, dikbaşlılık etmesi, karşılık vermesi demektir. Kocanın karısına nüşuzu ise, kötü muamele etmesi, ona zarar vermesi ve dövmesidir (en-Nihaye).
Şarihlerin açıkladığı üzere, ayet-i kerime, kadına, kendisini kocasının boşamasından korktuğu takdirde, boşamaması ve nikahında tutması karşılığında mehrinden ve hatta gece beraberliğinden tavizler vermeyi tavsiye etmektedir. Hakim'in bir rivayetine göre "Rafi' İbnu Hadic'in nikahı altında bir kadın vardır. Buna rağmen genç bir kadınla daha evlenir. Bu genci, eski hanımına tercih eder. Bunun üzerine kadınla aralarında niza çıkar. Rafi hanımını bir talakla boşar, sonra kadına: "Dilersen talaktan rücu edeyim, ancak sen de sabredip tahammül edeceksin" der. Kadın "rücu et" der. Tekrar birleşirler. Fakat kadın bilahare verdiği sözde duramaz, sabırsızlık izhar eder. Bunun üzerine o da hanımını boşar. " Şu halde sadedinde olduğumuz ayetin tavsiye ettiği sulh böylesi bir anlaşmadır. Tirmizî'de İbnu Abbas'tan kaydedilen bir rivayete göre, "Hz. Sevde (radıyallahu anhâ), kendisini Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın boşayacağından korkarak: "Ey Allah'ın Resulü! Beni boşama fakat benim sıramı Aişe'ye ver!" diyerek müracaatta bulunur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kabul buyurur." İşte, sadedinde olduğumuz ayet bu vesile ile nazil olur.[259]

BEŞİNCİ FASIL

NİKÂH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

?5720 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ?????:]???? ????????? ????????? ?????????? ??????? ????? ??? ? ?????????? ???? ????????? ??????? ???? ??? ?????????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

1. (5720)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) demiştir ki: "Bir adam bir kadınla evlenir, nikah sırasında kadını kendi memleketinden dışarı çıkarmama şartını kabul ederse, bilahare kadın razı olmadıkça, onu dışarı çıkaramaz." [Tirmizî, Nikah 31, (1127).][260]

?5721 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ???? ????? ???????: ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ?????[. ????? ??????? .

2. (5721)- Hz. Ali (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre: "Bu meseleden (nikahta koşulan şarta uyma meselesinden) sorulmuştur da, o şu cevabı vermiştir: "Allah Teala hazretlerinin şartı kadının koştuğu şarttan da, onun şartını kabul edenden de önce gelir!" [Tirmizî, Nikah 31, (1127).][261]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen iki hadis, nikah akdi yapılırken ileri sürülecek şartlarla ilgilidir. Tirmizî bu hadisleri "Nikah akdi sırasında koşulacak şartla ilgili olarak gelen (rivayetler) babı" adını taşıyan bir babta kaydetmiştir. Tirmizî, bu babın ilk rivayeti olarak Ukbe İbnu Amir tarafından rivayet edilen Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu hadisini kaydeder: "Yerine getirilmeye en ziyade hakkı olan şartlar kendisiyle ferclerin helal kılındığı şartlardır."
Şarihler burada "şart(lar)"la kastedilen şeyin öncelikle mehir olduğunu, ancak zevciyetin yüklediği bütün vecibelerin anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir. Bunlar dinimizin nikah müessesesinin meşruiyetine tabi kıldığı vecibelerdir. Mehir, nafaka, iyi geçim... Nikah akdi bunları erkeğe yüklemiş, sanki kadın bunları şart koşmuş gibidir.
Ancak, bir kısım alimler, bu hadiste zikredilen "şart"la, erkeğin, kadını evlenmeye razı edebilmek üzere, -dinen mahzurlu olmamak kaydıyla- önceden kabul ettiği bütün şartların kastedildiğini de söylemiştir. Nitekim İmam Şafii hazretlerinin: "Ulemanın çoğu, burada kastedilenin, nikahın muktezasına münafi olmayan şartlara hamledilmesi kanaatindedir" demiştir. Böylece, iyi muamele, nafaka, giyecek, mesken gibi temel hususlar da hadisin maksatları arasında yer alır.
Bunu sadece erkek tarafının vecibesi olarak düşünmek de yanlış olur. Çünkü nikah kadına da bir kısım meşru sorumluluklar getirmektedir. Öyleyse kadın da onlara uyacaktır: Kocanın izni olmadan evden çıkmaması, kocasının malında onun izni dairesinde tasarrufta bulunması, eve kocasının istemediği kimseyi almaması, davetine itiraz etmemesi gibi..
Nikahın muktezasına muhalif olan şarta gelince, kocanın kadına gece ayırmama, yeterince harcamama, infak etmeme, kadınla sefere çıkmama... gibi şartlar. Bunlara uymak gerekmez, bunların zikri akid sayılmaz, lağv (boş söz) kabul edilir. Nikah, mehr-i misil üzere sahih olur. Yalnız Ahmed İbnu Hanbel, "Her şarta uymak gerekir" demiştir.
2- Sadedinde olduğumuz iki hadisten birincisi Hz. Ömer'in, nikahta memleketinden dışarı çıkarmama hususunda kadının şartını kabul eden erkeğin bu şarta uyması gereği kanaatinde olduğunu ifade etmektedir. Bu kanaatini te'yid eden bakşa rivayetler de var. Ancak, yine Hz. Ömer'e atfedilen bazı rivayetlerde aksi görüşte olduğu, böyle bir şartla ihtilafa düşen bir karıkocanın davasına bakıp şartı kaldırdığı ve "Kadın kocasıyla birliktedir" dediği de rivayet edilmiştir.
Hz. Ömer'in bu husustaki görüşü ihtilaflı olsa da, önceki görüşte yalnız değildir: Ashab'tan Amr İbnu'l-As, tabiin ve etbauttabinden Tavus, Ebu Şa'şâ, Evzâî, Şafiî, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler.
Hz. Ali'nin görüşünü çoğunluk (cumhur) benimsemiştir. Onlar: "Hatta derler, kadının mehr-i misli, mesela yüz dinar olsa o kendi diyarından çıkarılmamak şartıyla elli dinara razı olsa, kocası onu dilediği yere götürebilir, üstelik mehri de müsemma olan yani nikah sırasında mutabakata varılan miktardır -verilen misalde yüze bedel elli dinardır-." Hanefiler bu meselede: "Kadın, mehr-i misilden eksilttiği kısmı isteyebilir" demiştir. Şafii hazretlerinden şu görüş de rivayet edilmiştir: "Nikah sahihtir, şart lağvdır, erkek mehr-i misile mecbur edilir."
Burada kaydı gereken değişik bir görüş Ebu Ubeyd'e aittir: "Kadını almak üzere kabul ettiğimiz şartlara uyulmasını emrederim. Ancak erkeğin bu şartlara mahkum edilmesini emretmem" demiştir. İbnu Hacer, açıklamamızın bidayetinde kaydettiğimiz hadis hakkında şöyle der: "Ukbe'nin rivayet ettiği hadisi nedb'e hamletmek gerektiğini takviye eden bir husus, Hz. Aişe'nin Berire kıssasından naklettiği ibaredir: "Allah'ın kitabında bulunmadığı halde koşulan şartların hepsi batıldır." İbnu Hacer devamla: "Vâty, iskan, vs. erkeğin haklarındandır, bunlardan birini iskat edecek bir şartın kabulü, kitabullahta olmayan bir şartın kabulü olur. Taberâni, el-Mu'cemu's-Sagir'inde, Hz. Cabir'den hasen bir senetle şu hadisi kaydeder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ümmü Mübeşşir Bintu'l-Bera İbni'l-Ma'rur'a talip olmuştu. Kadın: "Ben zevceme, kendisinden sonra evlenmeyeceğim diye söz vermiştim" cevabını verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu uygun bir şart değildir" buyurdular."[262]

?5722 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ??? ??????? ?????? # ???????: ??? ??????? ?????? : ???? ????????? ? ??????? ???? ?????. ???????: ??????????. ???????: ???? ?????? ??? ?????????? ???????. ?????: ????????????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.????: »? ??????? ???? ????« ???? ???? ?????? ??? ??? ???? ?????? ????????.?????: »??????????« ?? ????????.?????: »??????????? ?????« ????? ?? ??????? ???? ?? ???? ???? ???? ????? ?????? .

3. (5722)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Hanımım değen eli reddetmiyor!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onu uzaklaştır!" emretti. Adam: "Nefsimin ona takılmasından korkuyorum" deyince: "Öyleyse ondan faidelen!" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 4, (2049); Nesâî, Nikah 12, (6, 67).][263]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "değen eli reddetmemesi" iki manada anlaşılmıştır:
* Nefsini, fuhuş talep edenlere karşı korumuyor, isteklere cevap veriyor, namusunu korumuyor.
* Kocasının malından isteyenlere, her ne isterlerse veriyor, malı korumuyor.
2- "Uzaklaştır"dan murad da "boşa!"dır.
3- Resulullah "Ondan istifade et!" emrini vermiştir. Zira, boşadığı takdirde adamın ondan tamamen kopamayarak, harama düşebileceğinden korkmuştur. Ancak, hadisin Nesai'de gelen veçhinde "Ondan faidelen" yerine "Onu alıkoy" denmiş olmasını esas alan alimler: "Onu zinadan veya israftan alıkoy" şeklinde yorumlamışlardır ki bunun da ya çok cima ile ya da malın muhafazası için ziyade tedbirlerle mümkün olacağına dikkat çekmişlerdir.
Bazı şarihler de: "Değen eli reddetmiyor" ifadesinin zahir manası: "Değerek lezzet almak için uzatılan eli reddetmiyor" demektir demişlerdir. Eğer Resulullah bundan cimayı kinaye ettiğini anlasaydı, adama kazf ahkâmı uygulardı veya "kocası, hanımının halinden, onun kendisinden fuhşiyat talep edildiği takdirde kaçınmayacağını anlamış, endişesini dile getirmiştir, kendisinden böyle bir hadise henüz vaki olmuş değildir" yorumu da yapılmıştır.
Allame Muhammed İbnu İsmail el-Emir, Sübülü's-Selam'da "değen el"le ilgili bu te'villeri kaydettikten sonra birinci te'vilin ihtimalden çok uzak olduğunu, zira Aleyhissalâtu vesselâm'in kişiye deyyus olmayı emretmeyeceğini söyler. İkinci te'vilin de ihtimalden uzak olduğunu, zira kadın kendi malından israf etse bunun önlenebileceğini, kocasının malından israf etse bunun da önüne geçebileceğini ve bu sebeplerle Aleyhissalâtu vesselâm'ın boşamayı emretmeyeceğini, zaten değen elle cömertliğin kinaye edilmesinin örfde görülmediğini söyler ve netice olarak "En kuvvetli ihtimal hiçbir düşük ve art niyet olmaksızın yabancıya karşı kaçgöçe yer vermeyen bir ahlak gevşekliğinin kastedilmiş olmasıdır, nitekim fuhuştan uzak olmasına rağmen birçok erkek ve kadının ahlakı böyledir. Eğer şikayet sahibi koca, kadının fuhşa düşmesini kasdetmiş olsaydı, kadına karşı kazıfta bulunmuş olurdu" der.
Bu kaydettiklerimiz, hadisleri anlamada, te'vilde isti'cal etmeyip etraflıca araştırma ve imân-ı nazar etme gereğine bir kere daha delil olmaktadır.[264]

?5723 ?4? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ????????? ????????? ???????????? ??????????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (5723)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kadın kadına [bir örtünün altında] mübaşeret etmemelidir, onu tutup kocasına vasfeder de adam görmüş gibi olur." [Ebu Davud, Nikah 44, (2150); Tirmizî, Edeb 38, (2793); Buharî, Nikah 118).][265]

AÇIKLAMA:

1- Bu yasak, sedd-i zerâî denen kötülüklerin sebeplerini yasaklamada mühim bir asıldır. Kadının kocasına, bir diğer kadını vasfetmesi, kocasını o kadınla fitneye düşmeye veya vasfeden hanımını boşamaya müncer olabilir. Nesâî'nin bir rivayetinde: "Kadın kadınla, erkek erkekle mübaşerette bulunmasın" buyrulmuştur. Bir diğer vecihde hadis daha şümullüdür: "Erkek erkeğin avretine bakmasın, kadın da kadının avretine bakmasın, erkek erkekle bir tek örtünün altına girmesin, kadın da kadınla bir tek örtünün altına girmesin" buyrulmuştur. Nevevî der ki: "Hadisten, erkeğin erkeğin avretine bakmasının, kadının da kadının avretine bakmasının haram olduğu anlaşılmaktadır. Bu ihtilaf edilmeyen bir husustur. Keza erkeğin kadının avretine, kadının da erkeğin avretine bakması bi'l-icma haramdır. Karıkoca bundan istisnadır. Bunlardan herbiri arkadaşının avretine bakabilir. Sadece ut yerlerine bakma hususunda ihtilaf edilmiştir, asıl olan cevazdır, fakat sebep yokken bakmak mekruhtur. Mahremler birbirlerine dizkapağı göbek arası hariç diğer yerlerine bakabilirler. Bahsedilen bu haramların hepsi hacet olmama durumuyla ilgilidir, cevaz da şehvetsiz olan nazaradır."
2- Hadis, arada perde olmaksızın iki erkeğin bedenlerinin birbirine değmesinin haram olduğunu ifade etmektedir. Musafaha bundan istisna tutulmuştur. Keza başkasının avretine hangi yerde olursa olsun elle değmek bilittifak haramdır. Nevevî, bu meselede hamamların umumi bir belva olduğunu, oralarda çok kimsenin titizliğe riayet etmeyip gevşeklik gösterdiğini, herşeye rağmen oralara girenlerin başkalarının avretine karşı elini, gözünü vs.'sini koruması gerektiğini kendi avretini de başkasının nazarından koruması gerektiğini belirtir. Bu titizliği göstermeyenlere de gücü yettikçe müdahele icab ettiğini, karşı tarafın kabul etmeyeceğini zannetmenin bu vazifeyi üzerinden düşürmeyeceğini, şayet nefsi veya başkası hakkında fitneden korkarsa müdahale vazifesinin sakıt olacağını söyler.[266]

?5724 ?5? ??? ????? ???? ??????? ?????:]??????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????????? ????????? ???????[. ????? ???????.»??????????« ???? ?? ??? .

5. (5724)- Atâ İbnu Yesar rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya çehiz olarak kadife bir örtü, bir su kabı ve içerisi izhirle doldurulmuş bir minder verdi." [Nesâî, Nikah 81, (6, 135).][267]

?5725 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ??? ????????? ????? ?? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ???? ???????? ??????? ????? ?????: ??? ???? ????????? ????? ????????? ????? ????? ??? ????????? ????? ?????? ??? ????[. ????? ??????? ???????? .

6. (5725)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, ben genç bir insanım, günahtan korkuyorum, evlenecek maddî imkan da bulamıyorum, hadımlaşmayayım mı?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm bana cevap vermedi. Ben bir müddet sonra aynı şeyi tekrar söyledim. Yine cevap vermedi. Sonra:
"Ey Ebu Hureyre! buyurdu. Senin karşılaşacağın şey hususunda artık kalem kurumuştur. Bu durumda ister hadımlaş ister bırak." [Buharî, Nikah 8; Nesâî, Nikah 4, (6, 59).][268]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten geçen ?????????? asıl olan şiddet demek ise de, günah, fücur, zina, kötü ve meşakkatli iş gibi manalara gelen bir kelimedir.
2- Hadis, ilk nazarda hadımlaşmayı yapıp yapmamada muhayyer bırakıyor intibaını vermekte ise de, aslında muhayyerlik mevzubahis değil, bilakis tevbih var. Başka rivayetlerde ihtisa talebi açıklıkla reddedildiği halde burada meselenin kaderle irtibatına atıf yapılmıştır. Ama dinimizde kadere inanma emri var, kaderde olanla amel emri yok. Kader bizim meçhulümüzdür, ne var bilemeyiz. Kaderde yazılan yazılmıştır diye hareket edecek olsak müsaade edilen, meşru olanları tercihen yapmamız gerekir. Öyleyse nice defalar ihtisa gibi tabiatı, yaratılışı bozan şeylerden yasaklama bilinip dururken, bekârlığın getireceği bazı sıkıntıları ihtisa yoluyla önlemek tecviz edilmez.
Hülasa hadiste o hususta muhayyerlik mevzubahis değildir. Bilakis ihtisanın zemmi mevcuttur. Ayrıca kaderin hükmettiğini beşerî çare ve tedbirlerle bozamayacağımız da ifade edilmiş olmaktadır.
* Hadis, kişinin başına gelen bir hususu müstehcen de olsa, çirkince de olsa büyüğüne açabileceğini ifade etmektedir. Resulullah Ebu Hureyre'nin şikayetini dinlemiş, onu azarlamamıştır.
* Hadiste mehir ve diğer evlenme masraflarını temin etmeyenin evlenmeye girişmemesi de ders verilmiş olmaktadır.
* Şikayet üç kere tekrar edilebilir, caizdir.
* İkna olmayacak kimseye sükutla cevap gerekir.
* Mücerred sükuttan muradı anlayacağı zannedilen kimseye cevap yerine sükut etmenin cevazı vardır.
* İhtiyacını talep eden kimsenin, sualde özrünü önce beyan etmesi müstehabtır.
* Bazı hadislerde Resulullah bekâr gençlere şehveti kırmak için oruç tavsiye etmiştir. Ebu Hureyre'ye oruç tavsiye edilmeyişini şarihler, Ebu Hureyre ehl-i suffeden olması hasebiyle zaten ömrünün çoğunu oruçlu geçirdiğini Aleyhissalâtu vesselâm bilmektedir. Bu sebeple oruç tavsiye etmemiş olabilir veya bu talep seferde vaki olmuştur diye açıklarlar.[269]

?5726 ?7? ??? ???????? ???: ????? ??? ????????? ?????????? ???????? ??????:]???? ???????? ?? ????????? ???????? ‘?????? ????? ?????????? ??? ?????? ?????????? ?????? ??????????? ??? ??????. ????? ???????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ???? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? # ????? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ‘?????? ????? ??????????[. ????? ????.

7. (5726)- Ma'mer anlatıyor: "Süfyan-ı Sevrî merhum (bir gün) bana:

"Ailesinin bir yıllık -veya yarı yıllık- yiyeceğini cemeden kimse hakkında bir şey işittin mi?" diye sormuştu. O anda ne söyleyeceğim aklıma gelmedi. Ama sonradan İbnu Şihab'ın bize tahdis ettiği bir hadisi hatırladım. Hadis İbnu Şihab'a Malik İbnu Evs'ten, ona Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den gelmişti. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın, Beni'n-Nadir hurmalığını satıp ailesi için bir yıllık yiyeceklerini ayırdığı belirtilmekte idi." [Rezin tahric etti. Buharî, Nafakat 3; Müslim, Cihad 49, (1757).][270]

AÇIKLAMA:

Ma'mer'in hatırladığı hadis, Buhârî ve Müslim'de bütün teferruatıyla kaydedilmiştir. Hadiste, Hz. Peygamber'in mirası meselesinde İbnu Abbas'la Hz. Ali arasında çıkan ve halife olması haysiyetiyle Hz. Ömer (radıyallahu anhüm ecmain)'e intikal eden ihtilaf anlatılır. Bu vesile ile Hz. Ömer, Resulullah'a Benî Nadir Yahudilerinin mallarından düşen ve şahsî malı durumunda olan hurmalığı Aleyhissalâtu vesselâm'ın nasıl tasarruf ettiğini açıklar. Hz. Ömer bu mesele ile ilgili olarak: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bundan ailesinin senelik nafakasını alır, geri kalanı Allah'ın malı kılıp beytulmale (hazineye) koyardı" der.
Alimler, bu hadisi esas alarak, kişinin ailesi için bir yıllık ihtiyacını depolayabileceğine hükmetmişlerdir.[271]

---

[1] Bediüzzaman.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/478-480.
[3] Burada kaydedeceğimiz prensiplerin herbibiri kelimesi kelimesine âyet ömeali değil ise de hadislerin de yardımıyla, alimler bu hükmleri netleştirmiştir.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/480-481.
[5] Bunun ehemmiyet ve şümûlünü tam kavramada, günümüz sosyolojisinde önemli bir yer tutan sosyometri bahislerini tetkik etmek gerekir.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/482-483.
[7] Hz. Aişe hakkında geniş bilgi birinci ciltte verilmiştir(s.76-80).
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/484.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/484-485.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/486.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/486-487.
[12] Bu eser, Ahkamu's-Sıgar adı ile tarafımızdan tercüme edilmiş, 1984 yılında Cihan Yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır, tamamı 488 sayfadır.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/487.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/487-489.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/490-491.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/491-492.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/492-493.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/493.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/493.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/494.
[21] Çocuğunu emzirmekte olan Ümmü Seleme ile gerdekten kaçınması 5719. hadiste görülecek olan "gayle" meselesinden ileri gelebilir.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/494-495.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/496-497.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/497-498.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/498-499.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/500.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/500-501.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/502-503.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/503-504.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/504.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/504-505.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/505.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/505-506.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/506.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/507-508.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/508-509.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/510.
[40] Azl, meniyi kadının rahmine değil, dışarı atmaktır. Buna, hamileliği önlemek için başvurulur.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/510-512.
[42] Bu iktibastan yaptığımız eser (Türkiye'de Nüfus Meselesi) 1973'te İstanbul'da Boğaziçi Yayınevi tarafından basılmıştır.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/512-514.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/514.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/514.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/515.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/515-516.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/516-517.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/517.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/518.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/518.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/519.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/519-522.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/522-523.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/523-524.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/524.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/525.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/526.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/526-527.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/528.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/529.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/529-530.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/530.

[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/531.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/532.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/532-533.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/534.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/534-535.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/535-536.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/536-537.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/537.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/537-538.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/539-540.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/540.
[90] Timaş Yayınevi (İstanbul) tarafından daha az özetlenerek neşredilen kitapçığın Namus Fitnesi Mut'a adıyla piyasaya çıkması uygun bulunmuştur.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/541.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/541-542.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/542-545.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/545-546.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/546.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/546-548.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/548-549.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/549.
[99] İbnu Hubbân: "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı?" dedik" ibaresinden hareketle, Resûlullah'ın ilk bakışta Mut'a'yı yasaklamış olabileceği görüşünü ileri sürer. (Sahîh-u İbnu Hubbân 6, 175).
[100] İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ, burada Bakara sûresinin 173. âyetinde atıf yapmaktadır. Bu âyette Rabbimiz Teâlâ hazretleri, leş, kan, domuz eti ve puta kesilen hayvanların etinin haram olduğunu bildirdikten sonra, muzdar kalanların ölmeyecek kadar yemelerine ruhsat verir.
[101] İki mut'a'dan murad temettû haccı ile mut'a nikâhıdır. Temettû haccı da câiz mi değil mi diye münakaşa edilen bir konu olmuştur. Ancak teferruatı burada mevzumuzun dışında kalır.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/549-554.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/554-55.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/555-559.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/559-560.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/560-561.
[107] Muhsan evliliği tatmış kimsedir.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/561-562.
[109] Mealde "ırzlar" kelimesiyle tercüme edilen Kur'ânî tâbir "fürûc"dur. Bu ferc'in cem'i(çoğulu)dur. Fercle ayet ve hadislerde gerek erkek ve gerekse kadınların cinsî uzvu kinaye olunur. Sadedinde olduğumuz ayette cinsî tatminin kinaye olunduğu söylenebilir.
[110] Tahlîl, bir Şîî kaynaklarından olan Tenzîbu'l Ahkâm'da "Efendinin, kendi câriyesini, herhangi bir şahsa ariyeten helal addetmesidir. Bu muameleye âriyet denmekten kaçınılmış, tahlîl denmiştir" (7,244). Tabiri ehl-i sünnet alimleri, boşanan kadının, hulle yoluyla eski kocasıyla nikahlanması mânasında kullanmışlardır.
[111] Kâsânî'nin açılamasını takip edebilmek için âyetin tam meâlini veriyoruz:"(Harb esiri olarak) sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar (mülk-i yemininiz olan câriyeler) müstesna olmak üzere diğer bütün kocalı kadınlar(la evlenmeniz de size haram edildi. Bu haramlar), üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır). Onlardan maadası ise -namuskâr ve zinaya sapmamış (insanlar) halinde (yaşamanız şartiyle) mallarınızla (mehir vermek veya satın almak suretiyle)ara(yıp nikâhla)manız için- size helal edildi. O halde onlardan hangisiyle faidelendiyseniz ücretlerini takdir edildiği vech ile verin. O mehrin miktarını tayin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilicidir. Mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.Sizden kim hür ve müslüman kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o halde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'mün câriyelerinizden (alsın). Allah sizin imanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizden (hasıl olmuşunuz)dur. O halde -fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere- onları, sahiplerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin.Onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettiler mi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı (verilir. Cariyeleri almak hususundaki) bu (müsaade), içinizde sıkıntıya düşmekten (zinaya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla mağfiret edicidir, çok esirgeyicidir"(Nisa 24-25).
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/562-566.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/566-567.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/567-568.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/568-569.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/569-572.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/572-573.
[118] Şîîler, "aleyhisselam" ifadesini alimleri için kullanırlar. Sünnîler bunu sadece peygamberlere kullanırlar.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/573-575.
[120] Sünneti ikâmeden iki mâna çıkarmışlardır: 1- Mut'ayı bir kere yaparak sünneti yerine getirmek; 2- Mut'anın sünne olduğunu kavl ile ikrar etmek, fakat bunu yapmak bir vecîbe değildir. Onu yaparak zarara düşmek gerekmez.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/575-576.
[122] Takiyye: Şîâ'ya ait bir ıstılahtır,canını kurtarmak için inancını gizlemek, olduğundan başka görünmek mânasına gelir.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/576-578.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/578-579.
[125] Tarif aynen şöyle: ??? ???????? ????? ??????????? ??????? ????????? ??"??????? ??? ???????? ?? ??????? ??????????? ?????? ??????? ?????????????

"Sahîh hadis, senedi bütün tabakalarda imamiye mezhebine mensub âdil râvinin âdil râviden masum imama kadar muttasıl suretle rivayet ettiği hadistir(Zeynûd-Dîn İbnu Ali İbnu Ahmed vefat 965, er-Riâye fi ilmi'd-Diraye s.77;el-Kahpâni, Mecma'u'r-Rical 7,195).)"
[126] Her ne kadar mâsum tâbirin zımnında Hz. Peygamber de dahil ise de (Amilî,a.g.e. s. 77), kitaplarında nâdiren Hz. Peygamber'e ulaşan hadis mevcuttur. Ayrıvca bilinmesi gereken bir husus şudur: Hz. Peygamber'in sözünün de muteber bir hadis sayılabilmesi için, masum imamlar yoluyla rivayet edilmelidir. Böyle olmayan rivayetler onların nazarında değersizdir. Bu çeşitten masum imam târikiyle rivayet edilmeyen hadislere muvassak denmektedir. Üçüncü derecede bir ehemmiyet taşımaktadır. (Abdulvehhâb Abdullatif el-Müsteker, el-Mu'tasar kısmında s.20); a.g.e.84.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/579-581.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/5.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/5.
[130] Bu mevzuda teferruat için Ömer Nasuhi Bilmen merhumun Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu'na müracaat edilmelidir. (2. cilt, 45-50).
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/5-7.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/7.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/7.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/8.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/8.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/8-9.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/10.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/10.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/10.

[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/10.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/11.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/11.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/11-12.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/12.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/12-13.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/13.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/13-14.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/14.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/14-15.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/15.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/15-16.
[152] Bu meselelere Ahzâb sûresi ile ilgili tefsirde kısa kısa temas etmiş olmamıza rağmen (Bak. 4. cilt, 178. sayfa), ehemmiyetine binaen burada biraz daha genişçe temes etmeyi faydalı buluyoruz.3) Velâ-i Müvâlât: Nesebi meçhul birisi ile tes'sîs edilen yardımlaşma rabıtası (akrabalığı).Velâ-i Ataka : Azad edilen köle ile efendi arasında teessüs eden bir râbıta (akrabalık bağı). Ölüm halinde tevârüsü gerektirir.Civâr : Bir yabancıya tanınan himâye, eman.
[153]
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/16-17.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/17.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/17-18.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/18.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/18-20.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/20.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/20-22.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/23.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/23-24.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/24.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/25.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/25.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/25-27.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/28.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/28.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/29.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/29.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/29-30.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/30.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/30-31.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/31.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/31.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/32-33.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/33.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/33.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/33-34.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/34.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/34-35.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/35-36.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/37.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/37.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/37-38.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/38-39.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/39.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/39-40.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/40.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/40.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/40.
[192] Bu hususta ileri sürülen farklı ve teferruatlı görüşlerden birine göre -ki Evzâî de benimser- radâ'süte bağlıdır, zamana değil, daha iki yıl dolamadan, meselâ birinci yıl içerisinde çocuk sütten kesilip yemeğe tam alışacak olsa, bundan sonra emilen sütle kardeşlik ve hurmet hâsıl olmaz. Diğer bir görüşe göre sütle yaşlılar için bile - en azından örtünmeyen gerektirmeyen- kardeşlik hâsıl olmaktadır. (Çeşitli münâkaşalar için bak. Fethu'l-Bârî, 11, 49-53; A. Ma'bûd 6, 53-62).
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/41-42.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/42-43.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/44.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/44.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/44-45.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/45.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/46.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/46-47.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/48.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/48-49.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/49.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/49.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/50.
[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/50.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/50-51.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/52.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/52-53.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/53.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/54.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/54.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/54.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/54.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/55.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/55.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/55.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/55.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/56.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/56.

[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/57.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/57.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/57-58.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/58.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/59.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/59.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/59.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/59-61.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/62.
[230] Hicret üzere biatın mâna ve ehemmiyetini Hicretle ilgili bahsin sonunda tahlil edeceğiz (5797. Hadis).
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/62-63.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/64.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/64.
[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/64.
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/64.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/65.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/65.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/66.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/66.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/66.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/66-67.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/67.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/68.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/68.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/69.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/69.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/69.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/70.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/70.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/71.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/71-72.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/73.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/73.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/73.
[255] Bir peygamberin rü'yada bile olsa gördüğünün vahya dayandığı ve binâenaleyh hak olduğu (bak. Râzî, a.g.e. 26, 153) kaziyyesi ve usulcülerin bir hüküm geldikte icra edilmeden neshedilip edilmeyeceği hususunu tartışmış olmaları (Râzî, a.g.e., 26, 155) gibi hususlar gözönüne alınırsa, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye tevessülüyle alâkalı âyetlere (Saffât 37, 101-102) dayanarak Hz. İbrahim zamanına kadar - belki de birkısım kayıtlara tâbi olarak- çocuk kurban etmenin câri olduğu, ondan sonra bu tatbikatın meşruiyetinin neshedildiği de düşünülebilir.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/74-76.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/76-77.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/78.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/78-79.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/80.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/80.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/80-82.
[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/82.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/83.
[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/84.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/84-85.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/85.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/85.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/85-86.
[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/87.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/87.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28 NİKÂH KİTABI
1. Kız İstemek
2. Bakire Kızen Ve Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin Alınması
3. Mehir Ve Mehirsiz Evlilik Hakkındaki Rivayetler
4. Zifaf Odasında Eşlerin Başbaşa Kalması Halinde Mehrin Vacip Oluşu
5. Yeni Evlenen Kimse Bakire Veya Dul Karısının Yanında Aralıksız Kaç Gün Kalmalı?
6. Nikâhtan Sonra Yerine Getirilmesi Gerekmeyen Şartlar
7. Muhallil Ve Benzerinin Nikâhı
8. Bir Adamın Nikâhında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar
9. Boşanılan Kadının Annesiyle Evlenmenin Yasak Oluşu
10. Bir Kimse, Haram Olarak Temas Ettiği Kadının Kızıyla Evlenebilir Mi?
11. Şer'an Caiz Olmayan Nikâhlar
12. Bir Kimsenin Hür Karısının Üzerine Cariye Alması
13. Bir Kimsenin Boşadıgı Karısına —Cariye Olarak— Malik Olması
14. Cariye Olarak Milkinde Olan İki Kız Kardeş Veya Anne Ve Kızı İle Temas Yasağı
15. Bir Kimsenin, Babasının Cariyesi İle Temas Etmesinin Caiz Olmayışı
16. Yahudi Ve Hıristiyan Cariyeleri Nikahlamak Yasağı
17. İhsan (Evlilik)
18. Muta1 Nikâhı
19. Kölelerin Evlenmesi
20. Karısı Kendisinden Önce Müslüman Olan Müşrikin Nikâhı
21. Düğün İle İlgili Hükümler
22. Nikâhla İlgili Diğer Hadisler

28 NİKÂH KİTABI

1. Kız İstemek

1. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) «Hiçbiriniz, (müslüman) kardeşinin evlilik teklif ettiği kadına evlilik teklif etmez»[1] buyurdu. [2]

2. Abdullah b. ÖmeKr.a.) den: Resûlullah (s.a.v.): «Hiç biriniz, (müslüman) kardeşinin evlilik teklif ettiği kadını istemez» buyurdu. [3]
îmam Malik (r.a.) der kî: —Allahu a'lem— Resûlullah (s.a.vj'in «Hiç biriniz, kardeşinin evlilik teklif ettiği kadını istemez» sözünün izahı şöyle olsa gerek: Bir adam bir kadına evlenme teklif eder, o da ona meyleder, belirli bir mehir üzerinde anlaşırlar ve karşılıklı rıza gösterirler, artık kadın kendisini ona bağlar. İşte peygamberimiz o zaman bu kadına başka bir adamın evlenme teklif etmesini yasaklamıştır, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) kendisine evlenme teklif edilip de rıza göstermeyen ve aralarında hiçbir anlaşma olmayan kadına hiçbiriniz talip olmayın, demek istememiştir. Yoksa insanlar arasında huzursuzluk çıkardı.

3. Abdurrahman b. Kasım, babasından rivayeten Allah Teâlânm (kocası öien ve bekleme müddetinde olan kadınlar hakkında) «(Bu müddeti bekleyen) kadınlara kinaye ile hissettirmenizde veya onları almak için içinizde bir arzu beslemenizde günah yoktur. Allah sizin onları anacağınızı biliyor. Lâkin onlara gizli vaadlerde bulunmayın. Ancak onlara meşru ve örfe uygun şeyler söyleyin» [4] kavli şerifinin tefsirinde der ki: Böyle bir kadınla evlenmek isteyen kimse ona ölen kocasının vefatından sonra bekleme müddetinde iken «Benim yanımda sen çok kıymetlisin. Gerçekten sana yakınlık duyuyorum. Allah sana mal ve bol rızık verecek» gibi sözler söyleyebilir.

2. Bakire Kızen Ve Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin Alınması

4. Abdullah b. Abbas (r.a.) dan: Resûlullah (s.a.v.) (Evlenme hususunda): «Dul kadının nza ve müsaadesi, velisinden daha Önemlidir. Bakire kızların da müsaadesi alınır, onların sükûtu müsaade sayılır» buyurdu.[5]

5. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Kadınlar, velisinin veya ailesinden söz sahibinin veyahut Sultan'ın (mülki amirin) müsaadesi olmadan evlenemez.[6]

6. Malik (r.a.) der ki: Bana Muhammed oğlu Kasım'ın ve Abdullah oğlu Salim'in, kızlarını müsaadelerini almadan evlendirdikleri rivayet olundu.
îmam Malik der ki: Bize göre bu hüküm, bakire kızların nikahı hakkındadır.
İmam Malik der ki: Bakire kız, evlenip evine gidinceye ve tasarruf kudreti bilininceye kadar malında tasarruf yapamaz.

7. îmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Muhammed oğlu Kasım, Abdullah oğlu Salim ve Yesar oğlu Süleyman bakire hakkında şöyle derlerdi. Onu müsaadesini almadan babası evlendirir, bu da onun için bağlayıcı olur.[7]

3. Mehir Ve Mehirsiz Evlilik Hakkındaki Rivayetler

8. Sa'd oğlu Sehl es-Sâidî anlatıyor: Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gelerek: «Ya Resûlallah! Kendimi sana hibe ettim» dedi ve ayakta durdu bekledi. Bunun üzerine (ashabdan) biri ayağa kalkıp:
«— Ya Resûlallah! Eğer sen almayacaksan, onu bana nikâhla» deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v.):
«— Ona mehir verecek bir şeyin var mı?» dedi. Adam: «— Şu üzerimdeki elbisemden başka bir şeyim yokdedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Elbisem ona verirsen çıplak kalırsın. Başka birşey araştır» dedi. Adam:
«— Bir şey bulamıyorum.» dedi. Resûlullah:
«— Bir demir yüzük de mi bulamazsın?» buyurdu. Adam araştırdı bir şey bulamadı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.v.) adama:
«— Kur'an-ı Kerim'den bir şeyler biliyor musun?» dedi.
dam ismini söylediği sûrelerden:
«— Falan falan sûreleri bilirim» deyince Resûl-i Ekrem (s.avO:
«— Bildiğin sûreleri kendisine öğretmen şartıyla onu sana nikahladım» buyurdu.[8]

9. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Bir adam, kendisinde delilik, cüzzam veya alaca hastalığı olan bir kadınla evlense ve onunla temasta bulunsa, onun mehrini tamamen vermesi gerekir, kadının velisi ise (aldatan durumda olduğu için) mehrin tamamım kocaya öder,[9]
imam Malik der ki: Eğer adı geçen kadını nikahlayan velisi, babası, yahut kardeşi veyahut kusurunu bilen biri olursa mehrin tamamını kocaya öder. Ama nikahlayan veli, amcasıoğlu, yahut mevlası (kendisini azat eden efendisi), yahut da kusurunu bilmeyen yakın kimselerden ise mehri ödemez, kadının kendisi mehir-den aldığını iade eder, koca da bir kısmını tazminat olarak kadına bırakır.

10. NafT anlatıyor: Ubeydullah b. Ömer'in kızının annesi, Zeyd b. Hattab'ın kızıdır. Abdullah b. Ömer'in oğlu ile evlenmişti. Henüz onunla gerdeğe girmeden oğlan Öldü. Mehri de tayin etmemişti. Anası kızının mehrini istedi. Abdullah b. Ömer (r.a.): «Ona mehr gerekmez. Eğer mehr gerekse idi elbette verirdik. Ona haksızlık etmezdik» dediyse de anası kabul etmedi. Bunun üzerine aralarında Zeyd b. Sabit (r.a.)'i hakem tayin ettiler. Zeyd b. Sabit (r.a.): Mehirin düşmediğine, kocasının mirasını almasına fetva verdi.[10]

11. Ömer b. Abdulaziz, halifeliği zamanında valilerine şunu yazdı: Bir kadını evlendiren velisi, babası veya başka biri nikâh kıyarken mehir, bağış ve sair neleri şart koşmuşsa kadının malıdır. Kadın onu istediği zaman alabilir.
îmam Malik, mehir hususunda kadına verilmesi belirtilen bîr bağış şart koşarak babası tarafından evlendirilen kadın hakkında der ki: Nikâh kıyarken neler şart koşulmuşsa kadınındır, isterse onu alır. Gerdeğe girmeden kendisinden ayrılan kocası, nikâh esnasında kadına neyi vermeyi şart koşmuşsa onun yansını vermesi gerekir.
îmam Malik der ki: Bir baba, malı olmayan küçük (buluğa ermemiş) oğlunu everirse, mehri babasının vermesi gerekir. Eğer çocuğun malı varsa, mehir çocuğun malından verilir. Ancak baba mehri üzerine almışsa, buluğa ermemiş çocuğun nikâhı sahihtir, babasının velayetinde olur.
imam Malik der ki: Bakire bir kızla evlenen bir kimse —gerdekten önce— karısını boşarsa, kızın babası mehrin yansını bağışlasa, caizdir. Kocasından mehrin yarısı düşer.
imam Malik bu hükmün tahlilinde der ki: Allah Teâlâ kitabında: «... Meğerki onlar bağışlamış olsunlar.» buyurmuştur, Burada kastedilenler, kendileriyle gerdeğe girilen kadınlardır. Yine Allah: «Veya nikâh düğümü elinde olan bağışlamış o/-
sun.» buyurur. Bu da, bakire kızın babası ve cariyenin efendisidir, imam Malik der ki: Bu hususta işittiğim budur. Bize göre hüküm böyledir.[11]
îmam Malik der ki: Yahudi veya Hıristiyanın nikâhlısı Yahudi veya Hıristiyan kadın, kendisiyle gerdeğe girilmeden müslüman olursa mehir düşer.
îmam Malik der ki: Kadının mehri çeyrek dinardan eksik olamaz. Hırsızlıkta el kesilmesini gerektiren en az meblağ da budur.

4. Zifaf Odasında Eşlerin Başbaşa Kalması Halinde Mehrin Vacip Oluşu

12. Hz. Ömer (r.a.), zifaf odasına girip başbaşa kalan eşler hakkında mehir vaciptir diye hüküm verdi.[12]

13. Zeyd b. Sabit der ki: Bir kişi zevcesiyle zifaf odasına girip perde indirilince (kapı kapanınca) mehir farz olur.
Said b. Müseyyeb der ki: Erkek kadının evinde zifafa girince temas hususunda erkeğin sözü, erkeğin evinde zifafa girince kadının sözü muteberdir.
imam Malik der ki: Kadının evinde erkek zifaf odasına girse de kadın: Zevcem bana dokundu dese, erkek de ona dokunmadım dese erkeğin sözü kabul olunur. Erkeğin evinde kadın zifaf odasına girse, erkek: Ona dokunmadım dese,

kadın da: Bana dokundu dese kadının sözü kabul olunur.

5. Yeni Evlenen Kimse Bakire Veya Dul Karısının Yanında Aralıksız Kaç Gün Kalmalı?

14. Abdurrahman oğlu Ebû Bekir el-Mahzumî (r.a.) den şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) Ümmü Seleme ile evlendiğinde ona:
«—Yanımda her zaman kıymetli olacaksın. İstersen senin yanında yedi gece kalayım, yedi gece de diğer zevcelerimin yanında kalayım, istersen üç gece senin yanında kaldıktan sonra öbürlerinin yanına gideyim, üç gün sonra tekrar geleyim.» deyince Ümmü Seleme:
«— Üç gece kal» dedi.[13]

15. Enes b. Malik (r.a.) der ki: (Yeni evlenen kadınlara tanınan özel hak) bakire kız için yedi gece, dul kadın için üç gecedir.[14]
îmanı Malik der ki: Bize göre de hüküm böyledir. Yeni evlendiği karısından başka zevcesi varsa yeni evlendiği kadının ilk günleri geçtikten sonra, geceleri aralarında eşit bir şekilde taksim eder. Yeni evlendiği karısının yanında geçirdiği ilk gecelen hesaba katmaz.

6. Nikâhtan Sonra Yerine Getirilmesi Gerekmeyen Şartlar

16. Said b. Müseyyeb'e sordular:
«— Bir kadın evlenirken kocasına kendisini memleketinden çıkarmamayı (gurbete götürmemeyi) şart koşarsa, hüküm nedir?»
«— Kocası isterse onu çıkarabilir» dedi.
îmam Malik der ki: Bize göre O şartı kocası söylediği zaman hüküm böyledir. Nikâh kıyarken karısına: Üzerine başka kadın almayacağım, cariye edinmeyeceğim, diye şart koşsa, şartını yerine getirmesi gerekmez. Ancak bu şartını talaka (boşamaya) yahut köle azat etmeye yemin ederek pekiştirirse, mezkûr şarta bağlı kalması gerekir. (Yani ancak o zaman karısının üzerine başka bir kadınla evlenemez ve cariye edinemez.)

7. Muhallil[15] Ve Benzerinin Nikâhı

17. Abdurrahman b. Zebiyr'in oğlu Zebiyr anlatıyor: Simval oğlu Rifaa —Resûlullah zamanında— zevcesi Vehb kızı Temime'yi üç talak ile boşadıktan sonra Temime Zebiyr oğlu Abdurrahman'la evlendi. Abdurrahman, cinsî kudretinin zayıflığından dolayı Temime ile cinsî münasebette bulunamadı. Temime'yi boşadı. Onu daha önce boşamış olan ilk kocası Rifaa Temime'yi tekrar nikahlamak istedi. Bunu Resûlullah (s.a.v.)'a sorduğunda Resûî-i Ekrem (s.a.v.) bu evliliğe razı olmadı ve: «Temime ikinci kocasıyla fiilen münasebette bulunmadıkça sana helâl olmaz. (Yani onunla evlenemezsin)» buyurdu.[16]

18. Muhammed oğlu Kasım, Hz. Aişe'den rivayet ediyor: Aişe (r.a.)'ye sordular: «Bir adam karısını bir daha alamıyacak şekilde (üç defa) boşadıktan sonra bu kadını başka bir adam nikahladı, kadına dokunmadan boşadı. îlk kocası bu kadını tekrar alabilir mi?» Aişe (r.a.): «Hayır. îkinci kocası onunla fiilen cinsî münasebette bulunmadan alamaz,» diye cevap verdi.

19. İmam Malik'e rivayet edildi: Muhammed oğlu Kasım'a sordular: Bir adam karısını üç defa boşadıktan sonra kadınla başka bir adam evlendi. Fakat kadına yaklaşamadan öldü. Bu kadını ilk kocası tekrar alabilir mi? Kasım:
«— Hayır alması caiz olmaz» diye cevap verdi.
îmam Malik «Muhallil» konusunda der ki: Karısını üç talak ile boşayan kimse, yeni bir nikâh ile karşılaşmadıkça eski karısı ile evliliğini devam ettiremez. Şayet başka birisi ile evliliğinden sonra boşanan karısı ile yeniden nikâhlanırsa, karısına mehrini vermesi gerekir.

8. Bir Adamın Nikâhında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar

20. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Bir kadın bir adamın nikâhında halasıyla ve teyzesiyle bir arada bulunamaz.»[17]

21. Said b. Müseyyeb'den: Bir kadın, halasının yahut teyzesinin üzerine nikâhlanamaz. Bir erkek de bir başkasından hamile olan cariyesiyle münasebette bulunamaz.[18]

9. Boşanılan Kadının Annesiyle Evlenmenin Yasak Oluşu

22. Said oğlu Yahya rivayet eder: Sabit oğlu Zeyd'e sordular:
«— Bir adam bir kadınla evlendikten sonra, yaklaşmadan onu boşadı. Bu adama boşadığı kadının anası helâl olur mu?»

Zeyd (r.a.):
«— Hayır (kayınvalidesi sayılır), asla caiz olmaz. Bu hususta hiç bir şart yoktur. Şart yalnız «Rebaib» (Üvey kızlar) hakkındadır. dedi.[19]

23. İmam Malik birden fazla raviden rivayet eder: Abdullah b. Mes'ud Kufe'de iken ona sordular:
«— Bir kimse nikahladığı kıza dokunmadan boşarsa onun annesiyle evlenebilir mi?» Abdullah:
«— Evet caizdir.» diye buna müsaade etti. Sonra Medine'ye gidince meseleyi büyük sahabilere sorduğunda:
«— Hayır caiz olmaz. Şart yalnız üvey kızları hakkındadır.» (Yani nikahladığı kadına dokunmamak şartıyla onu boşarsa kızı ile evlenebilir) diye cevap verdiler. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Küfeye dönünce evine gitmeden fetva verdiği adama geldi, (dokunmadan boşadığı kızın annesiyle evlenmesinin caiz olmadığını söyledi ve) karısından ayrılmasını emretti.
imam Malik der ki: Bir adam karısının anasını nikâhlasa ve onunla münasebette bulunsa, karısı kendisine haram olur. Her ikisini de bırakması gerekir. Artık ikisi de ona ebedî olarak haram olur. Eğer nikahladığı kayın validesine henüz yaklaşmamışsa, onu boşar ve karısı haram olmaz.
İmam Malik der ki: Bir adam karısının anasını, yani kayın validesini nikahlayıp ona dokunsa (onunla temasta bulunsa) o kadın kendisine, babasına ve oğluna ebedî olarak haram olur. O kadının başka kızı varsa, kendisine o da haram olur, karısı da haram olur.
İmam Malik der ki: Fakat bir kadına yaklaşma nikâhla değil de zina ile olmuşsa bunlardan hiç birini haram kılmaz. Zira
Allah Teâlâ (nikâhlanması haram olan kadınları sayarken):[20] «Karılarınızın anaları da size haramdır»[21]buyurmuştur. Burada nikâhla aldığınız karılarınız, anaları haram kılar, demektir,, zina ile haram kılındığı zikr olunmamıştır. Dolayısıyla nikâhla helâl ve meşru yoldan olan evlilik helâl evlenme sayılır.
işittiğim budur, bizde de (Medine'de) halkın tatbikatı böyledir.

10. Bir Kimse, Haram Olarak Temas Ettiği Kadının Kızıyla Evlenebilir Mi?

Malik der ki: Bir kimse bir kadınla zina etse de, bunun üzerine had yapılsa (şeriatın verdiği ceza tatbik edilse), o kadının kızı ile evlenebilir. Zina ettiği kadınla da o adamın oğlu evlenebilir. Zira o kadınla teması haram yoldandır. Allah Teâlâ ancak babasının meşru nikâhla yahut şüphe ile evlendiği kadını, oğluna haram kılmıştır. Allah teâlâ: «Kadınlardan babanızın nikahladığı kadınla evlenmeyiniz.» buyuruyor.[22]
Malik der ki: Bir adam bir kadınla «iddetinde» (bekleme süresi içinde) helâl nikâhla evlenip onunla temas yapsa, o kadınla oğlunun evlenmesi haram olur. Çünkü babası o kadınla ceza gerektirmeyen meşru nikâhla evlenmiştir. Doğan çocuk babasına ait olur. Nikahladığı ve temas ettiği kadın ile evlenmek o adamın oğluna haram olduğu
gibi, oğlan bu kadınla temasta bulunursa bu kadının kızı da bu adama haram olur.

11. Şer'an Caiz Olmayan Nikâhlar

24. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) «sigar» usulü nikâhı yasakladı. Sigar: Karşılıklı mehir vermeden, iki kişinin birbirlerinin kızları ile evlenmeleridir.[23]

25. Ensardan Hıdam kızı Hansa anlatıyor: Duldum. Babam —istemediğim halde— beni birine nikahladı. Resûlullah (s.a.v.)'e gidip bunu anlatınca Hz. Peygamber (s.a.v.) nikâhı bozdu.[24]

26. Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî anlatıyor: Ömer b. Hattab (r.a.)'m huzuruna bir erkek ve bir kadının şahitliği ile kıyılan bir nikâh davası getirildiğinde: «Bu gizli nikâhtır.[25] Caiz kılmam. Eğer benden öncekilerden gorseydim, böyle nikâhla evlenenleri «Recm»
ederdim (taşa tutarak öldürürdüm)» dedi.[26]

27. Said b. el-Müseyyeb ve Süleyman b. Yesâr'dan: Esed Kabilesinden Tuleyha, Sakif kabilesinden Rüşeyd'in nikâhlı karısı idi, onu boşadı. O da iddeti (bekleme süresi) bitmeden (başka biriyle) evlendi. Bunu duyan Hz. Ömer (r.a.) (iddeti bitmeden evlendiği için) Tuleyha'yı ve evlendiği kocasını kırbaçladı. Birbirinden ayırdı. Daha sonra şöyle dedi: Hangi kadın iddeti bitmeden evlenirse evlendiği kocası henüz ona yaklaşmamışsa birbirlerinden ayrılırlar. Sonra ilk kocasından bekleme süresini bitirdikten sonra bekleme süresinde evlenip ayrıldığı adam başkaları gibi kendisine evlenme teklifi yapabilir. Eğer evlendiği adamla münasebette bulunmuşsa nikâh fesh edilip (bozulup) ayrılınca, önce ilk kocasının bekleme süresini bitirir, sonra da diğer kocasından dolayı iddeti bitinceye kadar bekler, bir daha da biraraya gelmezler, (yani birbirlerine yabancı olurlar).
imam Malik, Saîd b. Müseyyeb'den rivayetle; Aynı zamanda —temas ettiği için— bu kadına mehir vermesi gerekir, dedi.
İmam Malik der ki: Bize göre, kocası Ölen hür kadın, dört ay on gün bekledikten sonra henüz ölen kocasından hamile kalma şüphesi varsa, şüphesi gidinceye kadar bekler ve başkasıyla evlene-mez.

12. Bir Kimsenin Hür Karısının Üzerine Cariye Alması

28. Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer'e bir adamın hür karısının üzerine cariye almak istediği sorulunca, o ikisini bir

araya getirmeyi hoş görmediler.[27]

29. Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediği rivayet edilir: Hür kadın istemeden, üzerine cariye nikahlanmaz. Eğer isterse, (geceleri taksimde) kendisine üçte iki düşer, (yani koca bir gece cariye ile, iki gece, hür karısı ile kalır.)
îmanı Malik der ki: Hür kadınla evlenebilen hür bir kimsenin cariye ile evlenmesi uygun olmaz. Hatta nefsine hakim olabiliyorsa hür kadınla evlenemeyenin bile cariye ile evlenmesi doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmuştur:
«Sizden kim hür kadınlarla evlenmeye mali imkân bulamazsa, sahip olduğunuz müslüman cariyelerle evlenebilirsiniz* Bu müsaade, günaha girmek (zina etmek) korkusu olanlarınız içindir.»[28]

13. Bir Kimsenin Boşadıgı Karısına —Cariye Olarak— Malik Olması

30. Zeyd b. Sabit, cariyesini üç talakla boşadıktan sonra tekrar satın alan kimse hakkında der ki: O cariye başka bir adamla evlenip boşanmadan kendisine helâl olmaz (O cariye ile evleneniz).

31. Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar'a sordular: «Bîr adam cariyesini kölesi ile evlendirse, köle karısını boşasa, sonra da o cariyeyi efendisi kendisine hibe etse, kendisine helâl olur mu?» dediler. Onlar: «Başka biriyle evlenip boşanmadan helâl olmaz» diye cevap verdiler.

32. îmam Malik, îbn Şihab'a: «Bir adam nikâhında olan bir cariyeyi bir talakla boşadıktan sonra, satın alsa kendisine helâl olur mu?» diye sordu. O da: «Üç talakla boşamadıkça, mülkiyetine geçmesiyle kendisine helâl olur. (Onunla karı koca hayatı yaşar) Eğer üç talakla boşanuşsa, boşadığı cariye başka biriyle evlenip tekrar boşanmadan kendisine helâl olmaz» dedi.
îmam Malik der ki: Bir adam başka birinin cariyesini nikâhlasa ve ondan bir çocuğu olsa, sonra onu satsa, o cariye, başkasının milkinde olarak kendisinin ümmüveledi olmaz. Ancak cariyeyi satın aldıktan sonra kendisinin milkinde olarak çocuğu doğurursa o zaman cariye kendisinin ümmii veledi olur.[29]
imam Malik der ki: Nikâhında iken kendisinden hamile kalan cariyeyi satın alıp çocuğu yanında doğurunca da ümmü veled sayılır.

14. Cariye Olarak Milkinde Olan İki Kız Kardeş Veya Anne Ve Kızı İle Temas Yasağı

33. Hz. Ömer'e: «Anası ile kızını cariye olarak mülkiyetine geçiren kimse bunlardan biri ile birleştikten sonra öbürüne yaklaşabilir mi?» diye sordular. O da: «İkisiyle birden birleşmeyi doğru bulmam» diye cevap verdi ve hem ana hem de kızı ile karı koca hayatı yaşamayı yasakladı.

34. Kabısa b. Züeyb rivayet eder: Bir adam Osman b. Affan'a (r.a.) sordu:
«— Cariye olan iki kız kardeşle, efendisi karı koca hayatı yaşı-yabilir mi?» Osman b. Affan (r.a.) şöyle cevap verdi;
«— iki kız kardeş cariye ile karı-koca hayatı yaşamayı bir âyet helâl kıldı, başka bir âyet haram kıldı. Ben bunu caiz görmem» dedi.[30]
Kabîsa devam ederek der ki: Adam, Hz. Osman'ın yanından çıkınca Resûlullah'ın (s.a.v.) ashabından birine rastladı, aynı meseleyi ona da sorunca:
«— Eğer benim selahiyetim olsa da bunu yapanı (iki kız kardeşle evleneni) bulsam ağır ceza veririm» diye cevap verdi.
îbn Şihab: Bu sahabinin Ali b. Ebî Talib olduğunu sanıyorum, dedi.[31]

35. îmanı Malik'e, Zübeyr b. Avvam'dan da bu görüşün benzeri rivayet olundu.
îmam Malik der ki: Bir adam yanındaki cariyesi ile temas ettikten sonra aynı cariyenin kardeşi ile de temas etmek istese helâl olmaz. Ancak cariyesini —azad ederek, yahut mukâtebe akdi yaparak[32] yahut kölesi ile veya başka biri ile evlendirerek— kendine haram kılarsa, o zaman cariyesinin kız kardeşi ile temas edebilir.

15. Bir Kimsenin, Babasının Cariyesi İle Temas Etmesinin Caiz Olmayışı

36. imam Malik'e şöyle rivayet olundu: Ömer b. Hattab (r.a.) oğluna bir cariye hibe etti ve kendisine: «Ona dokunma. Avret mahalline baktım, (sana helâl olmaz)» dedi.
Malik (r.a.), Abdurrahman b. el-Mücebber'den rivayet eder: Salim b. Abdullah oğluna bir cariye hibe eder ve ona der ki: «Ona yaklaşma. Çünkü onunla temas etmek istedim. Fakat vücudunu gördükten sonra vaz geçtim.[33]

37. Esved oğlu Ebû Nehşel, Sa'id oğlu Yahya'ya şöyle anlattı: «Muhammed oğlu Kâsım'a: Ay ışığında cariyemi çıplak (mahrem yerlerini) gördüm. Hemen ona, bir erkeğin karısına yaklaştığı gibi yaklaştım. Bunun üzerine cariyem: «Bana yaklaşma, âdet halindeyim (hayz görüyorum)» dedi. Ben de hemen kalkıp ondan uzaklaştım. Şimdi onu oğluma hibe etsem onunla cinsî münasebette bulunabilir mi?» dedim. O da (onun mahrem yerlerim gördüğüm için) onu oğluma vermeme müsaade etmedi.[34]

38. Mervan oğlu Abdulmelik arkadaşına bir cariye hibe eder. Bir süre sonra arkadaşına:

«— Cariyeden ne haber?» der. O da:
«— Onu oğluma hibe etmek istiyorum. Onunla karı koca hayatı yaşıyacak» deyince, Abdulmelik:
«— Mervan (babam) senden daha muttaki imiş. Oğluna (bana) bir cariye hibe etti, sonra da, ona cariyenin bacaklarını açık olarak gördüğünü ve ona yaklaşmamasını tenbih etti» dedi.

16. Yahudi Ve Hıristiyan Cariyeleri Nikahlamak Yasağı

îmam Malik der ki: Yahudi ve hıristiyan cariye ile evlenmek caiz değildir.[35] Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ıKerimde şöyle buyurur: «Mü'min kadınların hür olanlarıyla, sizden evvel kitab verilen ümmetlerin (yahudilerin ve hristiyanların) hür kadınları (...) size helâldir.»[36] Bu âyette yahudi ve hıristiyan hür kadınlarla evlenmeyi helâl etmiş, «Hür mü'min kadınlarlaevlenmeye gücünüz yetmezse, mü*min cariyelerinizle evlenin»[37] âyetinde ise, müslüman cariyelerle evlenmeye müsaade etmiş ve fakat yahudi ve hıristiyan cariyelerle evlenmeye müsaade etmemiştir.[38]
imam Malik der ki: Kişinin Yahudi ve Hıristiyan cariyesi kendisine helâldir. Onunla karı koca hayatı yaşayabilir. Fakat Meeû-si cariyesi helâl olmaz.[39]

17. İhsan (Evlilik)

39. Sa îd b. el-Müseyyeb der ki:
Kadınlardan muhsana olanlar, kocası olan evli kadınlardır. Bunlarla da evlenmek caiz değildir. Evlenince nikâh batıldır, zina sayılır. Zinayı ise Allah haram kılmıştır.

40. îbn Şihab ve Kasım b. Muhammed derler ki: Hür kimsenin nikahlayıp da temas ettiği cariye artık muhsana sayılır.
îmanı Malik der ki: Kendisine yetiştiğim âlimlerin hepsine göre, cariye ile evlenen hür kimse muhsan sayılır.[40]
Köle ile evlenen hür kadın da muhsana sayılır.
imam Malik der ki: Hür bir kadın kölesi ile evlenirse o köle muhsan sayılamaz. Ancak nikâhında iken kölesini azad eder, kölesi de azad edildikten sonra onunla münasebette bulunursa o zaman muhsan sayılır. Azad etmeden önce köle, hanımından ay-rılırsa muhsan sayılmaz. Kendisini azad ettikten sonra hanımı ile evlenir, onunla temas ederse o zaman muhsan sayılır. Bir cariye, hür efendisi ile evlenir, azad edilmeden boşanırsa muhsana sayılmaz. Azad edildikten sonra evlenip, kocası ile münasebette bulununca muhsana sayılır. Çünkü bir cariye hür bir kimse ile evlenir, kocası onu azad eder ve azad ettikten sonra onunla münasebette bulunursa muhsana olur.
îmanı Malik der ki: Hür bir müslüman hür bir yahudi veya Hıristiyan yahut müslüman cariye, ile nikâh kıyıp, onlardan biriyle münasebette bulunduğunda muhsan olur.

18. Muta1 Nikâhı[41]

41. Ali (r.a.)'den rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) Hayber savaşı günü Muta' nikâhını ve ehlî merkep etinin yenilmesini yasakladı.[42]

42. Zübeyr oğlu Urve anlatıyor:
Hakîm kızı Havle, Hz. Ömer'in huzuruna girerek:
«— Ümeyye oğlu Rebîa bir kadınla Muta' usulü birleşti, kadın hamile kaldı» deyince, Hz. Ömer kızdı, hırkasını sürükleyerek çıkarken şöyle söyledi:
«— Bu müt'adir. Önceden hükmü bana bırakılsa idi, bunu yapanları recm ederdim. (Taşlayarak öldürürdüm.)»

19. Kölelerin Evlenmesi

43. Ebû Abdurrahman oğlu Rebîa': «Köle dört kadına kadar alabilir» der.
îmam Malik der ki: Bu hususta duyduğumun en güzeli budur.
imam Malik der ki: «(Köle hususunda) Kölenin durumu MuhallU›[43] gibi değildir. Efendisi izin verirse nikâhı sahihdir. zin vermezse sahih değildir. Karısından boşatılır. Muhallil ise
«Tahlil» niyeti ile evlenmiş ise mutlaka boşatılır.
imam Malik der ki: Bir kadının kocası köle olarak mülkiyetine girerse yahut bir adamın karısı cariye olarak mülkiyetine geçerse, boşama olmaksızın bu mülkiyet hükümsüzdür. Yeni bir nikâhla birleştiklerinde birbirinden —hadiseler yüzünden istemeyerek— ayrılmaları boşanma sayılmaz.[44]
imam Malik der ki: Bir kadın köle olan kocasını mülkiyetine geçirdikten sonra azat ederse onun iddetinde (ayrıldıktan sonra bekleme süresinde) sayılır. Ancak yeni bir nikâhla birleşebilirler.

20. Karısı Kendisinden Önce Müslüman Olan Müşrikin Nikâhı

44. îbn Şihab'dan şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.)'in zamanında kocaları henüz kâfir olan bazı kadınlar hicret etmeksizin müslüman olmuşlardır. Onlardan biri de Mugıyra oğlu Velid'in kızıdır ki Ümeyye oğlu Safvan'm karısı idi.

Mekke'nin fethi günü müslüman oldu. Kocası Safvan İslama girmedi ve kaçtı. Resûlullah (s.a.v.) Safvan'a, amcası Ümeyy oğlu Vehb'i —güven altında olduğuna işaret olmak üzere hırkasını vererek— peşinden gönderdi ve islâm'a davet etti. Vehb'e şöyle talimat verdi. Safvan razı olursa İslâm'ı kabul edecek, gelmek istemezse ona iki ay müddet tanınmıştır.
Safvan, elinde hırka ile Resûlullah (s.a.v.)'in yanına gelince cemaat arasında:
«— Ya Muhammed! İşte şu Umeyr oğlu Vehb, hırkanı bana getirerek beni çağırdığım, razı olursam îslama gireceğimi, olmaz-
sam bana iki ay süre tanıyacağını söyledi» deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v.):
«— Ey Ebû Vehb! Bineğinden inebilirsin.» buyurdu. Safvan:
«— Hayır. Bana kararını açıklamadan vallahi inmem» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— Sana dört ay süre tanıdım» buyurdu.
Bunun üzerine Resûluîlah (s.a.v.) Hevâzin kabilesini Islama davet etmek üzere Huneyn'e hareket etti. Orada Safvan'a haber göndererek emanet olmak üzere silah ve bazı malzeme getirmesini söyledi. Safvan gelince:
«— Bunları kendi rızamla mı vereceğim, yoksa zorla mı alacaksın?» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da:
«—Kendi rızanla» buyurunca, yanındaki silah ve malzemeyi verdi.
Daha sonra Safvan —kendisi kâfir, karısı müslüman olarak— Resûlullah ile birlikte Huneyn ve Taif savaşlarına katıldı. Müslüman oluncaya kadar da Resûî-i Ekrem (s.a.v.) karısını ondan ayırmadı. İslam'a girdikten sonra eski nikâhlarıyla hayatlarını sürdürdüler.[45]
45. Ibn Şihab der ki: Safvan, karısının müslüman oluşundan bir ay kadar sonra İslam'a girmiştir.
îbn Şihab der ki: Kocası küffar memleketinde kâfir olarak kalan bir kadın, Allah ve Resulü uğrunda hicret edip müslüman olunca kocasından kesin olarak ayrılıyordu. Ancak kocası —iddeti bitmeden— müslüman olarak hicret eder gelirse ayrılık olmuyordu.

46. Ibn Şihab der ki: Haris b. Hişam'm kızı ümmü Hakîm, Ebû Cehil oğlu İkrime'nin karısı idi, Mekke'nin fethi günü müslüman oldu. Kocası Ikrime müslüman olmada, kaçtı Yemen'e gitti. Peşinden karısı Ümmü Hakîm, Yemen'e kadar giderek onu İslama davet etti. O da îslamı kabul etti. Fetih senesi Medine'ye geldiler. Huzura girdiğinde Resûlullah onu görünce sevinerek kalktı, onu karşıladı. Ikrime de Resûlullah'a biat etti. (Ömrünün sonuna kadar din uğrunda mücadele ve cihad yapacağına söz verdi.) Bundan sonra karısıyla eski nikâhlarıyla yaşadılar.
İmam Malik der ki: Koca müslüman olur, karısı kâfir kalırsa karısı islam'a çağrılır, kabul etmezse nikâhları bozulur. Çünkü Allah Teâlâ:
«—Kafir kadınları nikâhınızda tutmayın» (Mumtahine, 60/10) buyurmuştur.[46]

21. Düğün İle İlgili Hükümler

47. Enes b. Malik (r.a.) anlatıyor: Abdurrahman b. Avf (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in huzuruna geldi, üzerinde evlilik belirtisi vardı. Resûl-i Ekrem sorunca evlendiğini söyledi. Resûlullah (s.a.v.) ne kadar mehir verdiğini sordu, o da:
«— Bir hurma çekirdeği ağırlığında altın verdim» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
«— Bir koyun da olsa kes, düğün yap» buyurdu.[47]

48. Said oğlu Yahya'dan şöyle rivayet edildi: «— Bana nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) düğüne gelenlere et ve ekmek yedirirdi.[48]

49. Abdullah b. Ömer, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etti:
«—Herhangi biriniz düğüne davet edilirse, gitsin.»[49]

50. Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet olundu:
«— En kötü sofra fakirlerin çağırılmayıp sadece zenginlerin davet edildiği düğün yemeğidir. Kim davet edilir de gitmezse, Allah'a ve Resulüne âsi olmuş olur.»[50]

51. Enes b. Malik anlatıyor:
Bir terzi Resûluîlalı (s.a.v.)'ı, hazırladığı bir yemeğe davet etti. Ben de beraber gittim. Ev sahibi arpa ekmeği ve kabak çorbası çıkardı. Yerken Resûlüllah (s.a.v.)'in çorbadaki kabaklan topladığını gördüm. O günden sonra kabağı sevmeye başladım.[51]

22. Nikâhla İlgili Diğer Hadisler

52. Eşlem oğlu Zeyd'den Resûlullah (s.a.v.)in şöyle dediği rivayet olundu:
«— Sizden biriniz bir kadınla evlenir veya bir cariye satın alırsa, perçeminden (kaküründen) tutsun. Uğurlu ve bereketli olması için dua etsin. Deve satın aJınca da elini hörgücüne koysun, şeyta-nın şerrinden (devenin tekme ve ısırmasından) Allah'a sığınsın.»

53. Ebû Zübeyr el-Mekkî der ki:

Bir adam birinin kız kardeşini istedi. Kardeşi de bacısının zina ettiğini söyledi. Bunu işiten Hz. Ömer (r.a.) neden unutulmuş hadiseyi söyledin diye kızın kardeşini dövdü (veya neredeyse dövmek üzereydi).

54. Rebia b. EM Abdurrahman'dan şöyle rivayet edildi: Muhammed oğlu Kasım ve Zübeyr oğlu Urve şöyle derlerdi: Dört karısı olan bir adam zevcelerinden birini boşasa, istediği takdirde evlenebilir. Onun iddetinin bitmesini beklemesi gerekmez.

55. Kasım b. Muhammed ile Urve b. Zübeyr yukardaki fetvayı, Medine'ye geldiği sene Abdülmelik oğlu Velid hakkında vermişlerdi. Şu kadar var ki, Muhammed oğlu Kasım: «Velîd karısını muhtelif meclislerde boşadı» dedi.

56. Said b. Müseyyeb der ki: Üç şeyle oynanmaz, şaka yapılmaz: Nikâh, talak ve köle âzad etmek. (Bunlarda çok ciddi olmak gerekir.)[52]

57. Hadîc oğlu Râfi anlatıyor: Ensardan (Medine'li) Mesleme oğlu Muhammed!in kızıyla evlendim. Yaşlanınca üzerine genç bir kızla evlendim. Genç karıma daha fazla önem veriyordum, ilk karım ayrılmak istedi, onu bir talak ile boşadım. Iddeti bitmek üzereyken onunla tekrar birleştim. Sonra yine genç karıma yakınlık gösterince tekrar ayrılmak istedi, onu bir talak daha boşadım. Iddeti bitmeden onunla tekrar birleştim. Daha sonra genç karıma yakınlık ve iltifatım devam edince yine boşanmak istedi. Bunun üzerine ona:
«— Ne diyorsun? iyi düşün. Bir talak kaldı. (Seni tekrar boşar-sam bir daha biri eşe meyiz.) Genç hanımdan daha az iltifat görerek yaşamaya razıysan evliliğimiz devam etsin. Buna razı olmazsan bir daha birleşmemek üzere seni üçüncü kez boşayacağım» dedim. O da:
«— Ben bu hale razıyım, evliliğimiz devam etsin» dedi, ben de onu bir daha bırakmadım. 3u hale razı olduğunu söyleyince ben de bunda bir vebal görmedim.[53]

---

[1] Buhari, Nikâh, 67/45; Şafiî, Risale, no: 847; Şeybanî, 528.
[2] Evlilik teklif etmez demek, evlilik teklif etmesin demektir. Resulü Ekrem'in tabiri daha nazik, daha beliğdir. Yani: Siz mü'minler yasak olan şeyleri yapmayın demeye lüzum kalmadan, zaten yapmazsınız demektir.
[3] Buharî, Nikâh, 67/45; Şafiî, Risale, 48.
[4] Bakara, 2/235.
[5] Müslim, Nikâh, 16/8, no: 66; Şeybanî, 540.
[6] Şeybanî, 542
[7] Eğer kızı babasından başka bir velisi evlendirir, kız da istemezse nikâhı bozar.
[8] Buharı, Nikâh, 67/40; Müslim, Nikâh, 12/12, no: 76.
[9] Said b. Museyyeb'den rivayet edilen benzeri için bkz. Şeybanî, 539
[10] Şeybanî, 543.
[11] Yukarıdaki âyet Bakara sûresinin 237. âyetidir. Meali şerifi şöyledir: «Mehir tayin etmiş olduğunuz kadınları, kendileriyle gerdeğe girmeden bo-şarsanız, o zaman tayin etmiş olduğunuz mehirlerin yansı onlarındır. Meğer ki onlar, veya nikâh düğümünü elinde tutan (veliler) bunu bağışlamış olsunlar. Bağış takvaya daha yakındır. Kendi aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah işlediklerinizi görür.»
îmam Malik'in: «—.. Kendileriyle gerdeğe girilen kadınlardır...» sözü kendi anlayışına göredir. Ayetin zahiri, mealde de yazdığımız gibi kendileriyle gerdeğe girmeden boşanan kadınlardır. Alimlerin çoğu da böyle anlamıştır.
[12] Şeybanî, 532.
[13] Müslim, Radâ, 17/12, no: 41-44; Şeybanî, 525.
İşte din, her şeyde adaleti ön planda tuttuğu gibi, birden fazla kadınla evlenen kimsenin de zevceleri arasında adaleti eksiksiz uygulamasını emreder. Her şeyde ümmetine örnek olan Resûl-i Ekrem (s.a.v.), bu hususta da örnek olmuştur. Müteaddit zevceleri olan kimsenin geceleri de hanımları arasında adilâne taksim etmesi gerekir. Yalnız yeni evlendiği karısına kaynaşmaları için ilk günlerde özel hak tanımıştır. O da gelecek hadisde de belirtildiği gibi, bakire için yedi gece, dul kadın için üç gecedir.
[14] Buharı, Nikâh, 67/100-101; Müslim, Radâ, 17/12, no: 45-46.
[15] Muhallil: Hulleci demektir. Yani kocasından üç talakla boşanan kadının ikinci kocası bununla evlenir, kan koca hayatı yaşar, bu kocası da boşarsa tekrar eski kocası ile evlenebilir.
[16] Buharı, Libas, 87/6; Müslim, Nikâh, 16/16, no: 111-115.
[17] Buhari, Nikâh, 67/27; Müslim, Nikâh, 16/3, no: 33; Şeybanî, 526
[18] Şeybanî,527.
[19] Mesele şöyledir: Bir kızı nikahlamak, münasebet olmadan boşanması halinde dahi anasını nikâhlamayı haram kılar. Fakat kızın anasını nikâhlar da —münasebette bulunmadan— onu boşarsa, kızı ile (ki bir yerde adamın üvey kızı oluyor) evlenmesi caizdir. Fakat, anasıyla münasebette bulunduktan sonra boşarsa kızı ile evlenemez.
[20] Dinimizde zina büyük günahlardandır. En ağır cezayı gerektirir. Yukarıdaki meselede, cehaleti veya gafleti sebebiyle zina eden kimse, seri cezasını görüp veya tevbe edip zinaya son verdikten sonra, manen günahtan temizlenmiş sayılır. Dolayısiyle mezkûr kadının anasıyla veya kızıyla evlenmesi caiz olur.
[21] Nisa, 4/22.
[22] Nisa: 22.
[23] Buharı, Nikâh, 67/28; Müslim, Nikâh, 16/6, no: 57; Şeybanî, 533.
[24] Buharı, Nikâh, 67/42; Şeybanî, 529.
Bu hadise göre, bir kimse evlenmek istemeyen kızını zorlayamaz. Hele dul ise hiç zorlayamaz.
[25] Bu nikâhın gizli oluşu, şahidin eksikliğinden geliyor. Bilindiği gibi, şer'i nikâhta ya iki erkek, yahut bir erkek ve iki kadın şahidlik yapacaktır.
[26] Şeybanî,534
[27] Şer*an hür kadının üzerine cariye ile evlenmenin hoş görülmeyi sinin sebebi, o zamanlarda bütün dünyada yaygın olan köle ve cariyeliği mümkün olduğu kadar azaltmak ve yok etmektir.
[28] Nisa, 4/25.
[29] Kişinin milkinde olan bir cariye, efendisinden bir çocuk doğurursa, «ümmü veled» ismini alır. Böyle bir cariye satılmaz, hibe edilmez. Efendisi Öldükten sonra da hür olur. İslâm dininin cariyeleri hürriyete kavuşturmak için koyduğu kurallardan biri de budur.
[30] Hz. Osman (r.a,) cariye olan iki kız kardeşle birden zevciyet hayatı yaşamayı helâl kılan âyetle «Nİsa Sûresi 24.» âyeti kasdedİyor. Allah Teâlâ bir önceki âyette nikâhlanması haram olan kadınları beyandan sonra bu âyette: «...Ancak cariyeleriniz müstesna...» buyuruyor. Cariyeler kayıtsız olarak mutlak söyleniyor, îki kız kardeş de olsa efendilerine helâl olur mu, olmaz mı belirtilmiyor. Haram kıldı dediği âyet de «Nisa Sûresi 23.» âyetidir.
[31] Şeybanî, 537
[32] Mukâtebe akdi, bir kimsenin, cariyesi veya kölesi ile belirli bir meblağ ödedikten sonra hür olması üzerine anlaşmasıdır.
[33] Yani, ben mahrem yerini gördüm, senin ona yaklaşman caiz olmaz demektir.
[34] Kâsım'ın müsaade etmeyişinin sebebi babanın, mahrem yerlerini gördüğü bir kadınla oğlunun evlenmesinin caiz olmamasıdır. Bu yüzden bir kadının; kayın babasının yanında örtünmeden açık durması caiz ise de, ona mahrem yerlerini (vücudunu) gösteremez.
[35] imam Malik'e göre ehli kitaptan bir cariye ile —yukarıdaki hadiste görüldüğü gibi— nikâh akdi ile evlenilmesi caiz değildir. Bir sözünde ise «nikâhla evlenmesi caiz olmayan ehli kitap (Yahudi ve Hıristiyan), kendi cariyesi olması bakımından onunla cinsî münasebette bulunabilir» der. Aradaki fark şudur: Gayri müslim cariyeden olan çocuk hür ölür; çünkü doğan çocuğun babası müslüman olduğu için çocuk ona tabidir. Bir kâfire köle olmak ihtimali olmaz. Aynı cariye ile nikâh akdi ile birleşirse, doğan çocuk köle olur, babasına tabi olarak da

müslüman olur. Böyle olunca, bir müslüman kölenin kâfirin eline düşme ihtimali belirir.
Doğan bir çocuk, nesepde babasına tâbi, köle ve cariyelikte anasına tâbi, dinde de, hangisinin dini üstünse ona tâbidir.
[36] Mâide Sûresi, 24.
[37] Nisa Sûresi, 25.
[38] Bu âyeti kerimeyi îmam Şafii' de, îmam Malik gibi anlayarak (yani Yahudiliği ve Hıristiyanlığı şirkten sayarak) gayri müslim cariyelerle evlenmek (münasebette bulunmak) caiz değildir demiştir.
Ebû Hanife ise cariye hususundaki hükmün umumi oluşunu esas olarak, aşağıdaki hadise de dayanarak —müslünıanı tercih etmekle beraber— gayri müslim cariyelerle de evlenmek caizdir demiştir: tbn Abbas'tan şöyle rivayet olundu:
«Allah bu ümmete hükümleri geniş bıraktığı içindir ki, Yahudi veya Nasra-ni de olsa cariyelerle evlenmek caizdir.» (Ebussuud Tefsiri, c.l, s.333)
[39] Nikâh yoluyla hürleriyle cinsî münasebetin caiz olduğu din mensuplarının cariyeleriyle cinsî münasebet (nikâh değil) caizdir. Nikâh yoluyla hürleriyle cinsî münasebetin caiz olmadığı din mensuplarının cariyeleriyle cinsî münasebeti de caiz değildir. (Zürkarî, III/196).
[40] Evli kadına muhsana, evli erkeğe muhsan denilir. Bunların her ikisi de zina yaparsa —şer'an— recim (ölüm) cezasına çarptırılırlar.
[41] Muta nikâhı, bir kadını belirli bir mal, para veya kadının masrafim üzerine alma karşılığında, treçİci bir süre için nikâhlamaktır.
islam dan önce bu yapılıyordu, sonra da bir sure serbest kaldı, daha sonra Hayber Savaşı sırasında nihâi olarak yasaklandı.
[42] Buhari, 64- Megazî, 38; Müslim, 16-Nikâh, 2; no: 29-32. Önceleri —zaruret ve ihtiyaç gereği—ehli merkep eti helâldi, sonra yasaklandı. Vahşi eşeğin eti helâl kılındı.
[43] Muhallil, kocasından üç talakla boşanan kadını, —kocası ile tekrar evlenmesi caiz olsun diye—boşamak şartıyla nikahlayan kimsedir. Bu tür evlenmeye, «tahlil» denir. Resûlullah bu niyetle evlenen erkeğe ve kadına lanet etmiştir.
Kocasından üç talakla boşanan bir kadın, başka biriyle evlenip boşanmadan eski kocasıyla evlenemez. Fakat yeni koca bu kadınla gerçekten sürekli karısı olması niyetiyle evlenmelidir. Herhangi bir sebeple kendi isteğiyle karısını boşarsa, bu kadın tekrar eski kocası ile evlenebilir. İkinci koca kadının eski kocasıyla evlenebilmesi için nikahlayıp tekrar boşamak üzere anlaşmalı evlenirse, bu adama «muhallil» denir ki, Resûlullah tarafından lanetlenmiştir.
[44] Boşadıktan sonra köle veya cariye olarak,mülkiyetine geçerse, bu mülkiyet hüküm ifade eder. Yani kadının boşandığı kocası kendisinin kölesi ve adamın boşadığı karısı da cariyesi olur.
[45] îbn Abcîilber der ki: Sahih bir yoldan muttasıl olduğunu bilmiyorum. Bu, siyer bilginlerince bilinen bir hadistir. İbn Şihab, bu bilginlerin imamıdır. Bu hadisin şöhreti, isnadından daha güçlüdür. Ayrıca bkz, Müslim, 43- Fed-âil, 14, no: 59.
Resûl-i Ekrem'in kâfir olan Sah an'ın müslümnn karısını ayırmnyışı o günün durumuna göre idi. Hem de Safvan'm î ilom'n gireceğine inanıyordu. Yoksa tslâm dininin kesin hükmü, bir müslüman kadın, —dini ne olursa olsun— müslüman olma. v- bir a bnım karısı olamaz, şeklindedir.
[46] Şeybanî, 602.
Burada kâfir demek hiç bir semavi dini kabul etmeyen, yani ehli kitap olmayan demektir. Yoksa müslüman bir erkeğin Yahudi veya Hıristiyan bir kadınla evlenmesi caizdir. Yine kan koca Hıristiyan olur veya Yahudi koca müslüman olur, karısı kendi dininde kalmak isterse nikâhları bozulmaz, evlilik hayatları devam eder.
[47] Buharı, Nikâh, 67/54; Müslim, Nikâh, 16/12, no: 79-83.
[48] îbn Mace (Nikâh, 9/24), mevsul olarak rivayet eder.
[49] Buharî, Nikâh, 67/71; Müslim, Nikâh, 16/15, no: 96.
[50] Buharî, Nikâh, 67/72; Müslim, Nikâh, 16/15, no: 107
[51] Buharı", Et'ımi, 70/4; Müslim, Eşribe, 36/21, no: 144.
[52] Ebu Davud, Talak, 13/9; Tirmizi, Talâk, 11/9; İbn Mace, Talâk, 10/13.
[53] Şeybanî, 586.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

NİKÂH BAHSİ

1- Cimaa Karşı Kuvvetli İştiyaki Olup Nikah Masraflarını Bulabilen Kimseye Evlenmenin Müstehab Oluşu, Masrafları Bulamayan Kimsenin Oruçla İştiğal Etmesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
2- Bir Kadın Görüp de Onda Gözü Kalan Kimseyi Karısına veya Cariyesine Gelerek Onunla Cima Etmeye Teşvik Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
3- Nikahı Müt'a ve Bu Nikahın Ewela Mubah Kılınıp Sonra Nesh Edilmesi Bilahere Tekrar Mubah Kılınıp Yine Nesh Edilmesi ve Haram Kılınmasının Kıyamet Gününe Kadar Devamını Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
4- Bir Kadının Halası veya Teyzasiyle Bir Nikah Altında Toplamanın Haram Kılınması Babi
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
5- İhramlının Nikahlanmasının Haram Kılınması, Dünür Yollamasının Mekruh Olması Babı
6- Din Kardeşi İzin Vermedikçe Yahud Vaz Geçmedikçe Onun Dünürlüğü Üzerine Dünür Göndermenin Haram Kılınması Babı
7- Nikahı Şiğarın Haram Kılınması ve Batıl Olması Babı
8- Nikahtaki Şartları İfa Babı
9- Nikahda Dul Kadından İzin Almanın Sözle, Kızdan İse Susmak Suretiyle Olacağı Babı
10- Babanın Küçük Bakireyi Evlendirmesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
11- Şewal Ayında Evlenmenin, Evlendirmenin; ve O Ayda Zifafa Girmenin Müstehab Oluşu Babı
12- Bir Kadınla Evlenmek İsteyenin Onun Yüzüne ve Ellerine Bakmasının Mendüp Olması Babı
Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
13- Mehir Babı, Mehrin Kur'an Öğretmek, Demir Yüzük Vesaire Gibi Şeylerin Azından ve Çoğundan Caiz Olabileceği; Kendisine Ağır Gelmeyen Kimsenin Beşyüz Dirhem Mehir Vermesinin Müsthab Oluşu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
14- Bir Kimsenin Cariyesini Âzad Ederek Sonra Onunla Evlenmesinin Fazileti Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
15- Zeyneb Binti Cahş'ın Evlenmesi, Teserrür Âyetlerinin İnmesi ve Düğün Davetinin İsbatı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
16- Bir Davete Çağıran Kimseye İcabette Bulunmayı Emir Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
17- Üç Talakla Boşanan Bir Kadının Başka Kocaya Varmadıkça, Kocası Onunla Cinsi Münasebette Bulunarak Ondan Ayrılmadıkça ve İddeti Geçmedikçe Boşayan Kocasına Helal Olmaması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
18- Cima Esnasında Okunması Müstehab Olan Dua Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
19- Bir Kimsenin Dübüre Dokunmaksızın Karısının Fercine Önünden ve Arkasından Cima' Etmesinin Cevazı Babı
20- Kadının Kocasının Döşeğine Girmekten İmtinaının Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
21- Kadının Sırrını İfşa Etmenin Haram Kılınması Babı
22- Azlin Hükmü Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
23- Esir Edilen Hamile ile Cinsi Münasebette Bulunmanın Haram Kılınması Babı
24- Emzikli Kadınla Cimada Bulunmak Manasına Gelen Gile'nin Cevazı ve Azlin Kerahati Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

NİKÂH BAHSİ

Nikâh lügatte : Bir yere toplamak ve katmak inanlarına gelir. Arap şâiri «Şüphesiz ki, kabirler bekârlarla dul kadınları ve yetimleri bir araya toplar» demiştir. Araplar darb-ı mesel'olarak derler. Yâni yaban eşeği ile ehli dişi eşeği bir araya kattık, bakalım ne Çıkacak demektir. Bunu neticesi malûm olmıyan bir iş yaptıkları vakit söylerler. Evlenmeye nikâh denilmesi karı ile kocayı biraraya topladığı içindir.

Şerîatte nikâh : Münâsebeti cinsiyye ve akit mânâlarında kullanılır. Bu mânâların hangisinde hakikat, hangisinde mecaz olarak kullanıldığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu hususta dört kavil vardır.

1- Akd ile cinsî münasebet arasında iştirâk-i lafzî ile müşterektir.

2- Akd'de hakikat cinsî münasebet mânâsında mecazdır. Bu kavli îmam Şâfiî'ye nisbet ederler.

3- Cinsî münasebet mânâsında hakikat, Akd'de mecazdır. Hanefîye ulemâsının kavilleri budur.

4- Zam yâni katmak mânâsında hakikattir. Kelime bu mânâların her birinde kullanılmıştır.

Fukahâ istilâhma göre nikâh : Kadından kasden istifâde mülkiyyeti Tfade eden bir akd'dır.

Nikâhın şer'î, aklî ve tabiî sebepleri, şartlan, rüknü, sıfatı ve hükmü vardır.

Şer'î sebepleri kitab, sünnet ve icmâ-ı ümmettir.

Kitabtan nikâhın meşruiyyeline delil

«Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder adet nikâh edin.» [1] âyeti kerîmesiyle emsalidir.

Sünnetten delili : Bahsimizde görülecek hadîslerdir.

Nikâhın meşruiyyet ve. lüzumu hakkında icma-ı ümmet de vardır.

Bundan mâada nikâhın akli ve tabiî sebepleri de vardır.

Nikâhın şartları: Biri has diğeri âmrn olmak üzere iki nevidir. Has olan şartı; ehliyetli bir kişinin şahitliğidir.

Umumî şartları : Velînin âkil baliğ ve ehliyetli olması, kadının nikâha mahal bulunmasıdır.

Rüknü: İcab ile kabuldür.

Sıfatı : Hanefîler'e göre altıdır. Şöyle ki :

1- Tevekân, yani cinsî münasebete karşı arzu ve şevki son derece fazla olup kadının mehri ile nafakasını te'mine mâlî. kudreti bulunan ve evlenmediği takdirde zina edeceği muhakkak görülen kimselere nikâh farzdır.

2 - Bu şartlara haiz olup evlenmediği takdirde zina edeceği şüpheli olan kimselere vâcibdir.
3- îtidal halinde evlenmek sünnetdir. ...
4- Evlilik hukukuna riâyet edemeyerek karısına zulüm edeceği muhakkak görülenlere haram;
5- Evlilik hukukuna riâyet edemeyip karısına zulmedeceği korkulanlara mekruhdur.
6- Dâî ve mânı' bulunmadığı takdirde evlenmek mûbahdır. Şâfiîlere göre: İtidal halinde nikâh mübahdır. Binâenaleyh onlarca nikâhın sıfatı beş kısımdır.
Dâvûdu Zahirî. İbni Hazm ve bir rivayette İmamı Ahmed b. Hanbel'e göre cinsî münasebete muktedir olan herkese evlenmek farzdır.
Hükmü: Şer-i şerifin izin verdiği şekilde kan ile kocanın birbirlerinden istifâde ve istimdâ' etmelerinin helâl olması; hürmet musâhere ve her birinin bazı hususata malik olmaları' gibi şeylerdir.
Nikâh, nev-i şahsına mahsus bir akddir. O bir cihetle ibadet, bir cihetle muameledir. Fakat ibadet tarafı galipdir. [2]

1- Cimaa Karşı Kuvvetli İştiyaki Olup Nikah Masraflarını Bulabilen Kimseye Evlenmenin Müstehab Oluşu, Masrafları Bulamayan Kimsenin Oruçla İştiğal Etmesi Babı

1- (1400) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmi ile Ebû Bekir b. Etî Şeybe ve Muhammed b. Alâ' EI-Hemdânî hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'ten, o da İbrahim'den, o da A!kame'den naklen haber verdi. Alka-me şöyle demiş : Abdullah ile birlikte Mina'da yürüyordum. Derken ona Osman rastladz ve onunla konuşmaya başladı. Osman ona :
«Yâ Ebâ Abdirrahman! Seni genç bir hanımla evlendirsek ya. Olur ki sana geçmiş zamanından bir kısmını hatırlatır, dedi. Abdullah şu cevâbı verdi:
— Sen böyle dedinse Resûlüîlah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) de bize:
«Ey gençler cemâati! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa hemen evlensin. Zira evlilik gözü (haramdan) daha yumdurucu, namusu daha koruyucudur. Kimin gücü yetmiyorsa o da oruç tutmayı iltizam etsin. Çünkü oruç onun İçin hayaların! kesmek (mesabesinde) dîr.» buyurdular.

2- (...) Bize Osman b. Eli Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Â'meş'den, o da İbrahim'den, o da Aîkame'den naklen rivayet etti. Alkame şöyle demiş : Ben Abdullah b. Mesud ile Mina'da yürüyordum birden ona Osman b. Affan rastladı. Ve :
— Beri gel ya Ebâ Abdirrahman! diyerek onu tenhaya çekti. Abdullah onıuı bir haceti olmadığını görünce bana
— Gel ya Alkame! dedi. Ben de gittim. Osman ona :
— Seni bakire bir kızla evlendirsek ya ey Ebâ Abdsrrahman! Olur ki, nefsinden kaybettiğin bazı şeyleri sana döner, dedi. Bunun üzerine Abdullah :
— Sen böyle dedinse... diyerek Ebû Muâviye hadîsi gibi anlattı.

3- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, Â'meş'den, o. da Umâratû'bnı Umeyr'den, o da Abdûrrahman b. Yezîd'den, o da Abdûllalvdan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resûlüüah (Sallallahü A levhi ve Sellem) bize:
«Ey gençler cemâati! Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse hemen evlensin. Zira evlilik gözü (haramdan) daha yumdurucu, namusu daha koruyucudur. Kİmin gücü yetmezse o da oruç tutmayı ÜfİZam etsin. Çünkü oruç onun için hayalarını kesmek (mesabesinde) dır.» buyurdular.

4- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîrr, Â'meş'den, o da Umaratû'bnû Umeyr'den, o da Abdûrrahman b Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdûrrahman şöyle demiş :
Ben, amcam Alkame ve Esved, Abdullah b. Mesûd'un yanına girdik.
Ben o gün (henüz) gençdim. İbni Mesûd bir hadîs söyledi ki, zannederim onu benîm için rivayet etti.
«ResûlüIIah (Süiialluhü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdular dedi.» Râvi Ebû Muâviye hadîsi gibi rivayette buiundu. Şunu da ziyâde etti: «Ab-durrahman: Artık durmayıp evlendim, dedi.»

(...) Bana Abdullah b. Saîd El-Eşecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Â'meş, Umâretû'bnû Umeyr'den, o da Abdûrrahman h. Yezid'den, o da Abdûllah'daıı naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş : «îbni Mesûd'un yanma girdik. Ben girenlerin en genci idim...» Râvi yukardakilerin hadîsi gibi rivayette buîunmuş. Fakat: «Artık durmayıp evlendim» cümlesini söylememiştir.
Bu hadîsi Buharı ile Nesâî «Oruç» ve «Nikâh» bahislerinde, Ebû Dâ.vûd ile İbni Mâce «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. .
Ebû Abdirrahman, Hz. İbni Mes'ûdun künye-sidir. Bâzıları buradaki Ebû Abdirrahman'm «Hz. Abdullah b. Ömer olduğunu iddia etmiş ve Ebû Abdırrahman'm onun meşhur olan künyesidir» demişlerse de doğru değildir. Bu kıssada Abdullah b. Ömer (Radiyailahu anh) 'm dahli yoktur.
«Olur ki, nefsinden kaybettiğin bazı şeyler sana döner» cümlesinden murad gençliğindeki neşât ve kuvvetidir, Bazıları : «İhtimal ki Hz, Osman İbni Mesûd (Radiyailahu anh}'m hâlinde pejmürdelik görmüş; bunu evlenmemiş olmasına hamletmiştir derler.
«Gel yâ Alkameî» diyen Kirmâni'ye göre Hz. Abdullah İbni Mesûd 'dur. Ayni bu sözü Hz. Osman'm söylemiş olmasını muktezâyı hale daha muvafık görmüşse de bizce hadîsin Buhârî'deki ibaresi dahi Kirmâni !nin haklı olduğunu göstermektedir. Zira Buhârî'de
«Osman, yâ Ebâ Abdirrahman! Benim sana söyleyecek bir hacetim var, dedi. Ve'bir kenara çekildiler. Osman: Ya Ebâ Abdirrahman! Seni bir kızla evlendirmemize razı mısın? Sana kaybettiğin gençlik kuvvetini hatırlatır, demiş. Abdullah (Radiyailahu anh) onun bundan başka söyliyece!c bir haceti olmadığını görünce bana işaret ederek; gel yû Alkame! dedi » buyrulmaktadır.
Ma'şer: Bir sıfatın hepsine şâmil olduğu taifedir. Binâenaleyh gençler bir ma'şer, ihtiyarlar dahi bir ma'şerdir. Lisânımızda bunlara cemâat denir.
Şebâb: Şâabbm cemidir. Gençler demektir. Şâabb kelimesi Sebebe ve Şubbann şekillerinde de cemilenir. Nevevi Şâfiî1er'e göre otuz yaşım geçmeyen âkil baliğ kimselere «Şâabb» denildiğini söylüyor. Kurtubî ise onaltı yaşma kadar bir çocuğa «hades», onaîtı yaşından otuz iki yaşma kadar «şâabb», otuz ikiden yukarı olanlara «Keh'İİ» denildiğini bildirmiştir. Zemahşerî !nin kavli de budur. Bâzıları otuz ikiden kırk yaşma kadar olanlara Kehil denileceğini söylemişlerdir. Resûlüllah (SallallaJıu Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hassaten gençlere hitab buyurması, kadınlara karşı şehvet daha ziyâde onlardan beklendiği içindir.

Bâae kelimesinden murâd ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bir kavle göre bundan murâd nikâh masrafları, ikinci kavle göre cimâ'dır. Ulemâ ikinci kavli daha sahih bulmuşlardır. Mamafih her iki kavil netice itibariyle aynı mânâya gelirler. Cümlenin takdiri şudur: «Sizden kimin mâlî kudreti bulunmak suretiyle cinsî münasebete gücü yeterse hemen evlensin. Mâlî kudreti bulunmamak suretiyle cimaa gücü yetmeyen de oruç tutsun, bu suretle âdeta hayaları çıkarılmış gibi şehvetini kessin.»
Bâe kelimesi, Bâat, Bâa' ve Bâhe şekillerinde de okunmuştur. Fakat meşhur kıraati Bâae'dir. Bu kelimenin lûgatta asıl mânâsı cinsî münasebettir. Sonra nikâh akdine de bâae denilmiştir.
Vicâ': Hayaların çıkarılmasıdır. Bâzılarına göre Vicâ' hayaları burmaktır Onları çıkarıp atmaya iksâ' denilir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruca teşvik suretiyle bu ismi vermiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimsenin arkadaşına evlenme teklifinde bulunması ve ona genç kadınla evlenmesini tavsiye etmesi müstehabdır.
2- Hattâbî bu hadîsle istidlal ederek şehveti gidermek İçin ilâç kullanmaya cevaz vermiştir. Ancak ilâcın şehveti tamâmiyîe kes-meyip sadece teskin edecek derecede olmasına dikkat etmelidir. Zira v-lenmediği için ilâçla şehvetini teskin eden bir kimse ileride evlenecek vakit, hâl bulabilir. Bu takdird şehvetini tkmâmiyle kesen ilâç kullanmışsa pişman olur.
3- Mâ1ikî1er'den bâzıları yine bu hadîsle istidlal ederek istimna bil-yed yâni eliyle meni getirmenin1 haram" olduğunu söylemişlerdir. Hanefî1er'den bâzılarına göre evlenmekten âciz olan bir kimsenin şehvetini teskin için bunu yapması mûbahdır
4- Kurtubî'ye göre'bu hadîs mnln denilen âleti kalkmayaıV-kimselere muhayyerlik vermenin vucûbuna delildir.
5- Oruç şehveti kırar. Bâzıları buna itiraz ederek : «Oruç1 hararetin tehyicini artırır. Bu da şehvetin fazlalaşmasına sebep olur» demiş-lerse de bunlara cevaben: «Şehvetin artması ilk günlerdedir. Oruca "devam edildiği takdirde şehvet kesilir. Çünkü1 şehvet' yemeğe tâbidir. Onun kuvvetine göre artar, za'fma göre azalır.» denilmiştir.
6- Hadîs-i şerif, şehveti çok olup evlenmeye iktidarı olanlara nikâhı emretmektedir. Icmâ' da budur. Lâkin cumhuru ulemâya göre buradaki emir vucûb değil- nedb ifade eder. Ulemânın bu babdâki kaville--rini bahsimizin başında görmüştük.
7- Hadîs-i şerifte gözü haramdan koruyacak, iffet ve namusun muhafazasına yanyacak şeyleri yapmaya tergîb ve teşvik vardır.

5- (1401) Bana Ebû Bekir b. Nafir El-Abd* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'dei o da Enes'den naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ashabından birkaç kişi ' Nebiy yi (Sallallahü Aleyhi \c Sel:em}'in zevcelerine onun gizlice yaptığı ibâdetini sormuşlar. Neticede bunlardan biri : Ben kadınlarla evlenmeyeceğim; diğeri : Ben et yemeyeceğim; öteki : Ben döşekte uyumayacağım, demiş. Bunun üzerine Resûlüflah (Sallaüühii Aleyhi ve Sellem) Allah'a Iıamdû sena ederek:
«Bazı kimselere ne oluyor ki, şöyle şöyle demişler. Ama ben hem namaz kılar, hem uyurum. Hem oruç tutar, hem tutmam. Kadınlarla da evlenİrim. imdi kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» bahsinde tahriç etmiştir. Onun rivayeti buradakinden daha tafsilâtlı olup şöyledir :
«Üç kişi evzâcı tâhirâlın evlerine gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem) in (gizli) ibâdetini sormuşlar. Kendilerine haber verilince herhalde bunu az görerek: Biz nerede, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem) nerede! Allah onun gelmiş geçmiş bütün (mütesavver) günahlarını af etmiştir demişler. Bunlardan biri : Bana gelince, ben geceleri ilel ebed namaz kılacağım; diğeri ben de ömrüm boyunca oruç tutacağım, orucu hiç bırakmayacağım; öteki, ben de kadınlardan uzak kalacağım. Ve ebediy-yen evlenmiyeceğim, demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi Sellem) gelerek:
ŞöyIe şöyle diyenler sizler misiniz? Dikkat edin. Vallahi sizin Al-lah'dcrn en ziyade korkan ve sakınanınız benim. Lâkın ben hem oruç tutar, hem tutmam. Hem namaz kılar, hem uyurum. Kadınlarla da evlenirim, imdi her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.» buyurmuşlar.
Buharı 'nin rivayetinde «nefer» yerine «raht» buyrulmuştur. Bu iki kelime arasında mânâ itibariyle cüz'i fark vardır.
Raht: Üçden ona; Nefer: Üçden dokuza kadar kimselere denilir : Bu kelimelerin ikisi de birer ismi cemi olup müfretleri yoktur.
Saîd b. El-Müseyyeb'in rnürsel olarak rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) !in ibâdetini sormaya gelenler Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Amr bir. Âsve Osman b. Maz'ûn (Radiyallahu anh) Hazerâtıdır. Bu zevat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin evinde gizlice yaptığı ibâdeti az bulunca Allah'ın affû mağfiretine nail olan bir zâtın fazla ibâdete ihtiyacı olmadığı kanâatine varmışlarsa da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben sîzin Allah'dan en ziyade korkan ve sakınanizım.» buyurarak bunu reddetmiş, kendisinin ibâdette son derece dikkat ve şiddet gösterdiğini ve Allah korkusunun kendisinde herkesten fazla olduğunu bildirmiştir.
«Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir» cümlesinden murâd, sünnetimden yüz çeviren benim yolumda değildir, demektir. Yâni buradaki sünnetten murâd tarikat ve yoldur. Bu da farz, nafile bütün amellere ve akaide şâmildir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf ibâdetlerde nefse zarar verecek derecede fazla inhimak değil, orta hâlin meşru olduğuna delildir. Taberî : «Bu hadîste yiyecek ve giyecek hususunda helâl istimalini men edenlere red cevabı vardır.» diyor. Kaadî Iyâz ise: «Bu cihet selefin ihtilâf ettiği meselelerdendir. Bazıları Taberî 'nin kavline sahib olmuş; bir takımları da aksini iltizam etmişlerdir.» dedikten sonra sözüne şöyle devam etmiştir : «Evlâ olan her işte orta yolu tutup helâl şeylere devamda rfrât göstermemektir. Çünkü bunun sonu büyüklerımeye varır. Şübheli ve hattâ memnu' olan şeyleri irtikâba kadar götürür...» demektedir.
Ulemâdan bâzılarına göre Peygamber (SaUallaîm Aleyhi ve SelIem) Efendimizin yoluna rmuhalefet etmekle, kendi yaptığı ibâdetin, onun yaptığından daha üstün ve muvafık olduğunu göstermek isteyen kimse dinden çıkar. Bu takdirde hadîs~i şerifteki «Benden değildir» cümlesi «Benim dinimde değildir» mânâsına gelir.
2- Nikâh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin sünnetîerindendir. El-Mühellebb: «Nikâh İslâm'ın sünnetlerin-dendir, İslâmiyette ruhbaniyet yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m sünnetinden yüz çevirerek nikâhı terk eden kimse bid'at işlediği için zemolunur. Ama evlenmemek hâline daha muvafık olup ibâdetine yardım ettiği için nikâhı terk edenler mezmûm değildir,» demiştir.
ZahirîIer'e göre nikâh akdi vâcibdir. Fakat muameleyi cîn-siyye şart değildir. Akd dahi ömürde bir defa farz olur.
İmam-ı Şâfiî'ye göre kendini İbâdete vermek evlenmekten efdaldır. Hz. Şafiî bu babda Yahya (Aleyhisselâır.) kıssasıyle istidlal etmiştir.

Teâlâ hazretleri Hz. Yahya 'yi Seyyid ve Hasûr diye roedhetmiştir.
Hasûr : İktidarı varken kadınlarla evlenmeyen demektir. İmam-ı Şafiî bu kıssaya bakarak : «Nikâh efdal olsa Cenâb-ı Hak Hz. Yahyâ'yi medh etmezdi» demiştir. Halbuki kendisi geçen şeriatların bizim için şeriat sayılamayacağına kaildir. Binâenaleyh geçmiş bir şeriat ile kendisinin istidlalde bulunması doğru değildir. Kaldı ki Yahyâ (A!eyhi sellem}'m halini medheden bekârlığın evlenmekten efdâl oî-duğu mânâsı da çıkmaz. Çünkü hadd-i zâtında bir sıfatı medh etmek, başka sıfatı zem iktizâ etmez. Bu babda en güzel sözü Hanefîler'-den Kemâl b. Hûmam (788-861) söylemiştir. Ona göre evliliğin bekârlıktan efdal olduğuna en büyük delil Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellehı) Efendimizin Ömrünün sonuna kadar evli yaşamasıdır.
Şüphesiz ki, Teâlâ Hazretleri Nebiyyi Ekremi'ne hallerin en güzelini reva görmüştür. Eğer evlilik bekârlıktan efdal olmasaydı ona evlilik hâlini reva görmezdi.

6- (1402) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' dahi rivayet etti. .Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize İbni Mübarek, Ma'mer'deıı, o da Zûhri'den, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den. o da Sa'd b. Ebî Vakkâas'dan naklen haber verdi. Sâ'd şöyle demiş : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) Osman b. Maz'û'nun tebettülünü (bekârlığı) kabul etmedi. Şayet ona izin verseydi biz de hayalarımızı çıkarırdık.»

7- (...) Bana Ebû Imrân Muhammed b. Câ'fer t. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ibrahim b. Sa'd, İbni Şihâb Zühri'deıı, o da Saîd b. El Müseyyeb'den naklen rivayet etti. Sâîd şöyle demiş: Ben Sa'd'ı: «Osman b. Mazûn'ım bekârlığı kabul edilmedi; şayet ona izin verilseydi biz de hayalarımızı çıkarırdık.» derken işittim.

8- (...) Bize Muhammed b. îîâîi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceynn h. Müsennâ rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da İbni Şihabb'dan naklen rivayet etti ki. İbni Şihabb şöyle demiş: Bana Saîd b, El-Müscyyeb haber verdi. Kendisi Sa'rî b. Ebî Vakkâas'ı şunu söylerken işitmiş :
«Osman b. Mazûnn bekâr kalmak istedi de Kesûlüllah (Sallailuîıii Aleyhi ve Sellem) kendisini (bundan) nehi buyurdu. Şayet ona bekârlığı tecviz etseydi biz de hayalarımızı çıkarırdık.»
Bu hadisi Buhârî , Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Tebettûl esas itibariyle inkıta' mânâsına gelir. Hz, Meryem ile Fâtım (RadiyaU0hüanha)ya «Beiûl» denilir. Bunun vechi dîn, fazilet ve âhirete rağbet hususunda zamanlarındaki kadınlardan mümtaz ve münkatı' olmalarıdır. Ulemânın beyânına göre' bu hadisteki tebettûl'den murâd sırf Allah'ı ibâdet maksadı ile kadınlardan alâkayı keserek bekâr kalmaktır. Taberî : «Tebettûl dünya ile, dünya şehvetlerini terk ederek kendini Alîah Teâlâ'nm ibâdetlerine vermektir.» diyor.
Hz. Sa'd'm : «Şayet ona izin verseydi biz de hayalarımızı çıkarırdık sözünden murâd bekârlığa ve .şâir dünya lezzetlerinden alâkayı kesmeye izin verilseydi, biz de şehvetimizi kırmak için hayalarımızı çıkartır, su suretle bekârlık bize âsân olurdu demektir.
Bekârlık hıristiyanlıkta meşrır idi. ResûlülJah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz neslin çoğalması ve cihâdın devam edebilmesi için üm-1 metini bundan nehiy buyurmuştur. İnsanın hayalarını çıkarmak ve tenasül uzvunu kesmek bil-ittifak memnu'dur. Binâenaleyh bugün moda haline getirilmeye çalışılan umûmî doğum kontrolü de dînen memnu'dur. Çünkü bunun neticesi müslümanlar azalacaktır. Halbuki dînen müslü-manların azalması değil, çoğaltılmaya çalışılması emir buyrulmuştur. Gerçi İslâm hukukunda «az!» denilen bir fiilin meşrûiyyetinden bahsolun-myştur. Fakat bu iş bâzı hallerde karı ile kocanın anlaşmasına bırakılmış bir istisnadır. Tamimine müsaade yoktur.
Azl: Çocuk yapmamak için karı-koca anlaşarak erkeğin menisini dışarıya atmaktır.
îbni Abdi1berr'in «El-İstîab» nâm eserinde' Aişe binti' Kudâme'den rivayet ettiği bîr hadisde söyle denilmektedir : «Osman b. Mazûnn : Yâ Resûlallah! Bize gazalarda bekârlık güç geliyor. Bana müsaade buyurur musun hayalarımı çıkartayım yâ Resûlaliah? demiş. Rcsûlüllah (SatlaUaJıü Aleyhi ve Sellem) :
— Hayır îbnİ Mazûnn! Sen oruç tutmalısın. Çünkü oruç şehveti keser; buyurmuş.» Rivayete nazaran Osman b. Mazûnn. Hz. Ali ve Ebû Zer (Radiyallahü anh) hayalarını çıkararak bekâr yaşamak istemişler. Fakat ResûlülJalı (SallaHchü Aleyhi ve Sellemi kendilerini bundan men etmiştir.
Bütün bunlar gösteriyor ki, dinimiz müslumanların azalmasını hedef tutan hiç bir vasıtayı meşru' görmemiştir.
Gerçi: «İkiyüz tarihinden sonra gizin en hayırlınız hafif ve ailesiyle çoluk çocuğu olmayan bekârlarımzdır» mealinde bir hadîs rivayet olunursa da bu hadîs uydurmadır. Binâenaleyh ona asla iltifat olunamaz. Hz. Huzeyfe'nin üzerinden söylenen : «Sene yüz, yüzellİ oldu mu sizden birinizin bir köpek eniği terbiye etmesi, çocuk terbiye etmesinden daha hayırlıdır.» sözü de bu kabil uydurmalardandır.

2- Bir Kadın Görüp de Onda Gözü Kalan Kimseyi Karısına veya Cariyesine Gelerek Onunla Cima Etmeye Teşvik Babı

9- (1403) Bize Amr b. AH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûl'â'lâ rivâyct.ctti. (Dedi ki) : Bize Hişam b. Ebî Abdillâh, Ebu'z-Züfaeyr'den o da Câbîrden naklen rivayet eyledi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kadın görmüş. Müteakiben zevcesi Zeyneb'e gelmiş. Zeyneb kendine ait bir deri oruyormuş. Resûlüllah (Saİiallakü Aleyhi've Sellem) hemen hacetini bitirmiş. Sonra Ashabının yanına çıkarak:
«Şüphesiz kİ kadın şeytan suretinde gelir, şeylan suretinde gider. Biriniz bir kadın gördü mü hemen ailesine gelsin. Çünkü bu onun nefsinde olan şeyi giderir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssanıed Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb b. Ebi'l-Âliye rivaye eyIedi. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir b. AbdiUâh'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sc.UalichU Aleyhi ve Setlenı) bir kadın görmüş.
Râvi yukarda hadîsin mislini rivayet etmiş. Yalmz: «Zevcesi Zey-neb'e gelmiş. Zeyneb bir deri ovuyornıuş» demiş «Şeytan suretinde gider» cümlesini söylememiştir.

10- (...) Bana Selemetû'bnü Şebîbb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasan b. Â'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Ebû'z-Zübeyr'den naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Câbir şunu söyledi : Ben Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'i:
«Birinizin bir kadın hoşuna gider de gönlüne girerse, hemen kendi karısına giderek onunla cima' etsin. Çünkü bu nefsindeki şeyi giderir.»

buyururken işittim.
Ulemânın beyanına göre kadının şeytan suretinde gidip gelmesinden murâd, nefsi fitneye davet etmesine işarettir. Çünkü Teâlâ hazretleri erkeklerin nefislerinde kadınlara karşı bir meyi halk etmiştir. Onlara bakmaktan lezzet duyarlar. Binâenaleyh kadın erkeğe vesvese vererek şerre davet eden bir mahlûk olduğu için şeytana benzetilmiştir.
Menîe': Henüz tabaklanmaya konan deridir. Daha sonra «Efîk», daha sonra da «Edîm» nâmını alır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bir kadın görerek Hz. Zeyneb'e gelmesi ve onun cinsî münâsebette bulunması ashabına talîm ve irşad içindir. Dışarda bir kadın görerek onda gözü kalanların böyle yapmaları îcap eder.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kadın görerek şehveti harekete gelen kimsenin derhal karısı ile cimaa' etmesi ve nefsini yatıştırması müstehabdır.
2- Zaruret yokken kadının erkekler arasına çıkmaması îcab eder.
3- Erkek ecnebi bir kadına, kadının elbisesine ve zînetlerine mutlak surette bakmamahdır.
4- Kadın öte beri işlerle meşgul olsa bile kocasının onu gece veya gündüz cimâa' davet etmesinde beis yoktur. Çünkü bazen erkeğe şehvet galebe çalar, cimâa' tehir edilirse bedenine, kalbine veya gözüne zarar gelebilir.

3- Nikahı Müt'a ve Bu Nikahın Evvela Mubah Kılınıp Sonra Nesh Edilmesi Bilahere Tekrar Mubah Kılınıp Yine Nesh Edilmesi ve Haram Kılınmasının Kıyamet Gününe Kadar Devamını Beyan Babı

11- (1404) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ile VeUF ve İbnû Bisr, İsmail'den, o da Kays'dan naklen rivayet ettiler. Kays şöyle demiş : Ben Abdullah'ı şunu söylerken işittim: «Kesûlüllah (Sül'allahü Aleyhi ve Sellem) îie birlikte gaza ediyorduk. Kadınlarımız yoktu. Bu sebeble hayalarımızı çıkarsak mı ki dedik. Fakat Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan nehyetti. Sonra bize elbise mukabilinde muayyen bir zamaıa kadar bir kadınla evlenmemiz için ruhsat verdi. Bundan sonra Abdullah :
«Ey îman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı şeylerin iyi, boş olanlarım (kendinize) haram kılmayın. Hakka da tecavüz etmeyin. Çünkü Allah mütecavizleri sevmez.» [3] âyet-i kerîmesini okudu.»

(...) Bize Osman bin Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Cerîr, İsmail b. Ebî Hâlid'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ve : «Sonra bize şu âyeti okudu» dedi; «Abdullah okudu» demedi.

12- (...) Bİzc E!îû Bekir b. Ebû Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' İsmail'den bu isnâdla rivayetle bulundu. «Biz genç olduğumuz haldeydik ve yâ Resûlaîlah! Hayalarımızı çıkaralım mı diye sorduk?» dedi. «Kaza ediyorduk demedi.»
Bu hadîsi Buharı «Nikâh» ve «Tefsir» bahislerinde, Nesâî «Tefsir» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Görülüyor ki. ashâb-ı ldram'dan bâzıları şehvetlerini kırmak ve şeytanın vesvesesinden kurtulmak için hayalarını çıkarmak istemişler. Fakat Resûlüllah {Süllallahü Aleyhi ve Sellem) onları bundan nehi buyurmuştur. Çünkü bu iş Allah'ın halk ettiği şekli değiştirmek, neslin önünü kesmek ve canlıya eziyet gibi bir takım memnu' fiilleri tazammun etmektedir. Kesûiü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun yerine ashâb-ı kiram'ma müfa denilen bir nevi muvaffak nikâha ruhsat vermiştir. Hadîs-i şerifte :
«Sonra bize elbise mukabilinde bir kadını bir müddet nikâh etmeye ruhsat verdi» cümlesinden murâd budur. Müt'a'nm mutlaka bir elbise mukabilinde olması şart değildir. İki tarafın razı olacakları.herhangi bir şeyle müt'a yapılır. Nikâh-ı müt'a : Temettü' lâfzîle yapılan muvakkat nikâhtır. Bunda şahit lâzım değildir.
Hadisin râvisi Hz. Abdullah b. Mesud 'dur. Okuduğu âyet-i kerîme İbni Abbâs{RadiyaUahu ar.h)\n beyânına göre ashâb-ı kir.am'dan üç kişi hakkında nazil olmuştur. Bu zevat kendi aralarında : «Tenasül âletlerimizi keselim de dünya şehvetlerinden vaz geçelim. Biz de Râhibîerin yaptıkları gibi yeryüzünde .seyahat edelim.» diye konuştukları vakit nazil olmuştur. Resûîüllah (Salkillahü Aleyhi ve Sellem). bunu haber aldığı vakit kendilerini çağırtarak böyle bir şey konuşup konuşmadıklarını sormuş; onlar da evet diyerek tasdik etmişlerdi. Bunun üzerine onlara :
«Ama ben hem oruç tutarım, hem tutmam. Hem namaz kılarım, hem uyurum; kadınlarla da evİenİrİm. İmdi her kim benim sünnetimle amel ederse bendendir; kim benim sünnetimle amel etmezse o benden değildir.» I uyurdular. Bu hadîsin mislini İbni Merdevey h Hz. İbni Abbâs'dan rivayet etmiştir.
Nevevî diyor ki ; «Babımız hadîsinde Hz. Abdullah b. Mes'ud'un İbni Abbâs (RadiyaUahüanh) gibi nikâhı müt'a'nm mubah olduğunu itikat ettiğine işaret vardır. Herhalde onlar bunun nesh edildiğini, duymamışlardır.»
Kaadî Iyâz müt'a'nm mubah olduğuna dair ashâb-ı kiram'-dan bir cemaatın hadîs rivayet ettiklerini söyler. Nitekim babımızda görülecek. Câbir b. Abdillah ile Selemetü'bnü Ekvâ', Sebratü'bnü Ma'bed ve îbni Abbâs (Radiyallahu anh) hadîslerinden de nikâhı müt'a'ya ruhsat verildiği anlaşılmaktadır. Yalnız bu hadîslerde evlerinde mukim olanlara müt'a'nm mubah kılındığına dair bir kayıt yoktur. Bilâkis müt'a için sefer ve gazalarda zaruret icabı ruhsat verildiği bildirilmektedir. Çünkü memleket sıcak, ashabın kadınlara karşı sabırları azdı.
İbni Ömer (Radiyallahu anh) hadîsinde mût'anm muztar kalmak şartıyla îsîâm'm ilk devirlerinde bir ruhsat olmak üzere tecviz edildiği bildirilmektedir. Böyle bir rivayet İbni Abbâs (Radiyallahu anh) dan da nakledilmiştir. Mâziri : «Nikâhı mût'anm İslâm'ın ilk devirlerinde caiz olduğu sabittir. Sonra nesh edildiği dahi sahih hadîslerle sübüt bulmuş; ve haram olduğuna icmâ'ı ümmet inikaad eylemiştir. Bu hususta ehl-i bid'atdan bir taife müstesna olmak üzere muhalefet eden bulunmamıştır. Ehl-i bid'at, mensuh hadîslerle istidlale teşebbüs etmişlerse de bu hadîslerde onlara bir delil yoktur.» demektedir.
Nikâhı mût'a hakkında gereken izahat aşağıdaki rivayetlerde sırası geldikçe verilecektir.

13- (1405) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Şu'be, Amr b. Dinar'dan rivayet eyledi. (Demiş ki) : Ben Hasan b. Muhammed'i, Câbir b. Abdillah ile Selemetü'bnü Ekva'dan naklen rivayet ederken dinledim. Şöyle demişler : «Resûlüllah (Sallallahü A kyhi ve Sellem) 'in dellâh yanımıza çıkarak : Resûlüllab (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) istimta' yâni kadınlarla mût'a nikâhı yapmamız için size izin vermiştir, dedi.»

14- (...) Bana Ümeyyetû'bnû Bimtâm El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd yâni İbni Zûrey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh yâni İbni Kasım, Amr b. Dinar'dan, o da Hasan b. Muhammed'den, o da Sele-metû'bnû Ekvâ' ile Câbîr b. Abdillah'tan naklen rivayet eyledi ki :

«Resûlülah (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi de Mut'a için bize izin verdi» demişler.

15- (...) Bize Hasan El-Huîvâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afc-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki : Ata' şunu söyledi: Câbir b. Abdillah Umre yaparak geldi. Biz de evinde onun yanına vardık. Derken cemaat ona bazı şeyler sordular. Sonra mût'a'dan söz açtılar. Câbir :
«Evet, Resûlüliah (Sallallcüıü Aleyhi ve Seliem) ile Ebû Bekir ve Ömer zamanlarında biz mût'a yaptık.» dedi.

16- (...) Bana Mulıammed b. Rafi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi* ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Ded ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh'ı şunu söylerken işittim. Biz Resûlüllah (Scllallchü Aleyhi've SeVem) ile Ebû Bekir devirlerinde bir avuç kuru hurma ve un mukabilinde birkaç günlüğüne mût'a yapardık. Nihayet Amr b. Hureys hâdisesinde Ömer bundan nehyetti.

17- (...) Bize Hâmid b. Ömer E!-Bekrâvî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid yâni İbni Ziyâd, Âsım'dan, o da Ebû Nadrâ'dan naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : CâbİR b. Afcdillah'm yanındaydım. Ona biri gelerek: îbni Abbâs ile İbni Zübeyr iki mût'a hakkında ihtilâf ettiîer, dedi. Bunun üzerine Câbir şunu söyledi : «Biz bunları Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında yaptık. Sonra Ömer onlardan bizi nehyetti.

18- (...) Bize Ebû-Bekir b. Ebû Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b* Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûlvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys. lyâz b. Seleme'den, o da babasından naklen rivayet eyledi. Babası şöyle demiş : «Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Evtâs yılında bize mût'a için üç gece ruhsat verdi. Sonra ondan nehî buyurdu.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» bahsinde tahric etmiştir.
îbni Abdilb err nikâhı mût'a hakkında öteden beri hilaf olduğunu kaydettikten sonra : «Sahabeye gelince : Onlar nikâhı mût'a hakkında ihtilâf etmişlerdir. İbni Abbâs bunun caiz ve helâl olduğuna kaaüdir. Bu hususta ondan rivayet edenler arasında hilaf yoktur. Atâ' b. Ebî Rabah, Saîd b. Cübeyr ve Tavus da dahil olmak üzere İbni Abbâs'in ekseri ashabı bu kanaattedirler, Ebû Saîd, Kudrî ile Câbir b. Abdi11ah (Radiyallahu anh) Hazerâtmin dahi nikâhı mût'a'yı caiz ve helâî gördükleri rivayet olunur.» diyor.
Evtâs : Tâif'de bir vadidir. İslâm târihinde feth-i Mekke ile Evtâs günü aynı vak'a sayılır.
Hz. Câbir hadîsinin birinci rivayetinde zikri geçen dellâhn Hz. Bilâl-i Habeşî olması muhtemel görülmektedir. Mûteâkib rivayette Eesûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bizzat gelerek mût'a için izin verdiği beyân edilmiştir. Mamafih o rivayette de dellâhnın gelmiş olması ihtima] dahilindedir.
Ez. Câbir 'in: «Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile Ebû Bekir ve Ömer zamanlarında biz mût'a yaptık. Nihayet Ömer biai bundan »ehyetti» şeklindeki beyanatı Hz. Ömer zamanına kadar nikâhı mût'a'mn nesh edildiğini duymadıklarına hamîedilmiştîr.

19- (1406) Bize Kutaybetü'bsnî Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kabi' b. Sabrate'l-CühenîMen, o da babası Sebrâ'dan naklen rivayet ett ki. (Şöyie demiş): Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mût'a için bize izin verdi. Bunun üzerine bir zat ile ben Benî Âmîr'den bir kadına gittik. Kadın usun boyunlu dişi deve gibi bîr şeydi. Ona kendimizi arz ettik. Kadın (bana) : Ne vereceksin? dedi. Ben:
— Kaftammı cevâbını verdim. Arkadaşım da:
— Ka-fianum veririm, dedi. Arkadaşımm kaftanı benimkinden daha güseldi. Ama ben arkadaşımdan daha genç îdim. Kadın arkadaşımın kaftanına bakınca oku, bana bakınca da benî beğendi. Sonra :
— Sen ve kaftanın bana kâfidir, dedi. Bunun Üzerine onunla üç gece bîr arada kaldım. Sonra ResûlülİAh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :'
«Kimin yanında şu möf'a yaptığı kadınlardan biri varsa, ona hemen yo! versin» buyurdular.

20- (...) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahterî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr yani İbni Mûfaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Umâratû'bnû Gaziyye, Rabi' b. Semra'dan naklen rivayet eyledi ki, babası Mekke'nin fethinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte gaza etmiş. (Demiş ki) : «Orada onbeş gece —yani geceleri de sayılırsa otuz gün— kaldık; Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kadınlarla mût'a yapmak için izin verdi. Derken ben kavmimden bir zat ile birlikte dışarı çıktım. Güzellik hususunda benim ona üstünlüğüm vardı. Arkadaşım çirkine yakın bir adamdı. Her birimizin kaftanı vardı. Fakat benim kaftanım eski, amcaoğlunun kaftanı ise yepyeni bir şeydi. Mekke'nin alt tarafına yahut üst tarafına vardığımız vakit Lize uzun boyunlu dişi deve gibi (endamlı) bir kadın rastladı. (Kendisine) :
— Bizden birimizle mût'a yapmaya razı olur musun? dîye sorduk. Kadın:
— Ne verirsiniz? dedi. Biz de her birimiz kaftanımızı yaydık. Kadın her ikimize bakmaya taşladı. Arkadaşım kadının yanıbaşma baktığını görünce :
— Bunun kaftanı eskidir. Benim kaftanım ise yepyenidir, dedi. Kadın ise iki veya üç defa :
— Onun kaftanının zararı yok mukabelesinde bulundu. Sonra kadınla ben mût'a yaptım ve Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selle/n) mût'a'yı haram edinceye kadar yanından çıkmadım.»

(...) Bana Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû-Nu'man rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti (Dedi ki) : Bize Umaretü'bnü Gaziyye rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Rabi' b. Sebrate'l-Cühenî, babasından rivayet etti. (Şöyle demiş)
«Fetih yılında JlesûMillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'ye müteveccihen yola çıktık...»
Râvî Beşir hadîsi giti rivayette bulunmuş. Şunu da ziyâde etmiştir : «Kadın bu işe yarar mı? dedi.» Bu hadisde : «Bunun kaftanı eski püskü-dÜr, dedi» cümlesi de vardır.

21- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nûmeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdi! Azız b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Rabi' b. Sebrete'l-Cühenî rivayet etti. Ona da babası anlatmış ki; kendisi Resûlüllah (SaV.aliahü Aleyhi ve SeHem) ile bera-bermiş. Efendimiz şöyle buyurmuşlar :
«Ey cemâat! Ben size kadınlarla mût'a hususunda izin vermiştim. Ama artık Allah bunu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. İmdi kimin de yanında bu gûnâ kadınlardan biri varsa ondan hemen arınsın. Hem o kadınlara verdiğiniz şeylerden hiç birini geri almayın.»

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekr b. Ebû Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetû'bnû Süleyman, Abdûl Aziz b. Ömer'den naklen bu

isnadla rivayette bulundu. Sebra : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) 'i Kabe'de rükün ile kapının arasında ayakta gördüm.» demiş. İbni Numeyr hadîsinde olduğu gibi söylüyormuş.

22- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, Abdülmelik b. Rabi' b. Sebrate'l-Cûhenî'den, o da babasından, o da dedesinden naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : «Fetih yılında Mekke'ye girdiğimiz vakit Resûlüllah(Sa/iüfta/ıü Aleyhi ve Sellem) mût'a yapmamızı emi* buyurdu. Artık ondan bizi nehyedinceye kadar mût'a'dan çıkmadık.»

23- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etts, (Dedi ki) : Bize Azîz b. Rabi' b. Scbratc'bni Ma'bed haber verdi. (Dedi ki) ; Babam Rabi' h. Sebray*!, babası Sebratü'fonû Ma'bed'den naklen rivayet ederken dinledim. Mekke'nin fethi yılında Nebiyyuiîah (Sailallahü Aleyhi ve Scllcrr.} ka~ dmlaria ro.ûfo. yapmayı emir 'buyurmuş. Sebra demiş ki:Bunun üzerine ben ve Benî Sûley kabiîesindeii bir arkadaşım dıgan çıktık. Nihayet Benî Âmir kabilesinden bir kadın bufduk. Kadm ui'un boyunlu dişi deve gibi (endamlı) idî. Kadına mût'a teklifinde kuiuiîdısk. Ve kendisine fcaf-tanlanniîzı avı, citik. Kadsn bana bakıyor, benî. arkadaşımdan güzel görüyor; arkadaşnmn kaftanun da beniıa kaftanımdan güzel görüyordu. Bu hususta foir müddet nefsiyle istişareden sonra iteni arkadaşıma tercih etti. Bu suretle kadınlar bilimle beraber Üç gece kaldılar. Some Kesûlüllah (SallalİcıkÜ Aleyhi ve Sellem) «Kıkırdan ayulnıayı i>I?.e emir buyurdu.

24- (...) Bîsse Amrûn-Nâkiii ile Ibni Nûmeys- Kİvâyeî ettiler. (De-diier ki) : Bise Sülyaîî h. Uyeyne, Zûhrî'den, o da Bafoi' fo. Sebra:dan. s* da babasmdan naklen rivayet elti ks. Peygamber (Saliallahu Aleyhi ve Seüeır.)
nikâhı mıiî'a'dan nehl feui

25- (...) Bize Ebû Bekir fc. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki} : Bi Uleyye-, Mu'nıer'den. o da ZİıhrVihn, o da babasından naklen rivayet ett ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) kadınlarla mût'a yapmayı fetih gününde nehi buyurmuş.

26- (...) Bana bu hadîsi Hasan El-Hulvanî iie Abd b. Humeyd, Ya'kub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bana babam, SâlİIh'den naklen rivayet elti. (Demiş ki) : Bize İbni Şihâb, Rabi' b. Seb-rate'l-Cûheni'den, o da babasından naklen haber verdi. Babas Rabi'a, Ee-sûlüllah (Sallallahü A leyhı've Selle/n) 'in fetih zamanında mût'a'dan yani kadınlarla mût'a yapmaktan nehi buyurduğunu ve kendisinin iki kırmızı kaîtan mukabilinde mût'a yapmış olduğunu haber vermiş.

27- (...) Bana Harmeletû'bnû Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi, İbni Şihâb şöyle demiş : Bana Urvetü'bnü Zûbeyr haber verdi ki, Abdullah b. Zü-beyr Mekke'de ayağa kalkmış ve bir zata ta'rizde bulunarak : «Şübhesiz ki, bazı insanların Allah gözlerini kör ettiği gibi, kalblerini de kör etmiş. Nikâhı mût'a'ya fetva veriyorlar.» demiş. Bunun üzerine o zât kendisine nida ederek: «Sen hakikaten kaba saba bir adamsın. Ömrüme yemin ederim ki, mût'a imâmül-müttekin zamanında yapılırdı.» demiş. Bununla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'İ kasdetmiş. İbni Zübeyr ona şu mukabelede bulunmuş
— Öyle ise kendini bir dene. Vallahi sen bunu yaparsan seni taşlarınla recm ederim.
İbni Şihâb şöyle demiş : Bana Halid b. Muhacir b, Seyfullah haber verdi ki. kendisi bir zâtın yanıcıda otururken o zâta bir adam gelerek mût'a hususunda fetva istemiş. O da mût'a yapmasını emretmiş. Bunun üzerine İbni Ebî Amrate'l-Ensâri ona :
— Ağır ol! demiş. O zât:
— Ne o? Vallahi mût'a imamûl muttekîn zamanında yapılmıştır. Mukabelesinde bulunmuş.
İbni Ebî Amra : «Mût'a İslâm'ın ilk zamanlarında muztar kalanlar için iaşe, kan ve domuz eti (yemek) gibi bir ruhsattı. Sonra Allah dîni muhkem kıldı ve bundan nehi buyurdu.» demiş.
İbni Şîhâb şöyle demiş : Bana Rabi' b. Sebrate'I-Cûheni haber verdi ki, babası şunu söylemiş: «Ben Resûlüllah (Sallaliaîıü Aleyhi ve Selîem) zamanında iki kırmızı kaftan mukabilinde Benî Âmir kabilesinden bir kadınla mût'a yapmıştım. Sonra bizi Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) mût'a'dan nehi buyurdu.»
İbni Şîhâb demiş ki : «Ben RaM' b. Sebra'yı, Ömer b. Al: dil Azîz'e bunu anlatırken oturduğum yerden dinledim.»

28- (...) Bana Seîemetü'bnü Şefcîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, İbni Ebî Able'den, da Ömer b. Abdilâzîz'den naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş : Bize Ra~ hî' b. Sebrate'l-Cühenî, babasından naklen rivayet eyledi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mût'a'dan nehyetmiş ve:
«Dikkat edin! Mût'o şu gününüzden k:yâmet gününe kadar haramdır; kim bîr şey verdi ise onu (geri) almasın!» buyurmuşlar.
Hz. Sebrâ hadîsinin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nikâhı mût'a'yı bir 2amamar helâl kılmış, sonra onun hükmünü kaldırmıştır. Abdullah b. Zübeyr'-in : «Allah bir takım insanların gözlerini kör ettiği gibi, kalplerini de kör etmiştir.» diyerek ta'rizde bulunduğu zat İbni Abbâs (RadiyaÜahü or.hc] dır. Hz. İbni Abbâs'm âhır ömründe gözleri görmez olmuştu. İbni Abbâs (Radiyallahu anh) mût'a'nın Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde yapıhrdığını söylemesi üzerine Abdullah b. Zübeyr'in : «Bunu yaparsan seni taşlarınla recm ederim» mukabelesinde bulunması mût'a'nm nesh edildiğini kendisine bildirdikten sonra haram olduğunda asla gübhe kalmayan bu İşi yaparsan zina etmiş olursun ve seni taşlarla recm ederim mânâsına hami edilmiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Nikâhı mût'a'da velî ve şâhid yoktur.
2- Hadîs-i şerifte nâsih ve mensûh bir araya gelmiştir. Bunun bir misâli de :
«Ben sizi kabirlerden ziyaretten nehyetmiştim; artık onları ziyaret edin» mealindeki hadistir.
3- Nikâhı mût'a kıyamete kadar haram kılınmıştır.
4- Nikâhı mût'a'da verilen mehir kadının malı olur, müddet bitmeden ayrılsalar bile erkeğin verdiği şeyi veya onun bir kısmını geri almak helâl değildir.

29- (1407) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Muhammed b. Alî'nin oğulları Abdullah ile Hasen'den, onların da bahalarından, onun da Ali b. Ebî Ta-lib'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: «Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hay her günü kadınlarla mût'a yapmaktan ve ehli eşeklerin etlerini yemekten nehi buyurdular.»

(...) Bize hu hadîsi Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye, Mâlik'den bu isnadla rivayette bulundu. Mâlik: «Ali b. EM Talib'in birine sen gerçekten şaşkın bir adamsın; Besûlüllah (Saîlallchü Aleyhi ve Seîîem) bizi nebiy buyurdu derken işittiğini söylemiş*»
Eâvi hadîsi, Yahya b. Yahya'nın Mâlik'den rivayet ettiği hadîs gibi rivayet etmiştir.

30- (...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nümeyr ve Züheyr b. Harb toptan îbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Biz Süfyân b. Uyeyoe, Zührî'den, o da Muhammed b. Ali'nin oğulları Hasen ile Abdullah'dan, onlar da babalarından, o da Ali'den nakien rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Hayber günü hem nikâhı mütV-dan, hem de ehli eşeklerin etlerin (i yemek) den nehiy buyurmuş.

31- (...) Bize Muhammed b. Abdüîah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bafeam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydûîlah, İbni Şihab'dan, o da Muhammed b. Alî'nin oğulları Hasen ile Abduliah'dan, onlar da babalarından, o da Ali'den naklen rivayet eyledi ki, Hz. Ali îbni Ab-bâs'i kadınlara müt'a yapmak hususunda müsamahakâr konuşurken işiterek :
— Yavaş ol ey îbnü Abbâs! Çünkü îtesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) : Hayber günü hem müt'a'dan, hem de ehli eşeklerin etlerin (İ yemek) den nehiy buyurdu; demiş.

32- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeîetû'bnû Yahya rivayet etti- (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, Şihâb'dan, o da Muhammed b. Ali b. Ebi Tâîib'in oğulları Hasen ile Abduîiah'dan, onîar da babalarından naklen haber verdi. Muhammed, AH b. Ebi Tâlib'i îbni Abbâs'a şunîan söylerken işitmiş :
«Resûlüîiah (Saliallahü Aleyhi ve Seüem) Hayber günü hem kadınlara miit'a yapmaktan, hem de ehli eşeklerin etlerini yemekden nehiy buyur-dulaî.»
Bu hadîsi Buhâri «Meğâzî», «Zebâyıh» ve «Nikâh» bahislerinde; Tirmizî ile İbni Mâce «Nikâh»da; Nesâî «Av» bahsinde muhtelif râviîerden tahric etmişlerdir.
Buraya kadar geçen rivayetlerden anlaşılıyor ki, nikâhı müt'a İslâm'ın ilk zamanlarında bir müddet mubah kılınmış, sonra bu hüküm nesh edilerek müt'a'nm kıyamete kadar haram olduğu bildirilmiştir.
Hattâbi diyor ki: «Bu nikâh İslâm'ın ilk devirlerinde mubah idi. Sonra haranı kılındı. Bugün imamlar arasında bu hususta hüâf kalmamıştır. Yalnız bâzı Râfizî1er'in söylediği bir takım sözler vardır. İbni Abbâs uzun gurbet ihtiyaç ve fakirlik dolayısiyle muztar kalanlar için bir zamanlar bunun mubah olduğuna kaail bulunuyordu. Sonra tevakkuf ederek bu hususta fetva vermekten vazgeçti.»
İbni Abdilberr (368-463) «Et~Temhîd» nâm eserinde şun-îarı söylemektedir : «Nikâhı mût'a'da şâhid bulundurmaya lüzum olmadığına ve bu nikâhın bir müddette sona erdiğine, bu müddet bitince boşamadan ayrılma vuku bulduğuna, kan ile kocanın arasında mîras cer-yan etmediğine ulemâ ittifak eylemişlerdir. Mezkûr nikâh Allah'ın kitabında ve Resulünün sünnetinde beyân buyruîan zevcelerin hükmü değildir.»
Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: Mut'a muvakkat nikâh demek olduğuna göre kari ile kocanın âdet müktezâsı yaşayamayacakları kadar uzun bir müddet meselâ ikiyüz sene için mût'a yapılsa nikâh yine batıl mıdır?
Cumhuru ulemâ; bâtıl olduğuna kaaildirler. Hanefiler'den İmamı Zûfer'e göre şart: bâtıl, nikâh : sahîhdir.
Nikâhı mût'a bâtıl olunca bu nikâhla birleşen karı-kocaya hadd-i şer'i tatbik olunur mu olunmaz mı meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ekseri Mâ1iki1er'e göre hadd-i şer'î tatbik edilmez. Çünkü burada akd şübhesi vardır. Ashâb-ı kiram bu hükmün kaldırılıp kaldırılmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu mesele Kur'ân-ı Kerîm'in haram kıldığı şeylerden değildir. Bununla beraber nikâhı mût'a yapanlar şiddetle cezalandırılırlar.
Rafi'îye göre Hz. İbni Abbâs'in nikâhı mût'a'ya fetva vermekten döndüğü doğru ise bu bâbda icma' hasıl olmuştur. Binâenaleyh mût'a yapanlara hadd-i serî' vurulur. Hz. İbni Abbâs'm döndüğü doğru değilse mesele bir asırda yetişen ulema arasında ihtilaflı, onlardan sonra gelenler bu babdaki kavillerin birini tercih etmiş demek olur. Ki ona icma' denilip demlemeyeceği hususunda iki kavil vardır. İcina* diyenlere göre; hadd-i şer-i vacib değildir diyenlere göre had vurmak icab etmez. Nevevî de bu kavli sahih bulmuştur.
- Nikâhı mût'a'nın ne zaman haram kılındığı hususunda rivayetler muhteliftir. Hayber vakıasında, Mekke 'nin fethinde, Evtâs gazasında, Tebûk'de, Haccetû'l-Vedâ'dave Ömre-tû'1 Gazâ'da haram kılındığına dâir hadîsler rivayet olunur. İbni Abdilberr: «Bu babta şiddetli ihtilâflar ve pek çok hadîsler vardır. Ama biz onları yazmadık.» demiştir. Rivayetlerin muhtelif şekillerde araları bulunmuştur. Nevevî : «Doğrusu ve muhtar olan kavil şudur ki, mût'a'nın haram ve mubah kılınması iki defa olmuştur. Hayber vak'asmdan önce mût'a helâldi. Sonra Hayber günü haram kılındı. Bilâhare Mekke'nin fethinde yine mubah kılındı. Evtas gününden rourâd da Mekke'nin feth edildiği gündür. Mût'a için orada üç gün müsaade verildikten sonra bu hüküm nesh edilmiş nikâhı mût'a kıyamete kadar haram kılınmıştır.
Üç şeyin ikişer defa nesh edildiği söylenir. Bunlar : Nikâhı mût'a, ehli eşeklerin etini yemek ve namazda Beyt-i Makdîs'e dönmektir.
Ulemâdan bazıları nikâhı mût'a meselesinde nâsiha ihtiyaç olmadığını söylemişler : «Çünkü bu nikâh ancak üç gün mubah kılınmıştı. Bu müddet bitince onun cevâzi da kendiliğinden sona erer.» demişlerdir.
Nikâhı mût'a mânâsında bir de nikâhı muvakkat vardır. Bu nikâh aynen mût'a gibi batıldır. Aralarındaki fark hemen hemen Iafzîdir. Meselâ : Nikâhı mût'a temettü' ve istimta' gibi kelimelerle akd edildiği halde nikâhı muvakkat nikâh ve tezvic gibi kelimelerle kıyılır; nikâhı mût'a'da şâhid ve müddetin tayini şart değildir. Fakat nikâhı muvakkatte bunlar şarttır.
Mânâ itibariyle her ikisi de bâtıl olduğu için, Hanefîîer'den Kemâl b. Hümâm nikâhı muvakkati mût'a'nm efradından saymıştır.
Hz. Ali'nin : «Sen gerçekten şaşkın bir adamsın» diyerek sitem ettiği zat Hz. İbni Abbâs 'dır. Bâzıları bu ve bundan sonra gelen : Ağır ol ey İbni Abbas !..» rivâyetiyle Hz. İbni Abbas'in mût'a hakkındaki fetvasından döndüğüne istidlal ederlerse de bu rivayetlerde onun döndüğüne dair bir sarahat yoktur. Bilâkis az evvel geçen İbni Zübeyr rivayeti Hz. İbni Abbâs'm mezkûr fetvadan henüz dönmediğini gösterir. Çünkü Abdullah b. Zübeyr'in Hz. İbni Abbâs 'a ta'rizde bulunması kendisinin halîfe bulunduğu sıradadır. O zaman Hz. A1i (Radiyallahu ot/z) dünyadan gitmişti. Anlaşılıyor ki, Hz. Ali vaktiyle İbni Abbâs (Radiyallahu anh)'s. mût'a'nm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından nehyedildiğini söylemiş, fakat İbni Abbâs bunu kabul etmiyerek bir müddet nikâhı mût'a için fetva vermeye devam etmiş, nihayet fetvasından dönerek mût'a'nm ilelebed haram olduğunu kabul etmiştir. Nitekim Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadîs de bunu teyid eder. Bazıları Hz. İbnİ Abbâs'm mût'a'yı yalnız seferlerde mecburiyete ıztırâr halinde mubah gördüğünü rivayet ederler. Hattâ Saîd b. Cübeyr'in Hz. İbnİ Abbâs'a: «Senin fetvan aldı yürüdü ve onun hakkında şâirler şiir söyledi» diyerek bir beyit okuduğu; İbni Abbâs bunu dinledikten sonra şaşarak : «SübhanaHah! Ben böyle bir fetva vermedim. Nikâhı mût'a ancak lâşe, kan ve domuz eti gibi bir şeydir. Muztar kalmayanlara helâl olmaz» dediği söylenir.

4- Bir Kadının Halası veya Teyzasiyle Bir Nikah Altında Toplamanın Haram Kılınması Babi

33- (1408) Bize Abdullah b. Mesiemete'I-Ka'nebİ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Ebu'z-Zinat'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre' den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : KesûlüIlah (SaUallahü
Aleyhi ve Sellem) ianamaz» buyurdular.
«Bir kadınla haBası ve yine bir kadmİa teyzesi bir nikâh altında top-

34- (...) Bize Muhammed b. Rum'h b. EI-Mûhâcir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Irak b. ftlâîik'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) dört kadının bir nikâh altında toplanmasını (yâni) bir kadınla onun halasını ve yine bir kadınla onun teyzesini beraberce nikâh etmeyi nehiy buyurmuş.

35- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrahman b. Abdiîazîz rivayet etti. (Müslim der ki, îbni Mesleme, Ebû Umârnete'bni Sehî b. Huneyfin neslinden Medîneli bir Ensârîdir.) o da İbni Şihâb'dan, o da Kabîsatü'bnû Züeyb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Ben Resûîüllah (Sallallahli A leyhi ve Selletn) "i:
«Hala kardeş km üzerine, kız kardeş kızı da Seyze üzerine nikâh edt-femez.» buyururken işittim.

26- (...) Bana Harmeîetü'bnû Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnİ Vehfo haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İfeni Şîhâb'dan naklen habeı verdi. (Demiş ki) : Bana Kabîsatü'bnû Züeyb el-Kâ'bî haber verdi. Kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş :
«Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeğin bir kadınla onun halasını ve bîr kadınla onun teyzesini bîr nikâh altında toplamasuu yasak etti.»
îbni Şibah : «Biz kadının babasının teyzesi île babasının halasını d& aynı hükümde olduğunu zannediyoruz.» demiş.

37- (...) Bana Ebû Ma'n Er-Rakâşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâiid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam? Yahya'dan naklen rivayet etti ki, Yahya kendisine Ebû Seîeme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen yazmış. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûiülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kadın halasmtn ve teyzesinin üzerine nikah edilemez» buyurdular.

(...) Bana îshak b. Mensur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydûllah b. Musa, Seyhan'dan, o da Yahya'dan naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme rivayet etti. Kendisi Ebû Hüreyre'yi : «Resûiülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» derken işitmiş. Râvî fcu hadîsi yu~ kardaki hadîs gibi rivayet etmiştir.

38- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme, Hişam'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Eb Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet eyledi. Efendimiz :
«Bir adam din kardeşinin dünürlüğünün üzerine dünür göndermez. Dîn kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlığa girişmez; kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikâh edilemez. Kadın kız kardeşinin kabını boşaltmak İçin önün boşanmasını isteyemez. Kadın isteyene varmalıdır. Onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeydir.» buyurmuşlar.

39- (...) Bana Muhriz b. Avn b. Ebî Avn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aüyyü'bnü Müshir, Öavûd b. Ebî Hind'den, o da İbnİ Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hüreyre şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının halası veya teyzesinin üzerine nikâh edilmesini yahud kadının kız kardeşinin kabında olanı boşaltmak için onun boşanmasını istemesini yasak etti. Zîra Allah (Azzc ve telle) onun rızkını verir.»

40- (...) Bize Msihammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr ve Ebû Bekr b. Nâfi' rivayet ettiler. Lâfız İbnî'l-Müsennâ ile İbni Nâfi'indir (Dediler ki) : Bize İbni Ebû Adiyy, Şu'be'den, o da Amr b. Dinar'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kadınla halasının ve bir kadınla teyzesinin bir nikâh altında toplanmasını yasak etti.»

(..) Bana Muhammed b. Hatim rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Şebâte rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Verkaa', Amr b. Dinar'dan fcu isnâdla lu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhâri ile Ebû Davûd, Tirmizî, Hz. Ebû Hüreyre 'den diğer Kütübü Sitte sahihleri İ bni Abbâs ile Câbir (Rcdiyallahu anh) 'dan rivayet etmişlerdir. Tirmizî onu tahric ettikten sonra : «İbni Abbâs ve Ebû Hüreyre hadîsi sahîhdir.» demiş. Bu babda İbni Ömer, Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Saîd, Ebû Ümâme, Câ-bir, Âişe, Ebû Musa ve Semratû'bnû Cündeb Hazerâtından da hadîsler rivayet edildiğin söylemiştir. Bunların bâzılarını İmamı Ahmed, îbni Ebî Şeybe, İbni Mâce , Buhârî ve Taberâni tahric etmişlerdir.
İbni Abdilberr bazı hadîs ulemâsının bu hadîs hakkında : «Ebû Hüreyre rivayetinden maada müsned olarak bunu kimse nakîetmemiştir.» dediğini nakletmişse de hadîsin Hz. Ebû Hüreyre rivayetinden başka biri İbni Abbâ sdiğeri Câbir (RadiyaÜahu anh)'dan olmak üzere iki müsned rivayeti daha vardır. İbni Abbâs rivayetini Tirmizî tahric etmiş ve hasen sahih olduğunu söylemiştir. Hz. Câbir rivayeti Buhâri'dedir. Bu hadîsin diğer bir rivayetini de sahih şartıyla Hz. Câbir'den Nesâî tahric etmiştir. Ancak râvileri arasında müdellis bulunduğu için ihticâca elverişli görülmemiştir.cümleleri bütün nüshalarda burada olduğu gibi merfuz şekilde rivayet edilmiştir. «Erkek kardeşinin dünürlüğü üzere dünür göndermez; onun pazarlığı üzerine pazarlığa da girişmez.» mânâlarına gelen bu cümlelerin lâfızları her nekadar haberce de maksad bu işlerden nehîdir. Haber cümlesi nehi hususunda daha baliğdir. Çünkü yasak edilen bir şeye bâzan fiilen muhalefet edenler olur. Fakat şârih hazretlerinin verdiği bir haberin hilafı asla vaki olamaz. Bu cümleler : «Mezkûr nehiy için yüzde yüz vücub ifade eden haber nuıa-meîesi yapın» takdirindedir.
Pazarlık üzerine pazarlıkdan murad tam alış-veriş biterken araya girerek fiatı artırmaktır. Anlaşmayı bozduğu için bu hareket memnu'-dur Fakat satıcı malını müşteriye arz ettikden sonra henüz anlaşmaya yaklaşmadan başka bir müşterinin araya girerek o mala fazla fiat vermesinde bir beis yoktur.
«Kadın kız kardeşinin kabım boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez» cümlesinden murâd ecnebi bir kadının bir erkeğe karısını boşattırarak onunla kendisi evlenmek ve o kadının nafaka vesaire gibi şeylerinden kendisi istifade etmek istemektir. Bu mânâ mecazen «kabım boşaltmak» tabiriyle ifade olunmuştur.

Kız kardeşten murâd; kendinden başka kadınlardır. Neseben kız kardeşi olmakla dînen kız kardeşi yâhud kâfir bir kadın arasında bu hususta fark yoktur.
İbni Esîr : «Bu söz kadının ortağını boşatmak istediği vakit onun hakkını kendine verdirmek istemesi hususunda bir temsildir» diyor. Hâsılı bir kadının kendisi varmak için erkeğe karısını boşama teklifinde bulunması memnu'dur. Nitekim hadîsin sonunda :
«Kadın kendi isîeyervle evlensin. Çünkü onun nasibi ancak Allah'ın takdir ettiği şeydir.» buyurulmuştur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf'de zikri geçen kadınlardan birinin diğeri üzerine alınmaması tahsis buyrulmuşsa da bundan beraberce alınmamaları mânâsı çıkarılmıştır. Çünkü bu gibi kadınlar bir akdle nikâh olunursa her ikisinin nikâhları batıl; ayrı ayrı akdlerle alınırlarsa birincinin nikâhı sahih, ikincinin batıl olur.
Hattâbi : Kadının babasının halası ile teyzesinin dahi kendi nalası ve teyzesi hükmünde olduğunu söylemiştir. Bu kıyasa göre bir adamla evlenmek isteyen iki kadından biri erkek farz edildiği vakit Öteki ile evlenmesi helâl olmazsa-o kadınlar beraberce o erkeğe varamazlar. Bunun hikmeti akraba kadınların bir nikâh altına girmeleri kat-ı rahime sebep olmasıdır. Nitekim İbni Hibbân'm rivayetinde :
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) bir kadının halası veya teyzesi üzerine kocaya varmasını nehyetti ve : Sİz bunu yaparsanız kaî-ı rahim edersiniz, buyurdular.» denilmektedir.
Kat-ı rahîm : Akrabalık hukukuna riâyet etmemek akraba ile alâkayı kesmektir.
2- Ulemâ kitabın sünnetle tahsis edilebileceğine bu hadîsle istidlal etmişlerdiv. Ancak mesele ihtilaflıdır. Hanefi1er'e göre Kitû-bullah ancak meşhur olan hadîslerle tahsis edilebilir. İmam-ı Şafiî ile diğ,er ulemaya göre Kur'ân-ı Kerîm'in umumunu haberi vahid hadîslerle tahsis etmek caizdir.
3- Bir kadının halası ile teyzesiyle kardeşinin veya kızkardeşinin kızı ile, birlikte bir nikâh altına girmesi bütün ulemâya göre caiz değildir. İbni Mûnzir: «Ben bu babda hilaf bilmiyorum. Yalnız Hariçiler 'den bir fırka müstesna ise de icma' ve sünnet mukabilinde onların hilâfına bakılamaz.» demiştir.
4- Bir kadını süt halası veya süt teyzesi ile beraber nikâh altına almak dahi haramdır. Zira neseben haram olanlar süt cihetiyle de haramdırlar.
5- Nikâhla bir araya getirilmesi haram olan kadınlar milki yeminle de cimaa edilemezler. Milki yeminden murâd; satın alınan cariyelerdir. Yakın akraba plan cariyeler milki yeminle olduğu gibi, nikâhla dahi bir araya getirilemezler.
6- Buraya kadar zikredilen hüküm akrabalık ve süt" sebebiyledir. Musâheret denilen damatlık sebebiyle teessüs eden akrabalık sahih kavle göre bu hükümde dâhil değildir. Binaenaleyh bir kadınla o kadının babasının ikinci karısını bir nikâhla almak caizdir. Gerçi bu kadınlardan birini erkek farz edersek Öteki ile evlenmesi haramdır. Fakat bu hürmet hakikî akrabalık veya süt cihetinden değil, müsaheret sebebiyle meydana geldiği için, ikisinin beraberce bir kocaya varmaları caizdir. İmamı Âzam, İmamı Şafiî, Evzâî ve diğer birçok ulemanın mezhebleri budur.
İbni Abdilberr selefden bazılarının bunu da tecviz etmeyip haramdır dediklerini nakletmiştir.
7- İmamı Âzam'la İmam Ahmed b. Hanbe1e göre bir kimse karısını talâk-ı bâyinle boşarsa iddeti-geçmedikçe o kadının halası, teyzesi kardeş veya kız kardeşi- kızıyla evlenemez. İmamı Mâlik ile İmamı Şafiî evlenebileceğine kâaü olmuşlardır. Çünkü onlara göre talâk-ı bay ini e zevci yet sona Ermiştir. Arada hiç bir alâka kalmadığı için boşadığı kadının akrabasiyla evlenmek ikisini bir nikâh altına almak sayılmaz.

5- İhramlının Nikahlanmasının Haram Kılınması, Dünür Yollamasının Mekruh Olması Babı

41- (1409) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da Nûbeyh b. Vehb'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Ömer b. Ubeydillah, Talhatû'bnıü Ömer'e, Şeybetü'-bnü Cüteyr'in kızını nikâh etmek istemiş de o gün hacc emiri bulunan Ebân b. Osman'ın bu nikâhta bulunması için kendisinle haljer göndermiş.
Bunun üzerine Ebân şunu söylemiş : «Be Osman b. Affân'ı: «Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ihrâmlı olan bir kimse ne nikâh edebilir; ne nikâh olunur; ne de dünür gönderir.» buyurdu, derken işittim.

42- (...) Bize Muhammed b. Ebî Bekr EI-Mukaddemî rivayet etti. etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Nafi'den nakle rivayet eyledi. (Nafi' şöyle demiş) : Bana Nûbeyh b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Beni Ömer b. UbeydiHah b. Ma'mer gönderdi. Kendis Şeyhe-tü'bnû Osman'ın kızını oğluna istiyordu. ISu sebeble beni hacc emiri bulunan Ebân b. Osman'a yolladı. Ebân : «Beri bak. Ben bu adamı bedevi sanıyorum. Çünkü ihrâmîı bir kimse ne nikâh edebilir, ne de nikâh olunur. Bunu bize Osman, Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi.» dedi.

43- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdülâ'lâ rivayet etti. H.
Bana Ebu'l-Hattâb, Ziyâd b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Sevâ' rivayet etti. Her iki râvi demişler ki: Bize Saîd Matar ile Ya'lâ b. Hakim'den, onlar da Nafi'den, o da Nûbeyh b. Vehb'-den, o da Eben b. Osman'dan, o da Osman b. Affan'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ihrâmlı bir kimse ne nikâh edebilir; ne nikah olunur, ne dünür gönderir» buyurmuşlar.

44- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amrû'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb toptan İbni Uyeyne'den rivayet etliler. Zûheyr (Dedi ki) : B«« Süfyan b. Uyeyne, Eyyûb b. Musa'dan, o da Nûbeyb b. Vehb'den, o da Eban.b. Osman'dan, o da Osman'dan, o da Peygamber (SalkıUahi Aleyhi ve S e tietn) 'e vardırmak suretiyle rivayet etti. Efendimiz :
«İhrâmlı bir kimse nikâh yapamaz; dünür de gönderemez» buyurmuşlar.

45- (...) Bize Abdül Melik b. Şuayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hâli d b. Ye-zîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Saîd b. Ebî Hilâl, Nûfaeyh b. Vehb'den naklen rivayet eyledi ki, Ömer b. UbeydiIlah b. Ma'mer oğlu Talha'- ya, Şeybetü'bnû Cübeyr'in kızını hacda nikahlamak istemiş. Ebân b. Osman da o gün hacc cmiri bulunuyormuş. Ebân'a : Ben Talhatû'bnû Ömer'i evlendirmeye niyet ettim; senin de bu cemiyette bulunmanı dilerim, diye haber göndermiş. Ebân ona şu cevâbı vermiş :
— Beri bak! Seni kof bir Iraklı sanıyorum. Ben Osman b. Affân'i şunu söylerken işittim: Besûiüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :

«İhrâmlı bir kimse nikâh yapamaz» buyurdular.
Bu rivayetlerin birinde Ömer b. Ufaeydi1Iâhim oğlu Talhaya Şeybetü'bnü Osman'm kızını istediği, diğerinde ise Şeybetü'bnü Osman yerine Şeybetü'bnü Cübeyr denildiği göze çarpmaktadır. Ebû Davûd Sünen'in-de doğrusunun Şeybetü'bnü Osman olduğunu söylemiş ve Şeybetü'bnü diye rivayet eden İmamı Mâlik'e vehim
isnâd etmiştir. Cumhuru ulemâ ise İmamı Mâlik'in kavlinin doğru olduğuna kaildirler. Çünkü istenilen kız Şeybetü 'bnü Cübeyr b. Osman El-Hacc bî 'nin kızıdır. Dârekutnî hadîsi ekseriyetle 'ravilerden bu şekilde nakletmiştir. Kaadî Iyâz: «İhtimal Şeybetü'bnü Osman diyenler onu dedesine nisbet etmişlerdir. Binâenaleyh orta hata diye bir şey yok. Rivayetlerin biri hakikat, diğeri mecaz olmak üzere ikisi de şahindir.» diyor.
Hz. Ebân'in : «Beri bak! Ben seni kof bir Iraklı sanıyorum» cümlesi Müslim'in birçok- nüshalarında bu şekilde kaydedilmiştir. , Kaadî Iyâz «Iraklı» kelimesinin yerine bazı nüshalarda «A'râbî» şeklinde rivayet edildiğin^ doğrusunun da bu olduğunu; söylemiştir.. A'râbî: Çöldn yaşayan ve sünneti bilmeyen bedevidir. Kaadî «Iraklı» kelimesinin burada hatâ olduğunu söylemiş : «Meğer ki Kûfe1i'îerin o zamanki mezhebinin ihrâmhya nikâhlanmayı caiz görmek olduğunu bilmiş, ola. Bu takdirde Iraklı diye rivayette sahih olur... demiştir.

46- (1410) Bize Ebû b. Ebî Şeyfce ile İbni Nûmeyr. ve İshâk-i Han-zalî hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. İbni Nûmeyr (Ded ki:) Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da Ebû'ş-Şah'sâ'dan naklen rivayet etti. Ebû'ş-Şah'sâ'ya da İbni Abbâs haber vermiş ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) kendisi ihrâmh olduğu halde Meymûne ile evlenmiş.
İbni Nûmeyr şunu da ziyade etti : «Ben bu hadîsi Zûhri'ye söyledim de: (Bana Yezîd b. Eşam haber yerdi ki, Peygamber (Sallallahü A ley hi'\ -e Selle/n) onu kendisi ihrâmsızken nikâh etmiş) dedi.»

47- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud b. Abdirrahman, Amr b. Dinar'dan, o da Ebû'ş-Şah'sa Câbir b. Zeyd'-den, o da tbni Abbâs'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş :
«ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendisi ihrâmh olduğu halde Mey-mûne ile evlendi.»

48- (1411) Bİze Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Fezâre, Yezid b. Bsam'dan naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) ; Bana Meymûne bintj Haris anlattı ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi re Seilem) kendisi ihrâmsızken onunla evlenmiş.
Yezîd : «Meymûne benim ve İhnî Abbâs'ın teyzemizdi.» demiş.
Eu hadîsi muhtelif râvilerden bütün Kütübü Sitte sahibleri tahric etmişlerdir. Tirmizî : «Bu hadîs Hasen şahindir.» demiştir. Bu babda İbni Hibbân Sahih'inde, Beyhakî Sünen'inde Hz. Âişe'den Tahavî dahi Hz. Ebû Hüreyre !den hadîs rivayet etmişlerdir.
îbni Abbâs (Radiyailahü anlı) hadîsiyle İbrahim Nehaî, Sevrî, Ata' b. Ebî Rabâh, Hâkim b. Uteybe, Hammâd b. Ebî Süleyman, İkrime Mesrûk, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve İmamı Muhammed istidlal etmiş : «İhrâmh bir kimsenin nikâh yapmasında beis yoktur. Lâkin ihramdan çıkmadıkça cinsî münasebette buîuna-maz^ demişlerdir. Sahabe-i kiramdan İbni Abbâs ile İbni Mes'ûd (Radiyailahüanh) Hazerâtının kavilleri de budur.
Saîd b. El-Müseyyeb, Salim, Kaasim, Süleyman b. Yesâr, Leys, Evzaî, İmamı Mâlik, İmamı Şafiî, İmamı Ahmed ve îshâk ihrâmh bir kimsenin nikâhlanamıyacağma, başkalarım da nikâh edemeyeceğine kaaii olmuşlardır. Onlara göre ihrâmlmm nikâhı batıldır. Sahabeden Hz. Ömer ile Alî JRadiyailahü anh) 'nın kavilleri de budur.
İhrâmîmm nikâhına cevaz vermeyenler babımızın Ebân b. Osman hadîsiyle istidlal ederler. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud dâhi tahric etmiştir. Hadîs~i şerîf ihrâmh bir kimsenin kendisine veya başkasına nikâh yapamayacağını, dünür bile gönderemeyeceğini ifâde etmektedir. Zira dünür göndermekte nikâha arzu ve niyet vardır. Sahabeden Ebû Rafi' ile Ümmül Mü'minin Meymûne (Rcdiyallahü anha) Peygamber (Sallall&ıü Aleyhi ve Seliem) 'in ihrâmsız olduğu halde evlendiğini söylemişler.
Ebû Râfi' hadîsini Tirmizî rivayet etmiştir. Hadîs şudur:
Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Matar El-Varrâk'dan, o da Rabîatû'bnû Ebi Ahdirrahman'dan, o da Süleyman b. Yesâr'dan, o da Ebü Rafi'rîen naklen rivayet etti. Ebû Kafi' şöyle demiş : «Resûlüllah (SalİallahÜ Aleyhi ve Seltetr,)Meymûne ile ihrâmsız olduğu halde evlendi. Aralarında elçilik eden ben idim.»
Meymûne hadîsi babımızın sonundaki hadîsdir. Bunu Tirmizîde tahric etmiş, sonunda:
«Bununla ihramla çıktıktan sonra zîfâfa girdi. Meymûne Şerifte vefat etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) onu Şerifte yaptığı türbeye defnetti.» demiştir.
İhrâmlmm nikâhma cevaz verenler muhaliflerinin delillerini zayıf bulmuşlardır. Çünkü Ebû Rafi' hadîsinin râvilerinden Matar El-Marrak zayıftır. Hadîsiyle ihticâc edilemez. Bu sebeble aynı hadîsi rivayet eden İmamdı Mâlik onu hadîsin senedinden düşürmüş, hadîsi, mürsel olarak rivayet etmiştir. Aynı hadîs Süleyman b. Bi1â1'in rivayetinde dahi mürseldir.
İbni Abdilberr diyor ki: «Bu babda İmam-ı Rabî'a'dan rivayet ettiği hadîs muttasıl değildir. Onu muttasıl olarak Matar rivayet etmiştir. Hadîsi Hammad b. Zeyd, Matar El-Varrâk 'dan, o da Rabiatû'bnü Ebî Abdirrahman'dan; o da Süleyman b. Yesâr 'dan, o da Ebû Rafi'den naklen rivayet etmiştir ki, bence Matar hakkında bu sened yanlıştır. Çünkü Süleyman b. Yesâr otuzdört. tarihinde doğmuştur. Yirmi dokuz tarihinde doğduğunu söyîiyenîer de vardır. Ebû Rafi' ise Hz. Osman'm şehâdetinden az sonra Medine'de vefat etmiştir. Osman (Radiyallahû anh) 'm şehâdeti otuzbeş tarihindedir. Binâenaleyh Süleyman'm Ebû Rafi 'den hadîs dinlemiş olması caiz ve mümkün değildir. Şu haîde Matar'm rivayetinin bir mânâsı yoktur. İmam-ı Mâlik rivayeti daha şayanı kabuldür. Beyhâki'ye şaşarım. Bu hadîs hakkındaki şu malûmatı bildiği halde ses çıkarmıyor da üstelik : Matar b. Ta'man E1-Verrâk ile Müslim, ihticac etmiştir, diyor.»
Şüphesiz ki, Matar, Hz. İbni Abbâs 'dan rivayet edenler derecesinde bir râvi değildir. Onun hakkında Nesaî : «Matar kavi değildir» demiş, İmam-ı Ahmed'in dahi belleyişinde noksan olduğunu söylediği rivayet olunmuştur.
Hz. Meymûne hadîsine gelince : Amr b. Dinar bu hadîsin senedindeki Yezîd b. Esam'mı zayıf bulmuş. Bu hususta Zührî üe aralarında geçen bir konuşmada, Zührî bu iddiayı red edememiştir. Halbuki Hz. Meymûnenin ihram hâlinde nikahlandı ğmı rivayet eden Saîd b. Cübeyr, Ata1, Tavus, Mücâhid , İkrime ve Câbir b. Zeyd haze-râü. bunun aksini rivayet edenlerden daha mûtemed ve makbuldürler. Onun ihram dışında nikâhlandığmı rivayet eden Meymûn b. Mih-rân, Habîb b. Şehir ve emsali bunların yanından bile geçemez Üstelik İbni Ebî Şeybe'nin, İsâ b. Yûnus'-dan, onun da İbni Cüreyc 'den, onun da Ata 'dan naklen rivayet ettiği bir hadîsde dahî:
«Peygamber (Sulkülahü Aleyhi ve Sellem) Meymûne ile ihram halinde evlendi» denildiği gibi, İbni Sa'd'm Tabakât'mda Ebû Nuaym'den, onun da Ca;fer b. Burkan 'dan, onun da Mey-mun b. M ihram 'dan naklen rivayet ettiği bir hadîste Meymûn şöyle demektedir ; «Ata 'nm yanında oturuyordum. Bir adam ona ihrâmlının nikâh edip edemeyeceğini sordu. Ata' ona şu cevabı verdi: Allah nikâhı helâl kıldıktan sonra bir daha haram etmemiştir. Ben kendisine Yezîb. Esam'm hadisini yâni Peygamber ıSalkillahü Aleyhi ve Sellem)'nin Hz. Meymûne

ile ihrâmsızken evlendiğini söyledim. Atâ :
«Biz î;ımu ancak Meymûne'den almışızdır. Ve keza Kesûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve ScUem)"m ihram halinde evlendiğini işitmîşizdİr. dedi.»
Resûlüllah (ScMallahü Aleyhi ve Sellem)"m Hz. Meymûne ile ihram halinde iken evlendiğini bildiren başka rivayetler de vardır.
Zahiriler 'den İbniHazm ihram halinde nikâhın caiz olmadığım iltizam etmiş; bu babdaki müddeasını isbat için sözü bir hayli uzatmış ise de Buharı sarihi Aynî bütün iddialarına birer birer cevap vererek hepsini çürütmüştür,
Şâfiî1er'den bazıları ihram halinde evlenmenin Peygamber (SallallaJıü Aleyhi ve Sellemje mahsus olduğunu söylemişlerdir. Fakat Aynî bunlara da cevap vermiş ve: «Tahsis iddiası delile muhtaçtır.» demiştir.

6- Din Kardeşi İzin Vermedikçe Yahud Vaz Geçmedikçe Onun Dünürlüğü Üzerine Dünür Göndermenin Haram Kılınması Babı

49- (1412) Bize Kutaybetü'bnû Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh dahi rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Leys, Nafi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen haber verdi:
«Biriniz diğerinin satışı üzerine satış yapmasın. Ve biriniz diğerinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin.» buyurmuşlar.

50- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ hep bîrden Yahya EI-Kattân'dan rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Yahya, UbeydûHah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi, İbni Ömer'den, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ?dcn naklen haber verdi. Efendimiz :
«Bir kimse din kardeşinin satış; üzerine satış yapmasın; din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür de göndermesin. Ancak kendisine izin verirse o başka» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AHyyi'bnû Müshir, TJbeydûllah'dan bu isnadla rivayette bulundu.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Kâmil El-Cahderî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Biie Hammâd rivayet etyi. (Dedi ki) : Eyyûb. Nâfi'den bu isnadla rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buharı «Nikâh» ve «Büyuu'» bahislerinde tahric etmiştir.
Hitfce : Dünür göndermek, evlenmek için bir kimsenin kızını istemektir. Cuma, bayram ve haceda. keza nikâh akdinden önce yapılan hamdüsenâ, salâtü selâm-ı mütezammm konuşmalara hutbe denilir.
Hadîs-i şerif de zikredilen kardeşten murâd umumîdir. Neseben kardeşe olduğu gibi, süt kardeşe ve din kardeşine de şâmildir. Hadîs-İ şerif din kardeşinin satışı üzerine satış yapmanın; dünürlüğü üzerine dünür göndermenin memnu' olduğuna delildir. Satış üzerine satış yapmak, muhayyerlik şartı ile bir şey satın alan kimseye : «Bu alış verişi boz, bu malı ben sana daha ucuza satacağım» gibi sözlerle olur.
Ulemâdan bazıları dünür üzerine dünür gönderme hususundaki neh-yin bizzat Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) tarafından nesh edildiğini söylemişlerdir. Filvaki' Muâviye ile Ebû Cehm (RadiyaUo.hu anh) Fâtıma bin ti Kays ile evlenmek istemişler; Resûlüllah (Saltatlahü Aleyhi ve Seliem) de ona Hz. Usâme ile evlenmesini teklif etmişti. Fakat cumhuru fukahâ'ya göre Resûlülîah (Salla'lahü Aleyhi ve Seliem) in bu dünürlüğü nehiden önceye aittir. Binâenaleyh bu babdaki nehi mensûh değildir.
Nevevi diyor ki: «Bu hadîsler, dîn kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermenin haram kılındığını beyân hususunda açık delillerdir. Eğer kız tarafı sarahaten kabul etmiş ve kızı isteyen bundan vaz geçmemiş; başkasına da onu istemek için izin vermemişse, başkasının o kıza dünür göndermesi bütün ulemâya göre haramdır. Bu takdirde o kızı İsteyip evlenirse âsî olur. Fakat nikâh sahihtir; fesh edilmez. Bizim mezhebimiz ve cumhuru ulemânın mezhepleri budur.
Dâvûd-u Zahirî bu nikâhın feshine kaaildir. İmam Mâlik 'den her iki mezhebe uyan iki kavi rivayet olunmuştur. Mâ1ikî1er'den bir cemâate göre zifâfdan Önce ise bu nikâh fesh edilir; zifâfdan sonra feshedilmez.
Kız tarafı evlenme teklifini sarahaten değil de ta'riz suretiyle kabul ederse ikinci dünürlüğün haram olup olmayacağı hususunda İmam Şafiî 'den iki kavi rivayet olunmuştur. Bunların esâh olanına göre ikinci dünürlük haram değildir.»
Ta'rîz suretiyle kabul : «Senden geçilmez», «Sen ayın atacak adam değilsin» gibi sözlerle olur. Bu hususta Hanefîler'leMâlikî1er'de Şâfiîler'Ie beraberdir. Kız tarafından kabul veya red yoksa ikinci dünürlük caizdir.
Bâzıları hadîsdeki nehyi, kadının birinci talibi ile evlenmeye rızâ göstermesi hâline atfetmişlerdir. İmam Mâlik'in «El-Muvattâ»ın-da dahî nehî bu şekilde tefsir edilmiştir. Şu halde iki taraf rızâ gösterip mehir üzerinde anlaşmaya varmadıkça, başkasının o kadını istemesinde beis yoktur. Medîne1i1er'le Iraklılar'm mezhepleri de budur.
Îbni'l-Kaasim hadîsdeki nehiyden dâmad namzedinin fâ-sik olmasını istisna etmiştir. Ona göre birinci namzed fâsik olursa, o ka-dmı başkası isteyebilir, Evzâî'nin mezhebi de budur. Fakat bu kavil cumhurun mezhebine muhaliftir. Bu babdaki hadislerin muklezasma göre damad namzedinin salih veya fâsık olması hükmen müsavidir. Nevevî : «Sahih olan da budur» diyor.
Kız tarafından birinci namzede sarahaten red cevabı verildiği tak-•dirde ikinci namzed bunu bilmese bile dünür göndermesi haram değildir.
Kızı istemek için birkaç yerden aynı zamanda taleb vaki olması da caizdir. Hanbe1i1er'den bu hususta iki rivâvet vardır.

51- (1413) Bana Amrû'n-Nâkıd ile Zûhcyr b. Harb ve İhni Efaî Ömer rivayet eltiler. Zübeyr (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zühri'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallüllahü Aleyhi ve Sellem) şehirlinin köylü nâmına mal satmasını, satıcıların müşteriyi aldatmak için fiat yükseltmelerini, bir kimsenin din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesini veya onun satışı üzerine satış yapmasını nehyetmiş ve : Kadın, kız kardeşinin kabindakini yahut tabağındakini boşaltmak için onun boşanmasını istemesin, buyurmuşlar.
Amr kendî rivayetinde: «Bir kimse kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık da yapmasın» cümlesini ziyâde etti.

52- (...) Bana Harmaletü'bnû Yahya rivayet etli. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. EI-Müseyyeb rivayet etti ki, Ebû Hüreyre şunu söylemiş: Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem :

«Fİat yükseltmeyin! Bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Şehirli köylü namına mal satmasın! Bir kimse kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin! Kadın da başka bîr kadının kabındakini boşaltmak için onun boşanmasını istemesin!» buyurdular.

53- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulâ'lâ rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Rafi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk rivayet eyledi. Her iki râvi Ma'mer'den, o da Zûhri'den bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Ancak Mâmer'in hadîsinde :
«Bir kimse kardeşinin satışı üzerine arttırma yapmasın» cümlesi de vardır.

54- (...) BİZe Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr hep birden İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. îbni Eyyûb (Dedi ki) : Bize İsmail rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Alâ', babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir müslüman, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın, onun dünürlüğü üzerine dünür de göndermesin!» buyurmuşlar.

55- (...) Bana Ahmed b. İbrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Alâ* ile Süheyl'den babalarından, onîar da Ebû Hüreyre'den. o da Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. H,
Bize bu hadisi Muhammed b. El-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, A'meş'deıı, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu.
Şu kadar var ki, bu râviler : «Kardeşinin pazarlığı ve kardeşinin dünürlüğü üzerine» tâbirlerini kullanmışlardır.

56- (1414) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Leys ile başkasından, onîar da Ebû Habib'den. o da Abdurrahman b. Şumâse'den naklen haber verdi ki, Abdurrahman Ukbetü'bnû Âmir'i minber üzerinde şunları söylerken işitmiş : Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'min mü'minin kardeşidir. Binâenaleyh bîr mü'min için kardeşinin satışı üzerine satış yapması ve o vazgeçmedikçe dünürlüğü üzerine dünür göndermesi helâl değildir.» buyurdular.
Şehirlinin köylü nâmına ma! satması, köylünün geçer fiatia satmak için getirdiği malı ona vekâlet elmek şartiyle elinden alarak yüksek fiatla tedricen satmasıdır,
Neceş : Taleb olmadığı halde sırf müşteriyi aldatmak ve onu satın almaya teşvik için malın fiatmı yükseltmektir.
Pazarlık üzerine pazarlığın memnu' olan şekli satıcı ile alıcının fiat üzerinde anlaşmaya vararak tam akd yapacakları sırada araya başkasmın girmesi ve o malın fiatıni yükseltmesidir. tâbiri bütün nüshalarda bu şekilde rivayet olunmuştur.
Ve her ikisinin'babası mânâsına gelir. Halbuki A1â' ile Sühey' bir babanın oğulları değildir. Binâenaleyh bu tâbir yanlış ar. Doğrusu olacaktır. Fakat Kaadi Iyâz ile başkaları şeklinde okumak şartiyle bunun da doğru olacağını söylemişlerdir. Çünkü Araplardan kelimesinni tesniyesini «Ebânî» şeklinde okuyanlar da olmuştur.
«Bir müslüman, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasm»cümlesînden «Ama kâfirin pazarlığı üzerine pazarlık yapabilir" mânâsı çt-Karılmamahdır. Çünkü mefhumu muhalife itibar yoktur. Hadisde müslüman in zikredilmesi ekseri ahvalde müslüman. müslümandan ahş-veriş yaptığı içindir. Yoksa bu hükümde müslümania kâfir müsavidir. Ve kâfirin pazarlığı üzerine pazarlık da caiz değildir.

7- Nikahı Şiğarın Haram Kılınması ve Batıl Olması Babı

57- (1415) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği bu hadîsi okudum :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) nikâhı sigardan neîny buyurdular.»
Şiğâr : Aralarında nıehîr olmamak üzere bir kimsenin kızını başkasına, o da kızını kendisine vermek şartıyla nikâh etmesidir.»

58- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den yukarki hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız Ubey-dullah'ın hadîsinde :
«Dedi ki: Ben Nafi'e şîğar nedir? diye sordum» cümlesi vardır.

59- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd, Abdurrahman Es-Serrâc'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi\ ve Sellem) Şiğar'-dan nehiy buyurmuşlar.

60- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İslâm'da şiğar yoktur.» buyurmuşlar.

61- (1416) Bize Ebû Bekir b. Etrî Şeyfce rivayet etli. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr ile Ebû Usame, Ubeydûllah'dan, o da Ehu'z-Zinad'dan, o da A'rec!den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. Ebû Hürey-re : «Resûlüllah (SailaUahü A leyhi ve SeUem) Şiğar'dan nehiy buyurdu.» -demiş.
İbni Nümeyr şunu da ziyâde etmiş: «Şiğar, bir kimsenin diğerine : Sen bana kızını tezvic et; ben de sana kızımı tezvic edeyim, yahut tana kız kardeşini ver, ben de sana kız kardeşimi vereyim demesidir.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde, Ubeydûllah'dan —ki İbni Ömer'dir.— Bu isnadla rivayette bulundu. Ama İbni Nümeyr'in ziyadesini zikretmedi.

62- (1417) Bana Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Haccâc, İbni Cüreyc (Dedi ki) tâbirin kullandı. H.
Bize bu hadîsi îshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Kafi' de, Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'i şunu söylerken işitmiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)

Şiğar'dan nehiy buyurdular.
Babımızın İbni Ömer rivayetini bütün Kütübü Sitte sahipleri nikâh bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hatibin beyânına göre Şiğarm tefsiri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) Efendimizin değil İmam-ı Mâlik'm sözüdür. İmamı Şafiî «Bu hadîsdeki Şiğar'm tefsiri Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellemden midir yoksa İbni Ömer veya Nâfi' yahut Mâlik'in sözü müdür bilmiyorum.» demiştir. Bâzıları bunun Nâfi'in sözü olduğunu bildirmişlerdir.
Şiğar: Lügatte kaldırmak mânâsına gelir.
Şeriatta : Bir nevi trampa nikâhıdır. Galiba bu nikâhı yapanlar aralarından mehri kaldırdıkları için trampa nikâhına «Şiğar» denilmiştir. Bu hususta başka sözler de söylenmiştir. Yasak edilen bu nikâh araya mehir koymaksızm iki kimsenin kızlarını veya kız kardeşlerini trampa etmeleridir. Bu surette kadınlardan her birinin bud'u yâni kendişinden istifade edilen cinsî münâsebet hakkı diğerine mehir olmuş olur.
îmamı Gazali (450-505)'nin «El-Vasît» nâm eserinde nikâhı Şiğar'in kâmil şekli şöyle tarif edilmiştir : «Şiğar; bir kimsenin başkasına : Sen de bana kızını vermen şartı ile kızım sana verdim demesi ve kadınlardan her birinin bud'u diğerine mehir olmasıdır.»
Şiğar, câhiliyet devri nîkâhlarmdandır. Dinimizde hükmü ihtilaflıdır. Hanefîler'e göre bu akd sahihtir; kadınlara mehr-i misi vermek îcâbeder. Ata, Amr b. Dinar, Zühri, Mekhûl, Sevrî ile Küfe ulemâsının mezhepleri de budur.
Ulemâdan bir taifeye göre nikâh-ı şiğâr bâtıldır; ve bütün hükümleri hususunda nikâh-ı fâsid gibidir. İmam Şafiî, İshâk ve Ebû Sevr'in kavilleri de budur. İmam Mâlik ile Ebû Ubeyd nikâhı Şiğar'm herhalde mensuh olduğuna kaaildirler.
Evzaî : «Zifaf yapılmamışsa nikâh fesh edilir. Ve yeniden mehir tayin edilerek şahitler huzurunda nikâh kıyılır; zifaf yapılmışsa kadınlar mehri misil alırlar.» demişdir.

8- Nikahtaki Şartları İfa Babı

63- (1418) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ve rivayet elti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid El-Ahmer rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân, Abdûlhamid b. Ca'fer'den, o da Yezid b. Ebî Habib'den, o da Mersed b. Abdillah El-Yezeni'den, *> da Ukbetü'bnû Âmir'-den naklen rivayet eyledi. TJkbe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaİîahü Aleyhi ve. SeUem) :
«Şübhesiz ki, en ziyade ifâsı gereken şart, kendisi ile kadınları helâl yaptığınız nıehirdiı» buyurdular.
Ebû Bekir ve İbnû'l-Müsennâ hadîsinin lâfzı budur. Yalnız İbnû'J.-Müsennâ (şart yerine) şurut dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» ve «Şurût» bahislerinde; diğer Kü-tübü Sitte sahiblerİ «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Ekseri ulemâ: «En ziyade ifası gereken» tâbirim' ilzam, değil evlâ mânâsına almışlardır. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «İfası evlâ olan şartlar kendileri ile kadınları helâl yaptığınız mehirlerdir.»
Bâzıları bu tâbiri ilzam ve vücût mânâsına almışlardır.
îfasi gereken şartlar umûmî midir yoksa mubah olan şartlar mıdır. Yahut nikâha tealluk eden mehir ve iddet gibi şeyler midir yahut sadece mehrin vücûbu mudur? Bu hususta ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Şübhesiz ki caiz olmıyan şartlarla akd'în mucebine zıd olan kadını boşamak veya nafakasını vermemek gibi şartlar bu bahsin haricindedir. Onların ifâsı gerekmez.
İbni Ebî Şeybe *E1-Musannef» adlı eserinde Şa'bi'nin : «Bir adam karışma ev temin edeceğini şart koşarsa bu şart o kadını helâl eden şartlardandır.» dediğini rivayet etmiştir.
Nevevî, İmamı Şafiî ile ekseri ulemânın buradaki şartları nikâhın mekasıt ve muktezâsma uygun olan iyi geçinmek, nafaka, elbise ve meskenini mâruf vecihîe vermek gibi şartlar mânâsına hamlettiklerini söylüyor. Nikâhın müktezasına muhalif düşen nafaka vermemek, adalete riâyet etmemek, sefere götürmemek gibi şartları ifâ gerekmez. Bunlar lâğvdır.
Bâzılarına göre kızın velisi kendisi için mehirden maada irşâd der-meyan ederse damadın bu şartı ifâsı gerekir. Tavus, Atâ' ve Z ührî şart koşulan şeyin kadına verileceğine kaail olmuşlardır. Ömer b. Abdilazîz dahi bu şekilde hüküm vermiştir. Sevrî ile Ebû Ubeyd'in kavilleri de budur.
Ali b. Hüseyin ile Mesrûka göre velinin şart koştuğu şey onun hakkıdır. İkrime : «Nikâhı yapan bizzat veli ise şart koştuğu şey onundur.» demiş bir takımları bu hakkın veliler arasında yalnız babaya mahsus olduğunu söylemişlerdir.
Saîd b. El-Müseyyeb ile Urvetü'bnû Zübeyr şartın nikâh kıyılmadan önce yapımasiyle nikâhtan sonraya bırakılması arasında fark görmüş ve : «Eğer kadın nikâh edilmezden önce mehir veya ailesi için başka bir şey şart koşulmuşsa bunlar kadına verilir. Nikâhtan sonra ailesi için şart koşulan şeyler ailesinin olur.» demişlerdir. İmam Mâlik'in dahi : «Eğer bu şart akd halinde yapılmışsa meşrut olan şey kadının; akd'den sonra yapılmışsa şartta bildirilen kimsenin olur.» dediği rivayet edilir. İmam Şafiî 'nin eski mezhebi de budur. Kitâbus'sadâk'da ise «Bu mehir fâsitdir. Kadına mehri misil vermek icâb eder.» demişdir. Şâfiîyye ulemâsının sahîh olarak kabul ettikleri kavi budur.
Tirmizî : «Peygamber (SaUaHahü Aleyhi ve Scllcm) 'nin ashabından bazı ulemâ Hz. Ukbe hadîsi ile amel etmişlerdir. Ömerü'bnûl-Hattâb bunlardandır.» dedikden sonra sözüne şöyle devam etmiştir : «-Bir adam bir kadınla evlenir de onu bulunduğu şehirden çıkarmamayı şart koşarsa kadını şehirden çıkaramaz.» Ulemâdan bazılarının kavilleri budur. İmam Şafiî. İmam Ahmed ve İshâk dahi buna kâail olmuşlardır.
Hz. A1i (RadiyaUahu anh) : «Allah'ın şartı kadının şartından öncedir.» demiştir ki, bununla her nekadar şart bulunsa da kocası karısını yine bulunduğu şehirden çıkarabilir. Demek istediği sanılmaktadır. Süfyân-ı Sevrî ile bazı Küfe ulemâsının kavilleri de budur.

9- Nikahda Dul Kadından İzin Almanın Sözle, Kızdan İse Susmak Suretiyle Olacağı Babı

64- (1419) Bana Ubeydullah b. Ömer b, Meyserete'I-Navârîri rivayet etti (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hi şânı. Yahya b. Ebî Kesir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hüreyrc rivayet eyledi ki. Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Dul kadın kendisiyle istişare edilmedikçe nikâh edilemez. Kız da kendisinden izin alınmadıkça nikâh olunamaz.» buyurmuşlar.
Ashâb :
— Yâ Resûlallah! Onun izni nasıl olur? demişler. Resûlüllah (SaUallchü Aleyhi ve Sellenı) :
«Susmasıdır» buyurmuşlar.

(..) Bana Zühcyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Ebî Osman rivayet eyledi

H.
Bana İbrahim b. Musa da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ yâni İbnî Yûnus, Evzâî'den naklen haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân rivayet eyiedi. H.
Bana Amr'ii-Nâlud ile Muhammed b. Rafi1 dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdûrrezzâk, Ma'mer'den rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmaıı Ed-Dârimİ de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Yahya b. Ebî Kesîr'den Hişâm hadîsi mânâsında ve onun isnadı ile rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsde Hişâm, Şeybân ve Muâviyetû'bnû Sellâm'ın lâfızları birbirinin aynıdır.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» ve «Terkü'I-Hiyel» bahislerinde; Nesâî «Nikâh» bahsinde tahric etmişlerdir.
Eyyim : Lügatte bekar maniasına gelir. Ve erkeğe de, kadına da ey-yim itlak olunur. Burada dul mânâsına kullanılmıştır. Nitekim bakire mukabilinde zikredilmiş olması da bunu gösterir. Kaadî Iyâz'm beyanına göre ulemâ burada ondan murâd ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hicaz uleması ile bütün fukahaya göre dul kadındır.
Lûgatta büyük veya küçük, bakire veya dul olsun kocasız kadın demektir Fakat ekseriyetle dul kadın mânâsında kullanılır.
Küfe uleması ile İmam Zûfer: «Burada Eyyim'den rnu-rad dul olsun, bakire olsun kocasız kadındır.» demişlerdir.
İsti'mâr: Emr istemektir. Bâzıları bunun müşavere mânâsına geldiğini söylerler.
Mevzubahis emr ve izin isteme nikâh hususundadır. Yani dul bir kadın nikâh edileceği vakit bizzat nikâh meclisinde bulunamıyacaksa ondan vekâlet alınır. Ve bu vekâleti sözle vermesi meselâ : «Beni filâna nikâh et» >ahut «Beni filâna nikahlamak için seni tevkil ettim» demesi icab eder. Nikâh edilecek kızdan ise izin istenir. Hadîs-i şerifin beyanına göre kızın susması da sözle beyan gibi izin sayılır. Meselâ; bir baba kızma : «Seni filâna nikahlamak için beni tevkil ettin mi?» diye sorsa da kız hiç bir şey söylemeyib sükût etse. bu hal izin sayılır.
İmam A'zam bu hadîsle istidlal ederek velinin dul kadınla âkil baliğ olmuş bakireyi nikâha icbar edemeyeceğine kaail olmuştur. Ona göre akıl baliğ bir kız velisinin izni olmaksızın kocaya varsa nikâhı sahih ve nafizdir. Hanefîler 'den İmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed'e göre bu nikâh velinin kabulüne mütevakkıf d ir,
îmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre kadınların ibaresiyle asla nikâh nafiz olamaz. Delilleri : «Velisiz nikâh olamaz» mealindeki hadîstir. Ancak mezkûr hadîs müttefekun aleyh değildir. Binâenaleyh müttefekun aleyh olan babımız hadîsine mu-âraza edemez. Onun içindir ki, Buhârî ile Yahya b. Maîn : «Yani velinin şart olması hususunda sahih bir hadis yoktur.» demişlerdir. Gerçi Tîrmizî'nin rivayet .ettiği Hz. Âişe hadîsinde : «Herhangi bir kadın velisinin izni olmaksızın evlenirse onun nikâhı bâtıldır» buyrulmuşsa da Tirmizî bu hadîs üzerinde ulemadan bazılarının söz ettiklerini ve onun zaif saydıklarını bildirmiştir.

65- (1420) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris, İbnî Ciireyc'den rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Rafi' dahi hep birden Abdurrezzak'dan rivayet ettiler. Lâfız ibni Rafi'indir. (Dediler ki) : Bize Abdurrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnî Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : İbni Ebî Müleyke'yi şunu söylerken işittim. Âişe'nin âzaths Zek-vân dedi ki, ben Âişe'yi şöyle derken işittim : Kesülüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selîern]e, ailesinin evlendirdiği bîr kızdan nikâh hususunda enir alınacak mı ahnmıyacak mı? diye sordum.» Resûlüllah (SallaHahiiAleyhi've SeUe*n) Âişe'ye :
«Evef, ondan emîr alınacak.» cevâbım vermiş. Âişe dedi kî: Bunun üzerine ben kendisine:
— Ama kız utanır, dedim. Resûlüilah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Kız sustu mu işte bu onun iznidir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Nikâh» bahsinde tahric etmişlerdir.
Bakire kızın susması nikâh için izin sayılınca gülmesi de delâleten izin sayılmıştır. Çünkü gülmek işittiği şeye sevindiğine alâmettir. Bazıları istihzaya benzeyen gülüşü rıza saymamışlardır.
Ağlamak rıza göstermemeye delil sayıldığı için izin sayılmamışsa da sessizce ağlamak yine de izinden ma'duddur.
Bakire kızın utanması seran özür kabul edilerek susması izin sayıldığı halde dul kadına bu hakkın tanınmaması onun evvelce kocaya vararak erkekle mümâresede bulunmasmdandır.

66- (1421) Bize Saîd b. Mensur ile Kutaybe'tifbnü Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâlik'e : Sana Abdullah b. Fadl, Nafr b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'-dan naklen Peygamber (Sailaliakii Aleyhi ve Selkm) 'in :
«Dul kadın kendisi için velisinden daha ziyade hak sahibidir. Kızdan ise nefsi hakkında izin istenir; onun izni de susmasid:r.» buyurduğunu rivayet etti mi? diye sordum. Mâlik, evet, cevâbını verdi.

67- (...) Bize Kutaybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ziyâd b. Sad'dan, o da Abdullah b. Fadl'dan naklen rivayet etti Abdullah Nafi' b. Cübeyr'i, İbni Abbâs'dan naklen haber verirken dinlemiş ki, Peygamber (Sallalichü Aleyhi ve Sel'.em):
«Dul kadın kendisi içîn velisinden daha ziyade hak.sahibidir. Kızdan ise emir istenir; onun izni susmasıdır.»

68- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân bu isnâdla rivayette bulundu ve :
«Dul kadın kendisi İçin velisinden daha ziyade hak sahibidir. Kızdan nefsi hakkında babası izin ister. Onun izni de susmasd:r.» Dedi. Galiba: «Susması ikrard:r.» da dedi.
Dul kadının nefsi için velisinden daha haklı olması İmam A'zam'la Dâvûd-ı Zâhiri'ye göre her hususa şâmildir. Akd'-lar ve şâir hukuk bunda dahildir. Fakat bu ibarenin rızaya mahsus olması da muhtemeldir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: «Nikâha rıza göstermek hususunda dul kadın velisinden daha ziyâde hak sahibidir. İznini söylemek suretiyle ifade eder.» demek olur.
«Kızdan nikâh hususunda emir alınır» cümlesinin mânâsı hakkında ulema ihtilâf etmişlerdir. İbni Ebî Leylâ, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk ve başkalarına göre kızdan izin istemek lâzımdır. Yalnız veli babası veya dedesi ise İzin istemek mendûp, bunlardan başka biri ise vâcibdir. Baba ile dede kızdan izin almadan nikâhını kıyabilirler. Çünkü onlar bu hususta kemali şefkat sahibidir. Şâir velilerin izin almadan nikâh kıymaları sahîh değildir.
Evzâî, İmam Âzam ve diğer Küfe ulemâsına göre âkil baliğ olan har kızdan nikâh için izin istemek vâcibdir.
Mâ1ikî1er'den bazıları : «Nikâh teklifi karşısında susmanın izin sayılacağını kıza önceden bildirmek şarttır» demişlerdir. Fakat ekseriyetle Mâliki ulemâsı bunun müstehab olduğuna ittifak etmişlerdir. Nikâhda velinin şart olup olmama meselesi dahi ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile Şafiî bunun şart olduğuna kaaildirler. Onlara göre veiisiz nikâh sahih değildir.
Hanefîler 'den İmam Âzam ile İmam Ebû Yûsuf 'a göre âkîl baliğ ve hür olan bir kadının nikâhı için veli şart değildir. Kadının rızası

kâfidir. Bu babda kadının dul veya bakire olması hükmen müsavidir. Mamafih İmam Ebû Yûsuf 'dan bir rivayete göre veli şarttır. İmam Muhammad veiisiz kıyılan nikâhın velinin rızasına mevkufen caiz olduğuna kaaildir.
Ebû Sevr 'e göre kadın velisinin izni ile kendini nikâh edebilir. Fakat velinin izni yoksa nikâh caiz değildir.
Dâvud-u Zahirî: «Bakirenin nikâhında veli şart. dul kadının nikâhında şart değildir.» demiştir. Fakat ulemâ Dâvud'un bu sözde tenakuza düştüğünü söylerler. Çünkü onun sözü ihtilaflı bir meselede yeni bir kavi sayılır. Halbuki Dâvud'un mezhebine göre ihtilaflı meselede ortaya yeni bir kavi çıkarmak caiz değildir.
Resûlüllah {Sadallchü Aleyhi ve Sellem) 'in bakire hakkında: «Onun izni susmasıdır» buyurması Nevevi'ye göre her bakire ile her veliye amin ve şâmildir. Bakirenin mutlak surette susması kâfidir. Nevevî «Sahîh olan budur» diyor.
Hanefîler 'le Şâfiîler 'den bazılarına göre bakireden izin isteyen veya baba veya dede olursa sükût kâfi, başkaları izin isterse rızasını behâmehal sözle ifade etmesi gerekir. Çünkü kız babası ile dedesinden daha ziyade utanır.
Dul kadının sözle izin vermesi icab eder. Bu babta ulemâ müttefiktir.

10- Babanın Küçük Bakireyi Evlendirmesi Babı

69- (1422) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. EI-Alâ rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Kitabımda Ebû Usâme'den naklettiğini, onun da Hişâm'dan, onun da babasından onun da Âişe'den rivayet eylediği şu hadîsi buldum. Âişe şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni altı yaşımda iken nikâh etti; dokuz yaşımda iken de benimle zifafa girdi. Müteakiben Medînefye geldik. Ben bir ay sıtmaya tutuldum. (Bu sebeble saçlarım döküldü) nihayet saçlarım (tekrar büyüyerek) omuzlarıma indi. Derken bana Ümmü Rumân geldi. Ben kız arkadaşlarımla birlikte tahtaravalli oynuyordum. Bana seslendi. Hemen yanına vardım. Beni ne yapacağını bilmiyordum. Elimden tutarak beni kapıda durdurdu. Nefesim kesilmiş, Iıeh heh diye soluyordum. Nihayet hızlı solumam zail oldu. Ümmü Kuman beni bir odaya aldı. Pir de ne göreyim Ensardan bir takım kadınların huzurun-dayım. Kadınlar : Hayırlı, uğurlu ve mübarek olsun, dediler. Ümmü Rumân da beni onlara teslim etti. Kadınlar taşımı yıkadılar. Beni çekip çevirdiler. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîeın) kuşluk zamanı an-sizm çıka geldi. Kadınlar beni ona teslim ettiler.
Muâviye, Hişânı b. TJrve'den naklen haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abde yâni İbni Süleyman, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml beni altı yaşımda iken nikâh etti. Dokuz yaşımda iken de zifafa girdi."

71- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Ma'mer, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, PeygamfoerfSallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini yedi yaşında iken nikâh etmiş dokuz yaşında iken de zifaf yapılmış (oyuncak) bebekleri beraberinde imiş. On sekiz yaşında iken de Re-sûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etmiş.

72- (...) Bize Yahya b, Yahya ile İshak b. İbrahim, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ebû Kureyb rivayet ettiler. Yahya ile İshak (Bize haber verdi) tâbirini kullandılar. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti; dediler. Âişe Resûlüllah <Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile altı yaşında iken evlendiğini; dokuz yaşında iken zifaf edildiğini, onsekiz yaşında iken de Re-sûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiğini söylemiş.
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıb-ı Ensâr» bahsinde; İbni Mâce «Nîkâh»da tahric etmişlerdir.
İbni Ebî Şeybe'nin : «Kitabımda buldum» diyerek rivayet etmesi hadîsi Ebû. Usâme'den işitmediğine işarettir, Sahih olan kavle göre bu şekilde hadîs rivayeti caizdir. Cumhuru ulemâ1-nin kavilleri de budur. Mamafih İmamı Müslim yalnız bu rivayetle iktifa etmemiş, hadîsin diğer rivayetlerini birer birer sıralamıştır. O rivayetlerde râvilerin hadîsi birbirlerinden işittikleri tasrih olunmuştur.
Hadîsin «sıtmaya tutuldum» cümlesinden sonra gelen (Bu sebebîe saçlarım döküldü) cümlesi mahzû: olup zımnen anlaşılmaktadır.
Ümmü Rumân: Hz. Âişe 'nin annesidir. İsmi : Zeyneb binti Âmir 'dir. Ümmü Rumân hicretin altıncı yılında vefat etmiş, kabrine bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) inerek onun için istiğfarda bulunmuş :
«Ycrrabbi! Ummü Rumân'ın senin ve Resulünün yolunda neler çektiği sana meçhul değildir.» demiştir.
Hadîsdeki Taifden murad baht'dır. Bununla ensar kadınları Hz, Âişe 'nin nikahım tebrik etmişlerdir.
Hz. Âişe'nin nikâh ve zifaf edildiği zaman kaç yaşında olduğu ihtilaflı ise de esah olan kavle göre altı yaşında iken nikahlanmış; dokuz yaşında zifaf edilmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) vefatında Hz. Âişe on sekiz yaşında bulunuyordu. [4]
Zifafın hangi ayda yapıldığında dahi ihtilâf vardır. Esah olan kavle göre Şevval'dedir. Çünkü İmam Müslim ile, îmam Ahmed, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce'nin rivayet ettikleri bir hadîsde Âişe (Radiyalkıhü anket): «Resûlüllah(SaîlaUahü Aleyhi ve Seiîem) beni Şevval'de nikahladı ve Şevval'de zifafa girdi...» demiştir.
İbni îshâk'm beyânına göre Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ Hz. Hatice, ondan sonra Hz. Şevde, daha sonra Hz. Âişe ile evlenmiştir. Bâzıları, Hz. Âişe'yi Şevde (RadiyaUahû an ha) dan önce aldığını söylemişlerse de Dimyatı İbni îshâk kavlinin doğru olduğunu bildirmiştir,

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Yeni evlenenlere hayır ve bereket duasında bulunmak;
2- Gelini damada temiz pâk ve süslü olarak takdim etmek;
3- Bu maksatla kadınların gelinin yanma toplanmaları müstehab-tır. Çünkü geline zifaf âdabını kadınlar Öğretirler.
4- Zifaf gündüz dahî caizdir.
5- Kaadî Iyâz'a göre bu hadîs kız çocuklarının yapma bebeklerle oynayabileceklerine delildir. Hadîsin bir rivayetinde : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcmfin bu bebek oyununu gördüğü halde ses çıkarmadığı bildirilmiştir. Bunun sebebi, kızları çocuk terbiyesine ve ev işlerine alıştırmaktır. Maamafih, bu hadîsin, resim yapmayı yasak eden hadîslerden tahsis edilmiş olması ve keza Hz. Âişe kıssasının, resim haram edilmezden önce geçmiş bulunması da birer ihtimâldir.

11- Şevval Ayında Evlenmenin, Evlendirmenin; ve O Ayda Zifafa Girmenin Müstehab Oluşu Babı

73- (1423) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Ded ki) ; Bize Süfyân, İsmail b. Ümeyye'den. ö da Abdullah b. Urve'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) benimle Şevvâl'de nikahlandı ve (yine) ŞevvâVde zifaf oldu. Binâenaleyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) in kadınlarından hangisi onun indinde benden daha bahtlı olabilirdi?» .
Trve demiş ki : «Âişe akrabası kadınları Şevvâl'de zifaf etmeyi severdi.»

(...) Bize bu hadîsi İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Süfyân bu isnatla rivayette bulundu. Ama Âişe'nin fiilini söylemedi.
Hz. Âişe bu hadîsiyle bir câhiliyet devri âdetini yıkmak istemiştir. Filvaki' câhiliyet devrinde Araplar Şevval ayında evlenmeyi kerih görürlerdi. Bugün dahi bazı câhiller : «İki bayram arasında nikâh caiz olmazmış» diyerek bu âdeti terviç etmektedir. Halbuki dinen böyle bir şeyin aslı esası yoktur. Bilâkis bu hadîs-i şerif Şevval 'de evlenmenin ve Şevval'de zifafa girmenin müstehab olduğuna delildir.

12- Bir Kadınla Evlenmek İsteyenin Onun Yüzüne ve Ellerine Bakmasının Mendüp Olması Babı

74- (1424) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yan, Yezîd b. Keysan'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlemyin yanındaydım. Ona bir adam gelerek kendisinin Ensar'dan bir kadınla evlenmek istediğini haber verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) kendisine:
— «O kadına baktın mı?» diye sordu. Gelen zkt:
— «Hayır!» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «öyle ise git de ona bir bak! Çünkü Ensorın gözlerinde bir şey vardır.» buyurdular.

75- (...) Bana Yahya b. Mam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviyete'l-Fezârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Keysân, Ebû Hâzim'den. o da Eb» Hüreyre'den naklen rivayet eyledi. (Şöyle demiş) : Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem i 'e gelerek:
— Ben ensardan bir kadınla evlendim; dedi. Bunun üzerine Peygamber (SaüaUahii Aleyhi ve Sellenı) kendisine:
— «O kadına bakt:n mı? Zira ensârın gözlerinde bir şey vardır.» di>e sordu. O zât:
— Kadına baktım; dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
— «Onu kaça nikahladın?» dedi. Adam:
— DÖrt okiyye'ye; cevabını verdi. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Dört okiyye'ye mî? Sİz galiba gümüşü şu dağın cephesinden yontuyorsunuz. Bizde sana verecek bir şey yok. Lâkin belki seni bir? orau ile göndeririz de ondan ganimeî alırsın.» buyurdu. Az sonra Benî Abs kabilesine bir ordu gönderdi, Ordu ile beraber bu adamı da yolladı.
«Ensârın gözlerinde bir şey vardır» cümlesinden murâd bâzılarına göre gözlerinin küçüklüğüdür. Bâzıları: «Bundan murâd ensârın mavi gözlü olmalarıdır.» demişlerdir.

Hadisi Şerif'den Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Nasihat için bu gibi sözleri söylemek caizdir.
2- Bir kimsenin evlenmek istediği bir kadının yüzüne bakması müstehabdır. Dört mezheb imamı ile cumhur-u ulemânın mezheblerİ budur-
Kaadî Iyâz bazılarının bunu mekruh gördüklerini söylemiştir. Fakat bu söz hata olup, hem bu hadîsin sarahatine muhaliftir. Zira alış-veriş ve şehadet gibi yerlerde ihtiyaç olursa kadının yüzüne ve ellerine bakmak bilicma' caizdir. Ellerle yüze bakmanın caiz olması bu azanın avret sayılmamasındandır. Zira yüze bakmakla kadının güzellik veya çirkinliğine; avuca bakmakla da bedeninin yumuşaklığına veya sertliğine istidlal olunur. Cumhur-u ulemânın mezhebi budur.
Evzâî'ye göre : Erkek, evlenmek istediği kadının etli yerlerine bakar. Dâvûd-u Zahiri bütün bedenine bakabileceğini söylemiştir ki, hata ettiği meydandadır. Çünkü bu söz sünnetin kaidelerine ve icmâa muhaliftir.
Cumhura göre kadına bakmak için onun rızasını almak da şart de-ği3dir. Kadının haberi yokken onu görmek caizdir. Yalnız İmam Mâlik avret mahalli görülür korkusu ile habersizce bakmayı kerih görmüştür, îmam-i Mâlik 'den diğer bir rivayete göre kadına izinsiz bakmak caiz değildir. Fakat bu kavi zayıftır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) evlenilmek istenilen kadına bakmaya mutlak surette izin vermiş ve bu hususta kadından müsaade almayı şart koşma-mıştir. Bir de kadın ekseriyetle bu izinden utanır. Bakarı kimsenin o kadını beğenmemek ihtimâli de vardır. İzin şart koşulduğu takdirde beğenilmeyen kadın gücenir. Onun içindir ki, ulemâdan bâzıları : «Kadına dünür göndermeden önce onu görmek ve bakmak müstehabdır. Tâ ki, beğenmezse güceniklik olmasın. Dünür gönderip de kadını görür ve beğenmezse onunla evlenmediği takdirde kadın gücenir» demişlerdir.
Ulemâdan bazılarına göre kadını bizzat görmek mümkün olmazsa, onu görmek için itimâda şayan bir kadını göndermek müstehab olur. Fakat bunu dahi dünürlükden önce yapmalıdır.
«Siz galiba gümüşü şu dağın cephesinden yontuyorsunuz?» cümlesinden murâd evlenecek kimsenin halinen isbetle fazla mehir koymanın doğru olmadığını anîatmakdır.

13- Mehir Babı, Mehrin Kur'an Öğretmek, Demir Yüzük Vesaire Gibi Şeylerin Azından ve Çoğundan Caiz Olabileceği; Kendisine Ağır Gelmeyen Kimsenin Beşyüz Dirhem Mehir Vermesinin Müsthab Oluşu Babı

76- (1425) Bize Kuteybetü'bnû Saîd Es-Sakafî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakuta yâni İbni Abdirrahman Eî-Kaarî; Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet eyledi. H.
Bize bu hadîsi yine Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûlaziz b. Ebî Hâzim babasından, o da Seni b. Sa'd Es-Sâidî'den naklen rivaye etti. Sehl şöyle demiş : Bir kadın Resulüllah (Sallalicüm Aleyhi ve Sellem'ı'e gfe-lerek :
— Yâ Resûlellah! Kendimi sana hibe etmeye geldim; dedi. Bunun üzerine Resûlüjlah (Saiiaüahü Aleyhi ve Sellem) kadına bakarak onu tepeden tırnağa süzdü. Sonra başını eğdi. Kadın kendi hakkında bir hüküm vermediğini görünce oturdu. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından bir zât kalkarak :

— Yâ Resûleliah! Eğer senin bu kadına bir ihtiyacın yoksa, onu benimle evlendiriver! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sende (verecek) bir şey var rm?» diye sordu. O zât:
— Yok vallahi ya Resûleîlah! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sen evine git de bir şey bulabilecek misin bakî» buyurdu. Bunun üzerine o zât gitti. Sonra dönerek:
— Yok vallahi! Hiç bir şey bulamadım, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Demirden bir yüzük olsun (bulmaya) bak!» dedi. O zât yine gitti. Sonra dönerek; yok vallahi yâ Resûleliah! Demirden bir yüzük de bulamadım. Lâkin işte kaftanım (Râvİ Sehl malı bir kaftandan ibaretti, demiş). Bunun yarısı kadının olsun, dedi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Senin kaftanını ne yapsın? Onu sen giymiş olsan, kadının üzerinde bir şey kaimıyacak; kadın giyse senin üzerinde ondan bir şey kalmıyacak!» buyurdular. Bunun üzerine o zat oturdu. Bir hayli oturduktan sonra kalktı. Dönüp giderken Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem i onu görerek çağrılmasını emir buyurdu. Adamı çağırdılar. Geldiği vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ezberinde Kur'âVdan neler var?» diye sordu. O zât:
— Filân ve filân sûreler ezberimdedir; diyerek (bildiği) sûreleri saydı. Kesûlüllah (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem):
— «Onları ezberden okuyabilir misin?» dedi. O zât:
— Evet! cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Haydi git! Kadın sana ezber bildiğin Kur'ân ile temlik olundu.» buyurdular.
Bu hadîs İbni Ebî Hâzim'indir. Lâfız itibariyle Yâkub'un rivayeti dahî buna yakındır.

77- (...) Bize bu hadîsi Kalef b. Hişam dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet eyledi. H.
Bana bu hadîsi Zûheyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de, Derâverdî'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hü-seyi» b. Aliyy, Zâide'den rivayet eyledi. Bu râvilerin, hepsi Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Ebî Sa'd'dan naklen birbirlerinden fazla olmak üzere rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, ZâİIde hadîsinde : «Haydi git! Onu sana tezvic ettim. Ona Kur'ân öğret! buyurdu.» ifâdesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Fedâilrl-Kur'ân» ve «Nikâh» bahislerinde kimi muhtasar, kimi mufassal olmak üzere muhtelif yerlerde tahric ettiği gibi, diğer Kütüb-ü Sitte sahihleri dahi nikâh bahsinde; ayrıca Nesâî «Fedâili'l-Kur'ân»da muhtelif râvilerden tahric eylemişlerdir.
Kesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize kendini bağışlamaya gelen kadının kim olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları Havle binti Hâkim olduğunu söylemiş, bir takımları : Ümmü Şüreyk'dir» mütalâasında bulunmuşlardır. Meymûne olduğunu söyliyen-ler de vardır. Fakat Ayni 'nin üstadı Şeyh Zeyneddîn'e göre bunların üçü de doğru değildir. Çünkü Havle ile Ümmü Şüreyk evlenmemişlerdir. Hz. Meymûnele Ümmehâıı mirminindendir. Binâenaleyh başkasına nikâh edilmesi imkânsızdır.
Ebû Davud'un rivayetinde evlenecek zâtın : «Ederimde Bakara ile ondan sonraki sûre vardır» dediği bildirilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hibe lâfzıyle nikâh kıyılabilir. Hanefi1er'le, Sevri'nin ve Hasen b. Hayy'in mezhebleri budur. Bunun şekli : «Babanın kızımı sana hibe ettim» demesi; damadın da «Kabul ettim» yahud «Tezevvüc eyledim» gibi bir sözle mukabelede bulunmasıdır. Mehir tayin edip etmemenin hiç bir tesiri yoktur. Tayin edildi ise mehri müsem-ma verilir. Edilmedi ise mehri misil lâzım gelir.
îmam-i Şâfiî'ye göre hibe lâfzı ile nikâh kıyılamaz. Rabia ile Ebû Sevr, Ebû Ubeyd ve İmam Mâ1ik'in bir kavli budur.
Bir kadının kendini Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellemi'e bağışlaması bilittifak caizdir. Bu Peygamber (Sailaliahu Aleyhi ve Sellem) 'e mahsustur.
Mâ1ikî1er‘den İbni Kasım'm İmam Mâlik 'den rivayetine göre Peygamber (SaUaUahii Aleyhi ve Sel!em,'m vefatından sonra nikâhda hibe meselesi caiz değildir.
2- Hadis-İ şerif karı ile kocanın razı olacakları bir şeyden mehir yapılabileceğine delildir. İmam Şafiî ile Rabîa, Ebu'z -Zinâd , İbni Ebî Zi'b, Yahya b. Saîd, Leys b. Sa'd, Müslim b. Hâlid, İmam Ahmed İshâk. Sevrî, Evzâî, Dâvudu Zahiri ve Maliki1er'den İbni Vehb'in mezhebleri de budur. Bu zevata göre kıymeti bir dirhemden az olan bir şeyden bile mehir yapılabilir.
imam Mâlik hırsızlıktaki el kesmeye kiyasen bir dinarın dörtte birinden az mehir olamıyacağım söylemiştir. İbni Hazm'e göre yarılanmayı kabul eden her şeyden mehir yapmak caizdir. Velevki bir buğday danesi olsun delili hadîs-i şerifte geçen : «Velevki demirden bir yüzük olsun» cümlesidir.
ibrahim Nehaî 'nin : «Ben mehrin fahişe ücreti kadar olmasını kerih görürüm. Hiç olmazsa on veya yirmi dirhem vermeli.» dediği rivayet olunur. Şa'bi'den bir rivayete göre zamanının uleması bir erkeğin üç okiyye'den az gümüş vererek evlenmesini kerih görürlermiş.
Hanefîîer'e göre mehrin en az mikdarı on dirhem gümüş veya onun kıymetidir. ResûlüIlah (Sollailo.hü A'eyhi ve Sellem)'in :
«Velev demirden bir yüzük olsun!» buyurması mübalağa içindir.
3- Bu hadîs demirden yüzük yapılabileceğine delildir. Mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefi1er'e göre caiz değildir.
4- İmam Şafiî ile Zahirî !Iere ve bir rivayette İmam Ahmed'e göre kadına mehir olarak Kur'ân-ı Kerîm'in bir sûresini öğretmeyi şart koşmak caizdir. Erkeğin bu sûreyi öğretmesi icab eder.
Hanefi1erle İmam Mâlik'e ve bir rivayette îmam-ı Ahmed'e göre Kur'ân-ı Kerîm 'den mehir olmaz. Leys b. Sa'd ile İshâk b. Râhuye'nin mezhebîeri de budun
Kur'ân sûresini kadına öğretmeyi mehir tayin ederek kıyılan nikâh sahihdir. Kadına mehri misal vermek icab eder. Nitekim hiç mehir konmadığı zaman dahi rcehri misil verilir.
Tahâvî diyor ki : «Kadın sana, ezber bildiğnKur'ân ile temlik olundu; cümlesinden murâd, zahiri mânâsına hamledilirse, Öğretmek değil sûre anlaşılır. Ve sûrenin hürmeti mânâsına gelir. Bu syzde mehirden bahs yoktur. Nitekim Hz. Enes İn validesi kocasının müs-lüman olması şartı ile evlenmişti; fakat onun müslüman oluşu hakikatte mehir sayılmamıştı. Kur'ân sûresinden bîlicmâ' mehir olmaz. Şu halde bu cümleden murâd : Bu kadın sana ezber bildiğin Kur'ân'm hürmet ve bereketi sebebiyle nikâh olundu; demektir.» Yâni cümledeki (bâ) ta'lîl içindir. Hadisin gerek (bâ). gerekse (me'a) ve (ala) edatları ile vârid olan bütün rivayetleri hep bu mânâyadır. Gerçi asıl i'tibârı ile (bâ) edatı, niukaabele mânâsına gelirse de burada bu mânâya alınması doğru değildir. Çünkü kadının hibe edilmiş olması gerekir. Halbuki hibe yalnız Peygamber (SaÜalkıhii Aleyhi ve Seliem) Efendimize mahsus olmak üzere caizdir.
Hadîsde (Kur'ân ile nikâh olundu) buyurulmuş olması kadma mehir olarak mal vermeye mâni' değildir. Peygamber (Sailclkdıu Aleyh: ve Seliem) o zata kadını nikâh etmîş; ve kadına Kur'ân Öğretmesini teşvik buyurmuştur. Mehirden bahsedilmemiştir. Onu ya Kesıiiüllah

(Sallaltahü Aleyhi ve Seliem) teberru' etmiş; yahud Allah müyesser kıhnca-ya kadar evlenen zâtın zimmetinde kalmıştır.
5- Kadının evlenmek için kendini sulehâdan bir zâta arzetmesi müstehapür.
6- Bir kimsenin hacetini göremeyenin, o kimsenin anlayacağı şekilde susması müstehabtır. Onu menederek utandırmak doğru değildir.
7- Nikâhı, mehir koyarak kıymak müstehabdır. Zira nizâ'a mahal bırakmaz.
8- İstenmeden ve zaruret yokken yemin etmek caizdir. Fakat hacet yokken yemin etmek yine de mekruhtur.
9- Erkek, karısının rızâsı ile onun elbisesini giyebilir.'

78- (1426) Bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki : Bize Ab-dülâzîz b. Muhammed haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmete'bni'î-Hâd rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Ebî Ömer eî-Mekkî de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdiilâzîz, YezîdMen, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Selemete'bnü Ahdirrahmân'dan naklen rivayet eyledi, ki şöyle 3emiş :
Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Scllenıj'în zevcesi Aişe'ye : Resûlüllah (SâİlalîahÜ Aleyhi ve Seliemj'in mehri ne kadardı? diye sordum. Âişe :
— Onun zevcelerine (verdiği) mehri on iki okiyye i!e bir neşş idi. Neşş nedir bilir inisin? dedi. Ben :
— Hayır, cevâbını verdim.
— Yarın okiyyedir. Bunların mecmû'u beşyüz dirhem eder; işte Re-sâlüHah (Sallüllahü Aleyhi ve Sel!em)"ın zevcelerine (verdiği) mehri bundan ibaretti; dedi.
Bu hadîsdeki okiyyeden murâd Hicaz okiyyesidir ki, kırk dirhem eder. Bir okiyye kırk dirhem olduğuna göre, oniki1 buçuk okiyye tam.beşyüz dirhem eder.
Ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek mehrin beşyüz dirhem olmafmı müstehab görmüşlerdir. Bittabi bu mikdâr, vakti hâli yerinde olanlara göredir.
Gerçi Ümmülmü'minin Hz. Ümmü Habibe (Radiyallahü anha) nın mehri dörtbin dirherrt gümüşle, dortyüz dînâr altın idi. Fakat bu parayı Habeş hükümdarı Necâşî , Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SellemTe bir ikram olmak üzere kendi malından teberru' etmişti.
.-Hz. Ömer (Radhalicim anh) mehir hususunda bahacıhğı mekruh görür: «Bu bir ikram olsa Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'ir yapması icâbederdi... dermiş.

79- (1427) Bize Yahya b. Yahya el-Temîmî ile Ebû;r-Rabî' Süleyman b. Dâvûd el-Atekî ve Kuteyî>etû'bnû Soîd rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Hammâd b. Zeyd Sâbit'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti; dediler.
Peygamber (Sailai'.ahü Aleyhi ve Sellem) Abdurrahmân b. Avf'in üzerin-de sarı renk eseri görerek :
— «Bu ne?» diye sormuş. Abdurrahmân :
— Yâ Resulâîlah! Ben bir nevât altın mikdarı mehir vererek bir kadınla evlendim; demiş. Resûlüllah (SüllaHahii Aleyhi w Sellemj:
— «Ö'yîe ise Allah sana mübarek eylesin! BİR koyunla bile olsa da'vet yap!» buyurmuşlar.

80- (...) Bize Muhammed b. Ubeyd el-Guiıerî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet eyledi ki, Abdurrahmân b. Avf, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bir nevât ağırlığı altın mehir vererek evlenmiş de, Resûlüllah ona :
— «Bîr koyunla bile olsa da'vet yap!» buyurmuşlar.

81- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' haber verdi, (Dedi ki) : Bize ŞıTbe, Katâde iJe Humey'den, onlar da Enes'den nakletmiş olmak üzere rivayet etti ki, Abdurrahmân b. Avf bîr ncvât ağırlığı allın mehir vererek bir kadınla evlenmiş; Peygamber
ıı Aleyhi ve Seliem) ona : — «Bir koyunla bile olsa da'veî yap!» buyurmuşlar.

(...) BİZe bu hadîsi Muhammedi b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet eyledi. H.
Bize Mulıammed b. Kâfi' ile Hârûn b. Abdillâh da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet eyledi. H.
Bize Ahıned b. Hirâş dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. Bunların hepsi Şu'be'den, o da Humeyd'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Vehb hadisinde râvi şöyle demiştir :
«Aîıdurrahman : Bir kadınla evlendim; dedi.»

82- (...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Kudâme rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Nadr b. Şümeyi haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüiâzîz b. Suheyb rivayet eyledi. (Dedi ki) : Enes'i şunu söylerken işittim. Ahdurrahnıan b. Avf (Dedi ki): Beni Resûlüllah (SalİaHahü Aleyhi ve Seliem)gördü. Üzerimde dâmadhk sevinci vardı. Bunun üzerine :
— Ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim; dedim. Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Seliem) :
— «Ona ne kadar mehir verdin.» diye sordu.
— «Bir nevât,» cevâbını verdim.
İshâk'm hadîsinde : «Altından» kaydı vardır.

83- (...) Bize İbnû'l-Müscnnâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Hamza'dan rivayet eyledi (Şubırb : Ebû Hamza'nin ismi Abdurrahmân b. Ebî Abdillâh'dır; demiş.) Ebû Hamza da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etmiş ki, Abdur-rahmân (b. Avf) bir nevât ağırlığı altm mehir vererek bir kadmla evlenmiş.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadia haber verdi. Ancak o şöyle dedi : «Bunun üzerine Abdurrahman b. Avfm torunlarından bir zât : Altından dedi.»
Eu hadîsi Buhârî iîe Nesâi «Nikâh» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde Hz. Abdurrahman'in elbisesine' safran, bulaştığı kay d edilmektedir. Bu takdirde safranh elbiseyi gelinin giydiği anlaşılır. Fakat ulemâdan bazıları ferah alâmeti olduğunu ve görenlerin damada düğün daveti hususunda yardımlarını celb etmek için giyildiğini söylemişlerdir.

İbni Abbâs (Radi\allahu anh) : «-Bütün renklerin en güzeli sarı renkdir» demiş, kendisine niçin sakalını sarıya boyadığı sorulduğu zaman: «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeÜem) sarıya boyanırdı. Onun için ben de sarıya boyanır ve onu severim» cevabini vermiştir.
İbni Süfyân: «Sarıya boyamak bizim ulemâmıza göre elbisede caiz, fakat vücûd hakkında caiz değildir.
Hanefî1er'le Şâfiîler'e göre erkeğin elbisesini veya sakalını safranla boyaması mekrûhdur. Delilleri ResûUülah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)Efendimizin erkeği safranla boyanmaktan men ettiğini bildiren Enes (RadiyaUahu anh) hadîsidir.
Hz. Abdurrahman 'm Ensardan aldığı kadın Ebû'l-Hasen b. Rafi'in kızıdır.
Nevat; Hattâbinin beyânına göre : Araplarca maruf olan bir miktar ismidir. Bunu altından beş dirhemdir diye tefsir ederler.
Velime : Düğün yemeği demektir. Bazıları alelumum her yemek davetine velime denildiğini söylemişlerdir.
Araplar muhtelif sebeplerle yapılan yemek davetlerine ayrı ayrı isim verirler. Meselâ; çocuk doğduğu zaman yapılan davete akika umumî davetlere me'dube, bir çocuk Kurân-ı Kerîm hatmettiği vakit yapılan davete Hazâk derlerdi.
B.esûliillah{SaüaI!ahü Aleyhi ve Seilem} 'in Hz. Abdûrrahmana: «Bir .koyunla olsun davet yap" buyurması ZahirîIer'e göre far-ziyyet ifade eder. bir emirdir. Onlar her evlenen erkeğin az veya çok bir yemek daveti yapmasını farz saymışlardır. İmam Ma1ik'in meşhur olan kavli ve İmam-ı Şafiî !nin iki kavlinden biri budur, îbni **Tin :** «îmam Ahmed'in mezhebi de budur.» demişse de bu iddia söz götürür. Çünkü Hanbe1iIer ;den İbni Kudâme «El-Mugnî» nam eserinde şöyle demektedir. «Evlenen bir kimsenin velev bir koyun kesmek suretiyle olsun davet yapması müste-habdir. Düğün davetinin meşru' bir sünnet olduğunda ulema arasında ihtilâf yoktur. Yalnız ekseri ulemanın kavline göre vacib değildir. Şâfiîler 'den bazıları bunun vâcib olduğunu söylemişlerdir. Delilleri: Kenûinllah (Salla'dahü Aleyhi ve Sellemf'in Hz. Abdûrrahman'a bu daveti emir duyurmasıdır.»
îbni Kudâme velime'nin yeni hadîs olan bir sevinçten dolayı verilen yemek daveti olduğunu, binâenaleyh sair davetlere benzediğini söylemiş, babımız hadîsindeki emrin istihbab mânâsına hamlediî-diğini bildirmiştir. Çünkü hadîs-i şerifte :
— «Velevki bir koyun kesmek suretiyle olsun» buyruimuştur. Koyun kesmenin vacib olmadığı ise ittifakı bîr meseledir.
Kaadi Iyâz'm beyanına göre düğün yemeğinin azı ve çoğu için had hudûd yoktur.
Düğün davetinin ne zaman verileceği hususunda selef ihtilâf etmişlerdir Bâzıları nikâh akd edilirken, diğer bâzıları akd yapıldıktan sonra; bir takımları zifaf yapılacağı sırada verileceğini söylemişlerdir. Zifaftan sonra verileceğini iddia edenler olduğu gibi, akd'in ihtidasından zifaf oluncaya kadar ne zaman istenirse verilebileceğini söyliyenler .de olmuştur. Kaadî Iyâz: «Ma1iki1er'ce esah olan kavle göre davet zifaftan sonra müstehabdır» demiştir.
Resûîülîab (ScdlaHahU Aleyhi ve Seilem) Efendimizin Hz, Abdûrrahman'a: «Öyle ise Âîlah sana mübarek eylesin!» buyurması Arapların bu husustaki âdetlerim red içindir. Araplar yeni evlileri yâni «Güle güle geçinin, çoluğa çocuğa karışın» sözleri ile tebrik ederlerdi. Resûlülllah (Sallallahii Aleyhi ve Seilenı) cahiliyet devrinden kalan bu âdeti kaldırmıştır. Tebrikin hadis-i şerifte beyân buyrulduğu şekilde yapılması müşteri ab dır.
Bu hadîs vakti hâli olanların düğün daveti için en az bir koyun kesmelerinin müstehab olduğuna delildir.
Kaadî Iyâz 'in beyânına göre düğün yemeğinin iki günden fazla tekrar edilip edilemeyeceğinde selef ihtilâf etmişler; bir kısmı mekruh olduğuna, diğerleri bunda bir kerahet bulunmadığına kail olmuşlardır. Ma Makiyye ulemasına güre zengin olan bir kimsenin bir hafta düğün yemeği vermesi müstehabdır.

14- Bir Kimsenin Cariyesini Âzad Ederek Sonra Onunla Evlenmesinin Fazileti Babı

84- (1365) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ismail yâni İbni Uleyye, Abdülaziz'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi've Seilem) Hayfcer gazasını yapmış. Enes demiş ki:
Sabah namazım alaca karanlıkla Hayber'de kıldık. Müteakiben Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve SeUem) ile Ebû Talha hayvanlarına bindiler. Ben Ebû Talha'nın terkisinde idim. Derken NebiyyuHah (Sailaliahü Aleyhi ve. Seilem) hayvanını Hayber yoluna doğru sürdü. Benim dizim Nebiy-yullâh (Salialiahü Aleyhi ve Sellem)'in uyluğuna dokunuyordu. Uyluğundun elbisesi açıldı. Ben Nebiyyullah iSallaUahü Aleyhi ve Sellem)'nîn uyluğunun beyazını iyiden iyiye gördüm. Şehre girdiği vakit :
— «Allah her şeyden büyüktür. Hayber harabdır. Biz bir kavmin beldesine indik mi îehdid edilenlerin sabahs İtöiü ofur.:> buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı. Ahâli işlerine çıkmışlardı. (Bizi görünce) :
— Vallahi Muhammedi., dediler.
Râvi Abdülâziz : «Arkadaşlarımızdan bâzıları da ordu ile Muham-med dediler.» şeklinde rivayet etmiştir. Enes (Radiyailalıu anh) (sözüne devamla) şunları söylemiş:
«Hayber'i kahren aldık. Esirler toplandı, derken Dihye gelerek : Ya Resûîalîah! Bana esirlerden bir carîye ver, dedi.
Eesûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— «Git bir carîye al!» buyurdu. O da Safiyye b. Huyeyy'i aldı. Bunun üzerine NebiyyuHah (Sailaliahü Aleyhi ve Seilem} 'e bir adam gelerek :
— Yâ Nebiyyaüah! Dihye'ye Kurayza ile Nâdîr'in reisi Huyeyy'in kızı SafiyyVyi mi verdin? O ancak sana yaraşır; dedi.
ResûIuUah (Sailaliahü Aleyhi ve SeUem) :
— «Onu Safiye iie birlikte çağırın!» *.uyurdu. Müteakiben Dihye Sa-fiyye'yi getirdi. Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sclienıi Safiyye'yi görünce :
— «Sen esİs-lerden bundan başka bir cariye buyurdu. Ve Sa-fiyye'yi âzad ederek onunla evlendi.
Sâbİt. Enes'e : Ey Ebû Hamza! Kesûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Selle»;) ona mehir olarak ne verdi? diye sormuş. Enes (Radiyallahu anh) şu cevâbı vermiş :
— Safiyye'nin nefsini (verdi) onu azâd etti. Ve kendisi ile evlendi. Hattâ yolda giderken Safiyye'yi Uesû\üUah(Sailaliahü Aleyhi ve Seilemj'e (annem) Ünımü Süleym hazırladı ve geceleyin ona zifaf eyledi. Böylece
Peygamber (SollalİIahü Aleyhi ve Sellem) damad olarak sabahladı. Sonra:
— «Kİmin yanında bir şey varsa onu getirsin!» buyurdu. Ve yere deriden bir yaygı serdi. Artık öieki kuru süt, beriki kuru hurma, kimisi yağ getiriyordu. Derken hurma karıştırması yaptılar. Bu da ResûlülIah
(SallaUanü Aleyhi ve Sellemrin düğün daveti oldu.

85- (...) Bana Ebu'r-Rabî'Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni îbni Zeyd, Sabit ile Abdûlaziz b. Suheyb'den, onlar da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize tu hadîsi Kuteybetü'bnû Saîd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni îbni Zeyd, Sabit ile Şuayb b. Hab Hâb'dan, onlar da

Enes'den nakîen rivayet eyledi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Katâde ile Abdûlaziz'den, onlar da Enes'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Ubeyd El-Guberî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Osman'dan, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. H.
Bana Züheyr b. Harb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hi-şâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Şuayb Habhâb'dan, o 'da Enes'den naJklen rivayet eyledi. H.
Bana Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem ile Ömer b. Sa'd ve Abdûrrezzak toptan Süfyaıı'dan, o da Yûnus b. Ubey'den, o da Şuayb b. Habhâb'dan, o da Enes'den naklen rivayet ettiler. Bu râvilerin her biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen onun Safiyye'yi azâd ettiğini ve azâd buyurmasını, ona mehir yaptığını rivayet etmişlerdir.
Muâz'm babasından rivayet ettiği hadîste ; «Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Saiiyye ile evlendi de azâd buyurmasını ona mehir yaptı.» ifâdesi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Namaz» ve «Nikâh» bahislerinde, Müs1im «Meğazî»de, Ebû üsvud «Haracda; Nesâî «Nikâh», «Velime» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahric .etmişlerdir.
Hayber Medine-i Münevvere 'nin şarkı şimalisinde ona altı-yedi konak mesafede bulunan bir 'erdir. Vaktiyle burası bir yahudi kalesi idi. Hattâ ilk defa orada Benî İsrâii'den Hayber isminde bir adam yaşadığı için bu ismin verildiği söylenir. Hayber hurmalık bir yerdir. İslâmiyetin zuhurunda orada Benî Kurayza ve Nadir namlarında iki yahudi kabilesi yaşamakta idi.
Hayber gazası İbni Sa'd'm beyânına göre hicretin yedinci senesinde vuku bulmuştur.
Rivayetlerin bazılarında Resûltiîlah (Sailailahü Aleyhi ve Scllem) 'in Haber gazasında 'bir merkebe bindiği bildirilmektedir. Buharı Şârihi Aynî 'ye göre Resûlüllah (Salkdiahü Aleyhi ve Sellemjo gün at üzerinde gaza etmiştir. Merkebe bindiğin bildiren hadîs sahih ise, muhasara günîerinin bazılarında merkebe bindiğine hamlolunur. .
Ebû Ta1ha : Zeyd b. Seh E1-Ensari (Radiyallahu an/ı;'dır. Bu zad Resûlüllah {SallaUahü Aleyhi veSellem) ile bütün harblere iştirak etmiştir. Hz. Enes in üvey babasıdır.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)"in uyluğu hücum esnasında kalabalıktan Enes (Radiyallahu anhj'm dizine çarparak açılmıştır. Hayvanının şiddetle koşmasından açılması da mümkündür. Banları Kesûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) in uyluğunu kendisi açtığını söylemişi erse de bu iddia doğru değildir. Çünkü uyluğun avret sayıldığını bizzat Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bildirmiştir. Binâenalehy kasden avret mahallini açmasına ihtimal yoktur. Bazı rivayetlerde H2. Enes 'in : «Uyluğunu açtı» demesi onun zannından ibarettir. Hakikatim uv}u£u:kî Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemj açmamış, kalabalıktan veya hayvanın sür'atle koşmasından açılmıştır.
Şehre girince Resûlüllah f SallaUahü Aleyhi ve Sellem t'in :
«Hayber harabdtr^ buyurması ya gaibi ihbar yahud bedduadır. İhbar olduğuna göre o gün ma'mur bulunan şehir ileride harab olacak demektir. Beddûâ mânâsına alınırsa; «Allah Bayberlilerin belâsını versin-' mânâsına gelir.
Anlaşılıyor ki râvi Abdülaziz Hz. Enes 'den yahudilerin: «Vallahi Muhammedi gelmiş» dediklerini işitmiş. Bâzı râvi arkadaşlarının ise : «Ordu ile birlikte Muhammed» şeklinde rivayet ettiklerini duymuştur.
Kamîs: Ordu demektir. Ordu sağ. sol, ön, arka ve orta olmak üzere beş kısımdan meydana geldiği için ona bu isim verilmiştir. Kamîs kelimesi müdrecdir.
Hayber'in cebren mi, sulhan mı. yoksa ahalisi çekilmek suretiyle harbsiz olarak mı alındığı ihtilaflıdır. Ebû Ömer İbni Abdilberr'e göre bütün Hayber arazisi cebren alınmıştır. Münzırî bir kısmının cebren, bir kısmının da ahalisi çekilmek suretiyle harbsiz olarak alındığına kaaildir. Kesûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve SeUemjin ganimeti taksim etmeden Hz. Dihye'ye câriye vermesi birkaç vecîhle tevil olunur:
a- Teniil suretiyledir. Yâni nafile olarak izin vermiştir.
b- Ganimetleri taksim ederken beşte bir hesabına dahil almak şartıyla vermiş olabilir,
c- Sonradan kıymetini biçmek ve Dihye (Radiyailahu anh) hesabına geçirmek şartiyle vermiş olabilir.
Hz. Dihye eshab-i kiramın yüzce en güzeli idi. Cebrail (Aleyhissclami Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Selin m)'e bazan onun suretinde gelirdi.
Ümmüî mü'minin Safiyye binti Uyeyn, Harun (Aleyhisselâm) sülâlesindendir. İlk kocası Kinanetû'bnû Ebi'î-Hukayk Hayber vak'asmda öldürülmüştü. Resûlüllah (SailaHahü Aleyhi ve Sellem) onu Hz. Dihye'ye vermişken tekrar geri alması hususunda muhtelif sözler söylenmiştir. Hatta bir rivayete göre ResûlüIIalı {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yİz. Safiyye 'yi Dihye'den satın almıştır. Ortada satış yokken onu nasıl satın aldığı dahi câyı te'emmül görülmüştür.
Bu bâbda söylenen sözlerin en doğrusu şudur : ResûlüHalı (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) "Hz. Safiyye 'yi —hâşâ— nefsânî şehvet iktizası geri almamıştır. Çünkü kendisi nefsânî şehvetten ma'sumdur. Onu geri alması : Hz. Dihye'ye münasib olmadığı, çünkü Harun (Aİeyhıssehmj neslinden gelen güzel bir reis kızı olduğu kendisine bildirildiği içindir.
Mâzerî'nin beyanına göre Dihye hâdisesi iki veçhe hamle-dilebilir :
1- Hz. Dihye bu cariyeyi kendi rizasiyle iade etmiş; Resûlüllah {SaUaV.ahü Aleyhi ve Sellem) de başkasını almak için ona izin vermiştir.
2- Peygamber ('SahaHaini Aleyhi ve Sellem) ona esirler arasından bir câriye almak için izin vermişti. Esirlerin en iyisini seçmesine müsaade etmemişti. Esir kadınların güzellik, şeref ve neseb itibariyle en iyisini seçtiğini görünce Dihye'ye bir İltimasda bulunmuş olmamak için Hz. Safiyye'yi geri almıştır. Zira orduda Hz. Dihye'den daha faziletli zevat vardı.
Vâkıdî'nin Siyer'inde Peygamber {SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Dihye'ye Kinânetû'bnû Rabî'in kız kardeşini vermiş; bu suretle onun gönlünü almıştır.
Hz. Safiyye'nin bu şekilde geri alınmasına bâzı rivayetlerde mecazen satm alma tâbiri kullanılmıştır. Hattâ Müs1im'in az aşağıda göreceğimiz bir rivayetinde: «Resûiüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) onu yedi baş eser mukaabilinde satın aldı.» denilmiştir ki. bundan mu-râd, ikram ve ihsan sureti ile vermiş olmasıdır. Mübadele mânâsında olduğu için râvi ona «satın almak» tâbirini kullanmıştır.
Ebû Hamza : Hz. Enes'in künyesi; Ümmü Süleym de annesidir. Sahih rivayetlerden anlaşıldığına göre Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) yolda «Sedd-i Ravhâ» denilen yerde zifafa girmiş. Bu ver Medine 've kırk mil kadar uzaktır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hayvan taşıyabilirse birini terkisine almak caizdir. Bu hususda birç-ok hadisler vardır.
2- Harbde zikr ve tekbir getirmek müstehabdır. Hadîs-i şerif: «Ey îmân edenler, bir takım (düşman) ile karşılaştığınız vakit sabit olun; ve AHah'ı çok anın!» mealindeki âyete muvafıktır.
3- Tekbîri üç defa getirmek müstehabtır.

4- Hadîs-i şerif zahiri i'tibârîle uyluğun avret olmadığına delâlet ediyorsa da «bu açılma Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihtiyarı ile değil, kalabalık sebebiyle olmuştur.» şeklinde te'vîl edilmiştir. Maa-mâfih uylukları avret saymayanlar bununla istidlal etmişlerdir. Muhammed b. Cerir-i Taberî, Davûd-u Zahirî ve bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur. Aynj kavi] Şafiî1er'den İstahrî 'ye de nisbet olunur.
İbni Hazm'e göre namazda erkeklerin örtmesi lâzım gelen avret mahalleri yalnız önleri ile arkalarıdır. Uyluk avret değildir. Kadının ise elleri ile yüzünden maada bütün vücûdu avrettir. Bu husûsda hür orVekle köle arasında fark olmadığı gibi, hür kadınla câriye arasında d.-ıM far': yoktur. İbni Hazm'in delili de babımız hadîsidir.
İmam Azam ile esah kavle göre İmam Mâlik. İmam Şafiî, esah rivayete göre İmam Ahmed, İmam Ebû Yûsuf. İmam Mu hammed ve İmam Züfer uyluğun avret mahalli olduğuna kaaüdîrîer. Hanefîler'e göre avret mahalli açık olarak kılman namaz fâsiddir. Delilleri İbni Abbâs hadisidir. Mezkûr hadîsde : «Uyfuk cvrefrtîr.» buyurulmuştur.
Evzâî : «Uyluk avret ise de hamamda avret sayılmaz...» demigtı:\
5- At koşturmak caizdir. Büyüklerin sanma bir nakisa değildir. Bahusus ihtiyâç, hayvana idman ve nefsi harbe talim gibi hallerde asla büyüklerin şan ve mertebesini ihJâl etmez.
6- Bir kimsenin cariyesini âzâd ederek onunla evlenmesi müste-
habtır. Bu hususta ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Sad b. E1-Müseyyeb, Hasanı Basri İbrahim Ne hâî, Amiri ŞaHi, Evzâî , Zührî , Ata' b. Eba Rabah , Katâde , Tavus, Hasen b. Hay, İmam Ahmed ve İshaka göre kadına mehir yerine kendisini azad etmeyi şart koşmak caizdir. Artık kadın âzâd olmaktan başka bir mehir isteyemez. Süf yani Sevrî ile Haneliler 'den İmam Ebi Yûsuf dahi buna kaaiîdirler. Tirmizî : «Şafiî 'nin mezhebi de budur.» demiştir. Ashâb-ı Kiram '"dan Ali, Enes ve İbni Mesud (Radiyaliahuanh) hazerâtı dahi bunun cevazına kaailmişier. İbni Ömer (Radiyallahuanh) cariye âzâd etmenin mehir yerine geçmeyeceğine kaail olmuştur. Ley s, İbni Sa'd, İbni Şub-rüme, Câbir b. Zeyd , îmam-ı Âzam, İmam Muhammed, İmam Züfer ve İmam Mâlik'in mez-hebltri de budur. Onlara göre bu meseie Peygamber (SallallabAi Aleyhi ve Selle m) Efendimize mahsus olmak üzere caizdi. Ümmetine caiz değildir Âzâd olunması mehir yerine geçmek şartıyle kıyılan nikâh mehirsiz olarak tamam olmuş sayılır. Bu takdirde kadına mehri misil verilir.
7- Düğün daveti zifaftan sonra yapılır. Sevrî zifaftan evvel ve sonra yapılabileceğini söylemiştir. Hanefiler'e göre bu davet sünnettir. Bâzıları vâcib olduğunu söylemişlerse de Hanefiler'ce meşhur olan kavle göre herhangi bir davete icabet sünnettir. İmam Ahmed ile bir rivayette İmam Mâlik !in kavilleri de budur.
İmam Şâfii'ye göre düğün davetine icabet vâcib.-sair davetlere icabet müstehabdır. Bir rivayette İmam Mâ1ik'in kavli de budur.
8- Damad tarafının ve komşularının düğün daveti hususunda yemek getirmek suretiyle ona yardım etmeleri müstehabdır.
9- Düğün daveti her nevi yemekle caizdir. Koyun kesmek ve sofrada mutlaka et bulundurmak şart değildir.

86- (154) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-lid b. Abdİllah, Mutarrif'ten, o da Âmirden, o da Ebû Bûrde'den, o da Ebû Musa'dan naklen haber verdi. Ebû Musa şöyle demiş : Resûlüllah 'Sallollahü Aleyhi ve Sellem) cariyesini âzâd edip de sonra onunla evlenen hakkında :
— «O kimse için iki ecir vardır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Itk» ve «İlim» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Nesâî «Nikâh»da tahric etmişlerdir.
Buhârî'nin rivayetinde :
«Bir kimsenin bir cariyesi bulunur da onu Öğretir ve kendisine hoş muamele yapar : Sonra âzâd ederek onunla evlenirse, o kimseye iki ecir vardır.» buyrulmuştur.
E1- Mühe1Ieb ; iki ecirden birinin ta'lim ve nikâh mukabilinde verileceğini, bu suretle bu ecrin de âzâd ecri gibi olacağını söylemiştir.
Hadis-i şerîı âzâd edilen cariye ile evlenmeyi teşvik etmektedir. Bir kimse dünyada büyüklenmekten vaz geçerek Allah için tevazu gösterir ve daha şerefli kadınlarla evlenmeye iktidarı varken âzâd edilmiş bir câriye iîe veya mütevazı1 bir kadınla evlenirse pek büyük sevaba lâyık olur.
Hadis-i şerîf kitabımızın îman bahsinde dahi geçmişti.

87- (1365) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes şöyle elemiş: Hayber günü ben Ebû Talha'nin terkisinde idim. Ayağım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelÎemiin ayağına dokunuyordu. Hayberliler'in yanına güneş doğarken vardık. Hayvanlarını çıkarmışlar (kendileri de) baltaları, zenbilleri ve kürekleriyle dışarı çıkmışlardı. (Bizi görünce : Vay) Mu-hammed ile ordusu!., dedüer. KesûîülÎah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayber harabdır! Biz bir kavmin beldesine indik mİ tehdit edilenlerin sabahı kötü olur» buyurdular.
Allah Azze vr CcUe1 Hayberliler'i hezimete uğrattı. Dihye'nin hissesine güzel bir cariye düştü. Müteakiben Resûlüllah (SaUaUchi Aleyhi ve Sellem) onu beş kişi mukabilinde satın aldı. Sonra çekip çevirmek ve hazırlamak (Râvi demiş ki : Zannederim Enes şunu da söyledi) ve evinde istibra yapmak için onu Ümmü Süleym'e verdi. Bu câriye Safîyye bihti Huyeyy idi. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun düğün davetini kuru hurma, kuru süt ve yağ ile yaptı. Yer bir parça kazılarak düzeltildi; deri yaygılar getirilerek oraya yayıldı. Ve kuru süt ile yağ getirildi Halkın karnı doydu. Cemaat (birbirlerine) : Bilmiyoruz acaba Resûlüllah (SalıaUahü Aleyhi ve Sellem) bu kadınla evlendi mi, yoksa onu Ümmü veled mi yaptı? Şayet onu örttü ise, bu cariye onun karısı olmuştur. Örtmedi ise, cariye Ümmü veleddir; dediler.
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına binmek isteyince Sa-fiyye'yi örttü. Safiyye devenin arka tarafına oturdu. Cemaat da anladılar ki, Resûlüllah 'Scıllallahü Aleyhi ve Sellem i onunla evlenmiş Medine'ye yaklaştıkları vakit Resûlüllah (SaUaUahıı Aleyhi ve Seliem) hayvanını sürdü. Biz de hayvanlarımızı sürdük. Derken yirik kulak deve süredü. Ve hem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem de Safiyye yere düştüler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen kalkarak Safiyye'yi Örttü. Kadınlar bunu görmüşlerdi Allah yahudi kadınını ırak eylesin, dediler.
Râvi demiş ki : Ben (Enes'e) ya Ebâ Hamza! Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)düştü mü? diye sordum, Enes : — îyvallah Hakikaten düşdü; cevâbını verdi.
Bu hadîs Enes (Radiyallahu anh) rivayetinin İkinci tarîkidir. Üçüncüsü de bir hadîs sonra gelecektir.
Murûr : Merrin cemidir. Kürekler mânâsına gelir. Kaadî Iyâz mezkûr kelimenin bundan mâada, ip mânâsına geldiğini kayd etmiştir. Hayberliler bu ipîerîe hurma toplamaya giderlerdi.
si » kelimesi asıl itibariyle iddet beklemek mânâsına gelirse de
ondan murad istibrâdır. Çünkü Hz. Safiyye esir olarak alınmış bir kadındı. Esir kadınlarla cinsî münasebet helâl olabilmek için bunların

istibrâ yapmaları icab eder.
İstibra : Rahmin çocuktan beri ve hâli olduğunu anlamak için birkaç zaman cima' etmeden beklemektir.
Resûîüllah (SaiiaUahü Aleyhi ve Sellem) istibra müddeti geçinceye kadar Hz. Safiyye'yi Enes (Radiyallahu anh)'m annesi Ümmi Sü1eyri'e teslim etmişti. Bu müddet geçince Ümmü Sü1eym onu çekip çevirerek zinetîemiş; gelin etmişti.
Adbâ' : Kulağı yırık deve mânâsına gelir. Bu kelime Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi \e Se!lem)"in devesine lâkab olmuştu. Yoksa hakikatte devenin kulağı yırık değildi.

87- (1428) Enes demiş ki : Ben Zeyneb'in düğün davetinde de bulundum. Resûlüllah (Salİallahii Aleyhi ve SellemJhalkı ekmek ve etle doyurdu. Beni cemâati çağırmak için gönderiyordu. Bu iş bitince Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Selle/n) kalktı. Ben de kendisini takib ettim. (Davetlilerden) iki kişi muhabbete dalmış dışarı çıkmamışlardı. Kesûlüllah (Saliaüahü Aleyhi ve Sellem} kadınlarının yanına uğruyor, her birine selâm vererek :
— «Selâm sîze! Nasılsın;z ey ehl-İ be/t?» diyor, onlar da: ----İyiyiz yâ Resûhtllah! Aileni nasıl buldun? di>e soruyorlardı. ReMiliillnn «İyi buldum!» diynrdu. Bu işi bitirdikten 'timcin. Ben de
onunla beraber döndüm. Kapıya varıma baktı ki, o iki adam hâlâ orada... Muhabbete dalmışlar. Onun dön düğ, un u görüm e kalkıp çıktılar. Vallahi bu adamların çıktıklarını ona ten mi haber verdim yoksa bu hususta vahi mi indi bilmiyorum. Hâsılı PeygamVer (SaHallahü Aleyhi ve Salem) döndü. Ben de onunla beraber döndüm. Ayağını kapının eşiğine koyunca benimle kendisi arasına perde çekti. Allah Teâlâ da şu âyeti indirdi :
«Peygamberin evlerine gitmeyin! Meğer ki size izin verilmiş ola!., [5] Nevevî diyor ki : «Bu hadîs parçasında şu faydalar vardır :
1- Bir insanın evine geldiği vakit karısına ve ailesi efradına selâm vermesi miistehabdır. Ama kendini büyük gören birçok câhiller kibirlerinden dolayı buna riâyet etmezler.
2- Bir kişiye dahî cemi sığası ile se]âm vermeli. Selâmün aley-küm demelidir. Bu suretle verilen selâm hem o kimseye, hem de yanındaki meleklere şâmil olur.
3- Erkek aile efradının hallerini sormalıdır. Olabilir ki kadının bir ihtiyâcı vardır da doğrudan doğruya söylemekten utanır. Hâli sorulunca bunu rahatla ifade eder.
4- Bir kimsenin yanma girilince; nasılsın,- diyerek hâlini sormak miistehabdır.»

88- (1365) Bize EbÛ Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Süleyman, Sâbit'ten, o d Enes'-âen naklen rivayet eyledi. H.
Bana bu hadîsi Abdullah b. Hâşim b. Hayyân da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b Muğira, Sâbit'ten rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Enes rivayet eyledi. (Dedi ki) :
Safiyye taksimde Dihye'ye düştü. Cemaat onu Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhive Selle m J'in yanında medh etmeye ve: Esirler içinde onur gibisini görmedik, demeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Se/teffîJDİhye'ye haber gönderdi. Ve Safiyye'ye bedel ne isterse verdi. Sonra Safiyye'yi anneme teslim ederek :
«Bunu çek çevir!» buyurdu. Bilâhare Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'den çıktı. Hayber'i arkasında bıraktığı vakit konakladı. (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem):
Sonra Safiyye'nin üzerine çadır kurdu. Sabaha çıkınca Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Kimin yanında fazla yiyecek varsa onu bize getirsin!» buyurdular. Artık kimi hurmanın, kimi kavrulmuş unun fazlasını getirmeye başladılar. Hattâ bundan bir karıştırma yığını yaptılar. Ve bu karıştırmadan yemeğe, yanıbaşlarındaki yağmur suyundan birikmiş havuzlardan da su içmeye başladılar.
Sabit demiş ki: Müteakiben Enes şunu söyledi : İşte bu Resûlüllah
(Sallailahu Aleyhi ve Sellemfın Safiyye için düğün daveti oldu. Sonra yola revan olduk. Medine'nin duvarlarını görünce ona olan iştiyakımız arttı da hayvanlarımızı sürdük. Resulüilah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) de hayvanını sürdü. Safiyye arkasindaydı. ResûlüHah (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) onu terkisine almıştı. Derken Resû\ü\\ah(SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvanı sürçtü. Ve hem kendisi hem Safiyye yere düştüler. Halkdan ne Peygamber (Sallailahu Aleyhi ve Sellem)'e, ne de Safıyye'ye bakan hiç bir kimse yoktu. Nihayet Resûiüilah (Sallailahu Aleyhi ve Sellem) kalkdı da Safiy-ye'yi örttü. Müteakiben biz yanma geldik. (Bize) :
«Bîr şeyimiz yok!» dedi. Az sonra Medine'ye girdik. Hemen Medine'nin genç kadınları dışarı çıktılar. Safiyye'yi birbirlerine gösteriyor. Onun yere düşmesine seviniyorlardı.
Sevâd : Karaltı, şahıs mânâsına gelir. Burada ondan murad yüksek yığındır.
Medîne1i genç kadınların Hz. Safiyye 'nin düşmesine sevinmeleri yahudileri sevmediklerinden ve ihtimal onu Resûlüllah iSallûllahü Aleyhi ve Sellem) yanında görünce kıskandıklarındanchr.
Mâîikiyye ulemâsı Hz. Safiyye rivâyetleriyle istidlal ederek ilân edilmek şartiyle nikâhın şahidsiz de akd edilebileceğine kaail olmuşlardır. Sahabe ve Tabiin 'den bir cemaatın kavilleri bu olduğu gibi, Zührî, İmam Mâlik ve MedîneIi1er'in mezbebleri de budur. Onlara göre nikâhda şâhid değil, ilân şarttır.
Hadîs-i şerifin â1ikiier'e delil olan yeri ashabın : «Eğer örttüyse artık Safiyye onun karısı olmuştur.» sözleridir.
Ashabı kiram 'dan bir cemâat ile tabiinin birçoklarına göre nikâhta ilân değil şehâdet şarttır. Evzâî, Sevrî, İmam Âzam, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve diğer birçok ulema nikâhta iki âdil kimsenin şâhid olarak bulunmalarını şart koşmuşlardır. Yalnız İmam Âzam 'a göre nikâhta fasik kimselerin de şe-hâdeti kabul olunur.
Bir kimse şahidsiz olarak gizlice bir kadınla evlense, nikâhı bütün ulemâya göre münakd değildir. Fakat nikâhı gizlice iki âdil şâhid huzurunda akd etse cumhûr-u u1emâ'ya göre sahih olur. İmam Mâlik: *Bu nikâh sahih değildir.» demiştir.

15- Zeyneb Binti Cahş'ın Evlenmesi, Teserrür Âyetlerinin İnmesi ve Düğün Davetinin İsbatı Babı

89- (1428) Bize Muhammed b. Hatim b. Meyraun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Kafi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Efoû'n-Nadr Hâşim b. Kasım rivayet eyledi. Behz ile Hâşim ikisi birdei demişler ki : Bize Süleyman b. Muğira, Sabit'ten, o da Enes'den naklen rivayet eyledi.
Bu hadîs Behz'indir. (Demiş ki) : Zeyneb'in iddeti bitince Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Zeyd'e :
«Onu bana İste!» buyurmuş. Zeyd gitmiş. Zeyneb'e vardığında onu hamurunu mayalarken bulmuş. Zeyd şöyle demiş : Zeyneb'i görünce kalbimde büyüdü. Hattâ Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) kendisini istedi diye yüzüne bile bakamadım da ona sırtımı çevirdim.

Ve ters döndüm Sonra :
— Yâ Zeynebî (Beni) Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) seni istemeye gönderdi, dedim. Zeyneb :
— Rabbimden emir almadıkça ben hir şey yapamam, diyerek kalktı namazgahına gitti ve Kur'ân indi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek Zeyneb'in yanma izinsiz girdi. Vallahi öyle halimizi gördüm ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) güneş yükseldiği zaman bîze ekmek ve et yedirdi. Müteakiben halk dışarı çıktı. Yemekten sonra evde birkaç kişi kalmış konuşuyorlardı. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de çıktı. Ben kendisini takib ettim. Kadınlarının hücrelerini dolaşarak onlara selâm veriyor, onlar da kendisine :
— Yâ Resûlallah! Aileni nasıl buldun? diye soruyorlardı. Bilmiyorum cemâatin evden çıktıklarını ben mi ona haber verdim; yoksa o mu bana haher verdi. Bunun üzerine giderek eve girdi. Ben de onunla beraber girmek üzere gittim. Ama benimle kendi arasına perde çekti ve tesettür âyeti indi. Halka (bu âyetlerde) alabildiğine vaz edildi.
İbni Râfi' kendi hadîsinde : «Allah hakkı söylemekten utanmaz» âyet-i kerîmesine kadar şu âyeti ziyade etti:
«Peygamberin hanelerine girmeyin! Meğer ki size pişmesini bekle-mpmek şarHyle yemeğe kalmaya izin verilmiş ola.»

90- (...) Bize Ebû'r-Ram' Ez-Zehrâni ile Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin ve Kuteybetü'bnû Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâ yâni İbni Zeyd, Sabit'ten, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. (Ebû Kâ-mil'in rivayetinde : Enes'den işittim ifadesi vardır.) Enes şöyle demiş: •Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadınlarından hiç birine Zeyneb için yaptığı kadar düğün daveti yaptığını görmedim. Çünkü (o davette) bir koyun kesmişti.*
Ebû Kâmil : (Kadınlarından hiç birine) ifâdesinin yerine (hiç bir şeye) tâbirini kullanmıştır.

91- (...) Bize Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele b. Ebt Rev-vâd ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed yâni İbni Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Abdülaziz b. Suhayb'den rivayet eyledi. (Demiş ki) : Ben Enes b. Mâlik' şunu söylerken işittim: «Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınlarından hiç biri için, Zeyneb'e yaptığı düğün davetinden daha çok yahut daha üstün davet yapmamıştır.»
Sâhit-i Bünânî, Enes'e : «Ney ile davet yaptı?» diye sormuş. Enes (Radiyallahu arifi):
Davetlilere ekmek ve et yedirdi. Hatta (bitiremediler de) bıraktılar bile demiş.

92- (...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisi ile Âsim b. Nadr El-Teymî ve Muhammed b. Abdilâlâ hep birden Mu'temird'en rivayet ettiler. Lâfız İbni Habib'indir. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti.
(Dedi ki) : Ben babamdan işittim. (Dedi ki) : Bize Ebû Rîiclez, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet eyledi. Enes şöyle demiş :
«Peygamber [Sallûllahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb binti Cahş ile evlendiği vakit cemaatı davet etti de yemek yediler. Sonra oturup sohbet ettiler. Resûlüllah (SaîlaHahü Aleyhi ve Sellem) sanki kalkmağa hazırlanırmış gibi yaptı, fakat cemaat kalkmadılar, Bımu görünce Resûlüllah (SaîlaHahü Aleyhi ve Sellem) kalktı O kalkınca cemaatdan bazıları da kalktılar.»
Âsim ile İbni Abdilâlâ kendi hadîslerinde «Üç kişi oturup kaldılar.» demişlerdir. «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içeriye girmek için geldi. Bir de baktı ki, cemaat oturuyorlar. Sonra onlar da kalkıp gittiler. Ben Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e gelerek cemaatın gittiklerini haber verdim. Bunun üzerine geldi ve içeri girdi. Ben de içeriye girmeye hazırlandım ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi ile benim arama perdeyi çekti. Allah (Azz.e ve- Celle) hazretleri de;
(Ey îman edenler! Peygamberin hanelerine girmeyin. Meğer ki size pişmesini beklememek şarfıyle yemeğe kalmaya izin verilmiş ola!) âyet-i kerîmesini (Şüphesiz ki, böyle yGpmamz Allah indinde büyük günahdır.) kavli kerimine kadar inzal buyurdu.

93- (...) Bana Amr'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub b. İbrahim b. Sâd rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize babam, Salih'ten rivayet etti. İbni Şihâb demiş ki, Enes b. Mâlik şunu söyledi : «Ben tesettür âyetinin sebebi nüzulünü en İyi bilen bir insanım. Ubeyyü'bnü Ka'b onu bana soruyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Zeyneb binti Cahş'a zifafa girerek sabahladı. Onıinîa Medine'de evlenmişti. Güneş yükseldikten sonra halkı yemeğe davet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturmuştu. Cemaat kalkıp gittikten sonra bir takım adamlar onunla beraber oturup kaldılar. Nihayet Resûlüllalı fSaHallahü Aleyhi ve SeHem) kalkarak yürüdü. Onunla beraber ben de yürüdüm. Hattâ Aişe'nin hücresi kapısına kadar vardı. Sonra katan cemaatın çıktıklarını tahmin ederek geri döndü. Onunla birlikte ben de döndüm. Bir de baktı ki cemaat hâlâ yerlerinde oturuyorlar. Bunun üzerine tekrar döndü. Ben de döndüm. Aişe'nin hücresine kadar vardı. Ve yine geri döndü. Ben de döndüm. Bir de baktık cemaat kalkıp gitmişler. Müteakiben ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) benimle kendisi arasına perde çekti. Allah Teâlâ da tesettür âyetini indirdi.»

94- (...) Bize Kuteybetû'bnû Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ca'fer yâni îbni Süleyman, Ebû Osman Ca'd'dan, o da Enes b. Mâlik'ten naklen rivayet eyledi, Enes şöyle demiş :
«ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} evlenerek ailesinin yanma girdi. Bu münasebetle annem Ümraü Süleym hurma karıştırması yaparak onu bir çanağa koydu ve (bana) :
— Ya Enes! Bunu ResûlÜllah (SdUaîlahii Aleyhi ve Sellem)1^ götür de de ki : Bunu sana annem gönderdi. Sana selâm ediyor ve : Bu hediyye bizden sana azdır ya ResûlÜllah! diyor.
— Ben karıştırmayı ResûîüIIah (Salial'.ahü Aleyhi ve Sellem)i'e götürerek : Annem sana selâm ediyor ve : Bu hediyye bizden sana azdır ya Re-sûlâllah! diyor, dedim. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Bırak onu!» buyurdu, sonra:
— «Git bana filânı, filânı, filânı ve rastladıklarını çağır!» diyerek bir takım adamların isimlerini verdi. Ben de isimlerini verdiği zevat ile rastladıklarımı çağırdım.»
Ebû Osman demiş ki : «Adediniz kaç idi?» diye sordu.
— Üçyüz kadardı, cevabını verdi. Enes (Radiyallahu anlı) sözüne devamla şunları söylemiş) «Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ya Enes! Şu tası ge;îr!» buyurdu. Derken davetliler içeriye girdiler. Hattâ sofa ile oda doldu. Bunun üzerine ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onar onar herkes halka olsun ve herkes önüne konan yemekten yesin!» buyurdular. Bu minval üzere cemaat yemek yediler ve doydular. Bir taife çıktı başka taife girdi. Bu suretle herkes yemek yedi. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Kaldır (sofrayı) ya Enes!»dedi, ben de kaldırdım. Ama (tastaki yemek) sofraya koyarken mi daha çoktu yoksa kaldırırken mi? bilemiyorum. Davetlilerden bazıları ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evinde oturup muhabbete daldılar. ResûlÜllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturmuş zevcesi ise yüzünü duvara dönmüştü. Bu zevat ResûlÜllah .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e sakülik etmişlerdi, Bu sebeble ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dışarıya çıkarak kadınlarına selâm verdi. Sonra döndü. Oturanlar ResûlÜllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'in döndüğünü görünce ona sakillik ettiklerini anladılar. Ve hemen kapıya koşarak hepsi birden çıktılar. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)geldi ve perdeyi indirerek içeri girdi. Odada ben oturuyordum. Az sonra beni de çıkardı. Ve şu âyet nazil oldu:
«Ey îman edenler! Peygamberin hanelerine girmeyin. Meğer ki size pişmesini beklememek şarhyle yemeğe kalmaya izin verilmiş ola! Ama çağrıhrsanız içeriye girin! Yemeği yediniz mi hemen dağılın. Muhabbete dalıp kalmayın. Şübhesiz ki, böyle yapmanız Peygamber'e eza veriyordu, ilah...» Bunun üzerine Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) dışarıya çıkarak bu âyetleri halka okudu.
Ca'd demiş ki : «Enes b. Mâlik : Bu âyetleri en evvel gören benim; Peygamber (Sailaiiahü Aleyhi ve Sellem }"ın kadınları da örtündüler dedi.»

95- (...) Bana Muhammed b. Rafi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Ebû Osman'dan, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes şöyle demiş : Peygamber (Sallalluhü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb ile evlendiği vakit Ümmü Süleym ona tastan bir çanak içinde hurma karıştırması hediye etti. Bunun üzerine Resûlüllah {Sü'IüU'Jiii Aleyhi ve SeHeml (Bana) : ... :
— «Git de bana müslümanlardan rastladıklarını çağ;r!;> dedi. Ben de rastladığımı ona davet ettim. Davetliler yanına girmeye ve yemek yiyip çıkmaya başladılar. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) elini yemeğin üzerine koyarak oıa dua etti. Ve yemek hakkında Allah ne söylemesini diledi ise onları söyledi. Ben rastladığım hiç bir kimseyi bırakmamış; davet etmiştim. Hâsılı davetliler doyuncaya kadar yediler. Ve çıkıp gittiler. Ama içlerinden bir taife kalarak Peygamber [SalialUihü Aleyhi ve Sellem)'m yanında sözü uzattılar. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onlara bir şey demekten sıkılıyordu. Bu sebeple onları evde bırakarak (kendisi) dışarı çıktı. Bunun üzerine Allah (Azze ve Ceve) :
«Ey îman edenler! Peygamberin hanelerine girmeyin! Meğer ki size pişmesini beklememek şarîiyle yemeğe kalmaya izin verilmiş ola. Lâkin çağrılırsanız içeriye girin!» âyet-i kerimesini:
«Böyle yapmanız hem sîzin kalbleriniz, hem de kadınların kalbleri için daha nezih bir hareket olur.» kavli kerimine kadar inzaJ buyurdu.
Kaatâde (bu âyeti tefsir ederken) : «Yemek zamanını kollamamak şartiyle» demiş.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhârî «Tefsir», «İstizan», «Ef-mıe» ve «Nikâh» bahislerinde; Tirmizi «Tefsir»de; Nesâî «Nikâh» ve «Tefsir»de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) Hz. Zeyneb ile bir rivayette hicretin üçüncü, başka bir rivayete göre beşinci yılında evlenmiştir. Daha önce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem' Efendimizin âzâdlı kölesi ve oğulluğu Zeyd b. Harise ile evli idi.
Hz. Zeyneb Peygamber (SalfaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in halası Ümeyme binti Abdilmuttalib'in kızıdır. İlk müslünıan-iardan ve muhacirlerdendir.
Hz. Zeyd aslen Medîne1i'dir. Câhiliyet devrinde henüz çocuk İken annesi ile birlikte akraba ziyaretine gittikleri bir sırada esir edilmiş ve Mekke 'ye gönderilerek Ukâz panayırında satılmıştı. Bir rivayete göre onu Hâkim b. Hızâm, teyzesi Hz. Hadi-ce binti Huveylid nâmına satın almıştır. Başka bir rivayete göre satın alan bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'dir; Hz. Hatîce'nin malından satın almış, sonra Halîce (Radiyaîlahu anhaj onu kendisine hibe etmiştir.
Zeyd (Radiyaîlahu anh) o zaman sekiz yaşlarında idi. Babası onun Mekke'de satıldığını duyunca fidye vererek geri almak için bâzı yakınları ile Mekke 'ye geldi; ve ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'l'e müracaat etti. EesûliiHah (Sallallahü Aleyhi \-e Sellem) Zeyd 'i babasına dönüp dönmemek hususunda muhayyer biraktj. Hattâ babasını tercih ederse fidye de istemiyeceğini söyledi. Fakat, buna rağmen Zeyd (Radiyaîlahu anh) onu babasına tercih etti; çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona hakikî bir babadan daha ziyade şefkat Gösteriyordu. O zaman Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) babasının ve birçok kimselerin huzurunda Hz. Zeyd'i oğulluğa kabul buyurduğunu ilân etti. Babası da memnun olarak geri döndü.
Hz. Zeyd ilk imân edenlerdendir. Evvelâ Resûlüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellerij onu âzâdhsı Ümmü Eymen ııe evlendirmişti. Ondan Üsâme namında bir oğlu dünyaya geldi. Bilâhare Hz. Zey-neb (Radiyaüahu anh} ile evlendirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm 'de ismi zikredilen yegâne sahâbi Zeyd (Radiyallahu anh^dır.
Hz. Zeyneb'i istemeye bizzat Peygamber < SallaUahu Aleyhi ve Sellem) gitmişti ; Zeyneb (RadiyaUahü anha) ile kardeşi Abdullah b Cahş onu görünce kendisi için dünürlüğe geldiğini zannederek sevinmişler; fakat Zeyd (Radiyallahu anh) için geldiğini anlayınca canları sıkılmıştı. Maamâfih bu bâbda âyet nazil olduğu için sonradan muvafakat göstermişlerdi.
Zeyd ile Zeyneb (Radiyallahu anhûma) ancak bir sene geçinebildiler. Çünkü ilmî ilâhîde Hz. Zeyneb'in Resulü Ekrem (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) ile evlenmesi mukadder idi. Geçinememelerinin hakikî sebebi bu idi. Zahirde Zeynebf'RadiyaUahü anha) Hz. Zeyd'e sert muamele ediyor; onu kendine küf yâni denk saymıyordu.
Zeyneb (RadiyaUahü anha)V>e evlenecekleri KesûlüHah 'SallaUahu Aleyhi ve Sellem) Efendimize vahi sureti ile bildirilmişti. Faka halkın dili durmayacağını «oğulluğunun karısı ile evlendi» diyeceklerini bildiği için bunu gizliyor; kimseye açarmyordu. Bu hususta dahî âyetler nazil olarak mesele bütün sarahati ile ortaya atıldı. Nihayet Hz. Zeyneb boşandı, îddetini bitirdikten sonra Fahr-i Kâinat (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) Efendimizle evlendiler. Meğer İslâmiyet oğulluk diye bir müessese tanı-mıyacak, cahiîiyet devrinden kalma bu köklü âdeti irâde-i İlâhiyye bizzat Resûl-i Ekremine yıktıracakmış... Nitekim öyle de oldu.
Fâide : Zeyd ile Zeyneb (Radiyallahu anhûma) hâdisesi bundan ibarettir. Lâkin İslâm düşmanları' buna türlü türlü uydurmalar katarak tanınmayacak hâle getirmişlerdir. Maalesef düşmanlara ip ucu verenler de müslümanlardır. Taberî'nin rivayetine göre : Resulü Ekrem 'ScıllaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir gün Hz. Zeyd'i görmek için evine gitmiş. Onu bulamamış; fakat o sırada giyinmekte olan Zeyneb'i görünce güzelliğine meftun olarak «Gönülleri çeviren Allah'ı ten-zîh ederim* demiş. Az sonra güya Zeyd (Radiyallahu anh) bunu haber alarak Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) müracaat etmiş; ve şayet Zeyneb'i beğendi ise onu boşamağa hazır olduğunu bildirmiş.
İşte Avrupa muharrirlerinin dört elle sarılarak dillere destan ettikleri rivayet budur. Halbuki bu rivayet. Vâkıdî'den nakledilmiştir. Vâkıdî ise yalancılık ve sahtekârlıkla meşhur bir adamdır. O Abbasî1er'in ahlâka uymayan hareketlerini haklı göstermek için bu gibi rivayetleri uydurmuştur. Bu esassız rivayeti Taberi'den başkaları da nakletmışlerse de hadis uleması onları tenkide bile lâyık görmemişlerdir.
Meselâ; rivayetleri kabulde ihtiyatsız davranan İbni Hacer-i Askalânî bile Ahzâb sûresini tefsir ederken şunları söylemiştir: «İbni Ebî Hatim ile Taberî 'nin naklettikleri bâzı rivayetler vardır ki, müfessirlerin birçoğu onları nak-Jetmiş iseler de onlarla meşgul olmaya değmez.»
Hafız İbni Kesir de şöyle demektedir: «İbni Ebî Hatim ile îbni Cerir burada seîefden bâzı eserler zikret-mişlerse de bunlar doğru

olmadıkları için biz kaale almadık. Buhâri ile Müslim gibi büyük imamlar bu rivayetleri kitablanna bile almamışlardır.
Görülüyor ki, bu rivayetlerin naklen aslı esası yoktur. Akü da onların uydurma olduğuna hükmeder. Çünkü bir kimsenin beraber büyüyüp yetiştiği bir akraba kızını tâ evlenip de üzerinden seneler geçtikten sonra görmüş olmasına âdeten imkân yoktur. Bekârlığında gördüğü farz edildiği takdirde dahî bütün tazelik ve güzelliği üzerinde iken beğenmeyip de seneler sonra evlendiği zaman bir görüşte âşık olacak derecede sevmesi yine âdeten mümkün değildir.
Hakikatte bu aşk hikâyesi münafıkların uydurduğu bir yalandır. Onlar Hz. Âişe'ye de aynı sene zarfında bühtanda bulunmuşlardı. Bu gibi iftiralarla müslümanları kandırmağa çalışıyorlardı. Hattâ bâzı saf müslümanlar inanır gibi olmuşlardı.
Babımız rivayetlerinden anlaşılıyor ki, Hz. Zeyneb boşanıp iddeti geçtikten sonra bu sefer de Resûlüjlah (SallaUahÜ Aleyhi ve Sellem) onu kendine istemek için sabık kocası Zeyd'i dünür göndermiştir. Hz. Zeyd eski zevcesini görünce Peygamber (SallaV.ahü Aleyhi ve Sellem)onunla evlenmek istiyor diye kalbinde Zeyneb (Radiyallahu an!ıa)'ya karşı bir heybet ve ta'zim hissederek Ümmehâtı mü'minindenmiş gibi muamele yapmış, onunla konuşurken arkasını dönmüştür. Halbuki tesettür âyeti inmezden önce ashab-ı kiram'm âdetleri dünürlüğe gittikleri kadını görmek idi.
Zeyneb (Radiyallchü aı:hc] bu dünürlüğe birdenbire cevap verememiş, istihare namazı kılmak için namaz kıldığı yere gitmiştir. Hz. Zeyneb'in istiharesi ihtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) hakkında bir kusur işlerim korkusu iledir. Bu arada Kur'ân inmiştir. Bundan murad
«Zeyd'in onunla bir alâkası kalmayınca onu sana nikahladık» [6]
âyet-i kerîmesidir. Bunun üzerine ResûliÜlah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) gelerek izin almadan Hz. Zeyneb'in yanma girmiştir. Çünkü Teâhl hazretleri bu âyetle Zeyneb (Radiyallahu anha) , kendisine nikahlamıştır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu münasebetle tertib ettiği davette- misafirlerine ekmekle et ikram etmiş, sofraya oturanlar doyduktan sonra bir hajrli yemek artmıştır.
Yemekten sonra cemaat dağılmış, yalnız iki-üç kişi muhabbete dalarak oturdukları yerde kalmışlardır. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)in buna canı sıkılmışsa da bir şey diyememiş, ancak onlara hatırlatmak için yanlarından çıkarak Ümmehâtı mü'minin odaları önünden geçmiş, onlara selâm vermiştir. Nihayet oturanlar da kalkıp gitmiş ve Resûlüllah (SallaHahU Aleyhi ve Selienıj zifafa girmiştir. Bu arada tesettür âyeti nazil olmuştur.
Anlaşılıyor ki, Peygamber (Sallallahii Aleyhi re Sellenı) Hz. Zeyneb için, diğer kadınları için yapmadığı mümtaz bir düğün daveti tertip etmiş bu davete üeyüz kadar sahabe-i ikram iştirak eylemişlerdir. Nevevî diyor ki : «İhtimal bunun sebebi Hz. Zeyneb'i kendisine velisiz şahitsiz Allah Teâlâ hazretleri nikâh ettiğinden dolayı şükranda bulunmaktır...»

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Mühim bir iş karşısında istihare namazı kılmak müstehabdır.
2- Evlenen bir kimseye dostlarının yemek göndermesi ve gönderilen yemek az olursa Hz. Ümmü Süleym'in yaptığı gibi istizarda bulunması müstehabtır.
3- Davette muayyen zevatı çağırmak ve gayri muayyen zevata yemek için müsaade vermek caizdir.
4- Hadîs-i şerif büyük bir mucizedir. Zira az yemeğe pek çok insanlar davet olunmuş, üçyüz kişi doyuncaya kadar yediği halde yemek yine de artmıştır.
5- Hadîs-i şerif Peygamber (SaUaUahü Aleyhi've Sellemi'İn son derece lütuf kâr, haya sahibi ve sabırlı olduğuna delildir.

16- Bir Davete Çağıran Kimseye İcabette Bulunmayı Emir Babı

96- (1429) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da İlmi Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. İbni Ömer (Demiş ki): Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bİrinİz davete çağırılırsa hemen ona gitsin!» buyurdular.

97- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Halid b. Haris, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (SallalİahüA ieyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti kî:
«Biriniz davete çağırılırca hemen icabet etsin!» buyurmuşlar.
Hâlid demiş ki: «Bir de baktım Ubeydûllah bu icabeti düğün dâvetine hamlediyor.»

98- (...) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki : Bize Ubeydûîlah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz bir düğün davetine çağrılırsa hemen icabet etsin!» buyurmuşlar.

99- (...) Bana Ebu'r-Kabi' ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H. Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Eyyûb'dan. o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Çağrıldığınız zaman davete gidin!» buyurmuşlar.

100- (...) Bana Muhammed b. Rafr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyub'dan, o da Nâfi'den, naklen haber verdi ki, İbni Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel:em)'ûen naklen şunu söylüyormuş:
«Bîriniz düğün davetine olsun veya benzeri bir davet için olsun din kardeşini davet ederse hemen İcabet eylesin!»

101- (...) Bana îshak b. Mensur rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İsâ b. Mûnzir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bakiyye rivayet eyledi. (Dedi ki) Bize Zübeydî, Nafi'den, o da İbnİ Ömer'den naklen rivayette bulundu. İbni Ömer şöyle demiş: ResûUiIiah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse düğün davetine veya benzerî bir şeye çağrılırsa hemen icabet etsin!» buyurdular.

102- (...) Bana Humeyd b. Mes'adete'I-Bâhilî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İsmail b. Ümeyye, Nafi/den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet eyledi. İbni Ömer şoyîe demiş: ResûîüîiaH (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):

«Çağrıldığınız zaman davete gidin!» buyurdular.

103- (...) Bana Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed, İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Musa b. Ukbe, Nafi'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Ömer'i şunu söylerken işittim: Kesûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem j :
«Çağrıldığınız taktirde bu davete icabet edin!» buyurdular.
Nafi' demiş ki : «Abdullah b. Ömer düğünde olsun, düğünden başka bir hususta olsun davete gelirdi. Oruçlu iken dahi davete gelirdi.»
fi'den, naklen haber verdi ki, İbni Ömer, Peygamber ^Sallallahü Aleyhi ve Seîiem^den naklen şunu söylüyormuş:
«Bîriniz düğün davetine olsun veya benzeri bir davet için olsun din kardeşini davet ederse hemen icabet eylesin!»

104- (...) Bana Harmeletü'bnû Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer h. Muhammed, Nafi'den, o da İbni Ömer den naklen rivayette bulundu ki, Peygamber (SalîalUıhii Aleyhi ve Sellem)
«Paça yemeğe çağnîırsanız hemen icabet edin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Nikâh» bahsinin bir-iki yerinde; Ebû Davûd «Etime» bahsinde; Nesâi «Ve]ime»de tahric etmişlerdir.
Velime : Bazılarına göre düğün daveti demektir. Fakat lügat ulemâsından birçokları her davette verilen yemeğe velime denildiğini söylemişlerdir.
Davet, dahi yemek vermek mânâsına gelir. kelime «Dı'vet» şeklinde okunursa neseb demek olur. Cumhurun kavli budur. Bâzıları aksini iddia etmiş, davetin neseb, di'vetin ise yemek mânâsına1 geldiğini söylemişlerdir. .
Kûrâ : Cumhûr-u ulemaya göre koyun veya sığjr paçasıdır. Bazıları : «Bundan murâd Kurâ'ı Gamîm denilen yerdir.» demişlerdir.
Kurâ'ı Gamîm: Mekke ile Medine arasında bulunmaktadır. Bu takdirde hadisin mânâsı: «Kurâ' Gamîm denilen yere bile çağnlsanız davete icabet edin!» demek olur, ki mübalağa suretiyle davete icabet gerektiğim anlatmaktır.
İmam Gazâlî «İhyaü'I-Ulûm» nâm eserinde bu hadisdekı Kura 'dan murad, Kurâ-ı Gam im olduğunu söylemiştir. Fakat bu zivadenin aslı voktur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Davete icabet Şâri; hazretlerinin emridir. Ancak bu emrin vu-cub mu yoksa nedib mi ifade ettiği ulema arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre Şâfii1er'den bu hususta üç kavi rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre davete icabet etmek farzdır. Yalnız bazı özürler doîayısîyle bu farz sakıt olur. İkinci kavle göre davete icabet etmek farz-ı kifâye; üçüncü kavle göre ise mendûbdur. Bu hüküm düğün davetine mahsustur. Şâir davetler hususunda dahi Şâfiller'den iki kavil rivayet olunmuştur. Birinci kavle göre bütün davetler düğün daveti hükmündedir. Yâni hepsine icabet vâcibdir. İkinci kavle göre şâir davetlere icabet menduptur.
Kaadî lyâz düğün davetine icabetin bütün ulemaya göre vacib olduğunu söylemiş; sair davetler hakkında ihtilâf edildiğini; İmam Mâlik ile cumhûr-u ulemâya göre onlara İcabet vacib olmadığını bildirmiştir.
Zahirîler her nevi davete icabet vacib olduğuna kaaildirler.
Hanefiye imamları : «Bir kimsenin velîme davetine icabet etmesi gerekir; gitmezse günahkâr olur. Şayet oruçlu bulunursa davete gider de dûâ eder; oruçsuz olursa yemek de yer» demişlerdir. Maamafih onlara-göre düğün davetine icabet vacib değil, sünnettir.
Nevevî'nin beyanına göre davete icabeti ıskat eden Özürler : Yemeğin şüpheli olması, yalnız zenginlere tahsis edilmesi, davet yerinde huzurundan eziyet duyulacak bir kimsenin bulunması, şerrinden korkulduğu veya makamına tamaan davet edilmesi, içki. çalgı vesaire gibi münkerâtm bulunması, -gibi şeylerdir. Bu taktirde davet sahibinden özür dilemek caizdir.
2- Oruçlu bulunmak davete icabet hususunda özür değildir. Böyle bir kimsenin o davete iştiraki duasını almak ve kendisiyle teberrûk içindir. Fakat nafile oruca niyyetlenmişse Şâfii1er1e bazı Hanbelî1er'ce davet sahibinin haline göre hareket edilir. Güceneceği anlaşılırsa orucu bozmak; gücenmiyecekse oruca devam etmek efdal olur. Ruyânî mutlak surette orucu bozmanın müstehab olduğuna kaaildir.

105- (1430) Bize Muhammed b. Ei-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrahman b. Mehdi rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Biiee babam rivayet etti. Abdûrrahman ile İhni Nümeyr demişler ki : Bize Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den nakieıı rivayet eyledi. Câbir şöyle demiş: Resûîüllah (SatiaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz bir yemeğe davet olunursa hemen icabet eylesin! Artık isterse yer, isterse yemez.» buyurdular.
İbnûl Müsennâ : «Yemeğe» kaydını zikretmedi.

(...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, îbni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den bu isnatla bu hadîsin mislini rivaye eyledi.

106- (1431) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Ğiyâs, Hişâm'dan, o da İbni Şîrîn'den, o da Ebû Hüreyre den naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz çağrılırsa hemen davete icabet etsin. Şayet oruçlu bulunursa salât eylesin. Oruçsuz ise yesin!» buyurdular.

107- (1432) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İbni Şihab'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'deıı naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Ebû Hüreyre : «Kendisine zenginler çağrılıp fakirler çağrılmayan davet yemeği ne kötü yemektir. Davete geîmiyen muhakkak Allah ve Kesûlüne isyan etmiştir.» Dermiş.

108- (...) Bize îbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Zührî'ye :
— Ey Ebû Bekir! Şu hadîs nasiîdır? (Yemeğin en kötüsü zenginlerin yemeğidir.) dedim. Zührî güldü de:
— Bu hadîs (yemeğin en kötüsü zenginlerin yemeğidir) şeklinde değildir, cevabını verdi.
Süfyân demiş ki, babam zengindi. Bu < hadis, işittiğim zaman beni ürküttü de onu Zührî'ye sordum. Zührî şunu söyledi : Bana Abdurrahman'ı A'rac rivayet etti. O da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş : «Yemeğin en kötüsü davet yemeğidir...» sonra râvi hadîsi, Mâlik hadîsi tarzında zikretmiştir.
zak'dan rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den, bir de A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den

naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş; «Yemeğin en kötüsü davet yemeğidir...» Râvi bu hadîsi Mâlik hadîsi gibi rivayet etmiştir.

(...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den yukarki hadîs gib rivayette bulundu.

110- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ziyad b. Sa'd-ı şunu söylerken işittim : Be Sâbit-i, A'rac'ı Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinledim. Peygamber fSalloUahii Aleyhi ve Seîlem) :
«Yemeğin en kötüsü gelene verilmeyen, gelmeyecek kimsenin çağrıldığı davet yemeğidir. Her kim davete icabet etmezse Allah ve Resulüne İsyon etmiştir.» buyurmuşlar.
Ebû Hüreyre hadisini Buharî ile İbni Mâce «Nikâh» bahsinde; Ebû Dâvûd «Et'ime»de; Nesâî de «Ve-lîme»de muhtelif, râvüerden tahric etmişlerdir;.
Hadîs-i şerîf İmam Müslim hem mevkuf, hem de merfû' oİarak rivayet etmiştir. Yerinde de görüldüğü vecihle bu gibi hadîslere merfû' hükmü verilir. Sahih olan mezheb budur. Zira mevsuk râvinin ziyadesi makbuldür.
Görülüyor ki, Câbir (RadiyaUah.it anh) hadisinde, da'vete icabet eden oruçsuz yemek hususunda muhayyer bırakılmakta; Hz, Ebû Hüreyre hadîsinde ise yemesi emir buyuruîmaktadır. Bu sebeble ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Câbir (Radiyallahu anh) rivayetine i'timad edenlere göre yemek vâcib değildir. Da'vete iştirak eden kimse yeyip yememekte muhayyerdir. Onlara göre Ebû Hüre y re (Radiyallahu anhjh&dî-sindeki emir nedb içindir.
Hz. Ebû Hüreyre rivayetine rtimad edenler da'vette bir şey yemenin vâcib olduğuna kaaiîdirîer. Bunlar da Hz. Câbir hadîsini te'vil ederek da'vete iştirak edenin oruçlu olduğu surete hamley-lerler :
Yemeyi vâcib sayanlara göre en az bir lokma yemek îcâbeder. Zira bir lokmaya yemek denilebilir. Onun içindir ki, yemek yememeye yemin eden bir kimse, bir lokma yemekle yemininden dönmüş olur. Bir de da'-vetli hiç bir şey yemezse, da'vet sahibinin hatırına yemekteki bir şüpheden dolayı yemediği şüphesi gelebilir. Bir lokma alınca bu şüphe zail olur.
Oruçluya gelince: Orucu bozması bilittifâk lâzım değildir. Niyet edilen oruç farz ise onu bozmak caiz değildir. Nafile İse bozmak caizdir. Maamâfih da'vet sahibi gücenmeyecekse yine de orucu tamamlamak ef-daldır.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) rivâyetindeki «Salâudan rnu-râd duadır. Çünkü bu kelimenin lügat mânâsı duadır. Yâni oruçlu bulunan da'vetli yemek yemeyip hâne sahibine bereket ve mağfiret duâsm-da bulunacaktır. Bâzıları buradaki «Salât»ı namaz mânâsına almışlardır. Onlara göre oruçlu olan da'vetli namaz kılacak; bu suretle hem kendisi, hem de oradakiler fazilet ve berekete nail olacaklardır.
«Yemeğin kötüsü» cümlesinden murâd : Da'vet yemeğinin en kötüsü, yalnız zenginler çağırılarak fakirlerin katılmadığı yemektir. Eskiden Arapların âdeti bu idi. Onun için Hz. İbni Mes'ûd: «Biz, yalnız zenginleri da'vet ederek fakirleri bırakan kimsenin da'vetine icabetten nehyolunduk.» demiştir. Abdullah b. Öme rf'Radiyallahu anh > da'vet yaparak bütün zengin ve fakirleri çağırmış: eşraf ile birlikte fakirler de gelince, İbni Ömer onlara :
«Siz şuraya oturun da bu zevatın elbiselerini batırmayın; size de onların yediğinden yedireceğiz.» demiş; ve besmele çekerek cemâate : «Buyurun yeyİn!» dedikten sonra kendisinin oruçlu olduğunu söylemiştir.
Rivayete nazaran Hz.. Ebû Hüreyre da'vet sahiplerine : «Siz da'vet hususunda âsilersiniz; gelmeyeni çağırır; size gelecek olanı bırakırsınız!» Dermiş.
Ebû Hüreyre (Radiyaliahu anh) hadîsinden murâd : Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Se!lem)âen sonra yapılacak da'vetlere zenginlerin çağırılacağını, yalnız onlara rağbet ve i'tibâr gösterileceğini haber vermektir.

17- Üç Talakla Boşanan Bir Kadının Başka Kocaya Varmadıkça, Kocası Onunla Cinsi Münasebette Bulunarak Ondan Ayrılmadıkça ve İddeti Geçmedikçe Boşayan Kocasına Helal Olmaması Babı

111- (1433) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile'Amr b. Nâkıd rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdır. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Ur ve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etiî. Âişe (Radiyaliahu anim) şöyle demiş :
Rifâa'nm karısı Feygamhet (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Ben Rifâa'nın nikâhında idim. Beni üç talâkla boşadı da Abdurrahman b. Ze-bîr'le evlendim. Ama ondakİni elbisenin saçağı gibi buldum; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaV.ahü Aleyhi v e Sellem) gülümseyerek;
«Rifâa'ya dönmek mi İstiyorsun? Hayır, sen onun balcağızınt, o da senin balcağızını tatmadıkça dönemezsin» buyurdu.
Âişe (Radiyaliahii a/ıha) (Demiş ki) : Ebû Bekir de ResûlüIIah (Saİlaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idi. Hâlid ise kapıda kendisin izin verilmesini bekliyordu. Derken : Yâ Ebâ Bekr! Bu kadının Resûlüllah '(Satlallahü Aleyhi ve Sellem) in huzurunda alenen ne konuştuğunu işitmiyor musun? dedi.

112- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'fcnû Yahya rivayet et-tiler. Lâfız Harmele'nindir. Ebû't-Tâhir (Bize rivayet etti.) Harmele ise (Bize îbnî Vehb haber verdi) tâbirlerini kullandılar. (İbni Vehb demiş ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Urvetü'bnû Zübeyr rivayet etti. Ona da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem/'in zevcesi Âişe haber vermiş ki, Rifâatü'I-Kuraz karısını Üç talâkla boşamiş da, kadın ondan sonra Abdurrahman b. Zebîr ile evlenmiş. Bilâhare kadın Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Re-sâîâllah, ben Rifâa'nm nikâhı altında idim. Sonunda beni üç talâkla boşadı; ben de ondan sonra Abdurrahman b. Zebîr ile evlendim. Ama hakikatte vallahi ondakini ancak elbisenin saçağı gibi buldum: demiş; ve çarşafından bir saçak koparmış. Bunun üzerine ResûlüIIah fSallâÜahü Aleyhi ve Sellem) gülerek tebessüm buyurmuş ve :
«Galîbâ sen Rifâa'ya dönmek istiyorsun! Kayır, o senin baicağızını, sen de onun bakağızını tatmadikça (dönemezsin)» buyurmuşlar,
Ebû Bekir de ResûlüIIah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem;'ih yanında oturuyormuş. HâîİrÎ b. Saîd b. Âs ise hücrenin kapısında oturmakta imi : (içerî girmek için) kendisine izin verilmemiş imiş. Bunun üzerine Hâ-lid Ebû Bekr'e: Bu kadını Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeV.em)'in huzurunda aşikâre konuşmaktan men'etsen a! diye seslenmeğe başlamış.

113- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ab-dürrazzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o d;i Urve'-den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Rifâatü'I-Kurazî kansan bo-şamış da kadını Abdurrahmân b. Zebîr almış. Bilâhare kadın Peygamber (Sallaüahii Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Yâ Resülallah! Rifâa beni üç talâkın sonuna kadar boşadı... demiş. Kavi hadîsi Yûnus, hadîsi gibi rivayet etmiştir.

114- (...) Bize Muhammed b. A'lâ' El-Hamdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usame, Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e bir adamın evlenip de boşadığı bir kadın başka kocaya varır da o kocası cinsî münasebetten evvel onu boşarsa, birinci kocasına delâl olur mu? diye sorulmuş da :
«Hayır, ikinci kocası onun balcağızını tutmadıkça helâl olmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Fudayl rivayet etti. H.
Bize Ebû Kureyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye rivayet eyledi. Bu râviîer hep birden Hişam'dan bu isnatla rivayette bulunmuşlardır.

115- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyi;e rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyû'bnû Müshir, UbcydûIIah b. Ömer'den, o da Kaasım b Muhammedi'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş : Bir adam karısını üç defa boşadı da kadmı başka bir adam aidi. Sonra onu cinsî münasebette bulunmadan boşadı. Bunun üzerine İlk kocası onunîa tekrar evlenmek istedi. Ve mesele HesnlüMah (Sallalîûhü Aleyhi ve Sellem) 'e soruldu. O:
«Hayır! İkinci kocası onun baîcağızından, birincinin tatdığı gibi fat-madikça onunla evienemez.» buyurdular.

(...) Bize hu hadîsi Muhammed b. AbdiIlah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet eyledi. H.
Bize bu hadisi Muhammed b. El-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni İbni Saîd rivayet etti. Bunlar hep birden Ubeydûllah'dan bu isnadla yukarki haJisiıı mislini rivayet etmişlerdir.
Yahya'nın Ubeydûilah'dan rivayet ettiği hadîste : «Bize Kasım, Âişe'den rivayet etti.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabû'ş-Şehâdât» ile «Kitabû't-Taîâk»da Tirmizî «Nikâh» bahsinde. Nesaî «Nikâh» ve «Talâk»da; İbni Mâce dahi «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Rifâanın karası Temime binti Vehb 'dir.
Anlaşılıyor ki Temime ikinci kocası Abdûrrahman'ı cimaa karşı gevşek bulmuş, onun metâmı elbisenin saçağına benzetmiştir.
Useyle : Asele'nin ismi tasgiri olup balçağız mânâsına gelir. Bu kelime cinsî münasebetten kinayedir. Yâni cimanın lezzeti bala benzetilmiştir.
Konuşmayı dışardan işiten Hâlid fa. Said , Hz. Ebû B'ekr'den sonra üçüncü veya dördüncü olarak İslâmiyeli kabul eden zâttır. Bazıları Ebû Bekr {Radiyallahu anh) ile beraber müslüman olduğunu söylerler. Kadını sesinden tanıyarak açık saçık konuşmasını ayıplamış, onu susturması için Hz. Ebû Bekr'e müracaat etmiştir.
Rivayetlerin umumundan anlaşıldığına göre Hz. Rifâa karısını üç defa boşamıştır. Bir rivayette : «Derken İbni Zübeyr beraberinde başka kadından iki oğlu ile geldi. Kadm :
— Vallahi onun bir kabahatinden bir şikâyetim yok; ancak onun metâi bana şundan daha fpydah değildir, diyerek elbisesinden bir saçak teli kopardı. Bunun üzerine İbni Zübeyr :
— Yalan söyledi yâ Resûlallah! Ben onu tabaklanmış deri silker gibi silkiyorunı. Ama o itaatsizlik ediyor, Riiâa'yı istiyor, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sollallahü Aleyhi ve Sellem) kadına :
— «Eğer dediğin gibi ise İbni Zübeyr senin balcağızından tatmadikça Rifâa'ya heîâ! olamazsın yahut ona yaramazsm, buyurdular.» denilmek-mektedir.
Bu babda Nesâi ile îbni Mâce Abdullah b. Ömer :den; Beyhakî , Hz. Enes'ten Taberâni , Hz. Aişeden hadîsler rivayet etmişlerdir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Üç talâkla boşanan bir kadın başka bir kocaya gitmedikçe ilk kocasına dönemez.
2- Böyle bir kadının ilk kocasına helâl olabilmesi için ikinci kocası ile cimada bulunmuş olması şarttır. Bu hususta bütün ulema müttefiktirler. Yalnız Saîd b. E1-Müseyyeb: «İkinci kocası ile cima şart değildir. Akd-ı nikâh kâfidir.» diyerek cumhura muhalefet etmiştir. Hz. Saîd'in bu hadisi duymadığı tahmin edilmektedir. Kaadi Iyâz'm beyanına göre Haricî1er'le Şiîler ve Dâvudu Zahiri, Said b. E1 Müseyyeb!in kavliyle amel etmişlerdir. Fakat bu babda delilleri olmadığı için onların sözlerine ehemmiyet verilmez. Hattâ bir hâkim onların kavliyle hükmetse hükmü nafiz olmaz.
3- Birinci kocaya dönebilmek için inzal değil îlâc şarttır. Bu hususta Hasan -i Basrî şuzûz göstererek inzali şart koşmuştur.
4- Mühe11eb'in beyanına göre hadis-i şerif kapı veya perde arkasından sesini işitmek suretiyle şahadette bulunmanın caiz olduğuna delildir. Çünkü Hz. Hâ1id kadının sesini kapı arkasından işitmişti.
5- Müstehcen ve utanç verici sözleri büyükler huzurunda konuşmamak; konuşanları men etmek gerekir. Ancak icâbında hâkim huzurunda bu gibi sözler de söylenebilir,
6- İbni Battal diyor ki : «Ulemâ muhalliîin nikâh akdi hakkında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik akd hâlis nikâh kasdıyle yapılmazsa kadının ilk kocasına helâl olamiyacağma kaaildir. Yâni akd'den sırf tahlil kast edilirse o kadın ilk kocasına helâl olamaz. Karı ile kocanın bunu bilip bilmemeleri hükmen müsavidir. Bu niyyetle yapılan bir nikâh cima'dan evvel de olsa, sonra da yapılsa fesh edilir. Leys ile Süfyân b. Saîd. , Evzâî ve İmam Ahmed'in kavilleri de budur.
Kasım, Salim, Urve ve Şa'bi'ye göre ikinci kocası kadını sırf tahlil niyeti ile nikâh edebilir. Yalnız bu niyyeti kadınla ilk kocası bilmemek icab eder. Bu takdirde muhallil sevap bile kazanır. Rabîa ile Yahya b. Saîdin kavilleri de budur.
İmam Şafiî ile Ebû Sevr 'e göre fasit olan nikâh tahlil için evlenip sonra boşamak şartiyle kıyılan nikâhtır. Böyle bir şart koşulmadan akd edilen nikâh sahihdir. Bu kavil İmam Âzam 'dan da rivayet olunmuştur. İmam Âzam 'dan diğer bir rivayete göre ikinci kocanın akdettiği nikâh ile o kadını ilk kocasına helâl etmeyi niy-yetlenmesi doğru değildir. İmam-ı Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'in kavilleri de budur. İmam Âzam 'dan üçüncü bir rivayete göre akd esnasında kadını sırf birinci kocasına heîâl etmek için nikâhlandığı şart koşulursa nikâh sahih, şart batıldır. İkinci kocası o kadını boşamayabilir. Fakat boşarsa kadın birinci kocasına helâl olur.
Usûlü fıkıh ulemâsı muhalîil meselesinde bu hadîsle istidlal etmişlerdir.

18- Cima Esnasında Okunması Müstehab Olan Dua Babı

116- (1434) Bize Yahya b. Yahya ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâftz Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Cerîr, ftlensûr'dan, o da Sâlim'den, o da Küreyh'den, o da İbnİ Abbas'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern):

«Ümmetimden biri ehline yakınlık etmek istediği vakit : Bismillah, Ya-rabbi! Bizi şeytandan ırak eyle! Bize ihsan edeceğin (zürriyef)'den de şeytanı ırak eyle! demiş olsa aralarındaki o cimadan çocuk mukadderse o çocuğa şeytan ebediyyen zarar veremez.» buyurdular. .

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşar rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'be rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet eyledi. H.
Bize Abd b. Humeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzâk haber verdi. Bunlar toptan Seyrî'den ve her ikisi Mansur'dan, Cerî hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki, Şu'be'nin hadîsinde Bismillah zikredilmemiştir. Abdûrrezzak'm Sevrî'den rivayetinde Bismillah kaydı vardır. İbni Nümeyr rivayetinde ise : «Mansur, zannederim Bismillah dedi.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Taharet», «Bed-i halk», «Nikâh», «Tevhîd» ve «Deavât» bahislerinde; Ebû Davûd ile Tirmizi ve İbnİ Mâce «Nikâh»ta Nesâî «Işretû'n-Nisâ» ile «Yevm» ve «Leyle» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Şeytanın doğacak çocuğa ebediyyen zarar verememesinden murad ne olduğu ihtilaflı bir meseledir. Kaadî lyâz: «Bu hadîsi hiç bir kimse bütün zararlara âm ve şâmil mânâsına hamletmemiştir.» diyor. Ulemâdan bazılarına göre mezkûr cümleden murad doğacak çocuğa şeytan carparnaz demektir. Bir takımları Besmele bereketine o çocuğa musallat olamıyacağı mânâsını vermiş, diğerleri çocuğun bedenine zarar veremeyeceği mânâsına geldiğini, daha başkaları çocuk doğarken şeytanın ona dokunamıyacağı mânâsını ifâde ettiğini söylemişlerdir.
Hattâ : «Bu cümleden murad şeytan cima' esnasında babası ile beraber olmak suretiyle çocuğa zarar veremez demektir.» mütalâasında bulunanlar da vardır. Bu babda Mücâhid'den rivayet olunan bir haberde ;
«Besmelesiz cima'da bulunan kimsenin îenasül uzvuna şeytan sarılır da onunla beraber cima' eder.» denilmiştir.
Hâsılı besmele ile başlanan cirna'dan doğacak çocuğa şeytan musallat olamaz. O çocuk Allah'ın mahfuz kullarından olur. Şeytanın ona zara verememesi umumî mânâya da hususî mânâya da hamledilebilir. Ancak umumî mânâya alınırsa çocuğa din ve dünyası hususunda asla bir zarar verememesi ve binnetice çocuğun bütün günahlardan masum kalması icab eder ki, bazan bunun aksi zuhur edebilir. Yâni çocuk âsi olabilir Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin haber verdiği her şey dediği gibi zuhur eder. Bundan dolayıdır ki, buradaki zararı hususi mânâsına alarak bedenine veya aklına zarar veremez demek daha mimâsib görülmüştür.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Cima'a başlarken besmele çekerek hadîste mezkûr dûâyı okumak müstehabdır. İmam Gazali besmeleden sonra îh1âs sûresini okuyarak tekbir ve tehlil getirmenin de müstehab olduğunu söylemiştir.
2- Şeytanın şerrinden Allah'a sığınarak ona duâ etmek ve ismi gerîfiyle teberrük eylemek, yapılan her işi Allah Teâlâ'nın müyesser kıldığını hatırlamak gerekir.
3- Şer-i şerifin men etmediği her halükarda besmeleye devam etmek ve Allah'a duada bulunmak kulun vazifeleri cümlesindendir. İbni Battal: «Bu hadîste abdestli veya abdestsiz her zaman Allah'ı zikre teşvik vardır* demiş. Yine bu hadisin : «Allah ancak temiz olarak zikredilebilir.» diyenlerin kavlini red ettiğini söylemiştir. Fakat İbni Battâ1'm bu sözüne Aynî itiraz etmiş; İbni Ömer (Radiyaltahu anh)'nin yalnız temiz bulunduğu zaman Allah'ı zikrederdiği-ni, böyle bir haberin Ebû'1 . Âli'ye ile Hasen'den de rivayet olunduğunu söylemiştir.
İbni Abbâs (Radiyallahu anhi'nın iki halde yâni helada ve cima' halinde Allah'ı zikretmeyi kerih gördüğü rivayet olunur. Ata' ile Mücâhid'in kavilleri de budur. Hattâ Mücâhid meleğin bu hallerde insandan kaçındığını söylemiştir. İbni Battal, hadîsi bu zevatın kavillerine muhalif bulmuşsa da hakikatte muhalefet yoktur. Çünkü ehline yakınlık etmekten murad cima'a hazırlanmaktır. Bu takdirde hadîs-i şerif mezkûr zevatın kavillerine muhalif değildir.
4- Yine İbni Battal: «Bu hadîsde her halükârda besmeleye teşvik bulunduğu için İmam Mâlik abdest alırken besmele çekmeyi müstehab saymıştır» diyor.
Bu hususta birkaç mezheb vardır. Şöyle ki:
a- İmam Âzam, İmam Mâlik, İmam Şafiî ve cumhûr-u ulemâya göre abdest alırken besmele çekmek vâcib değil sünnettir. Binâenaleyh bir kimse kasden besmeleyi terk etse abdesti sahih olur. İmam Ahmed 'den nakledilen iki rivayetin esah olanı da budur.
b- İmam Ahmed 'den bir rivayete göre abdest alırken besmele çekmek vâcibdir. Zâhirî1er'in kavli de budur.
c- İshak b. Râhuye'ye göre besmele vâcibdir. Kasden terk edilirse taharet bâtıl olur. Fakat unutarak yahud vâcib olmadığını itikat ederek bırakılırsa taharet batıl olmaz.
d- İmam Âzam 'dan bir rivayete göre abdestte besmele müstehab değildir. Hattâ bir rivayette İmam Mâlik onun bid'at olduğunu söylemiştir.
5- Hadîs-i şerîf şeytanın insana ana rahminden başlayarak ölünceye kadar musallat olduğuna işaret etmektedir. Şeytan insanın kanma işler. Uyuduğu zaman burnuna oturur. Uyandığında kalbine nüfuz eder. Gafil avlarsa vesvese verir. Allah'ı zikreden insandan kaçar.

19- Bir Kimsenin Dübüre Dokunmaksızın Karısının Fercine Önünden ve Arkasından Cima' Etmesinin Cevazı Babı

117- (1435) Bize Kuteybetü'bnû Saîd, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Biz Süfyân, İbnı'l-Münkedir'den rivayet etti. O da Câbir'i şunu söylerken işitmiş: Yahudiler: Bir adam karısının fercine arkasından cima' ederse çocuk şaşı gözlü olur; derlerdi. Sonra :
«Kadınlarınız sizin tarlanızdır. İmdİ tarlanıza nereden isterseniz gidin) [7] âyet-i kerîmesi indi.

118- (...) Bize Muhammed b. Rumfa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni'I-Hâd'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Muhammed b. Münke dir'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi ki, yahûdiler : Kadının fercine arkasından cima' edilir de sonra gebe kalırsa çocuğu şaşı gözlü olur; derlermiş. Nihayet:
(Kadınlarınız sizin tarlanızdır; imdi tarlanıza nereden isterseniz gidin) âyet-i kerîmesi indirilmiş.

119- (...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnû Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bize Abdülvâris b. Abdissamed dahî rivayet eyledi. (Dedi kî) : Bana babam, dedemden, o da Eyyûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b, El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet eyledi. H.

Bize yine Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siifyân rivayet etti. H.
Bana Ubeydullah b. Saîd ile Hârûn b. Abdillâh ve Ebû Ma'ner-Ra-kaaşî dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Nu'mân b. Râşid'i, Züh-rî'den naklen rivayet ederken dinledim. H.
Bana Süleyman b. Ma'bed'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz yâni İbni'I-Muhtâı
Süheyl b. Ebî Salih'den rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Muhammed b. Mün-kedir'den, o da Câbir'den bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Nu'man'ın Zührî'den rivayet ettiği hadîsde: «İsterse yüzükoyun, isterse daha başka şekilde yalnız bir deliğe olmak şartı ile...» ifâdesini ziyade etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî ile Tirmizî «KitâbÜ't-Tefsîr»de, Nesâî «Işretü'n-Nisâ»da, İbni Mâce de «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bu mânâda birçok hadîsler rivayet olunmuştur.
Âyet-i kerîmedeki «Hars»den murâd : Kadınların fercleridir. Esasen bu kelime ekilecek tarla mânâsına gelir. Kadınların rahimlerine atılan nutfeler ekin tanelerine benzetilmek suretiyle onlara da hars denilmiştir.
İmam Ahmed'in Hz. İbni Abbâs'a isnâden rivayet ettiği bir hadîsde beyân buyurulduğuna göre bu âyet-i kerîme Ensâr'dan bâzı kimseler hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'e kadınlarla cimâm usûlünü sormuşlar; o da :
«Ferce cima' etmek sortiyle ne şekilde olursa olsun yakınlık et!» buyurmuşlardır.
îbni Avn'm rivayetine göre âyet-i kerîme Ensar'dan bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu zat karısına dübüründen yakınlık etmiş. Bu mesele halk üzerinde pek büyük bir aksi tesir icra' etmişti.
Kadına dübüründen cima' etmenin hükmü ulemâ arasında ihtilaflıdır. Muhammed b. Ka'b El-Kurazî, Saîd b. Yesâr İmam Mâlik'e göre mubahdır. Delilleri Ebû Saîd hadîsidir. Mezkûr hadîse göre bir adam karısına dübüründen yakınlık etmiş, halk bunu nefretle karşılayınca Allah Teâlâ hazretleri:
«Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Imdİ tarlanıza nereden isterseniz gidin» âyet-i kerîmesini inzal buyurmuş. Bu zevat âyetteki «nereden isterseniz» ifadesini, «isterseniz fercden, dilerseniz dübürden cima' edebilirsiniz» mânâsına almışlardır. Fakat Mâlikiye ulemâsı İmam Mâlik'in bu şeni fiili mubah kabul etmediğini söylemişlerdir.
İmam Şafiî !nin : «Dübürden cimâm helâl veya haram kılındığı hususunda Resûlüllah (Sallallafiii Aleyhi ve Sellem) 'den sahih hadîs rivayet edilmemiştir...» dediği rivayet oîunmuşsa da Hâkim'in beyânına göre Hz. Şafiî bu sözü ihtimal eski mezhebinde iken söylemiştir. Yeni mezhebinde dübürden cimâ'ın haram olduğunu tasrih etmiştir. Şâfiîler 'den İmam Nevevî bu mesele hakkmda şunu söylemektedir :
«Sözlerine îtimad olunan ulemâ kadma gerek temiz gerekse hayızlı halinde dübüründen cima' etmenin haram olduğuna ittifak eylemişlerdir. Delilleri birçok meşhur hadîslerdir :
(Karısına dübüründen cima' eden melundur) hadîsi gibi.
Ulemâmız hiç bir hâlü şanda gerek insan gerekse hayvan dübürüne cima' etmenin helâl olmadığını söylemişlerdir.»
Filhakika Sahabe ve Tabiîn 'in cumhuru bu işin haram olduğuna kaaildirler. Sahabeden Ali b. Ebî Tâlib , Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Mesûd, Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdillah, Ebû'd-Derdâ, Huzemetü'bnû Sabit, Ebû Hüreyre, AZi b. Talk ve Ümmü Seleme (Radiyailahı anh) hazerâtiyle Tabiin 'den Saîd b. El-Müseyyeb, Mücâhid, İbrahim Nehaî, Ebû Selemetû'bnü Abdirrahmaa ve Atâ' b. Ebî Rabah'n kavilleri bu olduğu gibi, imamlardan Süiyân.ı Sevrî, îmam Âzam, İmamEbî Yûsuf, İma.m Muhammed, İmam Ahmed, İs-hâk, sahih kavle göre İmam Şafiî ve diğer birçoklarının mezhebleri de budur. Bu zevat birçok hadîslerle istidlal etmişlerdir. Ezcümle Tahâvî ile Taberânî 'nin sahih isnâdla tahric ettikleri İbni Huzeyme (Radiyailahu anh) hadîsinde Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellern):
«Allah hakikati beyandan istihya etmez. Kadınlara dübürlerinden ci-ma'da bulunmayın» buyurmuşlardır.
Tahâvî, Tayâlisî ve Beyhakî 'nin sahih bir isnadla tahric ettikleri Amr b. Şuayb hadisinde :
«Kadınlara dübürlerinden cima'da bulunmak küçük livâtadır.» buyrul-muştur. Yine Tahâvî ile İbni Ebî Şeybe, İbni Mâce ve İmam Ahmed 'in Hz. Ebû Hüreyre 'den tahric ettikleri bir hadîsde :
«Karısına dübüründen cima'da bulunan kimseye Allah (Azze ve Cellc) bakmaz» buyrulmaktadır. Bu babda Câbir b. Abdillah, Talk b. Ali (Radiyailahu anh) hazerâtından da hadîsler rivayet olunmuştur.
Dübürden cima'm haram olduğunu söyleyenler âyet-i kerîmedeki (Nereden isterseniz gidin) ifadesini : «Önden ve arkadan kadının fercine cima'da bulunabilirsiniz» şeklinde tevil etmişlerdir.
Gerçi Hanefîler'e göre itibar sebebin hususiyyetine değil, lâfzın umumunadır. Lâkin bu babda vârid olan hadîslerin pek çok olup âyet-i kerîmeyi umumundan çıkararak önden ve arkadan ferce cima'da bulunmak mânâsına tahsis etmişlerdir.

20- Kadının Kocasının Döşeğine Girmekten İmtinaının Haram Kılınması Babı

120- (1436) Bize Muhammed "b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız îbni Müsenna'nmdır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Kata-de'yi, Zurâratü'bnû Evfâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (Salîallahü Aleyhi ve SellemVâen naklen rivayet ederken dinledim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Kadın, kocasının döşeğini terle ederek sabahlarsa, ona melekler sabaha kadar lanet ederler.» buyurmuşlar.

(...) Bu hadîsi bana Yahya b. Habîb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni İbnil Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla rivayette bulundu. O : «Yatağına dönünceye kadar» cümlesini de söyledi.

121- (...) Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân, Yezid'den yâni îbni Keysan'dan, o da Ebû Hâzım'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Re-sûlüllah ftSallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bir adam karısını yatağına davet eder de kadın razı olmazsa, kocası ondan razı oluncaya kadar Yüce Altah ona gazâb eder.» buyurdular.

122- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bana Ebû Saîd-i Eşecc dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet eyledi. H,
Bana Zübeyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. Bu râvilerin hepsi A'meş'den, o da Ebû Hâzim'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulunmuşlardır. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir adam karısını döşeğine davet eder de döşeğe gelmez; bu sebebi e ona dargın olarak yatarsa, sabahlayıncaya kadar melekler o kadına lanet ederler.»

Bu hadîsi Buhârî «ikâh» bahsinde tahric etmiştir.
Yatağa çağırmaktan murad cimâ'dır. Hadîsin zahirine bakılırsa sa-bahîaymcaya kadar kaydından bunun geceye mahsus olduğu zannedilirse de maksad gece veya gündüz her ne zaman cima'a davet ederse demektir. Nitekim rivayetlerin birinde «sabahlayıncaya kadar» ibaresinin yerine «dönünceye kadar» denilmiş, diğerinde de «kocası razı oluncaya kadar» buyrulmuştur.
Müslim sarihlerinden Übbî'nin beyânına göre bu hadîsin bir rivayetinde geçen «Semâ» lâfzından murâd yükseklik ve celâldir. Zira Allah Teâlâ Hazretlerini zaman ve mekân ihata edemez. Bâzıları burada «semadaki» tâbirinden Allah ile melekler kasdedilmiştir.
Bu babda tbni Huzeyme ile îbni Hibbân, Hz. Câbir'den şu hadîsi .tahric etmişlerdir : «Üç kişi vardır ki, bunların ne namazları kabul olunur, ne de bir hayırları semaya çıkar. Bunlar evine dönmedikçe kaçak köle, ayılmadığı müddetçe sarhoş ve kocası razı olmadıkça kocası kendisine dargın olan kadındır.»
Burada kocasının dâvetine icabet ve ona itaat etmeyen kadına hangi meleklerin lanet edecekleri suâli hâtıra gelebilir. Bunların ya Hafaza melekleri yâhud başkaları olmaları ihtimal dahilindedir. Çünkü Allah Teâlâ Hazretleri pek çok melek nevileri yaratmıştır. Bunlardan bazıları yağmurlara, rüzgârlara, bulutlara; diğerleri kabirde suâle, bir takımları zikir meclislerini teftişe; bir kısmı da muhtelif işlere vekâlet ederler.
Meleklerin laneti kadının Özürsüz cima'dan imtina' edemiyeceğine delildir. Bu babda kadının hayızlı olması bile şer'an Özür değildir. Çünkü kocası cima'dan başka bir suretle ondan istifade edebilir. Hadîsten mu-râd : Lanetin sabaha kadar devam etmesi, fecrin doğmasiyle yahud kadının yaptığına pişman olarak kocasının yatağına dönmesiyle zeval bulmasıdır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerîf kocasına yardım ve onun rızasını elde etmeye çalışması hususunda kadına irşad'dır.
2- Erkeğin cinsî münâsebete karşı sabrı kadının sabrından daha azdır.

21- Kadının Sırrını İfşa Etmenin Haram Kılınması Babı

123- (1437) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki: Bize Mervân b. Muâviye, Ömer b. Hamzete'l-Ömerî'den rivayet etti (Demiş ki) ; Bize Abdûrrahman b. Sad rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Saîd-i Kud-rî'yi şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Saltaîlahü Aleyhi ve Selîem) :
«ŞübhesİZ ki kıyamet gününde Allah İndinde mevkii en kötü olacak insanlardan biri, karısı İle haşır neşir olup da sonra onun sırrını yayandır.» buyurdular.

124- (...) Bize Muhammed b. Abdülah b. Numeyr ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Ömer b. Hamza'dan, o da Abdurrahman b. Sad'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Saîdi Hudrî'yi şunu söylerken işittim: Kesûlüllah (SalîaüahÜ Aleyhi ve Sellem) :
«Şübhesiz ki kıyamet gününde Allah indinde emanete hiyanetin en büyüklerinden biri, kan ile koca beraberce haşır neşir olduktan sonra, kocasının kadının sırrını yaymasıdır.» buyurdular.
îbni Nûmeyr : «Emaneti hiyanetin en büyüğü» demiştir.
NaMr ulemâsı hayır ve şer kelimelerinin ismi tafdıl hallerinde «Ay-yer» ve «Eşer» okunmalarını tecviz etmemişlerse de birçok hadîslerde bu kelimeler burada olduğu gibi, «Ahyer» ve «Eşer» diye rivayet olunmuşlardır. Bu da gösteri ki, mezkûr kelimeleri ismi tefdıl hallerinde iki verinle okumak caizdir.
Karı ile kocanın haşir neşir olması cinsî münâsebetten kinayedir.
Hadîsin ikinci rivâyetindeki : «Emaneti hiyanetin en büyüklerinden biri» ifadesinden muzaf hazf edilmiştir. Hazfedilen muzaf «Hıyanet» kelimesidir.
Hadîs-i şerîf erkeğin karısı ile aralarında geçen cinsî münasebet hu-susâtını tavsif etmesinin ve bu babda tafsilât vererek kadının neler konuştuğunu ve neler yaptığını anlatmasının haram kılındığına delildir. Fakat mücerred cinsî münasebet lâfı etmek haram değilse de ihtiyaç yokken konuşulması yine de mekruhdur. Çünkü mürüvvet ve ahlâka mugayirdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} Efendimiz:
«Her kim Allah'a ve âhiret gününe îman ederse, ya hayr söylesin, ya sussun» buyurmuşlardır.
Cinsî münasebet lâfı etmek için ihtiyaç olur veya bundan bir fayda umulursa o zaman bu hususta lâf etmenin bir keraheti yoktur. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Ta1ha'ya : «Bu gece gelin güvey oldunuz mu?» diye sormuş; «Bunu şu zevcemle biz de yapıyoruz» buyurmuştur.

22- Azlin Hükmü Babı

125- (1438) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Aliy-yü'bnü Hucr rivayet ettiier. (Dediler ki) : Bize îsmaîl b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Rabîa, Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da İbni Muhayrîz'den naklen haber verdi. İbni Muhayrîz şöyle demiş: Ebû Sirme ile ben Ebû Saîd-i Hudrî'nin yanma girdik. Ebû Sırme ona suâl sorarak: .
— Yâ Ebâ Saîd! Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sette>n)'i hiç azilden bahsederken işittin mi? dedi. Ebû Saîd şu cevâbı verdi:
— Evet, Resûlüllah (SaUalİahü Aleyhi ve Seilem) ile birlikte Belmusta-lik gazasında bulunduk; ve Arapların güzel kızlarını esir aldık. Perken bekârlığımız uzun sürdü de fidyeye razı olduk. Bunun üzerine cinsî münasebette bulunarak azil yapmak istedik. Arkacığından da şöyle konuştuk :
— Biz bu işi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seîlem) aramızda iken yapacak da ona sormayacak mıyız?
Sonra Resûlüllah (Saliallahü A leyhi ve Seîîem) 'e sorduk:
— «Bunu yapmamanızda size bir zarar yoktur. Allah kıyamet gününe kadar kaç can yaratmayı takdir buyurdu ise, o mutlaka olacaktır.» buyurdu.

126- (...) Bana Benî Hâşim'in âzâdhsı Muhammed b. el-Ferec rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Zibrikaan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. Ukbe, Muhammed b, Yahya b. Habbân'dan şu isnâdla Rabîa hadîsi mânâsında rivayette bulundu. Şu kadar var ki, o :
«Çünkü Atlah kıyamet gününe kadar kimleri yaratacağını takdir buyurmuştur.» dedi.

127- (...) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esmâ'ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye, Mâlik'den, o da Zührî'den, o da İbn Muhayrîz'den, ona da Ebû Saîd-i Hudrî hafcer vermiş olmak üzere rivayet eyledi. Ebû Saîd şöyle demiş :
— Bir takım esîr kadınlar ele geçirdik. Artık (onlarla cima' ederken) azil yapıyorduk. Sonra Resûlüllah(Sallallahü AleyhiveSellemy^ bunun hükmünü sorduk da, bize:
— «Siz bunu hakîkaten yapıyor musunuz? Siz bunu hakikaten yapıyor musunuz? Siz bunu hakikaten yapıyor musunuz? Kıyamet gününe kadar yaratılması mukadder hiç bir can yoktur ki, dünyaya gelmiş olmasın.» buyurdular.

128- (...) Bize Nasr b. Aliy el-Cahdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b, Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Enes b. Sîrîn' den, o da Ma'bed b. Sîrîn'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivâyet eyledi. Enes demiş ki: (Ma'bede) sen bu hadîsi Ebû Saîd'den mi işittin? diye sordum:
— Evet, o da Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ye Selkm) 'den nakletti: «Bunu yapmamanızda size bir zarar yoktur. Çünkü bu ancak kadere bağlı bir şeydir.» buyurmuşlar, cevâbın verdi.

129- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Hâlid yâni tbni'l Haris rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi ile Behz rivayet ettiler. Bu râvilerin hepsi: Bize Şu'be, Enes b. Sîrîn'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi; demişlerdir. Yalnız bunların hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü A leyhıve Sellem) 'den rivayet olunmuştur. Azil hakkında :
"Bunu yapmamanızda size bîr zarar yoktur; çünkü bu ancak kader (e bağh bİr şey) dir;" buyurmuşlar.» denilmiştir.
Behz'in rivayetinde: «Şu'be dedi ki : Enes'e :
— Sen bu hadîsi Ebû Saîd'den mi işittin? diye sordum.
— Evet, cevâbını verdi.» ifâdesi de vardır.

130- (...) Bana Ebû'r-Kabî'ez-Zehrânî Üe Ebû Kâmil el-Cahderî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâmil'indir. (Dediler ki) : Bize Hammâd yân îbni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Muhammed'den. o da Abhurrahman b. Bişr b. Mes'ûd'dan. o da Ebû Saîd-i Hudrî'ye isnâd etmek suretiyle rivayette bulundu. Ebû Saîd şöyle demiş :
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e azlin hükmünü sordular da: «Bunu yapmamalısınız; çünkü bu ancak bir kaderden ibarettir.» buyurdular.
Râvi Muhammed : «Yapmamalısınız» sözü nehye daha yakındır; demiş.

131- (...) Bize Muhammed bel-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Avn, Muhammed'den, o da Abdurrahman b. Bişr el-Ensârî'den naklen rivayet eyledi. Muhammed demiş ki: Abdurrahman hadîsi geriye isnâd ede ede tâ Ebû Saîd-i Hudrî'ye vardırdı. Ebû Saîd şunları söylemiş:
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında azlin lâfı oldu da: «Ne konuşuyorsunuz?» diye sordu. Ashâb:
— Bir adamın karısı emzikli olur da onunla cinsî münâsebette bulunur; ve gebe kalmasını istemezse; yine bir adamın cariyesi olur; onunla cima' ederek gebe kalmamasını isterse ne yapması lâzım geldiğini
(konuşuyoruz) dediler. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunu yapmamalısınız; çünkü bu ancak bir kaderden ibarettir.» buyurdular.
tbni Avn demiş ki: «Ben bu hadîsi Hasen'e söyledim de :
— Vallahi bu söz tıpkı nehye benziyor; dedi.»

(...) Bana Haccâc b. Şaîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, İbni Avn'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Muhammed'e, İbrahim'den dinlediğim Abdurrahmân b. Bişr hadîsini (yâni azil hadîsini) anlattım da:
Abdurrahmân b. Bişr onu ancak bana rivayet etti; dedi.

(...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâ'lâ rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Muhammed'den, o da Mâ'bed b. Sîrîn'den naklen rivayette bulundu. Ma'bed şöyle demiş :
Ebû Saîd'e : Sen Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi veSeîlem)'i azil hakkında bir şey söylerken işittin mi? diye sorduk.
— Evet, cevâbını verdi.
Râvi bu hadîsi «kader» kelimesine kadar, İbni Avn hadîsi mânâsında rivayet eylemiştir.

132- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ile Ahmed b. Abde rivayet ettiler. İbni Abde «Bize haber verdi» tâbirini kullandı. Ubeydullah ise: Bize Süfyân b. Uyeyne, İbni Ebî Necîh'den, o da Mücâhid'den, o da Kaza'a'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivaye eyledi; dedi. Ebû Saîd şunları söylemiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında azil lâfı oldu da: «Sizden bîriniz bunu niçin yapıyor? Çünkü yaratılmış hiç bir nefs yoktur ki, yaratanı Allah olmasın!» buyurdu. «Bunu sizden hiç biriniz yapmasın» demedi.

133- (...) Bana Harun b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muâviye yâni İbni Salih Aliy b. Ebî Talha'dan, o da Ebû'l-Veddâk'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'deıı naklen haber verdi. Veddâk Ebû Saîd'i şunu söylerken işitmiş :
Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi've $eHem)'e azlin hükmü soruldu da: «Her meniden çocuk olmaz; Allah bir nesneyi yaratmak isterse onu hiç bir şey men'edemez.» buyurdular.

(...) Bana Ahmed b. el-Münzir el-Basri rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Zeyd b. Hubâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye rivayet etti (Dedi ki) : Bana Aliy b. Ebî Talhate'l-Hâşimî, Ebû'l-Veddâk'dan, o da Ebû Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü'Aleyhi've Sellem) 'den bu hadîsin mislini haber verdi.

334- (1439) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize EbûVZübeyr, Câbir'den

naklen haber verdi ki, bir adanı Resûlisüllah(Sü!ia!iaht< Aleyhi ve Setlem)'e gelerek :
Benim bir cariyem var ki, hizmetçimiz ve su taşıyan devemiz hep odur. Ben onula cinsî münâsebette de bulunuyorum; ama gebe kalmasını istemiyorum; demiş. Bunun üzerine Resulü Ekrem (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«İstersen ondan azil yap; çünkü ona mukadder otan başına gelecektir.» buyurmuşlar. Adam bir müddet durmuş; sonra tekrar Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)"e gelerek:
— Câriye gerıe kaldı; demiş. O zaman Resûlüilah ('iallaüahü Aleyhi ve Sellem);
«Ben ona mukadder olanın başına geleceğini sana haber vermiştim.» buyurmuşlar.

135- (...) Bize Saîd b. Amr EI-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Saîd b. Hassân'dan, o da Urvetü'bnû Iyâz'dan, o d Câbir b. Abdiliâlrdan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
Bir adam Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve ScUem)'e suâl sordu; ve: Yanımda bir cariyem var; ondan azil yapıyorum; dedi. Bunun üzerine Resûlüilah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz kî, bu hareket Allah'ın irâde ettiği bir şeye mâni' olamaz.» buyurdu. Bilâhare o adam tekrar gelerek:
— Yâ Resûlâllah! Sana anlattığım câriye gebe kaldı; dedi. O zaman Resûlüilah (Sallallahıı Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm!» buyurdular.

(...) Bize Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed Ez-Zübeyrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mekkeliler'in hikayecisi Saîd b Hassan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Urvetübnu lyâz b. Adiy b. Hıyar Eıı-Nevfelî, Câbir b. AbdiDâh'dan naklen haber verdi. Câbir «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellemje bir adam geldi...» demiş. Râvi, Süfyân hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

136- (1440) Bize Ebû Bekr.b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İhrâhîm rivayet ettiler. İshâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ebû Bekr ise: Biz Süfyâu, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti; dedi. Câbir : «Bir Kur'ân inerken azil yapardık.» demiş.
İshâk şunu da ziyâde etti: «Süfyân : Azil yasak edilecek bir şey olsa İdi, bizi ondan Kur'ân nehyederdi; dedi.»

137- (...) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl, Atâ'dan rivayet etti (Demiş ki) : Ben Câbiri şunu söylerken işittim :
«Biz Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) zamanında hakîkaten azil yapardık.»

138- (...) Bana Ebû Gassân el-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz yâni İbni Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Ebû'z-Zü beyr'den, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir:
«Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında azil yapardık. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duydu ama bizi neh-yetmedi.»
Ebû Saîd hadîsini Buhâri : «Alış veriş», «Nikâh», «Kader», «Meğâzî», «Itk» ve «Tevhîd» bahislerinde muhtelif râvilerden tah-rîc ettiği gibi Ebû Dâvûd: «Nikâh».da; Nesâî : «Itk», «Iş-retü'n-Nisâ» ve «Nu'ût» bahislerinde rivayet etmişlerdir.
İbni Ebî Şeybe 'nin Hz. Ebû Saîd-i Hudrî'-den rivayet ettiği bir hadîsde şöyle deniliyor :
«Benî Mustalik esirlerini alınca kadınlardan istimtâ' ettik; ve azil yaptık. Sonra ben Benî Kaynukaa' pazarına bir câriye çıkardım. Az sonra yahudilerden bir adam geçti; ve :
— Bu câriye ne yâ Ebâ Saîrî? dedi.
— Benim bir câriyemdir; onu satıyorum; dedim. Yahudi:
— Onunla cinsî münâsebette bulunuyor muydun? diye sordu.
— Evet, dedim. Yahudi:
— İhtimal sen onu, karnında kuzu kadar çocuk olduğu halde satıyorsun, dedi,
— Ben ondan azil yapardım; cevâbım verdi. Yahudi :
— İşte bu küçük mevüde (yâni kızı diri diriye mezara gömme) dir; dedi. Bunun üzerine ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi've Sellem} 'e gelerek bu meseleyi anlattım da :
«Yahudiler yalan söylemişler; yahudİler yalan söylemişler..,» buyurdu.»
Hz. Câbir hadîsini Buhârî. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî , «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir. Tirmizî'nin rivayetinde Hz. Câbir şöyle demektedir :
«Yâ Resûlâllah! Biz azil yapıyorduk. Yahudiler bunun küçük mev'û-de olduğunu söylediler; dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
— Yahudiler yalan söylemişler. Şüphesiz ki, Allah onu halk etmek isterse insan mânir olamaz; buyurdular.»
Bâzı kelime ve cümlelerin îzâhı:
Azl: Çocuk olmasın diye münasebet-i cinsiyye esnasında erkeğin menisini dışarı çıkarmasıdır.
Belmustalik; Benî Mustalik 'dir. Nitekim Benî Anber'e de Bel Anber derler. Benî Mustalik gazası hicretin altıncı veya beşinci yılında yapılmıştır. Dördüncü yılında olduğunu söyleyenler de vardır. Buna Müreysî' gazası da denilir. Kaadî lyâz. hadîs ulemasının : «Bu rivayet, hâdisenin Evtâs gazasında geçtiğini bildiren Mûsâ b. Ukbe rivayetinden daha makbuldür.» dediklerini söyler. Bu gazada Benî Mustalik kabilesinden yedi yüzden fazla esîr alındığı rivayet olunur. Hz. Cüveyriye binti1 -Haris de bunlar meyanında imiş. Sonra Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) onu âzâd ederek kendisi ile evlenmiştir. Esirlerin ehl-i kitâb olmadıkları ihtilaflıdır.
«Bekârlığımız uzuri sürdü de fidyeye razı olduk» cümlesinden mu-râd : Cinsî münasebete ihtiyacımız çoğaldı. Aldığımız cariyelerin gebe kalmalarından da korkuyorduk; zira gebe kalırlarsa üramü veled [8] olacaklanndan satmamız; ve onlara mukaabil fidye almamız mümkün olamazdı, demektir.
cümlesinin mânâsı bâzılarına göre: «Azli terk etmekde size bir zarar yoktur. Çünkü Allah yaratmasını takdir buyurduğu her nefsi mutlaka yaratacaktır. Sizin azil yapıp yapmamanız bu hususta müsavidir.> demektir. Bu mânâya göre azil yapmakta bir beis yoktur. Bir takım ulemâ : «Bu cümleden murâd. azli yasak etmektir.» demişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: «Hayır, bunu yapmamalısınız,» demek olur.
Resûîüllah (Sallallahu Aleyhi ve Selleni) 'in :
«Siz bunu hakîkaten yapıyor musunuz?» diye sorması İbni Hacer'e göre o ana kadar ashabının bunu yaptıklarını bilmediğini gösterir.
«Ben Allah'ın kulu ve resulüyüm.» cümlesinden murâd: Benim sözlerim baktır; onlara ftimâd ederek inanın, zîra söylediklerim güneş,

gibi zuhur edecektir; demektir.
Azil meselesi hakkında birbirine muhalif hadisler rivayet olunmuştur.
Meselâ : Hz, Âişe'den rivayet olunan bir hadisde ; «Sonra kendisine azli sordular. Resûlüîlah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem):
— O gizli ve'ddir; buyurdu, denilmektedir. Halbuki aynı şeyi söyleyen yahudiler hakkında :
«Yahudiler yalan söylemişler;» buyurduğunu az yukarıda görmüştük. Birbirlerine muhalif görülen bu rivayetlerin arasım bulmak İçin iki ihtimâl üzerinde durulmaktadır.
Birinci ihtimâle göre : ResûlülJah (Saiiallahü Aleyhi ve Scllemj'in Yahudiler hakkında : «Yalan söylemişler.» buyurması, azlin hakîkaten yahudilerin dediği gibi, küçük ve'd hükmünde olduğunu henüz bilmediği zamana tesadüf etmiştir. Nitekim kabir azabı meselesinde de Öyle olmuştu. Yahudiler Ölünün kabirde azâb gördüğünü söyledikleri vakit Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) onları tekzîb etmiş; sonra Allah Teâlâ kabir azabının hak olduğunu bildirince bunu tasdik buyurmuş; ve ondan Allah'a sığınmıştı.
İkinci ihtimale göre Hz. Âişe hadisi diğer hadîslerle neshedilmistir Tahâvi'nin kanaati budur.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Azil meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Ashab-ı kiramdan Sâ'd b. Ebî Vakkâv, Ebû Eyyûbu Ensâri, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Abbâs (Raâiy&llahû anh) azlin cevazına kaailmişler. İbni Ebî Şeybe 'nin rivayetine göre Ubeyn b. Kaab, Rafi1 b. Hadic, Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh) da buna kaaiîdirler. Diğer birçok ashab-ı kirama göre cariyeden azil caizdir. Hz. Ömer b. Hattâb ile Habbât b. Erat bunlardandır.
Yine Ashâb-ı kiramdan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, İbni Ömer ve Ebû Ümâm e(Radiyaliahünh) Haze* ratı ile tabiinden Salim ve Esved'e göre azil mekruhdur. Şafiîlerin mezhebi de budur. Nevevî diyor ki : «Azil bize göre herhalde ve razı olsun olmasın her kadında mekruhtur. Çünkü nesli kesmeye yol açar. Onun içindir ki, başka bir hadîste buna ve'di hafi denilmiştir. Çünkü çocuk diri diri mezara gömmekle nasıl- öldürülürse, azii de doğumun yolunu önler.» Rafiinin beyânına göre Cariye'den azil mutlak surette caizdir, Şafiî1er'den bazılarına göre bir adamın karısından azil yapması caiz olabilmesi için kadının izni lâzımdır. İzin vermezse azil caiz değildir. Zevce hakkında Hanefi1er'in mezhebi de budur. Cariyeden azil hususunda onlara göre izin şart değildir.
Ashâb-ı kiramdan birçoklarının bu hususti Hürre ile Câriye arasını ayırdıkları rivayet olunur. Abdullah b, Mes'ud, Abdullah b. Abbâs ve Abdullah b. Ömer fRadiyallahû anh) bunlardandır. Tabiînden Saîd b. Cübeyr, Muhara-med b. Şîrîn, İbrahîmi Teymî, Arnr b. Murra, Câbir b. Zeyd, Hasan-ı Basrî, Atâ ' ve Tavus ile İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri de budur. Mezkûr zevata göre kadın hürre ise izni şarttır. Kadın cariye ise azil için sahibinden izin istemek gerekir. Fakat bu hususta ihtilâf vardır. İbni Abdil Berr'in rivayetine göre Hanefiler'le İmam Mâlik azil için sahibinden izin almak lâzımdır, demişlerdir. İmam Şafiîye göre sahibinin izni şart değildir.
Yine İbni Abdilberr cariyeden azil için izni lâzım gelmediği bütün ulemanın müttefik olduğunu söylemişse de bazıları bu ittifak davasını doğru bulmamışlardır. Çünkü Şâfiî1er çocuk doğurmak için ayrılan carîye ile sair cariyeler arasında fark görmüşlerdir.
Hâsılı azli mutlak surette tecviz edenler olduğu gibi, mutlak surette covâz vermeyenler de vardır. Tecviz edenlerin delili babımızın Hz. Câbir rivayetidir. Caiz görmiyenler Resülüllah (SallaÛahü Aleyhi ve Seliem)in: «Azil gizli ve'd (yânı çocuğu gizlice mezara gömmek) dir.» hadîs-i şerifi ile istidlal etmişlerdir.
2- Azil yapıldığı halde çocuk dünyaya gelmesi caizdir. «Et-Tevdı'» nâm eserde şöyle deniliyor : «Bundan dolayıdır ki, bir adam ; Cinsî münâsebette bulundum ama azil yaptım dese ulemamızın esah kavline göre Çocuğun nesebi ondan sabit olur.»
3- Ümmü veled cariyeler satılamazlar. Ulemâdan bazıları ile Dâvudu Zahirî satılabileceğine kaail olmuşlardır.
4- Cumhur-u ulemâya göre sair milletler gibi müşrik Arapları da esir almak caizdir. Çünkü Benî M ustalık kabilesi Arapdırlar. İmam Mâlik ile İmam Şafiî 'nîn yeni mezhebindeki esah kavli budur. İmam Âzam'la İmam Şafiî 'niı eski mezhebindeki kavline göre şereflerinden dolayı Arapları esir almak, caiz değildir.

23- Esir Edilen Hamile ile Cinsi Münasebette Bulunmanın Haram Kılınması Babı

139- (1441) Bana Muhammed b. EI-Müseıına rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şû'be, Yezîd b. Humeyr'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdurrahman b. Cübeyri babasından, o da Ebû'd-Derdâ'dan, o da Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüîîah (SaüaHalıii Aleyhi xc Sellem) bir çadır kapısında hemen hemen doğurmak üzere bulunan bir kadının yanına uğramış da :
— «Galiba bu adam bu kadınla cima' etmek istiyor» demiş. Asiıâb;
— Evet, cevabını vermişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallıhii Aleyhi ve Sellem) :
— «Vallahi içimden geldi, bu adama Öyle bir lanet edeyim kî (bu lanet) onunla beraber kabrine girsin! Acaba bu adam çocuğu mirasçı yapmak kendisine helâl olmadığf halde, onu nasıl mİrasçt yapar. Çocuğu köfe gibi kullanmak kendisine helâl olmadığı halde onu naşı! hizmetçi olarak kullanır?» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Harun rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşar dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet eyledi. Bu râviler toptan Şu'be'den bu îsnadda rivayette bulundular.
Nevevî'nin beyanına göre kadın esir ve hâmile imiş. Böylesi çocuğunu doğur maçlıkça kendisiyle cima'da bulunmak helâl değildir.
ResûlüIIah (SalIaUahü Aleyhi ve Sellem)in :
«Acaba bu adam çocuğu mirasa yapmak kendisine heiâf olmadığı halde onu nasıl mirasçı yapar. Çocuğu köle gibi kullanmak kendisine he-Sâ! olmadığı halde onu nasıl hizmetçi olarak kullanır?» buyurmasından muradı şudur : Kadının doğurması altı ay gecikebilir. O zaman doğacak çocuk esir alan adamdan yahut ondan önceki kocasından olabilir. Esir alandan kaldığı takdirde çocuk adamın kendi oğlu olur. Ve aralarında miras cereyan etmez. Zira birbirlerine akraba değillerdir. Bu takdirde o adam doğacak çocuğu kendi hizmetinde kullanabilir. Çünkü onun malıdır. Binâenaleyh hadîs şöyle takdir edilir : «Bu adam olur ki, bu çocuğun nesebini kendi nesebine katar da çocuğu kendine oğul ve mirasçı yapar. Halbuki çocuk ondan olmadığı için mirasçı yapması helâl değildir. İhtimal ki bu çocuğu köle gibi kullanarak kendisine köle yapar. Halbuki bu da helâl değildir. Zira hami müddeti çocuğu onun addetmeye müsaittir.
îşte bu mahzurdan dolayı böyle bir kadın İîe cinsî münasebette bulunmaktan kaçınmak icab eder.
Kaadî'Iyâz'a göre bu hadîsin mânâsı : Kadının karnındaki çocuğun onu esir alan adamın menisiyle büyüyeceğine ve çocuğun iki kişi arasında ortak olacağına, bu sebeble istihdam edilemeyeceğine işarettir. Ona göre bu hadîs :

«Her kim Allah'a ve aiıireî gününe İnanırsa, kendi menisi başkasının çocuğunu sulamasın!» hadîsi gibidir. Fakat Nevevî; Kaadî 'nin bu te'vilini zaif hatta bâtıl bulmuş : «Doğrusu bizim söyîediğimizdir> demiştir.

24- Emzikli Kadınla Cimada Bulunmak Manasına Gelen Gile'nin Cevazı ve Azlin Kerahati Babı

140- (1442) Bİse Halef b. Kişam rivayet etti. (Dedi ki : Bize b. Enes rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed fa. Ab dir rahman b. Nefel'den dinlediğim, onun da Urve'den, onun da Âişe'den, onun da Cüdâme binti Vehb El-Esediyye!den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Cüdâme Resûlüllah {SaHaîlahü Aleyhi ve Seüem)fi şöyle buyururken işitmiş:
«Vallahi gsieyi yasak etmek İçimden geçti. Nihayeî Roma Mada İran-hların bunu yaphkbnm, fakat çocukkırma bir zarar vermediğini hatırladım
Müslim der ki: Haîe£e gelince, o Cüzâmetü'î-Esedîyye dedi. Ama doğrusu Yahya'nın dediği gibi «de» iîe Cüssâıne'dir.

141- (...) Bize UbeyduHah b. Saîd iîe Muhammed b. Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize El-MukrS' rivayet etli. (Dedi ki) : Bis Saîd b. Ebû Eyyûb rivayet etli. (Dedi ki) : Bana Ebû'l-Esved, Urve'den, o da Âişe'den, o da Ukkâşe'nin kız kardeşi Cüdâme biııti Vehb'der naklen rivayet eyledi. Cüdâme şunu söylemiş: KesûIÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir takını insanîarm arasındayken yanına vardım. Şöyîe duyuruyordu :
«Vaüahi gîle'yi yasak etmek içimden geeîi. Defken Rürnaîıiarİa İranlılara bîr baktrm. Gördüm ki, onbr çocuktamna gîle yapıyor, fakat bu onların çocuklarına hiç bîr zarur gefirmiyormuş.» Sonra kendisine azli sordular. Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu bir kız çocuğunu gizSice diri diri mezara gömmektir.» buyur-diiîar.
Ubeydullah El-Muhrî'den rivayet ettiği hadîsinde:
«Ör (diri diriye mezara gömülen k:z çocuğuna sorulduğu vakît) [9] âyet-î kerîmesîdir.» cümlesini ziyâde etti.

142- (...) Bize bu Ebû Bekr b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Eyyûb, Muhasnmed b. Abdirrahraan b. Nevfel EI-Kuraşfden, o da Urve'den, o da Âişerden, o da Cüdâme binti Vehb Eî-Esediyye'den nakler rivayet eyledi. Cüdame : «Ben Resûîüilah (Saltallahü Aleyhi ve Seİlemj'âen dinledim...» demiş. Râvi hadîsi Saîd b. Ebî Eyyûb'un azil ve Gîle hakkmdaki hadîsi gibi nakletmîştir. Yalnız o (Gîle yerine) Giyâl demiştir.

143- (1443) Bana Muhammed b. AbdîHâh b. Nümeyr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız İbni Nümeyr'indir. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Yezîd eî-Makburî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hay ve rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ayyaş b. Abbâs rivayet etti. Ona da Ebû'n-Nadr, Âmir b. Sa'd'dan naklen rivayet etmiş kî, Üsâmetü'bnu Zeyd'in, babası Sa'd b. Ebî Vakkaasa haber verdiğine göre bir adam KesûlüSİah (Sailaliahü Aleyhi ve Selle m)'e gelerek:
— Ben karımdan azil yapıyorum; demiş. Resûîüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Bunu niçin yapıyorsun?» diye sormuş. Adam:
— Kadının çocuğuna veya çocuklarına zarar geleceğinden korkuyorum (da onun için) cevâbını vermiş. Bunun üzerine Resûîüllah (Sailallahü Aleyhi \e Sellem) :
— «Bu zararlı bir iş olsa idi, İranlılarla Romalılara zarar verirdi.» buyurmuşlar.
Züheyr kendi rivayetinde :
«Eğer bunun İçin ise yapma! Bu îşİ İranlılarla Romalılara zarar vermemiştir.» dedi.
Hadisin râviyesi Cüdame (Raâiyallahu anh) hakkında ihtilâf edilmiştir Basılan onun Ukkâse (Raâiyallahu anh) 'dan başka bir zâtın kız kardeşi, bir takımları da Cüda'me b in ti Cendel olduğunu söylemişlerdir. Fakat muhtar olan kavle göre Hz. Ukkâşet ü'bnû Mihsan'm anne bir kız kardeşi Cüdâme binti Vehb el-Esedi yye *dir.
Gîle, gayl ve gıyâl aynı mânâya gelen kelimelerdir. Lügat ulemasından bir cemaate göre gayle: Bir defa gîle yapmak .mânâsına masdar bi-na-i merradır. Gîle ise gaylden alınma bir isimdir. Bâzıları: «Bu kelime ile emzikli kadının cima] kasdediîirse'gîle ve gayle şeklinde okunabilir.» demişlerdir.
Bu hadîsdeki gileden murad ne olduğu hususunda İhtilâf etmişlerdir, îmam Mâlik ile Esraaî ve diğer lügat ulemasına göre emzikli kadınla cinsî münasebette bulunmaktır. îbni Sikkit: «GayJ» hamile kadının çocuk emzirmesidir.» demiştir.
Ulemânın beyânına göre Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'in bunu men' etmelj istemesi- memed-ekî çocuğa zarar vereceğinden korktuğu içindi. Zira doktorlar bu sütün hastalık olduğunu söyler; .Araplar da -ondan tiksinir ve çekinirlerdi.
Yerinde de îzâh edildiği vecihle ve'd : Kız çocuğunu diri diri mezara gömmektir. Câhiliyet devrinde Araplar bunu a'cjhk ve âr gibi sebeblerle yaparlardı. Azlin ve'de benzetilmesi hayatı yok etmesi cihe-tiyîedir.
«O (diri diriye mezara gömülen kız çocuğuna sorulduğu vakit) âyeî-i
kerîmesidİr.» cümlesindeki «o» zamiri mukaddere râci'dir. Yâni : Bu çirkin iş, Teâlâ Hazretlerinin şu âyetindeki tehdîd de dâhildir; demektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Gîîe caizdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) ondan nehyetmemiş; sebebini de beyan buyurmuştur.
2- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem i'in ictihadda bulunması caizdir. Usûlü fıkıh ulemasının cumhuru buna kaaildirler. Bâzjîarı onun hakkında içtihadı caiz görmemişlerse de doğrusu birinci kavidir.

---

[1] Sıre-i Nisa, Âyet : 3
[2] B:ı hususta selâmet yollan nummuaki eseri âcizîde daha genıı> malûmat verilmiştir
[3] Sıre-i Mâidc, Âyet: 87
[4] Asr-ı Seâdet. mütercimi Ömer Riza Doğrul'un bazı tetkiklerinden Hz. Âişe'nİo evlendiği zaman 16 - 17 hatta 18 yaaşında olduğu neticesi çıkarılmaktadır.
[5] Sûrc-i Ahzâb âyet: 53
[6] Sûre-i Ahzâb. Âyet:
[7] Sûre-ı Baakara âyet: 223
[8] Döl almak için ayrılan câriyedir. Bunun hükmü s;ür cüriyelerden başkadır.

[9] Sûre-i Tekvîn ; 8.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...Ö...)

(((...Ö...)))

» Ödünç istemek...C... 5...S...2205
» Ödünç vermek hususundaki şartlar...C...6...S...2574
» Öfke...C... 13...S...6030
» Öfkenin çirkinliği ve öfkelinin söyleyeceği söz...C... 7...S...3075
» Öfke ve şiddet göstermenin Allah'ın emri için caiz olacağı...C... 13...S...6079
» Öfkeyi gidermenin sırrı...C... 13...S...6083
» Öğle namazında kıraat...C... 2...S...767
» Öğle namazını ikindiye te'hîr etme...C...3...S...1070
» Öğle namazını ilk vaktinde kılmanın fazileti...C... 2...S...688
» Öğle namazının vakti...C... 2...S...609
» Öğle namazını seferde de serinliğe bırakma...C... 2...S...608
» Öğle namazını serinliğe bırakma...C... 2...S...605
» Öğlenin farzından önceki tatavvu'...C... 3...S...1122
» Öğle vaktini ikindiye kadar geri bırakma...C...2...S...612
» Öğle ve ikindi namazlarında gizli okuma...C...2...S...780
» Öküze binmeyip tarla sürmede kullanmak...C... 5...S...2155
» Ölçüsü-tartısı belli ve vadeli olarak selem suretiyle alışveriş yapmak...C... 5...S...2072,2074
» Ölçü ve tartıda hile yapanların vay hâline...C... 11...S...4977
» Ölçü ve tartıda tahminî olarak taksim etmek...C... 5...S...2301
» Öldükten sonra dirilmenin hak olduğu...C...7...S...3111
» Öldürme âdetini koyan ilk insan...C... 7...S...3113
» Öldürürken işkence yapmamak...C... 6...S...2812
» Ölen kimsenin borcuna kefîl olmak...C...5...S...2122
» Ölen kimsenin borçlarının ödenmesi...C...6...S...2914
» Ölen kimsenin vâcib ve tatavvu' vazifelerini üzerine almak...C... 5...S...2123
» Ölmüş çocuğundan dolayı Allah'ın hükmüne razı olanın fazileti...C... 3...S...1189
» Ölmüş hayvandan her türlü İstifâdenin haram edilişi...C... 5...S...2069
» Ölmüş hayvanların derilerinden faydalanma...C... 5...S...2058, 12...S...5601
» Ölü adına (vekâleten) hacc yapmak...C...4...S...1739
» Ölü, ailesinin bir nevi' ağlamasından ötürü azâb olunacağı...C... 3...S...1211
» Ölü arazîyi ihya etmek...C... 5...S...2166, 2167
» Ölü evinde yüksek sesle ağlaşan kadınları edeblendirme yolları...C... 5...S...2235
» Ölü gömüldükten sonra cenaze namazı kılınması...C... 3...S...1258, 1262
» Ölü için ağlama ruhsatı...C... 3...S...1212, 1215 - 1218
» Ölü için ağlamayı âdet hâline getirmenin nehyedilişi...C... 3...S...1211, 1212, 1215, 1217
» Ölü için nehyedilmiş ağlayışta olanları menetme...C... 3...S...1232
» Ölü için feryâdla ağlamanın mekruh oluşu...C... 3...S...1217
» Ölü kimsenin borcunun başkasına havale edilmesi...C... 5...S...2114
» Ölüler adına sadaka yapmak...C... 6...S...2604
» Ölülere sövmek...C... 14...S...6433

» Ölüleri kötülemenin ve onlara sövmenin nehyedilişi...C... 3...S...1318
» Ölülerin serlerini anmak...C... 3...S...1319
» Ölüm haberinin açıklanması...C... 3...S...1181, 1183
» Ölüm iddeti bekleyen kadının süslenmesi ve giyimi mes'elesi...C... 12...S...5434 - 5439
» Ölümle ve hayatla dua etmenin hükmü...C...14...S...6299
» Ölüm sırasında sadaka yapmanın hükmü...C...6...S...2590
» Ölümün getirdiği rahatlık...C... 14...S...6431
» Ölümün güzeli...C... 14...S...6428
» Ölümün şiddeti ve sekerâtı...C... 14...S...6430
» Ölümü temenni' etmemek...C... 15...S...7088
» Ölünün adına tasaddukta bulunmak...C...3...S...1310
» Ölünün ardından ağlanıp ağlanamayacağı...C... 3...S...1181
» Ölünün bıraktıkları ve kendisim ta'kîb edenler...C... 14...S...6432
» Ölünün gıyabına (başka yerde) cenaze namazı kılma...C... 3...S...1182
» Ölünün herhangi bir sebepten dolayı kabrinden çıkarılması...C... 3...S...1271, 1273
» Ölünün kabir hayatı başlangıcı...C... 3...S...1259
» Ölünün tabut üzerindeyken duyulmayan nidası...C... 3...S...1241
» Ölünün varacağı yer konusunda fikir beyân etmemek ve Rasûlullah(S)'ın bundan kaçınması...C... 8...S...3685
» Ölü sahibini teselli...C... 3...S...1212, 1213
» Ölüye (varacağı yerde) ne muamele yapılacağını hiç kimsenin bilemeyeceği...C...3...S...1180
» Ölüye sabah akşam oturacağı yerin gösterilmesi...C... 3...S...1301
» Ölüye yas tutmak ve bunun süresi...C... 1...S...409,3...S...1207, 1208
» Ölüyü hayırla anıp övme...C... 3...S...1290
» Ölüyü yıkama âdabı...C... 3...S...1187, 1189, 1190
» Ölüyü yıkarken abdest uzuvlanyla başlamak...C... 3...S...1190
» Ölüyü yıkarken sağdan başlamak...C... 3...S...1189
» Ömer (R)...C... Bkz. Umer (R)
» Ömrün değersizinden Allah'a sığınmak...C...14...S...6317
» Ömrün en rezîl safhası...C... 10...S...4503, 14...S...6315
» Öncü ve casus yollamak...C... 15...S...7108
» Öpme ve benzeri fiillerin cezası...C... 14...S...6672,6676
» Örf ve âdetin şer'î delîl olma keyfiyeti...C...12...S...5462
» Öşür ve mikdârı...C... 3...S...1411, 1413
» Övmede aşırılığın keraheti...C... 13...S...6041
» Övmenin keyfiyeti ve bu konuda aşırılığa gidilmemesi...C... 5...S...2461
» Özür sahiplerinin cihâda çıkmaları...C...6...S...2675
» Özüründen dolayı cihâda katılmayanın hükmü...C... 6...S...2679.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ
ÖFKE
ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

ÖFKE

?4311 ?1? ???? ????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ??? ????????? ??????????? ???????? ???????: ??????? ? ????????? ??????????. ?????: ?. ?????????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (4311)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):
"Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab (radıyallahu anhum):
"Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, dedi, gerçek pehlivan öfkelendiği zaman nefsine hakim olabilen kimsedir." [Müslim, Birr 106, (2608); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4779).][1]

?4312 ?2? ????????????? ???? ???? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????: ?????? ????????? ?????????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????????[.

2. (4312)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kuvvetli kimse, (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir." [Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'lhalk 12, (2, 906).][2]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), öfkelenmeyi yasaklamakta ve öfkelendiği zaman kendini tutmanın ve öfkeyle amel etmemenin faziletine dikkat çekmektedir. Nitekim, öfkeyi tutmanın ve öfkeli iken nefsine hâkim olmanın ehemmiyetine ayet-i kerimede de yer verildiğini ve böylelerinin övüldüğünü görmekteyiz: "Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever" (Al-i İmran 134). Keza bir başka âyet: "öfkelendiği zaman bağışlayanlar"ı övmektedir (Şûra 37).[3]

?4313 ?3? ?????? ???? ??????? ?????:]????????? ???? ???????? ???? ????????? ???????????? ??????????? ?????? ??????????? ??????? ????????? ??????: ????????? ???? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ?????: ????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ???????????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ???????? ???????? ??????????. ?????? ?????? ????????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

3. (4313)- Ebû Vâil (radıyallahu anh) anlatıyor: "Urve İbnu Muhammed es-Sadî'nin yanına girdik. Bir zât kendisine konuştu ve Urve'yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:
"Babam, dedem Atiye (radıyallahu anh)'den anlatır ki, o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini nakletmiştir:
"Öfke şeytandandır, şetyan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4784).][4]

?4314 ?4? ?????? ???? ????? ???????????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????????????[. ????? ??? ???? .

4. (4314)- Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurmuştu ki:
"Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4782).][5]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, öfkeli halde öfkenin sevkedeceği şeyi yapmamayı âmirdir. Kişi öfkesi icabı bir şeyler yapmaya kalkarsa, makul, meşru bir şey yapamaz öfke geçince pişman olacağı şeyler yapar. Öyle ise Resulullah, kişinin öfkeli iken bir şeylerle oyalanmasını, veya faaliyetten kaçınmasını sağlamaya çalışmaktadır. "Birinci hadiste, öfkeli kimseye abdest alması tavsiye edilmektedir. Bu bir bakıma bir başka şeyle meşgul olmak, öfkenin gereğiyle ilgilenmekten uzaklaşmaktır."
İbnu Battal der ki: "Bu hadis, nefis mücadelisinin, düşmanla yapılacak mücadeleden daha zor olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, öfkesini yenen insanı, kuvvetce insanların en güçlüsü olarak ilan etmiştir."
Bazı alimler de: "Bu soruyu soran, çabuk öfkelenen biri de olabilir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm herkesin mizacına göre emreder, en uygun geleni tavsiye ederdi. Bu sebeple ona öfkeyi terketmeyi tavsiye ile yetindi."
İkinci hadis ise, öfkelenen kimsenin ayakta ise oturmasını, öfke daha da geçmezse yatmasını tavsiye etmektedir. Hattabi: "Ayakta olan kimse bir fiil yapmaya hazırdır, oturan, bu durumdan uzaklaşır; yatan daha da uzaklaşır. Öyle geliyor ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelenen kimseye "oturma" ve "yatmayı" emretmiştir. Tâ ki, kıyâm veya oturma hâlinde kendisinden bilahare pişman olacağı bir şey sâdır olmasın."[6]

?4315 ?5? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]???????? ??????? ?????? ???????? # ????? ?????? ????????? ?? ?????? ??????????. ?????? #: ????? '?????? ???????? ???? ???????? ???????? ?????? ??? ?????? ???? ?????????: ?????? ???????? ???? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4315)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinden zuhur eden öfke giderdi; Eûzu billahi mineşşeytanirracim" buyurdular." [Tirmizî, Da'avat 53, (3448); Ebû Dâvud, Edeb 4, (4780).] [7]

?4316 ?6? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? ??? ??????? ??????: ???????? ??? ???????? ??????? ???????? ? ??????. ?????: ? ????????[. ????? ??????? ????? ???????? .

6. (4316)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım" demişti. [ve birkaç kere tekrar etmişti]. Aleyhissalâtu vesselâm (bir kelimeyle):
"Öfkelenme!" cevabını verdi!" [Buhârî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73 (2021); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 11, (2, 906).][8]

AÇIKLAMA:

Bu hadisteki taleb bir başka vecihlerde: "...beni cennete götürecek bir ameli bana söyle!" şeklinde; "...bana yaşayacağım bazı kelimeler öğret, çok olmasın unutuveririm", "Faydalanacağım bir şey söyle, çok olmasın..." ve "Bana bir söz söyle az olsun, ola ki aklımda tutarım..." şekillerinde de gelmiştir. Buraya kaydetmediğimiz başka vecihler de var. Bu soruyu soranın bazı rivayetlerde kim olduğu bellidir, bazılarında belli değildir. "Bir adam"dır. Anlaşılan o ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişiyi cenete götürecek az ve öz bir amel birçok defalar sorulmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da sorulara birçok kereler "Öfkelenme!" diye cevap vermiştir.
Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân'ın kaydettikleri bir rivayetin sonunda ismi belirtilmeyen bir kimseden şu açıklama ziyade edilir: "Resulullah'ın söylediğini düşününce gördüm ki, öfke bütün kötülükleri cem etmektedir."
Hattâbî der ki: "Öfkelenme"nin manası "Öfke sebeplerinden kaçın, öfkeyi celbedecek şeylere yer verme" demektir. Öfkenin bizzat kendisinin yasaklanması mevzubahis olamaz. Çünkü öfke tabii, fitrî bir haldir, insan cibilliyetinden izâle edilemez." Hattâbî'den başka alimler de şöyle demiştir: "İnsandaki hayvani tabiattan gelen şeyler vardır, bunları bertaraf etmek mümkün değildir. Bu, yasağa girmez, böyle bir yasaklamada bulunmak, muhali teklif etmek manasına gelir. Öyleyse murad, riyazet ve temrinlerle kazanılabilecek bazı alışkanlıklardır."
Bazıları da şöyle demiştir: "Hadisin mânası: "Öfkelenme, çünkü, öfkenin neş'et ettiği en büyük kaynak kibirdir. Zira kişinin arzu ettiği bir şeye muhalefetten kibir vukua gelir. Kibir de onu öfkeye atar. Bu durumda, mütevâzi olan kimseden izzet-i nefis çabuk zâil olacağı için öfkenin şerrinden selâmette kalır." Bazı alimlere göre de hadisin manası "öfkenin emrettiği şeyi yapma!" demektir."
İnsanın yaratılıştan getirdiği bir kısım huyların kullanılması meselesinde Bediüzzaman merhum, biraz daha farklı bir yaklaşım teklif eder. O da Hattabî gibi bu hislerin yok edilemeyeceği fikrinde. Ona göre, sözgelimi öfkelenme, inad etme demek, fitratını değiştir emrinde bulunmak gibi, yapılması mümkün olmayan bir şeydir. Onun görüşündeki orijinal yön bu fitrî duyguları "hayırda kullanmak"tır. Yine ona göre, her duygunun her uzvun meşru bir kullanma yeri ve yönü vardır. Öyleyse yapılacak iş onları yoketmek değil, hayır yolunda kullanmaktır. Şöyle der:
"....İşte tahmin ederim ki, nasihlerin nasihatları şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlaksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme, adavet etme! İnad etme! Dünyayı sevme!" yani fitratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur."
Şu halde öfke meselesinde, nefsin isyanlarına öfkelenip terbiyesine koymak, küfür için çalışanlara öfkelenip İslam'ın te'yidi ve tesisi için mukabil gayret göstermek en makul yol olmalıdır.
İbnu't-Tîn der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, "Öfkelenme" sözünde dünya ve âhiretin hayrını cem etmiştir. Çünkü öfke, kişileri birbirinden kopmaya, rıfkı bertaraf etmeye götürür. bazan kızılan kimseye eza vermeye sevkeder, bu ise kişinin dinini noksanlaştırır." Beyzavî de şu açıklamayı sunar: "Aleyhissalâtu vesselâm, insana gelen bütün fenalıkların, kişinin şehvet ve öfkesinden geldiğini bilmesi ve kendisine soru soran kimsenin şehvet yönüyle mutedil olduğunu anlamış olması sebebiyle, kendisini kötülüklerden koruyacak şeyi sorunca, insana en büyük zararı veren şey olan öfkeden sonra sahibini yasakladı. Böylece kişi, öfelendiği zaman nefsine hakim olabilirse, en kuvvetli düşmanını yenmiş olur."
İbnu Hacer der ki: "Hadisin büyüğü zikrederek küçüğe uyarıda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira kişinin en büük düşmanı, şeytanı ve nefsidir. Öfke de bu iki şeyden neş'et eder. Kim bu iki düşmanla bütün zorluğuna rağmen onları yeninceye kadar mücâdele ederse nefsinin şehvetini ezmede daha kuvvetli olur." Hadis hususunda İbnu Hibbân şu açıklamayı eklemiştir: "Burada Aleyhissalâtu vesselâm: "Öfkeden sonra, yasak edilen şeylerden hiç birini yapma" demektedir, insanın cibilliyyetinde olan, ortadan kaldırılmasına bir çare bulunmayan şeyi yasaklamış değildir.
Bazı âlimler de şöyle söylemiştir: "Allah öfkeyi ateşten yaratmıştır ve onu insanın fitratına koymuştur. Kişi ne zaman bir şeye niyet eder veya herhangi bir arzusunda nizaya düşerse öfke ateşi yanar ve yüzü ve gözleri kandan kızarıncaya kadar kabarır. Zira insan derisi, gerisindeki rengi gösterir. Bu durum, kendinden daha aşağıda olan kızan ve ona karşı kendisini güçlü hisseden kimse içindir. Eğer kendinden daha üstün olandan öfke hissederse, ondan, derinin zahirinden kalbin içine doğru inkibâz-ı dem (kan tutukluğu) husule gelir ve üzüntüden renk sararır. Öfke, kendi emsaline karşı ise, kan tutukluğu (inkibaz) ile, genişleme (inbisat) arasında gider gelir, rengi bir kızarır bir sararır. Öfke hadisesi, zâhir ve bâtın değişmesini beraberinde getirir. Rengin değişmesi ve uzuvlardaki titreme gibi. Keza öfkenin bir diğer sonucu fiillerin tertipsiz olarak ortaya çıkması ve tabi'î mizacının istihâleye uğramasıdır. Bütün bu söylediğimiz değişmeler zâhirdekilerdir.
Bâtındakine gelince, batındaki hasıl olanların kötülüğü zahirden daha fazladır. Çünkü öfke, kalpte kin ve hased hâsıl eder ve çok çeşitli kötülükleri içe yerleştirir. Hatta denebilir ki, öfke ile ilk hasıl olan şey bâtının çirkinleşmesidir. Dıştaki değişme de aslında içteki değişmenin neticesi ve semeresidir. Bütün bu söylenenler öfkenin bedendeki eseridir.
Dildeki eserine gelince, bu da çoktur: Aklı başında bir kimsenin söylemekten haya edeceği, öfkesi geçince pişman olacağı kötü kaba çirkin sözlerin söylenmesi gibi...
Keza öfkenin fiildeki eseri dövme, öldürmedir. Eğer öfkelenilen kişinin kaçmasıyla bunlar yapılamazsa, öfkelenen kendine yönelir, elbisesini yırtar, yüzünü tokatlar, bazan yıkılır düşer, bazan da bayılır kalır. Kapkacak kırar, bu işle hiç ilgisi olmayan kimseyi döver.
Şu halde, bu kötülükleri düşünen kimse Aleyhissalâtu vesselâm'ın fem-i mübarekelerinden çıkan bu "öfkelenme" kelime-i latifesinin, burada sayılması zor, nihayetinde vâkıf olunması imkansız ne ince hikmetlere şâmil olduğunu, ne yüce maslahatlar celbedip ne fena zararları bertaraf ettiğini anlar. Bu söylenenler de dünyevi öfke hakkındadır dinî öfke hakkında değil."
İbnu Hacer dinî öfke tabiri ile, meşru olan hak için, Allah için izhar edilen öfkeyi anlar. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsını ilgilendiren meselelerde sabredip öfke izhar etmediği halde, dini ilgilendiren meselelerde öfke izhar etmiştir. Bunun bir örneği şu hadistir: "İbnu Mes'ud anlatıyor: "Bir adam gelerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ben sabah namazına falanca yüzünden gelemiyorum çünkü fazla uzatıyor" dedi. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o günkü kadar öfkelendiğini hiç mi hiç görmedim. Öfkeyle şöyle dedi:"Ey insanlar! Sizden bazıları nefret ettiricidir. Hanginiz halka namaz kıldırırsa kısa tutsun zira cemaatte hasta var, yaşlı var ve ihtiyaç sahibi var."
Resulullah'ın bu nevinden öfkelendiği hadiseler çoktur. Demek ki, öfke yasağı mutlak bir yasak değildir. Bu fitrî haletin kullanılması meşru olan durumlar var.[9]

ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

et-Tûfi der ki: "Öfkeyi defetmenin en kuvvetli çaresi, hakiki tevhidi hatıra getirmektedir. Bu, Allah'tan başka failin olmadığını, O'nun dışındaki her failin O'nun bir aleti olduğunu bilmektir. Kime bir başkasından hoşuna gitmeyen bir şey gelecek olursa, hemen hatırlasa ki, eğer Allah dileseydi bu olmazdı; öfkesi dağılır. Çünkü böyle düşündüğü halde öfkesinin devamı, onun Allah'a öfkelendiğini ifade eder. Bu ise ubudiyete aykırıdır."
İbnu Hacer der ki: "Bu açıklama ile, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfkelenen kimseye: "şeytandan istiâze etmeyi" emretmesindeki sır ortaya çıkar. Zira bu hâlette iken şeytandan istiaze ederek Allah'a yönelse, zikrettiği şeyi hatırlaması ona öfkeyi tutma imkânı sağlar. Eğer şeytan vesvese vermeye, hakkıbatılı birbirine karıştırmaya devam ederse, bunlardan herhangi bir şey hatırlaması zaten mümkün değildir."[10]

?4317 ?7? ?????? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ????? ??????????? ???? ???? ???????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? ????????.»???????? ?????????« ??????????? ???????? ?????????????? ????????.

7. (4317)- Sehl İbnu Mu'az İbni Enes el-Cühenî, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyamet günü, mahlukatın başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin." [Tirmizî, Birr 74, (2022); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4777).][11]

?4318 ?8? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????:]?????? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????????? ?????? ??????? ??? ????????? ?????? ??????????: ??? ????? ???? ?????????? ??? ???? ?????? ???????????. ??????????? ????. ???????? ?????? ?????: ????? ??? ???? ???????????! ?????????? ?????????? ????????? ??? ???????? ????????? ???????????. ???????? ?????? ????? ????? ??? ??????? ????. ??????: ????????? ??? ?????? ???????????? ???? ?????? ?????? ??????? ??????????: ???? ????????? ??????? ????????????? ????????? ???? ???????????? ?????? ???? ???? ????????????. ?????????? ??? ?????????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

8. (4318)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uyeyne ibnu Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbnu Kays'ın yanına indi. Hürr İbnu Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarındandı. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşâvere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbnu Hısn:
"Ey kardeşimin oğlu! Emirü'lmü'mininin yanına girmem için izin taleb et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince:
"Yeter artık! Ey İbnu'l-Hattâb sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek öfkelendi. Neredeyse dövmek için

üzerine yürüyecekti ki, Hürr (radıyallahu anh) atılıp:
"Ey emire'lmü'minin Allah Teâla Hazretleri Resûlüne: "Affi esas tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!" (A'raf, 199) emretmiştir. Bu adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr ayeti okuyunca Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)." [Buhârî, İ'tisam 2, Tefsir, A'raf 5.][12]

AÇIKLAMA:

Burada, bedevi olan Uyeyne İbnu Hısn'ın Hz.Ömer'i öfkelendirecek kadar sert olan bir mizacı görülmektedir. Uyeyne İbnu Hısn cahiliye devrinde şecaat, cehalet ve kabalığıyla şöhret yapış birisidir. Sahabe'den sayılır. Mekke fethinde müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbtandır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Huneyn'e katılmıştır. Resulullah onu el-Ahmâku'l-Mutâ' diye isimlendirmiştir.
Tuleyhâ el-Esedî peygmberlik iddia ederek isyan ettiği zaman Uyeyne ona tabi olmuştur. Ancak müslümanlar galebe çalınca, Tuleyhâ kaçmış, Uyeyne yakalanarak Medine'ye getirilmiştir. Hz. Ebû Bekr tevbe teklif etmiş, o da tevbe etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan Medine'ye gelişi, durumu düzeltip İslam'ı benimsemiş olmasından ve bir kısım fetihlere katılmasından sonraya, Hz. Ömer devrine rastlar. Kendisinde, daha çok bedevilerde görülen bazı hallerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır.
Rivayete göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna izinsiz girer. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hani izin?" diye sorar.
"Mudarlı kimseden hiç izin almadım?" der.
Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. ömer (radıyallahu anh)'ın, Kur' an-ı Kerim'den bir âyet hatırlatılınca ona ne kadar saygı duyup kendisini frenlediğini göstermektedir. [13]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294-295.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297-300.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/300.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301-302.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/302.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÜNEN-İ DARİMİ
Önsöz
Sünnet Ve Hadis
Hadisin Önemi
Hadisin Tarihi
1. Hadis Öğrenimi:
2. Hadislerin Rivayet Şekli
3. Hadislerin Yazılması
Hadis Coğrafyası
Hadis İlminde Kadınlar
Anahatlarıyla Hadis Usûlü
Hadis Okurken Dikkat Edilecek Bazı Hususlar
Dârimi, Hayatı Ve Eseri
A- Sünen Edebiyatı:
B- Dârimi'nin Sünen'i
1. Sünenin Nüshaları:
2. Sünen'in Kaynakları:
3. Sünen'in Rivayetleri:
4. Sünen'in Rivayet Özellikleri:
5. Sünen'in Sıhhat Durumu:
6. Sünen'in Tertibi:
7. Sünen'in Bölüm Başlıkları:
8. Sünen'de Hadislerden Sonra Yer Alan Açıklamalar:
9. Sünen'de Tekrarlar:
10. Sünen'de Takti' Ve İhtisarlar:
11. Sünen'de Hadis Sayısı:
12. Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:

SÜNEN-İ DARİMİ

Önsöz

Alemlerin Rabb'ı olan Allah'a hamd olsun! Efendimiz, son peygamber Muhammed'e, âline ve ashabına salâtü selâm olsun!
Hz. Peygamber'in hadis-i şerifleri, İslâm tarihinin ilk yıllarından itibaren yazılmaya başlanmış ve zamanla onları bir araya getiren irili-ufaklı birçok eser meydana getirilmiştir. Bunlardan biri, takdim sadedinde olduğumuz bu Sünen'dir.
Büyük İslâm alimlerinden biri olan Dârimi'nin (181-255 h.) bu eseri, içlerinde İbn Hacer el-Askalânî'nin (v. 852) de bulunduğu bazı alimlerce, Sünenu İbn Mâce yerine Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı sayılmaya lâyık görülecek kadar kıymetli bir eserdir. Eser, günümüze tam olarak ulaşan en eski "sünen" kitabı olma özelliği ile tarihî bir değere de sahiptir. Eserde ibadet, muamelât ve ahlâkla ilgili temel İslami hükümler, seçilip ahenkli ve mantıkî bir düzene konulan hadislerle anlatılmaktadır. Kitabın, mühim ve ayırıcı bir bölümü olan Mukaddime'sindeyse bir kısım siyer, hadis ve fıkıh usûlü konuları oldukça zengin rivayetlerle ele alınmıştır.
Bu mühim eserin dilimize kazandırılmasının büyük faydalar sağlayacağı düşünülmüş ve elinizdeki bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılanlar şunlardır:
1. Kitabın aslı ilk olarak tamamen harekelenmiştir. Bilindiği gibi, bazen farklı okunabilen hadis metinlerini okumada asıl olan, dilbilgisi kuralları değil, rivayet şekilleridir, yani onları, hocadan nasıl duyulmuş, alınmışsa o şekilde okumak esastır. Bunun için harekeleme yapılırken, rivayet şekillerine göre harekelenmiş olan diğer hadis kitaplarından istifade edilmiş, onlarda bulunmayan metinler ise dilbilgisi kurallarına göre harekelenmiştir.
2. Hadislerin, varsa, diğer kitaplardaki yerleri tespit edilip gösterilmiştir. Hadislerin yerleri gösterilirken Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce'nin eserlerinde önce ana-bölüm (yani eser içindeki "kitab") ismi, sonra alt-bölüm ("bâb") numarası, ardından da parantez içinde cilt ve sayfa numarası verilmiştir. Müslim'in Sahîh'i ile Mâlik'in Muvatta'ında ise "bâb" numarası yerine hadis numarası verilmiştir. Bunların dışındaki kitaplarda ise cilt ve sayfa numarası ile yetinilmiştir.
3. Bilhassa Kütüb-i Sitte'de bulunmayan hadislerin sıhhat durumları, ilgili kitaplardan istifadeyle belirtilmeye çalışılmıştır.
4. Tercümede anlaşılır ve güzel karşılıklar bulmanın yanında metne bağlı kalmaya da gayret edilmiştir. Bununla birlikte, kitabın özelliğinden dolayı, ihtiyatlı davranılmış ve zaman zaman "tercüme kokma" pahasına, güzel ifade yerine metne bağlı tercüme tercih edilmiştir.
5. Metinlerin anlaşılmalarını kolaylaştırmak gayesiyle parantez içi cümlelerin kullanılmasından kaçınılmamıştır. Bu açıklayıcı cümleler, daha ziyade, hadisin diğer rivayetlerinden veya şerhlerinden alınmıştır.
6. Hadislerin bazılarına "Açıklama"lar yapılmıştır. Bunların kaynakları belirtilmeyenlerinde, ele alman hadisin Fethu'l-Bâri, Umdetu'l-Kari, Tuhfetu'l-Ahvezî ve el-Menhel'deki şerhinden istifade edilmiştir. Kitabımız "hadis kitabı" olduğu için, fıkhî konuların tafsilâtına girilmemiş, kısaca mezheblerin görüşleri, delillerine de işaret edilerek, verilmeye çalışılmış, bilhassa zahiren birbirine zıt görünen hadislerin izahı üzerinde durulmuştur.
7. Kitabın baş tarafına hadisin önemi, tarihçesi, kısaca usûlü ve Dârimi'nin hayatı ile eseri hakkında bir "Giriş", sonuna da fihristler eklenmiştir.
Bu çalışmanın en büyük sermayesi, doğruya ve güzele ulaşmak için samimiyetle çabalama olmuştur. Ancak, beşer işi olduğuna göre hataların bulunması kesindir. Bunları yüce Allah'ın bağışlamasını, aziz okuyucuların da hatırlatmasını dilerim.
İçtimaî bir varlık olan insanın her çalışmasında çevresinin, şu veya bu oranda katkısı vardır. Bu anlayışla emeği geçeniere, bu meyanda, çalışmam boyunca yaptığı teşvik, destek ve gösterdiği sabırdan dolayı zevcem Emine'ye şükranlarımı sunarım.
Çalışmak bizden, başarıya ulaştırmak yüce Allah'dandır.
Abdullah Aydınlı
Erzurum, 22.10.1992 [1]

Sünnet Ve Hadis

"Sünnet" ve "hadis" kelimeleri muhtelif İslami ilimlerde birbirinden az çok farklı mânâlarda kullanılmışlardır. Şöyleki;
Hadis alimlerinin kullanışında "sünnet", Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- nakledilen her türlü söz ve iştir. Hz. Peygamber'in peygamberliğinden önceki söz ve işleri de aynı ismi alır.
Fıkıh usûlü alimlerine göre "sünnet", Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim dışında nakledilen ve şer'î bir delil olmaya elverişli olan söz, fiil ve takrirleri (yani gördükleri veya duydukları bir şeyi onaylamaları)dır.
Fıkıh alimlerine göre "sünnet" ise, Hz. Peygamber'den farz ve vâcib olmayarak gelen ve dinde uyulması istenen her şeydir. Diğer bir ifadeyle onların kullanışında "sünnet", dinde farz ve vâcib olmayarak takib edilen yoldur.[2]

"Sünnet" kelimesi "bid'at"ın zıddı olarak da kullanılmıştır. "Bid'at", en kapsamlı bir mânâsıyle, Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Pey-gamber'in uygulamalarından ortaya çıkan esaslara aykırı olan şey demektir. Buna göre "sünnet'de, kaynağı Kur'an-ı Kerim de olsa, Hz. Peygamber ve ashabının uygulamalarına uygun olan şey demek olur. Bu kullanışa Ahmed b. Hanbel'in şu sözü örnek verilebilir: "Alî senedin peşine düşmek, öncekilerden gelen bir sünnettir. Çünkü Abdullah'ın talebe-arkadaşlan Kûfe'den Medine'ye gidip Hz. Ömer'den (ilim) öğrenir, (hadis) işitirlerdi."[3] "Falan ehl-i sünnettendir." ifadesindeki "sünnet" kelimesi de bu mânâyadır.[4]
"Sünnet'in, "vâcibliği veya mendûbluğu Hz. Peygamber'in emriyle bilinen şey" mânâsına bir kullanılışı da vardır.[5] Meselâ; "Abdest Mekke döneminde sünnet idi." sözü şöyle açıklanır: "Bunun mânâsı o sünnetle biliniyordu. Ama hükmüne gelince o (o zaman da) mutlaka farzdı!"[6]
"Hadis" ise "sünnet'i bildiren haberdir. Bu kelimenin, Hz. Peygamber'in sadece sözü mânâsına kullanımı da yaygındır. Bu durumda Hz. Peygamber'in fiili "sünnet" ismini alır. Ancak bu iki kelime zamanla, Hz. Peygamber'in sözü, fiili ve takriri ile bunları bildiren haber mânâsına eşanlamlı olarak kullanılır olmuştur.
Biz de bu Giriş kısmında "sünnet" kelimesini hadis alimlerinin anladığı mânâda ve onunla "hadis" kelimesini eşanlamlı olarak kullanacağız. Burada hemen kaydetmeliyiz ki, hadisçilerin anladığı mânâda bir "sünnet"in fikhî hükmü yerine göre farz, vâcib, sünnet veya müstehab olabilir. [7]

Hadisin Önemi

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- her yönü ile ilgili haberleri içine alan hadisin önemi çok büyüktür. Hadisin bu önemi muhtelif açılardan sözkonusu edilebilir. Bunlar arasında hadisin müslümanlar için taşıdığı önem genel olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Bunlar da "Kur'an-ı Kerim'i Anlamak" ve "Kur'an'ı Kerim'in Hükümlerini Uygulamak" dır.
A- Kur'an-ı Kerim'i Anlamak: Çok açık bir hususdur ki, müslümanlar Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasaklarına uyarak onun istediği şekilde bir hayat geçirmekle yükümlüdür. Bu da Kur'an-ı Kerim'i yüce Allah'ın muradına uygun anlamakla mümkündür. Bu imkânı bize en büyük ölçüde ancak hadis sağlar. Şu olayda bu hususa işaret edilmektedir: Tâbiûn neslinin fazilet sahibi, büyük alimlerinden biri olan Mutarnf b. Abdillah eş-Şıhhîr'a (v. 95), hadislerin önemini kavrayamadığı anlaşılan biri;
"Bize sadece Kur'an'dan bahsedin!" demişti de o şöyle cevap vermişti:
"Vallahi, biz Kur'an'a karşılık bir bedel (yani onun yerine geçecek bir şey) murad etmiyoruz. Fakat biz Kur'an'ı daha iyi bilen kimseyi (yani Hz. Peygamber'i) istiyoruz![8]
Zaten Hz. Peygamber'e, kendisine indirilenleri tebliğ etmesinin[9] yanında onları "tebyin: açıklama" görevi de verilmiştir. Yüce Allah şöyle buyurur:
"Sana Zikr'i (yani Kur'an'ı) insanlara, kendilerine indirileni açıklayasın diye "Li-tubeyyine") indirdik". [10]
"Sana Kitab'ı ancak hakkında ihtilâfa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın diye (li-tubeyyine)... indirdik!" [11] Bu âyetlerde geçen "tebyin" kelimesinin en yaygın mânâsı açma, vuzuha kavuşturma, izah etme, açıklamadır.[12] Bununla beraber kelimenin "bildirme" mânâsı da vardır. Ancak zikredilen ikinci âyette bu kelimenin "ihtilâfa düşme" kelimesinin mukabilinde kullanılmış olması onun en yaygın yâni "açıklama" mânâsında kullanıldığına işaret sayılabilir. Çünkü "ihtilâfa düşüldüğünde", daha ziyade, "izaha" ihtiyaç duyulur. Kelimenin bu mânâda kullanıldığını Hz. Peygamber'in tevatür derecesinde bize ulaşmış bulunan Kur'an açıklamaları da desteklemektedir. Zira Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'i açıklama görev ve yetkisi verilmemiş olsaydı o onu muhtelif şekillerde açıklama yoluna gitmezdi.
Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i açıklamaları genel olarak dört şekilde olmuştur:
1. Mücmel âyetleri açıklamak: Kuranı Kerimde bazı âyetler "mücmel"dir, yani ele aldıkları konulara kısaca temas eder, onların geniş açıklamalarını, ayrıntılarım vermezler. İşte Hz. Peygamber sözleriyle bu tür ayetlerin geniş açıklamalarını yapmış, ayrıntılarını bildirmiş, fiilleriyle de onların nasıl uygulanacaklarını göstermiş, diğer bir ifadeyle söz ve fiilleriyle onları "beyan" etmiştir. Meselâ Kur'an-ı Kerim'de namaz kılma, oruç tutma, hacca gitme emirleri vardır. Ancak namazların kaçar rekât kılınacağı, oruçta uyulacak kaideler, hacda yapılacak ibadetler gibi birçok husus Kur'an'da yer almamış, bunların açıklaması Hz. Peygamber'e bırakılmıştır. Bunun için Hz. Peygamber; *"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın!*[13] "*Hacda yapacağınız ibadetleri ("menâsikinizi" benden) alın!"*[14] Buyurmuştur. Hz. Peygamber'in söz konusu açıklamaları olmasaydı, ilgili âyetler yüce Allah'ın isteğine uygun anlaşılamaz ve ortaya çok farklı uygulamalar, böylece de ibadetler hususunda büyük kargaşalıklar çıkardı. Nitekim son yıllarda Hindistan'da sünnetin dindeki yerini ve değerini inkâr eden[15] ve kendilerine "ehlu'l-Kur'an: Kur'an'cılar" diyen bazı kimseler namazın nasıl kılınacağının, devlet başkanı tarafından zamana ve yerine göre belirleneceği iddiasında bulunmuşlardır.[16]
2. Müşkil âyetleri açıklamak: Hz. Peygamber anlaşılmaları güç olan bazı âyetleri de beyân etmiştir. Meselâ bir âyette şöyle buyrulur: *"Tövbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, "seyahat edenler"... (işte bunlar da cennetliktirler)"*[17] Hz. Peygamber bu âyette geçen "seyahat edenler"i, "oruç tutanlar" şeklinde açıklamıştır"[18]
Başka bir âyette ise; *"O (yani Allah) takva ve mağfiret ehlidir!*[19] buyurulur. Hz. Peygamber bu âyetin mânâsını şöyle açıklamıştır: Allah -tebâreke ve teâlâ- buyurur ki; "Kendisine (karşı gelmekten) sakınılmaya lâyık olan benim. Kim de bana (karşı gelmekten) sakınır da benimle birlikte başka bir tanrı tanımazsa onu bağışlamaya lâyık olan da benim!"[20] Diğer bir âyet-i kerimede ise şöyle buyurulur: *"Beyaz iplik siyah iplikden sizce seçilinceye kadar yiyin, için..."* [21] Hz. Peygamber buradaki beyaz iplikle siyah iplikden maksadın gecenin siyahlığı ile gündüzün beyazlığı olduğunu beyan buyurmuştur.[22] Nitekim daha sonra âyetin bu mânâya olduğunu gösteren "mine'1-fecr: yani tan yeri" açıklaması da nazil olmuş ve âyetin mânâsı şu hale gelmiştir: "Beyaz iplik siyah iplikden yani tan yeri sizce seçilinceye kadar yiyin" için!"
3. Geniş kapsamlı, genel ifadeli bazı ayetlere sınırlamalar getirmek: Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'i açklamasının bir kısmı, geniş kapsamlı, genel ifadeli ('mutlak','âmm')[23] bazı âyetlere sınırlamalar getirmek ('takyid', 'tahsis') şeklinde olmuştur. Bu neviden açıklamalarına şu birkaç örneği verebiliriz:
Kur'an-ı Kerim'de, ölen bir kimsenin mirasının, hayattayken yapmış olduğu "vasıyyetinin" yerine getirilmesinden sonra taksim edileceği hükmü vardır/[24] Burada "vasıyyet" kelimesi mutlak olarak zikredildiği için buna göre kişi malından istediği miktarda vasıyyet yapabilir. Ancak Hz. Peygamber vasıyyetin, miras bırakılan malın üçte birinden fazla olmasını men ederek âyetin sozkonusu mutlak hükmünü takyîd etmiştir.[25]
Bir âyet-i kerimede şöyle buyurulur: *"Allah bey'i yani alışverişi helâl, faizi haram kıldı."*[26] Bu âyette bey' kelimesi mutlak olarak kullanılmıştır. Buna göre her türlü alışveriş helâl demektir. Ancak Hz. Peygamber aldanma, aldatma ve haksızlık ihtimali olan bazı alışverişlerle, şarabın alım-satımı gibi bazı alışverişlerin helâl olmadığını açıklamış[27] ve böylece bu âyetin hükmünün mutlak olmadığını beyan buyurmuştur.
Bir diğer misal "zulüm" kelimesiyle alâkalıdır. Şöyleki; *"iman edip imanlarına zulüm karıştırmayanlar, işte güven onların hakkıdır..."*[28] mealindeki âyet indiğinde sahâbe-i kiram endişeye kapılmış ve hemen Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- başvurarak;
"Hangimiz nefsine zulüm (haksızlık) etmez ki?" demişlerdi. O zaman Hz. Peygamber;
"O sizin sandığınız gibi değil. *Bilakis Lokman'ın oğluna dediği 'Yavrum, Allah'a şirk koşma! Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür!"*[29] Sözündeki gibidir." buyurmuştu.[30] Yani Enam sûresinin mezkûr âyetinde geçen "zulüm" kelimesinin "şirk" mânâsına olduğunu açıklamıştı. Bilindiği gibi "zulüm" kelimesi "haksızlık" mânâsına olup âmm (umûmî) bir lafızdır ve en küçüğünden en büyüğüne kadar -ki şirk, Allah'a karşı işlenen en büyük haksızlıktır. Her türlü haksızlığı kapsamaktadır. İşte Hz. Peygamber yukarıdaki açıklamasıyle bu kelimenin En'am süresindeki mezkûr âyette umûmi mânâsında değil husûsi bir mânâsında kullanıldığını, bu âyette Allah'ın muradının bu husûsi mânâ yani "şirk koşma" olduğunu beyân buyurmuştur.
Diğer bir misâl olarak ölü hayvan etiyle ilgili hükmü zikredebiliriz. Kur'an'da ölü hayvan etinin ("meyte"nin) yenmesinin haram olduğu umûmi bir hüküm olarak beyân edilmektedir[31] Hz, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Onun (yani denizin) suyu temiz, ölü hayvanının (etinin, "meytesinin" yenmesi) helâldır!"*[32] Buyurarak Kur'an'daki mezkûr umûmi hükmü tahsis etmiş, onun deniz meytesi dışındaki meytelere has olduğunu açıklamıştır.
4. Kur'an'ın bazı hükümlerini te'kîd etmek: Hz. Peygamberin bir kısım beyânları aynen Kur'an-i Kerim'deki bazı hükümler gibi olmuştur. Böylece Hz. Peygamber'in bu tür beyânları Kur'an'ın ilgili ahkâmını te'yîd etmiş, başka bir şekilde ifade etmiş olmaktadır. Bunun örnekleri pek çoktur.
B- Kur'an'ı Kerim'in Hükümlerini Uygulamak: Takdir edilir ki, bir metni anlamak, onu uygulayabilmek için her zaman yeterli olmaz. Bunun için onun uygulanışım da görmek gerekir. İşte Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'i bir taraftan, yukarıda anlatılan şekillerle benzeri şekillerde açıklayarak onun, Allah'ın muradına uygun ve daha iyi anlaşılmasını sağlamış diğer taraftan ona uygun yaşayışı ile de onun nasıl tatbik edileceğini bilfiil göstermiş ve ümmetine "güzel bir örnek"[33] olmuştur. Bu durumu, Hz. Peygamber'in ahlâkını soranlara Hz. Âişe'nin;
"Onun ahlâkı Kur'an'dan ibaretti!" şeklinde verdiği cevabı[34] çok güzel ifade eder.

Böylece sözlü ve fiilî "beyân: açıklama" gerçekleşmiş oluyordu.
Sahâbe-i kiram da, Hz. Peygamber'in sözlü açıklamalarının yanında gördüğü uygulamalarını da kendilerinden sonraki müslümanlara, yaşanan bir hali dille ifade etme imkânı ölçüsünde anlatmış, nakletmişlerdir.
Diğer taraftan pek çok âyet-i kerime Hz. Peygamber'e itaat etmeyi emretmektedir. Bunlardan bir kaçını zikredebiliriz:
"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu, hem daha hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir!"[35]
"Öyle değil, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp sonra verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar!"[36]
"Allah ve Peygamber'i bir işe hükmettiği zaman gerek mümin olan bir erkek, gerek mümin olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allah'a ve Resul'üne isyan ederse muhakkak ki o, apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır!"[37]
Bu ve benzeri âyetlerde Hz. Peygamber'e itaat; muhatabların zekâ, anlayış ve inanç bakımlarından durumları farklı olduğu için değişik uslûb ve açıklıkta, her seviyeden insanın anlayabileceği şekilde açıklanmıştır.
Bu itaat mecburiyeti,[38] Hz. Peygamber'e itaatin Allah'a itaat etme sayılmasındandır. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Kim o peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir".*[39] Zira Hz. Peygamber sadece Allah'ın yolu olan sırât-ı müstakime götürmekte[40] ve yalnız kendisine vahyedilene uymaktadır. Bir âyette şöyle buyrulur:
"De ki, ben size; Allah'ın hazineleri yanımdadır", demiyorum. Gaybı da bilmem. Size, 'Ben meleğim!" de demiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyuyorum!"[41] Benzer muhtevadaki diğer bir âyet de şöyledir:
"De ki, ben peygamberlerden ilk defa gelmiş biri değilim. Bana da, size de ne yapılacağını bilmiyorum. Ve ben ancak bana vahyolunana uyuyorum!"[42]
Burada kaydetmeliyiz ki, mezkûr âyetlerde Hz. Peygamber'in sadece kendisine vahyedilene uyduğunu bildirmesinden, onun her sünnetinin mutlaka vahiy kaynaklı olduğu kesin olarak anlaşılamaz. İlgili diğer nasslar incelendiğinde görülür ki, bu ve benzeri âyetler ya belirli konulara hastırlar veya onları, Hz. Peygamber'in her hükmünün mutlaka vahyî bir esasa dayandığı şeklinde anlamak gerekir. Şurası kesindir ki, Hz. Peygamber'in bir kısım sünnetleri doğrudan vahiy kaynaklıdır. Yüce Allah şöyle buyurur; *"Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi, sana bilmediğin şeyleri öğretti"*[43] Bu âyette Hz. Peygamber'e Kitab ile birlikte "hikmet" ismi verilen bir şeyin "indirildiği" nden bahsedilmektedir. Söz konusu "Kitab", Kur'an-ı Kerim olduğuna göre "hikmet" ondan başka bir şey olmalı ve bu, öncelikle sahabeye, onlar vasıtasıyle de sonraki müslümanlara intikal etmiş bulunmalıdır. Nitekim yüce Allah müminlere yaptığı lütuflar arasında onlara Kitabla beraber "hikmet'i öğreten bir peygamber göndermesini de zikretmektedir.[44] Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap eden bir âyet de şöyledir:
"Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve "hikmet'i hatırda tutun!"[45] Şimdi Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim dışında gelen her şeye "sünnet" denildiğine göre, söz konusu bu "hikmet" de "sünnet'e dahil olmalıdır. Aralarında İmam Şafii'nin de bulunduğu bazı alimler de, bazı âyetlerde "Kitab"la birlikte zikredilen "hikmet'ten "sünnet'in kast edildiği kanaatindedirler.[46] Şu halde sadece buna bakarak "sünnet'in bir kısmının Allah tarafından indirilmiş yani vahiy kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Kaldı ki, hadisler arasında ancak Allah'ın bildirmesiyle bilinebilecek olan gaybî yani geçmişle, gelecekle veya ölümden sonraki hallerle alâkalı bilgilerin[47] ve "Allah şöyle buyurdu...", "Rabbim bana şöyle emretti..." gibi ifadelerle Allah'a nisbet edilen bilgilerin bulunması da bazı hadislerin/sünnetlerin vahiy kaynaklı olduğunu açıkça gösterir.
Diğer taraftan Hz. Peygamber'in bazı hareketlerinin, karar ve açıklamalarının vahye dayanmadığını gösteren âyet ve hadisler de vardır. Bu hususta örnek olarak Hz. Peygamber'in Bedir Savaşı'nda esir düşen müşrikleri fidye alıp salıvermesi[48] Tebûk Savaşı'na bir bahane ile katılmak istemeyenlere izin vermesi[49] Allah'ın kendisine helâl kıldığı (bal şerbetini) haram kılması[50] İbn Ümmi Mektûm'dan yüz çevirmesi[51] ile ilgili âyetleri ve Bedir Savaşı'nda seçtiği ordugâhı bir sahâbinin teklifi üzerine değiştirmesi[52] ile hurma ağaçlarının aşılanmasını[53] hakkındaki hadisleri zikredebiliriz.
Şu halde denilebilir ki, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sel-îem- sünnetinin bir kısmının vahiy kaynaklı olduğu kesindir. Sünnetin bir kısmı ise onun, vahyi esaslardan hareketle yaptığı ictihadlarına, belirttiği görüşlerine dayanmaktadır .[54] Bununla beraber hadislerin vahye veya Hz. Peygamber'in içtihadına dayanması, onların teşri değeri hususunda önemli değildir. Hz. Peygamber'in, vahye muhatab olacak, onu alabilecek en güzel şekilde olmasını takdir eden'[55] ve müslümanlara örnek olarak lütfeden yüce Allah müslümanları onun, kaynağı vahiy veya ictihad-ı nebevisi olan açıklamalarına uymakla yükümlü tutmuştur. Hz. Peygamber'e itaat etmeyi emreden âyetlerde de, şöyle olanlara uyun, şöyle olanlara uymayın, şeklinde bir ayrım yoktur. Ayrıca Hz. Peygamber'e itaat yükümlülüğünü sadece vahye dayalı açıklamalarına bağlarsak, Allah'a itaatle birlikte Resûl'e itaati emreden âyetlerin, "Resûl'e itaat" kısımlarını anlamamız güç olur. Kaldı ki, her bir hadisin kaynağının vahiy mi, nebevi ictihad mı olduğunu tespit etmek de mümkün değildir.
Sahâbe-i kiram başta olmak üzere ilk müslümanlar bu hususları hakkıyle takdir edip anlamış ve Hz. Peygamber'in sünnetine verdikleri önemi söz ve fiilleriyle ifade etmiş, onun için gerekeni yapmada, fazlası kabil olamayacak şekilde sa'yü gayret göstermişlerdir. Şöyleki;
1. Onların, hayatlarını tanzim hususunda, Kur'an'la beraber tek mercileri hadis/sünnet olmuştur. Onlar hareketlerini, görüş ve düşüncelerini, anlayışlarını, olaylara bakışlarını şeklen veya öz itibariyle sünnete göre ayarlamaya çalışmışlardır. Bu anlayış ve takdir neticesidir ki, ortaya çıkan problemlere çözüm önce Kur'an-ı Kerim'de aranmış, orada bulunamadığında Resûlullah'ın hadisine başvurulmuş, Resûlullah'ın sünneti araştırılmıştır. Öyle ki Hz. Peygamberin davrandığı gibi davranmak veya buyurduğuna uygun hareket etmek bir sahabinin ve sonraki bir müslümanın en tabii hali olmuştur. Bunun sayılamayacak kadar çok örneğinden bir kaçını burada kaydedebiliriz:
Seyyar anlatıyor: Sabit el-Bunâni ile yürüyordum, çocuklara rastladığında onlara selâm verdi. Sabit de, Enes'le beraber yürüdüğünü, çocuklara rastladığında onlara selâm verdiğini haber vermiş. Enes de, Resûlullah ile beraber yürüdüğünü, çocuklara rastladığında onlara selâm verdiğini rivayet etmiş.[56]
Ebû Yezid el-Bistâmi şöyle demiştir:
"Andolsun ki, ben yüce Allah'dan, yeme ve kadın ihtiyaçlarını benden gidermesini istemeyi içimden geçirmiştim. Sonra kendi kendime; "Bunu Resûlullah -aleyhissalâtu vesselam- istememişken benim, aziz ve celil olan Allah'dan istemem nasıl caiz olur?" demiş ve onu istememiştim. Yüce Allah da benden kadın ihtiyacını gidermişti. Öyle ki artık karşıma bir kadın veya bir duvar çıkmasına aldırış etmem!"[57]
"Ebû Şuayb Îbnu'l-Mukaffa1 yetmiş kere piyade hac etmiştir. Son haccında bâdiyede bir kelb gördü ki, susuzluktan ağzından dili taşra çıkmış, Çağırdı ki, yetmiş piyade hac sevabın bir içim suya kim satın alır. Bir şahıs ona bir içim su verdi. Ol suyu alıp kelbe verdi ve eyitdi: Bana ol haclarımdan bu yegrekdir. Zira Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşdur ki, her ciğeri hararetlu kimseye kim olursa olsun su vermekte ecir vardır!"[58]
Bu örnekleri çoğaltmadan diyebiliriz ki, İslâm tarihi âdeta bu yöndeki gayretlerin bir tarihidir. İslâmi ilimlerin değişik dallarında eser veren alimlerin çalışmaları bunun müşahhas örnekleriyle doludur. Bu hususu onların bir kaç açıklamasında görmekle yetinelim:
İmam Şâfıi şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadis rivayet eder de aksi görüş beyan ettiğimde beni hangi gök gölgelendirir, hangi yer beni taşır![59]
İmam Mâlik ise şöyle demiştir:
"Sünnetler Nuh'un gemisidir: Kim ona binerse kurtulur, kim de ondan geri kalırsa boğulur! "[60]
Tasavvuf tarihinin büyük simalarından biri olan Sehl b. Abdillah et-Tusterî'ye İslâm'ın şerâyiî ile ilgili bir soru sorulmuş, o da şöyle cevap vermişti: "Alimler (İslâm şerâyii hakkında) konuştular ve çok şeyler söylediler. Fakat bunlar iki cümledir: 'Resûl'un size verdiğini alın, sizi nehyettiği şeyden kaçının!'[61] O, sonra da şöyle demişti: "Bunlar da bir cümleden ibarettir: 'Resûl'e itaat eden, muhakkak Allah'a itaat etmiş olur!"[62]
Cüneyd-i Bağdâdi'nin açıklaması da şöyledir:
"Bu ilmimiz Kur"an ve sünnetle mukayyeddir. Bu yola girişinden önce Kur'an okumayan, hadis yazmayan, fıkıh öğrenmeyen kimseye uymak caiz değildir!"[63] Böylece sahabeden itibaren müslümanlar, Sufyân Sevri'nin (v. 161);
"İnsan başını bile hadise göre kaşımalıdır!"[64] Sözünü doğrulayacak derecede her işte[65] Hz. Peygamber'e uymada titizlik göstermişlerdir. Hatta "Hz. Peygamber'! Her işlerinde taklit edebilme arzusu bazı sahabede o dereceyi bulmuştur ki, Peygamber sevgisinden fazla bir nasibi olmayanların bunları makûl karşılayabilmesi mümkün değildir"[66]
Bu arada günlük konuşmalarda Hz. Peygamber'in sözleri vird-i zeban edilmiş, dillerden düşürülmemiştir. İşte pek çok misâlden biri: Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sahâbilerinden Câbir'in devesini satın almak istediğinde;
"Onu bana şuna şuna mukabil satar mısın? Allah seni bağışlasın!" demişti. Artık bu söz müslümanların hep söyledikleri bir söz olmuş,
"Şöyle şöyle yap, Allah seni bağışlasın!" demeye başlamışlardı.[67]Hz. Peygamberin sözlerinin bu şekilde iktibası onların bazen bir sahâbinin

sözü gibi nakledilmesine de sebeb olmuştur.
Kur'anî ve Peygamberi emirler doğrultusunda bu peygambere ittiba arzusuyladır ki, sahabe ve sonraki ilk müslümanlar hayatın her safhasıyla ilgili çok ayrıntılı bilgiler ihtiva eden hadislerin nesilden nesile intikalini sağlamışlardır. Bu vakıanın boyutlarını, Ebû Hatim İbn Hıbbân'ın tespitiyle dört rekâtlı bir namaz hakkında Resûlullah'ın altı yüz sünnetinin nakledilmiş olduğu[68] haberiyle takdir edebiliriz. Gerçek şu ki, her zaman örnek alınması gereken bir hayat böyle mufassal nakledilmiş olmalıdır. Bu hususta S. Süleyman Nedvi şöyle demektedir:
"Hz. Muhammed'in sünneti, bu muhtelif beşer tabakalarının ve sınıflarının cümlesine örnek olmağa kâfi gelecek mahiyettedir... Gerçek bir hayatta nice karanlıklar vardır. Onları aydınlatmak lâzımdır. Hz. Muhammed'in sîreti hayatın her safhasını ihtiva eder. Bütün hayata şâmildir. Bütün beşeriyet sınıfları onda örnek olacak ciheti bulabilirler... O'nun hayatı ve sîreti, en benam çiçeklerden ve güllerden yapılmış bir bukete benzer: Sarı, beyaz, al, yeşil rengârenk en güzel çiçekleri onda bulmak kaabildir.[69]
2. Onların içtimaî münâsebetlerinde sünnet ve sünnete ittibâ mihenk taşı olmuş, sünnetin ruhuna aykırı şeyler ("bid'at'ler) şiddetle reddedilmiştir.[70] Nakledeceğimiz şu hâdiseler buna güzel birer örnek teşkil ederler:
Sahâbi Abdullah b. Muğaffel'in (v. 57) bir akrabası fiske taşı atmıştı. Bunun üzerine Abdullah ona mani olup şöyle dedi: "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- fiske taşı atmayı yasaklamış ve şöyle buyurmuştu:
"Bu (yani fiske taşı atmak) ne bir av avlar, ne de bir düşman parçalar! Fakat diş kırabilir, göz çıkarabilir!". Bu ikazdan sonra adam yine fiske taşı atmaya başlayınca Abdullah ona şöyle çıkıştı:
"Ben sana Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu yasaklamıştı, diye haber veriyorum, sonra sen (yine) fiske taşı atıyorsun! Seninle ebediyyen konuşmam! "[71]
Meşhur sûfîlerden Ebû Osman el-Hîrî'nin, ölümüne yakın durumu ağırlaştığında oğlu Ebu Bekr (üzüntüsünden) üzerindeki gömleği parçalamıştı. Bunun üzerine Ebû Osman gözlerini açmış ve şöyle demişti: 'Tavrum, zahirde sünnete muhalefet, kalbdeki gizli bir riyadandır!"[72]
Bidatlere muhalefetin bir belirtisi olarak bidatçıların rivayet ettikleri hadisler de ekseriya kabule şâyân görülmemişlerdir. Muhammed b. Sirin'in (v. 110) şu sözü meşhurdur: "(Önceleri) isnâd sormazlardı. Fitne ortaya çıkınca (hadis rivayet edenlere); "Bize râvîlerinizin ismini söyleyin!" dediler ve neticede sünnet ehline bakılıp hadisleri alınmaya, bidatçılara bakılıp hadisleri alınmamaya başlandı"[73]
3. İlk müslümanların, Hz. Peygamber'in özellikle müsaade edip karışmadığı[74] meşru' istek ve zevklerini düzenlemede de hadis etkili olmuştur. Örnek olarak Enes b. Mâlik'le ilgili bir haberi zikredelim:
"Bir terzi, Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- yaptığı bir yemeğe davet etti. Ben de Hz. Peygamber'le beraber gittim. Terzi arpa ekmeği ile, içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba ikram etti. Bu yemekte Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, tabağın etrafında kabak aradığını gördüm. Bu sebeble o günden sonra kabağı sevmekteyim."[75]
Şu haberlerin de; zevk, duygu ve arzuların hadis muvacehesinde yönlendirilmesi ile ilgileri vardır:
Zeyneb bint Ebî Seleme anlatıyor:
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Ümmü Habîbe'nin, babası Ebû Sufyân b. Harb öldüğünde, yanına girmiştim. İçinde zağferan sarısı veya başka bir esans bulunan bir güzel koku istetti ve onu genç bir kıza sürdü. Sonra kendi yanaklarına sürerek şöyle dedi:
"Vallahi benim güzel kokuya ihtiyacım yok. Ne var ki, Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurduğunu işitmişimdir: "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadının bir ölüye üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Ancak o, koca için dört ay on gün yas tutar".[76]
Bir hastalık sebebiyle karnına dağlama yaptıran Habbâb'ın sözleri: "Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabından benim uğradığım belâya uğramış olan hiç kimse bilmiyorum. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında bir dirhem bile bulamazken şimdi evimin bir köşesinde kırk bin (dirhemim) var. Şayet Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bizi menetmiş veya ölümü temenni etmemizi yasaklamış olmasaydı ben muhakkak ki ölümü temenni ederdim!"[77]
Şu haberde de aynı mânâyı bulmak mümkündür: İbn Şîrîn anlatıyor:
"Ben kılıcımı Semure b. Cundeb'in kılıcı (örneğine) göre yaptım. Semure de, kılıcını Resûlullah'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kılıcı (örneğine) göre yaptığını söyledi."[78]
4. İlk müslümanların yer ve yurtlarının harici şekillenmesinde de hadisin tesiri olmuştur:
Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"Helaya girdiğinizde, küçük ve büyük abdest sırasında kıbleyi ne önünüze ne de arkanıza almayın. Fakat (Medine'ye göre) doğuya yahut batıya yönelin!". Hadisin râvisi Ebû Eyyûb rivayetinin akabinde şöyle demişti: "Sonraları Şam'a geldiğimizde kıbleye doğru inşa edilmiş helalar bulduk. Bu durumda biz de (gücümüzün yettiğince) kıbleden yan çiziyor ve Allah'dan bağışlamasını diliyoruz!".[79] Yeni yapılan binaların mimarisinde bu ve benzeri hadisler etkili olmuş ve meselâ, son asra gelinceye kadar abdesthaneler kıble istikametinde yapılmamış, genellikle eski binalarda hela taşının oturuş yönü ile kıble arasında 45 derecelik bir açı bulunmuştur.[80]
Hicrî 8. yılda Medine'ye gelmiş olan Abdulkays heyeti ile ilgili uzun bir hadisten nakledeceğimiz şu parça da İslâm coğrafyasının şekillenmesinde hadisin etkisine bir örnek sayılabilir:
"...Sonra o (yani Hz. Peygamber) hepimize doğru dönüp sordu:
"Azıklarınızdan herhangi bir şey var mı?". Topluluk buna sevindi ve yüklerine doğru koştular. Her biri bir miktar hurma getirdi ve onları deri bir yaygı üzerinde onun önüne yığdı. Hz. Peygamber'in elinde bir arşından uzun, iki arşından kısa bir değnek vardı. Bununla işaret ederek;
"Bu hurma çeşidine ta'dûd mu diyorsunuz?" buyurdu.
"Evet" dedik. Bir diğer yığın için;
"Ya bu sırfın mı?" buyurdu.
"Evet" dedik.
"Ya buna barni mi diyorsunuz?". Biz (yine):
"Evet" dedik. O zaman Hz. Peygamber;
"Gerçekten bu, hurmalarınızın en iyisi ve en faydalısıdır!" buyurdu. Râvî demiştir ki;
"Seyahatimizden döndüğümüzde bu cinsten mümkün olduğu kadar çok diktik ve en fazla onu sevdik. Öyle ki o, hurma dikimlerimizin en büyük kısmını teşkil etti ve hurmalarımız (hep) barnî (çeşidi) oldu".[81]
Böylece hadis/sünnet İslâm toplumunun oluşmasında ve İslâm coğrafyasının şekillenmesinde müessir olmuş, neticede diğerlerinden farklı ölçü ve değerlere sahip bir medeniyet vücûda gelmiştir.[82] Bu medeniyetin bünyesi içinde doğup gelişen itikadî, siyasî, hukuki fırka, meşreb ve mezheblerin sebeb-i vücûdlarının en mühimlerinden biri olarak hadisi ve ona "karşı" takınılan tavrı zikretmemiz gerekir. Aynı şekilde söz konusu toplulukların çeşitli yabancı etkilerden âzâde kalmalarının, Kur'an'la beraber hadise bağlılıkları ölçüsünde olduğu ilâve edilmelidir. Bu hususta S. Ramazan şöyle demektedir:
"Kur'an ve Sünnetin otoritesi dışındaki bütün otoriteleri reddetmekle İslâm, hukukunu hem kavram yönünden ve hem de uygulama kabiliyeti bakımından çeşitli yabancı tesirler yığınının oluşturduğu terekeden kurtarmış (ve böylece) bütün müslümanları, Allah'ın kelâmı olduğuna inandıkları Kur'an'ın muhtevası ve onun Hz. Peygamber'in "sünnet'i içinde yapılmış tefsiri ile yüz yüze getirmiş oluyor".[83] Mevdûdi'nin görüşü ise şöyle açıklanır:
"Bu Ümmet'in eşsizliği, birliği ve İslâm geleneğinin sürekliliği, toplumun hidayet kaynaklarının birlikte algılanıp hayata geçirilmesi ile sağlanmıştır. Bu hidayet kaynakları da Kur'an ve Sünnet'tir... Müslüman ümmetin zamansal dikey oluşumu ile mekânsal yatay oluşumu Kur'an ve Sünnet'e bağlılıkları nisbetinde olmuştur... Bir kaynak olarak sünnet, değerlendirme dışı bırakılacak olursa, ümmet yapısı çözülür, korunamaz".[84]
5. "İslâmî toplumsal değişimin temel dinamiği olan"[85] bu hazinenin korunup sağlıklı bir şekilde sonraki nesillere intikali hususunda da ilk müslümanlar görevlerini hakkıyla yapmışlardır. Onlar her imkân ve fırsatı değerlendirerek hadisin öğrenimi ve öğretimi için çalışmış, bu gaye ile meşakkatli, uzun yolculuklar yapmışlar, sonraki nesiller için mühim ölçüler geliştirmişlerdir. Bu suretle diğer İslami ilimler meyânında münhasıran hadisleri değişik yönleriyle ele alan hadis ilmi doğup gelişmiştir.
Hadisle, hadisin öğrenilip öğretilmesiyle ilgili konulan ele alan hadis ilmi başlıca iki ana kola ayrılır:
a) Rivâyetu'l-Hadis İlmi: Bu, hadis ilminin; hadislerin, usûlüne uygun olarak öğrenilip öğretilmesini, alınıp nakledilmesini konu edinen koludur;
b) Dirâyetu'l-Hadis İlmi: Bu ise, hadisleri kabul edilme ve reddedilme yani hangilerinin kabul, hangilerinin reddedileceği bakımlarından ele alan hadis ilmidir. Hadis ilminin bu koluna ulûmu'l-hadis, usûlu'l-hadis, ilmu'l-mustalah ve ilmu'l-hadis dirâyeten gibi isimler de verilir. Mutlak olarak "hadis ilmi" denilince de bu ilim kolu kasdedilir. [86]

Hadisin Tarihi

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hadisleri günümüze gelinceye kadar başlıca dört merhale geçirmişlerdir:
A- Tespit Dönemi: Bu dönemde hadislerin sözlü ve yazılı olarak öğretilmesi, öğrenilmesi, halk arasında yayılması, böylece hafızalarda veya değişik yazı malzemeleri üzerinde tespit edilip koruma altına alınması söz konusudur. Bu dönem aşağı-yukarı hicri birinci yüzyılın sonlarına kadar devam eder. Dönemin belli başlı hadis faaliyetleri şöylece özetlenebilir: [87]

1. Hadis Öğrenimi:

Bu dönemde hadis öğrenimi için Hz. Peygamber'le sahabenin yoğun faaliyetleri vardır:
a) Hz. Peygamber'in Faaliyetleri:
Hz. Peygamber hadislerin kaynağıdır. Onların öğrenilmesi ve halk arasında yayılmasında en büyük gayret de Hz. Peygamber'e aittir. Hz. Peygamber bu uğurda zamanının bütün iletişim imkânlarım kullanmıştır. O günkü şartlarda fertlerle sözlü ve yazılı olarak tek tek irtibata geçmenin yanında kalabalıkların bir araya geldiği panayır, bayram, hac ve savaş gibi içtimaî hâdiseler iletişim için güzel fırsatlar sağlıyordu. Hz. Peygamber bunları en iyi bir şekilde değerlendirmiştir.
Hz. Peygamber, kendisine tebliğ görevi verilişinden itibaren Allah'ın emirlerini en yakınlarından başlayarak çevresindekilere iletmiş, bu arada onları kendi sözleriyle açıklamış, şahsında uygulayıp örneklik yapmış, sorulan sorulara cevaplar vermiş, ortaya çıkan meselelere çözümler getirmiştir. Böylece söz ve fiilleri çevresindekiler tarafından müşahede edilmiş, onlara yayılmış oluyordu. Haliyle kalabalıkların bir araya geldiği yerlerde söylenen sözler, yapılan işler daha geniş bir çevreye, hatta hac ve panayırları düşünürsek, şehirlerarası bir çevreye yayılma imkânı buluyorlardı. Hz. Peygamber'in, bi'setinin ilk yıllarında hac mevsimlerinde, Mekke'ye dışarıdan gelenleri dolaşarak onlara müslümanlığı anlattığı bilinmektedir. Meşhur Akabe biatları da bu mevsimlerde gerçekleştirilmişti. Mekke yıllarında yapılan bu faaliyetler, Medine'de de sürdürülmüştü. Bu cümleden olarak Hz. Peygamber bazı mühim hükümleri savaşa gidilir-dönülürken veya savaş esnasında[88] yahut Veda Haccı sıralarında açıklamıştı. Meselâ Hayber savaşında mut'a nikâhı ile bazı hayvan etlerinin yenilmesinin haramlığı, Mekke'nin fethinde cahiliye imtiyazlarının geçersizliği, Mekke'nin haremliği ilân edilmişti. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- daha önce açıklamış olduğu bazı hükümleri de böylesi kalabalıkların bir araya geldiği zamanlarda tekrar duyururdu. Buna mut'a nikâhı örnek verilebilir. Hz. Peygamber son olarak Mekke'nin fethi esnasında yasaklamış olduğu mut'a nikâhının yasaklığını, on binlerce insanın bir araya geldiği Veda1 Haccı'nda tekrar ilân etmişti. Bunun sebebi, dinin hükümlerinin daha geniş bir sahaya yayılmasını, duymamış olanların duymasını sağlamak olmalıdır. Bu şekilde savaşlar ve hac ibadeti hadislerin yayılmasına da vesile oluyor, vesile kılınıyordu.
Hz. Peygamber doğrudan ulaşma imkânı bulamadığı insanlara ulaşmak için ise aracı imkânlara başvurmuştu. Bu cümleden olarak civar bölge sakinlerine, yetkililerine elçi ve memurlar göndermişti. Bunlar gittikleri yerlerde Kur'an-ı Kerim'in yanında Hz. Peygamber'in sünnetini anlatıyor, müslümanlık ve Hz. Peygamber hakkında sorulan sorulara cevaplar veriyorlardı. Hz. Peygamber elçilerinden bir kısmıyla dine davet mektupları da göndermişti. Bir kısmı günümüze kadar gelmiş olan bu mektuplar[89] ilk yazılı hadis belgeleri arasında sayılırlar.
Sünnetin öğrenilmesi ve yayılması için bu fiilî faaliyetlerin yanında sözlü teşvikler de olmuştur. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- genel olarak ilim öğrenme ve öğretmenin faziletine dikkat çekmiş ve bunlara teşvikde bulunmuştur. Hz. Peygamberin bu konudaki hadislerinden öğreniyoruz ki, ilim öğrenme her müslümana farzdır.[90] Kişi üstünlüğünü ilmiyle sürdürebillir.[91] Geriye bırakılan faydalı ilim, ölümünden sonra insanın amel defterinin açık kalmasına sebeb olan üç şeyden biridir.[92] İnsan ilim öğrenme yolunda olduğu sürece Allah yolundadır.[93] Binaenaleyh her müslüman ondan nasibini almaya çalışmalıdır. Öğrenilen bir bilginin gereğini yapmak ve onu başkalarına öğretmek gerekir. Kişi, kendisinden ilim almak isteyenlerden de bunu esirgememelidir. Zira kendisine bir bilgi sorulup da bunu saklayanın ağzına kıyamet günü ateşten gem vurulacaktır.[94]
Hz. Peygamber bahusus kendi hadislerinin öğrenilip öğretilmesini de emir ve tavsiye etmiştir. Şu hadis meşhurdur:
"Allah, bizden bir söz işitip de onu başkasına ulaştırıncaya kadar muhafaza eden kimsenin yüzünü ak etsin! Zira ulaştırılan birçok kimse onu, işitenden daha iyi korur!"[95] İlgili diğer bir kaç hadis de şöyledir:
"Benden duyduğunuz şeyleri rivayet ediniz!"[96]
"Burada bulunan bulunmayana tebliğ etsin!"[97] "Benden hadis rivayet edin, (ama) bana yalan söz isnâd etmeyin!"[98]
Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- bu fiilî ve sözlü gayretleri, tabiî olarak etkili olmuş ve sahabe-i kiram bu hususta da gerekeni yapmıştır.
b) Sahabenin Gayretleri:
Hz. Peygamberin sünnetinin dindeki yeri ile onun öğrenilip öğretilmesi hususunda Hz. Peygamber'in yaptığı teşvikler, emir ve tavsiyeler gösteriyor ki, hadis öğrenim ve öğretimi dini bir görevdir. Sahâbe-i kiram her şeyden önce bunun için gayret göstereceklerdir. Nitekim Ebû Hureyre -Allah ondan razı olsun!- şu sözünde bu hususa işaret etmiştir: "Vallahi, Allah'ın Kitabındaki bir âyet olmasaydı size ebediyyen bir şey rivayet etmezdim!". Ebû Hureyre sonra;
"Şüphe yok ki, indirdiğimiz o açık delilleri ve hidâyeti, biz kitapda insanlara açıkça bildirdikten sonra gizleyenlere, işte onlara hem Allah lanet eder, hem lanet ediciler lanet eder!"[99] mealindeki âyeti okurdu.[100]
Diğer taraftan bu hususta, Kuranın ilme verdiği önem ile sahabenin Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılıkları da etkili olmuş olmalıdır.
İşte zikrettiğimiz bu ve benzeri sebeblerden dolayı sahabe Hz. Peygamberi aşkla-şevkle takip etmiş[101] sözlerini duyup bellemiş, fiillerini müşahede etmişlerdi. Bunun için uzakta olanlar yer ve yurtlarını bırakıp Hz. Peygamber'in yanma gelmiş, Kur'an ve sünnet öğrenip dönmüşlerdi. Hz. Peygamber'in, Medine dışından gelen heyetleri camide misafir edip ağırlaması onların, İslâmî hükümlerin uygulanmasını görmelerini ve böylece onları fiili olarak öğrenmelerini kolaylaştırıyordu. İş-güç sahibi kimseler arasında, yeni gelişmeleri günü gününe takip edip öğrenmek için Hz. Peygamber'in yanma nöbetleşe gelip gidenler yardı. Meselâ, Medine dışındaki bir mahallede oturmakta olan Hz. Ömer komşusuyla böyle yapıyor, Hz. Peygamber'in yanma bir gün kendisi, bir gün komşusu giderek, gördüklerini, duyduklarını birbirlerine anlatıyorlardı.[102]
Sahâbe-i kiram Hz. Peygamber'den doğrudan duyamadıkları, göremedikleri şeyleri ise, duyan, gören arkadaşlarından sorup öğreniyorlardı. Onlar, bilhassa Hz. Peygamber hakkında yalan söylemezlerdi. [103]Bununla beraber tedbiri de elden bırakmıyor, ikinci şahıslardan hadis alırken ihtiyatlı davranıyorlardı. Bu maksatla, nakledilen hadisler Kur'an'ın ve meşhur hadislerin hükümleriyle karşılaştırılıyor; hadisler, onları Hz. Peygamber'den ilk duyan kimseden alınmaya gayret gösteriliyor, hatta bunun için hadisi ilk duyan kimsenin bulunduğu uzak yerlere meşakkatli yolculuklar bile yapılıyordu. Ayrıca gerek görüldüğünde hadisi nakledenden şâhid getirmesi veya doğru söylediğine dair yemin etmesi isteniyordu.
Sahabe-i kiram bu şekilde öğrenmiş oldukları hadisleri bazen aralarında müzakere ediyor ve yine aynı titizlik içinde başkalarına naklediyor, öğretiyorlardı. Hadisleri nakletmede gösterdikleri titizlik, aslına uygun bir şekilde rivayet edememe endişesiyle bazı sahâbilerin az hadis rivayet etmesine veya hiç hadis rivayet etmemesine sebeb olmuştur. Meselâ ilk müslümanlardan ve aşere-i mubeşşereden olan Saîd b. Zeyd'in neredeyse hiç hadis rivayet etmediği naklediliri [104] Enes b. Mâlik de şöyle demiştir:
"Hata yapmaktan endişe etmeseydim, size Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymuş olduğum bazı şeyleri rivayet ederdim!"[105] Enes bir hadisi rivayet edip bitirdiğinde ise, aslı gibi rivayet edememiş olma düşüncesiyle; "...veya (hadis Hz. Peygamber'in) buyurduğu gibidir!" demeyi âdet edinmişti.[106] Abdullah b. Mes'ûd ve Ebu'd-Derdâ' gibi diğer bazı sahabîler de Enes gibi hareket ediyordu. Aynı tavrı aşere-i mubeşşereden olan ez-Zübeyr Ibnu'l-Avvâm'da da görürüz. Bir gün oğlu Abdullah ona;
"Ben senden, İbn Mes'ûd'la falandan ve falandan işittiğim gibi Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğini işitmiyorum, neden?" demişti, de o şöyle cevap vermişti:
"Şunu iyi bil ki, gerçekten ben müslüman olduğumdan beri ondan ayrılmadım. Ama ben ondan bir söz işitmiştim, o şöyle buyurmuştu:
"Tüm bile bile bana yalan isnâdda bulunursa o cehennemdeki yerine hazırlansın!"[107]
Hz. Ali, sahabenin bu titizliğinin bir sebebine şöyle tercüman olur: "Ben size Resûlullah'dan -sallallahu aleyhi ve sellem- hadis rivayet ettiğimde gökden aşağı düşmem bana, ona yalan isnadda bulunmamdan daha sevimli gelir!"[108]
Hadislerin öğrenim ve öğretiminde hanım sahâbîlerin de payı büyüktür, onlar da cemâatle kılınan namazlara, Hz. Peygamber'in hutbe ve vaazlarına iştirak ederler, meselelerini Hz. Peygamber'den sorup öğrenirlerdi. Hz. Peygamber'den kendileri için bir gün tahsis etmesini istemişler, Hz. Peygamber de onlara özel bir gün ayırmıştı,[109] Bu günde Hz. Peygamber özel olarak onlara konuşma yapardı.
Hanım sahabiler içinde de, konumuzla ilgili olarak, ensarlı hanımlar ile Hz. Peygamber'in hanımlarının özel bir yeri vardır.

Hz.Aişe; "Ensar hanımları ne güzel hanımlardır! Utangaçlık onların dini iyice öğrenmelerine engel olmamıştır!"[110] Diyerek ensarlı hanımların öğrenme gayretlerini övmüştür.
Hz. Peygamber'in hanımlarının ise, İslâmî ahkâmı öğrenme ve öğretme gayretlerinin yanında diğer hanım sahâbilerin, Hz. Peygamber'den sormaya utandıkları meseleleri kendilerine sordurmaları şeklinde hizmetleri de olmuştu. Hz. Peygamber'in hanımları içinde de, zekâsı ve araştırmacı kişiliğiyle Hz. Aişe ilk sırada yer alır. Bir tespite göre en çok hadis rivayet eden sahabiler arasında, Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer ve Enes b. Mâlik'den sonra, 2210 hadis rivâyetiyle dördüncü sırayı almış olan Hz. Aişe, Hz. Peygamber'den duyduğu şeyleri tam. anlayıncaya kadar araştırmaktan geri durmazdı[111] Neticede o, en meşhur yedi sahâbî fakihden biri de olmuştu.[112]
Hadislerin öğrenim ve öğretiminde sahâbe-i kiramın gösterdiği titizlik, ileriki yıllarda, bilhassa bu görevi ikinci nesil ("tâbiûn") râvileri ele aldığında daha da artacaktır. Zira hicrî birinci asrın ortalarından itibaren, başlangıçta siyasî gayelerle yapılan "hadis uydurma" belâsı ortaya çıkmıştı. İnsanlar olur-olmaz şeyler anlatmaya başlamışlardı. Öyle ki İbn Abbâs şöyle demek zorunda kalacaktır: "Bizler bir zamanlar bir adamın; "Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu..." dediğini işittiğimizde gözlerimizi ona çevirir, kulaklarımızı ona verirdik. Sonra halk hırçın ve uysal develere binince (yani olur-olmaz şeyler anlatmaya başlayınca) halkdan sadece bildiğimiz şeyleri aldık!"[113] Bunun üzerine hadisi rivayet eden kimse daha bir dikkatlice incelenmeye, hadisi kimden aldığı sorulmaya, güvenilir biri ise rivayeti kabul edilmeye, aksi halde reddedilmeye[114] bazen yemin ettirilmeye veya şahid istenmeye[115] en eski râviden almak için uzun yolculuklara çıkılmaya başlandı.[116]Haliyle bir sonraki titiz râvi de aynı şeyi yapacak, yani kendisine hadis rivayet eden kimseden şâhid getirmesini veya yemin etmesini isteyecek yahut hadisi kimden, nerede öğrendiğini soracak, o da;
"Falan yerde, filandan öğrendim!" diyecekti. Böylece "sened kullanımı" dediğimiz usûl ortaya çıkmıştı.
Kullanılan şekliyle, yani her bir râvinin bir önceki râvinin (hocasının) ismini vererek ilk kaynağa varan ("muttasıl") şekliyle müslümanlara hâs olan sened kullanımı, hadisin güvenilirliğini korumak için ortaya çıkarılmıştı. Binaenaleyh aynı gayeyle şâhid isteme, yemin ettirme gibi usûller Hz. Ebû Bekir zamanından beri var olduğu için "sened kullanımı" usûlü baştan beri vardı, denebilir. Ancak bu usûl, meşhur olan şekliyle hicrî birinci asrın ortalarından sonra ortaya çıkmış olmalıdır. Bu da, hadis uydurma hareketi ve hadis öğrenmek için yapılan yolculukların sonucu olmuştu.[117]
Tespit Dönemi'yle alâkalı olarak temas edilmesi gereken iki husus daha vardır. Bunlar da Hz. Peygamber'in sözlerinin aynen mi yoksa mânâ aynı kalmak şartı ile lafızları benzerleriyle az-çok değiştirilerek yani manen mi rivayet edildikleri meselesi ile hadislerin yazılıp yazılmadığı meselesidir.[118]

2. Hadislerin Rivayet Şekli

Hadislerin Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- duyuldukları gibi aynen alınıp nakledilmeleri en güzel şekildir ve mümkün olduğu sürece böyle yapılmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber de, sözünü "duyduğu gibi" belleyip rivayet eden kimseye hayır duada bulunmuştur. [119] Abdullah b. Ömer gibi bazı sahabiler bu hususa özel itina göstermiş ve hadislerde, mânâ bozulmasa da, bir kelimenin bile benzeriyle değiştirilmesine veya yerinin öne-arkaya alınmasına razı olmamışlardır.[120] Tâbiûn alimlerinden olan el-A'meş bir kısım sahabenin bu tutumlarını şöyle ifade etmiştir:
"Bu ilim öyle bir topluluğun elindeydi ki, onlardan birine, bu ilme bir vâv veya bir elif yahut bir dâl ilâve etmesi gökten yere düşmesinden daha sevimli gelirdi!"[121]
Diğer taraftan, aynen rivayet etme imkânı olmadığında hadislerin, mânâ bozulmamak şartıyla, Hz. Peygamber'in kullandığı lafızların yerine benzerleri kullanılarak rivayet de edildiğini gösteren haberler vardır.[122] Meselâ Muhammed b. Şîrîn şöyle demiştir:
"Ben hadisi on kişiden işitirdim, mânâları bir, lafızları farklı olurdu!". [123] Bu bir zaruretten kaynaklanıyordu. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir söylüyor, orada bulunanlar da onu dinliyor ve akıllarında tutmaya çalışıyorlardı. Gerçi yazılı kültürü olmayan toplumlarda hafıza gücünün geliştiği bir vakıadır. Bu, âmâ gibi, duyu organlarından biri bulunmayan kimsenin diğer duyu organlarının, benzerlerinden daha kuvvetli olmasına benzer bir durumdur. Bunun müşahhas delili olarak o günkü toplum içinde onlarca beyti bir dinleyişte ezberleyen insanlar vardı. Ayrıca hadislerini ezberlemede sahabe-i kiramın Hz. Peygamber'e karşı olan sevgi ve bağlılıklarının, onu pür dikkat dinlemelerinin etkisini de düşünmek gerekir. Binaenaleyh, bir defa duyulmuş olsa da, bazı hadislerin aynen korunup nakledilmiş olması yadırganamaz. Bununla beraber, bilhassa uzun hadislerde metni aynen akılda tutma her zaman mümkün olmamış olabilir. Ama bunların da nakledilmeleri gerekir. Bu sebeble ortada bir zaruret bulunduğu için, aynen nakletme imkânı olmadığında hadislerin mânâlarıyla rivayet edilmeleri caiz görülmüştür. Nitekim Kur'an-ı Kerim ile sünnette de bunun caizliğini gösteren deliller vardır. Hadislerin mânâ ile rivayetinin caiz olduğu görüşünde olan zatlar arasında Hz. Âişe, Abdullah b. Mes'ûd ve Enes b. Mâlik gibi sahâbileri, sonraki nesillerden ise Amir eş-Şa'bî, İbrahim en-Nehaî, Sufyân b. Uyeyne ve Yahya b. Saîd el-Kattân gibi alimleri zikredebiliriz.
Bu meselede yine de şu hususlara işaret etmemiz gerekir: Mânâ ile rivayet caiz görülmekle beraber bunu gelişigüzel herkes her zaman yapamaz. Mânâ ile rivayeti, Hz. Peygamber'in kullanmış olduğu asıl lafzı bilmeyen kimse, dilin, mânâyı bozup bozmayacak inceliklerini biliyorsa, mânâyı bozmayacak şekilde yapabilir. Aksi halde mânâ ile rivayeti caiz değildir.
Mânâ ile rivayetin caizliği, hadisin kitaplara geçmesinden önce idi, ondan sonra caiz değildir.
Bazı kelime veya cümleleri farklı olan hadislerin bu farklılıklarının mutlaka mânâ ile rivayetten meydana geldiğini söylemek doğru olmaz. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- aynı sözü 23 yıllık peygamberliği esnasında değişik yer ve zamanlarda farklı kelime veya cümlelerle söylemiş olabilir. Bu gibi durumlarda hadisleri rivayet eden sahâbiler farklı olursa bu ihtimal daha kuvvetlidir.[124]

3. Hadislerin Yazılması

İlgili haberlerin değerlendirilmesinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber önceleri hadislerinin yazılmasına umûmen müsâde etmemişti. Bunun sebebi, yazı bilenlerin büyük bir kısmının, belki de hepsinin vahiy kâtibi olmalarından dolayı, Kur'an ile hadislerin birbirine karışması endişesi idi. Sonraları, muhtemelen yazı bilenlerin çoğalmasıyla bu endişe zail olmuş ve Hz. Peygamber hadislerinin yazılmasına müsâade etmişti. Hatta bazı hadisler bizzat kendi bilgi ve emirleri dahilinde yazılmıştı. Bu yazılı hadis belgelerini şu şekilde sıralayabiliriz:
1) Müslümanlarla Medine'de bulunan gayr-ı müslimler arasında karşılıklı hakları tespit eden ve "anayasa" mahiyetindeki yazılı belge;
2) Medine'de, muhtemelen hicri ilk yıllarda yapılan nüfus sayımının sonucunun yazıldığı belge;
3) Hz. Peygamber'in bazı şahıslara verdiği imtiyâznâmeler;
4) Bazı devletlerin yöneticilerine gönderilen dine davet mektupları;
5) Yahudilerle yapılan yazışmalar. Bunun için Zeyd b. Sabit, Hz. Peygamber'in emriyle ibranî yazı ve dilini öğrenmişti;
6) Devlet memurlarına verilen veya gönderilen talimatnameler;
7) Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde irad buyurduğu ve Yemenli Ebû Şâh isimli bir sahâbinin isteği üzerine yazılıp bu zata verilen hutbe.[125]
Hadislerin yazılmasına müsaade edildikden sonra birçok sahâbi, gerek Hz. Peygamber hayattayken, gerek daha sonra hadisleri yazmaya girişmişlerdi. Sahâbilerden Abdullah b. Amr başta olmak üzere Hz. Ali, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdillah, Semure b. Cundeb, Ebû Hureyre ve Sa'd b. Ubâde'nin hadis mecmualarının ("sahife"lerinin) bulunduğu bildirilmektedir. Ebû Hureyre'nin, talebesi Hemmâm'a yazdırdığı hadislerden oluşan mecmua günümüze kadar gelmiş ve basılmıştır.[126]
Bunlara rağmen Hz. Peygamber'in dâr-ı bekaya irtihalinden sonra uzun süre hadislerin yazılmasının caiz olmadığını ileri sürenler görülmüştür. Bunun sebebi Hz. Peygamber'in yasaklaması değildir. Nitekim bu görüşte olanların hiçbiri iddiasına Hz. Peygamber'in yasaklamasını delil getirmemiştir. Şu halde söz konusu bu görüşe sevk eden diğer sebebler olmalıdır. Bunlar şu şekilde maddelendirilebilir:
1) Hadislerle meşgul olunup Kur'an'ın ihmal edileceği endişesi. Meseleyi değerlendirirken o dönemi düşünmek gerekir. Yazı geleneği yok denecek kadar az olan bir toplumda Allah'ın Kitabı'nın bile sadece birkaç nüshası vardı. Binaenaleyh öncelikle ilâhi metin yazılıp öğrenilmeli, çalışmalar o hususta yoğunlaştırılmalıydı;
2) Toplum olarak yazıya değil de hafızaya, ezberlemeye ehemmiyet verilmesi. O günkü toplumda böyle bir zihniyet hakimdi. Zihniyetlerin değişmesi ise zaman ister;
3) Yazıya güvenilip hadisleri ezberlemenin ihmal edileceği endişesi. Bu Kur'an-ı Kerim için söz konusu değildi. Zira onun lafzı da mu'ciz idi ve ibadet için ezberleniyordu;
4) Yazılan hadislerin sonradan ehil olmayanların eline geçip onların da hata ve tahrif yapabileceği endişesi;

5) Burada Hz. Peygamber'in, Zeyd b. Sabit gibi vahiy kâtiplerine özel olarak ömür buyu hadis yazma yasağı koymuş olması, onların da bu yasağa ömür boyu riâyet ettikleri, çevrelerine de öyle yapmaları telkininde bulundukları da düşünülebilir.
B- Tedvin Dönemi: Bu dönem, daha önce değişik yazı malzemelerine kaydedilerek veya ezberlenerek koruma altına alınmış olan hadislerin kitaplar ("divanlar) içinde toplandığı dönemdir ve hicrî birinci asrın sonlarından ikinci asrın birinci veya ikinci çeyreğine kadar süren bir zaman dilimini içine alır.
Aslında değişik sahâbîlerin bildikleri hadisleri onlardan toplayıp yazma faaliyeti daha eskilere dayanır. Abdullah b. Abbâs-'ın sahâbileri tek tek dolaşarak bildikleri hadisleri, yanında taşıdığı levhalara yazdığı, Ebû Hureyre'nin, Abdullah b. Ömer'in birden fazla "hadis sahifeleri" olduğu nakledilir. "Tedvin" ile daha değişik bir durum kasd
edilmektedir ki, bu, hadislerin daha geniş kapsamlı ve bir "kitap/divan" içinde toplanmasıdır. Böyle bir faaliyeti devlet çapında ilk olarak başlatan kimse Halife Ömer b. Abdulaziz'dir (halifeliği h. 99-101). Bu adil ve alim halife, idaresi altındaki muhtelif bölgelerin valilerine mektuplar göndererek bölgelerinde bilinen hadislerin yazılıp gönderilmesini emretmiş, bunun üzerine de hadisler defter defter yazılıp halifelik merkezine gönderilmişti. Bu mühim ilmî faaliyete dönemin birçok alimi katılmıştı. Ancak onların içinden İbn Şihâb ez-Zührî'nin emeği daha fazla görüldüğü için; "İlmi (yani hadisi) ilk tedvin eden İbn Şihâb'dır!"[127] Denmiştir.
Ömer b. Abdulaziz'den önce babası, Mısır valisi Abdulaziz b. Mervân'ın (v. 85) da valiliği esnasında (h. 65-85) hadisleri toplama faaliyetine giriştiğini gösteren bir haber vardır. Buna göre Abdulaziz, Kesîr b. Murre'ye bir mektup göndermiş ve ondan, Ebû Hureyre dışındaki sahabilerden duyduğu hadisleri yazıp kendisine göndermesini istemişti. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisleri istememesinin sebebi onların kendisinde bulunmasıydı.[128] Neticesi bilinmeyen bu teşebbüs "tedvîn" olarak değerlendirilirse, tedvinin başlama tarihi h. 65-85 yıllarına kadar iner.[129]
Bu dönemde yazılan eserlerden hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. M. Hamidullah Hoca, ilk yazma eserlerin hemen hemen hepsinin Bağdad'ın Moğollar tarafından istilâsı sırasında tahrib edildiğini kaydediyor.[130] İmam Zeyd b. Ali'nin (v. 122) "Musned"i günümüze ulaşmış ve basılmıştır.[131] Ancak bu eserin mevcut şeklinin imam Zeyd'e mi, yoksa eserin râvisi Ebû Hâlid'e mi ait olduğu tartışmalıdır.[132] Bunun için bu dönemde yazılmış olan eserlerin iç düzenleri hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber, gerek ilk çalışmalar olmaları, gerekse müteakip dönemin "tasnif dönemi olması göz önüne alınırsa hadislerin kitaplarda, konu, râvi ve sıhhat bakımlarından karışık olarak toplandıkları söylenebilir. Belki belli bir zamandan sonra, namaz, oruç, hac gibi ana konulardaki hadisler ayrı ayrı kitaplarda, ama yine kendi içlerinde bir sıraya konmadan toplanmış olabilirler.[133]
Bu dönemde hadislerin rivayetinde "sened"[134] kullanımı tamamen yerleşmiş ve "sened" hadisin ayrılmaz bir parçası olmuştu. Artık senedsiz hadis rivayeti, merdiven kullanmadan binaya çıkma olarak değerlendirilecek,[135] sened hadiscinin sahtekârlara karşı silâhı kabul edilecektir.[136]
C- Tasnif Dönemi: Bu dönemde, daha önce kitaplarda karışık olarak bir araya getirilmiş olan hadisler muhtelif şekillerde tasnife, sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Hicrî 2. asrın ortalarından 5. asrın ortalarına kadarki bir zamanı içine alan bu dönem kendi içinde birkaç merhaleye ayrılabilir. Çünkü hadislerin tasnifi faaliyetinin olgunlaşması tek ameliyede gerçekleşmemişti. Meselâ İmam Mâlik Muvatta'ında bir tasnif yapmıştı. Buhâri ise Câmi'inde, Muvatta'ı ve diğer birçok hadis kitabını kullanarak daha gelişmiş bir tasnif ortaya koymuştu. Bunun için bu dönemin üçüncü asır başlarına kadarki kısmı hem düzenin hem muhteva zenginliğinin henüz mükemmele ulaşmadığı 1. merhale; dördüncü asır başlarına kadar olan kısmı, düzen bakımından mükemmele ulaşmakla beraber muhteva zenginliği bakımından henüz öyle olmayan 2. merhale; beşinci asır ortalarına kadar olan kısmı ise her iki yönün de mükemmele ulaştığı 3. merhale kabul edilebilir. Bunlardan 2. merhale hadis tarihinin altın devri sayılır. Kütüb-i Sitte bu merhalede yazılmıştır. Muhteva zenginliği bakımından günümüze kadar bile bütün hadisleri kapsayan bir eser meydana getirilmemiş ve önemli olanın "tasnif etme olmasına bakılırsa asıl tasnif dönemi bu merhalenin sonu ile sınırlandırılabilir.
Bu dönemde yazılan pek çok eser günümüze ulaşmıştır. Bunlarda, dönemin en belirgin hususiyetlerinden biri olarak, hadisler senedleriyle birlikte verilmişlerdir. Bu eserler o kadar meşhur olmuşlardı ki, önceki dönemlerde yazılmış olan eserlere ihtiyaç bırakmamışlardı. Bunun sonucu olarak önceki dönemlerin eserleri kullanılmamış, dolayısıyla yazılıp çoğaltılmamış, böylece tarih içinde sel, yangın ve, Moğollarınki gibi, baskın ve yağmalarda yok olup gitmişlerdi.
Bir önceki dönemden itibaren artık "hadis" denince sened ve metin birlikte anlaşıldığı için biz bu dönemde gerçekleştirilen tasnif çalışmalarını Metinle İlgili Çalışmalar ve Senedle İlgili Çalışmalar şeklinde iki ana başlık altında ele alacağız:
1. Metinle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalar da Toplama ve Tasnif Etme Çalışmaları ile Anlama Çalışmaları şeklinde ikiye ayrılabilir:
a) *Toplama ve Tasnif Etme Çalışmaları:* Önceki dönemlerde karışık bir şekilde kaydedilmiş olan hadisler, kaydedildikleri yazı malzemelerinden, sahifelerden, kitaplardan toplanarak[137] konularına göre ("ale'l-ebvâb") ve râvilerine göre ("ale'r-ricâl") sınıfladır ilmi şiardır. Bu sınıflandırma usûllerinin her biri ile değişik türde bir çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserleri genel özelliklerine göre şöyle gruplandırabiliriz:
aa) Her Konudan Hadisler İhtiva Eden Eserler: Cami1, musned ve mu'cem türünde yazılmış eserler bu gruba girer. Bu dönemde yazılan "cami'" türü eserlerde hadisler konularına göre sınıflandırılmışlardır. Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin "el-Câmiu's-Sahîh"leri bu türün en meşhur eserleridir. Musned ve mu'cem türlerinde ise hadisler râvilerine göre sınıflamaya tâbi tutulmuşlardır. Şöyle ki, musnedlerde her bir sahâbiden müellife kadar muttasıl bir senedle gelen merfû hadisler (yani "musned" hadisler) o sahâbinin ismi altında konu ve sıhhat durumlarına bakmaksızın karışık olarak toplanmıştır. Bu tür eserlerde sahâbiler ekseriya fazilet sıralarına göre sıralanmışlardır. Bu türün en meşhur eseri Ahmed b. Hanbel'in "Musned'idir. Mu'cem türü eserlerde ise hadislerin ya ilk yani sahâbi râvileri veya son yani müellifin hocaları olan râvileri harf sırasına konularak her birinin isminin altında rivayet ettiği hadislerin tamamı veya bir kısmı zikredilir. Görüldüğü gibi mu'cemlerle musnedler arasındaki fark mu'cemlerde râvilerin isimlerinin harf sırasına konulmuş olmasıdır. Binaenaleyh bir "musned"deki sahâbi râvilerin isimleri harf sırasına konsa o bir "mu'cem" olur. Mu'cem türünün en meşhur eserleri Taberânî'nin el-Mu'cemu'1-Kebir, el-Mu'cemu'l-Evsat ve el-Mu'cemu's-Sağîr isimli üç mu'cemidir.
Bir vakıa olarak mustedrek ve ekseriya mustahrec türü eserler de bu gruba girerler.
Mustedrek, bir veya birkaç müellifin şartlarına uydukları halde kitaplarına almadıkları hadisleri toplayarak meydana getirilen eserdir. Bu türde Dârekutni'nin el-İlzâmât'ı, Hâkim Neysâbûrî'nin el-Mustedrek'i vardır.
Mustahrec ise, bir kitaptaki hadislerin farklı senedlerini bularak onlarla meydana getirilen eserdir. Daha çok Buhâri ve Müslim'in "Sahîh"lerinin mustahrecleri yapılmıştır.
ab) *Muayyen Konularda Hadisler İhtiva Eden Eserler:* Bu dönemde münhasıran ahkâm, ahlâk, iman, cihad, namaz gibi belirli konulardaki hadisleri ihtiva eden eserler de yazılmıştır. Bunların içinde en zengin edebiyata sahip olan, hiç şüphesiz, ahkâm hadisleridir.
Ahkâm hadisleri başlıca sünen, musannaf ve muvatta' türü eserlerde toplanmışlardır. Sünen türünde daha çok merfû' ahkâm hadisleri, musannaf türünde merfû', mevkuf ve maktu' ahkâm hadisleri, muvatta' türünde ise bir bölgenin alimlerinin ittifakla kabul ettikleri ahkâm hadisleri toplanmaya çalışılmıştır.
Sünen türünün en meşhur eserleri Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî, İbn Mâce, Dârekutnî ve Beyhekî'nin "Sünen"leridir.
Musannaf türünde Abdurrezzâk b. Hemmâm ve İbn Ebî Şeybe'nin "Musannaf'ları vardır.
Muvatta' türünün en meşhur eseri ise İmâm Mâlikin Mu-vatta'ıdır.
Buhârinin el-Edebu'1-Mufred'i, Abdullah İbnu'l-Mubârek, Vekî ibnu'l-Cerrah, Ahmed b. Hanbel, Hennâd ibnu's-Serî ve Beyhekî'nin Kitâbu'z-Zühd'leri ahlâki hadislere tahsis edilmişlerdir.
Abdullah İbnu'l-Mubârek'in Kitâbu'l-Cihâd'ı, İbn Mende'nin Kitâbu'l-İman'ı, Beyhekî'nin Şuabu'l-İmanı, Nesâî ve İbnu's-Sünnî'nin Amelu'1-Yevm ve'1-Leyle'leri, Züheyr b. Harb'm Kitâbu'l-İlm'i, Nuaym b. Hammâd'ın Kitâbu'l-Fiten'i vardır.
ac) Muayyen Özelliğe Sahib Hadisler İhtiva Eden Eserler: Sahih veya zaif hadislere tahsis edilen eserler bu gruba girer. Buhari ve Müslim'in el-Câmi'us-Sahihleri, İbn Huzeyme'nin "Sahih"i, İmâm Mâlik'in Muvatta'ı bir kısım sahih hadisleri bir araya getirmek için yazılmışlardır. Ebû Dâvûd ile İbn Ebî Hâtim'in Kitabu'l-Merâsîl'lerinde senedleri munkatı', dolayısıyle zaif hadisler bulunmaktadır.
b) Anlama Çalışmaları: İslâm tarihinde gelişen bütün ilimlerin gayesi esasen ilgili oldukları âyetlerle hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Fıkıh, tefsir ve kelâm başta olmak üzere sarf, 'nahiv, lügat, siyer, edebiyat, zooloji ve sair ilim dallarında yapılan çalışmaların basit bir incelemesi bile bunu gösterebilir. Şu halde bizim burada kast ettiğimiz şey, münhasıran hadis esas alınarak onu anlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalardır. Tasnif Dönemi'ndeki bu tür çalışmaları Hadis Lügati Çalışmaları ile Şerh Çalışmaları şeklinde iki başlık altında toplayabiliriz.
ba) Hadis Lügati Çalışmaları: Hadislerde anlaşılmaları zor olan, açıklamaya ihtiyaç gösteren ve "garibul-hadis" denilen kelimeler bulunur.
Sahâbe-i kiram bile Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- duydukları bazı kelimelerin mânâlarını anlayamamış ve Hz. Peygamber'e

sormuşlardır. Binaenaleyh asr-ı saadetten itibaren bir vakıa olarak garibu'l-hadis vardır. Haliyle, bilhassa anadili Arapça olmayan müslümanların çoğalması sonucu zaman içinde hadislerdeki birçok kelime açıklamaya ihtiyaç hissettirmiştir. Bunun için Muvatta'u Mâlik, Sahîhu'l-Buhâri, Sahihu Müslim, Sünenu't-Tirmizi ve Sünenu'd-Dârimi gibi hadis kitaplarında hadislerde geçen bazı kelimelerin açıklamalarına yer verilmiştir. Tasnif Dönemi'nde bu tür kelimeleri müstakil eserlerde yani bir lügat kitabı şeklinde ele alıp açıklayan eserler de kaleme alınmıştır. Bu sahada ilk eseri Ebû Ubeyde Ma'mer İbnu'l-Musenna'nm (v. 210) veya muasırı olan Ebû Adnan Abdurrahman b. Abdil'a'lâ'nın yazdığı nakledilir. Daha sonra pek çok kimse bu sahada eserler vermişlerdir. Bunlar arasında Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm'm (v. 224), İbn Kuteybe ed-Dîneveri'nin (v. 276) ve Hamd b. Muhammed el-Hattâbi'nin (v. 388) "Garibu'l-Hadis" isimli eserleri zikre şayandır. Bu yazarlardan Ebû Adnan eserini, hadisleri konularına göre, sonrakiler râvilerine göre tasnif ederek kaleme almışlardır.

bb) Şerh Çalışmaları: Bu dönemde te'lif edilen hadis kitaplarında bazı müellifler, yer yer hadislerden anlaşılabilecek mânâların, bir kısmına, bazı hadislerin yorumlarına da yer vermişlerdir. Bu tür açıklamalara, meselâ, Muvatta'u Mâlik'de, Sa-hihu'l-Buhâri'de, Sünenu't-Tirmizi'de, Sünenu'd-Dârimi'de ve Sahihu İbn Huzeyme'de sıkça rastlamak mümkündür. Bunun yanında seçilen bir kısım hadislerin veya muayyen bir kitaptaki hadislerin muhtelif yönlerden açıklamaları için müstakil kitaplar da te'lif edilmiştir. Bunlara örnek olarak Tahâvi'nin Şerhu Meâni'l-Âsâr'ı ile Hattâbi'nin Meâlimu's-Sünen isimli kitapları zikredilebilir. Hattâbi'nin bu meşhur eseri aynı zamanda, bilindiği kadarıyla, ilk "hadis kitabı" şerhidir. O, bu eserinde Ebû Davud'un Sünen'indeki hadislerden gerekli gördüklerinin açıklamalarını yapmaya çalışmıştır.

Şerh çalışmaları içinde, zahiren birbirine veya diğer delillere zıt görünen hadislerle alâkalı, onları ele alıp inceliyen, yorumlamaya çalışan eserleri de zikretmek gerekir. Bu sahada imam Şafiî'nin İhtilâfu'l-Hadis, İbn Kuteybe'nin Te'vîlu Muhtelifi 1-Hadi s, Tahâvî'nin Muşkilu'1-Âsâr, îbn Fûrek'in Muşkilu'l-Hadis ve Beyânuh isimli eserleri vardır.

2. Senedle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalardan kasdımız, hadislerin senedlerinde geçen râviler hakkında yazılan eserlerdir. Râvilerin araştırılmasına ve incelenmesine sahabe döneminden itibaren başlanmıştır. Abdullah b. Abbâs, Hz. Aişe, Ubâde ibnu's-Sâmit, Abdullah b. Selâm ve Enes b. Mâlik gibi bazı sahâbiler, eş-Şa'bî, İbn Sîrin, İbnu'l-Museyyeb ve Saîd b. Cubeyr gibi bazı tâbiûn alimleri bir kısım râvi hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardı. Sonraki dönemlerde Mâmer b. Râşid (v. 153), Mâlik b. Enes ve Yahya b. Said el-Kattân (v. 198) gibi alimlerin râvi değerlendirmeleri ("cerh ve ta'dîl'ı) artarak devam etmiş ve hicrî 3. asrın başlarında bu dalda bir ihtisaslaşma ortaya çıkmıştır. Yahya b. Maîn (v. 233) ve Ali İbnu'l-Medinî (v. 234) bu yönleriyle temayüz etmiş alimlerdendir. Bu alimler râvîlerin güvenilirlik durumları hakkında özel lanzlar kullanmışlardı. Ancak bunların bir kısmı net değildir ve kendilerine has olarak kalmıştır. Böylece ilgili alimler râvileri değişik yönlerden incelemiş ve hadis rivayetinde ne derece güvenilir olduklarını ortaya koymaya çalışmışlardır.

İşte Tasnif Dönemi'nde ilgili alimlerin râviler hakkındaki görüşleri, râvilerin hayat hikâyeleri, hocaları, talebeleri tespit edilerek eserler yazılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu hadis rivayetine katılan binlerce kişi kayda geçirilmiştir.

Bazı kitaplardaki hadislerin farklı senedlerini bulma yani "istihrâc" çalışmaları ile bir hadisin bütün senedlerini bulup bir araya toplama yani "turuk" çalışmaları da senedle ilgilidirler. Buna göre senedle ilgili çalışmaları Sened Toplama Çalışmaları ve Rical Çalışmaları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

a) Sened Toplama Çalışmaları: Bu dönemde Buhâri ve Müslim'in sahihleri gibi bazı kitaplar üzerinde "istihraç", bazı hadisler üzerinde de "turuk" çalışmaları yapılmıştır.

b) Rical Çalışmaları: Bunlar da üç grupda ele alınabilir:

ba) Sıka Hâvilerle İlgili Eserler: Bu eserlerin başında sahabe hakkında yazılanları kaydetmek gerekir. Bu eserlere örnek olarak Buhâri'nin Tarîhu's-Sahâbe'si, Tirmizi'nin Tesmiyetu Ashabı Resûlillah'ı, İbn Hıbbân'ın Esmâu's-Sahâbe'si ve İbn Abdilberr'in el-İstîâb'ı zikredilebilir. Sahabe ile birlikte sonraki "sıka" (yani, kısaca, güvenilir) râviler hakkında İbnu'l-Medînî, el-Iclî ve İbn Hıbbân'ın es-Sıkât isimli eserleri vardır.

bb) Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Bu dalda ilk eseri Yahya b. Main'in (v. 233) yazdığı nakledilir. Daha sonra Buhâri Kitabu'z-Zuafâi'l-Kebir ve Kitâbu'z-Zuafâi's-Sağîr, Nesâî Kitâbu'z-Zuafâ' ve'l-Metrûkin, İbn Hıbbân Ma'rifetu'l-Mecrûhîn isimli eserlerini te'lif etmişlerdi. Bu sahada hadis tarihinin en meşhur eserlerinden biri ise İbn Adiyy'in el-Kâmil fi'z-Zuafâ' isimli eseridir.

be) Sıka ve Zaif Hâvilerle İlgili Eserler: Râvileri karma olarak ele alan eserler de yazılmıştır. Bu tür eserlerden İbn Sa'd'ın et-Tabakatu'l-Kübra, Buhâri'nin et-Tarîhu'1-Kebir ve İbn Ebî Hâtim'in el-Cerh ve't-Ta'dîl'i sahalarında hadis tarihinin en mühim eserleri arasında sayılırlar.

D- Tehzib Dönemi: Önceki dönemlerde yazılmış olan hadis kitaplarının ele alınıp daha kullanışlı, daha kapsamlı, değişik ihtiyaçlara cevap verecek ve hadislerin daha iyi anlaşılmalarını sağlayacak eserlerin yazıldığı, hadislerin öğrenilip öğretilmesine yönelik faaliyetlerin görüldüğü dönemdir, hicrî 5. asrın ortalarından günümüze kadar gelmektedir. Bu dönemi de, yapılan çalışmaları ortak özelliklerine göre gruplandırarak sunmaya çalışacağız. Söz konusu çalışmalar, Tasnif Dönemi'nde olduğu gibi iki ana başlık altında toplanabilir:

1. Metinle İlgili Çalışmalar: Bu dönemde metinle ilgili başlıca şu çalışmalar gerçekleştirilmiştir:

a) Toplama ve Tasnif Çalışmaları: Bu tür çalışmalarla birçok yeni eser kaleme alınmıştır. Bunlar, ortak özellikleri itibariyle şöyle gruplandırılabilir:

aa) *Her Konudan Hadisler İhtiva Eden Eserler:* Bu eserlerde muayyen bazı kitaplardaki hadisler, muayyen kitaplarda olup da diğer bazılarında olmayan hadisler, değişik kitaplardan seçme hadisler toplanmıştır.

Muayyen kitaplardaki hadisleri bir araya getirmek üzere Sahihu'l-Buhâri ile Sahihu Müslim'deki hadisler, Kütüb-i Sitte'deki hadisler, Kütüb-i Sitte ile diğer bazı kitaplardaki hadisler müstakil yeni eserlerde toplanmışlardır. Bu cümleden olarak el-Humeydi, el-Cem'u Beyne's-Sahihayn'da Sahihu'l-Buhâri ve Sahîhu Müslim'deki hadisleri; Rezîn el-Abderi, el-Cem'u Beyne's-Sıhâhi's-Sitte'de Kütüb-i Sitte'deki hadisleri bir araya getirmişlerdi. İbnu'1-Esir de Rezîn'in mezkûr eserinin bazı noksanlıklarını gidererek Câmiu'1-Usûl isimli eserini yazmıştı.

Muayyen kitaplarda olup da diğer bazılarında olmayan hadislere "zevâid" denir. Bu dönemde bazı kitapların bilhassa Kütüb-i Sitte'ye "zevâid"i, yani söz konusu bazı kitaplarda bulunup da Kütüb-i Sitte'de bulunmayan hadisler toplanarak eserler te'lif edilmiştir. "Zevâid kitapları" denilen bu tür eserlerin en meşhurları el-Heysemi'nin Mecmeu'z-Zevâid'i ile İbn Hacer'in el-Metâlibu'l-Âliye'sidir. Mecmeu'z-Zevâid Ahmed, Ebû Ya'lâ ve el-Bezzâr'ın "Mus-ned'leriyle et-Taberâni'nin üç Mu'cem'inin Kütüb-i Sitte'ye zevâidini, el-Metâlib ise sekiz Musned'in Kütüb-i Sitte ve Mecmeu'z-Zevâid'e olan zevâidini ihtiva eder.

Değişik kitaplardan hadisler seçilerek de her konudan hadis ihtiva eden eserler yazılmıştır. Bunlara Mansûr Ali Nasıfm et-Tâc'ı örnek verilebilir.

ab) Muayyen Konularda Hadisler İhtiva Eden Eserler: Ahkâm, Dua, Ahlâk, Tıb gibi belirli konulardaki hadisler de değişik hadis kitaplarından toplanarak müstakil hadis kitapları meydana getirilmiştir.

Ahkâm hadislerinden bu dönemde de zengin bir edebiyat meydana getirilmiştir. Bunlardan el-Beğavi'nin Mesâbîhu's-Sunne, Mecduddin İbn Teymiyye'nin Munteka'l-Ahbâr, İbn Hacer'in Bulûğu'l-Merâm ve et-Tehânevî'nin İ'lâu's-Sünen isimli eserleri zikredilebilir.

ac) Muayyen Özellikteki Hadisleri Toplayan Eserler: Bu sahada mutevâtir, muştehir, sahih, zaif, mevzu... hadisler toplanarak her bir çeşit hakkında müstakil bir çok eser yazılmıştır.

ad) Muayyen Sayılarda Hadis İhtiva Eden Eserler: 7, 40, 50, 101, 500, 1001 gibi belirli sayıda hadis ihtiva eden eserler de yazılmıştır. Bunlardan en çok 40 hadis ihtiva eden eserler te'lif edilmiştir. Nevevî'nin "40 Hadis"i, bu sahanın en meşhur eseridir.

b) Tespit ve Tahkik Çalışmaları: Bu dönemde, muhtelif kitaplarda geçen veya halk arasında dolaşan hadislerin, varsa, kaynaklarının bulunması ve sahihlik durumlarının incelenmesi ayrı bir çalışma alanı oluşturmuştur. Böyle, bir hadisin kaynağını bulup, mümkünse sıhhat durumunu incelemeye ıstılahta "tahric" denir. Esasen "tahric", "rivayet asrı" denilen ilk üç asırda bir kimsenin bir hadisi, daha önce yazılmış olan hadis mecmualarından bulup çıkararak senediyle birlikte kendi kitabına almasına, böylece onu "ortaya çıkarma"sına denir. İmam Mâlik'in, İmam Ahmed b. Hanbel'in, Buhâri'nin, Müslim'in, Dârimi'nin... hadise dair eserlerinde yaptıkları hep "tahric" idi. Tehzib Dönemi'nde de buna benzeyen çahşmalar yapılmış ve fıkıh, tefsir, tasavvuf, kelâm gibi değişik ilim dallarında yazılmış olan kitaplarda veya halk arasında senedi verilmeden veya kaynağı belirtilmeden zikredilen hadislerin sened veya kaynakları bulunup sıhhat durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sahada da pekçok eser kaleme alınmış ve, hemen hemen bütün meşhur kitaplarda geçen veya halk arasında dolaşan hadislerin tahricleri yapılmıştır.

Bu cümleden olarak Gazali'nin İhya', Kadı Iyâz'ın Şifâ', Ze-mahşeri'nin Keşşaf, Merğınâni'nin Hidâye, Birgivî'nin et-Tarîkatu'l-Muhammediyye isimli eserlerinde geçen hadislerin tahricleri yapılmıştır.

Halk arasında dolaşan hadislerin "tahric"i hususunda ise Zerkeşî'nin et-Tezkire fi'1-Ahâdisi'l-Muştehire, Sehâvî'nin el-Mekasıdu'l-Hasene, Aclûni'nin Keşfu'1-Hafâ' isimli eserleri zikre şayandır.

c) İhtisar ve Tehzîb Çalışmaları: Önceki dönemde veya bu dönemde yazılan bazı hadis kitapları, içlerindeki mükerrer veya mevkuf, maktu' gibi bir kısım hadisler çıkarılarak kısaltılmış, hadisler icabında yeniden tertib edilmiş ve böylece daha kullanışlı eserler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu şekilde Buhâri ve Müslim'in "Sahihlerinin, Ebû Davud'un Sünen'inin, İbnu'l-Esîr'in Câmiu'l-Usûl'ünün ve daha pek çok kitabın muhtasarları hazırlanmıştır.

d) Fihrist Çalışmaları: Bu çalışmalar, hadisleri kolay bulmak için yapılmışlardır. Hadis tarihinde bazı hadis kitaplarının tertibinde, içlerindeki hadislerin kolayca bulunması hususuda göz önünde bulundurulmuştur. Meselâ İbnu'1-Esîr, Câmiu'l-Usûl'ünü tertib ederken bu hususa dikkat ettiğini ifade eder.[138] Suyûti de el-Câmiu's-Sağîr'ini, "öğrencilere kolaylık olsun" diye harf sırasına göre tertib ettiğini açıklar.[139]
Bunların yanında, sırf aranan bir hadisin bulunmasını kolaylaştırmak maksadıyla da eserler yazılmıştır. Bunların başında "atrâf' kitaplarını kaydetmek gerekir. "Atrâf' kitabı, hadisin baş tarafını veya, tamamını hatırlatan bir kısmını vererek hadisin geçtiği yerleri gösteren kitaptır. Daha ziyade muayyen kitaplar esas alınarak hazırlanan bu tür kitaplar bir tür fihristtir. Buhâri ve Müslim'in Sahihlerinin, Kütüb-i Hamse'nin, Kütüb-i Sitte'nin ve diğer bazı kitapların "atrâf'lan yapılmıştır. Bunların en güzellerinden biri Abdulgani en-Nablusi'nin (v. 1143) Zehâiru'l-Mevâris fı'd-Delâleti Alâ Mevâdii'l-Hadis isimli eseridir. Müellif bu eserinde Kütüb-i Sitte ile İmam Mâlik'in el-Muvata'ının atrâfını toplamıştır. Eserin tertibi, hadislerin sahabi ravileri harf sırasına konularak herbirinin ismi altında mezkûr kitaplardaki hadis rivayetlerinin yerlerini göstermek şeklinde yani "sahabe mu'cemine göredir.
Bazı kitaplardaki hadislerin "atrâf'ı, baş taraflarından bir kısmı harf sırasına konularak da yapılmıştır. Bunlara Muhammed et-Tokadi'nin Miftâhu's-Sahîhayn'ı örnek verilebilir. Son zamanlarda belli başlı bütün hadis kitaplarının bu tür fihristleri yapılmıştır.
Hadis bulmada en kullanışlı olan eserler, şüphesiz hadislerin kelime fihristleridir. Hadis tarihinde bu tür fihristlerin ilk örneğini, bildiğimiz kadarıyla, İbnu'1-Esîr el-Cezerî vermiştir. Bu mudakkık alim, Câmiu'l-Usûl1 üne, içindeki hadislerin mühim kelime veya tabirlerini harf sırasına koyarak kitap içinde geçtikleri yerleri belirtmek suretiyle böyle bir fihrist yapmıştı. Bu fihrist, kitabın bazı yazma nüshalarının sonunda bulunmaktadır.
Hadislerin kelime fihristlerinin, şimdilik en mükemmeli, A. J. Wensinck başkanlığında çalışmaya başlayan ve üyelerinin çoğu gayr-ı müslim olan bir heyetin hazırladığı el-Mu'cemu'1-Mufehres isimli 8 ciltlik büyük eserdir. Bu eser, Kütüb-i Sitte ile birlikte Dârimî'nin Sünen'i, İmam Mâlik'in Muvatta'ı ve Ahmed b. Hanbel'in Mus-ned'indeki hadislerin kelime ve özel isim fihristlerini ihtiva eder.
Bazı kitapların konu fihristleri de yapılmıştır. Bunlara, içlerinde Kütüb-i Sitte'nin de bulunduğu 14 kitabın konu fihristi olan Miftâhu Kunûzi's-Sunne'yi örnek verebiliriz. Bu eserin aslını da İngilizce olarak A. J. Wensinck hazırlamıştır. Eseri mezkûr isimle Muhammed Fuâd Abdulbâkî Arapçaya tercüme etmiştir.
Bahsedilen bütün bu çalışmaların çoğunda hadisler konularına göre tasnif edilmişlerdir. Bu dönemde, hadisleri râvilerine göre tasnif etme usûlü hiç kullanılmamıştır. Bunun yerine Deylemî'nin el-Firdevs'i, Suyûtî'nin el-Câmi'leri, Gümüşhânevî'nin Râmûz'u, Aclûnî'nin Keşfu'1-Hafâ1 sı gibi eserlerde ve fihrist çalışmalarının çoğunda hadisler harf sırasına göre ("ale'l-ahruf') sıralanmışlardır.
e) Anlama Çalışmaları: Bu dönemde hadisleri dilbilgisi, kelime ve muhteva yönlerinden anlamaya yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Bunları üç başlık altında toplayabiliriz:
ea) İ'râbu'l-Hadis Çalışmaları: Hadis metinlerinin dilbilgisi yönünden tahliliyle ilgili bu çalışmalar, tabir caizse, onları şeklen anlamaya yöneliktirler. Aslında hadis şerhi kitaplarında hadislerin bu yönleri üzerinde de durulur. Bunun yanında hadisleri sadece bu yönleriyle ele alan müstakil eserler de yazılmıştır. Bunlar arasında Ukberî'nin (v. 616) İ'râbu'l-Hadisi'n-Nebevi'sini, İbn Mâlik'in (v. 672) Şevâhdu't-Tavzîh'ini, Suyûti'nin (v. 911) Ukûdu'z-Zeberced'ini zikredebiliriz.
eb) Hadis Lügati Çalışmaları: Hadislerin "garib" kelimelerini anlamak maksadıyla yapılan çalışmalar bu dönemde de devam etmiş ve bu sahada yeni bir usûl olarak elifbâî düzende kitaplar yazılmıştır. Zemahşerî'nin (v. 538) el-Fâik isimli eseri ile İbnu'l-Esîr'in (v. 606) en-Nihâye isimli eseri bunların en meşhûrlarındandır.
ec) Hadisleri, şekil ve muhtevalarını ilgilendiren değişik yönleriyle anlama maksadıyle yapılan çalışmalar bu dönemde artarak devam etmiştir. Bunun için, başta Buhârî ve Müslim'in el-Câmiu's-Sahîh'leri olmak üzere birçok meşhur hadis kitabının şerh ve haşiyeleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Buhârî şerhi Fethu'1-Bârî, Aynî'nin yine Buhârî şerhi Umdetu'1-Kârî, Nevevî'nin Müslim şerhi el-Minhâc, Munâvî'nin el-Câmiu's-Sağîr şerhi Feyzu'l-Kadîr, Şevkânî'nin Munteka şerhi Neylu'l-Evtâr, Keşmirî'nin Buhârî şerhi Feyzu'1-Bârî, Azîmâbâdî'nin Ebû Dâvûd şerhi Avnu'l-Ma'bûd isimli eserleri meşhur hadis şerhlerinden bazılarıdır.
2. Senedle İlgili Çalışmalar: Bu çalışmalar Sened Toplama Çalışmaları ve Rical Çalışmaları şeklinde iki başlık altında toplanabilir:
a) Sened Toplama Çalışmaları: Bu sahada muayyen bazı kitaplardaki hadislerin farklı senedlerini bulma, yani "istihraç" çalışmaları yanında bir hadisin bütün senedlerini bulup bir araya toplama yani "turuk" çalışmaları yapılmıştır.
b) Rical Çalışmaları: Hadislerin râvileri hakkındaki çalışmaları, Tasnif Dönemi'nde olduğu gibi üç grupta ele alabiliriz:
ba) Sıka Râvîlerle İlgili Eserler: Bu sahada sahabiler ve sonraki sıka râviler hakkında mühim eserler verilmiştir. Sahabiler hakkında İbnu'l-Esîr'in Usdu'1-Ğâbe, İbn Hacer'in el-İsâbe isimli eserleri zikre şayandır. Sahabî ve sonraki sıka râvîler hakkında ise Zehebi'nin Tezkiretu'1-Huffâz'ını zikredebiliriz.
bb) Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Sadece zaif veya öyle oldukları söylenen râviler hakkında Zehebî'nin Mizânu'l-İ'tidâl'i, İbn Hacer'in Lisânu'I-Mizân'ı örnek olarak zikredilebilir.
be) Sıka ve Zaîf Kavilerle İlgili Eserler: Bu sahada muayyen kitaplardaki râvilerle muayyen bölgelerdeki râviler hakkında birçok eser yazılmıştır. Muayyen kitaplardaki râviler hakkında Kütüb-i Sitte râvilerine tahsis edilen Tehzîbu't-Tehzîb isimli eser mühimdir. Eserin müellifi İbn Hacer'dir. Muayyen bölgelerdeki râviler hakkında ise İbn Asâkir'in Târîhu'ş-Şâm'ı, Hatib Bağdâdi'nin Târihu Bağdâd'ı, Ebû Nuaym'ın Târîhu İsbehân'ı zikredilebilir. [140]

Hadis Coğrafyası

Hadisin/sünnetin mekân olarak en büyük ve temel kaynağı Medine-i Münevvere'dir. Bunun için oraya "Dâru's-Sunne" de denmiştir. Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- vefatından sonra fetih ve irşadlarla genişleyen İslâm Devleti'nin eski ve yeni yerleşim yerlerine giden, oralara yerleşen sahabiler oralarda İslami hükümleri, bu meyânda Hz. Peygamber'in hadislerini öğretmiş ve ilim merkezlerinin oluşmasını sağlamışlardı. Bu gayretler sonunda hicri birinci asrın içinde Mekke, Küfe, Basra, Yemen, Şâm ve Mısır, hadislerin öğrenilip öğretildiği merkezler haline gelmişlerdi. Bu ve benzeri diğer yerlerin her birinde bir veya birçok sahâbinin bereketli çalışmalar yaptığını, çekirdeği oluşturduklarını görürüz. Meselâ, dört râşid halife ile birlikte Hz. Âişe, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hu-reyre'nin Medine'de, Muaz b. Cebel ve Abdullah b. Abbâs'ıı Mekke'de, Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ûd'un Kûfe'de, Enes b. Mâlik ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Basra'da, Muâz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Yemen'de, Ubâde İbnu's-Sâmit ve Ebu'd-Derda'mn Şam'da, Abdullah b. Amr'ın Mısır'da hadis öğretimine, hadislerin yayılmasına büyük emekleri geçmiştir. Zamanla İslâm âleminin genişlemesiyle, tabiî olarak, hadisler de yeni yerlere yayılmış, oralarda da hadislerin öğrenilip öğretildiği ilim merkezleri oluşmuştu. Rahmetli Muhammed Zâhid Kevserî'nin (v. 1951) isabetle belirttiği gibi, tarih boyunca çeşitli ilim merkezleri, diğer İslâmî ilimlerle birlikte hadis ilmini de nöbetleşe omuzlaya gelmişlerdir. Bir bölgede durgunluk görüldüğünde görevi başka bir bölge üstlenmiş, orada gevşeme başladığında ilim yükünü diğer bir mekân omuzlamıştır.[141] el-Kettâni'nin meşhur eseri er-Risâletu'1-Mustatrafa'da zikredilmiş olan yazarları esas alarak yaptığımız sathî bir araştırma da bu hususu te'yîd etmiştir. Şöyleki, hicri 2. asırda hadis sahasında Hicaz, Ortadoğu ve İran-Orta Asya'da eser veren 19 alimden 6'sı Hicaz'dan, ll'i Ortadoğu'dan, 2'si İran-Orta Asya'dandır. Bu durum hicrî 3. asırda İran-Orta Asya lehine değişmiş ve 132 hadis kitabı yazarından 62'si bu bölgeden çıkmıştır. Bilindiği gibi, bu asırda yaşamış olan Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsi de bu bölgedendir. İran-Orta Asya'nın bu öncü durumu 4. 5. ve 6. asırlarda da devam etmiş, ancak 7. asırdadır ki, Ortadoğu yeniden ilk sırayı almıştır. 12. asırdan sonra İran-Orta Asya'dan hiçbir alim ismi geçmezken bu sefer Hind-Pakistan bölgesi devreye girmiştir. Böylece İslâm yurtları arasında âdeta bir hizmet yarışı ve görev değişimi gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber Ortadoğu, zaman zaman ikinci, üçüncü sıralara düşmüş olsa da, varlığını hep hissettirmiştir. Bunda bu bölgenin iklimi yanında İslâm coğrafyasının merkezi bir yerinde bulunması da etkili olmuş olmalıdır. Hicaz için de, çoğu zaman Ortadoğu'dan sonraya kalmış olsa da benzeri bir durum vardır. Bunda ise, mukaddes yer olmanın rolü olmuştur. Tarih boyunca hadis ilimlerinde böyle bir manzara arz eden İslâm coğrafyası bir insana benzetilecek olursa onun kalbi Hicaz, başı Ortadoğu, kolları ise Kuzey Afrika ile İran-Orta Asya'dır, denebilir.
Bu geniş coğrafyada hadis öğretimi, başlangıçtan itibaren camiler, evler, şehir meydanları, umûmi medreseler gibi muhtelif yerlerde yapılmıştır. Bu mekânlar arasında başlangıçta bilhassa camilerin büyük payı olmuştur. Fethedilen her yere veya kurulan her şehre hemen bir cami yapılır ve orada İslâm ahkâmı öğretilirdi.
Hicrî 6. asırdan itibaren münhasıran hadis ve hadis ilimlerinin tedris edildiği özel medreseler açılmaya başlandı. "Dârul-Hadis" ismiyle bilinen bu medreselerin ilki, bilindiği kadarıyle, 6. asırda Dımeşk'de kuruldu. Kurucusu Sultan Nûreddin Mahmûd'dan (v. 569) dolayı en-Nûriyye adı verilen bu medreseden sonra 622 yılında Kahire'de el-Medresetu'1-Kâmiliyye dâru'l-hadisi, 626 yılında Dımeşk'de el-Medresetu'1-Eşrefıyye dâru'l-hadisi açılmış, daha sonra ise İslâm aleminin birçok yerinde benzer özel medreseler kurulmuştur.[142]

Hadis İlminde Kadınlar

Hadis ilmi, erkeklerle beraber kadınların da hizmet verdiği ilimlerden biridir. Müslüman kadınlar, İslâm'ın getirdiği ve kadın-erkek her müslümana ilmi farz kılan yeni anlayış sayesinde hadislerin öğrenilip öğretilmesiyle, hadis ilimlerinin tahsiliyle de ilgilenmişler, bunun sonucu, hanım sahâbilerden itibaren pek çok kadın hadiscinin hadis rivayetleri en mu'teber hadis kitaplarına geçmiştir. Zehebî;
"Kadınlar arasında ittiham edilen veya alimlerin rivayetlerini terk ettiği kimse tanımıyorum!"[143] Diyerek onların bu sahadaki müstesna yerlerine işaret eder.
Bununla beraber kadınların bu ilme katkılarının tarihi seyri, müslüman toplum içinde değişen kadın telâkkisi doğrultusunda olmuş ve zaman ilerledikçe isimleri ilgili kitaplara geçen kadın ha-discilerin sayısı azalmış, hatta zaman zaman yok noktasına gelmiştir. Kütüb-i Sitte ile bu kitapların melliflerinin diğer birkaç eserlerinin râvileri hakkında yaptığımız basit bir araştırma da bu gelişmeyi açıkça göstermiştir. Buna göre hadis rivayetleri mezkûr kitaplara geçen kadın râvilerin sayısı sahabe neslinde 121 iken bu sayı tâbiûn neslinde 131 (sahabe ve tâbiûnun toplam nüfusları mukayese edilirse bu rakam gelişme sayılmaz.) etbâu't-tâbün neslinde 27 olmuştur. Ondan sonraki nesillerden ise hiçbir kadının hadis rivayeti bu kitaplara geçmemiştir. Kütüb-i Sitte müelliflerinin hocaları arasında da hiçbir kadın hadisci bulunmamaktadır. Bu durum, ileriki zamanlarda da kadınların bu ilimden tamamen uzaklaştıkları şeklinde anlaşılmamalıdır. Erkeklerle mukayese edildiğinde gelişme genel olarak hep kadınların aleyhine olmuşsa da, bazı dönemlerde zamanlarının en meşhur hadiscileri olarak bilinen veya hadis ilminde meşhur olan kadınlar da çıkmıştır. Bunlar arasında zamanında Sahîhu'l-Buhârî'nin en meşhur râvisi olan Kerime bint Ahmed el-Merveziyye'yi (v. 463), Taberî'nin üç Mu'cem'inin de râvisi olan Fâtıma el-Cüzdâniyye'yi (v. 524), Sahîhu Müslim'in râvilerinden Fâtıma bint Ali Ümmü'1-Hayr (v. 532) ile Fâtıma eş-Şehrzûniyye'yi, "Musnide-i Isfahâniyye" lakabıyle bilinen ve Sahînu'l-Buhâri'nin râvisi olan Fâtıma bint Muhammed'i (v. 539), âli sened sahibi ve Sahîhu'l-Buhâri'nin meşhur bir râvisi olan Şuhde bint Ahmed'i (v. 574), Musnedu Ahmed'in râvisi olan Zeyneb el-Harrâniyye'yi (v. 688), zamanının "Musnide"si diye bilinen ve Mısır'da, Şam'da Sahîhu'l-Buhâri ile diğer bazı hadis kitapları üzerine dersler veren Sittu'l-Vuzerâ bint Ömer'i (v. 716), Sünemid-Dârimî ile Musnedu Abd b. Humeyd'in râvisi olan Zeyneb bint Ahmed b. Ömer'i (y. 722), İbn Hacer'in hocalarından ve Sahihu'l-Buhâri râvisi olan Aişe bint Ab-dilhâdi'yi (v. 816) ve, yine Sahihu'l-Buhâri râvisi olan Ummu'1-Hayr Emetu'I-Hâhk'ı (v. 911) zikredebiliriz.[144]

Anahatlarıyla Hadis Usûlü

Hadis Usûlü, hadisleri, hangilerinin kabul hangilerinin red edileceği bakımlarından ele alır. Bir hadisin makbul olması, onun Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ait olma ihtimali, olmama ihtimalinden daha çok olması demektir. Hadisin merdûd olması ise bunun aksidir. Hadisin bu durumları onun sened ve metni incelenerek ortaya çıkarılabilir.
Hadisin senedi râvilerden oluşur. Bir râvinin rivayet ettiği hadislerin kabul edilmesi için onda bazı manevî ve maddî vasıflar aranır ki, mânevi vasıflar "adalet" başlığı, maddî vasıflar "zabt" başlığı altında toplanır. "Adalet", kişiyi Allah ve Resûlü'nün emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaya, halk nazarında kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden uzak durmaya sevk eden melekedir. Bu vasıf içinde râvinin müslüman, temyiz kabiliyetine sahip ("âkil") ve bulûğa ermiş olma şartları da mütâlâa edilir. "Zabt" ise, râvinin öğrendiği hadisi başkasına rivayet edinceye kadar öğrendiği gibi koruması demektir. Bu da hadisi ezberden rivayet edecekse onu ezberlemesi, kitabından rivayet edecekse kitabını değişikliğe uğramaktan koruması, mânâ ile rivayet edecekse mânâyı bozup bozmayan şeyleri bilmesi mânâsına gelir.
Bunlarla beraber râvinin, rivayetlerinin kabul veya reddine doğrudan etkileri olmasa da, bazı âdaba uyması üzerinde durulur.
Hadislerin kabul veya reddinde onların nasıl ve hangi şartlarda alındığı da mühimdir. Bunun için hadis öğrenme yolları ile öğrenim esnasında görülebilen muhtelif meseleler değişik açılardan değerlendirilir.
Hadisin metni ise âyetler, meşhur hadisler, sağduyu, tarihi ve tecrübî bilgilerle mukayese edilir, dil kaideleri, ifâde ve üslûb yönlerinden incelenir.
Sened ve metnin titiz incelenmesi sonucu hadisin makbul mü, merdûd mu olduğu hususunda bir kanaat hasıl olur. Şu halde bütün hadisler ya makbul, ya da merdûddurlar. Bunlar da, aranan şartları taşıma durumlarına göre kısımlara ayrılırlar:
Makbul hadisler "sahîh" ve "hasen" diye ikiye ayrılır. Sahih hadisin en meşhur tarifi şöyledir: Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşıncaya kadar adalet ve zabt sahibi râvinin (veya râvilerin) birbirlerinden rivayet ettiği şâzz ve muallel olmayan hadiştir. Bu tarife göre bir hadise "sahîh" denilebilmesi için beş vasfı taşıması gerekir:
1) Hadis Hz. Peygamber'e nisbet edilecek yani "merfû" olacak;
2) Râviler arasında bir atlama, râvi düşmesi olmayacak yani "muttasıl" olacak;
3) Râvilerinin hepsi adalet ve zabt sahibi yani "sıka" olacak;
4) Hadis şâzz yani diğer sıka râvilerin rivayetlerine aykırı olmayacak;
5) Hadis muallel olmayacak, yani sahihliğine zarar verecek gizli bir kusuru bulunmayacak.
Bir hadis yukarıdaki vasıflardan hepsini taşıdığı halde sade râvilerinden birinin veya bir kaçının "zabt" sıfatı tam olmazsa ona "hasen" denir.
Merdûd hadisler de zaif ve mevzu' diye ikiye ayrılır. Zaîf hadis, yukarıda sahih hadisin tarifinde zikredilen vasıflardan birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Zaif hadis, bu vasıflardan kaybettiklerine göre değişik isimler alır. Bunların en meşhurları şöyle sıralanabilir:
Mursel: Senedinde sahâbi râvisi atlanmış, zikredilmemiş olan hadis.
Munkatı': Senedinde sahabeden sonra bir veya peş peşe olmayarak birkaç râvi atlanmış olan hadis.
Mu'dal: Senedinde peş peşe iki veya daha fazla râvi atlanmış olan hadis.
Muallak: Senedinde müellif tarafından bir veya birkaç râvi atlanmış olan hadis.
Mudelles: Bir kusuru gizlenerek bu kusurun olmadığını zannettirecek şekilde rivayet edilmiş olan hadis.
Muallel: Ancak yetkili alimlerin fark edebileceği gizli bir kusuru bulunan hadis.
Muzdarib: Birbirlerine zıt olmakla beraber birini tercih imkânı bulunmayan hadislerden her biri.
Maklûb: Sened ve metnindeki kelime veya cümlelerde takdim-te'hirler, başkalarıyla değiştirmeler yapılmış olan hadis.
Şâzz: Sıka râvinin sıka râvilere veya kendisinden daha sıka olan râviye zıt olarak rivayet ettiği hadis.
Munker: Zaîf râvinin daha az zaif olan râviye veya sıka râviye zıt olarak rivayet ettiği hadis.
Metruk: Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- yalan isnadda bulunmakla itham edilen veya çok hata yapan yahut çok dalgın olan... râvinin rivayet ettiği hadis.
Merdûd hadislerin ikinci kısmı olan mevzu' hadise gelince bu, Hz. Peygamber'e yalandan isnad edilen haber demektir. Aslında bunun Hz. Peygamberle hiçbir alâkası yoktur, sonradan uydurulmuştur. Ancak sahih bir hadis gibi şeklen bir senedi ve bir metni olduğu, ayrıca uyduran kimse onun "hadis" olduğunu iddia ettiği için isim olarak "mevzu hadis" denmiştir.
Hadislerin, makbul ve merdûd şeklindeki bu taksimi "haber-i vâhid" denilen ve hadislerin çok büyük kısmını teşkil eden hadislerle alâkalıdır. Hadisciler hadisleri, senedlerinin, diğer bir ifadeyle her tabakadaki râvilerinin azlığı ve çokluğuna göre "mutevâtir" ve haber-i vahid" diye iki kısma ayırırlar. Mutevâtir hadis, senedinin başından sonuna kadar her tabakada, yalan söyleme üzerinde anlaşmaları aklen ve âdeten mümkün olmayan sayıda çok râvinin rivayet ettiği hadistir. Haber-i vâhid ise, herhangi bir tabakada râvi sayısı, mutevâtir hadisin râvi sayısına ulaşamayan hadistir. Binaenaleyh her tabakada râvi sayısı üç-dört olan hadis de haber-i vâhiddir. Haber-i vâhid de râvi sayısına göre "meşhur", "azîz" ve "ferd" kısımlarına ayrılır. İşte makbul ve merdûd ayrımı sadece bu haber-i vâhidler için sözkonusudur. Mutevâtir hadislerin makbûllüğü/sahihliği kesindir.
Burada kaydetmeliyiz ki, makbul hadislerle, itikadî konular dışında, amel etmenin vâcib olduğu hususunda alimlerin görüşbirliği olduğu gibi, mevzu1 hadislerle her hususta amel etmenin haram olduğunda da hiçbir ihtilâf yoktur. Zaif hadislere gelince pek çok alim onların fazla zaif olmayanlarının da bazı şartlarla ahkâm dışındaki hususlarda kullanılabileceklerini söylemiştir. Hatta bazı alimlere göre, hakkında makbul hadis bulunmayan ahkâm konularında da zaif hadis kullanılabilir. Çünkü zaif hadisin, az da olsa Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ait olma ihtimali vardır.
Hadislere, sahihlik-zaiflik durumları dışındaki bazı özelliklerine bakılarak da isimler verilmiştir. Bunların en çok geçenlerini de şöylece sıralamak mümkündür.
Kudsî Hadis; Yüce Allah'a, Kur'an olmayarak nisbet olunan söz ve iş.
Merfû': Hz. Peygamber'e ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).
Mevkuf: Bir sahâbiye ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).

Maktu': Tâbiûndan birine ait olduğu söylenen söz ve fiil (hadis).
Musned: Hz. Peygamber'e muttasıl bir senedle nisbet edilen hadis.
Muttasıl: Sahibine kesintisiz bir senedle ulaşan hadis.
Muan'an: Senedinde "an fulan: falandan naklen... "ifadesi kullanılan hadis
Mudrec: Sened veya metnine, asıllarında bulunmayan bir şey eklenmiş olan hadis.
Meşhur: Her tabakada asgari üç râvî tarafından rivayet edilmiş olan hadis.
Aziz: Her tabakada asgari iki râvi tarafından rivayet edilmiş olan hadis.
Ferd: Herhangi bir tabakada râvi adedi bire düşen hadis.
Garîb: Herhangi bir yönden farklılık, gariblik arz eden hadis.
Musahhaf: Sened veya metninde nokta veya hareke hatası yapılmış olan hadis.
Muharref: Sened veya metninde harf hatası yapılmış olan hadis.
Mutâbi: Bir hadisin aynı sahabiden aynı veya benzer lafızlarla gelen ikinci rivayeti.
Şâhid: Bir hadisi mânâ bakımından destekleyen başka hadis.
Bu hadisler sahihlik-zaîflik bakımlarından bir şey ifade etmezler. Bu sebeble bunlar, sened ve metinlerinin durumlarına göre sahih, hasen, zaîf ve mevzu' olabilirler.[145]

Hadis Okurken Dikkat Edilecek Bazı Hususlar

Hadis, anlaşılmak ve gereğini yerine getirmek maksadıyla okunmalıdır. Bunun için de hadis okurken bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Bunların bir kısmını şöylece maddelendirebiliriz:
1. Önce hadisin sahihlik durumu[146] tespit edilmeli, çok zaîf ve uydurma hadislerden şiddetle sakınılmalıdır. Hadisin sıhhat durumunu bizzat araştırma imkânı yoksa güvenilir kitaplara veya güvenilir alimlere başvurulmalı, onlardan istifade edilmelidir.
2. İslâm'ın bütün hükümlerinin asılları Kur'an-ı Kerim'dedir. Hadisler de bu asıllara uygun meydana gelmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber Kur'an diliyle; *"Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum!"*[147] Buyurmuştur. Binaenaleyh şeklen "sahîh" olan bir hadis Kur'an'a zıt görünüyorsa ya hadis gerçekten sahih değildir, ya da arada görünen zıtlık hakiki bir zıtlık değildir. Şu halde bu gibi durumlarda ihtiyatlı davranmalı, zahirî bir zıtlık halinde hemen hadisi reddetme yoluna gidilmemeli, mezkûr iki ihtimal göz önüne alınarak araştırma yapılmalıdır.
3. Hadis, ilgili âyetler ve diğer hadislerle birlikte ele alınmalı ve bir bütünlük içinde değerlendirilip asıl maksadı iyi tespit edilmeli ve böylece doğru bir şekilde anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bunun için;
a) Hadisin söylendiği veya yapıldığı içtimaî şartları ("sebeb-i vurûd"larını) bilmek büyük kolaylık sağlar. Bilindiği gibi hadisler 20 küsur yıllık peygamberlik döneminde çok çeşitli durumlarda vârid olmuşlardır. Bundan dolayı ele alınan hadisin Özel durumlarla veya geçici hükümlerle alâkalı olup olmadığı araştırılmalıdır.
b) Her dilde kelimelerin hakiki ve mecazi mânâları, ıstılahî kullanılışları vardır. Bazı kelimeler birden fazla mânâya gelebilmektedir. Dillerde; dikkat çekmek, konuyu vurgulamak, daha etkili olmak, kolay anlaşılmayı sağlamak gibi gayelerle kullanılan değişik ifade şekilleri, doğrudan veya dolaylı anlatım usûlleri vardır. Binaenaleyh "Arapların en fasihi" olan Hz. Peygamber'in hadislerinde geçen kelimelerin hangi mânâlarının kasdedildiği, hangi maksadla söylendikleri araştırılmalıdır. Bu hususta, dilin zaman içinde tabiî olarak değişmesi vakıasından dolayı, kelime veya ibarenin Hz. Peygamber zamanındaki mânâsına da dikkat etmek gerekir.
4. Zikredilen bu hususlar, görüldüğü gibi, kolay halledilebilecek şeyler değillerdir. Aslında, denebilir ki, İslami ilimlerin hepsinin gayesi, âyetlerin yanında hadislerin daha iyi anlaşılmalarını sağlamaktır. Bilhassa "fıkıh usûlü" münhasıran bu gayeye yöneliktir. Fakat bu durum hadis okumaktan uzaklaştırmamalı, aksine bolca hadis okunmalıdır. Ancak;
a) Yukarıda bir kısmına işaret ettiğimiz hususlar göz önünde bulundurularak hadisten kesin neticeler çıkarmakta ihtiyatlı davranılmalı;
b) Kişi okuduğu hadisi, kendisi hakkında mümkün olduğu kadar zahiri mânâsıyla uygulamalı, ama hadiste başkalarının hakları söz-konusuysa daha ihtiyatlı olmalı;
c) Hadisin mânâsını araştırmaya, inceliklerini öğrenmeye gayret etmeli, bu maksatla imkân ölçüsünde güvenilir alimlere veya kitablara başvurmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; *"Bilmiyorsanız ehl-i zikre (bilenlere) sorun!"*[148] Buyurulur.
Bu şekilde okunup gereğince amel edilmeye çalışılan hadisler inanan insanı asr-ı saadetin huzur verici iklimine götürür, ruhen yüceltir ve onu hoşgörülü, olgun bir mü'min haline getirir.[149]

Dârimi, Hayatı Ve Eseri

Dârimi'nin -Allah rahmet eylesin!- ismi ve nesebi, Abdullah b. Abdirrahman b. el-Fazl b. Behrâm b. Abdissamed olup Temîm kabilesinin Dârim koluna mensubdur. Onun bu kabileye mensubiyetinin kan yoluyla mı, "velâ" yoluyla mı olduğu hususunda bir bilgiye sahip değiliz. M. Zübeyr Sıddîkî, "velâ'" yoluyla olduğu tahmininde bulunmaktadır.[150] Dârimi'nin künyesi ise Ebû Muhammed'dir.
O, Abdullah İbnu'l-Mubârek'in vefat yılı olan 181/797-798 yılında Semerkand'da doğdu. İbâdet ve zühdle dolu bir çevrede yetişti. Hadis öğrenimi için, muhtemelen kendi beldesindeki tahsilini tamamladıktan sonra, dönemin yaygın âdeti üzere İslâm âleminin belli başlı ilim merkezlerini dolaştı. Bu arada Hicaz, Mısır, Şam, Irak ve Horasan'a ilim yolculukları ("rihle"ler) yaptı. Tahsil esnasında zamanının pek çok aliminden ilim aldı. Sadece Sünen'ine rivayetlerini aldığı hocalarının sayısı 250 civarındadır. Bunlar arasında Abd b. Humeyd, Abdurrezzâk, Ahmed b. Hanbel, Haccâc b. Minhâl, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi, Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm, Hâlid b. Mahled, Halife b. Hayyât, Hammâd b. Zeyd, el-Humeydî, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî, Musedded, en-Nadr b. Şumeyl, Saîd b. Mansûr, Vehb b. Cerir ve Yezîd b. Hârûn gibi meşhur hadisciler vardır.
Dârimi bir ara Bağdad'a gidip orada hadis öğretti. İbn Ebi Hatim de ondan Reyde hadis yazdığını kaydeder. Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Neseî, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Baki b. Mahled, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel gibi meşhur alimler de onun öğrencileri oldular. Buhâri Sahîh'inin dışındaki eserlerinde, Müslim Sahîh'inde,[151] Ebû Dâvûd ve Tirmizî[152] Sünen'lerinde, Nesâî Sünen'inin dışındaki eserlerinde ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Dârîmi sade ve zâhidâne bir ömür geçirdi. Kendisine sunulan dünyalıklara iltifat etmedi. Hatta Semerkand kadılığı görevini bile önce kabul etmedi, sultanın ısrarı üzerine kabul edince de tek bir davaya baktı ve ardından istifa etti.
Dârimi 75 (veya 74) yaşındayken 8 Zilhicce 255/17 Kasım 868 tarihinde Merv'de ikindiden sonra vefat etti ve cumaya rastlayan ertesi arefe günü defnedildi.
Künyesinden anlaşıldığına göre Muhammed isimli bir oğlu vardı.
Dârimi çok zeki, zâhid, muttaki, özü sözü doğru, güvenilir ve fazilet sahibi bir kimse; hadis, tefsir ve fıkıh sahalarında büyük bir âlim idi. Bilhassa hadis ilmindeki geniş bilgisi ve titizliği ile' meşhurdur. Zamanında Mısır, Şam gibi birçok bölgede, muasırı olan Buhârî (v. 256) henüz tanınmıyorken o tanınıyordu.
Dârimi, hadis ilminin bir kolu olan cerh ve ta'dîl ilminde de görüşüne ittiba edilen bir önder-alim idi. Hocası Ahmed b. Hanbel onun görüşüne dayanarak Yahya el-Hımmânî'den rivayeti terk etmişti.[153] Tirmizi de, Sünen'inde kaydettiği cerh ve ta'dil ile ilgili bilgilerin bir kısmım ondan aldığım belirtir.[154] Bunlardan birinde bir râvi hakkında Buhâri ile Dârimi'nin görüşlerinden Dârimî'ninkini kabul ettiği görülür.[155]
Dârimi böylece bir taraftan bilgilerini çevresine aktarmış, diğer taraftan eserler kaleme almış ve bu çalışmalarıyla hadis ilminin Semerkand'da neşrinde ve oradaki hadisle alâkalı yanlış bilgilerin tashihinde büyük hizmeti geçmiştir. Zamanının mühim siyasi ve itikadî meselelerinden biri olan "Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı" meselesinde o da imtihana çekilmiş, ancak cevap vermekten kaçınmıştı.
Dârimi'nin, Ahmed ve İshak'a bağlı bir müctehid olduğu söylenir.[156] Ancak Sünen'inde bazı hadislerden sonra belirttiği görüşlerinden anlaşıldığına göre o, belli bir mezhebe bağlı olmayan bir müctehid idi.
Dârimi'nin en meşhur ve günümüze ulaşan tek eseri Sünen'idir.
Bu eseri Musned ismiyle de anılmaktadır.[157] Ona nisbet edilen el-Câmi[158] el-Câmiu's-Sahîh[159] ve el-Musnedul-Câmi'[160] isimli eserler de bu Sünen'inden ibaret olmalıdır.
Onun es-Sülâsiyyât'ı da, muhtemelen Sünen'indeki üç râvili ("sülâsî") hadislerin toplanmasıyla meydana getirilmişti. Sünen'deki söz konusu bu sülâsî hadisleri bir araya getiren birkaç eser vardır. Bunların, bilindiği kadarıyle en eskisi Sülâsiyyâtu'd-Dârimi isimli eserdir.[161] Bu eseri muhtemelen Ebu'1-Vakt Abdulevvel b. îsa es-Siczî hazırlamıştır. İbnu'n-Nûr Muhammed b. Abdillah'ın rivayet ettiği Sülâsiyyâtu'd-Dârimi[162]

de büyük bir ihtimalle bu esere dayanmaktadır. Sünen'deki sülâsî hadisleri son zamanlarda Ab-dulhamid Şânûha da Tahrîcu Sülâsiyyâti'l-Buhâri, et-Tirmizi, İbn Mâce, ed-Dârimi isimli kitabında[163] bir araya getirmiştir. Sünen'deki bu hadisler 17 tane olup tercümemizde şu numaralı hadislerdir: 746, 1403, 1768, 1856, 1907, 1928, 1930, 2068, 2070,2467, 2543, 2601, 2625, 2675, 2684, 2704, 2844. Köprülüdeki Sülâsiyyâtu'd-Dârimi ile A. Şânûha'nın mezkûr eserinde sülâsî hadisler daha fazla gösterilmişlerse de onların bir kısmı sülâsî değildir.
Dârimi'nin et-Tefsîr ve Kitabu's-Sünnet isimli iki eserinin daha olduğu nakledilmektedir. Bunlar günümüze ulaşmamışlardır.
Müellifimiz Dârimi'ye nisbet edilen Kitâbu Savmi'l-Mustehâda ve'l-Mutehayyire[164] onun değil, Ebul-Ferec ed- Dârimi'nindir.[165]

A- Sünen Edebiyatı:

"Sünen", ahkâm hadislerini fıkıh konularına göre tertib ederek meydana getirilen kitaba denir. Ahkâm hadislerine başlangıçtan beri, diğer hadislerden daha fazla önem verilmiş, onların öğrenilip Öğretilmesi üzerinde daha bir titizlikle durulmuştur. Hadis tarihinde, hadisleri sınıflandırılmış olarak ihtiva eden ilk hadis kitapları da ahkâm hadislerini ihtiva eden "sünen" türü eserler olmuştur.[166] Dârimi'ye kadar bu türden pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlardan tespit edebildiklerimizi şöyle sıralayabiliriz:
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Mekhûl b. Ebî Müslim ed-Dımeşkî (v. 112).
Kitâbu's-Sünen, Abdulmelik ibn Cureyc (v. 150).
Kitâbu's-Sünen, İbn İshak v. (151).
Kitâbu's-Sünen, Saîd b. Ebî Arûbe el Adevî (v. 156).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdurrahman b. Amr el-Evzâî (v. 157).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed b. Abdirrahman ibn Ebî Zi'b (v. 159).
Kitâbu's-Sünen, Zaide b. Kudâme es-Sekafî (v. 161).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, İbrahim b. Tahmân el-Hurâsânî (v. 163).
Kitâbu's-Sünen, Hammâd b. Seleme el-Basrî el-Bezzâz (v. 167).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Abdullah İbnu'l-Mubârek (v. 181).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Huşeym b. Beşir es-Sülemî (v. 183).
Kitâbu's-Sünen, Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide el-Hemedâni (v. 183).
Kitâbu's-Sünen, el-Muafâ b. İmrân el-Ezdî (v. 184).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed İbnu'l-Fudayl ed-Dabbî (v. 195).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, el-Velîd b. Müslim el-Umerî ed-Dımeşkî (v. 195).
Kitâbu's-Sünen, Vekî' İbnu'l-Cerrâh er-Ruâsî (v. 197).
Kitâbu's-Sünen, Musa b. Târik es-Seksekî (v. 203).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Abdulvehhâb b. Atâ' el-Iclî (v. 204).
Kitâbu's-Sünen, Ravh b. Ubâde (v. 205).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdurrezzâk b. Hemmâm (v. 211).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Hafs b. Ömer el-Basri ed-Darîr (v. 220) Sünenu Saîd b. Mansûr (v. 227).
Kitâbu's-Sünen, Muhammed İbnu's-Sabbâh el-Müzenî ed-Dûlâbî (v. 227).
Kitâbu's-Sünen, Sehl b. Ebî Sehl er-Râzî (v. 231).
Kitâbu's-Sünen ve'1-Ahkâm, Ebû Muhammed b. Mübeşşir es-Sekafî (v. 234).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Abdullah b. Muhammed ibn Ebî Şeybe (v. 235).
Kitâbu's-Sünen fı'1-Fıkh, Ebu'l-Hâris Süreye b. Yûnus el-Mervezî (v. 235).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, İshak b. İbrahim ibn Râhûye (v. 238).
Kitâbu's-Sünen fi'1-Fıkh, Osman b. Muhammed ibn Ebî Şeybe (v. 239).
Kitâbu's-Sünen el-Hasan b. Ali el-Hulvânî (v. 242).
Kitâbu's-Sünen, Ebû Ali el-Hasan İbnu's-Sabbâh el-Vâsıtî el-Bezzâr (v. 249).
"es-Sünen" ismi taşıyan bu eserlerin yanında "musannaf ve "muvatta' " türü eserler de, esas olarak ahkâm hadislerine tahsis edilmişlerdi. İleriki dönemlerde de hep alâka çekecek olan ahkâm hadisleri edebiyatına Dârimi de Sünen'iyle bu sahanın en mühim eserlerinden birini vermiş oldu.[167]

B- Dârimi'nin Sünen'i

Dârimi'nin bu eseri her ne kadar daha ziyade "sünen" ismiyle meşhur olmuşsa da muhtevası bu tür eserlerden daha geniştir. O, bol mevkuf ve maktu haberleriyle "musannaf türüne,[168] "Fezâihı'l-Kur'an" bölümüyle "cami'" türüne yaklaşan geniş bir muhtevaya sahiptir. Ona, ihtiva ettiği hadislerin hemen hemen tamamı "sened"leriyle verildikleri ("isnâd" edildikleri) için, bir manâsıyla "musned"[169] de denilebilir.[170]

1. Sünenin Nüshaları:

Dârimi'nin Sünen'inîn birçok yazma ve basma nüshası vardır.[171] İstanbul kütüphanelerindeki yazmalarından bilhassa Reîsu'l-Küttâb'da 257 numara ile kayıtlı nüsha ile Murad Molla'da 579 numara ile kayıtlı nüsha mühimdir.
Sünen birçok defa da basılmıştır:
Kânpûr, 1293 (1292-1293), 447 s. (Bunu Muhammed Sıddîk Hasan, Sünen'in iki nüshasıyla Şah Veliyullah Dihlevî'nin, bazı not ve tashihlerini ihtiva eden Sünen nüshasını mukabele edip tashihler yaparak hazırlamış ve Şah Cihan Begüm bastırmıştır. el-Mu'cemu'l-Mufehres'de Sünen'in muhtemelen bu baskısı kullanılmıştır. Krş. Musnedu'd-Dârimi, Kânpûr, 1293, s. 124 ve el-Mu'cemu'1-Mufehres, 3/279, satır: 46); Haydarâbâd, 1309; Dehli, 1337 (Bu baskı el-Munteka min Ahbâri'l-Mustafâ isimli eserin hamişinde olup Win-sinek'in Handbook of Early Muhammedan Tradition (Arapça tercümesi: Miftâhu Künûzi's-Sünne) adlı eserinde esas alınmıştır.); Dı-meşk, 1349, Matbaatu'l-İ'tidâl; Pakistan, 1404/1984, I-II (es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî'nin tahkikiyle yapılan bu baskı Sünen'in Dehli, 1337 ve Dımeşk, 1349 baskılarına dayanır. Muhakkikin giriş yazısının sonunda 1386/1966 tarihi vardır.); Beyrut, 1407/1987, I-II (Fevvâz Ahmed Zumerli ve Hâlidu's-Seb' el-Alemî'nin tahkikiyle basılmıştır.); Dımeşk, 1412/1991, I-II (Dr. Mustafa Deyb el-Buğa'nın tahkikiyle yapılan bu baskının sonuna bölüm, kelime, özel isim ve elifbaî hadis fihristleri eklenmiştir). Sünen'in, Muhammed Ahmed Dehmân'ın katkılarıyla yapılan tarihsiz iki ciltlik bir baskısı da vardır. Sünen'in, Haydarâbâd, 1309 ve Dımeşk, 1349 baskıları dışındakilerini gördüğümüz bu baskılarından en ciddisi, garibdir, en eskileri yani Kânpûr baskısıdır. Tahkikleri bakımından Pakistan, 1404, açıklama ve fihristleri bakımından Dımeşk, 1412 baskıları da güzeldir.[172]

2. Sünen'in Kaynakları:

Dârimi'nin bu eserini çok sayıda kaynağa başvurarak hazırladığı anlaşılmaktadır. Eserde rivayetlerini kaydettiği hocalarının sayısı 250 civarındadır. Gerçi Ahmet Yıldırım 261 isimlik bir liste vermektedir.[173] Ancak listede mükerrer isimler vardır.
Dârimi'nin doğrudan başvurduğu kaynaklardan bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin Musannaf[174] Abdurrezzâk'ın Musannafı,[175] Ahmed b. Hanbel'in Musned'i,[176] Saîd b. Mansûr'un Sünen'i[177] bunlar arasındadır. O, bu eserinde Buhâri ile aynı kaynakları da çok kullanmıştır.[178] Onun, Buhâri'yle olduğu kadar olmasa da, zaman zaman İbn Ebî Şeybe[179] Ahmed b. Hanbel[180]Müslim[181] Ve Ebû Dâvûd'la[182] da aynı kaynakları kullandığı görülmektedir.
Dârimi'nin, eserini yazarken bu kaynaklarından veya muasır eserlerden ne derece etkilendiği, araştırılması gereken bir konudur. Meselâ; başlıklarda görüş beyânı, aynı veya benzer başlıkların kullanılması, aynı bölümlerde aynı hadislerin verilmesi[183] gibi benzerlikler, Dârimi ile Buhâri'nin birbirlerinden veya daha büyük bir ihtimalle, önceki müşterek bir kaynaktan (yahut kaynaklardan) etkilendiklerini göstermektedir.
Burada Veliyullah ed-Dihlevî'nin, Dârimi'nin Musned'inin Muvatta'ın hadislerini senedlemek için te'lîf edildiği[184] şeklindeki bir görüşünü de kaydedelim. Ancak bu görüş, eldeki Musned'in, yine eldeki Muvatta'da bulunmayan pek çok hadis ihtiva etmesi vakıasıyla uyuşmaz.[185]

3. Sünen'in Rivayetleri:

Sünen'in yazma ve basma nüshalarındaki senedlerinden ve Sünen'den bahseden kitaplardan anlaşıldığına göre onun sonraki nesillere, sadece İsa b. Ömer'den gelen rivayeti ulaşmıştır. Dârimi'nin sülâsiyyâtını toplayan eserlerde de ilk râvi, İsa b. Ömer'dir. Bununla beraber zamanla, aralarında az çok farklar bulunan Sünen nüshaları ortaya çıkmıştır. Bu farkların bir kısmını Sünen'in Kânpûr, 1293 baskısında görmek mümkündür. Bunlar, bazı müelliflerin Sünen'den yaptıkları nakillerde de görülmektedir. [186] Bu durum, muhtemelen, Sünen'in uzun yıllar boyu istinsahları esnasında yapılan hatalardan kaynaklanmış olmalıdır. Bazı müelliflerin Sünenu'd- Dârimi'ye nisbet ettikleri bazı haberleri de elimizdeki Sünen'de bulamıyoruz,[187] Bunlar da, eğer yanlış bir nisbet söz konusu değilse, herhalde istinsah hatalarından doğmuştur. Müslim[188] Ebû Dâvûd[189] Tirmizî[190] ve Zehebî'nin[191] Dârimi'den yaptıkları, ancak eldeki Sünen'de bulunmayan hadisler ise Dârimi'nin diğer eserlerinden[192] veya Dârimi'nin rivayet hakkına sahip olduğu hadis mecmualarından rivayet edilmiş olmalıdır.[193]

4. Sünen'in Rivayet Özellikleri:

Dârimi'nin rivayette titiz olduğu, kaynaklarına bağlı kaldığı görülmektedir. Bunun için senedlerde geçen râvîlerin nisbelerini veya neseblerini ekleme ihtiyacı duyduğunda bile bunları "-ki o, falandır.", "-ki o, falanın oğludur.", "o, falanı kasd ediyor." şeklinde verir. [194] Bu şekildeki açıklamalar rivayette titizliğin ve kaynağa bağlılığın işaretidirler.[195]
Dârimi, birden fazla hocadan aldığı hadislerin lafızları arasında farklılık bulunduğunda, zikredeceği lafzın hangi hocasına ait olduğunu da belirtir.[196] Öyle anlaşılıyor ki o, titizliğinin bir sonucu olarak, sahabilere dua cümlelerinde bile kaynaklarına bağlı kalmıştır. Meselâ 1241. hadisde Hz. Ali'ye dua cümlesi bulunmaktadır. Halbuki önceki hadislerin hemen hemen hepsinde, Hz. Ali dahil sahâbiler için dua cümlesi yer almaz. Söz konusu hadisin Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayetlerinde de dua cümlesi mevcuttur.[197] Dârimi, yine rivayetteki titizliğinden olmalı, bazen metin içinde bazen metnin sonunda olmak üzere, hadislerin rivayet farklarına da işaret eder.[198]
Diğer taraftan anlaşıldığına göre Dârimi, hadislerin mânâ ile rivayetlerinin caiz olduğu kanaatinde dir.[199] Bunu gösteren bazı hususlar vardır. Meselâ, 1440. hadisi, 1443 hadisin sonunda senedsiz olarak cümlelerini takdim-te'hirle verir. Sünen'de birçok hadis bir yerde muhtasar, başka bir yerde mufassal olarak geçer.[200] Ayrıca birçok hadis, konularına göre bölünerek ("takti'" edilerek) her bölümü ilgili yerde zikredilir,[201] Hadislerde bu tasarrufları, mânâ ile rivayetin caiz olduğu görüşüne sahip olanlar yapar. Gerçi sözkonusu ihtisar ve taktî'lerin hepsini Dârimi'nin yaptığını kesin olarak söylemek zordur. Bunların en azından bir kısmının, önceki hadisciler tarafından yapılmış olması muhtemeldir. 2271. hadiste yer alan bir açıklama bunu göstermektedir. Bununla beraber, diğer eserlerde mufassal olarak geçen bazı hadislerin aynı senedle Dârimi'de muhtasar bir şekilde bulunması,[202] ihtisar ve taktî'lerin bir kısmının Dârimi tarafından yapıldığına delil sayılabilir.[203]

5. Sünen'in Sıhhat Durumu:

Bazı alimler Süneni "sahîh" diye nitelemişlerdir.[204] Alâuddîn Muğultây, "sahîh" hadis kitabı ilk tasnif edenin Mâlik, sonra Ahmed, sonra da Dârimi olduğu görüşündedir.[205] Bu açıklamalar, herhalde, Sünen'deki hadislerin çoğunluğu göz önüne alınarak yapılmıştır. Zira onda pek çok "sahîh" hadisin yanında "hasen", "zaîf', hatta bazı alimlere göre "mevzu "[206] hadisler de bulunmaktadır. Bizzat Dârimi'nin kendisi de bazı hadislerin mursel veya munkatı' yani zaîf[207] yahut sahih veya hasen[208] olduğunu açıklar, bazı hadisleri diğerlerine tercih eder.[209] Dârimi'nin bir kısım râvileri de tanınmamakta ("meçhul"), haklarında ilgili kitaplarda bilgi bulunmamaktadır.[210] Dolayısıyle bu râvilerin rivayet ettikleri hadisler zaîftir. İbn Hacer de, içinde zaîf ve mevzu hadisler bulunması sebebiyle Sünenu'd-Dârimi'ye "sahîh" demenin doğru olmayacağını söylemektedir.[211] Aslında "sünen" türü eserlerde genel olarak sıhhat yönünden her tür hadis bulunabilmektedir.[212] Dârimi'nin Sünen'i de öyledir. Nitekim Abdulaziz ed-Dihlevi de onu, sıhhat bakımından her çeşit haberin bulunduğu 3. tabaka hadis kitapları arasında zikretmiştir.[213] Bütün bunlar yine de Dârimi'nin Sünen'inin kıymetini çok düşürecek boyutlarda değildirler. Onun, İbn Mâce'nin Sünen'inin yerine Kütüb-i Sitte'nin 6. kitabı sayılmasının daha uygun olacağı görüşünde olan alimler vardır. İbnu's-Salah, Ebû Saîd Halil b. Keykeldî el-Alâî (v. 761) ve îbn Hacer bu alimler arasındadır. Bu alimler görüşlerinin dayanağı olarak Dârimi'nin Sünen'indeki zaîf râvilerin azlığım, münker ve şâzz hadislerin nâdirliğini ve âlî senedlerin varlığını gösterirler .[214]

6. Sünen'in Tertibi:

Sünen bir mukaddime ile 23 kitab'dan oluşmaktadır. Mukaddime ve kitablar "bâb'lara ayrılmıştır. Kitab ve babların sıralanışı gelişi güzel değil, mantıkî bir düzen içindedir. Ana bölümler olan kitapların sıralanışına bakıldığında onların önce ferdi tek başına ilgilendiren konular, sonra birden çok ferdi birlikte ilgilendiren konular, önce dünya hayatı ile ilgili konular, sonra âhiret hayatı ile ilgili konular şeklinde sıralandığı görülür. Kitapların sıralanışında, pek çok hadis kitabında olduğu gibi, meşhur "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir..." hadisindeki sıraya da uyulmuştur. Babların sıralanışı da ilgili nasslara[215] ve olayların mantıkî gelişme sırasına göre yapılmıştır. Bu durum, meselâ cuma[216] ve bayramlar[217] ile ilgili bölümlerde açıkça görülebilir.
Dârimî böylece, ilgili merfû', mevkuf ve maktu haberleri kullanarak ahenkli bir bütün oluşturmaya, seçtiği hadisler sayesinde İslâm'ı genel hatlarıyla göstermeye çalışmıştır. Esasen kitap yazan birçok hadiscinin gayesi de budur. Onlarca "sünen", "musned" "cami" türü kitabın yazılmış olmasının en mühim sebeblerinden biri bu olmalıdır. Diğer ilim dallarında eser yazanlar, kendilerinden önceki insanların kelimelerini kullanarak görüşlerini ortaya koyarlarken hadisciler bunu, başta Hz. Peygamber -sallalahu aleyhi ve sellem-olmak üzere öncekilerin cümlelerini kullanarak yapmaya çalışmışlardır. Binaenaleyh hadisci eserinde bunu gerçekleştirdiği ölçüde başarılı olmuş olur. Hadis tarihinde Buhâri ve Dârimî bunda başarılı olanların başında gelirler.[218]

7. Sünen'in Bölüm Başlıkları:

Sünen'in mühim özelliklerinden biri bölümlere, ("bâb'lara) konan başlıklardır. Istılahta "terceme" denilen bu başlıklarda şu hususlar dikkat çeker:
a) Bazı başlıklar, başlık altında zikredilen hadisin farklı bir rivayetinden alınmıştır. Böylece hadisin, muhtemelen Dârimî'nin şartlarına uymayan rivayetlerine işaret edilmek istenmiştir.[219]
b) Bazı başlıklarda, başlık altında zikredilen hadisin te'vîli, hadisten çıkarılan hüküm, hadis hakkındaki kanaat, hadis hakkında ortaya çıkan ihtilâfa işaret, hadisin kimlere mahsus olduğu gibi hususlar yer alır.[220]
c) Bazı başlıklarda, başlık altında zikredilen hadislerde geçen farklı hususlar arasında tercihe işaret edilir.[221]
Böylece Dârimi de koyduğu başlıklarla, Buhâri'nin Sahîh'inde yaptığı gibi, görüşlerini anlatmış olmaktadır.[222]

8. Sünen'de Hadislerden Sonra Yer Alan Açıklamalar:

Bunlar da Sünen'in önemli bir özelliğini oluştururlar. Bu açıklamalarda başlıca şu hususlar yer alır:
a) Hadiste geçen garib kelimelerin açıklamaları.[223]
b) Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü benimseyip benimsemediği.[224]
c) Hadisin sıhhat durumu hakkında bilgi,[225] hadislerden birini tercihi.[226]
d) Hadisin yorumu, hadisten çıkarılan hüküm, hadis hakkında bilgi.[227]
e) Bazı alimlerin sözleri, hadis hakkındaki görüşleri.[228]
f) Hadisin rivayet farkları hakkında bilgi.[229]
g) Râviler hakkında bilgi.[230]
Hadislerden sonra yer alan bu bilgileri Dârimi'nin bizzat kendisinin mi kaydettiği hususunda bir açıklık yoktur. Ancak bunların bazısında; "Başıyla işaret etti'[231] "Ebu Muhammed'e soruldu..." gibi ifadeler, onların en azından bir kısmının talebeleri tarafından kaydedildiklerini göstermektedir.[232]

9. Sünen'de Tekrarlar:

Sünen'de 304 hadis birden fazla yerde geçmektedir, yani mükerrerdir. Bunların bir kısmı tamamen aynı sened ve metinle, bir kısmı ise farklı sened veya metinle tekrar edilmiştir. Tekrarların sebebi; hadisin birden fazla konu ihtiva etmesi, bunun için her bir konunun ilgili bölümünde hadisin tekrar edilme zarureti, farklı senedlerini vererek hadisin garib veya ferd olmadığını göstermek şeklinde açıklanabilir. Bu tekrarlarda tamamen aynı senede sahip olan hadislerin metinleri arasında bazı farklılıkların bulunması izahı güç bir durumdur. Bunlar acaba istinsah hatalarından mı kaynaklanmışlardır, yoksa Dârimi, hadisleri ezberinden mi kaydetmiş ve mânâ ile rivayet sebebiyle bunlar ortaya çıkmıştır yahut hadisler kaynaklarında öyle geçtikleri için onlara uyarak mı o şekilde rivayet etmiştir?[233]

10. Sünen'de Takti' Ve İhtisarlar:

Daha önce de zikredildiği gibi, Sünen'deki bazı hadislerde takti' ve ihtisarlar yapılmıştır. Bunlar da Sünen'in dikkat çeken özelliklerindendir. Takti' ve ihtisar yapmanın sebebi kitabın hacmini büyütmemektir.[234]

11. Sünen'de Hadis Sayısı:

Köprülü kütüphanesinde 67 numara ile kayıtlı yazma nüshanın sonunda Sünen'deki hadislerin sayısı 3550 olarak veriliyor. Abdülaziz Dehlevî ise Ebu'1-Vakt rivayetinde 3557 hadis bulunduğunu bildiriyor[235] Bunlar bizim yaptığımız sayımın mükerrerli hadis sayısına yakın rakamlardır. Bizim sayımımıza göre mükerrerlerle birlikte 3506 hadis vardır. Biz sayımı yaparken Dârimi'nin atıf harfi kullanmadan zikrettiği her hadisi[236] ayrı bir hadis kabul ettik, birden fazla senedi olan ancak bunlar, "tahvil hâ'sı" veya "tahvil vâvı" ile birleştirilmiş olan hadisleri de tek hadis saydık. Bunlar da ayrı hadis sayılabilir ve o zaman mezkûr nüshadaki sayıya belki ulaşılabilir. Sayımımızdaki hadislerin 304'ü mükerrer, 1319'u mevkuf ve maktu, 1883'ü merfû'dur.[237]

12. Sünen Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Sünen'in tarih boyunca ilmî değerine lâyık bir alâkaya mazhar olduğu söylenemez. Bunda muhteva azlığının yanında müellifin meselelere bakış açısı da etkili olmuş olabilir. Bununla beraber Sünen çokça okunup okutulmuş[238] bazı çalışmalara dahil edilmiş ve hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır, Şöyleki; Beğavi'nin Mesâbîhu's-Sünne isimli eseri Kütüb-i Sitte ile Dârimi'nin Sünen'ine dayanır.[239] İbn Hacer, İthâfıı'l-Mehere bi-Atrâfi'1-Aşere'ye onu da almıştır.[240] Müellifi mechûl olan el-Envâru'1-Leme'a fi'1-Cem'i Beyne's-Sıhâhı's-Seb'a isimli eserde Kütüb-i Sitte ve Dârimi'nin Sünen'i toplanmıştır.[241] Sünen'in "sülâsiyyâf'ı ile "muvâfakât"[242] ı da müstakil kitaplarda toplanmıştır,[243] Muhammed Naim Atâ, Sünen'i el-Hallu'l-Mudellel ale'd-Dârimi ismiyle şerhetmiş ve bunun yarısı Luknov'da 1322'de basılmıştır.[244] Dokuz hadis kitabının kelime, özel isim, coğrafi isim, sûre ve âyet fihristi olan el-Mu'cemu'1-Mufehres li-Elfazı'l-Hadisi'n-Nebevi adlı meşhur kitap ile on dört kitabın konu fihristi olan Miftâhu Kunûzi's-Sünne adlı kitab, Dârimi'nin Sünen'ini de kapsamaktadır. Sünen üzerine Seyfurrahman Mustafa ise Zevâidu'd-Dârimi ale-1-Kütübi's-Sitte mine'l-Ahâdisi'l-Merfûa başlıklı bir mastır tezi hazırlamıştır.[245]

---

[1] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/5-6
[2] "Sünnetin fıkıh ve fıkıh usûlü alimleri nezdindeki daha husûsi ve ayrıntılı tarifleri için bkz. Hucciyyetu's-Sunne, s. 51 vd.
[3] el-Câmi'li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/123.
[4] Bkz. Huccıyyetu's-Sunne, s. 46.
[5] Hucayyetu's-Sunne, s. 54.
[6] Ahkâmu'l-Kurran, İbnu'l-Arabî, 2/558.
[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/7-8
[8] Câmiu Beyâni'1-İlm, a. 496; el-Muvâfakat, 4/26; Miftâhu's-Sunne, s. 12.
[9] Bkz. Mâide: 5/67.
[10] Nahl: 16/44
[11] Nahl: 16/64.
[12] Bkz. Mu'cemu Mekayîsi'1-Luğa, 1/328, Byn maddesi.
[13] Buhâri, Ezan, 18 (1/155).
[14] Müslim, Hac, 310 (2/943).
[15] İslâm tarihinin sahabeden sonraki ilk dönemlerinde ve son asırda sünnetin dindeki yerini takdir edemeyen sünnet inkarcıları görülmüştür. Bu inkâr, örnekler gösteriyor ki, başlangıçta daha ziyade cehaletten kaynaklanıyordu. Dolayısıyle mesele izah edilince inkârdan vazgeçiliyordu. Zamanla bu inkârda art niyetler etkili olmuşa benziyor. Bu hususta sozkonusu inkâr görüşlerinin ilk çıkış yerleri dikkat çekicidir. Bu tür görüşler tarihte ilk olarak hicri 1. asrın sonları ile hicrî 2. asırda Irak bölgesinde, Basra'da ortaya atılmıştı. Aynı görüşler milâdî 19. asrın sonlarında yine Irak'ta ortaya atılmış hızla Hindistan'a yayılmışlardı (Bkz. Mevlânâ Mevdûdî'nin Sünnet Müdâfaası, s. 78). Bu durumu M. M. el-A'zamî şöyle değerlendirir: "(Sünneti inkâr), yanlış anlamaya veya mâzîde Yunan kaynaklı oluşu ile zamanımızda batı kaynaklı oluşunda fark olmayan fikir sömürgeciliğinin yankısı kötü maksatlara dayanmaktadır!" (Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/41).
[16] Dirâsât fil-Hadisi'n-Nebevî, 1/29.
[17] Tevbe: 9/112.
[18] Mustedrek: 2/535.
[19] Müddessir: 74/56.
[20] Tirmizî, Tefsîr, 71 (5/430); İbn Mâce, Zühd, 35 (2/1437); Musned, 3/142; Dârimi, Rikak, 16.
[21] Bakara: 2/187.
[22] Buhâri, Tefsir, 2/28 (5/156); Müslim, Sıyâm, 33 (2/766-767). îbn Huzeyme (v. 311) arap-ların iplik kelimesinin bu şekilde gece ve gündüz için kullanılışını bilmediklerini, bunu ilk olarak Hz. Peygamber'den öğrendiklerini kaydeder (Sahîhu İbn Huzeyme, 3/209).
[23] Mutlak mukayyed, âmm, hâss, mücmel... Lafızlar, fıkıh usûlü kitaplarında ayrıntılarıyla ele alınan mühim bahislerdendirler.
[24] Bkz. Nisa': 4/11.
[25] Bkz. Buhâri, Vesâyâ, 2, 3 (3/186-187); Fethu'1-Bâri, 11/206.
[26] Bakara: 2/275.
[27] Helâl olmayan alışverişler hakkında hadis kitaplarının "Kitabu'1-Buyû"" bölümlerine bakılabilir.
[28] En'âm: 6/82.
[29] Lokman: 31/13
[30] Müslim, îman, 197 (1/114-115).
[31] Bkz. Mâide: 5/3; En'âm: 6/145.
[32] Ebû Dâvûd, Taharet, 41 (1/21); Nesâî, Taharet, 4/ (1/44); Tirmizi, Taharet, 52 (1/100).
[33] Bkz. Ahzâb: 33/21.
[34] Müslim, Musâfirîn, 139 (1/513).
[35] Nisa': 4/59.
[36] Nisa': 4/65.
[37] Ahzâb sûresi, 36.
[38] Gerçi "sıdk-ı mahabbet oldur ki, kişi mahbûbunun tâatıyle amel eyleye!"(Terceme-i Nefehâtu'1-Uns, s. 109).
[39] Nisa: 4/80.
[40] Şûra: 26/52-53.
[41] En'âm: 6/50.
[42] Ahkaf: 46/9.
[43] Nisa': 4/113.
[44] Bkz. Âl-i İmrân: 3/164.

[45] Ahzâb: 33/34.
[46] Bkz. Risale, s. 37, 78, 93, 103; Tedrîbu'r-Râvî, 1/6; Tavzîhul-Efkâr, 2/319.
[47] İbn Kesîr, Kitâbu'n-Nihâye evî-'l-Fiten ve'l-Melâhım (Mısır, I-II) isimli eserinde istikbalde meydana gelecek olaylarla ilgili hadisleri toplamıştır
[48] Bkz. Enfâl: 8/67.
[49] Tevbe: 9/43.
[50] Bkz. Tahrim: 66/1.
[51] Bkz. Abese: 80/1-2.
[52] el-Kâmil fı't-Târih, 2/122.
[53] Bkz. Müslim, Fedâil, 140 (4/1835).
[54] Bkz. Huccetullahi'l-Bâliğa, 1/271.
[55] Bkz. Nûr: 24/4. "Beni Rabbim terbiye etti de terbiyemi güzel yaptı." hadisinin senedinin zaif, mânâsının doğru olduğuna işaret edilir. Bkz. Feyzu'l-Kadîr, 1/225.
[56] Müslim, Selâm, 15 (4/1708).
[57] el-Luma; 145.
[58] Terceme-ı Nefehâtu'l Uns, s. 129. Mezkûr hadis için bkz. İbn Mâce, Edeb, 8 52/1215).
[59] Miftâhu'l-Cenne, s. 94,
[60] a.g.e.
[61] Hıcr: 15/7.
[62] Tefsîru Sehl, 19a-b. Son cümie Nisa' sûresinin 80. âyetindendir.
[63] Telbîsu İblis, s. 178; Furkan: 25/72.
[64] Edebul-îmla ve41-İstimla, s. 109.
[65] Hz. Peygamber ashabına her şeyi hatta def-i hacet usûl ve âdabını bile öğretmişti. Bkz. Tirmizi, Taharet, 12 (1/24); Nesâi, Taharet, 35, 36 (1/35-36),
[66] İslâm Tenkid Zihniyeti, s. 28. Müellif burada, Abdullah b. Ömer'in, arafat dönüşü Hz. Peygamber'in kazâ-i hacet yapmış olduğu bir yerde kazâ-i hacet yapma isteğini (bkz. Musned, 2/ 131) Örnek olarak nakleder. Krş. Aylık Dergi Ehl-i Sünnet Özel Sayısı, s. 30
[67] Müslim, Rada, 63 (2/1089-1090).
[68] er-Itisâtetul-Mustatrafa, s. 47.
[69] Hz. Muhammed aleyhisselâm Hakkında Konferaslar, s. 103.
[70] Bir kaç örnek için bkz. Dârimi, Mukaddime, 40.
[71] Müslim, Sayd, 56 (3/1548); Dârimi, Mukaddime, 40
[72] Hılyetu'l-Evliyâ', 10/245; Medâricu's-Sâlikîn, 3/120.
[73] Müslim, Mukaddime, 7 (1/15). Bu umûmi kaidedir. Bazı şartlar dahilinde bidatcılann da rivayetleri kabul edilmiştir. Buhâri ve Müslim'in Sahîh'lerinde bile pek çok bidatcının rivayeti vardır.
[74] Burada kelerle ilgili bir haberi zikredebiliriz. Şöylekİ; Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendisine takdim edilen keleri, haram olmadığım belirtiği halde memleketinde bulunmaması sebebiyle ondan tiksindiği için yememiş, ama yanında bulunan Hâlid İbnu'l-Velîd'in onu yemesine de karışmamıştı. Bkz. Müslim, Sayd, 44 (3/1543).
[75] Buhâri, Etime, 37 (3/186).
[76] Tirmizi, Talâk, 18 (3/500)
[77] Tirmizi, Cenâiz, 3 (3/301-302).
[78] Tirmizi, Cihâd, 12 (4/197).
[79] Müslim, Taharet, 59 (1/224). Hadisin değişik bir yorumu için bkz. Risale, s. 292 vd. Meskenlerin iç düzenlemesinde hadislerin tesiri için haremlik-selâmlık ayrımı da hatırlanabilir.
[80] Abdesthane, 1/71.
[81] Musned, 4/206-207.
[82] Bkz. Devru'l-Hadis, s. 19-29; Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik Doç. Dr. İbrahim Canan, İstanbul, 1984. Burada bir örnek olarak, âdeta islâm medeniyetinin karakteristiklerinden biri olan resim yasağının sadece hadislere dayandığım kay-dedebiliriz.
[83] Teokrasi' İslâm'la Yok Edilmiştir, s. 13.
[84] Mevlânâ Mevdûdî nin Sünnet Müdafaası, s. 79.
[85] a.g.e., s. 82.
[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/8-22
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/22
[88] Burada savaşların tarih boyunca değişik kültür gruplarının bilgi-tecrübe alışverişinde oynadıkları rol hatırlanabilir.
[89] Hz. Peygamberin mektupları hakkında bkz. Mecmuatu'l-Vesâiki's-Siyâsiyye, s. 75 vd., Hz. Peygamberin Altı Orjinal Diplomatik Mektubu, Muhammed Hamidullah, çev. Mehmet Yazgan, İst. 1990.
[90] İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/81).
[91] Bkz. Buhâri, Menâkıb, 1 (4/154).
[92] Bkz. Müslim, Vasıyyet, 14 (3/1255).
[93] Bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 1/123.
[94] Bkz. Ebû Dâvûd, İlm, 9 (3/321); Tirmizî, İlm, 3 (5/29).
[95] Tirmizi, İlm, 7(5/34).
[96] Mecmeu'z-Zevâid, 1/148.
[97] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/8; Şerefu Ashhabil-Hadis, 16, 17.
[98] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, 13, 15.
[99] Bakara: 2/159.
[100] Musned, 2/274. Bkz. Buhâri, îlm, 42 (1/37-38).
[101] Sahâbe-i kiram Hz. Peygamberi, başlarının üzerinde kuş varmış da kımıldarlarsa uçacakmış gibi sükûnetle, pürdikkatle dinlerlerdi. Bkz. Buhâri, Cihâd, 37 (3/214); Ebû Dâvûd, Sünnet, 27 (4/239).
[102] Buhâri, ilm, 27 (1/31).
[103] el-Câmi' li-Ahlâkı'r-Râvi, 1/117
[104] Bkz. Tevîlu Muhtelifil-Hadis, s. 39.
[105] Dârimi, Mukaddime, 25.
[106] Dârimi, Mukaddime, 28.
[107] İbn Mâce, Mukaddime, 4 (1714).
[108] Buhâri, İstitâbe, 6 (8/52).
[109] Buhâri, İlm, 36 (1/34).
[110] Buhâri, İlm, 50 (1/41).
[111] Buhâri, İlm, 35 (1/34).
[112] Bkz. Tedrîbur-Râvi, 2/219.
[113] Müslim, Mukaddime, 7 (1/13)
[114] Bkz. el-Cerh ve't-Ta'dil, 2/27-28.
[115] Bkz. a.g.e. 1/170.
[116] Bu ilim yolculuklara ("rihle'ler) hakkında el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin er-Rihle fi Talebi'l-Hadis (Beyrut, 1975) isimli eserine bakılabilir.
[117] Bkz. Hadis Tarihi, s. 176 vd.
[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/22-28
[119] Bkz. Tirmizî, İlm, 7 (5/34); Dârimi, Mukaddime, 24.
[120] Bkz. Kifâye, s. 265 vd

[121] Kifâye, s. 274.
[122] Meselâ bkz. Kifâye, s. 308.
[123] Kifâye, s. 311
[124] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/28-30
[125] Bkz. Hemmâm ibn Munebbih'in Sahîfesi, s. 26-31.
[126] İlk olarak M. Hamidullah Hoca tarafından mühim bir girişle neşredilen bu hadis mecmuasının Türkçeye üç ayrı tercümesi yapılmıştır.
[127] Hılyetul-Evliyâ', 3/363.
[128] Tabakat, İbn Sa'd, 7/448.
[129] Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, s. 373 vd.
[130] Muhtasar Hadis Tarihi, s, 80
[131] Musnedu'1-İmâm Zeyd, Beyrut, tarihsiz, 399 s.
[132] Bkz. es-Sunne Kable't-Tedvîn, s. 370-371.
[133] İbn Hacer'in; "(Tâbiûn sonu alimleri) her konuyu ayrı olarak tasnif ediyorlardı!" (Hedy, s. 5) sözü bunu düşündürüyor.
[134] Bir hadiste Hz. Peygamber'in sözünü veya işini bildiren söz kısmına "metin", bu metni birbirinden alıp nakleden kimselerin isimlerinin tarihi sıra içinde zikredildiği kısma "sened" denir.
[135] el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/16; Şerefu Ashâbi'l-Hadis, s. 42.
[136] Şerefu Ashâbi'l-Hadis, s. 42
[137] Bu işe ıstılah olarak "tahrîc" veya "ihrâc" denir.
[138] Bkz. Câmiu'1-Usûl, 1/59-61.
[139] Feyzu'l-Kadîr, 1/22.
[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/30-43
[141] Makalâtu'l-Kevserî, s. 71.
[142] Bkz. Bazı. Hadis Meseleleri, s. 105-114. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/43-44
[143] Mîzânu'l-ftidâl, 4/604.
[144] Bu konuda bkz. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 130-138; İslâmiyyette Kadın Öğretimi, s. 22, 49; Tabakâtu'n-Nisâ' (el-Muhaddisat), Minberul-İslâm, Cumâde'1-Ûlâ, 1400, sayı: 5 ve devamı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/44-45
[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/46-49
[146] Buradaki "sahih"den maksadımız, ıstılahî mânâsıyle "sahih" değil, bunun yanında "hasen"i ve, hatta zaiflikleri fazla olmayan bazı "zaif hadisleri de içine alan geniş bir mânâdır.
[147] Ahkâf: 46/9.
[148] Nahl: 16/43; Enbiyâ: 21/7.
[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/49/51
[150] Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 109.
[151] Müslim'in ondan 73 hadis rivayet ettiği naklediliyor (Tehzîb, 5/296). Bunlardan birkaçı için bkz. Müslim, Salât, 205 (1/347), krş. Dârimi, 1319. hadis; Müslim, Nikâh, 64 (2/1036), krş. Dârimi, 2192. hadis; Müslim, Eşribe, 138 (3/168), Dârimi, 2074. hadis; Müslim, Musâfmn, 269 (1/559), krş. Dârimi, 3368. hadis; Müslim, Rüya, 17 (4/1778), krş. Dârimi, 2162. hadis; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 140 (4/1928), krş. Dârimi, 2159. hadis; Müslim, Edâhi, 36 (3/1563), krş, Dârimi, 1966. hadis.
[152] Bir kaç örnek için bkz. Tirmizi, Zekât, 37 (3/63), krş. Dârimi, 1643. hadis; Tirmizi, Salât, 177 (2/6), Ahkâm, 1 (3/614), îmân, 13 (5/18), İlm, 16 (5/45).
[153] Târîhu Bağdâd, 10/31; Siyeru A'lâmı4n-Nubelâ', 12/225.
[154] Tirmizî, Ilel, 5/738. Bir kaç örnek için bkz, Tirmizi, Taharet, 13 (1/26), Ahkâm, 9 (3/ 622).
[155] Bkz. Tirmizi, Eşribe, 14 (4/303).
[156] Bkz. el-însâf, s. 86.
[157] el-Umerî, Musned'in birinci cildinin basıldığını bildirmektedir (Buhûs fî Târihi's-Sunne, s. 236). Bu bilgi, Musned'in, çok önceleri tamamı basılmış olan Sünen'den farklı bir eser olduğunu zannettiriyorsa da gerçekte ikisi aynı eserdir. el-Kasımî'nin; "Herhalde şimdi mevcûd olan (Dârimi'nin) el-Câmi'idir, el-Musned'i kaybolmuştur!" (Kavâîdu't-Tahdîs, s. 248) tahmini de doğru olmamalıdır. İstanbul kütüphanelerindeki birçok yazmada eserin ismi "el-Musned" olduğu gibi (Bkz. Reîsu'l-Küttâb, 257; Veliyyuddîn, 824; Feyzullah, 525) sonraları Sünen'e yapılan atıflarda da Musned ismi çok kullanılmıştır. Meselâ bkz. Feyzu'l-Kadîr, 2/193, krş. Dârimi, 706. hadis; Keşfu'z-Zunûn, 2/1683.
[158] Bkz. Fethu'l-Mugîs, 2/333.
[159] Bkz. Alam, 4/230.
[160] Leyde'deki "Sünen" nüshasının ismi Kitâbu'l-Müsnedi'l-Câmi'dir. Bkz. Etudes, p. 324.
[161] Köprülü, 1584, 124b - 126a.
[162] es-Sülâsiyyât tah. Ali Rıza Abdullah ve Ahmed el-Bizra, Beyrut, 1986/406, s. 49-62.
[163] Beyrut, 1985, s. 52-74.
[164] Bkz. Hediyyetu'l-Ârifîn, 1/441.
[165] Bkz. Keşfu z-Zunûn, s. 1434; el-Mecmû', 2/344, 459. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/52/54
[166] Bkz. Hadis Tarihi, T. Koçyiğit, s. 210.
[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/55-56
[168] Dârimi eserine bolca mevkuf ve maktu' haber almakla kendisinden önceki geleneğe uymuştu. Sonra "sünnet" (c. "sünen") denince sadece "merfû' " hadis anlaşılacak ve "sünen" türü kitaplara merfû olmayan hadisler İmkân ölçüsünde alınmayacaktır. Bkz. Mâ Temessu İleyhi'1-Hâce, s. 34; Levâmiu'1-Ukûl, 1/37.
[169] Bkz. Keşfu'z-Zunnûn, 2/1682; Tecrîd Mukaddimesi, s. 260
[170] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/56
[171] Bkz. Gas, 1/114.
[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/57
[173] Bkz. Dârimi ve Sünen'i, s. 16-23.
[174] Meselâ bkz. ibn Ebî Şeybe, 11/349, krş. Dârimi, 2974. hadis.
[175] Bkz. Musannaf, 4/443, krş. Dârimi, 1825. hadis.
[176] Bkz. Musned, 3/100, krş. Dârimi, 1879. hadis.
[177] Bkz. Sünenu Saîd, 2/269, krş. Dârimi, 2493. hadis.
[178] Bir kaç örnek için bkz. Buhâri, Hac, 57 (2/161), krş. Dârimi, 1845. hadis; Buhâri, Zekât, 15 (2/166), krş. Dârimi. 1645. hadis; Buhâri, Cumua, 30 (1/223), krş. Dârimi, 1566. hadis; Buhâri, Nikâh, 21 (6/125), krş. Dârimi, 2261. hadis...
[179] Bkz. ibn Ebî Şeybe, 1/96, krş. Dârimi, 1020. hadis; ibn Ebî Şeybe, 10/528, krş. Dârimi, 3364. hadis.
[180] Bkz. Musned, 4/106, krş. Dârhni, 2747. hadis; Musned, 3/344, krş. Dârimi, 2129. hadis.
[181] Bkz. Müslim, Eşribe, 153 (3/1618), krş. Dârimi, 2066. hadis; Müslim, Salât, 238 (1/ 144), krş. Dârimi, 1338. hadis.
[182] Bkz. Ebû Dâvûd, Libâs, 6 (4/44), krş. Dârimi, 2497. hadis; Ebû Dâvûd, Hac, 10 (2/144), krş. Dârimi, 1811. hadis.
[183] Meselâ bkz. Buhâri, Ezan, 38 (1/161), krş. Dârimi, 1455.-1458. hadisler; Buhâri, Zebâih, 10 (6/222), 32 (6/231), krş. 2019. hadis.
[184] Bkz. el-Hıtta, s. 166
[185] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/57-58
[186] Meselâ bkz. Tavzîhul-Efkâr, 1/258; el-Menhel, 1/266.
[187] Meselâ bkz. Tavzîhul-Efkâr, 1/258; el-Menhel, 1/266.
[188] Meselâ bkz. Müslim, Cihâd, 132 (3/1433), Hac, 62 (2/854), Musâkat, 96 (3/1215).
[189] Meselâ bkz. Ebû Dâvûd, Diyât, 20 (4/188).
[190] Meselâ bkz. Tirmizi, Salât, 177 (2/6), Ahkâm, 1 (3/614).

[191] Meselâ bkz. Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/412, 455.
[192] Tirmizi bir hadisi "Dârimi'nin kitaplarında" gördüğünü söyler (Bkz. Tirmizi, Hac, 6 (3/ 179). Bu hadis Sünen'de yoktur.
[193] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/59
[194] Bu türden açıklamalar hocalarının isimlerinde de vardır (Meselâ bkz. 230., 1212., 1368., 3125. ve 3393. hadisler). Bunlar, muhtemelen, talebelerinin, Dârimi'nin usûlüne uyarak koydukları açıklamalardır.
[195] Bkz. Kavâidu't-Tahdîs, s. 211.
[196] Meselâ bkz. 2119. hadis.
[197] Diğer bir örnek için bkz. 1446. hadis.
[198] Meselâ bkz. 56, 82,1200, 1846, 2002, 2472, 2541, 3181...
[199] Hatta Tirmizi'deki bir açıklamasına (Bkz. Tirmizî, ilm, 9 (5/37) bakılırsa onun, lafızdan ziyâde mânâya, senedden ziyâde metne önem verdiği de söylenebilir.
[200] Birkaç örnek için bkz. 668-2093; 669-761; 979-1004; 1622-1638; 2480-2491...
[201] Meselâ bkz. 1241-1320", 1627-1633; 1631-1674; 2532-3263; 2676-2685; 3451-3459-3466...
[202] Meselâ krş. 1287. hadisle Buhâri, Ezan, 20 (1/156), 2015. hadisle Buhâri Sayd, 2 (6/ 218).
[203] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/59-60
[204] Tavzîhul-Efkâr, 1/39.
[205] a.g.e., 1/37
[206] İbnu'l-Cevzî Sünen'deki bazı hadisleri Mevzuatına almıştır. Bkz. er-Ref ve't-Tekmîl, 3. baskı, s. 325.
[207] Meselâ bkz. 422. 1397, 2406., 2448., 3716. hadisler.
[208] Meselâ bkz. 751. 1362., 2486. hadisler.
[209] Meselâ bkz. 667.-672., 670.-671., 712.-713., 1201.-1202., 2044.-2045., 2618-2619. hadisler. Dârimi tercihlerinde bazan hocası Ahmed b. Hanbel'e de muhalefet eder. Meselâ bkz. 1289. hadis.
[210] Meselâ Sebre b. Ma'bed el-Lahmî ve el-Velîd İbnun-Nadr er-Remlî (2. hadiste), Hayyân b. Selmân (3024. hadiste), Rezîn b. Abdillah (3370. hadiste), Yahya b. Bistâm (3445, hadiste)...
[211] Tavzîhu'l-Eikâr, 1/39.
[212] Ulûmu'l-Hadis, s. 37; Fethu'l-Muğis, 1/79. Bu konuda bkz. el-Ecvibe, s. 66 vd Bununla beraber Irâkî, zaif hadise "sünnet" ismi verilmediğini kaydeder (Fethu'l-Muğis, 1/17).
[213] el-Hıtta, s. 119; el-Ecvibe, s. 90.
[214] Bu konuda bkz. Fethu'l-Muğîs, 1/84; Tavzîhul-Efkâr, 1/39; Mâ Temessu İleyhil-Hâce, s. 140; er-Risâletu'1-Mustatrafa, s. 13.; el-Hıtta, s. 225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/60-61
[215] Meselâ Rikak'da 89. bâb ve sonrasında önce cehennem, sonra cennetle ilgili babların açılması; *"İçinizden oraya (yani cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur!"* (Meryem: 19/71) âyetindeki mânâya uyma şeklinde değerlendirilebilir.
[216] Bkz. 1544. hadis ve devamı.
[217] Ekz. 1608. hadis ve devamı.
[218] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/62
[219] Meselâ krş. 2454. hadisin başlığı ile Ebû Dâvûd, Cihâd, 92 (3/43); 2523. hadisin başlığı ile Buhâri, Fiten, 7 (8/90); 2610. hadisin başlığı ile Tirmizi, Ahkâm, 38 (3/662); 2754. hadisin başlığı ile Müslim, Akdıye, 13 (3/1341)...
[220] Meselâ bkz. 901., 960., 1391., 1415,, 1418., 1470., 1741., 1243. ve 2366. hadislerin bâb başlıkları.
[221] Meselâ bkz. 2294. hadisin bâb başlığı.
[222] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/62-63
[223] Meselâ bkz. 4., 219., 265., 873., 1094., 2107., 2223., 2357., 2651., 3331., 3398. hadisler.
[224] Benimsediklerine birkaç örnek için bkz. 716., 864., 925., 1592., 3302. hadisler. Benimsemediklerine birkaç örnek için ise bkz. 728., 732., 861., 901., 1320., 2576., 2619., 2999. hadisler.
[225] Meselâ bkz. 422., 751., 1362., 1397., 2406., 2448., 2503. hadisler.
[226] Meselâ, bkz. 753.-754.; 1440.-1443., 1289. ve 2314. hadisler.
[227] Meselâ bkz. 286., 312., 921., 939., 1342., 1583-, 1948., 3139. hadisler.
[228] Meselâ bkz. 878., 932., 1566., 1668., 3316. hadisler.
[229] Meselâ bkz. 782., 1846., 2260., 2921., 3046. hadisler.
[230] Meselâ bkz. 671., 682., 1195., 1601., 1906., 2082., 2108., 2651., 2663., 2684., 3402., 3432. hadisler.
[231] Meselâ bkz. 2616. hadis.
[232] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/63-64
[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64
[234] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64
[235] Bustânu'l-Muhaddisin, s. 92.
[236] Bundan 262., 2048., 2049. hadisler gibi birkaç hadis müstesnadır. Bunlarda Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî'nin Sünen neşrindeki numaralamasına uyduk.
[237] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/64
[238] Sünen'in rivayetine katılan birçok kadın hadisemin ismi için bkz. Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 133-134. Ibnu's-Salâh'm ise Sünen'i okumadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ulûmu'l-Hadis, s. 34, krş. el-Bâisu'1-Hasis, s. 33.
[239] Hadis Edebiyatı Tarihi, s. 100 (Mişkâtu'l-Mesâbîh'in naşirinin mukaddimesinden naklen).
[240] er-Risâletu'1-Mustatrafa, s. 169.
[241] Tecrîd Mukaddimesi, s. 264.
[242] "Muvafakat", meşhur hadis alimlerinden birinin rivayet etmiş olduğu bir hadisi, sü-nedde bu alimin şeyhinde birleşmek üzere alime uğramayan bir senedle rivayet etmek demektir.
[243] Bkz. Gas, 17115.
[244] a.g.e. 1/114.
[245] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimi es-Semerkandi, (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Dârimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 1/65

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—. o —

'Odaya kamçı asmak 2/592
Okşamak (Çocuğun başını...) 382
Omuzda çocuk taşımak 98
Oturan arkadaşın önüne ayak uzatılır mı?.....2/509
Oturan adam için insanın ayağa kalkması 2/318
/Oturduğunuzda ayakkabılarınızı yanınıza koyunuz 2/552
Oturma yerlerinin en hayırlısı en geniş (ve rahat) olanıdır.....2/498
Oturmak (Akarsu kenarlarındaki yaylada...) 584
Oturmak (Babadan önce...) 54
Oturmak (Köylerde...) .....¦ ....,..... 582
Oturmak (Sır saklamayı ve ahlâklarını öğrenmek için herkesle...) 585
Ödemek (Ana-Babaya hakkını ödemek) 14
Öfke babı 2/661
Öfkelenince insan ne söyler 2/662
Öfkelenince susunuz..... ... ,.....2/664
Ölen kimse (Cenini...) 168
Ölenin fazileti (Çocuğu...) 160
Ölüm sureti ile kendisine dönmüş kızını geçindiren kimsenin fazileti ... 92
Ölüme dua etmek 2/44
Ölümlerinden sonra ebeveyne iyilik etmek..... 46
Ölümü temenni edenin hali 95
Ölüyü gıybet etmek 2/90
Ömrün uzamasına duâ eden kimse 2/17

712 ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST

Sahif e No:

Ömrün uzamasına sebep olan şey (Sıla-i ralım) 67
Önce selâm veren 2/360
Öne dönünce bütün vücutla dönmek, arkaya dönünce bütün vücutla dönmek 270
Öpmek (Çocuklar...) 105
Öpmek (EL..) 2/350
Öpmek (Erkeği...) 2/353
Örtüsü bulunmayan bir dam Merinde uyuyan kimse 2/554
Övmek (Fazla...) 345
Övmek (Kibre düşmeyeceğinden emin olduğunuz kimseyi) 348
Övücülerin yüzüne toprak saçılır 350
Övüldüğü zaman insan ne söyler? 2/121
özel selâm vermeyi hoş görmemek 2/415
Para harcamak (Aile efradına...) 2/105
Peygamber İS.Â.VJ'în üzerine salât getirmek 2/3
Peygamber (S.A.V.)'in duaları 2/26
Peygamber (S.A.V.)'in duaları 2/45
Peygamber (S.A.V.)'in ismi ve künyesi 2/200
Peygamberimiz (S.A.V.) döndüğü zaman bütün (vücudu) ile dönerdi ... 2/520
Peygamberlerin isimleri 2/195
Pireye sövmeyiniz 2/598
Piyade süvariye selâm verir mi? 2/370

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

47- KITÂBU'Ş-ŞERÎKE
1- Buğday Ve Benzerlerinde, Yol Arkadaşlarının Kendi Kumanyalarında, Paralar Dışındaki Ticâret Metanlarında Ortaklık;
2- "Herhangi İki Halitadan Meydana Gelmiş Ortak Bir Sürünün Zekâtı Hususunda Bu Halita Şirket Sâhiblerî, Kendi Aralarında Adalet Üzere Birbirlerine Müracaat Ederler" Babı
3- Koyunların (Sayı İle) Bölünmesi Babı
4- Arkadaşlardan İzin İstemedikçe Ortaklar Arasında Hurma Yerken İki Hurmayı Birleştirmemi Terk) Babı
5- Ortaklar Arasındaki Ortak Mal Ve Metâ'ların Âdilce Bir Kıymetle Kıymetlerini T Atîn Eylemek Babı
6- Bâb: Ortaklar Arasındaki Taksimde Ve Maldan Pay Almada Kur'a Çekilir Mî?
7- Yetimlerle Ve Mîrâs Sâhibleri İle Ortaklık Babı
8- Arazîlerde Ve (Ev Yâhud Bostanlar Gibî) Diğer Şeylerde Ortaklık Babı
9- Bâb: Ortaklar Evleri Yâhud Diğer Şeyleri Bölüştükleri Zaman Artık Onlar İçin Dönme De, Şuf'a Da Yoktur
10-Altında, Gümüşte Ve Kendisinde Sarraflık Yapılabilecek Paralarda Ortak Olmak Babı
11- Zımmî İle Ve Müşriklerle Ekincilik Hususunda Ortaklık Akdi Yapmak Babı
12- Koyunları Taksim Ve Bunda Adalet Etmek Babı
13- Buğdayda, Yiyecek Maddelerinde Ve (Mülk Edinilebilecek) Diğer Şeylerde Ortaklık Babı
14- Kölede Ortaklık Babı
15- Harem'e Armağan Edilen Kurbanlık İri Hayvanda Ve Develerde Ortak Olmak Ve Bir Kimse Kurbanlığı Harem'e Gönderdikten Sonra Kendi Kurbanlığında Diğer Bir Kimseyi Ortak Ettiğinde (Bu Caiz Olur Mu, Olmaz Mı) Babı .
16- Taksimde On Koyunu Bir Deveye Denk Sayan Kimse Babı

47- KITÂBU'Ş-ŞERÎKE

(Ortaklık Kitabı) [1]

1- Buğday Ve Benzerlerinde, Yol Arkadaşlarının Kendi Kumanyalarında, Paralar Dışındaki Ticâret Metanlarında Ortaklık;

Ölçülecek, tartılacak şeylerin taksimi nasıl olacak? Bunların tahmin ve oranlama suretiyle taksimi caiz olur mu?
Müslümanlar sakınca görmedikleri zaman –yâhud sakınca görmedikleri için- kumanyalarda onun bâzı parçasını tesadüfi olarak şu ortağın, bâzı kısmını da bu ortağın yemesi suretiyle, avuç avuç ve tutam tutam taksimi;
Ve yine böyle altın ve gümüşün ölçme ve tartma olmaksızın tahmin ve oranlama suretiyle taksimi;
Bir de hurmada çift çift birleştirmek suretiyle yemek (konularıyle ilgili hadîsler) babı [2].

1-.....Câbir ibn Abdillah(R)'tan (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) deniz sahili tarafına bir askerî birlik gönderdi ve bunlar üzerine Ebû Ubeyde ibn Cerrâh'ı kumandan ta'yîn etti. Bu birlik üç yüz neferden ibaretti. Ben de bunların içinde idim. Biz yola çıktık. Nihayet yolun bir kısmında bulunduğumuz zaman azığımız tükendi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde, bu askerî birliğin mücâhidlerine yanlarındaki azıkları getirmelerini emretti. Getirilen erzakı bir yere topladı ki, toplanan erzak iki dağarcık hurmadan ibaret idi. Ebû Ubeyde bu hurma ile her gün azar azar vererek bizi geçindiriyordu. Nihayet bu da tükenmişti. Artık bizlerin payına her gün ancak birer hurma düşüyordu. (Câbir bu vak'ayı anlatırken, Câbir'in râvîsi Vehb ibn Keysân:)
Ben Câbir'e:
— Günde bir hurma yetmez, dedim.
Câbir:
— (Sen ne diyorsun?) Bu bir hurma da tükenince vallahi onun yokluğunun acısını da tattık, dedi ve şöyle devam etti:
— Sonra deniz sahiline ulaştık, bir de gördük ki, deniz sahilinde küçük dağ gibi bir balık bulunuyor. İşte bu askerî birlik onsekiz gece bu balığın etinden yediler. Sonra Ebû Ubeyde bu balığın kaburgalarından ikisinin dikilmesini emretti. İki kaburga kemiği dikildi. Sonra bir devesinin hazırlanmasını emretti ve bu hazırlandı. Sonra buna binen bir süvârî bu iki kemiğin altından geçti, fakat onlara dokunmadı [3]

2-.....Seleme ibnu'1-Akva' (R) şöyle demiştir: (Havâzin seferinde) mücâhidlerin azıkları azalıp hafifleşmiş ve fakîr düşmüşlerdi. Bunun üzerine sahâbîler develerini kesmek hususunda (izin için) Pey-gamber'e geldiler. Peygamber de onlara izin verdi. Müteakiben bunlara Umer kavuştu. Onlar bu haberi ona söylediler. Umer onlara:
— Develeriniz gittikten sonra (bu uzun yolculukta) hayâtınız kalmaz, dedi.
Sonra Peygamber'in yanına girdi ve:
— Yâ Rasûlallah! Bunların develeri gittikten sonra, bunların hiçbiri (sağ) kalmaz, dedi.
Bunun Üzerine Rasûlullah da:
— "Öyleyse insanlar içinde nida et: Herkes geri kalan azıklarını
getirsinler!" buyurdu.
İçine konulmak üzere meşin bir sergi yayıldı. Getirenler bu yaygının üzerine koydular, sonunda Rasûlullah ayağa kalktı, duâ etti ve sergi üstündeki erzak için bereket temennî eyledi. Sonra sahâbîlere kaplarıyle gelmelerini emretti. Mücâhidler avuç avuç aldılar, nihayet (hepsi kaplarını doldurup) ayrıldılar. Sonra Rasûlullah (S) şükran makaamında
— "Eşhedu enlâ ilahe ille'llah ve ennîrasûlullah (= Allah'tan
başka ilâh olmadığına ve kendimin Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet ederim)" buyurdu [4].

3-.....Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber (S)'in beraberinde ikindi namazım kılardık. Müteakiben devemizi boğazlardık. (Takrîbî) on parçaya ayırırdık. Gün batmazdan önce de pişmiş kebâblail yerdik [5].

4-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hakîkaten Eş'arîler gazada azıklarını bitirirlerken yâhudMedine'de ailelerinin yiyeceği azaldığında hemen yanlarındaki erzakı bir tek bez içine toplarlar, sonra bir kap içinde (ölçerek) aralarında eşit olarak taksim ederler. Binâenaleyh Eş'arîler bendendir, ben de Eş'arîler'denimdir" [6].

2- "Herhangi İki Halitadan Meydana Gelmiş Ortak Bir Sürünün Zekâtı Hususunda Bu Halita Şirket Sâhiblerî, Kendi Aralarında Adalet Üzere Birbirlerine Müracaat Ederler" Babı

5-..... Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr es-Sıddîk (R) Rasûlullah (S)'in farz ve takdir buyurduğu zekât mikdârına dâir, Enes'e şunu da yazmıştır: "Herhangi iki halitadan meydana gelmiş ortak bir sürünün zekâtı hususunda bu halita (şirket) sâhibleri, kendi aralarında adalet gereği birbirlerine müracaat ederler" [7].

3- Koyunların (Sayı İle) Bölünmesi Babı

6-.....Abâye ibnu Rifâa, dedesi Rafı' îbn Hadîc(R)'den; o şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde Tihâme'den olan) Zu'l-Huleyfe'de Peygamber'in beraberinde bulunduk. Sefer hey'eti halkına bir açlık isabet etti. (Huneyn'de) birçok deve ve koyun da ele geçirmişlerdi.
Râfi' devamla dedi ki:
Peygamber (S) ordunun arkalarında kalmıştı. Sahâbüer acele edip ganimet develerinden, koyunlarından bâzılarını boğazlamışlar ve tencerelere yerleştirmişlerdi. Peygamber gelince emretti, tencereler devrildi. Sonra Peygamber ganimet malını taksim etti. (O günün rayicine göre) on koyunu bir deveye denk saydı.
Bu sırada develerden biri kaçmıştı. Onu ta'kîb ettiler, fakat bu kaçak deve ta'kîbçileri âciz bıraktı. Ordu içinde (ta'kîbe elverişli olan) at da pek az bulunuyordu. Bu sırada mücâhidlerden bir kimse oku ile bu hayvanı ta'kîb edip vurdu da bu sebeble Allah hayvanı durdurdu. Bundan sonra Peygamber:
— "Vahşî hayvanların kaçakları gibi bu ehli hayvanların da muhakkak kaçıcıları vardır. Bunlardan biri size galebe ederse, ona böyle muamele ediniz (avlar gibi vurunuz)" buyurdu.
Dedem dedi ki:
— Biz yarın (zaman olur ki) muhakkak düşmanı umut eder, yâ-hud düşmandan endîşe ederiz (de kılıçlarımızı hayvan kesmekte kör-letmeyiz). Beraberimizde bıçak da bulunmaz. Bu hâlde kamışla hayvan boğazlayabilir miyiz?
Peygamber:
— "Bol kan akıtan her şey ile boğazlanır ve üzerine Allah 3ın ismi de zikrolunursa, o kesilen hayvanı yiyiniz. Yalnız dişle tırnak müstesnadır. Bunun sebebini size muhakkak söyleyeceğim: Dişe gelince; o bir kemiktir (kesmez); tırnağa gelince, o da Habeşliler'in kesme âletleridir" buyurdu [8].

4- Arkadaşlardan İzin İstemedikçe Ortaklar Arasında Hurma Yerken İki Hurmayı Birleştirmemi Terk) Babı

7- ..... Cebele ibn Suhaym şöyle dedi:Ben İbn Umer(R)'den işittim: Peygamber (S) kişinin, arkadaşlarından izin istemedikçe (ortaklar arasında) toplu olarak hurma yerken iki hurmayı birleştirmesini nehyetti, diyordu.

8-.....Cebele şöyle demiştir: Biz bir ara Medine'de bulunuyorduk. O zaman bize bir kıtlık isabet etmişti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr bizlere hurma veriyordu. Biz hurma yediğimiz sırada yanımızdan Abdullah ibn Urner geçerdi de bize: Peygamber (S) iki hurmayı birleştirerek yemekten nehiy buyurdu. Meğer ki, sizden biriniz mü'min kardeşine öyle çift yemeye izin vermiş olsun, der idi [9].

5- Ortaklar Arasındaki Ortak Mal Ve Metâ'ların Âdilce Bir Kıymetle Kıymetlerini T Atîn Eylemek Babı [10]

9-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim ortak kölesinden kendisine âid payını âzâdlarsa -râvî aynı ma'nâda olan "sirken" yShuû "nasîben" kelimelerinden hangisini söylediğim terdîd ile bildirerek- âzâd edici, kölenin âdilâne bir kıymette (ta'yîn olunan) bedelinin tutarına mâlik bulunursa, köle (tamamen) âzâd edilmiştir. Eğer âzâd edici bu servete mâlik bulunmazsa, köleden âzâd ettiği, kendine isabet eden hissesini âzâd etmiş olur" [11].
Hadîsi Nâfi'den alan râvî Eyyûb: "Köleden âzâd ettiği mikdâr âzâd olur" sözü Nâfi'den gelmiş bir söz mü, yâhud Peygamber(S)'den gelen hadîsin içinde bir söz mü, bilmiyorum, demiştir [12].

10-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Herkim kölesinden olan hissesini âzâdetse, o kimseye kendi malından (kalan kıymetini vererek) köleyi tamamen kölelikten kurtarması vâcib olur. Şayet âzâd edicinin malı yoksa, kölenin âdilâne kıymeti takdir olunur. Sonra köle (diğer ortağın payını kazanmak için) meşakkatsiz olarak çalıştırılır" [13].

6- Bâb: Ortaklar Arasındaki Taksimde Ve Maldan Pay Almada Kur'a Çekilir Mî? [14]

11..... Ben en-Nu'mân ibn Beşîr(R)'den işittim; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın (men' ettiği) sınırları üzerinde duran kimse ile, o sınırların içine düşen kimselerin benzeri, bir gemi halkının benzeri gibidir: Onlar gemi üzerinde kur'a attılar. Bâzısına geminin üstü düştü, bâzısına da altı (anbar kısmı) isabet etti. Geminin alt kısmında bulunanlar sudan almak istedikleri zaman yukarıdakilerin üzerine ugru-yorlardi. Bunlar (kendi kendilerine): Biz nasibimiz olan anbarda bir delik açsak (ezâlanmanuş) ve üstümüzde kilere eza vermemiş oluruz, dediler. Şimdi yüksek tabaka sâhibleri bu aşağı seviyedeki insanları bu dilekleriyle başbaşa bıraksalardı, hepsi helak olurlardı. Fakat onların (cinayet işleyecek) ellerini tutsalardı hem kendileri kurtulur, hem de mücrimleri toptan kurtarırlardı" [15].

7- Yetimlerle Ve Mîrâs Sâhibleri İle Ortaklık Babı

12-.....Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Âişe'ye Yüce Allah'ın şu: "Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin..." (en-Nisâ: 3) kavlinin tefsirini sordu. Âişe (R) şöyle cevâb verdi: Ey kızkardeşi-min oğlu! Âyetteki "Yetimler" ile murâd olunan şu yetîm kızdır ki, o, velîsinin velayet ve vasiliği altında bulunup, mal hissesinde velîye ortak olur. Ve bu yetimin malı ve güzelliği velîsinin hoşuna gider. Bu sebeble velîsi ona, mehrinde adalet etmeksizin ve başkasının vereceği kadar mehr vermeyerek, onunla evlenmek ister. İşte (bu âyette) o çeşit velîlerin kendi himayeleri altındaki yetime kızlarla, haklarında adalet ve onların mehrlerini en yüksek mikdânna yükselmedikçe evlenmekten nehyolunup, bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan evlenmeleri emrolundu.
Urve dedi ki: Âişe şöyle devam etti: Bu âyet indikten sonra insanlar Rasûlu İlah'tan sorup fetva istediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:
"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için farz yazılmış olanı (mîrâsı) onlara vermediğiniz ve nikahlamalarını da beğenip istemediğiniz yetim kızlar ve (henüz ergin olmayan) küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda (işte) Kitâb 'da okunup duran âyetler! Hayırdan daha ne yaparsanız, şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir" (en-Nisâ: 127).
Allah'ın bu âyette "Kitâb'da size karşı okunup duruyor" diye zikrettiği, içinde "Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh ediniz1" buyurduğu âyet, baştaraftaki birinci âyettir.
Âişe dedi ki: Diğer âyetteki, Allah'ın
= Nikâhlarını beğenip istemediğiniz yetîm kızlar" kavli de, herhangi birinizin himâyesi altında bulunan yetîm kıza mal ve güzellik az olduğu zaman rağbet göstermemesidir. Bu mal ve güzelliği fakîr olan Öksüz kız ara rağbet etmediklerinden dolayı, malına ve güzelliğine rağ-
bet ettikleri yetîm kızları -adalete riâyet etmedikçe- nikâh etmekten yetîm velîleri nehyolundular [16].

8- Arazîlerde Ve (Ev Yâhud Bostanlar Gibî) Diğer Şeylerde Ortaklık Babı

13-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şufayı ancak taksim olunmamış her malda (carî) kıldı. Sınırlar konulduğu ve yollar ta'yîn edildiği zaman şuf'a yoktur [17].

9- Bâb: Ortaklar Evleri Yâhud Diğer Şeyleri Bölüştükleri Zaman Artık Onlar İçin Dönme De, Şuf'a Da Yoktur

14-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) taksîm olunmayan her malda şuf'a ile hükmetti. Sınırlar konulduğu ve yollar belli edildiği zaman artık şuf'a yoktur [18].

10-Altında, Gümüşte Ve Kendisinde Sarraflık Yapılabilecek Paralarda Ortak Olmak Babı

15-.....Sehnân ibnu Ebî Müslim haber verip şöyle dedi: Ben EbıTI-MinhâTe, elden ele yapılan peşin sarraflıktan sordum. Ebu'l-Minhâl şöyle dedi: Ben ve benim bir ortağım'elden ele peşin ve veresiye birşey satın aldım. Akabinde el-Berâ ibnu Âzib geldi. Biz hemen ona bunun hükmünü sorduk. O şöyle dedi: Ben ve benim ortağım Zeyd ibnu Erkam bunu yaptık ve bunu Peygamber'e sorduk. Peygamber (S): "Elden ele peşin olan şeyi alınız, veresiye olanı ise terkediniz" buyurdu [19].

11- Zımmî İle Ve Müşriklerle Ekincilik Hususunda Ortaklık Akdi Yapmak Babı

16-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), Hayber arazîsinin çıkaracağı mahsûlün yarısı Yahûdîler'in olmak üzere, Hayber arazîsini işlemeleri ve ekmeleri için Yahûdîler'e verdi [20].

12- Koyunları Taksim Ve Bunda Adalet Etmek Babı

17-.....Ukbe ibnu Âmir(R)'den: Rasûlullah (S) Ukbe ibn Âmir'e, sahâbîleri arasında (vekâleten) taksim etmek üzere bir takım kurbanlık koyunlar vermiş. (Ukbe bunları taksîm edip) bir yaşında bir keçi oğlağı geri kalmıştı. Ukbe bunu Rasûlullah'a söylediğinde, Rasûlullah: "Onu da sen kurbân et" buyurmuştur [21].

13- Buğdayda, Yiyecek Maddelerinde Ve (Mülk Edinilebilecek) Diğer Şeylerde Ortaklık Babı

Ve zikrolunuyor ki, bir adam bir şeyi pazarlık ediyordu. Diğer biri ona göz işareti yaptı (o da onu satın aldı). Umer, o göz işareti yapanın pazarlık yapanla bir ortaklığı olduğunu gördü [22].

18-.....Abdullah ibn Hişâm(R)'dan haber verdi. Abdullah ibn Hişâm Peygamber(S)'e yetişmiş ve annesi (sahâbîyyelerden) Zeyneb bintu Humeyd kendisini (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürmüştü. Annesi:
— Yâ Rasûlallah! Oğlumla İslâm bey'atı yap! dedi. Rasûlullah:
— "O küçüktür" buyurdu ve başını sıvazlayarak Abdullah'a (bereketle) duâ etti.
Yine yukanki isnâd ile torunu Zuhre ibn Ma'bed'den: Dedesi Abdullah ibn Hişâm onu çarşıya çıkarır idi de, çarşıdan erzak alırdı. Bu sırada ona (bazen) îbn Umer ile İbnu'z-Zubeyr kavuşurlardı. Bunlar derhâl Abdullah ibn Hişâm'a: Bizi de (bu mala) ortak et. Çünkü Peygamber (S) senin için bereketle duâ etti, derlerdi. Abdullah da bunları ortak ederdi. Bâzı zaman olurdu ki, tamâm bir deve yükü (kâr) isabet ederdi de, o kârı eve gönderirdi [23].

14- Kölede Ortaklık Babı

19-.....İbn Umer(R)'den: Peygamber (S): "Her kim bir köledeki kendine âid olan payı âzâd ederse, şayet onun kölenin bedeli kadar malı varsa, kölenin tamâmını hürriyete kavuşturması onun üzerine vâcib olur; Âdil bir kıymetle bedeli ta'yîn olunur, ortaklarına kendi hisseleri verilir ve âzâd edilenin yolu boşaltılır" buyurmuştur.

20-.....Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir köledeki payını âzâd ederseve malı da varsa, kölenin tamâmı hürriyete kavuşturulur. Şayet âzâd edicinin malı yoksa, köle (diğer ortağın payını kazanması için) üzerine ağır gelmeyecek surette çalıştırılır" [24].

15- Harem'e Armağan Edilen Kurbanlık İri Hayvanda Ve Develerde Ortak Olmak Ve Bir Kimse Kurbanlığı Harem'e Gönderdikten Sonra Kendi Kurbanlığında Diğer Bir Kimseyi Ortak Ettiğinde (Bu Caiz Olur Mu, Olmaz Mı) Babı [25].

21-.....Bize Abdulmelik ibn Cureyc, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da Câbir'den; yine İbn Cureyc, Tâvûs ibn Keysân'dan; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere haber verdi. O şöyle demiştir: Peygamber (S) zu'l-hiccenin dördüncü gecesi sabahında hacc niyetiyle telbiye ediciler olarak Mekke'ye geldi. İhram vaktinde kendilerine umreden hiçbir şey karışmamıştı. Biz Mekke'ye gelince Peygamber bizlere emretti. Biz de niyet ederek işlediğimiz bu hacc fiilini umreye çevirdik (ve temettü' hacc yapıcılardan olduk). Peygamber kadınlarımıza da halâl olmamızı emretti. Akabinde bu haccın umreye çevrilmesi konusunda insanların dedikodusu yayıldı.
Atâ geçen senedle dedi ki: Câbir: Artık bizlerden herbirimiz hacc ile ihram etmiş ve cimâyı yeni bırakmış olduğu için,erkeklik âleti menî damlatarak mı Minâ'ya yürüyecek? dedi. Ve Câbir bu fiili çirkin gördüğü için eliyle erkeklik âletine, onun menî damlatmasına işaret etti. Câbir'inbu söz ve fiilleriyle o işten men' der olduğu haberi Peygam-ber'e ulaşınca, Peygamber hitâb edici olarak ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:
— "Bir takım grupların şöyle şöyle demekte oldukları haberi bana ulaştı. Allah'ayemîn ediyorum ki, elbette ben Allah'a onlardan daha itaatli ve daha takvîlıyımdır. Eğer hacc aylarında umrenin cevazını işin sonunda (yânî şimdi) bildiğim gibi, işin başında (yânî ihrama girerken) de bilmiş olsaydım, kurbanlık sevketmezdim. Ve yanımda kurbanım olmasaydı (şimdi ben de sizler gibi) muhakkak ihramdan çıkardım".
Surâkatu'bnu Mâlik ibn Cu'şum hemen ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Bu hacc aylarında umre yapmak yalnız bize mi mahsûstur, yâhud ebedî midir? dedi.
Rasûlullah:
— "Yalnız bize mahsûs değildir, fakat (hüküm umûmîdir), kıyamete kadar daimîdir" buyurdu.
Câbir dedi ki: Alî ibn Ebî Tâlib (Yemen'den) geldi. O ikisinden biri (yânî Câbir): Alî, Rasûlullah'ın ihrâmlandığı gibi Lebbeyk diyordu. Diğer râvî îbn Abbâs ise: Alî, Rasûlullah'ın haccı ile Lebbeyk diyordu, dedi. Akabinde Peygamber Alî'ye ihramında sabit olmasını emretti ve onu kurbanda ortak yaptı [26].

16- Taksimde On Koyunu Bir Deveye Denk Sayan Kimse Babı

22-.....Abâyetu'bnu Rifâa, dedesi Râfil ibn Hadîc(R)'den; o şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde) Tihâme'den sayılan Zu'l-Huleyfe'de Peygamber (S) ile beraber bulunduk. Birçok koyun ve deve ele geçirmiştik. (Acıkdıkları için) topluluk (o hayvanların bâzısını kesip) etleri tencerelerde kaynattılar. Rasûlullah geldi ve o tencerelerin devrilmesini emretti ve tencereler devrildi. Sonra (Rasûlullah ganîmet mallarım taksim ederken) on koyunu bir deveye muâdil saydı. Sonra o ganimet develerinden biri kaçtı. Toplulukta da pek az at vardı. Bu sırada mücâhidlerden bir kimse onu ok atıp vurdu ve böylece Allah hayvanı durdurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz vahşî hayvanların kaçıcıları gibi, bu hayvanların da kaçıcıları vardır. Bunlardan biri size galebe ederse, ona böyle muamele yapınız" buyurdu.

Abâye dedi ki: Dedem şöyle dedi:
— Yâ Rasûlailah! Bizler yarın düşmanı ümîd ediyoruz, yâhud yarın düşmana kavuşacağımızdan endîşe ediyoruz. Beraberimizde bıçaklar da yok. Bu takdirde kamışla hayvan boğazlayabilir miyiz?
Rasûlullah:
— "Bol kan akıtan her şeyle boğazlamaya acele et! Üzerine Allah'ın ismi de zikrolunduysa, artık o hayvanın etini yiyiniz. Yalnız diş ile tırnak (kesme âleti) değildir. Ve bunun sebebini size söyleyeceğim: Dişe gelince, o bir kemiktir (kesmez). Tırnağa gelince, o da Ha-beşliler'in kesme âletleridir" buyurdu [27].

---

[1] Buhârî'nin Nesefî ve İbn Sebbûye rivayetleri böyle Besmele, Kitâb ve Bâb un-vânlarıyle gelmiştir. Rivayetlerin çoğu yalnız Bâbu'ş-Şerike; Ebû Zerr rivayetinde ise Kitâb ve Bâb ta'bîrleri olmaksızın, sâdece "Fi'ş-Şerîk fi't-Taâm ve'n-Nehdi ve'1-Arûz" şeklindedir.
[2] Bâbdaki bâzı ta'bîrler:
eş-Şirk, lügatte nasîb demektir.Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur (Sebe': 22) âyetindeki şirk, nasîb demektir.
eş-Şerîke, lügatte şuyû' ve mücâveret suretiyle ihtilâttır.
"Mallarını (birbirine) katıp karıştıran ortakların çoğu mutlak birbirlerine haksızlık eder" (es-Sâd: 24) âyetindeki Hu-latâ, Şürekâ yân; ortaklar ma'nâsmadır.
Şeriat dilinde Şerîket: Birşey hakkında iki ve daha fazla kimselere hakkın subût ve ihtisası ve onların bu şey ile hukuken imtiyazı hâiz olmalarıdır. Seyyid Şerîf Ta'rîf ât'mda şöyle ta'rîf ediyor: Şerîket (Şirket), iki ve daha çok nasibin birbirinden ayrılmaz bir surette karışmasıdır.
Şerîket evvelâ Mülk Şerîketi, Akd Şerîketi diye ikiye ayrılır.
a. Mülk Şerîketi: iki kişinin bir şeye satın alma, mîrâs, hibe gibi mülk edinme sebeblerinden birisiyle yâhud sun'u olmaksızın mallann karışmasıyle yâhud iradeli olarak malların karışmasıyle mâlik olmasıdır. Bu mülk şirketi de ihtiyarî ve cebrî
kısımlarına ayrılır...
b. Akd Şirketi; ortaklardan birinin diğerine: Sana şu İşte ortaklık ettim, demesi, öbürüsünün de kabul etmesi suretiyle vuku bulan akdî şirkettir... Bu akd şirketinin de Mufâvaza Şirketi, Inân Şirketi, Tekabbul Şirketi, Vucûh Şirketi, Taam Şirketi... gibi birçok nevi'leri vardır. Tafsilâtı fıkıhlitâblarmdadır.
Nehd Şirketi'ni Âsim Molla şöyle ta'rîf ediyor:
en-Nehd: Nûn'un kesri ve fethiyle seferber olan yoldaşların kendi aralarında arifane, suretiyle bir seviyede tertîb edip çıkardıkları kumanyaya denir.
Kısmet, şeriat örfünde, yaygın hisseyi ta'yîn etmektir, yânî ölçek, tartı, arşın, metre gibi bir mikyas ile hisseleri birbirinden ayırmaktır. Bunun da çeşitleri
vardır...
Buhârî bu unvanında ölçek ve tartı mikyâslanyle taksimden Nehd'in yânî arifane suretiyle ortaklığın taksimi müstesna olduğuna işaret etmiş ve bunu gelecek hadîsle te'yîd .eylemiştir.
[3] Hadîsin başlığa delîlliği "Ebû Ubeyde bu askerlere azıklarını getirmelerini emretti, azıkların hepsi bir yere toplandı" sözünden alınır. Azık her gün azar azar askerlere dağıtılınca Nehd, yânî kumanya ma'nâsmda olmuştur. Bunda oranlama taksimin zikri yoktur, çünkü onlar alışverişi ve bedeli irâde etmemişlerdir diye i'tirâz olundu. Buna şöyle de cevâb verildi: O azığın toplanmasından sonra askerlerin ondaki hakları müsâvî olmuş ve kendileri onu âdetin cereyanı üzere mucâzefe, yânî tahmîn ve oranlama ile almışlardır (Aynî).
Buhârî bu hadîsi Magâzî ve Cihâd'da; Müslim de Sayd'da getirdi.
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu "Herkes geri kalan azıklarını getirsin.." emrindedir. Çünkü Peygamber azıkları onlardan eşit bir pay hâlinde olmaksızın aldı, biriktirdi; sonra oranlama olarak taksim etti. îşte erzakın bir araya toplanıp, sonra oranlama suretiyle taksîm edilmesi Nehd, yânî ortak kumanya mâhiyetinde olmuştur. Nehd'in (kumanyanın) başlangıcı ortaklık, sonu kısmet, yânî taksimdir.
[5] Hadîsin başlığa uygunluğu "On kısma bölünür..." sözünden alınır. Çünkü bunda tartılacak şeyden oranlama olarak nasîblerin toplanması vardır.
[6] Başlığa delîlliği "Yanlarındaki erzakı bir tek bez içinde toplarlar, sonra bunu aralarında taksim ederler.." sözünden alınır.
[7] Hadîs başlığın aynıdır. Aliyyu'l-Kaarî'ye göre hadîsin ma'nâsı: "Ortak bir sürünün zekâtı iki ortağın birinden alındığında, onun, adalet gereği diğer ortağa müracaat hakkı vardır" demek olur. Buna göre hadîsin hükmü bütün şirketleri şâmil bulunur (Mişkaaîu'l-Mesâbih Şerhi).
Bunun tasviri şöyle yapılmıştır: Zekât me'mûru ortak bir sürünün zekât hakkını alırken, bu iki ortağın birisinden zekâtın tamâmını alırsa, veren taraf diğerine müsavat yânî adalet üzere müracaat edebilir.. (Kastallânî).
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Peygamber ganîmet mallarını taksim etti, on koyunu bir deveye denk kıldı" sözündedir.
Buhârî bu hadîsi Şerîket, Cihâd, Zebâih Kitâblan'nda da getirmiştir.
[9] Hadîslerin başlığa delîllikleri apaçıktır, bunun biri Mezâlim Kitâbı'nda da geçmişti.
[10] " et-Takvîm", tef'îl vezninde eğri bir nesneyi doğrultmak ve bir nesneye kıymet ta'yîn eylemek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[11] Hadîsin başlığa uygunluğu "Âdilce bir kıymet..." sözündedir.
[12] Bu söz Nâfi'nin ise, bu kısım münkatı' ve maktu' olur; hadîsten bir parça ise mevsûl ve merfû' olur. Hadîsin tafsilâtı inşâallah Itk Kitâbı'nda gelecektir.
[13] Hadîsin başlığa delîlliği "Kölenin âdilâne kıymeti takdir olunur" sözündedir. Bu hadîse göre, taksîm İçin eşyanın kıymetlerini takdir ve ta'yîn etmek caizdir. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf geçmemiştir. Ancak ihtilâf, metâ'lann ve malların kıymet takdiri yapılmadan taksîm edilmelerindedir. Âlimlerin çoğu ortakların rızâ ve muvâfakatlarıyle kıymet ta'yîni yapılmadan da taksîmin caiz olacağına kaail olmuşlardır
[14] Sorunun cevâbı hazfedilmiştir; takdîri, hadîsin de cevâblayacağı gibi "Evet, kur'a çekilir "dir.
[15] Hadîsin başlığa delîlliği "Bir gemi üzerine kur'a çektiler" sözündedir. "Diyebiliriz ki devletin kaanûn koyma hikmetini, münevver tabakanın, halkın câhil tabakasını ma'rûf ile emr, münkerden nehyederek aydınlatmaya çalışmalarının içtimaî gereğini bu hadîsin tasvir ettiği bedî' şekilden yüksek hiçbir mütefekkir edibin kalemi tasvîr edemez" (Kâmil MÎrâs).
[16] Hadîsin başlığa delîlliği "Velîsinin himayesinde bulunup da velîsinin malına ortak olan yetîm kız" sözünden alınır.
[17] Hadîsin arazîlerde ve diğer şeylerde ortaklığın cevazına delîlliği apaçıktır.
[18] Hadîsin başlığa delîlliği taksimden sonra şuf'anın nefyedilmesinden dönmenin nefyedilmesi lâzım geleceği yönündendir.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben, bir ortağımla beraber birşey satın aldım" sözünden almır.
Ibn Erkam ile Berâ'nın Peygamber'den sordukları da semeni semen ile değiştirmenin meşru olup olmadığıdır. Peygamber: Bir mecliste peşin verip almak suretiyle para değiştirmekte be's yoktur. Eğer müddetli olursa bırakınız, caiz değildir demiş oluyor.
[20] Hadîsin başlığa delîlliği, ma'nâsından alınır. Onda Yahûdîler'in Hayber ekinciliğinde ortaklık akidleri vardır. Onlar zimmet ehli İdiler
[21] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Hadîs aynı sened ve aynı metin ile Vekâlet Kitâ-bı'nın evvelinde de geçmişti.
[22] Bu ta'lîkı, Saîd ibn mensur senediyle rivayet etmiştir. Bundan karine bulunduğu zaman işaretle yetinilebileceği hükmü alınmıştır.
[23] Hadîs, mülk edinilecek bütün şeylerde ortaklık yapılabileceğine delâlet etmektedir.
[24] Bu iki hadîsin başlığa delîllikleri meydandadır. Bunlar yakında da geçtikleri için daha fazla söze ihtiyâç yoktur.
[25] Başlığın ikinci kısmındaki "Izâ"nın cevâbı takdir edilecektir. Takdiri "Bu caiz olur mu?"dur. Bu sorunun cevâbı gelecek hadîsin sonundaki Peygamber'in sözünden bilinir. O da: "Peygamber^ Alî'ye ihramında kalmasını emretti ve onu kurbanlık hayvanda ortak yaptı" sözüdür.Buhârî bu bâbda Câbir ibn Abbâs'ın Peygamber'in haccı hakkındaki hadîslerini getirdi. Bu hadîslerde Alî'nin İhramı, Alî'ye ihramında sabit kalmasını emri ve Alî'yi kurbana ortak yapması vardır. Bunlar hakkında söz Hacc Kitâbı'nda genişçe olarak* geçmiştir (ibn Hacer).
[26] Burada Peygamber'in Medine'den kurbanlık sevketmesinin ardından ortaklığın vâki' olmasının beyânı vardır. Peygamber'in sevkettiği kurbanlıklar altmış üç deve idi. Alî de Yemen'den Peygamber'e geldi; onun da yanında otuzyedı deve vardı. Böylece Peygamber'in sevkettiği develeri yüz oldu. Peygamber bunlarda Alî'yi ortak yaptı (Fethu'l-Bârt).
[27] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra on koyunu bir deveye denk saydı" sözünde-dir. Hadîs yakında "Koyun taksîmi bâbı"nda geçmişti. Ancak Buhârî orada Alî ibnu'l-Hakem'den; burada ise şeyhi Muhammed'den senediyle getirmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

MUZARAA (ZİRAÎ ORTAKLIK) BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
MÜZARAANIN CEVAZI
MÜZARAANIN YASAKLIGI HAKKINDA

MUZARAA (ZİRAÎ ORTAKLIK) BÖLÜMÜ

İki fasıldır.

*

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

*

İKİNCİ FASIL

MÜZARAANIN YASAK OLMASI

UMUMİ AÇIKLAMA

Müzaraa, çiftçilikte yapılan bir akid çeşidini ifade eder. Bir taraftan tarla, diğer taraftan da çalışma konularak, elde edilen hasılat aralarında tesbit edilen bir nisbette pay edilmek üzere teşkil edilen şirkettir. Her bir tarafın hasılattan alacağı pay yarı, üçte bir veya üçte iki şeklinde önceden tesbit edilir ve bu esasa göre taksim edilir. Bu, az sonra kaydedilecek hadislerde görüleceği üzere sünnetle sabit, meşru bir akittir. Müzaraa akdine muhabere, muakele de denir.
Müzaraa akdine dört rükün dahil olur; tarla, tohum, çalışma ve ziraatte kullanılacak hayvan (veya makine). Ortaklardan herbirinin bunlardan bir veya daha fazlasıyla iştirakine göre, hasılattan alacakları pay farklı olur.
Sözgelimi arazi ile tohum bir taraftan; çalışma ve hayvan (makine), öbür taraftan olabilir.
* Arazi, tohum ve hayvan bir taraftan; çalışma da diğer taraftan olabilir.
* Arazi bir taraftan; amel, tohum, hayvan bir taraftan olabilir.
Bu üç şekilde yapılan akid sahihtir.
Müzâra'a akdinin sıhhati için sekiz şart aranır.
1) Akid yapanlar, akde ehil olmalıdır. Akil olmaları şarttır. Çocuk büluğa ermemiş olsa bile, velisinden izin almış (me'zun) olan bir çocuk bu akdi yapabilir.
2) Ziraate elverişli bir zaman kaydı konmuş olmalıdır: Bir yıl, iki yıl gibi.
3) Tohumu hangi taraf verecek, belirtilmesi şarttır.
4) Ne ekileceği belirtilmiş olmalıdır.
5) Akidlerin, mahsulatın hisseleri ne ise, yarım, üçte bir gibi cüz-ü şayi şeklinde belirtilmesi gerekir. Böyle belirlenmez veya hasılattan başka bir şey verilmek üzere tayin edilirse caiz olmaz.
6) Arazi, ziraate elverişli olmalıdır.
7) Ekilecek arazi, ekecek olana teslim edilmiş olmalıdır.
8) Hasılata akidler ortak sayılmalıdır.
Bu meselede teferruat için fıkıh kitaplarının ilgili babları görülmelidir. [1]

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

?5379 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ???????? ??? ???????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ???? ?????? ??????????? ??????? ???? ???????. ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????????? # ??? ???????? ??????? ?‘???? ??????????? ??? ???????? ??????? ?‘??????? ?? ????? ?????? ?????????????. ??????????? ???? ??????????? ?‘???? ??????????? ??????????? ???? ????????? ?‘??????? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?‘???? ??????????[. ????? ?????? .

1. (5379)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), meyve ve ekinden çıkacak olan bütün mahsulün yarısı karşılığında Hayber'i (Yahudilere) verdi. Her sene zevcelerine, yüz vask veriyordu. Seksen vask kuru hurma, yirmi vask arpa. Hz. Ömer (radıyallahu anh) başa geçince, Hayber'i taksim etti ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerini, kendilerine arazi ve suyu ikta etmek veya her yıl almakta oldukları vaskları tazmin etme arasında muhayyer bıraktı. Onlar bu teklifi benimsemede farklı kararlara vardılar: Bir kısmı arazi ve suyu tercih etti, bir kısmı da vaskları tercih etti. Hz. Aişe ve Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ) arazi ve suyu tercih edenlerdendi." [Buhârî, Müzaraa 8, 9, 11, İcare 22, Şirket 11, Şurut 5, Megazi 40; Müslim, Müsakat 2, (1551); Ebu Davd, Büyû 35; Tirmizî, Ahkam 41, (1383); Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).][2]

?5380 ?2? ??? ?????? ??????:]???? ????????? # ?????? ??? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????????
???? ??? ??????????? ???? ???????????? ??????????? ?????? # ?????? ?????????[.

2. (5380) Müslim'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber hurmalarını ve arazisini kendi emvalleri gibi işleyip meyvesinin yarısını Resulullah'a vermeleri şartıyla Hayberlilere geri verdi." [Müslim, Müsakat 5, (1551).][3]

?5381 ?3? ????? ?? ????:]?????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ??? ??????????? ????? ???? ??? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ????????? ??????????. ?????? #: ??????????? ???? ????? ??? ???????. ??????? ????????? ???????? ???? ??????????? ???? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????? # ????????[.

3. (5381)- Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i fethettiği zaman, Yahudiler, Resulullah'a müracaat ederek, çalışıp elde edecekleri ekin ve meyve hasılatının yarısını vermek şartıyla kendilerini arazilerinde bırakmasını talep ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm onlara: "Biz sizi, dilediğimiz zamana kadar orada bırakabiliriz" dedi ve kalmalarına müsaade etti. Hayber'in meyve hasılatının yarısı iki hisseye taksim ediliyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu gelirin humusunu (beşte birini) alıyordu." [Müslim, Müsakat 4, (1551).][4]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen üç hadis de Hayber arazisi ile ilgilidir.
Hayber, Medine ile Şam arasında, Medine'ye dokuz konak mesafede bulunan ziraate elverişli, suyu bol bir vahadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, burada Yahudiler yaşardı. Medine'de tutunamayan bir kısım Yahudi kabileleri de buraya göç ederek Yahudi kesafetini artırmışlardır.
Hz. Peygamber, Mekke fethine hazırlık maksadıyla, Hudeybiye Sulhü'nden sonra bu mukavemet ve tehlike yuvasını halletme cihetine gitti. Hayber gibi, Medine'nin burnunun dibinde İslam düşmanı, maddî yönden güçlü müsellah bir kitlenin varlığı ciddi bir tehlike idi. Yapılacak siyasî bir sulh antlaşması ile de tehlikelerin bertaraf edilmesi düşünülebilirdi. Ancak Hendek Savaşı sırasındaki ihanetleri, ciddi bir anda dostluklarına güvenilmeyeceğini ortaya koymuştu. Bu sebeple ne yapıp yapıp bu tehlike yuvası bertaraf edilmeli, iktisadî yönden çökertilmeli, silahları elinden alınmalı, zarar veremeyecek hale getirilmeli idi. Resulullah siyasî dehasıyla, önce Hudeybiye Sulhü'nü gerçekleştirerek Mekkelilerin bunlarla anlaşmasını önledi. Şöyle ki: Başta Hz. Ömer bütün Ashab'ın memnuniyetsizliğine rağmen, Müslümanlara züll getiriyor görünümündeki -Mekkelilerce koşulan- bütün antlaşma şartlarına rağmen, Hudeybiye Sulhü'nü yapmadaki gerçek hedef belki de Hayber'in fethine gerekli siyasî ortamı hazırlamaktı. Zira asıl hedef olan Mekke'nin fethi için bu tehlike yuvasının mutlaka bertaraf edilmesi lazımdı. Medine'den İslam ordusunun uzaklaşması halinde bunların varlığı Medine için ciddi bir tehdit teşkil edecekti. Altıncı hicrî yılın akabinde, yedinci yıl içerisinde Hayber üzerine gidilerek, kaleler kuşatıldı ve birkaç gün devam eden mukavemetleri kırılarak Müslümanların sulh şartlarını kabule mecbur edildiler. Servetleri, silahları ellerinden alındı, arazileri üzerinde ziraat işçileri olarak kalabilecekler hasılatın yarısını Müslümanlara ödeyeceklerdi. Burada kalma müddetleri, Müslümanların dileyecekleri uygun görecekleri zamana kadardı. Resulullah ve Hz. Ebu Bekir zamanında orada kaldılar. Hz. Ömer, daha önce teferruatı geçtiği üzere, yapılmış olan antlaşma şartlarına dayanarak Hayber Yahudilerini, Hayber'den Teyma'ya sürdü. Burası Medine'den yedisekiz konak uzakta, Kudüs'e at sırtında bir günlük mesafede sarp yollarla çıkılan dağlık üzerinde, Ürdün'ün doğu tarafında bir yerdi. Resulullah'ın ölüm döşeğinde yaptığı en son vasiyetlerinden biri de Arap yarımadasından Yahudi ve Hıristiyanların sürülmesi idi. Hz. Ömer'in onları Teyma'ya sürmesi, o hadiste, Arap Yarımadası bilinen coğrafi bölgeden ziyade, Hicaz'ın kastedildiği anlaşılmaktadır. Çünkü Teyma, Arap Yarımadası'ndan sayılırsa da Hicaz'dan sayılmaz.
2- Hayber arazisinin hukuki statüsü ve vasfı hususunda İslam alimleri ihtilaf etmiştir. Burası sulh yoluyla mı alındı, savaşla mı fethedildi?
* Harp yoluyla alındı diyenler olmuştur.
* Sulh yoluyla alındı diyenler olmuştur.
* Ahalisi burayı terkettiği için harpsiz olarak alındı diyenler olmuştur.
* Bazı kısımlarının harp, bazı kısımlarının sulh, bazı kısımlarının ahalisinin çekilmesiyle alındığını söyleyenler de olmuştur.
Bu görüşlerden herbirini destekleyen rivayetler var. Ulema bu rivayetleri benimsemede ihtilaf edince farklı görüşlerin ortaya çıkması tabii bir durum olmuştur.
İslam âlimlerinden müsakat ve müzaraanın meşruiyyetini söyleyenlerin en kuvvetli delilleri bu mevzuda gelen rivayetlerdir. Bu rivayetlerde, Aleyhissalâtu vesselâm, Hayber halkı ile, araziden çıkacak mahsulün yarısını onlara vermek üzere antlaşma yapmış bulunmaktadır. Meyve ile ilgili yarılaşma antlaşmasına müsakat, ekin ile ilgili yarılaşma antlaşmasına da müzaraa denmiştir.
İmam Şafii, İmam Malik, Ahmed İbnu Hanbel, Leys İbnu Sa'd, Süfyan-ı Sevrî gibi fakihler, hadis uleması Zahirîler, fukahanın ekseriyeti müsakatın caiz olduğuna hükmetmiştir.
İmam A'zam'la Züfer'e göre müsakat da müzaraa da caiz değildir. Ebu Hanife, sadedinde olduğumuz hadiste belirtilen antlaşmanın bir akit olmayıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hayber ahalisine bir iyiliği, bir ihsan ve lütfu olarak yorumlanır. Ona göre, Aleyhissalâtu vesselâm Hayber'i ganimet olarak almıştı, Yahudilere hiçbir şey vermeyebilirdi.
Öyleyse onları mahsulden yarısını alma karşılığında yerlerine bırakması bir lütuftan ibarettir. Buna harac-ı mukaseme denmiştir. Harac-ı tavzif gibi mukaseme de caizdir.
Harac-ı mukaseme: İslam hükümdarı tarafından mahsulün üçte bir, dörtte bir veya onda bir gibi muayyen bir miktarı alınarak arazinin sahiplerine bırakılmasıdır. Bu usulde arazi sahiplerinin korunması vardır. Çünkü vergi, elde edilen mahsule bağlıdır. Mahsul elde edilemezse vergi de alınamaz. Bu aynı zamanda cizye yani gayr-i müslimlerden alınan vergidir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanında Yahudilerden bir de cizye alındığı rivayetlere intikal etmemiştir. Öyleyse bu vergi aynı zamanda cizyedir, aksi takdirde bir de cizye alınması gerekirdi denmişti. Bu hal İmam A'zam hazretlerinin yaptığı yorumun sahih olduğu gösterir.
Harac-ı muvazzaf: Zımmilerin ziraate elverişli arazisinden dönüm başına alınan bir sa' ve bir dirhemlik vergidir.
Müsakati caiz görenler, bunun hangi ağaçlardan alınacağında ihtilaf ederler:
* İmam Şafii'ye göre yalnız hurma ve üzümden alınır.
* İmam Malik'e göre her çeşit ağaçtan müsakat alınır.
* Davud-u Zahiri'ye göre müsakat sadece hurmadan alınır.
İmam Şafii ve bir kısım ulemaya göre müstakilen müzaraa caiz değilse de müsakatla birlikte olursa müzaraa da caizdir.
İmam Malik müstahil de olsa, müsakata, tebaen de olsa müzaraaya cevaz vermez.
Hanefilerden Ebu Yusuf, İmam Muhammed ile diğer Kûfe uleması, muhaddisler, İbnu Ebî Leyla, İmam Ahmed, İbnu Şübrüme bir kısım ulema ise, müzaraa ve müsakatın birlikte olsun ayrı olsun yapılabileceğini söylemişlerdir. İmam Nevevî "Zahir ve muhtar olan kavil budur" der.
3- Zahirîler hadiste geçen "Dilediğimiz müddete kadar sizi burada bırakabiliriz" ibaresini esas alarak müsakat ve müzaraa akdinin meçhul müddet için yapılabileceğini söylemiş ise de cumhur, müsakatın icare gibi malum bir müddet için caiz olacağını söylemiştir. Yahudilere tanınan avantaj, bir akit değil, bir lütuftur.
Müsâkât anlaşmasında, araziyi tutana terettüp eden hizmetler ağaçları sulamak, budamak, aşılamak, köklerini temizlemek, kazımak, meyvelerini korumak, zaman gelince toplamak, kurutmak gibi her sene yapılan hizmetlerdir. Duvar çekmek, hendek koymak gibi her yıl yapılmayan işler mal sahibine aittir.
4- Savaşla alınan araziye yapılacak muamele de ihtilaflıdır:
* İmam A'zam ve Kûfe ulemasına göre hükümdar muhayyerdir. İcab-ı hale göre, dilerse fetheden askerlere taksim eder, dilerse sahiplerine bırakıp onlardan haraç alır.
* Malikîler: "Bu araziyi, hükümdar Müslümanlara vakfeder. Nitekim Hz. Ömer Irak arazisini vakfetmiştir" demiştir.
* Nevevî, Hayber Yahudileri ile yapılan antlaşmanın, alınan ganimetin askerlere dağıtılmasından sonra, onların rızasıyla yapıldığını söyler.[5]

?5382 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????????? ??????? ???? ??????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?'???? ??? ???? ??????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???? ????????? ? ?????? ???? ????[. ????? ???????.»?????????« ????? ??????.

4. (5382)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ekim arazileri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, -tarlaya su alınan dere kenarındaki- ekin, tarla sahibinin olması ve ne kadar olduğunu bilmediğim bir miktarda saman verilmesi karşılığında kiralanırdı." [Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).][6]

?5383 ?5? ??? ????? ???:]????????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????? ????? ?????. ????? ???????: ????? ?????? ??????? ??? ????? ???? ????? ??? ???????? ?? ???????? ????? ????????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????? ???????? ???? ?????????? ?????? ??? ??????[.

5. (5383)- İmam Malik anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) bir tarlayı kiraladı. Ölünceye kadar da bu arazi elinde kaldı. Oğlu dedi ki: "Ben bu araziyi uzun müddet babamın elinde kaldığı için bizim malımız sanıyordum. Babam öleceği sırada tarlanın bize ait olmadığını söyledi ve tarlanın kirasından ödenmesi gereken bir miktar borcun altın veya gümüş olarak ödenmesini emretti." [Muvatta, Kirau'l-Arz 4, (2, 712).][7]

?5384 ?6? ??? ????? ?? ????? ?? ??? ???????? ???:]??? ????? ?????????????? ????? ?????? ???????? ?? ??????????? ???? ????????? ?????????. ????????? ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????. ?????? ????????? ????????? ????????? ??????: ????? ??? ?????? ????? ?????? ????? ????????? ????? ??????? ??????? ???????[. ????? ??????? ?? ????? .

6. (5384)- Kays İbnu Müslim, Ebu Ca'fer'den naklen diyor ki: "Medine'de muhacir aileden hiçbiri yoktu ki, üçte veya dörtte bir pay ile ziraatçilik yapmasın. Hz. Ali, Sa'd İbnu Malik, İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm) da bu çeşitten muzaraa akdi yapmışlardı. el-Kasım (İbnu Muhammed) ve Urve'den de benzer rivayet mevcuttur. Rivayette şu ziyade de var: "Ebu Bekr ailesi, Hz. Ömer ailesi, Hz. Osman'ın ailesi, Ali ailesi ve İbnu Sirin ailesi de." [Buharî, Müzaraa 8 (bab başlığı olarak kaydedilmiştir.)] [8]

AÇIKLAMA:

Başka kaynaklarda mevsul olarak gelen Buhârî'nin bu munkatî rivayeti, Ashab'ın ileri gelenlerinin de müzaraa usulüyle arazi kiraladıklarını, kira bedeli olarak mahsulatın -tarlanın durumuna, kiralayan kimsenin tohum, ekim, sulama... gibi katkılarına göre- üçte biri, dörtte biri, yarısı gibi bir miktarda kira ödediklerini ifade etmektedir. Buhârî'nin bunları kaydetmedeki maksadı, müzaraa akdinin cevazını ifade etmektir. [9]

İKİNCİ FASIL

MÜZARAANIN YASAKLIGI HAKKINDA

?5385 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ?????? ??: ?????? ???? ??????? ?????? # ???? ????? ????? ????? ????????. ????????: ??? ????? ??????? ?????? # ?????? ?????. ?????: ???????? ?????? ??????????? ???????????????? ??????: ??????????? ???? ????????? ????? ?‘?????? ???? ???????? ??????????. ?????: ? ??????????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????. ????? ???????: ?????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (5385)- Rafi İbnu Hadic (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yanıma Züheyr geldi ve bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize faydalı olan bir şeyi yasakladı" dedi. Ben: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ne söyledi ise, mutlaka haktır!" dedim.
"Muhâkala'yı (tarla kiralamasını) nasıl yaptığımızı sordu. Ben de:"Biz onu, dörtte bir ve kuru hurma ve arpadan vasklarla ücretlendiriyoruz" dedim, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyle yapmayın! Araziyi ya kendiniz ekin veya ektirin veya (kimseye vermeyip) sahip olun!" buyurdular.
"Rafi der ki: "Ben de: "(Başüstüne!) dinlemek ve itaat etmek (borcumuzdur!)" dedim." [Buharî, Muzaraa 18, 19; Müslim, Büyû 114, (1548); Ebu Davud, Büyû 32, (3394); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 44, 49).][10]

?5386 ?2? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?‘??????? ????? ???????? ??????? ?‘???? ???? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? # ???? ????. ??????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ?????.»????????« ?‘?? ?????? ?????? ??????? ???????.?»????????????« ???????? ?? ???? ??? ???????? ?????? ?? ????? ?? ??? ???? ???? ????? ?‘?? ?????? ?? ?????? ???? ??? ?????? ?? ?????? ???? ??? ????? ??? ?????? .

2. (5386)- Yine Rafi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz ensardan tarlası en çok olan kimseydik ve biz, şu tarla bize, şu tarla onlara (ekenlere) olmak üzere kiraya verirdik. Bazan şu tarla mahsul verirdi, şu tarla vermezdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi bundan yasakladı. Fakat gümüş (mukabili kiralamay)a gelince onu yasaklamadı." [Buhârî, Müzaraa 6, 12, 18, Şurut 7; Müslim, Büyû 106, (1547); Muvatta, Kira'ul-Arz 1, (2, 713); Tirmizî, Ahkam 42, (1384); Ebu Davud, Büyû 31, 32, (3392, 3393, 3395, 3397, 3398, 3399, 4000, 3401, 3402); Nesâî, Müzaraa 45, 7, (33-50).][11]

AÇIKLAMA:

Az yukarıda da (5381) açıkladığımız üzere arazinin kiraya verilmesi meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Yukarıda kaydedilen rivayetler, araziyi kiralama işini Aleyhissalâtu vesselâm'ın yasakladığını ifade etmektedir. Hatta bazı rivayetler, yasaklama ile ilgili hadislerin muahhar ve dolayısıyle nasih, ruhsat ifade eden rivayetlerin de mensuh olduğunu ifade eder. Sahiheyn'de gelen şu rivayette olduğu gibi: "Nafi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında tarlasını kiraya verirdi. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman devirlerinde ve Hz. Muaviye (radıyallahu anhüm ecmain) devrinin başına kadar kiraya vermeye devam etti. Ancak Hz. Muaviye'nin hilafetinin sonlarına doğru, kendisine, Rafi İbnu Hadic'in bu meselede Aleyhissalâtu vesselâm' ın bunu yasakladığına dair rivyette bulunduğu ulaştı. Bunun üzerine, Rafi'in yanına gitti, beraberinde ben de vardım. Meseleyi sordu. Rafi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarlaların kiralanmasını yasakladı" dedi. Bundan sonra İbnu Ömer kiralamayı teketti. Bu hususta kendisine sorulunca: "İbnu Hadic, Resulullah'ın bunu yasakladığı kanaatinde!" derdi."
Tirmizi'nin İbnu Abbas'tan kaydettiği bir rivayette: "Resulullah'ın müzaraayı yasaklamadığı, ancak insanların birbirlerine, rıfkla muamele etmelerini emrettiği" belirtilir. Yine Tirmizi'nin İbnu Hadic'ten kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Birinizin tarlası varsa (onun ekimini) kardeşine bağışlasın veya kendisi eksin" dediği belirtilir.
Gerek hadislerde ve gerekse hadislerin yorumlarında teferruat var. Hepsine burada yer vermeyip, bahsin sonunda (5390'ın açıklamasında) bahsi özetleyeceğiz.[12]

?5387 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ?????? ??????? ????????. ?????????: ??????????? ??????????? ??? ????????? ??? ?????????. ??????? ??????? ?????? #: ???? ??????? ???? ????? ?????????????? ??? ????????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ??? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5387)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden bazı kimselerin ihtiyaçlarından fazla arazileri vardı. Onlar: "Biz arazimizi üçte bire veya dörtte bire veya yarıya kiraya verelim" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kimin arazisi varsa bizzat eksin veya bir kardeşine bağışlasın; ne ücret mukabili versin ne de kiraya versin!" buyurdular." [Buhârî, Müzaraa 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 92, (1536); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36-38).] [13]

?5388 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ??? ????? ?????? ????????? ???????. ??????: ?????? ?????? ???????: ??????????? ?????. ??????: ???? ????????? ??????? ????? ??????? ???? ??? ??????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (5388)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) tarlaya uğramıştı, tarlada ekin üğrünüyordu.
"Burası kime ait?" buyurdular. Yanındakiler:
"Falan kimse kiraya verdi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer burayı bağışlasaydı, kendisi için bunun üzerinden muayyen bir ücret almasından daha hayırlı olurdu" buyurdular." [Buharî, Müzaraa 9, 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 120, (1550); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36).][14]

?5389 ?5? ??? ??? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ?????????????? ?????: ?????????????? ??? ??????? ?‘???? ??????? ??? ?????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

5. (5389)- Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhabereyi yasakladı. Muhabere, tarlayı yarı, üçte bir veya dörtte bir karşılığında almaktır." [Ebu Davud, Büyû 34, (3407).][15]

?5390 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???? ?????? ????????????? ??????????? ???????? ???? ?????? ??????????[. ????? ??? ????.»????????« ???? ??? ???? ‘? ????? #: ?????? ?? ?? ????? ??? ????? ?? ?????? ??????. ???? ??????: ?? ?????? ?? ???? .

6. (5390)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhabereyi terketmeyen Allah ve Resulü ile savaş ilan etsin." [Ebu Davud, Büyû 34, (3406).][16]

AÇIKLAMA:

Son hadislerde geçen muhabere Hayber kelimesinden alınmıştır. Bununla Hayber usulünce arazi kiralanması kastedilir. Hayber usulünce tabirinden, Hayber Yahudileri ile Resulullah arasındaki arazi kiralaması anlaşılmaktadır. Yani Resulullah Hayber arazisini, meyve ve ekin mahsulatının yarısı mukabilinde Hayber Yahudilerinin elinde bırakmıştı. Sadedinde olduğumuz hadise göre bu tarz arazi kiralanması yasaklanmıştır. Önceki tatbikat bilahare neshedilmiş olmaktadır. Ancak, bu husus ulema arasında ihtilaflıdır. Abdülhak Dehlevi'nin mevzuyu özetlemesi şöyledir:
"Müsâkât: Kişinin ağaçlarını, sulamak, bakımını yapmak, yetiştirip ürününü almak üzere bir başkasına, yarı, üçte bir, dörtte bir gibi belli bir hisse karşılığında vermesidir. Müzaraa ise tarlaya yapılan ekim hususunda mahsulün bir miktarı karşılığında yapılan anlaşmadır. Musakat ağaçlar üzerine, müzaraa araziler üzerine yapılır. İkisinin hükmü de

birdir. Ebu Hanife'ye göre iki akid de fasiddir. Ebu hanife'nin iki ashabı ve diğer imamlara göre caizdir.
Bazı müellifler: "Ebu Hanife dışında bu muameleleri yasaklayan bir başka alim bilmiyoruz" demiştir. Ancak Züfer'in de Ebu Hanife gibi düşündüğü söylenmiştir.
el-Hidaye'de: "Fetva İmameyn'e göre verildi" denir. Caiz görenlerin delili Resulullah'ın Hayber Yahudileri ile yaptığı anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre ekin olsun, meyve olsun mahsulün yarın Resulullah'a verilecektir. Ebu Hanife'nin delili, Resulullah'ın muhabereyi -ki bu, müzaraadır- yasakladığına dair rivayettir."
Alimler, muhabereyi yasaklayan ve diğer nehyedici rivayetleri tahrime değil, tenzihe hamlederek, gerek müsakat ve gerekse müzaraanın cevazına hükmetmişlerdir.
Alimler, yasakla ilgili bazı rivayetleri tarla sahibinin arazinin belli bir kısmını şart koşması haline hamletmişlerdir. Nitekim bu husus 5386 numaralı hadiste daha sarih geçti. Sözgelimi kiraya verdiği arazinin "sulanabilen kısmının ürünü benim, geri kalan kısmının ürünü senin olmak şartıyla" demesi gibi. Yasağın bu çeşitten şartlarla yapılan anlaşmalara şamil olduğu söylenmiştir.
Öyle ise, cumhura ve hatta Hanefi mezhebine göre müsakat ve müzaraa akdi meşrudur.[17]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/189.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/190.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/191-194.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/195.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/196.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/197.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/198.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/198-199.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/199.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/199.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/200-201.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.21.32 ortaklik

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

31- KİTÂBU'S-SAVM
1- Ramazân Orucunun Vucûbu Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Oruç Tutmanın Fazileti Babı
3- Bâb: Oruç Tutmak (Günâhlara) Keffârettır
4- Bâb: Er-Reyyân (Kapısı) Oruç Tutanlar İçindir
5- Bâb: "Ramazân" Mı, Yâhud "Ramazân Ayı" Mı Denilir?
6- Ramazân Orucunu İnanarak, Sevabını Allah'tan Umarak Ve (Tam İhlâsla) Niyet Ederek Tutan Kimse Babı
7- Bâb: Peygamber(S)'İn En Cömert Olduğu Zaman Ramazân Ayı Olurdu
8- Oruçta İken Yalan Söylemeyi Ve Yalan İle Amel Etmeyi Terkeylemeyen Kimse Babı .
9- Bâb: İnsan Söğüldücû Zaman "Ben Oruçluyum" Der Mi?
10- Bekârlığın Baskısıyla Nefsinin Harama Düşmesinden Endîşe Eden Kimsenin Oruç Tutması Babı
11-Peygamber(S)'In: "Ramazân Hilâlini Gördüğünüz Zaman Oruç Tutun, Şewal Hilâlini Gördüğünüz Vakit De İftar Edin (Bayram Yapın)" Sözü Babı
12- Bâb: İki Bayram Aylari Noksan Olmazlar
13- Peygamber(S)1N: "Biz Yazı Yazmaz Ve (Yıldız) Hesabı Yapmayız" Sözü(NÜ Beyân) Babı
I4- Bab:
15- Zikri Ulu Olan Allah'ın Şu Kavli Babı
16- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
17- Peygamber(S)'in: "Sakın Sizleri Bilâvin Ezanı Sahurunuzdan Men' Etmesin" Kavli Bâbl
18- Sahuru Geciktirmek Babı
19- Sahur İle Sabah Namazı Arasında Ne Kadar Zaman Vardır? Babı
20- Peygamber (S) Ve Sahâbtleri, Oruçlarını Arka Arkaya Ekledikleri Ve Geceleyin Sahur Yemeği Yemek Zikrolunmadığı İçin. Bunu Vâcib Kılmayarak Sahur Yemeği Yemenin Bereketi Babı
21- Bâb: İnsan Oruç Tutmaya Gündüzleyin Niyet Ettiği Zaman (Sahîh .Olur Mu, Olmaz Mı)?
22- Cünüb Olarak Sabaha Giren Oruçlunun Hâli Babı
23- Oruçlu Olan Erkek Ve Kadının Derilerinin Birbirlerine Sürüşmelerinin Hükmü) Babı
24- Oruçlu İçin Öpme(Nin Hükmü) Babı
25- Oruçlunun Yıkanması Babı
26- Oruçlunun Unutarak Yediği Ve İçtiği Zamandaki Hükmü Babı
27- Oruçlunun Yaş Ve Kuru Misvakla Dişlerini Fırçalaması Babı
28- Peygamberdin : "Herhangi Biriniz Abdest Aldığızaman Burnuna Su Çeksin" Hadîsi Babı
29- Bâb: Oruçlu. Ramazan Gündüzünde Bilerek Cinsî Münâsebet Yaptığı Zaman (Kendisine Keffâret Vâcib Olur)
30- Bâb: Oruçlu, Keffâret Yapacağı Hiçbirşeyi Yok İken Ramazân Gündüzünde Bilerek Cinsî Münâsebet Yapar Da Bu Arada Kendisine Sadaka Verilirse, O Bunu Keffâret' Yapsın
31- Ramazân Gündüzünde Cinsî Münâsebet Yapan Oruçlu, Aile Ferdleri Muhtâc Bulunduklarında Keffâret Erzakından Kendi Ailesine Yedirir Mi Babı
32- Oruçlu İçin Kan Aldırmanın Ve Kusmanın Hükmü Babı
33- Yolculukta Oruç Tutma Ve Oruç Tutmama(Nın Hükmü) Babı
34- Bâb: İnsan Ramazândan Birkaç Gün Oruç Tutsa, Sonra Yolculuk Etse?
35- Peygamberisin. Sıcak Şiddetliyken Güneş Çarpmış Da Gölgelendirilen Kimse İçin "Seferde Oruç Tutmak Hâlis İbâdet Cümlesinden Değildir" Sözü Babı
36- Bâb: Peygamberin Sahâbîleri Seferde Oruç Tutmak Ve Tutmamak Hususunda Birbirlerini Ayıplamadılar
37- Yolculuk Sırasında İnsanlar Kendisini Görmeleri (Ve Ona Uymaları) İçin Orucunu Bozan Kimse Babı
38- Bâb: "Oruca Takat Getirenler Üzerine (Eğer Oruç Tutmazlarsa) Bir Fidye Vardır" (D-Bakara: 183) .
39- Bâb: Ramazân Orucunun Kazası Ne Zaman Yerine Getirilip Ödenir?
40- Hayızlı Kadın Orucu Ve Namazı Bırakır Babı
41- Üzerinde Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Kimse Babı Ve Hasen El-Basrî: Eğer Onun Adına Otuz Kişi Bir Gün-Oruç Tutsa Caiz Olur, Demiştir .
42- Bâb: Oruçlunun İftar Etmesi Ne Zaman Halâl Olur?
43- Bâb: Oruçlu Kendisine Kolay Gelen Su Ve Diğer Herhangibir Şeyle Orucunu Bozar
44- İftarın, Vaktinden Geciktirilmemesi Babı
45- Bâb: Oruçlu Ramazânda (Güneş Battı Sanarak^ Orucunu Bozsa, Sonra Da Güneş Meydana Çıksa?
46- Çocukların Orucu Babı Ve Umer (R) Ramazân İçinde Sarhoş Olmuş Bir Kimseye: Sana Yazıklar Olsun, Bizim Çocuklarımız Bile Oruçludurlar, Demiş Ve O Sarhoşa Dayak Atmıştır
47- Visal Orucu (Yânî Bir Günün Orucunu Öbür Günün Orucuna Yemeden İçmeden Ekleyip Ulamanın Hükmü) ;
48- Orucunda Birbirine Eklemeyi Çoğaltanlara (Peygamber Tarafından) Ceza Verilmesi Babı
49- Bir Günün Orucunu Seher Vaktine Kadar Ulaştırmak Babı
50- Nafile Olarak Oruçlu Bulunan Dîn Kardeşine Bu Orucunu Bozdurmaya Yemîn Eden Ve Orucu Bozmak Kendisine Daha Hayırlı Olduğu Takdirde Orucunu Bozan Kimseye Bir Ödeme Gerekmediği Görüşünde Bulunan Kimse Babı
51- Şa'bân Ayında Tutulan Oruc(Un Fazileti) Babı
52- Peygamber(S)'İn Nafile Orucu Tutması Ve Tutmaması Nevinden Zikrolunan Şeyler Bâbı
53- Konuğun (Kendisini Konuklayıp Ağırlayan Kimsenin Tutmakta Olduğu Nafile) Orucundaki Hakkı Babı
54- Nafile Oruç Tutmakta Bedenin {Sağlığının Gözetilmesi, Merhamet Ve Şefkat Edilmesi) Hakkı Babı
55- Dehr (Yânı Bütün Sene) Orucu Babı
56- Nafile Oruç Hususunda Ehlin (Yani Çocukların, Eşît ve Diğer Yakınların) Hakkı Babı
57- Bir Gün Oruç Tutmak Vş Bir Gün İftar Etmek Babı
58- Davud Alehi's-Selamın Orucu Babı
59- Her Ayın Onüç, Ondört, Onreşînci Günleri Olan "Eyyâmu'l-Bîd"De Oruç Tutmak Babı
60- Bir Topluluğu Ziyaret Edip De Onların Yanında İftar Etmeyen Kimse Babı
61- Ayın Sonunda Oruç Tutmak Babı
62- Cumua Günü Orucu Babı
63- Bâb: İnsan Herhangi Bîr İbâdeti Günlerden Birine Ayırıp Tahsis Eder Mi?
64- Arefe Günü Orucu Babı
65- Ramazân Bayramı Gününde Oruç (Tutmanın Hükmü) Babı
66- Kurban Bayramının Birinci Gününde Oruç (Tutlmanın Hükmü) Babı
67- Teşrîk Günlerinde Oruç Tutma(Nın Hükmü) Babı
68- Âşûrâ Günü Oruçu(Nun Hükmü) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

31- KİTÂBU'S-SAVM

(Oruç Tutmak Kitabı) [1]

1- Ramazân Orucunun Vucûbu Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Ey îmân edenler, sizden evvelki(ümmet)lere yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruç tutmak yazıldı, tâ ki korunasımz" (el-Bakara: 183) [2]

1-.....Talha ibnu Ubeydillah (şöyle demiştir): Bir A'râbî başının saçları dağınık hâlde RasûlullarTa geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah benim üzerime namazdan neyi farz kıldı, bana haber ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Beş vakit namaz (farz etti), ancak senin kendiliğinden bir şey kılman olabilir" buyurdu.
O zât:
— Allah benim üzerime oruç tutmaktan neyi farz kıldı, bana haber ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Ramazân ayını farz kıldı, ancak senin kendiliğinden bir mikdâr oruç tutman olabilir" buyurdu.
O zât:
— Allah'ın benim üzerime zekâttan farz kıldığı şeyi bana haber ver! dedi.
Rasûlullah p zâta İslâm'ın ibâdet yollarım (zekâtı, mikdârlarını, haccı ve hükümlerini) haber verdi. A'râbî:
— Sana (hakkı) ikram eden Allah'a yemîn ederim ki, ben kendiliğimden gönüllü hiçbir şeyi yapmam, Allah'ın benim üzerime farz kıldığı şeylerden de hiçbir şeyi eksik yapmam, dedi.
Bu sözü üzerine Rasûlullah (S):
"Eğer doğru söylediyse felah buldu"; yâhud da: "Eğer doğ-ö'ylüyorsa cennete girdi" buyurdu [3].

2-.....Ibn Umer (R). şöyle demiştir: Peygamber (S) âşûrâ orucu tuttu ve âşûrâ orucunu tutmayı emretti. Ramazân orucu farz kılınınca, âşûrâ orucu tutmak terk olundu. (Râvî dedi ki:) Abdullah ibn Umer âşûrâ orucunu tutmazdı, ancak tutmakta olduğu nafile oruca tesadüf etmesi olabilirdi [4].

3-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Kureyş, Câhiliyet devrinde âşûrâ günü oruç tutardı. Sonra Rasûlullah (S) -Medine'ye gelince insanlara- bu âşûrâ orucunu tutmayı emretti. Nihayet ramazân orucu farz kılınınca Rasûlullah: "Âşûrâ orucunu tutmak isteyen, onu yine tutsun; isteyen de yesin" buyurdu [5].

2- Oruç Tutmanın Fazileti Babı

4-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ouıç bir kalkandır. Oruçlu kimse kötü söz söylemesin ve cahillik yapmasın (yânî Câhiliyet fiillerinden birşey yapmasın). Eğer herhangibir kimse kendisiyle döğüşmeye yâhud söğüşmeye girişirse, ona iki defa 'Ben oruçluyum' desin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlu ağızın kokusu, Yüce Allah katında misk kokusundan daha temizdir. Yüce Allah: Oruçlu kimse benim için yemesini, içmesini, cinsî arzusunu terk eder. Oruç, doğrudan doğruya bana edilen (riya karışmayan) bir ibâdettir. Onun ecrini de doğrucan doğruya ben veririm. Hâlbuki diğer güzel amellerin hepsi on misli ile ödenir"[6].

3- Bâb: Oruç Tutmak (Günâhlara) Keffârettır

5-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb: Peygamber(S)'den fitne hakkındaki hadîsi kim ezberinde tutuyor? dedi. Huzeyfe dedi ki: Ben onu Peygamber'den işittim: "İnsanın ehli, malı, komşusu yüzünden uğrayacağı fitneye namaz kılması, oruç tutması, sadaka vermesi keffâret ofar"buyuruyordu. Umer: Sormakta olduğum, bu fitne değildir. Ben denizin dalgalanışı gibi dalgalanacak olan büyük fitneden soruyorum, dedi. Huzeyfe: Muhakkak bunun önünde kilidli bir kapı vardır, dedi. Umer: O kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı? dedi. Huzeyfe: Kırılır, dedi. Umer: Bu kırık kapı kıyamet gününe kadar kilidlenmemeye lâyıktır, dedi [7].
Râvî Şakîk dedi ki: Biz Mesrük'a: Huzeyfe'ye sor bakalım; Umer kapının kim olduğunu biliyor muydu? dedik. Huzeyfe'ye sordu. Huzeyfe: Evet; Umer, yarından evvel bu gecenin geleceğini bildiği gibi biliyordu, dedi [8].

4- Bâb: Er-Reyyân (Kapısı) Oruç Tutanlar İçindir

6-.....Sehl(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cennette er~Reyyân denilen bir kapı vardır. Bu kapıdan kıyamet gününde yalnız oruç tutanlar girer; ondan oruç tutanlardan başka hiç kimse girmez. (Kıyamet gününde:) Oruç tutanlar nerede? denilir. Oruç tutanlar kalkarlar ve o kapıdan girerler. Onlardan başka hiçbir kimse buradan girmez. Onlar girdiği zaman kapı kapatılır, artık bu kapıdan hiçbir kimse girmez"[9]

7-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim Allah yolunda çift sadaka verirse, cennet kapılarından: Ey Allah'ın kulu! (Buraya gel!) Bu kapı hayırlıdır! diye çağırılır. Çok namaz kılanlardan olan kimse de (cennetin) namaz kapısından çağrılır. Cihâd ehlinden olan kimse de cihâd kapısından çağrılır. Oruç tutanlardan olan kimse de er-Reyyân

kapısından çağırılır. Sadaka sahihlerinden olan kimse de, sadaka kapısından çağırılır."
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah! Bu kapılardan çağırılan kimse üzerine bir zarar var mıdır? Bir kişi bu kapıların hepsinden da'vet olunur mu? diye sordu.
Rasûlullah:
"Evet, hepsinden da'vet olunur. Ve ben, senin onlardan ol-nan ümîd ediyorum" buyurdu [10].

5- Bâb: "Ramazân" Mı, Yâhud "Ramazân Ayı" Mı Denilir?

Ve bu ta'bîrlerin hepsini caiz gören kimse. Peygamber (S) de "Kim ramazân orucunu tutarsa..." ve keza "Ramazânın önüne geçmeyin..." buyurmuştur [11]

8-...Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S): "Ramazân geldiği zamân\cennet kapıları açılır" buyurdu [12].

9-.....İbnu Şihâb şöyle dedi: Bana Temîmîler'in azâdhsı olan İbnu Ebî Enes haber verdi ki, ona da babası Mâlik ibn Ebî Âmir, Ebû Hureyre'den işittiğini tahdîs etmiştir: Ebû Hureyre şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ramazân ayı girdiği zaman gök kapıları açılır ve cehennem kapıları kapatılır, şeytânlar da zincirlenir"[13].

10-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Ramazânı (yânî hilâlini) gördüğünüz zaman oruç tutun. Şevval hilâlini gördüğünüz zaman da iftar edin (bayram yapm). Eğer size (gökyüzü bulutlu olmaktan dolayı) hilâl gizli kalırsa, artık ramazân hilâlini (otuza tamamlamakla) takdir ve he-sâb ediniz".
Leys ibn Sa'd'den rivayet eden diğer râvî şöyle demiştir: Bana Ukayl ibn Hâlid ile Yûnus ibn Yezîd tahdîs ettiler ki, Rasûlullah: "Ramazân hilâlini,." buyurmuştur [14].

6- Ramazân Orucunu İnanarak, Sevabını Allah'tan Umarak Ve (Tam İhlâsla) Niyet Ederek Tutan Kimse Babı

Ve Aişe (R), Peygamber'in: "Onlar niyetleri üzere diriltilirler.." buyurduğunu söylemiştir[15].

11-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Her kim inanarak ve sevabını Allah'tan umarak Kadir Gecesi'nde kalkar ibâdet ederse, geçmiş günâhları onun lehine mağfiret olunur. Her kim de ramazân orucunu inanarak ve mükâfatını ancak Allah'tan umarak tutarsa, onun geçmiş (küçük) günâhları mağfiret olunur" buyurmuştur [16].

7- Bâb: Peygamber(S)'İn En Cömert Olduğu Zaman Ramazân Ayı Olurdu

12-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hayırda insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da ramazânda Cibril'in kendisine çokça kavuştuğu zamandadır. Cibril aleyhi's-selâm ramazânın her gecesinde O'nunla buluşur, gündüz geceden sıyrılıp çıkıncaya kadar -veya ramazan ayı çıkıncaya kadar- Peygamber Kur'-ân'ı ona arzederdi. Cibril, Peygamber'e kavuştuğu zaman da Peygamber hayırda, eserken maniaya uğramayan rüzgârdan daha cömert olurdu [17].

8- Oruçta İken Yalan Söylemeyi Ve Yalan İle Amel Etmeyi Terkeylemeyen Kimse Babı [18]**.**

13-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "'Her kim yalan söylemeyi ve yalanla amel etmeyi bırakmazsa, o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah için hiçbir ihtiyâç yoktur" [19].

9- Bâb: İnsan Söğüldücû Zaman "Ben Oruçluyum" Der Mi?

14-..... Ebû Hureyre (R).şöyle diyordu:RasûlulIah (S) dedi ki: "Allah: 'Âdem oğlunun işlediği her hayır iş kendisi içindir, fakat oruç böyle değildir. Oruç sırf benim için edilen bir ibâdettir. Onun mükâfatım da ben veririm" buyurdu. Oruç bir kalkandır. Herhangi birinizin oruç günü olduğu zaman artık o kimse kötü söz ve fiil yapmasın, düşmanlık -veya bağırma-da yapmasın. Eğer bir kimse ona söver yâfiud onunla döğüşürse, derhâl: Ben oruçlu bir kimseyim, desin. Mu-hammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, oruçlu ağzın (açlık) kokusu Allah indinde misk kokusundan daha hoş ve daha temizdir. Oruçlunun sevinip neş'eleneceği iki sevinci vardır: Birisi orucu bozduğu zaman sevinir, öbürüsü de Rabb'ına kavuştuğu zaman orucu(nnn mükâfatı) ile sevinir"[20].

10- Bekârlığın Baskısıyla Nefsinin Harama Düşmesinden Endîşe Eden Kimsenin Oruç Tutması Babı

15-.....Alkame şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un beraberinde yürüdüğüm sırada Abdullah (R) şöyle dedi: Bizler Peygam-ber'in beraberinde bulunuyorduk. Peygamber (S): "Kim evlenmeye güçyetirirse evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan en çok men3 eden, ferci de (yânî ırzı da) en sağlam muhafaza, eyleyendir. Kimin evlenmeye gücü yetmezse oruç tutsun. Çünkü oruç, oruçlu için şehvet kırıcıdır" buyurdu [21]

11-Peygamber(S)'In: "Ramazân Hilâlini Gördüğünüz Zaman Oruç Tutun, Şevval Hilâlini Gördüğünüz Vakit De İftar Edin (Bayram Yapın)" Sözü Babı [22]

Ve Silâtu'bnu Zufer el-Absî, Ammâr ibirYâsir'den söyledi ki o: "Kim şekk günü oruç tutarsa, muhakkak Ebû Kaasım(S)'a âsî olmuştur" demiştir [23].

16-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) ramazânı zikretti de şöyle buyurdu: "Hilâli görmedikçe oruç tutmayınız. Ve yine hilâli görmedikçe iftar etmeyiniz. Eğer hilâl size karşı bulutla örtülürse, hilâl için takdir (yânı hesâb) yapınız" [24]

17-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasülullah (S): "Bir ay, yirmi dokuz gecedir. Hilâli görmedikçe oruç tutmayınız. Eğer hilâl size karşı bulutla örtülürse, şa'bamn sayısını otuz güne doldurup tamamlayın" buyurdu [25].

18-.....Cebele ibnu Suhaym şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim: Peygamber (S) -iki elinin on parmağım açıp iki kerre işaret ederek-: "Ay şöyle şöyledir" buyurdu, üçüncü işarette ise baş parmağını yumdu, diyordu [26].

19-.....Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) yâhud da Ebu'l-Kaasım (S) şöyle buyurdu: "Ramazân hilâlini gördüğünüz vakit (oruca niyet edip) oruç tutunuz. Ve şevval hilâlini gördükten sonra da iftar (yânı bayram) yapınız. Eğer üzerinize hilâl gizlenir ise, şa'bân ayının günlerinin sayısını otuza tamamlayın"[27].

20..... Ümmü Seleme(R)'den (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) bir ay kadınlarının yanına girmemeye yemîn etmişti. Yirmidokuz gün geçince günün evvelinde yâhud sonunda (Âişe'nin yanına) geldi. Kendisine:
— Sen bir ay (yanımıza) girmeyeceğine yemîn etmiştin? denildi.
Bunun üzerine Peygamber: - '"Ay yirmidokuz gün olur" buyurdu [28].

21-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kadın arının yanına girmemeye yemîn etti. Rasûlullah'ın bir ayağı yerinden ayrılmıştı (yânî çıkmıştı). Rasûlullah yirmidokuz gece yüksekçe bir yerde ikaamet etti. Sonra aşağıya indi. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Sen bir ay (eve girmemeye) yemîn etmiştin? dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ay, yirmidokuz gün olur" buyurdu [29].

12- Bâb: İki Bayram Aylari Noksan Olmazlar
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki:
İshâk: "Bu iki aydan herhangi biri (sayı ve hesâbca) eksik olsa bile, (ecr ve sevâb cihetiyle) tam ve kâmildir" demiştir [30].
Muhammed de: "Bu iki ay noksan olarak birleşmezler" dedi [31].

22-.....Ebû Bekre(R)den (şöyle demiştir): Peygamber (S): "iki öay eksik olmazlar: Bunlar iki bayram ayı olan ramazân ile zu'l-hicce'dir" buyurdu [32].

13- Peygamber(S)1N: "Biz Yazı Yazmaz Ve (Yıldız) Hesabı Yapmayız" Sözü(NÜ Beyân) Babı

23-.....Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Biz Arab kavmi, ümmî bir topluluğuz. Yazı yazmaz ve (yıldız) hesabı yapmayız- Ay, bazen şöyledir, bazen böyledir". Râvî dedi ki: Peygamber bununla, bir defa ay yirmidokuz, bir defa da otuzdur demek istiyor [33].

I4- Bab:

"Hiçbir kimse bir günün ve iki günün orucuyla ramazânın önüne geçmesin".

24-.....Ebû Hureyre(R)'den:(o, şöyle demiştir):Peygamber(S) şöyle buyurdu: "Sizin hiçbiriniz bir günün yâhud iki günün orucuyla ramazânın önüne geçmesin. Ancak i'tiyâd edindiği orucunu tutmakta bulunan bir kimse olması müstesnadır. O kimse ramazânın önündeki bu günün orucunu tutsun" [34].

15- Zikri Ulu Olan Allah'ın Şu Kavli Babı

"Oruç (günlerinizin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl edildi. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libâssınız. Allah nefislerinize karşı za'f göstermekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın ve ^ Allah'ın hakkınızda yazdığını isteyin..." (el-Bakara: 178) [35].

25-.....el-Berâibnu Âzib (R) şöyle dedi: (Oruç ilk farz olduğu sırada) Muhammed(S)'in sahâbîleri arasında bir kimse oruç tutar da iftar zamanında iftar edemederrüyursa, o kimse ne gecesinde ne gündüzünde tâ akşama girinceye kadar birşey yiyemezdi. Ensâr'dan Kays ibnu Sırme oruçlu olduğu birgün iftar vakti olunca evine gelmiş ve kanısına:
— Yanınızda yiyecek var mı? diye sormuştu.
Karısı:
— Hayır yoktur, fakat gider senin için ararım, demişti. Kays o gün arazîsinde çalışıyordu. Yorgunluğundan uyku ona galebe etmiş, iftar zamanını uyku ile geçirmişti. Karısı ona gelip, Kays'ın uykuda olduğunu görünce:
— Vay sana yazık oldu, dedi.
Gündüz olup gün yarıya varınca Kays'a bir baygınlık geldi. Bu durum Peygamber'e söylendi. Bunun üzerine şü âyet indi: "Oruç (günlerinizin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl kılındı. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libâssınız. Allah nefislerinize karşı zaf göstermekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın ve Allah *ın hakkınızda yazdlğim İsteyin... " (el-Bakara: 178).
Bu âyetin inmesi üzerine sahâbîler çok sevindiler. Müteakiben de: "(Bütün gece, sâdık) fecr olan ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın..." (el-Bakara: 178) kelâmı İndi [36].

16- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Bütün gece, sâdık) fecr olan ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın..." (el-Bakara: 178)
Bu bâbda el-Berâ*mn Peygamber'den rivayet ettiği hadîs vardır[37].

26-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: "Sîze beyaz iplik siyah iplikten seçilinceye kadar yiyiniz içiniz..." (ei-Bakara: W8) âyeti indiği zaman ben hemen bir siyah, bir de beyaz ip edindim ve bunları yastığımın altına koydum. Geceleyin zaman zaman bunlara bakmaya başladım. Fakat bunlar bana birbirinden seçilmiyordu. Kuşluk vakti Rasûlullah'a gittim ve bunu kendisine zikrettim. Rasûlullah (S): "Bu kara iplik ile ak iplik, gecenin karanlığı ile gündüzün aklığından ibarettir" buyurdu [38].

27-.....Sehİ ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: "Size beyaz iplik siyah iplikten seçilinceye kadar yiyiniz içiniz..." (ei-Bakara: i78> âyeti indiğinde "Mine'I-fecri (= Fecrden)" kaydı inmemişti. Birtakım adamlar oruç tutmak istediklerinde bunlardan birisi ayağına beyaz iplik ve siyah iplik bağlamış ve bunların görülmesi kendisine belirinceye kadar yemekten vazgeçmemişti. Bunun üzerine Allah sonradan "MineH-fecri (= Fecrden)" kaydı ve beyânını indirdi de, böylece sahâbîler Yüce Allah'ın "Beyaz iplik ve siyah iplik" kavliyle ancak gece ve gündüzü kasdettiğini öğrendiler [39].

17- Peygamber(S)'in: "Sakın Sizleri Bilâvin Ezanı Sahurunuzdan Men' Etmesin" Kavli Bâbl [40]

28-..... Nâfi', İbn Umer'den; bir de el-Kaasım ibn Muhammed (106) Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Bilâl geceleyin ezan okuı idi. Rasûlullah (S): Ümmü Mektûm oğlu ezan okuyuncaya kadar yiyiniz, içiniz- Çünkü Ümmü Mektûm oğlu fecr tulü' etmedikçe ezan okumaz" buyurdu [41].
el-Kaasım: Bu ikisinin ezanı arasında ancak şunun (Ümmü Mektûm oğlu'nun) çıkması ve bunun (Bilâl'in) inmesi kadar zaman vardı, demiştir [42].

18- Sahuru Geciktirmek Babı

29-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ailem içinde sahur yemeğini yer idim de, sonra Rasûlullah'ın beraberinde secdeyi, yânî sabah namazını yetiştirebilmek için benim bir sür'atim (yânî acele edişim) olurdu [43].

19- Sahur İle Sabah Namazı Arasında Ne Kadar Zaman Vardır? Babı

30-.....Enes ibn Mâlik'ten; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'den. Zeyd
ibn Sabit şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde sahur yemeği yedik. Sonra Peygamber (sabah) namazına kalktı. Enes dedi ki: Ben de Zeyd'e:
— Sabah ezanı ile sahur arasında ne kadar zaman bulundu? diye sordum.
Zeyd:
— Elli âyet (okuyacak) kadar, diye cevâb verdi [44].

20- Peygamber (S) Ve Sahâbtleri, Oruçlarını Arka Arkaya Ekledikleri Ve Geceleyin Sahur Yemeği Yemek Zikrolunmadığı İçin. Bunu Vâcib Kılmayarak Sahur Yemeği Yemenin Bereketi Babı [45]

31-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (o şöyle demiştir): Peygamber (S) orucunu arka arkaya ekledi. Bâzı kimseler de oruçlarını arka arkaya eklediler. Fakat bu onlara ağır geldi de, Peygamber onları, orucu, sahur yemeğini yemeksizin birbirine

ulamaktan nehyet-ti. Onlar:
— Sen orucunu ekliyorsun, dediler. Peygamber:
— "Benim hâlim sizin hâliniz gibi değildir. Çünkü ben (Rabb'-im tarafından) doyurulurum ve sulanırım" buyurdu [46].

32-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Sahur yemeğe yiyiniz. Çünkü sahur yemeğinde bereket vardır" buyurdu [47].

21- Bâb: İnsan Oruç Tutmaya Gündüzleyin Niyet Ettiği Zaman (Sahîh .Olur Mu, Olmaz Mı)? [48]

Ve Ümmü'd-Derdâ: EbuM-Derdâ (bazen gündüz vakti): Yanınızda yiyecek birşey var mıdır? diye sorardı. Eğer biz: Hayır, yoktur dersek, Ebu'd-Derdâ: Öyleyse ben bu gün oruçluyum, der(oruca niyet eder)di, demiştir.
Ve böyle, gündüzleyin oruca niyet etme fiilini Ebû Talha, Ebû Hureyre, İbn Abbâs ve Huzeyfe de (Allah onlardan râzî olsun) yapmışlardır [49].

33-.....Seleme ibnu'l-Ekva'(R)'dan (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) âşûrâ günü gündüzü bir kimseyi insanlar arasında şunu nida ve i'lân etmesi için gönderdi: "Her kim yemek yedi ise (gününün karnını yemeyerek) gününü tamamlasın -yâhud- oruç tutsun. Birşey yememiş olan da artık birşey yemesin!"[50].

22- Cünüb Olarak Sabaha Giren Oruçlunun Hâli Babı

34-..... Sumeyye, efendisi Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân'dan işitmiştir. Ebû Bekr şöyle demiştir:,Ben ve babam Abdurrahmân ibnu'l-Hâris, Âişe'nin ve Ümmü Seleme'nin yanına girdiğimiz zaman... H Bize Ebû'UYemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb ibnu Ebî Hamza, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Bana Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân ibn Haris haber verd ki, babası Abdurrahmân, Mervân ibnu'l-Hakem'e (vefatı: 65 H. Ramazânı) şunu haber vermiştir; Âişe ve Ümmü Seleme bu Abdurrahmân'a, Rasûlullah (S) ehliyle cinsî münâsebetten dolayı cünüb olduğu hâlde fecr ona erişirdi. Fecrden sonra Rasûlullah yıkanır ve orucu tutardı, diye haber verdiler.
Bu haber üzerine vâlî Mervân, Abdurrahmân ibnu'l-Hâris'e hitaben: Allah'a yemîn ediyorum ki, sen bu haberi makaale ile Ebû Hu-reyre'yi muhakkak zorluğa düşürüyorsun, dedi. Ve Mervân, o günlerde (Muâviye ibn Ebî Sufyân tarafından) Medîne üzerinde hâkim bulunuyordu. Ebû Bekr dedi ki: Abdurrahmân, Mervân'ın bu sözünden hoşlanmadı. Bundan bir müddet sonra Zu'1-Huleyfe'de bizim Ebû Hureyre ile birleşmemiz mukadder oldu. Ebû Hureyre'nin orada bir arazîsi vardı. İşte bu buluşmada Abdurrahmân, Ebû Hu-reyre'ye: Ben sana bir iş söyleyeceğim. Eğer Mervân o iş hususunda bana yemîn etmiş olmayaydı, ben o işi sana zikretmezdim, dedi. Ve akabinde ona Âişe ile Ümmü Seleme'nin yukarıda geçen sözlerini zikretti. (Ebû Hureyre'nin yüzü renklendi ve:) Görüşüm böyledir (yânî cünüb olarak sabaha giren oruç tutmaz). Bana el-Fadl ibnu Abbâs tahdîs etti, o daha iyi bilendir, dedi.
Ve Hemmâm ibn Münebbih ile Abdullah ibn Umer'in oğlu, Ebû Hureyre'den olmak üzere, Peygamber (S) böyle kişiyeiftâr ile emrederdi, diye söylemişlerdir. (Buhârî dedi ki): Birincisi, yânî Âişe ve Ümmü Seleme hadîsi ittisal bakımından daha sağlamdır[51].

23- Oruçlu Olan Erkek Ve Kadının Derilerinin Birbirlerine Sürüşmelerinin Hükmü) Babı [52]

Ve Aişe (R): Oruçlu erkeğe kadının, yalnız ferci haram olur, demiştir [53].

35-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) oruçlu iken öper ve sarmaşıp derisini kadının derisine dokundururdu. O, sizin nefsine en hâkim olanınızdı[54].
Buhârî dedi ki: İbn Abbâs: "Me'reb", hacet; "Meârib" (Tâhâ: 18), hacetler demektir, demiştir [55].
Tâvûs da: "Gayri ulVl-ırbetV (en-Nûr: 3 i), kendisinin kadınlara bir ihtiyâcı olmayan ahmak kişi demektir, demiştir [56].

24- Oruçlu İçin Öpme(Nin Hükmü) Babı

Ve Câbir ibn Zeyd: Eğer erkek karısına bakar da menî indirirse, orucunu tamamlar, demiştir [57].

36-.....Âişe(R): Rasûlullah (S) oruçlu iken kadınlarının bâzısını muhakkak öperdi, demiş; sonra da gülmüştür[58].
Ma'mer'den; o da Tâvûs'un oğlundan; o da babasından., senediyle rivayet etmiştir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

37-.....Ümmü Seleme'ninkızıZeyneb'den: Annesi Ümmü Seleme şöyle demiştir: Ben Rasûlullah ile beraber saçaklı kadife örtünün altında yattığımız sırada birden hayz oldum. Bunun üzerine ben yavaşça sıyrılıp, hayza mahsûs elbisemi aldım. Rasûlullah: "Neyin var, hayızın mı geldi?" diye sordu. Evet, dedim. Akabinde O'nunla beraber saçaklı kadife örtünün içine girdim. Ümmü Seleme ve Rasûlullah, ikisi de cünüblükten dolayı bir kab içinde yıkanırlardı. Ve Rasûlullah oruçlu olduğu hâlde (ben) Ümmü Seleme'yi öperdi [59].

25- Oruçlunun Yıkanması Babı

Ve İbn Umer oruçlu iken bir bezi ıslatıp kendi üzerine atmıştır [60]. eş-Şa'bî de oruçlu iken hammâma girmiştir [61]
ibn Abbâs tencerede pişmekte olan yemeği yâhud herhangi yiyecek şeyi tadmakta be's yoktur, dedi [62].
Hasen Basrî: Oruçlu için suyu ağıza alıp çalkalamakta ve soğuk suya girip durmakla serinlemekte be's yoktur, demiştir [63].
İbn Mes'ûd: Herhangi birinizin oruç günü olduğu zaman yağlanmış . ve saçları taranmış olarak sabaha girsin, demiştir [64].
Enes ibn Mâlik de: Benim içinde yıkanılacak bazam (= Bakırdan edinilen bir havuzum, küvetim) vardı. Ben oruçlu iken (sıcak hissettiğimde serinlemek için) kendimi onun içine atar dururdum, demiştir [65].
Ve Peygamber'in oruçlu iken dişlerini misvakladığı zikrolunur [66]. İbn Umer de: Oruçlu, gündüzün evvelinde ve sonunda dişlerini misvakla ovar, demiştir [67]. Atâ ibn Ebî Rebâh: Eğer oruçlu kimse tükürüğünüm yutarsa, orucunu bozar demem, demiştir [68]. İbn Şîrîn de: Yaş misvakla misvaklamasında be's yoktur, dedi. Kendisine: Yaş misvakın bir tadı vardır, denildi de o: Suyun da bir tadı vardır. Hâlbuki sen abdest alırken ağzına su alıp çalkalıyorsun, dedi [69]. Enes ibn Mâlik, Hasen Basrî, İbrahim Nahaî: Göze sürme ve herhangi bir ilâç sürmekte oruçlu için hiçbir be's görmemişlerdir [70].

38-.....Âişe (R): Peygamber (S) ramazânda ihtilâm olmaktan başka sebeble cünüb olduğu hâlde kendisine fecr erişirdi, akabinde yıkanır ve orucunu tutardı, demiştir [71].

39- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân ibni'l-Hâris ibn Hişâm ibni'l-Mugîre'nin himayesinde bulunan Sumeyy'den tahdîs etti ki, bu Sumeyy, efendisi olan Ebû Bekr ibn Abdirrahmân'dan şöyle dediğini işitmiştir: Ben babamla beraber gitmiş ve nihayet onun beraberinde olarak Âişe'nin yanına girmiştik. Âişe (R): Rasûlullah (S) üzerine şehâdet ediyorum ki, O, ihtilâmdan dolayı değil, cinsî münâsebetten ötürü cünüb bulunduğu hâlde muhakkak sabaha girer, sonra da cünüb olarak girdiği o gününde oruç tutardı, dedi. Bundan sonra biz Ümmü Seleme'nin yanına girdik. O da Âişe'nin söylediği gibi söyledi [72].

26- Oruçlunun Unutarak Yediği Ve İçtiği Zamandaki Hükmü Babı

Ve Atâ: Oruçlu burnuna su çektikten sonra geri püskürürken burnundaki deliklerden boğazına su girerse, kendisi buna mâlik olamamış ise, bunda be's yoktur, demiştir[73].
Hasen de: Eğer oruçlunun boğazına sinek girerse, oruçluya birşey lâzım gelmez, demiştir [74].
Hasen ve Mücâhid: Eğer oruçlu orucunu unutarak cinsî münâsebet yaparsa, kendisine hiçbirşey lâzım gelmez, demiştir [75].

40-.....Muhammed ibn Şîrîn, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Oruçlu kimse oruçlu olduğunu unutup da yediği ve içtiği zaman, orucunu (bozmayıp) tamamlasın! Çünkü o oruçluya ancak Allah yedirmiş ve içirmiştir" buyurmuştur [76].

27- Oruçlunun Yaş Ve Kuru Misvakla Dişlerini Fırçalaması Babı

Ve Âmir ibn Rabîa'nın: Ben, Peygamber(S)'i oruçlu olduğu hâlde misvakla dişlerini temizlerken ihata edemiyeceğim yâhud sayamacağım kadar çok gördüm, dediği zikrolunuyor[77].
Ebû Hureyre de: Peygamber (S): "Ümmetime meşakkat verecek olmayaydım, her abdest alışta dişlerini misvakla temizlemelerini onlara muhakkak emrederdim" buyurdu demiştir [78]. Bunun benzeri olan hadîs, Câbir ibn Abdillah'tan, Zeyd ibn Hâlid'den; onlar da Peygamber'den olmak üzere rivayet olunuyor. (Buhârî dedi ki:) Peygamber bu hadîsinde oruçluyu oruçsuzdan ayırmamıştır [79].
Ve Aişe: Peygamber (S): "Misvaklanmak, ağızın temiz kalmasına ve Rabb'in razı olmasına sebebdir" buyurdu demiştir [80].
Atâ ile Katâde de: Oruçlu tükürüğünü yutabilir, demişlerdir[81].

41-.....Humrân şöyle demiştir: Ben Usmân ibn Affân(R)'ı abdest alırken gördüm. Şöyle ki: Evvelâ elleri üzerine üç kerre su döküp yıkadı. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su verip yine çıkardı. Sonra yüzünü üç kerre yıkadı. Sonra sağ elini dirseğe kadar üç kerre yıkadı. Sonra sol elini dirseğe kadar üç kerre yıkadı. Sonra başını mes-hetti. Sonra sağ ayağını üç kerre, sonra sol ayağını da üç kerre yıkadı. Sonra: RasûluIlah'ı şu benim abdest alışım gibi abdest alırken gördüm. Rasûlullah (S) abdesti aldıktan sonra: "Her kim benim şu abdest atışım gibi abdest alır, sonra da iki rek'at namaz kılar ve bu iki rek'at içinde kendi nefsini birşeyle konuşturmaz (yânî hatırına namazla ilgisi olmayan birşeyi getirmez) ise, muhakkak o kimsenin geçmiş günâhları kendi lehine mağfiret olunur" buyurdu, dedi [82].

28- Peygamberdin : "Herhangi Biriniz Abdest Aldığızaman Burnuna Su Çeksin" Hadîsi Babı

Buhârî dedi ki: Peygamber bu hadîsinde oruçlu ile oruçsuz arasım ayırmamıştır [83]. Hasen de: Eğer boğaza ulaşmazsa buruna dökülen burun ilâcında oruçlu için be's yoktur. Oruçlu kişi gözüne sürme çekebilir, demiştir [84].
Ve Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demiştir: Oruçlu kişi ağzına su alıp çalkalar, sonra ağzındaki suyu dışarıya boşaltır ve bu sulu tükrüğünü yutmadığı takdirde bu ona zarar vermez. Zâten bunu boşaltınca ağzında hâlis tükrükten başka ne kalır ki? Ben sakız çiğnemek orucu bozar demem. Velâkin oruçlu sakız çiğnemekten nehyolunur. Oruçlu abdest alırken

burnuna su çekip çıkardığında boğazına su girerse be's yoktur. Çünkü o, boğazına kaçırmamağa mâlik değildir [85].

29- Bâb: Oruçlu. Ramazan Gündüzünde Bilerek Cinsî Münâsebet Yaptığı Zaman (Kendisine Keffâret Vâcib Olur)

Ve Ebû Hureyre'den, onun şu hadîsi Peygamber'e yükseltir olduğu zikrolunur: "Her kim ramazândan bir günün orucunu özürsüz ve hastalıksız olduğu hâlde bozarsa, o farz orucu -şayet tutsa- nafile olarak tutacağı dehr orucu kaza etmez (onu ancak onun yerine tutacağı bir günlük kaza orucu öder)" [86]. İbn Mes'ûd da bu Ebû Hureyre hadîsinin delâlet ettiği hükme kaail olmuştur [87]. Saîd ibn Müseyyeb, Şa'bî, İbn Cureyc, İbrâhîm Nahaî, Katâde ve Hammâd ibn Süleyman: Ramazân gündüzünde oruç bozan kişi, bozduğu orucun yerine bir gün kaza orucu tutar, demişlerdir [88].

42-.....Âişe (R) şöyle diyordu: Peygamber'e bir adam geldi de, kendini kinaye ederek:
— O yanmıştır, dedi. Peygamber ona:
— "Senin neyin var (hâlin nedir)'?" diye sordu. O zât:
— Ramazân gündüzünde bilerek eşime isabet ettim (yânî cinsî münâsebet yaptım), dedi.
Bu arada Peygamber'e "Arak" denilen bir mıktel (yânîzenbile benzer bir sepet) içinde hurma getirildi. Peygamber:
— "O yama kişi nerededir?" diye sordu. O adam:
— Benim; buradayım, dedi. Peygamber (S):
— "Bu hurmaları (altmış fakire) sadaka yap!" buyurdu [89].

30- Bâb: Oruçlu, Keffâret Yapacağı Hiçbirşeyi Yok İken Ramazân Gündüzünde Bilerek Cinsî Münâsebet Yapar Da Bu Arada Kendisine Sadaka Verilirse, O Bunu Keffâret' Yapsın [90]

43-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Peygarnber'in yanında oturmuş bulunduğumuz sırada O'na bir-kimse geldi de:
— Yâ Rasûlallah, helak oldum! dedi. Rasûlullah ona:
— "Sana ne oldu ki?" diye sordu. O kimse:
— Oruçlu olduğum hâlde kadınımın üzerine düştüm (yânî onunla cinsî münâsebet yaptım), dedi., Rasûlullah (S):
— "Hürriyete kavuşturacağın bir köle bulabilir misin?" buyurdu. O zât:
— Hayır (bulamam), dedi. Rasûlullah:
— "Öyle ise iki ay zincirleme oruç tutmaya gücün yeter mi?" diye sordu.
O zât:
— Hayır, buna güç yetiremem, dedi. Rasûlullah:
— "Altmış yoksulu doyurmak yolunu bulabilir misin?" buyurdu.
O zât:
— Hayır (bulamam), dedi.
Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber bir süre bekledi. Bizler de bu bekleyiş üzerinde iken Peygamber'e içinde hurma dolu bir arak getirildi. Arak, mıktel demektir. Peygamber:
— "O mes'ele soran kimse nerededir?" buyurdu. O zât:
— Benim (buradayım diye ayağa kalktı).
Peygamber:
— "Bu hurmayı al da yoksullara sadaka eti" buyurdu. ft O adam:
— Benden daha fakîr olana mı vereceğim, yâ Rasûlallah? Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin iki kara taşlığı arasında benim ev halkımdan daha fakîr bir ev halkı yoktur, dedi.
Râvî: İki lâbe ile, iki kara taşlığı kaşdediyor, demiştir. Bu sözü üzerine Peygamber, köpek dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Sonra da o zâta:
— "Haydi bu hurmayı (al da) ailene yedir!" buyurdu [91].

31- Ramazân Gündüzünde Cinsî Münâsebet Yapan Oruçlu, Aile Ferdleri Muhtâc Bulunduklarında Keffâret Erzakından Kendi Ailesine Yedirir Mi Babı [92]

44-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'e geldi ve:
— Kavmin en gerisinde olan bu insan ramazân gündüzünde kadınının üstüne düştü, dedi.
Peygamber ona:
— "Bir köleyi hürriyetine kavuşturacak imkânı bulabilir misin?" buyurdu.
O zât:
— Hayır (bulamam), dedi. Peygamber:
— "Öyle ise zincirleme iki ay oruç tutmağa güç yetirebilir misin?" buyurdu.
O zât:
— Hayır (güç yetiremem), dedi. Peygamber:
— "Altmış fakiri doyurabileceğin birşey bulabilir misin?" buyurdu.
O zât:

— Hayır (bulamam), dedi.
.Ebû Hureyre dedi ki: Bu sırada Peygamber'e içi hurma dolu bir arak getirildi. O zebbîl yânı zenbil denilen kabdır. Peygamber o şahsa:
— "Bu hurmayı kendinden keffâret olmak üzere fakirlere yedir" buyurdu.
O zât:
— Bizim aileden daha muhtâc olanlara mı? Medine'nin iki lâ-besi, iki kara taşlık nahiyesi arasında bizim ailemizden daha muhtâc bir ev halkı yoktur, dedi.
Peygamber:
— "Öyleyse bunu kendi ailene yedir!" buyurdu [93].

32- Oruçlu İçin Kan Aldırmanın Ve Kusmanın Hükmü Babı

Buhârî dedi ki: Ve bana Yahya ibn Salih söyledi: Bize Muâviye ibn Sellâm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Ebî Kesîr, Umer ibnu'l-Hakem ibn Sevbân'dan tahdîs etti. O, Ebû Hureyre'den işitmiştir.
Ebû Hureyre:
Oruçlu, ihtiyârsız olarak kustuğu zaman orucu bozulmaz. Çünkü kusmak çıkarmaktır; girdirmek değildir, demiştir [94].
Ve yine Ebû Hureyre'nin: Oruçlu, kusarsa orucu bozulur, dediği zikrolunuyor. Birincisi (yânî kusmak orucu bozmaz rivayeti) daha sahihtir [95].
İbn Abbâs ile İkrime de: Oruç, içeri giren şeylerden kendini tutmaktır; dışarı çıkan şeyden kendini tutmak değildir, demişlerdir [96].
Ve İbn Umer oruçlu iken gündüzleyin kendinden kan aldır ir di. Sonra gündüzleyin kan aldırmayı terketti de, artık geceleyin kan aldırır oldu [97].
Ebû Mûsâ da geceleyin kan aldırırdı [98]. Ve Saıdibn Ebî Vakkaas'ın Zeyd ibn Erkam'ın, Ummü Seleme'nin de oruçlu oldukları hâlde kendilerinden kan aldırdıkları zikrolunuyor [99].
Ve Bukeyr, Alkame'nin anası Mercâne'nin: Biz Aişe'nin yanında kendimizden kan aldırdık da Aişe bizleri bundan nehyetmedi, dediğini söylemiştir [100].
Hasen Basrî'den; o da birçok kimselerden: Şeddâd ibn Evs'ten, Usâme ibn Zeyd'den, Ebû Hureyre'den, Sevbân'dan, Ma'kıl ibn Yesâr'dan Peygamber'e yükseltilmiş olarak: Kan alan da, kan aldıran da oruçlarını bozdu, dediği rivayet olunuyor [101]. Buharı dedi ki: Ve bana Ayyaş söyleyip şöyle dedi: Bize Abdu'1-A'lâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yûnus, Hasen'den bunun benzerini tahdîs etti.Hasen'e: Söylediğin bu söz (yânî, kan alan ve aldıran orucu bozdu sözü) Peygamber'den mi? denildi de, Hasen: Evet, dedi.
Sonra bu kesin söylemesinin ardından tereddüd ederek: Allah en bilendir, dedi [102].

45-..... İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) ihrâmlı iken kendisinden kan aldırdı, Peygamber, oruçlu iken de yine kendisinden kan aldırdı [103]

46-.....tbn Abbâs (R): Peygamber (S) oruçlu iken kendisinden kan aldırdı, demiştir [104].

47- Bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be. tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sabit el-Bunânî'den işittim; o, Enes ibn Mâlik'e:
—Siz oruçlu için kan aldırmayı kerîh görür müydünüz? diye soruyordu.
Enes:
— Hayır, yalnız oruçluyu zaîf düşüreceği için hoş görmem, dedi [105].
Râvîlerden Şebâbe şunu ziyâde edip dedi ki: Bize Şu'be ibn Hac-câc bu hadîsi "Peygamber zamanında" kaydıyle tahdîs etti [106].

33- Yolculukta Oruç Tutma Ve Oruç Tutmama(Nın Hükmü) Babı

48-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah ile beraber (ramazân içinde) bir seferde bulunduk. Rasûlul-lah birisine (yânı Bilâl'e):
— "İn de benim için sevîk karıştır!" buyurdu. Bilâl:.
— Yâ Rasûlallah^ güneş (yânı güneşin nuru) bakîdir, dedi. Rasûlullah tekrar:'
— "İn de bana sevîk bulamacı yap!" buyurdu. Bilâl yine:'
— Yâ Rasûlallah, daha güneş var! dedi, Rasûlullah üçüncü defa:
— "İn de benim için sevîk karıştır!" buyurdu.
Bunun üzerine Bilâl (devesinden) indi ve Rasûlullah için sevîk buladı. Rasûlullah o bulamacı içti de sonra elini şu doğu tarafa atıp işaret etti, sonra:
— "Gecenin bu doğu taraftan belirdiğim gördüğünüzde, oruçlunun iftar vakti girmiştir" buyurdu [107].
Bu hadîsin aslım Ebû İshâk eş-Şeybânî'den rivayet etmekte Ce-rîr ibn Abdilhamîd ile Ebû Bekr ibn Ayyaş, râvî Sufyân ibn Uyey-ne'ye mutâbaat etmişlerdir [108].

49-..... Âişe(R)'den (o, şöyle demiştir): Hamza ibn Amr el Eslemî: Yâ Rasûlallah, ben arka arkaya oruç tutuyorum, dedi [109].

50-.....Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den (o, şöyle demiştir): Hamza ibn Amr el-Eslemî, Peygamber'e:
— Ben yolculukta oruç tutayım mı? diye sordu. Bu zât çok oruç tutardı. Rasûlullah (S):
— "İstersen oruç tut, istersen ye!" buyurdu [110].

34- Bâb: İnsan Ramazândan Birkaç Gün Oruç Tutsa, Sonra Yolculuk Etse? [111]

51-..... İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Mekke fethi seferine ramazân ayında çıktı. Tâ Kedîd mevkiine ulaşıncaya kadar oruç tuttu. Orada iftar etti, O'nun beraberinde insanlar da iftar ettiler [112].
Ebû Abdillah el-Buhâri: el-Kedîd, Usfân ile Kadîd arasında bir sudur, dedi [113].

52-.....Ebu'd-Derdâ (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in maiyyetinde onun seferlerinden birisine (ramazânda) sıcak bir günde çıktık. O kadar ki, insan sıcağın şiddetinden elini başı üzerine koyuyordu. İçimizde Peygamber ile İbnu Revâha'dan başka oruçlu kimse yoktu [114].

35- Peygamberisin. Sıcak Şiddetliyken Güneş Çarpmış Da Gölgelendirilen Kimse İçin "Seferde Oruç Tutmak Hâlis İbâdet Cümlesinden Değildir" Sözü Babı

53-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir seferde idi. Bir ara halkın izdihamını ve üzerine güneşe karşı göl-jgelik tutulmuş bir kimse gördü ve:
— "Bu nedir?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Oruçludur, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (S)
— "Seferde oruç tuîmük birr (yânî hâlis ibâdet) cümlesinden \değildir" buyurdu [115].

36- Bâb: Peygamberin Sahâbîleri Seferde Oruç Tutmak Ve Tutmamak Hususunda Birbirlerini Ayıplamadılar

54-.....Enes ibn Mâlik (R): Bizler Peygamber'in beraberinde
yolculuk ederdik de, oruçlu olan oruç tutmayanı ve oruç tutmayan da oruç tutanı ayıplamazdı, demiştir [116].

37- Yolculuk Sırasında İnsanlar Kendisini Görmeleri (Ve Ona Uymaları) İçin Orucunu Bozan Kimse Babı

55-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine'den (fetih için) Mekke yönünde yola çıktı. Yolda tâ Usfân mevkiine varıncaya kadar oruç tuttu. Sonra bir mikdâr su istedi. Su dolu kabı, insanların kendinin bu fiilini görmeleri için, iki elinin uzanabildiği kadar yukarıya kaldırdı ve onu içip orucunu bozdu. Nihayet Mekke'ye geldi. Bu, ramazân ayında idi [117].
İbn Abbâs şöyle der idi: Rasûlullah (S) seferde oruç tutmuş, bazen de tutmamıştır. Sahâbîlerden de isteyen seferde oruç tutmuş, isteyen de tutmamıştır [118].

38- Bâb: "Oruca Takat Getirenler Üzerine (Eğer Oruç Tutmazlarsa) Bir Fidye Vardır" (D-Bakara: 183) [119]**.**

İbn Umer ile Seleme ibnu'1-Ekva': Bu fidye âyetini, bundan bir âyet sonra gelen şu âyet nesh etti, demişlerdir [120];
"0 ramazân ayı ki insanları irşâd için hakk furkaanı, hidayet delili beyyineler hâlinde, Kur'ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu ay hazarda ise onda oruç tutsun, kim de hasta yâhud seferde ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerden kaza etsin. Allah size kolaylık diliyor, zorluk istemiyor. Hem buyuruyor ki, sayıyı ikmâl eyleyesiniz de size hidâyet buyurduğu vech üzere Allah yı tekbir ile ululayasınız ve gerek ki (el-Bakara: 185) [121].

56-.....İbn Ebî Leylâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muhammed'in sahâbîleri şöyle tahdîs ettiler: Ramazân orucu nazil oldu. Bu onlara ağır geldi. Oruç tutmaya takat getirenlerden kimisi oruç tutmayı bıraktı da hergün bir fakîri doyurur oldu. Çünkü bu hususta kendilerine ruhsat verilmişti. Müteakiben oruç tutmaya gücü yetenlerin bu fidye verme ruhsatını "Oruç tutmanız sizin hakkınızda (yemenizden ve fidye vermenizden) daha hayırlıdır, eğer bilirseniz" (el-Bakara: i84> âyeti nesh edip kaldırdı da (mukîm ve kuvvetlilerin) hepsi oruç tutmakla emro-lundular [122].

57-.....Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer (R) "Fidyetun taâmu mesâktne = Miskinlerin taamı olan fidye" şeklinde cemi' olarak okudu da: Bu fidye âyeti neshedilmiştir, dedi [123].
39- Bâb: Ramazân Orucunun Kazası Ne Zaman Yerine Getirilip Ödenir?

İbn Abbâs, Yüce Allah'ın mutlak olan "Tutamadığı günler sayısınca başka günler tutar" (ei-Bakam: i84i85) kavlinden dolayı, kaza oruçlarının ayrılmasında, yânî aralıklı tutulmasında be's yoktur, demiştir [124]. Saîd ibn Müseyyeb, üzerinde ramazân borcu olduğu hâlde zu'1-hiccenin ilk on günü orucunu soran hakkında: Ramazânın kazasını ödemedikçe bunu tutmak doğru olmaz, demiştir [125]. İbrâhîm Nahaî: Ramazân kazasını ödemekte gecikip de nihayet diğer ramazân gelirse, ikisini de tutar demiş ve o kişi üzerine yedirmeyi re'y etmemiştir [126].
Ebû Hureyre'den mürsel olarak zikrolunur ve İbn Abbâs'tan da zikr olunur ki, o, diğer ramazâna kadar borcunu ödeyemeyen kişi, tutamadığı her bir gün yerine, bir fakire (bir müdd) yedirir, demiştir [127].
Buhârî dedi ki: Yüce Allah böyle kişi hakkında yedirmeyi zikretmedi, ancak mutlak olarak "Başka günler sayısınca tutar" buyurdu.

58-.....Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'den işittim, o şöyle diyordu: Bazen üzerimde ramazân orucundan borç bulunduğu olurdu da ben bu kaza borcumu Ödemeye muktecür olamazdım, ancak şa'bân ayında Öderdim [128].
Râvî Yahya ibn Saîd: Şuğl, yânî Âişe'ye mâni' olan iş, Peygam-ber'den yâhud da Peygamber'le ilgilenmek, sebebidir, demiştir.

40- Hayızlı Kadın Orucu Ve Namazı Bırakır Babı

Ve Ebu'z-Zinâd (133) dedi ki: Sünnetler ve hakkın vecihleri (yânî dînî işler) ekseriya re'yin (yânî aklın ve kıyasın) hilafı üzere gelir de, müslümânlar onlara uymaktan bir ayrılma ve çekinme bulamazlar. Hayızlının orucu kaza edip de namazı kaza etmemesi bu nevi' işlerdendir [129].

59-.... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Kadın hayız gördüğü zaman namaz kılmaz ve oruç tutmaz değil mi?" buyurdu. (Evet dediler.) Rasûlullah: "İşte bu da kadının dîninin eksikliğinden" cevâbını verdi [130].

41- Üzerinde Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Kimse Babı Ve Hasen El-Basrî: Eğer Onun Adına Otuz Kişi Bir Gün-Oruç Tutsa Caiz Olur, Demiştir [131]**.**

60-.....Âişe(R)'den (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Herhangi bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu hâlde ölürse, bu ölünün velisi onun adına (niyâbeten) oruç tutabilir" buyurdu [132].
Bu hadîsi Amr ibnu'l-Hâris'ten rivayet etmekte Muhammed ibn Musa'nın babasına Abdullah ibmı Vehb mutâbaat etmiştir. Ve yine bu hadîsi Yahya ibnu Eyyüb da Ubeydullah ibnu Ebî Ca'fer'den rivayet etmiştir [133].

61- Bize Muhammed ibnu Abdirrahîm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Muâviye ibnu Amr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Zaide, el-A'meş'ten; o da Müslim el-Batîn'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbnu Abbâs'tan tahdîs etti ii, o şöyle demiştir: Peygamberce bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Anam üzerinde bir ay oruç borcu varken öldü. Ben anam adına bu orucu kaza edebilir miyim? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Evet, sen kaza et! Çünkü Allah 'a olan borç ödenmeye daha lâyıktır" buyurdu [134].
Süleyman ibn Mıhrân dedi ki: Müslim el-Batîn bu hadîsi tahdîs ettiği sırada bizler üç kişi oturmuş olduğumuz hâlde, el-Hakem ibnu Uyeyne ve Seleme ibn Kuheyl ikisi de şöyle dediler: Biz Mücâhid ibn Cebr'den işittik, o bu hadîsi İbn Abbâs'tan zikrediyordu [135].
Ve Ebû Hâlid el-Ahmer'den zikrolunuyor ki, o şöyle demiştir: Bize el-A'meş, el-Hakem'den, Müslim el-Batîn'den ve Seleme ibn Ku-heyl'den; onlar da Saîd ibn Cubeyr'den, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve Mucâhid'den; bu son üçü de İbn Abbâs'tan tahdîs ettiler. İbn Abbâs şöyle demiştir: Bir kadırt Peygamber'e hitaben: Kızkardeşim öldü, dedi' [136].
Ve Yahya ibn Saîd ile Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazım şöyle dediler: Bize el-A'meş, Müslim el-Batîn'den; o da Saîd ibn Cubeyr'-den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. İbn Abbâs: Bir kadın Peygam-ber'e hitaben: Annem Öldü dedi, demiştir [137].
Ve Ubeydullah, Zeyd ibn Ebî Uneyse'den; o da el-Hakem ibn Uyeyne'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da îbn Abbâs'tan olmak üzere söyledi ki, İbn Abbâs: Bir kadın Peygamber'e hitaben: Annem, üzerinde bir adak orucu borcu olduğu hâlde öldü dedi, demiştir [138].
Ve Ebû Harız dedi ki: Bize İkrime, İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Bir kadın, Peygamber'e hitaben: Annem, üzerinde onbeş günlük oruç borcu olduğu hâlde öldü dedi, demiştir [139].

42- Bâb: Oruçlunun İftar Etmesi Ne Zaman Halâl Olur?

Ve Ebû Saîd el-Hudrî, güneşin kursu (yânı cirmi ve küresi) kaybolduğu zaman orucunu bozmuştur [140].

62-.....Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)
şöyle buyurdu: "Gece şu taraftan (yânî doğu tarafından) yönelip geldiği, gündüz de şu taraftan (yânî batıdan) arkasına dönüp gittiği, güneş de battığı zaman oruçlu orucunu bozmuştur (yânî orucunu bozma vakti girmiştir)" [141].

63-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Biz, bir seferde Rasûlullah'ın beraberinde idik, kendisi oruçlu hâldeydi. Güneş battığı zaman, topluluktan bir kimseye hitaben:
— "Yâ Fulân! Kalk da bizlere sevîk bulamacı yap!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah, keski biraz daha geceye girseydin! dedi. Rasûlullah:
— "İn ve bizler için sevîk karıştır!" buyurdu. O kişi:
— Yâ Rasûlallah, biraz daha geceye girseydin! dedi. Rasûlullah:
— "İn ve bizler için sevîk,karıştır!" buyurdu. O kişi:
— Gündüz (yânî aydınlık) henüz üzerindedir! dedi. Rasûlullah:
— "İn ve bizler için sevîk karıştır!" buyurdu.
Bunun üzerine o zât bineğinden indi de, kendileri için sevîk bulamacı karıştırdı. Peygamber ondan içti ve sonra:
— "Geceyi şu doğu tarafından yönelip gelmiş gördüğünüz zaman işte bu âh, oruçlunun iftar etme vaktidir" buyurdu [142].

43- Bâb: Oruçlu Kendisine Kolay Gelen Su Ve Diğer Herhangibir Şeyle Orucunu Bozar

64-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: BizPeygamber'in maiyyetinde yolculuk ettik, kendisi oruçlu hâldeydi. Güneş batınca sahâbîlerden birisine:
— "İn de bizim için sevîk karıştır!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Keski akşama girseydin! dedi.
Rasûlullah:
— "İn de bizim için sevîkı su ile ezip karıştır!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Gündüzün aydınlığı henüz üstündedir, dedi.
Rasûlullah:
— "İn de bizim için sevîk bulamacı karıştır!" buyurdu.
Bunun üzerine o zât bineğinden indi de sevîk bulamacı karıştırdı. Onu içtikten sonra Rasûlullah (S) parmağıyla doğu tarafına işaret ederek:
— "Geceyi şu taraftan gelmiş gördüğünüzde bu ân oruçlunun iftar vaktidir" buyurdu [143].

44- İftarın, Vaktinden Geciktirilmemesi Babı

65-.....Sehli ibn Sa'd(R)'den (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S):
"İnsanlar-, vakti girince iftar etmeye acele davrandıkları müddetçe dâima hayırla beraberdirler" buyurdu [144].

66-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle dedi: Ben Peygamber ile beraber bir yolculukta bulundum. Peygamber oruç tuttu. Nihayet akşama girince birisine:
— "İn de benim için sevîk bulamacı karıştır" buyurdu. O zât:
— Akşama girinceye kadar bekîeseydin! dedi. Peygamber (S)
— "İn de benim için sevîk bulamacı karıştır. Sen gecenin şu (doğu) taraftan geldiğini gördüğünde, oruçlu iftarını yapar" buyurdu [145].

45- Bâb: Oruçlu Ramazânda (Güneş Battı Sanarak^ Orucunu Bozsa, Sonra Da Güneş Meydana Çıksa? [146]

67-..... Esma bintu Ebî Bekr (R): Bizler Peygamber'in hayatında yağışlı bir günde iftar ettik, sonra da güneş meydana çıktı, demiştir.
Bu Esma hadîsinin râvîsi Hişâm ibn Urve'ye:
— Onlar Peygamber tarafından bu günün orucunu ödemekle em-rolundular mı? diye soruldu. Hişâm:
— Kaza etmekten kurtuluş yoktur (yânî ödemek lâzımdır), dedi [147].
Ve Ma'mer ibn Râşid şöyle dedi: Ben Hişâm ibn Urve'den işittim; o: Bu günün orucunu ödediler ini, yâhud ödemediler mi, bilmiyorum, diyordu [148].

46- Çocukların Orucu Babı Ve Umer (R) Ramazân İçinde Sarhoş Olmuş Bir Kimseye: Sana Yazıklar Olsun, Bizim Çocuklarımız Bile Oruçludurlar, Demiş Ve O Sarhoşa Dayak Atmıştır [149]

68-.....er-Rubeyyi' bintu Muavviz (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), âşûrâ günü kuşluk zamanı -Medine yakınındaki- Ensâr köylerine şu haberi gönderdi: "Her kim iftar ederek sabahladı ise gününün geri kalan zamanında imsak eîsin^Her kim de oruçlu olarak sabaha ulaştı ise, orucunu tamamlastn".
er-Rubeyyi* dedi ki: Biz bundan sonra âşûrâ orucunu tutardık, çocuklarımıza da tuttururduk. Oruçlu çocuklarımıza boyalı yünden oyuncak düzerdik de bunlardan biri yemek üzerine ağladığı zaman, iftar vakti oluncaya kadar ona bu oyuncağı verirdik [150].

47- Visal Orucu (Yânî Bir Günün Orucunu Öbür Günün Orucuna Yemeden İçmeden Ekleyip Ulamanın Hükmü) [151]**;**

Yüce Allah'ın:
"Sonra orucu geceye kadar imsak ederek tamamlayınız..*" (ei-Bakara: 187) kavlinden ötürü, geceleyin oruç yoktur diyen kimse [152]; Peygamber (S.) ümmetine bir rahmet olmak ve bedenlerinin kuvvetini bakî kılıp korumak için visal orucu tutmaktan nehyetti [153]ve bir
de teammuk'un, yânı teklif edilmemiş bir şeyi , derinletmenin (derinlemesine yapmanın) mekruh ! I kılınması babı [154].

69-..... Enes ibn Mâlik(R) ten: Peygamber (S):
— "Bir günün orucunu öbür günün orucuna eklemeyiniz" buyurdu.
Sahâbîler:
— Sen orucu ekleyip duruyorsun? dediler.
Peygamber:
_ "Ben sizden hiçbiriniz gibi değilim. Çünkü ben yedirilir, içirilirim" yâhud: "Çünkü ben yedirilir ve içirilir olduğum hâlde gecelerim" buyurdu [155].

70-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) visal orucu tutmaktan nehyetti. Sahâbîler: Sen birbirine ekleyerek oruç tutuyorsun? dediler. Rasûlullah: "Çünkü ben sizler gibi değilim. Ben doyurulur ve sulanırım" buyurdu.

71-..... Ebû Saîd (R), Peygamber(S)'i şöyle buyururken işitmistir:
— "Sizler, orucunuzu öbürüsüne eklemeyiniz. Hanginiz bir günün orucunu diğer günün orucuna eklemek isterse, nihayet sahur vaktine kadar ulaştırsın".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Sen birbirine ekleyerek oruç tutuyorsun? dediler.
RasûluİIah:
— "Ben sizin hey'etiniz gibi değilim. Çünkü ben geceyi, beni doyuran bir doyurucum ve beni sulayan bir sulayıcım olduğu hâlde geçiririm" buyurdu 157.

72-.....Âişe (R) şöyle demiştir: RasûluİIah (S) ümmetine rahmeten oruçları birbirine eklemekten nehy buyurdu. Sahâbîler:
— Sen bir günün orucunu diğer günün orucuna ekleyip ulaştırıyorsun? dediler.
RasûluİIah:
— "Ben sizin hey'etiniz gibi değilim. Çünkü Rabb'im beni doyurur ve sular" buyurdu [156].
Ebû Abdillâh el-Buhârî dedi ki: Râvîlerden Usmân ibn Ebî Şey-be bu hadîsteki "Rahmeten lehum(= Ümmete rahmeten)" kısmını zikretmedi [157].

48- Orucunda Birbirine Eklemeyi Çoğaltanlara (Peygamber Tarafından) Ceza Verilmesi Babı

Bu cezây. Enes (R) Peygamberin rivayet etmiştir [158].

73-.....EbûHureyre (R) şöyle demiştir: RasûluİIah (S) oruçta birbirine eklemekten nehyetmişti. Müslümanlardan bir kimse Rasûlullah'a hitaben:
— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu, öbür günün orucuna
ekliyorsun! dedi.
Bunun üzerine RasûluİIah:
— "Sizin hanginiz benim gibidir? Ben, Rabb'im beni doyurur ve sular bir hâlde gecelerim" buyurdu.
Fakat sahâbîler bir günün orucunu diğer günün orucuna eklemekten vazgeçmekten (yine) çekindiklerinde, RasûluİIah oruçlarını bir gün, sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) birbirine ekletti. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine RasûluİIah orucu birbirine eklemekten vazgeçmek istemeyenleri cezalandırma yapar gibi:
— "Eğer hilâl (bir ay) geri kalsaydı, eklemeyi sizin için (bir i'tibâr olsun diye) o kadar artırırdım" buyurdu [159].

74-.....Hemmâm ibn Münebbih es-San'ânî, Ebû Hureyre'den işitmiştir. Peygamber (S) sahâbîlerine iki kerre: "Sizleri, orucunuzu öbür günün orucuna eklemekten nehyediyorum" buyurdu. Kendisine: Sen orucunu öbür, günün orucuna ekliyorsun, denildi. Peygamber: "Ben, Rabb'im beni doyurur ve sular hâlde gecelerim. Bunun için sizler amellerden (ibâdetlerden) gücünüzün yeteceği mikdânnı ma-habbet eyleyin (yânı: üzerinize alın)" buyurdu [160].

49- Bir Günün Orucunu Seher Vaktine Kadar Ulaştırmak Babı [161]

75-.....Ebû Saîd el-Hudrî, RasûIullah(S)'i şöyle buyururkenişitmiştir:

— "Sizler orucunuzu öbür günün orucuna eklemeyiniz. Hangi biriniz orucunu öbür günün orucuna eklemek isterse, nihayet onu seher (yânî sahur) vaktine kadar ulaştırsın".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, sen orucunu öbür günün orucuna ekliyorsun, dediler.
Rasûlullah:
— "Ben sizin hey'etiniz yânî hâliniz gibi değilimdir. Çünkü ben, beni doyurmakta olan bir Doyurucum ve beni sulamakta olan bir Su-layıcım olduğu hâlde gecelerim" buyurdu [162].

50- Nafile Olarak Oruçlu Bulunan Dîn Kardeşine Bu Orucunu Bozdurmaya Yemîn Eden Ve Orucu Bozmak Kendisine Daha Hayırlı Olduğu Takdirde Orucunu Bozan Kimseye Bir Ödeme Gerekmediği Görüşünde Bulunan Kimse Babı [163]

76-.....Ebû Cuheyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Selmân el-Fârisî ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik akdi yaptı. Selmân, Ebu'd-Derdâ'yı ziyarete gitti. (Ebu'd-Derdâ'yı evde bulamadı) ve karısı Ümmü'd-Derdâ'yı eski bir elbise içinde perişan gördü de:
— Bu hâlin nedir? diye sordu. Ümmü'd-Derdâ:
— Kardeşin Ebu'd-Derdâ'mn dünyâda bir işi ve ihtiyâcı yoktur (o, gündüz oruç tutar, gece namaz kılar), deyip dert yandı.
Bu sırada Ebu'd-Derdâ da geldi. Selmân için yemek yaptı (ve önüne getirdi). Selmân, Ebu'd-Deryâ'ya:
— Sen de ye! dedi.
Ebu'd-Derdâ:
— Ben oruçluyum! demesi üzerine Selmân:
— (Vallâhî bu orucu bozacaksın!) Ve sen yemedikçe ben de yemeyeceğim, dedi.
Ebû Cuheyfe dedi ki: Ebu'd-Derdâ da (orucunu bozup konuğu ile) yedi. Gece olunca Ebu'd-Derdâ, gecenin evvelinde namaza kalkmak istedi. Selmân onu:
— Uyu! diye men' etti.
Ebu'd-Derdâ da uyudu. Sonra bir daha kalkmaya davrandı. yine Selmân:
— Uyu! deyip, onu kalkmaktan men' etti. Gecenin son vakti olunca Selmân:
— Şimdi kalk, dedi. (Kalktılar, abdest alıp) namaz kıldılar. Müteakiben Selmân, Ebu'd-Derdâ'ya:
— İnne ü-Rabbike aleyhe hokkan •Ve li-nefsike aleyke hakkan Ve li-ehlike aleyke hakkan {Ve lUdafyike aleyke hakkan) fe â'tı külle zî hakkın hakkahu
Muhakkak ki senin üzerinde Rabb'in için bir hakk vardır.
Ve yine senin üzerinde kendin için bir hakk vardır.
Ve yine senin üzerinde ailen için de bir hakk vardır.
(Ve hattâ senin üzerinde misafir için de bir hakk vardır) [164].
Binâenaleyh sen her hakk sahibine hakkını ver!] dedi. Sonra Ebu'd-Derdâ Peygamber'e geldi de bu vak'ayı O'na zikretti. Peygamber (S):
— "Selmân doğru söylemiştir" buyurdu [165]

51- Şa'bân Ayında Tutulan Oruc(Un Fazileti) Babı

77-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -bâzı aylarda çok- oruç tutardı. Hattâ biz O'nu (bu ayda) hiç iftar etmiyor sanırdık. (Bâzı aylarda da o kadar çok) iftar ederdi ki, biz O'nu hiç nafile oruç tutmuyor sanırdık. Ben Rasûlullah'ın ramazândan başka bir ayın orucunu tamamladığını görmedim. Şa'bân ayındaki kadar da kendisinde çok oruçlu olduğu bir ay görmedim [166].

78-.....Âişe (R), Ebû Seleme'ye tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S), hiçbir ayda şa'bândakinden daha çok nafile oruç tutar değildi. Çünkü Peygamber şa'bân ayının çoğunda oruç tutar idi. Ve: "Amellerden (devam etmeye) gücünüzün yeteceği mikdârı alınız. Çünkü Allah, sizler (amelden) bıkmadıkça (sevâb vermekten) bıkmaz" buyururdu. Ve Peygamber'e en sevimli olan namaz, az olsa bile üzerinde devam edilen namazdı. Peygamber herhangi bir (nafile) namazı kılmaya başlayınca ona devam ederdi [167].

52- Peygamber(S)'İn Nafile Orucu Tutması Ve Tutmaması Nevinden Zikrolunan Şeyler Bâbı

79-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazândan başka asla bir ayı kamilen oruç tutmadı. (Diğer aylarda) oruç tutardı; bir hâlde ki, O'nu gören: Hayır, vallahi Peygamber (bu ay) iftar etmiyor, der idi. Yine Peygamber bir ay içinde oruçsuz olurdu, ki O'nu gören: Hayır, vallâhî Peygamber (bu ay hiç) oruç tutmuyor, der idi.

80-.....Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) ay içinden (o kadar günlerde) oruç tutmaz idi ki, biz O'nu artık o ayın hiçbir gününde oruç tutmayacak sanırdık. (Hâlbuki sonra O geri kalan günlerde tamamen veya kısmen oruç tutardı.) Ve yine RasüIullah aydan (o kadar günlerde) oruç tutar idi ki, biz O'nu artık orucu bırakmayacak sanırdık. (Hâlbuki sonra O geri kalan günlerde orucu bırakırdı.) Ve yine sen Rasûlullah'ı geceden bir kısmında namaz kılar görmek istemezsin ki, muhakkak O'nu o sırada namaz kılar görürsün. O'nu uyur görmek istemezsin» meğer O'nu uyur

görürsün.
Ve râvî Süleyman ibn Hayyân, Humeyd'den söyledi ki, Humeyd, Enes'ten Rasûlullah'ın orucu hakkında suâl sormuştur [168].

81-.....Humeyd et-Tavîl dedi ki: Ben Enes'e Peygamber'in orucunun keyfiyyetinden sordum. Enes (R) şöyle dedi: Ben Peygamber'i her aydan herhangi bir günde oruçlu görmek arzu edince, muhakkak O'nu oruçlu görürdüm. Onu oruçsuz görmek arzu edince de muhakkak O'nu oruçsuz görürdüm. Geceden herhangi bir kısmında namaz kılar görmek isteyince, muhakkak O'nu namaz kılar görürdüm. Uyur görmek isteyince de muhakkak uyur görürdüm. Ve ben Rasûlullah'ın elinden daha yumuşak ne bir yüne, ne de bir ipeğe dokundum. Ve yine ben Rasûlullah'ın güzel kokusundan daha gözel kokan ne bir misk, ne de bir anber kokladım [169].

53- Konuğun (Kendisini Konuklayıp Ağırlayan Kimsenin Tutmakta Olduğu Nafile) Orucundaki Hakkı Babı [170]

82-.....Abdullah ibnu Amr ibni'1-Âs (R) tahdîs edip, Rasûhıllah yanıma girdi, dedikten sonra, bundan sonraki bâbda gelecek olan, yânî içinde Rasûlullah'ın:
İnne H-zevrike aleyhe hokkan
Ve itine li-zevcike aîeyke hakkan
(= Muhakkak senin üzerinde konukların için bir hakk vardır ve yine muhakkak senin üzerinde eşin için bir hakk vardır) sözleri bulunan hadîsini zikretti [171].
Abdullah dedi ki: Rasûlullah en nihayet bana Dâvûd orucu tutmayı tavsiye edince, ben:
— Dâvûd Peygamber'in orucu ne kadardır? diye sordum. Rasûlullah:
— "Senenin yarısıdır" buyurdu.

54- Nafile Oruç Tutmakta Bedenin {Sağlığının Gözetilmesi, Merhamet Ve Şefkat Edilmesi) Hakkı Babı

83-...JL. Abdullah ibnu Amr ibni'1-As (R) tahdîs edip şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) bana;
— "Yâ Abdellah! Senin gündüzleyin oruç tutar ve geceleyin de namaz kılar olduğun bana haber verilmedi mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet, yâ Rasûlallah, öyledir, dedim. Rasûlullah:
— "Öyle yapma! Bâzı günler oruç tut, bâzı günler oruç tutma. Gecenin bir kısmında namaz kıl, bir kısmında yat uyu.
Fe itme li-cesedike aleyhe hokkan
Ve inne li-aynike aleyke hakkan
Ve inne li-zeycike aleyke hakkan
Ve inne li-zevrike aleyke hakkan
{= Çünkü muhakkak senin üzerinde şu bedenin için bir hakk vardır, Ve muhakkak senin üzerinde gözlerin için bir hakk vardır, Ve muhakkak senin üzerinde eşin için bir hakk vardır, Ve muhakkak senin üzerinde ziyaretçilerin için de bir hakk vardır.) Ve muhakkak (bütün bu hakları edâ etmekle beraber) her ay üç gün oruç tutman sana kâfidir. Çünkü sana herbir haseneye mukaabil on misli sevâb muhakkak olduğuna göre, her ayın üç gün orucu, bütün sene orucu demektir" buyurdu.
Ben nefsim üzerinde ibâdette şiddet yaptıkça bana şiddetlendirildi. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben bundan ziyâde ibâdet yapmak için kendimde kuvvet buluyorum! dedim.
Rasûlullah:
— "Öyleyse Allah'ın Peygamberi Dâvûd aleyhi's-selâmın orucu gibi oruç tut, ondan fazla tutma!" buyurdu.
Ben:
— Allah'ın Peygamberi Dâvûd aleyhi's-selâmın orucu ne kadardır? dedim.
— "Senenin yarısıdır" buyurdu.
Abdullah yaşlanıp da nefsinde eskisi gibi ibâdete kuvvet kalmayınca "Ah, keski ben Peygamber'in bahşettiği ruhsat ve kolaylığı kabul etmiş olaydım" der dururdu [172].

55- Dehr (Yânı Bütün Sene) Orucu Babı [173]

84-..... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir:
Vallâhî ben yaşadığım müddetçe muhakkak gündüzleyin oruç tutacağım, geceleyin de muhakkak ibâdetle kaaim olacağım demekte olduğum haberi Rasûlullah'a ulaştırılmış. Rasûlullah bana bunu söyleyip söylemediğimi sordu. Ben de kendisine:
— Babam, anam sana feda olsun, ben bu sözleri söylemiş, böyle adamışımdır, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ama sen bu ağır ibâdeti yerine getirmeye muktedir olamazsın. Onun için sen bazen oruç tut, bazen tutma; bazen ibâdete kalk, bazen uyu. Sen (her) aydan üç gün oruç tut. Çünkü her hasene on misli ile mükâfatlanır. Bu da (fazilet ve ecir kazanma bakımından) bütün sene orucu gibidir" buyurdu [174].
— Ben bundan daha fazlasına kuvvet yetiririm, dedim. Rasûlullah:
— "Öyleyse bir gün oruç tut, iki gün oruç tutma" buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasına kuvvet yetiririm, dedim.

— "Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma. İşte bu, Dâvûd Pey-ğfcmber'in orucudur. Bu, orucun en fazîletlisidir" buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasına kuvvet yetiririm, dedim. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bundan daha fazîletli oruç yoktur" buyurdu [175].

56- Nafile Oruç Hususunda Ehlin (Yani Çocukların, Eşît ve Diğer Yakınların) Hakkı Babı

Bu ehlin haklarını tesbît eden hadîsi Ebû Cuheyfe, Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [176].

85-..... İbn Cureyc şöyle demiştir: Ben Atâ'dan işittim; ona da Mekkeli meşhur şâir Ebu'l-Abbâs es-Sâib haber vermiştir ki, kendisi Abdullah ibn Amr(R)'dan işitmiştir. Abdullah şöyle diyordu: Pey-gamber'e benim arka arkaya oruç tutar ve geceleyin namaz kılar olduğum haberi ulaşmış. Bundan Ötürü ya bana haberci yolladı, yâ-hud da ben kendisine kavuşunca bana:
— "Senin ara vermeden oruç tutar olduğun ve uyumayarak namaz kılar olduğun bana haber verilmedi mi? Oruç tut, iftar et, namaz kıl ve uyu! Çünkü senin üzerinde iki gözün için bir pay vardır. Ve çünkü senin üzerinde nefsin ve ehlin için de birer pay vardır"
buyurdu.
Abdullah:
— Ben bu ibâdet için elbette kuvvetliyimdir, dedi.
Rasûlullah:
— "Öyleyse sen Dâvûd aleyhi's-selâm orucu tut" buyurdu.
— Dâvûd Peygamber'in orucu nasıldır? dedi.
Rasûlullah:
— "Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmaz idi. Ve o düşmanla karşılaştığı zaman kaçmazdı" buyurdu.
Abdullah:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Bu düşmandan kaçmamak hasletini bana kim te'mîn eder? dedi.
(Peygamber: "O bir ilâhî ihsandır" buyurdu.) Râvî Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Ben bu kıssada ebed orucunu nasıl zikrettiğini bilmiyorum, ancak ben râvîninşöyle dediğini ezberimde tutuyorum: Peygamber (S) iki kerre:
— "Dâima oruç tutan kimse, oruç tutmamıştır" buyurdu [177].

57- Bir Gün Oruç Tutmak Vş Bir Gün İftar Etmek Babı

86-.....Abdullah ibn Amr(R)'dan: Peygamber (S):
— "Aydan üç gün oruç tut!" buyurdu. Abdullah:
— Ben bundan çoğuna takat getiririm, dedi ve devamla daha ço-una takat getireceğini söyledi.
Nihayet, Peygamber:
— "Bir gün oruç tut, bir gün oruçsuz ol" dedi ve "Kur'ân 'ı da her bir ay içinde okuyup hatm eyle!" buyurdu.
Abdullah:
— Ben daha çoğuna da takat getiririm, dedi ve böyle demekten ayrılmadı.
Nihayet, Peygamber:
— "Kur'ân'ı üç gece içinde oku!" buyurdu [178].

58- Davud Alehi's-Selamın Orucu Babı [179]

87-.....Bize Habîb ibnu Ebî Sabit tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebu'l-Abbâs el-Mekkî'den işittim; o bir şâir idi ve hadîs hususunda ittihâm edilmezdi. Dedi ki: Ben Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs(R)'tan işittim: Dedi Peygamber (S) bana hitaben:
— "Muhakkak ki sen her gün oruç tutuyor ve bütün gece ibâdetle kaaim oluyorsun" buyurdu.
Ben:
— Evet öyle yapıyorum, dedim.
Peygamber:
— "Sen böyle yaptığın zaman muhakkak bundan dolayı göz zayıflayıp göz çukuru içine çökecek, nefis de çok yorulacaktır. Her gün oruç tutan, oruç tutmamıştır. Her aydan "üç gün oruç tutmak, senenin tamâmını oruç tutmaktır" buyurdu.
Ben:'
— Ben bundan daha çoğuna takat getiririm, dedim.
Peygamber:
— "Öyle ise Dâvûd aleyhi's-selâmm orucu gibi oruç tut. O bir gün oruç tutar, bir gün oruç tutmaz idi ve düşmanla kavuştuğu zaman da kaçmaz idi" buyurdu.

88-.....Ebû Kılâbe şöyle dedi: Bana Ebu'l-Melîh haber verip şöyle dedi: Ben baban ile beraber Abdullah ibn Amr'ın yanına girdim. Abdullah bize şöyle tahdîs etti: Benim oruç tutuşum Rasûlul-lah'a zikrolunmuş. Rasûlullah bunu duyunca benim yanıma girdi. Ben hemen kendisi için lîf dolu deriden bir yastık koydum. Rasûlullah yer üzerine oturdu. O yastık benimle O'nun arasında kaldı. Akabinde bana:

— "Sana her aydan üç gün oruç tutmak yetmiyor mu?"'buyurdu. Ben:
— (Yetmez) yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah:
— "(Her aydan) beş gün tut" buyurdu. Ben:
— (Her aydan beş gün de yetmez) yâ Rasûlallah! dedim.
— "(Her aydan) yedi gün tut!" buyurdu. Ben:
— (Her aydan yedi gün oruç bana yetmez) yâ Rasûlallah! dedim.
— "(Her aydan) dokuz gün tut" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah (bu da yetmez)! dedim.
— "(Her aydan) onbir gün oruç tut" buyurdu. Sonra Peygamber (S):
— "Dâvûd Peygamber'in orucunun üstünde oruç yoktur. O, senenin yarısını oruç tutmaktır. Bir gün oruç tut, bir gün iftar et" buyurdu [180].

59- Her Ayın Onüç, Ondört, Onreşînci Günleri Olan "Eyyâmu'l-Bîd"De Oruç Tutmak Babı [181]

89.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Kalbi dostum (Rasûlullah) bana üç şey vasıyyet etti: Her aydan üç gün oruç tutmak, (her gün) iki rek'at duhâ namazı kılmak, uyumadan önce vitr namazı kılmak [182].

60- Bir Topluluğu Ziyaret Edip De Onların Yanında İftar Etmeyen Kimse Babı [183]

90-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir):
Peygamber (S) -annem- Ümmü Süleym'in yanına girdi. Annem de O'na hurma ve yağ getirip ikram etti. Peygamber:
— "Yağınızı tulumuna, hurmanızı da kendi kabı içine geri koyunuz. Çünkü ben oruçluyum" buyurdu.
Sonra evin kenarlarından bir tarafına doğru kalktı, durup farz olmayarak (iki rek'at nafile) namaz kıldı. (Peygamber ile biz de kıldık.) Peygamber Ümmü Süleym'e ve evinin halkına dua etti. Ümmü Süleym:
— Yâ Rasûlallah! Benim bir hâssacığım var (ona da duâ ediver), dedi.
Rasûlullah:
— "Hâssacık nedir?" diye sordu.
Ümmü Süleym:
— Hizmetçin Enes'tir, dedi.
Enes dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah âhiretin ve dünyânın hiçbir hayrını bırakmayarak bana duâ etti:
"Allâhumme'nukhu mâlen ve veleden ve bârik lehu (= Yâ Allah! Enes'i çok mal ve çok evlâd ile rızıklandır ve kendisi için bu rızkı bereketli kıl)" dedi. İşte bu duâ bereketliyle ben malca Ensâr'ın en zenginlerindenim.
H yine Enes şöyle dedi: Kızım Umeyye bana söyledi ki Haccâc'-m Basra'ya geldiği (hicri 75 târihine) kadar sulbî evlâdımdan yüzyir-mi bu kadar kişi gömülmüştür [184].

91- Bize İbnu Ebî Meryem tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya (ibn Eyyûb el-Gâfıkî el-Mısrî) haber verip şöyle dedi: Bana Humeyd et-Tavî! tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten; o da Peygamber(S)'den işitmiştir [185].

61- Ayın Sonunda Oruç Tutmak Babı

92-.....İmrân ibnu Husayn(R)'dan: Peygamber (S) İmrân'a sordu, yâhud da başka bir kimseye sordu da İmrân işitiyordu. Peygamber:
— "Yâ Ebâ Fulânin! Bu ayın son günlerinde oruç tuttun mu?" diye sordu.
-Hadîsin râvîlerinden Ebu'n-Nu'mân: Ramazânı kasdediyor dediğini sanıyorum demiştir.-
O adam:
— Hayır, yâ Rasûlallah! diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "(Ramazândan çıkıp) iftar ettiğinde iki gün oruç tut'* buyurdu. Hadîsin sonuncu râvîsi olan es-Salt ibn Muhammed: "O ramazânı kasdediyor zannediyorum" fıkrasını söylemedi.
Ebu Abdillah el-Buhârî dedi ki: Sabit, Mutarnf tan; o da İmrân ibn Husayn'dan; o da Peygamber'den olan rivayetinde "Min sereri şa'bâne = Şa'bânın sonundan" (bedel) dedi [186].

62- Cumua Günü Orucu Babı

İnsan sırf cumua günü oruçlu olarak sabaha girdiği zaman orucunu bozması lâzım gelir [187].

93-..... Muhamtned ibn Abbâd şöyle demiştir: Ben Câbir'e:
Peygamber (S) cumua günü orucundan nehyetti mi? diye sordum. Câ-bir: Evet nehyetti, dedi.
Ebû Âsım'dan başka râvîler "Yalnız cumua günü oruç tutmaktan" fıkrasını ziyâde ettiler.

94-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Sizden herhangi biriniz cumuadan bir gün evvel yâhud bir gün sonra da oruç tutmadıkça sakın yalnız cumua günü oruç tutmasın!" buyuruyordu.

bu bir adak orucu idi. Ebû Hureyre hadîsinin son fıkrasında ise ramazân orucunu şa'bândanbu nevi' oruçlar tutarak karşılamakta bir mahzur olmadığı görülmüştü.

95-.....Ebü Eyyûb el-Ensârî'den; o da Peygamber'in zevcesi Cuveyriye bintu'l-Hâris el-Musta'lıkıyye(R)'den:
Bir cumua günü Cuveyriye orüçlu.iken Peygamber (S) onun yanına girdi de:
— "Dünkü gün oruç tuttun mu?" diye sordu. Cuveyriye:
— Hayır tutmadım, dedi. Rasûlullah:
— "Yarın oruç tutmak istiyor musun?" dedi. Cuveyriye:
— Hayır, tutmayacağım, deyince Rasûlullah:
— "Öyleyse orucunu boz" buyurmuştur [188].
Râvî Hammâd ibnu'1-Ca'd, Katâde'den işittiğini söyledi. Katâ-de şöyle demiştir: Bana Ebû Eyyûb tahdîs etti ki, kendisine de Cuveyriye; Peygamber ona emretmiş, o da orucunu bozmuş olduğunu tahdîs etmiştir [189].

63- Bâb: İnsan Herhangi Bîr İbâdeti Günlerden Birine Ayırıp Tahsis Eder Mi?

96-..... Alkame şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'ye:
— Rasûlullah (S) günlerden bâzılarını herhangi birşeye tahsis eder miydi? diye sordum.
Âişe:
— Hayır, tahsis etmezdi. Onun ameli ve ibâdeti (bahar yağmuru gibi) aralıksız ve devamlı idi. Rasûlallah'm edasına takat getirdiği hayır ve ibâdete hanginiz takat yetiştirir ki? diye cevâb verdi [190].

64- Arefe Günü Orucu Babı

97-.....Ümmü'1-Fadl bintu'l-Hâris(R)'ten (şöyle demiştir): Bir takım insanlar Arafat'ta arefe günü Ümmü'l-FadFin yanında Pey-gamber(S)'in oruçlu olup olmadığı hususunda şübhe ve ihtilâf ettiler. Bâzısı Peygamber oruçludur dedi, bâzısı da oruçlu değildir dediler. Bunun üzerine Ümmü'1-Fadl, Peygamber'e bir kadeh süt yolladı. Peygamber de devesi üzerinde vakfe yapmakta iken o sütü içti [191].

98-..... Mü'minlerin annesi Meymûne bintu'l-Hâris el-Hilâliyye(R)'den:
Arefe günü Arafat'ta insanlar Peygamber'in orucu hususunda şübheye düştüler. Peygamber vakfe yerinde vakfe yaparken Meymûne O'na bir kab süt yolladı da insanlar bakıp dururlarken Peygamber o sütü içti [192].

65- Ramazân Bayramı Gününde Oruç (Tutmanın Hükmü) Babı

99-.....İbnu Ezher oğlunun himayesinde bulunan Ebû Ubeyd şöyle dedi; Ben Umer ibnu'l-Hattâb'ın beraberinde bayram(namâ-zın)da hâzır bulundum. Umer hutbede: İşte bu iki bayram günleri; Rasûlullah (S) bu bayram günlerinde oruç tutmaktan nehyetti: Biri oruçtan çıktığınız ramazân bayramınızın günü oruç tutmanızdan nehyetti, diğer gün ise; onda kurbânlarınızdan yersiniz [193]

100-..... Ebû Saîd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) iftar bayra-nı günü ile kurbân bayramı günü oruç tutmaktan; elleri, ayakları sım-ıkı bağlayacak ve hareketten alıkoyacak biçimde elbiseye bürünmek-en; insanın bir tek bez içinde üyeleri üzerine oturup bacaklarını dikip,) hey'et üzere sarınmaktan ve bir de sabah ve ikindi namazlarından tonra namaz kılmaktan nehyetti [194].

66- Kurban Bayramının Birinci Gününde Oruç (Tutlmanın Hükmü) Babı

101-.....Ebû Hureyre (R): İki oruçtan ve iki ahş-verişten nehyolundu: Oruçtan çıkma ve kurbân kesme günleri orucundan, mulâ-bese ve munâbeze (el değdirme ve birbiri üzerine atma) suretiyle pazarlık ve alış-verişten, demiştir [195].

102-.....Ziyâd ibn Cubeyr şöyle dedi: Bir adam İbn Umer'e geldi de bir zâtın bir gün oruç tutmayı adadığını söyledi ve zannediyorum ki o pazartesi gününü söyledi. Ve bu adanan pazartesi günü de bir bayram gününe tesadüf etti, dedi. Bunun üzerine İbn Umer (R): Allah adağın yerine getirilmesini emretti; Peygamber (S) de bu bayram gününde oruç tutmaktan nehyetti, dedi [196].

103-.....Bize Haccâc ibnu Minhâl tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Kazaa ibn Yahya'dan işittim. Bu Kazaa şöyle dedi: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'den işittim. O, Peygamber'in beraberinde oniki gazveye iştirak etmiş idi. Ebû Saîd: Ben Peygamber'den dört şey işittim, dedi ki, bu dört şey beni hayrete düşürüp sevindirmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Beraberinde eşi veya mahrem sahibi bulunmadıkça bir kadın iki günlük mesafeye yolculuk etmez. Ramazân bayramının ilk günü ile kurbân bayramının dört gününden ibaret olan ramazân ve kurbân bayramı günlerinde oruç tutulmaz. Sabah namazından sonra güneş doğup yükselinceye kadar; ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılınmaz. Namaz kılmak için şu üç mescidden başka hiçbir mescide semerler bağlanmaz, yânı sefer edilmez: Mescidu'l-Harâm, Mescidu'l-Aksâ ve benim şu mescidim" [197].

67- Teşrîk Günlerinde Oruç Tutma(Nın Hükmü) Babı [198]

104-.....Ebû Âbdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve bana Muhammed ibnu'l-Müsennâ şöyle dedi: Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân), Hi-şâm'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-* Zubeyr haber verip şöyle dedi: Âişe (R), Mina günlerinde oruç tutar idi, babası Ebû Bekr de bu Minâ günleri oruç tutardı [199].

105-..... Muhammed ibn Müslim ibn Şihâb ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe'den; ve yine ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babası Ibnu Umer'den rivayet etti ki, Âişe ve İbnu Umer (R) her ikisi de: Ka'be'ye hediye edecek kurbân bulamayan hacılardan başkaları için teşrik günlerinde oruç tutmağa ruhsat verilmedi, demişlerdir [200].

106- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim'den; o da babası İbn Umer'den haber verdi. İbn Umer (R) şöyle demiştir: Üç gündeki oruç hacca kadar umre ile temettü' edip de arefe gününe ulaşan kimseler içindir. Eğer böylesi bir kurbân bulamaz ve arefe günü girinceye kadar oruç tutmamış ise, Minâ günlerinde oruç tutar [201].
İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe'den bu İbn Umer hadîsi gibi rivayet etti.
İbrâhîm ibn Sa'd, bu hadîsi İbn Şihâb'dan rivayet etmekte İmâm Mâlik'e mutâbaat etmiştir [202].

68- Âşûrâ Günü Oruçu(Nun Hükmü) Babı [203]

107- Bize EbûÂsim,Umer ibnu Muhammed'den; o da Sâlim'-den; o da babası İbn Umer'den tahdîs etti. İbn Umer (R) Peygamber (S): "Âşûrâ günü, insan isterse oruç tutar" buyurdu demiştir [204].

108-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Urveibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) âşûrâ günü orucunun tutulmasını emretmiş idi. Ramazân orucu farz kılınınca isteyen âşûrâ orucunu tuttu, isteyen tutmadı.

109-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde Kureyş âşûrâ günü oruç tutar idi. (Hicretten evvel) Rasûlullah da âşûrâ orucu tutardı. Medine'ye geldiği zaman da (mu'tâdı üzere) bu orucu tuttu ve sahâbîlerine de bu orucu tutmalarını emretti. (İkinci sene) ramazân orucu farz kılınınca âşûrâ günü orucunu terketti. Artık isteyen bu orucu tuttu, dileyen de onu terketti.
110-.....Humeyd ibnu Abdirrahmân, Ebû Sufyân'ın.oğlu Muâviye'den işitti ki, Muâviye (R) hacc ettiği (44. hicret) yılında âşûrâ günü Peygamberin minberi üzerinde yaptığı hutbede şöyle diyordu: Ey Medine ahâlîsi! Âlimleriniz nerede? (Biliniz ki) ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittim: "Bu gün âşûrâ günüdür., Âşûrâ günü oruç tutmak sizlere farz kılınmamıştır. Hâlbuki ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun; dileyen de iftar etsin" [205].

111-.....İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldiğinde Yahûdîler'in âşûrâ günü oruç tuttuklarını gördü de:
— "Bu ne orucudur? diye sordu. Yahudiler:
— Bu gün iyi bir gündür. Bu gün Allah'ın İsrâîl oğulları'nı düşmanlarından kurtardığı bir gündür. Mûsâ Peygamber (bu ilâhî lûtfa şükr olarak) bu gün oruç tutmuştur, dediler.
Rasûlullah:
— "Biz Musa'ya sizden daha ziyâde haklıyızdır" buyurdu da (Mekke'deki gibi) o günü oruç tuttu, ve sahâbîlerine bu orucu tutmalarını emreyledi [206].

112-..... Ebû Mûsâ (el-Eş'ârî-R) şöyle demiştir: Yahudiler bu âşûrâ gününü bir bayram saymakta idiler. Peygamber (S) sahâbîlerine: "Bu gün sizler de oruç tutunuz!" buyurdu.

113-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'i başkası üzerine üstün tuttuğu bir günde oruç tutmaya samîmi kasd ve azmeder görmedim; ancak şu âşûrâ günü ve bir de şu ramazân ayı müstesna [207].

114-.....Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Eşlem kabilesinden (Hind ibnu Esma isminde) bir adama, insanlar içinde şunu i'lân et diye emretti: "Her kim yemek yediyse günün geri kalanında yemekten kendini tutsun! Yememiş olan kimse ise oruç tutsun. Çünkü bu gün âşûrâ günüdür" [208].

---

[1] Buhârî nüshalarının çoğunda böyle "Kitâbu's-Savm" şeklinde; en-Nesefî rivayetinde ise "Kitabu's-Siyâm" şeklindedir.
es-Savm ve es-Siyâm, ikisi de bir ma'nâyadır ki, oruç tutmak demektir. Bu kelime lugatta yemekten,,içmekten, söylemekten, yürümekten, cinsî yaklaşmaktan kendini tutmaktır. Müellifin el-Basâir'de beyânına göre, savm, fiilden imsak ve sükûn ma'nâsına konulmuştur. Şeriat Örfünde beyaz iplik siyah iplikten ayrılacak vakitten gün'batanına kadar ibâdet niyetiyle yemek, içmek ve cinsî münâsebetten kendini tutmakta kullanıldı (Kaamûs Ter.).
[2] Bu âyet, ramazân orucunun hem bu ümmete, hem de eski ümmetlere farz yazılmış olduğunu, binâenaleyh öteden beri tatbîk edilegelen ilâhî bir kaanûn olduğunu göstermektedir. Oruca beşeriyetin terbiye ve tehzîb noktasından büyük bir ihtiyâcı ve tatbîkında hesâbsız fâideleri vardır: Çok emredici nefis bu mücâdele ile tehzîb olunur; fenalığa olan hırslan bununla teskin edilir. Oruç hayâtın lezzetini ve irâdenin kıymetini artıran en güzel bir haslettir. Oruç şehveti kırar, nef sânî hevesleri mağlûb eder; azgınlıktan, çirkin fiillerden men* eder; hadîs dünyevî lezzetleri, mevki' ve üstünlük da'vâlarını hor kılar; hayâtın lezzetini artırır, kalbin Allah tarafına meylini artırır; ona melekî bir zevk ve safa bahşeyler. İnsanları her defde sokan şehvetlerin esâsı, karın ve fere şehvetidir. İnsanın insanlığı da bunlara hâkim olmasındadır. Oruç iseilk evvel bu ikisini kırar, ta'tîl eder. Onların zorlamalarım ıztırârdan ihtiyara tahvil eder... (Hakk Dîni, I, 624-627).
[3] Hadîsin bâb başlığına delâleti "Allah benim üzerime oruç tutmaktan neyi farz kıldı, bana haber ver, dedi. Resûlullah: Ramazân ayım farz kıldı... buyurdu" kavlidir.
Bu hadîs îmân Kitâbı'nda da sened ve metin farkıyla geçmişti. Hadîs ramazân ayından başka farz oruç olmadığına açıkça delâlet etmektedir. Binâenaleyh ramazân ayı orucu Kitâb ve sünnet delilleriyle

sabit olmuştur. Peygamber devrinden beri devam edip gelen ve kıyamete kadar devam edip gidecek olan bu oruç ibâdeti, en kuvvetli bir icniâ deliline de dayanmış bulunmaktadır.
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ramazân orucu farz kılınınca" sözündedir.
[5] Başlığa uygunluğu "Nihayet ramazân orucu farz kılındı" sözündedir
[6] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır: "Oruç bir kalkandır" cümlesi çok beliğdir. Bununla orucun oruçluya melekî bir haslet bahşettiği ve ona böylece ihtiras kapılarını kapayıp, şerr ve ma'siyet yüzü göstermediği bildirilmiştir. Yemek içmek gibi beşerî hallerden uzaklaşıp, bir zaman için melekî sıfatlar kazanan oruçluyu doğrudan doğruya Allah'ın mükâfatlandırması, mükâfatın kemmiyet ve keyfiyetinin ta'yîrı edilemiyecek derecede yüksekliğini ifâde eder.
Hadîsin son kısm'ı, kudsî hadîstir. Yânî ma'nâ yâhud ma'nâ ve lâfız Allah'tan, ifâde Peygamber'dendir.
Güzel amelin on katı ile mükâfatlandıracağı Kur'ân'la da sabittir: "Kim bir iyilikle, güzellikle gelirse, işte ona bunun on katı var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdârdan başkasıyle cezalanmaz. Onlar (yânî iyilik edenler ds, fenalık yapanlar da) haksızlığa uğratılmazlar"(el-En'âm:16).
[7] Çünkü sağlam kapı bir daha kilidlenebilir. Kırık kapı ise yerinde duramaz ki kilid vurulabilsin. Kapının kırılması Usmân'ın şehâdetidir. Bu fitne Usmâri'ın şehîd edilmesiyle başlayıp, Muhammed Ümmeti'nin birbirine girmesine sebeb olan büyük fitnedir ki, o günden bugüne kadar sönmemiştir.
[8] Başlığa uygunluğu "Namaz kılmak ve oruç tutmak günâhlara keffâret olur" sözündedir. Bu hadîs MevâkîtuVSalât Kitâbı'mn "Namaz keffârettir" babında da geçmişti. İnşâallah Alâmâtu'n-Nübüvve ile el-Fiten kitâblarında da gelecektir
[9] Hadîsin başlığa dehiliği meydandadır. er-Reyyân, İçip kanmak ma'nâsına olan1 er-Reyy masdarından türemiş, suya kanmış ma'nâsına bir isimdir. Oruç tutanların cennete girmelerine mahsûs olan bir cennet kapısıdır.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu "Oruç tutanlardan olan kimse de er-Reyyân kapısından çağrılır" sözündedir.
Herhangi bir hayrı ve ibâdeti diğer dînî vazîfelerden daha fazla ve daha şuurlu yapan mü'min, o hayır ve ibâdetle ihtisas ve İmtiyaz kazanarak, kıyamet gününde cennetlikler cennete girerken, o İbâdete mahsûs olan ve onunla anılan cennet kapısından gireceği bu hadîste bildirilmiştir. Oruçluların kapısı da er-Reyyân'dır. Çift sadaka ta'bîri, diğer rivayet tariklerinde kendi malından iki sığır, iki koyun, iki dirhem olarak tasrîh edilmiştir.
| Peygamber'in Ebû Bekr hakkındaki temennisi, onun yüksek derecesini ve amelî vazîfelere tam bağlılığım ifâde eder. Onun için Buhârî bu hadîsi "Ebû Bekr'in faziletleri bâbı"nda da getirmiştir.
[11] Bâb başlığındaki her iki söylenişin doğruluğuna delîl olmak üzere ilâve edilen Peygamber'in sözleri, bundan sonra gelecek olan merfû' hadîslerden birer parçadır.
[12] Bu hadîste "Ay" sözü olmaksızın, sâdece "Ramazân geldiği zaman... '* denilmiş ve başlıktaki ilk söyleyişin doğruluğuna delîl olmuştur.
[13] Burada da "Ramazân ayı" şeklindeki izâfetli söylenişin doğruluğunun delili verilmiştir.
[14] Buhârî bu ikinci ta'lîk ile Ukayl ve Yûnus'ım, Rasûlullah'ın zamîri olan şeyi izhâr ettiğini rivayet etmiş olduklarını bildirmek istemiştir
[15] Bu, Buhârî'nin Kitâbu'l-Buyû'un evvellerinde mevsûlen rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır. Buharı bu parçayı burada, amellerde aslolanın niyet olduğunu ten-bîh etmek için zikretmiştir. Bununla başlıktaki niyet kelimesi arasındaki uygunluk ciheti de işte budur.
[16] Başlık hadîsin bir parçası olduğu^cin, aralarındaki uygunluk meydandadır. Bu hadîs, îmân Kitâbı'nda da iki başlık altında geçmişti.
[17] Bu hadîs, sened ve metinde bâzı değişiklik ile Vahy Kitâbı'nda da geçmişti.
[18] Buhârî, hadîsteki ile yetindiği için cevâbı ayrıca zikretmem iştir.
[19] Başlık hadîsin bir, parçası olduğu için aradaki uygunluk meydandadır. Bu hadîste oruçlunun yalan ve gıybet gibi kötü fiillerden sakındırılması, bunlar esasen yasak iken oruçlu için bunların daha ziyâde fena olduğunu ve orucun kemâli, ancak bunlardan sakınıldığında hâsıl olacağını tenbîh içindir. Binâenaleyh yalan ve gıybet, âlimlerin cumhuruna göre orucu bozmaz ise de, oruçtan istenen kemâl ve fazîlet hâsıl olmaz. Sufyânes-Sevrî gıybet; Mücâhid ise gıybet ve yalan orucu bozar demiştir
[20] Hadîsin başlığa delîlliği "Bir kimse ona söver yâhud onunla döğüşürse, derhâl: Ben oruçlu bir kimseyim, desin" sözündedir. Bu hadîs biraz farklı bir metinle beş bâb evvel de geçmişti.
[21] Başlık ve hadîsin iyi anlaşılması için bâzı kelimelerin ma'nâlanm verelim:
el-Azb: Ehli, yânî zevcesi olmayan kişiye denir ki ergen ta'bîr olunur sultanlıktır. Cem'i A 'zâb gelir. Müennesinde Azbe denir... ve Azîb de İsmi faildir. Mısbâh'm beyânına göre ismi faili Âzib'dir..
el-Vzbe, cur'a vezninde; Ve'l-Uzûbe, İki dammeile isimlerdir, ergenlik hâ-letine denir. Ve Uzûbe masdar olur ergen ma'nâsına, birinci bâbdan. ei-Taazzub, ergen durmak ma'nâsmadır. Nikâhı terkettiği zaman Taazzube'r-Raculu denir.
el-Uzûb, gurûb vezninde gâib ve yok olmak ve gitmek ma'nâsmadır ve ikinci bâbdandır...
el-Bev'u: Bir nesneye rucû edip varmak, bir kavle göre şâir eşyadan bi'I-külliye kesilip ol nesneye mütehassıs olmak. Müellif Basâir'de dedi ki, Bevâ' maddesi asıl bir mekânın cüz'lerinîn müsavatı, yânî her yeri düz ve beraber olmak ma'nâsına konulmuştur.'.. Diğer ma'nâlar bilcümle ona râci'dir. Meselâ bir şeye rucû' ve inkıta' gûyâ ki ona muvafık mekân bulmakla ona râci' ve muntaki' olmuş olur... Kufu' adîl ikrar ve i'tirâf ma'nâlannda dahi tesâvî (beraberlik) haleti der-kârdır...
el-îbâetu: Bir nesneyi başka şeye irca' eylemek, ve kaatili kısâsen kati eylemekle kanı maktulün kanma beraber tutulmak, ve konağa kondurmak, konağa konup yerleşmek.
el-Bâetu ve'l-Bâu, nikâh ma'nâsmadır ki tezevvüc ve cima'dan eamdır. Ve bu istirahat ve itmi'nân olan menzil ma'nâsmdan alınmıştır. Ve Böe konağa denir menzil ma'nâsına.
et-Tebvî', tef'îl vezninde nikâh eylemek, yânî cima' yâhud tezevvüc eylemek ma'nâsmadır... Ve bir kimseyi konağa kondurmak, ve konağa konup yerleşmek...
el-Bîe, bâ'nın kesri ve medd ile İbâe'dtn isimdir; yurda ya konağa konmak haletine denir, ve yurda ve konağa Bîe ıtlak olunur.
et-Tebevvu', yurda've konağa konup yerleşmek.
el-Bevâ, bâ'nın fethiyle beraberlik, sevâ' ma'nâsmadır.
el-Vec', el İle, ya hançer ve bıçak ile urmak ma'nâsmadır, ikinci bâbdandır. Ve cima' eylemek ma'nâsmadır.
Viçâ, kitâb vezninde, koçun, ya tekenin hayalarını çıkarmayıp belki hayalarının damarlarını iki taş arasında doğup inemek ma'nâsmadır ki, bu surette hayaları salim kalır. Bir kavle göre hayaları hurdahaş edinceye kadar döğmek-tir, tâ ki sünüp inmiş hükmünde olsun. Mezkûr vech üzece döğmeyip yumurtalar çıkarılır ise(U^)denir, ve ale'1-aks Vicâ' denir.
et-fycâ': Bir kimseyi baştan savıp bertaraf eylemek (Kaamûs Tercemesi)-,
[22] Bu başlık ayniyle Müslim'in rivayet ettiği hadîsin lâfzıdır. Bu babın hadîsleri içinde başlığın aynı olan hadîs, ancak budur. Diğerleri mâ'nâca buna yaklaşırlar.
[23] Bu haberi Dört Sünen sâhibleri rivayet etmiştir. Bunu sahâbî kendi re'yinden söyleyemiyeceği için, bu lâfzan mevkuf, hükmen merfû'dur. Bunun başlığa uygunluğu şu cihettendir: Bunun ma'nâsının gereği, şekk gününde oruç olmamasıdır. Çünkü Peygamber oruç tutmayı ramazân hilâlinin görülmesine ta'lîk etmiştir. Binâenaleyh şa'bâmn sonu olan günde, onun şa'bândan mı, yoksa ramazândan mı olduğu hususunda şekk edildiği zaman oruç tutulmaz.
Şekk günü, halkın hilâlin görülmesini konuştuğu fakat görülmenin sabit olmadığı gündür.
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın lâfzının ma'nâsı bu hadîsin ma'nâsına dönmekte olması cihetinden ve ikisinin hâsılı musâvî olmasındandır. Bu, "Ramazan mı yoksa ramazan ayı mı denilir bâbı"nda da geçmişti (Aynî).
[25] Bu hadîs, bundan evve! geçen hadîsteki "Hilâli takdir ediniz" kavlini tefsir ve beyân edicidir. Ve bu hadîs ile tefsir edilmesi en lâyık ve (doğruya) en yakın olan tefsirdir (Kastallânî).
[26] Hadîsin başlığa uygunluğu şu cihetledir: Başlığın ma'nâsı orucun ancak hilâlin görülmesiyle vâcib olacağına delâlet eder. Hilâl de bazan yirmidokuz gün olur. İşte hadîs bunu beyân ediyor (Aynî).
Peygamber on parmağını açarak iki defa işaret etmiş; bu, yirmi eder. Üçüncü defasmdaki işaretinde bir baş parmağı yummuş; bu da dokuz eder-; toplamı yirmidokuz olur. Hâsılı i'tibâr hilâl iledir. Ay bazen otuz olur, bazen yirmidokuz olur. Ve bazen de görülmeyebilir. Bu takdirde sayının otuza tamamlanması vâcib olur. Ay, arka arkaya iki veya üç defa yirmidokuz olabilir. Dört aydan daha fazla da yirmidokuz olması vâki' olmaz (Kastallânî)
[27] Li-ru'yetihi" kelimesindeki lâm tevkît İçindir; yânı vakit ma'nâsınadir. Bu lâm= Güneşin Jııeva\ vakûnâe)kayması ânından gecenin kararmasına kadar güzelce namaz Arı/..." (el-İsrâ': 78) âyetindeki lâm'ın benzeridir. İbn Mâlik ile İbn HİşâM bu lâm " -^ = Ba'de = Sonra" ma'nâsınadır,
demişlerdir. Buna göre ma'nâ: Güneşin zevalinden sonra" ve "Hilâlin görül-* meşinden sonra" demek olur.
Bu kelimenin sonundaki zamir de hilâle âiddir. Her ne kadar bu zamîr için bir ismin zikri geçmemiş ise de, siyak buna delâlet ettiği için, zamirin hilâle delâlet edeceği bellidir.
Bu hadîste, İbn Umer hadîsinde otuza tamamlanması emrolunanın şa'bân ayından olduğu da açıkça bildirilmiştir (Kastallânî).
[28] iylâ, lügatte mutlak yekmîn ma'nâsmadir. Fakîhler örfünde ise husûsî bir yemindir ki, kocanın cinsî muamelede bulunmamak üzere karısından çekinmeye yemîn etmesidir. Bu çekinme dört aydan fazla veya noksan olmamak üzere bir bir vakitle mukayyed bulunur. Bu fikhî iylâ,".. £* *~jî [£'} ^~i & öj>% ^AU ~ Kadınlarına yaklaşmamaya yemîn edenler için dört ay beklemek vardır" (et-Bakara: 226) âyeti mucibince dört ay çekinmektir.
Peygamber'in bu hadîste bildirilen iylâsı ise bir şer'î İylâ değil, sâdece bir yemîn idi. Nitekim İbn Abbâs "İylâ haddi olan dört aya ulaşmayarak, kişinin bir, iki, üç ay eşine yaklaşmaktan çekinmek hususundaki yemini, iylâ değildir" demiştir (İbn Ebî Şeybe, Musanna/). Bu menfî hüküm Atâ, Tâvûs, Saîd ibn Cu-beyr ve Şa'bî'den de nakledilmiştir.,Şafiî ile Ahmed dört ayı geçmelidir demişlerdir...
Rasûlullah'ın bu çekinme 'yemininin iylâ olmadığını Müslim Sahîh'mde, dşe'den gelen şu hadîs de te'yîd etmektedir: "Rasûlullah kadınlarının odaları-ıa bir ay girmemeye yemîn etti".
Şer'î.ma'nâdaki iylânm hükmü, iylâ eden kimse, iylâ müddeti içinde karısına yaklaşırsa yeminini bozmuş olacağından, yemîn keffâretinin gerekmesidir. Yemininde sebat edip zevcesi ile dört ay zarfında cinsî münâsebette bulunmazsa bir talâk vâkVölur.. Birçok fer'î mes'eleleri cami' olan iylâ'nın tafsilâtı fıkıh kitâblarından ra'kîb edilmelidir.
[29] Bu Enes hadîsinin başlığa uygunluğu da açıktır. Enes hadîsi, Ümmü Seleme hadîsini hem takviye, hem de biraz daha tafsil etmektedir,
[30] Bu İshâk, İshâk ibn Râhûye veya İshâk ibn Suveyd ibn Hubeyre el-Ada'vî olmak muhtemildir. îshâk ibn Suveyd, bâb hadîsinin tarîklerinden birinin de râ-vîsidir. İshâk'ın bu sözü aynı zamanda bâb hadîsinin bir tefsiridir.
[31] Bu Muhammed, Muhammed ibn Şirîn veya bizzat müellif Muhammed ibn îs-mâîl olmak muhtemildir. Bu ihtimâlden dolayıdır ki, biz de bu Muhammed'i künyesiz olarak yazdık.
[32] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
İki bayram ayının hiç noksan olmaması keyfiyeti, âlimler tarafindan çeşitli vecihlerle tevcih edilmiştir. Meselâ bâzısı: Bu iki ay, kendilerinde eksiklik olduğu hâlde bir sene içinde birleşmezler, demiştir. Tahâvî de şöyle demiştir: Hadîsin medlulü umûmî değildir. Yânî her sene bu iki ay otuzar gün olur denilmek istenilmemiştir. Çünkü müteaddid senelerde yirmidokuz olduklarına tesadüf ettik. Belki hadîsin ma'nâsı iki bayram ayı olan ramazân İle zu'1-hicce yirmidokuz gün olsalar bile noksan değildir, kâmillerdir. Bunun birisinde oruç tutulur, öbürüsünde hacc edilir. Ve her iki ibâdet, hükümler cihetiyle tam

ve kâmildir, nakıs değildir, demektir. Şârih Kirmanı de Tahâvî'nin bu tevcihini şöyle açıklamıştır: "Havanın kapalı olması cihetiyle ramazânın sayısı eksilse, Arafat'ta vukufun zamanı olan Arefe günü bir gün evvel veya sonra değişse bile oruçlunun ve hacının ecri eksilmez." Bu kavil Atâ'dan, Hasen Basri'den, Nâfi'den ve Ebû Ha-nîfe'den de nakledilmiştir.

[33] Buhârî bu hadîsi çok kısa rivayet etmiştir. Müslim'in rivayeti daha tafsîllidir: Rasûlullah (S) bir kerre iki elinin on parmağını açarak: "Bir ay şöyledir, şöyledir" buyurdu ve üçüncüsünde bir baş parmağını yumarak: "Şöyledir" buyurdu. Sonra: "Bâzı ay da şöyle, şöyle, şöyledir" buyurdu ve on parmağını üç defa açıp kapayarak bâzı ayın otuz olduğunu işaret etti.

Bu hadiste kamerî ayların bazen yirmidokuz, bazen otuz olduğu bildirilmiştir. Bundan evvelki üç hadîsle beraber bu dört hadîs hey'et yânî astronomi ilmiyle alâkalıdır. Peygamber İslâm ümmetinin her ferdi için kamerin matla'la-fına âid hesâblan inceden inceye araştırmaya gerek olmayıp, bâzı ayların yirmi-dokuz, bâzı ayların otuz olduğunu bilmek kâfi olduğunu bildirmiş ve hilâli görmekle oruç tutulup bayram edilmesini, hava kapalı olunca da ayın otuza doldurulmasını Öğretmekle riyâzîve astronomik hesâblar külfetinden ümmeti âzâ-de kılmıştır.

İslâm Dînî ibâdetlerimizi en basit ve en açık alâmetlere bağlamıştır. Bunun için Peygamber kamerî ayı İle ta'rîf ederken halkın en İbtidâdî kısmının seviyesine inerek, sağırların, dilsizlerin, Arabça bilmeyen yabancıların bile anlayabilmeleri için eliyle, parmaklanyle işaret buyurmuştur (İbn Battal ve diğerleri). ' Arab kavmi ümmî bir topluluktu (el-Cumua:2). Okur yazar, riyâzî bilgi sahibi kimseler Saadet Asn'nda az idi. Bunun için oruç, hacc gibi vakitleri, ka-tner hilâliyle ta'yîn buyurulan ibâdetlerde hilâli görmekle ve otuza tamamlamakla vakit ta'yînine müsâade buyurulması, ümmet üzerinden büyük güçlüğün kaldırılmasıdır ve büyük bir kolaylaştırmadır.

Fakat Saadet Asrı'ndan bir müddet geçtikten sonra ve bilhassa Abbâsîler'-den Hârûn ve Me'mûn devirlerinde İslâmî ilimlerin her dalında olduğu gibi beşerî ilimlerde ve hey'et ilminde en yüksek derecelere ulaşıldığı herkesçe bilinen ve kabul edilen bir hakikattir...

Zaman geçtikçe ve kamerin ve diğer yıldızların medar ve menzilleri hakkındaki bilgiler yayıldıkça muvakkıtların hesâblan, namaz vakitlerinde amel düstûru olmağa başlamıştır... (Tecrîd Ter., VI, 309-313).

[34] Kişinin i'tiyâd edindiği orucu, Dâvûd orucu yâhud .haftanın, ayın belli günlerinde tutmayı âdet edinip de bu orucun ramazândan bir iki gün evveline tesadüf, etmesi gibidir. Adak ve kaza oruçları da bu suretle müstesnadır.

Hadîsteki nehyin ve sakındırmanın sebebini âlimler şöyle açıklamışlardır: Hadîsin ma'nâsı, ramazâna ulaşmak kasdıyle bir iki gün evvelki oruçla ramazânı karşılamayınız demektir. Bu nehiy, Hristiyanlar'm kendi bozuk re'yleriyle ilâhî farzların sayı ve mikdânnı artırma alışkanlığından sakındırmayı ihtiva eder. Peygamber Kitâb ehlinin ve umumiyetle geçmiş ümmetlerin yapmış oldukları ilâhî rızâya aykırı işlerden ümmetini sakındırırdı.

Bu hadîsteki nehiy tahrîmî midir, yoksa tenzîhî bir nehiy midir? TirmİzÎ ilim ehlinden bunun kerâhate hamledildiğini nakletmiştir. Seleften bâzıları bu hadîsin zahirine dayanarak şa'bânın son günü oruç tutmak caiz değildir demişlerdir ki, bu görüş Umer, Alî, Ammâr, Huzeyfe, İbn Mes'ûd ile tabiîlerden Sa-îd ibn Müseyyeb, Şa'bî, Nahaî, Hasen Basrî, İbn Sîrîn'den nakledilmiştir. Şafiî'nin görüşü de böyledir. İbn Abbâs ve Ebû Hureyre, ramazân orucu ile diğer günlerin orucu arası bîr iki gün ayrılmalıdır diye emretmiş ve farz namazla nafile arası kelâm, kıyam, Öne ve arkaya geçmek gibi bir fiil ile ayırmak nasıl müstehâb ise, ramazân orucu ile diğer günler oruçlarının arasını ayırmak da Öyle müstehâbdır, demişlerdir. İkrime de şekk günü oruç tutan kimse Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olur der imiş...

Bâzı âlimler de tatavvu' orucu caiz görmüşlerdir... (Aynî).

[35] Ebû Zerr rivayetinde başlık yapılan kısım "Allah 'in size yazdığım isteyin" kavline kadardır. Diğerlerinin rivayetinde ise âyetin sonu olan "Tâ ki korunsunlar" kavline kadarki kısımdır. Buhârî bu âyeti, bunun inmesinden evvelki hâli beyân etmek İçin başlık yapmıştır. Bunun inmesine Umer ibn Hattâb ile Kays ibn Sırme'nin hâdiseleri sebeb olmuştur. Umer de iftardan sonra gece içinde kadınına yaklaşmış ve bunu Peygamber'e arz edip pişmanlık izhâr eylemişti

[36] Hadîsin başlığa uygunluğu, hadîsin başlıktaki âyetin inme sebebini beyân etmesi yönündendir.

Oruç ilk farz olduğu sırada yatsı namazını kıldıktan, uyuduktan sonra yemek, içmek ve kadınlara yaklaşmak caiz değildi. Bâzıları yatsı namazından sonra kadınlarına yaklaştı, fakat bilâhare pişman oldu. Âyetteki "Havn" kelimesinde za'f ma'nâsı da vardır.

[37] Buhârî burada haber verdiği bu Berâ hadîsini bundan önceki bâbda mevsûlen rivayet etmişti.

[38] Hadîsin başlığa uygunluğu ve onu açıklayışı meydandadır.

[39] Bu "Minel-fecri" kaydı ya beyândır yâhud teb'izdir. Kelâm bu kaydın inme-, sinden evvel istiare iken, bu kayıd ile temsile dönmüştür.

[40] Müslim ile Dört Sünen sahihleri Semûre İbn Cündeb'den şu hadîsi rivayet ettiler: O şöyle demiştir: Resûlullah (S) "Sakın sizleri ne Bilâl'ın ezam, ne de müstatil fecr sahurunuzdan men' etmesin. Lâkin sizler ufuktaki mustatîr fecre i'tibâr ^ ediniz". Bu hadiste "Fecri kâzib"den fecri mustatîl; "Fecri sâdik"tan da fecri j- mustatîr ile ta'bîr buyurulmuştur. Fecri mustatîl, sabahlan doğu tarafında ak-wı çil, donuk ve uzun bir nûrânî piramit şeklinde görülen ışık hadisesidir ki, bunun tabanı ufukta ve güneşin bulunduğu cihettedir. Mihveri de ufkun üstünde 10; semâya doğru burçlar dâiresi boyunca uzanmış olur. Ziyası kehkeşân ziyasına 1$. benzer. Bu nûrânî amudun ziyası, ufkun üstünde başa doğru uzayıp gittikçe in-'!»: çeldiği için, şerîat dilinde "Fecri m'ustatîl" veya "Beyaz mustatîl" denilmiştir. Bu mustatîl beyazlığı karanlık ta'kîb eder. Onu müteâkib de ufukta "fecri sâdık" zuhur eder ki, bu da bütün doğu ufkuna boydan boya bir hadd gibi uzanmış ışıktan ibarettir. Ziyanın böyle boylu boyunca istitâre ve intişârından dolayı buna da "Fecri mustatîr" denilmiştir. Buna "Fecri sâdık", "Subhi sâdık" da denilir ki, oruçlu için yemekten, içmekten kendini tutmak ve çekinmek zamanıdır. Sabah namazının da vakitlerinin evvelidir...

Peygamber (S) kâzib ve sâdık fecrleri en basit ve en sâde bir uslûb ile ta'rîf etmiştir: Abdullah İbn Mes'ûd: Rasûlullah "Fecr böyle değildir, böyle olmayınca fecr olmaz" buyurdu. Rasûlullah "Fecr böyle değildir" derken, parmaklarım yukarıya kaldırıp dikti. "Tâ böyle olmayınca"derken de şehâdet ve orta parmaklarını üstüste bindirip sağa sola uzatarak işaret etti, demiştir (Buhârî, Kitâbu'1-Ezân, Tecrîd Ter., II, 488; VI, 319-320).

Rasûlullah'ın yalancı fecre dâir işareti, ufuktan baş semtine doğru uzanan nûrânî amudu gösteriyordu.; Sâdık fecri ta'rîf için de işaretle enlemesine olan nuru göstermişti. Ve hakîkaten en basit zekâ sahibi insanların bile anlayabileceği bir şekilde ta'rîf buyurmuştu.

[41] Kitâbu'I-Ezân'da İbn Mes'ûd'dan gelen hadîs daha tafşîlli olup bu erken ezânın maksadlarını da bildirmektedir: "Tâ ki kaaim olanınızı vazgeçirsin, uykuda olanınızı da uyandırsın..".

Buhârî burada hadîsi -ayrı ayrı İki senedle- İbn Umer'den ve Âişe'den rivayet etmiştir.

[42] "İkisinin ezanı arasında yalnız birinin çıkıp, diğerinin ineceği kadar fasıla bulunurdu" fikrasından anlaşılabileceği üzere, birincisi fecri kâzibin, diğeri fecri sâdıkın tulû'unda ezan okurlarmış...

Bilâl'in sabah vaktindenevvel geceleyin ezan okuması namaza da'vet İçin değil, uykuda olan uyansın, oruç tutacak olan sahurunu hemen yesin, gece namazında olan kısa kesip vitre başlasın içindir.

[43] Sehl'in sahur yemeği yedikten sonra Peygamber'in beraberinde sabah namâzına yetişmek için acele hareket etmesi cihetinden, hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bu hadîs, Buhârî'nin ferdlerindendir; bunu Namaz Vakitleri Kitâbı'nm "Sabah Namazının vakti bâbı"nda getirmişti.

[44] Hadîs, iki yüksek sahâbîden geldiği için kuvvet ve sıhhatçe müstesna bir vasfı . hâizdir. İki sahâbînin biri diğerinden rivayet etmiştir. Bu hadîs Namaz Vakitleri Kitâbı'nda "Sabah namazının vakti bâbı"nda da geçmişti.

Bu hadîsten sabah namazının erken ikaame edildiği ve sahurun fecrin tulû-una yakın zamana kadar geri bırakıldığı anlaşılır. Elli âyet okuyacak zaman mik-dârı dört-beş dakîka olarak takdir edilmiştir ki, bir abdest alacak zamandır.

tmsâktan onsekiz dakîka sonra fecri sâdık tulu' etmiş bulunacağından, sa-. bâh namazının ilk vakti girmiş olur ve sabah namazını kılmak sahîh olur. Fakat Hanefiler'e göre efdal olan elli dakîka kadar bir zaman geçmelidir. (Tecrîd Ter., VI, 321).

[45] Sin'in Ötresi ile "Suhûr", oruç tutmak maksadıyle fecr doğmadan-evvel yemek yemek, sîn'in fethasıyle "Sahur" ise o vakitte yenilen yemektir

[46] Yânî Rabb'im tarafımdan bana yemek yiyen ve su içen kimsenin kuvveti verilir. Murâd hakîkaten yedirilmek, içirilmek değildir. Çünkü hakîkaten yemiş olaydı, orucu eklemek durumu olmazdı (Kastallânî).

[47] Buradaki bereket çeşitli şekillerde tefsir edilmiştir: Sahur yemeği az da olsa bollanır, sahur yemekle oruca kuvvet kazanılır, sahur yemekle ibâdetin daha iyi yerine getirileceğinden ecri ve sevabı bol olur... gibi.

Eğer bereketle murâd, ecr ve sevâbdır dersek, kelime ötre ile "Suhûr" olmalıdır; çünkü Suhûr, tasahhur (seherde yemek yemek) ma'nâsma masdardır. Ecr ve sevâb da fiile âiddir. Masdar, fiili temsîl eder. Eğer bereket, kuvvei ve kuvvetlendirmedir, der isek, o zaman kelime fetha ile "Sahur" olmalıdır (Kastallânî).

[48] Buhârî bu başlığı gerek farz, gerek nafile oruca gündüzleyin niyet etmenin sa-hîh olduğunu bildirmek için açmıştır. Fakat bu hususta âlimler arasında görüş ayrılığı olduğundan, hükmü açıkça söylememiştir. Gündüzleyin niyet etmenin sahîhliğine Ebu'd-Derdâ'nın ve diğerlerinin haberini delîl olmak üzere getirmiştir

[49] Ümmü'd-Derdâ'nım haberini İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir.

Buhârî burada Ebû Talha, Ebû Hureyre, İbn Abbâs ve Huzeyfe'nin de gündüzleyin oruca niyet ettiklerini ta'lîken bildirmiştir. Bu ta'lîklerden Ebû Tal-ha'ya âid olanı Abdurrazzâk; Ebû Hureyre'ye âid olanı Beyhakî; İbn Abbâs'ınkini Tahâvî; Huzeyfe'ninkini Abdurrazzâk muttasıl senedle rivayet etmişlerdir. Bunlar arasında Tahâvî'nin ibn Abbâs'tan rivayeti hepsinden daha açıktır: İbn Abbâs "Bir sabah kalktım. Oruç tutmak arzusunda değildim. Henüz yemek yememiş, su da içmemiştim. Yiyecek birşey bulamayınca oruca niyet ettim" demiştir (Kastallânî).

[50] Bu hadîs, Buhârî'nin üç râvî ile Peygamber'e ulaşan sülâsiyât hadîslerindendir ve bu beşincisidir.

Âlimler fecri sâdık'ın tulû'undan sonra oruca niyet edilip edilmeyeceği hususunda ayrı görüşlere gitmişlerdir. Evzâî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ibn Hanbel, İs-hâk, ramazân orucuna geceden niyet edilmedikçe caiz değildir, demişlerdir. Zâhirîler'in görüşü de böyledir.

Nahaî, Sevrî, Ebû Hanîfe de ramazân, muayyen adak ve nafile oruçlara zevalden evvele kadar niyet etmek sahih ve caiz olduğuna hükmetmişlerdir.

îbn Munzir'in beyânına göre, oruç tutmak tasavvurunda olmayarak, sabahlayan bir kimse, bilâhare nafile oruç tutmak isterse,bu vaziyetteki kimsenin orucu ve niyeti hakkında da âlimler görüş ayrılığına düşmüşlerdir: Bir kısmı, ne zaman olursa olsun gündüzleyin niyetle oruç tutmayı tecviz etmişlerdir. Bir kısmı da buna cevaz vermemiş, oruca geceden .niyet etmek lâzımdır, demişlerdir. İmâm Mâlik, nafile oruca da geceden niyet edilmesine tutunarak "Gündüzün evvelinde yemekten, içmekten kendini tutup çekinmek niyetsiz ameldir; açlıktan ibarettir" demiştir,..

[51] Buhârî hadîsi evvelâ İmâm Mâlik'ten kısaca; bunun ardından da İbn Şihâb ez-Zuhrî'den uzun olmak üzere iki tarîkten getirmiştir. Hadîsin başlıktaki suâle cevâblığı açıktır.

İbn Hacer özetlenmiş olarak şöyle demiştir: Ben derim ki: Bana zahir olan Buhârî'nin muradı, birinci rivayetin (yânî ÂİŞe ve Ümmü Seleme rivayetinin) isnâdca daha kuvvetli olduğudur. Bu rivayet, tercîh edilme bakımından da böyledir. Çünkü bu hadîs Âişe ile Ümmü Seleme'den bir ma'nâda olarak pek çok yollardan gelmiştir. Hattâ İbnu Abdi'1-Berr: O sahih ve mütevâtir oldu demiştir. Ebû Hureyre'den bu konuda gelen rivayetlerin çoğu ise, onun Fadl ve Usâ-me yolundan gelen bu görüşle fetva verir olduğudur. Kendisi bunu Peygamber'e yükseltiyordu. Bizzat kendisi bunu Peygamber'den işitmemişti. Ebû Hureyre bunu ancak Fadl ve Usâme vâsıtasıyle işitmiştir. Onun, Peygamber'in bunu söylediğine yemîn etmesine gelince, kendisi Fadl ile Usâme haberlerine şiddetle i'tı-mâd etmesinden dolayı olmalıdır. O bu görüşünden dönmüştür.. (Fethu'l-Bârî).

Âişe ve Ümmü Seleme'nin bu müşterek rivayetleri mü'minlerin kalblerin-den bir şübheyi gidermiştir ki, böyle cünüb olarak âmdan fecr vaktine erişen oruçlunun orucunun bozulması şübhesidir. Bâzı

sahâbîler fecrden evvel herhalde yıkanılmasi gerektiğine kaail olmuşlardı da, mü'minlerin bu iki şefkatli anası bu zannı derhâl gidermeye sür'at etmişlerdir. Hattâ şer'î vaziyeti kemâliyle aydınlatmak için bu cünüblüğün bir ihtilâm neticesi olmadığını da "Min ehlihî= Ailesine yaklaşmaktan" diyerek açıklamışlardır. Allah onlardan râzî olsun.
[52] el-Mubâşir, mufâ'ale vezninde, bir işe kişi bizzat kendi başlamak ma'nâsınadır ki, başkasına havale etmemekten ibarettir. Ve cima eylemek ma'nâsınadır, bir kavle göre İkisi bir sevb içinde derilerini biribirine sürüşmek ma'nâsınadır (Ka-amûs Ter.). Burada cima ma'nâsma değil, sâdece sarmaşıp derilerini birbirine dokundurmaları ma'nâsınadır (Aynî).
[53] Aişe'nin bu sözünü Tahâvî senediyle rivayet etmiştir: Hâkim İbn İkâl dedi ki: Ben Aişe'ye: Ey mü'minlerin anası! Ben oruçlu iken bana kadınımın hangi uzvu haram olur? dedim. Âişe: Ferci, diye cevâb verdi.
Buna benzer bir rivayet de şudur: Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye: Ey mü'minlerin anası! Kadının hangi mahalli oruçlu olan kocası için haramdır? dedim. Aişe: Kadının oruçlu olan kocasına her tarafı halâldır, yalnız galîz avret yeri değil, diye cevâb verdi (Ibnu Hazm, el-Muhallâ)
[54] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Hadîsteki "Irb" kelimesi hacet, cinsiyet âleti olan uzuv, kadınlara duyulan hevâ ve nefis ma'nâlannadır. Nefis ma'nâsı Muvatta'da bu hadîsin Ubeydullah'tan gelen rivayet tarîkinde geimiştir. Bu se-beble Tirmizî de G5m/'inde "Irb "ı nefs ile tefsîr etmiştir. Hafız Zeynuddîn Irâ-kî de: "Bu manâ doğruya en yakın olan bir ma'nâdır. Çünkü hadîslerin garîb kelimelerini tefsîrde evlâ olan, hadîslerin diğer tarîklerinde gelen tefsirdir" demiştir.
Aişe bu son sözü ile, siz bu mubah olan öpme ve sarılıp oynaşmadan sakınınız! Sonra nefsinize hâkim olamayıp bir kusur işlersiniz! tenbihinde bulunmuş oluyor.
[55] Buhârî âdeti üzere hadîste geçen garîb kelimenin, Kur'ân'daki geçişini işaret etmek suretiyle tefsirini veriyor. İbni Abbâs'm "Irb" kelimesi hakkındaki bu tef-sîrini, İbn Ebî Hatim, Alî ibn Ebî Talha tarîkinden; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere senediyle mevsûlen rivayet etmiştir
[56] Tâvûs'un aynı kelime hakkındaki bu tefsirini de Abdurrazzâk kendi tefsirinde
[57] Câbir ibn Zeyd'in bu haberini, îbn Ebî Şeybe senediyle mevsûlen rivayet etmiştir. Bu haber çoğunluğun rivayetlerinde burada vâki' olmuştur. Ebû Zerr'in rivayetinde ise geçen babın sonunda vâki' olmuştur.
[58] Hadîsin başlığa delîlliği "Rasûlullah oruçlu iken kadınlarından bâzısını muhakkak öperdi" sözündedir. Aişe'nin bu sözden sonra gülmesi, bu kıssanın sahibesi kendisi olduğunu tenbîh içindir. Bu da ya kıssaya i'timâdda daha belîğ olması için yâhud bu hususta kendisine muhalefet eden kimselerden hayret olarak yâ-hud da kendi nefsine taaccüb ettiği içindir. Çünkü kadınların erkeklere zikretmesi haya edilecek nevi'den bir şeyi söylemiştir. Fakat Âişe'yi, ilmi tebliğ etmek zarureti bunu zikretmeye mecbur etmiştir. Yâhud da Aişe'nin bu gülüşü, Rasûlullah nazarındaki mevkii ve Peygamber'in kendisine olan mahabbetîyle sevinmesinden ötürü olmuştur (Kastallânî).
[59] Başlığa delîlliği "Rasûlullah oruçlu iken (ben) Ümmü Seleme'yi öperdi" sözün-dedir. Bu hadîs, Hayz Kitâbı'nda da geçmişti
[60] İbn Umer'in bu fiilini, ibn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Bunun başlığa uygunluk ciheti, ıslak bez beden üzerine atıldığında onu ıslatır; bu da üzerine su döküldüğü zamanki hâline benzer olmasıdır.
[61] Şa'bi'nin fiilini de İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etti.'
[62] ibn Abbâs'ın bu sözünü, İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî, mevsûlen rivayet etmişlerdir. Başlığa delîllik ciheti, bir şeyi yutmaksızın ağıza girdirmek olan tatmak, oruca zarar vermez; öyleyse suyu bedene ulaştırmak evlâ tarikiyle zarar vermez olmasıdı
[63] Bunu Abdurrazzâk, ma'nâsı ile rivayet etmiştir.
[64] Buhârî bununla, oruçlu için yıkanmayı kerîh göreni reddetmek İstemiştir. Çünkü o kişi, oruçlunun yıkanmasını suyun boğaza ulaşacağı edîşesiyle kerîh gör-düyse, bu illet, ağıza su alıp çalkalamak, misvak kullanmak, pişen yemeği tadmak gibi şeylerle bâtıldır. Eğer refâhiyet, yânî geçim bolluğu ve yaşama huzuru olduğu için kerîh gördüyse, muhakkak ki seıef, oruçlu için rahat ve huzur üzere olmayı, süslenmeyi, taranmayı, yağ sürünmeyi, sürme çekmeyi ve benzeri şeyleri müstehâb saymışlardır. İşte Buhârî bu eserleri bunun İçin sevkeylemiştir (İbnu'l-Munzir.)
[65] Enes'İn bu küvet haberini Kaasım ibn Sabit mevsûlen rivayet etmiştir
[66] Peygamber'in bu fiilini Ebû Dâvud ve diğerleri rivayet etti.
[67] İbn Umer'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etti.
[68] Sırf temiz olduğu ve mi'deden ayrılmamış bulunduğu takdîrde "böyledir. Çünkü bundan sakınmak zordur...
[69] İbn Sirîn'in bu sözünü îbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etti.
[70] Hasen'inkini Abdurrazzâk; İbrâhîm Nahaî'ninkini Saîd ibn Mansûr sahîh bir isnâd ile rivayet etmişlerdir (Kastallânî)
[71] Hadîsin başlığa delîlliği son cümlededir. Bu hadîs iki bâb evvel de geçmişti.
[72] Bunun da başlığa delîlliği meydandadır. Bu da biraz önce geçmişti.
[73] Atâ'mn bu sözünü İbnu Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir.
[74] Hasen Basrî'nin bu sözünü de tbn Ebî Şeybe rivayet etti.
[75] Hasen Basrî ile Mücâhİdİİn bu sözlerini Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmiştir.
[76] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır.
Taybî: Bu unutma Allah tarafından oruçlu kullar hakkında müstesna bir fadl ve ihsandır. Bu, onlara bir kolaylaştırma ve zorluğu def etmedir, demiştir.
Hattâbî de: Unutmak bir zarurettir. Zarurî fiiller, hüküm hususunda failine muzâf olmaz. Ve fail zarurî fiillerinden dolayı muâhaze edilmez ve Allah en bilendir, demiştir (Kastallânî).
[77] Bunun Ebû Dâvûd ve TİrmizÎ rivayet etti.
[78] Bu Ebû Hureyre hadîsini en-Nesaî rivayet etti.
[79] Câbir'in hadîsini Ebû Nuaym; Zeyd ibn Hâlid'inkini Ahmed ibn Hanbel ile Sünen sâhibleri rivayet etmişlerdir.
[80] Âişe hadîsini AHmed, Nesâî, İbn Huzeyme ve tbn Hıbbân rivayet etmişlerdir
[81] Atâ'nın sözünü, Saîd ibn Mans'ûr; Katâde'ninkini Abdu'bnu Humeyd kendi tef-sîrinde İbn Cureyc'den rivayet etmiştir.
[82] Bu hadîs Kitâbu'1-Vudû', "Üçer üçer abdest alma bâbı"nda da geçmişti. Bunların senedleri farklıdır.
Bu hadîste oruç hükümlerinden birşey yoktur. Bunu burada zikretmesinin münâsebeti "Abdest aldı" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı bütün sünnetlerini cami', kâmil bir abdest aldı demektir. Misvak kullanmak da kâmil abdestin sünnetleri cümlesindendir.
îbn Battal dedi ki: Bu Usmân hadîsi yaş olsun, kuru olsun, her cins misvakı kullanmanın mübâhlığı hususunda açık bir hüccettir. Bu İbn Sîrîn'in çıkardığı hükümdür... (Aynî).
[83] Bu, Müslim'in rivayet ettiği hadîsin bir tarafıdır.
[84] Hasen Basrî'nin bu sözünün benzerini Hasen'den muttasıl sened ile İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Eğer burnuna dökülen "Saût" yânî burun İlâcı boğaza, dola-yısiyle karına kaçarsa oruç bozulur ve bir gün kaza orucu tutar (Kastallânî).
[85] Atâ ibn Ebî Rebâh'ın bu sözlerini Saîd ibn Mansûr rivayet etmiştir.
[86] Yânî farz orucun faziletini nafile oruçta bulamaz.
Bu Ebû Hureyre hadîsini Dört Sünen sahihleri rivayet etmiş, İbn Huzeyme de sahihtir, demiştir.
[87] İbn Mes'ûd'un bu görüşünü Beyhakî rivayet etmiştir
el-Mugîre ibn Abdillah dedi ki: Bana Abdullıh ibn Mes'ûd'un şöyle dediği tahdîs olundu: "Her kim ramazândan bir günün orucunu illetsiz olarak bozarsa ona dehr orucu kifayet etmez. Nihayet Allah'a kavuşur, isterse mağfiret eder, isterse azâb eder" (Kastallânî).
[88] Saîd'in görüşünü Müsedded; Şa'bi'nin, İbn Cubeyr'in ve İbrahim'in görüşlerini sırasıyle İbn Ebî Şeybe; Katâde'nin görüşünü Abdurrazzâk; Hammâd'mkini Ebû Hanîfe'den olmak üzere yine Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
Yânî bu âlİm.ler, ramazân gündüzünde bilerek oruç bozanlar hakkında, üzerine keffâretsiz bir gün oruç kazası vâcib olduğuna kaail olmuşlardır. İbn Battal dedi ki: Ben Buhârî'nin isimlerini zikrettiği bu tabiî âlimlerinin bu konudaki kavillerine, musannaf kitâblarında baktım; onların keffâretin düşmesi kaville rini görmedim. Bu keffâret düşmesi kavilleri yalnız yemek suretiyle oruç bozan hakkındadır. Cinsî münâsebet suretiyle oruç bozan hakkında değildir. Onlar nazarında yemek ve cima' etmek, keffâretin düşmesinde müsâvî olması da muhte-mil olur. Çünkü yemekten, içmekten, cimâ'dan olsun oruç bozan şeye fitr ismi vâki' olur. Onun fâüi bunun muftırı yânî orucunu bozucudur.. (Umdetu'l-Kaarî).
[89] Hadîsin başlığa delîlliği "Ramazânın gündüzünde eşime isabet ettim" sözünde-dir ki, o, bu sözüyle cinsî münâsebeti kasdetmiştir.
el-Mikteî: Onbeş sa' alır zenbile tenir;
el-Arak:... Hurma yaprağından Örülmüş zenbile denir (Kaamûs Ter.).
Altmış fakire sadaka edileceği bundan sonra gelen Ebû Hureyre hadîsinde açıkça bildirilmiştir. Her bir fakire bir müdd verilir ki, bu, sâ'ın dörtte biridir. Bu altmış fakire verilmesi keffâreti, köle âzâdıve iki ay zincirleme oruç tutmaktan acizlik hâlinde uygulanacak keffârettir
[90] Bu başlıkta şiddetli fakirliğin keffâreti düşürmeyeceğine işaret vardır.
[91] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Çünkü "Ben oruçlu iken bilerek kadınımın üstüne düştüm" sözü cinsî münâsebetten ibarettir.
İki lâbe, Medine'yi çevreleyen iki dağdır. Uhud'la Âir dağlarına Lübetân denilir. Bu iki dağ arasındaki sahaya Medîne Haremi denildiği Hacc Kitâbı'nda îzâh edilmişti.
Bu hadîste kadın hakkındaki hüküm bildirilmediğinden, bu sükût ile ihticâc eden Şafiî ve Dâvûd Zahirî, kadın ile erkeğin ikisine, yalnız bir keffâret lâzım gelir, demişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ebû Sevr'e göre kadının i'tirâzsız itaati hâlinde, erkek gibi kadına da ayrıca keffâret lâzım gelir.
Bir de bu hadîste dîn mürşîdlerine dîni öğretmekte izlenecek en güzel yol gösterilmiştir. Dîn âlimlerinin güler yüzlü olmaları, muhâtablarını yumuşaklıkla dîne ısındırmaları öğretilmiştir. Nitekim Peygamber tanımadığı bir bedeviye sert olmayarak şer'î cezaları sırasıyle saymış ve aldığı olumsuz cevâbların bey-yinelerini aramamıştır. Bununla diyânî işlerde semahat ve genişlik yolunun tutulması öğretilmiştir.
[92] Buharı, suâlin cevâbını, hadîs metninde verilen cevâbla yetindiği için, zikretmemiştİr.
el-Mahâvîc; muhtâc'ın cem'i olarak muhtaçlar demektir. Fakat çok ihti-yâclı ma'nâsına olan Mihvâc'm cem'i de olması muhtemildir. Fakirlikte mübalağa İçin âlet İsmi sîgası getirilir (Aynî).
Bu başlık ile bundan önceki arasında zıdlık yoktur. Çünkü önceki başlık, içinde "Oruçlu hiçbirşeyi yokken cima' ettiği ve kendisine sadaka verildiğinde bunu keffâret yapsın" sözü bulunduğu için, çok fakır

olmanın, zimmetten kef-fâreti düşürmeyeceğini bildirmiştir. İkinci başlık ise keffâret etme hususunda kendisine izin verilen kişinin keffâreti kendisine tasarruf edip etmiyeceği hakkında tereddüd ortaya koymuştur... (İbn Hacer).
[93] "Onu ailene yedir" sözü, başlıktaki soruya cevâb ve delîl olmuştur.
[94] Bu hadîs, buradaki senedle merfû*dur
[95] Buhârî, Ebû Hureyre'nin ikinci sözünü et-Târîhu'l-Kebîr'mde: "Kim oruçlu iken kusmak kendine galebe-ederse, üzerine kaza yoktur; eğer kendisi kusmak isterse kaza etsin" lâfzıyle rivayet etmiştir. Lâkin Buhâri bunu zaîf sayıyor. Bunu dört Sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir. Tİrmizî: İlim ehli indinde amel bunun üzerinedir, demiştir. Kusuğün az veya çok olmasının farkı yoktur, ihtiyâr-sız ağız dolusu kusmak da, azı gibi orucu bozmaz.
[96] İbn Abbâs ile İkrime'nin bu sözlerini İbn Ebî Şeybe rivayet etti.
[97] îbn Umer'in bu fiilîni İmâm Mâlik el-Muvatta'da rivayet etti.
[98] Ebû Musa'nın bu fiilini İbn Ebî Şeybe rivayet etti.
[99] Bunlardan Saîd'in fiilini İmâm Mâlik ve İbn Abdi'1-Berr; Zeyd'inkini Abdur-razzâk; Ümmü Seleme'ninkini İbn Ebî Şeybe rivayet etmişlerdir.
[100] Bukeyr'in haberini Buhârî et-Târîh'indt rivayet etti.
[101] Bu sahâbîlerin merfûan rivayet ettikleri bu haberi en Nesâî birçok tarîklerden tahrîc etmiştir.
[102] Buhârî bunu et-Tdrfh'inde; Beyhakî de kendi tarîkinden rivayet etmiştir. (Bu haşiyeler Kastallânî ve diğerlerindendir.)
[103] Bu İbnAbbâs hadîsi, Hasen Basrî'nin rivayet ettiği "Kan alan da, kanı alınan da orucu bozdu" hadîsini nesh edicidir. Çünkü hadîsin bâzı tarîklerinde bunun Veda Haccı'nda olduğu gelmiştir.
Bu hadîs, Hasen Basrî'nin rivayetine muarızdır. Bunun İçin bir kısım âlimler bu İbn Abbâs hadîsinin "Kan aldırmak, hem kan alıcının,"hem de kanı alınanın orucunu bozar" hadîsini-nesh ettiğine kaail olup, kan aldırmanın orucu bozmayacağını kabul etmişlerdir. Atâ ibn Yesâr, Kaasım ibn Muhammed, Zeyd ibn Eşlem, İbrahim Nahâî, Sufyân Sevrî, Ebu'l-Âliye, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafîî, kan aldırma ne kan alıcının, ne de kanı alınanın orucunu bozmaz demişlerdir.
Atâ ibn Ebî Rebâh, Evzâî, Mesrûk, Muhammed ibn Şirîn, Ahmed ibn Han-bel de bozacağı görüşündedirler (Vmdeiu'l-Kaarî)
[104] Bu da İbn Abbâs hadîsinin başka bir tarîkidir.
[105] Böyle olunca hadîs her ne kadar nesh edilmiş de olsa, kan aldırmak bedeni zaîf düşüreceğinden, bedenleri zayıflatmaktan sakınmak ve bunun orucu bozup bozmayacağı hususundaki ihtilâftan kurtulmak için, daman yarıp kan çıkarmak gibi, bunun da terkedilmesi mendûb olur (Kast.allânî).
[106] Bu, Şebâbe hadîsinin isnâd ve metinde Âdem hadîsine uygunluğuna iş'âr eder. Ancak Şebâbe, bunda hadîsin merfû'luğunu te'kîd eden şeyi ziyâde etmiştir (tbn Hacer).
[107] Bu hadîsten yolculukta ramazân orucunu tutmanın, tutmamaktan daha faziletli olduğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü hem Rasûlullah ramazânda sefer hâlinde oruçlu bulunmuş, hem de Yüce Allah "Oruç tutmanız sizin için (yemenizden ve fidye vermenizden) daha hayırlıdır, bilirseniz" (el-Bakara: 184) buyurmuştur... (Kastallânî).
Hadîste inip de sevîk karıştırılması emredilen kimsenin Bilâl olduğu Ebû Dâvûd ile İbn BeşkuvaPm rivayetlerinde apaçık gelmiştir. Bilâl güneşin kursu gâib olsa bile nuru ve ışığının bakî olmasını İftara mâni'dir zannettiği İçin, Ra-sûfullah'a iki kerre bunu söylemiş, Rasûlullah da her defasında bunun oruca zarar vermeyeceğini bildirmiş demektir. Nihayet doğu taraftaki ufukta karanlığın belirmesi, iftar vaktinin girmesi demek olduğunu öğretmiştir.
[108] Buhârî Cerîr'in hadîsini Talâk'ta; Ebû Bekr ibn Ayyâş'm hadîsini de "İftarı erken yapmak bâbr'nda mevsûlen rivayet etmiştir
[109] Hadîsin başlığa uygunluğu, arka arkaya oruç tutmanın yolculukta da oruç tutmayı şâmil olması cihetindendir. Nitekim~hazarda da aslolan oruç tutmaktır (Aynî).
[110] Bu, aynı hadîsin İkinci tarîkidir ve daha tafsîllidir.
Bu babın hadîslerinden âlimler üç türlü hükme varmışlardır: Birisi seferde oruç tutmanın daha faziletli olduğu hükmüdür ki, baş taraftaki hadîsin haşiyesinde delîlİ ile birlikte belirtilmiştir. Esved ibn Yezîd, Ebû Hanîfe bu ictihâdda-dır. İkincisi seferde oruç tutmamanın kuvvet sebebi olduğu için daha faziletli olduğudur. Umer ibn Abdilazîz, Şa'bî, Katâde, Muhammed İbn Alî, Şafîî, Ah-med, İshâk bu görüştedirler.
Üçüncüsü de, yolculukta oruç tutmak ve tutmamakta yolcu muhayyerdir, görüşüdür. Bu üçüncü görüşe babın son hadîsi açıkça delâlet etmektedir. îbn Abbâs, Enes, Ebû Saîd, Saîd ibn Müseyyeb, Atâ, Saîd ibn Cubeyr, Hasen Bas-rî, Nahaî, Mücâhid, Evzâî, Leys ibn Sa'd bu görüştedirler (Özetle, Umdetu'i-Kaarî, V, 365-366).
[111] Yânı oruç yemek mübâh olur mu olmaz mı? Buhârîizânm cevâbını, bâbda zikredilenle yetinerek, söylememiştir.
[112] Hadîsin başlıktaki soruya cevâblığı, Peygamber'in Mekke'yi feth için yola çıktığı, birkaç gün oruç tutup, sonra orucu tutmamasındadır.
Rasûlullah fetih gazasına ramazânın yirmisine tesadüf eden çarşamba günü ikindiden sonra çıkmıştı. Zu'1-Huleyfe civarındaki Salsâl Dağı'na geldiklerinde Rasûlullah tarafından ordu içinde "Oruç tutmak isteyenler oruç tutsun, tutmak istemeyenler de tutmasın" diye nida ettirildi. Kedîd mevkiine geldiklerinde de ikindiden sonra Rasûlullah herkes tarafından görülmek üzere devesi üzerinde orucu bozmuş, sahâbîler de bozmuşlardır (Umdetu'l-Kaari). Bu oruç ' bozmanın ikindiden sonra olduğu Müslim'de de tasrîh edilmiştir. Câbir'den gelen rivayette ona denildi ki, sahâbîlere oruç çok ağır geldi. Ancak sahâbîler ne yapılacağını bekliyorlardı. Rasûlullah ikindiden sonra bir kadeh su istedi... Bu hadîste yolcunun ramazânın bir kısmım tutması, bir kısmını tutmamasının cevazı hükmü vardır.
[113] Buhârî'nin bu tefsîri Magâzî'de diğer bir tarîkten mevsûlen gelecek hadîsin içindedir. el'Kedîd, Medine'den yedi merhale, Mekke'ye iki merhale uzaklıkta bir yerdir. Usfân, Mekke'ye 48 mil uzaklıkta büyük bir köydür. Kadîd, Mekke yakınında bir yerdir.
[114] Hadîsin başlığa cevâblığı meydandadır. O da yolculukta oruç tutmak ve tutmamak şıkları mübâh olmayaydı, Peygamber ve İbn Revâha oruç tuttukları zaman sahâbîler oruç yemezlerdi (Aynî).
[115] Başlık hadîsin bir parçası olduğu için delîlliği açıktır.
Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. MüctehİdIer oruçlu olarak yola çıkan kimsenin o günkü orucunu tamamlamasının kendisine vâcib olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak bilerek orucunu bozduğu yâhud bozulmasını mûcib olacak bir fiil işlediği takdirde, üzerine keffâretin vâcib olmasında ihtilâf etmişlerdir. Mâlikîler, Hanefîler ve Hanbelîler'e göre böyle kimsenin oruç bozması haram olur, eğer bozarsa üzerine keffâret değil, de kaza lâzım gelir... (Feyzu'l-Cafför... I, 143-144).
[116] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Çünkü başlık hadîsin bir bölümünden ibarettir. Sahâbîlerin yolculuk esnasında kendisinde kuvvet bulan oruç tutar, bulmayan da oruç tutmazdı. Her iki grup da bu fiillerinden dolayı birbirlerini ayıplamazlardt.
[117] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Peygamber su istedi; onu insanların kendisini görmeleri için ellerinin uzandığı yere kadar yükseltip orucunu bozdu" sözlerindedir.
Peygamber ancak insanların kendisini görmeleri ve kendisine uymaları yânî oruçlarını bozmaları için bu seferde böyle orucunu bozmuştur. Çünkü oruç sahâbiier.e zarar vermekte idi. Düşmanla karşılaşıp harb etmek durumu da vardı. İşte bu sebeble Peygamber "Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez'\e\-Bakara: 185) kavline tutunarak, onlara rıfkı ve kolaylaştırmayı istemiştir. Bu hadîs 55 rakamıyle de geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[118] İbn Abbâs bu haberi diğer sahâbîlerden öğrenmiştir. Çünkü kendisi o zaman Mekke'de bulunuyordu. Peygamber'in ve sahâbîlerin duruma ve isteğe göre kâh oruç tutup, kâh tutmamaları, bir görüşe göre efdaliyeti değil, cevazı ifâde etmektedir
[119] Burada itâka, yâ istitâa yânî takat getirmek veya tatvîk yânî takat getirmemek ma'nâsına olacaktır. İstitâa ma'nâsına olursa "Gücü yetenler oruç tutmadıkları takdirde fidye versinler" demek olur ki, muhayyer vucûb İfâde eder ve oruç tutmak muraccah olur. İtâkaya bu ma'nâ verilirse "Sizden her kim ramazân ayında hâzır bulunursa, onda oruç tattım "(el-Bakara:185) emrinin ıtlak ve ten-cîziyle mensûh olduğunda şübhe yoktur. Bunun için bu tefsire kaail olanlar, bunun mensûh olduğunda ittifak etmişlerdir... (Hakk Dîni, I, 633).
Bu fidye-hükmü, Medine devrinin başlarında idi; isteyen oruç tutar, isteyen fidye verirdi, sonra gücü yetenler hakkında bu muhayyerlik kaldırıldı (Kas-tallânî).
[120] İbn Umer'in rivayeti 57 rakamıyle bu bâbda gelecektir. Seleme ibnu'l-Ekva'nın' rivayetini ise Buhârî, Tefsir Kitâbi'nda mevsûlen rivayet etmiştir.
[121] Ayet burada, yukarıdaki oruç veya fidye verme muhayyerliğini nesh edici âyet olduğunu göstermek için getirilmiştir. Bâbdaki hadîsler ve açıklamalarıyle bu hususta kâfi bilgiler verilmiştir. Âyetin tefsiri, Tefsir Kitâbi'nda geniş olarak gelecektir.
[122] îbn Ebî Leylâ, Muâz ibn Cebel'den şunu rivayet etmiştir: "Peygamber (S) Medine'ye geldiği zaman âşûrâ günü ve bir de her aydan üç gün oruç tutmuş idi. Sonra Allah ramazân orucunu farz kıldı. "Ve ale'llezîne yutîkuneku"y& kadar ulaştı. Bunun üzerine dileyen oruç tutuyor, dileyen bir fakîr doyuruyordu. Daha sonra sahih, mukîm olanların hepsine oruç tutmak farz kılındı ve doyurmak ancak oruç tutmaya kuvveti olmayan, çok ihtiyar kimseler hakkında sabit kaldı, da, Allah ' 'Sizden hasta olur yâhud bir yolculuk üzerinde bulunursa..." âyetini indirdi" (Beyhakî, Ebû Nuaym, Ebû Dâvûd).
Yine İbn Ebî Leylâ rivayet etti ki: Rasûlullah Medine'ye geldiği zaman her. aydan üç gün tatavvu'an ve farz olmayarak oruç tutmalarını emretmiş idi. Sonra ramazân orucu farz oldu. Hâlbuki o zaman kavim henüz oruca alışmamış idi; oruç kendilerine pek şiddetli, pek güç geliyordu. Binâenaleyh tutamayan, bir fakîr doyuruyordu. Bundan sonra "Sizden her kim ramazân ayına şâhid olursa, onda oruç tutsun" âyeti İndi. Binâenaleyh ruhsat ancak hasta ve yolcuya münhasır kaldı ve hepimiz oruç tutmaya me'mûr olduk" (Keza).
[123] Buhârî bu rivayetle, babın başında ta'lîk suretinde verdiği İbn Umer'in sözünü senedlemek ve mevsûlluğunu göstermek istemiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu mensûhiyet yalnız sahih ve mukîmlerin fidye vermelerinin neshine münhasırdır. Yaşlılar, oruç tutamayacak devamlı zaîfler hakkında mensûh değil, hüküm bakîdir.
Nitekim bunun Öyle âciz kimseler hakkında mensûh olmadığını İbn Abbâs da açıkça belirtmiştir: "Bu âyet mensûh değildir. Oruç tutmaya kuvveti olmayan yaşlı erkek ve kadın hakkındadır. Bunlar her gün için bir fakîr doyururlar" {Buhârî).
Âyetteki "Miskîn"i müfred olarak okuyan birinci kıraate göre, her orucun fidyesi; mesâkin şeklindeki cemi' okuyuşa göre mecmûunun fidyesi anlaşılır. Bir fakir taamı şer'an sâ' denilen ölçek ile buğdaydan yarım ölçek; arpa, hurma, kuru üzüm vesâireden bir ölçektir. Bir sâ', şer'î dirhem ile binseksen dirhemdir. Şer'î dirhem, on'u yedi miskal gelen-ve vezni sebi' denilen dirhemdir ki, bizim şimdiki dirhemlerimizden iki kırat kadar küçüktür. Binâenaleyh yarım sâ' buğday, onaltı kıratlık örfî dirhem ile bir okka yetmişikibuçuk dirhem demektir. Demek ki İslâm şerîati nazarında en fakır bir kimsenin iki öğün i'tibâriyle günlük yemeği budur. Bu mİkdâr, fitr sadakası vesâir keffâretlerde esâstır. Ancak bu hesâb fıtr sadakası gibi fakirin eline aynen veya kıymeten temlik takdirindedir. Çünkü bilfiil ibâha ile doyurulmak istenildiği zaman bir fakirin iki öğünde doyabilmesi kadar yemesi mu'teberdİr ki, insanına göre daha az veya daha çok olabilir... {Hakk Dînî, I, 631).
[124] İbn Abbâs'm bu sözünü Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Zuhrî'den olmak üzere rivayet etmiştir.
Çünkü mutlakın hükmü, ıtlâkı üzere cereyan etmektir. Ayrılmağa da, ayrılmamağa da şâmildir
[125] Saîd ibnu'l-Müseyyeb'İn görüşünü İbn Ebî Şeybe rivayet etti.

[126] İbrahim'in görüşünü Saîd ibn Mansûr rivayet etti. Ebû Hanîfe'nin mezhebi de budur.
[127] Ebû Hureyre'ninkini Abdurrazzâkl tbn Abbâs'ınkini de Saîd ibn Mansûr ile Dâ-rakutnî rivayet ettiler.
[128] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlıktaki mübhemliği tefsir eder olması dhetinden-dir. Çünkü başlık "Ramazân kazası ne zaman ödenecek?" sorusu idi. Hadîs ise kaza orucunun herhangi vakit içinde ödeneceğine delâlet eder. Ancak ödeme ikinci ramazân girinceye kadar geri bırakılırsa Şafiî'ye göre üzerine fidye vâcîb olur. Bu hususteki görüş ayrılığını biraz önce zikretmiştik (Aynî).
[129] Bu gibi işler yapılır, bunlardaki hikmet, akıl ve kıyas kavrayamasa da Şâri'e havale edilir ve onlarla i'tirâzsiz ibâdet olunur.
Re'yin gereği oruç ile namazın hükümde müsâvî olmalarıdır. Çünkü bunların her ikisi de bir özürden dolayı terkedilir. İbâdettir. Lâkin kıyâsa muhalif olarak gelen dînî işlerde hikmet ciheti aranmaz da, onun işi Allah'a tevkîl edilir. Zîrâ Allah'ın fiilleri hikmetten boş değildir, fakat bunun çoğu insanlara gizli olur, akıllar, onları idrâk edemezler (Kastallânî).
[130] Başlığa delîlliği "Kadın hayız gördüğünde namaz kılmaz, oruç tutmaz" sözünden alınır. Başlık da namazı ve orucu bırakması hakkındadır. Bu hadîs, Hayız Kitâbı'nda "Hayızlımn orucu bırakması" bâbi'nda da geçmişti. Bu, o hadîsin kısaltılmış bir rivayetidir (Aynî).
[131] Başlık "Üzerinde oruç borcu varken ölen kimse adına bunu ödemek meşru' olur mu, olmaz mı?" Ve... meşru olursa bu ödeme yine oruç olarak mı, yoksa sadaka suretiyle mi olacaktır? gibi suâlleri ihtiva etmektedir.
Hasen'in sözü bu sorulardan birine müsbet cevâb olmuştur. Bunu Dâra-kutnî senediyle rivayet etmiştir.
[132] Bu Âişe hadîsi, başlıktaki soruya aynı şekilde müsbet bir cevâb olmaktadır
[133] îbnu Vehb'in mutâbaatmı Müslim, Ebû Dâvûd ve diğerleri senediyle rivayet etmişlerdir. Yahya ibn Eyyûb'un rivayetini de Beyhakî, Ebû Avâne, Dârakutnî, Bezzâr rivayet etmişlerdir.
[134] Bu İbnu Abbâs hadîsi de başlıktaki birinci soruya açık bir cevâb teşkîl etmekte dir. Fakat bu cevazın tafsilinde ve tatbikatında yâni bu borç yine oruç olarak, yoksa sadaka şeklinde mi olacağı hususunda görüş ayrılıkları olmuştur. Bu ayrılıkları babın sonunda kısaca özetleyelim.
Bu İbn Abbâs hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmişlerdir.
[135] Bu İsnâdlann hâsılı şudur: A'meş bu hadîsi bir mecliste üç kişiden işitmiştir. Evvelâ Müslim İbnu'l-Batîn'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; sonra el-Hakem'den ve Seleme'den; onlar da Mücâhid ibn Cebr'den.
[136] Bu isnâd da A'meş hadîsi üç şeyhden ve üç şeyhden herbiri de üç şeyhden rivayet ediyor. Bunu Tirmizî de rivayet etmiştir.
[137] Yahya ile Ebû Muâviye'nin bu hadîsleri, Nesâî ve diğerlerinin rivayet ettikleri hadîslerdendir.
[138] Ubeydullah'm hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Arnned ibn Hanbel'deki rivayette Ebû Bişr bu adağın sebebini "Bir kadın gemiye bindi de bir ay oruç tutmayı adadı ve bunu tutamadan öldü" diye beyân etmiştir.
[139] Ebû Harîz, Sicistân kaadısıdır. Bu hadîsi İbn Huzeyme ve diğerleri senediyle rivayet etmişlerdir.
Bu rivayetlerde bir kadın, bir adarru bir ay, İki ay ve onbeş gün şeklindeki ihtilâflar, vakıaların ayrı ayrı oluşlarına hamledilir. Bunların ortak noktası, ölü adına oruç tutmanın cevazıdır (Kastallânî).
İmâm Şafiî bu hadîse dayanarak kadîm görüşünde borçlu bulunan ölünün nâmına velîsinin oruç tutmasına cevaz vermişti. Yeni görüşünde ise hiçbir kimsenin başkası hesabına oruç tutması caiz olmadığı, ancak Ölü nâmına sadaka verebileceği içtihadında bulunmuştur ki, İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Mâlik'in mezhebleri de böyledir. Şu kadar ki, bunlara göre ölünün vasiyeti üzerine sadaka verilir.
Sadakanın mikdânna gelince, İmâm Şafiî ile İmâm Mâlik'e göre bir müdd, İmâm Ebû Hanîfe'ye göre buğdaydan yarım sâğ diğer hububattan bir sâ' ta-sadduk edilir.
İmamların bu konuda dayandıkları naklî delillerden birisi Peygamber'in "Hiçbir kimse başka birisi hesabına namaz kılamaz, fakat sadaka verir" hadîsidir (en-Nesâî, İbn Abbâs'tan.)
Aklî delilleri de, orucun ve namazın bedenî ibâdet olmalarıdır.
[140] Başlıktaki suâlin cevâbı mukadderdir, takdiri "Güneşin batmasıyle halâl olur"-dur. Yânî geceden bir parçanın girmesi beklenmez,
Ebû Saîd'in bu fiili de başlıktaki sorunun cevâbıdır. Bunu Saîd ibn Man-sûr ile Ebû Bekr ibnu Şeybe rivayet etmişlerdir.
[141] Bu Umer ibnu'l-Hattâb hadîsi de başlıkta bulunan soru tarzındaki mübhemliği açıklamaktadır.
Güneş battığı zaman, oruçlunun orucunu bozma vakti girmiştir, yâhud da oruçlu hükmen orucunu bozmuştur. Çünkü gece oruç için şer'î bir zarf değildir. Onun için geceden bir cüz'ün geçmesini beklemek lüzumsuzdur
[142] Bu İbnu Ebî Evfâ hadîsi "Seferde oruç tutmak bâbı"nda da başka bîr sened ve küçük bir lafız farkıyle geçmişti. Orada da belirttiğimiz üzere, Rasûlullah'ın mükerreren inip de sevîk bulamacı karıştırmasını emrettiği zâtın, Bilâl Habeşî olduğu, diğer rivayetlerde gelmiştir.
[143] el-Cedhu; Sevîk yânî kavrulmuş unu su ile karıştırıp bulamaç yapmak;
el-İcdâh: Kavud dedikleri kavrulmuş buğday veya unu ezerek su ile bula-yıp karıştırmak demektir (Kaamûs Ter.).
Hadîs, su ve diğer şeylerle oruç bozulduğunun delili olduğundan, oruçlu bulabildiği ve kendisine elde edilmesi kolay olan her bir şeyle İftar eder.
Bu hadîs bundan önce de iki defa geçmişti. Nitekim bundan sonraki bâbm ikinci hadîsi olarak da gelecektir
[144] Bu Sehl ibn Sa'd hadîsi, iftar vakti girdikten sonra orucu bozmakta acele davranmanın müstehâb olduğunun delilidir. Abdurrazzâk'ın rivayetinde Amr ibn Meymûn: Muhammed'in sahâbîleri İftara çabuk, sahuru geciktirmek hususunda insanların en ileri gidenlerindendi, demiştir. İbn Abdi'1-Berr de: l£târı çabuk, sahuru da geç yapmağa dâir rivayet olunan hadîslerin hepsi sahihtir, mütevâtirdir, demiştir.
Enes İbn Mâlik'ten de Peygamber'in İftar etmedikçe akşam namazı kılmadığı, hiç olmazsa bir yudum su içtiği, rivayet edilmiştir (Umdetu'l-Kaarî).
[145] Abdullah ibn Ebî Evfâ hadîsinin başlığa delîlliği açıktır. Güneşin battığı sabit olduktan sonra iftarı geciktirmemek, sünnetin gereği olmuştur.
[146] Yânî ramazânda pruçlu, güneş battı sanarak orucunu bozduktan sonra güneş meydana çıksa, o kimse bu günün orucunu tekrar tutup öder mi, yoksa ödemez mi? Bu günün orucunun ödenip ödenmeyeceği hususunda görüş ayrılığı bulunduğu için Buhârî, izâ'nın cevâbı olan hükmü bildirmemiştir.
[147] Hadîste soru hemzesi mukadderdir. Böyle yanılma ile oruç sakatlanırsa, bunu kaza etmek lâzım olduğunda Dört İmâm ittifak etmişlerdir. Günün kalanında vakta hürmeten yenmez. Bunda keffâret lâzım gelmez.
[148] Mücâhid'den, Atâ'dan ve Urve ibnu'z-Zubeyr'den bu günün orucunun kaza edilmeyeceği rivayet olunmuştur. Onlar bunu unutarak yemek yiyen kimse menzilesinde tutmuşlardır.
İbnu'l-Munîr: Mükellefler ancak zahir ile hitâb olunmuşlardır. Binâenaleyh bu hususta ictihâd edip de yanılırlarsa, bunda üzerlerine güçlük yoktur, demiştir.
Ma'mer'in bu hadîsini Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
[149] Umer'in bu fiilini Saîd ibn Mansûr ile el-Bagavî senediyle rivayet etmişlerdir. Bu haberin başlığa uygunluğu "Çocuklarımız bile oruçludurlar" sözündedîr.
[150] Müslim'in rivayetinde Ensâr köylerinin Medîne civarında bulunduğu, bu çocukların küçük yaşta oldukları ve oruç tutturmakla beraber bu çocukları yanlarına alarak beraberlerinde mescide götürüp İslâm ibâdetine alıştırdıkları açıkça be-. lirtilmiştir. Müslüman çocuklarını oruç, namaz gibi îslâm ibâdetlerine küçük yaşlardan i'tibâren alıştırma çalışmaları Peygamber devrinden beri devam ede-gelmektedir. Âlimlerin cumhuruna göre bulûğ çağma ulaşmayan çocuklara,oruç vâcib değildir. Seleften İbn Şirîn ile Zuhrî gibi bâzıları müstehâb olduğuna kaa-il olmuşlardır. îmâm Şafiî de bu içtihada tutunarak, çocuğun oruç tutmaya bedenî kuvveti yetecek derecede olursa temrin için, alıştırmak için oruçla emredilirler demiş ve bunun da haddini yedi ve on yaş olarak ta'yîn etmiştir.
[151] Buhârî bâb içinde zikrettiği hadîslerle yetindiği için hükmü söylememiştir.
[152] Yânî gece cjruç için bir mahall ve bir zarf değildir. Çünkü el-Bakara:187. âyeti, oruç vaktinin geceye kadar devam ettiğini ve gecenin oruç vaktinin sonu olduğunu beyân etmiştir. Allah orucun sınırını geceye kadar diye sınırlamış ve ta'yîn buyurmuştur.
[153] Buhârî işaret ettiği bu nehiy hadîsini Âişe'den olmak üzere, babın sonunda senediyle rivayet etmiştir.
[154] et-Teammuk, bir şeyi derinletmek ve derenliğine gitmek demektir. Burada ise teklif edilmemiş olan bir işin külfetini yüklenmekte mübalâğa etmekten ibarettir.
[155] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Çünkü hadîs başlığın istediği cevâbı açıklamaktadır.
[156] Burada getirilmiş olan Abdullah ibn Umer, Ebû Saîd ve Âişe hadîslerinin hepsi de aynı mealde olarak birbirine eklemek suretiyle oruç tutmaktan nehyi ifâde etmektedirler.
Hz. Âişe hadîsinde bu nehyin ümmet için rahmet olduğu ziyâdesi vardır.
[157] Bu Âişe hadîsi burada Usmân ibn Ebî Şeybe ile Muhammed ibn Selâm tarîkinden getirilmiştir.. Buhârî bu sözü ile hadîsin Muhammed ibn Selâm rivayeti olduğuna delâlet etmiştir. Bu hadîsi Müslim, Usmân ibn Ebî Şeybe tarîkinden bu .ziyâde ile getirmiştir. Şu hâlde Usmân bu ziyâdeyi kâh vermiş, kâh vermemiş oluyor (Kastallânî).
[158] el-Nekâl, en-Nukle, el-Menkel; işkence ve ukubete denir ki, sairlere medarı ibret olur.
ei-Tenkıl: Bir adama şâirlere korku ve ibret olacak bir iş eylemek ma'nâsı-nadır. Enes'İn rivayet ettiği bu tenkîl hadîsini Buhârî, Kitâbu't-Temennfde mevsûlen getirmiştir.
"Eksere = Çoğaltan" ile kayıdlamadan, bunu az yapana ceza olmadığı anlaşılabilir. Çünkü az sayıda günü birbirine eklemek meşakkat olmayacağı düşünülür. Lâkin cezanın olmamasından, cevazın subûtu lâzım gelmez {Ibn Hacer).
[159] Peygamber'in sahâbîlerine, oruçları eklemekten nehyettiği hâlde sahâbîlerin bundan vazgeçmeyi kabul etmemeleri, Rasûlullah'ın hükmüne muhalefet demek olduğundan, bu nasıl mümkin olabilir diye bir suâl hâtıra gelir. Bedruddîn Aynî bu suâle: Sahâbîler bu nehyi tahrîmî bir nehiy değil, tenzîhî bir nehiy olarak anlamışlardı diye cevâb veriyor.
[160] el-Kelif: Âşık ve aşûfteye denir. "O onun âşıkı" yerine "Huve kelifu fulânete" denilir. el-Kulf, Ekle/u ve Kelfâu'nun cem'idir. ei-Kelifmasdar olur, bir kimseye ziyadesiyle aşk ve mahabbet eylemek; el-Külfeîu: ... zahmet ve yorgunlukla işlenen işe ve irtikâb olunan meşakkatli işe denir.
et-Tekettüf: bir adam üzerine rene ye meşakkatli iş olmak; et-Teklîf: Bir adama rene ve meşakkatli bir iş işlemekle emreylemek ma'-nâsıhadır (Kaamûs Ter.).
[161] Yânî bir günün orucunu ertesi günün seher vaktine kadar ulaştıranın cevazı bâ-bi. Burada orucu seher vaktine kadar ulaştırmaya, bunun surette asıl ulaştırmaya benzemesinden dolayı visal denilmiştir. Yoksa ulamanın hakîkati gündüz olduğu gibi, gecenin bütününde de imsak edilmesidir. Lâkin ulamanın, ancak gecenin bütününde hakikat olduğu da'vâsının subûtuna ihtiyâç duyulur. Pey-gamber'in orucunu sahur vaktinden diğer günün sahur vaktine kadar ulaştırır olduğu rivayeti gelmiştir. Bunu Ahmed ile Adurrazzâk, Alî'den rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
Bu tatbîkat îmâm Ahmed ve bâzı hadîsçilerin mezhebidir. Şâfiîlerden bu, hakîkî visal değildir diyenler vardır (Aynî).
[162] es-Seher (es-Sahar): (iki fetha İle) subhtan, yânî tan yeri açılmazdan evvelce olan vakte denir... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîsin aslı, biraz evvel 71 rakamıyle de geçmiş idi.
[163] Nafile olarak oruçlu bulunan birisine bir dîn kardeşi orucunu bozdurmaya ye-mîn etse ve bunun üzerine o kimseye orucunu bozmak daha hayırlı olduğu kanâati belirip de bozsa, kendisine kaza lâzım gelmez. Buhâri'ye göre bu yemîn o kimse için bir Özür oluyor.Selmân, Ebu'd-Derdâ, Mücâhid, Tâvûs, Atâ, Sev-ri, Şafiî, Ahmed ve İshâk'a göre de nafile orucu özürlü, özürsüz bozan kişiye kaza

lâzım gelmez. Diğer gruba göre başlama ile taahhüd edilmiş bir ibâdetin iftar hâlinde kaza ile ikmâl ve telâfi edilmesi gerekir.
[164] Bu fıkra Tirmizî ile İbn Huzeyme tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî'nin bundan sonra gelecek 53-54,'bâblannda "înne li-zevrike aleyke hakkan = Muhakkak ziyaretçilerin için de bir hakk vardır" seklindedir.
[165] Hadîsin başlığa uygunluğu Ebu'd-Derdâ'nın Selmân için yemek yapması, Ebu'd-Derdâ oruçlu İken konuşmadan sonra orucunu bozması, sonra Peygamber'e gelip bunu zikretmesi, Peygamber'İn ona kaza etmeyi emretmemiş olması ciherinden-dir... (Aynî).
Son fıkra, hadîsin Peygamber tarafından tasvîb ve takririni isbât eder. Bu hadîste dört nevi' hakk zikredilmiştir: Allah hakkı, zatî hakk, aile hakkı, konu-komşu yânî vatandaşlık hakkı. Her hakk bir vazife mukaabili bulunduğundan "Her hakk sahibine hakkı verilmelidir" emriyle de bu vazifelere işaret ; buyurulmuştur. Vazifenin bu yolda taksimi, ahlâkçıların amelî ahlâka göre yap, tıklan taksîmin esâsıdır. Dînî, zatî, beytî, medenî vazîfelerdir. Şu kadar ki, ahlâkçılardan bir kısmı dînî vazifeyi almakta, bir kısmı bırakmaktadır. Vazife, insan için yapılması bir borç olduğuna göre, en heybetli kürrelere kadar bütün kâinatın yaratılış gayelerine göre bir vazifenin, bir seyir ve hareketin esîri oldukları görülüp dururken, insanın bu umûmî hareket kaanûnundan kendisini müstesna tutması hiç doğru olmaz. Kur'ân bu umûmî hareketi ve nizâmı, Hâlık'a ibâdet mâhiyyetinde bildirmiştir. Onun için insanın ahlâkî vazîfelerinin başında hadîsin bildirdiği gibi, Rabb'ine karşı yapılacak vazifeler sayılmalıdır. Hadîs, ahlâkın ana bölümlerini en vecîz biçimde tesbît edip bildirmesinden başka şu fıkhı hükümleri de bildirmektedir: Müstehâb olan ibâdetlerin îfâsı bev, denî ve ruhî kuvvetlerimizin ziyamı ve kırılmasını mûcib olmaması ve vâcib olan asıl vazifelerimizin ifâsına mâni1 olacak dereceye varmaması; bu derece sıkıcı -s zühdî bir hayâttan bizleri men' etmesi; kardeşlik kurmanın meşruluğu; kardeşleri ve tanıdıkları ziyaretin dînî ve medenî bir davranış olduğu; bir lüzum üzerine yabancı bir kadınla görüşüp konuşmanın cevazı; hayırdan ve vazifeden gaflet eden bir müslimin irşâd edilmesi.. (Ibn Hacer, Aynî).
[166] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Şa'bân ayındaki kadar kendisinde çok oruçlu olduğu bir ay görmedim" sözündedir.
Bu hadîste Rasûlullah'ın şa'bân ayındaki orucunun ve buna kıyâsen diğer İbâdetlerinin başka aylara nisbetle daha çok olduğu bildirilmiştir. Bunda ramazânı fazla ibâdetle ve yüksek bir ubudiyet şuuru ile karşılama hazırlığı da vardır.
[167] Bu hadîsteki "Rasûlullah şa'bân ayının hepsini oruç tutar idi" sözü ile, geçen rivayetteki "Şa'bân ayındaki kadar kendisinde çok oruçlu olduğu bir ay görmedim" sözü arasında müşkil görülmüştür. Buna buradaki "Kullunu = Hepsini" kavliyle "Gâlibuhu = Çoğunu" ma'nâsı kasdedilmiş olup, birinci hadîs ikinciyi tefsîr edici, beyân edicidir diye cevâb verilmiştir. Bâzıları da, Rasûlullah şa'bânın bazen evvelinde, bazen ortasında, bazen de sonunda oruç tutardı ve şa'bâm oruçsuz bırakmazdı, ma'nâsınadır demişlerdir.
[168] İbn Abbâs hadîsinin de Enes ibn Mâlik hadîsinin de metinleri müşkildir. Her iki sahâbînin bu hadîsleriyle anlatmak İstedikleri ma'nâ güçlükle anlaşılıyor. Her iki hadîsin bu müşkilliğinden dolayı sarihler çeşitli tasarruflara gitmişlerdir. Fakat hepsinin ortak oldukları cihet şudur: İbn Abbâs'ın da, Enes'in de bu haberleriyle Peygamber'in nafile namaz kılmak ve oruç tutmak hususunda muayyen.-ve düzgün bir programa tâbi' olmadığını bildirmek istemeleridir.
[169] Enes hadîsinin ma'nâsı, nafile namaz kılmak ve nafile oruç tutmak hususunda Peygamber'in hâli muhtelif idi. İcâbına göre gâh ayın ilk günlerinde, gâh ortasında, bâzı ayların da son günlerinde oruç tutardı. Yine böyle, Peygamber bâzı defa gecenin önünde, bâzı defa ortasında, bâzı geceler de sonunda namaz kılardı. Gecenin bu muhtelif zamanlarında namaz kıldığını, yine böyle gündüzleri oruçlu bulunduğunu her görmek isteyen sahâbî Peygamber'i mükerreren gözleyerek namaz kılarken yâhud oruçlu iken rastlar ve dilediği gibi görürdü... İşte hadîsin ma'nâsı budur. Yoksa Peygamber mütevâliyen oruç tutardı yâhud bütün gece namaz kılardı denilmek istemiyor (Aynî).
İbn Abbâs hadîsi Peygamber'in ramazândan başka hiçbir ayda baştan başa oruçlu olmadığını açıkça öğretmiştir. Hadîsin bu fıkrası, bu hususta bir nasstır. İşte bu nassın ve açıklığın irşâd ve delaletiyle, hadîsin'bundan sonrasında şöyle demiş olduğunu anlıyoruz: Peygamber'in ramazândan gayrı aylarda tuttuğu oruçların zamanları ve günleri ta'yîn edilip belirlenmiş değildi. Bir ayın önündeki, ortasındaki, sonundaki günlerde hem oruçlu olduğu, hem de oruçsuz olduğu günler bulunurdu. Bundan dolayı ayın her gününü oruçlu veyâhud oruçsuz sanırlardı.
Enes ibn Mâlik de kendi hadîslerinde aynı hakîkati ifâde etmiş oluyor. Oruç hususunda böyle olduğu gibi namaz hususunda da böyleydi. Bir gecenin birkaç . saatinde yatmak, kalkıp namaz kılmak hâlleri sık sık tekerrür ediyordu. Onun bu hâllerini gözleyen ve müşahede edenler, Peygamber'i adetâ bütün gece namaz kılar veyâhud bütün gece uyur zannederlerdi {Tecrid Ter,, IV, 120-121).
Hadîsin son fıkrası, Peygamber'in yaratılışça da, huyca da en mükemmel sıfatlar üzere olduğunu, bunun da kemâlin tamâmı ve cemâlin bütünü olduğunu ifâde etmektedir (Kastatlânî).
[170] Yânî konuğun, kendisini konuklayıp ağırlayan kişinin tutmakta bulunduğu nâ-file oruçtaki hakkı. Bununla nafile oruç tutmakta olan ev sahibinin, konuğu sebebiyle orucunu bırakması kasdedümektedir.
[171] Buhârî hadîsin tamâmını değil de sâdece buradaki başlığa delîl olacak kısmını kısaltılmış olarak getirmiştir. Konuğun ev sahibinin orucundaki hakkı, ev sahibinin konuğunu râm ve enîs eylemek ve genişlik yapmak için nafile orucunu bozmasıdır. Eşin eşi üzerindeki haklarından biri de cinsî münâsebet ihtiyâcının yerine getirilmesidir. Arka arkaya nafile oruç tutan ve geceleri çok nafile namaz kılan eş ise böylece zayıf düşeceğinden, eşinin bu ihtiyâcını yerine getiremi-yecektir.
[172] Hadîsin başlığa delîUiği "Muhakkak senin üzerinde bedenin için bir hakk vardır.,. " sözündedir.
Nafile ibâdet yapan kişi, bedenini zayıf düşürüp de diğer farzları yapmaktan âciz kılmamak için bedenini hoş ve sıhhatli tutması, kendi boynunda sabit bir borç ve hakktır.
[173] Yânı bütün sene oruç tutmak caiz olur mu, olmaz mı? Bu hususta deliller tearuz ettiği, bir de men'in Abdullah'a mahsûs olması.ihtimâlinden dolayı Buhârî hükmü beyân etmemiştir.
[174] Hadîsin başlığa delîl yeri "Bu da bütün sene orucu gibidir" fıkrasıdır.
[175] Yânî Dâvûd Peygamber'in orucundan daha fazîletli oruç yoktur. Peygamber'-in bu son sözü, başlıkta açıklanmayan hükmü açıklamış oluyor.
[176] Bundan beş bâh önce geçen 50. bâbdaki Selmân- ile Ebu'd-Derdâ kıssası hadîsi ki, Peygamber, Selmân'm sözlerini takrir etmiş idi.
Nafile ibâdette ehlin hakkı, onlara rıfkla muamele etmek ve kendilerine in-fâk eylemektir. Devamlı ibâdetle meşgul olununca bu vazifeler yerine getirilemez.
[177] Peygamber'in iki defa tekrarladığı bu sakındırma, ibâdette şiddete gidilmesinin men'ine delâleti i'tibârîyle çok mühimdir.
Nafile ibâdetlerde şiddete gidilmesi, bedene zayıflık, meşakkat ve meşguliyet meydana getireceğinden nefse, aileye, hısımlara ve derece derece bütün vatandaşlara karşı yerine getirilmesi gerekli hakklar ve vazifeleri aksatacak ve bunları engelleyecektir.
[178] Hadîsin bâb başlığına delîlliği bellidir. Buhârî bu hadîsi daha uzun bir metin ile FadâiluM-Kur'ân Kitâbı'nda da getirmiştir.
[179] Geçen babın ardından bunu getirmesi birinci ile bir gün oruç, bir gün iftarın efdaliyyetine tenbîh; bu ikinci ilede Dâvûd Peygamber'in bu fiiline uymayı İşaret içindir.

[180] Her iki hadîsin başlığa delîlliği meydandadır.
[181] Eyyâmu'l-Bîd, bâ'nın kesriyle "Eyyâmu'1-Leyâli'l-Bîd" takdirindedir ki, parlak olan gecelerin günleri demektir. Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleridir. Bir kavle göre oniki, onüç ve ondördüncü günlerinden ibarettir. Hulâsa bu kelâm, bu takdîr üzere olduğundan izâfetsiz "el-Eyyâmu'1-Bîd" demek caiz değildir. Şârihdediki: "Peygamber (S) bizlere eyyâmu'l-bîdde oruç tutmamızı emrederdi" hadîsi bundandır. Bu günler, onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci, yâhud da onikinciden ondördüncü günlere kadardır. Bütün gece mehtâb olduğu için böyle isimlendirildiler (Kaamûs Ter,),
[182] Buhârî bu hadîsi küçük bir lâfız farkıyle Ebvâbu't-Tatavvu', "Bâbu salâti'd-duhâ fi'I-hadar.." bölümünde de rivayet etmişti. Üç gün oruç tutmaktan zahiren anlaşılan, her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri olan eyyâmu'l-bîd'dir. Maamâfîh ayın arka arkaya üç günü olmak da muhtemildir.
Her ayın üç günü oruca ayrılması, h'er hasene ve her hayrın on misli sevâb ile karşılanacağı va'd edildiğinden (el-En'âm: 160) bu hesâbca her ayın oruçlu geçirilmiş gibi olması gayesine dayandırılmıştır.
[183] Yânî kendisi nafile orucu tutmakta iken bir topluluğu ziyaret edip de onların yanında iftar etmeyen kimse. Bu, on bâb önceki "Kardeşine, tutmakta olduğu nafile orucu bozdurmaya yemîn eden kimse" babına karşılık olan bir bâbdır (Aynî).
[184] Hadîs metnindeki Huveysa lâfzı Hâssa isminin küçültmesidir. "Senin hizmetine tahsis olunan küçük" demektir. Bâzı rivayetlerde Uneys gelmiştir ki, bu da Enescik demektir. Ahmed ibn Hanbel de "Huveydimüke(= Senin küçük hizmetçin)" şeklinde rivayet etmiştir.
Enes ibn Mâlik'in hâl tercemesine daha önceki bölümlerde İşaret edilmişti. Enes Basra'da ikaamet etmiş ve orada 93 hicrî yılında yüz yaşını aşkın olarak vefat etmiştir. Haccâc'm Basra'ya gelişinde seksen küsur yaşında bulunduğu bildiriliyor. Tezkirâtu't-Huffâz'da en son vefat eden sahâbîdir deniyor.
Enes'İn bu hâli ve hadîste bildirdiği zürriyetçokluğu, Peygamber'in kendisi hakkındaki duasının kabul olunduğunun en güzel misâlidir.
[185] Bu tarîkin zikredilmesinin fâidesi, Humeyd'in bu hadîsi Enes'ten işitmesini beyândır. Çünkü Humeyd'in bazen Enes üzerine tedlîs eder olduğu meşhur olmuş tur. Zâİde de Humeyd, halîfeler işinden birşeye girişinden ötürü Humeyd'in hadîsini atmıştı. Hâlbuki Buhâri Humeyd'in nakdîn hadîslerini, içlerinde işitme tasrîhi bulunan tarîklerle tahrîce ehemmiyet vermiştir... (Kastallânî).
[186] Hadîs metnindeki "Serer" lâfzı, ayın son yirmisekiz, yirmidokuz ve otuzuncu günleridir. Bu günlerde ay gizlendiği, açık görülmediği için, bu günlere "es-Serer" ismi verilmiştir.
Bu hadîs, yukarıda Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği "Sakın ramazânı bir gün, iki gün evvel oruç tutarak karşılamayın " hadîsine zahiren zıdd görülürse de zıdlık yoktur. Muhtemil ki bu adam şa'bâmn sererinden evvel de oruçlu idi. Yâhud
[187] İbn Hacer: Bu ziyâde Firabrî'den yâhud da onun berisindeki râvîlerden olmuşa benziyor. Çünkü bu Buhârî'nin en-Nesefî rivayetinde vâki' olmadı., demiş.ise de, Aynî, bunun Nesefî rivayetinde gelmemesi, bunun Buhârî'nin gayrısından olmasını gerektirmez, diye i'tirâz etmiştir (Kastallânî).
Bu ifâdelere göre bu ziyâde, hadîslerin birinden alınmış bir hüküm olarak bizzat Buhârî'nin de olabilecektir.
[188] 190 Müctehidler bu hadîslerden üç türlü hükme varmışlardır:
a. Cumua günü orucunun mutlak surette kerâhatidir. Nahaî, Şa'bî, Zuhrî, Mücâhid, Âlî, Ahmed, Ishâk...
b. Kerâhatsiz olarak mutlak surette mübâh olduğudur. İbn Abbâs, Muham-med ibn Munkedir, İmâm Mâlik, Ebû Hanîfe...
c. Yalnız cumua günü oruç tutmanın kerâhatidir. Cumuadan bir gün evvel veyâhud bir gün sonra tutarsa mekruh değildir. Ebû Hureyre, İbn Şirîn, Tâvûs, Şafiî...
d. Harâmhğıdır. Bu da nehy hususunda gelen nasslafın zahirine dayanan îbn Hazm'ın görüşüdür.
[189] Bu Hammâd ibnu'1-Ca'd zaîftir. Ebû Hatim: "Hadîsinde be's yoktur" demiştir. Bu zâtın Buhârî'de buradan başka yerde hadîsi yoktur. Bağavî bu hadîsi "Hudbetu'bnu Hâlid'in hadîsinin cem'inde" mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî bununla burada bir hadîsiyle mutâbaa olarak istişhâd etmiştir (Aynî ve Kastallânî}.
[190] Başlığa uygunluğu, başlıktaki suâlin cevâbının hadîs içinde bulunması cihetiy-ledir. O da Peygamber'in günlerden herhangi birini bir ibâdete tahsis etmediğidir. Hadîsin bu başlıkla getirilmesi tahsisi terketmeye delâlet eder (Aynî).
[191] Ümmü'1-Fadl1 m ismi Lubâbe'dir. Abn Abbâs'm anasıdır. el-Fadl büyük oğlu olduğu için Ümmü'1-Fadl diye künyelenmiştir.
Peygamber'in Arafat'ta oruçlu olup olmadığı sahâbîler arasında araştırma konusu edilmiş. Bunu İşiten Ümmü'1-Fadl bir kadeh süt göndermiş. Hutbeden sonra Peygamber vakfe hâlinde bunu içmekle, orçlu olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeble hacılar için Arafat'ta oruçlu bulunmamak müstehâb sayılmıştır.

[192] Bu hadîste süt gönderenin Meymûne;birirîci hadîste ise kızkardeşi Ümmü'l-Fadl olduğu bilinmiştir. Buna göre hâdisenin iki kerre olmasına yâhud her iki kadın beraberce süt gönderdiler de hâdise onlardan herbirine nisbet edilmiş olmasına hamledilir. Hâlin açıklığa kavuşması için Meymûne'nin, Ummü'l-Fadl'ın isteği üzerine süt göndermiş olması ve aksi de (yânî Ümmli'l-Fadl'ın, Meymûne'nin İsteği ile süt göndermiş olması da) olabilir (Kastallânî).
[193] Hadîs, başlıktaki mübhemliği açıklar olduğu cihetten hüccetliğe uygun düşmüş tür. O açıklama da, ramazân bayramı gününde oruç tutmanın sahîh olmayacağıdır (Aynî).
Ramazân bayramının ilk günü İle teşrik günleri dediğimiz kurbân bayramının dört gününde oruç tutmak Hz. Umer'in bu hadîsinin serinliğinden dolayı nehyedilmiştir; haramdır.
[194] Bu hadîs Kitâbu's-Salât'ın evvellerinde "Avretten örteceği mikdâr babı" ile diğer birkaç yerde daha geçmiş ve gerekli açıklamalar oralarda verilmiş idi.
[195] Hadîs başlıktaki mübhemliği beyân eder olması yönünden başlığa hüccetliği uygun düşmüştür.
[196] Peygamber (S) şu günde oruç tutmaktan nehyetti sözü, başlıktaki mübhemliği açıkladığı için, başlığa hüccetliğe uygun düşmüştür.
İbn Umer "Nezirlerini îfâ etsinler'\eÎ~Hacc:29) âyetiyle Peygamber'in bayram günü oruç tutmayı nehyetmesinin karşılaşmış olduğunu belirtmiş oluyor. Zerkeşî: İbn Umer kendi nazarında deliller karşılaştığı için kesin bir fetva yîK vermekte duraklamıştır, dedi.
el-Bedru'd-Demâmînî de onu şu görüşle çürütmeye çalıştı: İş Zerkeşî'nin zannettiği gibi değildir. Bil'akis İbn Umer, iki hükümden birinin, yâni nezirleri, îfâ emrinin âmm, diğerinin, yânı bayram günü oruçtan men' ise hâss olduğunu &hi tenbîh etmiştir. Sanki o sorucuya âmm'a karşı hâss ile hükmü yerine getireceğini anlatmıştır,.. Maamâfîh bu görüşe de İ'tirâz edilmiştir... (Kastallânî).
[197] Bu hadîsin de başlığa hüccetliği meydandadır. Bu hadîs Kitâbu's-Salât'ın sonlarında, "Kudüs Mescidi bâbı"nda da geçmişti.
[198] Teşrik günleri, İbn Umer ile âlimlerin çoğuna göre nahr gününden sonraki üç gündür. İbn Abbâs'tan ve Atâ'dan ise bunların nahr günü ile ondan sonraki üç gün olmak üzere dört gün olduğu rivayet edildi. Atâ bu dört günü teşrik.günleri diye isimledi. Birinci görüş daha zahirdir. Peygamber (S); "Minâ günleri üçtür. Kim iki günde (Minâ'dan dönmek için) acele ederse üstüne günâh yoktur. Kim de geri kalırsa ona da günâh yoktur "(e\-Bakara:203) buyurmuştur (Sünen sâhib-leri). Bu hadîs Minâ günlerinin teşrik günleri olduğunda sarihtir. Teşrik günlerinin en faziletlisi birincileridir ki, o da Yevmu'l-Karr'dır. Çünkü Minâ ahâlîsi bu günde kararlı, yânî sabit ve sakin olmak isterler. Bu günde Nefr yânî Minâ'dan dağılmak caiz olmaz. Bunlar "Sayılmış günler" ve Minâ günleridir. Teşrik günleri diye isimlendirilmişlerdir. Çünkü kurbân etleri bu günlerde güneşe serilir (Kastallânî).
Teşrik günleri, nahr gününden sonraki günlerdir. Bunların iki yâhud üç olduğunda İhtilâf edilmiştir. Bunların teşrik günleri diye isimlendirilmesi, bunlarda kurbân etlerinin güneşte serilmesinden, yâhud kurbânın güneşin parlamasına kadar kesilmiyeceğinden, yâhud bayram namazının güneş parladığı sırada vâki' olmasındandır, denildi. Bir de teşrik, herbır namaz ardındaki tekbîrdir, denildi... (İbn Hacer).
Teşrik günlerinde oruç hakkında başlıca üç görüş vardır:
a. Hedy sevkedemeyen mutemetti1 olsun, başkası olsun; teşrik günlerinde oruç tutmak mutlak surette caiz değildir.
b. Mutlak surette caizdir.
c. Kurbânı olmayan mutemetti' hacı için bu günlerde oruç tutması caizdir. Buhâri'ye göre bu üçüncü göFüş üstün olduğu içindir ki bu başlığın altında
Âişe ile İbn Umer'in hadîslerini getirmiştir.
[199] Âişe ve babasının bu fiilleri, başlıktaki mübhemliği açıkladığı için, delîllİğe uygun düşmüştür.
[200] Âişe ile ibn Umer'in bu hadîsleri, başlıktaki mutlaklığı kayıdlamak suretiyle açıkladıklarından dolayı delîlliğe uygun düşmüşlerdir. Başlığın mutlak olması, teşrik günlerinde oruç tutmak hususundaki ihtilâf sebebiyle idi. Buhârî bu ıtlâkin tazammun etmekte olduğu ihtilâfı Âişe haberi ile ve yine Âişe ve İbn Umer haberi ile açıklamış oldu ki, o da teşrik günlerinde orucun cevazı mutlak olarak değil de, sâdece kurbân bulamayan mutemetti'e mahsûs olduğudur.
[201] Başlığa delîlliği "... Minâ günlerinde oruç tutar" sözünden alınır. Çünkü bu kelâm, geçen hadîsin haşiyesinde zikrettiğimiz gibi başlığın mutlaklığım tavzih ediyor.
[202] Buradaki rivayet ve mutâbaat, yukanki hadîsi daha da kuvvetlendirmektedir.
[203] el-Aşûrâu, el-Aşûrâu, ve'l-Âşûr: Kâfur vezninde muharrem ayının onuncu, bir kavle göre dokuzuncu gününe denir. Biraz sonra zikri gelecek olan el-Işr kelimesinden alındığı için, bir hesâbca yine onuncu olur. Sâme'l-âşûra denir ki, muharremin onuncu yâhud dokuzuncu günü oruç tuttu demektir.
el-Işr; ayn'ın kesriyle, deve kısmı su içtiği günün onuncu günü su içmek için suya gelmeye denir, yâhud dokuzuncu günü gelmesine denir ki, deveyi sekiz gün dokuz gece sudan alıkoyup dokuzuncu günü suya getirirler. Hâsılı içtiği günden hesâbla yine onuncu olur... (Kaamûs Ter.}.
[204] Musannif Buhârî başlıktan sonra evvelâ âşûrâ orucunun vâcib olmadığına delâlet edici haberleri getirmekle işe başladı. Sonra da bu orucun tutulmasını rağ-betlendirmeye delâlet edici haberleri getirdi... (İbn Hacer).
[205] Muâviye'nin bu hutbeyi bu suretle Medîne âlimlerine meydan okurcasına îrâd etmesine kendisini sevkeden sebeb, görünüşe göre âşûrâ orucu hakkında vâcib, haram, mekruh olmak üzere ihtilâf edildiğini işitmiş ve mübâh ve müstehâb olduğunu bildirmek istemişe benziyor (Nevevî).
[206] Buradaki emretme, Şâfiiyye'ce müstehâblığın kuvvet kazanması ma'nâsına ham-ledilmiştir. Peygamber'İn bu günde oruç tutması, sırf onların sözleriyle Yahû-diler'i tasdik için değildir. Peygamber bu orucu bundan evvel de tutuyor idi. Nitekim bu Âişe hadîsinde açıkça belirtilmiştir.. (Kastaltânî).
[207] Âşûrâ orucu hakkındaki fikhî hükme gelince, bu orucun vâcib değil, sünnet ol duğunda âlimlerin İttifakı vardır. Yalnız İslâm'ın başlangıcındaki hükmünde ihtilâf edilmiştir. Bâzıları vâcib İdi, bâzıları sünnet veya müekked sünnet İdi; şu kadar ki ramazân orucu farz kılındıktan sonra müstehâb olmuştur demişlerdir,
[208] Bu hadîs, Buhârî'nin sülâsiyâtından, yânî üç râvî vâsıtasıyle Peygamber'e ulaşan hadîslerinden biridir.
Şârih Bedruddîn Aynî, Umdetu'l-Kaarrde bu oruç hakkında rivayet edilen haberlerin hepsini hayret edilecek bir himmetle toplayıp nakietmiştir. Allah hepsinin sa'ylerini meşkûr eylesin! Âmîn!

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ BAHSİ
Orucun Ve Ramazan'ın Fazileti
Ramazan Ayını Tesbit, Tutulacak Oruç, Niyet Ve İmsak
Sahur, İftar Ve Visal (İftar Etmeden Aralıksız Oruç)
Orucun Müstehab Yahut Mekruh Ya Da Haram Olduğu Günler
Yolcunun Ve Diğerlerinin Oruç Tutmaması, Kaza Ve Keffâret
İtikaf, Kadir Gecesi Ve Diğer Meseleler
TAHRİC

ORUÇ BAHSİ

Orucun Ve Ramazan'ın Fazileti

2868- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdemoğlunun her amelinin sevabı on mislinden yediyüze kadar katlanır. Allah buyurdu ki: "Ancak oruç müstesna. Çünkü o benim içindir; onun mükâfatını ancak ben vereceğim. Çünkü o, şehvetini ve yemesini sırf benim için terk ediyor. Oruçlunun iki sevinci vardır: Birinci sevinç, iftar ettiği zaman, ikinci sevinç de Rabbine kavuştuğu zamandır. Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur." [Altı hadis imamı.][1]

2869- Ebû Ubeyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:) "Oruç, oruçluya yakışmayan şeylerle zedelenmedikçe (tutan için) bir kalkandır." [Nesâî][2]

2870- Mu'cemu'l-Evsat'ta şu ek vardır: Denildi ki: "Onu ne ile zedeler?" "Yalan ve gıybetle" buyurdu.[3]

2871- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bana Allah'ın beni yararlandıracak olduğu bir şeyi emret!" şöyle buyurdu:
"Oruç tutmalısın, çünkü oruç gibisi (bir ibadet) yoktur."[4]

2872- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onu cehennemden yüz yıllık mesafe uzaklaştırır." [Bu iki hadis Nesâî'ye aittir.)[5]

2873- Utbe bin Abdillah es-Sülemî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah yolunda farz orucu olarak bir gün oruç tutarsa Allah, onu cehennemden, yerler ve gökler arasındaki mesafe kadar uzaklaştırır. Kim de bir gün nafile olarak oruç tutarsa, Allah ondan cehennemi gök arası kadar mesafe uzaklaştırır."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de leyyin bir isnadla.][6]

2874- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennette Reyyân adında bir kapı vardır. Bu kapıdan oruçlular çağırılır. Kim oruçlulardan ise oraya girer, giren ise asla susamaz." [Buhârî ve Müslim][7]

2875- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir oruçluya iftar verirse, oruçlunun ecri gibi —oruçlunun sevabından hiçbir şey eksilmeden—ecir alır." [Tirmizî][8]
2876- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Harp edin ki, ganimet elde edesiniz; oruç tutunuz ki sıhhat bulaşınız, sefere çıkın ki zengin olasınız!"
[Taberânî, Mu 'cemu'l-Evsat'ta.][9]

2877- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim inanarak ve karşılığını sırf Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, onun geçmiş günahları bağışlanır."
[Altı hadis imamı,][10]

2878- Ahmed şunu da ekledi "Ertelediği günahları da."[11]

2879- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ramazan ayı girdiği zaman Cennet kapıları açılır; cehennem kapıları kilitlenir; şeytanlar zincire vurulur."
[Buhârî, Müslim, Muvatta' ve Nesât][12]

2880- Tirmizî'de yer alan bir rivayette: "Ramazanın ilk gecesi olduğu zaman, Cehennem kapıları kapanır, onun hiçbir kapısı açılmaz. Cennet kapıları açılır, o kapılardan hiçbiri kapanmaz. Münâdi şöyle seslenir:
Ey hayır isteyen gel, koş! Ey şer isteyen, (Kötülüklere karşı) kendini tut!" O ayda Allah'ın cehennemden azatlıları vardır. Bu, Ramazan bitinceye dek her gece vâki olur."[13]

2881- Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular: "Ramazan'dan sonra hangi oruç üstündür?"
Cevap verdi: "Ramazan'a tazim etmek için Şa'bân (ayında tutulan) oruç."

"Hangi sadaka (zekât) efdaldir."
"Ramazan da verilen sadaka (zekât) efdaldir" buyurdu. [Tirmizî][14]

2882- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ayların efendisi Ramazan, saygı bakımından en üstün olan ay ise, Zi'l-Hicce'dir." [Bezzâr leyyin bir isnadla.][15]

2883- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her iftar zamanı Allah'ın azatlıları vardır." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.][16]

2884- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet seneden seneye, Ramazan ayı için süslenir. Ve şöyle der:
«Allahım bizim için bu ayda kullarından bizde kalacak insanlar kıl!» Huriler de şöyle dua ederler: «Allahım! Kullarından bu ayda bize kocalar ihsan eyle!»
Kim bu ayda kendini muhafaza edip de içki içmezse, iftira ve bühtanla bir mu mini rahatsız etmezse, hata ve günahlardan da sakınırsa, Allah ona her gece, yüz tane huri verir, ayrıca ona altın, gümüş, yakut ve zeberced-den bir köşk yapar. Bütün dünya bir araya getirilip de o köşke konsa, bir keçi bağlanacak kadar yer işgal ederdi.
Kim de Ramazan ayında içki içer, bir mu mine iftira eder ya da bir günah ve hata işlerse, bir senelik amelini Allah iptal eder.
Onun için Ramazan ayına karşı dikkatli olun. Zira o, Allah'ın ayıdır. O ayda aşırı davranmamanız gerekir. Tam on bir ay yiyorsunuz, içiyorsunuz her türlü nimet ve zevkten faydalanıyorsunuz, bari Ramazan'da kendinize çekidüzen verip kendinize gelin. Nefsanî arzu ve hevâyî temayüllerinizden uzak durun!"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta. İsnadında Ahmed bin Ebyad adlı bir râvi vardır.][17]

2885- İbn Önler radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mekke'deki Ramazan, Mekke dışındaki bin Ramazan'dan daha faziletlidir."
[Bezzâr zayıf bir senedle.][18]

2886- Bilâl bin el-Hâris radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Medine'deki Ramazan Medine'den başka ülkelerdeki bin Ramazandan daha hayırlıdır. Medine'deki bir Cuma, Medine dışındaki bin Cuma'dan daha hayırlıdır."
[Taberânî Mu'cemu't-Kebîr'de zayıf'bir senedle.][19]

2887- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her şeyin bir zekâtı vardır, cesedin zekâtı ise oruçtur. Oruç sabrın yarısıdır."
[İbn Mâce zayıf bu senedle.][20]

2888- Ümmü Umâre bint Kâ'b el-Ensâ-riyye radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Oruçlunun yanında oruç tutmayanlar yemek yediklerinde, melekler onun için (sabrına karşılık) Allah'tan mağfiret dilerler."
[Tırmizî][21]

2889- Bureyde radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bilâl'e: "Ey Bilâl, yemek (yiyelim)" buyurdu.
"Ben oruçluyum" dedi.
"Biz rızıklanmızı yiyoruz. Bilâl'in rızkının fazlası cennettedir. Ey Bilâl! Oruçlunun kemiklerinin teşbih çektiğini, meleklerin de onun için, yanında yemek yendikçe Allah'tan mağfiret dilediklerini biliyor musun?."[22]

2890- Sinan bin Senne el-Eslemî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yemek yiyip şükreden, oruç tutup sabreden gibi sevap alır." [İkisi de İbn Mâce'ye aittir.)[23]

Ramazan Ayını Tesbit, Tutulacak Oruç, Niyet Ve İmsak

2891- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, (bir sonraki) Hilâl'i görünceye kadar da orucu bozmayın. Şayet hava kapalı olursa günleri hesaplayın." [Tirmizî hariç. Altı hadis imamı][24]

2892- Diğer rivayette:
"(Bulutlu olduğu taktirde) o ayı, otuz gün olarak takdir edip hesaplayın."[25]

2893- Buhârî, Müslim ve Nesâî, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ayı gördüğünüz zaman oruç tutun ve onu gördüğünüz zaman orucu bozun! Şayet hava bulutlu ve kapalı ise otuz gün oruç tutun!"[26]

2894- Nesâî ve Ebû Dâvud, Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ayı görmedikçe veya günlerin sayısını tamamlamadıkça ayı öne alıp oruca başlatmayın. Daha sonra (bir sonraki) ay görünceye veya sayı tamamlayıncaya kadar oruç tutun."[27]

2895- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir Bedevî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: "Ben Hilâl'i gördüm" dedi.
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder misin?" diye sordu. "Evet" dedi.

"Muhammed'in O'nun Resulü olduğuna şehadet eder misin?" diye sordu. "Evet" dedi.
Ondan sonra Bilâl'e hitaben: "Ey Bilâl! Halka ilan et de yarın oruç tutsunlar!"
[Sünen ashabı][28]
2896- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İnsanlar Ayı görmek için uğraştılar. Sonra ben, Resûlullah'a «Ayı gördüm» diye haber verdim. Bunun üzerine O (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisi oruç tuttu ve insanlara da oruç tutmaları için emir verdi." [Ebû Dâvud][29]

2897- Hüseyin bin el-Hâris el-Cedelî radiyallahu anh, el-Hâris bin Hâtib radiyallahu anh'dan, dedi ki:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ayı görünce ibadet etmemizi (oruç tutmamızı) bize söyledi (emretti). Şayet göremezsek iki âdil şahidin şehadet etmesiyle ibadet etmemizi emretti. (Haris) şöyle dedi: "İçinizde Allah ve Resulünü benden daha iyi bilen vardır."
İbn Ömer'i göstererek: "İşte bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den yana tanıklık yapmaktadır." O da şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize böyle emretmiştir." [Ebû Dâvud][30]

2898- Abdurrahman bin Zeyd bin el-Hattâb'dan, o da Peygamber'e nisbet eden bir sa-hâbiden: "(Ayı) gördüğünüzde oruç tutun, (bir sonraki ay) gördüğünüzde oruç bozun. Orucunuzu aya (görmenize) göre ayarlayın. Şayet hava kapalı ise, o zaman ayı otuza tamamlayın. İki şahit (Ayı gördüklerine dâir) şahitlik yaparlarsa oruç tutun veya oruç açıp bayram yapın!" [Nesâî][31]

2899- Semure bin Cundeb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Her zaman) iki ay altmış geceye tamamlanmaz." [Bezzâr.]
(Bezzâr) Dedi ki: "Bunun anlamı şudur: Bayram ayları olan Ramazan ve Zi'1-Hicce eksik olmazlar. Yani elli sekiz gün olmazlar buyuruyor."[32]

2900- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle: "İki ay altmışı tamamlamaz."[33]

2901- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her mukaddes ay, otuz gün ve otuz geceden eksik olmaz." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'âe.][34]

2902- Süfyân bin Atiyye bin Rabî'a es-Se-kafî radiyallahu anh'dan:
"Sakîf ten olan delegemiz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek Ramazan'in yansında müslüman oldular. Onlara emretti, beraber oruç tuttular. Geldiler ve onlara geçen günleri kaza etmelerini emretmedi." [Taberânî Mu 'cemu'I-Kebîr'de zayıfbir senedle.][35]

2903- Kureyb radiyallahu anh'dan: Ümmü'1-Fadl beni bir işi için Muâviye'ye gönderdi. Şam'a geldim. İşini hallettim, Ramazan gelip çattı. Hilâl'i Cuma gecesi gördüm. Sonra ayın sonunda Medine'ye geldim. İbn Abbâs bana sordu: "Siz Hilâl'i ne zaman gördünüz?"
"Cuma gecesi gördük."
"Sen gördün mü?"
"Evet. Ben de gördüm. İnsanlar da gördü. İnsanlar da, Muâviye de oruçlarını tuttular."
"Biz onu Cumartesi günü gördük. Hâlâ oruç tutuyoruz. Otuz günü tamamlayacağız yahut da Ayı göreceğiz" deyince, kendisine şöyle dedim:
"Muâviye'nin görmesi ve oruç tutmasıyla yetinemez misin?"
"Hayır; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize böyle emretti."
[Müslim ve Sünen ashabı.][36]
2904- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Geçerli) oruç, (hep birlikte) tuttuğunuz gündeki oruçtur. (Geçerli) iftar, (hep birlikte) ettiğiniz gündekidir. (Geçerli) kurban, (hep birlikte) kestiğiniz gündekidir."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
(Tirmizî) Şöyle yorumladı: "Yani oruca ve bayrama başlama cemaat ve halkın çoğunluğunun katılımı ile yapılmalıdır."[37]

2905- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Biz okuma yazma ve hesap bilmeyen bir milletiz. Ay şöyle ve şöyledir" deyip (parmakları ile iki sefer kah yirmi dokuz, kah otuz çet-tiğini ifade etti) üçüncüsünde ise başparmağını yumdu. "Ay şöyle ve şöyledir." Yani otuz günde tamamlanır.
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesât][38]

2906- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yirmi dokuz gün oruç tuttuk. Onunla tuttuğumuz oruç çoğu kez otuz gündü." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][39]

2907- Hafsa radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Fecirden önce omca niyet etmeyen kimsenin orucu yoktur." [Sünen ashabı][40]

2908- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdi ve: "Yanınızda (yiyecek) bir şey var mıdır?" diye sordu. Ben: "Hayır" deyince, "Öyleyse ben oruç tutacağım" dedi. Sonra bize başka bir gün geldi. Ona: "Bize hays (un ve yağla karışık hurma yemeği) hediye edildi" dedim.
"Bana onu getirin, oruçlu sabahladım" dedi ve Sonra yedi. [Müslim ve Sünen ashabı.][41]

2909- Diğer bir rivayet: Dedim ki: " Ey Allah'ın Resulü! Oruçluyken yanıma girdin.Sonra hays yedin." " Evet ey Aişe! Bu ramazan orucunun dışında ya da Ramazan orucunun kazasının dışında nafile orucu tutan, malının bir kısmını sadaka için ayırıp da sonra ondan istediğini verip istediğini de kendisine alıkoyan kimse gibidir" buyurdu.[42]

2910- Ümmü Hani radiyallhu anha'dan:
Allah Resülu sallalahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum.Bir su getirdiler, içti.Sonra bana da ikram etti; ben de içtim.Sonra dedim ki: "Bir günah işledim.Benim için Allah'tna mağrifet dile!" "Nedir o?" diye sordu:
"Orucumu bozdum."
"Bu tuttuğun bir kaza orucu muydu?"
"Hayır."
"Öyleyse bu sana zarar vermez" buyurdu.[43]

2911- Diğer bir rivayette: "Nafile orucu tutan nefsinin mutemedi ya da kumandanıdır; ister oruç tutar, isterse orucunu bozar."
[Ebu Davud ve Tirmizi][44]

2912- Ebu Hureyre radiyallahu anh'dan (Allah Resulü sallalahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kusmaya yenik düşerse, orucunu kaza etmesin; ama kim kasten kusarsa, orucunu kaza etsin." [Ebu Davud ve Tirmizi][45]

2913- Ebu Said radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallalahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz: Kan aldırmak, kusmak ve ihtilam olmak." [Tirmizi][46]

2914- Ma'dan bin Talha, Ebu'd-Derda radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallalahu aleyhi ve sellem kustu ve bunun üzerine orucunu bozdu." O da bunu Sevban'a anlatınca "Ebu'd-Derda doğru söyledi, ben ona abdest suyu döktüm" dedi.
[Ebu Davud ve Tirmizi][47]

2915- İbn Abbas radiyallahu anh'dan
"Allah Resulü sallahu aleyhi ve sellem, hem ihramlı, hem de oruçlu iken kan aldırırdı." [Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi][48]

2916- İbn Ebî Leyla radiyallahu anh'dan, o da bir sahâbîden:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına acıyarak (oruçlu iken) kan aldırmayı ve iftarsız peşpeşe oruç tutmayı yasakladı. Kendisine denildi ki: "Yâ Resûlallah, ama sen iftar etmeden peşpeşe birkaç gün oruca devam ediyorsun." Şöyle buyurdu: "Ben sahur vaktine kadar oruca devam ediyorum, ama Rabbim beni doyuruyor ve suya kandırıyor."
[Ebû Dâvud][49]

2917- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hacamat ettirenin de, hacamat yapanın da orucu bozulur." [Tirmizî][50]
2918- Ebû Dâvud, Sevbân ve Şeddâd bin Evs'ten bunun aynısını (Peygamber'e) nisbet ederek rivayet etti.[51]

2919- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
"Kan alanın da, aldıranın da orucu bozulur" dedikten sonra kendisi bizzat kan aldırmıştır. [Taberânî, Mıı'cemu'I-Evsat'tu leyyin bir senedle.][52]

2920- Abdurrahman bin en-Nu'mân bin Ma'bed radiyallahu anh'dan, o da babasından, o da dedesinden:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, uyku sırasında miskle kokulandırılmış sürme çekmeyi emretti. Ancak «Oruçlu olan bundan sakınsın» buyurdu." [Ebû Dâvud][53]

2921- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek-. «Ey Allah'ın Resulü gözüm ağnyor; (oruçlu iken) sürme çekebilir miyim?» diye sordu; «Evet» buyurdu." [Tirmizî][54]

2922- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
oruçlu günümde tertemiz başı taranmış olmamı vasiyet etti ve buyurdu ki: "Oruçlu gününde yüzü asık olma!" [Taberânî zayıf bir senedle.][55]

2923- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
oruçlu iken hanımını öper ve onu severdi. Ama o şehvetine hepinizden daha hâkimdi." [Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı.][56]

2924- Diğer rivayette:
"İkimiz de oruçlu iken beni öperdi."[57]

2925- Diğer rivayet: "(Âişe'nin) dilini emerdi."[58]

2926- Ömer radiyallahu anh' dan:
Oruçlu iken neşelenip (hanımımı) öptüm ve dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bugün ben büyük bir iş yaptım."
"Oruçlu iken ağzını su ile çalkalasan bir şey olur mu?" diye sordu.
"Bunda bir sakınca olmaz. "
"Öyleyse bunda da bir sakınca yoktur" buyurdu.[59]

2927- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam oruçlu iken hanımı ile sevişmesinin hükmünü sordu; ona müsaade etti. Derken başka birisi geldi ve aynı soruyu sordu, fakat ona bunu yasakladı. Bir de baktık ki, müsaade ettiği kişi yaşlı, yasakladığı kişi ise delikanlı genç değil mi!" [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][60]

2928- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, oruçluyu öpmek ve onunla sevişmekten menederdi." [Mâlik][61]

2929- Aişe ve Ümmü Seleme radiyallahu anhumâ'dan:
Ebû Bekr bin Abdirrahman dedi ki: "Ebû Hureyre'yi vaaz ederken dinledim ve şöyle dediğini duydum: "Kişi cünüp olduğu halde sabahlarsa o gün oruç tutmasın." Bunu babam (Abdurrahman b. el-Hâris')e anlattım; kabul etmedi. Bunun üzerine babam kalktı gitti, ben de onunla beraber gittim. Nihayet Âişe ve Ümmü SeJejne'nin yanlarına girdik. Her ikisine de aynı meseleyi sordu; şöyle dediler:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ihtilam dışında bir sebeple cünüp olurdu da sonra orucunu tutardı."
Sonra yürüdük gittik, Mervân'm yanına girdik. Abdurrahman bunu ona da anlattı. Mervân dedi ki: "Ben sana hiç beklemeden doğruca Ebû Hureyre'ye gitmeni ve söylediklerini kendisine iade etmeni emrediyorum." Bunun üzerine Ebû Hureyre'ye geldik ve (babam) Abdurrahman olanları ona anlattı. Ebû Hureyre şöyle dedi: "O ikisi mi sana bunu söyledi?" "Evet" cevabım verdi.
"Onlar bunu daha iyi bilirler" dedi. Sonra Ebû Hureyre bu hususta söylediklerini Fadl bin Abbâs'tan duyduğunu söyledi ve: "Ben bunu el-Fadl'dan duydum; Peygamber
MMlahtt a\ey\u ve se\Wden duymadım^ demeye başladı.
Sonra Ebû Hureyre bu hususta söylemekte olduğu sözlerden geri döndü. [Altı hadis imamı.][62]

2930- Diğer bir rivayet: O ikisi dediler ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ihtilam olmadan cima etmek suretiyle sabahladığı zaman, oruç tutardı."[63]
2931- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim oruçlu iken unutup yer, içerse orucunu tamamlasın. Çünkü Allah ona yedirmiş ve içirmiştir." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][64]

2932- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
unutarak yiyen veya içen oruçlunun hükmünü sordular. Ona orucunu kaza etmesini emretmedi ve şöyle buyurdu: "Bu, ancak Allah'ın ona yedirdiği bir yemektir."
[Taberânî, Mıı'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.][65]

2933- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ramazan'da unutarak yer ya da içerse, ona ne kaza lazım gelir ve ne de keffâ-ret." [Taberânî, Mıı'cernu'l-Eysat'ta.][66]

2934- Ebû Hureyre radiyallahu arih'âan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ramazan ayına erişip de üzerinde kaza etmedik başka bir Ramazan orucu olursa, ondan (o Ramazan orucu) kabul olunmaz." fAhmed ve Taberânî, Mu'cemıı'l-Evsat'ta.)[67]

2935- Enes radiyallahu anh'dan: Üzerimize dolu yağdı. Ben henüz çocuktum. (Babam) Ebû Talha dedi ki: "Ey Enes, bize o doludan ver!" Verdim, oruçlu olduğu halde yemeğe koyuldu. Bunun üzerine dedim ki: "Ey Ebû Talha, sen oruçlu değil misin?" "Bu bir yemek değildir, su da değildir, gökten inen bir berekettir. İçimizi onunla temizleriz" dedi. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirdim; bana "Amcandan al!" buyurdu.
[Ebû Ya'lâ ve Bezzâr leyyin bir isnadla.][68]

2936- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Oruçlu) Eğer yalan sözü ve onunla ameli bırakmazsa, Allah'ın onu yemesini ve içmesini bırakmasına ihtiyacı yoktur."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][69]

2937- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nice oruçlu kimseler vardır ki oruçtan nasibi, sadece açlık ve susuzluktur. Nice gece namaz kılan vardır ki, hazzı sadece uykusuzluktur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.][70]

2938- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kocası yanında olan kadın, onUn izni olmadan (nafile) oruç tutamaz." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][71]
2939- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz davet edildiği zaman icabet etsin. Oruçlu değilse yesin, oruçlu ise dua etsin." (Râvi) Hişâm dedi ki: "Hadisteki «felyusalli», («namaz kılsın» değil) «dua etsin» demektir."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][72]

2940- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir haneye misafir olursa onların izni olmadan (nafile) orucu tutmasın."
[Tirmizî hadisin miinker olduğunu söyledi.][73]

2941- Süleyman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim helâlinden oruçlu bir kimseyi yedi-rir, içirirse, melekler bütün Ramazan saatlerinde onun için istiğfar ederler. Cibril ise Kadir gecesinde onun için Allah'tan mağfiret diler." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebît'de ve Bezzâr.][74]

2942- Bezzâr şu ilaveyi yaptı: "Gözyaşları ve kalp yumuşaklığı ile rızıklandırıhr."

Dedim ki: "Oruçluya yedirecek bir şeyi soksa."
"Bir parça ekmek, bir tadımlık süt, bir yudum su da mı bulamaz?"[75]

Sahur, İftar Ve Visal (İftar Etmeden Aralıksız Oruç)

2943- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][76]

2944- el-Mikdâm bin Ma'dîkerb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sahur yemeği yemelisiniz. Çünkü o, mübarek bir yemektir." [Nesâî][77]

2945- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin sahur yemeği olarak hurma ne güzeldir!" [Ebû Dâvud][78]

2946- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile sahur yemeği yedik, sonra namaza kalktık." Enes dedi ki: "(Zeyd'e) dedim ki: «Namaz ile sahur arasında ne kadar zaman geçti?»" Şöyle dedi: "Elli âyet miktarı." [Buhârî ve Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][79]

2947- Zir bin Hubeyş radiyallahu anh'dan: Huzeyfe'ye dedik ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hangi saatte sahura kalktınız?"
"Bayağı aydınlık idi; ne var ki, henüz güneş doğmamıştı" dedi. [Nesâî][80]

2948- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birini, Bilâl'in ezanı sahurundan alıkoymasın. Çünkü o, gece ezan okuyor, yahut sesleniyor ki, teheccüd kılanınız namazını bıraksın, uyuyanlarınız uyansın; söyle aydınlanması da şafak değildir." Râvilerin bazıları dediler ki: "Avuçlarını bir araya getirip iki şe-hâdet parmağını uzatarak: «İşte böyle (aydın-lanana kadar)» buyurdu."
Diğer rivayette: "Yani fecir, genişliğine görünen aydınlıktır, uzunluğuna görünen aydınlık değildir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][81]

2949- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Bilâl ezanı gece okuyor. Bu nedenle âmâ olan İbn Ümmü Mektûm ezan oku-yuncaya kadar yiyin, için!" Âmâ olan İbn Ümmü Mektûm o kadar (geç ezan okurdu ki) kendisine "Sabahladın, sabahladın!" denirdi.
[Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı.][82]

2950- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece gelip, gündüz gittiği ve güneş battığı zaman, oruçlu iftar eder."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][83]

2951- Abdullah bin Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan:
Biz Ramazan'da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferde idik. Güneş batınca, şöyle buyurdu: "Ey Fülan! Haydi in de bize çorba hazırla!" Dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü, daha akşam olmadı." Yine şöyle buyurdu: "Haydi in de çorba hazırla!" İndi, çorba hazırladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içti. Sonra eliyle işaret ederek: "Güneş buradan battığı zaman, gece buradan geldiği zaman, oruçlu iftar edebilir."
[Buharî, Müslim ve Ebû Dâvud.][84]

2952- Mâlik (b. Enes) radiyallahu anh'-dan:
"Osman radiyallahu anh zamanında akşama doğru hilâl göründü, fakat Osman iyice akşam oluncaya kadar iftar etmedi."[85]

2953- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar iftarı çabuk yaptıkça hayır üzerinde bulunurlar."
[Buhârî, Müslim, Muratla' ve Tirmizî.][86]

2954- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri sürece din üstün olmaya devam eder. Çünkü ya-hudi ve hıristiyanlar iftarı geç yaparlar."
[Ebû Dâvud][87]

2955- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah (Azze ve Celle) buyurdu: «Kullarım içinde en çok sevdiğim, iftarı en çabuk yapanlardır»." [Tirmizl][88]

2956- Mâlik bin Âmir Ebû Atiyye radiyallahu anh'dan:
Âişe'ye dedim ki: "Bizde Resûlullah'ın ashabından iki adam var, birisi iftarda acele ediyor, sahurda ağır davranıyor; ötekisi iftarı geç, sahuru ise erken yapıyor?"
Dedi ki: "Hangisi iftarı erken yapıp, sahuru geç yapıyor?"
"Abdullah bin Mes'ûd" dedim. Dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapardı."[89]

2957- Diğer rivayette: Birisi iftarı erken yapıyor, namazı da acele kılıyor. Diğeri iftarı geç yapıyor, namazı da geç kılıyor."

[Müslim ve Sünen ashabı.][90]

2958- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim hurma bulursa iftarını hurma ile açsın, kim bulamazsa orucunu su ile açsın. Çünkü su temizdir." [Tirmizî][91]

2959- Ebû Davud'un rivayeti: "Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılmadan önce birkaç yaş hurma ile; bulamazsa birkaç kuru hurma ile iftar ederdi. Kuru hurma da olmadığı zaman birkaç avuç su ile oruç açardı."[92]

2960- Muâz bin Zühre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem iftar ederken, şöyle derdi: "Allahümme leke sumtü ve alâ nzkıke eftartü (-Allahım senin için oruç tuttum, senin rızkınla orucumu açtım)."[93]

2961- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, iftar ettiği zaman şöyle derdi: "Susuzluk gitti, damarlar serinlendi ve inşaallah sevabı da kesinleşti." [Bu iki hadis Ebû Davud'a aittir.][94]

2962- Âmir bin Rabî'a radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in oruçlu iken sayamayacağım kadar çok kez misvak kullandığını gördüm."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][95]

2963- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:

"Oruçlu olan kimse, sabah-akşam ağzını misvaklayabilir." [Buhârî bâb girişinde.][96]

2964- Habbâb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Oruç tuttuğunuz zaman sabahleyin misvaklanın, akşamleyin misvaklanmayın! Akşamleyin dudakları kuru kalan hiçbir oruçlu yoktur ki Kıyamet gününde iki gözü arasında bir nur olmasın."
[Taberânî Mu'cemu'I-Kebîr'de leyyin bir isnadla.][97]

2965- İbn Abese radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Ramazan'da ağzına dolu dolu su verdiğini, burnuna da dolu dolu su çektiğini gördüm." [Ahmed.][98]

2966- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
iftar etmeksizin peşpeşe oruca devam etmekten menederdi. Dediler ki:
"Ama sen iftar etmeden oruca devam ediyorsun?" Şöyle dedi: "Şüphesiz ben sizin gibi değilim; ben yedirilip içiriliyorum."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Muvatta'.][99]

2967- Onun (Mâlik'in), Buhârî ve Müslim'in, Ebû Hureyre'den şu ek ile benzeri rivayetleri vardır: Onların visalden (yani iftar etmeden peşpeşe oruç tutmaktan) vazgeçmek istemediklerini gördüğünde; bir gün, sonra bugün daha onlarla birlikte orucuna iftarsız devam etti. Sonra hilâli gördüler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Eğer hilâl görünmesey-di, size daha da artıracaktım (iftar etmemeyi sürdürecektim)." Sanki bu sözüyle visalden vazgeçmek istemedikleri için onları azarlamak istiyordu.[100]

2968- Buhârî ve Ebû Dâvud, Ebû Saîd'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İftarsız orucu sürdürmeyin! Herhangi biriniz iftarsız orucu sürdürmek istiyorsa bari sahur vaktine kadar sürdürsün."
"Ama sen (daha fazla) sürdürüyorsun?" dediler. Benzerini nakletti.[101]

Orucun Müstehab Yahut Mekruh Ya Da Haram Olduğu Günler

2969- Ebû Eyyûb el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ramazan orucunu tutup da Şevval ayından da ona Altı gün katarsa, tüm sene oruç tutmuş gibi olur."
[Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.][102]

2970- Dârimî, Sevbân'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir ay oruç (onla çarpılınca) on ay eder; Altı gün de (onla çarpılınca) iki ay eder. Bunların yekünü ise bir sene yapar."[103]

2971- Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'Xz. Ebû Hureyre'den bunun benzerini rivayet etti; ancak Altı günün "bir bir ardınca" olmasını kaydetti.[104]

2972- Hüneyde bin Hâlid'den; o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in eşlerinden bir kadından, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zi'1-Hicce'den dokuz gün, aşure günü, her (Arabî) aydan üç gün, aym ilk pazartesisiyle perşembesinde oruç tutardı."
[Ebû Dâvud ve "Ayın ilk Pazartesisiyle iki Perşembesinde oruç tutardı" ibaresiyle Nesât][105]

2973- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in hiç (Zi'1-Hicce'nin) on gününde oruç tuttuğunu görmedim."

[Ebû Dâvud ve Tirmizî.][106]

2974- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisini verip ibadet etmek için Allah'ın en çok sevdiği gün Zi' l-Hicce' nin on günüdür. Çünkü onun her gününün orucu bir seneye, her gecesinin kıyamı da Kadir gecesinin ihyâsına denktir." [Tirmizî][107]

2975- Tirmizî, Buhârî ve Ebû Dâvud, İbn Abbâs'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinde salih amelin bulunduğu günlerin, Allah katında en sevimli ve makbul olanı Zi'l-Hicce'nin on günüdür."
Dediler ki: "Cihad da mı bu kadar kıymetli değildir?"
"Cihad da bu denli değerli değildir. Ancak kişi malı ile çıkar canı ile savaşıp da geri dönmeden şehit düşerse başka" buyurdu.[108]

2976- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arefe gününün orucuna gelince, umarım o, Allah'tan, sonraki bir senelik ve önceki bir senelik (günahlara) keffâret olur." [Tirmizî][109]

2977- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ramazan'dan sonra en üstün oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlarından sonra en değerli ve üstün namaz gece yansında kılınan (te-heCCÜd) namazıdır." [Müslim ve Sünen ashabı.][110]

2978- Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Ramazan ayından sonra oruç tutacaksan, Muharrem (ayında) oruç tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır. Zira onda öyle bir gün vardır ki, o günde bir kavmin tevbesini kabul etmiştir. Yine o günde başka bir kavmin de tevbesini kabul eder." [Tirmizî][111]

2979- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir haram aydan kim, üç gün; perşembe, cuma cumartesi oruç tutarsa ona altmış senelik ibadet sevabı yazılır."
[Taberânî, Mıı'cemıı'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.)[112]

2980- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Ramazan orucu gelmeden, önce Aşure
orucu tutulurdu. Ramazan orucu nazil (farz) olduktan sonra o günü (Aşure'yi) isteyen tuttu, İsteyen tutmadı." [Nesâî hariç, Altı hadis imamı.][113]

2981- Bir başka rivayetinde: "O (Aşure), Kâ'be'nin örtüldüğü bir gündür. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Cahiliyet devrinde o günde oruç tutardı, Kureyş de Cahiliyet devrinde o gün oruç tutardı."[114]

2982- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Aşure günü, Yahudilerin saygı gösterdiği
ve bayram edindikleri bir gün idi. Bu sebeple Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Siz, o günde oruç tutun!" buyurdu. [Buhârî ve Müslim][115]

2983- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Medine'ye geldiğinde Yahudilerin Aşure günü oruç tuttuklarını gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdiler:
"Bu salih bir gündür; çünkü o günde Allah, Musa ile İsrâiloğullannı düşmanlarından kurtarmıştır da (Musa) o günde oruç tutmuştur." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ben Mûsâ'ya sizden daha yakınım." Sonra kendisi o günü oruç tutmuştur; (ashabına da) o günde oruç tutmalarını emretmiştir.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][116]

2984- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Eslem'den bir adama emretti: "Haydi halka ilan et! Kim yemişse günün kalan kısmını oruçla geçirsin. Kim yememişse orucuna devam etsin. Çünkü bugün, Aşure günüdür."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][117]

2985- Abdurrahman bin Mesleme radiyallahu anh'dan, o da annesinden:
Eşlem (kabilesi) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Onlara dedi ki:
"Bugününüzü oruçla geçirdiniz mi?" "Hayır" dediler. "Gününüzün kalan kısmını tutun ve onu kaza edin" buyurdu. (Ebû Dâvud. Yani Aşure orucunu kastediyor.][118]

2986- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aşure günü orucu; kanaatime göre, Allah o oruçla ondan önceki bir senelik (günahları) örter." [Tirmizî][119]

2987- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Aşure günü oruç tutup; o gün oruç tutulmasını da emr edince dediler ki: "Ey Allah' in Resulü! Bu, yahudi ve Hıristiyanların saygı gösterdiği bir gündür." Şöyle buyurdu: "Gelecek sene inşaallah dokuzuncu günü oruç tutarım." Fakat gelecek sene gelmeden Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti. [Müslim ve Ebû Dâvud.][120]

2988- Rezîn'in lafzı şöyledir: "Dokuzuncu ve onuncu günleri oruç tutmak suretiyle Yahudilere muhalefet ediniz!"[121]

2989- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Aşure orucunu tutun; ancak bir gün önce ve bir gün de sonra tutarak yahudilere muhalefet edin." [Ahmed ve Bezzâr leyyin bir senedle.][122]

2990- er-Rabî' bint Muavviz radiyallahu anhâ'dan:
"Aşure gününün sabahı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr köylerine şu haberi gönderdi:
«Kim bugün oruca niyet etmişse tamamlasın. Kim niyet etmemişse günün kalan kısmını oruçla geçirsin.»
Ondan sonra biz o gün oruç tutardık, çocuklarımıza da tuttururduk. Onlara yün oyuncağı verirdik, bizden yemek istedikleri zaman oyuncağı ellerine verip oyalardık. Böylece orucu tamam)amalarını sağlardık."
[Buhârî ve Müslim][123]

2991- Ğalîle'den, o annesinden, o Emetul-lah bint Rezine'den:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Aşure gününe önem verirdi. Hatta kendi çocuklarını ve Fâtıma'nın emzikte olan çocuklaşma (jgtktiri ağızlarına okur, annelerine de şöyle derdi:
«Bunları akşama kadar emzirmeyin!» " [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve'l-Evsat'ta zayıf bu senedle. Ebû Ya'lâ'mn da benzeri rivayeti vardır.][124]

2992- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de metruk bir râvi kanalıyla Abdülazîz bin Saîd'den, o da babasından mürsel olarak —Osman b. Matar'a göre adı geçen Saîd sahabîdir—:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Recep büyük bir aydır. Allah o ayda sevapları katlar. Kim Recep ayında bir gün oruç tutarsa bir sene oruç tutmuş gibi olur. Kim yedi güv tutarsa, ona cehennem kapıları kapatılır. Kim sekiz gün tutarsa ona sekiz cennet kapısı açılır. Kim on gün tutarsa Allah'tan ne dilerse mutlaka Allah ona verir. Kim de onbeş gün tutarsa, gökte bir münâdi şöyle seslenir: «Geçmiş günahların bağışlanmıştır. Haydi amele yeniden başla!» Kim daha çok oruç tutarsa Allah ona daha çok sevap verir.
gemiye bindirmiştir. O, o ay oruç tutmuştur ve halka da oruç tutmalarını emretmiştir. Gemi onları tam yedi ay taşımış, nihayet Aşure günü Cûdî dağında durmuştur. Nûh, beraberinde olanlar, hatta vahşi hayvanlar bile Aşure günü Allah'a şükretmek için oruç tutmuşlardır. İsrâttoğullarına deniz ikiye, Aşure günü bölünmüştür. Aşure günü Allah Adem'in tevbesini kabul etmiştir. Yûnus'un şehrindeki insanların tevbesini de Aşure günü kabul etmiştir. İbrahim de o gün doğmuştur."[125]

2993- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Ramazan ayından sonra, Recep'le Şa'ban'dan başka hiçbir ayın orucunu tamam tutmamıştır." [Taberânî'ta zayıfbir senedle.][126]

2994- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Recep ayında orucu yasakladı."
[İbn Mâce zayıf bil senedle.][127]
2995- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Ramazan'dan başka (hiçbir zaman) tam ay oruç tutmamıştır.
O kadar oruç tutardı ki biri «vallahi galiba artık hiç oruç bozmayacak» derdi.
O kadar da tutmazdı ki biri «vallahi galiba artık hiç oruç tutmayacak» derdi."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][128]

2996- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
(o kadar uzun süre nafile orucu) tutardı ki «artık devamlı oruç tutar, artık devamlı oruç tutar» derdik.
O kadar uzun süre de tutmazdı ki, «artık hiç oruç tutmaz, artık hiç oruç tutmaz» derdik.
Ramazan'dan başka tam ay oruç tuttuğunu bilmiyorum. Tümünü de oruçsuz geçirdiğini bilmiyorum. Vefatma dek bu böyle devam etti."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][129]

2997- Altı hadis imamının rivayeti: (Âişe) dedi ki:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, devamlı oruç tutardı, hatta «galiba hiç açmadan orucuna devam edecek» derdik.
O kadar da uzun süre tutmazdı ki «galiba artık hiç oruç tutmayacak» derdik.
Ramazan'dan başka tam ay oruç tuttuğunu hiç görmedim. Şa'ban ayından daha çok (nafile) oruç tuttuğu bir ay da görmedim."[130]

2998- Diğer rivayet:
"Şa'ban'dan sonra. Şa'ban'ın tümünü tutardı. Şa'ban'ın birkaç günü hariç hemen hemen hepsini tutardı."[131]

2999- Diğer rivayet:
"Oruç bakımından Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok sevdiği ay, Şa'ban ayı idi. O ay oruç tutardı

ve Ramazan'ı da ona birleştirirdi."[132]

3000- Diğer rivayet:
"Şa'ban'ın tümünü oruçla geçirirdi."[133]

3001- Sünen ashabının Ümmü Seleme'den rivayeti:
Dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Şa'ban ile Ramazan'dan başka iki ay ardı ardına oruç tuttuğunu görmedim."[134]

3002- Üsâme radiyallahu anh'dan: Dedim ki:

"Ey Allah'ın Resulü, hiçbir ayda Şa'ban ayı kadar oruç tuttuğunu görmedim."
Şöyle buyurdu:
"O, Recep ile Ramazan arasında insanların gafil oldukları bir aydır. O, amellerin Alemlerin Rabbine yükseltildiği bir aydır. Onun için amelimin Rabbime ben oruçlu iken yükseltilmesini isterim." [Nesâî][135]

3003- Üsâme radiyallahu anh'dan:
"O, haram aylarda oruç tutardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
«Şevval ayının orucunu tut!» Ondan sonra haram ayların orucunu terk etti; bunun yanısı-ra ölünceye dek bir daha Şevval ayının orucunu bırakmadı." [İbn Mâce][136]

3004- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Pazartesi ile Perşembe günlerinin orucunu arzulardı." [Tirmizî ve Nesâî][137]

3005- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ameller Allah'a Pazartesi ile Perşembe günleri sunulur. Amelimin ben oruçlu iken sunulmasını İsterim." [Tirmizî][138]

3006- Hafsa radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
her aydan üç gün oruç tutardı:
Pazartesi, Perşembe ve sonraki hafta Pazartesi günü."
[Ebû Dâvud ve Nesâîl[139]

3007- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
ayın Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri oruç tutardı.
Diğer ayın ise Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri orucunu tutardı." [Tirmizî][140]

3008- İbn Amr bin el-As'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
ona her Çarşamba ve Perşembe günü oruç tutmasını emrederdi." [Rezîn][141]

3009- Müslim el-Kureşî radiyallahu anh'-dan:
Ben sordum; ya da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, bütün sene tutulan oruç hakkında soruldu. Şöyle buyurdu:
"Ailenin senin üzerinde bir hakkı vardır. O halde Ramazan ayını ve onu takip eden ayın orucunu tut; bir de her Çarşamba ve Perşembe günü oruç tut. Bu takdirde bütün yılın orucunu tutmuş olursun."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud.][142]

3010- İbn Milhân radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Eyyâm-ı Bîd olan (Arabî) ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri oruç tutmamızı emrederdi. Ve şöyle derdi:
«O, tüm yılın orucu gibidir»." [Ebû Dâvud ve Nesâî][143]

3011- Muâze el-Adeviyye radiyallahu anh'dan:
O, Âişe'ye: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem her ay üç gün oruç tutar mıydı?" diye sordu. "Evet" dedi.
"Hangi ayda tutardı?"
"Hangi ay olursa olsun aldırmazdı, tutardı" dedi. [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][144]

3012- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e gelip "Nasıl oruç tutarsın?" diye sordu.
Onun sözünden dolayı öfkelendi. Ömer onun öfkelenişini görünce şöyle dedi: "Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Peygamber olarak Muhammed'i kabul edip hoşnut olduk. Allah'a Allah'ın gazabından da, Resulünün gazabından da sığınırız." Allah Resulünün öfkesi dininceye dek bu sözünü tekrarladı. Ömer dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bütün yıl süresince oruç tutan kimsenin durumu nedir?" Şöyle buyurdu: "O oruç da tutmamıştır iftar da etmemiştir." Sonra sordu:
"İki gün oruç tutup bir gün tutmayan kimsenin durumu nasıl olur?"
"Buna kimsenin gücü yeter mi?" buyurdu. Yine sordu:
"Gün aşın oruç tutan kimsenin durumu nasıl olur?"
"İşte bu Davud'un oruç tutma şeklidir" buyurdu.
"Bir gün oruç tutup iki gün tutmayanın durumu nedir?"
"Buna gücümün yetmesini çok isterdim" dedi. Sonra şöyle buyurdu:
"Her aydan üç gün oruçla beraber Ramazan'dan Ramazan a oruç, bütün yıl oruç tutmak gibidir. Arefe gününün orucuna gelince, umarım Allah'tan ondan önceki yıl ile ondan sonraki yılda (işlenen günahlara) keffâret olur. Aşure gününün orucuna gelince, Allah'tan o orucun ondan önceki senede işlenen günahlara keffâret olmasını umarım."[145]
3013- Diğer rivayette:
Pazartesi gününün orucu hakkında soruldu; şöyle buyurdu:
"O, benim doğduğum, Peygamber olarak gönderildiğim, ya da Kur'an'in bana indirildiği gündür."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][146]

3014- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
her ayın ilk günlerinde üç gün oruç tutardı." [Sünen ashabı][147]

3015- Âmir bin Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:

"Kışın oruç tutmak zahmetsiz bir ganimettir." [Tirmizî][148]

3016- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
iki günün orucunu yasakladı: Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramı günü." [Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvud.][149]

3017- Mâlik radiyallahu anh'dan:
O, ilim ehlinin şöyle dediğini duymuş: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yasakladığı günlerde oruç tutmamak şartıyla, ömür boyu oruç tutmakta herhangi bir sakınca yoktur. O yasaklanan günler: Mina günleri, Kurban bayramı günü ve bir de Ramazan bayramı günüdür. Bu da duyduklarımın bana en sevimli olanıdır."[150]

3018- Ebû Ubeyd Mevlâ bin Ezher radiyallahu anh'dan:
Kurban bayramı günü Ömer'in, hutbeden önce namaz kıldığını gördüm.
Sonra şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu iki günde oruç tutmayı yasakladığını duydum. Ramazan bayramının ilk gününe gelince, bu gün oruç tutmayacağınız gündür. Müslümanların bayramıdır. Kurban bayramı gününe gelince, kurbanlarınızın etlerinden yiyiniz!" [Ebû Dâvud, Tirmizî ve Buhârî ve Müslim uzun bir metinle.][151]

3019- Süleyman bin Yesâr radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Teşrik günlerinde oruç tutulmasını yasaklamıştır." [Mâlik][152]

3020- Nübeyşe el-Huzelî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Teşrik günleri: Yemek içmek ve Allah'ı zikretmek günleridir." [Müslim][153]

3021- Sıla bin Züfer radiyallahu anh'dan: "Biz, Şa'ban veya Ramazan'da hangisinde olunduğu şüphe edilen bir günde Ammâr ile beraberdik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: «Ben oruçluyum» diyerek geri çekildi. Ammâr ise şöyle dedi: «Kim bugün (şüpheli günde) oruç tutarsa Ebû'l-Kâsım sallallahu aleyhi ve sellem'e âsi gelmiştir'." [Sünen ashabı][154]
3022- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"İlim ehlinin, Şa'ban'dan mıdır yoksa Ramazan'dan mıdır diye şüphe edilen bir günde orucu yasakladığını duydum. Farz oruca niyet ettiği zaman, (Hilâl'i) görmeden tutup da sonra onun Ramazan olduğu meydana çıkarsa, üzerine kaza lazım geldiğine kail olmuşlardır. Onun nafile olarak tutulmasında herhangi bir sakınca görmezlerdi."[155]

3023- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şa' bari in onbesinci günü olunca oruç tutmayın." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][156]

3024- O ikisi ile Buhârî, Müslim ve Nesâî merfû olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakın biriniz Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın, ancak daha önce oruçlu ise devam edebilir."[157]

3025- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi: "Şa'bari in sonunu oruçla geçirmedin mi?" "Hayır" dedim. "Öyleyse tutmadığın zaman (Ramazan' dan sonra) iki gün tut!" [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][158]

3026- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Arafat'ta Arefe günü oruç tutmayı yasakladı." [Ebû Dâvud][159]

3027- Meymûne radiyallahu anhâ'dan: Halk, Arefe günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in orucu hakkında şüphe ettiler. Ben ona vakfedeyken bir bardak süt gönderdim. O da içti ve insanlar da onu gördüler." [Buhârî ve Müslim][160]

3028- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ona Arefe gününün orucu hakkında sordular; dedi ki: "Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem ile hacca gittim, oruç tutmadı. Ebû Bekr ile de hac yaptım, o da tutmadı. Ömer'le de hac yapüm, o da tutmadı. Osman'la da hacca gittim, o da tutmadı. Ben de oruç tutmam; o orucu ne emrederim, ne de yasaklarım." [Tirmizî][161]

3029- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Geceler arasında sırf Cuma gecesini ihya etmek için ayırmayın! Günler arasından da oruç tutmak için yalnız Cuma gününü ayırmayın. Yalnız (o gün) birinizin tutmakta olduğu orucu arasına rastlarsa başka."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][162]

3030- Abdullah bin Büsr es-Sülemî'den, o da kızkardeşi es-Sammâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cumartesi günü farz orucu dışında hiçbir orucu tutmayın. Biriniz üzüm kabuğundan veya ağaç çöpünden başka yiyecek bulamazsa dahi onları ağzına alıp çiğnesin (de yine de O gün oruç tutmasın)." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
(Ebû Dâvud) dedi ki: "Bu (hadîs) mensûhtur."[163]

3031- Kureyb radiyallahu anh'dan:
Bir takım insanlar beni Ümmü Seleme'ye, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok oruç tuttuğu günün hangi gün olduğunu sormak için gönderdi. Şöyle dedi:
"Cumartesi ile Pazar günü. O ikisi müşriklerin bayramlarıdır. Ben onlara muhalefet etmek isterim» buyurmuştur.

[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de.][164]

3032- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Kim Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri oruç tutarsa Allah onun için cennette bir köşk yapar. Öyle bir köşk ki dışı içinden, içi de dışından görünür."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebir'de zayıf bir senedle.][165]

3033- Muhammed bin Abbâd bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
Ben Beyt-i Şerifi (Kâ'be'yi) tavaf ederken Câbir'e: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?" diye sordum. "Bu Beyt'in Rabbi hakkı için evet" dedi.[166]

3034- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Cuma günü oruç tutmadığını pek az gördüm." [İki rivayet de İbn Mâce'ye aittir.][167]

Yolcunun Ve Diğerlerinin Oruç Tutmaması, Kaza Ve Keffâret

3035- Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Fetih yılı Ramazan'da Mekke'ye yönelerek yola çıktı. Kurâ'ul-Ğamîm denilen yere ulaşana kadar oruç tuttu; insanlar da onunla beraber oruç tuttular. Sonra bir bardak su istedi, insanların gözü önünde kaldırıp içti. Ondan sonra bazı insanların oruç tuttuğu kendisine bildirilince, şöyle buyurdu:
"Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir."
[Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.][168]

3036- Buhârî, Müslim, Muvatta' ve Ne-sâî'nin İbn Abbâs'dan naklettikleri hadis:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Kudeyd ile Usfân arasında bulunan Kedîd (kuyusuna) varıncaya kadar oruç tuttu. Orada orucunu bozdu. Ay çıkıncaya dek bir daha oruç tutmadı." Zührî dedi ki: "Allah Resulü
sallallahu aleyhi ve sellem, Ramazan'ın onüçüncü gecesinin sabahında Mekke'de oldu. (Resûllah'ın ashabı) Onun bu yeni davranışlarını izlerlerdi. Onun son yaptığmı bir muhkem - nâsih olarak görürlerdi."[169]

3037- Diğer rivayette: "Medine'den çıkarken oruç tuttu, Kudeyd'e kadar bu böyle devam etti. Kudeyd'de orucunu bozdu. Mekke'ye kadar da bu böyle devam etti."[170]

3038- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Fetih yılı Merru'z-Zehrân'a ulaştı. Bize düşmanla karşılaşacağımızı bildirdi ve oruç tutmamamızı emretti. Böylece hepimiz birden oruç tutmadık." [Tirmizî][171]

3039- Enes radiyallahu anh'dan:
"(Bir yolculukta) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik; kimimiz oruç tutuyor, kimimiz tutmuyordu. Sıcak bir günde bir yerde konakladık. Gölgelenenlerin çoğu elbise sahibi olanlardı. Kimimiz de eliyle güneşten korunuyordu. Oruç tutanlar takatsiz düştü, tutmayanlar kalkıp çadırları kurdular ve hayvanları suladılar. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Oruç tutmayanlar bugün sevapları alıp götürdüler»." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][172]

3040- Câbir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir seferde idi. İnsanların bir adamın başına üşüşüp gölge yaptıklarını gördü ve sordu: "Nesi var?" "Oruçlu bir adam" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Seferde oruç tutmanız iyi bir sey değildir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][173]

3041- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e soruldu:
"Seferde oruç tutmak, iyilikten midir?" "Seferde oruçlu olmak iyilikten değildir" buyurdu.
[Rezîn, Ahmed ve Mu'cemu'l-Kebîr'âe. Taberânî.][174]

3042- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
"Seferde oruç tutan, seferi olmayıp oruç tutmayan gibidir." [Nesâî][175]

3043- Abdullah bin Ka'boğullarından olan Enes bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, misafirden namazın yarısını kaldırdı, ona oruç tutmamaya müsaade etti. Çocukları hakkında (yetersiz beslenme sebebiyle bir endişeye düştükleri takdirde seferde emzikli ve hamile kadına oruç tutmamaya izin verdi." [Sünen ashabı][176]

3044- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile kimimiz oruçlu, kimimiz oruçsuz yolculuğa çıkardık. Ne oruç tutmayan oruç tutanı, ne de oruç tutan oruç tutmayanı kmamaz-dı. Kendinde kuvvet hisseden oruç tutardı ve bunu iyi karşılardı; kendini güçsüz hisseden oruç tutmazdı; bunu da iyi ve hoş karşılarlardı." [Müslim ve Sünen ashabı.][177]

3045- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Hamza bin Amr el-Eslemî, Allah Resulü
sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Seferde oruç tutayım mı?" diye sordu. Bu zat çok oruç tutardı. Ona şöyle buyurdu: "İstersen tut, istersen tutma." [Altı hadis imamı.][178]

3046- Ebû Dâvud ve Nesâî, bizzat Ham-za'dan yaptığı rivayette:
O bir binek sahibi idi. Çoğu kez bineği üzerinde yolculuk yapardı. Bazen kış mevsimine rastlayıp kendini güçlü hissederdi, tehir edip

kazaya bırakmaktansa seferde oruç tutmak ona daha kolay gelirdi. Bu yüzden durumu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: Şöyle buyurdu: "Ey Hamza, hangisini istersen onu yap!"[179]

3047- Muhammed bin Ka'b radiyallahu anh'dan:
Ramazan'da Enes'e geldim. Yolculuğa çıkmak istiyordu; devesini hazırladım, yolculuk elbisesini giydi. Yemek getirtip yiyince ben kendisine:
"Bu sünnet midir?" diye sordum. "Sünnettir" dedi ve bineğine bindi. [Tirmizî][180]

3048- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Ömer, Ramazan'da yolculuklarından birinde iken, gününün başında Medine'ye girebileceğini kestirdiği zaman, oraya oruçlu olarak girerdi."[181]

3049- Mansûr el-Kelbî radiyallahu anh'-dan:
Dihye bin Halîfe, Ramazan'da üç millik mesafe yol aldı. Sonra orucunu tutmadı. Birtakım insanlar da onunla beraber oruç tutmadı. Diğerleri onların oruç tutmamalarını hoş karşılamadılar. Kasabasına döndüğünde, şöyle dedi:
"Vallahi ben gerçekleşmesini hiç beklemediğim bir işle karşılaştım. Çünkü birtakım insanların (seferde oruç tutmak suretiyle) Muhammed sallallahu aleyhi ve sel-lem'in ve ashabının yolundan ayrılacaklarını hiç düşünmemiştim. Allahım, ne olur beni kendine al!"[182]

3050- Ubeyd bin Cübeyr radiyallahu anlıdan:
Ebû Basre el-Gifârî ile beraber Füstâs'tan yola çıkan bir gemide idim. Ramazan'di. Gemiyi harekete geçirdi, henüz evleri geçmeden bir sofra getirtip bana "Buyur" dedi. "Evleri görmüyor musun?" dedim. "Sen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinden yüz mü çeviriyorsun?" dedi. Ca'fer rivayet ettiği hadiste: (bu sözden sonra yemekten) yedi dedi. [İkisi de Ebû Davud'undur][183]

3051- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim ruhsatsız ve hasta olmadığı halde Ramazan'da oruç tutmazsa, bir sene oruç tutsa bile onun (sevabını) elde edemez."
[Buhârî (muallak olarak), Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizl][184]

3052- Esma bint Ebî Bekr radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bulutlu bir günde (güneş battı zannıyla) orucu bozduk. Sonra güneş görünüver-di." Hişâm'a denildi ki: "Kaza ile emrolundu-lar mı?" "Kazadan kurtulmaya çare var mı?" diye cevap verdi. [Buhârî ve Ebû Dâvud.][185]

3053- Nâfi radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer derdi ki: "Bir hastalık ya da yolculuk dolayısıyla Ramazan orucunu tutamayan, Ramazan orucunu, günlerine fasıla vermeden ardı ardına tutup kaza eder."[186]

3054- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: Ebû Hureyre ile İbn Abbâs, Ramazan'm
kazasında ihtilaf ettiler. Birisi: "Aralıklı tutulur" derken diğeri "Aralıklı tutulmaz" dedi. [İkisi de Mâlik'e aittir.][187]

3055- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Üzerimde Ramazan orucundan borç olurdu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile meşguliyetim sebebiyle onun kazasını ancak Şa'ban ayında kaza edebilirdim." [Altı hadis imamı.][188]

3056- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, onun namına o orucu velisi tutar."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][189]

3057- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "
Dedi ki: "Kişi Ramazan'da hasta olup da iyileşmeden ölürse, onların yerine yiyecek fidye verilir. O, oruçları kaza etmek ona borç değildir.
Şayet oruç adamışsa o zaman onun namına velisi kaza eder." [Ebû Dâvud][190]

3058- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir kadın dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Annem üzerinde adak orucu olduğu halde vefat etti, onun namına oruç tutabilir miyim?"
"Annenin bir borcu olup da sen onu adeseydin yerini bulur muydu?" "Evet."
"Öyleyse onun namına oruç tut!" buyurdu. [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][191]

3059- Mâlik radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer'e: "Kişi, başka kişi namına oruç tutabilir mi? Bir kimse, diğer kimsenin namına namaz kılabilir mi?" diye sorarlardı da o: "Hayır" derdi.[192]

3060- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Hafsa ile ben (nafile) oruçluyduk. Bize bir yemek hediye edildi ve yedik.
Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem giriverdi. Hafsa, babası gibi cüretliydi. Sözde benden önce davranarak: "Âişe ile ben nafile orucu tutuyorduk, bize bir yemek hediye edildi, yedik. Orucumuzu bozduk" dedi. Bunun üzerine:
"Onun yerine bir gün kaza olarak oruç tutun" buyurdu. [Mâlik, Tirmizî ve Ebû Dâvud][193]
3061- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip helak olduğunu söyledi.
"Ne'n var?" diye sordu. "Ramazan'da hanımımla cinsî ilişki kurdum" dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içinde farak denilen hurma bulunan bir sepet getirildi. "Helak olan adam nerede?" diye sordu.

"Benim" dedi. Bunun üzerine ona: "Haydi bunu tasdik et!" buyurdu.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][194]

3062- Nesâî'nin dışında Altı hadis imamı, Ebû Hureyre'den:
Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile otururken, aniden bir adam çıkageldi ve şöyle dedi: "Helak oldum, ey Allah'ın Resulü!"
"Ne'n var?"
"Oruçlu iken hanımımla cinsî temasta bulundum."
"Azat edecek kölen var mıdır?"
"Hayır."
"İki ay ardı ardına oruç tutabilir misin?"
"Hayır."
"Altmış fakiri doyuracak imkanın var mıdır?"
"Hayır."
"Otur öyle ise!"
Oturdu, biraz sonra içinde hurma bulunan bir sepet getirildi. Hemen sordu:
"Soru soran nerede?"
"Al bunu sadaka olarak dağıt!"
"Ey Allah'ın Resulü! Benden daha fakir kimse var mıdır? —Medine'nin iki kara taşlığını kastederek— Vallahi bu iki yaka arasında bizden daha fakir bir hane yoktur" deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, azı dişleri görununceye dek güldü. Sonra şöyle buyurdu: "Haydi al bunu çoluk çocuğuna yedir!"[195]

3063- Diğer rivayette şu ek vardır: "Bir gün oruç tut ve Allah'tan bağışlanma dile!"[196]

3064- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Enes oruç tutamayacak kadar yaşlandı ve orucu için fidye verdi."[197]

3065- Mâlik radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'e, hamile kadın, çocuğu hakkında (yeterli beslenememesinden) endişe ettiği takdirde, oruç tutmayabilir mi?" diye soruldu.
"Oruç tutmaz. Her gün için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in müddü ile bir müd buğdayı onun yerine bir fakire verir" dedi.[198]

3066- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim üzerinde bir aylık oruç borcu olduğu halde ölürse, onun için her gün bir yoksul doyurulur." [Tirmizî]
Ona göre bunun İbn Ömer'in sözü (mevkuf) olması daha sahihtir.[199]

3067- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Her kimin bir Ramazan orucu borcu olup buna gücü yettiği halde diğer Ramazan'a kadar kaza etmezse, bir müd buğday miktarında her gün için bir yoksul doyurur, ayrıca orucu da kaza eder." [Mâlik][200]

3068- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Ramazan a erişip de üzerinde bir Ramazan orucu borcu olursa ve onu kaza etmemişse onun orucu kabul olunmaz. Kim üzerinde, kaza etmediği Ramazan orucundan bir şey olup da, nafile orucu tutarsa, o borç olan orucu tutuncaya kadar nafile orucu kabul olunmaz."
[Ahmed ve Taberânî, Mu 'cemu' l-Evsat'ta.][201]

3069- Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Ramazan'dan tutamadıklarını Zi'1-Hicce'nin on gününde kaza ederdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağfr'de ıayıfh\t senedle.][202]

İtikaf, Kadir Gecesi Ve Diğer Meseleler

3070- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İtikâfa giren kişi, günahları hapsedip, sevapların tümünü elde eden kişi gibi, kendisine sevaplar kazandıran kişidir."
[İbn Mâce, leyyin bir senedle.][203]

3071- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ölünceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikâfa girerdi. Ondan sonra hanımları da itikâfa girdiler." [Altı hadis imamı.][204]

3072- Diğer rivayet: "Her Ramazan'da itikâfa girerdi. Sabah namazını kıldırdığında iti-kâf yaptığı yerine gelirdi. Âişe de itikâfa girmek için ondan izin istedi. Ona izin verdi ve mescidde kendisine bir çadır kurdu.
Hafsa bunu duyunca, o da bir çadır kurdu. Zeynep bunu duyunca o da bir çadır kurdu. Sabah namazından çıkınca dört çadır kurulduğunu görünce: "Nedir bunlar?" diye sordu. Durumu ona bildirdiler. Ondan sonra: "Onları buna iten nedir? İyi bir şey mi yaptığınızı zannediyorsunuz? Sökün onları, bir daha görmeyeyim!" buyurdu. Bu nedenle Ra-mazan'da itikâfa girmedi. Şevval ayının son on gününde itikâfa girdi.[205]

3073- Diğer rivayet: "İtikâfa girmek istediğinde, sabah namazını kıldırır, sonra itikâf mahalline çekilirdi." Benzerini nakletti.
Ayrıca onda şöyle geçer: "Sabah namazını kıldırınca çadırları gördü ve şöyle buyurdu: "Bir (iyilik) mi istiyorlar?" Sonra kendi çadırının kaldırılmasını emretti. Ondan sonra Ramazan'da itikâfı bıraktı, nihayet Şevvâl'in son on gününde itikâfa girdi."[206]

3074- Diğer rivayette: "Şevvâl'in yirmisinde" diye geçmektedir. [Altı hadis imamı.][207]
3075- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem her Ramazan'da on gün itikâfa girerdi, öldüğü yıl yirmi

gün itikâfa girmiştir." [Buhârî ve Ebû Dâvud.][208]

3076- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ilk sene Ramazan'ın ilk on gününde, sonra orta on gününde, sonra son on gününde itikâfa girmiştir ve şöyle buyurmuştur: «Bana Kadir gecesi, onda (son on gün içinde) gösterildi, sonra unutturuldum.» Ondan sonra ölünceye dek son on günde itikâfa girerdi."
[Taberânî, Mu 'cemu'l-Kebtr'de.][209]

3077- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, her sene Ramazan'in son on gününde itikâfa girerdi, bir sene girmedi; ertesi sene yirmi gün itikâfa girdi." [Tirmizî][210]

3078- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mescidde içimizde itikâfa girerdi, Hücrenin aralıklarından başını uzatırdı ve ben de hayız olduğum halde onun başını yıkardım." [Altı hadis imamı.][211]

3079- Diğer rivayet:
"Eve, ancak zaruri işleri için girerdi."[212]

3080- Diğer rivayet:
"İtikâfta iken hastanın yanına uğrar, fazla oyalanmadan onun hatırını sorardı."[213]

3081- Diğer rivayet: "İtikâfta olan için sünnet olan: Hasta ziyaret etmemesi, cenaze merasiminde bulunmaması, kadına dokunmaması, kadınla sevişmemesi ve önemli bir ihtiyaç haricinde hiç dışarı çıkmamasıdır. Oruç-suz itikâf olmaz ve sadece cemaatle namaz kılınan mescidde itikâfa girilir."[214]

3082- Safiyye radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem itikâftaydı; geceleyin onu ziyaret etmeye geldim. Bir süre konuştuk, sonra dönmek için ayağa kalkınca beni geçirmek için ayağa kalktı. O zaman meskeni Üsame'nin avlusun-daydı. Ensâr'dan iki adam oradan geçiyordu. Allah Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüklerinde hızlandılar. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yavaş olun, o Huyey kızı Safiyye'dir." Onlar: "Sübhanallah, ey Allah'ın Resulü!" dediklerinde şöyle buyurdu: "Şeytan insanoğlunun kanının dolaştığı yerde dolaşır; ikinizin kalbine bir kötülük atmasından korktum." Ya da buna benzer bir şey dedi.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][215]

3083- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem itikâfa girdiğinde, tevbe direklerinin arkasına yaygısı serilirdi, ya da yatağı kurulurdu." [İbn Mâce][216]

3084- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Ömer dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben cahiliyet devrinde, Mescid-i haram'da bir gece itikâfta kalacağımı adamıştım."
"Öyleyse o adağını yerine getir" buyurdu. [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.]
Diğer rivayette: "Bir gün" olarak geçmektedir.[217]

3085- Ebû Leylâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hurma yaprağından yapılmış bir çadırda itikâ-fa girdiğini gördüm."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'Ae, zayıf bir senedle.][218]

3086- Mâlik radiyallahu anh'dan: Güvenilir ilim ehlinden şöyle dediğini duymuş: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e kendisinden önceki insanların ömrü gösterildi. Uzun ömürlü olan o milletlerin işlediği amelleri işleyemiyecek olan ümmetinin ömürlerini kısa buldu. Bu yüzden Allah ona bin aydan hayırlı olan Kadir gecesini verdi."[219]

3087- Enes radiyallahu anh'dan: Ramazan ayı girdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Bu ay gelip çattı. Onun içinde bin aydan hayırlı olan bir gece vardır. Kim onun (bu gecenin) hayrından mahrum olursa bütün hayırlardan mahrum olmuş olur. Onun (bu gecenin) hayrından mahrum olan ancak saadetten payı olmayan kimsedir." [İbnMâce][220]

3088- Yûsuf bin Sa'd radiyallahu anh'dan: Bir adam Hasan bin Alî'ye, Muâviye'ye biat ettikten sonra kalkıp şöyle dedi: "Mü'minlerin yüzünü kararttın." Ya da: "Ey Mü'minlerin yüzünün karartıcısı!" dedi. O, şu cevabı verdi: "Beni kınama, Allah seni esirgesin! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e Ümeyye oğulları kendi minberi üzerinde gösterildi; ağrına gitti. Bu sebeple İnnâ a'taynâke'l-Kevser sûresi indi: «Yâ MuhamT med, biz sana Kevser'i yani cenneteki nehri verdik.» Bir de kendisine «İnnâ enzelnâhufî leyleti' l-Kadri. Leyletü'l-Kadri hayrun min elfi şehrin» sûresi nazil oldu: "Senden sonra Ümeyye oğulları buna (bin aya) mâlik olacaklar ey Muhammedi"
el-Kâsım bin el-Fadl dedi ki: "Biz (Eme-vîlerin iktidar müddetini) saydık ne fazla ve ne de eksik tam bin ay çıktı." [Tirmizî][221]

3089- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birtakım adamlara, (rüyalarında) Kadir gecesi (Ramazan'ın) son yedilerinde gösterildi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Rüyanızın son yedilerde aydınlandığını görüyorum; bu sebeple kim onu araştırmak isterse, son yedilerde arasın."[222]

3090- Diğer rivayette: "Son on günün içinde arasın" olarak geçmiştir.
[Mâlik, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud][223]
3091- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile (Ramazan'ın) orta on gününde itikâfa girdik; yirminci gün olunca pılı pırtımızı alıp taşındık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve şöyle buyurdu: «Kim taşınmış ise itikaf mahalline geri gelsin! Zira rüyamda bu gece kendimi su ile çamur arasında secde ederken gördüm.» O, itikâf ettiği yere dönünce, gökyüzünü bulut kapladı ve yağmur yağdı. Onu hak ile gönderene yemin ederim ki, gök o günün sonunda hücum etti. Mescid o zaman tavansız bir çardak

idi. Burnunda ve burnunun ucunda su ve çamur izleri gördüm."[224]

3092- Diğer rivayet: (Alalh Resulü) Ramazan'in ilk on gününde itikâf a girdi. Sonra orta on gününde Türk çadırında itikâfa girdi. Kapısında bir hasır vardı.
Eliyle hasın alıp çadırın kenarına koydu. Sonra başını çıkardı insanlarla konuştu; halk onun yanına yaklaştılar. Buyurdu ki: "Ben Ramazan'in ilk on günü itikâfa girip bu geceyi arardım. Sonra ayın ortasındaki on gününde itikâf yapmaya başladım. Bunun üzerine bana o gecenin son on günlerin içinde olduğu söylendi. İçinizden kim itikâfa girmek isterse girsin." Bunun üzerine cemaat de onunla birlikte itikâfa girdiler. Devamla şöyle buyurdu:
"Şüphesiz bana (Kadir gicesi) tek gece olarak gösterildi. O gecenin sabahında sanki ben su ile çamur arasında secde ediyordum." Benzerini nakletti.[225]

3093- Diğer rivayet: Buyurdu ki:
"Ey Cemaat! Bana Kadir gecesi bildirildi; size haber vermek için çıkmıştım, ancak davalı iki adam geldi, beraberlerinde şeytan da vardı. Onu (Kadir gecesinin hangisi olduğunu) unuttum. Bu nedenle siz onu Ramazan'in son on gününde arayın; dokuzunda, yedisinde ve beşinde arayın!"
Dedim ki: "Ey Ebû Saîd, siz sayılan bizden daha iyi bilirsiniz!"
"Evet" dedi.
"Peki dokuzuncu, yedinci ve beşinci ne demektir?"
"Yirmi biri geçtiği zaman, onu takip eden yirmi ikidir. İşte dokuzuncu odur. Yirmi üç geçtiği zaman, onu takip eden yedincidir; yirmi beşi geçtiği zaman onu takip eden de beşincidir" dedi. [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][226]

3094- Enes radiyallahu anh'dan: el-Cuhenî dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü!
Bizim bu ayda hazır bulunmaya gücümüz yetmemektedir. O nedenle bize Kadir gecesini bildir!" Şöyle buyurdu:
"Ayın son yedi günlerine dikkat edin!"
"Buna gücüm yetmez."
"Kalan yedinci gecede ara. O, bu gecedir."
"Ey Allah'ın Resulü! Bu gece yirmi üçüncü gecedir ve kalan sekiz gecededir."
"İşte ay böylece eksilir. Kalan geceler yedidir" buyurdu. [Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.][227]

3095- Abdullah b. Üneys radiyallahu anh'dan:
O dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesini aradığın gece hangi gecedir?"
"O geceden başka insanların namazı terk edeceklerinden korkmasam sana o geceyi bildirirdim" buyurdu.
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebfr'de.][228]

3096- Abdullah bin Üneys el-Cühenî radiyallahu anh'dan:
O Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e dedi ki: "Seleme oğullarından bir cemaat beni sana gönderdi; senden Kadir gecesini soruyorlar?" Buyurdu ki:
"Bu gece kaçıncı gecedir?"
"Yirmi ikinci gecedir" dedim.
"İşte bu gece Kadir gecesidir" buyurdu. Adam dönüp gitti. Dedi ki: "Yahut bir sonraki gecedir. —Yirmi üçüncü (geceyi) kastediyor—" [Ebû Dâvud][229]

3097- (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana Kadir gecesi gösterildi, sonra bana unutturuldu. O gecenin sabahında sanki ben su ile çamur arasında secde ediyordum." (Râvi) dedi ki:
"Yirmi üçüncü gecede yağmur yağdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize namaz kıldırdı, namazdan ayrıldığında, alnında ve burnunda su ve çamur izleri vardı."
Abdullah bin Üneys, (yağmurlu gecenin) yirmi üçüncü (gece) olduğunu söylerdi.
[Buharî, Müslim, Mııvatta ve Ebû Dâvud. Lafız Buharî'ye aittir.][230]

3098- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Onu yirmi dördüncü gecede arayın!" [Buhârî][231]

3099- Bilâl radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadir gecesi yirmi dördüncü gecedir." [Ahmed][232]

3100- Ubeyy bin Ka'b radiyallahu anh'dan:
Ona denildi ki: "İbn Mes'ûd: Bütün bir senenin gecelerini ihya eden Kadir gecesine rastlayabilir" diyor. Bunun üzerine şöyle dedi:
"Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki o, Ramazan ayının içindedir." —İnşaallah diyerek istisnasız yemin etti ve dedi ki:— "Vallahi ben o geceyi biliyorum. O, Allah Resulünün bize ihyasını emrettiği yirmi yedinci gecedir ki belirtisi, o gecenin sabahında güneşin şuâsız bembeyaz doğmasıdır." [Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.][233]

3101- Diğer bir rivayet: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize şunu bildirmiştir: O (gece), sabahında güneşin şuâsız doğduğu gecedir. Saydık ve ezberledik. Vallahi İbn Mes'ûd da onun Ramazan'da ve yirmi yedinci gecede olduğunu da bilmiştir. Lâkin, tembelleşir amel etmezsiniz diye size söylemek istememiştir."[234]

3102- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize Kadir gecesi hakkında şöyle buyurmuştur.
"Onu Ramazan' in yirmi yedi, yirmi bir ve yirmi üçüncü gecelerinde arayın!" Sonra sükût etti. lEbû Dâvud][235]

3103- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Onu, kalan dokuzda, ya da kalan yedide, ya da kalan beşte, ya da kalan üçte yahut son gecede arayın!" ITirmizî][236]

3104- İbnü'l-Museyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim Kadir gecesi cemaatle namaz kılarsa, ondan büyük nasibini almış olur." [Mâlik][237]

3105- Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Onu son on günde, tek gecelerde arayın; yirmi bir, yirmi üç, yirmi beş, yirmi yedi, yirmi dokuzuncu gecelerde, yahut son gecede arayın! Kim o geceyi iman ederek, karşılığını da ancak Allah'tan bekleyerek ihya eder, sonra (o gecenin manasına) uygun davranırsa, bütün geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de ve Ahmed.][238]

3106- Onun (Ahmed'in) şöyle bir rivayeti de vardır: "Onun alâmeti: temiz ve dibi görünen denizin derinliğinde, parlak ve hareketsiz, ne soğuk, ne sıcak, ne de yıldızlardan uzak bir Ay. O gecenin sabahında doğan güneş ise sanki ışığı ve parlaklığı olmayan bir dolunay."[239]

3107- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de, zayıf bir senedle, Vasile bin el-Eskâ'dan rivayet edip, şu ilaveyi yaptı:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"O gecede ne bulut, ne yağmur ve ne de rüzgâr vardır."[240]

3108- Ahmed ve Bezzâr, Ebû Hurey-re'den merfûan nakletmişlerdir:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"O, yirmi yedinci ya da yirmi dokuzuncu gecedir. O gece melekler yeryüzünde, taş sa-' yısından fazla olacaklardır."[241]

3109- Taberânî, Mu'cemu'l-Evsaftâ zayıf bir senedle ondan (Ebû Hureyre'den) merfû olarak:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kadir gecesini; on yedi, ya da ondokuz, ya da yirmi bir, ya da yirmi üç, yahut yirmi beş, yahut yirmi yedi, yahut yirmi dokuzuncu gecelerde arayın."[242]

3110- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Kadir gecesi hakkında sordular. Cevaben şöyle buyurdu:
"O, bütün Ramazan'in içindedir."
[Ebû Dâvud][243]

3111- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Kadir gecesi hakkında konuştuk; şöyle buyurdu:
"Hanginiz Ay'ın yarım kazan gibi doğduğunu hatırlar? (İşte o zaman o gecedir)"[244]

3112- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gecelerde bir saat vardır ki o saate kim rastlayıp da Allah'tan bir şey isterse mutlaka Allah ona isteğini verir. Bu isteği ister dünya ile ilgili olsun ister âhiretle fark etmez. Bu saat her gecededir." [İkisi Müslim'e aittir.][245]

3113- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i bir gece kaybettik. Baktım ki o, Bakî' mezarlığındadır.
Şöyle buyurdu:
"Allah ve Resulü'nün sana haksızlık edeceğinden mi korkuyorsun?"
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Senin hanımlarından birine gittiğini sanmıştım."
Buna şu cevabı verdi:
"Allah Teâlâ, Şa'ban'ın onbeşinde, dünya semasına nazil olur. Kelb kabilesi koyunlarının tüyleri sayısınca insanların günahlarını bağışlar."
[Tirmizî]
Rezîn'in rivayetinde şu ilave vardır: "Ateşi hak edenlerden."[246]

3114- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Şa'ban'ın onbeşinci gecesinde tecelli edip, müşrik ve (müslümanlara) düşmanlık edip kin besleyenler dışında tüm yaratıklarını bağışlar." [İbn Mâce leyyin bir senedle.][247]

TAHRİC

[1] Bu hadisin lafzı Müslim'e (siyam no. 164, s. 807) aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 2413), Abdürrezzâk (no. 7893), Ahmed (II, 266, 443, 471, 477 480), Dârimî (II, 25), Ebû Hureyre (tevhîd 35/2, VIII, 197), Müslim (siyam no. 164, s. 807), Nesâî (siyam 42/3, IV, 162-3), İbn Mâce (no. 1638, 3823), İbn Hibbân (no. 3413, 3415), el-Hakîm (I, 378) ve Beyhakî (IV, 235,273, 304), el-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Mâlik (siyam no. 57, s. 310), Ahmed (II, 465), Buhârî (savm 2, II, 226), Ebû Dâvud (no. 2363) ve Beyhakî (IV, 269), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî (no. 764), İmrân b. Mûsâ an Abdilvâris b. Saîd an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre senedi ile; Nesâî (siyam 42/7, IV, 164-5), Ahmed b. îsâ an İbn Vehb an Amr an Bükeyr an Saîd... senedi ile; Müslim (siyam no. 161, s. 806) ve Nesâî (siyam 42/4-5, IV, 164-4), İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an Ebî Salih ez-Zeyyât an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[2] Bu hadisi Nesâî (siyam 43, IV, 167), Yahya b. Habîb b. Arabî an Hammâd an Vâsıl an Beşşâr b. e. Seyfani'l-Velîd b. Abdirrahman an İyâd b. Gutayfan Ebî Ubeyde senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnadı hasendir (Tergîb II, 147).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[3] Heysemî'ye göre isnadında yer alan er-Rebî' b. Bedr zayıf bir râvidir (Mecma1 III, 171).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[4] Bu hadisi Nesâî (siyam 43/1-4, IV, 165-6), Recâ b. Hay-ve an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[5] Bu hadisi Ne.sâî (siyam 45/4, IV, 174), Mahmûd b. Hâlid an Muh. b. Şuayb an Yahya b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ukbe senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[6] İsnadında yer alan Vâkidî, hakkında ihtilaf olan meşhur bir râvidir (Mecma'III, 194).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[7] Bu hadisi Buhârî (savm 4, II, 226; bed'ul-halk 9, IV, 88), Müslim (siyam 166, s. 808) ve Tirmizî (no. 765), Ebû Hazım tın Sefil b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[8] Bu hadisi Tirmizî (no. 807) ve İbn Mâce (no. 1746), Atâ b. e. Rebâh an Zeyil b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isandı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[9] Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma'III, 179).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/40.
[10] Bu hadisi Mâlik (terâvîh no. 2, s. 113), Abdürrezzâk (no. 7719), Şafiî (Sünen s. 35,59), Ahmed (II, 241,281,289, 529), Buhârî (savm 1, II, 251, 253), Müslim (nüsâfirîn no. 174, s. 523), Ebû Dâvud (no. 1371-2), Nesâî (siyam 5/1, IV, 129; 39/6-8, 11-14, IV, 156-7), Tirmizî (no. 808), İbn Huzeyme (no. 1894, 2199), İbn Hibbân (no. 2537) ve Beyhakî (II, 492; IV, 304, 492), ez-Züfirf an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Şafiî (Sünen s. 35), Ahmed (II, 486), Buhârî (îmân 27,1, 14; savm 1, II, 251), Müslim (müsâfirîn no. 173, s. 523), Nesâî (kıyâmu'1-Ieyl 3/1-2, III, 201-202; siyam 39/10-11, IV, 156; îmân 21, VIII, 117-8), İbn Huzeyme (no. 2203) ve Beyhakî (II, 491-2), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[11] Bu ziyade ile Ahmed (II, 385), Affân an Hammâd b. Seleme an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnadı hasendir (Tergîb II, 90).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[12] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 59, s. 310), Ahmed (II, 378, 357), Dârimî (II, 26), Buhârî (savm 5, II, 227), Müslim (siyam no. 1, s. 758), Nesâî (siyam 3/1-2, IV, 126-7) ve İbn Huzeyme (no. 1882), Ebû Süheyl b. Mâlik an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 7384), Ahmed II, 281), Buhârî (savm 5, VI, 227; bed'ul-halk 11/8, IV, 92), Müslim (siyam no. 2, s. 758), Nesâî (siyam 4, IV, 127-128) ve İbn Hibbhan (no. 3425), ez-Zührî an İbn ebî Ene s an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[13] Bu rivayeti Tirmizî (no. 682) ve İbn Mâce (no. 1642), Ebû Kureyb an Ebî Bekr b. Ayyaş ani'l-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî bu rivayet hakkında "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[14] Bu hadisi Tirmizî (no. 663), Muh. b. İsmaîl an Mûsîı b. İsmaîl an Sadaka b. Mûsâ an Sabi/ an Enes senedi ile tahrîc etti ve "bu hadis garîbtir; Sadaka hadiste güçsüçdür" dedi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[15] Bu hadisi Bezzâr (no. 960). Ahmed b. el-Velîd el-Bağdâ-dîan Hâlid b. Yezîd el-Mekkî an Yezîdb. Abdilmelik en-Nevfelî an Safvân b. Süleym an Atâ b. Yesâr an Ebî Sa-îd senedi ile tahrîc etti ve Nevfeli'nin hadiste zayıf olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[16] Bu hadisi Ahmed (V, 256), İbn Nümeyr ani'l-A'meş an Hüseyn (b. Vâkid) el-Horâsânî an Ebî Gâlib an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnadında bir beis yoktur; A'meş'in Hü-seyn'den rivayeti ise "büyüklerin küçüklerden rivayeti" nev'indendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41.
[17] Bu hadisin isnadını oluşturan râvileri Ahmed b. Ebyad dışındakiler güvenilir kimselerdir. Heysemî bu zât hakkında hiçbir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (Mecma' III. 144).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/41-42.
[18] Bu hadisi Bezzâr (no. 966), Amr b. Hammâd an Abdil-lah b. Nâfi' an Âsim b. Ömer an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Âsim b. Ömer'i Ahmed ve gayrisinin zayıf addetmesine karşılık İbn Hibbân onu tevsîk ederek "hatâ ve muhalefet ederdi" demiştir (Mecma' III, 145).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[19] Bu hadisin tariki şöyledir: Abdullah b. Kesîr b. Ca'fer an ebîhî an ceddihî an Bilâl.
Bu hadisi Diyâül-Makdisî, sahîh hadisleri topladığı el-Muhtâre'de irâd etmiştir.
Zehebî diyor ki: "Abdullah'ın kim olduğu bilinmiyor, bu bâtıldır, isnadı karanlıktır. Diyâ, bunu Muhtâre'sine almakla hiç iyi etmemiştir." (Mîzân no. 4520).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[20] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1745), Mûsâ b. Ubeyde an Cümhân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Mûsâ, üzerinde zayıf olduğunda, ittifak bulunan bir râvidir.
Taberânî ile el-Hatîb ise bunu Sehl b. Sa'd hadisinden ancak zayıf bir isnâdla tahrîc ettiler (Feyd V, 285).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[21] Bu hadisi üç ayn senedle Tirmizî (no. 784-6) ve İbn Mâce (no. 1748), Habib b. Zeyd an Leylâ an ceddetihî Üm-mi Umâre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî, "hasen sahîh" hükmü verdi ve Ümmü Umâre'nin, Habîb'in ceddesi olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[22] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1749), Muh. b. el-Musaffâ an Bakiyye an Muh. b. Abdirrahman an Süleyman b. Bü-reyde an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdda geçen Muh. b. Abdirrahman'in kim olduğu meçhuldür. Bakiyye ise tedlis yapmakla ma'rûftur. Gerçi burada tahdis .sığasını kullanmışsa da şeyhi, meçhuldür (Tergîb II, 146). Buna karşılık Sindî, Zevâid'inde Muh. b. Abdirrahman'm çok zayıf olduğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[23] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1765), İsmaîl b. Abdillah er-Rakkî an Abdillah b. Ca'fer an Abdilazîz b. Muh. an Muh. b. Abdillah b. e. Hurre an ummihî Hakîm b. e. Hurre un Sinan senedi ile tahrîc etti.
Sindî, isnadının sahîh olduğunu, râvilerinin de güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/42.
[24] Bu hadisi Mâlik (siyam 1, s. 286), Şafiî (Sünen s. 61), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 3), Buhârî (savm 11, II, 229), Müslim (siyam no. 3, s. 759), Nesâî (siyam 10/2, IV, 134), İbn Hibbân (no. 3439), Dârekutnî (II, 161) ve Beyhakî (IV, 204), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (siyam no. 4-5, s. 759), Ne.sâî (siyam 11/1, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1913) ve İbn Hibbân (no. 3442), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 8, s. 760), Nesâî (10/2, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1905), İbn Hibbân (no. 3432) ve Bey-hakî (IV, 204), Yûnus ani'z-Zührt an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1905), Ahmed (II, 44,81), Buhârî (savm 11, II, 229; talâk 35/3, VI, 177), Müslim (siyam no. 13, s. 761), Nesâî (siyam 17, IV, 140), İbn Huzeyme (no. 1917), Tahâvî (III, 122) ve İbn Hibbân (no. 3445), Şu'be an Cebele b. Suhaym an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim ve Ebû Dâvud (no. 2320), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer (no. 6); Seleme b. Alkame an Nâfi'... (no. 7); Zekeriyyâ b. İshâk an Amr b. Dinar an İbn Ömer (no. 10); Abdülmelik b. Umeyr an Mûsâ b. Talha an İbn Ömer (no. 12), Şu'be an Ukbe b. Hureys an İbn Ömer (no. 14) talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[25] Bu hadisi Mâlik (siyam 1, s. 286), Şafiî (Sünen s. 61), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 3), Buhârî (savm 11, II, 229), Müslim (siyam no. 3, s. 759), Nesâî (siyam 10/2, IV, 134), İbn Hibbân (no. 3439), Dârekutnî (II, 161) ve Beyhakî (IV, 204), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (siyam no. 4-5, s. 759), Ne.sâî (siyam 11/1, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1913) ve İbn Hibbân (no. 3442), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 8, s. 760), Nesâî (10/2, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1905), İbn Hibbân (no. 3432) ve Bey-hakî (IV, 204), Yûnus ani'z-Zührt an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1905), Ahmed (II, 44,81), Buhârî (savm 11, II, 229; talâk 35/3, VI, 177), Müslim (siyam no. 13, s. 761), Nesâî (siyam 17, IV, 140), İbn Huzeyme (no. 1917), Tahâvî (III, 122) ve İbn Hibbân (no. 3445), Şu'be an Cebele b. Suhaym an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim ve Ebû Dâvud (no. 2320), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer (no. 6); Seleme b. Alkame an Nâfi'... (no. 7); Zekeriyyâ b. İshâk an Amr b. Dinar an İbn Ömer (no. 10); Abdülmelik b. Umeyr an Mûsâ b. Talha an İbn Ömer (no. 12), Şu'be an Ukbe b. Hureys an İbn Ömer (no. 14) talikleriyle tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[26] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2481), Ahmed (II, 454, 430, 456), Buhârî (savm 11, II, 229), Müslim (siyam no. 19, s. 762), Nesâî (siyam 9/1-2, IV, 133), İbn Hibbân (no. 3433), Dârekutnî (II, 162) ve Beyhakî (IV, 205), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 17, s. 762) ve Nesâî (siyam 10/1, IV, 133-4), İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Saîd b. el-Mü-seyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 20) ve Nesâî (11/2, IV, 134), Ubeydullah b. Ömer an Ebîz-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[27] Bu hadisi Ebu Dâvud (no. 2326) ve Nesâî (siyam 13/1, IV, 135), Cerîr b. Abdilhamîd an Mansûr b. el-Mu'lemir an Rib'îan Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ancak Nesâî, daha sonra bu hadisi es-Sevrî an Mânsur an Rib'î an ba'di ashâbi'n-Nebî ile Ibnu'I-Mübârek ani1-Haccâc b. Artât an Mamur an Rib'î talikleriyle tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[28] Bu hadisi Dârimî (II, 5), Ebû Dâvud (no. 2340), Tirmizî (no. 691), Nesâî (siyam 8/1-2, IV, 131-132), İbn Mace (no. 1652), İbnü'l-Cârûd (s. 195), İbn Huzeyme (no. 1923), Ebû Ya'lâ (no. 2529), Taberânî (no. 11786), İbn Hibbân (no. 3437), Dârekutnî (II, 157), el-Hâkim (I, 297), 424) ve Beyhakî (IV, 211-212), Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin de dediği gibi Sevrî gibi Simâk çoğunluk talebeleri ondan bu hadisi rivayet ederken İbn Abbâs'ı zikretmeden mürsel olarak sevketmişlerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.

[29] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2342), Mervân b. Muh. an İbn Vehb an Yahya b. Abdillah b. Salim an Ebî Bekr b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[30] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2338) ve Dârekutnî (II, 167), Abbâd b. el-Avvâm an Ebî Mâlik el-Escaî ani'l-Hüseyn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.Dârekutnî: "İsnadı muttasıl ve sahihtir" dedi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[31] Bu hadisi Nesâî (siyam 8/3, IV, 132), İbrâhîm b. Ya'kûb an Saîd b. Şebîb Ebî Osman an İbn e. Zaide ani'l-Hüseyn b. el-Hâris el-Cedelî ani Abdirrahman senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/43.
[32] Bu hadisi Bezzâr (no. 971), Hâlid b. Yûsuf b. Hâlid an ebihîan Ca'fer b. Sa'db. Semure an Habîb b. Süleyman an ebîhî Süleyman b. Semure an Semure senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre bu isnâd zayıftır (Mecma' III, 147).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[33] Bu rivayetin de isnadı zayıftır (Mecma' III, 147).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[34] Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 147).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[35] Râvilerinden birisi tedlis ile maruf meşhur râvi Muh. b. İshâk'tır (Mecma' III, 149).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[36] Bu hadisi Ahmed (I, 306), Müslim (siyam no. 28, s. 795), Tirmizî (no. 693), Nesâî (siyam 7, IV, 131), İbn Huzeyme (no. 1916) ve Beyhakî (IV, 247,251), Muh. b. e. Harmele an Kureyb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[37] Bu hadisi Tirmizî (no. 697), Muh. b. İsmail an İbr. b. el-Münzir an İshâk b. Ca'fer b. Muh. an Abdillah b. Ca'fer an Osman b. Muh. el-Ahnesî an Saîd el-Makburîan Ebî Hureyre senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2324), Muh. b. Vbeyd an Hammâd an Eyyûb an Muh. b. el-Münkedir an Ebî Hureyre senedi ile; İbn Mâce (no. 1660), Muh b. Ömer el-Mukrî an İshâk b. İsâ an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Şîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[38] Bu hadisi Ahmed (II, 43, 52, 122, 129), Buhârî (savm 13, II, 230), Müslim (siyam 15, s. 761), Ebû Dâvud (no. 2319), Nesâî (siyam 17/3, IV, 139-40) ve Beyhakî (IV, 250; VII, 42), Şu'be ani'l-Esved b. Kays an Saîd b. Amr b. Saîd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/44.
[39] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2322), Tirmizî (no. 689) ve İbn Mâce (no. 1658), İbn e. Zaide an İsâ b. Dinar an ebîhî an Amr b. el-Hâris b. Dırâr an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[40] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2454), Tirmizî (no. 730), Nesâî (siyam 68/1-5, IV, 196-7) ve İbn Mâce (no. 1700), Abdullah b. e. Bekr ani'z-Zührî an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an Hafsa asl-ı senedi ile merfû olarak tahrîc ettiler.
Tirmizî diyor ki: "Hafsa hadisini, sadece bu vecihten (yani Yahya b. Eyyûb tarikiyle) merfû olarak bilmekteyiz. Nâfi an İbn Ömer kanalıyla onun sözü olarak gelmiştir ki, sahîh olan da budur." Ulemâ, bu hadisin merfû ya da mevkuf olduğunda ihtilâf ettiler. Oğlunun kanalıyla Ebû Hatim: "Hangi rivayetin daha sahih olduğunu bilmiyorum" demiştir. Ebû Dâvud ise merfû olması doğru değildir"; Buhârî: "Sahîh olan mevkuf olmasıdır"; Nesâî ise: "Bence doğrusu mevkuf rivayetidir" demiştir. el-Hâkim ise Buhârî'nin şartınca "sahîh" hükmü vermiştir. Hattâbî ise Abdullah b. e. Bekr'in ref'inin güvenilir râvinin ziyadesinden saymıştır ki, bu da makbuldür. İbn Hazm ise: "İhtilâf, habere güç katmaktadır" demiştir (Neyi IV, 217).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[41] İlk rivayet Müslim'in lafzı (siyam no. 170), ikinci lafız Nesâî'nin lafzıdır (siyam 67/2, IV, 194). Bu hadisi Müslim (siyam no. 169-170, s. 808-9), Ebû Dâvud (no. 2455), Tirmizî (no. 733-4) ve Nesâî (siyam 67/4-7, IV, 194-5), Talha b. Yahya an Âise binti Talha an Âise asl-ı senedi ile;
Nesâî (siyam 67/1-3, IV, 193-4) ve İbn Mâce (no. 1701), Talha b. Yahya an Mücâhid an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[42] İlk rivayet Müslim'in lafzı (siyam no. 170), ikinci lafız Nesâî'nin lafzıdır (siyam 67/2, IV, 194). Bu hadisi Müslim (siyam no. 169-170, s. 808-9), Ebû Dâvud (no. 2455), Tirmizî (no. 733-4) ve Nesâî (siyam 67/4-7, IV, 194-5), Talha b. Yahya an Âise binti Talha an Âise asl-ı senedi ile;
Nesâî (siyam 67/1-3, IV, 193-4) ve İbn Mâce (no. 1701), Talha b. Yahya an Mücâhid an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[43] Her iki lafız da Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2456) ve Tirmizî (no. 731), farklı tariklerle Ümmü Hânî'den tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[44] Her iki lafız da Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2456) ve Tirmizî (no. 731), farklı tariklerle Ümmü Hânî'den tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[45] Bu hadisi Ahmed (II, 498), Dârimî (II, 14), Ebû Dâvud (no. 2380), Tirmizî (no. 720), İbn Mâce (no. 1676), İbn Huzeyme (no. 1960-1), İbnu'l-Cârûd (s. 198), Tahâvî (II, 97), tbn Hibbân (no. 3509), Dârekutnî (II, 184), el-Hâkinı (1,426; Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîh") ve Beyhakî (IV, 219), Hisâm b. Hassan an Muh. b. Şîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdikten sonra Ebû Hureyre'den başka kanalla da bu hadisin rivayet olunduğunu, ancak o tarikin sahîh olmadığını ilave etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[46] Bu hadisi Tirmizî (no. 719), Muh. b. Ubeyd el-Muhâri-bîan Abdirrahman b. Zeydb. Eşlem an ebîhîan Atâ b. Yesâr an EbîSaîd senedi ile tahrîc etti. Abdurrahman, zayıf bir râvidir. Tirmizî, hadisin bu haliyle mahfuz olmadığını söyledi. Nitekim Derâverdî ve gayrisi Zeyd b. Eslem'in mürseli olarak rivayet etti. Ebû Dâvud, ise an Zeyd b. Eşlem an raculin min ashâbi'n-Nebî senedi ile tahrîc etti. Bu hadisin sahîh tariki olarak Ebû Hatim ve Ebû Zür'a son tariki tercih etmişlerdir (Neyi IV, 215).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[47] Bu hadisi Ahmed (V, 277,195; VI, 443), Dârimî (II, 14), Ebû Dâvud (no. 2381), Tirmizî (no. 87), İbnu'l-Cârûd (s. 15), İbn Huzeyme (no. 1956-9), İbn Hibbân (Mevâ-rid (no. 908), Dârekutnî (I, 159), el-Hâkim (I, 426) ve Beyhakî (IV, 220), Yaîs b. el-Velîd an ebîhî an Ma'dân b. Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mende diyor ki: "İsnadı muttasıl ve sahihtir. İsnadında ihtilâf olduğu için Buhârî ile Müslim kitaplarına almamışlardır" (Neyi IV, 216).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[48] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2700), Abdürrezzâk (no. 7541), Şâfiî (Stinen s. 62), Ahmed (1,215,222,286), Ebû Dâvud (no. 2373), Tirmizî (no. 777), İbn Mâce (no. 1682, 3081), Ebû Ya'lâ (no. 2471), Taberânî (no. 12137-41), Tahâvî (II, 101) ve Beyhakî (IV, 263, 268), Yezîd b. e. Ziyâd an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 315), Tirmizî (no. 776) ve Tahâvî (II, 101), Habîb b. eş-Şehîd an Meymûn b. Mihrân an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Buhârî (savm 32, II, 237; tıbb 11, VII, 14), Ebû Dâvud (no. 2372), Tirmizî (no. 775), Taberânî (no. 11869), İbn Hibbân (no. 3523), el-Hâkim (I, 429) ve Beyhakî (IV, 2637, Eyyûb an İklime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/45.
[49] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2374), Ahmed b.Hanbel an İbn Mehdî ani's-Sevrî an Abdirrahman b. Abis an İbn ebî Leylâ senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[50] Bu hadisi Tirmizî (no. 774) ve İbn Hibbân (Mevârid no. 902), Abdurrezzâk an Ma'mer an Yahya b. e. Kesîr an İbrâhîm b. Abdillah b. Kâriz ani's-Sâib b. Yezîd an Rafı' asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[51] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2367) ve İbn Mâce (no. 2367), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Kilâbe an Ebî Esma er-Ruhabî an Sevbân asl-ı senedi ile; Y«««mmN\i4^o.l?nO-V),Mek.nûl (cırı Ebî Esma) an Sevbân asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 2368-9) ve İbn Hibbân (no. 900-1), Ebû Kilâbe an Ebî'l-Es'as an Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[52] Râvilerinden Tarîf Ebû Süleyman'ı İbn Adî'nin tevsîk etmesine karşılık başkaları zayıf addettiler (Mecma' III, 170).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[53] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2377), en-Nüfeylî an Alî b. Sabit an Abdirrahman b. en-Nu'mân b. Ma'bed b. Hev-ze an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti. Ebû Davud'a göre Yahya b. Maîn, bu hadise münker hükmü vermiştir. İbn Maîn, Abdurrahman'ı, zayıf addetmiş; Ebû Hatim ise sadûk olduğunu söylemiştir. Ze-hebî de Nu'mân'ın maruf olmadığını bildirmiştir (Nevi IV, 217).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[54] Bu hadisi Tirmizî (no. 726), Abdüla'lâ b. Vâsıl ani'l-Hasan b. Atiyye Ebî Âlike an Enes senedi el tahrîc etti. Daha sonra Tirmizî: "Enes hadisinin isnadı güçsüzdür, Ebû Âtike de zayıftır. Ayrıca bu bâbta Peygamber'den sahîh bir hadis de rivayet olunmamıştır" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[55] Heysemî'ye göre râvilerinden Yemân b. Saîd zayıftır (Mecma' III, 167).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[56] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 14, s. 292), Buhârî (savm 24/1, II, 233) ve Müslim siyam no. 62, s. 776), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 70-71, s. 778), Ebû Dâvud (no. 2383), Tirmizî (no. 727) ve İbn Mâce (no. 1683), Ziyâd b. İlâku an Amr b. Meymûn an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 23, II, 233), Müslim (no. 65-68, s. 777), Ebû Dâvud (no. 2382) ve Tirmizî (no. 729), İbrâhîm an Alkame ve'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 64, s. 777) ve İbn Mâce (no. 1684), Ubeydullah b. Ömer ani' l-Kâsım b. Muh. an Âise asl-ı senedi ile;

Tirmizî (no. 728), el-Adenî an VekT an İsrail an Ebî İs-hâk an Ebî Meysere an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 68-69, s. 777-8), İbrâhîm ani'l-Esved (ve Mesrûk) an Âise asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2386), Muh. b. İsâ an Muh. b. Dînâr an Sa'd b. Evs an Misda' Ebî Yahya an Âise senedi ile; Müslim (no. 63, s. 776), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik, belâğan (siyam no. 18, s. 292); Ebû Dâvud (no. 2384), Muh. b. Kesîr an Siifyân an Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Osman an Âise senedi ile;
Müslim (no. 69, s. 778), İbn e. Şeybe ani'l-Hasan b. Mûsâ an Şeybân an Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ömer b. Abdilazîz an Urve an Âise senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızlar Ebû Davud'a aittir. Sıra ile: 2382,2384, 2386.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[57] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 14, s. 292), Buhârî (savm 24/1, II, 233) ve Müslim siyam no. 62, s. 776), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 70-71, s. 778), Ebû Dâvud (no. 2383), Tirmizî (no. 727) ve İbn Mâce (no. 1683), Ziyâd b. İlâku an Amr b. Meymûn an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 23, II, 233), Müslim (no. 65-68, s. 777), Ebû Dâvud (no. 2382) ve Tirmizî (no. 729), İbrâhîm an Alkame ve'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 64, s. 777) ve İbn Mâce (no. 1684), Ubeydullah b. Ömer ani' l-Kâsım b. Muh. an Âise asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 728), el-Adenî an VekT an İsrail an Ebî İs-hâk an Ebî Meysere an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 68-69, s. 777-8), İbrâhîm ani'l-Esved (ve Mesrûk) an Âise asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2386), Muh. b. İsâ an Muh. b. Dînâr an Sa'd b. Evs an Misda' Ebî Yahya an Âise senedi ile; Müslim (no. 63, s. 776), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik, belâğan (siyam no. 18, s. 292); Ebû Dâvud (no. 2384), Muh. b. Kesîr an Siifyân an Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Osman an Âise senedi ile;
Müslim (no. 69, s. 778), İbn e. Şeybe ani'l-Hasan b. Mûsâ an Şeybân an Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ömer b. Abdilazîz an Urve an Âise senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızlar Ebû Davud'a aittir. Sıra ile: 2382,2384, 2386.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[58] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 14, s. 292), Buhârî (savm 24/1, II, 233) ve Müslim siyam no. 62, s. 776), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 70-71, s. 778), Ebû Dâvud (no. 2383), Tirmizî (no. 727) ve İbn Mâce (no. 1683), Ziyâd b. İlâku an Amr b. Meymûn an Âise asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 23, II, 233), Müslim (no. 65-68, s. 777), Ebû Dâvud (no. 2382) ve Tirmizî (no. 729), İbrâhîm an Alkame ve'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 64, s. 777) ve İbn Mâce (no. 1684), Ubeydullah b. Ömer ani' l-Kâsım b. Muh. an Âise asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 728), el-Adenî an VekT an İsrail an Ebî İs-hâk an Ebî Meysere an Âise asl-ı senedi ile; Müslim (no. 68-69, s. 777-8), İbrâhîm ani'l-Esved (ve Mesrûk) an Âise asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2386), Muh. b. İsâ an Muh. b. Dînâr an Sa'd b. Evs an Misda' Ebî Yahya an Âise senedi ile; Müslim (no. 63, s. 776), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik, belâğan (siyam no. 18, s. 292); Ebû Dâvud (no. 2384), Muh. b. Kesîr an Siifyân an Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Osman an Âise senedi ile;
Müslim (no. 69, s. 778), İbn e. Şeybe ani'l-Hasan b. Mûsâ an Şeybân an Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ömer b. Abdilazîz an Urve an Âise senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızlar Ebû Davud'a aittir. Sıra ile: 2382,2384, 2386.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[59] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2385) ve İbn Hibbân (no. 905), Leys b. Sa'd an Bükeyr b. Abdillah an Abdilmelik b. Saîd an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, Nesâî'ye göre münkerdir. Bezzâr, Ömer'den sadece bu tarik ile geldiğini söylemiştir. İbn Huzeyme ve el-Hâkim de Sahîh'lerinde tahrîc ettiler (Neyi IV, 222).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/46.
[60] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2387), Nasr b. Alî an Ebî Ahmed «z-Zübeyrî on İsrail an Ebî'l-Anbes el-Hâris b. Ubeyd ani'l-Eğarr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Yahya b. Maîn'e göre râvilerinden Ebû'l-Anbes sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[61] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 20, s. 293), an Nâf an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[62] Lafızlann ilki Müslim'e, ikincisi Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (siyam no. 10-11, s. 290), Şafiî (Sünen s. 55), Abdürrezzâk (no. 7396,7398), Ahmed (VI, 34,36, 38,203,211,216,278), Buhârî (savm 22, II, 232; 25, II, 234), Müslim (siyam no. 75, s. 779-780; 76,78, s. 780-1), Ebû Dâvud (no. 2388), Tirmizî (no. 779), İbn Huzey-me (no. 2009, 2010-11), Tahâvî (II, 102-104), İbn Hib-bân (no. 3477-90) ve Beyhakî (IV, 214), Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Âise ve Ümmi Seleme asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 9, s. 289), Müslim (siyam no. 79, s. 781) ve Ebû Dâvud (no. 2389), Abdullah b. Ahdi/rahman b. Ma'mer el-Ensâri an Ebf Yunus mevlâ Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[63] Lafızlann ilki Müslim'e, ikincisi Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (siyam no. 10-11, s. 290), Şafiî (Sünen s. 55), Abdürrezzâk (no. 7396,7398), Ahmed (VI, 34,36, 38,203,211,216,278), Buhârî (savm 22, II, 232; 25, II, 234), Müslim (siyam no. 75, s. 779-780; 76,78, s. 780-1), Ebû Dâvud (no. 2388), Tirmizî (no. 779), İbn Huzeyme (no. 2009, 2010-11), Tahâvî (II, 102-104), İbn Hib-bân (no. 3477-90) ve Beyhakî (IV, 214), Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Âise ve Ümmi Seleme asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 9, s. 289), Müslim (siyam no. 79, s. 781) ve Ebû Dâvud (no. 2389), Abdullah b. Ahdi/rahman b. Ma'mer el-Ensâri an Ebf Yunus mevlâ Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[64] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2398), Mûsâ h. İsmail an Hammâd an Eyyûb ve Habth ve Hisâm an Muh. b. Sırtn an Ebî Hureyre senedi ile; Tirmizî (no. 721), Ebû Sınîd el-Eşacc an Ebî Hâlid el-Ahmer an Haccâc b. Artar an Katâde an İbn Şirîn .... senediyle; Buhârî (savm 26, II, 234) ye Müslim (siyam 171, s. 809), Hisâm b. Hassan an İbn Şirîn .... asl-ı senedi ile ile; Tirmizî (no. 722) ve İbn Mâce (no. 1673), Ebû Usâme an Avfan İbn Sirîn ve Hilâs an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[65] Râvilerinden Muh. b. Ubeydillah el-Arzemî zayıftır (Mecma' III, 157).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[66] Bu hadis, Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle gelmiştir. Bu tarik hasendir (Mecma' III, 158).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/47.
[67] Bu hadisin râvileri İbn Lehî'a dışında Sahîh ricâlinden-dir. Heysemî bir başka yerde "isnadı hasendir" hükmü vermiştir (Mecma' III, 149; Feyd VI, 45).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[68] Bu hadisi Ebû Ya'lâ (no. 1424),Bezzâr(no. 1021)veİb-nü'1-Cevzî (İlelü'l-mütenâhiyye no. 895), Abdülvâris b. Saîd an Alî b. Zeyd b. Cüdân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbnü'l-Cevzî: "Sahih değildir"; Cûzecânî: "Bâtıldır" demiştir. Ancak bu hadisin Ahmed'in Müsned'inde (III, 279), Şu'be an Katâde ve Humeyd an Enes tarikiyle şahidi vardır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[69] Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (no. 1307), Ahmed (II, 505, 452), Buhârî (savm 8, II, 228; edeb 51, VII, 86), Ebû Dâvud (no. 2362), Tirmizî (no. 707), İbn Mâce (no. 1689), İbn Huzeyme (no. 1995) ve Beyhakî (IV, 270), İbn e. Zi'b an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhi an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[70] Bu hadisin senedi hakkında Heysemî: "Bir beis yoktur" demiştir (Mecma' III, 202).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[71] Bu hadisi Müslim (zekât no. 84, s. 711) ve Ebû Dâvud (no. 2458),Abdürrezzâk an Ma'meran Hemmâm b. Mü-nebbîh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;Buhârî (nikâh 86, VI, 150), Tirmizî (no. 782) ve İbn Mâce (no. 1721), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[72] Bu hadisin lafzı Ebû Davud'a aittir. Bunu Müslim (siyam no. 159, s. 805-6), Ebû Dâvud (no. 2461) ve Tirmizî (no. 781), Siifyân b. Uyeyne an Ebfz-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2460) ve Tirmizî (no. 780), Muh. b. Şirîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[73] Bu hadisi Tirmizî (no. 789), Bisr b. Muâ: an Eyyûb b. Vâkıd el-Kûfîan Hisâm b. Urve an ebîhlan Âise senedi ile; İbn Mâce (no. 1763), Muh. b. Yahya el-Ezdî an Mûsâ b. Dâvud ve Hâlid b. e. Yezîd an Ebî Bekr el-Medenî an Hisâm ... senedi ile tahrîc ettiler. Her iki sened hakkında Tirmizî zayıf hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[74] Râvilerinden el-Hasan b. e. Ca'fer hakkında İbn Adî: "Onun sâlih hadisleri vardır, kendisi sadûktur"; Heysemî ise: "Hakkında menfî sözler sarfedilmiştir" demektedirler (Mecma' III, 157).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[75] Râvilerinden el-Hasan b. e. Ca'fer hakkında İbn Adî: "Onun sâlih hadisleri vardır, kendisi sadûktur"; Heysemî ise: "Hakkında menfî sözler sarfedilmiştir" demektedirler (Mecma' III, 157).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/48.
[76] Bu hadisi Buhârî (savm 20/2, II, 232), Müslim (siyam no. 45, s. 770), Tirmizî (no. 708), Nesâî (siyam 18/2, IV, 141) ve İbn Mâce (no. 1692), Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[77] Bu hadisi Nesâî (siyam 26/1, IV, 146), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Bakiyye b. el-Velîd an Buhayr b. Sa'dan Hâlid b. Ma'dân ani'l-Mikdâm senedi ile tahrîc etti. Daha sonra bu hadisi Sevrî an Sevr an Hâlid kanalıyla mürsel olarak şevketti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[78] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2345), Ömer b. el-Hasan b. İbr. an Muh. b. ebî'l-Vezîr an Muh. b. Mûsâ an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[79] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[80] Bu hadisi Nesâî (siyam 20/1, IV, 142) ve İbn Mâce (no. 1695), Âsim an Zirr an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[81] Bu hadisi Tayâlisî (no. 350), Ahmed (I, 386, 392, 435), Buhârî (ezan 13/1, I, 153; talâk 24, VI, 176; ahbânı'l-âhâd 1/2, VIII, 133), Müslim (siyam no. 39-40, s. 768), Ebû Dâvud (no. 2347), Nesâî

(ezan 11, II, 11; siyam 30, III, 148), İbn Mâce (no. 1696), İbnu'l-Cârûd (s. 81, 196), İbn Huzeyme (no. 402,1928), Tahâvî (1,139), İbn Hibbân (no. 3459, 3463) ve Beyhakî (IV, 218; I, 381), Süleyman et-Teymî an Ebî Osman en-Nehdî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[82] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 14, s. 74), an Abdiilah b. Dî-nâr an İbn Ömer senedi ile; Müslim (siyam no. 37, s. 768) ve Tirmizî (no. 203), ez-Zührî an Salim b. Abdiilah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 17, II, 231) ve Müslim (siyam no. 38, s. 768), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;Mâlik (no. 15, s. 74), ani'z-Zührî an Salim senedi ile mürsel olarak tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[83] Bu hadisi Buhârî (savm 43/1, II, 240), Müslim (siyam no. 51, s. 772), Ebû Dâvud (no. 2351) ve Tirmizî (no. 698), Hisâm b. Urve an ebîhî an Âsim b. Ömer b. el-Hattâb an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49.
[84] Lafiz Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (savm 33/1, II, 237; 43/2, 44/1, V, 241; 45/2, II, 241), Müslim (siyam no. 52-54, s. 772-3) ve Ebû Dâvud (no. 2352), Ebû İs-hâk es-Şeybânî an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/49-50.
[85] Mâlik (no. 4, s. 287), senedsiz olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[86] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 6, s. 288), Buhârî (savm 45, II, 241), Müslim (siyam no. 48, s. 771), Tirmizî (no. 699) ve İbn Mâce (no. 1697), Ebû Hazım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[87] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2353), İbn Mâce (no. 1698) ve İbn Hibbân (Mevârid no. 889), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[88] Bu hadisi Tirmizî (no. 700-1), el-Evzâî an Kurre b. Abdirrahman ani'z-Zührî an Ebt Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[89] Bu hadisi Ahmed (VI, 48,173), Müslim (siyam no. 49-50, s. 771-2), Ebû Dâvud (no. 2354), Tirmizî (no. 702) ve Nesâî (siyam 23/1-4, IV, 143-5), Ebû Atiyye an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlki Müslim'in, ikincisi ise Ebû Davud'un lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[90] Bu hadisi Ahmed (VI, 48,173), Müslim (siyam no. 49-50, s. 771-2), Ebû Dâvud (no. 2354), Tirmizî (no. 702) ve Nesâî (siyam 23/1-4, IV, 143-5), Ebû Atiyye an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlki Müslim'in, ikincisi ise Ebû Davud'un lafzıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[91] Bu hadisi Tirmizî (no. 694), Muh. b. Ömer b. Alî el-Mu-kachlenıian Saîtl b. Âmir an Şu'be an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc elti.
İsnadı hakkında Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis mahfuz değildir; bunu Abdülazîz b. Suheyb an Enes tarikinden bir aslını bilmiyoruz. Şu'be'nin ashabı bu hadisi an Asım el-Ahvel an Hafsa binli Şirîn ani'r-Rebâb an Selmân b. Âmir tarikiyle tahrîc etti."
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[92] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2356) ve Tirmizî (no. 696), Abdürrezzâk an Ca'fer b. Süleyman an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı "hasen garîb"tir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/50.
[93] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2358), Müsedded an Hiiseym an Husayn an Muâz senedi ile tahrîc etti. Bu hadis mür-seldir. Bunu M. el-Kebîr'inde Taberânî ve Dârekutnî, zayıf bir senedle İbn Abbâs hadisinden tahrîc etmiştir. (Neyi IV, 234).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[94] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2357), Nesâî (Amelu yevm no. 299), Dârekutnî (II, 185), el-Hâkim (1,422) ve Bey-hakî (IV, 239), Alîb. el-Hasan b. Sakîk ani'l-Hüseyn h. Vâkıd an Mervân h. Salim el-Mukaffa' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Dârekutnî, isnadı hakkında hasen hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[95] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2364) ve Tirmizî (no. 725), Siifyân an Âsim b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rabî'a an ehîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi. Bu hadisi Buhârî, muallak olarak irâd etti (savm 27, II, 234).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[96] Bu hadisi Buhârî (savm 25/1, II, 234), isnâdsız olarak irâd etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[97] Bu hadisi tahrîc eden Dârekutnî, isnadında yer alan Keysân el-Kassâb'in zayıf, Yezîd b. Hilâl'in ise maruf olmadığını söylemiştir. İrâkî ise hadisin oldukça zayıf olduğunu vurgulamıştır (Feyd I, 396).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[98] Heysemî'ye göre Kesîr b. Ziyâd, İbn Abese'yi idrâk edememiştir (Mecma' III, 165).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[99] Bu hadisi Mâlik (no. 38, s. 300), Buhârî (savm 20/1, II, 232; 48/2, II, 242), Müslim (siyam no. 55, s. 774, 56/1-2, s. 774) ve Ebû Dâvud (no. 2360), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[100] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 39, s. 301) ve Müslim (no. 57, s. 774), ez-Ziihrîan Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 49/2), Yahya an Ahdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile; Müslim (no. 58, s. 774-5), Cerîr an Umâre an EbiZür'a an Ebî Hureyre ve ibn Nü'meyr an ebflıî ani'l-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre senedleri ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[101] Bu hadisi Buhârî (savm 48/3, II, 242; 50, II, 243) ve Ebû Dâvud (no. 2361), İbnü'l-Hâd un AMllah b. Habbâb an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/51.
[102] Bu hadisi Müslim (siyam no. 204, s. 822), Ebû Dâvud (no. 2433), Tirmizî (no. 759) ve İbn Mâce (no. 1716), Amr b. Sabit el-Ensârîan EbtEyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[103] Bu hadisi Dârimî (II, 21), Yahya b. Hassan an Yahya b. Hamza an Yahya b. el-Hâris an Ebî Esma er-Ruhabî an Sevhân senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[104] Heysemî, isnadında tanımadığı, dolayısıyla hâli mechûl bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma' III, 184).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[105] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2437) ve Nesâî (siyam 83, IV, 220), el-Hurr b. es-Sabbâh an Hüneyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[106] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2439), Tirmizî (no. 756) ve İbn Mâce (no. 1729), el-A'meş an ibrahim ani'l-Esved an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[107] Bu hadisi Tirmizî (no. 768) ve İbn Mâce (no. 1728), Mes'ûd b. Vâsıl an Nehhâs b. Kahm an Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nehhâs ve Mes'ûd sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[108] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2632), Abdürrezzâk (no. 8121), Ahmed (I, 224,338, 346), Buhârî (îdeyn 11, II, 7), Ebû Dâvud (no. 2438), Tirmizî (no. 757), İbn Mâce (no. 1727), Taberânî (12326-8), İbn Huzeyme (no. 2865), İbn Hibbân (no. 324) ve Beyhakî (IV, 284), el-A'meş an Müslim el-Batîn an Saîd h. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[109] Bu hadisi bu metinle Tirmizî (no. 749) ve İbn Mâce (no. 1730), Hammâd b. Zeyd an Gaylân b. Cerîr an Abdillah b. Ma'bed an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Bu hadis, bir kıssa ile birlikte tekrar karşımıza gelecektir (no. 3010).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52.
[110] Bu hadisi Ahmed (II, 344, 329, 303, 342, 535), Dârimî (I. 346; II, 21, 227, Müslim (siyam no. 202-3, s. 821), Ebû Dâvud (no. 2429), Tirmizî (no. 438, 740), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 6/1, III, 206-7), İbn Mâce (no. 1742), İbn Huzeyme (no. 1134,2076), İbn Hibbân (no. 2554,3628) ve Beyhakî (III, 4; IV, 200, 291), Humeyd b. Abdirrah-man b. Avfan Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/52-53.
[111] Bu hadisi Tirmizî (no. 741), Alî b. Hucr an Alî b. Müshir an Abdirrahman b. İshâk ani'n-Nu'mân b. Sa'd an Alî senedi ile tahrîc elti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[112] Bu hadisin isnadı hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: "Râvilerinden Ya'kûb b. Mûsâ meçhuldür; Mesleme ise şayet el-Huşenî ise zayıftır; başkası ise onu tanımıyorum" (Mecma' III, 191).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[113] Bu hadisi Mâlik (siyam 33, s. 299), Buhârî (savm 69/2, II, 250), Müslim (siyam no. 113-4, s. 792), Ebû Dâvud (no. 2442) ve Tirmizî (no. 753), Hişâm b. Urve an ehîhî an Âise asl-ı senedi ile;

Bu hadisi Buhârî (savm 1/2, II, 226) ve Müslim (no. 116, s. 792), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an İrak b. Mâlik an Âişe asl-ı senedi ile;
Buhârî (savm 69/1, II, 290; hacc 47/3, II, 159), Müslim (siyam 115, s. 792) ve İbn Mâce (no. 1733), ez-Zührîan Urve Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[114] Bu hadisi Mâlik (siyam 33, s. 299), Buhârî (savm 69/2, II, 250), Müslim (siyam no. 113-4, s. 792), Ebû Dâvud (no. 2442) ve Tirmizî (no. 753), Hişâm b. Urve an ehîhî an Âise asl-ı senedi ile;
Bu hadisi Buhârî (savm 1/2, II, 226) ve Müslim (no. 116, s. 792), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an İrak b. Mâlik an Âişe asl-ı senedi ile;
Buhârî (savm 69/1, II, 290; hacc 47/3, II, 159), Müslim (siyam 115, s. 792) ve İbn Mâce (no. 1733), ez-Zührîan Urve Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[115] Bu hadisi Buhârî (savm 69/6, H, 251) ve Müslim (siyam no. 129-130, s. 796), Kays b. Müslim an Târik b. Şihâb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[116] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2625), Ahmed (I, 340), Dârimî (II, 22), Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 52/3, IV, 269; tefsîr Yûnus 1/1, V, 211-2; tefsîr Tâhâ 1/2, V, 239), Müslim (siyam no. 127, s. 795), Ebû Dâvud (no. 2444), İbn Hu-zeyme (no. 2084), Taberânî (no. 12442), Tahâvî (II, 75) ve Beyhakî (IV, 289), Şu'be an Ebî Bisr an Saîd b. Cü-beyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Abdiirrezzâk (no. 7843), Ahmed (1,288,291, 336), Buhârî (savm 69, II, 251; enbiyâ 24/3, IV, 125-6), İbn Mâ-ce (no. 1734), Müslim (no. 128, s. 769), Ebû Ya'lâ (no. 2567), İbn Hibbân (no. 3616) ve Beyhakî (III, 54), Ey-yûb es-Sahtiyânî an Abdi İlah b. Saîd b. Cübeyr an ebîhî ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[117] Bu hadisi Buhârî (savm 21, II, 232; 69/8, II, 251), Müslim (siyam no. 135, s. 798) ve Nesâî (siyam 66, IV, 192), Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[118] Ebû Dâvud (no. 2447), bu hadisi Muh. b. el-Minhâl an Yezîdb. Zürey' an Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Abdiırahman b. Mesleme an ammihî senedi ile tahrîc etti. Abdurrahman, hâli mechûl bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/53.
[119] Daha önce no. 2976'de geçti. İleride 3012'da kıssası ile birlikte tekrar gelecektir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54.
[120] Bu hadisi Müslim (siyam no. 133, s. 797), Ebû Dâvud (no. 2445), Taberânî (no. 10785) ve Beyhakî (IV, 287), Yahya b. Eyyûb an İsmail b. Umeyye an Ebî Gatafân b. Tarîf el-Mürriyy an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
[121] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54.
[122] Bu hadisi Ahmed (1,241) ve Bezzâr (no. 1052), Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Dâvud b. Alî b. Abbâs an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn e. Leylâ hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma' III, 188).
Bezzâr'a göre bu hadis. İbn Abbâs'tan başka bir tariklede rivayet olunmuştur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54.
[123] Bu hadisi Buhârî (savm 47, II, 242) ve Müslim (siyam no. 136-7, s. 798-9), Hâlid b. Zekvâ'n ani'r-Rebr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Galîle, Emetullah ve bu ikisinin anneleri hakkında herhangi bilgi mevcut değildir. (Mecma' III, 186).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54.
[124] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54.
[125] İsnadında Abdülgafûr adlı bir metruk râvi vardır (Mecma'III, 188).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/54-55.
[126] Bu hadisin râvilerinden Yûsuf b. Atiyye es-Saffâr zayıftır (Mecma'III, 191).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[127] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1743), İbr. b. el-Münzir ei-Hi-zâmî an Dâvud b. Atâ an Zeyd b. Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd b. el-Hattâb an Süleyman an ebîhî an İbn Abbâi-senedi ile tahrîc etti.Dâvud b. Atâ, ittifakla zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[128] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2636), Ahmed (I, 227, 241, 271, 301, 321), Dârimî (II, 18), Buhârî (savm 53, II, 244), Müslim (siyam no. 178, s. 811), Nesâî (siyam 70/1, IV, 198-9), İbn Mâce (no. 1711) ve Taberânî (no. 12446), Ebû Bisr an Saîd b. Cübeyr an ibn Abbâs asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 231, 326), Müslim (siyam no. 179, s. 811), Ebû Dâvud (no. 2430), Ebû Ya'lâ (no. 2602) ve Beyhakî (IV, 291), Osman b. Hakim an Saîd b. Cübeyr ... asl-ı senedi ile.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[129] Bu hadisi Şafiî (Sünen s. 57), Nesâî (siyam 35/1, IV,151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no: 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 56, s. 309), Şafiî (Sünen s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyam 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Salim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84,233,128,189,249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyam 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Tahâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyam 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî un Abdillah b. Şakîk an Âise asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyam 70/7, IV, 199), İbn Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Salih an Abdillah b. e. Kays an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[130] Bu hadisi Şafiî (Sünen s. 57), Nesâî (siyam 35/1, IV,151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no: 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 56, s. 309), Şafiî (Sünen s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyam 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Salim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84,233,128,189,249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyam 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Tahâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyam 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî un Abdillah b. Şakîk an Âise asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyam 70/7, IV, 199), İbn Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Salih an Abdillah b. e. Kays an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[131] Bu hadisi Şafiî (Sünen s. 57), Nesâî (siyam 35/1, IV,151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no: 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 56, s. 309), Şafiî (Sünen s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyam 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Salim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84,233,128,189,249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyam 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Tahâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyam 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî un Abdillah b. Şakîk an Âise asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyam 70/7, IV, 199), İbn Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Salih an Abdillah b. e. Kays an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/55.
[132] Bu hadisi Şafiî (Sünen s. 57), Nesâî (siyam 35/1, IV,151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no: 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 56, s. 309), Şafiî (Sünen s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyam 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Salim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84,233,128,189,249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyam 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Tahâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyam 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî un Abdillah b. Şakîk an Âise asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyam 70/7, IV, 199), İbn Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Salih an Abdillah b. e. Kays an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[133] Bu hadisi Şafiî (Sünen s. 57), Nesâî (siyam 35/1, IV,151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no: 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âise asl-ı senedi ile;
Mâlik (siyam no. 56, s. 309), Şafiî (Sünen s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyam 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Salim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84,233,128,189,249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyam 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Tahâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyam no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyam 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî un Abdillah b. Şakîk an Âise asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyam 70/7, IV, 199), İbn

Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Salih an Abdillah b. e. Kays an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[134] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2336), Tirmizî (no. 736), Nesâî (siyam 33, 34/1, IV, 150) ve İbn Mâce (no. 1648), Ebû Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[135] Bu hadisi Nesâî (siyam 70, IV, 201-2), Amr b. Alîb. Abdirrahman an Sabit b. Kays Ebû'l-Gusn an Ebî Saîd el-Makburî an Üsâme senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[136] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1744), Muh. b. es-Sabbâh an Abdilazîz ed-Deıâverdî an Yezîd b. Abdillah b. Usâme an Muh. b. Ibrâhîm an Usâme senedi ile tahrîc etti. Sindî, Zevâid'inde: "İsnadı sahihtir. Ancak Muh. b. İbr. ile Usâme arasında kopukluk vardır" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[137] Bu hadisi Tirmizî (no. 745), Nesâî (siyam 36/2, IV, 153; 70, IV, 202) ve İbn Mâce (no. 1739), Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Rebî'a b. el-Câz an Âişedü\-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[138] Bu hadisi Tirmizî (no. 747), Muh. b. Yahya an Ebî Âsim an Muh. b. Rifâ'a an Süheyl b. e. Salîh an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[139] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2451) ve Nesâî (siyam 70, IV, 203), Hammâd b. Seleme an Âsim b. Behdele an Sevâ el-Huzâî an Hafsa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[140] Bu hadisi Tirmizî (no. 746), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ve Muâviye b. Hisâm an Süfyân an Mansûr an Hayseme an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/56.
[141] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/57.
[142] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2432) ve Tirmizî (no. 748), Ubeydullah b. Mûsâ an Hârûn b. Selmân an Ubeydillah b. Müslim el-Kurasî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/57.
[143] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2449), Nesâî (siyam 84, IV, 220) ve İbn Mâce (no. 1707), Hemmâm an Enes b. Şirîn an Abdilmelik b. Kudâme b. Milhân an ebtht asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/57.
[144] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1572), Ahmed (VI, 145), Ebî Dâ-vud (no. 2453), Müslim (no. 194, s. 818), Tirmizî (no. 763), İbn Mâce (no. 1709), İbn Huzeyme (no. 2130), Ta-hâvî (II, 83), tbn Hibbân (no. 3646, 3649) ve Beyhakî {IV, 295), Yezîd er-Resk an Muâzeti'l-Adeviyye an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/57.
[145] Bu hadisi Müslim (siyam no. 196-7, s. 818-9), Ebû Dâvud (no. 2425-6), Tirmizî (no. 767), Nesâî (siyam 73/2, IV, 207) ve İbn Mâce (no. 1730), Gaylân b. Cerîr an Abdillah b. Ma'bed an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Davud'a, ikincisi Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/57.
[146] Bu hadisi Müslim (siyam no. 196-7, s. 818-9), Ebû Dâvud (no. 2425-6), Tirmizî (no. 767), Nesâî (siyam 73/2, IV, 207) ve İbn Mâce (no. 1730), Gaylân b. Cerîr an Abdillah b. Ma'bed an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Davud'a, ikincisi Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[147] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2450), Tirmizî (no. 742) ve Nesâî (siyam 70/24, IV, 204), Âsim an Zirr an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Kimileri bunu İbn Mes'ûd'un sözü olarak rivayet ettikleri için Tirmizî, bu isnâd hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[148] Tirmizî (no. 797), bu hadisi Muh. h. Bessâr an Yahya b. Saîd an Süfyân an Ebî İshâk an Nümeyr b. Garîb an Âmir b. Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
İsnadı hakkında ise: "Bu hadis mürseldir. Zira Âmir, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i idrak etmemiştir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[149] Bu hadisi Tayâlisî (no. 242), Ahmed (III, 96), Buhârî (savm 66, II, 249), Müslim (siyam 141, s. 800), Ebû Dâvud (no. 2417), Tirmizî (no. 772) ve Beyhakî (IV, 297), Amr b. Yahya an ebthîan Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[150] Bu haberi Mâlik (siyam no. 37, s. 300), irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[151] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (savm 66/1, II, 249), Müslim (siyam no. 138, s. 799), Ebû Dâvud (no. 2416) ve Tirmizî (no. 771), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Avfan Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[152] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[153] Bu hadisi Müslim (siyam no. 144, s. 800), Süreye b. Yûnus an Hüşeym an Hâlid an Ebî'l-Melîh an Nübeyse senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/58.
[154] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2334), Tirmizî (no. 686), Nesâî (siyam 37/1, IV, 153), İbn Mâce (no. 1645) ve İbn Hibbân, (no. 878), Ebû Hâlid el-Ahmer an Amr b. Kays el-Mülâî an Ebî ishâk an Sıla asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[155] Bu nakil Muvattâ'da (siyam 55, s. 309) yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[156] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2337), Tirmizî (no. 738), İbn Mâce (no. 1651) ve İbn Hibbân (no. Mevârid 876), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[157] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2361), Abdürrezzâk (no. 7315), Şafîî (Sünen s. 61), Ahmed (II, 234, 281,347,408,474, 513, 521), Buhârî (savm 14, 230), Müslim (siyam no. 21, s. 762), Ebû Dâvud (no. 2335), Tirmizî (no. 685), Nesâî (siyam 31, 32/1, IV, 149; 38, IV, 154), İbn Mâce (no. 1650), Tahâvî (II, 84), İbn Hibbân (no. 3578,3584) ve Beyhakî (IV, 207, 210), Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[158] Bu hadisi Buhârî (savm 62/1, II, 247-8), Müslim (siyam no. 195, s. 818; 199-201, s. 820-1) ve,Ebû Dâvud (no. 2328), Mutarrif b. Abdillah an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[159] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2440) ve İbn Mâce (no. 1732), Havseb b. Ukayl an Mehdi el-Hecerî an İlerime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[160] Bu hadisi Buhârî (savm 65/2, II, 249) ve Müslim (siyam no. 112,791), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bükeyr an Kureyb an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[161] Bu hadisi Tirmizî (no. 751), Süfyân b. Uyeyne ve İsma-îl b. İbrâhîm an İbn e. Necîh an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/59.
[162] Bu hadisi Buhârî (savm 63/2, II, 248), Müslim (siyam no. 147, s. 801), Ebû Dâvud (no. 2420), Tirmizî (no. 743) ve İbn Mâce (no. 1723), el-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 148, lafız buna ait), Ebû Küreyb an Hüseyn el-Cu'fî an Zaide an Hişâm an İbn Şîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[163] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2421), Tirmizi (no. 744) ve İbn Mâce (no. 1726), Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Abdillah b. Büsr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[164] Bu hadisi Sünenü'l-kübra'da Nesâî, Beyhakî, İbn Hibbân, İbn Huzeyme ve Hâkim de tahrîc ettiler (Neyi IV, 266).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[165] Râvilerinden Salih b. Cebele, Ezdî'ye göre zayıf bir râvidir (Mecma1 III, 199).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[166] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 7808), Şâfiî (Sünen s. 54), Ahmed (III, 296, 312), Dârimî (II, 19), Buhârî (savm 63/1, II, 248), Müslim (siyam no. 146, s. 801), İbn Mâce (no. 1724) ve Beyhakî (IV, 301), Abdülhamîd b. Cübeyr b, Şeybe an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[167] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1725), İshâk b. Mansûr an Ebî Dâvud an Şeybân an Âsim an Zirr an İbn Mes' ûd senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/60.
[168] Bu hadisi Müslim (siyam no. 90-91, s. 785) ve Tirmizî (no. 710), Ca'fer b. Muh. b. Alî an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[169] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 21, s. 294), Şâfiî (Sünen s. 56), Abdürrezzâk (no. 4427, 4471, 7762), Ahmed (I, 219,266,315,334,348,366), Buhârî (savm 34, II, 237; cihâd 106, IV, 7; mağâzî 47/1, V, 89-90), Müslim (siyam no. 88, s. 784), Nesâî (siyam 60, IV, 189), İbn Huzeyme (no. 2035), İbn Hibbân (no. 3547, 3555-6) ve Beyhakî (IV, 240,246), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[170] Bu rivayeti Müslim (no. 88/2, s. 785) ve Nesâî (siyam 61, IV, 189), Mansûr an Mücâhid an Tavus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[171] Bu hadisi Tirmizî (no. 1684), Ahmed b. Muh. b. Mûsâ an İbni'l-Mübârek an Saîd b. Abdilazîz an Atiyye b. Kays an Kaza'a an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[172] Lafza Müslim'e ait olup (no. 100-101, s. 788) asl-ı senedi Âsim el-Ahvel an Müverrik an Enes şeklindedir. Bu tarikten Buhârî (cihâd 71/3, III, 223-4), Nesâî (siyam 52, IV, 182), İbn Huzeyme (no. 2032-3), Tahâvî (II, 68), İbn Hibbân (no. 3551) ve Beyhakî (IV, 243) de tahric ettiler.
Bu hadisi daha kısa bir metinle Mâlik (siyam no. 23, s. 295), Buhârî (savm 37, II, 238) ve Müslim (siyam no. 98-99, s. 787-8), Humeydan Enes asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[173] Bu hadisi Tayâlisî (no. 1721), Ahmed (III. 299, 318, 398), Dârimî (II, 9), Buhârî (savm 36, II, 238), Müslim (siyam no. 92, s. 786), Ebû Dâvud (no. 2407), Nesâî (siyam 49/1, IV, 177), İbnu'I-Cârûd (s. 202), İbn Huzeyme (no. 2017), Tahâvî (II, 62), İbn Hibbân (no. 3544) ve Beyhakî (IV, 242), Şu'be an Muh. b. Abdinahmun b. Es'ad b. Zürâre el-Ensârî an Muh. b. Amr b. el-Hasun an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/61.
[174] Ahmed'in ricali Sahîh ricalidir (Mecma' III, 166).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[175] Bu hadisi Nesâî (siyam 53/1-3, IV, 183) ilk ikisi ez-Züh-rî an Ebî Seleme an Abdi/rahman b. Avf, üçüncüsü ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an ehîhî asl-ı senedleriyle mevkuf olarak tahrîc etmiştir.
İbn Mâce de (no. 1666), Ebû Seleme tarikiyle, ancak merfû olarak irâd etmiştir.
Münzirî'ye göre Nesâî'nin isnadı hasendir (Tergîb II, 134).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[176] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3408), Tirmizî (no. 715), Nesâî (siyam 50/1-5, IV, 178-9; 51/1-6, IV, 180; 62, IV, 190) ve İbn Mâce (no. 1667), birkaç tarikten olmak üzere Enes b. Mâlik'ten tahrîc ettiler.
İsnadı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[177] Bu hadisi Şafiî (Sünen 57), Ahmed (III, 12,50), Müslim (93,96, s. 786-7), Tirmizî (no. 712), Nesâî (siyam 59/1, IV, 188), Ebû Ya'lâ (no. 1372), İbn Huzeyme (no. 2020) veel-Hâkim (IV, 192), Saîdel-Cüreyrîan EbîNadrean EbfSaîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Tirmizî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[178] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 24, s. 295), Buhârî (savm 33/2-3, II, 237), Müslim (siyam no. 103-7, s. 789), Ebû Dâvud (no. 2402), Tirmizî (no. 711), Nesâî (siyam 58/3-5, IV, 187-8) ve İbn Mâce (no. 1662), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[179] Bu hadisi Müslim (no. 107, s. 790), Ebû Dâvud (no. 2403) ve Nesâî (siyam 56/1-9, IV, 185-6; 57, IV, 186-7), birkaç tarikten olmak üzere Hamza b. Amr'dan tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[180] Bu hadisi Tirmizî (no. 799-800), Zeyd b. Eşlem an Muh. b. el-Münkedir an Muh. b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[181] Muvattâ, siyam no. 27, s. 296.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/62.
[182] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2413), İsâ b. Hammâcl an Leysb. Sa'dan Yezîdb. e. Habîb an EbVI-Hayr an Mansûr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[183] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2412), Saîd b. e. Eyyûb ve Leys an Yeztd b. e. Habîb an Küleyb b. Ziihl el-Hadremî an Ubeyd h. Cübeyr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[184] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2540), Abdürrezzâk (no. 7475), Ahmed (II, 442, 470, 458, 386), Dârimî (II, 10), Ebû Dâvud (no. 2396-7), Tirmizî (no. 723), İbn Mâce (no. 1672), İbn Huzeyme (no. 1987-8), Dârekutnî (II, 211) ve Beyhakî (IV, 228), Habîb b. e. Sabit an Umûre b. Umeyr an Ibni' 1-Mutavvis an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[185] Bu hadisi Buhârî (savm 46, II, 241), Ebû Dâvud (no.2359) ve İbn Mâce (no. 1674), Hisâm b. Urve an Fâtıma binti'I-Münzir an Esma asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[186] Bu mevkufu Mâlik (siyam no. 45, s. 304), an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. İsnadı sahîhtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[187] Bu mevkufu da Mâlik (siyam no. 46), ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[188] Bu hadisi Mâlik (siyam no. 54, s. 308). Abdürrezzâk (no. 7676-7), Buhârî (savm 40, II, 239), Müslim (siyam no. 151, s. 802), Ebû Dâvud (no. 2399), Nesâî (siyam 64/2, IV, 191) ve İbn Mâce (no. 1669)), İbn Huzeyme (no. 2046-8) ve Beyhakî (IV, 252), Yahya b. Saîd an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile;
Tirmizî (no. 783), Kuteybe an EbîAvâne an İsmail es-Süddî an Abdillah el-Behiy an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[189] Bu hadisi Ahmed (VI, 69), Buhârî (savm 42, II, 240), Müslim (siyam no. 153, s. 803), Ebû Dâvud (no. 2400, 3311), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 203a, 217a), İbnu'l-Cârûd (s. 421), İbn Huzeyme (no. 2052), Bezzâr (no. 1023), İbn Hibbân (no. 3561), Dârekutnî (II, 194-5) ve Beyhakî (IV, 255; VI, 279), Ubeydullah b. e. Ca'fer an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/63.
[190] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2401), Muh. b. Kesir an Süf-yân an Ebî Husayn an Saîd b. Cübeyr an ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İbn Abbâs'ın bu mevkufuna İbn Hacer, sahîh hükmü vermiştir. Bunu Dârekutnî, Saîd b. Mansûr, Beyhakî ve Abdürrezzâk merfû olarak tahrîc ettiler. Abdülhakk, Ah-kâm'ında ve İbn Hacer Fethu'l-bâri'de bu babda sahîh Peygamber hadisi bulunmadığını söylemişlerdir (Neyi IV, 247).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64.
[191] Bu hadisi Ahmed (1,224,227, 258, 362), Buhârî (savm 42/2, -4, II, 240), Müslim (siyam no. 154-6, s. 804), Ebû Dâvud (no. 3310), Tirmizî (no. 716), Taberânî (no. 12330-2), İbn Hibbân (no. 3981), Dârekutnî (II, 196) ve Beyhakî (IV, 255, 279), el-A'meş an Müslim el-Batîn (ve'l-Hakem ve Seleme) an Saîd b. Cübeyr (ve Atâ ve Mücâhid) an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64.
[192] Mâlik (no. 43, 307), bu mevkufu belâğan irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64.
[193] Bu hadisi Mâlik (no. 50, s. 306), ani'z-Zührî senedi ile mürsel olarak; Ebû Dâvud (no. 2457), Ahmed b. Salih an İbn Vehb an Hayve b. Şureyh an İbni'l-Hâd an Zü-meyl mevlâ Urve an Urve an Âise senedi ile; Tirmizî (no. 735), Ahmed b. Menî' an Kesir b. Hisâm an Ca'fer b. Burkan ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, Mâlik'in mürselini sahîh olarak görmüştür. Lafız Tirmizî'ye aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64.
[194] Bu hadisi Dârimî (II, 11), Ahmed {VI, 140), Buhârî (savm 29, II, 235; hudûd 26, VIII, 23), Müslim (siyam no. 85-7, s. 785), Ebû Dâvud (no. 2394-5), Tahâvî (II, 59), İbn Huzeyme (no. 1946-7), İbn Hibbân (no. 3520) ve Beyhakî (IV, 223), Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64.
[195] Bu hadisi Mâlik' (no. 28, s. 296-7), Şafiî (Ümm II, 84; VII, 209), Abdürrezzâk (no. 7457), Ahmed (II, 241, 273,281,208,516) Dârimî (II, 11), Buhârî (savm 30-31, II, 236; hibe 20, III, 137; nafakât 13, VI, 194; edeb 68/4, VII, 94; edeb 95/6; keffârâtu'l-eymân 3, VII, 236; hu-dûd 26, VIII, 23), Müslim (siyam no. 81-84, s. 781-2), Ebû Dâvud (no. 2390-2), Tirmizî (no. 724), İbn Mâce (no. 1671), İbnu'l-Cârûd (s. 196), İbn Huzeyme (no. 1943-5, 1949), Tahâvî (II, 60-61), İbn Hibbân (no. 3514-8), Dârekutnî (II, 209-210) ve Beyhakî (IV, 221-224), ez-Zühî an Humeyıl b. Abdirrahman

an EbîHu-reyre asl-ı senedi ile tahrîc eltiler. Lafız Buhârî'ye (savm 31) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/64-65.
[196] Bu hadisi Mâlik' (no. 28, s. 296-7), Şafiî (Ümm II, 84; VII, 209), Abdürrezzâk (no. 7457), Ahmed (II, 241, 273,281,208,516) Dârimî (II, 11), Buhârî (savm 30-31, II, 236; hibe 20, III, 137; nafakât 13, VI, 194; edeb 68/4, VII, 94; edeb 95/6; keffârâtu'l-eymân 3, VII, 236; hu-dûd 26, VIII, 23), Müslim (siyam no. 81-84, s. 781-2), Ebû Dâvud (no. 2390-2), Tirmizî (no. 724), İbn Mâce (no. 1671), İbnu'l-Cârûd (s. 196), İbn Huzeyme (no. 1943-5, 1949), Tahâvî (II, 60-61), İbn Hibbân (no. 3514-8), Dârekutnî (II, 209-210) ve Beyhakî (IV, 221-224), ez-Zühî an Humeyıl b. Abdirrahman an EbîHu-reyre asl-ı senedi ile tahrîc eltiler. Lafız Buhârî'ye (savm 31) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[197] Muvattâ, siyam no. 51, s. 307.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[198] Muvattâ, siyam no. 52, s. 308.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[199] Bu hadisi Tirmizî (no. 718) ve İbn Mâce (no. 1757), Ku-leybe an Absfr b. el-Kâsım an Es'as an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Nâfî' an ibn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[200] Mâlik (no. 53, s. 308), bu mevkufu, Abdurahman b. el-Kâsım an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[201] Râvilerinden İbn Lehî'a sebebiyle isnadı hasendir (Mecma' III, 149, 179).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[202] Râvilerinden İbrahim b. İshâk es-Sabî sebebiyle isnadı zayıftır (Mecma' III, 179).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/65.
[203] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1781), Ubeydullah h. Ahdilke-rîm b. Muh. b. Umeyye an Isâ h. Mûsâ el-Buhâri an UbeydetiI-Ammiyyi an Ferkad es-Sehehîan Saîd b. Cü-beyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Ferkad sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[204] Bu hadisi Buhârî (i'tikâf 1/2, II, 255), Müslim (siyam 5, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2462) ve Tirmizî (no. 790), ez-Zührî an Urve an Aişe asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 3, s. 830), Ubeydullah b. Ömer an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebfhî an Aişe; (no. 4), Hişâm b. Urve an ebîhî an Aişe tarikleri ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[205] İlk rivayet Buhârî'nin (i'tilâf 14), ikincisi ise Müslim'in (no. 6) lafzıdır.
Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 8031), Ahmed (VI, 84, 226), Buhârî (i'tikâf 6-7, II, 257; 14, 18, II, 259-60), Müslim (i'tikâf 6, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2464), Tirmizî (no. 791), Nesâî (mesâcid 18/1, II, 44-5), İbn Mâce (no. 1771), İbn Huzeyme (no. 2217, 2224), İbn Hibbân (no. 3658, 3659) ve Beyhakî (IV, 315, 322), Yahya b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[206] İlk rivayet Buhârî'nin (i'tilâf 14), ikincisi ise Müslim'in (no. 6) lafzıdır.
Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 8031), Ahmed (VI, 84, 226), Buhârî (i'tikâf 6-7, II, 257; 14, 18, II, 259-60), Müslim (i'tikâf 6, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2464), Tirmizî (no. 791), Nesâî (mesâcid 18/1, II, 44-5), İbn Mâce (no. 1771), İbn Huzeyme (no. 2217, 2224), İbn Hibbân (no. 3658, 3659) ve Beyhakî (IV, 315, 322), Yahya b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[207] İlk rivayet Buhârî'nin (i'tilâf 14), ikincisi ise Müslim'in (no. 6) lafzıdır.
Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 8031), Ahmed (VI, 84, 226), Buhârî (i'tikâf 6-7, II, 257; 14, 18, II, 259-60), Müslim (i'tikâf 6, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2464), Tirmizî (no. 791), Nesâî (mesâcid 18/1, II, 44-5), İbn Mâce (no. 1771), İbn Huzeyme (no. 2217, 2224), İbn Hibbân (no. 3658, 3659) ve Beyhakî (IV, 315, 322), Yahya b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[208] Bu hadisi Ahmed (II, 336, 355, 399, 401), Buhârî (i'tikâf 17, II, 260; fadâilu'l-Kur'ân 7/2, VI, 102), Ebû Dâvud (no. 2466), İbn Mâce (no. 1769), İbn Huzeyme (no. 2221) ve Beyhakî (IV, 314), Ehû Bekr b. Ayyaş an Ebî Husayn an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[209] Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' III, 173).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/66.
[210] Bu hadisi Tirmizî (no. 803), Muh. b. Beşşâr an İbn e. Adî an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnadının "hasen sahîh garîb" olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[211] Bu rivayeti Buhârî (i'tikâf 2, II, 256) ve Ebû Dâvud (no. 2469), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Davud'undur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[212] Bu hadisi Mâlik (i 'tikâf no. 1, s. 312), Buhârî (i'tikâf 3, II, 256), Müslim (hayd 7, s. 244), Ebû Dâvud (no. 2468), İbn Mâce (no. 1776), İbn Huzeyme (no. 2230) ve Beyhakî (IV, 315), ez-Ziihrîan (Urve an) Amre binti Abdirrahman an Aişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[213] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2472), Abdüsselâm b. Harb un Leys b. e. Süleym an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Aişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[214] Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 2473), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Abdirrahman h. Ishâk ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[215] Bu hadisi Buhârî (i'tikâf 8, II, 257; 11-12, II, 258-9; bed'ul-halk 11/12, IV, 93, lafız buna ait; ahkâm 21/2, VIII, 114), Müslim (selâm no. 24-5, s. 1712-3), Ebû Dâvud (no. 2470-1) ve İbn Mâce (no. 1779), ez-Ziihrîan Alî b. el-Hiiseyn an Safiyye binti Huyey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[216] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1774), Muh. b. Yahya an Nu'aym b. Hammâd an Ibni'l-Mübârek an Isâ b. Ömer b. Mûsâ an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[217] Bu hadisi Ahmed (II, 20, 82), Buhârî (i'tikâf 5, II, 256; 16, II, 260; eymân 29, VII, 233), Müslim (eymân 27, s. 1277), Nesâî (eymân 36, VII, 22), Tirmizî (no. 1539), Ebû Dâvud (no. 3329), İbn Huzeyme (no. 2239), Tahâvî (III, 133), İbn Hibbân (no. 4364-5), Dârekutnî (II, 198, 201) ve Beyhakî (IV, 317; X, 76), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/67.
[218] Râvilerinden Alî b. Abis sebebiyle isnadı zayıftır (Mecma'III, 173).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[219] Muvattâ, i'tikâf 15, s. 321.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[220] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1644), Abbâd b. el-Velîd an Muh. b. Bilâl an Imrân el-Kattân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
İmrân, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[221] Bu hadisi Tirmizî (no. 3350), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud et-Tayâlisî ani'l-Kâsım b. el-Fadl an Yûsuf b. Sa'd senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "garîb" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[222] Bu hadisi Mâlik (i'tikâf 14, s. 321), Buhârî (leyletu'l-Kadr 2/1, II, 253) ve Müslim (siyam no. 205, s. 822), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi;
Mâlik (no. 11, s. 320) ve Müslim (no. 206, s. 823), Mâlik an Abdillah b. Dinar an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 207-8, s. 823), eı-Zührî an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[223] Bu rivayeti Buhârî (i'tikâf 1, II, 255), Müslim (i'tikâf no. 2, s. 830), Ebû Dâvud (no. 2465), İbn Mâce (no. 1773) ve Beyhakî (IV, 315), Yûnus b. Yezîd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68.
[224] İlk lafız Buhârî'ye (i'tikâf 13, II, 259); ikincisi ise Müslim'e aittir (siyam 215).
Bu hadisi Mâlik (i'tikâf no. 9, s. 319), Şafiî (Sünen s. 63-4), Tayâlisî (no. 2187), Abdürrezzâk (no. 7685), Ahmed (III, 60, 74, 94, 24), Buhârî (leyletu'1-Kadr 2/2, II, 253; 3/2, II, 254; i'tikâf 1/3, II, 255-6; 9, II, 257-8; 13, II, 259; ezan 41, I, 163; ezan 135, I, 198; ezan 151, I, 203), Müslim (siyam no. 213-4, s. 824; 216, s. 826), Ebû Dâvud (no. 894, 911, 1382), Nesâî (tatbîk 42, II, 208-9; sehv 98/1, III, 79-80), İbn Mâce (no. 1766, 1775), Ebû Ya'lâ (no. 1158), İbn Huzeyme (no. 2171, 2219, 2243), Tahâvî (I, 487; III, 89), İbn Hibbân (no. 3665, 3666, 3676-7) ve Beyhakî (II, 102, 285, 309, 314, 319, 320), Ebû Seleme b. Abdirrahman an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/68-69.
[225] İlk lafız Buhârî'ye (i'tikâf 13, II, 259); ikincisi ise Müslim'e aittir (siyam 215).

Bu hadisi Mâlik (i'tikâf no. 9, s. 319), Şafiî (Sünen s. 63-4), Tayâlisî (no. 2187), Abdürrezzâk (no. 7685), Ahmed (III, 60, 74, 94, 24), Buhârî (leyletu'1-Kadr 2/2, II, 253; 3/2, II, 254; i'tikâf 1/3, II, 255-6; 9, II, 257-8; 13, II, 259; ezan 41, I, 163; ezan 135, I, 198; ezan 151, I, 203), Müslim (siyam no. 213-4, s. 824; 216, s. 826), Ebû Dâvud (no. 894, 911, 1382), Nesâî (tatbîk 42, II, 208-9; sehv 98/1, III, 79-80), İbn Mâce (no. 1766, 1775), Ebû Ya'lâ (no. 1158), İbn Huzeyme (no. 2171, 2219, 2243), Tahâvî (I, 487; III, 89), İbn Hibbân (no. 3665, 3666, 3676-7) ve Beyhakî (II, 102, 285, 309, 314, 319, 320), Ebû Seleme b. Abdirrahman an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/69.
[226] Bu rivayeti Müslim (siyam no. 217, s. 826-7), Abdü'l-a'lâ an Saîd b. e. Arûbe an EbîNadre an EbîSaîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/69.
[227] Heysemî, isnadında hakkında bilgi sahibi olamadığı ve tanımadığı bir râvinin mevcudiyetinden sözetmektedir. (Mecma' III, 176).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/69.
[228] Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' III, 178).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[229] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1379), Âhmed b. Hafs b. Abdillah es-Sülemi an ebîhî an Ibr. b. Tahmân an Abbâd b. İshâk ani'z-Zuhrî an Damre b. Abdillah b. Üneys an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[230] Bu hadisi Mâlik (i'tikâf 12, s. 320) ve Müslim (siyam no. 218, s. 827), Ebû'n-Nadr mevlâ Ömer b. Ubeydillah (an Büsr b. Saîd) an Abdillah b. Uneys asl-ı senedi ile tahrîz ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[231] Bu mevkuf hadisi Buhârî (leyletu'1-Kadr 3/6, II, 255), an Hâlid an İkrime an İbn Abbâs tarikiyle muallak olarak rivayet etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[232] Bu hadisi Ahmed (IV, 12), Mûsâ b. Dâvud an İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb an Ebi'l-Hayr ani's-Sunâbihî an Bilâl senedi ile tahrîz etti. Heysemî'ye göre isnadı hasendir (Mecma' III, 176).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[233] Lafız Müslim'e aittir. İkincisi Tîrmizî'nindir.
Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 179, 80, s. 525; siyam no. 220-1, s. 828), Ebû Dâvud (no. 1378) ve Tirmizî (no. 793, 3351), Zir b. Hubeys an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[234] Lafız Müslim'e aittir. İkincisi Tîrmizî'nindir.
Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 179, 80, s. 525; siyam no. 220-1, s. 828), Ebû Dâvud (no. 1378) ve Tirmizî (no. 793, 3351), Zir b. Hubeys an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/70.
[235] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1384), Hatim b. Seyf an Ubeydillah b. Amr an Zeyd b. e. Üneyse an EM İshâk an Abdinahman b. el-Esved an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[236] Bu hadisi Tirmizî (no. 794), Humeyd b. Mes'ade an Yezîdb. Zürey' an Uyeyne b. Abdinahman an ebîhî an Ebî Bekre senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen sahîh" hüküm verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[237] Mâlik (i'tikâf no. 17, s. 321), bunu belâğan irâd etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[238] Bu hadisi Ahmed (V, 318, 321, 324), Abdullah b. Muh. b. Akîl an Ömer b. Abdinahman an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc etti. İbn Akîl, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[239] Bu rivayeti Ahmed (V, 324), Hayve b. Şüreyh an Bakiyye an Buhayr b.Sa'dan Hâlidb. Ma'dân an Ubâde senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 175).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[240] Râvilerinden Bisr b. Avn an Bekkâr b. Temîm, her ikisi de zayıf râvilerdir (Mecma' III, 179).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[241] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2545), Ahmed (II, 519), İbn Huzeyme (no. 2194) ve Bezzâr (no. 1030), İmân el-Kaltân an Katâde an Ebî Meymûne an EbiHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir. (Mecma' III, 176).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[242] Bu hadisi Taberânî (I, 70 a), Ahmed b. Muh. b. Sadaka an Ahmed b. Abdillah el-Mencûmî ani't-Tayâlisî an SUleym b. Hayyân an Ebî' I-Mühezzem an Yezîd b. Sûfyân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Ebû'l-Mühezzem, zayıf bir râvidir. (Mecma' III, 176).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/71.
[243] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1387), Humeyd b.Zencûye an Saîd b. e. Meryem an Muh. b. Ca'fer b. e. Kesir an Mûsâ b. Ukbe an Ebî İshâk an Saîd b. Ciibeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/72.
[244] Bu hadisi Müslim (siyam no. 222, s. 289), Mervân el-Fezârîan Yezîd b. Keysân an Ebî Hazım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/72.
[245] Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 166-7), iki ayrı tarikten olmak üzere Ebû Sûfyân ve Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/72.
[246] Bu hadisi Ah. b. MenV an Yezîd b. Hârûn ani'l-Haccâc b. Artât an Yahya b. e. Kesir ar Urve an Âise senedi ile Tirmizî (no. 739) tahrîc etti. Ona göre Buhârî, bu hadisin isnadı hakkında zayıf hükmü vermiş ve Yahya'nın Urve'den, Haccâc'ın da Yahya'dan hadis dinlemediğini söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/72.
[247] Bu hadisi İbn Mâce (no. 1390), iki ayn senedle tahrîc etti: Râsid b. Saîd er-Remlî ani'l-Velîd b. Müslim an İbn Lehî'a ani'd-Dahhâk b. Eymen ani'd-Dahhâk b. Abdir-rahman b. Arzeb an Ebî Mûsâ ile Muh. b. İshâk an EbVI-Esved en-Nadr b. Abdilcebbâr an İbn Lehî'a ani'z-Zübeyr b. Süleym ani'd-Dahhâk an ebîhî an Ebî Mûsâ.
Sindî'ye göre isnadı İbn Lehi'a'nın zaafi ve el-Velîd b. Müslim'in tedlîsi; İbn Arzeb'in Ebû Musa'ya mülâki olmayışı sebebiyle zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/72.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ KİTABI

1. "Şek Günü"nde Oruç Tutmanın Yasaklanması
2. (Ramazan) Hilâli Görülünce Oruç Tutulması
3. Hilâl Görüldüğünde Söylenilecek Söz
4. (Hilâlin) Görülmesinden Önce Oruca Başlama Yasağı
5. Ay Yirmi Dokuz (Gündür)
6. Ramazan Hilâlinin Görülmesine Şahidlik Etmek
7. Sahur Yiyen Kimse (Kendini) Yiyecek Ve İçecekten Ne Zaman Meneder?
8. Sahur Yemeğini Yemeyi Geciktirmenin Müstehablığı
9. Sahur Yemeğinin Bereketi Hakkında
10. Oruca Geceden Kesin Niyet Etmeyen Kimseler
11. İftarın Hemen Yapılması Hakkında
12. Kendileriyle İftar Edilmesi Müstehab Olan Şeyler
13. Bir Oruçluyu İftar Ettirenin Fazileti
14. Oruçta "Visal" Yasağı
15. Yolculukta Oruç Tutmak
16. Orucunu Açmak Konusunda Yolcuya (Tanınan) Kolaylık
17. Kişi, Yolculuk Yapmak İsteğiyle Evinden Çıktığında Ne Zaman Orucunu Açar?
18. Ramazan Ayında İken Bile Bile Bir Gün Orucunu Bozan Kimse
19. Ramazan Ayında Gündüzün Karısıyla Cinsi Münasebet Yapan Kimse Hakkında
20. Kadının, Kocasının İzni Olmadan Nafile Oruç Tutması Yasağı
21. Öpme Hususunda Oruçluya Kolaylık
22. Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlayan Kimse Hakkında
23. (Oruçlu İken) Unutarak Yiyen Kimse Hakkında
24. Oruçlunun Kusması
25. Bu Konudaki Kolaylık
26. Kan Almak ("Hıcâmet") Oruçlunun Orucunu Bozar
27. Oruçlu Gıybet Eder de Orucunu Yarıp Yırtar
28. Oruçlunun Sürme Çekmesi
29. Yüce Allah'ın; “O Halde Sizden Kim Bu Ayda Hazır Bulunursa, Onda Oruç Tutsun” Ayetinin Açıklaması Hakkında
30. Nafile Olarak Oruçlu Sabahlayan, Sonra Orucunu Açan Kimse Hakkında
31. Oruçlu İken Yemeğe Çağrılan Kimse, "Gerçekten Ben Oruçluyum" Desin
32. Oruçlunun Yanında (Birşey) Yenildiğinde (Ne Olacağı) Hakkında
33. Şa'ban (Orucunu) Ramazan (Orucuna) Bitiştirmek
34. Şaban'ın Yarıya Varmasından Sonra Oruç Tutma Yasağı
35. Ayın Sonunda Oruç Tutmak
36. Hz. Peygamberin Orucu Hakkında
37. Senenin Her Günü Oruç Tutmaktan Men'
38. Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında
39. Cuma Günü Oruç Tutma Yasağı Hakkında
40. Cumartesi Günü Oruç Tutmak Hakkında
41. Pazartesi Ve Perşembe Günleri Oruç Tutmak Hakkında
42. Davud Orucu Hakkında
43. Fıtır (Ramazan Bayramı) Günü İle Kurban (Bayramı) Günü Oruç Tutma Yasağı
44. Şevval (Ayından) Altı (Gün) Oruç Tutmak
45. Muharrem (Ayı) Orucu Hakkında
46. Aşura Günü Oruç Tutmak Hakkında
47. Arafe Günü Oruç Tutmak Hakkında
48. Teşrik Günlerinde Oruç Tutma Yasağı
49. Kişi, Üzerinde Oruç (Borcu) Olduğu Halde Ölebilir
50. Orucun Fazileti Hakkında
51. Oruçlunun, Yanlarında Orucunu Açtığı Kimselere Dua Etmesi
52. (Zilhicce Ayının İlk) On (Gününde) Amel Yapmanın Fazileti Hakkında
53. Ramazan Ayının Fazileti Hakkında
54. Ramazan Ayını İhya Etmenin Fazileti Hakkında
55. Hz. Peygamberin İtirafı
56. Kadir Gecesi Hakkında

ORUÇ KİTABI

1. "Şek Günü"nde Oruç Tutmanın Yasaklanması

1689. “Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki): Bize Ebu Halid el-Ahmer, Amr b. Kays'tan, (O) Ebu İshak'tan, (O da) Sıla'dan (naklen), Sıla'nın şöyle dediğini rivayet etti:”
“(Birgün) Ammar b. Yasir'in yanındaydık. Derken kızartılmış bir koyun getirildi. O da,
"(Buyrun) yiyin" dedi. Bunun üzerine topluluktan biri kenara çekilip,
"Doğrusu ben orucum, (yiyemeyeceğim)" dedi. O zaman Ammar b. Yasir şöyle dedi:
"Kim, hakkında (Şaban günü. mü, Ramazan günü mü diye) şüphe edilen "şek günü'nde oruç tutarsa, Hz. Ebu'l Kasım (Muhammed'e) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) isyan etmiş olur."[1]

Açıklama

Oruç, güneşin doğuşundan batışına kadarki müddet içinde yememek, içmemek ve cinsi münasebet yapmamak suretiyle yapılan mühim bir ibadettir. İslam'ın esaslarından birisi de Ramazan orucudur. Bu oruç, Hicri 2. yılda Şaban ayının 10. günü farz kılınmışlar. İslam'dan önceki ilahi dinlerde de, farklı şekillerde uygulanmış olsa da, oruç ibadeti vardı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), İbn Receb'in, ilgili rivayetlerden vardığı neticeye göre, Mekke'de iken Muharremin onuncu (aşura) günü oruç tutardı. Bu günde Kureyşliler de oruç tutarlardı. Herhalde bu, Hz. İbrahim'den (Aleyhisselam) onlara intikal eden bir âdet idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelip

yahudilerin de aynı günde oruç tuttuklarını görünce, müslümanlara da o günde oruç tutmalarını emretmişti. Daha sonra Ramazan orucu farz kılınınca, aşura gününde oruç tutulmasını isteğe bırakmış, ömürlerinin sonunda ise, Ehl-i Kitab'a muhalefet etmek maksadıyla, aşura gününün Önüne veya arkasına bir gün ilave edilmek suretiyle oruç tutulmasını emretmişti. En tercihe şayan görüşe göre aşura orucu, bu safhaların hiçbirinde farz kılınmamıştı.[2]
Her ibadet gibi orucun da, bu arada Ramazan orucunun da pek çok fayda ve hikmetinin olduğu muhakkaktır. Bunlar arasında, nefsi teskin edip gayr-ı meşru isteklerine mani olma; sahip olunan şeyleri kullanamamakla hem acizliğini görme ve hem de iradeyi kuvvetlendirme; fakir-fukaranın halini düşündürüp onlara yardıma vesile olma; Allah Azze ve Celle'nin nimetlerinin farkına varma; gizli-açık hiçbir yerde orucu bozucu bir şey yapamamakla Allah Azze ve Celle'nin murakabesini daha yakından hissetme zikredilebilir. Orucun vücut sağlığı açısından faydalar sağladığı da bugün artık çok iyi bilinen bir husustur. Bu ibadetin farz olduğu Ramazanda ise, dünyadaki bütün muslümanlar aynı zamanda oruç halini yaşadıklarından, fakir-zengin bütün müslümanlann birliğini-eşitliğini düşündürme ve sağlamada büyük bir âmil olur. Şurası muhakkaktır ki, bir müslüman bütün ibadetlerini olduğu gibi oruç ibadetini de, bu ve benzeri faydalarından dolayı değil, sırf Allah (Celle Celaluhu) rızası için yapar. Binaenaleyh onu, emredildiği şekilde yapmalıdır. İşte bu bölümde bu husus ve oruçla ilgili diğer bazı hususlar, Hadislerin ışığında sözkonusu edilmektedir.
Yukarıdaki Hadis "şek günü" denilen, yani Ramazan hilâlinin görülüp görülmediği, bu sebeple de o günün Şaban ayından mı, Ramazan ayından mı olduğu kesinlik kazanmayan bir günde oruç tutmanın menedildiğim göstermektedir. Ammar b. Yasir'in -Allah O'ndan razı olsun-, mezkur ifadesi merfu, yani Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözü hükmündedir. Çünkü Sahabi, böyle bir sözü kendi görüşüyle söylemez. Alimlerin ekserisi "şek günü"nde tutulması yasaklanan orucun, Ramazan niyetiyle tutulan oruç olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "şek günü'nde Ramazan niyetiyle oruç tutmak, tahrimen mekruhtur. Ancak bu günde nafile niyetiyle veya başka bir vacib oruca niyet ederek oruç tutmakta bir mahzur yoktur. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise, "şek günu'nde ne Ramazan orucunun, ne de daha önceden başlamış olduğu oruç âdetine tesadüf etmeyen bir nafile niyetiyle tutulacak orucun sahih olmayacağını söylemiştir. O'na göre de, bu günde başka bir vacib oruca ve önceden âdet edinmiş olup da o güne rastlayan nafile bir oruca niyet edilerek oruç tutmakta bir mahzur yoktur.[3]

1690. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. meyye rivayet edip (dedi ki), bize Hatim b. Ebi Sağira, Simâk b. Harb'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Şaban (ayından) mı, yoksa Ramazan ayından mı olduğu bana müşkil gelen bir günde sabahlamış ve oruçlu olmaya (niyet etmiştim). Derken İkrime'nin yanına gelmiştim. Bir de ne göreyim, O ekmekle bir sebze yiyor. "Kahvaltıya buyur" demişti. Ben de;
"Doğrusu ben orucum" demiştim. Bunun üzerine O;
"Allah'a yemin ederim ki, mutlaka orucunu bozacaksın" demişti. Ben O'nun (hiçbir) istisna payı bırakmayarak yemin ettiğini görünce (sofraya doğru) öne çıkıp özür beyan etmiştim. Çünkü sahur yemeğini bundan biraz önce yemiştim. Sonra (O'na);
"Şimdi yanındaki şeyi, (yani orucumu bozdurmaya sebep olan haberi) getir bakalım" demiştim de O, şöyle karşılık vermişti:
"Bize İbn Abbas rivayet edip dedi ki; Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"O (hilâli) görünce oruç tutun, onu görünce orucunuzu açın, (bayram yapın). Şayet onunla aranıza bir bulut girer (de onu göremezseniz, ayın günlerinin) sayısını otuza tamamlayın. O (Ramazan) ayına da, (Şabanın son bir-iki gününde oruç tutarak) bir nevi karşılama yapmayın![4]

2. (Ramazan) Hilâli Görülünce Oruç Tutulması

1691. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Nafî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Ramazanı zikredip şöyle buyurdu:" *"Hilâli görmedikçe (Ramazan) orucunu tutmayınız, onu görmedikçe de orucu açmayınız, (bayram yapmayınız). Fakat şayet (hilâl) size bulutlanır (da onu göremezseniz), onun için (otuz gün) takdir ediniz!"*[5]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin son cümlesini şöyle anlamıştır: "... onun için (günlerin sayısını) daraltın ve hilâlin bulutun altında olduğunu takdir edin." Buna göre Şaban ayının 29. günü bulut sebebiyle Ramazan hilâli görülemezse, ertesi günü Ramazan kabul edilip oruç tutulur. Nitekim bu Hadisin ravisi olan Abdullah b. Ömer'in (Radıyallahu Anh) böyle yaptığı nakledilmektedir. Ancak bu Hadisin, yine İbn Ömer'den (Radıyallahu Anh) gelen bazı rivayetleri; "... onun için otuz gün takdir edin" şeklindedir. Bu durumda ise ravinin uygulama ve görüşüne değil, rivayetine itibar edilir. Bazı âlimler de, son cümleyi; "....onu (hesap usulüyle) takdir edin" şeklinde anlamışlardır ki, buna göre, bulutlu havalarda Ramazan ve Şevvalin başlangıcı astronomik hesaplamalarla tesbit edilecektir. Fakat âlimlerin cumhuru bu Hadisin diğer rivayetlerine ve ilgili diğer Hadislere dayanarak, Ramazan ve Şevvalin başlangıçlarının ancak hilâlin görülmesiyle, bulut sebebiyle hilâl görülemediğinde ise Şaban ve Ramazan aylarının otuz gün takdir edilmesiyle tesbit edileceğini açıklamışlardır.[6]

1692. "Bize Haşim İbnu'l Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu veya Hz. Ebu'l Kasım (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Onu (hilâli) görünce oruç tutunuz, onu görünce orucunuzu açınız. Fakat şayet (hilâl) size bulutlanır (da onu göremezseniz, ayı) otuz gün sayınız!"*[7]
1693. "Bize Ubeydullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Amr'dan (yani İbn Dinar'dan), (O) Muhammed b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"O (hilâli) gördüğünüz zaman (Ramazan) orucunu tutunuz, onu (Şevvalin başında tekrar) gördüğünüz zaman ise orucunuzu açınız, (bayram yapınız). Fakat şayet (hilal) size bulutlanır (da onu göremezseniz, ayın günlerinin) sayısını otuzgüne tamamlayınız!"* buyurdu" diyerek, (Ramazan) ayından önce (oruca) başlayan kimselere şaşmıştı."[8]

3. Hilâl Görüldüğünde Söylenilecek Söz

1694. "Bize Saîd b. Süleyman, Abdurrahman b. Osman b. İbrahim'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana babam, babası ile amcasından, (onlar da) İbn Ömer'den (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hilâli gördüğü zaman şöyle buyururdu:
"Allahu ekber! Allah'ım! Onu üzerimize; güven, iman, selâmet, müslümanlık ve Rabb'imizin sevip razı olacağı şeylere muvaffakiyetle birlikte doğur! (Ey hilâl!) Bizim Rabb 'imiz de, senin Rabb 'in de Allah 'tır."[9]
1695. "Bize Muhamed b. Yezîd er-Rifâî ve İshak b. İbrahim haber verip (dediler ki), bize el-Akadi rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman b. Süfyan el-Medini', Bilal b. Yahya b. Talha'dan, (O) babasından, (O da) Talha'dan (naklen) rivayet etti ki, O (Talha) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) hilâli gördüğü zaman şöyle buyururdu:"
"Allah'ım! Onu üzerimize; güven, iman, selâmet ve müslümanlık ile birlikte doğur! (Ey hilâl!) Benim, Rabb'im de, senin Rabb'in de Allah'tır!"[10]

4. (Hilâlin) Görülmesinden Önce Oruca Başlama Yasağı

1696. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan (hilâlinin görülmesinden) önce ne bir gün, ne de iki gün (oruç tutarak) öne geçmeyiniz. Ancak (Ramazandan bir-iki gün önce oruç tutacak olan kimse, sürekli olarak o zamanda) oruç tutan kişi ise, o orucu tutsun!"[11]

5. Ay Yirmi Dokuz (Gündür)

1697. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Nafi'den, (O da) ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O (ibn Ömer) şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ay ancak yirmi dokuz (gündür). Binaenaleyh, o (hilâli) görmedikçe oruç tutmayınız, onu görmedikçe de orucunuzu açmayınız, (bayram yapmayınız). Fakat şayet (hilâl) size bulutlanırsa, onun için (otuz gün) takdir ediniz!"[12]

Açıklama

Hicri kameri aylar bazan 29 gün, bazan 30 gün çekerler. Bu Hadis-i Şerif de; "ayın asgari günleri ancak 29 gündür" veya "Ay ekseriye sadece 29 gün çeker" şeklinde anlaşılmıştır.[13]

6. Ramazan Hilâlinin Görülmesine Şahidlik Etmek

1698. "Bize Mervan b. Muhammed, Abdullah b. Vehb'den, (O) Yahya b. Salim'den, (O) Ebu Bekr b. Nafi'den, (O) babasından, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O (ibn Ömer) şöyle dedi:
"Halk (bir defasında Ramazan) hilâlini görmeye çıkmıştı da ben (hilâli görmüş), Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gelerek) onu gördüğümü haber vermiştim. Bunun üzerine O, oruç tutmuş, halka da oruç tutmalarını emretmişti."[14]
1699. "Bana İsmet Ibnu'1-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Hüseyin el-Cu'fi, Zâide'den, (O) Sim âk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Ab bas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Bir defasında) bir bedevi Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip,
"Muhakkak ki ben hilâli gördüm" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim, Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eder misin?" buyurdu. O, "Evet" dedi. (O zaman Hz. Peygamber);
"Bilal! Halka seslen de yarın oruç tutsunlar" buyurdu.[15]

7. Sahur Yiyen Kimse (Kendini) Yiyecek Ve İçecekten Ne Zaman Meneder?

1700. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebu İshak'tan, (O da) el-Bera'dan (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
(İlk zamanlar) Hz. Muhammed'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir adam oruçlu olur da, iftar vakti gelip iftar etmeden önce uyur idiyse, ne o gecesinde, ne de (ertesi) gününde, akşama varıncaya kadar (birşey) yiyemezdi. Kays b. Sırma el-Ensari de (bir Ramazan günü) oruçlu imiş. İftar vakti geldiğinde karısına gelip; "Yanında bir yiyecek var mı?" demiş. (Karısı);
"Yok, ama gidip senin için (birşeyler) araştırırım" demiş. (Kays) gündüzün (tarla ve bahçelerde) amelelik yaparmış. Bu sebeple gözüne dayanamayıp uyumuş. (Sonra) karısı gelmiş, O'nun (uyumuş olduğunu) görünce; "Mahrum olasıca, (yazık oldu sana!)" demiş. Derken gün yarıya varınca (Kays) bayıldı ve bu (durum) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatıldı. Bunun üzerine şu *"Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı."*[16] (ayeti) indi. Bundan dolayı (Sahabiler) çok sevindiler ve (fecr-i sadık'ın) beyaz ipliği (gecenin) siyah ipliğinden ayırdoluncaya kadar yiyip içtiler.[17]
1701. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Husayn'dan, (O) eş-Şabi'den, (O da) Adiyy b. Hatim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
"Ya Rasulullah" dedim, "yastığımın altına beyaz bir iple siyah bir ip koydum, (ama onlara baktığımda) bana hiçbir şey ayırdolmadı." (Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) buyurdu ki:
"Gerçekten yastığın enliymiş, (gece ve gündüz ona sığmış!) Bu, yüce Allah'ın; "Fecrin beyaz ipliği (gecenin) siyah ipliğinden size ayırdoluncaya kadar yiyin, için"[18] *ayetinde sadece gecenin gündüzden (ayrılması demektir.)"*[19]

8. Sahur Yemeğini Yemeyi Geciktirmenin Müstehablığı

1702. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Hişam, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Zeyd b. Sabit'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz (bir defasında) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber sahur yemeği yedik. (Zeyd, sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra (Hz. Peygamber) namaza kalktı. (Enes) dedi ki;
"Ezanla sahur arasında ne kadar (vakit) vardı?" dedim. (Zeyd de);
"Elli ayet okunacak kadar" cevabını verdi.[20]

9. Sahur Yemeğinin Bereketi Hakkında

1703. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Abdulaziz b. Suheyb'den, (O da) Enes'ten (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sahur yemeği yeyiniz. Çünkü sahur yemeğinde (veya sahur yemeği yemekte) bereket vardır."[21]
1704. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy rivayet edip (dedi ki), babamı, Amr ibnu'l As'm azadlısı Ebu Kays'tan (naklen), şöyle anlatırken işittim:"
(Ebu Kays) demiş ki, "Amr ibnu'1-As, bize, sahurda yemesi için kendisine yemek yapmamızı emrederdi, ama ondan fazla almazdı." Bunun üzerine;
"Bize onu (yapmamızı) emrediyorsun. Halbuki, ondan fazla almıyorsun" dedik de O şöyle cevap verdi:
"Doğrusu ben onu size, arzu ettiğimden dolayı emretmiyorum. Fakat Rasulullahı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"Bizim orucumuzla Ehl-i Kitab'ın orucunu ayıran şey, seher (sahur) yemeğidir"* buyururken işitmiştim. (Bunun için, az da olsa sahur yemeği yiyorum)."[22]

Açıklama

Bu Hadisler gösteriyor ki, sahur yemeği yemek meşru ve müstehabdır. Önceki ilahî dinlerde ise, akşam iftardan sonra uyununca ertesi günün orucu başlıyor ve artık birşey yenilip içilemiyordu. Nitekim müslümanlıkta da oruç farz kılındığında ilk zamanlar durum böyleydi. Ancak daha sonra bu hüküm kaldırılmış ve fecr-i sâdıka kadar yiyip içmeye ve cinsi münasebete müsaade edilmiştir.
Sahur yemeğinin, Hadiste "bereket" adı verilen pek çok maddi ve manevi faydası vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu emrine uymanın kazandıracağı, seher vaktinde Kur'an okuma, dua etme, nafile namaz kılma gibi ibadetlerin ruhi ve uhrevi semereleri, onun manevi faydaları arasında zikredilebilir. Orucun meşakkatsiz, rahat bir şekilde tutulmasına yardımcı olması ise sahur yemeğinin maddi "bereketi'dir.[23]

10. Oruca Geceden Kesin Niyet Etmeyen Kimseler

1705. "Bize Saîd b. Şurahbil rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Yahya b. Eyyub'dan, (O) Abdullah b. Ebi Bekr'den, (O) Salim b. Abdillah b. Ömer'den, (O) İbn Ömer'den, (O) Hafsa'dan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun şöyle buyurduğunu rivayet etti:"
"Kim oruca fecr-i (sadıktan) önce niyet etmezse, onun orucu (sahih veya faziletli olmaz)."[24]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"Vacib (farz) olan (bir orucun) niyetinde bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[25]

Açıklama

Bu Hadis oruca fecr-i sadıktan önce, geceden niyet etmenin vacib olduğunu göstermektedir. Malik (Rahmetulîahi Aleyh) bu Hadisin zahiriyle amel ederek, farz olsun-nafîle olsun, her oruçta geceden niyet etmenin vacib olduğunu söylemiştir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ile Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu Hadis, sadece farz oruçlarla alâkalıdır. Binaenaleyh, onlara göre nafile oruçlarda geceden niyet etmek vacib değildir. Hanifilere göre ise, Ramazan orucu gibi zamanı muayyen olan oruçlarla nafile oruçlar, gündüzün zevalden öncesine kadar yapılacak niyetle sahih olurlar. Onlar yukarıdaki Hadiste; orucun daha faziletli olan şeklinin veya kaza, keffaret gibi zamanı muayyen olmayan oruçların yahut niyeti, önceki günün akşamından evvel yapılan bir orucun söz konusu olduğu görüşündedirler.[26]

11. İftarın Hemen Yapılması Hakkında

1706. "Bize Muhammed b. Yusuf, Sufyan es-Sevri'den, (O) Ebu Hazim'den, (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen), O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"İnsanlar, iftarı (akşam olunca) hemen yaptıkları sürece hayırda olmaya devam edeceklerdir!"[27]
1707. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi Ki), Dize Abde, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O) Asım b. Ömer'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Gece gelip gündüz gidince ve güneş batınca, iftar vaktine girersin."[28]

12. Kendileriyle İftar EdilmesiMüstehab Olan Şeyler

1708. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezid rivayet edip (dedi ki)f bize Asım, Hafsa'dan, (O) er-Rebab ed-Dabbiyye'den, (O da) amcası Selman b. Amir'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz iftar edeceğinde hurma ile iftar etsin. Eğer (hurma) bulamazsa, su ile iftar etsin. Çünkü su temiz ve temizleyicidir."[29]

13. Bir Oruçluyu İftar Ettirenin Fazileti

1709. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, (O) Zeyd b. Halid el-Cuheni'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun şöyle buyurduğunu rivayet etti:"
"Kim bir oruçluyu iftar ettirirse ona, onun (yani oruçlunun) sevabının aynısı yazılır. Bununla beraber bu, o oruçlunun sevabından da (hiçbir şey) eksiltmez."[30]

14. Oruçta "Visal" Yasağı

1710. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rac'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), iki defa; *"Visal'den (yani arada iftar etmeyip ikigünün orucunu birleştirmek suretiyle peşpeşe oruç tutmaktan) sakının!"* buyurmuştu da (Ashab);
"Ama sen visal yapıyorsun" demişlerdi. Bunun üzerine O şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben gecemi, Rabb'im beni yedirip içirerek geçiririm!"[31]
1711. "Bize Saîd İbnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen), O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Visal yapmayınız, (yani arada iftar etmeyip iki günün orucunu birleştirmek suretiyle peşpeşe oruç tutmayınız!)" buyurmuştu da;
"Şüphesiz sen bunu yapıyorsun" denilmişti. Bunun üzerine O;
"Şüphe yok ki, ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben yedirilir, içirilirim!" buyurmuştu.[32]
1712. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bize el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Abdullah b. Habbâb'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:"
"Visal yapmayınız. Hanginiz visal yapmak isterse, seher (vaktine) kadar visal yapsın!" (Ashab);
"Muhakkak ki sen visal yapıyorsun, ya Rasulullah" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş: *"Gerçekten ben, beni yediren bir yediricim, beni içiren (bir içiricim) olduğu bir halde gecelerim!"*[33]
1713. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş:) Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) visalden menetmişti de, bazı müslümanlar;
"Ama sen visal yapıyorsun" demişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Şüphesiz ben sizin gibi değilim. Muhakkak ki ben, 'Rabb'im beni yedirip içirdiği bir halde gecelerim!" buyurmuştu. Ama onlar visal yapmaktan vazgeçmeye (yine razı olmayınca, (Hz. Peygamber) onlara (ibret) olsun diye bir gün visal yapmış, sonra (tekrar) bir gün visal yapmış, sonra da onlar (Şevval yani bayram) hilâlini görmüşlerdi. O zaman (Hz. Peygamber, visalden) vazgeçmeye razı olmadıklarından dolayı onları azarlarcasına; *"Eğer (hilâlin görülmesi) gecikseydi, size (ibret olsun diye visali) daha fazla yapacaktım!"* buyurmuştu.[34]

Açıklama

"Visal", birden fazla günün oruçlarını, arada akşamları hiç iftar etmeyerek birleştirmek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yukarıda zikredilmiş olan Hadislerde görüldüğü gibi, visalden menetmiştir. Yukarıdaki son Hadis ise, bazı Sahabilerin, Hz. Pey-gamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu menedişinden onun "haramlık" ifade etmediğini anladıklarını göstermektedir. Çünkü onlar, bu yasak emrinin haramlık ifade ettiğini anlamış olsalardı, visal yapmakta ısrar etmezlerdi. Alimlerin cumhuru da, bu hadislerden visalin mekruh olduğu hükmünü çıkarmışlardı. Bazı âlimler ise visalin, dayanabilene mubah, dayanamayacak olana haram olduğunu söylemişlerdir.
Rabbu'l-Alemin'in (Celle Celaluhu), Hz. Peygamber'i geceleyin yedirip içirmesi, hakiki manada da, mecazi manada da anlaşılabilir. Mecazi manada bu, yüce Allah Azze ve Celle'nin Hz. Peygamber'e açlık ve susuzluğu hissetmeme kabiliyeti, ibadete ve sair işlere dayanma gücü vermesi, yani adetâ manevi bir yedirip-içirme demek olur.[35]

15. Yolculukta Oruç Tutmak

1714. "Bize Muhammed b. Yusuf, Sufyan'dan, (O) Hişam b. Urve'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki, Hamza b. Amr el-Eslemi, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup şöyle dedi:" "Ya Rasulullah! Ben yolculuğa çıkmak istiyorum. Bana ne emir buyurursunuz, (orucu tutayım mı, tutmayayım mı?)" (Rasul-i Ekrem) buyurdu ki:
"Dilersen orucunu tut, dilersen orucunu aç!"[36]
1715. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) tbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), fetih yılı (H. 8. yıl) yola çıkmış ve (yolculuğu esnasında) el-Kedid'e[37] varıncaya kadar (Ramazan) orucunu tutmuş, insanlar da oruçlarını tutmuşlardı. Sonra orucunu açmış, bunun üzerine insanlar da oruçlarını açmışlardı. Böylece onlar, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fiillerinden en yeni olanı alıp uygularlardı."[38]
1716. "Bize Haşim İbnu'l-Kasım ve Ebu'l-Velid haber verip (dediler ki), bize Şu'be, Muhammed b. Abdirrahman el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Muhammed b. Amr ibni'l-Hasan'ı, Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet ederken işittim ki; O anlatmış ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defasında) bir yolculukta imiş; Derken bir kalabalık görmüş. (Orada), üzerine gölgelik yapılan bir adam varmış.

"Ne bu?" buyurmuş.
"Bu, (fenalık geçiren) bir oruçlu!" demişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuş:
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[39]
1717. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühriiden, (O) Safvan b. Abdillah'tan, (O) Ümmü'd-Derdadan, (O da) Ka'b b. Asım el-Eşari'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[40]
1718. "Bize Muhammed b. Ahmed rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan rivayet edip (dedi ki), bize ez-Zühri, Safvan b. Abdillah b. Safvan'dan, (O) Ümmü'd-Derda'dan, (O) Ka'b b. Asım el-Eş'ari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"Yolculukta oruç tutmak, (yapılması kesinlikle istenilen) hayırlı işlerden değildir!"[41]

16. Orucunu Açmak Konusunda Yolcuya (Tanınan) Kolaylık

1719. "Bize Ebu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzaî, Yahya'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhacir'den, (O da) Ebu Ümeyye ed-Damri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir yolculuktan (gelip) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna çıkmış ve kendisine selâm vermiştim. Sonra çıkmaya yeltendiğimde;
"Yemeği bekle, Ebu Ümeyye!" buyurmuştu. (Ebu Ümeyye, sözüne devamla) dedi ki, bunun üzerine ben; "Doğrusu ben oruçluyum, ya Nebiyyullah!" demiştim. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Gel de yolcu hakkında sana haber vereyim: Muhakkak ki Allah ondan, (Ramazan) orucunu ve (dört rekâtlı farz) namazların yarısını kaldırmıştır!"[42]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Yolcu (Ramazanda) isterse orucunu tutar, isterse orucunu açar."[43]

17. Kişi, Yolculuk Yapmak İsteğiyle Evinden Çıktığında Ne Zaman Orucunu Açar?

1720. "Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Eyyub rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Ebi Habib rivayet etti ki, Küleyb b. Zühl, Ubeyd b. Cebr'den[44] (naklen) O'na haber vermiş ki, (Ubeyd) şöyle demiş:"
"Ebu Basra el-Ğıfari ile birlikte Ramazanda el-Fustat'tan[45] bir gemiye bindik. Derken gemi demir aldı. Ardından O'na kahvaltısı getirildi. Sonra O (bana);
"yaklaş!" dedi. Ben de;
"(Şehrin) evlerini görmüyor musun?" dedim. O zaman Ebu Basra da;
"Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sünnetinden yüz mü çevirdin?" dedi.[46]

Açıklama

Ramazanda, dört rekâtlı farz namazları kısaltmanın caiz olacağı bir uzaklığa yolculuk yapacak birinin, yolculuğuna fecirden önce çıkması şartıyla oruç tutup tutmaması isteğine bırakılmıştır. (Han-belilere göre, mezkur yolculuğa zevalden sonra çıkan bir kimse de orucunu açabilir.) Bununla beraber, Hanefi ve Şafiilere göre, yolculukta oruç tutmak kendine zor gelmeyen kimsenin orucunu tutması menduptur. Malikiler, zor gelmese de, yolculukta oruç tutmamanın daha faziletli olduğunu, Hanbeliler ise, yolculukta oruç tutmamanın, her halükârda Sünnet, oruç tutmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki Hadis ise, zahiri manasıyla, yolculuğa çıkan kimsenin, bulunduğu şehrin evlerini geçmeden orucunu açabileceğini göstermektedir. Ancak âlimlerin tamamına yakını, yolculuğa çıkıldığında, şehrin evleri geçilmeden orucun açılmayacağı görüşündedir. Buna göre, yukarıdaki olayda orucunu açanlar, çıktıkları şehrin evleri, gözlerinin önünden henüz kaybolmamış idiyseler de, onları geçmiş olmalılar.[47]

18. Ramazan Ayında İken Bile Bile Bir Gün Orucunu Bozan Kimse

1721. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Habib b. Ebi Sabifden, (O) Ebu'l Mutavvis'ten, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim, ne (Şer'i) bir müsaade, ne de bir hastalık olmaksızın Ramazan ayından bir gün orucunu bozarsa, artık yıl boyu oruç tutsa da, yılın tamamının orucu onu ödeyemez!"[48]
1722. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Habib b. Ebi Sabit haber verip dedi ki, ben Umâre b. Umeyr'i, Ebu'l-Mutavvis'ten, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işittim ki, (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"
"Kim, Allah'ın kendisine verdiği bir müsaade olmaksızın Ramazanda bir gün orucunu bozarsa, yılın (tamamının) orucu (bile) onu ödeyemez!"[49]

Açıklama

Bu Hadis, Şer'i bir mazeret olmaksızın bir Ramazan orucunu bozan kimsenin ne büyük bir fazileti kaybettiğini göstermektedir. Bu kimse artık, bu günün yerine bütün yıl oruç tutsa da onun faziletini elde edemeyecektir. Bununla beraber, ilgili diğer Hadislerin delâlet ettiği gibi, mazeretsiz olarak, bile bile bozulan bir Ramazan orucu yerine, gününe gün oruç tutulması ve "keffâret'inin yerine getirilmesi, kaybedilen fazilet bir yana, kâfidir. Mazeretsiz olarak bozulan bir Ramazan orucunun "keffaret'i ise, sırasıyla (müslüman) bir köle âzâd etmek, bu mümkün olmazsa hiç ara vermeksizin iki ay oruç tutmak, buna da güç yetirilemezse altmış fakiri doyurmaktır. Malikiler, orucun keffâretinde bu sıraya uymanın gerekli olmadığı görüşündedirler. Bununla beraber onlara göre, sırasıyla en faziletli olanı fakirleri doyurmak veya köle âzâd etmek yahut iki ay oruç tutmaktır.[50]

19. Ramazan Ayında Gündüzün Karısıyla Cinsi Münasebet Yapan Kimse Hakkında

1723. "Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zühri'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adam gelip;
"Mahvoldum!" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"Peki, seni mahveden nedir?" buyurdu. (O adam);
"Ramazan ayında (gündüzün) karımla cinsi münasebet yaptım" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"O halde bir köle âzâd et!" buyurdu. (Adam);
"Bende (köle) yok" dedi, (Rasul-i Ekrem);
"O halde peşpeşe iki ay oruç tut!" buyurdu. (Adam);
"Gücüm yetmez" dedi. (Rasul-i Ekrem);
"Peki, altmış yoksulu doyur!" buyurdu. (Adam);
"(Bu kadar yiyeceği) bulamam" dedi. (Ebu Hüreyre, sözüne devamla) dedi ki, derken Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde hurma bulunan bir zenbil getirildi. O zaman (Hz. Peygamber);
"(O meseleyi) soran nerede? Şunu sadaka olarak ver!" buyurdu. (Adam da;
"Benim ailemden daha fakire mi (vereceğim), ya Rasulullah? Vallahi, şu (Medine'nin) iki taşlığı arasında bizden daha fakir olan hiçbir ev ehli

yoktur" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), yan dişleri görünecek kadar gülerek;
"O halde siz (ona daha müstehaksınız)" buyurdu.[51]
1724. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
"Bir adam Ramazanda orucunu bozdu..." Sonra O, (yani Ubeydullah veya Malik, yukarıdakinin benzeri olan) Hadisi zikretti.[52]
1725. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd el-Ensari rivayet etti ki, Abdurrahman ibnu'l-Kasım O'na haber vermiş ki, Muhammed b. Ca'fer ibnu'z-Zübeyr kendisine haber vermiş ki, O, Hz. Aişe'yi, şöyle derken işitmiş:"
(Birgün) bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorup, yandığını (mahvolduğunu) söyledi. (Hz. Peygamber) de ona, kendisine ne olduğunu sordu. O, hanımıyla Ramazanda cinsi münasebet yaptığını söyledi. Derken Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), arak denilen ve içinde hurma bulunan bir zenbil getirildi de (Rasulullah);
"Yanıp (mahvolan) kimse nerede?" buyurdu. Adam da ayağa kaltı. O zaman (Hz. Peygamber);
"Şunu sadaka olarak ver!" buyurdu.[53]

20. Kadının, Kocasının İzni Olmadan Nafile Oruç Tutması Yasağı

1726. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Şerik, el-A'meş'ten, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Saîd el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki;" O, bir kadına; *"Mutlaka onun (yani kocanın) izniyle (nafile) oruç tut!"* buyurdu.[54]
1727. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-Arac'dan, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Kadın, Ramazan dışında kocası yanında bulunuyorken onun izni olmaksızın hiçbir gün nafile oruç tutamaz!"*[55]
1728. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Ebu'z-Zinâd'dan, (O) Musa b. Ebi Osman'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Seltem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:"
"Kadın, kocası yanında bulunuyorken, onun izni olmaksızın hiçbir gün oruç tutamaz!"[56]

21. Öpme Hususunda Oruçluya Kolaylık

1729. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da teyzesi) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken (hanımlarını) öperdi."[57] (Bu haberi naklettikten) sonra Urve şöyle dedi:
"İyi bilin ki, o (yani öpme), sadece hayra(!) davet eder!"[58]
1730. "Bize Sa'd b. Hafs et-Talhi haber verip (dedi ki), bize Şeyban, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Ebu Seleme'den (O) Ömer b. Abdilaziz'den, (O) Urve'den, (O da teyzesi) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), oruçlu iken kendisini öperdi."[59]
1731. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Abdulmelik b. Saîd el-Ensari'den, (O) Cabir b. Abdillah'tan, (O da) Ömer ibnu'l Hattab'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
(Birgün) neşelenip coştum ve oruçlu olduğum halde (hanımımı) öptüm. Bunun Üzerine Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"hakikaten ben bugün büyük bir iş işledim, oruçlu olduğum halde (hanımımı) öptüm" dedim. O;
"Ne dersin, (oruçlu iken) ağzında su çalkasan (bu orucuna zarar verir mi?)" buyurdu.
"Bu durumda (oruca) zarar vermez" dedim. O da;
"O halde neyi (soruyorsun?)" buyurdu.[60]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu Hadiste Hz. Ömer'e (Radıyallahu Anh), öpmenin orucu bozmayacağını kıyas yoluyla açıklamıştır. Şöyle ki, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), ağızda su çalkamanın (mazmaza) orucu bozmayacağını biliyordu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), öpmenin de öyle olduğunu, onun da orucu bozmayacağını anlatmış olmaktadır. Bu iki fiilîn benzeme yönleri, onların, oruçluya haram olan iki fiilin başlangıçları olmalarıdır. Mazmaza, su içmenin, öpme ise cinsi münasebetin başlangıçlarıdır. İşte su içmenin başlangıcı olan mazmaza nasıl orucu bozmuyorsa, cinsi münasebetin başlangcı olan öpme de orucu bozmaz.
Bu bölümde zikredilen Hadisler, oruçlu iken, hanımını öpmenin caiz olduğunu, bunun orucu bozmayacağını göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu esası kabul etmiş olmakla beraber, ilgili diğer hadisleri de göz önüne alarak, teferruatta bazı farklı görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki, Hanefiler, meni gelmesinden (inzal) veya cinsi münasebete götürmesinden emin olunmadığında öpmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Onlar, "fahiş öpme" denilen, dudakları emme şeklindeki öpmenin ise mutlaka, yani mezkur şeylerden emin olunsa da olunmasa da, mekruh olduğu görüşündedirler. İmam Malik'in (Rahmetullahi Aleyh) meşhur görüşüne göre de oruçlu için, hanımını her türlü öpmesi mekruhtur. O, oruçlunun, nefsine karşı mezkur şeylerden emin olmaması halinde öpmenin haram olacağını söylemiştir. Şafiilere gelince onlar, şehvetini tahrik etmeyen kimseye öpmenin haram olmadığını, ancak onun yapılmamasının daha iyi olduğunu söylemişlerdir. Öpme sonucu "inzal" meydana gelirse, âlimlerin ittifakıyla, o günün orucunun kaza edilmesi gerekir. İmam Malik (Rahmetullahi Alayh), ayrıca keffaretin gerektiğini de söylemiştir. Öpme sonucu mezi gelince ise, İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre yine kaza gerekir, Hanefilere ve Şafiilere göre ise gerekmez.[61]

22. Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlayan Kimse Hakkında

1732. "Bize Ebu Asun haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik -yani ibn Cüreyc rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihab haber verdi ki; Ebu Bekr kendisine, babasından (naklen) haber vermiş ki, Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Aişe Ona haber vermişler ki:"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hanımından (yam onunla cinsi münasebetinden) dolayı cünüb olarak sabahlar, sonra (yine de) orucunu tutarmış."[62]

23. (Oruçlu İken) Unutarak Yiyen Kimse Hakkında

1733. "Bize Osman b. Mu ha m m e d haber verip (dedi ki), bize Cerir, Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O (Rasulullah) şöyle buyurdu:"
"Kim oruçlu olduğu halde unutup da yiyip içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu ancak Allah yedirip içirmiştir."[63]

1734. "Bize Ebu Ca'fer Muhammet! b. Mihran el-Ham mâl haber verip (dedi ki), bize Hatim b. İsmail, el-Haris b, Abdirrahman b. Zübâb'dan, (O) amcasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz, oruçlu olduğu halde unutarak yediği veya içtiği, sonra da (oruçlu olduğunu) hatırladığında orucunu tamamlasın. Çünkü onu ancak Allah yedirip içirmiştir."
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Hicazlılar (bu kimsenin o orucunu) kaza edeceğini söylüyorlar. Ben ise, kaza etmeyeceği kanaatindeyim."[64]

Açıklama

Bu Hadis, unutarak yeme-içmenin orucu bozmayacağını göstermektedir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin zahiri manasına uygun görüş beyan etmişler ve oruç bozucu hiçbir şeyin, unutarak yapılması halinde orucun bozulmayacağını

söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) ise unutarak yeme-içmenin orucu bozmayacağını, ama oruçlu olduğunu unutarak cinsi münasebet yapan kimseye hem orucun kazasının, hem de keffâretin gerektiğini açıklamıştır. Malike (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, oruç bozucu bir şeyi unutarak yapan kimseye sadece orucun kazası gerekir, kefîaret gerekmez.[65]

24. Oruçlunun Kusması

1735. "Bize Abdüssamed b. Abdilvaris haber verip (dedi ki), bana babam rivayet edip (dedi ki), bana Hüseyin el-Muallim, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) el-Evzai'den, (O) Yeis İbnu'l-Velid'den, (O) babasından, (O) Ma'dan b. Ebi Talha'dan, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kustu ve bunun üzerine orucunu açtı. (Ma'dan dedi ki), sonra ben Dımeşk Camisi'nde Sevban ile karşılaştım ve bunu O'na anlattım. O da;
"Doğru söylemiş, O'na, (abdest alması veya ağzını yıkaması için) bu (seferki) abdest suyunu ben dökmüştüm" dedi.[66]

Açıklama

Bundan sonraki Hadisin de delâlet ettiği gibi, irade dışı meydana gelen kusmalar orucu bozmaz, irade ile yapılanlar ise bozar. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Hadiste zikredilen kusması, ya nafile bir oruç tutuyorken iradî olmuştur veya yine nafile bir oruç tutuyorken irade dışı vuku bulmuş, ancak kendisinde zayıflık hissettiği için orucunu açmıştır. Sevban'ın (Radıyallahu Anh) bahsettiği "abdest suyu dökme" meselesi de iki şekilde anlaşılmıştır. Ebu Ha-nife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, burada Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kusmasından dolayı abdesti bozulduğu için yeniden abdest alması sözkonusudur. Şafiiye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), abdest suyu ile ya ağzını ve yüzünü yıkamıştır yahut bu durumda abdest almayı müstehab gördüğü için abdest almıştır. Tabiatiyle bu Hadisin, kusmanın abdesti bozduğuna delil olabilmesi için, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kusmasından önce abdestli olduğunun tesbit edilmesi lazımdır.[67]

25. Bu Konudaki Kolaylık

1736. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Hişam b. Hassandan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Oruçlunun ağzına istemediği halde kusmuk geldiğinde ona, (o günün orucunun) kazası gerekmez. (Ama iradesiyle) kasten kusarsa, ona (o günün orucunun) kazası gerekir."[68]
İsa (b. Yunus) dedi ki,
"Basralılar zannettiler ki, Hişam bu (Hadisin rivayetinde) yanılmıştır. İşte ihtilaf noktası buradadır."[69]

26. Kan Almak ("Hıcâmet") Oruçlunun Orucunu Bozar

1737. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), Asım, Abdullah b. Zeyd'den, (O) Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den, (O) Ebu Esma' er-Rahabi'den, (O da) Şeddâd b. Evs'ten (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanın on sekizinde (bir yerden) geçtik de, (Rasulullah) kan aldıran bir adam gördü. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); şöyle buyurdu:"
"Kan alan da, (kendisinden) kan alınan da orucunu bozmuştur!"[70]
1738. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Ebu Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki, Ebu Esma' er-Rahabi O'na rivayet etmiş ki, Sevban kendisine rivayet edip şöyle demiş:"
Bir ara Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) el-Baki'de[71] yürüyordu. Bir de gördü ki, bir adam kan aldırıyor. Bunun üzerine;
"Kan alan da, (kendisinden) kan alınan da orucunu bozmuştur!" buyurdu.[72]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ben Ramazandaki oruçta kan aldırmaktan sakınırım."[73]

Açıklama

Bu Hadisler; zahiri manalarıyla, kan almanın (hıcâmat), hem kan alanın, hem de kan aldıranın oruçlarını bozacağını göstermektedir. Bazı âlimlerle bareber Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisleri zahiri manalanyla anlamış ve "hıcâmat'ın orucu bozacağını söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak hıcâmatın orucu bozmayacağını belirtmişlerdir. Onların bir kısmı yukarıdaki Hadisleri te'vil etmişler, bir kısmı ise onların hükümlerinin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Te'vil edenlere göre bu Hadislerin manası, "kan alan ve aldıran, orucunu bozma tehlikesiyle karşı karşıya kalır" şeklindedir. Çünkü kan aldıran, kan verme sebebiyle za'fa uğrar, gücünü kaybeder. O zamanki usulle kan alan kimse ise, kan alma âletini emerken boğazına kan kaçırabilir. Dilde buna benzer ifadeler de kullanılır. Mesela bir tehlikeye maruz kalan kimse hakkında, "mahvoldu, helak oldu" denir. Halbuki, o henüz öyle olmamıştır. Yukarıdaki Hadislerin mensuh olduğunu söyleyenler ise İbn Abbas'ın (Radıyallahu Anh) Hz. Peygamber'i H. 10. yılda oruçlu iken kan aldırdığını gördüğüne dair haberi ile oruçlunun hıcâmatına izin veren bazı Hadisleri delil getirirler. Şeddâd b. Evs'in rivayet ettiği Hadis ise, bazı rivayetlerinde tasrih edildiği gibi, H. 8. yılda şeref-varid olmuştu. Bununla beraber Malik (Rahmetullahi Aleyh) ve Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre, oruçlunun hıcâmatı mekruhtur. Hanefilere göre ise mekruh değildir.[74]

27. Oruçlu Gıybet Eder de Orucunu Yarıp Yırtar

1739. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Ebu Uyeyne'nin azadlısı olan Vâsıl'dan, (O) Beşşar b. Ebi Seyf ten (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O) Iyaz b. Ğutayf tan, (O da) Ebu Ubeyde ihnu'l Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki:"
O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Oruç, (oruçlu) onu yarıp yırtmadıkça (zedelemedikçe, onun için) bir kalkandır!"[75]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Hz. Peygamber, orucu) gıybetle (zedelemeyi) kastediyor."[76]

Açıklama

Oruç dünyada, nefsani arzuları azaltmak ve iradeyi kuvvetlendirmek suretiyle oruçlu için kötülüklere karşı bir kalkan olur. O, diğer taraftan iyiliklere yöneltir. Böylece oruç, Allah Azze ve Celle'nin rızasını kazandırmakla da Ahirette Cehennem'e karşı bir kalkan olur. Ancak orucun bu neticeleri sağlaması için, oruçlu iken, esasen haram olan gıybet gibi kötü fiillerin yapılmaması gerekir. Bu gibi kötü fiiler orucu bozmazlarsa da, onun meydana getirdiği manevi, güzel havayı bozar ve orucu semeresiz kılarlar.[77]

28. Oruçlunun Sürme Çekmesi

1740. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman ibnu'n-Nu'man Ebu'n-Numan el-Ensari rivayet edip (dedi ki), bana babam, dedemden (naklen) rivayet etti ki,"
"Dedem, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirilmiş, O da başını okşamış ve şöyle buyurmuş: *"Gündüz oruçlu iken gözüne sürme çekme. Gece ise, ismidle gözüne sürme çek. Çünkü o, görmeyi aydınlatır, kılları bitirip büyütür!"*[78]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:

"(Oruçlunun) sürme çekmesinde bir mahzur görmüyorum."[79]

Açıklama

Bu Hadis, zayıflığı sebebiyle, oruçlunun sürme çekmesinin hükmü hakkında delil olamaz. Bununla beraber onun sahih olduğu farz olunsa da, oruçlunun sürme çekmemesinin müstehab olacağını ifade eder. Çünkü Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisi, oruçlu iken sürme çekmişti. Alimler, ilgili diğer Hadislere dayanarak oruçlunun sürme çekmesinin hükmünü şu şekilde açıklamışlardır: Malikilere göre oruçlunun sürme çekmesi, sürme, çekenin boğazına ulaşması kesin ise haram, şüpheli ise mekruhtur. Şafiiler ile Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, oruçlunun sürme çekmesi caizdir ve sürme, tadı boğazda hissedilse de, orucu bozmaz.[80]

29. Yüce Allah'ın; "O Halde Sizden Kim Bu Ayda Hazır Bulunursa, Onda Oruç Tutsun"[81]**Ayetinin Açıklaması Hakkında**

1741. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana Bekr -ki O İbn Mudar'dır-, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Seleme İbnu'l-Ekva'nın azadlısı Yezid'den, (O da) Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
"Şu ayet, yani *"O (orucu tutmaya) gücü yeten (ama onu tutmayanlar) üzerine, bir yoksul doyumu fidye gerekir"*[82] ayeti nazil olduğunda, oruç tutmayıp fidye vermek isteyen kimseler (böyle) yaparlardı. Nihayet, o (ayetten) sonraki ayet nazil oldu da onun hükmünü yürürlükten kaldırdı, (onu neshetti).[83]

Açıklama

Bu Hadis, Ramazan orucunda kısmi bir tedriciliğin olduğunu göstermektedir. Bu ve ilgili diğer Hadislere göre Ramazan orucu ilk farz kılındığında isteyenler, oruç tutmaya güçleri yettiği halde tutmayıp yerine fidye verebiliyorlardı. Ramazan orucu kendilerine ağır ve fazla gelenler için alıştırma safhası olan bir müddetten sonra bu kolaylık kaldırılmış ve oruç tutmamayı caiz kılan bir mazereti bulunmayan herkesin Ramazan orucunu tutması emredilmiştir. Bu da müteakip ayetteki şu cümle ile olmuştu: "*O halde sizden kim bu ayda hazır bulunursa, onda oruç tutsun."* Bu ayetlerin tefsirinde âlimlerin ekserisinin görüşü böyledir. Bununla beraber yine âlimlerin çoğu, oruca mukabil yoksul doyurma hükmünün, oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlı kimse hakkında bakî olduğunu söylemişlerdir. Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, "yoksul yedirme" hükmü de herkes için kaldırılmıştır. Yani O'na göre oruç tutmaya gücü yetmeyen ihtiyar kimse, oruca mukabil fakir doyurmakla mükellef değildir. Burada bu ayetler arasında neshin olmadığına kani olup, bilhassa Bakara Suresi 184. ayetindeki mezkur cümleyi farklı şekillerde tefsir eden âlimlerin olduğunu da belirtelim. Ayrıca bazı âlimlere göre Bakara Sûresi, 184. ayetindeki mezkur cümleyi, aynı ayetin devamındaki; *"Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır"* cümlesi neshetmiştir. Bu ayetler arasında neshe kani olan âlimler ise, nasihin, müteakip 185. ayet içindeki mezkur cümle olduğunu söylemişlerdir. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.[84]

30. Nafile Olarak Oruçlu Sabahlayan, Sonra Orucunu Açan Kimse Hakkında

1742. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'dan, (O) Ümmü Hâni'nin kızının oğlu veya Ümmü Hâni'nin oğlunun oğlu Harun'dan, (O da) Ümmü Hâni'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), (birgün) kendisi oruçlu iken yanma girmişti. Derken (içinde içilecek birşey bulunan) bir kap getirilmiş, O da içmiş, sonra (kabı) kendisine vermiş, kendisi de içmişti. (O zaman Ümmü Hâni' orucunu bozduğunu, ne yapması gerektiğini sormuş), Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"Şayet (bozduğun bu oruç) Ramazan (orucunun) kazası idiyse (yerine) bir gün oruç tut. Nafile idiyse, onu istersen kaza et, istersen kaza etme."[85]
1743. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Cerir, Yezid b. Ebi Ziyâd'dan, (O) Abdullah ibnu'l-Haris'ten, (O da) Ümmü Hâni1 den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Mekke'nin fethedildiği gün(ler)de (bir gün) Hz. Fâtıma gelip Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soluna, Ümmü Hâni' ise sağına oturmuştu. (Ümmü Hâni', sözüne devamla) dedi ki, derken hizmetçi kadın, içinde bir içecek bulunan bir kap getirip O'na vermiş, O da ondan içmiş, sonra onu Ümmü Hâni'ye vermiş, O da ondan içmiş, ardından şöyle demişti:
"Ya Rasulullah, gerçekten ben orucumu bozdum. Ben oruçlu idim!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na;
"Bir şey mi kaza ediyordun?" diye sormuş, O;
"Hayır!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"O halde, nafile idiyse, (orucunu bozman) sana zarar vermez!" buyurmuştu.[86]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ben bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyorum."[87]

Açıklama

Bu Hadis, nafile olarak tutulmakta olan bir orucu bozmanın caiz olduğunu ve kaza edilmesinin gerekmediğini göstermektedir. Şafiiler ve Hanbeliler, bu Hadise uygun görüş beyan etmiş ve başlanılmış nafile bir orucu bitirmenin müstehab olduğunu, ancak, bir özürden dolayı bozulması halinde bunun günah olmayacağını, kazasının da gerekmeyeceğini söylemişlerdir. Bununla beraber onlara göre, bozulan nafile bir orucun kaza edilmesi müstehabdır. Hanefilerle Malikiler ise, konuyla ilgili diğer delillere dayanarak, başlanılan nafile bir orucun bitirilmesinin vacip olduğunu ve özürsüz olarak onu bozmanın caiz olmadığını açıklamışlardır. Onlara göre nafile bir oruç, özürsüz olarak bozulursa günah işlenmiş olur ve bu orucun kaza edilmesi gerekir. Nafile bir oruç, bir özürden dolayı bozulursa, Hanefi'lere göre yine kazası gerekir, Malikilere göre ise, nafile bir orucu, bir özürden dolayı bozmak günah olmadığı gibi, onun kazası da gerekmez. Burada, İbn-i Hümam (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı Hanefi âlimlerin, nafile bir orucu özürsüz olarak bozmanın da mubah olduğu görüşünü tercih ettiklerini kaydedelim.[88]

31. Oruçlu İken Yemeğe Çağrılan Kimse, "Gerçekten Ben Oruçluyum" Desin

1744. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Biriniz oruçlu iken yemeğe çağrıldığı zaman, "gerçekten ben oruçluyum" desin."[89]

32. Oruçlunun Yanında (Birşey) Yenildiğinde (Ne Olacağı) Hakkında

1745. "Bize Haşim İbmı'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Habib el-Ensari'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Ben, Leyla adlı bir azadlımızı, ninesi[90] Ümü Umara bint Ka'b'dan (naklen) rivayet ederken işittim ki, Hz. Peygamber (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) (bir gün) O'nun yanına girmiş, O da O'na bir yiyecek getirilmesini istemiş. (Yiyecek getirilince, Hz. Peygamber) O'na;
"Yiyin!" buyurmuş. Bunun üzerine O;
"Doğrusu ben oruçluyum" demiş. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş: *"Şüphe yok ki, oruçlunun yanında (birşey) yenildiğinde, (yiyenler yemelerini) bitirinceye kadar"* -(Hz. peygamber) belki de; *"yemelerini tamamlayıncaya kadar"* buyurmuştu-, *melekler ona hayır dua ederler!"*[91]

33. Şa'ban (Orucunu) Ramazan (Orucuna) Bitiştirmek

1746. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Salim'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdi ki,

O şöyle dedi:”
“Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Şaban (ayı) hariç, hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirdiğini görmedim. Çünkü O, bu (ayı), peşpeşe gelen (oruçlu) iki ay olmaları için Ramazana bitiştirirdi. O (bazan) bir ayda (o kadar) oruç tutardı ki, biz "(artık O, hiç) orucunu açmayacak" derdik. (Bazan de o kadar) orucunu açardı ki, biz "(artık O, hiç) oruç tutmayacak" derdik!”[92]

34. Şaban’ın Yarıya Varmasından Sonra Oruç Tutma Yasağı

1747. “Bize Abdussamed b. Abdulvaris haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman el-Hanefî -ki O'na, Abdurrahman b. İbrahim denilir-, el-Ala'dan, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:”
"Şa’banın yarısı olunca oruç tutmaktan (kendinizi) alıkoyunuz!"[93]
1748. “Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) el-Alâ'dan, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen), bunun (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi.”[94]

Açıklama

Bu Hadis, Şaban ayının ikinci yarısında oruç tutmanın menedildiğini göstermektedir. Birçok Şafii âlim, bu Hadisi zahiri manasıyla anlamış ve oruç tutanın mutadı olan bir oruç olmadıkça veya ilk yarısıyla birleştirilmedikçe, Şa’banın ikinci yarısında oruç tutmanın yasak olduğunu söylemişlerdir. Alimlerin cumhuru ise, ilgili diğer Hadislere dayanarak, "şek günü" hariç, Şa’banın ikinci yarısında oruç tutmanın mubah olduğunu açıklamışlardır. Onlara göre bu Hadis zayıf olup, delil olmaya elverişli değildir. Ancak İbn Hibban (Rahmetullahi Aleyh), İbn Hazım (Rahmetullahi Aleyh) ve İbn Abdi'1-Berr (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisin sahih, Tirmizi (Rahmetullahi Aleyh) ise hasen-sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda bu Hadisteki men', Şa’banın ikinci yarısında ya Ramazan orucuna bir mukaddime ve bir ihtiyat niyetiyle, ya da ilk yarısıyla bitiştirilmeyerek tutulan oruçla alâkalıdır.[95]

35. Ayın Sonunda Oruç Tutmak

1749. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Cureyri, Ebu'1-Alâ' ibni'ş-Şıhhîir'den, (O) Mutarrif’ten, (O da) İmran b. Husayn’dan (naklen) haber verdi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adama;
"Bu ayın "serer'inde oruç tuttun mu?" buyurdu. O da;
"Hayır" dedi. (O zaman Hz. Peygamber);
"Ramazan orucunu (bitirip) açtığın zaman, iki gün oruç tut" buyurdu.[96]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Ayın) "sereri", "sonu" demektir."[97]

Açıklama

Bazı âlimler "ayın sereri"nin "ayın ortası" manasına geldiğini söy-lemişlerse de, âlimlerin cumhuruna göre "ayın sereri", "ayın sonu" demek olup, bununla da ajan 28. ve 29. günleri ile, ay otuz çektiğinde, 30. günü kastedilmektedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ramazan orucuna bir-iki gün öncesinden başlamayı menettiği için, bu Hadis şu şekilde yorumlanmıştır: Zikri geçen Sahabi, ayın sonunda oruç tutmayı âdet haline getirmişti. Sonra Hz. Peyamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazana bir-iki gün öncesinden başlamayı menettiğini duyunca bu âdetini terketmişti. Halbuki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu yasağından, nezr ettiği ve âdet edindiği oruç günleri, Ramazanın bir-iki gün öncesine rastlayanların oruç tutmasını istisna etmişti. Bu sebeple Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi Sellem) o Sahabiye, âdet edindiği orucunu tutmasını emretmişti.[98]

36. Hz. Peygamberin Orucu Hakkında

1750. “Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cubeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:”
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazan'dan başka hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmemiştir. Gerçekten O oruç tuttuğunda, biri;
"Hayır, vallahi O (artık hiç) orucunu açmayacak!" diyecek kadar (fazla) oruç tutardı. Orucunu açtığında ise, biri; "Hayır, vallahi O (artık hiç) oruç tutmayacak!" diyecek kadar (fazla) orucunu açardı.[99]

Açıklama

Daha önce Hz. Ümmti Seleme'nin (Radıyallahu Anha), Hz. Peygamber'in Şaban ayını tam olarak oruçlu geçirdiğini belirten bir haberi geçmişti (bkz. 1746. Hadis). Bu sebeple ya İbn Abbas (Radıyallahu Anh), Hz. Peygamber'in Şaban ayını tam olarak oruçlu geçirdiğini bilmediğinden yukarıdaki sözü söylemiştir, yahut Hz. Ümmü Seleme (Radıyallahu Anha) mezkur sözüyle, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şaban ayının ekserisini oruçlu geçirdiğini kasdetmiştir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Şaban ayını, muhtemelen bazan tamamıyla oruçlu geçirmiş, bazan da, bunun vacib olmadığını ifade için kısmen oruçlu geçirmiştir.[100]

37. Senenin Her Günü Oruç Tutmaktan Men'

1751. “Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) Katâde'den, (O), Mutarrif b. Abdillah ibni'ş-Şihhîr'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:”
(Bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında, senenin her günü (daima) oruç tutan bir adamdan bahsedildi de, O şöyle buyurdu:
"(Bu adam) ne oruç tutmuş, ne oruç tutmamış!"[101]

38. Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında

1752. “Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize el-Avvam rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman rivayet etti ki; O, İbn Ebi Süleyman'dan işitmiş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:”
“Dostum (Hz. Peygamber) bana, (hiç) terketmeyeceğim üç şeyi, yani mutlaka vitir (namazını kılarak) uyumamı, her aydan üç gün oruç tutmamı ve kuşluğun iki rekat (namazını) bırakmamamı tavsiye etti.”[102]
1753. “Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abbas el-Cureyri'den, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Ebu Hü-reyre'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti.”[103]
1754. “Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muaviye b. Kurre'den (O), babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:”
"Ak (günlerde) oruç tutmak, senenin her günü oruç tutup iftar etmek (demektir)."[104]

Açıklama

"Ak günler: Eyyâm-ı Bid", geceleri başından sonuna kadar mehttaplı olmakla gece-gündüz aydınlık olan günlerdir. Bu günler, bazı merfu

Hadislere göre hicri-kameri ayların 13., 14. ve 15. günleridir. Yukarıdaki Hadis bu günlerde oruç tutmanın müstehab ve tüm seneyi oruçlu geçirmek kadar sevaph olduğunu göstermektedir. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), Ebu Hüreyre'nin (Radıyallahu Anh) rivayetiyle Kurre'nin (Rahmetullahi Aleyh) bu rivayetini bir bölümde vermekle, her halde, Ebu Hüreyre'ye (Radıyallahu Anh) tavsiye edilen üç gün orucun, bu "ak günler"de tutulacak oruç olduğuna işaret etmek istemiştir. Buhari (Rahmetullahi Aleyh) de, Ebu Hüreyre'nin (Radıyallahu Anh) rivayetine; "Ak günlerde, onüç, ondört ve onbeşinci günlerde oruç tutmak" başlığını koyarak,[105] aynı kanaatte olduğuna işaret etmiştir.[106]

39. Cuma Günü Oruç Tutma Yasağı Hakkında

1755. "Bize Ebu Asım, İbn Cureyc'den, (O) Abdulhamid b. Cübeyr b. Şeybe'den, (O da) Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:" Cabir'e,
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), cuma günü oruç tutmayı menetti mi?" dedim. O da;
"Evet! Şu Ev'in, (Kabe'nin) Rabb'ine andolsun ki, (onu yasaklamıştı)!" cevabını verdi.[107]

40. Cumartesi Günü Oruç Tutmak Hakkında

1756. "Bize Ebu Asım, Sevr'den, (O da) Halid b. Ma1 d an'dan (naklen) haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Abdullah b. Busr, "es-Sanıma" denilen kızkardeşinden (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Size farz kılınmış olan (oruçlar) hariç, cumartesi günü (nafile olarak) oruç tutmayın. Şayet biriniz sadece şunun gibi bir şey veya bir ağaç kabuğu bulsa da, onu (bile) çiğnesin, (oruç tutmasın)."[108]

Açıklama

Bu Hadis, zahiri manasıyla, cumartesi günü nafile oruç tutmanın mutlak olarak menedildiğini göstermektedir. Ancak diğer bazı Hadisler göz önüne alınınca anlaşılmıştır ki, bu Hadiste yasaklanan, yalnızca cumartesi günü nafile oruç tutmaktır. Cumartesi gününe cumayı veya pazan ekleyerek nafile oruç tutmakta ise bir mahzur yoktur. Hanefi'ler, Şafiiler ve Hanbeliler bu görüştedirler. Bu durumda cumartesi oruç tutma yasağının hikmeti, bu günü, yahudiler gibi ibadetle geçirerek ta'zim etmemek ve böylece onlara muhalefet etmektir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ile bir grup âlim ise, tek başına da olsa, cumartesi günü nafile oruç tutmanın mekruh olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bu Hadis mensuh veya mensuh olmadığı kabul edilse de, delil olarak kullanılamayacak kadar zayıf bir Hadistir. Ebu Davud (Rahmetullahi Alayh) de bu Hadisin mensuh olduğu görüşündedir. Buna göre, "ilk zamanlarda Hz. Peygamber'in, vahyin gelmediği hususlarda yahudilere uyma şeklindeki uygulamasına uygun olarak, yahudilerin haftalık bayram günü olan cumartesi günü oruç tutmak yasaklanmış, sonra bu hüküm kaldırılmıştı" denebilir. Ancak Hadisin mensuhluğunu gösterecek bir delil de yoktur.[109]

41. Pazartesi Ve Perşembe Günleri Oruç Tutmak Hakkında

1757. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya'dan, (O da) Amr İbnu'l-Hakem b. Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki, Kudâme b. Maz'un'un azadlısı kendisine rivayet etmiş ki, Usâme'nin azadlısı O'na rivayet etmiş ki, O şöyle demiş:"
"Usâme, Vadi'l-Kura'da[110] kendisine ait bir mülke giderdi de, pazartesi ve perşembe (günleri) yolda (nafile) oruç tutardı. Bunun üzerine ben kendisine dedim ki,"
"Niçin yolculukta pazartesi ve perşembe (günleri) oruç tutuyorsun? Halbuki sen yaşlandın ve kuvvetten düştün -veya bünyen zayıflaştı-!" O da şöyle karşılık verdi:
"Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pazartesi ve perşembe (günleri) oruç tutardı ve O şöyle buyurmuştu:"
"Şüphe yok ki, insanların amelleri (yüce Allah'a) pazartesi ve perşembe günleri arzolunur."[111]
1758. "Bize Ebu Asım, Muhammed b. Rifa'a'dan, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Ben, kendilerine (niçin bu günlerde oruç tuttuğunu) sormuştum da, O şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, ameller (yüce Allah'a) pazartesi ve perşembe günleri arzolunur."[112]

42. Davud Orucu Hakkında

1759. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Amr -yani İbn Dinâr-'dan, (O) Amr b. Evs'ten, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki; O (sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle dedi:"
"Allah'ın (Celle Celaluhu) en çok sevdiği (nafile) oruç, Davud'un (tuttuğu gibi tutulan) oruçtur. O, bir gün oruç tutar, bir gün orucunu açardı. Allah'ın (Azze ve Celle) en çok sevdiği (nafile) namaz da Davud'un (kıldığı gibi kılınan) namazdır. O (gecenin) yarısını namazla, üçte birini uykuyla, altıda birini ise tesbihatla, ("sübhanellah" demekle, Allah'ı zikirle) geçirirdi."
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bu son cümle, yanılgı veya hatadır. O, muhakkak ki şöyledir: O gecenin yarısını uykuyla, üçte birini namazla, altıda birini tesbihatla geçirirdi."[113]

43. Fıtır (Ramazan Bayramı) Günü İle Kurban (Bayramı) Günü Oruç Tutma Yasağı

1760. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Abdulmelikten, (O) Umeyr'den, (O) Ziyad'ın azadlısı Kaza'a'dan, (O) Ebu Said el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"İki günde, fıtır (Ramazan bayramı) günü ile kurban (bayramı) gününde oruç tutmak yoktur!"[114]

44. Şevval (Ayından) Altı (Gün) Oruç Tutmak

1761. "Bize Nuaym b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Safvan ve Sa'd b. Saîd, Ömer b. Sabit'ten, (O) Ebu Eyyub'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler ki, O şöyle buyurdu:"
"Kim Ramazan orucunu tutar, sonra buna Şevvalden altı (gün oruç) eklerse, işte bu, bütün sene oruç tutmak (demektir)."[115]
1762. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bize Yahya İbnu'l-Haris ez-Zimari, Ebu Esma' er-Rahabi'den, (O da) Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"On aya mukabil bir ay, onlardan sonra da iki aya mukabil altı gün oruç tutmak, işte bu, yılın tamamını (oruçlu geçirmek demektir)."[116]
(Hz. Peygamber, bir ay ve altı gün ile) Ramazan ayını ve ondan sonraki altı günü kastediyor.[117]

45. Muharrem (Ayı) Orucu Hakkında

1763. "Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Muhamed b. Fudayl, Abdurrahman b. İshak'tan, (O da) en-Nu'man b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Bir adam Hz. Ali'ye geldi ve O'na, Ramazan ayından sonra kendisinde oruç tutacağı bir ay sordu. Hz, Ali de ona şöyle cevap verdi: Bana bunu, bir adamın Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ramazan ayından sonra yılın hangi ayında oruç tutacağını soruşunu işitmemden sonra hiç kimse sormadı, (Hz. Peygamber ona) Muharrem (ayında) oruç tutmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştu:
"Muhakak ki bu (Muharrem ayında), Allah'ın, bir topluluğun tev-besini kabul ettiği ve (yine) onda bir topluluğun tevbesini kabul edeceği bir gün vardır."[118]

1764. "Bize Zeyd b. Avf haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) Muhammed İbnu'l-Munteşir'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan ayından sonra en fazilteli oruç, Allah'ın "Muharrem" adını verdiğiniz ayında (tutulan oruçtur)."[119]
1765. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip, Yahya b. Hassan da haber verip (dediler ki), bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den, (O) Humeyd b. Abdirrahman el-Hımyeri'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan ayından sonra en faziletli oruç, Muharrem (orucudur)."[120]

Açıklama

Muharrem ayı, Hicri senenin ilk ayı ve kendilerine saygı gösterilen, zamanlarında savaş yapılmasını Allah Azze ve Celle'nin haram kıldığı dört "haram ay"dan[121] biridir. Bu aya "Allah ayı" denmesinin hikmeti ise, muhtemelen, mezkur dört ayın sene içindeki ilki olmasındandır. Muharrem orucunun faziletinin de, bir bakıma, yılın ilk günlerini ferdin ve toplumun maddi-manevi eğitiminde büyük katkıları olan oruç ibadeti ile geçirmekten kaynaklanması muhtemeldir.[122]

46. Aşura Günü Oruç Tutmak Hakkında

1766. "Bize Seni b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye, yahudiler aşura gününde oruç tutarlarken gelmişti. Derken onlara (bu orucun sebebini) sormuş, onlar da;
"Bu (gün), Musa'nın, Firavn'a galip geldiği gündür. (Bunun için bu günde oruç tutarız)" cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ashabına) şöyle buyurmuştu:
"Siz Musa'ya daha layık, daha yakınsınız. Binaenaleyh, siz de bu (günde) oruç tutunuz!"[123]
1767. "Bize Ubeydullah b. Abdi İme cid haber verip (dedi ki), bize İbn Ebu Zi'b, ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, (O şöyle dedi): Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aşura gününde oruç tutar, o günde) oruç tutmayı bize emrederdi.[124]
1768. Bize Ebu Asım, Yezid b. Ebi Ubeyd'den, (O da) Seleme ibnu'l-Ekva'da (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), aşura günü Eslem'li bir adamı (şöyle demek üzere) göndermişti: *"Bugün aşura günüdür. Kim yemiş-içmişse, günününgeri kalanını (birŞey yiyip içmeksin) tamamlasa Kim yememiş-içmemişse, bu (gün) oruç tutsun!"*[125]
1769. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. İshak'tan, (O) Nafi'den, (U da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bu (gün) aşura günüdür, Kureyş (kabilesi mensupları) cahiliye döneminde o (gün) oruç tutarlardı. Artık sizden kim o (gün) oruç tutmayı arzu ederse, o (gün) oruç tutsun. Sizden kim de onu terketmeyi arzu ederse, terketsin, (o gün oruç tutmasın)!"
(Nâfi1 dedi ki); İbn Ömer, (mu'tad) orucuna rastlaması hariç, o (gün) oruç tutmazdı.[126]
1770. "Bize Abdulvehhab b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. İshak, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Aşura günü, Kureyş'in cahiliyye (döneminde) oruç tuttukları bir gündü. Rasulullah (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) de Medine'ye geldiğinde o (günde) oruç tutmuş ve o (günde) oruç tutulmasını emretmişti. Nihayet Ramazan (orucu) farz kılınınca, farz kılınan (oruç) Ramazan orucu olmuş ve aşura günü (farz olarak oruç tutmak) terkedilmişti. Ondan sonra dileyen o (günde) oruç tuttu, dileyen (o günde oruç tutmayı) bıraktı.[127]

Açıklama

Aşura günü, Hicri yılın ilk ayı olan Muharremin onuncu günüdür. Kureyşliler, cahiliyye döneminde bu güne saygı gösteriyorlar, bu sebeple o gün oruç tutuyorlardı. Kabe'nin örtüsünü o gün giydiriyorlardı. Bu gelenek onlara, muhtemelen, Hanifler gibi eski semavî din mensuplarından intikal etmiş idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisine Peygamberliğin gelmesinden önce ve sonra bu günde oruç tutmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince, bu günde oruç tutmalarını müslümanlara da emretmişti. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimlere göre aşura orucu, Ramazan orucunun farz kılınmasına kadar vacib, diğer bazılarına göre ise Sünnet-i Müekkede idi. Her halükârda, Ramazan orucunun farz kılınmasıyla aşura orucu müstehab olmuştu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) daha sonra ise, yahudilere muhalefet edilmesi için bunun, aşura gününün önüne veya sonrasına bir gün ilâvesiyle tutulmasını emretmişti. Asr-ı Saadet'te yahudiler de "aşura" gününde oruç tutarlardı. Yahudilerin bu orucu, muhtemelen, onların "yom kippur = mağfiret günü" oruçlarıdır. Onlar "kippur" orucunu, kendi takvimlerine göre yılın ilk ayı olan "tişri"nin (ekim ayı) onuncu günü tutarlar. Böylece, 1766. Hadiste geçen, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelişinde yahudileri oruçlu bulması hadisesi de açıklık kazanmaktadır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem) hicret ettiğinde 12 Rebiülevvelde, yani 24 Eylülde Küba'ya gelmiş, orada 14 gün kaldıktan sonra, 7-8 ekimde Medine'ye hareket etmişti. İşte, yahudiler 10 Ekimde kippur günü orucunu tuttuklarına göre, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Medine'ye vardığında veya Medine'ye vardığının ilk günlerinde onları, bu orucu tutarlarken bulmuş olmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki, geleneklerine çok bağlı olan yahudilerin, kendi takvimlerine göre yılın ilk ayının onuncu günü tuttukları bu oruç, Kureyşlilerle müslümanlara, kendi takvimlerine göre yılın ilk ayının (Muharremin) onuncu (aşura) günü tutulan bir oruç şeklinde geçmişti. Allahu alem.[128]

47. Arafe Günü Oruç Tutmak Hakkında

1771. "Bize Vehb b. Cerir haber verip (dedi ki), bize Musa b. Uleyy, babasından, (O da) Ukbe b. Âmir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Arafe günü ile "teşrik" günleri, biz Ehl-i İslam'ın bayramlarıdır. Bu (günler) yeme-içme günleridir!"[129]
1772. "Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki), bize İsmil b. Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi Necih, babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"İbn Ömer'e, arafe günü orucu soruldu da, O şöyle cevap verdi: Ben, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Ebu Bekr ile birlikte hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Ömer'le birlikte hac yaptım; O, bu (günde) oruç tutmadı. Osman'la birlikte hac yaptım, O da, bu (günde) oruç tutmadı. Ben de ne bu (günde) oruç tutuyorum, ne bu (günde oruç tutulmasını) emrediyorum, ne de bundan menediyorum."[130]

Açıklama

Arafe günü, Zilhicce ayının 9. günüdür. Yani kurban bayramından bir önceki gündür. Türkçede Ramazan bayramından bir önceki güne de "arafe" denmektedir. Tabiatiyle bu kullanışın buradaki oruç meselesiyle bir alâkası bulunmamaktadır. Yukarıdaki Hadislerde, kurban bayramından bir Önceki arafe gününde oruç tutma konusunda sarih bir yasaklama yoktur. 1771. Hadisteki; "Bu (günler) yeme-içme günlerdir" cümlesinin zahirinden de, kurban bayramının ilk günü ile "teşrik günleri" anlaşılmıştır. Bununla beraber hem arafe günü oruç tutmayı yasaklayan, hem bu günde oruç tutmayı teşvik eden Hadisler vardır. Birbirine zıt (muhtelif) görülen bu Hadisler farklı durumlarla, farklı kimselerle alâkalıdırlar. Şöyle ki, hacda olmayan kimselerin arafe günü oruç tutmaları, hacda olanların ise tutmamaları müstehabdır. Hacda olan bir kimse arafe günü oruç tutması halinde güçten düşecekse, onun oruç tutması mekruhtur. Çünkü bu kimse, bu halde, o gün yapılacak olan zikir, dua ve benzeri ibadetleri hakkıyla yapamaz.[131]

48. Teşrik Günlerinde Oruç Tutma Yasağı

1773. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, (O) Nafi' b. Cübeyr'den, (O da) Bişr b.

Suhaym'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na -veya bir adama-, teşrik günlerinde şöyle bağırmasını emretti: *"Gerçek şu ki, Cennet'e ancak mümin kimse girecektir. Bu (teşrik günleri), yeme-içme günleridir!"*[132]
1774. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yezid b. Abdillah, Akil'in azadlısı Ebu Murre'den (naklen) rivayet etti ki,"
(Bir gün) O ve Abdullah b. Amr, Amr ibnu'l-As'ın huzuruna girmişlerdi. O (gün), kurban bayramının (birinci) gününün ertesi günü veya ertesi gününden sonraki gündü. Amr da onlara bir yiyecek ikram etmişti. Bunun üzerine Abdullah;
"Gerçekten ben oruçluyum" demişti. O zaman Amr da şöyle demişti:
"Orucunu boz. Çünkü bu (günler), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize, oruçların açılmasını emrettiği, bizi oruç tutmaktan menettiği günlerdir." Bunun üzerine Abdullah orucunu bozup yemiş, ben de O'nunla birlikte yemiştim."[133]

Açıklama

Kurban bayramının birinci gününden (yevm-i nahr) sonraki üç güne "teşrik günleri" denir. "Teşrik'in sözlük manalarından birisi, "güneşte et kurutmak"tır. Bir görüşe göre Araplar bu günlerde kurban etlerini güneşte kuruttuklarından dolayı bu günlere bu isim verilmiştir. Yukarıdaki Hadis, bugünlerde mutlak olarak oruç tutmanın caiz olmadığını göstermektedir. Şafiilerin meşhur görüşü ile Hanefilerin görüşü bu Hadisin zahirine uygundur. Şafiilerin; bir nezri, bir kaza veya keffareti olan kimsenin bugünlerde bu oruçlarını tutabileceğinde görüş birliğinde oldukları da nakledilir.[134]

49. Kişi, Üzerinde Oruç (Borcu) Olduğu HaldeÖlebilir

1775. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu Bişr'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir kadın hacca gitmeyi nezretmiş, sonra (bu nezir haccını yapamadan) ölmüştü. Bunun üzerine kardeşi Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Selîem) gelip bunu sormuş, Ra-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona; *"Onun bir borcu olsaydı, onu öder miydin?"* buyurmuştu. O;
"Evet" demiş, (Rasulullah da);
"O halde Allah'a hakkını ödeyin. Çünkü Allah Azze ve Celle, vefa gösterilmeye daha lâyıktır" buyurmuştu.
(İbn Abbas) dedi ki, "bunun üzerine (kardeşi) onun yerine oruç tutmuştu."[135]

Açıklama

Bu Hadisin muhtelif rivayetleri vardır.[136] Bu rivayetlerde bir kadının, ölen annesinin hac nezrini; bir adamın, ölen kız kardeşinin hac jezrini; bir kadının, ölen annesinin oruç nezrini; bir kadının ölen kız-kardeşinin oruç nezrini ve bir adamın, ölen annesinin oruç nezrini formalarından bahsedilmektedir. Görünüşte bunlar arasında zıtlık varsa da, bunları ölen birinin hac ve oruç nezirlerini oğlunun, kızının ve erkek kardeşi ile kız kardeşinin ayrı ayrı sormaları, ravinin de, zaman zaman bunlardan birini rivayet etmesi şeklinde anlamak mümkündür. Diğer taraftan bu rivayetler Ölenin hem hac, hem de oruç nezrinin sorulduğunu göstermektedir ki, yukarıdaki rivayette de buna bir işaret vardır. Şöyle ki, bu rivayetin başında hac nezrinin sorulmasına mukabil sonunda, "onun yerine oruç tutmuştu" denilmektedir. Bundan anlaşılıyor ki, ölenin kardeşi Hz. Peygambere (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) kız kardeşinin oruç nezrini de sormuştu. Nitekim Müslim'in (Rahmetullahi Aleyh) kaydettiği Bureyde Hadisinde de bir kadının Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip, ölen annesinin hac ve oruç nezirlerini sorduğu görülmektedir.
Ölen birinin oruç borcu yerine oruç tutmaya gelince, Ashab-ı Hadis ile eski görüşünde Şafii (Rahmetullahi Aleyh), bu Hadisi delil getirerek, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ise bunun sadece nezir oruçlarında caiz olduğunu, Ramazan orucunda yoksullara yemek yedirileceğini söylemiştir. Şafii'nin (Rahmetullahi Aleyh) son görüşüne göre ise, ölen birinin oruç borcu yerine yemek yedirilir. Ebu Hanife (Rahmetullahi Aleyh) İle Malik (Rahmetullahi Aleyh) de bu görüştedirler. Ancak onlara göre, şayet ölü vasiyyet etmiş ise, oruç borcu yerine yemek yedirilir. Tabiatiyle bu görüş sahiplerinin dayandıkları deliller vardır. Yukarıdaki Hadis ise onların bir kısmına göre "muzdarib" olup, delil olmaya elverişli değildir. Diğer bir kısmına göre onun hükmü mensuhtur. Maverdi (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu ve benzeri Hadislerde geçen "yerine oruç
tutma"yı, "oruç yerine geçecek şey" yani "yemek yedirme" olarak izafe etmiştir. Yukarıdaki Hadis, ölen birinin hac borcu yerine hac yapılabileceğini de göstermektedir.[137]

50. Orucun Fazileti Hakkında

1776. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b, Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki; O, şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Andolsun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah Azze ve Celle katında misk kokusundan daha hoştur! Oruçlunun iki de sevinci vardır: Orucunu açtığında (Allah'ın bir emrini yerine getirmiş olmaktan dolayı) bir sevinç, Kıyamet gününde (Allah 'in mükâfaatına kavuşmuş olmaktan dolayı) bir sevinç!"*[138]
1777. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Âmr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu:"
"Yüce Allah buyurur ki; Ademoğlunun her ameli kendi içindir, -iyilikler de on mislinden yediyüz katına kadar karşılık görecektir-, (Ancak) oruç hariç! O benim içindir ve onun mükâfaatını ben vereceğim. Çünkü o, benim için yemesini ve (cinsi) arzusunu terkeder, benim için içmesini ve (cinsi) arzusunu bırakır. Binaenaleyh, o benim içindir ve onun mükâfaatını ben vereceğim!"[139]

Açıklama

Bu Hadiste geçen; "Oruç benim içindir" (veya "benimdir") ifadesi hakkında ellibeş kadar farklı izah yapılmıştır. Bunların bir kısmı şöyledir: Oruca riya girmez. 0, sırf Allah Azze ve Celle'nin rızası için yapılır. Oruç dışındaki salih amellerin mükâfaatının, 10 mislinden 700 katına kadar olacağı açıklanmıştır. Orucun mükâfaatını ise, Allah Azze ve Celle bir miktar tayini olmaksızın, ziyadesiyle verecektir. Oruçlunun yememe-içmeme-cinsel arzulardan uzaklaşma hali, Cenab-ı Hakkın sıfatlarına uygun düşmekte, yani oruçlu Allah'a (Celle Celaluhu), sıfatlarından biriyle alâkab bir işle yaklaşmaktadır. Hadisteki, "oruçlunun ağız kokusunun Allah'a hoş gelmesi" de, orucun Allah Azze ve Celle katında gördüğü kabulden kinayedir.[140]

1778. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Oruç, kalkandır!"[141]

Açıklama

Oruç; insanın, duygu ve arzularına hakim olmasını, daima Allah Azze ve Celle'nin emir ve yasaklarının şuuru içinde bulunmasını sağlayarak, böylece onu eğiterek, kendisini bu dünyada kötülüklere, gayr-ı meşru şeylere karşı, Ahiret'te ise Cehennem'e karşı koruyan bir kalkan olur. Tabiatiyle bu oruç, usul ve âdabına uygun olarak tutulan, ma'siyetlerden ârî olan oruçtur. Binaenaleyh, dünyada bu neticeyi, yani kötülüklere karşı koruyan bir kalkan olmayı sağlamayan oruç, istenilen şekilde tutulmamış demektir. Aynı durumu, namazla alâkalı olarak şu Ayette de görebiliriz: *"Şüphe yok ki namaz, yüz kızartıcı ve kötü işlerden meneder!"*[142]

51. Oruçlunun, Yanlarında Orucunu Açtığı Kimselere Dua Etmesi

1779. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hişam ed-Destüvâî, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) insanların yanında orucunu açtığı zaman şöyle (dua) buyururdu:"
"Yanınızda, oruç tutanlar oruçlarını açsın, yemeğinizi iyiler yesin ve üzerinize (rahmet) melekler(i) insin!"[143]

52. (Zilhicce Ayının İlk) On (Gününde) Amel Yapmanın Fazileti Hakkında

1780. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Ben Müslim el-Batin'i, Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen, şöyle rivayet ederken) işittim: (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"
"(Başka) günlerde (yapılan) hiçbir amel, Zilhicce (ayının ilk) on gününde (yapılan) amelden daha faziletli değildir!"
"Allah Azze ve Celle yolunda cihad da mı?" denildi.
"(Evet), Allah Azze ve Celle yolunda cihad da. Sadece, canını ve malını (Allah Azze ve Celle yolunda cihada) çıkarıp da hiçbir şey geri getirmeyen adamın (cihadı) hariç!" buyurdu.[144]
1781. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Asbağ, el-Kasım b. Ebi Eyyub'dan, (O) Saîd'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki, O şöyle buyurdu:" *"Allah Azze ve Celle katında; (kişinin), kurban (yani Zilhicce ayının ilk) on gününde yaptığı bir hayırdan ne daha iyi, ne de sevabı daha büyük hiçbir amel yoktur."*
"Allah Azze ve Celle yolunda cihad da mı?" denildi.
"(Evet), Allah Azze ve Celle yolunda cihad da. Sadece, canını ve malını (Allah Azze ve Celle yolunda cihada) çıkarıp da, bunlardan hiçbir şey geri getirmeyen adamın (cihadı) hariç!" buyurdu.[145]
(El-Kasım) dedi ki,
"Saîd b. Cübeyr de, bu on günün (vakti) girdiğinde, (ibadet ve diğer salih ameller yapmaya) o kadar fazla çalışırdı ki, neredeyse bu (çalışmaya) gücü yetmezdi."[146]

Açıklama

Zilhicce ayının ilk on günü, bu günlerde hac, namaz, nafile oruç, sadaka ve zikrullah gibi büyük ibadetler bir araya geldikleri için, yılın diğer günlerine nazaran bir üstünlüğe sahiptirler. Haftanın en faziletli günü cuma günü, yılın en faziletli günleri de bu günlerdir. Bazı âlimlere göre Fecr Sûresinin 2. ayetinde yüce Allah Azze ve Celle'nin yemin ettiği "on gece"den murad, bu on gündür. Bu günlerde yapılan bir ibadet, senenin diğer günlerinde yapılan bir ibadetten daha faziletlidir. Ancak, bu günlerdeki amellerin fazileti mutlak değildir. Yani bu günlerde yapılan farz bir ibadet senenin diğer günlerinde yapılan farz bir ibadetten, nafile bir ibadet de senenin diğer günlerinde yapılan nafile bir ibadetten daha faziletlidir. Yoksa yukarıdaki Hadisin manası, mesela, bu günlerde tutulan nafile bir oruç, Ramazanda tutulan farz oruçtan üstün demek değildir. Bununla beraber, ilgili rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu günlerin faziletine rağmen, ümmete farz olur endişesiyle, onlarda devamlı oruç tutmamıştı.[147]

53. Ramazan Ayının Fazileti Hakkında

1782. "Bize Ebu'r-Rebi1 ez-Zehrani rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Süheyl, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ramazan geldiği zaman göğün (rahmet) kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapatılır, şeytanlar da bukağılarla sağlam bir şekilde bağlanır."[148]

54. Ramazan Ayını İhya Etmenin Fazileti Hakkında

1783. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, Yahya b. Ebi Kesir'den, (O) Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim Ramazanı, (sevaptı olduğuna) inanarak ve sadece yüce Allah Azze ve Celle'nin rızasını, lütfunu umarak ihya eder, (ibadetle geçirirse), onun geçmiş günahları bağışlanır. Kadir gecesini ihya edenin de geçmiş günahları bağışlanır."[149]
1784. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey1, Davud b. Ebi Hind'den, (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O) Cübeyr b. Nufeyr'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi":
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Ramazan ayı orucunu tutmuştuk. " (Ebu Zerr, sözünün devamında) şöyle dedi: "Ama, yedi (gün) kalıncaya kadar bize bu aydan hiçbir şey, (hiçbir nafile namaz) kıldırmamıştı." (Ebu Zerr) dedi ki, "sonra (Ramazanın bitimine yedi gün kaldığında) bize, gecenin üçte biri geçinceye kadar nafile namaz kıldırmıştı." (Ebu Zerr) dedi ki, "(Ramazanın sondan) altıncı (gecesi) olduğunda bize nafile namaz kıldırmamıştı. (Ramazanın sondan) beşinci (gecesi) olduğunda ise bize, gecenin son yarısı geçinceye kadar nafile namaz kıldırnııştı. (O zaman) biz;
"Ya Rasulullah, bu gecenin geri kalan kısmında da nafile kılsaydık" demiştik. O da şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, bir adam imamla beraber, o namazından ayrılıncaya kadar namaz kıldığında, (bu) onun için, (bütün) gecesini namazla geçirme sayılır!" Sonra (Ramazanın sondan) dördüncü (gecesi) olduğunda (yine) bize nafile namaz kıldırmamıştı. (Ramazanın sondan) üçüncü (gecesi) olduğunda ise ailesini, kadınlarım ve halkı toplamış ve bize, "felah'ı kaçırmaktan korkuncaya kadar nafile namaz kıldırmıştı." (Cübeyr dedi ki, Ebu Zerr'e); "felah nedir?" dedik.
"Sahurdur" karşılığını verdi.-(Ebu Zerr sözüne devamla) dedi ki, "sonra (Hz. Peygamber) bu ayın geri kalan kısmında bize (gece) nafile namaz kıldırmamıştı."[150]
1785. "Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyan'dan, (O) Davud'dan, (O) el-Velid b. Abdirrahman el-Cureşi'den, (O) Cübeyr b. Nufeyr el-Hadrami'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen), onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[151]

55. Hz. Peygamberin İtirafı

1786. "Bize Asım b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Bekr b. Ayyaş, Ebu Husayn'dan, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ramazan ayının) son on gününde i'tikafa girerdi. Vefat ettiği yılda ise yirmi gün i'tikaf yapmıştı.[152]
1787. "Bize Ebu'l-Yeman rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb b. Ebi Hamza, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Ali b. Hüseyn haber verdi ki, Safîyye bint Huyey kendisine haber vermiş ki;"
O Ramazının son on gününde Mescid-i Haram'daki i'tikafi (esnasında) kendisi ziyaret etmek üzere Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş ve O'nun yanında bir müddet konuşmuş, sonra da kalkmış, (ayrılmıştı).[153]

56. Kadir Gecesi Hakkında

1788. "Bize Yazid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samît'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bize Kadir gecesini bildirmeyi isteyerek yanımıza çıkagelmişti de, müslümanlardan iki kişi (bu esnada) münakaşa yapmışlardı. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:"
"Muhakkak ki ben, size Kadir gecesini haber vermeyi isteyerek yanınıza çıkageldim. Ancak falanla falan arasında bir münakaşa vardı. Bu sebeple (Kadir gecesine dair bilgi benden alınıp) kaldırıldı. Belki (bu) daha hayırlı olur. Artık siz onu (Ramazanın) son on gününde; (yirmi) beşinci, (yirmi) yedinci ve (yirmi) dokuzuncu (günlerinde) arayınız!"[154]

1789. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yunus, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş... Ebu Seleme de, Ebu Hüreyre'den (naklen) dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Rüyamda) Kadir gecesini gördüm. Sonra ailemden biri beni uyandırdı. Bunun üzerine o (gecenin vakti hakkındaki bilgi) bana unutturuldu. Artık siz onu (Ramazanın) son on gününde arayınız!"[155]
1790. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kadir gecesini (Ramazanın) son yedi gününde arayınız!"[156]

---

[1] Buhari, Savm, 11(2/229, muallak olarak); Ebu Davud, Savm, 10(2/300); Nesai, Siyam 37(4/ 126); Tirmizi, Savm, 3(3/70); İbn Mace, Siyam, 3(1/527); Müstedrek, 1/424; İbn Huzeyme 3/204. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/6
[2] Feyzul-Kadir, 4/215.
[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/7-8
[4] Ebu Davud, Savm, 7(2/298); Nesai, Siyam, 13(4/110), 37(4/126); Tirmizi, Savm, 5(3/72); İbn Huzeyme, 3/204; Müsned, 1/226, 258., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/6-9
[5] Buhari, Savm, 11(2/229); Müslim, Siyam, 3(2/759); Ebu Davud, Savm 4(2/297)- Nesai Siyam, 10(4/108); İbni Mace, Siyam, 7(1/529); Muvatta', Siyam, 1(1/286); Müsned 2/63 Bkz' 1697. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/10
[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/10-11
[7] Buhari, Savm, 11(2/229); Müslim, Siyam, 19(2/762); Nesai, Siyam, 10(4/108); İbn Mace, Siyam, 7(1/530); Müsned, 2/263,415,469., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/11
[8] Nesai, Siyam, 12(4/109): Müsned, 1/221. Buralarda İbn Abbas'tan rivayet eden şahsın ismi, Muhamed b. Huneyn olarak geçmektedir. Hadis için ayrıca bkz. Muvatta, Siyam, 3(1/287). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/9/11-12
[9] Bu hadisi Taberani de rivayet etmiştir. Senedindeki Osman b. İbrahim, biraz zayıf "fihi za'fun" bir ravidir.) Mecmau'z Zevaid, 10/139). Bkz. Feyzu'l Kadir, 5/136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/12
[10] Tirmizi, Deavât, 51(5/504); Müsned, 1/162; Müstedrek, 4/285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/12-13
[11] Buhari, Savm, 14(2/230); Müslim, Siyam 21(2/762); Ebu Davud, Savm, 11(2/300); Nesai, Siyam, 31-32(4/122); Tirmizi, Savm, 2(3/68-69); İbn Mace, Siyam, 5(1/528); Müsned, 2/234, 281, 347., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/13-14
[12] Müslim, Siyam, 6(2/759); Ebu Davud. Savm, 4(2/297); Buhari, Savm, 11(2/229); Nesai, Siyam, 17(4/114); Muvatta, Siyam, 2(1/286); Müsned, 2/5,13,31; İbn Huzeyme, 3/206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/14
[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/14-15
[14] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/15
[15] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Nesai, Sıvam, 8(4/106); Tirmizi Savm Sıyam, 6(1/529); İbn Huzeyme, 3/208; Müstedrek, 1/297, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/15-16
[16] Bakara: 2/187.
[17] Buhari, Savm, 15(2/230); Ebu Davud, Savm, 1(2/295); Nesai, Siyam, 29(4/121);.Tirmizi, Tefsir, 3(5/210); Müsned, 4/295., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/17
[18] Bakara: 2/187.
[19] Buhari, Savm, 16(2/16); Müslim, Siyam, 33(2/726-727); Ebu Davud, Savm, 17(2/304); Nesai, Siyam, 29(4/121); Müsned, 4/377; îbn Huzeyme, 3/209., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/16-18
[20] Buhari, Savm, 19(2/232), Müslim, Siyam, 47(2/771); Nesai, Siyam, 21(4/117); Tirmizi, Savm 14(3/84); İbn mace, Siyam, 23(1/540); Müsned, 5/182, 185, 186, 188., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/18-19
[21] Buhari, Savm, 20(2/232); Müslim, Siyam, 45(2/770); Nesai, Siyam, 18(4/115)- Tirmizi Savm, 17(3/88); İbn Mace, Siyam, 22(17540); Müsned, 3/99, 215, 229., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/19-20
[22] Müslim, Siyam, 46(2/770-771); Ebu Davud, Savm, 15(2/302-303); Nesai, Siyam 27(4/ 120); Tirmizi, Savm, 17(3/88-89); Müsned, 4/197; İbn Huzeyme, 3/215., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/20
[23] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/19/20-21
[24] Ebu Davud, Savm, 71(2/329); Nesai, Siyam, 68(4/166-167); Tirmizi, Savm, 33(3/108); İbn Mace, Siyam, 26(1/542); Muvatta, Siyam, 5(17288); Müsned, 6/287; İbn Huzeyme, 3/212.
[25] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/21-22
[26] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/21-22
[27] Buhari, Savm, 45(2/241); Müslim, Siyam, 49(2/771); Tirmizi, Savm, 13(3/82); Ibn Mace, Siyam, 24(1/541); Muvatta, Siyam, 6(1/288); Müsned, 5/331, 334, 336., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/23
[28] Buhari, Siyam, 43(2/240); Müslim, Siyam, 51(2/772); Ebu Davud, Savm, 19(2/304); Tirmizi, Savm, 12(3/81); Müsned, 1/28, 35, 48., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/22-23
[29] Ebu Davud, Savın, 21(2/305); Tirmizi, Savm, 10(3/78-79); İbni Mace, Siyam 25(1/542)-Müsned, 4/17,18, 213-215; Müstedrek, 1/432., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/24
[30] Tirmizi, Savm, 82 (3/171); İbn Mace, Siyam, 45(1/555); Müsned, 4/114, 116, 5/192., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/24-25
[31] Buhari, Savm, 49(2/243); Müslim, Siyam, 58(2/775); Muvatta, Sıvam, 39(1/301))- Müsned, 2/237, 257, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/25-26

[32] Buhari, Savm, 48(2/242); Müslim, Siyam, 60(2/776); Tirmizi, Savm, 62(3/148)- Müsned 3/170, 173, 202., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/26
[33] Buhari, Savm, 48(2/242); Ebu Davud, Savm, 24(2/307); Müsned, 3/8, 30, 87., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/27
[34] Buhari, Savm, 49(2/242-243); Müslim, Siyam, 57(2/774); Müsned, 2/281, 516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/27-28
[35] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/25-28
[36] Buhari, Savm, 33(2/237); Müslim, Siyam, 103(2/789); Ebu Davud, Savm, 42(2/316); Nesai, Siyam, 58(4/158), 74(4/177); Tirmizi, Savm, 19(3/91); İbn Mace, Siyam, 10(1/531); Muvatta, Siyam, 24(1/295, mursel olarak); Müsned, 6/46, 193, 202., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/29
[37] El-Kedid, Medine ile Mekke arasında, Mekke'ye 70 km. kadar uzaklıkta bir yerin adıdır.
[38] Buhari, Savm, 34(2/238); Müslim, Siyam, 88(2/784); Ebu Davud, Savm, 42(2/316)-sai, Siyam, 54(4/154), 60(4/160); Muvatta, Siyam, 21(1/294); Müsned, 1/219, 261, 266, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/29-30
[39] Buhari, Savm, 36(2/238); Müslim, Siyam, 92(2/786); Ebu Davud Savm 43(2/317); Nesai, Siyam, 47-49 (4/146-148); Tirmizi, Savm, 18(3/89); Müsned, 3/299, 319, 352., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/30
[40] Bkz. 1718. hadis. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/31
[41] Nesai, Siyam, 46(4/146); îbn Mace, Siyam, 11(1/532); Müsned, 5/434., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/28-31
[42] Nesai, Siyam, 50-51 (4/149-151).
[43] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/31-32
[44] Sünen'in bazı nüshaları ile bazı rical kitaplarında bu Şahabının babasının ismi, Cübeyr olarak geçer.
[45] el-Fustat, Nil nehri kıyısında bugünkü Kahire'ye yakın bir şehirdir.
[46] Ebu Davud, Savm, 45(2/318); Müsned, 6/398., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/33
[47] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/32/33-34
[48] Buhari, Savm, 29(2/235, muallak olarak); Tirmizi, Savm, 27(3/101); İbn Mace, Siyam, 14(1/535); Müsned, 2/442, 470, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/34-35
[49] Ebu Davud, Savm, 38(2/314-315); İbn Huzeyme, 3/238; Müsned, 2/386, 458, 470 (Burada ve İbn Huzeyme'nin mezkur yerinde Habib, sonradan Ebu'l-Mutavvis'le karşılaşıp hadisi O'ndan, doğrudan da aldığını açıklamaktadır). Bu hadis zayıftır. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/35
[50] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/34/35-36
[51] Buhari, Savm, 30(2/235-236), Nafakât, 13(6/194); Müslim, Siyam, 81(2/781); Ebu Davud, Savm, 37(2/313); Tirmizi, Savm, 28(3/102); İbn Mace, Siyam, 14(1/534); Müsned, 2/241, 281, 516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/36-37
[52] Müslim, Siyam, 83(2/782); Ebu Davud, Savm, 37(2/313); Muvatta, Siyam, 28(1/296); Müsned, 2/516., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/37
[53] Buhari Savm, 29(2/235); Müslim, Siyam, 85-87 (2/783); Ebu Davud, Savm, 37(2/314)-Ibn Huzeyme, 3/218; Müsned, 6/140, Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/36-38
[54] Ebu Davud, Savm, 74(2/330); İbn Mace, Siyam, 53(1/560); Müstedrek, 1/436; Müsned, 3/30, 84-85., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/39
[55] Buhari, Nikah, 84,86 (6/150); Müslim, Zekat, 84(2/711); Ebu Davud, Savm, 74(2/330); Tirmiri, Savm, 65(3/151); İbn Mace, Siyam, 53(1/560); Müsned, 2/245, 316, 464; İbn Huzeyme, 3/319. Bz. 1728. hadis. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/39
[56] Tirmizi, Savm, 65(3/151); Müsned, 2/444, 476, 500. Bkz. 1727. hadis. Ebu Davud, Savm, 14 (2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/38-40
[57] Buhari, Savm, 24(2/233); Müslim, Siyam, 62(2/776); Ebu Davud, Savm, 33(2/311); Tirmizi, Savm, 31(3/106); İbn Mace, Siyam, 19(1/537-538); Muvatta, Siyam, 14(1/292); Müsned, 6/123, 234; îbn Huzeyme, 3/246. Bkz. 640. ve 1730. hadisler.
[58] Bu cümle İsmailî ile said b. Mansur'un rivayetlerinde: "Öpmenin bir hayra davet ettiğini, (götürdüğünü) görmedim" şeklindedir. (Bkz. Fethu'1-Bari, 8/295). Bu durumda yukarıdaki rivayette "hayır" kelimesi, şayet rivayette bir hata yapılmamışsa, cinsi münasebet manasına kinaye yollu kullanılmış olmalıdır. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/40-41
[59] Müslim, Siyam, 69(2/778) Müsned, 6/39, 280. Bkz. 640. ve 1729. hadisler. Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/41
[60] Ebu Davud, Savm, 33(2/311); İbn Huzeyme, 3/245; Müstedrek, 1/431; Müsned, 1/21., Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/41-42
[61] Ebu Davud, Savm, 14(2/302); Müstedrek, 1/423., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/40/42-43
[62] Buhari, Savm, 22(2/232); Müslim, Siyam, 78(2/780-781); Ebu Davud, Savm, 36(2/312)-Tirmizi, Savm, 63(3/149); Muvatta, Siyam, 12(1/291); Müsned, 6/34), 36, 203. Bkz. 1734. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/443-44
[63] Buhari, Savm, 26(2/234); Müslim, Siyam, 171(2/809); Ebu Davud, Savm, 39(2/315)- Tirmizi, Savm, 26(3/100); İbn Mace, Siyam, 15(1/535); Müsned, 2/395, 425, 489., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/44
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/45
[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/44-45
[66] Ebu Davud, Savm, 32(2/310-311); Tirmizi, Savm, 25(3/99, muallak olarak); Müsned, 5/ 277, 6/443; Müstedrek, 1/426; İbn Huzeyme, 3/224-225., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/46
[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/46-47
[68] Ebu Davud, Savm, 32(2/310); Tirmizi, Savm, 25(3/98); İbn Mace, Siyam, 16(1/536); Müs-ned, 2/498; Mustedrek, 1/427; İbn Kuzeyine, 3/226.

[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/47-48
[70] Ebu Davud, Savm, 28(2/308); İbn Mace, Siyam, 18(1/537); Müsned, 4/122-125; Müstedrek, 1/428, 429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/48-49
[71] el-Baki', Medine mezarlığıdır.
[72] Ebu Davud, Savm, 28(2/308); İbn Mace, Siyam, 18(1/537), Müsned, 5/277, 280, 282; Mustedrek, 1/427; İbn Huzeyme, 3/226. Bkz. Tirmizi, Savm, 60(3/145).
[73] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/49
[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/48/49-50
[75] Nesai, Siyam, 43(4/139); İbn Huzeyme, 3/194; Müsned, 1/196.
[76] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/51
[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/50-51
[78] Ebu Davud, Savm, 31(2/310); et-Tarihu'1-Kebir, el-Buhari, 7/398; Beyhaki, 4/262; Fir-devs, 5/72. Bu hadis, ravilerinden Abdurrahman ile babası Nu'man'ın zayıflıklarından dolayı, zayıftır. Ebu Davud'un, mezkur yerde nakline göre, Yahya b. Main de, bu hadisin munker olduğunu söylemiştir. Hadiste geçen "ismid" ise, siyah sürme taşıdır.
[79] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/52
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/51-52
[81] Bakara: 2/185.
[82] Bakara: 2/184.
[83] Buharı, Savm, 39(2/238, muallak olarak), Tefsir, 2/25 (5/155); Müslim, Siyam, 149-15 («/ 802); Ebu Davud, Savm, 2(2/296); Nesai, Siyam, 63(4/161); Tirmizi, Savm, 75(3/162). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/53
[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/53-54
[85] Tirmizi, Savm, 34(3/109); Müsned, 6/341-343,424; Dârekutni, 2/174. Bu hadisin senedi zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/55
[86] Ebu Davud, Savm, 72(2/329).
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/56
[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/55/56-57
[89] Müslim, Siyam, 159(2/805-806); Ebu Davud, Savm, 76(2/331); Tirmizi, Savm, 64(3/150); İbn Mace, Siyam, 47(1/556); Müsned, 2/242., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/57
[90] Yani Habib'in kendi ninesi.
[91] Tirmizi, Savm, 67(3/153-154); İbn Mace, Siyam, 46(1/556); Müsned, 6/365,439; Tayalisi, s. 232., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/58
[92] Ebu Davud, Savm, 11(2/300); Nesai, Siyam, 33, 34(4/123); Tirmizi, Savm, 37(3/113); İbn Mace, Siyam, 4(1/528); Müsned, 6/300, 311., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/59
[93] Bundan sonraki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/60
[94] Ebu Davud, Savm, 12(2/300-301); Tirmizi, Savm, 38(3/115); İbn Mace, Siyam, 5(1/528); Müsned, 2/442., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/60
[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/59/60-61
[96] Buhari, Savm, 62(2/247); Müslim, Siyam, 199-201(2/820-821); Ebu Davud, Savın, 8(2/ 298); Müsned, 4/428, 439, 443.
[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/61-62
[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/61-62
[99] Buharı, Siyam, 53(2/244); Müslim, Siyam, 178-179 (2/811); Ebu Davud, Savm, 55(2/ 323); Nesai, Siyam, 70(4/169); İbn Mace, Siyam, 30(1/546); Müsned, 1/227; Tayalisi, s. 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/63
[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/62-63
[101] İbn Mace, Siyam, 28(1/544); Müsned, 4/24-26; Tayalisi, s. 156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/63-64
[102] Bkz. 1462. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/64-65
[103] Tayâlisî, s. 315. Ayrıca bkz. 1462. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/65
[104] Müsned, 3/435, 5/34, 35; Tayalisi, s. 144-145. Bu hadisi Bezzar ve büyük Mu'cem'inde Taberani de rivayet etmişlerdir (Mecmâu'z-Zevaid, 3/196). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/65
[105] Buhari, Savm, 60(2/247).
[106] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/64/65-66
[107] Buhari, Savm, 63(2/248), Müslim, Siyam, 146(2/801); İbn Mace, Siyam, 37(1/549); Müsned, 3/312., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/66
[108] Ebu Davud, Savm, 51(2/320); Tirmizi, Savm, 43(3/120); İbn Mace, Siyam, 38(1/550); Müsned, 6/368, 369., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/67
[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/67-68
[110] Vadi'1-Kura, Medine ile Hayber arasında, içinde birçok köy bulunan bir vadidir. Hz. Peygamber burayı, Hayber'in fethinden sonra h. 7. yılın CumadelâhİIre ayında fethetmişti.
[111] Ebu Davud, Savm, 60(2/325); Nesai, Siyam, 70(4/171-172); Müsned, 5/200; Tayâlisî, s. 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/69
[112] Tirmizi, Savm, 44(3/122), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/68-69
[113] Dârimî'nîn bu tashihi, isabetli olmalıdır. Hadis, şu eserlerde de böyle veya buna yakın bir şekilde rivayet edilmiştir: Müslim, Siyam, 189, 190(2/816); Ebu

Davud, Savm, 67(2/327-328); Nesai, Siyam, 69(4/168); îbn Mace, Siyam, 31(1/546); Müsned, 2/160, 206., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/70

[114] Buhari, Savm, 66-67(2/249-250); Müslim, Siyam, 140(2/799); Ebu Davud, Savm, 48(2/ 319-320); Tirmizi, Savm, 58(3/142); îbn Mace, Siyam, 36(1/549); Müsned, 3/7, 34, 66, 71., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/71

[115] Müslim, Siyam, 204(2/822); Ebu Davud, Savm, 58(2/324); Tirmizi, Savra, 53(3/132); İbn Mace, Siyam, 33(1/547); Müsned, 5/417, 419; Tayâlisî, s. 81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/72

[116] İbn Mace, Siyam, 33(1/547); Beyhaki, 4/293; Müsned, 5/280; İbn Huzeyme, 3/298; Firdevs, 2/395.

[117] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/71-72

[118] Tirmizi, Savm, 40(3/117-118); Müsned, 1/154, 155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/73

[119] Müslim, Siyam, 203(2/821); İbn Mace, Siyam, 43(1/554); Müsned, 2/303, 329, 342., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/74

[120] Müslim, Siyam. 202(2/821); Ebu Davud, 55(2/323); Nesai, Kiyamul-Leyl, 6(3/168)- Tir-mizi, Salat, 324(2/301), Savm, 40(3/117); Müsned, 2/344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/74

[121] Bkz. Tevbe: 9/36. öbür haram aylar Receb, Zilkade ve Zilhicce'dir.

[122] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/73/74-75

[123] Buhari, Savm, 69 (2/251), Tefsir, 10(5/211), 20(5/239); Müslim, Siyam, 127(2/795); Ebu Davud, Savm, 64(2/326); İbn Mace, Siyam, 41(1/552); Müsned, 1/291,310, 336; İbn Huzeyme, 3/286., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/75-76

[124] Buhari, Savm, 69(2/250); Müslim, Siyam. 115(2/792); İbn Mce, Siyam, 41(1/552); Müsned, 6/248.

[125] Buhari, Savm, 69(2/251); Müslim, Siyam, 135(2/798); Müsned, 4/47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/776-77

[126] Müslim, Siyam, 118-119(2/793); Ebu Davud, Savm, 64(2/326); îbn Mace, Siyam, 41(1/ 553); İbn Huzeyme, 3/284; Müsned, 2/57,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/77

[127] Buhari, Savm, 1(2/226); Müslim, Siyam, 113-116(2/792); Ebu Davud, Savm, 64 (2/ 326); Tirmizi, Savın, 49(3/127); Muvatta, Siyam, 33(1/299); İbn Huzeyme, 3/283; Müsned, 6/ 29, 50, 162., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/77-78

[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/75/77-78

[129] Ebu Davud, Savm, 49(2/320); Nesai, Menasik, 194 (5/203); Tirmizi, Savm, 59 (3/143); Müsned, 4/152; Müstedrek, 1/434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/79

[130] Tirmizi, Savm, 47(3/125); Müsned, 2/47,50,114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/80

[131] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/79/80-81

[132] Nesai, İman, 7(8/92); İbn Mace, Siyam, 35(1/548); Müsned, 3/415, 3/335., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/81

[133] Ebu Davud, Savm, 49(2/320); Müsned, 4/197; İbn Huzeyme, 3/311; Müstedrek, 1/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/82

[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/81-82

[135] Buharı, Eyman, 30(7/233); Nesai, Menasik, 7(5/87); Müsned, 1/239-240, 345. Bkz. 2337. hadis. [135]3

[136] Bkz. Buhari, Cezau's-Sayd, 22(2/217-218), Savm, 42(2/240); Müslim, Sıvam, 154-156(2/ 804); Tırmızi, Savm, 22(3/95); Ibn Mace, Siyam, 51(1/559); Müsned, 1/279, İbn Huzeyme, 3/272. 101- Müslim, Siyam, 157(2/805).

[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/83/84-85

[138] Buhari, Savm, 9(2/228); Müslim, Siyam, 163(2/807); Nesai, Siyam, 42(4/135); Tinnizi, Savm, 55(3/136); İbn Mace, Siyam, 1(1/525); Müsned, 2/232, 266, 273; tbn Huzeyme, 3/197., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/85

[139] Buhari, Savm, 2(2/226), Tevhid, 35(8/197), Müslim, Siyam, 164 (2/807); Nesai, Siyam, 42(4/135); Müsned, 2/313, 443, 465. Bkz. 1776. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/86

[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/86-87

[141] Buharı, Savm, 9(2/228); Müslim, Siyam, 162-163(2/806-807); Ebu Davud, Savm, 25(2/ 307); Nesai, Siyam, 43(4/138), Tirmizi, Savm, 55(3/136), Muvatta, Siyam, 57(1/310); Müsned 2/257., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/87

[142] Ankebut: 29/45. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/85-87

[143] Ebu Davud, Et'ıme, 54(3/367); Müsned, 3/118,138, 201; Beyhaki, 7/287; Ma'rifet, 117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/88

[144] Buhari, îdeyn, 11(2/7); Ebu Davud, Savm, 61(2/325); Tirmizi, Savm, 52(3/130); İbn Mace, Siyam, 39(1/550); Müsned, 1/224, 338; Tayâlisî, s. 342; Firdevs, 4/49., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/89

[145] Bkz. 1780. hadis.

[146] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/89-90

[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/88-90

[148] Buhari, Savm, 5(2/227); Müslim, Siyam, 1(2/758); Nesai, Siyam, 3-5(4/101-104); Tirmizi, Savm, 1(3/66-67); İbn Mace, Siyam, 2(1/526); Müsned, 2/281, 357, 378, îbn Huzeyme, 3/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/91

[149] Buhari, Savm, 6(2/228); Müslim, Musafirin, 174-175 (1/523-524); Ebu Davud, Ramazan 1(2/49); Nesai, Siyam, 39-40(128-131); Tirmizi, Savm, 1(3/67); İbn Mace Sıvam 2(1/ 526); Müsned, 2/241, 473, 529., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/92

[150] Ebu Davud, Ramazan, 1(2/50); Nesai, Sehv, 103(3/69-70); Tirmizi, Savm, 81(3/169); İbn Mace, İkamet, 173(1/420); Müsned, 5/159, 163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/93

[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/91-94

[152] Buhari, İ'tikaf, 17(2/260); Ebu Davud, Savm, 77(2/322); îbn Mace, Siyam, 58(1/562); Müsned, 2/336, 355, 401., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/94

[153] Buhari, îtikaf, 8(2/257); Müslim, Selam, 24-25(4/1712); Ebu Davud Savm, (78(2/333); İbn Mace, Siyam, 65(1/566); Müsned, 6/337. Hadisin verilen bu yerlerinde -ki bunlardan lim'in bir rivayeti, Dârimî vasıtasıyladir- sözkonusu i'tikafın "mescid"de olduğu belirtilmektedir. Bu "mescid" de rivayetlerin bazısından anlaşıldığına göre Medine'deki Mescid-i Nebi'dir. Binaenaleyh "Mescid-i Haram" ifadesiyle Mescid-i Nebi kastedilmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/94-95

[154] Buhari, Fadlu Leyleti'1-Kadr, 4(2/255); Tayâlisî, s. 78; Müsned, 5/313, 319., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/96

[155] Müslim, Siyam, 212(2/824). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/96

[156] Buhari, Fadlu Leyleti'1-Kadr, 2(2/253); Müslim, Siyam, 205-206(2/822-823); Ebu Davud, Ramazan, 5(2/53); Muvatta; l'tikaf, 11,14(1/320/321); Müsned, 2/27,62,74., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/95-97

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

14. ORUÇ BÖLÜMÜ

Orucun Mâna Ve Tarifi
Orucun Tarihçesi
Orucun Gayesi
Orucun Çeşitleri
1. Orucun Farz Oluşu
2. "Oruca Dayanamayanlara Fidye Lâzımdır" Âyeti Kerimesinin Neshi
3. Âyyetinin İhtiyar Ve Hamileler Hakkında Sabit Olduğu
4. (Ramazan) Ayı 29 Gün Olur
5. Hilali Gözetleyenler Tesbitte Hata Ederse (Ne Yapmalı)
6. Hava Kapalı Olur Da Hilal Görülmezse Ne Yapılır?
7. "Hava Kapalı Olduğu Zaman Otuz Gün Oruç Tutunuz" Diyenler
8. (Şabanın Sonunda Oruç Tutmakla) Ramazan'ı Karşılama (Önüne Geçme)
9. Hilal Bir Memlekette Başka Ülkelerden Bir Gece Önce Görüldüğü Zaman (Ne Yapılır?)
10. Şek Günü Oruç Tutmak Mekruhtur
11. Şabanı Ramazana Ulayan Kimse Hakkında Varid Olan Hadisler
12. (Şabanı Ramazana Ulamanın) Mekruh Olduğu
13. İki Kişinin Şewal Hilâlini Gördüklerine Dair Şahitlikleri
14. Bir Kişinin Ramazan Hilalini Gördüğüne Şahitlik Etmesi
15. Sahur Yemeğinin Önemi
16. Sahura Ğadâ (Kahvaltı) Diyenler
17. Sahurun Vakti
18. Kap Elinde Yiyip İçerken Ezanı Duyan Kimse Ne Yapmalıdır?
19. Oruçlunun İftar Vakti
20. İftarda Acele Etmek Müstehaptır
21. İftar Ne İle Açılmalıdır?
22. İftar Esnasında Söylenecek Şey
23. Güneş Batmadan Önce Orucu Açmak
24. Visal Orucu
25. Oruçlunun Gıybet Etmesi
26. Oruçlunun Dişlerini Misvaklaması
27. Oruçlu Hararetten Dolayı Vücuduna Su Dökebilir Ve İstinşakta Mübalağa Edebilir Mi?
28. Oruçlunun Kan Aldırması
29. Oruçlunun Kan Aldırması Konusunda Ruhsat
30. Ramazanda Gündüz İhtilâm Olan Oruçlu
31. Oruçlunun Uykudan Önce Sürme Çekmesi
32. Oruçlunun Kendi İsteği İle Kusması
33. Oruçlunun (Hanımını) Öpmesi
34. Oruçlunun Tükrüğünü Yutması
35. Karısını Öpmenin Genç Oruçluya Mekruh Oluşu
36. Ramazanda Geceyi Cünûb Olarak Geçirmek
37. Ramazanda (Gündüz Oruçlu İken) Karısıyla Cinsî Temasda Bulunanın Ödeyeceği Keffaret
38. Kasden Oruç Bozan Hakkındaki Ağır Tehdîd
39. Unutarak Yiyen Oruçlunun Durumu
40. Ramazan Orucunun Kazasını Geciktirmek
41. Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Kimsenin Durumu
42. Yolculukta Oruç
43-44. (Yolculukta) Oruç Tutmamayı Tercih Etmek
45. Yolculukta Oruç Tutmayı Tercih Edenler
46. Yolcu Yola Çıktığında Orucunu Ne Zaman Açar?
Açıklama
47. Oruç Açmayı Mümkün Kılan Yolculuğun Mikdarı
48. "Ramazanın Tamamını Tuttum" Diyen Kişinin Durumu
49. Ramazan Ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutmak
50. Teşrik Günlerinin Orucu
51. Sadece Cuma Günü Oruç Tutmanın Yasak Oluşu
52. Sâdece Cumartesi Günleri Oruç Tutmanın Yasak Oluşu
53. Sadece Cuma Ve Cumartesi Günleri Oruç Tutmakta Ruhsat
54. Bütün Sene (Nafile) Oruç Tutmak
55. Haram Aylarda Oruç
56. Muharrem Orucu
57. Şaban Ayının Orucu
Şewal Ayının Orucu
58. Şewal Ayında Altı Gün Oruç Tutmak
59. Peygamber (S.A.) Nasıl Oruç Tutardı?
60. Pazartesi Ve Perşembe Günlerinde Oruç Tutmak
61. Aşr (Ongun) Orucu
62. Zilhiccenin On Gününde Oruç Tutmamak
63. Arafe Günü Arafatta Oruç Tutma
64. Aşurâ Günü Orucu
65. Aşûre'nin (Muharremin) Dokuzuncu Gün(ü) Olduğuna Dair Rivayetler
66. Aşure Orucunun Fazileti
67. Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Tutmamak
68. Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak
69. (Her Ay Üç Gün Oruç Tutmanın) Pazartesi Ve Perşembe Günleri Olduğunu Söyleyenler
70. Hz. Peygamber (S.A.)'In (Üç Günlük Oruç İçin) Ayın Herhangi Bir Bölümüne İtina Etmediğini Söyleyenler
71. Oruca Niyet

72. Geceleyin Niyeti Terk Konusunda Ruhsat
73. Nafile Orucu Bozana Kaza İcabettiğini Söyleyenler
74. Kadın Kocasının İzni Olmadan Oruç Tuta Bilir Mi?
75. Ziyafete Davet Edilen Oruçlu (Ne Yapmalıdır?)
76. Yemeğe Çağırıldığı Zaman Oruçlu Ne Demelidir?
77. İtikaf
78. İ'tikâf Nerede Olur?
79. İ'tikâfta Olan Kişi Herhangi Bir İhtiyacı İçin Evine Gidebilir
80. İ'tikâfta Olan Kimse Hasta Ziyaretinde Bulunabilir
81. Mustehaza İ'tikâfta Kalabilir

14. ORUÇ BÖLÜMÜ

Bu konu Süneni Ebû Dâvud nüshalarının çoğunda "Talâk" bahsiden sonra'ya alınmıştır. Hattabi'nin, şerhine esas aldığı nüshada ise, "zekât" bahsinden sonra almıştır. "İslâmiyet beş esas üzerine bina edilmiştir..."
hadisindeki sıraya göre, Hattabi'nin tesbîtinin daha uygun olması gerekir. Çünkü adı geçen hadiste İslâm'ın esasları; Şehâdet getirmek, Namaz kılmak, Zekât vermek, Oruç tutmak ve Haccetmek, şeklinde sıralanmıştır. Nitekim, İmam Müslim ve Tirmizî, kitaplarını tertib ederlerken bu sırayı takib etmişlerdir. Nesaî ve İbn Mâce ise, "Oruc"u "Namaz"ın peşinde ele almışlardır. Buna sebeb bu ibadetlerin her ikisinin de bedenî olmaları olsa gerektir. İmam Buharı ise, Oruç konusunu "Hac" bahsinden sonra ele almıştır. Hem hac hem de zekât mâlî ibadet olduklarından bunları peşi peşine almıştır.[1]

Orucun Mâna Ve Tarifi

Oruç, İslamî ibâdetlerin üçüncüsüdür. Orucun arapçası "savm" veya "siyâm"dır. Sözlükte, "kendini tutmak" ve "susmak" manalarına gelir. Bazı müfessirler bu kelimenin, Kur'ân-ı Kerim'de; "sabretmek" manasına geldiğini söylerler ki, bu da, "nefsi zabt etmek, sebat etmek, tahammül etmek" demektir. Bu mânâlar, İslâm dinindeki oruç mefhumunun ne olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
Şer'î bir terim olarak oruç, "ikinci fecirden itibaren güneş batıncaya kadar oruç niyetiyle, yemekten, içmekten ve cinsî temastan nefsi alıkoymak" şeklinde tarif edilir.
Bilindiği gibi sürekli tekrarlanan beşeri arzular üçtür:
1. Yemek,
2. İçmek,
3. Cinsî münâsebette bulunmak.
İşte Oruç, belirli bir zaman süresince nefsin bu isteklerinin terkedil-mesi oluyor. O halde orucun hakikatinin "nefsânî heveslerden, hayvânî arzulardan kendini alıkoymak, ihtiras ve hevâyı frenleme öğretisi" olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu dış isteklerden başka, iç arzulardan ve fenalıklardan kalbi ve dili korumak da "havâss" için, orucun hakikatına dahildir.[2]

Orucun Tarihçesi

Oruç ibâdeti sadece îslâma has değildir. İslamdan evvel gelmiş geçmiş tüm semavî dinlerde oruç vardı. Bakara suresinin 183. âyetinde bu hakikat şu şekilde ifadelendirilmiştir;
"Ey iman edenler, oruç sizden evvelkilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. Umulur ki siz (günahlardan) sakınırsınız."
Hz. Musa, Tur'da 40 gününü aç ve susuz geçirmiştir.[3] Bunun için Yahudiler, genellikle Hz. Musa'nın hatırasına hürmeten 40 gün oruç tutarlar. Fakat bilhassa 40. gün oruç tutmak tüm Yahudiler için farzdır. Bu da Yahudi senesinin 7. ayı olan "Teşrin" ayının 10. gününe rastlar. Yahudîlerde bundan başka da oruçlar vardır. Meselâ keder orucu bunların en mühimler indendir.
Hıristiyanlıkta da oruç vardır. Bunlar da oruç iki ve dört gün olarak konulmuştur. Hz. İsa ormanda 40 gün oruç tutmuştur.[4]
Hz. Yahya ve onun ümmeti de oruç tutarlardı.[5]
Bunlardan başka Hindu ve Zerdüşt dinlerinde de oruç vardı. Arabistan halkıda câhiliyye devrinde oruçtan haberdâr idiler. Muharrem'in 10. günü olan o Aşûre gününde Mekkeli araplar oruç tutarlar ve Kabe'ye yeni örtü örterlerdi.[6] Ayrıca Recebü'l-esam ve Şehr-i Mudar dedikleri Recep ayında da oruç tutarlardı.
Orucun Müslümanlar içinde farz olduğu, kitap sünnet ve icma ile sabittir. Orucun farz oluşunu inkâr eden kâfir olur.
Müslümanlar için ilk farz olan orucun H. 2. yılında farz kılınan Ramazan ayı orucumu, yoksa daha önceden müslümanlar için farz olan bir oruç var mı idi konusu İslam âlimleri arasında ihtilaflıdır. Bu sahadaki farklı görüşler ve deliller, üzerinde durduğumuz konunun birinci babında ortaya konulacaktır.[7]

Orucun Gayesi

Orucun gayesi takvadır. Yani kişinin, nefsî isteklerinden kendi arzu ve dilemesiyle kendini alıkoyması, gönlünün çektiği şeylerden kendisini sakındırmasıdır. Bu gaye yukarıda aldığımız Bakara suresinin 183. âyetinde açık olarak görülmektedir.
İnsanoğlu nefis sahibidir. Nefsin yemek, içmek, sevmek, eğlenmek vs. gibi bir çok istekleri vardır. Üstelik bu istekler

bitmez.ardı arkası kesilmez. Birisi elde edildiğinde hemen bir başkası istenir. Bu isteklerin en Önde geleni de yukarıda işaret edildiği gibi mîde ve cinsel dürtülerle ilgilidir.
Her iki faaliyetde insanın fıtri yapısında vardır, tabiîdir. Fakat, yeme içme olayı ve cinsel istekler, kişinin egosuna (iç ben) bırakıldığı takdirde normaliteyi çok çabuk aşarlar. Çünkü anormal ortama geçmeye oldukça müsaittirler. Bunun için nefsi isteklerin disiplin ve terbiyesi şarttır. Bu disiplin ve terbiye Allah'ın emirleri ve yasaklarıyla gerçek kıvamını bulur. Oruç'da diğer ibâdetler gibi ve özellikle disiplinize edici bir yapı taşımaktadır. Orucun Allah'ın emirlerine boyun eğme konusunda terbiye ediciliği kaçınılmazdır. Oruç kulun kulluğunu göstermesidir. Rabbinin emrine uymak için en büyük arzularını terkettiği bir imtihandır. Ancak şunu hatırlatmak gerekir ki, oruç Allah'a karşı vücuda işkence etmek, onu zahmete sokmak değildir. Onun için İslâmda visal orucu (iftar etmeden peşi peşine oruç tutmak) mekruhtur. Kur'an-ı Kerim'in her neresinde oruç emredilmişse, hemen peşinden "Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez."[8] şeklinde ifadeler getirilmiştir. Ayrıca; "Allah bir kimesye gücünün yetmeyeceğini teklif etmez."[9] kaidesi İslâmın temel prensiplerindendir. Eğer oruçtan maksat, eziyet çekmek olsaydı, hastalar, yaşlılar, zayıflar, yolcular, hamileler, emzikliler, mücâhidler hayız ve nifas hâlinde olan kadınlar oruç konusunda mazeretli kabul edilmezlerdi. Çünkü bu durumda olanlar için oruç kuvvetli ve sıhhatli olanlardan daha büyük eziyet ve zahmet olurdu.
Hindu yokîleri iftar etmeden 40 gün aç kalırlar, Yahûdilerde de orucun gayesi cefa çekmek şeklinde ifade edilmektedir. [10] tslâmî oruçta da gayenin yukarıdakilerle aynı olduğunu düşünmek yanlıştır. Yukarıda işaret edildiği gibi İslâmi orucun hikmet ve gayesi, kişinin takvaya ermesi, nefsini terbiye edip nefsânî isteklerini düzene koymasıdır. Ayrıca oruç varlıklılara, yoksulların hallerini bilme ve düşünme imkanım sağlar. Mü'min-lerin gönüllerindeki şefkat ve merhamet duygularını arttırır. Yardımlaşma şuurunu geliştirir. Zâten Allah'ın hiç kimsenin aç ve susuz kalmasına ihtiyacı yoktur. Gaye günâhtan sakınmaktır. Kulluk ve emre itaattir.[11]

Orucun Çeşitleri

İslâm dininde oruçlar hükümleri itibarıyla dört çeşittir:
a. Farz Oruçlar: Ramazan orucu ve keffâret oruçları farzdır. Ramazan orucunu zamanında tutmak, muayyen bir farz, kazaya kalan ramazan orucu ve keffâret olarak tutulan oruçlar ise, muayyen olmayan farz oruçlardır.
b. Vacib Oruçlar: Nezir (adak) oruçlarıdır. Belirli bir günde tutulmaları nezredilmişse, muayyen vâcib; günü belirtilmeden mutlak olarak herhangi bir zamanda tutulmaları adanmışsa, muayyen olmayan vâcib oruç olur.
c. Nafile Oruçlar: Farz ve vacip olmadan Allah'ın rızasını elde etmek için tutulan oruçlar nafile oruçlardır. Bunlar sünnet, müstehab ve mendup isimleri ile anılırlar. Aşure (Muharremin 10. günü) ile ondan bir önceki ve sonraki günlerin oruçları Eyyâm-i biyz (her ayın 13, 14 ve 15. günü) oruçları müstehab oruçlardır.
d. Mekruh Oruçlar: Oruç tutulması mekruh olan günlerde tutulan oruçlar mekruhturlar. Bu oruçlar tahrimen mekruh ve tenzihen mekruh olmak üzere ikiye ayrılırlar. Ramazan bayramının birinci günü, kurban bayramının dört günü tutulan oruçlar tahrimen mekruh; Nevruz ve Mihrican günleri kasden tutulan oruçlar, yalnız cuma veya cumartesi günleri yada sadece aşure günü tutulan oruçlar tenzihen mekruh oruçlardandır.[12]

1. Orucun Farz Oluşu

Âlimler Ramazan orucu farz kılınmadan önce müslümanlar için farz olan bir orucun olup olmadığında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cumhura göre müslümanlar için farz olan ilk oruç, ramazan orucudur. Ramazandan önce onlar için hiçbir oruç farz edilmemiştir. Ramazan orucu hicrî ikinci senede Şaban ayında farz kılınmıştır. Bedir savaşından bir ay ve bir kaç gün öncesine rastlar. Kıblenin değişmesinden sonra farz edilmiştir. Cumhurun görüşlerinin delili, Hz. Muaviye'den rivayet edilen şu hadistir: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Bu gün aşure günüdür, o günün orucu size farz kılınmamıştır, ama ben oruçluyum artık dileyen oruç tutsun dileyen tutmasın"[13]
Ancak Fethu'I-Bârî'de bu hadisin, Ramazan orucundan önce, farz olan bir orucun bulunduğuna delâlet etmediğine işaret ile şöyle denilmektedir:
"Bu hadîsle aşure orucunun farz olmadığına hükmedilmiştir ama, hadis ona delâlet etmez. Çünkü maksadın aşure orucu, ramazan orucu gibi devamlı olarak farz edilmemiştir, şeklinde olması da muhtemeldir."
Hanefilere göre müslümanlara farz kılınan ilk oruç aşure orucudur. Sonra her on günde bir gün olmak üzere her ayda üç gün oruç farz kılınmıştır. Daha sonra bu neshedilmiş yatsı namazından sonra başlayıp güneşin batması ile sona ermek üzere ramazan orucu farz kılınmıştır. Daha sonra bu da neshedilip bu günkü şekli ile ikinci fecirden güneşin batmasına kadar devam eden ramazan orucu sabit olmuştur, Taberînin, Muaz b. Cebel (r.a.)'den rivayet ettiği şu haber Hanefîlerin görüşlerinin en açık delillerindendir; "Rasûlullah (s.a.) Medine'ye teşrif edip aşure günü ve her ayın üç gününde oruç tuttu. Sonra Allah Ramazan orucunu farz edip "Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı..."[14] mealindeki âyeti indirdi."
Yine Taberî yukarıdaki âyet hakkında Ibn Abbas'ın; "Oruç her ayda üç gün idi, sonra Allah'ın ramazan orucu hakkında indirdiği âyetle bu oruç neshedildi" dediğini nakleder.
Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadisler de Hanefilerin delilleri arasında-dır.
Hz. Aişe (r.anha) şöyle der: "Kureyş, Câhiliye devrinde aşure günü oruç tutardı. O gün Rasûlullah (s.a.) da oruç tutardı. Medine'ye geldiğinde de aşure günü oruç tuttu ve (ashabına) tutmalarım emretti. Ramazan orucu farz edilince aşure orucunu terketti. Artık isteyen o gün oruç tuttu isteyen terketti"[15]

Yine Hz. Aişe (r.anha) şöyle der;
"Rasûlullah (s.a.) aşure günü oruç tutulmasını emretmişti. Ramazan orucu farz edildikten sonra, dileyen tutar, dileyen tutmazdı."[16]
Seleme b. Ekva (r.a.)'den rivayet edilmiştir, der ki:
"Rasûlullah (s.a.) Eşlem (kabilesin)den bir adama, insanlara, "kim bir şey yemiş ise, gününün geri kalanında yemeyi terketsin, kim de birşey yememişse oruç tutsun, çünkü bu gün aşure günüdür." diye ilan etmesini emretti."[17]

2313. ...îbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edilmiştir: "Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı"[18] (İslamın başlangıcında) Hz. Peygamber (s.a.) devrinde insanlar yatsı namazını kıldıkları zaman, kendilerine yemek, içmek ve kadınlar(a temas) haram edilmişti, Ertesi akşama kadar oruç tutarlardı. Bir adam kendisine hıyanet edip yatsı namazım kıldığı halde, karısıyla temasta bulundu ve orucu kesmedi. Allah azze ve celle bu olayı diğer insanlar için bir kolaylık ruhsat ve menfaat kılmayı dileyip, "Allah sizin nefislerinize güvenemeyeceğinizi biliyordu"[19] buyurdu. Bu, Allah (c.c.)'ın insanları faydalandırdığı onlara ruhsat verdiği ve kolaylaştırdığı şeylerdendir.[20]

Açıklama

Münzirî hadisin senedinde, Ali b. Hüseyin b. Vakit olduğu için bu hadisin zayıf olduğunu söyler.
Musannif bu hadîsi şerif ile Müslümanlara farz olan ilk orucun, metnin başındaki âyetle farz kılman ramazan orucu olduğuna işaret etmek istemiştir. Rasûlullah (s.a.)'a farz olan orucu soran bir bedeviye efendimizin "Ramazan orucu" diye cevap vermesi de bu görüş sahiplerine delil olmuştur. Ancak hadîsin metninden önce verdiğimiz hadisler göz önüne alınınca, bu hadisin ramazandan önce farz olan bir orucun olmadığına delil teşkil etmediği görülür. Çünkü o hadislerin tümü, ramazan orucu farz kılınmadan önce aşure orucunun farz olduğuna, bu farzın ramazan orucu ile neshedildiğine delâlet etmektedirler.
Hafız îbn Hacer Fethül-Bârî'de bu delillere temas ederek şöyle der;
"Bu hadislerin tümünde aşure orucunun farz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o günün orucu sabittir. Ayrıca o günün orucunun emredilmesi, bu emrin herkese teşmili-, yemek yemiş olanların günün geri kalanında oruç tutmakla emrolunması, annelerin çocuklarını emzirmemeleri emrinin ilâvesi ve Sahih-i Müslim'deki İbn Mes'ud (r.a.)'ın Ramazan (orucu) farz kılınınca, aşure terkedildi" şeklindeki sözlerinin hepsi orucunun farz olduğunu gösterir."
Hadisin başındaki âyet-i kerime orucun Hz. Adem'den bize kadar tüm ümmetlere farz olan bir ibâdet olduğunu bildirmektedir. Aslında oruç zor bir ibâdettir. Özellikle yazın sıcakların fazla, günlerin uzun olduğu .yerlerde orucun vereceği sıkıntı herkes tarafından bilinir. Allah teâlâ bu sıkıntıyı iki yönden hafifletmektedir:
Bunlardan birincisi, orucun sadece bir ümmete değil, tüm ümmetlere farz edilmesidir. Çünkü güçlük genel olduğu zaman kolaylaşır "Herkesle gelen düğün bayramdır."
İkincisi de orucun zamanının değişmeyen güneş takvimine göre değil, her yıl 10 gün önce gelen kameri takvime göre farz kılınmış olmasıdır. İslâmın oruç ayım tesbit için kamerî takvimi seçmesi, eski geleneği sürdürmek için değil, sadece adaleti temin etmek içindir. Bir kamerî ay 29 gün 12 saat 44 dakika ve 3 saniyedir. Buna göre bir kamerî yıl 354, 367068 gün olmaktadır. Bir güneş yılı ise, 365 gün 5 saat 46 dakika ve 49 saniyedir. Bu durumda iki sene arasında 10 günden daha fazla bir fark ortaya çıkmakta, bu fark da 33 sene bir ramazan ayının ayrı bir zamana rastlamasına sebeb olmaktadır. Bu ise, ilâhî bir lütuf ve büyük bir adalettir. Çünkü bu sayede 33 yıl oruç tutan bir müslüman, senenin kısa, uzun ve orta her gününde oruç tutmuş olmaktadır. Dünyanın bir bölgesinde yaşayanlar devamlı surette kışın kısa, bir bölgesinde yaşayanlar da devamlı olarak yazın uzun günlerinde oruç tutmak durumunda kalmamaktadırlar. Böyle olmayıp da faraza oruç temmuz ayma mahsus olsa idi, kuzey küre-dekiler, devamlı yazın sıcak ve uzun günlerinde güney küredekiler ise, kışın kısa ve serin günlerinde oruç tutacaklardı.
İşte bu iki hâle cenab-ı Hakkın bahşettiği sabırda eklenince orucun güçlüğü ortadan kalkmakta, bazılarının zannettiği gibi dayanılmaz bir ibâdet olmadığı ortaya çıkmaktadır.
Mevzûmuzu teşkil eden hadisle ilgili geçen âyet-i kerîmede: orucun bizden öncekilere farz kılındığı gibi bize de farz kılındığı ifâde edilmektedir. Buradaki benzetme orucun vakti, miktarı ve keyfiyeti yönünden değil, farz oluşu itibariyledir. Nitekim Hz .Adem'e farz olan oruç, "Eyyâm-ı Biyz" (her ayın 13, 14, 15.günlerin)da,Hz. Musa'nın orucu da aşure günü idi. Ancak bazı âlimler benzetmenin aynı zamanda miktar ve vakit yönünden de oludğunu söylerler. Nitekim ramazan orucu hiristiyanlara da farzdı. Bâzan ramazan sıcak günlere rastlıyor ve bu bir takım zorluklara sebep oluyordu. Bunun üzerine hıristiyan âlimleri toplandılar ve ramazanı devamlı olarak mutedil bir mevsim olan ilkbahara aldılar. Bu yaptıklarına keffâret olarak da 20 gün daha ilâve edip 50 gün oruç tutmaya başladılar.
Hadîs-i Şerifte ifâde edildiğine göre, islâmm ilk günlerinde oruç, yatsı namazı kılındıktan sonra başlar, ertesi gün güneş batmcaya kadar devam ederdi. Bir kimse faraza akşam herhangi bir sebeple bir şey yemeden yatıp uyuşa artık bir daha yiyip içemez, ertesi günü akşama kadar aç kalırdı. Bundan sonra gelecek olan hadîs-i şerifte anlatılan hâdise bu durumun güzel bir ifadesidir. Üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifteki hâdise, îbn Ce-rir ve İbn Ebî Hâtim'in rivayetlerinden anlaşıldığına göre, Hz. Ömer (r.a.)'in başından geçmiştir. Adı geçen sahâbî bir ramazan gecesi yatsıyı kıldıktan sonra evine dönmüş, hammıyla cinsel tamasta bulunmuştu. Bunun üzerine pişman olup ağlamaya başladı. Aynı hal, Ka'b b. Malik'in başına da gelmişti. Hz. Ömer vaziyeti Rasûl-i Ekrem'e haber verince efendimiz:
“Ömer! bu sana yakışmazdı" buyurdu.
Bunun üzerine müslümanlara bir ruhsat ve kolaylık olmak üzere: "Allah sizin nefislerinize güvenmeyeceğinizi biliyordu", mealindeki âyet-i kerimeyi indirdi.[21] Bu âyetin sonunda Cenab-ı hak, fecrin beyazlığı siyahlığından ayrılıncaya kadar yenilip

içilebileceğini haber vermektedir. Böylece akşam güneşin batması ile fecrin doğuşu arasındaki sürede yemek, içmek ve cinsî temas gibi oruca aykırı hareketler müslümanlara helal kılındı. Böylece oruç, şimdiki şeklini almış oldu.[22]

Bazı Hükümler

1. Oruc dinler arası ortak bir ibâdettir.
2. İslamın başlangıcında oruç yatsı namazından ertesi gün güneş batıncaya kadar devam ederdi. Sonradan bu durum hafifletildi ve güneşin batmasından fecrin doğuşuna kadar oruca aykırı hareketler helal kılındı.[23]

2314. ...el-Bera (b. Azib r.a.)'dan; demiştir ki: (Rasûlullah (s.a.)ın ashabından) bir kimse oruç tutup da (iftar zamanı iftar etmeden) uyuduğu zaman, ertesi gün akşama kadar bir şey yemezdi. Ensar'dan Sırma b. Kays (r.a.) oruçlu olarak hanımına gelip:
Hazır yemeğin var mı? diye sordu. Hanımı: Yok ama, şimdi gider getiririm, deyip gitti, Sırma (r.a.) (o esnada) uyuya kaldı. Hanımı geldi ve:
Tüh! Sana yazık oldu, dedi (ertesi) gün yarı olunca Sırma (açlıktan) bayıldı, (üstelik) O gün tarlasında çalışıyordu. Bu hal Rasûlullah (s.a.)'a haber verildi. Bunun üzerine, "Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı"[24] mealindeki âyet indi.
Râvi el-Berâ b. Azîb âyeti (son kelimesi olan); "fecirden"e kadar okudu.[25]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki orucun ilk günlerinde sahâbîler Ramazan orucunu tuttuklarında iftar vakti gelince uyumadıkça kendilerine yeme, içme ve kadınlarla temas helaldi, ama iftar açmadan uyudukları takdirde ertesi gün güneş batıncaya kadar bunların hiçbirisi caiz olamazdı. Hadisin Nesâî'deki rivayetinde uyumak akşam yemeğinden önce olmakla kayıtlandırılmıştır. Hadisenin çeşitli kitaplardaki rivayetlerinden yeme, içme ve cinsî temasa mâni olan şeyin uyku olduğu ve uyumanın akşam yemeğinden Önce ya da sonra olması arasında fark olmadığı anlaşılmaktadır. Bundan evvelki hadiste yeme içmeye mâni olan şeyin yatsı namazı olarak kayıtlandırüması bu hükme aykırı olmaz. Çünkü o kaydın, uykunun yatsı namazındansonra daha çok kendini hissettirmiş olması yönünden galibe nazaran olması ihtimali vardır. Yukarıdaki hadisin bazı rivayetlerinde Hz. Ömer'in hanımına yaklaşmak istediği zaman, onu "ben uyudum" dediği, Hz. Ömer'in ise bunu hanımının isteksizliğine hamledip "hayır uyumadın" diyerek temas ettiği bildirilmektedir. Bu rivayet de o zamanlar ramazan gecesi yeme-içme ve cinsî temasa mâni olan hâlin yatsı namazı değil, uyku olduğunu göstermektedir.
Üzerinde durduğumuz hadisin baş tarafı, anlatılacak bir hâdiseye hazırlık teşkil etmektedir. Metinde görüldüğü gibi bu hâdise Sırma b. Kays'in başından geçmiştir. Mezkur sahâbînin ismi Buhâri ve Tirmizî'nin.rivayetlerinde Kays b. Sırma, Nesaî'de ise Kays b. Ömer şeklinde geçmektedir. Bu farklı rivayetler, âlimlerin mezkur sahabinin adı üzerinde araştırma yapmalarına sebep olmuştur. Ebu Nuaym'ın ve Eş'as b. Suvar'ın rivayetleri de Ebû Davud'un tesbiti gibidir. Vahidî'nin Esbâb-ı NuzûTdaki tesbiti de aynıdır. Menhel sahibi doğrusunun Sırma b. Kays olduğunu, Kays b. Sırma şeklindeki rivayetin makbul; Kays b. Ömer şeklinde olanının ise, hatâ olduğunu söyler.
Sırma b. Kays (r.a.) çiftçilikle uğraşan bir sahabi idi. Akşam üzeri yorgun bir vaziyette evine gelmiş, hanımından yiyecek birşeyin olup olmadığını sormuştur. Ebû Davud'un rivayetinde sofrada hazır bir yemeğin bulunup bulunmadığından bahsedilmesi söz konusu değildir. Taberi'nin rivayetinde ise, hanımının önce hurma getirdiği, Sırma (r.a.)'nin ise, 'hurma içimi yakar, bu hurmayı unla değiş de bir yemek yap" dediği, hanımı gidince uyuya kaldığı söylenmektedir. Hanımı dönünce Allah'a isyan etmemek için yememiş, aç olarak orucunu devam ettirmiştir. Ancak ertesi gün tarlasında çalışırken açlıktan bayılıp düşmüştür. Burada tarlasında çalıştığı bildirildiği halde Taberi'nin rivayetinde, Medine'nin bahçelerinden birinde ücretle çalıştığı söylenmektedir. Fakat bu bir zıddiyet değildir. Çünkü "tarlasında" sözündeki izafet mülkiyet için değil, ihtisas içindir. Mânâ "işinde çalışırken" demektir. Hz. Sırma (r.a)'nın başına gelenler Hz. Peygamber'e haber verilmiş, bunun üzerine, "Oruç gecesi kadınlarınıza temas etmeniz size helal kılındı." mealindeki âyet inmiştir. Bakara suresinin 187. âyeti olan bu âyetin tamamının meali şöyledir; "Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı. Onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz. Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeple tevbenizi kabul edip, sizi affetti. Artık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Fecirde beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya kadar yiyin için sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescidlerde itikâfa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onlara yaklaşmayın. Allah insanlara yasaklardan sakınsınlar diye âyetlerim böylece apaçık bildirir."
Buhârî'nin rivayetinde ise, âyetin hadisimizin metnindeki kısmı inince sahâbiler son derece sevinmişler, bunun üzerine âyetin yemek içmekle ilgili bölümü gelmiştir. İbn Hacer bu rivayetle ilgili olarak şöyle der; "Geceleri cinsî temas helal olunca yemek ve içmek öncelikle helal olur. Sahâ-bîler onun için âyetin inmesi ile sevinip ruhsatı anladılar. Bundan sonra da ruhsatın açıkça bilinmesi için âyet-i kerimesinin tamamı indi."
Bu hadis, mezkûr âyet-i kerimenin iniş sebebini Sırma b. Kays hadisesini, bir Önceki hadis ise, Hz. Ömer'in başından geçen olayı göstermektedir. Kimi âlimler her iki olayın da âyet-i kerimenin inmesine sebep teşkil ettiğini söylerler. İbn Cerir et-Taberî Süddî'den naklettiği bir rivayette Sırma b. Kays hâdisesini, Ebû Kays b. Sırma adını vererek anlattıktan sonra, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'vn da cariyesine temas etmiş olduğunu Hz. Ömer'in, Ebu Kays'ın sözünü işitince onun hakkında birşey geleceğinden çekinerek yaptığını Hz. Peygambere haber verdiğini söyler. Taberî'nin ifâdesine göre Hz. Peygamber (s.a.) Hz. Ömer'i, "Bu sana yakışır mıydı, ya Ömer?" diye kınamış ve arkasından mezkûr âyetin, kadınlara temasla ilgili kısmını

okumuştur. Sonra da Ebu Kays'a dönüp yemek içmekle ilgili bölümü okumuştur.
Bazı âlimler ise, âyetin Sırma hadisesi üzerine fakat onun ve başkalarının hakkında geldiğini söylerler. Hz. Ömer de âyetin kendileri hakkında inenlerden biridir.[26]

2. "Oruca Dayanamayanlara Fidye Lâzımdır" Âyeti Kerimesinin Neshi

2315. ...Seleme b. el-Ekva (r.a.)'dan; demiştir ki: Şu "Oruca dayanamayanlara, bir yoksul doyurma fidyesi (vermeleri) lâzımdır."[27] âyet-i kerimesi inince, bizden dileyen oruç .tutar, dileyen de fidye verirdi. (Bu hal) bundan sonraki âyet inip de bu âyeti neshedinceye kadar devam etti.[28]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen Bakara Sûresinin 184. âyetine müfessirler iki farklı mânâ vermişlerdir. Bunlardan bir ısmı nin mensup olduğu if al babının hemzesini izale ve nefy manasına alarak ya da fiilin başına bir lâ takdir ederek "oruca dayanamayanlar..." şeklinde anlamışlar, bazıları ise tam aksi ile yani oruca gücü yetenler şeklinde izah etmişlerdir.
Seleme b. el-Ekva (r.a.)'nin bildirdiğine göre yukarıda mevzu-u bahs edilen âyet-i kerime gelince, genç ihtiyar, hasta sıhhatli gibi bir ayırım olmadan müslümanlardan isteyenler oruçlarını tutuyor, isteyenler de oruç tutmayıp her gün için bir fakire bir fidye yani bir fitre (Hanefilere göre, buğdaydan yarım sa' arpa, kuru üzüm ve hurmadan 1 sa' miktarı veriyordu. Bu hal bir sonraki âyet-i kerime (Bakara Suresi 185.) ininceye kadar devam etti. Bu âyetin içerisindeki "içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun" kavli şerifi, önceki âyeti neshetti.
Nesh: "Sözlükte ibtal etmek, izâle etmek", ıstılahta ise, "şer'î bir hükmü başka bir delille kaldırmak" demektir. Bu aklen caiz olduğu gibi, şer'an da vaki'dir. Nesh icma ile sabittir.
Müslümanların ilk günlerde oruç tutmak ya da fidye vermek arasında muhayyer tutulmalarındaki hikmet, onların henüz İslama tam olarak ısınmış olmamaları ve uzun müddet oruçlu kalmaya alışmamış olmalarıdır. Nitekim Taberi'nin Amr b. Mürre'den rivayet ettiği bir hadiste (ki bunu bir benzeri Ebû Davud'un Ezan bahsinde Muazdan rivayet ettiği 507 no'-lu hadisin içinde, de mevcuttur.) Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir; "Rasûlullah (s.a.) Medine'ye gelince onlara (müslümanlara) farz olarak değil, nafile olarak her ay üç gün oruç tutmalarını emretti. Sonra Ramazan ayı orucu indi. Ancak onlar oruca alışık bir topluluk değil idiler. Bu yüzden oruç onlara zor geliyordu. Oruç tutmayanlar, yoksullara yemek yediriyorlardı. Sonra "....Sizden kim o aya yetişirse onu (orucunu) tutsun, kim de hasta olup, yahut bir yolculukta bulunursa başka günlerde, oruç tutmadığı günler sayısınca (orucunu kaza etsin)" âyeti indi. Artık ruhsat sadece hastalar ve yolcular için öldü; Biz ise, oruç tutmakla emrolunduk."
Buhârî'nin rivayetine göre ashab-ı kiramdan îbn Abbas (r.a) bu âyetin neshedümediğini "oruca dayanamayanlardan maksadın, ihtiyarlar olduğunu söyler. Bu durumda olanlar, oruç tutamazlarsa, her gün için bir yoksul doyururlar. Nitekim yine Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Enes ihtiyarladığında bir veya iki. sene oruç tutamamış bunun yerine her gün için bir fakir doyurmuştur. Buhârî, İbn Abbas'ın bu âyeti, "zorla oruç tutabilenler" şeklinde okuduğunu haber vermektedir.
Ancak ulemanın cumhuruna göre bu ayet-i kerime mensuhtur. Aynî bu konuda şöyle der: "Netice şu nesh, sıhhatli olan ve yolcu olmayan kimseler için kendilerine oruç farz kılınmak suretiyle sabit olmuştur. Oruca dayanamayanlar, bilhassa yaşlılar ise, oruç tutmayabilirler. Kendilerine kaza da gerekmez. Ancak oruç tutmadıkları takdirde hali vakti yerinde olanların fakir doyurmaları gerekir mi, gerekmez mi? Bu konuda iki görüş vardır:
Birinci görüşe göre ihtiyarlar, çocuklar gibidir; oruç tutmadıkla için yoksul doyurmazlar. Şafiî'nin iki görüşünün birisi böyledir.
İkinci görüşe göre ise, her gün için bir fakir doyurmaları gerekir. Ulemanın ekserisi bu görüştedir. Sahih olan da budur.[29]

Bazı Hükümler

İslâmın ilk devirlerinde müslümanlar oruç tutmak, ya da fidye vermek arasında muhayyer idiler. Bilâhare bu ruhsatı veren âyet, bir başka âyetle neshedildi.[30]

2316. ...İbn Abbas (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;
"...Oruca dayanamayanlara bir yoksul doyumu fidye vardır." (âyet-i kerimesi inince) ashabtan yoksul doyurmak suretiyle fidye vermek isteyen fidye verir ve orucu tamam olurdu. Bunun üzerine cenab-ı Allah (c.c);
"...Bununla beraber kim gönül isteğiyle bir hayır yaparsa[31] işte bu onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız, sizin hakkınızda (yemenizden ve fidye vermenizden)hayırlıdır."[32] buyurdu. Yine Allah (c.c); "Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun. Kim de hasta olur, yahut bir sefer üzerinde bulunursa o halde başka günlerde, oruç tutamadığı günler sayısınca (orucunu kaza etsin)" buyurdu.[33]

Açıklama

Metindeki "orucu tamam olurdu" ifâdesi, oruç tutmasa da kendisine tam bir oruç sevabı verilirdi. Oruç tutmuş gibi olurdu manasınadır.
Hadis-i şerifin zahiri îbn Abbas'ın da âyet-i kerimesinin neshedildiği fikrinde olduğu izlenimini vermektedir. Fakat Bu-hârî'nin

rivayetine göre İbn Abbas'ın aksi görüşte olduğu bir önceki hadisin şerhinde söylenmişti.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî, Fethü'l-Bârî'de bu konuda şöyle der:
"Bütün bu haberler âyet-i celilesinin neshedilmiş olduğunda birleşmektedir. Ancak İbn Abbas buna muhalefet etmiş ve âyetin neshedilmediği görüşünü savunmuş, fakat bu âyetin ihtiyarlara ve benzerlerine has olduğunu söylemiştir. îbn Abbas'ın cumhura muhalefeti konusundaki bu rivayetlere iki ayrı açıdan bakmak mümkündür;
1. İbn Abbas âyet-i kerimeyi; şeklinde okumuştur. Buna göre mânâ "orucu zorla tutabilenler" şeklinde olur. (Önceki hadisin şerhinde de işaret edildiği gibi) İbn Abbas; "Bu âyet neshedilmiş değildir, "zorla tutabilen"den maksat ihtiyarlardır. Onlar her gün için bir yoksul doyururlar görüşündedir.
îbn Hacer der ki; İşte îbn Abbas'ın görüşü budur. Ancak ulemâmn çoğu aksi görüştedir. Ebû Davud'un hadisindeki if'âl babından değil şeklindedir. Süyûtî'nin Dürrü'l-Mensûr'daki, "İbn Abbas diye okudu bu da, "güçlüğe katlandı, zorla yapabildi" mânâlarına gelir," ifadesi de buna delalet eder.
2. İbn Abbas'ın "mensuh değildir" sözünden maksat, ihtiyarlar yönündendir. Ama başkaları için mensuhtur. Süyûtî' Dürrü'l-mensûr'da bu konuda şöyle der: "İbn Ebî Hatim, Nehhâs ve İbn Merdûye İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdiler; âyeti indi, artık dileyen oruç tutuyor, dileyen, de tutmayıp bir yoksul doyuruyordu. Sonra âyeti inip öncekini neshetti. İhtiyar bu neshten müstesnadır. O isterse, hergün için bir yoksul doyurup oruç tutmaz."
Süyûtî'deki bizzat İbn Abbas'tan nakledilen bu sözler, ikinci şıkta söylenenlerin isabetine açık bir delildir. Bu durumda İbn Abbas'ın görüşü de cumhurun görüşüne uygun düşmektedir.
Musannif hadis-i şerifi işte bu açıdan ele alarak kitabına almış olmalıdır. İbn Abbas'ın da önceleri âyetin neshedilmediğini söyleyip, sonraları cumhurun görüşüne dönmüş olması mümkündür.
Bu izahlara göre, İbn Abbas'ın zikrettiği âyetlerden ilki olan âyeti iki hükmü içine almaktadır. Bu hükümler şunlardır:
a. Oruca zor dayanabilenlerin oruç tutmayıp fidye vermeleri caizdir. Dilerlerse, oruçta tutabilirler.
b. Ancak bu durumda olanların oruç tutmaları, kendileri için daha hayırlıdır. Bu iki hüküm ihtiyarlarla ilgilidir.
İkinci olarak ele aldığı âyeti de aynı şekilde iki hükmü içine almaktadır:
1. Fazla yaşlı olmayan erkek ve kadın Ramazan'a erişen her müslümana oruç farzdır.
2. Kendisine orucun zarar verdiği hasta veya yolcular, ramazanda oruç tutmayabilirler. Bu durumda olanlar sonradan oruçlarını kaza ederler.
Emzikli veya hâmile olan kadınlar da çocuklarına veya kendilerine zararın gelmesinden korkarlarsa, bunlar da aynı âyetin hükmü ile oruç tutmayabilirler.
Çünkü âyette anılan hastalık değil, zarar veren hastalıktır. Sanki hastalığın zikredilmesi, orucun zarar verdiği herşeyden kinayedir. Emzikli veya hamile olanlarda bu zarar bulunduğu için âyetteki ruhsatın hükmü altına girerler. Ayrıca Rasüİullah (s.a.) bir hadisinde şöyle buyurur:
"Allah (c.c.) misafirden namazın yarısını, hamile ve emzikliden de orucu kaldırmıştır. Onlar tutmadıkları oruçlarım kaza ederler."[34]

3. Âyyetinin İhtiyar Ve Hamileler Hakkında Sabit Olduğu

2317. ...İbn Abbas (r.)'dan; demiştir ki: (Bu âyet) hâmile ve emzikli için sabittir, (neshedilmemiştir).[35]

Açıklama

Bu rivayet âyet-i kerimesinin, hâmile ve emzikli kadınlar hakkında sabit olduğuna, onların oruç tutmayarak, fidye verebileceklerine işaret etmektedir.
Hadisin zahiri, hamile ve emziklilerin, çocuklarına bir zarar geleceğinden korkarlarsa, oruç tutmayıp fidye verebileceklerine delâlet etmektedir. Bu İbn Abbas, İkrime, Katâde ve İbn Ömer'in de görüşlerim teşkil etmektedir.
İbn Cerir et-Taberî'nin, Said b. Cübeyr'den naklettiği bir habere göre İbn Abbas şöyle demiştir; "Hamile kendi canı için, emzikli de çocuğu için korkarlarsa, ramazanda oruç tutmazlar. Her günün yerine bir yoksul doyururlar ve bu oruçları kaza etmezler."
Yine İbn Cerir, Nafi kanalıyla İbn Ömer'den de buna benzer haberler nakletmiştir.
Hanelilerle Ebu Sevr'e göre, hâmile ve emzikli kadınlar, kendilerine veya çocuklarına bir zararın gelmesinden korkarlarsa, oruç tutmazlar, imkân bulduklarında kaza ederler, ayrıca fidye vermeleri gerekmez. Çünkü bunlar, hasta gibi bir özürden dolayı oruç tutmamışlardır.
Hasta veya yolculukta olan kimse başka günlerde, oruç tutamadığı günler sayısınca (kaza etsin)" âyetinde, özürlü oldukları için oruç tutamayanlardan sadece kaza etmeleri istenmekte, fidyeden bahsedilmemektedir.
îmam Mâlik, hâmile konusunda Hanefilerle aynı görüşte ise de, emzikli hakkında farklı düşünmüştür.
İmam Malike göre emzikli eğer, çocuğuna ya da kendisine bir zararın gelmesinden korkar, çocuğuna süt annesi tutacak para da bulamazsa, oruç tutamaz. Sonradan hem kaza eder hem de hergün için bir fidye verir.
İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre hâmile veya emzikli kendi canlarına veya kendileri ile birlikte çocuklarına bir zararın gelmesinden korkarlarsa oruç tutamazlar, sonradan sadece kaza ederler. Ama korkuları sadece çocukları açısından ise, hem kaza etmeleri hem de hergün için bir fidye vermeleri gerekir.
Bunların kazayı gerekli kılmaları hâmile ve emziklinin hastadan daha düşkün olmaları, fidyeye gerekli görmeleri de onların oruca muktedir olmaları yönündendir. Delilleri, âyet-i kerimesidir.

Fidyeyi gerekli görmeyip sadece kaza ile iktifa edenler, bu gurubun görüşlerini şu şekilde cevaplandırmışlardır:
1. âyetinde, nun başında gizli bir lamelif vardır o zaman mana "oruca dayanabilenler" değil, "dayanamayanlar" olur. Bu caizdir. Kur'an'da başka örnekleri vardır.
2. Böyle bir takdir yapılmasa bile yine onlar için delil olamaz. Çünkü hemen sonra gelen "oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır" nazmının delaleti ile anlaşılıyor ki oruçla birlikte fidye vermek tamamen arzuya bırakılmıştır, ikisini bir araya toplamanın gerekliliği istenmemektedir.
3. Bu âyet; âyetiyle neshedilmiştir.
4. Eğer fidye gerekli olsaydı, tutulmayan orucu telâfi için vâcib olacaktı. Kaza ile bu telafi mümkün olduğuna göre ayrıca fidyeye gerek yoktur. Nitekim hastaya ve müsafire fidye emredilmem iştir.
Oruç tutamayacak derecede ihtiyar olanlar oruç tutmayabilirler. Bunlar ulemânın büyük çoğunluğuna göre tutamadıkları hergün için bir fidye verirler. Ancak imâm Mâlik, bu durumda olanların fidye vermeyeceklerini söyler. İmam Şafiî'nin bir görüşünün böyle olduğu da Önceki hadisin şerhinde belirtilmişti.
Fakat bu görüş selefin icmâ'ına muhaliftir. Nitekim ashâb-ı kiram çok ihtiyar olanlara fidyeyi gerekli görmüşlerdir.[36]

2318. ...âyet-i kerimesi (hakkında) İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
(Bu âyet), oruca dayanabilen yaşlı erkek ye yaşlı kadın için, oruç tutmayıp her günün yerine bir yoksul doyurmalarına ruhsat teşkil etmektedir.
Yine bu âyet, korkmaları halinde hâmile ve emzikliler için (de bir ruhsat) idi.
Ebû Dâvud, "Korkmalarından" maksadın çocukları hakkında olduğunu (bu durumda) oruç tutmayıp yoksul doyuracaklarını öyledi.[37]

Açıklama

İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayetin zahiri âyet-i kerimesine muhalif görünmektedir. Çünkü bu âyette bir anlayışa göre, oruca gücü yetenlerin oruç tutmaları halinde bir fakir doyumu fidye vermeleri istenmektedir. İhtiyarlar ise, âyette mevcut değildir. İbn Abbas'ın Ebû Dâvud'taki rivayeti ise, yukarıdaki âyet-i kerimenin sadece ihtiyarlarla hâmile ve emzikliler hakkında olduğu izlenimini vermektedir. Rivayet bu şekliyle 2316 ve 2317 numaralı hadislere de ters düşmektedir. Çünkü oralarda, burada geçen âyet-i kerimedeki ruhsatın genel olduğu fakat sonradan neshedildiği ifâde edilmektedir. Bu durum, üzerinde olduğumuz rivayette bir hazf olduğunu gösterir. Nitekim Taberî'nin aynı senetle İbn Abbas'tan yaptığı rivayet bunu açıkça ortaya koymaktadır.
Taberi'nin rivayeti şöyledir: "Oruç tutmaya gücü yeten ihtiyar erkek ve kadınların, isterlerse oruç tutmayıp her gün için bir yoksul doyurmalarına ruhsat verilmişti. Daha sonra bu, âyet-i kerimesiyle neshedildi. Ancak ruhsat, oruca gücü yetmeyen ihtiyarlar ve (çocukları ya da kendileri için) korkmaları halinde hamile ve emzikliler hakkında sabit kaldı."
İşte Taberî'nin bu rivayeti gözönüne alınınca Ebû Davud'un rivayetinde bir hazf olduğu ve bu hazfın, yerine konması halinde ne âyetle ne de başka bir hadisle tezat teşkil etmediği ortaya çıkar. O halde Ebû Dâvud'daki rivayeti Taberi'den nakledilen şekilde anlayıp değerlendirmek gerekecektir.
Hadiste, "Oruca dayanabilen ihtiyarlar" ifadesi vardır. Ebû Davud'un tüm rivayetlerinde bu ifade böyledir. Yani hiç bir nüshada "oruca dayanamayan..." mânâsını verecek tarzda, bir İâ ilâvesi yoktur. Bu durum üç ayrı yönden ele alınarak rivayetin, âyetlerle ve diğer hadislerle münâsebetinin uyumu ortaya konulmuştur.
a. Yukarıda işaret edildiği gibi ayeti oruç tutabilen ihtiyarlar içîn ruhsattı, sonradan bu hüküm neshedildi, sadece oruca dayanamayan ihtiyarlar için sabit kaldı.
b. "Oruca dayanabilen" manasına gelen sözünün başında bir olumsuzluk edatı lâ vardı, hadisi yazan kâtip onu unuttu, yahul da buradaki lâ mukadderdir.O zaman ifâde, şeklindedir. "Oruca dayanamayanlar" mânâsındadır.
c. Buradaki "oruca dayanabilenden maksat, güçlükle dayanabilendir.
Bu te'villere daha önce geçen hadislerin şerhlerinde de işaret edilmişti.
İbn Abbas'tan gelen rivayette, hâmile ve emziklilerin korkmaları halinde bu âyetteki ruhsatın şümulüne girecekleri belirtildiği halde, korkunun hangi yönden yani kendileri yönünden mi, yoksa çocukları yönünden mi olduğuna dair bir açıklık getirilmemiştir. Ebû Dâvud, "yâni çocukları açısından korkarlarsa (oruç tutmayıp yemek yedirirler)" diyerek bu kapalılığa açıklık getirmiştir.
Bu ve bundan evvelki bâblarda geçen hadislerden elde edilen neticenin özeti şudur;
âyeti hakkında iki görüş, vardır:
1. Bu âyet mutlak olarak oruç tutmaya gücü yeten ve yetmeyen herkes için ruhsattı. Sonra oruca dayanabilenler hakkında "Sizden aya erişenler onu (orucu) tutsun" âyeti ile neshedildi. Oruca gücü yetmiyenler için yemek yedirme hükmü sabit kaldı. Bu anlayış ulemanın cumhurunun görüşüdür.
İçlerinde Mâlik, Ebû Sevr ve Davud'un da bulunduğu bir grup âlim ise, yemek yedirmenin herkes için neshedildiğini, oruca dayanamayan ihtiyarların da yemek yedirmeyeceklerini söylerler.
2. Âyet, oruca dayanabilen ihtiyarlar, hamileler ve emzikliler hakkındadır. Bilâhere oruca dayanabilenler hakkında neshedilmiş, dayanamayan ihtiyarlarla hâmile ve emzikliler hakkında ruhsat devam etmiştir. İbn Ab-bas, Katâ'de ve İkrime bu görüştedirler.
İbnCerîr'in ifâdesine göre, bir başka grub da bu konuda şöyle derler: "Bu âyet neshedilmemiştir. Hükmü indiğinden beri kıyamete kadar bakîdir.

"Oruca dayanabilenler" den maksat, gençliklerinde ve sağlıklarında oruca dayananlardır. Bunlar, ihtiyarladıkları, hastalandıkları ve oruç tutamaz hale geldikleri zaman, "bir fakir, doyumu fidye"nin hükmü altına girerler."[38]

Bazı Hükümler

1. Hâmile ve emzikliler, kendileri veya bebekleri yönünden bir zararın gelmesinden korkarlarsa oruç tutmayabilirler. İttifakla bu günlerini kaza ederler.Aynca keffâretin gerekli olup olmadığında ihtilâf vardır. Tafsilat önceki hadisin şerhinde geçti.
2. Oruca dayanamayacak derecede ihtiyar olanlar oruç tutmayıp her-gün için bir fidye verirler. Fidyenin ölçüsü Hanefilere göre buğday ve buğday unundan yarım sa';arpa, hurma ve kuru üzümden bir sa' veya bunların kıymetidir. Şafiî'ye göre halkın yediği gıda maddesinden bir müd(avuç)dur. İmam Malik'e göre fidye vermek müstehaptır.[39]

4. (Ramazan) Ayı 29 Gün Olur

2319. ...İbn Ömer (r.a)'dan demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu;
"Biz ümmî bir milletiz, yazmayı ve hesabı bilmeyiz. Ay (parmakları ile işaret ederek) şöyle, şöyle, şöyledir."
(Ebü Dâvûd dedi ki, Râvi) Süleyman üçüncü işarette bir parmağını yumdu, yani (ay) yirmi dokuz veya otuzdur.[40]

Açıklama

Rasûlullah'ın hadis-i şerifteki "biz" kelimesinden kasdı, arap milletidir.
Ümmî, okuma yazma bilmeyen, anasından doğduğu gibi kalan demektir.
Hz. Peygamber önce, "biz ümmî bir milletiz" buyurmuş, sonra da ümmiyi beyan etmek üzere "okuma ve hesap bilmeyiz" sözlerini ilâve etmiştir.
Hesaptan maksadın sayma olduğunu söyleyenler olduğu gibi, yıldızların hareketlerinin hesabı yani yıldızlar ilmi olduğunu söyleyenler de vardır.
Hz. Peygamberin arap milletini tümüyle okuma yazma ve hesap bilmemeye nisbet etmesi, genel bir değerlendirmedir, "Tümüyle okuma yazma bilmeyiz" manasına değildir. Çünkü içlerinde okuma yazma bilen ve hesaptan anlayanlar vardı.
Hadis-i şerifteki ifâdeye göre Rasûlullah (s.a.) efendimiz önce kendilerinin ümmî bir toplum olduklarını ifade etmiş sonra da elleri ile işaret ederek ayın 29 gün olduğunu bildirmiştir. Ebû Davud'un beyânına göre râvi Süleyman b. Harb iki defa her iki elinin parmaklarını tümüyle açarak üçüncüsünde de bir parmağını yumarak Hz. Peygamber'in "böyle böyle böyle" tarzındaki ifadesini tarif etmiştir. Buna göre ay 29 gün olmuş olur.
Müslim'in rivayetine göre İbn Ömer hadisi haber verirken bizzat Rasûlullah'ın, üçüncü işarette bir parmağını yumarak 29'u gösterdiğini daha sonra her üç seferinde de tüm parmaklarıyla işaret ederek otuzu ifâde ettiğini söyler.
Ebû Davud'un rivayetinde otuzu işaret eden bölüm kısa geçilmiş, sadece otuza temas edilmekle yetinilmiştir. Otuz ifâdesi Ebû Davud'un bir izahıdır.
Müslimdeki rivayetin yardımı ile de diyebiliriz ki Hz. Peygamber bir ayın kaç gün olduğunu anlatırken önce, parmaklarıyla 29'u sonra da 30'u işaret ederek bazan böyle bazan da böyle olur buyurmuştur.
Hattâbî örfe ve galib âdete göre ayın genelde otuz, yirmi dokuzun ise, bazan olduğunu Rasûlullah'ın yirmi dokuzu beyân ederken galibe değil, nâdire işaret ettiğini söyler.
İbn Battal ve diğer bazı âlimler bu hadisi izah ederken şöyle derler:
"Biz öyle bir milletiz ki oruç ve diğer ibadetlerin vakitlerini tayin için bize hesap ve yazıyı bilmeyi gerektiren şeyler teklif edilmemiştir. Bizim ibâdetlerimiz açık bâzı alametlere bağlanmıştır. Bunları bilme konusunda hesap âlimler ile başkaları denktir."[41]

Bazı Hükümler

1. Ramazan ayı bazan yirmi dokuz, bazan da otuz gündür.
2. İşaretle hüküm sabit olur.
Hattâbî bu esastan hareketle parmakları ile üçü işaret ederek karısına sen boşsun diyen kişinin, üç talak verdiğine hükmedileceğîni söyler.[42]

2320. ...İbn Ömer (r.a.)'dan; "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Ay yirmi dokuz (gün)dür. (Ramazan) hilali(ni) görünceye kadar oruca başlamayınız, (Şevval) hilâli(ni) görünceye kadar da oruca son vermeyiniz. Eğer hava kapalı olursa ayı otuz gün olarak takdir ediniz. (Şabanı otuza tamamlayınız)."
Nâfi dedi ki; Şaban'ın yirmi dokuzu olduğu zaman, îbn Ömer için hilâl gözetlenirdi. Eğer hilâl görülürse ne alâ (oruca başlardı), hilâl görülmez ve gözetleyenin önünde bir bulut ve toz olmazsa İbn Ömer oruç tutmazdı. Ama eğer gözetleyenin önünde bir bulut ve toz olursa oruç tutardı.
îbn Ömer (Ramazanın sonunda) herkesle beraber oruca son verir, bu hesabı tutmazdı.[43]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem'in "ay yirmi dokuzdur" buyurması, önceki hadisin şerhinde de beyân edildiği gibi her ayın dâima yirmi dokuz gün olduğuna delâlet için değildir. Maksat "ay bazan yirmi dokuz gün" veya "ayın en az müddeti yirmi dokuz gündür'* mânâsında-dır. Nitekim Rasûlullah'tan bu mânâyı açıkça ifade eden haberler gelmiştir. Bir önceki hadisin Müslim'deki rivayetinin yanı sıra Ebû Dâvud'da 2322 numara ile gelecek olan rivayet bunu açıkça ortaya koymaktadır. Tirmizî'nin de rivayet ettiği işaret edilen haberde İbn Mesûd (r.a.), Rasû-lullah (s.a.)'le birlikte yirmi dokuz gün olduğu gibi otuz gün de oruç tuttuklarına işaret etmiştir.

Fahr-i kâinat efendimiz ayın müddetini beyan ettikten sonra, ashâb-ı kirama Ramazan hilâlini görmedikçe oruca başlamamalarını , Şevval hilalini görmedikçe de bayram yapmamalarını emretmiştir. Tabiatiyle bu havanın açık olduğu, hilâlin görülmesine mâni olacak bulut vs. gibi bir engelin bulunmadığı durumlardadır.

Hadis-i şerifte oruca başlama veya son vermenin hilalin görünmesine bağlanması her kişiye tek tek gerekli olan bir şey değildir. Hilali görüp şahitlik yapmaları ile ru'yetin tahakkukuna hükmedileb ileceği kişilerin görmesi, başkaları için de görme yerine kâimdir. Konunun tafsilatı 14. Bab'-da gelecektir.

Hadisteki bu ifadelerin zahiri Ramazan hilalinin görülmesi ile oruca başlamanın, Şevval hilalinin görülmesi ile de son vermenin gerekli olduğuna delâlet etmektedir. Hilal güneşin batımından önce görülürse, ister Öğleden önce ister sonra olsun bununla ne oruca başlanır, ne de oruçtan çıkılır. Bu hilâl ertesi güne aittir. Bu görüş ulemanın cumhuruna aittir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf'a göre zevalden önce görülen hilal, oruca başlamaya veya son vermeye sebeptir.

Hanefî mezhebine göre dünyanın her hangi bir yerinde hilâl görülürse, nerede olursa olsun, bundan haberdâr olan kişi oruca başlar ya da son verir. Şafîî mezhebine göre, hilâlin görüldüğü yere 144 km.'ye kadar yakın olanların oruca başlamaları gerekir, daha uzaktakilere gerekmez.

Hz. Peygamber (s.a.) hadis-i şerifin devamında ashabına havanın kapalı olması halinde ayın takdir edilmesini emretmiştir. Bu takdirin ne şekilde olacağı Ebû Davud'un bazı nüshalarında belirtilmediği halde, bazı nüshalarında otuz gün kaydı yer almıştır. îmam Buhâri'nin İbn Ömer, Ebu Hureyre ve îbn Abbas'dan ayrı ayrı rivayet ettiği hadislerde havanın kapalı olduğu günlerde, yapılacak takdirin Şabanı otuza tamamlamak suretiyle olacağı açıkça belirtilmektedir. İleride gelecek olan 2325 ve 2327 numaralı hadisler de aynı sonucu açıkça vermektedir.

İçlerinde Ebû Hanife ve arkadaşları, imam Şafîî, İmam Mâlik, Evzâî ve Süfyân es-Sevrî'nin de bulunduğu Cumhuru ulema hadis-i şerifteki takdiri yukarıdaki manada anlamışlardır.

Ancak Ahmed b. Hanbel buradaki takdirden muradın, hilalin bulutun altında bulunduğunun kabulü olduğunu söyler ve görüşüne bu hadisin devamında belirtilen İbn Ömer'in uygulamasını esas alır. Çünkü burada havanın kapalı olması halinde İbn Ömer'in oruç tuttuğu belirtilmektedir.

Cumhur bu görüşe yukarıda işaret ettiğimiz rivayetlere dayanarak katılmamış ve muteber olanın, râvinin tatbikatı değil, rivayetinin olduğunu söylemişlerdir.

Hattâbî buradaki takdir konusunda şu açıklamayı yapar:

"Ay (ramazan)ı takdir ediniz" sözünün mânâsı, (Şabanı) otuz gün sayınız, demektir. Bazı âlimler bu takdiri ayın burçlardaki hareketini hesab etmek şeklinde te'vil etmişlerdir, ama evvelki görüş daha uygundur. Bir başka rivayette Rasûlullah (s.a.)'ın "Hava kapalı olursa, otuz gün oruç tutun" buyurması buna delildir. Ulemanın çoğunluğu bu görüştedir. Hz. Peygamberin şek günü orucunu yasaklaması da bu görüşe güç katar..."

Şâfîîlerden İbn Süreye, tabiûndan Mutarrıf b. Abdullah ve hadis âlimlerinden İbn Kuteybe'nin hadis-i şerifteki takdirden maksadın ayın burçları ve hareketinin hesabı olduğu görüşünde oldukları nakledilmiştir. Ama diğer âlimler, bu naklin doğru olmadığını söylemektedirler. İbn Abdil-Berr, Mutarrıf'tan böyle bir rivayetin sahih olmadığını, İbn Kuteybe'nin ise, bu gibi konularda yetkili olmadığını söyler. İbn Süreyc'den yapılan rivayet konusunda da İbn Abdilberr şöyle der: "Şafîî'nin bizdeki kitaplarında olan görüşü, Ramazan'ın kabulünün hilâlin görülmesi veya âdil birinin şehâdetinden ya da Şaban'ı otuza tamamlamaktan başka bir yolla sahih olmayışıdır. Bu da fukaha'nın cumhurunun görüşüdür".

Şafîî âlimlerinden Remlî, Minhac şerhinde, "âdil bir kimse hilali gördüğünü söylerse, buna karşılık hesap âlimleri o gün hilalin görülmesinin mümkün olmadığını iddia etseler, hesap âlimlerinin dinlenmeyeceğini, çünkü şâri'in buna itimad etmediğini söyler.

Remlî, hesap âliminin hesabının kendisi için muteber olduğunu söylemişse de, imam Nevevî ve İmamu'I-Haremeyn, şerîatin genel kaidelerinden hareketle bunu reddetmişlerdir.

İmam Mâlik, İbn Dakiki'i-Iyd, Mazirî ve İbnu'l-Münzir de hesabın geçerli olmadığı konusunda açıkça görüş bildirenlerdendirler.

İbnu'l-Arabî, Şafîîlerden îbn Süreyc'in hilalin sübûtunda hesabın muteber olduğuna dair. olan görüşünü naklettikten sonra, bunun bir kısım insanların oruca ay ve güneşin hareketini hesabederek, bir kısmının da hilali görerek başlamalarım gerektirdiğini, bunun ise, mümkün olmadığını söyleyerek, İbn Süreyc'in görüşünü reddeder. İbnu'l-Arabî bu konuda beş görüş ortaya çıktığına işaret ederek bunları şöylece özetler:

1. Hesapla oruç tutmak caizdir, fakat farz yerine geçmez.

2. Oruç caizdir ve farz yerine geçer.

3. Hesap uzmanı için oruç caizdir ve farz olarak geçerlidir. Müneccim, için geçerli değildir.

4. Hem hesap uzmanı, hem müneccim hem de başkaları için caizdir. Ancak bu, müneccimi değil, hesap uzmanını takliden olur.

5. Mutlak olarak herkes için caizdir.

Hanefî fıkıh kitaplarından Dürrii'l-Muhtar'da "Mezhebe göre âdil de olsalar muvakkıtların sözüne itibar edilmez..." denilir.

İbn Âbidin bu ibarenin haşiyesinde şunları kaydeder: "Muvakkıtların sözüne itibar edilmez sözü, insanlara orucun gerekli

olmasında itibar edilmez demektir. Mirac'da muvakkitlerin sözüne itibâr edilemeyeceğinde ic-ma olduğu ve bizzat müneccimin de kendi hesabına göre amel etmesinin caiz olmadığı söylenir. Nehir'de de vakit uzmanlarının sözünün bağlayıcı olmadığı ifâde edilir. İzah'da da belirtildiği gibi âdil de olsalar essah olan onların sözüne itimad edilmemesidir. Şafiîlerden imam Sübkî'nin muvakkitlerin sözüne itibar edileceğine dair olan görüşü sonraki âlimlerce reddedilmiştir..."
İbn Âbidin'den nakledilen bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Şafiîlerden İmam Sübkî hesabın kat'î olduğunu iddia eden ve hesap uzmanlarının hesabına itimad edileceğini savunanlardandır.
Fukahâdan Muhammed b. Mukâtil hesap âlimlerinin ittifak etmeleri hâlinde sözlerine itimad eder, onlara danışırdı. Kadı Abdülcebbâr da "Müneccimlerin sözüne itibarda beis yoktur" der.
Yukarıya aldığımız hadis rivayetleri ve ulemanın büyük çoğunluğunun ifadelerinden, günlerin başlama ve bitiminde esas olanın hesap değil, hilalin görülmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Tabi bu sözlerin söylendiği devrelerde şimdiki dakik âletler bulunmadığı gibi astronomi ilmi de bu kadar ilerlemiş değildi.
Ramazan'ın veya bayramın başlamasında esas, hilalin görülmesidir. Çünkü açık nassların gereği budur. Ancak hilali gördüğünü iddia eden kişinin âdil olması, hava açıksa görenin bir-iki kişi değil, bir çok kişi olması gerekir. Dolayısıyla hilalin doğuşunun ilânında bu hususların gözö-nünde bulundurulması icabeder.
Şunu da belirtmek gerektir ki, ilim ve tekniğin ilerlediği devrimizde, hüsnü niyyet ve samimiyetle yapılan hesabın, şaşması pek mümkün değildir. Buna göre hesabın sonucu ve hilalin görülmesinin aynı güne rastlaması gerekir. Eğer bu uyum sağlanamıyorsa ya hilali gördüğünü iddia edenler yalan söylüyorlar, ya da hesabı yapanların sü-i istimali söz konusudur.
Hilalin görülmesinde itibar çıplak gözedir. Teleskop veya başka bir âletle gözetilmesi şartı yoktur.
Hadisin devamında Nafi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, Şa'ban'ın yirmi dokuzu olunca hilali gözetlemek üzere adam gönderirdi. Ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybettiği için bizzat kendisi gözetleyemiyordu. Giden gözetleyici hilali görürse oruca başlardı, göremezse, ve hava da açık ise oruç tutmaz, bulutlu jse, tutardı. Çünkü hilalin bulutun arkasında olması muhtemeldir. Ahmed b. Hanbel'in bu konuda İbn Ömer'e uyduğunu yukarıda söylemiştik.
Ebu Hanife ve arkadaşları İmam Malik, Sevri ve Evzaî'ye göre bu durumda Ramazan diye oruç tutmak caiz değildir. Şâfîîlere göre ne ramazan için ne de nafile olarak oruç tutulamaz. Ancak kaza veya keffâret olarak tutulabilir. Tafsilat "şek günü oruç tutmak mekruhtur" başlığı altında gelecektir.[44]

Bazı Hükümler

1. Ay bazan yirmi dokuz, bazan otuz gün olur.
2. Oruca ya hilalin görülmesi ya da Şaban ayının otuza tamamlanması ile başlanır. Bazı âlimler bu durumda havanın kapalı veya açık olmasını farklı mütalaa etmişlerdir. Tafsilat şerhte geçmiştir.[45]

2321. ...Eyyüb es-Sahtiyanî şöyle demiştir.
Ömer b. Abdilaziz Basrahlara:
"Rasûlullah (s.a.)'dan bize ulaştığına göre..." diyerek (yukarıdaki) İbn Ömer hadisinin bir benzerini yazdı ve şunları ilave etti;
"En güzel şekliyle orucun (vaktini) tayin, Şaban hilâlini şöyle şöyle gördüğümüz zamandır inşallah. Eğer Hilali şöyle şöyle değilde bundan önce görürseniz durum başka..."[46]

Açıklama

Rivayetten anlaşıldığı üzere Ömer b. Abdilaziz, Basralılara bir haber göndererek bundan önceki haberde İbn Ömer'den rivyet edilen hadisin benzerini Rasûlullah'tan naklen bildirmiştir. Sonunda da havanın kapalı olması halinde takdirin nasıl yapılacağını izah etmiştir. Ancak bu izah, metinde oldukça kapalı bir şekilde geçmektedir. Sarihler Ömer b. Abdilaziz'in bu sözünü şu şekilde açıklamışlardır: Eğer Şaban ayının hilâli, Receb'in yirmi dokuzuncu günü görünürse, Şaban otuz güne tamamlanır. Şabanın hilali Receb'in otuzuncu günü görüldüğü takdirde ise, Şaban ayı yirmi dokuz gün olarak hesaplanır.[47]

2322. ...İbn Mesud (r.a.)'dan demiştir ki: "(Vallahi) Rasûlullah (s.a.)'la birlikte (Ramazan'ı) yirmi dokuz gün tuttuğumuz, onunla birlikte otuz gün tuttuğumuzdan daha çoktur."[48]

Açıklama

Bu hadis Ramazan ayının hem yirmi dokuz, hem de otuz gün olduğunu, hattâ otuz günün, yirmi dokuz olandan daha az olduğuna delalet etmektedir.
Dârekutnî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği şu haber de aynı manayı ifâde etmektedir:
Hz. Aişe (r.anha)'ye:
Ey Mü'minlerin annesi, Ramazan ayı yirmi dokuz gün olur mu, diye soruldu.
Rasûlullah (s.a.)'la birlikte onu yirmi dokuz gün tutuşum, otuz gün tutuşumdan daha fazladır, dedi.[49]

Bazı Hükümler

Ramazan ayı yirmi dokuz gün olabilir ve bu otuz günden daha çoktur.[50]

2323. ...Ebu Bekre (r.a.)'den; Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"İki bayram ayı eksik olmazlar, onlar Ramazan ve Zülhiccedir."[51]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte belirtilen noksanlıktan ne kast edildiği konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunların belli başlıları şunlardır;
1. Sevap yönünden biri diğerinden noksan olmaz.
2. Bu ifâdede, Zilhicce'nin onunda amelin üstünlüğüne ve Zilhicce'-nin sevap itibariyle Ramazan'dan daha aşağı olmadığına işaret vardır.
3. Bu iki ay, aynı senede eksik olarak bulunmazlar. Birisi yirmi dokuz olursa, öteki otuz olur. Bu izah ekseriyete nisbetledir. Çünkü her ikisinin de yirmi dokuz olduğu zamanlar da olur.
4. Bu aylar gün itibarıyla noksan bile olsalar, sevap yönünden noksan değildirler.
Hadd-i zâtında Ramazandan sonraki ay bayram ayı olduğu halde, hadiste ramazana bayram denilmesi, bayrama yakınlığından dolayıdır.
Hadis-i şerifte diğer aylar dururken ramazan ve Zilhicce aylarının mevzu-ı bahs edilmesi birisinde oruç diğerinde hac ibâdetleri olduğu içindir. Diğer aylarda yapılan ibâdetin sevabının eksik olacağına işaret değildir. Maksad, Ramazan ister tam olsun ister eksik, arafattaki vakfe ister Zülhicce'nin dokuzuna rastlasın, ister başka güne rastlasın, sevabının tam olacağının beyanıdır. Tabii bu, hilali araştırmada kusur olmadığı takdirdedir.
Hadis-i şerif Ramazan ayını yirmi dokuz gün tuttuğu için sevabın az olduğu korkusuna kapılan ve hava kapalı olduğu için hilalin tam tesbit edilememesinden dolayı Zülhicce'nin onuncu günü vakfe yapanın vakfesinin sahih olmadığını zannedenlere bir tesellidir. Böyle bir yanlışlık olsa da ecrinden tam istifâde edileceği açıktır.
Ramazan zannıyla Şevval ayını oruçlu geçirenin tuttuğu oruç, Ramazan ayı yerine geçer. Şaban'da tutulduğu takdirde ise, bu Ramazan orucu yerine geçmez. ladesi gerekir. Aynı şekilde Zülhicce'nin onuncu günü yapılan vakfe dokuzuncu günün vakfesi yerine geçer. Sekizinci güri yapılan vakfe ise kâfi değildir. İmkân olursa, ertesi gün kaza edilmelidir. Aksi halde hac sahih değildir.[52]

Bazı Hükümler

Sevap yönünden tam ayla eksik ay arasında fark yoktur. “Mükafat meşakkate göredir” sözü ekseriyete işarettir.[53]

5. Hilali Gözetleyenler Tesbitte Hata Ederse (Ne Yapmalı)

2324. ...Hammâd b. Zeyd, Ebû Hureyre (r.a)'den rivayetinde, Peygamber (s.a.)'ide zikrederek (Hadisin merfu olduğuna işaret etti, ona göre RasûluIlah -s.a.-) şöyle buyurdu;
"...ve Ramazan bayramınız; orucu açtığınız gün, kurban bayramınız kurban kestiğiniz gündür, ar af al1 in tamamı vakfe yeridir. Mi namn tamamı kurban kesme yeridir. Mekke'nin tüm geniş yolları da kurban kesme yeridir. Müzdelife'nin hertarafı da vakfe yeridir."[54]

Açıklama

Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde: "...ve Ramazan bayramı, orucu açtığınız gündür" sözünden önce oruç, oruç tuttuğunuz gündür" cümlesi vardır. Buna göre Ebû Dâvud'taki "...ve Ramazan..." cümlesindeki atıf edatının atfedildiği cümlenin burada olmadığı halde Tirmizî'deki,cümlesinin olduğu anlaşılıyor.
Dârekutnî'nin Ebû Dâvud'taki senetle yaptığı rivayet, Ebû Davud'un, rivayetin tamamını almadığını göstermektedir. Dârekutnî'nin rivayeti şöyledir:
"Ay yirmi dokuz gündür, hilali görünceye kadar oruca başlamayınız, ve hilali görünceye kadar bayram yapmayınız. Eğer hava kapalı olursa sayıyı otuza tamamlayın. Ramazan bayramı oruca son verdiğiniz gündür.”
Dârekutnî'nin bu rivayetine göre Ebû Dâvud'taki "ve Ramazan bayramınız..." sözünün burada mahzuf olan, "eğer hava kapalı olursa, sayıyı otuza tamamlayın" cümlesine ma'tuf olması gerekir. Dârekutnî'nin, bu hadisi Ebû Dâvud kanalıyla rivayet ettiği göz önüne alınırsa, sonraki takdirin daha isabetli olduğu ortaya çıkar.
Tirmizî bu hadisin akabinde şu açıklamada bulunmuştur:
"Bazı âlimler bu hadisin mânâsının oruç ve bayramın cemaatle ve insanların çoğunluğu ile birlikte yapılacak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kastedilen mânânın Şaban'ın son günü mü yoksa Ramazan'm ilk günümü olduğunda tereddüt edilen şek gününde Oruç tutulmayacağına işaret olduğunu söyleyenler de vardır. Buna göre Şevval hilalini gördüğü halde haberi kabul edilmeyen kimse, ancak herkesle beraber bayram yapabilir.[55]
Hattâbî hadise daha değişik bir mânâ vermiştir. Hattabî'nin bu konudaki sözleri de şöyledir:
"Hadisin mânâsı, içtihadı konularda insanların hatalarına bakılmaz. Eğer bir toplum araştırdıkları halde hilali ancak ayın otuzuncu gününden sonra görseler ve sayı tamamlanmadıkça bayram yapmasalar, sonra da ayın yirmi dokuz gün olduğu anlaşılsa, onların oruç ve bayramlarından dolayı hiç bir günah yoktur. Aynı şekilde arefe gününde de hatâ etseler, onlara

iadesi gerekmez..."
Hadisin devamında Kurban bayramının da herkesin kurban kestiği gün olduğu belirtilmektedir. Buna göre bir kimse Zülhicce ayının hilalini Zülka'denin yirmi dokuzuncu günü güneş battıktan sonra görse, fakat Kadı onun sehâdetini kabul etmese, o zat herkesle birlikte birgün sonra kurban kesecektir. Kendi görüşünü esas alarak bir gün önce kurbanını kesemez.
Hadisin sadece Ebû Davud'un rivayetinde bulunan son bölümünde arafat'ın tamamının vakfe yeri; Mina'nın tümünün ve Mekke'nin büyük yollarının kurban yeri; Müzdelife'nin tümünün de yine vakfe yeri olduğu bildirilmektedir. Yani Zilhicce'nin dokuzuncu günü zevalden bayram günü fecre kadar Arafat'ın herhangi bir yerinde bir an durmak yeterlidir. Bizzat Rasûlullah (s.a.)'ın durduğu yerde durmak şart değildir. Yalnız başka bir hadiste, Arafat'ın batısına düşen Urane (veya Arane) vadisi ile Müzdelife'deki Muhassir'in vakfe mahalli olmadığı belirtilmiştir. Bu hadisle birlikte düşünülünce üzerinde durduğumuz hadisi "Urane vadisinin dışında Arafat'ın tamamı ve Muhassir hâriç Müzdelife'nin her tarafı vakfe yeridir" şeklinde anlamak gerekir. Hanefi fıkıh kitaplarında da bu husus açıkça görülür. Haddi zatında haccı ilgilendiren bu mesele hac bahsinde geçmiş bulunmaktadır.[56]

Bazı Hükümler

1. Hilali araştırarak oruç tutan bayram yapan veya kurban kesen toplum hata da etse günahkar olmaz.
2. Mina ve Mekke'nin tamamı kurban yeri, Müzdelife ve Arafat'ın her tarafı da vakfe mahallidir.[57]

6. Hava Kapalı Olur Da Hilal Görülmezse Ne Yapılır?

2325. ...Abdullah b. Ebî Kays Aişe (r.anha)nın şöyle dediğini işitmiştir;
"Rasûluüah (s.a.) başka hilallerde yapmadığı araştırmayı, Şaban (hilalin) da yapardı. Ramazan hilalinin (Şaban'in yirmi,dokuzuncu akşamı) görürse, oruca başlar, hava kapalı olursa (Şaban) otuz gün sayar, sonra oruç tutardı."[58]

Açıklama

Dânekutnî bu hadisin isnadının sahih olduğunu söyler.Münzirî'de "Bu hadîsin isnadındaki şahısların tümünü Buhârî ve Müslim hüccet kabul etmişlerdir. Her ne kadar Endülüs kadısı olan Muaviye b. Salih el-Hâdrâmî el-Hımsî hakkında bazıları zayıf demişlerse de Müslim kendisim hüccet kabul etmiştir. Ahmed ve Ebu Zür'a da onun için sika tabirini kullanmışlardır" demektedir.
Hadis-i şeriften anladığımıza göre Peygamber (s.a.) Receb ayının sonu geldiğinde Şaban hilalini araştırır ve bu konuda hiçbir ayda göstermediği itinayı gösterirdi. Çünkü Ramazan'a isabetli başlaması büyük ölçüde buna bağlı idi. Şabanın sonu gelince Ramazan hilalini araştırır, hava müsait olur da hilali görürse oruca başlar, hava bulutlu olursa, Şabanı otuza tamamlar ve öyle oruç tutardı. Efendimizin Şaban hilalini araştırmadaki itinası, Ramazanı doğru tesbit etme maksadına yöneliktir. Rasûlullah (s.a.)'ın hac ve kurban ibâdetlerinin yapıldığı Zilhicce hilalinde de aynı itinayı gösterdiği muhakkaktır.[59]

Bazı Hükümler

Şaban'm yirmi dokuzuncu günü, hilalin görülmesini engelleyen bir mama olduğu takdirde, ertesi gün oruç tutulmaz Şaban otuza tamamlanır.
Bu konuda İbn Ömer'in farklı görüşte olduğu daha evvel geçmiştir.[60]

2326. ...Huzeyfe (r.a.)'dan; demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu;
"Hilali görünceye veya (Şaban'm) sayısını (otuza) tamamlayıncaya kadar (Ramazan ayını) öne almayınız, sonra (Şevval) hilali(ni) görünceye veya (Ramazandın) sayısını (otuza) tamamlayıncaya kadar oruç tutunuz."[61]
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi, Süfyân ve başkaları Mansur'dan, Mansur RibVden o da Huzeyfe'nin adım vermeden, Rasûlullah (s.a.)'ın ashabından bir adamdan diye rivayet etmişlerdir.[62]

Açıklama

Nesaî, "Mansûr'un talebelerinden Cerir'den başka hiçbirinin bu hadisi Huzeyfe'ye isnad ettiğim bilmiyorum." der.
İbnu'l-Cevzî, Ahmed'in bu hadisi zayıf saydığını söylemişse de bu kendisinin bir vehmi kabul edilmektedir. Çünkü bir çök kaynakta Ahmed'in, Cerir tarafından Huzeyfe'nin adının anılmasının vehm olduğunu söylemeyi murad ettiği kaydedilir. Doğrusu Sahâbînin adının tam belli olmayışıdır. Sahâbînin bilinmemesi hadisin sıhhatine zarar vermez.
Tenkîh'de "bil-cümle hadis sahih, ravileri sikadır" denilmektedir.
Hadis-i şerif, mutlak olarak Şaban'ın son günü başka bir ifade ile Şaban'ın son günü mü yoksa Ramazan'ın ilk günü mü olduğu bilinmeyen günde orucu yasaklamaktadır. Yasak, o gün oruç tutmanın haram olmasını gerektirir. Davud-ı Zâhirî'nin görüşü budur.
Cumhûr-ı ulemâya göre önceden gelme bir âdeti olmadığı takdirde adı geçen günde oruç tutmak mekruhtur. Bu konu ileride ayrıca ele alınacaktır.[63]

Bazı Hükümler

1. İhtiyat olsun diye Ramazana bir gün önce başlanmaz omca başlamak için ya hilal tam görülecek veya Şaban otuza tamamlanacaktır.
2. Şevval hilali havanın kapalı olması sebebiyle görülemezse Ramazan otuz gün tutulup sonra bayram yapılır.[64]

7. "Hava Kapalı Olduğu Zaman Otuz Gün Oruç Tutunuz" Diyenler[65]

2327. ...İbn Abbas (r.anhuma)'dan; "Rasûluüah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir.
"Bir iki gün oruç tutmakla Ramazanın önüne geçmeyin. Ama birinizin (eskiden beri) tutmakta olduğu bir orucu varsa, o müstesna! O (Ramazan hilali)nu görünceye kadar oruca başlamayınız ve (Şevval hilalini) görünceye kadar da oruca devam ediniz. Eğer hilalin önüne bir bulut girerse, (Ramazanın) sayısını otuza tamamlayınız, sonra bayram yapınız. Halbuki (bazan) ay yirmi dokuzdur."[66]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu hadisi Hatim b. Ebî Sağire, Şube ve Hasen b. Salih, Simak'ten aynı mânâ'da rivayet etmişler ancak "sonra bayram yapınız" sözünü söylememişlerdir."
Ebû Dâvud dedi ki: O, Hatim b. Müslim b. Ebi Sağira'dır. Ebu Sağıra, Sağîra'nın annesinin kocasıdır.[67]

Açıklama

Bir iki-gün oruçla Ramazanın öne alınmasından maksat, ihtiyat maksadıyla veya Ramazanı karşılamak için, Ramazandan önce bir veya iki gün oruç tutmaktır.
Peygamber (s.a.) daha önceden belirli günlerde oruç tutmayı âdet edinip, tutmakta olduğu orucu bu günlere rastlayanların dışında, Ramazandan Önce bir veya iki gün oruç tutmayı men'etmiştir.
Efendimizin, bu günlerin orucunu yasaklamasının hikmeti konusunda çeşitli fikirler söylenmiştir. Bunlardan en kabule şayanı şudur: Dinîmiz oruca başlamayı hilalin görülmesine veya Şaban'ın otuza tamamlanmasına bağlamıştır. Durum böyle iken daha hilal görülmeden veya Şaban otuza tamamlanmadan oruca başlamak, nassla sabit olan bir şeyi beğenmemek gibidir. İşte onun için Rasûlullah Ramazana bir-iki gün önce başlamayı nehyetmiştir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi bazı günlerde orucu âdet edinip âdetleri olan günleri ramazandan önceki bir-iki güne rastlayanlar Rasûlullah (s.a.)'ın yasağından istisna edilmişlerdir. Keffâret kaza ve nezîr gibi kişinin borcu olan oruçlar da yasağın kapsamına girmezler. Yani yasak olan oruç,' sırf ramazanı karşılamak maksadı ile tutulan oruçtur.
Hadis-i şerifte, bir iki günün anılması daha fazla tutulmasının kerahetsiz caiz olmasına delâlet etmez. Ramazanı karşılamak için ekseriyetle bir iki gün önce oruca başlandığı için böyle denilmiştir. Yoksa Şaban'ın on beşinden sonra oruç tutmak Hz. Peygamber tarafından hoş karşılanmamıştır. Bunu ifâde eden hadis "Şabanı Ramazana ulamak mekruhtur" başlığı altında gelecektir.
Hadisin devamında Ramazana, Ramazan hilalinin görülmesi ile veya Şabanı otuza tamamlamakla başlanacağı, bayramın da Şevval hilali görülünce veya Ramazan otuza tamamlanınca yapılacağı ifade edilmektedir. Bundan önceki hadislerde de aynı mânâya gelen ifadeler geçmiştir.[68]

Bazı Hükümler

Ramazandan bir iki gün önce nafile kastı ile de olsa oruç tutmak mekruhtur. Cumhur bu görüştedir. Davud-ı Zahirî kişinin mûtadı olan orucuna da rastlasa belirtilen günlerde tutulan orucun sahih olmadığını söylemiştir. Fakat hadis Davud'un görüşünün doğru olmadığını gösterir.
Sahabilerden Ömer, Ali, Ammar, Huzeyfe, tbn Mesûd, Ebu Hüreyre ve İbn Abbas, tâbiûndan Said b. el-Müseyyeb, Şâbî, Nehaî, Hasen el-Basrî ve tbn Sîrîn'in görüşleri hadisin işareti istikametindedir.[69]

8. (Şabanın Sonunda Oruç Tutmakla) Ramazan'ı Karşılama (Önüne Geçme)

2328. ...İmrân b. Husayn (r.a.)'ın rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.) bir adama:
"Şaban ayının sonunda[70] (herhangi) bir (oruç) tuttun mu?" diye sordu. Adam;
Hayır, dedi. Efendimiz;
"Ramazan bitince bir gün -Râvîlerden birisi "iki gün" dedi-[71] oruç tut," buyurdu.[72]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Hz. Peygamber ashabtan birisine Şa'ban'ın sonunda oruç tutup tutmadığını sormuş o zat da "hayır" cevabını vermiştir. Ebû Davud'un rivayetinde soru sorulan şahsın ismi verilmemiştir. Müslim'in, Ebu'1-A'la vasıtasıyla Mutarnf tan rivayeti de Ebü Dâvud'da olduğu gibidir. Fakat yine Müslim'in, Sabit vasıtasıyla Mutarrıftan yaptığı rivayette "Imran'dan rivayet edildiğine göre, "Rasülullah (s.a.) kendisine veya bir başkasına" denilmektedir. Buhârînin, İmrân'dan rivayeti ise, "Rasûlullah (s.a.) îmran'a sordu veya tmran işitirken bir adama ey filanın babası? diye sordu" şeklindedir.

Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in sorusunu yönelttiği şahıs, bizzat hadisin sahabî râvisi İmran b. Huseyn mıdır, yoksa bir başkası mıdır? Kesin belli değildir.
Buhârî'nin, Ebu Numan Muhammed b. Fazl es-Südüsî'den yaptığı rivayette "bu ay..." sözünden sonra râvi'nin, "zannediyorum Ramazanı kastediyor" açıklaması yer almıştır.
Hattâbî, "Buhâri'deki Ramazanın zikredilmesi bir vehmdir. Çünkü ramazanın tamamı oruç için teayyün etmiştir" der. Zaten bundan dolayı Buhârî yukarıya alınan rivayetten hemen sonra "Şabanın sonunda oruç tuttun mu?" mânâsına gelen hadisi zikretmiştir.
Aynî, Buharî'nin bu davranışının önceki rivayetteki, "bu ay"dan maksadın Şaban ayına işaret etmek olduğunu söyler.
Bu hadis-i şerifin zahiri önceki hadise muhalif görülmektedir. Çünkü önceki hadiste Hz. Peygamber (s.a.) Ramazan'dan önce oruç tutmayı men'-ettiği halde, bu hadiste Şaban'ın sonunda oruç tutmayan şahsa tutmadığı günü Ramazandan sonra kaza etmesini emretmiştir. Bu da açıkça bir çelişki teşkil eder.
Hattabi görünüşteki bu çelişkiyi giderme sadedinde şunları söyler:
"Bu iki hadis görünüşte biribirihe muhaliftirler. İkisinin arasım bulmanın yolu şudur:
a. Rasûhıllah (s.a.)'ın muhatabı olan şahıs, Şaban'ın sonunda oruç tutmayı adamış, fakat önceki rivayetteki nehyi işitince oruç tutmamıştır. Hz. Peygamber de o orucu ramazandan sonra kaza etmesini istemiştir.
b. Adamın her ayın sonunda oruç tutmak âdeti idi. Hz. Peygamber'-in Ramazanı karşılamayı men'eden hadisini duydu, fakat efendimizin belirli günlerde orucu- âdet edinenleri bu nehyinden istisna ettiğinden haberi olmadı. Bu yüzden Rasülullah'ın nehyine uyarak Şabanın sonundaki orucu terketti. Peygamberimiz de o sahâbî'nin âdeti olan orucu kaza etmesini müstehap gördü."[73]

Bazı Hükümler

Şabanın sonunda oruç tutmayı adayan veya mu'tadı olan ve oruçları o günlere rastlayan kışı Şabanın sonunda oruç tutabilir. Tutmazsa Ramazan'dan sonra kaza eder.[74]

2329. ...Ebu'l-Ezher, Muğîra b. Ferve'den; demiştir ki: Muaviye (r.a.) Hıms kapısı yanındaki Mishal manastırında ayağa kalkıp cemaate hitaben:
Ey cemaat, biz (Şaban) hilali(ni) falan gün görmüştük. Ben oruca (ramazandan) önce başlayacağım, böyle yapmak isteyen yapsın dedi.
Bunun üzerine Malik b. Hubeyra es-Şebeî[75] ayağa kalkıp;
Ey Muaviye! Bu, Rasûlullah (s.a.)'tan duyduğun bir şey mi, yoksa kendi görüşün mü? dedi. Muaviye;
Rasûlullah (s.a.)'ı "ayın başında ve sonunda oruç tutunuz" buyururken işittim, dedi.[76]

Açıklama

Rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Muaviye Humus yakınında bulunan ve Mishal adında biri tarafından yapılan bir manastırda halka hitâbetmiştir.
Manastır: Daha çok dağ başlarında şehir dışlarında olup rahiblerin yaşadıkları hıristiyan mabetlerine denir.
Hıms veya Hımış bugün Suriye toprakları içerisinde bulunan ve Humus diye bilinen şehirdir.
Metindeki ifâdeler Muaviye (r.a)'nin Şabanın sonunda orucu efdal gördüğünü ve bunu, Rasûlullah (s.a.)'tan duyduğu bir hadise istinaden yaptığını göstermektedir. Bundan önceki babda geçen ve Ramazanı karşılamayı men eden rivayet göz önüne alındığında, Muaviyenin o hadisi görmediği ve Hz. Peygamber'in, "ayın başında ve sonunda oruç tutun" emrinin Şaban'da dahil tüm aylar şâmil olduğunu zannettiği ortaya çıkar. Oysa Hz. Muaviye'nin verdiği haberdeki oruç tutma emri umûmidir. Şabanın sonundaki orucu nehyeden hadis ise, hâstır ve umûm ifâde eden haberden istisnayı gerektirir.
Avnu'l-mabud'da Fethü'l-Veddud'dan naklen şöyle denilir:
"Buradaki aydan maksadın ramazan ve ayın sonu lafzının ramazanın sonu olup ayın tamamını kaplamasını te'kid için gelmiş olması muhtemeldir. Yahut da aydan maksat, ramazan; sonundan murad da Şaban1 m sonudur, "son" kelimesinin ramazana izafesi de ona bitişik olduğu içindir. Bu durumda hitap ay sonunda oruç tutmayı âdet haline getirenlere olmuş olur. "Ay"dan maksadın tüm aylar olup "her ayın başında ve sonunda oruç tutunuz" mânâsının kastedilmiş olması da muhtemeldir."[77]

2330. ...Süleyman b. Abdirrahman ed-Dimaşkî, bu (Önceki) hadis hakkında demiştir ki: "Velid. şöyle dedi"
Ebu Amr-yani Evzâî'-i "(Sirrihu'dan kasıt) ayın başıdır" derken işittim.[78]

2331. ...Ebû Mushir şöyle demiştir:
Sâid- yani İbnu Abdilazîz- "Sirruhu ayın başıdır" derdi. Ebû Dâvud dedi ki: Bazı alimler, "sirruhu ayın ortasıdır, bazıları da sonudur" dediler.[79]

Açıklama

Bu rivayetler, bundan önceki haberde geçen cümlesindeki sözünün hangi mânâya geldiğine dair üç görüşü ortaya koymaktadır. Bunlardan ilk ikisinde "sirruhu"nun ayın başı, mânâsına geldiği ifade ediliyor ancak bu görüş ulemanın

çoğunluğunca kabul edilmemiştir.
Ezherî: "ben "sirr" kelimesini, bu manaya geldiğini bilmiyordum" der.
Hattabî Ebû Davud'da ki Evzaî'den nakledilen görüşün doğru olmadığına işaretle şöyle der: "Ben bu (Ebû Davud'un Evzaî'den naklettiği) görüşü kabul etmiyorum ve onun bir nakil hatası olduğunu kabul ediyorum. Lügatte de buna hiç bir yol olduğunu bilmiyorum. Doğrusu "sirruhu" demek, "ayın sonu" demektir. Bizim ashabımız tshak b. İbrahim b. İsmail'den, o Mahmut b. Halid et-Dimeşkî'den, o da Velid kanalıyla Evza-î'den, Evzaî'nin; "Sirruhu, ayın sonu demektir'* dediğini naklettiler. Doğrusu da budur."
Görüldüğü gibi Hattabî, Evzaî'ye nisbet edilen ve "sirru" kelimesinin "aymbaşı" olduğunu bildiren sözün nakil hatası olduğunu ve doğrusunun ayın sonu mânâsına geldiğini söyler.
Ebû Dâvud, isim vermemekle birlikte bazı âlimlerin "sirruhu"nun "ayın ortası" mânâsında olduğu görüşünde olduklarını kaydeder. Bu görüşün dayanağı, "sürer" kelimesinin "surre" kelimesinin çoğulu olması ve "surre"nin göbek, orta, anlamı taşımasıdır. Biyd (her ayın 13, 14, 15) günlerinde oruca teşvik eden hadislerin bulunuşu bu görüşü teyid eder. Çünkü biyd günleri ayın ortasına rastlar.
Kadı îyâd, bunlardan en meşhurunun, "ayın sonu" mânâsı olup Ebu Ubeyde ve bir çok âlimin de bu görüşte olduğunu söyler.[80]

9. Hilal Bir Memlekette Başka Ülkelerden Bir Gece Önce Görüldüğü Zaman (Ne Yapılır?)

2332. ...Küreyb (r.a.)[81]'den rivayet edildiğine göre, Haris'in kızı Ümmü'1-Fadl[82] Küreyb'i (o sırada) Şam'da olan Muaviye (r.a.)'ye göndermiş. Küreyb dedi ki:
Şam'a varıp Ümmü'l-Fadl'ın istediğini yerine getirdim. Ben daha Şam'da iken ramazan hilali görüldü. Biz hilali cuma gecesi gördük. Sonra ayın sonunda Medine'ye geldim. İbn Abbas (r.a.) benden (bazı şeyler) sordu. Sonra sözü hilale getirip;
Hilali ne zaman gördünüz? dedi.
Cuma gecesi gördüm, dedim.
Onu, sen de gördün mü?, dedi.
Evet, (ben de gördüm) herkes de gördü ve Muaviye de Şamlılar da oruç tuttu, dedim.
Ama biz hilali Cumartesi gecesi gördük ve otuza tamamlayıncaya veya (Şevval) hilali(ni) görünceye kadar oruç tutmaya devam edeceğiz, dedi.
Muaviyenin hilali görmesi ve oruç tutması yetmez mi? diye sordum.
Hayır, Rasûlullah (s.a.) böyle emretti , cevabını verdi.[83]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "hasen-sahih, garibdir. Âlimlerin ameli bu hadise göredir.. Herhangi bir memleket ahâlîsinin hilal görmeleri sadece kendilerini bağlar" demektedir.
Hadis-i şerifin mânâsı izaha ihtiyaç göstermeyecek derecede açıktır. Onun için hadisin mânâsı üzerinde durmadan, doğrudan doğruya hadis-i şerifin delâlet ettiği ahkâma geçmek istiyoruz.
Hadisin zahirine göre herhangi bir memlekette hilal görülürse, bu sadece o memleket ahâlîsini bağlar, başka bölgelerde yaşayanlar, kendileri hilali görmedikçe oruca başlamazlar veya bayram yapmazlar. Tirmizî bu hükmü ulemânın tümünün görüşü olarak nakletmiştir. Fakat durum hiç de Tirmizî'nin dediği gibi değildir. Aksine bu konuda oldukça farklı görüşler vardır, Hafız İbn Hacer'in beyânına göre bu görüşlerin özeti şudur:
1. Her memleket ahâlîsi ayı görerek oruç tutacaklardır. İbnu'I-Münzir, İkrime, Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah ve İshak b. Rahûye bu görüştedir. Şafiî'nin bir kavli de böyledir.
2. Bir yerde hilal görülürse, bundan haberdâr olan her taraftaki insanlar oruca başlamak veya bayram yapmak zorundadırlar. Malikîlerin meşhur görüşü böyledir. (Hanef i mezhebinde de asi olan budur):
3. Bir yerde hilalin görüldüğü açık ve kesin olur ve bu durum iki kişinin şehâdeti ile başkalarına ulaştırılırsa bu, onları da bağlar. Kurtubî bu görüşü hocalarından nakletmiştir.
4. Hilâlin görüldüğü, Halife nezdinde sabit olursa bu, bütün müslü-manlar için bağlayıcıdır. Bu İbnu'l-Mâcişûn'un görüşüdür.
5. biri birine yakın bölgeler aynı hükme tâbidir. Bu, Şâfîîlerin ekseriyetinin görüşüdür. Biribirine uzak olan yerlerden birisinde hilal görülürse, diğerindekiler buna itibar etmezler. Bölgeler arasındaki uzaklığın tayini konusunda birkaç görüş vardır. Bunlar:
a. Ayın doğuş yerleri değişirse, buralar bîri birine uzaktırlar.
b. Sefer mesafesi (bu 144 km.)'dir. İmam Beğavî kesin olarak bu görüşü benimsemiştir. er-Râfîî ve Nevevî, Müslim Şerhi'nde bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.
c. İklimlerin değişmesi uzak hükmündedir.
d. Bir memleketin ahâlisi hilâli gördüğü halde herhangi bir mâni olmadan ayın görülmesi mümkün olmayan yerler uzak, görülmesi muhtemel olan bölgeler yakındır. Bu imam Serahsî'den rivayet edilmiştir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi Hanefî, Mâlikî ve Hanbeli mezheplerinde ihtiîâf-ı metâli'a itibar edilmez. Yani biryerde hilalin görüldüğü sabit olursa bu, başka bölgelerde bulunanlar için de bağlayıcıdır. Bunlar daha önce geçen "hilali görünceye kadar oruca başlamayınız ve (Şevval) hilali(ni) görünceye kadar oruca son vermeyiniz...” hadisi şerifine dayanırlar. Çünkü bu hadiste hitap geneldir, belirli bölgelere mahsus değildir. Ayrıca bir kısım müslümanlarm hilâli görmeleri, tüm müslümanlann

görmesi hükmündedir.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz Kureyb hadisini şu şekilde izah ederler:
İbn Abbas'ın "Rasûlullah (s.a.) bize böyle haber verdi" sözünün, "Ramazana son verme konusunda Rasûlullah bize bir kişinin şahitliğini kabul etmememizi emretti," manasına olması muhtemeldir. Ayrıca Kureyb'in haberinde Şehâdet lafzı yoktur, olduğu farzedilse bile, haberi veren bir kişidir ve bir kişinin şahitliği ile haber sabit olmaz. Üstelik Kureyb hadisesi de îbn Abbas'ın söylediği de kendi içtihadının sonucudur. Yukarıda işaret edilen "hilali görünceye kadar oruca başlamayınız, (Şevval) hilali(ni) görünceye kadar da oruca son vermeyiniz..." hadisi ise, bizzat Rasûlullah'tan nakledilmiş merfû bir hadistir. Rivayet eden de İbn Abbas'tır.[84]

Bazı Hükümler

Bir yerde hilal görülürse bu, sadece oradaki müslümanlar için bağlayıcıdır. Oraya uzak bölgelerde yaşayanlar buna itibar etmezler, ancak konu ihtilaflıdır ve bu ihtilaflar yukarıda belirtilmiştir.[85]

2333. ...Hasen'den; nakledilidğine göre şöyle demiştir;
Herhangi bir ülkede, bir kişi, pazartesi günü oruç tutsa, buna karşılık iki kişi hilali pazar gecesi gördüklerine şahitlik etseler, (-Hasen konu hakkında) dedi ki; o bir günü, ne oruca pazartesi başlayan kimse, ne de hemşehrileri kaza etmez. Ancak müslüman memleketlerden birinin ahalîsinin pazar günü oruç tuttuğunu bilirlerse müstesna. Bu takdirde o bir günü kaza ederler.[86]

Açıklama

Bu rivayet Hasenü'l-Basrî'nin görüşünü belirten bir hükmü ortaya koymaktadır. Bu rivayet Ebû Dâvud nüshalarının çoğunda mevcut değildir.[87]

10. Şek Günü Oruç Tutmak Mekruhtur

2334. ...Sıla (b. Züfer el-Absîs)[88]'den; demiştir ki: (Oruç tutulup tutulmayacağında) şüphe edilen günde biz Ara-mar (r.a.)'ırı yanında idik. (Kızartılmış) bir kuzu getirildi, bazı insanlar yemek istemediler. Bunun üzerine Ammâr:
"Kim bu günde oruç tutarsa, şüphesiz Ebu'l-Kâsım (Rasûlullah) (s.a.)'e isyan (muhalefet) etmiştir," dedi.[89]

Açıklama

Şek günü: Şabanın yirmi dokuzuncu gününü takib eden gündür. O günün Şaban'ın otuzuncu günü olması muhtemel olduğu gibi, Ramazanın biri olması da muhtemeldir. Bugünün şek günü olması, havanın bulutlu olması ile kayıtlı değildir. Çünkü hilalin, bir memlekette görülemediği halde başka bir memlekette görülmesi mümkündür. Bu, ihtilaf-ı metali'a itibar etmeyen Hanefilere göredir. İhtilaf-ı metalia itibar edenlere göre, o gün insanlar hilalin göründüğü mevzuu bahs ederler. Fakat bu sabit olmazsa veya fışkından ya da başka bir sebepten dolayı şahitliği kabul edilmeyen birisi tarafından hilalin görüldüğü iddia edilirse, o güne de şek günü denilir.
Ammar'dan gelen rivayette, şek günü denilmemiş "kendisinde şüphe edilen günde1' tabiri kullanılmıştır. Buna sebep, şüphe ne kadar az olursa olsun, o günde oruç tutmanın menedildiğine işaret etmektir.
Rivayetten anlaşıldığına göre, Ramazandan olup olmadığında şüphe edilen günde Ammâr b. Yâsir'in huzuruna kızartılmış bir kuzu getirilmiş, Ammar ondan yemeye başlamıştır. Fakat oradaki bazı şahıslar oruçlu olduklarını ileri sürerek sofradan uzaklaşmışlar. Bunun üzerine Hz. Ammâr o günde oruç tutmanın Hz. Peygambere isyan etmek, demek olduğunu haber vermiştir. Tercemede de işaret edildiği gibi Hz. Peygambere isyandan maksat, ona muhalefet etmektir.
Ammâr'a getirilen kuzunun kızartılmış olduğu Tirmizî, Nesaî ve Dârimî'nin rivayetlerinde açıkça şu ifade ile belirtilmiştir: "Kızartılmış bir kuzu getirildi. Ammâr, "yeyiniz" dedi. Bunun üzerine birisi uzaklaşıp ben oruçluyum dedi."
Üzerinde durduğumuz eser, şek günü oruç tutmanın yasak olduğuna işaret etmektedir. Aynı mânâyı ifade eden başka hadisler de vardır. Dârekutnî ve Bezzâr'ın Ebû, Hüreyre'den rivayet ettikleri bir hadis şöyledir: "Rasûlullah (s.a.) altı orucu nehyetti: Bunlar; Ramazan'dan olup olmadığında şüphe edilen gün, Ramazan bayramı günü, Kurban bayramı günü ve Teşrik günleridir."
Ramazanı bir-iki gün önceden karşılamayı nehyeden hadisler de bu kabildendir.
Dâvud-ı Zahirî, bu eserin Zahirini alarak her halükârda şek günü oruç tutmanın haram olduğu hükmüne varmıştır. Bir sahâbinin böyle konularda kendi görüşünü beyân edemeyeceği için eser, merfû hadis hükmünde kabul edilmiştir.
Haneklerle tmam Malik, İshak, Evzaî ve el-Leys b. Sa'd'e göre, şek günü Ramazan niyetiyle oruç tutmak tahrimen mekruhtur. Bir başka vacibe niyet edilerek tutulan oruç da mekruhtur, fakat bundaki kerahet öncekilerden daha azdır. Nafile olarak oruç tutmak veya ayın sonunda üç gün tutmak ise, mekruh değildir. Bunlar, "Ramazandan olup olmadığında şüphe edilen günde oruç tutmak mekruhtur, tutarlarsa, müstesna" hadisini delil alırlar. Bu konudaki orucu nehyeden hadislerin ramazan orucuyla ilgili olduğunu 2328 numarada geçen tmran b. Husayn hadisi ve benzerlerinin ise nafile oruca hamledileceğim söylemişlerdir.
Şâfîîlere göre şek günü Ramazan niyetiyle veya mutadı olan bir oruca rastlamazsa nafile olarak tutulan oruçlar sahih değildir. Ramazandan başka bir vacibe niyetle veya mutadına tesadüf ettiği için nafile olarak oruç tutmakta ise beis yoktur. İbn Münzir

bu görüşü, Hz. Ömer, Hz. Ali, Huzeyfe, Enes, Ebu Hüreyre, tbnu'l Müseyyeb, Şa'bî, en-Nehaî ve İbn Cüreyc'den d nakletmiştir. Daha önce de geçtiği gibi, İbn Ömer havanın kapalı olması halinde şek günü oruç tutmanın vâcib olduğunu söyler.
Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den üç görüş nakledilmiştir. Bunlardan biri, İbn Ömer'in, biri imam Şafîî'nin görüşüne uygun düşmektedir. Üçüncü görüşüne göre halk, halifeye tâbidir. Halife oruç tutarsa halkda tutar, tutmassa onlar da tutmaz. Hasen el-Basrî, îbn Şirin ve Şa'bî'de bu görüştedirler.
Hz. Aişeye halası Esma şek gününde oruç tutarlardı. Hz. Aişe; "Şabandan birgün oruç tutmam, Ramazandan bir gün oruç yememden daha hayırlıdır" derdi.[90]

Bazı Hükümler

Şaban ayının 29. gününden sonraki Ramazana ait olduğu tam tesbit edilemeyen şek gününde oruç tutmak mekruhtur. Ammâr bunu Rasûlullah'a isyan olarak nitelemiştir.[91]

11. Şabanı Ramazana Ulayan Kimse Hakkında Varid Olan Hadisler

2335. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"Bir iki günle Ramazan orucunun önüne geçmeyiniz. Ancak bir kimsenin âdeti üzre tuttuğu bir orucu olursa, onu tutsun."[92]

Açıklama

Bu hadis ile aynı mânâyı ifade eden ve İbn Abbas (r.a.)'dan gelen bir başka hadis 7. bab'da 2327 numarada geçmiştir. İşaret edilen yerde gerekli izahat verilmiştir. Burada sâdece kişinin itiyadı olan oruçtan maksadın ne olduğuna ve mezkûr yasağın hikmetine kısaca temas edeceğiz.
Meselâ bir kimse her pazartesi ve perşembe günleri devamlı olarak oruç tutarsa ve bu günlerden birisi Ramazandan önceki güne rastlarsa, o kişi âdeti üzre orucunu tutar. Bu mekruh değildir. ÇünEü ibâdetlerin en efdali devamlı olanıdır.
Ramazandan önceki bir iki günde oruç tutmanın Rasûlullah (s.a.) tarafından yasak edilmesindeki hikmet, 2327 numaralı hadisin şerhinde belirtilene ilâveten şunlar olabilir;
a. Kişinin Ramazandan önce istirahatını tam olarak yapıp Ramazana dinç olarak girmesini sağlamak,
b. Farz ibâdetle nafile ibâdetin karışmasını önlemek.Çünkü bazıları, oruçluların hilali gördüğünü zannedebilirler.[93]

2336. ...Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) senenin hiçbir ayını Şa'banın dışında tam olarak oruçla geçirmezdi. Şabanı Ramazana birleştirirdi.[94]

Açıklama

Hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in Şaban'dan başka hiçbir ayda, baştan sona nafile oruç tutmadığı belirtilmek-
tedir. Diğer hadis kitaplarında Rasûlullah (s.a.)'ın Şabanın tamamım veya ekserisini oruçla geçirdiğine işaret eden birçok rivayet vardır. Bunlardan bir kaçını buraya nakledelim;
Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivayet edilmiştir. Der ki;
"Rasûlullah (s.aj'ın Ramazan ve Şaban dışında iki ay peş peşe oruç tuttuğunu görmedim." (Tirmizî)
Aişe (r.anha) şöyle der: "Rasûlullah (s.a.) Şabanın tamamında oruç tutar ve onu Ramazan'a ulardı" (îbn Mâce)
Aişe'den (r.anha) rivayet edildi? "Rasûlullah (s.a.) hiç bir ayda Şa-bandakinden daha çok oruç tutmazdı" (Buharî)
Yine Aişe (r.anha) demiştir: "Rasûlullah (s.a.) senenin hiç bir ayında Şabandakinden daha çok oruç tutmazdı. Şabanın tamamını oruçla geçirirdi." (Nesaî)
Bazı hadislerde de Rasûlullah'ın Şaban ayının ekserisini oruçla geçirdiği belirtilir. Şa'banra tümünde oruç tuttuğunu bildiren hadislerle çoğunda oruçlu olduğuna dair olan hadisleri âlimler şu iki yolla uzlaştırırlar.
a. Rasûlullah bazı seneler Şaban ayının tamamını oruçla geçirir, bazı seneler de ise ekserisinde oruç tutardı.
Rasûlullah (s.a.)'m bazı yıllarda Şaban'ın bir kısmında oruç tutmaması, Şaban orucunun farz olduğu vehmine düşülmesine mâni olma hikmetine dayanır.
b. Arapçada, ayıri ekserisinde oruç tutulması halinde, "ayın hepsim oruçla geçirdi" denilmesi caizdir. Bu çok az kullanılan mecazî bir ifadedir.
Rasûlullah (s.a.)'ın Şa'ban ayında çok oruç tutmasındaki hikmet, Nesâî'nin Usame b. Zeyd'den rivayet ettiği şu hadiste açıkça görülmektedir.
Usâme der ki; Rasülullah'a;
Ya Rasûlallah! Senin hiç bir ayda Şabanda tuttuğun kadar oruç tuttuğunu görmedim, dedim. Efendimiz (s.a.);
"Bu, Receble Ramazan arasında insanların kendisinden gafil oldukları bir aydır. Bu ayda ameller âlemlerin Rabbine yükseltilir. Ben amelîmin oruçlu iken yükseltilmesini isterim", buyurdu.[95]

Bazı Hükümler

1. Şaban ayında oruç tutmak faziletlidir.
2. Şaban'ın tamamında oruç tutmak ve Ramazana ulamak caizdir.[96]

12. (Şabanı Ramazana Ulamanın) Mekruh Olduğu

2337. ...Abdulaziz b. Muhammed şöyle demiştir;
Abbâd b. Kesîr, Medine'ye gelip Alâ (b. Abdurrahman)'nın meclisine gitti, Alâ'nın elini tutup ayağa kaldırdı ve:
Şüphesiz şu şahıs babası vasıtasıyla Ebu Hureyre (r.a.)'den, Rasûlullah (s.a.)'ın "Şaban ayı yarılanınca oruç tutmayınız" buyurduğunu haber veriyor.Alâ;
Şüphesiz babam bana Ebu Hüreyre (r.a.)'den o da Rasûlullah (s.a.)'den bunu haber verdi, dedi.[97]
Ebû Dâvud dedi ki:
Bu hadisi Sevrî Şibi b. el-Alâ, Ebu Umeys ve Züheyr b. Mu-hammed de el-Alâ'dan rivayet etmişlerdir.
Yine Ebû Dâvud şöyle dedi:
"Abdurrahman (b. el-Mehdi) bu hadisi rivayet etmiyordu. Ahmed'e:
Niçin Abdurrahman bunu rivayet etmiyor? dedim.
Çünkü onun bildiği bir hadise göre, Rasûlullah (s.a.) Şabanı Ramazana ulardı. Halbuki el-Alâ, Rasûlullah'dan onun aksini haber veriyor dedi.
Ebû Dâvud dedi ki:
Bana göre bu (el-Alâ'nın hadisi) ötekine (Rasûlullah'in Şabanı Ramazana uladığını bildiren hadise) aykırı değildir. Bu hadisi, Alâ'-dan başka hiç bir kimse, onun babasından nakletmemiştir.[98]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayeti Ebû Dâvud'unki kadar mufassal değil, "Şaban'ın yarısı kaldığı zaman oruç tutmayın" mânâsına gelecek şekildedir.
Tirmizi hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: .
"Ebu Hüreyre'nin hadisi hasen-sahihtir, bu hadisi sadece bu senedle ve bu lâfızla biliyoruz. Bazı âlimlere göre bu hadisde kastedilen, kişinin oruç tutmayıp Şabandan bir kaç gün kalınca Ramazana hazırlık olması için oruca başlamasıdır. Ebu Hureyre vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.)'den buna benzeyen bir hadis rivayet edilmiştir. O hadiste Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Oruç tutarak Ramazanın önüne geçmeyin ancak bu sizden birinizin mutadı olan bir oruca rastlarsa müstesna". Bu hadisde kerahetin sadece, Ramazana hazırlık maksadıyla oruç tutan için olduğuna işaret vardır."
Hadisin râvilerinden Abbâd b. Kesir, birçok âlim tarafından tenkide tabi tutulmuştur. Nesaî-kendisi için "hadisi kabul edilmez" derken, İbn Main, Dârekutnî, Ebu Hatim ve İbn Ammar, Abbâd'ın zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Ahmed; "duymadığı yalan hadisler rivayet etti", Şu'be;
"ondan sakınınız"; Ebu Zur'a; "Hadisi zabt edemezdi"; Ukaylî de, "zaifdir, hadisi kabul edilmez" demişlerdir.
tbn Hıbban, İbn Hazm ve İbn Abdilberr ise bu hadisi sahih kabul etmişlerdir. Tirmizî de yukarıda da belirtildiği gibi bu hadise "Hasen-sahih" demiştir.
Hadis-i şerifte belirtildiği üzere, Abbâd b. Kesir, Medine'de el-AIâ'nın meclisine varıp elinden tutmuş ve ayağa kaldırarak, Hz. Peygamber'in Şa'banın yarısından sonra oruç tutmayı menettiğine dair olan rivayetin sıhhatini sormuştur. Onu ayağa kaldırması, işin önemine işaret içindir.
Şâfîîlerin büyük çoğunluğu hadisin zahirini ele alarak her zamanki âdetine rastlamıyorsa, Şabanın ikinci yarısında oruç tutmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Eğer Şabanın ilk yansında da oruç tutmuşsa yine kerahetten kurtulur. Şafîî âlimlerinden Rûyânî "Ramazandan bir iki-gün önce oruca başlamaya haram, sadece Şabanın ikinci yarısında oruç tutmaya ise, mekruh der.
Cumhur-i ulemaya göre ise, âdetine rastlamasa ve Şabanın ilk yansına eklemese bile Şabanın ikinci yarısında nafile oruç tutmak mubahtır. Sadece şek gününün orucu mekruhtur.
Bunlar, üzerinde durduğumuz hadisin zayıf olduğunu ve Rasûlullah (s.a.)'ın Şabanı Ramazana uladığını bildiren hadise ters düştüğünü söylerler.
Tahavî'nin, Enes b. Malik vasıtasıyla Rasûlullah (s.a.)'tan rivayet ettiği "Ramazandan sonraki en efdal oruç, Şaban orucudur"[99] mealindeki hadis ile İmran'ın rivayet ettiği 2328 no'lu hadis de cumhurun görüşünü destekleyen haberlerdir.
Şa'banin ikinci yarısında oruç tutmayı men eden bu hadis ile bunun cevazına işaret eden hadisleri te'lif yönünden Aliyyü'1-Kâri şöyle der:
"Şaban yanlanınca oruç tutmayınız," hadisindeki nehyden maksat, ilk yarısında hiç oruç tutmaması ve önceden zikredilen sebeblerden (âdeti olan oruca rastlaması, muayyen bir nezir olması vs.) bir sebep olmaması haline hamledilir. Bir rivayette de "Ramazana kadar oruç yoktur" buyu-rulur. Buradaki nehy de Ramazanı hakkıyla tutmalarına mani olacağı için ümmete rahmet olması kabilinden tenzihidir. Şabanın tamamım tutup da oruca alışık olan ve böylece külfete düşmeyecek olan ise, nehyin dışındadır."
Aliyyü'1-Kâri daha sonra Kadı Iyaz'ın şu sözlerini nakleder: "Maksat Şa'banın yarısı ve Ramazanı peşi peşine tutmaya muktedir olmayanların Şabanın ikinci yarısında oruç tutmamalarıdır. Bu Arafat'ta dua yapmaya güç bulabilmek için (Kurban bayramının) arafe günü oruç tutmamanın müstehap oluşuna benzer. Ama gücü yeten için yasak söz konusu değildir. Bunun

için Rasülullah (s.a.) Şaban ve Ramazanı oruç tutarak cem'etmiştir.
İbn Hacer el-Askalânîde şunları söyler; "İmamlarımızdan bazıları, üzerinde durduğumuz hadisin sabit olmadığına veya oruç tutarak zayıflamaktan korkmaya mahmul olduğuna dayanarak Şabanın yarısından sonra orucun Kerâhatsiz caiz olduğunu söylerler. Muhakkik âlimler ise, yukarıdaki görüşü reddederek hadisin sabit, hatta sahih olduğunu, zayıf demenin bir zandan öteye geçmediğini belirtirler.
Buna göre üzerinde durduğumuz hadis ile, "Bir iki günle Ramazan orucunun önüne geçmeyiniz'* mealindeki hadisin arasını şöylece birleştirmek mümkündür: Şabanın ikinci yarısında oruç tutmakta beis yoktur, ancak ayın sonunda oruç tutmak mekruhtur. Şabanın yarısında orucu mene-den hadis oruç dolayısıyla zayıflayanlara Ramazandan bir iki gün önce oruç tutmayı men'eden hadis de bu orucu belki Ramazan gelmiştir diye ihtiyaten tutanlara mahsustur.
Ebû Davud'un, hadisin sonundaki ta'liklerden ilkini söylemekteki maksadı, hadisin Abbâd b. Kesîr yüzünden zaafa nisbet edilmemesi gereğine işarettir. Çünkü o hadisi Alâ'dan sadece Abbâd'ın değil, Sevrî, Şibl b. el-Alâ, Ebu Umeys ve Züheyr b. Muhammed'in de rivayet ettiğini söyler.
İkinci ta'Iikte, Hz. Peygamberdin Şabanı Ramazana eklediğine dâir olan hadise ters düştüğü için Abdurrahman b. el-Mehdî'nin bu hadisi kabul etmediği belirtiliyor.
Üçüncü talikte ise, Ebû Davud, her ne.kadar bu hadisi el-Alâ'dan başka rivayet eden olmamışsa da Abdurrahman'ın endişesiyle hadisin reddedilmeyeceğini ve dolayısıyla birbirine zıt görünen hadisleri te'lifin mümkün olduğunu söylüyor. Bu te'lif yukarıda geçmiştir.[100]

13. İki Kişinin Şevval Hilâlini Gördüklerine Dair Şahitlikleri

2338. ...Kays Kabilesinin Cedîle kolundan olan Hüseyn b. el-Hâris el-Cedelî şöyle demiştir:
Mekke emiri (halka) hitabetti ve dedi kî:
Rasûlullah (s.a.) bize hilali görerek, eğer göremezsek iki âdil şahidin hilali gördüklerine dair şehâdetleri ile ibâdet etmemizi tavsiye etti.
(Ravî, Ebu Malik el-Eşcaî dedi ki:) Hüseyn b. el-Hâris'e:
Mekke emîri kimdi? diye sordum.
Bilmiyorum, dedi. Bir müddet sonra Hüseyn benimle karşılaştı ve şunları söyledi:
O, Muhammed b. Hâtib'in kardeşi el-Hâris b. Hâtib[101] idi. Sonra Emir; "Şüphesiz aranızda Allah ve Rasûlünü (kitap ve sünneti) ben den daha iyi bilen birisi var o da bu sözümün Rasûlullah (s.a.)'dan olduğuna şahitlik ediyor." dedi ve eli ile bir adamı gösterdi. Ben yanımda bulunan bir ihtiyara;
Emir'in işaret ettiği zât kim? diye sordum.
Bu, Abdullah b. Ömer'dir. Emir doğru söyledi. O Allah'ı(n emirlerini) emir'den daha iyi bilir dedi.
Abdullah b. Ömer (r.a) da;

Rasûlullah (s.a.) bize böyle emretti, dedi.[102]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere bu rivayet, Mekke emiri el-Haris b. Hâtıb'in yaptığı bir konuşmaya dayanmaktadır. Bu konuşmasında el-Hâris, Hz. Rasûlullah'ın kendilerine hilâli gördükleri zaman, eğer göremezlerse iki âdil şahsın hilâli gördüklerine şahitlik etmeleri hâlinde bu şahitliğe dayanarak ibâdete başlamalarını vasiyet etmiştir. Burada belirtilen ibâdet oruç, hac, bayram gibi vakti, hilalin doğmasına bağlı olan her türlü dinî vecîbelerdir. Ebû Davud'un bu rivayeti Şevval hilâli ile ilgili başlık altına alması iki âdil şahidin Şevval hilâlini gördüklerine şahitlik etmeleri hâlinde bayram yapmanın gerekli olduğuna işaret içindir.
Metinde anlaşıldığına göre ilk râvi Huseyn b. Haris haberin tamamını aynı anda vermemiş hattâ talebesi Malik'in Mekke emirinin kim olduğuna dâir olan sorusunu cevaplayamamıştır. Sonraki bir karşılaşmasında ise, talebesi Malik el-Eşcaî'ye hem Mekke emîrinin ismini söylemiş hem de Emirin konuşması esnasında Abdullah b. Ömer'in de orada olduğunu ve emir el-Hâris b. Hatib'i tasdik ettiğini ilâve etmiştir.
Hattabî bu hadisi şerhederken şunları söyler:
"Şevval hilâlinin görülmesinde iki âdil kişinin şahitliğinin kabul edildiği konusunda bir ihtilâf bilmiyorum. Ancak âlimler, bir kişinin şâhnitliğinde ihtilâf etmişlerdir. Çoğunluğa göre iki âdil şâhidden daha azının şahidliği kabul edilmez.
Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, Hz. Ömer'in ramazan ve kurban bayramları konusunda birkişinin şahitliğini kabul ettiği rivayet edilmiştir. Hadis ehlinden bazıları da bu görüşe meyledip hilal konusunun mücerret bir haber olduğunu, şahitlik hükmünde olmadığını zannetmişlerdir. Bunlar ramazan hilâlinin sübûtunda bir kişinin şahitliğinin makbul olduğu gibi şevval hilalinin sübûtunda da makbul olacağını söylerler. Buna karşı ben derim ki: EğeF hilâl konusu mücerret bir haber verme olsaydı, bir kimsenin, "Falan bana, hilâli gördüğünü haber verdi", demesinin kâfi olması gerekirdi.
Başkasından naklen hilali haber vermek caiz olmadığına göre bu bir haber verme değildir. Hilali gören kişinin diğer şahitliklerde olduğu gibi "şehâdet ederim ki ben hilali gördüm" demesi, sözünün sıhhatine delildir. Ancak bazı âlimler, sadece ramazan hilalini görmenin haber verme cinsinden olduğunu, çünkü ulemânın bir kısmına göre âdil bir kimsenin haberiyle ramazan hilalinin sübûtuna hükmedileceğini söylerler. Bunlar İbn Ömer (r.a)'ın "Ben Rasûlullah (s.a.)'e hilali gördüğümü haber verdim, o da halka oruç tutmalarını emretti", mealindeki sözüne dayanırlar.

Ben derim ki, bu görüşe göre Ramazan hilâli konusunda kadın ve kölenin haberi de kâfidir."
Hattâbî'nin; Şevval hilalinin subûtu ve en az iki âdil şahsın şehâdeti-niri şart oluşu konusunda söyledikleri cumhuru ulemânın görüşüdür. Ancak Hanefi mezhebinde konu biraz tafsilatlıdır.
Şöyle ki: Hava kapalı olmadığı takdirde ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin her biri hususunda bir iki kişinin değil, haberleri ile galip zan hasıl olacak kadar kimselerin şahitliği kabul edilir. Bu topluluğun sayısının tâyini devlet başkanına aittir. Bir görüşe göre bunların elli erkek olması gerekir.
Zahirî rivayete göre şahitlerin şehir haricinden gelmeleri ile şehir içinden olmaları arasında fark yoktur. Ancak bir başka görüşe göre, hava kapalı olmazsa şehir dışından gelen iki âdil şahidin şahitliği kabul edilir. Çünkü onların, daha uygun bir yerden hilali görmüş olmaları mümkündür. İmam Azam'dan yapılan bir rivayete göre de diğer haklarda olduğu gibi, Şevval hilali konusunda da iki âdil şahsın şehâdeti makbuldür.
Hava kapalı olduğu takdirde, Şevval ve Zilhicce hilalleri konusunda iki erkeğin veya bir erkekle iki kadının şahitliği kâfidir. Şahitlerin âdil ve hür olmaları gerekir. Şahitlerin âdiLolup olmadıkları da araştırılmalıdır.
Havanın kapalı olduğu hallerde Ramazan hilali âkil baliğ ve âdil bir müslümamn şehâdeti ile sabit olur. Şahidin erkek veya kadın olması arasında fark yoktur.[103]

Bazı Hükümler

1. Oruç ve diğer, hilâle bağlı ibâdetler için hilâlin araştırılması gerekir.
2. Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin sübütunda iki âdil şahsın şahitliği yeterlidir.[104]

2339. ...Rib'îy b. Hırâş, Rasûlullah (s.a.)'ın ashabından bir zâtın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ramazanın son (30.) günü, insanlar (bayram konusunda) tereddüt ettiler. İki bedevî gelip Rasûlullah (s.a.)'ın huzurunda (Allah'a) yemin ederek dün akşam üzeri hilalî gördüklerine şahitlik ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) halka, oruçlarını açmalarım emretti.
Halef (b. Hişam), rivayetinde "...ve ertesi gün namazgahlarına gitmelerini (emretti)" cümlesini ilâve etti.[105]

Açıklama

Hadis-i şerifin sahâbî râvisi belli değildir. Ancak bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Beyhakî "İster isimleri anılsın, ister anılmasın, Rasûlullah (s.a.)'ıı ashabının tümü sikadır" der. Hadisten anlaşıldığına göre Ramazanın 29. gününden sonraki günün, Ramazan ayından mı yoksa Şevvalin ilk günü mü olduğunda ashab tereddüde düşmüştü. Tabiatiyle Medine'de Şevval hilâlini gören kimse olmadığı için Hz. Peygamber oruçlu idi. Ancak Medine haricinden iki bedevî gelerek bir önceki gün hilâli gördüklerine, yemin ederek şahitlik edince, Hz. Peygamber ashaba oruçlarını açmalarını emretti. Ebû Davud'un hocalarından Halef b. Hişâm Müsedded'den fazla olarak Hz. Peygamber'in ashabına bayram namazı için ertesi gün musallaya gitmelerini de emrettiğini söyler. Rasûlullah'ın aynı gün değilde ertesi gün namaza çağırmasına sebep, hilalin görüldüğünü zevalden sonra öğrenmiş olmasıdır. Ebû Dâvud'un "imam bayram için ilk gün çıkmazsa ertesi gün çıkar" isimli babında Enes b. Malik'in amcalarından rivayet ettiği hadis de bunu te'yicl etmektedir. îşâret edilen hadiste belirtildiğine göre, bir grup, Rasûlullah (s.a.)'a gelerek bir önceki gün hilali gördüklerine şahitlik etmişler, bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.) halka oruçlarını açmalarını ve ertesi günü sabahleyin namaz için musallaya gelmelerini emretmiştir.
Bu hadis de önceki hadis gibi iki âdil şahidin şehâdeti ile Şevval hilâlinin sabit olduğuna hükmedileceğine delildir. Konu Önceki hadisin şerhinde daha etraflıca incelenmiştir.[106]

Bazı Hükümler

1. İki kişinin şahitliği ile Şevval ayının girdiğine hükmedilir.
2. Şevvalin ilk günü bayram namazı vakti çıktıktan sonra Şevvalin girdiği anlaşılırsa, namaz ertesi gün kılınır.[107]

14. Bir Kişinin Ramazan Hilalini Gördüğüne Şahitlik Etmesi

2340. ...İbn Abbas (r.a)'dan; demiştir ki:
Bir bedevi Rasûlullah (s.a.)'a gelip;
Ben hilâli -Hasen rivayetinde; yani "Ramazan hilâlini" der-gördüm, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah -(s.a.);
"Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik eder misin?" dedi. Adam;
Evet, dedi.
Rasûlullah (s.a.);
"Muhammed'in, Allah'ın Rasûlu olduğuna şahitlik eder misin?" dedi. Adam;
Evet, diye cevap verdi. Hz. Peygamber;
"Yâ Bilal, halka ilan et, yarın oruç tutsunlar", buyurdu.[108]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir kişinin şahitliği ile ramazan ayının girdiğine hükmedileceğim gösterir.Bu meselenin tafsilatlı izahı babın son hadisinin şerhinde gelecektir. Yalnız burada Hz. Peygam-ber'in adama önce Allah'a daha sonra da kendisinin Peygamberliğine inancının olup olmadığını sorması üzerinde duracağız.
Hz. Peygamber'in halka orucu ilan etmeden önce bunları sorması, hilâli gördüğüne şehâdette bulunanın, müslüman olmasının şart olduğunu gösterir. Yani gayr-i müslimin hilal konusundaki şahitliği muteber değildir.
Rasûlallah'ın adamın âdâlet yönünü araştırmaması, hilali gördüğünü iddia eden adalet şartının aranmasını gerektirmez. Çünkü hadisin zahiri, adamın o esnada müslüman olduğunu, gösterir. Müslümanlığı da önceki günahlarının tümünü siler. Dolayısıyla adamın kelime-i şehâdette bulunması, onun adaletine delildir. Şayet adamın daha önceden müslüman olduğu kabul edilirse o zaman söylenecek şey, tüm sahâbîlerin âdil olduktandır. Yani hilâli gördüğüne şahitlik yapanın âdil olması şarttır. Adaletin birçok tarifi yapılmıştır. En meşhuru ise; "Hasenatı seyyiâtından fazla olan âdildir" tarifidir.[109]

Bazı Hükümler

Ramazan hilâlinin görülmesinde, bir kişinin şâhitliği yeterlidir.[110]

2341. ...îkrime (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Ashab bir seferinde ramazan hilâli konusunda şüpheye düştüler ve teravih kıl-mamaya, oruç tutmamaya karar verdiler. Ancak Harra'dan bir bedevî gelip, hilali gördüğüne şahitlik etti. Bunun üzerine bedevi Rasûlullah (s.a.)'a götürüldü; Rasûlullah:
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eder misin?" dedi,
Adam; "Evet" dedi ve hilali gördüğüne şahitlik etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber Bilâl (r.a.)'e emretti, o da (teravihi) kılmaları ve oruç tutmaları için halka ilan etti.[111]
Ebü Dâvud dedi ki: "Bu hadisi bir grubfSimak vasıtasıyla îkrime'den rivayet etmişler. Hammâd b. Seleme'den başka hiç birisi teravih namazını anmamıştır."[112]

Açıklama

Metinde geçeri Harra, Medine ile Akik arasında, taşlan siyah olan bir yerin adıdır.
Bu hadis-i şerif sahabi anılmadan tabiûndan birisi tarafından nakledildiği için mürseldir. Ancak yine aynı tabiî tarafından ve sahabî râviside belirtilerek rivayet edilen önceki hadisle aynı manayı ifade etmektedir.
Hadisin metinde, Hz. Peygamber (s.a.)'in, hilâlin görüldüğünü öğrenince, cemaata hem oruç tutmalarını hem de teravih kılmalarını ila nettiği bildirilmektedir. Ebû Dâvud teravih namazı konusunun, sadece Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde yer aldığını, Simak'tan nakleden başkalarının rivayetlerinde yalnız oruç tutmanın ilanının bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim Darekutnî'nin Süfyan es-Sevrî, vasıtasıyla Simak'tan yaptığı rivayet şöyledir:
"Bir bedevî, Rasûlullah (s.a.)'ın huzurunda hilali gördüğüne şahitlik etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber;
"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Rasûlu olduğuna şehadet eder misin?*' dedi. Adam da;
Evet karşılığını verdi.
Rasûlullah (s.a.) Cemaate, oruç tutmalarını emretti.[113]

Bazı Hükümler

Âdil bir müslüman ramazan hilalini gördüğüne şahitlik ederse, ramazan ayının girdiğine hükmedilir.[114]

2342. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: İnsanlar hilâli araştırdılar. Ben, onu gördüğümü Rasûlullah (s.a.)'a haber verince, o da oruç tuttu ve halka oruç tutmalarını emretti.[115]

Açıklama

Bu babın diğer hadîsleri gibi, bu hadîs-i şerîf de, bir kimsenin şehâdeti ile Ramazanın girdiğine hükmedilebileceğine delâlet etmektedir. Ulemânın çoğu bu görüşte olmakla beraber aralarında bazı farklar da mevcuttur.
Mâlikîlere göre, hem ramazan hem de şevval hilâli ancak iki âdil şahidin veya beş kişiden az olmamak şartı ile geniş bir kitlenin şahitlikleri ile sabit olur. Ancak şunu da ifâde edelim ki, bu hilâl konusunda itinalı davrananlar için, ama aynı itinâyı göstermeyenler hakkında bir âdil kişinin şahitliği ile hilâl sabit olur.
En az iki âdil şahidin gerekliliği konusunda, Atâ, Ömer b. Abdülaziz, Evzâî, Leys ve İshâk b. Râhûye de Mâlîkîlerle aynı görüştedir.
Süfyân es-Sevrî'ye göre; mutlak olarak iki şahidin şehâdeti kafidir, erkek ve kadın olmaları fark etmez.
İmâm Şafiî ve Ahmed b. Han bel'e göre havanın durumu nasıl olursa olsun, âdil bir kişinin şâhidliği ile ramazan hilâli sabit olur. Şafiî mezhebindeki mu'temed görüşe göre, şahidin hür ve erkek olması şarttır. Şevval hilâli için ise, iki âdil kişinin şâhidliği gerekir.
Hanefîlerin hilâllerin sübûtu konusundaki görüşleri bundan önceki bâb-da şevval hilâlinin sübûtunu incelerken beyân edilmişti.

Ancak asıl konu olduğu için ramazan hilâlinin sübûtunu bir kere daha burada gözden geçirmek istiyoruz.
Havada hilâlin kolayca görülmesini engelleyen bir manî var ise, âdil bir müslümanın şâhidliği ile ramazan hilâlinin sübûtuna hükmedilir. Bu, dînî bir mesele olduğu için kadın ve kölenin şâhidliği de yeterlidir. Hava açık ve hilâlin görülmesine tabiî bir mâni yok ise, doğruluklarına inanılan bir topluluğun hilâli görmeleri gerekir. Zira daha az insanın görmelerinde yanılmaları mümkündür. Bu cemaatın sayısını tâyin*en meşhur görüşe göre, idareciye aittir. İmâm-ı Azam'dan bu durumlarda iki kişinin şâhidliği ile iktifa edebileceği görüşü de nakledilmiştir. Balını'r-râik sahibi; "Ben ulemâdan bu görüşü tercîh eden birini bilmiyorum. Ancak zamanımızda bununla amel etmek gerekir. Çünkü insanlar hilâli araştırmada tembellik göstermektedirler" demektedir.[116]

Bazı Hükümler

Bir âdil şahidin hilâli gördüğüne dâir şâhidliği ile ramazanın girdiğine hükmedilebilir.[117]

15. Sahur Yemeğinin Önemi

2343. ...Amr b. el-Âs (r.a.)'dan demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu";
"Şüphesiz, ehl-i kitabın orucu ile bizim orucumuzun arasındaki fark, sahur yemeğidir."[118]

Açıklama

Eski hıristiyan ve yahudîler de oruç tuttuklarında akşam uyuduktan sonra yemek ve içmek kendilerine haram olurdu. Artık oruç fiilen başlamış sayılırdı. Müslümanlığın ilk günlerinde müslümanlar için de durum aynı idi.[119] Bilâhere müslümanlar için fecr doğuncaya kadar yeme-içme ve cinsî temasa müsaade edildi hatta sahur yemeği yemek teşvik edildi.
Burada müslümanlarm orucu ile ehl-i kitâbdan olanların orucu arasındaki farkın sahur yemeği olduğu belirtiliyor. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde ise, Rasûl-i Ekrem sahur yemeğini emretmiştir. Rasûlullah'ın bu emri şu şekilde vârid olmuştur: "Sahuru yeyiniz, çünkü sahurda bereket vardır."
Âlimler, Rasûlullah'ın bu emrini nedbe hamletmişlerdir. Yani sahur yemeği yemenin mendup olduğuna hükmetmişlerdir.
Sahur yemeğine teşvîk edilmesinde birtakım hikmetler vardır. Bunlardan birisini bizzat Rasûlullah (s.a.); sahurun berekete vesile olacağını belirterek söylemiştir. Ayrıca sahur, seher vaktinde uyanık olmaya böylece ilâhi feyzlerden istifâdeye sebeptir. Oruca başlarken yenilen yemek, gün boyu açlığa katlanmada kolaylık sağlar. Böylece müslümanların oruç ibâdetinden kaçınmalarına engel olur. Bu konuda başka hadîsler de vârid olmuştur.[120]

Bazı Hükümler

Oruç tutacak olan kimsenin sahur yemeği yemesi menduptur. Ibnu'1-Munzır bunun vacıb olmadığında icmâ' olduğunu söyler.[121]

16. Sahura Ğadâ (Kahvaltı) Diyenler

2344. ...Irbâd b." Sâriye[122] (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) beni Ramazanda sahur yemeğine davet edip; "Mübarek ğadâ (kahvaltı)ya gel" buvurdu.[123]

Açıklama

Ğadâ; tercemede de işaret edildiği gibi, sabah kahvaltısı manâsına gelir. Oruçluya nisbetle sahur yemeği, oruçlu olmayana nisbetle sabah kahvaltısı gibi olduğu için Hz. Peygamber sahur için ğadâ ismini kullanmıştır.
Hz. Peygamber (s.a.)'in, sahur yemeğine davet ederken "mübarek kahvaltı" tâbirini kullanması, sahur yemeğinin önemine işaret etmektedir. Bundan önceki babın hadîsini izah ederken de işaret edildiği gibi, sahur yemeğinin önemine işaret eden başka hadîsler vardır. Bunlardan birkaçının mealleri şöyledir.
"Sahur yemeği ile gündüzün orucuna, gündüz uy kuşuyla da gece ibâdetine yardım sağlayınız."[124]
"Sahur berekettir. Bir yudum su ile de olsa onu terketmeyiniz. Şüphesiz sahur yiyenleri Allah bağışlar, melekler onun için duâ ederler."[125]
"Sahur yemeğine sanlınız. Çünkü o mübarek yemektir."[126]

Bazı Hükmüler

1. Sahur yemeğine, kahvaltı demek caizdir.
2. Sahur yemeği mübarektir.[127]

2345. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Rasûlullah (s.a.)'ıı şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hurma mü'min için ne güzel sahur yemeğidir."[128]

Açıklama

Bu hadîste, Hz. Peygamber; sahurun önemine işaretin yanısıra, sahurda hurma yemeyi de övmüş olmaktadır.Bu hadîs, Ebû Davud'un matbu' olan nüshalarının bâzılarında mevcut değildir.[129]

17. Sahurun Vakti

2346. ...Semûre b. Cündüb (r.a.) cemaate hitâb ederken, "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Bîlâlin ezam da, etrafa genişlemesine yayılmadıkça ufkun şu şekildeki beyazlığıda sizi sahur yemeği yemekten alıkoymasın."[130]

Açıklama

Hadîs-i şeriften anladığımıza göre; Hz. Peygamber müslümanlara, Bilâl ezan okudu diye veya fechr-i kâzib denilen, yukarıdan aşağıya doğru inen aydınlık ufukta görüldü diye yemeyi içmeyi kesmemelerini, sahur vaktinin fecir yayılıncaya kadar devam ettiğini bildirmiştir. Çünkü Hz. Bilâl geceyi ibâdetle geçirenlerin istirahate çekilmelerini, uyumakta olanların da ibâdete kalkmalarını te'mîn için erkence ezan okurdu.
Rasûlullah (s.a.)'ın "ufkun şöyle olan beyazlığı" sözü, fecr-i kâzibî tarif etmektedir. "Ufuk yayılıncaya kadar" sözünden maksad da fecr-i sâdıktır. Nitekim, Müslim'in ve Nesâî'nin çeşitli rivayetlerinde ve Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayetinde râviler bu durumu elleri ile tarif etmişlerdir. Dârekutnî'nin ashâb-x kiramdan Abdurrahman b. Âi-şe'den yaptığı rivayette, fecr-i sâdık ve fecr-i kâzıb şu şekilde tarif edilmiştir:
"Fecir ikidir. (Birincisi) Gökyüzünde uzunlamasına (dikeye olandır ki O,) sabura mâni değildir. O fecirde, sabah namazı da kılınmaz. Fecir genişlemesine yayıldığı zaman ise, (ikincisidir ve bunda) yemek haramdır. Artık sabah namazı da kıl."[131]
Dârekutnî bir başka rivayetinde de yukarıdaki manâyı bizzat Hz. Peygamber'den nakletmiştir. Bu rivayete göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Onlar iki fecirdir. Kurt kuyruğu gibi (yukarıdan aşağıya) olanı yar ya işte o hiçbir şeyi helâl da etmez, haram da. Ama, ufkun genişliğine uzananında sabah namazı helâl olur, yemek de haram olur."[132]
Bu rivayetlerden de açıkça anlaşıldığı üzere, gece yarısından sonra güneşin doğduğu istikâmette iki defa beyazlık belirir. Bunlardan ilki, kurt kuyruğu gibi yukarıdan aşağıya doğru uzanır. Buna fecr-i kâzib (yalancı fecir) denilir. Sabah namazının girmesinde ve imsak vaktinin sona ermesinde bu fecrin hiçbir fonksiyonu yoktur. İkinci beyazlık ise, ufku baştan başa genişlemesine kaplayan beyazlıktır. Buna da; fecr-i sâdık (sahici fecir) denilir. Bu fecrin doğması ile yemek içmek sona ermiş, sabah namazının vakti girmiş demektir.[133]

Bazı Hükümler

Orucun başlama vakti, ikinci fecrin doğması iledir.Ufuk tarafında görünen ve yukarıdan aşağıya uzanan yalancı fecrin ise, ne orucun başlamasında ne de sabah namazının girişinde bir rolü yoktur.[134]

2347. ...Abdullah b.Mesûd (r.a.)'dan demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bilâl'ın ezanı sizden birini sahur yemeği yemekten alıkoymasın. Çünkü o; ibâdette olanınızın (istirahate) dönmesi, uyuyanınızın da uyanması için ezan okur. (Râvi), yahud da "nida eder" dedi. Müsedded derki; Yahya iki elini[135] birleştirerek; "fecir şöyle görünen değil," dedi ve (devamla); "tâ şöyle görünene kadardır" diyerek işaret parmaklarını uzattı.[136]

Açıklama

Bu hadis de önceki hadis gibi Bilâl'in ezanının imsakin bitişine delâlet etmediğini beyân etmektedir. Bu hadiste fazla olarak birinci ve ikinci fecirlerin el işaretleriyle tarifi de vardır. Tercemeye esâs aldığımız nüshaya göre; Ebû Davud'un hadîsi aldığı iki üstadın biri olan Müsedded'in ifâdesinde hadîsi kendisine nakleden Yahya; Rasûlullah'ın "fecir şöyle değildir." sözünü naklederken, iki elini birleştirmiş, "fecîr şöyle oluncaya kadardır" sözünü naklederken de işaret parmaklarını uzatmıştır.
Müslim'in rivayetinde, Râvi Hz. Peygamber'in birinci fecri tarif ederken, elini doğrultarak kaldırdığını, ikinci fecri tarif ederken de iki parmağını araladığım haber vermiştir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki Yahya'nın tarifi de şüphesiz Hz. Peygamber'den menkûldür. Çünkü bir ibâdetin başlamasına taallûk eden bir meselede, akılla hüküm vermek mümkün değildir.
Hadîs-i şeriften anlaşılacağı üzere; Bilâl-i Habeşî (r.a.) sabah namazı vakti girmeden bir defa ezan okurdu. Bilâl'in bu ezanı sabahın vaktinin girdiğini bildirmek için değil, o ana kadar ibâdet etmekte olanların istirahate çekilip, sabah namazına daha dinç olarak kalkmalarını, uyumakta olanların da, kalkıp teheccüd kılmalarını, yıkanması gerekenlerin yıkanıp sabah namazına hazırlanmalarını te'mîn idi. Başka bâzı rivayetler de İbn Ümmü Mektûm'un, Bilâl1 den sonra bir ezan daha okuduğu, işte bu ezanın sabahın vaktinin girdiğine delâlet ettiği beyân edilir.
Şunu da belirtelim ki, buradakinin tam tersine, "İbn Ümmü Mek-tûm'un gözü görmez. Onun ezanı sizi aldatmasın, fakat Bilâl

ezan okudğu zaman kimse yemek yemesin" tarzındaki hadîsler de rivayet edilmiştir.
Buna göre hadîsler arasında bir zıddiyet söz konusu olmaktadır.
Buhârî şârihi Aynî, bu tezâtın, Hz. Bilâl ve tbn Ümmü Mektûm'un, ezanı nöbetleşe okumalarından kaynaklandığını söyler. Buna göre, Hz. Peygamber bâzı gecelerde ezanı önce Bilâl'e sonra îbn Ümmü Mektûm'a, bâzı gecelerde ise, önce İbn Ümmü Mektûm'a, sonra Bilâl'e okutmuştur. îşte bu hal yukarıda işaret edilen ihtilâfa sebep olmuştur. Hadîslerin hepsi göz önüne alındığında; oruca başlama ve sabah namazına durma konusunda; kim okursa okusun birinci ezanın değeri yoktur. İ'tibâr ikirici ezanadır.
Vakti girmeden önce sabah namazı için ezan okumanın caiz olduğunu söyleyenlerin bu hadîse dayandıkları söylenmiştir.
Sabah ezanının ne zaman okunabileceği konusunda mevcut ihtilâflar şöyle özetlenebilir:
Şâfîîlere göre, fecr-i kâzib ile, fecr-i sâdık arasında okunur, daha önde okunması mekruhtur. Şâfîîlerden bir kısım âlimlere göre, gece yarısı, bâzılarına göre ise, gecenin üçte birinde okumak caizdir.
İmâm Ebû Yusuf, imâm Ahmed b. Hanbel ve İmâm Mâlik'e göre, gece yarısı okunur. Şafîî ulemâsının sahîh görüşünün bu olduğu da söylenmektedir. Ayrıca, fecir doğarken, kışın gecenin son yedide birinde, yazın ise, son yedide birinin yarısında okunur. Gecenin herhangi bir vaktinde okunabilir şeklinde görüşler de vardır.[137]

Bazı Hükümler

1. İkinci fecir doğmadıkça, oruç tutacak olan kişi yeyip içebilir.
2. Bir şeyi öğretmek için işaretle îzâh caizdir.
3. Bir kâzib (yalancı), bir de sâdık olmak üzere iki fecîr vardır.[138]

2348. ...Talk (b. Ali r.â.)*den; demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu;
"Yeyiniz, içiniz, yukanya doğru yükselerek parlayan (yalancı fecir) sizi rahatsız etmesin (yemenize engel olmasın) kırmızılık doğuncaya (fecr-i sâdık) kadar yeyiniz, içiniz."[139]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu hadîs, sâdece Yemâmelilerin rivayet ettiği hadîslerdendir."[140]
Açıklama

Tirmizî, Adiyy b. Hatim, Ebû Zer ve Semûre b. Cündûb'un da bu konuda hadîs rivayet ettiklerini kaydettikten sonra şunları söyler:
"Talk b. Ali'nin hadîsi bu senedle hasen-garibdir. Âlimler bu hadîse göre amel ederler. Buna göre, fecr-i sâdık doğuncaya kadar oruçlu için yemek içmek haram değildir."
Dârekutnî'de hadîsi şu şekilde rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Nu'man es-Sühaymî şöyle der:
Kays b .Talk ramazanda, gecenin nihâyetinde bana geldi. Ben sabahın olmuş olmasından korktuğum için sofradan çekilmiştim. Kays benden biraz katık istedi, kendisine;
Amca eğer sana göre daha vakit varsa evde olan yiyecek içeceklerden getireyim, dedim.
Yanında ne var? diye sordu ve içeri girdi. Ona tirit, et ve nebiz (hurma suyu) getirdim. Yedi, içti (hattâ) beni de zorladı. Ben de sabahın olmasından korka korka yedim, içtim. Talk bana şöyle dedi:
Talk b. Ali bana Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yeyiniz, içiniz, yukan doğru yükselen (yalancı fecir) sizi aldatmasın. Kırmızılık doğuncaya kadar yeyiniz, içiniz."
Dârekutnî, Kays b. Talk'ın kuvvetli olmadığını söyler.
Bu hadîste, fecr-i sâdıkın yemeye içmeye mâni olmadığı, kırmızı şafağın doğumuna kadar yenilip, içilebileceği izlenimi çıkmaktadır.
Âlimler, bu kırmızılık (kırmızı şafak)tan maksadın fecr-i sâdık olduğunu söylemişlerdir. Hz. Peygamber'in hadîs inde ki "kırmızılık doğuncaya kadar'* ifâdesini de şöyle izah etmişlerdir: Fecr-i sâdıkın doğması tamamlanıp, aydınlığı yayılınca, kırmızılığın ilk görüntüleri ortaya çıkar.. İşte Rasûlullah buna işaret etmiştir.
Hattâbî bu hadîsi şerhederken şunları söyler:
"Kırmızının manâsı; kırmızılığın ilk görüntülerinin, yayılan beyazlık arasına girmesidir. Çünkü ikinci fecrin doğuşu tamamlanınca, ilk kırmızılıklar görünmeye başlar. Araplar, sabahın, alttaki alacalığına benzetirler. Buna sebep, sabahta hem beyazlığın hem de kırmızılığın bulunmasıdır."
Yukarıdaki izaha göre, bu hadîsin, "gecenin karanlığı gündüzün aydınlığından ayrılıncaya kadar..." yemeye içmeye müsaade eden âyete muârızhğı söz konusu olamaz.
Yukarıdaki izah göz önüne alınmadan, hadîsteki kırmızılıktan maksadın güneşin doğacağına yakın ufukta görünen kırmızılık olduğu kabul edilirse, o zaman bu hadîsin yukarıda işaret edilen âyetin nüzulünden evvel vârid olduğu ve bu âyetle neshedildiği sonucuna varılacaktır. Çünkü hadîsin âyete aykırı olduğu düşünülemez.[141]

Bazı Hükümler

1. Sahur yemeği yemek meşrudur.
2. Sahur vakti, fecrin doğumuna kadar devam eder.
3. Fecr-i kâzib denilen ve ufukta görünen yukarıya doğru olan aydınlık sâhûr yemeğini yemeye engel değildir.[142]

2349. ...Adiyy b. Hâtim'den; demiştir ki: "Beyaz iplik siyah iplikten aynlınacaya kadar yeyiniz, içiniz'[143] âyet-i kerîmesi inince;bir beyaz, bir de siyah ip aldım. Onları yastığımın altına koydum, (ama) aralarını ayıramadım. Bunu Rasûlullah (s.a.)'a arzettim. Efendimiz güldü ve:
"Öyleyse senin yastığın enli ve uzunmuş, ondan kastedilen sâdece gece ve gündüzdür" buyurdu.
(Râvi) Osman, "o ancak gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır" şeklinde rivayet etti.[144]

Açıklama

Âyet-i kerîmedeki "beyaz iplik ve siyah iplik"ten maksat; Hz. Peygamber (s.a.)'in de belirttiği gibi gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığıdır. Aydınlık ve karanlığın, beyaz ve siyah ipliğe benzetilmelerine sebep, sabaha doğru bunların ikisinin de iplik gibi uzamalarıdır.
Bu âyet-i kerîmenin nüzulüne sebep olan hadîse, 2314 numaralı hadîsin izahında belirtilmiştir.
Bu hadîsin zahirinden, Adiyy b. Hatîm'in, söz konusu âyet indiği zaman müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kendisi; "...âyeti inince" tabirini kullanmıştır. Bu âyet hicretin ilk yıllarında nazil olmuştur. Halbuki, meğâzi âlimlerinin büyük çoğunluğu Adiyy'in hicretin 9. veya 10. yılında müslüman olduğunu söylemektedirler.
Buna göre Adiyy'in "...âyeti inince" sözünün, te'vîl edilmesi gerekir. Nitekim âlimler, Adiyy'in bu sözünü birkaç şekilde te'vîl etmişlerdir. Bunlar içinde en çok beğenileni şudur:
Adiyy sanki şöyle demek istemiştir:
"Bu âyet indikten sonra ben Medîne'ye gelip, müslüman olunca ve şeriatın ahkâmını öğrenince ve bana bu âyet okununca..."
Ahmed b. Hanbel'in, Mücâhid vasıtasıyla, Adiyy'den yaptığı şu rivayet yukarıdaki te'vîli takviye etmektedir.
"Rasûlullah {s.a.) bana, namazı ve orucu öğretip; "şöyle namaz kıl, şöyle oruç tut. Güneş battığı zaman, beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya kadar ye'* buyurdu. Ben de iki iplik aldım..."
Hadîsin metninden ve yukarıya aktarılan îzahlardan anlaşıldığı üzere; Adiyyb b. Hatim "Fecirden beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya kadar yeyiniz, içiniz." mealindeki âyeti duyunca, bir siyah bir de beyaz ip alıp, yastığının altına koymuş ve yemeye içmeye son vermek için iplerin birbirinden ayrılabileceği vakti beklemiştir. Ancak, sabah yaklaştığı halde, ipleri ayırdedememiş ve durumu Hz. Peygamber'e arzetmiştir. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Âyette, hakîki manânın kastedümediğine delâlet eden açık bir karine var, o da ifâdenin sonundaki, "fecirden" kelimesidir. Bu karîne açıkça, beyaz iplik ve siyah iplikten maksadın gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığı olduğunu ortaya koyuyor. O halde, Adiyy b. Hatim niçin böyle bir hataya düşmüştür?
Bu soruya birkaç yönden cevâp verilebilir. Şöyle ki:
1. Adiyy b. Hatim âyeti kerimedeki "Fecirden" ifâdesini, sebep manâsına almış olabilir. Yâni, manayı; "fecir sebebiyle beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya kadar..." diye anlamıştır.
2. Adiyy, bu işaret edilen bölümü unutmuştur.
Nitekim İbn Cerîr'in Adiyy'den rivayet ettiği şu haber buna delâlet etmektedir.
"Rasûlullah (s.a.)'e geldim. Bana İslâm'ı öğretti. Her namaz vakti içinde nasıl kılacağımı tarîf etti. Sonra da; "Ramazan geldiği zaman, fecirden beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar ye-iç. Sonra geceye kadar orucu tamamla." buyurdu. Ben bunun ne olduğunu anlamadım. Siyahtan ve beyazdan iki iplik büktüm. Fecir vaktinde onlara baktım fakat ikisini de aynı gördüm. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'e gittim ve;
Yâ Rasûlallah, bana tavsiye ettiğin herşeyi yaptım. Ancak, siyah iplik beyaz iplik meselesini beceremedim, dedim.
"Buna sebep ne? Yâ ebâ Hatim?" buyurdu ve sanki yaptığımı anlamış gibi gülümsedi. Ben;
Beyaz ve siyah iplikten iki iplik büktüm ve geceden (itibaren) Onlara baktım. Ancak hep onları aynı buldum, dedim.
Bunu duyunca Rasûlullah (s.a.) azı dişleri görülünceye kadar güldü ve;
"Ben sana "fecirden" demedim mi? O ancak, gündüzün aydınlığı ve gecenin karanlığıdır, buyurdu."
İbn Cerîr'in rivayet ettiği bu hadîs, âyet-i kerîmedeki kelimelerinin de, geri kalanıyla birlikte indiğini gösterir. Halbuki Buhârî'-nin Sehl b. Sa'd'dan rivayet ettiği şu hadîs, kısmının sonradan indiğine işaret etmektedir:
Sehl şöyle demiştir:
Âyeti indi, kısmı inmedi. İnsanlar oruç tutmak istedikleri zaman birisi ayağına beyaz ve siyah iplik bağladı. Onları birbirinden ayırıncaya kadar yemeye devam ediyordu. Bunun üzerine Allahr bölümünü indirdi de, halk, bundan gecenin ve gündüzün kastedildiğini öğrendi.
Buna göre, Buhârî'deki Sehl hadîsi ile, lbn Cerîr'deki Adiyy hadîsi arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır.
İbn Hacer el-Askalânî bu tezâtı şöyle ortadan kaldırıyor;
Adiyy b. Hâtim'in hadîsi, Sehl b. Sa'd'ın hadîsinden daha sonradır. Sanki, Adiyy'e Sehl hadîsinde bahsedilen şey ulaşmamıştır. Mücerred olarak âyeti işitmiş ve yukarıda geçtiği şekilde anlamıştır. Bunun üzerine, Rasûlullah (s.a.) âyetteki den muradın, karanlığı aydınlıktan ayırmak olduğunu beyân etmiştir.
Hadîs-i şerifin devamında, Adiyy b. Hatim Hz.Peygamber (s.a.)'eva-rıp da durumu arzedince, Rasûlullah (s.a.)'ın, gülerek "şüphesiz öyleyse yastığın geniş ve uzundur" buyurduğu görülmektedir. Rasûlullah'm bu sözden maksadını alimler farklı yorumlamışlardır.
Kurtûbî ve Kadı lyâz gibi büyük âlimler, Rasûlullah (s.a.)'m bu sözü, karşısındakinin gaflet ve hamakatine kinaye olarak söylemediği görüşünde iken; bâzı âlimler bu sözün, Adiyy'in gafletine işaret olarak söylendiği fikrindedirler. Bunlar, "senin yastığın geniş ve uzundur." sözünü, Arapça'da "kalın kafalı" manasına kullanılan (uüı jhj-) terkibine benzetmişlerdir. Ancak

hadise Rasûlullah'ın bir sahâbiye hakaretâmiz ifâdeler kullanmasını gerektirecek derecede büyük değildir. O bakımdan, Kurtûbî ve Kadı Iyâz'ın anlayışları daha uygun görünmektedir. Hattâbî, her iki anlayışı da uygun görenlerdendir.
Hattâbî şöyle der:
"Şüphesiz öyleyse senin yastığın uzun ve geniştir," sözünde iki kavil vardır:
1. Rasûlullah burada "şüphesiz öyleyse senin uykun fazla imiş" demek istemiştir. Yastık sözü uykudan kinayedir. Çünkü uyuyan onun üzerine başını kor. Yahut da "öyleyse senin gecen uzunmuş" demeyi murâd etmiştir...
2. Rasûlullah yastık ile, başını ve boynunu koyduğu yeri kinaye etmiştir. Buna göre; yastık büyük olunca, kafa da büyük olur. Bu da gaflet ve gabâvetten kinayedir."
Kurtûbî, Efendimizin bu ifâdesinin Adiyy'i gaflete nisbet etmek anlamında olmadığını ifâde ile şöyle der:
"Allahü âlem, Rasûlullah. bununla; "eğer senin yastığın Allah'ın murâd ettiği iki ipliği kaplayabilmişse geniş ve uzun demektir. Bunun için, Rasûlullah hemen peşinden; "Bu ancak gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığıdır" buyurmuştur.
İbn Hıbbân bu Adiyy hadîsini; "Arapların lügatlarının birbirinden farklı olduğunun beyânı" başlığı altında vermiştir. Bu hareketiyle İbn Hıbbân, Adiyy b. Hâtim'in, siyah ve beyaz iplikle gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığının kastedildiğini bilmediğine işaret etmek istemiştir. Bu da, Kurtûbî'nin görüşüne kuvvet kazandırmaktadır.
Kadı Iyâz'ın bu konuda söyledikleri de şöyledir:
"Adiyy b. Hatim âyet-i kerîmeyi anlayış tarzından dolayı iki iplik alıp yastığının altına koymuştur. Aynı şekilde davranan başka sahâbîler de olmuştur." Daha sonra Kadı Iyâz bu cümleyi aynen Kurtûbî'nin anladığı biçimde izah eder:
"Hadîsin manâsı şudur: Eğer sen Allah'ın murâd ettiği iki ipliği (gece ile gündüzü) yastığının altına koyabildinse, senin yastığın çok uzun ve geniş demektir."
Ebû Avâne'nin, Mutarrıf tan yaptığı rivayette Hz. Peygamberin güldüğü ve "hayır ey koca kafalı" buyurduğu belirtilmektedir. Kadı Iyâz bu ifâdeyi de yukarıdaki mânâya hamletmiştir.
Bu bâbda geçen hadîsler ve bu hadîslerde işaret edilen âyet-i kerime[145], oruç tutulan günlerin gecelerinde, fecir doğuncaya kadar yeme içme, cinsî temas gibi oruca aykırı davranışların caiz olduğuna delildir. Ancak fecrin doğuşundan muradın ne olduğunda ihtilâf edilmiştir. İbn Rüşd'ün Bidâyetü'I-müctehîd ve nibâyetü'l-muktesid adındaki eserinde belirtildiğine göre; ulemânın cumhuru, fecir sözüyle kastedilenin, fecr-i sâdık olduğu görüşündedirler. Bu görüşe kaynak olacak hadîsler yukarıda geçmiştir.
Fecrin belirmesinden muradın, fecrin doğması mı yoksa, mükellef tarafından görülmesi mi olduğu da ihtilâfa konu olmuştur. Çünkü âyet-i kerîmedeki ifâdesi, her iki anlayışa da imkân vermektedir. Cumhurun görüşüne göre, fecrin belirmesinde mükellefin görüşü esâstır. Dolayısıyla bir kimse fecrin doğup doğmadığında şüphe ederse, kendisine yemek içmek helâl olur. Ancak, fecirden sonra, yediği kesinlikle belli olursa, o günü kaza etmesi gerekir.
Oruca başlama vaktinin fecrin doğuşu ile mi yoksa aydınlığın yayılışı ile mi olduğunda da farklı görüşler vardır. Ulemânın ekseriyetine göre, fecir yayılıncaya kadar yemek içmek caizdir. Dört mezhep imamının görüşü de bu merkezdedir. Îbnü'l-Münzîr'in bildiğine göre; Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Abbas da bu fikirdedirler.
Reddü'l-muhtar'da, orucun başlama zamanının, fecrin ilk doğmaya başladığı an mı yoksa aydınlığın yayılması esnası mı olduğundaki ihtilâf, sabah namazının vaktindeki ihtilâfa benzetilerek; "fecrin ilk doğmaya başlaması zamanını kabul etmek daha ihtiyatlı, aydınlığın yayılmasını kabul etmekse, ruhsattır" denilmektedir.
Zayıf kabul edilen bir görüşe göre ise, oruca başlama vakti, fecr-i sâdıktan sonra görünen kızıllıktır. Buna kırmızı fecir denilir. Buna göre güneşin doğmasına yakın bir zamana kadar yemek içmek caizdir. Bu görüş, ashâb-ı kiramdan, Huzeyfe ve îbn Mesûd'dan da rivayet edilmiştir. Ayrıca Süleyman b. A'meş, el-Hakem b. Uteybe, Ebû Miclez, Ebû Bekir b. Ayyaş da bu görüştedirler.. Bunlar, bu konuda âyetteki, "fecir" kelimesini, kırmızı fecir olarak anlamışlardır. Ayrıca şu haberler de bu görüşün delilleri arasındadır:
Huzeyfe şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a.)'le birlikte sahur yemeği yedim (yediğimiz zaman) sanki gündüzdü diyebilirim, ancak henüz güneş doğmamıştı."
Zer b. Hubeyş (r.a.) şöyle der:
"Sahur yemeğini yeyip mescide gittim. Giderken, Huzeyfe'nin evine uğrayıp yanına girdim. Bir deve sağmamı emretti, sağdım. Bir tencere emretti, sütü pişirdim, sonra; "ye" dedi. Ben oruç. tutmak istiyorum" dedim. "Ben de istiyorum." dedi. Yedik, içtik sonra mescide geldik, hemen namaza başlandı.
Huzeyfe "Rasûlullah bana böyle yaptı" veya "ben Rasûlullah'la böyle yaptım" dedi. "Sabahtan sonra mı?" dedim. "Evet, sabahtan sonra, ancak güneş doğmamıştı" dedi.[146]
Ebû Davud'un bir evvelki hadîsi de bu görüşün delilleri arasında sayılır.
İbnü'l-Münzîr'in rivayetine göre; Hz. Ali sabah namazını kılmış sonra; "Şu an beyaz ipliğin siyah iplikten ayrıldığı andır" demiştir.
Tahavî, Huzeyfe'nin rivayetinin bu konudaki âyetin[147] inmesinden önce olmasının muhtemel olduğunu söyler. Böyle olmasa bile, yeme içmenin ikinci fecrin doğması ile sona ereceğini belirten sahîh hadîsler o kadar çoktur ki, orucun başlama vaktinin güneşin doğumuna yakın bir zamana kadar uzayacağını bildiren haberler onlara muarız olamazlar." Zaten bu görüş çok zayıf görülmüş ve mezheb imamlarından hiçbirisi tarafından i'tibâr edilmemiştir. Sâdece bu birkaç haberi alıp, ikinci fecirle birlikte yemenin içmenin haram olduğunu belirten Kütüb-ü Sitte'deki sahîh hadîsleri hesaba katmamak uygun bir davranış değildir. Zihinleri karıştırmaktan başka bir işe yaramaz.[148]

Bazı Hükümler

1. Temsiller getirerek dini hükümlerin izahı caizdir.
2. Oruç tutmak isteyen kimse fecr-i sadık demlen ikinci fecre kadar yiyip içebilir.
3. Bakara Sûresinin 187. âyetinde zikredilen, "siyah iplik ve beyaz iplik "ten maksat, gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığıdır.[149]

18. Kap Elinde Yiyip İçerken Ezanı Duyan Kimse Ne Yapmalıdır?

2350. ...Ebû Hûreyre (r.a.), "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyâcını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın."[150]

Açıklama

Hadîs-i şerîf sahur yemeği ile alâkalı olabileceği gibi, diğer herhangi bir yemekle ilgili de olabilir.
Sahur yemeği ile ilgili olduğu kabul edilirse, iki ayrı açıdan bakılabilir;
1. Buradaki ezandan maksat, fecir doğmadan önce, uyuyanları uyandırmak ve ibâdet halinde olanların istirahate çekilmelerini sağlamak amacı ile okunan birinci ezandır. Bu ezan okunduğu zaman zâten fecir doğmadığı için, yemeye içmeye devam etmek gayet tabiîdir ve hadîsi anlamakta hiçbir güçlük söz konusu değildir.
2. Ezan, ikinci ezan olabilir. Fakat havanın kapalı olması gibi bir sebepten dolayı müezzin fecrin doğduğunu zannetmiştir, fakat oruç tutacak olan kişinin kanaatine göre, henüz fecir doğmamıştır.
Yemeği sahur yemeği ile, ezanı da sabah ezam ile kayıtlamayanlar, bu hadîsi; Nesâî, îbn Mâce ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri; "Akşam yemeği hazırken namaza durulursa, önce yemek yeyiniz" mealindeki hadîse benzetmişlerdir. Buna sebep, namaz kılacak kişinin kafasını, yemekle meşgul olmaktan kurtarıp, huşûu ve hudû'u te'mîndir. Bu konu Kitâbü'l-Et'ime'de ele alınacaktır.
Münâvî bu hadîsin akşam ezanı ve akşam yemeği ile ilgili olduğunu, maksadın, oruç tutana bir merhamet eseri olarak iftarda acele etmeyi te'mîn olduğunu söyler.[151]

Bazı Hükümler

Önünde yemek olan kişinin, ezan okunduğu takdirde yemeğine devam etmesi caizdir.[152]

19. Oruçlunun İftar Vakti

2351. ...Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'dan; demiştir ki Rasûlullah (s.a.);
"Gece şu (doğu) taraftan geldiği, gündüz şu (batı) taraftan gittiği zaman -Müsedded: "ve güneş battığı zaman" sözünü de ekledi-oruçlu orucunu açar (orucunu açma vakti girmiştir.)"[153] buyurdu.[154]

Açıklama

Tirmizî, hadis için "hasen-sahîh" demiştir. Hadîs-i şerîfte, Hz. Peygamber iftar vaktini tarif ederken; "gece şu taraftan geldiği ve gündüz şu taraftan gittiği zaman" buyurmuş, doğu ve batı sözlerini söylememiştir ancak bu yönleri hadisi irad ederken eliyle göstermiş olması mümkündür. Ayrıca güneşin doğduğu ve battığı taraflar belli olduğu için hiç işaret olmasa bile bu, anlaşılır.
Ebû Dâvud hadisi hem Ahmed b. HanbeFden hem de Müsedded'den işitmiştir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinden fazla olarak Müsedded'in rivayetinde, Hz. Peygamber (s.a.)'in iftar vaktini bildirirken, "ve güneş battığı zaman1' buyurduğu da yer almaktadır. Buharî'nin rivayeti de Müsedded'inkine uygundur.
Gecenin gelip gündüzün gitmesinden maksat, aydınlığın kaybolup, karanlığın çökmesidir. Bu sözlerden sonra Hz. PeygamberMn; "ve güneş battığı zaman" sözünü eklemesi iftarın esas vaktinin güneşin batmasına bağlı olduğuna işaret içindir. Çünkü güneş batmadığı halde bulut ve sis gibi bir sebeple ortalığın kararması iftar vaktinin girmesine sebep değildir.
Nevevî, Müslim şerhinde bu hadiste zikri geçen her üç şeyden birinin diğerini mutazammın olduğunu söyler. Güneşin batışının farkedilemeyece-ği bir vadide bulunan bir kimse ortalığın kararmasına göre hükmedecektir.
Hz. Peygamber, hadis-i şerifte, gündüz gidip gece gelip güneş batınca iftar vaktinin gelmiş olduğunu, "oruçlu orucunu açar" sözleriyle ifade etmiştir.
İbn Huzeyme bu sözün manasının, "oruçlu orucunu açsın" demek olduğunu söyler.
Buharî'nin Süleyman eş-Şeyhânî'den yaptığı rivayette "iftar helal olmuştur" tâbirinin yer alması, birinci izahı takviye etmektedir... Ahmed ve Taberf nin rivayet ettikleri aynı mevzudaki hadisin sonunda; "gece olduğu zaman iftar ediniz" buyurulması da ikinci izahı te'yid etmektedir. Ancak bu izahlar arasında bir tezat söz konusu değildir. Çünkü iftar vaktinin girmiş olması iftarı emretmeye zıt değildir.
Hz. Peygamber'in ifâdesini zahiri üzere alıp, iftar vaktinin girmesi ile birlikte hiçbir şey yemese bile oruçlunun orucunun açılmış olacağını söyleyenler de vardır ancak bu pek isabetli görülmemiştir. İbn Huzeyme: "Eğer maksat, orucunu açmış olur demek olsaydı, tüm oruçluların iftan nın aynı anda olması gerekirdi. O zaman da iftarda acele etmeyi teşvi etmenin

manası kalmazdı” demektedir.[155]

Bazı Hükümler

Orucun vakti güneşin batması ile sona erer.[156]

2352. ...Abdullah b. Ebî Evfâ'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir; Rasûlullah (s.a.)*la birlikte bir yolculukta idik. O oruçlu idi. Güneş batınca;
"Ya Bilal! İn de bizim için sevik ez"[157] buyurdu.Bilâl;
Ya Rasûlallah! Akşamı bekleseydin, dedi.Rasûlullah tekrar;
"İn, bizim için sevik ez", buyurdu.Bilâl;
Ya Rasûlallah henüz üzerinde gündüz var, dedi.Bunun üzerine Hz. Peygamber tekrar;
"İn ve bize sevik ez", buyurdu.
Bilal de indi ve seviki ezdi. Rasûlullah (s.a.) onu içti, sonra parmaklarıyla doğu tarafını göstererek:
"Gecenin şu taraftan geldiğini gördüğünüz zaman oruçlu orucunu açar " buyurdu.[158]

Açıklama

Hadisin buradaki rivayetinde, Abdullah b. Ebî Evfâ' nın bahsettiği yolculuğun hangi ayda ve nereye olduğuna dâir hiçbir işaret görülmemektedir. Müslim'deki rivayette ise bu yolculuğun ramazan ayında olduğu açıkça1 belirtilmiştir.
Âlimler Müslim'in rivayetini gözönüne alarak bu yolculuğun Mekke fethi için çıkılan yolculuk olabileceğini söylerler. Çünkü Hz. Peygamber'-in ramazan ayında çıktığı iki sefer vardır:
Bunlar Bedr ve Mekke fethi seferleridir. Abdullah b. Ebi Evfâ, Bedir seferinde bulunmamıştır. O halde burada söz konusu olan sefer Mekke fethi seferidir.
Metinde görüldüğü gibî Hz. Peygamber güneşin battığını farkedince, BilâTe inip kendileri için sevik ezmesi yapmasını emretmiştir. Ancak Bilâl iki kerre üst üste henüz akşamın olmadığını söyleyerek Rasûlullah'a biraz daha beklemesini arzetmiştir. Fakat efendimiz üçüncü kez emrini tekrarlayınca, Bilâl hayvanından inmiş ve emrolunduğu şeyi yapmıştır. Bilâlin iki defa üst üste akşamın henüz olmadığını belirtmesi onun kesinkes akşamı olmadığı kanaatinde olduğundan dolayıdır. Çünkü Hz. Peygamber'in bunu tam fark edememiş olması mümkündür. Hadis-i şerifteki "güneş battığı zaman" ifadesi îbn Ebî Evfâ'nın kanaatidir. BilâTe göre güneş henüz batmamıştır. Çünkü aksi takdirde Bilal'ın, emri yerine getirmede gecikmesi düşünülemez. Çünkü bu inat olur. Bilal gibi birisi böyle şey yapmaz.
Tercemeye "sevik ez" diye geçtiğimiz kelimesi aslında, "sevik'e su katıp bir çubukla karıştır" demektir. Sevik de "kavrulmuş un" manasındadır. Anadolu'da buna "kavut" denilir.
Müslim'in rivayetinde Hz. Peygamber'in konuştuğu zâtın (Bilal'ın) ismi verilmemiş, bu "Ey fülân" diye ifade edilmiştir.[159]

Bazı Hükümler

1. Ramazan ayında sefere çıkan bir kimsenin, yolculuk esnasında oruç tutması caizdir. Bu konunun geniş izahı 42. babda gelecektir.
2. Güneşin batması ile oruçlunun orucunu açma vakti gelmiştir.
3. Âlim bir kimseyi unuttuğu zannedilen bir konuda uyarmak meşrudur.
4. Bir meseleyi bilmeyen kişinin, bilen birine üç defa müracaat etmesine müsamaha edilir.
5 . Fiilin delâleti sözden daha kuvvetlidir.Çünkü Hz. Peygamber önce sevik ezmesini içmiş, sonra iftarın geldiğini tarif etmiştir.
6. Hurma ile iftar açmak vâcib değildir.[160]

20. İftarda Acele Etmek Müstehaptır

2353. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.)'rn şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"Müslümanlar iftarda acele ettikleri müddetçe din üstün olmaya devam eder. Çünkü Yahudiler ve Hıristiyanlar iftarı geciktirirler."[161]

Açıklama

Hadis-i şerifin Buhârî'deki rivayeti, Sehl b. Said'den nakledilmiştir ve "İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe hayır üzere olmaya devam ederler" manasına gelecek şekildedir. Ahmed b. Hanbel'in aynı konuda Ebu Zer vasıtasıyla yaptığı bir rivayet de şu şekildedir: "Ümmetim, sahuru geciktirmeye ve iftarda acele etmeye devam ettikleri müddetçe hayırda olmaya devam ederler".
Tirmizî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste ise, Hz. Peygamber Cenab-ı Allah'ın; "Şüphesiz kullarımın bana en sevimli olanı, iftarda en çok acele edenidir"[162] buyurduğunu haber vermiştir.
Bu rivayetlerin tümü iftarda acele etmeyi teşvik etmektedir. Diğer kitaplardan aktardıklarımızda, iftarda acele eden insanların

hayır üzre oldukları bildirildiği halde, Ebû Davud'un rivayetinde müslümanların iftarda acele etmelerinin, tslâmiyetin üstünlüğünü sürdürmesine vesile olacağı belirtiliyor. Bu, "Müslümanlar sünnete sarıldıkları ve bunun şuurunda oldukları müddetçe, İslâmiyetin, dolayısıyla müslümanların yüceleceği ve sünnetten uzaklaştıklarında da fitne ve fesadın kendilerini saracağı"nı ifade etmektedir.
Hz. Peygamber müslümanlara, iftarda acele etmelerini emrederken buna sebep olarak, Yahûdî ve Hıristiyanların iftarı geciktirmelerini göstermiştir. Bu ifadelerde, müslümanların îslâm düşmanlarına muhalefet etmelerinin gereğine işaret vardır. Müslüman, Allah'ın düşmanlarına düşman oldukça Allah ona yardım eder.
Yahûdîler, oruç tuttuklarında yıldızlar çıkıncaya kadar iftar etmezlerdi. İbn Hibban'ın rivayet ettiği bir hadise göre Rasûlullah (s.a.); "Benim ümmetim, iftar etmek için yıldızları beklemedikleri müddetçe, sünnetim üzre olmaya devam ederler" buyurmuştur.
tbn Dakiki'I-İyd bu hadisin, iftarı yıldızlar çıkıncaya kadar geciktiren Şiâyı reddetmekte olduğunu söyler.
Hz. Peygamber'in iftarda acele etmeyi teşvik etmesindeki hikmet, Ya-hudî ve Hıristiyanlara muhalefetin yanısıra, oruçlu için bir şefkattir.
îmam Şafîî el-Ümm adındaki eserinde şöyle der: "İftarda acele etmek müstehaptır. Kasdî olmamak ve geciktirmeyi daha efdal saymamak şartıyla geciktirmek de mekruh değildir."
Bu ifâdelerden anlaşıldığına göre iftarı geciktirmek mekruh değildir. Çünkü bir şeyin müstehab olması onun zıddının mekruh olmasını gerektirmez.[163]

Bazı Hükümler

1. Oruçlunun orucunu açmakta acele etmesi müstehaptır.
2. Bu davranış dinin üstün olmasına sebeptir.
3. Mü'min, meşru olmak kaydıyla islam düşmanlarına muhalefet etmelidir.[164]

2354. ...Ebû Atiyye'den; demiştir ki: Mesrûk ve ben Hz. Aişe'nin huzuruna girip: Ey mü'minlerin annesi! Muhammed (s.a.)'in ashabından iki kişi var, birisi iftarda ve (akşam) namaz(m)da acele ediyor, ötekisi ise hem iftarı hem de namazı geciktiriyor, dedik.
Hangisi iftarda ve namazda acele ediyor? dedi.
Abdullah, (b. Mes'ud) dedik.
RasûluIİah (s.a.)'de Öyle yapardı, dedi.[165]

Açıklama

Haberden anlaşıldığına göre, Abdullah b. Mesud iftar etmekte ve akşam namazını kılmakta acele edermiş. Bunları geciktirenin kim olduğu burada belirtilmemiştir. Ancak, Müslim ve Tirmizî'nin rivayetlerinden, o zâtın Ebû Musa el-Eş'arî olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Musa'nın iftarı geciktirmesinden maksat, acelede mübalağa etmemesidir. Bu da sünnete muhalefet için değil, bunun cevazına işaret içindir. Nitekim acele etmemek ittifakla caizdir.
Ebû Atiyye ile Mesrük'un, bu iki sahibinin tutumlarını Hz. Aişe'ye sormaları, hangi davranışının daha efdal olduğunu öğrenmek içindir.
Ebû Davud'un rivayetinde acele etmenin iftar ve akşam namazıyla ilgili olduğu görülmektedir. Müslim'in rivayetinde ve Nesâî'nin bir rivayetinde de durum aynıdır. Nesâî'nin başka bir senetle yaptığı diğer bir rivayetinde ise, Ebû Atiyye'nin şöyle dediği bildirilmektedir;
"Ya Aişe, içimizde RasûlulIah (s.a.)'in ashabından iki kişi var, birisi iftarda acele edip, sahuru geciktiriyor, öteki ise iftarı geciktirip sahurda acele ediyor..." yani bu rivayette acele etmeye ve geciktirmeye konu olanlar iftar ve sahurdur. Bu rivayete göre de iftarda acele edip sahuru geciktiren Abdullah b. Mesud'dur ve Hz. Aişe onun davranışının, Resûlullah'ın sünnetine uygun olduğunu söylemiştir.
Ebû Davud'un rivayeti aynı zamanda Müslim'in de rivayeti olduğu için Nesâî'nin yukarıda işaret edilen rivayetine tercih edilmiştir.
Hadis-i şerif, iftar etmekte ve akşam namazını kılmakta acele etmemenin mekruh olduğuna işaret etmektedir.
Ebu Ya'lâ'nuı Zâide'den onun da Humeyd'den yaptığı rivayete göre, Enes (r.a.) şöyle demiştir: "RasÛluüah (s.a.)'ı bir yudum su ile de olsa iftar etmeden akşam namazı kıldığını hiç görmedim."
iftarda acele edip sahuru geciktirme konusunda birçok hadis vardır. Hafız îbn Hacer, İbn Abdilberr'in şöyle dediğini söyler: "İftarda acele edip sahuru geciktirmeyi tavsiye eden hadisler sahihtir, mütevâtirdir."
Bütün bu söylenilenlerden anlaşıldığı gibi sahur yemeğinde acele etmek, Hz. Peygamberdin sünnetine aykırıdır.[166]

Bazı Hükümler

Oruçlunun iftar açmakta ve kişinin akşam namazını kılmakta acele etmesi mustenaptır.[167]

21. İftar Ne İle Açılmalıdır?

2355. ...Selmân b. Amir[168]'den; demiştirki; "Rasûlullah (s.a.); "-Sîzden bîriniz oruçlu olduğu zaman hurma ile, hurma bulamazsa su ile iftar etsin. Çünkü su temizleyicidir."[169] buyurdu.[170]

Açıklama

Hadis-i şerîf, oruçluların oruçlarını hurma ile açmalarım teşvik etmektedir. Bu emir, bu işin vacip olduğunu değil, mendub olduğunu gösterir.
İftar etmek için ilk planda hurmanın tavsiye edilmesi daha çok, hurmanın göze kuvvet verdiği hikmetine dayandırılıyor. Çünkü her ne kadar hurmanın çoğu gözlere zarar ise de, azı faydalıdır.'Tatlı olduğu için iştahı keseceği, böylece haddinden fazla yemeye mâni olacağı hususu da düşünülebilir.
Bazı âlimler bu hadiste, imanın tatlılığına ve isyanın acılığına işaret bulunduğunu söylemektedirler. Çünkü oruç tâatlerin en büyüklerindendir.
Hurmanın bulunmaması durumunda suyun tercih edilmesindeki hikmet de suyun temizleyici olmasıdır. Su ile iftar eden kişi, suyun temizleyiciliğinden dolayı iç ve dış temizliğine kavuşmuş olur.[171]

Bazı Hükümler

Orucu hurma ile açmak müstehabtır.[172]

2356. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a.) akşam namazını kılmadan önce bir kaç taze hurma ile, eğer hurma yoksa kuru hurma ile iftar ederdi o da bulunmazsa bir kaç yudum su yudumlardı.[173]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "hasen-garib" demiştir. Hadisten Hz. Peygamber'in iftarını tek hurma ile değil, üç veya daha çok hurma ile açtığı anlaşılmaktadır.
Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste- ise, Rasûlullah'ın yazın su ile, kışın ise, hurma ile iftar ettiği bildirilir.[174]

Açıklama

1. İftarı akşam namazından önce açmak sünnettir. Hz. Ömer ve Osman'ın namazdan sonra iftar ettiklerine dâir rivayetler cevaza hamledilir.
2. Oruçlunun varsa hurma, yoksa su ile iftar etmesi müstehabtır.[175]

22. İftar Esnasında Söylenecek Şey

2357. ...Mervân b. Salim el-Mukaffa'dan[176] demiştirki; İbn Ömer (r.a.) sakalını avuçlar, avucundan artan kısmı keserdi; O şöyle dedi;
"Rasûlullah (s.a.) iftar ettiği zaman, "susuzluk gitti, damarlar nemlendi ve inşallah ecir hâsıl oldu" buyurdu.[177]

Açıklama

Mervân'ın, İbn Ömer (r.a.)'ın sakalını kestiğini ta'rîf etmesi, kendisinin tâbiûndan olduğuna işaret içindir.
tbn Ömer'in sakalını kesişi, ya hacda veya umrede olmuştur. Nitekim Buhârî'de: "İbn Ömer haccettiği veya umre yaptığı zaman sakilini avuçlar ve artanı alırdı" şeklinde bir rivayet vardır.
Hadîs-i şeriften, Hz. Peygamber'in yukarıdaki sözleri, iftarını açtıktan sonra söylediği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber son olarak "inşallah ecir sabit oldu," buyurmuştur. "İnşallah" demesi ya teberrük içindir veya ümmetinin orucuna nisbetledir. Çünkü Hz. Peygamber'den başkalarına, oruçlarına mukabil ecrin verilip verilmeyeceği Cenâb-ı Allah'ın dilemesine bağlıdır. Allah'ın orucu kabul edip etmeyeceği bilinemez. Ama Hz. Peygamber'in orucunun makbul olduğu kesindir.
Hadîs-i şerîfte, iftar ederken yukarıdaki sözleri söylemenin meşru' olduğuna delâlet vardır. Herhalde bu, meşakketin sona ermesi nimetine ve sevabın kazanılmasına şükürdür. Bu hadîs; iftar duası ile ilgili değildir. Hz. Peygamber'in iftar esnasında söylediği bir sözün anlatılmasıdır. İftar duası, bundan sonraki hadîsde gelecektir.[178]

2358. ...Muâz b. Zuhre; Rasûlullah (s.a.)'e kadar ulaştırdığı rivayetinde; Hz. Peygamber (s.a.)'in iftar ettiği zaman şöyle dediğini haber vermiştir:
"Ey Allahım! Sadece senin için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açtım."[179]

Açıklama

Râvî Muaz b. Ztthre tâbiûndandır. Ancak rivayetinde sahâbiyi anmamış, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den duymuş gibi davranmıştır. Bu çeşit hadîslere "Mürsel hadîs" denilir.
Bu hadîs-i şerîf; iftar ettikten sonra demenin sünnet olduğunu göstermektedir. Aynı şeye delâlet eden başka rivayetler de vardır.
Dârekutnî'nin ve Taberânî'nin el-Mü'cemul-Kebîr'inde İbn Abbas'-dan rivayet ettikleri haber şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a.) iftar ettiği zaman;
"Ey Allahım! sadece senin için oruç tuttuk, senin rızkınla iftar ettik. Bizden kabul et. Sen îşiticı ve çok bilicisin/' derdi.
İbnu-s-Sünnî, Muâz b. Zühre'den şöyle rivayet etmiştir;
Rasûlullah (s.a.);
"Allaha ha m d ederim. O bana yardım etti, oruç tuttum, rızık verdi, iftar ettim," derdi.
Abdullah b. Amr b. el-As'dan da Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz, oruçlunun iftar esnasındaki duası şudur:
"Ey Alla hım! Senden herşeyi içine alan rahmetinle günâhlanmı bağışlamanı isterim."[180]

Bazı Hükümler

İftar esnasında diye dua etmek müstehabdır. Hanefîler arasında meşhur olan iftar duası; bu hadîste belirtilene çok benzemektedir. Hanefîlerce iftar esnasında okunan duâ şöyledir:
"Allahım senin rızân için oruç tuttum, sana inandım, sana tevekkülde bulundum, senin rızkınla orucumu açtım. Ramazanın yarınki günü orucuna da niyet ettim. Artık benim, geçmiş ve gelecek günâhlarımı bağışla."
Şâfîîlere göre; sâdece bu hadîste geçtiği gibi "Allahım senin için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açtım," diye duâ etmek sünnettir.[181]

23. Güneş Batmadan Önce Orucu Açmak

2359. ...Esma bint Ebî Bekir (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Rasû-lullah (s.a.) devrinde ramazanda bulutlu bir günde oruçlarımızı açtık. Fakat sonra güneş göründü.
Ebû Üsâme dedi ki: Hişâm'a:[182]
Orucu kaza etmekle emrolundular mı? dedim.
Bundan kaçış var mı? dedi.[183]

Açıklama

Hadîsin Buhârî'deki rivayetinde; "Kaza etmekle emro-lundular mı? Yani Rasûlullah (s.a.) onlara o günün orucunu kaza etmelerini emretti mi? ifâdesi yer almıştır. Ayrıca buradaki "bundan kaçış mümkün mü?" sözü, Buhârî'de: "Elbette kaza vardır" şeklinde vârid olmuştur.
Ebû Dâvud'daki sözünün başında, inkâr manasına bir istifham takdir edilir. Cümlenin takdiri şeklindedir. Terceme bu takdire göre yapılmıştır.
Hadîs-i şerîf güneşin battığını zannederek orucunu açıp, sonra güneşin batmadığını anlayan kişiye o günün orucunu kaza etmesinin gerekli olduğuna delâlet etmektedir. Bu durumda olan kişiye keffâret gerekmez. Dört mezhebin görüşü bu şekildedir. Ayrıca tbn Şîrîn, Saîd b. Cübeyr, Evzâî ve Suhayb da aynı fikirdedirler. Hz. Ömer'den gelen birçok sahîh rivayette, onun da aynı görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Esrem, Hz. Ömer'in; "Kim yerse onun yerine birgün oruç tutsun," dediğini söyler. Beyhâkî'nin bir rivayetinde Hanzale şöyle demektedir: "Bir ramazan, Ömer'in yanında idim. Ömer de, halk da iftar etti. Müezzin ezan okumak için çıktı ve "Ey insanlar, işte güneş, henüz batmamış," dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Her kim orucunu açmışsa, onun yerine bir gün oruç tutsun" dedi."
Hz. Ömer'den aynı hükmü ifâde eden başka rivayetler de vardır. Ancak bunların hepsini aktarmaya gerek yoktur.
Beyhâkî'nin; Yâkub b. Süfyân, Ubeydullah b. Musa, Şeybân, A'meş ve Müseyyeb b. Rafi' senediyle Zeyd b. Vehb'den yaptığı bir rivayette ise, Hz. Ömer'in böyle durumlarda kazaya gerek duymadığı belirtilmiştir. Söz konusu rivayet şudur:
Zeyd b. Vehb şöyle demiştir:
"Biz bir ramazan, havanın bulutlu olduğu bir günde Medîne Mescidi'nde otururken, güneşin battığını ve akşamın olduğunu zannettik. Hafsa (r.a.)'nın evinden bir maşraba süt getirildi. Ömer de biz de sütten içtik. Sonra bulut açıldı ve güneş göründü. Biz birbirimize "bu günü kaza edecek miyiz?" diye sormaya başladık. Hz. Ömer bunları işitti ve; "vallahi biz bunu kaza etmeyiz, günâh da olmaz." dedi.
Ancak ulemâ; Zeyd b. Vehb'in bu rivayetinin hatalı olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu, birçok rivayete zıttır. Aslında, Zeyd b. Vehb güvenilir biridir. Ancak bu onun hatâ etmez birisi olmasını gerektirmez. Münzirî bu hadîsin mürsel olduğunu söylemiştir.
Beyhâkî, Hz. Ömer'in güneşin battığını zannederek orucunu açtıktan sonra kazayı gerekli gördüğüne dâir olan rivayetleri zikrettikten sonra, bütün bu rivayetlerin; kazanın gerekli olmadığını bildiren haberin zaafına delâlet ettiğini söyler.
Âlimler içerisinde; Mücâhid, Atâ; Urve b. Zübeyr, Hasen el-Basrî, Dâvud-ı Zahirî ve îshâk b. Râhûye'ye göre; bu durumda olan kişiye kaza gerekmez. Bunlar Beyhâkî'nin, İbn Abbâs vasıtasıyla Hz. Peygambef'den rivayet ettiği şu hadîse dayanırlar:

"Allah (c.c.) ümmetinden; hatâen, unutarak ve zorlanarak yaptıkları şeyleri atfetmiştir."
Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi, ulemânın cumhuru, kazanın gerekli olduğu görüşündedir.
Havanın kapalı olması yüzünden hilâl görünmeyip ramazana başlanmazsa, fakat büâhere o günün ramazandan olduğu anlaşılsa, o gün kaza edilecektir.
Aynı şekilde, fecrin girmediğini zannederek yemeye devam edilse, fakat fecrin doğduğu ortaya çıksa o günün orucu kaza edilir. Bu konuda da Hasenü'l-Basrî ve Mücâhid kazaya gerek olmadığı görüşündedirler.[184]

Bazı Hükümler

Güneşin battığını zannederek iftar eden kimse, güneşin batmadığını farkederse, kendisine keffaret gerekmez, sâdece kaza gerekir.[185]

24. Visal Orucu

2360. ...İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) (insanları) visal orucundan menetti. Oradakiler;
Ama sen visal yapıyorsun, yâ Rasûlallah! dediler. Hz. Peygamber.
"Ben sizin gibi değilim. Bana (Rabbim tarafından) yedirilir ve içirilir," buyurdu.[186]

Açıklama

Visal orucu; iki veya daha çok gün, geceleri hiç iftar etmeden oruca devam etmektir.Bunun oruç tutulması mekruh olan günlerde de kesmemek şartıyla bütün sene oruç tutmak olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak bu görüş pek benimsenmemiştir. İbn Nüceym Bahru'r-râik adındaki eserinde; şekk günü oruç tutmak mekruhtur. Visal orucu da mekruh oruçlardandır. Ebû Yûsuf ve Muhammed, visal orucunu; aralarında iftar etmeden iki gün oruç tutmaktır, şeklinde izah etmişlerdir" der.
îmâm Nevevî de şunları söyler; "Ulemâmız visal orucunun men' edildiği konusunda hem fikirdirler. O, iki veya daha çok gün, aralarında yiyip içmeden oruç tutmaktır."
Hadîs-i şerîfin Buhârî'deki rivayetinde; "Oradakiler; sen visal orucu tutuyorsun ya Rasûlallah, dediler." cümlesinin yerine; "Müslümanlardan birisi, ama sen visal orucu tutuyorsun; dedi" manasına gelen cümle yer almıştır. Bu farklı ifâdelendiriş, rivayetler arasında bir zıddiyet olduğuna delâlet etmez. Hz. Peygamber'e söyleyenin bir kişi olduğu halde, oradakilerin bu söze rızâlarından dolayı, hepsine nisbet edilmiş olması mümkündür. Ayrıca hadîsenin iki ayrı zamanda vuku' bulmuş olması da imkân dahilindedir.
Hadîs-i şerîfte önce, Hz. Peygamber'in visal orucunu yasak ettiği söylenmektedir. Söz konusu yasağın, bundan sonra gelecek olan hadîste ifâde edilen yasağa işaret olması muhtemeldir. Ayrıca, Buhârî'nin Hz. Enes*-den; Rasûlullah (s.a.)'ın, "Visal orucu tutmayınız," buyurduğuna dâir olan rivayeti, îbn Ömer'den yaptığı "Hz. Peygamber orucu vasletti, insanlar da vaslettiler. Fakat bu onlara zor geldi. Bunun üzerine (Rasûlullah) halkı bundan nehyetti," şeklindeki rivayet ve Hz. Aişe'den rivayet ettiği şu haber visal orucunun nehyedildiğine dâir haberlerdendir. "Rasûlullah (s.a.) İnsanları kendilerine rahmet olarak visal orucundan nehyetti."
Hattâbî; Visal orucunun ümmetine yasak olduğu halde Hz. Peygamber için mubah olan şeylerden birisi olduğunu söyledikten sonra ümmet için yasak oluşunun hikmetlerini şöyle beyân eder: "Buna sebep, oruçlunun zayıflayıp kuvvetten düşmesi böylece farz olan ocuca ve diğer ibadetlere gücü yetmez bir hale gelmesi veya oruçtan usanmaları ve onların karşılaştıkları sıkıntının, farz olan orucu da terketmelerine sebep olma ihtimalidir."
Nevevî de bu yasağın hikmetini tayinde aşağı yukarı Hattâbî'nin söylediklerinin aynısını söyler.
Hadîs metninde görüldüğü üzere; Hz. Peygamber'in adı geçen orucu yasaklamasından sonra, kendisine "ama sen visal orucu tutuyorsun," şeklinde ta'rizde bulunulmuş, Rasûlullah (s.a.)'de buna, "ben sizin gibi değilim, bana yedirilir ve içirilir." karşılığını vermiştir.
Rasûlullah'a Allah tarafından' yedirilip içirilmesinden maksadın ne olduğunda birkaç ihtimal mevcuttur.
1. Cenâb-ı Allah Hz. Peygamber'e yemiş-içmiş gibi kuvvet verir. Dolayısıyla yeme-içme ihtiyacı duymadan .ibâdetine devam edebilir.
2. Gerçekten Allah (c.c.) ona geceleri yedirip, içirir. Bu hal de onun visaline mâni değildir. Bu sâdece ona mahsûs bir haslettir. Ümmete yasak olduğu halde, Rasülullah'ın yapmasında veya onu tatbikinde mahzur olmayan şeylerin başka misalleri vardır. Meselâ, efendimizin göğsü altın bir tastaki su ile melekler tarafından yıkanmıştır. Oysa altın kabın dünyada kullanılması yasaktır.
3. Hz. Peygamber'in visal orucu esnasında geceleyin yeyip içmesi, uyku halinde yeyip içenin haline hamledilir, uyku halinde yeyip içenin açlığı ve susuzluğu gittiği halde orucu bozulmadığı gibi, bu durumda iken Hz. Peygamber'in orucu da bozulmaz. Bu İzah İbmı'l-Münzîr'e aittir.
4. Cenâb-ı Allah, Rasûlullahı, kendi azametini düşündürmek, sevgi ve muhabbeti ile içini doldurmak ve marifeti ile gıdalandırmak sureti ile onu yemekten içmekten müstağni kılar. İbn-i Hacer'in bu izahı îbnu'l-Kayyım el-Cevzî tarafından da benimsenmiştir. İbnu'l-Kayyım, bu tür beslenmenin maddî beslenmeden daha çok gıdalı olduğunu söyleyerek; "çok küçük bir tecrübesi olanlar bile, kalbin ve ruhun gıdalanmasının, cismin gıdalanmasına ihtiyaç göstermeyeceğini bilirler," der.
Hadîs-i şeriften, arada iftar etmeden peşi peşine iki veya üç gün oruç tutmanın yasak olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu

yasağın hükmü konusunda bâzı farklı görüşler vardır. Bunlar bir sonraki hadîsin şerhinde ortaya konulacaktır.[187]

2361. ...Ebû Said el-Hudrî Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken dinlemiştir;
"Aralarında iftar etmeden peşi peşine oruç tutmayınız. Hanginiz böyle visal orucu tutmak isterse, sehere kadar tutsun.
"Ama sen visal orucu tutuyorsun" dediler.
"Ben sizin gibi değilim. Şüphesiz benim için bir yediren var, bana yedirir, bir içiren var, bana içirir."[188]

Açıklama

Aralarında iftar etmeden peşi peşine oruç tutmayı yasaklama bakımından bu hadîs de önceki hadîse benzemektedir. Farklı olarak bu hadîste, Peygamber (s.a.)'in visal yapmak isteyenlerin, sehere kadar oruçlarını uzatıp o zaman iftar etmelerini tavsiye buyurduğu belirtilmektedir.
Hz. Peygamber'in bu tavsiyesi, güneş battıktan sonra oruç olmaz diyenlerin aleyhine bir delildir. Gerçi Ibn Huzeyme, Rasûlullah (s.a.)'ın, sahâbilerin oruçlarım sahur vaktine kadar uzatmalarını men' ettiğine dâir bir hadîs rivayet etmiştir. Ancak bu rivayet râvîleri arasında bulunan Ubeyd b. Humeyd'den dolayı güvenilirliğini kaybetmiştir. İşaret edilen İbn Huzeyme hadîsinin sahîh olması halinde, Rasûlullah (s.a.)'ın önce orucu sahura ve sabaha kadar uzatmayı men' ettiğine sonra da, üzerinde durduğumuz Ebû Said hadîsinde belirtildiği üzere seher vaktine kadar uzatmaya müsaade ettiğine hamledilir.
Bu hadîste de Rasûlullah (s.a.)'m, kendisinin yedirilip içirildiğini, bu sebeple sahâbîlerin kendisine benzemediklerini söylediği görülmektedir. Hz. Peygamberin yedirilip içirilmesinden maksadın ne olduğu, önceki hadîsin şerhinde izah edilmiştir.
Bu ve önceki hadîsleri, arada iftar etmeden peşi peşine iki veya daha fazla gün oruç tutmanın Hz. Peygambere has bir şey olup, bunun ümmet için yasak olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu yasağın hükmü nedir? Bu konuda ihtilâf edilmiştir:
Cumhura göre bu şekilde oruç tutmak mekruhtur. Çünkü Buhârî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadîste, Hz. Peygamberdin ashabı ile birlikte orucu vaslettiği bildirilmektedir. Bu, orucu vasletmenin haram olmadığını gösterir. İşaret edilen hadîs şu şekildedir:
Rasûlullah (s.a.) iftar etmeden peşi peşine oruç tutmaktan men' etti. Bunun üzerine müslümanlardan bir adam;
Ama yâ Rasûlallah! sen vaslediyorsun! dedi. Efendimiz;
"Hanginiz benim gibidir? Ben geceyi, rabbim bana yedirir ve içirir olduğu halde geçiririm." buyurdu. İnsanlar visale son vermek istemeyince, Hz. Peygamber de onlarla birlikte orucu iki gün peşi peşine uladı. Sonra hilâli gördüler. Rasûlallah;
"Eğer hilâl gecikseydi orucu ulamayı arttıracaktım," buyurdu.[189]
Sahîh-i Müslim'de de Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen ve Rasûlullah (s.a.) zamanında ashabın orucu vaslettiklerini bildiren bir haber mevcuttur.
Rasûlullah'ın, ashabını visalden nehyettiği halde, onlarla birlikte vas-lederek oruç tutması, onların visali bırakmak istememelerine karşı bir cezadır.
Eğer visal haram olsaydı, Hz. Peygamber ashabın orucu vasletmeleri-ne hiç müsamaha etmez, onları kesinlikle men' ederdi.
Zahirî mezhebine göre, visal haramdır. İbnu'l-Arâbî, Mâlikîlerden de aynı görüşü nakletmiştir. Bunlar bu bâbda zikredilen hadîslerin zahirine sarılmışlardır. Ayrıca, Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Evsât'ında Ebû Zer (r.a.)'den yaptığı şu rivayet de bu görüşün delilleri arasındadır;
"Cebrail (a.s.), Rasûlullah (s.a.)'e; "Allah (c.c.) senin visalini kabul etti. Bu, senden sonra hiç kimseye helâl değildir," dedi.
Cumhur, Taberânî'nin bu hadîsinin isnadının sahîh olmadığım, dolayısıyla delîl olamayacağım söylerler.
İçlerinde» Abdullah b. ez-Zübeyr ve Mâlikîlerden Îbnu'l-Vaddah'ın da bulunduğu bir gurup, visalin mubah olduğunu söylemişlerdir. Kadı îyâz bunun, İbn Vehb, İshâk ve Ahmed b. Hanbel'den de nakledildiğini söylemektedir. Bunlar da Hz. Peygamberdin ashabı ile birlikte orucu vaslettiğini bildiren hadîslere dayanmaktadırlar.[190]

Bazı Hükümler

1. Visâl, Hz.Peygamber için mübâh, ümmeti için yasaktır.
2. Halktan birisinin, âlime, onun yaptığı bir hareketi hatırlatarak ta'rizde bulunması caizdir.
3. Hz. Peygamber'i Cenâb-ı Allah kendi fadlından yedirir, içirir.[191]

25. Oruçlunun Gıybet Etmesi

2362. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan, demiştir ki; Rasûlullah (s.a.);
"Bir kimse yalan söylemeyi ve yalanla iş görmeyi terketmezse, Allah (c.ç.)'in, onun yeme içmeyi terketmesîne ihtiyacı yoktur." diye buyurdu.
Ahmed (b. Yunus) dedi ki; Bu hadîsin isnadını İbn Ebî Zi'b'den sema'an aldım. Ancak bana hadîsifn metnini) yanında olan ve kardeşinin oğlu olduğunu zannettiğim bir adam (iyice) anlattı.[192]

Açıklama

Hadîs-i şerifte "yalan söylemek" diye terceme ettiğimiz dan maksat, bâtıl söz, günah sözdür. Yalan, iftira, gıybet, söz taşıma, küfür ve lâ'net gibi bütün bâtıl sözler bu kelimenin altına girerler.

"Yalanla iş gören" ta'bîri de her türlü kötülüğü, günâh işleri içine alır. Hz. Peygamber bu hadîsinde, oruçlu olduğu halde dil ile ve bedenen yapılan günâhları terketmeyen kimsenin aç ve susuz kalmasına Allah'ın ihtiyâcı olmadığını bildiriyor. Bundan maksat, bu durumda olanların oruçlarının makbul olmayışıdır. Çünkü oruçdan maksad, mücerred manada aç ve susuz kalmak değildir.Nefsi terbiye etmek, şehvetleri kırmaktır.
İbn Battal, "Bu hadis; yalan konuşmayı ve haram işlemeyi terketmeyenlerin oruç tutmayı boşlayıvermeleri için değil, oruçluları haramlardan sakındırmak için varid olmuştur."Allah'ın, onun yeme ve içmesini terk etmesine ihtiyacı yoktur." Sözü de Allah böylelerinin orucunun dilemez manasındadır.Böyle olmayanların orucuna muhtaçtır, demek değildir.Çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur." der.[193]

Bazı Hükümler

1. Oruçlunun, her türlü günah işlemekten sakınması lazımdır.
2. Yalancılık, gıybet, iftira gibi günahlar oruçtan elde edilecek sevabı zayi' ederler.
Gıybetin, batıl sözlerden olması, hadisin bab başlığı ile alakasını teşkil eder.[194]

2363. ...Ebu Hureyre (r.a.)'dan Rasülullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet edilmiştir:
"Oruç koruyucudur.Biriniz oruçlu olduğu zaman çirkin söz söylemesin, cahillik yapmasın. Eğer birisi ona çatar veya küfrederse, "ben oruçluyum, ben oruçluyum" desin.[195]

Açıklama

Hadîsin ilk cümlesi olan "oruç koruyucudur" sözü bâ-zı nüshalarda mevcut değildir. Oruçluyu her türlü kötülüklerden koruyucudur manasındadır.
"Çirkin söz söylemesin" diye terceme ettiğimiz "La yerfüs" sözü "cinsî temas veya ona sebep olan davranışlarda bulunmasın" manalarına da kullanılır.
"Cahillik yapmasın" sözünden maksat da, câhillerin yaptığı kötülükleri yapmasın, çirkin söz, alay, gıybet, lüzumsuz söz gibi davranışlardan uzak kalsın, demektir.
Said b. Mansûr'un Süheyl b. Ebû Salih kanalıyla yaptığı rivayette, "Cahillik yapmasın," sökünün yerinde "mücâdele etmesin" ifâdesi yer almıştır. Tirmizî'de de, "Bir cahil birinize oruçlu iken cahillik yaparsa" şeklinde vârid olmuştur.
Buraya kadar yazılanlardan bu kötülüklerin, oruçlular için yasak, oruçlu olmayanlar için mübâh olduğuna dâir bir anlayış elbette çıkartılamaz. Maksat, oruçluların bu konularda başkalarına nisbetle daha dikkatli olmalarıdır.
Hadisin devamında, Hz. Peygamber; "Birisi onunla kavga etmek ister veya küfrederse, "ben oruçluyum," "ben oruçluyum" desin," buyurmaktadır. Bu bölüm Nesâî'de; "Birisi ona cahillik ederse, ona sövmesin,"; İbn-i Huzeyme'de, "Birisi sana söverse, ben oruçluyum de. Eğer ayakta isen otur."; Buhârî'de ise, "Bir insan ona küfrederse, onunla konuşmasın," şekillerinde vârid olmuştur.
Oruçlunun kendisine sataşana karşı iki defa "Ben oruçluyum, ben oruçluyum" demesi, kötülüklerden sakındırmayı te'kîd içindir. Bâzı nüshalarda bu söz, bir defa yer almıştır. Bu sözü oruçlunun kendi kendisine mi yoksa karşısındakine mi söyleyeceği konusunda alimler farklı görüştedirler.
Rafi birçok alimden, bu sözün oruçlular tarafından kendi kendisine söyleneceğini, aksi takdirde riya olacağı görüşünü nakletmiştir.
İçlerinde Nevevi'nin de bulunduğu bazı alimler ise, "ben oruçluyum" sözünün, oruçluya sataşana hitaben söylenebileceği görüşünü tercih etmişlerdir.Bu söz, mütecavize orucunun sevabını eksiltecek davranışlara sebep olacağından dolayı gireceği günahı hatırlatma ve onu davranışından men'etmedir.
Nwevevi; Mühezzeb Şerhinde "Bunların her ikisi de güzeldir, fakat karşısındakine söylemesi daha kuvvetlidir.Ama ikisini de beraber yaparsa daha güzel olur." demektedir.
İbnü'l-Arabi'nin de dahil olduğu bir grup alim ise, riyanın sadece nafile oruçlar için söz konusu olduğunu göz önüne alarak; "Ramazanda ise oruçlu bu sözü karşısındakine açıktan, nafile ise, oruçlu bu sözü kendi kendisine söyler." demişlerdir.
Bu son görüş hepsinden daha kabule şayan görünmektedir.
Bundan önceki hadisin şerhinin sonunda da temas edildiği gibi, bu hadîste de gıybet sözü geçmemektedir. Fakat oruçlunun çirkin söz söylemesinden men' edilmesi, aynı zamanda gıybet etmekten de men' edilmesidir. Çünkü bir müslümanın hoşlanmayacağı bir sözü onun gıyabında konuşmak olan gıybetten daha çirkin bir söz olmaz. Bu bakımdan, bâb başlığı ile hadîsler arasında bir münasebetsizlik bulunduğu iddia edilemez.
Gıybet, yalan ve söz taşımanın orucu bozup bozmayacağında ihtilâf vardır.
İçlerinde dört mezhep imamının da bulunduğu cumhura göre, bunlar orucu bozmaz, fakat sevabının eksilmesine sebep olur.
Ibn Rüşd'ün Bidâyetü'l-Müctehîd adındaki eserinde belirttiğine göre; Zahirîlerde gıybet orucu bozar.
Sevrî'den de, gıybetin orucu bozduğu görüşü nakledilmiştir.
Mücâhid; "İki haslet var ki, kim onlardan korunursa, orucu sağlam olur. Bunlar gıybet ve yalandır" der.
Gazâlî, Ihyâ'u Ulumi'-dîn adındaki eserinde; Mücâhîd'in; "İki haslet var ki, onlar orucu bozarlar: Bunlar; gıybet ve yalandır" dediğini nakleder.
İbrahim, A'meş, Ubeyde b. Selmân ve Evzâî'nin de gıybetin ve yalanın orucu bozduğu görüşünde oldukları rivayet edilir. Evzâî, Bunlarla oruç bozulup, sadece kaza icâb ettiğini söyler.

Bu görüşte olanlar, bundan evvelki hadîs ile, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim'in Ebû Hureyre'den rivayete ettiği şu hadîse dayanırlar; "Nice oruçlu var ki onun orucundan açlıktan başka birşey yoktur. Nice, gece kalkıp namaz kılan var ki onun namazından da uykusuz kalmasından başka birşey yoktur."
Cumhur bu hadîsleri; orucun sağlıklı olmasının gereği olarak görmüşler, bunlarla orucun bozulmayacağını söylemişlerdir.
Hattâ, Hanefî mezhebinde; Oruçlu olan birisi, gıybet eder ve gıybeti sebebiyle orucunun bozulduğunu zannederek, yer-içerse kendisine keffâret icâb eder.
Hidâye'de, gıybetin orucu bozmasının kıyâsa karşı olduğu, bu konudaki hadîsin de te'vîl edildiğinde icmâ* olduğu söylenmektedir.[196]

Bazı Hükümler

1. Oruç oruçluyu kötülüklerden korur.
2. Oruçlunun, kotu soz söylememeye ve günâh işlememeye başkalarından daha çok i'tînâ etmesi gerekir. Çünkü bu davranışlar orucundan alacağı sevabı eksiltir.
3. Oruçluya birisi gelip sataşır veya ona küfrederse; sabretmeli, "ben oruçluyum, ben oruçluyum." demelidir.[197]

26. Oruçlunun Dişlerini Misvaklaması

2364. ...Amir b. Rabiâ, babası Rabiâ (b. Ka'b)'ın[198] şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.)'ı oruçlu iken dişlerini misvaklarken gördüm. Müsedded; "Sayamayacağım kadar" sözünü de ilâve etti.[199]

Açıklama

Misvak; dişlerin temizlenmesinde kullanılan bir ağaç çu-buktur. Dişlerini misvaklamak, onları fırçalamak demektir.
Hadîs-i şeriften, Hz. Peygamberin, oruçlu olduğu halde dişlerini misvakla temizlediği anlaşılmaktadır. Bu hâlin günün herhangi bir vakti ile kayıtlı olmaması, öğleden önce de sonra da misvak kullanmanın müstehâb olmasını gerektirir. Mücâhid Saîd b. Cübeyr, Atâ, İbrahim en-Nehâî, Mu-hammed b. Şîrîn, Ebû Hanife, Muhammed, Sevrî, Evzâî, ve ashâbdan Hz Ömer, İbn Abbas, Hz. Ali ve İbn Ömer bu görüştedir.
Hafız İbn Hâcer bu hadîsin isnadının, hasen olduğunu söyler. Ancak râvîlerden Asım b. Ubeydullah zayıf olduğu için, bu hadîs de zayıftır.
Fakat bu hadîsteki manaya delâlet eden birçok hadîs vardır. Bunlardan birkaçını buraya aktaralım;
Aişe (r.anha) Rasûlullah (s.a.)'ın; "Oruçlunun en güzel özelliği dişlerini misvaklamasıâır," buyurduğunu söylemiştir.
Ishâk el-Havarizmî ile Asım el-Ahvel arasında şu konuşma olmuştur: İshâk sorar;
Oruçlu dişini misvaklar mı?
Evet,
Kuru misvakla mı, yoksa nemlisiyle mi?
Her türlüsüyle.
Öğleden Önce mi, sonra mı?
Her vakit.
Bunu kimden naklediyorsun?
Enes b. Mâlik vasıtasıyla Hz. Peygamberden. Ancak, Dârekutnî, îshâk el-Havarizmî'nin zayıf olduğu için, hadislerinin hüccet olamayacağını söyler.
imâm Şafîî'nin bir kavli ile Şafîî ulemâsının bazılarına göre; oruçlu kimsenin zevalden sonra dişlerini misvaklaması mekruh, zevalden Önce misvaklaması ise müstehâbdır. Misvâk'ın kuru veya ıslak olması arasında fark yoktur.
Ebû Sevr, Evzâî ve Muhammed b. Hasen de aynı görüştedir.
Bu görüşün en kuvvetli delîli Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadîstir: "Muhammed'in hayatı elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, oruçlunun ağzının kokusu Allah katında mis kokusundan daha güzeldir."
Bu hadîsin meseleye delîl oluşu şu yöndendir: Hadîste Rasûlullah oruçlunun ağız kokusunu övmüştür. Bu da daha çok öğleden sonra görülür. Öğleden sonra dişleri misvaklamak, ağız kokusuna mani' olur. Onun için oruçlunun öğleden sonra dişlerini misvaklaması mekruhtur.
Ancak karşı görüş sahipleri, bu hadîsin işaret edilen görüşe delîl olamayacağım şu şekilde belirtmişlerdir:
Hz. Peygamber'in, oruçlunun ağız kokusunu övmesi, oruçlu olmayanların onlarla konuşmayı terketmelerine manî' olmak içindir. Ağız kokusunu teşvik için değildir. Üstelik dişleri misvaklamak, ağız kokusuna mani' olmaz, dişlerin temizlenmesini sağlar. Ağız kokusuna sebep, midenin boşluğudur, tbn Hacer el-Askalânî gibi bâzı Şafîî alimler de yukarıdaki hadîsin öğleden sonra dişleri misvaklamamn kerâhatine delâlet etmeyeceğini söylerler,
Dârekutnî, Taberânî ve Beyhâkî'nin Habbâb vasıtasıyla Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadîs, bu görüşe delîl olma yönünden daha açıktır. Fakat hadîs zayıftır. Çünkü râvilerden Keysen el-Kassab'ın zayıf olduğu, Dârekutnî ve îbn Maîn tarafından belirtilmiştir. Hadîs şöyledir: "Oruç tuttuğunuz zaman, dişlerinizi öğleden önce misvaklayınız, öğleden sonra misvaklamayınız. Çünkü oruçlunun öğleden sonra kuruyan dudakları, kıyamet günü gözlerinin arasında iki nûr olur."
İmâm Şafîî'nin bir görüşüne ve Ebû Şânıe Îbn Abdi-s-Selâm Nevevî gibi bazı Şafîî âlimlerine göre oruçlunun öğleden önce de sonra da dişlerini misvaklaması caizdir. Nevevî önceki görüş için; "bu nakil her ne kadar delîl i'tibariyle kuvvetli ise de

garibtir," der.
İmâm Mâlîk ve ashabı, Şa'bî, Katâde, Hakem b. Uteybe, Ebû Mey-sere, Ziyâd b. Hudeyr ve Hanefîlerden Ebû Yûsuf'a göre, misvak kuru ise öğleden önce veya sonra kullanılmasında mahzur yoktur. Islak olması halinde mekruhtur.
Ahmed b. Hanbel ve Ishâk b. Rahûye'ye göre zevalden sonra misvaklanmak her halükârda, öğleden önce de misvak nemli ise, mekruhtur.
Üzerinde diş macunu bulunmayan diş fırçası ile dişleri fırçalamak da aynen, misvak kullanmak hükmündedir. Ancak, üzerine diş macunu konulur ve bunun bir azı boğaza giderse, oruç bozulur. Ama macundan boğaza birşey gitmezse oruç bozulmaz. Fakat oruçlunun oruçlu iken diş macunu ile dişlerini fırçalamaması daha ihtiyatlıdır. Diş macunu, dişin arasına konan ilâç hükmündedir.[200]

Bazı Hükümler

Oruçlu iken dişleri misvaklamak müstehâbdır. Misvakın kuru veya ıslak, misvaklamanın da öğleden önce veya sonra olması arasında fark yoktur.[201]

27. Oruçlu Hararetten Dolayı Vücuduna Su Dökebilir Ve İstinşakta Mübalağa Edebilir Mi?

2365. ...Ebû Bekir b. Abdurrahman, Raşûluüah (s.a.)'ıı ashabından birisinin kendisine şöyle dediğini haber vermiştir;
Rasûlullah (s.a.)'m, Mekke'nin fethi yılındaki seferinde, insanlara; oruçlarını açmalarını emrettiğini gördüm. Hz. Peygamber; "Düşmanınıza karşı kuvvetli olunuz," buyurdu. Kendisi ise, oruç tuttu.
Ebû Bekir devamla şöyle dedi:
Hadîsi bana haber veren zât;:"Ben Rasûlullah (s.a.)'ı Arc denilen yerde oruçlu iken, susuzluktan veya aşırı sıcaktan dolayı başına su dökerken gördüm," dedi.[202]

Açıklama

İbn Abdi'I-Berr bu hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir. Hadîs-i şerifin ilk bölümünde, Peygamber (s.a.)'in, Mekke Fethi seferinde ashabına oruçlarını açmalarını emrettiği belirtilmektedir. Efendimizin bu emrine sebep, hemen peşinden gelen ifâdeden anlaşılacağı üzere, düşmana karşı kuvvetli bulunma mecburiyetidir. Râvî Hz. Peygamber'in ashabına oruçlarını açmalarını emrettiği halde, kendisinin oruca devam ettiğini bildirmiştir. Çünkü Ramazan içerisinde yolcu olan kişiye oruç tutmamak ruhsat olmakla beraber, tutmak daha efdaldir. Ashabın oruçlarını açmalarına sebep teşkîl eden, düşmana karşı kuvvetli olma esprisi, Hz. Peygamber için mevzu bahis değildir. Çünkü oruç, Rasûlullah (s.a.)'ı zayıflatmaz, kuvvetlendirir, onun şevkim artırır. Visal orucu konusunda olduğu-gibi, Allah (c.c.) ona yardım edmektedir.
Hadîsin ikinci bölümünde, Hz. Peygamber'in Arc denilen yerde, oruçlu iken serinlemek maksadıyla başına su döktüğü ifâde edilmektedir. Hz. Peygamber'in böyle yapışı; oruçlunun başını yıkamasının caiz olduğunu göstermek için olabileceği gibi, hararetinden dolayı serinleme ihtiyâcı hissettiğinden dolayı da olabilir. Rasûlullah'ın bu davranışı, oruçlu olan bir müslümanın susuzluk veya hararetten kurtulmak için başına soğuk su dökmesinin caiz olduğuna delildir. İçlerinde Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf'un da bulunduğu cumhûr-ı ulemâ bu görüştedir. Durr'ül-mulıtar adındaki eserde, Hanefî mezhebinde ntüftabih olan görüşün, Ebû Yûsuf'un görüşü olduğu kaydedilir.
İmâm Azam Ebû Hanife'ye göre, oruçlunun serinlemek maksadıyla üzerine su dökmesi tenzîhen mekruhtur. Ebû Hanife'yi bu görüşe sevke-den sebep, bu davranışın ibâdetten sıkıntı duymaya sebep görünümünde oluşudur. Ayrıca, Hz. Peygamber'in oruçlu olanı hamama girmekten nehyettiği rivayet edilmiştir. Ebû Hanife, üzerinde durduğumuz hadîsteki davranışı, bu işin caiz olduğu şeklinde yorumlamıştır.
Oruçlunun, serinlemek için su dökünmesini kerâhetsiz caiz görenler, Ebû Hanife'nin aklî delilini, hadîs karşısında gereksiz bulurlar. Hz. Peygamber'in oruçluyu hamama girmekten nehyettiği hadîsin zayıf olduğunu söylerler. "Hadîs sahîh bile olsa, aleyhimize delîl olamaz. Çünkü, su dökünmek serinlemek içindir. Hamama gitmek ise, iyice hararetlenmeye sebeptir" derler.[203]

Bazı Hükümler

1. Ramazanda yolcu olan kişi oruç tutmayabilir.
2. Müslüman, düşmanlarına karşı kuvvetli olmak için gerekli tedbirleri almalıdır.
3. Oruçlu olan kişi, serinlemek maksadıyla başına veya bütün bedenine soğuk su dökebilir.[204]

2366. ...Lakît b. Sabra (r.a.)'dan: demiştirki; "Rasûlullah (s.a.); "Oruçlu olduğun zaman hariç, buruna su verirken suyu iyice çek."[205] buyurdu."[206]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Ebû Davud'un Kitâb'ut-tahâresinde geçen uzunca bir hadîsin son bölümüdür.[207]
Hadîs-i şerîf; oruçlu olmayanların abdestte veya güsulde burunlarına su alırken, suyu iyice çekmelerinin müstehâb, oruçlular

için ise, mekruh olduğuna delildir. Çünkü suyun fazlaca çekilmesi halinde suyun dimağa veya boğaza ulaşması ihtimali vardır.
Buruna su verirken, boğaza su kaçması halinde, Ebû Hanife, Mâlik, Müzenî ve bir kavlinde Şafiî'ye göre oruç bozulur ve kaza icâb eder.
Ahmed b. Hanbel, Evzâî, İshâk, Nasır ve Şafiî ulemâsına göre, oruç bozulmaz. Bu, unutarak yeyip içmeye benzer.
Hasen el-Basrî ve İbrahim en-Nehâî'ye göre, abdest veya gusül farz olmazsa, oruç bozulur. Aksi halde bozulmaz.
Hattâbî bu hadîsi şerhederken şöyle der;
"Bu hadîsten anlaşılan şudur; Dimağa ulaşan su oruçlunun kendi hareketi ile olursa, orucu bozar. Buna göre, oruçlunun kendi fiiliyle olup da dimağa ulaşan hukne v.s. gibi şeyler orucu bozar. Vücuda giren şeyin ağız yoluyla veya başka bir yolla girmiş olması farketmez. Taharette, is-tinşâkın farz olduğunu söyleyenler bu hadîsi delîl almışlardır. Bunlar derler ki; Eğer istinşâk farz olmasaydı, ihtiyaten oruçlu olanlar tamamen terk ederlerdi. Böyle olmayışı istinşâkm (buruna su vermenin) farz olduğuna delildir. Terki caiz olmaz. Ishâk b. Rahûye'nin mezhebi böyledir."
Hadisin Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından yapılan rivayetlerinde, buradaki ifâdeden önce, "abdesti kemâl üzere alınız," ifâdesi yer almıştır.[208]

Bazı Hükümler

1. Oruçlu olmayanların abdest veya gusûlde burunlarına su verirken iyice çekmeleri müstehabdır.
2. Bu davranış, oruçlu olanlar için mekruhtur.[209]

28. Oruçlunun Kan Aldırması

2367. ...Sevbân (r.a.)'dan, Peygamber (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kan alanın da kan aldıranın da orucu bozulmuştur."[210]
(Ravî) Şeybân rivayetinde dedi ki; Ebû Kılâbe bana; "Peygamber (s.a.)'in azatlısı Sevbân Ebu Esma er-Rahabî'ye, bunu bizzat Rasûlullah'tan duyduğunu haber vermiştir." dedi.[211]

Açıklama

Hadîste söz konusu olan kan alma, hacamat denilen ve özel bir âletle yapılan baştan kan almadır. "Kan alanın da kan aldıranın da orucu bozuldu" sözünden Efendimizin maksadı, kan alan ve kan aldıranın oruçlarının bozulduğunu bildirmek değil» onların oruçlarının bozulmak üzere olduğunu haber vermektir. Bu ifâde Arapça'da helak olmak üzere olan için kullanılan "falan helak oldu" tabirine benzer. "Kadılığa tayın edilen kişi bıçaksız olarak kurban edilmiştir" hadîsi de bu kabildendir.
Kan aldıranın orucunun bozulmak üzere olmasına sebep, kan aldırması yüzünden halsizleşmesi gücünün azalmasıdır. Kan alanın orucunun bozulmak üzere olması da şu yöndendir: Kanı alan kişi, kan aldıracak olanın başında açtığı yaraya bir borunun ucunu koyar, diğer ucunu da ağzına alarak emer. Bu emme esnasında boruya gelen kanın boğazına kaçması ihtimali vardır. Dolayısıyla kan alan kişinin orucunun bozulma tehlikesi baş göstermiştir. Ama bu, orucun bozulduğunu göstermez.
Tabii bu hadîste mevzû-i bahis olan kan alma, hacamat adı verilen baştan kan akıtılmasıdır. Günümüzde uygulanan ilmî yollarla damardan kan almanın, kan alanın orucuna hiç bir zarara olmaz. Kan aldıranın zaafiyetine sebep olacağı için, hadis sadece onun için geçerlidir.
Ulemânın cumhuruna göre, kan aldırmak orucu bozmaz. Boğazına kanın kaçmaması şartıyla kan alanın orucu da bozulmaz. Ancak Mâlik, Şafiî ve Sevrî'ye göre oruçlunun kan aldırması mekruhtur. Hanefîlere göre mekruh da değildir. Hanefîler Hz. Peygamber (s.a.)'ın oruçlu iken kan aldırdığım bildiren hadîs-i şerîfe dayanırlar. Ancak kan aldırmak oruçlunun zayıf düşmesine sebepse, Hanefîlere göre de mekruhtur.
Hz. Ali, Ebû Hureyre, Atâ, Evzâî, Ahmed, îshâk, Ebû Sevr, İbn Huzeyme, İbnü'l-Münzîr ve İbn Hıbbân hadîsin zahirine bakarak kan aldırmanın orucu bozacağını söylemişlerdir. Cumhur, hadîsi yukarıda izah edilidği gibi anlamıştır. Ayrıca bu hadîsin mensûh olduğu da söylenmektedir.
Hattâbî, hadîsin anlaşılmasında yukarıda belirttiğimizin yanısıra şu yorumların da bulunduğunu söylemiştir:
"Hz. Peygamber (s.a.) "Kan aldıran ve kan alan kişilere akşam uğramış ve kan alan ve kan aldıran iftar vaktine erdi." manasına olmak üzere buyurmuştur. Nitekim "Akşam vaktine girdi" manasına "sabaha ulaştı" manasına ise tabirleri kullanılır.
Peygamber (s.a.) bu sözüyle, kan alan ve aldıranı azarlamış ve onlara beddua etmiştir. Buna göre mana; "Onların oruçları bâtıl olmuştur, onlar sanki oruç tutmamışlardır" demek olur. Hz. Peygamber'in oruç tutan kişiye "O oruç ta tutmadı, iftar da etmedi" şeklindeki ifâdesi, bu tevcîhin delilidir.[212]

2368. ...Şeddâd b. Evs (r.a.)';
"O (Şeddâd) Rasûlullah (s.a.) ile birlikte yürürken..." diye rivayet etti ve bundan önceki Sevbân hadîsinin benzerini zikretti.[213]

Açıklama

Bu rivayette, belirtildiğine göre; Şeddâd b. Evs. (r.a.) Rasûlullah (s.a.) ile birlikte yürürken, Efendimizin kendisine, "Kan alanın da, kan aldıranın da orucu bozuldu" buyurmuştur. Hadîsin lbn Mâce'deki rivayeti şu şekildedir: "Şeddâd b. Evs (r.a.) Ramazanın on sekizinci günü Rasûlullah (s.a.) ile birlikte yürürken, kan almakta olan bir adama uğradı. Rasûlullah (s.a.) "Kan alanın da kan aldıranın da orucu bozuldu, buyurdu."
Hâkim'in, Âsim el-Ahvel, Ebû Kılâbe, Ebi'I-Eş'as es-San'ânî e Şeddâd senediyle yaptığı rivayete göre, kan aldıran zât Ma'kıl b. Yesâr'dır.[214]

2369. ...Şeddâd b. Evs (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ramazanın on sekizi geçmişti. Rasûlullah (s.a.) benim elimi tutmuş bir vaziyette Bakî'de, kan aldırmakta olan bir adama uğradı ve şöyle buyurdu: "Kan alanın ve kan aldıranın orucu bozuldu."
Ebû Dâvud dedi ki;
Halid el-Hazzâ' bu hadîsin bir benzerini Eyyûb'un isnadı ile Ebû Küâbe'den rivayet etmiştir.[215]

Açıklama

Bakî', Üzerinde, ağaç veya ağaç kökleri bulunan geniş arazi demektir. Medîne kabristanının bulunduğu yere Bakîu'l-ğargâd denilir.
Kan aldıran zat, önceki rivayetin şerhinde işaret edildiği gibi, Hâ-kim'in rivayetine göre Ma'kıl b. Yesâr'dır. Ancak, Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinden kan aldıran zâtın, Şeddâd b. Evs'in bizzat kendisinin olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in işaret edilen rivayeti şudur; "Şeddâd b. Evs (r.a.) şöyle demiştir: "Ramazanın on sekizinden sonra ben kan aldırırken Rasûlullah (s.a.) bana uğrayıp "kan alanın ve kan aldıranın orucu bozuldu" buyurdu."
Ahmed b. Hanbel'in bu rivayeti ile, Hâkim'in rivâyetindeki farklılık göz önüne alınınca, hâdisenin iki defa tekrarlandığını söylememiz mümkündür. Çünkü hadîslerin arası ancak bu şekilde te'lîf edilebilir. Yâni Hz. Peygamber (s.a.), önce kan aldırmakta olan Şeddâd'a, başka bir zaman da yine kan aldırmakta olan Ma'kıl'a uğramıştır. Kan alan ve aldıranın orucunun bozulması meselesi bu babın ilk hadîsinin şerhinde izah edilmiştir.
Ebû Dâvud, hadîsin sonunda; Bu hadîsin bir benzerini de Eyyûb es-Sahtiyânî'nin isnadı ile, Hâlid el-Hazzâ'ın Ebû Küâbe'den rivayet ettiğini söylemektedir. İşaret edilen bu rivayet, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ve Tahâvî'nin Şerhu meâni'l-âsâr'ında da mevcuttur. Bu rivayette, "Rasûlullah (s.a.) Ramazanda kan aldırmakta olan bir adama uğradı..." denilmektedir.
Buraya kadar geçen rivayetler, bir hadîsin dört ayrı rivayetidir. Bunlardan ilki; Yahya b. Kesîr, Ebû Kılâbe, Ebû Esrhâ ve Sevbân; İkincisi, Yahya, Ebû Kılâbe, Şeddâd; Üçüncüsü, Eyyûb, Ebû Kılâbe, Ebu'l-Eş'as ve Şeddâd İsnâdları iledir Görüldüğü gibi bütün isnâdlarda, Ebû Kılâbe mevcuttur. Ancak o, birincisinde hadîsi Ebü Esmâ'dan; ikincisinde, Şed-dâd'dan; üçüncü ve dördüncüsünde de Ebû'l-Eş'âs'dan almıştır.
İsnâddaki bu farklılık hadîsin zaafına değil, kuvvetine delâlet eder. Çünkü Ebû Kılâbe hadîsi dört ayrı kişiden rivayet etmiş oluyor.[216]

Bazı Hükümler

Buraya kadar olan rivayetlerden, oruçlu iken kan alma ve aldırmanın doğru bir davranış olmadığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.) kan alma ve aldırmanın orucu bozduğunu söylemiştir. Ancak maksadı, ilk hadîsin şerhinde belirtildiği üzere, orucun bozulduğunu değil, bozulma tehlikesi ile karşı karşıya geldiğini ifâde etmektir.[217]

2370. ...Rasûlullah (s.a.)'in azatlısı Sevbân (r.a.), Peygamber (s.a.)'in;
"Kan alanın ve kan aldıranın orucu bozuldu" buyurduğunu haber vermiştir.[218]

Açıklama

Hadîsin izahına gerek görmüyoruz.Çünkü oruçlunun kan aldırmasının hükmü, bâbm ilk hadîsinin açıklamasında geçmiştir.[219]

2371. ...Sevbân (r.a.)'dan Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir;
"Kan alanın ve kan aldıranın orucu bozuldu."
Ebû Dâvud dedi ki;
Sevbân'ın oğlu, bu hadîsin benzerini babasından o daMekhûl'den, MekhuVden önceki isimler aynı kalmak şartıyla rivayet etmiştir.[220]

Açıklama

Ebû Davud'un ta'Iik'inde geçen, Sevbân'ın oğlu aslında, Sevbân'ın oğlu Sâbit'in oğludur. Yâni Sevbân'ın torunu Abdurrahman'dır. Musannif; Abdurrahman'ı dedesine nisbet etmiştir.
Görüldüğü gibi bu hadîs, lâfız ve manâ itibâriyle, öncekinin aynıdır. Ebû Davud'un hadîsi tekrarlaması, isnâdındaki

farklılıktan dolayıdır, Buna göre; Sevbân (r.a.)'ın hadîsi, Ebû Davud'a üç ayrı yoldan intikâl etmiştir. Bu isnâdlar, hadîsin metninde görülmektedir.
Ebû Davud'un Sünen'inde, kan alan ve aldıranın orucunun bozulduğunu bildiren hadisler Şeddâd ve Sevbân (r.anhümâ)'dan gelmiştir. Ancak burada olmamakla beraber, Nesâîde aynı manâyı ifâde eden haberler; Ebû Hureyre, Hz. Aişe, îbn Abbas, Bilâl, Ebû Musa, Ma'kıl b. Yesâr, Ali b. Ebî Talib, Üsâme b. Zeyd ve Ebû'd-Derdâ (r.anhüm) tarafından gelmiştir. Tirmizî'de; Rafî b. Hudeyc'den, İbn Adiyy'de; İbn Ömer ve Ebû Zeyd el-Ensârî'den, Ukaylî'de; İbn Mesûd'dan, Bazzâr'da da Semûre'den (r.anhüm) aynı manaya gelen rivayetler bulunmaktadır.[221]

29. Oruçlunun Kan Aldırması Konusunda Ruhsat

2372. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivâye tedüdiğine göre, Rasûlullah (s.a.) oruçlu iken kan aldırmıştır.[222]
Ebû Dâvûd der ki: Vüheyb b. Halid bu hadîsin benzerini aynı isnadla Eyyûb'dan, Cafer b. Rabîa ve Hişam yani İbn Hassan da İkrime vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet etmişlerdir.[223]

Açıklama

Bu ve bu bâbda gelecek diğer hadîsler, oruçluyken hacamat aletiyle kan aldırmanın caiz olduğunu ve bu hareketin orucu bozmayacağını göstermektedir. Bundan önceki babın ilk hadîsinin açıklamasında ifâde edildiği gibi, ulemânın cumhuru bu görüştedir. Yine orada geçtiği gibi bazı âlimler oruçlu iken kan aldırmanın orucu bozmamakla beraber mekruh olduğunu söylerken, bazılanda kerâhati zaafa bağlamışlardır. Yânî, kan aldırmak oruçluyu zayıflatacak, halsiz kalmasına sebep olacaksa mekruh, aksi halde mekruh değil demişlerdir. Bu görüş Hanefîlere aittir.
Cumhûr-ı ulemâ bundan evvelki bâbda geçen ve kan aldırmanın orucu bozacağını bildiren hadisin mensûh olduğunu söylemişlerdir. Bu hadîsin neshine delâlet eden haberler şunlardır:
Dârekutnî, Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir;
"Rasûlullah (s.a.) oruçlunun öpmesine ve hacamat âleti ile kan aldırmasına ruhsat verdi."
Dârekutnî bu hadîsin bütün ravîlerinin güvenilir kişiler olduklarını söyler.
Yine Dârekutnî, Enes b. Mâlik (r.a.)'ın şu sözlerini nakleder:
"Oruçlunun kan aldırmasının mekruh görülmesi ilk önce Cafer b. Ebî Tâlib için olmuştur. Rasûlullah (s.a.) ona, kan aldırırken uğramış ve bu ikisi yânî kan alan ve aldıranın oruçları bozuldu buyurmuş sonra ise, oruçlunun kan aldırmasına ruhsat vermiştir."
Görüldüğü gibi bu haberin her ikisinde de, Hz. Peygamber'in oruçlunun kan aldırmasına ruhsat verdiği ifâde edilmektedir. Bir şey yasaklandıktan sonra, ona ruhsat verilmesi yasaklanan şeyin neshedilmiş olduğunu gösterir.
İbn Abbâs (r.a.)'dan gelen şu haber de, yukarıdaki hadîsî nesheden haberler arasındadır: "Rasûlullah (s.a.) oruçlu ve ihramlı iken kan aldırdı."
İbn Abbâs, ihramlı olarak veda haccında Peygamber efendimizle beraber olmuştur. Kan aldırmanın orucu bozduğunu bildiren hadîs ise Mekke fethi esnasında vârid olmuştur ki, İbn Abbâs'ın hadîsi daha sonradır.
Cumhurun, hacamatın orucu bozmadığına dâir karşı delillerinden birisi de Tahâvî'nin, zikrettiği şu haberdir: Hz. Peygamber (s.a.), kan aldırırken gıybet etmekte olan iki şahsa uğrayıp; "Kan alan ve aldıranın oruçları bozuldu" buyurmuştur. Efendimizin bu sözlerinin sebebi kan alma değil, gıybettir.
Tahâvî şöyle der: "bu manâ doğrudur. Onların oruçlarının bozulması yeme içme yoluyla bozulması gibi değil, gıybetleri yüzünden ecrinin yok olmasıdır. Bu, "yalan orucu bozar" denilmesine benzer. Bundan murâd, kazayı gerektiren bozulma değil, sevabın zâyî' olmasıdır."
Ebû Davud'un tâ'liki, İbn Abbâs hadîsinin çeşitli yollardan geldiğine işaret içindir.[224]

Bazı Hükümler

Oruçlu iken kan aldırmak orucu bozmaz.[225]

2373. ...îbn Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) ihramda oruçlu iken hacamat aleti ile kan aldırmıştır.[226]

Açıklama

Hadîs-i şerifte, Hz. Peygamber'in hem ihramlı hem de oruçlu iken kan aldırdığı ifâde edilmektedir. Şafîî ve Îbn Abbilberr bu hadisenin, veda haccı esnasında olduğunu kaydederler.
Hadîsteki ifâdeden, Rasûlullah'ın, seferde iken oruçlu olduğu anlaşılmaktadır. Zira, yolcu olmadan ihramlı olması mümkün değildir. Hz. Peygamber'in yolculuk esnasında nafile oruç tutmayı hoş görmediği göz önüne alınarak bu hadîste bir müşkil olduğu söylenmiştir. Hadîsin, Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'deki rivayetlerinde, "Rasûlullah (s.a.) oruçlu iken kan aldırdı. Rasûlullah ihramlı iken kan aldırdı" denilmektedir. Bu rivayet hâdîsenin iki defa tekerrür ettiğine delâlet eder. Buna göre Efendimizin, ayrı ayrı zamanlarda olmak şartıyla hem oruçlu iken hem de ihramlı iken kan aldırmış olduğu ortaya çıkıyor. Bu rivayet de üzerinde durduğumuz hadîsteki müşkîli kuvvetlendirmektedir.

Ancak yine Buhârî ve Müslim'ce Hz. Peygamber'in sefer esnasında oruç tuttuğunu bildiren hadîsler vardır. İşaret edilen hadîste "Aramızda Rasûlullah (s.a.) ve Abdullah b. revâhâ'dan başka oruçlu olan yoktu" Duyurulmaktadır. Ebû Dâvud'da geçen 2365 numaralı hadîste de, Rasûlullah'ın, Mekke fethi seferinde, düşman karşısında kuvvetli olmaları için ashabına oruçlarını açmalarını emredip kendisinin ise, oruca devam ettiği bildirilmektedir.
Bu bâbîn ilk rivayeti ile Bûhâri ve Müslim'deki haberlerden anlaşılmaktadır ki; Îbn Abbâs'ın bu hadîsinin dört vechi vardır; Bunlar;
1. Hz. Peygamber (s.a.) ihramda iken kan aldırmıştır. Bu, Buhârî ve Müslim'in rivayetleridir.
2. Efendimiz ,oruçlu iken kan aldırmıştım. Bu, üzerinde durduğumuz babın ilk hadîsinde görülmektedir.
3. Rasûlullah ayrı ayrı zamanlarda olmak üzere hem oruçlu, hem de ihramlı iken kan aldırmıştır. Bu da Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'deki rivayettir.
4. Hem oruçlu hem de ihramlı olduğu halde kan aldırmıştır.Bu da üzerinde durduğumuz rivayette görülmektedir. Rivayet bu şekliyle; Tirmizî, İbn Mâce, Tahâvî ve Beyhâkî'de de mevcuttur. Tirmizî bu hadîs için "hasen-sahîh" demektedir.
Ahmed b. Hanbel, Tavus, Atâ, Saîd b. Cübeyr gibi İbn Abbas'ın ashabına göre, Hz. Peygamber'in kan aldırırken oruçlu değil, sadece ih-râmlı olduğunu söyler.[227]

Bazı Hükümler

1. Oruçlu iken kan aldırmak orucu bozmaz.
2. İhrâmda iken kan aldırmak, saç kesmemek şartıyla caizdir, saç kesilirse onun cezası gerekir.[228]

2374. ...Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Rasûlullah (s.a.)'ın ashabından bir zâtın şöyle dediğini rivayet etmiştir; Rasûlullah (s.a.) ashabına şefkat olarak (oruçlu iken) kan aldırmayı ve iftar etmeden üst üste oruç tutmayı men' etti, ama bu iki şeyi devamlı haram kılmadı. Ashâb Rasûlullah'a;
Yâ Rasûlallah sen orucu sahura kadar uzatıyorsun, dediler.
"Ben sahura kadar uzatırım; ama Rabbim bana yedirir ve içirir", buyurdu.[229]

Açıklama

Hadîs-i şerîfte, Hz. Peygamber'in iftar etmeden peşi peşine iki-uç gün oruç tutmayı ve kan aldırmayı müslümanlara nehyettiği bildirilmektedir. Bu; efendimizin ümmetine olan şefkatinin eseridir. Peşi peşine oruç tutma meselesi "visal orucu" konusunda işlenmiştir. Hadîsin kan aldırmaya delâleti, oruçlunun kan aldırmasının caiz olduğu yönüyledir.[230]

2375. ...Enes (b. Mâlik r.a.)' şöyle demiştir: Biz (sahâbîler) oruçlu iken kan aldırmayı, sadece meşakkate düşmemek için (meşakkatten korkarak) terkederdik.[231]

Açıklama

Bu eser, ashâb-ı kiramın oruçlu iken kan aldırmaktan kaçınmalarının sebebinin, hacamatın yasak oluşu değil, meşakkate düşmek korkusu olduğunu ifâde etmektedir. Buna göre zayıflaması, halsizleşmesi söz konusu olan oruçlunun kan aldırması mekruh olmaktadır. Ama böyle bir korkusu olmayan için kerahet söz konusu değildir. Bu, Hanefî mezhebinin görüşüne uygun düşmektedir.
Hz. Enes'in bu sözüne benzer eserler başka sahabîlerden de gelmiştir. Şu haberler bunlardan bâzılarıdır:
Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle der;
"Biz oruçlunun kan aldırmasını ancak zaaf yüzünden men' ettik.[232]
İbn Abbas (r.anhümâ):
"Ben, oruçlunun kan aldırmasını sâdece zaafa düşmesi korkusuyla kerih görürüm."[233]
İmâm Mâlik de Muvatta'da şöyle der:
"Oruçlu için kan aldırmak ancak zayıflaması korkusuyla mekruh olur. Eğer bu korku olmasa mekruh değildir. Bir kimse Ramazanda kan aldırır ve orucu bozmazsa, ona kan aldırdığı günün orucunu kâza etmesini emretmeyiz. Çünkü, oruçlunun kan aldırmasının mekruh oluşu orucun tehlikeye düşmesi dolayısıyladır."
Bu eserin Buhârî'deki rivayeti şöyledir:
Sabit el-Bünânî şöyle demiştir:
"Enes b. Mâlik (r.a.)'e; Siz oruçlunun kan aldırmasını mekruh görür mü idiniz? diye soruldu. "Zayıflaması korkusu olmazsa, hayır" dedi."[234]

Bazı Hükümler

Oruçlunun kan aldırması, onun halsizleşmesine,zayıflamasına sebepse mekruhtur. Değilse mekruh değildir.[235]

30. Ramazanda Gündüz İhtilâm Olan Oruçlu

2376. ...Peygamber (s.a.)'in ashabından birisi, "Rasûlullah şöyle buyurdu' 'demiştir:
"(Kasıtlı olmadan) kusanın, ihtilâm-olanın ve kan aldıranın orucu bozulmaz."[236]

Açıklama

Hadîsin senedinde sahâbînin ve hadîsi ondan işiten tâbiînin isimleri zikredilmemiştir. Adı anılmayan sahâbînin Ebû Saîd el-Hudrî, tabiînin de Atâ b. Yesâr olduğu Tirmizî'deki rivayetten anlaşılmaktadır.
Münzîri, bu hadîsin hem bu hem de başka senedle yapılan rivayetinin sabit olmadığını söyler.
Tirmizî de bu konudaki hadîsi, Ebû Saîd el-Hudrî'den şu manâya gelecek şekilde rivayet ettikten sonra, bunun mahfuz olmadığını söyler.
Rasûlullah (s.a.); "Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz: Kusmak, kan aldırmak ve ihtilâm olmak."
Dârekutnî'nin rivayeti de Tirmizî'ninki gibidir.
Tirmizî şunları da kaydeder:
"Abdullah b. Zeyd, Abdülaziz b. Muhammed ve daha başkaları, bu hadîsi Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak rivayet etmişler. Ebû Saîd el-Hudrî'yi anmamışlardır. Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem hadîs rivayetinde zayıf sayılır."
Beyhâkî de Abdurrahman b. Zeyd'in kuvvetli olmadığını söyledikten sonra, doğrusunun Süfyân es-Sevrî ve başkalarının Zeyd b. Eslem'den onun bir arkadaşından, onun da ashabdan birisinden yaptığı rivayet olduğunu söyler. Bu rivayet, Ebû Davud'un rivayetidir.
Hadîste kusma, kan aldırma, ve ihtilâm olmanın orucu bozmadığı ifâde edilmektedir. Hattâbî; "Eğer bu hadîs sabit ise, kusmadan maksad, kasdi olmayan kusmadır. Fakat hadîsin isnadında bilinmeyen bir adam var. Bu hadîsi Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem babası kanalıyla Atâ b. Yesâr'dan o da Ebû Saîd el-Hudrî vasıtasıyla Rasûlullah'dan rivayet etmiştir. Fakat, hadîsciler Abdurrahman'ın zayıf olduğunu söylerler," der.
Kasdî kusmanın orucu bozup bozmayacağına dâir geniş açıklama ileride gelecektir. Kan aldırmanın hükmü ise, daha önce geçmiştir.
Bu bab başlığı, ihtilâm olmanın orucu bozmayacağına tahsis edilmiştir, thtilâm uykuda ve şahsın kendi arzusu ile vuku' bulmadığı için, orucu bozmaz. Ancak guslü gerektirir.[237]

Bazı Hükümler

Oruçlunun kendi kasdı olmadan kusması, kan aldırması ve ihtilam olması orucu bozmaz.[238]

31. Oruçlunun Uykudan Önce Sürme Çekmesi

2377. ...Abdurrahman b. Nûman b. Ma'bed b. Hevze'nin babası vasıtasıyla dedesi Ma'bed b. Hevze b. Kays b. Ubâde el-Ensârî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.); uykudan önce misk karıştırılmış ismid ile sürme çekmeyi emretmiş ve; "oruçlu ondan sakınsın" buyurmuştur.[239]
Ebû Dâvud dedi ki;
"Yahya b. Maîn bana, sürme hadîsini kastederek "o münkerdir" dedi."[240]

Açıklama

İsmid, siyah renkte, sürme için kullanılan bir taştır.Bu hadîsde, Hz. Peygamber'in sürmeyi teşvik ettiği ancak oruçlunun sürme çekmesini nehyettiği görülmektedir.
Bu hadîs, bizzat Musannifin da işaret ettiği gibi, münker'dir. Çünkü râvîlerden Abdurrahman ve babası Nu'man zayıftırlar. Ancak sürme çekmeyi teşvik eden başka hadîsler vardır. Misal olarak bir kaçının tercemesini nakledelim:
İbn Mâce'nin rivayetine göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Siz ismidle sürme çekmeye devam ediniz. Çünkü o gözü parlatır, saç bitirir."
Beyhâkî îbn Abbas'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.)'in sürmeliği vardı, her gece üç kere bir gözüne üç kere de diğer gözüne sürme çekerdi."
Yine Beyhâkî'nin İbn Abbas'dan rivayetine göre Rasûlullah (s.a.) "sürmelerinizin en iyisi ismiddir. O gözü parlatır, saç bitirir," buyurmuştur.[241]
Şüphesiz Hz. Peygamber'in, sürmeyi bu kadar tavsiye etmesi boşuna değildir. Onun birtakım faydalan vardır. Şerhlerde belirtilen faydalan şöyle özetlemek mümkündür:
Sürme gözü kuvvetlendirir. Misk ile karışık olanı, göz sinirlerini kuvvetlendirir. Gözü temizler, gözde toplanan etleri giderir. Gözü parlatır. Balla karıştırılarak çekildiği takdirde baş ağrısına şifâdır. Hasılı, sürme ister sâde olsun, ister misk veya süzme balla karışık olarak kullanılsın, göz için son derece faydalıdır.
Yukarıda da işaret edildiği gibi, bu hadîse göre Hz. Peygamber oruçlunun sürme çekmesini nehyetmiştir. Bu, sürmenin orucu bozduğu sonucunu doğurur. İbn Ebî Leylâ, Süleyman et-Teymî, Mansûr b. el-Mu'temir ve İbn Şübrûme bu görüşü benimsemişlerdir. Bunlar bu hadîsin yanısıra, Buhârî'nin muallâk olarak, Beyhâkî ve Dârekutnî'nin de mevsûl olarak İbn-i Abbas'dan rivayet ettikleri "oruç (bedene) girenden, abdest çıkandan bozulur," manâsına gelen hadîsi de görüşlerine delîl

alırlar. Ancak bu hadîste zayıftır. Çünkü senedinde, Fazl b. el-Muhtar ve Ibn Abbas'ın azatlısı Şû'be vardır. Bunların her ikisi de zayıftırlar.
Süfyân es-Sevrî ve İshâk b. Rahûye'ye göre oruçlunun sürme çekmesi orucu bozmaz, fakat mekruhtur.
Malikîlere göre, sürme boğaza ulaşırsa, kullanılması haramdır. Oruç bozulur ve kaza icâb eder. Boğaza ulaşıp ulaşmadığında şüphe edilmesi halinde mekruh olur.
Hanefî ve Şafîî mezheplerine göre,, oruçlunun sürme çekmesi caizdir. Sürmeyi çeken sürmenin tadını boğazında hissetse bile orucu bozulmaz. Atâ b. Ebî Rebâh, Hasen el-Basrî, Nehâî, Evzâî, Eb.û Sevr, Enes b. Mâlik, İbn Ömer ve İbn Ebî Evf da bu görüştedirler.
Bu görüşte olanların dayandıkları hadîsler de şunlardır:
İbn Mâce'nin Hz. Aişe'den rivayetine göre; Rasûlullah (s.â.) ramazanda oruçlu iken sürme çekmiştir.
Tirmizî'nin Enes b. Mâlik'ten yaptığı bir rivayet de şöyledir:
Bir adam Hz. Peygamber (s.a.)'e gelip. "Gözüm rahatsızlaştı, ben oruçlu iken sürme çekeyim, mi?" dedi. Rasûlullah (s.a.) "evet" buyurdu.
Beyhâkî'nin Ebû Râfîî'den rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.) oruçlu ike ngözüne sürme çekmiştir.[242]
Şunu belirtmek gerekir ki cumhurun delili olarak buraya aldığımız bütün hadîsler de zayıftırlar. Çünkü İbn Mâce'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği hadîsin senedinde, Saîd b. Ebî Saîd ez-Zebîdî vardır ve bu kişi meçhuldür. İmâm Nevevî, Mühezzeb Şerhinde; "Bütün hadîs hafızları, (hadîsin râvîlerinden olan) Bakiyye'nin mechûl kişilerden yaptığı rivayetlerin merdûd olduğunda hemfikirdirler" der.
Tirmizî'den nakledilen ikinci hadîs için bizzat Tirmizî kendisi, "Enes hadîsinin isnadı kuvvetli değildir. Bu konuda Hz. Peygamber'den nakledilen sahîh bir şey yoktur" demektedir.
Beyhâkî'den alınan son hadîs için de Ebû Hatîm; "Bu hadîs münkerdir" tâbirini kullanır.
Görüldüğü gibi bu konudaki hadîslerin hepsi az veya çok tenkîde uğramaktadır. Fakat, oruçlu için sürme çekmenin mahzuru olmadığına delâlet eden hadîsler çok olduğu için, biribirlerini takviye ederler. Üstelik birşeyi aslı üzere bırakmak esâstır. Orucun bozulduğunu ifâde eden sarîh bir şey olmadığına göre, onun devamına hükmedilmesi daha isabetlidir. Sürme çekmenin orucu bozduğuna işaret eden hadîslerin ikisi de zayıftır. Sahîh oldukları kabul edilirse; bu bâbdaki hadîsin mendupluğu gösterdiğine hükmedilir. Yânî, "oruçlunun sürme çekmemesi mendûptur" denilir, îbn Abbas'dan rivayet edilen ve orucun vücûda giren şeylerle bozulduğunu ifâde eden hadîsin de, "sürmenin dışında vücûda giren şeylerle..." şeklinde kayıtlanması mümkündür. Çünkü bizâtihî Hz. Peygamber, oruçlu iken sürme çekmiştir.[243]

2378. ...Ubeydullah b. Ebî Bekir b. Enes, Enes b. Mâlik (r.a.)'dan, onun, oruçlu iken sürme çektiğini, rivayet etmiştir.[244]

Açıklama

Bu eser; oruçlunun, gündüz sürme çekmesinin caiz olduğu görüşünde olanlar için delildir. Çünkü Enes (r.a.)'in, böyle bir konuda kendi aklı ile hareket etmesi mümkün değildir. Yaptığı işte, mutlaka Rasûlullah'dan duyduğu bir şeye dayanmıştır.[245]

2379. ...el-A'meş (Süleyman b. Mihran) demiştir ki: Ashabımızdan, oruçlunun sürme çekmesini mekruh gören hiç kimse görmedim. İbrahim (en-Nehâî) oruçlunun sabırla sürme çekmesine ruhsat verirdi.[246]

Açıklama

A'meş'in; "ashabımız dediği zâtlar, Muhaddisler ve fakihlerdir.
Sabr; bir sürme maddesidir.
İbrahim en-Nehâî "sabr" denilen madde ile sürme çekmeyi caîz gördüğüne göre, ismid denilen taş ile sürme çekmenin de caîz olması gerekir. A'meş, buna işaret için, Nehâî'nin görüşünü nakletmiştir.[247]

32. Oruçlunun Kendi İsteği İle Kusması

2380. ...Ebû Hureyre (r.a.) "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Oruçlu iken istemiyerek kusan kimseye kaza gerekmez. (Ama) Kendi isteği ile kusarsa, orucunu kaza etsin."[248]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu hadîsin benzerini Ha/s b. Ğıyâs, Hi-şâm'dan rivayet etmiştir."[249]

Açıklama

İstenmeyerek kusmaktan maksad, kişinin herhangi bir dahli olmadan, kusmuğun kendi kendine gelmesidir. Kendi isteği ile kusmak, parmak atma vesaire gibi bir yolla isteyerek kusmaktır.
Bu hadîs-i şerif, mutlak olarak az veya çok, kendi kendine gelen kusmuğun orucu bozmadığına, istenilerek getirilenin ise, orucu bozduğuna delâlet etmektedir. Biz önce, kasdî ve iradî olmayan kusmayı inceleyeceğiz:
Kendi kendine gelip de önlenemeyen kusma dört mezhebe göre orucu bozmaz. Ağıza gelen kusmuğun geriye gitmesi halinde oruç bozulur ve kaza icâb eder. Ancak Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf'la Muhammed arasında şu tafsilât göze

çarpmaktadır:
Ebû Yûsuf, geriye giden kusmuğun ağız dolusu olması halinde orucun bozulduğuna hükmeder. İmâm Muhammed ise, geriye giden kusmuğun azlığına çokluğuna değil, geriye gidiş sebebine bakar. Muhammed'e göre kusmuk geriye kendi kendine giderse orucu bozmaz. Kişi yutarsa, o zaman orucu bozulur. Bu izahın ışığı altında, istifra eden bir oruçlunun kusmuğunun geriye gitmesi konusunda şu dört hâlin olabileceği düşünülür:
1. Kusma ağız dolusundan azdır ve kişinin müdahalesi olmadan kendi kenidne geriye gider. Bu durumda hem Ebû Yûsuf hem de Muhammed'e göre oruç bozulmaz.
2. Kusmuk ağız dolusu olmaz fakat kişi içeriye kendisi iade ederse, yâni yutarsa, oruç Ebû Yûsuf'a göre bozulmaz, Muhammed'e göre bozulur.
3. Kusmuk ağız dolusu olur ve içeriye kendi kendine giderse, İmâm Ebû Yûsuf'a göre orucu bozar, Muhammed'e göre bozmaz.
4. Kusmuk ağız dolusu olur ve içeriye kişinin isteği ile iade edilirse, her iki imâma göre de oruç bozulur.
Yukarıda işaret edildiği gibi kusmak sebebiyle oruç bozulursa, sadece kaza gerekir.
Hadîs-i şerifin devamında da yine mutlak olarak, kasden istifra etmenin orucu bozup kazayı gerektirdiği ifâde edilmektedir.
Ulemânın cumhuru bu görüştedir. Ancak önceki meselede olduğu gibi burada da Ebû Yûsuf'la Muhammed'in görüşleri arasında bazı farklar göze çarpmaktadır. Şöyleki;
Kasdî kusma ağız dolusu ise, ittifakla orucu bozar ve kazayı gerektirir.
Ağız dolusundan az olur ve içeriye kendi kendine giderse, İmâm Muhammed'e göre orucu bozar, Ebû Yûsuf'a göre bozmaz.
Ağız dolusundan az olan kusmuk bile bile yutulursa, hem Ebû Yûsuf hem de Muhammed'e göre orucu bozar. Ebû Yûsuf'tan diğer bir rivayete göre ise oruç bozulmaz.
Bu anlattıklarımız, kusmuğun yemek, su veya safra olması halindedir. Balgam olduğu takdirde nasıl gelirse gelsin, orucu bozmaz.
İsteyerek kusmak, Atâ ve Ebû Sevr'e göre orucu bozar ve keffâreti gerektirir. Ancak bu görüşün delili yoktur.
İbn Mesûd, İkrime, Rabîâ ve Kâsım'a göre, kusmuk ister kendi kendine gelsin, ister kişinin isteğiyle olsun, geriye birşey gitmediği takdirde orucu bozmaz. Bunlar, Tirmizî'nin Ebû Saîd el-Hudrî'den merfû' olarak rivayet ettiği "üç şey orucu bozmaz; kan aldırma, kusma ve ihtüâm olmak", manâsındaki hadîse dayanırlar. Ancak bu hadîs, delîl olacak kadar sıhhatli değildir. Çünkü senedinde, Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem vardır ki o, zayıftır. Bunun için Tirmizî, "bu hadîs mahfuz değildir" demiştir.
Bu görüşler arasından en kuvvetlisi cumhurun görüşüdür. Gerçi cumhura delîl olan bu (üzerinde durduğumuz) hadîs tenkide uğramıştır ama bu manâyı takviye eden eserler vardır, meselâ;
İmâm Mâlik ve İmâm Şafiî, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler; "Oruçlu iken kendi isteği ile kusan kişiye kaza gerekir. Kend isteği olmadan kusana ise, kaza yoktur."
Hattâbî, oruçlu iken bile bile yemeyi isteyerek kusmanın sadece kazayı gerektirdiğim söylemiştir. Ancak yeri gelince izah edileceği üzere bu, bütün ulemânın ittifak ettiği birşey değildir. Meselâ Hanefîlere göre, kas-den yeme-içme hem kazayı hem de keffâreti gerektirir.[250]

Bazı Hükümler

Hadîse göre, kişinin kendi gayreti olmadan kusması orucu bozmaz, isteyerek kusması ise, orucu bozar ve kazayı gerektirir.[251]

2381. ...Ma'dân b. Talha'dan rivayet edildiğine göre, Ebü-d-Derdâ ona, Rasûlullah (s.a.)'ın (kendi isteği olmadan) istifra edip, orucunu açtığını haber vermiştir.
Ma'dân şöyle der:
Dimeşk mescîdinde Peygamber (s.a.)'ın azatlısı Sevbân (r.a.)'la karşılaşıp kendisine;
Ebû-d-Derdâ bana, Rasûlullah (s.a.)'ın, istifra edip, orucunu açtığını haber verdi dedim.
Doğru söylemiş, ona abdest suyunu da ben döktüm, dedi.[252]

Açıklama

Dimeşk, bugün Şam denilen şehrin adıdır. Ma'dân b. Talha'nın Dimeşk mescidinde Sevbân'la karşılaşınca, Ebû-d-Derdâ'nın kendisine verdiği haberi söylemesi, haberin sıhhatini tahkîk içindir. O ana kadar bilgisinin, Ebû-d-Derdâ'nm bildirdiğinin aksine olduğu için haberin sıhhatini araştırmak istemiş olması mümkündür.
Bu hadîsin zahiri, kişinin kendi isteği olmadan kusmasının, orucu bozacağı izlenimini vermektedir. Çünkü Hz. Peygamber istifra ettikten sonra, yemek yemiştir. Buna göre, bu hadîsle önceki hadîs arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır.
Bu meseleyi Tirmizî şu şekilde izah etmektedir:
"Hz. Peygamber nafile oruç tutmakta idi. İstifra edip halsiz kaldı, onun için, yemek yedi."
Bu izaha göre, Hz. Peygamber'in yemesine sebep, istifrâsmdan dolayı orucunun bozulması değil, halsiz kalmasıdır. Bu durumda hadîsler arasında bir tezat olmadığı ortaya çıkar.
Peygamber (s.a.)'in azatlısı Sevbân, Rasûlullah istifra ettikten sonra onun eline su döktüğünü söylemiştir. Döktüğü suyun abdest suyu olması muhtemel olduğu gibi, elini ve yüzünü yıkamak için alması da muhtemeldir. Çünkü kelimesinin her iki

manâya da ihtimâli vardır. Vedû'-nun, abdest suyu için kullanılması şer'î manasıdır. Terceme buna göre yapılmıştır. Diğeri ise lüğâvî manâsıdır.
Ebû Hanife, Ahmed b. Hanbel, tshâk b. Rahûye, tbnü'l-Mübârek ve Sevrî bu hadîs ile istidlal ederek kusmanın abdesti bozduğuna hükmetmişlerdir. İmâm Şafiî ise, Sevbân'ın döktüğü su ile Hz. Peygamber'in sadece el ve yüzünü yıkadığını, dolayısıyla kusmanın abdesti bozduğuna delâlet etmediğini söyler. Buna göre Şafiî, Hz. Peygamber'in abdest aldığının kabulü halinde, bu abdestin müstehâb olmak üzere alındığını söyler. Aliyyü'1-Kârî, Mirek'ten naklen bu ikinci izâhm daha muvafık olacağını, çünkü bir şeyi şer'î manâsıyla almak mümkünken lügâvî manâya gidilmeyeceğini söyler.[253]

33. Oruçlunun (Hanımını) Öpmesi

2382. ...Aişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) oruçlu iken öper ve kucaklardı. Ama o nefsine (herkesten) daha çok sahipti."[254]

Açıklama

"Kucaklardı" diye terceme ettiğimiz kelimenin kökü dir.Bu kelime esâg olarak, teni tene değdirmek, demektir. Tenasül organlarının biri birine dokundurulmasına da "fahiş mübâşere" denilir. Kur'an-ı Kerîm'de bu kelime, cinsî temas karşılığında kullanılmıştır. Burada kastedilen ilk manâ olmalıdır.
Hadîs-i şerîf, oruçlunun karışım öpmesinin veya onu çıplak veya giyinmiş olarak kucaklamasının orucunu bozmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu, men'înin gelmemesi ile kayıtlıdır. Hz. Aişe'nin Peygamber (s.a.) için "ama o nefsine herkesten daha çok sahipti" demesi, bu hükmün sadece Hz. Peygamber'e ait olmasını gerektirmez. Nitekim, İmâm Mâlik'in, Muvatta'ında Atâ b. Yesâr'dan rivayet ettiği şu haber de buna delâlet etmektedir:
"Bir adam ramazanda oruçlu iken karısını öptü. Bundan son derece zevk duydu. Bunun hükmünü sorması için hanımım gönderdi. Kadın Rasûlullah (s.a.)'m hanımı Ümmü Seleme (r.anhâ)'mn yanına girip durumu anlattı. Ümmü Seleme, Hz. Peygamberin de oruçlu iken hanımlarını öptüğünü haber verdi. Kadın dönüp meseleyi kocasına anlattı. Bu durum o adamın endişesini artırdı ve;
Biz Rasûlullah (s.a.) gibi değiliz. Allah; Rasûlüne dilediğini helâl kılar, dedi.
Kadın tekrar Ümmü Seleme (r.anhâ)'ya döndü. Hz. Peygamber'i yanında buldu.
Hz. Peygamber;
Bu kadın ne istiyor? dedi.
Ümmü Seleme meseleyi anlattı.
Hz. Peygamber;
Benim de aynı şeyi yaptığımı söylemedin mi?
Söyledim, ama kadın kocasına gidip haber vermiş, adamın endişesi iyice artmış. Biz Rasûlullah (s.a.) gibi değiliz. Allah, Rasûlüne dilediğini helâl eder, demiş.
Peygamber (s.a.) öfkelenmiş ve;
"Vallahi ben, Allah'tan en çok çekineniz ve hadlerini en iyi bileninizim, buyurmuştur."
Her nekadar bu haberin Muvatta'daki rivayeti mürsel ise de, Abdür-rezzâk, Musannef inde ve Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.
İbn Abdi'1-berr, bu haberle ilgili olarak şöyle der:
"Bunda, genç olsun ihtiyar olsun, oruçlu iken erkeğin karısını öpmesinin caiz olduğuna delâlet vardır. Çünkü Hz. Peygamber kadına, kocasının genç mi yoksa ihtiyar mı olduğunu sormamıştır. Eğer genç ve ihtiyar arasında bir fark olsaydı, Rasûlullah sorardı. Çünkü o Allah'ın hükmünü beyân etmekle görevlidir. Âlimler, oruçlunun hanımını öpmesinin bizatihi mekruh olmadığında hem fikirdirler. Onu mekruh görenler daha ileriye götüreceğinden korkarak mekruh görmüşlerdir. Ben, öpmeyi caiz görüp de işi daha ileriye götürmemeyi şart koşmayan hiç bir kimseyi bilmiyorum. Öpmenin, orucunu bozacak sonuçlar doğuracağını bilen kimsenin bundan kaçınması gerekir."
ilim adamlarının büyük çoğunluğu, oruçlunun karısını Öpmesinin kerâhetsiz caiz olduğu görüşündedirler. Sahâbî ve tâbiînlerin çoğunun yanı-sıra, Hanefî âlimleri, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye ve Dâvud ez-Zâhirî bu görüştedir. Ancak Hanefîlere göre; oruçlu olan kimse menîsinin gelmesi veya işi cinsî temasa götürmesi konusunda nefsinden emîn olmazsa, hanımını öpmesi mekruhtur. Aynı şekilde hanımının dudaklarını emerek öpmek veya tenasül organları biri birine dokunarak çırıl çıplak kucaklaşmak da mekruhtur.
İmâm Şafiî, Süfyân es-Sevrî ve Evzâî de, öpme konusunda gençle ihtiyarı farklı olarak ele almışlar, bunun gençler için mekruh, ihtiyarlar için kerâhatsiz mübâh olduğunu söylemişlerdir. İmâm Mâlik'den gelen bir rivayet de böyledir.
Nevevî, Müslim Şerhi'nde bu konuda şöyle der;
"Şafiî ve ashabı, öpmenin şehveti kabarmayan oruçlu için haram olmadığını söylemişlerdir. Amâ evlâ olanı, öpmemesidir. Öpmenin oruçluya mekruh olduğu söylenemez. Âlimler; Hz. Aîşe'nin bunu Rasûlûllah'ın yaptığını haber vermesine rağmen, öpmenin evlâ olana muhalîf olduğunu söylerler. Çünkü, Hz. Aîşe'nin de belirttiği gibi, Hz. Peygamber öpmeden ileri bir davranışa girmemekte kendisine güvenir, fakat başkaları böyle olmayabilir. Ama, öpmek bir kimsenin şehvetini tahrik ediyorsa, bizim ashabımıza (Şâfiîlere) göre, onun öpmesi haramdır. Tenzîhen mekruh olduğu da söylenir."
İmâm Mâiik'in meşhur görüşüne göre; oruçlunun hanımını Öpmesi kendinden emîn olursa mekruh, olmazsa haramdır. İbn Vehb, İmâm Mâ-lik'ten, nafile oruçlarda bunun mübâh olduğunu nakleder.

İbn Hâcer'in ifâdesine göre; İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Ömer'in de öpmenin mekruh olduğu görüşünü benimsediğini nakleder.
İbnü'l-Münzîr, bir gurup ulemânın bunun haram olduğunu söylediklerini bildirir. Bu görüş sahipleri;"şimdi onlarla mübaşeret ediniz..."[255] âyetini gündüz mabâşeretin menedilişine delîl gösterirler.
Bu görüşte olmayanlar, âyetteki mübaşeretten maksadın, cinsî temas olduğunu, Hz. Peygamber'in fiilinin öpmenin mübâh olduğuna delâlet ettiğini söylerler.
Ebû Hureyre ve Sa'd b. Ebî Vakkas'a göre, oruçlu için ister nefsinden emîn olsun, ister olmasın, ister genç olsun ister ihtiyar hanımını öpmesi mubahtır. Bazı zahirî âlimler biraz daha ileri giderek bunun müste-hâb olduğunu söylerler.
Şureyh, İbrahim.en-Nehâî, Şa'bî, Mesrük, Muhammed b. el-Hanefîyye, Ebû Kılâbe ve Abdullah b. Şûbrume'ye göre ise öpmek orucu bozar ve kazayı gerektirir. Bunlar İbn Mâce'nin Meymûne (r.anhâ) vasıtasıyla rivayet ettiği ve öpmenin orucu bozduğunu ifâde eden hadîse dayanırlar. Ancak bu hadîsin ravîlerinden olan, Ebû Zeyd meçhuldür. Buhârî bu hadîs için; "münkerdir ben onu rivayet etmem. Ebû Zeyd'in ismini bilmiyorum, o meçhul biridir" demiştir, demekki, İbn Mâce'deki bu hadîsi delîl almak mümkün değildir.
Buraya kadar anlattıklarımızın hepsi öpme veya kucaklama esnasında menînin gelmemesi halindedir. Fakat menî gelirse, bütün âlimlere göre oruç bozulur ve kazaya ilâveten keffâretin de gerektiğini söylerler.
Menî değil de mezî gelirse; İmâm Mâlik, Ahmed b. Hanbcl ve İs-hâk'a göre yine oruç bozulur ve kazayı gerektirir. Böyle olacağını öpmeden veya kucaklamadan önce bilirse, kendisine bunları yapması haram olur.
Hanefî ve Şâfîîlere göre, öpme veya kucaklamadan dolayı mezî gelirse, oruç bozulmaz.
Bir kimsenin, düşünme veya cinsel organı dahil bir kadına bakması sonucu menisi gelirse, Hanefî ve Şafîî mezheblerine göre orucu bozulmaz. Ancak Şâfîîlerde, bakma sonucu kendisinden mutlaka menî gelen bir kimse, bunu bile bile yaparsa orucu bozulur.
Mâlikîlere göre; Erkek bakma veya düşünme sonucu boşalırsa, oruç bozulur ve kaza gerekir. Uzun zaman bakma veya düşünme sonucunda kendisinden rrienî gelmesi âdet olan kişinin, bunu bile bile yapmasıyla orucu bozulur ve keffâret gerekir. Ama böyle bir âdeti olmayan kişi, bakması sonucu boşalma gelirse, îbn Abdi's-selâm'ın tercîhine göre, sâdece kaza gerekir.
Hanbelîlere göre; tekrar tekrar bakma sonucu menî gelirse, oruç bozulur ve kaza gerekir. Bir defa bakma sonucu menî gelirse, oruç bozulmaz.[256]

Bazı Hükümler

Kendisinden emin olan oruçlu kişinin hanımını öpmesi kerahetsiz caizdir.[257]

2383. ...Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) oruç ayında (Hanımlarını) öperdi.[258]

Açıklama

Hz. Âişe; Rasûlullah'ın Ramazanda gündüzleri öptüğünü belirtmek istemiştir.Bu konuda söylenilecek şeyler önceki hadîsin şerhinde söylenmiştir.[259]

2384. ...Âişe (r.anhâ)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) kendiside ben de oruçlu iken beni öperdi.[260]

2385. ...Câbir b. Abdillah (r.a.);
Ömer b. el-Hattâb (r.a) şöyle dedi, demiştir:
"Ben oruçlu iken canım istedi ve (hanımımı) öptüm. Hemen Rasûlullah'a;
Ya Rasûlallah, bugün büyük bir iş yaptım. Ben oruçlu iken (hanımımı) öptüm, dedim.
"Sen oruçlu iken, ağzına su alıp çalkalasan ne olur? buna ne dersin?" dedi.
(Ravi) îsa b. Hammâd'ın rivayetinde Hz. Ömer, "birşey olmaz", demiştir.[261] Sonra her iki râvî ittifakla (Hz. Peygamber'in) şöyle buyurduğunu naklederler:
Öyleyse endişelenmekten vazgeç![262]

Açıklama

Hz. Peygamber bu hadîste öpmenin orucu bozmadığını bir benzetme ile bildirmiştir. Nasıl ki içmenin öncüsü olan ağıza su alma orucu bozmazsa, cinsî temasın Öncüsü olan öpme de bozmaz, demek istemiştir.
Peygamber (s.a.) Hz. Ömer'in ağıza su almasının orucu bozmadığını söylemesinden sonra buyurmuştur. Bunun "vazgeç" manâsına isim fîîl olması muhtemel olduğu gibi, nin elifi hazfedilmiş soru edatı olup nin de elif yerine geçmiş olması da muhtemeldir. O zaman manâ, "o halde aralarında ne fark var" şeklinde anlaşılır.
Hadîsin Ahmed b. Hanbel ve Tahâvî'deki rivayetlerinde Efendimizin bu sözü şeklindedir. Bunun manâsı da; "Öyleyse ne soruyorsun yâ?" demektir.[263]

Bazı Hükümler

1. Oruçlunun karısını öpmesi orucuna zarar vermez.
2. Dinî bir meselenin hükmünü temsîl ve teşbihle anlatmak caizdir.[264]

34. Oruçlunun Tükrüğünü Yutması

2386. ...Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) oruçlu iken kendisini öper ve dilini emerdi.[265]

Açıklama

Hadîs-i şeriften, Hz. Peygamber'in, muhabbetinden dolayı Hz. Aişe'yi oruçlu iken bile öptüğü ve dilini emdiği anlaşılmaktadır. Ancak hadîs pek kuvvetli değildir. Çünkü Muhammed b. Dînar ve Sa'd b. Evs, rivayetlerine i'tibâr edilen râvilerden değildirler, îbn Maîn; bu zâtlar için "zaîf" demiştir. Nesâî ve îbn Adiyy, bu hadîsteki "dilini emerdi" sözünü, Muhammed b. Dinar'dan başka kimsenin rivayet etmediğini söylerler. Aynî de; sözü mahfuz değildir. Bunun isnadı da zayıftır. Kusur Muhammed b. Dînar, Sa'd b. Evs ve Mısda' isnâdındadır. Bu hadîsi (Kütüb-i sitte içinde) sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir" der.
Ebû Davud'un bâzı nüshalarında hadîsin sonunda, Îbnü'l-Ârâbî'nin şu sözleri de yer almıştır: "Bana, Ebû Davud'un; bu isnâd sahîh değildir, dediği ulaştı."
îbn Hâcer el-Askalânî de bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu söyleyenlerdendir.
Bu naklettiklerimizden üzerinde durduğumuz hadîsin ahkâmına esâs teşkîl edebilecek kuvvete sahip olmadığı anlaşılmaktadır.
Hadîsin sübûtu kabul edildiği takdirde, ilim adamları tarafından birkaç türlü izahı yapılmıştır. Buna göre;
a. Peygamber (s.a.)'in Hz. Aişe'yi öpmesi, oruçlu olmadığı zamanda olmuştur. Çünkü hadîste, dilini emmesinin oruçlu iken olduğuna dâir bir açıklık yoktur.
b. Şayet Peygamber (s.a.), Hz. Aişe'nin dilini emdiğinde oruçlu idiyse, ağzında toplanan tükrüğü yutmamış tükürmüştür. Dolayısıyla Efendimizin midesine, Hz. Aişe'nin tükrüğü gitmemiştir.
c. Bu, Hz. Peygamber'e mahsûs bir ruhsattır. Ancak bu son îzah pek yaygın değildir.
îlim adamları, oruçlu iken başkasının tükrüğünü yutmanın orucu bozduğunda görüş birliği içindedir. Yukarıdaki izahlara göre hadîste bu görüşün zıddına delâlet edecek bir yön yoktur.
Başka birisinin tükrüğünü yutan oruçluya Şafîî ve Hanbelî mezheble-rinde sadece kaza gerekir. Mâlikîlere göre, bilerek ve kasden yutmuşsa keffâret gerekir, aksi halde sâdece kaza icâb eder.
Hancfîlere göre ise, kişi sevdiği birinin tükrüğünü yutarsa hem kaza hem.de keffâret îcab eder. Çünkü bundan zevk alır. Bir başkasının tükrüğünü yutması halinde ise, sâdece kaza îcâb eder.
Sâdece Öpmekten dolayı orucun bozulmadığı daha evvel belirtilmişti.[266]

35. Karısını Öpmenin Genç Oruçluya Mekruh Oluşu

2387. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (ş.a.)'e oruçlu için hanımı ile mübaşeretin hükmünü sordu. Efendimiz ona ruhsat verdi. Sonra bir başkası aynı şeyi sordu, onu da men' etti.
Bir de ne görelim, izin verdiği yaşlı, men ettiği ise, gençti.[267]

Açıklama

Mübaşeretin manâsı 2382. hadîsin şerhinde beyân edildiği gibi, bedeni bedene dokundurmaktır. Yâni, karı-koca arasında cinsî temasın dışında olan sevişme, kucaklaşma, öpüşme mübaşerettir.
Rivayet, oruçlu iken hanımı ile sevişmenin şehveti sakin olan ihtiyarlar için caiz, böyle olmayan gençler için ise, yasak olduğuna işaret etmektedir. Metinde de görüldüğü gibi, Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in ruhsat verdiği şahsın yaşlı, men' ettiğinin ise, genç olduğunu bildirmiştir. Bu keyfiyyet, Ahmed ve Taberânî'nin îbn Ömer'den rivayet ettikleri şu haberde daha bariz bir şekilde görülmektedir.''Biz Hz. Peygamber'in yanında idik. Bir genç gelip;
Yâ Rasûlallah! ben oruçlu iken (karımı) öpebilir miyim? diye sordu. Efendimiz:
"Hayır", buyurdu.
Bilâhere yaşlı biri gelip;
Ben oruçlu iken (kanmı) öpebilir miyim? dedi. Hz. Peygamber;
"Evet", buyurdu.
Biz birbirimize bakıştık. Rasûlullah (s.a.);
"Bir i birinize niçin baktığınızı biliyorum. Şüphesiz ki yaşlı nefsine sahip olur," buyurdu.[268]
Oruçlunun hanımını öpmesi veya onunla oynaşmasının caiz olup olmadığı konusunda, gençle ihtiyarın arasını ayırıp bunun yaşlılar için caiz, gençler için caiz olmadığını söyleyenlerin dayandıkları hadîslerden birisi budur.
Bu konuya ait fikhî bilgi 2382 numaralı hadîsin şerhinde geçmiştir.[269]

Bazı Hükümler

Nefsinden emîn olan yaşlı birisinin oruçlu iken hanımını öpmesi veya sevişmesi caizdir. Gencin öpmesi veya sevişmesi ise, caiz değildir.[270]

36. Ramazanda Geceyi Cünûb Olarak Geçirmek

2388. ...Peygamber (s.a.)'in hanımları, Aişe ve Ümmü Seleme (r.AnhümâVdan; demişlerdir ki:
Rasûlullah (s.a.) -Abdullah el-Ezremî'nin hadîsine gö're-"Ramazanda'[271] ihtilâmdan değil, cinsî temâsdan dolayı cünüb olarak sabahlar, sonra oruç tutardı.[272]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bunu yâni "Ramazanda cünüb olarak sabahlardı" sözünü söyleyen ne kadar da azdır. Hadîs aslında; "Rasûluilah (s.a.) oruçlu olduğu halde cünüp olarak sabahlardı/' şeklindedir.[273]

Açıklama

Hadîsin Buhârî'deki rivayeti şu mânaya gelecek şekildedir: "Rasûlullah (s.a.) ailesine temasından dolayı cünüb-ken, fecir doğar, sonra gusleder ve yıkanırdı."
Nesâî'deki rivayete göre Ümmü Seleme (r.anhâ) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) bana temâsdan dolayı cünüp olarak sabahlar, oruç tutar ve bana da tutmamı emrederdi."
Hz. Peygamber'in kendisine gusûl gerekli olduğu halde sabahlamasından maksat, fecrin doğduğu vakte, kadar guslünü geciktirmesidir. Güneşin doğmasına kadar değil, çünkü onun sabah namazım geçirmesi düşünülemez.
Haberde, Rasûlullah'ın cünüb olarak sabahlamasının, ihtilâmdan dolayı değil, hanımı ile temâsdan dolayı olduğu açıkça ifâde edilmiştir. Bu ifâde bize iki konuyu açıklamaktadır:
a. İhtilâm, şeytandan dolayı olur. Hz. Peygamber'e ise, şeytan yaklaşamaz. Ancak, uykuda görülen herhangi bir rüyadan dolayı men'înin gelmesi, Peygamberler için de mümkündür.
b. Cinsî temas kasdî bir davramşdır. îhtilâm ise, insanın elinde olan bir şey değildir. Hadîste Hz. Peygamber'in, kendi kasdı ile cünüp olduğu halde sabahlayıp, oruca devam ettiği bildiriliyor. Öyleyse kasde dayanmayarak ihtilâm olmaktan dolayı cünüb olan kişi de tereddütsüz orucuna devam edebilir. Ancak şunu unutmamalıdır; Rasûlullah'ın bu teması, orucun vakti girmeden (imsakten) önce vuku' bulmuştur.
Hadîs-i şerîf hüküm yönünden; geceyi cünüp olarak geçirmenin orucun sıhhatine manî olmadığını ortaya koymaktadır. Bu hüküm cünüblüğün cinsî temâsdan veya ihtilâmdan olması, orucun farz veya nafile olması hallerini kapsar. Güslün fecirden önce veya sonra olması da hükmü değiştirmez. Çünkü Hz. Peygamber'in ümmetine cevazı belirtmek için yaptığı bu hareket bütün bu ihtimâlleri içine almaktadır.
Ulemânın cumhurunun görüşü böyledir. Nevevî bu konuda icma' olduğunu naklederken, İbn Dakîk el-îd, bunun icmâ' veya icmâ' gibi olduğunu söyler. Tavus, Urve b. ez-Zübeyr ve İbrahim en-Nehâî, cünüp olarak sabahlandığı takdirde orucun sahîh olması için, fecirden önce yıkanmayı şart koşarlar. Bunlara göre kasden guslün geciktirilmesi halinde oruç sahîh olmaz. Yine İbrahim en-Nehâî ve Hasen el-Basrî'den cünüp olarak sabahlamanın nafile oruçlara zarar vermemekle beraber, farz oruçların sıhhatine manî olduğu görüşü nakledilmiştir. Zahirîlerden tbn Hazm da, cünüp olarak sabahlayan kişi güneş doğmadan gusledip namazım kılarsa orucu sahîh, bunu yapmazsa sahîh değildir, der. Salim b. Abdillah ve Atâ b. Ebî Rebah'tan da cünüp olarak sabahlanması durumunda, oruca devam edileceği ancak sonra da kazasının gerektiği fikrinde oldukları rivayet edilmiştir.
Cumhura muhalif olarak serdedilen bu görüşlerin sağlam bir dayanağı mevcut değildir. Gerçi bunlar, Ebû Hureyre'den gelen şu rivayete dayanırlar: Rasûlullah (s.a.), "Her kim cünüp olarak sabahlarsa, artık onun için oruç yoktur." buyurmuştur. Hadîsin Ahmed ve Hâkim'deki rivayeti de şu şekildedir: "Sabah namazı için ezan okunduğu anda, biriniz cünüp-se artık onun için oruç tutamaz." Ancak cumhur, Ebû Hureyre'nin bu rivayetinin Hz. Aişe hadîsiyle neshedildiğini söyler.
"Oruç (ramazan) gecesi hanımlarınıza yaklaşmanız size helâl kılınmıştır."[274] âyeti de nesh görüşünü takviye etmektedir. Çünkü bu âyet gecenin hepsinde, temasın caiz olduğunu gösteriyor. Fecrin doğumuna çok yakın olan bölüm de gecedir, dolayısıyla oruçlu için cinsî temasın caîz olduğu zamandır. Bu esnada cinsî temâsda bulunan kişi zarurî olarak, cünüp olarak sabah vaktine girmiş olacaktır.
Ayrıca Müslim ve Beyhâkî de de İbn Cüreyc kanalıyla gelen bir rivayette, Ebû Hureyre'nin, eski görüşten döndüğü ve o rivayeti bizzat Hz. Peygamber'den değil, Fazl b. el-Abbas'dan duyduğunu söylediği rivayet edilmiştir.
Ebû Hureyre hadîsinin mensûh olmadığı düşünülse bile, Hz. Aişe ve ÜmmüSeleme(r.anhümâ)'den gelen üzerinde durduğumuz hadîs daha ter-cîhe şayandır. Çünkü ailevî bir konuda, Rasûlüllah'm iki hanımının haberi, bir sahâbînin haberinden daha çok kabule şayandır.
Aklen de cünüp olarak sabahlamanın oruca manî' olmadığı ortaya çıkar çünkü gusle sebep menînin gelmesidir. Gusletmekte boğaza su kaçmadıktan sonra orucu bozmaz. Nitekim, oruçlu iken gündüz ihtîlâm olan kişiye güsûl gerektiği halde, orucu ittifakla bozulmaz.[275]

Bazı Hükümler

1. Ramazan gecelerinde cinsî temas caizdir.
2. Cünüp olarak sabah vakti girerse bu orucun sıhhatine manî' değildir.[276]

2389. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Aişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; bir adam, kapıda durarak Rasûlullah (s.a.)'e;
Cünüp olarak sabahlıyorum, oysa oruç tutmak istiyorum (bu caiz mi?) dedi. Rasûlullah (s.a.):
"Oruç tutmak istediğim halde ben de cünüp olarak sabahlarım. Yıkanır ve oruç tutarım."
Yâ Rasûlallah! Sen bizim gibi değilsin, Allah senin geçmiş ve gelecek günâhlarını affetmiştir.
Rasûlullah (s.a.) öfkelendi ve:
"Vallahi ben, Allah'dan ençok korkanınız ve uyduğu (yaptığı) şeyi en iyi bileniniz olmayı umarım", buyurdu.[277]

Açıklama

Hz, Peygamber soruya "caizdir" veya "caiz değildir" şeklinde bir karşılık vermemiş, kendi yaptığını anlatarak sanki fiilen cevâp vermiştir. Bu, cevâp olarak ikna edicidir.
Adamın, Rasûlullah'a "Sen bizim gibi değilsin. Allah senin geçmiş ve gelecek günâhlarını affetmiştir," demesi, Hz. Peygamberdin, günâh işleyebileceği manâsına alınmamalıdır. Bundan maksad; "sen günâh işlemedin ve işlemezsin de" demektir. Çünkü Peygamberler günâh işlemezler.
Hz. Peygamber, adamın sorusuna verdiği cevâbın, kendine hâs olduğunu zannetmesine sinirlenmiş ve kendisinin Allah'dan daha çok korktuğunu ve yaptığını daha iyi bildiğini söylemiştir. Hz. Peygamber'in Allah'-dan korkması, Allah'ın bir azabına uğrayacağından korktuğu için değil, tâ'zîm korkusudur. Çünkü Efendimiz, azaba uğramaktan emindir.
Kâdî lyâz bu hadîs için şunları söyler:
"Bu hadîs; Hz. Peygamber'in yaptıklarının, kendisine has bir özellik olduğuna dâir bir delîl yoksa, ona uymanın vâcib olduğunu gösterir.Bu imâm Mâlik'in, Bağdatlı dostlarımızın çoğunun ve Şâfiîlerin ekserisinin görüşüdür. Şâfiîlerin büyük bir bölümü ise, bunun mendûp olduğunu söylerler. Bir grup ulemâ ise, Hz. Peygamber'in yaptığına uymanın vâcib olduğuna dâir bir delîl yoksa, Efendimizin o şeyi yapması, onun mübâh olduğuna delâlet eder demişlerdir."
Bâzı usûlcüler, Hz.Peygamber'in ibâdet cinsinden olan davranışlarına uymanın vâcib olduğu görüşündedirler.
Bu hadîs, cünüp olarak sabah vaktine erişen kişinin oruca devam etmesinin caiz olduğunu gösterir.[278]

37. Ramazanda (Gündüz Oruçlu İken) Karısıyla Cinsî Temasda Bulunanın Ödeyeceği Keffaret

2390. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan; demiştir ki:
Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip;
Mahvoldum (Yâ Rasûlallah) dedi. (Rasûlullah);
"Derdin nedir? (ne oldu)"
Ramazanda (gündüz) hanımımla cinsî temasta bulundum.
"Azâd edecek kölen var mı?"
Hayır.
"Arka arkaya iki ay oruç tutabilirmisin?"
Hayır!..
"Altmış fakire yemek yedirebilir misin?"
Hayır.
"(Şurada) otur".
Peygamber (s.a.)'e, içerisinde hurma olan büyükçe bir sepet getirildi.
Peygamber (s.a.), adama;
"Bunu sadaka olarak dağıt!" buyurdu. Adam;
Medine'nin kara taşlarla kaplı iki yakası arasında bizden daha fakir bir aile yoktur.
Peygamber (s.a.) iki ön dişi görununceye kadar güldü ve;
"Öyleyse ailene yedir", buyurdu.
Müsedded, bir başka yerde "iki ön dişi" yerine "azı dişleri" dedi.[279]

Açıklama

Sahîh hadîs kitaplarının tamamında yer alan bu hadîs kasden ramazan orucunu bozmanın keffâreti konusunda önemli bir kaymaktır. îzâhın ve diğer bazı kaynaklardaki farka işaretin, daha kolay olması için hadîsi bölüm bölüm ele alıp incelemek istiyoruz. Böylece, bâzı noktalarda mezhebler arasında görünen farklılıklara yerinde işaret edeceğiz.
Ramazan'da gündüz hanımı ile temasta bulunup Hz. Peygamber'e gelen zâtın kim olduğu kesin olarak belli değildir. İbn Ebî-Şeybe gibi bâzı hadîsçilerin rivayetine dayanarak bu şahsın, Selmân veya Selem b. Sahr el-Beyâdî olduğunu söyleyenler varsa da, bu pek tutulmamıştır. Zîrâ, el-Askalânî'nin de belirttiği gibi, İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde adı geçen zâtın ramazanda gündüzün temâsda bulunduğu için değil, zihâr yaptığı halde, gece temas kurduğu için keffâret vermekle emrolunduğu belirtilmektedir. Buna göre, Seleme olayı ile, üzerinde durduğumuz hadîste anlatılan olay ayrı ayrıdır. Her iki vak'â kahramanının aynı kabileden olmaları, aynı keffâretle emrolunmaları ve her ikisinin keffâreti edaya muktedir olamamaları, hadiselerin aynı olmasını gerektirmez.
ibn Abdi'l-berr, Atâ el-Horasânî'nin biyografisinde Saîd b. Beşîr, Ka-tâde vasıtasıyla Saîd b. el-Müseyyeb'in mezkûr zât için; "O Selmân b. Sahrdır" dediğini kaydettikten sonra "zannediyorum bu vehmdir. Çünkü bilinene göre o, hanımına zihâr

yapmış sonra ramazan gecesinde onunla cinsî temasda bulunmuştur." der.
Hadîs-i şerifte belirtildiğine göre, adam Hz. Peygambere gelmiş ve "mahvoldum" demiştir. Bu, "helakime sebep olacak bir günâh işledim" manasına kullanılmıştır. Adam, yaptığı suçun büyüklüğüne işaret için böyle bir ifâde kullanmıştır. Bu ifâde Buhârî'nin tbn Ebî Hafsa'-dan gelen rivayetinde; "zannediyorum ben mutlaka helak oldum" şeklindedir. Dârekutnî'nin rivayetinde ise, "Ben mahvoldum ve mahvettim" ifâdesi yer almıştır. Ebû Dâvud'da 2394 numarada gelecek olan Hz. Aişe'nin rivayetinde ise adamın, "Yandım! Yâ Rasûlaliah!" dediği bildirilir.
Ebû Davud'un bu rivayetinde, gelen zâtın ramazanda hanımı ile temâsda bulunduğunu söylediği bildirildiği halde, bu temasın gündüz olduğu kaydı yer almamaktadır. Adamın telâşından, bu temasın gündüz olduğu anlaşılıyor. Buhârî'deki Hz. Aişe'nin rivayetinde ise, temasın gündüz olduğu açıkça belirtilmektedir.
Hz. Peygamber adamın yaptığını öğrenince, önce azâd edecek kölesinin olup olmadığını sormuş, ama "hayır" cevâbını almıştır. Buhârî'deki rivayetlerden birinde bu manâ; "ne kötü yapmışsın, bir köle azâd et" şeklinde ifâdelendirilmiştir. Adamın "hayır" cevâbı, yine Buhârî'de "Hayır, vallahi, Yâ Rasûlaliah" şeklinde yer almıştır. İbn Ömer'in rivayetine göre ise adam; "Seni hak üzere gönderen Allah'a yemîn ederim ki hiç köleye sahip olmadım," demiştir. Hz. Peygamber'in, mü'mîn, kâfir veya büyük küçük diye bir ayırım yapmadan "azâd edeceğin köle var mı?" veya "bir köle azâd et" buyurması, oruç keffâreti için müslüman veya kâfir, erkek veya kadın bir köle azâd etmenin yeterli olduğuna delâlet eder. Hanefî mezhebinin görüşü böyledir. Cumhur ise, kati keffâretini belirten âyet-i kerîmede zikredilen kölenin "mü'mîn" olacağına dâir kaydı göz önüne alarak, orucu bozma keffâretinde de azâd edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşmuşlardır. Yâni, cumhura göre kasden orucunu bozan kişinin keffâret olarak azâd edeceği köle müslüman olmalıdır.
Rasûlullah Efendimiz, gelen şahsın azâd edebileceği kölesinin olmadığını öğrenince, peşi peşine iki ay oruç tutup tutamayacağım sormuş, adam buna da "hayır" cevâbını vermiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde adamın cevâbı; "hayır gücüm yetmez", İbn tshâk'dan gelen bir diğer rivâyetde ise, "başıma gelen şey ancak oruç yüzünden geldi" şeklindedir. Buna göre adam, "Zâten ben oruca dayanamadığını için bu duruma düştüm, iki ay nasıl sabredeyim?" demiş olmaktadır.
tbn Hâcer bu meseleyle ilgili olarak, İbn Dakîk el-îd'in şöyle dediğini nakleder:
"Hz. Peygamberin keffâret konusunda oruçtan, yemek yedirmeye geçmesinde anlamayacak bir şey yok ama, İbn İshâk'ın rivayetine göre, adamın iki ay oruca dayanamama sebebinin, şehvetinin fazlalığından dolayı olmasını gerektirir. Şâfiîler için bundan bir görüş doğmuştur. Şöyle ki; şehvetî kuvvetli olduğu için, oruca dayanamayan kimseye nisbetle, bu bir özür sayılır mı? Yâni keffâret için orucu bırakıp yemek yedirme cihetine gidebilir mi? Onlara göre sahîh olan, bunun nazar-ı itibare alınabileceğidir. Kölesi olduğu halde ona ihtiyâcı olan kişinin, bu köleyi azâd edeceği yerde oruç tutma cihetini seçmesinin caiz oluşu da bu meseleye iltihâkladır.
Hadîs-i şerifin bu bölümü, keffâret için tutulacak orucun peşi peşine, yâni arada fasıla olmadan tutulması gereğini ifâde ediyor. İbn Ebî Leylâ'nın dışında bütün âlimlerin görüşü de böyledir. Cumhur peşi peşine tutulacak iki ayın birinin ramazan olmaması ve bu ayların içerisinde kurban bayramı, ramazan bayramı gibi oruç tutmanın yasak olduğu günlein bulunmamasını şart koşar. Keffâret orucuna başlayan bir erkek özürlü ve özürsüz iki ay bitmeden oruca ara verirse keffârete tekrar başlamak zorundadır. Kadınların ay halleri ise, orucun devamlılığına zarar vermez. Ay hali biter bitmez ara vermeden oruca devam ederler.
Fahr-i Kâinat Efendimiz, kendisine gelen kişinin oruç tutamayacağını öğrenince bu sefer, altmış fakire yemek yedirip yediremeyeceğini sormuştur. Buhârî'deki bir rivayete göre, Hz. Peygamber adama emir sîgasıyla; "altmış fakire yemek yedir" buyurmuştur.
Bu hadîsin zahirine göre, keffâret olarak doyurulacak fakir sayısının altmıştan aşağı olmaması gerekir. Cumhur bu görüşe sahiptir. Hanefîlere göre ise, bir fakiri altmış gün doyurursa, altmış fakiri doyurmuş gibi olur. Çünkü fakir doyurmaktan maksad, ihtiyaç sahibinin ihtiyâcım gidermektir. Günlerin yenilenmesiyle ihtiyaç da yenilenir. Aynı fakir, ikinci gün başka bir fakir sayılır. Aitmiş fakire yedirilecek yemeğin tamamı bir günde bir fakire yedirilse tek fakir bir gün doyurulmuş sayılır. Esâs olan, fakirin doyacağı mikdarı fakirin eline vermektir. İllâ yemek yapıp veya ekmek alıp ona yedirmek şart değildir. Her gün için fakire verilmesi gereken mikdâr, bir fitre mikdârıdır. Fitre için alınacak ölçü, Kitâbü'z-Zekât'ın, Zekâtü'1-fıtr babında geçtiği gibi buğdaydan yarım sa', arpa üzüm ve hurmadan bir sa'dir. Bir sa' ise şer'î ölçüye göre 2.917 gram, dirhem-i örfiy-yeye göre ise 3.333 gramdır. Bu maddelerin yerine, kıymetleri de verilebilir.
İbn Dakîk el-îd cumhurun görüşünün daha isabetli olduğunu bildirerek şöyle der: "Hadîste "yedirmek" masdarı, altmışa izafe edilmiştir. Bu altı fakire on gün yedirmek suretiyle tahakkuk edemez. Bunun caiz olduğunu söyleyenler nassdan, bâtıl bir istinbatta bulunmuş olurlar..."
Herbir fakir için verilecek maddenin mikdârında âlimler fikir birliği içerisinde değildirler. Hanefîlerin görüşüne yukarıda işaret edilmiştir. Şafiî ve Mâlikflere göre, her memleketin meşhur ana gıda maddesinden (buğday, arpa, pirinç, hurma v.s....) hergün için bir müdd, yâni bir sa'm dörtte biri kadar verilmesi icâb eder. Şâfiîlerde bir sa' 2.166 gramdır.
Han belilere göre ise, her fakir için verilecek mikdâr, buğdaydan bir müdd hurma ve arpadan yarım sa' (iki müdd)dir.
Bu görüşlerden her birinin, hadîslerden dayanakları vardır. Ama, konuyu dağıtmamak için bu hadîsleri burada nakletmiyoruz.
Hz. Peygamber orucu bozmanın keffâreti olarak sırayla; köle azâd etme, peşi peşine iki ay oruç tutma ve altmış fakiri doyurmayı emretmiştir. Ulemâ bunu şöyle açıklamakta;
"Ramazanda cinsî temâsda bulunan kişi orucun hürmetine saygı göstermemiş, böylece, işlediği günâh sebebi ile kendisini helak etmiştir. Buna münâsib olan ceza;
a. Bir köle azâd etmekle olur. Çünkü Hz. Peygamber bir hadîsinde; "kim mü si uman bir köle azâd ederse, onun her bir uzvuna mukabil Allah azâd edenin bir uzvunu cehennemden azâd eder." buyurmuştur. Ata' dedi ki, "azâd edilenin tercine mukabil, azâd edenin fercî azâd olur," buyurmuştur.

b. Oruçla olur. Çünkü ceza cinayetin cinsiyle ödenmiş olur. İki ay oluşundaki hikmet de şudur: Bir gün bir aya bedeldir. Diğer ay da cezadır.
c. Fakir doyurmakla olur ki bu altmış gün orucun her bir gününe karşı bir fakir doyurulması suretiyledir."
Metinde görüldüğü gibi, adam Hz. Peygamber'in teklif ettiklerinin hepsine, olumsuz cevâb vermiştir. Bunun üzerine Efendimiz kendisine oturup beklemesini emretmiş, bir müddet sonra da Hz. Peygamber'e bir sepet dolusu hurma gelmiştir. Hurmayı getirenin ismi belli değildir. Ancak Buhârî'de, onun ensârdan olduğu belirtilir. Müslim'in Aîşe (r.anha)'dan rivayet ettiği hadîste Hz. Peygamber'e, içerisinde yiyecek olan iki sepetin geldiği bildirilir. Diğer rivayetlerin hepsinde ise, gelenin tek sepet olduğu belirtilir, tbn Hâcer rivâyetlerdeki bu farklılığı şöyle te'lîf eder: "Anlaşılan o ki, hurma bir sepet miktarı idi ancak hayvanın üzerinde taşıyabilmek için iki sepete bölünmüştü. Muhtemel ki sepetler Rasûlullah'a getirilince biri diğerine boşaltılmıştır. İki sepet diyenler hurmanın getirildiği ilk hâli, bir sepet diyenler de sepetlerin biri birine boşaltılmasından sonraki hâli kasdetmişlerdir."
Hz. Peygamber, kendisine gelen hurmayı adama verip, sadaka olarak dağıtmasını emredince, o zât, Medine'de kendisinden daha muhtaç bir ailenin olmadığını söylemiştir. Adamın bu sözü Buhârî'nin çeşitli rivayetlerinde farklı biçimlerde ifâde edilmiştir. Efendimiz adamın bu cevâbına karşılık, azı dişleri görununceye kadar gülümsemiştir. Ebû Davud'un rivayetinde Efendimizin ön dişleri görununceye kadar güldüğü ifâde edilmektedir. Fakat doğrusu, Buhârî'de olduğu gibi azı dişleri görununceye kadar gülümsemiş olmasıdır. Nitekim Ebû Davud'un üstâdlarından Müsedded de başka bir yerde "azı dişleri" ifadesini kullanmıştır. Zâten olayın gelişme tarzrHz. Peygamber'in gülümsemesinin fazlaca olduğuna delâlet eder.
Hadîs-i şerifin delâlet ettiği hükümleri ve bu konulardaki farklı görüşleri de şöylece Özetleyebiliriz:
1. Ramazanda gündüzün bilerek cinsî temâsda bulunan kişinin orucu bozulur ve kendisine keffâret gerekir.. Şa'bî, Saîd b. Cübeyr, Nehâî ve Katâde'nin dışındaki bütün âlimler bu görüştedirler. Yukarıda adını saydığımız âlimler ise, sâdece kazanın gerektiğini söylerler. Fakat, üzerinde durduğumuz hadis ve benzerleri, onların aleyhine delildir.
Ramazan günü unutarak cinsî temâsda bulunanın orucu ise, bozulmaz. Bu cumhurun görüşüdür. Unutarak yemeye ve içmeye benzer.
Ahmed b. Hanbel'e göre, oruç bozulur ve keffâret gerekir. Atâ, Evzâî, Rabîa ve Sevri'ye göre ise, sâdece kaza gerekir.
Bir ramazanda bilerek cinsî temâsda bulunup, bunun keffâretini ödeyen fakat daha sonra temâsda bulunana ittifakla yeni bir keffâret gerekir. Önceki keffâreti ödemeden ikinci defa temâsda bulunana ise, Ebû Hani-fe'ye göre bir; Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre iki keffâret gerekir.
Ramazanda gündüz cima ettikten sonra bunun keffâretini ödemeden, tekrar cima edene tek keffâret gerekir. Bunda ittifak vardır. Ancak birincinin keffâretini ödedikten sonra aynı gün tekrar cinsî temasta bulunursa, Ahmed b. Hanbel'e göre ikinci bir keffâret gerekir. Diğer üç imâma göre bir şey lâzım gelmez.
2. Orucu bozmanın keffâreti, metinde belirtilen üç şeyle (köle azâd etme, iki ay oruç tutma ve altmış fakir doyurma) ve sırayla ödenir. Yâni öncekine gücü yeten kişi, sonrakine geçemez. Herkes istediği ile keffâretini ödeyemez. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Malikîlerden îbn Habîb bu görüştedirler. Hanbelîlerin meşhur görüşü de bu istikâmettedir. İmâm Mâlik ve arkadaşları ise, kulun muhayyer olduğunu, keffâretini bu üç şeyden dilediği İle ödeyebileceğini söylerler. İhtilâfa sebep, bâzı hadiselerde, keffâreti Ödeme yollarının birbirlerine muhayyerlik bildiren "veya" manasındaki ile bağlanmış olmasıdır. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler, kulun keffâreti Ödeme konusunda sırayı gözetmesinin şart olduğuna, üzerinde durduğumuz hadîs de keffâreti ödeme yollarının birbirlerine tertîb bildiren ile bağrlanmış olması ile kail olmuşlardır.
3. Hadîsin zahiri, cinsî temâsda keffâretin sadece erkeğe gerekli olduğunu, kadına keffâretin gerekmediğini gösterir. Hz. Peygamber'in kendisine gelen zâtla konuşmasından bu anlaşılıyor. Evzâî, Hasen el-Basrî ve Şafiî'nin iki görüşünden sahîh olanı budur.
Hattâbî şöyle der; "Hz. Peygamber'in adama keffâreti emretmesi, kadına da onun misli bir keffâretin gerekli olduğunu gösterir. Çünkü şeriat, tahsîse delâlet eden birşey olmadığı takdîrde, ahkâmında bütün insanları eşit tutmuştur. Kasden cinsî temas dolayısıyla erkeğe olduğu gibi kadına da kaza gerektiğine göre, erkeğe olduğu gibi kadına da keffâret gerekir. Bu ulemânın çoğunun görüşüdür. Şâfiî, ikisi için bir keffâret yeterlidir, der. Evzâî de aynı görüştedir. Ancak Evzâî'ye göre, keffâret oruçla ödeniyorsa hem kadının hem de erkeğin iki ay oruç tutmaları gerekir."
Hattâbî, Şafiî ve EvzâTnin Hz. Peygamber'in erkeğe keffâreti emrettiği halde, karısını mevzu bahis etmemesini kendilerine delîl aldıklarını belirterek şöyle der:
"Bana göre, Hz. Peygamber'in kadına âit bir keffâretten bahsetmemesi ona keffâretin olmamasını gerektirmez. Çünkü kadının, hastalık, yolculuk veya zorlanma gibi özür sahibi olması muhtemeldir.'"
Mâlikîlere göre; kadın kendi rızâsı ile cinsî temasa imkân vermişse ona da keffâret gerekir. Kocasının zorlaması ile mecbur kalmışsa, kadının keffâreti de kocasına âid olur.
Hanefî ve Han belilere göre, kadın kocasının zorlamasıyla cinsî temasa imkân vermişse ona keffâret gerekmez. Kendi arzusu ile temasa yanaş-mışsa, Hanefîlere göre ona da keffâret gerekir. Hanbelîlerden bu konuda iki ayrı rivayet gelmiştir.
4. Keffâreti hiçbir şekilde ödeme imkânına sahip olmayandan^ keffâret düşmez, tmkân bulduğu anda ödemek üzere zimmetinde borç olarak kalır. Çünkü hadîste anlatıldığı üzere, cinsî temasda bulunan şahsın bütün mazeretlerine rağmen, Hz. Peygamber "peki öyleyse Allah affetsin" dememiş, keffâreti ödeyebileceği bir imkân çıkıncaya kadar bekletmiştir.
Mâlikîlerden îsâ b. Dinar'a göre, ödeme imkânı olmayan için keffâret düşer. îmâm Şafiî'nin iki görüşünden birisi de böyledir.
Bu hadîse göre keffâret gerektiren şey cinsî temâsdır. Orucu bozan başka şeylerden de keffâret gerekli midir, yoksa keffâret sâdece cinsî temasa mı hastır, konusu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Bu konudaki görüşler, 2392. hadîsin şerhinde gelecektir.[280]

Bazı Hükümler

1. Açıkça söylenmesi çirkin olan konuların, kinaye yolu ile anlatılması caizdir.
2. Ramazanda oruçlu iken gündüz cinsî temâsda bulunana keffâret gerekir.
3. Bir günâh işleyenin pişmanlık duyması ye günâhını affettirme çarelerini araması gerekir.
4. Keffâreti ödeme yolları sırasıyla; köle azâd etmek, iki ay peşi peşine oruç tutmak ve altmış fakiri doyurmaktan birisidir. Bir öncekine gücü yeten bir sonrakine geçemez.
5. Keffâret konusunda zorluk çekene yardımcı olmak gerekir.
6. Keffâret, kudret bulunduğunda edâ edilir.
7. Hîbe ve sadakanın kabulünde dil ile söylemek şart değildir. Fîlen kabz kâfidir.
8. Hakkında dünyevî bir ceza gerektirmeyen konularda, fetva sorana ceza verilmez, azarlanmaz.
9. Azı dişleri görununceye kadar gülmek caizdir.[281]

2391. ...Zührî'den bu (önceki) hadîs mânâ olarak rivayet edilmiştir. Zührî bu rivâyetde şunu da ilâve etmiştir:
"Bu, (hurmayı kendi ailesine yedirmesi) sadece o şahsa özel bir ruhsattır. Eğer bugün bir adam öyle bir şey yapsa, onun için keffâretten kurtuluş yoktur."
Ebû Dâvud dedi ki; "Bu hadîsi, Leys b. Sa*d, Evzâî, Mansûr b. el-Mu'temir ve Irak b. Mâlik, îbn Uyeyne'nin (hadîsinin mânası ile rivayet etmişlerdir. Evzâî, rivayetine (Hz. Peygamberin); "Ve Allah'dan afv dile" (buyurduğunu) ilave etti.[282]

Açıklama

Bundan önceki hadîsin bu metindeki isnâd ile gelen rivâyetinde, Zührî'nin, hadîsin sonuna kendi görüşünü belirten bir ilâvede bulunduğu görülmektedir. Zührî bu ilâvesinde; Rasûlul-lah'ın kendisine gelen kişiye, hurmayı ailesine yedirmesini emredişini, ondan keffâreti düşürme olarak telâkkî etmiş ve bunun o şahsa Özel bir izin olduğunu bildirmiştir. Zührî devamla, bugün bir adamın oruç bozması hâlinde kendisine mutlaka keffâretin gerekli olduğunu söyler.
Zührî'den gelen bu rivayetin tamamı Beyhâkî'nin Sünen'inde mevcuttur, zührî'nin sözü çıkarılınca, önceki numarada geçen hadîsle aynı manaya gelen bu rivayeti burada zikretmeye gerek görmüyoruz.
Münzîrî, Zührî'nin bu sözü için, "Bu, delîli olmayan bir iddiadır," demiştir.
Hattâbî de bu konuda şunları söyler: "Bu, Zührî'nin, ne delîl ne de şâhid getiremediği bir iddiadır. Başkaları da, Hz. Peygamber'in adama hurmayı ailesine yedirmesini emretmesi halinin mensûh olduğunu söylemişler fakat, onun neshine dâir bir haber zikretmemişlerdir. Bu konuda benim duyduğum en güzel söz, Ebû Ya'kûb el-Buveytî'nin şu sözleridir; "Hz. Peygamber'e gelen şahsa, bir köle azâd etmesi gerekli olmuştu. Bu şahsın köle satın alabilecek gücü olmadığı anlaşılınca oruç tut, denildi. Oruca gücü yetmeyince, altmış fakir doyurması emredildi. Yedirecek bir-şey bulamayınca da Hz. Peygamber onun sadaka olarak vermesi için kendisine birşeyler verilmesini emretti. Bunun üzerine adam, Medine'de kendisinden daha muhtaç kimsenin olmadığım söyledi. Hz. Peygamber "sadakanın en efdaii ihtiyatsızlıktan (ihtiyaç fazlasından) olanıdır" buyurdu ve başkalarına tasadduk edip de kendisini ve ailesini ihmâl etmesini uygun görmedi. Adam kendisine verilen yiyecekten ailesinin bir günlük azığı ek-silince, altmış fakire yetmez hale gelmiştir. Böylece o esnada adamdan keffâret düşmüştür. Adam, imkân buluncaya kadar, keffâret zimmetinde borç olarak devam eder. Hadîsde, o şahsa keffâretin gerekmediğine dâir bir işaret mevcut değildir."
Hattâbî'nin naklettiği bu ifâdelerden anladığımıza göre; Zührfnin "bu ruhsat, o zâtın şahsına aittir..." şeklindeki sözlerinin delili yoktur. O zât için bir ruhsat da söz konusu değildir. Hz. Peygamber'e gelen şahıs efendimizin kendisine verdiği hurmadan-önce, ihtiyaç içinde olan ailesinin o günlük yiyeceklerini vermiş, dolayısıyla hurma keffârete yetecek meblâğdan düşmüştür. Böylece imkân bulacağı zamana kadar keffâret ertelenmiştir.
Ebû Davud'un rivayetin sonuna koyduğu ta'likte, önceki rivayetlerden farklı bir ilâve daha göze çarpmaktadır. Bu ilâve de, Evzâî'nin rivâye-tindedir. Buna göre, Hz. Peygamber kendisine gelen zâta, bozduğu orucun keffâret yollarını gösterdikten sonra, "ve Allah'dan af dile" buyurmuştur. Evzâî'nin bu rivayetinden anlaşıldığına göre, keffâretler birer cezadır. İfsâd sebebiyle doğan günâhlara bedel değildirler. Günâhların bağışlanmasına vesile olacak şey tevbedir.
Ebû Davud'un bu ta'likte işaret ettiği hükmü içeren başka bir rivayet 2393 numarada gelecektir.[283]

2392. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, bir adam ramazanda orucunu bozdu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) ona; bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını veya iki ay peşi peşine oruç. tutmasını veya altmış fakiri doyurmasını emretti.
Adam;
(Hiç birine) imkânım yok dedi. Hz. Peygamber;
"Otur" buyurdu. (Biraz sonra) Rasûlullah (s.a.)'e, içerisinde hurma olan bir sepet getirildi. Efendimiz adama;
"Bunu al, sadaka olarak dağıt!" buyurdu. Adam.
Yâ Rasûlallah! Benden daha muhtaç kimse yok, dedi.
Bunun üzerine Hz. Peygamber, azı dişleri görununceye kadar güldü ve;
"Haydi onu sen ye," buyurdu.
Ebû Dâvud dedi ki;
İbn Cüreyc bu hadîsi Zührî'den, Mâlik'in lâfzı ile şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam orucu bozdu. Efendimiz kendisine; “Bır köleyi hürriyetine kavuşturman veya iki ay oruç tutman veya altmış fakir doyurman gerekir'9 buyurdu.[284]

Açıklama

Hadîsin bu rivayetinde, Hz. Peygamber'e gelen zâtın, ramazanda orucnu ne suretle bozduğu açıkça belirtilmemiş sâdece, "orucu bozdu" tâbiri kullanılmıştır. Ulemanın bir çoğu bu ifâdeyi göz önüne alarak, keffâfetin sâdece cinsî yakınlaşmaya has olmayıp, kasdî olan yeme-içmenin de keffâreti gerektirdiğini söylemişlerdir. Hanefî âlimlerinin yanı sıra, Mâlikîler, Evzâî, Zührî, Süfyân es-Sevrî, îshâk, Atâ ve Hasen el-Basrî de bu görüştedir. Ancak Hanefîler kasden yenilen bir maddenin keffâreti gerektirmesi için, o maddenin âdeten gıda veya tedâvî maksadıyla yenilip içilen cinsden olmasını şart koşarlar. Buna göre; hamur yense veya kabuklu ceviz, çakıl v.s. yutulsa Hanefîlere göre, sâdece kaza icâb eder. Keffâret gerekmez.
Bu hadîsten başka Dârekutnî'deki şu haberler de yukarıdaki görüşün delilleri arasındadır.
Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) ramazanda bir gün orucunu bozan kişiye, Zıhâr keffâretini emretmiştir.[285]
Yine Ebû Hureyre'den rivayet edildi ki, bir adam ramazanda gündüzün birşey yedi. Hz. Peygamber kendisine, bir köle azâd etmesini veya iki ay oruç tutmasını veya altmış fakiri doyurmasını emretti.[286]
Sa'd (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e gelip, "Ramazan ayında birgün bilerek orucu bozdum" demiş. Peygamberimiz de; "Bir köle azâd et veya peşi peşine iki ay oruç tut veya altmış fakiri doyur" buyurmuştur.
Yemenin ve içmenin de keffâreti gerektirdiğini savunan bu görüş sahipleri, aklî olarak da görüşlerini şöyle izah ederler;
Kasden yemek içmek, cinsî temasa benzer. Çünkü her ikisinde de ramazanın hürmetine riayetsizlik vardır. Bunlardan cinsî temas keffâreti gerektirdiğine göre yeme-içme de keffâreti gerektirir.
Şafiî ve Hanbelîlerle, Saîd b. Cübeyr, İbn Şîrîn, Nehâî ve Dâvud'ı Zahiriye göre, Ramazanda kasden yeyip içmekter dolayı,keffâret değil, sadece kaza gerekir. Keffâreti gerektiren şey sâdece cinsî münâsebettir. Bunlar, bu babın ilk hadîsi olan Ebû Hureyre hadîsini kendilerine delîl alırlar. Hatırlanacağı gibi o hadîste söz konusu olan şahıs »orucunu cinsî temasla bozmuş ve Hz. Peygamber kendisine keffâreti emretmiştir. Bu görüşte olanlar; mutlak olarak, orucunu bozduğu için kendisine keffâretin emredildiğini bildiren hadîslerdeki oruç bozmayı cinsî münâsebetle kayıtlamışlardır. Yânî o .hadîslerde anılan' oruç bozma da cinsî temasla olmuştur derler. Yine bu görüşte olanlar, keffâretin kıyâsa aykırı olarak hadîsle sabit olduğunu ve hadîste keffârete sebep olan hadisenin cinsî temas olduğunu belirterek, hadîsin temas etmediği konularda keffâretin olmadığını söylerler. Karşı görüş sahiplerinin oruca hürmetsizlik konusunda yemeyi içmeyi cinsî temasa benzetmelerini de kabul etmeyerek bunların aynı seviyede tutulamayacağını belirtirler.
Ancak şunu da unutmamak gerekir ki yeme içmeden dolayı keffâreti gerekli görenler bu hükme sâdece kıyâs yoluyla gitmemişler, aksine onlar da hadîse dayanmışlar, fakat kıyâsla görüşlerini takviye etmişlerdir.
Hanefî Mezhebinin büyük fakîhlerinden Serahsî, Mebsût adındaki meşhur eserinde yeme içmeden dolayı keffâreti izah ederken şöyle der;
"Bizim delillerimiz şunlardır;
Ebû Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadîse göre, bir adam,
Ramazanda orucu bozdum demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Hastalık ve yolculuk olmadan mı?" diye sormuş, adamın,
Evet cevâbı üzerine;
"Bir köle azâd et" buyurmuştur. Ebû Davud'un zikrettiğine göre, bir adam,
Ramazanda bir şey içtim, demiş, Hz. Ali de;
Keffâret ancak; yeme içme ve cinsî birleşmeden dolayıdır, demiştir. Biz keffâreti, kıyasla değil, nassı delîl alarak gerekli görüyoruz."
Ebû Davud'un, hadîsin sonuna aldığı ta'lîk, benzer ifâdelerle İmâm Mâlik'in Muvatta'ında ve Beyhâkî'nin Sünen'inde de mevcuttur. Bu rivayetlerde orucu bozan kişinin keffâretinde izleyeceği yol için bir sıra öngörülmemiş, muhatap bu üç şeyden birisini yapmakta muhayyer bırakılmıştır. Çünkü oruç keffâreti olan, köle azâd etme, iki ay oruç tutma ve altmış fakiri doyurma lafızları, birbirine "veya" manâsına gelip, muhayyerlik ifâde eden, ile bağlanmıştır. Aslında hadîs metninde de bu anlayışa sevkedecek bir ifâde tarzı vardır. Ancak keffâreti edada sıranın şart olduğuna delâlet eden hadîsler karşısında, bu rivayetler pek kuvvetli bulunmamış olacak ki Malîkîlerden başka bu görüşü benimseyen olmamıştır.[287]

Bazı Hükümler

l. Omcu bozan herhangi bir şeyin ramazanda kasden ve özürsüz olarak yapılması halinde, keffâret icâb eder.
2. Oruç bozmanın keffâreti sırasıyla köle azâd etmek, iki ay oruç tutmak ve altmış fakiri doyurmaktır.[288]

2393. ...Ebû Hureyre (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ramazanda orucunu bozan bir adam Peygamber (s.a.)'e geldi..." Ebû Hureyre bu (önceki) hadîste geçenleri haber verdi. Ancak bu rivayette o şunları söyledi: "Rasûlullah'a içerisinde onbeş sa' kadar hurma olan bir sepet getirildi. (Hişâm'ın rivayetine göre Ebû Hureyre devamla Hz. Peygamber'in) şu sözlerini de ekledi: "(Bu hurmayı) hem kendin ye, hem de ailene yedir. Bir gün oruç tut ve Allah'dan af dile."[289]

Açıklama

Bu hadîs Ebû Hureyre'den nakledilen, bundan Önceki hadîsin başka bir isnâdla gelen farklı bir rivayetidir. Metinde

görüldüğü gibi bu rivayette ötekinden farklı olarak Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'e getirilen sepetteki hurmanın takriben on beş sa' olduğunu belirtmiş ve Hz. Peygamber'in, adama hurmayı verdikten sonra: "Ona ye ve ailene yedir, bir gün oruç tut ve Allah'dan af dile" buyurduğunu eklemiştir. Bezlû'l-mechûd sahibi Hz. Peygamber'den nakledilen bu son cümleyi ekleyenin râvîlerden Hişâm b. Sa'd olduğunu söyler. Tabîî bu, Ebû Hureyre'den nakil yoluyladır. Çünkü sahâbî râvî bildirmezse, Tebeu't-tâbiînden sonra olan bir ravînın, Hz. Peygamber'in sözünden haberdâr olması mümkün olmaz.
Yukarıda da temas edildiği gibi bu haber bundan önce geçen hadîsin farklı bir rivayetidir. Ancak bu hadîsin rivayetlerinin çoğunda ve en sahîhlerinde, ne hurmanın miktarı ne bir gün oruç ne de Allah'dan af dileme bahis konusudur. Fakat İmâm Mâlik'in Muvatta'mda bir gün oruç tutulmasını bildiren.Saîd b. el-Müseyyeb'den mürsel olarak (sahabe anılmadan) nakledilmiş bir hadîs mevcuttur. Bu haber şu manadadır:
"Bir bedevi, bağrına vurarak, saçlarını yolarak ve kul mahvoldu diyerek Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah (s.a.) kendisine:
"Bu halin ne?" diye sordu.
Ramazanda oruçlu iken aileme yaklaştım.
"Bir köle azâd edebilir misin?"
Hayır,
"Bir deve kurban edebilir misin?"
Hayır.
"(Öyleyse) otur."
Hz. Peygamber'e bir hurma sepeti getirildi. Efendimiz;
"Bunu al, fakirlere dağıt."
Benden daha muhtaç kimse yok.
"Öyleyse onu ye ve bozduğun günün yerine bir gün oruç tut."[290]
İbn Mâce'de de yine Saîd b. el-Müseyyeb'in Ebû Hureyre'den naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber'in, "Onun yerine bir gür oruç tut" buyurduğu belirtilmektedir.[291]
Bu hadîsler ramazanda bilerek, orucunu bozan kişiye keffâretin yanı-sıra o gününü de kaza etmesi gerektiğine-delâlet etmektedir. Dört mezhebin de görüşü bu merkezdedir, tmâm Şafiî'den, kazanın gerekmediği şeklinde bir rivayet nakledilmişse de bu zayıftır.
Evzâî'ye göre, keffâret, köle azadı veya fakir doyurarak ödenmişse, orucun bozulduğu gün kaza edilecektir, tki ay oruçla ödenirse kazaya gerek yoktur.
Üzerinde durduğumuz metinde diğer rivayetlerden farklı olarak önce de bildirildiği gibi Hz. Peygamber'e getirilen sepetteki hurmanın on beş sa' kadar olduğu da belirtiliyor. Şâfiîler bunu esâs alarak, keffâretin fakire tasadduk ile yapılması halinde, her fakir için bir müdd olmak üzere altmış fakire sadaka verileceğini söylemişlerdir. Çünkü bir sa' dört müd-dür. O zaman on beş sa' altmış müd eder. Gelen hurma onbeş sa' olduğuna göre, altmış fakirden her biri için bir müdd düşer.
Hattâbî; îmâm Şafiî'nin bu görüşünü verdikten sonra şöyle der: "...ancak Seleme b. Sahr ve Evs b. Sâmit'in, keffâret-i zıhar konusundaki haberlerinde rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber onlardan birine, altmış fakire bir vesk mikdârı yedir (tasadduk et) buyurmuştur." Bir vesk de altmış sa' eder. Bir başka haberde de Hz. Peygamber'e bir sepet getirildiği bildirilir. Muhammed b. İshâk b. Yesâr rivayetinde bu sepeti otuz sa' ile izah etmiştir. Her ne kadar Ebû Hureyre'nin hadîsindeki râvîler daha meşhur iseler de, bu haberlerin râvîleri de kusursuzdur. İhtiyatlı olan, günlük keffâreti bir müdde inhisar ettirmemektir. Çünkü Rasûlullah'a getirilen sepetteki tahmin edilen on beş sa' hurmanın hükümde, vâcîbin tamamından az olması muhtemeldir. Efendimiz, ona imkân bulduğu zaman keffâ-retin tamamını ödemek üzere şimdilik o hurmayı dağıtmasını emretmiş olabilir. Bu, bir kimseye altmış dirhem borcu olduğu halde onbeş dirhem getirip "şunu al" demeye benzer. Bunun manâsı; onbeş dirhem alınca geriye kalandan kurtuldum demek değildir."
Hattâbî'nin bu sözlerinden onun da günlük keffâret miktarının bir sa' olduğu görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır. Bu konuda mezheplerin görüşleri babın ilk hadîsinin açıklamasında geçmiştir.[292]

Bazı Hükümler

1. Oruç keffâreti sadaka ile ödenecekse, altmış fakır için on beş sa verilecektir.Bu, Şafiilerin görüşüdür.
2. Oruç bozmanın keffâretinin yanısıra bozulan günün orucu kaza edilecektir.
3. Orucu bozan kişi, kaza ve keffâretle iktifa etmeyip, tevbe istiğfar etmelidir.[293]

2394. ...Peygamber (s.a.)'ın hanımı Aişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir adam ramazanda mescidde olan Rasûlullah (s.a.)'e gelip;
Yandım! Yâ Rasûlallah! dedi.
Peygamber (s.a.) derdinin ne olduğunu sordu. Adam;
Aileme yaklaştım, dedi. Hz. Peygamber;
"Öyleyse sadaka ver!" buyurdu. Adam;
Vallahi benim hiçbir şeyim yok ve ona gücüm yetmez, dedi.
Peygamber (s.a.):
"O halde otur." buyurdu.
Adam oturdu. O böyle beklerken, üzerinde yiyecek olan eşeğini süren bir adam çıkageldi. Rasûlullah (s.a.);
"Biraz evvelki yandım diyen nerede?" buyurdu. Adam ayağa kalktı, Peygamber (s.a.);

"Bunu sadaka olarak dağıt." buyurdu. Adam
Bizden başkasına mı? Yâ Rasûlallah! Vallahi biz açız, hiçbir şeyimiz yok!., dedi. Peygamber (s.a.)
"(Haydi) onu siz yeyiniz." buyurdu.[294]

Açıklama

Bu babın ilk hadîsinde işaret edildiği gibi Ebû Hureyre (r.a)'mn rivâyetindekî "helak oldum" şeklindeki ifâde bu hadîste "yandım" olmuştur. Bu ifâde Türkçe'de olduğu gibi üzüntüyü gerektiren veya sonunda cehennemde yanmaya sebep olacak olan davranışlar için kullanılmıştır.
Hz. Aişe'nin bu rivayetine göre, Peygamber (s.a.) kendisine gelen şahsa orucu bozma keffâreti olarak, (köle azâd etme ve iki ay orucu tutmayı hiç anmadan) doğrudan doğruya sadaka vermesini emretmiştir. Bâzı âlimler bu rivayeti göz önüne alarak, ramazan günlerindeki cinsî temâsdan dolayı gerekli olan keffâretin sadece fakir doyurmak veya sadaka vermekle ödeneceğini söylemişlerdir. Ancak bu rivayet, muhtasar olduğu için böyle bir görüşe mesned olması mümkün değildir. Rivayetin tamamı, İbn Hu-zeyme'nin Sahih'inde Buhârî'nin Tarih'inde ve Beyhâkî'de şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a.) Medîne'deki Fâri'in gölgesinde iken kendisine Benî Be-yâda Kabîlesi'nden bir adam gelip; .
Yandım, ramazanda aileme yaklaştım dedi. Hz. Peygamber;
"Bir köle azâd et" buyurdu. Adam;
Onu bulamam dedi. Efendimiz bu sefer;
"Altmış fakir doyur" buyurdu..."[295]
Beyhâkî, "Bu rivayetteki ilâveler, Ebû Hureyre'nin zabtının daha sahîh olduğuna delâlet eder" der. Bilindiği gibi, Ebû Hureyre'nin rivayetinde, iki ay oruç da emredildiği halde, Hz. Aişe'den gelen rivayette mevcut değildir.
Ebû Hureyre'nin rivayeti ile Hz. Aişe'nin rivayetinde anlatılan hâdise aynıdır. Beyhâkî'nin de işaret ettiği gibi, Ebû Hureyre, Hz. Aişe'nin zaptedemediği bâzı şeyleri zaptetmiştir. Bu bakımdan, bu konuda delîl olacak olan hadîs, Ebû Hureyre'nin rivayetidir.[296]

Bazı Hükümler

Bu rivayetten, öncekilerden farklı olarak iki mes'ele daha çıkartılabuır:
1. Fetva vermek maksadıyla camide oturulabilir.
2. Bir kimseye yemîn teklîf edilmeden, yemîn etmesi caizdir.[297]

2395. ...Muhammed b. Avf, Saîd b. Ebî Meryem, İbn Ebfz-Zînâd, Abdurrahman b. el-Haris, Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr, Abbâd b. Abdullah senediyle, Aişe (r.anhâ)'dan önceki hadîse rivayet edilmiştir. Bu rivayette Hz. Aişe, "İçerisinde yirmi sa' olan bir sepet getirildi" demiştir.[298]

Açıklama

Abdurrahman b. el-Hâris'den gelen bu farklı rivayette Hz. Aişe, Rasûlullah'a gelen sepetin yirmi sa' miktarında olduğunu söylemiştir.
Hasen el-Basrî bu rivayete dayanarak, vâcîb olan keffâretin, kırk kişiyi doyurmak olduğunu ve her fakire yarım sa' verileceğini söyler.
Ancak her ne kadar bu'rivayet Buhârî'nin Târih'inde varsa da zayıftır. Çünkü senedindeki, Abdurrahman b. el-Hâris tenkîd edilmiştir.
Bu rivayetin sahîh olduğu kabul edilirse o zaman, farklı rivayetlerin arası şu şekilde te'lîf edilebilir: Gelen sepetteki hurma aslında yirmi sa' olup, orucunu bozan şahsa onbeş sa' verilmiş olabilir. Üstelik bunun bir takdîr farkı olması da mümkündür. Yâni sepetin, bâzıları yirmi sa'hk, bazıları da onbeş sa'hk olduğunu tahmîn etmiş olabilirler. Ama her hal-ü kârda, gelen hurmanın onbeş sa' ve dağıtılacak fakir sayısının altmış olduğu daha kabule şayandır. Çünkü bunu ifâde eden hadîsler daha çoktur.[299]

38. Kasden Oruç Bozan Hakkındaki Ağır Tehdîd

2396. ...Ebû Hureyre (r.a.) "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu." demiştir:
"Bir kimse, Allah'ın tanıdığı bir ruhsat olmadan, ramazanda bir gün orucunu bozarsa, bütün ömrün (yılın) orucu o günün yerini tutmaz."[300] buyurdu.[301]

Açıklama

Bu hadîs, ramazanın ve ramazanda tutulan orucun fazîletine delâlet etmektedir. Maksat, ramazanda bozulan orucun kazasının mümkün olmadığı değil, ramazandaki fazilet ve bereketin hasıl olmadığını ifâde eder. Gerçi hadîsin zahirî manâsını alıp, bozulan orucun kazasının mümkün olmadığını söyleyenler varsa da bu görüş pek tutunamamıştır.
Âlimler arasında, bozulan bir orucun kazasının üç günde, on iki günde, otuz günde hattâ bin günde mümkün olduğu

söyleyenler olmuşsa da bu görüşlerin hepsinin dayanakları çok zayıftır.
Bu konuda alınacak sağlam görüş, dört mezhep imamının görüşüdür. Bilindiği gibi mezhep imamlarının ittifakı ile, bilerek ve kasden orucunu bozan kişiye o günün kazası gerekir. Hangi çeşit bozmaların keffâreti gerektirdiği konusunda farklı görüşler vardır. Ayrıca, orucun hürmetine riâyet edilmediği için tevbe istiğfar edilmelidir. Tabiî bunlarla ramazanda kaçırılan savâbın telâfisi mümkün değildir. Zâten hadîs-i şerîfte ifâde edilen de budur. Ama kişinin oruç borcu ödenir.[302]

Bazı Hükümler

1. İbâdeti vaktinde yapmanın fazîleti büyüktür.
2. Kasden orucu bozmanın günahı büyüktür.
3. Ramazanda bozulan bir orucu, fazilet ve bereket açısından ömür boyu tutulacak oruç karşılamaz.[303]

2397. ...(Bu hadisin), Âhmed b. Hanbel; Yahya b. Saîd'den, Yahya: Süfyândan, Süfyân; Habîb'den, o; Umâra'dan, Umara da İbn'ül-Mutavvıs'dan rivayet etmişlerdir:
(Habîb b. Ebî Sabit); İbnü'l-Mutavvis'le karşılaştım, bana babası vasıtasıyla Ebû Hureyre (r.a.)'den, Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi, diyerek İbn Kesîr ve Süleyman'ın (bundan önceki) hadîslerinin bir benzerini rivayet etti.
Ebû Dâvud dedi ki:
"Süfyân ve Şu'be'den "İbnu'l-Mutavvis mi yoksa Ebu'l-Mutâvvis mı olduğunda ihtilâf edildi."[304]

Açıklama

Bundan önce, Süleyman b. Şû'be ve Muhammed b. Kesîr tarafından Musannif a gelen hadîsin bir benzeri de Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilmiştir. Bu rivayet işte buna işaret için kitaba alınmıştır.
Ebû Davud'un hadîsin sonuna aldığı ta'likten anladığımıza göre, râ-vîler hadîsin senedinde zikredilen bir zâtın Îbnü'l-Mutavvıs mı yoksa Ebû'l-Mutavvıs mı olduğunda Şu'be b. el-Haccâc ve Süfyân es-Sevrî'den rivayetlerinde ihtilâf etmişlerdir. Süleyman b. Harb rivayetinde; "Şu'be'den o da İbnü'l-Mutavvıs'dan", Muhammed b. Kesîr ise, "Şûbe'den o Ebû'l-Mutavvıs'dan" demiştir. Yahya b. Saîd de, 'Sufyân'dan, o İbnu'l-Mutavvıs'dan "Muhammed b. Beşşâr ise, Süfyândan, o da Ebû'I-Mutavvıs'dan" demişlerdir. Yânı bâzı râvîler Şube ve Süfyân'ın hadîsi İbnü'l-Mutavvıs'dan işittiğini söylerken, bâzıları Ebü'l-Mutavvıs'dan işittiklerini söylemişlerdir.[305]

39. Unutarak Yiyen Oruçlunun Durumu

2398. ...Ebû Hüreyre (r.a)'dan; demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e geldi ve; ' "-Yâ Rasûlallah! Ben oruçlu iken unutarak yedim, içtim" dedi, Rasûlullah (s.a.);
"Sana Allah yedirip, içirdi."[306] karşılığım verdi.[307]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "Hasen-sahih" demiştir. Peygamber (s.a.)'in, oruçlu olduğunu unutarak yeyip içen şahsa "sana Allah yedirdi, içirdi" buyurması, unutarak yeyip içmenin orucu bozmadığına delâlet etmektedir. Yedirme, içirme fiilleri de doğrudan doğruya Allah'a nisbet edilmiştir. Zira kulun unutma konusunda hiçbir ihtiyarı yoktur. Dolayısıyle unutarak yapılan bir hareket cinayet sayılmaz. Ama kişinin kendi ihtiyarı ile yaptıkları, zahirî olarak kula nisbet edilir. Âlimlerin büyük çoğunluğu, bu hadisi delil kabul ederek yeme, içme ve cinsî temas gibi orucu bozan herşeyin unutularak yapılması ile orucun bozulmayacağını söylemişlerdir. Hanefî ve Şafiî mezhebleri ile Hasen el-Basrî Mücâhid, Evzâî, Ebu Sevr, Atâ, Tavus ve İbn Ebî Zi'b bu görüştedirler.
imam Malik ve Râbia b. Ebî Abcfirrahman'a göre ayırım yapılmadan tüm orucu bozan şeylerin unutularak yapılması orucu bozar ve sadece kazayı gerektirir. Bunlar imsakin orucun rüknü olma noktasından hareketle "nasıl ki namazın unutularak da olsa bir rüknü terkedildiğinde namaz sahih olmazsa, unutularak bozulan günün orucu da sahih olmaz" derler. Bu görüşte olanlar açıklamakta olduğumuz hadis ve benzerleri için, "Bunlar âhad haberlerdir kaideye muhaliftirler" derler. Ancak bu tasvib edilmeyen bir gerekçedir. Çünkü hadis, oruç konusunda başlıbaşına bir kaidedir.
Bazıları bu hadisteki, "Sana Allah yedirip içirdi" ifâdesinin nafile oruçlarla ilgili olduğunu, bazıları da bu ifadenin, "Allah sana bu fiilinden dolayı günah yazmaz" anlamına geldiğini söylerler. Fakat bu anlayışda unutarak yemenin, orucu bozacağı görüşünü takviye etmez. Çünkü ramazanda, unutarak yeme ve içmenin orucu bozmayacağını ifade eden başka hadisler bulunmaktadır;
Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Ramazan ayında unutarak orucu bozan kişiye kaza da keffâret de gerekmez."[308]
"Ahnıed b. Hanbel, Ata ve İbn Mâcişûn'a göre, unutarak yemek içmek orucu bozmaz ama unutarak cinsi temasda bulunmak orucu bozar ve hem kaza hem de keffâreti gerektirir. Bunlar bundan önceki babda geçen Ebu Hureyre hadisine dayanırlar. Hadisi delil alış tarzları şudur: "Hanımıyla cinsî temasta bulunup da bunu haber veren şahsa Hz. Peygamber bilerek mi yoksa unutarak mı olduğunu sormadan doğrudan doğruya keffâreti emretmiştir. Şayet bilerek yapılan temasla unutarak yapılan arasında fark olsaydı, Rasûlullah bunu araştırırdı. Evet imam Ahmed'in meseleye bakışı böyledir. Ancak bu delil de kuvvetli

değildir. Çünkü Efendimize gelen şahsın "mahv oldum" veya "yandını" demesi, onun bilerek temas kurduğunu gösterir. Ayrıca hadisin bir rivayetinde Rasûlullah'ın "Allahtan af dile" buyurduğu da kayd edilir. Bu da o şahsın bile bile cinsî temasda bulunduğunu gösterir. Çünkü tevbe ve istiğfar ancak bilerek işlenen günâhlardan dolayı gerekir.[309]

Bazı Hükümler

1. Allah kullarına lutüfkardır.
2. Unutularak yeme, içme ve cinsi münasebette bulunmak orucu bozmaz.[310]

40. Ramazan Orucunun Kazasını Geciktirmek

2399. ...Aişe (r.anha) şöyle demiştir:
"Benim ramazandan oruç borcum olurdu da Şaban gelinceye kadar onu kaza edemezdim."[311]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre Aişe (r.anha) özrü dolayısıyla Ramazanda tutamadığı oruçlarını ancak ertesi ramazandan önceki Şa'bari ayında kaza edebiliyormuş. Buna sebeb Aişe (r.an-ha)'nm, Peygamber (s.a)'in ihtiyaçlarıyla meşgul olması, bütün benliğini onu memnun etmeye adamasıdır. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde Yahya b. Said, Hz. Aişe'nin şabana kadar kazayı geciktirme sebebinin, onun Hz. Peygamber'in hizmetiyle meşguliyeti olduğunu söylemektedir.
Aişe (r:anha)'nm, orucunu kaza etmek için Rasûlullah'tan izin istediği takdirde onun izin verip kendisine ihtiyaç duyduğunda buna imkân bulamamasından korktuğu için izin istememesi de mümkündür.
Orucunu Şaban ayında kaza etmesi ise iki türlü izah edilebilir:
1. Şabanda Hz. Peygamber de her aydakinden daha çok oruç tutardı. Dolayısıyla o oruçlu iken Hz. Aişe de borcunu kaza ediyordu.
2. Yeni Ramazana az bir zaman kaldığı için artık mecburen kaza ediyordu.
Gerçi yukarıya'yazılanlardan ramazanda geçirdiği orucu ancak Şabanda kaza edebilenin sadece Hz.Aişe olduğu şeklinde bir izlenim ortaya çıkabilir. Fakat vakıa böyle değildir. Durum diğer hanımları için de aynıdır. Nitekim Sahih-i Müslim'deki bir rivayette Hz. Aişe, ramazanda oruçlarını tutamayan Peygamber hanımlarının ancak Şabanda oruçlarını kaza edebildiklerini söylemektedir.
Hadis-i şerîf, ramazanda tutulamayan orucun kazasının bir özür anında Şa'bana kadar geciktirmenin caiz olduğuna açıkça delâlet etmektedir. Alimler bukonuda görüş birliği içindedirler. Yine Hz. Aişe'den Tirmizînin rivayet ettiği şu hadis de aynı hükme delâlet etmektedir: "Ramazandan borcum olan orucu ancak Şabanda kaza edebilirdim. Hz. Peygamberin vefatına kadar durumum böyleydi."
Herhangi bir meşru özür olmadığı halde orucun kazasını geciktirmenin hükmü ise, âlimler arasında ihtilaflıdır:
Cumhur-u ulemâya göre; Ramazanda hastalık, hayız, sefer (vs.) gibi meşru bir mazeret dolayısıyla oruç tutulmamışsa kazanın geciktirilmesi caizdir. Fakat ertesi ramazandan önce borç olan oruçların tutulabileceği kadar bir zaman kaldığında o andan itibaren hemen kaza etmek gerekir.
Şafîîlere göre, ramazanda oruç özürsüz olarak terkedilmişse ramazandan sonra derhal kaza edilmelidir.
Hanefilere göre ise, ister özürlü veya özürsüz, ramazanda tutulamayan oruç ölünceye kadar kaza edilebilir. Bu her hangi bir zamanla kayıtlı değildir. Ancak kişinin orucu kaza etme azminde olması gerekir.
Davud-ı Zahiri'ye göre ise, ramazanda özürlü veya özürsüz terkedilen orucun derhal kaza edilmesi gerekir.
Ramazanın kazasında "süreklilik şartı var mıdır, yoksa peyderpey kaza edilebilir mi?'* konusu da ihtilaflıdır. Cumhura göre Peyder pey kaza edilebilir. Yani bir ay borcu olan kişi üç gün tutup beş gün tutmadan veya başka şekillerde borcunu kaza edebilir. Çünkü âyet-i kerimede ramazanda tutulmayan oruçların diğer günlerde kaza edilebileceği belirtilmiş, sıradan ve süreklilikten söz edilmemiştir.
Dârekutni'nin Ibn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber Ramazanın kazası sonunda "istersen ayn ayrı günlerde, istersen peşi peşine tut" buyurmuştur.
Hz. Ali, Aişe, îbn Ömer, Urve b. Zübeyr, Hasen el-Basrî ve Dâvud-i Zâhirî'den, kazada sürekliliğin şart olduğu rivayet edilir. Dârekutnî ve Bey-hakî de Ebû Hureyre'den bu görüşü destekleyen bir hadis rivayet etmekte iseler de hadisin isnadındaki Abdurrahman b. İbrahim zayıftır. Dolayısıyla bu hadis delil olmaya elverişli bulunmamıştır.
Üzerinde durduğumuz hadisde ramazanın kazasının Şabana kadar geciktirilmesi konu edilmektedir. Peki ertesi ramazan girdiği halde kaza edil-memişse durum ne olacaktır?
Hanefilere göre borç orucun kazası zamanla kayıtlı olmadığı için ramazandan sonra kaza edilir. Bu gecikmenin başkaca bir cezası yoktur.
İmam Şafiî, Mâlik, Ahmed, Tavus, Hasen el-Basrî, Nehâî, ve Evzâî gibi ulemaya göre yolculuk, hastalık vs. gibi bir özür sebebiyle kaza edilememişse ramazan orucu tutulur, ramazan bittikten sonra eskiden kalma borç kaza edilir. Bu geciktirmeden dolayı da fidye gerekmez.
İbn Abbas, İbn Ömer, Said b. Cübeyr ve Katâde'ye göre ise, giren ramazan tutulur, eski borcu için fidye verilir. Artık kaza edilmez.
Eğer geçmiş orucun kazası özürsüz olarak geciktirilmiş ve daha kaza edilmeden ertesi ramazan girmişse, İbn Abbas, Ebû

Hureyre, Atâ b. Ebî Rabah, Zührî, Evzâî, Malik, Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve îmam Şafiî'ye göre, kişi ramazan orucunu tutar, sonra borcu olan orucu kaza eder ve borcu olan her bir gün için bir müd(sa'ın dörtte biri) yiyecek maddesi fidye verir.
Fidye konusunda Hz. Peygamber'den duyulmuş bir hadisi mevcut değildir. Ancak sahabilerden nakledilen eserler va'rdır. Bunlardan Dârekut-nî'nin rivayetine göre tbn Abbas şöyle der: "Bir ramazanın orucunu diğer ramazan gelinceye kadar ihmal eden kimse yetiştiği ikinci ramazanın orucunu tutsun, sonra geçirdiğini kaza etsin ve her gen üçin bir fakire yemek yedirsin."[312]

Bazı Hükümler

1 . Aişe (r.anha)'nın sene içerisinde nafile oruç tutmadığı anlaşılmaktadır.Çünkü o, Hz.Peygamber'in hizmetinde kusur etmemek için farz olan kaza borcunu bile Şaban ayına kadar geciktirdiğine göre nafile oruç tutmadığı açıkça bellidir.
2. Tutulamayan bir ramazan orucunun kazası fevrî değildir.Zaman içerisinde kaza edilebilir.[313]

41. Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Kimsenin Durumu

2400. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur.
"Bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, velisi onun yerine orucunu tutar."[314]
Ebû Dâvud, "Bu nezir hakkındadır ve bu Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür" dedi.[315]

Açıklama

Peygamber (s.a.) üzerinde oruç borcu olarak Ölen kişinin orucunu velisinin tutacağını bildirmiştir.
Veli: Fıkıh terimi olarak, velayet hakkına sahip olan yani, başkası hakkında söz sahibi olan kişiye denir. Velilik, yakınlık sırasına göre önce baba tarafından olan akrabaya sonra da ana tarafından olan akrabaya geçer. Sarihlerden kimi burada kastedilen velinin, asabe (baba tarafından olan akraba) olmasa bile, her türlü akraba olduğunu söylerler. Bazıları ise, veli ile sadece asabenin, bazıları da vârisin kast edildiği görüşündedirler.
Bazı nüshalarda kişinin ölümünden sonra velisi tarafından tutulacak olan orucun nezir orucu olduğu Ebû Dâvud tarafından ifâde edilmiştir. Ancak ulemanın büyük çoğunluğu bu orucu sadece nezre tahsis etmemekte, ramazan, keffâret ve nezir gibi farz veya vâcib oruçların tümüne şâmil olduğunu söylemektedirler. Fakat bazıları, "velinin oruç tutması"nı hakiki manasına aldıkları halde, bazıları bunun fidye vermek veya fakir doyurmakla olacağını söylerler. Şimdi bu görüşlerin sahiplerini ve delillerini ele alalım:
Ebu Sevr, Tavus, Hasen el-Basrî, Zührî, Katâde, Hammad b. Süleyman ve Leys b. Sa'd ile imam Şafiî'nin evvelki görüşüne göre, bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, velisi onun yerine oruç tutabilir. İmam Şafiî, bu görüşünü hadisin sıhhatine bağlayarak şöyle demiştir: "Benim söylediğimin hilâfına Hz. Peygamber'den bir hadîs sabit olmuşsa, beni taklid etmeyiniz, hadisi alınız" Bu görüşün delili, üzerinde durduğumuz hadisin zahiridir.
Zahirî mezhebi âlimlerine göre, ölenin orucunu velisinin tutması vâ-cibtir. Bunlar hadisteki "onun yerine velisi tutar" ifâdesinin emir manasında olduğunu söylerler.
Hanefî ve Maliki mezheplerine, imam Şafiî'nin sonraki görüşüne, Ev-zâî ve Sevriye göre ise, ölenin yerine hangisi olursa olsun, oruç tutulamaz. Çünkü oruç bedenî bir ibâdettir..Namazda caiz olmadığı gibi oruçta da niyabet caiz değildir. Hz. Peygamberin bu hadisindeki "Velisi onun yerine oruç tutsun" sözünü, "velisi onun yerine oruç yerine geçecek bir şey yapsın" diye anlamışlardır. Üstelik bir çok hadiste Peygamber (s.a.) hiç kimsenin başkasının yerine oruç tutmayacağım bildirmiştir. Şimdi bu manadaki hadislerden bir kaçını görelim:
İbn Abbas (r.a.)'dan Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kimse kimsenin yerine namaz kılamaz ve kimse kimsenin yerine oruç tutamaz." (Nesâî Sünen-i kebirinde rivayet etmiştir.)
İbn Ömer, Rasûlallah'ın şu sözünü nakleder:
"Bir kimse üzerinde ramazan orucu borcu olduğu halde ölürse, onun için her günün yerine bir fakir doyurulsun."[316]
Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Ölülerinizin yerine oruç tutmayınız, onların adına yemek yediriniz, (sadaka veriniz)".
Görüldüğü gibi bu hadisler ve buraya almadığımız aynı manadaki bir çok haber, ölenin yerine oruç tutulamayacağını fakat sadaka verilebileceğini bildirmektedirler.
Hanefilere göre oruç borçlusu olarak ölen kişi ölmeden önce borcunu kaza etmeye ister muktedir olsun ister olmasın vasiyet etmişse, velisi her gün için bir fitre mikdarı sadaka verecektir. Vasiyet etmemişse, dilerse verir, dilemezse vermez. Ama vasiyette bulunması onun için vâcibtir.
İmam Malik'e göre verilecek sadakanın miktarı hergün için bir müd'dür.
Şafiîlere göre bir kimsenin kaza borcu bulunur veya oruç nezreder fakat hastalık vs. gibi meşru bir özür sebebiyle orucunu kaza edemeden ölürse, kendisine fidye lâzım gelmez, Allah katında mes'ul da olmaz, ama borcunu ödeyebilecek durumda olduğu halde, orucunu tutmadan ölecek olursa, ister vasiyet etsin ister etmesin, mirasından hergün için bir müd miktarı sadaka verilir. Verilecek sadaka o memleket ahalisinin beslendiği ana gıda maddesinden olur. Şafiî'nin sonraki görüşüne uymamasına rağmen Şafiîlere göre, ölenin akrabalarından biri veya onun izni ile bir başkası, ölenin borcu olan her gün için oruç tutabilir. Nevevî Minhac'da Şafiî'nin ilk görüşünün daha sahih olduğunu söyler.
Ahmed b. Hanbel, İshak ve Ebü Ubeyd'e göre, ölenin oruç borcu nezirden dolayı ise, velisi o orucu tutar. Ramazan orucu

ise, hergün için bir müd miktarı fakirlere sadaka verir. Bunlara göre ibâdetin hafifliğine göre niyabet câzidir. Nezir ramazan orucundan daha hafif olduğu için nezirde niyabet caiz olur, ramazan orucunda olmaz. Ayrıca bunlar Sahihi Müslim'deki İbn Abbas'dan gelen şu hadisi de görüşlerine delil gösterirler:
Bir kadın Peygamber (s.a.)'e; "Benim annem, üzerinde nezir orucu borcu olduğu halde öldü. Onun yerine oruç tutayım mı?" diye sordu .Efendimiz:
"Annenin birine borcu olsa ödemez misin?" buyurdu. Kadın:
Evet, (öderim) dedi. Bunun üzerine Rasülallah (s.a.):
"Annenin yerine oruç tut" cevâbını verdi.
Ancak ulemâ bu hadisin muzdarip oludğunu söyleyerek[317] hüccet olmaya elverişli saymamışlardır. Buharî'deki aynı manayı ifâde eden haberler de aynı kaynaktan geldikleri için onlar da muzdarib kabul edilmiştir. Buharı şârihi Aynî bazı kişilerin hadisteki ızdırabın, hadisin delil olmasına mâni teşkil etmediğini söylediklerini hatırlatarak "nasıl manî olmaz, ızdı-rab bir vehmin eseridir, vehm ise, hadisi zayıflatan âmillerdendir" der.[318]

Bazı Hükümler

Bir kimse oruç borcu olduğu halde ölürse, yakın akrabası onun yerine oruç tutar. Konu ihtilaflıdır. Tafsilat açıklamada geçmiştir.[319]

2401. ...tbn Abbâs (r.anhuma)'dan; demiştir ki: Bir adam ramazanda hastalanır, sonra orucunu tutmadan ölürse[320] onun yerine yemek yedirilir, (sadaka verilir). Artık onun kazası yoktur. Eğer kişinin nezir borcu varsa velisi onu kaza eder.[321]

Açıklama

Bu eserde İbn Abbas, nezirle ramazan orucu arasını ayırmakta kişinin edâ edemediği nezir borcunun velisi tarafından oruç tutarak ramazandan dolayı olan borcunun ise, fidye ile ödeneceğini söylemektedir. Bilindiği gibi bu görüşü Hanbeliler de benimsemişlerdir. Ancak bu eser, mevkuf olduğu için delil olamaz.[322]

42. Yolculukta Oruç

2402. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre Hamza el-Eslemî Rasûlallah (s.a.)'a:
Ya Rasûlallah! Ben sürekli oruç tutan bir adamım. Yolculukta da oruç tutabilir miyim? diye sordu. Peygamber (s.a.):
"İstersen tut, istersen tutma.” karşılığını verdi.[323]

Açıklama

Bu hadiste Hamza el-Eslemî'nin Hz. Peygamber'e yolculuk esnasındaki ramazan orucunu mu, yoksa nafile orucumu sorduğu konusunda bir açıklık yoktur. Ancak bundan sonra gelecek olan hadisten, Hamza'nın sorusunun ramazan orucu ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Tabiî sorunun birisi ramazanla diğeri de nafile oruçla ilgili olmak Üzere iki defa sorulmuş olması da muhtemeldir. Ancak yolculuk ânında ramazan orucu tutmanın mükellefin isteğine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Zâten pek azı müstesna, ulemanın çoğunluğu hadislerin gösterdiği istikâmette görüş beyan etmişlerdir. Sadece İbn Abbas ve İbn Ömer'den seferde oruç tutmanın yeterli olmadığı, sonradan kaza edilmesi gerektiği rivayet edilmiştir.
Ancak âlimler, seferde oruç tutmanın mı, yoksa tutmamanın mı daha efdal olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Hattâbî bu görüşleri ve sahiplerini üç maddede özetlemiştir. Şöyleki:
1. Oruç tutmamak efdaldir. Îbnu'l-Müseyyeb, Şa'bi, Evzâî, Ahmed b. Hanbel, ve İshak b. Râhûye bu görüştedirler. Sahih-i Müslim'deki Ham-za'dan rivayet edilen bir hadis bu görüşü te'yid eder. Çünkü işaret edilen rivayette Hz. Peygamberdin Hamza el-Eslemî'ye; "O Allah'tan bir ruhsattır, kim onu alırsa iyidir. Kim de oruç tutmak isterse ona da günah yoktur" buyurduğu kaydedilir.
2. Yolculukta oruç tutmak daha efdaldir. Bu da Enes b. Mâlik, Osman b. Ebi'l-As, en-Neahî, Said b. Cübeyr, imam Malik, Sevrî, Şafîî ve Hanefilerin görüşüdür. Bu görüşe göre üzerinde durduğumuz hadisin nafile ile ilgili olduğu söylenebilir. Çünkü sürekli oruç tutmak ramazanda değil, nafile oruçla olur. İbn Dakiki'1-tyd, bu hadisin ramazanla ilgili olduğuna dâir bir açıklık olmadığını söyler. Ancak önce de işaret ettiğimiz gibi bundan sonra gelecek olan hadis ve yukarıya Müslim'den aktardığımız cümle, mânâ olarak ramazan orucuyla ilgili ve bu hadisdeki mânâya uygundur.
Bu iki görüş ve delilleri daha geniş olarak bundan sonraki bâbda gelecektir.
3. Mükellef hangisi kolayına gelirse öyle hareket eder. Bu görüş de Mücâhid, Ömer b. Abdilaziz ve Katâde'den nakledilmiştir. Bakara sûresinin, "Allah sizin için kolaylık diler güçlük dilemez" mânâsına gelen 185. âyeti bu görüşün delilidir. Yukarıdakilerden farklı olarak yolculuktaki oruç konusunda bir görüş daha varsa da, pek rağbet görmemiştir. Ubeyde es-Selmanî, Ebu Mic-lez ve Süveyd b. Ğafele'den nakledilen bu görüşe göre ramazan girdikten sonra yolculuğa çıkan kişinin oruç tutmaması caiz değildir. Bunlar "sizden aya erişen oruç tutsun" manasındaki âyete dayanırlar.
Memleketinde iken ramazan girdiği halde bilâhere yolculuğa çıktığında orucunu bozduğuna dâir Hz. Peygamber'den o kadar çok hadis vardır ki bu anlayışa hak vermek mümkün değildir. İşaret edilen âyet-i kerime ise, kendisinde oruca mâni bir özür olmadığı halde ramazana erişen kişilerle ilgilidir.

Bu hadisde Hamza el-Eslemî'nin sürekli oruç tuttuğu ifâde edilmiştir. Ama bu süreklilik, Rasûlallah'ın men'ettiği ömür orucu manasına gelmez. Çünkü öyle olsaydı, Efendimiz bunu hatırlatırdı. Zâten orucun sürekli olması, ömür boyu olmasını gerektirmez. Faraza üç ay, beş ay peşi peşine oruç tutar ama bu ömür boyu sürmez.[324]

Bazı Hükümler

Ramazanda şer'î manada müsafir sayılacak ölçüde bir yolculuğa çıkan kışı, isterse orucunu tutar, isterse tutmaz. Sonradan kaza eder.[325]

2403. ...Hamza b. Muhammed b. Hamza el-Eslemî babasından, dedesi (Hamza el-Eslemî)'nin şunları haber verdiğini rivayet etmiştir:
Hamza dedi ki Rasûlallah (s.a.)'a:
Ya Rasûlallah! Benim bir devem var, onu çalıştırıyorum, kiracılık yapıyorum, üzerinde yolculuğa çıkıyorum. Ancak bazan bu aya, yani Ramazana rastlıyor. Ben gencim, kendimi güçlü hissediyorum. Ya Rasûlallah, bana oruç tutmam, orucu geciktirip de üzerime borç olmasından daha ehven geliyor. Oruç tutmam mı, yoksa tutmamam mı daha çok sevap getirir? diye sordum,
"Hangisini istersen onu yap, ey Hamza!" buyurdu.[326]

Açıklama

Bu hadis önceki hadisin daha mufassal bir rivayeti görünümündedir. Ancak isnadı farklı olduğu için aynı hadistirler denemez. Fakat her iki hadisteki olay aynı sahâbî ile yani Hamze el-Eslemî ile ilgilidir.
Görüldüğü gibi bu hadiste öncekinden farklı olarak, Hamza el-Eslemî'nin devesi ile yük taşıyarak geçimini te'min ettiği ve bu yüzden yolculuğa çıktığı ifade edilmektedir. Ayrıca bu hadiste Hamza'mn sorusunun ramazan orucu ile ilgili olduğu açıkça görülmektedir.
Hamza (r.a.)'mn sorusunda kendisinin yolculuk esnasında oruç tutmak istediği ve bunu Hz. Peygamberce söylediğini anlıyoruz. Rasûlallah bu isteği bildiği halde her hangi bir tarafa meyletmeden, karşısındakini muhayyer bırakmıştır. Bu soru ve cevap ramazanda yolculuğa çıkan kişi için hem oruç tutmanın, hem de tutmayıp kazaya bırakmanın caiz olduğuna delildir.[327]

2404. ...İbn Abbas (r.anhuma)'dan; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) Ramazan ayında Medine'den Mekke'ye doğru (yola) çıktı. Usfan'a gelince (Orada) bir (su) kab(ı) istedi ve insanlara göstermek için (su dolu kabı) ağzına götürdü, (ve içti).
İbn Abbas şöyle dedi:
"Rasûlullah (s.a.) (yolculukta) bazan oruç tutar, bazan tutmazdı. O halde isteyen oruç tutsun, isteyen tutmasın."[328]

Açıklama

Hadiste konu edilen sefer, Hz. Peygamber'in Mekke Fethi için çıktığı seferdir. Nitekim bu Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde açıkça ifade edilmektedir.
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber oruçlu olduğu halde Medine'den çıkıp Mekke'ye doğru yol almış Usfan denilen yere varınca istediği bir su kabını ağzına götürerek içmiş ve bunu ashabına da göstermiştir. Bundan maksadı yolculuk esnasında orucun terkedilebileceğini fiilen onlara göstermektir.
Usfan Mekke'ye üç konak mesafede bir yerin adıdır. Usfan'ın yerinde Buhari'deki ve Müslim'deki bir rivayette Kedîd, Müslim'deki diğer bir rivayette ise Kurâü'l-ğamîm isimleri yer almıştır. Bunlar da birer mevki adlarıdır. Kedid, Usfan ile Medine arasında Kuraü'l-ğamîm ise, Usfan'ın önündedir. Bu her iki yer de Usfan'ın mülhakatından olduğu için rivayetler arasında ihtilâf olduğu söylenemez.
Ebû Davud'un rivayetinde Hz. Peygamber'in eline aldığı kabı ağzına kaldırdığı belirtildiği halde, Buhari'deki rivayette bu, "eline aldı, kaldırdı" şeklinde ifâde edilmiştir. Askalanî, kaldırmanın zâten el ile olduğuna işaret ederek, Buhâri'deki bu rivayetin müşkil olduğunu söyler. Daha sonra da insanlara göstermek için elini sonuna kadar kaldırdığını ifâde edip Ebû Davud'un rivayetinin daha açık olduğunu bildirir.
Ahmed b. HanbeFin rivayetinde Hz. Peygamber'in bu hareketinin öğle sıcağında olduğu belirtilmiş ve susuzluktan ashabın düştüğü güç durum tasvir edilmiştir.[329]

Bazı Hükümler

Ramazanda yolculuğa çıkan kişi geceden niyet etmiş bile olsa, yolda orucunu açabilir.Bu, cumhurun görüşüdür. Hanefîlere göre, oruca niyet edilmiş ve o gün yola çıkılmışsa o günün orucu bozulmaz. Bozulursa, sadece kaza gerekir.[330]

2405. ...Enes b. Mâlik (r.a)'den; demiştir ki: Rasülullah (s.a.) ile birlikte ramazanda yolculuk yaptık. Bir kısmımız oruç tuttu, bir kısmımız tutmadı. Oruç tutan tutmayanı, oruç tutmayan da tutam ayıplamadı.[331]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki Ebu Said'den gelen rivayetinde "yolculuk yaptık" sözünün yerine "biz Rasûlullah'la birlikte gazaya giderdik" ifâdesi yer alır. Ayrıca o rivayette, kendisini güçlü hissedenlerin oruç tuttukları ve bu tavrın güzel olduğu, zayıf hissedenlerin ise, oruç tutmadıkları ve bu tavrın da güzel olduğu belirtilir.
Bu hadis de Öncekiler gibi Ramazandaki yolculuk esnasında oruç tutmanın da tutmamanın da caiz olduğuna delâlet etmektedir.[332]

2406. ...Kaze'a (b. Yahya)'dan; demiştir ki:
Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'nin yanına gittim. İnsanlar onun etrafında toplanmışlardı[333] ve onlara fetva veriyordu. Yalnız kalmasını bekledim. Yalnız kalınca ona yolculukta ramazan orucunu sordum, şöyle dedi:
"Fetih yılı Rasûlullah (s.a.)'la birlikte yola çıktık. Rasûhülah (s.a.) da biz de oruç tutuyorduk. Nihayet bir yere varınca Efendimiz:
"Şüphesiz düşmanınıza yaklaştınız, Oruçlu olmamanız, sizin daha kuvvetli olmanızı sağlar," buyurdu. İçimizde hem oruçlu olanlar hem de oruçlu olmayanlar olduğu halde sabahladık. Sonra tekrar yürüdük ve başka bir yerde durduk. Bu sefer Peygamber (s.a.):
"Siz düşmanınıza baskın yapacaksınız. Oruçlu olmamanız sizin daha kuvvetli olmanızı sağlar. Onuıı için oruçlarınızı açınız!" buyurdu.
Bu, Rasûlullah (s.a.)'dan bir azîmet oldu.[334]
Ebu Said şöyle dedi: "Ben bundan (azimetten) önce de sonra da Rasûlullah'la birlikte (yolculukta) oruç tuttuğumu biliyorum."[335]

Açıklama

Hadis-i şerifteki Hz. Peygamber'in ashabından oruçlannı açmalarını istediği adı verilmeyen yer, Usfan, Kedîd veya KurâVl-ğamîm'den birisidir. 2404 numaradaki İbn Abbas hadisinin çeşitli rivayetlerinden böyle anlaşılmaktadır.
Bu hadiste, babın diğer hadislerinden farklı olarak, Hz. Peygamber'in ashabına orucu açmalarını emrettiği görülüyor. Buna sebep, hadis metninden anlaşılacağı gibi düşmanla karşılaşma esnasında kuvvetli olma zaruretidir. Şüphesiz tokun gücü ile açın gücü denk olamaz.
Hadis-i şeriften, belirtilen yere varıncaya kadar hem Hz. Peygamber'in hem de ashabın oruçlu olduklarını anlıyoruz. Bu, yolculuk esnasında oruç tutmanın daha efdal olduğunu, gösterir.[336]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamber ashabına karşı pek şefkatli idi.
2. Yolculuk esnasında, zaruret olmadan kimse orucunu açması için zorlanamaz.
3. Kötülükleri defetmek maslahatları celbetmekden daha üstündür.[337]

43-44. (Yolculukta) Oruç Tutmamayı Tercih Etmek[338]

2407. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.), etrafı kalabalık (bir insan topluluğu) olan ve kendisine (Ramazan da aşırı sıcak dolayısıyla) gölge yapılan bir adam görüp; "yolculukta oruç tutmak sevap değildir" buyurdu.[339]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılan olayın bir yolculuk esnasında olduğu bizatihi Hz. Peygamber'in sözünden anlaşılmaktadır. Taberî'nin Ka'b b. Âsim el-Eş'arî'den rivayet ettiği şu haber ise, daha geniş ve daha açıktır. "Çok sıcak bir havada Rasûlullah (s.a.) ile birlikte yolculuk yaptık. Aniden topluluktan bir adamın bir ağacın gölgesine girip hastanın yatışı gibi yan üstü yattığını gördük, Rasûlullah (s.a.):
"Arkadaşına ne oldu, derdi ne?" diye sordu.
O hasta değil, oruçlu. Kendisini güneş çarptı, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Yolculuk esnasında oruç tutmanız iyilik (sevap) değildir. Allah'ın size tanıdığı ruhsala sarılınız" buyurdu.
Görüldüğü gibi Taberi'nin bu rivayeti, hadiseyi daha etraflıca anlatmaktadır.
Bu hadis-i şerifte bahsi geçen zâtın kim olduğu kesin olarak belli değildir. Ebu İsrail olduğunu söyleyenler olmuşsa da bu doğru bulunmamıştır. Çünkü Ebu İsrail'in başından geçen benzeri olay, yolculukta değil, Medine'de olmuştur. Bu hâdise Hatib'in, İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre şöyledir:
Rasûlullah (s.a.) cuma günü (insanlara) hutbe okuyordu. Kureyşli Ebu İsrail adındaki adama gözü ilişti. (Rasûlullah onun hakkında) "Bu oruç tutmayı, güneşin altında ayakta durmayı konuşmamayı ve oturmamayı adadı" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "Otursun, konuşsun, gölgelensin ve iftar etsin'* buyurdu.

Görüldüğü gibi hadis-i şerifteki olay ile Ebû İsrail'in başından geçen olay arasında hiçbir benzerlik mevcut, değildir.
Hadis-i şerifin z,âhiri yolculuk esnasında oruç tutmanın iyi olmadığına delâlet etmektedir. Bazı zahirilerle bazı Şiîler bunu esas alarak, "yolculukta oruç iyilik olmadığına göre, günahtır. Dolayısıyla ramazanda yolcu iken tutulan oruç, ramazan orucu yerine geçmez" demişlerdir.
Bu görüş Ebu Hureyre, Hz. Ömer, İbn Ömer, Zührî ve Abdurrahman b. Avf dan nakledilmiştir. Hatta Abdurrahman'ın "Seferde oruç tutmak hazarda tutmamak gibidir" dediği rivayet edilir.
Bu görüş sahipleri üzerinde durduğumuz hadisin yanı sıra, daha önce geçen ve Rasûlullah'ın Mekke fethi seferinde ashabına oruçlarını bozdurt-tuğunu bildiren hadîse de dayanırlar. Çünkü hadîsin Müslim ve Tahavî'-deki rivayetlerinde Efendimizin, oruçlarını bozmayanlar için; "onlar âsilerdir, onlar âsilerdir" buyurduğu nakledilir. Yine Buharı ve Müslimdeki Enes'ten nakledilen bir hadisin sonundaki Rasûlullah'ın; "orucu açanlar bugün ecri alıp götürdüler" sözü de bu görüşün delillerindendir.
Ahmed b. Hanbel, Evzaî, İshak b. Rahûye'ye göre seferde oruç tutmamak efdal olmakla beraber tutmak da caizdir. Çünkü tutmak, ruhsata uymaktır.
Bundan önceki babın ilk hadisinin açıklamasında da belirtildiği üzere Ebû Hanife, İmam Malik ve İmam Şafiî'nin de dahil bulunduğu cumhura göre, gücü yeten kişinin yolculuk esnasında oruç tutması tutmamasından daha efdaldir.
Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz hadis ve benzerleri hakkında farklı izahlarda bulunmaktadırlar.
Hattabî bu hadis için şöyle der. "Bu hadis bir sebep üzerine söylenmiştir. Dolayısıyla hükmü o gibi hallere münhasırdır. Sanki efendimiz "oruç yolcuyu böyle güç durumlara düşürüyorsa, yolcunun oruç tutması sevap değildir," demiştir.

Hz. Peygamber'in Mekke fethi seferinde oruçlu oluşu ve Hamza el-Eslemî'yi oruç tutup tutmama konusunda muhayyer bırakması izahımızın delilidir. Eğer oruç tutmak sevab olmasaydı, Rasûlullah onu muhayyer bırakmazdı"
İmam Şafiî bu hadisteki "sevap olmama" tabirinin ruhsatı kabulden kaçınanlarla ilgili olduğunu söyler.
Tahavî bu hadisteki "birr-sevap"dan maksatın en kâmil manâsıyla "birr" olduğunu, gayenin yolculuk ânında oruç tutmanın sevap olmayışını ifâde olmadığını söyler.
Cumhur, Rasûlullah'ın oruçlarım bozmayanlar için "onlar âsilerdir, onlar âsilerdir" buyurmasını, onların Hz. Peygamberin emrine muhalefet etmelerine bağlamışlardır.
Efendimizin "bugün orucu açanlar, ecri alıp götürdüler" beyânı ise, şöyle izah edilir. Bunlar oruçlulara hizmet ettikleri için böyle denilmiştir. Bu söz, oruç tutanların sevaptan mahrum olduklarını ifâde için değildir. Eğer öyle olsaydı, Hz. Peygamber oruç tutanları tasvip etmezdi. Çünkü Efendimizin, kötülüğe kayıtsız kalması düşünülemez.
Yolculuk esnasında orucu caiz görmeyenlerin dayandıkları delillerden biri de "Sizden, hasta veya yolcu olan başka günlerde tutsun"[340] mealindeki âyet-i kerimedir. Onlar âyeti, "yolcunun oruç tutamayacağı" şeklinde anlamışlardır. Cumhura göre ise, âyetin mânâsı, "sizden hasta ve yolcu olup da oruç tutmayanlar, başka günlerde oruçlarını tutsunlar" şeklindedir.
Cumhurun, yolculukta orucu caiz görmekle beraber oruç tutmamayı daha efdal görenlere cevabı bundan sonraki bâbda gelecektir.[341]

Bazı Hükümler

Sıkıntıya sebep olacaksa, yolculuk esnasında oruç tutmamak, tutmaktan daha iyidir.[342]

2408. ...Benû Kuşeyr'in kardeşleri Abdullah b. Ka'b oğullarından birisi olan Enes b. Malik'in[343] şöyle dediği rivayet edilmiştir;
Rasûlullah (s.a.)'ıı atlıları bize (kabilemize) baskın yaptı. Ben de Rasûlullah (s.a.)'ıı yanına gittim. O yemek yiyordu. Bana:
"Otur, şu yemeğimizden biraz ye!" buyurdu.
Ben oruçluyum, dedim.
"Otur sana namaz ve oruçtan bahsedeyim, şüphesiz Allah müsâfirdetı namazın bir kısmım veya yarısını, müsafir ve emzikliden veya hamileden orucu kaldırdı," buyurdu.
Vallahi Efendimiz ya onun (emzikli ve hâmile) ikisini birden ya da bîrini söyledi.
Enes devamla şöyle der:
(O zaman) Rasûlullah (s.a.)'ın yemeğinden yemediğim için kendi kendime teessüf ettim.[344]

Açıklama

Râvi Enes b. Malik'in mensup olduğu kabilenin adının geniş olarak belirtilmesi onun diğer Enes b. Mâliklerle karıştırılmaması içindir. Diğer Enes b. Mâlik'ler dipnotta gösterilmiştir.
Enes (r.a.) kendilerine Hz. Peygamberin süvarilerinin baskın yaptıklarını söylemektedir. Hadisin devamında ise, Enes'in o zaman müslüman olduğunu anlıyoruz. O halde Hz. Peygamber'in askerleri müslümanlara nasıl saldırabilir? diye bir sorunun akla gelmemesi mümkün değil. Bu muhtemel soruya iki türlü cevap verilebilir.
1. Rasûlullah (s.a.)'ın atlıları Enes (r.a.)'in kabilesinin müslüman olduklarını bilmiyorlardı onları kâfir sanarak baskın yapmışlardır.
2. Enes kendisi müslüman olmakla beraber, kabilesi henüz müslüman olmamıştı, dolayısıyla müslümanlar müslüman bir topluma değil, kâfir bir topluma baskın yapmışlardır.

Hadisin Ahmed b. HanbePin Müsned'indeki rivayetinde Hz. Enes'in Rasûlullah'ın yanına komşusundan aldığı bir deve ile Nesâîdeki rivayetinde ise, kendi devesiyle geldiği de kaydedilir. Görüldüğü gibi Ebû Dâvud'-da bu konuda hiç bir kayıt yoktur.
Râvî Enes (r.a.) Hz. Peygamberin yanına geldiğinde Efendimiz yemek yemekte olduğuna göre zaman ramazan değildi. Enes'in tuttuğu oruç, nafile veya ramazanın haricindeki bir borç oruçtu. Çünkü ramazanda Hz. Peygamber'in yemek yemesi hiç bir şekilde düşünülemez. O halde Hz. Rasülullah'ın Enes'e "otur da sana namazdan oruçtan bahsedeyim" buyurup musâfirin namaz ve orucundan bahsetmesi, Enes'in o anki orucuna has değildir. Ama Enes'in o zamanki orucu Rasûlullah'a bu mevzuyu hatırlatmış olabilir.
Metinde görüldüğü gibi Efendimiz önce Cenab-ı Allah'ın, misafirin namazının yarısını kaldırdığını söylemiştir. Kitâbü's-Salat'ın misafir namazı ile ilgili bölümünde izah edildiği üzere bu dört rekatli farz namazlarla ilgilidir. îki veya üç rekath farz ve vâcib namazlarda ya da kaç rekat olursa olsun sünnetlerde bir kısaltma bahis konusu değildir. Müsâfir, sünneti kılarsa, tüm kılacaktır. Dört rekatli farz,namazı iki rekat kılar.
Hz. Peygamber daha sonra müsâfirden ve emzikli veya hâmile kadından orucun da kaldırıldığını söylemiştir. Râvi Hz. Peygamberin müsâfirle birlikte emzikliyi mi, hamileyi mi yoksa her ikisini birden mi andığını tam olarak hatırlayamamış ve bunu bizzat kendisi ifâde etmiştir. Bu bölüm Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde hem emzikli hem de hâmile, aynı hükmün içinde yer almıştır. Emzikli ve hâmile kadınlarla müsâfirden orucun kaldırılması müsâfirden namazın yarısının kaldırılmasından farklıdır. Çünkü müsâfir namazın rekatlerinin yarısını terk edince bir daha onu kaza etmez. Özürleri sebebiyle oruçlarım tutamayanlar ise, bilâhare kaza ederler.
Hattâbî bu meseleye şu sözleriyle işaret eder:
"Bu sözün dizilişi ifâdede uyumlu, hükmünde ise farklı şeyleri bir araya getirmiştir. Çünkü ramazandan kaldırılan kısım için kaza yoktur. Oruç ise, seferde müsâfire ruhsat olarak düşer, sefer hali sona erince, kaza etmesi gerekir. Hâmile ve emzikli de aynı şekilde oruç tutmaz sonra kaza eder."
Emzikli ve hamilelerin ramazan orucunu tutmadıkları takdirde yapacakları şey, oruç konularının 3. babında geçmiştir.
Hadisin sonunda râvi Hz. Peygamber'in dâvetine uyup da sofraya oturmadığı için olan pişmanlığını belirtmektedir. Bu, Efendimizin davetini reddettiği için veya onunla birlikte yemek yemek şerefini kaçırdığı için
olmalıdır.[345]

Bazı Hükümler

1. Bir meseleyi bilen kişi bilmeyene öğretmelidir.
2. Musafırın dört rekatlı farz namazları iki rekat kılması meşrudur.
3. Yolculuk esnasında oruç tutmak şart değildir.
4. Emzikli ve hamileler oruç tutmayıp sonra kaza edebilirler.[346]

45. Yolculukta Oruç Tutmayı Tercih Edenler[347]

2409. ...Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan; demiştir ki:
Çok sıcak bir günde, Rasûlullah'ın savaşlarından birinde onunla birlikte yola çıktık. O kadar ki, her birimiz sıcağın şiddetinden dolayı elini -veya avucunu-[348] başına koydu. İçimizde Hz. Peygamber (s.a.) ve Abdullah b. Ravaha'dan başka oruçlu kimse yoktu.[349]

Açıklama

Hadis-i" şerîfte bahis konusu edilen savaşın hangi savaş olduğu tam olarak belli değildir. Mekke fethi seferi veya Bedir savaşı olduğu hakkında görüşler varsa da isabetli değildir. Çünkü Abdullah b. Revâha Mekke fethi seferinden önce, Muta Muharebesinde şehid olmuştu. Ebu'd-Derdâ da Bedir savaşında henüz müslüman olmamıştı.
Bu seferin ramazan haricinde olup Rasûlullah (s.a.)'in nafile oruç tuttuğu da söylenemez. Çünkü Müslim'in rivayetinde seferin Ramazan'da olduğu açıkça ifâde edilmektedir.
Hadis-i şerif gücü yetenlerin ramazanda yolcu da olsalar oruçlarını tutmalarının efdal olduğuna delildir. Gücü yetmeyenler için ise, hüküm tam tersinedir. Hanefî, Malikî, Şafiî mezheblerinin bu görüşte olduğu daha önce belirtilmişti.[350]

2410. ...Seleme b. el-Muhabbak (r.a.)'dan; "Rasûhüiah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Kendisini, doyacağı yere kadar götürecek bir bineği olan kişi ramazana nerede erişirse, orucunu tutsun."[351]

Açıklama

Hadiste söylenilmek istenen şudur: Bir kimsenin yolculuğu uzun bile olsa, kendisine sıkıntı vermiyorsa, orucunu tutsun. Bu izaha göre "oruç tutsun" emrinden nedb kastedildiği anlaşılır. Çünkü yolcu için oruç tutmama ruhsatının illeti meşakkat değil, yolculuktur.
Hadisin kısa mesafelerle ilgili olduğunu anlamak da mümkündür. O zaman hadisin mânâsı "kendisini aynı günde yerine ulaştıracak bineği olan kişi oruç tutsun" şeklinde olur. Bu durumda "oruç tutsun" emri vücûb ifâde eder.

Hadis meşakkat olmadığı takdirde seferde oruç tutmanın daha efdal olduğuna delildir. Ancak zayıftır. Çünkü râvilerden Abdüssamed b. Ha-bib tenkide uğramıştır. Buharî onun hadisinin münker olduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel de kendisini zayıf kabul eder.[352]

2411. ...Nasr b. Muhacir, Abdüssamed b. Abdilvâris, Abdüs Samed b. Habîb, babası (Habib) ve Sinan b. Seleme senediyle, Seleme b. Muhabbâk'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yolculukta iken ramazana erişen kişi" (Bundan sonrasında) Râvi önceki hadisin mânâsını zikretti. [353]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet önceki rivayetin başka bir isnadla gelen biraz farklı bir şeklidir.Ötekinde Rasûlullah'ın "ramazana nerede erişirse..." buyurduğu nakledildiği halde, burada, "seferde iken ramazana erişen..." buyurduğu ifâde edilmektedir.
Diğer rivayetin zayıf sayılmasına sebeb olan Abdüssamed b. Habib bu rivayetin isnadında da olduğuna göre, onun için söz konusu olan zayıflık bunun için de geçerlidir.[354]

46. Yolcu Yola Çıktığında Orucunu Ne Zaman Açar?

2412. ...Ca'fer b. Cebr'den; demiştir ki;
Rasûlullah (s.a,)'m sahâbisi Ebû Basra el-Ğıfâri ile bir gemide beraberdik. Ramazanda Füstad'dan (hareket ettik). Gemi demir aldı (az) sonra Ebu Basra'nın sabah yemeği getirildi.
(Râvi) Cafer,[355] hadisinde, devamla şöyle dedi. Ebu Basra daha evleri geçmeden sofrayı istedi ve;
Yaklaş dedi.
Sen evleri görmüyor musun? dedim. Ebu Basra ise;
Rasûlullafr'ın sünnetinden yüz mü çeviriyorsun? karşılığım verdi ve yedi[356] der.[357]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned*indeki rivâyetinde, buradaki "Ebu Basra el-Gıfârî ile beraberdik" sözünün yerindeki ifâde şöyledir: "Ebu Basra ile birlikte ramazanda Füstad'-dan îskenderiyye'ye (giden) bir gemiye bindik" bu rivayetten, gidilen yerin tskenderiyye olduğu anlaşılıyor. Geminin kalktığı yerin ise Füstad olduğu bütün rivayetlerde açıktır.
Füstat: Aslında şehir manasındadır. Özel manası ise, Kahire ile eski Mısır arasındaki bir şehrin adıdır. Hz. Ömer devrinde müslümanların Mısır'da ilk fethettiği şehir burasıdır. Burayı 639 senesinde Amr b. el-Âs fethetmiştir.
Hadis-i şeriften, gemi demir alır almaz daha evleri geçmeden, Ebû Basra el-Ğıfarî'nin yemeğin isteyip yediği anlaşılıyor. Onun Füstad'da, mukim mi yoksa müsâfir mi olduğuna dair bir açıklık yoksa da Ca'fer b. Cebr'in "evleri görmüyor musun?" sorusundan .geceden niyetli olduğu ortaya çıkıyor.
Hadisin zahiri, yolculuğa çıkan kişinin çıktığı şehrin evlerini geçmese bile orucunu açabileceğini göstermektedir. Hasan el-Basrî ve Atâ bu görüştedir. Hatta Hasen el-Basri'ye göre yolculuğa çıkacak kişi daha evinde iken yiyebilir. Tirmizî'nin Muhammed b. Ka'b'dan rivayet ettiği bir haberden Enes b. Mâlik'in de bu görüşte olduğunu anlıyoruz.
Ulemanın cumhuruna göre ise, şehrin evleri geçilmeden oruç bozulmaz. Bu hadis, Ebû Basra el-Ğıfarî orucunu açtığı zaman geminin, evleri geçmemiş olduğunda kesin nass değildir. Çünkü onun iftarının gözden kaybolmamış biie olsa, evler geçildikten sonra olması muhtemeldir. Hattâ bu anlayış Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinde açıkça görülmektedir. Bu rivayette "Evlerimiz henüz bizden gaib olmadı" denilmektedir. Buna göre Ebû Dâvud'daki "Daha evleri geçmeden sofrayı istedi" ifâdesi evlere olan yakınlıklarından kinayedir.
Yine bu hadis, geceden oruca niyetlenip sonra yola çıkan bir müsfair için gündüzün orucu bozmasının caiz olduğunu gösterir. Cumhurun görüşü de bu merkezdedir. Hanefilere göre ise, geceden niyetlendikten sonra yolculuk sebebiyle oruç bozuimaz. Ancak bozulursa keffâret değil, sâdece kaza gerekir.
Bezlü'l-Mechûd sahibi bu hadisle ilgili olarak şu mütalaada bulunur:
"Bu hadis Hanefüerin görüşüne zıt düşmektedir. Ebu Basra, Fustad'da mukim de olsa, müsafir de olsa durum budur. Bu ihtilafa şu şekillerde cevap verilebilir:
a. Ebu Basra'nın görüşüne göre, bir kişi ister yolculukta olsun ister mukim, geceden oruca niyet ettiğinde gündüz yola çıkarsa, orucunu açması caizdir. Onun, bu uygulamanın Rasûlullah'ın sünneti olduğu yolundaki istidlali, kendi içtihadı olmalıdır. Zira bu konuda Hz. Peygamber'den gelen bir nass mevcut değildir.
b. Ebû Basra'nın Füstad'ta mukim olup geceleyin yola çıkmış olması mümkündür. Bu durumda geceden niyet etmemiş gemiye binip yola çıkınca da müsâfir olmuş olur.
c. Ebû Basra, Füstat'da müsafir olup, geceden oruca niyet etmemiş olabilir. Bu caizdir.
Mukîm olduğu halde geceden oruca niyet edip gündüz yolculuğa çıkan kişi, Ahmed b. Hanbel, Şa'bî ve îshâk'm dışındaki ulemaya göre orucunu bozamaz, o günkü orucunu tamamlaması gerekir.
Hattâbî, Ahmed b. Hanbel ve onun görüşünde olanlar için şöyle der: "Bunlar yolculuğu, oruçlu olarak sabahlayıp sonra o gün hastalanana benzettiler. Çünkü hastanın orucunu açmaya hakkı vardır. Hem müsafir, hem de hastaya orucunu açma ruhsatı olduğu için hastalıkta olduğu gibi yolculukta da orucun açılabileceğini söylerler. Ben derim ki yolculuk hastalığa benzemez. Çünkü yolculuk kişinin kendi fiilidir. Hastalık ise, kendi ihtiyarı olmadan meydana gelen bir haldir. Onun için

hastalık konusunda mazurdur. Ama yolculukta mazur değildir."[358]

Bazı Hükümler

1. Müsâfir olan bir kimse bulunduğu yerde geceden oruca niyetlenip gunduz yolculuğa çıkarsa, cumhura göre orucunu açabilir. Hanefilere göre açamaz.
2. Mukim, aynı durumda olursa, Cumhura göre orucunu açamaz. Ahmed b. Hanbel, Şa'bî ve Nehaîye göre açabilir.
3. Yolculuğa çıkan kişi cumhura göre şehrin evlerini geçmedikçe orucunu açamaz. Hasen el-Basrî ve Atâ'ya göre ise, daha evleri geçmeden açabilir.[359]

47. Oruç Açmayı Mümkün Kılan Yolculuğun Mikdarı

2413. ...Mansur el-Kelbî'den rivayet edildiğine göre; Dıhye b. Halife[360] (r.a.) bir kerre ramazanda Dimeşk'in bir köyünden, Füs-tâd'tan Ukbe (veya akabe)ye kadarki bir mesafeye -bu üç mildir-(yolculuğa) çıktı. Sonra o ve onunla beraber bazı insanlar oruçlarını açtılar. Bazıları ise, iftar etmemeyi uygun buldular.
Dıhye köyüne dönünce "Vallahi bugün görebileceğime hiç ihtimal vermediğim bir şey gördüm. Şüphesiz bir grub Rasûlullah (s.a.)'in ve ashabının yolundan yüz çevirdiler, -bunu oruç tutanlar için söylüyor- Sonra, Allahım! beni yanına al (ruhumu kabzet)" dedi.[361]

Açıklama

Dıhye (r.a.)'nın yola çıktığı söylenip adı verilmeyen köy kendi ikametgâhı olan Mizze köyüdür. Bu köy şimdi "Şam"denilen Dimeşk şehrinin bahçeleri arasında büyük ve zengin bir köydür. Dimeşk şehrine uzaklığı yarım fersah kadardır.
Hz. Dihye bir ramazan günü bu köyden çıkmış ve takriben Füstad'-dan Ukbe (veya akabe) köyüne kadarki mesafe kadar yol aldıktan sonra orucunu açmıştır. Râvi bu mesafenin üç mil kadar olduğunu söylemektedir.
Füstad, bundan önceki hadisin açıklamasında belirtildiği gibi Mısır'daki bir şehrin adıdır. Mısırda müslümanların eline ilk geçen şehir burasıdır.
Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetinde "Dıhye (r.a.) ramazanda bir köyden Ukbe köyüne yakın bir yere doğru (yola) çıktı" denilmektedir. Ancak bu rivayette bir kusur olsa gerektir. Çünkü buna göre Ukbe köyünün Şam yakınlarında olması gerekir. Oysa Mü'cemu'l-Büldân'da böyle bir köy ismi mevcut değildir.
Metinde görüldüğü ezere Dıhye (r.a.) üç mil kadar bir mesafe aldıktan sonra oturup iftar etmiştir. Yanındakilerden bir kısmı Dıhye'ye uyarak orada oruçlarını açtıkları halde bir kısmı iftar etmeyerek oruca devam etmişlerdir.
Dıhye bunların oruçlarını bozmamalarını yolculuk esnasındaki ruhsattan yüz çevirmeleri olarak telakki etmiş ve ayıplamıştır. Hatta bu hali Hz. Peygamber'in ve ashabının sünnetine muhalefet saymış, böyleleri arasında yaşamaktansa ölmenin daha hayırlı olduğunu ifâde etmiştir.
Dıhye'nin "Allahım beni yanma al" demesi, dünyadan bıktığı için veya bir dünya sıkıntısının verdiği acıdan dolayı değildir. Başından geçen olaya şaşkınlığından dolayı söylenmiş bir sözdür. Dolayısıyla bu, tslâmın men'ettiği "ölümü temennî etme" konusuna girmez.
Bu haberin zahiri ramazanda orucu açma ruhsatım doğuran yolculuğun bir mesafe ile kayıtlı olmadığına veya bu mesafenin çok kısa olduğuna delâlet etmektedir. Zahirîlerin görüşü bu hadisin hükmüne uygundur. Bunlara göre yolcunun, orucunu açabileceği yolculuğun en kısa mesafesi, üç mildir. Hattâ zahirîlerden îbn Hazm bir mili kâfi görür.
Cumhur-ı ulemâya göre ise, orucun açılabileceği mesafe namazın kı-saltılabileceği mesafedir. Ulemanın, namazın kısaltılabileceği mesafe konusundaki ihtilâfı orucun açılabilmesi konusunda da geçerlidir. Bilindiği gibi sefer mesafesi Hanefilere göre üç günlük bir yoldur. Bu yaya yürüyüşle 18 saatlik bir mesafedir. Bir yayanın saatte 5 km. yürüdüğü hesaba katılarak sefer mesafesi 90 km. olarak takdir edilmektedir. Ancak bazı hanefı fakihleri sefer mesâfesini gün ile değil, fersahla takdir ederler. Bu takdirde sefer müddeti onsekiz fersahtır. Bu da aşağı yukarı 90 km.'lik bir mesafedir.
İmam Mâlik, Ahnıcd b. Han bel, Lcys, Evzaî ve tmam Şafiî'ye göre,
sefer mesafesi 16 fersahtır ki, 48 mil eder. Bunun bu günkü ölçülerle karşılığı Ömer Nasuhi Efendinin hesabına göre 80.5 km. eder. Ancak Şafiî kitablarında bir milin 4000 adım her adamın da üç ayak olduğu ifâde edilmektedir. Günümüz Şafiî âlimleri buna dayanarak sefer mesafesini 144 km. olarak takdir etmişlerdir.
Cumhur, üzerinde durduğumuz hadîs-i şerifi şu şekilde anlamıştır:
Hadisteki Dıhye (r.a.)'nın yemeğini yediği yer, yolculuğunun son bulduğu yer değildir. O aslında daha uzağa gidecektir. Hadiste belirtilen yerde durup yemeğini yemiş, sonra yoluna devam etmiştir. Ancak gideceği yer, haberde yer almamıştır.
Burada akla, "Dıhye kendi köyünden yola çıktığına göre oruca niyetli olması gerekir. Niyyetli olan kişi yola da çıksa orucunu bozamaz. O halde Dıhye nasıl yemek yiyebilir?" şeklinde bir soru gelebilir. Buna şu şekilde cevap verilmektedir:
Dıhye (r.a.)'nın henüz fecirden önce yola çıkıp belirtilen yere varınca yemeğini yemiş olması muhtemeldir. Buna göre Dıhye daha oruca niyet etmeden yola çıkmış olur.
Dıhye (r.a.)'nın oruca devam edenleri kınaması, onların azîmeti tercih etmiş olmalarından dolayı değil, ruhsattan yüz çevirdiklerindendir.
Hattabî Hadisin isnadında meşhur olmayan bir şahsın bulunduğunu, dolayısıyla hadisin zayıf olduğunu söyler. Bezlü'l-Mecbud sahibi, Hattabî'nin bu sözünün tüm âlimlerce benimsenmediğini belirterek "Her ne kadar Îbnü'l-Medinî önün

hakkında "zayıftır" demişse de el-Aclî "sika" demiştir" der.[362]

Bazı Hükümler

1. Ramazanda yolcu olan kişinin oruç tutmaması caizdir.
2. Bir kimsenin dinin esaslarına aykırı davranışta bulunanları kınaması caizdir.[363]

2414. ...Nâfi'den rivayet edildiğine göre, İbn Ömer (r.anhuma) Ğâbe'ye kadar gider, fakat orucunu bozmaz, namazı da kısaltmazdı.[364]

Açıklama

Ğabe; Medine yakınlarında Şam istikâmetinde bir yerin adıdır Medine'ye takriben on iki mil mesafededir. Eseren İbn Ömer'in bu mesafeyi sefer mesafesi saymadığı anlaşılmaktadır.
Ebû Davud'un bu eseri buraya almasından maksadı, bundan önceki hadiste geçen hükmü tanımadığına işaret olsa gerekir. Takrir adındaki kitabta önceki hadisteki üç milin takdiri de adı geçen şahabının içtihadı olduğu ya da orasının yolun sonu olmadığı şeklinde anlaşılabileceği ifâde edilir.[365]

48. "Ramazanın Tamamını Tuttum" Diyen Kişinin Durumu

2415. ...Ebu Bekre (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) "Sizden biri; "Ramazanın tamamında oruç tuttum ve tamamında namaz kıldım", demesin." (Râvî derki:) "Rasûlullah (s.a.) kişinin nefsini tezkiye etmesini hoş görmedi de ondan mı, yoksa uykudan ve istirâhatten kaçış olmayacağı için mi (böyle) söyledi bilmiyorum."[366]

Açıklama

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, bir kimsenin ramazanın tümünü oruçla ve namazla geçirdiğini söylemesini menetmiştir. Râvi bu men'in sebebini beyan ederken iki ihtimalden bahsetmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinden bu açıklamayı yapan râvinin Hasan el-Basrî olduğu anlaşılmaktadır.
Râvinin beyân ettiğine göre, Hz. Peygamberin bu yasağına sebeb olan ihtimaller şunlardır:
1. Kişinin nefsini tezkiye etmesini, Efendimizin hoş görmemesi.Çünkü bu riya ve kendini beğenmeye sebeb olur.
2. Araya mutlaka uyku gireceği için söz yalanla sonuçlanmış olacaktır.
Bu ikinci şık daha çok namazla ilgilidir. Çünkü uyku oruca mâni değildir. Öyleyse uyku sadece "devamlı namaz kıldım" sözünü asılsız kılar. Ancak Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "uyku ve gafletten kaçınmak mümkün değildir" denilmektedir. Bu ifâde hem namaz hem de oruçla İlgili olabilir. İnsan uyku sebebiyle devamlı namaz kılamayacağı gibi gaflet sebebiyle de oruca yakışmayan davranışlarda bulunabilir. O halde "ramazanın tamamında oruç tuttum" şeklideki bir iddia doğru olamaz.
Hasen el-Basrî'nin temas etmediği üçüncü bir ihtimâle göre Hz. Peygamberin mezkur nehyine sebep, oruç ve namazın kabul edildiğinin kesin olmayışı gösterilebilir.[367]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin belirli bir zamanı anarak "devamlı oruç tuttum veya devamlı namaz kıldım demesi caiz değildir.[368]

49. Ramazan Ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutmak

2416. ...Ebu Ubeyd'den; demiştir ki:
Ömer (r.a.) ile birlikte bayramda bulundum. Hutbeden önce namaz kıldırdı. Sonra (kalkıp) şöyle dedi:
"Şüphesiz Rasülullah (s.a.) bu iki günün orucunu nehyetti. Çünkü kurban bayramı günü kurbanlarınızın etlerinden yiyeceğiniz gündür. Ramazan bayramı ise, oruçlarınıza son verişinizdir."[369]

Açıklama

Tüm kütüb-i sitte'de yer alan bu hadise göre Hz. Ömer Önce Hz. Peygamber'in bayram günlerinde oruç tutmayı men'ettiğini bildirmiş, sonra bunun sebeplerini beyân etmiştir. Şunu da ifade edelim ki, buradaki bayram günlerinden maksad, ramazan ve kurban bayramlarının birinci günleridir. Kurban bayramının diğer günlerinin hükmü bundan sonraki babda gelecektir.
Hz. Ömer'in ifadesine göre Orucun, kurban bayramında men'edilmesine sebeb kurban etinden yenilemeyeceği endişesidir. Çünkü kurban cenab-ı Allah'ın bir ziyafetidir. O günde oruç tutmak cenab-ı Hakk'ın ziyafetinden yüz çevirme sayılır. Onun için kurban bayramında oruç tutmak caiz değildir.
Orucun Ramazan Bayramında men'edilmesi ise, o günün oruca son verme günü oluşu sebebine dayanır. Tirmîzî'nin rivayetinde bu günün mü'minlerin bayramı olduğuda ilâve edilmiştir. Ayrıca ramazan bayramı günü oruç tutulursa, farz oruç nafile oruçla karışacak ve bunları biri birinden ayırmak zor olacaktır.

Hadîs-i şerîf müslümanların iki dînî bayramında oruç tutmalarının haram olduğuna delildir. Orucun kaza, keffâret, nezir (adak) ve nafile olması hükmü değiştirmez. Bu hadisin ifâde ettiği hükme delâlet eden daha birçok sahih hadis vardır. Onun için âlimler bu günlerde oruç tutmanın haram olduğunda icma etmişlerdir. Ancak bugünlerde oruç tutmayı adayan kişiye orucun vâcib olup olmayacağı konusunda âlimler farktı görüştedirler:
Ulemanın çoğunluğuna göre böyle bir adak adayana oruç vâcib değildir. Çünkü masiyette adak sahih olmaz dolayısıyla böyle birinin bayram günlerinde oruç tutamayacağı gibi bilâhere kaza etmesi de gerekmez.
Bunlar Ahmed b. Hanbel ve Sünen sahihlerinin rivayet ettikleri şu hadise dayanırlar: "Masiyette nezir olmaz onun keffâreti yemin keffâretidir."
Buharî ve Beyhakî'den nakledilen şu haber de bu görüşün delillerindendir:
Bir adam İbn Ömer'e;
Falan gün sana oruçlu olarak geleceğim diye adakta bulunan bir kişinin o gün bayrama rastlarsa ne yapacağını sormuş. İbn Ömer de:
"Şüphesiz Allah'ın Rasûlunde sizin için iyi bir örnek vardır"[370] mânâsına gelen âyeti okuyup "Rasûlullah (s.a.) kurban ve ramazan bayramı günlerinde oruç tutmaz ve o günlerde oruç tutmayı emretmezdi" cevabını vermiştir.
Hanefîlere göre ise, bayram günü oruç tutmayı adayan kişiye oruç vâcib olur. Ancak ö gün oruç tutmak haram olduğu için bayram günü tutmaz, bilahere kaza eder. Çünkü kişi meşru bir oruç adamıştır. Bayramda orucun yasak oluşu nezrin dışındaki bir sebebe bağlıdır. O da Allahın ziyafetinden yüz çevirmektir. Onun için nezri sahihtir, fakat günaha düşmemek için bayram günü tutmaz, bilâhare kaza eder. Buna rağmen bayram günü oruç tutarsa adağını yerine getirmiş ama günaha girmiş olur.
Hanefilerle karşı görüştekilerin arasındaki ihtilâf şuradan kaynaklanmaktadır:
Nehy, nehyedilenin fesadını gerektirir mi, gerektirmez mi?
Çoğunluğa göre gerektirir, Hanefilere göre gerektirmez.
Buharî'nin Ziyad b. Cübeyr'den naklettiği şu haber bu görüşü desteklemektedir:
Bir adam İbn Ömer'e gelip; "Bir kimse pazartesi günü oruç tutmayı adadı. O gün de bayrama rastladı ne yapsın? diye sordu. İbn Ömer şu karşılığı verdi:
Allah nezirlerin yerine getirilmesini emretti. Allah Rasûlü ise, bugünlerde oruç tutmayı men'etti."
Bu rivayete göre İbn Ömer, soru sahibine açıkça fetva vermemekle beraber orucu bayramdan başka bir günde kaza etmesini îma etmiştir.
Demek oluyor ki, bir kimse muayyen bir gün oruç tutmayı adar fakat o gün bayrama rastlarsa, ittifakla bayram günü tutması haramdır. Ancak Hanefîlere göre başka bir günde kaza eder. İmam Şafîî'nin iki görüşünden birisi de böyledir. Hatta Bezlıf 1-MechûcTun ta'likinde Mâlikilerin bir kavli ile Hanbelî'lerin görüşünün de böyle olduğu kaydedilir. Ta'liki yapan zat, karşı görüşün cumhura nisbet edilmesine şaştığını ifâde eder.
Diğer âlimlere göre ise, kaza gerekmez.[371]

Bazı Hükümler

1. Bayram günleri Allah'ın kullanna ziyâfet günleridir.
2. Allah'ın ziyafetinden yüz çevirmek caiz değildir.
3. Ramazan ve kurban bayramı günlerinde oruç tutmak haramdır.[372]

2417. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki;
Rasûlullah (s.a.) iki günün orucundan men'etmiştir: (Bunlar) ramazan ve kurban bayramı günleridir. İki türlü giyinişten men'etmiştir: (Bunlar) tek bir kumaşa bürünerek (ellerini çıkaracağı bir açıklık bırakmamak) ve tek elbise içerisinde dizleri dikerek oturmaktır. İki vakitteki namazdan da men'etmiştir: (Bunlar da) sabahtan ve ikindiden sonradır.[373]

Açıklama

Hadisin Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerinde sadece ramazan ve kurban bayramı günlerindeki oruca ait nehy yer almaktadır. Giyinme konusu ve nehyedilen namaz vakitleri ile ilgili bölüme temas edilmemektedir.
Tirmizî hadis için "hasen-sahihtir. Ehl-i ilim katında amel buna göredir" der.
Ebû Said el-Hudrî (r.a.) orucun yanı sıra Rasûlullah'ın iki türlü giyiniş ve iki vakitteki namazdan da men'ettiğini bildirmiştir. Bu giyiniş şekilleri şunlardır:
1. es-Sammâ: Bu terimin izahı iki türlü yapılmaktadır:
a. Tercemeye geçtiğimiz şekilde çarşaf gibi büyükçe bir kumaş parçasına bürünmek ve kolların dışarıya çıkarılması için bir delik bırakmamak. Bu şekildeki bir örtünmede ellerin çıkartılması icabettiği zaman eteklerin toplanması gerekir. Bu da avret mahallerinin açılmasına sebeb olur. Onun için Hz. Peygamber bu giyiniş tarzından men'etmiştir.
b. Tek bir kumaşa bürünüp bir ucunu omuzlardan birisi üzerine atmak, bu şekildeki bir örtünme de avret mahallinin açılmasına sebeb ölür.
2. el-İhtibâ: Aslında bu terim, bir örtünme şekli karşılığı değil, oturuş biçimi karşılığı kullanılır. Şekli şöyledir: Kişi kalçaları üzerine oturur, dizlerini diker ve bir bez veya iple dizlerini beline bağlar. Hz. Peygamber bir kimsenin üzerinde tek bir entari veya peştemal gibi bir elbise varken ihtibayı men'etmiştir. Çünkü bu da avret mahallerinin görülmesine sebeb olur.

Bu izahlardan anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a.) bir müslümam avret yerinin görünmesine sebeb olacak şekilde giyinmekten men'etmiştir. Dolayısıyla avret yerlerinin görünmesine sebeb olacak her türlü giyiniş bu yasağın hükmüne girer.
Hadiste geçtiği üzere Hz. Peygamberin men'ettiği şeylerden birisi de sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namazı kılmaktır. Bu konu kitabü's-Salat'da geçmiştir.[374]

Bazı Hükümler

1. Ramazan ve kurban bayramı günleri oruç tutmak haramdır.
2. Kişinin avret mahallini gösterecek bir elbise giymesi haramdır.
3. Sabah namazının farzından sonra ve ikindi namazı kılındıktan sonra nafile namaz kılmak mekruhtur.[375]

50. Teşrik Günlerinin Orucu

2418. ...Ümmü Hâni'nin azatlısı Ebu Mürre[376]'den rivayet edildiğine göre Abdullah b. Amr b. el-As'la birlikte Abdullah'ın babası Amr b. el-As'ın huzuruna girmiş. Amr b. el-As (r.a.) onlara yemek getirip:
Ye! demiş.Abdullah:
Ben oruçluyum.
Amr: Ye, bugünler Rasûlullah (s.a.)'in bize oruç tutmamayı emredip, tutmayı men'ettiği günlerdir.[377]
Râvi Mâlik dedi ki; O günler teşrik günleridir.[378]

Açıklama

Teşrik günleri: Zilhicce ayının on bir, on iki ve on üçüncü günleri yani kurban bayramının iki, üç ve dördüncü günleridir. Bu günlerde kurban etleri kurutulmak üzere güneşin altına serildiği için bu isim verilmiştir.
Ebü Dâvud'daki metne göre Ebu Mürre hadisi Amr b. el-As (r.a.)'dan doğrudan doğruya kendisi, İmam Malik'in rivayetinde ise Amr b. el As'ın oğlu Abdullah vasıtasıyla nakletmektedir.
Bu haberden anladığımıza göre Ebû Mürre ile Abdullah b. Amr b. el-As teşrik günleri içerisinde Amr b. el-As'ın yanma varmışlar. Abdullah oruçlu imiş. Bu yüzden babasının ikram ettiği yemeği oruçlu olduğunu söyleyerek yemek istememiş. Bunun üzerine Amr b. el-As (r.a.) Hz. Peygamber'in teşrik günlerinde oruç tutmayı men'ettiğini haber vermiş. Bu rivayette Ebu Murre ile Abdullah'ın, Amr b. el-As'ın yanına girdiği günlerin teşrik günleri olduğu râvîlerden Malik tarafından açıklanmıştır. Ancak Hz.Peygamber'in bizzat teşrik günlerini anarak o günlerin oruç günleri değil, yeme-içme günleri olduğunu bildirdiği hadisler de vardır. Meselâ bundan sonra gelecek olan hadis bunlardandır. Ahmed b. Hanbel'in Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiği bir haberde de Hz. Peygamberdin Sa'd b. Ebî Vakkas'a teşrik günlerinin oruç günleri değil, yeme içme günleri olduğunu halka ilan etmesini emrettiği rivayet edilmektedir. Yine Ahmed b. Hanbel ve İmam Müslim'in Ka'b b. MahVten rivayet ettikleri bir haber de Sa'd b. EbiVakkas'ın rivayetine benzemektedir, Enes b. Mâlik de; "Rasûlullah (s.a.), senede beş gün oruç tutmayı yasak etti. Bunlar ramazan bayramı, kurban bayramı ve üç günlük teşrik günleridir" demiştir.
Bu haberler Teşrik günlerinde oruç tutmanın caiz olmadığını göstermektedir. Ali b. Ebî Tâlib, Davud-ı Zâhirî, Hasen el-Basrî, Atâ, Leys b. Sa'd, îbn Aliyye, tmam Azam Ebu Hanife ve talebeleri, Îbnu'l-Münzir ve Şâfîîlerin meşhur görüşü bu şekildedir.
îmam Malik, Evzâî ve îshak' ve imam Şafîî'nin evvelki görüşüne göre, temettü' haccı yapıp da hedy bulamayan ve Zilhicce'nin onundan önce üç gün oruç tutamayan kişi teşrik günlerinde oruç tutabilir. Bu görüş aynı zamanda Hz. Aişe, Abdullah b. Ömer ve Urve b. Zübeyr'den de nakledilmiştir. Bu görüş sahibleri Buhârî'de bulunan ve İbn Ömer'den nakledilen şu esere dayanırlar.
"Umre ile haccı birleştirenler Arafe gününe kadar oruç tutsun. Hedy bulamamış ve (arafe gününe kadar) oruç tutmamışsa Mina (teşrik) günlerinde oruç tutar."
Yine Buhâri'nin İbn Ömer ve Hz. Aişe'den naklettiği şu haber de bu görüş için delildir. "Hedy bulamayanlar hâriç, teşrik günlerinde oruç tutmaya izin verilmedi."
Zübeyr b. el-Avvâm, Ebu Talha ve Esved b. Yezid'e göre ise teşrik günlerinde oruç tutmak mutlak olarak caizdir. Her halde bu günlerin orucunun men'edildiğni gösteren hadisler bu zatlara ulaşmamıştır.
Aynî, teşrik günlerinin orucu konusunda dokuz ayrı görüş nakletmiş-tir. Bunların en meşhurları yukarıda nakledilenlerdir. Aynî, bu günlerde orucun menedildiğine dair otuz kadar sahâbiden nakil olduğunu söyleyerek buna rağmen orucu caiz görenlere şaşkınlığını ifâde eder.[379]

Bazı Hükümler

Teşrik günlerinde oruç tutmak caiz değildir. Bundan evvelki babın hadisleri de göz önüne alınınca ramazan bayramında bir gün, kurban bayramında da dört gün oruç tutmanın caiz olmadığı ortaya çıkmaktadır.[380]

2419. ...Ukbe b. Amir (r.a.)'den; demiştir ki; Rasûlullah (s.a.); “Arafe, kurban bayramı ve teşrik günleri biz mü si uman) arın bayramıdır. Bu günler yeme ve içme günleridir.”[381]

Açıklama

Hadisin zahiri, hadiste belirtilen günlerde oruç tutmanın caiz olmadığına delalet etmektedir. Ramazan ve kurban bayramlarının birinci günlerinde oruç tutulamayacağında tüm âlimler görüş birliğine varmışlardır. Teşrik günlerinin orucu ile ilgili açıklama, önceki hadisin şerhinde verilmiştir. Arafe gününün orucu ile ilgili bilgi 2440. hadiste gelecektir. Burada şu kadarını söyleyelim: Şevkanî bu konudaki farklı rivayetleri birleştirerek arafatta vakfe hâlinde olanın arafe günü oruç tutmasının mekruh, başkaları için ise, müstehab olduğunu söyler.
Hattâbî, bu hadisin teşrik ve bayram günlerinde oruç tutmamanın gerekli oluşunun illeti gibi olduğuna işaret eder ve şöyle der: "Bu günlerde oruç tutmak nafile olarak da nezr olarak da caiz değildir. Temettü' haccı yapan kişi Zülhiccenin on gününde oruç tutmadığından bugünlerde onun da oruç tutması caiz değildir."
Hadiste belirtilen günlerin bayram oluşu, arafe günü oruç tutmaya mâni değildir. Anılan günlerin yeme-içme günleri oluşu ile ilgili ifade de, bayram ve teşrik günleri ile ilgilidir.[382]

Bazı Hükümler

1. Arefe, bayram ve teşrik günleri müslümanlar için bayram günleridir.
2. Anılan günler yeme-içme günleridir. Dolayısıyla bu günlerde, oruç tutmak caiz değildir. Arafe gününde oruç tutmanın hükmü ile ilgili geniş bilgi 2440. hadisin açıklamasında gelecektir.[383]

51. Sadece Cuma Günü Oruç Tutmanın Yasak Oluşu

2420. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Sizden biriniz bir gün önce veya bir gün sonrasında tutmadan (sadece) Cuma günü oruç tutmasın."[384]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için hasen-sahih demiştir. Hadisin Buharı'deki rivayetinde orucu nehyeden kelime te'kidli olarak şeklinde nefy olarak "oruç tutmaz" şeklin de vârid olmuştur.
Hadisin zahirine göre sadece cuma günü oruç tutmak yasaktır ama perşembe veya cumertesi günlerinden birisinin de ilâve edilmesi halinde bu yasak ortadan kalkar.
Âlimler hadisteki yasağın delâlet ettiği hüküm konusunda değişik görüşlere sahip olmuşlardır. Hatta bazı âlimler kendilerine bu hadis ulaşmamış olacak ki, bu günde oruç tutmanın iyi olmadığı görüşüne hiç iştirak etmemişlerdir. Bu konuda ortaya atılan görüşlerin en önemlileri şunlardır:
1. Hadisteki yasak doğrudan doğruya sadece cuma günü oruç tutmanın haram olduğunu gösterir. O halde bir gün öncesinden veya sonrasından ilave yapılmadan sadece cuma günü oruç tutmak haramdır. Bu görüş Ashabtan Hz. Ali, Ebû Zerr, Ebu Hureyre ve Selman-ı Farisî ile Zahirî mezhebi âlimlerinden tbn Hazm'a aittir.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadisin yanısıra şu hadislere de dayanırlar:
Muhammed b. Abbâd'dan rivayet edilmiştir der ki; "Cabir (r.a.)'e, Rasûlullah (s.a.) cuma günü oruç tutmaktan nehyetti mi? diye sordum. "Evet" dedi" (Bu hadisi Buharı, Beyhaki ve Darimî rivayet etmişlerdir.)
Cüveyriye bint Haristen rivayet edildiğine göre, bir cuma günü oruçlu iken Peygamber (s.a.) yanma girmiş ve Cüveyriye'ye;
"Sen dün oruç tuttun mu?" diye sormuş. Cüveyriye de:
Hayır, cevabını vermiş.Hz. Peygamber tekrar:
"Yarın tutmak istiyor musun?" demiş.Cüveyriye yine:
Hayır, karşılığını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Öyleyse orucunu boz" buyurmuştur.[385]
2. Sadece cuma günü oruç tutmak mekruhtur. Bu görüş Şafîî ve Hanbelilerle Zührî, Muhammed b. Şîrîn ve Tavus'a aittir. Bunlar sadece cuma günü oruç tutmayı meneden hadisleri kerahete hamletmişlerdir.
3. Cuma günü oruç tutmak her halükârda mekruhtur. Yani ister tek başına olsun isterse bir gün evvel ve sonrasıyla birlikte tutulsun hüküm aynıdır. Nehaî, Şa'bî, ve Mücâhid bu görüştedirler.
4. Cuma günü oruç tutmak kerâhetsiz olarak caizdir. Bu konuda cuma gününe önünden veya sonradan bir gün eklenmesi ile eklenmemesinde fark yoktur. İmam Âzam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Muhammed bu görüştedirler. Aynı görüş, İbn Abbâs ve Muhammed b. Münkedir'den de rivayet edilmiştir.
İmam Malik Muvatta'ında; "ben ilim erbabından ve kendisine uyulanlardan hiç birinin cuma günü oruç tutmaktan menettiklerini bilmiyorum. O gün oruç tutmak iyidir," demektedir.
Bu görüş sahipleri Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibban'ın rivayet ettikleri şu hadise dayanmışlardır:
İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, "Peygamber (s.a.) her ayda üç gün oruç tutardı. Cuma günleri hemen hemen hiç iftar etmezdi".[386]
el-Aynî, bu hadisin Hz. Peygamber'in sadece cuma günleri oruç tuttuğuna delâlet etmediğini, aksine Efendimizin tek başına cuma günü oruç tutmayı men etmesinin ,onun cumadan bir gün evvel veya sonrasıyla birlikte oruç tutmuş olduğunu gösterdiğini söyler.

Âlimler cuma günü oruç tutmakta hiç bir sakınca görmeyen bu guruptaki imamlara o günün orucunu nehyeden bu hadislerin ulaşmamış olmasının muhtemel olduğunu söylerler ve; "Eğer ulaşsaydı, muhalefet etmeyeceklerdi" derler.
Nevevî, İmâm Mâlik'in yukarıdaki sözleri için şunları söyler; "Sünnet, Mâlik'in görüşünden daha önce gelir. Cuma günü orucunun yasaklandığı sabittir. Mâlik bu yasağın kendisine ulaşmamış olmasında ma'zurdur."
Hanefî fıkıh kitaplarından Tecnîs'de, Ebû Yûsuf'un, "cuma orucuna birgün daha ilave etmenin daha ihtiyatlı olduğunu" söylediği kaydedilir. Yine Hanefî fıkıh kitaplarından Nehr, Bahr ve Dürrü'I-Muhtar'da ise, Ebû Hanîfe'nin görüşüne uygun olarak sâdece bir gün de olsa cuma günü oruç tutmanın mendup olduğu söylenir. Nuru'1-izah da ise, sadece cuma günü oruç tutmanın mekruh olduğu belirtilir.
Yukarıya aktardığımız görüşlerden anlaşıldığı gibi âlimlerin ekserisine göre sadece cuma günleri oruç tutmak mekruhtur. Beziu'l-mechûd sahibi, bu mekruhun cumhura göre tenzîhen mekruh olduğunu söyler. Cuma günü tutulan oruçla birlikte, bir gün evvel veya bir gün sonra oruç tutmakta hiç bir sakınca yoktur.
Cuma günü orucunun men'edilişindeki hikmet konusunda da farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunların en önemlileri de şunlardır:
a. Cuma günü bayram günüdür ve bayram günleri oruç tutulmaz. Nitekim Ahmed b. Hanbel ve Hâkim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur; "Cuma günü bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayınız. Bir gün önce ve bir gün sonrasında da tutarsanız başka."
îbn Ebî Şeybe'nin Hz. Ali'den naklettiği şu ifâdeler de bu görüşü takviye etmektedir; "Sizden bir kimse, ay içerisinde nafile oruç tutmak isterse perşembe günü tutsun, cuma günü tutmasın çünkü cuma günü yeme-içme ve zikir günüdür."
Cuma gününün bayram oluşu ramazan ve kurban bayramları ile aynı manada değildir. Çünkü o bayramlarda, öncesi ve sonrası ile de olsa, hiçbir şekilde oruç tutulması caiz değildir.
b. Cuma gününde başka günlerde olmayan bir ibadet vardır. Ayrıca bu gün zikir ve ibâdetlerin çokça bulunduğu bir gündür. Oruç insanı zayıf düşürür.[387]

Bazı Hükümler

Sadece cuma günü oruç tutmak mekruhtur. Bir gün evveli veya bir gün sonrasında oruç tutulursa, cumanın orucu kerahetsiz caizdir.[388]

52. Sâdece Cumartesi Günleri Oruç Tutmanın Yasak Oluşu

2421. ...Abdullah b. Büsr es-Sülemî[389] kızkardeşi (Yezid'in rivayetine göre) Samma'dan Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Cumartesi günü size farz kılınanın dışında oruç tutmayınız. Sizden biriniz (orucu bozmak için) üzüm çubuğu kabuğu veya bir ağaç dalından başka birşey bulamazsa, onu çiğnesin (orucu bozsun)."
Ebû Dâvud, "Bu hadis neshedilmiştir." dedi.[390]

Açıklama

Tirmizî, bu hadis için "hasendir" dedikten sonra şu mutalaayı yürütür: "Bu hadisteki kerahetin manası, insanın sadece cumartesi günü oruç tutmasıdır. Çünkü yahudiler cumartesi gününe ta'zim ederlerdi."
Münzirî de şöyle der: "bu hadis Abdullah b. Büsr vasıtasıyla Hz. Peygamberden ve Sammâ vasıtasıyla Rasûlullah'ın hanımı Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir. Nesâî bu hadisler muzdaribtir demiştir."
Hadis-i şerifin zahiri cumartesi günleri nafile oruç tutmanın caiz olmadığına, ramazan, keffâret ve nezir oruçlarının ise, tutulabileceğine işaret etmektedir. Fakat bazı rivayetlerde Peygamber (s.a.)'ın bu günde oruç tuttuğu bildirilmektedir. Meselâ Nesâî, Beyhakî, Hâkim ve İbn Hibbân'ın Küreyb'den rivayet ettikleri bir habere göre; Ashabdan bazıları Hz. Pey-gamber'in en çok oruç tuttuğu günleri sorması için Kureyb'i, Ümmü Seleme (r.anha)ya gönderirler. Ümmü Seleme, Küreyb'in sorusuna; "Cumartesi ve pazar günleri" karşılığını verir. Küreyb hadiseyi naklen şöyle devam ediyor: "Ben; beni gönderenlerin yanına döndüm. Sanki söylediğimi beğenmediler ve hepsi birden kalkıp Ümmü Seleme'ye varıp sordular. O da Küreyb doğru söylemiş, Hz. Peygamber o günler müşriklerin bayram günleridir ben onlara muhalefet etmek istiyorum, buyurdu" dedi."
Tirmizî de Aişe (r.anha)'dan Rasûlullah (s.a.)'ın bir ay cumartesi pazar ve pazartesi, diğer ay da sah, çarşamba ve perşembe günleri oruç tuttuğunu rivayet etmiştir.
Ancak Hz. Peygamberdin cumartesi günü oruç tutmayı nehyettiğini gösteren hadis ile kendisinin o gün oruç tuttuğunu ifade eden hadisler arasında bir tezat yoktur. Çünkü Hz. Peygamber cumartesi günleri bir gün sonrası olan pazar günüyle birlikte oruç tutmuş, sadece cumartesi gününün orucunu ise, men'etmiştir. Bu da, hadisler arasında çelişki olmasını gerektirmez.
Hanefî, Şafîî Hanbeli mezhepleri, üzerinde durduğumuz hadisi esas alarak sadece cumartesi günleri oruç tutmanın mekruh olduğu sonucuna varmışlardır.
İmam Malik ve bir grub âlim, cumartesi günü başka gün eklenmeden de olsa, oruç tutmanın mekruh olmadığı görüşündedirler. Bunlar izahım yapmakta olduğumuz hadisin mensuh olduğunu, değilse zayıf olduğunu ileri sürerler İmam Malik, bu hadisin yalan olduğunu, çünkü Ebû Dâvud'da Abdullah b. Büsr'ün kız kardeşi Samma vasıtasıyla Hz. Peygamber'den, İbn Hıbban da Abdullah'ın babası Büsr'den, bir başka yerde ve Abdullah b. Büsr'ün kız kardeşi Samma'dan onun da Hz. Aişe'den rivayet ettiğini bu sebeple hadisin "muzdarib" olduğunu söyler.

Ancak İmam Mâlik'in her iki iddiası da kabule şâyân değildir. Çünkü hadisin neshedildiğine dair hiçbir işaret yoktur. Eğer bu hadisin yukarıda Ümmü Seleme'den nakledilen hadisle neshedildiğini kasdetmişse, bu kabul edilmez. Çünkü önceden de belirtildiği üzere Ümmü Seleme hadisinde Hz. Peygamber'in cumartesi ve pazar günleri oruç tuttuğu bildirilmektedir. Üzerinde durduğumuz hadisteki cumartesi günü orucunun neh-yedilmesinin de sadece cumartesiyle ilgili olan oruç olarak te'vili mümkündür.Birbirleri arasında tezat görünümü olan hadisleri te'vil mümkünse, nesh yönünü araştırmadan te'vil etmek d'aha evlâdır.
Hadiste ızdırap olduğu için bunun zayıf sayılması da isabetli değildir. Çünkü ızdırap sahâbîler arasındadır ve sahâbîlerin hepsi âdildirler. Onun için bu, hadisin sıhhatine zarar vermez.
Metinde görüldüğü gibi Ebû Dâvud da bu hadisin mensûh olduğunu söylemiştir.
Telbîs adındaki kitapta, "Ebû Dâvud bu hadisin mensuh olduğunu iddia etmiştir. Ancak bundaki nesh yönü açık değildir" denildikten sonra şu mütalaa yürütülmüştür: "Ebû Davud'un nesh görüşüne varışı, Hz. Peygamber'in önce ehl-i kitaba muvafakat etmeyi sevdiği sonra ise, "onlara muhalefet edin" buyurmuş olmasından dolayı olabilir. Hz. Peygamber'in cumartesi günü orucunu nehyetmesi ilk hale, o günde oruç tutması da sonraki hale muvafık olur. İşte nesh yönü bu olabilir."
Bu izah, Ebû Davud'u hadiste nesh olduğu görüşüne götüren düşüncenin ne olduğunu açıklamaktadır.[391]

Bazı Hükümler

Cumartesi günleri nafile oruç tutmak mekruhtur.Fakat ramazan orucu, keffaret orucu ve nezir oruçlarını tutmakta hiç bir sakınca yoktur.[392]

53. Sadece Cuma Ve Cumartesi Günleri Oruç Tutmakta Ruhsat

2422. ...Cüveyriyeıbint Haris[393] (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Cuma günü Cüveyriye oruçlu iken Peygamber (s.a.) onun yanına girip; "Dün oruç tuttun mu?" diye sormuştur.
Cüveyriye:
Hayır, demiş. Peygamber (s.a.);
"(Peki) yann tutmayı arzu ediyor musun?", buyurmuştur. Cüveyriye: "Hayır" demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"(O zaman) orucunu boz," buyurmuştur.[394]

Açıklama

Bu hadisi Buharî "cuma gününün orucu cuma günü oruçlu olarak sabahladığında birgün evvel oruç tutmamışsa sonraki günde tutmak istemiyorsa orucunu açması gerekir" adındaki başlık altında zikretmiştir.
Ebû Davud'un bâb başlığı olarak koyduğu "bunda ruhsat" cümlesindeki "bunda" sözünden maksadın ne olduğunda değişik görüşler vardır.
Bezlu'l-mechûd sahibi bu sözün sadece cumartesi günü oruç tutmaya işaret olduğunu söylerken, Menhel sahibi bu işaretin hem cuma hem de cumartesi günleri oruçlarını işaret kabul edilmesinin daha münasib olduğunu söyler. Avnü'l-Mabudda ise bu konuda hiçbir açıklama mevcut değildir. Biz tercememizi el-Menhel sahibinin tercihine uygun olarak yaptık.
Hadîs-i şerif hadd-i zatında sadece cuma günü oruç tutmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu bakımdan bu hadisin "sadece cuma günü oruç tutmanın yasak oluşu" adındaki babda yer alması daha uygundu. Herhalde hadisin buraya alınması hadisi yazan katibin bir hatası olmalıdır. Nitekim Beyhaki bu hadisi sadece cuma günü oruç tutmayı meneden başlık altında vermiştir. Sünen-i Ebû Davud'u istinsah eden katibin, hadisi bu başlık altına koyması, başlıktaki işaret ismi ("bunda" sözü)nin sadece cumartesi günü orucu ile ilgili olduğu kanaatini benimsemesinden olabilir.
Hadis-i şerif bir kimsenin ibâdet zannederek başladığı bir ameli aksi ortaya çıktığı takdirde kesmesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü Rasûlullah ibâdet maksadıyla cuma günü oruca başlayan Cüveyriyye (r.anha)'ya bir gün evvel tutmadığını ve birgün sonra da tutmak niyetinde olmadığını öğrenince, orucunu bozmasını emretmiştir.
Yine hadis-i şerif bir gün evveli veya birgün sonrası ile beraber olması şartıyla cuma günü ve cuma ile beraber olmak şartıyla da cumartesi günü oruç tutmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Ama hadiste sadece cumartesi günü oruç tutmanın caiz olmadığına dair hiç bir işaret mevcut değildir. O bakımdan başlıktaki işaret ismini sadece cumartesi günüyle ilgili görmek pek isabetli değildir.[395]

Bazı Hükümler

1. Bir gün evvel veya bir gün sonrasıyla birlikte olmak şartıyla cuma günü oruç tutmak caizdir. Ama böyle olmazsa sadece cuma günü oruç tutulmaz. Bu konu geniş olarak bir evvelki bâb'da izah edilmiştir.
2. İbâdet maksadıyla bir amele başlandığında o amelin işlenmemesi-nin daha doğru olduğu ortaya çıkarsa, amel bozulur.[396]

2423. ...İbn Şihâbdan rivayet edildiğine göre; kendisine cumartesi günü orucunun nehyedildiği söylenince: -Bu zayıf (Hımsî) bir hadistir, derdi.[397]

Açıklama

Eserde söz konusu edilen hadis 2421 numarada geçen Abdullah b. Büsr hadisidir. îbn Şihab o hadisi senedindeki Sevr b. Yezid ve Halid b. Ma'dan'dan dolayı zayıf saymıştır. Çünkü Zührî, bu zatların zayıf olduğu kanaatindedir. İşaret edilen hadisin izahında da temas edildiği üzere İmam Malik de bu hadis için "bu yalandır" demişti. Tirmizî ise, hadisin hasen olduğunu söylüyor bu farklı görüşlere sebep, mânânın açık olmaması olsa gerektir.
Avnu'l-Ma'bûd, sahibi, yukarıda adı geçen râviler için, bazı âlimlerin sağlam dediklerini, bazılarının ise, tenkid ettiklerini söyler.
Bezlu'l-Mechûd sahibi ise bu şahıslarla ilgili olarak şöyle der: "Her ikisi de güvenilir kişilerdir. Ben onların hıfz ve adaletleri konusunda lâf eden hiç kimseyi bulamadım. Ancak âlimler Sevr'in Kaderiyye görüşünde olduğunu söylüyorlar. Evzâî onun aleyhinde konuşmuş ve onu hicvetmiştir. Bu, Kaderiyecilik sebebiyle olan konuşma ve hicivdir. Halid b. Ma'dan hakkında bir şey söyleyeni ise görmedim. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadisini rivayet etmişlerdir. Buharî ve Sünen sahipleri de Sevr'in hadisini rivayet etmişlerdir. Bu hadisi zayıf kabul etmek ravi hakkındaki sözden dolayı değil, Fethü'l-Vedûd sahibinin dediği gibi, mânâsının açık olmamasından dolayıdır."[398]

2424. ...Evzâî'den; demiştir ki:
"Bunu, yani îbn Büsr'ün, cumartesi günü orucu hakkındaki hadisini onun yayıldığını görünceye kadar gizlemeye devam ettim."[399]
Ebû Dâvud, "Malik bu yalan (uydurma)'dır dedi" der.[400]

Açıklama

Bu eserde de Evzâî 2421 numaradaki Abdullah b. Büsr hadisinin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Çünkü onun hadisi söylemeyip gizlemesine sebep bu kanaatidir.
Hadisin zayıf olduğunu söyleyenlerin kanaatine esas olan sebepleri ve bunlar hakkındaki mütalaaları, hem işaret edilen hadisin şerhinde, hem de bundan evvelki eserin izahında ortaya koyduk.
Ebû Davud'un bu eserleri kitabına almaktaki maksadı, onun da hadisin zayıf olduğu kanaatinde olduğuna işaret içindir.[401]

54. Bütün Sene (Nafile) Oruç Tutmak

2425. ...Ebu Katâde (r.a.)'den rivayet edildiğine göre,
Bir adam Rasûlullah (s.a.)'a gelip:
Ya Rasûlallah, sen nasıl oruç tutarsın? diye sordu.
Peygamber (s.a.) adamın bu sözüne öfkelendi. Ömer (r.a.) bu durumu görünce:
Biz Allah'ı Rab, İslamı dîn ve Muhammed (s.a.)'i Peygamber olarak seçtik. Allah'ın gazabından ve Rasülünün öfkesinden Allah'a sığınırız, dedi.
Ömer bu sözü Rasûlullah (s.a.)'ın öfkesi yatışıncaya kadar söylemeye devam etti. Sonra Ömer:
Ya Rasûlallah (s.a.)!.. Bütün seneyi oruçla geçiren kimsenin durumu ne olacak? dedi.
Peygamber (s.a.):
"Oruç da tutmamıştır, iftar da etmemiştir," Müsedded, Rasûlullah'ın "Oruç'tutmadı, iftar da etmedi" veya "ne oruç tutmuş, ne de iftar etmiştir" buyurduğunu söyledi.[402] -Tereddüd eden Gaylandır-.Ömer (r.a.):
Ya Rasûlallah! iki gün oruç tutup bir gün tutmayanın durumu nedir?
Rasûlullah (s.a.):
"Buna kimsenin gücü yeter mi?"
Ya Rasûlallah! Birgün oruç tutup bir gün tutmayanın hâli nedir?
"Bu, Dâvud (a.s.)'un orucudur."
Ya Rasûlallah! Bir gün oruç tutup iki gün tutmayana ne dersin?
"Benim buna gücümün yetirilmesini isterdim."
Rasûlullah (s.a.) sonra şöyle buyurdu:
"Her ay üç gün ve ramazandan ramazana oruç tutmak var ya, işte bu tüm senenin orucu demektir. Ben Allah'ın arefe günü orucunu ondan önceki ve sonraki seneler(in günahlarına) keffâret kılacağını ümid ederim. Allah'ın aşure günü orucunu da ondan Önceki sene(nin günahlarına) keffâret kılacağını umarım."[403]

Açıklama

Hadisin Sahih-i Müslim'de iki ayrı rivayeti vardır. Bunlardan birisi Ebû Davud'un rivayetinin aynısı diğeri ise biraz farklıdır.
Peygamber (s.a.)'e gelip onun nasıl oruç tuttuğunu soran zâtın kim olduğu tesbit edilememiştir.
Metinde görüldüğü üzere Rasûlullah Efendimiz adamın, "sen nasıl oruç tutarsın?" sorusuna öfkelenmiş. Hz. Ömer de onun öfkesini yatıştırmaya çalışmıştır. Hz. Peygamber'in Öfkesine sebeb olan şey, imam Nevevî'nin ifadesine göre şudur:
Efendimiz adamın sorusunu hoş görmedi. Çünkü o vereceği cevaptan bir zararın doğmasından korktu. Zira soranın, Hz. Peygamber'in verdiği cevaba göre hareket etmesinin vacip olduğunu zannetmesi veya onu azımşaması ya da her şeyi bırakıp Rasûlullah'ın verdiği cevaba göre hareket etmesi mümkündü. Halbuki soru soran kişiye uygun olan, soruyu kendisine tahsis

etmesi, "nasıl oruç tutayım" veya "kaç gün oruç tutayım" şeklinde sormasidir. Böylece kendi durumuna göre cevap almış olur. Gerçek şu ki Peygamber (s.a.) fazlaca oruç tutmazdı. Çünkü o müslümanların ve misafirlerin işleriyle meşgul olurdu. Ayrıca o her hangi bir müslümanın bu konuda kendisine uyup da zarar görmesini istemezdi. Üstelik onun orucu her zaman aynı hal üzere olmazdı. Duruma göre değişirdi. Bazan çoğalır, bazan azalırdı.
Nevevî Rasûlullah'ın öfkesini bu şekilde izah etmiştir. Bunlara ilaveten Hz. Peygamber'in ümmetine farz olur korkusuyla bazı nafileleri terkettiğini de söyleyebiliriz. Nitekim ramazanda teravihi devamlı olarak kılmamış ve 'size farz kılınıp da sizin eda edemeyeceğinizden korktum" buyurmuştur.
Hz. Ömer, Rasûlullah (s.a.)'in öfkesi geçince senenin tamamını oruçla geçiren kişinin durumunun nasıl, iyimi, kötü mü? olduğunu sormuş, Hz. Peygamber de, "O, oruç da tutmamıştır, iftar da etmemiştir" buyurmuştur. Bu sözün manası, "Tam manasıyla sevap olacak şekilde oruç tutmuş sayılmaz. Yemeği-içmeyi terk ettiğinden dolayı iftar da etmemiştir" demektir.
Şerhü's-Sünne'de Hz. Peygamber'in bu sözü şöyle izah edilmiştir:
"Devamlı oruç tutan kişi oruca alıştığı için fazlaca sevap almasını gerektirecek derecede meşakkate katlanmamış demektir. Dolayısıyla, o sanki oruç tutmamış gibidir. İftar ettiği zaman da iftar edenlerin ulaştığı rahat ve lezzete erişemez. Onun için de iftar etmiş sayılmaz."
Yine Şerhü's-Sünne'de Hz. Peygamber'in sözünün "O oruç tutmasın, iftar de etmesin" manasına beddua olmasının da mümkün olduğu söylenir.
Hadisteki bu ifâdenin zahiri, senenin tümünü oruçla geçirmenin caiz olmadığına delâlet etmektedir.
İshak, Mâlikîlerden İbnu'I-Arabî ve zahirîler bu hadisi esas alarak senin tümünde oruç tutmanın mekruh olduğu görüşüne varmışlardır. Aynı görüş Ahmed b. Hanbel'den de rivayet edilmiştir.
Zahirîlerden îbn Hazm ise, bu orucun haram olduğu görüşündedir. İbn Hazm'ın delili Ahmed b. Hanbel, İbn Hıbbân, îbn Hüzeyme ve Bey-hakî'nin Ebu Musa'dan rivayet ettikleri şu hadistir: Rasûlullah (s.a.); "Senenin tamamını oruçla geçirenin üzerine cehennem şöylece daraltılır" buyurdu ve elini yumdu.
Bu rivayete göre, cehennemin onun üzerine daraltılmasına sebep, insanın devamlı oruç tutmak suretiyle nefsine eza vermesi, Hz. Peygamber'in sünnetinden yüz çevirmesi ve sünnetten başka şeyin daha efdal olduğuna inanmasıdır.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre oruç tutulması yasak olan günlerin dışında bütün seneyi oruçlu geçirmek caizdir. Bu görüş Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ebu Talha el-Ensâri, Hz. Aişe ve birçok sahâbîden nakledilmiştir. Bunların delilleri de Ahmed b. Hanbel, Ibn Hıbbân ve Beyhakî'nin Ebü Mâlik el-Eş'ari'den rivayet ettikleri şu hadistir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz cennette içleri dışarıdan dışları da içeriden görünen odalar vardır. Allah onları yumuşak sözlü olan, yemek yediren, peşi peşine oruç tutan ve geceleyin herkes uyurken namaz kılanlara hazırlamıştır."[404]
Peşi peşine oruç tutmak senenin tamamında oruç tutmayı da içine alır.
Yine Beyhakî'nin Urve (r.â-)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Aişe (r.anhâ) seferde ve hazarda sene boyu oruç tutardı.[405]
Ebu Talha el-Ensarî ve Hamza b. Amr'm da oruç tutulması yasak olan günlerin dışında, yıl boyu oruç tuttukları ve Hz. Peygamber'in kendilerini bundan men'etmediği rivayet edilmiştir.
Bu görüşte olanlar sene boyu oruç tutmayı men'eden hadisleri şöyle anlamışlardır:
Bu hadislerde kasdedilen mana, oruç tutulması yasak olan günler de dahil senenin tümünü oruçlu geçirmektir. Bu anlayış Hz. Aişe'ye aittir. Îbnu'l-Münzir ve bir grub ulema bu anlayışı benimsemişlerdir.
Yıl boyu orucunu men' eden hadislerin bundan zarar gören veya devamlı oruç sebebiyle kendilerine borç olan bazı görevleri yapamayanlara hamledileceğim söyelyenler de vardır. Abdullah b. Ömer'in çok oruç tutması sebebiyle ömrünün sonunda zayıf düşüp ruhsatı kabul etmediğine pişmanlık duyması bu anlayışa güç katmaktadır.
Bu görüşte olanlar, Ahmed b. Hanbel, tbn Hıbbân, Ibn Huzeyme ve Beyhakî'nin rivayet ettikelri "Tüm sene oruç tutanlar üzerine cehennem daraltılacaktır..."[406] manasına gelen hadisi de şöyle izah ederler:
"Hadisteki manasınadır. Bu durumda hadisin mânâsı "tüm sene oruç tutanlara cehennem daraltılır da oraya girmezler," şeklinde olur."
tbn Huzeyme, bu hadisin manasını, Müzenî'ye sormuş o da şu karşılığı vermiştir:
"Mânâ zahirine göre olsa gerektir. Çünkü Allah'a karşı ibadeti artıran kişinin, Allah mertebesini yükseltir" İmam Gazali ve daha başka âlimler, bu anlayışı beğenmişlerdir. Çünkü oruç tutan kişi oruçla nefsine şehvet yollarını daraltınca, Allah da ona cehennemin yollarını daraltır. Cehennemde ona yer bırakmaz.
Hz. Ömer, Rasûlü Ekrem'e "sene boyu orucu" sorup cevabını aldıktan sonra iki gün oruç tutup bir gün tutmayanın durumunu sormuş, Rasûlullah'da, "buna bir kimsenin gücü yeter mi?" cevabını vermiştir. Hz. Peygamber'in sorusu, inkâr içindir. Yani buna hiç kimsenin gücü yetmez, demektir. Hz. Peygamberin bu ifadesinden de yıl boyu orucu tutmanın men'edilmesinin sebebi ona güç yetmeyeceği olduğu anlaşılır. Bu durumda gücü yeten kişi için yıl orucunun yasak olmaması gerektir.
Hz .Ömer daha sonra bir gün oruç tutup bir gün tutmayanın durumunu sormuş, Hz. Peygamber de "Bu, Davud'un orucudur" buyurmuştur. 2427 numarada gelecek olan Abdullah b. Amr hadisinden anlaşıldığı üzere, en efdal oruç budur. Çünkü bunda hem ibâdet hem de âdet yönleri gözetilmektedir. İşlerin en hayırlısı orta hallisidir, en kötüsü de ifrat veya tefrite kaçanıdır.
Ömer (r.a.)'in son sorusu da bir gün oruç tutup iki gün tutmayanın durumu olmuştur. Hz. Peygamber de bu soruya "Ben ona gücümün yetirümesini isterdim" şeklinde cevap vermiştir. Bazı nüshalarda Rasûlullah'-ın cevabı ; "buna güç yetirmeyi isterdim" şeklinde vârid olmuştur.
Hz. Peygamber'in buna gücünün yetmediğini ihsas ettirecek tarzda bir cevap vermesi, ümmeti adınadır. Yoksa Rasûlallah'ın buna da daha fazlasına da gücü yeterdi. Buna rağmen Efendimizin sene boyu oruç tuttuğu ve bütün gece namaz kıldığı sabit olmamıştır. Bunu terketmesi kendisine uyulup da ümmetine meşakkat vermemek içindi. Efendimiz ibâdette orta bir yol

tutmuştur. Hem oruç tutmuş, hem iftar etmiş, geceleri de hem namaz kılmış hem de uyumuştur.
Hz. Ömer'in soruları bitince Rasûlullah (s.a.) her ayda üç gün ve ramazanda tutulan oruçların senenin tümünü oruçlu geçirmeye bedel olduğunu söylemiştir.
Her aydaki Üç gün orucun kamerî ayların 13, 14, ve 15 (eyyâm-i biyz)in-deki oruçları mı, yoksa rastgele üç gün mü olduğu konusunda bir işaret yoktur: O halde bu oruç, ayın herhangi bir zamanında tutulan üç günün orucudur. Tabii bu üç gün ramazanın dışındaki aylarla ilgilidir. Çünkü ramazanın tümünde oruç tutmak zâten farzdır. O halde ameller on misli ile mükafatlandırıldığına göre her ay üç gün oruç tutan tüm seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur. Yani o kadar sevap alır.
Ramazan orucu farz olduğu için onun sevabı nafile oruçtan daha fazladır. Öyleyse ramazanda tutulan oruçtan elde edilecek sevabı da en âz sene boyu oruç tutmanın sevabına denktir, hatta daha fazladır.
Hz. Peygamber Arafe günü orucunun da kendinden önceki ve sonraki senenin günahlarına keffâret olacağını ümid ettiğini bildirmiştir. Bu günahlardan maksat, küçük günahlardır. Çünkü büyük günahları ancak tevbe veya Allah'ın bağışlaması siler. Küçük günahı olmayanların varsa büyük günahları hafifletilir. O da yoksa derecesi yükseltilir.
Hz. Peygamber'in bu sözü arafe günü oruç tutmaya teşvik etmektedir. Ama bu, hac'da olmayanlar içindir.
Aşure günü orucu da geçmiş senenin günahlarına keffârettir.[407]

Bazı Hükümler

1. Gereksiz sözlere öfkelenmek caiz ve tabiîdir.
2. Öfkelenenin yanında olan kışının edebe riayet ederek, onun öfkesini yatıştırmaya çalışması gerekir.
3. Câhillere efdal olan şeylerin öğretilmesi gerekir.
4. Ara vermeden senenin tümünü oruçlu geçirmek mekruhtur.
5. Zorluk vermiyorsa senenin üçte ikisini oruçlu geçirmek meşrudur.
6. Bir gün oruç tutup, birgün iftar etmek nafile orucun en efdalidir.
7. Her ay üç gün oruç tutmak teşvik edilmiştir.
8. Arefe ve aşure günlerinin orucu teşvik edilmiştir.
9. Allah (c.c.) dilerse az amele de çok amel sevabı verir.[408]

2426. ...Musa b. İsmail, Mehdî'den, Mehdi, Ğaylân'dan öaylân Abdullah b. Ma'bed ez-Zimmânî'den, o da Ebu Katâde (r.a.)'den bu (yukarıdaki) hadisi rivayet etmişlerdir. Musa b. İsmail, rivayetinde şunları da ilave etmiştir:
Ömer (r.a.):
Yâ Rasûlallah! Pazartesi ve Perşembe günlerinin oruçlarını iyi görür müsün? (bu günlerin oruçlarına ne dersin?), diye sordu.
Peygamber (s.a.);
"Ben o (pazartesi) gün de doğdum, ve Kur'an-ı Kerim bana o günde indirildi," buyurdu.[409]

Açıklama

Bu hadis bir önceki hadisin farklı bir rivayetidir.Ebû Dâvud hadisi üç ayrı üstaddan dinlemiştir.Bunlar Süleyman b. Harb, Müsedded ve Musa b. İsmail'dir. Bundan evvelki hadis Süleyman b. Harb ve Müsedded'in rivayetleri idi. Bu üzerinde durduğumuz ise, Musa b. İsmail'in rivayetidir. Musa'nın rivayetinde diğerlerinin rivayetlerinde olmayan bir bölüm bulunduğu için musannif bu rivayeti ayrı bir hadis olarak kitabına almıştır. Bu fazlalık Hz. Ömer'in pazartesi ve Perşembe günleri hakkındaki sorusu ve Rasûlullah'ın cevabından oluşmaktadır.
Hz. Peygamber Ömer'in pazartesi ve perşembe günlerinin oruçları konusundaki sorusuna, "Ben o günde doğdum ve Kur'an bana o günde indirildi" cevabını vermiştir. Bu, söz konusu günün kutsiyeti ve ibâdet edilmeye ne kadar lâyık olduğuna işaret içindir. Çünkü Allah (c.c.) bu günde kullarına iki büyük nimet ihsan etmiştir. Birisi âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber, diğeri de insanlığın hayat düsturu olan Kur'ân-ı Kerimedir. Hz. Peygamber doğrudan doğruya, "evet o günlerde oruç iyidir,' buyurmayıp, pazartesi gününün önemine işaretle o gündeki ibâdetin ehemmiyetini daha beliğ bir şekilde ifâde etmiştir.
Hadiste Efendimiz "ben o günde doğdum..." buyurmuştur. O gün pazartesi günüdür. Çünkü buna işaret eden bir çok sahih hadis vardır. Halbuki soruda pazartesi ve perşembenin müştereken zikredildiği görülmektedir. Bu durumda Hz. Ömer iki günün orucunu sormuş Rasûlullah ise, sadece günün birinden bahsetmiş olmaktadır. Bu da pek uygun bir şey değildir. Onun için âlimler, bu hadisteki "perşembe günü"nün zikrini vehm olarak telakki etmişlerdir. Yani hadisin aslında Hz. Ömer'in sorusu sadece pazartesi günü ile ilgili idi, râvilerden birisinin vehmi olarak perşembe de zikredildi" demişlerdir. Nitekim Sahih-i Müslim'deki Züheyr b. Harb, Abdurrahman b. Mehdi, Mehdi b. Meymûn, Ceylân, Abdullah b. Ma'bed ez-Zimmânî Ebu Katâde senediyle gelen rivayet: "Rasûlullah (s.a.)'e pazartesi gününün orucu soruldu o da; "Ben o günde doğdum, ve bana o günde inzal edildi buyurdu" şeklindedir. Yine Müslim'de aynı konudaki uzunca bir hadisin sonuna "bu hadisin Şu'be'den gelen rivayetinde, Şu'-be, "pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmanın hükmü de soruldu" dedi. Ama biz perşembenin zikrini bir vehm olarak gördüğümüz için, bu bölümü hadisin içine almadık" denilmektedir.
Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, rivayetin aslı sadece pazartesi gününün orucuna ait olan soru ve cevabı ihtiva etmektedir. Perşembe bir vehm olarak sonradan metne girmiştir. Fakat pazartesi ve perşembe günlerinde tutulan orucun faziletine dair Üsame b. Zeyd'in rivayet ettiği ayrı bir hadis vardır. 2436 numarada gelecek olan o hadiste, bu günlerdeki orucun önemine sebeb olarak kulların amellerinin Allah'a pazartesi ve perşembe günleri arz edildiği gösterilmektedir.[410]

2427. ...Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhuma)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bana rastladı ve:
"Senin "Ben geceleri (hep) namaz kılacağım gündüzleri de oruç tutacağım" dediğini haber almadım mı, zannediyorsun" buyurdu.
(Râvi) dedi ki, zannediyorum Abdullah b. Amr:
Evet ya Rasûlallah öyle dedim, dedi.
Rasûlullah (s.a.);
"Namaz kıl ama uyu da. (Bazan) oruç tut, (bazan) tutma. Her ay üç gün oruç tut. Bu bütün senenin orucu gibidir," buyurdu.
Abdullah dedi ki:
Yâ Rasûlallah, benim bundan daha fazlasına gücüm yeter dedim.
Peygamber (s.a.):
"Bir gün oruç tut, iki gün tutma," buyurdu,
Benim bundan daha fazlasına (da) gücüm yeter, dedim.
"Bir gün oruç tut, birgün tutma. Bu orucun en doğrusu (mu'-tedili)dur. Dâvud (a.s.)'ın orucu budur," buyurdu.
Ben, bundan daha efdaline muktedirim, dedim.
Rasûlullah (s.a.);
"Bundan daha efdali yoktur." buyurdu.[411]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılanların izaha muhtaç bir yönü yok Abdullah b. Amr'm sözünü Hz. Peygamber (s.a.)'e haber veren Buharî'nin bir rivayetinden anladığımıza göre, babası Amr b. el-As'dır. Abdullah b. Amr kendisini tamamen ibâdete verip, hanımını ihmal ettiği için, babası Amr b. el-As, Abdullah'ın durumunu Hz. Peygamber'e anlatmış. O da Abdullah'a yaptığının doğru olmadığını söylemiş en çok bir gün oruç tutup, bir gün tutmamasını emretmiştir.
Hz. Peygamber'le Abdullah b. Amr arasında geçen konuşma, Buhari'de bir kaç ayrı rivayet şeklinde varid olmuştur. Bunlar arasında bâzı lâfzı farklılıklar varsa da sonuçları itibarıyla aynıdır. Bazılarında Hz. Pey-gamber'in; "Sende vücudunun, gözünün, hanımının, misafirinin de haklan vardır'* şeklindeki sözleri yer almıştır, bazılarında ise, yer almamıştır. Buhari'deki aynı hadise ile ilgili rivayetlerin bir kısmı da, diğerlerine nisbetle daha kısadır.
Abdullah îbn Amr'ın bu hadisesi ile ilgili bilgi 1388. hadisin açıklamasında geçmiştir.
Hadîsin Buharî'deki bir rivayetinin sonunda Abdullah b. Amr'm yaşlandıktan sonra; "Keşke ben, Hz. Peygamber'in ruhsatım kabul etseydim" dediği, Müslim'deki bir rivayetin sonunda da "Rasûlullah'ın bana söylediği üç günü kabul etseydim, bu bana ailem ve malımdan daha sevimli olurdu'* dediği kaydedilmektedir. Bu ilâvelerden, Abdullah b. Amr'ın bir-gün oruç tutup bir gün iftar ederek, ömrünün sonuna geldiği fakat yaşlanınca farz ibâdetleri bile edadan âciz kalarak, "keşke ben gün aşırı değil de, ayda üç gün oruç tutmakla iktifa etseydim" diyerek pişmanlık gösterdiği anlaşılmaktadır.
Hadis-i şeriften nafile oruçların en faziletlisinin birgün oruç tutup bir gün tutmama şeklinde olan Dâvud (a.s.)'un orucu olduğunu anlıyoruz. Buhârî'deki rivayetlerin bazılarında bu açıkça ifade edilmektedir. Bunlardan birinde Hz. Peygamber'in; "Bir gün oruç tut, bir gün tutma. Bu Dâvud (a.s.)'un orucudur o en efdal oruçtur" buyurduğu ifade edilmektedir.
Bu hadis, senenin tümünü oruçlu geçirmenin mekruh olduğunu söyleyenlerin delillerindendir ve bunların en sahihidir. Cumhurun bu manadaki hadisleri anlayış tarzlarım bu babın ilk hadisinin şerhinde açıklamıştık.[412]

Bazı Hükümler

1. İbadette ifrat ve tefrike kaçmamalı, mutedil olan tercih edilmelidir, insanda vücudunun, ailesinin ve diğer insanların hakları vardır. Onlara karşı olan görevleri aksatacak tarzda ibâdet efdal ibâdet değildir.
2. Nafile oruçların en üstünü bir gün oruç tutup bir gün tutmamaktır.
3. Birisinin yanlış davranışından haberdar olan kişi o davranışı düzeltmeye çalışmalıdır.[413]

55. Haram Aylarda Oruç

Haram aylar: Kamerî aylardan Zülka'de, Zülhicce, Muharrem ve Re-ceb aylandır. Bunlardan ilk üçü peşi peşine, Receb ise, ayrıdır. Allah (c.c.) Tevbe suresinin 36. âyetinde bu aylarla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: "Hakikatte ayların sayısı Allah yanında, Allah'ın kitabında -ta gökleri ve yeri yarattığı günden beri- on iki aydır. Onlardan dördü haram olanlardır. İşte bu, en doğru hesabtır. O halde (bilhassa) bunlarda (o haram aylarda) nefislerinize zulmetmeyin. (Bununla beraber) müşrikler sizinle nasıl topyekun harb ederlerse, siz de onlarla topyekûn harb ediniz. Bilin ki Allah, (fenalıklardan) sakınanlarla beraberdir."
Araplar daha İslâmiyet gelmeden önce Haram ay denilen bu aylan kutsal tanır ve bu aylarda savaştan, yağmacılıktan kaçınırlardı. Bu aylarda Mekke'de panayırlar kurulur ve Arabistanın çeşitli yerlerinden gelenler hem bu panayırlarda alış-veriş ederler, hem de Kabe'yi ziyaret ederlerdi. Ayrıca bu aylarda şiir okuma yarışmaları da yapılırdı. Bu bakımdan adı geçen ayların kültürel yönden de ayrı bir değeri vardı.
Ancak Araplar zamanla bazı mülahazalarla bu ayların yerini değiştirmeye ve aylardaki hürmeti başkalarına aktarmaya başladılar. Meselâ Muharrem ayındaki hürmeti Safer ayma çevirdiler. Bu hal Mekke'nin fetih yılı olan H. 8. yıla kadar devam etti. Nihayet Tevbe Suresinin 37. ayeti indi ve aylar hakiki yerlerine konuldular. îşâret edilen âyeti kerimenin meali şöyledir:

"(Haram ayları) geciktirmek ancak küfürde bir artış (sebebiyle)dir. Onunla kâfirler şaşırtılır, onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da, (varsın) Allah'ın haram ettiğini helal kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah o kâfirler güruhunu hidâyete erdirmez."
İlk devirlerde İslâmiyet de bu aylarda savaşın haramlığını aynen kabul etmiş sonraları ise bu hüküm neshedilmiştir. Atâ ise, neshedilmediği görüşündedir.[414]

2428. ...Mucîbe el-Bâhiliyye'nin babası-veya amcası-[415] ndan rivayet ettiğine göre:
O (Bahiliyye'nin babası veya amcası) Rasûlullah (s.a.)'e geldi sonra (memleketine) döndü, Adam bir sene sonra hal ve şekli değişmiş bir vaziyette Peygamber (s.a.)'e yine gelip:
Beni tamyormusun? Ya Rasûlallah? dedi.
Peygamber (s.a.):
"Sen kimsin?"
Ben sana geçen sene gelen Bâhiliy'yim.
"Seni ne değiştirdi? (Seni bu hale getiren ne?) Halbuki sen güzel görünüşlü idin!" buyurdu.
Senden ayrılalı sadece geceleri yedim (senden ayrıldıktan sonra devamlı oruç tuttum). Rasûlullah (s.a.);
"Kendine niçin azabettin?" buyurdu ve şöyle devam etti:
"Sabır (ramazan) ayı ve her aydan bir gün oruç tut!"Adam:
Bana artır çünkü bende (buna) kuvvet var.
" (Ramazandan sonra her ay) iki gün tut."Bana artır.
"(Ramazandan sonra her ay) üç gün tut!"Bana artır.
Peygamber (s.a.) üç parmağını yumup açarak işaret edip:
"Haram aylardan (bu kadar) tut ve terket, haram aylardan (bu kadar) tut ve terket, haram aylardan (bu kadar) tut ve terk et," buyurdu.[416]

Açıklama

Görüldüğü gibi hadisin râvisi Mücîbe el-Bâhilîyye*nin hadisi babasından mı yoksa amcasından mı rivayet ettiği konusunda şüpheye düşülmüştür.
Nesâî'nin rivayetinde Mücîbe'nin amcasından rivayet ettiği belirtilmektedir, tbn Mâce'nin rivayeti ise, aynen Ebû Dâvud'daki gibidir. Ahmed b. Hanberin rivâyetide, “BâhiIeli ihtiyar bir kadın olan Mücîbe, babasından veya amcasından" şeklindedir.
Mücîbe el-Bâhiliyye'nin babası Abdullah b. Haris el-Ensâri'dir. Künyesi Ebû Cehm, veya Ebu Mucîbe'dir. îbn Hıbbân bu zatı, sahâbîler arasında saymış, Ebu Ömer, tanımadığını söylemiştir. îsâbe'de "O Mucibe el-Bahiliyye'nin babasıdır" denilmektedir.
Mucibe'nin amcasının kim olduğu ise, tespit edilememiştir.
Hadisten anlaşıldığına göre, Mücîbe el-Bâhiliyye'nin babası veya amcası bir sene Hz. Peygamber'e gelmiş, onunla görüştükten sonra memleketine geri dönmüş. Ertesi yıl aynı zat yine Peygamberimiz'e gelmiş fakat, Rasûlullah kendisini tanıyamamıştır. Buna sebeb adamın bir önceki seneye nisbetle oldukça zayıflamış ve benzinin solmuş olmasıdır. Hz. Peygamber bu kadar zayıflamasına sebebin ne olduğunu sorunca adam: Rasûlul-lah'ın yanından ayrılalı devamlı oruç tuttuğunu söylemiş, Efendimiz de bunu tasvib etmeyerek; "Nefsine niçin azâb ettin?" buyurmuştur. Daha sonra da adama yol göstermek üzere ramazan aylarında ve buna ilâveten her ayda bir gün oruç tutmasının yeterli olduğunu söylemiştir. Fakat adam kendisinin daha çok oruç tutmaya muktedir olduğunu, onun için orucu artırmasını isteyince ramazandan başka aylarda ikişer gün tutmasını söylemiştir. Ama adam bununla da yetinmemiş daha fazla oruç tutmak istediğini söylemiştir. Bu sefer Hz. Peygamber, üç parmağını açıp yummak suretiyle işaret ederek, haram aylarda, "bu kadar tut, bu kadar tutma" buyurmuştur. Bu, "Eğer daha fazla oruç tutmak istiyorsan, haram aylarda üç gün oruç tut, üç gün tutma sonra tekrar üç gün tut ve üç gün terket. Bu hal üzere haram ayların yarısını oruçla geçir" demektir.
Peygamber (s.â.)'m bu son sözüne göre bir yıl içerisinde tutulacak olan nafile oruçların son haddi 81 gün olmuş olmaktadır. Haram, ayların her birinde 15 gün olma küzere tamamında 60 gün, geri kalan yedi aydan her birinde de üçer günden 21 gün daha eklenince tamamı 81 gün etmiş olur.
Hz. Peygamber'in üç parmağını yumup açarak; "Haram aylardan bu kadar tut, sonra terket" şeklindeki sözünü, "Haram ayların ilk üçü olan Zülka'de, Zülhicce ve Muharrem'in tamamında tut, sonra terk et" manasında anlayanlar da olmuştur. Aynı sözü izah için başka ihtimaller üzerinde durulmuşsa da kayda değer görülmemiştir.
Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber ramazan ayı için "sabır ayı" tabirini kullanmıştır. Çünkü insan, ramazanda yemeyi içmeyi terketmek üzere nefsin isteklerini hapsetmekte, bu istekler karşısında sabır göstermektedir.[417]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber'in ümmetine olan şefkati bü-yuktur.
2. Bir toplumun lideri o toplumun fertlerinin halleri ile ilgilenmelidir.
3. Bir kimsenin nefsine zarar verecek ölçüde peşi peşine oruç tutması doğru değildir.
4. Hadiste haram aylarda oruç tutmaya teşvik edilmiştir. Ancak bu aylarda tutulacak olan oruçlar peşi peşine üç günü geçmemeli; arzu edilirse, bir müddet ara verildikten sonra tekrar tutulmalı. Ancak bu hüküm, Zülhiccenin ilk on gününün

dışındaki günlerle ilgilidir. Çünkü Zülhiccenin on gününde peşi peşine oruç tutulur.[418]

56. Muharrem Orucu

2429. ...Ebû Hureyre (r.a.) "Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Ramazan ayından sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı Muharrem'in orucudur. Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da geceleyin kılınan namazdır."
(Ravi) Kuteybe, "(Ramazan) ayı(mn orucu" yerine sadece "(ramazan(ın orucu)" dedi.[419]

Açıklama

Sahih-i Müslim'de hadisin iki ayrı rivayeti daha vardır.Bunlardan birisi aşağı yukarı buradakinin aynısıdır. Diğeri ise, şöyledir: "Hz. Peygamber'e farz namazlardan sonra hangi namazın ve ramazan ayından sonra hangi orucun daha üstün olduğu soruldu. O' (s.a.)'da; "farz namazlardan sonra en üstün namaz gece yansında kılınan, ramazandan sonra en üstün oruç da Allah'ın ayı Muharremin orucudur," karşılığını verdi."
Hadiste Muharrem ayı için *'Allah'ın ayı" denilmesi, bu ayın şerefine işaret içindir.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre ramazan ayından sonra en efdal pruç, Muharrem ayının orucudur. Yani bu ayın tamamını oruçlu geçirmektir. Tirmizî'nin Ali (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadi sde bu anlayışı takviye etmektedir:
Ben Rasûlullah'ın yanında otururken bir adam O'na;
Ya Rasûlallah! Ramazan ayından sonra hangi ayı oruçlu geçirmemi emredersin? diye sordu.
Peygamber (s.a.) de:
"Eğer ramazan ayından sonra oruç lutac aksan Muharrem'i tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır. O ayda birgün varki, Allah o günde bir kavmi affetmiştir, diğer bir kavmi de affeder" buyurdu.
Bu hadisden Ramazandan sonraki en efdal oruçtan maksadın, Muharrem'in tümünde tutulan oruç olduğu anlaşılmaktadır.
Yine Tirmizî'deki bir başka hadiste ise Peygamber (s.a.) kendisine sorulan bir soru üzerine, "Ramazandan sonra en efdal orucun Şaban orucu olduğunu" bildirmiştir. Buna göre Ramazan'dan sonraki en efdal orucun Muharrem orucu olduğunu bildiren hadislerle, Şaban orucu olduğunu ifâde eden hadis arasında bir tezat ortaya çıkmaktadır. Ancak Tirmizî'nin Şa'ban orucu ile ilgili hadisi zayıftır. Bu bakımdan Muharrem orucunun faziletine delâlet eden hadise muarız olamaz.
Yine bu hadisin en efdal orucun bir gün oruç tutup birgün tutmama şeklindeki Davud orucu olduğu ifâde eden hadislere de ters düştüğü şeklinde düşünceler olabilir. Tahâvî bu ihtimale cevaben, Müşkilu'1-Asar adındaki eserinde, üstünlüğün vakitlere ve keyfiyete itibarla olduğunu söyler.
Açıklamakta olduğumuz hadisteki Muharrem orucundan maksadın, muharremin tamamında oruç tutmak değil de, muharremdeki oruç veya özellikle aşure günü orucu olması da muhtemeldir. Bu anlayışa göre de, bu hadiste daha evvel geçen ve arefe günü orucunun kendisinden evvelki ve sonraki senelerin günahlarına keffâret olduğunu belirten hadis arasında bir tezatın olduğu söylenemez. Çünkü hadiste arefe günü orucunun efdal olduğunu belirten açık bir ifâde mevcut değildir. O günün orucunun günâhlara keffâret olması en üstün olmasını gerektirmez. Üstelik aşure orucu, her müslümanın tutması istenilen bir oruçtur. Arafe günü orucu ise, hacılar için mekruhtur. O halde aşure günü orucu, arafe orucundan daha efdaldır.
Hadîs-i şerifte Peygamberimiz, farz namazlardan sonra en efdal namazın da gece namazı olduğunu ifade etmiştir. Bu ifade gece namazının farz namazların önünde ve sonunda kılınan revatip sünnetlerinden de üstün olmasını gerektirir. Çünkü gecenin ortasında herkes uyurken uyku bölünerek kılınan namazda diğerlerinden'daha fazla sıkıntı vardır. Ayrıca bu namazda riya vs. düşünülemez. Bunun için Şâfiîlerden Mervezî, geceleyin kılınan teheccüd namazının revatip sünnetlerden daha faziletli olduğunu söylemiş, Nevevî de bu görüşün daha uygun ve daha kuvvetli olduğunu belirtmiştir.
Âlimlerin çoğu ise, revâtib sünnetlerin daha efdal olduğu kanaatinde-dirler. Bu görüşte olanlar hadisin manasını, "gece namazı, farz ve farzlara bitişik sünnetlerden sonraki namazların en efdalidir" şeklinde anlamışlardır. .
Ebû Dâvud, hadisin sonunda bir rivayet farklılığına işaret etmiştir. Şöyleki;
Hadis-i Ebû Davud'a nakleden râvilerden Müsedded, Hz. Peygamber'in "Ramazan ayı orucundan sonra en faziletli oruç Allah'ın ayı Muharremdin orucudur" buyurduğunu, Kuteybe ise, "şehr" (ay) kelimesini anmadan "Ramazandan sonra en faziletli oruç Allah'ın ayı Muharrem orucudur" buyurduğunu rivayet etmişlerdir. Fark, bir kelimesinin söylenip söylenmemesinden ibarettir.[420]

Bazı Hükümler

1. Ramazan ayından sonraki oruçların en efdali Muharrem ayı orucudur.
2. Gecleyin kılınan teheccüd namazı nafile namazların en efdalidir.[421]

2430. ...Osman Ebu Hakîm'den, demiştir ki:
Said b. Cübeyr'e Receb ayının orucunu sordum. (Cevaben) dedi ki:
Ibn Abbas (r.anhuma) bana şöyle haber verdi;
"RasÛlullah (s.a.) (bazan) oruç tutardı, o kadar ki biz "(artık) iftar etmeyecek"[422] derdik.[423] Bâzanda.oruç tutmazdı da biz (artık) oruç tutmayacak derdik.[424]

Açıklama

Hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) nâfile oruç tutmaya başladığı zaman epey devam eder ve ashabdan bazıları "galiba RasÛlullah hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak' 'derlermiş. Efendimiz bir de orucu kesti mi, uzun müddet tutmaz ve ashab onun, bir daha oruç tutmayacağını zannederlermiş. Yani Hz. Pey-gamber'in oruçlu günleri de, oruç tutmadığı günleri de uzun zaman devam edermiş.
Metinde anlaşıldığına göre Ibn Cübeyr Hz. Peygamberdin bu orucunu, receb ayının orucu konusundaki bir soruya cevap olarak nakletmiştir. Bundan Hz. Peygamber'in Receb ayındaki orucu böyleymiş gibi bir sonuca varılmaktadır. Hadisin Müslim'deki bir rivayetinde îbn Hakîm'in İbn Cübeyr'e sorusunu Receb ayında sorduğu da ifade edilmektedir.
Buhârî'nin Hz. Aişe'den yaptığı rivâyetelrde ise, nafile oruca başladığı zaman buna uzun müddet devam edişi sonra da uzun müddet oruç tutmayışı onun devamlı halidir. Yani receb ayma mahsus değildir. Müslim'in bir rivayetinde de hiç receb anılmadan, "Hz. Peygamber (s.a.) ramazandan başka hiçbir zaman bir ayı baştan sona oruçlu geçirmedi. Oruç tuttuğu zaman öyle tutardı ki bir kimse, hayır vallahi bir daha orucu bırakmayacak derdi, orucu bıraktığında da öyle bir bırakırdı ki, bir insan hayır vallahi bir daha oruç tutmayacak derdi." Buhârî'deki bir rivâyetde aynen böyledir.
Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Ibn Cübeyr'in kendisine receb ayının orucunu soran şahsa tbn Abbas'dan duyduğu bu haberi nakletmesi receb ayı üe başka aylarda tutulan nafile oruçlar arasında fark olmadığına işaret içindir.
Sünen-i İbn Mâce'de, Ibn Abbas (r.anhuma)'dan Peygamber (s.a.)'in receb orucunu nehyettiğini ifâde eden bir rivayet vardır. Ancak o hadisin râvileri arasındaki Davud b. Atâ tenkid edilmektedir. Bu yüzden, işaret edilen hadis, zayıf kabul edilmektedir, tbn Mâce'deki bu hadisin sahih olması halinde, nehy başka zamanda değil de sadece receb ayında oruç tutmaya hamledir.
Ahmed'b. Hanbel "Sadece receb ayım baştan sona oruçla getirmek mekruhtur. Ama bayram ve teşrik günleri dışında senenin tamamını oruçla geçiren kimsenin recepte oruç tutmasında beis yoktur. Sadece recep ayını oruçla geçirmek isteyenler ramazana benzememesi için bir kaç gün tutmazlar" der.
Receb ayında tutulan oruçlar ve edilen ibadetlerin fazileti konusunda hadis kitaplarında bazı rivayetlere rastlanmaktadır. el-Menhel sahibi bunların bir kısmının bâtıl, bir kısmının da zayıf olduklarını söyler ve misal olmak Üzere bir çok hadis nakleder. Bunlardan ikisi şöyledir:
1. Taberânî Said b. Ebî Raşid'den Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder:
"Receb ayında bir gün oruç tutan, sanki tüm sene oruç tutmuş gibidir.
Bu ayda bir hafta oruç tutana cehennemin kapıları kapanır, sekiz gün oruç tutan için de cennetin sekiz kapısı açılır. Ongun oruç tutan, Allah*tan neyi isterse, Allah ona verir. Onbeş gün oruç tutana da semadan birisi, geçmiş günahların bağışlandı, amele yeniden başla diye seslenir. Buna ilâve edene de Allah ilave eder."
Bu hadis bâtıldır. Hafız Ibn Hacer, "Bu sözlerin uydurma olduğunda hiç şüphe yok" der.
2. BeyhakFnin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz cennette receb adında bir nehir vardır, onun suyu sütten çok daba beyaz ve baldan daha tatlıdır. Recebte bir gün oruç tutana Allah bu sudan içirir."
Bu hadis de zayıftır.
Ibnü's-Sübkî, Muhammed b. Mansûr es-Sam'ânî'nin "Receb ayının orucunun müstehap olduğu konusunda sabit bir sünnet yoktur bu konuda rivayet edilen tüm hadiSler zayıftır" dediğini nakleder.
Ibn Hacer eserinde şöyle der:
"Recebin fazileti, tamamının orucu, onda bazı günlerin orucu ve muayyen bir gecenin namazı, konusunda delil olmaya elverişli hiçbir hadis vârid değildir."
Nevevî de üzerinde durduğumuz hadisi şerhederken şunları söylemektedir:
"Zahir olan şu iki Said b. Cübeyr'in bu istidlalden maksadı recebin Orucu konusunda ne bir teşvikin, ne de bir nehyin olmadığına işarettir. Akdine recep orucunun hükmü, diğer aylardaki orucun hükmü gibidir. Özel olarak receb ayının orucu konusunda ne teşvik ne de sakındırma mahiyetinde bir hadis mevcut değildir. Ama orucun aslı menduptur. Sünen-i Ebû Dâvud'da Hz. Peygamber'in haram aylarda oruç tutmayı teşvik eden bir hadîsi vardır. Receb ayı da haram aylardandır."
Receb ayında oruç tutmayı teşvik mâhiyetinde sahih bir hadis bulunmayıp bu konudaki rivayetlerin bâtıl olduğu konusunda bir çok eserler, risaleler yazılmıştır. Fakat bunlar içerisinde en güzeli yukarıya naklettiğimiz Nevevî'nin sözleridir. Yeni bir ibâdet ihdas etmemek ve Hz. Peygamber'in yasağı bulunmaması kaydıyla, Allah rızası, için tutulan orucun zararı olmaz, sevabı olur.[425]

57. Şaban Ayının Orucu

2431. ...Aişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.)'a en sevimli ay Şaban (yani) onda oruç tutmaktı. Sonra onu ramazana ulardı."[426]

Açıklama

Hadisten Peygamber (s.a.)'in nafile oruç tutmayı en çok sevdiği ayın Şaban ayı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan evvelki bâbda ramazan ayı orucundan sonra en faziletli orucun Muharrem ayının orucu olduğunu bildiren bir hadis geçmişti. Burada "Peki madem ramazandan sonra en efdâl oruç muharrem orucu idi de, Hz. Peygamber niçin Şabanda daha çok oruç

tutardı?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu muhtemel soruyu âlimler iki şekilde cevaplandırmışlardır:
1. Muharrem ayındaki orucun fazileti Hz. Muhammed'e ancak ömrünün sonunda bildirilmiş olabilir.
2. Hz.Peygamberin Muharrem ayında bir takım özürleri çıkıyordu.Bu yüzden muharremde fazlaca oruç tutamıyordu.
Peygamber (s.a.)'in Şaban ayında her zamankinden daha fazla oruç tutmasmdaki hikmet, konusunda da birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Ancak bunlar içerisinde en sahihi Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Usâme b. Zeyd'-den rivayet ettikleri şu haberde bildirilen hikmettir:
Üsame (r.a.) dedi ki:
Peygamber (s.a.)'e "Yâ Rasûlallah! Ben senin hiç bir ayda Şabandaki tuttuğun kadar oruç tuttuğunu görmedim? dedim.
"Bu ay Receble Ramazan arasında insanların kendisinden gafil oldukları bir aydır. Bu ayda ameller âlemlerin Rabbine yükseltilir. Ben amelimin oruçlu iken Rabbime arz edilmesini isterim." buyurdu.[427]
Bu hadis açıkça gösteriyor ki, Hz. Peygamberdin Şaban ayında her zamankinden fazla oruç tutmasmdaki hikmet, amellerin bu ayda Alan (c.c.)'a arz edilmesi ve Efendimizin amellerinin oruçlu iken arz edilmesini istemesidir.
Hadisin sonunda Hz. Aişe, Rasûlullah'ın Şaban orucunu, ramazan orucuna uladığım haber vermektedir. Bu daha önce geçen ve, "bir iki günle ramazan orucunun önüne geçmeyiniz" (Hadis no. 2335) mânâsına gelen hadise ters düşmez. Çünkü bu hadisteki nehy, Şabanın tümünü veya ekserisini oruç tutmayıp da ihtiyaten ramazandan bir iki gün önce oruç tutanlarla ilgilidir. Nitekim orada gerekli bilgi verilmiştir.[428]

Bazı Hükümler

1. Şaban avında çokça oruç tutmak teşvik edilmiştir.
2. Bir kimse Şabanın tamamını veya ekserisini oruçla geçirdiğini takdirde, bu ayın orucunu ramazan ayı ile birleştirmesi caizdir.[429]

Şevval Ayının Orucu[430]

2432. ...Ubeydullah b. Müslim el-Kuraşî, babasının[431] şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.)'a tüm seneyi oruçlu geçirme(nin hükmünü)yi sordum -veya soruldu- da;
"Şüphesiz senin üzerinde ailenin hakkı vardır. Ramazanı ve peşinden geleni bir de her çarşamba ve perşembeyi tut, işte o zaman sen bütün sene oruç tutmuş (gibi) olursun" buyurdu.[432]
Ebû Dâvud dedi ki: "Ona (Muhammed b. Osman'a) Zeyd el-Akelî muvafakat, Ebu Nuaym ise muhalefet etmiştir. Ebu Nuaym "(Ravi) Müslim b. Ubeydullahtır. demiştir."[433]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi tüm seneyi oruçlu geçirmenin mekruh olduğunu söyleyenlerin delilleri arasındadır. Peygamber (s.a.) kendisine yıl orucunu soran kişiye cevaben, "şüphesiz senin üzerinde ailenin hakkı vardır" cevabını vermiştir. Bu söz, ibarede yer almayan bir cümlenin illetidir. Mana "Senin tüm seneyi oruçlu geçirmen caiz değildir. Çünkü üzerinde ailenin hakkı vardır" şeklinde olmuş olur.
Bu ifâdeden anlaşıldığı üzere senenin tamamını oruçla geçirmenin caiz olmamasındaki hikmet, orucun kişiyi zayıflatması ve bu yüzden ailesine karşı olan vazifelerini yapmasına engel olmasıdır.
Hz. Peygamber, kendisine soru soran zata "tüm sene orucunu" men'-ettikten sonra tüm seneyi oruçla geçirmiş gibi sevab almanın yolunu göstermiştir. O da ramazanı müteakib günlerin orucu ile her çarşamba ve perşembe günlerinin oruçlarıdır.
Ramazanı müteakib günlerin orucundan maksat, Şevvalde tutulan altı gün oruç olsa gerektir. Eğer öyle ise, ameller on katı ile mükafatlandırılacağına göre ramazan orucu ile bu altı günün orucu tüm seneyi oruçla geçirmiş gibi sevap almaya sebeptir.
Çarşamba ve perşembe günü tutulan oruçlar da daha çok sevaba vesile olur. Her hafta çarşamba ve perşembe günleri oruç tutulduğunda ayda sekiz gün oruç tutulmuş olur.
"Cümlesindeki fiilin, fail olan gizli zamirinin ramazana, mefûl olan bariz zamirinde Şabana gitmesi mümkündür. Bu durumda mana, Ramazanın takib ettiği ay" olmuş olur ki, o da Şaban'dır. Bu görüşü benimseyenlere göre, Şaban ayının orucu teşvik edilmektedir.
Bu durumda hadisin "şaban ayının orucu" başlığı altına konulması isabetli olmuş olur.[434]

Bazı Hükümler

1. Senenin tamamında oruç tutmak mekruhtur.
2. Ramazan ayından sonraki ay, (bazılarına göre Önceki) Çarşamba ve Perşembe günleri oruç tutmak, bütün sene oruç tutmanın sevabını almaya sebeptir.
3. İnsanın ailesine karşı bir takım vazifeleri vardır. Bu vazifeleri yapmasına engel olacaksa, nafile ibâdetle meşgul olması doğru değildir.[435]

58. Şevval Ayında Altı Gün Oruç Tutmak

2433. ...Rasûlullah (s.a.)'m dostu Ebu Eyyûb (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir kimse ramazanı oruçlu geçirir, sonra peşinden Şevvalden de altı gün tutarsa, tüm sene oruç tutmuş gibi olur."[436]

Açıklama

Hadis-i şerif ramazandan sonraki Şevval ayında altı gün daha oruç tutan kimsenin sanki bütün sene oruç tutmuş gibi ecir alacağını ifade etmektedir. Bunu her sene yapan da ömür boyu oruç tutmuş gibi olur. Buna sebeb amellerin on katı ile sevaplandırılacağı esasıdır. Ramazanın orucu on ayın orucuna, sonraki altı gün de iki ayın orucuna bedel olur. Bunun tamamı da on iki ay, yani bir senedir, îbn Mâce'nin bir rivayetinde bu manaya da işaret edilmektedir.
Bazı âlimler her ay Üç gün oruç tutanın da tüm seneyi oruçla geçirmiş gibi olacağını bildiren hadâsleri de göz önüne alarak bu hadiste belirtildiği şekilde oruç tutan kişinin .tüm sene farz oruç tutmuş gibi sevab elde edeceklerini söylerler. Farz ibâdetin sevabı nafile ibadetinkinden daha fazla olur.
Bu hadis-i şerif, Şevval ayında altı gün oruç tutmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Tabiatiyle Şevval ayının ilk günü ramazan bayramı olduğu için o gün oruç tutulmaz.
İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Davud-ı Zahirî ve daha bir grup âlim, Şevval ayındaki altı gün orucun müstehab olduğu görüşündedirler.
Bu orucun meşru oluşundaki sır şudur: Ramazanın peşindeki bu oruç, farz namazların peşinden kılınan sünnet namazları gibidir.Nasıl ki bu sünnetler, farzlarda olması muhtemel kusurları telafi ediyorsa, Şevvalde tutulan oruç da ramazan orucunda bulunması muhtemel kusurları telafi eder.
İmam Şâfiî, efdal olanın bu orucu ramazan bayramının hemen peşinde başlayıp hiç ara vermeden tamamlamak olduğunu söyler. Ravzatü'n-nediyye adındaki kitapta "Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre Şevval ayının ister başında, ister ortasında, ister sonunda olsun ve ister peşi peşine, ister aralıklı olarak olsun bu ayda tutulan altı gün oruç yeter" denilmektedir.
Ahmed b. Hanbel de peşi peşine tutma ile aralıklarla tutma arasında farkın olmadığını söyler.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ebû Yusuf, Şevval ayında altı gün oruç tutmanın mekruh olduğu görüşündedirler. İmam Mâlikin Mu-vatta'dakî beyânına göre, bu orucu mekruh saymasına sebeb, kendisinden evvel bu orucu tutan hiç kimse olmadığı için bu orucun bid'at oluşudur. İmam Malik ayrıca cahil insanların bu orucu da ramazandan kabul etmelerinden korktuğunu söyler.
Bazı Hanefî ve Malikî kitaplarında ise, Şevval ayında altı gün oruç tutmanın mendup olduğu söylenir. Meselâ Nuru'I-Izâh ve Şerhi Merakı' 1-felah'da mendup oruçlar sayılırken, Şevval ayında altı gün oruç da zikredilir.
Meraku'l-felah'ın haşiyesinde Tahtavî, Bahr'de "Şevval ayında altı gür oruç tutmak, imam Ebu Hanifeye göre ister peşi peşine, ister ayrı ayrı olsun mekruhtur. Ancak sonraki âlimler bunda bir mahzur görmemişlerdir" denildiğini nakleder. Tenvir ve Şerhinde de; "Şevvaldeki altı gün orucunu fasılalarla tutmak menduptur, ancak muhtar olan görüşe göre, Ebu Yusuf'un hilâfına peşi peşine tutulmasında da beis yoktur" denilir.
İbn Abidin de sonra gelen Hanefi âlimlerinin bu altı günün orucunda bir sakınca görmediklerini söyler.
el-Menhel sahibi "Hanefî ve Maliki mezhebindeki sonradan gelen âlimler, imamlarının sözlerini ramazandan sonra hiç ara vermeden altı gün daha oruç tutmaya hamletmişlerdir. Yahud da bu hadis kendilerine ulaşmamıştır, ulaştığı halde hadisi sahih kabul etmemiş de olabilirler. Çünkü râviler arasında tenkide tabi tutulan Sa'd b. Said vardır" der.
Yukarıdaki izahtan anlaşıldığı üzere, islam ulemasının çoğuna göre Şevval ayında altı gün oruç tutmak menduptur. Bu orucun peşi peşine veya fasılalarla olması arasında fark yoktur.[437]

59. Peygamber (S.A.) Nasıl Oruç Tutardı?

2434. ...Peygamber (s.a.) hanımı Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (öyle) oruç tutardı ki biz, "artık orucu bırakmayacak" derdik. (Bir de bıraktı mı) o kadar (uzun zaman) tutmazdı ki (bu sefer de) "Artık (hiç) oruç tutmayacak" derdik. Ben Peygamber (s.a.)'in ramazan dışında hiç bir ayı baştan sona oruçlu geçirdiğini bilmiyorum. Ben onun hiç bir ayda Şabandakinden daha fazla oruç tuttuğunu da görmedim."[438]

Açıklama

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in nafile oruç konusundaki bir kaç tavrını anlamaktayız. Bunlar:
a. Peygamber (s.a.) arzu ettikçe nafile oruç tutardı. Nafilede bir zorunluk olmadığı için tamamen kişinin istek ve arzusuna bağlıdır. Efendimiz de bazan oruç tutmaya bir başlar ve sahâbiler "her halde Rasûlullah hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak' 'diyecek hâle gelinceye kadar devam ederdi. Orucu bıraktığı zaman da uzun süre ara verir ve sahâbiler Peygamberimizin bir daha oruç tutmayacağını zannederlerdi.
Aynı manayı ifade eden bir haber İbn Abbas'dan nakledilmiştir.[439]
b. Peygamber (s.a.) ramazanın dışında hiç bir ayda baştan sona oruç tutmazdı.
Hadisin bu bölümü 2336 numarada geçen Ümme Seleme'nin rivayetine ters düşer gibi görünmektedir. Çünkü o rivayette Ümmü Seleme'nin (r.anha) Rasûlullah (s.a.)'in Şaban ayının dışına hiçbir ayı baştan sona oruçla geçirmediğini, Şabanı ramazana eklediğini söylemektedir. Bu hadiste ise ramazandan başka hiçbir ayda baştan sona oruç tutmadığı belirtiliyor.
Âlimler Ümmü Seleme'nin rivâyetindeki, Şabanı tüm oruçlu geçirmekten maksadın, Şabanın çoğunu oruçla geçirmek

olduğunu, benzeri ifâdelerin Arabçada kullanılmakta olduğunu söylerler.
Tirmizî'nin rivayetine göre îbn Mübarek bu konuda şöyle demektedir:
"Arapçada bir kimse bir ayın çoğunu oruçla geçirirse, o ayı oruçla geçirdi demek caizdir. Aynı şekilde gecenin çoğunu namazla geçiren kimse için de falan bütün gece namaz kıldı" denilebilir. Halbuki adam gecenin bir bölümünü yemek yeme ve başka işleriyle geçirmiş olabilir."
Tirmizî İbnu'l-Mübârek'in bu iki hadisin aynı mânâya geldiğini söylediğini de nakleder.
Bazı âlimler ise, Hz. Peygamber'in bir sene Şaban'ın bütününü oruçla geçirdiğini, bir sene de bazı günlerinde oruç tuttuğunu söylerler.
Hz. Peygamber bazan Şaban'ın başında, bazan ortasında bazan da sonunda oruç tutardı, diyenler de vardır.
Rasûlullah'ın Şaban orucunu Ramazana eklemesinden maksad da Şabanda oruç tuttuğu günlerle ramazan arasındaki yakınlıktır.
Bu izahlardan anlaşıldığı üzere, işaret edilen iki hadis arasında herhangi bir tezat söz konusu değildir.
c. Peygamber (s.a.)'in en çok nafile oruç tuttuğu ay Şaban ayıdır.
Hz. Peygamber'in bu ayda her zamankinden daha çok oruç tutmasının sebebinin ne olduğu 2431 numaralı hadisin açıklamasında geçmişti. Eh kuvvetli sebep orada belirtilen olmakla birlikte şu ihtimalleri de göz önünde bulunduranlar vardır.
1. Şabanda çok oruç tutması ramazanı tazim içindir.
2. Rasûlullah, her ay üç gün oruç tutardı. Bir özrü sebebiyle daha önceki aylarda tutamadığı günleri Şaban ayında kaza ederdi.
3. Şabanda insanlar gafil olduğu için Hz. Peygamber onlara örnek olmak isterdi.
4. Sene içerisinde öleceklerin isimleri Şaban ayında yazılır. Nitekim Peygamber (s.a.) Hz. Aişe'ye, "Yâ Aişe! Bu ayda ölüm meleğinin ruhlarını alacağı kimselerin isimleri yazılır. Beri ismimin oruçlu iken kaydedilmesini isterim" buyurmuştur.
5. Hz. Peygamber'in hanımları, geçen ramazanda tutamadıklar,oruçları Şaban ayında kaza ederlerdi. Hz. Peygamber de onun için bu ayda çok oruç tutardı.[440]

Bazı Hükümler

1. Nafile ibâdetleri ifâ konusunda belirli zamanlana kayıtlı kalınmayabilir.Bu, kışının arzusuna bağlıdır,
2. Şaban ayında nafile oruç tutmak başka zamanlara nisbetle daha efdaldir.[441]

2435. ...Musa b. Îsmail-Hammad-Muhammed b. Amr-Ebû Seleme-Ebu Hüreyre (r.a.) senediyle Hz. Peygamber (s.a.)'der önceki hadisin manasında (bir hadis daha rivayet edilmiştir).
Bu rivayette Muhammed b. Amr: "O, pek azı müstesna (Şabanı) oruçla geçirirdi. Hattâ onun tümünde oruç tutardı" cümlelerini de ilâve etmiştir.[442]

Açıklama

Ebû Hureyre (r.a.)'den gelen bu rivayetten anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) bazan Şabanın çoğunda bazan da tamamında oruç tutardı.
Ebû Hureyre'nin önce Hz. Peygamber'in Şaban'ın çoğunda oruç tuttuğunu daha sonra ise tümünü oruçla geçirdiğini haber almış olması da muhtemeldir.
Peygamber (s.a.)'in Şaban ayındaki orucu konusunda geniş bilgi 2336 2431 ve 2434 numaralı hadislerin açıklamalarında geçmiştir.[443]

60. Pazartesi Ve Perşembe Günlerinde Oruç Tutmak

2436. ...Üsâme b. Zeyd (r.a.)'in azatlısından[444] rivayet edildiğine göre, kendisi, Usâme (r.a.) ile birlikte Kura vadisine Usâme'nin bir malını istemeye gitti. Üsame Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyordu. Azatlısı kendisine:
Sen çok yaşlı birisi olduğun halde niçin Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyorsun? dedi.
Üsâme, şu cevabı verdi:
Rasûlullah (s.a.) Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine bunun sebebi soruldu. O da; "Şüphesiz kulların amelleri pazartesi ve perşembe günleri arz olunur" buyurdu.[445]
Ebû Dâvud dedi ki: Hişam ed-Destüvâî "Yahya'dan o da Ömer b. Ebi'i-Hakem'den" demiş (Eban'ın rivayetini takviye etmiştir.[446]

Açıklama

Kura vadisi Medine-Şam arasındaki bir vadinin adıdır.Bu vadide bir çok köy vardır. Burasını, Peygamber (s.a.) H. 8. senede Hayber'in fethinden sonra zabtetmiş, sonra da ahalisi ile cizye vermeleri şartıyla anlaşma yapmıştır.
Hadisten anlaşıldığı gibi, Üsâme b. Zeyd yaşı oldukça ilerlemiş olduğu halde azatlı kölesi ile birlikte Kur'â vadisi denilen yere bir malını istemeye gitmiş ve yolda pazartesi, perşembe günleri oruç tutmuş. Azatlısı Usâme'nin bu durumunu yadırgayıp ilerlemiş yaşına rağmen anılan günlerde oruç tutmasının sebebini sormuş. Üsâme, Hz. Peygamber'in de aynı günlerde oruç

tuttuğunu, bunun sebebini soranlara da "o günlerde amellerin arz olunduğunu*' söyleyerek cevap verdiğini bildirmiştir.
Tirmizinin, Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber: "Ameller, Pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arz olunur. Ben amelimin oruçlu olduğum halde arz-edilmesini isterim" buyurmaktadır.[447]
Müslim'deki bir rivayet de şöyledir: "İnsanların amelleri her hafta iki defa pazartesi ve perşembe günleri arz olunur. Kardeşi ile arasında düşmanlık bulunan kuldan başka her mü'min bağışlanır. Biri birine düşman olanlar için bunlar anlaşıncaya kadar bekleyiniz, denilir."[448]
Bunlardan başka iki hadisten birisinde amellerin akşam ve sabah Allah (c.c.)'a yükseltildiği, birisinde de senenin amellerinin Şaban ayında arz edildiği bildirilmektedir.
Bu hadislerden akşam ve sabahla ilgili olanında amellerin yükseltildiği, diğerlerinde ise arz edildiği ifade ediliyor. Yükseltilme ile arz edilme olayı ayn şeyler olduğu için amellerin akşam sabah yükseltildiğini bildiren hadisle, diğerleri arasında bir ihtilaf söz konusu değildir. Aliyyü'1-Kari "Yükseltilen ameller toplanır ve bugünlerde arz edilir" der.
Amellerin pazartesi ve perşembe günleri arzedildiğini bildiren hadisle Şaban da arz edildiğini bildiren hadis arasında da bir ihtilaf yoktur. İbn Hacer'in ifâdesine göre, hadislerin te'lifi şöyledir:
Ameller iki şekilde arz edilir. Bunlardan birincisi haftalıktır. Her hafta pazartesi ve perşembe günleri ameller ayrı ayrı arz edilir. İkincisi de seneliktir. Şaban ayında ve topluca arz edilir.
Fethü'l-Vedûd adındaki kitapta "amellerin günlük olarak akşam ve sabah, haftahk olarak pazartesi ve perşembe, senelik olarak da Şaban ayında arz edilmesi muhtemeldir" denilmektedir^
Hadis-i şerifte pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmaya teşvik edilmektedir. Aynı manaya gelen daha başka hadisler de vardır. Buraya misâl olarak iki tanesinin manalarını yazalım:
Hafsa (r.anha) şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.) yatağına uzandığı zaman sağ elini sağ yanağının altına koyardı ve o, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı"[449]
Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:
RasûhıHah (s.a.) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Sebebini sordum. "Ameller pazartesi ve perşembe günleri arz edilir", buyurdu."[450]
Ebû Dâvud, hadisin sonunda Destuvâî'nin de Yahya kanalıyla, Ömer b. Ebi'l-Hakem'den rivayet ettiğini söylemektedir. Ebû Davud'un bu ta'li-ki kitabına almaktan maksadı, bir ihtilafa işarettir. Çünkü bazı rivayetlerde Yahya'dan sonra Ömer b. Ebi'l-Hakem anılmadan, Kudame'nin azatlısına geçilmektedir.
Ebû Dâvud kitabına aldığı metinde Ebân'ın Yahya'dan, Yahya'nın da Ömer b. Ebi'l-Hakem'den rivayet ettiğini söylemiş, sonunda da Destuvaî'nin de aynısını söylediğini kaydederek sözlerini takviye etmiştir.[451]

Bazı Hükümler

Kulların hafta içinde işledikleri Pazartesi ve Perşembe. günleri Allan a arz edilir. Onun için anılan günlerde oruç tutmak menduptur.[452]

61. Aşr (Ongun) Orucu

"Aşr"dan maksat, Zilhicce ayının dokuz günü ile Muharrem ayının onuncu günü olan Aşure günüdür. Yani burada Zilhicce ayının ilk dokuz günü ile aşure günü orucundan bahsedilecektir.
Bazı şerhlerde bu başlığın izahı olarak "Zilhicce'nin on gününün orucu" denilir. Ancak maksat o olması gerektir. Çünkü Zilhiccenin onuncu günü kurban bayramının birinci günüdür. Bayram'da oruç tutmak ise, haramdır.[453]

2437. ...Rasûlullah (s.a.)'ın hanımlarından birisinin[454] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Peygamber (s.a.) Zilhiccenin dokuz günü, aşure günü ve her ay ayın ilk pazartesi ve perşembe günleri (olmak üzere) üç gün oruç tutardı."[455]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) bazı günlerde oruç tutarmış bu günler:
a. Zilhicce ayının ilk dokuz günü. Bu oruç Zilhiccenin birinden dokuzuna kadar devam eder.
b. Aşure günü. Bilindiği gibi bu gün Muharrem ayının onuncu günüdür.
c. Ayın ilk pazartesi ve perşembe günleri olmak üzere üç gün. Ebû Davud'un eldeki mevcut tüm nüshalarında "İlk pazartesi ve
perşembe" denilmektedir. Nesâî'nin bir rivayeti de bu şekildedir. Ancak buna göre her ayda tuttuğu oruç üç gün değil, iki gün olmaktadır. Çünkü bir pazartesi ile bir perşembe iki gün eder. Halbuki hadîsin üst tarafında "her ay üç gün" denilmekte idi. Buna göre ortaya bir müşkil çıkmaktadır. Bu müşkilin hallinde iki görüş ileri sürülmektedir.,Bunlar:
1. İlk pazartesi demek, ilk iki pazartesi demektir. Bu durumda mana "her ay ilk iki pazartesi ve bir perşembe olmak üzere üç gün" olur.
2. Perşembe mânâsına gelen el-hamis kelimesinin başındaki el, cins içindir.Dolayısıyla birden fazla Perşembe için kullanılması caizdir. Bu durumda hadisin mânâsı, "her ay, ayın ilk pazartesi ve iki perşembesi olmak üzere üç gün" olmuş

olur. Nitekim, Nesâî'nin bir rivayetinde bu hadis; "Rasûlullah (s.a.), aşure günü, Zilhiccemden dokuz gün ve her ay, ayın ilk pazartesi ve iki perşembe olmak üzere üç gün oruç tutardı" şeklinde vârid olmuştur.
Yine Nesâî'nin, İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet ettiği bir haberde şöyle denilmektedir: "Peygamber (s.a.) her ay, ayın başındaki ilk pazartesi onu takib eden perşembe olmak üzere üç gün oruç tutardı."
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde de perşembe günü iki defa tekrarlanmıştır.
Nesâî'nin Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivayet ettiği bir haberde ise, perşembe değil de pazartesi iki defa tekrarlanmaktadır.
Nesaî'deki bu hadis şöyledir: "Rasûlullah (s.a.) ilk perşembe, pazartesi ve yine pazartesi olmak üzere her ay üç gün oruç tutmayı emrederdi."
Bu rivayetlerin hepsi birden göz önüne alınırsa denilebilir ki, Hz. Peygamber (s.a.) her ay üç gün oruç tutmayı tavsiye etmiştir. Bu üç gün pazartesi ve perşembe günlerinde tutulur. Ama ya bir pazartesi iki perşembe, ya da iki pazartesi bir perşembe olmak üzere üç güne tamamlanır.
Hadisten elde edilecek hüküm, anılan günlerde tutulan orucun efdal olduğudur.[456]

2438. ...İbni Abbas (r.a.)'dan, demiştir ki: Rasûlullah (s.a.);
"Kendisinde amel-i sâlih işlenen günlerin Allah katında en sevimlisi şu günlerdir -yani Zilhiccenin (ilk) on günü-"
Ya Rasûlullah! Allah yolunda cihad da mı (O günler kadar sevimli değildir.)?! dediler.
Efendimiz (s.a.);
"Allah yolunda cihad da! Ancak canı ve malı. ile cihada gidip de bunlardan bir şey döndürmeyen müstesna" diye cevap verdi.[457]

Açıklama

Hadis-i şerif Zilhicce ayının on gününde yapılan ibâdetlerin sevabının başka günlerde yapılan ibâdetlerin sevabından daha fazla olduğuna delâlet etmektedir.
Aynî bu konuda şunları söyler:
"Bu hadisten anlaşıldığına göre bazı yerler başkalarına nisbetle daha üstün olduğu gibi, bazı zamanların da başka zamanlara üstünlüğü vardır. Zilhiccenin on günü de senenin diğer günlerinden daha faziletlidir. Bu üstünlüğün faydası şurada görülür:
Bir kimse en faziletli günlerde oruç tutmayı veya başka bir ibâdeti adaşa, adağını bu günlerde yerine getirir. Eğer en faziletli bir günde oruç veya ibadeti adamışsa, o adağını da Arafe (kurban bayramından önceki) günü yerine getirir. Çünkü Zilhicce ayının on gününden en efdali arafe günüdür. Eğer haftanın en efdal gününü kast ederse, o zaman Cuma günü olur.
Bu hadîsten anlaşıldığına göre belirtilen günlerin ibâdeti, Allah yolunda cihaddan daha üstündür. Nitekim sahâbîlerin cihadla ilgili sorusu ve Hz. Peygamberdin cevâbı.bu hükmü daha açık olarak ortaya koymuştur. Hem cam, hem de malı ile Allah için savaşan ve kendisi şehid olan ve malı düşman tarafından zaptedilen kişi ise, bundan müstesnadır.
Peygamber (s.a.)'in işaret edilen günlerdeki ibâdetin cihaddan bile faziletli olduğunu bildirmesinden maksadının, hac ibâdetini engelleyeceği için sadece o günlerdeki cihadla ilgili olması muhtemeldir. Çünkü Hz. Pey-gamber'in en üstün ibâdetin Allah yolunda cihad olduğunu belirten hadisleri vardır. Nitekim Buhârî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadise göre; "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip:
Ya Rasûlallah! Bana cihada denk bir ibâdet göster, demiş. Hz. Peygamber de:
"Öyle bir ibadet bulamıyorum. Sen, mücahid savaşa gittiğinde mescidine girip bıkmadan namaz kılmaya, ara vermeden oruç tutmaya muktedir misin? Bunu kim yapabilir ki?" cevabını vermiştir.
Görüldüğü üzere Ebû Hureyre'den rivayet edilen bu hadis açık bir şekilde en efdal ibâdetin Allah yolunda cihad olduğunu gösterir. Bu durumda açıklamakta olduğumuz İbn Abbas hadisiyle Buhâri'deki Ebu.Hureyre hadisi arasında bir zıddiyet görünmektedir.
Hadisler arasında var gibi görünen bu ihtilâfı bir kaç yolla gidermek mümkündür:
1. Yukarıda da belirtildiği gibi, Zilhiccenin on günündeki amellerin cihaddan da üstün olması, başka zamanlardaki değil, sadece bu günlerdeki cihadla ilgilidir. Çünkü bu günler hacc ibâdetinin yapılacağı günlerdir. O günlerdeki savaş kişinin haccetmesine imkân vermez.
2. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği ve cihadın üstünlüğünü bildiren hadis, âmindir. îbn Abbâs'ın hadisi onu tahsis etmektedir. Sanki Peygamberimiz, "Ben Zilhiccenin on günündeki ibadet hariç, cihada denk veya ondan daha üstün bir ibâdet bulamıyorum" buyurmuştur.
3. Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivâyetindeki cihad'dan maksat, bu hadiste de belirtildiği gibi canı ve malı ile cihada gidip kendisinin şehid olduğu ve malının düşmanlar tarafından alındığı cihaddır. Bu şekildeki cihadın en üstün ibâdet olduğu zâten üzerinde durduğumuz İbn Abbas hadisinde de görülmektedir.[458]

Bazı Hükümler

1. Bazı zamanlar diğer zamanlara nisbetle daha faziletlidir.
2. Zilhiccenin on gününde yapılan ibâdetin sevabı fazladır.
3. Hadis cihadın faziletine ve fazilet yönünden farklı cihadlar olduğuna delâlet etmektedir.
4. Cihadın en faziletli olanı, mal ve can feda edilerek yapılanıdır.[459]

62. Zilhiccenin On Gününde Oruç Tutmamak

2439. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir, ki: "Rasülullah (s.a.)'ı Zilhiccenin on gününde oruç tutarken hiç görmedim."[460]

Açıklama

Hz. Aişe'nin bu sözleri ile önceki babın ilk hadisinde belirtilen haber birbirine Uymamaktadır. Çünkü o hadiste Hz. Peygamber'in Zilhicce'nin dokuz gününde oruç tuttuğu bildirildiği halde, bu haberde Hz. Aişe, Rasûlullah'ın Zilhicce'nin on gününde oruç tuttuğunu hiç görmediğini söylemektedir.
Haberler arasındaki bu muhalefetin arasını bulmanın yolu şudur: Hz. Aişe'nin, RasÛlullah (s.a.)'ın o günlerde oruç tuttuğunu görmemesi, Efendimizin oruç tutmamış olmasını gerektirmez. Hz. Aişe bildiğini haber vermiştir. Peygamber (s.a.) belirtilen günlerde devamlı olarak oruç tutmazdı. Bazan tutar, bazan terk ederdi. Bu farklı rivayetlerden anlıyoruz ki, Aişe (r.anha) oruç tutmayışına, evvelki haberi nakleden hanımı da tutuşuna muttali olmuşlar ve her biri bildiğini haber vermiştir.[461]

63. Arafe Günü Arafatta Oruç Tutma

2440. ...İkrime'den; demiştir ki:
"Biz Ebû Hureyre'nin evinde onun yanında idik. Ebû Hureyre (r.a.) bize, Rasûlullah (s.a.)'ın, Arafe günü Arafatta oruç tutmayı nehyettiğini haber verdi."[462]

Açıklama

M Haberden anlıyoruz ki Hz.Peygamber (s.a.) Arafe günü Arafatta vakfede olanların oruç tutmalarını men etmiştir. Çünkü Arafat, bol bol dua edilecek, zikir yapılacak bir yerdir. Oruç kişiyi halsiz düşüreceği için onun dua ve zikrine mâni olur.
Âlimler Arafe günü Arafat'ta oruç tutmanın hükmünde ihtilaf etmişlerdir.
Yahya b. Said el-Ensari, hadisin zahirini alarak arafe günü Arafat'ta oruç tutmanın haram olduğunu söylemiştir.
Ebu Hanife, Malik, Şâfiîler, Servi ve ulemanın cumhuru, hacılar için arafe günü Arafat'ta oruç tutmamanın müstehab olduğu görüşündedirler. Bu görüş Ebu Bekir, Ömer, Osman, İbn Ömer (r.anhum) gibi büyük sa-hâbîlerden de rivayet edilmiştir. Darimî'nin rivayet ettiği bir habere göre İbn Ömer'e, Arafe günü oruç tutmanın hükmü sorulmuş o da şu cevabı vermiştir: "Peygamber (s.a.) ile birlikte haccettim. Oruç tutmadı. Ebu Bekir-le beraber hac ettim oruç tutmadı, Ömer'le beraber hac ettim, oruç tutmadı, Osman'la beraber haccettim o da oruç tutmadı. Ben de tutmam, tutulmasını emretmem ama men de etmem."
Peygamber (s.a.)'in Arafe günü Arafat'ta orucu nehyetmesi kerahete hamledilmiştir. Bu konuda Hattâbî şöyle der:
"Bu, istihbaba delalet eden nehydir. (O günde oruç tutmamak müstehabtır) İhram'da olan kişiye o günün orucun nehyedilmesi, onun güçten düşerek dua edememesi korkusundan dolayıdır. Ama güçlü olup oruç tuttuğu takdirde oradaki dua ve ibâdetlerini ihmal etmesinden korkulmayan kişinin oruç tutması daha iyidir.
Ahrned b. Hanbel; "Gücü yeten kimse oruç tutar. Tutmayan için de bir şey yoktur. Çünkü bu gün kuvvete ihtiyaç duyulan gündür", der. İshak, "Hacıların o günde oruç tutmalarını müstehab görürdü. Atâ, "kışları oruç tutarım, yazlan tutmam," derdi. Malik ve Süfyan, hacıların oruç tutmamalarını tercih ederdi. Şafîî'de böyledir."
Îbnû'l-Münzir, İbnu'z-Zübeyr, Osman b. Ebil-As, Hz. Aişe ve Ishak'ın Arafe orucunu müstehab saydıklarını nakleder. Muhtemelki bu zatlar Hz. Peygamber'in orucu nehyetmesini oruç sebebiyle halsiz kalıp, Arafat-taki ibadeti ihmal edeceklerle ilgili görmüşlerdir.
Arafe günü orucunu teşvik eden ve mutlak men'eden hadisler de vardır.
Müslim'in Ebu Katâde'den rivayet ettiği bir hadiste Hz. peygamber şöyle buyurmuştur:
"Arafe günü orucunun kendisinden önceki ve sonraki senenin günahlarına keffâret olacağını umarım."
Ebû Davud'un Ukbe b. Âmir'den rivayet ettiği bir hadiste ise,[463] Rasûluüah'ın şöyle buyurduğu ifâde ediliyor:
"Arafe günü, Kurban bayramı günü ve teşrik günleri, biz müslümanlarıı bayramıdır. O günler, yeme-içme günleridir/'
Bu durumda Arafe gününün orucu ile ilgili olarak Peygamber (s.a.)'den üç ayrı rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birinde oruç mutlak olarak teşvik edilmekte, birisinde mutlak men'edilmekte, birisinde de sadece Arafat'taki hacılar için men edilmekte, başkaları söz konusu edilmemektedir.
Hafız İbn Hacer, bu konuda şöyle der: "Cumhura göre, "Arafe günü oruç tutmak, Arafat'ta vakfeye mâni olacak derecede bedeni yormuyorsa, kişi hacda da olsa bu oruç müstehabtır. Bunlar, Ebu Katâde'nin rivayet ettiği Arafe orucunun, önceki ve sonraki seneye keffâret olacağını Allah'tan umarım, manasmdaki hadise dayanırlar. Ukbe b. Amr'ın merfu olarak rivayet ettiği, "Arafe bayram ve teşrik günleri biz müslümanların bayramımızdır. Onlar yeme-içme günleridir." manasına gelen hadis şöyle izah edilir:
Bu hadiste Arafe günü orucunu nehyeden açık bir ifâde yoktur. Çünkü o günün bayram oluşu, oruca mani olmaz. Ayrıca onun Arafat'takilere has olması da mümkündür. Hadisteki "o günler yeme-içme günleridir" ifâdesi de kurban ve teşrik günleri ile alâkalıdır".
Bu hadislerin arası şu şekilde te'lif edilir: Arafe günü, hacda olma: yanların oruç tutmaları müstehabdır. Arafatta vakfede olup, halsiz düşeceğinden korkulanlar için ise mekruhtur. Arafat'ta vakfede olup da halsiz düşmeyenler için oruç mubahtır.[464]

Bazı Hükümler

Arafe günü Arafat'ta vakfede olanların oruç tutmalan mekruhtur.[465]

2441. ...Ümmü'1-Fadl bint Hâris'den rivayet edildiğine göre, (Bazı) insanlar, onun yanında Arafe günü Rasûlullah (s.a.)'ın oruçlu olup olmadığı konusunda münakaşa ettiler. Bir kısmı: "O oruçlu" derken, bazıları da "Oruçlu değil" dediler. Bunun üzerine Ümmü'1-Fadl, Hz. Peygamber (s.a.)'e Arafat'da devesinin üzerinde durmakta iken, bir bardak süt gönderdi. Rasûlullah (s.a.)'da (sütü) içti.[466]

Açıklama

Haberden anlaşıldığı üzere sahâbiler, Peygamber (s.a.)' in arafe günü Arafat'ta iken, oruçlu olup olmadığı konusunda münakaşa etmişlerdir. Bu, Hz. Peygamber'in daha önceleri seferde olmadığı zamanlarda Arafe.günleri oruç tuttuğunu gösterir.
Hz. Peygamber'in oruçlu olmadığını iddia edenler, Rasûlullah'ın seferde olması dolayısıyla oruçlu olmadığı kanaatine varmışlardı. Çünkü seferde olan kişinin nafile bir yana farz orucu bile tutmamasına ruhsat vardır.
Oruçlu olduğu kanaatinde olanlar da onun seferde değilken arefe günleri oruçlu olduğunu bildikleri için iddialarında ısrar ediyorlardı.
Ümmü'1-Fadl bu münakaşa üzerine gerçeği anlamak için Peygamber (s.a.)'e bir bardak süt göndermiş. Rasûlullah da bu sütü içmiştir. Bu durumda Peygamber (s.a.)'in arafe günü Arafat'ta oruçlu olmadığını gösterir.
Arafe günü orucunun hükmüne dair görüşler bundan evvelki hadisin açıklamasında geçmiştir.[467]

Bazı Hükümler

1. Hükümlerin fiilen gösterilmesi, sözle ifâdesinden daha iyidir.
2. Toplantı yerlerinde yeme içmede mahzur yoktur.
3. Dindarlığı bilinen bir kadından hediye kabul etmek caizdir.
4. Müslümanlar Hz. Peygamber'i kendilerine örnek almalıdırlar.
5. Hz. Peygamber'in yaşayışını incelemek ve o konuda araştırma yapmak caizdir.
6. Bir meselenin hükmünü soru sormadan başka yollarla öğrenmek de caizdir.[468]

64. Aşurâ Günü Orucu[469]

Aşure gününün tayini konusunda iki ayrı görüş vardır. Kimi âlimlere göre Aşure günü, Muharrem ayının 9. günü, kimilerine göre 10. günüdür. Bu ihtilâfa sebep bu konudaki haberlerin farklı anlaşılması ve kelimenin aslının arapçadaki kullanılışıdır.[470]
SahâbiNve Tâbiu'nun büyük çoğunluğu ile imam Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel'e göre, aşure günü Muharrem ayının 10. günüdür: arapçada on manasına gelen kelimesinden alınmıştır. Bu durumda gün, geçmiş geceye izafe edilmiş olur.
Tirmizî'nin İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet ettiği şu haber bu görüşü kuvvetlendirmektedir: "Rasûlullah (s.a.) Aşure gününün (yani) onuncu günün orucunu emretti."
İbn Abbas (r.anhuma) Aşure gününün, Muharremin dokuzuncu günü olduğu görüşündedir. Bu durumda gün, sonraki geceye izafe edilmiş olur.
Müslim, Ebü Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetlerine göre Hakem b. el-A'rac şöyle demiştir:
"İbn Abbas'ın yanına vardım. O zemzemin yanında rîdasım yastık edinmiş uzanıyordu. Kendisine:
Bana aşure gününü haber ver hangi gün oruç tutayım? dedim.
Muharrem'in hilalini gördüğün zaman say, dokuzuncu günü oruçlu olarak sabahla, dedi.
Rasûlullah (s.a.) böyle mi yapardı? dedim.
Evet, dedi.
Bu haber, aşure gününün Muharrem ayının dokuzuncu günü olduğunu gösterir. Ancak bu, muteber değildir. Çünkü Peygamber (s.a.) sadece Muharremin 10. günü oruç tutrnuş ömrünün sonunda da dokuzuncu günü de tutmaya azmetmiş, fakat nasib olmamıştır. Nitekim bir sonraki babda bu konuyla ilgili hadis gelecektir.
İbn Abbas'ın, "Dokuzuncu gün oruçlu olarak sabahla" sözü, aşure gününün Muharremin dokuzuncu günü olmasına delil teşkil edemez. Çünkü onun dokuzuncu günü oruçlu olmayı onuncu güne eklemek için emretmiş olması mümkündür. Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu haber de bu ihtimali güçlendirir: "Aşure günü oruç tutunuz ve yahudîlere muhalefet ediniz. Ondan bir gün önce veya bir gün sonra da oruç tutunuz."
Demek oluyor ki, Aşure günü âlimlerin büyük çoğunluğuna göre Muharrem ayının onuncu günüdür.[471]

2442. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:
"Aşure günü Kureyşlilerin câhiliye devrinde oruç tuttukları bir gündü. O günde Peygamber (s.a.) de oruç tutuyordu. Rasûlullah (s.a.), Medine'ye gelince aşure günü (yine) oruç tuttu ve o günün orucunu emretti. Ramazan orucu farz kılınınca

artık farz oruç ramazan oldu ve aşure terk edildi. (Bundan sonra) isteyen o gün oruç tuttu1, isteyen tutmadı."[472]

Açıklama

Hadis-i şerifte önce câhiliyye devrinde Kureyşlilerin ve Hz.Peygamber'in aşure gününde oruç tuttukları bildirilmektedir.Kureyşlilerin o günde oruç tutmaları Hz. İbrahim ve Hz. İsmail gibi eski Peygamberlerin şeriatlerinden kendilerine gelen haberlerden dolayı olsa gerektir. Kureyşliler aşure gününü, o günde Kâbenin örtüsünü örtmek suretiyle de tazim ediyorlardı.
Hz. Peygamber'in câhiliye devrinde oruç tutması da Peygamberlikle görevlendirilmeden önceki devre ile ilgilidir. Peygamberlikten sonra ve hicretten önceki devre ile ilgili olması da mümkündür. Oruç hadd-i zatında hayırlı bir amel olduğu için cenab-ı Allah kendisine izin vermiştir.
Rasûlullah (s.a.) Medine'ye hicret buyurduktan sonra da Aşure günleri oruç tutmaya devam etti ve sahabîlere o gün oruç tutmalarını emretti. Yahudiler de aşure günü oruç tutuyorlardı. Peygamber (s.a.) ashabına, Aşure orucunu emrederken, Yahudilerle uygunluk sağlamayı da istemiştir. Çünkü Efendimiz, hicreti tâkib eden zamanda Allah'ın kendisini men'et-mediği konularda ehl-i kitaptan olanların amellerine uygun ameller işlemeyi uygun buluyordu. Nitekim kıblenin değiştiğini bildiren.âyet gelmeden önce, ehl-i kitabın kıblesi olan Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kılıyordu. Ama sonraları onlara muhalefet etmeyi daha üstün tuttu.
Buhârî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiği ve Ebû Dâvud'da da gelecek olan bir haberde belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) Medine'ye geldiklerinde Yahudilerin Aşure günü oruç tuttuklarını gördü ve:
“Bu ne?" diye sordu,
Bu mübarek bir gündür. Bu günde Allah, tsrail oğullarını düşmanlarından kurtardı da Hz. Musa oruç tuttu, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Ben Musa'ya sizden daha çok müstahakkım," buyurdu ve o günün orucunu tutup ashabına da emretti.
Müslim'in Ebu Musa (r.a.)'dan rivayet ettiği bir haberde de Aşure gününün, Yahudilerin değer verdiği bir bayramları olduğu bildirilmektedir. Bu, Yahudilerin o günü oruç tutmadıkları mânâsına gelmez, nitekim yine Sahih-i Müslim'deki bir rivayette Hayberlilerin Aşure günü bayram edip oruç tuttukları bildirilmektedir.
Hadis-i şerifin devamında, Ramazan orucu farz kılınınca artık farz orucun ramazan orucu olduğu ve Aşure orucunu isteyenin tutup, isteyenin tutmadığı beyan edilmektedir. Bilindiği gibi Ramazan orucunun farz edilişi Hicretin ikinci yılında olmuştur.
Bu hadis Aşure gününün mübarek bir gün olduğunu göstermektedir. Aşure orucunun, Ramazan orucu farz kılınmadan ye farz kılındıktan sonraki hükmüne geçmeden önce bu günü değerli kılan hadiselerin ne olduğuna kısaca bir göz atalım:
Hadisin tercümesine başlamadan önce Aşure gününün, Muharremin 9. günü mü, yoksa 10. günü mü olduğu konusunda farklı görüşler olduğunu ve ulemanın çoğunluğuna göre bu günün Muharrem'in onuncu günü olduğu belirtilmişti. On manasına gelen "aşr" kelimesinden dolayı bu ismi aldığına da işaret edilmişti. Bazı âlimlere göre ise, Muharrem ayının onuncu gününe Aşure günü denilmesi, o günde on Peygambere on tane büyük ihsanda bulunulmasından dolayıdır. Aşure gününün değerim yücelten bu ihsanlar şunlardır:
1. Âdem (a.s.)'ın tevbesi bu günde kabul edilmiştir.
2. Nuh (a.s.)'ın gemisi bugünde karaya çıkmıştır.
3. İbrahim (a.s.) bu günde dünyaya gelmiştir.
4. Yâkub (a.s.)'ın gözleri Aşure günü görmeye başlamıştır.
5. Yunus (a.s.) balığın karnından bugün kurtulmuştur.
6. Yusuf (a.s.) kuyudan Aşure günü çıkmıştır.
7. Hz. Musa, Firavn ve ordusundan Aşure günü kurtulmuştur.
8. Dâvud (a.s.)*ın tevbesi bugünde kabul edilmiştir.
9. Hz. İsa o günde doğmuş o günde göklere çıkartılmıştır.
10. Muhammed (s.a.)'ın gelmiş geçmiş bütün günâhları aşure gününde affedilmiştir.
Buharı şârihi Aynî'nin bildirdiğine göre bazı âlimler, tdris Peygamberin semaya kaldırılışının, Eyyub Peygamber'in hastalıktan kurtuluşunun ve Süleyman (a.s.)'a saltanatın ihsan edilişinin de bugünde olduğunu söylerler.
Peygamber (s.a.) torunu, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilişi de Aşure gününe, yani Muharrem'in onuncu gününe rastlar. Ancak adı geçen güne gösterilen saygı, bu yüzden değildir. Çünkü Kerbelâ hâdisesi Hicretin 61. yılında olmuştur. Halbuki bu günü Peygamber (s.a.) hicretten itibaren hatta daha önceleri kutsal saymış ve oruç tutmuştur. Üstelik bir günün kutsallığı, o günde olan kötü hadiselerden çok sevindirici, hayırlı hâdiselerden dolayrolur. Nitekim Hz. Peygamberdin doğum gecesi olan Mevlid tüm İslam âleminde ihtifallerle anıldığı halde, vefat günü hiç anıl-mamakta hattâ halk tarafından bilinmemektedir bile. Yukarıda görüldüğü gibi aşure gününde Peygamberlerin karşılaştıkları hadiseler hep ihsandır, sevindirici şeylerdir.
Kerbelâ hâdisesi ise, bütün müslümanlann büyük bir üzüntüyle andıkları hiç hatırlamak istemedikleri acı bir hâdisedir. O halde Aşure günü tutulan orucun Kerbelâ hâdisesi ve Hz. hüseyin'in şehîd edilişi ile hiçbir ilgisi yoktur. Aşure gününü Kerbelâ hadisesi yüzünden kutsallaştırmanın ve bu yüzden oruç tutmanın îslâmî ve dinî hiç bir yönü olmadığı gibi, bir bid'at olması hasebiyle İslama aykırıdır da.
Üzerinde durduğumuz hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Aşure orucu önceleri farzdı. Ramazan orucu farz kılınınca neshedildi. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe ve Şâfîîlerden bazıları bu görüşü benimsemişlerdir. Bazı Şâfîîler ise, Aşure orucunun

başlangıcından beri sünnet olduğunu, ancak Ramazan farz kılınmadan önce müekked olduğu halde Ramazanın farz kılınışından sonra müstehap hâle geldiğini söylerler.
Aşure orucunun önceleri farz iken Ramazan orucunun farz kılınması İle neshedildiği şeklindeki görüş daha kuvvetlidir. Çünkü bu hükmü kuvvetlendiren bir çok hadis vardır. Bir kaç tanesinin anlamı şöyledir:
Seleme b. Ekvâ'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.)'ı, Aşure günü insanlara; "Yiyen (oruca niyetlenmeyen) tamamlasın veya oruç tutsun, hiç yemeyen de artık yemesin (oruç tutsun)" diye ilan etmesi için bir adam gönderdi.
Esma el-Eslemî şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) beni kavmimden müslümân olanlara gönderdi ve şöyle dedi; "Kavmine Aşure günü oruç tutmalarını emret. Onlardan o günün başında yemiş (oruca niyetlenmemiş) olanları bulursan, kalanında tutsunlar".
Câbir (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a.) bize Aşure orucunu emrediyor, ona teşvik ediyor ve ona ahid alıyordu. Ramazan orucu farz kılınınca bize emretmedi* Neh-yetmedı ve bizden onun içinahid de almadı."
Yukarıda naklettiğimiz hadisler ve daha başkaları Aşure orucunun önceleri vacib olduğunu göstermektedir.
Aşure orucunun vacib olmadığına işaret eden hadisler de vardır. Meselâ Buharî'nin, Muaviye b. Ebû Süfyan'dan rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bu Aşure günüdür. Gerçi ben oruçluyum ama Allah o günün orucunu bize farz ki I m anı ıştır. Sizden dileyen oruç tutsun, dileyen tutmasın."
Bu hadiste kastedilen, Aşure günü orucunun devamlı olarak farz kılınmayışıdır. Ramazan Orucunun farz kılınmasından önceki devrin hükmü değil, Hz. Muaviye'nin Mekke fethi yılında Resûlullah'a sahâbî oluşu da bu anlayışa güç katar. Halbuki yukarıda geçen ve Aşure orucu ile ilgili ilanları bildiren haberler, hicretin ikinci yılında olmuştur.
Sahih-i Müslim'de de îbn Ömer (r.a)'den Hz. Peygamber (s.a.)'in, "Aşure günü câhiliye insanlarının oruç tuttukları bir gündür. Sizden o gün oruç tutmak isteyenler tutsun, istemeyenler de tutmasın" buyurduğu bildirilmektedir. Bu hadiste Aşure orucunun hiç farz olmadığını göstermez çünkü bu sözün ramazan orucu farz kılındıktan sonra söylenmiş olması muhtemeldir. Hattâ farklı rivayetlerin arasını te'lif bakımından bu şekilde anlamak gereklidir.
Aşure günü orucu konusundaki hadislerin tümü göz önüne alınınca anlaşılmış oluyor ki; "Aşure orucu önceleri müekked sünnetti. Bu neshe-dildi ve müstehab olarak kaldı" şeklindeki anlayış zayıftır. Aksi farz oluşu neshedilmiş ve kuvvetli bir sünnet olarak hükmü devam etmektedir. Hz. Peygamberin vefatından bir yıl önce bu orucu tutup seneye dokuzuncu günü de tutmayı, istemesi bunu gösterir.
Aşure günü oruç tutmanın faziletine delâlet eden daha bir çok hadis vardır. Bu hadislerden bir kaç tanesi Sünen-i Ebû Dâvud'da bu ve bundan sonraki bablarda gelecektir. Diğer hadis kitaplarında bu konuda vârid olan hadislerin birkaçı da şunlardır:
Ebu Katâde'den Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; "Aşure orucunun, ondan önceki bir senenin günahlarına keftâret olacağını zannederim."
Hz. Ali den rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e: Ramazandan sonra bana ne zaman oruç tutmamı emredersin? diye sormuş. Hz. Peygamber de şu cevabı vermiştir:
"Muharrem ayında oruç tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır. O ayda öyle bir gün var ki, Allah o günde bir kavmin tevbelerini kabul etmiş, bir kavminkini de kabul edecektir"
Aşure günü oruç tutmak sünnettir. Bu konuda bütün âlimler müttefiktirler. Ancak ileride geleceği üzere yahudilere benzememek için sadece aşure günü değil, bir gün önce veya sonrasıyla birlikte tutulur.[473]

Bazı Hükümler

1. Aşure orucu, eski şeriatlerden beri tutulan bir oruçtur.
2. Aşure orucu daha önce farzdı. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra farz oluşu meshedildi. Hükmü sünnet olarak devam etmektedir.
3. Hadis, aşure orucunun faziletine delâlet etmektedir.[474]

2443. ...îbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
Aşure (günü), câhiliye devrinde oruç tuttuğumuz bir gündü. Ramazan (orucu) farz kılınınca, Rasûlullah (s.a.); "Bu (gün)Allah'ın günlerinden bir gündür. Dileyen o gün oruç tutar, dileyen tutmaz." buyurdu.[475]

Açıklama

îbn Ömer'in, "Câhiliyye devrinde oruç tutardık" sözü Sahih-i Müslim'de, "Araplar câhiliye devrinde oruç tutardı" şeklindedir.
Hz. Peygamber'in, "Bu gün, Allah'ın günlerinden bir gündür" buyurması o güne değer verdiğini gösterir. Aksi halde bu sözü söylemesine gerek olmazdı. Çünkü bütün günler Allah'a aittir ve Müslümanlar bunu bilmektedirler.
Rasûlullah (s.a.)'in "İsteyen oruç tutar, isteyen tutmaz" buyurması da o günün orucunun farz olmadığına işaret içindir. O günün orucunun ehemmiyetinin olmadığına delâlet etmez.[476]

2444. ...İbn Abbas (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) Medine'ye gelince Yahudileri, Aşure günü oruç tutarlarken buldu. Bunun sebebi sorulduğunda Yahudîler:

Bu (gün) Allah (c.c.)'ın Fir'avn'e karşı Musa'ya yardım ettiği gündür.
Biz onu tazim için bugün oruç tutuyoruz" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "Biz Musa'ya sizden daha yakın (ve daha müstehak)ız" buyurdu ve Aşure orucunu emretti.[477]

Açıklama

Hadis-i şerifin, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bir rivayetinde Yahudiler'in Aşure günü oruç tutmalarının sebebini açıklarken söyledikleri, "Bu gün Allah'ın Firavn'e karşı Musa'ya yardım ettiği gündür", sözlerine ilâveten "Ve o gün geminin Cûd? üzerinde durduğu gündür. Nuh o gün şükür olarak oruç tuttu" dedikleri de yer almaktadır.
"Hz. Peygamber Aşure orucunu emretti" şeklindeki ifade de Buharı'de "Rasûlullah Aşure orucunu tuttu ve tutulmasını emretti" şeklindedir.
Hadisin ilk bakışta anlaşılan ifadesinden sanki Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahudiler Aşure orucu tutuyorlarmış da onları oruç tutarlarken bulmuş gibi bir mânâ anlaşılmaktadır. Fakat vakıa böyle değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) Medine'ye Rebiülevvel ayında gelmişti ve o zaman Muharrem ayı çoktan geçmişti. O halde hadisin metninde bir hazf söz konusudur. Mânâ, "Rasûlullah (s.a.) Medine'ye gelip Aşure gününe kadar kaldı ve Yahudilerin oruç tuttuklarını öğrendi" şeklinde anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber Yahudilerin Aşure günü oruç tuttuklarını Medine'ye geldikten sonra öğrendiği için hadisin metni bu mânâyı ifadeye müsaittir.
Yahudiler Aşure günü oruç tutmalarına sebeb olarak, Hz. Musa'nın Firavn'dan kurtuluşu olduğunu söyleyince "biz ona sizden daha yakınız" buyurarak o da oruç tutmuş ve sahâbîlerine de oruç tutmalarını emretmiştir. Çünkü Yahudiler Musa (a.s.)'nın dinini tahrif etmişlerdi. Dinin asılları itibariyle, Hz. Musa'nın şeriatı ile bizim dinimiz arasında fark yoktur. Üstelik biz Hz. Musa'ya inen kitabın aslına inanmaktayız.
Burada "Peygamber (s.a.)'ın Firavn'dan kurtuluşu konusunda nasıl olur da Yahudilerin sözlerine inanır?" şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Ancak Peygamber (a.s.)'in ashabına aşure orucunu emretmesi, Yahudilerin sözlerine inandığı mânâsına gelmez. Çünkü onun gerçeği vahyle öğrenmiş olması mümkün olduğu gibi, Hz. Musa'nın o gün Firavn'dan kurtuluşunu eskiden Yahudi olup da İslama girenlerden öğrenmiş olması da mümkündür.
Bilindiği gibi bundan önce geçen iki hadiste câhiliye devri araplarının Aşure gününde oruç tuttukları bildirilmektedir. Bu durum bu ve önceki hadisler arasında bir zıddiyetin olmasını gerektirmez. Çünkü aynı şeyi birden fazla kişinin değişik maksatlarla yapması mümkündür. Müşrik Araplar, kendilerine Hz. İbrahim'in dininden kalma bir âdet olarak, Yahudiler, Hz. Musa ve israil oğulları Firavn'ın zulmünden kurtuldukları için oruç tutmuş olabilirler.
Hz. Peygamber'in, Yahûdiler'in Aşure günü oruç tutmalarının sebebini sorması onun o ana kadar aşure orucuna tamamen yabancı olmasını gerektirmez. Nitekim daha önce geçen hadislerde Peygamber (s.a.)'in Mekke'de iken Aşure günü oruç tuttuğu belirtilmişti. O halde Peygamber (s.a.)'in Yahudilerin orucu ile ilgili sorusu o orucu tutuş sebeplerini öğrenmektir. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi ayrı ayrı toplumların aynı günü değişik sebeplerden dolayı kutsal saymaları mümkündür.[478]

Bazı Hükümler

1. Müslüman olmayan bir toplumun iyi bir davranışı adet edinmeleri müslümanların o hareketi yapmalarına mâni değildir.
2. Aşure güne oruç tutmak sünnettir.
3. Müslümanların, geçmiş Peygamberlerin başlarından geçen hatıraları yâd etmeleri caizdir.[479]

65. Aşûre'nin (Muharremin) Dokuzuncu Gün(ü) Olduğuna Dair Rivayetler

2445. ...Abdullah b. Abbas (r.anhuma)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a.) Aşure günü oruç tutup bize de tutmamızı emrettiği zaman kendisine:
Ya Rasûlallah! Bu gün Yahudilerle Hıristiyanların tazim ettikleri bir gündür, dediler.
Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Öyleyse gelecek sene biz de (Muharrem'in) dokuzunda tutarız", buyurdu.
Fakat ertesi yıl gelmeden Peygamber (s.a.) vefat etti.[480]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde Peygamber (s.a.)'in "gelecek seneye biz de dokuzunda tutarız" sözünden sonra bir de "inşallah" sözü yer almaktadır. Yani bu cümlenin Sahih-i Müslim'deki ifâdesi; "İnşallah gelecek sene biz de 9. gün tutarız" şeklindedir.
Hadisten Aşure gününü hem Yahudilerin hem de Hıristiyanların kutsal bir gün kabul ettikleri anlaşılıyor. Yahudilerin kutsal saymalarının sebebi, daha önce de geçtiği gibi Hz. Musa'nın ve İsrail oğullarının adı geçen günde Firavn'ın ordusundan kurtulmuş olmalarıdır.
Aşure gününe Hıristiyanların saygı göstermelerinin sebebinin ne olduğuna dair açık ve kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak bazı âlimler, Hz. Musa'nın şeriatının bazı hükümlerinin, Hz. İsa'nın şeriatında da devam ettiğini göz önüne alarak Hz. İsa'nın

da adı geçen günde oruç tutmuş olabileceği ihtimalinden bahsederler.
Hattâbî, Peygamber (s.a.)'in "gelecek seneye biz de dokuzuncu günü tutarız" sözünü izah ederken şunları söyler:
Peygamber, (s.a.)'in bu sözünün iki mânâya ihtimali vardır:
1. Bu sözüyle Yahudilere muhalefeti kastetmiş olabilir. Bu konuda başka hadisler de vârid olmuştur. (Aşure gününü 9. gün olarak almıştır.)
2. Aşure gününü Yahudilerin kabul ettikleri gibi onuncu gün olarak kabul eder. Ancak o güne bir evvelki günü (Muharrem'in dokuzuncu gü-nü)de ekler. Sanki Efendimiz bir gün evveli veya sonrasını eklemeden sadece aşure günü oruç tutmayı hoş görmez. Bu, cuma gününün orucuna Perşembe veya Cumartesi günlerinni orucunu eklemeye benzer. Buna göre sanki "Öyleyse seneye 9. günü de oruç tutarız" buyurmuştur.
Bu konuda üçüncü bir şık daha vardır. O da şudur: Bazı lügat âlimleri Aşure sözünü, develerin suya gitmeleri ile ilgili olarak söylenen "Işâr" sözünden geldiğini zannetmişlerdir. Bunlara göre "Aşr" dokuz gündür. Çünkü onlar suya varış gününü de susuzluk içinde hesab ediyorlardı. Meselâ, birgün develeri suya götürseler, sonra iki gün otlakta kalıp tekrar suya götürseler, "dördüncü günü suladık" diyorlardı. Halbuki bu gün dördüncü değil, üçüncü gündür. Otlakta üç gün kalıp da dördüncü günü suya götürdüklerinde, "beşinci gün suya gittik" diyorlardı. Bu hesaba göre Aşure Muharremin dokuzuncu günü olmaktadır. Zira îbn Abbas, "Aşure günü dokuzuncu gündür der."
Aşure gününün tâyini konusunıfe âlimlerin görüşleri daha önce geçmişti. Hatırlanacağı üzere âlimlerin büyük çoğunluğu Aşure gününün, Muharrem'in 10. günü olduğunu söylerler. Buna göre Peygamber (s.a.)'in ertesi yıl dokuzunda oruç tutmayı istemesinden maksadı, Hattâbî'nin iza-hındaki ikinci şıktır. Yani Yahudilere benzememek için bir gün öncesiyle birlikte oruç tutmak istemesidir. Çünkü Hz. Peygamber hicretin ilk zamanlarındaki davranışlarında ehl-i kitaba muvafakati istemekte idiyse de, sonraları onlara muhalefeti tercih etmiştir.
İmam Nevevî de bu hadisle ilgili olarak şunları söylemektedir: Bu hadis, Peygamber (s.a.)'in, dâima Muharem'in 9. günü tutmadığını göstermektedir. Böylece onun 10. gün oruç tuttuğu ortaya çıkar. îmam Şafîî, diğer Şafîî âlimleri, Ahmed b. Hanbel, İshak ve diğer âlimler muharrem'in 9. ve 10. günlerinde oruç tutmayı müstehab kabul etmişlerdir. Çünkü Peygamber (s.a.) Muharrem'in 10. günü oruç tutmuş, sağ kalırsa, 9. günü de tutmaya niyyet etmiştir."[481]

Bazı Hükümler

1. Aşure günü hem müslümanların hem de Yanudılerle Hıristiyanların saygı besledikleri bir gündür.
2. Aşure günü oruç tutmak müstehabtır. Bununla birlikte buna bir gün evvelini de eklemek gerektir. Yani Muharrem'in dokuz ve onuncu günleri oruç tutulur.
3. Peygamber (s.a.) dini konularda Yahudi ve Hıristiyanlara benzememeyi arzulardı.[482]

2446. ...Hakem b. el-A'rac[483] şöyle demiştir: İbn Abbas (r.anhuma) Mescid-i Haram'da ridasını yastık edinmiş (uzanmış) bir halde iken yanma vardım ve kendisine Aşure günü orucunu sordum:
"Muharrem'in hilâlini gördüğün zaman say. Dokuzuncu gün olduğu zaman, oruçlu olarak sabahla," dedi.
Muhammed (s.a.) böyle mi oruç tutardı? dedim,
"Muhammed (s.a.) böyle oruç tutardı," dedi.[484]

Açıklama

Haberin zahirî mânâsı, Aşure gününün muharremin dokuzuncu günü olduğuna delâlet etmektedir.Ancak bu Aşure gününün Muharremin110. günü olduğunu belirten hadis ve haberlere ters düşmektedir. Fakat âlimler Haberin manasının, zannedildiği gibi aşurenin, Muharrem ayının dokuzuncu günü olduğuna delâlet etmediğini söyleyerek, sözlerini destekler mahiyette izahlarda bulunurlar.
İbnü'l-Münzir bu haberin izahında şöyle der: "Bunun mânası şudur: Kişi 9. günü takib eden gecede oruca niyet eder".
İbnü'l-Hacer de Hz. Peygamber (s.a.)'in bir önceki hadiste geçen "gelecek seneye biz de dokuzuncu gün tutarız" sözünü hatırlatarak îbnü'l-Münzir'in görüşünü te'yid eder.
Bâzı âlimler ise, İbn Abbas'ın sözünü şu şekilde izah etmişlerdir:
İbn Abbas (r.anhuma) kendisine soru soran kişiye Aşure gününü değil, Aşure orucunun tutulacağı günü anlatmak istemiştir. O günde dokuzuncu gündür. Çünkü adamın sorusu Aşure günü ile ilgili değil, Aşure orucuyla ilgilidir. Nitekim haberin, Müslim ve Beyhakî'deki rivayetlerine göre, gelen şahıs Aşure orucunu sorunca, İbn Abbas:
"Hangi halini soruyorsun" diye sormuş adam da;
Orucunu, hangi gün oruç tutacağımızı cevabını vermiştir. Soru soran şahsın;
Muhammed (s.a.) böyle mi oruç tutardı? şeklindeki sorusuna İbn Abbas'ın
Evet demesinin manası da "Evet, yaşasaydı, böyle tutardı" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) bundan önce geçen hadiste ertesi yıl dokuzuncu güne oruç tutmayı arzulamıştı.
Beyhakî, bu hadisin sonunda şunları söyler:
"Sanki İbn Abbas (r.anhuma) o zatın onuncu günle birlikte oruç tutmasını istemiştir. Cevabındaki, "evet" sözüyle de Hz. Peygamberin dokuzuncu-günün orucuna azmi konusunda rivayet edilen hadisi kast etmiştir."
Beyhakî bu sözlerine Abdurrezzak tarikiyle İbn Cerir'den, onun da Atâ'dan rivayet ettiği şu haberle delil getirmiştir! Ata, İbn Abbas'ın, "Dokuzuncu ve onuncu günleri oruç tutun, Yahudilere muhalefet edin" dediğini işitmiştir.

Bu izahlar, haberin, aşure gününün muharrem ayının 9. günü olduğuna delâlet etmediğini göstermektedir.[485]

66. Aşure Orucunun Fazileti

2447. ...Abdurrahman b. Mesleme'nin, amcasından[486] rivayet ettiğine göre, Eşlem kabîlesi(nden bir grub) Rasûlullah (s.a.)'a geldi. Rasûlullah (s.a.) kendilerine:
"Bu gününüzde oruç tuttunuz mu?" diye sordu. Gelenler: Hayır, dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.): "Öyleyse, günün kalanını (oruçlu olarak) tamamlayın ve onu (bilahere) kaza ediniz" buyurdu.[487]
Ebû Dâvud dedi ki: "O günden maksat Aşure günüdür."[488]

Açıklama

Ebû Davud'un metninden farklı olmakla birlikte aynı manayı ifâde eden sözlerle bu hadisi Buharî, Beyhakî ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. Buhârî'nin rivayeti şu anlamdadır;
"Peygamber (s.a.) Eşlem kabilesinden bir adamı, "Bugün Aşure günüdür, o ana kadar yiyip içen, günün kalanında yemeyi içmeyi bıraksın, o ana kadar yiyip içmeyen de oruç tutsun" diye (haber etmek üzere) gönderdi."
Ebû Davud'un, hadîsin sonuna koyduğu talikten de anlaşıldığı üzere, hadiste söz konusu edilen gün, Aşure günüdür.
Hadis, Aşure günü orucunun faziletine delâlet etmektedir. Bu hadis, "Aşure orucu, önceleri farzdı. Ramazan farz kılınınca, farz oluşu neshedildi" diyenlerin görüşünü destekler, mahiyettedir. Çünkü hiç başlanılmamış bir ibâdetin kazası ancak farz ve vâcib ibâdetler için söz konusudur.
Aşure orucunun hiç bir devirde farz olmayıp öteden beri müstehap olduğunu söyleyenler, bu hadisteki emri istihbaba hamletmişlerdir.
Hattâbî bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Hz. Peygamber'in, "günün kalanım (oruçla) tamamlayın" şeklindeki emri, vacib kılma değil, müstehab olduğuna işarettir. Çünkü ibâdet vakitleri için gözetilip ihmal edilmeyen zamanlar vardır. Hz. Peygamber (s.a.) bu emirleri iie onlara vaktine ulaştıklarında gafil olmamaları için Aşure gününün faziletini anlatmak istemiştir..."
Hattabî'nin ifâdesine göre Hz. Peygamber'in "günün kalanını oruçla tamamlayın" sözü, Ramazanda gündüzün seferden gelip de oruçlu olmayan kişinin günün geri kalanında bir şey yeyip içmemesi gerektiği görüşünde olan Hanefiler için delildir. Yine Hattâbî, HanefiierİN bu hadisi delil olarak farz oruca ilk vaktinde değil de daha sonra niyet etmeyi caiz gördüklerini ancak Hz. Peygamberin "onu kaza ediniz" sözünün bu istidlalin doğru olmadığına delâlet ettiğini söyler.
Hadis-i şerifteki Hz. Peygamber'in, "günün geri kalanını (oruçla) tamamlayınız" sözünden maksat, günün geri kalan kısmında yemeyi içmeyi terketmeleri içindir. Bu, oruç yerine geçmez. Çünkü orucun belli bir başlama ve bitim vakti vardır. Orucun başlama vakti fecrin doğuşu bitim vakti de güneşin batışıdır. Zaten o günkü yemeyi içmeyi terk etmek oruç sayılsaydı, Hz. Peygamber sonradan kaza edilmesini emretmezdi. Hz. Peygamber'in yemeyi ve içmeyi terk etmeleri konusundaki emirleri güne saygı için olmalıdır.
Bu hadis Aşure günü orucunun faziletine açık bir şekilde delâlet etmektedir. Bütün islam âlimleri de bu konuda hem-fikirdirler.
Aşure günü ile ilgili olarak dinimizin diğer bir tavsiyesi de o günde aile efradına ikram, onlara birşeyler alma yedirme ve giydirmedir. Bu konuda da bir çok hadisler vardır. Meselâ Beyhakî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Aşure günü, aile efradına fazlaca ikramda bulunan kişiye Allah senenin kalan kısmımda bol bol verir."
Medhal adındaki kitapta Aşure günü aile efradına, fakirlere, akrabaya ve yetimlere sadaka ve ikramda bolluk göstermenin mendup olduğu kaydedildikten sonra, bunun tekellüfe kaçılmamak şartıyla kayıtlı olduğu belirtilip, Hatta bazı âlimler sırf halk tarafından öyle davranılmasının gerekli olduğu zannedilmesin diye o günde her zamankinden farklı bir şey yapmamışlardır.
Aşure günü için özel bir yemek mevcut değildir. Günümüzde pişirilen ve Aşure adı verilen tatlının herhangi bir dinî dayanağı yoktur. Eskilerin bu güne saygı olarak yaptıkları bol bol ibâdet etmektir.
Aşure günü aile efradına ikramı çoğaltmayı teşvik eden hadislerle, o günün orucunu tavsiye eden hadis arasında her hangi bir tezat söz konusu değildir. Çünkü ailenin nafakasını artırma ve onlara ikram, sadece yemek yedirmekle olmaz. Giyim eşyaları almak, para vermek de bir ikramdır. Ayrıca o gün alınıp hazırlanan yiyecekleri iftarda yemek veya oruç tutmayan küçüklere yedirmek de mümkündür.[489]

Bazı Hükümler

1. Aşûre Sünü mübârek bir gündür. O gün oruç tutmak müstehabtır.
2. Oruç tutulması gereken bir günde sabahleyin oruca başlanmamışsa günün kalanında yeme-içme terkedilir. Bu o güne saygı ifadesidir. Fakat sonra kaza edilir.[490]

67. Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Tutmamak

2448. ...Abdullah b. Amr'dan, demiştir ki:

Rasülullah (s.a.) bana, "Allah'a en sevimli oruç, Davud'un orucudur. Allah'a en sevimli namaz, Davud'un namazıdır. Gecenin (ilk) yarısında uyur, üçte birinde namaz kılar, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutmaz, bir gün tutardı." buyurdu.[491]

Açıklama

Hadisin Buharî'de değişik bablarda bir kaç tane rivâr yeti vardır. Bu rivayetler arasında bazı ifade farklılıkları oimakla birlikte hepsinde Peygamber (s.a.) Abdullah b. Amr'dan Hz. Davud'un yaptığı gibi bir gün oruç tutup bir gün tutmamasını istemiştir.
Buharî'nin rivayetlerinde Hz. Davud'un namazından bahsedilmemekte, sadece "hem namaz kıl, hem de uyu" ifâdeleri yer almaktadır. Yalnız Buharî ve Müslim'deki rivayetlerden birinde Hz. Peygamberdin Abdullah b. Amr'a ayda bir defa Kur'an-ı Kerimi hatmetmesini istediği, Abdullah'ın süreyi kısaltmasını istemesi üzerine, "bir haftaya" veya "üç gün"e kadar indiği ifâde edilir. Bu mânâya delâlet eden rivayetler Ebû Dâvud'da geçmişti.[492]
Müslim'deki rivayetlerde de bazı ufak-tefek farklılıklar mevcuttur. Ancak bu farklılıklar, hadisin ifade ettiği mânâda değişiklik yapacak oranda değildir. Buharî'nin ve Müslim'in bir rivayetinde hadisin sonunda "Düşmanla karşılaştığı zaman kaçmazdı" sözü de yer almaktadır.
Üzerinde durduğumuz hadis uzunca bir hadisin son bölümüdür. Daha önceleri de geçen[493] bu hadis mânâ o larak şöyledir:
Peygamber (s.a.) Abdullah b. Amr b. el-Asâ'ın gündüzleri devamlı oruç tutup geceleri Kur'an okuduğunu ya da yaşadığı müddetçe gündüzleri oruç tutup geceleri namaz kılmak üzere kendi kendine söz verdiğini duyar. Abdullah'ı çağırıp bu tutumunun doğru olmadığını, çünkü buna gücünün yetmeyeceğini söyleyerek bazan oruç tutup bazan tutmamasını, dolayısıyla her ay üç gün oruç tutmasının yeterli olduğunu söyler. Fakat, Abdullah, gücünün daha fazlasına yeteceğini öne sürerek bunu kısaltması için Hz. Peygamber'e ricada bulunur. Hz. Peygamber tfe Hz. Davud'un tuttuğu şekilde bir gün oruç tutup bir gün tutmamasını söyler. Abdullah daha fazla oruç tutmak istediğini söylerse de Hz. Peygamber buna izin vermez ve Davud'un orucundan daha üstün bir oruç olmadığını bildirir. Hadisin bazı rivayetlerinde Abdullah'ın Kur'an-ı Kerim'i hatmedişinden de bahsedilir. Abdullah Kur'an-ı Kerimi her gece hatmedermiş. Hz. Peygamber, kendisinden önce, ayda bir defa hatmetmesini istemiş, fakat Abdullah b. Amr'ın süreyi kısaltması için yaptığı müracaatlar sonunda bazı rivayetlerde en son "bir hafta"ya bazılarına göre de "üç gün"e kadar inmiştir. Bu Jconu yukarıda işaret edilen numaralarda geçen hadislerin izahında geniş olarak ele alınmıştır.
Hadisin, üzerinde durduğumuz rivayetinde Abdullah'ın Kur'ân-ı Kerîmi hatmedişinden bahsedilmemekte, sadece gecenin belirtilen bölümünde namaz kılmasının istendiği bildirilmektedir. Demin de işaret edildiği gibi, Buharîde namazla ilgili bölüm "Namaz da kıl, uyu da" şeklinde ifadelendirilmiştir.
Bir gün oruç tutup bir gün tutmamanın faziletindeki hikmet, bu orucun nefse ağır gelmesi ya da bu şekilde hem ibâdete hem de dünyadaki diğer sorumluluklara zaman ayrılması yönünden olsa gerektir. Çünkü insan bir gün oruç tutup bir gün tutmasa nefsin oruca alışmış olması söz konusu olamaz. Her oruç tutulan günde sanki ilk defa oruç tutuluyormuş gibi olur. Bu da nefse ağır gelir. Bir ibadeti ifa için katlanılan zorluk ne kadar fazla olursa, sevabı da o kadar çok olur. Ancak bunun mânâsı, kolayca yapılması mümkün ibâdetleri zorlaştırmak değil, haddi zatında zor olan ibâdeti yapmaktır. Çünkü Allah kulları için güçlük değil kolaylık diler.
Gecenin bir kısmında uyuyup bir kısmında ibâdet etmekte de aynı hikmetler geçerlidir. Çünkü bu şekilde hem ibâdet edilip hem de vücûdun ihtiyacı olan istirahat temin edilmiş olur. Üstelik önce uykuya dalıp sonra nefsin istememesine rağmen ibâdete kalkmak sonra da yine yatıp peşinden sabah namazına kalkmak da nefse ağır gelir. Bu da çokça sevabı gerektiren bir şeydir.[494]

68. Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak

2449. ...Milhan el-Kaysî[495]'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bize bîyd günleri: ayın onüç, ondört ve onbe-şinci günleri oruç tutmamızı emrederdi. Rasûlullah;
"Onlar tüm sene gibidir" buyurdu.[496]

Açıklama

Bîyd günleri: Hadisin metninden de anlaşıldığı gibi kamerî aylarln 13, 14, ve 15. günleridir. Anılan günlere bu ismin verilmesine sebeb, bu günlerin gecelerinin ayın tam olarak görünmesinden dolayı aydınlık olmasıdır. Çünkü bîyd, beyazlık aydınlık demektir.
Şafiî âlimlerinden bazıları bîyd günlerinin, ayın 12, 13, ve 14 günleri olduğunu söylerler.
Hadis-i şeriften her ayın 13, 14 ve 15'inde oruç tutmanın, bir senenin orucuna bedel olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ameller on katı ile mükafatlandırıldığına göre her ay üç gün oruç tutan, tüm sene oruç tutmuş gibi sevap alır. Buna ömür boyu da devam eden kişi de tüm ömrünü oruçla geçirmiş gibi olur.
Hanefi, Şafiî ve Hanbelîlerle Mâlikîlerden İbn Hubeyd, bîyd günlerinde oruç tutmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Diğer mâlikîlere göre ise, her ayda üç gün oruç tutmak müstehab, bunun bîyd günlerine tahsisi ise, mekruhtur. Üzerinde durduğumuz hadis ve benzerleri Mâlikilerin aleyhine delildir.
İbn Rüşd, Malikîlerin bîyd günlerindeki orucu mekruh görmesinin insanların bunu vâcib zannetmeleri korkusundan dolayı olduğunu söyler.[497]

Bazı Hükümler

1. Ameller en az on katı ile mükafatlandırılırlar.
2. Kameri ayların 13, 14, ve 15. günleri oruç tutmak müstehabtır.[498]

2450. ...Abdullah (b. Mesud) (r.a.)'den; demiştir ki; Rasûlullah (s.a.) üç gün -yani her ayın aydınlık günlerinde[499]- oruç tutardı.[500]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ve "aydınlık günleri" diye terceme ettiğimiz kelimesi aslında atın alnındaki beyazlık manasındadır. Aydınlık beyazlığa benzediği için bu kelime ile ifâde edilmiştir.
Bu hadiste geçen "aydınlık (ğurre) günleri"nden maksadın ne olduğunda iki ayrı görüş vardır:
Bunlardan Süyûtî'nin tercih ettiği birinci görüşe göre, bu günler bîyd günleri, yani her ayın 13, 14, ve 15. günleridir. İbnu'1-Esir de, Nihâye'de aynı manayla izah etmiştir. Bu mana önceki hadise de uygun düşmektedir. Nesâî'nin Milhan (r.a.)'dân rivayet ettiği bir hadiste de bu kelime ayın on üç, ondört ve on beşi ile izah edilmektedir.
Aliyyü'l-Kâri'nin tercih ettiği diğer görüşe göre ğurre günlerinden maksat, ayın ilk günleridir. Çünkü bir şeyin ğurresi onun önüdür.
Bu hadis, her ay üç gün oruç tutmanın fazîletine delâlet etmektedir. Aynı şekilde ayda üç gün oruç tutmanın faziletini bildiren başka hadisler de vardır. Fakat bunların birinde, bu günlerin bir hafta Pazartesi ve Perşembe, sonraki haftada da Pazartesi günleri, birisinde bir ayda, Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri, diğer ayda da Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri olduğu bildirilmektedir. Üzerinde durduğumuz babın hadisleri de bu üç günü aydınlık günler olarak izah etmektedir. Müslim'in ve Ebû Davud'un Hz. Aişe'den ve Buhârî ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri hadislerde ise, Hz. Peygâmber'in her ay üç gün oruç tuttuğu fakat bunun zamanını tâyine aldırış etmediği bildirilmektedir. Bu durumda hadisler arasında bir tezat söz konusu olmaktadır.
Şevkanî bu konuda şöyle der:
"Âlimler her ay tutulması müstehab olan üç günün tayini konusunda ihtilâf etmişlerdir. Ömer b. el-Hattab, İbn Mesud, Ebu Zer gibi sahâbîler, bazı meşhur tabiiler ve Şâfiîler bu günleri bîyd günleri olarak tefsir etmişlerdir. Hz. Aişe'den rivayet edilen ve Peygamber (s.a.)'in ayın hangi kısmında oruç tuttuğuna aldırmadığım bildiren hadise nazaran bu görüş müşkil gelmektedir. Bu müşkil şu şekilde halledilebilir: Hz. Peygamberin karşısına bir çok işler çıkıyor ve bu günlere riâyete imkân vermiyordu. Yahut da Hz. Peygamber' her an oruç tutmanın caiz olduğuna işaret için ayın herhangi bir gününde oruç tutuyordu. Bunların tümü onun için efdaldir Hz. Peygamberdin emrettiği şey, ümmetine haber verdiği ve onlara tayin ve tavsiye ettiğidir. O bakımdan üç gün sözü muayyen günlerle kayıtlanır.
İbrahim en-Nehaî ve başkaları, bu üç günün ayın sonunda olduğunu söylerler. Hasen el-Basrî ve bir grub âlim ayın başında olduğu kanaatinde-dirler. Hz. Aişe ve bazı kişiler bir ay Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri sonraki ayda da Sah, Çarşamba ve Perşembe günleri olduğu görüşünü tercih etmişlerdir."
Hanefilere göre her ayda üç gün oruç tutmak menduptur. Bu günlerin de ayın 13, 14, ve 15'ine rastlaması ayrıca menduptur. Buna göre ayın herhangi üç gününde oruç tutana bir mendub sevabı verilir. Bu üç günü bîyd günlerine denk getirene de ayrıca bir mendûb sevabı daha verilir.
Şevkânî daha sonra şöyle denildiğini söyler. "Alimlerin çoğuna göre her ayda üç gün oruç tutmanın mendûb oluşu ile bîyd günlerinde oruç tutmanın mendub oluşu ayrı ayrı şeylerdir."
Bezlu'l-Mechud sahibi bu görüşün sahih olduğunu çünkü burada mutlakı, mukayyede hamletmenin mümkün olmadığını söyler.
Peygamber (s.a.)'in ayın belirli günlerinde oruç tutmayı tavsiyesi, ümmetine ait, kendisinin bu günlere itina etmemesi ise hepsinin caiz olduğuna işaret için şahsına ait bir iş olması da mümkündür.[501]

Bazı Hükümler

Her ay üç gün oruç tutmak ve bu günleri bîyd günleri denilen, ayın on uç, ondört ve on beşinci günlerine denk getirmek menduptur.[502]

69. (Her Ay Üç Gün Oruç Tutmanın) Pazartesi Ve Perşembe Günleri Olduğunu Söyleyenler

2451. ...Hafsa (r.anha)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) ayda birinci hafta Pazartesi ve Perşembe, sonraki hafta da Pazartesi olmak üzere ayda üç gün oruç tutardı.[503]

Açıklama

Hadis-i şerîf, Peygamber (s.a.)'in her ay tutmayı âdet edindiği üç gün orucun, Pazartesi ve Perşembe günlerinde olduğuna delâlet etmektedir. Bu üç günün tâyini konusunda bundan evvelki hadiste tafsilat verilmiştir.

Hadis ayrıca Pazartesi ve Perşembe günlerinde tutulan oruçların faziletine de delâlet etmektedir.[504]

2452. ...Huneyde el-Huzâî, annesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir;
Ümmü Seleme (r.anha)*nın yanına gidip (nafile) orucu sordum: "Rasûlullah (s.a.) bana her ay üç gün oruç tutmamı emretmişti. O günlerin ilki Pazartesi ve Perşembedir" dedi.[505]

Açıklama

Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında hadisin sonunda bir "Perşembe" kelimesi daha vardır. Buna göre Hz. Peygamber'in orucu birinci hafta Pazartesi ve Perşembe, ikinci hafta da Perşembe günü olmak üzere üç gün olmuş olur.
İmam Nesâî'nin rivayet ettiği şu hadis Perşembe'nin iki defa tekrarlandığı nüshaları te'yid etmektedir: "Rasülullah (s.a.) Zilhicceden dokuz gün, Aşure günü ve her ay bir Pazartesi, iki Perşembe olmak üzere üç gün oruç tutardı."
Nesaî'deki bu rivayet Hz. Peygamber'in her ay tuttuğu üç gün orucun, ilk hafta Pazartesi ve Perşembe, sonraki hafta da Perşembe günlerinde olduğunu gösterir. Bundan evvelki hadiste ise Peygamber (s.a.)'in orucunun ilk hafta Pazartesi ve Perşembe günleri, sonraki haftada ise, Pazartesi günü olduğu belirtilmekte idi. Bu farklı rivayetlerden anlaşılıyor ki Hz. Peygamber her iki şekilde de oruç tutmuştur. Zaten bu bir nafile oruç olduğu için belirli bir zamanda tutulması şart değildir.
Bu konu ile ilgili bilgi, bundan önceki babın hadisleri açıklanırken verilmiştir.[506]

Bazı Hükümler

Pazartesi ve Perşembe günlerine denk getirerek her ay uç gün oruç tutmak menduptur.[507]

70. Hz. Peygamber (S.A.)'In (Üç Günlük Oruç İçin) Ayın Herhangi Bir Bölümüne İtina Etmediğini Söyleyenler

2453. ...Muâze (r.anha)'dan; demiştir ki:
Aişe (r.anha)'ye:
Rasûlullah (s.a.) her aydan üç gün oruç tutar mıydı? dedim.
Evet dedi.
Ayın hangi günlerinde tutardı? dedim.
"Ayın hangi günlerinde tuttuğuna aldırış etmezdi", dedi.[508]

Açıklama

Hadis-i şerîfin zahirinden Peygamber (s.a.)'in her ayın üç gününde oruç tuttuğu fakat bu günleri ayın her hangi bir bölümüne denk getirmeye özenmediği anlaşılmaktadır.
Hadisteki bu ifade ve mânâ, Maliki âlimleri için delildir. Çünkü onlar ay içerisinde tutulan orucu belirli günlere tahsis etmenin mekruh olduğu görüşündedirler. Ancak bundan evvelki geçen hadislerde Peygamber (s.a.)'in bîyd (ayın 13, 14, 15.) günlerinde veya bir hafta Pazartesi ve Perşembe, diğer haftada da sadece Pazartesi günleri oruç tuttuğu belirtilmektedir. Bu durumda hadisler arasında bir ihtilâf söz konusudur. Bu ihtilâfın halli konusunda söylenenler ve her ay tutulan bu üç günlük oruç konusunda âlimlerin görüşleri 2450 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.[509]

71. Oruca Niyet

2454. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Hafsa (r.anha)'dan Rasû-lullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Fecirden önce oruca niyet etmiyen kimsenin orucu yoktur."[510]
Ebû Dâvud dedi ki: "Bu hadisin benzerini Leys ve îshak b. Hâzim de Abdullah b. Ebî Bekir'den rivayet etmişlerdir. Ma'mer, Zübeydî, İbn Uyeyne ve Yunus el-Eyli ise, ZührVden Hafsa'ya mevkuf olarak rivayet etmişlerdir."[511]

Açıklama

Hadisi rivayet eden râvilerden bir kısmının nakline göre hadis merfu'dur. Yani metin bizatihi Peygamber (s.a.)'e aittir. Hz. Hafsa, Hz. Peygamber'in sözünü nakletmektedir. Bazı râvile-rin rivayetine göre ise, hadis mevkuftur. Yani metindeki söz Peygamber (s.a.)'e değil, Hz. Hafsa'ya aittir. Musannif Ebû Dâvud hadisin sonuna koyduğu talikle rivayetler arasındaki bu farklılığa işaret etmiştir. Ancak kendisi merfu' olanı tercih etmiş ve onun metnini vermiştir.
Hadis-i şerifin zahiri, ayırım yapılmadan fecirden önce niyet edilmeden hiç bir orucun sahih olmadığına, dolayısıyle orucun sahih olması için geceden niyetlenmenin şart olduğuna işaret etmektedir. Metindeki, "onun için oruç yoktur" ifadesi bunu göstermektedir. Çünkü meşhur kâidöye göre siyakı nefiyde, nekre umûm ifade eder. Bu ifadedeki "oruç" sözü de nekredir, nefyden sonra gelmiştir. Dolayısıyla umum ifâde eder ve bütün oruçları içine alır. İbn Ömer, Câbir b. Zeyd, Mâlik ve Leys b. Ebî Zi'b bu görüşü benimseyenlerdendir.
İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre, nafile oruçlara geceden niyet etmek şart değildir. Farz oruca ise, geceden niyetlenmek gerekir. Bu görüş sahipleri farz oruç konusunda bu hadise, nafile konusunda da bundan sonra gelecek olan

hadise dayanmaktadırlar. Çünkü o hadiste, Peygamber (s.a.)'in nafile oruca gündüzün niyetlendiği bildirilmektedir.
Hanefilere göre, Ramazan orucu ve muayyen nezir gibi belirli bir zamanda tutulması gereken farz ve vâcib oruçlarla, her türlü nafile oruca güneşin zevalinden biraz önceye (kaba kuşluğa) kadar niyet etmek caizdir. Fakat kaza ve keffâret oruçları ile muayyen bir güne bağlı olmayan adak oruçlarına geceden niyet etmek şarttır. Bu görüş sahiplerinin delilleri şunlardır:
1. "Fecirde, siyah iplik-beyaz iplikten ayrılıncaya kadar yeyiniz, içiniz. Sonra da geceye kadar, orucu tamamlayınız."[512] mealindeki âyet.
Bu âyette Allah fecrin doğmasına kadar yemeyi içmeyi mubah kılmış, sonra da orucu tamamlamayı emretmiştir. Buna göre fecirden sonra niy-yet azimet olmuştur.
2. Buharı ve Müslim'in Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettikleri şu hadisi: "Rasûlullah (s.a.), Eşlem kabilesinden bir adama: (O ana kadar) yemiş olanların günün kalanında bir şey yememelerini, yememiş olanların da oruç tutmalarım ilan etmesini emretti. O gün aşure günü idi."
3. Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadis, "Rasûlullah (s.a.) bir gün bana geldi ve yanınızda yiyecek bir şey var mı? buyurdu. Ben de hayır dedim.
"O halde ben oruçluyum." dedi.
Hadisin bu mânâya gelen sözleri Müslim ve Tirmizî'deki rivayettir. Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayeti ise, biraz farklıdır.
Görüldüğü gibi bu hadislerin hepsi ya açıkça ya da zımnen fecir doğduktan sonra nafile oruca niyetlenilebileceğini göstermektedir, ramazan ve muayyen nezir oruçları zâten belirli günlerle kayıtlandığı için kuşluk vaktine kadar bir şey yeyip içmeyen o günün orucuna niyetlenmiş olur.
Hadis-i şerifin ihtiva ettiği diğer bir hüküm de şudur: Ramazan ayı için ayın başında genel bir niyet sahih değildir. Her gün için ayrı bir niyet gerekir. Ulemânın cumhuru bu görüşe sahiptir. Maliki mezhebine göre ise, Ramazanın ilk gecesinde bütün Ramazan ayı için niyetlenmek yeterlidir. Ancak hergün için yeniden niyet edilmesi müstehabtır. Mâlikiler orucu hacc ve namaz ibâdetine benzetirler ve bu görüşe varmışlardır. Ancak bu istidlal, ulema arasında rağbet görmemiştir.[513]

Bazı Hükümler

1. Oruca geceden niyet edilmelidir.
2. Ramazanın her günü için ayrı bir niyet gerekir.Ramazan ayının tamamı için tek niyet kâfi değildir.[514]

72. Geceleyin Niyeti Terk Konusunda Ruhsat

2455. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) yanıma geldiği zaman!
"Yanınızda yiyecek bîr şey var mı?" der. Biz de "Hayır" dediğimizde,
"(O halde) ben oruçluyum" buyurdu.
Veki (Süfyan'dan fazla olarak) şunları da ilâve etti:
(Hz. Aişe devamla şöyle dedi:)
Başka bir gün Rasûlullah (s.a.) bizim yanımıza geldi:
Ya Rasûlallah bize Hays yemeği hediye edildi,, onu senin için sakladık, dedik.
"Getirin" buyurdu.[515]
Talha dedi ki:
Rasûlullah (s.a.) oruçlu idi, orucunu bozdu.[516]

Açıklama

Hays yemeği: Hurma, çökelek ve yağdan yapılan bir yemektir. Hadisin Sahih-i Müslim'de iki ayrı rivayeti vardır. Bu rivayetlerin ikisi de Ebû Dâvud'daki rivayetten biraz farklıdır. Ancak bu farklılık, hadisin delâlet ettiği hükme tesir edecek şekilde değildir.
Ebü Dâvud'daki Hz. Peygamber (s.a.)'in oruçlu iken orucunu açtığına dair olan ifade râvilerden Talha'ya aittir. Müslim'in rivayetlerinden birinde ise, bizzat Peygamber (s.a.)'in, "ben oruçlu idim" buyurduğu belirtilmektedir.
Hadis-i şerif, fıkıh açısından iki önemli konuyu ihtiva etmektedir.
Bunlar:
1. Nafile oruca gündüzün niyet etmek de caizdir. Bu konuda âlimlerin görüşleri bundan önceki hadisin açıklamasında belirtilmiştir. Burada şunu da ilâve edelim ki oruca gündüzün niyeti caiz görenlere göre kişinin o ana kadar bir şey yeyip içmemiş olması şarttır. Aksi halde oruç tutmuş sayılmaz.
İmam Nevevî bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadis nafile oruca gündüzün zevalden önce niyetin caiz olduğu konusunda cumhur için delildir. Diğerlerinin, Peygamber (s.a.)'in "yanınızda yiyecek bir şey var mı?" sorusunu, Efendimiz geceden oruca niyetlenmişti. Ancak kendisinde zayıflık hissedince orucu bozmak istedi şeklindeki te'villeri fâsid bir te'vil ve zorlamadır."
2. Nafile oruca niyet etmiş olan kimse akşam olmadan orucunu bozabilir. Çünkü Peygamber (s.a.) daha önceden oruca

niyetlenmiş olduğu halde Hays adı verilen yemeği isteyerek orucunu bozmuştur.
Aliyyü'1-Kari bu konuda Mirek'in şu sözlerini nakleder:
"Hadis, nafile orucu bozmanın caiz olduğunu gösterir. Âlimlerin çoğunun görüşü de böyledir. Ebû Hanife, bunun bir özür varsa caiz olduğunu, özürsüz yere bozmanın caiz olmadığını söyler"
Kadı Iyâz de şöyle der:
"Hadis-i şerif, nafile oruca başlamanın ondan çıkmaya mani olmadığına delâlet eder. Nafile oruç tutan kişi,kendisinin emiridir. Ebû Hanîfe'-nin arkadaşları nafile oruca başlayan kişinin onu tamamlamasının vâcib olduğunu, eğer bozarsa kaza etmesi gerektiğini söylerler..." Hattâbî de Sahâbîlerden bir çoğunun nafile orucu bozup kaza ettiklerini söyler.
İmam Şârânî, başlanılan nafile namaz ve orucu tamamlamanın Ebu Hanife ve Malik'e göre vâcib olduğunu, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise, vâcib olmadığını söyler. Bu konuda geniş bilgi müteakib babda gelecektir.[517]

Bazı Hükümler

1. Zeval vaktinden önceye kadar bir şey yeyip içmeyen kışı, dilerse, o ana kadar nafile oruca niyet edebilir.
2. Nafile oruca başlayan kişi» isterse orucunu bozar.[518]

2456. ...Ümmü Hânî (r.anha)'dan; nakledildiğine göre;
Mekke fethi günündeydi. Fâtıma gelip Rasûlullah (s.a,)'ın sol tarafına oturdu. Ümmü Hânî de sağında oturmakta idi[519] Bir câriye, içerisinde içecek olan bir kap getirip Peygamber (s.a.)'e takdîm etti. Rasûlulullah (s.a.) ondan içti. Sonra kabı Ümmü Hânî1 ye verdi. Ümmü Hânî de içip şöyle dedi: Ya Rasûilallah, ben oruçlu idim, orucumu bozdum. Rasûlullah (s.a.).
"Sen, bir borcunu mu kaza ediyordun?" buyurdu. Ümmü Hânî,
Hayır, dedi. Rasûlullah (s.a.):
"Eğer nafile ise zararı yok"[520] buyurdu.[521]

Açıklama

Tirmizî, hadisin senedinde kusur olduğunu söyler.Ümmü Hâm'in, Hz. Peygamber'in kendisine uzattığı şeyi oruçlu olduğu halde içip bunu sonradan haber vermesi, Efendimizin artığını reddetmemek içindir. Fakat içtikten sonra yaptığının günah bir şey olduğunu zannetmiş ve durumu Peygamber (s.a.)'e arz etmiştir. Nitekim Tirmizî'nin rivayetinde Ümmü Hânî meseleyi şu şekilde aktarmaktadır. "Sonra Peygamber (s.a.) kabı bana uzattı, ondan içtim ve; "ben günah işledim, benim için istiğfar et", dedim..."
Hadis-i şerîf nafile oruca başlayan kişinin isterse orucunu bozabileceğine ve kendisine kaza gerekmediğine delâlet etmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) Ümmü Hânî'ye orucunu kaza etmesini emretmemiştir.
Hz. Ömer, Ali, tbn Mesud, tbn Ömer, îbn Abbas Câbir, Huzeyfe, Ebu'd-Derdâ gibi meşhur sahâbîler ve İmam Şafiî ile Ahmed b. Hanbel'in görüşleri de bu istikâmettedir.
Bu görüşe ışık tutan başka hadisler de vardır. O hadislerde Peygamber (s.a.)'in nafile oruçlu iken orucunu bozduğu ifâde edilmektedir. Ancak bu görüş sahiplerine göre, özürsüz yere orucun bozulması mekruhtur.
İma m-ı Azam ve İmam Mâlik'e göre, nafile oruca başlayan bir kimsenin orucu tamamlaması gerekir. Özürsüz yere orucunu açması caiz değildir. Bunlar "Amellerinizi bozmayınız"[522] mânâsındaki âyete dayanırlar. Bu görüş sahiplerine göre, bir kimse özrü olmadığı halde başladığı nafile orucu bozarsa, günahkâr olur ve kendisine kaza icab eder. Bir özürden dolayı bozarsa, günahkâr olmasa da Ebu Hanifeye göre kaza icâb eder. Mâlikilere göre kaza da gerekmez. Hanefilerin bu konudaki delilleri Ebû Dâvud, Tirmizî ve Malik'in Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettikleri şu haberdir: "Hâfsa ile ben oruçlu idik. Bize bir yemek getirildi ve ondan yedik. Sonra Peygamber (s.a.) geldi ve, "orucumuzu bozduk," dedik. Bunun üzerine Peygamber (s.a.); "onun yerine başka bir gün kaza ediniz" buyurdu."
Hanefî âlimlerinden Münlekâ sahibi, Kemal b. Hümâm ve Tacü'ş-Şeri'a başlanılan nafile orucu özürsüz yere de olsa bozmanın caiz olduğu görüşünü benimsemişlerdir.[523]

73. Nafile Orucu Bozana Kaza İcabettiğini Söyleyenler

2457. ...Aişe(r.anha)'den; demiştir ki:
"Biz oruçlu iken Hafsa ile bana bir hediye getirildi. Biz de orucumuzu bozduk, sonra Peygamber (s.a.) odaya girdi. Kendisine:
Ya Rasûlallah! Bize bir hediye getirildi, onu canımız çekti ve orucumuzu bozduk, dedik. Rasûluliah (s.a.):
"Size günah yok (ancak) onun yerine başka bir gün oruç tutunuz," buyurdu.[524]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinden anlaşıldığına göre Hz.Aişe ve Hz. Hafsa'ya hediye edilen şey bir koyundu. Oruçlarını bozduktan sonra durumu Peygamber (s.a.)'e arz eden imam Mâlik'in Muvatta'daki rivayetine göre Hz. Hafsa'dır. İmam-ı Azam ve İmam Mâlik bu hadise dayanarak başladığı nafile orucu bozan kişiye kazanın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Gerçi bu hadis zayıftır. Çünkü râvi-ler arasında tenkide uğrayan Zümeyl vardır. Fakat bu hadis İbn Hıbbân, İbn Ebî Şeybe ve

Taberânî tarafından başka senedlerle de rivayet edilmiştir.
bu görüşte olanlar ayrıca önceki hadisin açıklamasında da işaret edilidği gibi "Amellerinizi bozmayınız", ve "orucu geceye kadar tamamlayınız'* manalarındaki âyetleri de görüşlerine delil almışlardır. Çünkü bu son âyette, orucun geceye kadar tamamlanması emredilirken farz veya nafile olduğuna dair bir ayırım yapılmamıştır.
Şu mânâya gelen hadis de bu gurubun delilleri arasındadır: "Biriniz, bir yemeğe çağrıldığı zaman gitsin. Eğer oruçlu değilse yesin, oruçlu ise, yemesin, bereketlenmesi için dua etsin".[525]
Eğer orucu bozmak caiz olsaydı, davete gidenin orucunu bozması daha evlâ olurdu.
Nafile orucu bozmanın kazayı gerektirmediği görüşünde olan Şafiî ve Hanbeliler bu delillere kendi görüşleri istikâmetinde cevaplar vermektedirler. Ancak bunlar sözü lüzumundan fazla uzatacağı için buraya almaya gerek görmedik.[526]

74. Kadın Kocasının İzni Olmadan Oruç Tuta Bilir Mi?

2458. ...Ebû Hureyre (r.a)'den Peygamber (s.a.)'in, şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kadın, kocası yanında iken onun izni olmadan Ramazanın dışında oruç tutmasın ve kocası yanında iken onun izni olmadan, hiç kimsenin evine girmesine müsaade etmesin."[527]

Açıklama

Hadisteki şeklindeki nefy, nehy manasmdadır.Bu ifade Müslim'in rivayetinde "oruç tutmasın", Buharî'in rivayetinde ise "oruç tutması helal olmaz" şeklinde geçmektedir. Tercüme buna göre yapılmıştır.
Erkeğin, karısının nafile oruç tutmasına izni sarahaten olabileceği gibi zımmen de olabilir.
Hadis-i şerîf evli bir kadının, kocası yanında iken onun izni olmadan oruç tutmasının caiz olmadığına delâlet etmektedir. Buna sebep kocasının kendisinden her an faydalanma hakkına sahip olmasıdır. Bu hak nafile ile zayi* edilemez. Cumhura göre erkeğin bu hakkının Ramazanın kazası, keffâret ve mutlak nezir oruçları gibi zamanla kayıtlı olmayan oruçlarla zayi' edilmesi de caiz değildir.
İmam Nevevî Mühezzeb Şerhi'nde şöyle der: "Ulemamız (Şâfiîler)dan bir grub kocasının izni olmadan kadının oruç tutmasının mekruh olduğunu söyler ama doğrusu bu haramdır. Fakat eğer tutarsa, oruç haram da olsa sahihtir. Çünkü onun haram oluşu bizatihi oruca dönen bîr mânâdan dolayı değil, başka bir yöndendir. Gasbedüen arazide namaz kılmaya benzer."
Hadisin ifadesinden, kocası, kadının bulunduğu yerde değilse, nafile oruç konusunda onun iznine ihtiyaç olmadığı anlaşılmaktadır.
Ramazan orucunu tutma konusunda kadının kocasından izin alması gerekmez. Erkeğin de karısının Ramazan orucuna mani olması caiz değildir. Muayyen nezirde Ramazan orucu gibidir.
Hadisin ikinci bölümünde bir kadının kocasının izni olmadan hiç kimseyi evine alamayacağı ifade edilmektedir. Eve alma konusunda erkeklerle kadınlar arasında fark yoktur, yani hiç kimseyi alamaz.
Hadisteki, "kocası yanında iken onun izni olmadan" kaydı, kocası yabanda iken izni olmasa da başkasını alabilir manasına değildir. Galib-i hâle göre böyle ifâde edilmiştir. Kocası memleketinde iken alamayacağına göre, kocası orda yokken hiç alamaz. Nitekim Tirmizî'nin rivayetinde yer alan bir hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kocası yabanda olan kadınların yanına girmeyiniz. Çünkü şeytan insan oğlunun damarlarında kanın dolaştığı gibi dolaşır." Aynı konuda Sahih-i Müslim'de de şu mânâya gelen bir hadis vardır: "Bir kimse yanında bir veya iki kişi olmadan kocası yabanda olan bîr kadının yanına girmesin."[528]

Bazı Hükümler

1. Kadının nafile ibâdet konusunda bile olsa, kocasına itaatsizlik etmesi caiz değildir.
2. Kadının, kocasının izni olmadan onun malından tasarruf etmesi caiz değildir.[529]

2459. ...Ebû Said (r.a)'dan; demiştir ki:
Biz Rasûlullah (s.a.)'ın yanında iken bir kadın gelip,
Ya Rasûlallah! "Kocam Safvan b. el-Muattal namaz kıldığım zaman beni dövüyor, oruç tuttuğumda orucumu bozduruyor ve sabah namazını güneş doğuncaya kadar kılmıyor, dedi.
O esnada (kocası) Safvân da Rasûlullah (s.a.)'ın yanında idi. Efendimiz kadının dediklerini Safvari'a sordu. O da şöyle dedi: Ya Rasûlallah! "Namaz kıldığımda beni dövüyor" demesi şundan; Çünkü o, ben nehyettiğim halde iki tane (zamm-ı) sûre okuyor.
Peygamber (s.a.):
"Eğer (Kur'an'da) tek sûre olsaydı, insanlara yeterdi," buyurdu.
(Safvan sözlerine şöyle devam etti):
"Orucumu bozduruyor" sözüne gelince, Çünkü o durmadan (nafile) oruç tutuyor. Halbuki ben gencim sabredemiyorum.
O zaman Rasûlullah (s.a.):
"Kadın kocasının izni olmadan oruç tutamaz," buyurdu.
(Safvân devamla şöyle dedi:)

"Benim güneş doğuncaya kadar namaz kılmadığım" konusundaki sözüne gelince; biz çok uyumakla tanınan bir aileyiz. Güneş doğuncaya kadar uyanamıyoruz.Rasûlullah (s.a.):
"Uyandığın zaman namazım kıl," buyurdu.[530]
Ebû Dâvud dedi ki:
"Bu hadisi Hammâd, -yani îbn Seleme- Humeyd'den yahut da Sabit Ebu'l-Mütevekkil'den rivayet etmiştir."[531]

Açıklama

Hadisten anlaşıldığı üzere Safvan adındaki Sahâbî, hanımını namazı çok uzattığı için dövüyor ve çok sık nafile oruç tuttuğu için de orucunu bozduruyordu. Kadın bu durumu Peygamber (s.a.)'e şikâyet edince Safvan kendisini savundu ve Peygamber (s.a.)'de onu haklı buldu.
Safvan'ın "namazda iki sûre okuyor" demesi üzerine Hz. Peygamber "(Kur'an'dan) tek bir sûre olsaydı insanlara yeterdi" buyurdu. Hz. Peygamber bu sözü ile "namazda bir sure okumak insanlar için yeterlidir, o kadın namazda okumayı kısa kessin" demek istemiştir.
Ebû Davud'un bazı nüshalarında Safvan'ın sözü "o benim iki suremi okuyor" şekilnde varid olmuştur. O zaman mânâ, o namaz kılarken, benim okuduğum surelerden ikisini birden okuyor" şeklinde olur.
Hadisin oruçla ilgili bölümünden anlıyoruz ki, erkeğin karısı üzerinde istifade hakkı vardır ve bu hakkın zamanı yoktur. Kadın nafile oruç tutmak bahanesiyle kocasının bu hakkını engelleyemez. Ğğer tutarsa, kocası orucunu bozdurabilir. Çünkü evli kadının kocası varken onun izni olmadan nafile oruç tutması caiz değildir.
Peygamber (s.a.)'e gelen kadının kocasını şikayet ettiği konulardan birisi de onun sabah namazına kalkmayıp namazım güneş doğduktan sonra kılmasıdır. Safvan bu şikâyete karşı, kendilerinin çok uyumakla tanınan bir sülâle olduklarım güneş doğmadan uyanamadıklarını söyleyerek karşılık vermiştir. Hz. Peygamber de bu cevabı yadırgamamış ve gayet olgun karşılayarak "uyandığın zaman kıl" buyurmuştur. Demek ki Efendimiz onların uykuculuğunu kaçınılması mümkün olmayan tabii bir huy olarak kabul etmiş ve hallerini baygının hali ile bir tutmuştur.
Sabah namazına kalkmamasına rağmen, Hz. Peygamber'in Safvan'ı azarlamaması, Allah ve Rasûlunün müslümanlara olan lütfuna işaret etmesi açısından ilgi çekicidir. Peygamber (s.a.) yukarıda işaret edildiği üzere uyanamama konusunda Safvan'ı özürlü kabul ederek, onu namaz vaktinde bayılanla bir tutmuştur. Ya da namaza kalkmama Safvan'ın devamlı âdeti değil, kendini uyandıracak kimse olmadığında arasıra başına gelen bir haldir. Şüphesiz onun namaza kalkmaması namaz konusundaki gevşekliğinden değildir.
Hz. Peygamber'in Safvan'a "Namazını uyandığın zaman kıl" buyurması, sabah namazına kalkmaktan üşenen, uykusuna kıyamayanlar için bir açık kapı olarak düşünülmemelidir. Evet sabah namazına uyanama-yanlar namazlarım güneş doğduktan sonra kılarlar, ama bu ruhsat gerçekten mazur olanlar içindir. Namaza kalkmak için tüm tedbirleri aldıkları halde uyanamayanlar içindir. Sabah namazına kalkma alışkanlığı olmadığı için kalkmayanlar veya uyandıkları halde tembellik yaparak kalkmayanlar hiç bir zaman mazur sayılmazlar.[532]

Bazı Hükümler

1. Kadının kocasının meşru olmayan davranışlarını toplumun büyüğüne şikayet etmesi cazıdır.
2. Kocası, karısının nafile oruç tutmasına mâni olabilir.
3. Kadın kocasının tabii ihtiyaçlarını karşılamaktan kaçınırsa, kocanın fazla acıtmamak şartıyla karısını dövmesi caizdir.
4. Hadis Hz. Peygamber'in ümmetine olan muamelesinin güzelliğine de delâlet etmektedir.
5. İnsan vaktinde kılamadığı namazı sonradan kılmak zorundadır.
6.Kadın, kocasının kendisine yaklaşma arzusu içinde olduğunu anlarsa namazda okuyacağı sureyi kısa tutmalıdır.[533]

75. Ziyafete Davet Edilen Oruçlu (Ne Yapmalıdır?)

2460. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki; Rasûlullah (s.a.)î "Sizden biriniz (bir ziyafete) davet edildiği zaman, davete gitsin; eğer oruçlu değilse yesin, oruçlu ise, dûa etsin."[534] buyurdu.
Hişam "kelimesi dua manasınadır" dedi. Ebu Dâvûd dedi ki; "Bu hadisi Hafs b. Ğıyas da Hişam'dan rivayet etmiştir."[535]

Açıklama

Hadis-i şerîf ister düğün için olsun, ister başka.birşey için olsun, davete icabetin gerekli olduğuna delâlet etmektedir. Bu gerekliliğin hükmünde âlimler farklı görüşlere sahiptirler. Şâfiîlerin bazıları mutlak olarak davete icabetin vâcib olduğu görüşündedirler. İbn Abdilberr bunu Abdullah b. Hasen el-Anberî'den nakletmiştir. İbn Hazm, Sahabe ve tabiîlerin cumhurunun bu görüşte olduklarını söyler. Buharı ve Müslim'de bulunan ve "...Davete icabet etmiyen Allah ve Rasûlüne isyan etmiştir" mânâsına gelen hadisler bu görüşü takviye etmektedir.
Malikî, Hanbeli ve Şâfiîlerin ekserisine göre düğün dâvetine iştirak etmek vâcib, diğer davetlere gitmek müstehabdır.
Hanefilere göre ise, düğün dâvetine icabet etmek sünnet-i müekkede-dir. Gitmeyen günahkâr olur. Delilleri Buharî ve Müslim'in müştereken rivayet ettikleri şu manâdaki hadistir: "Sizden biriniz velimeye davet edilirse, gitsin."
İbn Abidin bu konuda şöyle der:

"İhtiyar adındaki kitapta düğün yemeği eski bir sünnettir. Eğer gitmezse günahkâr olur. Çünkü Peygamber (sa.) "davete gitmeyen Aliah ve Rasûlüne isyan etmiştir, buyurmuştur. Eğer oruçlu ise, gider ve dua eder, oruçlu değilse yer ve dua eder. Yemez ve gitmezse günahkâr olur. Çünkü bu ziyafet sahibini küçümsemedir. Rasûlullah (s.a.); "paça yemeye davet edilsem, giderim" buyurmuştur. Bunun gereği başkalarının hilafına düğün dâvetine gitmek sünnet-i müekkededir. Hidâye sarihleri bunun vacibe yakın olduğunu beyan etmişlerdir..." der.
Yine İbn Abidin Yenâbî adındaki kitaptan şunları nakleder:
"Bir kimse bir ziyafete davet edilirse, eğer orada bid'at ve ma'siyet yoksa gitmesi vâcibtir. Zamanımızda davetlere gitmemek daha iyidir. Ancak orada günah ve masiyet olmadığını bilirse müstesna..."
Et'ıme bölümünde geleceği üzere içkili ve çalgılı davetlere gidilmez. Davete gitmemeyi gerektiren başka mâniler de vardır. Bu mânilere yiyecekler bölümünde temas edilecektir.
Hadisten anlıyoruz ki, davete icabet konusunda oruçlu olanla olmayan arasında fark yoktur, herkes gidecektir. Ancak oruçlu olmayan oturur yemek yer oruçlu olan ise dua eder. Peygamber (s.a.) oruçlu olanın yapması gereken şeyi sözleriyle ifâde etmiştir. Bu cümledeki sözünün en meşhur mânâsı, "namaz kılsın" demektir. Fakat "dua etsin" manasına da gelir. Râvilerden Hişam bu sözün burada, "dua etsin" manasında kullanıldığına işaret etmiştir. Zaten terceme de bu anlayışa göre yapılmıştır. İşaret edilen sözün "iki rekat namaz kılsın" manasına kullanılmış olması da mümkündür. Hem namaz kılma, hem de dua etme mânâlarına kullanılmış olmasına da bir engel yoktur. Nitekim Buhâri'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiği bir habere göre Rasûlullah (s.a.) Ümmü Süleym'in yanma gitmiş o da Peygamber'e hurma ve yağ ikram etmiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "Yağınızı kabına, hurmanızı çuvalına geri koyunuz. Çünkü ben oruçluyum" buyurmuş. Sonra da kalkıp evin bir kenarında nafile namaz kılıp Ümmü Süleym ve ailesi için dua etmiştir.[536]

Bazı Hükümler

1. Davete icabet etmek gerekir. Meselenin detayı açıklama bölümünde verildi.
2. Davete giden kişi oruçlu değilse, oturur yer; oruçlu ise, hâne sahibi için dua eder. İki rekât namaz kılıp peşinden dua etmesi daha iyidir. Orucunu bozması gerekmez.[537]

76. Yemeğe Çağırıldığı Zaman Oruçlu Ne Demelidir?

2461. ...Ebû Hüreyre (r.a.), "Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Biriniz oruçlu iken yemeğe davet edildiği zaman "ben oruçluyum" desin."[538]

Açıklama

Hadis-i şerîf, nafile oruçlu olan kişinin bir yemeğe çağrıldığında, dâvetçiden Özür dilemek için oruçlu olduğunu söylemesinde mahzur olmadığım beyân etmektedir. Gerçi nafile ibadeti gizlemek efdaldir. Fakat davete gitmemesi veya gittiği halde yemek yememesi davet sahibini üzeceği için oruçlu olduğunu açıklar. Eğer dâvetçi ona müsamaha etmezse gitmesi gerekir. Çünkü oruç davete gitmemek için mazeret değildir. Üstelik davete gittiği halde illâ yemek yemesi şart değildir. Ama yemek yememesi ziyafet sahibini üzerse, orucunu bozar ve yemekten yer. Fakat bu şart değildir.[539]

Bazı Hükümler

1. Zaruret halinde nafile ibâdetin açıklanmasında bir sakınca yoktur.
2. İnsanlar arasında muaşeret kurallarına uymaya ve kalpler arasındaki sevginin kuvvetlenmesine gayret edilmelidir.[540]

77. İtikaf

İ'tikâf; sözlükte mutlak olarak; "durmak, kalmak, devam etmek" manalarına gelir. Istılahta "itikaf niyetiyle cemaatin toplanıp namaz kıldığı, imamı müezzini bulunan bir camide durmak" demektir.
Kadınların i'tikafı evlerinde edindikleri mescidlerinde yapmaları, Hanefilere göre daha iyidir.
îtikafla ilgili hadislerin oruç bölümüne alınmasının sebebi, vâcib olan itikâfta orucun şart olmasıdır. Bu konuda gerekli bilgi hadislerin izahı esnasında gelecektir. Ayrıca Ramazan'ın son on gününde itikâfm sünnet oluşu da oruçla itikâf arasındaki irtibata güç katmaktadır.[541]

2462. ...Aişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.), Allah (c.c.) ruhunu kabzedinceye kadar, Ramazanın son on gününde itikâfta bulunmuştur. Ondan sonra da hanımları itikâfta bulundular.[542]

Açıklama

Hadis, Hz. Peygamber'in devamlı olarak Ramazanın son on gününde itikafa girdiğine, onun vefatından sonra da hanımlarının buna devam ettiğine delâlet etmektedir. Peygamber (s.a.)'in itikafı Medine'ye hicretinden sonra olmuştur.
Hadis, itikafın meşru olduğuna delildir. Bütün islâm âlimleri de bunda görüş birliğindedirler. Ancak itikafın hükmü konusunda

mezhepler arasında görüş farkları vardır:
Hükmü ne olursa olsun itikaf islamın en şerefli ibâdetlerinden birisidir. Bu sayede gönüller dünya zevk ve heveslerinden ayrılır. Sadece Allah'a yönelir. Allah'ın bir camiine girip itikafa başlayan bir mü'min, sağlam bir kaleye sığınan kişiye benzer. İslâm büyüklerinden Atâ bu konuda şöyle der: "İtikafa giren kişi ihtiyacından dolayı büyük birinin kapısına gidip ihtiyacını almadan gitmem diye yalvaran kimseye benzer. Çünkü o Allah'ın bir mabedine girmiş beni bağışlamadıkça buradan ayrılıp gitmem demektedir." İtikafta olan kişi her an namaz kılıyor demektir.
Malikîlere göre itikaf müstehaptır. İçlerinde sünnet olduğunu söyleyenler de vardır. İbnü'l-Arabî itikafın sünnet-i müekkede olduğu görüşündedir.
Şafiî ve Hanbelilere göre itikaf sünnettir. Çünkü Peygamber (s.a.) buna devam etmiştir.
Hanefîler itikafı üç bölümde ele alıp her birisi için ayrı bir hüküm olduğunu söylerler. Buna göre:
1. Ramazanın son on gününde itikaf sünnet-i müekkededir, üzerinde durduğumuz hadis buna delildir.
2. Mutlak veya muallâk (bir şartın tahakkukuna bağlanan) nezirlerle itikaf vaciptir. Yani ya her hangi bir şarta bağlamadan "Allah için itikafa gireceğim, Allah için itikafa girmem nezrim olsun" diyerek ya da "falan hasta iyi olursa, itikafa girmek nezrim olsun" demek gibi bir şarta bağlayarak itikafı adayan kimsenin bu adağını yerine getirmesi vâcibtir.
Nezir yoluyla olan itikafın vacib olduğu konusunda bütün mezhepler aynı görüştedirler.
3. Ramazanın son on günü ve nezrin dışındaki itikatlar müstehaptır. İtikafın asgari müddeti konusu da âlimler arasında ihtilaflıdır. Şâfiîlere göre, itikafın en az müddeti bir anlık zamandır. Bu "Sübhanelîah" diyebilecek bir müddetle takdir edilir. Ahmed b. Hanbel'-in meşhur görüşü de böyledir. Ancak ihtilâftan kurtulmak için en az bir gün olması müstehaptır. Müstehap olan itikatlarda Hanefi imamlarından Muhammed'in görüşü de bu merkezdedir.
Mâlikilerin tercih edilen görüşü ile Hanefilerden Ebu Yusuf'a göre, itikâf'ın en az müddeti, bir gündüz ve geceden ibaret olmak üzere bir gündür. Hanefilerde fetva, İmam Muhammed'in görüşüne göredir.
Atâ b. Ebî Rebah şöyle der: "Bir kimse hayır murad ederek bir camide otururşa, orada kaldığı müddetçe itikaf halindedir."
Hanefîlere göre vâcib olan itakaflarda, itikafta olanın oruçlu olması şarttır. Müstehab itikatlarda bir müddet şartı olmadığı için oruçlu olma şartı da yoktur.
Şâfiîlere göre, oruçlu bir günde itikafa girmeyi nezreden kişinin buna riâyet etmesi lâzımdır. Ama rastgele bir zamanda itikafa girmeyi nezreden kişinin itikaf anında oruçlu olması şart değildir.
Malikilerle Evzâîye göre, her itikafta oruç şarttır.
Aişe (r.anha)'nın Rasûlullah (s.a.)'ın vefatından sonra, hanımlarının itikafa devam ettiğini söylemesi, hem itikafın hükmünün devam ettiğine hem de kadınların da itikafta bulunabileceklerine delildir. Ancak kadınların camide itikafa girmeleri mekruhtur, çünkü bu fitneye sebep olabilir. Onlar için uygun olanı evlerinde mescid edinecekleri bir odada itikafa girmeleridir.
Evli olan kadınlar, kocalarının izni olmadan itikafa giremezler. Çünkü bu onların hakkını gasb olur. Ama koca karısına itikafa girmesi için izin vermişse, bir daha dönemez.
Kadın itikafa girmeyi adar da kocası buna izin vermezse, ya kocasının izin verdiği başka bir zamanda ya da kocasından ayrıldığında bu adağım yerine getirir.
Bir kimse adadığı bir itikafı yerine getirmeden ölecek olursa, her gün için bir fidye verilmesini vasiyet etmiş olmalıdır.[543]

2463. ...Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a.) Ramazanın son on gününde itikafa girerdi. Bir sene itikafa girmedi. Ertesi sene yirmi gece itikafta bulundu.[544]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivayetinde, Peygamber (s.a.)'in itikafa giremeyişinin sebebinin o sene seferde bulunması olduğu belirtilir.
Sindî, Hz. Peygamber'in bu yolculuğunun Mekke fethi seferi olduğunu söyler.
Bundan sonra gelecek olan hadiste de Peygamber (s.a.)'in hanımlarının da itikafa girmek istemeleri üzerine i'tikafını terkettiği bildirilmektedir. Ancak üzerinde durduğumuz hadiste belirtilen ikitafta bulunmama ile, bu itikafı te'hir olayı ayrı ayrı olmalıdır. Çünkü bunda Efendimizin itikâfını ertesi yılda kaza ettiği belirtildiği halde, gelecek olan hadiste Şevval ayında kaza ettiği bildirilmektedir. Zaten yukarıda işaret edilen, İbn Mâce'nin rivayeti de buna delâlet etmektedir.
Hz. Peygamber'in bir sene sonra yirmi gün itikafta bulunmasına se-beb, bir yıl evvel terkettiği itikafı kaza etmek istemesidir. Efendimiz, ya itikaf kendisine vâcibti de onun için geçeni kaza etti, ya da itikaf sünnet-i müekkede olduğu için kaza etti.
Hattâbî Hz. Peygamber'in bu hareketinin mutad nafilelerin bozulmasının kazayı gerektirdiğine delil olduğunu söyler. Yani bu ifadeye göre, belirli zamanlarda itikafta bulunmak âdeti olan kişi, eğer o günlerde itikafta bulunamazsa, sonradan kaza eder.^Tirmizî itikafta olan kimsenin niyet ettiği itikâfını yarıda kesmesi halinde kendisine kazanın gerekli olup olmadığı konusunda âlimlerin farklı görüşlerde olduklarını söyler. Tirmi-zî'nin bildirdiğine göre, mezheblerin bu konudaki görüşleri şöyledir:
İmam Mâlik'e göre bir kimse başladığı itikafi tamamlamadan bozarsa, kendisine o itikafın kazası vâcibtir.
Şâfiîlere göre adak yoluyla olmayan itikafların bozulması kazayı gerektirmez. İmam Şafiî'ye göre kendisine borç olmayan herhangi bir ibâdete başlayan kişi o ameli bozarsa, kaza gerekmez; sadece hac ve umre bu kaidenin dışındadır.
Hanefilerin bu konudaki görüşleri de imam Şafiî'nin görüşü gibidir.[545]

2464. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) itikafda bulunmak istediğinde sabah namazını kılar, sonra itikaf mahalline girerdi. Bir seferinde de Ramazanın son on gününde itikafa girmek isteyip çadırının kurulmasını emretti ve çadırı kuruldu. Bunu görünce ben de çadırımın kurulmasını emrettim ve kuruldu. Rasûlullah (s.a.)'ın benden başka hanımları da çadırlarının kurulmasını emrettiler. Onların da çadırları kuruldu.
Rasûlullah (s.a.) sabah namazını kılınca çadırlara baktı ve;
"Bunlar da ne? Siz bununla iyilik mi diliyorsunuz?" buyurdu. Çadırının yıkılmasını emretti -çadırı yıkıldı- Hanımları da çadırlarının bozulmasını emrettiler, onların da çadırları bozuldu. Sonra Peygamber (s.a.) itikafı Şevval ayının ilk on gününe te'hir etti.[546]
Ebû Dâvud dedi ki:
"Bu hadisin benzerini İbn tshak ve Evzâî, Yahya b. Said'den rivayet ettiler. Malik de Yahya ö. Said'den rivayet etti. Ancak o (Şevvâl'in ilk on günü yerine) ŞevvâVden yirmi gün itikafta bulundu dedi."[547]

Açıklama

Hadisten anlatıldığına göre Peygamber (s.a.) bir Ramazanın son on gününde itikâfa girmek üzere mescidin bir tarafına çadır kurdurmuş, fakat hanımlarının da aynı şeyi yapmaları üzerine itikâftan vazgeçmiş ve Şevval ayının ilk on gününde kaza etmiştir.
Peygamber (s.a.)'in hanımlarının mescidde çadır kurdurmaları konusunda diğer hadis kitaplarında bazı tafsilatlar vardır. Şöyle ki:
Buharî'nin bir rivayetinden anlaşıldığına göre Aişe (r.anha) i'tikâfa girmek için Peygamber (s.a.)'den izin almış ve bir çadır kurdurmuştur. Bunu Hz. Hafsa (r.anha) duymuş ve o da kendisi için bir çadır kurdurmuştur.
Nesâî'nin rivayetinde ise, Hz. Hafsa'n in da i'ti kafa girmek için Peygamber (s.a.)'den izin aldığı bildirilmektedir. Buharı'nin bir başka rivayetinde belirtildiğine göre Hz. Hafsa, Hz. Aişe'den kendisi için izin alıver-mesini istemiş o da Hafsa'nın isteğini yerine getirmiştir.
Hz. Aişe, kendisi çadır kurdurttuktan sonra Rasülullah (s.a.)'ın diğer hanımlarının da çadır kurdurttuklannı söylemektedir. Buharî'nin rivayetinden diğer hanımlardan maksadın Hafsa ve Zeyneb oldukları anlaşılmaktadır.
Metinden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber Efendimiz mescidde kurulan çadırları görünce bunu yadırgamış ve hanımlarına yaptıklarının iyi bir iş olmadığını söylemiştir. Hatta bununla da kalmayıp, kendisi için kurulan çadırı bozdurarak i'tikâfını ileri bir tarihe bırakmıştır. Efendimizin bu davranışı şu iki sebebe dayanabilir:
a. Hanımlarının hareketini kendisine yakınlık konusunda bir yarış ve övünme vesilesi olarak değerlendirmiş olabilir. Çünkü böyle bir maksatla i'tikâfa girmek caiz değildir.
b. İ'tikâf için mescidin içinde kurulan çadırlar mescidin daralmasına, dolayısıyla cemaatin sıkıntıya düşmesine sebeb olmuştur. Bu yüzden Ra-sûlullah çadırım yıktırmıştır.
Hadis-i şerif, ahkâm yönünden de oldukça zengindir. Bunları şöylece özetlemek mümkündür.:
Hadisten Peygamber (s.a.)'in i'tikâf mahalline sabah namazını kıldıktan sonra girdiği anlaşılmaktadır.
En az, geceli-gündüzlü bir gün i'tikâfa girmeye niyet eden kişinin, i'tikâfa ne zaman başlayacağı konusunda alimlerin görüşleri farklıdır.
Evzaî, Sevrî ve Leys b. Sa'd'a göre bu durumda olan kişi sabah namazını kıldıktan sonra i'tikâfa başlar.
İçlerinde dört mezhep imamının da bulunduğu ulemânın çoğunluğuna göre güneşin batmasından biraz önce i'tikâf mahalline girer. Delilleri Buharî'nin Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri şu haberdir;
"Rasûlullah (s.a.) Ramazanın aradaki (ikinci) on gününde i'tikâfta bulunurdu. Bir sene yirmi birinci geceye kadar i'tikâfta kaldı -ki o gece, sabahında itikâfından çıktığı gecedir- ye şöyle buyurdu: "Benimle i'tikâfta bulunanlar son on günde İ'tikâfa girsinler. Bu gece bana gösterildi. Sonra unutturuldu. Ben kendimi o gecenin sabahında su ve çamur üzerine secde ederken gördüm. O geceyi son on günde arayınız o geceyi her tek günde arayınız.." Bu geceden maksat Kadir gecesidir.
Sindî, (bu hadisin haşiyesinde) Hz. Peygamber'in, Ramazanın son on gününde i'tikâfa girip ashabını da buna teşvik ettiğini on günün ancak ilk gecenin de i'tikâfta olunmasıyla tahakkuk edeceğini söyler. Sindî'nin beyânına göre, i'tikâfin, Ramazanın son on gününde yapılmasındaki en önemli hikmet, Kadir gecesini ibâdetle geçirmektir. Kadir gecesinin Ramazanın yirmi birinci gecesinde olması da mümkündür. Sindî, bu anlayışın âlimlerin cumhurunun görüşü olduğunu belirtir. Bu görüşte olanlar üzerinde durduğumuz hadisi şöyle anlamışlardır:
Peygamber (s.a.), i'tikâf için mescide akşamdan girmiştir. Sabah namazından sonra mescidin içinde kurulan çadıra geçmiştir. Bu çadıra girmesinden maksadı yalnız kalmaktır. Geceleyin mescidde kimse olmadığı için zâten yalnızdı. Onun için çadıra girme ihtiyacı hissetmemişti. Yani Efendimizin çadıra sabah namazından sonra girmesi, onun i'tikâfa o zaman girdiğini göstermez.
i'tikâfa girilecek vakit konusunda yukarıya aldığımız görüşler nezre-dilen i'tikâfların haricindeki i'tikâflar içindir. Nezredilen i'tikâflara girilecek zaman konusundaki görüşler biraz daha farklıdır.
İmam Mâlik, tmam-ı Azam ve İmam Şafîî'ye göre, bir ay i'tikâf nez-reden kişi, güneş batmadan önce i'tikâfa girer. Bir gün i'tikâfî nezreden ise, imam Şafîî'ye göre fecirden önce girip güneş battıktan sonra çıkar. İmam Malik'in bu konudaki görüşü de evvelki gibidir.
İbn Rüşd, Bidayetü'I-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid adındaki eserinde bu ihtilaflara sebebin kıyasların birine, "eser"in de bunların hepsine muhalif olmasından kaynaklandığını söyler, tbn Rüşd'ün ifâdesine göre, ayın geceden başladığı görüşünde

olanlar, adak olan i'tikâfa güneş batma-dan-önce sabah başladığı görüşünde olanlar da fecirden önce başlanacağını söylerler. îbn Rüşd'ün beyânına göre bu kıyaslara aykırı olan "eser" Buhff'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği şu "eseredir. "Rasûlullah (s.a.) Ramazanda i'tikâfta bulunurdu. Sabah namazını kılınca i'tikâfta kalacağı yere girerdi." i'tikâftan çıkılma zamanı konusundaki görüşler de şöyledir: İmam Mâlik'e göre, Ramazanın son on gününde i'tikâfa girenin i'tikâfından bayram namazına giderken çıkması müstehaptır.
İmam Azam ve İmam Şafiî güneş battıktan sonra i'tikâftan çıkılacağını söylerler. İhtilâfa sebep, gecenin o günün içine girip girmediği konusundaki görüş farkıdır.[548]

Bazı Hükümler

1. İ'tikâfa giriş vakti sabah namazı kılındıktan sonradır.Bu konudaki farklı görüşler ve tafsilat yukarıda geçmiştir.
2. İhtiyaç hâlinde cami içinde çadır kurmak caizdir.
3. Kadınların mescidde i'tikâfta bulunmaları caizdir. Ancak evlerinde i'tikâfa girmeleri daha iyidir.
4. Kocasının izni olmadan kadının i'tikâfa girmesi caiz değildir.
5. Karısına, i'tikâfa girmesi için izin veren koca, sonradan iznini geri alabilir. Yani karısını i'tikâftan men edebilir. Bu cumhurun görüşüdür. İmam Azam ve İmam Mâlik'e göre, koca karısına verdiği izinden dönemez.
6. i'tikâfa girildikten sonra ihtiyaç halinde itikaftan çıkılabilir. Ancak, İmam Mâlik'e göre bu i'tikâfın kazası vâcibtir. diğer üç imama göre, i'tikâf vâcib bir i'tikâf değilse, kazası gerekmez. Vâcib i'tikâfın kazası lâzımdır. Çünkü Peygamber (s.a.) hanımlarına i'tikâflarım kaza etmelerini emretmemiştir. Hz. Peygamberdin kendisinin kaza etmesi, onun vâcib oluşundan değildir. Hz. Peygamber bir amel işlediğinde tam yapardı, onun içindir.[549]

78. İ'tikâf Nerede Olur?

2465. ...Nâfi'in İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.) Ramazanın son on gününde i'tikâfta bulunurdu. Nâfi' dedi ki: "Abdullah, Rasûlullah (s.a.)'ın mescidde i'tikâfta bulunduğu yeri bana gösterdi"[550]

Açıklama

Hadisin Buhârî'deki rivayetinde Nâfi'in sözü mevcut değildir. îbn Mâce'nin, îbn Ömer'den rivayet ettiği bir haberde Hz. Peygamber'in i'tikâf yerinin mescidin içindeki tevbe direğinin arkası olduğu belirtilir. Mezkur rivayet şu şekildedir:
"Rasûlullah (s.a.) i'tikâfa girdiği zaman tevbe direğinin arkasına sediri kurulur, döşeği serilirdi."[551]
Beyhakî'nin bir rivayetinde de Hz. Peygamber'in döşeğinin tevbe direğinin kıbleye bakan tarafına konulduğu ve efendimizin direğe yaslandığı belirtilmektedir.
Hadis Peygamber (s.a.)'in mescidde i'tikâfa girdiğine delildir. Onun başka bir yerde i'tikâfta bulunduğuna dâir herhangi bir haber sabit olmamıştır. Onun için i'tikâfm mescidde olmasının şart olduğu konusunda âlimler müttefiktirler. Sadece Mâlikilerden Muhammed b. Ömer b. Lübâbe'nin farklı görüşte olduğu nakledilir. Âlimler i'tikâf için mescidi şart koşarlarken "Siz mescidlerde i'tikâfta iken hanımlarınıza yanaşmayınız,"[552] âyetini de delil olarak almışlardır. Çünkü camilerin dışında i'tikâf caiz olsaydı, kadınlarla temasın haram oluşu, mescitlerde kalmaya mahsus kılınmazdı. Çünkü i'tikâf halinde olan kişiye nerede olursa olsun, karısı ile temas haramdır, i'tikâfm camide yapılması şart olmasaydı, âyette mescidin anılmasında bir mânâ olmazdı.
İmam Nevevî i'tikâf konusundaki hadisleri sıraladıktan sonra şöyle der:
"Bu hadisler mescidin dışında i'tikâfm caiz olmadığına delildir. Çünkü Hz. Peygamber, hanımları ve sahâbîleri meşakkatli olmasına rağmen mescidde itikafta bulunurlardı. Özellikle kadınlar evde i'tikâfa girerlerdi.Çünkü onların evlerine ihtiyâçları daha fazladır..."
Yukarıda da işaret edildiği gibi i'tikâfın camide olması konusunda tüm âlimler görüş birliği içerisindedirler. Ancak caminin Özelliği ve kadınların itikafının nerede olması gerektiği konusunda ihtilâf vardır:
îmam Ebu Hanife, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Sevr, i'tikâf için cemâatle namazın kılındığı camileri şart koşarlar. Çünkü Ahmed b. Hanbel'e göre namazı cemaatle kılmak vâcib, Ebu Hanife'ye göre sünnet-i müekke-dedir. Eğer bir kimse cemaatle namaz kılınmayan bir mescidde i'ti kafa girerse ya cemaate gitmek için sık sık i'tikâftan çıkacaktır ya da cemaati terk etmiş olacaktır. Bunlardan birincisi i'tikâfa aykırıdır. İkincisi de vacibi ya da sünnet-i müekkedeyi terk etmektir.
Taberânî'nin İbrahim en-Nehâ'i'den rivayet ettiği şu haber de bu görüşe delildir:
Huzeyfe (r.a.) îbn Mesüd'a:
Senin evinle Ebû Musa'nın evi arasında olup da kendilerinin i'tikâfta olduklarını zannedenlere şaşmıyor musun?
Belki onlar doğru yapıyorlar, sen hata ediyorsun yahat da onlar hatırda tuttular sen unuttun.
Hayır, ben biliyorum ki i'tikâf ancak cemaatle namaz kılınan camide olur.
îmam Ebû Hanife'nin i'tikâfın caiz olması için bir camide beş vakit namazı şart koştuğu rivayet edilir.
İmam Mâlik'e göre cemaatle namaz kılınsın kılınmasın, herkesin girip çıkmasına müsaade edilen her mescidde i'tikâfda bulunmak caizdir. Ancak bir kimse içerisine cuma gününün de gireceği kadar bir müddet i'tikâfta bulunmaya niyet ederse, cuma namazı kılman bir camide i'tikâfa girmesi gerekir.
Şâfülere göre i'tikâf herhangi bir mescidde olabilir. Cemaatle namaz kılman bir camide olması ise, efdaldir.
Diğer bazı âlimlerden bir kısmı, i'tikâfın sadece Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ye Mescid-i Nebevî'de bir başka grupsa

sadece Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'de hatta yalnızca Mescid-i Nebevî'de sahih olduğuna dair görüşler taşımaktalar. Ancak bunlar fazla yayılmamıştır.
Kadınların nerelerde i'tikâfa girebileceği konusuna gelince:
Şafiî, Mâliki ve Han belilere göre, kadınlar ancak herkese açık olan camilerde itikafa girebilirler, evlerinde itikafta bulunmaları caiz değildir.
Hanefilere göre ise, kadınların camide i'tikâfta bulunmaları caizdir. Fakat kendi evlerindeki mescid edinecekleri bir odada i'tikâfa girmeleri daha iyidir. Çünkü bu fitneye meydan vermeme konusunda daha ihtiyatlıdır.
Cami içerisinde itikafta bulunan bir kimsenin, hangi hallerde camiden çıkabileceği ya da hangi hareketlerinin itikafına zarar vereceği konusu, bundan sonraki babda gelecek hadislerde açıklanacaktır. Burada itikafta bulunan kişinin yapması müstehap olan davranışları ele alalım.
Hanbeli âlimlerinden meşhur Muğnî sahibi îbn Kudâme'nin, adı geçen kitaptaki beyânına göre i'tikâfta olan kişinin yapması uygun olan ve olmayan hareketler şunlardır:
i'tikâfa giren kişinin namazla, Kur'an okumakla, Allah'ı zikirle ve bunlara benzer ibâdetlerle meşgul olması müstehabtır. İşe yaramayan konuşma ve davranışlardan kaçınmalıdır. Çünkü çok konuşari, çok yanılır. Bir hadisde,
"Kendisini ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin müslümanliğının olgunluğundandır" buyurur i'tikâftaki kişi münakaşadan, kötü konuşmadan kaçınır. Bunlar zaten i'tikâf haricinde de caiz değildir. Gerçi bunlar i'tikâfı bozmaz ama kaçınılması gerekir, i'tikâf esnasında, ihtiyaç duyulan şeyleri konuşmakta mahzur yoktur. Çünkü Hz. Peygamber, i'tikâfta iken kendisim ziyarete gelenlerle konuşmuştur.
i'tikâfta iken başkasına Kur'an okutma, ilim öğretme ve Öğrenme, fakihlerle münazara etme yani ilmî münâkaşalarda bulunma, hadis yasma ve bu gibi işlerle meşgul olma Hanbeli âlimlerine göre müstehab değildir. Bunlarla taat kasdedilmişse bu davranışlar Şâfiîlere göre müstehaptır. Hanefi fıkıh kitaplarında da bu meşguliyetler itikafta bulunan kişinin yapması gereken şeyler arasında sayılır.
i'tikâfta olan kişi güzel elbiselerini giymeli; güzel kokular sürünmelidir.
i'tikâfa giren kişinin ibâdet maksadıyla susması, konuşmayı terketmesi mekruhtur. Hatta bunun haram olduğunu bile söyleyenler vardır. İslâmda sükût orucu yoktur. Bunu yasaklayan birçok haber vardır.[553]

Bazı Hükümler

i'tikâfa ancak camilerde girilebilir, i'tikâfa girilecek camının özelliklen âlimler arasında ihtilaflıdır. Bu konudai i görüşler açıklama kısmında ortaya konulmuştur.[554]

2466. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Nebî (s.a.), her ramazan on gün i'tikâfa girerdi. Vefat ettiği yıl yirmi gün i'tikâf yaptı."[555]

Açıklama

Bu hadis Hz.Peygamber (s.a.)'in vefat ettiği yıl, yirmi gün i'tikâfta bulunduğunu göstermektedir. Bunun sebebinin ne olacağı konusunda şu görüşler ortaya konulmuştur:
1. Cebrail (s.a.) her sene Hz. Peygamberle Kur'ân-ı Kerimi bir defa okurdu. Rasûlullah vefat ettiği sene iki defa okudu. Onun için i'tikâfı uzun sürdü.
2 . Hz. Peygamber (s.a.) ömrünün nihayete erdiğini bildi de ümmetine yaşlandıkça ibadetlerini artırmaları gerektiğini vurgulamak için ibadetlerini çoğaltmak istedi.
3. Hz. Peygamber, hanımlarının da i'tikâfa girmek üzere mescidde çadır kurduklarını görünce Ramazan'da i'tikâftan vazgeçmiş ve Şevval ayının ilk on gününde i'tikâfa girmişti. Vefat ettiği sene, geçmiş yılda terkettiği i'tikâfı kaza etmek için yirmi gün i'tikâfta kalmıştır.
4. Rasûlullah (s.a.) Önceki sene Mekke fethi seferi münasebetiyle i'tikâfta bulunmamıştı. Ertesi yıl yirmi gün i'tikâfta kalmak suretiyle daha önce terk ettiği i'tikâfını kaza etmiştir. Bu görüş Nesaî ve îbn Hıbbân'ın Übey b. Ka'b'dan rivayet ettikleri şu habere de uygun düşmektedir: "Peygamber (s.a.) Ramazanın son on gününde i'tikâf ta bulunurdu. Bir sene sefere çıkıp i'tikâfa girmedi. Ertesi sene de yirmi gün i'tikâfta kaldı."[556]

79. İ'tikâfta Olan Kişi Herhangi Bir İhtiyacı İçin Evine Gidebilir

2467. ...Aişe (r.a.)'dan ; demiştir ki:
Rasulullah (s.a.) i'tikafta olduğu zaman başını bana doğru uzatır, ben de taradım.O, eve ancak tabii bir ihtiyacı için girerdi.[557]

Açıklama

Görüldüğü gibi hadis iki bölümden meydana gelmektedir.Bunlardan ilkinde Aişe (r.anha), Peygamber (s.a.)'in i'tikafta iken başını kendisine uzattığını, onun da efendimizin saçlarını taradığını haber vermektedir.
İbn Mace'nin bir rivayetinde Hz.Aişe Rasulullah (s.a.) başının uzattığı zaman onu yıkayıp taradığının ve kendisinin o

esnada odasında olduğunu söyler.yine bu rivayette o esnada Hz. Aişe'nin hayızlı olduğu da beyan edilmektedir.
Bilindiği gibi Rasulullah (s.a.)'ın hanımlarının odaları Mescid-i Nebevi'nin etrafında idi.O odalardan mescide açıklan pencereler vardı.İşte Hz. Peygamber i'tikafta iken, başının Hz. Aişe'nin odasına açılan pencereden uzatmış oda efendimizin başını yıkayarak taramıştır.Yani Hz. Peygamber (s.a.) bu iş için mescidden dışarı çıkmamıştır.
Hadisin ikinci bölümünde Hz. Peygamber (s.a.)'in i'tikafta iken mescidden, sadece beşeri ihtiyaçları için çıktığı bildirilmekltedir.Zühri beşeri ihtiyaçlardan maksadın, büyük ve küçük abdest bozma olduğunu söyler.
Hattabi de bu konuda şöyle der:
"Bu hadis İ'tikafta olanın büyük ve küçük abdest bozmanın dışında hiçbir şey için evine giremeyeceğine delildir.Eğer bunlardan başka bir şey için girerse, i'tikafı bozulur.
Alimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir:
Ebu Sevr, i'tikaftaki kişinin ancak zorunlu olan abdesti için çıkabileceğini, İshak b. Rahuye de büyük ve küçük abdest bozmak için çıkabileceğini söylerler.ancak İshak, Vacib olan i'tikafla nafile olanı ayırır ve der ki: "Vacib olan i'tikafa girildiğinde hasta ziyaret edilemez, cenazeye iştirak edilemez.Nafile olanda ise, bu ilk başladığında şarttır" Evzai, i'tikafta herhangi bir şartın olmadığını söyler.Ashabı Rey'e göre i'tikâfta olan kişi camiden ancak cuma namazı, büyük ve küçük abdest bozmak için çıkabilir. Hasta ziyareti ve cenazede hazır bulunmak için çıkamaz.
İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre de i'tikâfta olan kişi hasta ziyareti ve cenazeye iştirak için çıkamaz. Bu aynı zamanda Atâ ve Mücâhid'in de görüşüdür. Bir grub ise, i'tikâfta olan kişinin cumaya gidebileceği, hasta ziyaretinde bulunabileceği ve cenazeye iştirak edebileceği görüşündedir. Bu, Hz. Ali'den rivayet edilmiştir. Said b. Cübeyr, Hasen el-Basrî ve en-Nehâî'nin mezhebleri de böyledir."
Hattâbî bu sözleri ile i'tikâfta bulunan bir kişinin yapacağı ve yapamayacağı işler konusunda âlimlerin görüşlerini hülâsa etmiştir. Ancak biz konuyu biraz daha genişçe ele alıp mezheplerin görüşlerini ayrı ayrı özetlemek istiyoruz.
Yukarıda da temas edildiği gibi i'tikâfta bulunan kişinin abdest bozmak için mescidden çıkabileceği konusunda mezhebler hemfikirdirler. Diğer ihtiyaçlar için çıkıp çıkamayacağı konusunda ise, farklı görüşler vardır:
Malikîlere göre: i'tikâfta bulunan kişi, bir şey yemek ve içmek için camiden dışarıya çıkamaz. Ama ihtiyaç halinde yiyecek satın almak için çıkabilir. Def-i hacet için çıktığında ihtiyacını giderdikten sonra hiç kimseyle birlikte duramaz. Durursa itikafı bozulur. İnsanın yeme ve içme açısından ihtiyâcı olan şeyleri hazırlamadan i'tikâfa girmesi mekruhtur.
Hanbelîler de bu konularda Mâlikilerle aynı görüştedirler.
Ayrıca bunlara göre i'tikâfa giren kişi önüne bir kap koyar. Tükrük balgam vs. gibi kendisiden çıkacak şeyleri onun üzerine atar. Ellerini bir tasta yıkayıp suyunu dışarıya döker elini yıkamak için dışarıya çıkamaz, i'tikâfda olan kişinin, cami içinde abdest alması caizdir. Tabi kullandığı ,uyu bir kapta biriktirip dışarıya döker.
"Hanefîlere göre: İ'tikaftaki biri camiden dışarıya ancak şer'î, tabiî ve zarurî bir ihtiyaçtan dolayı çıkabilir.
Şâtiîlere göre: i'tikâfta olan kişi yemek için evine girebilir. Camide yemesi de caizdir. Kendisine su verecek birisi bulunduğu takdirde su içmek için camiden dışarıya çıkamaz. Su verecek kimse yoksa, çıkmasında mahzur yoktur.
Şer'i ihtiyaç: Cuma ve bayram namazlarıdır, i'tikâfda olan kişi namaza, yetişebileceği kadar bir süre ayarlaması yapıp i'tikâf yerinden çıkar. Cumadan sonra İmam-ı Azama göre dört, sâhibeyn (Ebû Yusuf ve İmam Muhammed)e göre, altı rekat sünnet kılar. Eğer itikafının kalan kısmını cumayı kıldığı camide tamamlarsa bu da caizdir. Ancak tenzihen mekruhtur.
Tabiî İhtiyaç: Abdest alma, abdest hazırlığı ve benzerleridir.
Zaruri İhtiyaç: i'tikâf yaptığı caminin yıkılması, alacaklısının kendisini zorla çıkarması v.s.
l'tikâflının yemesi içmesi ve uyuması caminin içerisinde olur. Eğer bunlardan birisi için çıkarsa i'tikâfı bâtıl olur. Eğer kendisine yeme-içme için lâzım olan şeyleri getirecek kimse bulunmazsa o zaman zaruretten dolayı çıkabilir.
Cami içinde, evlenme ve alışveriş gibi ihtiyacı olan bir akit yapmasında mahzur yoktur. Ancak alış-verişte malı camiye sokamaz.
l'tikâfta olan kişi hasta ziyareti ve cenaze için de camiden çıkamaz. Ancak i'tikâfı adarken hasta ziyareti ve cenaze için çıkabileceğini şart koş-muşsa bunlar için çıktığı takdirde i'tikâfı bozulmaz.
Denizde boğulanı veya yangında kalanı kurtarmak gibi vukuu nâdir olan bir şey için camiden çıkılması i'tikâfı bozar.
İ'tikâfta olan kişi özürsüz olarak camiden çıkar da bir müddet dışar-da kalırsa, i'tikâfı bozulur. Bilerek çıkma ile hataen çıkma arasında fark yoktur. İ'tikâfm bozulmasına sebeb olan çıkma müddeti Ebu Yusuf'a göre yarım günden biraz fazladır. Bir gürüşe göre ise, rastgele bir andır.
Kadın da özürsüz olarak evindeki i'tikâf yerinden çıkarsa itikafı bozulur.
Hanefilerin i'tikâfı bozan şeyler konusunda da koydukları bu esaslar vâcib i'tikâflar içindir. Nafile i'tifcâflarda özürlü ya da özürsüz i'tikâf yerinden çıkmakla i'tikâf bozulmaz.[558]

2468. ...Kuteybe b. SaidveAbdullah b. MeslemeLeys'den; Leys îbn Şihab'den, o Urve ve Amra'dan; onlar da Hz. Aişe vasıtasıyla Hz. .Peygamber (s.a.)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvud dedi ki: "Aynı şekilde o hadisi Yunus da Zühri'den rivayet etmiştir. Amra'dan Urve'nin rivayet ettiği konusunda hiç kimse Mâlik'e muvafakat etmemiştir. Hadisi Ma'mery Ziyad b. Sa'd ve başkaları "Zührf, Urve ve Aişe" isnadıyla rivayet etmişlerdir."[559]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvud bundan önceki numarada metni geçen hadisin değişik bir kaç senetten geldiğini ifâde etmek için bu rivayetleri kitabına almıştır.
Önceki rivayetin isnadına göre Malik, hadisi îbn Şihab'dan, îbn Şihab Urve'den Urve de Amra'dan almıştır. Yani îbn Şihab'm şeyhi sadece Urve'dir. Amra da Urve'nin şeyhidir. Buradaki rivayete göre Îbn Şihab hadisi hem Urve'den hem de Amra'dan almıştır. Yani bu zatların ikisi de İbn Şihab'ın hocalarıdırlar.
İsnaddaki bu farklılık hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü İbn Şihab'm hadisi bir defa Urve'den bir defada hem Urve hem de Amra'dan olmak üzere iki defa işitmiş olması mümkündür.
Ebû Dâvud farklı isnada işaret ettiği rivayetten sonra yazdığı ta'Iikte aynı hadisi Yunus b. Zeyd'in Zührî'den rivayet ettiğini söylemiş, arkasından da hadisi, "İbn Şihab Urve'den, Urve de Amra'dan rivayet etmiştir" tarzındaki bir isnadı sadece Mâlik'in söylediğini başkalarının böyle demediğini ilave etmiştir. Bununla maksadı Mâlik'in isnadının zayıf olduğuna işaret etmektir.
Son talikte de hadisi îbn Şihab ez-Zuhrî'ye rivayet eden zatın Urve olduğu, onun da doğrudan Hz. Aişe'den naklettiği beyân edilmektedir. Yani bunda da araya Amra girmemiştir.[560]

2469. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) mescidde i'tikâfta olduğunda odanın deliğinden (kapısından) başını bana doğru uzatır, ben de yıkardım."[561]
(Râvi) Müsedded, Hz. Aişe'nin "hayızlı olduğum halde başını tarardım" dediğini söyledi.[562]

Açıklama

Hadiste, odanın deliğinden maksat, odanın kapısıdır.Nesâî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerine göre Hz.Aişe şöyle demiştir: "Rasûluliah (s.a.) mescidde itikafta iken bana gelir odamın kapısına yaslanırdı, ben de vücûdunun kaba kısmı mescidin içinde olduğu halde başını yıkardım".[563]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerîf i'tikâfta olan kişinin camiden çıkmaması gerektiğine delildir.
2. İnsan, vücudunun bir kısmını mescidden çıkarırsa, bu i'tikâfa zarar vermez.
3. İtikafta bulunan kişinin başım yıkaması ve saçlarını taraması caizdir. Alimler başı tıraş etmeyi koltuk altlarını yolmayı ve tırnakları kesmeyi de buna benzetmişlerdir.
4. Hayızlı kadının bedeni temizdir.
5. Bir eve girmemeye yemin eden kişi vücûdunun geri kalanı dışarda olur da başını eve sokarsa, yeminini bozmuş olmaz.[564]

2470. ...Safiyye (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) i'tikâfta idi. Bir gece kendisini ziyarete gidip konuştum. Sonra kalkıp (eve) dönmek istedim. Rasûlullah (s.a.)da beni evime getirmek için benimle birlikte kalktı.
(-Safiyye'nin evi Usame b. Zeyd'in arsasında idi.-) Ensardan iki adam karşımıza çıktı. Peygamber (s.a.)'ı görünce, sür'atlendiler. Rasûlullah (s.a.):
"Ağır olunuz, telaşlanmayınız, o (yanımdaki), Huyeyy'in kızı Safiyye'dir," buyurdu. Adamlar:
Allah'ı teşbih ederiz, (Hakkın ızda kötü bir şey asla düşünmeyiz) ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah (s.a.)
"Şüphesiz şeytan insan(ın damarlann)da kanın aktığı gibi akar. Sizin kalbinize birşey -veya bir şer- atmasından endişe ettim." buyurdu.[565]

Açıklama

M Hadis-i şerifin zahirinden Safiyye (r.anha)'nın mescidde i'tikâfta olan Hz. Peygamber (s.a.)'i ziyarete yalnız geldiği anlaşılmaktadır. Buhârî'nin bir rivayetinde ise, Hz. Peygamber'in yanında diğer hanımlarının da olduğu, onların evlerine gittikleri Efendimizin Safiyye'ye, "Acele etme, seninle beraber gidelim," dediği bildirilmektedir.
Bu hadisteki Safiyye'nin; "Rasûlullah'la konuştum" sözü de Buhârî'nin rivayetinde "Safiyye Rasûlullah'ı Ramazanın son on gününde mescidde i'tikâfında ziyarete gitti ve onunla bir müddet konuştu",şeklinde ifâde edilmektedir.
Hadiste Safiyye (r.anha)'ın evinin Usâme b. Zeyd'in arsasında olduğu belirtilmektedir. Bu arsa o zaman Üsâme'ye ait değildi. Sonradan ona intikal etti. Yani Safiyye'nin evi sonradan Üsâme'ye geçen arsada idi. Çünkü o zaman Üsâme'nin şahsına ait bir evi ve arsası yoktu.
Peygamber (s.a.)'ın başka hanımlarını değil de sadece Safiyye'yi evine kadar götürmesine sebeb, onun evinin mescide uzak, diğerlerinin evlerinin yakın olmasıdır. Yahut da diğer hanımları Hz. Peygamber'in yanına daha erken gelmişlerdi. Efendimiz eşitliği sağlamak için Safiyye'yi yanında biraz daha alıkoydu.
Metinde görüldüğü üzere, Hz. Peygamber Safiyye ile birlikte giderlerken, önlerine iki kişi çıkmıştır. Şerhlerde bu şahısların Useyd b. Hudayr ve Abbâd b. Bişr oldukları beyan edilir. Buharî'nin Süfyan b, Uyeyne'den yaptığı rivayette Hz. Peygamber'in karşısına bir kişinin çıktığı ifâde edilmektedir. tbni't-Tıyn bunun Süfyân b. Üyeyne'den bir vehm olduğunu çünkü rivayetlerin çoğunda iki kişi ile karşılaştığının zikredildiğini söyler. Birisinin diğerine tabi olup bu yüzden de Buharî'nin rivayetinde onun anılmamış olması da muhtemeldir.

Adamlar, Hz. Peygamberi yanında bir kadınla görünce belki sıkıldıklarından, belki de başka bir sebebten dolayı süratlenmişler, bu zat'ların koşusu Buharî'nin bir rivayetinde "yollarına devam ettiler" şeklinde Ibn Hıbban'ın rivayetinde ise "Utandılar ve döndüler" şeklinde vârid olmuştur.
Hz. Peygamber o şahısların koşuşturduklarını görünce "Ağır olunuz, bu Hnyey'in kızı Safiyye'dir" buyurmuş ve onlara şaşılacak, utanılıp kaçılacak bir şey olmadığını ihsas ettirmek istemiştir. Adamlar Hz. Peygamber'in sözlerini işitince yaptıklarının bir yanlış anlamanın eseri olmadığını, Rasûlullah'ın, layık olmayan bir şeyle töhmet altında tutulamayacağını işaret için "Sübhanallah! Allah'ı tenzih ederiz (hakkınızda kötü bir şey aklımızdan geçmez)" demişlerdir. Fakat Hz. Peygamber insanın yanılabileceğini, dolayısıyla kendisini gören şahısların da yanlış bir kanaate düşmüş olmalarının mümkün olduğuna işaret için, "şeytan insan oğlunda kanın aktığı gibi akar" buyurmuştur. Bu sözün iki manaya ihtimali vardır:
1. Allah şeytana bu imkânı verir ve o insanın cinde damarlarında dolaşır. Onu kandırır, yoldan çıkarır.
2. Şeytan devamlı olarak insanla dolaşır, insanın damarlarındaki kan nasıl ki insandan aynlmazsa, şeytan da ondan ayrılmaz ve onu aldatmaya çalışır, kendisine vesvese verir.
Rasûlullah (s.a.)'ın o zatlara
"Onun, sizin kalplerinize birşey atmasından endişe ettim" buyurması aslında onlardan, kendisi hakkında yanlış bir kanaate sahip olacaklarını beklemediğini fakat İhtiyaten yanındaki kadının hanımı Sarîyye olduğunu söylediğini ifade eder.[566]

Bazı Hükümler

1. İ'tikâfta olan bir kimsenin misafirlerini uğurlamak, ziyaretçileri ile konuşmak vs. gibi mubah işlerle meşgul olması caizdir.
2. Bir kadının i'tikâfta olan kocasını geceleyin ziyaret edip onunla yalnız kalması caizdir.
3. Hz. Peygamber ümmetine karşı son derece şefkatli idi. Onların günaha düşmemeleri için gayret sarfederdi.
4. Şeytanın vereceği vesveselerden emin olmak için düşülmesi muhtemel kötü zanları önceden önlemeye yönelik davranışta bulunmak ve söz söylemek caizdir. İbn Dakiki'1-İyd bunun özellikle âlimler için önemli olduğunu, onların halkın kötü zanmna sebeb olabilecek davranışlardan kaçınmaları gerektiğini söyler. Yani töhmet altında kalma ihtimali olan hallerde açıklama yapmak uygun olur.
5. Allah (c.c.)'i "Sübhanellah" diyerek zikretmek meşrudur.
6. İtikafta olan kişinin bir vacibi ifade etmek için i'tikâf mahallinden çıkması caizdir. Hattabî, bunun bir vacibi ifa için i'tikâf yerinden çıkmanın i'tikâfı bozmadığı görüşünde olanlara delil olduğunu söyler.[567]

2471. ...Muhammedb. Yahya b.Fârıs, Ebu'l-Yeman'dan, Ebu'l-Yeman Şuayb'dan o da Zührî'den, önceki hadisi, isimler aynı kalmak kaydıyla, rivayet etmişlerdir. (Farklı olarak bu rivayette) Safiyye (r.anha): "Rasûlullah (s.a.) mescidin Ümmü Seleme'nin kapısının yanındaki kapısına vardığı zaman iki kişi ile karşılaştı" dedi.
Ve Râvi, önceki hadisi mânâ olarak (aynen) nakletti.[568]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı, Hz. Peygamber'le Safiyye'nin adamlarla karşılaştıkları yeri beyân etmektir.
Rivayetin diğer bölümleri bundan evvelki numarada geçen metinle aynı manâyı ifade eder. Ancak lâfız itibariyle farklıdır. Buhârî, Müslim ve Bey-hakî de bu rivayetin sözleri şöyledir:
"Safiyye (r.anha) Rasûlullah'ı Ramazanın son on gününde mescidde i'tikâfta iken ziyarete geldi. Bir müddet yanında konuştu, sonra evine dönmek üzere kalktı. Rasûlullah (s.a.)'da uğurlamak için onunla birlikte kalktı. Safiyye mescidin Ümmü Seleme'nin kapısının yanındaki kapısına vardığı zaman Ensar'dan iki adam yanlarına geldiler ve Rasûlullah (s.a.)'a selam verdiler -Bir rivayette sonra koştular- Rasûlullah kendilerine haliniz üzre devam ediniz, o Huyey'in kızı Safiyye'dir dedi..."
Bezlü'l-Mechûd'da bu rivayet göz önüne alınarak şöyle denilir;
"Bu hadiste Peygamber (s.a.) Safiyye'yi göndermek için kalktığı zaman onun camiden çıktığına dair bir işaret yoktur. Onun için Buharı bu hadisi i'tikâfta olan kimse ihtiyaçları için caminin, kapısına çıkabilir mi? başlığı altında zikretmiştir. Buna sebeb Hz. Peygamber'in mescidden dışarıya değil, kapıya kadar çıktığına işarettir."
Ancak Buhârî'nin Ma'mer'den yaptığı bir rivayette Efendimizin, Safiyye'ye "Acele etme Seninle beraber gideyim" buyurduğu beyan edilir. Abdurrezzak'ın rivayetine göre ise, Efendimiz: "Seni evine götüreyim" demiş ve evine kadar Safiyye ile birlikte yürümüştür.
Bu. rivayetler Hz. Peygamber'in mescidden çıktığım göstermektedir.[569]

80. İ'tikâfta Olan Kimse Hasta Ziyaretinde Bulunabilir

2472. ...Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli ve Muhammed b. İsa Abdusselam b. Harb'den, o Leys b. Ebi Süleym'den, Leys, Ab-durrahman b. el-Kasım'dan o da babası vasıtasıyla Hz. Aişe (r.anha)'dan rivayet etmiştir.
Nüfeyli'nin rivayetine göre[570] Aişe (r.a) şöyle demiştir:
"Peygamber (s.a.) i'tikâfta iken hiç bir tarafa sapmadan hastaya uğrar, yanında kalmadan halini sorardı."
îbn İsa'nın rivayetine göre de Hz. Âişe şöyle demiştir.
"Rasûlullah (s.a.) i'tikâfta iken hasta ziyaretinde bulunurdu."[571]

Açıklama

Hadisin râvileri arasında olan Leys b. Ebî Süleym tenkide tâbi râvilerdendir, bu yüzden hadis zayıf sayılmıştır. Hadisin nüfeylî tarafından rivayet edilen ilk bölümünde Hz .Peygamber'in i'tikâfta iken hastaya uğradığı zaman hiç eğlenmeden halini sorup döndüğü bildirilmektedir.
îbn İsa'nın rivayet ettiği bölümde ise Rasûlullah (s.a.)'m i'tikâfta olduğu zamanlarda hasta ziyaretinde bulunduğu belirtilmekte fakat, tafsilata gidilmemektedir. Efendimizin hasta ziyaretinde bulunduğunu belirten mânâ metindeki cümlesindeki den muhaffef kabul edilmesi halinde anlaşılır. Amabu mânâsına olumsuzluk edatı kabul edilirse, o zaman bu bölümün manası "Peygamber (s.a.) i'tikâfta iken hasta ziyaretinde bulunmazdı" şeklinde olur.
Bu anlayış İbnü'n-Nüfeylî'nin rivayeti ile îbn İsa'nın rivayetleri arasında bir tezat olduğunu göstermez. Çünkü o zaman mana "Peygamber (s.a.) hasta ziyaretinde bulunmazdı, fakat bir ihtiyacı için çıkardı, hastaya uğrarsa, yanında oturmaz hal ve hatırını sorardı" demek olur.
İ'tikâfta olanın hasta ziyareti için çıkıp çıkamayacağı konusu, sonraki hadiste geniş olarak beyan edilecektir.[572]

2473. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:
Haste ziyaretine gitmemek, cenazeye iştirak etmemek, kadına şehvetle dokunmamak, onunla cinsî temasta bulunmamak ve zarurî olanların dışında bir ihtiyâç için çıkmamak i'tikâfta olan kişi için sünnettir. Oruç olmadan i'tikâf olmaz, cemaatle namaz kılınan caminin dışında bir yerde i'tikâf olmaz.[573]
Ebû Dâvud dedi ki: "Abdurrahman b. îshak'tan başka hiç kimse Hz. Aişe'nin "...sünnettir" dediğini nakletmedi. (Başkaları) bu hadisi Hz. Aişe'nin sözü kabul etmişlerdir."[574]

Açıklama

Hadisin Nesâîdeki rivayetinde Hz. Aişe'nin bu sayılanlan yapmamanın sünnet olduğunu belirten, "sünnet" sözü mevcut değildir.
Hadis i'tikâfta olan kişinin yapamayacağı bazı şeyleri ele almaktadır. İ'tikâflının yapamayacağı davranışlardan bir kısmı 2467 numaralı hadisin izahında geçmişti. Oradakilerden farklı olarak bu hadiste de i'tikâflı için yasak olan bazı hareketlerden bahsedilmektedir. Şimdi bunları sırayla ele alıp her biri ile ilgili görüşleri ortaya koymaya çalışalım:
1. İ'tikâfta olan kişi hasta ziyareti ve cenaze için i'tikâf mahallinden dışarıya çıkamaz.
Malikîler hadisin zahirini ele alarak i'tikâftaki kişinin hasta ziyareti, cenaze namazı ve cenaze defni gibi bir şey için çıkamayacağını, çıkarsa i'tikâfının bâtıl olacağını söylerler. İ'tikâfta olanın anası babası veya bunlardan birisi hastalanırsa, onları ziyarete gider. Bunun günâhı yoksa da i'tikâfı bozulur. Her ikisinin ölmeleri halinde onların cenazeleri için yine çıkamaz. Ama birisi ölürse diğerine isyan sayılmaması için ölen anne veya babasının cenazesine çıkabilir.
Hanbelilere göre i'tikâf eğer vacib Ptikâfsa ne hasta ziyaretine ne cenaze ne de başka birşey için i'tikâf yerinden çıkılamaz. Ancak i'tikâf adanırken bu şeyler için çıkılacağı şartı koşulmuşsa çıkılabilir.
Vâcib olmayan i'tikâflarda ise, çıkmak caiz, ama çıkmamak efdâldir.
Ha ne filer vâcib ve sünnet i'tikâfla, müstehap i'tikâfı ayrı ayrı ele alırlar. Bunlara göre, vacib ve sünnet olan i'tikâfta, i'tikâf yerinden gece ve gündüz ancak cuma ve abdest tazeleme gibi tabii bir özür ve caminin yıkılması gibi zaruri bir özür dolayısıyle çıkılabilir. Hasta ziyareti, cenaze defni hatta denizde boğulan birini kurtarmak için, çıkılırsa, i'tikâf bozulur.
Müstehap olan i'tikâflar bir zamanla kayıtlı değildir, kişi istediği zaman çıkabilir.
Şâfiîler de nezredilmiş olan i'tikâfla nezir olmayan i'tikâfların arasını ayırırlar. Nezirden dolayı olan- i'tikâfta i'tikâf yerinden ancak yeme ve abdest bozma gibi zarurî bir ihtiyaç için çıkılabilir. Hasta ziyareti ve cenaze için çıkılamaz. Cenazeyi teçhiz ve defn için başkası yoksa çıkılır. Zarurî bir ihtiyaç için çıkılır da yolda bir hastaya uğranır ve onun hatırı sorulursa i'tikâf kesilmiş olmaz.
Nezirden dolayı olmayan i'tikâflarda ise, hasta ziyareti için çıkmakta sakınca yoktur.
Hanbelî âlimlerinden İbn Kudâme, Muğnî adındaki meşhur eserinde şunları söyler: "ortalıkta fitne olur da i'tikâftaki kişi mescidde kaldığı takdirde canına bir zarar gelmesinden veya malı açısından bir korkusu olursa, i'tikâf yerinden çıkabilir. Çünkü cenab-i Allah bunlar için Cuma namazını ve cemaati bile terke izin vermiştir. Üstelik bunları şeriat farz kılmıştır. Dolayısıyla insanın kendi kendisine vâcib kıldığı şeyi terketmesi öncelikle caizdir. Aynı şekilde mescidde kalamayacak kadar hasta olan veya başkasının hizmetine muhtaç olan kişi de i'tikâf yerinden çıkabilir. Ama baş ve diş ağrısı gibi hafif bir hastalıkdan dolayı çıkamaz çıkarsa i'tikâfı bâtıl olur. Yine i'tikâfta olan kişi umumî seferberlikte düşman baskınından da çıkabilir. Bu özürlerden birisi dolayısıyla i'tikâf yerinden çıkan kişi eğer i'tikâfı nafile ise, özrü geçtikten sonra isterse, geri i'tikâf yerine döner, isterse dönmez. Ama i'tikâfı vâcibse, geri döner ve i'tikâfına kaldığı yerden devam eder..."[575]
2. İ'tikâftaki kişi şehvetle kadına dokunamaz. Şehvet olmadan hanımına dokunmasında mahzur yoktur. Çünkü Hz. Aişe, Peygamber (s.a.) i'tikâfta iken onun başını yıkamış, saçlarını taramıştır.
İ'tikâflmm kadına şehvetle dokunması dört imama göre de haramdır. Ayrıca îmam Mâlik'e ve İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre i'tikâfı bâtıl olur. İmam Ebû Hanife ve Şafiî'nin meşhur görüşüne göre eğer dokunmaktan dolayı meni gelirse, i'tikâf bozulur; değilse, bozulmaz.
3. İ'tikâfta olan karısıyla cinsî temasda bulunamaz. Bile bile temasta bulunursa, bütün âlimlerin ittifakı ile i'tikâfı bâtıl olur. Unutarak temasda bulunursa, İmam Şafiî'ye göre i'tikâf bozulmaz, diğer mezhep imamlarına göre yine bozulur.

Cinsî temasla i'tikâfı bozulan kişiye i'tikâfınm kazası icab eder. Ayrıca bir de keffâret gerekmez.
4. İ'tikâfda bulunan kişi kaçınılması mümkün olmayan zarurî ihtiyaçları için camiden dışarı çıkabilir.
Hadiste i'tikâf için bulunması gerekli görülen şeylerden birisi de oruçtur. Yani i'tikâfta olan kişinin i'tikâf esnasında oruçlu olması gerekir, bu konu izaha muhtaçtır.
MaIikilere göre her türlü i'tikâfın oruçlu olması gerekir. İ'tikâfın vâcib oluşu ile nafile oluşu arasında fark yoktur. Çünkü Hz. Peygamber'in oruçlu olmadan i'tikâfta kaldığı vâki değildir. Sonra Hz. Ömer câhiliyye devrinde adadığı bir i'tikâfı Hz. Peygamber'e sorduğunda efendimiz "i'ti-kâfa gir ve oruç tut" buyurmuştur.
İbn Ömer, İbn Abbas, Hz. Aişe, Zührî, Leys, Sevrî ve Hasen b. Hayy de aynı görüştedirler.
Şafîî ve HanbeMlere göre: İ'tikâfta oruç şart değildir. Ancak kişi i'tikâf esnasında oruçlu olmayı adamışsa oruç tutması gerekir.
Hanefilere göre nezir olan i'tikâflarda oruç lâzımdır. Bu i'tikâfın rüknüdür, î'tikâf nezredilmemişse oruç şart değildir.
Hasen b. Ziyad, İmam-ı A'zam'dan mutlak olarak i'tikâflarda orucun şart olduğunu rivayet etmiş, İbnu'l-Humâm da bunu tercih etmiştir.
Hadisden anlaşıldığına göre i'tikâfin sahih olması için cuma namazı ve cemaatle namaz kılınan bir camide olması şarttır. Bu konu daha evvel izah edilmiştir.
Ebû Dâvud rivayetin sonuna aldığı talikta Abdurrahman b. İshak'tan başka hiç kimsenin Hz. Aişe'nin "...sünnetten'dir" dediğini nakletmediklerini söyler. İzahın başında belirtildiği gibi hadisin bir rivayetinde de Hz. Aişe'nin "...sünnettendir" sözü mevcut değildir. Buna göre Abdurrahman b. İshak'ın rivayetine göre hadis merfudur. Hz. Peygamber'den menkuldür. Diğerlerinin rivayetlerine göre mevkuftur. Hz. Aişe'de son bulur.
Ancak Ebû Davud'un "Abdurrahman'dan başka hiç kimse Aişe'nin "sünnettir" dediğini nakletmediğine dair olan görüşü isabetli değildir. Çünkü Beyhakî'nin Leys, Ukayl ve İbn Şihab senediyle; Dârekutnî'nin de Abdulmelik b. Cüreyc, Muhammed b. Şihab, Said b. el-Museyyeb, Urve b. Zubeyr, Aişe senediyle yaptıkları rivayetlerde "...sünnettendir" sözü mevcuttur.
Beyhakî'nin rivayeti şu şekildedir: "İ'tikâfta olanın zorunlu ihtiyacının dışında çıkmaması hasta ziyaret etmemesi bir kadına dokunmaması ve cinsî temasta bulunmaması sünnettir, cemaatle namaz kılınan caminin dışında i'tikâf olmaz. İ'tikâfta olanın oruç tutması da sünnettir."
Dârekutnî'nin rivayeti de şöyledir:
Aişe (r.anha) haber verdi ki, Rasûlullah (s.a.) vefatına kadar, Ramazan ayının son on gününde i'tikâfta bulunurdu. Ondan sonra hanımları i'tikâfa girdiler. İ'tikâftaki kişiye sünnet olan beşerî ihtiyaçlarından başka birşey için çıkmamak, cenazeyi takib etmemek, hasta ziyaretinde bulunmamak, bir kadına dokunmamak ve cinsî temasta bulunmamaktır. Cemaatle namaz kılınan caminin dışında i'tikâf olmaz. Rasûlullah i'tikâfta olanın oruç tutmasını emrederdi.[576]

Bazı Hükümler

1. İ'tikâfta olan kişi hasta ziyaretine gidemez.
2. Cenaze namazına ve cenaze defnine iştirak edemez.Cenaze namazını caminin içinde kılmasında mahzur yoktur.
3. Şehvetle hanımına dokunamaz.
4. Hanımıyla cinsî temasta bulunamaz.
5. Zarurî ihtiyaçları için İ'tikâf mahallinden çıkmak câzidir.
6. İ'tikâfta olan kişi oruçlu olmalıdır.
7. İ'tikâfa ancak cuma ve cemaatle namaz kılınan camilerde girilebilir. Yukarıda sayılan maddelerin herbiri için şerh bölümünde lüzumlu açıklamalar yapılmıştır. Oraya müracaat edilmelidir.[577]

2474. ...İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre, Ömer (r.a.) Cahiliyye devrinde Kâbenin yanında bir gece veya bir gün[578] i'tikâfta kalmayı adadı. (Sonra) Peygamber (s.a.)'e sordu, o da:
"İ'tikâfa gir ve oruç tut" buyurdu.[579]

Açıklama

Bu rivayet zayıf kabul edilir. Çünkü râvilerden Abdullah b. Büdeyl zayıftır. Ama bu hadisin asılsız olduğu mânâsına gelmez. Aynı hâdiseyi haber veren başka rivayetler de vardır.
Buhârî ve Müslim'in, Yahya b. Said kanalıyla İbn Ömer'den yaptıkları rivayet şöyledir. Hz. Ömer,
Ya Rasûlallah! ben câhiliye devrinde iken Mescid-i Haram'da bir gece i'tikâfta kalmayı adadım, dedi. Hz. Peygamber de:
"Adağını yerine getir," buyurdu.
Müslim'in başka bir rivayetinde ve Hâkim'in rivayetinde de Hz. Ömer'in bir gün oruç tutmayı adadığı bildirilmektedir.[580]

Bazı Hükümler

1. Hadis i'tikâfta olan kişinin oruçlu olması gerektiğine delalet etmektedir.Bu konuda önceki hadiste âlimler arasındaki farklı görüşler beyan edilmiştir.
2. Bir kimse kâfir iken meşru bir şey adarsa, müslüman olduktan sonra bu adağını yerine getirmelidir.

3. Hattabî bu hadisin kâfir iken yemin edip sonra müslüman olan bir kişiye eğer yeminini bozarsa keffâretin gerekli olduğuna delil olduğunu söyler. İmam Şafiî de bu görüştedir. Hanefi ve Malikîlere göre bu durumda olana keffâret gerekmez. Çünkü İslâmiyet önceki amelleri siler.[581]

2475. ...Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Ebân b .Salih el-Kuraşî Amr b. Muhammed, (yani eI-Ankariy)den; o da Abdullah b. Büdeyl'den aynı isnad ile önceki hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. İbn Ömer (bu rivayette ayrıca) şöyle der:
O (Ömer) i'tikâfta iken insanlar tekbir getirmeye başladılar, bunun üzerine Ömer (r.a.):
Bu nedir, ya Abdellâh? dedi. Abdullah;
Hevazin kabilesinin esirleri. Onları Rasûlullah (s.a.) âzad etti de. dedi.
Ömer (r.a.);
Şu câriye varya onlarla birlikte onu da gönder, dedi.
Bu haber önceki hadisin farklı bir rivayetidir. Ondan fazla olarak Peygamber (s.a.)'in Hevâzin esirlerini salıverdiği ve Hz. Ömer'in bunu i'tikâfta iken öğrenince oğluna yanındaki cariyesini de serbest bırakmasını söylediği yer almaktadır. Çünkü Hz. Ömer'in yanındaki cariye de Hevâzin kabilesinin esirlerinden idi.
Bu rivayette ahkâma esas teşkil edecek farklı bir şey mevcut değildir.[582]

81. Mustehaza İ'tikâfta Kalabilir

2476. ...Aişe (r.anha)'dân; demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.)'ın hanımlarından bir kadın onunla beraber i'tikâfta bulundu. O hanım sarılığı ve kırmızılığı görürdü. Bazan[583] o namaz kılarken (özür kanı için) altına tas koyardık.[584]

Açıklama

îbn Hacer'in ifadesinden anlaşıldığına göre hadiste bahis konusu olan kadın Peygamber (s.a.)'in hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'dir.
İşaret edilen hanımın sanlık ve kırmızılığı görmesinden maksat, kendisinden az kan geldiği zaman sarı kan, çok kan geldiği zaman da kırmızı kan gelmesidir. Metinde görüldüğü üzere bazan da kan haddinden fazla gelir ve bu yüzden Efendimizin diğer hanımları mescidin kirlenmemesi için Ümmü Seleme'nin altına namaz kılarken tas tutarlardı.
İstihaza hakkında geniş bilgi için temizlik bölümüne (kitâbu't-tahare) bakılabilir.[585]

Bazı Hükümler

1. Müstehaza olan bir kadın i'tikâfa girebilir.
2. Namaz kılabilir.
3. Camide kalabilir. Ancak camiyi kirletmemek için gerekli tedbirin alınması gerekir.[586]

---

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/113.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/113-114.
[3] Sıfrî, huruç, B. 34, F. 38.
[4] İncil Meta, B. 4, F. 2.
[5] İncil, Markos, B. 4, F. 2.
[6] Ahmed b. Hanbel, VI, 244.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/114-115.
[8] el-Bakara (2), 185.
[9] el-Bakara (2), 286.
[10] Tevrat, Sifrallaviyyin bab 16, F. 29 ve Bab 29, F. 7.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/115-116.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/116.
[13] Buharî, savm 69.
[14] el-Bakara (2), 183.
[15] Buharî, savm 69.
[16] Buharî, savm 69.
[17] Buharî, savm 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/117-118.
[18] el-Bakara (2) 183.
[19] el-Bakara (2) 187.
[20] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/118-119.
[21] el-Bakara (2), 187.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/119-121.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/121.
[24] el-Bakara (2), 187.
[25] Buharı, savm 15; Nesâî, siyam 29; Tirmizî, Tersîru Sûre (2), 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 295; Dârimî, savm 7.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/121-122.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/122-124.
[27] el-Bakara (2), 184.
[28] Buharî, tefsir Sure (2), 26; Müslim, savm 149; Nesâı, Savm 63; Tirmizî, savnı 75; Dârimî, savm 29; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/124-125.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/125-126.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/126.
[31] "Bir yoksuldan fazlasını doyurursa, yahut fidyeyi artırırsa, veya hem oruç tutar, hem fidye verirse,"
[32] el-Bakara (2), 184.
[33] el-Bakara (2), 185.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/126-127.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/127-128.
[35] Tirmizî, savm 31; Ebû Dâvud, savm 43; Nesâî, sıyâm 51; İbn Mâce, sıyâm 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/129.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/129-130.
[37] bk. Buharı, tefsiru sûre (2), 25; (Bu hadisi, İbn Cerir ve Bezzâr da rivayet etmiştir.)
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/131.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/131-133.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/133.
[40] Buhari, savm, 11, 13; Müslim, savm 4, 10, 12, 13, 15; İbn Mâce, savm, 8; Nesâî, savm 17; Ahmed b. Hanbel, I, 184; II, 43, 52, 122, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/133-134.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/134-135.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/135.
[43] Buharı, savm, 11; Müslim Savm 5, 7, 9, 11; Nesâî, savm 14-15, 17; ibn Mace, sıyâm, 8; Tİrmizî, savm 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/135-136.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/136-139.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/139.
[46] bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/140.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/140.
[48] Ibn Mâce, siyam 8; Ahmed b. Hanbel, I, 441; Darekutnî, Sünen, II, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/140-141.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/141.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/141.
[51] Buharı, savm 12; Müslim, siyam 31, 32; İbn Mâce, siyam 9; Tirmizî, savm 9; Ahmed b. Hanbel, V, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/141.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/141-142.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/142.
[54] Tirmizî, sıyâm 11; Ibn Mâce, sıyâm 9; Dârekutnî, Sünen, II, 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/143.
[55] Tirmizî, Siyam II.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/143-145.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/145.
[58] Hâkim, el-Müstedrek, I, 423; Dârekutnî, Sünen, II, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/145.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/146.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/146.
[61] Nesaî, sıyâm 13; Dârekutnî, Sünen, II, 161.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/146-147.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/147.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/147.
[65] Bazı nüshalarda "otuz gün oruç tutunuz" yerine "otuz günü sayınız" sözü yer almıştır. Burada görülmeyen hilal, "Şevval hilalindir, önceki babda söz konusu olan ise, Ramazan hilalidir.
[66] Müslim, .siyam 21; Buharı, savm 14; Nesaî, siyam 31-32; İbn Mâce, siyam 5.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/148-149.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/149.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/150.
[70] Ebû Davud'un bazı nüshalarında buradaki kelimesinin yerinde kelimesi yer almıştır. Buna göre cümlenin manası, "Şaban ayında bir oruç tuttun mu?" olur.
Hadisin; Buharı, Müslim, Nesaî ve Tahâvî'deki rivayetlerinde biraz ifade farklılıkları olmakla birlikte hepsinde "son" kelimesi vardır.
[71] Ebû Davud'a hadis İki ayrı isnadla gelmiştir. Bunlar;
a. Musa b. İsmail, Hammad, Sabit, Mutarnf, îmran b. Husayn isnadı.
b. Said el-Cerirî, Ebu'1-Al'â, Mutarrıf, İmran b. Husayn isnadıdır.
Bu isnadlardan Said el-Cerir kanalıyla gelen rivayete göre Hz. Peygamber adama "Ramazan bitince bir gün oruç tut" buyurmuştur. Sâbit'ten gelen rivayete göre ise, Rasûlullah'ın sözü "Ramazan bitince iki gün oruç tut" şeklindedir.
[72] Buhârî, savm 62; Müslim, siyam 199-200; Ahmed b. Hanbel, IV, 428, 443, 444.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/150-151.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/151-152.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/152.
[75] Malik b. Hu bey re: Sahâbidir. Künyesi Ebu Said'dir. Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebu'1-Hayr Mersed b. Abdillah rivayette bulunmuştur. Mısır'ın fethine iştirak ettiği söylenir. Muaviye tarafından Hınıs'a vali olarak tayin edildiğinden Hınıslı sayılmıştır. HâtİB el-Bağdâdî, onun, Mervân b. el-Hakem'in yönetimde bulunduğu zaman öldüğünü söylemektedir, (bk. İbn Hacer, Tehzîbu't-TehzİB, X, 24)
[76] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/152-153.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/153.
[78] Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/154.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/154.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/154-155.
[81] Küreyb, tbn Abbas (r.a.)'m kölesidir.
[82] Ümmü'1-fadl, İbn Abbas (r.a.)'ın annesidir.
[83] Müslim, siyam 28; Tirmizî, savm 9; Nesâî, savm 7; Ahmed b. Hanbel, I, 306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/155-156.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/156-158.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/158.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/158.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/158.

[88] Sıla b. Züfer; Tabiundandır. Künyesi Ebu'I-A'lâ'dır. Hz. Ali, tbn Mes'üd, İbn Abbas ve Ammar b. Yâsir'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Vâil, Rıb'î b. Hıraş ve Eyyub es-Sahtiyânî rivayette bulunmuştur. Sıka'dır. (bk. Ibn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, IV, 437).
[89] Tirmizî, savm 3; Nesâî, siyam 37; İbn Mâce, siyam 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/159.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/159-161.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/161.
[92] Buharı, savm 14; Müslim, siyam 125; Tirmizî, savm 2; İbn Mâce, siyam 5; Dârimî, savm 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/161-162.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/162.
[94] Tirmizî, savm 36; İbn Mâce, sıyâm 4; Dârimî, savm 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/162.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/162-163.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/163.
[97] Tirmizî, savm 38.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/164-165.
[99] Bu hadisin râvilerinden Sadaka hakkında Nesaî ve Ebû Dâvud "zayıf" İbn Main da "hadisi bir şey sayılmaz" derler.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/165-167.
[101] el-Hâris b. Hatıb: Ashabtandır. Bizzat Rasûlullah'tan yaptığı rivayetler vardır. H. 66 yılında İbnu'z-Zübeyr kendisini Mekke'ye emir tâyin etmiştir. İbn Abdulmelik devrinde Mekke emîri olduğu da söylenir. Babasıyla birlikte küçük yaşta Habeşistan'a göç ettiği yada orada doğduğu söylenmektedir, tbn Hibban onu tabiün'in sikalarından saymıştır. Oysa o sahâbidir, Ebû Dâvud ve Nesaî onun hadislerini rivayet
etmişlerdir. (bk. İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, 11, 138).
[102] Dârekutnî, Sünen II, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/167-169.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/169-170.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/170.
[105] Ahmed b. Hanbel, IV, 314; V. 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/171.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/171-172.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/172.
[108] Nesâî, siyam 8; Tirmizî, savm, 7; İbn Mâce, siyam 6; Darekutnî, Sünen, II, 158; Hakim, miistedrek, I, 424; Bey ha kî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/172-173.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/173.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/173.
[111] İbn Mâce, siyam 6; Beyhâkî es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 212; Hâkim, el-Müstedrek, I, 424; Darekutnî, Sünen, II, 169.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/174.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/174-175.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/175.
[115] Beyhakî, es-Sünenü']-kübrâ, IV, 212; Hakim, el-Müstedrek, I, 423.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/175.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/176.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/176.
[118] Müslim, sıyâm 46; Nesaî, sıyâm 27; Tirmizî, savm 17; Ahmed b. Hanbel, IV, 197; Darimî, savm 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/177.
[119] bk. Hadis no, 2313.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/177-178.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/178.
[122] Irbâd b. Sâriye: Suffa ashabından, meşhur bir sahâbidir. Müslüman oluşu, İslâmın ilk günlerine rastlar. Rasûlullah (s.a.)'den başka, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'dan da hadîs - rivayet etmiştir. H. 75 yılında vefat ettiği söylenmektedir.
[123] Nesâî, sıyâm 25, 26, 51, 62; Dârimî; savm, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/178.
[124] İbn Mâce, sıyâm 22; Hakim, el-Müstedrek, I, 425.
[125] Ahmed b. Hanbel, III, 44; IV, 370.
[126] Nesâî, sıyâm 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/179.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/179.
[128] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübra, IV, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/179.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/179.
[130] Buhârî, ezan 13, savm İ7; Müslim, sıyâm 39, 41, 43; tbn Mâce, sıyâm 23; Tirmizî, savm 15; Ahmed b. Hanbel, I, 386, 392, 435; Darekûtnî, Sünen, II, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/180.
[131] Dârekutnî, Sünen, II, 165.
[132] Dârekutnî, Sünen, II, 165.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/180-181.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/181.
[135] Ebû Dâvud nüshalarının çoğunda, "iki el" değil sâdece "el" kelimesi kullanılmış ve bu cümlenin Müsedded'den olduğuna dâir bîr kayıt yer almamıştır.
[136] Buhârî, ezan 13; âhad 1, Müslim, savm 39, 40; Nesâî, ezan 11, sıyâm 30; Ahmed b. Hanbel, I, 392, 435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/181-182.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/182-183.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/183.
[139] Tirmizî, savm 15.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/183-184.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/184-185.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/185.
[143] el-Bakara (2), 187.
[144] Ebû Dâvud, hadîsi, hem Müsedded, hem de Osman b. Ebî Şeybe'den duymuştur. "Ondan kastedilen gece ve gündüzdür." sözü Müsedded'in, sonraki de Osman'ın rivayetleridir. Ayrıntılı bilgi için bk. Buhârî, savm 16; Müslim, sıyâm 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/185-186.
[145] el-Bakara (2), 187.
[146] Tahâvî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 52.
[147] el-Bakara (2), 187.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/186-190.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/191.
[150] Ahmed b. Hanbel, II, 423, 510; Darekutnî, Sünen, II, 165; Hâkim, el-Müstedrek, I, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/191.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/191-192.

[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/192.
[153] Buharî, savm 33, 43, 44; Müslîm, sıyâm 51, 52; Tirmizî, savm 12; Ahmed b. Hanbel, I, 28, 54.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/192-193.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/193-194.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/194.
[157] Sevik, kavrulmuş un demektir.
[158] Buharî, savm 33, 43, 45; Müslim, siyam 52; Ahmed b. Hanbel IV, 380-381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/194-195.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/195.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/195-196.
[161] bk. Buharı, savm, 45; Müslîm, sıyâm 48; Tirmizî, savm 13; İbn Mâce, sıyâm 24, Darimî, savm 11; Muvatta, siyam, 6, 7; Ahmed b. Hanbel, V, 147, 172, 331, 334, 337, 339; Hakîm, Müstedrek, I, 431; Beyhakî, es-Sünena'l-kübra, IV, 237.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/196.
[162] Tirmizî, savm 21.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/196-197.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/197.
[165] Müslim, siyam 49-50; Nesâî, eyman 25; lırmizî, savm 13; Ahmed b. Hanbel, II, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/198.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/198-199.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/199.
[168] Selman b. Amir: Ashabtandır. Bizzat Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiştir. Kü-tüb'i sittede rivayetleri mevcuttur. Cemel vak'asında 100 yaşında iken vefat etmiştir. [Ibnu'1-Esir, Üsdü'1-ğabe, II, 416; Ibn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, IV, 137; el-tsâbe, II, 62]
[169] Nesâî, siyam 28; Tirmizî, zekât 26; îbn Mâce, sıyâm 25; Ahmed b. Hanbel, IV, 17-18, 213, 215.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/199-200.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/200.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/200.
[173] Tirmizî, savm 10; Ahmed b. Hanbel, III, 164; Dârekutnî, Sünen, II, 185.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/200-201.
[174] Tirmizî, savm 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/201.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/201.
[176] Tâbiûndandır. tbn Hıbban; kendisini güvenilir râvîler arasında zikretmiştir.
[177] Dârekutnî, Sünen, II, 185; Hakim, el-Müstedrek I, 422; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, IV, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/201-202.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/202.
[179] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra,, IV, 239.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/202.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/203.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/203.
[182] Râvîlerden biri ve Ebû Usâme'nin hocasıdır.
[183] Buhârî, savm 46; îbn Mace, sıyâm 15; Ahmed b. Hanbel, VI, 346; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, IV, 217; Dârekutnî, Sünen, II, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/204.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/204-206.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/206.
[186] Buhârî, savm 45; Müslim, sıyâm 59; Ahmed b. Hanbel, II, 23, 112; Darimî, savm 14; Mâlik, sıyâm, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/206.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/206-208.
[188] Buharı, savm 48, 50; Dârimî, savm 14; Ahmed b. Hanbel, III, 8, 87, 96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/208-209.
[189] Buharı, temennî 9, savm 49, hudud 42; i'tisam 5.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/209-210.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/210.
[192] Buhârî, savm 8; Tirmizî, savm 16; İbn Mâce, sıyâm 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/211.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/211-212.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/212.
[195] Buhârî, savm 2; Müslim, sıyâm 160, 163; Nesâî, sıyâm 42; Ibn Mâce, sıyâm 21; Mu-vatta; sıyâm 57; Ahmed b. Hanbel, II, 245, 257, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/212.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/212-214.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/214.
[198] Rabiâ b. Ka'b b. Malık; Meşhur bir sahâbîdir. Müslüman oluşu islâm.n ilk devirlerine rastlar. Hanımı ile birlikte Habeşistan'a, sonradan Medine'ye hicret etmiştir. Bedir ve sonraki bütün savaşlara katılmıştır. Ayrıca bk. [Ibnu'1-Esir, Üsdii'1-gâbe, II, 216; İbn Hacer. Tehzibu't-Tehzib, III, 262.]
[199] Buhari, savm 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/215.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/215-217.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/217.
[202] Muvatta', sıyâm 22; Ahmed b. Hanbel, III, 475; Hâkim, el-Müstedrek, I, 431; Beyha-kî, es-Sünenü'l-kübra, IV, 263.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/217-218.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/218-219.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/219.
[205] Nesâî, tahâre 70; Tirmizî, savm 68; tbn Mâce, taharet 44; Ahmed b. Hanbel, IV, 33.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/219.
[207] Tahâre 56, (Hadis no: 140).
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/220.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/220.
[210] Buhârî, savm 32; Tirmizî, savm 59; tbn Mâce, Siyam 18; Ahmed b. Hanbel, II, 364; III, 465, 474, 480; Darimî, savm 26.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/221.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/221-222.
[213] Kutüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/223.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/223.
[215] Hâkim, el-Müstedrek, I, 428.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/223-224.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/224-225.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/225.

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/225.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/225.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/225-226.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/226.
[222] Buhâri, tıp 11; Tirmizî, savm 59, 61; fbn Mâce, sıyâm 18; muvatta sıyâm 30, 32; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 268.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/227.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/227-228.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/228.
[226] Buhârî, savm 32; Tirmizî, savm 60; îbn Mâce, sıyâm 18; Nesâî, hac 92, 93, 95.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/228-229.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/229-230.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/230.
[229] Ahmet b. Hanbel, İV,.314, 315; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 263.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/230.
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/230.
[231] Buhârî, savm 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/231.
[232] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 264.
[233] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübra, IV, 264.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/231.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/232.
[236] Tirmîzî, savm 24; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 264; Dârekutnî, Sünen, II, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/232.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/232-233.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/233.
[239] Ahmet b. Hanbel, III, 476; Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 262.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/233-234.
[241] Hadislerin metinleri İçin bk. el-Menhel, X, 104.
[242] Hadislerin metinleri için bk. el-Menhel, X, 105.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/234-236.
[244] Bu eseri kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/236.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/236.
[246] Sadece Ebü Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/236-237.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/237.
[248] İbn Mâce, sıyâm 16; Tirmizî, savm 25; Ahmet b. Hanbel, II, 498, Hakim, el-Müstedrek, I, 427; Muvatta savm, 47; Bey ha kî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 219.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/237.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/238-239.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/239.
[252] Dârimî, savm 24; Hâkim el-Miistedrek, I, 426; Dârekutnî, Sünen, II, 182; Beyhâkî, es-Sünenü't-kübrfi, IV, 220; Ahmet b. Hanbel, V, 195, 276, 277, 283; VI, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/239-240.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/240-241.
[254] Buhârî, savm 23; Müslîm, siyam 65, 66, 68; Ebû Dâvud, tahare 106; tbn-i Mâce, sıyâm 19, 20; Tinnizî, savm 31, 32; Ahmet b. Hanbel, VI, 40, 42, 44, 98, 113, 126, 128, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/241.
[255] el-Bakara (2), 187.
[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/241-244.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/244.
[258] Müslim, siyam 70; Tirmizî, savm 31; İbn Mâce, sıyâm 19; Darimi, savm 21; Muvat-ta, siyam 13, 18; Ahmet b. Hanbel, VI, 193, 201, 215, 256, 265, 286, 317, 325.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/244-245.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/245.
[260] Müslim, sıyâm 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/245.
[261] Ebû Dâvud, hadisi İsa b. Hammâd ve Ahmed b. Yûnus İsimlerinde iki ayrı üstaddan işitmİştir. Bu cümle Ahmed b. Yûnus'un rivayetinde mevcut değildir. Bundan sonraki, Hz. Peygamber'in sözü ise her iki üstadın rivayetinde de mevcuttur.
[262] Ahmet b. Hanbel, I, 21; Hâkim, el-Müstedrek, I, 431; Dârimî, savın 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/245-246.
[263] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/246.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/246.
[265] Ahmet b. Hanbel, VI, 123, 234; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/247.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/247-248.
[267] Îbn Mâce, siyam 20; Ahmet b. Hanbel, II, 185, 221; Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/248-249.
[268] Ahmet b. Hanbel, II, 185, 221.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/249.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/249.
[271] Musannif hadisi, hem Ka'nebî'den hem de Abdullah el-Ezremî'den işitmiştİr. Metindeki "Ramazanda" kaydı, Ka'nebî'nin rivayetinde yoktur.
[272] Buhârî, savm 25; Müslim, sıyâm 78, 80; Nesâî, tahâre 122; İbn Mâce, sıyâm 27; Muvatta, sıyâm 10, 12.
[273] Bu ilâve bazı nüshalarda mevcut değildir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/250-251.
[274] el-Bakara (2), 187.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/251-252.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/252.
[277] Müslim, sıyâm 74, 79; Muvatta, sıyâm 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/253.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/253-254.
[279] Buhârî, savm 30, keffâret 3, 4, nefâkat 13; Müslîm, savm 81; Tirmizî, savm 28; Ahmet b. Hanbel, II, 208, 241, 281, 516; Muvatta, sıyâm 28, 29; Dârimî, savm 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/254-255.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/255-261.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/261.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/262.
[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/262-263.
[284] Muvatta, sıyâm 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/263-264.

[285] Zıhar ve keffâreti için bk. 2213 numaralı hadis.
[286] Dârekutnî bu hadîsin râvîlerinden EbûMa'şer'in kuvvetli olmadığını söyler, [bk. Dârekutnî, Sünen, II, 209].
[287] bk. 2390 numaralı hadîsin şerhî.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/265-266.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/266-267.
[289] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/267.
[290] Muvatta; sıyâm 29.
[291] Ibn Mace, sıyâm 14.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/267-269.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/269.
[294] Buhârî, hudûd 26; savm 29; Müslim, sıyâm 85, 86; Dârimî, savm 19; Ahmet b. Hanbel, IV, 140, 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/269-270.
[295] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 223.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/270-271.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/271.
[298] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/271-272.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/272.
[300] Buhârî, savm 29; TirmİzÎ, savm 27; Ibn Mâce, sıyâm 14; Dârimî, savm 18; Ahmet b. Hanbel, II, 458, 470.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/272-273.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/273.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/273.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/273-274.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/274.
[306] Bu ifadenin aslı olan cümlesi, bazı nüshalarda şeklinde gelmiştir. Mana bakımından ikisi de aynıdır.
[307] Buharı, eymân 15; Tirmizî, savm 26; İbn Mâce, sıyâm 15; Darimî, savm 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/275.
[308] Dârekutni, Sünen, II, 178; Hâkim, el-Müstedrek, I, 430; Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ,IV, 229.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/275-276.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/276.
[311] Müslim, savm 152, tbn Mace, savm 13; nesaî, savm 64; Muvatta, sıyam 54; Abdur-rezzak, el-Musannef, IV, 245, 246.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/277.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/277-279.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/279.
[314] Buharî, savm 42; Müslim, siyam 153; İbn Mâce, keffâret 19; Ahmet b. Hanbel, VI, 69; Darekutnî, Süaen, II, 195; Beyhâkî, es-Sünenü'i-kübrâ, IV, 255, VI, 279.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/280.
[316] Tirmizî, savm 23; ibn Mâce, sıyâm 50.
[317] Muzdarib hadis için Mukaddime'ye bakınız.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/280-282.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/283.
[320] Bu cümle bazı nüshalarda şeklindedir."Bir adam ramazanda hastalanır, sonra iyileşmeden ölürse" manasına gelir.
[321] Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 257.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/283.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/283.
[323] Buhârî, savm 57, 33; Müslim, siyam 104, 185; Nesâî, siyam 56, 71, 74, 78; ibn Mâce, siyam 74, Muvatîa, sıyâm 24; Ahmet b. Hanbel, II, 199; VI, 46,193, 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/283-284.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/284-285.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/285.
[326] Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 241.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/285-286.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/286.
[328] Buharî, savm 38; meğazi, 47; Müslim, siyam 88; Nesâî, siyam 28, 55, 61; îbn Mace, siyam 16; Darimi, savm 30; Ahmet b. Hanbel, VI, 18; Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, V, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/287.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/287-288.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/288.
[331] Buharı, savm 37; Müslim, sıyâm 95, 99; Nesâî, sıyâm 59; Muvatta' sıyâm 23; Beytaâ-kî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/288.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/288.
[333] Bu manaya gelen cümleciği bazı nüshalarda "etrafında insanlar çoğalmıştı" şeklindedir. Müslim'in rivayeti de bu şekildedir.
[334] Müslim, sıyâm 102; Ahmet b. Hanbel, III, 35; Beyhâkî, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 390.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/289-290.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/290.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/290.
[338] Başlık bazı nüshalarda Oruç tutmamayı tercih edenler, şeklindedir.
[339] Buhârî, savm 36; Müslim, siyam 92; Nesâî, siyam 49; Dârimî, savm 15; Ahmed b. Hanbel, III, 299, 317,319, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/290-291.
[340] el-Bakara (2), 185.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/291-293.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/293.
[343] Enes b. Mâlik: Bu Enes, Hz. Peygamber'in on yıl hizmetini görmüş olan meşhur Enes değildir. Münzirî, râviler arasında beş tane Enes b. Mâlik olduğunu söyler. Bunlardan ikisi sahâbîdir ki, bunlar bu hadisin râvisi Enes b. Malik ve Rasülullah'ın hizmetkârı olan Ebu Hamza Enes b. Malik'tir. Diğer üçü imam Malik'in babası Enes, Hımsh olan Enes ve Kûfelİ olan Enes'tir. Tirmizî bu hadisin râvisi olan Enes'in Hz. Peygamber'den bundan başka hadis rivayet etmediğini söylemektedir. Kendisinin rivayetleri Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve Ibn Mâce'de yer almaktadır, [bk. el-Menhei, X, 154.]
[344] Tirmizî, savm 21; Nesâî, sıyâm 51, 62; Ibn Mâce, siyam 12; Ahmed b. Hanbel, IV, 347; V, 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/293-294.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/294-296.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/296.
[347] Bu bâb bazı nüshalarda Orucu tercih edenler şeklindedir.
[348] Şüphe râvilerden birine aittir.
[349] Buharı savm, 35; Müslim, siyam, 108; İbn Mâce, siyam 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/296.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/296-297.
[351] Ahmed b. Hanbel, III, 476. V, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/297.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/297-298.

[353] Beyhakî, es-Sünenâ'1-kübra, IV, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/298.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/298.
[355] Bu Cafer, hadisi sahabiden nakleden Cafer b. Cebr değil, Ebû Davud'un şeyhlerinden olan Cafer b. Müsâfırdır. Ebû Dâvud hadisi Ubeydullah b. Ömer' ve Cafer : b. Müsâfir adlarındaki iki ayrı üstaddan almıştır. Bu bölümler Ubeydullah'ın rivayetinde olmadığı halde, Cafer'in rivayetinde bulunan kısımlardır.
[356] Ahmed b. Hanbel, VI, 398.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/299-300.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/300-301.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/301.
[360] Dıhye b. Halife b. Ferve b. Fudâle b. İmri'il-Kays el-Kelbî: Rasûlullah'ın ashabın-dandır. Müslümanlığı hayli eski olmakla beraber Bedir savaşına iştirak etmemiştir. Hz. Muaviye'nin hilâfetine kadar yaşamıştır. Güzel yüzlü birisi idi. Cebrail (a.s.) onun kılığına girerek vahy getirmiştir. Rasûlullah (s.a.) kendisini kayser'e elçi olarak göndermiştir. Dimeşk (Şam) yakınındaki Mizze köyüne yerleşmiştir. Bu köy Şam bahçeleri arasında büyükçe bir köydür. Orada Dıhye'ye nisbet edilen bir kabir vardır. Onun rivayetlerini Ebû Dâvud Süneni'ine almıştır, [bk. İbn Sa'd, IV, 249; İbnu'l-Esir, Üsdü'1-ğabe, II, 158; Zehebî, Sİyeru a'lâmi'n-niibelâ, II, 550-556. İbn Hacer, Tehrfbu't-Tehzîb, III, 206-207; eî-tsâbe, I, 473.]
[361] Ahmed b. Hanbel, VI, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/302-303.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/303-304.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/305.
[364] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/305.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/305.
[366] Nesâî, siyam 6; Ahmed b. Hanbel, V, 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/306.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/306-307.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/307.
[369] Buhârî, savm 66, edahi 16; Müslim, siyam 138; Tirmizî, savm 37; Nesâî, iydeyn 1, 10; İbn Mâce, siyam 36; Muvatta' iydeyn 5; Ahmed b. Hanbel, I, 34, 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/307-308.
[370] el-Ahzâb (33), 21.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/308-309.
[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/310.
[373] Buhari, savm 66; Müslim, sıyâm 141; Tirmizî, savm 58; İbn Mâce, siyam 36; Darimî, savm 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/310.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/310-311.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/311.
[376] Ebû Mürre Yezid el-Höşimî el-HİcâzÎ Ukayi b. Ebi Tâlib'in azatlısı olduğunu söyleyenler de vardır. Ümmü Hânî, Ebu'd-Derdâ, Amr b. el-As ve Ebû Vâkid el-Leysî gibi sahabilerden hadis, rivayet etmiştir.
[377] Muvatta, hac 137; Hakim, Müstedrek, I, 435.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/311-312.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/312-313.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/313.
[381] Tirmizî, savm 58; Nesâî, menâsik 195; Darimî, savm 47; Ahmed b. Hanbel, IV 152; Hakim, Müstedrek, I, 434; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 298.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/314.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/314.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/314.
[384] Buhârî, savm 63; Müslim, siyam 147; Tirmizî, savm 42; İbn Mâce, sıyâm 37; Ahmed b. Hanbel, I, 288; II, 422, 526; V, 225; Hakim, el-Müstedrek, I, 437; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, IV, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/315.
[385] Bu hadis Ebû Dâvud'ta 2422 numarada gelecektir.
[386] Tirmizî, savm 41; Nesâî, siyam 70; Ahmed b. Hanbel, I, 406.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/315-317.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/318.
[389] Abdullah b. Büsr es-Sülemî: Ensardan Beni Seleme'ye mensuptur. Babası Büsr, erkek kardeşi Atiyye ve kız kardeşi Samma, sahâbîdirler. Hz. Peygamber, elini Abdullah'ın başına koymuş ve "bu çocuk bir asır yaşayacak" buyurmuştur. Efendimizin buyurduğu gibi Abdullah 100 sene yaşamıştır.
Sammâ'mn asıl adı, Behiyye veya Buheyme ya da Nüheyme'dir. Farklı şekillerde rivayetler vardır. Sahâbiyedir. Samma onun lâkabıdır. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisleri Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce'de mevcuttur, [bk. İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, IH, 186.]
[390] Tirmizî, savm 43; İbn Mâce, siyam 38; Ahmed b. Hanbel, IV, 189; VI, 368; Dârimî, savm 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/318-319.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/319-320.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/320.
[393] Cüveyriye bint Haris: Cäriyecik demektir. Asıl adı Berre'dir. Bu lâkabı kendisine i Hz. Peygamber vermiştir. Benû Mustalık kabilesinin esirlerinden idi. Hz. Peygamber (s.a.) kendisi İle evlenince, ashabın tümü Bemı Mustalık'tan edindikleri esirleri serbest bıraktılar, [bk. tbn Sa'd, Tabak âl, VIII, 116-120; Îbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gâbe, VII, 56; Zahebî, Sİyeru a'lâmı'n-nubdâ, II, 261-265; tbn Hacer, Tehribu't-Tehzib, XII, 407]
[394] Buharî, siyam 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/321.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/322.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/322.
[397] Kütüb-i sitte sahipleri içinde sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/323.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/323.
[399] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 303.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/323-324.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/324.
[402] Bu sözler türkçede aynı manadadırlar. Fakat Hz. Peygamber'den gelen rivayetteki lâfız farklılıklarına işaret için ayrı ayrı kelimeler kullanılmıştır. Hadisin Süleyman b. Harb'-den rivayetinde Hz. Peygamberin bu bölümü Müseddedden gelen rivayetinde ise veya şeklinde ifade ettiği belirtilmektedir.
[403] Müslim, siyam 196; İbn Mâce, sıyâm 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/324-326.
[404] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 301.
[405] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 301.
[406] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 300.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/326-330.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/330.
[409] Müslim, siyam 198; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/330-331.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/331-332.
[411] Buharî, savm 56, enbiya 37; Müslim, siyam 1159; Nesaî, siyam 75-76; Ibn Mâce, siyam 31; Ahmed b. Hanbel, II, 158, 200, 201, 225; V, 297, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/332-333.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/333-334.

[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/334.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/334-335.
[415] Râvi, Bahiliyye'nin babasından mı yoksa amcasından mı rivayet ettiğinde şüphe etmiştir.
[416] Nesaî, siyam 77; İbn Mâce, siyam 43; Ahmed b. Hanbel, V, 28; VI, 383, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/335-336.
[417] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/337-338.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/338.
[419] Müslim, siyam 202-203; Tirmizî, mevakit 207; Nesaî, kıyâmü'1-Leyl 6; Darimî, savrn 45; Ahmed b. Hanbel, II, 342, 344, 545.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/338-339.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/339-340.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/340.
[422] Bu hadis bazı nüshalarda "Receb orucu" adında bir başlık altında verilmiştir. Nüshaların çoğunda ise, "Muharrem orucu" başlığı altında yer almıştır. Görüldüğü üzere hadisin Muharrem orucu ile hiçbir ilgisi yoktur. O bakımdan "Receb orucu" adındaki başlık altına koyan nüshalardaki tertip şekli daha güzeldir.
[423] Buhârî, savm 52-53; Müslim, siyam 175, 179; İbn Mâce, siyam 30; Nesaî, siyam 34, 70; Ahmed b. Hanbel, I, 227, 231, 241, 301, 321, 326; III, 104r 179, 230; Darimî, savm 33.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/341.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/341-343.
[426] Nesâî, siyam 70; Ahmed b. Hanbel, VI, 188; Müstedrek, 1,434; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/343-344.
[427] Nesâî, siyam 70; Ahmed b. Hanbel, V, 201.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/344-345.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/345.
[430] Bu başlık bazı nüshalarda mevcut değildir. Bu bölümdeki hadis bundan önceki başlığın altında yer almıştır. Concordance bu bab'a numara vermemiş.
[431] Müslim b. Ubeydullah'dır. Sahâbidir Kûfe'de ikâmet etmiştir Hz. Peygamber'den bu hadisi rivayet etmiştir.
[432] Tirmizî, savm 43-44; Nesaî, siyam 83.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/345-346.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/346-347.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/347.
[436] Müslim, siyam 204; Tirmizî, savm 52; İbn Mâce, siyam 33; Ahmed b. Hanbel, III, 308, 324, 244, V, 417, 419; Dârimî, savm 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/347.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/347-349.
[438] Buharî, savm 52-53; Müslim, siyam 175; Nesâî, siyam 34; Ibn Mâce, siyam 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/349-350.
[439] bk. 2430 numaralı hadis.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/350-351.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/351.
[442] Müslim, siyam 176.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/351-352.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/352.
[444] Bu zatın adının ne olduğu tesbit edilmemiştir. Ancak Avnii'l-Ma'bud'da Mizzî'nin Üsame b. Zeyd'in azatlısı Harmde'den başka bir hadis rivayet ettiği söylenmektedir. Bu hadisin râvisi ile Harmele'nin aynı şahıs mı, yoksa ayrı ayrı kişiler mi olduğu bilinmemektedir.
[445] İbn Mâce, sıyâm 42; Ahmed b. Hanbel, V, 200, 205-206, 208-209.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/352-353.
[447] Tirmizi, savm 43.
[448] Müslim, birr 34-36; Ebû Dâvud, edeb 47; Muvatta, husnu'1-hulk 17, 18; Ahmed b. Hanbel, II, 389, 400, 465.
[449] Nesâî, siyam 70.
[450] Darimî, savm 41.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/353-355.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/355.
[453] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/355.
[454] Nesâî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre bu hânım, Ümmü Seleme (r.anha)'dır.
[455] Nesâî, sıyâm 83; Ahmed b. Hanbel, V, 271; VI, 288, 423.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/355.
[456] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/356.
[457] Buharı, iydeyn 11; Tirmizî, savm 51; İbn Mâce, siyam 39; Ahmed b. Hanbel, I, 224, 338; II, 75, 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/357.
[458] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/357-358.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/358-359.
[460] Müslim, itikaf 9; Tirmizî, savm 50; Ahmed b. Hanbel, VI, 42, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/359.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/359.
[462] İbn Mace, siyam 40; Ahmed b. Hanbel, II, 304, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/360.
[463] bk. 2419 no'lu hadis.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/360-362.
[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/362.
[466] Buhari, hac 88, savm 65; eşribe 17, 29; Müslim, siyam 110; Muvatta, hac 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/362.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/362-363.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/363.
[469] Başlık bazı nüshalarda "Aşure Orucu" şeklindedir.
[470] Bu kelimenin bir kullanılışı için bk. 2445 no'lu hadisin açıklaması.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/363-364.
[472] Buharı, tefsiru sûre (2), 24; savm 1, 29, manakibü'l-ensâr 26; Müslim, sıyâm 111-112, 114-116; Tirmizî, savm 48; Darimî, savm 46; Muvatta, siyam 33; Ahmed b. Hanbel, U, 57, 143; IV, 29, 50; VI, 162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/364-365.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/365-369.
[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/369.
[475] Buharı, savm 69; Müslim, siyam 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/369.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/369.
[477] Buharı, embiyâ 24, menakibü'l-ensar 52; Müslim, sıyâm 127; İbn Mâce, siyam 41; Darimî, savm 46; Ahmed b. Hanbel, 1, 291, 310, 336, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/370.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/370-371.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/371.
[480] Müslim, siyam 133.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/372.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/372-374.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/374.
[483] Hakem b. el-A'râc; Tâbiundandır. Babası Abdullah b. İshaktır. A'rac dedesinin sıfatıdır. Bu zât İbn Abbas, İbn Ömer, Ebu Hüreyre ve tmran b. Husayn gibi tamnmiş sahabilerden hadis rivayet etmiştir.
[484] Müslim, siyam 132; Tirmizî, savm 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/374-375.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/375-376.
[486] İbn Hacer bu zatın isminin Abdurrahman b. el-Minhâl olduğunu söyler.
[487] Ahmed b. Han bel, IV, 388; V, 409.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/376.
[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/376-378.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/378.
[491] Buharî, teheccüd 7, enbiyâ 37-38; Müslim, sıyâm 189-190; Nesâî, siyam 14, 68-69, 76-78, 80; îbn Mâce, siyam 31; Dârimî, savm 42; Ahmed b. Hanbel, II, 314; III, 160, 164, 190, 200, 205, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/379.
[492] bk. 1388 no'lu hadis.
[493] bk. 1388, 1389, 1399, 2427 no'lu hadisler ve izahları.
[494] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/379-381.
[495] Katâde b. Milhan el-Kaysî el-Cerîri el-Basrî, ashabtandır. Hz. Peygamber (s.a.)'den bu hadisi rivayet- etmiştir.
[496] Nesâî, sayd 25; İbh Mâce, sıyâm 29; Ahmed b. Hanbel, V, 28, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/381-382.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/382.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/382.
[499] "Yani her ayın aydınlık günleri" ifadesi râvilerden birisine aittir. Sanki o hocasının kendisine söylediği sözü tam hatırlayamamış ve hatırındaki manayı bu şekilde ifade etmiştir.
[500] Nesâî, sıyâm 70; TirmİzÎ, savm 40, Ahmed b. Hanbel, I, 406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/382-383.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/383-384.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/384.
[503] Nesaî, siyam 70; İbn Mâce, siyam 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/384-385.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/385.
[505] Nesaî, sıyâm 70, 83; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 295.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/385.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/386.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/386.
[508] Müslim, sıyâm 194; Tirmizî, savm 53; Nesâî, sıyâm 70, 82-83; İbn Mâce, sıyâm 29; Ahmed b. Hanbel, I, 406, II, 90, 246; VI, 146, 175, 287.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/386-387.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/387.
[510] Tirmizî, savm 33; Nesaî, siyam 66, 68; İbn Mâce, savm 26 (benzeri); Muvatta; siyam 5; Darimî, savm 10.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/387-388.
[512] el-Bakara (2), 187.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/388-389.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/389.
[515] Hadis, Ebû Davud'a iki ayrı yoldan gelmiştir. Bunlardan birisi: Muhammed b. Kesir, Sûfyân, Talha b. Yahya diğeri de Osman b. Ebi Şeybe, Vekî', talha b. Yahya'dır. Bu bölüm birinci kısımdaki zâtların rivayetinde mevcut değildir.
[516] Buharı, savm 21, 51; Müslim, siyam 169-170; Nesâî, sıyâm 67; Tirmizî, savm 34; İbn Mâce, siyam 26; Ahmed b. Hanbel, III, 188, 248; IV 95; VI, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/390.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/391.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/392.
[519] Hadisin râvisi bizzat Ümmü Hâni'dir. Normal olarak onun "ben sağında idim" demesi gerekirdi. Ama o ya kendinden hikâye ederek böyle söylemiştir, ya da râvi kendi sözünü Ümmü Hâni'nin sözünün yerine koyarak hadisi mânâ olarak nakletmiştir.
[520] Dârimî, savm 30, Ahmed b. Hanbel, VI, 424.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/392.
[522] Muhammed, (47), 33.
[523] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/392-393.
[524] Tirmizî, savm 35; Ahmed b. Hanbel, VI, 263; Muvatta', siyam 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/394.
[525] Heysemî, Mecmeu'z zevâid, IV, 52 (Taberânî'den naklen).
[526] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/394-395.
[527] Buhârî, nikah 84, 86; Müslim, zekât 84; Tirmizî, savm 64; Darimî, savm 20;-Ahmed b. Hanbel, II, 316, 245, 444, 464, 500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/395-396.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/396-397.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/397.
[530] Ahmed b. Hanbel, 111, 80, 85.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/397-398.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/398-399.
[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/399-400.
[534] Müslim, nikâh 106; Tirmizî, savm 63; Ahmed b. Hanbel, II, 279, 489, 507.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/400.
[536] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/400-401.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/402.
[538] Müslim, siyam 159; TirmİzÎ, savm 63; Nesaî, sıyâm 51; tbn Mâce, siyam 57; Darimî, savm 31; Muvatta' hacc 137; Ahmed b. Hanbel, II, 242, 279, 477, 489, 507.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/402.
[539] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/402.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/403.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/403.
[542] Buhârî, i'tikâf 1, 6; Müslim, i'tikâf 2; Tirmizî, savm 71; îtin Mâce, siyam 58, 61; Ahmed b. Hanbel, II, 133, 281, 336, 344; VI, 50, 92, 168, 233, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/403.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/404-405.
[544] İbn Mâce, siyam 58; Tirmizî, savm 78; Ahmed b. Hanbel, V, 141.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/405-406.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/406.
[546] Buharı, i'tikâf 18; Müslim, i'tikâf 6; Nesaî, mesâcid 18; îbn Mâce, sıyâm 59; Muvat-ta', i'tikâf 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 84, 226.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/406-408.

[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/408-410.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/410.
[550] Buharî, i'tikâf I, 6, 18; Müslim, i'tikâf 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/410-411.
[551] İbn Mâce, siyam 61.
[552] el-Bakara (2), 187.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/411-413.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/413.
[555] Buharî, i'tikâf 17; İbn Mâce, sıyâm 58; Darimî, savm 55; Ahmed b. Hanbel, II, 336, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/413-414.
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/414.
[557] Müslim, hayz 6; Tirmizi, savm 79; Muvatta, İ'tikaf 1; Ahmed b. Hanbel, VI, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/414-415.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/415-417.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/417-418.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/418.
[561] bk. bir önceki hadisin kaynakları.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/418-419.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/419.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/419.
[565] Buhârî, Bedü'l-halk 11, edebi 81, i'tikâf, 1142; Müslim, selâm 24; İbn Mâce, siyam 65; Dârimî, rikâk 66; Ahmed b. Hanbel, VI, 337, 235; III, 156, 285, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/419-420.
[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/420-421.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/421-422.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/422.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/422-423.
[570] Musannif bu hadisi iki ayrı üstadd'an işitmiştir. Bunlar Abdullah b. Muhammed en-Nufeyli ve Muhammed b. İsa'dır. Bu üstadıarın rivayetleri arasında fark olduğu için Ebû Dâvud her birinin rivayetini ayrı ayrı vermiştir. Bu bölüm Nüfeyli'nin rivayetidir. Biz de bu farka işaret için âdetimizin hilâfına hadisin senedini terceme ettik.
[571] Kütüb-i sitte sahiplerinden sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/423-424.
[572] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/424.
[573] Beyhakî es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 321; Dârekutni, Sünen, H, 201.
[574] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/424-425.
[575] İbn Kudâme'nİn sözleri özetlenerek alınmıştır.
[576] Darekutnî, Sünen, II, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/425-428.
[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/428.
[578] Buradaki şüphe râvidendir.
[579] Nesaî, eyman 36; Tirmizî, nuzur 12; Ebû Dâvud, eymân 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/428-429.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/429.
[581] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/429.
[582] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/429-430.
[583] Bazı nüshalarda "altına tas koydu" şeklinde vârid olmuştur.
[584] Buhârî, i'tikâf 10, hayz 10; Müslim, reda' 98; İbn Mâce, siyam 66; Dârimî, savm 81; Ahmed b. Hanbel, VI, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/430-431.
[585] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/431.
[586] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/431.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ

(22 Hadistir)

196/1 Ebû Hüreyre (R.A.) m şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
Allah (CC.) şöyle buyuruyor: «jn-san oğlunun bütün amelleri kendisi içindir. Yalnız oruç böyle değildir: O benim içindir ve onun mükâfatını da ben vereceği'm.*

197/2 Ümmü Hanıı'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
— Bir gün aç kalıp, yasaiklardan ve haksız yere müslümanlarin malını yemekten sakınan bir mümine, Allahü Tealâ, anca'k cennet meyvelerinden yedirecektir.

198/3 Hâmid bin Abdirrahmân el-Himyerî'-den şöyle rivayet edildi.
Âşûrâ günü Hz. Peygamber, ashabından birine:
Git kendi ev halkına oruç tutmalarını söyle.» diye emretti. Oda: «Bugün onlar yiyip içtiler.» deyince, «Olsun, günün' geri kalanını oruçlu geçirsinler» diye ten'bih buyurdu.

199/4 Hz. Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber'e bir tavşan getirildi. Emir buyurmaları üzerine as* habı toplanıp yediler. Tavşanı getiren adama:
Neden sen yemiyorsun?» diye sorunca, adam:
« Ben oruçluyum» dedi.
"Ne orucu,» diye Hz. Peygamber sordu. O:
« Nafile orucu,» diye cevap verdi.
Hz. Peygamber:
« Mehtaplı gecelerin günlerinde oruç tutmaya çalışın.» buyurdu.
[1].
200/5 İbn-i Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki:
Bilâl'ın ezan okumasından itibaren, ıbn-î Ümm-i Mektûm'un ezanına kadar gece yiyip içiniz. Zira İbn-i Ümm-i Mektum, sabah namazı (vakti) girince ezan otkur.

201/6 İbn-i Abbâs'ın şöyle (dediği] rivayet edildi:
Şüphesiz ki, Hz. Peygamber oruçlu i'ken- Kâhe'de kan aldırdı. [2]
Hz. Peygamber Kabe'de ihramlı oruçlu iken kan aldırdı.
Diğer bir rivayette (şöyle dedi):
Hz. Peygamber, kan aldırdı. Yaptığı işe karşılük kan alıcıya ücret verdi. Bu ücret haram olmuş olsaydı vermezdi.

202/7 Enes'in şöyle dediği rivayet edildi: Şüphesiz ki, Hz. Peygamber oruçlu iken kan aldırdı.
Ebû Hanife şöyle dedi:
İbn-i ŞİhâB, (râvî) Enes'i (Seneddej zikretmeksizin, bana şu haberi verdi:
Hz. Peygamber oruçlu iken kan aldırdı.

203/8 Ebû Süfyân'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber: «Kan alan- ve kan aldıran, oruçlarını bozmuş olurlar.» diye hüküm verdiıkten sonra, kan aldırdı.

204/9 Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, cima ile olan cünüplükten dolayı aldığı boy abdestinden sonra olurdu.
saçlarından su damlaya damlaya sabah namazına çıkip gittjğj

205/10 Hz. ÂİŞe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, cenabetten temizlenmek için aldığı boy abdestinden sonra başından su damlaya damlaya fecir vakti çıkar gider ve yine o gün oruçlu kalırdı. [3]

206/11 Hz. ÂİŞe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, ihtilam haricinde, cünüp olduğunda bu haliyle sabaha lar [4] ve sonra orucuna gündüz devam ederdi.

207/12 Ümmü Seleme'ni'n şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber, fecir vakti, (namaza) çıkıp giderken başından sular damlar ve gündüz de orucuna devam ederdi.

213/18 Ebû Hüreyre (R,A.) şunu rivayet etti:
Nebî SaİIalahü aleyhi ve selfem-, geceleyin iftar edilmeyip iki üç gün ard arda oruç tutmaktan [vi-sâl orucu) ve sükût orucundan[5] (müslümanlan] nehv etti
manian) nehy etti.

214/19 Ebû Hüreyre nin şöyle dediği rivayet edildi-
— Hz. Peygamber, visal orucunu ve sükût orucunu rrehy etti.

215/20 Ebû Saîrf- el - Hudrî şunu rivayet etti:
- (Senenin) üç gününde oruç tutulmasını, Hz, Peygamber yasak etti-[6]

216/21 Ve yine rivayet etti:
Hz. Peygamber, ramazanın birinci günü olup olmadığında şek edilen günde cruç tutmayı nehy etti. - .
217/22 İbn-i Ömer'in- şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Ömer İbn e!-Hattâb dedi
ki; ' . '
— Müslüman olmadan önce, Mescid-i Haram'da itikkâfa girmeyi nezr etmiştim. İslârm kabul ettikten sonra, bu nezrimin geçerli olup oimıyacağı-nı Hz. Peygamber'e sordum. Bana: «Nezrini yerine getir!» diye cevap verdi. .

---

[1] Bunlar, ayın 13.. 14. ve 15. günleridir. 124
[2] Kahe, Mekke ile Medine arasında olan bir yerin ismidir.
[3]geceleyin cünüp kalması o günkü orucuna zarar vermezdi
[4] Sabahtan kasıt imsak vaktidir.

[5] Sukut orucu: Oruç tutup bununla beraber ibadet ifnayla bir şey söyleyerek susmak demektir.
[6] Minâ'da hacıların geçirdiği 2..3.. ve 4. günlerdir ki -Eyyam- tetrfk- ismi verir. (Alî, s 123)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BABU'S-SİYAM (ORUÇ BABI)

75- Hadis:[1] Ahmed b. Hanbel ve Müslim, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) bize çıkageldi. O, bir elini diğerine vurarak şöyle diyordu: "Ay şu kadar, şu kadir, şu kadardır. Sonra üçüncüsünde bir parmağını eksiltti. (Yani parmaklarıyla 29 olduğunu işaret etti."

76-Ahmed, Buharî ve Müslim, Ibn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ay, 29 gündür. Onu görmeyince oruç tutmayınız ve yine onu görmeyince açmayınız. Eğer hava kapalı olursa hesab ediniz."

77-Sebep[2]**:** Ahme'd ve Müslim, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) hanımlarından bir ay uzak durdu. 29. günün sabahı, bize çıka geldi. Bunun üzerine bazı kimseler, "Ey Allah'ın Rasulü! Biz 29 gün olarak saydık" dediler. Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ay, 29 gündür." Sonra iki elinin bütün parmaklarını iki defa üstüste koydu. Üçüncüsünde, onların 9'unu birleştirdi."

78-Buharî, Enes (r.a.)'ten şunu rivayet ediyor: "Rasulullah, bir ay müddetle hanımlarının yanına uğramayacağına yemin etti. Sonra kendisine ait yüksek bir yerde (seki'de) kaldı. 29. günde aşağı indi. (Kendisine) denildi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Sen bir ay yemin etmiştin." O da buyurdu ki: "Ay 29 gündür."

79-Ahmed, İbn Ömer'den Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ay 29 gündür." Bu mesele Aişe'ye zikredildi. O da dedi ki, "Ey Eba Abdirrahman, Allah sana merhamet etsin. Rasulullah (s.a.v.) hanımlarından bir ay müddetle ayrılmadı mı? (Nihayet) 29'unda indi (Yanımıza geldi). O'na bu durum sorulunca, buyurduki: "Ay bazen 29 gün olur."

80- Hadis[3]**:** Ahmed ve Nesâî, Üsame b. Zeyd'den Rasulullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Kan verenin de alanın da orucu bozulmuştur."

81-Ebu Davud, Sevban'dan Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Kan alanın ve verenin orucu bozulmuştur."

82-Sebep[4]**:** Ahmed ve Tirmizî, Şeddad b. Evs'ten rivayet ettiğine göre Rasulullah, Bakî'de (Medine'de bulunan bir mezarlık) bulunan ve kan aldıran bir adama uğradı. -Adam o esnada- ellerimii tutuyordu. Ramazan'in 18'i geçmişti. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kan alanın ve aldıranın da orucu kaçmıştır."

83-Beyhakî, Şuabu'1-îman adlı eserinde Gayyas b. Kellub el-Kûfî tarikiyle Mutarrif b. Semure b. Cündib'den, o da babasından şunu haber vermiştir: "Rasulullah, Ramazan'da kan aldırmakta olan bir adama uğradı. Onlar bir adamın gıybetini yapıyorlardı. Bunun üzerine buyurdu ki: "Kan verenin de alanın da orucu kaçmıştır."
Beyhakî, senedde ismi geçen Gayyas1 in meçhul birisi olduğunu kaydeder.

84-Ahmed b. Hanbel, tbn Abbas'tan şu haberi nakleder: "Rasulullah (s.a.v.), ihramda ve oruçlu iken kan aldırdı. Bunun .üzerine baygınlık geldi. Bundan dolayl da oruçlunun kan hoş karşılamadı."[5]

85- Hadisti[6]**;** Ahmed ve Taberanî, Ka'b b. Asım el-Eşarî'den şöyle rivayet ederler: Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Yolculukta oruç tutmak matlub ibadetten değildir."

86- Sebep[7]**:** Ahmed, Buharî ve Müslim'in, Cabir b. Abdullah'tan haber verdiklerine göre, "Rasulullah bir sefer esnasında, insanların başına toplanıp gölgelendirdikleri bir adamı gördü. "Bu nedir?" diye sorunca onlar, "bu adam oruçludur" dediler. Bunun Üzerine Rasulullah (s.a.v.), buyurdu ki: "Sefer esnasında oruç tutmak matlub ibadetten değildir."

87-Hadis[8]**:** Ahmed, Müslim ve Buharî, Ebu Hureyre'den şunu rivayet ederler: "Rasulullah buyurdu ki: "Ramazan'ı bir veya iki gün oruç tutmakla öne almayınız. Ancak Ramazan'dan önce (aralıksız) oruç tutan orucuna devam etsin."

88-Ebu Davud ve Beyhakî, İbn Abbas'tan şunu rivayet ederler: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ramazan'ı, bir veya iki gün oruç tutarak ileri almayınız."

89-Sebep[9]**:** İbn Neccar, Tarih'inde tbn Abbas'tan şunu rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Hilali görmekle oruç tutunuz ve yine hilali görmekle iftar ediniz. Eğer hava kapalı olursa

90- Hadis[10]**:** Ahmed, Buharî, Müslim ve Ebu Davud, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet ederler: Rasulullah buyurdu ki: "Ramazan'ın dışında, kocası yanında olan hiçbir kadın onun izni olmadan oruç tutamaz."

91- Sebep[11]**:** Ahmed, Ebu Davud ve Hakim, Ebi Said'den onun şöyle dediğini rivayet ederler: "Biz Rasulullah'ın yanında idik. Bir kadın O'na geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasulü! Kocam (olacak) Safvan b. Mutıll, namaz kıldığım zaman beni dövüyor, oruç tuttuğumda ise orucumu bozduruyor."

(Safvan b. Mutiîl de oradaydı) Nebî (s.a.v.), kadının söylediklerini kocasına (Safvan'a) sordu. Safvan (şöyle) cevap verdi:
"Ey Allah'ın Rasulü! onun (karısının), "namaz kıldığım zaman beni dövüyor" sözü (şöyledir) ben, kendisini nehyettiğim halde o, iki sûre birden okuyor." Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki: "Okunan bir sûre de olsa insanlara yeterlidir."
"Yine onun "orucumu bozduruyor" sözüne gelince, kendisi beni bırakıyor, oruç tutuyor. Halbuki ben, genç adamım. Buna sabredemiyorum." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "(Hiçbir kadın kocasının izni olmadan oruç tutamaz (Bu lafız, Ahmed b.-Hanbel'e aittir). Sizden hiç biriniz kocasının izni olmadan oruç tutmasın."
"Onun, "güneş doğuncaya kadar namazımı kılmıyormuşum"
sözüne gelince; "Biz, Ehl-i Beyt'teniz. Güneş doğuncaya kadar uyanamadığımızdan, şüphesiz ki bize bu şekilde bildirildiği için böyle yapıyoruz." Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Uyandığın zaman, namazım kıl."[12]

---

[1] Birinci hadis Ahmed b. Hanbel'in lafzıdır, 1/184, Müslim, Kitabu's-Siyam, 3/141, Nesâî, Kitabu's-Siyam, 4/112, İbn Mace, Kitabu's-Siyam, , 1/530, Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, , 1/542,
Ahmed, Müsned, 1/218. İkinci hadis, Ahmed, Müsned, 2/5, Müslim, Kitabu's-Siyam,
Buharı, Kitabu's-Savm, 3/44.
[2] Hadisin metni Müslim'e aittir. Kitabu's-Savm, 3/140,Ahmed, Müsned, 3/329, Bufiarî, Kitabu'n-Nikah, 7/41. Buharı, Kitabu's-Savm, 3/34 ve Kitabu'n-Nikah, 7/14, Tirmizî, Ebvabu's-Savm, 2/98,
Ahmed, Müsned, 6/10, Nesâî, Kitabu's-Siyam, 4/111.
Peygamber (s.a.v.)'in yemin etmesinin sebebi, hanımlarının kendisinden dünyalık talebinde bulunmalarıdır.
Buharı, konuyla ilgili bu haberi, Kitabu'l-Mezalim'de zikreder: Abdullah İbn Abbas hadisidir. O şöyle demiştir: "Allah (c.c.)'ın, haklarında
"Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, ne iyi. Çünkü ikinizin de kalpleri eğildi. (et-Tahrim-4) buyurduğu Peygamber'in zevcelerinden ikisinin kim olduğunu Ömer (r.a.)'den sormaya hırslanır dururum.
Nihayet onun beraberinde hacc yaptım. Dönerken yakın bir yerde Ömer saptı. Ben de deriden bir su kabı ile onun beraberinde yoldan saptım. Ömer, helaya gitti. Nihayet benim yanıma geldi. Ben de ellerine o su kabından döktüm. O da abdest aldı. Ben:
"Ey Mü'minlerin Emîri! Peygamberin zevcelerinden o iki kadın kimdir ki, Allah onlar için, "Eğer ikiniz de tevbe ederseniz..." buyurmuştur.?" diye sordum. Ömer bana:
"Hayret ederim sana ey İbn Abbas! Onlar Hafsa ile Ayşe'dir" dedi.
Sonra Ömer, hadiseye yönelerek onu anlatmaya başladı ve şöyle dedi:
"Ben, Ensar'dan bir komşum ile beraber Benû Umeyye İbn Zeyd yurdunda (oturuyor) idim. Burası Medine'nin Avalî denilen semtindedir. (Birşey öğrenmek ümidiyle) Peygamber'in yanına nöbetleşe inerdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Ben indiğim zaman o gün, vahiy ve diğer şeylere dair (ne duyarsam) haberini komşuma getirirdim. O da indiği zaman öyle yapardı.
Biz, Kureyş topluluğu, kadınlara galebe ediyorduk. Medine'ye Ensar üzerine geldiğimizde bir de gördük ki, onlar, kadınları erkeklerine galebe eder bir kavim. Derken bizim kadınlarımız, Ensar kadınlarının edebinden almaya başladılar. Bir gün ben hanımıma karşı bağırdım; o da bana cevap verdi. Ben onun, bana söz çevirip, cevap vermesinden hoşlanmadım, azarladım. Bunun üzerine o, şunları söyledi:
"Benim sana karşı mırıdanmamı niçin münasib görmüyorsun? Vallahi Peygamber'in hanımları bile O'na karşı mırıldanıyor ve birisi o gün geceye kadar Peygamber'in yanma uğramıyor"dedi.
Karımın bu sözleri beni ürküttü ve ben, "onlardan kim bunu yaparsa perişan olur, büyük günah işlemiş olur" dedim.
Sonra elbisemi üzerime topladım, yani giyindim ve Hafsa'nın yanına gittim. Ona:
"Ey Hafsa! Sizlerden herhangi biriniz, bütün gün ta geceye kadar Allah Rasulü'ne dargınlık eder mi?" dedim. O: "Evet" dedi. Ben:
"O kadın, perişan olmuş ve zarar etmiştir. Her biriniz kendine Allah'ın Rasulü'nün öfkesinden dolayı öfke etmesinden emin mi bulunuyor? Bu yüzden helak olursunuz. Sen Allah'ın Rsulü'ne karşı çok istekte bulunma. O'na karşı her hangi berşey hususunda söz çevirme yansına girme. O'na danlıp, O'ndan ayrı durma. Bir ihtiyacın olursa, onu benden iste. Ve sakın arkadaşının Rasulul-lah(s.a.v.)'a senden daha güzel ve daha sevgili olması da seni aldatmasın." (Ömer Aişe'yi kasdetmiştir)
Ve biz o sırada: "Gassanlılar bize (karşı) gaza etmek için atlarını nallatıyorlarmış" diye havadis alıyorduk. Arkadaşım, kendi nöbetinde Peygamber'in yanına girdi ve yatsı vaktinde döndü. Kapıma şiddetli bir vuruşla vurdu ve: "O, uyuyor mu?" dedi. Ben korktum ve hemen onun yanına çıktım. O:
"Büyük bir iş meydana geldi" dedi. Ben: Nedir o? Gassanlılar mı geldi?" dedim.
"Hayır fakat ondan daha büyük ve daha uzun: Rasulullah (s.a.v.) hanımlarını boşamış" dedi.
Ömer dedi ki: "Hafsa isteğine ulaşmadı ve ziyana uğradı. Ben bunun yakında olacağını zannediyordum." Elbisemi üzerime topladım ve Peygamberle beraber sabah namazını kıldım. Peygamber, birkaç basamakla çıkılır, kendisine ait bir meşrubeye (şerbetlik denilen sekili bir hücreye) girdi ve orada yalnız kaldı. Ben, Hafsa'nın yanına girdim, gördüm ki ağlıyor. Ben:"Seni ağlatan nedir? Ben, seni sakındırmış değil miydim? Rasulullah (s.a.v.), sizleri boşadı mı?" dedim. Hafsa:
"Bilmiyorum. O,' işte ta şu meşrubede" dedi. Bunun üzerine mescide çıktım ve minberin yanına geldim. Gördüm ki minber etrafında bir takım kimseler var; Bazıları ağlıyorlar. Yanlarında biraz oturdum. Sonra vicdanımdaki duygum bana galebe etti. Peygamber'in içinde bulunduğu o meşrubeye geldim ve Peygamber'in siyah uşağına: "Ömer için izin iste" dedim. İçeriye girdi. Peygamber'le konuştu. Sonra çıktı ve: "Seni Peygamber'e söyledim, bir şey demedi" dedi. Oradan ayrıldım. Nihayet mescidde minberin yanındaki topluluğun beraberinde oturdum. Sonra yine vicdanımda hissettiğim şey bana galebe etti. Uşağa geldim. O, önceki gibi söyledi. Ben yine minberin anındaki topluluğun beraberinde oturdum. Sora vicdanımdaki hissettiğim şey bana galebe etti. Tekrar uşağa geldim, ve:
"Ömer için izin iste" dedim. Uşak, bir öncekinin benzerini söyledi, ben de döndüm. Giderken baktım, uşak beni çağırıyor:
"Rasulullah (s.a.v.), sana izin verdi" dedi. Bunun üzerine huzuruna girdim. Baktım ki Rasulullah (s.a.v,) bir hasırın kumlan üzerine yan yatmış, kendisiyle hasır arasında bir döşek yok, kumlar vücudunun yan tarafında iz yapmış; kendisi İçi hurma lifi doldurulmuş deriden bir yastığa dayanmış idi. Kendisine selam verdim. Sonra ayakta dikilerek: "Kadınlarını boşadın mı?" dedim. Gözünü bana doğru yükseltti de: "Hayır" buyurdu. Sonra ben yine ayakta dikilerek (Rasulullah hoşnudluğa dönüyor mu? Yahut O'nun kalbini hoş edecek veya öfkesini sakinleştirerek bir söz söyleyeyim mi? diye) bakınarak şöyle dedim:
"Ey Allah'ın Rasulü! Eğer beni düşünürsen, bilirsinki biz Kureyş topluluğu kadınlara galebe ediyor idik. Sonra bir kavim üzerine geldik ki kadınları, onlara galebe ediyorlar." Ömer, bu sözü söyleyince Peygamber gülümsedi. Sora ben şöyle dedim:
"Eğer beni düşünürsen bilirsin. Ben Hafsa'nın yanına girdim de; "Sakın arkadaşının Peygamber'e senden daha güzel ve daha sevgili olması seni aldatmasın (Aişe'yi kasdediyor)" dedim.
Peygamber bir daha gülümsedi. Ben O'nun gülümsediğini gördüğüm zaman hemen oturdum ve gözümü kaldırıp evinin içine baktım. Vallahi, evin içinde tabaklanmamış üç hayvan derisinden başka gözü döndürecek hiçbir eşya görmedim. Bunun üzerine ben:
"(Ey Allah'ın Rasulü!) Allah'a dua et, ümmetine genişlik versin. Çünkü Farslılar ve Romalılar'a genişlik verilmiş ve onlara dünya ihsan olunmuş. Halbuki onlar Allah'a ibadet etmiyorlar" dedim. Bunu söyleyince dayanmış iken doğruldu da:
"Sen bir şek içinde misin ey Hattab'ın oğlu? Onlar, hpşlukları dünya hayatında peşin verilip geçiştirilen birer kavimdir" buyurdu. Ben de:
"Ey Allah'ın Rasulü! Benim için istiğfar ediver" dedim. ay kadınların yanına girmeyeceğim" buyurmuştu. Bu zaman içinde Allah (c.c), Peygamber'ini uyardı (et-Tahrim: 1-4). 29 gece geçince Rasulullah, Aişe'nin yanına girdi ve Aişe ile başladı. Aişe O'na:
"(Ey Allah'ın Rasuîü) Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin. Halbuki biz, 29. gecenin sabahında olduk. Ben bu geceleri hakkıyla sayıyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber:
"(Kendisine yemin ettiğim) ay 29'dur. işte bu ay da 29 oldu" buyurdu.
Aişe dedi ki: "Müteakiben muhayyer kılma ayeti Ahzab: 28-29) indirildi. Peygamber ilk kadın olarak benimle başladı ve şöyle buyurdu:
"Ben sana bir emir anlatacğım. Cevap hususunda acele etmemenden dolayı sana bir serzeniş yoktur. Ta ki ebeveynine danışasın."
Aişe dedi ki:
"Katî biliyorum ki, ebeveynim, bana Sen'den ayrılmamı emretmezler."
Sonra Peygamber şöyle buyurdu:
"Allah şöyle buyurdu: "Ey Peygamber! Zevcelerine şunu söyle: Eğer siz dünya hayatını ve onun zinetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerinizi vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allah'ı ve Rasulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız haberiniz olsun ki Allah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükafat hazırlamıştır." (Ahzab: 28-29)
Ben de:
"Ay! Ben bunun hakkında mı ebeveynime danışacağım? Ben elbette Allah'ı, Rasulü'nü ve ahiret yurdunu isterim" dedim.
Sonra Rasulullah, bütün kadınlarını böyle muhayyer kıldı. Onlar da hep Aişe'nin dediği gibi söylediler.
1: Hafsa'nın açıkladığı söz şudur: Peygamber, Aişe'nin gününde, Mariye ile yalnız kalmış, Hafsa da bunu bilmişti. Peygamber, Hafsa'ya, "Şunu gizli tut. Ben Mariye'yi kendime haram kıldım" demiş. Hafsa da bunu Aişe'ye açıklamış, Aişe de öfkelenmişti. Nihayet, Peygamber (s.a.v.) kadınlarına bir ay yaklaşmamaya yemin etmiştir.
İşte Peygamber, Hafsa, Aişe'ye açıkladığı zaman1, o sözden dolayı ayrılıp inzivaya çekilmiş ve kadınlarına küsmüş olduğundan dolayı "bir
[3] Ahmed, Müsned, 5/210, 6/156,
İkinci hadis (yani 81 nolu hadis) Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, 1/552,
Ahmed, Müsned, 5/283, İbn Mace, Kitabu's-Siyam, 1/537
[4] Hadisin lafzı Ebu Davud'a aittir. Kitabu's-Siyam, Ahmed, Müsned, 4/122-123-124, Darimî, Kitabu's-Savm, 1/347, Ahmed, Müsned, 5/280-282, Hakim, Müstedrek,' 1/427.

[5] Geniş bilgi için bakınız: Tirmizî, Ebvabu's-Savm, 2/111,
Buharî, Kitabu's-Savm, Babu'l-Hacame ve'l-Kay1, 3/42.
[6] Hadisin lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir, 5/434,Nesâî, Kitabu's-Siyam, 4/146,Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 3/161,ibn Mace, Kitabu's-Siyam, 1/532.
[7] Hadisin lafzı, Ahmed b. Hanbel'e aittir, 3/299,Buharî, Kitabu's-Siyam fi's-Sefer, 3/44,Müslim, KıtabuVSiyam, 3/175,Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, 1/561,Tirmizî, Ebvabu's-Savm,
Nesâî, Kitabu's-Siyam, 4/148.Konu ile ilgili olarak Tirmizî, Ebvabu's-Savm'da şu rivayetlere yer
verir:
Cabir b. Abdullah'tan rivayet verilmiştir: "Rasulullah (s.a.v.), fetih senesi Mekke'ye müteveccihen yola çıktı. "Kuraü'l-Gamim Vadisi"ne varıncaya dek kendisi oruçlu idi. Ashabı da onunla beraber oruçlu idiler. Rasul-i Ekrem'e;
"Ey Allah'ın Rasulli, artık oruç tutmak onlara güç geliyor ve Müslümanlar, Sen'in yaptığına bakıyorlar" denildi.
Rasulullah (s.a.v.) ikindiden sonra olduğu halde bir kadeh su istedi ve Müslümanlar'ın gözü önünde içti. Bunu müteakib Ashab'dan bazısı oruçlarını açtı, kimi de oruçlu kaldı. Bu oruçluların haberi Rasul-i Ekrem'e ulaşınca: "Onlar asidirler" buyurdu. . Ebu Isa, Cabir'in bu hadisinin hasen olduğunu söylemiştir. Seferde oruç tutma konusunda ilim adamları ihtilaf ettiler. Hz. Peygamber'in Ashabı'ndan ve sonrakilerden bazı ilim adamları seferde oçuç yemenin efdal olduğu görüşüne sahip oldular. Hatta bir kısmı seferde oruç tuttuğu vakit, hakkında kaza geldiği görüşündedir.
Ahmed ve Ishak seferde oruç yemek cihetini ihtiyar etmişlerdir. Peygamber'in Ashabı'ndan ve sonrakilerden bazı ilim adamları da şöyle diyorlar: "Kuvvet bulurda oruç tutarsa iyi -ki efdal olan da budur- ve tutmasa da iyidir." Sufyan Sevrî, Malik b. Enes ve Abdullah b. Mübarek bu görüştedirler. Şafiî diyor ki: "Peygamber (s.a.v.)'in, "Seferde oruç tutmak faziletten değildir" sözünün ve bazı kimselerin oruçlu kaldıkları haberini alınca, "onlar asidirler" buyurmasının manası şudur: "Bu söz Allah'ın ruhsatını kabul etmeyi gönlü kaldırmayan kişiye hamledilir. Fakat seferde oruç yemeyi mubah görür de oruç tutar ve buna dayanabilirce, o kişi bana daha çok sevimlidir."
[8] Ahmed, Müsned, 2/521,Müslim, Kitabu's-Savm, 3/139,Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, , 1/545,
Tirmizî, Ebvabu's-Savm, 7/96-97,Nesâî, Kitabu's-Siyam, 4/122-123, İbn Mace, Kitabu's-Siyam, 1/528
[9] Müslim, Kitabu's-Savm'da, bunu manasıyla rivayet etmiştir, 3/134. otuza tamamlayınız. Biz dedik ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Ramazan'ı bir veya iki gün öne almayalım mı?" Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) gazablandi ve, "hayır" buyurdu
[10] Lafiz Ebu Davud'a aittir, Kitabu's-Siyam,
[11] Ebu Davud, Kitabu's-Siyam, 1/572,Ahmed, Müsned, 3/80,Hakim, Müstedrek, 1/436,
Ukbe, "bu hadis, Buharî ve Müslim'in şartlarına uygun ve sahihtir" demiştir. Fakat o ikisi bunu rivayet etmemişlerdir. Ebu't-Tayyib Şemsu'1-Hakk, Avnu'l-Ma'bud, Şerh-i Sünen-i Ebi Davud, 7/130
[12] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 118-127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ORUÇ BÖLÜMÜ
BİRİNCİ BAB
ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ
UMUMÎ AÇIKLAMA:
İKİNCİ BÂB
ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI
FASIL
ORUCUN RÜKÜNLERİ
NİYYET
NAFİLE ORUCUN NİYYETİ
ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK
ÖPME VE MÜBAŞERET
UNUTARAK ORUCU BOZMA
ORUCUN ZAMANI
AŞÛRA ORUCU
RECEB ORUCU
ŞÂBAN ORUCU
ŞEVVAL'DEN ALTI GÜN
ZİLHİCCE'DEN ON GÜN
HAFTANIN GÜNLERİ
EYYÂMU'L-BÎ'Z
ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER
ORUCUN SÜNNETLERİ
İFTAR VAKTİ
İFTARDA TA'CİL
ÜÇÜNCÜ BAB
ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI
ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER
KEFARET

ORUÇ BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç bab var)

*

BİRİNCİ BAB

ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

*

İKİNCİ BAB

ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI

*

FASIL

ORUCUN RÜKÜNLERİ

*

NİYYET

*

NAFİLE ORUCUN NİYYET

İ*

ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK

*

ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERET

İ*

UNUTARAK ORUCU BOZMA

*

ORUCUN ZAMANI

*

AŞURE ORUCU

,

*

RECEB ORUCU

*

ŞABAN ORUCU

*

ŞEVVALDEN ALTI GÜN

*

ZİLHİCCEDEN ON GÜN ORUCU

*

HAFTANIN GÜNLERİ

*

EYYAMÜ'L-BÎZ

*

ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER

*

ORUCUN SÜNNETLERİ

*

İFTAR VAKTİ

*

İFTARDA TÂCİL

*

ÜÇÜNCÜBAB

ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI

*

ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER

*

KEFÂRET

BİRİNCİ BAB

ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Oruc'un Kur'ânî karşılığı savm ve sıyâm'dır. Lügat olarak masdar olup (yemek, içmek, konuşmak, yürümek gibi şeylerden) kendini tutmak mânasına gelir. Şer'î bir ıstılâh olarak, hususî bir zamanda hususî şeylerden, hususî şartlarla hususî bir tutmak diye tarif edilmiştir. Râgıb el-İsfehânî: "Savm, aslında fiilden kendini tutmaktır, bu sebeple yürümekten kaçınan ata sâim (oruçlu) denmiştir" der. Şerîatte ise, mükellef kimsenin, şafağın sökme anından (fecr), güneşin batma anına kadar, niyete mukarin olarak yemekten ve içmekten vazgeçip, meni getirmek ve kusmaktan imtina etmesine savm denmiştir.
Oruç, Hüseyin Kâzım Kadri'nin açıklamasına göre Azerî lehçesi'nden bize geçmiştir ve Farsça bîze kelimesinden bozmadır.
Dinimiz, orucu İslâm'ın ana rükünlerinden biri yapmıştır. Bedenle yerine getirilen bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim, eski milletlere de orucun farz edildiğini bildirir: "Ey iman edenler oruç sizden öncekilere farz edildiği gibi.. size de farz edildi." Ayette işaret edilen "sizden öncekiler"den maksad sadece yahudi ve hıristiyanlar değildir. Belki Hz. Âdem'den beri yeryüzüne gelen bütün insanlar kastedilmektedir, zira dinler tarihi, hemen hemen bütün dinlerde bir nevi orucun varlığını ortaya çıkarmıştır.
* Resûlullah orucun bedene sıhhat, eve bereket getireceğini haber verir: "Oruç tutun, sıhhat bulun."
* Birçok hadiste, orucun insanda ruhî terbiye vasıtası olan, en mühim erdemlerden "sabr"a alıştıracağı belirtilir. Bir hadis şöyle: ?"Oruç sabrın yarısıdır."
* Oruç günahlara karşı bir perde, bir siperdir: "Oruç bir perdedir, mü'minin sığınacağı kalelerden bir'kaledir..."
* Oruç cehenneme karşı da bir perdedir: "Oruç ateşe karşı bir perde, müstahkem bir kaledir"; "Oruç ateşe karşı (sağlam) bir perdedir, yeter ki yalanla, gıybetle kişi onu yırtmamış olsun."
* Oruç en makbul, en sevaplı bir ibadettir: "Oruçlunun uykusu ibadettir, susması tesbihtir, amelleri misliyle kabul edilir, duası makbuldür, günahı affedilir." "Oruçta riya yoktur. Allah Teâla Hazretleri buyurur ki: "Oruç benim içindir, onun mükâfaatını ben vereceğim, oruçlu yiyecek ve içeceğini benim için bıraktı." "Oruçlunun yanında birisi yemek yiyince melekler ona rahmet okurlar, bu hal, öbürü yemesini bitirinceye kadar devam eder."[1]

?3107 ?1 -?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????? ?????? ????? ????? ????????? ??????????? ???????? ??????????? ????? ????????????? ??????. ????? ?????? ????????: ???? ????????? ????????? ??? ?????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????????? ???? ???????: ????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ????????[.

1. (3107)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlunun her ameli katlanır. (Zira Cenab-ı Hakk'ın bu hususta sünneti şudur:) Hayır ameller en az on misliyle yazılır, bu yediyüz misline kadar çıkar. Allah Teâla Hazretleri (bir hadis-kudsîde) şöyle buyurmuştur: "Oruç bu kaideden hariçtir. Çünkü o sırf benim içindir, ben de onu (dilediğim gibi) mükâfaatlandıracağım. Kulum benim için şehvetini, yiyeceğini terketti."
"Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri, orucu açtığı zamanki sevincidir, diğeri de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. Oruçlunun ağzından çıkan koku (halûf), Allah indinde misk kokusundan daha hoştur."[2]

?3108 ?2 -??? ?????:]?????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????????? ??? ??????? ? ??? ????????? ?????? ????????? ??????? ???? ????????? ?????????? ?????? ???????. ?????? ???????[.
????? ?????.????? »????????? ???« ?? ?? ??????? ??? ???? ? ??? ?? ????? ??? ???? ???????? ?? ???? ???? ?????? ??????? ???? ????? ????? ??? ??? ???????? ??? ???? ????? ?????? ???? ?????? ? ???? ??? ??? ????.»??????????« ??? ????? : ???? ??? ?? ?????? ?? ??? ?'?? ??????.»??????????« ?????? ????? ?????? ??? ????? ????? ? ???: ?? ??????? ???? ??????? ??? ?????? ?? ???? ??? ??????? ???? ?????? ?? ???? ??? ?? ??? ?? ????? ? ???? ??? ????? ????.»??????????«: ????? ??????? .

2. (3108)- Bir rivayette de şöyle buyrulmuştur: "Oruç perdedir. Biriniz birgün oruç tutacak olursa kötü söz sarfetmesin, bağırıp çağırmasın. Birisi kendisine yakışıksız laf edecek veya kavga edecek olursa "ben oruçluyum!" desin (ve ona bulaşmasın)."[3]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, gösterilen kaynaklarda, gerek temas edilen meselelerin miktarı ve gerekse bu meselelerin tertibi yönünden farklı şekillerde gelmiştir. Buhari'nin 9. babtaki rivayeti Teysir'in rivayetiyle daha fazla uygunluk arzeder.
2- Cenab-ı Hakk'ın her bir hayır ameli en az on misliyle kabul etmesine dâir sünneti Kur'an-ı Kerim'le sabittir: "Kim bir hayır yaparsa ona on katı (sevap) verilir..." (En'am 160). Resûlullah bu âyete atıf yapmış olmalıdır.
Hadisin devamında bunun, yediyüz katına kadar çıkacağı belirtilmiştir. Bu rakam da Kur'an'da gelmiştir, ancak bu, "Allah'ın dilemesi" şartına bağlanmıştır: "Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir, Allah'ın lütfu geniştir..." (Bakara 261).
Hadis, orucun Allah nezdindeki hayır amelleri on misli ile yediyüz misli arasında değişen katlarıyla kabul etme sünnetine girmediğini, yani yediyüz mislinden daha fazla katlarıyla kabul edilecek bir amel olduğunu belirtiyor. Kaf suresinde bu ziyadeye de temas edildiğini söyleyebiliriz: "...Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır..." (Kadr 3).
Burada yapılan bir hayrın Allah tarafından otuzbin katıyla da kabul edileceğinin Kur'anî bir delili mevcuttur. Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'ın oruçlu hakkında, "Oruç bu kaideden hariçtir... Ben onu dilediğim gibi mükâfatlandıracağım..." dediğini belirttiğine göre, kulun ihlası nisbetinde orucu sebebiyle otuzbin mislinden fazla bir mükâfaata bile mazhar olabileceği söylenebilir, İlahî rahmetten bu umulabilir.
3- Orucun "perde" olmasına gelince: Bazı rivayetlerde "ateşe karşı perdedir" şeklinde daha sarîh gelmiştir. Bazı rivayetlerde ise: "Oruç, birinizin savaştaki zırhınız gibi ateşe karşı zırhınızdır" veya: "Oruç, ateşe karşı kalkandır ve müstahkem bir kaledir." Bazı rivayetlerde, "Oruç, gıybetle yırtmadığı müddetçe, kişiye bir kalkan, bir sığınaktır" buyrulmuştur.
Hadislerin bazılarında orucun, sahibi için ateşe karşı bir sığınak, (bir perde, bir zırhlı, bir kalkan) olduğu tasrih edilmiş ise de bir kısmında mutlak gelmiştir. Şârihler bu ıtlaktan, başka yorumlara da ulaşmışlardır: İbnu'l-Esir, en-Nihâye'de, orucun sâhibini eza veren şehvetlerden koruduğunu belirterek, oruç tutan kimsede, nefsi kötülüklere sevkeden şehvetlerin kırılacağına dikkat çeker.
Kurtubi'ye göre oruç birkaç açıdan örtüdür:
* Orucun perdeye örtü olması, meşruluğu yönüyledir. Öyle ise oruçluya, orucunu ifsad eden ve sevabını azaltan şeylerden koruması gerekir. Bu hususa, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü işaret eder: "Biriniz bir gün oruç tutacak olursa kötü söz sarfetmesin, bağırıp çağırmasın..."
* Orucun (hâsıl ettiği) fâide yönüyle de ona örtü denmesi murad edilmiş olabilir, bu da sahihtir. Çünkü oruç, nefsin şehvetlerini zayıflatır. Buna Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözü işaret eder: "...Kulum benim için şehvetini... terketti."
* Hâsıl olan sevap ve hasenatın katlanması sebebiyle de orucun örtü olması murad edilmiş olabilir, bu da sahihtir.
Kadı İyaz, el-İkmâl'de: "Bunun mânası şudur: "Oruç, günahlara karşı perdedir veya ateşe karşı perdedir veya bunların hepsine karşı perdedir" der.
Nevevî, hepsine karşı perde olmasında cezmeder.
İbnu'l Ârabi der ki: "Oruç, ateşe karşı perdedir, çünkü o, şehvetlerden kişinin kendisini tutmasıdır, ateş ise şehvetlerle kuşatılmıştır. Hâsılı, kişi dünyada şehvetlerden kendini tutarsa, bu onun için âhirette ateşe karşı bir perde olur."
Şunu da belirtelim ki, Ebu Ubeyde'den gelen bir rivayette, gıybetin oruca zarar vereceği belirtilmiştir. Hz. Aişe'den gelen bir rivayette ise gıybetin orucu bozacağı ifâde edilmiştir. İmam Evzâî bu hadisi esas alarak gıybetle orucun bozulacağına, o gün tutulan orucun kaza edilmesinin gerektiğine hükmetmiştir. Zâhirî fakihlerden İbnu Hazm daha da ileri giderek oruçlu olduğunu bilerek fiilî veya kavlî herhangi bir günaha âmmden tevessül eden oruçlunun orucunun bozulacağına hükmetmiştir. İbnu Hazm'ı bu hükme sevkeden hususun, hadiste gelen "Kötü söz sarfetmesin, (bağırıp çağırmak gibi) cahillik yapmasın" emrinin mutlak olmasıdır. Bir başka hadiste gelmiş olan, Kim yalan söylemeyi, yalanla iş yapmayı bırakmazsa, Allah'ın onun yemesini içmesini terketmesine ihtiyacı yoktur" ifadesi de İbnu Hazm'a delil olmuştur.
Bu meselede cumhur, nehyi tahrime hamletmiş olmakla birlikte, orucun bozulması meselesinde farklı düşünmüştür: Evet cumhura göre, orucun bozulması üç sebepten biri ile meydana gelir: Yemek, içmek ve cima.
İbnu Abdilberr, orucun diğer ibadetlere üstünlüğünü beyan sadedinde şöyle der: "O'nun faziletini anlamada, ateşe karşı örtü olması sana kâfidir."
Nesâî'nin sahih bir senedle Ebu Ümâme'den kaydına göre:
"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, senden alacağım müstesna bir amel emret!" Bana:
"Sana orucu tavsiye ederim, çünkü onun emsâli yoktur!" buyurdu." Cumhûr'un nezdinde meşhur olan, başka delile binaen namazın tercihidir.
4- Oruçlunun ağız kokusunun, Allah'a misk kokusundan daha hoş gelmesi ifadesi de üzerinde durmaya değer. Halûf, oruç sebebiyle oruçlunun ağzından çıkan kokuya denmiştir. Allah nezdinde kokunun iyiliği kötülüğü mevzubahis olamayacağına göre, bu ifâde ne demektir? İhtilaf edilmiş, farklı izahlar ileri sürülmüştür. Bazıları şöyle:
* Bu bir mecazdır, güzel kokuların bize yakınlığını ifâde için böyle bir mecaza başvurulması adet olmuştur. Orucun Allah'a yakınlığını ifâde için, bundan bir istiâre yapılmıştır. Öyleyse mânâ şöyledir: "Oruç Allah nezdinde, misk'in sizin nezdinizdeki iyiliğinden daha iyidir" veya "misk'in size yakınlığından daha çok oruç Allah'a yakındır."
* Bu ifadeden maksad, bu melekler hakkındadır; yani onlar, oruçlunun ağız kokusundan, sizin misk kokusundan hoşlandığınızdan daha çok hoşlanırlar.
* Misk ve halûf'un Allah nezdindeki hükmü, sizin nezdinizdeki hükümlerinin zıddıdır.
* Allah ona âhirette öyle bir mükâfaat verir ki, o sayede ağzının kokusu misk kokusundan daha hoş bir hâl alır.
* Oruçlu öyle bir mükâfaata nail olur ki, bu misk kokusundan daha hoştur
* Oruçlunun ağız kokusu, zikir ve ilim meclislerinde mûtad olan misk kokusundan daha sevaplıdır.
Bu altı vecihten ortaya çıkan netice, "hoş" mânasının kabul ve rızaya hamlidir. Yani "daha hoş" demekle "Allah'ın kabûlüne ve rızasına daha uygun" denmiş olmaktadır. el-Kâdı Hüseyn'in Ta'lîk'ında naklettiğine göre, "Kıyamet günü, bütün ibadetlerin kendilerine has bir kokuları olacaktır. İşte orada orucun kokusu, diğer ibadetlere nazaran misk kokusu gibi olacaktır."
Söylenen son üç hususu te'yid eden Kıyâmet günü..." Ziyâdesi, bazı rivayetlerde gelmiştir. Müslim'in rivayeti şöyle: "Oruçlunun ağız kokusu "Kıyamet günü" Allah yanında misk kokusundan daha hoştur."
Son olarak şunu da kaydedelim: Bazı tabipler bu kokuyu, sıhhat alâmeti görerek hayra yorarlar. Onlara göre vücuddaki fazla maddeler, zayıflamış hücreler, zararlı birikimler açlık sebebiyle vücut tarafından yakılarak temizlenirler Burna hoş gelmeyen bu koku, tabir câizse ileride, kanser dahil çeşitli hastalıklara sebep olabilecek zararlı maddelerin yakılmasından hâsıl olan dumanın kokusudur. Bunların oruçla yakılıp vücuttan atılması, sıhhat kaynağıdır.
5- Hadiste Cenab-ı Hakk'ın, "Oruç benim içindir..." buyurmasındaki maksad nedir? Bu hususta münakaşa edilmiş, farklı görüşler ileri sürülmüştür:
* Bazıları: "Oruçta riya olmaz, diğer ibadetlerde olabilir" demiştir. Ebu Ubeyd'in Garib'indeki sözü şöyle: "Biliyoruz ki, hayır amellerin hepsi Allah içindir ve bunların mükâfatını da O verecektir. Allah bilir ya, Rab Teâla, orucu kendine has kıldı, çünkü İbnu Adem oruç tutunca, hâriçte görülen bir fiilde bulunmaz, oruç daha çok içte kalan bir fiildir. Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Oruçta riya yoktur" hadisleri de bu hususu te'yid eder. Bu böyledir, çünkü oruç hâriç bütün ameller hareketle vukûa gelir. Oruç ise, insanlara saklı kalan niyyetle yapılır..."
* Bazıları: "... Orucun sevabını ben veririm..." sözünden maksad "Onun sevabını, ecrinin ne kadar katlanacağını ben bilirim" demektir" diye açıklamıştır. Diğer ibadetlerin sevabına bazı kimselerin muttali olması mümkündür; nitekim âyetlerde haber vermiştir ki on mislinden yediyüz misline kadar ücret verilmektedir. Oruç, bu takdirin dışında tutulmuştur.
* Bazıları: "... Oruç benim içindir..." sözünün manası: "Bana en sevgili, nezdimde en mûteber ibâdet" demektir" demiştir, (bu husus yukarıda açıklandı).

* Bazıları: "Orucun Allah'a izafesi onu teşrif ve tazim gayesini güder, tıpkı Beytullah tabirinde olduğu gibi..." demiştir.
* Bazıları: "şehvetlerden olan yemek vs.'den istiğna Allah'a ait vasıflardandır. Şu halde oruçlu, O'na muvafik sıfatlarla Allah'a yakınlık kazanınca, Allah o sıfatı kendine izafe etmiştir."Kurtubi der ki: "Kulların amelleri, onların hallerine uygundur, oruç hâriç... Oruç, Hakk'ın sıfatlarına uygun bir sıfattır. Sanki şöyle demiştir: "Oruçlu bana uygun bir sıfatla bana yaklaşmaktadır."
* Bazıları: "Mâna böyledir. Ancak meleklere izafesi şartıyla... Zira bu mâna meleklerin sıfatıdır" demiştir.
* Bazıları: "Bu, Allah'a hastır, kulların bunda hiçbir nasibleri, hazları yoktur" demiştir.
* Bazıları: "Orucun Allah'a nisbet edilişinin sebebi, oruçla başka şeylere ibadet edilmediği içindir. Halbuki namaz, sadaka, tavaf vs. ile başka şeylere ibadet edile gelmiştir" demiştir. Ancak bazı yıldıza ve heykellere tapanların oruçla da tapındıkları gösterilerek bu iddiaya itiraz edilmiştir.
* Bazıları: "Oruç hâriç, kulların bütün ibadetleri, üzerindeki kul haklarına verilir, oruç hâriç, o verilmez" demiştir. Bu mevzuya giren bir rivayet şöyledir: "Kıyamet günü olunca, Allah kullarını hesaba çeker, üzerindeki kul haklarını amellerinden karşılar, öyle ki oruç hâriç hiçbir şeyi kalmaz. Allah bâki kalan hakları kendinden öder ve orucuna dokunmaz, onunla da kulunu cennete koyar."
Bu açıklamaya Kurtûbî, bazı karînelere dayanarak itiraz ederse de İbnu Hacer, daha başka karîneler göstererek itiraza hak vermez.[4]

?3 ?425 -??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ????? ?????? ?????????? ???‘????[. ????? ???????.

3. (3109)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah Teâla yolunda bir gün oruç tutsa, Allah onunla ateş arasına, genişliği sema ile arz arasını tutan bir hendek kılar."[5]

?3110 ?4 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:] ?????? ??? ??????? ??????: ??????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ????? ??????? : ???????? ??????????? ????????? ?????? ???[. ????? ??????? .

4. (3110)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, bana öyle bir amel emret ki (yaptığım takdirde) Allah beni mükâfatlandırsın."
"Sana dedi, orucu tavsiye ederim, zira onun bir eşi yoktur."[6]

?3111 ?5 -??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ??????: ???? ??? ????????? ?????? ??????? ??? ??????????? ? ???????? ??? ????????????? ? ??????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??? ????. ???? ???????: »????? ???????? ? ???????? ???????« .

5. (3111)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette Reyyân denilen bir kapı vardır. Oradan sadece oruçlular girer. Oruçlular girdiler mi artık kapanır, kimse oradan giremez."[7]
Tirmizi'nin rivayetinde şu ziyâde var: "Oraya kim girerse ebediyyen susamaz."[8]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "Cennetin sekiz kapısı vardır. Bunlardan biri, oruçluların girdiği Reyyân kapısıdır..." şeklinde gelmiştir. Reyyân kelimesinin kökü reyy'dir, kana kana içmek, suya doymak mânasına gelir. Reyyân, suya kanmış, susuzluğu olmayan gibi mânalara gelir.[9]

?3112 ?6 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???.]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ??? ??????? ???????? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ? ???????? ??? ????? ?????????? ??????? [. ????? ??????? .

6. (3112)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir oruçluya iftar ettirirse, kendisine onun sevabı kadar sevap yazılır. Üstelik bu sebeple oruçlunun sevabından hiçbir eksiltme olmaz."[10]

?3113 ?7 -? ??? ?????? ?????? ?????:]????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ?????????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

7. (3113)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur."[11]

AÇIKLAMA:

1- Ramazanda "şeytanların bağlanması", "Cennet kapılarının açılması", "Cehennem kapılarının kapanması" gibi mefhumlar çeşitli yorumlara mevzu olmuştur. Biz burada sadece birkaç tanesini kaydedeceğiz:
Kâdı İyaz der ki: "Bunların, zâhirî mânalarında olması, kelimelerin ilk ifâde ettiği hakikat üzere olmaları ihtimalden uzak değildir. Bütün bunlar, ramazan ayının girmesine ve hürmetinin büyüklüğüne ve mü'minlere eziyetten şeytanın men edildiğine bir alâmet, bir işarettir. Keza, sevabın ve affin çokluğuna bir işaret olması da ve şeytanın iğvalarını azaltmasına ve onların zincire vurulmuşa döndüklerine bir işaret olması da muhtemeldir."
Kâdı İyaz sözlerine devamla der ki: "Bu ikinci ihtimali Müslim'de gelen İbnu şihâb rivayetindeki bir ziyade teyid eder: "...Rahmet kapıları açılır."
İyaz der ki: "Cennet kapılarının açılmasından maksadın; cennete girmenin sebepleri olan ibadetleri, Allah'ın kullarına açması olması da muhtemeldir. Keza cehennem kapılarının kapanmasından murad da himmetlerin, sahiplerini ateşe atan isyanlardan çevrilmesidir. Şeytanların bağlanmasından murad da onların mü'minleri şaşırtma ve şehvetleri tezyin gibi işlerden âciz bırakılmasıdır."
Zeyn İbnu'l-Münir der ki: "Birinci görüş (yani zâhirin esas alınması) evladır. Zira sözün zahirî mânasını bırakıp, te'vile gitmeye zorlayan bir zaruret mevcut değildir."
2- Bazı rivayetlerde sema kapılarının açılması mevzubahistir. Türbüşti, bundan maksadın rahmetin inmesi olduğunu, kapanma halinin giderilmesinden maksadın da kulların amellerinin, bazan ilahi yardımla, bazan da hüsn-ü kabûl ile yükselmesi olduğunu söyler. Devamla der ki: "Cehennem kapılarının kapanması ile de, oruçluların nefislerinin çeşitli kötülüklerin kirlerinden temizlenmesi ve şehvetlerin kırılması sonucu günaha sevkeden sebeplerden kurtulması ifade edilmiştir."
Kurtubi de, hadisin zahire hamlini tercih ettikten sonra der ki: "şayet: "Nasıl olur da ramazanda şerlerin ve isyanların çokça vukûunu görmekteyiz, eğer şeytanlar bağlansaydı bunlar meydana gelmezdi?" denilecek olursa cevabımız şöyle olur: "Evet, orucu şartlarına uyarak ve âdabına riâyet ederek tutanlarda bu söylenen kötülükler çok az görülür. Bağlananlar ise şeytanların bir kısmıdır, hepsi değildir. Nitekim bu husus bazı rivayetlerde gelmiştir. Mamafih hadisten maksad, ramazanda kötülüklerin azalmasını ifadedir. Bu azalma ise müşâhede ile tesbit edilen bir gerçektir. Zira şerler bu ayda diğer aylara nazaran çok azalır. Esasen, hepsinin bağlanmasından şer veya günahın zuhur etmeyeceği neticesi de çıkarılamaz. Çünkü bunların şeytanlardan başka sebepleri de var: Kötü nefisler, çirkin âdetler, insî şeytanlar gibi..."
Bazı âlimler, ramazanda şeytanların bağlanmasını şu şekilde te'vil etmiştir: "Bu, mükelleften özrün kaldırıldığına bir işarettir. Sanki ona şöyle denmektedir: "şeytanlar sana artık zarar yapamayacaklar, ne ibâdetleri terk, ne de kötülükleri işlemede onları bahane edip kendine sebep gösteremezsin."[12]

?3114 ?8 -??? ???? ??????? :]?????????? ??????? ????? ???????? : ??? ??????? ????????? ???????? ????? ??????? ???????? ???????[.

8. (3114)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Bir münâdi, her gece şöyle nida edip bağırır: "Ey hayır isteyen, gel! Ey şer isteyen kendini şerden tut!"[13]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin baş kısmı Teysîr'de hazfedilmiş. Aslı şöyle: "Ramazan ayında sema kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, her bir âsi (mârid) şeytan zincire vurulur ve bir münadi her gece şöyle nida edip bağırır: "Ey hayır arayan gel! Ey şer arayan, kendini şerden tut!"

2- "Ey hayır arayan gel!..." cümlesinin mânası: "Ey hayır arayan, hayırlı işi yapmaya koş, işte sana hayır yapacak an. Zira bu vakitte az bir amel sebebiyle sana çok mükâfat verilecektir. Ey bâtıl arayan kişi, sen de bu işten vazgeç, kendini tut, zira şu anlar tevbe zamanıdır."[14]

?3115 ?9 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:] ?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ???????? ?????? ????????? ? ?????: ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ????? ?? ?????????[. ????? ??????? .

9. (3115)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ramazandan sonra hangi oruç efdaldir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:
"Ramazanı ta'zim için şa'bân!" Tekrar soruldu:
"Hangi sadaka efdaldir?"
"Ramazanda verilen!" cevabını verdi."[15]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, ramazandan sonra en faziletli orucun şa'ban ayında tutulacak nâfile orucu olduğu ifâde edilmiştir, çünkü başlanmış olan oruca mutabakat (uygunluk) taşır.
Irakî der ki: "Müslim'de gelen Ebu Hüreyre hadisi buna muâraza eder: "Ramazandan sonra en hayırlı oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayındaki oruçtur." Ancak (sadedinde olduğumuz) Enes hadisi zayıftır, Ebu Hüreyre hadisi sahihtir, dolayısıyla bu, öncekine takdim edilir."
Ebu't-Tayyib es-Sindî, bir başka nokta-i nazardan hareket ederek bu iki hadis arasında teâruz görmez: "Mutlak olarak söylenince, ramazandan sonra muharremin efdal olması, ramazan orucuna ta'zim kasdadilince şa'ban ayında tutulan orucun efdal olması caizdir."[16]

İKİNCİ BÂB

ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI

?3116 ?1 -?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???????: ? ????????? ?????? ??????? ???????? ??? ????????? ????? ????????? ?????? ????? ?????????? ??????????? ???? [. ????? ????? ? ???????.??? ????? ??????? : »?????? ????? ?????????? ??????????? ?????????«.?????? ???????? ?? ??? ????? : »????? ????? ????????? ???????? ??????? ??????«. »????? ??????????« ?? ???? ?? ?? ??????? ?? ??? ?? ???? ??? ???? .

1. (3116)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ramazanı zikrederek buyurdular ki: "Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, yine (müteakip) hilâli görünceye kadar da yemeyin. Bulut araya girerse ayı takdir edin."[17]
Buhari'nin bir rivayetinde: "Bulut, görmenize mâni olursa sayıyı otuza tamamlayın" denmiştir.
Müslim ve Nesâî'nin Ebu Hüreyre'den kaydettikleri bir rivayette: "Hava bulutlu ise otuz gün oruç tutun" denmiştir.[18]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zâhiri, ramazan hilâli gündüz veya gece her ne zaman görülürse oruca başlamayı âmirdir. Ancak âlimler, gece görülmesi halinde ertesi gündüz oruca başlanması gereğine hamlederler.
Bazı âlimler zevâlden önce görülmesi ile sonra görülmesi arasını tefrik ederler.
2- Hadis ramazan orucunu başlatmada da, sona erdirmede de hilâlin görülmesinin vâcib olduğuna hükmetmektedir. Hilâlin şu veya bu sebeple görülememesi halinde takip edilecek yol hakkında bazı farklı görüşler ileri sürülmüştür:
Hilâlin görülmesi beklendiği halde, görülmemesi durumunda tereddüd ortaya çıkar. Şâban ayından mı Ramazan ayından mı olduğu tam kestirilemeyen bugüne yevm-i şekk denir. Resûlullah oruca başlamak için "hilâli görme" yi şart koştuğu için yevm-i şekk'te oruç tutulması mekruh addedilmiştir. Bununla birlikte Ashab'tan bazılarının yevm-i şekk'te oruç tuttuğu da rivayet edilmiştir, Hz. Aişe, kızkardeşi Esmâ, Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Amr İbnu'l-As, Hz. Muâviye (radıyallahu anhüm) bunlardandır.
Hava bulutlu olur da hilâl görülmezse Kûfe ulemâsı, İmam Mâlik, Şâfi'î, Evzâî ve Sevrî ve bir kavlinde Ahmed İbnu Hambel'e göre o gün oruç tutmak vacib olmaz.
Ashab'tan İbnu Ömer, bir kavlinde Ahmed İbnu Hanbel ve başka bir kısım âlimlere göre yevm-i şekk'te hava açık olursa -hilâl görülmediği için- oruç tutulmaz, bulutlu olursa tutmak vâcib olur.
Hasan Basri, İbnu Sîrîn, bir rivayette Şa'bî ve bir kavlinde Ahmad İbnu Hanbel ve diğer bazı alimlere göre yevm-i şekk'te oruç tutup tutmamak, imamın kararına bağlıdır: İmam oruç tutarsa halk da tutar, tutmazsa halk da tutmaz. İmam Şâfi'î, yevm-i şekk'te oruca niyet etmeden sabahlamayı, ancak öğleye kadar yememeyi tavsiye eder: "Zevalden önce ramazan olduğu tebeyyün ederse, kişi oruca niyet eder ve devam ettirir, tebeyyün etmezse yer."
Yevm-i şekk'te nâfile niyetiyle tutulacak oruç hususunda câiz mi, değil mi ihtilaf edilmiştir.
Bazıları kişinin âdeti olan orucu, o güne rastlarsa oruç tutmasında bir beis yoktur demiş, aksi halde nafile bile olsa tutmaması efdaldir demiştir. Bu hüküm ramazandan önceki ilk iki gün hakkında mûteberdir. Ancak ramazandan üç ve daha fazla gün önceden nâfile oruca niyet etmede kerâhet görülmemiştir. Ancak Şâfi'î hazretleri, bu babta yasaklayıcı bir hadise dayanarak "Şâbanın yarısından sonra oruç tutmayı mekruh addetmiştir.
Şâfiî hazretlerine göre ramazan üç yolla sübut bulur:
1- Bizzat hilâli görmek,
2- Adil şehâdet (bir kişi de olabilir),
3- Şâbân ayını otuz güne tamamlamak...
Ebu Hanife, İmam Mâlik, Evzâî, Sevrî gibi cumhuru teşkil eden pek çok âlimin görüşü bu noktada birleşir.[19]

?3117 ?2 -??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ? ??????????? ????????? ??????

?????? ???????? ???? ?????????? ??????????? ????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???? ?????????? ??????????. [. ????? ??? ???? ????????.

2. (3117)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayını, hilâli görmedikçe veya sayıyı ikmal etmedikçe öne alıp başlatmayın. (Hilâli görüp veya sayıyı tamamladıktan; sonra müteakip hilâli görünceye veya sayıyı tamamlayıncaya kadar orucu tutun."[20]

AÇIKLAMA:

Hadis, ramazan ayının girdiği kesinlik kazanmadan, ayın başladığına hükmederek oruca başlamamayı emretmektedir. "Sayıyı tamamlama", bulut vs. sebebiyle hilâlin görülmemesi durumuyla ilgilidir. Şu halde ramazan hilâli görülemezse Şâban ayı otuza tamamlanıp, ramazana başlanacaktır.
Keza ramazan ayının sonu da hilâlin görülmesi ile tâyin edilecektir. Hilâl bulut vs. bir sebeple görülemezse ramazan ayı da otuza tamamlanacaktır. Sadedinde olduğumuz hadisten çıkan hüküm bu... Bazı ihtilaflı durumları bahsin sonunda göreceğiz.[21]

?3118 ?3 -??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ???? ????????? ????? ??????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ???????? ????? ???????? ??????? ????? ?????[. ????? ??? ???? .

3. (3118)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayının günlerini hesapladığı kadar başka bir ayın günlerini hesaplamazdı. Sonra ramazan hilâlini görünce oruca başlardı. Eğer bulut araya girer (hilâli göremez) ise (Şâbanı) otuz gün olarak hesaplar, sonra ramazan orucuna başlardı."[22]

?3119 ?4 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????: ?????? ???????? ????????. ??????? ????? ????????? ??????? : ?????????? ??? ? ???? ???? ??????? ?????: ?????? ?????: ?????????? ????? ??????????

??????? ??????? ?????: ??????. ????? ??? ?????: ??????? ?? ???????? ???? ????????? ????? [. ????? ????? ????? .

4. (3119)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Bir Bedevî Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben hilâli yani ramazan hilâlini gördüm!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet getirir misin?" diye sordu. Adam "evet" deyince:
"Muhammed'in Allah Resûlü olduğuna da şehâdet eder misin?" dedi. Adam buna da, "evet!" diye cevap verince, Efendimiz:
"Ey Bilâl! dedi, halka yarın oruç tutmalarını ilân et!"[23]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, bedevînin havanın bulutlu olduğu bir günde müracaat etmiş olacağına dikkat çekerler. Bedevî, çölde yaşayan kimse demektir.
2- Aliyyü'l-Kârî: "Hadiste, rü'yetin sübûtu için ihbarın kifâyet ettiğine ve şehâdet lafzına hâcet olmadığına delil vardır" der.
Hattâbî de şöyle söylemiştir: "Hadiste, ramazan hilâlini görme işini icra eden kimseye, "şehadet"le ilgili hükümlere uymak mecburiyetinde olmayıp ihbar'la ilgili hükümlere uymasının kâfi geleceğine delil vardır" der. Ayrıca ilave eder: "Hadiste keza, "müslüman hakkında aslolan onun adâlet sahibi olmasıdır" diyenlerin görüşlerine de delil mevcuttur. Çünkü Aleyhissalatu vesselam, bedevînin müslüman olup olmadığından başka bir şey sormadı. Onun müslüman olduğunu öğrendikten sonra adalet sahibi midir, doğru sözlü müdür, arâştırmadı."
Hemen belirtelim ki, kişinin getirdiği haberin makbul olması için, şehadetinin kabul edilmesi için adalet sahibi olması gerekir. Bu da onun sıdkı (doğru sözlülüğü), mürüvveti (insanî, ahlâkî, örfi değerlere bağlılığı) ve ehl-i sünnet akidesinde olmasıyla tahakkuk eder.[24],[25]

?3120 ?5 -??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??????? ???????? ???????????[. ????? ??? ????.)?52- ????? ????????2(

5. (3120)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Halk hilâli görmek için gayret sarfetti. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gördüğümü (tek başıma) söyledim. Sözüm üzerine oruç tuttu ve halka da oruç tutmalarını emretti."[26]

?3121 ?6 -??? ???? ?? ?????? ?????? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ????????????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????? ???????????????[. ????? ??? ????.))?????????((??? ????? .

6. (3121)- Hüseyin İbnu'l-Hâris el-Cedelî, Hâris İbnu Hâtîb (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Hâris dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hilali, görünce oruç tutmamızı emretti, eğer biz göremez de iki âdil şâhid gördükleri hususunda şehâdet ederlerse, onların şehâdetlerine uyarak tutacaktık."[27]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste "oruç" diye tercüme ettiğimiz kelime nüsük'tür. Nüsük ise ibadet demektir, daha ziyade hacc'la ilgili ibâdetlerde kullanılır. Ancak, sadedin olduğumuz bahis oruç üzerine olduğu ve Ebu Dâvud da, hadisî oruçla ilgili bölüme koyduğu için nüsük'ten muradın oruç olduğu söylenebilir. Mamafih bunu, Hacc olarak da anlayıp: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (zilhicce) hilâlini görünce haccetmemizi emretti..." diye de tercüme etmemiz uygundur.
2- Hadis, hilalin görülmesinin kesinlik kazanması için iki âdil şâhidin gerektiğini beyan etmektedir. Önceki hadisle bunun arasında teâruz mevcuttur. Çünkü orada tek kişinin şehâdetinin hilalin rü'yetinde yeterli olacağı ifade edilmektedir.
Hattâbî der ki: "şevvâl hilâlinin rü'yetinin sübut bulması için iki âdil kişinin şehadetinin makbuliyeti hususunda ihtilaf bilmiyorum. Ancak bir tek kişinin şehadetinde ihtilaf edilmiştir. Çoğunlukla âlimler "iki âdil kişiden azının şehâdeti makbul değildir" derler. Ancak Hz. Ömer'den yapılan rivayete göre o, kurban ve ramazan bayramlarını ilanda tek kişinin şehâdetini kabul etmiştir. Bazı hadisçiler buna meyl ederek "hilalin rü'yeti meselesini, ihbar meselesi zımnında görüp, bu şehâdet meselesine girmez, (şehâdetteki şartlar bunda aranmaz)" demeye meyl etmişlerdir. Öyleyse ramazan aymın hilalini görmede tek kişinin şehadeti makbul olunca şevvâl aymın hilâlini görmede de makbul olur."
Bu istidlâle şöyle cevap verilmiştir: "Eğer bu, ihbâr nev'inden olsa idi, o meselede şöyle söylemek câiz olurdu: "Falanca bana haber verdi ki, hilali görmüştür." Hilalin rü'yetini isbatta başkasından yapılan bu hikâye tarzı câiz olmaz. Şu halde, bu isbat işi ihbâr nev'inden değildir. Buna delili de şudur: Hilali gören kimsenin ihbarının makbul olması için: "şehâdet ederim ki, ramazan hilâlini şahsen gördüm" demelidir. Bu muteberdir, çünkü bu meselede âdil olan tek kişi, bir grup âlim nezdinde, yeterlidir. Bu âlimler, İbnu Ömer'in rivayetiyle de ihticac ederler" (3120. hadise bak).
Rü'yet-i hilâl'in sübûtunda tek şâhidin beyanına itibar edenler nezdinde kadın ve erkek müsâvidir.[28]

?7 ?435 -? ?? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ?? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????]????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ???‘?????? ??????????? ???? ????????? ??????? ????????? ???? ???????? ????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

7. (3122)- Ebu Umayr İbnu Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından olan amcalarından naklettiğine göre, bir grup kimse Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a binekleriyle gelip: "Dün hilâli gördük" diye şehâdette bulundular. Bunun üzerine, Efendimiz onlara oruçlarını açmalarını, sabah olunca da musallaya (bayram namazına) gelmelerini emretti."[29]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetin başka vecihlerinden anlaşıldığı üzere, ramazanın otuzuncu günü, Medine'yi kaplayan bulut sebebiyle, hiç kimse hilâli göremez. Bu sebeple herkes oruca niyet eder. Ancak öğleden sonra günün sonlarına doğru gelen bir grup yolcu, bir gün önceden hilâli görmüş olduklarına şehâdette bulunurlar. Resûlullah, bu şehadet üzerine o günü bayram ilan eder ve oruçlarını yemelerini emreder. Ertesi sabah musallaya gelmelerini söylemesi, bayram namazını kılmaları içindir. Yani ramazanın otuzbirinci sabahında namaz kılınmış olacaktır.
Böylece bu hadis, bayramın girdiği, namaz vakti içinde belli olmadığı durumlarda bayram namazının, bayramın ikinci gününde de kılınabileceğine delil olmaktadır. Evzâî, Sevrî, Ahmed, İshak, Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed bu görüştedirler. Bu aynı zamanda Şâfi'î merhumun da kavlidir.
Hadisin zahirine göre, ikinci günde kılınan bu namaz kaza değil, edâdır.
Hattâbî'nin İmam Şâfi'î'den nakline göre, bazı âlimler: "Bayramın girdiği, zevâlden önce bilinirse bayram namazı kılınır, aksi halde ne o gün ne de ertesi günü nâmaz kılınmaz. Çünkü bayram namazı, vakti içinde kılınır, başka vakitte kılınmaz" demiştir.
İmam Mâlik ve Ebu Sevr'in de bu görüşte olduğu belirtilir.
Hattâbî bu görüşleri naklettikten sonra: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak başkasının sünnetine uymaktan evlâdır. Ebu Umayr hadisi sahihtir, ona uymak vâcibtir" der. Bu sözüyle Hattâbî, "Bayramın, zevalden az önce bilinmesiyle zevalden sonra bilinmesi arasında, Şâfi'î, Mâlik ve Ebu Sevr'in aksine olarak fark yoktur" demek ister. Zira hadiste, onların hilâli sonra gördüklerine delâlet eden bir karine yoktur.[30]

?3123 ?8 -??? ???? ???:]?????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ??? ????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????: ????? ?????????? ??????? : ?????? ?????????? ????????: ??????? ??????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ???????: ???????? ?????????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ??????: ????? ????????? ????????? ?????????? ??????????? ???????: ??????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????? ????? ?? ?? ???? ???????? ??? ??????? ????? ????? ???? ?????? ??? ?????? ? ? ??? ?? ?? ???? ?‘??? ???? ?????? .

8. (3123)- Küreyb (rahimehullah) anlatıyor: "Ben Şam'da iken ramazan hilali beklenmişti. Hilali bir cum'a günü ben de gördüm. Sonra ayın sonunda Medîne'ye geldim. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ):
"Hilali ne zaman görmüştünüz?" diye sordu. Ben
"Cum'a günü!" dedim. İbnu Abbâs tekrar:
"Sen de hilali gördün mü?" dedi. Ben:
"Evet, hem ben, hem de halk gördü ve herkes oruç tuttu. Hz. Muâviye (radıyallahu anh) de oruç tuttu!" dedim. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ):
"Ama biz hilâli cumartesi gecesi gördük. Öyleyse otuza tamamlayıncaya veya hilali görünceye kadar tutmalıyız!" dedi. Ben:
"Hz. Muâviye'nin görmesiyle ve onun orucuyla iktifa etmiyor musun?" dedim. Cevaben:
"Hayır! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize böyle emretti" dedi."[31]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, bir iş için Şam'a giden Küreyb, orada ramazan ayına girmiş ve herkesle birlikte hilali cum'a günü görerek oruca başlamıştır. Medine'ye döndüğü zaman ramazan devam etmektedir ve burada oruca bir gün sonra başlanmıştır.
Şam'da bir gün önce başlanmış olan ramazan meselesinde İbnu Abbâs, Şam'a uymaya taraftar olmayıp, "hilali görünceye kadar"; görülmemesi halinde "ramazanı otuza tamamlayıncaya kadar" oruca devam kararı veriyor. "Şam'a niye uymuyorsun?" diye vâki olan suâle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bu çeşit durumlarda, kendi rü'yetimize uymamızı) böyle amel etmemizi emretti!" şeklinde cevap veriyor.
2- Bu hadis, "Ramazanı başlatma ve sona erdirmede her belde kendi rü'yetine tâbidir, bir başka beldenin rü'yeti onu bağlamaz" diyen âlimlerin dayanağı olmuştur. İbnu Abbâs, Kâsım İbnu Muhammed, Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer, İkrime, İshâk İbnu Râhûye bu hadisin zahiriyle hükmederek "Her beldenin rü'yeti kendine hastır" demişlerdir.
Ancak cumhur denen büyük ekseriyet: "Beldelerden birinde daha önceden hilalin görülüp oruca başlandığına dair haber geldiği takdirde, oraya uyulur, önceden yenen oruç da kaza edilir" hükmüne varmıştır. Ebu Hanîfe ve ashabı, İmam Mâlik, Şâfi'î, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler.
3- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize böyle emretti" sözü ile İbnu Abbâs'ın: "Resûlullah bize, iftar hakkında bir kişinin şehâdetini kabul etmemiz emretti" demek istediği muhtemel olduğu gibi: "...beldemiz ehlinin rü'yetine itimad etmemizi, başka beldelerin rü'yetine itibar etmememizi emretti" demiş olması da muhtemeldir. İhtimal, istidlali bozacağı için, bunlardan biriyle cezmetmeyip kesin hükme gitmek mümkün olmaz. Bu sebeple, bu mevzuda Resûlullah'tan rivayet edilen ve 3116 numarada kaydedilen Buhârî hadisidir: "Hilâli görmedikçe oruca başlamayın, tekrar hilâl görmedikçe de oruca son vermeyin. Bulut görmenize mâni olursa sayıyı otuza tamamlayın."[32]

?3124 ?9 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????? ?????????? ????????? ?????? ??????????? ???'?????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.

9. (3124)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"(Muteber) oruç, (hep beraber) tuttuğunuz gündekidir. (Muteber) iftar, (hep beraber) ettiğiniz gündekidir. (Muteber) kurban (hep beraber) kur'ban kestiğiniz gündekidir."[33]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, hadisin mânasını, bazı ilim ehlinin: "Ramazan orucunun başlama ve bitme günlerinin cemaatle ve insanların çoğunluğu ile yapılması gerekir" diye anladığını belirtir. Mübârekfûrî, Tirmizi şerhi'nde hadis hakkında şu açıklamaları sunar: "Hattabî bu hadisin mânasını şöyle açar: "İçtihada dayanılarak varılan hükümlerde düşülen hatanın sorumluluğu halktan kaldırılmıştır. Sözgelimi bir kavm, hilâli görme hususunda gayret sarfetmelerine (içtihad) rağmen hilâli göremeseler, bu durumda orucu otuza tamamlamadan bayram yapmazlar. Sonradan ramazanın yirmidokuz gün olduğu nazarlarında kesinlik kazansa, artık onlara ne günah, ne ayıplama hiçbir şey gerekmez, oruçları da iftarları da olmuş bitmiştir.
Arafat'ta vakfe gününde hata yapılsa da hüküm aynıdır, vakfenin iâdesi gerekmez.
Münzirî, Telhîsü's-Sünen'de der ki: "Dendi ki, bu hadiste yevm-i şekkte ihtiyaten oruç tutulmayıp, herkesin oruç tutuğu günde oruç tutmanın gereğine de işâret vardır."
Yine dendi ki: "Bu hadiste: "Hilâlin doğuşunu, ayın menzillerinin hesabı yoluyla bilen kimseye, bilmeyenlerden ayrı olarak, bu bilgisine göre oruca başlaması ve ramazanını sona erdirmesi câizdir" diyene red vardır."
Yine dendi ki: "Tek bir şâhid, hilâli görecek olsa, hâkim de onun şehâdetini muteber addetmese, onun bu şehâdetiyle tutulan oruç ne kendi hakkında muteberdir, ne de onu esas alarak tutan halk hakkında muteberdir."
Şevkânî der ki: "Bu sonuncu görüşü İmam Muhammed eş-Şeybânî benimseyip dedi ki: "Bir kimsenin kendi yakînine muhalif bile olsa, halkın hükmü ile, ayın hilâlinin görülmesi, o ferd için de, ister oruç ister hacc hususlarında kesinlik kazanır." Atâ ve Hasan Basri'den de aynı görüş rivayet edilmiştir. Ancak cumhur, bu noktada farklı hükmetmiştir.
Derler ki: "Yakîn kesbettiği hususta, kendisine şahsî hükmü ne ise o tahakkuk eder." Hadisi cumhur, Hattâbi gibi tefsir eder."
Hadisin mânası hususunda şöyle diyen de olmuştur: "Bu, insanların hiziplere ayrılıp Resûlullah'ın getirdiği hidâyete muhalefet edeceklerini ihbar etmektedir. Bir kısmı hesapla amel edecek ve halktan bir grup bunu benimseyecek; bir grup da onu ve Arafat'ta vakfeyi öne alacaklar ve bunu kendilerine bir şiar kılacaklar ki, Bâtinîler böyle yapmışlardır. Açıktan açığa hakkı iltizam eden bir grup da Resûlullah'ın hidayeti üzerine devam eder. Hadisteki halk (nâs) kelimesinden de murad bunlardır. Bunlar sayıca az bile olsalar sevâd-ı azam'ı (yani uyulması gereken çoğunluğu teşkil ederler."[34]

?3125 ?10 -??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ????? ??????? ??????? ? ????????? ????????? ??????????? ??????? ????????????? ???????? ??? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ???? ????????? [. ????? ?????? ? ??????? .

10. (3125)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayı şöyle, şöyle şöyledir -bu sırada iki elini bütün parmaklarıyla iki sefer çırptı, üçüncü çırpışta sağ veya sol başparmağını yumdu.-"[35]

?3126 ?11 -??? ????? ????? ???????? :]????? ??????? ?????????? ? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ???????? ? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ????????[.

11. (3126)- Müslim ve Nesâî'de gelen bir rivayette: "Biz ümmî bir milletiz, ne yazı ne de hesap biliriz. Ay, şöyle şöyledir" dedi. Yani bir defasında yirmidokuz, bir defasında otuz gösterdi" denmiştir."[36]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu iki hadiste, ramazan ayının bazan 29, bazan 30 olduğunu parmaklarıyla göstererek tebliğ buyurmaktadır. Parmaklarıyla göstermenin gerekçesini de ifâde etmiştir: "Biz ümmî bir milletiz, okuma yazma bilmeyiz.
"Ümmî, hadisin de açıkladığı üzere okuma bilmeyen, yazı bilmeyen mânalarına gelir. Kelimenin, "annesinden doğduğu gibi duran, doğduktan sonra okuma yazma öğrenmemiş, doğduğu şekilde câhil kalmış" mânasına geldiği de belirtilmiştir.
İbnu Hacer, hadiste geçen "Biz ümmî bir ümmetiz" sözü ile, bu hadisin söylendiği andaki muhatapların veya Resûlullah'ın kendisinin kastedilmiş olabileceğini belirtir. Ancak bazı âlimler: "Bundan maksad, Arap kavmidir, çünkü yazı bilmezler" demiştir. Nitekim ayet-i kerime'de: "Ümmîler arasından kendilerine ayetlerini okuyan... onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur" (Cum'a 2). Ayet-i kerime'de Arapların Ümmîler olarak tavsifi, onlarda okuma yazma bilenlerin nâdir olmasından dolayıdır.[37]
2- İbnu Hacer oruç, bayram, hacc gibi takvime müteallik işlerde hesaba değil, rü'yete itibar edilmesi gerektiğini, hadislerin zâhirlerinden bunun anlaşıldığını belirtir. Ve: "Oruç hakkındaki bu hüküm, -sonradan hesabı bilenler çıkmış olsa bile- devam etmiştir" der. Bu kanaatine delil olarak 3116'da kaydettiğimiz Buhârî hadisinde geçen "Eğer bulut mânî olursa orucunuzu otuza tamamlayın" ibâresini zikreder. "Bulut halinde Resûlullah, "hesap bilenlere sorun!" demiyor" der. Ona göre bundaki hikmet, bulut halinde, mükelleflerin sayı hususunda eşit durumda olmasından ve otuza tamamlama ile herkesten aynı şekilde ihtilafın ve anlaşmazlıkların kalkacağındandır.
Biz İbnu Hacer'in sözünden, onun: "Eğer, havanın bulutlu olması halinde sayıyı değil hesabı esas aldığımız takdirde mü'minler arasında ihtilaf çıkar, çünkü hesap işinde ittifak sağlanmaz" demek istediğini anlamaktayız ki, hal-i hazırda, rü'yet-i hilâl meselesinde İslâm âlemindeki kargaşayı ifade etmektedir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hilâlin doğuşunun, başta güneş, diğer bir kısım yıldızların rağmına olarak, önceden, herkesin ittifak edeceği, şaşmaz bir şekilde hesap

edilemeyip takvime bağlanamayacağını gâyb-âşina nübüvvet nazarıyla görmüş, mucizâne bir surette bildirmiştir.[38]

?3127 ?12 -??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????? ? ??????????? ?????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????.???. ??? ???? ????? ????? ?? ??? ?? ?????? ???? ???? ?? ?‘ ?? ??????? ?? ??? ?????.

12. (3127)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki bayram ayı eksilmezler: Bunlar Ramazan ve Zü'l-Hicce aylarıdır."[39]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi anlamada âlimler ihtilaf etmiştir. Bir kısmı Ramazan ve Zilhicce aylarının daima otuz gün olduğunu iddia etmiştir. İbnu Hacer: "Bu mevcut müşahedemize de terstir, binaenaleyh merduddur" der. Ayrıca Resûlullah'ın 3116 numarada kaydedilen: "Hilâli görerek (ramazan) orucuna başlayın, hilâli görerek bayram edin, eğer bulut araya girerse otuza tamamlayın" hadisinin de bu merdûd görüşe muhâlefet ettiğini belirtir. "Çünkü der, şayet ramazan ebediyyen otuz olsaydı bu açıklamaya ihtiyaç kalmazdı."
Ebu'l-Hasen'in anlamasına göre, "Bu aylar, yirmidokuz veya otuz olmasıyla faziletçe bir artışa veya eksikliğe uğramaz."
* Bazıları: "Bu iki ay birlikte artıp eksilmez. Yani biri yirmidokuzsa diğeri otuzdur, bu muvâzene ebediyyen böyledir" demiştir.
* Bazıları; "Bunlarda yapılan amellerin sevabı yönüyle bunlar noksan olmaz" demiştir.
Bu son iki görüş Selef'ten meşhurdur. Buhari nüshalarında çoğunlukla aynen nakledilmiştir. Buhari: "İkisi de (bir yıl içinde) nâkıs olarak bir araya gelmezler" demiştir. Tirmizî, bunu: "Biri nâkıs ise yani 29 gün ise diğeri otuzdur" diye daha açık olarak ifade eder. Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye böyle anlamışlardır.
* Ahmed İbnu Hanbel: "Ramazan eksikse (29 ise), Zilhicce tamdır, zilhicce eksikse ramazan tamdır (30 gün)" der.
* İshak İbnu Râhuye: "Ay yirmidokuz da olsa tamdır" demiştir: İshak'ın anlayışına göre, her iki ay da aynı yıl içerisinde eksik yani 29'ar gün olarak gelebilir.
* Bazıları: "Otuz veya yirmidokuz olmasında ahkâm yönüyle bir eksiklik hâsıl etmez" demiştir.
* Bazıları: "Nefsülemirde eksiklik yoktur, ancak hilâli görmede mâni çıkar" demiştir.
* Bazıları: "Bunun mânası, kahir ekseriyete göre, bu iki ay aynı yıl içerisinde eksik olarak gelmezler, ikisinin de eksik olmaları hâli pek nâdirdir" demiştir. İbnu Hacer bu görüşün en doğru görüş olduğunu belirtir. Nitekim Tahâvî der ki: "Hadisi zahiriyle almak veya ikisinden birinin noksanlanmasına hamletmek tatminkâr olmaz, müşahedemiz bunu reddeder, çünkü zaman zaman her iki ayın da aynı yıl içerisinde noksan geldiğini görmekteyiz."
* Zeyn İbnu'l- Münir şöyle demiştir: "Bu söylenenlerin hiç biri itirazdan paçayı kurtaramaz. Bunlardan gerçeğe en yakın olanı şöyle demektir. "Murad şudur: Müşâhede edilen sayı noksanlığı, her iki ayın da büyük bir bayram ayı olması sebebiyle, telâfi olunur. Öyle ise bunların, diğer aylar gibi noksan diye tavsifleri câiz olmaz." Bu söz de netice itibâriyle İshâk'ın sözünü te'yid eder.
* Beyhâkî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu iki ayı diğerlerinden ayrı olarak zikretmiştir zira oruç ve hac ahkâmı bunlarla ilgilidir." Nevevî de buna cezmeder. Ve: "Doğru ve mûtemed görüş budur" der. Bunun mânası şudur: Bu iki ayla ilgili olarak beyan edilen her bir fazilet ve ahkâm, ramazan otuz veya yirmidokuz gün olsa da aynen hâsıl olacaktır, vakfeler dokuzuncu veya bir başka güne tesâdüf etse de aynıdır. Şurası da açıktır ki, bunun şartı, hilâlin aranmasında bir kusur olmamaya bağlıdır.
2- Bu hadisin hâsıl ettiği faide, orucu yirmidokuz gün tutanla, Arafat vakfesini arafe günü dışında yapan kimselerin içine gelen şekli izâle etmesidir. İbnu Hacer der ki: "Bâzıları, sekiz zilhiccede vakfe imkanını müşkil addettiler. Aslında müşkilat mevcut değildir, zira, bazı hallerde iki şâhidin müşâhedesiyle mesela zilhiccenin başı perşembeye rastlamıştır, buna binaen cuma günü vakfeye dururlar. Ancak sonradan bunların yalan şehâdette bulundukları ortaya çıkabilir."
Tîbî bu mânayı daha açık olarak şöyle beyan eder: "Hadisin zâhiri, bu iki ayın diğer aylarda bulunmayan meziyetle donatıldığını beyan etmektedir. Burada maksat diğer aylarda yapılan ibadetin sevabının eksildiğini bildirmek değildir. Bilakis burada kastedilen şey, bu iki ayda iki bayram bulunması sebebiyle, bunlara terettüp edecek hükümde vukua gelecek hatalarda zorluğu kaldırmaktır, çünkü bayramların günleri hakkında verilecek hükümde hataya düşmek daima mümkündür. Bundan dolayı, Resûlullah "eksilmeyen iki ay" dedikten sonra, "İki bayram ayı" dedi. Bunlar yerine "Ramazan ve Zilhicce" demekle yetinmedi."
3- Hadiste ramazan ayına "bayram ayı" denmektedir. Halbuki bayram, ramazanın içinde değildir. Bu, bayramın ramazana yakınlığı veya bayram hilâlinin, bazan ramazanın sonunda görülmesi sebebiyledir. Ancak önceki ihtimal kuvvetlidir, Nitekim, Resûlullah bir hadislerinde: "Akşam namazı, gündüzün vitridir" buyurur. Halbuki akşam namazı cehridir ve gece namazlarına dahildir, ve şer'î örfte güneşin batması ile gece başlar. Şu halde Resûlullah'ın, akşamı bu hadiste gündüze dahil etmesi ona yakınlığı sebebiyledir.
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Bu hadiste, "sevap" daima meşakkatin varlığına bağlı değildir, Allah dilerse, nâkıs ibadeti, tam olana sevapta dâhil edebilir.
* Bazı âlimler buna dayanarak "Ramazanda tek niyet kâfidir, çünkü hadis, ayı bir bütün olarak tek bir ibadet kılmaktadır, öyleyse tek niyet yeterlidir" demişlerdir.
* Bu hadis, yirmidokuz da olsa otuz da olsa, ramazan ayının sevapça eşit olmasını, ay içerisinde işlenen sevaba bir bütün olarak bakılması ile olduğunu, teker teker günlerin tafsiline nazarla olmadığını iktiza eder.[40]

FASIL

ORUCUN RÜKÜNLERİ

NİYYET

?3128 ?1 -?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???? ???????? ????????? ?????? ????????? ??? ??????? ????[. ????? ????? ?????.

1. (3128)- Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim orucu fecirden önce niyetle (kesin kılmazsa) onun orucu yoktur."[41]

?3129 ?2 -??? ????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????:] ??????? ?? ???? ??????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ???????? .

2. (3129)- Hz. Aişe ve Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ) buyurdular ki: "Sadece şafaktan önce niyet edenlerin orucu muteberdir."[42]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hafsa'nın rivayeti, görüldüğü üzere mevkûf veya merfu olma hususunda muzdariptir. Ancak sîkanın ziyadesi makbuldür kaidesi esas alınarak ref'ine hükmedilmiştir.
2- Kaydettiğimiz iki hadis, orucun muteber olması için niyetin şart olduğunu göstermektedir. Hadis mutlak geldiği için, zâhiri, farz veya nâfile her çeşit namazı içine alır ve fecr-i sâdıktan önce niyet edilmediği takdirde orucun muteber olmayacağını ifade eder. Nitekim İbnu Ömer, Câbir İbnu Zeyd, İmam Mâlik, Müzenî, Dâvud-ı Zâhiri bu görüştedirler. Ancak, geri kalan âlim ve imamlar, nafile orucun, gündüzleyin yapılacak niyetle sahih olacağına hükmetmişlerdir. Onlar bu hükme giderken sadedinde olduğumuz hadisi Hz.Aişe (radıyallahu anhâ)'nın şu rivayeti ile tahsis edip hükmün şümûlünü tahsis ederler. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana (gündüzleyin) gelir: "Yanında yiyecek bir şey var mı?" diye sorardı. Ben, "yok!" diye cevap verince: "Öyleyse ben oruç tutuyorum!" derdi."
3- Tirmizî şu açıklamayı kaydeder: "Bir kısım ilim ehline göre ramazan orucunda, veya bunun kazasında veya nezir orucunda geceden niyetini kesin şekilde yapmazsa orucu muteber değildir."
Hanefilere göre oruca niyetin vakti, güneşin batmasından ertesi günü istîvâ anına (kaba kuşluk) kadar devam eder. İstîvâ anından sonra niyet sahih değildir. Ancak namazın çeşidine göre, bazı tefrikte bulunurlar:
* Farz orucun niyeti güneşin batmasından kaba kuşluğa kadar devam eder.
* Kaza, kefâret ve mutlak nezir oruçları için niyet, güneşin batmasından fecr-i sâdık'a kadardır, daha sonra yapılamaz.
* Nâfile oruçlar için de güneşin batmasından ertesi günü istîvâ zamanına kadar caizdir.
4- Şâfiîlere göre kişi, orucu bozan bir amelde bulunmadığı müddetçe güneşin batmasına kadar nafile oruca niyette bulunabilir.
5- Mâlikîlere göre, nafile orucun da niyet vakti Nısfu'n-Nehâr'a kadar uzatılamaz.[43]

NAFİLE ORUCUN NİYYETİ

?3130 ?1 -?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ?????? ???? ?????? ?

??????: ?. ????? ?????? ?????? ?????: ???????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????: ?????????? ????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ???? ???????. ?????: ??? ????? ??????: ??????. ?????: ????????? ???????? ???? ???????? ????? ?????: ?????? ????????? ????????? [. ??? ????? ???? ????? ????? : ???? ??? ?????? ??? ???? ?????? ?? ????? ??? ??? ??????? ??? ??? ??????. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3130)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bana:
"Yanında (yiyecek), bir şey var mı?" diye sordu.
"Hayır!" demem üzerine: "Ben oruç tutacağım!" buyurdu. Yanımdan çıkınca bize bir hediye geldi -veya bize bir grup misafir geldi.- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eve geri dönünce:
"Ey Allah'ın Resulü bize bir hediye geldi -veya bize ziyaretçiler geldi- sana yiyecek bir şey hazırladım!" dedim.
"Nedir o?" diye sordu. Ben:
"Hays! (un, yağ, hurmadan yapılan bir yemek)" dedim.
"Getir onu!" buyurdu. Ben de getirdim. Aleyhissalâtu vesselâm onu yedi, sonra:
"Oruçlu olarak sabahlamıştım" buyurdu."
Mücâhid (rahimehullah) der ki: "Bu, malından sadaka çıkaran adam gibidir, o, dilerse çıkardığı sadakayı verir (yani kararını icra eder), isterse vermekten vazgeçer."[44]

?3131 ?2 -??? ?? ???? ??? ???? :]????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????????? : ?????? ???? ??????? ? ?????? ??????? ?. ?????: ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????? ?? ?????.

2. (3131)- Ümmü'd-Derdâ anlatıyor: "Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) gündüzleyin gelir: "Yanınızda yiyecek var mı?" diye sorardı. Şâyet biz: "Hayır, yok!" diyecek olsak: "Öyleyse bugün ben oruçluyum!" derdi. Ebu Talha, Ebu Hüreyre, İbnu Abbâs, Huzeyfe (radıyallahu anhüm) hep böyle yaptılar."[45]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz iki hadis, nâfile oruç için gündüzleyin niyet edilebileceğini ifâde etmektedir, yeter ki imsak vaktinden itibâren yeme, içme, ilaç alma gibi oruca mâni bir amelde bulunulmamış olsun.
Ancak gündüzleyin oruca niyet hususu âlimler arasında ihtilaf edilmiştir. Yukarıdaki Ümmü'd-Derdâ rivayeti İbnu Ebî Şeybe'de senetli olarak gelmiştir ve orada: "Ebu'd-Derdâ, bazan kuşluk vakti bize gelir ve yiyecek bir şey sorardı" denilir. Böylece bu uğrama ve taleplerin öğleden önce olduğunu anlamaktayız. Devamında: "Bazen olurdu bir şey veremezdik. O zaman: "Öyleyse ben bugün oruç tutacağım derdi" denmektedir.
Yine İbnu Ebî Şeybe'de Hz. Enes, Ebu Talha ile ilgili olarak şunu anlatır: "Ebu Talha, ehline gelip: "Yiyecek bir şey var mı?" diye sorar, eğer "hayır!" derlerse o gününü oruçla geçirirdi."
Hz. Muâz, Hz. İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre gibi başka bir kısım sahâbilerden de yemek arayıp bulamayınca oruca niyet ettiklerine dair rivayetler gelmiştir.
Önceki hadis (3130), bizzat Resûlullah'ın da aynı şekilde, yiyecek bulamayınca oruca niyetlendiğini göstermektedir. Nevevî der ki: "Bu hadiste, güneşin zevalinden öncesine kadar nâfile oruca niyet edilebileceğini söyleyen cumhura delil mevcuttur."
Şâfiîler bu cevazı mutlak görürler. Yani öğleden önce de olur, sonra da.
İmam Mâlik, Leys ve İbnu Ebi Zi'b'e göre ise geceden niyet olmayınca tetavvû oruç câiz olmaz.
2- Önceki hadiste bazı ziyaretçilerin gelmesinin zikrinden maksad, o ziyâretçilerin yiyecek hediye getirmiş olmasını söylemektir. Hz. Peygamber'in, "Yiyecek bir şey var mı?" diye sorması orucunu bozmak istemesi olarak te'vil edilmiştir. Ancak Nevevî bu te'vili tekellüflü bulur.
3- İmam Şâfiî ile ona muvafakat eden ulemâya göre, nâfile oruç bozulabilir, herhangi bir telâfi de gerekmez. Bazı sahabelerle, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye'nin görüşleri de buna muvafiktır. Ancak tamamlanması müstehabtır.
Ebu Hanîfe'ye göre, nafile de olsa niyetten sonra oruç bozulmamalıdır, bozacak olursa kaza etmesi gerekir. Mâlik, Hasan Basrî, İbrahim Nehâî ve Mekhûl gibi başka bir kısım âlimler de bu görüştedirler.
İmam-ı Azam'a göre ziyafete çağırılmak, nafile orucu bozmaya meşru bir özürdür.[46]

ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK

?3132 ?1 -?? ??? ????? ??? ?????? ??? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????. »???????? ???????? « ??? ???? ?? ??? ???????.

1. (3132)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kendiliğinden kusacak olursa, üzerine kaza gerekmez. Kim de isteyerek kusarsa orucunu kaza etsin."[47]

AÇIKLAMA:

1- Hadis kendiliğinden kusan kimsenin, orucunu kaza etmeyeceğini ifade ediyor. Kendiliğinden vukûa gelen kusma hâdisesinde ferdin bir taksiri olmadığı için kaza etmek terettüp etmediği halde, iradî olarak kusana kaza terettüp etmektedir. İbnu'l-Münzir "Bu hususta icma var" der.
Alimler büyük çoğunlukla bu hadisin zahirini esas almıştır. İradî olarak kusana kefaret gerekip gerekmeyeceği münakaşa edilmiştir. Burada da ekseriyet "Kefaret gerekmez" diye hükmetmiştir.
İbnu Abbâs ve İkrime, vücuda giren şeyin orucu iptal edeceğini, çıkanın hiç bir zarar vermeyeceğini söylemişlerdir.[48]

?3133 ?2 -??? ??? ???? ??? ?????? ??? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ? ????????? ?????????: ???????????? ??????????? ? ??????????? [. ????? ??????? .

2. (3133)- Ebu Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır orucu bozmaz: Hacamat olmak (kan aldırmak), kusmak, ihtilam olmak."[49]

?3134 ?3 -??? ????? ?? ????:]????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???????? : ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ???????: ??????
????? ???????? ???? ????????? [. ????? ??? ???? ???????? .

3. (3134)- Ma'dân İbnu Talha, kendisine Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'nın şunu anlattığını söylemiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kustu ve orucunu açtı. Sevbân (radıyallahu anhâ) bu meseleyi sordu. Sevbân:
"Doğru söylemiş, o zaman abdest suyunu ben döktüm" dedi."[50]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Tirmizî'deki veçhi daha vâzıh olarak şöyle gelmiştir: "Ebu'd-Derdâ anlatıyor: "Resûlullah kustu ve orucunu açtı. Sonra da abdest aldı. Bilahare Dimeşk mescidinde, (Resûlullah'ın azadlısı olan) Sevbân'a rastladım. Bu hâdiseyi ona anlattım. Sevbân:
"Doğru söylemiş, (hâdise öyle cereyan etti ve hattâ) abdest suyunu ben döktüm" dedi."

2- Hadis, kusmanın abdesti bozacağına delil kılınmıştır. Ancak bazı âlimler, hadisin bu hususta sarih bir delil teşkil edemiyeceğini söylemiştir. Onlara göre, kusmadan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdesti istihbâben veya tesâdüfen alma ihtimali de vardır. Keza tabirinde geçen fe'nin sebep bildiren fe olması muhtemel ise de tâkip yani sıra bildiren fe olma ihtimali de vardır.
Her hâl u kârda Seleften bir çok büyük, kusmanın abdesti bozacağına hükmetmiştir: Zührî, Alkame, Esved, Şâbî, Urve İbnu'z-Zübeyr, Neha'î, Katâde, Hammad, Sevrî, Hasan İbnu Sâlih, Evzâ'î vs. Hanefi görüşe göre ağız dolusu kusulacak olursa abdest bozulur, yeniden alınmalıdır.
İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre, kusmak abdesti bozmaz. Cumhur, "kusma kasda makrun olursa orucu bozar" demekte ittifak eder.[51]

?3135 ?4 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ???????.

4. (3135)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı olduğu halde hacamat oldu. Keza oruçlu iken de hacamat oldu."[52]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bu rivayetle hacamat olmanın yani kan aldırmanın orucu bozmayacağına işaret etmektedir. Bu meselede ulemâ ihtilaf etmiş ise de cumhur, mutlak surette kan vermekle orucun bozulmayacağına hükmetmiştir.
Hz. Ali, Atâ, Evzâî, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr (rahimehullah): "Hacamat yaptıran da yapan da orucunu bozar" diye hükmetmişlerdir. Bunlara göre oruç bozulursa da kaza gerekir; Atâ ise, "kefaret gerekir" demiştir. Ancak kefarete hükmetmede Atâ yalnız kalır.
Şu hususu da belirtelim ki, iki hadis sonra kaydedileceği üzere, Hz. Peygamber'den sahih bir senedle "Hacamat yapan da yaptıran da orucunu bozmuştur" hadisi de rivayet edilmiştir. Şarihler bu sonuncu hadisin mensuh olduğuna hükmederler. "Zira derler, bu hadisin bazı tariklerinde, Resûlullah'ın bu hadisi Veda Haccı sırasında irâd buyurduğu tasrih edilmiştir. Diğeri ise daha önce yani Mekke fethi sırasında irâd edilmiştir. Öyle ise bunun mensuh olacağı açıktır."[53]

?3136 ?5 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ????????[. ????? ??????? ???? ???? .

5. (3136)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz oruçlunun hacamat olmasını, sâdece bitap düşmesinden korkarak terkettik."[54]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet dahi, hacamat olmanın orucu bozmayacağını ifade eder. Zira Hz. Enes, oruçlunun "Orucum bozulur" diye değil, "bitap düşerim" korkusuyla hacamat olmaktan kaçındığını belirtmektedir. Oruçlunun kan aldırmasına Resûlullah'ın ruhsatını ifade eden başka rivayetler de mevcuttur.
Kan aldırmanın orucu bozmayacağı esas olmakla beraber, hacamat sebebiyle zayıf düşeceğinden korkulan kimseler hakkında mekruh olduğu belirtilmiştir. Böylece sadedinde olduğumuz hadisle, diğer ruhsat hadisleri cem edilmiş olmaktadır. Bazı âlimlerimiz: "Eğer zayıflama orucun açılmasına sebep olacak bir dereceye ulaşırsa kerâhet artar" demiştir. Şevkânî, "her hâl u kârda oruçlunun hacamat olmaktan kaçınmasının evlâ olacağını..." söyler.[55]

?6 ?451 -??? ??? ??? ???? ?? ??? ????? ???:]????? ??????? ????? ???? ??????????? ???????????????? ?????? ????????????? ????????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

6. (3137)- İbnu Ebî Leylâ, Sahâbî bir zâttan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacamat olmaktan, muvâsaladan (üst üste bir-kaç gün oruç açmamaktan) yasakladı. Ancak bunları Ashâbına haram kılmadı. (Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü, sen sahûra kadar orucu devam ettiriyorsun" denildi de şu cevabı verdi:
"Ben sahûra kadar uzatıyorum, zira Rabbim bana yedirip içirmektedir."[56]

?3138 ?7 -??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???????? ????????? ??????????????[. ????? ??????? ?????? ????? ???? ?? ????? ? ?? ??? ?????? ?????? ???????. ????? »?????? ???????? ????????????« ??? ?? ??? ??? ?? ?????? ???? ????? ?????? ?????. ??? ???????: ?????? ???? ????? ?? ??? ?????? ???? ??????: ? ???? ???? ?? ?? ?? ??????? ??? ???? ??????? ????? ???.

7. (3138)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Hacamat ettiren de, hacamat eden de orucunu açmıştır."[57]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zâhirine göre hacamat olan da hacamat yapan da orucunu açmış sayılmaktadır. Ahmed İbnu Hanbel gibi bazı âlimler hadisi zâhirine göre anlayarak, kan aldıranın orucunun bozulacağına hükmetmiştir.
Ancak diğer bir kısım âlimler, bu hadisi şöyle anlamışlardır: "Kan aldırmak orucu bozmaz. Hadisin mânası şudur: Kan alan da aldıran da oruçlarının bozulmasına mâruzdurlar. Yani kan aldıran (mahcüm), bu sebeple zaafa düşer ve orucu bozmak zorunda kalır. Kan alan da, kan aldıranın kanından boğazına bir şeyler kaçabilir, o da yutar veya tadından bir şey boğazına ulaşır. Şu halde her ikisi de oruçlarının bozulması tehlikesiyle başbaşadırlar. Nitekim nefsini tehlikeye atan için "kendini helak etti" denilir. Keza: "Kadı olan bıçaksız olarak kesilmiştir" sözü de kadılığın muhatarası (riski) için söylenir. Öyle ise hadis, kan aldırmanın muhtemel riskine dikkat çekmek için "kan alan da aldıran da orucunu bozmuştur" diye mübalağalı olarak ifadede bulunmuştur" denmiştir.[58]

?3139 ?8 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ??????? ??????: ????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ? ?????: ??????[. ????? ??????? ????? .

8. (3139)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, gözüm ağrıyor, oruçlu olduğum halde sürme çekiyorum (bu, orucumu bozar mı?)" diye sordu. Resûlullah: "Hayır (bozmaz)" dedi."[59]

?3140 ?9 -??? ??? ?????? ?? ??????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???“?????? ?????????? ?????? ????????? ???????: ?????????? ??????????[. ????? ??? ????. »??????????« ?????? ??????? : ?????? ??????.

9. (3140)- Abdurrahman İbnu Nu'man İbni Ma'bed İbni Hevze an ebîhi an ceddihi anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyku sırasında gözlere miskle karıştırılmış ismid (sürmesi) çekilmesini emir buyurdu ve:
"Oruçlu bundan sakınsın!" dedi."[60]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis sürmenin orucu bozacağını ifade eder. İbnu Şübrüme ve Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ bununla ameli esas almışlardır. Ancak diğer fukahâ ve muhaddisler bunlara muhalefet etmiş ve sürmenin orucu bozmayacağına hükmetmiştir. Çoğunluk, bu hadisin ihticac edilemeyecek kadar zayıf olduğunu söyler. İbnu Ebî Leylâ ve İbnu şübrüme şu hadisi de görüşlerinin delilleri meyanında zikrederler: "Oruç, giren şey için, abdest de çıkan şey için bozulur." Bu hadis, Buhari'de muallak olarak gelmiştir.
Diğer taraftan, sürmenin orucu bozmayacağına hükmeden cumhûr, sadedinde olduğumuz hadisin zayıf olduğunu söylemekle kalmaz, İbnu Mâce de Hz. Aişe'den gelen ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın ramazanda oruçlu iken sürme çektiğini ifade eden hadisi delil olarak gösterir.
2- Hadiste geçen ismid, sürme yapılan taşın ismidir. Mürevvah, misk katılarak kokulandırılmış demektir. Şu halde ismid yalnız sürülmüyor, misk katılarak onun içerisinde kokulu hale getiriliyor.[61]

ÖPME VE MÜBAŞERET

?3141 ?1 -?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ????? ????????[.

1. (3141)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oruçlu olduğu halde hanımlarından birini öperdi" (Hz. Aişe bunu söyleyip sonra güldü.)[62]

?3142 ?2 -??? ???? :]??????????? ?????? ??????? ? ??????? ??????????? “???????[. ????? ????? ? ??????? ? ???? ??? ???????. »?“?????« ???? ??????? ????? ????? : ????? ???? ????????: ??????? ??????? ??? ??? ???? ??????.

2. (3142)- Bir başka rivayette şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), oruçlu iken mübaşerette bulunurdu. O, nefsine hepinizden çok hâkim idi."[63]

AÇIKLAMA:

Mübâşeret: Derinin deriye değmesi demektir. El ele tutuşmak bir mübâşerettir. Hadisler, toptan en sonda açıklanacak.[64]

?3 ?454 -??? ???? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????? ?????: ????????? ???? ????????? ??????????? ??????: ??????. ????: ?????? [. ????? ??? ????. ????? »??????« ?? ????? ????? ?????? ?????.

3. (3143)- Hz. Câbir anlatıyor: "Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anhümâ) (bir gün telâşla gelerek):
"Ey Allah'ın Resulü! Bugün ben büyük bir hatada bulundum, oruçlu iken (hanımımı) öptüm!" dedi. Resûlullah da şöyle cevapladı:
"Sen oruçlu iken mazmaza yapmaz mısın? (Bu orucunu bozar mı?)"
(Ravilerden İsa İbnu Hammâd rivayetinde) der ki: "Dedim ki: "Bunda bir beis yok!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Öyleyse niye (öpmeden telaşa düşüyorsun?)"[65]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Ömer'in oruçlu iken hanımını öptüğünü, sonra da büyük bir hata işlemiş olmanın zan ve telâşına düşerek Hz. Peygamber aleyhissalâtu vessalâm'a müracaat ettiğini göstermektedir. Resûlullah, Hz. Ömer'i ikna için, oruçlu iken abdest sırasında ağzına su alıp almadığını sorar ve ağza alınıp sonra geri atılan suyun orucu bozmaması gibi, öpmenin de orucu bozmayacağını belirtir. Bu cevapla Efendimiz: "Ağza su almak, içmenin başlangıcıdır, ama içme demek değildir, öyle de öpmek, cimanın başlangıcıdır, ama cima değildir" demiş olmaktadır.[66]

?3144 ?4 -?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????????? ??????????? ????????? ????? ???????? ????? ????????? ????????? ??????? ??????? ??????? ???? ??????? ??????????? ????????? ??????? ???????[. ????? ??? ????.

4. (3144)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a oruçlunun hanımıyla mübaşeretinden sordu. Aleyhissalatu vesselâm ruhsat verdi.
Arkadan bir başkası geldi, o da aynı şeyi sordu. Buna mübâşereti yasakladı.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhsat tanıdığı kimse yaşlı birisiydi, yasakladığı kimse de gençti."[67]

?3145 ?5 -??? ???? :]???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????: ????? ??????? ???? ??????????? ????????????? ???????????[. ????? ???? .

5. (3145)- Nâfi merhum anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) oruçluyu öpme ve mübaşeretten men ederdi."[68]

AÇIKLAMA:

1 - Öpme orucu bozar mı, bozmaz mı? Bu husus âlimler arasında münâkaşa edilmiştir. Hz. Aişe'den kaydedilen ilk iki rivayette (3141, 3142) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in oruçlu iken hanımlarını öptüğü belirtilmektedir. Ancak Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) ikinci rivayette, Resûlullah'ın nefsine herkesten ziyâde hâkim olduğunu belirterek, oruçlu iken öpmenin riskine dikkat çekmektedir. İbnu Ömer'in bu meseledeki tutumunu aksettiren son rivayet (3145) de öpme ruhsatını kayıtlamaktadır: Yaşlıya câiz, gence değil...
Âlimler rivayetlerdeki bu ihtiyatî kayıtları da nazara alarak meseleyi yumuşak bir üslupla hükme bağlamışlardır. Nevevî şöyle der: "Oruçlunun öpmesi, şehvetini tahrik etmeyene haram değildir. Ancak evlâ olanı, terketmesidir. Mamafih bu ona mekruhtur da denemez. Şâfiî hazretleri: "Oruçlunun öpmesi, hakkında evlâ olana muhâliftir. Gerçi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yaptığı sâbittir, ancak onun, öpme hududunu aşmayacağı hususunda emin olunduğu halde, başkasının aşacağından korkulur. Nitekim Hz. Aişe, ßóÇäó "O nefsine en çok hâkim olanınız idi" demiştir. Şehveti harekete geçen hakkında öpmek, sahih kavle göre haramdır" der.
Kadı İyaz da şöyle demiştir: "Sahabe ve Tâbiînden bazıları öpmenin oruçluya mutlak olarak mübah olduğunu söylemiştir. Ahmed, İshâk ve Dâvud bunlardandır. Mutlak olarak mekruh addedenler de olmuştur, İmam Mâlik bunlardandır. İbnu Abbâs, Ebu Hanîfe, Sevrî, Evzâî ve Şâfiî (rahimehümullah): "Gence mekruh, yaşlıya değil" demişlerdir. Bu, İmam-ı Mâlik'in de bir görüşüdür. İbnu Vehb, İmam Mâlik'in: "Nâfile oruçta mubah, nâfile olmayanda değil" dediğini de nakleder.
Âlimler, öpme, meninin gelmesine sebep olmadıkça orucu bozmayacağı hususunda ihtilaf etmezler. Bu görüşe 3143 numarada kaydedilen hadisle varırlar. Orada görüldüğü üzere Resûlullah, öpmenin orucu bozup bozmayacağı sorulunca: "Abdest sırasında mazmaza yapman (ağzını yıkaman) orucu bozar mı?.." buyurarak: "Hep bilirsiniz ki, içmenin mukaddimesi olan mazmaza orucu bozmaz, bunun gibi, cimanın mukaddimesi olan öpme de orucu bozmaz" demek istemiştir.
Son olarak şunu da kaydedelim: Hattâbî'nin nakline göre, İbnu Mes'ud ve Sa'îd İbnu Müseyyeb, öpene, öptüğü güne mukabil bir gün kaza etmesini söylemişlerdir.[69]

UNUTARAK ORUCU BOZMA

?3146 ?1 -?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????.

1. (3146)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim oruçlu olduğu halde unutur ve yerse veya içerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirip içirmiştir."[70]

AÇIKLAMA:

1- Unutularak yendiği takdirde oruçluya terettüp edecek ahkâm hususu, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhûr kaza gerekmeyeceğine hükmetmiştir. İmam Mâlik, orucun bozulacağına ve kazanın vâcib olacağına hükmeder. İmam Mâlik'ten meşhur olan görüş bu ise de Mâlikîler arasında mesele üzerine farklı görüşler olmuştur. Bazıları farz ve nâfile orucu tefrik etmiştir. Dâvudî, bu görüşünde imama katılmaz ve hatta: "Mâlik'e bu hadis ulaşmamış olabilir, yahut da hadisi "günah'ın kalkmasıyla" te'vil etmiştir" der. İbnu Dakiku'l-Îd ise imamın kıyasla bu hükme vardığını söyler. "Zira der, burada orucun bir rüknü fevt olmuştur. Bu ise emredilenler durumundadır. Kâideten unutmak,

emredilenlerde müessir olmaz. Kazanın vacib olmadığını söyleyenlerin dayanağı Ebu Hüreyre hadisidir. O hadis ise, orucun tamamlanmasını emretmektedir. Şu halde hadis, tamamlananı "oruç" olarak isimlendirmektedir... "İbnu'l-Arabi ise, İmam Mâlik'in, nezdinde muteber bir prensipten hareketle bu hükme vardığını söyler. Prensibine göre: "Haber-i vahid, kaidelere aykırı şekilde gelirse onunla amel edilmez. Hadis, unutanın günaha girmeyeceğini beyan eden veçhiyle ma'mûlûn bih'dir. Ama kaza edilmeyeceği hükmünde amele elverişli olmaz, çünkü orucun rüknünü ihlal etmektedir. Nitekim namazın bir rek'ati unutulsa namaz yenilenir, rüknün eksikliği sıhhate mânidir..." İbnu Hacer, bu mütalâaya katılmaz. Şâri'in, oruca mahsus kaide koyduğunu, bunu namazla kıyaslamaya kalkmanın kaide içinden kaide çıkarmak olacağını, bu yola gidildiği takdirde amele sâlih çok az hadis kalacağını söyler.
2- Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın hadislerinde "unuturak yiyip içme"nin orucu bozmayacağı tasrih edilmiştir. Hasan Basrî ve Mücâhid, "Unuturak hanımıyla cima etmenin" de orucu bozmayacağı tasrih edilmiştir. Hasan-ı Basrî (rahimehullah): "Bu, unutarak yiyip içenin durumundadır" demiştir. Ancak Atâ'nın, soru üzerine: "Bu tamamen unutulamaz, ona kaza gerekir" dediği rivayet edilmiştir. Bu görüşünde Atâ'ya Evzâ'î, Leys, Mâlik ve Ahmed'in (rahimehullah) katıldıkları belirtilir. Şâfi'nin bir görüşü de budur. Görüldüğü üzere bu zikri geçenler yeme-içme ile cima'yı bir tutmamışlardır. Ahmed İbnu Hanbel'den meşhur görüşe göre, unutarak cima edene kefaret de gerekir.
Şunu da kaydedelim ki, cimâ için de orucun kazası gerekmeyeceğine hükmeden bazı Şâfiîler, bu hükme, hadisin bir veçhindeki ıtlakı delil gösterirler: "Kim ramazan ayında unutarak orucunu açarsa..." Burada orucun "yeme, içme" sebebiyle açılması kayıtlanmamış, orucu bozan bütün sebepler kastedilmiş olmaktadır. Şu halde bazı hadislerde yeme-içme'nin zikri, çoğunlukla bu iki şeyin vukua gelmesinden ve ağlebî durumda bunlardan istiğnanın mümkün olmamasından dolayıdır.
3- Hadiste, Cenab-ı Hakk'ın kullarına olan lütfu, onlara tanıdığı kolaylık görülmektedir. Meşakkat ve zorluğun kullar üzerinden kaldırılmasının örneği de hadiste mevcuttur.
4- Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde hadisin vürûd sebebi de açıklanmaktadır: "Ümmü İshâk adında azadlı bir cariyenin anlatmasına göre, câriye Resûlullah'ın yanında iken, Efendimize getirilen bir kap yemeği beraberce yerler. Kadıncağız oruçlu olduğunu hatırlar. Zülyedeyn, kadına: "Karnın doyduktan sonra mı?" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm câriyeye:
"Orucunu tamamla, bu Allah'ın sana gönderdiği bir rızıktır" buyurur:"
İbnu Hacer der ki: "Bir rivayette, az yiyenle çok yiyen arasında fark görmek isteyenlere red vardır."[71]

ORUCUN ZAMANI

?3147 ?1 -?? ??? ??????? ????? ??? ???:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???? ????????? ?????? ??????? ?????? ? ??????? ??????? ????????? ?????? ????? ??????? ?????? ? ???????? ?????? ???????? ??????? ? ??????? ???? ??????? ???? ????????? ????????? ??? ????????? ??? ??????? ???? ??????? ???????? ???? ?????????[. ????? ??????? ????????.

1. (3147)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bazan olurdu bir ay boyu oruç tutmazdı ve o aydan hiç oruç tutmayacağını zannederdik. Bazan da (öylesine ara vermeden) tutardı ki, o aydan hiç bir günü oruçsuz geçirmeyecek zannederdik. Sen onu, geceleyin namaz kılarken görmek istesen mutlaka görürdün. Geceleyin uyur görmek istesen mutlaka görürdün."[72]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nafile oruçları nasıl tuttuğunu açıklıyor. Hadiste, bir ay boyu ara vermeden nafile oruç tutmadığı görülmektedir. Ancak bazı aylar da sanki hiç ara vermiyormuşçasına sıkı şekilde nâfile tutmaktadır. Müteakip hadiste görüleceği üzere, bir ayı tam olarak oruçlu geçirme hali ramazana mahsustur, onun dışındaki aylarda bu vâki olmamıştır.
2- Hadisin ikinci kısmında, Resûlullah'ın gece namazlarını ve nâfile oruçlarını belli ve değişmez bir programa göre, gecenin hiç değişmeyen muayyen vaktinde, ve ayin muayyen günlerinde icra etmediğini ifade etmektedir.
İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Yani, Aleyhissalâtu vesselâm'ın nâfile oruç ve nâfile namazdaki hali muhtelifti. Bazan gecenin evvelinde namaza kalkardı, bazan ortasında, bazan da sonunda; tıpkı, bazen ayın başında, bazan ortasında, bazan da âhirinde oruç tuttuğu gibi. Kim onu, gecenin herhangi bir vaktinde namaz kılarken veya ayın herhangi bir vaktinde oruç tutarken görmek istese ve onu peş peşe tâkip etse, muhakkak ki, gece namazında veya nâfile orucunda görmek istediği şekilde görürdü. Hadis, Efendimizin orucu peş peşe tuttuğunu veya bütün gece namaz kıldığını ifade etmez."[73]

?3148 ?2 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ????? ?????? ????????? [. ????????????? ????????.

2. (3148)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ramazan dışında hiçbir ayı tam olarak oruçlu geçirmedi."[74]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Nesâî'deki veçhi hadisi daha anlaşılır kılmaktadır. Şöyle ki: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah öyle (ısrarla peş peşe) oruç tutardı ki (orucu hiç) açmayacak derdik. (Bâzan da öylesine peş peşe) yerdi ki "oruç tutmak istemiyor" derdik. Medîne'ye geleliden beri bir ay boyu tam olarak peş peşe hiç oruç tutmadı."
Bazı Fevâid:
Yukarıda kaydedilen iki hadiste şu hususlar gözükmektedir:
* Her ay nafile oruç tutmak müstehabtır.
* Nâfile orucun belli bir günü yoktur. Yasaklanan günler dışında her gün oruç tutulabilir.
* Resûlullah savm-ı dehr (yıl orucu) hiç tutmamıştır.
* Hiç bir gece, gece boyu namaz kılmamıştır. Böyle yapışı, daha önce de geçtiği üzere, sonradan gelenler bunu farz zannetmesinler gayesine dayanıyordu. Aksi halde ümmete meşakkat verecek bir sünnet bırakmış olacaktı. Halbuki, kendisine bu meşakkate tahammül edebilecek güç verilmiş idi. Örnek olmak maksadıyla ibâdetlerde vasat bir yol tâkip etmiştir: Hem oruç tuttu, hem yedi, hem gece namazı kıldı, hem de uyudu.[75]

AŞÛRA ORUCU

?3149 ?1 -?? ????? ?????? ?????? ????? :]??? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????: ??????? ??????????? ?????? ????????? ????? ?????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? [. ????? ??????? ? ???? .

1. (3149)- Katâde (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aşûra orucunun önceki yılın günahlarına kefaret olacağını Allah(ın rahmetin)den umarım."[76]

AÇIKLAMA:

Aşûra günü, İbnu Düreyd'e göre İslamî bir isimdir ve câhiliye devrinde bilinmemektedir. Ancak İbnu Dıhye bu iddiayı reddeder, bunun câhiliye devrinde mevcudiyetini gösteren deliller zikreder. Bunlardan biri Hz. Aişe'nin rivayetidir. Müteakiben kaydedileceği üzere, Hz. Aişe cahiliye halkının Aşûra orucu tuttuğunu belirtir.
Aşûre günü hangi güne tekabül eder? Bu da münâkaşa edilmiştir. Ekseriyete göre, Muharrem'in onuncu günüdür.
Kurtubi der ki: "Aşûra, "âşire"den (onuncu) alınmadır, mübâlağa ve ta'zim ifade eder. Aslında bu, onuncu gece için bir sıfattır. Çünkü o kelime, akd'in ismi olan 'uşr'dan me'huzdur (alınmadır), gün (yevm) kelimesi ona muzaf olmuştur. Yevm-i aşûra denince sânki onuncu gecenin günü kastedilir. Şu kadar ki, bu bir sıfata bedel olunca isim olma hâli ona galebe çaldı, bir de mevsufunu zikretme zahmetine gidilmeyip Leyl kelimesi atıldı ve sadece Aşûra dendi. Bu kelime böylece aşûra günü'ne alem oldu..."
Zeyn İbnu'l-Münîr der ki: "Alimlerin çoğu, "aşûra" yı Muharrem ayının onuncu günü bilir. Bu aynı zamanda iştikak ve tesmiyenin de gereğidir. Aşure'ye, Muharrem'in dokuzuncu günü diyen de olmuştur. Birinci durumda gün, giden geceye muzaftır. İkinci durumda ise, gelecek geceye muzaftır."
Bazıları: "Dokuzuncu güne aşûra denmesi, develerin içeri alınmasındandır" demiştir. Deveyi sekiz gün boyu otlatıp sonra dokuzuncu gün içeri alırlardı.
Hakem İbnu'l-A'rac anlatıyor: "İbnu Abbâs'a uğradım. O ridasına dayanmış duruyordu.
"Bana Aşûra gününden haber ver!" dedim. Şu cevabı verdi:
"Muharrem hilâlini gördün mü, saymaya başla ve dokuzuncu günü oruçlu olarak sabahla."

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o gün oruç tutar mıydı?" dedim.
"Evet!" cevabını verdi."
Bu rivayetin zâhirine göre, Aşûre günü dokuzuncu gündür.
Müslim'in bir başka rivayeti de bunu te'yid eder: "İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayete göre Aleyhissalâtu vesselâm "Önümüzdeki seneye kadar yaşarsam Muharrem'in dokuzuncu gününde oruç tutacağım." Ve Resûlullah bundan önce vefat etti."
Bu rivayetin zâhiri, Resûlullah'ın Muharrem'in onunda oruç tuttuğunu, önümüzdeki seneye ulaşırsa dokuzunda tutmaya azmettiğini gösterir. Bunun şu mânaya gelmesi muhtemeldir: Efendimiz sâdece dokuzla yetinmemiş, aksine onu, onuncu güne de izafe etmiştir. Bu izâfe, ihtiyaten olabileceği gibi hıristiyan ve yahudilere muhalefet olsun diye de olabilir. Bu ikinci ihtimal ercah'tır. Müslim'in bazı rivayetleri de bunu te'yid eder. İbnu Abbâs'tan merfu bir rivayette Efendimiz şöyle der: "Aşûra günü oruç tutun, yahudilere muhalefet edin: Aşûradan bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutun."
İbnu Hacer der ki: "Bu Resûlullah'ın son zamanlarda verdiği bir emirdir. Aleyhissalâtu vesselâm, vahiy gelmeyen hususlarda ehl-i kitaba muvafakat etmeyi severdi. Bu, bilhassa putperetslere muhalefet eden hususlarda böyleydi. Ne zaman ki Mekke fethedildi, İslâm dini her yerde şöhret ve üstünlük elde etti, derhal ehl-i kitaba muhalefeti de ilân etti. Bu meselede de öyle oldu. Önce: "Biz, Hz. Musa'ya sizden daha layık ve ehakkız" diyerek onlara benzemeyi tercih etti. Sonra onlara muhalefeti uygun buldu ve Aşûra'ya bir gün önceden, bir gün de sonradan ilave yapılmasını emretti."
Bu hususu, Tirmizî'nin bir rivayeti te'yid eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Muharrem'in onunda aşûra orucu tutmamızı emretti."
Bazı âlimler demiştir ki: "Resûlullah'ın Müslim'deki: "Eğer önümüzdeki seneye kadar yaşarsam Muharrem'in dokuzunda oruç tutacağım" hadisi iki hususa muhtemeldir:
1- Resûlullah bununla, dokuzuncu geceyi onuncu geceye nakletmeyi düşünmüş olabilir.
2- Dokuzuncu günü, oruçta onuncu güne ilave etmeyi düşünmüş olabilir.
Resûlullah'ın, bunu beyan etmezden önce ölmüş olması sebebiyle, iki günü oruçlu geçirmek ihtiyata muvafik düşer. Durum böyle olunca Aşura orucu üç mertebede olmuş olmaktadır:
* En aşağısı: Sadece Aşure günü oruç tutmak.
* Bir üst derecesi: Aşûra ile birlikte dokuzuncu günde de oruç tutmak.
* En üstünü: "Dokuz ve onbirinci günlerde de oruç tutmak... Doğruyu Allah bilir." 3158 ve 3259 numaralı hadiste bazı ilave açıklama gelecek.[77]

?3150 ?2 -?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????????? ??????? ?????? ?????????. ???????? ?????? ????????? ????? ???? ????? ????? ?????? ????? ???????[. ????? ????? ? ??????? .

2. (3150)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ramazan (farz olmazdan) önce Aşûra orucu tutuluyordu. Ramazanın farziyeti indikten sonra onu dileyen tuttu, dileyen de tutmadı."[78]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Buhari'nin bir rivayetinde daha sarih olarak şöyle yer alır: "Hz. Aişe dedi ki: "Kureyş câhiliye devrinde Aşûra orucu tutuyordu. Bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) da tutuyordu. Medine'ye (hicrete) gelince, Aşûra'yı tuttu ve oradaki müslümanlara da tutmalarını emretti. Ramazan orucu farz edilince, Aşûra'yı terketti. Artık dileyen tuttu dileyen tutmadı."
Bu rivayette üç husus açıkça gözükmektedir:
* Aşûra orucu Mekkelilerce bilinmekte ve tutulmakta ise de Medine'deki Araplarca tutulmamaktadır. Resûlullah'ın emretmesi bu mânaya gelir.
* Resûlullah, ramazan farz edilmezden önce Aşûra'yı nâfile bir amel olarak değil, vâcib olarak tutmaktadır.
* Ramazan orucu farz olunca Aşûra yasaklanmıyor; dileyen nâfile olarak tutmaya devam ediyor.
Başka rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın buna devam edenler arasında yer âldığını göstermektedir.
2- Bazı âlimler, bu rivayetten Resûlullah'ın Aşûre'yi emrettiği zamanı da tahmin ederler. Buna göre, hicret rebiyyülevvel ayında vukua geldiğine göre, Aşûra'yı tutma emri, hicretin ikinci senesinin başında sâdır olmuş olmalıdır. Zaten ikinci sene içerisinde Ramazan orucu farz kılınmıştır. Bu duruma göre, Aşûra'yı tutma emri sadece bir seneye mahsus olmaktadır. Ondan sonra dileyenin tutmasına havale edilmiştir. Şu halde, farz edildiğine dair rivayetlerin nefsülemirde sıhhati halinde, bu hadis, mezkur farzın neshedildiğini gösterir. Kadı İyaz, Seleften Bazılarının Aşûra'nın farziyyetinin devam etmekte olduğu kanaatini taşıdıklarını kaydeder. Ancak bu görüşü devam ettiren âlim kalmamıştır.
İbnu Abdilberr, Aşûra'nın artık farz sayılmadığı hususunda ülemânın icma ettiğini belirtir. İcma, onun müstehab olduğu merkezindedir.
Kureyş'in Aşûra orucu tutmasını İbnu Hacer şöyle izah eder: "Onlar bunu, geçmiş bir şeriatten almış olabilirler. Nitekim onlar, o günde ve başka günlerde Ka'be'nin örtüsüne tâzimde bulunuyorlardı."
İbnu Hacer, İkrime'den nakledilen şu rivayeti işittiğini kaydeder: "İkrime'ye bu hususta sorulunca demiştir ki: "Kureyş, cahiliye devrinde bir günah işledi. Bu onların çok ağırlarına gitti. Onlara, "Aşûra orucu tutun, bu günahınıza kefaret olur" denmiş, (onlar da tutmaya başlamışlar)."[79]

?3151 ?3 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????????? ???????: ??? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ????? ????? ??????????? ???? ??????????? ????????? ??????. ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ???????? ???????? ????????? ??????? ???????????[. ????? ??????? ???? ???? .

3. (3151)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince, yahudileri Aşûra günü oruç tutar gördü. Onlara:
"Bu da ne, (niçin oruç tutuyorsunuz)?" diye sordu.
"Bu, sâlih (hayırlı) bir gündür. Allah, o günde Benî İsrâil'i düşmanlarından kurtardı. (Şükür olarak) Hz. Musa o gün oruç tuttu" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben Musa'ya sizden daha layığım" buyurup o gün oruç tuttu ve müslümanlara da tutmalarını emretti."[80]

AÇIKLAMA:

Müslim'in bir rivayetinde, Aşûra gününün yahudilerin hangi kurtuluşuna tekabül ettiği belirtilmiştir: Yahudiler Resûlullah'ın suâlini şöyle cevaplandırırlar: "Bu, büyük bir gündür. O günde Allah Hz. Musa ve kavmini kurtardı, Firavun ve kavmini de garkedip suda boğdu." Bir başka rivayette: "... Biz Allah'a şükür olsun diye bu orucu tutuyoruz" derler.
Ahmed İbnu Hanbel'in, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den bir rivayetinde şu ziyâde yer alır: "...Bu gün, Hz. Nuh'un gemisinin Cûdi dağına oturduğu gündür. Hz. Nuh, o gün şükür orucu tuttu."
Bu rivayet, Resûlullah'ın Medine'ye Aşura esnasında gelmiş olmasını gerektirdiği için zahirde bir müşkilat gözükmektedir. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm, rebiyyülevvel ayında gelmiştir.
Bu müşkili İbnu Hacer şöyle açar: "Burada murad olan, Resûlullah'ın onların Aşûra orucunu tuttuklarını ilk defa bilmesi zamanıdır. Suâl sorma vak'ası ise hicretten sonra olmalıdır. Bu, hicretten önce bunu bildiğini de ifade etmez. Rivayette mahzuf bazı kelimeler var. Şöyle takdir edilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldi. Aşûra gününe kadar ikamet etti. O gün yahudileri oruç tutar buldu..."
Bir başka te'vil de şöyle: "Şu da muhtemeldir: O Yahudiler, Aşûra gününü şemsî takvime göre hesab ediyorlardı. Onların hesabınca Aşûra günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye geldiği güne tesadüf etmiş olabilir." İbnu Hacer devamla der ki: "Bu, te'vil, müslümanların Hz. Musa aleyhisselâm'a daha evlâ ve daha lâyık olduğunu ortaya koyan hususlardan biridir. Çünkü buna göre, mezkur günü kaybetmiş olmaktadırlar, müslümanlar ise o meselede Allah'ın irşadına mazhardırlar. Ne var ki, hadislerin siyâkı bu te'vili reddeder, önceki te'vile itimad gerekir."
İbnu Hacer, bu değerlendirmesini, sonradan bulduğu bir rivayetle şöyle cerheder: "Sonra Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde, önce mezkur ihtimali te'yid eden bir rivayet buldum: Bu rivayet, Zeyd İbnu Sâbit'in tercüme-i hâl'i esnasında geçmektedir. Ebu'z-Zinâd babasından, o da Hârice İbnu Zeyd İbni Sabit'den, o da babası Zeyd'den rivayet ediyor: "Aşura günü, insanların Aşûra dedikleri gün değildir. O gün, Ka'be'nin örtüldüğü gündür. O gün, sene içerisinde dönmekte idi. Bunun gününü (tesbit için) falanca yahudiye gidip soruyorlardı. Tâ ki, o bunlara hesab ediversin. Yahudi ölünce Zeyd İbnu Sâbit'e gelip ondan sordular. "Bu rivayetin senedi hasendir. Şeyhimiz (Nureddin) el-Heysemî, Zevâidu'l-Mesânid'de der ki: "Ben bunun mânasını bilmiyorum."
Derim ki: "Ben onun mânasını Ebu'r-Reyhân el-Bîrunî'nin, Kitâbu'l-Âsârı'l-Kadîme'sinde buldum. Orada zikrettiği şeyin özeti şudur. "Câhil yahudiler, oruçlarında ve bayramlarında yıldızların hesabına dayanıyorlardı. Onların senesi şemsî idi, kamerî değil."

Derim ki: "İşte bundan ötürü, Aşûra meselesinde kendisine itimad edecekleri hesap bilen birisine muhtaç oldular."(50)
İbnu Hacer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın rivayeti ile Hz. Aişe'nin rivayeti arasında ihtilaf görmez. Ona göre, cahiliye Arapları ile yahudilerin Aşûra gününde farklı sebeplerle oruç tutmada birleşmeleri mümkündür. Nitekim Kurtubi der ki: "Kureyş, Aşûra orucunu tutmada geçmiş bir şeriata -mesela Hz. İbrahim'in şerîatına- dayanmış olabilir. Resûlullah'ın orucu da onlara muvafakat icabı olabilir. Nitekim, Haccda böyle olmuştur. Veya, bu hayırlı bir amel olması sebebiyle, Allah o gün oruç tutmasına izin vermiş olabilir. Hicret edince yahudileri de o gün oruç tutar bulunca, bunun sebebini onlara sormuş, kendisi tutup, müslümanlara da tutmaları için emretmiş olabilir. Böyle hareket etmesi, yahudileri kazanmak gayesini de güdebilir, nitekim onları kazanmak maksadıyla bidayette onların kıblelerine yönelmiştir. Başka ihtimaller de vardır."
İbnu Hacer der ki: "Her hâl u kârda, Aşûra'yı yahudilere uymak için tutmuş değildir. Zira o günün orucunu eskiden beri tutuyordu. Ancak bu ameli, yasaklanmayan hususlarda Ehl-i Kitab'a uygun olmayı sevdiği devreye rastlar."
Şunu da belirtelim ki, Müslim'in bir rivayetinde Aşûra günü "Yahudi ve Hıristiyanların kutladıkları büyük bir gün" olarak ifade edilir. Bunun hıristiyanlarca da kutlanmasını, âlimler Hz. İsa'nın da o gün oruç tutmuş olabileceği ve bunun Hz. Musa'nın şeriatından neshedilmeyen hükümlerden olabileceği ihtimaliyle izah ederler.[81]

?3152 ?4 -? ?? ??? ?? ??? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ????????? ???? ???????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? [. ????? ??????? .

4. (3152)- Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz Aşura günü oruç tutuyor ve sadaka-ı fitri ödüyorduk. Ramazan orucunun farziyyeti ve zekat emri inince artık onunla emredilmedik, ondan yâsaklanmadık da, biz onu yapıyorduk."[82],[83]

RECEB ORUCU

?3153 ?1 -?? ????? ?? ???? ???:]??????? ??????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????? ????????? ???????: ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ? ????????? ????????? ?????? ??????? ? ???????[. ????? ??????? ???? ???? .

1. (3153)- Abbâd İbnu Hanîf anlatıyor: "Sa'id İbnu Cübeyr (rahimehullah)'e Receb ayındaki oruçtan sordum. Bana şu cevabı verdi:
"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı dinledim, şöyle demişti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb ayında bazı yıllarda öyle oruç tutardı ki biz, "(Gâliba) hiç yemeyecek (ayın her gününde tutacak)" derdik. (Bazı yıllarda da öyle) yerdi ki biz, "Gâliba) hiç tutmayacak" derdik."[84]

AÇIKLAMA:

1- Burada hadis Abbâd İbnu Hanif'ten nakledilyor. Bunda bir yanlışlık olsa gerek. Çünkü Müslim ve Ebu Dâvud'daki rivayetlerde Said İbnu Cübeyr'e soruyu yönelten Osman İbnu Hakim el-Ensâri'dir. Hadis Buhari'de biraz vecizdir, receb'in zikri geçmez.
2- Bu hadisle ilgili olarak İmam Nevevî şu açıklamayı sunar: "Zâhir şu ki, Said İbnu Cübeyr bu açıklaması ile şunu istidlâl etmeyi murad etmektedir: "Receb ayında oruç tutmak yasaklanmamıştır, ayrı bir hususiyetle mendub da kılınmamıştır. Aksine o, diğer aylar gibidir. Receb ayında tutulacak oruç için ne yasak ne de teşvik (nedb) edici bir rivayet sâbit değildir. Ancak oruç asıl itibariyle (bütün aylarda) mendub kılınmıştır." Sünen-i Ebu Dâvud'un bir rivayetinde ise: "Haram aylarında oruç tutmak mendub kılınmıştır. Receb de haram aylarından biridir" denilmiştir.[85]

ŞÂBAN ORUCU

?3154 ?1 -?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ? ????????? ????????? ?????? ??????? ? ???????? ????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ????? ??? ????????? ????? ????????? ??? ?????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????????[. ????? ?????.

1. (3154)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bazan) oruca öyle devam ederdi ki, "(Bu ay) hiç yemiyecek" derdik. Bazan da öyle devamlı yerdi ki, "(Bu ay) hiç tutmayacak" derdik. Ben, onun ramazan dışında bir ayı tam olarak tuttuğunu görmedim. Herhangi bir ayda Şâban ayında tuttuğundan daha fazla tuttuğunu da görmedim."[86]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ramazan dışında başka bir ayı tam olarak oruç tutarak geçirmediğini beyanla birlikte, Şâban ayında diğer aylardan daha çok oruç tuttuğunu belirtmektedir.
Öte yandan, müteakip hadiste (3155) görüleceği üzere, Ebu Dâvud'un, Tirmizî'nin Sünen'lerinde Ümmü Seleme'den kaydedilen rivayette, Resûlullah'ın Şâban ayını da tam tuttuğunu ifade etmektedir. Bu durumun te'lifinde âlimler ihtilaf eder:
* İbnu Hacer "Yani, Şâban'ın büyük kısmını oruçla geçirirdi" diye anlar. Nitekim, Tirmizî'nin nakline göre İbnu'l-Mübârek: "Bir kimse, ayın yarısından fazlasını oruçlu geçirdiği takdirde: "Ayın tamamını oruçla geçirdi" demek Arapça açısından caizdir; nitekim: "Falan kişi, gecesinin tamamında namaz kıldı" denebilir; halbuki yemek de yemiş ve başka bazı işleriyle de meşgul olmuştur. (Burada verilen hüküm gâlib duruma bakar)" demiştir. Tirmizî der ki: "Sanki, İbnu'l-Mübarek bu açıklamasıyla iki hadisi cem etmiştir."
* "Hepsi" diyerek "ekseriyet"i kastetme işini -nâdir kullanılması sebebiyle - Tîbî kabul etmek istemez. Der ki: "Hepsi (küll) kelimesi, şümûlü irade ve azla iktifayı defetmede başvurulan bir te'kiddir. Öyle ise, bunun "bir kısmı (bâzısı)" ile tefsiri buna aykırıdır." Tîbî devamla der ki: "Hadisi şu mânaya hamletmek gerekir: "Efendimiz, Şâban ayını bazan tam olarak oruçlu geçirirdi, bazan da ekseriyetini. Böyle yapardı, tâ ki insanlar bunun da Ramazan gibi farz olduğu vehmine kapılmasınlar."
* Şöyle anlayan da olmuştur: "Hepsi" kelimesinden murad, Resûlullah'ın bazan ayın başından, bazan ortasından, bazan da sonundan tuttuğunu beyandır. Böylece ayın hiç bir kısmı oruçtan hâlî kalmamış ve keza oruç da, hiçbir kısmına mahsus kılınmamış olmaktadır."
* Zeyn İbnu'l-Münir de: "Hz. Aişe'nin sözü ya mübâlağaya hamledilip maksadın "ekseriyet" olduğu söylenecek, ya da ikinci sözünün birincisine nazaran müteahhir olduğunu, böylece Resûlullah'ın başlangıçta Şâban'ın çoğu kısmında oruç tuttuğu halde sonradan tamamını oruçla geçirdiğini haber vermiştir" der.
İbnu Hacer, bu te'vilin bir zorlama olduğunu, en doğrusunun birinci te'vil olduğunu ve bunu Hz. Aişe'nin Müslim'de gelen (ve 3154 numarada kaydettiğimiz) şu rivayetinin desteklediğini söyler: "Medine'ye geleliden beri ramazan dışında hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmedi."
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayında niçin daha çok oruç tutmakta idi? Bu husus farklı yorumlara sebep olmuştur:
* İbnu Battâl'a göre Efendimiz, her ayda tutmakta olduğu üç günlük oruçları sefer gibi bazı sebeplerle zamanında tutamıyor ve bunlar birikiyordu. İşte bunları toptan Şâban ayında tutuyordu. Bu te'vil de, Taberânî'de gelen bir Hz. Aişe rivayetine dayanmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ayda üç gün oruç tutardı. Bazan bunları te'hir eder ve böylece üzerinde bir yıllık oruç birikir, o da Şâbanı oruçlu geçirirdi." Bu hadis zayıf bulunmuştur.
* Şöyle diyen de olmuştur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu, Ramazan ayına tazim için yapardı." Bununla ilgili bir hadis, Tirmizî'de gelmiştir: "Resûlullah'a Ramazandan sonra hangi orucun daha efdal olduğu soruldu da şu cevabı verdi: "Ramazanı ta'zim sebebiyle Şâban." Bu hadis de zayıftır ve ayrıca Müslim'de gelen bir Ebu Hüreyre hadisine muhaliftir: "Ramazandan sonra en efdal oruç, Muharrem'dir."
* Şâban'da daha çok oruç tutmasının hikmeti hakkında şu da söylenmiştir: "Resûlullah'ın hanımları, Ramazan ayında tutamadıkları borçlarını Şâban ayında kaza ediyorlardı..." İbnu Hacer bunu da muvafik bulmaz.
* Bundaki hikmet için şu açıklama da yapılmıştır: "Bu ayı, Ramazan ayı takib etmektedir. Ramazan orucu farzdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayındaki orucunu iki ayda tutulan nafile miktarınca artırmakta idi. Sebebi, Ramazan ayında tutamayacağı nâfileleri de böylece telâfi etmek istiyordu."
* İbnu Hacer, bu babta söylenecek en evlâ sözün şu olduğunu kaydeder: "Bu babda Ebu Dâvud ve Nesâî'de kaydedilen şu hadis, öncekilerden daha sahihtir: "Üsame İbnu Zeyd dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! dedim, ben sizi hiçbir ayda Şâban'da tuttuğunuz kadar çok oruç tutar göremiyorum (bunun sebebi nedir?.)" Aleyhissalâtu vesselâm şöyle açıkladılar:
"Bu, halkın Ramazan'la Receb arasında gaflet ettiği bir aydır. Halbuki bu ay, amellerin Rabbülâlemin'e yükseldiği bir aydır. Ben amelimin, oruçlu olduğum halde yükselmesini istiyorum." (Bu hadisin metni 3156 numarada gelecek.)
3 - Hadiste, Şâban'da oruç tutmanın fazileti anlatılmaktadır. Nevevi, hadiste en hayırlı ayın Muharrem olduğu ifade edildiği halde, Resûlullah'ın bu ayda orucu daha da artırmayışının sebebini şöyle açıklar: "Muhtemelen, Aleyhissalâtu vesselâm bu hususu ömrünün sonunda öğrendi, böylece Muharrem ayında daha çok oruç tutma imkânı

bulamadı. Veya, Muharrem aylarında, mesela yolculuk, hastalık gibi özürler ârız olmuş, fazla oruç tutmasına mâni olmuş olabilir."[87]

?3155 ?2 -??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:] ??? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????????????? ???? ????????? ??????????? [. ????? ????? ?????? ?????? ??????? ????????.

2. (3155)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Şâban ve Ramazan dışında iki ayı peş peşe tam olarak oruçla geçirdiğini görmedim."[88]

AÇIKLAMA:

Tirmizî bu hadisi, "Şâban ayını Ramazan ayı ile birleştirme hususunda gelen rivayet(ler)" adını taşıyan bir babta kaydeder. Hadisin Ebu Dâvud'daki veçhi de şöyle: "Resûlullah, sene içerisinde, Ramazandan başka Şâban hariç hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmezdi. Şâban'ı tam tutar ve Ramazanla birleştirirdi."
Böylece Resûlullah'ın üst üste iki ayı oruçlu geçirmiş olduğu bu rivayetlerle kesinlik kazanmaktadır. Tirmizî, aynı hükmü ifade etmek üzere Ebu Seleme ve Hz. Aişe'nin de rivayetlerine dikkat çeker ve Hz. Aişe'nin, "Resûlullah'ın Şâban'da tuttuğundan daha fazla orucu bir başka ayda tuttuğunu görmedim, O, Şâban'ın çok azı hariç hepsini, hatta tamamını tutardı" dediğini kaydeder.
Daha fazla açıklama önceki hadiste geçti.[89]

?3156 ?3 -??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ???? ????????? ??? ??????? ???? ????????? ? ????? : ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???? ?'???????? ???? ????? ?????????????? ????????? ??? ???????? ???????? ??????? ???????[. ????? ???????.

3. (3156)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, Şâban ayında tuttuğun kadar başka aylarda oruç tuttuğunu göremiyorum (sebebi nedir?)" diye sordum. Şu cevabı verdi:
"Bu, Receb'le Ramazan arasında insanların gaflet ettikleri bir aydır. Halbuki O, amellerin Rabbülâlemin'e yükseltildiği bir aydır. Ben, oruçlu olduğum halde amelimin yükseltilmesini istiyorum."[90]

AÇIKLAMA için 3154 numaralı hadisin izahına bakılsın.

ŞEVVAL'DEN ALTI GÜN

?3157 ?1 -?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ?????????? ?????????? ??????? ???? ???????? ????? ????????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

1. (3157)- Eyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Ramazan orucunu tutar ve ona şevval ayından altı gün ilave ederse, sanki yıl orucu tutmuş olur."[91]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ramazan orucundan sonra şevval ayında altı gün daha nâfile tutmayı teşvik etmektedir. Böylece, bir yıllık oruç tutmanın sevabı vaad edilmektedir. Şarihler bunun izahını şöyle yaparlar: "Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de her bir hayır ameli on misliyle kabul edeceğini bildirmektedir (En'âm 160). Öyle ise Ramazan ayında tutulan oruç on ay yerine geçer. Altı gün on misliyle altmış gün eder. Bu da iki ay demektir, neticede Ramazan ve altı günlük şevvâl orucu tam bir yıla denk gelmektedir."[92]

ZİLHİCCE'DEN ON GÜN

?3158 ?1 -?? ????? ?? ???? ?? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??? ????????? ???????? ??????????? ????????? ??????? ???? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

1. (3158)- Hüneyde İbnu Hâlid hanımından, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden birinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zilhicce'den dokuz günle Aşûra günü oruç tutardı. Bir de her aydan üç gün, ayın ilk pazartesi ile perşembe günü oruç tutardı."[93]

AÇIKLAMA:

1 - Bu hadis, zilhiccenin ilk dokuz gününde oruç tutmanın faziletli ameller arasında olduğunu belirtmektedir. Bazı rivayetlerde "dokuz" değil, "on" denmişti. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Zilhicce'den) on günü, her aydan üç günü: Pazartesi ve iki perşembeyi oruçlu geçirirdi."
Diğer taraftan Müslim'de Hz.Aişe'den rivayet edilen bir hadiste, mezkur on günde Resûlullah'ın hiç oruç tutmadığı ifade edilmiştir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (Zilhicce'nin ilk) on gününde hiç oruçlu görmedim."
Nevevî'nin açıklamasına göre, ulemâ şöyle demiştir: "Bu hadis, Zilhicce'nin on gününde oruç tutmanın mekruh olduğunu ilham etmektedir. Buradaki "on"dan murad, Zilhicce'nin evvelinden itibaren dokuz gündür. Bu günlerde oruca teşvik eden rivayetler vardır, öyle ise sadedinde olduğumuz hadis te'vile muhtaçtır. Zira, Zilhicce'nin ilk dokuz gününde oruç tutmak mekruh değil, bilakis şiddetle müstehabtır. Bilhassa dokuzuncu gün, ki Arafe'dir. O gün oruç tutmanın faziletiyle ilgili pekçok hadis var. Buhârî'deki bir rivayet şöyle: "Bunlardan yani Zilhicce'nin ilk on gününden daha faziletli sâlih amel günü yoktur."
Öyle ise Hz. Aişe'nin "Bu on günde oruç tutmadı" sözü te'vile muhtaçtır. Resûlullah'ın ya hastalık, sefer gibi bir sebeple oruç tutmadığına veya oruç tuttuğu halde Hz. Aişe'nin görmediğine hamlolunur. Hz. Aişe'nin görmemesi, Aleyhissalâtu vesselâm'ın oruç tutmadığına delil olmaz. Az ileride 3 numaralı paragrafta Ahmed İbnu Hanbel'den kaydedeceğimiz rivayet de bu te'vili destekler.
2 - Aşûra'nın hangi güne tekâbül ettiği ve oruçla karşılanmasının sebebi hususunda ulemanın ihtilafından daha önce bahsettik (3149. hadis). Sahâbî ve Tâbiîn'in cumhuruna göre bu, Zilhicce'nin onuncu günüdür. Ancak dokuz ve onbirinci günü olduğunu söyleyenler de olmuştur. Eba İshâk, bu ihtilafı göz önüne alarak, Aşûra orucunu kaçırmamak için bir evvelinden bir de sonrasından olmak üzere üç gün oruç tutarmış...
Bu güne Aşûre denmesinin sebebi, onun Muharrem'in onuncu günü olmasındandır, zâhir de bunu gösterir. Ancak: "Allah Teâlâ Hazretleri o günde peygamberlerinden on tanesine ikramda bulunduğu için böyle tesmiye edilmiştir" diyen de olmuştur.
3- Rivayetin Nesâî'deki bir veçhinde, Resûlullah'ın her ay tuttuğu üç oruç şöyle açıklanır: "...Her ayın ilk pazartesi ve iki perşembesi..."
Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde Hafsa validemizden rivayet edilen şu hadis, sadedinde olduğumuz hadisi takviye eder:
"Dört şey var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yaşadığı müddetçe) hiç bırakmadı:
1- Aşûra orucu,
2- (Zilhicce'den) on gün,
3- Her aydan üç gün,
4- Sabah namazından önce iki rek'at.."
Aşûra'yı kutlamayı bid'at telâkki edenler de var. Münâvî şu bilgileri dermeyan eder: "El-Mücellid el-Lügavi der ki: "Aşûra gününde tutulan oruç, o gün kılınan namaz, o günkü infak, kına, sürünme, sürmelenme üzerindeki rivayetler bid'attır. Bunları Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'i katledenler ihdas ettiler. Hanefilerin el-Kunye adlı kitaplarında denir ki: "Aşûra günü sürme çekmeyi terketmek gerekir, çünkü, Ehl-i Beyt'e buğz alâmeti vardır."[94]

?2 ?474 -??? ?????? ?? ???? ???:] ??????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????????? ????????

???????? ?“?????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????? ???????? ???????? ???? ?‘????? ????? ??????? ??????????? ?????????[. ????? ????.

2. (3159)- Kâsım İbnu Muhammed (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Arefe günü oruç tutardı. Ben Arefe akşamı imamın (hacc emîrinin, Müzdelife'ye gitmek üzere) hareket ettiği sırada Hz. Aişe'nin yerinde kalarak, halkla kendi arasında bir boşluk açılana kadar bekleyip sonra içecek birşeyler isteyerek iftar yaptığını gördüm."[95]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Aişe'nin Arafat vakfesi sırasında oruç tuttuğunu göstermektedir.
İmam Mâlik, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hacıların hareket etmesini beklemekten maksadının, halkla arasında bir boşluğun hâsıl olması, ve halk tarafından iftardan başka bir şeyinin görülmemesi olduğunu belirtir ve ilave eder: "Bu teehhüründe, ay veya yıldız gibi bir şeyin doğmasını beklemek mevzubahis değildir."
Abdullah İbnu Zübeyr, Osman İbnu Ebî'l-Âs ve İbnu Râhûye'nin de Arafat'ta oruç tuttukları rivayet edilmiştir.
Katâde: "Duaya mâni olacak zayıflığa meydan vermiyorsa bunda bir beis yoktur" demiştir.
Atâ da: "Arefe kışa rastlayınca oruç tutarım, yaza rastlayınca tutmam" demiştir. Bu sözüyle, yaz sıcağında duaya mâni olacak zayıflık olursa oruç tutmamayı tercih ettiğini kastediyor.
İbnu Abdilberr, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'den şunu nakleder: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Bekir, Ömer ve Osman (radıyallahu anhümâ) ile birlikte hacc yaptım. Hiç biri de (o gün) oruç tutmuyordu, ben de tutmuyorum."[96]

?3160 ?3 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ????? ???????? ?????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????? ????????? ??????? ????????[. ????? ??????? .

3. (3160)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Arafat günü tutulan orucun, geçen yılın ve gelecek yılın günahlarına kefâret olacağına Allah'ın rahmetinden ümidim var."[97]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî'nin kaydettiğine göre âlimler, burada "Arafat orucu ile affi ümid edilen günahların seğâir (küçük günahlar) olduğunu belirtmiş, "Kişinin seğâiri yoksa kebâirinin hafifletileceği umulur, kebairi de yoksa derecesi yükseltilir" demişlerdir.
Aliyyü'l-Kârî: Mirkât'ta İmâmul-Harameyn'in: "Bu, seğâir için kefaret olur" dediğini, Kadı İyaz'ın da: "Bu, Ehli's-Sünne ve'l-Cemâat'in görüşüdür, kebaire ancak tevbe veya Allah'ın rahmeti keffâret olur" dediğini kaydeder.
2- Hadis şöyle bir soruya açıktır: "Kişinin gelecek seneden şimdilik bir günahı yokken, bu oruç ona nasıl kefâret olabilir?.." Bu soruya şöyle bir cevap verilmiştir: "Bunun manası, "Kişiyi, gelecek yıl Allah günah'tan korur" demektir." Şu da söylenmiştir: "Yeni sene gelince günah işlerse geçmiş senenin kefareti kadar sevab ve rahmet verilir" demektir."[98]

HAFTANIN GÜNLERİ

?3161 ?1 -?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ????????????[. ????? ??????? ????????. »??????????«: ?????? .

1. (3161)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç(la sevap) arardı."[99]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın haftanın iki gününde kasıd ve azimle oruç tuttuğunu göstermektedir. Kasıdla, azimle diyoruz, zira hadiste taharrî kelimesine yer verilmiştir. Bu, daha iyiyi araştırma, ona yönelme, kastetme mânalarına gelir. Bazı âlimler "taharrî, sevap taleb etmek, mübalağa ile ısrarla istemek manasına da gelir" demiştir.
Bu babta Hz. Hafsa, Ebu Katâde ve Üsame İbnu Zeyd'den de rivayetler mevcuttur.[100]

?3162 ?2 -? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?‘???????? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ??????????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????? ???????[. ????? ???????.

2. (3162)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller Allah Teâla hazretlerine pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim."[101]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Melek der ki: "Bu hadis, şu hadise muhalif değildir. "Gece ameli, gündüz amelinden önce, gündüz ameli de gece amelinden önce yükseltilir." Çünkü arzetme ile yükseltme arasında fark mevcuttur. Zira ameller haftalık olarak toplanıp bu iki günde arzedilmektedir. Bir Müslim hadisinde denir ki: İnsanların amelleri, haftada iki sefer, pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Kardeşi ile arasında husumet bulunan kul hâriç her mü'min mağfiret görür. Bunlar sulh yapıncaya kadar, "şu iki (zavallıya) bakın!" denilir."
İbnu Hacer bu rivayetin, amellerin Şâban ayında yükselteceğini haber veren hadisle de (3156. hadis) ihtilafa düşmediğini belirtir ve ilaveten der ki: "Çünkü haftalık amellerin ayrıca yükseltilmesi ve yıllık amellerin de toptan yükseltilmesi câizdir."[102]

EYYÂMU'L-BÎ'Z

?3163 ?1 -?? ??? ????? ?? ????? ?? ????? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ???? ??????? ???????? ???????? ????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????? ???????: ????? ?????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (3163)- Abdullah İbnu Katâde İbni Milhân el-Kaysî, babası (radıyallahu anh)'ndan anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize eyyam-ı bî'z'de yani ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmamızı emrederdi ve "Bunlar yıl orucu vaziyetindedir" derdi."[103]

AÇIKLAMA:

Bî'z kelimesi dilimize de girmiş bulunan beyaz'dan gelir. Kamerî ayın 13. 14. ve 15. geceleri ayın en parlak, en beyaz olduğu safhadır. Ay akşamdan sabaha kadar gökyüzünden ayrılmaz, dünyayı aydınlatır. Bu sebeple o günlere, ayın en aydınlık geceleri mânasında eyyâm-ı bî'z denmiştir. Daha doğru şekliyle geceleri aydınlık olan günler denmesi gerekirken aydınlık, güne izafe edilerek "eyyâmu'l-bî'z" (aydınlık günler) denilmiştir.
İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu günlerde oruç tutmayı müstehab addetmiştir. "Bu günlerde tutulacak oruçlar yıl orucu vaziyetindedir" demek de, o günlerde oruç tutulduğu takdirde sanki bütün yıl boyu oruç tutulmuş gibi sevap olur demektir. Bunun da hesabı, daha önce yaptığımız gibidir. Ayet-i kerime (En'am 160) hayırlı amellerin on misliyle mükâfatlandırılacağını haber verdiğine göre, ayda üç gün tutulan oruç, bir ay yerine geçer. Her ayda üç gün tutulunca toplamı yıl orucu olur.[104]

?3164 ?2 -? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ? ??????? ??????? ???????? ???

??????? ??? ??????[. ????? ???????.

2. (3164)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eyyâmu'l- bî'z'de oruç tutmayı hazerde de seferde de bırakmazdı."[105]

?3165 ?3 -? ?? ????? ??????? ????:]???????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ???????: ?????? ?????? : ???? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ???????: ???? ?????? ???????? ???? ????? ?'??????? ???????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (3165)- Muâzetu'l-Adeviyye anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den sordum: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ay üç gün oruç tutar mıydı?"
"Evet!" diye cevap verdi. Ben tekrar:
"Ayın hangi günlerinde tutardı?" dedim.
"Hangi günde oruç tuttuğuna ehemmiyet vermezdi" diye cevap verdi."[106]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ay içerisinde üç gün oruç tutmada ısrar ettiğini, ancak bu üç günün muayyen günlerde olmamasına da şuurla dikkat ettiğini göstermektedir. Alimler, ayın belli günlerinde ısrar etmemesini, farz telakki edilmesi endişesiyle izah ederler: "Eğer hep aynı günlerde oruç tutsaydı halk bu günlerde oruç tutmayı farz telâkki ederdi" derler.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her ay farklı günlerde nafile oruçlar tutmuş olması Ashab ve sonrakilerde farklı telakkiler hâsıl etmiştir:
* Bazı rivayetler bu üç günü eyyâm-ı bî'z olarak tarif eder. Bu günler kamerî ayın 13, 14 ve 15. günleridir.
* Bazılarına göre bunlar 12, 13 ve 14. günleridir.
* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den gelen bir rivayette eyyâm-ı bî'z'den murad ayın 12. günü ile ondan sonra gelen iki perşembedir.
* Bu nafile oruçlar, Hasan Basrî'ye göre ayın başında, İbrahim Nehâî'ye göre sonunda tutulmalıdır.
* Hz. Aişe'ye göre bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi günleri; müteakip ay salı, çarşamba ve perşembe günleri oruç tutulmalıdır.
* Ümmü Seleme'ye göre müstehab vakit, ayın ilk perşembesi ile onu takip eden pazartesi günleridir.
* Bazılarına göre pazartesi ve perşembe günleri tutmak müstehabtır.
* Her ayın ilk günü ile onuncu ve yirminci günleri oruç tutmanın müstehab olduğunu söyleyen de olmuştur.
* Bir başka görüşe göre her ayın ilk günü ile onbir ve yirmibirinci günlerindeki oruç müstehabtır.[107]

?3166 ?4 -??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]?????: ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ???? ????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????????: ???? ????? ???????????? ?????? ?????? ??????????. ?????????? ?????????? ??????[. ????? ??????? ????????.

4. (3166)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim her ayda üç gün oruç tutarsa işte bu, yıl orucu olur. Allah Teâlâ hazretleri bu hususu te'yiden kitabında şu ayeti indirdi: "Kim bir hayır işlerse o kendisinden on misliyle kabul edilir" (En'am 160). Bir gün on misliyle kabul ediliyor."[108]

?3167 ?5 -??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???????????? ??????????? ????????? ??? ??????????[. ????? ??????? .

5. (3167)- Âmir İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zahmetsiz ganimet kışta tutulan oruçtur."[109]

AÇIKLAMA:

Kışta tutulan oruç zahmetsiz ganimet'e benzetilmiştir. Çünkü kışta susuzluk duyulmaz. Ayrıca günler kısa olduğu için açlık da çekilmez. Hadis; kelimesi kelimesine tercüme edilince zahmetsiz ganimet değil, soğuk ganimet demek gerekir. Bundan maksad savaşmadan, mukâtele ateşine maruz kalmadan elde edilen ganimettir. Ayrıca Arapçada bârid (soğuk) kelimesi rahatlık, hoşluk gibi mânalarda kullanılır. Soğuk su, soğuk hava bilhassa sıcağın şiddetli olduğu memleketlerde hoşa giden, aranan şeylerdir. Bundan hareketle hoş ve âsûde hayat manasına ayşun bârid (soğuk hayat) tabiri şâyi olmuştur.[110]

?3168 ?6 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????????? ?????? ?????? ???????: ???? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ?'??????? ???????? ???????: ?. ????? ???????? ????????? ????????? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????[. ????? ????????. »?????????« : ????? ?????? ?? ????? ???? ?? ?'???? ??????? ????? ?????? .

6. (3168)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herhangi bir güne ayrı bir ehemmiyet verir miydi?" diye sordum.
"Hayır!" dedi ve ilave etti: "O'nun ameli hafif ve devamlı yağan yağmur gibiydi. Hanginiz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tahammül ettiği şeye dayanabilir?"[111]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hafta veya ayın herhangi bir gününe hususi bir ehemmiyet atfetmediğini, bütün günleri aynı şekilde değerlendirdiğini ifade ediyor. Halbuki, yine bazı sahâbelerden ve hatta bizzat Hz. Aişe'den rivayet edilen bir kısım hadislerde Resûlullah'ın bazan çok oruç tuttuğunu, bazan az oruç tuttuğunu görmekteyiz. Nitekim 3154 numarada kaydettiğimiz hadiste: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazan oruca öyle devam ederdi ki, bu ay hiç yemiyecek derdik, bazan da öyle devamlı yerdi ki bu ay hiç tutmayacak derdik" demiştir.
Aradaki ihtilafı kaldırmak için: "Resûlullah'ın, orucu bazan az, bazan çok tutma hali devamlı idi" denmiştir. Şu şekilde bir te'lif de yapılmıştır: "Resûlullah nefsine ibadeti bir vazife yapmış idi, ancak zaman zaman araya bazı sebepler girerek O'nu meşgul etmiş, ibadetinden alıkoymuştur. Fakat meşguliyet kalkınca ibadetine devam etmiştir. Resûlullah'ı farklı durumlarda gören kimseler, farklı rivayetlerde bulunmuşlardır."
2- ????? ???????? ???????tâbiri, üzerine durmaya değer. Dîme, asıl itibariyle sakin sakin devamlı yağan yağmura denmektedir. Sağanak dediğimiz çok yağan yağmur fazla devam etmez. Bol yağmur çoğu kere esintili de olur, sükûnetten uzaktır. Ama hafif yağmur, sâkindir ve devamlıdır. İşte Resûlullah'ın ameli buna benzetilmiştir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm ?????? ??????? ??????????? ???? ????
"İşlerin ve amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır" diyerek sistemli ve devamlı olan hayırlı amelleri övmüştür. Bir işin az da olsa devamlı olması bir sistemin ifadesidir. Sistem güven verir, netice hasıl eder. Bu sebeple geçici olan çok amele itibar edilmemiş, tavsiye edilmemiştir.[112]

ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER

?3169 ?1 -?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ?????????? ??? ?????????: ????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ???????? ????? ??? ???? .

1. (3169)- Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki günde oruç câiz olmaz: Fıtır günü (Ramazan bayramının birinci günü) ve Nahr günü."[113]

AÇIKLAMA:

Resûlullah iki dînî bayramın birinci günlerinde oruç tutmayı yasaklamıştır.
Ancak, bir kimse oruç tutmaya nezretse bu da bayram gününe tesadüf etse, bu nezri yerine getirmesi şart mı? diye münakaşa edilmiştir.
Ulemâ bu iki bayram gününde nezir, kefâret, tetavvû, kaza, temettü... her çeşit orucun haram olduğunu söylemekte icmâ etmiştir. İhtilaf edilen husus, bu yasağa rağmen bayram günü oruç tutan kimsenin durumudur:
* Ebu Hanîfe bu orucun "oruç" olduğuna hükmeder ve nezrin mün'akid olduğunu söyler.
Cumhur muhalefet ederek: "Zeyd, "geldiğim gün oruç tutacağım" diye nezretse ve bayram günü gelse bu nezir mün'akid olmaz" der. Hanefiler: "Nezir mün'akid olur, orucu kaza etmesi gerekir" der; bir rivayette "oruç tutması değil, fakir doyurması gerekir" denmiştir. Evzâ'î'ye göre de kaza gerekir, ancak niyyeten bayramı istisna etmişse kaza gerekmez. İmam Mâlik'ten bir rivayete göre kazaya niyet etmişse kaza eder, değilse etmez dediği rivayet edilmiştir.
İbnu Ömer bu meselede sorulunca cevap vermemiş, tevakkuf etmiştir.
Bu meselede ihtilafın aslı: "Nehiy, kendisinden yasaklanan şeyin sıhhatini iktiza eder mi?" sualine dayanır. Ekseriyet: "Hayır!" demiştir. Muhammed İbnu'l-Hasan, "Evet!" der ve: "Bayram günü oruç tutmanın mümkün olacağını, mümkün olunca da sıhhatinin sâbit olacağını" söyler. Ancak, kendisine: "Bu imkân aklîdir, ihtilaf ise şer'î bir şeydedir, şer'an yasaklanan şeyin yapılması şer'an mümkün değildir" diye cevap verilmiştir.
Caiz görmeyenler şöyle bir delil daha getirirler: "Mutlak olarak nâfile olan bir şey, yapılmaktan men edilirse, o artık mün'akid olmaz. çünkü nehyedilen şeyin -tenzihen veya tahrimen haram olmasına bakılmadan- terki madub olur, nâfile ise yapılması matlubtur, öyle ise iki zıd bir araya gelemez."
Nevevî, bahsi şöyle hülâsâ eder: "ulemâ, bu iki günde nezir, tetavvu, kefâret vs. gibi herhangi bir maksadla oruç tutmanın haram, olduğunu söylemekte icma eder. Bir kimse, o iki günde, müteammiden oruç tutmaya nezredecek olsa, Şâfiî ve cumhur: "Nezri mün'akid olmaz (yani bu nezr yerine getirilmesi gereken bir nezir değildir), kazası da gerekmez" derler. Ebu Hanîfe ise, "nezir mün'akiddir, kazası gerekir" der ve ilave eder: "şayet o iki günde oruç tutarsa, nezrini yerine getirmiş olur." Ancak bütün ulemâ bu meselede Ebu Hanîfe'ye muhalefet etmiştir."[114]

?3170 ?2 -? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????? ????????? ???????? ????????? ? ???????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ?‘??????? ????? ??????? ?????? ????????[. ????? ????? ?????? ????? ???????.

2. (3170)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Arefe günü, kurban günü ve teşrik günleri, biz müslümanların bayramıdır. Bu günler yeme-içme günleridir."[115]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, burada kısmen bayram tarifi sunmaktadır: Bayram, yeme ve içme günleridir. Bu sebeple de o iki günde oruç tutmak yasaklanmıştır.
2- Bu hadiste teşrik günleri de bayram olarak tavsif edilmektedir. Teşrik günlerine "eyyâmu'l Ma'dûdat" ve "eyyâmu'l-Minâ" da denir. Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günlerine tekâbül eder. Eyyâmu't-Teşrîk'in ta'yininde bazı ihtilaflar olmuş ise de esahh olan yevm-i nahr'i tâkib eden üç gündür. Teşrîk, kurbanların etlerini güneşte kurutmak, sermek mânasına gelir.
Eyyâmu't-teşrik'de oruç tutma meselesi ihtilaflıdır. Nevevî der ki: "O günlerde, hiçbir suretle oruç helal olmaz diyenlere bu hadiste delil vardır." Şâfiî mezhebi'nin iki görüşünden muteber olanı da budur. Ebu Hanîfe, İbnu'l-Münzîr vs. de bu görüştedir. Bir kısım ulemâ: "Herkes için, nafile ve diğer çeşit oruç tutmak câizdir" demiştir. Zübeyr İbnu'l-Avvâm, İbnu Ömer ve İbnu Sîrîn'in de bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. İmam Mâlik, Evzâî, İshâk İbnu Râhuye ve bir görüşünde Şâfi'î: "Teşrik günlerinde oruç, hacc-ı temettü yapanlara -kurbanlık bulamadıkları takdirde- câizdir, başkalarına değildir" demişlerdir. Adı geçenler mezkur hükme giderken Buharî'de Hz. Aişe ve İbnu Ömer'den mevkuf olarak gelen şu hadise istinâd ederler: "Teşrik günlerinde sadece kurbanlık bulamayanlara oruç tutma ruhsatı verilir."[116]

?3171 ?3 -? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ???????? ?????? ????????[. ????? ????. »??????? ??????????« ??? ???? ??? ?????? ???? ???? ‘??? ????? ??????? ???? ???? ?‘???? ?? ????? .

3. (3171)- Nübeyşe el-Hüzelî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Teşrik günleri, yeme-içme ve Allah'a zikretme günleridir."[117]

AÇIKLAMA:

Burada İslamî bayramın bir vasfını daha görüyoruz: Allah Teâlâ'ya zikir... Bunu İslâmî telâkkide bayram ve tatil anlayışını tesbitte ehemmiyetli bir nokta olarak görüyoruz. Bayram sadece yeme, içme -ve günümüzün telâkkisinde olduğu üzere eğlence- demek değil, aynı zamanda Allah'ın daha ziyâde zikredileceği bir gündür. Bayram, gününü, farz olan mûtad sabah namazının dışında bir ibadetle yani bayram namazı ile başlatmak bu açıdan mânidardır. Nitekim, mü'minin haftalık bayramı olan cum'a günü de hususi bir namaz ve hutbe ile başlar. Öyle ise mü'min Allah'a zikirle başlattığı bayram ve tatil gününü dinî bir muhteva içerisinde geçirmelidir. Yeme, içme, ziyaret gibi diğer davranışları dinî havayı bozmayacak şekilde yürütülmelidir.[118]

?4 ?485 -??? ??? ?? ??? ???:]?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???? ??? ????????? ??????? ??????? ????? ???? ????????? ??? ????????? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ???????: ?????? ??????? ??????? ????????: ???? ????? ????? ?????????? ?????? ????? ????? ??????????[. ????? ????? ????? ? ???? ???????.

4. (3172)- Sıla İbnu Züfer anlatıyor: "Biz, şabandan mı, Ramazandan mı olduğu şüphe edilen günde Ammâr (radıyallahu anh)'ın yanında idik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: "Ben oruçluyum" diyerek geri çekildi. Ammâr: "Kim bugün oruç tutarsa, muhakkak olarak Ebu'l-Kâsım aleyhissalâtu vesselâm'a isyan etmiştir" dedi".[119]

AÇIKLAMA:

1- Buharî bu hadisi muallak olarak kaydetmiştir.
2- Daha önce de kaydedildiği üzere, ulemâ yevm-i şekk'de oruç tutmayı haram olarak tavsif etmiştir. İbnu Hacer, hadisten bu hükme giderken, ulemânın: "Sahâbe kendi hevâsına göre böyle davranmaz, bu hüküm Resûlullah'tan olmalıdır" dediğini belirtir. Şu halde hadis, lafzen mevkuf ise de hükmen merfudur.[120]

?3173 ?5 -? ?? ??? ?????? ?????? ??????? ?????:]???? ????? ?‘????? ??? ????? ??? ????????[. ????? ???????.

5. (3173)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim ebed orucu tutarsa, ne oruç tutmuş, ne iftar etmiştir."[121]

AÇIKLAMA:

Hadiste savmu'l-ebed tabiriyle ifade edilen ebed orucu ile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayram ve teşrik günleri dahil, yılın her gününde tutulan orucu kastetmiş olacağını belirtirler. "Çünkü derler, bu günlerde yedikten sonra yılın geri kalan günlerinde fasılasız oruç tutmak câizdir."
Ebed orucu tutan hakkında, "orucu da iftarı da yoktur" ifadesi, sevabın düşeceğini ifade eder. Bazı şârihler hadisi şöyle izah ederler: "Sevabının azlığı sebebiyle hiç tutmamış gibidir, açlık ve susuzluğa tahammülü sebebiyle de hiç iftar etmemiş gibidir." Bazıları: "Hadis, bu oruçtan men etmek gayesini güden bir bedduadır" derken, bazıları da: "Böyle oruç tutan kimseye oruçtan bir nasib kalmaz, çünkü artık onun için oruç bir âdet hâlini almıştır. Yemesi de gerçek bir iftar sayılmaz, o yönden de bir hazzı, nasibi yoktur" demiştir.
Bazıları: "Nehiy, sünnete muhalefet sebebiyle varid olmuştur" demiştir.[122]

?3174 ?6 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ??? ????? ???? ???? ???????? .

6. (3174)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şaban ayı yarılandı mı artık oruç tutmayın."[123]

?3175 ?7 -???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ? ???????????? ?????????? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ???? ??????? ????? ????? ???????? ??????? ????????????[. ????? ??????.

7. (3175)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden Kimse, ramazanı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamasın. Eğer bir kimse, önceden oruç tutmakta idiyse, orucunu tutsun."[124]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ramazan ayının bir-iki gün öncesinden oruca başlamayı yasaklamaktadır. Âlimler hadisten, yasaklamanın, ramazan olabilir endişesine düşerek "ihtiyat düşüncesiyle" tutulacak oruca râci olduğunu anlarlar. Nitekim hadisin devamında, o günlerde ikiden fazla oruç tutmaya azmetmiş kimsenin önceden başladığı oruçlarını devam ettirerek Ramazan'dan bir-iki gün öncesini de oruçlu geçirebileceğini belirtir. Tirmizî de hadisi kaydettikten sonra: "Ehl-i ilm nezdinde amel bu hadise göredir, kişinin, ramazan olabilir düşüncesiyle, daha ramazan girmeden orucu önceden başlatmasını mekruh addettiler" der. Ayrıca şunu ilave eder: "Ancak, bir kimsenin tutmakta olduğu orucu o günlere denk gelirse, bunu tutmasında âlimler bir beis görmezler."
Bazıları: "Bir-iki gün önceden oruç tutma yasağındaki hikmet'i: "Yemek suretiyle ramazan için kuvvet kazanmak, böylece oruç ayına daha güçlü, daha canlı girmektir" diye açıklamış ise de İbnu Hacer: "Bu, su götüren bir iddiadır, çünkü hadîse göre, kişi üç veya dört gün önceden oruca başlayacak olsa bu, caizdir" der. Mezkur yasağı: "Farz ile nâfilenin karışma korkusu var" diye izah eden de olmuş ise de: "Nâfileyi adet edinene de cevaz verilmiştir" diyerek buna da itiraz edilmiştir. Bazıları yasağı: "Ramazana hükmetmek, rü'yete yani hilâlin görülmesine bağlanmıştır, kim bir-iki gün önceden başlarsa bu prensibe ta'n etmiş, (aykırı hareket etmiş olur)" diye izah etmiştir. İbnu Hacer: "İtimad edilecek görüş budur" der. Devamla der ki:
"Hadiste beyan edilen istisnanın mânası şudur: Kimin virdi var ise ona ramazanda izin verilmiştir, çünkü ona alışmış ve ülfet peyda etmiştir. Kişinin alıştığı şeyi terketmesi ağır gelir. Şu halde bu, hiç bir şekilde ramazanı karşılamalı demek değildir. Vâcib oldukları için kaza ve nezir oruçları da buna dahil edilir. Bazı âlimler: "Kaza ve nezir oruçları, bunlara vefa göstermenin vâcib olduğunu gösteren kat'i delillerle istisna edilir, kat'î olan zorla iptal olmaz" demiştir.[125]

?3176 ?8 -??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???? ?????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

8. (3176)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arefe günü Arafât'da oruç tutmayı yasakladı."[126]

AÇIKLAMA:

Hattabî, "bu nehyin, vücub ifade eden bir yasaklama olmayıp istihbâb ifade eden yani uyulması müstehab olan bir yasaklama olduğunu" söyler. "Çünkü der, muhrimi (ihramlı kimseyi) bundan nehyetti, tâ ki oruç sebebiyle zayıf düşüp, bu mübarek makamda dua ve tazarrudan geri kalmasın."
Kim de kuvvetli olur, oruç sebebiyle zaafa düşeceğinden korkulmazsa o gün onun oruç tutmasının efdal olduğu umulur. Nitekim -daha önce de geçtiği üzere- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Arefe gününde tutulan oruç, geçen ve gelecek sene olmak üzere iki yılın günahına kefâret olur" buyurmuştur.
Ulemâ, hacc yapan kimsenin Arefe günü tutacağı oruç hususunda ihtilaf etmiştir. Osman İbnu Ebi'l-As ve İbnu'z-Zübeyr'in bu orucu tuttuğu rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Buna gücü yetip yapabilen tutar; eğer yerse, o gün kuvvete ihtiyacı vardır" demiştir. İshak da bunu hacıya müstehab bilirdi. Atâ "Kışta tutarım, yazda tutmam" demiştir. İmam Mâlik, Süfyânu's-Sevrî ve Şafi'i, hacının Arafat'ta yemesini tercih ederler.[127]

?3177 ?9 -??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ????????? ????????? ????? ????????? ??? ??? ??????? ?????? ???????? ??? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

9. (3177)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden hiç kimse, cum'a günü oruç tutmasın. Ancak bir gün önceden veya sonradan oruç tutuyorsa bu takdirde cum'a günü de oruç tutabilir."[128]

?3178 ?10 -??? ????? ????? :]? ???????? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????????? ??? ???????? ????? ????????? ???????? ???? ????? ?'??????? ??'?? ???? ??????? ??? ?????? ???????? ??????????[.

10. (3178)- Müslim'in bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Cum'a gecesini, diğer geceler arasında gece namazına tahsis etmeyin, cum'a gününü de diğer günler arasında oruç günü olarak tayin etmeyin, ancak birinizin tutmakta olduğu oruç arasına denk gelirse o hâriç."[129]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki iki hadis, cum'a günü oruç tutmaya yasak getirmektedir. Yasak mûtlak olmayıp kayıtlıdır: Tutulacak bir oruç için cum'anın seçilmemesi esastır. Aksi takdirde kaza, nezir veya nâfile niyetiyle başlanmış bulunan muayyen miktar bir oruca devam edilirken cum'aya rastladığı takdirde cum'ayı adamak suretiyle programın bölünmesi gerekmez, bu takdirde cum'a günü de oruç tutulabilir. Cum'ayâ konan oruç yasağı, o günün de mü'minin haftalık bayramı olmasındandır. Bayram, yeme-içme ve ibadet günüdür. Bu hususu Nevevî şöyle açıklar: "Ulemâ dedi ki: "Bu yasaktaki hikmet şudur: Cum'a günü dua, zikir ve ibadet günüdür. Gusûl ve namaza erkenden gidip onu bekleme, hutbeyi dinleme, namazdan sonra "Namazı bitirince yeryüzüne dağılın, Allah'ın fazlından arayın ve Allah'ı çok zikredin" (Cum'a 10) ayeti gereğince Allah'ı çok zikretme gibi cum'aya mahsus işler var. Öyle ise bunların canlılık ve şevk içinde yapılması, usanma ve yorgunluk hissedilmemesi için cuma günü yemek müstehabtır."
İbnu Hacer de şu açıklamayı yapar: "Hadisin yer verdiği istisnadan, cum'a gününden önce ve sonra oruç tutacak kimseye veya eyyam'l bî'z gibi, oruç tutulması müstehab olan günler cum'aya rastlarsa veya arefe gibi bazı günlerde oruç tutmayı adet edinen kimse, o günün cum'aya rastladığını görürse cum'a günü oruç tutmaya cevaz çıkmaktadır. Keza bir kimse: "Zeyd'in geldiği gün oruç tutacağım" dese, Zeyd de cum'a günü gelse bu durumda da cevaz mevcuttur."[130]

?3179 ?11 -??? ??? ????? ?? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ????????? ????? ????????? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ????????? ??? ??????? ????????? ???? ????? ???????? ?????????????[. ????? ????? ???? ? ???? ??? ???? ?????? ????? ???????. »??????? ??????????«. ????? .

11. (3179)- Abdullah İbnu Büsr es-Sülemî, kızkardeşi es-Sammâ (radıyallahu anhâ)'dan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cumartesi günü oruç tutmayın, ancak Allah'ın size farzettiği şeyde o gün oruç tutarsınız. Biriniz yiyecek nev'inden bir şey bulamaz da sadece üzüm (asması) kabuğu veya bir ağaç çöpü bulacak olsa onu ağzında çiğnesin (ve yine de cumartesi günü oruçlu olmasın)."[131]

AÇIKLAMA:

1- Burada da cumartesinin tek başına tutulması yasaklanmaktadır. Âlimler, cum'ada olduğu gibi bunun da münferiden oruçlu geçirilmesinin yasaklanmasındaki hikmeti "yahudilere muhalefet"le açıklarlar. Cumhur, buradaki yasağın da tahrîmî değil tenzihî olduğuna hükmetmiştir. "Allah'ın farzettiği" istisnasına farzlar, nezirler, borçların kazası, kefâret gibi oruçların dâhil olduğu belirtilmiştir. Keza Arefe, Aşûra, eyyâmu'l- bî'z gibi sünnet oruçların, vird dediğimiz ferdî nafile oruçlarımızın rastlaması halinde yine

cumartesi günü oruç tutulabileceği âlimlerce belirtilmiş, bunların da mezkur istisnaya dâhil olduğu gösterilmiştir. İbnu'l-Melek zilhicce'nin onu'nu, Dâvudî orucu da bunlara dahil eder ve ilaveten der ki: "Yasaklanan şey, yahudilerin yaptığı üzere, cumartesi günü oruç tutmayı vâcib bilircesine ona ziyâde bir itina ve alâka göstermektir." Bazı âlimler, bu söylenen tarzda tutulacak cumartesi orucunun tenzîhî bir yasak olmakla kalmayıp tahrimî olacağını söylemiştir.
2- Hadiste geçen ??????? ????????tâbiri, bir üzüm tanesinin kabuğu mânasına gelir ise de âlimler umumiyetle asma denen üzüm ağacının kabuğundan bir istiâre olduğunu belirtirler. Zaten arkadan da herhangi bir ağacın çöpü zikredilerek, gayenin o gün oruç tutmama gereğini te'kid etmek olduğu belirtilmiştir. Yani: "Yiyecek hiç bir şey bulunmasa bile, ağaç çöpü çiğneyerek oruç bozulmalıdır" denmekte, cumartesi orucundan sakındırılmaktadır.[132]

ORUCUN SÜNNETLERİ

?3180 ?1 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ??????? ??? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

1. (3180)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sahur yemeği yiyin, zira sahurda bereket var."[133]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada sahura kalkmayı emretmektedir. Âlimler, başka rivayetleri de gözönüne alarak bu emrin vâcib ifade etmediğini, nedb ifade ettiğini söylerler. Hatta, İbnu Hacer'in kaydına göre İbnu'l-Münzir "sahurun mendub oluşunda ulemânın icmâını" nakletmiştir.
Sahura kalkmak veya sahur yemeği yemek, oruç tutacak kimsenin, orucun başlama (imsak) vakti olan fecirden önce bir şeyler yemesidir. Bundan murad çok şeyler yemek değildir. Resûlullah: Bir yudum su ile de olsa sahur yapın" buyurmuştur. İbnu Hacer: "Az miktardaki yiyecek ve içecekle de sahur yapılmış olur" der. Ahmed İbnu Hanbel'in Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Sahur berekettir, sakın onu bırakmayın. Bir yudumluk su ile de olsa sahur yapın. Zira Allah ve melekleri, sahur yapanlara rahmet okurlar" buyurmuştur.
2- İbnu Hacer, hadiste, sahur için vaadedilen bereketten muradın ecr ve sevap olduğunu söyler. Sahurun vereceği güçle orucun daha canlı, daha şevkli tutulacağını belirtir. Bazı âlimler bereketten maksadın sahur'un sebep olduğu seher vakti uyanması ve duası olduğunu söylemiştir. Bazı âlimler sahura kalkmakla çok cihetten bereket hâsıl olacağını söyler:
* Sünnete uymak.
* Ehl-i Kitab'a muhâlefet.
* İbadet etmeye sahur yemeği ile güç kazanmak.
* Şevk ve canlılıkta artış.
* Açlığın sebep olacağı ahlâkî düşüklüğün atılması.
* O sırada isteyeceklere, sadaka verme imkânına kavuşmak.
* Dua ve ibadetlerin kabul edilme vakti olan seher vaktinde dua ve zikre sebebiyet.
* Uykudan önce ihmal edenlere oruca niyet etme imkanı... vs.[134]

?3181 ?2 -??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ?????? ??? ?????? ????????? ????????? ????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (3181)- Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bizim orucumuzla Ehl-i Kitab'ın orucunu ayıran fark sahur yemeğidir."[135]

AÇIKLAMA:

Hadiste ehl-i kitapdan yahudi ve hıristiyanlarla müslümanların oruçları arasındaki farkın sahur yemeği olduğu söylenmektedir. Hadisin açıklanması sadedinde Şârih Türbüştî der ki: "Mâna şudur: Sahur yemeği, bizim orucumuzla ehl-i kitab'ın orucu arasında ayırdedici farktır. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri İslam'ın başında bize de haram iken sonradan helal kılmış ve sabatı vakti girinceye kadar mübah saymıştır. Halbuki bunu onlara, uyuduktan sonra veya mutlak olarak haram kılmış idi. Şu halde bizim onlara muhalefetimiz, bu nimete karşı şükür yerine geçer." Aliyyu'l-Kârî, İbnu Hümâm'ın sahur hakkındaki: "Bu, geçmiş peygamberlerin sünnetidir" sözünü, "sahih değildir" diye reddeder.
Hattâbî, hadiste sahura teşvikten başka, İslam dininin kolaylık olup, onda zorluğun bulunmadığına dair delil olduğunu belirtir.[136]

?3182 ?3 -??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ????? ???????? ????? ???? ????? ?????? ??????? ?????: ?????? ?????????? ?????[. ????? ?????? ? ??? ???? .

3. (3182)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte sahur yemeği yedik, sonra namaza kalktık." Kendisine: "(Yemekle sahur) arasında ne kadar zaman geçti?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Elli âyet (okuyacak) kadar!"[137]

AÇIKLAMA:

1- Burada sahur vaktinin sonu ile, sabah namazı vaktinin başı hakkında soru sorulmuş olmaktadır.
2- Zeyd İbnu Sâbit'in "elli âyet (okuyacak) kadar" şeklindeki tarifini İbnu Hacer şöyle açıklar: "Yani ne uzun ne kısa olmayan orta uzunluktaki (mutavassıt) âyetlerden, ne çok hızlı ne de çok yavaş olmayan orta hızla okunmak kaydıyla..."
Mühelleb ve diğer bazı âlimler der ki: "Bu hadiste bedenî amellerle zaman takdiri vardır. Araplar vakti bu tarzda takdir ederlerdi: "Bir keçi sağımı müddeti", "Bir deve kesimi müddeti..." gibi. Zeyd İbnu Sâbit bu tarzı bırakarak Kur'an kıraatiyle takdire yer vermiş bulunmakta ve böylece, o vaktin tilâvet yoluyla ibadet yapma vakti olduğuna da dikkat çekmiş olmaktadır..."
İbnu Ebî Cemre bu ifadeyi değerlendirerek, Ashab'ın, zamanlarını hep ibâdetle geçirdiklerine delil bulur.
Hadis, sahurun te'hirine de delildir. Geciktirmede sahur yemeğinin gayesine ulaşması açısından fayda vardır. Âlimler, Resûlullah'ın her işte ümmetine en kolay, en muvafık olanı seçtiği gibi burada da aynı şeyi yaptığını belirtirler: "Sözgelimi derler, hiç sahura kalkmasaydı bu, ümmetinin bir kısmına zor olurdu. Gece yarısında sahura kalksaydı bu da en azından uykunun galebe çaldığı kimselere zor gelir ve sabah namazının terkine götürebilir veya seher vaktinde kalkmak için hususi bir gayret gerektirebilirdi."
Kurtubî: "Hadiste, yemeği fecir vakti girmezden önce kesmeye delil var" der.[138]

?3183 ?4 -??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????????? ??? ???????? ????? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???????? .

4. (3183)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ailem içerisinde sahur yemeği yiyordum. Sonra ben, sabah namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte kılmak için sür'atli yiyordum."[139]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, sahur yemeğinin şafak sökme anına yakın olarak yenmesine Ashab'tan bir delil olmaktadır. Önceki rivayette de sahurun fecir vaktine kadar uzamamak kaydıyla imkan nisbetinde te'hirinin müstehab olduğu belirtilmişti.
Bu rivâyet sabah namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karanlıkta ve vaktin başında kıldığına da delil olmaktadır.[140]

?3184 ?5 -??? ??? ?? ???? ???:]??????? ??????????? ?????? ?????? ??????: ????? ??????? ??????????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????

?????????? ?????: ???? ?????????? ???? ????? ????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

5. (3184)- Zirr İbnu Hubeyş anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'ye: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hangi vakitte sahur yedin?" diye sorduk. Şu cevabı verdi: "Gündüzdü, ancak güneş doğmamıştı."[141]

AÇIKLAMA:

Sindî, buradaki nehâr (gündüz) kelimesi ile şer'î nehâr'ın kastedilmiş olacağını,[142] şems (güneş) kelimesi ile de fecr'in kastedilmiş olacağını belirtir. Ve der ki: "(Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin maksadı, fecrin doğmasına yakın sahur yediklerini belirtmektir."
Kurtubî, bir önceki hadisle bu hadis arasında teâruz görür. Çünkü orada fecrin doğmasından önce sahur yemeye son verildiği belirtilirken, burada farklı kelimelere yer verilmektedir. İbnu Hacer şöyle bir açıklama getirir: "Bu iki hadis arasında muâraza yoktur. Hadisler, farklı hallere hamledilir. Bu rivayetlerden birinde (Resûlullah'ın sahura hep böyle) muntazam şekilde devamını gösteren husus yoktur. Böylece anlaşılır ki, Hz. Huzeyfe'nin anlattığı hâdise daha önce vukûa gelmiştir."
Aynî böylesi bir cevabı tatminkâr bulmaz ve der ki: "Bu cevap yeterli değildir. Kesin cevap, Hâfiz Ebu Câfer et-Tahâvî'nin verdiği cevaptır. O, Huzeyfe hadisini rivayetten sonra der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Huzeyfe'nin yaptığı rivayete muhalif rivayet de gelmiştir. Bunlardan bazılarında Buharî ve Müslim ittifak eder. Mesela biri şudur: ?"Bilâl'in ezanı yeyip içmenize mani olmasın, çünkü o, geceleyin okur, ta ki (sabahın yakın olduğunu bildirerek) namaz kılmakta olanı istirahata göndersin, uyuyanızı da uyandırsın." Bilâl hadisin şu âyetin nüzûlünden önceye ait olması muhtemeldir: "Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırd edilinceye kadar yiyin için" (Bakara 187). Ebu Bekr er-Râzi, hadisle ilgili olarak özetle şöyle der: "Bu rivayet, âhad hadislerden olmaktan başka, Hz. Huzeyfe'den sübûtu da kesin değildir. Bi'n-netice buna dayanarak Kur'ân'a itiraz etmek câiz olmaz. Ayette "tan yerinde beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırd edilinceye kadar yiyin için" dendiğine göre, fecrin beyazlığı kastedilmiş olan beyaz iplik'in ufuktan zuhurundan itibaren oruç vâcib olur, öyleyse, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da bu şekilde haram kılması varken, fecir doğduktan sonra yeyip içmek nasıl câiz olur?"[143]

?3185 ?6 -??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ??????????? ??? ????????????? ?????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?‘???????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (3185)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Fecr-i kâzib size mâni olmasın, fecr-i sadık karşınıza çıkıncaya kadar yiyin için."[144]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, geceleyin ufukta zuhur eden ilk aydınlığa aldanmamaya dikkat çekmektedir. Zira, bu ilk aydınlık sabahın başlangıcı değil, belki habercisidir. Bu ilk aydınlığa fecr-i kâzib (yalancı fecir) denmektedir. Hadiste bu, Sâtı'u'l- mus'ıd diye ifade edilmiştir.
Fecr-i sâdık denen sabahın başlangıcı olan hakiki fecr, hadiste ahmer kelimesiyle ifade edilmiştir. Ahmer, lügat olarak kızıl, kırmızı mânâlarına gelir. Hadiste, başlangıcı kırmızı olan beyazlık kastedilir. Araplar bazı durumlarda ahmer (kızıl) kelimesini beyaz mânasında kullanmışlardır. Mesela hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben kızıllara ve siyahlara peygamber olarak gönderildim" buyurmuştur. Burada kızıl diye çevirdiğimiz ahmer kelimesi "beyaz" mânasında kullanılmıştır. Mâna: "Ben beyazlara da siyahlara da peygamber olarak gönderildim" demek olur. Keza Araplar ???????? ?????????
"kırmızı bir kadın" tabiriyle beyaz bir kadın kastederler.Öyleyse hadis bize, sabahın beyazlığı yani fecr-i sâdık ufukta görülünceye kadar yeyip içmeye devamı irşâd buyurmaktadır.[145]

?7 ?495 -???????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????????????? ???????? ?????????????????[.»? ??????????????«: ?? ?????? ????? ???????? ???? ????? ?????? ? ??????? ?? ?? ?‘?? ?????? .

7. (3186)- Buhari ve Müslim'in İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan rivayetlerine göre, Resûlullah, fecr-i sâdık'ı tarif ederken: "O, enlemesine görülen aydınlıktır, uzunlamasına görülen değil" buyurdu."[146]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, fecr-i kâzib ile fecr-i sâdık'ı tarif etmektedir. Anlaşılacağı üzere fecr-i kâzib, ufukta yukarıdan aşağıya şâkûlî (dikey) şekilde inen bir aydınlıktır. Bu, kaybolmakta ve yerine doğu ufkunda ufkî (yatay) şekilde, ufuk boyunca uzanan bir aydınlık çıkmaktadır, işte bu fecr-i sâdık'tır. Bu, gittikçe genişler ve aydınlık artar.
Şu halde, yukarıdan aşağı uzanan aydınlığın zuhur vakti geceye dâhildir. O sırada yenilip içilebilir, henüz sabah vakti girmemiştir.[147]

?3187 ?8 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ?????????? ??????????? ???‘?????? ????? ?????? ??? ???????? ????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (3187)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz ezanı işitince (yiyip-içtiği) kap elinde ise, ihtiyacını görünceye kadar onu bırakmasın."[148]

AÇIKLAMA:

Hattabî der ki: "Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Bilâl geceleyin ezân okur, siz İbnu Ümmi Mektum da ezân okuyuncaya kadar yiyin için" sözüne racidir. Veya mânası şöyledir: "Kişi ezanı işitir de sabah olup olmadığında şüpheye düşerse.." şöyle ki: Mesela sema bulutlu olur, ezanı işitse de fecre delalet eden alametlerin yokluğu sebebiyle fecrin doğduğu hususunda kesin bir bilgiye ulaşamaz; burada müezzine de güvenememekte haklıdır. Çünkü, mezkur alâmetler müezzine görünse ona da görünecekti. Kendisi bu alâmetleri göremediğine göre müezzin de görememiş, dolayısıyla ezanı yakîn değil, tahmin üzerine okumuş demektir. Ancak, sabahın doğduğu hususunda yakîn elde ederse, artık onun sabah vaktini bilmek için müezzinin ezanına ihtiyacı kalmaz. Zira, ona göre beyaz iplik siyah iplikten ayrıldı mı, artık yiyip içmekten uzak durmakla mükelleftir."
Beyhâkî der ki: "Bu rivayet sahih ise, cumhura göre bunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ezânın fecrin doğmasından önce okunduğu vakte hamletmek gerekir, tâ ki kişinin yiyip içmesi fecrin doğuşundan evvelde kalsın."
Azîmâbâdî der ki: "Kim, bu hadisi ve: "Size İbnu Ümmi Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin için çünkü o şafak sökünceye kadar ezan okumazdı" hadisini ve keza "Beyaz iplik siyah iplikten, yanınızda ayrılıncaya kadar yiyin için..." mealindeki ayet-i kerimeyî düşünecek olursa görür ki, bütün bu nasslarda mesele sabah vaktinin vuzuh kazanmasında düğümleniyor, bu da, fecrin ilk anlarından bir miktar gecikir, müezzin ise, beklemesi sebebiyle fecrin ilk anlarına tesâdüf eder, işte bu anda yiyip içmek, fecrin vuzuh kazanma ânına kadar câiz olur. Ancak bu söylenen, ulemâ arasında meşhur olana muhaliftir. Onlar bu çeşit bir açıklamaya itimad etmezler."
Aliyyu'l-Kâri der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın hadiste geçen: "İhtiyacını görünceye kadar onu (kabı) elinden bırakmasın," sözü, fecrin henüz doğmadığı hususundaki bilgi veya zannının bulunma haline bağlıdır." İbnu Melek de aynı şekilde: "Bu, sabahın tulûunu bilmemesine bağlıdır. Şayet, doğduğunu bilir veya doğdu mu diye şekke düşerse, bu câiz olmaz" der.
Hülasa etmek gerekirse, ulemâ ve hususan dört imâm, fecr'in doğuş anında yemek ve içmekten sakınmak gerektiğine hükmetmişlerdir. Bu mâna İbnu Abbâs ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'den de rivayet edilmiştir.[149]

İFTAR VAKTİ

?3188 ?1 -?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ????????? ???? ??????? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3188)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece şu taraftan (doğudan) gelince, gündüz de şu taraftan (batıdan)

gidince, güneş de batınca oruçlu orucunu açmıştır."[150]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iftar anını tarif ederken üç ayrı vasfın tahakkukunu zikretmektedir:
* Gecenin gelmesi.
* Gündüzün gitmesi.
* Güneşin gitmesi...
Âlimler, bu üç şeyden her birinin diğerlerini gerektirdiğini, buna rağmen üçünü de ayrı ayrı zikrettiğini, çünkü bazı şartlarda sâdece biri tahakkuk ettiği halde akşamın gelmediğini belirtir. Mesela kişi bir vadi içerisinde ise güneşin batmasını göremez, bu durumda karanlığın gelmesini ve aydınlığın gitmesini esas alır.
2- "Oruçlu orucunu açmıştır" ifâdesini, Hattâbî: "Oruçlu orucunu açmış hükmündedir, yemese bile..." diye anlar. Bazıları: "Bu ifadenin mânası: "Oruçlu orucunu bozma vaktine girmiştir, bozması câizdir" demiştir.
Hadiste, visâl denen hiç açmadan üst üste birkaç gün oruç tutmanın bâtıl olduğuna delil vardır.
Aynî, Resûlullah'ın "oruçlu orucunu açmıştır" sözünün tazammun ettiği mânayı şöyle açıklar: "Bu söz, kişinin iftar vaktine girdiğini ifâde eder, orucu bozan bir şey almadıkça, güneşin kaybolmasıyla orucun açıldığını değil..."[151]

?3189 ?2 -??? ???? ?? ??? ??????:]????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????????: ?????? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ????? ????????? ?‘??????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????????[. ????? ????.

2. (3189)- Humeyd İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ), akşam namazını, gecenin karanlığını (ufukta) görür görmez daha iftarı açmadan kılarlar, namazdan sonra da oruçlarını açarlardı. Bunu ramazanda yaparlardı."[152]

AÇIKLAMA:

1- "Gecenin karanlığı"ndan maksad, güneş batarken doğu ufkunda görülen siyahlıktır. Bu siyahlığın belirmesi gecenin başlangıcı olmaktadır. Tam ufukta beliren siyahlık gittikçe büyüyerek bütün semayı kaplar. Gündüzle ilgili izler (aydınlık) batı ufkunda daralır ve tamamen kaybolunca yatsı vakti girer.
2- Hz. Osman ve Hz. Ömer'in iftarı tehirleri, bunun meşru olmasından ileri gelir. Eğer mekruh olsaydı bir yudum su ile de olsa acele açarlar, sonra namaza dururlardı. Ebu'l-Velid el-Bâci, "iftarın yıldızların cıvıldaşmasına kadar te'hir edilmesinin mekruh olduğunu" söyler. Ancak şunu da belirtelim ki, Enes (radıyallahu anh)'in İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilen bir rivayetine göre, Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, bir yudum su ile de olsa iftar etmeden namaz kılmazmış. İbnu Abbâs (radıyallahu anh) ve bir grup Selefin de iftardan önce namaz kılmadıkları rivayet edilmiştir.
Görüldüğü üzere mesele ihtilaflıdır. Müteakip hadisler meseleye daha da açıklık getirecektir.[153]

İFTARDA TA'CİL

?3190 ?1 -?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ???????? ???????? ??? ????????? ????????[. ????? ????? ???????? .

1. (3190)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar iftarda ta'cile yer verdikleri müddetçe hayır üzere devam ederler."[154]

?3191 ?2 -??? ???? ??? ??? ??? ?????? ?? ??? ??????? ????:]???? ?????? ??????????? ????????? ????????? ???“????????? ???????????[. »???????????«: ?????? ???????? .

2. (3191)- İmam Mâlik'ten anlatıldığına göre, Abdulkerim İbnu Ebî'l-Muhârik'in şöyle söylediğini işitmiştir: "Nübüvvet (peygamberlik) amellerinden biri de iftarın ta'cili (öne alınması), sahurun da te'hir edilmesidir."[155]

?3192 ?3 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ?????[. ????? ??? ???? ???????? ?????? ?? .

3. (3192)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namaz kılmazdan önce birkaç taze hurma ile orucunu açardı. Eğer taze hurma yoksa kuru hurma ile açardı. Eğer kuru hurma da bulamazsa birkaç yudum su yudumlardı."[156]

?3193 ?4-??? ???? ?? ???? ???:]????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ???????? ?????: ??????????? ???? ??????? ??????? ???????? ?????????[.

4. (3193)- Mu'âz İbnu Zühre anlatıyor: "Bana ulaştı ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iftar ettiği zaman şu duayı okurdu: "Allahümme leke sumtü ve alâ rızkıke eftartü. (Ey Allahım senin rızan için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açıyorum.)"[157]

?3194 ?5 -??? ????? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????: ??????? ????? ???????? : ?????? ?????????? ??????????? ??????????? ???????? ?‘????? ???? ????? ?????? ???????? [. ????? ??? ????. ???? ????? ?? ????: »??????? ?????« .

5. (3194)- Mervân İbnu Sâlim, Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orucunu açınca şöyle derdi: "Susuzluk gitti, damarlar ıslandı, inşallah Teâlâ sevap kesinleşti."[158]

?3195 ?6 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ?????? ????????? ????????? ????? ?????? ?????????? ?????? ???????: ???? ????? ????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ??????????????? ????????????. ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ???????????.[. ????? ??????? ????????.»????????«: ??? ?? ???? ?????? ?? ??? ???? ????.?»????????????«: ????????? ??????? ???? ?? ?‘??. ????? »??????????? ????????????«. ?? ?????? ???????? ????? ????? ??? ?????? ?????? ??????? ??? .

6. (3195)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayının sonunda oruçları vasletti (yani hiç bozmadan birkaç gün ardarda devam ettirdi). Onunla birlikte halk da vasletti. Durum Resûlullah'a ulaşınca:
"Eğer Ramazan ayı bizim için uzatılsaydı biz onu öyle bir vaslederdik ki derine dalanlar (aşırılar) bundan (aşırdıklarından) vazgeçmek zorunda kalırlardı. Ben sizin gibi değilim. Ben gölgelenirim. Rabbim bana hem yedirir hem de içirir."[159]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, visâl'le ilgilidir. Oruçta visâl: Birkaç gün üst üste hiç iftar yapmadan orucu devam ettirmektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yapmış, fakat ümmetine tavsiye etmemiştir. Kendisi istemediği halde visâl yapmada ısrar edenlere, yapamıyacaklarını göstermek için izin vermiş, ancak Ramazan bitivermiştir. Bu

husustaki adem-i rızasını ifade için: "Eğer ay uzasaydı, (ceza olarak) öylesine müsaade edecektim ki, bu meselede aşın gidenler tâkat getiremeyip hafifletilmesi için talepde bulunacaklardı" mânasında beyanda bulunur.
İbnu Hacer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışını, Taif Kuşatması sırasındaki davranışına benzetir. Bu kuşatmada Taifliler pek müstahkem olan kalelerine çekilince, Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, kuşatmayı bırakıp geri çekilmeyi işâret buyurmuşlardı. Ancak askerler bundan hoşnud olmadılar, kuşatmayı devam ettirmek istediler. Resûlullah da ertesi günü erkenden savaşmayı emretti. Birçoğu yaralandı ve çeşitli meşakkatlerle karşılaştılar. Bunun üzerine geri dönmeyi arzuladılar. Resûlullah bu arzuya uygun olarak rücû emri verince hepsi de memnun kaldı.
2- Bu rivayette visâl yapmanın kesinlikle yasaklanmadığı anlaşılmaktadır. Tahammül edebileceklere, tahammül edebilecekleri kadar visâl yapmalarına ruhsat verilmiş gibi... Ancak ???????? ??????????? ???????? ???????????"Visâlden kaçının, visâlden kaçının..." gibi daha sert ifadelerle visâl'i yasaklayan hadisler de var. İbnu'l-Arabî, "Resûlullah'ın Ashabına visâl orucu tutma izni onlara bir cezadır, ceza tarikiyle verilen müsaade şeriatten değildir, câiz değildir" der.
3- Hadiste geçen ta'ammuk, lügatte derine dalmak mânasına gelir; aşırı gitmek, mübalağa etmek, ölçünün dışına çıkmak gibi manalara gelir.[160]

?3196 ?7 -??? ??? ??? ?? ?????????:]????? ??????? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ???????????? ??? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????????? ????????? ??? ????????? ???? ?????? ?????? ??????????? ?????????[. ????? ?????.

7. (3196)- Ebu Bekr İbnu Abdirrahman'ın anlattığına göre, babası, Mervan'a "Hz. Aişe ve Ümmü Seleme (radıyallahu anhümâ)'nin kendisine şunu haber verdiklerini söylemiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayında, rüya sebebiyle olmaksızın cünüb olarak fecir vaktine ulaştığı olurdu da, kalkıp yıkanır ve orucunu tutardı."[161]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cünüb olarak sabaha eren kimsenin orucu meselesine temas etmektedir. Selef ulemâsı bu mevzuda ihtilaf etmiştir: Cünübün orucu sahih mi, değil mi? Kasden olanla, unutarak olan veya farz oruçla nâfile oruç arasında fark var mı yok mu?
Cumhur, bu meselede mutlak cevaza hükmetmiştir.
2- Hadiste geçen, rüya sebebiyle olmaksızın kaydını Ümmü Seleme'nin bir başka rivayeti açıklığa kavuşturur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benden cünüb olarak sabaha erer, oruç tutar, bana da tutmamı emrederdi."
Kurtubî bu rivayette iki fâide vardır der:
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazanda cinsî temasta bulunmuş ve yıkanma işini âmmden fecrden sonraya bırakmıştır, gayesi bunun câiz olduğunu ümmete göstermektir.
* Cünüb sabaha erme hâdisesi ihtilam sebebiyle değil, temas sebebiyledir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm ihtilâm olmazdı, çünkü ihtilâm şeytandandır, O ise şeytana karşı ma'sumdur (korunmuştur).
Bazı âlimler "ihtilâmdan olmaksızın" kaydından hareketle, "Bu ibârede Resûlullah'ın da ihtilâm olmasının caiz olduğuna işaret vardır, aksi takdirde bu istisnanın mânası olmazdı" demiştir. Kurtubî bunu: "İhtilâm şeytandandır, O, şeytana karşı masumdur" diye reddetmiştir. Fakat kendisine şu cevap verilmiştir: "İhtilâm kelimesi inzâl'e ıtlak olunur, nitekim inzâl rüyada hiçbir şey görmeksizin de vukua gelir. Hz. Ümmü Seleme'nin cima ile kayıdlamaktan kasdı, bunu Ramazanda âmmden yapanın ertesi günkü orucunu bozar diye inananları reddetmede mübâlağa içindir."[162]

?3197 ?8 -??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:] ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????? ??? ??????? ????????? ?????? ??????? [. ????? ???????? ???? ????????.

8. (3197)- Âmir İbnu Rebî'a (radıyallahu anh) anlatıyor; "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, oruçlu iken misvaklandığını sayamayacağım kadar çok gördüm."[163]

?3198 ?9 -??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ??? ???:]????????? ????????? ?????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ?? ?????.

9. (3198)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle demiştir "Oruçlu, günün başında ve sonunda misvak kullanır."[164]

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet, oruçlunun misvak kullanmasının câiz olduğunu gösterir. Hattâbî, bazı âlimlerin günün sonuna doğru misvak kullanmanın mekruh olduğuna hükmettiğini belirtir. Onların mekruh demedeki maksadları, oruçlunun halûf denen ağız kokusunun iftar ânına kadar devamını temenni etmelerinden ileri gelmektedir. İmam Şâfîî ve Evzâî'nin bu görüşte olduğu belirtilir. Ebu Hüreyre'den yapılan şu rivayet, bu görüş sahiplerinin delili olmalıdır: "(Radıyallahu anh) Atâ'ya demiştir ki: "Misvak sana ikindiye kadardır. İkindiyi kıldın mı, artık onu bırak. Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şunu işittim: "Oruçlunun halûfu (ağzındaki koku) Allah indinde, misk kokusundan daha hoştur."
Mevzu üzerinde sıhhatçe üstün başka rivâyetler de mevcuttur. Bu sebeple ulemâ ekseriyet itibâriyle oruçlunun misvak kullanmasını mekruh addetmemiştir.[165]

?3199 ?10 -??? ??? ????? ????? ????? ??? ??? :]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ??????????? ????? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ???? ?????? ????????? ??????????? [. ????? ??????? ???? ???? ????????.

10. (3199)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim yalanı ve onunla ameli terketmezse (bilsin ki) onun yiyip içmesini bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur."[166]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, zâhirde yalan, gıybet gibi dînen yasaklanmış sözleri bırakmayan kişinin orucu bırakmasını emrediyor gibidir. Ancak ulemâ bunu, yalandan zecr ve yasaklama olarak anlamıştır.
İbnu Battâl der ki: "Hadisin mânası, öylesi kişilere oruçlarını terketmeyi emretmek değildir. Asıl gayesi, yalandan ve onunla birlikte zikredilenlerden sakındırmaktır."
"Birlikte zikredilenler"den maksad, hadisin başka vecihlerinde gelen ziyadelerdir. Bazı rivayetlerde cehl, bazılarında hıyânet ve kizb (yalan) ziyade olarak zikredilmiştir. Öyleyse hadisi: "Kim oruçlu iken yalan, hıyânet ve cehalet gibi halleri bırakmaz, bunların mucibleriyle amel ederse..." demek olur.
2- Hadiste geçen zûr'dan murad İbnu Hacer'e göre, kizb (yalan), cehl ve sefeh'dir.
İbnu Hacer der ki: "Allah'ın... ihtiyacı yoktur" cümlesi (kullanıldığı gâyede anlaşılmazsa) mânasızdır. Çünkü Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Öyleyse onun mânası: "Allah, onun orucunu istemez" demektir. Şu halde ihtiyaç kelimesi isteme (irade) kelimesi yerine konmuş olmaktadır."
İbnu'l-Münir, bununla adem-i kabûlün kinâye edildiğini, dolayısıyla o çeşit orucun makbul olmayacağını söyler.
İbnu'l-Arabî de: "Bu hadisin muktezası şudur: "Kim bu söylenenleri yaparsa orucundan sevap elde edemez, öyleyse mânası: "Orucun sevabı yalan ve beraberinde zikredilenlerin günahıyla terazide tartılamaz" demiştir.
Beyzâvî daha farklı bir yaklaşıma yer verir: "Orucun emredilmesinden maksad sâdece açlık değildir. Bilakis ona bağlı olarak şehvetlerin (nefsânî arzuların) kırılması, nefs-i emmârenin nefs-i mutmainne'ye itaat ettirilmesidir. Öyleyse bu söylenenler hâsıl olmazsa, Allah oruca kabul nazarıyla bakmaz. "Allah'ın ihtiyacı yoktur" sözü adem-i kabul'den mecazdır. Sebebi nefyederek müsebbebi kastetmiştir."
İbnu Hacer der ki: "Beyzâvî, böyle diyerek sevabın azalacağına istidlal etmiştir. Ancak, büyük günahlardan içtinabla küçük günahlar örtülür" denilerek tenkid edilmiştir." es-Sübkî el-Kebir bu itiraza şu cevabı vermiştir: "Sadedinde olduğumuz hadiste -ve başkasında- önceki görüşe kuvvetli delalet vardır. Zira müstehcen söz (nefes), bağırıp çağırma, yalan ve yalanın gereğiyle amel mutlak olarak yasaklandığı bilinen şeylerdendir. Oruç da mutlak olarak emredilen şeylerdendir. Eğer bu yasaklananlar oruç esnasında yapıldığında oruç onlardan müteessir olmasaydı onların hadiste "oruçta şartıyla" zikredilmelerinin anlaşılabilecek bir mânası olmazdı. Bu hadislerde zikredilmeleri bizi iki hususta uyarmaktadır:
Biri: Bunların oruçta, diğer şeylere nazaran daha çirkin oldukları;

Diğeri: Orucun bunlardan selâmetini aramak... Orucun bunlardan selâmeti, oruçtaki mükemmelliğin artmasıdır. Öyle ise kelam, bütün gücüyle bunun, oruç için çirkinliğini belirtmelidir. Bunun muhtevasına göre oruç, onlardan sâlim kaldıkça mükemmelleşir." Sübkî devamla der ki: "Öyleyse, oruç onlardan sâlim kalmazsa noksanlaşır." Sübkî sözüne şöyle devam eder: "Şurası muhakkak ki teklifler muhtelif şekillerde ortaya çıkar ve işaret yoluyla onlarla başkalarına da dikkat çekilir. Oruçtan maksad -menhiyatta olduğu üzere - mutlak yokluk (el-ademu'l-mahz) değildir. Çünkü, bi'l-icma, oruç için niyet şart kılınmıştır. Öyleyse, esas itibariyle oruçtan kastedilen şey her çeşit muhâlif şeylerden uzak durmaktır. Ancak bu çok zor olduğu için Allah Teâlâ hazretleri bu şartı hafifleştirecek orucu bozan şeylerden kaçınmayı emretti, bunda gafil olanı da, oruca muhâlif olan şeylere uzak durması için uyardı. Buna, Allah'ın muradını açıklayan hadislerin tazammun ettiği muhteva irşadda bulunmaktadır. Böylece, orucu bozan şeylerden içtinâb vâcib; oruca muhâlif şeylerden içtinâb da, orucu tamamlayıcı şeyler olur. Doğruyu Allah bilir."
İbnu Hacer, başka nakillerle hadisin tahliline şöyle devam eder: "Şeyhimiz, Şerhu't- Tirmizî'de der ki: "Tirmizî hazretleri bu hadisi tahriç ettikten sonra şöyle bir bab başlığı koydu: "Oruçlunun gıybet etmesinin şiddetle yasaklanması hususunda gelen hadîsler babı." Bu ifâde müşkilat, getirmektedir. Çünkü gıybet, ne yalan sözdür, ne de onunla ameldir. Çünkü gıybet, başkasını, hoşuna gitmeyecek şekilde zikretmektir. Halbuki yalan söz kizbtir. Tirmizî, (bu davranışında) diğer Sünen sahiplerine muvafakat etmiştir, onlar da gıybet diye başlık atıp, başlıktan sonra bu hadisi zikretmişlerdir. Sanki bunlar, "yalan söz ve onunla amel"in zikrinden "konuşma"nın yalandan korunmasının emredildiğini anladılar. Mamafih, bunda, hadisin bazı tariklerinde gelen ziyadeye işaret etmek de düşünülmüş olabilir. Bu ziyade cehl'dir. Cehl (cehalet, bilgisizlik) kelimesinin bütün günahlara ıtlakı uygun düşer.
"Onunla amel" kelimesine gelince, bu "yalan" kelimesine râcidir, "cehl" kelimesine dönmesi de muhtemeldir. Mamafih her ikisine dönmesi de makuldür."[167]

?3200 ?11 -???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????? ?????? ?????????? ????? ??????? ? ?????? ?????? ?????????? : ?????? ???????.[. ????? ???? ???? ???? .

11. (3200)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz yemeğe davet edilince, oruçlu ise: "Ben oruçluyum" desin."[168]

AÇIKLAMA:

Nevevî der ki: "Bu hadis, özrünü beyan etmek, durumunu belirtmek maksadıyla böyle söylemesi gerektiğine hamledilir. Bu cevaptan sonra, müsâmaha gösterilir, davette hazır bulunması için ısrar edilmezse, gitme gereği, üzerinden düşer. Müsamaha edilmez ve ısrar edilirse dâvette hazır bulunması gerekir. Oruç, dâvete icabet etmemekte bir mâzeret değildir. Ancak davete katıldıktan sonra yemesi gerekmez, yememeye orucu bir mâzeret olur. Oruç tutmayan kimse bilâkistir, ona yemeğe iştirak gerekir. Oruç tutanla tutmayan arasında söylenen bu fark sahih hadislerde gelmiştir. Dâvetle ilgili bahiste bu husus açıkça belirtilmiştir. Oruçlu hakkında efdal olanı, -eğer onun orucu- ziyafet verene ağır gelecekse, orucunu açması müstehabtır, değilse açmamalıdır. Tabii ki bu hüküm, tutulan orucun nâfile olması haliyle ilgilidir. Eğer orucu farz ise, açması haramdır."
Bu hadis, ihtiyaç hâlinde oruç, namaz vesair nevden nâfile ibâdetlerin izharında bir beis olmadığını da göstermektedir. Ancak şunu da bilelim ki, bir gerçek olmadan nâfilelerin izharı mahzurludur, gizlenmesi müstehabtır.
Hadis ayrıca, insanlarla iyi davranışa sevketmekte ve aradaki dargınlıkların düzeltilmesine, gönül alıcı olmaya, makul sebep bulunduğu takdirde en güzel şekilde özür beyanına irşadda bulunmaktadır.[169]

?3201 ?12 -??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? :]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???????? ??? ????????? ???? ????????????[. ????? ??????? ? ???? : ???? ???? ????? ???? ?? ?????? ??? ???? ?? ????.

12. (3201)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir kavme misafir olursa, onlar müsaade etmedikçe (nâfile) oruç tutmasın."[170]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, misafir olan kimsenin, ev sahibinden izin aldıktan sonra oruç tutması tavsiye edilmektedir. Bazı şârihler, yasağın tenzihî bir nehiy olduğunu belirtirler. Nafile oruç için ev sâhibinden izin istemek onların gönlünü almak içindir. Ebu't-Tayyib, yasakla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Oruç sebebiyle eve zahmet vermemek içindir. Çünkü oruç tutan bazı kayıtlar getirir: Sahurda, iftar vaktinde kendisine hususi yemek hazırlanır, oruçlu olmazsa ev sahibiyle birlikte yer içer ve onlara vereceği zahmet kalmaz. Misâfirliğin âdabı ev sâhibine uymaktır, muhâlefet halinde bu edebi terketmiş olur."[171]

?3202 ?13 -??? ??? ????? ??? ??? ?????? ?????? ????? :]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ? ??????? ?????: ?????? ???????? : ????? ????????? ???????: ????? ????????? ????? ?????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ?????????[.??? ?????: »????????? ??? ????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????????« ????? ??????? .

13. (3202)- Ümmü Ammâre Bintu Ka'b (radıyallahu anhâ)'ın anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanına girmiştir. Ammâre yemek ikram edince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sen de ye!" demiş, kadın: "Ben oruç tutuyorum" deyince Resûlullah şöyle buyurmuştur:
"Oruçlu kimse, başkasına ikramda bulunur ve yemeğinden başkaları yerse yedikleri müddetçe melaike aleyhimüsselam oruçluya rahmet duasında bulunurlar.
"Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Oruçlunun yanında oruçsuzlar yemek yiyecek olurlarsa, melekler oruçluya rahmet okurlar."[172]

?3203 ?14 -??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ?????? ???????? ??????????? ??????? ??? ??????????[. ????? ?????? ? ???????. ???? ????: »?? ?????? ?????????«. ?????? ???? .

14. (3203)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadın, kocası varken izin almadan (nâfile) oruç tutmasın."[173]

AÇIKLAMA:

Hadis, kadın nafile oruç tutmak isteyince, beraber oldukları takdirde, kocasından izin almasını şart koşmaktadır. Ramazan orucu için böyle bir izin mevzubahis değildir. Bu husus bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir: ? ??????? ?????????? ?????? ?????????"Kadın ramazan orucu dışında... oruç tutamaz." Vaktin darlığı hâlinde, ramazan dışındaki vâcibleri tutmak için de izin istemeyeceği şârihlerce belirtilmiştir.
Cumhûr-u ulemâ, bu hadisten hareketle, kocanın rağmına tutulacak nâfile orucun haram olacağı hükmünde ittifak eder. Nevevî, Şâfîî ülemâlarının bazısının mekruh" dediğini kaydettikten sonra sahih olan kavlin "tahrim" olduğunu belirtir.
Nevevî, Müslim şerhi'nde, bu tahrimin sebebini şöyle açıklar: "Erkeğin; kadın üzerinde her an istimtâ hakkı vardır. Bu hak, fevrî olarak (yani anında) ifası gereken bir haktır. Ne nâfile ibâdet sebebiyle ne de bilâhare yapılabilecek bir vâcib sebebiyle bu hak fevt olmaz, ortadan kalkmaz. Oruç, kocanın izni olmadan câiz olmaz. Eğer kendisinden istimtâ taleb ederse bu câiz olur ve orucu bozulur. Adet olarak, müslüman erkek, orucu ifsad ederek bozmaktan çekinir. Şurası da kesindir: Kendisi için evlâ olanı (oruç tutmasını) istemediğini ifade eden sâbit bir delil yoksa bunun hilafına hareket etmesidir. Sözgelimi koca yolcu idiyse, hadiste "kocası varken" kaydı, kadına nâfile oruç tutmasını câiz kılar. Yoldan dönen erkek, kadınını oruçlu bulsa, orucu bozdurma hakkına sahiptir, bu mekruh da değildir. Erkeğin cimaya muktedir olamayacak şekilde hasta olması da onun yokluğu mânasına dâhildir."
Hadisteki yasağı tenzîhî kerâhet anlayan Mühelleb, hadisin zâhirine ve dolayısıyla cumhura da ters düşen görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Bu yasak karı-koca arasındaki dirlik için vazedilmiştir. Kadın, farz dışında da, erkeğe zamanı olmayan ve vazifelerini aksatmayan ibadetleri izin almaksızın yapma hakkına sâhiptir. Erkeğin, kadının başladığı ibadetlerden hiçbirini, izin almamış bile olsa, bozmaya hakkı yoktur."
Rivâyet, erkeğin kadın üzerindeki hakkını te'kid etmekte, bunun yerine getirilmesinin, hayır yönüyle nâfile ibadetten üstün olduğunu ifade etmektedir. Çünkü erkeğin hakkı vâcib olan bir haktır. Vacibi yerine getirmek, nâfileyi yerine getirmekten önce gelir.[174]

ÜÇÜNCÜ BAB

ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI

?3204 ?1 -?? ???? ?????? ?????? ????? ???:] ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ????? ????????? ????? ??????? ??? ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ????????? ????? ????? ???????? ???? ????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ??????: ????? ?????? ???????? ???? ????? ???????: ????????? ?????????? ????????? ?????????[. ????? ???? ???????? .

1. (3204)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fetih yılında Mekke'ye müteveccihen Ramazan ayında yola çıkmıştı. Kürâ'u'l-Gamîm nam mevkiye gelinceye kadar kendisi de, beraberindekiler de oruç tuttular. Sonra orada bir bardak su istedi ve bardağı kaldırdı. Herkes bardağa baktı. Sonra sudan içti. Bundan sonra bazıları kendisine: "Halkın bir kısmı oruç tuttu" diye haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onlar âsilerdir! Onlar âsilerdir!" buyurdular."[175]

AÇIKLAMA:

1- Kürâ'u'l-Gamîm, Usfân yakınlarında bir vâdinin adıdır.
2- Burada yol sırasında başlanan ramazan orucunun bozulmasına nebevî bir örnek görülmektedir. Nevevî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın orucu bozmayanlar hakkında "Âsiler! Âsiler!" diye söylenerek memnuniyetsizlik izhar etmiş olmasını iki ihtimalle izah eder:
* Oruç tutanlar, oruçları sebebiyle zarar görmüş olabilirler.
* Resûlullah onlara belli bir maslahata binaen kesin bir dille orucu açmalarını emretmiştir de onlar bu emre rağmen oruçlarını açmamakta direnmişlerdir. Elbette vâcib bir emre muhalefet isyandır ve Resûlullah'ın, âsiler demesi yerindedir.
Her iki takdirde de, günümüzde yolcu, orucunu tuttuğu takdirde âsi sayılmaz, yeter ki bundan zarar görmesin.
Nevevî'nin birinci te'vilini te'yid eden bir ziyade Tirmizî'nin rivayetinde yer alır: "Resûlullah'a denildi ki: "Oruç halka zahmet verir oldu."
3- Tirmizî, sefer sırasında tutulacak oruç hakkında ihtilaf edildiğini, Ashab'tan ve sonrakilerden bir kısmının sefer sırasında yemenin efdal olduğu kanaatinde olduklarını, öyle ki, tutanlara orucu îâde etmek gerekeceğine hükmettiklerini, yine Ashab'tan ve sonrakilerden bir kısmının da, kendinde güç bulanların yolculuk sırasında oruç tutmalarının efdal olduğuna, yemelerinin de câiz olduğuna hükmettiklerini belirtir.
Ahmed ve İshak birinci görüşü, Süfyan-ı Sevri, İmam Mâlik ve İbnu'l-Mubârek, Ebu Hanife, Şafiî de ikinci görüşü iltizam edenlerdendir.
Ömer İbnu Abdilaziz, ??????? ?????? ????? ?????????Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez" (Bakara 185) âyetinden hareketle: "Bu meselede efdali, kişiye kolay gelenidir, eğer yemek kolaysa hakkında efdal olanı yemektir, oruç kolaysa o efdaldir; nitekim, bazılarına yolculuk da olsa ayı içinde tutmak kolaydır, sonradan kaza etmek zor olur, bunun hakkında da tutmak efdaldır" demiştir.[176]

?3205 ?2 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ??? ????? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???????? ???? ???????? ????????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ?????????????? ?????????? ?‘????????? ???????? ?????????? ??????: ?????? ?????????????? ????????? ???‘????? [. ????? ??????? ???????? .

2. (3205)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz bir seferde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Aramızda bir kısmı oruç tutuyor, bir kısmı da tutmuyordu. Sıcak bir günde bir yerde konakladık. Gölgelenenlerin çoğu elbisesi olanlardı. Bir kısmımız güneşe karşı eliyle korunuyordu. Derken oruçlular yığılıp kaldılar, oruçsuzlar kalkıp çadırları kurdular, hayvanları suladılar. Bunun üzerine, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm:
"Bugün sevabı oruçsuzlar kazandı!" buyurdular."[177]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir sefer sırasında karşılaşılan bir durumu aktarmaktadır: Sıcağın tesiriyle çalışamaz hale gelen oruçlulara bedel, çadır kurmak, develeri sulayıp yemlerini vermek, ordunun yemeğini hazırlamak gibi her çeşit hizmetleri oruçsuzların görmesi ve buna karşılık sevâbı onların kazanması...
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumu "Bugün sevâbı oruçsuzlar kazandı" cümlesi ile ifade buyurmuştur. Şârihler, "Bu cümleyle diğerlerinin sevap kazanmadığı kastedilmemiş, aksine oruçsuzların daha çok kazandığı belirtilmiştir" derler. Oruçsuzlar, hem hizmet sevabını ve hem de öbürlerinin oruçtan kazandıklarının bir mislini kazandıkları için onlar sevapça üstündürler.
* Bazı âlimler, bu hadise dayanarak: "Gazve sırasındaki hizmetin nafile oruçtan üstün olduğunu" söylemiştir.
* Hadis, cihad sırasında yardımlaşmaya teşvik etmektedir.
* Seferde yemek, oruç tutmaktan evlâdır.
* Seferde oruç câizdir. Bu hadis "sefer sırasında tutulan oruç, oruç sayılmaz" diyenleri yalanlar.[178]

?3206 ?3 -??? ???? ???? ?????? ???? ????:]????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??? ?????? ??????? ????? ???? ????????? ???????? ????????. ?????? ??????? ????????? ??????? ???????? ?????????: ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ?????? ???????? ???? ????????? ??? ?????????[. ??? ????? »????? ???? ??????? ????????? ??? ?????????«. ????? ?????? ? ??????? .

3. (3206)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferdeydi. Etrafına insanların toplandığı bir adam gördü, ona gölge yapıyorlardı.
"Nesi var?" diye sordu.
"Oruçlu biri!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Seferde oruç birr (Allah'ı memnun edecek dindarlık) değildir!" buyurdular."
Bir rivayette: "Seferde oruç birr'den değildir" denmiştir."[179]

AÇIKLAMA:

Hadisin başka vecihlerinde bu seferin Fetih Seferi olduğu belirtilir. Oruç ağır geldiği için Hz. Peygamber adama bozmasını emreder. Bu kıssada ihtiyaç olunca ruhsatla amel etmenin müstehab olduğu gözükmektedir. Haliyle ruhsatın terki de mekruh olmaktadır. Nitekim hadisin bir veçhinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Allah'ın size tanıdığı ruhsata uyun" buyurmuştur.[180]

?3207 ?4 -??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ???????? ???? ??????? ?‘?????????? ?????? ??????
?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???? ???????? ??? ?????????? ??????? ??????? ???????? ? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? [. ????? ????? .

4. (3207)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hamza İbnu Amr el-Eslemi (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yolculuk sırasında tutulan orucu sordu. Kendisi çok oruç tutan birisi idi. Resûlullah şöyle cevap verdiler:
"Dilersen tut, dilersen tutma."[181]

AÇIKLAMA:

Yukarıda geçen iki hadis, sefer sırasında tutulan oruçla ilgilidir. Birinci rivayet, sefer sırasında tuttuğu orucu kendisine dokunan kimse ile ilgilidir. Resûlullah ona orucu tecviz etmemiş ve bozmasını emretmiş, "seferde oruç, Allah'ı razı edecek amel (birr) değildir" buyurmuştur. İkinci hadis, herhangi bir vak'a olmaksızın, yolculuk sırasında tutulacak orucun hükmü hakkında soran kimseye cevabı ihtiva ediyor. Bu cevap kişiye ruhsattır: "Dileyen tutar, dileyen tutmaz."
Ancak hemen belirtelim ki, bu meselede selef ulemâsı ihtilaf etmiştir. Bazıları sefer sırasında tutulan oruç farzın yerine geçmez, mutlaka kazası gerekir diyecek kadar ifrat etmiştir. Bunlar Kur'an-ı Kerim'de gelen,???????? ???? ??????? ??????

"Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun.." (Bakara 185) âyetinin zâhiri ile önceki rivayette kaydedilen, Resûlullah'ın ?????? ???? ??????? ????????? ??? ???????

"seferde oruç "birr"den değildir" hükmünü esas alırlar. Bunlara göre, "Birr'in mukabili ism yani günahtır. Öyleyse, seferde oruç tutan günahkârsa, tuttuğu oruç oruç sayılmaz, farzı ödemez, kaza edilmesi gerekir." Ehl-i Zâhir'in bir kısmı bu kanaattedir.
Bu meseledeki farklı görüşleri 3204 numaralı hadisin açıklamasında özet olarak kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz, oraya bakılsın.[182]

?3208 ?5 -??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ????? ??????????? ??? ?????????? ??????? ????? ??????????[. ????? ????? ???? ???? .

5. (3208)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber (seferde) idik. Bir kısmımız oruçlu bir kısmımız oruçsuz idi. Ne oruçlu oruçsuzu ayıplıyor, ne de oruçsuz, oruçluyu kınıyordu."[183]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Dâvud'daki veçhinde, bu seferin Ramazan'da cereyan ettiği tasrih edilir. Şu halde sefer sırasında tutulduğu belirtilen oruç, farz oruçtur. Bu rivâyet de, yol sırasında dileyenin ramazan orucunu tutabileceğini göstermektedir. Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "sefer'de oruç birr'den değildir" sözü (3206), oruca tahammül edemeyecekler, bitap düşecekler hakkındadır. Bu durumda olmayanların oruç tutmalarına kimsenin bir diyeceği yoktur. İbnu Hacer der ki: "Âlimlerin kanaati şudur: "Kim kendinde oruç tutma gücü görürse tutar, zira bu, müstahsendir, kim kendini zayıf hissederse o da yer, zira bu da müstahsendir." Sefer sırasındaki oruç hakkında yapılan bu açıklama da daha önce belirtildiği üzere itimada şayandır ve münâkaşayı kaldırıcı mahiyettedir."[184]

?3209 ?6 -??? ??? ???? ??? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ??? ????????? ??? ????? ??????? ???? ????? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? .

6. (3209)- Ebu'd-Derdâ,(radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz çok şiddetli sıcak bir mevsimde, Ramazan ayında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sefere çıktık. Hararetin şiddetinden herkes elini başına koyuyordu. Aramızda oruçlu olarak sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile İbnu Ravâha vardı."[185]

?3210 ?7 -??? ??? ? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???? ?????? ??????? : ????????? ?????????? ??? ???? ?????????. ?????? ??? ??????? ????? : ?????? ???????. ????? : ????? ?????????? ???? ???????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ???????[. ????? ???????.

7. (3210)- Amr İbnu Ümeyye ed-Damri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir sefer dönüşü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğradım. Bana: "Ey Ebu Ümeyye, sabah yemeğini bekle (beraber yiyelim)" buyurdular. Ben "Oruçluyum" dedim.
"Öyleyse gel yaklaş, sana yolcudan haber vereyim (de dinle!" dedi ve devamla:) "Allah Teâla Hazretleri yolcudan orucu ve namazın yarısını kaldırdı" buyurdu."[186]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Nesâî'de birkaç veçhi zikredilmiştir. Mâna aynı olsa da bazı ziyade ve noksanlar var.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "orucu... kaldırdı" demekle, "yolcuyu, yol esnasında oruç tutup tutmamak arasında muhayyer bıraktı, yolculuk esnasında tutma mecburiyetini kaldırdı" demiştir. Bu husus daha önceki hadislerde açıklandı. Değilse "yolcudan orucun farziyyeti kaldırıldı" demek istenmiyor, zira bizzât ayet-i kerime sonradan aynı miktarın tutulacağını belirtmiştir (Bakara 185). Namazın yarısının kaldırılması, dört rek'atli farz namazların iki rek'at olarak kısaltılması demektir.[187]

?3211 ?8 -??? ??? ?? ??? ??? ????? ?? ??? ?? ???? ???? ??? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????????? ????????? ???? ??? ?“???????? ?????????? ????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ????? ?????????????[. ????? ????? ?????.

8. (3211)- Abudullah İbnu Ka'b İbni Mâlikoğullarından ismi Enes İbnu Mâlik olan bir adamdan anlatıldığına göre, demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri, yolcudan namazın yarısını kaldırdı, oruca da yeme hususunda ruhsat tanıdı. Ayrıca çocuk emziren ve hamile kadınlara, çocukları hususunda endişe ettikleri takdirde, orucu yeme ruhsatı tanıdı."[188]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ramazan ayında oruç yemelerine ruhsat verilenlerden bazılarını açıklamaktadır:
1- Yolcular: Bunlar hakkındaki teferruat daha önceki rivayetlerde geçti.
2- Çocuk emziren kadınlar,
3- Hâmile kadınlar...
Emzikli ve hâmile kadınların ramazan orucunu yemelerine bu hadis ruhsat tanımaktadır. Ancak, âlimler bunlar hakkında bazı farklı sonuçlara ulaşırlar. Şöyle ki:
* Bazıları: "Bunlar oruçlarını kaza ederler ve fakir doyururlar, çünkü yemeleri kendi nefisleri için değil" demiştir. Bunların, kazadan başka fakir de doyurmaları gereğine hükmedenler arasında Mücâhid, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) hazerâtı vardır.
* İmam Mâlik: "Hamile kadın orucunu kaza eder, kefarette bulunmaz, çünkü hasta mesâbesindedir, emzikli kadın ise hem kaza eder, hem de kefârette bulunur" demiştir.
* Hasan-ı Basrî ve Atâ: "Hâmile ve emzikli kadınlar kaza ederler, fakir doyurmazlar, tıpkı hastada olduğu gibi" derler.
Ebu Hanife ve ashabı ile Evzâî ve Süfyan-ı Sevrî'nin görüşü de böyledir.[189]

?3212 ?9 -??? ???? ?? ??? ???:]??????? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????????? ????????? ????????: ???? ???????? ?????: ?????? ? ????? ??????[. ????? ??????? .

9. (3212)- Muhammed İbnu Ka'b anlatıyor: "Ramazan'da Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'in yanına geldim. Sefer hazırlığı yapıyordu. Devesi hazırlandı, yolculuk elbisesini giydi. Yemek getirtip yedi. Ben kendisine:
"(Yola çıkarken orucu bozmak) sünnet midir?" diye sordum,
"Evet!" dedi ve bineğine atlayıp yola çıktı."[190]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, öncelikle Ramazanda sefere çıkan kimsenin daha evini terketmeden orucunu açabileceğine delil olmaktadır. Nitekim, yolcunun ne zaman müsâferet ahkâmına tâbi olacağı hususu münakaşalıdır ve "daha evinde iken yolculuğu başlar" diyenlerin delillerinden biri de bu hadistir.

İbnu'l-Arabî, Tirmizî şerhi el-Ârıza'da: "Hadis sahihtir ve Ahmed İbnu Hanbel bununla amel etmiştir" dedikten sonra Mâlikîlerin buna katılmadıklarını ve fakat daha evinde iken yiyen kimseye kefâret gerekip gerekmiyeceğinde ihtilaf ettiklerini belirtir. İmam Mâlik: "Kefaret gerekmez" demiştir. İbnu'l-Arabî, "gerekir" diyenleri de belirttikten sonra: "Hadisin sahih olması sebebiyle gerekmemelidir" der. Yolculuk, ekseriyete göre, ikamet edilen beldenin dış evlerini çıktıktan sonra başlar.[191]

?3213 ?10 -??? ???? :]?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ??? ?????? ??? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????????? ???? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????[.

10. (3213)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) Ramazan ayında yolcu ise ve Medine'ye günün başında gireceğini tahmin etmişse, oruçlu olarak şehre girerdi."[192]

?3214 ?11 -??? ????? ?????? :]???? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? : ?????? ???? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ???? ????????????? ???????? ??????? ????????? ??? ????????? ????????? ????????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ??? ??????????? ???????? ?????? ????? ??????????. ?????: ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? ??????? : ????? ??????? ???????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????????. ??????????? ?????????? ???????? [. ????? ??? ???? .

11. (3214)- Mansûr el-Kelbî anlatıyor: "Dıhye İbnu Halife (radıyallahu anh), Ramazan'da Dımeşk'e bağlı köylerden (Mizze adındaki) birinden çıkıp Fustat'tan Akabe köyüne olan mesafe kadar bir yol aldı. Bu mesafe üç millik bir uzaklıktı. Dıhye ve beraberindekilerden bir kısmı (o gün) orucu yediler. Bir kısmı ise orucu yemeyi uygun görmediler. Dıhye, köyüne dönünce;
"Vallahi bugün, vukûa geleceği hiç aklımdan geçmeyen bir hadîse ile karşılaştım: Bir kısım kimseler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve ashâbı'nın sünnetini beğenmediler" dedi. Bunu o gün orucu açmayanlar için söylemişti. Dıhye (radıyallahu anh) bu hayıflanmasını şöyle noktaladı:
"Allahım artık beni yanına al!"[193]

AÇIKLAMA:

Hadis, Dıhye (radıyallahu anh)'nin üç millik bir mesafede orucu yediğini, bazılarının da bu mesafeyi, oruç yemeyi meşru kılan bir uzaklık kabul etmeyerek yemediklerini göstermektedir. Mevzu, münakaşa edilmiştir. Bazıları gerek âyet ve gerekse hadiste "şer'î sefer"i tahdid eden mesafe ile sınırlayan bir kaydın olmadığını iddia eder. Bu rivayeti de bir bakıma delil gösterirler.
Hattabî der ki: "Bu rivayette, orucu yemenin câiz olduğu seferi, muayyen bir mesafe ile sınırlandırmayanlara delil var. Bunlar sadece "sefer" ismini esas alırlar ve zâhire dayanırlar. Bu görüşün Davud-ı Zâhirî ile diğer Zâhirîlere ait olduğunu zannediyorum. Fakat fakihler, orucu yeme ruhsatını sadece namazın kasredilmesini câiz kılan mesafedeki yolculuk için tanırlar. Bu mesafe Irak ulemâsına göre üç günlük mesafedir. Hicaz ulemâsınca iki gece veya buna yakın müddettir."
Hattâbî devamla der ki: "...Dıhye, hadiste Resûlullah'ın kısa mesafede oruç açtığını zikretmiyor, "Bazı insanlar Resûlullah'ın sünnetinden hoşlanmadılar" diyor; belki de bunlar aslında, orucu yemekle ilgili ruhsatı kabul etmekten hoşlanmadılar. Ayrıca, Dıhye (radıyallahu anh)'nin burada, "sefer (yolculuk)" kelimesinin lûgat manasını esas almış olması da muhtemeldir. Nitekim, pek çok sahâbe ona bu meselede muhâlefet etmiştir. İbnu Ömer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) dört berîd'den daha kısa mesafeye yapılan yolculuklarla namazı kasretme ve orucu yeme hususunda ruhsat görmezlerdi. Bu iki sahabi, fıkıhça ve ilimce Dıhye (radıyallahu anh)'den çok ileri idiler."[194]
Bu hadisle ilgili olarak Beyhaki merhum da şunu söylemiştir: "Bize Dıhyetü'l-Kelbî'den rivayet edilen hadise gelince, sanki o, bu hadiste seferde ruhsat tanıyan ayetin zahirini esas almış gibi. Dolayısıyla, "Resûlullah'ın ve ashabının sünnetinden yüz çevirdiler" sözüyle de, orucun yendiği sefer müddetinin takdirinde değil, âyetin tanıdığı ruhsatı kabul etmede sünnetten ayrıldıklarını kasdetmiş olmalıdır."[195]

?3215 ?12 -??? ???? ?? ???? ??? :] ?????? ???? ???? ???????? ?????????????? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ??????????? ??? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????: ??????????. ?????? : ???????? ????? ??????????? ?????: ????????? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ??? ????.

12. (3215)- Ubeyd İbnu Cübeyr rahimehullah anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından olan Ebu Basra el-Gıfârî (radıyallahu anh) ile Fustât'tan yola çıkan bir gemide Ramazan'da beraberdik. (İskenderiye'ye gitmek istiyordu. Ebu Basra ve beraberindekiler) gemiye çıkarıldı. (Daha evleri tamamen geçmemişti ki sofra emretti.) Sabah yemeği getirildi. Bana da: "Yaklaş (beraber yiyelim!) "dedi. Ben:
"Evleri hâlâ görmüyor musun?" dedim. Bana
"Yoksa sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden hoşlanmıyor musun?" dedi. Bunun üzerine o yedi, ben de yedim."[196]

AÇIKLAMA:

Bu hadîste yola çıkan oruçlunun orucunu daha şehri tamamen terketmeden açabileceğine delil var. Rivayetin Ebu Dâvud'daki aslında yer alan -ve mevzuumuz açısından ehemmiyetli olan- bir ziyadeyi köşeli parantez içerisine aldık. Rivayet gösteriyor ki, Ashab'tan bir kısmına göre oruçlu olan kimse yola çıkacak olursa, daha evleri tamamen geride bırakmadan orucunu açması sünnettir.
Hattâbî der ki: "Bu hadiste, oruçlu mukîm yola çıkacak olsa aynı gün içinde orucunu açmalı" diyenlere delil var. Bu, şa'bî'nin sözüdür. Ahmed İbnu Hanbel de bunu benimsemiştir. Hasan Basri hazretleri: "Bu kimse dilerse, çıkmak istediği gün evinde iken orucunu açar" der. İshak İbnu Râhûye: "Ayağını bineğine koyar koymaz açabilir" demiştir.
Ebu Hanife ve Ashâbı: "Yola çıkan aynı gün yemez" demiştir. İmam Mâlik, Evzâî ve Şâfi'î de aynı görüştedir. Nehâî, Mekhûl ve Zührî'den de bu görüş rivayet edilmiştir."[197]

?3216 ?13 -??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????????? ????????? ??? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ????? ?????? ????????? ???????? ??????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??????????: ?‘????? ????????: ?“?? ???? ?????. ?? ?? ??? ???? ????? .

13. (3216)- Seleme İbnu'l- Muhabbak (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sefer sırasında Ramazan'a erer ve beraberinde kendisini karnını doyuracak yere götürecek bir bineği varsa nerede olursa olsun orucunu tutsun."[198]

AÇIKLAMA:

Burada, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bineği olan yolcuları, oruç tutmaya teşvik etmektedir. Yani kim biniti olduğu halde seyahat yapmakta ve biniti de onu akşama evine ulaştırabilecek durumda ise ramazan orucunu tutmalıdır. Ancak Tîbî, bu emrin, evlâ ve efdal olanı yapmaya bir teşvik olduğunu söyler. "Çünkü der, seferde orucun yenmesine mutlak olarak delalet eden nasslar var." Bazı âlimler, sefer müddeti her ne olursa olsun, orucun yenmesine câiz olduğunu söylerler.[199]

ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER

?3217 ?1 -?? ???? :]????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ????? ???????: ??????? ????????? ???????????? ???? ????????? ???? ?????? ??? ??????[.

1. (3217)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Ramazanı, hastalık ve sefer sebebiyle yiyenler, onu peş peşe tutarlar."[200]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Ramazan orucu meşru bir mazeretle yenmişse, bunun kazasının peş peşe yapılmasının vâcib olduğu kanaatinde idi. Hz. Ali, Hasan Basrî ve Şâbî de aynı kanaati ileri sürmüşlerdir. Bu aynı zamanda Ehl-i Zâhir'in görüşüdür.
Eimme-i Erba'a (İmam-ı A'zam, Şâfi'î, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel) ve cumhûr bunun müstehab olduğuna inanırlar. Birçok sahabe de bu kanaattedir. Her ne kadar kıyasa göre, edanın sıfatını kazanın sıfatına katmak ve borçtan bir an önce kurtulmak için peş peşe tutmak icab ederse de...[201]

?3218 ?2 -??? ??? ????:]????? ????? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ??? ??????? ?????????? ??????? ??????????: ?????????? ????????? ??????? ?Œ????: ? ????????? ? ??????? ????????? ????? ?????????? ??? ????????? ????? ? ?????????[. ????? ???? .

2. (3218)- İbnu Şihâb anlatıyor: "Ebu Hüreyre ve İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm) Ramazan orucunun kazası hususunda ihtilaf ettiler. Biri: "Araları açılabilir" dedi. Diğeri, "açılamaz!" dedi. Ben hangisinin "açılabilir" dediğini bilmiyorum."[202]

AÇIKLAMA:

Ramazan orucu kaza edilirken peş peşe mi tutulacak, yoksa bazan tutup bazan yemek suretiyle araları açılabilecek mi ihtilaf edilmiştir. Bu rivayette İbnu Şihâb, Ebu Hüreyre ile İbnu Abbâs arasındaki ihtilafı hatırlıyor, ancak hangisinin hangi görüşü ileri sürdüklerini hatırlayamıyor. İbnu Abdilberr, İbnu Abbâs ve Ebu Hüreyre, her ikisinin de, Ramazan'ın kazasında ayırmayı câiz gördüklerini, bu hususun sahih rivâyetle geldiğini belirtir. Onlar, ???????? ???? ??????? ?????? (Bakara 185) âyetine dayanarak ayırmada bir beis görmemişlerdir. Hz. Aişe, bu âyetin önce ???????? ???? ??????? ?????? ?????????????şeklinde, yani: "Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde "peş peşe" tutsun" şeklinde "peş peşe" kelimesiyle indiğini sonradan "peş peşe" kelimesinin düştüğünü belirtir. Zürkani, rivayetteki "düştü" ?????kelimesinin muhtemelen????"neshedildi" mânasında kullanıldığını söyler. Nitekim Ramazandan borç kalan oruçların ayrı ayrı kaza edilmeleri esas olmuştur.[203]

?3219 ?3 -??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ??????? ????????? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ?????? ???? ??? ?????????? ???????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ????? .

3. (3219)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Üzerimde Ramazan orucu bulunurdu da ben onları ancak Şâban ayında kaza edebilirdim. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mevkii sebebiyle idi."[204]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe, her kadın gibi Ramazanda tutamadığı oruçları Şâban'da kaza ettiğini belirtiyor. Bu kaza işinin niçin Şâban ayına kaldığını farklı rivayetlerde gelen ziyadeler aydınlatır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayının hemen hemen tamamını oruçla geçirmektedir. Resûlullah'ın zevceleri, borçlarını, böylece Resûlullah'la birlikte Şâban ayında kaza etmektedirler. Müslim'in bir rivayetinde Hz. Aişe: "Bizden (Resûlullah'ın zevcelerinden) biri, Resûlullah'ın zamanında Ramazan'da orucunu yeyince, Resûlullah'la birlikte (yani o hayatta iken), Şaban ayı gelinceye kadar orucunu kaza etmeye muktedir olamazdı" demektedir. Tirmizi'nin rivayetinde bu hâlin Resûlullah vefat edinceye kadar devam ettiği ifade edilmiştir.
İbnu Hacer, bazı âlimlerin, bu hadisten hareketle Hz. Aişe'nin Şâban'dan önce hiç nafile oruç tutamadığını söylediklerini belirtir. "Zira demişlerdir, üzerinde farz var iken nâfile tutması câiz değildi."
Bu hadisten, Ramazan'dan kalan borcun kazasının te'hir edilmesi câiz görüştür. Te'hir için özürün olması olmaması farketmez. Câiz olmasaydı Hz. Aişe te'hir etmezdi. Üstelik bu te'hirin Resûlullah'ın ittılâının dışında olması da mümkün değildir. Hz. Aişe şer'î ruhsatın varlığını bilmese yapmazdı. Mutlaka bunu biliyordu da öyle yaptı... şeklinde açıklama yapılmıştır.[205]

?3220 ?4 -????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ????? ????.??? »????? ?????? ?????????« ???? ?????? ??? ??? ??????? ??????? ????: ?????? ?? ??????? ???? ???? ?????? ?? ???? ????? ????? ???? ???????.

4. (3220)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, velîsi ona bedel tutar."[206]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, oruç borcu olduğu halde ölen kimseye bedel, velîsinin oruç tutabileceği beyan edilmektedir. Ancak âlimler, bu mevzuda gelen diğer rivayetleri de göz önüne alarak aralarında ihtilaf etmişlerdir. Çünkü şu çeşit sorular mevzubahis olmaktadır: Bütün oruçlar oruçla mı ödenir, bazısı yemekle olabilir mi, hepsi yemekle olamaz mı, mutlaka veli mi orucunu tutmalı, bir başkası tutamaz mı? vs...
Bu sorulara cevap sadedinde Hasan Basrî: "Onun oruç borcunu ödemek niyetiyle otuz kişi bir gün oruç tutsa bütün borcu ödenir, bu câizdir" demiştir. Ashâbu'l-hadis, ölenin yerine oruç tutmanın câiz olduğunu söyler.
İmam Şâfiî, kavl-i kadîminde "hadis sahihse câizdir" der. Beyhâkî, bunun sahih olduğunu, bu hadisle amelin vacib olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre, ölüye bedel oruç tutmak, velîsine müstehabtır ve bu, ölüyü borçtan kurtarır. Nevevî, sadedinde olduğumuz hadisle müteâkiben kaydedeceğimiz hadislere dayanarak bu görüşü tercih eder.
Ebu Hanife, Mâlik ve kavl-i cedîdinde Şâfiî hazerâtı: "Ölüye bedel oruç tutulamaz" demişlerdir.
Ahmed, İshâk, Ebu Ubeyd ve kavl-i kadîminde Şâfiî: "Ölüye bedel sadece nezir orucu tutulabilir" derler.
Bunu câiz görenler "velî"den murad nedir? Bu hususu araştırmışlardır. "Her bir yakın", "vâris", "asabe" gibi değişik şeyler söylemişlerdir. Birinci görüşe "ercah" denmiştir.
Ayrıca: Bedenî ibâdette niyabetin olmayacağı esasından hareketle bu, velilere mi has? diye sorulmuştur. Hayatta niyabet olmayınca ölünce de olmaması esastır. Ancak rivayette sâbit delil vârid olan hususta bu prensip geçersizdir. Öyle ise oruçta niyabet olabileceği hususunda bu rivayet geldiğine göre, bu sınır içinde kalmak şartıyla câiz olacağına bazı âlimler hükmetmiştir. Bunlar, velî bu hususta bir yabancıya başvurarak ölüsü adına oruç tutuvermesini söylese, o da tutsa, haccda olduğu gibi oruçta da caiz olacağına hükmederler. Müteakip hadis de bu görüşte olanları te'yid eder.[207]

?3221 ?5 -??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ????????? ?????: ??????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????: ????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ? ??????? :????????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????: ??????. ?????: ???????? ???? ???????[. ????? ?????? .

5. (3221)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Annem vefat etti, üzerinde de nezir orucu borcu var, kendisine bedel oruç tutabilir miyim?" dedi. Resûlullah:
"Annen üzerinde borç olsaydı da sen ödeyiverseydin, bu borç onun yerine ödenmiş olur muydu?" diye sordu. Kadın:
"Evet!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse annene bedel oruç tut!" buyurdu."[208]

AÇIKLAMA:

Buna benzer muhtelif rivayetler vârid olmuştur.
Bazılarında soru soran bir kadındır, Bazılarında bir erkek. Bazılarında annenin yerine, Bazılarında kız kardeşin yerine oruç tutmaktan sorulmuştur. Bazılarında nezir borcu mevzubahistir. Nezri, bir kısım âlimler "oruç", bir kısım âlimler de "hacc" diye tefsir etmiştir vs...

Bir kısım âlimler bu farklılıklara bakarak haberin muzdarib olduğuna hükmetmiştir. Ancak İbnu Hacer, yaptığı tahkikle bu benzer rivayetlerde farklı vak'aların mevzubahis olduğunu, aynı hükmün çıkarılacağı değişik rivayetlerin yapılmış olduğunu söyler. Öyle ki kaynaklarını zikrederek nezir orucundan soranla, nezir haccından soranın isimlerini ayrı ayrı belirtir ve ızdırab iddiasını reddeder. Rivayetlerden çıkan hükümde ihtilaf olmadıktan sonra soru soranların erkek mi kadın mı olduğu, soruların anneyle ilgili olarak mı, kız kardeşle ilgili olarak mı sorulduğu hususlarında ihtilaf olmasının menfi bir değer taşımayacağını da ayrıca belirtir.
Hülasa, İbnu Hacer'e göre ölen adına oruç tutulabilir, ancak bu bir vecibe değildir, mendubtur.[209]

?3222 ?6 -??? ????:]?????? ???????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ??????[.

6. (3222)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre İbnu Ömer (radıyallahu anh), bir kimsenin diğer bir kimse yerine oruç tutmasını veya bir kimsenin başka bir kimse yerine namaz kılmasını münker addederdi."[210]

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer, hayatta olanların birbirlerine bedel ne namaz ne de oruç ibadetlerini eda edemeyecekleri görüşündedir. Çünkü bu iki ibadet bedenî amellerdir, şahsen icra edilmesi gerekir. Namazın, nâfileden bile olsa ne ölü ne de diri adına kılınamayacağında icma edilmiştir. Diri adına oruç tutulabilir mi bunda ihtilaf var. Ölü adına oruç tutulabilir mi? 3220 numaralı rivayette kaydettiğimiz üzere cumhur, "Hayır!" demiştir. Ancak tutulabileceğini söyleyenler de olmuştur.[211]

?3223 ?7 -??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????????? ????????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????: ????????????? ?????????? ????????? ?????? ???????? ??? ??????? ??????: ?????? ?????????? ????? ?????????? ????????????? ?????????????????? ?????????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ????????? ??????? _____[. ????? ????? ???? ???? ???????? .

7. (3223)- Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ve Hafsa oruçlu idik. Bize yiyecek hediye edildi. Ondan yedik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza girdi. Hafsa (cür'ette) babası gibiydi, sözde benden evvel davranıp:
"Ey Allah'ın Resulü, biz, Aişe ve ben nâfile oruca niyet etmiş, bu niyetle sabaha kavuşmuştuk. Bize bir yemek hediye edildi. Biz de ondan yedik" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bunun yerine bir başka gün, kaza orucu tutun!" buyurdu."[212]

AÇIKLAMA:

Zürkânî, hadisin şerhinde şunu belirtir: "Buradaki emir vücûb ifade eder.Yani, nâfile niyetiyle tutulan oruç bozulacak olursa bilahare kazası vâcibtir." Ebu Hanîfe, Ebu Sevr, Mâlik böyle hükmetmişlerdir. İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye: "Kaza gerekmez, ancak başlanan nâfilenin bozulmayıp tamamlanması müstehabtır" demişlerdir. "Vacib olur" diyenler, bu hadisten başka, Sonra orucu geceye kadar tamamlayın" (Bakara 187); "Allah'ın yasaklarına kim saygı gösterirse bu Rabb'inin katında onun hayrınadır" (Hacc 30) âyetlerini de hüccet göstermişlerdir. Onların bu görüşlerini destekleyen başka hadisler de mevcuttur. Biri şöyle: "Biriniz, yemeğe çağırılınca icâbet etsin, oruç tutmuyor ise yemekten yesin." Birinci âyette, orucu tamamlama emri âmmdır; farza da, nâfileye de şâmildir. İkinci ayette Allah'ın haramlarına saygı emredilmektedir, "Orucun yenmesi saygı değildir" denmiştir.
"Nâfileyi yiyene kaza gerekmez" diyenler, Ümmü Hânî tarafından rivayet edilen şu hadisle ihticâc etmişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma girdi. Ben o sırada oruçluydum. Yanımda bir süt kabı vardı. Ondan içti ve bana uzattı. Ben de içtim. "Ben oruçluydum, ancak sizden gelen artığın reddi hoşuma gitmedi" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Orucun eğer ramazan kazası ise, sonra yerine bir gün oruç tutarak kaza et. Başka bir oruçsa, dilersen kaza et, dilersen kaza etme."
Zürkânî bu bahsin açıklamasını geniş tutmuştur.[213]

?3224 ?8 -??? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]??????????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ?????????: ????? ?????????: ?????????? ??????????? ? ?????: ????? ???? ???????[. ????? ???????? ????? ????.

8. (3224)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah zamanında bulutlu bir günde orucumuzu açtık. Sonra güneş doğdu. Hişâm'a: "Kaza emredildi mi?" diye soruldu. "Kazasız olur mu?" diye cevap verdi."[214]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bulut sebebiyle güneş battı zannıyla orucunu açtığı halde, sonradan güneşin batmamış olduğu anlaşılan durumda terettüp edecek hükmü belirtmektedir. Bu mesele ulemâ arasında ihtilaf konusu olmuş ise de Eimme-i Erbaa' da yer aldığı cumhûr, bu şekilde hata ile erken açılan orucun bilahare kazası vâcib olduğuna hükmetmiştir.[215]

?3225 ?9 -??? ???? ???:] ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ????????: ?????? ??????????[. ????? ????. »???????« ?‘??? ?????? .

9. (3225)- Eslem rahimehullah anlatıyor: "Ömer bunu, yani kazayı yerine getirdi ve dedi ki: "Bu iş basittir, içtihadda bulunduk."[216]

AÇIKLAMA:

Burada, hadis özetlenerek kaydedilmiştir. Aslı şöyle: "Bir gün Ramazanda, Hz. Ömer bulutlu bir günde orucunu açtı. Akşam oldu, güneş battı biliyordu. Bir adam gelerek:
"Ey mü'minlerin emîri, güneş çıktı!" diye haber getirdi. Hz. Ömer:
"Mesele basittir, (güneş battı diye) içtihad etmiştik" diye cevap verdi."
İmam Mâlik şu açıklamayı yapar. "Hz. Ömer, mesele basittir!" sözüyle, doğruyu Allah bilir ya, anladığımız kadarıyla, bu orucun kazasını ve bunun hafif bir külfet olduğunu kastetmiş: "Bunun yerine bir gün tutarız" demek istemiştir."
Bir başka rivayette Hz. Ömer şöyle demiştir: "Ey muhataplarım! Kim orucunu açmış ise, bilsin ki bir günlük kaza kolaydır, kim de henüz açmadı ise, orucunu tamamlasın."
Görüldüğü üzere, Hz. Ömer'den yapılan bu rivayette, Resûlullah'tan yapılan önceki rivayet muhteva ve hüküm itibariyle farklı değiller.[217]

?3226 ?10 -? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? : ???? ???????? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ??????? ??? ????????? ???? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????[. ????? ??????? ???????? ????? ???? ???????? .

10. (3226)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayında, hasta veya ruhsat sahibi olmaksızın kim bir günlük orucunu yerse, bütün zaman boyu oruç tutsa bu orucu kaza edemez."[218]

AÇIKLAMA:

Hadis, Ramazanda meşru bir mazareti olmaksızın kasıtlı olarak oruç yiyen kimsenin davranışının Allah indindeki kötülüğünü belirtmektedir: Ramazanda yenen bir günlük orucu bütün dehir boyu (dehir sınırsız zaman demektir) tutulacak oruçlar kaza edemiyor. İbnu'l-Münîr, bunu: "Yani, orucu zamanında eda etmenin faziletini kaza suretiyle telâfi etmenin imkânı yok" diye açıklar. İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivayette şöyle denmiştir: "Ramazan ayında sebepsiz olarak bir gün yiyen Allah'a kavuşuncaya kadar dehir orucu da tutsa onu karşılayamaz. Allah dilerse affeder, dilerse azablandırır." Bu rivayet, görüldüğü üzere İbnu'l-Münir'in açıklamasından biraz farklıdır, vakti içinde tutulamayacak Ramazan orucunun Allah'ın affi ile telafi edilebileceğini ifade ederek, ümid ve tevbe kapısını açık bırakmaktadır.[219]

KEFARET

?3227 ?1 -?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????? ??????: ????????. ?????: ??? ??????????? ?????: ???????? ????? ??????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ???????? ??????????? ????? : ?. ?????: ?????? ?????????? ???? ??????? ????????? ?????????????????? ?????: ?. ???? ?????? ????????? ???????? ??????????? ?????: ?. ????: ????????? ????????? ?????? ????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???????? ????? ??????? ???????: ?????? ??????????? ?????: ????. ?????: ???? ????? ????????? ????. ?????: ??????? ???????? ??????? ????????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????: ????????? ????????[. ????? ????? ???????. »??????????« ????????.»????????? ?????? ?????? ???????? ?????????« ?‘?? ??? ??????? ????? ??????? ??? ????? ???? ???????: ??????? ?? ???????.

1. (3227)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, helâk oldum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca:
"Oruçlu iken hanımıma temas ettim" dedi: Bunun üzerine Resûlullah'la aralarında şu konuşma geçti:
"Azad edecek bir köle bulabilir misin?"
"Hayır!"
"Üst üste iki ay oruç tutabilir misin?"
"Hayır!"
"Altmış fakiri doyurabilir misin?"
"Hayır!"
"Öyleyse otur!" Biz bu minval üzere beklerken, Aleyhissalâtu vesselâm'a içerisinde hurma bulunan bir büyük sepet getirildi.
"Soru sahibi nerede?" diyerek adamı aradı. Adam:
"Benim! Buradayım!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şu sepeti al, tasadduk et!" dedi. Adam:
"Benden fakirine mi? Allah'a yemin ediyorum, Medine'nin şu iki kayalığı arasında benden fakiri yok!" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah güldüler ve:
"Öyleyse bunu ehline yedir!" buyurdular."[220]

AÇIKLAMA:

1- Hadis Ramazan ayında oruçlu iken cimâ edene kefaret gerektiğini ifade etmektedir. Âlimler kıyasla yeme ve içmenin de aynı hükme girdiğini belirtmişlerdir.
Kefâret kelimesi, giymek, örtmek mânasına gelen ke-fe-re kökünden gelir. Çiftçi, tohumu toprakla örttüğü; gece, eşyaları; bulut da güneşi örttüğü için her üçüne de kâfir (örten) denir. Mesela "Güneş yıldızları örttü" cümlesi, kelimenin kök mânasını anlamamıza yardımcı olur. Şu halde kefâret, işlenen bazı günahların örtülmesini sağlayan ibâdet mânasına gelir. Ancak bu, bir nevi cezadır. Sözgelimi, ramazanda tutmaya niyet ettiğimiz bir orucu meşru bir mâzeret olmadan bozarsak bu bir günahtır, bunun cezası, yukarıdaki hadiste de görüldüğü üzere ya bir köle azad etmek, ya altmış gün ard arda oruç tutmak, ya da altmış fakirin bir günlük yiyeceğini karşılamaktır. Bunlardan birini yerine getirmek suretiyle ramazanda niyetli orucunu bozma günahını örtmüş olur. İşte bu cezaya kefaret denir.
Yemini bozmanın, zıhâr yemini yapmanın, hataen katlin de kendilerine has kefâretleri var. Kefâreti yerine getiren kimse, o günahı işlememiş gibi olur.
2- Resûlullah (Aleyhissalâtu vesselâm)'a durumunu arzedip sual soran zâtın şahsiyeti kesinlikle bilinmemekle beraber bazı müellifler Süleyman -veya Seleme- İbnu Sahr olduğunu söylemiştir.
3- Hadis farklı vecihlerden rivayet edilmiştir. Rivayetlerde ziyade ve noksanlar olsa da, hadisten çıkarılacak hükme te'sir edecek değişiklik yok, hepsi de ramazanda kasden oruç bozana kefâret gerektiğinde ittifak eder.
4- Burada kaydedeceğimiz bir husus, adamın cevapları karşısında Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm'ın gülmeleridir. Rivayetler bu gülüşü "kesici dişleri görülünceye kadar", "azı dişleri görülünceye kadar" gibi farklı şekillerde ifade ederler. Hatta bir rivayette, "ön dişleri görüldü" tabiri kullanılmıştır.
Bu hadis vesilesiyle İbnu Hacer'in Resûlullah'ın gülmesi üzerine dermayan ettiği bazı açıklamaları kaydetmeyi faydalı buluyoruz: ??????????"dişleri görüldü" ifadesi bir rivayet hatası olabilir. Bunun doğrusu kesici dişler ?????? olması daha, muvafiktır. Çünkü ön dişler umumiyetle tebessümle de ortaya çıkar. Halbuki hâdisenin siyâkı, tebessümün arttığını ifade etmeyi kasdetmektedir. Öte yandan Resûlullah'ın çoğunlukla tebessüm tarzında güldükleri, O'nun umumî vasıfları arasında bilinmektedir. Hatta: "Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm sadece âhirete müteallik şeylerde gülerdi, dünyevî olan meselelerde sadece tebessüm ederdi" denmiştir... Bazı âlimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hâdisede gülüşünün sebebi, adamın halindeki mübâyenet (zıtlık) dır. Yaptığının neticesinden korkmuş ve elinden gelebilecek bütün imkanları seferber ederek hatasını telafi etmek arzusuyla geldiği halde Resûlullah'ta bulduğu ruhsat karşısında, cinayetinin kefâreti için tasadduk etmesi maksadıyla kendisine verilen şeyi bizzat yeme hususunda tamahkârlık gösterdi" demiştir. Bazı âlimler: "Resûlullah adamın sözlerindeki tatlılık, ağırbaşlılık ve hitaplarındaki gönül alıcılıkla, gayeye ulaşmadaki musırrâne tavrına gülmüş olmalıdır" demiştir.
5- HADİSTEN ÇIKARILAN İSTİFADELER:
* Hududa girmeyip, içtihada giren meselelerde fetva sormak üzere gelen kimseye ta'zir ve ceza verilmez. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Ramazan'ın hürmetini ihlâl eden bedevîyi cezalandırmamıştır. İyâz der ki: "Çünkü gelişinde, fetva soruşunda onun yaptığından pişmanlığı ve vazgeçtiği gözükmektedir. Üstelik, fetva için her gelene ceza verilecek olsa bunun korkusuyla kimse fetva sormaya gelmez. Hududa giren bir fiille gelecek olursa o ayrı."
Buharî, bu hususla ilgili olarak Kitâbu'l-Muhâribin'de şu manada bir bab açmıştır: "Had dışında bir günah işleyen, gelir imama haber verirse, fetva sormak için geldikten sonra ceza verilmez babı."
* Kefâret mertebelidir. Yani imkânı olan köle azad eder, olmayan iki ay ard arda oruç tutar, bunu yapamayacak durumda olan altmış fakiri doyurur.
Sadece İmam Mâlik, bu üçten biriyle kefâretini yerine getirmede ferdin muhayyer olduğunu söylemiştir. Diğerleri "Bu sıraya riayet vacibtir" der.
* Kefârette fakire yardım edilir.
* Kefâretten yakınlara vermek câizdir.
* Hibe ve sadaka (akdinin gerçekleşmesinde) kabzetmek kâfidir, dille "aldım kabul ettim" demeye gerek yoktur.
* Kefâret, nafakasını karşılamak mecburiyetinde olduğu horantanın nafakasından artandan verilir. Bu kadar imkânı olmayana gerekmez.
* İnsan bir şeye taaccüb edince gülmede mübalağa edebilir.
* Yemin taleb edilmeden Allah'ın adına veya sıfatlarına yemin etmek caizdir.
* Fakirlik iddiasında fakir ve miskinin sözüne itimad esastır, tahkik yapılmaz. Nitekim adam: "Medine'nin iki kayalığı arasında benden fakiri yok" deyince Resûlullah delil istemedi, tahkik yapmadı.
* Zann-ı galib üzerine yemin câizdir, kesin delillere dayalı bilgisi olmasa bile. Çünkü hadiste adam, kendilerinden daha muhtaç kimse olmadığı hususunda yemin etmiştir, halbuki daha fakir birinin olması mümkündür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu yemin sebebiyle adama müdahale etmemiştir.
* Çirkin işleri ifade ederken kinayeye başvurulmalıdır. Adam fiilini, "Hanıma temas ettim" diye kinaye yolunu tercih etmiştir.
* Talebeye rıfkla muamele ve tâlimde tatlılık müstehabtır. Teklif ediciler dine ısındırmak, günaha pişman kılmak, korku hissi duyurmak hususunda titiz davranmalıdır.
* Mescidde, namazdan başka dînî maslahatlar için oturmak câizdir, ilim neşri gibi...
* İbadette yardımlaşmak müstehabtır.
* Dara düşen müslümanın kurtuluşu için çalışmalıdır.
* Bir kişiye günlük ihtiyacından fazlası verilebilir.
* Kefâreti bir aileye vermek câizdir.
6- Hadisten Çıkan Hükümler:
Aynî, bu babta gelen hadislerden bazı farklı hükümlere gidildiğini belirtir:[221]
1- Bir kısım âlimler, hadisin bazı vecihlerinde yer alan ???????? ????? ."Bunu tasadduk et!" ifadesini esas almış ve Ramazanda gündüzleyin bilerek temasta bulunan

kimseye, "kefâret değil, sadece sadaka gerekir" demiştir. Bir rivayette İmam Mâlik, Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î, Abdullah İbnu Rihem bu görüştedirler. Aynî, rivayetin Ebu Hüreyre'nin bazı ziyadelerle kaydettiği veçhini esas alarak bunların isabetsizliğini belirtir.
Bazılarına göre, sadakanın tamamını ödemekten âciz olan kişinin borcu, zenginlik anına kadar te'hir edilir. Bazıları, Resûlullah'ın bedevîye emrini tetavvu olarak yaptığını, fakirliği sebebiyle o anda ödemesi gereken bir vecibe kılmadığını; bu sebeple, verdiği hurmayı nefsi ve âilesi için sarfetmesine izin verdiğini belirtirler.
Şâfiîler bu hususta iki görüşe yer vermiştir: Bir kısmı, "Resûlullah'ın bu adama fakirliği sebebiyle kefâret hurmasını yeme izni vermesi, ona mahsus bir ruhsattır, umumi bir kaide değildir" der. Bu görüşe binâen İbnu'ş-Şihâb der ki: "Zamanımızda bir adam böyle bir iş yapsa, bunun mutlaka kefâret ödemesi gerekir. Resûlullah'ın bu davranışına "mensuhtur", "sadece o zata mahsustur" diyenler de olmuştur. Ashabımızdan bazıları: "Bu adam kendine tanınan üç kolaylıkla hususi bir imtiyaza mazhar kılınmıştır" der. O imtiyazlar şunlardır.
* Oruca gücü yettiği halde fakir doyurma ruhsatı,
* Kefâreti kendine sarfetmek,
* Onbeş sâ miktarıyla yetinme.[222]
2- Öncekiler, mezkur sadakanın miktarı hususunda ihtilaf etseler de İmam Şâfiî ve Mâlik demişlerdir ki: "Bu hususta vâcib miktar her fakir için bir müdd'dür. Bir müdd ise bir sâ'ın dörtte biridir. Nitekim, Ebu Dâvud'un Hişâm İbnu Sa'd'dan kaydettiği rivayette sepette. 15 sâ' olduğu belirtilmiştir."
Şâfiîler bu açıklamayı, kefâret miktarının tesbitinde esas yaparlar. Böylece 15 sâ', 60 müdd yapar. Halbuki Hanefilerde bir sadaka-i fıtır miktarı, buğdaydan yarım sâ', hurmadan bir sâ'dır. Bunu tasrih eden rivayetler mevcuttur. Darakutnî'nin İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği bir rivayette kefâret-i zıhâr için şöyle denir: "Hergün, bir fakire bir sâ' miktarında buğday verin."
3- Şâfiî, Dâvud-u Zâhirî ve diğer Zâhiriler bu hadisten hareketle "cimâ sebebiyle kadın ve erkeğe ayrı ayrı birer kefâret gerekmez, her ikisine bir kefâret yeterlidir, çünkü hadiste aleyhissalâtu vesselâm, kadını hiç mevzubahis yapmamıştır, onun hakkında hükümde bulunmamıştır" demiştir. Ebu Hanîfe, Mâlik, Ebu Sevr ise: "Kadına da kefâret gerekir, çünkü kocanın teklifine itaat etti" demişlerdir. Evzâî, rıza gösterenle, rızası hilafına mecbur kalan kadın arasında fark görmezken; İmam Mâlik -mezhepteki meşhur görüşüne göre- "Erkek onun adına oruç dışındaki kefâretlerden birini öder" der. Bazıları, "Zorlanan kadın için, erkeğe de kadına da bir şey terettüp etmez" demiştir.
4- Kefâretin miktarı, altmış fakirin doyurulmasıdır. Hasan Basrî'den yapılan bir rivayete göre kırk fakirin yirmi sâ' ile doyrulması yeterlidir.
Ebu Hanife, altmış fakire verilecek miktarın bir fakire verilmesini tecviz etmiştir. Ancak bu veriş defaten olmamalı, altmış ayrı günde olmalıdır. Çünkü bunları ayrı ayrı vermek vâcibtir.
5- Kefârette tertip vâcibtir: Önce köle azad eder, bulamazsa iki ay oruç tutar, gücü yetmezse altmış fakir doyurur. Ebu Hanîfe ve Şâfiî bu görüştedir. İmam Mâlik bu meselede tahyîr'i esas alır.
6- Hadiste "köle azadı" derken, "köle" kelimesinin mutlak gelmesi, azâd edilecek kölenin müslüman-kâfir, kadın-erkek, büyük-küçük herhangi birinin olabileceğini ifade eder.
7- İki ayı üst üste tutmak şarttır. Arada Ramazan olmamalıdır. Oruç tutulması haram olan bayram ve teşrik günleri de olmamalıdır. İbnu Ebî Leyla dışında bütün âlimler bu görüştedir.
8- Yenen gün için iki aylık kefâret orucuna ilâveten, o günü ayrıca kaza da etmek gerekir mi? ihtilaf edilmiştir: Ebu Hanîfe ve Ashabı, İmam Mâlik, Süfyan-ı Sevrî, Ebu Sevr, Ahmed, İshâk (rahimehümullah), "Kaza da gerekir" demişlerdir. Evzaî: "Köle azad ederek veya yemek vererek kefâreti yerine getirmişse, yediği güne bedel bir gün oruç tutar, iki ay oruç tutarak kefâret ödemişse, yediği gün buraya dahil olur, ayrıca bir de yediği günün orucuna gerek yok" demiştir. Kaza gerekir diyenler, sadedinde olduğumuz hadisin İbnu Mâce'de Ebu Hüreyre'den kaydedilen bir veçhinde yer alan "Bozduğu güne bedel de bir gün oruç tutar" ziyadesini esas alırlar.
9- Bir ramazanda birkaç kere cimâda bulunan kimseye her defası için ayrı kefâret gerekmez. Hatta, önceki ramazandan kefâret borcu olan kimse, bunu ödemeden müteakip ramazanda tekrar kefâreti gerektiren fiilde bulunsa hepsi için tek kefâret yeterlidir. Ancak Mâlik, Şâfiî ve Ahmed: "Her biri için ayrı kefâret gerekir" derler. Hanefiler: "Bir kefâret borcu ödendikten sonra tekrar kefâreti gerektiren bir fiil işlenmişse yeniden kefâret gerekir" demiştir.
10- Sadedinde olduğumuz hadiste zımnî temlikin cevazına delil var. ???????? ??????"Sepetlerini tasadduk et!" sözü bunu göstermektedir. Kurtubî der ki: "Bu sözden, sepettekini, -kefaretine bedel- tasadduk etmesi için o adama temlik etmiş olması lâzım gelir."[223]

?2 ?533 -??? ???? :]?????? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ? ???????? ????? ????????? ??????? ?????????[.

2. (3228)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh), yaşlanınca oruç tutamaz oldu. O zaman orucu yedi ve oruca bedel fidye ödedi."[224]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın hizmetçisi olan Enes İbnu Mâlik, Muâmmerîn denen uzun müddet yaşayan sahâbîlerden biridir. Yaşı hususunda kaynaklar 99 ile 110 arasında farklı rakamlar verirler. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Enes'in ömrünün sonlarında oruç tutamayacak kadar tâkattan kesildiğini, bu sırada orucu yeyip fidye verdiğini belirtir. İmam Mâlik aynı rivayetin devamında, her bir gün yerine müdd-ü Nebî aleyhissalâtu vesselâm ile bir müdd verdiğini tasrih eder.
Ancak, İmam Mâlik, Hz. Enes'in, tutamadığı oruç için verdiği fidyenin vacib olmadığını, yani bunu vermenin Enes'e vâcib olmadığını söyler ve "Bunu güçlü iken yapması bana daha uygun geliyor" der.
İmam Mâlik'e göre, oruca tahammül edemiyecek durumda olan kimseye oruç farz olmaz, dolayısıyla fidye de gerekmez. Onun nazarında Hz. Enes'in verdiği fidye, bir müstehabı yerine getirmek içindir. Cenab-ı Hak, tâkat getiremiyecek olana orucu vâcib kılmamıştır.
İbnu Abdilberr: "Oruç fidyesi, ne kitap, ne sahih sünnet ne de icmâ ile sabit değildir. Farzlar ise, bu üç yoldan biriyle sübut bulur" der.[225]

?3229 ?3 -????:]?????? ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???? ????????? ????? ??????? ????? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???????: ???????? ????????? ??????? ????? ?????? ????????? ????? ???? ???????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????????[.

3. (3229)- Yine İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e "Hâmile kadın, karnındaki çocuk için endişeye düşecek olur ve oruç da kendisine ağır gelmeye başlarsa ne yapmalı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Orucu yer, her gün için bir fakire, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müddü ile bir müdd buğday verir."[226]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik, hadisin devamında, ilim ehlinin, hâmile kadın için: "Bilahare kaza eder" diye hükmettiklerini belirtir. Delil olarak: Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun" (Bakara 185) âyetini gösterir ve çocuğu hakkında korkan kadının âyette geçen "hasta" grubundan sayılacağını söyler.
Hâmile ve hatta emzikli kadın için fukahâ "kaza" ya hükmeder, "fidye gerekmez" der. Yukarıda kaydedilen âyetten çıkarılan hükme göre, yolculuk ve hastalık gibi dinen meşru bir özürle orucunu yiyen kimse, kaza edecek vakit bulamadan vefat edecek olsa fidye de gerekmez. Fidye verilmesini vasiyet etmiş ise, terikesinin üçte birinden verilir. Aynı kimse, bunu tamamen veya kısmen kaza edebilecek fırsat bulduğu halde kaza etmeden vefat edecek olsa, malı varsa tutamadığı gün adedince fidye vermeyi vasiyet etmesi gerekir. Bu da malının üçte birinden ödenir.[227]

?3230 ?4 -??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????: ???? ????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??????? ????? ????? ????????? [. ????? ???????? ???? ???? ??? ??? ??? .

4. (3230)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, üzerinde Ramazan ayının orucu olduğu halde ölecek olursa, (ölünün velisi) her bir gün yerine, bir fakire yiyecek versin."[228]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, bu hadisi kaydettikten sonra şu açıklamaya yer verir: "Bu meselede âlimler ihtilaf etmiştir. Bir kısmı, "ölenin yerine oruç tutulur" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye bu görüştedirler. Bunlar derler ki: "Ölü üzerinde şâyet nezir orucu varsa, bu onun adına tutulur, eğer Ramazan orucundan borç varsa, bu ona bedel fidye verilerek ödenir." İmam Mâlik, Süfyân ve İmam Şâfiî de: "Kimse, kimsenin yerine oruç tutamaz" demişlerdir."

Hanefiler de hiç kimsenin bir başkasının yerine oruç tutamıyacağına hükmetmiştir. ulemâ namaz, oruç gibi bedenî ibadetlerin, ölü olsun, sağ olsun bir başkası adına yapılamayacağına hükmetmiştir. Ancak şu kadar var ki, kişi kendisi için tuttuğu orucun veya kıldığı namazın sevabından bir başkasına da bağışlayabilir, sırf onun adına niyet ederek oruç tutamaz, namaz kılamaz.
Ancak, ölünün yerine oruç tutulacağını söyleyen âlimler de, bu hususta vârid olan rivayetlere dayanırlar. Nitekim bunlardan birkaçını daha önce kaydettik (3220, 3221). Gerekli açıklamaları orada yaptık.[229]

?3231 ?5 -??? ?????? ?? ????:]??????? ????? ???????: ???? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????
????? ????????? ?????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????? ???? ????????? ?????????? ????
?????? ??????????[. ????? ???? .

5. (3231)- Kâsım İbnu Muhammed rahimehullah'tan anlatıldığına göre şöyle diyordu: "Üzerinde Ramazan borcu olan kimse, kaza edecek güç ve kuvvette olduğu halde, müteakip Ramazan gelinceye kadar bunu tutmamış ise, her bir gün yerine bir fakire bir müdd buğday vermeli ve orucu ayrıca kaza etmelidir."[230]

AÇIKLAMA:

1- Zürkânî hadisi açıklarken, Ebu Hanîfe ve iki ashabı (Ebu Yusuf ve Muhammed) hariç, cumhûrun bu hadîsin hükmüne uygun şekilde, kazaya kalan oruç için fidye olarak her bir güne bedel bir müdd buğday verilmesinde ittifak ettiğini belirtir. Ebu Hanîfe ve ashabı ise, daha önce de belirttiğimiz gibi, yarım sa' miktarı buğday demiştir. Eşheb ise "Medine'de bir müdd, başka taraflarda bir tam ve üçte bir müd (1 1/3)" demiştir. Mekke'de ödenecek miktar hakkındaki görüşte ihtilâf edilmiştir: Medine'deki miktarda mı, başka taraflardaki miktarda mı?
2- Fidye ile birlikte kaza gerektiği meselesinde ihtilaf edilmemiştir. Eimme-i Erbaa ve cumhûr, sıhhatli olduğu halde önceden oruç borcuyla yeni Ramazan'a giren kimse için: "İkinci Ramazan'ı tutar, sonra öncekini kaza eder, ayrıca fidye gerekmez" derler. Ancak cumhûra muhalefetle "Sıhhatli olarak kavuşmuş olduğu ikinciyi tutar. Önceki borcu için fidye verir, kaza gerekmez" diyen de olmuştur.
Ebu Hanîfe ve Ashabı: "Bu kimseye sadece kaza gerekir, ayrıca fidye gerekmez, zira Allah Teâlâ Hazretleri, ???????? ???? ??????? ??????Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun" (Bakara 185) buyurmuş, -kazanın gecikmesi sebebiyle- fidye ödeme hususunda sükût etmiştir" derler. Bu mütâlaaya şöyle cevap verilmiştir: "Kur'an'da zikredilmemiş olması, sünnette sabit olmamasını, o meseleyle ilgili olarak Resûlullah'tan hiçbir şeyin bulunmamasını gerektirmez." Nitekim Dârakutnî ve başkaları Ebu Hüreyre'den, Saîd İbnu Mansur ve Dârakutnî İbnu Abbâs'tan, Abdurrezzâk, Ömer İbnu'l-Hattâb'tan bu durumdaki kimseye "fidye de gerekir" diye rivayette bulunmuşlardır. İbnu Abdilberr: "Bu meselede altı sahâbiden rivayet mevcuttur ve bunların hiç birinden mevzuyla ilgili bir muhalefet bilinmemektedir" der.
Ulemâ, şu âyet hakkında da ihtilaf etmiştir: ?????? ???????? ???????????? ????????"Oruca dayanamayanlar bir fakiri doyuracak kadar fidye verir" (Bakara)[231]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/418-419.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/419.
[3] Buhari, Savm: 2, 9, Libas: 78; Müslim, Siyâm: 164 (1151); Muvatta, Siyâm: 58, (1, 310); Ebu Dâvud, Savm: 25 (2363); Tirmizî, Savm: 55, (764); Nesâî, Siyâm: 41, (2, 160-161); İbnu Mâce, Siyam: 1, (1638), Edeb: 58, (3823); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/420.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/420-424.
[5] Tirmizî, Cihâd: 3, (1624); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.
[6] Nesâî, Siyam: 43, (4, 165); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.
[7] Buharî, Savm: 4, Beđü'l- Halk: 9; Müslim, Siyâm: 166, (1152); Nesâî, Siyam: 43, (4, 168); Tirmizî, Savm: 55, (765).
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.
[10] Tirmizî, Savm: 82, (807); İbnu Mâce, Siyâm: 45, (1746); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426.
[11] Buhari, Savm: 5, Beđü'l- Halk: 11, Müslim, Siyâm: 2, (1079); Nesâî, Siyâm: 5, (4, 129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426-427.
[13] Nesâî, Savm: 5, (4, 130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/427.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/427-428.
[15] Tirmizî, Zekat: 28, (663); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/428.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/428.
[17] Buharî, Savm: 11, 5, 13, Talâk: 25; Müslim, Siyâm: 9, (1080); Muvatta, Siyâm: 1, (1, 286); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2320); Nesâî, Savm: 10, 11, (4, 134).
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/429.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/429-430.
[20] Ebu Davud, Savm: 6, (2362); Nesâî, Savm: 13, (4, 135, 136); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/431.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/431.
[22] Ebu Dâvud, Savm: 6, (2325); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/4321.
[23] Ebu Dâvud, Siyâm: 14, (2340, 2341); Tirmizî, Savm: 7, (691); Nesâî, Savm: 8, (4, 132); İbnu Mace, Siyâm: 6, (1652); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/432.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/432-433.
[25] Adaletle ilgili teferruat ikinci ciltte geçti (5, 6, 12. Sayfalarda). Şehâdet ve rivayet (ihbar) hakkında da yine ikinci cilt 26-29. Sayfalarda bilgi verilmiştir.
[26] Ebu Dâvud, Savm: 14, (2342); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433.
[27] Ebu Dâvud, Savm: 13, (2338); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433-434.
[29] Ebu Davûd, Salât: 255, (1157); Nesâi, Iydeyn: 2, (3, 180); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/435.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/435.
[31] Müslim, Siyâm: 28, (1087); Ebu Dâvud, Savm: 9, (2332); Tirmizî, Savm: 9, (693); Nesâî, Savm: 7, (4, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/436.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/436-437.
[33] Tirmizî, Savm: 11, (697); Ebu Dâvud, Savm: 5, (2324); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/437.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/437-438.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439.
[36] Buharî, Savm: 13, 5, 11, Talâk: 29; Müslim, Savm: 13-15, (1080); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2319, 2320, 2321); Nesâî, Savm: 17, (4, 139, 140); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439.
[37] Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) peygamber olduğu zaman Araplarda okuma yazma durumu ve Efendimizin bu hususta aldığı tedbirlerle ilgili geniş açıklamayı birinci ciltte sunduk: (S, 24-26 veya S, 402 ve devamı.)
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439-440.
[39] Buharî, Savm: 12; Müslim, Siyâm: 31, (1089); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2323); Tirmizî, Savm: 8, (692); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/440.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/440-442.
[41] Ebu Dâvud, Savm: 71, (2454); Tirmizî, Savm: 33, (730); Nesâî, Savm: 68, (4, 196, 197); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443.
[42] Nesâî, Savm: 68, (4, 197, 198); Muvatta, Siyâm: 5, (1, 288); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443-444.
[44] Müslim, Siyâm: 169, (1154); Nesâî, Savm: 67, (4, 193-195); Tirmizî, Savm: 35, (733, 734); Ebu Dâvud, Savm: 72, (2455); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/445.
[45] Buharî, Savm: 21, (Tercümede, yani bir bab başlığında zikretmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/446.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/446-447.
[47] Ebu Dâvud, Savm: 32, (2380); Tirmizî, Savm: 25, (720); İbnu Mâce, Savm: 16, (1676); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.
[49] Tirmizî, Savm: 24, (719); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.

[50] Ebu Dâvud, Savm: 32, (2381); Tirmizî, Tahâret: 64, (87); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449.
[52] Buharî, Savm: 32, Tibb: 11; Müslim, Hacc: 87, (1202); Ebu Dâvud, Savm: 29, (2372, 2373); Tirmizî, Savm: 61, (775, 776, 777); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449-450.
[54] Ebu Dâvud, Savm: 29, (2375); Buharî, Savm: 32; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/450.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/450.
[56] Ebu Dâvud, Savm: 29, (2374); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.
[57] Tirmizî, Savm: 60, (774); Ebu Dâvud, Savm: 28, (2367); İbnu Mâce, Savm: 18, (1679, 1680, 1681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.
[59] Tirmizî, Savm: 30, (726); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.
[60] Ebu Dâvud, Savm: 31, (2377); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.
[63] Buharî, Savm: 24, 23; Müslim, Sıyâm: 62-65, (1106); Muvatta, Sıyâm: 14, (1, 292); Ebu Dâvud, Savm: 33, (2382-2386); Tirmizî, Savm: 31, (727-729); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.
[65] Ebu Dâvud, Savm: 33, (2385); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.
[67] Ebu Dâvud, Savm: 35, (2387); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.
[68] Muvatta, Sıyâm: 20, (1, 293); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/455.
[70] Buhari, Savm: 26, Eyman: 15; Müslim, Sıyâm: 171, (1155); Tirmizî, Savm: 26, (721); Ebu Dâvud, Savm: 39, (2398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/456.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/456-457.
[72] Buharî, Savm: 53, Teheccüd: 11; Müslim, Sıyâm: 180, (1158); Tirmizî, Savm: 57, (769); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/458.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/458.
[74] Buhari, Savm: 53; Müslim, Savm: 178, (1157); Nesâî, Savm: 70, (4, 199); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/459.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/459.
[76] Tirmizî, Savm: 48, (752); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/460.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/460-462.
[78] Buharî, Savm: 69, Hacc: 1, 47, Menâkıbu'l-Ensâr: 26, Tefsir, Bakara: 24; Müslim, Sıyâm: 115; Muvatta, 33, Ebu Dâvud, Savm: 64, (2442, 2443); Tirmizî, Savm: 49, (753); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/462.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/462-463.
[80] Buharî, Savm: 69, Enbiya: 22, Fedâilu'l-Ashâb: 52, Tefsir, Yûnus: 1, Tâ-hâ: 1, Müslim, Sıyâm: 127, (1130); Ebu Dâvud, Savm: 64, (2444); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/463.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/463-465.
[82] Nesâî, Zekât: 35, (5, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/465.
[83] İbnu Hacer'in tercihi olan önceki te'vil ile, bu rivayet sayesinde güçlenmiş olan ikinci te'vil arasında ortaya çıkan açıklık hakkında yoruma girmeyişi dikkatimizi çekiyor.
[84] Buharî, Savm: 53; Müslim, Sıyâm: 179, (1157); Ebu Dâvud, Savm: 55, (2430); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/466.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/466.
[86] Buharî, Savm: 52; Müslim, Sıyâm: 175, (1156); Muvatta, Sıyâm: 56, (1, 309); Ebu Dâvud, Savm: 56, 59, (2431, 2434); Tirmizî, Savm: 37, (736); Nesâî, Savm: 70, (4, 199, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/467.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/467-469.
[88] Tirmizî, Savm: 37, (736); Ebu Dâvud, Savm: 11, (2335); Nesâî, Savm: 70, (4, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/469.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/469-470.
[90] Nesâî, Savm: 70, (4, 201); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/470.
[91] Müslim, Sıyâm: 204, (1164); Tirmizî, Savm: 53, (759); Ebu Dâvud, Savm: 58, (2432); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/471.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/471.
[93] Ebu Dâvud, Savm: 61, (2437); Nesâî, Savm: 83, (4, 220); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/472.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/472-473.
[95] Muvatta, Hacc: 133, (1, 375); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.
[97] Tirmizî, Savm: 46, (749); İbnu Mâce, Sıyâm: 40, (1730); Müslim, Sıyâm: 196, (1162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474-475.
[99] Tirmizî, Savm: 44, (745); Nesâî, Savm: 70, (4, 202, 203); İbnu Mâce, Sıyâm: 42, (1739); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.
[101] Tirmizî, Savm: 44, (747); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476-477.
[103] Ebu Dâvud; Savm: 68, (2449); Nesâî, Savm: 83, (4, 220, 221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.
[105] Nesâî, Savm: 70, (4, 198); brahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.
[106] Müslim, Sıyâm: 194, (1160); Ebu Dâvud, Savm: 70, (2453); Tirmizî, Savm: 54, (763); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/479.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/479-480.
[108] Tirmizî, Savm: 54, (761); Nesâî, Savm: 82, (4, 219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.
[109] Tirmizî, Savm: 74, (797); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.
[111] Buhari, Savm: 64; Rikâk: 18; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirin: 217, (783); Ebu Dâvud, Salât: 317, (1370); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/481.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/481.
[113] Buharî, Savm: 67, Fadlu's- Salât: 6, Cezâu's- Sayd: 26; Müslim, Sıyâm: 288, (827); Ebu Dâvud, Savm: 48, (2417); Tirmizî, Savm: 58, (772); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/482.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/482-483.
[115] Ebu Dâvud, Savm: 49, (2419); Tirmizî; Savm: 59, (773); Nesâî, Menâsik: 195, (5, 252); Tirmizî, hadisin sahih olduğunu söylemiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/483.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/483-484.
[117] Müslim, Sıyâm: 144, (1141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/484.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/484.
[119] Ebu Dâvud, Savm: 10, (2334); Tirmizî, Savm: 3, (686); Nesâî, Savm: 37, (4, 153); İbnu Mâce, Sıyâm: 3, (1645); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.
[121] Nesâî, Savm: 71, (4, 205, 206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.
[123] Ebu Dâvud, Savm: 12, (2337); Tirmizî, Savm: 38, (738); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486.
[124] Buharî, Savm: 14; Müslim, Savm: 21, (1082); Ebu Dâvud, Savm: 11, (2335); Tirmizî, Savm: 2, (684); Nesâî, Savm: 31, 32 (4, 149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486-487.
[126] Ebu Dâvud, Savm: 63, (2440); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/487.

[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/487.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.
[129] Buharî, Savm: 63; Müslim, Sıyâm: 147, 148; Ebu Dâvud, Savm: 50, (2420); Tirmizî, Savm: 42, (743); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.
[131] Ebu Dâvud, Savm: 51, (2421); Tirmizî, Savm: 43, (7.44); İbnu Mâce, Sıyâm: 38, (1726); Ebu Dâvud hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. Tirmizî de hasen demiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/489.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/489.
[133] Buhari, Savm: 20, Müslim, Sıyâm: 45, (1095); Tirmizî, Savm: 17, (708); Nesâî, Savm: 18, (4, 141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/490.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/490-491.
[135] Müslim, Sıyâm: 46, (1096); Ebu Dâvud, Savm: 15, (2343); Tirmizî, Savm: 17, (709); Nesâî, Savm: 27, (4, 146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.
[137] Buharî, Savm: 19, Mevâkitu's-Salât: 27, Teheccüd: 8; Müslim, Sıyâm: 47, (1097); Tirmizî, Savm: 14, (703); Nesâî, Savm: 21, 22, (4, 143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.
[139] Buhari, Savm: 1.9, Mevâkît: 27; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.
[141] Nesâi, Savm: 20, (4, 142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/493.
[142] Şer'î örfde gündüz (nehar) fecirle başlar ve akşam vaktinin girmesiyle sona erer. Şu halde akşamdan yatsıya kadarki alaca karanlık, şer'an geceden sayıldığı gibi, fecirden güneşin doğmasına kadarki sabahın alaca karanlığı da gündüzden sayılır. Bu husus Kadr suresinde de görülür.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/493-494.
[144] Ebu Dâvud, Savm: 17, (2348); Tirmizî, Savm: 15, (705); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/494.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/494.
[146] Buhari, Ezân: 13, Talâk: 24, Haberu'l-Vâhid: 1; Müslim, Sıyâm: 40, (1093); Ebu Dâvud, Savm: 17, (2347); Nesâî, Savm: 30, (4, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495.
[148] Ebu Dâvud, Savm: 18, (2350); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495-496.
[150] Buharî, Savm: 43; Müslim, Sıyâm: 51, (1100); Ebu Dâvud, Savm: 19, (2351); Tirmizî, Savm: 12, (698); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/497.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/497.
[152] Muvatta, Sıyâm: 8, (1, 289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/498.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/498.
[154] Buharî, Savm: 45; Müslim, Sıyân: 48, (1098); Muvatta, Sıyâm: 6, (1, 288); Tirmizî, Savm: 13, (699); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/499.
[155] Muvatta, Kasru's-Salât: 46, (1, 158); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/499.
[156] Ebu Dâvud, Savm: 22, (2556); Tirmizî, Savm: 10, (694); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/499.
[157] Ebu Dâvud, Savm: 22, (2358); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500.
[158] Ebu Dâvud, Savm: 22, (2357). "Rezîn, duanın baş kısmına "Elhamdülillah" kelimesini ziyade etti."; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500.
[159] Buharî, Savm: 48; Temennî: 9; Müslim, Savm: 57-60, (1103-1105); Tirmizî; Savm: 62, (778); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500-501.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/501.
[161] Buharî, Savm: 22, 25; Müslim, Sıyâm: 76, (1109); Muvatta, Sıyâm: 12, (1, 291); Ebu Dâvud, Savm: 36, (2388, 2389); Tirmizî, Savm: 63, (779); Nesâî, Tahâret: 123, (1,108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/501-502.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/502.
[163] Buharî, Savm: 27; Ebu Dâvud, Savm: 26, (2364); Tirmizî, Savm: 29, (725); (Buharî'nin rivayeti muallaktır); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/502.
[164] Buhari, Savm: 25 (bab başlığında (tercüme) kaydetmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503.
[166] Buhari, Savm: 8, Edeb: 51; Ebu Dâvud, Savm: 25, (2326); Tirmizî, Savm: 16, (707); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503-505.
[168] Müslim, Sıyâm: 159, (1150); Ebu Dâvud, Savm: 76, (2461); Tirmizî, Savm: 64, (780, 781); İbnu Mâce, Sıyâm: 47, (1750); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/505.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/505-506.
[170] Tirmizî, Savm: 70, (789); Tirmizî, hadis için: "Münkerdir, Hişam İbnu Urve dışında sâ biri tarafından rivayet edildiğini görmedik"der; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/506.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/506.
[172] Tirmizî, Savm: 67, (784, 785, 786); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507.
[173] Buharî, Nikâh: 84, 86; Müslim, Zekât: 84, (1026); Ebu Dâvud, Savm: 74, (2485); Tirmizî, Savm: 65, (782); Ebu Dâvud'un rivayetinde, "Ramazan dışında" ziyadesi vardır; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507-508.
[175] Müslim, Sıyâm: 90, (1114); Tirmizî, Savm: 18, (710); Nesâî, Savm: 49, (4, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/509.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/509-510.
[177] Buharî, Cihâd: 71; Müslim, Sıyâm: 100, (1119); Nesâî, Savm: 52, (4, 182): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/510.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/510-511.
[179] Buharî, Savm: 36, Müslim, Sıyam: 92, (1115); Ebu Dâvud, Savm: 43, (2407); Nesâî, Savm: 48, (4, 176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/511.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/511.
[181] Buharî, Savm: 33; Müslim, Sıyâm: 103, (1121); Muvatta, Sıyâm: 24, (1, 295); Tirmizî, Savm: 19, (711); Ebu Dâvud, Savm: 42, (2402); Nesâî, Savm: 56, (4, 185); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.
[183] Buharî, Savm: 37, Müslim, Sıyâm: 98, (1118); Muvatta, 23, (1, 295); Ebu Dâvud, Savm: 42, (2405); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.
[185] Buharî, Savm: 35; Müslim, Savm: 108, (1122); Ebu Dâvud, Savm: 44, 2409); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.
[186] Nesâî, Savm: 50, (4, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514.
[188] Ebu Dâvud, Savm: 43, (2408); Tirmizî, Savm: 21, (715); Nesâî, Savm: 51, (4, 180-182), 62, (4, 190); İbnu Mâce, Sıyâm: 12, (1668); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514-515.
[190] Tirmizî, Savm: 76, (799, 800); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.
[191] Sefer namazı bahsi daha önce geçti (2896-2922); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.
[192] Muvatta, Sıyâm: 27, (1, 296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.
[193] Ebu Dâvud, Savm: 46, (2413); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/516.
[194] Bir berîd dört fersah, bir fersah dört mil, bir mil dörtbin zirâdır. Yani bir berîd 64 bin zirâdır. (Nihaye 1, 116).
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/516-517.
[196] Ebu Dâvud, Savm: 45, (2412); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/517.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/517-518.
[198] Ebu Dâvud, Savm: 44, (2410, 2411); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/518.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/518.
[200] Muvatta, Sıyâm: 45, (1, 304); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.

[202] Muvatta, Savm: 46, (1, 304); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.
[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519-520.
[204] Buharî, Savm: 40; Müslim, Sıyâm: 151, (1146); Muvatta, Sıyâm: 54, (1, 308); Ebu Dâvud, Savm: 40, (2399); Tirmizî, Savm: 66, (783); Nesâî, Savm: 64, (4, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/520.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/520-521.
[206] Buharî, Savm: 42; Müslim, Sıyâm: 153, (1174); Ebu Dâvud, Savm: 41, (2400); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/521.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/521-522.
[208] Buharî, Savm: 42; Müslim, Savm: 156, (1148); Ebu Dâvud, Eymân: 25, (3307, 3308); Tirmizî, Savm: 22, (716); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/522.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/522-523.
[210] Muvatta, Sıyâm: 43, (1, 303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/523.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/523.
[212] Muvatta, Sıyâm: 50, (1, 306); Ebu Dâvud, Savm: 73, (2457); Tirmizî, Savm: 36, (735); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/523.
[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/524.
[214] Buharî, Savm: 46; Ebu Dâvud, Savm: 23, (2359); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/524.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.
[216] Muvatta, Sıyâm: 44, (1, 303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.
[218] Buharî, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 27, (723); Ebu Dâvud, Savm: 38, (2396); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/526.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/526.
[220] Buhari, Savm: 29, 31, Hibe: 20, Nafakât: 13, Edeb: 68, 95, Kefaretu'l- Eymân: 3, 4, Hudud: 26; Müslim, Sıyâm: 81, (1111); Muvatta, Sıyâm: 28, (1, 296, 297); Ebu Davud, Savm: 37, (2390, 2391, 2392, 2393); Tirmizî, Savm: 28, (724); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/528.
[221] Mühim noktalarını özetleyerek kaydediyoruz.
[222] Sepetteki hurmanın onbeş sâ' miktarında olduğu bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/528-532.
[224] Muvatta, Sıyâm: 51, (1, 307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.
[226] Muvatta, Sıyâm: 52, (1, 308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533-534.
[228] Tirmizî, Savm: 23, (718); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/534.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/534.
[230] Muvatta, Sıyâm: 53, (1, 308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/535.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/535.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18 ORUÇ KİTABI
1. Oruca Başlarken Ve Bitirirken Hilâle Göre Hareket Edilmesi
Ramazan Ve Bayramların Tesbitinde Benimsenen Müşterek Konferans Kararları
2. Şafaktan Önce Oruca Niyetlenmek
3. İftarda Acele Edilmesi
4. Ramazan Orucuna Cünüp Başlamak
5. Oruçlunun Hanımını Öpebilmesi
6. Oruçlunun Hanımını Öpmesine Müsaade Edilmeyen Haller
7. Seferde Oruç Tutulması
8. Ramazanda Sefere Çıkan Veya Seferden Dönenin Hareket Tarzı
9. Ramazan Orucunu Bozmanın Kefareti
10. Oruçlu Kan Aldırabilmesi
11. Aşura Günü Oruç Tutulması
12. Ramazan Ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutulması
13. Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak (Savm-I Visal)
14. Hataen Adam Öldüren Ve Zihar Yapanın Kefareti
15. Oruçlu İken Hastalanmak
16. Oruç Nezri Olanın Nafile Tutabilmesi, Ölünün Yerine Oruç Tutulması
17. Orucun Kazasını Veya Kefaretini Gerektiren Haller
18. Nafile Orucun Kazası
19. Bir Mazeretten Dolayı Ramazan Orucunu Tutamayanın Fidye Ödemesi
20. Orucun Kazasıyle İlgili Bir Rivayet
21. Yevm-İ Şek'de Tutulan Orucun Hükmü
22. Oruçla İlgili Muhtelif Rivayetler

18 ORUÇ KİTABI

1. Oruca Başlarken Ve Bitirirken Hilâle Göre Hareket Edilmesi [1]

1. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.vj, sözü Ramazana getirerek: «Hilâli görmeden oruca başlamayın, yine hilâli görmeden bayram yapmayın. Şayet hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.» buyurdu.[2]

2. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah fs.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Ay yirmi dokuz çekebilir, hilâli görmeden oruca başlamayın, hilâli görmeden bayram da yapmayın. Şayet Ramazanın son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.»[3]
Gerçi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden, fıkhı görüş açısından konuya bakıldığı zaman, bu konudaki ayrılığı tabi karşılamak mümkündür. Ancak, hemen ifade etmeliyiz ki, bugün bu konuda görülen ayrılık, «İHTİLAF-I META-Lî»a itiba etmekten meydana gelmemektedir. Hilâlin tesbitinde uygulanan farklı metotların meydana getirdiği bir ayrılıktır. Ancak, kabule mecburuz ki, «İHTİLAF-I METALİ»a itibardan dolayı meydana gelmiş de olsa, günümüz müslumanlarının ayrılığ tahammülü yoktur. Çünkü, biraz önce de belirttiğimiz gibi, dünyamız küçü]müş,mesafeler kısalmıştır. Çok seri haberleşme ve ulaşım imkânları sayesinde, dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen bir olay, bu noktaya en uzak köşesinde bile, anında duyulabilmektedir. Bir İslâm Ülkesinde bayram yapılırken^ bir başka İslâm Ülkesinde oruca devam edilmesi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden fikhî görüşe dayanılmış da olsa, müs-lüman toplumları izahı mümkün olmayan bi sonuçla karşı karşıya getirmektedir. Aslında, çok iyi bildiğimiz gibi; Hanefî, Maliki ve Hanbelî Mezheplerinin cumhur-ı fukahası «İHTİLAF-I METALÎ»a itibar edilmemesi, hilâlin bir yerde sübutu halinde bütün İslâm Dünyasının bu sübuta gör amel etmesi görüşündedir. Şafîî mezhebinde de aynı görüşü benimseyen fakihler vardır. O halde, bu ayrılığı ortadan kaldırmak hepimiz için önemli bir görev olmaktadır.
Bu konuda özellikle Avrupa ülkelerinde çalışan ve değişik İslâm Ülkelerine mensup bulunan müslümanlar, daha güç durumdadır. Bunların bir kısmı, kendi ülkelerine uymakta, diğer bir kısmı, başka ülkelerin ilânına itibar etmekte, böylece aynı şehirde yaşayan, aynı dine, hatta aynı millete mensup olan müslümanlar, ayrı günlerde oruca başlamakta ve bayram yapmaktadır. Bunlar içinde kırıcı ithamlarda bulunanlar ve farkında olmadan fitneye yol açanlar da pek çoktur. Bu halin onları, gayr-ı müslimler karşısında güç bir duruma sokmuş olması da ayrı bir gerçek ve ayrı bir acıdır.
Yabancı ülkelerde çalışan müslüman işçisi, kendisine müslüman olmayanlar tarafından sorulan «Siz hepiniz aynı dinin mensupları değil misiniz? Niçin aynı günde bayram yapmıyorsunuz?» sorusuyla karşı karşıya gelmekten kurtarılmalıdır. Bu konuda en yakın geçmişteki, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitini örnek olarak ele almak istiyorum.
Yüksek malûmları olduğu üzere, 1398 H. -1978 M. yılı Ramazan orucuna bazı İslâm Ülkelerinde (Meselâ: Türkiye, Afganistan, Fas ve Nijerya'da) 6 Ağustos 1978 Pazar günü başlanmışken, diğer bazıları (meselâ: Mısır, Suudî Arabistan, Lübnan, Suriye gibi ülkelerde) oruca 5 Ağustos Cumartesi günü girilmiştir. İslâm Ülkelerinin büyük çoğunluğu 5 veya 6 Ağustos günlerinde bölünerek oruca başlarken, 4 ve 7 Ağustos günleri Ramazan'a giren ülkeler de vardır. Büyükelçiliklerden aldığımız bilgiler bizi yanıltıcı nitelikte değilse, Irak ve Kuveyt'deki müslümalar, 4 Ağustosta oruca niyyet etmişler, Pakistan'daki müslüman kardeşlerimiz ise, oruç tutmağa 7 Ağustos günü başlamışlardır. «İHTİLAF-I METALÎ»a itibar ede

fıkhî görüş savunulsa bile, bu tablo karşısında İslâm Dünyasının hazin durumunu görmemek mümkün değildir. 1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâline gelince:
Aynı hazin sonuç, bu hilâlin ilanı konusunda da ortaya çıkmıştır. Şöyle ki: Bazı ülkelerde 2 Eylül akşamı Şevval hilâli görülmüş gibi, 3 Eylülde bayram yapılmış, diğer bazı ülkelerde ise, aynı gün oruca devam edilerek, bayrama bir gün sonra (4 Eylülde) girilmiştir. Kesin tesbitlerimiz olmamakla beraber, Ramazan'a girişlerine bakarak, bazı ülkelerde de 2 ve 5 Eylül günlerinde bayram yapıldığım söylemek mümkündür. Yine bu yıl, Zilhicce hilalinin tesbitinde ve kurban bayramının ilânında karşılaşılan sonuç, Ramazan ve Şevval hilâllerinin durumundan farklı olmamıştır. Bazı İslâm ülkelerinde 31 Ekim akşamı Zilhicce hilâli görülmüş gibi 1 Kasım tarihi 1 Zilhicce olarak ilân edilirken,diğer bazılarında 2 Kasım günü 1 Zilhicce olarak kabul ve ilân edilmiştir.
Kesim kanaatimiz olur ki, bu ayrılık, «İHTİLAF-I METALİ»'dan doğan bir ayrılık değildir. Bu ülkelerde hilâl gözlenmesi v tesbitinin yol açtığı bir ayrılık da değildir. Şu veya bu ülkelerin hilâli bizzat gözleyerek ve sadece bu gözlem olarak ilân ettiklerini, diğerlerinin ise, bunu yapmadıkları için yanlış yolda olduklarını iddia etmek de imkânsızdır. İhtilâfın temelinde, İslâm ülkelerinde uygulanan farklı metotlar yatmai<ladır.
1398 H./1978 M. yılı Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri ile ilgili olarak yaptığımız araştırma ve incelemeler göstermiştir ki, ülkemiz de dahil olmak üzere ve özellikle Ortadoğu İslâm Ülkelerinin çoğunda hesapla amel edilmiştir. Ancak, hesapta uygulanan ayrı metotlar yüzünden, sonuçlar değişik olmuştur. Şöyle ki: Bazı İslâm ülkeleri, hesaplarını yaparken Batıhlarca hazırlanmış olan «Almanak» larda gösterilen Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait «İÇTİMA ANI»m esas almışlar, bu «İÇTİMA ANI»nı takibeden günleri, hilâl henüz görülmemiş olduğu halde, mezkûr ayların birinci günü olarak ilân etmişlerdir. Diğer bazı ülkeler ise, bu ayların içtima zamanlarına değil, bu aylara ait hilâllerin yeryüzünden görülebileceği zamanlara (hilâlin sübutuna) itibar etmişler ve bu subutu takibeden günleri mezkûr ayların birinci günleri olarak tesbit ve ilân etmişlerdir.
Bu konu ile ilgili görüşlerimizi ve tesbitlerimizi biraz daha açıklamak isterim:
a) 1398 H./1978 M. Yılı Ramazan hilâlinin tesbiti ile ilgili çalışmalarımız: Batıhlarca hazırlanan Almanaklar incelendiğinde görüleceği üzere, Ramazan hilâlinin İÇTİMA ANI, 4 Ağustos Cuma günü Greenwich saati ile 01.01'dir. Ancak bu tarihte hesaba göre en batıda bulunan Fas dahil, islâm Dünyasının hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ: Fas'ta Güneşten 11 dakika, Mekke'de 12 dakika, Ankara'da 1 dakika sonra batmıştır. Halbuki, hilâl, Güneşin gurubundan sonra, batıda ufukta ve meselâ: Ekvator hattı üzerindeki bölgelerde en an 25 dakika, ekvatordan uzaklaştıkça ise daha fazla süre kalmadıkça, yani Güneşten en az bu kadar süre sonra batmadıkça, yer yüzünden görülmesi imkânsızdır. Zira bu süre içinde Ay, henüz güneş ışınlarının etkisi altında bulunmakta ve yer yüzünden görülebilmesi söz konusu olan bölümü de görülemeyecek kadar ince bir hilâl durumunda olmaktadır. Görülebilecek duruma gelmesi için Ay'ın içtima noktasından ayrılarak, Güneşle Dünyanın merkezini birleştiren doğruya 7 dereceden büyük bir açı meydana getirmesi şarttır.
Astronomik hesaplara göre, Zilhicce'nin «İÇTİMA ANI», 31 Ekim günü Greenwich saati ile 20.06 (Mekke saati ile 23.06 dır. Ve 31 Ekim akşamı dünyanın hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ Mekke'de Güneşten 3 dakika, Fas'ta, 1 dakika önce batmış, şüphesiz görülmesi mümkün olmamıştır. Hilâl ilk defa 1 Kasım günü Greemvich saati ile 07.39 da (Mekke saati ile 10.39 da) Japon adalariyle Yeni Gine adalarını birleştiren hattın üzerinde olan deniz bölgesinde, aynı günün akşamı ise, bütün İslâm Ülkelerinde görülebilecek duruma gelmiştir.
Bu astronomik hesaplardan ve gözlemlerden çıkarılacak sonuç şudur ki, hilâlin görülmesi Ölçüsünün benimsenmesi halinde, Kurban Bayramı, 11 Kasım 1978 Cumartesi günüdür. RU'YET şartı aranmıyor ve hilâlin «İÇTİMA ANI»nm girmiş olmas ile yetiniliyors, bu takdirde 10 Kasım 1978 Cuma günü, Kurban Bayramı günü olarak kabul edilebilecektir.
Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, Ramazan ve bayram günlerinin ilânında İslâm Dünyasında görülen ayrılığın asıl sebebi, bu ülkelerin bazılarında hesapla amel edilmesi, diğer bazılarında ise, hilâlin bizzat gözle görülmesi suretiyle hareket edilmesi değildir. Aslında, bu ülkelerin çoğunda, uygulanan yol, hesap yoludur. Aynı yol uygulandığı halde, ayrı metotların kullanılmış olması sebebiyle ayrı sonuçlara ulaşıldığı sanılmaktadır.
Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra ortaya şu sorular çıkmaktadır:
1— Ramazan ve Bayramların ilânında, dinî ölçülere uygun olarak, önceden yapılmış astronomik hesaplara dayanılmak suretiyle hareket edilebilecek midir? Yoksa bu hesaplar yapılmış olsa bile, hilâlin gözetlenmesi ve buna göre hareket edilmesi zarureti üzerinde durulacak mıdır?
Bu sorunun cevabı üzerinde ikinci hicrî asırdan bu yana âlimler arasında tartışmaların süregeldiği malumlarıdır. Bu tartışmaların ışığında, yüksek heyetiniz de bu konuda kesin tercih ve tavrını ortaya koymak durumundadır.
2— Hesaba itibar edilecekse, Ay, «İÇTİMA ANI»ndan sonra, 7 dereceden daha büyük bir açı yaparak Güneşten uzaklaşmadığı ve bu yüzden de yeryüzünden görülmediği halde «ASTRONOMİK GİRİŞ» yani «İÇTİMA ANI» ile sal olmuştur diye, bazı kardeş ülkelerde yapıldığı gibi, Ramazan ve Bayram ilân edilebilecek midir?
3— İkinci soruya, «EVET», diyebileceksek, mesele yoktur. «HAYIR» diye-ceksek, hilâlin dünyanın herhangi bir yerinde görülmesi halinde, İslâm ülkelerinden herhangi birinde görülmüş olması şartı aranmaksızın Ramazan ve Bayram ilânı yoluna gidilebilecek midir?
4— Üçüncü soruya «HAYIR» diyeceksek, hilâlin İslâm Ülkelerinin herhangi birinde görülmesi şartı üzerinde mi durulacaktır?
Yüksek malumları olduğu üzere, İslâmî hükümlere göre namaz vakitlerinin belirlenmesinde Güneşin hareketlerinin (daha doğrusu, Dünyanın kendi ekseni etrafındaki günlük hareketi ile Güneş etrafındaki yıllık hareketinin), oruç, hac, zekât, fıtır sadakası, kurban, bayram gibi ibadetlerin zamanlarının tesbitinde ise Ay'ın aylık ve yıllık hareketlerinin esas alınması gerekmektedir. Söz konusu ibadetlerin zamanlarının isabetle tayin edilebilmesi ise kamerî ay-başlarımn, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilk günlerinin doğru olarak tesbitine bağlıdır. Fıkhı eserlerin incelenmesinden de anlaşılacağı

üze-re, İslâm müctehit ve fakihlerinin büyük çoğunluğu, Resulullah (s.a.) Efendimizin, değişik: lâfızlarla -hemen hemen- belli başlı bütün hadis kitaplarında rivayet edilmiş olan «Ramazan hilâlini görünce, oruca başlayın Şevval hilâlini görünce bayram yapın. Hava kapalı olur da, hilâl görülemezse (Şaban ve Ramazan aylarını) 30 güne tamamlayın»[4] hadis-i şerifi ile istidlal etmişler, kamerî aybaşlanmn tesbitinin, bu aylara ait ilk hilâllerin görülmesi, bu mümkün pl-madığı takdirde, ayın 30 güne tamamlanması ile olacağını, bu konuda hesapla ve müneccimlerin sözleriyle amel etmenin dinen caiz olmayacağını savunmuşlardır.

Buna karşılık, sayıca az olmakla birlikte kamerî aybaşlannın (Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin) hesapla da tayininin mümkün, caiz ve hatta zarurî olduğunu ifade eden muhakkak fakihler de her asırda bulunmuştur.

Kameri aybaşlannın tayininde, mutlaka RÜ'Yl^Tin esas olduğunu, hesapla amel etmenin caiz olmadığını savunan fakihlerih belli başlı delilleri şunlardır.

1- Hadis-i şerifte: «Hilâli görmedikçe oruca başlamayın. Hilâli görmeden orucu bırakıp bayram yapmayın. Hava kapalı olur da, hilâli gör em ez sen iz, ayı 30 gün takdir edin.» 2 buyurulmuştur.

Diğer bir rivayette ise: «Hilali görünce oruca başlayın. Hilâli görünce orucu bırakıp bayram yapın. Hava bulutlu olur da hilâli göremezseniz, takdir edin, yani adedi 30 güne tamamlayın» buyurulmuş, hesaptan ve müneccimlerin verecekleri bilgiden söz edilmemiştir. Aksine hilâlin görülmesi, görülemediği takdirde aym 30 güne tamamlanması emredilmiştir. Hesapla amel edilmesi caiz olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.) 30'a tamamlamayı emretmez «Hesap bilenlere başvurunuz» buyururdu.

2- Peygamberimiz (s.a.v.) müneccimlere inanmayı ve ilm-i nücum ile meşguliyeti yasaklamış, «kim bir kahine veya müneccime gider de (ondan gaibe ait haber sorarsa) Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.» [5]buyurmuştur.

3- îlm-i nücum, hayal ve tahminden ibarettir. Ne kesin bilgi, ne de galib zan ifade eder. Bu sebepledir ki, kameri aybaşlannın tayininde bu ilme itimat edilemez.

4- Dinî vazifelerin vakitlerini hesapla tayin etmek, hesap bilenlerin azlığı sebebiyle, dinî hükümlerin ifasını zorlaştırır. Din kolaylıktır. Bu sebeple ibadet zamanlarının tayini, âlimin de cahilin de kolaylıkla tatbik edilebileceği basit esaslara bağlanmıştır.

5- Hesaba göre kamerî ay, ne 29 ne de 30 olmayıp 29,5 gündür, yani kesirlidir. Halbuki oruç tamgün ölçüsüne bağlıdır.

6- Hesapla aybaşlarmı (hilâli) tayin, şuhudî ilim değil, istidlali ilimdir. îs-tidlâli ilim, ehî- i fen ve havassa aittir. Hesapla hilâlin belirlenmesi, halkı körü

el-Buhart, el-Camiu's-Sahih, II, 229, İstanbul, 1315; Müslim, el-Camhı's-Sahflı, II, 579 (Tahkik:
M. Fuat Abdülbaki), Knhiro, 1375/1955; EbÛ Davud, cs-Sünen, I, 543, Mısır, 1371/1952; el-Tır-mizi, el-Camiu's-Sahih, II
72 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, 1953; tbn Mace, es-Sünen, I, 259 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, ed-Darimi, es-Sünen, II, 3, Dâru ihyai's-sünneti'n-nebeviyye, ta[6] körüne taklide mecbur kılmak, şuhudî ilim zevkinden mahrum bırakmak demektir.

7- Kur'an-ı Kerim'de, Bakara sûresinin 185. ayetinde: «Sizden her kim Ramazan ayma şahit olursa oruç tutsun» buyurulmaktadir.

«Şuhûd» kelimesi «huzur» yani «ikamet» anlamına geldiği gibi her şeyi kesinlikle bilmek ve görmek anlamlarında da kullanılır. Bu duruma göre müfes-sirler ayet-i celileyi:

a) Her kim Ramazan ayında misafir olmayıp mukim olursa,

b) Her kim Ramazan ayının başladığını yakînen bilirse,

c) Her kim Ramazan hilâlini görürse... şeklinde açıklamışlardır.

Ayete verilen ikinci manadaki yakinen bilme yolu mutlak değil, «hilâli görünce oruca başlayınız...» hadis-i şerifi ile tefsir ve takyit edilmiştir. Bu sarahat karşısında, bir başka bilgi yolu olarak hesap yoluna meyletmeye sebağ yoktur.

Kamerî aybaşlarının özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin RÜ'YET'ten başka astronomik hesaplarla da tayir edilebileceği görüşünü benimseyen âlimler, hesabı kabul etmeyenlerin ileri sürdükleri itirazlara şöyle cevap veriyorlar:

1- «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakın, Hava kapalı olursa, ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerifler, kamerî aylara ait ilk hilâllerin hesapla tayin edilmesini yasaklama-makta; müslümanlann oruç, hac, kurban, fıtır sadakası, bayram gibi ibadetlerini ifa için, kamerin hareketlerine ait ince hesaplan öğrenmekle mükellef kı-hnmadıklarını, bu iş için avamın da havassın da bilip tatbik edebileceği RÜ'YET yolunun kullanılabileceğini göstermektedir.

2- Hadis-i şerifle yasaklanan ilm-i nücum, günümüzün müsbet ve modern astronomi ilmi değildir. Bugünün müsbet ilmi olan astronomiyi, İslâm'ın yasaklanmış olması muhaldir. Burada işaret edilen ve yasaklanan şey yıldızların hareketlerinden geleceğe ait haber ve hükümler çıkarmağa ve bir takım hurâfi bilgiler elde etmeğe çalışmasıdır. Nitekim âlimler bu ve benzeri hadis-i şeriflerde geçen «MÜNECCİM» terimini, «yıldızların doğup batmasından geleceğe ait haber veren kimse,» «KAHÎN» terimini ise «bir şeyi vukuundan önce haber veren veya gayb hakkında hüküm veren kimse» diye tarif etmişedir.[7]

Aslında bu hadis-i şeriflerde zemmedilen kişiler, bütün kudret ve tasarrufun gök cisimlerine ait olduğunu ileri süren müşrik arap kâhinleri ve bakıcılarıdır. Gerçekten de bunlara inanan ve bunların ardından gidenlerin küfründe jüphe yoktur. Hesabın ve yıldızların bazı bilgileri elde etmede bir takım işaretler ve vasıtalar olduğuna inanan ve elde ettiği bilgilerle amel eden kişilere kü-ıir isnat etmekten, herkesin Allah'a sığınması gerekir. [8]

3- Mütekaddim fakihlerin hads ve tahminden ibaret sayarak galip zan bile fade etmeyeceğini söyledikleri hesap ve ilm-i nücüm, günümüzün hesabı ve ıstronomisi değil, belki bu ilme ait ilk ve çok sınırlı bilgilerdi. Günümüzde ast-onomi ilminin elde ettiği sonuçlar ve hesaplar kesindir.

4- Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait hilâllerin hesapla tayin ve tes-biti için bütün müslümanların astronomi ve ince hesaplan öğrenmeleri gerekmez. Nitekim herkes, hilâl aramakla da sorumlu tutulmamış, toplum içinden birkaç kişinin hatta

bır-iki kişinin hilâli arayıp görmesi ile diğerlerinden sorumluluk kalkmıştır. Özellikle günümüzde hesap, artık rü'yetten daha kolay, toplumlar için çok daha pratik hale gelmiştir. Bu itibarla, hesapla hilâlin tayini, müslümanlar üzerine külfet ve meşakkat değil, bilakis kolaylıktır.

5- Kamerî ayların hesaba göre kesirli olması, bazı ayların 29 gün, bazılarının da 30 gün itibar edilmesi anlayışına aykırılık ifade etmez. Rü'yet ölçüsüne göre yapılan hesap sonucunda da, kamerî aylar pek âlâ bazan, 29, bazan da 30 gün olmaktadır.

6- Müslümanlann tamamının hilâli görerek şuhudî ilim zevkine ermeleri aklen mümkün ise de, tatbikatta hiç vaki olmamıştır. Göreni taklit ile, hesap ile haber vereni taklit arasında sonuç bakımından hiç bir fark yoktur.

7- «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayınız...» mealindeki hadis-i şerifi, «sizden kim Ramazanın başladığını kesinlikle bilirse, oruç tutsun.» anlamındaki ayet-i kerimede geçen «BÎLGÎ»yi rü'yetle sini fi ayıcı olarak görmek doğru değildir. Önemli olan, bu bilgiye ermektir. Bu da rü'yetle olabileceği gibi, hesapla da mümkündür. Hadis-i şerifteki emir, vücub için değil, irşat içindir. Ramazana başlamayı ve bayram yapmayı sağlayacak sınırı göstermektedir. Bu sınırın tesbiti, hilâli gözleyerek, rü'yetin sübutu ile olabileceği gibi, hesaba başvurarak da mümkündür. Şari'in gayesi, hilâli göstermek değil, hilâlin sübutunu tayin yolu ile oruca başlatmak veya iftar ettirmektir. Bu itibarla, mezkûr hadis-i şerifi, bu ayet-i kerimede işaret edilen bilgi yolunu rüyetle sınırlayıcı olarak görmek, isabetli olmasa gerektir.

Bilindiği üzere Cenab-ı Hak bütün kâinatı belli bir düzen içinde yaratmıştır. Kâinatta mevcut, değişmeyen bu nizam ve düzene Kur'an-ı Kerim diliyle «SÜNNETULLAH[9] denilmektedir. Güneş, ay ve yıldızlar da bu değişmeyen nizam içinde Allah'ın emrine ram olmuşlardır.[10] İnsan oğluna düşen, gerekli es lışma ve araştırmayı yapıp kâinattaki değişmeyen düzenin sırrını kavramaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

«Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yıllann sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır... Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardına gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında O'na karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [11] buyurulmaktadır.

Bir başka ayet-i celilede ise: «Güneş ve ay belli ve sabit bir hesaba göre hareket ederler.» [12] Duyurulmuştur.

Görüldüğü üzere, bu ayetlerin ilkinde, insanların ay ve yıllan hesaplayabilmeleri için kamere menzileler tayin edildiği açıklanmaktadır. Ayrıca ilahî kudret ve azametin anlaşılabilmesi için Güneş ve Ay'ın hareketlerinin öğrenilmesi, gök bilime Önem verilmesi teşvik edilmiştir.

İkinci ayet-i celilede ise, Güneş ve Ay'ın gelişi güzel değil, sabit bir düzen ve hesap uyarınca hareket etmekte oldukları beyan buyumlmuştur.

Ayet-i kerimelerdeki bu açıklık karşısında, güneşin ve ayın hareketlerini sâlisesine kadar tesbit edebilen günümüz astronomisine karşı menfi tavır almak, istiğna göstermek ve dini günlerin tayininde bu unsurdan yararlanmayarak, yalnız RÜ'YET üzerinde ısrar etmek, kanaatimizce Kur'an'ın ve sünnetin ruhuna aykırı davranmaktır.

Resûluîlah (s.a.v.) Efendimiz birhadis-i şeriflerinde: «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz, ne de hesap yapmayı. Bize gerekli olan, ayın bazan 29, bazan da 30 gün olduğunu bilmekten ibarettir.» buyurulmustur.[13]

Bu hadis-î şerifle yukarıda geçen «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce iftar edin. Hava ve atmosfer şartlan dolayısiyle hilâl görülemediğinde ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerif birlikte incelenecek olursa, Resûluîlah (s.a.v.)'in kame/rî ayların başlangıçlarını tayinde RÜ'YET'i esas almasındaki sebebin, o günkü toplumda yazının ve ayın hareketleri ile ilgili hesapların bilinmemesi olduğu görülür.

O günkü toplumun içinde bulunduğu şartlara ve imkânlara uygun olarak gösterilen bilgi yolu üzerinde bugün de ısrar göstermek ve îslâmm her vesile ile teşvik ettiği müsbet bilimin sonuçları karşısında müstağni davranmak, doğru olmasa gerektir. Bu hadis-i şerif açıkça göstermektedir ki, kamerî aybaşlarmın tayininde hilâl gözleme yolunun gösterilmesi, o günkü şartların ortaya koyduğu bir zarurettir. Görüldüğü üzere hadis-i şerif bir illete bağlıdır. Yani hilâlin görülmesi kaidesini bir sebebe bağlı olarak vazetmiştir. Çünkü; Şari'in gayesi oruçtur, iftardır ve bunların vaktinde yapılmasıdır. Hilâlin görülmesi ile vaktin tayini, Ö'nun gayesi değildir. Dinî hükümler Mekâsıd ve «Vesâil» olmak üzere iki kısımdır. Ramazan ayında oruç tutmak, Şevvalin ilk gîînii Arafatta vakfe yapmak gibi hükümler mekâsıd; bu ibadetlerin ifa edileceği günlerin ve vakitlerin tesbiti için uygulanacak metodlar ise, vesâildir. Dinin vesâil kısmına giren hükümleri zaman, mekân ve şartların değişmesi ile değişebilir. Çünkü bunlar maksat değil, maksada götüren vasıtalardır. Fukaha beyan etmiştir ki, «Şcr'i hükümler, illet ve sebeplere bağlıdır. İllet sabit olduğu zaman, hüküm de sabit olur. İllet ortadan kalkınca, bu illete bağlı olan hüküm de ortadan kalkar.» [14]

Bunun îslâm hukukunda pek çok örnekleri vardır. Bir kaçma değinmeyi uygun buluyorum.

a) Zeyd b. Halid el Cühenî'in rivayet ettiğine göre Resûluîlah (s.a.v.) den bir kimse lükata'nın (yani yitiğin) hükmünü sormuş, Resûluîlah (s.a.v.) de yanında bir yıl muhafaza ederek ilan etmesini, bir yıl içinde sahibi çıkmazsa bu yitiğin, bulana ait olacağım beyan etmiştir. Aynı kişi, yitik koyunun hükmünü sormuş, Resûlullah (s.a.v.) aynı mealde cevapta bulunmuştur. Daha sonra yitik deveyi de sorunca: «Ondan sana ne... O hayvanın su tulumu ve gezecek tabam beraberindedir. Sahibi buluncaya kadar kendi kendine barınabilir.» [15]buyu-
rulmuştur.

Bu hadis-i şerife göre, bulan tarafından alınıp muhafaza edilmediği takdirde yok olacak lukatalann, bulunduğu yerden alınarak muhafaza ve ilân edilmesi, deve gibi kendini yırtıcılara karşı koruyabilecek ve sahibi tarafından bulununcaya kadar yaşayışını sürdürebilecek hayvanların ise kendi hallerine terkedilmeleri gerekmektedir.

Bu uygulamaya, Hz. Osman'ın hilafetine kadar devam edilmiştir. Hz. Osman, yitik develerin de bulan tarafından muhafaza edilmesini, gerekirse satılmasını, sahibi ortaya çıktığında satış bedelinin ödenmesini emretmiştir.[16]

Çünkü Hz. Osman, halkın ve cemiyetin ahlâkında bozulma başladığını görmüş, böyle bir tedbirle yitik develerin hırsız bir kimsenin eline geçmesini önlemek istemiştir.

Bu tedbir, zahiren Resûlullah (s.a.v.) efendimizin yukarıdaki emrine aykırı görünüyorsa da, gerçekte Şari'in gaye ve maksadına uygundur. Çünkü bunda asi olan, mal sahibinin malını yok olmaktan kurtarmak ve onun eline geçmesini sağlamaktır.

b) Resûlullah (s.a.v.) sünnetin ve kendi sözlerinin Kur'an-ı Kerim'le karıştırılması endişesiyle «Benden, Kur'an-ı Kerim'den başka hiç bir şey yazmayınız. Kim böyle bir şey yapmışsa, onu imha etsin.»[17] buyurmuştur.

Bu yasak gereğince, ashap ve tabîûn devirlerinde hadis-i şerifler yazı ile zapt olunmamış, şifahen nakl ve hıfz edilegelmiştir.

Kur'an-ı Kerim nüshaları her tarafa yayıldıktan ve hafızalara yerleştikten sonradır ki, sünnet ve hadisin yazılmasını gerektiren sebepler ortadan kalkmış, halife Ömer b. Abdülaziz, sünnetin yazı ile tesbitini emretmiş, İslâm âlimlerince de sünnetin yazı ile tesbiti vacib hükmünde görülmüştür. Çünkü onu zayi olmaktan kurtarmak, ancak yazmakla mümkündür.

c) Tevbe suresinin 60'mca ayetinde «masnf-ı zekât» arasında zikredilen müellefe-i kulûba zekât verilmesi şeklindeki uygulama, Hz. Ömer'in içtihadı ile durdurulmuş, Hz. Ömer'in bu içtihadı ashaptan hiç kimse tarafından red ve inkâr edilmemiş, müellefe-i kulûba zekât verilmemesi hususunda icma vaki olmuştur. [18]

Riba ile ilgili hadis-i şeriflerde, altın ile gümüşün cinsleri ele mübadelelerinin tartı ile, buğday, aıpa, hurma ve tuzun ise ölçek ile yapılması emredilmiştir. [19]

Bu sebeple, başta Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed olmak üzere Hanefî müctehitleri, «halk bu konudaki uygulamasını değiştirmiş de olsalar, Resululîah (s.a.v.)'ın -riba ve fazlalığı önlemek için- Ölçek ile mübadelelerini tayin etmiş olduğu buğday, arpa, hurma ve tuzun ebediyyen Ölçek ile mübadele edilebileceği, altın ve gümüşün de ebediyen tartı ile mübadele edilmesi gerektiği, hadis-i şerifte tasrih edilmeyen diğer eşyaların ise halkın örf ve âdetine göre Ölçü, tartı ve sayı ile mübadelelerinin caiz olduğu» içtihadında bulunmuşlardır.

Ancak Ebû Yusuf, Harun Reşit devrinin başkadısı olduktan sonra, müslü-manlarm yaşadıkları çeşitli bölgelerde birbirinden farklı örf ve âdetlerin bulunduğunu görerek, söz konusu hadis-i şerifleri «bazı şeylerin ölçek, bazı şeylerin de tartı ile mübadelesini tayin etmek için değil, Asr-ı Saadette halkın cari olan örf ve âdeti üzere varit olduğu görüşüne varmıştır. Bu konudaki naslan da örf ile talil ederek, ilk içtihadından rücu etmiştir. Onun ikinci içtihadına göre hadis-i şeriflerde zikredilmeyen diğer eşyada olduğu gibi eşyay-ı sittenin de (6 çeşit eşya) halkın Örf ve âdetine göre Ölçek, tartı veya sayı ile mübadeleleri caizdir. Başta Kemal b. Hümam olmak üzere, Ebû Yusuf un bu ikinci içtihadını muhakkik fakihlerden bir çoğu halkın maslahatına daha uygun ..bul ar ak Ebû Ha-nife ve îmam Muhammed'in içtihadına tercih etmişlerdir.[20]

Görüldüğü üzere, özel bir durum veya sebebe bağlı olan hükümler, bu özel durum ve sebeplerin zail olması ile ortadan kalkmakta, her hüküm kendi sebep ve illeti ile devam etmektedir. Sebep ve illet zail olunca, buna bağlı hüküm de son bulmaktadır.

Kamerî aybaşlarınm tesbıtinde, fakihlerin «Hilâii gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflere istinaden rü'yet'i esas almaları o devirlerde yapılabilen astronomik hesapların aybaşîarını tesbitte yeterli olmadığındandır. Bu illet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in -daha önce zikrettiğimiz- «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz ne de hesap yapmayı...» mealindeki hadis-i şerifinde açıkça görülmektedir. Aybaşlarınm tayininde hilâl gözleme yolunun seçilmiş olması, hesapla bunu yapmanın -o gün için- mümkün olmadığındandır, özellikle günümüzde ise, artık Aym bütün hareketleri, en ince teferruatına kadar hesaplanabilmekte, gerek kavuşum (içtima), gerekse yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği yer ve zaman kesinlikle bilinebilmektedir.

Mutlaka rü'yete bağlı kalmayı ve hesabı reddetmeyi gerektiren sebep ve illet ortadan kalktığına göre, astronomik hesapların sağladığı imkân ve kolaylıklardan yararlanmamak için herhangi bir sebep mevcut değildir.

Esasen -daha önce de işaret edildiği üzere- Tabiî ve müsbet ilimlerin îslâm dünyasında gelişmeğe başladığı Tabiûn devrinden itibaren her asırda -sayıca az da olsalar- bir kısım muhakkik fakihler Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitlerinde hesapla amelin caiz olduğu içtihadında bulunmuşlardır. Nitekim Aynî'nin [21] naklettiğine göre tabiûn'un büyüklerinden bazı kimseler, hesap yolu ile kamerin menzillerinin tesbitine itibar edilebileceğini kabul etmişlerdir. İbn Süreyc'in rivayetine göre, Mutarnf b. Abdillah b. Şıhhir ile îbn Kuteybe bunlardandır.[22] Bu zatlar, yukarıda çeşitli vesilelerle zikredilen hadis-i şerifteki «hava kapalı olursa, takdir yoluna başvurun» cümlesini, cumhurun anladığı «sayıyı 30 güne tamamlayarak takdir edin.» şeklinde değil, «ayın menzillerini hesapla tayin ve takdir edin» diye tefsir ve izah etmişlerdir.

Ahmet b. Hambel ise, bu sözü «hava kapalı olduğu zaman, hilâli bulutların altında varmış gibi kabul edin» şeklinde anlamıştır; Onun içtihadına göre, Şa-ban'm 29'uncu günü havanın kapalılığı sebebiyle hilâl görülemezse, ertesi günü Ramazan'm 1. günü itibar edilerek oruca başlanması gerekir. Abdullah b.

Ömer'in görüşü de budur,

Hadis-i şerifteki «onu takdir ediniz» tabirinin, «hesapla tayin ve takdir ediniz» şeklinde anlaşılması, özellikle yılın çoğu günlerinde havanın kapalı olduğu, güneşin bile ayda ancak birkaç gün görülebildiği coğrafi bölgeler için de, uygulamada kolaylık sağlayıcı niteliktedir. Aksi halde, bu bölgelerde Ramazan hilâlini görmek çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, Şaban hilâli için de aynı durum söz konusu olduğundan Önceki ayı 30 güne tamamlamak da genellikle mümkün olmayacaktır.

îbn Süreyc'in nakline göre, îmam Şafii de ayın hilâl durumunun astronomik hesaplarla tayin edilebileceği kanaatini benimseyen kimselerin, hesapla amel etmelerinin caiz olduğunu söylemiştir. [23]

Yedinci Hicri asrın içtihat derecesine ulaşılmış fakihlerinden Takıyyû-ddin b. Dakıki'1-îd ise şu görüşleri ileri sürmüştür:

«Ayın kavuşum zamanının hesapla tesbitine göre Ramazan oTucuna baş-lanamaz. Çünkü, ayın hilâl halinde yeryüzünden görülebilmesi kavuşum zamanından 1-2 gün daha sonra vaki olur. Şeriat, Aym kavuşura (içtima) anını değil, hilâl halini aybaşma esas almıştır. Fakat, bulut, toz, sis vs. gibi görüşe mani bir sebeple görülemeyen hilâlin ufuktaki varlığı hesapla tayin edilebilirse, şer'î sebep meydana geldiği için, yeni ayın başlaması gerçekleşmiş olur. Çünkü yeni ayın başlamasında şart olan, hilâlin bizzat görülmesi değil, Ayın hilâl halinde ufukta mevcut olmasıdır. Görülmüş olsa da, olmasa da, İlk hilâl hali ile,

dinen yeni ay başlamıştır, Bu durum, kesinlikle bilindiğinde, bu bilgi ile amel vacip olur.» [24]
Şeyh Bahît ise îbn Dakik'in yukardaki sözlerini teyit ederek: «Ben de hesap ile amel edilmesi görüşünde olanlara katılıyorum. Çünkü, hangi bir meselede o konudaki bilgi ve tecrübesi olan kimselere baş vururlar. Meselâ: Kur'an-ı Kerîm ve hadisi şeriflerin lâfızları, dilcilerin sözlerine göre açıklanmış; mütehassıs bir doktorun tavsiyesi halinde Ramazanda oruç tutmamak veya tutulan orucu bozmak caiz görülmüştür. O halde, Ramazan, Şevval ve diğer ayların hilâllerinin tayinlerinde bu konuda yetkili astronomi uzmanlarının bilgi, tecrübe ve hesaplarından yararlanmaktan bizi alakoyan sebep ne olabilir? Kaldı ki, «Güneş ve Ay, sabit, değişmeyen bir hesapla seyrederler.» [25] «Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz İçin Aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır. Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında, Ona karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [26] mealindeki ayet-i kerimeler, Güneş ve Ayın değişmeyen sabit bir düzen için hesapla seyrettiğini beyan etmektedir. Astronomların verdikleri bilgilerin kesinliği ise, ay ve güneş tutulmaları konusunda önceden verdikleri bilgilerin., aynen gerçekleşmesi ile sabittir.
Rüyete engel çeşitli sebepler yüzünden hilâl görülememiş de olsa, astronomların, rüyete mani sebepler olmasaydı ayın ilk hilâl halinde görülebilecek durumda olduğunu ittifakla haber vermeleri, hilâlin ufukta mevcudiyeti konusunda kesin ilim ifade eder.
Ramazan orucuna başlama konusunda Bakara sûresinde «sizden kim Ramazan ayma şahit olursa, oruç tutsun.» buyurulmuştur. «Ramazana şahit olmak» demek, ya «O ayda seferde olmayıp mukim olmak» veya «Ramazan ayında bulunduğu ve bu aym başladığım kesin şekilde bilmek» demektir. Ayetten zahir olan, ikinci manadır. Çünkü «Şuhût», «ilim» anlamındadır. îşte bu ilim, yani Ramazan ayının başladığım (bu aya ait hilâlin ufukta görülebilecek hale geldiğini) kesinlikle bilmek, oruç tutmanın vacip oluşunun sebebidir. Bu açıklamaya göre, söz konusu ayet-i celilenin ifade ettiği mana, «içinizden kim, Ramazan aymın başladığını kesinlikle bilirse, bu ayda oruç tutmakla yükümlü olur» demektir.
Hesapla aybaşlarımn tayini prensibi kabul edildikten sonra, akla gelen ilk mesele bu ayların başlangıç sınırı ne olacaktır? sorusudur. Başka bir deyimle, ayın başı için sınır, içtima (kavuşum) anı mı, yoksa ayın hilâl halinde yeryüzünde ilk defa görülebilecek bir durumda olması hali mi olacaktır?
Konuşmamızın ilk bölümünde de zikredildiği üzere, Bakara sûresinin 185. ayetinde «sizden kim, Ramazanın başladığım kesinlikle bilirse, oruç tutsun» buyur uî muştur.
ResûlulJah (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde: «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakıp bayram edin...» buyurmuştur.
Ayet-i celileden, Ramazan ayının girmesi ile oruca başlamanın farz olduğunu, hadis-i şeriften ise, aybaşmm hilâlin görülmesi ile sabit olduğunu anlamaktayız. Hadis-i şerife göre, eski ayın çıkıp yeni ayın girmesi, Aym hilâl halinde yeryüzünde görülebilir durumda ufukta mevcut olmasına bağlanmıştır.
Kur'an-ı Kerim'de: «Ey Muhammed, sana hilâl halindeki aylan sorarlar. Söyle onlara: Onlar, insanların ve hac vakitlerinin ölçüsüdür..» buyurulmuş-tur. [27]
Bilindiği üzere hilâl, Ayın ilk ve son günlerinde, yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsüne denir. Kavuşum (içtima) zamanında Ay, dünyanın hiç bir yerinden görülemediğinden kavuşum durumundaki Aya hilâl denîemeye-cektir. Gerek Ayet-i Celilede, gerekse hadis-i şerifte ayın başlangıcını tayin için hilâlden ve rü'yetten söz edildiğine göre, ayın kavuşum (içtima) halinin, aybaş-larına mebde' olarak alınması söz konusu olamayacaktır. Ayın kavuşum halinin, aybaşlarına mebde' kabul edilmesi, kanaatimizce ayei-i celile ve hadis-i şeriflerin sarahatine aykırı düşmektedir.
Naslarm zahirinden uzaklaşıp rü'yet ölçüsünü (hilâlin yeryüzünden gö-rülebilme ölçüsünü) terkederek kavuşum kaidesine yönelmek için ortada hiç bir dini maslahat da bulunmamaktadır. Hesap görüşü prensip olarak kabul edildikten sonra, verilecek talimata göre astronomi uzmanlarının bu iki Ölçünün ikisine göre de aybaşlannı tesbiti mümkündür.
Kameri aybaşlannın hesapla tesbitinde, hilâlin yeryüzünden görülme ölçüsüne uyulması halinde, gözlem yaparak hilâl arayanların elde edecekleri sonuçlarla, hesabın ortaya koyduğu sonuçlar arasında tam bir uygunluk ta meydana gelecektir. Böylece, "hesabı kabul etmeyenlerle, hesap taraftarları arasındaki ayrılık ta, uygulama açısından son bulmuş olacaktır.
Hesapların kavuşum anı ölçüsüne dayandırılması halinde ise, dinî günlerin tayin ve ilânı genellikle bir gün önce olacak, rü'yet üzerinde ısrar edenlerin «hilâl görülmeden oruca başlandı veya iftar edildi» şeklindeki iddiaları, toplumları huzursuz etmeğe devam edecektir.O halde şer'an ayın başlaması, Kamerin hilâl halinde yeryüzünden görülebilecek duruma gelmesi ile sabit olacaktır. Ancak, bazı kardeş İslâm ülkelerinde, Ayın kavuşun anı esas alınarak, Ramazan ve Bayram ilânları yapıldığı da bir gerçektir. Nitekim, 1398 H./1978 M. Yılının Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylanmıı ilânında durum böyle olmuştur. 3 Eylülü Ramazan Bayramı, 10 Kasım ise Kurban Bayramı ilân eden ülkeler, hilâlin yeryüzünden görülebilmesi ölçüsüne değil, aym içtima haline itibar etmişlerdir.
Kameri aybaşlannın mebdei için, aym yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği zamanın esas alınması gerektiğinin prensip olarak kabul edilmesi konusundaki görüşümüzü de kısaca arzetmiş bulunuyoruz.
Kanaatimizce üzerinde durulacak bir başka konu da, hilâlin görülmesinde, yeryüzünün hangi bölgesinin esas alınması gerektiği hususudur. Başka deyişle, hilâlin görülebileceği noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zorunlu mudur, yoksa bu nokta, yer yüzünün herhangi bir yeri de olabilecek midir? Bu sorunun vuzuha kavuşturulması da zorunludur.
Görüşümüz odur ki, bu noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunmasını gerekli kılacak şer'î bir sebep mevcut değildir. Gerçi, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflerdeki rüyet emrinin muhatapları müslünıanlardır. Bu itibarla, hilâlin tayininde hesabın yeterli olmadığı ilk devirler için , bu noktanın İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zarureti söz konusu olabilir. Fakat, rüyet anının hesapla kesin şekilde tayin edilebildiği günümüzde ise, böyle bir zaruret yoktur. Üstelik, bugün hemen dünyanın her bölgesinde az veya çok müslüman vardır. Yakın bir gelecekte

bunların sayılarının artması da muhtemeldir.
Söz konusu noktanın, mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması gerektiği prensip olarak kabul edildiği takdirde, İslâm ülkeleri dışındaki bir bölgeden hilâli daha önce görecek olan bir müslüman, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» enirine uyarak, İslâm ülkelerinden önce oruca başlayacak veya daha önce bayram yapmak durumunda kalacaktır. Böylece, müslümanlar arasında arzu edilen ibadet birliği de tam olarak sağlanmış olmayacaktır.
Arzedilen sebepler dolayısiyle, kamerî aybaşlarnım tayini için, bu aylara ait ilk hilâllerin görülebilecekleri bölgelerin, İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmaksızın, yeryüzünün herhangi bir yerinden görülmesi veya hesap sonucu görülebilecek durumda olduğunun tesbiti ile yetiniierek, kamerî aybaşları ilân edilmelidir.
Burada dikkate alınması gereken husus, dünyanın herhangi bir bölgesinde ayın ilk hilâli görüldüğünde, yeryüzünün bütün bölgelerinde vakit ve saatin aynı olmadığıdır. Söz gelimi, 1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâli ilk defa 3 Eylül günü (Pazan-Pazartesiye bağlayan gece) Avustralya'nın güneydoğu deniz bölgesinde, Greemvich saati ile 7.17 de görülmüştür. Bu anda, söz konusu bölgede Güneş batmış durumda iken, meselâ daha batıda bulunan Mekke'de gündüz mahalli saat henüz 10.17'yi göstermektedir. Bu duruma göre, 3 Eylül Pazar günü hilâlin görüldüğü bölgenin gecesine iştirak eden yerlerde bayram ilân edilmesi mümkün iken, böyle olmayan yer ve ülkelerde (meselâ Türkiye, Suudi Arabistan, Suriye, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas gibi hemen bütün İslâm ülkelerinde) bayram ilâm mümkün değildir. O halde meselenin çözümünde uygulanacak hal tarzı kanaatimizce şöyle olacaktır;Kavuşum anını takıbcden guruptan sonra, hilâlin görüldüğü üîkenin gecesine iştirak eden, (yani hilâl sabit olduğunda henüz imsak vakti girmemiş olan) diğer bütün ülkelerdeki müsKimanlar bu sübuta uyacak, o geceyi takibe-den günü, yeni ayın ilk günü olarak kabul ve ilân edeceklerdir.
Buraya kadar açıklamağa çalıştığımız düşünce ve görüşlerimizi şöylece özetlemek istiyorum:
1- Çeşitli asırlar içinde yaşamış İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, kamerî aybaşlarımn tesbitinde rüyetin esas alınması, hesaba (astronomiye) itibar edilmemesi görüşünü savunmuşlardır. Buna karşılık, her asırda, rüyetten başka, dini ölçülere uygun olarak hesapla da aybaşlarımn tayininin mümkün olduğu, yapılan hesaplara göre Ramazan ve bayram ilânlarının caiz bulunduğu görüşünü benimseyen ve savunan muhakkik âlimler de bulunmuştur.Aslında, rüyet üzerinde ısrar eden âlimlerin büyük çoğunluğu da, hesabın değerini inkâr ettikleri için değil, kendi devirlerinde astronomi ilminin pek çok konularda yetersiz olması, hesap bilenlerin azlığı, bu yolun benimsenmesi halinde müslümanlarm sıkıntıya düşecekleri gibi... düşünce ve endişelerle hesap metodunu benimsememişlerdir. Daha sonraki asırlarda yetişen ve aynı yolu benimseyen âlimler de -genellikle öncekilerin rüyet üzerinde ısrar göstermele-rindeki gerçek sebebi araştırmadan- onların savundukları yola bağlı kalmışlardır.
Günümüzde artık Ayın bütün hareket ve menzilleri en ince teferruatına kadar bilinip kolaylıkla hesap edilebildiği ve dini Ölçülere uygun olarak, hilâlin ilk görüleceği yer ve zamanın kesinlikle bilinebildiği cihetle, kamerî aybaşlan-mn tesbit ve ilânında astronomiye itibar edilmelidir. Ancak dinî bir geleneğin yaşatılması düşüncesinden hareketle de ayrıca yetkili ve sorumlu merciler tarafından, hilâlin usulüne göre gözlenmesi de mümkündür. Hesaplar, hilâlin yeryüzünden görülebilme ölçüsüne dayandırıldığı takdirde, -ihtilâf-ı mctalı-'ya itibar etmemek şartı ile- hesap ile bu gözlem arasında bir mübayenet de olmayacaktır.
2- Kamerî ayların başlamasına esas alınacak sımr, kavuşum (içtima) zamanı değil, Aym hilâl halinde, yeryüzünden ilk defa görülebileceği zaman olmalıdır. Çünkü, bu konudaki ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerde «RÜYET» ve «HİLAL» lafızlar kullanılmıştır. Bilindiği üzere içtima halinde, Aym yeryüzünün hiçbir yerinden rü'yeti mümkün değildir. Hilâl ise, Aym yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsü demektir.
3- Karnen aj'başlarınm tesbiti için, hilâlin yeryüzünün herhangi bir bölgesinden görülmesi (veya bu durumun hesapla bilinmesi) yeterli görülmeli, bu bölgenin İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmamalıdır. Çünkü artık asrımızda dünyanın her noktasında çok sayıda müslümanlar vardır. İslâm ülkeleri sınırları dışındaki rü'yete itibar edilmediği takdirde, bu bölgelerde yaşayan müslümanlarla İslâm ülkeleri arasında Ramazan ve bayram birliği sağlanamayacaktır.
4- İçtima anını takibeden guruptan sonra hilâlin ilk defa görüldüğü ülkelerin gecesine iştirak eden diğer bütün ülkelerde bu rü'yete uyularak, o geceyi takibeden gün, yeni kamerî aym ilk günü sayılmalıdır. Birliğin temini için ihti-laf-ı metali'a itibar edilmemelidir. Esasen, şafîi mezhebi istisna edilecek olursa, diğer üç mezhepte cumhurun görüşü, ihtilaf-ı metali'a itibar edilmemesi yolundadır.
Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının ve Başkanının
Konu ile ilgili Teklif ve Düşünceleridir.

Ramazan Ve Bayramların Tesbitinde Benimsenen Müşterek Konferans Kararları

Konferansa katılan ilim adamları arasından «Din Komisyonu» ve «Astronomi Komisyonu» olmak üzere iki ayrı komisyon teşkil edilmiştir. Bunlardan her biri kendi ihtisası dahilindeki konularda sunulmuş tebliğleri etüt etmiştir. Detaylara inilerek enine-boyuna yapılan tartışmalardan sonra konferans, son oturumunda oy birliği ile aşağıdaki kararları almıştır.
1- İster çıplak gözle, isterse modern ilmin rasat metodlarıyla olsun, aslo-lan Hilâlin Rü'yetidir.
2- Astronomların hesapla tesbit ettikleri Kameri Aybaşlarına dinen itibar edilebilmesi için, onların bu tesbitlerini Hilâlin güneş battıktan sonra ve görüşe mani engellerin bulunmaması halinde gözle görülebilecek şekilde, ufukta fiilen mevcut olması esasına dayandırmaları gerekir ki, bu Rü'yete «Hükmî Rü'yet» denir.
3- Hilâlin görülebilmesi için iki temel şartın gerçekleşmesi zorunludur.
a) İçtimadan (kavuşum) sonra Ay ile Güneşin açısal uzaklığı 8 dereceden az olmamalıdır. Bilindiği üzere Rü'yet 7 ile 8 dereceler arasında başlamaktadır. 8 derecenin esas alınmasında, ihtiyat bakımından görüş birliğine varılmıştır.

b) Güneşin batışı anında Ayın ufuktan yüksekliğinin açısal değeri, 5 dereceden az olmamalıdır.
Sadece bu esasa göre normal durumlarda Hilâlin çıplak gözle görülebilmesi mümkündür.
4- Hilâlin Rü'yet edilebilmesi için belli bir yer şart değildir. Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde Hilâlin Rü'yeti mümkün olursa, buna istinaden Ayın başladığına hükmetmek doğru olur. İslâm dünyasının birlik ve beraberliğini sağlamak için Rü'yetin ilanı müteakip maddede işaret edilen Müşterek Hicri Takvimin tesbitleri uyarınca Mekke-i Mükerremede tesis edilecek olan rasathane tarafından yapılmalıdır.
5- Din ve Astronomi bilgini eriyle rasathane yetkililerince her kameri yıl için 2.3. ve 4. maddelerde zikredilen kriterlere dayalı bir takvim hazırlanmalıdır. Takvim komisyonu, «Müşterek Takvim Taslağı»nı kabul etmek üzere periyodik olarak her yıl toplanacaktır, ilk toplantı Rebiul'ahir 1399, Mart 1979 ayında istanbul'da yapılacaktır.
6- Yukarıda işaret edilen Takvim komisyonu şu ülkelerin temsilcilerinden oluşacaktır.
Bangaldeş, Cezayir, Endonezya, Irak, Katar, Kuveyt, Mısır, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Komisyonunun toplanması için bütün üyelerin hazır bulunmaları gerekli değildir.
7- Anılan komisyon, yukarıda açıklanan kriterlere göre Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylan için hilâlin görülebileceği bölgeleri gösteren haritalar hazırlayacaktır. Böylece durum müsaitse, bizzat hilâli gözleyerek Rü'yetİ gerçekleştirmek ve hesabın doğruluğu konusunda ikna olmak isteyen herkese kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca bu haritalar, isteyen her devletin yetkili kılacağı uzman ve güvenilir bir heyete rasat yaptırmasına yardımcı olacaktır.
8- Bu karar ve tavsiyeler, İslâm ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı genel sekreterliğine sunularak Dışişleri Bakanlarının Rabat'ta yapılacak olan ilk toplantısında kabulü ve uygulamaya konulması istenecektir.

Ülke

1- Afganistan
2- Bahreyn
3- Belçika
4- Bangaldcş
5- Türkiye
İsim

DELEGELER

Görevi
1-Cevher es-Sıddiki
2- Abdiilkadir Sönmez
1-Yusuf Ahmet cs-Sıddıkî
1 - Muhammed cl-Alvini
l-Dr. Muhammed Isbnk
2-Dr. Muhammcd Abdüîcabbar
1 - Tayyar AJtıkulaç
2- A. Hamdi Kasaboğlu
3-Dr. Muammer Dizer

6- Cezayir	**1 -**Ahmet Hamam	
	2-Abdıilkerim Gazlum	
7- Endonezya	**1 -** Dr. Kafravi	
	2- Abdurrahim	
8- Ebu Dabi	1 - Scyyid Ali Scyyid eJ-Haşimi	
	2-A. Muhammed Ali el-Kasimi	
9-Fas	**1-** Abdülazizb. Abdullah	
	2- İbn Abdürntzık Abdul vehhab	
10- Fransa	**1-**Prof. M. Hamidullnh	
11. Irak	**1-**Feyyaz Abdıi Hatif en-Nccm	
	2- Ömer Beşir M. cn-Na'me	
12-Kıbrıs	**I-**Rifat Mustafa	

13-Kuveyt **1-**Abdullah Ali cl-lsfl
Kabil Yük. Mah. Reisi ve Baş hakim
Ankara İlahiyat Fak. Öğr. üyesi
Şer'i Yüksek Temyiz Mahkemesi reisi
Brflkscl islâm Kült. Mcrk. Müd.ve imamı
Diiltka ü'n. Arap Dili ve İslflm Araş. Kurs. Prof.
Dakka Üniversitesi Matematik Profesörü
Diyanet işleri Başkanı
Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı
Kandilli Rasathanesi Müdürü
Yüksek islâm Meclisi Başkanı
Astronom
Diyanet işleri Genel Başkanı
Devlel islâm Üniv. Şeriat Fak. Doçenti
1. Şcr'f kadı
Adalet ve Din işleri bakanlığı müsteşarı
Arapça Telif ve Tercüme Ens. Genel Md ve
Karaviyyin üniversitesi profesö11i
Fas Krallığı muvakkati
Sorbon üniversitesi şarkiyat profesörü
Bağdat Fen Fakültesi Doçenti
Isla mi Uyanış Camii İmam-hatibi
Kıbrıs Müftüsü1
Yüksek Temyiz Mahkemesi Müsteşarı ve
Şer'i Rü'ycL Heyeti başkanı
3. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) sözü Ramazana getirerek şöyle buyurdu: « Hilali görmedikçe oruca başlamayın, yine hilâli görmedikçe orucu bırakmayın. Şayet son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.»[28]
14-Lübnan
15- Malezya
16-S.S.C.B.
2- Abdurrahman AbdulvehhJh el-Fflris
3- SAlih Muhammed cl-Uccyri 1-Dr. Suphi Salih
1 - Dato Şeyh Abdulmuhsin 2- Prof. Abdulhnmid Tahir
Evkaf. Bakanlığı islJimî işler Müsteşarı
Astronom
Lübnan Üniversitesi Edebiyat ve lslâmi
İlimler Fnkillteai Dekanı ve Din İşleri
Yüksek Mcelisi Başkam vekili
Devlet MüRüsü
Teknik üniversite Rektörü
3-Muhnmmcd Hnyr b. Hac Talb Kualalumpur Isllîm Komisyonu
Astronomi müsteşarı
1- Ziyâcddin Babahfln

2- Azzam Ali Kkbor
17- Sudan 1- Dr. Yusuf cl-Halifc
2- Kl-Emin Muhammed Ahmed Kaura
18- Suudi Arabistan 1 -Dr. Abdullah el-Kadhi
el Muhammed
19-Ürdün **1-**Şeyh İbrahim cl-Kaltân
20-Tunus **1-** Muhammed ol-Hsbib b.el-Hoco **2-** Mustafa Kemal et-Tflrzi

21-Jakistan
22- Iîabıtalu'l-alemi'l-lslâmi
1- Muhammed Alluş
1 - Dr. Emimi İlah Vcsir
2- Dr. Muhammed Enver Betti
Salih Özcan
Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları
Reisi
Sovyet Müslümanları Dış İlişkiler Başkanı

Din işleri ve Evkaf Bakanlığı Müsteşarı
Umdurman islâm Ünivcr. Genel Sekreteri
Riya d Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı Ürdün Kadı'l Kudatı
Tunus MüR. ve Zeytuniye Şeriat Fak.Prof. Diyanet İşleri Başkanı ve Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel MüTelliş Meteoroloji Enstitüsü Jcnfizik Bol. Bask. Diyanet İşleri Genel Müdürü Lahor-Pcncap ÜnivorsiLcsi Astronomi Bölüm Başkanı Naşir
Sözkonusu bu bildiride yer alan bnzı kararlar uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmışsa da, özellikle Ramazandın başlangıcıyla ilgili noktada, halâ bazı farklı uygulamalar ortaya çıkmakladır. Bu farklı uygulamaların en önemli sebebi, ilmî olmaktan çok siyasîdir.

4. îmanı Malik'den: Duyduğuma göre Osman b. Affan zamanında sabahtan hilâl görünmüş, fakat Hz. Osman orucunu bozmayarak akşama, güneş batıncaya kadar oruca devam etmiştir.
Yahya'nın belirttiğine göre îmam Malik, Ramazan hilâlini gören kişi hakkında şöyle demiştir:
Ramazan hilalini sadece kendisi gören kimse oruca başlar. Onun, o günün Ramazan ayına ait bir gün olduğunu bile bile oruç tutmaması uygun olmaz. Şevval hilalini sadece kendisi gören kimse orucunu bozmasın. Çünkü ona inanmayanlar onu itham ederler. Kendileri hilâli gördüklerinde «biz hilâli gördük!» derler. Kim gündüzden Şevval hilâlini görürse orucunu bozmasın. O gün akşama kadar oruca devam etsin. Çünkü gördüğü hilâl ertesi günün hilâlidir.
Yahya'dan, îmam Malik şöyle demiştir:
Halk bayram günü Ramazan sanarak oruç tutsa, kendilerine güvenilir biri de gelse bir gün önce hilâlin göründüğünü söylese, o gün de orucun otuz biri tamamlanacak olsa, o gün hemen hangi saatte olursa olsun oruçlarını bozarlar. Gelen adam zevalden sonra gelmişse bayram namazını da kılmazlar.

2. Şafaktan Önce Oruca Niyetlenmek

5. Abdullah b. Ömer'den: Şafaktan önce kalkıp oruca niyet-lenmeyenin o günkü orucu oruç değildir.[29]
Ibn Şihab'dan: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları Hz. Aişe ile Hz. Hafsa'dan bu mealde birer rivayet vardır.[30]

3. İftarda Acele Edilmesi

6. Kehl b. Sa'd es-Saidi'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Müslümanlar iftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.»[31]

7. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; «Müslümanlar: iftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.»[32]

8. Humeyd b. Abdurrahman'dan: Ömer b. Hattab ve Osman b. Aftan, akşam namazlarını kılar, namazdan sonra hava kararınca Ramazan oruçlarını açarlardı.[33]

4. Ramazan Orucuna Cünüp Başlamak

9. Hz. Âişe anlatıyor: Bir adam kapıda durarak Resûlullah'a
(s.a.v.):
«— Ya Resûlallah! Cünüp olmuşum, halbuki oruç tutmak istiyordum!» dedi. Ben konuşmalarını duyuyordum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Ben de cünüp olmuşum, ben de oruç tutmak istiyordum. Yıkanıp orucumu tutacağım.» dedi. Adam Peygamberimize:
«— Ya Resûlallah! Sen bizim gibi değilsin. Allah senin yaptığın ve yapacağın bütün günahları affetti» deyince Resûlullah (s.a.v.) kızdı ve şöyle buyurdu:
«—Allaha yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve hangi hususlardan sakınacağımı en iyi bileniniz olmayı isterim.» [34]

10. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Aişe ve Ummü Sele-me'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazanda ihtilâm olmadan, cinsî münasebetten dolayı cünüp olarak sabahlar ve sonra (yıkanıp) orucunu tutardı.[35]

11. Haris b. Hişam'ın torunu Ebû Bekr b. Abdurrahman anlatıyor: Ben babamla Mervan b. Hakem'in yanında idim. O zaman Medine valisi idi. Kendisine Ebû Hüreyre'nin «cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz.» dediği nakledildi. Bunun üzerine Mervan ısrarla: «Abdurrahman! Mü'minlerin annesi Aişe ile Ümmü Seleme'ye git, böyle bir rivayetin olup olmadığını sor.» dedi. Abdurrahman'la ben yola çıktık, Hz. Aişe'nin huzuruna varıp selam verdikten sonra:
«~ Mü'minlerin annesi! Biz Mervan'ın yanında idik, kendisine Ebû Hüreyre'nin cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz, dediği nakledildi. Sen ne dersin? diye sorduk. Hz. Aişe:
«— Ebû Hüreyre'nin dediği gibi değil. EyAbdurrahman
Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığından dışarı çıkmak ister misin?» dedi. Abdurrahman:

«— Hayır, asla!» deyince Hz. Aişe:
«— Ben kesinlikle şehadet ederim ki Resûlullah (s.a.v.) ih-tilâm olmadan, cinsi münasebet dolayısıyle cünüp olarak sabahlar, sonra da (yıkanıp) o gün orucunu tutardı.» dedi.
Oradan çıkıp Ümmü Seleme'ye uğradık. Ona da sorduk. Hz. Aişe ne söylediyse aynını söyledi. Oradan da çıkıp Mervan'a geldik. Abdurrahman, Hz. Peygamberin hanımlarının söylediklerini kendisine nakletti. Bunun üzerine Mervan:
«— Ebû Muhammedi Bineğin kapıda, Ebû Hüreyre'ye de git, o şimdi Akik'deki tarlasmdadır. Durumu ona anlat» dedi. Abdurrahman'la binerek gittik. Ebû Hüreyre'nin yanına vardık. Abdurrahman konuştu ve bunu ona anlattı. Ebû Hüreyre:
«— Ben bunu bilmiyorum. Bana biri[36] söylemişti» dedi.[37]

12. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Hz. Aişe ve Ümmü Sele-me'den: Resûlullah (s.a.v.) ihtilâm olmadan cinsi münasebet dola-yısiyle cünüp olarak sabahlar, sonra (gusleder), o gün yine orucunu tutardı'.[38]

5. Oruçlunun Hanımını Öpebilmesi

13. Ata b. Yesar anlatıyor: Adamın biri Ramazan'da oruçlu iken hanımım öptü. Bunun üzerine son derece üzüldü. Hemen durumu sorması için hanımını gönderdi. Kadın Resûlullah'm (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme1 nin yanma geldi. Olanları anlattı. Ümmü Seleme:
«— Resûlullah (s.a.v.) da oruçlu iken öpüyor!» dedi.
Kadın döndü, Ümmü Seleme'nin sözünü kocasına anlattı. Adamın kızgınlığı daha da arttı:
«— Biz Resûlullah gibi değiliz! Allah onun her istediğini helâl kıldı» diye çıkıştı. Kadın tekrar Ümmü Seleme'ye geldi. Yamnda Resûlullah (s.a.v.) da vardı. Hz. Peygamber:
«—Bu kadının ne işi var?» diye sordu. Ümmü Seleme durumu arzedince Peygamberimiz:
«— Benim de Öptüğümü söylemedin mi?» Ümmü Seleme:
«<— Söyledim.» deyince, kadın tekrar kocasına döndü, durumu anlattı. Adamın öfkesi yine arttı ve:
«— Biz Resûlullah (s.a.v.) gibi değiliz. Allah ona her istediğini helâl kıldı!» dedi. Bunu duyan Hz. Peygamber kızdı ve şöyle buyurdu: «Allah'a yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve-hangi hususlarda sınırı aşmıyacağını en iyi bile-ninizim.»[39]

14. Hz. Aişe anlatıyor: «Resûlullah (s.a.v.), oruçlu iken hanımlarından bazılarım öperdi.» Hz. Aişe bunu nakletti ve güldü.[40]

15. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab'm hanımı Atike, Hz. Ömer oruçlu iken onun başını öper, Ömer de ona mani olmazdı.

16. Talha'nın kızı Aişe anlatıyor: Resûlullah'm (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'nin yanında idim. Kocam Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr de geldi. Oruçlu idi. Hz. Aişe ona:
«— Niçin hanımına yaklaşıp onu öpmüyor, onunla oynaşmıyorsun?» dedi. Kocam:
«— Oruçlu oruçlu öpebilir miyim?» deyince Hz. Aişe:
«—Evet.» dedi.[41]

17. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Hüreyre ve Saîd b. Ebî Vakkas oruçlu iken öpmeye izin verirlerdi.[42]

6. Oruçlunun Hanımını Öpmesine Müsaade Edilmeyen Haller

18. îmam Malik'ten rivayete göre Hz. Aişe:
«— Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken öperdi.» dedikten sonra: «Hanginiz Resûlullah'tan (s.a.v.) daha çok nefsine hâkimdir?» dermiş.[43]
Urve b. Zübeyr der ki: Oruçlu iken öpmenin insanı hayıra götüreceğini sanmıyorum.

19. Ata b. Yesar'dan :Abdullah b. Abbas'a oruçlunun hanımını öpüp öpemiyeceği soruldu.Yaşlıya izin verdi,gence vermedi.

20. Nafi'den: Abdullah b.Ömer,oruçlu iken öpüşmeyi ve oynaşmayı yasakladı.

7. Seferde Oruç Tutulması

21. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fet-horfildiği nono Ramazanda Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Me-dinn'yo yodi, Mekke'ye üç konak mesafedeki Kedîd'e gelince orucunu bozdu. Bunun üzerine seferdeki bütün müslümanlaı: oruçlarını bozdular. Çünkü ashap Resûlullah'ın (s.a.v.) her emrini yerine getiriyorlardı.[44]

22. Ebû Bekr b. Abdurrahman'dan: Ashap'tan bazıları şöyle dodi: Resûlullah (s.a.v.) fetih senesi seferde müslümanlara, oruçlarını bozmalarını söyleyerek: «Düşmanlarınıza karşı kuvvet-lonin» buyurdu. Kendisi oruca devam etti.

Ebû Bekir'den: Bnnn anlatan şöyle dedi: Resûlullah'm (s.a.v.) Arc'dn Hıı auzluktan vnya sıcaktan dolayı başına su döktüğünü gürdüm. Kendilim;
•— Ya Rasûlullah bazı kişilerle birlikte bıı oruç tutmayı dt» vnm odlyoru/,.. dendi, RtıûluİMİı (* n.v.) da Kod i do gsllnfli bir kap istedi ve su içti. Bunun uıırinv hırket orucunu bosdu.[45]

23. Enes b. Malikten: Rcsûlullah'la (s.a.v.)beraber Ramn/.Mıı> da bir yolculuğa çıkmıştık. Oruç tutanlar tutmayanları, tutmayanlar da tutanları hiç ayıplamadılar.[46]

24. Hişam'ın babası Urve'den: Hamza b. Amr cl-Eslomi, Hi, Peygambere:
«— Ya Resulallah! Ben oruç tutan biriyim, seferde do tutabilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):
«— İstersen tut, istemezsen tutma.» buyurdular.[47]
25. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, seferde hiç oruç tutmazdı.[48]

26. Hişam, Babası Urve'den rivayet ederek der ki: Urvt, Ramazan'da sefere çıkardı. Biz de beraberinde giderdik; Urvt oruç tutar biz tutmazdık. Bize oruç tutun diye emretmezdi.[49]

8. Ramazanda Sefere Çıkan Veya Seferden Dönenin Hareket Tarzı

27. imam Malik1 ten: Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Rama-zan'da bir yolculuğa çıktığı zaman, şayet Ramazanın birinci günü Medine'de olabilecekse oruca niyetlenirmiş.
îmam Malik'den: Ramazanda yolculuğa çıkmış olan bir kimse içinde bulunduğu günün sabahı tan yeri ağardıktan sonra eve döneceğini bilse oruca niyetlenir.
îmam Malik der ki: Bir kimse Ramazanda yolculuğa çıkmak istese, henüz daha memleketinden ayrılmadan şafak sökse, o gün akşama kadar orucunu tutar.
îmam Malik: Bir adam bir yolculuktan dönüşte o gün oruç tutmasa, karısı da hayızdan henüz yeni kesildiği için Ramazan orucuna başlamamış olsa, adam dilerse karısıyla cinsi münasebette bulunabilir.

9. Ramazan Orucunu Bozmanın Kefareti

28. Ebû Hüreyre'den: Adamın biri Ramazanda orucunu bozmuştu. Resûlullah (s.a.v.) ona ya bir köle azat ederek, ya iki ay devamlı oruç tutarak, ya da altmış fakiri doyurarak kefaret vermesini emretti. Adam:
«— Bulamam.» deyince Resûlullah'a (s.a.v.) bir sele hurma getirilmişti:
«—Al bunu tasadduk et.» buyurdu. Adam:
«Ya Resûlallah! Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah (s.a.v.) yan dişleri görülecek şekilde güldü ve:
«— Onu ye!» buyurdu[50].

29. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah'a (s.a.v.) bir bedevi geldi. AWam «Mahvoldum!» diyerek başına vuruyor, saçını başını yoluyordu. Resûlullah (s.a.v.) kendisine:
«—Ne bu hal?» diye sordu. Adam:
«— Ramazanda oruçlu iken hanımımla cinsi münasebet yaptım.» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bir köle azat edebilir misin?» diye sordu. Adam: «— Hayır!» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bir dişi deve fidye verebilir misin?» buyurdu. Adam: «— Hayır!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama:
«— Öyleyse otur!» dedi. Resûlullah'a (s.a.v,) bir sele hurma getirildi.
«—Al bunu tasadduk et.» dedi. Adam:
«— Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah
(s.a.v.):
«— Onu ye, eşinle münasebette bulunduğun günün orucunun yerine bir gün kaza et!» buyurdu.
Atâ'dan: Said b. Müseyyeb'e «bir selede kaç hurma var-dır?»diye sordum. «On beş, yirmi sa' arasıdır!» diye cevap verdi.[51]
İmam Malik'den: Alimlerin şöyle dediklerini işittim; Ramazanın kazasını yaparken, gündüz veya başka bir vakitte hanımıy-la cinsi münasebette bulunan kimseye, Resûlullah (s.a.v.) tarafından Ramazanda gündüz cinsi münasebette bulunan kimseye verileceği bildirilen kefaret gerekmez. Sadece orucun kazası gerekir.
îmam Malik şöyle demiştir:£u konuda duyduğum en güzel hüküm budur.

10. Oruçlu Kan Aldırabilmesi

30. Nafi'den: Abdullah b. Ömer oruçlu iken kan aldırırdı. Son-adan bunu terkederek oruçlu iken iftar edinceye kadar kan aldır-nadı.

31. îbn Şihab'dan: Sa'd b. Ebî Vakkas ve Abdullah b. Ömer, aruçlu iken kan aldırırlardı.[52]

32. Hişam b. Urve, babasından naklediyor: O oruçlu iken kan aldırır, sonra oruca devam ederdi. Onu hep oruçlu olarak kan aldırırken gördüm.
îmam Malik şöyle demiştir: Oruçlunun kan aldırması kötü görülmez, ancak zayıf düşme korkusu vardır. Bu da olmazsa, hoş karşılanır. Şayet adamın biri Ramazanda kan aldırır, sonra da orucuna devam ederse bir şey diyemem, o günün kazası da gerekmez. Kan aldırmanın fena karşılanmasının sebebi, orucu şüpheye sokmasındandır. Kim kan aldırır, akşama kadar da orucunu tutarsa, ona bir şey diyemem, o günün ayrıca kazası da gerekmez,[53]

11. Aşura Günü Oruç Tutulması

33. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Aişe'den: Kureyşliler, cahi-liyye devrinde Aşure günü oruç tutarlardı. O zaman Resûlullah (s.a.v.)1 da oruç tutardı. Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince yine oruç tuttu ve tutulmasını da emretti. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra aşure günü orucu terkedildi. Sadece isteyen tuttu, istemeyen tutmadı.[54]

34. Humeyd b. Abdurrahman b. Avf dan: Muaviye b. Ebî Süf-yan haccettiği sene Aşure günü minbere çıkarak:
«— Ey Medine'liler! Alimleriniz nerede? Bugün için ben Resû-lullahın (s.a.v.) 'Bugün aşuredir, size oruç farz değil ama ben oruçluyum. İsteyen tutsun, istemeyen tutmasın,' buyurduğunu duydum.» diyordu.[55]

35. İmam Malik'den: Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Haris b. Hişam'a haber göndererek:
«—Yarın aşure günüdür. Onun için ailene oruç tutmalarını emret.» dedi.

12. Ramazan Ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutulması

36. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasakladı.[56]

37. imam Malik'den: Alimlerin; «Resûlullah'in (s.a.v.) oruç utmayı yasak ettiği Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tut-tadıktan sonra devamlı oruç (yıl orucu) tutmakta bir mahzur oktur.» dediklerini duydum.
Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.

13. Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak (Savm-I Visal)

38. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) birkaç gün hiç iftar etmeden oruç tutmayı (savm-ı visal) yasakladı. Bunun üzerine Ashap:
«—ya Resûlallah! Siz öyle yapıyorsunuz ya?» deyince:
«— Ben sizin gibi değilim, bana yediriliyor da, içiriliyor da.» buyurdu.[57]

39. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Savm-ı visal tutmayın! Savm-ı visal tutmayın!» Bunun üzerine Ashap:
«— Sen öyle tutuyorsun ya Resûlallah!» diye itirazda bulununca Hz. Peygamber:
«— Ben sizin gibi değilim. Ben, rabbim bana yedirdiği ve içirdiği halde geceyi geçiririm.» buyurdu.[58]

14. Hataen Adam Öldüren Ve Zihar Yapanın Kefareti

40, İmam Malik'den: Zıhar [59]yapıp veya hataen adam öldürüp kendisine iki ay aralıksız oruç kefareti farz olan kimse kefaret orucuna başlayınca hastalanıp bayılsa oruca ara verir, iyileşince tekrar küldığı yerden devam eder. Hastalıktan dolayı orucu erteletmez. Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.
Hataen adam öldürüp farz olan kefareti tutmaya başlayan kadın oruç esnasında hayız görse, o da temizlenince kaldığı yerden orucu devam eder, hayız oldum diye kefaretini ertelemez.
Kendisine iki ay aralıksız kefaret farz olan kimse sadece hastalık ve hayız görme sebepleriyle orucunu bozabilir. Sefer hali kefaret orucuna ara vermek için bir sebep sayılmaz.
Bu konuda duyduklarımın en güzelleri bunlardır.

15. Oruçlu İken Hastalanmak

41. îmam Malik'ten: Alimlerden şöyle duydum: Bir kimse hastalansa, hastalığından dolayı oruç tutmak onu yorsa ve bir hayli güç duruma soksa orucunu bozabilir. Namazda ayakta durması zor olan ve bu yüzden güç durumda kalan kimse de oturarak namazını kılabilir. Allah, kulunun özrünü daha iyi bilir. Allah'ın dini kolaydır.
Allah Teâlâ seferde oruç tutmamaya müsaade etmiştir, halbuki Seferde olan oruca hastadan daha iyi dayanır. Kur'an-ı Kerim'de «Sizden hasta olanlar veya seferî olanlar tutmadıkları günler kadar başka günlerde tutarlar...» buyurul-maktadır.
Duyduğum en güzel rivayet budur. Bu konuda ittifak vardır.

16. Oruç Nezri Olanın Nafile Tutabilmesi, Ölünün Yerine Oruç Tutulması

42. imam Malik'den: Said b. Müseyyeb'e:
«— Bir ay oruç tutmayı adayan kimse nafile oruç tutabilir ii?» diye soruldu. Saîd:
«— Nafileden önce adağını tutsun» cevabını verdi.
îmanı Malikten:
Süleyman b. Yesar'ın da böyle bir fetvasını duymuştum.
Bir kimse köle azat etmeyi, oruç tutmayı, sadaka vermeyi veya eve fidye vermeyi adamış olarak ölse, adağının malından yerine etirilmesini vasiyet etse, sadaka ve deve fidyesi malının üçte irinden verilir. Bunun gibi onlara diğerlerinden öncelik tanınır, lünkü farz olan adaklar nafileler gibi değildir, bu yüzden özellik-i terekenin tamamından değil üçte birinden ödenir. Çünkü bu işinin malının tamamından ödenmesi mümkün olsa o zaman
üzerine bir ömür boyu farz olan ibadetleri ölünceye, mal varislerin oluncaya ve bu ibadetleri artık eda etme imkanı kalmayıncaya kadar geciktirirdi. Belki de bu ödemeler bütün malını kapsardı. Kişinin böyle bir yetkisi yoktu.

43. İmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e,
«— Bir kimse başka birinin yerine oruç tutabilir veya namaz kılabilir mi?» diye sorulurdu. O da:
«— Bir kimse, başka bir kimsenin yerine ne oruç tutabilir, ne de namaz kılabilir!» cevabını verir

17. Orucun Kazasını Veya Kefaretini Gerektiren Haller

44. Halit b. Eslem'den; Ömer b. Hattab, bulutlu bir Ramazan gününde güneş battı, akşam oldu zannederek orucunu açtı. Biraz sonra bir adam gelerek:
«— Mü'minlerin emiri! Güneş çıktı!» dedi. Bunun üzerine Ömer:
«— Telafisi kolay!» Biz içtihat ettik diye karşılık verdi.[60]
îmanı Malik der ki: Hz. Ömer, "telafisi kolay" sözüyle bize göre —Allah bilir ya— kaza etmeyi, kaza etmenin kolaylığını kasdet-miş ve "yerine bir gün oruç tutarız" demek istemiştir.[61]

45. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Hastalık veya yolculuk sebebiyle Ramazan orucunu kazaya bırakan kimse, bıraktığı oruçları tutmaya başlayınca aralıksız tutar.» [62]

46. Ibn Şihab'dan: Abdullah b. Abbas'la Ebû Hüreyre kazaya kalan Ramazan oruçlarının sürekli olarak mı, yoksa aralıklarla da tutabileceği konusunda ihtilafa düştüler. Biri «aralıklarla tutulabilir», diğeri «aralıksız tutulması lâzımdır» dedi. Fakat hangisinin «aralıklı», hangisinin «aralıksız» dediğini hatırlamıyorum.[63]

47. Abdullah b. Ömer'den; Oruçlu iken isteyerek istifra edenin o günkü orucunu kaza etmesi lâzımdır. Elinde olmadan istifra edene kaza lâzım gelmez.[64]

48. Yahya b. Said'den: Saîd b. Müseyyeb'e Ramazan orucunun kazasıyla ilgili bir şey soruldu, O şöyle dedi: «Bana kalırsa en iyisi, kazaya kalan Ramazan oruçlarını başlayınca aralıksız tutmaktır.»
îmam Malik'ten: Kazaya kalan Ramazan oruçlarını aralıklı olarak tutana tekrar kaza etmek gerekmez. Çeşitli günlerde tutmuş olması, borcunu ödemeye yeterlidir. Ama bana kalırsa, en iyisi hepsini peş peşe ara vermeden tutmaktır.
Ramazan orucunu veya kendisine farz olmuş bir orucu tutarken sehven ya da unutarak bir şeyler yiyip içse o günün kazası gerekir.

49. Humeyd b. Kays el-Mekkî'den: Mücahit, Beytullah'ı tavaf ederken ben de yanında idim. Biri kendisine gelerek:
«— Kefaret oruçları peş peşe mi, yoksa aralıklı olarak mı tutulacak?» diye sordu. Bunun üzerine ben hemen:
«— Evet, isterse aralıklarla tutabilir.» diye cevap verdim. Mücahit ise:
«— Hayır, kesintisiz olarak tutar. Çünkü Übey b. Kab kıraa-tında, peşpeşe üç gün, denilmektedir.» diye itiraz etti.
îmanı Malik'ten: Bana kalırsa Cenabı Allah'ın Kur'anda tayin ettiğinin «peşpeşe tutulur» olmasıdır.
îmam Malik'e şöyle bir soru soruldu: «Kadının biri Ramazanda sabahleyin oruçlu olarak kalktı. Ay hali olmadığı halde birden bire saf bir kan boşandı. Tekrar gelir diye akşama kadar bekledi, fakat gelmedi. Ertesi gün tekrar yine bir kan daha geldi, fakat bu seferki ilk gününkinden azdı. Daha sonra bu kan aybaşı günlerinden önce kesildi. Bu durumdaki kadın namazını, orucunu ne yapar? îmam Malik şu cevabı verdi: «Bu hayız kanıdır. Görünce hemen orucunu bozsun, sonradan kaza eder. Kan kesilince gusletsin ve orucunu tutsun.»
Ramazanın son günlerinde müslüman olan bir kimsenin sadece müslüman olduğu günlerdeki orucu mu, yoksa o Ramazamn tamamını mı tutacağı soruldu.
îmam Malik: «Geçenleri kaza etmez, müslüman olduğu günden itibaren başlar. Bana kalırsa da en güzeli müslüman olduğu günü kaza etmesidir.»

18. Nafile Orucun Kazası

50. îbn Şihab'tan: Hz. Aişe ve Hafsa sabahleyin oruçlu olarak kalktılar. Kendilerine yemek getirilmişti, onu yiyerek oruçlarını bozdular. Bu sırada yanlarına Resûlullah (s.a.v.) geldi. Hz. Hafsa hemen Hz. Aişe'den önce söze başlayarak (tam babasının

kızıydı):
«—Ya Resûlallah! Aişe ile ben sahurda nafile oruç tutmaya niyet etmiştik, fakat bize birinin yiyecek hediye getirdiğini görünce orucumuzu bozduk! dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«— Öyleyse, yerine başka bir gün kaza tutarsınız,» buyurdu.[65]
îmam Malik'ten: Unutarak veya-sehven (yanlışhklajyiyî/? içmek suretiyle nafile orucunu bozan kimseye kaza lâzım gelmez. Fakat nasıl olsa orucum bozuldu diye yemeye içmeye devam etmemeli, o gün akşama kadar orucu tamamlamalıdır. Nafile oruç tutan kimsenin başına orucunu bozmaya mecbur edecek bir hal gelse, ona da kaza lâzım gelmez. Ancak bu durumdaki kimsenin asıl maksadı orucunu bozmak olmamalıdır. Orucunu bozuş sebebi başına gelen özür olmalıdır. Nafile olarak kılınan namaz da böyledir. Şayet namazda elinde olmayan bir sebepten abdesti bozulsa ve tekrar abdest almak imkânsız olsa o namazın kazası gerekmez.
îmam Malik'ten:
Namaz, oruç, hac ve bunlara benzer faydalı ibadetleri nafile olarak tamamlama imkânına sahip olmadıkça bu ibadetleri yapmaya kalkışmamalıdır. Meselâ, bir namaza başlayıp iftitah tekbirini alınca iki rekât kılmalıdır. Oruca başlayınca o gün akşama kadar tutmalıdır. îhrama girince tavafını tamamlamalı, tavafa başlayınca da yedi şavt yapmalıdır. Başlanılan bir ibadeti terk etmeden bitirmesi gerekir. Ancak, insanoğlunun başına gelebilecek hastalıklar ve ibadetinin devamına mani olan mazeretlerden dolayı bırakabilir. Bundan dolayı Cenabı Allah, Kur'an-ı Kerim'in-de:
«—Ramazan gecelerinde beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye yani şafak atıncaya kadar yiyin için.»
buyurmaktadır. O halde başladığı orucu tamamlaması vaciptir.
Yine başka bir ayeti kerimede: «Allah için başladığınız hac ve umreyi tamamlayın»[66] denilmektedir. Çünkü üzerine farz olan haccını ifa eden bir müslümanın başladığı başka bir nafile haccı sonraya bırakması, ihramdan çıkarak yoldan dönmesi doğru değildir. Nafile ibadete başlayan herkes, farz ibadeti tamamladığı gibi onu da bitirmeden bırakmamalıdır.» Duyduklarımın en güzeli budur.[67]

19. Bir Mazeretten Dolayı Ramazan Orucunu Tutamayanın Fidye Ödemesi

51. imam Malik'ten: Duyduğuma göre Enes b. Malik oruç tutamayacak kadar yaşlandığı zaman fidye verirdi. (Tutamadığı her gün için bir fakiri doyururdu.)
imam Malik'ten; Bana kalırsa, tutamadığı oruçlar yerine fidye vermesi icabetmez, iyileşince tutar. Şayet fidye vermesi gerekirse hergün için bir fakire bir Müdd-i Nebi (bir müd, yarım kilo'dur) miktarında yiyecek verir.

52. îmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e
«—Oruçlu bir hamile kadın, oruç tutmasından dolayı karnın-laki çocuğa bir zarar gelebileceğinden korkarsa ne yapar?» diye soruldu. Abdullah:
«— Oruç tutmaz, tutmadığı her gün için bir fakire bir müd Duğday verir.» cevabını verdi.
imam Malik der ki:
Alimler, Cenab-ı Allah'ın ayeti kerimedeki: «Sizden biri hastalanır veya bir yolculuğa çıkarsa tutmadığı günleri kaza eder» A2emrine dayanarak, ana karnındaki çocuk için duyulan korkunun da bir nevi hastalık olduğunu ve bu sebeple hamile kadının tutmadığı oruçları kaza etmesi gerektiğini savunurlar.

53. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Her kim kazaya kalan Ramazan orucunu sıhhatine kavuştuğu ve ertesi yılki Ramazan da geldiği halde hâlâ kaza edememişse, kazaya kalan her oruç için bir fakire bir müd buğday verir, ayrıca oruçlarını da kaza eder.
İmam Malik'den; Said b. Cübeyr'in buna benzer bir fetvasını duymuştum.

20. Orucun Kazasıyle İlgili Bir Rivayet

54. Resulullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Eğer Ramazanda oruç tutamazsam, kalan orucumun kazasını ertesi sene Şa'ban avında tutabilirdim.[68]

21. Yevm-İ Şek'de Tutulan Orucun Hükmü

55. imam Malik'ten: Duyduğuma göre Şabanın son günü (yevm-i şek) oruç tutmayı âlimler yasakladılar. Şayet bir kimse o gün hilâli görmeden Ramazan orucuna niyet ederse ve sonra da sözüne güvenilir biri gelir, o gün gerçekten Ramazan olduğunu söylerse -oruca başlayan hilâli görmediği için- o günü kaza eder. Alimler yevm-i sekte nafile oruç tutmasında bir sakınca görmediler.
İmam Malik der ki:
Durum bize, göre böyledir. Medine uleması da aynı kanaattedir.

22. Oruçla İlgili Muhtelif Rivayetler

56. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), hiç oruçsuz gün geçirmiyor diyemiyeceğimiz kadar oruç

tutar, devamlı oruç tutuyor demiyeceğimiz kadar da oruçsuz gün geçirirdi. Ramazan ayından başka hiçbir ayın tamamım oruçlu geçirdiğini görmedim. Şaban ayında tuttuğundan daha fazla da hiçbir ayda oruç tuttuğunu görmedim.[69]

57. Ebû Hüreyre den Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Oruç kalkandır, onun için oruçlu, fena bir söz söylemesin, cahillik yapmasın. Şayet birisi ona elle veya sözle sataşırsa ben oruçluyum! Ben oruçluyum! desin.»[70]

58. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah indinde miskten daha güzeldir. Bunun için Cenab-ı Allah (kudsî hadiste) şöyle buyurur: «Kulum yemesini, içmesini ve her türlü arzusunu benim için terk ediyor. Oruç ise benim rızam içindir, onun mükâfatını ancak ben veririm. Yapılan her iyiliğin mükâfatı on katından yedi yüz katına kadardır, fakat oruç benim içindir, onun mükâfatını sadece ben verebilirim.»[71]

59. Ebû Hüreyre'den: Ramazan ayı geldiği zaman Cennetin kapılan açılır, cehenneminkiler kapanır, şeytanlar da bağlanır.[72]

60. imam Malikten: Alimlerden duyduğuma göre; Ramazanda oruçlunun gündüzün herhangi bir saatinde misvak kullanmasını mekruh bulmamışlardır. Yine ehl-i ilimden birinin bunu mekruh gördüğünü veya yasakladığını da işitmedim.
imam Malik'ten: Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutan hiçbir âlim ve fakih görmedim. Ashaptan hiçbirinden de bu konuda bir rivayet bana gelmedi. Ancak âlimler, bazı cahillerin bu altı günü Ramazana dahil etmelerinden ve bir bid'at uydurmalarından korkarak bunu mekruh bulmuşlardır. Şayet âlimler bu konuda ruhsat vermiş olsalardı, onların da bayramdan sonra altı gün oruç tuttuklarını görürlerdi.
imam Malik'ten:
Hiçbir âlimin, fakihin ve kendilerine uyulanların cuma günü oruç tutmayı yasak ettiğini görmedim. Cuma günü oruç tutmak iyidir. Ben bazı âlimlerin tuttuğunu gördüm. Öyleki onlar o gün oruç tutmak için âdeta beklerlerdi.

---

[1] Ramazan ve bayramların belirlenmesi konusunda İslam ülkelerinin birlikteliğini sağlamak üzere Diyanet İşleri
Başkanlığının öncülüğünde 1978 Rü'yet-i Hilâl Konferansı düzenlenmiş ve şu bildiri yayımlanmıştır:
Konferansımızın asıl konusu olan «RÜ'YETİ HİLAL» meselesindeki ayrılıklarla ilgili olarak İslâm Dünyasının birliğini sağlayacak kesin sonuçlara ulaşmak en büyük arzumuzdur.
Bugün burada, üzerinde duracağımız »RÜ'YETİ HİLAL» konusudur. Ramazan'a girerken, bütün İslâm Üünyası'nda bu konu tartışılır, müslümanlar, kendi ülkelerinden ayrı hareket eden diğer ülkelerin tutumu karşısında şüpheye düşerler, huzursuz olurlar.
[2] Buharı, Savrn, 30/11; Müslim, Sıyâm, 13/3. Aynca bkz. Şeybanî, 346,
[3] Buharı, Savm, 30/11; Müslim, Siyam, 13/9.
[4] Ramazan ve bayramların belirlenmesi konusunda İslam ülkelerinin birlikteliğini sağlamak üzere Diyanet İşleri
Başkanlığının öncülüğünde 1978 Rü'yet-i Hilâl Konferansı düzenlenmiş ve şu bildiri yayımlanmıştır:
Konferansımızın asıl konusu olan «RÜ'YETİ HİLAL» meselesindeki ayrılıklarla ilgili olarak İslâm Dünyasının birliğini sağlayacak kesin sonuçlara ulaşmak en büyük arzumuzdur.
Bugün burada, üzerinde duracağımız »RÜ'YETİ HİLAL» konusudur. Ramazan'a girerken, bütün İslâm Üünyası'nda bu konu tartışılır, müslümanlar, kendi ülkelerinden ayrı hareket eden diğer ülkelerin tutumu karşısında şüpheye düşerler, huzursuz olurlar.
[5] İbn Abidin, Mecmuatu'r-resail, I, 245. istanbul, 1325.
[6] en-Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, VIII, 188 -189; Beyrut, 1392/1972..
[7] a.g.c, 245.
[8] bkz., a.g.e.,1, 246.
[9] Fatır süresi, 35.
[10] el-Araf sûresi, 54,
[11] Yunus sûrsi, 6-6
[12] er-Iîahman süresi, 5
[13] cl-Buharf, age., II, 229; Müslim, age., II, 579; Miras Kâmil, Tecriıl-i Sarih lerccmesi, VI, 308 (Hadis no: 908) istanbul, 1945.
[14] Bkz. Mustafa Ahmet Ez-Zerka, el-Fıkhü'1-îslâmi ff sevbihil-Cedid, İT, 905, Di mask, 1395/1965
[15] el-Buhari, age., III, 93; Müslim, age:, III, 1346; Malik, el-Muvatta, II, 759, Kahire, 1370/1951.
[16] Bkz. Malik, ago, II, 759.
[17] Müslim, age., IV, 2298; ed-Darimî, age., 1,119.
[18] el-Mergînanî, el-Hidayc maa FeÜri'l-kadir, II, 14, Mısır (Bulak) 1315.
[19] Konu ile ilgili hadisleri topluca görmek için bk., Ebû Cafer'it-Tahavi, Şerhu Meânil-âsar, IV, 4 ve IV, 65-68; eş-Şevkanî, Neylü'l-evtar, V. 202-208, Mısır, 138ÖA961.
[20] Bkz. Kemâl b.Hılmnn, Fet.hu'1-Kadfr, V. 283; M. Ahmet ez-Zerka, age., II, 889-894.
[21] e]-Aynî,umdetü'!-KAri, X, 271, Mısır, ta.
[22] e]-Kurtübî, el-Cfimi li ahkâmil-Kur'an, II, 293, Kahire, 1354/1935.
[23] Muhammedb. Abdi'l Vflhhab cl-Endclû sî, el-azbü'z-Zülâl, I, 244, Katar, 1973; (el-Hidaye Dergisi, 1398/1978, Sayı: 6, Sayfa: 82, Tunus)
[24] el-Azbü'z-Züiâl, I, 249-250, Katar, 1973.
[25] Er-Rahman sûresi, 5.
[26] Yunus Sûresi, 5-6.
[27] el-Bakara Sûresi, 189.
[28] Bu hadis, Munkatı'dır, Ebu Davud (Savm, 14/7) mevsûl olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Tirmizî, Savm, 6/5;Nesaî, Siyam, 22/13.
[29] Hanefi Mezhebine göre, zevale kadar, bir şey yen i İm emiş s e, oruca niyet edilebilir.
[30] Ebu Davud, Savra, 14/71; Tirmizî, Savm, 6/33; Nesaî, Sıyâm, 22/68. Ayrıca bkz. Şeybanî, 372.
[31] Buharı, Savm, 30/45; Müslim, Siyam, 13/9
[32] İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur." Ayrıca bkz. Şeybani, 364.
[33] Şeybanî, 365.
[34] Müslim, Sıyâm, 13/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 350.
[35] Buharı, Savm, 30/25; Müslim, Sıyâm, 13/78.
[36] Müslim'deki rivayette bu şahsın 'Fadl b.Abbas' olduğu tasrih edilmiştir (Zürkanî Şerhi, 11/216).
Müslim'deki rivayette bu şahsın 'Fadl b.Abbas' olduğu tasrih edilmiştir (Zürkanî Şerhi, 11/216).
[37] Buharı, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/75. Ayrıca bkz. Şeybanî, 351.
[38] Buharî, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/78.
[39] Bu badis, bütün ravilerde mürseldir. Ayrıca bkz. Şafîî, Risale, no: 1109; Şeybanî, 352.
[40] Buharı, Savm, 30/24; Müslim, Sıyâm, 13/62.

[41] Şeybanî, 353
[42] Kendine hakim olanların öpmesinde sakınca yoktur. Ancak nefsine güve-nemeyenlerin, öpmemesi efdaldir.
[43] Malik'in rivayeti budur.Mevsul olarak da rivayet edilir:Buhari ,Savm, 30/23 Müslim,Sıyam,13/65
[44] Buhari, savm, 30/I4; Mûslim, Sıyâm, 13/88, Ayrca» bkz, Şeybani, 360.
[45] Müslim, Sıyâm, 13/90.
[46] Müslim, Sıyâm, 13/99.
[47] Buharı, Savm, 30/33 (Ai|@d@n); Müslim, Sıyâm, 13/104.
[48] Şeybanî, 359.
[49] Bu hadis, Rınmazıımdn t«ftıı çıkan bir kimsenin oruç tutmuyabllaeoğini canlı bir şahittir.
[50] Buharı, Savm, 30/30; Müslim, Sıyâm, 13/81. Ayrıca bkz. Şeybanî, 349. Hanefi Mezhebine göre, kasten yemek, içmek ve cinsî birleşme sonucunda oruç bozmanın cezası bir gün kaza, iki kameri ay oruç tutmak, gücü yetmezse altmış fakiri doyurmaktır.
[51] İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, bütün Muvatta ravilerinde böylece mürseldir.
"Hadis, Sahîh yollarla manaca muttasıldır. Ancak, "Bir dişi deve fidye verebilir misin? kısmı mahfuz değildir.
[52] Şeybani ,356.
[53] Şeybani,357.
[54] Buharı, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/113.
[55] Buharı, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/126. Ayrıca bkz. Şeybanî, 374.
Hanefi Mezhebi,bu hadisi delil alarak aşure orucunu nafile oruçlardan sayar.
[56] Müslim, Siyam, 13/139. Ayrıca bkz. Şeybanî, 369, 370.
Hanefi Mezhebine göre, teşrik günleri (arefesiyle birlikte kurban bayramının dört günü) oruç tutmak doğru değildir.
[57] Buharı, Savm, 30/20; Müslim, Sıyâm, 13/56, Ayrıca bkz. Şeybanî, 367.
[58] Buharı, Savın, 30/49; Müslim, Sıyâm, 13/58. Ayrıca bkz. Şeybanî, 368. Visal (iki gün ve bir gece yemeden) orucu Hanefi Mezhebine göre mekruhtur.
[59] Zıhar: Kocanın karısına cahiliye devrinden kalma bir âdet olarak "Sen bana anamın sırtı gibisin." demesidir. Bunun sonucunda, keffaret Ödenir.
[60] Şeybanî, 366.
Hanefi Mezhebine göre de, güneş battı zannıyla oruç bozan günün kalan kısmında aynen oruçlu gibi hareket ederek orucunu kaza eder.
[61] 44. Hadiste geçtiği gibi, güneş battı sanarak orucunu bozmasından sonra bu sözü söylemiştir.
[62] Şeybanî, 361.
[63] Şeybanî, 362
Hanefi Mezhebine göre, kaza orucunu aralıksız tutmak efdaldir.
[64] Şeybanî, 358.
Hanefi Mezhebi bu hadisi kusma konusunda delil olarak alır.
[65] îbn Abdilber der ki: "Malik'ten sadece mürsel olarak sahihtir."
Mevsul olarak da rivayet edilir: Ebu Davud, Savm, 14/73; Tirmizî, Savm, 6/13.
[66] Bakara, 2/196.
[67] Şeybanî,363.
[68] Buharı, Savm, 30/40; Müslim, Sıyâm, 13/151.
[69] Buharı, Savm, 30/52; Müslim, Sıyâm, 13/175.
[70] Buharı", Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/1163.
[71] Buharı, Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/163.
[72] Burada hadis, mevkuf olarak yer almıştır. Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharı, Savm, 30/5; Müslim, Sıyâm, 13/1.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13- ORUÇ BAHSİ
1- Ramazan Ay'ının Fazileti Babı
2- Ay Görülmekle Ramazan Orucunun Farz Olması, Yine Ay Görülmekle Bayram Yapılması, Ay'ın Başında veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan'ın Otuz Gün Üzerinden Tamamlanması Babı
3- Ramazandan Önce Bir Veya İki Gün Oruç Tutmayın Babı
4- Ay'ın Yirmidokuz Gün Olması Babı
5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Müteber Olduğunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmadığını Beyan Babı
7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Ayları Noksan Olmazlar» Hadisinin Manasını Beyan Babı :
8- Oruca Girişin Fecrin Doğması İle Hasıl Olduğunu, Fecir Doğuncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazını, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sıfatını Beyan Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
9- Sahur Yemenin Fazileti, Bitte'kid Müstehab Oluşu, Sahüp'u Tehir ve İftarı Acele Yapmanın Müstehab Oluşu Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
10- Orucun Nihayete Ermesi ve Gündüzün Çıkması Vaktinin Beyanı Babı
Bu Hadisden ÇıklarılanHükümler :
11- Visal Orucundan Nehiy Babı
12- Oruçlu İken Öpmenin, Şehvetini Harekete Getirmeyen Kimselere Haram Olmadığını Beyan Babı:
13- Cünüb Olduğu Halde Üzerine Fecir Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
14- Oruçlunun Ramazan Gününde Cima' Etmesinin Şiddetle Haram Kılındığı, Bu Sebeble Büyük Keffaretin Vücubu ve Beyanı, Küffaretin Zengine de Fakire de Lazım Geldiğini ve İmkan Buluncaya Kadar Fakirin Zimmetinde Sabit Olduğunu Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Hadisten Çıkarılan Hükümler Bir Kaç Nevidir:
15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazanda Yolculuk Eden Kimsenin Gideceği Yer İki Konak veya Daha Fazla İse Oruç Tutup Tutmamanın Cevazı, Oruçtan Bir Zarar Gelmeden Tutmağa İktidarı Olan Kimsenin Oruç Tutmasının, Meşakkat Görecek Kimsenin İse Tutmamasının Efdal Olunduğunu Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
16- Bir İş Görmek Şartıyla Seferde Oruç — Tutmayanın Ecri Babı —
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
17- Seferde Oruç Tutmakla Tutmamak Arasında Muhayyerlik Babı
18- Arafe Günü Hacının Oruç Tutmamasının Müstehab Oluşu Babı:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
19- Aşure Günü Orucu Babı
20- Aşüra Orucunun Hangi Gün Tutulacağı Babı
21- Aşüra Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kısmını Yemeden Geçirmesi Gerektiği Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
22- Ramazan ve Kurban Bayamı Günlerinde Oruç Tutmakten Nehiy Babı
23- Teşrik Günlerinde Orucun Haram Kılınması Babı:
24- Münferiden Cuma Günü Oruç Tutmanın Keraheti Babı:
25- Teala Hazretlerinin «Oruca Takat Getiremeyenlere Fidye Lazımdır.» Âyet-ı Kerimesinin «Sizden Her Kim Bu Ay'a Yetişirse Onun Orucunu Tutsun.» Âyet-i İle Neshedildiğinin Beyanı Babı:
26- Ramazan Orucunu Şaban Ayında Kaza Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler
27- Ölen Bir Kimse Namına Orucun Kazası Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
28- Yemeğe Davet Edilen Oruçlunuın Ben Oruçluyum, Demesi Gerektiği Babı
29- Oruçlunun Dilini Tutması Babı:
30- Orucun Fazileti Babı:
31- Zarar Gelmemek ve Bir Hak Zayı Etmemek Şartıyla Oruca Takati Olan Kimse İçin Allah Yolunda Oruç Tutmasının Fazileti Babı
32- Nafile Orucu Gündüzün Zevalden Önce Niyet Etmenin ve Nafile Oruc Tutan Kimsenin Özürsüz Orucunu Bozmasının Cevazı Babı:
33- Unutan Kimsenin Yeyip İçmesi İle Cima'nın Orucu Bozmaması Babı
34- Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)in Ramzandan Başka Zamanlardaki Orucu ve Hiç Bir Ayı Oruçdan Hali Bırakmanın Müstahab Olması Babı:
35- Oruçdan Zarar Görecek Yehut Oruç Sebebi İle Bir Hak Zayi Edecek Olan Kimse İle Bayram ve Teşrik Günlerinde Oruç Tutanı, Devamlı Oruçdan Nehiy ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Bırakmanın Faziletini Beyan Babı
Bu Riyayetlerden Çıkarılan Hükümler:
36- Her Aydan Üç Gün ve Arafe, Aşüre, Pazartesi, Perşembe Günkeri Oruç Tutmanın Müstehab Oluşu Babı
37- Şaban Ayı Sonlarında Oruç Babı
38- Muharrem Orucunun Fazileti Babı
39- Ramazanın Arkasından Şewal'den Altı Gün Oruç Tutmanın Müstehab Oluşu Babı
40- Kadir Gecesinin Faziletini Beyan, O Geceyi Aramaya Teşvik, Yerini ve En Ümid Edilen Vaktini Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

13- ORUÇ BAHSİ

Savm: Lûgatta imsak yâni kendini tutmak mânâsına gelir.
Yiyip, içmek, konuşmak ve yürümek gibi şeylerden kendini tutan kimseye lûgaten -Sâim» derler.
Bundan mâada rüzgârın sükûnet bulması, güvercin pisliği ve bir nev'î ağaç gibi bir çok mânâlara da gelir.
Şeriatta: Tanyeri ağırmacan başlı yarak, güneş batıncaya kadar yiyip içmek, cima etmek ve ciir"c mülhak olan şeylerden kendini tutmaktır.

Savm'ı: «Niyet şartıyla zamân-ı mahsûsta imsâk-i mahsûstur» liye tarif edenler olduğu gibi «fecri sânînin doğmasından güneş kavuşuncaya kadar orucu bozan şeylerden kendini tutmaktır.» şeklinde tarif edenler de olmuştur.
Oruc'un rüknü: imsâkdır.
Sebebi : Muhteliftir. Ramazan orucunun sebebi: Ramazan ayına erişmektir. Ve her gün, o günde edâ edilecek orucun sebebidir.
Keffâret oruçlarının sebebi: Yeminden dönme ve kati gibi şeylerdir.
Nezir oruçlarının sebebi de : Yapılan adaklardır.
Orucun vücûdunun şartı: Müslüman, âkil ve baliğ olmaktır.
Vücûb-u edasının şartı : Hasta olmamak, mukîm yâni evinde yerinde 'Dulunmaktır.
Sıhhatinin şartı: Niyet etmek, hayız ve nifâsdan temiz bulunmaktır. Hükmü : Borcun ödenmesi ve sevap kazanmaktır.
Orucun hikmetleri: Çoktur. Ezcümle: oruç insana, fakirlere karşı merhamet hissi aşılar. Çünkü açlık ve susuzluk iztırâbını bir kaç zaman tatmış olan bir kimse bütün sene ıztırâp içinde çırpınan yoksul biçârelerin hâlini mutlaka hatırlar ve onlara acıyarak yardımlarına koşar.
Orucun en büyük hikmeti nefsi terbiye etmesidir. Bu cihet usûl-i fıkıh ilminde gerektiği şekilde îzâh edilmiştir.
Orucun bunlardan maada nice hikmetleri vardır. Fakat kula gereken: onu hikmet ve faydaları için değil sırf Allah'ın emrine imtisal ve ibâdet maksadıyla tutmaktır. Zîrâ bir işten maksat ne ise, hüküm ona göre verilir. Binâenaleyh orucu meselâ midenin istirahat in i te'mîn yahut vücûda faydası olduğu için tutanlar onun sevabına nail olamazlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Nice oruç tutanlar vardır ki kazançları yalnız açlık ite susuzluktan ibarettir.» hadîsiyle bu cihete işaret buyurmuştur.
Oruç muhkem bir farizadır. Farziyeti: Kitap, sünnet ve icmâM ümmet ile sabittir. Binâenaleyh onu inkâr yahut alay eden kimse dînden çıkar. Özrü yokken tutmayan ise fâsik olur.
Kitaptan delili:
«Sizden her kim bu ay'a yetişirse, onun orucunu tutsun [1] ...» ve
«Üzerinize oruç farz kılındı [2]» âyet-i kerimeleridir. Bu bâbda ' cumâ-ı ümmet de vardır.
Sünnetten delili : Bu bahiste görülecek hadislerle meşhur tmân ve ısiâm hadîsidir.
Oruç Hicretin ikinci yılı Şaban ay'ında farz kılınmıştır, ,Resû-lüllah (Sailallahü A leyhi ve Sttltem) dokuz Ramazan oruç tutmuştur.
Ramazan orucundan önce başka bir oruç farz olup olmadığı husûsıında selef ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre Ramazan orucundan evvel hiç bir oruç farz kılınmamıştır. Bir kavle göre evvelâ Aşûrâ orucu farz olmuş, sonra bu oruç Ramazan'la neşredilmiştir. Hanefii1er'in kavli de budur.

1- Ramazan Ay'ının Fazileti Babı

1- (1079) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmâîl yâni İbni Ca'fer, Ebû Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh) 'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saltatlahü A ieyhi ve Sellem) :
— «Ramazan geldimi cennet kapıları, açılır; cehennem kapıları kapanır, ve şeytanlar bukağılanır.» buyurmuşlar.

2- (...) Bana HarmeletÜ"bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da İbni Ebî Enes'den naklen haber verdi; İbni Ebi Enes'e de babası rivayet etmiş ki kendisi Ebû Hüreyre (RadiyallahÛ anti) 'ı şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Ramazan geldimi rahmet kapılan açılır, cehennem kapılan kapanır ve şeytanlar zincirle bağlanırlar.» buyurdular.

(...) Bana, Huhammed b. Hatim ile Hûlvânî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batanı, Sâlih'den, o da îhni ŞihâVdan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâii[3] b. El»i Kut*, n vâyet etti, ona ta tabası rivayet etmiş. Babası, Efaû Hüreyre (Rudiyalluiıû anh) 'ı şöyle derken işitmiş: Resulü İlah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ramazan girdimi...» buyurdular.
Râvî hadîsi yukarki hadîs gibi nakletmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's-Savm* ve «Kitâbu Bed'i'l-Halk»Uı tahric etmiştir.
Zemahşeri (467-538)'n in beyânına göre Kamadan: Yandı mânâsına gelen (Rameda) fiilinin mastarıdır.
Şehr kelimesi bu mastara izafe edilerek (Şehr-u Ramada'n) şeklinde alem olmuşdur.
Oruç ayına «Ramazan» denilmesi: Müslümanlar o ayda açlık veya susuzluğun hararetinden yandıkları içindir.
Bâzıları: «Araplar eski lûgattan ayların isimlerini naklederken onla ra zamana göre isim vermişlerdir. Oruç ayına «Ramazan» demeleri şiddetli sıcaklara tesaadüf ettiğindendir.» derler.
Bu bâbda daha başka kaviller de vardır.
Cennet kapılarının açılması, cehennem kapılarının kapanması vp şey tanların bukağılanması hususunda Kaadı îyâz şunları söylemiştir: «Bu hadîsden zahirî mânâsı ve hakikati kastedilmiş olması muhtemeldir. Şu hâlde cennet kapılarının açılması, cehennem kapılarının kapanması ve şeytanların bukağılanması Ramazan ayının girdiğine bir alâmet ve hürmetini ta'zîm olur. Şeytanların bukağılanması: Mü'min-lere eza edememeleri içindir. Maamâfih bu sözlerden murâd: Mecazî mânâları da olabilir: Bu takdirde hadîs-i şerif Ramazan'da sevap ve afvın çokluğuna, şeytanların ezâ ve iğvâların azaldığına işaret olur. Y/mi şeytanlar bağlanmış gibi olurlar da, bâzı şeylere ve bâzı insanlara tasallut eder; bâzılarına edemezler.
Hadîsin ikinci rivayetinde: (Rahmet kapıları açılır) başka bir rivayette:
(Şeytanların azgın takımı bukağ;lcın:r.) buyurulmuş olması da bu ihtimâli te'yîd eder. Cennet kapılarının açılmasından murâd: Bu ay'da umumiyetle sâir-aylarda görülmeyen oruç, teravih ve şâir hayırât gibi tâat-lara Allah'ın fütuhat vermesi de kastedilmiş olabilir. Çünkü bunlar cennete girmeye sebep ve âdeta cennete açılan kapular mesabesindedir. Cehennem kapılarının kapanması ve şeytanların bukağılanması da günahlardan sakınmaktan ibaret olur.»
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs muhakkakkikîn-i ulemâ ile Buhârî'nin kaail oldukları sahîh ve muhtar olan mezhebe delilidir. Bu mezhebe göre ay zikre tmeksizin sâdece (Ramazan) demek kerâ-hetsiz olarak caizdir.
Bu mes'ele hakkında üç mezheb vardır :
1- Ulemâdan bir tâife'ye göre hiç bir suretle münferiden (Ramazan) denilemez. Mutlaka (Ramazan) ay'ı demek îcâb eder, Mâl îkiyye ulemâsının kavilleri budur. Onlar Ramazan'in Es-mâullah'dan olduğunu binâenaleyh Allah'dan başkasına ancak bir kayıtla ıtlak edileceğini

söylerler.
2- Ulemâmızın ekserisi ile İbni Bâkıllânî'ye göre Ramazan'dan oruç ayı kastedildiğine bir karine bulunursa, bu kelimeyi izâfetsiz olarak (Ramazan) şeklinde kullanmakta bir kerahet yoktur. Karine bulunmazsa mecruhtur. Onlara göre (Ramazan tuttuk.) (Ramazanda teravih kıldık), (Ramazan bütün ayların efdalıdır.) (Ramazan'in sonunda Kadir gecesini aramak mendûbdur.) gibi sözlerde kerahet yoktur. Fakat (Ramazan geldi.), (Ramazan girdi.) gibi sözler mekruhtur.
3- Muhakkîkîn-i ulemâ ile Buhârî'nin mezheplerine göre: Karine olsun olmasın (Ramazan) kelimesini münferiden kullanmakta kerahet yoktur. Doğru olan mezhep de budur.
Birinci ve ikinci mezhepler fâsitdirler. Çünkü kerahet ancak şeriatın yasak etmesiyle sabit olur. Bu bâbda hiç bir nehiy sübût bulmamıştır.
Ramazan'm Allah'a mahsûs bir isim olması iddiası da doğru değildir. Bu hususta hiç bir sahîh delîl yoktur.
Bâzı haberler vârid olmuşsa da, onlar da zayıftır. Allah'ın isimleri tevkifidir; onlar ancak delille sabit olur. Ramazan'in isim olduğu sübût bulsa bile bundan münferiden kullanılmasının keraheti lâzım gelmez. Babımız hadîsi birinci ve ikinci mezhepleri sarahaten reddetmektedir. Oruç ayına (Ramazan) denilebileceğini gösteren bir çok sahîh hadîsler vardır.»
Ashâb-ı Kiram 'dan bir çokları babımız hadîsi mânâsında hadîsler rivayet etmişlerdi".
Aynî bunları bir araya toplamış ve şöyle sıralamıştır :
1- Nesâî ile İbni Mâce, Hz. Abdurrahmân b. Avfdan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir: Nadr b. Şeybân şöyle demiş: «Ebû Selemet'bni Abdirrahmân'a dedim ki:
— (Bana babamdan dinlediğin, onun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'den —araya başka râvî girmemek şartıyla; bizzat— dinlediği bir hadîs şöyle.»
Ebû Seleme :
— «Hay hay söyliyeyim: Bana, habam rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Şüphesiz ki Allah Tebâreke ve Teâlâ Ramazan orucunu farz kılmıştır. Ben do size onun kıyamını sünnet kıldım. Binâenaleyh her kim îmân ederek ve sevabını hesaba katarak Ramazanın orucunu tutar, namazını du kılarsa günahlarından annesinin doğurduğu gün gibi (mâ sû m olarak) ç'ttar» buyurmuşUr, Nesâî senedin yanlış olduğunu söylemiş: «Doğrusu Ebû Seleme, Ebû Hüreyre Men rivayet etmiştir.» demiştir. Kıyamdan murâd: Terâvîh namazıdır.
2- Ebû Ya'lâ, Hz.İbni Mes'ûd'danşu hadîsi rivayet eder: îbniMes'ûd (Radfyatlahû atıh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Ramazan başında şöyle buyururken işitmiş:
— «Kullar Ramazanda ne derece sevaplar olduğunu bilseler ümmetim bütün senenin Ramazan olmasını temenni ederdi...»
Hadîs uzuncadır, yalnız münker hattâ bâtıldır. Zîrâ senedinde C e-rîr b. Eyûb El-Becelî vardır. Bu adam hadîs uydururmuş. Vekî' Ebû Nuaym, Fadl b. Dükeyh gibi imamlar onu hadîs uydurmakla itham etmişlerdir. îbni Maîn onun hakkında «Bir şey etmez.» demiş; Buhârî ile Ebû Zür'a hadîsinin münker olduğunu söylemişlerdir.
Nesâî dahî «O, metrûkü'l-Hadîstir.» demiştir.
3- Haris b. Ebî Üsâme, Hz. Selm&n-ı Fârı-s î 'den şu hadîsi rivayet etmiştir: Selmân demiş ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şâbân'ın son günü bize hutbe okudu ve:
— «Ey cemâat! Size büyük bir ay yaklaşmaktadır; Öyle mübarek bir ay ki: İçinde bin aydan daha hayırlı bir gece vardır. Allah, o ayın orucunu farz, terâvîh'İni nafile olarak meşru kılmıştır. İmdi her kim bu ayda hayır nâmına bir İş yaparsa yetmiş tane farz eda etmiş gib* olur Bu ay: sabır ayıdır. Sabrın sevabı İse cennettir. Bu ay yaıd-mlcşma ayı Ar. Bu ayda mü'minin rızkı arttırılır » buyurdular.
Bu hadîs dahî uzundur. Senedinde İyâs nâmında bir râvî vardır. Mezkûr râvî meçhuldür. Binâenaleyh hadîs münkerdir.
4- Nesâî, Enes (Radiyaltahû anh) 'dan şu hadîsi tahrîc etmiştir: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selîem):
— «İşte Ramazan geldi. Bu ayda cennet kcıp:ları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da zincirle barlanrr.» buyurmuşlardır.
Ancak Nesâî onun hatâ olduğunu söylemiştir.
Ayni hadîsi Taberânî dahî «El-Evsat» nâm eserinde tahrîc et-mişdir. Onun rivayetinde hadîsin sonunda şu cümle de vardır:
«Ramazana erişip do affolunmayan bizden ırak olsun. Böylesi Ramazanda affolunmazsa ne zaman affolunur?»
Bu hadîsin râvîleri arasında Fad1 b. îsâ vardır ki hadîsi münkerdir.
Hz. Enes'in bir hadîsi daha vardır ki: Onu da Ukaylî zayıf hadîsler tneyâmnda rivayet etmiştir.
5- Taberânî'nin Hz. Ubâde tü'bn ü's-Sâmit (Radiyallahâ anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde şöyle Duyurulmuştur: Ramazan geldiğinde bir gün Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Settem) :
— Size Ramazan eldi. Bu ay bereket ay'ıdır. Bu ayda Allah size yardım eder. Rahmetini indirir, günahları affeder, duaları kabul buyurur. Allah, sizin ibâdet hususundaki yarışınızı görür de sizinle meleklerine iftihar eder. Binâenaleyh siz Allah'a hayır İşlediğinizi gösterin. Çünkü şakı bu ayda Allah'ın rahmetinden mahrum kalan kimsedir»; buyurdular.
Hadîsin isnadında Muhamed b. Ebî Kays vardır. Bu zâtın hâli keşif ve îzâha muhtaçtır.
6- Taberânî, îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan şu hadîsi rivayet etmiştir: Resûlüllah (SattaUahÜ Aleyhi ve Selîem):
— «Size meleklerin en faziletlisini haber vereyim mi? O, Cibril Aley-hisselâm'dır. Peygamberlerin efdalı Adem Aleyhissolâm, günlerin efdalı Cuma; aylarm efdalı Ramazan, gecelerin efdalı Leyle-İ Kadir, kadınların efdalı da Meryem binti Imrân Aleyhesselâmdrr.» buyurdular.
Bu hadîsin râvîlerinden Nâfi ' b. Hürmüz zayıftır. tbnü'l-Cevzî (508-597). îbni Abbâs (Raâiyallahû anh) dan bu bâbda uzun bir hadîs rivayet etmişse de, o hadîs münkerdir.
7- Yine Taberânî, Hz. Abdullah îbni ömer'den şu hadisi rivayet etmiştir. Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Selîem):
— «Şüphesiz ki cennet sene başından, gelecek seneye kadar Rama-za : iç!n «üslenir. Ramazanın ilk gecesi oldumu arşn altından b;r rüzgâr es ... buyurdular.
Bu hadîsin râvîlerinden Ve1îd b. Velîd'i Dârakutnî ile başkaları zayıf bulmuş; Ebû Hatim ise: «doğru söyler.» diyerek onu tevsik etmiştir.
8- Taberânî «El-Evsat» nâm eserinde Hz. Ömeru'-bnu'l-Hattâb (Radiyailahû anh) 'dan da şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Ramazanda Allah'ı zikreden Kimsenin günâhı affolunur. Allah'dan dileyen mahrum kalmaz.»
Bu hadisin isnadında Hilâl b. Abdirrahmân nâmında bir râvî vardır ki: Ukay1ionu zayıf bulmuş, hadîsini mün-ker saymıştır,
9 - Taberânî 'nin, Hz. Ebû Ümâme 'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle buyurulmaktadır:
«Her iftar zamanı Allah'ın cehennemden azâd ettiği kimseler vardır.» Hadîsin râvîleri mütemetdirler.
10- Taberânî «Es-Sağir» adlı eserinde Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'den şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Gerçekten Ramazan ayının ilk gecesinde gök kapıları aol r. Bunbr Ramazan'in son ecesine kadar kapanmazlar.»

Bu hadîsin râvîleri arasında Muhammed b. Mervân Es-Sa'dî nâmında zayıf bir zât vardır. Hz. Ebû Saîd 'den Bez-zar dahî şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Şüphesiz ki Allah Teâlâ'nm Ramazanda her gün her gece azâd ettiği kulları vardır. Ve her müslümanın her gün her gece kabul buyurulan bir duası olur.»
bu hadîsin isnadında zayıf bir râvî olan Ebân b. Ebî Ayyaş vardır.
Tabarânî yine Hz. Ebû Saîd 'den şu hadîsi rivayet etmiştir:
«Seneden seneye tutulan Ramazan oruçları, aralarındaki günahlara kef-fârettir.»
11- Taberânî, Ebû Mes'ûd-u Gıfârı (Radiyailahû anh) 'dan îbni Mes'ûd hadîsi gibi bir rivayet nakletmiştir. Bu hadîs dahî zayıftır.
12- Nesâî, Hz. Âişe (Radiyailahû anha)'dan'şu hadîsi rivayet etmiştir:
ResûlüllaH (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) azimetle emretmek sizin halkı Ramazan.'da Teravih kılmaya teşvik buyurur ve:
— Ramazanda îmân ve ihtisâpla teravih kılan kimsenin geçmiş günahları affolunur» derdi.
13- Taberânî 'nin, Ümmü Hanî (Radiyaüahû anh) 'dan rivayet ettiği bir hadisde şöyle buyurulmaktadır:
«Ümmetim Ramazan ayını ibâdetle ihya ettikçe asla kepaze olmıyacak-lard r.» Ashâbtan :
— Ramazan ayını boşuna geçirmekde ümmetinin ne kepazeliği olur Yâ Resûlallah? diyenler bulundu. Peygamber »Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Onun hürmetini çiğnemek...» buyurdular.
Ayni hadîsde:
Binâenaleyh Ramazan ayından korunun. Zîrâ o ayda işlenen hayırlı ameller başka aylarda görülmedik bir şekilde katlanır. Kötülükler de öyledir.» ifâdesi de vardır.
Hadîsin isnadına îsâ b. Süleyman El-Curcâni vardır. Bu zâtı İbni Hibbân mevsuklardan, İbni Maîn ise zayıflardan saymıştır.
Rivayetlerin bâzılarında «Gök kapıları açılır.»; diğer bâzılarında «Cennet kapılan açılır.» bu/urulmuştur. Zahiren bu rivayetler birbirlerine muarız gibi görünürlerse de, hakîkatta aralarında hiç bir zıddiyet ve ınünâfaat yoktur. Zîrâ gök kapılan semâdadır, cennet semânın üstünde olduğu için ona bu kapılardan çıkılır.
Rahmet kapılarından murâd da: Cennet kapılarıdır.
Tıybî diyor ki: «Bu kapıların açılmasının faydası: meleklere huç tutan kulların fiillerini göstererek o fiilleri beğendirmek ve bunun Allah indinde pek büyük bir mertebe olduğunu bildirmektir.
Bir de Peygamter (SaUallahü Aleyhi ye Sellem) Jin haberlerine istinaden gök kapılarının açılacağına inanan mükellef bir kulun neşâtı artar. lîu hakikati hulûs-i kalple kabul eder.»
Şeytanların bukağılanması hususunda Hu1eymî şunları söylemiştir: «İhtimâl ki şeytanlardan murâd: Semâdan meleklerin sırlarını çalanlardır. Bunların Ramazan günlerinde değil de sadece Ramazan gecelerinde bağlanmaları muhtemeldir. Çünkü şeytanların bu güruhu Kur'ân-ı Kerîm inerken sır çalmaktan menedilmiş-lerdi. Binâenaleyh muhafazada mubağlağa göstermek için bağlanmaları artırılmış olabilir. Bu sözden şeytanların müslümanları başka aylarda olduğu gibi adam akıllı ifsat edememeleri de kastedilmiş olabilir. Çünkü müslümanlar Ramazanda oruçla, Kur'ân okumak ve zikretmekle meşgul olurlar. Bu gibi şeyler ise şeytanları inkisâr-ı hayâle uğratır.»
Bâzıları şeytanlardan murâd: Onların azgın takımı olduğunu söylemişlerdir.
Bu takdirde: «Şeytanlar Ramazanda bağlanıyor da neden yine bir çok kimseler günah işliyorlar?» şeklinde bir suâle meydan kalmaz. Çünkü bağlanmayan bir çok şeytanlar vardır, âsîleri yoldan çıkarmaya onlar kâ-fîdir.
Hadîsden maksat : Ramazan ayında kötülüklerin azalmasıdır. Nitekim bunu hepimiz müşâhade etmekteyiz; kaldı ki bütün şeytanlar Ramazan'da bağlanmış bile olsa insanları yoldan çıkaracak başka sebepler yine mevcuttur. Nefs-i emmâre ile kötü âdetler ve insan şeytanları bunlardandır.

2- Ay Görülmekle Ramazan Orucunun Farz Olması, Yine Ay Görülmekle Bayram Yapılması, Ay'ın Başında veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan'ın Otuz Gün Üzerinden Tamamlanması Babı

3- (1080) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fi'den dinlediğim, onun da İbni Ömer (Radiyallahû ün/i«m^'dan, onun da Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ı anarak şöyle buyurmuşlar:
— «Hilâl*! görmedikçe oruç tutmay.n; onu görmedikçe bayram da yapmayın. Şayet hava bulutlu olursa onun miktarını hesâb edin.»

4- (...) Bize Efaû Bekir b. El I Şeyle rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o da İl:ı Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ı anmış da elleriyle işaret ederek:
— «Ay şoyİe, şöyle ve şöyledir...» buyurmuşlar. Üçüncü defasında baş parmağını yummuşlar. Müteakiben:
— «Ay'ı görmek şartıyla oruç tutun; ay'ı görmek şartıyla bayram yapın. Eğer hava bulutlu olursa o ay için otuz gün taktir edin.» buyurmuşlar.

5- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah bu isnâdla rivayette bulundu. Ve: «Hava bulutlu olursa ay'ı 30 gün üzerinden takdir edin.» diyerek Ebû Üsâme hadîsi gibi rivayet etti.

(...) Bize Ubeydullah v. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan bu isnâdla rivayet etti. Bu rivayette İbni Ömer şunu da söyledi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Ramazan'ı anarak:
— «Bir ay yirmidokuz gündür. Ay şöyle, şöyle ve şöyledir...» buyurdular.
İbni Ömer «ay'ı takdir edin.» dedi «Otuz gür .«'ü söylemedi.

6- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer (Radiyallahâ an hû mu) 'dan naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem):
— «Ay yirmidokuz günden ibarettir. Binâenaleyh siz hilâli görmedikçe oruç luimayın, onu görmedikçe bayram da yapmayın. Eğer hava bulutlu olursa ay'm mttctarn: lıo;ûb edin.» buyurdular.

7- (...) Bana Humeyd b. Mes'adete'l-BahiH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seleme yâni İbr Al-kame, Nâfi'de.t, o da Abdullah b. Ömer (Kadiyallahû anhû/na) 'dan naklen rivayet eyledi. İbni Ömer şöyle demiş: Reçjtlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ay, yİrmidokuz gündür. Hilâl'i gördünüzmü oruç tutun; onu gördü nüzmü iftar edin. Eğer hava bulutlu olursa ay'ın miktarın, resâb edin.» buyurdular.

8- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillâh rivayet etti ki, Abdullah b. Ömer (Radryallahû anhûma) şunu söylemiş: Ben, Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Ay'ı gördünüz mü oruç tutun; onu gördünüzmü bayram yapın. Şayet hava bulutlu olursa ay'ın miktarını hesâb edin!» buyururken işittim.

9- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve İbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Ahterenâ); ötekiler: (Haddesenâ) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmâîl yâni İbni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. O da İbni Ömer (Radiyaltohû anhûma)yi şunları söylerken işitmiş: Resûlüllah (Salta'lahii A,eyhi ve Sel'em):
«Ay yirmidokuz gecedir. Onu görmedikçe oruç tutmayın, onu görmedikçe bayram da yapma in. Ancak hava bulutlu olursa o başka. Hava bulutlu olursa siz ay'tn miktarını hesâb edin.» buyurdular.

10- (...) Bize Harun b. AbdİllâH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavh b. Ubade rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. tshâk rivayet etti (Dedi ki): Bize Amr b. Dinar rivayet eyledi, Kendisi İbni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi şunu söylerke dinlemiş: Ben, Peygamber (Saİlalİahü A leyhi ve Sellem) 'i:
«Ay şöyle, şöyle v« şöyledir...» buyurutfcen işittim; üçüncü defasında baş parmağını yumdu.

11- (...) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasenü'l. Eşyeb[4] rivayet etti. (Dedi kî): Bize Şeybân, Yahya'dan rivayet etti. Demiş ki: Bana. Ebu Seleme dâhi haber verdi, kendisi İbni Ömer (RadiyaHahû anhûma)*yt şöyle derken dinlemiş: ResulUllah (Sallallahi Aleyhi xe Selletn) 'I;
«Ay yİrmİdokui göndür,.)» buyururken işittim.

12- (...) Bize Seni b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ziyâd b. Abdillâh EI-Bekkâî, Abdülmetik b. Umeyr'den, o da Mûsâ b. Tâlha'dan o da Abdullah b, Ömer (Radtyallahû anhûmai 'dan, o da Peygamber (Saîtaîkıhii Aleyhi ve Sellem)1 Ava naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
Ay söyle, şöyle ve şöyledir (Yâni) on, on ve dokuzdur.»

13- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Cebele[5]'den naklen rivayet eyledi. Cebele şöyle demiş: Ben, İbni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'yi şunu söylerken dinledim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ay şöyle, şöyle ve şöyledir.» buyurdu ve ellerini bütün parmakları ile iki defa biribirine vurdu, üçüncü defada sağ yahut sol baş parmağını kıstı.

14- (...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ukbe yâni İbni Hureys'den naklen rivayet eyledi. "(Demiş ki) : Ben, İbni Ömer (Radiyallahû anhûma)*yı şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ay, yirmidokuz gündür.» buyurdular.
Şu'be (Hadîsi rivayet ederken) üç defa ellerini birbirine kapamış, üçüncüde 'baş parmağını bükmüş.
Ukbe: «Zannederim (ay otuz gündür) dedi ve avuçlarını üç defa birbiri üzerine kapadı.» demiş.

15- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den naklen rivayet eyledi. H.
Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile tbni Beşşâr da rivayet ettiler. tbnü'l-Müsennâ (Dedi ki): Bize Muhanuned b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Esved b. Kays[6]'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Said b. Amr b. Saîd[7]'den dinledim, o da İbni Ömer (Radtyallahû anhûma)'yı Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem)fden naklen rivayet ederken işitmiş. Resûlüllah (S allallahü Aleyhi ve Sette m):
«Biz Um mî bir ümmetiz. Yazıyı hesabı bilmeyiz. Ay şöyle, şöyle ve şöyledir...» buyurmuş; üçüncüde baş parmağını yummuş:
«Bazen de ay şoyje, şöyle ve şöyle olur.» buyurmuş yâni otuz çeker demek istemiş.

(...) Bana, bu hadisi Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Mehdi, Süf. 'n'dan, o da Esved b. Kays'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız ikinci ay için «Otuz» tâbirini söylemedi.

16- (...) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hasen, b. Ubeydillâh Sa'd b. Ubeyde'den naklen rivayette bulundu; şöyle demiş: tbni Önu-r (RatiİyaUahû anhûma) bir adamı: «Bu gece ay'in yarı gecesi dir.» derken işitti de, ona:
— Sen, bu gecenin ay'in yarısı olduğunu nereden biliyorsun? Ben, Resûliillah (Sallaltahii Aleyhi', ve Setiem)'I şöyle buyururken işittim:
«Ay şöyle ve föyledir.» buyurdu ve on parmağı ile iki defa isnn' etti, üçüncü defasında dahî bütün parmaklarıyla işarette bulundu. Yalnız baş parmağını tuttu. Yahut geri çekti; dedi.

17- (1081) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İhra rahim b. Sa'd, İbni Şihâb'dan, o da Saîd b. El - Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanhydan naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resölüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem):
— «Hilâl'i gortfunuzmü oruç tutun, onu gördOnuzmü bayram yapın. Eğer hava bulutlu otursa otuz gün oruç tutun.» buyurdular.

18- (...) Bize Abdurrahmâit b. Sellâm El-Cumahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabî' yâni İbni Müslim, Muhammed'den —ki İbni Ziyâd'dı —, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahâ anh) 'dan aklen rivayet etti ki, Peygamber
«Ay'ı görmek şartıyla oruç tutun ye onu görmek şartıyla bayram ya-ptn. Şayet hava bulutlu olursa sayıyı tamamlayın.» buyurmuşlar.

19- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki); Bize Şu'be, Muhammed b. Zi yâd'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Ebû ^üreyre (Radiyallahû anh) 'ı şunu söyler* ken işittim: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ay'ı görmek şartıyla oruç tutun ve onu görmek şartıyla bayram yapın. Eğer ay'ı görmenize havanın bulutlanması mâni oluyorsa otuz günü sayın.» buyurdular.

20- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr EI-Abdİ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, EbÛ*z-Zînâd'dan a da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahû anA^'dan naklen rivayet eyledi; Ebû Hüreyre şöyle demiş Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) hilâlden bahsederek :
«Onu gördün üz mü oruç tutun ve (yine) onu gördünüzmü bayram yapın. Eğer hava bulutlu olursa otuz günü sayın.» buyurdular.
Bu hadisin her iki rivayetini Buhar i «Küâbu's-Savm» ve «Ki-tâbu't-Talâk»'ın muhtelif yerlerinde tahric ettiği gibi İbni Ömer rivayetini Ebû Dâvûd ile Nesâî; Ebû Hüreyre rivayetini de îbni Mâce «Kitâbu's-Savm-'da rivayet etmişlerdir. Bu bâbda bir çok ashâb-ı kiram 'dan hadisler rivayet olunmuştur. Ezcümle:
1- E bû Dâvûd, Hz.İbni Abbâs (Radiyallahû anh) dan şu hadîsi tahric etmiştir:
«ftesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki gün oruçla bu ayın onun* geçmeyin. Ancak biriniz daha önceden oruç tutmaya başlarsa o başka. Ay'ı görmedikçe oruç tutmayın sonra müteâkib ay'ı görünceye kadar oruç tutun. Şayet hİlâl'İn uğruna bulut gelirse gün sayısını otuz olarak yapın. Ay yirmİdokuz gündür» buyurdular.
2- Tirmizi'nin rivayet ettiği Ebû Hüreyre hadisinde şöyle denilmektedir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir veya iki günle bu ay'ın önüne geçmeyin Ancak bu günler biriniz in-tutmakta o'duğu oruç günlerine tesaodüf ederse, o başka. Ay'ı görmek »artıyla oruç turun; (yine) onu görmek şartıyla bayram yapın. Eğer hava bulutlu olursa otuz günü sayın, sonra bayram yapın, buyurdular.
Tirmizi bu rivayet hakkında: «Ebû Hüreyre Hadîsi hasen sahih bir hadîsdir.» demiştir.
Yalnız Tirmizî bu vecîhle hadîsi rivayet etmekte münferid kalmıştır.
3- Ebü Dâvûd ile Nesâî, Hz. Huzeyfe 'den şu hadîsi tahrîc etmişlerdir: «Resûlüllah (Salİlallahü Aleyhi ve Sellem)
— Hilâl'i görmedikçe yahut gün sayısını tamamlamadıkça bu aydan önce oruç tutmayın. Sonra hilâl'i gördüğünüz yahut gün sayısını tamam-Had iğ in iz vakit oruç tutun; buyurdu.»
4- Ebû Bekre (Radiyailahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîsi Ebü Dâvûd-u Tayâlisî ve onun tarîkinden Beyhaki şu lâfızlarla tahrîc etmişlerdir:
«Ay'ı görmek şartıyla oruç tutun ve yine onu görmek şartıyla bayram yapın. Şayet hava bulutlu olursa gün sayısını otuz olarak tamamlayın.»
5- Taberânî «El-Kebîr» nâm eserinde Talk b, Alî (Radiyailahû anh) 'dan şu hadîsi rivayet etmiştir;
«Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) hilâli görünceye kadar Ramazandan önce bir gün oruç tutmayı yasak etti;..»
Bu hadîsin râvîleri arasında hakkında söz edilen Habbân isminde bir zât vardır.
Yine bu bâbda Taberânî, Hz. Berâl b; Âzib'den; Ebû Dâvûd, Âişe (Radiyailahû anhat'dan: Bey ha kî, Hz. Ömer ileCâbir (RadiyaUah anhûma)'dan; Dârakutnî, Hafi b. Hadîc (Radiyailahû anA/ttan; Taberânî «El-Kebir» nâm eserinde Abdullah b. Mes'ûd (RadiyailahûanA)'dan; İmam Ahmed b. Hanbel ile Taberânî: Hz. Alî (Raçtiyatlahû anh) 'dan; yine Taberânî, Semuratü'bnü Cündeb (Radiyailahû anh) 'dan hadîsler rivayet etmişlerdir.
Ramazandan bir veya iki gün evvel oruca başlamanın yasak edilmesi farz oruçlar, nafile orucun birbirine karışmaması hikmetine mebriîdir.
Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) bunu mü si umanlar hıristiy anlara benzemesin diye yasak etmiştir. Çünkü hıristiyanlar kendilerine farz kılınan şeylere kendi fâsitliği kirlerince münâsip gördükleri şeyleri katarlardı.
Sahâbe-i kiram'in ekserisi ile Tâbiîn ve onlardan sonra gelen ulemânın yevm-i şekde oruç tutmayı kerih gördükleri sahih rivayetlerle naklolunmuştur ki ashâb-ı kiram 'dan Alî, ö -mer, tbni Mes'ûd, Huzeyfe, îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Enes ve Ebü Vâil (Radhallahûanhûm) ile Tabiîn 'den Saîd b. El.-Müseyyeb, îkrime, İbrâhîm Nehai, Evzâî, S ü fyân-ı Sevri, İmam A'zam , İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahme b. Hanbel, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İshâk hazerâtı bunlar meyânındadır.
Sahabeden bir cemâatin yevmi şekde oruç tutmayı tecviz ettikleri rivayet olunur.
Yevm-i şek: Şaban 'dan mı yoksa Ramazan 'dan mı olduğu kestirilemiyen şüpheli gün demektir.
Hz. Ebû Hüreyre: «Ramazandan evvel bir gün oruç tutmam: benim için gecikmemden daha makbuldür. Çünkü bir gün evvel tutarsam orucum kazaya kalmaz. Fakat tutmazsam orucum kazaya kalır.» demiştir.
Böyle bir kavil Hz. Amrü"bnü Âs 'dan dahî rivayet olunur.
Muâviye (RadiyaUahû anh) «Sabândan bir gün oruç tutmam: benim için Ramazan 'dan bir gün tutmamaktan daha iyidir.» demiştir.
Ayni söz Hz. Aişe ile kız kardeşi Esmâ (RadiyaUahû anhûma) 'dan da rivayet olunur.
Hava bulutlu olursa Küfe ulemâsı ile îmam Mâlik, İmam Şafiî, Evzâî ve Sevrî'ye göre o gün oruç tutmak yine vâcib değildir. İmam Ahmed'in bir kavli de budur.
Bir kimse o gün oruç tutar da, sonradan Ramazan 'dan olduğu anlaşılırsa Hanefiî1er'e göre tutulan oruç haram değildir. Sevrî ile Evzâî 'nin mezhepleri de budur.
İbni Ömer ile îmam Ahmed ve ulemâdan bir taife: «Yevnw şekde hava açık olursa oruç tutulmaz. Fakat bulutlu olursa oruç tutmak vâcibdir.» demişlerdir.
Ulemâdan bâzılarına göre bu hususta halk imama tâbidir. İmam oruç tutarsa, onlarda tutar; iftar ederse onlar da iftar ederler.
Hasan-ı Basrî ile îbnî Sîrin.bir rivayette Şa'bî ve bir rivayette İmam Ahmed'in kavilleri budur.
Mutarrif b. Abdullah îbni Şihhîr ile îbni Şureyb ,.îmam Şâfiî'nin: «Yevm-i şekde oruca niyet etmeden sabahlamak fakat o günün öğle zamanına kadar yiyip içmemek gerekir. Zevalden önce Ramazan 'dan olduğu anlaşılırsa oruca niyet edilir. Ramazandan olmadığı meydana çıkarsa iftar olunur.» do-diğini nakletmişlerdir.
îbni Küte y be, Dâvûdî ve diğer bâzı ulemânın kavilleri de budur.

Şahadeti kabul edilmeyen bir kimsenin Ramazan ay'mı günlüğüne mahkeme huzurunda şahadet etmesiyle yahut îtimâd ettiği bir köle veya kadından işittiğini haber vermesiyle Ramazan ay'ı isbât edil* miş olmaz. O gün yine .yevm-i şekdir. Ancak o gün nafile omca niyrt ederse Hânefiîler'e göre mekruh olmaz. İmam Mâlik m kavli de budur.
«Hidâye» şerhinde şöyle denilmektedir: «Havas hakkında efdal olan, o gün kendisiyle yakınlarının nafile oruca niyetlenmeleridir. Bu kavil ÎTS Tam Ebû Yûsuf 'dan da rivayet olunur. Avam takımına fjnr ken zevale yaklaşmcaya kadar beklemeektir. O günün Ramazandan olduğu anlaşılırsa o anda oruca niyet ederler. Aksi taktirde oruca niyetlenmezler.
Fir kimse Ramazandan üç gün evvel yahut bütün Şaban ayın-da oruç tutsa veya âdet edindiği oruç günü yevm-i şekke tesaadüf etse efdal olan o gün nafile oruca niyet etmesidir.
«El-Mebsût» nâm eserde: (Oruç efdaldır.) deniliyor.
«El-Muhit»'de: Yevm-i şek: Bir kimsenin âdeti olan oruca tesaadüf ederse oruç tutmak efdal, aksi taktirde ise tutmamak efdaldır.
Ramazandan bir veya iki gün önce ne sıfatla olur .a olsun oruç tutmak mekruhtur. Fakat üç gün evvel oruç tutmak mekruh değildir, İmam Ahmed b. Hanbel'in kavli de budur.» deniliyor. İmam Şâfiî'ye göre Şaban ayının yarısından sonra nafile oruç tutmak mekruhtur. Çünkü Rcs * .üllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem):
«Şaban yan oldumu artık oruç tutmayın.» buyurmuştur.
Tirmizi bu hadis için «Hasen şahindir.» demiştir. Maamâfih î -mam Şafiî 'nin istidlal ettiği bu badisin sıhhat derecesi üzerinde yine de söz edilmiştir. tmamAhmed 'in: «Bu hadîs mahfuz değildir.» dediği rivayet olunur.
Sahih olduğu kabul edilse bile daha taşka sahîh hadise murâraza etmektedir.
Ümmü Seleme (Radtyallohû anh) 'dan rivayet olunan bir ha-dîsde :
«Psygambtr (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) Şâbân'dan mâada ssntntn hiç bir ayında tam olarak oruç tutmazdı. Şaban ayını iw oruç tutmak $ûru-riyle Ramazan'a elcUrdi.» denilmiştir.
Tirmizi bu hadîsin dahî hasen olduğunu söylemiştir.
Babımız rivr.-'itlerinde zikri geçen cümlesi muhtelif şekillerde tefsir olunmuştur. «EI-Müheszcb» şerhinde bunun1 «sıkıştınn» yâni «oruçla doldurun» yahut «Bulut altında ay'ı takdir edin.» mânâsına geldiği bildirilmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel ile bulutlu günde Ramazan niyetiyle oruç tutmayı tecviz eden diğer bâzı ulemânın kavilleri budur.
İbni Şureyh, Mutarrif b. AbdilÎâh, İbni Kuteybeve daha başkalarına göre mezkûr cümlenin mânâsı: «Ay'ı menzillerinin hesabma göre takdir edin.» demektir.
Ebû Ömer -İbni Âbdilberr'in «Istizkâr» nâm eserinde beyânına göre Tâbiîn'in büyüklerimden bâzıları bu hususta yıldızlarla ay'ın menzillerini ve hesap yolunu nazar-ı ittibâra ahrlarmış.
tbni Şîrîn böylesi hakkında «Bunu yapmaması kendisi için daha iyi olurdu.» demiştir.
îbni Şureyh, İmam Şafii 'den yıldızlarla ve hesap yoluyla Ramazanın su butuna istidlal etmenin caiz olacağına işaret eden bir kavil rivayet etmişse de, ŞafiîIer'den İbni Abdilberr bunu kabul etmemiş: «Şafiî 'nin elimizde bulunan kitaplarında Ramazanı ancak gözle görmekle yahut âdil şahadetle veya Şaban ayını otuz gün tamamlamakla ît ika ad en sahih olabileceği yazılıdır.» demiştir.
Hicaz, Irak, Şam ve Mağrib ulemasının cumhuru ile Ebû Hanife , Mâlik, Şafiî, Evzâf, Sevri ve bil'umûm hadîs ulemâsı ile Hanef iîler'ı mezhepleri budur.
Bu hususta muhalefet eden yalnız imam Ahmed ile onâ tabî olanlardır.
Müneccimin kendi yaptığı hesapla amel etmesinin caiz olup olmaması hususunda iki kavil vardır.
Mâziri: « Cumhûr-u fukahâ Resûlüjlah (SatlallahU Aleyhi ve Seüemyin: «Takdir edin.» sözünden murâd. Qtuz günü ia-mamlamakdır; demişlerdir. Nitekim diğer rivayette bu söz ayni mânâya tefsir Duyurulmuştur.
Mezkûr cümleden murâd: Yıldız hesabı olamaz. Çünkü bunu, bütün insanlara teklif etmek onlara güçlük verir. Herkes hesap bilmez. Şâr / Hazretleri ise insanlara ancak ekseriyetin bildiği şey'i emreder.» demiştir. . Kuşeyri diyor ki: «Hesap hilâlin bulut gibi bir mâni olmaca ufuktan doğmuş olacağını gösterirse bu vücûb iktizâ eder. Zîrâ şerT sebep mevcuttur. Bir şey'in lâzım olması için hakikaten onu görmek şart değildir.
Bir mâniden dolayı görülmeyen ay'm sübûtuna ya günlerin sayısını tamamlamak yâhutta o günün Ramazandan olduğuna ictihâd suretiyle ittifak olunursa oruç tutmak vâcib olur...»
Bâzıları: «Resûlüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem)'in takdirden muradı: İçinde bu1 onduğunuz ay'ın günlerini otuz olarak tamamlayın mânâsına gelri. Zira asıl olan, ay'ın devamıdır.» demişlerdir. Cumhur bu, tevcihi kabul etmiştir.
Babımız rivayetleri oruca başlamanın ve bitirmenin hilâli görmeye mutaailik olduğuna yâni Ramazan'in başında da, sonunda da gökteki hilâli görmekle amel etmenin vâcib olduğuna delildirler. Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Biz ummî bir ümmetiz; yazıyı ve hesabı bilmeyiz.» ifâdesi üzerinde dahî muhtelif tefsirlerde bulunmuşlardır.
Tiybî'ye göre «Biz» tâbiri bütün arap milletinden kinayedir. Bâzıları: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla yalnız kendini kas-detmiştir.» derler.
Ümmet; Cemâat demektir.Ahfeş'in tarifine göre bu kelime lâfzın, mtifred, mitnen cemi'dir. Dîh ve tarikat mânâlarına da gelir.
Übnü'l-sîr: «Ümmet: bir dînde tek kalan adamdır.» diye tarif etmiştir.
Ümmi : Anneye mensup, demektir.
Bâzıları bundan arap mîlletinin kastedildiğini, çünkü onların yazı bilmediklerini söylemişlerdir.
Bir takımları: Bu cümleden: «Biz, annelerimizin doğurduğu gibi kalacağız» mânâsını çıkarmış; Dâvûdî: «Geçen ümmetlerden hiç bir şey almamış yalnız kendilerine gönderilen vahyi kabul etmiş.» mânâsına geldiğini söylemiştir.
«Yazı ve hesap bilmeyiz.» cümlesi ümmî olduklarının beyânıdır. Rivayete nazaran araplann ümmî bir millet olması, onlarca yazı pek nâdir bulunan kıymetli bir şey olduğundandır. Maamâfih az da olsa içlerinde, okur yazar ve hesap yapanlar vardı.
Buradaki hesaptan murâd: Yıldızların hareketini hesâb etmektir. Araplar bu hususta pek az şeyler biliyorlardı. Onun için de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetinden güçlüğü kaldırmak için hükmü gözle görmeye talik etmiştir.
«Hava bulutlanırsa gün sayısını otuz' olarak tamamlayın.» buyurması: Hükmün asla hesaba taallûk etmediğini gösterir. Çünkü hesaba taallûk etse:
«Hava bulutlu olursa ne yapmak lâzım geldiğini hesap bilenlere torun...» derdi.
İbni Battal ve başkalarının beyânına göre bu cümleden mu-râd: «Biz öyle bir milletiz ki: Orucumuzun ve şâir ibâdetlerimizin vakitlerin tarif için bize hesap ve yazı bilmeyi gerektiren şeyle teklif edilme-mistir. Bizim ibâdetlerimiz açık bir takım alâmetlere raptedilmiştr. Onları bilme hususunda hesap âlimleri ile başkaları müsavidir.» demektir. Sonra Resûlüllah (SalÎallahü Aleyhi ve Sellem) elleriyle işaret ederek bu mânâyı tamamlamış, iki elinin parmaklarıyla herkesin anlıyacağı bir şekilde ay'ın bazen otuz, bazen de yirmidokuz güç

çektiğini göstermiştir. Şu hâlde bir kimse tâyin etmeksizin bir ay oruç adaşa yirmidokuz gün tutmakla iktifa edebilir. Çünkü bir ay: en az yirmidokuz gün çeker. Nitekim namaz kılmayı nezreden bir kimseye iki rek'at namaz kâfi gelir. Zîrâ namaz ismi en azından bu miktara verilir. .
İmam Mâlik, bir ay oruç nezir eden kimsenin gün hesabıyla tuttuğu takdirde mutlaka otuzu doldurması îcâb ettiğine kaail olmuştur.
Bu hadîste «İşaretle hüküm sabit olur.» diyenlere delil vardır. . Hilâl'i bir beldede yaşayan bütün insanların görmesi şart değildir. Ramazan hilâlini iki âdil hattâ esah kavle göre bir âdil kimsenin görmesi bütün müslümanlar için kâfidir. Bayram hilâli için' mutlaka iki âdil kimsenin şahadeti lâzımdır. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Yalnız Ebû Sevr Bayramın da âdil bir şahidin şahâdetiyle sabit olacağını söylemiştir.

3- Ramazandan Önce Bir Veya İki Gün Oruç Tutmayın Babı

21- (1082) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû r.üreyb rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Vekî\ Alîyyu'bnü Mübârek'den, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Ebû Sel eme'den, o da Ebû Hür ey re (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah. (Sallallahü A îeyhi ve Sellem):
«Bir veya iki gün oruçla Ramazan'ın önüne geçmeyin. Ancak bit adam (âdet edindiği) bir orucu tutuyorsa onu tutsun.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Bişr El-Har iri de rivayet ct(İ. (Dedi ki) Bize Muâviye yâni İİmi Sellâm rivayet etti. H.
Bize İbnti'l-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisara rivayet eyledi. H.
Bize ibnü'l-MÜsenuâ ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Dediler ki: ize Abdülvahhâb b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyût rivayet etti. H.
Bana Züheyy i. Harb dahî rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Yahya b. Efaî Kesir'den bu i sn adla yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi bütün kütüb-i sitte sahipleri -KitâbuVSavm-'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Tirmizî onun hakkında: «Hasen sahih bir hadîstir.» demiştir.
Bubâbda Ebû Dâvûd, Hz. Huzeyfe ile İbni Abbâs ve Aişe'i Ratİiyallttthû anha) 'dan; Tirmiri: İbni Abbas'dan; Beyhakî: Öme (Radiyallakûarthydan; Dira-ftutni: Câbir b. Hadîc'den; Taberânî; îbni Mes'ûd (Radiyaİlahû a«A)*dan; îmam Ahmed ile Taberânî: Alîyyü'bnü Ebî Tâlib (Radryalhhû atih) 'dan; Taberâni: Tâ1k b. Alî (RadiyallahÛ anh) ile Semuratü'-bnü Cündeb ve Berâl b. Azib (Radiyallahûanh) hazerâ-tından hadisler rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şeride istisna edilen hadisden murâd: Bir kimsenin âdet edindiği orucudur. Nezir ve keffâret oruçları da olabilir. Bu gibi oruçları o gün tutmak naşs-ı hadîsle tecviz Duyurulmuştur.
Hadisden murâd: Yukarıda görüldüğü vecîhle huistiyanlara benzemekten müsl umanları sakındırmaktır.
Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Selle m) ashabına ehl-i kitaba muhalefet etmelerini emir buyururdu.
Acaba bu emirin hükmü nedir? Tir miz î'nin ulemâdan rivayetine rÖre ehl-i kitaba benzemek: kerahet ifâde eder. Fakat mütekaddimin ulemâ ekseriya harama da kerahet ıtlak ederlerdi. Bu bâbda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Dâvûd-u Zâhi rî'ye göre Ramazandan bir veya iki gün evvel oruç tutmak, âdetine tesaadüf etsin etmesin asla caiz değildir.
Ulemâdan bir taifeye göre Şâbân'in son gününde nafile oruca niyet etmek caiz değildir.
Yalnız âdet edindiği oruç o güne tesaadüf ederse onu tutabilir. Delilleri: Bu hadîstir.
Ashâb-ı kiram 'dan Ömer ü'bnü'l-Hattâb, Alîyyü'bnü'Ebî Tâlib, Âmm. fi/r, Huzeyfe ve İbni Mes'ûd (Radiyaliahii anh) hazerâtı ile Tâbiin'den Saîd ü'bnü'l-Müseyyeb, Şa'bî, îbrâhim Nehaî, Hasan-ı Basrî ve îbni Şîrîn'in buna kaail oldukları rivayet edilir. İmam Şafi 'nirımezhebide budur.
İbni Abbâ's ile EbûHüreyre (RadiyaltahÛ anha) farz namazla nafilenin arasını konuşmak, ayağa kalkmak veya ileri geri gitmek suretiyle ayırmayı müstehab gördükleri gibi; burada da Şaban'-ta- Ramazan oruçlarını bir veya iki gün fasıla vermek suretiyle birbirinden ayırmayı emrederlermiş.
İkrime : «Yevm-i şekde oruç tutan, Allah ve Resulüne isyan etmiştir.» dermiş.
Bâzıları yevm-i şekde nafile oruca niyetlenmeyi tecviz etmişlerdir.
Bu bâbdaki tafsilâtı az yukarıda görmüştük.
Yevm-i şekde oruç tutmalın ne hikmete binâen nehiy buyurulduğu ihtilaflıdır;
Ulemâdan bâzılarına göre buradaki nehyin hikmeti: Ramazana zindelik ve neşâtla girmek ve Ramazan orucu için kuvvetli bulunmakdır.
Bir takımları hükmün Ramazan ayının görülmesine talik bu-yurulmasına bakarak: «Ay'ı görmezden bir veya iki gün evvel oruç tutan, bu hükme ta'n etmiş olur.» demişlerdir.
Kesûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) 'in yalnız bir veya iki günü zikretmesi: Ramazandan önce oruç tutanlar ekseriyetle o miktarla iktifa ettikleri içindir. Bu taifeye göre memnu olan günler Sabânın 16 sından başlar.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre Şaban'in yarısından sonra nafile oruç tutmak caizdir.

4- Ay'ın Yirmidokuz Gün Olması Babı

22- (1083) Bize Abd b. Humeyd rivayet et. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay zevcelerinin yanına [girmemeye yemin etmiş.
Zührî şqyle demiş: Bana Urve, Aişe (Radiyaltahû anha) Man naken habCr verdi ki, şunları söylemiş:
«Saymakta olduğum yirmidokuz gece geçince Resûlüllah (Sallallahü ' Aleyhi ve Sellem) evvelâ benden başlayarak yanıma girdi. Ben:
— Yâ Resûlallah! Sen, bizim ya ımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin, hâlbuki yirmidokuz günde girdin. Ben, bunları sayıyordum; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Ay yirmidokuz gündür;» buyurdular.

23- (1084) Bize Muhammed b. Kumh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir (Radiyallahû anh) Ma naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay müddetle kadınlarından ayrılmıştı. Ayın yirmi dokuzun da yanımıza çıktı (kendisine):

«Bu gün yirmi dokuzdur.» dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (SaUallahÜ Aleyhi ve Şellem):
— «Ay ancak şöyledir» diyerek ellerini üç defa birbirine çarptı. Son defasında parmaklardan birini kıstı.

24- (...) Bana Hârûn b, Abdillâh ile Haccâc b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâcü'hnü Muhammed rivayet etti. Dedi ki.: İbni Cüreyc şunları söyledi: Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi; o da Câbir b. Abdillâh (Rarfiyallahüanh)'ı şöyle derken işitmiş: Peygamber (SaUallahu Aleyhi ve Sellent) bir ay kadınlarından ayrıldı. Nihayet yirmidokuzuncu günün sabahı yanımıza çıktı. Cemâatdan biri:
— -Yâ Resûlatlah! Ancak yirmidokuzuncu günün sabahin dayız.* dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent):
— «Ay bazen yirmidokuz gün olur.» buyurdu. Sonra üç defa ellerini birbiri üzerine kapadı. İki defasında ellerinin bütün parmakları ile, Üçüncüsünde ise do*-uz parmağı ile işaret etti.

25- (1085) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâcü'bnü Muhammed rivayet etti, (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu söyledi: Bana Yahya b. Abdillâh b ?,?uhammed b. Sayfî haber verdi. Ona da İkrimetü'bnü Abdirrarmân b. Haris haber vermiş; ona da ÜmmÜ Seleme (Radiyallahû ariha) haber vermiş ki: Peygamber (Sül la İlah ü Aleyhi ve Sellem) bir ay zevcelerinden bâzılarının yanına girmemeye yemin etmiş. Yirmi-dokuz gün geçince sabahleyin —yahut akşam üzeri— yanlarına girmiş. Kendisine:
— «Yâ Nebiyyallah! Sen, bizim yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin.» demişler. Resulü İlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir ay yirmidolcuz gün olur.» buyurmuşlar.

(...) Biz? tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh haber verdi. H.
Bize Muhammedtt'bnü'l-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki): BİxC Dahhâk yâni Ebû Asım rivayet etti. Ravh ile Dahhâk hep birden İbni U-reye'den bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

26- (1086) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl b. Ebî HâlİI rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Sa'd, Sa'd b. Ebî Vakkaas (Radiyallahıîanh) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: ResulüIlıl (Sallalfohü Aleyhi ve Sellem) bir elini diğerine çarparak :
«Ay şöyle vt şöyl* olur.» buyurdu. Sonra üçüncü çarpışta bir parmak noksan bıraktı.

27- (...) Qana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Alî, Zâide'den, o da İsmail'den, o da Muhammed b. Sa'd'd an, o da babası (RadİyallahÛ 'anh) 'dan, o da Peygamber (Sallalbhü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) (elleriyle) on, on ve hir defa da dokuzu işaret ederek:
«Ay şöyle, şöyle ve şöyledir.» buyurmuşlar.

(...) Bana, bu hadîsi Muhammedü'bnü Abdi İlâh b. Kuhzâz da rîvâyt etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyü'bnü Hasen b. Şakîk ile Selemetü'bni Süleyman [8] rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah yâni tbnil-Mübârek haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsmâîİ b. Ebî Hâlid bu isnâdla yukarki iki râvînin hadîsleri mânâsında bir hadîs haber verdi.
Görülüyor ki: Bu hadîsi dört sahâbî yâni Hz. Âişe, Câbir, Ümmü Seleme ve Sa'd b. Ebi Vakkaas (RadiyallahCt anhûm) rivayet etmişlerdir.
Ümmü Seleme (Radiyallahûanha) rivayetini Buhârî «Ki-tâbu's-Savm» ile *Kitâbu'n-Nikâh»'da; Nesâî «tşratü'n-NisâVda; İbni Mâce «Kitâbu't-Talâk«'da rivayet etmişlerdir.
Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay kadınlarından ayrılması muhtelif lâfızlarla ifâde olunmuştur. Babımız rivayetlerinden de anlaşılacağı vecihle bunların bâzılarında:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) bir ay zevcelerinin yanına girmemeye yeniîn etti.» denilmiş; bâzılarında bunun yerine:
«Bir ay kadınlarından uzaklaştı,»; Buhar î'nin rivayetinde : «Kadınlarına bir ay îlâ yaptı.» ifâdesi kullanılmıştır. ilâ da bir nev'î yemin olduğuna göre rivayetler arasında birbirine münâfaat yoktur.
Şeriat ıstılahında îlâ: Bir kimsenin karısına dört ay yahut daha fazla yaklaşmamaya yemîn etmesi, mânâsına gelirse de, hadisdeki ilâdan murâd bu değil; sâdece yemindir. Zira bir âyet-i kerime şer'an îlâ müddetinin ziyâde ve noksansız dört ay olduğunu beyân etmiştir.
Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) ise bir ay yaklaşımyacağma yemin, etmiştir.
îbni Abbâs (RadiyallahCt anh) «Bir adam karısına bir veya iki yahut üç ay yaklaşmıyacağma yemîn etse, îlâ müddetini söylemedikçe bu yemîn îlâ sayılmaz.» demiştir.
Atâ', Tâvûs, Saîdü'bnü Cübeyr ve Şa'bî'-nin de buna kaail-oldukları rivayet edilir.
İmam Şafiî ile îmam Ahmed b. Hanbel'e göre dört ay kadına yaklaşmıyacağına yemin ötmek şer'an ilâ sayılmaz. Mutlaka dört aydan fazla bir müddet söylemek îeâb eder.
İmam Mâlik, dört ay üzerine bir gün ziyâde edilmesini şart koşmuştur. Fakat ilâ âyeti bu zevatın aleyhlerine delildir.
îlâ'nın hükmü : Müddet içinde kadına yaklaşıldığı taktirde keffâret îcâb etmektir.
Hasan-ı Basrî'ye göre keffâret lâzım değildir; ilâ sakıt olur.
îlâ yapan kimse dört ay içinde karısına yaklaşmazsa, bir talâk boş olur. Ashâb-ı kiram 'dan İbni Mes'ûd, İbni Ömer, İbni Abbâs, Osman ve Alî (Radiyallahû artfuhn) hazçrâtının kavilleri bu olduğu gibi cumhûr-u TâbİÎn'ın mezhepleri de budur.
îlâ hakkında fıkıh kitaplarında tafsilat vardır.
Hadîsin bütün rivayetlerinde bir ay'in yirmidokuz günden ibaret olduğu bildirilmektedir.
Kaadı Iyâz diyor ki: «Bütün bu rivayetlerin mânâsı: Rcsûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) yirmidokuz günü tamam ettikten sonra döndü, demektir. Buna delil : Hadisin bir rivayetinde :
{yirmidokuz gün geçtikten sonra); diğer rivayette :
(yirmidokuzun sabahında) yâni (yirmidolcuzdan sonra gelen gecenin sabahında) Duyurulmuş olmasıdır, o sabah ise otuzuncu günün sabahıdır. (Ay yirmidokuzdur.) sözünün mânâsı: b.'ızen yirmidokuz çeker, demektir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu şekilde t;ısrîh buyurulmuştur.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)%n\ yemini zevcelerine güvendiği içindi. Müfessirler Sûre-i Tahrim'in tefsirinde bu yeminin sebebini beyân etmişlerdir. Görmek isteyenler oraya bakabilirler.

5- Her Belde Halkı İçin Ay'ı Kendileri Görmelerinin Müteber Olduğunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler İçin Bu Hükmün Sabit Olmadığını Beyan Babı

28- (1087) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İb->ii llucır rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Anberanâ) dedi; diğerleri (Had-dcsenâ) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize İsmail yâni İbni Ca'-fer, Muhammed yâni İbni Ebî Harmele'dcn, o da KüreyVdeı naklen rivayet etti, ki Ümmü'I-Fadi binti Haris kendisini Muâviye n ezdin e Şam'a ff<»ndermiş. Küreyb şöyle demiş: Şam'a varıp Ümnıi Fadl'ın hacetini gÖr-tlum. Ben, Şam'da iken Ramazan hilâli göründü. Hilâl'i cuma gecesi gördüm. Sonra Medine'ye ayın nihâyetinde geldim. Abdullah İbnt Abbâs (Radiyallahft anhûma) bana bâzı şeyler sordu, sonra hilâlden söz açarak:
— «Hilâli ne zaman gördünüz» dedi. Ben :
— «Biz, onu cuma gecesi gördük.» cevâbını verdim;
— «Onu sen mi gördün?» diye sordu;
— «Evet. Halk da gördüler ve oruç tuttular. Muâviye de oruç tuttu.» dedim. Bunun üzerine İbni Abbâs:
— «Ama biz onu cumartesi akşamı gördük. Onun için de ya otuzu tamamlayıncaya yahut hilâli görünceye kadar oruca devam ediyoruz.» dedi. Ben :
— «MuâvİYe'nin görmesi ve oruç tutmasıyla iktifa etmiyor musun?» dedim; İbni Abbâs:
— «Hayır; bize Resûlüllah (Sailallahü Aleyhiye Seltem) böyle emir buyurdu.» cevâbını verdi.
Râvî Yahya b. Yahya, Küreyb'in «İktifa etimyelim mi?» yoksa «İktifa e.miyor musun?» dediğinde şekketmiştir.
B u hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâ! ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, hilâlin bir yerde siibût bulmasıyla hükmün oraya münhasır kalacağına delâlet etmektedir.
Nevevi şöyle diyor: «Ulemâmıza göre sahih olan kavil şudur ki: Hilâlin bir yerde görülmesi bütün insanlara teşmil edilemez. Yalnız me-safe-i sefer olmıyan yakın yerlere mahsûs kalır.
Bâzıları: Ayın ayni zamanda doğduğu yerlere hüküm şâmildir, derler.
Bir takımları da: İklim birse hüküm hepsine şâmil, değilse şâmil olamaz; demişlerdir. Ulemâmızdan bâzıları: Ay'ın bir yerde görünmesi, yer yüzünde yaşıyan bütün müslumanlara âmm ve şâmildir; diyorlar. Bu takdirae İbni Abbâs Hazretleriain Kürey b (RadiyallahCı anhj'nm haberi ile amel etmemesi haber-i vahit olduğu içindir. Çünkü bu bir şahadettir, bir kişinin haberiyle sabit olmaz. Lâkin zahire bakılırsa İbni Abbâs, onu haber-i vâhid olduğu için değil; uzakta bulunanlar hakkında hüküm isbât etmediği için reddetmiştir.»
Bu mes'ele Hanef iîye imamları arasında da ihtilaflıdır. Zahiri mezhebe göre bir yerde hilâlin görüldüğü sübût buldumu hüküm bütün insanlara şâmil olur. Binâenaleyh garp'da yaşıyan müslüman-ların ay'ı görmesiyle, şarkda yaşıyanlara da Ramazan ve Bayram sabit olur.
Bâzıları: «Bu mes'ele ayın muhtelif zamanlarda doğmasına göre değişir. Çünkü hükme sebep aydır. Hilâl görülmek suretiyle bir kavim hakkında sebebin mevcut ve münrakid olması başkaları hakkında da mün'a-kid olmasını îcâb etmez. Zîrâ ihtilâf-fmatâli' yâni ayın muhtelif zamanlarda doğması nazar-ı itibâra alınır. Nitekim bir kavmin bulunduğu yerde güneş batsa, başkalarının yaşadığı yerde batmasa yalnız güneşin battığı yerlerin halkına akşam namazı farz olur.» demişlerdir.
«Et-Tecrîd» sahibi ile diğer bâzı ulemâ ihtilâf-ı matâli'i muteber tutmuşlardır. Küreyb hadîsinin zahiri de onların kavlini te'yid etmektedir. Ancak bâzıları bu hadisd'ki işaretin İbni Abbâs ile Hz. Küreyb arasında cereyan eden konuşmaya âit olduğunu söyliyenler vardır. Bu takdirde hadîsde ihtilâf-ı metâli'in nazar-ı itibâra alınacağına delil kalmaz.
Hanefiîler 'den «Hidâye- şârihi Kemâl İbni Hümâm (788-861): «Zâhir-i rivayetle amel etmek ihtiyata daha muvafıktır.» diyor.
— hilalin büyük ve küçüklüğüne itibar olmadığını, allah ealâ'nın onu görülmek için imdâd ettiğini hava bllutlu olursa orucun otuz gün üzerinden tamamlanacağını beyân babı

29- (1088) Bize Ehû Bekir b. Ebi Şey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Muhamraed b. Fudayl, Husayn'dan, o da Amr b. Mürra'dan, o da Ebû'l-Bahteri'den naklen rivayet etti. Ebûl-Bahteri[9] şöyle demiş: Omra yapmak için yola çıktık. «Batn-ı nahle» denilen yere indiğimiz vakit hiiâli görmeye çalıştık. Bunun üzerine cemâatdan bâzıları:
— «Bu ay üç günlüktür.»; diğer bâzıları da:
— «İki günlüktür.» dediler. Derken tbni Abbâs'a tesaadüf ettik. .(Kendisine):
— «Biz hilâli gördük. Cemâatdan bâzıları onun üç : ünlük olduğunu, diğer bâzıları iki günlük olduğunu söylediler.» dedik, bni Abbâs:
— «Onu hangi akşam gördünüz?» diye sordu;
— «Filân ve filân akşam.» dedik. Bunın, üzerine tbni Abbâs ;
— «Şüphesiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Allah, onu görülmek için ımdâd etmiştir; buyurdular. O, sizin gördüğünüz geceye aittir.» cevâbını verdi.

30- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den naklen rivayet etti. II.
Bize İbnü'I-Müsennâ ile İfcni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bite Muhammed b. Ca'fer rivayet etü. (Dedi ki) ; Bize Şu'be, Am b:. Mürra'dan naklen haber verdi. Amr söyle demiş: Ben, Ebû'I-Buhterî'yi şunu söylerken işittim: Biz (Zât-ı ırk) denilen yerde iken Ramazan hi-lâlİni gördük de İbni Ahfcâj (RadiyaHahü unlıiınta) 'ya sormak için bir adam gönderdik. İbni ALbâs (RadlyuUahıt d'"') şunları söylemiş: Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki Allah ay'ı görülmeli İçin İmdâd «tmiştir. Eğer hava buluttu olursa sayıyı ta man layı verin.» buyurdular.
Hadîs-i şerif bütün nüshalarda bu şekilde yâni birinci rivayette «medde»; ikinci rivayette «Emedde» sîgalarıyla rivayet edilmiştir.
Kaadi İyâz 'in beyânına g3re utenıâtlan bâzıları medde fiilini imtidât yâni uzatmak; -Kmedde» fiilini de İmdat vermek mânâsına tefsir etmişlerdir.
Kaadı iyâz: «Bence doğrusu rivayetin ssâhiri manâsıyla kalmasıdır. Zahirî mânâsı: Allah onun müddetini görülsün diye uzatmıştır; demektir. Zaten her iki fiilin de bu mânâya geldikleri söylenir...* diyor.
demaattan bazılarının «ay üç günlük» bazılarının da «iki günlüktür» demeleri, onun büyük gördükleri içindir. îbni Abbâs (RadiyaUahû anlı) ise ayın büyüklüğü küçüklüğü nazar-ı itibâra alınamayacağını, ayın bir gecelik olduğunu bildirmiştir. Zira büyük veya küçük göstermek Allah Teâlâ'ya kalmış bir fiildir. Dilerse hiç de göstermez; bu takdirde oruç günleri otuz üzerinden tamamlanır.
Mâzirî diyor ki: «Hilâl güneşin zevalinden sonra görülürse gelecek akşama; zevalden Önce görülürse evvelki akşama âiddir.'Bazıları bunun da gelecek akşama âid olduğunu söylemişlerdir.
Zâhirî1er'e göre oruçda geçen akşama, bayramda ise ihtiyâtan gelecek akşama âiddir. «Ayı görürseniz oruç tutun!» hadîsinin zahirine bakılırsa ay görüldümü oruç tutmak îcâb eder... O halde görülen ay gelecek geceye hami olunur...*
Fakat Übbî, Mâziri 'nin bu son sözüne itiraz etmiş ve:^«Bu bâbda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'den sahih bir hadîs vârid olmamıştır. Yalnız Ömer (RadiyaUahû anh) 'in :

(Ayı zevalden önce görürseniz iftar edin; zevalden sonra görürseniz iftar etmeyin!» dediği rivayet olunur. Böyle bir kavi Hz. Alî'den He nakledilmiştir. Görülen ayın gelecek geceye âid olduğunu bildiren kavi meşhurdur...» demiştir.
Ayın zevalden önce görülmesi meselesi Hanefiyye imamlar, arasında da ihtilaflıdır. Hilâl, ayın otuzuncu günü zevalden önce görülürse imam Ebû Yusuf a göre evvelki geceye âiddir. Binaenaleyh Ramazan başı ise o gün oruç tutmak; Ramazan sonu ise iftar etmek lâzımdır.
İmam A'zam'la imam Muhammed'e göre ise görülen hilâl mutlak surette gelecek akşama âiddir. Bazıları bu meseledeki hilafın yalnız imam Ebû Yûsuf'la imâm Muhammed arasında olduğunu söylemişlerdir.
İmâm A'zam 'dan bir rivayete göre hilâli güneşin yolu üzerinde görünür yâni güneş hilâli ta'kîb ederse, o hilâl evvelki geceye, hilâl güneşin peşinden gidiyorsa gelecek geceye âiddir. Fetva İmam A'zam'la imam Muhammed'in kavline göredir.

7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Ayları Noksan Olmazlar» Hadisinin Manasını Beyan Babı :

31- (1089) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid h. Zürey Halid'den, o da Abdurrahman b. Ebî Bekrâ'dan, o da babası (lladiyallahû an/ij'dan, o da peygamhex(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen haber verdi:
«İki bayram ayı noksan olmazlar, bunlar Ramazan île Zilhicce'dir» buyurmuşlar.

32- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bizi* Mu'temir b. Süleyman, İshak b. Süvcyd ile Hâlid'den, onlar d Abdurrah-ınan b. Bekrâ'dan, o da Ebû Bekra'daii naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallallohU Aleyhi ve Sellem):
«İki bayram ayı noksan olmazlar» buyurmuşlar.
Hâlid'in hadîsinde: «İki bayram ayı: Ramazan île Zil-Hicce noksan olmazlar» denilmiştir.
Bu hadisi Buharı Ebû Davud, Tirmiz ve îbni Mâce , «Küâbu's-Savm»'da tahric etmişlerdir.
Hadisi şerif, biri İshak b. Suveyd, diğeri Hâl id E1-Hazza' olmak üzere iki terikden rivayet olunmuştur.
Bu tariklerin ikisi de sahih olmakla beraber Buhâri, îshak b. Süveyd tarikini yalnız başına rivayet etmiş, Nesâi'den gayrı «Sahih» sahipleri ise onu Halid-i Hazza* tarikinden rivayet etmişlerdir.
Buhâri 'nin İshâk tarîkini tercih etmesi: Bu rivayet üzerinde ihtilâf edilmediği içindir.
Bununla beraber bazı raviler hadisin merfu* olup pjmadığmda şek-ketmiçlerdir.
Tirmizî: «Bu hadis Abdurrahman b. EbîBekrâ'dan mürsel olarak da rivayet edilmiştir.» demiş, bu sebeple onun sahih değil, hasen olduğunu söylemiştir. cümlesi mahzuf bir müptedanm haberidir.
Bedel olması da caizdir.
İbnü'I Cevzî (5C8-597) bu babda şunları söylemiştir: «Bayram Şevval'de olduğu halde Ramazan'a neden Bayram ayı denilmiştir» şeklinde bir sual varid olursa, bu suale E'rem iki veeihle cevap ermiştir.
1. Veçhe göre : Şevva1'in hilali bazen Ramazan'ın son günü zevalden sonra göründüğü için Ramazan'a bayram ayı denilmiştir.
2. Veçhe göre : Bayram oruca yakın olduğu için yakınlık sebebiyle Araplar bayramı oruç ayına izafe etmişlerdir.
Ulemâ bu hadîsin te'vîli hususunda . ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre «îki bayram ayı noksan olmazlar» cümlesinden murâd: «Gün hesabiyle noksan olsalar bile hükümde noksan değildirler» demektir.
Diğer bazıları: «Bu cümlenin mânâsı, mezkur iyi ayın ikisi de noksan olarak bir senede bulunamazlar. Biri yirmidokuz çekerse, diğeri otuz olur, demektir» mütalaasında bulunmuşlardır.
«Bundan murad: Zül-Hicce ayının on gününde işlenen amellerin faziletini beyândır. Zira bu ay ecir ve sevap hususunda Ramazan *dan geri kalmaz» diyenler de vardır.
îbni Hibbân (?-354) «Bu haberin iki mânâsı vardır, biri iki bayram ayının bize nisbetle noksan olsalar bile hakikatta noksan olmamalarıdır, diğeri iki bayram ayının fazilet hususunda noksan olmamalarıdır» diyor.
Tahavî (238-321) dahi şu mütalaayı serd ediyor: «Bu hadisin manası, Bayram ayları yirmidokuz bile çekseler yine tamam sayılırlar. Çünkü birinde oruç, diğerinde hac vardır. Bu ibâdetlerin hükümleri ise noksan değil tamdır.»
Kirmâni < ?-786) diyor ki: iHacc, Zül-Hicce ayının ilk on gününe tesaadüf eder, binâenaleyh ayın noksan veya tamam olmasının bunda dahl-ü te'siri yoktur. Fakat Ramazan böyle değildir, onun tamamı oruçla geçer ve bazen tam bazen de nakıs olur, dersen ben de derim ki:
Bazen hacc günlerinde baygınlık vukûbulur, bu sebeple o günlerdeki noksan Ramazan'in sonunda hilal görülmemek suretiyle meydana gelen noksana benzer. Bazen bir gün ziyade ve eksik hesab edilmek sûreti rle hata da edilebilir. Bu suretle Arefe ayın sekizinde veya onunda yapılabilir. Şu halde hadisin manası, Arafât'da gün hatâsiyla vakfeye duranların ecirleri hatasız vakfe yapanların sevaplarından noksan olmaz.» demektedir.
îbni Battal (?-444)'ın beyânına göre ulemâdan bir taife: Araf e *den bir gün evvel veya sonra vakfe yapmak suretiyle bütün hacılara şamil bir hata işlen'rse, yapılan vakfe kafidir, çünkü o günler ictihadla ibadet eden kullı rın Allah indindeki sevabını azaltmaz. Nitekim noksan kalan oruç gü eri de Ramazan'in sevabını noksan etmez.» demişlerdir.
Bu kavil /tâ', Hasan-ı Basrî, îmam A'zam ve imam Şafiî'den naklolunmuştur.
tbnü'l Kaasim: Hacılar hata ederek vakfeyi Arefe gününden sonra yapsalar bu caizdir. Fakat vakfeyi terviye gününden evvel yaparlarsa ertesi gün bir daha vakfe yapmaları îcab eder.» demiştir.
Ulemâdan bazılarına göre Zül-Hicce 'nin sekizinci günü vakfe yapmak hiçbir suretle caiz değildir. Çünkü o gün vakfe'ye ayı görerek yahut görmeyerek yapılır.
Ayı görerek yaparlarsa 9. günü tekrarlamaları, görmeden yaparlarsa 10. günü tekrarlamaları îcab eder.
Rcsûlüllah (SaUulİahU Aleyhi veSet!em)'m hassaten bu iki ayı zikir buyurması oruçla hacc bu ayhrda, yapıldığı içindir.
Nevevî kat'iyyettc buna k.'util olmuştur.
Tıybî (?-743) : «Hadîsin zahirine bakılırsa bu iki ayın hassaten zikredilmesi, başka aylarda bulunmayan bir meziyete sahip oldukları içindir. Yoksa hadis, başka ayda yapılan taatm sevabı bunlarda yapılanın sevabından daha azdır, mânâsına gelmez. Maksad bu iki ay bayramlara mahsus olduğu için onlarda vuku'u melhuz olan hatânın hükmünü kaldırmakdır.» demiştir.
Hadis-i şerif, sevapların amellere göre değil, sırf Allah'ın bir fadl-ı ihsanı olduğunu soyliyenlerin delilidir.
Yine bu hadîs tam ve noksan ayların sevabda müsavi olduklarına delildir.

8- Oruca Girişin Fecrin Doğması İle Hasıl Olduğunu, Fecir Doğuncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazını, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sıfatını Beyan Babı

33- (1090) Biıe Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdrîs, Husayn'dan, o da Şa'bi'den, o da[10] Adiyy b. Hatim (Radiyallahû anh) Man naklen rivayet etti, Adiyy şöyle demiş: (Sizin içinfecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden seçilinceye kadar yiyip için [11] âyeti kerimesi nâzl olunca Adiyy b. Hâini peygamber (Sallallahü A leyhi ve Setlem) 'e:
«Ya Kesûlallah Ben, yastığımın altına bir beyaz, biri siyah iki ip koydum. (Bununla) geceyi gündüzden seçiyorum.» dedi. Resûlüllah (SalUillc.hu Aleyhi ve SelİIem):
«Senin yastığın pek genişmiş, Bu beyaz iplikle siyah iptik gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığından ibarettir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile -Kitabu't-Tcfsir» de Ebû Davud «KİtâbU's-Savm'da, Tirmizi «Kitâbu't-Tefsir» de muhtelif ravilerden tahric etmişlerdir.
Tirmizi onun hakkında «Hasen Sahih bir hadistir.» demiştir.
İkaal: Arapların deve bağladıkları iptir.
Mücâhid'in rivayetinde bunun yerine «Kıldan iki iplik aldım.» denilmiştir.
Hadîsin bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur: «Dedim ki Yâ Resûlallah, bu beyaz iplikle siyah iplikden murâd nedir? Bunlar hakikaten ıkı iplik midir? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelİIem):
«Şayet ipliklere bakhnsa sen hakikaten pek kalrn kafalıymışsın.» buyurdu.
Sonra ilâve etti:
«Hayır, bundan murâd, gecenin karanlığı ile gürdüzün aydınlığıdır.»
Ebû Davud'un rivayetinde: «Ben biri beyaz, biri siyah iki ip alarak yastığımın altına koydum da, onlara baktım, fakat ipleri biribirindon seçemedim. Sonra bunu Resûlüllah (SaİiaÜahü Aleyhi ve Settem)'e anlattım da, güldü ve:
«Oyla İse sen İn yastığın pek geniş ve uzunmuş. Bundan murad : Gece İle gündüzden ibarettir, buyurdu» denilmektedir.
Ebû Avâne 'nin rivayet ettiği Mutarrif hadîsinde: «Resûlüllnlı (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) güldü ve :
— «Hayır öyle değil, ey kalın kafalı, buyurdular.» denilmiştir.
«Sentn yastığın pek genişmiş.» ifâdesindeki yastık uykudan kinayedir. Maksat «Senin uykun pek çok ve derinmiş.» demektir.
Bâzıjarı yastığın başdan kinaye olduğunu söylerler. Nitekim: «Sen hakîkaten pek kalın kafalıymışsın.» hadîsi de bunu te'yid etmektedir.
Bir takımları kalın kafalı tâbirinin ahmaklıktan kinaye olduğunu söylerler. Zira kafanın haddinden fazla büyük ve geniş olması, gabâvet ve ahmaklığa delildir. Nitekim mutedil oluşu da akıl ve âlicenaplık alâmetidir.
Kaadî îyâz diyor ki: « Hz. Adiyy'in iki ip alarak yastığının altına koyması âyet-i kerimeden bu mânâyı anladığmdandır. Ayni şekilde hareket eden diğer ashab dahi âyetten bu mânâyı anlamışlardır.
(Çünkü o zamana kadar beyazlıkla siyahlığın nelerden ibaret olduğunu beyân eden fecir kelimesi henüz nazil olmamıştı.)
âyet-i kerimesi nâzıl olunca ipliklerden muradın gece
ile gündüz olduğunu anladılar. Hadîsin mânâsı şudur: Eğer sen Allah'ın murâd ettiği iki ipliği —ki gece ile gündüzden ibarettirler.— yastığının altına koydunsa, o halde senin yastığın onları örtmüş ve kaplamış olacağından genişlemesi iktizâ eder.
(Sen hakikaten pek kalın kafaltymışstn .) rivayeti de aynı mânâya gelir...»
Görülüyor ki Kaadî îyâz hadîs-i şerif deki:
«Senin yastığın pek genismis.» ve «Sen hakikaten pek kalın kafalıy-
mışsın.» rivayetlerini makaama münâsip bir şekilde te'vil etmiştir.
Bu hususta bir çok hadîs ulemâsı da Kaadı 1yâz'la beraberdir. Onlar bu ifâdelerden ahmak ve akılsız mânâsını çıkaranlara itiraz etmişler, bunun zemmölacağım söylemişlerdir. Halbuki ortada zemmi îcab edecek bir söz yoktur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir : «Bu hadîsin zahirine bakılırsa ak iplikle kara iplikten bahsedilen âyet-i kerime nâzıl olurken Hz. Adiyy'in orada bulurduğu anlaşılıyor. Bu, onun daha önceden müslü-man olmasını iktizâ eder. Halbuki hakikat Öyle değildir. Çünkü âyet-i kerime hicretin iAk zamanlarında inmiş, Adiyy (Radryallahü anh) ise hicretin 9. veya 10. yılında müslüman olmuştur. İbni tshâk ile diğer Siyer ve Meğazi müellifleri vak'ayı bu şekilde tesbit etmişlerdir.»
Ulemâ bu suâle dört vecihle cevap vermişlerdir:
1) Hadîs-i şerifde zikri geçen âyet oruç farz kılındıktan sonra nazil olmuştur. Aynî bu cevabı ihtimalden pek uzak görmektedir.
2) Hz. Adiyy'in sözü te'vil olunur. Onun bu sözden muradı: «Ben, Müslüman olduğum vakit bu âyet bana okununca beyaz ve siyah iplerle tecrübeye giriştim.» demektir.
3) Hadisin manası: «Âyetin indiğini duyunca iki ip aldım.» demektir.
4) Hadisde mahzuf kelimeler vardır. Bunlar şöyle takdîr olunur: «Âyeti kerîme nazil olup da bir müddet sonra ben Medine'ye gelerek Islâmiyeti kabul ettiğim ve onun şeriatlarını öğrendiğim vakit iki ip aldım.»
Aynî bu dördüncü vechin en güzel olduğunu söylemektedir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayeti de bu tevcihi te'yid eder.
Müeâhid tarikiyle gelen bu rivayette «Resûlüllah (Sallatlahiİ Aleyhi ve Sellem) buna namazla orucu tâlim ederek
— Namazı söyle kılacaksın, orucu da şöyle tutacaksın. Güneş kavuştu mu taa ak iplikten kara ipliği seçinceye kadar ye, iç. buyurdu. Ben de iki iplik aldım... ilah...» Duyurulmaktadır.
Bâzıları âyetteki kara iplikle ak iplik tabirlerinin gece ile gündüz mânâsına geldiklerini bildiren (fecir) lafzının bu âyetten hayli zaman sonra nazil olduğunu ileri sürerek beyânın nasıl olup da ihtiyaç zamanından geri bırakıldığını, hâlbuki beyân gelinceye kadar teklif devam ettiğini müşkil saymışlardır.
Ulemâ bunlara şu cevabı vermişlerdir:
Âyet-i kerîme'de «fecir* lafzı nazil olmadan da beyân vardır. Yalnız onu herkes değil, bâzı mütehassıslar anlardı. Beyânın herkesin anlıyacağı derecede açık olması şart değildir. Kaldı ki,âeyt-i kerîme'den maksadın ne olduğunu Hz. Adiyy'den başka anlamayan bulunmamıştır. Hattâ ulemâdan basıları câhiliyet devrinde ak iplikle kara ipliğin gündüzle gece mânâsında kullanılmakta şüyu' bulduğunu, bunun beyâna ihtiyâcı olmadığını söylemişlerdir.
Nevevî (631-676) ipliklere hakikat mânâsını verenlerin Peygamber (SailattahüA leyki ve Sellem)in meclislerinde bulunmayan, anlayışı kıt bazı Bedeviler olduklarını söylemiştir.
Ulemâdan uazıları âyet-i kerîme'deki mecazın istiare mi, yoksa teşbîh kabilinden mi olduğu mes'elesi üzerinde de durmuşlardır. :
Aynî, bunun istiare kabilinden olduğunu söylemiş ve «Biz, bu babın evvelinde bunu Zemehşerî 'den naklettik.» demişdir.

34- (1091) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman[12] rivayet etli : (Dedi ki) : Bize Ebû Hazım n'vâyet etti. (Dedi ki) : Bize Schl b. Sa'd rivayet eyledi. (Dedi ki) : Şu (size ak İplik kora İplikten seçilinceye kadar yiyin için) âyı·

timı zil olunca bazı kimseler bir" beyaz bir de siyah iplik alarak bunları birbirinden seçinceye kadar yemeye devam ederdi. Nihayet Allah xAZ.ıe ve Celle) (Fecirden) kavl-i kerîmini indirerek bundan muradı beyân eyledi.

35- (...) Bana Muhammed b. Schl Et-Temimi[13] İle Ebû Bekir b. İshâk rivayet ettiler. (Dediler ki) : BİZe İbni Ebî Meryem rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ebû Gassâıı haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâzini, Sehl b. Sa'd (Radiyıtilahü anh l'dutı naklen rivayet etti. Sch şöyle ıl.mı, Şu âyet (yani):
(Size ok iplik kara iplikten seçilinceye kadar yiyin, için) kavl-i ilâhisi nazil olunca bazı kimseler oruç tutmak istedimi her biri ayaklarına bîr siyah bir de beyaz iplik bağlarlar da, bu iplikleri birbirinden seçinceye kadar yiyip içmeye devam ederlerdi. Bundan sonra Allah (Fecini-n) >»\ lini indirdi. Bu suretle Allah'ın bu âyetten gece ile gündüzü ımırâd ettiğini anladılar.
Bu hadisi Buharı «KitâbuVSavnı» ile «Kitâbu't-Telfsir» de Nesâî «Kitabu's-Savm» da muhtelif râvüerden tahric etmişin d,;
Bundan evvelki hadîsde Hz. Adiyy'in biri beyaz diğeri siyah ikî ipi yastığının altına koyduğu bildirilmişti. Bu hadîsde Ashâb-1 Kiram 'dan bâzılarının iki ipliği ayaklarına bağladıkları görülüyor. Fn-kat iki rivayet arasında münâfaat yoktur. Zira bâzılarının iplüklvu tıklarının altına koyması, diğerlerinin ayaklarına bağlaması mümkündür.
Ulemâdn bir takımları iki rivayetin arasını bulmak için Ashâb'm sahur zamanına kadar iplikleri yastıklarının altında Uttukları, sahur zamanında onları ayaklarına bağladıkları ihtimâlinden bahsetmişlerse de, bu ihtimâl uzak görülmüştür. Çünkü o zaman kendileri uyanık bulunacakları için ayaklarına iplik bağlamaya hacet yoktur. Ellerinde onları daha iyi görürler.
Ri'y : Manzara demektir.
Bâzıları bu kelimeyi «ra'y* ve «ri'iyy» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Fakat Kaadî îyâz buna itiraz etmiş, hatâ olduğunu söylemiştir.
Bu şekilde rivayet sahih olsa bile mer'i yani görünen mânâsına geleceğini bildirmiştir.
Kurtubî (?-656), Hz. Adiyy rivayeti ile bu rivayetin arasını bulmuş ve: Adiyy rivayetinin Seh1 rivayetinden sonra vârid olabileceğinden bahisle Hz. Adiyy'in, Seh1 rivâyetin-deki macerayı işitmemiş olması ihtimalini ileri sürmüştür.
Maamafih yine Kurtubî 'nin beyânına göre her iki hadîsin aynı kazıyye hakkında vârid olması muhtemeldir. Yalnız râvilerden bazısı âyetteki «Fecir» kelimesini muttasıl olarak zikretmiş, bâzıları onu âyetten ayırmışlardır. Çünkü bu kelime âyet-i kerîme'nin baş tarafından hayli zaman sonra nazil olmuştur.
Bâzıları bir sene sonra indirildiğini söylerler.
Tahavî'nin rivayetine göre âyet-i kerîme nazil olduktan sonra Ashâb-ı Kiram bir müddet fecir doğuncaya kadar yiyip içmeye devam etmişler, sonra Allah Teâlâ Hazretleri fecir kaydını indirmekle bu hükmü neshetmiştir.
Fakat Kaadî îyâz, Tahavî 'nin bu sözüne itirazda bulunmuş ve hükmün onun dediği gibi evvelâ sabit olup, sonradan neshedilme-ffifiirıi hadisden muradın bu işi bazı Bedeviler *in te'vtl suretiyle yaptıklarını beyândan ibaret olduğunu söylemiştir.

36- (1092) BİZc Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet » Kiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteyhetü'bnü Sn id de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, ibni Şihâh'dan o da Salim b. Abdîllah'dan, o da Abdullah (Radiyallahü anh)l:m o da Resuliillah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)ıden naklen rivayet eyledi, \le buyurmuşlar :
(Bilâl geceleyin ezan okur, İmdi siz ibru Um mü Mektüm'ün ezanını İfitinceye kadar yiyip için.»

37- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ilini Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus ibni Şihâb'dan, o da Salim b. Afadillah'can o da Abdullah b. Ömer (Radiyaltahû anhûnıa)1 dan naklen haber verdi. Abdullah şöyle demiş: Ben, ResûlüIIah (Sallallohü Aleyhi ve SeİIem)i :
«Gerçekten Bilâl geceleyin ezan okuyor. Binâenaleyh siz ibni Um mü Mektâm'un ezanını isitinceye kadar yiyip için.» buyururken işittim.

38- (...) Bize ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : >ize Ubeydullah, Nâfi'den o da ibni Ömer (Radiyallahıı anhûma) dan naklen rivayet eyledi, şöyle demiş:
ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem).'în, biri Bilâl, diğeri âmâ ibni Ümınü Mektûm olmak üzere iki müezzini vardı. Bir defa ResûlüIIah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki Bilâl geceleyin ezan okun Binâenaleyh siz ibnî Ummü Mektûm ezarf okuyuncaya kadar yiyip için.» buyurdular.
Halbuki ikisinin ezanı arasında, ancak birinin inip dikerinin (minareye) çıkacağı kadar fazla bulunurdu.

(...) Bize yine ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIIah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kaasim, Aişe (RadiyaUahûanha)'âan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadisin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde haber verdi. H.
Bize tbnü'l-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanımad b. Mes'ade rivayet eyledi.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan her iki isnâdla İbni Nümeyr hadisi gibi rivayette bulundular.
Bu hadisi Buhari «Kitâbu's-Savm»'dan tahric etmiştir.
El-Mühelleb diyor ki: «Bu hadisin muhtelif lafızlarından anlaşıldığına göre Hz. Bila Tin vazifesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrettiği vakitte geceleyin ezan okumakmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, namaz kılan namazı kessin, uyuyan uyansın da sahur yemeğini yememişse yesin, diye yapmıştır.
Bütün bunları Hz. İbni Mes'ud, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir. Ashâb-ı kiram, Hz. Bi1âl'in ezanındar sonra sahur yerlerdi.
Hadis-i şerif, Abdullah tbni Ümmu Mektûm ezanının Bilâl (Radiyallahü anh) 'm ezanına yakın olduğuna delildir.
Hadisin bâzi rivayetlerinder «tbni Ümmü Mektûm'a: — Sabahladın, sabahladın, denilirdi.» cümlesi vardır. Bu gösteriyor ki: Ibni Ümmü Mektûm Hazretleri fecrin doğmasına yakın yahut fecir doğarken ezan okumağa dikkat eder, vakti bildirmek için Hz. Bi1âl'in ezanı ile iktifa etmezmiş. Zira Hz. Bilâl ezanını muhtelif vakitlerde okurmuş.
Bu hadisde «Birinin inip diğerinin (minareye) çıkacağı kadar fasıla bulunurdu.» denilmesi bazı zamanlardaki müşâhadeye mebnîdir. Çünkü ezam her gec? ayni vakitte okusa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ezanı ile iktifa eder: «îbni Ümmü Mektum ezan oku-yuncaya kadar yiyip için.» buyurmaz, «Bilâl ezanı bitirdim, yiyip içmeyi kesin.» emrini verirdi.

îbni Ümmü Mektûm ama bir zât idi. Bu sebeple vaktin geldiğini kendisine haber veren bir adamı bulunması muhtemeldir. Çünkü böyle biri bulunmasa vaktin geldiğini ekseriya bilemezdi.
îbni Vehb'in, Yûnus tarikiyle 1bni Şihâb'dan, onun da Salim 'den naklettiği bir rivayet de bu ihtimali teyid eder. Mezkur hadisde: «Îbni Ümmü Mektûm gözü görmez bir zât idi. Cemâat kendisine fecir doğdukta (ezanı oku.) deme-dikçe ezan okumazdı.• denilmektedir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1. Oruç tutacak olan bir kimse, fecr-i sâdık denilen tanyerinin ağır-masına kadar yiyip içebilir. Fecr-i sâdık doğdu mu yiyip içmeyi keser. Sahabe ve Tabiin'in cumhuru buna kaaildirler. Mamer, Süleymân-ı Ahmeş, Ebû Miclez ve Hakem b. Uteybe güneşin doğmasından az evvele kadar sahur yemenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Delilleri Tahavî'nin rivayet et-tiğitiği Hz. Huzeyfe hadîsidir. Mezkûr hadisde şu cümleler vardır :
«Sabah olduktan sonra mı sahur yediniz?» diye sordum. — «Evet sabah olduktan sonra yedik, şu kadar var ki güneş doğmamıştı.»
Bu hadisi Nesâi ile imam Ahıned b. Hanbel dahî rivayet etmişlerdir.
Ma'mer sahur yemeğini o kadar geç yermiş ki, bilmeyenler orucu yok zannederi ermiş.
İbni Münzir'in sahih bir isnadla Hz . Ali (Radiyallahû anh,) dan rivayet ettiği bîr habere göre AIi (Radiyal'.ahü anh) sabah namazını kılmış da :
«Beyaz iplikte siyah ipliğin birbirinden seçildiği zaman şimdidir.» demiş.
İbnü'l-Münzir (?-3lO) bazı ulemânın: «Günün aydınlığını gecenin karanlığından seçmek, aydınlığın yollara ve evlere dağılmasiîe olur.» dediklerini rivayet etmiştir.
Sahih bir isnâdla yine ibni Münzir'in, Salim 'den rivayet ettiği bir hadisde Hz. Ebû Bekir'in ortalık iyice aydınladıktan sonra:
«Şİmdİ bana suyumu getir.» dediğini rivayet etmiştir.
A'mfs'ıı1: illeıe düşeceğimi bilmesem sabah namâznu kılar da ond;ı!'i ı:*)!ira sahur yerdim.» dedij;i rivayet bulunur,
fiyye ulemâsının bu bâbdaki kavilleri ilerde görülecektir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1. Hadîs-i şerif «Sabah ezanı fecir doğmazdan önce okunabilir.» di-yenîerin delilidir.
2. Fecir doğuncaya kadar yeyip içmek ve cima' etmek caizdir.
3. A'mâ'nın ezan okuması caizdir.
4. Siibalı namazı için biri fecirden önce, diğeri sonra olmak üzere iki defa uzan okumak müstuhabtır.
5. A'mâ'nın şebâdeti makbuldür diyen imam Mâlik iîe Müzeni ve başkaları bu hadisle istidlal etmişlerdir.

39- (1093) Bize Züheyr b. Iarb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, Süleymân-i Tcymi'dcn, o da Kbû Osman'dan, o da İbn Mcs'ûd (Radiyallahii anhy&m\ naklen rivayet etti. İbıı1 Mesûd şöyle demiş: Kesûlüllah (SaMUütil Aleyhi ve Selleın) :
«Sizden hiç birinizi Bilâl'ın ezanı -yahut Bilâl'in nidası- sahurundan menetmesin. Çünkü o namaz kılanınıza namazı kestirmek ve uyuyanınızı uyandırmak için geceleyin ezan okur - yahut nida eder.» buyurdu. Ve elini doğrultarak kaldırdı da :
«Fecir şöyle ve şöyle olmakla değil, şöyle oluncaya kadardır.» buyurdu ve iki parmağını araladı.

(...) Bize tbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid yâni Ahmar, SüJeymân-i Teymi'den bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o şöyle dedi:
ResûliUIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) parmaklarını topladı, sonra onları yere doğru çevirerek:
— Şu şekilde oldu aydınlık fecir değildir. Fecir şöyle olandır, buyurdu ve İki şahadet parmağını birbiri üzerine koyarak ellerini uzattı.»

40- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. H.
Bize tshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr ile Mu'temir b. Süleyman ikisi birden Süleymân-ı Teymî'den bu isnadla haber verdiler. Mu'temir'ir hadîsi:
«Uyuyanınızı uyandırır, namaz kılanınızı da namazını kestirir.» cümlesinde sona erer.
tshâk dedi ki: «Cerir kendi rivayetinde Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecri kastederek:
Şöyle olmak eğil, böyle olmaktır. Yani fecir genişliğine görünen aydınlıktır, uzunluğuna z'hur eden aydlınlık-değildir.» buyurdu.) dedi.»

41- (1094) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris, Abdullah b. Süvâdete'l-Kuşeyri'den naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Bana babam rivayet etti, o da Semûratü'bnü Cündeb'i şunu söylerken işitmiş: Ben, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem yi :
«Sakın sizden birinizi ne Bilâl'ın nidası ne de yayılmadıkça şu aydınlık sahurdan menetmesin.» buyururken dinledim.

42- (...) Bana ZÜheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye rivayet eyledi. (Deai ki) : Bana Abdullah b[.14] Sevâde, babasından, o da Semûratü'bnü Cündeb (Radiyalîahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Sakın bizi ne Bilâl-in ezanı ve -Şahabın direk gibi görünen aydınlığına İşaretle- ne de şu beyazlık şu şekilde dağılmadikça aldatmasın.» buyurdular.

43- (...) Bana Ebu'r-Rabi' Ez-Zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Sevadete'I-Kuşeyri, babasından, o da Semuratü'bnü Cündel (Radiyalîahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi, şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Sakın ne Bilâl'ın ezanı ne de ufukda şöyle görünen uzun aydınlık Şu şekilde yayılın aya kadar sahurunuzdan sizi aldatmasın.» buyurdular.
Hammâd tun iki eliyle göstererek genişliğine zuhur eden aydınlığını anlatmak i. ediğini hikâye etmiştir.

44- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sevâde'den naklen rivayet eyledi. (Demiş ki) : Ben*, Scınuralii'bnü C ün deh {Radiyalluhit onh)."ı hutbe okuyarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm)"nı şöyle

buyurduğunu rivayet ederken dinledim:
«Sizi ne Bilâl'ın nidası ne de fecir görününceye (tadar -Yahut fecir yanhneaya kadar görülen çj aydınlık aldatmasın»

(...) ISİzo, İni hadisi Crnü'l-İMiisfıı^â dibi rivayet etti. (Üedi ki) : Bize KIîu Uîivud rivayet etti. (OocJi ki) : iti?'1 Şii'de h.ıber verd (Dodi ki) : lî;jna Sevadetü'lınü Hır/aletc'l-Kuşeyı-i Iıah-r verdi, Senuıratü'hnü Cün-deb (RtuUyallahii cnh) \ Resıılüllah (StılUrluh Aleyhi ve Settem) şöyle lui-yururdtı... derken dinledim, diyerek bu hadisi anlattı.
İbni Mesûdi (RaJiy l'a/tii c:ıh) hadîsini Buhâri «Ezan» ve «Talâk» bahislorindo, Ebû Dâvud , Nesâi ile İbni Mâce «KitâbıTs-Savnı» dar talırîc etmişlerdir.
Hz. Bi1âl'in geceleyin ezan okıırıasi sabahın yaklaştığım bildirmek içindir. Tâki teheccüd namazı kılanlar namazı keserek biraz uyusunlar da, sabah namazına neşatla kalksınlar, uyuyanlar da uyanarak az -eok teheccüd namazı kılsınlar yahut sahur yemo&i yesinler, sonra yıkanarak veya abdest alarak sabah naanazına hazır olsunlar.
ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek eliyle işaret ederek gösterdiği birinci fecirden murâd Fccr-i Kâzib yâni alaca karanlıktır. Bunun hakikati ufukta yukarıdan aşağı doğru sarkan bir aydınlıktır. Sonra tekrar kaybolur. Fecr-i Kâzib geceden sayılır. Onunla sabah namazının vakti girmiş sayılmaz. O anda sahur yemeği yenilebilir.
KcsûlülIah (Sallallahü Aleyhive Sellem) ikinci işareti ile Fecr-i Sadık'ı yâni hakiki tanyeri ağırmasını göstermiştir.
Bunun mâhiyeti aydınlığın ufukta genişliğine yayılmasıdır. Bu aydınlık sabahı bildirir. Onunla sabah namazının vakti girer.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Bilâl (Radiyallahüanhym. geceleyin okuduğu ezan namaz kılanlara namazı kestirmek, uykuda olanları uyandırmak içindi. İmam A'zam'la imam Muhammed ve Züfer'inkavilleri budur. Ona göre sabah namazı için Abdu İlah ibni ümmü Mektim'un yaptığı gibi yeniden ezan okumak îcab eder.
Süfyân-ı Sevrî'nii kavli de budur.
Evzâi, Abdullah ibni'l-Mübârek, imam Mâlik, imam Şafii, imam Ahmed b. Hanbel . İshâk, Dâvud-u Zahiri ve ibni Cerir-i Taburî fecıı doğmazdan önce sabah ezanı okunmasını tecviz etmişlerdir.
Hanef iiler 'den imam Ebû Yûsuf'un mezhebi do budur.
Bu hususta muhtelif hadisler varid olmuştur. Bunların bazılarında « Bi1âl'in ezanı sizi aldatmasın. Çünkü o geceleyin ezan okur. Siz ibni Ümmü Mektûm 'un ezanını işidinceye kadar yiyip içmeye devam edin.» b-ayurulmuş, diğer bazılarında «İbni Ümmü Mektûm gözü görmez bir kimsedir onun ezanı sizi aldatmasın, Fila Bilâl ezan okucuğu zaman artık kimse yemek yemesin.» denilmiştir.
Zahiren biribirine munâfi gibi görünen bu rivayetler Aynî'ye göre ezanı nevbetle okumakdan ileri gelebilir. Çünkü, caiz ki Resûliillah (Sallalkihü Aleyhi ve Sellem) bazı gecelen evvelâ Hz. Bi1âl'e nml.m sonra Hz. .Abdullah ibni Ümmü Mektûm'a, bazı geceler de evvela îbni Ümimü Mektûm'a, sonrr Hz. Bi1âl ezan okutmuş olsun.
îşte zıddiyet buradan ileri gelir. Ezanı evvelâ kim okursa okusun, bu ezanın namaz ve oruç babında hükmü yoktur. Hüküm ikinci ezana taalluk eder.
Ebu'l-Fetih Kuşeyrî diyor ki: «Vakti girmezden ön ce sabah namazı için ezan okumayı caiz görenler bu ezanın ne vakit okunacağında ihtilâf etmişlerdir,
Şâfiî1er'e göre tanyeri ile Fecr-i Kâzib arasında nk?ı-nur, daha Önce okumak mekruhtur. Bâzılarına göre gece yarısı bir takımlarına göre gecenin üçte birinde okumak caizdir.
Gecenin son altıda birinde okunur.» diyenler de vardır. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Ahmed ve îmam Mâlik'? göre gece yarısında okunur.
Safi î'ye ulemâsının zahih kavli de burtnr
İkinci bir kavle göre ezan fecir doğarken seher zamanında okımuı. Begavî kat'iyyetle buna kaail olmuştur.
Üçüncü bir kavle göre : Kışın gecenin son yedide birinde, yazın gecenin kalan yedide birinin yansında okunur.
Dördüncü bir kavle göre: Gecenin üçte birinden vakt-i muhtarın onuna kadar,
Beşinci bir kavle göre: Gecenin her anında okunabilir.
Yedide bir, yedide birin yansı rivayetleri İçin İraâmü'l.Haremeyn : (Hadîs ulemâsı indinde bâtıldır.) elemiştir.»
2- Fecir, biri Kâzib diğeri Sâdık olmak üzere iki nev'idir.
3- Bir şey*i bit'te'kid öğretmek için işaretle izahta bulunmak caizdir.
4- El-Mühelleb'e göre bu rivayetler işaretin sözden daha kuvvetli olduğuna delildir.

9- Sahur Yemenin Fazileti, Bitte'kid Müstehab Oluşu, Sahüp'u Tehir ve Îftarı Acele Yapmanın Müstehab Oluşu Babı

45- (1095) Bize Yahya fa. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Abdullaziz b. Süheyl'den, o da Encs'dcn naklen haber verdi. H.
3ize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb, tbni Uleyye'den, o da Abdülazîz'den, o da En es (Rcdiyallahü anh) 'dan naklen rivayet ettiler. H.
Bize Kuteyebtü'fanü Said dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâ-ne, Katâde ile Abdülazîz b. Süheyb'den, onlar da En es (Radiyallahü anh i dan naklen rivayet etti, Enes şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem):
«Sahur yeyin. Çünkü sahurda bereket vardır.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Tirmizî onu tahric ettikten sonra: «Bu bâbda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. AlTdiİ-lah, îbni Abbâs, Amru'bnü'l - Astrbâd b. Sâriye, Utbetü'bnüAbd veEbu'd-Derdâ (Radiyallahü anhûm) hazerâtmdan da hadîsler rivayet olunmuştur.» demektedir.
Bunlardan maada Hz. Ali, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer, Ebû Ümame, Ebu Said-i Hudri, Mikdân b. Ma'dikerib, Âişe, Meysera (Radiyallahü anh t\m) ile ismi bilinmeyen bir zâtdan da hadîsler rivayet olunmuştur:
1) Ebû Hüreyre (RadiyaUahii cınh) hadisini Nesâi hem merfû hem mevkuf olarak rivayet etmiştir. Lafzı babımızın Enes (RadiyaUahii anh) hadîsi gibidir. Ebû Ya'Iâ'nın rivayetinde :
— Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi veSellem) sahur yemeği ile tirit hakkında bereket duasında bulundu.»; başka bir rivayetinde de:
Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Seltem) Sahur berekettir, tirit berekettir, cemâat da berekettir, buyurdular.» denilmektedir.
2) Abdullah b. Mes'ud hadîsini yine Nesâi merfû ve mevkuf olarak tahrîc etmiş :
«Mevkuf olması daha doğrudur.» demiştir.

3) Câbir (Radiyallahü anh) hadîsini îbni Adiyy «EI-Ka-mil» nâm eserinde babımız hadisi tarzında rivayet etmiştir.
4) İbni Abbâs (Radiyallahüanh) hadîsini Îbni Mâce tahric etmiştir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) :
«Sahur yemeğinden gündüzün orucu kaylûleleden de gecenin namazı İçİn istifade edin.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsi Hâkim de «Müstedrek» inde tahrîc etmiştir.
5) Amru'bnü'1-Âs hadîsini Müslim ile Nesâi tahrîc etmişlerdir. Babımızda bu hadîsden sonra görülecektir.
6) îrbâd b. Sâriye hadîsini Ebû Dâvud ile Nesâi tahrîc etmişlerdir. Hz. İrbâd şöyle demiştir:
«Beni, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) Ramazanda sahur yemeğine davet etti de:
«Mübarek yemeğe buyur, dedi.»
Nasâi'nin rivayetinde «Buyur» yerine -Buyurun» denilmiştir. Bu hadîsi îbni ; Hibbân dahi «Sahîh»inde tahrîc etmiş, 1bnü'1-Kattâr ise zayıf bulmuştur.
7) Utbetü'bnü Abd ile Ebu'd-Berdâ' rivayetini îbni Adiyy «El-Kamil» nâm eserinde tahrîc etmiştir. Bu rivayette Utbe ile Ebu'd -Derdâ ' (RadiyaUahii anh) şöyle demişlerdir :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin sonunda sahur yiyin, buyurdu. Bunun mübarek bir öğün olduğunu söylüyordu.»
8) Hz. Ali hadîsini yine Îbni Adiyye tahrîc etmiştir. Bu hadîste Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem).;
«Bir yudum suyla olsun sahur yapın, bir vudum suyla olsun İftar edin.» buyurmuşlar.
Yalnız hadîsin senedinde metruk bir râvi olan Hüseyin b. Abdullah vardır.
9) Abdullah b. Amr (Radiyallahü anh) hadisini İbni Hibban «Sahih» inde rivayet etmiştir. Bu rivayette dahî : «ltcsûlüllah (Sülhllahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir yudum suyla olsun sahur yapın, buyurdular.» denilmektedir.
10) Abdullah b. Ömer (Radiyallahii anh) hadîsini yine İbni Hibbân tahric etmiştir.
Mezkûr rivayette Hz. Abdullah şöyle demektedir: Resû-lüllalı (SallaUahil Aleyh've Sellem) :
— «Şüphesiz kî Allah ve melekleri sahur yiyenlere sa'lat eylerler.» buyurdu.
11) Ebû Ümâme (Radiyallahü anh) hadisini Taberâni «Müsned» inde tahrîc etmiştir. Hz. Ebû Ümâme şöyle demiştir: Een, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi veSellem)'i :
— «Ya Rabbî, Ümmetime sahur yemeğinde bereket ver. (Ey ümmetim}, bir yudum suyla, bir hurma tanesiyle, bir kaç kuru üzüm tanesiyle de olsa sahur yapın. Zira melekler size Salât eylerler, buyururken işittim.»
Hadisin isnadı hakkında süz edilmiştir.
12) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahüanh) hadîsini imam Ahmed b. Hanbel «Müsned» inde tahrîc etmiştir. Hz. Ebû Saîd şöyle demektedir: «ResûlülUih (SallaUahil Aleyhi ve Sellem) :
— «Sahur berekettir, velev ki biriniz onu bir yudum suyla yapsın. Çünkü Allah Azze ve Celi ile melekleri sahur yiyenlere salât eylerler, buyurdu.»
Bu hadîsi İbni Adiyy dahi biraz lâfız farkıyla rivayet etmiştir, îsnâdı hakkında söz edilmiştir.
13) Mikdân b. Ma'diker î b (Radiyallahü unh) hadîsini Nesâi merfû ve mürsel olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîste Kcsûlüllah (Salla!lahit Aleyhi ve Sellem) : «Sahura devam edin. Çünkü o mübarek bir öğündür.» buyurmuşlardır.
14) Âişe (Radiyallahü anha) hadîsini Ebû Ya'1a -Müsned» inde tahrîc etmiştir. Mezkûr rivayette Hz. Âişe şunları söylemiştir. «Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
— Bize mübarek yemeği yani sahuru getir, buyurdular. Halbuki çok defa bu yemek iki hurma tanesinden ibaret olurdu.»
15) Meyserâ hadîsini Ebû Nuaym-ı İsfahani tahrîc etmiştir. Meyserâ (RadiyaV.ahü anh) şöyle demiştir; Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Selfan) :
— «Bir lokma veya bir 'casık çorba ile olsun sahur yapın. Çünkü o, bereket yemeğidir. Sahur sizin orucunuzla Hiristiyanların orucu arasında huduttur.» buy unlular.
Bu hadîs hakkında soz edilmiştir. Zehebi, Meysor' (Radiyallahiianlı) 'in Basra bedevilerinden bir sahâbi olduğunu, Uusunti-lah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemye :
— Sen ne zaman Peygamber oldun ya Itesûlallah? diye sorduğunu kaydeder.
16) îsmi bilinmiyen sahâbinin hadîsini Nesâi tahrîc etmiştir. T'm hadîste: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdim, salıür yemeği yiyiyordu :
— Bu yemek berekettir, bu sîze Allah'ın verdiği bîr berekettir. Onu bırakmayın, buyurdular.» denilmektedir. Râviler, mutemetdirler.
Rcsûlülluh (SallaUahü Aleyhi ve Selleın)'u\ «Sahur yİyİn, • emri bilıuım nedib ifâde eder.
Sahur kelimesi : «Suhur* şeklinde de rivayet edilmiştir.
Bereket kelimesini ulemâ muhtelif şekillerde tefsir etmişlerdir. Şöyle ki:
a) «Bereket» den murâd: Az olan yiyeceğe oruca yardımı olaenk şekilde kuvvet bahşetmektir. Kesûîüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bir yudum suyla, bir hurma tanesiyle de olsa...» buyurması bunu delâlet eder. Bu, Allah'ın halk ettiği bir hususiyettir.
b) «Bereket» den murâd: Muâhaza olunmamaktır. Nitekim Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet olunan bir hadîsde :
— «Uç şey vardır kİ bunlar üzerine kul hesaba çekilmez : Sahur yemeği, iftar yemeği ve din kardeşleriyle birlikte yenilen yemek.» buyurulmuştur.
c) Bereketten murâd : Oruç v.s. gibi gündüz amellerine kuvvet kazanmaktır.
d) Bereket'den ruhsat ve sadaka mânâsı kastedilmiştir.
Bu ruhsat iftar zamanında yemek üzerine yemekden ibaretti, sonra nesholundu.
Bereket lugatta «Ziyade- ve «Artış» mânâsına gelir.
Kaadi îyaz: «Bu bereket sahura kalkan kimsenin zikir, namaz istiğfar v.s. gibi ziyâde amellerinden ibaret de olabilir. Zira insan sahura kalkmasa bunları yapamaz, onları terketmiş olur.» diyor.
Ulemânın ihtilâfından çıkmak için her gün oruca ayrı ayrı niyetlenmeyi de bunlar meyânında zikrediyor.
îb'ni Dakiki'1-îd'e göre burada ki bereket uhrevî amellere 3e, dünysvî amellere de âit olabilir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1) Hadîs-i şerif, sahura teşvik etmektedir. Ulemâ sahur yemeğinin müstehab olduğuna ittifak etmişlerdir. Sahur yemeği hıristiyanlarm

orucuyla müslümanlarm orucunu biribirinden ayıran hadd-i fasıldır. Zira Hıristiyanlar sahura kalkmazlar.
Bîr hadisde sahur yemeği ile sabah namazının arasında elli âyet okuyacak kadar fasıla bulunduğu bildirilmiştir.
2) Bu hadîsde sahuru tanyerine yakın bir zamana kadar te'hire teşvik vardır.
3) İftar için acele etmek müstehabdır. Çünkü bir hadîs-i şerifte: «İnsanlar iftarı acele yapmaya devam ettikçe hayırda dâimdirler.» buyurulmuştur. Bu hadîsin manası: «İnsanlar bu sünneti muhafazaya devam ettikçe daima hayır işlemiş sayılırlar, iftarı te'hir ederlerse, bu onların fesada düşeceklerine bir alâmettir.» demektir.

46- (1096) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Musa b. Uley'den, o da babasından, o da Amrü'bnü'1-A§15]'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bizim orucumuzla ehl-i kitabın orucu orasında hudut, sahur yemeğidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe hep birden Veki'den rivayet ettiler. H.
Bana, bu hadîsi Ebu't-Tahir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. Her iki râvi Musa b. Uley'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

47- (1097) Bize Ebû Bekir b. EM Şey o e rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Hişam'dan, o da Katade'den, o da Enes'den,: o da Zeydü'bni Sabit İRadiyallahü anlı) 'dan naklen rivayet etti, şöyle demiş: Resulüllalı (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sahur yedik. Sonra namaza kalktık.»
Râvi diyor ki: «Ben, sahur ile namazın arasında ne kadar müddet vardı? diye sordum. Zeyd:
— Elli âyet, cevabını verdi.»

(...) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bite Yezîdü'bnü Harun rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Hemmam haber vefdi. H.
Bize tbnü'l-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömerü'bnü Âmir rivayet etti.
Her iki râvi Katade'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Amrü'bnu'1-Âs (Radiyaltahüanh) hadîsinin senedindeki Musa b. U1ey , « Mûsab. Ali» şeklinde de rivayet oluıı-muşsa da meşhur rivayeti birincisidir.
Ekle: Bir defa yemek, mânâsına gelir. Yenilen şeyler çok olabilir.
Kaadi lyâz bu kelimenin «iîkle» şeklinde rivayet olunduğunu iddia etmiştir. «Ükle»: Bir lokma, demektir. İhtimâl Kaadî îyâz bununla hemşehrilerinin rivayetini kastetmiş olacaktır. Çünkü sözüne devam etmiştir:
«Doğrusu (ekle) dir. Burada maksat da odur.»
Zeydü'bnü Sabit (Radiyaltahüanh) hadîsini Buhâri •Mevâkîtu's-Salât» ile «Kitâbu's-Savm» da, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitâbu's Savm» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Buhâri 'nin bir rivayetinde hadisin lafzı şöyledir : «Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeydü ' bnü Sabit ile birlikte sahur yemeği yemişler. Sabit demişki, yemek bitince Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı. Ve beraberce namazı kıldık. (Râvi diyorki) Enes'e:
— Sahur yemeği ile namaza girmelerinin arasında ne kadar zaman geçeti? diye sordum,
— Bîr kimsenin elli iye* okuyacağı kadar, cevâbım verdi.» Enes'e «A-ada ne kadar vakit geçti?» diye soran ravi, Katâde'dir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde cemi' sigasiyle «Ashabdan bazıları Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sahur yemişler." denildiği gibi, namaz hakkında dahi cemi' sığasıyia «Beraberce namazı kıldık.», bazı rivayetlerde tesniye sîgasıyta «ikisi namazı kılmışlar.» bir rivayette de müfred sîgasıyla «ResûIüHah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) namazı kıldı.» denilmiştir.
Zeyd (Rad'tyaUahü Gnh) hadisi sabah namazının evvel vaktini bildirmektedir. Sabah namazının vakti Fecrin doğmasıyla başlar. Zira oruca niyet eden bir kimsenin, yiyip içmesi haram kılınan vakit fecrin dolduğu vakittir.
Hadîs-i şerifde sahurla sabah namazı arasında elli âyet okunacak kadar bir zaman geçtiği bildirilmektedir ki, takriben dört dakika eder.
Sabah namazının son vakti ihtilaflıdır Cumhura göre: Güneş doğmasından az önceye kadar devam eder.
Bu hususta başka kaviller de vardır.

48- (1098) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-laziz b. Eb" Hâzim, babasından, o da Sehlü'bnü Sa'd (Radiyallahü anh) dan nakle ı haber verdi ki, Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanlar iftarı acele yapmaya devam ettikleri müddetçe hayırla yaşamakta dâimdirler.» buyurmuşlar.
(...) Bize bu hadîsi Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub rivayet eyledi. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan naklen rivayet eyledi.
Bu râvilerin ikisi de Ebû Hâzim'den o da Sehlü'bnü Sa'd {Radiyallahü anh) 'dan, o da Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem /den yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir,

49- (1099) BİZe Yahya b. Yahya ile Ehû Küreyb Muhammcd 1»' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mcş'dcn, o dtü'bnü Unıeyr'den, o da Ebû Atiyye'den naklen haber verdi Ebû AUyye şöyle demiş: Ben ve Mesrûk Âişe'nin yanına girdik de:
— «Ey Müzminlerin annesi, Mulıaınnıed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından iki adanı varki, birisi hem iftarı acele ediyor hem de nn-ınazı acile kılıyor. Diğeri iftarı da namazı da tc'hir ediyor.» dedik Aişe
— «Buutların binicisi hem iftarda hem namazda acele davranıyor?-diye sordu, Biz:
— «Abdullah yâni İlini Mes'ud.» cevâbını verdik. Âişe
— «Kesûlüllah (SalUrflahii Aleyhi ve Sellem) işte böyle yapardı.» dedi. Ebû Küreyb: «Diğeri de Ebû Musa.» ifâdesini ziyâde etti.

50- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide, A'meş'dı-n, o da Umâra'dan, o da Ebû Atiyyc'den naklen haber verdi. EbîvAtiyye şöyle demiş:
Ben ve Mesrûk Âişe (Ratliyallahîi atıha) 'nın yanına girdik. MuîjiûK ona şunu söyledi:
— «Muhaınmrfl (Sallalluhü Aleyhi ve Selleıny'm ashabından iki adam var ki, bunların ikisi de luıymhm geri kalınıyorlar. Birİ akşam namazı ili iftarda acele davranıyor, diğeri hem akşamı hem iftarı te'hir ediyor.* Âişe :
— «Akşam namazı île iftarda acele davranan kimdir?* diye sordu, Mesrûk :

— «Abdullah'dır.» cevabını verdi. Bunun üzerine Âişe :
— «ResûltiIIah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) işte böyle yapardı.» dedi. Seh1 (RadiyaUahü anlı) hadîsini Buhâri, Tirmîzi ve İfani Mâc«
«Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Bu babda Hz. Ebû Hüreyre, İbni Abbas ve Enes (Radtyallahû anhûm) 'dan da rivayetler vardır.
Ebû Hüreyre hadîsini Ebû Dâvud tahric etmiştir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«İnsanlar iftarda acele ettikçe bu din muzaffer olarak I alacaktır» buyurmuşlardır.
İbni Abbas (Radiyaîhıhii anh) hadisini Ebû Dâvud-u Tayâ1isî Müsned»inde rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde Hz. İbni Âbbâs şöyle demektedir: «Resûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Selletri:
— Biz -Peygamberler cemâati iftarımızda acele davranmaya, sahû rumuzu te'hir etmeye ve namazda sağ ellerimizi sol ellerimizin üzerine koymaya me'mur olduk,- buyurdular.
Bu hadisi Beyhakî dahi «Sünen-inde Ebû Dâvud tarîkiyim rivayet etmiş ve: «Bu hadis Talhatü'bnü Amr El-Mekki-nin rivâyetiyle maruftur. Halbuki bu zât zayıftır.» demiştir.
Enes (Radiyattahü anh) hadîsini Ebû Ya'la «MUsned»inde rivayet etmiştir. Bu hadiste Hz. Enes:
«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i bir yudum suyla olsun iftar etmeden aksam namazı kılarken hiç görmedim.» demiştir.
Hadîsin isnadı güzeldir.
Babımızın Hz. Âişe hadîsi için Tirmizi: «Bu hadis ha-sen sahihdir.» demektedir.
Seh1 (Radiyalhhü anh) hadisinde :
«İnsanlar İftarı acele yapmaya devam ettikleri müddetçe hayırla yaşamakta daimdirler.» buyurulmuştur.
Hz. Ebû Zerr'in rivayetinde : «Sahuru da te'hir ettikleri müddetçe.» cüml si de vardır.
Ebû Zîrr (RadiyaUahü anh) rivayetini imam Ahmed b. Hanbe1 tahrîc etmişt:r.
İftarın acele yapılmasındaki hikmet hakkında El-Mühelleb şunları söylemiştir:
«Bundaki hikmet: Gündüze geceden bir şey katmamaktır. Bir de iftarda acele davranmak, oruç tutan kimse için daha muvafıkdır. İbâdet hususunda ona kuvvet verir.»
tbni Dakîki'1-İd (625-702) : «Bu hadisde, iftarı yıldızlar zuhur edinceye kadar te'hir eden Şia fırkasına red cevabı vardır.» diyor.
Gerçi bâzıları: «Bu hadis vârid olduğu zaman Şia fırkası mevcut değildi.» demişlerse de, Aynî Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seltem)'in gelecekte Şiî1er'in ne yapacağını Allah'ın bildirmesiyle bilmiş olması muhtemeldir.» diyerek bu kavli reddetmiştir.
Hâsılı iftar ve akşam namazında acgle davranmak sahuru te'hir etmek sünnettir. İbni Abdilber: «İftarın acele, sahurun te'hirle yapılacağını bildiren hadisler sahih ve mütevâtırdırlar.» demiştir.

10- Orucun Nihayete Ermesi ve Gündüzün Çıkması Vaktinin Beyanı Babı

51- (1100) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Küreyb ve İbni Nümeyr rivayet ettiler. Hepsinlnlâfizlan birdir. Yahya: «Bize Ebû Muâviye haber verdi.* dedi, İbni Nünieyr: «Bize babam rivayet etti.», Ebû Küreyb ise «Bize Ebû Üsâmc rivayet etti.» dediler.
Bu râviler toptan Hişâm b. Ur ve'd en, o da babasından, o da Âsim[16] b. Ömer'den, o da Ömer (Rad'tyallahü anh) 'dan naklen rivayette bulundular. Ömer (Radiyallahiianh) şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Gece geldi de gündüz gitti ve güneş kayboldu mu oruçlu iftar eder.» buyurdular.
İbııi Nünıeyr: «Fakat» kelimesini zikretmedi.
Bu hadîsi Buhâri (194-256), Ebû Dâvud (202-275) ve Tirmizî (209-279) «KitabıTs-Savm» da muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
«Oruçlu iftar eder.» cümlesinden murad: İftar vakti giren, demektir.
îbni Huzeyme (223-311) : «Bu hadîsin lafzı haber ise de mânâsı emirdir. Yani oruçlu iftar etsin, demektir.» mütalaasında bulunmuştur.
Zira güneşin kavuşmasıyla gece girmiş olur. Gece is? oruca mahal değildir. Yani geceleyin oruç tutulamaz.
Görülüyor ki Peygamber (SallalUıhü Aleyhi ve Seîlem) :
«Gece geldi de gündüz gitti ve güneş kayboldu mu...» buyurmuştur. Nevevi'nin beyânına göre ulemâ-i kiram bu üç cümlenin birbirini tezammun ettiklerini ve biri diğerinin lâzımı olduğunu söylemişlerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSel!em)'in bunları bir araya getirmesi, ziyâde-i beyan kabil İndendir. Zira oruçlu olan bir kimse vadi gibi dar ve derin bir yerde bulunabilir. Bu takdirde güneşin battığını göremez, karanlığın çökmesine ve aydınlığın gitmesine îtimad eder.

52- (1101) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Ebû İshâk-ı Şeybânî'den, o da Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahü anh) 'dan' naklen haber .verdi. Şöyle demiş: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSetlemi ile birlikte Ramazan ayında bir seferde bulunuyorduk. Güneş Kiiyuşunca ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Yo fülân, (Hayvanındanlin de bize karıştırma yap. buyurdu. O
— «Yâ Resûlallah, henüz üzerinde gündüz var.» dedi. ResûlüIIah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «İn de bize karıştırma yap.» buyurdular. Bunun üzerine o zât hayvanından inerek karıştırmayı yaptı ve ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSeltemye getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan içti. Sonra eliyle işaret ederek :
— «Güneş, şuradan battı, gece de şuradan geldi mİ, oruçlu iftar eder.» buyurdular.

53- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir ile Abbad b. Avvâm, Şey baniden, o da İbni Ebi Evfâ (Radiyaiiahü anh) 'dan naklen rivayet ettiler. İbni Ebî Evfâ şöyle demiş: Bir seferde Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Selfent) ile beraber bulunuyorduk. Güneş kavuşunca Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem} bir zata: ; — «İn de bize karıştırma yap.» buyurdu. O zat:
— «Ya Resûlallah, Akşamlasaydın (daha iyi olmaz mıydı?) dedi. Peygamber (Saitalîahu Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «İn de bize karıştırma yap.» buyurdu. O zât (Yine) :
— «Üzerimizde henüz gündüz var.» dedi, müteakiben (hayvanından) inerek karıştırmasın* yaptı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu içti, sonra eliyle şark tarafına doğru işaret ederek:
— «Gecenin şuradan geldiğini gördünüz mu oruçlu iftar eder.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Kâmil rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman-ı Şey bani rivayet eyledi. (Dedi ki) Ben Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahü anh)'ı şunu söylerken işittim :
«Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi v. Sellem) ile birlikte yolculuk ettik, kendisi oruçluydu, güneş kavuşunca:

«Yâ fülân, in de bize karıştırma yap.» buyurdu.
Râvi hadîsi İbnî Müshir ile Abbâd b. Avvâm rivayetleri gibi nakletmistir.

54- (...) Bize İbni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. H.
Bize ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi.
Bu râvilerin ikisi de Şeybâni'dcn, o da İbni Ebi Evfâ'dan naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ubcydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet eyledi. H.
Bize İbnü'l-Mtisennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammpd h. Cafer rivayet eyledi. İkisi de dediler ki : Bize Şu'be, Şeybâni'dcn, (dit İbni Ebî Evfâ (RadiyaUahü anh) 'dan, o da Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen İbni Müshir ile Abbâd ve Abdulvâhi(hadîsleri mânâsında rivayette bulundu.
Bu râvilerden hiç birinin hadîsinde «Ramazan ay'ı* ve «Gece şi'm dan geldi mi» ifâdeleri yoktur. Bunlar yalnız Hüseyin'in rivayetinde vardır.
Bu hadîsi Buhâri «KitâbuVSavam»ın bir-iki yerinde, Ebû Dâvud ile Nesâi dahi ayni bahiste tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ramazanda yaptığı bu seferin Mekke 'nin fethi seferi olması ihtimâlinden bahsederler. Zira Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seltem) 'in Ramazanda yaptığı seferler Bedir gazası ile Mekke 'nin fethine münhasırdır.
Hz. İbni Ebî Evfâ Bedir gazasına iştirak edememi-, tir. Binâenaleyh Ramazan ayında vukubulan ve İbni Ebi Evfâ (RadiyaUahü anh 'in da iştirak ettiği bu sefer Mekke 'nin fethi gazası olacaktır.
Rivayetlerde ismi bildirilmeyen zat Bilâl (RadiyaUahü anh) dtr. «Tevdih» sahibi: «Bâzı rivayetlerde bu zatın Bilâl olduğu tasrih edilmiştir." diyor.
Filhakika Ebû Dâvud 'un rivayetinde: ResûliiHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «İn ya Bilât, ... ilâh ... buyurdu.» denilmiştir.
İmam Ahmed'in rivayetinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suyunu taşıyın zâtdan su istedi.» denilmiştir.
«İcdah»: Karıştırma yap, demektir. Bunu kavrulmuş unu su ile karıştırmak suretiyle yaparlardı.
Dâvudî mezkûr kelimesin «süt sağ» mânâsına geldiğini söyle-mişse de, Kaadî İyâz ve diğer hadis ulemâsı bu mânâyı kabul etmemişlerdir.
Hz. Bilâl henüz akşam olmadığı zannıyla : «Yâ Resûlallah, Ak-şamlasan iyi ederdin.» demiştir. İmam Ahmed'in rivayetinde: «Biraz geciksen de akşam olsa, iyi ederdin.» denilmiştir.
Hz. Bilâl yüzde yüz akşam olmadığı kanâatında bulunduğu ve Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Setlemyin ortalığın aydınlığına iyi bakmamış olmasına ihtimal verdiği için mes'eleyi ona iyice bildirmek maksadıyla :
— «Üzerimizde henüz gündüz var.» demişse de, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) havanın aydınlığına değil, güneşin batmasını nazarı itibara almış, sonra güneşi göremeyen bir kimsenin neye dikkat etmesi lâzım geldiğini beyânla karanlığın şark tarafından gelmesine işaret buyurmuştur.
Bâzı rivayetlerde Bilâl (Radiyallahu anh) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e üç defa mürâca"atde bulunduğu zikredilmiştir.
Burada şöyle bir sual hâtıra gelebilir: « Hz. Bi1âl'in ilk emirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m buyurduğunu yapmayıp altşam olmadığını söylemekte tekrar tekrar ısrar etmesi, bir sahâbiye yakışmayan inatlık değil midir?»
Bu suâlin cevâbı yukarıda verilmiştir. O da Bilâl (RaûiyaUahii anh) 'in yüzde yüz akşam olmadı kanâatinde bulunmasıdır.
Güneşin battığını muhakkak surette bilse bir an tevakkuf etmezdi. Onun emr-i Resul karşısında duraklaması ihtiyat ve mes'elenin hükmünü iyice anlamak içindir.
Az yukarıda da arzettiğimiz vecihle: «... oruçlu İftar eder.» cümlesinden murâd: «İftar vakti girer.» demektir. Bu cümleden :
«Güneş kavuşunca oruçlu olan bir kimse bir şey yiyip İç meşe de cu bozulur.» mânâsını çıkarmamakdır.

Bu Hadisden ÇıklarılanHükümler :

1- Hadîs-i şerif, Ramazanda sefer eden kimsenin oruç tutmasının ef-dal olduğuna delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü A'eyhi ve Sellem) Ramazanda yaptığı mezkûr seferinde oruçlu idi.
Ulemâ bu bâbda ihtilâf etm i sterdir. Bâzılarına göre: Ramazanda sefer eden kimse oruç tutup tutmamakta muhayyerdir. Ashâb-ı kiram 'dan İbni Abbas, Enes ve Ebû Sa id (Radiyallahü anh) lazerâtı ile Tabii n'den Saîd b. El- Müseyy b, Ata', Saîdü'bnü Cübeyr, Hasan-ı Basrî îb-râıim Neha \ Mücâhid, Evzâi ve Leys'in kavilleri budur.
Bir takımları seferde oruç tutmamanın efdal olacağını söylemişlerdir. Ömer b. Abdilaziz, Şa'bî, Katâde, Muhammed b. Ali, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk'in mezhepleri de budur.
îbnü'1-Arabî 468-543), Şâfii1er'in «Seferde oruç tutmamak efdal dır.» dediklerini söylemiş, Ebû Ömer îbni Abdil-berr (368-463) seferi bir kimse hakkında İmam Şâfii'nin «O muhayyerdir.» deyip, tafsilat vermediğim söylemiştir. Fakat Kaadî İyâz'a göre Şafiî 'nin mezhebince seferde oruç tutmak efdaldır.
Ulemâdan bir cemaat seferde oruç tutmanın efdal olduğuna kaaildirler.
Esved b. Yezîd, Ebû Hariîf ve diğer Hanefiiye ulemâsının kavilleri budur.
Et-Tevdih» nâm eserde İmam.Safii, İmam Mâlik ve diğer Mâ1ikiye ulemâsı ile Ebû Sevr'in de buna kaail oldukları bildiriliyor.
Bu kavil Osman b. Ebi'l-Âs ile Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) hazerâtından da rivayet olunmuştur.
Buna mukaabil Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, Ebû Hüreyre ve îbni Abbâs (Radiyallahü anhûm) hazerâtmın seferde iken tutulan orucun kâfi gelmeyip sonra kazası îcâb edeceğine kaail oldukları rivayet edilir.
Abdurrahman b. Avf (Radiyallahü anh) «Seferde oruç tutan, hazarda oruç tutmayan gibidir.» demiştir.
Zâhirî1er'in kavli de budur.
Ümmü'l-Mü'min'in Hz. Âişe, Kays b. Abbâd, Ebu'l-Esved, Abdullah b. Ömer. (Radiyallahüanh) hazerâtı ile SâlİIm b. Abdillah, İbni Sîrin Amr b. Meymûn, Ebû VâiI ve Hz . Ali (Radiyallah'İ anh) seferde oruç tutarlarmış.
Hattâ Hz. Ali 'nin : «Bir kimse mukîm iken Ramazana erişir de, sonra sefer ederse ona oruç tutmak lâzımdır.» dediği rivayet olunur.
Ebû Miclez: «Rajnazanda hiç. bir kimse sefere çıkmaz, çıkan bulunursa oruç tutsun.» demiştir.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre Ramazanda sefere çıkan Iiir kimsenin oruç tutmaması mubahtır. Tutarsa kerahet işlemiş olur. Fakat orucu yine de farz namına kâfidir.
Hanef iiler'den îsbi Câbi «Muhtasâr-ı Tahavî» şerhinde şunları söyler: «Efdal olan, oruç kendisini zayıflatmamak şartıyla seferde oruç

tutmaktır. Oruç zayıflatır veyahut oruç sebebiyle meşakkata Uuçar^olunursa tutmamak efdaldır. Meşakkat olmadığı halde oruç tutmayan da günâha girmiş olmaz. Bizim bu kavlimiz îmam Mâlik ile îmam Şafiî 'nin de mezhepleridir.
İmam Nevevî: «Mezhep budur.» demiştir.
Mücâhid'den bir rivayete göre orucu tutmakla tutmamanın hangisi kolayına gelirse yolcu için efdal olan odur.
Bâzıları: «Yolcunun orucu tutması ile tutmaması müsavidir.» demişlerdir, İmam Şafiî 'nin bir kavli de budur.
2- Hadîs-i şerif iftarda acele davranmanın müstehab olduğuna delildir.
3- Yine bu hadîs orucun ne zaman sona erdiğini beyân etmektedir. İbni Abdilberr «El-İstizkâr» nâm eserinde: «Akşam namazının vakti girdiği zaman farz veya nafile oruç tutan kimseye iftarın helâl olacağında bütün ulemâ müttefiktir.» demiştir.
Ulemâ akşam namazının gece namazlarından sayıldığında da müttefiktirler. Yalnız iftarın yüzde yüz güneşin battığını anladıktan sonra mı v;i|nlaraği yoksa bu hususta ictihâd kafimi geleceği hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Eafiî'ye göre, ihtiyat olan, güneşin battığını yakînen bilmedikçe orucu bozmamaktır.
Bu husustaki tafsilâtı ftftih kitâplanndan aramalıdır.
4- Delillerin zahirlerini istifsarda bulunmak caizdir. Çünkü delillerden zahirî mânâları kastedilmiş, olabilir.
5- Güneşin battığı tahakkuk eder etmez orucu bozmak helâl olur. (îı»conin bir cüz'ünü oruçla geçirmek mutlak surette vâcib değildir.
6- Âlim bir zâta unuttuğundan endişe eden bir meseleyi hatırlatmak gerekir.
7- Şer'î emir, hissi emirden daha beliğdir. Akıl şeriata hükmedemez.
8- Hurma ile iftar etmek vâcib değil, müstehabdır.
9- Bir şeyi bilmeyen kimsenin üç defaya' kadar sormasına müsamaha gösterilir.

11- Visal Orucundan Nehiy Babı

55- (1102) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Naci'den dinlediğim, onun da İbni Ömer (Radiyallahû anhûnt) 'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: PeygnmlerfSallallahü Aleyhi ve Sellem) visal orucunu yasak etti, Ashâb:
— «Ama sen visal yapıyorsun.» dediler. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, sizin gibi değilim, çünkü ben (Rabbim tarafından) doyurulur ve sulanırım.» buyurdular.

56- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. EM Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti, H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer (Radiyallah anh) dan naklen rivayet eyledi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda visal yapmış, (Onu görünce) halk da visal yapmışlar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bundan menetmiş. Kendisine :
— «Ama sen visal yapıyorsun.» diyenler olmuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben sizin gibi değilim. Çünkü ben doyurulur ve sulanırım.» buyurmuşlar.

(...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedem'den, o da îyyûvdan, o da Nafî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu Hadîsin ıuslini rivayet etti. Yalnız, «Rama-sanMa» kaydını söylemedi.
Bu hadisi Bubâri «KitâbuVSavm» in bir-iki yerinde tahric etmiştir.
Visal: îftâr etmeksizin arka arkaya birkaç gün oruç tu inaktır.
Buhâri'nin bir rivayetinde: rtcygamheîfSaUallahü Aleyhi ve Seilem) visal yaptı. (Bunu görünce) halk da visal yaptılar, fakat bu onlara güç geldi. Peygamber(Sollallahil Aleyhi ve Seilem)de kendilerini bundan menet-ti...» denilmektedir.
Bundan anlaşılıyor ki Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ümmetini visal orucu tutmaktan menetmesine sebep açlık ve susuzluk meşakkatidir.
Ashab-ı kiram «Bunu sen de tutuyorsun ya Resûlallah.» deyince, Fahri Kâinat (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) efendimiz:
«Ben, sizi: hey'et in iz gibi değilim.» buyurarak kendi halinin, ashabına benzemediğini anlatmıştır.
Ulemâdan bâzıları bu hadîsdeki «Hey'et? lafzının zâid olduğunu söylerler. Maksat: «Ben sizin gibi değilim.» demektir.
BesûlüIlah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) hâlini:
«Ben doyurulur sulanırım.» cümlesiyle izah buyurmuştur. Zira Teâla Hazretleri ona yiyecek ve içecek yerini tutacak feya ihsan eder. Bu sû-retle açlık ve susuzluk hissetmez. Ona ibâdet ve tâat hususunda kuvvet ihsan eder, vücûduna zaaf ve bitkinlik arız olmaz.
Burada şöyle bir suâl hâtıra gelebilir: «Acaba bu hadîsden zahiri mânâsı murâd edilip de, Allah Teâla Hazretleri, Resâl-i Ekrem'ini cennet taamlarıyla cennet meşrubatından doyurup sulamamış mıdır?»
Cevâp: Bunu sö'yliyenler de olmuştur. Ortada hiç bir mânide yoktur. Çünkü Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) Allah Teâla indinde cennet taamlarıyla doyurulup sulanmaktan daha çok ikdamlara lâyıktır. «Bu tak-qin!msa{Sallallahü Aleyhi ve Seilem) visal yapmamış olur.» şeklinde bir suâl vârid olmaz, çünkü cennet taamları dünya taamlarına benzemez. Binâenaleyh onlar visal orucuna mâni değildir.
Bâzıları: «Yiyip içtiği halde visalinin bozulmaması Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem} 'e mahsustur. Bu babda ümmetinden hiç bir kimse ena kıyâs edilemez.» demişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem)'in ümmetini visal orucundan nehiy buyurması, tahrim mi yoksa tenzih mi ifâde ettiği, hususunda ulemânın ihtilâfı vardır. Hadîsin zahirine bakılırsa buradaki nehiy tahrîm içindir.
Gerçi Ashâb-ı kiram 'dan bir cen âatın visal orucu tuttukları rivayet olunmuştur. Meselâ Askeri 'nin «Kitâbü'l-Evâil» nâm eserinde Hz, Abdullah b. Zübeyr'in onbeş gün Visal orucu tutardığı bildirilmektedir.
Âmir b. Abdillah b. Zübeyr, Ramazanın onaltı ve onyedinci gecelerinde visal yapar, hiç bir şey yiyip içmemek suretiyle orucuna devam eder sonra yağ ile iftar edermiş. Kendisine neden böyle yaptığı sorulunca :
— «Yağ bağırsaklarımı ıslatıyor ve su cesedimden çıkıyor.» cevâbını vermiş.
Mes'elenin te'vili ihtilaflıdır.
Ulemâdan bâzıUrı: «Resûlüllah ('SallaUahü-Aleyhi ve Sellenı) ashabına acıdığı için visal orucunu menetmiştir. İktidarı olanları visal orucunu tutmakta beis yoktur. Çünkü böyle bir kimse yemesini içmesini ancak Allah için terkeder demişlerdir.
İmam Ahmed ile îshâk sahurdan sahura visal yapmayı mekruh saymamışlardır.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve fukanâdan bir cemaata göre visal orucu ne suretle olursa olsun mekruhtur. Onlara göre hiç bir kimsenin visal yapması caiz değildir.
Ha'ttâbi (319-388) : «Visal orucu Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSeltem) 'in hasâismdandır. Bu oruç ümmetine yasak edilmiştir.»

diyor.
Zâhiri1er'e göre visal orucu haramdır. «El-Mühezzeb» şerhinde bu orucun kerâhet-i tahrîmiye ile mekruh olduğu kaydediliyor.
Taberi (224-310) diyor ki: «As,hâb-ı kiram 'dan bâzıları ile başkalarının günlerce yemeyi terkettikleri rivayet olunmuştur. Onlar bunu çeşitli sebeplerle yapmıştır. Bâzıları visal orucuna iktidarı olduğu için visal yapmış, ve iftarlığını fakirlerle muhtaçlara vermiştir. Bir takımları, iftardan, müstağni oldukları yahut nefisleri alıştığı için visal yapmışlardır. Nitekim Ameş'in rivayetine göre Teymi: .
— Ben bazen oruç tutmadığım halde otuz gün bir şey yemeden dururum, bu benini muhtaç olduğum vazifeleri görmeme" mâni olmaz, demiştir. A'meş, îbrâhim-i Teymi 'nin iki ay bir şey yemeden yalnız hurma hoşafı içmekle iktifa ettiğini söylemiştir.
Bâzıları da nefsini şehvetten menetmek için visal orucu tutmuşlardır. Onlar bunu efdal görmüşlerdir.»

57- (1103) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Selemetirbnü Abdirrahman rivayet etti, ki Ebû Hüreyre (RadİyaUahü atıh) şunları söylemiş :
Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) visalden nehiy buyurdu. Bunun Üzerine müslumanlardan bir zât:
— Ama sen visal yapıyorsun yâ Resûlallâh, dedi, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):
— «Benim gibi hanginiz olabilir? Ben Rabbim beni doyurup sulayarak gecelerim.» buyurdular.
Ashâb visalden vaz geçmekten imtina' edince Resûlüllah (SaUaîlahii Aleyhi ve Sellem) onlara bir gün, sonra bir gün daha visal yaptırdı, lîila-hare hilali gördüler. Bunun üzerine Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) visalden vaz geçmeyi kabul etmediklerinden dolayı (Kendilerine) bir ders-i ibret verircesine :
Şayet bu hilal geçikse idi size daha ziyâde visal yaptıracaktım.» buyurdular.

58- (...) Bana Züheyr b. Htrb ile İshâk rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umarâ'dan o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi Ebû Hüreyre şöyle demi? Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem);
«Visalden salcının.» buyurdu. Aslıâb :
— Amv sen visal yapıyorsun ya Resûlailah, dediler. Resülûllah
— «Ş ?he$İz kİ bu hususta siz benim gibi değilsiniz. Zîra ben, Rab-bim beni oyurup sulayarak geceliyorum. Siz gücünüzün yeteceği amelleri üzerinize alın» buyurdular.

(...) Bize Kuteybctü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğire, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rec'den, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh 'dan, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SeUem)*den naklen bu hadîsin mislini rivayet eyledi. Yalnız 6: «Takat getirebileceğiniz şeyleri yüklenin.» dedi.

(...) Bize İbni Nümcyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tabam rivayet etti (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Sâlih'den o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dan, o da Peygambsr (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi ki, visalden nehi buyurmuşlar... Hâvi Umara'nin Ebû ZürVdan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadisi Buhari ile Nesâi «Kitâbu's-Savm» da lahrîc etmişlerdir.
Ashâb-ı kiram'in visal orucundan vazgeçmemeleri, Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSel!em)'e muhalefet için değil, bu babdaki richyin de.ı tenzih mânâsı anladıkları içindir.
Hadîsin zahirinden anlaşılıyor ki tutulan visal orucu iKi rjaiıain etmiş. Nitekim Mamer 'in rivayetinde iki gün devam ettir;, tasrih olunmuştur.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyin visal orucuna müsâaade buyurması nehyi te'kid ve bu babda hâsıl olacak mefsedeti göstermek içindir. Visal orucundan doğacak mefsedet: İbâdete bıkmak, zayıf ve bîtap düşerek başka ibâdetlerini yapamamaktır.
Buhârî bu hadîsi «Kitâbu't-temenni» de dahi rivayet etmiştir. Oradaki rivayetinde Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) şöyle demiştir. «Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ayın sonunda visal yaptı, onu gören bir takım insanlar da visal yaptılar. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca :
— «Bu ay uzamış olsa öyle bir visal yapardım ki : Bu isin derinliğine dalanlar cndan vazgeçerdi. Şüphesiz ki ben sizin gibi değilim.' Ben Rab-bim beni doyurup suladığı halde yaşar.m, buyurdu.
Görülüyor ki Resûlüllah (Salia'lahü Aleyhi ve Sellem) ashabın n visal orucunu terketmediklerini görünce onlara canı sıkılmış, ayın sonu olmasa kendilerine bütün bir ay visal orucu tutturmak suretiyle, visal orucunun ne demek olduğunu göstermek istemiştir.
Babımız hadîsinde bu mânâda «Münekkil» tâbiri kullanılmıştır. Bâzı rivayetlerde bunun yerine «Tenkil» denilmiştir.
Hattâ bir rivayette bu lâfız »Münkir» şeklinde zaptedilmiştir.
Tenkil: Başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırmaktır. Buradaki cezadan murâd: Visal orucunu müddetini uzatmakdır. Zira günlerce yiyip içmeden gece gündüz oruçlu bulunan bir kimse nihayet zaafa düşer, vücûdunda derman kalmaz ve bu orucu bırakmak için izin ister.

59- (1104) Bize Ztiheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebii'n-Nadr, Haşim b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Sâbit'den, o da Enes (Radiyallahü anh)'dan naklen rivayet eyledi. En es şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda namaz kılıyordu, ben de gelerek yambaşına (namaza) durdum. Başka bir adam gelerek o da durdu. Neticede bir cemâat olduk. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim arkasında olduğumu hissedince namazda kısaltma yapmaya başladı. Sonra evine girdi, (orada) öyle bir namaz kıldı ki, onu bizim, yanımızda kılmadı. Sabahladığımız vakit kendisine:
— «Akşam (arkanda) biz olduğumuzu anladın mı?» jttye sorduk. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, yaptığım tahfife beni sevkeden budur.» buyurdular.
Müteakiben Resûlüilah (SaüaUuhii Aleyhi ve Sellem) visal orucu tutmaya başladı. Bu iş ayın sonuna tesaadüf etmişti. Derken ashabından bir i;ı-kim adamlar da visal orucuna başladılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem):
— «Bazı adamlara ne oluyor ki visal yapıyorlar? şüphesiz siz benim gibi değilsiniz. Bana bakın, Vallahi eğer ay uzamış olsaydı size Öyle bir visal orucu tuttururdum kî bu işin derinliğine dalanlar ondan vazgeçerlerdi.» buyurdular.

60- (...) Bize Asım b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yani İbni'l-Hâris rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Humeyd Sâbit'den, o da Enes (Radiyallahü anlı)'dan naklen rivayet etti, şöyle demiş: Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının başında visal onun tuttu. (Onu görünce) müslümanlardan bazı kimseler de visal yaptılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu

duyunca :
— «Bu ay bize uzamış olsa öyle bir visal yapardık ki : bu işin derinliğine dalanlar ondan vazgeçerlerdi. Şüphesiz kî sız benim gibi değilsiniz — yahut şüphesiz ki ben sizin gibi değilim.— Çünkü ben, RabbİM beni doyurup suladığı halde yaşarım.» buyurdular.

61- (1105) Bize İshâk b. İbrahim ile psman b. Ebî Şeybe hep birden ALde'den rivayet ettiler, tshâk (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hişam b. Ur ve'den, o da babasından, o da Âişe (Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine acıdığı için kendilerini visal orucundan nehiy bu;' ırdu. Ashâb :
— «Ama sen de visal yapıyorsun.» dediler. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, s'zin gibi değilim. Çünkü beni Rabbim doyurur sular.» buyurdu.
Enes hadîsini Buhâri «Kitâbu't-Temenni» deve biraz lafız farkıyla «Kitâbu's-Savm» da, Âişe hadîsini «Kitâbu's-Savm» da tahrîc ettiği gibi Âişe hadîsini Nesâi dahi «Kitâbu's-savm» da rivayet etmiştir.
İbnü'l-Arabî diyor ki : «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabına visal orucu tutmak için müsaade buyurması, onlara bir cezadır. Ceza tarikiyle verilen müsaade ise şeriattan değildir.»
Teammuk: Teklif edilmeyen bir şeyi yapmağa çalışmak, bir şey'İn derinliğine dalmaktır.
Bu rivayetler dahi mânâ ve hüküm itibârı ile yujcarkiler gibidir.
Enes (Radiyallahiianh) hacîHnde :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ramazanın başında vİsâl orucu tuttu.» denilmiştir.
Müs1im'in ekşer-i nüshalarında rivayet bu şekildedir. Kaadî İyâz dahi ekser-i nüshalardan bu hadisi ayni şekilde nakletmiş fakat bunun râvi tarafından bir vehim olduğunu söylemiştir.
Doğrusu Ramazan ayının sonunda visal yapmış olmasıdır Müs1im'in bâzı râvileri onu bu şekilde de rivayet etmişlerdir. Nitekim bundan önceki rivayetlerle sair hadîslerde de hal böyledir.
«Zaile» fiili: bir şey'i gündüz yapmak mânâsında kullanılır. Bunun zıddı «Bate» yani «gece yaptı» fiilidir.
Fiil bu mânâya alındığı takdirde hadîs-i şerif: «Rabbim bana .gündüzün yemiş içmiş gibi kudret ve tâJcat verir.» mânâsına te'vil olunur ki Nevevî: «Sahih olan mezheb de budur.» diyor.
Ancak bu keilmeden «olmak» mânası da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde mâna «Ben Rabbimin beni doyurup suladığı halde olurum:» demektir.

12- Oruçlu Îken Öpmenin, Şehvetini Harekete Getirmeyen Kimselere Haram Olmadığını Beyan Babı:

62- (1106) Bana Aliyyü'fcnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yan, Hişam b. Ur ve d en, o da babasından, o da A işe (Radiyallahû anha) dan naklen rivayet eyledi. Âişe :
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) oruçlu iken kadınlarından bazısını öperdi, demiş sonra gülmüş.»

63- (...) Bana Alîyyü'bnÜ Hucr Es-Sa'di ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Abdurrahman b Kaasim'e:
— Sen, babanı Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in oruçlu olduğu halde onu öperdiğini rivayet ederken işittin mi? dedim, Abdurrahman biraz sustu, Sonra:
— «Evet» cevâbım verdi.

64- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Ubeydullah b. Ömer'den o da Kaasim'den, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti, Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu olduğu halde beni öperdi. Anra sizin hanginiz Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) in nefsine hakim olduğu gibi kendine malik olabilir?»

65- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Ahberanâ), Ötekiler (Haddesenâ) tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved ile Alkame'den, onlar da Aişe (Radiyallahû anha) dim naklen rivayet ettiler. H.
Bize Suca' b. Mahled dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebi Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet eyledi. Aişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu olduğu halde öper, ruçlu iken mübaşerette bulunurdu. Lakin İçinizde nefsine en ziyade hâkim olan o'İdi.»

66- (...) Bana Aliyyu'bnü Hucr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Su f yân, Mansûr'dan o da İbrahim'den, o da Al karne'-den, o* da Âişe (Radiyallahû anha)'dan rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhî ve Sellem)oruç\vL iken Öpermiş. (Aişe) :
«O, içinizde nefsine en ziyâde hâkim olanınızdı.» demiş.

67- (...) Bize Muhammedü'fanü'l-Müsennâ ile fbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet eyledi. (Dedi ki) ; Bize Şube, Mansur'dan, o da İbrahim'den, o da Âlkame'den, o da Âişe (Radiyallahû anha)ydan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oınıçlu iken nubaşerette bulunurmus.

68- (...) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Avni, İbrahim'den, o da Esved'den hadiîs rivayet ederken dinledim, Esved şöyle demiş: Ben ve Mes-rûk, Aişe (Radiyallahûanhay'ya giderek, ona:
— «Resûlüllah (SallaMahü Aleyhi veSellem) oruçlu iken mübaşerette bulunur muydu?» diye sorduk. Aişe:
— «Evet, lâkin o sizin nefsine en ziyâde hâkim olanınız —yahut nof-sîne en ziyâde hâkim olanlarınızdan — idi.» cevabını verdi.
Hâvi Ebû Asım burada şekketmiştir.

(...) Bana, bu hadîsi Ya'kub-u Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : /Bize İsmail» tbni AvnMan, o da thrâhim'den, o da Esvcd ile Mesrûk'dan naklen onlların ümmü'l-Müminin Hazretlerine sormak için yanına girdiklerini rivayet etti ve hadîsi yukarki hadîs gibi anlattı.

69- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasenü'bnü Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân, Yahya 1b. Eb Kesir'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet eyledi. Ebû Sel eme'ye (merü'bnü Abdi 1 aziz, ona da Urvetü'bnü Zübeyr, ona da Ümmü'l-Müminin Aişe (Radiyailahû anha) haber vermiş ki Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu olduğu halde kendisini öpermiş.

(...) Bize Yahya b. Bişr El-Horîri rivayet etti. (Dedi ki) : 'Bize Muâvi-ye yani tbni Sellâm, Yahya b. Ebi KesİR'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

70- (...) Bize . ahyâ b. Yahya ile Küteybetü'bnü Smd ve Ebû Bekir Ebî Şeybe rivayet îttiler. Yahya (Ahberana), ötekiler (Haddesena) tabirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebu'l-Ahvâs, Ziyad b. Uâka'dan, o da Amr b. Meymûn'dan, o da Âişe (Radiyallahûanha)'dan naklen rivayet eyledi, Aişe:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) oruç ayında öperdi.» demiş.

71- (...) Baha Muhammedü'bnü Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekr-i Nehşeli rivaye eyledi. (Dedi ki) : Bize Ziyad b. I lâka, Amr b. Meymûn'dan, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
«Ronûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) Ramazanda oruçlu iken Öperdi.»

72- (...) £iıe Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abd ur rahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinad'dan, o da Aliyyü'bnü Hüseyin'den, o da Aişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken öpermiş.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir iki yerinde; T i r-mizî dahi «KitâbuVSavm» da tahric etmişlerdir.
Bubabda Ömer'bnü'l -Hattâb, Hafsa, Ebû Sâîd, Ümmü Seleme, fbni Abbâs, Enes, Ebû Hüreyre, Âliyyü'bnü Ebî Tâlib, Abdulla,h İbni Öme Abdullah İbni Amr, Ümmü Habibe, Meymûne, Meymûne bin ti Sa'd (Radiyallahû Mnhûm)ile Ensâr 'dan bir zât hadîsler rivayet etmişlerdir.
Bunları Aynî şöyle sıralamıştır:
1- Hz. Âişe hadîsi,bir çok tarîklerle rivayet oluniruş ir. Tahavî bunlardan yirmi tanesini tahric etmiştir.
2- Hz. Ömer hadîsini Ebû Dâvud ile Nesâi tahrîc etmişlerdir. Bu hadîsde Ömer (Radiyallahû anlı) şöyle demiştir:
«Aşka gelerek oruçlu iken Öptüm de: Yâ Resûlallah, Bu gün büyük bir iş yaptım, oruçlu iken öptüm, dedim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Oruçlu iken su ile ağzını çalkalatan no dersin? buyurdular;
— Beis yoktur, dedim,
— üyle Ue konujma, buyurdular.»
Nesaî, bu hadîsin münker olduğunu söylemiş fakat onu İbni Hibbân ile Hâkim de rivayet etmişler, Hakim «Şeyheynin şartı üzeri sahihtir. Yalnız onu tahrîc etmemişlerdir.» demiştir.
3- tlmmü'l-Mü'min'in Hafsa (Radiyallahü anh)sini Müslim, Nesâi ve İbni Mâce tahric etmişlerdir.
Hadis-i şerif az sonra görülecektir.
4- Ebû Saîd (Radiyallahü anh) hadîsini Nesaî rivayet etmiştir. Hz. Ebû Saîd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Oruçluya Öpmek ve kanaldırmak için ruhsat verdi.» demiştir.
5- Ümmü Seleme (Radiyallahüanh) hadîsini Müslim, Buhâri ve İbni Hibbân tahric etmişlerdir. Hadis-i şerif az sonra gelecektir.
6- îbni Abbâs (Radiyal lahit anh) hadisini Kaadi.Yusuf b. İsmail hatrîc etmiştir. Mezkûr hadisde Hz. îbni Abbâs şöyle demiştir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Oruçluyken başlara dokunur yani öperdi.»
7- Enes (Radiyallahü anh) hadîsini Taberâni «Es-Sağır» nâm eserinde tahrîc etmiştir. Bu hadîsde : Resûlüllah (SallaUahü Ait \hi veSellem)'e:
— Oruçtu bir kimse öpebilir mi? diye soruldu da :
— «Bunda bir be's yoktur. O, kokladığı bir çiçektir, buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin râvileri mevsukturlar.
8- Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) hadîsini Beyhakî rivayet etmiştir. O da Enes hadisi gibidir.
9- Ali (Radiyallahü anh) hadîsini ibni'Ebî Hatim «Ki-tâbu'1-llel» adlı eserinde rivayet etmiştir. Mezkûr hadisde Hz. Ali:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken öperdi.» demiştir.
10- İbni Ömer (Radiyallahüanh) hadîsini İbni Adi yy «El-Kâmil» nâm eserinde tahric etmiştir. Bu hadisde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu İken öper de abdostını azelemezdi.» denilmektedir. Yalnız râvilerinden Gâlib b. AbdiIlah El-Cezeri zayıftır.
11- Abdullah b. Amr (Radiyallahüanh) hadîsini İmam Ahmed b. Hanbel ile Taberâni tahric etmişlerdir. Hz. Abdullah:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltemfın yarımdaydık, bir genç g e Herek :
— Yâ Resûlâllah, oruçlu iken zevcemi öpebİHrmiyim? diye »ordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel'em):
— Hayır, cevâbım verdi. Derken bir İhtiyar gelerek :
— Oruçlu iken zevcemi Öpebilir miyim? diye sordu. Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) (Ona): — Evet, cevâbını verdi.
BİZ birbirimize bakıştık, bunun üzerine Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem):
— Birbirinize neden bakıştığınızı anladım. Şüphesiz ki ihtiyar nef.İne maliktir, buyurdular.» demiştir.
Hadîsin isnadında îbni Lehia vardır. Bu zat ile ihticac olunup olunamıyacağı ihtilaflıdır.
12- Ümmü Habibe (Radiyallahü anh) hadîsini Nesaî tahric etmiştir. Bu hadîste dahî:
«Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seller») oruçlu iken öperdi.» denilmektedir.
Yalnız Nesaî hadîsin Ümmü Habîbe 'den değil, Hafsa (Radiyallahü anh) 'dan rivayet edildiğini, doğrusunun da bu olduğunu söyler.
13- Ümmü'l-Mü'minih Meymune (Radiyallahüanh) hadisini 1bni Ebü Hatim «El - İleU inde rivayet etmiştir. Hz. Meymûne:
«Resûlüllah (Satlallahü Aieyhi ve Seilem) oruçlu iken öperdi.» demiştir.
Kbû Zür'abu rivayetin yalnış olduğunu, hadîsi Hz. Meymûne değil Aişe (Radiyallahâ anha) rivayet ettiğini, Sevrî ve diğer ulemânın rivayetleri bu tarzda olduğunu söylemiştir.

14- Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem)'in azatlısı Meymûnebinti Sa'd (Radiyallahüanh) hadîsini îbni Mâce tahric etmiştir. Meymûne (Radiyallahü anh) Peygamber (Saiiallahü Aleyhi \eSellem)'e ikisi de oruçlu oldukları halde, zevcesini öpen bir adamın hükmü soruldu. Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seilem):
— ikisinin de oruçları bozulur, buyurdu.» demiştir. Darakutnî bu hadîsin sabit olmadığını söylemiş, Süheyli ile Beyhakî dahi ayni kanaatda olduklarını bildirmişlerdir. Mezkûr hadisi Buhâri dahi münker saymıştır.
15- Ensar Man olup ismi bilinmeyen ve zevcesinden rivayet eden zatın hadîsini îmam Ahmed tahric etmiştir. Hadis uzundur. Bu haâisde dahi Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellemyin oruçlu iken öper-dığinden bahsedilmektedir.
Mübaşeret: çıplak olarak teni tene değtirmektir. Burada ondan mu-rad elle dokunmaktır.
Irb kelimesi «Erab» şeklinde de rivayet olunmuştur. Ekser-i ulemâ bu kelimeyi «İrb» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Her iki şekle göre eh «hacet» mânâsına gelirse de, «Erab» uzv-u mahut mânâsında da kullanılır.
Ulemânın beyânına göre Âişe (Radiyallahû anha) *mn sözünden çıkan mana şudur:
«Sîzin oruçlu iken zevcelerinizi öpmekten sakınmanız îcob eder. Bu hususta kendinizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gibi sanmayın. Çünkü o nefsine maliktir, Öpmekle şehvete gelerek inzal vaki olacağından korkmaz. Bil'akis inzal vaki olmıyacağından emindir. Sizler bundan emin olamazsınız. Binaenaleyh sakınmalısınız.»
Hz. Âişe'nin gülmesine gelince : Bâzıları bunun muhalefet edenlere şaşmasından ileri geldiğini, bir takımları kendisine şaştığı için güldüğünü söylemişlerdir. Zira bir kadının bilhassa kendinden bahseden utanılacak bir hâli erkeklere söylemesi şaşılacak bir şeydir. Lâkin Hz. Âişe hadîsi tebliğ etmek için buna mecbur kalmış ve kendisini muz-tar bırakan bu hale şaşmıştır.
Bâzıları, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) indinde nail olduğu yüksek mertebeye sevindiği için güldüğünü söylemişlerdir.
Kâadî İyaz: «İhtimal ki kıssanın sahibi kendisi olduğuna tembih için gülmüştür. Taâ ki hadisine daha belîğ bir şekilde îtimad hâsıl olsun.» demiştir.
Ulemâ bu hadîsin hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Kaadî Şurey, İbrahim Nehaî, Şa'bi, Ebû Kılâbe, Muhammedü'bnü'l-Hanefiiye, Mesrûk b. Ecda' ve Abdullah b. Şubrume oruçlu bi kimsenin zevcesini öpemiyeceğine kaail olmuşlardır. Öperse onlara göre her ikisinin oruçları bozulur. Delilleri Meymûne binti Sa'd hadisidir.
Bu hadîs hakkında söylenenleri az yukarda görmüştük.
İbni Abdi1berr'in beyânına göre Ashab-ı kiram'-dan Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer ve Urvetü'bnü Zübeyr (RadiyaVahü anlı) hazerâtı oruçlu bir kimsenin zevcesini öpmesini kerih görürlermiş.
îmam Mâlik Ramazanda oruç tutan genç ve ihtiyarın zevcelerini öpmelerini mekruh addetmiştir. Bir rivayete göre 1bni Abbâs (Radiyallahû anh) bu hususta ihtiyara ruhsat vermiş, gencin öpmesini kerih görmüştür.
Kaadî îyâz alel'ıtlak oruçlu bulunan herkesin zevcesini öpebileceği ne kaail olanlar bulunduğunu bildirmiştir. Bu kavil Sahabe ve Tabiîn 'den bir cemaata nisbet olunur. İmam Ahmed, İshak ve Dâvud-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur.
Ulemâdan bazıları bunu alel'ıtlak kerih görmüşlerdir. İmam Mâlik'in meşhur olan kavli budur.
Bazıları öpmeyi gençler için kerih, ihtiyarlar için mubah görmüşlerdir. Bu kavil 1bni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunmuştur ki, Ebû Hanîfe, Şafiî, Sevrî ve Evzaî 'nin mezhepleri de budur. Mezkûr kavli Hattâbi, îmam Mâlik'den de rivayet etmiştir.
Bir takımları öpmenin nafile oruçda mubah, farz oruçda haram olduğunu söylemişlerdir.
Bu kavil îmam Mâlik 'den dahi rivayet olunur.
Şafiller'den Nevevi: «Öpmek şehveti tahrik ediyorsa ule-mâmızca esah olan kavle göre haramdır. Maamâfih kerâhet-i tenzihiye ile mekruh olduğunu söyliyenler vardır.» diyor.
Tafsilat fıkıh kitaplarındadır.

73- (1107) Bize Yahya b. Yahyâ ile Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Ahberanâ), ötekiler (Haddesenâ) tabirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den o da Müslim'den, o da Şüteyr b. Şekerden, o da Hafsa (Radiyallahü anha) 'dan naklen rivayet etti. Hafsa:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ilçen öperdi.» demiş.

(...) Bize EbıTr-Rabi' Ez-zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet eyledi. H.
Bize Ebû Bek!., b. Ebî Şeyhe ile İshâk b. İbrahim de Cerîr'dcn bunların ikisi de Mansûr'dan, o da Müslim'den o da Şuteyr b. Şekel'den o da Hafsa (Radiyattahû anhay&an, o da Peygamber (Saltaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hacirsin mislini rivayet etmişlerdir.

74- (1108) Bana Harun b. Said El-Eyü rivayet etti. (Dedi ki) ; Riz<-tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yani İfani Haris Abdürabbih b. Saîd'deh, ° da Abdullah b. Ka'b EI-Himyerî'deii, o da Ömer 1>. Ebî Se-leme'den naklen haber verdi. Ömer, Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— «Oruçlu bîr kimse öpebilir mi?» diye sormuş, Ret\i\ü\\aU(Salta!lahü Aleyhi ve Sellem) ona Um mü Seleme'yi işaret ederek
— «Buna sor,» cevabını vermiş. Ününü Seleme de Resfılüllnh (Sallaahü Aleyhi ve Sellem)'in bu işi yapardığım onu haber vermiş. Bunun üzerine Ömer (Radiyallahü anh);
— «Ya Resûlallah, Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarım atfetmiştir.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Dikkat et, Vallahi Allah'a karşı en ziyâde ehl-i takva olanınız ve ondan en ziyade korkanınız şüphesiz ki benim.» buyurmuşlar.
Bu rivayetler dahî yukarkiler mânâsındadır.
Hz. Ömer b. Ebî Se1eme'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e:
«Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını atfetmiştir.» demesi, oruçlu iken öpmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus, caiz olan ahvalden zannettiği içindir.
'Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etmemiş:
«Allah'dan en ziyâde korkanınız ben'im.» buyurarak nehyedilen bir şeyi: benim irtikâb edeceğime nasıl ihtimal veriyorsunuz?» demek istemiştir.
Hadisin Müs1im'de olmıyan bir rivayetinde : «Ömer bunu söyleyince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gadaplandı.» denilmiştir.
Ayni hadîsin «El-MCvatta»daki rivayetinde: . Allah dilediğini Resulüne helal kılar.» ibaresi de vardır.

13- Cünüb Olduğu Halde Üzerine Fecir Doğan Kimsenin Orucunun Sahih Olması Babı

75- (1109) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni. Cüreyc'den naklen rivayet etti. H. Baha Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk b, Hemmara rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi.. (Dedi ki) : Bana Abdülmelik b. Ebi Bekir b. Abdirrahman, Ebû Bekir'den naklen haber verdi. Ebû Bekir şöyle demiş: Ebû Hüreyre (RaâİyallahÜ anh) 'ı kıssa ederken dinledim, kıssasında şunları söylüyordu: «Bir kimse cünüb olarak sabahlarsa oruç tutmasın.» Ben, bunu (Babam) Abdurrahman b. Haris'e anlattım Babam bunu kabul etmedi. Bunun üzerine (Babam) Abdurrahman kalktı gitti. Onunla beraber ben de gittim. Nihayet Âişe ile Ümmü Seleme (Radiyallahû anhûma)'nun. yanlarına girdik. (Babam) Abdurrahman hu mes'eleyi onlara sordu. İkisi birden ;

— «Peygamber (Salkıllahü Aleyhi ve Sellem) bazeı i hti lamdan başka bil sebeple cünüb olarak sabahlar, sonra oruç tutardı.» dediler.

Oradan giderek Mervân'ın yanına girdik. Babam bu mes'eleyi ona da andı. Mervan :

— «Ben, sana, Ebû Hüreyre'ye giderek söylediklerini kendisine iâdc etmeni kat'iyyetle emrediyorum.» dedi.

Bunun üzerine Ebû Hüreyre'ye geldik. Ebû Bekir (yâni Ben) bütün bunlara şâhid olmuştur. (Babam) Abdurrahman, konuşulanları kendisine anlattı. Ebû Hüreyre:

— «Bunları sana onlar mı söyledi?» diye sordu. Babam:

— «Evet,» cevâbını verdi, Ebû Hüreyre :

— «Onlar, bunu daha iyi bilirler.» dedi.

Bundan sonra Ebû Hüreyre bu hususta söylediklerini Fadl b. Abbas'a uİs bet etti. Artık: «Ben, bunu Fadl'dan işittim. Peygamber (Sailallahü A'.eyhi veSellemyden duymadım.» demeye başladı.

Böylece Ebû Hüreyre bu hususta söylemekte olduğu sözlerden dönmüş oldu.

Kavi diyor ki: «Afadülmelik'e :

— Aişe ile Ümraü Seleme: (Ramazanda) dediler mi? diye sordum,

— öylece, (yani) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sclletn) ihtilâmdan gayri bir sebeple cünub olarak sabahlar, sonra oruç tutardı, dedi.

76- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Ur-vc-Ui'btıü'z-Zübeyr ile Ebû Bekir b. Abdır rahman'dan naklen haber verdi ki: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sel!em)yin zevcesi Aişe : «Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellein) ramazanda ihtilâmdan gayrı bir sebeple cünub olarak sabahlar da, yıkanır oruç tutardı.» demiş.

77- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni İbni'l Haris, Abdürabbih'den, o da Abdullah b. Kâ'b El - Him yeri den naklen haber verdi. Ona da Ebû Bekir rivayet etmiş ki, kendisini Mervân cünüb olarak sabahlayan bir adam oruç tutacak mı? diye sormak için Ümmü Seleme (Radryallahû onAâ/ya göndermiş. Ümmü Seleme:

— «Resulü İlah (SalîaUchü Aleyhi ve Sellemi cima' sebebiyle — İhtilâm olarak değil— cönub olduğu halde sabahlar, sonra orucunu bozmaz, kaza da etmezdi.» demiş.

78- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ab-dürabbih b. Saîd'den dinlediğim, onun da Ebû Bekir b. Abdtrrahman b. Haris b. Hişâm'dan, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in zevceleri Âişe ile Ümmü Seleme'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:

Aişe ile ÜnunÜ Seleme:

«Şüphesiz ki RtsûlüNaH (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ramazanda intifam sebebiyle değil, cima dan dolayı cunub olduğu halde sabahlar, sonra oruç tutardı.» demişler.

Bu hadîsi 1bni Mâce'den gayrı bütün kütüb-i sitte imamları muhtelif tariklerden tahrîc etmişlerdir.

Hadisin râvileri üzerinde pek çok ihtilâflar vardır. Ezcümle Hz. Ebû Hüreyre 'nin hadîsi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e ref etmemesi üzerinde edilmiştir: Bâzı rivayetlerinde Ümmü Seleme (Radiyallahüanh) zikredilmiş, bâzılarında edilmemiştir.

Keza Abdurrahman b. Haris'in Hz. Âişe ile Ümmü Seleme (Radiyallahii anh) 'yi bizzat görüp konuştuğu ihtilaflıdır. Bâzı rivayetlerde Ümmü Seleme 'nin kölesi vasıtasıyla konuştuğu bildirilmiştir. Ancak bizzat konuştuğunu gösteren rivayetler daha çok ve daha şahindir. Bununla beraber Hz. Abdurrahmâ n '-tun evvelâ köleyi göndermesi, sonra bizzat gidererek konuşmuş olması da mümkündür.

Buhâri 'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Mervân o sırada Medine valisi bulunuyormuş. Abdurrahman (Radiyallahii anh) evvelâ Ebû Hüreyre'ye gitmek istememiş, Mervân yeminle ısrar edince Ebû Hüreyre'ye gitmiş, Hz. Ebû Hüreyre'yi Zulhuleyfe denilen yerde arazîsi varmış, orada buluşmuşlar. Rivayetlerin mecmuundan anlaşılıyor ki Abdur-rahman in. Hz. Ebû Hüreyre'ye gitmek istememesi, güceneceğinden korktuğu içindir. Çünkü biribirlerine komşuymuşlar. 'Mervân ısrar eıdin-ce Abdurrahmân :

«Allah seni affetsin, Bu zât benim dostumdur, ben onun söylediği sözü kendisine iade etmek istemem.» demiştir.

Filvaki Hz, Ebû Hüreyre: «Cünüb olarak sabahhyan bir kimse o gün oruçsuzdur.» diye fetva verirmiş, Hattâ îbrâhim Nehaî ile Urvetü'bnü'z -Zübeyr ve Tâvus'un mezhepleri de buymuş. Lâkin görülüyor ki Hz. Ebû Hüreyre bu fetvasında işrâr etmemiş, kişe ile Ümmü Seleme (Radiyalîahû anhûma) nın sözlerini işitince:

«Onlar bunu daha iyi bilir.» diyerek bu fetvasından dönmüştür. Zâten kendisi mezkûr fetvayı Fadl b. Abbâs 'dan dinlemiş bulunuyormuş.

Nevevi diyor ki : «ihtimâl Hz. Ebû Hüreyre 'nin fetvasından cfönmesi iki hadis tearuz ettiği içindir. O, bunların arasını bulmuş ve birini teVil etmiştir. Te'vil ettiği hadis:

«Bir kims* cüriub olarak sabahlarsa oruç tutmasın.» rivayetidir. Nevevî, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'ın te'vil götüren sözünden dönmesine sebeb Hz. Âişe-ve Ümmü Seleme hadîsi olduğunu, o hadîsin daha ziyâde itimada şayan olduğunu, çünkü böyle şeyleri ezvâc-ı tâhiratm herkesden daha iyi bildiklerini söylediklerinin Kur'ân-ı Ker im'ede muvafık olduğunu beyân ettikten sonra Ebû Hüreyre hadîsinin üç vecihle te'vil edildiğini söylemiştir. Şöyle ki:

1) Hz. Ebû Hüreyre 'nin bu fetvası efdal olan hareketi beyândır. Cünüb olan bir kimse için efdal olan şey fecir doğmazdan önce yıkanmaktır.

Maamafîh buna riâyet etmez de sabahleyin yıkanırsa orucu yine caizdir. Safiî1er Un mezhebi budur.

Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «ResûlüllahÜ (SallaUahüAleyhi ve Sellem) 'in sabahleyin yıkandığı sübût bulmuşken, fecir doğmazdan önce yıkanmak nasıl efdal olur?»

Bu suâle Nevevî şöyle cevap vermiştir: «Peygamber, (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Sabahleyin yıkanması, bu işin cevazını bildirmek içindir. Ümmetine bir mes'eleyi beyânı tezammun ettiği için bu onun hakkında efdaldır. Zaten Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) beyânla memurdur. Bu mes'ele cevazı bildirmek için bâzı zamanlarda her azayı birer defa yıkayarak abdest almasına benzer. Halbuki

abdest uzuvlarını üçer defa yıkamanın efdal olduğu malumdur. Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem) 'in devam üzere aldığı abdestin mâhiyeti budur. Bir çok hadisler de bu hakikati nâtıktır. Peygamber (SallaİlchÜ Aleyhi ve Seltenı) caiz olduğunu göstermek için deve üzerinde ele» tavaf etmiştir. Malumdur ki tavafı yürüyerek yapmak efdaldır. Resûlüllah (Salla'.lahü Aleyhi ve Setiemyin tekerrür eden tavafları yürüyerek vâki olmuştur. Bu mes'elenin emsali çoktur.»

2) İhtimâl Hz. Ebû Hüreyre hadisi cima hâlinde sabahlayıp da fecrin doğduğunu bildiği halde cimâ'a devam eden kimseye ham-ledilmiştir. Bu takdirde şüphesiz o kimsenin orucu bozulur.

3) İbnü'l-Münzir'in, Beyhaki Men rivayetine göre Ebû Hüreyre hadîsi mensûhtur. Fakat Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) onur neshedildiğini duymamış bir müddet evvelden bildiği gibi fetva vermiş, hükmün neshedildiğini duyunca fetvasından dönmüştür. îbni Münzir: «Bu bâbda benim işittiğim en güzel söz budur.» demiştir.

Filhakika İslâmiyetin ilk zamanlarında oruçlu bir kimsenin uyuduktan sonra cima'da bulunması, yiyip içmesi haram kılınmıştı. Sonra bunlar neshedilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, cünüb olarak sabahlayan kimsenin hükmünü beyân etmektedir.

2- Fukahâ hükümdarın huzuruna girerek onunla ilmi müzâkerelerde bulunabilirler.

3- Hadîs-i şerif, Mervân'ın dini ve dünyevi mes'elelerle meşgul olduğuna delildir. Kendisi ve oğlu Abdülmelik ulemâdan sayılırlar.

4- Bir mes'ele hakkında münazara edilirse onu bilen birine arz etmek gerekir.

5- Bir mes'eleyi bilen bir kimse, hilafını kimden işitirse işitsin, bildiğinin hilafı delil ile sabit oluncaya kadar onu kabul etmeyebilir.

6- İhtilâf zuhurunda kitâbdan delil bulunmazsa huccet-î kaatîa Resûlüllah (SallallahiİAleyhi ve Sellem)'in sünnetidir.

7- Âdil bir kimsenin haberi amel babında hüccettir. Bu husûsda kadınla erkek müsavidir. Şehâdet meselesinde ayrılırlar. Çünkü haberle şehâdet. başka başka şeylerdir.t

8- Bir şey hakkındaki bilginin doğruluğunu anlamak için hüccet ve delîl istemek, araştırma yapmak caizdir. Nitekim Mervan Öyle yapmıştır.

9- Âlim bir zât muhalifinin hüccetini işittiği zaman hakkı i'tirfif etmelidir. Ulemânın sânına yakışan budur.

10- İki hadîs tearuz ederlerse râvinin sözü tercih olunduğu gibi, kadınlara mahsûs hallerde dahî kadınların sözü tercih edilir. Nitekim erkek* lere mahsûs hallerde de erkeklerin kavli müreccahtır.

11- Hadîs-i şerif, büyüklerin huzurunda edeb ve terbiyeye riâyet gerektiğine delâlet etmektedir.

12- Cünüb olarak sabahlayan kimsenin oruçlu sayılıp «ayılmiyacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bu husûsda yedi kavil vardır:

a) Oruç mutlak surette sahihdır. Yâni farz olsun nâifle olsun. Cünüb olarak sabahlama kasden veya unutarak yahut uyuyarak vuku bulsun oruç şahindir. Zira hadîs âmmdır,

Sahâbe-i kiram 'dan Âliyyü'bnü Ebî Tilib, Abdullah 'İbni Mes'ûd, Zeydü'bnü Sabit, Ebu'd-Der dâ', Ebû Zerr-i Gıfâri, Abdullah b. Ömer v Abdullah b. Abhâs (Radiyallahûanhûm) hazerâtının kavilleri budur.

Ebû Ömer İbni Abdilberr: «Irak ve Hicaz'daki fetva imamlarının imam Mâlik, Ebû Hanîfe Şafiî, SevrS, Evzaî, Leys ve bunları arkadaşlarıyla 1mam Ahmed, îshâk, Ebû Sevr, ibni UIeyye, Ebû Ubeyde, Dâvud, İbni Cerîr-i Taberî ve hadîs ulemâsından bir cemâatin kavilleri budur.» diyor.

b) Cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucu mutlak surette sahih değildir. Fadl b. Abbâs, Üsâmetü'bnü Zeyd ve Ebû Hüreyre hazerâtmm kavilleri budur. Arzettiğimiz vecıhTe Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) sonra bu kavilden dönmüştür.

c) Cünüb olduğunu bilerek sabahlayan kimsenin orucu sahih değildir. Bilmeden sabahlarsa orucu sahih olur. Bu kavil Tavus, Urve-tü'bnü Zübeyr ve İbrahim Nehaî 'den rivayet olunmuştur. Böyle bir kavlin Hz. Ebû' Hüreyre 'den de rivayet edildiğini «El-İk. al» sahibi kaydetmiştir.

d) Cünüb olarak sabahlı yan kimse farz oruca niyet edemez, nafile oruç tutabilir.

Bu kavil İbrahim Nehaî ile Hasan-i Basrî 'den rivayet olunur.1tni fcerr'in rivayetine göre Hasan ibni Hayy Ramazanda cünüb olarak sabahlaman kimsen'ı, o günü kaza etmesini müstehab görür. Nafileye niyetlenen hakkında ise kaza lâzım gelmediğini söylermiş.

e) Cünüb olarak sabahlayan kimse o gün orucunu tamtfmlar sonra kaza eder. Bu kavil Salim b. Abdi İlah, Hasan-ı Bas-rî ve Ata' b. Ebî Rabâh'dan rivayet olunmuştur.

g) Farz oı'uca niyetlenenin onu kaza etmesi müstehabdır. Hasan İbni Salih b. Hayy'm kavli budur.

ğ) Oruç, cünüb olarak sabahlamakla değil, üzerine güneş doğmakla bozulur. îbni Hazm'in mezhebi de budur. Ona göre kasden bir gü-nftbı işlemek orucu bozar.

13- Bu hadîs «Peygamberlere ihtilâm olmak caizdir.» diyenlere delildir. Bu mes'ele ihtilaflıdır. En meşhur olan kavle göre Enbiyâ-1 Kiram ihtilâm olmazlar. Çünkü ihtilâm şeytanın insanla oynaşmasınla ileri gelir. Peygamber bu gibi şeylerden münezzehtirler.

Peygamberler hakkında ihtilamı caiz görmeyenler hadîsi te'vil etmiş vp bundan muradın: Cima' sebebiyle cünüb olarak sabahlardı, ihtilâm sebebiyle cünüb olmazdı, demek olduğunu söylemişlerdir.

14- Nevevî (631-676) Cünüb olarak sabahlayan kimsenin hükmü bâbındaki ihtilâflar sonradan kalkmış, orucunun sahih olduğuna bü-tiin ulemn ittifak etmişlerdir. Bu bâbda hayız ve nifâslı kadınların hükmüdür. Kan gece kesilir de yıkanmadan sabahlarsa oruçları şahindir. Yıkanmayı kasden veya unutarak sabaha bırakmanın bir te'siri yoktur. Bütün ulemânın mezhebi budur.» diyor.

79- (1110)- BUe Yahya b. Eyyûb ile Kuteyhe ve İtmi Hucr rivâ-v.(Şiiler. İtmi Eyyûb (Dedi ki) : Bfce İsmail b. Ca'fer rivayet etti. (Ded ki): Bana Abdullah b. Abdirratım&n yani Ebu Tuvale künyesini taşıyan tbni Ma'mer h. Hazm El-Ensâri'den naklen haber verdi. Ona da Aişe'nin zatlısı Ebû Yûnus, Aişe (Rüdiyaliahû anha)'dan naklen haber vermiş kî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fetva sormak için bir adam gelmiş. Konuşulanları Aişe kapının arkasından işi ti yormuş. Gelen zât:

— «Yâ Resûlallah, Bazen ten cünüb iken namaz vakti geliyor, o gün oruç tutayım mı?» diye sormuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Ben, cünüb iken de namaz vakti geliyor. Ama ben oruç tutuyorum, cevâbını vermiş. O zât:

— «Sen bizim gibi değilsin ya Resûlallah, Allah, senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını atfetmiştir.» demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Vallahi ben Allah'dan en ziyâde korkanınız ve ondan neyle korktuğunu en iyi bileniniz olmayı cidden ümid ederim.» buyurmuşlar.

80- (1109) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Ebû Asım rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnî Cüreyc rivaye etti. (Dedi ki) : Bana[17] Muhammed b. Yûsuf, Süleyman b. Yesâr'dan naklen haber verdi ki, Süleyman, Ümmü Seleme (Radiyaliahûanha)'ya :
— «Cünüb olarak sabahlayan bir adam oruç tutacak mı?» diye sormuş. Ümmü Seleme (Radiyaliahû anha) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtilamdan başka bir sebeple cünub olarak sabahlar, sonra oruç tutardı.» demiş.
Bu rivayetler dahî cünüb olarak sabahlı yan bir kimsenin orucu bozulmadığına delildirler.
Az yukarda da işaret ettiğimiz vecihle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin fetvası soran zâta cam sıkılmışdır. Çünkü soran zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin memnu olan bir fiili işlediğine, ancak gelmiş geçmiş bütün günahları affedildiği için bundan mes'ûl olmıyaca-ğına kanaat getirmiştir, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ben sizin en ziyâde Allah'dan korkanınızın)... ilâh...» buyurarak o zâta red cevâbı vermiştir.
Hz. Aişe hadîsi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiillerine uymanın vücûbuna delildir. îmam Mâlik ile diğer bir çok Bağdat ulemâsının ve ekseri Şafiilerin kavilleri budur. Şafiilerin bir çoklarına göre Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin fiillerine uymak mendûbdur. Bazıları mubah olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta usul-i fıkıh kitaplarında tafsilat vardır. Şöyle ki:
1- Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturup kalkmak, yiyip içmek gibi tabiî fiilleri ümmetinin fiilleriyle müsavidir.
2- Kuşluk namazı, vitir ve teheccüd gibi ona mahsûs farz olan namazlar ile dörtden ziyâde kadınla evlenmek hususunda ümmeti onun gibi değildir.
3- Mutlak veya mücmeli beyân için işlediği fiiller bil'ittifâk ümmetine de şâmildir.
4- Yukarki üç kısımdan maada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sâdır olan bir fiile, o fiilin sıfatına göre hüküm verilir. Fiil, Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında vâcib ise ümmetine-de vâcib, mendûb ise ümmetine de mendûbdur. Sıfatı bilinmeyen fiiller hakkında ihtilaf olunmuştur. İmam Mâlik'e göre mubah, İmam Şafiî, İmam A'zam ve ulemâdan bir cemaata göre mendûbdur.
Bâzıları bu hususta bir ş.ty söyliyemeyip tevakkuf etmişlerdir.

14- Oruçlunun Ramazan Gününde Cima' Etmesinin Şiddetle Haram Kılındığı, Bu Sebeble Büyük Keffaretin Vücubu ve Beyanı, Küffaretin Zengine de Fakire de Lazım Geldiğini ve İmkan Buluncaya Kadar Fakirin Zimmetinde Sabit Olduğunu Beyan Babı

81- (1111) Bize Yahya b. Yahya İle Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler, Yahya (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den, o da Humeyd b. Abdir-ruhman'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'dan nakler haber verdi. Ebû Hüreyre Şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam gelerek:
— «Helak oldum yâ Resûlallah,» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Seni helak eden nedir,» diye sordu. O zât:
— «Ramazan gününde zevcemle cima ettim.» cevâbını verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bîr ..öle azod edecek bir şey bulabilecek misin?» buyurdu. A-dam:
— «Hayır.» cevâjım ve di. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «İki ay birVri arkasına oruç tutabilecek misin?}» diye sordu. A-dam yine:
— «Hayır» cevâbını verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise altmış, fakiri doyuracak bir şey bulabilecek misin?» dedi. Adam yine:
— «Hayır» cevâbını verdi. Sonra oturdu. Derken Peygamber (Sallnlluhii Aleyhi ve Sellem) 'e içinde hurma dolu bir zembil getirdiler. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama:
— «Bunu (al da) tesadduk et.» buyurdu. O zât:
— «Bizden daha fakirine mi? Medine'nin iki taşlığı arasında buna bizden daha muhtaç bir aile yoktur.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (SnlUtllahü Aleyhi ve Sellem) güldü, hatta yan dişleri göründü. Sonra (o zâta)
— «Haydi git bu hurmayı ailene yedir.» buyurdular.

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Man-sûrdan, o da Muhammed b. Müslim Ez -Zühri'den bu isnâdla İbni Uyey-ııe'nin rivayeti gibi haber verdi. Ve: «İçinde hurma dolu bir arak...» dedi, arak: «Zenbil» dir -Peyegamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, hattâ yan dişleri göründü.» cümlesini söylemedi.

82- (...) Bize Yahya b. Yahya İle Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İlmi Şihab'dan, o da Humeyd b. Abdirrahman b. Avf'dan, o da Ebû Hüreyre ÇRadiyallahü anh) dan naklen rivayet eyledi ki, bir adam Ramazan gününde karısı ile cima etmiş de bunu Resulii:lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e danışmış. Peygamber {Sallollahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir köle bulabilecek misin?» diye sormuş. Adam :
— «Hayır.» cevâbını vermiş. Resylüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «İki ay oruç tutabilir misin?» demiş. O zât yine :
— «Hayır» cevâbım vermiş. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise altmış fakır doyur.» buyurdular.

83- (...) Bize Muhammed b. Raf i1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshali b. İsa rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mâlik, Zührî'deu naklen bı İsnâdla haber verdi ki, bir adam Ramazanda orucunu bozmuş da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir köle azat etmek suretiyle keffâret vermesini emir buyurmuş.
Sonra Zührî, tbni Uyeyne hadîsi gibi rivayette bulunmuş.

84- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Ded ki) : Bana İbni Şihâb, Humeyd b. Abdirrahman'dan naklen rivayet etli. Ona da Ebû Hüreyre anlatmış ki : Peygamber (SaUaUahü Aleyh veSellem) Ramazanda orucunu bozan bir adama bir köle âzad etmesini yahut iki ay oruç tutmasını yahut da altmış fakiri doyulmasını emir buyurmuş.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den naklen bu isnâdla tbni Uyeyne hadîsinin mislini haber verdi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir iki yerinde ve «Kita-bu'1-Edeb" de Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesai ve 1bni Mâce «Kitâbu's-Savm: da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeUem)'e gelerek «Helak oldum yâ Re-sûlallah,» diyen zâtın ismi Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi'dir.
«Selmân b. Sahr» diyenler de olmuştur.
Bu rivayette Hz. Selem e'nin «Helak oldum.» dediği görülmektedir. Bundan sonra gelecek Hz. Âişe hadîsinde mezkûr kelimesinin yerine «Yandım.» denilmiştir. Hadisin bazı tariklerinde: «Helak oldum.» ve «Helak ettim.» rivayeti vardır.
«Helak ettim.» tâbiri üzerinde bir hayli söz edilmiş, Ha11âbi rivayetlerin hiç birinde bu kelimenin bulunmadığını söylemiş, Beyhakî de: «Hadîs imamları bu kelimeye razı değillerdir.» demiştir.
Kaadı İyâz dahi buna benzer sözler söylemiştir.
Aynî diyor ki: «Üstadımız Zeynüddîn (Rahimehullah) bu kelimenin müsned olarak üç tarikden rivayet edildiğini söylemiştir.
Birincisi Ebû Sevr tarîkidir. Bunu Darakutnî rivayet etmiştir. Râvîleri sikadır.
İkincisi Evzaî tarîkidir. Mezkûr tarîki Beyhakî senedi ile nakletmiş sonra Hâkim'in hadisdeki «Helak ettim.» lafzını zayıf bulduğunu söylemiştir.
Üçüncüsü Ukayl tarîkidir: Bun dahî Darafcutnî- tahric etmiştir. Râvileri arasında hakkında söz edilenler vardır.»
Ebû Zür'a'ya göre :
«Helak ettim.» sözünü nakleden en güzel tarik Mua11a b. Mansur tarîkidir.
Yalnız bu zatın hadisi kabul edileceğine Buhâri ile Müslim ittifak etmekle beraber İmam Ahmed b. Hanbel ondan halis rivayet etmemiş, «Ben, ondan hadîs yazmadım, çünkü re'ye muvâfıfc alan hadîsleri rivayet eder ve her gün iki-üç hadîsde hatâya düşerdi.» de mistir,
Muallâb. Mansûr, îmam A'zam'ın ashabından-Hır. Yahya b.Maîn onu mûtemed saymış,Yâkub îbni Şüyhe dahi mevsuk olduğunu söylemiştir. Daha başka tevsik edenler de vardır.
Faziletli bir zât imiş. Defalarca kadı tâyin edilmek istenildiği halde Hu vazifeyi kabul etmemiştir. İbni Sa'd onun Özü sözü doğru, fa-kih ve muhaddis bir zât olduğunu söyler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) «Helak oldum» diyen zâta «Seni helak etlen nedir?» sormuştur. Bir rivayette «Vay haline, derin nedir?» B.uhâri 'nin bir rivayetinde «Vay haline ne yaptın?» buyurmuştur.
Bâzı rivayetlerde gelen zâtın : «Oruçlu iken zevcemle cima ettim.» dediği bildirilmişse di burada «Ramazanda zevcemle cima ettim.» denilerek, vak'anın Ramazanda geçtiği beyân edilmiştir.
Bu gösteriyor ki cimâdan dolayı keffâret îcab etmek için Ramazan orucuyla başka oruçlar arasında fark vardır.
Mâlikîler 'den bâzıları hangi oruç olursa olsun, bozan kimseye keffâret lâzım geleceğini söylemişlerse de, babımız hadîsi onların bu kavlini reddetmektedir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin bir rivayetinde «Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ne çirkin bir iş yapmışsın. Bir köle âzad et» buyurdu.» denilmiştir.
Taberânî 'nin «El-Kebir» nam eserinde tahric ettiği İbni Ömer (Radcyallahü anh) rivayetinde : «Bir adam Peygamber (Sallallah'-i Aleyhi veSellem)e gelerek:
— Ben Ramazan günlerinden birinde orucumu bozdum, dedi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— Hiç bir özür ve hastalık olmadığı halde mı? diye sordu. O zât;
— Evet, cevâbım verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Ne çirktn iş yapmışsın, buyurdular. Gelen zât:
— Evet, (öyle oldu. Şimdi bana) ne emir buyurursun? dedi. Peygam-"Tfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Bir köle azot et, buyurdu lor.» denilmektedir.
O zâtın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin emrine mukaabil söylediği söz dahi muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Babımız hadîsinde bir tek kelime ıIe_«Hayır* cevâbını verdiği görülüyor. Bir rivayette «Hayır ya Resûlallah" demi;. Başka bir rivayette «seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederini ki ben, hiç bir vakit köleye mâlik olmadım.» cevâbını vermiştir.
Köle âzad edemiyeceğini görünce Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine iki ay peşi peşine oruç tutup tutamıyacağmı sormuş, o zât buna da «Hayır.» cevabını vermiştir.
İbni İshâk'in rivayetine göre: «Zâten başına ne geldiyse oruçtan geldi ya.» cevabım vermiştir. Bunun üzerine Fahr-i Alem (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) Efendimiz, ona altmış fakir doyurup doyuramıyacağım sormuş o bu suale de «Hayır.» cevâbını vermiştir.
1bni Ömer (Radiyallahii anh) rivayetinde «Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki ben ailemi bile doyuramıyorum.» diye cevap vermiştir.
_ îbni Dakîki'1-îd (625-702)" bir gün altmış fakirin yerine on gün altı fakir doyurmanın caiz ölamıyacağınr söylemiş, hadîsin ondan bu mânayı çıkaranlar aleyhine delil olduğuna işaret etmiş ve: « Hanefîi1er'in meşhur kavline göre bu kâfidir. Hattâ bir kimse bir fakiri altmış gün doyursa onlara göre caizdir.» demiştir.
Aynî buna şu cevabi vermiştir: « Hanefîi1er'le uğraşan bu adamlar bir şey belliyor fakat bir çok şeyleri unutuyorlar. Bilmiyorlar mı ki burada maksat fakirin hacetini gidermek!.,!. Altmışın manasına riâyet şartıyla fakirin haceti giderilince ortada ta'n edecek bir şey kalmaz. Sonra hadîsdeki doyurmadan murâd, yemeğe imkân .bahşedecek şekilde fakirlere vermektir. Maksat yiyeceği fakirin ağzına koymak değildir.»
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ye Sellem) 'in bu üç şey'i tâyin etmesindeki hikmet ve bunlarla oruçlu ara-/ sında ki münâsebet nedir?»
Cevap : Ramazan gününde kasden cima etmek suretiyle orucun hürmetini ayak altına alan kimse mâsiyet sebebiyle kendini helak etmiş demektir. Bu sebeple nefsine bir fidye olmak üzere köle âzad etmesi münâsip olur.
ResûIüKah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) *in :
(Her kim bir köle azat ederse, o kölenin her uzvuna mukaabil Allah da onun bir uzvunu cehennemden azat eyler.} buyurduğu sahih rivayetle sabit olmuştur:
Oruç tutmanın münâsebeti meydandadır. Çünkü oruç cinayet cinsinden bir ceza ve âdeta bir kısastır.
Orucun iki ay olmasına gelince: Müslüman Ramazan ayının her gününde oruç tutarak nefsine sabrejttirmeye me'murdu. Binâenaleyh bir gün orucunu bozmakla bütün ayın orucunu bozmuş gibi oldu. Zira oruç günlerinin nev'i itibarıyla bir ibâdet sayılır. Onun için maksadının

nakızi ile mukaabele olunarak orucunu bozan kimseye bir yerine iki &y oruç yüklenmiştir.
Fakîr doyurmanın münâsebeti de aşikardır. Her oruç gününe bedel bir fakir doyurulması emir buyurulmuştur.
Bir de bu hasletler bir çok haklara şâmildirler. Oruç, Allah'ın hakkıdır. Yemek vermek hür olan kulların, âzad olmak kölelerin, emre imtisal-den dolayı verilecek sevap cinayet sahibinin haklarıdır.
Zenbi1 1er hurma getiren zâtın kim olduğu malum değilidr. Bazı rivayetler de ensârdan olduğu kaydedilmiştir. İsmi yine meçhuldür.
ResûlüIlah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem):
«Bunu al da tasadduk et,» emrini verince Hz. Seleme:
«Bizden daha fakirine mi?» mukaabelesinde bulunmuştur. Bundan muradı: O gün Medine'de kendisinden daha fakir kimse bulunmadığını anlatmaktır. Nitekim sözüne devamla: «Medine 'nin iki taşlığı arasında bizden daha muhtaç bir aile yoktur diyerek maksadını izah etmiştir.
Hz. Selem e'nin son sözlerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülmüştür. «Hattâ yan dişleri göründü.» cümlesiyle Peygamber (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem) o defa tebessümden biraz fazla güldüğü ifâde olunmuştur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz ekseriyetle tebessüm buyururlardı.
Bâzıları : «Dünya umuru için yalnız tebessüm ile iktifa buyurur, âhi-ret umuru için bazen gülerdi.» demişlerdir.
Burada gülmesinin sebebi: Hz. Seleme 'nin halinde müşâha-(l«ı etliği değişmedir. Seleme (Radiyallahü anh) nefsinin helak olduğundan korkarak onu kurtarmak için mümkün mertebe fidye vermek için gelmişti. Neticede bu babdaki ruhsatı görünce keffâret için kendisine verilen hurmayı yemeye tama etti.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İçtihadi bir mes'ele hakkında fetva sormaya gelen bir kimsenin cezalandırılmaması.gerekir. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının hürmetini ayaklar altına alan Seleme (Radiyallahü anh) 'ı cezalan dır mamıştır. Fakat hadd-i îcab eden hususa t böyle değildir. Onlarda şer'an ta h di d olunan ceza tatbik edilir.
Kaadi îyâz diyor ki: «Hz. Seleme 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)ye gelerek fetva sorması tevbe ettiğine delildir.
Bir de ResûHillah İSalhUahü Aleyhi ye Sellem) her gelene, ceza yerse, korkudan ekseriya ona kimse gelip bir şey sormazdı...»
2- Keffâret hadîs-i şerifde zikredilen tertip üzere verilir. Zıhâr feffâreti de öyledir. Yani Ramazanda kasden orucunu bozan bir kimse mümkünse köle âzad edecek, buna imkân yoksa iki ay ara vermemek şartıyla oruç tutacak, buna da imkânı yoksa altmış fakiri doyuracakdır. Ekseri - ulemânın kavli budur.
İmam Mâlik- «Keffâret verecek olan Kimse bu üç şey arasırica muhayyerdir.»
Öir rivayette «Bence yiyecek vermek köle azadından daha iyidir*.» raiştiri
Yine imam' Ma1ik'in köle azadı ile oruca kâail olmayıp kef-faretin sadece yiyecek vermekten ibaret olduğunu kabul ettiği söylenir.
îbni Dakiki'l-İd : «Su mes'ele müşkilâttandır. Sabit olan bir hadise muarız olduğu halde onu izaha imkan yoktur. Yalnız Malikiler'den bâzı muhakkikin onu haletmiş ve yiyecek vermek diğerlerinden evlâ ve müstehabdır, demişlerdir. Mâ1ikiyye ulemâsından bazıları da bu hususta bir çok vecihler ileri sürmüşlerdir. Fakat bunların hiç biri hadîsde köle azadının oruçla yiyecekden Önce zikredilmesi karşısında mukaayim delil olamaz.» demiştir.
3- Hadîs-i Şerif, keöâretîn tertip üzere verileceğine delildir, ibnü'1-Arab diyor ki : -Resûlüllalı (SalWlahü AİeyhLve Settem) keffâret mes'elesini saydığı üç şeyden biri bulunmazsa Ötekine nakletmek suretiyle beyân buyurmuştur. Bunun hükmü muhayyerlik olamaz.»
KaâdîB'eyzâvi (?-685) dahi: «Birincisi bulunmadığı taktirde ik nciyi, o bulunmadığı takdirde üçüncüyü faile atfetmek, bu işte muhayyerlik olmadığına delildir. Çünkü bu söz beyân sadedinde suâle cevap olarak vârid olmuştur. Binâenaleyhi muhkem, şart mesabesindedir.»
CufflhÛr-u ulemâ bu mes'elede terciK yoluna gitmiş ve Zühr î'den tertip üzere rivayet eden râvilerin tahyîr yoluyla rivayet edenlerden daha çok olduklarını bildirmişlerdir.
Bu râvilerin otuz kişi olduğu söylenir tertibi tercih etmenin bir sebebi de hadisi rivayet eden râvinin kıssayı olduğu gibi hikâye etmesi ve vak'ayı herkesderi iyi bilmesidir. Tahyîri rivayet eden; râvi İse vak'ayı görmemiş, hadîsi başka râviden almıştır. Bu bâbda ihtiyat tertibe riâyet etmektir.
El-Mühelleb ile Kurtubî hâdisenin müteaddit olduğuna meyil göstermişlerse de, doğru değildin Rivayetler muhtelif olsa da hâdise birdir.
4- Keffâret hususunda fakire yardım olunur.
5- Akrabaya keffâret verilebilir.
6- Hibe ile sadakada, sözle kabul şart değildir. Almak kâfidir.
7- Keffâret ancak nafakası îcab eden kimselerin nafakasını çıkardıktan sonra vâcib olur.
8- Şaşılacak bir şey karşısında fazlaca gülmek caizdir.
9- Bir kimseye cevaben «Yazık sana» yahut «vay hâline» gibi sözler söylemek caizdir.
10- istenmediği halde Allah'a yemin etmek caizdir.
11- Fakirlik iddiası hususunda söz, iddia edenindir. Yani fakir olduğunu iddia eden bir kimâeye istediği şey verilebilir. Kendisine fakir olduğunu ishât teklif edilmez.
12- Zann-ı galip üzere yemin etmek caizdir. Zira Buhâri'nin rivayetinde! Hz. Selem e'nin yemüı ettiği bildirilmiş, Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Setlem) kendisine bir şey dememiştir.
13- Müstehcen sayılan sözleri kinaye suretiyle ifâde etmek caizdir.
14- Dara düşen müslümanı kurtarmaya çalışmak gerektir.
15- Bir kişiye günlük ihtiyacından fazla bir şey verilebilir.
16- Keffâreti bir aileye vermek caizdir.

85- (1112) Biıe Muhammed b. Rumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Abdurrahman b. Kaasim'den, o da Muhammed b. Ca'fer [18] b. Zübeyr'den, o da Abbâd b. Abdillah b. Zü-bey'den, o da Aişe (Radiyallahû artha)'âan naklen haber verdi ki, şöyle demiş: Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem)'e bir adam gelerek:
— «Yandım;» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «NİÇin?» diye sordu. Adam :
— «Ramazanda güpegündüz zevcemle cima' ettim.» dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem):

— «Sadaka ver, sadaka ver,» buyurdular. O zât :
— «Bende hiç bir şey yoktur.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (Saltallahii Aleyhi ve Sellen:) onu oturmasını emir buyurdu. Derken I?.esû-lüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sel!em)'e işlerinde yiyecek bulunan iki zenbil geldi de o zâta bu hurmaları tesadduk etmesini emir buyurdu.

86- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb Es-Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Yahya b. Said'i şöyle derken işittim : Bana Abdurrahman b. Kaasim haber verdi, ona da Muhammed b. Cafer b. Zübeyr haber vermiş. Ona da Abbâd b. Abdillah b. Züfaeyr rivayet etmiş ki, kendisi Âişe (Radiyallahû anha) 'yi :
«Resûlüllah (Salhliahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldi...» derken ifKmiş.
Müteakiben ravi hadisi rivayet etmiş.
Bu hadîsin başında «Sadaka ver, sadaka ver.» ibaresiyle «güpegündüz» kaydı yoktur.

87- (...) Bana Ebut-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris haber verdi, ona da Abdurrahnıau b. Kaasim rivayet etmiş, ona da Muhammed b. Ca'fer h, Zübeyr rivâyet eylemiş, ona da Abbad b. Abdillah b. Zübeyr rivayet etmiş ki kentlisi Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Setler») y\n zevcesi Âişe'yi şunu söylerken işitmiş :
«BİR adam Ramazanda mescidde iken Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)fin yanına gelerek
— Ya Resûlallah, yandım, yandım, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller») ona başına geleni sordu, adam:
— Ehlimle cima ettim, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Sadaka ver, buyurdular Adam:
— Vallahi ya Nebiyyallah, Hiç bir şey'im yoktur. Ben buna kaâdir de-KİHm, dedi. Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):
— «Otur, emrini verdi.» O da oturdu. O, bu halde iken bir adam Üzerinde yiyecek yüklü bir eşeği sürerek çıka geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nerede o demin yanan zât?» diye sordu. Adam hemen ayağa kalktı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Al bunu tesadduk et, buyurdular. O zât:
— Ya Resûlallah bizden başkasına mı (tasadduk edeceğim?) Vallahi bizler cidden açız, hiç bir şey'imiz yok, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise onu siz yeyin. buyurdular.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Hudûd», «Kitâbu's-Savm» ve «Kitâ-hu I-Muharibin» de, Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahri etmişlerdir.
«Yandım,» diyerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dert yanan zâtın Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi, bir rivayete göre Sel n an b. Sahr olduğunu az yukarıda görmüştük.
Tirmizî'nin rivayetine göre: «Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi zevcesine Ramazan geçinceye kadar zıhâr[19] yapmış, uınazanın yarısı geçince bir gece onur a c i mâda bulunmuş. Müteakiben Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellemye gelerek vakayı ona anlatmış, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):
— Bir köle ozad et, buyurmuşlar. Seleme:
— Köle bulamam, demiş.
— Öyle İse aralıksız iki ay oruç tut, buyurmuşlar. Seleme:
— Ben, bunu da yapamam, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Altmış fakir doyur, buyurmuş. Seleme bunu da yapamıy a cağını
söylemiş. Bunun üzerine Resul üllah (Sallallafı ii Aleyhi ve Sellem) FervetÜ'-bnii Amr'a :
— Ver şuna bu zenbili, büyütmüşler. Zenbil on beş -onaltısa zahire alacak kadar büyükmüş.»
Görülüyor ki babımız hadîsinde vak'anın güpe gündüz, Tirmizî'nin rivayetinde ise geceleyin geçtiği bildiriliyor. Bundan dolayıdır ki ulemâ bu vak'anın iki defa başka başka kimselerin başından geçmiş olduğuna kaaldirler.
Şahısların kişinin de Benî Beyaza kabilesine mensup olmaları, keffâretin sıfatında ve fakirlik hususunda iştirak etmeleri kıssanın bir olmasını îcab etmez.
Gelen zât günah irtikâb eden bir kimsenin cehennem ateşiyle azâb olunacağını bildiği için «yandım,» demiş yahut «kıyamette ateşle azab göreceğim» demek istemiştir.
Hadîsin bazı rivayetlerinde gelen zâtın başını saçını yolarak göğsüne vurduğu ve «Hem helak oldum hem helak ettim.» diye feryat ettiği, bir rivayette yüzüne vurduğu, Darakutni 'nin rivayetinde basma toprak saçtığı bildirilmiştir.
Arak: Büyük zenbil, demektir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)din :
«Nerede o demin yonon zât?» diye sormas , bu zâtın orucunu kasti on bozduğuna-delildir. Çünkü bu söz ona kasit hükmü isbât etmektedir. Hurmayı ona verirken «Bunu tesodduk ot,» buyurmuştur. Bu söz mutlak vârid olmuşsa da maksat «Altını; fakire tesadduk et» demektir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler Bir Kaç Nevidir:

1- Ulemâdan bâzıları bu hadîsle istidlal ederek Ramazanda kasden cima etmek suretiyle orucunu bozan kimsenin yalnız sadaka vermesi îcab ettiğini söylemişlerdir.
Avf b. Mâlik-i Eşcai ile Abdullah b. Ruhm'-un mezhepleri budur. Mezkûr kavil imam Mâlik'den bir rivayet olmak üzere nakledilir.
Bu zevata yukardaki Ebû Hüreyre hadîsinde köle azadıyla orucun da zikredildiği hatırlatılmak suretiyle cevap verilmiştir. Onunla amel etmek evladır. Bir de Orucunu bozan zâta derhal keffâret icab etmemesi, keffâret vermeye iktidarı olmadığı içindir. Bu sebeple keffâreti verebilecek vaziyete edinceye kadar tehir edilmiştir.
«El-Mebsût» nâm eserde: «ReslûüİlahI (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) 'in o zâta emrettiği sadaka nafile idi. Zira fakirliğinden dolayı o anda kendisine keffâret vâcib olmamıştı. Onun için de Resûliillah (Salkilahü Aleyhi ve Sellem) hurmayı ailesi efradına vermesine müsaade buyurmuştu...» deniliyor.
Ebû Ca'fer-i Taberî'nin: «Ebû Hani'fe, Sevrî ve Ebû Sevr'in kavillerine göre kıyâs şudur ki böyle bir kimsenin fakirliği sebebiyle üzerinden keffâret sakıt olmaz, borç olarak kalır. Şâir keffâretlerde olduğu gibi imkân bulduğu zaman öder.» dediği rivayet olunur.

Bu babda Şâfii1er‘den iki kavil rivayet edilmiştir. Bâzılarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zata keffâret hurmasın* dan yemeye müsaade buyurması fakirliğinden dolayı bir ruhsattır. Onun içindir ki Şâfiiler'den ibni Şihab:
«Bir adam bu işi bu gün yapsa keffâret vermekten başka çaresi olamaz.» demiştir.
Bâzıları bu hükmün mensûb olduğuna, bir takımları da o zâta mahsûs olduğuna kaail olmuşlardır.
2- Ulemâ-i kiram bu keffare tin miktarında dahi ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafii ile İmam Mâl1ik'e göre onbeş sa' (takriben 45 kilo) olup her fakire 1 müd yani çeyrek sa' (yediyüzellişer gram) verilir.
Hanefiîler'e göre her fakire buğdaydan yarım, hurmadan 1 sa' verilir. Nitekim zıhar keffâretinde de hal böyledir. Çünkü hadis-i şerif-de gelen hurmanın iki arak olduğu ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hurmaları o zata verdiği bildirilmektedir. Bir arak 15 sa'alan zenbil olduğuna göre iki tanesinde 30 sa' hurma bulunmak icab eder. Bunları altmış fakire taksim edince her fakire yarım sa' (yani takriben bir-buçuk kilo) hurma düşer.
3- îmam Şafiî ile Zahiriye ulemâsı bu hadîsle ihticâc ederek cima' eden karı kocaya yalnız bir keffâret lâzım geleceğine kaâil olmuşlardır. Çünkü Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Seltem) o zâta karısının hükmünü söylememiştir. Ona da ayrıca keffâret lâzım gelse elbette beyân ederdi.
îmam A'zam, İmam Mâlikve Ebâ Sevr'e göre kadın cimâ'a razı olduysa ona da keffâret îcab eder. Evzâî bu babda kadının razı olmasıyla olmamasını hükümde müsavi tutmuştur.
îmam Mâl1ik'in meshûr olan mezhebine göre cimâ'a mecbur edilen kadın için kocası ya köle âzad etmek yahut fakir doyurmak suretiyle keffâret verir, oruç tutamaz.
Cimâ'a icbar edilen erkeğe keffâret lâzım gelip gelmiyeceği ihtilaflıdır.
İmam A'zam'dan bir rivayete göre bu hususta icbar edilen erkeğe de, icbar edene de keffâret lâzım değildir.
Hadîs-i şerîfde kadının hükmü bildirilmemesi mes'elesine Hanefiîler tarafından : «İhtimâl o kadın cimâ'a icbar edilmiş yahut oruçlu olduğunu unutmuş yahut bir özürden dolayı oruçsuz bulunmuştur.» diye cevâp verilmiştir.
4- Keffâret için altmış fakir doyurmak îcab eder. Bâzıları, îmam A'zam'in : «Altmış kişilik yiyeceği bir fakire vermek caizdir.» dediğini rivayet etmiş ve bu hadîsi onun aleyhine delil göstermişlerse de Aynî bu mes'elede rivayet edenin İmam A'zam'ın mezhebini bilmediğini söylemiştir.
Hz. İmam'in mezhebine göre altmış kişilik keffâreti iki ayda bir fakire vermek caizdir. Binâenaleyh hadîs onun aleyhine hüccet olamaz. Çünkü maksat fakirin ihtiyâcını gidermekdir. Hacet ise gün begün yenilenir ve birinci gün keffâret alan fakir, ikinci gün başka bir fakirmiş gibi olur. Bir kimse altmış günlük yiyeceği bir günde bir fakire verse yalnız bir günlük keffâret vermiş sayılır. Çünkü kefferati verene düşen vazife günleri ayırmaktır.
Yiyecek vermenin şartı bir günde iki öğün doyuncaya kadar yemek yedirmektir.
5- Keffâret verirken tertibe riâyet vâcibtir. Evvelâ köle azadı, o bulunmazsa oruç, ona imkan yoksa fakir doyurmaya sıra gelir. Zira cümleler birbiri üzerine tertîb ve takibe delâlet eden (fa) ile atfedil mislerdir. İmam A'zam ile Şafiî 'nin ve Ma1ikî1er'den îbni abîb'in mezhepleri budur.
İmam Mâlik ile diğer Mâlîkiyye ulemâsı keffâret veren kimsenin bu üç şey arasında muhayyer olduğuna kaaildirler.
Ulemâdan bâzılarına göre keffâret zamana göre değişir. Açlık senesinde fakirlere yiyecek vermek, bolluk olursa köle azadı evlâdır. Ehl-i fetvadan bâzıları zengine oruç tutmayı emretmişlerdir.
Bunlar keffâretin ceza tarafını nazar-ı itibara almış, veren kimseye hangi nev'i daha güç gelecekse onu yapmasını evlâ görmüşlerdir.
İbrii Ebî Leylâ (74-148)'ya göre keffâret veren kimse köle azadı ile oruç tutmak arasında muhayyerdir. Bunları yapamazsa fakir doyurur. İbni Cerir'in kavli de budur.
İmam Ahmed'in meşhur olan kavline göre oruç keffâreti ter-tib hussuunda zihâr keffâreti gibidir. Yâni köle âzad etmesi îcab eder.
Bunu bulamazsa, oruca, ona da iktidarı yoksa fakir doyurmaya sıra gelir. Cumhûr-u ulemâ 'nın kavilleri de budur.
— İmâm Ahmed 'den başka bir rivayete göre keffâret veren kimse bu üç şey arasında nuhayyerdir. Üçüne de İktidarı yoksa İmam Ahmed 'den bir rivayette göre keffâret sakıt olur. Evzainin kavli de budur.
6- Âzad edilecek köle mutlaktır. Müslüman, kâfir, erkek, kadın, büyük ve küçük olabilir. Hanefiîler'Ie Dâvud-u Zâhiri'nin mezhepleri budur.
İmam Mâlik, İmam Şafii ve imam Ahmed b. Hanbe1 kölenin mü'min olmasını şart koşmuşlardır. Çünkü katil keffaretinde mü'min kaydı vardır. Binâenaleyh buradaki mutlak köle lafzı oradaki mukayyede hamledilerek keffâret için âzad edilecek kölenin mü'min olması icab ettiğine kaâildirler. Mutlak mukayyed mes'elesi usul-i fıkıh ilmine âit bir bahisdir.
Atâ'nın mezhebine göre azad edecek köle bulamıyan bir deve, onu da bulamıyan bir sığır verir.
İbnü'l - Arabî, Hasan-ı Basri 'den de böyle bir kavil rivayet edildiğini söyler. ,
7- Oruçta tetâbu yani hiç ara vermeden her gün arka arkaya tutmak ve araya Ramazan ile bayram ve teşrik günleri girmemek şarttır. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktirler.
Yalnız îbni Ebî Leylâ'ya göre tetâbu şart değilidr. Hadîs-i şerîf onun aleyhine delildir.
8- Fukaha, keffâret orucuyla birlikte bozduğu günün orucu da kaza edilir mi edilmez mi mes'elesinde ihtilâf etmişlerdir. Hanefiîler'le İmam Malik, Sevrî, Ebû Sevr, İmam Ahmed ve İshak'a göre o günün orucunu kaza etmek lâzımdır. Yani Ramazanda kasden orucunu bozan kimse onun yerine altmışbir gün oruç tutacaktır.
Evzaî: «Orucunu bozan kimse köle azadı yahut fakir doyurmak suretiyle keffâret verirse, bozduğu günün yerine bir gün oruç tutar, kef-fâreti iki ay oruç tutmakla öderse ayrıca bozduğu günün kazası lâzım gelmez.» demiştir.
Bazıları keffâret orucu mes'elesinde bozulan orucun kazasından bahsedilmediğini, binâenaleyh onun kazası îcab etmediğini söylemişlerse de, Hz. Ebû Hüreyre ile başkalarının rivayetlerinde kaza lâzım geleceği bildirilmiştir.
9- Ramazanda ayrı ayrı günlerde kasten cima' eden kimseye ayrı ayrı keffâret lâzım geleceğinde ulemâ müttefikdirler. Bir günde bir kaç defa cima' edene yalnız bir keffaret lâzım geleceğinde dahi ittifak vardır. Ancak bozduğu günün keffâretini vermeden haşjta bir gün orucunu bozan kimse hakkında ihtilâf vardır.
îmam Mâlik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre böyle bir kimseye mutlaka orucunu bozduğu her gün için keffaret lâzımdır.
İmam A'zam arada keffaret verilmeksizin tekerrür eden bu cinayet için bir keffaret kâfi geleceğine kaail olmuştur
Sevr î: «Bence her bozulan gün için keffaret vermek evlâdır. Ama arada keffaret verilmemişse tekerrür eden günler için biıStek keffaret de kâfidir.» demiştir.
10- Babımız hadîsi zımmen temlike delâlet etmektedir. Zira Resû-lüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Seltem)'in «Bunu tesadduke .» buyurmasının mânâsı: «Bunu sana temlik ettim, al da tesadduk et.* demektir.

15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazanda Yolculuk Eden Kimsenin Gideceği Yer İki Konak veya Daha Fazla İse Oruç Tutup Tutmamanın Cevazı, Oruçtan Bir Zarar Gelmeden Tutmağa İktidarı Olan Kimsenin Oruç Tutmasının, Meşakkat Görecek Kimsenin İse Tutmamasının Efdal Olunduğunu Beyan Babı

88- (1113) Bana Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Leys, İbni Şih&Vden, o da Ubeydultan b. Ab di İlah b. Utbe'den, o da İbni Abbâ (RadtyaUahft anhûma)'dan naken rivayet eyledi ki, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Settem) fetih yılında Ramazanda yola çıkmış. Kedic denilen yere varıncaya kadar oruç tutmuş, sonra orucu bırakmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in ashabı onun bu yeni yeni fiillerine tâbi olur-larmış.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. EM Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve tshâk b. İbrahim, Süfyândan, o da Zührî'den naklen bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
Yahya şunları söyledi: «Süfyan : (Resuliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son kavli ile amel edilirdi.) sözünü kastederek:
— Bu sözün kimin olduğunu bilmiyorum, dedi.»

(...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ma'mer Ztihrî'den bu isnâdla habeı verdi.
Zühri şöyle demiş: «İki şıkkın sonuncusu oruç tutmamak olmuştu. Zaten Sesûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ^în daima san fiili ile amel olunur.»
Yİne Zühri demiş ki: 'Restâmiak (Saüallahü AleyhiİVe Sellem) Mekke'ye Ramazandan geçen 13. gecenin sahalımda vardı.»

(...) Bana Harmeletü'bnii Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şîhâb'dan naklen bu isnâdla Leys hadisinin mislini haber verdi.
İbnr ŞİhâB: «Ashâb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en yeni fiiline *âbi olurlar, onu muhkem bir nasih kabul ederlerdi.» demiş.

(...) Bize İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Man-sûr'dan, o da Mücahid'den, o da Tâvus'dan, o da İbni Abbâs (RadiyaİlahI anhûm) 'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda sefer etti ve Usfan'a varıncaya kadar oruç tuttu. Sonra içinde şu bululnân bir kab istedi. Ve cemâat kendisini görsün diye güpegündüz suyu içti. Ondan sonra Mekke'ye girinceye kadar oruç tutmadı.»
İbni Abbâs (Radvycdlahü anh) «İşte Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) hem oruç tuttu hem de tutmadı. Binaenaleyh isteyen oruç tutar isteyen tutmaz.» demiş.

89- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT Süf-y ân'dan, o da Abdülkerim[20]'den, o da Tâvus'dan, o da tbni Abbâs 'dan naklen rivayet eyledi, şöyle demiş :
«Oruç tutanı da tutmayanı da ayıplama. Çünkü Resûlüllah (Saliailahü A leyhi ve Sellem) seferde hem oruç tutmuş hem tutmamıştır.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile IÜtabu'1-Cihad» da; Nesâi «KitabuVSavm» da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çıktığı sefer fetih gazâsıdır. Mekke 'nin fethi için yapılan bu sefere Ramazanın onunda Çarşamba günü ikindiden sonra çıkmışlardı.
Zülhuleyfe yanındaki Sa1sa1 dağına vardıkları zaman Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bir münâdi çıkarak :
— «Oruç tutmamak isteyenler tutmasın. Tutmak isteyenler tutsunlar.» diye ilân etti, Kendid'e varınca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
ordudakiler kendini görsün diye hayvanının üzerinde ikindiden sonra iftar etti.
Siyer ulemâsı Resûlüllah (Satfatiahü Aleyhi ve Sellem)'in Ramazanın o-nunda çıkıp, ondokuzunda Mekke'ye vâsıl olduğunda ittifak etmişlerdir.
Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede iftar ettiği muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Rivayetlerin bâzılarında «Kürau'l-Gamîm», diğerlerinde «Kadîd» olduğu bildirilmiştir.
Kaadî İyâz; «Resûlüllah (Sallaliûhü Aleyhi ve Sellem) 'in nerede iftar ettiği hususunda rivayetler muhteliftir. Fakat hepsi aynî kaziyye hakkındadır. Bunlar biribirine yakın yerlerdir. Hepsi Ustan* vilâyetine tabidirler.» demiştir.
Kedîd: Medîne'ye yedi konak mesafade bir yerdir. Mekke'ye yakındır. Kudeyd ile Usfân arasında altı mil mesafe vardır. Kudeyd ile Mekke arasında ise 42 mil mesafe bulunmaktadır.
Kürâu'l-Gamîm: Mekke ile Medine arasında bir yerdir.
Kudeyd dahi Mekke'ye yakın bir yerin ismidir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in seferde oruç tuttuğuna açık delildir ve seferde orucu caiz görmiyenlerin sözünü reddetmektedir.
2- Seferde oruç tutmamak mubâhdır.
3- Seferi olan bir kimse akşam olmadan iftar edebilir.
4- îmam Şafiî'ye göre oruca niyet ederek sefere çıkan bir kimse o gün orucunu bozamaz. Ancak sefer hâlinde iken niyetlenen kimsenin orucunu bozması caizdir.
îbni Abdilberr'in beyânına göre ulemâ evinde iken oruca niyet ederek sonra seferç çıkan kimsenin iftarı hususunda ihtilâf etmişlerdir.
îmam Mâlik buna yalnız kâza lâzım geldiğine kaâil olmuştur.
Ebû Hanîfe ile Şafiî, Dâvud-u Zâhiri.Taberî ve Evzaî 'nin kavilleri de budur. Şafiî 'nin bir kavline göre böyle bir kimse cima ederse keffâret de verir.

90- (1114) Bana Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb yani tbni Abdümecid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer, babasından, o da Câbir b. Abdillah (Radiyallahüanhj'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih yılında Mekke'ye (Sefer için) Ramazanda yola çıkmış ve Kürâu'l-Gamım denilen yere varıncaya kadar oruç tutmuş. Cemâat da oruç tutmuşlar. Sonra bir kadeh su istemiş, .kadehi herkesin göreceği şekilde kaldırdıktan sonra suyu içmiş, bundan (biraz) sonra kendisine :
— «Bâzı kimseler oruç tutuyorlar.» Demişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onlar âsilerdir,, onlar âsilerdir.» buyurmuşlar.

91- (...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz yâni Derâverdî, Cafer'den bu isnadla rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— «Cemâada oruç meşakkat vermektedir. Onlar senin ne yapacağına 'yorlar, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) en sonra bir kadeh su istedi.»

92- (1115) Bize Ebû Bekir b. Em Şeybe ile Muhammedti'bnu'1-Mü-sennâ ve ibni Beşşâr toptan.1 Muhammed b. Ca'fer'den rivaye ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Gtınder Şu'be'den, o da Muhammed b[21] Abdir-rahman b. Sa'd'dan, o da Muhammed b. Amr b. Hasen'den o da Cabir b. Abdillah (Radiyallahû anhûm) 'dan naklen rivayet eyledi. Câbir şöyle demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferde idi, (Bir ara) etrafına insanlar toplanmış, gölgelendîirlmekte olan bir adam gördü de:
— «Ona ne olmuş?» diye sordu. Ashâb:
— «Oruç tutan bir adam.» cevâbını verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):;
— «Seferde oruç tutmanız tâ aftan ma'dut değildir.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şube, Muhammed b. Abdirrahmân'dar rivayet etti. (Demiş ki) : Ben, Muhammed b. Amr b. Hasen'i rivayet ederken dinledim, o da Câbir b. Abdillah (Radiyallahû anhûm) 'yi şunu söylerken işitmiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam gördü...»
Râvi hadisi yukarki gibi rivayet etmiştir.

(...) Bize, bu hadisi Ahmed b. Osman En-Nevfeli dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud [22] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu is-nadla yukarki hadîsin mislini rivayet eyledi.
Râvi şunu da ziyâde etmiş: Şu'be (Dedi ki) ; Yahya b. Ebî Kesir'in bu hadîsde fazla şeyler rivayet ederdiğini duyardım.»
Bu isnâdda şu ad vardır: «Şu'be : Allah'ın size bahşettiği ruhsatı benimseyin, dedi.»
Râvi diyordu: «Kendisine bunu sorduğum zaman hatırlayamadık
Hz . Câmr hadîsinin ikinci rivayetini Buhâri Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Bu babda Sa.habe-i kiram 'dan Abdullah îbni Ömer, Ka'bb. Mâlik, İbni Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) hazerâtından da rivayetler vardır.
1- İbni Ömer hadîsini Tahavî ile İbni Mâce tahric etmişlerdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Seferde oruç tutmak tâ attan mâdut değildir.» buyurmuştur.
2- Ka'b b. Mâlik (Radiyaüahü cnh) hadîsini Tahavî tahric etmiştir. Mezkûr hadîsde dahi:
«Seferde oruç tutmanız tâ attan mâdut değildir.» buyurulmaktadır.
Ayni rivayeti Nesaî ile İbni Mâce ve Taberâni de tahric etmişlerdir.
3- îbni Abbâs rivayetini İbni Adiy.y rivayet etr mistir. Hadis aynen İbni Ömer rivayeti gibidir.
4- Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) rivayetini yine İbni Adiyy tahric etmiştir. Mezkûr rivayet de yukarkiler gibidir. Hâvileri arasında Muhammed İbni İshak vardır. Bu zâtın hadîsi münkerdir.
Tahavî (238-321) : «Ulemâdan bir cemâat bu hadîslerle istidlal ederek Ramazanda sefer eden bir kimsenin oruç tutması afdal olduğunu söylemişlerdir.» diyor.
Tahavî 'nin bunlardan muradı: Saîd b."Cübeyr, Sadîü'b nü'1-Miiseyyeb, Ömer b, Abdilazîz, Şabî, Evzaî, Katâde, İmam Şafiî, İmam Ahmec ve İshâk*dır.
Câbir (Radiyallahü anh) hadîsinin birinci rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin :
«Onlar asilerdir.» buyurduğu kimseleri ulemâ «Oruçtan mütezarrır olanlar.» mânâsına hamletmişlerdir. Yahut orucu bozmanın caiz olduğunu beyân için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine iftar emrini vermiş, bu emre muhalefet ettikleri için onlara «Âs>* demiştir.
Nevevi diyor ki: «Her iki takdire göre de oruçdan zarar görmemek şartıyla sefer hâlinde oruç tutan kimse âsi değildir. Birinci teVili hadîsin ikinci rivâyetindeki: «Cemaata oruç tutmak meşakkatli geldi.» cümlesi te'yid etmektedir.
Bu rivayet mutlak olan öteki rivayetleri beyân etmektedir. Bütün rivayetlerden murâd: Oruçtan zarar görmiyenlerdir.
Câbir hadîsinin ikinci rivayetinde üzeri gölgelendirildiğinden bahsedilen zât'ın Ebû îsrâil olduğu söylenir.
Hatibin «Kitâbü'l-Mübhemât» nâm eserinde beyân ettiği vecihle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû İsrail'li iki oğlunun kollar arasında üzeri gölgelenerek sürüklenirken görmüş ve onun neden böyle götürüldüğünü sormuş. Ashâb:
— «Bu zât Beytullah'a yürüyerek gitmeyi nezretmiş.» demişler. Bunun üzerine Besûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Şüphesiz ki Allah bunu nefsini ta'zib etmesinden müsteğnidir. Ona emredin de gitsin hayvana binsin.» buyurmuşlar.
îmam Ahmed b. Han bel'in «Müsned» inde mezkûr zâtın gölgelendirilen şahıs olmadığına işaret vardır.
Zahirîler 'den bâzıları «Sefer halinde oruç tutmak tâattan mâdut değildir.» Hadîsi ile istiklâl ederek: «Taâttan mâdut olmayınca oruç tutmak günahtır. Binâenaleyh Ramazanda sefer hâlinde tutulan oruç farz yerine geçmez.» demişlerdir. ,
Tahavî: «Bu hadîsin lâfzı zikri geçen muayyel şahsa mahsûstur. Hadîsin mânâsı: İnsanın kendini bu derece yorması tâat sayılamaz, Allah oruç tutmamak için ruhsat vermiştir, demektir.» şeklinde te'vilde bulunmuştur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şiddetli sıcaklarda seferde bizzat oruç tutmuş olması bu te'vîlin sıhhatine delildir.
Seferde oruç tutmak günah olsa, ondan herkesden Önce kendisi kaçınırdı.
Bu hususta başka te'viller de vardır. Şer'î kaaide şudur ki: Teâlâ Hazretleri bu ümmete takat getirerniyecekleri şeyleri teklif buyurmamıştır.
Hasta olan mukîm ile oruç kendini bîtap düşüren zayif, telef-i nefis-den korkanlarsa iftar etmelerine ruhsat vermiştir. Böylelerinin oruç

tutması isyan sayılır. Birinci rivayetteki «Onlar âsilerdir.» sözü de buna hamlolunur.
Oruç tutmak kendilerine zarar vermiyen kimselerin hükmü ise az yukarıda görüldüğü veçhile tutup tutmamakta muhayyer olmalarıdır.
Rivayetlerin arası bu suretle bulunmuş olur.
Ortada muâraza olmadığı için nesih iddiasına'da mahal kalmaz.
Nesaî'nin tahric ettiği bir,hadîsde Resûlüllah, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kİ Allah yolcudan oruçla namazın yarısını kaldırmıştır.» buyurmuştur.

93- (1116) Bize Heddâb b. Halid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâm b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Nadrâ'dan, o da Ebû Saîd-i Hudri (Radfyallakü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Saîd :
ResulüİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanın 16. sın-da gazaya çıktık, bâzımız oruç tuttu, bâzımız tutmadı. Ama ne tutan tutmayanı ayıpladı ne de tutmayan tutanı.» demiş.

94- (...) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El- Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Teymi'den naklen rivayet etti. H.
Bize, bu hadisi Muhammedü'bnü'I-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su*be rivaye eyledi, İbnü'l-Müsenjıâ (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâra rivayet eyledi.
Yine İbnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Salim b. Nuh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer yani İbni Âmir rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-mcdü'bnü Bişr, Saîd'den naklen rivayet eyle.
Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla Hemmam hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki Teyraî, Ömer b. Âmir ve Hişâm rivayetlerinde :
«Ramazanın onsekizinde», Saîd rivayetinde «Onikisinde», Şu'fae rivayetinde ise «Onyedisinde yahut ondokuzunda* ifâdeleri vardır.

95- (...) Bize Nasr b. Aliy el-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr, yani İbni Mufaddal, Ebû Mesleme'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet etti şöyle ,demiş: «Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanda sefer ederdik. Ama ne oruçlunun orucu ta'yib edilirdi ne de tutmayanın iftarı.»

96- (...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet'etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim Cüreyrfden, o da Ebû Nadradan, o da Ebû Saîd-i Hudr (Radiyallahü anh) 'dan, naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: «Biz, Re-sûltiUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanda gaza ederdik. Kimimiz oruç tutar, kimimiz tutmazdık. Ama ne tutan tutmayana gücc-nirdi ne de tutmayan tutana. Kendinde kuvvet hissedip de oruç tutanın yapığını hoş görürler, zayıflık hissedip de tutmayanın yaptığını da hoş görürlerdi.

97- (1117) Bize Saîd b. Amr El - Eş'asi, Sehl b. Osman, Süveyde b. Saîd ve Hüseyin b. Hurey[23] hep birden Mervân'dan rivayet ettiler.
Saîd (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviye, Âsım'dan naklen haber verdi.
(Demiş ki) : Ebû Nadrâ'yı, Ebû Saîd-i Hudri ile Câbir b. AbdMah (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim Şöyle demişler: «Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sefer ettik. Orucu tutan tuttu, tutmayan tutmadı. Ama Kimse birbirini ayıplamadı.»

98- (1118) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Heyseme, Humeyd'den naklen haber verdi. Humeyd şöyle demiş: Enes (Radiyallahû anh) 'a seferde Ramazan orucunun hükmü soruldu da :
«Biz Resûlüllah (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) ile ramazanda sefer ettik ama ne oruç tutan tutmayanı ayıpladı, ne de tutmayan tutam.» dedi.

99- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Humeyd'den, rivayet etti. (Demiş ki) : Sefere çıktım ve oruç tuttum. Bana :
— «Orucunu kaza et,» dediler. Ben de (onlara) :
— «Bana Enes haber verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in as-bâbı sefere çıkarlar fakat ne oruç tutan tutmayanı ayıplarmış, ne de tutmayan tutanı.» dedim.
Müteakiben tbni Ebî Miileyke'ye rastladım, bana o da Âişe (Radiyallahû anhai 'dan bu hadîsin mislini rivayet etti.
Hz. Enes Rivayetini Buhâri «Ki tâ bu's-Sav m» da tahrîc etmiştir.
Bu rivayetler dahi gerek lafız gerekse hüküm itibarı ile yukardakiler gibi seferde oruç tutmayı caiz görmiyenler aleyhine delildirler.
Rivayetlerin umûmundan anlaşılıyor ki seferde orucu terketmek vâcıb değil, bir ruhsattır. Fakat kudreti olanların oruç tutması yine de ef-daldır. Zîra gördük ki rivayetlerin birinde :
«Allanın size verdiği bu ruhsatı tutun.» Duyurulmuştur. Bu cümleden murâd Orucu tutmaya teşviktir.
Gerçi ravi mezkûr cümleyi unutmuştur. Lâkin onu vaktiyle mevsuk bir râviden dinlemişse muhakkik usûl-i fıkıh ulemâsı ile muhaddislere göre unutmasının hiç bir zararı yoktur. Yalnız Kerhî ile ona tâbi olurlarsa böyle bir hadîsle amel olunmaz.
Râvi, bir hadîs sorulunca «Onu ben rivayet etmedim.» derse o bahîslp. bütün ulemâya göre açel caiz olmaz.

16- Bir Îş Görmek Şartıyla Seferde Oruç — Tutmayanın Ecri Babı —

100- (1119) Bize Ebu Bekir h. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Âsim'd an, o da Müverrik'den, o da Ene (Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Enes şöyle demiş: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte seferde bulunuyorduk. Kimimiz oruçlu, kimimi oruçsuz idik. Sıcak bir günde bir yerde mola verdik. Ekseriyetle gölgelenenlerimiz elbisesi olanlardı. Bâzılarımız güneşten eli ile korunuyordu. Derken oruç tutanlar (bîtap) düştüler. Tutmayanlar kalkarak sadırları kurdular ve develeri suladılar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem):
«Bugün oruç tutmayanlar ecri alıp gittiler.» buyurdu.

101- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hafs, A-sım-ı Ahvel'den, o da Müverrîk'den o da Enes (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş :
-Besûltillah (SalUüîahü Aleyhi ve Seitem) bir seferde idî. Ashabından) bâzısı oruç tuttu, bâzısı tutmadı. Tutmayanlar akıllılık ettiler ve iş

gördüler. Oruçlular ise bazı işleri görmekten âciz kaldılar. Bu babdâ Resûlüllah
(Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Bugün oruç tutmayanlar ecri alıp gittiler.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'I-Cihâd» da, Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmişlerdir.
Ashâb-i kiram'in ekserisinin elbiseleriyle bâzılarının da elleriyle güneşten korunmağa çalışmaları, çadırları olmadığını göstermektedir. Çünkü o zaman müslümanların sayısı henüz az, mâlî kuvvetleri kifayetsizdi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bugün oruç tutmayanlar ecri alıp gittiler.» cümlesinden muradı: O-ruç tutmayanların tutanlardan çok sevap kazandıklarını anlatmaktır. Yoksa oruç tutanlar hiç sevap kazanmadı, demek değildir. Maksat oruç tutmayanların, tutanlardan daha çok sevap kazandıklarını bildirmektir. Çünkü oruç tutanların sevabı yalnız kenidlerine aittir. Tutmayanlar ise çadır kurmak, hayvan sulamak ve yemek hazırlamak gibi umuma ait o-lan işleri gördükleri için hem gördükleri işin sevabına nail olmuş hem de oruç tutanlara hizmet ettikleri için onlara verilen ecrin bir misli de kendilerinin olmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Ulemâdan bazılarına göre gazada yapılan hizmetin ecri, orucun sevabından daha büyüktür.
2- Harpde askerin birbirine yardım etmesi ve mücâhidlerin hizmetinde bulunmak gibi vazifeler bütün ordu efradına vâcibdir.
3- Bir kimse kendine müsavi olan bir zâta hizmette bulunabilir. yerine bazı nüshalarda yani hizmet etti
denilmiş, ve doğrusu bu olduğunu iddia edenler olmuşsa da Kaadî Iyâz birinci rivayetinde sahih olduğunu söylemiş, bu husûsda üç vecih beyân etmiştir. Birinci veçhe göre «tehazzeme» nin mâ'nâsı ihizmet için kuşaklan sıkıladı demektir. İkinci veçhe göre hizmette bulunmaya istiare edilmiştir. Üçüncü veçhe göre, akıllılık etti mânâsına gelir.

102- (1120) Bana Muhemmed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi» Muâviyetü'bnü Sâlih'den o da Rabia'dar naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Kazca rivayet eyledi. (Dedi ki) : Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahüanh)1 geldim, başında kalabalık insanlar vardı. Bunlar dağılınca:
— «Ben, sana bunların sorduklarını sormayacağım.» dedim. Ona sefer hakkında suâl sordum. Ebû Saîd şu cevabı verdi:
— «Biz oruçlu olduğumuz halde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'ye sefere çıktık. Bir yerde mola verdik, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Siz düşmanınıza ya Hastınız, artık oruç tutmamak size daha kuvvet kazandırır, buyurdu.
Bu, bir ruhsat idi. Onun için kimimiz oruç tuttu, kinlimiz tutmadı. Sonra başka bir yere indik. Bu sefer Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
— Sizler yarın sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız, oruç tutmamak sîze daha çok kuvvet kazandırır. Binaenaleyh oruç tutmayın, buyurdular.
Bu, kafi bir emirdi. Hemen orucu bıraktık.»
Sonra Ebû Saîd (Radiyallahüanh) şunu söyledi: «Vallahi sonralar* Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte seferde oruç tuttuğumu zu da bilirim.»
Ashâb-ı kiram'in RessUüllaJt (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikinci sözünden emir mânâsını çıkarmaları ertesi sabah düşmanla karşılaşacakları içindir.
Bu hadîs, diğer hadisleri de tefsir etmekte ve hadîslerin ayrı ayrı yerlerde vârid olduklarını göstermektedir.
Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa:
«Oruç tutmamanız size daha çok kuvvet kazandırır.» buyurduğu vakit ashabın tevakkuf etmeleri, oruç tutmak mı, tutmamak mı efdal olduğunu kestiremedikleri içindir. Çünkü Besûl-ü ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)kendisi oruçlu idi. Hattâ kendisine :
— «Cemaat senin ne yapacağını bekliyor.» demişlerdi.
Beyhakî (384-458) diyor ki: « Ashab ikiram'in orucu bırakmaları ihtimal o gün bozmak suretiyle olmuş. îhtimalki ertesi günler için oruca niyet etmemişlerdir.»

17- Seferde Oruç Tutmakla Tutmamak Arasında Muhayyerlik Babı

103- (1121) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Hişâm b. Ur ve'den, o da babasından, o da Âişe (Radiyallahü anha) dan naklen rivayet etti ki, şöyle demiş: [24] Hamzatü'bnü Amr El-Eslemî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e seferde oruç tutmanın hükmünü sordu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «İstersen oruç tut, istersen tutma.» buyurdular.

104- (...) Bize Ebu'r-BabîJ Ez-Zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yani İbni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm babasından, o da Âişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti ki, Hamzatü'bnü Amr EI-Eslemî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e suâl sorarak:
— «Yâ Resûlüllah, Ben devamlı oruç tutan bir adamam. Seferde de oruç tutabilir miyim?» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «İstersen oruç tut, dilersen tutma.» buyurmuşlar.

105- (...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Yahya dahî rivayet tstti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişâm'dan naklen bu isnâdla Hammâd b. Zeyd hadîsi gtbi «Ben devamlı oruç tutan bir adamım.» şeklinde haber verdi.

106- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet et tiler. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. Ebû Bekir şöyle dedi Bize Abdurrahim b. Süleyman rivayet etti. Her iki râvi Hişâm'dan bu isnâdla Hamza'ıun :
«Ben, devamlı oruç tutan bir adamım. Seferde oruç tutabilir miyim?» dediğini rivayet eylediler.

107- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harun b. Saîd El-Eyli rivti et ettiler. Harun (Haddesenâ), Ebu't-Tâhir (Ahberanâ) tâbirlerini kul ndılar. E

bu't-Tâhir (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) . 'ana Amr b. Haris, Ebu'l-Esved'den, o da Urvetübnu'z-Zübeyr'den, o da Ebí Mura-vih [25] 'den, o da Hamzatü'bnü Amr ElEslemî (Radiyallahüanh) 'dan naklen haber verdi ki, şöyle demiş:
— «Ya Resûlüllah, eBn seferde oruç tutmaya kendimde kuvvet buluyorum. Acaba (tutsam) bana bir günah var mıdır?»
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu Allah'dan bir ruhsattır. Her kim onunla amel ederse ne ala, kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur.» buyurmuşlar.
Harun kendi rivayetinde: «O, bir ruhsattır.» dedi, «Ali ah'dan- ifâdesini söylemedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir-iki yerinde tahrîc etmiştir.
Esrüdü: Devam üzere tutuyorum, manasınadır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam üzere oruç tutan Ham-zaiü'bnü Amr (Radiyallahü anh) Hazretlerini seferde oruç tutmak için muhayyer bırakmış :
«İstersen.tut istersen tutma.» buyurmuştur. Halbuki Abdullah b. Amrü'bnu'1-Âs (Radiyallahü anh)'a devamlı oruç için müsaade etmemiş: «Bir. gün oruç tut, bir gün tutma.» buyurmuştu.
îki hadîs arasında münâfaat yoktur. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Abdullah b. Amr'a müsâade etmemesi vücutça zayıf düşeceğini bildiği içindir. Nitekim öyle de olmuş. Hz. Abdullah âhır ömründe zayıf düşmüş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'in sözünü hatırladıkça: «Ah keşke Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Seüem) 'in ruhsatını kabul etseydim.» diye hayıflanmıştır.
Hz. Hamza oruç için kendinde kuvvet olduğunu söyleyince ona müsaade buyurmuştur.
Şâfii1er'de El - mütevelli, Abdullah hadîsini zahirî mânâsına almış ve bir gün ara ile oruç tutmanın devamlı oruç tutmaktan ef-dal olduğunu söylemiştir.
Fakat buna kaail olmayanlar kendisine cevap vermiş: «Gün aşırı oruç tutmak efdal olsa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Hz. Hamzatü'bnü Amr'a da bildirirdi. Zîra beyânın hacet zamanından te'-vili eâiz değildir.», demişlerdir.
Hadîsin bir rivayetinde:
«Bu, Allah'dan bir ruhsattır. Onunla kim amel ederse ne ala. Kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur.» buyurulmaktadır ki, «Seferde oruç tutmamak efdaldır.» diyenler bununla istidlal etmişlerdir.
Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruç tutmayanlar hakkında «Ne ala.» yani iyi bir iş yapmış olur, buyurmuş, tutan için «günah yoktur.» tabirini kullanmıştır. Halbuki «günah yoktur» tâbiri «bana bir günah var mıdır?» suâlinin cevabıdır. Bu tabir oruç tutmanın iyi olmadığına delâlet etmez. Kaldı ki rivayetlerin birinde Peygamber (Saîlatlahü Aleyhi ve Sellem) oruç tutmanın da tutmamanın da güzel olduğunu söylemiştir.
Übbî. diyor ki : «Günah yoktur.» tabirinin oruç güzel değildir manasına gelmemesi, bu tâbirin «Vücûb, nedib, ibâha ve kerahet yoktur.» mânâlarına amm ve şâmil olmasındandır.

108- (1122) Bize Dâvud b. Ruşeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-lîd b. Müslim, Saîd b. Abdîlazîz'den, o da İsmail[26] b. Ubeydillah'dan, o da Ününü Derda [27] 'da o da Ebu'd-Derdâ, (Radiyalkthü anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebu'd Derâ şâylc demiş:
«Ramazan ayında p«k sıcak bir günde Resû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte (sefere) çıktık. Sıcağın şiddetinden her birimiz elini babına koyuyordu. Aramızda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah b. Re vaha'dan başka oruçlu kimse yoktu.»

109- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Sa'd, Osman [28] b. Ha yy ân Ed - Dimaşki'den, o da Ünımü Derdâ'dan naklen rivayet eyledi, şunları söylemiş :
«Ebu'd-Derdâ (Dedi ki) : Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seferlerinden birinde pek sıcak bir günde onunla beraber bulunduğumuzu hatırlarım, öyle ki: İnsan sıcağın şiddetinden elini başına koyardı. (O gün Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah b. Revaha'dan başka oruç tutanımız yoktu.»
Bu hadisi Buhâri ile Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Buhâri 'nin rivayetinde «Ramazan» kaydı yoktur.
Aynî 'nin beyanına gör mezkur kayıtda iki faide vardır. Bunlardan biri hadisle istidlalin ancak «Ramazan» kaydıyla tamam olması, diğeri îbni Hazm'e cevab-ı red teşkil etmesidir. Çünkü İbni Hazjm «Bu orucun nafile oruç olması ihtimali vardır. Binaenaleyh Elju'd-Derdâ1 hadîs Ramazan orucu için haccet olamaz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu seferi de feth-i Mekke seferi zannedilmez. Zira mezkûr seferde Abdullah b. Revana 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olduğu anlaşılıyor. Halbuki Abdullah, Mekke seferinden önce Mûte'de şehid edilmiştir.» diyor.
«Et-Telvih» sahibi bu seferin Bedir seferi olması ihtimalinden bahsetmiştir. Çünkü Tirmizî'nin Hz. Ömer (Radiyallahü anh) «Bedir ve Fetih harplerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ramazanda 'gaza ettik, her iki hrabde de oruç tutmadık» demiştir.
Tirmizi bu hususta biri «Seferde oruç tutmanın keraheti.», diğeri «Seferde oruca ruhsat hakkındaki hadîsler.» olmak üzere iki bâb tanzim etmiştir. Birinci bâbda Câbir b. Abdi11ah [29] (Radiyallahü anh) hadisini, ikinci babda da Hamzatü'bnü Amr[30] Es1emî hadîsini tahrîc etmiştir.
Hadîslerin ikisi de az yukarıda geçmiş, İmam Nevevî «Re-• îlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in iftar etmiyenler hakkında (onlar erdir.) buyurması, oruçtan zarar görenlere hamledilmiştir. Yahut caiz ..; beyân için kendileirne iftar emri verilmiş fakat onlar bu vacibe muhâieic, Emişlerdir. Her iki takdire göre de oruçtan zarar görmemek şartıyla seferde oruç tutan kimse âsi sayılmaz.» demişti.
Burada şöyle bir suâl ortaya çıkar : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftar emrini verdiği halde sahabeden bâzıları hattâ ashâb-1 kirâm'in en faziletlileri olan Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahü anh) da dâhil oldukları halde bu emre muhalefet edebilmişlerdir.»
Cevâp : Câbir hadîsinde iftar emri yoktur. Kütüb-isitte sahiplerinin tahrîc ettikleri rivayette dahi iftar emrinden bahsedilmemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) îftar ettikten sonra ashâb-dan bâzılarının oruca devam ettikleri bildirilmiştir.
Ebû Bekir ile Ömer (Rodiyalla-hü anh) hazerâtının oruçları Merru'z - Zahrân 'dadır. Merrü'z- Zahrân, Usfan'-dan sonra gelir. O hadîsde orucun fetih seferinde tutulduğuna dair söz yoktur.
Gerçi hadîsin zahirinden bu seferde olduğu anlaşılırsa da, Ebû Bekir ile Ömer (Radtyallahü anh) Resûlüllah zllzllahü Aleyhi ve Sellem) 'in iftarın ruhsat mânâsına anlamışlar, kendilerinde oruç tutmaya iktidar görünce iftar etmemişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da başkaları onlara uymasın diye iftar etmelerini emir buyurmuştur.

18- Arafe Günü Hacının Oruç Tutmamasının Müstehab Oluşu Babı:

110- (1123) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e Ebu'n-Nadr'dan duyduğum, onun da Abdullah b. Ebbâs'ın azatlısı U-

meyr'den, onun da Ümmü Fadl binti Hâris'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Bâzı kimseler arafe günü Ümmü Fadl'm yanında Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) in oruçlu olup olmadığı hususunda münakaşa etmişler. Bir takımları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçludur, bâzıları (hayır) oruçlu değildir, demişler. (Ümmü Fadl demiş ki) : Bunun üzerine ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e bir kadeh süt gönderdim. Kendisi Arafât'da devesinin üzerinde vakfe yapıyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sütü içti:

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile tbnİ Ebî Ömer, Süfyân'dan, o da Ebu'n-Nadr'dan naklen bu isnâdla rivayet ettiler. Ebu'n-Nadr: «Devesinin üzerinde vakfe yapıyordu.» cümlesini söylememiştir. Bir de :
*Ümmü Fadl'ın azatlısı Umeyr'den.» demiştir.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyân'dan, o da Ebu'n-Nadr Sâlim'den bu isnâdla İbn Uyeyne hadisi gibi rivayette bulundu. Ebu'n-Nadr bu rivayette de «Ümmü Fa di'm azatlısı Umeyr'den...» demiş.

111- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eyli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. Ona da Ebun Nadr rivayet etmiş, ona da İbni Abbâs (Radtyatlahû anhûma) 'mn azatlısı Umeyr rivayet eylemiş ki, kendisi Ümmü Fadl (Radiyallahû anhai 'yi şöyle derken işitmiş:
«Resûlüllah (Saîlallaitü A leyhi ve Sellem) 'in ashabından bâzı kimseler
Araf e günü oruç hakkında şekkettiler. Biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) ile birlikte Arafat'da bulunuyorduk. Bunun üzerine ben, Resû-
f\nh (Sallallahü Aieyhi ve Sellem)'e ağaçtan bir çanak içinde süt gönderindisi Arafat'da iken bu sütü içti.»
Bv» j-ıdîsi Buhâri «Kitâbu'1-Hacc» in bir-iki yerinde, «Kitâbü'l-Eşribe»r,ia aç yerinde, Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm» da i&uhteli iâvilerden tahrîc ftmişlerdir.
îmam Ahmed ile Nesaî'nin 'Hz,- Abdullah b. Abbâs tarikiyle annesi Ümmü Fadl 'dan rivayet ettikleri bir hadisde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafâtda iftar etti.» denilmektedir.
Hadîs-i şerifin bir rivayetinde Hz. Umeyr için İbni Abbâs 'm azatlın, denilmiştir.
Nevevi diyor ki: «Zahire bakılırsa Hz. Umeyr hakikatta Ümmü Fadl'ın âzail ısıdır. Ümmü Fad1 , îbıii Abbâs annesi olduğu için ona tbni Abbâ s'm azatlısı da denir.*
Buharı ile dıger hadis imamları da ayni şeyi söylemişlerdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Araîe günü oruç tutmamıştır. Gerçi Müs1im'in bir hadîsinde : «Arafe gününün orucu iki senenin günâhlarına keffâret olur.» buyurulmuşsa da mezkûr hadîs hacı ol-mıyanlar hakkındadır. Hacıların o gün oruç tutmamaları îcab eder. Bunun hikmeti dua ve hac amelleri için zinde kalmak ve Resûlüllah (SallaîlahU Aleyhi ve Sellem) 'e uymaktır. Şâfiiye ulemâsından bir çokları o gün oruç tutmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Şafiî1er'den Müt e veli î'nin beyânına göre oruç sebebiyle bîtap düşmeyecek bir kimsenin bile fazilete nail olmak için o gün oruç tutmaması evlâdır,
Rûyani: «Bir kimse kuvvetli olur da zayıf düşmezse oruç tutması efdaldır.» demiştir.
Beyhakî 'nin «El-Ma'rife» nâm eserinde îmanı Şafiî'nin eski mezhebine göre Arafe günü oruçtan bîtap düşmeyecek bir kimsenin, oruç tutması iyi olduğu kaydedilmektedir.
Hattâbî bu kavli ihtiyar etmiştir.
«Tevhid» sahibi ise : «Bizim mezhebimize göre o gün mutlak surette oruçsuz bulunmak müstehabdır. Cumhûr-u ulemâ 'mızın kavli de budur.» demektedir.
İbni Battal diyor ki: «Ulemâ Arafe gününün orucu hususunda ihtilâf etmişlerdir. îbni Ömer ve Osman hazeratı-nın oruç tutmadıklarını, kendisinin de oruç tutmamakta devam ettiğini söylemiştir.
İbni Abbâs (Radiytülahüanh):
— (Arafe günü oruç tutmak isteyen bizimle arkadaş olamaz. Çünkü o gün tekbîr ve yeyip içme günüdür.) demiştir.
imam Mâlik ile Ebû Hanîfe ve Sevrî oruç tutmamayı ihtiyar etmişlerdir. Atâ'ya göre bir kimse hacc filleri ile zikir için kuvvetli bulunmak maksadıyla Arafe günü oruç tutmazsa kendisine oruç tutanların ecri verilir.
îbni Zübeyr, Âişe ve Ömer (Radiyallahüanh) hazerâtı Arafe günü oruç tutarlarmış. İshâk ile Hasan-ı Bas-rî hu kavle meyyal görünürler. Hattâ Hasan-ı Basrî hacılara Arafe günü oruç tutmalarını emreder : «Ben, Hz. Osman pek sıcak bir Arafe gününde oruç tutarken gördüm.» demiş.
Üsâmetü'bnü Zeyd, Urvetü'bnü Zübeyr (Radtyalîahü anh) hazerâtı ile Tabiîn 'den Kâasim, Muham-med ve Saîdü'bnü Cübeyr dahi Arafe günü oruç tutarlarmış.
Katâde, oruç bîtap düşürmemek şartıyla Arafe günü oruç tutmakta beis görmemiştir.Dâvudî'nin kavli de budur.
İmam Şafiî: «Hacı olmayanlar için o gün oruç tutmayı, hacı olanlar için ise tutmamayı evla görürüm.» demiştir.
Atâ'nın : «Hacc mevsimi kışa tesaadüf ederse ben Arafe günü oruç tutarım, yaza tesaadüf ederse tutmam.» dediği rivayet olunur.
2- icabında kalabalık yerlerde yemek içmek caizdir.
3- Kadının hediyesini kabul etmek sâizdir. Verilen hediye adeter. cimrilik edilmiyen miktarda olursa bu hediyenin kendi malından mı, zevcinin malından mı olduğunu sormaya dahî lüzum yoktur.

112- (1124) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Bükeyr b. Eşece'den, da İbni Abbas (Radryallahû anh) 'in azatlısı Kiireyb'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûne'den naklen haber verdi. Meymûne (Radtyallahû anhûma) şöyle demiş :
«Halk Arafe günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oruçlu o-lup olmadığında şüphe ettiler. Bunun üzerine Meymûne ,ona bir kap süt gönderdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vakfe yerinde vakfe yapmakta idi. Bu sütü halkın gözleri gönünde içti.»
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişdir. Hilab : Süt kabı demektir bâzılarına göre sağılmış süttür. Bâzan içinde süt bulunmayan kaba da hılâb denir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1- Arefe günü. oruç tutmamayı müstahâb görenler bununla istidlal etmişlerdir. Ancak bu istidlal söz götürür. Çünkü Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in mücerred fiili mezkûr orucun müstehab olmadığına delâlet etmez. Caiz ki müstehab olan bir şeyi cevazını bildirmek için terk eder, ve tebliğ maslahatından dolayı bu onun hakkında efdal olur. İstidlal Ebû Dâvud ile Nesâî 'nin rivayet ettikleri Ebû Hüreyre hadîsi ile tamam olur. Bu hadîsde Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in Arafe fünü Arafat'da oruç tutmayı yasak ettiği bildirilmektedir. Hadisi İbni Huzeyme ile Hâkim sahih addetmişlerdir. Selef 'den bâzılarının mezhebi budur. Yahya b. Saîd El-Ensârî: «Hacılara arafe günü oruç tutmamak vâcibdir.» demiştir.
Taberî'ye göre Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in arafe günü oruç tutmaması muhayyerlik bildirmek içindir. Lâkin orucun duâ ve zikre mâni olacak derecede zayıflığa sebebiyyet vermemesi şartdır. Ulemâdan bâzılarına göre Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in arefe günü oruç tutmaması cumaya tesadüf ettiği içindir, zîra münferiden cuma günü oruç tutmaktan nehîy buyurmuştur. O gün vakfe yapacak hacıların bayramı olduğu için oruç tutmadığını söyleyenler de vardır. «Sünen» sâ-hiblerin rivayet ettikleri Ukbetü'bnü Âmir hadîsi de bu kavli te'yid eyler. Mezkûr hadîsde :
«Arefe, kurban ve teşrik günleri biz ehli islamın bayramımızdır.»
buyurulmakdadır.
2- Gözle görmek daha kafi bir hüccettir, ve haberden daha kuvvetlidir.
3- îctimâ* yerlerinde yeyip içmek mubâhdır, zaruretten dolayı bunun bir keraheti yoktur.
4- Peygamber (Sallalİahü Aleyhi ve Sellem)'m fiillerine uymak gerekir.
5- Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatında ictihad ve erkeklerle kadınlar arasında ilmi mes'elelerde münazara caizdi.
6- Arafat'da hayvan üzerinde vakfe yapmak müstehabdır. Nevevi, Şafiîler'in sahih kavline göre hayvana binmeden vakfe yapmak efdaldır. Bâzıları binip binmemenin müsavi olduğunu söylemişlerdir.
7- Ayakta ve hayvan üzerinde su içmek caizdir.
8 - Peygamber (Satfallahü Aleyhi ve Sellem)'m hediye kabul etmesi caizdir.
9- Hadîsi şerîf Hz. Meymûne (Radiyaliahü at.h) ile Ümmü Fad1'in fitnat ve zekâlarına delildir.

19- Aşure Günü Orucu Babı

113- (1125) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerr, Hişâm b. Urve'dne, o da babasından, o da Â'şe (Radiyatlahûanha) 'dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
«Cahiliyet devrinde Kureyş Aşure günü oruç tutarlardı. Ona Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tutardı. Medine'ye hicret edince bu orucu yine tuttu ve tutulmasını emir buyurdu. Ramazan ayı(nda oruç) farz kılınınca :
— AşOra orucunu isteyen tutar, isteyen ter keder, buyurdular.» » buyurdular.

114- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şey be ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr, Hişâm'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız hadîsin başında :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu tutardı.» cümlesini zik-retmemiş. Hadîsin sonunda:
«Aşûrâyı terk etti. Onu isteyen tuttu, isteyen bıraktı.» demiş, bu cümleyi Cerîr'in rivayetinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi v? Sellem) 'in sözü olarak rivayet etmemiştir.

(...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siifyân, Zührî'-den, o da Urve'den o da Aişe (Radiyallahû anha)*den nah-len rivayet eyledi ki, câhiliyet devrinde aşura günü oruç tutulurmuş. İslâmiyet gelince onu isteyen tutmuş isteyen terkctmiş.

115- (...) Bize Harmeletti'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Urvetii'bnü'z-Ztibeyr haber verdi ki £işe şunu söylemiş :
«ResulüİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan orucu farz kılınmazdan Önce aşura orucunu emrederdi. Ramazan orucu farz kılınınca artık aşura günü isteyen oruç tutar isteyen tutmaz oldu.»

116- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Muhammed b. Rumh hep birden Leys b. Sa'd'den rivayet ettiler. İbni Rumh (Dedi ki) : Bize Leys Yezîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. Ona da Irak haber vermiş, ona da Urve haber vermiş, Urveye de Aişe haber vermiş ki, Kureyş câhiliyet devrinde Aşûra orucunu tutarmAş, Sonra o günün orucu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e de emrohinmuş. Nihayet ramazan orucu farz kılınmış, bunun üzerine Resûlülllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dileyen aşura orucunu tutsun, dileyen tutmasın.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu's-Savm» da, Nesaî «Kitâbu'l -Hacc» ile «Kitabu't-Tefsir» de tahric etmişlerdir.
Aşure orucu hakkında bir çok ashabı kiram 'dan hadîsler rivayet olunmuştur. Ezcümle :
Tahavî, Habîb b. Hind b. Esma ile Abdur-rahmân b. Selemete'l-Huzâi 'den, Abdullah b. Ahmed Hz. Ali (Radiyal'.ahü anh) 'dan, İbni Mâce Muhammed b. Sayfî (Rad'ryallahii anh)'dan,
Buhâri, Sel em etü'bnü Ekvâ' ile İbni Abbâs ve Rubeyyi' binti Muavviz (Radiyallahüanh) dan, îmam Ahmed, Bezzâr ve Taberânı, Abdullah b. Zübey? (Radiyallahü anh)'âan, Bezzâr, Â i Ş e (Radiyallahüanha)'dan,
Taberâni, Hz. Ebû Musa (Radiyallahüanh) dan, Yine Taberâni, S a id ü'bnü-'l -Müseyy eb tarikiyle Muâviye (Radryaliahü anh) 'dan, îmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dan, Yine İmam Ahmed ile Taberâni, Câbir (Radiyallahü anh) dan,
Taberâni, Hz. EbûSaîd ile Ubâdetü'bnü's-Sâmit, Habbâb b. Erat ve Mâbe <'~i Kureşi 'dan,
Bezzâr ile Taberâni Mi eze e tü'bnü Zahir 'den,
İmam Ahmed, Bezzâr ve Taberâni, Abdullah b. Bedir 'den,
Buhâri, Ruzeyne (Radiyallahü anh) 'dan,
Müslim babımızda görüleceği vecihîe Abdullah b. Ömer, Abd,urrahman b. Yezîd, Kays b. Seken, Câbir b. Semûra, Muâviyetü'bnü Ebî Süf-yan, îbni Abbâs ve Ebû Musa (Radiyallahü anhûm) haze-râtından hadîsler rivayet etmişlerdir.

B hadîslerin umumundan anlaşıldığına göre câhiliyet devrinde kureyş kabilesi Aşûra orucunu tutmuş, İslâmiyetin ilk zamanlarında Resû-Iüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlar da tutmuşlardır. Hicretin 2. yılında Ramazan orucu farz kılınınca mezkûr orucun hükmü neshe-dilmiştir.
Ulemâ aşûra orucu hakkında bir çok yönlerden söz etmişlerdir. Şöyle ki:
1- Aşûra «On» manasına gelen «aşır» dan alınmıştır. Kurtubî onun (aşire) den mübalağa ve ta'zim için ma'dulen alma bir kelime olduğunu, aslında (aşire) kelimesinin «El-Leyletü'1-Aşîratü» şeklinde gecenin sıfatı olduğunu, sonra udul suretiyle sıfatdan isme tahvil edildiğini, bu suretle mevsufa ihtiyacı kalmadığı için sadece «Aşûra» şeklinde kullanıldığını söyler. Mezkûr kelimenin daha başka bir asıldan alındığını söy-liyeoler de vardır.
Ebû Amr-ı Şeybâni 'den rivayet olunduğuna göre kelime "Aşura» şeklinde kısa okunur.
îmam Sibeveyhi 'nin kısa. ve uzun okunabileceğini söylediği rivayet olunur.
«Hadîs İmamları onu kısa okumuşlardır.» demiştir.
îmam Halil b. Ahmed'e göre bu kelimenin aslı «İbrani» dir.
«Cemhere» de ise İslâmi bir isim olduğu, câhiliyet devrinde bilinmediği zikreidlmişse de bu mütâlâa kabul edilmemiş: «Onu bizzaât Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı zikretmiş, câhiliyet devrinde de bu isimle maruf olduğunu bildirmişlerdir.» denilmiştir.
2- Aşûra orucunun hangi gün tutulacağı ihtilaflıdır. İmam Halil b. Ahmed'e göre Muharrem ayının 10. günü tutulur. Zira kelimenin iştikaakı bunu gösterir. Sahabe ve Tabi î n 'in cumhuru ile -onlardan sonra gelen bir çok ulemânın mezhepleri budur.
Sahabe meyamnda Hz. Âişe (Hadiyailahû anha) da bulunduğu gibi Tabiîn'den Saîd b. El-Müseyyeb ile Ha-san-i Basrî ve mezhet imamlarından Mâlik, Şafiî, Ah-med b. Hanbel, îshâk ve bu mezheplerin sair imamları da vardır.
İbni Abbâs (RadiyalUthü anh) ya göre aşura Maharrem'-in 9. günüdür.
Dahhâk'in «El-Musannef» inde: «Aşûra Muharrem'in 9. günüdür.» denilmiş, İbni Bezîze 'nin «El-Ahkâm» nam eserinde ashâb-ı kiram aşûranın 9. gün mü yoksa 10. veya 11. gün mü olduğunda ihtilâf etmişlerdir.» mütalaası ileri sürülmüştür.
Ebû Leys-i Semerkandî ile Taberî Aşura-mn 11. gün olduğuna kat'iyyetle hükmetmişlerdir.
Bâzıları 10 ve 11. günlerin ikisinde birden oruç tutulmasını müstehab görmüşlerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'den hadîs rivayet eden Ebû Raf i' ile İbni Sîrin, İmam Şafiî, îmam Ahmed ve îshâk'in kavilleri budur.
Hz. tbni Abbâs'm Aşûra gününü kaçırırım endişesi ile 10. ve 11. günleri seferde bile olsa oruçla geçirdiği rivayet olunur.
îbni Şihâb-ı Zührî 'nin adeti de buymuş. Ebû îshâk, Muharrem'in 9, 10 ve 11. günleri olmak üzere üç gün Aşûra orucu tutar: «Ben aşûra gününü kaçırmamak için ondan bir gün evvel ve bîr gün sonra da oruç tutarım.» demiş.
İbni Abbâs (RadiyaVahü anlı) nın dani :
«Aşûra gününden bir gün evvel ve bîr gün sonra oruç tutun da yahû-dilere muhalefette bulunun.» dediği rivayet olunur.
Hanefîi1er'in «El-Muhit» nam eserinde : «Yalnız a Şûra günü oruç tutmak Yahudilere benzemek olacağı İçin kerih görülmüştür.» deniliyor.
El-Bedâyi' da ise: «Yalnız o gün oruç tutmayı ulemâdan bâzıları kerih görmüş, ekseriyeti kerih görmüşlerdir.- Çünkü aşûra faziletli günlerdendir.» denilmiştir.
3- Yukarda da beyân olunduğu vecihle ulemâdan bâzıları: «Aşûra gününe bu ismin verilmesi: Muharrem aynıın 10. nuna tesadüf ettiği içindir.» demişlerdir. Bu ta'lil zahirdir. Fakat bir takımları daha başka ta'liller yapmış, ezcümle :
«Bu ismin verilmesi, o günde Allah Tealâ Hazretleri ön tane Peygamberine on keramet ihsan ettiği içindir.» mütâlâasında bulunmuşlardır. Şöyle ki :
a) Teâla Hazretleri, Musa (Aleyhisselâm)'a aşûra gününde mucize ihsan etmiş, denizi yararak Fir'avun ile askerlerini sulara gark etmiştir.
b) Nuh (Aleyhisselâm) 'in gemisi .Cûdi dağının üzerine Aşûra gününde demirlemiştir.
c) Yûnus (Aleyhisselâm) balığın karnından Aşûra günü kurtulmuştur.
d) Hz. Adem'in tevbesi Aşûra günü kabul buyurulmuştur.
e) Hz. Yûsuf (Aleyhisselâm) kuyudan Aşûra günü çıkarılmıştır.
g) îsa (Aleyhisselâm) o gün doğmuş ve o gün göklere kaldırılmıştır.
ğ) Dâvud (Aleyhisselâm) 'm tevbesi o gün kabul buyurulmuştur.
h) İbrahim (Aleyhisselâm) o günde doğmuştur.
I) Yâkub (Aleyhisselâm) 'in gözleri o gün görmeye başlamıştır.
j) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelmiş geçmiş mütesav-ver olan bütün günahları o gün affolunmuştur.
Aynî diyor kî: «Bâzıları bu on Peygamberin içinde İdrîs, Eyyûb ve Süleyman (Aleyhimüsselâm) 'ı da zikretmiş-
lerdir. Çünkü îdrîs (Aleyhisselâm) semaya o gün kaldınknış, Cenâb-ı Hak, Eyyûb (Aleyhisselâm)'m hastalığına o gün şifa vermiş, Süleyman (Aleyhisselâm) 'a da o gün mülk ihsan buyurmuştur.»
4- Ulemâ aşûra orucunun, vâcib değil, sünnet olduğuna ittifak etmişlerdir İslâmiyetin ilk zamanlarında bu orucun hükmüne olduğu ihtilaflıdır. İmam A'zam'a göre farzdı.
Safi Mer'den bu babda iki kavil naklolunur. Meşhur olan kavle göre Aşûra orucu ilk meşru olduğu zaman sünriet idi. Ve hâlada sünnettir. Mezkûr oruç hiç bir zaman farz kılınmamıştır:
Yalnız islâmın ilk devirlerinde kuvvetle müstehab idi." Ramazan orucu farz kılınınca eskisinden daha h^fif olmak üzere müsteh|b olarak kaldı.
İkinci kavle göre bu mes'elede Şâfiîler de İmam Âzam gibi farziyete kaaildirler.
Kaadî İyaz, Seleften bâzılarının bu orucun farz olduğuna kaa-il olduklarını, onlarca farziyetine kaail olanlardan bu gün kimse kalmadığını, binâenaleyh farz olmadığına icmâ* husul bulduğunu, mezkûr orucun bu gün müstehab olduğunu söylemiştir.
5- Aşûra orucunun fazileti hakkında hadîsler vârid olmuştur. Müslim, Tirmizî ve İbni Mâce'nin Ebû Katâde'den rivayet ettikleri bir hadîsde Resûlüllah (Şallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Aşura günü tutulan orucun Allah indinde o günden önce bir senenin günahlarına keffâret olacağını hesaba katarım.» 'buyurmuştur.
îbni Ebî Şeybe 'nin güzel bir senedle Hz. Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadîsde :
«Asûra günü Peygamberler (Aleyhimüs Selâm) oruç tutmuşlardır Binaenaleyh onu siz de tutun.» Duyurulmuştur.
Yine Tirmizî 'nin Hz , Ali (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettiği bir hadîsde:
«Bir adam Peygamber (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Ramazandan sonra bana ne zaman oruç tutmamı emredersin? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Mu harem ayında oruç tut, çünkü o, Alah'ın ayıdır. Onda öyle bir gün vardır ki Teâla Hazretleri o günde bir cemâatin tövbelerini kabul etmiş, başka bir kavmin de tövbelerini kabul edecektir, buyurdu.» denilmişti*.
Tirmizî bu hadîs için : «Hasen gariptir, demiştir. Daha başkr hadîs ve eserler de vardır.
6- Aşûrâ gecesi ile aşûra günü namaz kılmanın ve o g'ün sürme çekmenin faziletleri hakkında vârid olan hadîsler sahih değildirler. Bu bâbda İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan merfû olarak «Her kim aşûra günü sürme taşı ile sürme çekinirse ebediyen göz ağrısı görmez.» hadîsi rivayet olunmuşsa da, bu hadîs uydurmadır, onu Hz. Hüseyin (RadiyaV.ahü anh) 'in kaatilleri uydurmuşlardır.
İmam Ahmed b. Hanbel: «Aşûra günü sürme çekinme hususunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bid'attır.» demiştir.
«Et-Tevdih» nâm eserde: «Re&ûlÜllah(Sallatlahii Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet olunan en garîp şey göçeğen kuşu hakkmda (Aşûra orucunu ilk tutan bu kuşdur.) buyurmuş olmasıdır. Bu rivayet anlayışsızlıktan neş'et etmiştir. Zîra kuş oruç tutmakla vasıf lan amaz.
Hâkim bu hadîsi Hz. Hüseyin'in kaatillerinin uydurduğunu söylemiştir.» deniliyor.
Aynî (762-855) bu hadîs hakkında şu mütâlâayı dermeyan etmiştir: «Kuşa oruç tutmak şer'i oruç kastıyla ıtlak edilmemiştir ki, kaailine anlayışsızlık nisbet edilebilsin. Onun maksadı aşûra'yi ta'zim için kuşun da yiyip içmekten kesildiğini anlatmaktır.
Bu, Allah Teâlâ'nın ilhamı ile olur ve o günün faziletine bu yoldan delâlet eder.

117- (1126) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nttmeyr rivayet eyledi. H.
Btze İfa«i Nfcneyr de rivayet etti. Laftı onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ufceydullah, NIH'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana Abdullah b. Ömer (Radiyallahâ anhûma) haber verdi ki, câmliyet devri halkı aşûra günü oruç tutarların!?. Onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlar da Ramazan orucu farz kılınmazdan imce tutmuşlar. Ramazan orucu fanı kılınınca Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki aşûra, Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık o gün dileyen oruç tutar, dileyen tutmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bntt'l?Müsennft ile Züheyr b. Harb de rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Yahya yani Kattan rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsa-me rivayet eyledi.
Her iki râvi Ubeydullah'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

118- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet eyledi. H.
Bize İbni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys. Nafi'den, o da İbni Ömer (Rcdiyallahû anhâma) 'dan naklen haber verdi k Resûliillah (Saîîallahü Aleyhi ve Setlem) Jin yanında aşûra günü zikredilmiş de :
«O, Câhiliyet devri halkının oruç tuttuğu bir gündü. Artık sizden onu kim tutmak isterse tutsun, kim istemezse bırakım.» buyurmuşlar.

119- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me, Velîd yani İbni Kesîr'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi' rivayet etti. Ona da Abdulah b. Ömer (Radiyailahû anhûma) rivayet eyle-miş ki, kendisi Resûliillah (SalİalÎahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir aşûra günü şöyle buyururken işitmiş :
«Şüphesiz ki bu gün, câhiliyet devri halkının oruç tuttuğu bir gündür. Artık kim o gün oruç tutmak isterse tutsun, kim tutmamak isterse tutmasın.»
Abdullah (Radiyailahû anh) o gün oruç tutmazmış, Ancak İtiyat edindiği oruca tesâadüf ederse tutarmış.

120- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Efeçlûki)": Bize Ebû Mâlik Ubeydulla b. Ahnes [31] rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Nâfi', Abdullah bi. Ömer 'dan naklen haber verdi. Abdullah:
«Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) 'in yanında aşûra günü oruç tutmanın lafı^ediîdi. » diyerek tamâmiyle Leys b. Sa'd hadîsi gibi rivayette bulunmuş.

121- (...) Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Muhammed b Zeyde El-Askalani rivayet etti. (Dedi ki): Bize Salim b. Abdillah rivayet etti. {Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhâma rivayet eyledi. ^(Dedi ki): Resulü İlah (Sallailahü A leyhi ve Selîem) 'in yanında aşûra gününün lâfı oldu da:
— «O, öyle bir gündür ki, câhiliyet devri halkı onda oruç tutarlardı. Artık isteyen o gün oruç tutar, isteyen tutmaz.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâmu's-Savm» ve «Kitâbu't-Tefsir» de tahrîc etmiştir.
Buhâri'nin bütün^ rivayetlerinde hadîsin sonunda muhtasaran «Dileyen oruç tutar.» buyuruüriuştur.
Tah'avî 'nin yine İbni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettiği rivayette: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
— Sizden kim aşûra günü oruç tutmak isterse tutsun, oruç tutmak istemiyen ondan vazgeçsin, buyurdu.» denilmiştir. .
Bu hadîsi Dârimi (281-255) dahî «Sünen» inde Müs1im'in rivayeti gibi tahrîc etmiştir.
Bütün bu rivayetler o gün oruç tutup tutmamanın ihtiyari bir iş olduğuna delâlet etmektedirler.
Bu ve bundan sonraki rivayetler aşure orucunun farziyeti nes-hedilerek nâüle kabilinden meşru kaldığına delildirler.
Usul-i fıkıh ulemâsı bir ibâdetin farziyeti neshedildikten sonra o ibaretin mubah olarak meşru kalıp kalmıyacağı mes'elesinde ihtilâf etmişlerdir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in aşûra günü oruç tutmaması, o günü islâmda da câhiliyet devrinde olduğu kadar ta'zim etmiş olmamak içindir. Onun mezkûr günde oruç tutmaması, o gün oruç tutula-mıyacağına delâlet etmez. Zîra o gün ehl-i şirkin hatırasını ihya için değil de sevap kasdıyla oruç tutana Allah indinde büyük sevap vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in aşûra günü niçin oruç tuttuğu ihtilaflı bir mes'eledir. Bâzıları onu câhiliyyet devrinden beri tuttuğunu söyler.
Buhâri ile Müslim'in İbni Abbâs (Radiyallahü anh) dan tahric ettikleri bir rivayete göre Resûlüllah (SaJUı'.lahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince yahudilerin aşûra günü aruç tuttuklarını görmüş, onu Musa (Aleyhisselâm)'ın dahi tuttuğu söylenince: «Biz Hz. Musa 'ya uymaya sizden daha lâyıkız.» buyurarak, bu orucu tutmuştur.
Caiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu orucu Kureyş ile birlikte islâmiyetten evvel tutmuş, Medine'ye hicret edince Musa (Aleyhisselâm) 'in şeriatında da bulunduğunu öğrenerek- onu hem kendisi tutmuş hem de ashabına emir buyurmuştur. Ramazan orucu farz kılınınca İse bu işi ashabının ihtiyarına bırakmıştır.

122- (1127) Bize Ebû Bekir b. Eb! Şeybe ile Ebû Küreyb hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Eb

Muaviye, A'meş'den, o da Umara'dan, o da Abdurrahman b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Eş'as b. Kays, Abdullah'ın yanına girdi, Abdullah yemek yiyiyordu. Eş'as'a:
— «Yâ Ebâ Muhammed, Yemeğe yaklaş.» dedi. Eş'as :
— «Bu gün aşûra günü değil midir?» dedi. Abdullah:
— «Sen aşûra gününün ne olduğunu bilir misin?» diye sordu. Eş'as :
— «Neymiş o?» dedi. Abdullah:
— «O, ancak Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'\n Ramazan orucu inmezden önce oruç tuttuğu bir gündür. Ramazan orucu inince bırakıldı.» cevâbını verdi.
Ebû Küreyb : «Onu bıraktı.» dedi.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebi Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'meş'den bu isnâdla rivayette bulundu.
Ve yine Züheyr ile Osman : «Ramazan (orucu) inince onu terketti.» dediler.

123- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekİ' ile Yahya b. Saîd El-Kattân Süfyan'dan rivayet ettiler. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahi rivayet etti. Bu lafız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zübeyd-i Yâmi, Umaratü'tmü Umeyr'den o da[32] Kays b. Seken'den naklen rivayet etti ki, Eş'as b. Kays aşûra günü Abdullah (tbni Mes'ud) in yanına girmiş. Abdullah yemek yeyiyormuş. Eş'as'a:
— «Yâ Ebâ Muhammed, Yaklaş da yemek ye,» demiş. Eş'as:
— «Ben oruçluyum.» mukâabeleşinde bulunmuş. Abdullah:
— «Biz vaktiyle bu orucu tutardık, sonra terk olundu.» demiş.

124- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Mahsur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsrail, Mansûr'dan, o da Ib râhim'dan, o da Alkâme'den naklen rivayet eyledi. Alkâme şöyle demiş: Eş'as b. Kays, İbni Mes'ûd'un yanına girdi, îbni Mes'ûd Aşûra günü yemek yeyiyordu. Eş'as :
— «Yâ Ebâ Abdirrahman, Şüphesiz ki bu gün aşûra günüdür.» dedi. tbni Mes'ûd:
— «Filhakika Ramazan (Orucu) inmezden önce, bu günde oruç tutulurdu. Ramazan orucu inince bırakıldı. Eğer oruçlu değilsen yemek ye.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Tefsîr» de tahric etmiştir.
Hz. Eş'as b. Kays, Kinde kafilesine mensûbdur. O kabîlerin reisi imiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına Kinde 'lilerden 60 kişilik bir heyet ile gelerek müslüman olmuştur. Câhiliyet devrinde kavminin itaatim celbetmiş bir reis olduğu gibi islâmiyet devrinde dahi kavmi arasında muhterem bir zât imiş. Ancak Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından sonra bir müddet irtidad etmişse de, sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında tekrar müslüman olmuştur. Eş'as (Radiyallahü anh) Kûfe'de Hz, A1i'nin şahadetinden kırk gün sonra vefat etmiştir.
Hadîs-i şerif hüküm itibârı ile bundan önceki İ b n i Ömer hadisi gibidir.

125- (1128) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân, Eş'as b EbiV Şa'sa'daıı, o da Ca'fer b. Ebî Sevr'den, o da Câbir b. Semûra (Hadıyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aşûra günü oruç tutmanızı bize emreder, bizi buna teşvikde bulunur, o gün bizim hâlimizi tefriş eylerdi. Ramazan orucu farz kılınınca bir daha bize ne emir buyurdu ne de nehiy. O gün gelince bizi teftiş de etmez oldu.»
Bu rivayetlerde geçen
«Romazan ayı inmezden Önce» ve
«Ramazan farz kılındı.» gibi tâbirlerden murad : Ramazan orucudur.
Bu rivayet aşûra orucu hakkında ki emirin vücûb ifâde ettiğine kâail olanlar aleyhine delildir.

126- (1129) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman haber verdi ki, kehrisi Muâviyetü'bnÜ Ebî Safyan'ın Medine'de yani Medine'ye bir gelişinde hutbe okurken dinlemiş. Muâviye, Medine'lilere aşûra gününde hutbe îrad ederek:
«Ulemânız nerede ey Medineliler? Ben bu gün için ResûlÜllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'i şöyle buyururken işittim:
— «Bu gün a şura günüdür. Allah, bu günün orucunu size farz kılma-mistir. Ama ben oruçluyum. İmdi sizden kim oruç tutmak isterse tusun, kim tutmak istemezse o da tutmasın.»

(...) Bana Ebu't-TâhİR rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti, (Dedi kf : Bana Mâlik b. Encs, İbni Şihab'dan bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sâfyan b Uyey-ne, Zührî'den bu isnadla rivayette bulundu. Muâviye, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i böyle bir günde :
«Ben, oruçluyum. İmdi kim oruç tutmak İsterse tutsun,» buyururken işitmiş.
Hâvi, Mâlik ile Yûnus rivayetlerinin geri kalan kısımlarını zikrememiş.
Bu hadisi Buhâri ile Nesâi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetinde «Hacc ettiği sene.» kaydı da vardır.
Taberî: «Muâviye halîfe olduktan sonra ilk haccını (44), son hac-cım da (575) yılında yapmıştır.» diyor.
Bâzıları buradaki haccından murâd : Onun son haccı olduğunu söylemişlerdir. Maamafih hadisde buna bir delil yoktur.
Nevevî diyor ki: «Muâviye 'nin (Ulemânız nerede?) demesine sebep bâzılarının aşûra orucu için: Vâcibdir, dediklerini, bir takımlarının onu haram, daha başkalarının da mekruh saydıklarını işitmiş olmasıdır. Bu sözü ile mezkûr orucun farz, haram ve mekruh olmadığını bildirmek istemiştir.»
İbni Tîn'e göre ulemânın muvâfakatlarmı almak için söylemiş olması ihtimâli vardır.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seltem) 'in :
«Ama ben oruçluyum, buyurması aşûra orucunun faziletine delildir. Zira bu oruç faziletli olmasa Resûlüllah (Sallallühü Aleyhi ve

Sellem) o gün oruç tutmazdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmeti için bir nu-mûne-i imiisâldir.

127- (1130) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-
şeym, Ebû Bişr'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den o da İbni Abbâs (Rcdiyallahû ahhûmaydaın. naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi de, Yahudileri aşûra günü oruç tutarken buldu. Kendilerine bunun sebebi sorulduktа:
«Bu gün Allah'ın, Musa ile Ben: İsrail'i Fir'avuna karşı muzaffer kıldığı gündür. İşte biz onu ta'zim için oruç tutuyoruz.» dediler. . Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı):
«Biz, Hz. Musa'ya sizden daha evlâyız.» buyurdu ve o gün oruç tu-t utmasını cm reyle di.

(...) Bize, bu hadîsi İbni Beşşâr ile Ebû Bekir b. Nâfi' hep birden Muhammed b. Cafer'den, o da Şu'be'den, o da Ebû Bişr'dari bu isnâdla rivayet ettiler. Yalnız burada râvi: «Resûlüllah (Suila'lahiİ Aleyhi ve SeUem) Yahudilere bunun sebebini sordu.» demiş.

128- (...) Bana tbniömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Ey-yub'dan o da Abdullah[33] b. Said b. Cübeyr'den oda babasından, o da İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//em.)Medine'ye gelmiş de Yahudileri aşûra günü oruç tutarlaken bulmuş Bunun üzerine onlara:
— «Oruç tuttuğunuz bu gün nedir? diye sormuş. Yahudiler :
— «Bu çok büyük bir gündür. Bu günde Allah, Musa ile kavmini kurtardı da Fir'avun ile kavmini (suda) gark etti. Musa da buna şükür İçin oruç tuttu. İşte biz de bu günün orucunu tutuyoruz.» demişler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Öyle ise biz Musa'ya sizden daha yakın ve daha evlâyız.» buyurmuş, ondalı sonra o gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve f'Uem) hem kendisi oruç tutmuş hem de tutulmasını emir buyurmuşta

(...) Bize İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'msr, Eyyûb'dan bu isnadla rivayette bulundu. Şu kadar var kî o : «Sn id b. Cübeyr'in oğlundan» demiş, adını söylememiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile «Ehâdîs'l-Enbiyâ» da, Ebû Dâvud, Nesaî ve İbni Mâce «Kitâbus'—Savm« da muhtelif râvilerde tahric etmişlerdir. Rivayetler arasında az çok lâfız farkları vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Yahudi1er'in cevâbından sonra oruç tutması ve ashabına oruç tutmalarını emir buyurması bu oruca o günden sonra başlamış mânasına alınmamalıdır. Maksad : Öteden beri tutmakda olduğu c oruca devam etti demektir. Çünkü Resûlüllah (SallaHâhii Aleyhi ve Sellem) 'in onu Medîne'ye gelmezden önce tutar -dığı başka rivayetlerden anlaşılmıştır. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir :
Hadîsin zahiri, Peygamber Aleyhi ye Sellem) 'in Medine'ye geldiğinde Yahudileri oruçlu bulduğunu gösteriyor. Halbuki onun Medin e'yegelişi Rebîulevvel ayındadır. Aşçra ise muharremdir.
Cevap şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yahudi1er'in Aşûra günü oruç tuttuklarını Medine'ye geldiği gün işitmiş sı sormuştur.
Bâzıları bu sözde mahzuf bulunduğunu- söylemişlerdir. Onlara t?nre «Peygamber (Sallallahü Aleyhive 5e/fem) Medine'ye geldi de ajura gününe kadar orada kaldı, ve yahudilerin o gün oruç tuttuklarını gördü» takdirindedir.
Gerçi yahudilerin habürine i'timad edilemezse de Resûlüllah (SaUaltdhü Aleyhi ve Sellem)'\n bu orucu vahi tarîki ile haber alması kuvvetle muhtemel olduğundan orucunu onların verdiği habere itimaden tutması lâzim gelmez.
Bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n bu orucun kendi içtihadı ile devam ettiğini söylerler. Bir takını ulemâ da bunu ona müs-lümanlığı kabul eden Yahudi1er'in söylemiş olması, yahut haberi veren Yahudi1er'in adetçe tevatür derecesine varmaları ihtimali üzerinde durmuşlardır. Bittabi tevâtüde islâmiyyet şart değildir.
Bu hususda Kaadî Iyaz şunları söylemiştir: « Kureyg'ini Aşûra orucunu tuttukları, Peygamber (ScValiahü Aleyhi ve Seîiem). dahi bu orucu tutardığı sabit olmuştur. Medîne'ye geldiği zaman dahi aynı orucu tutmuştur. Binaenaleyh Yahudiler 'in orucu ona yeni bir hüküm isabet etmiş değildir ki üzerinde lâf etmeye hacet kalsın. Bu ancak bir hâlin tavsifi ile bir sualin cevabından ibarettir...»

129- (1131) Bize Ebû Bekir b. Eli Şeybc ile Ibnü Nüraeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Ebû Umeys'den, o da Kays b Müslim'den, o da Tarık b. Şihât'dan, o da Ebû Musa (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Musa şöyle demiş:
«Aşûra günü, yahudilerin ta'zim ve bayram ettikleri bir gün idi. Re-sûlüllah dahi: «Siz ogün oruç tutttun» buyur- (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lar.

130- (...) Bize bu hadisi Ahmed b. Münzir[34] de rivayet ettij (Dedi ki) :Bize Hammâd b. Üsâme rivüyet etti. (Dedi ki) : Bana Kays ber verdi, ve bu i sn âdin buhadisin mislini rivayet etti. O: «Ebû Üsamc dedi ki: Bana da Sadahatü'bnü[35] Ebî Imran Kays b. Müslim'den o da Tarık b. Şihâb'dan, o da Ebû Musa (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Musa şâyle demiş: Hayberliler Aşûra günü oruç tutar, o günü bayram ittihâz ederler, o gün kadınlarına ziynetlerini ve güzel elbiselerini giydirirlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
O gür sîz de oruç tutun, buyurdular.» ifadesini ziyade etti.
Eu hadîsi Buharı «Kitâbu's-Savm» ile «ttyânü'l - Yahid» de, Nesaî «Kitabu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Sara : Güzel elbise, demektir. Bâzıları «güzel kılık kıyafet» mânasına geldiğini söylemişlerse de, Aynî burada onu bu mânâya almanın çirkin bir hatâ olduuğnu söylemiştir. Zira hadîsde Yahudi1er'in Sarayı kadınlarına giydirdikleri bildirilmektedir.
Hadîsin bazı rivayetlerinde Yahudiler'in Aşûra günü bayram yaptıkları, bu rivayette ise hem oruç tuttukları hem de bayram yaptıkları bildiriliyor.
Gerçi bayram günü oruç tutmak memnu ise de bu bizim şeriatımıza göredir. Onların şeriatına göre baayram günü oruç tutmak caiz olabilir.
Bir de Yahudiler'in bayram yapmasından o günü hakikaten bayram olması icab etmez.

131- (1132) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Amru'n-Nâkıd hep birden Süfyan'dan rivüyet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) :Bize tbni Uyeyne Ubeydullah b. Ebi Yezid'den rivayet etti. O da İbni Abbas'dan dinlemiş İbn Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'ya aşûra günü oruç tutmanın hükmü sorulmuşda:
— «Resulüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu günden başka sair günler üzerine faziletini dileyerek oruç tuttuğu bir gün ve bu aydan

ynai ramazandan maada faziletini dileyerek oruç tuttuğu bir ay bilmiyorum.» demiş.

(...) Bana Muhammed b. Rafi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüneyc haber verdi. (De,di ki) Bana Ubeydullah [36] b, Ebî Yezîd bu isnâdda bu hadisin mislini haber verdi.
Bu hadisi Buharı ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Kirmanı diyor ki : Ulemâ ResûlvMahi Sallcilahü Aleyhi ve Sellem) 'in Aşûra ile Ramazan oruçlarına hasseten ehemmiyet vermesi Ramazan oruç farz olduğu içindir, tik zamanlarda aş»ra oruca dahi farzdı, demişlerdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: «Bâzı hadîslerde günlerin en faziletlisi Arefe olduğu bildirilmiştir. Bu hadîsten isen en faziletli günün Aşûra olduğu anlaşılıyor. Bunların arası nasıl bulur?»
Kirmani bu suâle şöyle cevap vermiştir: «Aşûra'nın efdal olması, o gün oruç tutulduğu içindir. Arefe 'nin efdal olması başka cihettendir.» :
Bâzılarına göro Kamhan orucu farz Aşûra orucu mendûb olduğu halde Resûlüllah (Salkıilahii Aleyhi ve Seller») Vn sevap hususunda müşterek oldukları içindir .
Fakat Aynî bu mütalaanın söz görtürdüğü söylemiştir. Çünkü sevap hususunda müşterek olmak yalnız bu iki oruca mahsus değildir.
Hâsılı babımız hadisleri Aşûra orucunun câhiliyet devrinde Araplarla Yahudilerin tuttuğu bir oruç ojduüjunu. Islâmiyetin ilk zamanlarında onun müslümanlara da far Ulnıdıgını sonra Ramazan orucu ile neshedilerek mendûb hükmünde kaldığını bildirmektedir.

20- Aşüra Orucunun Hangi Gün Tutulacağı Babı

132-(1133) Bize Ebû Bekir bi Ebî Şeybc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize veki' b. Verrâh, Hâvib b. Ömer'den hakem b. A'rac'dan nakler rivayet etti. Hâkim şöyle demiş: îbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'miji yanına vardım, kendisi zemzemin yanında cübbesini başının altına koyarak uzanmıştı, ona dedim ki:
— «Bana a şûra orucundan haber ver.» İbıii Abbâs f Radiyallahû anh)
— «Muharremin hilâlini gördün mü günleri saymaya başla ve 9. günü oruçlu olarak sabahla.» cîedi.
— «Resûlüllah tSallallahü Aleyhi ve Sellemj Aşûra orucunu böyle mi fulardı? dedim, İhm Abbâs (Radiyallahû r.nh) .
— «Evet.» cevabını verdi.

(...) Bana Muhaınmed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b Saîd El-Kattân, Muâviyetü'bnü Amr'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Hakem b. A'rac rivayet" etti. (Dedi ki) : İbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'ya Aşûra orucunu sordum, kendisi zemzemin yanında cübbesini başının altına koyarak uzanmıştı...»
Ve hadisi Hâcib b. Ömer hadîsi gibi rivayet etti.
Bu hadîsi Ebû Dâvud (202—275) ile Tirmizi (209—279) dahi tahric etmişlerdir.
Tirmizi'nin yalnız başına rivayet ettiği îbni Abbâs hadisinde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşûra orucunun 10. gün tutulmasını emir buyurdu.» demektedir.
Tirmizi : «Bu hadîs hasen sahilidir.» demişse de, bununla iki rivayetten hangisini kastettiğini beyan etmemiştir. Hadîs ulemasına göre Tirtn.izi 'nin «Hasen sahih» dediği hadîs birincisi yani kitâbjm'ızdaki rivayettir. Tirmzi'nin yalnız başına tahric ettiği ikinci rivayet mun-katı'dır. Zira hadîsi Hsn-ı Basrî Hz. İbni Abbâs'dan rivayet etmiştir.Halbuki Hasan-ı Basri bunu İbni Abbâs 'dan dinlemiştir. Mezkûr rivayet Tirmizi'nin de tahric ettiği babımız hadîsine muhalif olduğu için şâzzdır.
Babımız hadîsi Aşûra orucunun 9. günde tutulacağını göbtermek-te ise de Ayni, Hz. İbni Abbâ s'm bu sözüyle«9. ve 10. günleri tut.» demek istediğini söylüyor. Ona göre İbni Abbas (Radiyallahû anh) «Evet» demekle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu sonra göreceğimiz hadîsdeki:
«Gelecek seneye inşaaliah 9. gün oruç tutarız.» sözüne işaret Emiştir.
Kaadî İyâz: «İhtimâl Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu niyeti de Yahudiler'e benzememek için 9. ve 10 günleri oruç tutmaktı. Nitekim diğer bir rivayette : (9. ve 10. günleri tutun.) buyurmuştur...» diyor.
Bâzılarına göre Hz. İbni Abbâ s'ıı buradaki «Evet» cevabı »Gelecek seneye sağ olursa 9. gün oruç tutar.» manasınadır.
Ebû Ömer îbni Abdilberr (36a—463) : «Bu söz Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına kadar Aşûra orucunu Muharrem'in 10 unda tuttuğuna delildir. Medîne'ye gelinceye kadar onu bu şekilde tutmuştur. îbni Abbâs hadîsinden mahfuz olan budur Ama bu babda Îbni Abbâ s'dan rivayet olunan eserler muztarîptir.» demiştir.
Nevevî diyor ki: «îbni Abba s'ın bu sözü onun mezhebine «Öre Aşûra orucunun 9. günü tutulacağını sarahaten göstermektedir.
Selef ve Hale fin cumhuruna göre Aşûra orucu Muharrem'in 10. günü tutulur...»

133- (1134) Bize Hastn b. Aliy El-Hulvâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bibe Îbni Ebî Meryen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Eyyul rivayet eyledi (Dedi ki) : Bana İsmail b. Ümraeyye rivayet etti ki Ebû Gatafan[37] b. Tarif El-Mürri'yi şöyle derken işitmiş : Ben, Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'yi şunları söylerken dinledim :
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Aşûra günü oruç tuttuğu ve tu tutmasını emir buyurduğu zaman eshab
— Yâ Resûlüllan, şüphesiz ki bu gün Yahudilerle Hristiyanların ta'-zim ettikleri bir gündür, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Gelecek seneye inşaattan 9. gön oruç tutarız,» buyurdular, tbni Abbâs:
— «Fakat gelecek sene gelmeden Resûlüllah (ScMal lahit Aleyhi ve Sellem) vefat etti.» dedi.

134- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Veki', tbni Ebî Zi'b'den, o da Kaasim b. Abbâs'dan u da Abdullah b. Umeyr'den, o da Muhtemelen Abdullah b. Abbâs (RadiyalUthû anhûma) 'dan demiş olmak üzere rivayet etti.
İbni Abbâs (Radiyallahû anh) şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Eğer gelecek seneye kadar yaşarsan mutlaka 9. gün oruç tutarım.» buyurdular.
Ebû Bekir'in rivayetinde : «Yani Aşûra gününde, dedi.» ibaresi de vardır.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîe Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in daima Muharremin 9. günü oruç tutmadığını tarsîh etmektedir. Bu suretle onuncu gün oruç tuttuğu meydana çıkar. îmam Şâfiı ile diğer Şâfiîye uleması, îmanı Ahmed, tshâk ve sair ulema Muharrem'in 9. ve 10. günlerinde oruç tutmanın müstehab olduğuna kaaildirler. Çünkü Peygamber (Salîallatiü Aleyhi ve Sellem) Muharremin 10. günü

oruç tutmuş, sağ kalırsa 9. günü tutmaya da niyet etmiştir.»
Ulemanin bu husustaki kavillerini az yukarda görmüştük.

21- Aşüra Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kısmını Yemeden Geçirmesi Gerektiği Babı

135- (1135) Bize Kutaybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni İbni İsmail, Yezîd b. Ebî Ubeyd'de, o da Selemetü'bni Ekvâ' (Radiyaüahû anh) 'dan naklen rivayet etti ki Seleme şöyle mediş : Resûlüllah (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) Aşûra günü Eşlem kabilesinden bir a Ham göndererek halk arasında şunu ilân etmesini emir buyurdu:
— «Kim oruçtu değilse oruç tutsun, yemek yemiş olan da orucunu geceye kadar tamamlasın.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm'ın bir - iki yerinde, Nesaî dahi «Kitâbu's-Savm» da muhtelif ravile^den tahrîc etmişlerdir.
Besûlüllah(Aleyhi ve Sellem) 'in- ilân için gönderdiği zatın ismi Hind b. Esma b. Harisete'l-Eslemî 'dir.
Vahya e1 - Katiân sın ibr rivayetinde Resûaüllah (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) Eşlem kabilesinden bir adanla :
— Kavminin arasında îlan et...» buyurdu.» denilmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel ile İbni Ebî Hays em e' nin tahdic ettikleri bir rivayette Hz. Hind: Şâyle demiştir: «Peygamber (Sallailâhü Aleyh ve Sellem) beni kavmim olan Eslem'e gönderdi de
— Kavmine emret, bu Aşûra gününde oruç tutsunlar. Günün evvelinde yemek yemiş kimse bulursan günün kalan kısmını o da oruçla geçirsin.» buyurdular

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1) Hanefiîye ulemâsı gerek babımız hadîsi ile gerekse İmam Ahmed'in tahric ettiği Hind rivâyetiyle ramazanda olsun, başka zamanlarda olsun geceden oruca niyetlenmeyen kimsenin orucunun sahih olduğuna istidlal etmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) gündüzleyin oruca niyetlenmeyi emir buyurmuştur. Bu emir oruca geceden niyetlenmenin şart olmadığına delildir.
Ulemâdan bazıları «Mezkûr emir aşûra orucunun farz olmasına mü-tevakkıftir. Halbuki ulemanın kavillerinden bu orucun farz olmadığını tercih ettikleri anlışılıycr.» demişlerdir. Hz. Âişe'nin :
Bu babda Aynî şunları söylüyor : «Buhârî ile Müslim
(Aşûra günü câhiliyet devrinde Kureyş'in oruç tuttukları bir gündü. O gün Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) de oruç tutardı. Medine'ye geldiğinde dahi bu orucu tuttu ve tutulmasını emir buyurdu. Ramazan orucu farz kılınınca bu oruç hakkında
— İsteyen onu tutar, isteyen terkeder, buyurdular) dediğini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs olanca sarahati ile Aşûra orucunun bir zamanlar farz idiğini ilân etmektedir.
Yine Âişe ile Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer ve Câbir b. Semûra hazerâtından rivayet olunduğuna göre :
(Ramazan orucu farz kılınmazdan önce aşûra günü oruç tutmak farz idi. Ramazan orucu farz kılınınca artık isteyen, o orucu tuttu, isteyen ter-ketti.) Mezkûr" hadîsi İbni Şed dât «Ahkâm» mda rivayet etmiştir.
Diğeri bir rivayete nazaran Peygamber(SaV.altahü Aleyhi ve Seîlem) Medine 'nin etrafındaki Ensâr köylerine haber göndererek:
(Aşmm gün ü kim oruçlu olarak sabahladıysa orucunu tamamlasın, kim oruçsuz olarak sabahladıysa o günün bakiyesinde oruç tutsun. Bir şey yiyip içmeden sabahlayan o gün oruç tutsun.) diye ilân etmiştir. Hadis inüttafekun aleyhdir. Bu aruç farz ve müteayyin idi. Hafız Ebû C-aferi-Tahavî (Radryallahû anh) (Bu eserlerde aşûra orucunun farz olduğuna delil vardır$lesû\ü\\a.h(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) yin sabaha çıktıktan sonra ashabına oruç tutmalarını, yemek yiyenleri nde günün geri kalan kısmında bir şey yememelerini emir buyurması dahi Aşûra orucunun farz olduğuna delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç için tutmayanlara emir vermez, sabahtan yemek yiyenlere günün bakiy-yesinde bir şey yememelerini taavsiye buyurmaz.) diyor.»
2) Hadîs-i şerif, üzerinde muayyen bir oruç borcu olup da geceden niyetlenmeyen bir kimsenin sabahleyin o oruca niyetlenebileceğine delildir.
3) Ekseri ulemaya göre Aşûra orucu farz idi. Sonra Ramazan orucu ile nesholundu. Vakıa biraz yukarda gördüğümüz Muâviye (Radiyailahû anh) hadisinde Resûlül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bu gün Aşuredir, onun orucuna Allah size farz kılmamışhr. Binaenaleyh isteyen oruç tutsun, isteyen tutmasın, ben oruçluyum.» buyurduğu bildirilmiştir.
Fakat mezkûr hadîsden murâd: «Nesihden sonra o orucun bizim hakkımızda farziyeti kalmamıştır» demektir.
«Ulemanın sözlerinden Aşûra orucunun farz kılınmadığım tercih ettikleri anlaşılıyor.» iddiası hakkında Aynî: «Bu bir kuru inattan ibarettir. Ulemanın kavillerinden Aşûra orucunun ancak farz onların da oruç tutmuş sayılacağı için değil, ihtimal vaktin hürmeti için-gösteriyor...» diyor.
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Aşûra günü yiyip içenlere günün geri kalan kısmında bir şey yememelerini emir buyurması, onların da oruç tutmuş sayılacağı için değil, İhtimal vaktin hürmeti içnidir. iddiası için dahi Aynî: «Delilden neş'et etmiyen bir ihtimale itibar yoktur. Mutlak ihtimal ile ne hüküm sabit olur, ne de nakşedilir.-cevabını veriyor.
4- Yine b uhadis-i şerif yiyip içmeden sabahlayan bir kimsenin, o gün bir şey yiyip içmemek şartıyla niyet etsin etmesin oruçlu sayılacağına delildir. Çünkü Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSetîem) bir şey yemeden sabahlayan kimselerin oruçlarını tamamlamalarım emir buyurmuştur. Bir şeyin tamamlanması, önceden onun bir kısmının mevcut olmasını iktizâ eder.
Hanefiîler'e göre Ramazan orucu ile nezr-i muayyen ve nafile oruçlarına geceden kuşluk namazına kadar niyetlenmek caizdir Ramazan'm kazası ile nezri mutlak ve keffâret oruçlarına geceden niyetlenmek ve orucu tâyin etmek şarttır. Gündüzün niyetlenmek ancak daha önceden bir şey yememek şartiyle caizdir.
Cumhur-u ulemaâya göre gündüzün hiç bir oruca niyet caiz değildir.

136- (1136) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal b. Lâhik rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b Zekvân, Kubeyyi' binti Muavviz b. Afra'dan naklen rivayet etti. Rubeyyi' şöyle demiş : Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) Aşûra sabahı Medine'nin etrafındaki Ensar köylerine:
«Kim oruçlu olarak sabahladıyta orucunu tamamlasın. Oruçsuz olarak sabahlayan da o günün bakiyesini tamamlasın.» diye haber gönderdi.
Bundan sonra artak giz bu orucu tutmağa ve küçük çocuklarımıza da Allah'ın izniyle tutturmaya başladık. Mescide gider çocuklarımıza yünden yapma oyuncaklar verirdir. Onlardan biri yiyecek için ağlarsa iftar zamanı oluncaya kadar bu oyuncağı kendilerine verdirir.

137- (...) Bize, bu hadisi Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Ebû Ma'şer EI-Attâr[38] , Tâlib b. Zakvân'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Rubeyyi' binti Muavvbiz'e aşûra orucunu sordum, şu cevabı verdi:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr köylerine elçilerini gönderdi...»
Râvi hadîsi Bişr hadisi gibi rivayet etmiş, şu kadar var ki : «Biz onlara yünden oyuncak yapar da, onları beraberimizde götürürdük. Yiyecek istediler mi oyuncağı kendilerine verirdik. Oyuncak onlan avutur, bu suretle oruçlarını tamamlarlardı.» demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmiştir.
lhn : Yün, demektir. Bâzıları boyalı yün, diğer bâzıları da kırmızı yün manâsına geldiğini söylemişlerdir.
Müslim 'in bütün nüshalaındaa «Bu oyuncağı çocuklara iftar zamanında verirdik.» denilmişse de, Kaadî İyâz bu cümlede mahzuf kelinme bulunmadığından, doğrusunun «îftar zamanı gelinceye kadar.» olduğuna, zira manânın ancak bu suretle tamamlandığını söylemiştir. Nitekim Müs1im'in ikinic rivayetinde «Yiyecek istediler mi bu oyuncağı onlara verirdir, oyuncak anları oruçlarını tamamlayıncaya kadar ayarladı.» denilmiştir.
Yine Kaadî İyâz: «İhtimal çocukların oruç tuttuğundan Pey-gamhei(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in malûmatı yoktu. Çocuklara oruç tutmalarını onun emretmesi ihtimalden uzaktır. Çünkü bir senede tekerrür etmiyen ağır. bir ibâdeti küçüklere teklif etmek onları ta'zib olur.» demişse de, bu mütalâa kabul edilmemiş ve kendisine İbni Huzeyme'nin rivayet ettiği Rezîne hadîsi ile cevap verilmiştir. Rezîne hadisinde:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aşûra günü süt emen çocukları ve Fâtıme'nin süt emen çocuklarını getirtir de ağızlarına tükürür, annelerine onları geceye kadar emzirmemelerini emir buyururdu.» denilmektedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1) Ramazan orucu farz kılınmazdan önce Âşûra orucu farz idi.
2) Çocukları ibadete alıştırmak meşrudur.
3) Şahabın in: «Biz Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem) zamanında şöyle yapardık.» demesi merfu hadîs hükmündedir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n huzurunda bir şeyin yapıldığını görerek ses çıkarmaması o şeyin caiz olduğuna delildir. Yapılan iş caiz olmasa kabul buyurmazdı.

22- Ramazan ve Kurban Bayamı Günlerinde Oruç Tutmakten Nehiy Babı

138- (1137) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malike, İbaî Şihab'dan dinlediğim, onun da tbni Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd'den naklen rjvayet ettiği şu hadîsi okudum : «Ebu Ubeyd demiş ki: ömeru'-bnül Hattâb (Rtrfiyallahû anh) ile beraber bayramda bulundum. Ömer gelerek bayram namazını kıldırdı. Sonra namazdan çıkıp cemaâata hutbe okudu ve :
banlarınızdan yediğiniz iki gündür. Resûlüllah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem) bu iki günde oruç tutmaktan nehiy buyurmuştur, dedi.»
Bu hadisi Müslim (204-261) «Kitâbul-Edâhi» de dahi tahric ettiği gibi Buhâri «Kttâb«'s-Savm» ve -Kitâbu'l-EdâhİI» de. Ebû Dâvud Tirraizî, Nesaî ve îbni Mâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ebû Ubeyd'in Ömer (Raâfyeâlahû anh) ile beraber bulunduğu namazın Kurban bayramı namazı olduğu bildirilmiştir.
Hz. Ömer'in iki günü vasıflarıyla bildirmesi, o günlerde niçin oruç tutulmadığına işaret içindir. Yâni Ramazan bayramında iftar vâcib olur, Kurban bayramında ise Kurban eti yenir ve yedi-rilir. O gün, Alla h'ın kullarına ziyafet günü olduğu için oruç tutmak menedilmiştir.
Bayram günlerinde oruç tutmak bütün ulemâya göre mamnu-duf. Yalnız Hanefii1er'e göre bir kimse Ramazan bayramı günü oruç tutmayı nezir etse bu nezir şahindir, o gün oruç tutmaz başka bir günü onu kaza eder. Bu kavil İmam Mâlik ile Evzâî'den de rivayet olunmuştur. Hanefiiler'e göre bayram günü oruçtan nehiy buyrulması asıl orucun meşruiyetine münâfi değildir. Ekseri fu-kahaya göre nehyin fesâd icab etmediğini «El-Mahsûl» sahibi nakletmiştir.
Râzi bu hususta uzun beyanâtda bulunmuştur.
Buhar î'nin rivayet ettiği Ziyâd b. Cübeyr hadisi de Hanefiile r'in kavlini te'yid eder. Mezkûr hadîsde: «Bir adam İbni Ömer'e gelerek:
—Birisi pazartesi günü oruç tutacağım, diye nezretse de, o gün bayrama tesadüf etse hüküm nedir ? diye sordu. İbni Ömer:
— Allah nezri İfa etmeyi emir buyurmuştur, ama Resûlüllah (Salkûlahü Aleyhi ve Seliem) de bu günde oruç tutmayı yasak etti, diyerek fetva hususunda bir şey söylemedi.» denilmektedir.
Ulemadan İbni Abdi İmelik: «Eğer o adamın orucu alet-tayin menedilmiş olsaydı îbni Ömer tevakkuf etmezdi.» demiştir.
îmam Şafiî, tmam Züferve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre bayram günlerinde oruç tutmak ve o günlerde oruç tutmayı nezir etmek sahih değildir. Bu kavil tmam A'zam ile İmam A'zam'dan bir rivayete göre Kurban bayramı günü oruç tutmayı nezir etmek sahih değildir, fakat bir kimse: «Yarın oruç tutacağım» diye nezretse de, ertesi günü Kurban Bayramı olsa fce«ri sahihdir.
Hadis-i şerif, bayram namazının hutbeden Önce kılınacağına da delildir.

139- (1138) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e Muhammet! b. Yahya b. Habban'dan dinlediğim, onun da A'rac'dan onun da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh)'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:
«Resûlüllah (Sailallahü. Aleyhi ve Sellem) iki gün (yani) kurban bayramı günleri oruç tutmaktan nehiy buyurmuşlar.»

140- (827) Bize Kutaybetü'bnû Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Abdülmelik yâni ibnl Umeyr'den, o da Kazca'dan, o da Ebû Saîd (Radiyallahûanh)den naklen rivayet eyledi. Kazca demiş ki: Ben, Ebû Saîd'den bir hadîs dinledim de hoşuma gitti. Kendisine :
— «Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den sen mî işittin ?» diye sordum, EbÛ Saîd :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işitmediğim bir şeyi mi söyleceğim ? Ben, onu :
— İki günde oruç tutmak caiz değildir: Kurban bayramı günü ile Ramazan bayramı günlerinde, buyururken işittim.» dedi.

141- (,..) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulazîz b. Muhtar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atar b. Yahya baba-sıuılan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti ki Keiûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki günde (yâni) ramazan ve kurban bayramı günlerinde oruç tutmaktan nehiy buyurmuş.

142- (1139) Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velrf*, timi Avn'dan, o da Ziyâd[39] b. Cübeyr'den naklen rivayet eyledi. Ziyâd şöyle demiş: Bir adnm îbni Ömer .(Radiyûüahû anhüma) 'ya gelerek :
— «Ben, bir gün oruç tutmaya nezrettİm, o da kurban yahut ramazan bayramına rastladı.» dedi. İbni Ömer (Radiyallahû anhûma):
— «Allah Teâlâ nezrin ifa edilmesini erdir buyurmuştur. ResûliUlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bu gün oruç tutmayı yasak etti.» cevabını verdi.

143- (1140) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amra, Âişe (RadryaUahu artha)A&ı naklen haber verdi. Âişe :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) iki oruçtan (yani: Ram aza 7 bayramı ile Kurban bayramı gönleri oruç tutmaktan nehiy buyurdular.» demiş.
Ebû Saîd hadisini Buhâri «Fadlu's-Salâti fi mescidi Mek-kede ve'1-Medinetî» bahsinde, îbni Ömer hadisini de Kitabü's-Sıyâm» da tahric etmiştir.
Hz. Abdullah İbni Ömer: «Allah Teâlâ nezrin ifasını emir buyurmuştur.» sözü ile «Nezirlerini ifa etsinler» âyeti kerîmesine işaret etmiştir. îbni Ömer (Radryallahû anh) 'ya sual soran zâtın ismi malum değildir. Yalnız bazı rivayetlerde bu zâtın Mîna'da iken İbni Ömer'in yanına geldiği ve bir-rivayette : «Zannederim pazartesi günü. dedi.» ifadesini kullandığı bildirilmektedir.
Babımız hadisine göre oruç nezir eden zât, soranın kendisidir. Fakat Zannederim pazartesi günü, dedi.» ifâdesini kullanan mes'eleyi kendisi için değil, başkası nâmına sormuştur. Kıssanın iki defa ayrı ayrı geçmiş olması muhtemeldir.
Hz. îbni Öm er'in bu suâl karşısında tevakkuf ederek kafi bir cevap vermemesi, kanaatine göre iki delil tearuz ettiği içindir. Sonra zâta ihtiyaten o günü kaza etmesi lâzım geldiğine işaret için cevap vermemesi de bir ihtimaldir. Zîra bu suretle iki delille de amel olur. îki delilden murâd : «nezirlerin ifâsına emreden âye't-i kerîme ile bayram günü oruç tutmayı yasak eden hadîs-i şerifdir.
Bu rivayetler bayram günleri oruç tutmanın memnu olduğuna delildirler. Bu günlerde orucun niçin nehyedildiğini az yukarıda ki Hz. Ömer hadîsinde görmüştük. Ömer (RadtyalUthü anh) hadîsini hü-"ji Kfltübü sitte sahihleri tahric etmişlerdir. Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ömer:
«Ramazan Bayramına gelince, o sizin iftar gününüzdür» diyerek nehyin illetine işaret etmiştir. Yani ramazan bayramı günü oruçla iftar günlerini birbirlerinden ayıran hadd-i fasıldır. O gün bayram olması nehyin ikinci illetidir. Kurban Bayramı günü orucun yasak edilmesi, Allah'ın kullarına bir ziyafet günü olduğu içindir. O gün oruç tutmak Allah'ın ziyafetine iştirak etmemek olur.
Hz. Ömer'in «Kurbanlarınızdan yediğiniz gündür.» sözü kurban etlerini kesenlerin de yiyebileceğine işarettir.
Kurban kesen kimsenin kurbanından yemesi' bütün ulemâya göre müstehabdır. Hattâ vâcib ©lduğunu söyliyenler bulunmuştur.
Bayram günlerinde oruç tutmak ulemânın ittifakı ile haramdır. Yalnız 1mam A'zam'dan bir rivayete göre bayram günlerinde oruç tutmayı nezir eden bir kimse o günlerde oruç tutabilir, denilmişse de, bu rivayet doğru değildir. İmam A'zam'a göre bayram günü oruç tutmayı nezeden kimse o gün oruç tutmaz, onu kaza eder.

23- Teşrik Günlerinde Orucun Haram Kılınması Babı:

144- (1141)- Bize, Süreye b. Yûnus rivayet etti.. (Dedi ki): Bize Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid, Ebu'l-Melih'dcn, p da Nübeyşetül-Hüzeli [40] den naklen haber verdi. NÜbeyşe şöyle demiş: Re-sûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Teşrik günleri yeyip içme günleridir, buyurdular .

(...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nttbeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail yani timi Uleyye, Hâlid-i Hazzâ'dan rivayet etti. (Demiş ki):
Bana Ebî Kılâbe, Ebûl-Mehil'den, o da, Nübeyşe'den naklen rivayet eyledi. Hâlid demiş ki: Ben, Ebul-Melih'e rastladundı sordum, bu hadisi bana o anlattı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Men naklen Hüseyin hadîsi gibi rivayette bulundu, o:
«BİR de Allah için zikir günleridir.» ibaresini ziyâde eyledi.

145- (1142) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Sabık[41] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Kûfeliir. Sahîheyn râvilerindendi. (213) târihinde vefat etmiştir.
Tahman, Ebu'z-Ztibeyr'den o da tbni Ka'b b. Malik'den o da babasından naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SalkiUahü Aleyhi ve Seliem) babasını Evs b. Hadesan ile birlikte teşrik günlerinde (halk arasına) göndermiş, o da:
— «Cennete mü'minden başka kimse girmeyecektir. Mina günleri ye-yip içme günleridir.» diye nida etmiş.

(...) Bize, bu hadisi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amir, Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbrâhim b. Tahman bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız o : «İkisi de nida ettiler;» demiştir.
Bu babda Tahavî, Buhari, Hz. Aişe ile Abdullah b. Ömer'd en, Nesaî, tbni Mace, İmam Ahmed Dârimî, Taberani ve Beyhakî, Hz. Ali 'den, Tahavî, Hz. Âişe ile Ca'fer b. Muttalib, Abdullah b. Hu-zâfe, Ebû Hüreyre, Nübeyşetü'l-Hüzelî Enes b. Mâlik, Ma'mer b. Abdillah Ümmü'1-Fadl,-Mes'ud b. Hakem ve diğer sahabeyi kiram'dan hadîsler tah-rîc etmişlerdir.
Aynî'nin beyanına göre bunlardan maada Ümmü Amr b..Süleym, Ukbetü'bnü Âmir, Hanzatü'bnü Amr, Abdullah b. Amr, Amr b. Âs, Büdeyl b. Verkaa ve Zeyd b. Hâ1id (Radiyallahû anh) hazeratmdan da hadisler rivayet olunmuştur. Mezkûr rivayetlerin hepsi teşrik günlerinde orucun yasak edildiğine delâlet etmektedirler. .
Resülü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunıı hacılar Mina'da ikamet etmekteyken ilân buyurmuş, içlerinde temettü, kıran haccı yapanlar olduğu halde hiç birini istisna etmemiştir.
Mina günlerinden murâd : Teşvik günleridir. Bunlara «Eyyam-ı Ma'dudat» dahi denilir ki Zilhicce'nin 11., 12 ve 13. günleridir. Teşrik güneşe karşı sermek, güneşletmek, mânâsına gelir. Mezkûr günlerde kurban etleri güneşe karşı serilerek kurutulduğu için bunlara teşrik günleri adı verilmiştir. Aynı günlere; «Mina günleri» denilmesi, o günlerde hacılar Mina'da bulundukları içindir.
Ulemâdan bâzılarına göre bu günlere teşrik denilmesi, kurbanlar güneş yükseldikten sonra kesildiğındendir.
Bayram namazı güneş yükseldikten sonra kılındığı için bu ismin verildiğini söyleyenler de vardır.
İmam A'zam'a göre teşrik, namazın arkasından tekbir getirmektir.
Ulemâ teşrik günlerini tâyin husuounda ihtilâf etmişlerdir. Esah elan kavle göre teşrik günleri bayram gününden sonra üç gündür.
İmam A'zam, İmam Malik ve İmam Ahmed'e göre kurban gününden sonra 3. gün teşrikde tahil değildir.

Ulemâ bu günlerde oruç tutulup tutulmayacağı hususunda dahî ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâflar neticesinde ortaya dokuz kavil çıkmıştır. Şöyle ki:
1) Teşrik günlerinde oruç tutmak mutlak surette caiz değildir. Bu günler oruca hiç bir suretle müsait değildir.
Hz. Ali (Radiyallahû anh) ile Tabii n'den Hasan-ı Basri' ve Ata' buna kaaildirler. İmam Şafii 'nin yeni mezhebi Leys b. Sa'd İbni Uleyye ve Hanefiile r'in kavilleri de budur. Fetva da bu kavle göredir.
2) Teşrik günlerinde oruç tutmak mutlak suretle caizdir. ŞafiîIer'den Ebû İshâk-ı Mervezi ile diğer bazı ulemanin mezhepleri budur. Mezkûr kavil Zübeyr b. Avvam ile Ebû Ta1ha (Radiyallahû cnhûma) 'dan rivayet olunmuştur.
3) Temettu'a niyet eden hacı hediye kurbanı, bulamaz ve on gün zarfında üç gün oruç tutamazsa, teşrik günlerinde oruç tutması caizdir.
Sahabeden Âişe, Abdullah b. Ömer ve Urve'tü'b-nüz-Zübeyr (RadiyalUûıû anh) hazerâtının kavilleri budur.
İmam Malik ile Evzaî, îshâk b. Râhuye ve eski mezhebinden İmam Şafiî buna kaail olmuşlardır.
Müzen î, îmam Safi î'nin bu kavilden döndüğünü söylemiştir.
4) Teme11u'a niyet eden hacı ile bu günlerde oruç tutmayı nezeden kimse mezkûr günlere muttasıl olmak şartıyla daha evvel oruç tutarsa teşrik günlerinde dahi tutabilir.
Mâ1ikî1er'den bâzılarının kavli budur.
5) îmam Mâlik'den îbni Kaasim'in rivayetine göre teşrik günlerinin ilk ikisi ile sonuncusu arasında fark vardır. îlk iki gün ancak temettü' haccı yapanlar oruç tutabilirler. Son gün ise nezir ve teffaret oruçları da tutulabilir. Yalnız oruca ara vermemek şarttır.
6) Teşrikin son gününde mutlak surette oruç tutmak caizdir. İbnü'-1 Arabî bu kavli Mâlikiyye ulemasından nekletmiş ve : «Ulemamız ramazan ve kurban bayramı günleri oruç tutmanın haram olduğunu söylemişlerdir. Dördüncü gün oıuç tutmak nehyedilme-miştir.» demiştir.
7) Temettu'a niyet eden hacı şartlan dahilinde teşrik günlerinde oruç tutabilir. Zihar keffareti dahi bu hükümde dahildir. İ bnü '1-Arabî bunu îmam Mâlik'in bir kavli olmak üzere nakletmiştir.
8) Yemin keffareti için teşrik günlerinde oruç tutmak caizdir. Îbnü'l-Arabî, İmam Mâli k'in bu hususda bir şey söylemeyip, Tevakkuf ettiğini bildirmiştir.
9) teşrik günlerinde yalnız nezir orucu tutulabilir. etmişlerse de doğru değildir. Aynî: «Bu kavlin İmam. A 'zam etmişlerse de doğru değildir, Aynî: «Bu kaavlin İmam A'zam'dan nakli sahih değildir, böyle bir nakil sanı-i itibara almaya değmez.» diyor.

24- Münferiden Cuma Günü Oruç Tutmanın Keraheti Babı:

146- (1143) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stif-yân b. Uyeyne, Abdülhamid b. CÜbeyr[42] den, o da Muhammed b. Abbâd b. Ca'fe[43] den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Câbir b. Abdullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ya Kabe'yi tavaf ederken: *> — «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü oruç tutmaktan nehi buyurdu mu ?> diye sordu.
— «Evet, şu beytin Rabbine yemin olsun (nehyetti.) n dedi.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreye haber verdi (Dedi ki) : Bana Abülhamid b. Cübeyr b. Şeybe haber verdi. Ona da Muhammed1 b. Abbad b. Ca'fer haber vermiş ki, kendisi Cabir b. Ah iul\ah(Rtidiyaliahû anft)'ya sormuş, (o da) Peygamber (Sallallahü Aleyhi \^ Sellem) 'dan yu-karki hadîsin mislini rivayet etmiş.
Bu hadisi' Buharı, Nesaî ve îbni Mâce -Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Nesaî onu birçok tarîklerden rivayet etmiştir. Bunlardan Ebûd- Derdâ, (Radiyallahû anh) rivayetinde şöyle denilmektedir . «Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Yâ Ebâ Derda, Başka günlerde orucu bırakıp da yalnız cuma gununda tutma. Başka gecelerde nafile namazı bırakıp da yalnız cuma gecesi kılma,» buyurdular.
Nesaî'nin Huzeyf etü'l-Bâriki tarikiyle Cünâdetü'1-Ezdî'den rivayet ettiği bir hadîsde beyân edildiğine göre:
«Resûllülah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna sekizinci Cünâde olmak üzere bir cuma akşamı 8 kişi girmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine yemek ikram ederek:
— Yeyin, buyurmuşlar. Onlar
— Biz oruçluyuz, demişler. BesûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Dün oruç tuttunuz mu? diye sormuş,
— Hayır, cevabını vermişler,
— Yârın oruç tutacak mısınız? demiş, yine :
— Hayır cevâbını vermişler. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— öyle ise îtar edin, buyurmuşlar.»
Gerçi Tİrmiziî'nin rİTâyet ettiği bir hadisde:
«RtsOlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) her ayın başında öç gün oruç tutar. Cuma günü nâdir»n oruçsuz bulundu.» denilmiştir.
Tirmizî bu hadisin hassen garib olduğunu söylemiştir.
İbni Ebî Şeybe dahî Hz. Abdullah b. Öme r'in
«Ben, Hıö\v\\ah(Salfo!lahü Aleyhi ve Sellcm) hiç bir cuma günü oruçsuz görmedim.» dediğini, tbni Abbâs (Radiyallahûarih)'in da aynı sözü söylediğini rivayet etmişdir.
Zahire bakılırsa bu rivayetler babımız hadîslerine muarız gibi görünürlerse de, hakikatte aralarında muarıza yoktur. Çünkü Tirmizî ile îbni Ebî Şeyb e'nin rivayet ettikleri hadîslerde Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Seltem) 'in yalnız cuma günü oruç tuttuğuna delâlet yoktur.
Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in münferiden Cuma günü oruç tutmaktan nehiy buyurmasına bakılırsa kendisinin cuma günü ile birlikte başka bir günde oruç tuttuğu anlaşuir. Zira Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Setlem) 'in fi'li başka emri başka olamaz.
Emrinin fiiline muhalif olduğu sahih rivayetle anlaşılırsa o zaman ya nesih yahut tahsis vaki olur. Burada böyle bir şey yoktur.
Ulemâ münferiden cuma günü oruç tutmanın caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1) Cuma günü oruç tutmak mutlak surette mekruhtur, İbrahim Nehaî, Şa'bî, Zührî ve Mücahidin meshepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Ali (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunmuştur. Bu kavli Ebû Ömer İbni Abdilberr, îmam Ahmed ile 1shâk'dan da rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre, Selınftnı Fârisi ve Ebû Zerr (Radiyallahû anh) hazerütı dahi Cuma günü oruç tutmayı kerih görmüş, onu bayram gününe benzetmişlerdir.
Filhakika sahih bir hadisde «Resûlüllah (SaMlahü Ateyhive Settem): «Bu gün Allah'ın bayram olarak m*sru kıldığı bir göndür.»

buyurmuştur.
2) Cuma günü oruç tutmak mutlak surette mubahdır. Bu kavil îbni Abbâs (Radiyallahâ anh) ileMuhammd b. Münkedir'den rivayet olunmuştur.
imam Mâlik ile İmam A'za m'jn ve Hanefii1er'den îmam Muhamme d'in mezhepleri budur.
îmam Mâlik: «îtim ve fıkıh ehlinin ve kendilerine uyulan imamların hiç bîrinden Cuma günü oruç tutmanın nehyediidiğini duymadım. O gün oruç tutmak güzel bir işdir.» demiştir.
3) Yalnız Cuma günü oruç tutmak mekruhtur. Fakat onunla birlikte bir gün evvel yal^ut bir gün sonra oruç tutulursa kerahet kalmaz.
Sahabe-i kira m'dan Hz. Ebü Hüreyre ile Tabiîn'den Muhammed b. Şirin, Tavus ve Hanefiîler'den îmam Ebû Yûsü f un kavilleri budur.
îmam Şâfi î'nin bir rivayete göre bunu caiz gördüğü, diğer bir
Nevevî'nin beyanına göre Şâfiiyye ulemasının cumhuru rivayete göre mekruh addettiği anlaşılmıştır.
Cuma günü oruç tutmanın kerahetine kaaildirler. Mâli kile r'den İbnü'l-Arabî dahi bu kavli sahih bulmuştur.
4) Kaadî İyâz, Dâvud î'nin : «Cuma günü oruç tutmak ân-cak günü kollayıp da hassaten oruç tutanlar hakkında nehyedilmiştir. O günle birlikte başka bir gün de oruç tutan bu nehiyden hariçtir...» dediğini rivayet etmiş ve bu kavli tercih eder görünmüştür.
5) Cuma günü oruç tutmak haramdır. Ancak ondan bir gün önce veya sonra otuç tutmak yahut bir gün oruç tutup bir gün tutmamayı adet edinen kimsenin oruç günü cumaya tesadüf etmek suretiyle o gün oruç tutmasında beis yoktur.
Zahirîler'den îbni Hazm'in mezhebi budur.
Ulemâ buradaki nehyin hikmeti hususunda da ihtilâf etmişlerdir.
1) Nevevî'nin ulemanın naklen beyanına göre Cuma günü dua, zikir, ibadet, gusül, namaza erken gitmek, namazı beklemek, hutbemi dinlemek v.s. gibi ibâdetler günü olduğu için o gün oruç tutmayarak bu ibâdetler için zinde ve neşâtlı kalmak müstehab görülmüştür.
2) Cuma günü orucun nehyedilmesî bayram olduğu içindir. Bayram günü oruç tutmak caiz değildir.
3) Cuma günü oruç tutmak o günün ta'zimi hususunda mübalağa göstererek gitmeye düşülecek endişesiyle nehyedilmiştir.
4) Orucun nehyedilmesi onun farz kılındığı itikaad edilir endişesin-dendir.
5) Cuma günü oruç tutmak, devamlı surette tutulursa farz kılınacağı endişesi ile nehiy buyurmuştur.
6) Hırıstiyanlar'a muhalefet için rehiy buyurulmuştur. Ulemadan bazılarına göre bu babda en doğru kavi şu iki hadîse muvafık olandır:
a) Hâkim, Hz, EbûHüreyr e'den merfûan : «Cuma günü bayram günündür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Ancak ondan bir gün evel veya sonra oruç tutarsanız o başka.» hadîsini rivayet etmiştir.
b) İbni Ebi Şeyb e'nin güzel bir isnâdla Hz. Ali (RadiyalİahÛ anh) 'dan tahıic ettiği bıı bir hadisde
«Sizden biriniz ay içersinde nafile oruç tutacaksa Perşembe günü tutsun. Cuma günü oruç tutmasın. Çünkü o gün yeyip içme ve zikir günüdür.» buyurulmuştur.

147- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'meş'den rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lafız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da . Ebû Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Resûlüllah (Saltalhhü Aleyhi ve Seilem) :
«Hiç biriniz Cuma günü oruç tutmasın. Ancak ondan önce yahut sonra oruç tutarsa o başka.» buyurdular

148- (...) Bana Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin yani Cû'fi, Zâide'den, o da Hişâm'dan-, o da İbni Sîrin'den, o da Ebı Hüreyre (Radiyalhhûanh)'Aan, o da Peygamber (Stülallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti:
«Geceler arasından cuma gecesini nafile oruç için tahsis etmeyin. Ancak birinizin tutmafaa olduğu orucuna tesaadüf ederse o başka.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâr'i ile İbni Mâce dahi «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. İmam Ahmed'in tahric ettiği bir rivayette:
«Bir adam Ebû Hüreyreye:
— Cuma günü oruç tutmaktan halkı meneden ten misin ? dedi. Ebû Hüreyre üç defa :
— Evet, Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki benim, Ben hakikaten Mühammed (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)
«Sizden biriniz yalnız başına Cuma günü oruç tutamaz. Ancak onunla birlikte başka günlerde de tutarsa ne âla.» buyururken işittim. Dedim.» buyurulmaktadır.
Bu hadîsler mutlak olarak vârid olan Câbir hadîsini takyid etmektedirler. İstisnadan anlaşılıyor ki bir gün evvelinden yahut bir gün sonra da tutmak suretiyle Cuma günü oruç caizdir.
Oruç tutmayı âdet edinenlerin dahi Cumâ'ya tesadüf ettikleri zaman o günü tutmaları caizdir.
Nenevî diyor ki: Bu hâdisde cuma gecesini nafile namaz için, cuma gününü de nafile oruç için tahsîs etmekten sarahaten nehiy bu-yurulmuştur.» Ulemâ bunun mekruh olduğuna ittifak etmişlerdir.
Nevevî «Regaib» denilen namazın da bilittifak mekruh olduğunu söylemekte, bunu bü'atçıların uydurdukları münker bir bid'attan olduğundan bahisle uyduranlara lanet okunmaktadır.

25- Teala Hazretlerinin «Oruca Takat Getiremeyenlere Fidye Lazımdır.» Âyet-ı Kerimesinin «Sizden Her Kim Bu Ay'a Yetişirse Onun Orucunu Tutsun.» Âyet-i Île Neshedildiğinin Beyanı Babı:

149- (1145) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekir yani tbni Mudar, Amr b. Haris'den, o da Bükeyr'den, o da Sele-me'nin azatlısı Yezîd'den, o da Selemetübnü Ekvâ' (Radîyalîahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Seleme şöyle demiş:
«Şu (orucu takat getiremiyenlerin bir fakir doyuracak fidye vermeleri icab [44] eder) âyet-i kerîmesi nazil olduktan sonra dileyen oruç tutmaz da fidye verirdi. Nihayet ondan sonraki âyet indi de bunu neshetti.»

150- (...) Bana Amr b. Sevvâd EI-Amiri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris, Bti-keyı b. Eşece'den, o da Seleraetü'bnü Ekvâ'nin azatlısı Yezîd'den, o da Selemetü'bnü Ekva' (RadtyaİlahÛ mıh) 'dan naklen haber verdi ki şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi veSellem) devrinde Ramazanda bizden dileyen oruç tutar, dileyen tutmaz da bir fakir doyuracak fidye verirdi. Nihayet su âyet-i kerîme nazil oldu: (Sizden hor kim bu aya yetişirse onun orucunu tutsun.» [45]
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu't-Tefsir» de, Ebû Dâvud ile Tirmizî «Kitbu's'-Savm» da, Nesaî «Kitâbu't-Tefsir- de tahric etmişlerdir.

Hadis-i şerifden Anlaşılıyor ki islâmiyetin ilk zamanlarında müslü-manlar oruç tutmakla fidye vermek arasında muhayyermişler. İsteyen oruç tutar isteyen tutmaz da onun yerine fidye verirmiş. Bir fidye bir fakirin bir günlük yiyeceğiymiş. Sonra âyet-i kerîme inerek bu hükmü neshetmiş ve oruç ayına yetişen mükelleflerin oruç tutmaları gerektiğini bildirmiştir.
Islâmm ilk devirlerinde müslümanlara bahsedilen bu muhayyerlik (Allah-u A'lem) müslümanlar henüz günlerce oruç tutmaya alışmadıkları içindir. Sonra ruhsat neshedilmiş, azimetle amel farz kılınmıştır. Maa-mafih nesih mes'elesi yine de ihtilaflıdır.
Ashâb-ı kiram 'dan İbni Abbâs (Radiyailahû anh) bu âyetin mensuh olmadığım söylemiştir. Ona göre oruca takat getiremiyen-lerden murad ihtiyar erkeklerle ihtiyar kadınlardır, Böyleleri oruç tutamadıkları takdirde hergün birer fakir doyururlar.
Buhar i'nin rivayetine göre Hz. Enes ihtiyarladıktan sonra bir veya iki sene her günün orucu yerine bir fakir doyurmuş, ona ekmek ve et yedirmiştir. Enes'in onun yüz on yaşlarında iken yaptığı rivayet olunur.
Yine Buhar î'nin rivayetine göre İbni Abbas (Radiyallahû anh) âyet-i kerîmeyi şeklinde okumuştur.
Bu kıraâta göre mâna: <Oruç tutmaya güç haline takat getirebilenler...» demek olur.
Mezkûr âyeti Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anh)'âa ayni şekilde okumuştur.
Cumhur-u ulemâya göre bu âyet-i kerîme neshe dilmiştir. Nitekim, babımız hadîsi dahi neshedildiğine delâlet etmektedir.
Aynî diyor ki: «Hâsılı nesih sağlam ve mukim olan kimseler hakkında kendilerine oruç farz kılınmak suretiyle sabit olmuştur.
Oruç tutmaya kudreti olmayan şeyh-i fâniye gelince : O tutmayabilir. Üzerine kaza da lâzım değildir. Ancak oruç tutmadığı takdirde vakti hali varsa fakir doyurması icap eder mi etmez mi ?
Bu mes'elede ulemâdan iki kavil rivayet olunur. Birincisi kavle göre fakir doyurması icab etmez. Şeyh-i fâninin hükmü sabî gibidir. îmam Şafîî'nin iki kavlinden biri budur.
İkinci kavle göre: Oruç tutmağa iktidarı olmayan ihtiyarların her gün için bir fidye vermeleri icab eder. Sahih olan kavil budur. Ekser-i ulemâ onu, tercih etmiştir.»

26- Ramazan Orucunu Şaban Ayında Kaza Babı

151- (1146) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti.. (Dedi ki) Bize Yahya b. Saîd, Ebû Sele-me'den rivayet etti. Ebû Seleme şöyle demiş : Ben, Âişe (RadryaHahu anha) 'yi şunları söylerken işittim:
«Bazen üzerinde ramazandan kalma oruç borcu olurdu da onu Şa ban'dan başka zamanlarda kaza edemezdim. Meşguliyetim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den ileri gelirdi - yahut Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ile meşgul olurdum - »

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Ömer Ez-Zehrâni haber verdi. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd bu isnâdla rivayette bulundu, yalnız o: «Bu vaziyet BesûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den ileri geliyordu.» demiş.

(...) Bana, bu hadîsi Muhammed b. Rafi* dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Güreye haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b, Saîd bu isnâdla rivayette bulundu ve:
«Zannederim (bu onun Peybamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşgul bulunmasından olacak) sözünü Yahya söylüyordu.» dedi.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkıd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân rivayet etti. Her iki ravi Yahya'dan bu isnâdla rivayette bulunmuş yalnız hadîsde «Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşgul olurdum.» cümlesini zik-retmemişlerdir.

152- (...) Bana Muhammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhammed Ed-Derâverdi, Yezîd b. Abdillah b. Had'dan, o da Muhammed b. İbrahim'den o da Ebû Selemete'bni Abdutrahman'dan, o da Aişe (Raâiyallahû antta)1dan neklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş:
G«erçekten bizden birimiz RMÛlüllah (SallaUohü Aleyhi ve Sellem) zamanında bazan oruç tutamaz da Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmak dolayısıyla onu ta şaban gelinceye kadar kaza edemezdi.»
Bu hadîsi Buharı, Ebû Dâvud, Nesaî ve îbni Mâce «Kitabu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Babımızın bir rivayetinde işaret olunduğu gibi Buhar î'nin rivayetinde dahi «Meşguliyet Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den ileri geliyordu. Yahut onunla meşgul olunuyordu.» ifadesi râvi Yahyâ'nm sözü olduğu bildirilmiştir.
Bu sözden murâd: Hz. Âişe'nin bütün vakitlerinde kendini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine tahsis ettiğini anlatmaktır. Şaban ayında orucunu kazaya vakit bulması, o ayda Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) oruç tuttuğu içindir.
Tirmizî'nin bir rivayetinde Hz. Âişe'nin:
«Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar üzerinde kalan Ramazan borcunu ancak Şaban ayında kaza etmişimdir.» dediği bildirilmektedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler

1) Kazanın zamanı geniştir. Şaban ayına kadar ıie zaman istenilirse oruç kaza edilebilir. Şaban ayı girince vakit mudayyak olur. Yani artık kalan orucu o ayda behemehal kaza etmek lâzım gelir.
Hz. Âişe'nin ramazan borcunu Şaban ayında kaza etmeye ehemmiyet vermesi, mezkûr borcun Ramazan girinceye kadar gecikmesi caiz olmadığına delildir. Maamafih kaza etmeden Ramazan girer borç sakıt olmaz. Kaza yine lâzımdır.
2) Erkeğin muaşeret ve hizmet hakkı şâir haklardan önce gelir. Yalnız namaz gibi vakitle mahsur bulunan farzlar müstesnadır.
3) Ulema kocasının izni olmaksızın kadının onun yanında nafile oruca niyet etmesi helâl olmadığına ittifak etmişlerdir.

27- Ölen Bir Kimse Namına Orucun Kazası Babı

153- (1147) Bana Harun b. Saîd El-Eyli ile Ahmed b. İsa rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ihni Vebb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b Haris, Ubeydullah b. Ebî Cafer'den, o da Muhammed b. Ca'fer b. Zâbeyr'den, o da Urve'den o da Aişe (Radiyallahû anha) 'dan naklen haber verdi İd Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) ;

«Her kim ürerinde oruç borcu olduğu halde ölürse onun nâmına velisi oruç tufar.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvud ve Nesâi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Üzerinde oruç borcu olduğu halde...» buyurması, maksadının mükellefler olduğuna karinedir. Yâni akıl baliğ olarak ölen bir kimsenin oruç borcu varsa, onun nâmına velisi oruç tutacaktır. Bunu tecviz eden ulemâ velinin kim olduğunu tâyin hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları akraba olduğunu söylemiş bir takımları hassaten mirasçı, diğerleri de asabe akraba olduğunu ileri sürmüşlerdir.
Kirmâni'ye göre sahih olan kavil akraba olmasıdır. Bu hususta asabe yahut mirasçı olmanın bir te'siri yoktur. Akraba olmayan birinin ölen nâmına oruç tutması hususunda «El-MÜhezzeb» şerhinde : «Velinin izni ile tutarsa şahindir. îzinsiz tutarsa sahîh olmaz. Velinin Ölen nâmına oruç tutması vâcib değil müstahabdır.» denilmektedir.
İbni Hazm'in rivayetine göre Leys b, Sa'd, Ebû Sevr 've Dâvud-u Zahiri velilerin ölen kimse nâmma oruç tutmalarının farz olduğunu söylemişlerdir.'
İçlerinden birinin oruç tutması da kâfidir.
Nevevî dahî «Er-Bavda» nâm eserinde kat'iyyetle buna kaail olmuş fakat mezkûr kavli hiç bir kimseye nisbet etmemiştir.
Aynî diyor ki: «Üstadımız Zeynüddin, Nevev i'nin bu kavline şaşmış, sonra onun müslim şerhinde Safi î'nin bir kavline göro ölen kimse namına velisinin oruç tutması müstehab olduğunu söylediğini, vâcib değildir, diye tasrih ettiğini bildirmiştir.»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1) Hadîs uleması Ölen kimse nâmına velisinin oruç tutabileceğine bununla istidal etmişlerdir.
Ebû Sevr, Tavus, Hasan-ı Basrî, Zühri, Katâde, Hammad b. Ebî Süleyman, Leys b. Sa'd Dâvud-u Zahiri ve îbni Hazm ile eski mezhebine göra İmam Şaiîi 'nin kavilleri budur,
Ölen kimsenin velîsi onun kalan Ramazan orucu ile keffaret ve nezir oruçlarını tutabilir.
Beyhakî ile Nevevî îmam Şafiî 'nin eski mezhebini tercih etmişlerdir. Çünkü bu babdaki hadisler sahilidir.
Nevevî Müslim şerhinde : «Bizim itikad ettiğimiz sahih ve muhtar havil budur. Safi î'nin fıkıh ile hadis ilimlerini kendilerinde cem eden muhakkak ashabı dahi bu kavli sahih bulmuşlardır. Zira bu babdaki sahih ve sarih hadîsler kuvvetlidirler.» demiştir.
Fakat .Aynî buna itiraz etmiş ve «Şâfiî'nin eski kavli onun mezhebi değildir. Çünkü kendisi eskiden yazdığı kitaplarını îmha etmiş, eski sözlerinden döndüğüne isnatta bulunmuştur. Şâfiî'ye ulemasının îmam Şafiî'den nakilleri bu şekildedir.» demiştir.
2) Ulemadan bazılarına göre ölen kimse namına velisi oruç tutmaz, her ğün için buğdaydan bir fakire bir müd fidye verir.
Zühri, îmam Mâlik ve yeni mezhebinde İmam Şafiî 'nin kavilleri budur.
Hatta îmam Mâlik'e göre fidyeyi bile ölen vasiyet etmişse verir.
3) ölen kimse namına velisi her gün için yarım sa' yani bir fitre miktarı yiyecek verir. Bu kavil îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan nakledilmiştir. Süfyân-ıSevr'de buna kaaüdir.
4) Ölen kimse, namına velisi her gün için buğdaydan yarım sa', başka zahirelerden bir sa' fidye verir. İmam A'zam'in kavli budur. Yalnız fidye vermek için ölenin bunu vasiyet etmiş olması şarttır. Vasiyet etmemişse onun nâmına velisi fidye vermez.
5) Bâzıları bu hususta Ramazan orucu ile nezir orucu arasında fark görmüşlerdir. Onlara göre nezir borcu olan bix kimsenin vesinda fark görmüşlerdir. Onlara göre nezir orucu olan bir kimsenin velîsi onun nâmına oruç tutar. Ramazan orucu için ise her gün bir müd yiyecek verir. îmam Ahmed b. Hanbel ile îshâk'm kavilleri budur.
6) Ölen kimse nâmına velîleri ancak fidye verecek bir şey bulamadıkları zaman oruç tutarlar. Saîd b. EI-Müsey yeb ile Evzaî'nin mezhebleri budur.
Hanefiîler ile onlara tâbi olan ulemanın delilleri Neseî'nin rivayet ettiği İbni Abbas (Radiyallahû ank) hadisidir. Mezkûr hadisde Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Seîîem) :
«Bir kimse nâmına başkası namaz kılamaz. Lâkin onun nâmına yiyecek verir.» buyurmuşlardır.
Diğer bir delilleri de îbni Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir.
Bu hadisde Res»lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse,, üzerinde bir aylık oruç borcu varken ölürse onun namına her gün için bir fakir doyurulsun.» buyurmuşlardır.
Kurtubî «El-Muvatta» şerhinde «bu hadîsin isnadı şahindir.» demiştir.
Aynı hadîsi, Tirmizî ile Mace dahi rivayet etmişlerdir. Yalnız Tirmizî «Sahîh olan bu hadîsin îbni Ömer mevkuf bulunmasıdır.» demiştir.
Hatta Beyhakî, "îbni Ömer rivayetinin iki vecÜhle hatâ olduğunu söylemiştir. Ona göre hadisi Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e merfu olarak rivayet etmek birinci hatadır. Doğrusu hadîsin tbni Ömer hazretlerine mevkuf olmasıdır. îkinsi hata hadisde geçen «Yarım sa'» tabiridir, doğrusu «Bir müd buğday» dır.
Bayhakî «El-Ma'rife» adlı eserinde daha da ileri giderek «Bu hadis sahih değildir.» demiştir.
Fakat Aynî bu iddiayı kabul etmemiş, hadîsi mevsuk râvile-rinden naklettiğini beyan ederek bu gibi zevatın hadisleri kabul edileceğini söylemiştir.
Beyhakî 'nin iddia ettiği hatalar hakkında dahi «Bunlar Vechi beyân edilmeyen mücerred bir davadan ibarettir.» demiştir.
Tahavî'nin rivayet ettiği Hz. işe hadisinde şöyle denilmektedir :«Amra bintiAbdirrahman, Hz. Âişe'ye :
— Annem üzerinde Ramazan borcu olduğu halde vefat etti. Onun namına bu orucu ben kaza edebilir miyim ? diye sormuş Âişe
— Hayır, kaza edemezsin. Lâkin senin onun namına her gün bir fakire sadaka vermen oruç tutmandan daha hayırlıdır.» demiş.
Hadîsin senedi sahihdir.
Ulemâ başkası nâmına namaz kılmanın caiz olmayacağına ittifak etmişlerdir. Oruç ta öyledir. Çünkü her ikisi bedenî birer ibâdettirler.
İbni Kassâr'ın «Buharı» şerhindeki rivayetine nazaran E1 -Mühelleb: «Bir kimsenin başkası namına oruç tutması caiz olsa her kesin birbirleri ı-imma namaz kılmaları da caiz olurdu. Bu takdirde Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dahî amıcası Ebû Tâ1ib namına iman etmesi caiz olmak iktiza ederdi. Zira onun iman etmesini pek ziyade arzu ediyordu. Halbuki ümmetin uleması hiç bir kimsenin başkası namına iman edemiyeceğine ve hiç bir kimsenin başkası nâmına namaz kılamiyacağına ittifak etmişlerdir. Binaenaleyh hakkında ifcUMkf edilen oruç meselesini de bu gibi ittifak! mes'elelere katmak icâb eder.» demiştir.
Hanefiî1er'in bu gibi yerlerde şöyle bir kaideleri vardır: Sâhabi bir gey rivayet eder de sonra onun aksine fetva verirse îtibar onun fetvâ-smadır. Gerçi bâzıları bunun aksini iddia etmiş ve: «îtibar, fetvasına değil, rivâyetinedir. Çünkü rivayetine muhalif olan jctihâdı tahakkuk etmeyen bir şeye müstenid olabilir. Bundan dolayı o hadîsin zayıf olması lâzım gelmez. Hadîsin sahih olduğu tahakkuk edince zann mukaabilinde muhakkak olan bir şey terkedilemez.» demişlerse de, bu zevatın bahsettikleri ihtimâl bâtıldır, çünkü şahâbinin Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bir hadîse kendi içtihadından dolayı muhalefette bulunması hiç bir zaman sânına lâyık değildir.
Ashâb-ı kiram hakkında bu gibi ihtimallere yer vermek doğru değildir.
Sahâbi rivayet ettiği hadîsin aksine fetva verirse bu, o hadîsin nes-hedildiğine delildir.

154- (1148) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize tu h. Yunus haber verdi (Dedi ki): Bize A'meş, Müslim. Batin'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da tbni Abbas (Radiyallahû anhûmaffan naklen rivayet ettiki bir kadın Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— «Annem, üzerinde bir ay oruç borcu olduğu halde vefat «tti.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Ne denin? Annenin, üzerinde (başka) bir borç olsaydı onu öder-miydİn?» buyurmuş, Kadın:
— «Evet.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Dyle ise Allah borcu ödenmeye daha lâyıktır.» buyurmuşlar.

155- (...) Bana Ahmed b. Ömer El-Vefciî[46] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Aliy, Zaide'den, o da Süleyman'dan, o da Müslim-i Batin'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da îbni Abbas .(Radiyalîahû anhâma) dan naklen rivayet etti. İbni Abbas şöyle demiş: Bir adam Peygamber
(Sdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— «Ya Besûlüllah! Annem, üzerinde bir aylık oruç borcu olduğu halde vefat etti, onun nâmına bu orucu b$n kaza edeyim mi?» diye sordu. Resûlüllah (SallaUahü Aîeyhi ve Sellem) :
— «Şayet annenin (başka) bir borcu olsa onun nâmına Öder miydin?» buyurdu. O -sât:
— «Evet» cevabını verdi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «öyle İse Allah borcu ödenmeye daha lâyilctir.» buyurdular. (Râvi) Süleyman (Demiş ki) : «Hakem ile Selemetü'bnü KÜhcyl hep birden, Müslim bu hadisi rivayet ederken biz oturuyorduk, Mücâhid'i bu hadîsi tbni Abbas'dan naklederken dinledik, dediler.

(...) Bize Ebû Saîd-i Eşecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmer rivayet etti. (Dedi ki) :Bize A'meş, Selemetâ'bnü KÜheyl il Hakem b. Uteybe ve Müslim-i Batin'den, onlar da Satd b. Cübeyr ile Mücâhid ve Atâ'dan onlar da İbni Abbâs (Radvyallahû anhûma)'dan, c da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SellemYden naklen bu hadîsi rivayet etti.

156- (...) Bize İshak b. Man sûr ile tbni Halef ve Abd b. Humeyd hep birden Zekeriyyâ b. Adiyy'den rivayet ettiler. Abd (Dedi ki) : Bana Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydulluai b. Amr, Zeyd b. Ebî Üneyse'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Hakem b. Uteybe, Saîd b. Cübeyr'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'den naklen rivayet eyledi, tbni Abbâs şöyle demiş : Bir kadın Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— «Ya Resûlüllah, Annem, üzerinde adak orucu olduğu halde vefat etti. Onun namına ben oruç tutabilir miyim » diye sordu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ne dersin? Annenin üzerinde (başka) bir borç olsa da onu öde-seydin, onu nâmına geçer miydi?» buyurdu. Kadın:
— «Evet» cevâbım verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Öyle ise annen nâmına oruç tut,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitabu's-Savm»da, Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nüzûr»da tahric etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Rivayetlerin bâzılarında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldiği,diğer bâzılarında gelenin kadın olduğu bildirildiği gibi bâzı rivayetlerde vefat eden kadının bir aylık oruç borcu, bazılarında iki ay peşi peşine oruç borcu, bir rivayette de nezir orucu borcu olduğu bildirilmektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen erkek ve kadının isimleri malum değildir. Vak'amn müteaddit defalar vukubulmuş olması muhtemeldir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1) Hadîs-i şerif meyyit namına oruç tutmak caizdir, diyenlerin delillerindendir. Halbuku Resûlülla (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyin oruç borcunu kul borcuna benzetmesi, Hanafiiler lehine delâlet etmektedir. Zira kadına: «Annenin kul borcunu öder miydin?» diye sorması, borcun ona vacib olmadığını gösterir.
Oruç meselesi de buna benzetildiğine göre onun da vâcib olmadığı anlaşılır.
2) Hadîs-i şerif ölen kimse nâmına borç ödemenin mendûb olduğuna delildir.
3) Kıyas yapmak sahihdir.
4) Hacet zamanında ecnebi bir kadının sözünü ve sesini dinlemek caizdir.

157- (1149) Bana Aliyyu'bnÜ Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyu'bnü Müshir Ebu'l-Hasen, Abdullah b. Atâ'dan[47] , o da Abdullah b. Büreyde'den o da babası (Radiyallahûanh) dan naklen rivayet etti. şöyle demiş:
«Bir defa ben, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında otururken ona bir kadın gelerek:
— «Ben anneme bir câriye tasadduk ettim. Halbuki annem vefat etti dedi. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ecrin Sabit olmuştur. Cariyeyi de miras sana iade etmiştir, buyurdu. Kadın:
— «Yâ Resûlüllah, Annemin üzerinde bir ay oruç borcu vardı, onun nâmına bu orucu ben tutabilir miyim ? diye sordu. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun namına oruç tut, buyurdu. Kadın :
— Annem hiç hacc etmedi, onun nâmına ben hacc edebilir miyim ? ctedi. Resûlâllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun namına haccet, buyurdular.

158- (...) Bu hadisi Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr, Abdullah b. Atâ'dan, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da babası (Radiyatîahû arttı) 'dan naklen rivayet eyledi. Babası: «Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) İr yanında oturuyordum» diyerek' timi Mttshir hadisi gibi rivayette bulunmuş. Yalnız o «İki ayın orucu» demiştir.

(...) Bize Abd b. Hameyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber yerdi (Dedi ki): Bize Sevr!, Abdullah b. Atâ'dan, o da îbni Büreyde'den, o da babası (Radtyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Babası:
«Bir kadın Peygamber (Saüaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi...» diyerek yukardaki hadîsin mislini rivayet etmiş ve : «Bir aynı orucu* demiştir.

(...) Bana, bu hadîsi İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyrfullah b. Musa, Süfyan'dan, bu isnadla haber verdi. Ve : «İki ayır orucu» dedi.

(...) Bana tbni Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshak b. Yûsuf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdâlmelik b. Ebî Süleyman, Abdullah b Ata' El-Mektd'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babası (Radtyallahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Babası :
Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi...» diyerek yukarkilerin hadîsleri gibi rivayette bulunmuş ve: «Bir ayın orucu.» demiştir.
Bu hadîs dahi ölen bir kimse nâmına oruç tutulacağına, haccedilebi-leceğine kaail olanların delillerindendir. Ulemâ hacc mes'elesinde de ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre velinin Ölen kimse nâmına haccetmesi lâzımdır.
Hadîsti şerif bir kimsenin tesadduk ettiği bir şeyi mîras olarak alabileceğine delâlet etmektedir.
Cumhura göre başkası nâmına haccetmek, âciz şartıyla caizdir. Yani kötürüm olup iyileşme ümîdi bulunmayan bir kimse ile vefat eden nâmına haccetmek caizdir.
Kaadî İyâz, Malikîler'in ölen bir kimse nâmına oruç tutmak ve haccetmek hususunda bu hadîslerle istidlal edemediklerini, çünkü hadîslerin muztarîb olduklarını söyleyerek itizarda bulunmuştur.
Nevevî, Kaadî 'nin itizarım kabul etmemiş: «Bu itizar batadır. Hadîsde izdırâb yok, ihtilâf vardır...» demiştir.

28- Yemeğe Davet Edilen Oruçlunuın Ben Oruçluyum, Demesi Gerektiği Babı

159- (1150) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe ile Amru'n - Nâkıd ve Zubeyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyân b. Uyeync Efcu'r - Zinad'dan o da A'rac'dan o da Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet ettiler. Ebû Bekir b. Ebî Şeybe:
«Rivâyeten.» tâbirini kullandı, Amr «Hadisi Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e vardırarak.», Züheyr ise:
«Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellemyden naklen.» dediler. Besû-lüllah (SalJallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz oruçlu iken bir yemeğe davet olunursa: «Ben oruçluyum deyiversin.» buyurmuşlar.
Hadîs-i şerîf Özür beyânına hamlolunmuştur. Yani yemeğe davet olunan bir kimse oruçlu bulunursa, halini bildirmek ve özür dilemek için hane sahibine «Ben oruçluyum.» demelidir.
Nevevî'nin beyânına göre oruçlu bulunmak davete icabet içrn özür sayılmaz. Lâkin davete icabet ettikten sonra orucu bozmak lâzım değildir. Yememek için oruç Özür teşkil eder. Oruçlu olmayan kimsenin ise hem davete icabeti hem de verilen yemek ziyafetine fi'len iştirak etmesi lâzımdır.
Nafile oruç tutan davetliye oruç tutmak güç geliyorsa iftar etmesi müstehab olur. Aksi takdirde orucu bozmamalıdır. Fakat tutulan oruç farz veya vâcib oruçlardan ise onu bozmak haramdır.
Hadis-i şerif icabında namaz ve oruç gibi nafile ibâdetlerin söylenebileceğine delildir. Hacet yokken bu gibi ibâdetleri gizli yapmak mü3te-habdır.
Yine bu hadîs, din kardeşleriyle hoş geçinmenin, ara bulmanın, kalp yatıştırmanın ve icabında güzel bir şekilde itizarda bulunmanın lüzumuna işaret etmektedir.

29- Oruçlunun Dilini Tutması Babı:

160- (1151) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z - Zinâd'dan o da A'rac'dan, o da Ebû Hüroyre (Radtyallahû anh) Man rivâyeten tahdîs eyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz bir gün oruçlu olarak sabahlarsa kötü söz söylemesin ve cahillik etmesin. Şayet biri kendisine söğer yahut doğerse :
— Ben oruçluyum, ben oruçluyum, deyiversin.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhar i, Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmişlerdir.
Buhâri 'nin rivayetinde :
«Nefsim yed-İ kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun nefesi Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. (Teâla Hazretleri): Oruçlu yeyip içmesini ve şehvetini benim İçin terketmektedir. Oruç benim için tutulur, onun mükafatını verecek olan da benim. İyi amel on misli katlanacaktır (buyurmuştur)» ziyâdesi de vardır.
Bu bâbda T'irmizî 'nin yine Hz. Ebû Hüreyre 'den ri -vâyet ettiği bir hadîsde : Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdular : Rabbiniz diyor ki:
İşlenen her iyi amel, on mislinden yediyüz misline kadar katlanır. Oruç benim için tutulur, onun mükâfatını verecek de benim. Oruç cehenneme karşı bir kalkandır. Hiç şüphe yok ki oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. Sizden birinize oruçlu iken bir kimse cahillik ederse Ben oruçluyum, deyiversin» buyrulmuştur.
Tirmizî: «Bu hadis hasen sahih ve bir vecihden garîbdir.» demiştir.
Filhakika mezkûr hadîsi Tirmizî'nin tahric ettiği vecihden yalnız kendisi rivayet etmiştir.
Tirmizî bu babda Muâz b. Cebel, Sehl b. Sa'd, Ka'b b. Ucrâ, Selam etü'bnü Kayser ve Beşîr b Hasâsiyye (Radiyaüahû anh) hazeratmdan da hadîsler rivayet olunduğunu söylemiştir:
Muâz hadîsini Tirmizî, îbni Mâce ve «Sünen-i Kübrâ» nâm eserinde Nesaî tahric etmişlerdir. Hz. Muâz şöyle demektedir: «Bir seferde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idim. Bir gün yolda giderken kendisine yaklaşarak:
— Bana bir amel söyle ki onu yaptığım takdirde cennete girmeme sebep olsun, dedim. Sonra Resûlüllah
— Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç bir kalkandır,» buyurdular...
Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahîhdir.» demiştir. Sehl b. Sa'd hadîsini yine Tirmizî ile îbni Mâce tahric etmişlerdir. Mezkûr hadisde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Zzltem) :

«Cennette Reyyân adı verilen bir kapı vardır. Bu kapıdan oruçlular davet edilecektir. Oruç tutanlar zümresinden olanlar ondan gireceklerdir. Ondan giren ebedi yy en susamıyscaktır.» buyurmuşlardır.
Ayni hadîsi Süleyman b. Bilâl tarikiyle Buharî ve Müslim dahi rivayet etmişlerdir.
Ka'b b. Ucrâ hadîsini Tirmizî tahric etmiştir. Bu na-dîste :
«Oruç mükemmel bir kalkandır.» buyurulmuştur.
Tirmizî hadîs hakkında «Hasen garîb» tabirini kullanmıştır.
Selâmetü'bnü Kayser hadîsini Taberanî «El-Kebîr» nâm eserinde rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde Selâme (Radiyallahû anh) Ben Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse Allah'ın rızâsını dileyerek bir gün oruç tutarsa, Allah o kimseyi uçan karga gibi cehennemden uzaklaştırır...» buyururken işittim, demektedir.
Beşir hadîsini Bağavî ile Taberâni «Mu'cem» lerinde rivayet etmişlerdir. Hadisi şerifdeAHah Teâla hazretlerinden rivâyeten :
«Oruç benim İçin tutulur, onun mükâfaatını verecek olan da benim.» buyurulmaktadır.
Yine bu bâbda Ebû Saîd-i Hudrî, Ali b. Ebî Tâlib Âişe , îbni Mes'ud,Osman b. Ebî-Âs, Enes, Câbir, Ebû Ubeyde, Hu.zeyfe, Ebû Umâme v Ukbetü'bnü Âmir (Radiyallahû anh) hazerâtuıdan hadîsler rivayet olunmuştur.
Ebû Saîd (Radiyallahû anh) hadîsini Müslim ile Nevaî tahric etmişlerdir. Hadîs-i şerif kitabımızda bundan üç-dört hadîs sonra gelecektir.
Hz. Ali hadisini Nesaî rivayet etmiştir. Mezkûr hadisde : Allah : Oruç benim için tutulur, onun mükâfaatını verecek olan da benim, buyuruyor.» denilmektedir.
Hz. Âişe hadîsini yine Nesaî tahric etmiştir. Bu hadîsde:
«Oreç Cehenneme karşı bir kalkandır.» ibaresi vardır.
îbni Mes'ud hadîsini fbni Hibban «Tabakatü'l-Muhaddisin» nâm eserinde rivayet etmiştir. Aynı hadîsi Nesaî dahi mevkuf olarak rivayet eder. Onda dahî:
«Oruç bir kalkındır.» cümlesi vardır.
Osman, b. Ebi'l-Âs hadîsini Nesaî ile îbni Mâce rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde Hz. Osman :
«Ben, Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Settem) 'ı : Oruç sizden birimizin cenge karşı kullandığı kalkan gibi bir kalkandır, buyururken işittim.» demektedir.
Enes (Radiyallahû anh) hadîsini Îbni Mâce rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde dahî:
«Oruç cehenneme karşı bir kalkandır.» cümlesi vardır.
Câbir hadisini îbni Hibbân «Sahih» inde, Hâkim «Müstedrek» inde rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde de:
«Oruç bir kalkandır» denilmektedir.
Ebû Ubeyde hadîsini Nesaî rivayet etmiştir. Yukarki cümleler bu hadîsde dahi zikredilmiştir.
Huzeyfe hadîsini îmam Ahmed b. Hanbel«MÜsned»inde rivayet etmiştir. Hz. Huzeyfe şunları söylemiştir:
«Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'İ göğsüme yaslandırdım da, buyurdu ki:
— Allah'dan başka Allah yoktur. Her kimin ölürken son sözü bu olursa cennete girer. Her kim Allah'ın rızasını dileyerek bir gün oruç tutarsa son nefeste bunu söyler ve cennete girer. Ve her kim Allah'ın rızâsını dileyerek bir sadaka verirse son nefesinde bu sözü söyler ve cennete girer.»
Ebû İmame hadîsini İbni Adiyy «El-Kâmii» adlı eserinde rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimse ile cehennem arasında derinliği yerle gök arası kadar bir hendek halk eder.» buyurmuşlardır.
Ukbetü'bnü Âmir hadîsini Nesaî tahric etmiştir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Allah Teâlâ'nın yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah cehennemi o kimseden yüz yıllık yol mesafesinde ırak eyler.» buyurmuştur.

30- Orucun Fazileti Babı:

161- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et-IKdU rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yfetıu, İbni ŞİhaB'dar naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre (RattiyallaHû tmh) 'ı şunu söylerken işitmiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seütm)fi ştfyle buyururken işittim:
«Allah (Azze ve Celi) Adem oğlunun her ameli kendinindir. Yalnız oruç müstesna, o benimdir. Onun mükâfaatını verecek olan da benîm, buyurdu. Mu ham m od in nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan güzeldir.»

162- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muğîra yani El-Hizâmi Ebu'z-Zinâd'dan o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre (RadiyalUthû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre :
«ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Oruç bir kalkandır, buyurdular.» demiş.

163- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni CUreyc haber verdi. (Ded ki): Bana Ata', Ebû Sâhil-i Zeyyât'tan naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre (Radiyallcüıû anh)ı şöyle derken işittim: ResûlüIlah (Sallailahi Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurudular :
«Allah (Azze ve Celi) Adem oğlunun her ameli kendinindir. Yalnız oruç müstesna. Çünkü o benimdir, onun mükâfaatını verecek olan da benim, buyurmuştur. Oruç bir kalkandır. Birinizin oruç tuttuğu bir gün olursa, o gün kötü söz söylemesin ve gürültü çıkarmasın. Şayet kendisine birisi so-ğer yahut kavga ederse :
— Ben oruçlu bir kimseyim, deyiversin. Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu kıyamet günü Allah indinde misk kokusundan daha güzel olacaktır. Oruçlu için sevineceği iki ferah vardır.
İftar ettiği vakit iftarına sevinir, bir de Rabbine kavuştuğu vakit orucuna sevinir.»

164- (...) BİZe Ebû Bekir b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ebû Muftviye ile Veki A'meş'den rivayet ettiler. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd-i Eşecc dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Salih'den, o da Ebi

HÜreyre (Radiyallahûanh)}'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Adem oğlunun her ameli katlanır. Bir iyilik on mislinden yediyüz misline kadar katlanır. Allah (Azze ve Celi) (Yalnız oruç müstesna, Çünkü o, benimdir, onun mükâfaatını verecek olan da benim. Kulum sehvetiyle taamını benim için bırakıyor.) buyurmuştur. Oruçlu için İki ferah vardır: Biri iftar zamanındaki sevinci, diğeri de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. Emîn olun oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.» buyurdular.

165- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudeyl, Ebû Sinan'dan, o da Ebû Salih'den o da Eb Hüreyre ile Ebû Saîd (Radiyallahûanhûmaj'dun naklen rivayet etti. Demişler ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah (Azze ve Celi) Muhakkak oruç benimdir, onun mükâfaatını verecek can da benini.) buyurmaktadır. Ge.çekten oruçlu için iki ferah vardır. İftar ettiği vakit bir ferah, Allah'a kavuştuğu vakit de bir ferah.
Muhommedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu, Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi hana İs^ak b. Ömer b. Selit El-Hüzeli[48] dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Cİze Abdülâzîz yani tbni Müslim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Dırâr b. Mürrâ yani Ebû Sinan bu isnâdla rivayette bulundu, dedi ki : Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Slilem) :
«Oruçlu Allah'a kavuştuğu ve Aîlah mükâfaatını verdiği vakit sevinir.» buyurdu.
Ctinne : örtü, demektir.
Kılan, mânâsına gelen «Mİcen» de bundan alınmıştır.
Cinler dahi insanlara görünmedikleri için kendilerine bu isim verilmiştir.
Babımızın birinci hadîsinde zikri geçen «Cahillik etmesin» tâbirinden murâd : Akılsızlık, istihza ve yaygara gibi câhiliyet devrine mahsus fiillerden birini yapmasın, demektir.
Kurtubî: «Bu sözden câhiliye fiillerinin oruçtan başka ibadetlerde caiz olduğu anlaşılmamalıdır. Maksat bunların oruçta daha ziyade memnu olduğunu anlatmaktır» diyor.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) crııçhmvn kendisine söğüp saymak suretiyle sataşanlara «Ben oruçluyum» demekle mukaabele edilmesini emir buyurmuştur.
Bu hususta ulemadan üç kavil rivayet olunur;
1) Kavle göre : Oruçlu olan bîr kimse bu sözü diliyle söyleyecek ve bilmeyenlere kendisinin oruçlu olduğunu ve oruç sayesinde kötü sözlerden sahilce işlerden korunduğunu bildirecektir.
2) Kavle göre: Bu sözü içinden söyleyecek yâni nefsini kötülüklere kötülükle muameleden menedecektir.
3) Kavle göre : Farz oruçla nafile arasında fark vardır. Faz oruç tutan kimse bu sözü diliyle söyleyecek, nafile oruç tutan diliyk; söylemiyerek sadece kalbinden geçirecektir.
Kirmâni'ye göre Resûlüllah (SallcUtahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu emr-inin dille söylemeye de, kalbinden geçirmeye de ihtimâli vardır. Dille söylendiği takdirde oruçluya sataşan kimse ekseriya yaptığına pişman olur ve eziyetten vazgeçer, kalbinden geçirdiği takdirde ise oruçlu kendisini kötülüklere muhatap olmaktan meneder.
İmam Şafiî'ye göre Hadîs-i Şerifi iki mânâya birden hamletmek gerekir.
Haluf veya Hulüf : Ofuç tutan kmsenin ağız kokusu, demektir. Bu kelime yalnız bu mânâda kullanılmıştır.
Mâzirî diyor ki: «Oruçlunun ağız kokusunun Allah indinde misk-kokusundan daha güzel olması mecaz ve istiaredir. Zira bazı kokuları güzel bulup beğenmek hayvanların sıfatlarındandır. Hayvanların hoş gördüğü şeylere meyletmek, pis gördüklerinden kaçınmak tabiatları ik-tizâsıdır. Allah Teâlâ Hazretleri bu gibi şeylerden münezzehdir. Lâkin biz insanların âdetimiz güzel kokulara yaklaşmak olduğundan, oruç için güzel koku istiare edilmiştir.»
Ka'adî İyaz'a göre oruç tutanlara Teâla hazretleri âhirette mükâfatta bulunacak onların ağızları misk kokusundan daha güzel kokacaktır.
Bâzılarına göre bu sözden murâd: Allah'ın rizâsı ve sevabıdır.
Bir takımları «Oruçlu ağzın miskden daha güzel kokması meleklere nisbetledir.» demişlerdir.
Hanefiîler 'den İmam Kuduriile Malikiler-den îbni Arabî ve Şâfiîler 'den Ebû Osman S â -bûni, Ebû Bekir İbni Sem'âni buradaki güze kokunun Allah'ın rizâsı ve kabulünden ibaret olduğuna kat'iyyetle söylemişlerdir.
Şehvetden murâd bazılarına göre cima' şehvetidir. Fakat bil'umum şehvetler mânâsına alınması daha doğrudur. Bu takdirde hadisde yiyip içmenin şehvet üzerine atfedilmesi hassın âm üzerine atfı kabilinden olur. Buhar î'nin rivayetinde evvelâ yeyip içme zikredilmiş, şehvet onun üzerine atfedilmiştir. Ona göre cümle âmmın has üzerine atfı demek olur.
Görülüyor ki hadîsin bazı rivayetlerinde Resûlüllah (Sailaliahu Aleyhi ve Sellem) Teâla hazretlerinin kelâmını nakletmektedir. Böyle hadislere •Hadîs-i Kutsi» denildiğini kitabımızın başında görmüştük:
Kirmâni diyor ki: «Bu da Allah'ın kelâmı olduğuna göre Kur'ân ile bunun farkı vardır? dersem ben de derim ki: Kur'ân'in lafzı mucizdir. Hem Kur'an Cibril (Aleyhisselâm) vasıtasıyla indirilmiştir. Küdsi hadîs ise hem mu'ciz değil, hem vasıtasız sadır olmuştur, böyle hadîse «Hadîs-i Kudsi» yahut «Hadîs-i İlâhi» derler.
Hadîslerin hepsi böyledir. Zâten Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendiliğinden bir şey söylemez? dersen ben de derim ki : Aralarındaki fark Kutsi hadisin Allah'a izafe edilerek ondan rivayet olunmasıdır. Sâii hadisler öyle değildir. Şöyle de bir fark yapılabilir : Kutsî hadis Allah Te-âla'ya nisbet edilen ve onun zâtı ile celâl ve cemâl sıfatlarına tealluk eden hadisdir.»
Tıybî bu babda şunları söylemiştir: «Kur'ân Cebrail {Aleyhisselâm)\n. i'caz için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e indirdiği lâfızdır. Hadisi kutsî: Bu lâfzin mânsını ya ilham suretiyle yahut uykuda Allah'ın resulüne haber vermesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m de o mânâyı kendi sözleriyle ümmetine tebliğ buyurmasıdır S:ir hadisleri Peygamber (SaîlaHahü Aleyhi ve Seilem) Allah'a izafe etetmemig, cndan rivayet buyurmanuştır.
«Onun mükâfatını verecek olan da benim.» cümlesi oruçluya verilecek sevabın çokluğunu beyân etmektedir. Zira kerim olan bir zat mükâfatı bizzat kendisi vereceğini va'd ederse bu o mükâfatın büyüklüğüne delildir. Kirmâni : »Zamirin öne alınması ya tahsis yahut te'kid içindir.» demiştir. Gerçi burada ikisine de ihtimal varsa da zahir olan mânâ birincisidir.
Yani bu cümle oruçlunun mükâfatını «Ben veririni, başkası değil.» mânasına gelir şâir ibâdetler böyle değildir. Onlarm mükâfatlarını vermek bâzan meleklere havale edilir,
Ulemâ : «Oruç benimdir, onun mükâfatını verecek olan da benim.» cümlesinin mânası üzerinde çok sözler söylemişlerdir. Hulâsa olarak bu cümleden murad, başka ibâdetlerde olduğu gibi oruçta riya bulunmamasıdır. Çünkü oruç, fiille anlaşılmayan bir ibadettir. Bir kimsenin oruçlu olup olmadığını başkaları bilemez. Zührî'nin ınürsol olarak rivayet ettiği bir hadis bu mânayı teyid etmektedir. Mezkûr

hadis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oruçta riya yoktur.» buyurmuşlardır. Ayni hadisi Beyhakı başka bir tarikden mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bazıları: «Oruca fi'len riya girmez, fakat bazen sözle riya karışır. Meselâ: Oruç tutan kimse oruçlu olduğunu habeı verir ve bu suretle ona da riya karışabilir. Şâir ibadetlere ise fi'len riya karışır.» demişlerdir.
Kut tu b î'ye göre, mezkûr cümlenin manası: «Oruca verilecek sevabın mikdarım ve kaç kat olacağını yalnız Allah bilir. Şâir ibâdetler böyle değildir. Onlara verilecek sevaba bazı insanlar lauttali' olabilir.» demektir. îmami Mâli k'in El-Muvatta'» da rivayet ettiği bir hadis bu mânayı teyid eder. Zira mezkûr hadiste : «Güzel amel on mislinden 700'e kadar Allah'ın dilediği miktarda katlsftıır. Allah Teâlâ: Yalnız oruç müstesna, çünkü o benimdir, onun mükâfatını da ben vereceğim, buyurmuştur.» denilmektedir.
îbni Abdi1 Berr'e göre, bu cümleden murâd: «Oruç benim için en makbul ve her ibâdetten Önce gelen bir taattır.» demektir. Zira Teâla hazretleri «Oruç benimdir» buyurarak onu kendi zatına izafe etmiştir. Bu onun şâir ibâdetlerden daha faziletli olduğunu göstermeye kâfidir.
Nesaî'nin Ebû Ümame (Radiyailahû anh) 'den ınerfuan rivayet ettiği bir hadîste :
«Orucu boşlama, çünkü onun dengi yoktur.» buyurulmuştur. Bâzıları başka bir hadiste :
«Bilmiş olun ki, amellerinizin en hay ir İrsi namazdır.» buyurulmasına bakarak aralarında muaraza görür gibi olmuşsa da hakikatte bu iki hadîs arasında hiç bir muânza yoktur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları-muhatablarmın suallerine göre söylemiştir. Nitekim yine bu kabilden olmak üzere bir hadiste :
«Amellerin en hayırlısı az bile olsa devam I ısıdır.» buyurmuştur.
Bâzılarına göre, orucun Allah'a izafesi teşrif içindir. Nitekim bütün âlem Allah Teâla'nm mülkü olduğu halde Kur'an-ı keri m'de «Allah'ın demesi» buyurulmuştur.
Hâsılı orucun mükâfatı âdetle mukayese değildir. Allah'ü Ztiicelâl onun mükâfatını hadsiz ve hesapsız verecektir.
Kurtubî'nin beyânına göre oruçlunun iftar zamanı sevinmesi kendisine iftar mubah kılınarak açlıkla susuzluktan kurtuluduğu içindir. Bu sevinç tabii bir şeydir. Hadisten anlaşılan zahiri mânâ da budur. Bâzıları oruçlunun ibadetini sakatlamadan tamamladığı için sevindiğini söylemişlerdir.
Rivayetlerin birindeki: % «Orucuna sevinir.» cümlesinden murâd orucunun sevabına sevînmesidir. Bâzıları: «Bundan murâd, orucunun kabul olduğuna sevinmesidir.» demişlerdir.

166- (1152) Bize Ebû Beki b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bu Hâlir1 ' Mahled yani Katavâni,Süleyman b. Bilâl'den rivayet etti. (D iniş ki:) Bana Ebû Hâzini, Sehl b. Sa'd (Ratfiyallahâanhyâan. naklen rivayet eyledi. Sehl şöyle demiş: Resûlüllah {Şallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Cennette bir kapı vardır ki ona Reyyân derler. Kıyamet gününde bu kapıdan oruçlular girecekler, onlarla birlikte başka hiç biri girmiyecektir. Oruçlular nerede denilecek. Müteakiben bu kapıdan gireceklerdir Oruçluların sonu girdi mi kapı kapanacak bir daha ondan hiç bir kimse gîremi-ycçektir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharî dahi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmiştir.
Kapı cennetin dışında olduğu halde «Cennete açılan bir kapı» denilmeyip:
«Cennette bir kapı vardır ki...» buyurulması Cennette olan nimetlerle rahatın kapıda da bulunduğunu anlatmak içindir. Bu suretle o kapıdan girmeye daha beliğ bir surette teşvik buyurulmuştur.
Aynî'ye gere «Cennette açılan bir kapı» denilmemesi bu kapının, Cennetin sekiz kapısından maada olduğuna işaret içindir. Cennetin sekiz kapısından maada namaz kapısı, cihad kapısı, sadaka kapısı ve rahmet kapısı gibi birçok kapıları bulunduğu sahih hadîslerle rivayet olunmuş-tur. Ancak ulemânın beyanına göre bu kapılar cennetin sekiz büyük kapısında dahildirler. Zira büyük kapıların iki kanadı arasında beşyüz yıllık mesafe bulunduğu rivayet olunmuştur.
Müs1im'in bazı nüshalarında: «Oruçluların önde olanları girdi mi kapı kapanır.» denilmişse de bu rivayet yanlıştır. Bâzı Müslim sarihleri onun bir vehimden ibaret olduğunu söylemişlerdir.
Aynî, Üstadı Zeyn'ün-Din'den naklen ulemâdan bâzılarının bu hadisle Müs1üm'in tahric ettiği Hz. Ömer Hadisinin aralarını bulmakta müşkilât çektiklerini söylüyor. Hz. Ömer hadisinde Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz mübalegali bir şekilde yahut tertemiz abdest alır da sonra Allah'dan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve resulü olduğuna şehâdet ederim derse o kimseye cennetin sekiz kapısı birden açılır. Onların hangisinden isterse girer.» buyurmuştur.
Bu zevata göre Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Settem) abdest alıp şehâdet getiren kimsenin cennet kapılarının hangisinden isterse girebileceğini haber vermiştir. Bu sıfatta olan bir kimse oruca ehliyet kazanmadan, meselâ : Oruç ayına erişmeden ölmüş yahut nafile oruç tutmamış olabilir. Şu halde babımız hadîsinde beyân buyrulan Reyyân kapısının oruçlulara tahsisi müşkıldir ?
Aynî bu zavata iki vecihle cevâb verildiğini söylüyor. Şöyle ki:
1) Abdest alıp şehâdet getiren kimseye oruç kapısından girmekden sarf-ı nazar ettirilir de ondan girmek istemez, diğer kapıların hangisinden isterse girer.
2) ümer (Radtyallahû anh) hadisinin lâfızlarında ihtilâf vardır, Tirmizî'nin rivayetinde:
«O kimse için cennetten sekiz kapı açılır. Bu kapıların hangisinden dilerse girer.» Duyurulmuştur. Mezkûr rivayet Cennet kapılarının sekizden çok olduğunu göstermektedir. Oruç kapısı bu sekizde dâhil olmayabilir. Bu takdirde iki hadîs arasında hiç bir muâraza yoktur.
Hadîs-i şerif orucun ve oruç tutanların tazîletine delildir.

31- Zarar Gelmemek ve Bir Hak Zayı Etmemek Şartıyla Oruca Takati Olan Kimse İçin Allah Yolunda Oruç Tutmasının Fazileti Babı

167- (1153) Bize Muhammed b. Rumh b. El-Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Leys, Îbni'l-Had'dan o da Süheyl b. Ebî Sâhil'den, o d Numau b. Ebî Ayyaş'dan o da Ebû Saîd-i Hudri (Radiyalîahii a^^ümcyânn naklen haber verdi. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallaltahü A leyhi ve Zellem) :
«Allah yolunda bir gün oruç tutan hiç bir kul yoktur kî, o gün sebebi ile Allah onun yüzünü yetmiş sene cehennemden ırak etmesin» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâziz yani Derâveıdi, Süheyl'den bu isnadla rivayette bul

168- (...) Bana İshâk b. Man sûr ile Abdurrahman b. Bişr El-Abdi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnü Cüreyc Yahya b. Saîd ile Süheyl b. Ebî Sâlih'den naklen haber verdi: Onlar da Nu'man b. Ebî Ayyaş Ez-Zürâki'yi Ebî Saîd-Hudrî (Radiyalîahû anh) 'dan naklen rivayet ederken işitmişler, Ebû Saîd şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o kimsenin yüzünü yetmiş yıl cehennemden ırak eyler, buyururken işittim.
Bu- hadîsi Buhâri ile Tirmizî «Kitâbu'l-Cihâd»da, Nesaî ile İbniMâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvilerder. tahric etmişlerdir.
Nevevî (631 — 676) ile diğer bir takım ulemâ cehennemden uzaklaştırmayı " mesafe mânasına almamış, hadîsden murâd : Cehennemde yakmamak olduğunu söylemişlerdir. Mamafih hakikat mâ'nanın murâd olmasına bir mâni yoktur.
Hadîsin buradaki rivayeti, oruçlunun yalnız yüzünün Cehennemden uzaklaştırılmasını iktizâ ediyor, Bir çok rivayetlerde ise bizzat oruçlunun Cehennemden uzaklaştırılacağı bilidrilmektedir. Şayet yüzden murâd zât ise mâna birdir. Fakat yüzden murad hakikati ise cehennem oruçlunun Cehennemden uzaklaştırılacağı bildirilmektedir. Şayet yüzden murâd daha ziyâde uzak kalacağı anlaşılır. Bunun sebebi oruçlunun susuzluk çekmesidir. Suyun yeri de ağızdır.
Harîf: Güz mevsimi domek ise de araplar kinaye tarikiyle onu seneye itlâk ederler.
Oruçlunun Cehennemden ne nıikdar uzaklaştırılacağı hususunda Ukbetü'bnü Amir, Amr b. Anbese, Abdullahb. Süfyan, Enes b. Mâlik, E bu Umame, Ebu'd-Der-dâ, Câbir, Utbetü'bnü Nezr, Selâmet ü'bnü Kayse, Ebû Hüreyre, Sehl b. Muâz ve Abdulîajh b. Ömer (Radiyalîah anh) hazerâtından muhtelif hadîsler rivayet olunmuştur.
Mezkûr hadîslerin bâzılarında oruçlunun Cehennemden yüz sene, diğer bâzılarında beşyüz senelik yol mesafesinde uzaklaştırılacağı bildirilmiştir. Bu rivayetlerin arasını bulmak için yetmiş sene rivayeti tercih edilir. Çünkü yetmiş sene rivayetinde B-uhâri ile Müslim ittifak etmişlerdir. Binaenaleyh en sahîh rivayet odur. Şöyle de denilebilir: Allah Teâla Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) efendimize evvelâ cehennemden uzaklaştıracağı en kısa mesafeyi bildirmiş sonra tedricî surette daha uzun mesafeleri beyân buyurmuştur. Mesafenin uzun veya kısalığı oruç tutanların hallerine nisbetle de olajbilir.

32- Nafile Orucu Gündüzün Zevalden Önce Niyet Etmenin ve Nafile Oruc Tutan Kimsenin Özürsüz Orucunu Bozmasının Cevazı Babı:

169- (1154) Bize Ebu Kâmil, Fudayl b. Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Talhatü'bnü Yahya b. Ubeydiliah rivayet etti. (Dedi ki : Bana Âişe[49] binti Talha, Ümmü'l-Müminin Âişe (Radiyallahü anhd) 'dan naklen rivayet eyledi: Şöyle demiş : Resûlüllaih (Salİlallahü Aleyhi ve Seîlem) bir gün bana :
— Ya Aişe, yanınızda (Yiyecek) bir şey var mı? diye sordu. Ben :
— Ya Resûlallah, hiç bir şeyimiz yok, dedim. Resûtallah
— Uyle işe ben oruçluyum, dedi ve dışarı çıktı. Az sonra bize bir hediyye getirdiler - Yahut ziyaretçiler geldiler - Resulü İlah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) dönüp geldiği vakit ben .
— Yâ Re*ûlüllah, Bize bir hediyye getirdiler. Yahut ziyaretçiler geldi - de sana (o hediyeden) bir parça sakladım, dedim.
— Ne imiş o? diye sordu.
— Hays yemeği, dedim.
— Getir onu, buyurdular. Ben de hemen yemeği getirdim ve yedi. Sonra :
— Ben oruçlu olarak sabahlamışım, buyurdular.
Talha demiş ki: «Ben bu hadîsi mücâhide rivayet ettim de mücâhid şunu söyledi. Bu iş malından sadaka çıkaran ve isterse veren, dilerse vermeyen bir kimse mesabesindedir.

170- (...) Bize 6bû^Bekr b. Abî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yeki', Talhfltü'bnü Yahya'dan, o da halası Aişe binli Talha'dan, o da Ümmü'l-Mü'minîn Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bir gün Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) yanına girdi ve:
— Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı? diye sordu. Biz :
— Hayır, cevâbını verdik.
— Öyle ise ben oruçluyum, buyurdu. Sonra başka bir gün yine yanımıza geldi (bu sefer) :
— Yâ Resûlüllah, Bize hays yemeği hediye geldi, dedik, Resûlüllah
— Onu bana göster. Vallahi oruçlu olarak sabahlandım, dedi ve yedi. Hays hurmaya yağ ve keş karıştırılarak yapılan bir nevi yemektir.
Herevî: «Muhtelif şeyler birbirine katılarak yapılan tirittir.» demiştir.
Zevr : Ziyaretçiler demektir. Bir iki şeye az ve çok kimselere itlâk edilebilir.
«Bize ziyaretçiler geldi.» cümlesinden mur£d : Beraberlerinde hediye de getirdiler, demektir. Bu cümle «onların gelmesi sebebiyle bize hediye getirildi.» mânasına da gelebilir.
Neveyî diyor ki: «Bu iki rivayet bir hadîstir, ikinci rivayet birinciyi tefsir etmekte ve birinci rivayetteki kıssanın iki günde cereyan ettiğini bildirmektedir. Kaadı İyâz ile diğer hadîs ulemâsının kavilleri de budur.»
1) Kadîs-i şerif nafile Gruca gündüzün zevalden önce niyetlenmeyi caiz görenlerin delillerindendir. Bunu caiz görmeyenler, hadîsi te'vil etmiş ve Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seüem) 'in oruca geceden niyetlendiğini fakat takat getiremiyeceğini anlayınca :
«Yiyecek bir şeyiniz var mı?»diye sorarak orucunu bozmak istediğini söylemişlerdir,
Nevevî : «Bu te'vil fasit ve ihtimalden uzak bir tekellüden ibarettir...» demiştir.
2) Şafii1er'le onlara muvafakat eden ulemâya göre nafile orucu bozmak caizdir. Çünkü böyle bir oruca iptidaen niyet etmek hususunda kul muhayyerdir. Devam hususunda dahî hüküm budur. Ashâb-ı kiram 'dan bir cemaatla îmam Ahmed,.İshak ve diğer bazı ulemânın mezhepleri de budur. Ancak bu orucu bozmayarak tamamlamak, onlara göre de müstehabdır.
3) îmâm A'zam, İmam Mâlik, Hasan-i Basrî, Medhûl ve îbrâhim Nehaî'ye göre nafile orucu bozmak caiz değildir. Özürsüz bozulduğu takdirde kazası lâzım gelir.
îbni Abdilberr, bir özürden dolayı nafile orucu bozana kaza lâzım gelmeyeceği hususunda ulemanın ittifak ettiklerini söylememiştir.
İmam A'zam 'dan meşhur olan rivayete göre ziyafete iştirak etmek Özür sayılır.

33- Unutan Kimsenin Yeyip İçmesi İle Cima'nın Orucu Bozmaması Babı

171- (1155) Bana Amr b. Muhammed En-Nâkı d rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize İsmail b. İbrahim, Hişâmi Kurdusî'den [50], o da Muhammed b. Sırin'den o da Ebû Hüreyre (Radryallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş Bosûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) :
«Her kim oruçlu iken unutur da, ytyip İçerse orucunu tamamlasın. Zira onun ancak Allah doyurmuş ve sulamıştır.» buyurdular.
Bu hadîsi bütün Kütüb-i Sitte sahipleri ile İbni Hifba n az çok lafız farkıyla lahrîc etmişlerdir.
Tirmizî bu babda Ebû Saîd ile Ümmü İshâk dan da rivayetler bulunduğunu kaydetmiştir.
Ebû Saîd hadîsini Dârakutni tahric etmiştir. Metni şöyledir
«Her kim Ramazanda unutarak orucunu bozarsa, ona kaza yoktur. Çünkü onu Allah doyurmuş, sulam ıştır.»
Ümmü İshak hadîsini İmam Ahmed rivayet etmiştir. Bu hadîs-İ şerifde şöyle denilmektedir
«Ümmü İshak, Resûlüllah (SailaUıthü Aleyhi ve Setlem) 'in yanındaydı Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Setlem)"e bir kap tirit getirdiler. Onunla beraber Ümmü tshâk da tiritten yedi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) m yanında Zülyedeyn de vardı. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seıkm) Ümmü tshâk'a etil bir kemik verdi. Zülyedeyn :
— Yâ Ümmü İshak bundan ye, dedi. (Ümmü İshak demiş ki) :
— Ben o anda oruçlu olduğumu hatırladım. Âdeta elim tutuldu. Elimi ne uzatabiliyor ne de çekebiliyordum. Bunun üzerine Peygamber
— Sana ne oldu? diye sordu.
— Ben oruçlu idim, unuttum, dedim. Zülyedeyr :
Doyduktan sonra şimdi mi aklına geliyor? dedi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (Bana):
— Orucunu tamamladı. Bu ancak Allah'ın sana gönderdiği bir rızık-tır,» buyurdular.
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Onu ancak Allah.doyurmuş, sula m ıştır.» buyurması, unutarak ye-yip içen kimsenin niçin orucu bozulmadığını ta'lildir. Zira' rızkı v»ren Allah'dır, bu babda kula bir şey nisbet edilmez.
Unutarak yiyip içmekte kulun bir te'siri yoktur .
Mefhûm-u muhalifi delil kabul edenler bu hadîsle istidlal ederek harama rızık denilemeyeceğine kaail olmuşlardır. Mu'tezi1e'nin mezhebi budur. Mes'ele usûl-i fıkıh ilminde münâkaşa edilmiştir.
Hadîs-i şerif unutarak yeyîp içmenin ve cima' etmenin orucu bozmadığına kaail olan ekseri ulemânın delilidir.
imam A'zam, îmam Şafiî veDavud- Zahiri'-nîn mezhepleri de budur.
Kabîa ile imam Mâlik'e göre unutarak yiyip içmek orucu bozar. Böylesine keffâret lâzım gelmezse de kaza icap eder.
Atâ, Evzaî ve Leys. cima'da kaza lâzım geleceğine, unutu-ı.ak yemek bir şey icab etmediğine kaail olmuşlardır.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre unutarak cima' edene hem kaza hem keffâret lâzımdır. Unutarak yiyene bir şey lâzım gelmez.

34- Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)in Ramzandan Başka Zamanlardaki Orucu ve Hiç Bir Ayı Oruçdan Hali Bırakmanın Müstahab Olması Babı:

172- (1156) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey, Saîd-i Cüreyri'den, o da Abdullah b. Şakîk'den naklen haber verdi. Abdullah şunları söylemiş : Âişe (Radiynllahû anha) 'ya :
«Peygamber (Sallallanü Aleyhi ve Seliem) ramazandan başka malum bir ay oruç tutar mıydı?» diye sordum. Aişe:
— «Vallahi o vefatına kadar Ramazandan başka malum bir ay oruç tutmadı. Ama hiç bir ay'ı da ondan oruç payını almadan kamilen oruçsuz geçirmedi.» dedi.

173- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmez, Abudullah b. Şakîk'den naklen rivayet eyledi. Abdullah şöyle demiş: Aişe : (Radiyallahû anha) 'ya :
— «Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem) bütün bir ay oruç tutar miydi?» diye sordum. Âişe:
— «Onun vefatına kadar Ramazandan başka bütün bir ay oruç tuttuğunu, bütün bir ayı da oruçsuz geçirdiğini bilmiyorum.» dedi.

174- (11) Bana Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrâm rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Hanıma d, Eyyûb ile Hişam'dan, onlar da Muhammed'den, o da Abdullah b. Şakîk'den naklen rivayet ettiler. Hammâd: Zannederim Eyyûb bu hadîsi Abdullah b. Şakîk'den işitmiş, dedi. Abdullah şunları söylemiş. Âişe (Radtyallahûanha)'ya Peygamber (SaUailakü Ueyhi ve Sellem) 'in orucunu sordum da:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kadar çok oruç tutardı ki biz artık hep oruç tutacak hep oruç tutacak, derdik. Bazen de orucu Öyle bırakırdı ki artık hiç tutmayacak hiç tutmayacak, derdik. Medine'ye geleli Ramazandan başka ben onun bütün bir ay oruç tuttuğunu görmedim.» dedi.

(...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Eyyûb'dan o da Abdullah b. Şakîk'den naklen rivayet etti. Abdullah:
«Ben, Âişe (Radiyallahûanha)-yeL sordum...» diyerek yukarki hadisin mislini rivayet etmiş, yalnız isnâdda Hişam ile Muhammedi zikret-raemiştir. ;

175- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike, Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan dinlediğim, onun da Ebû Se-lemete'bni Abdır rahman'dan, onun da Ümmü'l-Mü'minin Aişe (Radiyallahû naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Âişe şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o derece oruç tutardı ki biz: Bu artık orucu bırakmaz, derdik. (Bazen de) orucu öyle terkederdi ki: Artık bu oruç tutmaz, derdik. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Rama-zan'dan başka hiç bir ay'ı kamilen oruçla geçirdiğini görmedim. Şaban ayı kadar hiç bir ayda çok oruç tuttuğunu da görmedim.»

176- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Süfyân b Uyeyne, tbni Ebî Lebîd'den o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti: Ebû Seleme şöyle demiş: Âişe (Radfyatlahû anha) 'ya ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'iri orucunu sordum da şunları söyledi :
«Peygamber (Sallallatü Aleyhi ve Sellem) o kadar çok oruç tutardı ki biz: Artık hep oruç tutacak derdik. (Bazen) orucu o kadar bırakırdı ki: Artık hiç tutmayacak, derdik. Ben onun hiç bir ayda Şaban ayındakinden daha çok oruç tuttuğunu görmedim. Şaban ayını bütün tutardı. Onda orucu pek az bırakırdı.»
Bu hadîsi Buhar î, Ebû D âvud ve Nesaî «Kitabu's-Sam» da, Tirmizî «Şemail»de tahriç etmişlerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazen peşi peşine bir çok günler oruç tutup, bazen de birçok günler oruç tutmaması nafile

ibadetler malûm vakitlere bağlı olmadığı içindir. Onlar ne zaman irâde ve ıiegât bulunursa o zaman yapılırlar.
Bu hadîsten anlaşılıyor ki Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazandan maada hiç bir ay'ı tam olarak oruçla geçirmemiştir. Gerçi Ebû Dâvud'un Hz. Ümmü Seleme 'den rivayet ettiği bir hadiste:
«Resût-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mn zarfında hiç bir ay'ı tam olarak oruçla geçirmezdi. Yalnız Şaban müstesna. Onu Ramazana eklerdi.» denilmiştir.
Tirmizî dahi bu mânada bir hadîs rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsler babımız hadîsine muarız gibi görünürlerse de Tirmizî'nin rivayetine göre İbni Mübarek:
«Arap dilinde bir kimse bir ayın ekserisini oruçla geçirirse, o ayı oruçla geçirdi, demek caizdir. Filân bütün gece namaz kıldı, derler halbuki o adamın o gece yemek yemesi ve bâzı işleriyle meşgul olması ihtimâl dahilindedir.» demiştir.
Tirmizî diyor ki:«îbni Mübarek, iki hadîsin mânaca bir olduklarım söylüyordu.»
Bâzıları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bir sene Şaban ayını kamilen oruçla geçirdiğini, bir sene de Şabanın bazı günlerinde oruç tuttuğunu söylemişlerdir.
«Bazen Şabanın evvelinde, bazen sonunda bazen de hem evvelinde hem sonunda oruç tutardı.» diyenler de vardır. Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem)'in Şaban ayında çok oruç tutmasının sebebi : O ayda ibadetler Allah'a arzolunduğu içindir-. Nitekim Nesaî'nitı Hz. Üsâme'den rivayet ettiği bir hadîsde şöyle buyurmaktadır.
«Yâ Resulailah, Senin hiç bir ayda Şabandaki kadar oruç tuttuğunu görmüyorum, dedim, Resûlüllah ^/Saîlallahü Aleyhi ve Seilem):
— Bu ay amellerin Rabbü'l-Alemin hazretlerine arzolunduğu aydır. Binaenaleyh ben amellerimin, oruçlu olduğum halde arzedilmesini isterim,»
Buna benzer bir hadîs Hz. Âişe'den de rivayet olunmuştur.
Tirmizî 'nin Hz. Enes'den rivayet ettiği bir hâdisde şöyle denilmektedir :
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'e Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmak efdaldır? diye soruldu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
— Ramazanı ta'zim için Şaban ayında, cevâbını verdi.»
İbnı Batta Vın rivayetine göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)her ay üç gün oruç tutarmış. Bazı aylarda meşguliyeti sebebiyle bu orucu tutamadığı olur, bu suretle biriken üçer günü Şaban ayında birden tutarmış.
Bâzıları Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemym Dâvud (Aleyhisselâm) orucu tuttuğunu, o oruçtan kalan günlerini Şaban ayında tamamladığını söylemişlerdir.
Mıhibb-i Taberî bu babda ulemâdan altı kavil rivayet etmiştir :
1) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) her ay üç gün oruç tutardı, tutamadıklarını Şaban ayında tamamlardı.
2) Şabanda çok oruç tutması, ramazanı ta'zim içindi.
3) Şabanda çok oruç tutması ameller Allah'a o ayda arzolunduğu idindir.
4) Şaban ayında halk gafil bulunduğu için onlara örnek olmak üzere çok oruç tutardı.
5) Sene içinde öleceklerin isimleri Şaban ayında neshedildiği için o ayda çok oruç tutardı. Nitekim bir hadisde Resûlüllah (fSalhlhhü Aleyhi ve Seilem) :
«Yâ Aişe, Bu ay, ölüm meleğinin ruhlarını kabzedeceği kimselerin isimlerini yazdığı aydır. Ben ismimin oruçlu olduğum halde kaydedilmesini isterim.» buyurmuştur.
6) Peygamber (SalUtlIahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleri kazaya kalan oruçlarını şaban ayında tutarlardı. Bu sebeple Resûlüllah (SalUıtiahü Aleyhi ve Sellem) de oruç tutardı.
Resul-i Ekrem (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Ramazandan başka hiç bir ay'ı tam olarak oruçla geçirmemesi, farz olduğu zannedilmesin diyedir.
Vakıa Müs1im'in rivayet ettiği bîr hadîsde :
«Ramazandan sonra en faziletli oruç ayı şeprullah Muharremdir.» buyurulmugtur.
Meşkûr hadîs babımız hadîsine muarız gibi görünürse de hakikatta muarıza yoktur. İhtimâl Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) muharre-löîn faziletini son ömründe anlamış ve onda oruç tutmaya imkân bulamamıştır.
Hasılı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'n Şaban ayında fazla oruç tuttuğunu gösteren rivayetler çoktur. Bunların bir kısmı bütün Şaban ayını oruçla ayını oruçla geçirdiğini, bir takımı da Şabanın yansına kadar oruç tuttuğunu ifade etmektedirler.
Ulemâ Şabanın yarısına kadar oruç tuttuğunu bildiren hadislerin men. sûh olduklarını söylemişlerdir. Te'vii edenler de olmuştur.
177- (782) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişâm haber verdi (Dedi ki): Bana babam, Yahya b. Ebi Kesir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Seleme, Âişe (Radtyalkthû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş .
«Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) senenin hiç bir ayında Şaban uyındakinden daha fazla oruç tutmaz, ve:
— Amellerden gücünüzün yetebileceğini yapın. Çünkü siz bıkma-dıkça Allah da size asla bıkmış muamelesi yapmaz, buyurur bir de şunu söyledi:
— Allah indinde amelin en makbulü sahibinin az da olsa davam üzere işlediği ameldir.»
Bu hadîsi Buharı ile Nesai «Kitâbu's-Savm» da tahric etmişlerdir, Resûlüllah (Sallallahü A kyhi ve Selicm I 'in:
«Amellerden gücünüzün yetebileceğini yapın.» emri, bütün ibadetlerde vücûda zarar vermemek şartıyla devam edebileceğiniz r.ıikdârı iltizâm edin, pek ziyâde derine .dalmayın, mânâsına gelir.
cümlesinin asıl mântsı «AHoh qslâ bıkmaz.» demekse de bıkmak, sevinmek gibi şeyler kula mahsûs sıfatlar olduğundan Teâla Hazretleri hakkında bunların hakikatini murâd etmek muhal yani imkânsızdır. Binâenaleyh hadisin te'vili vâeib oîur.
Ulemânın muhakkıklan bu cümleye «Size bıkkınlık muamelesi yapıp da sizden sevap ve rahmetini esirgemez.» mânâsını vermişlerdir.
Bâzılarına göre cümlenin mânâsı «Siz bıktığınız vakit o bıkmaz.» demektir,
Heravî: «Bu cümlenin mânâsı: .Siz bıksanız da bıkmasanız da Allah ebediyen bıkmaz, demektir.» mütâlâasında bulunmuştur.
Buradaki amelin izdivaç mânâsına geldiğini söyliyenler de vardır. Bu taktirde:
«Siz istemekten bıkmadıkça Allah Teâlâ sizden fazl-u keremini esirgemez.» denilmiş gibi olur.
Kirmâl1i'ye göre Allah'a bıkkınlık itlâkı ceza vermemesinden kinayedir.

178- (1157) Bize Ebu'r-Kabi' Ei-Zehrân* rivayet etti.. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Saîd h. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs (Radiyallahû anhâma) 'dan naklen rivayet eyledi. İbni Abbâs şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı} Ramazandan başka hiç bir zaman bütün foir ay oruç tutmazdı. Oruç tuttuğu zaman öyle tutardı ki insan:

— Hayır vallahi, bu artık orucu bırakmaz, der, tutmadığı zaman da insan :
— Hayır vallahi, bu artık oruç tutmaz, diyecek kadar orucu terke-derdi.»

(...) Bize Muhammcd b. Beşşâr ile Ebû Bekir b. Nâfi", Gunder'dcn, o da Şu'be'den, o da Ebû Bişr'den naklen bu isnâtlls rivayette bulundular. (Bu hadîste) İbni Abbâs : «Medine'ye geleli peşi peşine bir ay (oruç tutmadı)» demiş.

179- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. Bize İbni Nümeyr de rivayet etti (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hâkim E1-Ensâri rivayet etti. (Dedi ki) : Saîd b. Cübeyr'e Receb orucunı sordum • «Biz o zaman Receb aymda bulunuyorduk, şu cevâbı verdi :
«Ben, İbni Abbâs (Radiyallahû aııhûma)'yi şunları söylerken işittim : — Resûlüllah (Salhllahü Akyhi ve Seüem) (bazen) biz: Bu artık orucu bırakmaz, deyinceye kadar oruç tutar, bazen de : bu artık oruç tu tınaz, deyinceye kadar orucu terkederdi.»

(...) Bana bu hadîsi Aliyyyü'bnü Hucr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Mü s hır rivayet etti. H.
Bana İbrahim b. Musa da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus haber verdi. Bu râvilerin her ikisi Osman b. Hâkim'den bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

180- (1158) Bana Züheyr b. Harb ile İbni Ebî Halef rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham mâd, Sâbİt'ten o da Enes (Radiyallahâ ank)'dan naklen rivayet eyledi. H.
Bana bu hadisi Ebû Bekir b. Nâfi' dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad rivayet etti (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes (RudiyallohCi anki 'dan naklen rivayet eyledi ki, Kesûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bazen bu artık devamlı oruç tutacak, denilecek kadar oruç tutar, bazen de: Artık hiç oruç tutmaz, hiç oruç tutmaz, denilecek kadar orucu terkedermiş.
İbni Abbâs hadîsini Buhâri «Kitabu's-Savm»da, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce «ŞemaiUde tahrîc etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Hadîsin zahirinden anlaşıldığına göre Saîd b. Cübeyr'in bu sözünden muradı : Receb ayında oruç tutmak yasak edilmediği gibi mendub da olmadığına istidlaldir. Ona göre Receb ayı Şâir aylar hükmündedir. O ya da oruç tutmak ne yasak edilmiş ne de mendûb kılınmıştır. Yalnız orucun aslı mendûb bir ibâdettir. Ama Ebû Dâvud 'un «SünenVinde Resûlüllah (SallalİalıU Aleyhi ve Sellem)'in haram aylarda oruç tutmaya teşvik buyurduğu rivayet olunmuştur. Receb de o aylardan biridir.»

35- Oruçdan Zarar Görecek Yehut Oruç Sebebi İle Bir Hak Zayi Edecek Olan Kimse Île Bayram ve Teşrik Günlerinde Oruç Tutanı, Devamlı Oruçdan Nehiy ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Bırakmanın Faziletini Beyan Babı

181- (1159) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. Dedi ki: Ben, Abdullah b. Vehbi, Yunus'dan, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet ederken işittim. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dau nakleu haber verdi. (Demiş ki) : Bana Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebû Selemete'bni Ab-dirrahmân haber verdiler ki, Abdullah b. Amr b. As şöyle demiş : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e benim:
— «Yaşadığım müddetçe mutlaka geceleyiu namaz kılacağım ve gün-düzleyin oruç tutacağım.» derdiğimi haber vermişler. Bunun üzerine ResûlüIlah (SaîîaÎîahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bunu sen mî söylüyorsun?» diye sordu. Kendisine :
— Evet, ben bunu söyledim ya ResûlüIlah.» dedim. ResûlüIlah (Şalktltahü A îeyhi ve Sellem) :
— «Ama senin buna gücün yetmez. Sen kimi oruç tut, İçimi tutma, kah uyu, kah namaz kıl. Bir de her aydan üç gün oruç tut. Çünkü yapılan bir hayırlı amele mukabil on misli sevap verilir. Bu üç gün oruç bütün senenin orucu gibidir.» buyurdu.
— «üen bundan daha ziyâdesine takat getirebilirim» dedim. ResûlUl-lah (Sallallahü A Jeyhi ve Sellem)
— «(öyle ise) bir gün oruç tut, bir gün tutma. Bu, Dâvud (Aleyhisstlâm) in orucudur. En âdilâne oruç da budur.» buyurdu.
—"Ben, bundan daha ziyâdesine takat getiririm,» dedim. ResûlüIlah (SallaİtahÜ Aleyhi ve Sellem) :
— «(Artık) bundan efdalı olamaz.» buyurdular.
Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhûma): «ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in söylediği: her ay üç günü kabul etseydim benim için ailem ile malımdan daha makbul olurdu.» demiş.

182- (...) Mim Abdullah b. Muhammed Er-Rûmi rivayet etti. (Dedi kiW<BİZe Nadr b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îkrime yâni İbni Aımnar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (De-m ki) ; Btm ve Abdullah b. Yezîd, beraberce giderek Ebû Seleme'ye vardık ve kendisine bir haberci gönderdik. Ebû Seleme yanımıza çıktı, bir de baktık evinin kapısı yanında bir mescid var. Ebû Seleme yanımıza çıklnta.va kaditr o mescîdde bulunduk. Ebû Seleme :
— «îçciiye, i-ırstıek islerseniz buyurun. İsterseniz burada oturun,» dedi. Biz:
— «Hayır, burada oturalım da sen bize hadis rivayet et.» dedik. Ebû Seleme şunları söyledi :
— «Bana Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahû anhûma) rivayet etti, (Dedi kİ) : Ben bütün sene oruç tutuyor, her gece Kur'ân okuyordum. (Hatırlayamıyor) ya Peygamber (Sallallühü Aleyhi veSellemfe beni söyledi-lerler yahut bana haber gönderdi de yanına gittim. Bana :
— «Ben, senin bütün sene oruç tutardtğım ve her gece Kur'an okur-duğunu haber almadım mı sanıyorsun?» dedi. Ben:
— «Hay hay yâ Nebiyyallah (Muhakkak haber almışsmdır.) Ama ben bununla hayırdan başka bir şey murâd etmedim, dedim. Resûlüllah
— «Şüphesiz kİ her aydan üç gün oruç tutman sana kâfidir. buyurdu. Ben :
— «Yâ Nebiyyallah! Ben, bundan daha fazlasına takat getiririm, dedim. Efendimiz :
— «Fakat zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır, vücûdunun da senin üzerinde hakkı vardır. Binâenaleyh sen Nebiyyullah Dâvud (Aleyhfsseîâm)'in orucunu tut. Çünkü o insanların en ziyâde ibadet edeniydi, buyurdu. Ben :
— «Yâ Nebiyyallah, Dâvud orucu nedir? diye sordum:
— «Dâvud Afeyhisselâm bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Bir de her ay Kur'cn'ı hatim et. buyurdu. Ben:
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getiririm, dedim.
— «O halde Kur'ân'ı her yirmi günde bir kere hatmey'e buyurdu.
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim, dedim.

— «öyle İse onu her on günde bir hatim et, buyurdu.
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim, dedim.
— «O halde onu her hafta hatim eî. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin de senin üzerinde hakkı vardır. Vücudunun dahî senin üzerinde hakkı vardır, buyurdular.
Abdullah demiş ki : «Ben (ibâdet isteğinde) şiddet gösterdim, bana da şiddet gösterildi. Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) Bana:
— Sen bilmezsin, belki ömrün uzun olur, dedi.
Neticede 'PeygambetfSalUıUahü Aleyhi ve Seltem)'\n dediğine geldim. İhtiyarlayınca :
— Keski Nehiyyyu\lah(Saltallahü Aleyhi ve SelİIem)"m gösterdiği ruhsatı kabul etseydim, diye hayıflandım.»

183- (...) Bana bu hadîsi Züher b. Harb dahî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn El-Mual-lim Yahya b. £bî Kesîr'den bu isnadla rivayette bulundu. O her aydan üç gün sözünden sonra : «Çünkü senin için her ha sen e mukaabilinde onun oc misli (mükâfat) vardır. Bütün sene orucu işte budur.» ibaresini ziyâde etmiştir. Yine bu hadîsde : «Nebiyyullah Davud'un orucu nedir? dedim.
— Sonenin yarısıdır, cevâbını verdi» cümlesi vardır.
Bu hadîsde Kuran okumaya dair bir şey söylememiş, «Ziyaretçilerinin senin üzerinde hakkı vardır» dememiş, fakat (onun yerine) : «Şüphesiz kî senin üzerinde çocuklarının da hakkı vardır.» demiştir.

184- (...) Bana Kansim b. Zekcriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa, Seyhan'dan, o da Yahya'dan, o da Beni ZtihrVıiir azatlısı Muhammed b. Abdirrahman'dan. o da Ebû Sel eme den :
— Muhammed: Zannederim ben bunu Ebû Seleme'den işittim, demiş; o da Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhutna) 'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş ; Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) bana :
— Her ay Kur'ân'ı hatmeyle, buyurdu.
— Ben kendimde (fazla) kuvvet buluyorum, dedim,
— öyle İse onu yirmi günde hatmet, buyurdu.
— Ben kendimde (bundan daha fazla) kuvvet buluyorum, dedim.
— O halde onu her yedi günde bir oku, ama bundan fazlasına uzanma, buyurdu.

185- (...) Bana Ahmed b. Yûsuf El-Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Ebî Seleme Evzaî'den kıraat sureti ile rivayet etti. (Dedi ki) Bana Yahya b. Ebî Kesir, ftmi'I-Hakem b. Sevbân'dan, rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Sclemete'bnü Ahdîrrahman, Abdullah b Amr b. As (Radiyallahûankûma)'dzn naklen rivayet eyledi. Abdullah şöyle demiş : Resûlüllah SalhİIhhü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Abdallah! Filân gibi olma, geceleyin namaz kılardı, şimdi gece namazını terk etti.» buyurdular.

186- (...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Ded ki) : Ben Atâ'dan dinledim. Kendisine Ebu'l-Abbâs'ın haber verdiğini söylüyordu. O da Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahu anhûmaj'yt şöyle derken işitmiş :
Peygamber (SaUaüdhü Aleyhi ve Settem, benim arka arkaya oruç tutar, bütün gece namaz kılardiğımı duymuş. Bunun üzerine ya bana birini gönderdi yahut kendisine tesadüf ettim.
— Ben senin oruç tutar ve hiç bırakmazlığını, bütün gece namaz kılardığını haber almadım mı sanıyorsun? Ama böyle yapma. Zîra gözünün hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin dahî hakkı vardır. Binâenaleyh kimi oruç tut kimi tutma. Hem namaz kıl, hem uyu. BİIr de her on günde bir oruç tut. (Tutmadığın) dokuz günün ecri de senin olur, buyurdu.
— Ben kendimi bu. dan daha fazlasına muktedir görüyorum ya Ne-biyyallah, dedim. .
— O halde Dâvud aleyhisselântın orucunu tut, buyurdu.
— Dâvud (Aleyhisselâni) nasıl oruç tutardı yâ Nebiyyallah? dedim.
— BİIr gün oruç tutar, bir gün tutmaz, düşmanla karşılaştığı zaman da kaçmazdı, buyurdu.
— Bu hasleti bana kim tekeffül eder yâ Nebiyyallah, dedim. (Burada) Râvi Ata1: Ebedi orucu nasıl anlattı bilemiyorum demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
— Ebedî oruç tutan kimse oruç tutmuş değildir, ebedî oruç tutan, oruç tutmuş değildir, ebedî oruç tutan oruç tutmuş değildir, buyurdular.

(...) Bu hadisi bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bckr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cürey bu isnâdla haber verdi. Ve kendisine EbVl-Abbâs Şair'ir haber verdt-ginî söyledi.
Müslim der ki: Ebu'l-Abbâs Sâib b. Ferruh Mekke'lüerden sika ve âdil zâttır.

187- (...) Biıe Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Habîb'den, o da Ebu'l-Abbâs'dan, o da Abdullah b. Amr (Radiyalîahûanhûma)'dan işitmiş olmak üzere rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Bana Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem):
— Ey Abdullah b. Amr, sen hakîkaten bütün sene oruç tutuyor, bütün gece namaz kılıyorsun ama bunu yapmaya devam edersen gözler obalır ve zayıflar. Ebedî oruç tutan, oruç tutmuş değildir. Bir ayın üç gününde oruç tutmak, o ayı bütün tutmaktır, buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim, dedim.
— öyle ise Dâvud (Aleyhisselâm) orucunu tut, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Ama düşmanla karşılaştığı zaman da kaçmazdı, buyurdu.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Bîşr, Mis'âr'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Habîb b. Ebî Sabit, bu isnâdla rivayette bulundu. O: «Nefis bîtab düşer» demiş.

188- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Anir'dan, o da Ebu'l-Abbâs'dan, o da Abdullah b Amr (Radiyallahâ cmhûma)'dan naklen rivayet eyledi. Amr şöyle demiş: Bana Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) :

— Senin geceleyin namaz kslardığını, gündüzleyin de oruç tu tardı-ğını ben haber almadım mı sanıyorsun? dedi.
— Ben bunu yapıyorum, dedim.
— Ama sen bunu yaparsan gözlerin oba lir, nefsin bîtab düşer. Gözünün bir hakkı vardır, nefsinin hakkı vardı, ailenin de bir hakkı vardır. Kimi namaz kıl, kimi uyu, kâh oruç tut, kâh tutma, buyurdu.

189- (...) Bize Ebü Bekr b. Ebî Şeybe ile Zühcyr b. Harb rivayet ettiler. Ztiheyr dedi ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da Amr b. Evs'den, o da Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem):
— Şübhesiz ki Allah indinde en makbul oruç Dâvud orucudur. Allah indinde en makbul namaz da Dâvud aleyhisselâmın namazıdır. Hz. Dâvud gecenin yarısını uyku ils geçirir, üçte birinde namaz kılar, altıda birinde (yine) uyurdu. Bir gün oruç tutar, bîr gün tutmazdı, buyurdu.

190- (...) Bana Muhammed b. Kâfî1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Ded ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Ona da Amr b. Evs, Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen haber vermiş, ki peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Allah İndinde en makbul oruç, Dâvud orucudur. Hz. Dâvud senenin yarısını oruçla geçirirdi. Allah Azze ve Celîe indinde en makbu! namaz da Dâvud aleyhisselârnın namazıdır. Gecenin yansını uyku ile geçirir, sonra namaz kılar, sonra gecenin nihâyetinde (yine) uyurdu. Gecenin yansından sonra üçte birini namazla geçirirdi, buyurdu.
Kavi tbni Ctireyc demiş ki: «Amr b. Dinar'a:
(Gecenin yarısından sonra üçte birini namazla geçirirdi) sözünü Amr b. Evs mi söylüyordu? Evet, cevâbım verdi.

191- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid b. Abdillah, Halid'den, o da Ebû Kilabe'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebırl-Melik haber verdi. (Dedi ki) : Babamla birlikte Abdullah b. Amr'm yanına girdim de, bize benim oruç tuttuğumun Re-sûlüllah (Saliallahü Aleyhive Seîlem) 'e söylendiğini anlattı. Derken Efendimiz yanıma girdi. Ben hemen kendilerine içi hurma lifi ile doldurulmuş, deriden mamul bir yastık koydum. Fakat Itesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) yere oturdu. Yastık ikimizin arasında kaldı. Bana hitaben:
— «Sana her aydan üç gün oruç tutmak yetmiyor mu?» dedi.
— «Yâ Resûlallah bu kadarı bana yetmez» diyecek oldum. (Sözümü keserek):
— «Beş gün tut,» buyurdu. Ben :
— «Yâ Resûlallah,» dedim.
— «Yedi gün tut,» buyurdu. Ben yine :
— «Yâ Resûlallah, ...» dedim.
— «Dokuz gün tut,» buyurdu. Tekrar:
— «Yâ Resûlallah, ...» dedim.
— «Onbir gün tut,» buyurdu. Yiue :
— Yâ Resûlüllah, ...» dedim. Peygamber fâallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Davud (Aleyhisselâm) orucunun fevkinde oruç yoktur. Bu oruç senenin yarısıdır. Bir gün oruç tutmak, bîr gün tutmamaktan ibarettir,» buyurdular.

192- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize G un der, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Ziyâd b Feyyazdan [51] naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Ebû Iyâz'ı b. Abdullah b. Amr (Radiyalîahû anhûma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem) Abdullah'a :
— «Her ay bir gün oruç tut. Geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmuş.
Abdullah:
— «Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.» demiş. Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Sillem) :
— «(Her ay) İki gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmuş.
Abdullah:
— «Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;.
— «(Her oy) üç gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmuş.
Abdullah:
— «Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Her ay) dört gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmuş.
Abdullah (yine) :
— «Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.» demiş. Efendimiz:
— «Allah indinde en fazîierti olan orucu. Dâvud Aleybisselâm orucunu tut, «Hz. Dâvud bir gün oruç tuîar, bE<- gün tutmazdı.» buyurmuşlar.

193- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Hatim hep birden İbni Mehdî'deıı rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Abdurrah-mâr b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyâm rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ rivayet etti. (Dedi ki) : Abdullah b. Am şunu söyledi : Kesûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)bana :
— «Ey Abdullah b. Amr! Duydum ki sen gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılarmışsın. Bunu yapma, çünkü vücûdunun senin üzerinde hakkı vardır, gözünün de senin üzerinde hakkı vardır. Zevcenin dahî senin üzerinde hakkı vardır. Bazen oruç tut, bazen tutma. Her aydan üç gün oruç tut. Bu bütün sene oruç tutmak demektir.» buyurdu. Ben:
— «Yâ Resûlüllah! Benîm (fazla oruç tutmaya) kuvvetim vardır.» dedim. Resûlüllah
— «Dyle ise Dâvud Aleyhisselâm orucunu tut, (yâni) bir gün oruç tut, bir gün tutma,» buyurdular.
Abdullah (ömrünün sonlarında) : «Ah keski bu ruhsatı tutsaydım.» derdi.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhâri «Kitâbu't-Tehec-cud», «Kitâbu's-Savm», «Kitâbu'n-Nikâh» ve «KitâbiTI-îsti'zan>?da, Müslim ile

Ebû Dâvud «KitâbuJs-Saîât»da, Nesaî «Kita-bu's-Savm»da tahric etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Abdullah b. Amr (Radiyallahû anh) gündüzleri oruç, geceleri de Kür'ânı Kerîm M hatmetmek suretiyle ihya edeceğine yemin vermişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bunu vahiy ile haber almış, Hz . Abdullah'a bunu yapmamasını çünkü gerek nefsinin gerekse ailesi ile ziyaretçilerin kendisi üzerinde hakları bulunduğunu ve çok yaşıya-cağı için âhir ömründe bu vazifeleri yapamayacağını işâreten anlatmıştı. Hz, Abdullah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tavsiyelerini kendisi için az bulmuş, her tavsiyesine mukâabil daha fazlasını istemişti. Bunun mânâsı onun tavsiyelerine —haşa— itiraz değildi. Çünkü HestiİÛ\lah(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tavsiyelerinin emir mahiyetinde olmadığını biliyordu. O bunları sırf bir tahfif ve kolaylık olmak için yapıyordu.
Abdullah (Radiyallahû anh) ise kendinde ibâdet için kuvvet gördüğünden, daha fazlasını rica ediyordu. Fakat neticede Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin haber verdikleri zuhur etti. İhtiyarlayınca bu ibadetleri ifada güçlük çekmeye başladı. O zaman Resûlül-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)in tavsiyelerini hatırlar ve «Ah keski Pey-gtttabet(Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin ruhsatını tutmuş olsaydım.» diye ha-yıflanırdı.
Zevcenin hakkından murâd, cima', nafaka ve hüsn-ü muaşeret gibi şeylerdir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde zikri geçen ehil'den murâd da: Çoluk çocuk ve akrabadır. Bunların hakları, kendilerine nafaka vermek, onlara güzel muamelede bulunmak, çocuklara tslâm terbiyesi vermek gibi şeylerdir.
Nafile oruç babında cismin hakkından murâd dahî, onun sıhhatine dikkat etmek ve iyi bakmaktır. Buradaki hak : Yâcib mânâsına değildir. Ancak oruç sebebiyle vücud dermansız ve bîtap düşer de telef olmaya mâruz kalırsa, vücûda bakıp beslemek vâcib olur.
Bâzıları: «Buradaki hakdan murâd : Mendûbdur.» demişlerse de, mendüba, hak denilemiyeceği cihetle bu tefsir makbul görülmemiştir.
Her ay tutulan üç gün orucun bütün sene orucuna dank tutulması fazilet ve sevap itibarı iledir. Buradaki benzerlikden hakikate müsavat lâzım gelmez.
Hadîs-i Şerîfde zikredilen «Efdal»ın mânâsı fazileti daha çok, demektir. Yoksa her ay bir gün oruç tutanla on gün oruç tutanın birbirinden farkı meydandadır. Zîra biri on kat sevaba lâyık bir hasene, diğeri onar kat sevabı celbeden on hasene ifa etmiştir.
ResCüül\»h(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in «ebedî oruç tutan kimse oruç tutmuş değildir.» sözünü ulemâ üç şekilde te'vil etmişlerdir:
1) Bu söz hakikatine hamledilir. Ebedî oruç tutan, bayramlarla teşrîk günlerinde de orucu bırakmıyacağı için, sevap kazanayım derken günâha girmiş olacağından hiç oruç tutmamış, gibi olur.
Hz. Âişe (Radiyallahû anha) dahî buna kaail olmuştur.
2) Bu cümle oruçtan zarar görecek yahut oruç sebebiyle başkalarının haklarını zayi edecek olanlar hakkındadır,
3) «Oruç tutmuş değildir.» cümlesi «Başkaları gibi oruçtan meşakkat duymaz.» mânâsına haberdir, duâ mânâsına değildir.
Bütün sene; oruç tutmanın caiz olup. olmadığı hususunda ulema ihtilâf etmişlerdir. Zahirîler-'e göre caiz değildir. Cûmhûr-u ulemâ bayramlarla teşrik günlerinde tutmamak şartıyla bunun caiz olduğunu söylemişlerdir.
İmam Şafiî'nin mezhebi de budur. Hattâ ona göre bu oruç müstehabdir.
İbni Mâce 'nin Hz. İbni Ömer 'den rivayet ettiği bir hadîste : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in :
— «Nuh Aleyhişselâm bayram günleri müstesna olmak üzere bütün sene oruç tutardı.» buyurduğu bildirilmiştir.
Ashâb-ı .Kiram'dan Ömerü'bnü/l-Hattâb oğlu Abdullah, Âişe, .Ebû Talha ve Ebû Ümame (Radiyallahû anh) hazeratı bütün sene oruç tutarlarmış.
Visal orucu ile bütün sene orucunu .birbirine karıştırmamalıdır. Visal orucu birkaç gün geceleri dahi iftar etmemek şartıyla tutulan oruçtur. Senelik oruç ise bayramlarla teşrik günlerinden, maada, akşamları iftar etmek şartıyla tutulan oruçtur.

Bu Riyayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1) Riyadan hâli olmak şartıyla, bir kimsenin yaptığı hayır hasenatı ve ibadetleri söylemesi caizdir.
2) Nafile oruçların efdalı Dâvud (Aleyhişselâm) orucudur.
3) Bu rivayetler, Resûlüllah (Salkülahil Aleyhi ve Seliem)'in ümmeti hakkındaki sonsuz şefkat ve merhametine delildir.
Fahr-i Âlem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimiz ümmetini daima hayırlı işlere teşvik buyurmuş, onlara ancak takatları dahilindeki ibâdetleri tavsiye etmiş, bıkkınlık verecek şekilde fazlasına gitmekten sakınmalarını emir eylemiştir.
4) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimizin kendisine takdim olunan yastığın üzerine oturmaması tevazu'una delil olduğu gibi, üzerine oturmak için kendisine yastık konulması ashab-ı kiramın umumiyetle fakr-u zaruret içinde olduklarını gösterir. Zira Hz. Abdullah'ın evinde yastıktan başka oturmaya elverişli bir şey bulunsa Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve,SeHem)*e mutlaka onunla ikramda bulunurdu.
5) Babanın evlâdına islâmî terbiye vermesi ve dinî vecîbelerini Öğretmesi farzdır. Bunlar çocuk bulûğa ermeden yapılacaktır. Baba olmadığı zaman bu vazife anneye düşer..
6) Müsâfire, büyüklere ve fazilet ehline ikramda bulunmalıdır.

36- Her Aydan Üç Gün ve Arafe, Aşüre, Pazartesi, Perşembe Günkeri Oruç Tutmanın Müstehab Oluşu Babı

194- (1160) Bize Şeyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulvâris, Yezîd-i Rişk'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Muazetü'l-Adeviyye rivayet etti. Kendisi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aişe'ye
— «Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) her ay üç gün oruç tutar mıydı?» diye sormuş,
— «Evet» cevâbını vermiş. (Muaz'e demiş ki):
— Âişe'ye : Ayın hangi günlerinde oruç tutardı?» diye sordum»
— «Ayın hangi günlerinde oruç tutacağına ehemmiyet vermezdi.» dedi.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) her ay muayyen günlerde oruç tutmaması, o günlerde oruç tutmanın farz olduğu zannedilmesin di-yedir.
Kaadî lyâz'ın beyânına göre her ay tutulacak üç gün oruç hakkında muhtelif hadîsler vârid olmuştur.
Hz. Cerîr'den rivayet olunan bir hadîsde üç günden murâd «Ey-yâm-ı bîd»dir. Eyyâm-ı bîd, her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleridir.
Bâzıları 12, 13 ve 14. günler olduğunu söylemişlerdir.
Hz. îbni Ömer (Radcyallahû atıh) rivayet olunan bir hadîsde Eyyâm-ı bîd'den ayın on ikinci günü ile ondan sonra gelen iki perşembe

kasdedildiği bildirilmiştir.
.İbrahim Nehaî oruç için ayın sonunu Hasan-ıBas-r î ise başını müstehab görmüşlerdir.
Hz. Âişe'ye göre bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi, sonraki ay salı, çarşamba ve perşembe günleri' oruç tutmak müstehabdır.
Ümmü Seleme (Radiyallâhû anh)"dan bir rivayete göre ayın ilk perşembesi ije onu tâkib eden pazartesi günleri oruç tutmalıdır.
Bir takımları pazartesi ile perşembe günleri oruç tutmayı tercih etmişlerdir. Her ayın ilk günü ile onuncu ve yirminci günleri oruç tutmanın müstehab olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kavil imam Mâlik'e de nisbet edilir.
Mâlikîler'den İbni Şaban her ayın ilk günü ile on bir ve yirmi birinci günlerinde oruç tutulacağına kâail olmuştur.

195- (1161) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mehdi yâni timi Meymûn rivayet etti. (Ded ki) : Bize Gaylan b. Cerîr, Mutarrifden, o da İmran h^ Husayn fRadiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) Imrâ'na —yahut İmrân da işitmek suretiyle başka zâta—:
— «Ey fülân! Bu ayın sonunda oruç tuttun mu?» diye sormuş. O zât:
. — «Hayır!» cevâbını vermiş. Resûlüllah föalkdlahü A leyhi ve Sellem):
— «Ramazandan çıktıktan sonra iki gün oruç tut,» buyurmuşlar.
Sürra veya serar yahut sirâr: Ekser-i ulemâya göre ayın sonu mânâsına gelir.
Heravî : «Halkın bildiği budur.» demiştir. Fakat bâzıları bunu kabul etmemiş, ay sonunda oruç tutmanın mendûb olduğuna dair hadîs vârid olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre sürra'dan murâd : ayın or-tasıdır.
Aynî de bu kavli tercih etmiştir.
Sürrâ'nın cem'i : Sürar, serâr ve sirâr gelir.
Evzaî : «Sürar, ayın evvelidir.» demiş, Cevheri neresi olduğunu bilmediğini söylemiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in işaret buyurduğu ay Şaban 'dır.
«Sürra'dan murâd ayın sonudur.» diyen ekser-i ulemâ bu hadîsle istidlal etmişlerdir. Çünkü ayın evveline veya ortasına sürra denilmiş olsa sorulan zât tutmadığı günleri Şaban'in sonunda kaza edebilirdi.

196- (1162) BİZe Yahya b .Yahya et-Temîmî ile Kuteybetübnü Saîd hep birden Hrunmad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Gaylan'dan, o da Abdullah b. Mabed-i [52] Zimmâniden, o da Ebû Katâde'den, naklen haber verdi. (Ebû Katâde şöyle demiş):
«Bir adam peygamber (Sallallalıü. Aleyhi ve Sellem)fe gelerek:
— Nasıl oruç tutarsın? diye sordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Satlalkthü Aleyhi ve Sellem) gabadlandı. Ömer (Radiyallahûanh) onun kızdığını görünce:
— Biz, Rabb ola'rak Allah'a, din olarak İslâm'a, Peygamber olarak da Muhammed'e razı olduk. Allah'ın gadnbi ile Resulünün gadabindan Allah'a sığınırız, dedi. Ömer (Radryallahû anh) bu sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in gadabı ya tısın caya kadar tekrarladı, durdu. Nihayet Ömer :
— Yâ Resûlallah! Bütün sene oruç tutan kimsenin hali ne olacak? dedi. Besûlüllah (Satlalîahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Böylesi) ne oruç tutmuştur, ne tutmamıştır —yahut oruç da tutmamıştır, iftar da etmemiştir—» buyurdu.
Ömer (tekrar) :
— İki gün oruç tutup bir gün tutmayanın hâli ne olacak? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Buna kimse takat getirebilir mi? buyurdu. Ömer (yine):
— Bir gün oruç tutup bir gün tutmayanın hâli nice olacak? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Bu, Dâvud Aleyhisselâm'ın orucudur, buyurdu. Ömer:
— Bir gün oruç tutup iki gün tutmayanın hali nasıldır? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bunun için bana takat verilmesini dilerim; cevâbını verdi. Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Her aydan üç gün, bir de ramazandan ramazana oruç tutmak yok mu? İşte bu bütün senenin orucu demektir. Arafe günün orucunu Allah'ın o günden önceki sene ile o günden sonraki senelerin günahlarına keffâret yapacağını umarım. Aşûra günün orucunu ise Allah'ın o günden önceki senenin günahlarına keffâret kılacağını ümîd ederim, buyurdular.

197- (...) Bize Mnhammed b. El-Müsennâ.ile Muhammed b. Beş-şâr rivayet ettiler. Lâfız ibni'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Gaylan b. Cerîr'-den naklen rivayet etti. O da Abdullah b. Ma'bed-i Zimmâni'y Ebû Ka-tadete'l-Ensâri (Radiyallahûanh)'dtın naklen rivayet ederken dinlemiş. Hesitiü\\ah (SaUüllaJıü Aleyhi ve Seüem)'e nasıl oruç tuttuğu sorulmuş, Ebû Katâde (Demiş ki) : Bunun üzerine ResûlüUah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) gadaplandı da Ömer (Radiyallah anh):
— «Biz, Babb olarak Allah'a,' din İslâm'a Resul olarak Muhammed'e, bey'at nâmına da kendi bey'atımıza razı olduk.» dedi.
Müteakiben Resûlüllah (SaUalUûıü Aleyhi ve Seîlem)'e bütün sene oruç tutmanın hükmü soruldu:
— «Böylesi ne oruç tutmuş ne de iftar ermiştir. —Yahut oruç da tutmamıştır, iftar da etmemiştir. —» buyurdu.
Sonra iki gün oruç tutup, bir gün tutmamanın hükmü soruldu. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «Buna kim takat getirebilir?» cevâbını verdi,
Bir gün oruç tutup iki gün tutmamanın hükmü de soruldu. Resûlüllah (SaMUM Aleyhi ve Seîlem) :
— «Keski Allah bunun için bize kuvvet verse.» buyurdular.
Bir gün oruç tutup, bir gün tutmamanın hükmü dahi soruldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu oruç kardeşim Dâvud AleyhİsselâM'ın orucudur.» buyurdular.
Pazartesi günü oruç tutmanın hükmünü de sordular. Peygamber
— «Bu gün benim doğduğum ve peygamber olarak gönderildiğim — yahut bana vahiy indirildiği— gündür.» buyurdu. Müteakiben:
— «Her aydan öç gön, bir de ramazândan ramazana tutulan oruç, butun sene oruç tutmak demektir.» buyurdular.
BesûlüUah (SallallahüAleyhiveSelIem)Je arafe günü oruç tutmanın hükmü de soruldu: .
— «Bu oruç geçen sene ile gelecek senenin günâhlarına keffâret olur.» buyurdu.
Aşûra günü oruç tutmanın hükmü dahî soruldu. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) : .
— «Bu Oruç geçen senenin günahlarına 'keffâret olur» buyurdular.
Müslim diyor ki : Bu hadîsin Şû'be rivayetinde: «Pazartesi ile perşembe günleri oruç tutmanın hükmü de soruldu, dedi, ama biz perşembe meselesini bir vehimden ibaret bulduğumuz için onu zikretmedik.» ibaresi de vardır.

(...) Bize, bu hadîsi Ubeydullah b .Muâz dahî rivayet etti. (Dedi kî): Bize babam rivayet etti. H. Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivâ-1 ye etti. (Defo kî): Bize Şebabe rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şti-meyi hal ar verdi. Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.

(...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban b. Hilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân-ı Attâr rivayet etti (Dedi ki) : Bize G%ylân b. Cerîr bu isnadda Şu'be hadîsinin mislini rivayet eyledi. Yalnız o, hadîsde pazartesi gününü zikretmiş, perşembeyi söylememiştir.

198- (...) Bana Ztiheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi M) : Biz*r Afe-durrahman b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mehdi b. Meytmm Gaylân'dan, o da Abdullah b. Ma'bed-i Zimnanî'den, o da Ebû Katâdetc*l--f-nsâri (RadryaHahû dnh)*dan naklen rivayet eyledi ki Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e pazartesi günü oruç tutmanın hükmü sorulmuş, o da:
— «Ben, o gün doğdum, bana vahiy dahî o gün indirildi.» buyurmuşlar.
Ulemânın beyânına göre Besûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in suâl soran zâta kızması, suâlini hoş karşılamadığı içindir. Çünkü sorulan bir suâle cevap vermek gerekir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bu suâle vereceği cevaptan bir mefsedet doğar diye korkmuştu. Soran zât aldığı cevaptan vücûb mânâsı anlayabilirdi. Yâhüt Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tuttuğu oruç ona az görünebilirdi. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müslümanların dîni ve dünyevî birçok işleriyle meşgul bulunduğu gibi zevcelerinin hukukunu îfa etmek, misafirlerini ağırlamak, gelen hey'etleri kabul etmek v.s. birçok vazifeleri de vardı. Bu sebeple hali daha ziyâdesini iktizâ .etmekle beraber sırf ümmetine merhamet ve şefkatinden dolayı ibâdetlerde de.iktisâta riâyet ederdi.
Soran zât, suâlini yanlış sormuştu, ona gereken : «Ben, kaç gün oruç tutayım?» yahut: «Nasıl oruç tutayım » diyerek suâlini kendine tahsis etmekti. O zaman Resûlüllah (SaUallchü Aleyhi ve Sellem)' de başkalarına olduğu gibi ona da hâline göre cevap verirdi.
«Bunun için bana takat verilmiş olmasını dilerim.» cümlesinin mânâsı, bâzılarına göre «Ümmetimin buna tâkât getirmesini dilerim.» demektir. Zira "Peygambev (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz orucun bu derecesine ve daha ziyâdesine muktedir idi. Visal orucu tutar ve kendisine bu hususta uymak isteyen ashabına ;
«Ben, sizin gibi değilim. Çünkü ben gecemi, Rabbim meni doyurup suladığı halde geçiririm.» buyururdu. Hadîsin ikinci rivâyetindeki :
«Keski Allah bunun için bize kuvvet ihsan etse...» cümlesi de bu le'vili te'yid eder. Mezkûr cümleyi zevcelerîyle sair müslümanlar hakkında söylemiş olması ihtimâli de vardır.
Fahr-i Kainat (SalUtllahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz arafe orucu hakkındaki sözleriyle, bu orucun iki senenin günahlarına keffâret olacağını anlatmışlardır. Buradaki günahlardan murâd: Abdest babında görüldüğü veçhile küçük günahlardır.
cümlesi şeklinde de rivayet olunmuştur.
Kaadi Iyâz her iki rivayetin sahih olduğunu söyler. İkinci rivayete göre mânâ: «Onu vehim zannettiğimiz için...» demek olur,
Kaadî îyâz diyor ki: «Hâvinin (Perşembe gününü zikretmedik.) demesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ben, o gün doğdum, bana Peygamberlik de o günde verildi.) buyurduğu içindir. Sair rivayetlerden anlaşılacağı üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in doğduğu ve kendisine Peygamberlik verildiği gün pazartesidir. Bu sebeple imam Müslim, Şu'be rivâyetindeki perşembe gününü zikretmemiştir.

37- Şaban Ayı Sonlarında Oruç Babı

199- (1161) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammad b. Seleme, Sâbit'den, o da Muharrif'den, o da İmrân b. Huşayı (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti. Heddâbdan, Mutarrif i anlamış değilim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) İmran'a yahut başka birine:
— «Şaban'in sonlarında oruç tuttun mu?» diye sormuş, o da: «Hayır!» cevâbını vermiş. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ramazandan çıktığın vakit iki gün oruç tutuver.» buyurmuşlar.

200- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vczîd b. Harun, Cüreyri'den, o da Ebu'l-Ala'dan, o da Mutarrif den, o da îmran b. Husayn (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir zâta:
— «Bu ayın (Şâban'ın) sonlarında oruç tuttun mu?» diye sormuş, o zât:
— «Hayır!» cevâbını vermiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Salfaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ramazandan (çıkarak) iftar ettiğin vakit, onun yerine İki gün oruç îutuver.» buyurmuşlar.

201- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mutarri b. Şıhhîr'in kardeşi oğlundan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben, Mutarrif i, tmran b. Husayn (RadiyaUahû anhûmâ) 'dan naklen rivayet edeik n işittim. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) bir zâta Şaban ayını kastederek :
— «Bu ayın sonlarından biraz oruç tuttun mu?» diye sornutş. O zât:
— «Hayır!», cevâbını vermiş. Bunun üzerine Peygamber (SalîalkthU Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Ramazandan iftar ettiğin vakit bir gön yahut iki gün oruç tu-tuver.» buyurmuşlar.
Bir mi, iki mi dediğinde şüphe eden Şu'be'dir. Şu'be: «İki gün, dedi zannederim.» demiştir.

(.;.) Bana Muhammed b. Küdâme[53] ile Yahya [54] EI-Lu'lui rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Nadr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mutarrif'in kardeşi oğlu Abdullah [55] b. Hân! bu isnadda bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhâri , Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâ-bu's-Savm»da tahrîc etmişlerdir.
Bu hadîs, bundan önceki babda görülen (1161) numaralı hadîsin başka bir rivayetidir. Onun için de aynı numara ile gösterilmiştir.
Ekser-i ulemâ: «Sürâr'dan murâd: ay sonudur.» dediklerine göre bu rivayetler, ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayı nehiy eden sahih rivayetlere muhalif görünmektedir.
Mâziri ile diğer birtakım ulemâ rivayetlerin arasını bulmak için: «Burada Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e muhatap olan zâtın âdeti ay sonunda oruç tutmaktı. Yahut Şaban'ın sonunda oruç tutmayı adamıştı. Fakat Ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayı yasak eden hadîslerle amel ederek orucunu tutmamıştı. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi ile mûtad olan oruçların yasak

edilmediğini beyân buyurmuştur.» demişlerdir.

38- Muharrem Orucunun Fazileti Babı

202- (1163) Bana Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'deıı, o da Humeyd b. Abdirrahman El-HimyeriV den, o da Ebû Hiireyre (Radtyallahû anhûma)'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ay'ı olan Muharrem'de tutulan oruçtur. Farz namazdan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.» buyurdular.

203- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rİr, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Muhammed b. Münteşirden, o da (Radiyallakü anhüma) Humeyd b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Hüreyre dan merfû olarak rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SalUühhü Aleyhi ve Sellem) e fark namazdan sonra hangi namazın ve Ramazan ayı orucundan sonra hangi orucun efdal olduğu soruldu da:
— «Farz namazdan sonra en faziletli namaz : Gece yarış; kılınan namazdır, ramazan ayından sonra en faziletli oruç : Allah'ın ay'ı olan Muharrem orucudur.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Aliy, Zâid'den, o da Abdülmelik b. Umcyr'den bu isnâdla oruç bahsinde Peygamber (SaUalIahii Aleyhi ve Selîem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etti.
Nevevî diyor ki: «Hz. Ebû Hüreyre 'den iki dane Humeyd b. Abdirrahman hadîs rivayet etmişlerdir. Bunlardan biri Himyerî , diğeri Z ührî'dir. Buhâri ile Müs1im'de zikri geçen Humeyd b. Abdır rahman Zührî 'dir. Yalnız Müs1im'in bu hadîsini Humeyd b. Abdirrahman, Himyeri rivayet etmiştir. Buhâri bu hadîsi tahrîc etmediği gibi, Himyerî'den hiç bir rivayeti de yoktur. Himyerî'nin Müs1im'de de bundan başka rivayeti yoktur.»
Hadîs-i Şerîf oruç için Ramazandan sonra en faziletli ay Muharrem olduğuna delâlet etmektedir. Yukarıda da görüldüğü veçhile Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'iri Muharrem'de değil de Şaban'da fazla oruç tutması ya onun faziletini hayâtının son günlerinde öğrendiği içindir. Yahut Muharrem 'de sefer ve hastalık gibi bir özürden dolayı fazla oruç tutamamıştır.
Hadîs-i Şerîf, farz namazdan sonra "en faziletli namaz gece namazı olduğuna da delildir.
Bütün ulemâ bu hususta müttefiktirler. Şafiî 'lerden Mervezî ile ona muvafakat edenlere göre gece namazı beş vaktin sünnetlerinden de efdaldir. Fakat ekseriyetle Şâfiiyyye ulemâsı vakit sünnetlerinin gece namazından efdal olduğuna kaaildirler. Çünkü bu sünnetler farzlara benzerler.
Nevevî, Mervezî 'nin kavlini daha kuvvetli ve hadîse daha muvafık bulmaktadır.

39- Ramazanın Arkasından Şevval'den Altı Gün Oruç Tutmanın Müstehab Oluşu Babı

204- (1164) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Aliy-yü'bnü Hucr toptan İsmail'den rivayet ettiler. İbni Eyyûb (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sa'd b. Saîd b. Kays, Ömer b. Sabit b. Haris El-Hazrecî'den, ona da Ebû Eyyûb El-Ensa (Radtyallalıâ anh) rivayet etmiş olmak Üzere haber verdi ki, Resûlüllah (SaMİahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Her kim ramazan orucunu tutar da sonra Şevval'den altı günü eklerse bu bütün sene oruçlu gibi olur.» buyurmuşlar.

(...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd'İn kardeşi Sa'd b. Saîl rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ömer b. Sabit haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Eyyûb El-Ensâri (Radiyallahû anh) haber verdi. (Dedi ki) : Res£lülla (Saihllahü Aleyhi ve Seilem) 'i yukarki hadîsin mislini söylerken işittim.

(...) Bu hadâsi bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. '(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek* Sa'd b. Saîd'den rivayet etti. (Demiş ki : Ben, Ömer b. Sâbit'den işittim. (Dedi ki) : Ben, Ebû Eyyûb
(Radiyallahû anh) : Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) buyurdu... diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet ederken işittim.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs İmam Şafiî ile İmam Ahmed, Dâvud-u Zahirî ve onlara muvafakat eden ulemânın mezheplerine açık delildir. Onlara göre Şevval 'den altı gün oruç tutmak müstehabdır.
îmam Mâlik ile Ebû Hanîf e'ye göre bu oruç mekruhtur. İmam Mâlik «El-Muvatta» nâm eserinde: (Ehl-i ilimden bu orucu tutan hiç bir kimse görmedim.) demiştir. Bu zevata göre Şevval orucunun mekruh olması farziyeti zannedilmesin diyedir. îmam Şafiî ile ona muvafakat edenlerin delili sahîh ve sarih olan bu hadîstir. Bir sünnet sabit oldu mu bâzı kimselerin yahut ekseriyetin veya herkesin terketmesi sebebiyle bırakılamaz..
Mezkûr zevatın (Farziyeti zannolunur.) sözleri arafe, aşûra ve diğer mendûb oruçlarla nakzolunur. Ulemâmıza göre efdal olan Ramazan Bayramını müteâkib altı gün ara vermeksizin oruç tutmaktır. Maamafih bu orucu muhtelif günlerde tutan yahut Şevvâl'in ortasına veya sonuna bırakan dahî peşi peşine tutmuş gibi fazilete nail olur. Çünkü böylesine de Ramazan orucuna Şevval 'den altı gün ekledi, denilebilir. Ulemânın beyânına göre Ramazan orucuna Şevyal 'den altı §ün eklemekle tutulan orucun bütün sene orucu gibi olması, yapılan tâatlar on misli katlandığı içindir:
Ramazan'ın on misli on ay eder, altı günün on misli de altmış gün yani iki ay olur. Bu suretle oruç tutan kimse bütün sene oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bu cihet Nesaî'nin kitabında merfû bir hadîs ile beyân olunmuştur.»
Lâkin Nevevî'nin Ebû Hanîf e 'ye nisbet ettiği kavil Hanefîiler'in mezhebi değildir. Hanefîyye kitaplarında : «Ramazan Bayramından sonra Ramazan orucuna Şevval'-den altı gün oruç eklemek mendûbdur.
Bâzıları bu orucun aralıksız tutulmasını mekruh görmüş, bâzıları mekruh olmadığını söylemişlerdir.
İnam Mâlik kerahete kaail olanlardandır. Bu orucu Şevvâl'in muhtelif günlerinde tutmak kerahetten veHıristiyan1ar'a benzemekten uzaklaştırır.» denilmektedir.

40- Kadir Gecesinin Faziletini Beyan, O Geceyi Aramaya Teşvik, Yerini ve En Ümid Edilen Vaktini Beyan Babı

205- (1165) Bize Yahya b. Yahya, rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nafî'den dinlediğim, onun da İbni Ömer (Radiyallahâ anhûmayûan

rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından bazı kimseler rüyada Kadir Gecesinin Ramazanın son yedi gecesinde görmüşler. Bunun üzerine Rasû\ü\\ah(SallalUifiü Aleyhi ve Sellem) :
«Görüyorum ki rüyalarınız Ramazanın son yedi gecesi hakkında birbirini tutmaktadır. Arlık kim Kadir Gecesini arayacaksa onu Ramazanın son yedisinde arasın.» buyurmuşlar.

206- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e» Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onun da tbni Ömer (Radiyallahû anhûma)'dan, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Kadir Gecesini, Ramazanın son yedisinde arayın.» buyurmuşlar.

207- (...) Bana Amru'n-Nâkıd ile Zübeyr b. Harb rivayet ettiler. Zübeyr (Dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, ZÜhrî'den, o da Salim'd en, o da babası (Radiyallahû anh,) dan naklen rivayet etti. Babası (Abdullah b. Ömer) şöyle demiş; Bir adam Kadir Gecesinin yirmiyedinci gece olduğunu (rüyasında) gördü. Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Kadir Gecesi hakkındaki) rüyalarımızın son on gün içinde olduğunu görüyorum. Binâenaleyh siz onu bu on günün tek gecelerinde arayın.» buyurdular.

208- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillah b. Ömer haber verdi ki babası (Radiyallahû anh) şöyle demiş: Ben Resulü Hah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) 'i Leyle-i Kadir hakkında şöyle buyururken işittim :
«Sizden bâzı kimseler Kadir Gecesinin Ramazanın ilk yedisinde, bâzıları da son yedi gecesinde olduğunu rüyalarında gördüler. Siz onu son on gecede arayın.»

209- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ukbe yani İbni Hureysden rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi şunu söylerken işittim : Resû\ü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz, onu yâni Kadir Gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın. Şayet biriniz zayıf düşer yahut âciz kalırsa sakın kalan yedi geceden mahrum kalmasın,» buyurdular.

210- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Cebele'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbpi Ömer (Radiyallahü anhüma) 'yi naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selienü 'den Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim Kadir Gecesini arayacaksa, onu son on gecede crasın.» buyurmuşlar.

211- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Şeybâni'den, o da Cebele ile Muhârib'den, onlar da tbni Ömer (Raâtyalîahii enhüına) 'dan naklen rivayet cîti. İbnİ öro^r şöyle demiş; Resûlüllah (fiallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Kadir Gecesini, son on gecede arayın. —Yahut son dokuz gecede arayın. —» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Fadlu Leyleti'l-Kadir» babında, Nesai «Kitâbu'r-Rüya-da tahric etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri Kadir Gecesinin Ramazân-i Şerîf'in yirmisinden sonraki tek gecelerde aranacağın bildirmektedir. Kadir Gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in «Kadir» sûresinde beyân olunmuştur. 3u geceye niçin Kadir Gecesi nâmı verildiği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.
Bâzılarına göre «Kadirin mânâsı: Bir şey takdir etmek, ona paha biçmek demektir. Aîlah Teâla Hazretleri sene içinde geçecek vak'a-yı ve umuru o gece takdir buyurup hükmettiği için ona bu isim verilmiştir. Birtakımları o gecenin, ehemmiyet ve şerefinden dolayı bu isim verildiğini söylemişlerdir.
Rivayete göre Zührî : «O gece azamet ve şeref gecesidir.» demiştir.
Ebû Bekr-i Verrâk'a göre mezkûr geceye Kadir denilmesi, kadr-u kıymeti olmayan kimselerin, o geceyi ihya etmekle kıymet kazandıkları içindir.
Ulemâdan bazıları mü'minlerin o gece işledikleri salih ameller Allah Teâla indinde makbul olduğu için bu ismin verildiğini, birtakımları da kadr-u kıymet sahibi olan, Kur'ân-ı Kerîm'in o gecp indirilmesi sebebiyle Kadir Gecesi nâmı verildiğini söylemişlerdir
O gece, yeryüzüne üç büyük melek indiği için bu ismin verildiğini söyliyenlerde vardır. İmam Halîl b. Ahmed'e göre o gece yeryüzü meleklerle dolup taştığı için bu isim verilmiştir.
Bu bâbda daha başka kaviller de vardır.
Ne garîbdir ki Kur'ân-ı Kerîm'de :
«Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır.» [56] buyurulduğu halde son asırulemâsından Mısır'.Şeyh.Muhammed Abauh , Kadir Gecesinin bizatihi hiç, bir fazileti olmadığını, bu büyük fazileti ona Kur'ân-ı ,Kerim'in o gece inmesi bahgettı-ğini iddia etmiş, şimdiye ka^âr hiç bir müfessir ve muhaddisin naur-ı hayâlinden bile geçmeyen, garîb iddiasını isbât sadedinde âyet ve hadîs tanımamıştır. Ezcümle Buhar ile Müs1im'in bu babda ittifakla tahric ettikleri birçok hadîslerin muztarib,. zayıf ve uydurma "olduklarını iddia etmiştir. Halbuki sahîheynde bahusus Buhâri'de uydurma hadîs bulunmak- §öyle dursun, bir tek zayıf hadîs bile yoktur. Ulemâ kitâbullah'dan sonra en sahih kitabin «Sahîh-i Buhâri» olduğunu söylemiş, birtakımları Müslim 'in «Sahîh »ini tercih etmişlerdir. Gerçi Buhâri'de 300 kadar zayıf hadîs olduğu, «Sahîh-i Müslim»de dahî bu kabilden birçok hadîsler bulunduğu tesbît edilmişse de bunlar müstakillen hüküm ifâde etmek için değil, o bâbdaki esâs hadîslere şahit yani onları takviye ve te'yid için getirilmişlerdir. Biz sözle'sahîheyn-deki her zayıf hadîsin mutlaka sahîh bir rivayeti de vardır. Hadîs ulemâsına göre sahîh bir hadîsi rivayet ettikten sonra onu te'yid için aynı hadîsin zayıf bir rivayetini nakletmekte hiç bir beis yoktur, tslâm düşmanlarının müslümanlığa Ijücûm için bu gibi zayıf hadîsleri ele alarak demagoji yapmalarına pek fazla hayret edilemez. Çünkü düşmandan zâten düşmanlık beklenir. Fakat bir müslüman âliminin hattâ müctehid geçinen bir zâtın en sahîh hadîslere «uydurma» damgası vurmasına ne mânâ verilir »bilemem?... Bereket versin ki Ezher Şeyhlerinden Abdurrahman Tâc , Kadir Gecesi hakkında yazdığı yir-mi-otuz sahifelik küçük bir broşürle Muhammed Abdü'ye hak ettiği cevâbı vermiş, hatalarını birer birer yüzüne çarparak müslümanları Resûlüllah (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) 'in sahîh hadîslerine karşı tereddüt ve şüpheye düşmekten kurtarmıştır.
Bizce Kadir Gecesinin fazileti hakkında Kur'ân-ı Kerîm 'de hiç bir âyet bulunmasa, Kur'ân-ı Kerîm'in o gece nazil olması aklen mezkûr

gecenin yine pek mümtaz, pek şerefli olmasını iktizâ eder. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm semavî kitapların sultanı mesabesindedir. Bir sultanı ağırlamak için ise saray gerekir. Onu bir kulübeye misafir almak şanına lâyık bir hürmet ve ta'zim olamaz.
Şu halde akıl, semavi kitapların sultanını Allah Teâlâ Hazretlerinin mutlaka mümtaz bir gecede indirmiş olmasına hakmeder, o gece de Kadir Geceşidir.
Filvaki mezkûr gecenin akla uygun olarak pek mümtaz ve şerefli bir gece olduğunu Allah Teâlâ Hazretleri:
«Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır.» âyet-i kerîmesi ile beyân buyurmuştur.
.Kur'ân-ı Kerîm 'in o geceye şeref üstüne şeref, hayır üs tüne hayır kattığı hususunda isek söz yoktur.
Ulemâ, Kadir Gecesinin tâyini hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ezcümle , Ramazan'm ilk gecesi, onyedinci gecesi, onsekizinci gecesi, ondokuzuncu gecesi, yirmibirinci, yirmiüçüncü, yirmibeşinci, yirmi-yedinci, yirmidokuzuncu ve Ramazan'm son gecesi olduğunu sö> leyenler bulunmuştur. Çift gecelerde aranacağını iddia edenlerle, bütün senede ve bütün Ramazan'da aranması gerektiğini söyleyenler de vardır.
îmam A'zam'a göre Kadir Gecesi Ramazan 'dadır, yalnız her sene aynı geceye tesadüf etmeyip, bazen evvel bazen sonra gelir.
İmam Ebû Yûsuf'la îmam Muhammed'e göre Kadir Gecesi değişmez, lâkin hangi gece olduğu belli değildir. Bir rivayete göre Ramazan'm yarısından sonra aranılacağını söylemişlerdir.
İmam Şafiî'ye göre Kadir Gecesi Ramazan'in yirmisinden sonra gelir, yeri değişmez. Bu gece kıyamete kadar bakidir.
Ebû Bekir-i ftâzi: «Kadir Gecesi aylardan birine mahsus değildir.» demiştir. Hanefîiyye ulemâsının kavilleri de budur. Hattâ Kaadî Han, îmam A'zam'ın meşhur kavline göre Kadir Gecesinin sene içinde devrettiğini, bazen Ramazan 'da, bazen de başka başka bir ayda geldiğini söylemiştir. Bu kavil tbni Mes'ûd ve tbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) ile 1krimeden ve diğer birtakım ulemâdan sahîh rivayetlerle nakl-olunmuştur.
El-Mühelleb bu kavli çürütmeye çalışmış ise de, Hatifîii1er'e hücum edeyim derken îbni Mes'ûd ve İbn i Abbâs (Radiyallahü anh) hazerâtı gibi iki büyük sahâbinin kavillerini hiçe çıkarmak gaflet ve cür'etinde bulunmuştur.
Sahâbe-i kiram 'dan Abdullah b. Zübeyir Kadir Gecesinin onyedinci, Ebû Said-i Hudrî yirmibirinci geceler olduğunu söylemişlerdir.
İmam Şafiî, Hz ibnû Saîd'in kavlini tercih etmiştir.
Abdullah b. Üneys (Radiyallahû anUyya. göre Leyle-i Kadir Ramazan Jm yirmiüçüncü gscesidir.
Sahabe, ikiram 'dan bir cemaatla îbni Abbâs {Radiyallahû anlı) yirmiyedinci gece, Bilâl (Radiyallahû atık) yirmi-dördüncü, Hz. A1i ondokuzuncu gece olduğunu söylemişlerdir. Bu babda başka kaviller de vardır. Hattâ Leyl'e-i Kadir'in Safaan'm onbeşinci gecesi olduğunu söyliyenler bile bulunmuştur.
Şiîler'le Râfizî 'ler, Kadir Gecesinin kaldırıldığını iddia ederler.
Abdürrazzâk'ın Hz. Abdullah b. Hanbes 'den rivayet ettiği bir hadîs Şiîler'le Râfizî 'ler aleyhine delildir. Mezkûr hadisde:
«Efcû Hüreyre'ye dedim ki :
— -Kadir Gecesinin kaldırıldığı söyleniyor. Ne dersin? Ebû Hüreyre :
— «Onu söyleyen yalan yapmış, cevâbını verdi.» denilmektedir.
Zahirîler 'den İbni Kazm, Kadir Gecesi hakkında şunları söylemiştir: «Ramazan yirmidokuz çekerse Kadir Gecesi hiç şüphesiz kalan on günün evvelindedir. O da ya yirmibirinci,. ya yirmiikimci, yahut yirmidördüncü veya yirmialtmci yahut yirmise-kizinci gecedir.
Ramazan otuz çekerse: Son on gecenin iktidası seksiz olarak ya yirmibirinci, ya yirmiüçüncü, ya yirmibeşinci, yahut yir miyedinci veya yirmidokuzuncu gecedir.»
Kadir Gecesinin Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) zamanır. da. yalnız bir seneye mahsûs vâki olduğunu söyliyenler de vardır.
Hasılı Kadir Gecesi hakkında kırkbeş kadar kavil vardır. Maama-fih mefhûm-u adet muteber bir delîl olmadığı için rivayetler arasınö> münâfaat yoktur.
Ulemâdan bâzılarına göre Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir Gecesini kat'î olarak tayin etmemiştir. Bu sebeple Ashâb-ı Kiram 'dan her biri işittiği ile amel etmiştir. Ekser-i Ulemâ Kadir Gecesinin yirmiyedi Ramazan'da olduğunu söylemişlerdir.

212- (1166) Bize Ebu't-Tâhir ile HarmeletüTmH Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, tbni Şibab'dan, o da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan, o da Ebû Hü-reyre (Radiyallahûanh)'Ûarx naklen haber verdi ki ResÛlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadir Gecesi rüyamda bana gösterildi. Sonra zevcelerimden bin beni uyandırdı da o [onun hangi gece olduğu) bana unutturuldu. Artoc sız onu kalan on gün zarfında arayın.^ buyurmuşlar.
Harmele : «Ben, o geceyi unuttum.» diye rivayet etti.

213- (1167) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekir yâni Ibni Mudar, İbni Haddân, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Selemete'bni Abdiraahman'dan, o da Ebû Saîd-i Hudri (Radiyallahûanh) dan naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Re-sülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlern) Kamazan ayının ortasındaki on günde itikaf yapardı. Yirminci gece geçip de yirmîbirinciyi karşıladığı zaman evine dönerdi. Onunla birlikte itikâf yapanlar da dönerlerdi. Sonra, bir Kam a zan ayında evine dönmeyi itiyat edindiği gece mescidde kalarak cemaata hutbe okudu ve onlara Allah'ın dilediklerini emretti. Sonra şöy-* le buyurdu :
«Ben, bu on günde îtikâf yapıyordum. Üjlaîıura şu son on günde itikat yapmak hatırıma geldi, imdi benimle beraber kim itikat yapmışsa, îtikâf yerinde gecelesin. Ben, bu geceyi hakikaten rüyamda gördüm ama, o hana unutturuldu. Artık siz, onu son on gün zarfında tek gecelerde arayın. Ben kendimi bir su ve çamura secde ederken gördüm.»
Ebû Said-i Hudrî demiş ki: «Yirmibirinci gece yağmura tutulduk da mescid Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kıldığı yere aktı. Resûlüllah (Salkülahü Aleyhi ve Se//em) sabah namazından çıkarken ona baktım, yüzü çamur ve suyla ıslanmıştı.»

214- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdtil-aziz yani Derâverdi, Yezîd'den, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Selemete'bnü AbdİrrahmaN'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (RadfyallahÛ (ytm 'dan naklen rivayet etti ki, şöyle demiş : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Ramazanda ayın ortasındaki on günde îtikâf yapardı...»
Ravi hadîsi yukarki hadîs gibi rivayet etmiş yalnız: «îtikaf ettiği yerde dursun, buyurdu.» Bir de:
«Alnı çamur ve suyla dolu olarak çıkıyordu.» demiştir.

215- (...) Bana Muhammed b. Abdilal» rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umâratü'bnü Gaziyyete'l-Ensâri rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Muhammed b. İbrahim'i, Ebı

Sele-me'den, o da Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahûanh)'dan naklen rivayet ederken işittim, Ebû Said şöyle demiş: Resûlüllah (Scdlallahi Aleyhi ve Sellem) Ramazanın ilk on günü zarfında îtikâfa girmiştir. Sonra ortasındaki on günde tentesi üzerinde hasır bulunan bir Türk çadırında îti-kâf yaptı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hasırı eliyle tutarak çadırın bir tarafına çekti. Sonra başını (çadırdan) çıkararak cemaatla konuştu. Cemâat kendisine yaklaştılar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve :Sellem):
«Ben, ramazanın ilk on gününde îtikâf yapar, bu geceyi arardım, sonradan ayın ortasındaki on günde îtikâf yapmaya başladım. Bil âhara bana gelerek bu gecenin son on gönde olduğunu s öy I iyen oldu. Binaen-aleyhi sizden kim îtikâfa. girmek isterse, girsin.» buyurdu.
Bunun üzerine cemâat da onunla birlikte îtikâfa girdiler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana, Kadir Gecesi, tek gece olarak gösterildi ve sabahında çamurla su içine secde edeceğim bildirildi.» buyurdu.
Müteakiben yirmibirinci gecenin sabahına erdi. Sabah namazına kalkmıştı. Derken semâdan yağmur yağdı ve mescid aktı. Çamurlu suyu gözümle gördüm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını edadan sonra alnında ve burnunun ucunda çamurlu su vardı. Bir de baktım o gece son on günün yirmibirinci gecesi imiş;

216- Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişârn, Yahya'dan, o da Ebû Se leme'dcn naklen rivpyet etti. Ebû Seleme şöyle demiş : Aramızda Kadir Gecesini müzâkere ettik. Müteakiben Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh)'a vardım, Ebû Said tenim dostumdu.
— «Beraberce hurmalığa çıksak ya.» dedim. Ebû Saîd, üzerinde ha-mişa denilen bir cübbe olduğu halde dışarı çıktı. Kendisine:
— «Sen, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kadir Gecesinin lâfını ederken işittim mi? diye sordum. Ebû Saîd. şunları söyledi:.
— «Evet! Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanın ortasındaki on günde îtikâfa girdik de yirminci günü sabahı îtikâîian çıktık. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hutbe okuyarak şöyle buyurdular :
«Bana hakikaten Kadir Gecesi gösterildi. Ama ben,- onu unuttum. — Yahut: o, bana unutturuldu.— Binâenaleyh siz, onu ayın son on gününde îek gecelerde arayın. Bana su ve çamur içine secde edeceğim dahi gösterildi. Imdİ kim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itîkâfa girmişse geri dönsün.»
Ebû Saîd demiş ki: «Bunun üzerine geri döndük. Gökyüzünde bir bulut paresi bile görmüyorduk. Derken bir bulut geldi ve yağmura tutulduk. Hattâ mescidin tavanı aktı. Zâten mescid hurma dalından yapılmıştı. Namaz kılındı, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i, su ile toprak içine secde ederken gördüm. Hattâ çamurun eserim alnında bile gördüm.»

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Muğira haber verdi. (Dedi lu) : Bize Evzâi rivayet etti.'
Her iki râvi Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bunların rivayetlerin de: «Namazdan çıktıktan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm, alnında ve burnunun ucunda çamur eseri vardı.» ibaresi de vardır.

217- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ Üe Ebû Bekir b. Hal-lâd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize AbdülVla rivayet etti. (Dedi ki) Bize Saîd Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyaliahû anh)'da.n> naklen rivayet eyledi. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllal (SallallahüAleyhi-ve Settem) , Kadir Gecesi henüz kendisine bildirilmezden Önce onu arayarak Ramazan'ın ortasındaki on günde îtikâfa girdi. îtikâl günleri geçince çadırın sökülmesini emretti ve hemen çadır söküldü. Sonra Kadir Gecesinin, Ramazan'ın son on günü zarfında olduğu kendisine bildirildi. Bunun üzerine çadırın kurulmasını emir buyurdu ve çadir tekrar kuruldu. Sonra cemâatin yanına çıkarak:
«Ey cama at, gerçekten bana Kadir Gecesi bildirilmişti. Ben de onu sîze haber vermek için çıkmıştım, fakat birbirlerinden hak dâva eden iki adam geldi yanlarında Şeytân da vardı. Bu sebeple Kadir Gecesi bana unutturuldu. Artık siz, onu Ramazanın son on günü zarfında arayın. Onu dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerde arayın.» buyurdular.
Kavi demiş ki ; «Ben;
— «Yâ Ebâ Saîd! Siz sayıyı, birden daha iyi bilirsiniz, dedim. Ebû Saîd:
— Evet, bu hususta biz, sizden daha üstünüz, dedi. (Kendisine) :
— Bu dokuzuncu, yedinci ve beşinci ne demektir? diye sordum. Ebû Saîd :
— Yirmibİrinci gece geçti mi ondan sonra gelen yirmiikinci gece : dokuzuncudur, yirmiüçüncü gece geçti mi, onun arkasından gelen gece yedinci, yirmi beşinci gece geçti mi, onu tâkib eden gece beşincidir, cevâbını verdi.»
İbni Hallâd : «Birbirlerinden hak dâva eden...» tâbirinin yerine «Birbirleriyle muhâsama eden iki kişi.» dedi.

218- (1168) Bite Said b. Amr b. Sehl b. İshâk b. Muhammed b. Eş'as b. Kays El-Kindî ile Aliyyü'bnü Haşrem rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Damra rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dahhâk b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) :Bana Dahhâk b. Osman rivayet etti. — tbn Haşrem : Dahhâk b. Osman'dan, dedi.— O da Ömer b. Ubeydillah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o da Büsur b. Saîd'den, o da Abdullah[57]. b. Üneys'-den naklen rivayet etmiş ki, ResûlülIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana, Kadir Gecesi gösterildi ama sonra unutturuldu. Ben, rüyamda o gecenin sabahında kendimi su ve çamur içine secde ederken gördüm.» buyurmuşlar.
Abdullah (Radiyailahû anh): «Biz, Ramaran'm yirmiiiçüncü gecesi yağmura tutulduk. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan çıktığı vakit su ile çamurun eseri alnmda ve burnunda kalmıştı.» demiş.
Râvi diyor ki: «Abdullah b. Üneys (geceyi zikretmiyerek sadece) : Yirmiüçte yağmura tutulduk, dedi.»
(54).

219- (1169) Biie Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Nümeyr ile Veki', Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe (Radiyalîahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :.
«Kadir Gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın.» buyurdular.
Burada İbni Nümeyr: «İltimas edin.» Yeki1: «Taharri edin.» diye rivayette bulunmuşlardır.
(îltimâs ile taharrinin ikisi de : araştırmak, ruânâsma gelir.)
Ebû Saîd (Radiyalîahû anh) hadîsini Buhâri «Fadlu Ley-Ieti1-Kadir»in bir-iki yerinde ve «Kitâbu's-SâlâUda, Âişe (Radiyalîahû anha hadîsini dahî «Fadlii Leyleti*l-Kadir»de tahrîc etmiştir.

Türk çadırından murâd: Keçeden yapma ufak çadırdır.
Rivayetlerin umumundan anlaşılıyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Kadir Gecesinin hangi gece olduğu bildirilmiş, fakat sonradan unutturulmuştur. Hattâ Hemmâm'in rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir defa Ramazan'ın ilk on gününde, başka bir defa ortasındaki on günde îtikâfa girdiği ve ikisinde de Cebrail (Aleyhisselâm) gelerek: «Aradığın ilerdedir.» demek suretiyle Kadir Gecesinin*Ramazan'ın son on gecesinde olduğuna işaret ettiği bildirilmektedir. Bu geceye işaret olmak üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rüyasında, su ile çamura secde edeceği bildirilmiştir.
Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelîemY'va. unutmasına sebep Şeytanla birlikte gelen iki zâtın birbirlerinden hak dava etmeleri olduğu görülüyor.
Bu iki zâtın Abdullah b. Hadred ile Ka'b b. Malik (Radiyalîahû anh) oldukları söylenir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların dâvası ile meşgul olurken, Kadir Gecesinin hangi gece olduğunu unutmuştur.
Ulemâdan bâzılarına göre buradaki unutmaktan veya unutturulmaktan murâd: O gecenin, o seneki bereketinin kaldırılmasıdır.
Gerçi Hz. EbûHüreyre rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lin unutmasına sebep kendisini zevcelerinden birinin uyandırması olduğu anlaşılıyorsa da vak'anm iki defa cereyan etmiş olması ihtimâl dahilindedir. Vak'anın bir olması, unutmanın iki defa vu-kubulması da mümkündür.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Kesûlüllalı (SallalkthüAleyhi veSellem) 'in bu mes'elede unutması câîz olunca, başka mes'elelüri unutması da caizdir. Bu suretle ümmetine tebliğ ile me'mur olduğu bazı ahkâm zayi olacaktır..
Cevâp şudur: Ümmetine tebliği icâb eden ahkâmı ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)?m unutması caiz değildir. Caiz hattâ vaki olsa bile Allah Teâlâ onları Kesûl-İ Ekrem'ine tekrar hatırlatır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1) Namaz kılan kimse alnında toprağı silmemelidir.
2) Çamurlu yere secde etmek caizdir.
3) İbâdette evlâ olanı araştırmak ve ona irşâdda bulunmak gerekir.
4) Ahkâm ifâde etmeyen husûsatta Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sillem) 'in unutması caizdir.
5) Ay lâfzını kullanmadan, sadece Ramazan demek caizdir.'
6) îtikâfa girmek ve bunun için Ramazan'ın son on gününü tercih etmek müstehabdır.
7) Peygamberlerin rüyalarına hüküm terettüb eder.

220- (762) Bize Muhammed b. Hatim ile İfani Ebî Ömer ikisi birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. İbni Hatim (Dedi ki) : Bize Süf yan b. Uyeyne, Abde ile Âsim b. EbFn-Necûd'dan [58] naklen rivayet etti. Onlar da Zır b. Hubeyş'i şöyle derken işitmişler :
— «Übeyyu'bnü Ka'b (RadiyaUahû anh)'a sordum, dedim ki:
— Kardeşin İbni Mes'ûd: Kim bîr yıl ibadetle kaaim dursa, Kadir Gecesine rastlar, diyor. Übey (RadiyaUahû anh)
— O insanların buna güvenmemelerini kastetmiştir. Yoksa kendisi bu gecenin Ramazan'da olduğuna, Ramazan'm da son on gecesinde, o gc~ cenin de yirmiyedinci gece olduğunu pek âlâ bilir, dedi. Sonra bu gecenin yirmi yedinci gece olduğuna İstisnasız yemin etti. Ben :
— Bunu neye istinaden söylüyorsun ya Ebe'l-Münzh? dedim. Übey (RadiyaUahû adh) :
— Alâmetine, yâmut Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize haber verdiği nişana istinaden söylüyorum. O gecenin sabahında güneş şuâsız olarak doğu çaktır, cevâbını verdi.

221- (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ3e Muhammed b. Ca'fer rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivaye etti. (Dedi ki) : Ahdetü'hnü Ebî Lübâbe'yi, Zır b. Hubeyş'den, o da Übey-yü'bnü Ka'b (RadiyaUahû anh) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Zır şöyle demiş :
Übeyy, Kadir Gecesi hakkında: «Vallahi onu ben pek ala bilirim.» dedi.
Şû'be: «Zann-ı galibime göre bu gece Resûlüllah (SaHallahU Aleyhi ve Sellem) 'in bize ihyasını emrettiği gece olacaktır. O gece ayın yirmiyedinci gece sidir.» şeklinde rivayet etmiştir.
Yalnız Şû'be şu cümlede (yâni) «Bu gece Resûlüllah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) 'in bize ihyasını emrettiği gecedir.» ifâdesinde şekketmiş : «Bunu bana, ondan bir dostum rivayet etti.» demiştir.

222- (1170) Bize Muhammed h Afcbâd ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize MervAn yâni Fezâri, Yezîd yâni İbni Key· sân'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre (Radiycdlahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Hifceyre şöyle demiş:
-Biz, Resulüllah (Salkiîlahü Aleyhi ve SeUemyin yanında Kadir Gecesini ı;azâkere ettik de:
— Ay doğduğu vakit onun çanak yarısı gibi-olduğunu hanginiz hatırlar? buyurdu.
İstisnası yemin'den murâd: İnşaallah demeden yapılan yemSndir.
Hz. Ubeyy'in bu kat'î yemini Kadir Gecesini, alâmetinden bildiği içindir. Bu alâmet güneş şuâsız doğmasıdır.
Ulemânın beyânına göre güneşin ziyâsız doğmasına sebep: O gece yeryüzüne inen sayısız meleklerin semâyı kaplamaları olabilir.
Kaadî İyaz'a göre ayın çanak kırığı gibi doğması, Kadir Gecesinin Ramazan sonlarında olduğuna işarettir. Çünkü ay yeni doğduğu sıralarda böyle görünmez.
Kadir Gecesinin alâmetleri hakkında muhtelif hadîsler vârid olmuştur. Bezzâr'm «Müsned-inde Hz. Câbir b. Semû-r a 'dan tahrîc ettiği bir hadisde :
«Kadir Gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın. Zîra onu, ben gördüm, fakat unuttum. O, yağmurlu ve rüzgârlı bir gecedir.» Duyurulmuştur.
İbni Hibbân'ın «Sahîh»inde Hz. Câbir b. Abdi11âh'dan tahrîc ettiği bir hadîs dahî mânâ itibarı ile buna yakındır. Mezkûr hadîsde Kadir Gecesinin fazla sıcak ve soğuk olmayıp, mutedil aylı ve yıldızlı bîr gece olduğu bildirilmiştir.
îbni Ebî Şeybe 'nin rivayet ettiği Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) hadîsinde :
«Güneş her gûrt şeytânın iki boynuzu arasından doğar. Bundan yalnız Kadir Gecesinin sabahı müstesnadır.» deniliyor.
tbni Huzeyme'nin Hz. Ebû HÜreyre'den merfû olarak tahric ettiği bir hadîsde:
«O gece yere inen meleklerin adedi, çakıl tadarının adedinden daha çoktur.» buyuruluyor.
îbni Ebî Hâtim'in Mücâhid tarikiyle rivayet ettiği bir hadîsde o gece yeryüzüne şeytan salınmadiği, belâ gönderilmediği bildirilmekte,

Dahlıâk tarikiyle rivayet ettiği hadîste ise o gece tevbe eden herkesin tevbesi kabul edildiği, gök kapılarının açıldığı, Kadir Gecesinin güneş kavuştuktan, ertesi sabah tekrar doğuncaya kadar devam ettiği beyan olunmuştur. Daha başka rivayetler de vardır.
Nevevî diyor ki: «Kadir Gecesi mevcuttur, onu her sene Ramazan'da Benî Adem 'den Allah'ın dilediklerin görürler. Nitekim geçen hadîsler de bunu göstermektedir. Sulehadan, onu gördüklerini haber verenlerin adetleri sayılmayacak kadar çoktur.
Hz. Übeyy hadîsinde de işaret olunduğu vecihle bu geceı-;n kullardan gizlenmesi, ona güvenip de şâir ibâdet ve tâatlara karşı gevşeklik göstermesinler, bilâkis ona tesadüf etmek tamamıyla birçok geceleri ibadetle ihya etsinler diyedir.
Cuma günündeki icabet saatinin, Kur'ân.ı Kerîm 'deki ism-i a'zam'ui gizlenmesi gibi şeyler hep bu hikmete mebnîdir.

---

[1] Sûrc-i Bakara âyet 185
[2] Sûre-i Bakara âyet 183.
[3] Ebû Süheyl Nâfi' b, Mâlik b. Ebî Amir: İmam Mûlik'İn amıcasıdır; sahîheyn râvf-lerindendir
[4] Ebû Alî Hasen b. Mûsâ El-Eşyeb : Kûfeli olup Bagdat'da yaşamıştır. Aslen Horasanlıdır. (192) târihinde. vefat etmiştir
[5] Ebû Süveyre Cebeletü'bnü Suhaym Euleymî yahut Şeybânî: sahîheyn râvîlerin-dendİr.
[6] Ebû Kays Esved b. Kays El-Becell: Kûfelidir; Sahîheyn râvDerindendir.
[7] Ebû Osman Saîd b. Arar b. Saîd El-Kuraşî Et-Emevî: KÛfclidir; Sahîheyn rtviIerindendir.
[8] Setemetü'bnü Süleyman El-Mervezî: Sahîheyn râvîlcrindcndir.
[9] EbÛI-Bahterî Satd b. "eyrûz Et-Tâî \ (?-83) Kûfeli azatlılardandır. Benî Nabhâ'mn fizatlısı Saîd b. Cübeyr olduğu da söylenir. Sahîheyn râvîlerindendîr
[10] Sûrc-i Bukara âyet 187.
[11] Ebü Tarif Adiyy b. Hatim b. AbJÎHah El-Taifi IR.A.) : (?-68) KıfelİI ashabı kirâmdandır.
[12] Ebû Süleyman Fudayl b. Süleyman : Busralıdır, Sahîheyn râvîlerindendu.
[13] Ebû Bekir Muhammed b. Schl Ei-Temîmİ : Müslim in râvîlerindcndi yaşamı? ve (151) tarihinde orada vefat etniktir.
[14] Müslim in râvîlerindendir, BasralıJır
[15] Ebû Muhammed Amrü'bnü Âs b. Vâil (R.A.) : Mısırı fetheden sahâbi-i celildir. (43) târihinde Ramazan bayramı akşamı vefat etmiştir
[16] Ebû Ömer Asım b. Ömer b. Haltâb El-Kuraşî : (?-70) Hz. Abdullah b. Ömer'in kardeşidir. Sahîhayn râvıierindendir
[17] Sahiheyn râvîlerindendir.
[18] Hz. Zübeyİr b. Avvâm'ın torunudur. Mcdînelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[19] Zihar : Bir kimsenin, karısını şer'an nikâhı kendisine haranı olan bir kadının bakılması haram bir uzvuna benzetmesidtr. «Sen, bana annemin sırlı gibisin.» gibi sözlerle yapılır. Zıharm hükmü keffaret vermedikçe karısının kendisine haram olmasıdır
[20] Ebû Saîd Abdülkerim b. Mâlik El-Cezerî : (7-127)-Hz. Osman'ın âzathsıdır. Hz. Muâviye'nin azatlısı olduğunu söyleyenler dç vardır.
[21] Bu zâta Muhammed b. Abdirrahman b. Es'ad b. Zürâra dahî denilir. Sahîheyin lâvîlerindendir (124) tarihinde vefat etmiştir
[22] Ebû Davud-u Tayalisi
[23] Ebû Amma Hüseyin b. Hureys b. Hasan El-Mervezî : (?-244) Imran b. Hüsayn (R.A.)'m âzatlısıdır, sahîheyn râvîlerindendir
[24] Ashâb-i kirâm'dandır, Künyesi Ebû Sâlihdir. (61) târihinde vafât etmiştir
[25] Ebû MurâvÎh Sa'd El-Leys : Medînelidir, Peygamber (S.A.V.) zamanında dünyaya gelmiş, adım bizzat ResûlÜllah (S.A.V.) koymuştur.
[26] Ebû Abdülhamîd tsmâil b. Ubeydülah yahut İbni Abdillah El-Mahzumî: (7-132) Şamlı âzadlıfardandır. Sahîhheyn râvîlerindendir
[27] Hz. Ebu'd-Derdâ' Uveymir b. Amİr'in zevccsidir.
[28] Hz. Ummü Dcrdâ'mn âzatlısıdır
[29] 1114 numaralı hadis.
[30] 1121 numaralı hadis.
[31] Ebû Mâlik Ubeydullah b. Ahnes: Hadîs itibariyle Basralılardan sayılır. Sahîheyn râvîlerindendir
[32] Kays b. Seken El-Ezdî: Kûfelidir. Müslimin râvîlerindendir. Mus'ab b, Zübeyir zamanında vefat etmiştir.
[33] Azatlılardandır, ahiheyn ravilerindendir
[34] Basralılar. Müslimin râvilerinrîendir
[35] Ehvâz kadışıdır- MüslİmIn râvilrindendir
[36] Mekkeli azatlılardandır. (126) tarihinde vefat etmiştir. Sahîhyen ravilerimlendir.
[37] Ebû Gatafân b. Tarif yahut İbni Mâlik El-Murrî, Müslimin râvîlerindendir.
[38] Yûsuf b. Yezid': Basrahdır. Sahîheyn râvilerindendir.
[39] Ziyâd b. Cübeyr b. Hayyete's-Sckafî : Sahîheyn râvilerindendir.
[40] Aahâb-ı kirâm'dandır. Kendisine Nübeyşetü'1-Hayr dahî denilir.
[41] Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabık Et-Temîmi: AzatlılannJauthr. Aslen acem olup Kâfclidir. Sahîheyn râvilerindendi, (213) târihinde vefâd etmiştir.
[42] Abdülhamid b. Cübeyir b. Şeybe :Hicâzh sayılır. Sahîheyn râvilerindendir
[43] Mekkeli olup Medîne'yc hicret etmiştir. Sahîheyn râvileîndendir,
[44] Sûre-İ Bakara âyet 184.
[45] Sûre-i Bakara âyet 185
[46] Ebû Ca'fer Ahmed b. Ömer b. Hafs El-Vekiî (?-235): Müslim'in lâvüerindendir.
[47] Ebû Ata' Abdullah b. Atâ: A'zatlılardandır. Hem Mekke'li hem Medîne'li olduğu söylenir. Müslim'in râvüerindendir
[48] Ebû Yakub Ishâk b. Ömer b. Seîit El-Hüzeli: (?-230) Basrahdır. Müslimin râ-vllerindedir.
[49] Sahiheyn râvilerindendir
[50] Ebü Abdillih Hişâm b. Hassândır
[51] Ebu'l-Hasem Ziyâd h. Feyyaz El-Huzaî: Kürelidir. Müslimin râvîlerindendir
[52] Basrahdır. Müslimin râvüerindendîr
[53] Muhammed b. KudameteVSülemî: Müslîmin râvilerindedndir.
[54] îbni ile Kudame; Her îkİside Müsîlimn rüvilerindendir
[55] Müslimin râvilerindedndir.
[56] SÜrfr-i Kadir âyet 3.
[57] Ebû Yahya Abdullah b. Üneys El-Cünenî (r.Aö); Ensâr-i kiramdaodır. Akabe ve Uhud gazalarında bulunmuştur Bedir gazasına iştirak edip edemediği ihtilaflıdır. Uz. Muâviyenin hilâfeti zamanında vefat etmiştir
[58] Ebû ekir Âsim b. Ebun-Necûd:. Kûfeli, Kurrâdandır. Sahüeyne râvilerindcndi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.7 oryantalist

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...P...)

(((...P...)))

» Parmakların diyeti...C... 15...S...6758
» Pazarlığın aleyhinde olmak ve arasına girmek...C... 1...S...1973, 1974, 1977.
» Pazar yerine varmadan malın yolda karşılanması...C... 4...S...1982, 1983, 1990
» Peruk...C... Bkz. Saç ekleme
» Peygamberler, cennetteki durakları görmeden ruhları alınmaz...C... 14...S...6298
» Peygamberlerin Deccâl'i haber vermeleri ve Deccâl'in vasıfları...C... 7...S...3119, 3120
» Peygamberlerin duaları ve Rasûlullah (S)'ın duası...C... 13...S...6242
» Peygamberlerin fonksiyonu ve Rasülullah (S)'ın yeri...C... 7...S...3331
» Peygamberlerin isimleriyle isimlendirmek...C...13...S...6148
» Peygamberlerinin kabirlerini mescid hâline getirenlere lâ'net edilmesi...C... 13...S...5872
» Peygamberlerini yalanlayan kavım...C...10...S...3213
» Peygamberlerin koyun çobanlığı...C... 7...S...3213
» Peygamberlerin mîrâsı...C... 14...S...6599
» Peygamberlerin son durumları ve âhiretteki makaamları...C... 9...S...4130
» Peygamberlerin tebliğ metodunda, üzerinde ittifak ettikleri bir söz...C... 7...S...3293, 3294
» Peygamberlik alâmetleri; 7...S...3366 - 3401
» Peygamber mescidinin inşâsı...C... 2...S...541, 542
» Peygamber sıfatları...C... 5...S...2477
» Putlara ve dikili taşlara kesilen hayvanlar...C...12...S...5581
» Put (sanem) satışının hükmü...C... 5...S...2069
» Puta tapıcıhk ve kabile putları...C... 11...S...4936
» Put ve şarâb âletlerini kırmanın hükmü...C...5...S...2295.....**SON**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RASULULLAH S.A.S'İN ÜMMETİNİNİN FAZİLETİ BAHSİ

[6 Hadistir]

384/1: Ebû Burde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
«Kıyamet günü olup yaratıklar secde etmeğe çağrıldığında, ümmetim i'ki uzun secde yapmadan önce, öteki ümmetler secde yap-mağa güçleri yetmiyecek.»
Müslümanlara:
«— Kaldırın başlarınızı! Ateşten kurtulmak için sayınızca yahudi ve hirtstiyan size feda kıldım.» diye seslenilecektir.

385/2 Ebû Bureyde (Bürde (?)) nin babasının şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.) buyurdu ki:
«Kıyamet günü olunca, müslümanjardan her birine bir yahudi ve hiris-tiyan verilecek,» «Ateşten kurtulmak için verecek bedelin budur.» denecek.
(a) Bir rivayette şöyle dedi:
«Kıyamet günü olunca, bu ümmetin her birine (kâfirlerden) bir tane bırakılarak:» «Ateşten kurtulmak için verecek bedelin budur.» denecek.»
(b) Bir rivayette şöyle buyurdu:
«Şüphesiz bu ümmet, Allah'ın rahmetine muhtaç olacak bir ümmettir ki azaplarını kendi elleriyle hazırliyacaklardir.»

386/3 İbn Bureyde'nir? babasının şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah sallalahü aleyhi ve sellem bir gün ashabiyle şöyle konuştu:
«— Cennette bulunanların dörtte 'biri olmaya razı mısınız?"
«— Evet.»
«— Cennette bulunanların üçte biri olmaya razı mısınız?»
«— Evet.»
«— Cennette bulunanların yarısı olmaya razı mısınız?» «— Evet.»
«— O halde birbirinize şu müjdeyi veriniz ki, Cennetlikler yüzyirmi sıradır. Bunların seksen sırası ümmetimdir.»

387/4 Ebî Bürde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi:' Resûlullah (S;A.) buyurdu k\:
Ümmetim Ailah'm rahmetine muhtaç olacak 'bir ümmettir (z-ira) kötü akıbetlerini dünyadayken 'kendi elleriyle -hazırlıyacaklardır.
— Bir rivayette: «... birbirlerini öldürecek...» sözü eklenmiştir.

388/5 Ebû (Musa'nın şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.A.) buyurdu ki:
«Ümmetimi tü'ketecek olan, birbirlerine silâh çekmeleri ile tâün (veba) dır.»
Bunun üzerine soruldu:
«Ey Allah'ın Resulü! Birbirlerine silâh çekme nedir, biliyoruz. Fakat tâûn nedir (bilmiyoruz)?»
Cevap verdi:
» Cinlerden düşmanınız olanların, sizi silâhiariyle vurmalarıdır. Her iki halde de şehitlik vardır.
— Bir rivayette: (... «Her iki halde de şehitler bulunur) dendi.

' **389/6** Ebû Musa'nın şöyle dediği rivayet edildi: Nebî sallalİahü aleyhi ve sâllem buyurdu !<i:
«Ümmetimi tüketecek olan, birbirlerine silâh saplamaları ile tâûn-dur.»
Bu haber üzerine soruldu:
«—. Birbirlerine silâh saplama» nedir biliyoruz. Fakat tâûn nedir?»
Cevap verdi:
«— Cinlerden düşmanınız olanların silâhlariyle sizi vurmalarıdır. Her ki halde şehitlik vardır.»

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

PEYGAMBERLİK BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'A MAHSUS HÜKÜMLER
ALEYHİSSALATU VESSELÂM'IN İSMİ VE NESEBİ
HZ. PEYGAMBER'İN DOGUMU VE YAŞI
HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI
ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN SIFATLARI VE AHLÂKLARI
PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VE MÜTEFERRİK ŞEYLER
ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ
VAHYİN BAŞLANGICI
İSRA
HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ
GAYBTAN HABER VERMESİ
Hane-i Saadette İş Atölyesi:
CANSIZLARIN RESULULLAH'A KONUŞMALARI, BOYUN EĞMELERİ
YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARTIP BEREKETLENMESİ
RESULULLAH'IN DUASININ MAKBUL OLMASI
RESULULLAH'IN EZA'DAN KORUNMASI
RESULULLAH'A SORULANLAR
MÜTEFERRİK MUCİZELER

PEYGAMBERLİK BÖLÜMÜ

(Bu bölüm beş babtır)

*

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'A MAHSUS HÜKÜMLER

(Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN İSMİ VE NESEBİ

*

İKİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN DOGUMU VE YAŞI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ÇOCUKLARI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN SIFATLARI VE AHLAKI

*

BEŞİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VS.

*

İKİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLAMASI

*

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

*

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİGİNİN DELİLLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

GAYBTAN HABER VERMESİ

*

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN ONA KONUŞTURULMASI VE İTAATLERİ

*

ÜCÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN BEREKET KAZANMASI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASINA İCABET

*

BEŞİNCİ FASIL

EZADAN KORUNMASI

ALTINCI FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'A SORULANLAR

*

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

İnsanlık tarihinin en mühim müessesesi peygamberliktir. Beşerin maddî ve manevî terakkisinin zenberek ve motorunu bu müessese teşkil eder. Peygamberliğin ehemmiyeti, sadece uhrevi saadet için değil, aynı zamanda dünyevî saadet için de büyüktür. Peygamberlik olmadan insanlığın bu günlere, bu şartlarda gelebileceği düşünülemez bile, İnsanlar, dünyaya gelişte, hayvanlardan pek farklıdırlar. Her hayvan hayat şartlarını sanki öğrenmiş olarak dünyaya gelir. Kısa zamanda, tek başına hayata intibak edebilir, talime, terbiyeye, mektebe, hocaya, kitaba, kaleme, ustayı ihtiyacı yoktur. Halbuki insan, hayat şartlarını, faydalı ve zararlıyı, mesleği vs. her muhtaç olduğu bilgi, beceri ve alışkanlıkları öğrenmek zorundadır. Daha mühimmi hukuka, nizama muhtaçtır.
Şu halde bidayetten beri, insanlık, hayvanlara nazaran taşıdığı eksiklik ve gerilikleri peygamberlerle karşılamıştır. Bütün peygamberler, getirdikleri nizamla, kanunlarla, terbiye sistemleriyle, insanlara rehberlik ve hocalık etmişlerdir.
Her akıl sahibini meşgul edip yoran "İnsan nedir, nereden gelmiştir, nereye gitmektedir, bu dünyadaki işi nedir, kâinat nedir, sonu ne olacaktır?" gibi suallere en mukni cevapları peygamberler vermiştir.
* Peygamberlik müessesesi öncelikle, insanlara Rablerini, yaratıcılarını tanıtır. O'nun şuunatını, sıfatlarını, isimlerini öğreterek zatı hakkında malumat verir.
* İkinci mühim gayesi insanlara Rablerine karşı vazifelerini öğretmektir.
* Üçüncü olarak yeryüzünde nasıl bir istikamet takip edecekler, birbirleriyle münasebetleri nasıl olacak, muamelatta takip edecekleri ahkâm nelerdir, öğretir.
* Dördüncü olarak ahlak esaslarını tedris ve talim eder, iyi- kötü, hayırşer, faydalızararlı değerlerini koyar. Bunları, insanlar kendi akıllarıyla koyacak olsalar kargaşa çıkar, anarşi olur. Günümüzde dünya çapında yaşanan anarşinin herkesi derinden düşündürüp, ızdıraba sevkeden, cihanşümul buhranın temelinde bu değerlerin beşerîleştirilme teşebbüsü yatmaktadır. Rabbine karşı Firavunlaşan nesiller insanüstü değer kaynağını (vahyi) reddederek kendi değerlerini kendileri koymaya kalkmış ve bundan da fikirlerde teşeddüd, istikametlerde iğvicac ve çaprazlar, kesişmeler ortaya çıkmıştır. Beşerî tevhid kaybolmuştur, millî birlikler ciddi şekilde kırılmış, parçalanmıştır.
* Peygamberliğin beşinci misyonu uhrevî hedef göstermek, ölümden sonrası hakkında bilgi vermek, insanlığın derin bir yarasına, ebediyet arzu ve aşkına merhem getirmektir. Peygamberliğe inanarak ölüm sonrasında ikinci ve ebedî hayatı görebilen bahtiyarlar ve dünyada daha mes'ud daha istikrarlı ve adaletli, daha ahlaki ve ölçülü bir hayat geçirmektedirler. Uhrevî sorumluluk duygusu her günde yaptıklarına, harekeketlerine, her işlerine, her kararlarına müessir olmakta, yön vermektedir.
İslam'a göre, Peygamberlik ilk insan Hz. Adem aleyhisselam'la başlar. Peygambersiz cemiyet yoktur. Hz. Nuh, Hz. İdris, Hz. İbrahim, Hz Musa, Hz. İsa vs. bütün peygamberler kendi cemiyetlerinin rehberleridir. Hadislerde 124 bin peygamberin geldiği söylenir. Bunlardan bir kısmına kitap gelmiştir. Bir kısmı önceki kitabın ahkâmını ihya etmişlerdir. Bazı peygamberlere çok sayıda mü'min tabi olmuştur. Bir kısmına birkaç kişi tabi olmuştur. Hadislerde kendisine tek kişinin bile iman etmediği peygamberden söz edilmektedir. Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) son peygamberdir. Önceki peygamberlerin her biri tek bir cemiyet için gönderildiği halde, Hz. Muhammed bütün insanlığın hidayeti için gönderilmiştir. Onun risaleti kıyamete kadar hükümfermadır. Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zaman bir başka peygamber gelmeyecektir. Kim nerede ve ne zaman peygamberlik iddiasına kalkarsa o yalancıdır.
Hz. Muhammed'in getirdiği kitap, Kur'an-ı Kerim her devirde ihtiyaçlara kafi gelecek mahiyette ve zenginliktedir. Din, beşerî gelişmelere paralel olarak gelişecek temel prensipler vazetmiştir. Müçtehidler o esaslardan hareketle her yeni meseleyi hükme bağlamakla yetkili ve sorumludurlar. Müçtehid olmayanların dinî meselelerde söz söylemeye, ahkam kesmeye yetkileri yoktur.
İslam dini, her şeye rağmen insanlığın zaman içinde sık sık haktan, sünnetten uzaklaşacağını kabul eder. Bu uzaklaşmalara dur diyecek, insanları asıl dinî mecraya iade edecek müceddidlerin geleceğini bildirir. Bir hadiste, dine giren batılları temizlemek, sünneti ihya etmek üzere, her asırda müceddid geleceği bildirilmiştir. Bir asırda, mesleği, meşrebi, sınıfı, memleketi farklı bir çok müceddid olabilir. Yani her asırda geleceği müjdelenen müceddid tek bir şahıs değildir. En son gelecek müceddide Mehdi denmiştir. [1]

BİRİNCİ BAB

PEYGAMBERİMİZ ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'A MAHSUS HÜKÜMLER

*

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELÂM'IN İSMİ VE NESEBİ

?5525 ?1? ????? ??????? ???????? ?????? ?? ??? ?????????? # ??????:]???? ???????? ??????? ?????? # ?????? ??????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ??????? ????? ????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ?????????? ???? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ???? ?????????[.

1. (5525)- Buhârî merhum Aleyhissalâtu vesselâm'ın bi'setine (peygamber olarak gönderilişine) tahsis ettiği babta der ki: "O, Allah'ın elçisi Muhammed İbnu Abdillah İbni Abdilmuttalib İbnu Haşim İbni Abdi Menaf İbnu Kusayy, İbni Kilab İbni Mürre İbni Ka'b İbni Lüeyy İbni Galib İbni Fihr İbni Malik İbni'n-Nadr İbni Kinane İbni Huzeyme İbni Müdrike İbni İlyas İbni Mudar İbni Nizar İbni Maadd İbni Adnan'dır." [Buhârî, Menakıbu'l-Ensâr 28.][2]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın babasından sonra yirmi tane ceddi sayılmaktadır. Yine Buhârî, tarihinde Resulullah'ın Adnan'dan sonra Hz. İbrahim'e kadar uzanan yedi ceddini daha sayar. Hz. İbrahim'den Hz. Adem'e kadar uzanan ecdad isimlerini serdeden rivayetler de mevcuttur. Adnan'a kadar olan isimlerde ihtilaf yoksa da Adnan'dan Hz. İbrahim aleyhisselam'a, Hz. İbrahim'den Hz. Adem aleyhiselam'a kadar olan isimlerde ihtilaf vardır. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bir rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nesebini saydığı zaman Maadd İbnu Adnan'dan ileri geçmez, orada dururmuş. [3]

?5526 ?2? ??? ?????? ?? ?'????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ???? ?????????? ????????? ???? ???????? ????? ???????? ???????????? ???? ????? ???????[. ????? ???? .

2. (5526)- Vaile İbnu'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri, İsmail'in evlatları arasından Kinane'yi seçti, Kinane'den Kureyş'i seçti, Kureyş'ten Benî Haşim'i seçti. Benî Haşim'den de beni seçti." [Müslim, Fezail 1, (2276).][4]

?5527 ?3? ??? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????????: ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ???????[. ????? ?????? ?????? ???? ???? ??? ????: ???? ??????. ?????? ??????? ??? ????: ???? ??????? ?????.????: »???????? ???????? ??? ??????« ?? ??? ????? ???? ??? ???? ?????? .

3. (5527)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benim beş ismim var: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü mahvedeceği el-Mâhî (mahvedici)yim. Ben Hâşir (toplayıcı)yım, insanlar benim arkamda haşredilecektir. Ben Âkıb (sondan gelen)im, benden sonra peygamber gelmeyecektir." [Buhârî, Menakıb 17, Tefsir, Saff 1; Müslim, Fezail 125, (2354); Muvatta Esmau'n-Nebi 1, (2, 1004); Tirmizî, Edeb 67, (2842).] [5]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenab-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği mümtaz yönlerini gösteren isimlere sahip olduğunu belirtmektedir.
Muhammed ve Ahmed en meşhur isimleridir. Muhammed ismi, Ahmed'den daha meşhurdur. Kur'an'da mükerreren geçer (Al-i İmran 144, Ahzab 40, Muhammed 2, Feth 29). Ahmed ismi Kur'an'da Hz. İsa'nın sözünü hikâye zımnında geçer (Saff 6).
* Muhammed, tef'il babından mübalağa ifade eder. Hamd kökünden gelir. Mahmud yani övülmüş demektir. Mübalağa sigasındandır. Çokça övülmüş demek olur. Tekrar tekrar övülmüş manasına geldiği gibi, kendisinde mahmud sıfatlar kemale ermiş manasına da gelir
* Ahmed ef'al-i tafdil sigasından olup, Ahmedu'lhamidîn, hamdedenlerin en çok hamdedeni manasına gelir. Resulullah'ın Ahmed diye isimlenmesinin sebebi şudur: Buhârî'de geldiğine göre Resulullah'a makam-ı Mahmud'dan Allah Teala hazretleri öyle hamdler ve öyle güzel senalar açıp ilham edecektir ki, böylesi daha önce kimseye açılmamıştır. Resulullah bu hususi hamdlerle Rabb Teala'yı hiç kimseye nasib olmayan tarzda hamdedecektir.
Bu hususta yapılan diğer bir açıklamaya göre: Bütün peygamberler hammad yani çok hamdeden insanlardır, ama Resulullah onlar arasında ahmed yani hepsinden çok hamdedendir, hamd sıfatında hepsinden büyüktür, bu sebeple Ahmed denmiştir.
Kadı İyaz der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muhammed olmazdan önce Ahmed'di. Çünkü, Kütüb-ü Salifede (Tevrat.. İncil'de) Ahmed diye, daha dünyaya gelmeden tesmiye edildi. Halbuki Muhammed diye tesmiye Kur'an'da vaki olmuştur. Bu da, onun Rabbini, insanlar onu övmezden önce övmüş olmasından ileri gelir. Ahirette de, Rabbine hamd edecek, Allah da onun şefaatini kabul buyuracak, bundan sonra insanlar ona hamdedecektir. O, Hamd suresi, Livau'l-Hamd ve Makam-ı Mahmud'la mümtaz kılındı; yemek içmekten sonra, duadan sonra seferden dönüşten sonra hamdetmesi ona teşri edildi; ümmeti el-Hammâdûn diye tesmiye kılındı; onda hamd'ın bütün çeşitleri ve manaları cem'olundu."
* el-Mâhî, "mahv" kökünden gelir; mahveden, yokeden, ortadan kaldıran demektir. Küfrü kaldıran veya kendisine tabi olanlardan kötülükleri kaldıran yani, Allah ona tabi olanların seyyiatını yok eder manasında yorumlar yapılmıştır.
* el-Haşir, toplayan demektir. Kıyamet günü önce, O diriltilecek, sonra geri kalan insanlar onun peşinden diriltileceklerdir. Bir başka hadiste "Kendisinden arz ilk yarılacak olan benim" buyurmuştur. Yani kıyamet günü ilk dirilen O olacaktır.
* el-Âkıb; hâtim, sonuncu demektir. Bazı rivayetlerde, "kendinden sonra peygamber olmayan" diye açıklama gelmiştir. Nitekim, ayet ve hadisten gelen pekçok delil Aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra peygamber olmayacağını, O'nun Hatemu'l-Enbiya olduğunu belirtmiştir. Şu halde Âkıb ismi Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu mümtaz yönünü belirtmektedir.
2- Resulullah'ın başka isimlerinin de bulunmasına rağmen, sadedinde olduğumuz hadisin "beş"le kayıtlaması üzerine muhtelif yorumlar yapılmıştır. İbnu Hacer bundan murad "Bana mahsus olan beş ismim var, benden önce bu isimler eski milletlerde büyük ve meşhurlardan kimseye verilmemiştir" demektir. Resulullah'ın ismini sınırlamak değildir" der. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Kur'an'da Rauf, Rahim, el-Mübeşşir, en-Nezir, el-Mübeyyin, ed-Dâi ila'llah, es-Siracu'l-Münir, el-Müzekkir, er-Rahmet, en-Nimet, el-Hadi, eş-Şehid, el-Emin, el-Müzzemil, el-Müddessir gibi isimlerle tesmiye edilmiştir. Hadiste geçen meşhur isimlerden bazıları şunlardır: el-Muhtar, el-Mustafa, eş-Şefî', el-Müşeffa', es-Sadık, el-Masduk, vs... Resulullah'ın isimlerini inceleyip müstakil te'lifler yapan alimler olmuştur. İbnu Dıhye böyle bir te'lifinde, bir kısım alimlerin; "Resulullah'ın da, Allah'ın esmau'lhüsnası adedine denk sayıda doksan dokuz ismi var" dediğini kaydeder ve devamla: "Bu hususu ciddi bir araştıran çıksa, üç yüz isim tesbit eder" der. İbnu'l-Arabî, Şerhu't-Tirmizî'de sufilerden birinin "Allah'ın bin ismi var, Resulü'nün de bin ismi var" dediğini kaydeder.
İbnu Hacer, beşle sınırlamanın sebebi zımnında şu yorumu da kaydeder. "Bu hadiste, Resulullah'ın ismi hususunda beş ile sınırlamadaki hikmet, bunların diğerlerine nazaran daha meşhur olması, eski kitaplarda ve eski milletler arasında da bulunması sebebiyledir."[6]

?5528 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???????????? ??????????? ??????????? ???????????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

4. (5528)- Hz.Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri, Kureyşlilerin şetmlerini (hakaretamiz sözlerini) ve lanetlerini benden nasıl çevirdiğine hayret etmiyor musunuz? Onlar zemmedilen birine şetmediyorlar, zemmedilen birine lanet okuyorlar, ben ise (Muhammed'im) övülmüşüm." [Buhârî, Menakıb 17; Nesâî, Talak 25, (6, 159).][7]

AÇIKLAMA:

Şarihlerin belirttiği üzere, Kureyş, Aleyhissalâtu vesselâm'a olan öfke ve nefretleri sebebiyle övgü ifade eden Muhammed ismiyle anmayıp, onun zıddı olan Müzemmem

(kötülenmiş, zemmedilmiş) lakabını takarak bu lakapla anıyorlardı. Faraza bir hakaret yapmak isteyince "Allah müzemmeme şöyle yapsın" diye bedduada bulunuyorlardı. Böylece, Aleyhissalâtu vesselâm müzemmem olmadığı için hakaret ve beddualarını ona gelmiyor, bu isme layık olan kendilerine gidiyordu.
Alimler çoğunlukla bu hadisle istidlal edip, ta'riz yoluyla kazıfta bulunandan haddin düşmesine hükmetmiştir. İmam Malik ise bu fetvada değildir. [8]

İKİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN DOGUMU VE YAŞI

?5529 ?1? ?? ??????? ???? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ?? ????? ?? ?????? ???:]???????? ???? ????????? ?????? # ????? ????????[. ????? ??????? .

1. (5529)- Muttalib İbnu Abdillah İbni Kays İbnu Mahreme babası vasıtasıyla ceddinden anlattığına göre ceddi şöyle demiştir:
"Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fil yılında doğduk." [Tirmizî, Menakıb 4, (3623).][9]

?5530 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ??????? ?????? # ?????? ????? ????? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5530)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) altmış üç yaşında vefat etmiştir." [Buharî, Menakıb 10; Müslim, Fezail 115, (2349); Tirmizî, Menakıb 28, (3655).][10]

?5531 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????? ???? ?????????[.

3. (5531)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de, kendisine vahiy geldiği durumda on üç yıl ikamet etti. Altmış üç yaşında da vefat etti."[11]

?5532 ?4? ??? ?????:]?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???????? ?????????????? ???????? ?????????? ?????? ????? ?????? ????????? ??????[. ????? ??????? ????????.

4. (5532)- Bir başka rivayette de şöyle demiştir: "Mekke'de ses işitir ve ışık görür olduğu halde on beş yıl ikamet etti. Bunun yedi yılında ışıktan başka bir şey görmedi, sekiz senesinde vahiy aldı. Medine'de on yıl ikamet etti. Altmış beş yaşında olduğu halde vefat etti."[12]

?5533 ?5? ??? ???? ?????????????:]???????? ???????? ?????? ????? ?????????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ?????????????? ????????? ??? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ????? ????????? #[.

5. (5533)- Sahiheyn'de gelen bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Vahiy Aleyhissalâtu vesselâm'a kırk yaşında iken indirildi. Bundan sonra on üç yıl kaldı. Sonra hicretle emir olundu. O da Medine'ye hicret etti. Orada on yıl kaldı. Sonra vefat etti Aleyhissalâtu vesselâm." [Buharî, Megazi 85, Fezailu'l-Kur'an 1; Müslim, Feazail 117, 121, (2351, 2353); Tirmizî, Menakıb 28, (3652, 3653).][13]

?5534 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????? ????? ???? ?????????? ?????? ??????: ?????? ????? ???? ?????????? ????????: ?????? ????? ???? ?????????[. ????? ???? .

6. (5534)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ebu Bekir de altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ömer de altmış üç yaşında vefat etti. (Radıyallahu anhüma)." [Müslim, Fezail 114, (2348).][14]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen bu altı rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatındaki mühim hâdiseleri tarihlemektedir.
Birinci hadise (5529) göre, Aleyhissalâtu vesselâm Fil yılında doğmuştur. Rivayetler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Fil yılında, Rebiul-evvel ayının bir pazartesi gününde doğduğu hususunda ittifak ederler. Ayın kaçıncı gününde doğduğu ihtilaflıdır. Dört farklı tarih söylenmiştir:
* Ayın ikinci gecesinde doğmuştur.
* Ayın sekizinde doğmuştur.
* Ayın onunda doğmuştur.
* On ikisinde doğmuştur.
2- Araplar o zamanlarda takvim kullanmadıkları için, tarihlemeyi cereyan eden mühim hadiselere göre yaparlardı. Burada Fil yılı denmiştir. Bununla Kur'an-ı Kerim'de Fil suresinde temas edilen hâdise kastedilir. Ebrehe İbnu Sabbah el-Eşrem komutasında bir Habeş ordusu Mekke'yi fethetmek üzere gelir. Ancak, Cenab-ı Hak, ababil kuşları vasıtasıyla şehri korur. Deniz cihetinden gelen bu kuşlar, ordu üzerine havadan pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atarlar. Bu taşlar değdiği vücudu zehirliyor, çiçek hastalığına sebep oluyordu. Böylece kocaman ordu, (danesi) yenmiş samana dönmüş, perişan olmuştu. Ordu ihtiva ettiği çok sayıdaki fillerle meşhurdu. Fillerden birinin adı Mamud'du.
Bu seferin asıl hedefi Ka'be'yi yıkma, Arap hacılarının yönünü San'a' da inşa edilen Kul-Leys adlı kiliseye çevirmekti. Ayet-i kerimenin ihbarıyla, kuşlara yenik düşen ordu, geri döner. Bu hadise bi'set öncesi, Resulullah'la ilgili mucizevî vakalardan biridir. Henüz bi'set olmadığı için buna mucize değil irhas denir. Bazı alimler, Resulullah'ın bu hâdise yılında dünyaya geldiğini ve hatta hadisenin Resulullah'ın doğumundan sonra olduğunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek vücudlarına hürmeten Ka'be yıkılmaktan, Mekke de yağmalanmaktan korunduğunu söylemiştir.
2- Resulullah doğunca, Arap âdeti üzere dili fasih olan Benî Sa'd kabilesinden Haris adında bir zatın zevcesi Halime'ye verildi. Sütannesi Halime Aleyhissalâtu vesselâm'ı dört yıl boyu himaye etti, sütanneliği yaptı.
Resulullah bir yaşına basmadan babasını kaybetmişti. Bir ara Medine'de bulunan dayılarını ziyarete götüren annesi Amine Hatun, Mekke'ye dönerken yolda, Ebva denilen yerde 20 yaşlarında iken vefat eder. Böylece annesinden de yetim kalan küçük Muhammed'i dadısı Ümmü Eymen Mekke'ye getirerek dedesi Abdülmuttalib'e teslim eder. Bu sırada altı yaşında olan Aleyhissalâtu vesselâm, iki yıl sonra da dedesini kaybederek amcası Ebu Talib'in himayesine sığınacaktır. Ebu Talib yeğenini çok sevecek, elinden gelen ilgiyi gösterecektir. Bir ara, küçük Muhammed'le birlikte Şam'a ticaret seyahatine çıkan Ebu Talib Busra'ya kadar onu getirecektir. Diğer bir amcası Zübeyr de O'nu Yemen'e kadar beraberinde götürecektir. Bu sırada 17 yaşlarındadır.
Resulullah bir ara Mekkeli zengin bir tüccar olan Hz. Hatice'nin kervanında çalıştı, kervanı Busra'ya kadar götürdü. Bu sefer kârlı olmuştu. Hz. Hatice Resulullah'ın dürüstlüğüne hayran kalmıştı.
Aleyhissalâtu vesselâm yirmi beş yaşlarında iken mezkur Hatice ile ilk evliliğini yaptı. Bu sırada Hz. Hatice kırk yaşlarında idi. Resulullah'ın nesli Hz. Hatice'den devam edecektir. Resulullah'ın küçük yaşta ölen ve Mısırlı Mariye'den doğan İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hatice'den doğmuştur. Hz. Hatice'den doğan ilk çocuğu Kasım'dı. Buradan Ebu'l-Kasım künyesini aldı. Sonra Abdullah, Zeyneb, Rukiye, Ümmügülsüm, Hz. Fatıma radıyallahu anhüm ecmain dünyaya geldiler. Kasım, İbrahim ve Abdullah daha çocuk iken öldüler. Hz. Resulullah'tan sonra hayatta kalan Hz. Fatıma idi, o da Resulullah'tan altı ay kadar sonra rahmet-i Rahman'a kavuşacaktır. Fatıma'dan doğan Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhümâ), Aleyhissalâtu vesselâm'ın nesebini devam ettireceklerdir.
Hz. Peygamber çocukluğundan itibaren ahlak yüceliği, sıdk, emanet gibi vasıflarıyla tanınmış, Muhammedu'l-Emin lakabını kazanmıştı. Müşrik cemiyetin birkısım ahlaksızlıklarından nefret ediyordu. Allah onu küçüklüğünden itibaren cahiliye pisliklerinden korumuştu. Kırk yaşına doğru bazı değişik haller hissetmeye başladı. Zaman zaman "Ey Muhammed!" diye bir nida işitiyordu. Yürüdüğü yollarda ağaçlar, taşlar kendisine selam veriyorlardı.Kırk yaşına yakın, Mekke'nin bazı büyüklerince tatbik edilmiş olan bir geleneğine uydu. Bir ay kadar hira mağarasına çekilerek tefekkür hayatı yaşadı. Bu esnada şehre sadece tükenen erzakını almak üzere iniyordu.
Kırk yaşına girince ilk altı ay boyu rüyada gördükleri gündüz aynen gerçekleşmek suretiyle değişik bir safha yaşadı. Bu suretle peygamberliğin mukaddimesi başlamış, vahye

mazhar olacak ruhî bir kemal kazanmıştı. Derken mutad olarak gittiği hira mağarasında Alak suresinin ilk beş ayeti nazil oldu.
İlk vahiy hadisesi, Hz. Peygamber'de korku ve endişe hasıl etti. Durumu zevcesi Hz. Hatice'ye anlattı. O, Aleyhissalâtu vesselâm'ı teselli etmekle kalmayıp, bu mevzularda bilgi sahibi amcasının oğlu Varaka'ya götürdü. O, iyice dinledikten sonra, Hz. İsa tarafından haber verilen peygamber olduğunu söyledi ve tebrik etti.
Hz. Peygamber henüz kendine gelen vahyi tebliğ etmekle memur olmasa da meselesi Mekke'de şüyu bulmuştu.
Bu ilk vahiyden sonra vahiy kesildi. Melek de gelmez oldu. Buna fetretü'lvahy denir. Bu fetret döneminin müddeti ihtilaflı ise de üç yıl kadar sürdüğü çoğunlukla kabul edilmiştir. Bu esnada Mekkeli müşrikler "Rabbi Muhammed'i terketti" diye istihzalara giriştiler. Bilahare tekrar başlayan vahiy Mekke hayatı boyunca aralıksız devam etmiştir.
Hicretten üç yıl önce Mirac hadisesi meydana gelmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ruh ve bedenleriyle Cenab-ı Hakk'ın kurbiyetine mazhar olmuştur. Bu hadisenin zamanında ihtilaf edilmiştir. Hicretten bir yıl önce olduğu da söylenmiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'deki peygamberlik hayatı on üç yıldır. Bazı rivayetlerde bunun "on yıl" olduğu zikredilmiştir. Aradaki ihtilaf üç yıllık fetret devrinin hesaba dahil edilip edilmemesinden kaynaklanır. Fetret devresinde İslam'ın tebliğ edilme emri gelmediği, asıl tebliğ işine üç yıl sonra başladığı için bu devreyi risalet dışı sayıp hesaba dahil etmeyenler olmuştur. Ama ulema büyük çoğunluğu ile fetret devresini de peygamberliğe dahil etmiştir.
Şu halde Aleyhissalâtu vesselâm, peygamberliğin on üçüncü yılında Medine'ye hicret etmiş, orada on yıllık tebliğ hayatından sonra altmış üç yaşında olduğu halde, geride ordusu, maliyesi ve adliyesi ile mükemmel bir devlet bırakarak ebedî âleme irtihal buyurmuştur. Aleyhi efdalu'ssalat ve'sselam.[15]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI

?5535 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? ????????? ????????? ????????????? ?? ???????? ??????????? ?????????: ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ????????????? ?????????????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ???????: ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????: ??????????? ?????? ??????????? ????????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ??????? ???????????? ??????????? ????????????? ???? ???????? ??????? ?????????? # ??????? ???????: ????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ??????. ???????? ????????: ??????? ????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ???? ????? ????????? ??????????? ?????? ??? ????? ??????????? ?????????? ??????? ??????? ???????????? ?????? ????? ????????? ????? ???????? ??????????? ????????? ????? ????????. ??????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ??????????. ??????????? ????????? ?????? ??????????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ???? ??????????? ?????? ?????? ????[. ????? ????.»?????????« ?? ?‘??: ?????? ???? ???? ?????? ???? ??????
????? ?? ????? ???? ?? ??? ?????? ??? ????? ?? ??? ?? ???? ????? ????? ???? ???? ?? ?????? # ?????? ????? ?? ??? ???? ???? ??? ?????? ????? ???
??? ??? ???? ??? ????? ???? ????? ????? ? ?? ????? ???? ??? ??? ???????? .

1. (5535)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kureyşliler, birbirlerine küfrün ve sapıklığın devamını tavsiye ettiler ve aralarında:
"Bizim üzerinde olduğumuz şey var ya, bu, o köksüz sürgün (mesabesinde olan Muhammed)in üzerinde olduğu şeyden daha doğrudur!" dediler. Bunun üzerine, Allah Teala hazretleri Kevser suresini inzal buyurdu.
"Şüphesiz ki biz sana kevseri verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl arkası kesik (nesilsiz) olan, sana düşmanlık edenin ta kendisidir" (Kevser 1-3).
Bundan sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beş erkek çocuğu oldu. Dördü Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'den: Abdullah: Bu en büyükleri idi; Tahir -bunun Abdullah olduğu ve bunların üç tane oldukları da söylenmiştir-; Tayyib, Kasım ve Mariye'den olan İbrahim.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dört tane de kızı vardı: Bunlardan Zeyneb, Ebu'l-As İbnu'r-Rebi'in nikahı altında idi. Rukiyye ve Ümmü Gülsüm: Bu ikisi, Ebu Leheb'in oğulları olan Utbe ve Uteybe'nin nikahı altında idiler. "Ebu Leheb'in iki eli kurusun ve kurudu da..." (Tebbet 1-5) vahy-i şerifi nazil olduğu zaman, Ebu Leheb oğullarına onları boşamalarını emretti. Bunun üzerine Hz. Osman önce Rukiyye ile evlendi. Rukiyye onunla birlikte Habeşistan'a hicret etti. Orada Hz. Osman'ın Abdullah adında bir oğlu dünyaya geldi. Hz. Osman ona izafeten (Ebu Abdillah diye) künye almıştı. Sonra Rukiyye (radıyallahu anhâ) vefat etti. Ondan sonra Hz. Osman Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhümâ) ile evlendi.
Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): Bu Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'nin nikahı altında idi. Hz. Ali'nin Fatma'dan Hasan, Hüseyin ve Muhsin adlarında üç erkek çocuğu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adlarında iki kız çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan Zeyneb, Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallahu anhümâ)'in nikahı altında idi. Hz. Ali, Ümmü Gülsüm'ü de Hz. Ömer'e nikahlamıştır, radıyallahu anhüm ecmain." [Rezin tahric etmiştir.] [16]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen sünbûr kelimesi lügat olarak ince köklü, tek başına kalmış bir hurma ağacı manasına gelir. Yerde sabit olmayan hurma kütüğünden sürmüş filize dendiği de söylenmiştir. Münbetir de arkası kesilmiş, nesli kesilmiş demektir. Şu halde müşrikler, Aleyhissalâtu vesselâm'ı -çocuğu olmadığı için- arkası gelmeyecek bir hurma filizine benzetmek suretiyle üzmeyi, alay etmeyi düşünmüşlerdi. Yani bu müstehzilere göre, Resulullah'ın nesli, arkası yoktu, öldüğü zaman dünyadan tamamen kopacaktı, nesli devam etmeyecekti.
Bazı alimler, sünbûr ile, erkek evladının ölmelerini kasdetmiş olmalarının daha makul olacağını söylerler. "Çünkü derler, daha peygamberlik gelmezden önce Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hatice'den dünyaya gelmiş bulunan çocukları vardı."
Cenab-ı Hak, bu itham karşısında üzülen Resulullah'ı Kevser suresini inzal buyurarak teselli eder: "Asıl ebter olanlar onlardır. Bilakis sana Kevser verilmiştir." Kevser, ahirette ümmetin etrafında toplanacağı büyük havzın ismidir. Bolluk, çokluk manasına da gelir. Öldükten sonra zikrin, yadedilmenin çokluğu Hz. Peygamber'den başka kime nasib olmuştu; âlemde ismi O'nun kadar çok zikredilen kim var?
Al-i Beyt'in çokluğu, ümmetin çokluğu, şeref ve yad-ı cemilin çokluğu, ümmete verilen ilmin, üstünlüğün çokluğu, şefaat ve rahmetin çokluğu vs. başka kime verilmiştir?[17]

?5536 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #? ?????? ????? ???????? ??????????: ?????? ????? ?? ????????? ????? ???? ??????????? ????????? ????????? ?? ????????? ??????? ??????[. ????? ????.»????????« ?????? ???? ???? ??? ????? .

2. (5536)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), oğlu İbrahim öldüğü zaman buyurdular ki:
"O daha memede iken öldü. Onun cennette iki sütannesi var. Bunlar onun sütünü (iki yıla) tamamlayacaklar. Çünkü o benim oğlumdur." [Müslim, Fezail 63, (2316).][18]

AÇIKLAMA:

Daha önce de açıkladığımız gibi, hadis küçük çocukların süt döneminde süt emmelerinin ehemmiyetini nazara vermektedir. Esasen ayet-i kerimenin bu meseleyi ele alarak: "Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler" (Bakara 233) buyurması, süt devresinin tam iki yıl devam etmesi gereğini te'yid eder. [19]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN SIFATLARI VE AHLÂKLARI

?5537 ?1? ?? ??????? ?? ????? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?????? ??????????? ????????????? ??? ??????????? ?????????????? ????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ???????????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????????????? ??? ??????????????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ????????????? ??????? ?‘??????? ??? ??????????? ?????? ???????? ??????????????? ??????? ????????? ??????????? ???? ????????

????????? ?????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? ?????????? ???????? ???????????. ?????? ???????? ?????????????. ??????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ????????? ???????????? ????????? ???????????? ????????? ???? ????? ????????? ???????? ?????? ????????? ?????????? ????????. ??????? ?????????: ???? ??? ???????? ???????? ??? ????????? ? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ????? ?????????? ???? ????????[. ????? ???????.»????????????« ?????? ????? ??????? ??????? ???????: ?????? ??????? ????????? ????? ?????.?»??????????« ?????? ???? ?? ??? ?? ????? ??? ?????.?»??????????« ????? ?????? ??? ?????? ???????.?»???????« ???? ???????.

?»????????« ???.?»?????????« ??????.?»?????????« ?????? ?????.?»??????????« ???????? ?????? ? ???? ? ?? ???? ?????.?»??????? ?'????« ???????? ?? ??? ??????.?»????????« ??? ???? ?????.?»?'???« ???? ??? ??? ?????? ????.?»?????? ??????« ????? ????? ??????? ???.?»?????????« ????? ?????? ??? ????? ???? ??? ??? ?????.?»????????« ??????? ??? ??? ?? ?????? '?? ??? ?????? ????? ??? ??? ??????.?»?????? ????????« ?? ???? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ???? ???.?»????????« ???? ?????? ?????? ???? ???? ?????.?»???????« ??????.?»???????????« ??????? ?? ????? ??? ????? ??? ????? ??????? ?? ?????.?»????????« ?????? ?? ???? ???.?»?????????« ??????.?»??????? ??????« ?? ??? ???????.

?»?????? ??????« ???????? ?? ????? ?? ???????? .

1. (5537)- Hz. Ali'nin evladlarından Muhammed'in oğlu İbrahim anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vasfettiği zaman şöyle derdi: "Resulu-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz çok uzun boylu olmadığı gibi, (azaları) birbirine girmiş kısa boylu da değildi, orta boylu bir insandı.
Saçları kıvırcık değildi, düz de değildi, dalgalıydı. Şişman değildi, yuvarlak yüzlü de değildi, yanakları uzuncaydı.
Rengi kırmızıya çalan, beyazdı. Gözleri siyah ve kirpikleri uzundu, göğsünde göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayaklarının parmakları kalıncaydı. Eklem yerleri ve iki küreğin birleşme yeri olan omurga iri idi.
Bir tarafa dönünce (sadece başını çevirmez) bütün vücudunu çevirirdi. Yürüyünce, yamaçtan iniyormuşcasına öne meylederek yürürdü.
İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. O, peygamberlerin mührü (sonuncusu) idi. İnsanların en iyi kalplisi, en şecaatlisi ve en doğru sözlüsü idi. O ahlakça herkesten yüce, muaşere yönüyle de en geçimlisi idi. Onu aniden gören ondan heybet duyardı; bilerek beraber olan, kalpten severdi. Onu vasfeden şöyle derdi: "Ben ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra O'nun gibisini görmedim."
Resul-i Ekrem çabuk konuşmazdı; her işitenin anlayacağı şekilde teker teker konuşurdu." [Tirmizî, Menakıb 19, (3642).][20]

?5538 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????????? ?????????? ? ???????????? ?????? ?????????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ????? ????????? ????? ???? ???????? ????? ???????? ?????????? ????? ????? ????????[. ????? ??????? ???? ????.»?????????« ??? ????? ???? ??? .

2. (5538)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ehl-i Kitap saçlarını düz salınmaya bırakırlar, müşrikler de ayırırlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise (vahiy yoluyla) emredilmediği hususlarda Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmekten hoşlanırdı. Bu sebeple saçını alnından serbest bıraktı. Bilahare (bütün müşrikler Müslüman olduktan sonra) saçlarını (alnından) ayırdı." [Buhari, Libas 70, Menakıb 23, Fezailu'l-Ashab 52; Müslim, Fezail 90, (2336); Ebu Davud, Tereccül 10, (4188); İbnu Mace, Libas 36, (3632).][21]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta müstakil, yepyeni bir medeniyet kuruyor, şekillendiriyordu. Bundaki orijinalite ve istiklaliyet bütün değer ve formların beşerî dehadan ziyade İlahî hüdaya dayandırmaya istinad ediyordu. Bu sebeple, vahyin irşadı altında teşriatını yapıyordu. Vahiy gelmeyen hususlarda, İlahî bir şeriata dayanan Ehl-i Kitab'ı kazanmak ümidiyle onların tarzını kabul ediyor, müşriklerin takip ettiği tarzlara muhalefet etmeyi tercih ediyordu. Sadedinde olduğumuz hadis, bilhassa saç kıyafetindeki bu tutumu açıkça ifade etmektedir. Ma'mer'in rivayeti şöyle: "Eğer Resulullah herhangi bir emir gelmeyen hususta şekke düşecek olsa, Ehl-i Kitab'ın yaptığını yapardı."
Zaman içinde, gerek yakınında ve gerekse hariçte olan müşrikler Müslüman oldukları halde, Ehl-i Kitap küfründe devam etmekteydi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, sistemindeki orijinalite gereği, Ehl-i Kitab'a muhalefeti esas aldı.
Muhalefet saç ayırma meselesine münhasır değildir. Boyama meselesi de böyledir: Bir Buhârî hadisinde "Yahudiler ve Hıristiyanlar saçlarını boyamazlar, (siz boyayarak) onlara muhalefet edin" buyrulmuştur.
Aşura orucu da buna benzer, Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Kitap aşure orucunu tuttuğu için önce emretmiş, sonra Ramazan farz kılınınca, aşurenin farziyetini kaldırmış, ayrıca aşure gününden bir gün önce veya sonra da tutmak suretiyle, Ehl-i Kitab'a muhalefeti emretmiştir.
Kıblenin Kudüs'ten Ka'be'ye çevrilmesi bir diğer muhalefet emridir.
Yahudiler hayız halinde kadınlarla ihtilat etmezlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm ihtilatı (beraber yeyip içmeyi, beraber yatmayı) emretti ve: "Hayızlı ile cima hariç her şeyde beraber olun" buyurdu. Hatta bu emir üzerine Yahudiler: "Bize muhalefet etmedik bir şey bırakmadı" demişlerdir. Bazı rivayetlerde gelen "cumartesi ve pazar günleri oruç tutmak" emri bir başka örnektir. Hadiste "Cumartesi ve pazar (Ehl-i Kitap) kâfirlerinin (haftalık) bayram günleridir. Ben onlara muhalefeti severim" buyurmuştur. Bir rivayette, Resulullah'ın ölümüne doğru nafile oruçların ekseriyetini cumartesi-pazar günleri tuttuğu ifade edilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm "bayram günleri" tabiriyle cumartesinin Yahudiler, pazarın da Hıristiyanlar için bayram günü olduğunu, bayram günlerinde oruç tutulmayacağını ifade etmiş olmaktadır. Öyleyse, oruç tutulunca onlara muhalefet hasıl olur.
Saçın alından yanlara ayrılıp alnı açma meselesine gelince, bir kısım alimler bunun vahiyle olma ihtimali üzerinde durmuşlardır. İmam Malik ve cumhur saçı ayırmanın bir vecibe olmayıp müstehab olduğu kanaatindedir. Ashab'tan birkısmının, saçı ayırırken, diğer birkısmının ayırmadığına dair rivayetler mevcuttur.
Alimler, Ehl-i Kitab'a her hususta mutlak muhalefet yerine, maslahatı gözönüne alarak muhalefete gitmek gerekeceğini söylemiştir. İbnu Hacer: "(Rivayetler), Ehl-i Kitab'a muhalefet ve muvafakatın maslahat yönünden şer'î bir hüküm olmasının muhtemel olduğunu ifade eder" der. Nevevî, "ayırma"nın da "salıverme"nin de caiz olduğunu söyler. Nevevî şu açıklamayı da kaydeder: Alimler, hadiste geçen "Resulullah Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmeyi severdi" sözünün manasında ihtilaf etmiştir.
* Bazıları: "Onların gönlünü kazanmak içindi" demiştir.
* Bazıları: "Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine vahiy gelmeyen hususlarda ve onların değiştirmediği bilinen hususlarda onların şeriatlarına uymakla emrolunmuştu" demiştir. Bazıları bu hadisten hareketle "Bizden öncekilerin şeriatı, bizim şeriatımıza muhalefeti varid olmadıkça bizim de şeriatimizdir" diye hükmetmiştir.
* Bazı alimler de "severdi" kelimesini esas alarak, aksini söylemiş, bu hadis, eski şeriatlerin bizim şeriatımız olmadığına delildir. Eğer, şeriatımız olsaydı "severdi" demezdi, daha kesin olarak uyulmasını emrederdi demişlerdir. İbnu Hacer, hadiste bu meseleye delil olmadığını, çünkü bunu söyleyen kimsenin, şeriatımızda gelmiş olan meseleye münhasır kaldığını, onun, şeriatımız olduğunu söylediğini, onların Ehl-i Kitap'tan olacaklarını söylemediğini, çünkü Ehl-i Kitab'ın din diye naklettiklerine itimad edilmeyeceğini belirtir. Kurtubî, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, onların gönlünü kazanma ihtimaline binaen onlara muvafakat ettiğinde cezmeder.[22]

?5539 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ???? ?????? ?????????? #? ???????: ??? ?????? ?????? ??????????. ??? ??????: ?????? ????? ???????? ??? ???????? ????????? ??????????
???????????? ???? ??????? ???????????. ?????: ????? ??????? #? ????????? ????? ?????????? ?? ???????????? ??? ????????????? ??? ???????? ??????[. ????? ???? .

3. (5539)- Hz. Enes (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçındaki aklardan sorulunca (Enes) şöyle cevap vermiştir:
"Allah O'nu, beyazla çirkinleştirmemiştir."
Bir rivayette de şöyle demiştir: "O, kişinin başında ve sakalında bulunan beyazları yolmasını mekruh addederdi. Ve [Enes (radıyallahu anh)]: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) saçlarını boyamadı. Beyaz kıl (onda nadirdi ve sadece) alt dudağında, şakaklarında ve başında bir nebzecik vardı" derdi." [Müslim, Fezail 104, 105, (2341).][23]

?5540 ?4? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ?????????????[. ????? ??????? .

4. (5540)- Ebu Cuhayfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, sadece alt dudağında yani anfetesinde beyaz gördüm." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezail 106, (2342).][24]

?5541 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ?????????? ????????? ???????? ???? ?????????? ????? ????????? ??? ?????? ???????? ??? ?? ???? ??????[. ????? ???? .

5. (5541)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, berber onu tıraş ederken gördüm. Ashabı etrafını çevirmişti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın tek kılının yere düşmesini istemiyorlar, birinin eline düşsün istiyorlardı." [Müslim, Fezail 75, (2325).][25]

AÇIKAMA:

1- Bu rivayetler, Resulullah'ın saçlarında ağarmaolmadığını, çok az sayıda beyaz kılın bulunduğunu ifade etmektedir. Rivayetlerde bu az miktar farklı rakamlarla ifade edilmiştir. En az on beş diyen rivayet olduğu gibi, en ziyade otuz diyen de vardır. Bu miktar saç, sakal, başta bulunan beyazlıkların tamamını ifade eder.
Bazı rivayetler, keza ihtilaflı olarak Resulullah'ın saçını boyamasından bahseder. Bazılarına göre boyamıştır, bazılarına göre ise, boyamamıştır. Kuvvetli rivayet Hz. Enes'ten gelen ve boyamadığını ifade edendir. Çoğunluk bunu esas almıştır. Bazı alimler bu zıt rivayetleri: "Resulullah koku sürerdi. Resulullah'ın saça sürdüğü koku maddesini görüp bunu boya sanmıştır" diye te'lif cihetine gitmiştir. Nevevî, Resulullah'ın saçını bazan boyadığını, ravilerden herbirinin kendi gördüğünü rivayet etmiş olabileceğini söyler. Ancak rivayetler, Aleyhissalâtu vesselâm, saçını bizzat boyamamış olsa da, ümmetine, siyah boya olmamak kaydıyla saçların boyanmasına cevaz vermiştir.
2- Son rivayet, Ashab'ın Resulullah'a ne kadar alâka gösterdiğini ifade etme yönüyle ayrı bir ehemmiyet taşır: Ashab, Resulullah'ın berber tarafından kesilen kıllarını bile yere düşürmeyip, teberrüken topluyorlar. Ashab'ın bu ilgisi sadece saç kıllarına müteveccih değildir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın her bir maddî eseriyle teberrük ederlerdi: Abdest suyu, mübarek tükrükleri, terleri gibi. Bazı rivayetlere göre Ashab, soğuk günlerde bile su kaplarını göndererek, Aleyhissalâtu vesselâm'ın o suya mübarek ellerini batırıvermesini isterlerdi, o da bu çeşit talepleri reddetmezdi.
Ashab'ın maddî hatıralarına gösterdiği bu aşırı ilgi, onların dünya ve ahiret saadetinin düsturları olan sünnet, söz ve irşadlarına ne derece ehemmiyet vereceklerini anlamamızı kolaylaştırır. Aksi takdirde Ebu Eyyub el-Ensârî hazretlerinin kısa bir hadiste düştüğü tereddüdü gidermek için deve sırtında Medine'den kalkıp Mısır'a gitme hadisesini veya bir tek harfteki tereddüdü izale için bir aylık mesafeye seyahat etme hadiselerini anlamakta, kabulde zorlanırdık.
3- Bu sonuncu hadisten alimlerimiz, büyüklerin maddî eserleriyle teberrük edilebileceği hükmünü çıkarmışlardır. [26]

BEŞİNCİ FASIL

PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VE MÜTEFERRİK ŞEYLER

?5542 ?1? ?? ????? ?????? ?? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ???? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????. ?????: ??????. ??????? ????: ???????????? ???? ??????? ?????? #. ??????: ?????? ??????. ????? ???: ???????????? ????????? ?????????????????? ?????????????????? ?Œ??: ????: ????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ????.»??????? ????????« ??? ????? ??????.?»??????« ??? ??????? ???? ??? ??? ???? ??? ????? ???? ??????? ??? ???? ????.?»?????????« ??? ??? ??? ?????? .

1. (5542)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte ekmek ve et yedim ve: "Ey Allah'ın Resulü! Allah seni mağfiret buyursun!" dedim. Bana: "Seni de!" diye karşılıkta bulundu."
Ravi der ki: "(İbnu Sercis'e): "Resulullah sana istiğfarda mı bulundu?" diye soruldu. O: "Evet, "Seni de!" dedi" diye cevap verdi ve sonra şu ayeti okudu. (Mealen): "Kendi günahın için de, mü'min erkek ve mü'min kadınlar için de Allah'tan af dile..." (Muhammed 19). İbnu Sercis devamla dedi ki:
"Sonra etrafında döndüm, iki omuzu arasında peygamberlik mührünü gördüm. Sol kürek kemiğinin geniş tarafında idi, yumruk gibi ve üzerinde siğiller emsali benler vardı." [Müslim, Fezail 112, (2346).][27]

AÇIKLAMA:

Rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki omuzu arasında bir peygamberlik mühründen haber verir. Müslim'in bir diğer rivayetinde bunun, keklik yumurtası büyüklüğünde olduğu ifade edilir. Ancak sadedinde olduğumuz rivayet onu yumruya benzetmektedir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), bu mührün Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölümüyle birlikte kaybolduğunu belirtir.
Kâdi Beyzavî, eski ümmetlerin kitaplarında bu mühürden bahsedilip, tavsif edildiğini, geleceği haber verilen peygamberin bilinmesinde bir alâmet olarak ondan bahsedildiğini söyler. Kâdi, bu mührün, nübüvveti gelebilecek arazlardan korumaya matuf olduğunu belirtir, tıpkı mühürle koruma altına alınan vesaik gibi.
Bu mührü, Aleyhissalâtu vesselâm doğuştan mı getirdi, doğumla birlikte mi veya göğsü yarılınca mı veya peygamberlik gelince mi konulduğu hususlarında muhtelif görüşler var. İbnu Hacer, göğsün yarılması anında konmuş olma görüşünü daha sıhhatli bulur.[28]

?5543 ?2? ??? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (5543)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın peygamberlik mührü, iki omuzu arasında idi. Tıpkı bir güvercin yumurtası büyüklüğünde kırmızı bir yumru (gudde=bez) idi." [Tirmizî, 42, (3647).][29]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, nübüvvet mührü guddeye benzetilmiştir. Gudde dilimizde bez kelimesiyle karşılanır. Vücutta, derinin altında hasıl olan yumruya denir. Üzerinden elle dokunulunca yerinde biraz oynar. Sözgelimi çıban yumrusu gibi sabit değildir.[30]

?5544 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]??? ??????? ??????? ????
??????? ?????? # ????? ????????? ??????? ?? ????????? ????? ??????? ?????? ??????? ?? ????????? ???? ??????? ?????? #. ??????????? ?'???? ??????? ????. ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (5544)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha güzelini hiç görmedim. Sanki güneş mübarek yüzlerinde yürüyor gibiydi. Yürürken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha hızlı yürüyen kimse de görmedim. Sanki yer O'nun ayağı altında dürülüyor gibiydi. Biz O'nunla beraber yürürken kendimizi zorlardık. O ise, aldırmazdı." [Tirmizî, Menakıb 26, (3650).][31]

?5545 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ???? ??????? ????????? '??????. ????? ? ???????? ????????? ???????????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (5545)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) konuşurken (ağır ağır konuşurdu. Öyle ki) eğer biri çıkıp, kelimeleri saymak istese sayardı. O, sözü sizin gibi peş peşe getirmezdi." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezailu's-Sahabe 19, (2493); Zühd 71; Tirmizî, Menakıb 20, (3643); Ebu Davud, İlim 7, (3654, 3655).][32]

?5546 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ??????? ?????????? ????? ????????? ??????[. ????? ??????? .

5. (5546)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), söylediği bellensin diye kelamını üç kere tekrar ederdi." [Tirmizî, Menakıb 21, (3644).][33]

?5547 ?6? ??? ????????? ?? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ??????????? ???????? ??? ???????? ???????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? .

6. (5547)- Abdullah İbnu Selam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), oturup konuştuğu zaman, (vahiy bekleyerek veya Mele-i A'la'ya iştiyak duyarak) çok sık nazarını semaya çevirirdi." [Ebu Davud, Edeb 21, (4837).][34]

?5548 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? # ??????? ????????? ????????? ????? ????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????????? ?? ??????????? ????? ?????????? ?? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? ????? ??? ???????? ??? ????????? ???? ????? ????????[. ????? ??????? ????????. »????????« ?? ????? ?? .

7. (5548)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) için yere bir post serer, O da üzerinde kaylule (öğle uykusu) kestiridi. Aleyhissalâtu vesselâm uyanınca annem O'nun terini ve kıllarını toplardı. Bunları bir şişede toplar, sonra onu sürünme maddesine katardı."
(Ravi devamla der ki: "Hz. Enes (radıyallahu anh) muhtazar (can çekişme halinde) olunca kefenine sürülecek hanûta bundan katılmasını vasiyet etti." [Buharî, İsti'zan 41; Müslim, Fezail 84, (2331); Nesâî, Zinet 119, (8, 218).][35]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Resulullah'ın saç kıllarının toplanması ile terinin toplanmasını, başka rivayetlerdeki sarahate dayanarak, ayrı ayrı zamanlara hamleder: Sıcak mevsimde öğle uykusundaki terin toplanması ayrı bir hadisedir. Ümmü Süleym'e kocası Ebu Talha'nın Aleyhissalâtu vesselâm'ın tıraşından sonra elde ettiği saçları vermesi ayrı hadisedir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere Ümmü Süleym bunları teberrüken biriktirmiştir. Resulullah'ın Haccetü'l-Veda'da, Mina'da tıraş olduğu gözönüne alınınca, hadiste mevzubahis olan kıssanın Veda haccında sonra cereyan ettiği anlaşılır.
Hadisin bir başka veçhinde, her toplama anında Aleyhissalâtu vesselâm'ın uyandığı ve: "Ey Ümmü Süleym! Nedir bu yaptığın?" diye sorduğu, "Bu terinizdir, bunu tîbımıza (sürünme maddesi) koyuyoruz, bu bizim en güzel tîbımız oluyor" cevabını aldığı belirtilir. Diğer bazı rivayetlerde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu davranışı tebessümle karşıladığı ve te'yid ettiği tasrih edilmiştir.
2- Hadis, büyüklerin, tanıdığı kimselerin evlerinde kaylûle yapmasının cevazına delil olmaktadır. Bu davranışta sevginin te'yidi ve te'kidi vardır. Ayrıca hadis, insan ter ve saçının temiz olduğuna delil olmaktadır.[36]

?5549 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ?????????????? ??????????? ??????? ?????? # ??????? ???? ???? ???????? ??????? ???? ???????????? ??????????! ???????? ?????? ?????: ??? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? ?????????[.

8. (5549)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine'de bir panik olmuştu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Talha (radıyallahu anh)'dan el-Mendub denen (ağır yürüyüşlü) atını istiareten aldı ve bindi. Dönüşünde: "Bir şey görmedik. Ancak atı çok hızlı bulduk" buyurdu."[37]

?5550 ?9? ??? ?????:]????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ??????? ??????? ???????? ????????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????????? ????? ????????. ??????????? ????? ?????? ????????? ????????????? ?????????? # ????????? ????? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ???? ?????? ‘??? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???? ???????? ?????????? ?????? ???????: ???? ?????????? ???? ?????????? ?????: ??????????? ???????? ?????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.????: »?????? ?????« ??? ??? ???? ?????.?»?????????? ????????« ???? ????? .

9. (5550)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanların en iyisi, en cömerdi ve en şecaatlisi idi. Nitekim bir gece, Medine halkı umumi bir korku yaşamıştı. Halk (korkusunun kaynağı olan) sesin geldiği tarafa yöneldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise, herkesten önce o cihete gitmiş, haberi tahkik etmiş ve geri dönmüştü, onları yarı yolda karşıladı. Ebu Talha (radıyallahu anh)'nın çıplak atı üzerinde idi. Boynunda kılıncı asılıydı. Şöyle diyordu:
"Korkulacak bir şey yok, korkulacak bir şey yok."
Sonra, "Bu atı pek hızlı bulduk" dedi. Halbuki at, ağır yürürdü." [Buharî, Cihad 46, 82; Müslim, Fezail 48, (2307); Ebu Davud, Edeb 87, (4988); Tirmizî, Cihad 14, (1685).][38]

?5551 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ????? ????:]??? ??????? ??????? ?????? # ?? ????????? ??? ????? ????????????? ??? ???? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ????? ??????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????????? ???? ?????? ????? ??? ??? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ?????[. ????? ????? ???? ???? .

10. (5551)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki iş arasında muhayyer bırakılırsa, mutlaka en kolayını tercih ederdi. Yeter ki bu günah olmasın. Eğer bir iş günah idiyse, günaha karşı insanın en uzak duranı idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisi için hiç intikam aramadı. Ama Allah'ın bir haramı ihlal edilince o zaman Allah için intikam alırdı." [Buhârî, Menâkıb 234, Edeb 80, Hudud 10, 42; Müslim, Fezâil 77, (2327); Muvatta, Husnü'l-Hulk 2, (2, 903); Ebu Davud, Edeb 5, (4785).][39]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ahlak-ı şeriflerinden mühim bir prensibi belirtmektedir: Günaha düşülmediği müddetçe kolayı tercih etmek. Tercih edilecek olan daha kolay, günah olacaksa onu tercih etmiyor, şiddetli ve zor da olsa, günah olmayanı arıyor. Hadiste, muhayyer bırakanın kim olduğu belirtilmiyor, mübhem bırakılıyor. Bu, hadisin anlaşılmasına vüs'at kazandırıyor: Allah tarafından muhayyer bırakılma da mümkün, insanlar tarafından muhayyer bırakılma da mümkün. Ancak, Allah tarafından günahla sevap arasında muhayyer bırakılmayacağına dikkat çekilmiştir.
Şahsı için intikam almamış olmasını, bazı alimler "mala müteallik meselelerde" diye kayıtlamışlardır. Bu hususu, hadisin bir başka veçhi biraz daha açık olarak şöyle ifade eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir Müslümanın ismini sarih olarak zikredip hiç lanette bulunmadı, eliyle de asla vurmadı. Allah yolunda olunca o başka. Keza kendisinden hiçbir talebi asla geri çevirmedi, yeter ki günah bir talep olmasın. Hiçbir sebeple şahsı için intikam da almadı. Ancak Allah'ın haramlarını ihlal edenlerden, Allah için intikam aldı."
2- Hadis, kolayı varken zoru terketmeye ve kolay olanı almaya teşvik etmektedir. Muzdar kalınmayan şeyde ısrar etmeyip, terketmeye de teşvik var. Ayrıca hata olduğu zahir olmadıkça ruhsatla amelin mendub olduğu da görülmektedir. Bir de hukukullaha girmeyen hususlarda affetmeye teşvik var.[40]

?5552 ?11? ??? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ????? ?‘???? ????? ?????? ??? ??????? ????????? ??????? ?????????????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????????[. ????? ????.»???????? ??????????« ?? ???? ???? ???? ????? ?????? .

11. (5552)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resuulllah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ilk namazı kıldım. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm ehline gitti. Onunla ben de çıktım. Onu bir kısım çocuklar karşıladı. Derken onların yanaklarını bir bir okşamaya başladı. Benim yanağımı da okşadı. Elinde bir serinlik ve hoş bir koku hissettim. Elini sanki attar havanından çıkarmış gibiydi." [Müslim, Fezail 80, (2329).][41]

?5553 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ??????? # ???????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??? ??????? ??? ???????? ???? ?‘???????? ?????????????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ???????.»????????« ????? ?? ????? .

12. (5553)- İbnu Ebi Evfâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), zikri çok yapar, lağvı (hoş sözü) de az yapardı, namazı uzatırdı, hutbeyi de kısa yapardı. Dul ve miskinlerle beraber yürümekten ar duymazdı, onların ihtiyaçlarını mutlak yerine getirirdi." [Nesâî, Cuma 31, (3, 109).][42]

?5554 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ????????? ?????? ??????????? ??????? ????????????? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ????????
????? ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ????? ???? ????????? ????????? ???? ??????? ??????????. ????? ?????: ??? ????????? ???? ??? ???? ????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ????????. ????? ????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

13. (5554)- Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' la birlikte yürüdüm. Üzerinde kenarı sert necranî bir hırka vardı. Ona bir bedevi arkadan yetişerek hırkadan tutup şiddetle çekti. Boynunun derisine baktığımızda şiddetle çekilen hırkanın kenarının zedeleyip iz bıraktığını gördüm. Bedevi:
"Ey Muhammed! Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ona yönelik baktı ve güldü. Sonra da bir ihsanda bulunulmasını emretti." [Buharî, Libas 18, Humus 19, Edeb 68).][43]

?5555 ?14? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ?????????? ????? ?????? ??????????? ???????????? ????? ???????? ??Œ? ?????????? ???????? ??? ?????? ???? ??????? ?????????? ??????? ?? ?????????? ??????????? ?????????? ?????? ????[. ????? ???? .

14. (5555)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını kılınca, Medine'nin hizmetçileri ellerinde su bulunan kaplar olduğu halde kendisine gelirlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm da hiçbirini ihmal etmeden kaplara elini batırırdı. Bazan sabahları hava soğuk olurdu. Aleyhissalâtu vesselâm yine de elini suya batırırdı." [Müslim, Fezail 74, (2324).][44]

?5556 ?15? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ????????? # ??????????? ????? ?????? ????? ???????? ????????. ????? ????? ????: ????? ??????????. ?????: ???? ???????? ??? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.

15. (5556)- Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir taksimde bulunduğu bir sırada, bir adam gelerek üzerine eğildi. Aleyhissalâtu vesselâm da elindeki hurma dalını adama dürtüp yüzünden yaraladı. Sonra da: "Gel! Kısas yap!" buyurdu. Adam:
"Affettim ey Allah'ın Resulü!" dedi." [Ebu Davud, Diyat 15, (4536); Nesâî, Kasame 20, (8, 32).] [45]

İKİNCİ BAB

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ

?5557 ?1? ?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ???? ??? ????????? ??? ?????? ?? ???????? ???? ????????? ??????? ?????? ???????? #? ??????????? ??? ??????? ?? ?????????? ??????????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ????? ? ???????? ???????? ???????? ????????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????: ???? ??????? ????????????. ??????? ???? ???????? ????????: ????? ???????? ????? ???????? ?????: ????? ???????? ?????????? ?? ?????????? ????????????? ?????????? ????? ??????????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ????? ???? ????????? ??? ???????? ????????????? ??? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ????????????. ????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ???????? ?? ???????? ?“???! ??????? ?????????? ????????? ????????. ???????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ????? ??????????? ???????? ?? ?????????? ??????? ?????? ??????????? ???????? ???????????? ?? ????????. ??????: ????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ??????????? ???? ??????? ?????? ???????????? ?????? ?????? ??? ? ?????????? ???? ??? ????????? ?????????: ??? ??????? ????????? ??????????? ??????????????? ????????? ???? ???????????? ?????? ?? ????? ??? ????????? ????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ????????? ??????????????? ???????: ??? ????? ??????? ???????: ????????? ???? ??????????? ???? ???????? ???? ????????? ??????? ??????
???????? ?? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ????. ?????: ?????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????: ??????? ??????????? ???????? ??????????? ???. ?????: ??????????? ?????? ?????? ?????? ????????? ???????? ??? ?????????. ???? ??????????? ????? ???? ???????? ??? ?????????? ???????: ?. ?????: ??????????? ???? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????????? ?????????? ???? ??????????? ????? ?????? ???????? ???????: ??????????? ?????? ???????? ?????????? ????????: ???? ???????????. ????? ????? ??????????? ????? ?????????? ???? ??????? ????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ??????? ?????????[. ????? ???????. ?? ??? ???? ?‘???? ???: ??? ??? ????? ???? ??? ?? ????. ?????? ???? ?? ??? ?????? ?????? ???? ?? ???? ?????? ???????.»?????? ??????« ??? ????.?»?????? ?? ?????????« ?? ????? ???.?»?‘?????« ??? ??? ???? ????? ??????? ??? ?????? .

1.(5557)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam anlatmış ve demişti ki: "Kureyş büyüklerinden bir grupla Şam'a gitmiştik; beraberimde Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) de vardı. Yolda bir rahib(in manastırın)a yaklaştık ve yakınına konakladık. Develerimizi çözmüştük ki rahib yanımıza geldi. Daha önceki gelişlerimizde yanımıza hiç uğramamıştı. Aramızda dolaşmaya başladı ve Muhammed'i (bulup) elinden tuttu ve:
"Bu âlemlerin efendisidir!" dedi. Kureyş büyükleri ona:
"Bu söylediğini nereden biliyorsun?" diye sordular. Adam:
"Ben onun sıfat ve evsafını bize indirilen kitapta bulmuşum! Nitekim siz yaklaştığınız zaman, O'na secde etmedik ne taş, ne ağaç kaldı, hepsi de secde ettiler. Bu cansız şeyler ancak bir peygambere secde ederler. Ben O'nu ayrıca peygamberlik mührüyle de biliyorum, bu mühür omuz başındaki düz kemiğin baş kısmının aşağısında bulunur, elma büyüklüğündedir" dedi. Sonra bizden ayrıldı, yemek hazırlayıp getirdi. Muhammed o sırada, develeri gözetliyordu. Yanımıza geldiğinde üzerinde ona gölge yapan bir bulut vardı. Yaklaşınca, halkın kendinden önce ağacın gölgesini kaptıklarını gördü. O da güneşte oturdu. Ağacın gölgesi, üzerine meyletti, onlar güneşte kaldılar. Rahib:
"Bakın, ağacın gölgesi O'nun üzerine meyletti" dedi. Rahib onların yanında iken, bu çocuğu Allah aşkına Rum (diyarın)a götürmeyin diye ricada bulundu ve: "Eğer O'nu götürürseniz, taşıdığı sıfatlarıyla O'nu tanırlar ve öldürürler" dedi. O, bu hususta Allah'ın adını vererek onlara ricada bulunurken, yan tarafına bir göz attı. Manastırına doğru gelen yedi rum gördü. Onları karşıladı ve:
"Niye geldiniz?" dedi.
"Rahiplerimiz bize Araplar arasında çıkacak bir peygamberin bu ayda memleketimize doğru gelmekte olduğunu söylediler. (Buralara giriş sağlayan) her yola bir grup insan çıkarıldı. Biz de senin su yoluna gönderildik" dediler. Rahip: "Sizden daha hayırlı birini geride bıraktınız mı?" dedi. Onlar:
"O şahsın senin yolunun üzerinde olduğu bize haber verildi!" dediler. Rahip: "Allah'ın icra etmek istediği bir iş hakkında ne dersiniz, insanlardan bunu geri çevirebilecek biri var mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır!" dediler. Rahip:
"Öyleyse şu kimseye biat edin. Zira bu , gerçek peygamberdir" dedi. Onlar da ona biat ettiler, rahiple birlikte orada kaldılar. Sonra rahip bize döndü, ve:
"Allah için söyleyin, bunun velisi kim?" dedi. Beni kastederek: "Şu" dediler. Rahib bana hususi şekilde, geri dönmemiz için ricada bulundu. Ben de O'nu içlerinde, Hz. Ebu Bekr'in gönderdiği, Bilal'in de bulunduğu bir grup kimse ile geri çevirdim. Rahip O'na kek ve zeytinyağından azık koydu."
Bu rivayeti Tirmizî, (Menakıb 5, (3624) Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)'den tahric etmiştir. Rivayete: "Ebu Talib Şam için yola çıktı..." diye başlar ve yukarıda kaydedildiği şekilde zikreder. Yukarıdaki metni Rezin, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin babasından rivayet olarak, kaydedilen elfazla tahric etmiştir.[46]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste zikri geçen rahibin adı bazı rivayetlerde Buhayra diye tasrih edilir. İçerisinde, bazı hatalı unsurlar varsa da, rivayet Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet öncesi hayatından bir sahneyi aydınlatmaktadır: Amcası Ebu Talib'le yaptığı Şam yolculuğu. Bu ticarî bir seyahatti. Mola verilen bu yerin Busra olduğu bazı rivayetlerde belirtilir.
Rahip, Şam'a gidildiği takdirde, orada Yahudiler tarafından, Muhammed'in beklenmekte olan peygamber olduğunun, kitaplarında mezkur olan alâmetlerle bilinerek öldürülebileceğinden korkuyor. Bu sebeple geri döndürülmesi için ısrarla ricada bulunuyor. Ebu Talib meseleyi kavrayarak Busra'dan geri çeviriyor, kendisi seyahatına devam ediyor.
2- Hadiste yadırganan bazı unsurlar var denmişti. O da Hz. Bilal ve Hz. Ebu Bekr'le ilgili pasajdır. Bu hususla ilgili olarak el-Cezerî der ki: "Hadisin isnadı sahihtir. Ravileri, Sahiheyn veya birinin ravileri gibi sîkadırlar. Hz. Ebu Bekr ve Hz. Bilal (radıyallahu anhümâ)'in zikredilmeleri mahfuz değildir (yani hadisi zayıflatan bir durumdur). Bu sebeple imamlarımız bu kısmı bir vehim addetiler. Bu gerçekten vehimdir. Zira, o sırada Aleyhissalâtu vesselâm'ın yaşı on ikidir. Ebu Bekir ise O'ndan iki yaş küçüktür. Muhtemelen Bilal o vakit henüz doğmadı bile." Hz. Ebu Bekr ve Bilal'in zikri sebebiyle, Zehebi de hadisi zayıf addeder ve henüz o sıralarda Hz. Ebu Bekr'in Hz. Bilal'i satın almadığına dikkat çeker. Hafiz İbnu Hacer, el-İsabe'de şunları söyler: "Bu hadisin ravileri sîkadırlar. Hadiste bu lafızlar dışında reddi gereken bir husus yok. Muhtemelen o kısım bir derctir, bir başka hadisten alınma bir parçadır..." İbnu Hacer'in bu tahminini doğrulayan bir husus, hadisin Bezzar'ın Müsned'inde gelen veçhidir. O vecihte, hadis aynen kaydedilir; fakat "amcası onu Bilal'le geri gönderdi" denmez, "bir adamla" denir.
Başta muhakkik bir zat olan İbnu Hacer olmak üzere alimlerimiz, hadisin muhtevasını kabul edip buna siyer bahislerinde yer verirler.[47]

?5558 ?2? ??? ?????? ??? ???????. ???:]???????? ???????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????: ????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?? ????????????. ??????: ????? ???????? ?????? ??????????? ?? ???????????? ???????? ???????? ?? ????????? ??? ??????? ????????? ????? ???????????? ???????? ???????????? ??????????? ????????? ??'??????????? ????? ??????? ??????????. ??????????? ??????????????. ?????? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ???'????????? ??? ???????? ????????????? ???????????? ???????? ??????? ??????????. ?????? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ???????????? ????????? ???? ???????? ???????? ???????? ??????? ???????????[. ????? ???????.»?'??????« ????? '??? ????? ?????? ???????.?»?????« ?????? ????? ?????? ??????.?»????????« ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ???? ??? ??? ??????? ?? ?????? ?????? ????? ?'???? ???? ????? ???? ????.?»???????« ??? ????? ????? ??? ??? ????? ??? ???? ???? ?? .

2. (5558)- Atâ İbnu Yesar rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'a rastladım ve: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Tevrat'ta zikredilen vasıflarını bana söyle" dedim. Bunun üzerine hemen:
"Pekâla dedi ve devam etti: Allah'a yemin olsun! O, Kur'an'da geçen bazı sıfatlarıyla Tevrat'ta da mevsuftur (ve şöyle denmiştir): "Ey Peygamber, biz seni insanlara şahid, müjdeleyici ve korkutucu (Ahzab 45) ve ümmiler için de koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve elçimsin. Ben seni mütevekkil diye tesmiye ettim. O, ne katı kalpli, ne de kaba biri değildir. Çarşı pazarda rastgele bağırıp çağırmaz. Kötülüğü kötülükle kaldırmaz, bilakis affeder, bağışlar. Allah, bozulmuş dini onunla tam olarak ikame etmeden onunla kör gözleri, sağır kulakları, paslanmış kalpleri açmadan onun ruhunu kabzetmez." [Buharî, Büyû 50, Tefsir, Feth 3.][48]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As, sahabenin büyüklerindendir ve hadisleri, Resulullah'ın bilgisi tahtında yazanlardan biridir. Burada bizi ilgilendiren yönlerden biri, alim bir zat oluşu ve Ehl-i Kitap'tan çok miktarda kitap elde ederek onları okumasıdır. Bu sebeple İsrailiyatı ve Kitab-ı Mukaddes'in muhteviyatını iyi bilmektedir. Binaenaleyh, kendisinden, Kütüb-ü Sabıka'da Resulullah'tan haber veren ayetler hakkında soru sorulması tesadüfi bir hâdise değildir. Görülüğü üzere, soruya güzel bir örnek zikrederek müsbet cevap vermiştir. Radıyallahu anh'ın zikrettiği Tevrat ayetinin bir benzeri Kur'an'da aynen mevcuttur. Hele pasajın yarısı –ki oraya, Kur'andaki yerini belirten kayıt düştük- tıpa tıp Kur'an'a uymaktadır. Tevrat'tan zikredilen pasajın ikinci kısmına uyan bir başka ayet yine Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir (Mealen): "Sen Allah'tan bir merhamet sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar, etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, günahlarının mağfiret edilmesini iste. İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi, artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever" (Al-i İmran 159). Tevrat'tan alınan pasajın en son kısmına benzeyen bir ayet de şöyledir (mealen): "Ne iyilik, ne de kötülük müsavi değildirler. Sen (kötülüğü) en iyi olanla önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki samimi dostun olmuştur" (Fussilet 34).[49]

?5559 ?3? ??? ????????? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ?? ???????????? ?????? ???????? ??????? ????? ???????? ???????? ??????. ????? ???? ????????? ?????????????: ???? ?????? ?? ????????? ???????? ??????[. ????? ??????? .

3. (5559)- Abdullah İbnu Selam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tevrat'ta Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in sıfatı ve İsa İbnu Meryem'in de O'nunla birlikte defnedileceği yazılıdır.
Ebu Mevdud el-Medeni der ki: "(Resulullah'ın kabrinin bulunduğu) hücrede bir kabir yeri var." [Tirmizî, Menakıb 3, (3621).][50]

AÇIKLAMA:

Hadis, Tevrat'ta yazılanlar arasında Hz. Peygamber'in vasıfları ile Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına defnedileceğinin de yazılı olduğunu belirtmektedir. Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gömüleceğine dair başka rivayetler de vardır. Hz. Aişe'den gelen bir rivayete -ki zayıftır- göre, Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Senden sonra hayatta kalırsam yanına gömülmek isterim!" diye bir arzu izhar edince, Aleyhissalâtu vesselâm, bunun mümkün olmayacağını belirtir ve: "Orada benim kabrim, Ebu Bekr ve Ömer'in kabirleri, bir de Hz. İsa İbnu Meryem'in kabri bulunacaktır!" der. Bu hususu te'yid eden rivayetlerden biri yine Abdullah İbnu Amr'dan rivayet edilmiştir: "İsa İbnu Meryem yeryüzüne iner, evlenir ve çocukları doğar. Kırk beş yıl böyle geçer. Sonra ölür ve benimle birlikte kabrime defnedilir." [51]

?5560 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ????????????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ?????? ???????: ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ????? ???????? ????????? ??????? ??? ???? ???? ???? ????????? ????? ??????????? ???? ??????? ???????? '????????? ????? ??????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (5560)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habeşistan'ın sahibi (kralı) Necaşî merhumu işittim, demişti ki:
"Ben şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın resulüdür. O, Hz. İsa (aleyhisselâm)'nın geleceğini müjdelediği zattır. Eğer ben, şu saltanatın başında olmasaydım ve üzerimdeki insanlarla ilgili yük bulunmasaydı onun ayakkabılarını taşımak üzere yanına giderdim." [Ebu Davud, Cenaiz 62, (3205).][52]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sarih bir şekilde Habeş Kralı Necasî'nin Müslüman olduğunu ifade etmektedir. İbnu'l-Esir Necaşî'nin Resulullah'ın sağlığında Müslüman olduğunu, kendisine muhacir olarak iltica eden Müslümanları himaye edip onlara iyi davrandığını belirtir. Kendisine iltica eden Müslümanları Kureyşliler geri almak üzere heyet gönderirler, hediyeler verirler. Fakat Necaşî taleplerini reddeder ve Müslümanları himaye eder. Necaşî Mekke'nin fethinden önce vefat etmiş, Resulullah da Medine'de onun cenaze namazını kıldırmıştır, (radıyallahu anh).[53]

?5561 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????????? ???? ????????? ???? ?????? ?????: ??????????? ?? ????????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ??? ????????. ????????? ???? ????? ??? ???? ????????? ???? ????????? # ??? ????????? ????? ???? ???????? ??????????? ?????????? ??? ??????? ???????? ?????????? ??? ??????? ???????? ????????. ??????? ????????: ???? ????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????: ??????. ????????? ?? ?????? ???? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ????????. ???????: ???????? ??????? ??????? ??????? ????????: ????. ??????????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ????? ?????????????? ???????: ???? ????????: ????? ??????? ???? ???? ???? ????????? ????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????

????????????. ????? ???? ?????????: ??????? ?????? ????? ??? ???????? ?????? ????????? ????????????. ????? ????? ??????????????: ??????? ?????? ???????? ???????? ??????: ???? ?????? ??? ??????. ?????: ?????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ??????: ?. ?????: ?????? ???????? ?????????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ??? ?????. ??????: ?. ?????: ?????? ??????????? ???????? ???????? ??? ????????????. ??????: ???? ????????????. ?????: ??????????? ??? ??????????? ??????: ?? ???? ????????? ?????: ???? ????????? ????? ???? ??????? ?????? ??? ???????? ???? ???????? ????? ??????: ?. ?????: ?????? ??????????????? ??????: ??????. ?????: ?????? ????? ??????????? ???????? ??????: ??????? ????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ????????? ??????: ? ? ???????? ?????? ?? ????? ??????????? ??? ??????? ??? ???? ???????. ????? ???? ?????????: ??????????? ??? ??????????? ???? ???????? ???????? ????? ??????? ?????? ?????. ?????: ?????? ???? ???? ????????? ????? ????????? ??????: ?. ??????? ??????????????: ???? ???? ????? ????????? ???? ???????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ??? ??????? ???????? ????????? ???????? ?? ???????? ??????????? ??????????? ???? ????? ?? ???????? ??????? ??????????? ??? ?. ????????: ???? ????? ?? ???????? ??????? ??????: ?????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ???? ??????????: ????????????? ??? ????????????? ????????: ???? ?????????????? ?????? ??????? ?????????? ??????????: ???? ???????? ?????????????? ??????????? ?????? ??? ??????? ??? ??????

??????????? ??? ? ?????????? ?????? ???? ?????? ???????? ????????? ??? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????? ???????????: ???? ????????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? ??? ???????? ???? ???????? ????? ?????????? ??? ?. ????????? ?‘?????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??????????: ???? ?????????? ??? ??????????? ??????????: ???????? ?????????? ????????? ????? ?‘?????? ????? ??????? ??????????: ???? ?????????????? ?????????? ???????? ?????????????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ??????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ????????? ????????? ????? ??????? ?????? ????????????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????? ? ????????? ???????? ????????? ? ????????? ?????????? ???? ????? ???? ????????? ????? ????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ????? ????????? ????? ?????: ???? ??????????? ???????: ?????????? ??????????? ??????????? ??????????. ?????? ??? ???? ??? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????? ‘???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ?????????????? ???????? ??? ?????? ?????????? ????? ????? ????????? ??????? ?????? #? ????????? ????? ????: ?????? ?????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ??????? ?????? ??? ???????? ??????? ????????? ????? ???? ???? ???????? ????????. ????? ?????? ??????? ???????? ??????????? ?‘?????. ??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ???????? ????? ?‘???????????? ????? ????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ??????? ????????? ???????????? ??? ? ???????? ??? ?????? ??? ???????? ???? ??????? ??? ????????? ????????? ??????? ????????? ???? ????? ??????

????? ?????????? ????????? ????????? ?????? ??????????. ???????? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ?‘??????? ???????? ???????? ????????? ??????? ????? ?????????????? ???????? ‘????????: ?????? ?????? ????? ????? ???? ???????? ?????? ??????????? ?????? ???? ?‘??????. ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ?????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ??????? ?‘?????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ?? ????? ????. ???????: ??? ???????? ????????? ???? ?????? ?? ???????? ??????????? ??? ????? ?‘????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ???????? ?????? ????????? ??? ?‘??????? ???????????? ???? ??????????? ???????????? ??????: ??????? ??????????? ??????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ??????[. ????? ???????.???? »????? ???? ??????« ?? ???? ??? ????? ???.?»??????« ?? ?????? ??? ??? ?????.?»????????« ?????? ????? ????? ?????? ??????.????? »?????? ????? ??????« ??? ???? ???????? ???? ????? ????? ????.?»?????????« ??? ?‘????? ??? ?? ?? ??? ?? ????? ?? ???? ??? ?‘???? ?? ????? ???? ??‘????.?»???????« ????? ??? ??? ??.?»?‘???????« ??????? ???? ?‘????.?»??????« ???? ?‘???? ???????.????? »?????? ????? ??? ??? ?????« ???? ????? #: ?? ??? ???? ???? ?????. ?????? ?????? ?????

??? ??? ???? ??????? ‘?? ???? ?????? ?? ????? ?‘????? ???? ??????: ????? ???????. ???? ?????? ????? # ?? ????? ?‘???? ????? ????? ???? ??? ????? ?? # ?? ??? ?‘?? ?????? ??? ??? ???? ?? ?????.?»???? ?‘???« ?? ?????? ???? ???? ??? ???? ‘?????? ?? ?????? ?? ??????.»????????« ????? ?????? ?? ??? ??? ???? .

5. (5561)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bana Ebu Süfyan İbnu Harb anlattı ve dedi ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile aramızda sulh(-u Hudeybiye) olduğu bir sırada Şam'a gitmiştim. Ben orada iken, Herakliyus'a, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir mektup getirildi. Mektubu Dihyetu'l-Kelbî getirmişti. Onu Busra emîrine teslim etti. O da, Rum Kralı Herakliyus'a ulaştırdı. Herakliyus:

"Peygamber olduğunu zanneden şu adamın kavminden buralarda birileri var mı?" diye sordu. Ona "evet var!" dediler ve ben bir grup Kureyşliyle birlikte çağırıldım. Yanına girdik. Bizi önüne oturttu.

"Ona nesebce en yakın olan kimdir?" dedi. Ben atıldım:

"Benim!" dedim. Bunun üzerine beni, arkadaşlarım arkamda kalacak şekilde önüne oturttu. Sonra tercümanını getirtti.

"Şunlara söyle, ben şuna, o peygamber olduğunu zanneden kimse hakkında soracağım. Eğer cevaplarında bana yalan söylemeye kalkarsa, onu tekzib etsinler!" dedi. Ebu Süfyan der ki:

"Allah'a yemin olsun. Eğer yalanım, aleyhime tesir hasıl eder korkusu olmasaydı, cevaplarım sırasında yalan söylerdim. Sonra Herakliyus, tercümanına:

"Sor şuna! O zatın aranızdaki nesebi nasıldır?" dedi. Ben:

"O, aramızda asil bir nesebe sahiptir" dedim. O tekrar sordu:

"Onun ecdadı arasında kral var mı?"

"Yok!" dedim.

"Siz onu bu iddiasından önce hiç yalanla itham ettiniz mi?" dedi. Ben

"Hayır!" dedim.

"Ona insanların eşraf takımı mı tabi oluyor, zayıflar takımı mı?" dedi.

"Zayıflar takımı!" dedim.

"Artıyorlar mı azalıyorlar mı?" dedi. Ben:

"Eksilmiyorlar, bilakis artıyorlar" dedim. O tekrar sordu:

"Dine girdikten sonra hoşnutsuzlukla dininden vazgeçen, irtidad eden oldu mu?"

"Hayır!" dedim.

"Onunla hiç savaştınız mı?" dedi. Ben:

"Evet!" dedim.

"Onunla savaşınız nasıl oldu?" dedi.

"Harb onunla bizim aramızda münavebeli oldu. O bize karşı kazandı, biz de ona karşı kazandık!" dedim.

"Verdiği sözden caydığı oldu mu?" dedi.

"Hayır! Ancak, aramızda bir sulh var, bu esnada ne yapacak bilmiyoruz!" dedim.

Ebu Süfyan der ki: "Allah'a yemin olsun o konuşmamız esnasında, (aleyhte) bundan başka bir şey söyleme imkanı bulamadım." Herakliyus sormaya devam etti:

"Muhammed'den önce bu sözü söyleyen bir başkası var mıydı?" dedi.

"Hayır!" dedim. Bunun üzerine tercümanına:

"Söyle ona! Ben sana "aranızdaki nesebi" nden sordum, sen onun asaletli biri olduğunu söyledin. İşte peygamberler de böyledir, hep kavimleri arasında neseb sahiplerinden gönderilirler. Ben sana "ecdadı içinde kral var mı?" diye sordum "yok!" dedin. Ben de "eğer ecdadı arasında bir kral olsaydı bu ecdadının kraliyetini arayan bir adam" diyecektim. Ben, "O'na tabi olanlar"dan sordum: "Cemiyetin zayıf takımı mı yoksa eşraf kesimi mi?" diye. Sen "zayıflar!" dedin. Peygamberlere tabi olanlar işte bunlardır. Ben sana "bu iddasından önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. Böylece anladım ki o, ne insanlara ne de Allah'a yalan söyleyecek biri değildir.

Ben sana "dine girdikten sonra, hoşnut olmayarak dininden dönen oldu mu?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. İman böyledir, onun neşesi kalplere bir girdi mi, bir daha solmaz. Ben senden "onlar artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?" diye sordum, sen arttıklarını söyledin. İman işi böyledir, tamamlanıncaya kadar artarlar. Ben sana "onlarla savaştınız mı?" diye sordum, sen savaştığınızı, savaşın aranızda münavebetli cereyan ettiğini, onların size, sizin de onlara galebe çaldığını söyledin. Peygamberler de böyledir, imtihandan geçirilir, sonunda akibet onların olur. Ben sana "verdiği sözden döndüğü olur mu?" dedim, sen olmadığını söyledin. Peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler. Ben, "bu iddayı ondan önce söyleyen oldu mu?" diye sordum. Sen "hayır!" dedin. Ben "Eğer bu sözü ondan önce biri söylemiş olsaydı, Ôbu adam, kendinden önce söylenmiş bir sözü tamamlamaya çalışan birisi' diyecektim."
Herakliyus sonra: "Size ne emrediyor?" diye tekrar soru sordu. Biz:
"Namaz, zekat, sıla-i rahim ve iffet" dedik. Bunun üzerine Herakliyus dedi ki:
"Eğer, senin söylediklerin gerçekse, O peygamberdir! Ben onun çıkacağını biliyordum. Ancak sizin aranızdan çıkacağını zannetmiyordum. Eğer, O'na kavuşabileceğimden emin olsam karşılaşmayı çok isterdim. Yanında olsaydım, ayaklarına su dökerdim. O'nun hakimiyeti, ayaklarımın altında olan şu diyarlara kadar uzanacaktır."
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubunu getirtti ve okuttu. Şöyle diyordu: "Bismillahirrahmanirrahim.
Allah'ın elçisi Muhammed'den Rum'un büyüğü Herakliyus'a,
Selam hidayete tabi olanlara olsun.
Emma ba'd! Seni İslam'a çağırıyorum. İslam'a gir, selameti bul! Allah da ecrini iki kat versin. Yüz çevirirsen, bütün tebeanın günahı üzerine olsun. "Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb edinmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirse siz deyin ki: "Şahit olun, biz Müslümanlarız" (Al-i İmran 64).
Herakliyus, mektubun okunuşunu tamamlayınca, yanında sesler yükseldi ve gürültüler arttı. Bize emretti, çıkarıldık. Ben arkadaşlarıma:"
İbnu Ebî Kebşe'nin işi ciddidir.[54] Şu Benî Asfer'in (Rumların)[55] kralı ondan korkuyor!" dedim. Allah İslam'ı bana nasib edinceye kadar onun galip geleceği inancını taşıdım.
Herakliyus, ileri gelen cemaatini hep davet etti, kendine ait sarayların birinde toplandılar. Onlara:
"Ey Rum cemaati! Ebedî bir kurtuluşunuz ve şu saltanatınızın bekasına ne dersiniz?" dedi. Bunun üzerine, hep birden vahşi eşekler gibi ürküp kapılara koştular. Ancak hepsini kapatılmış buldular. Herakliyus onları geri çağırdı.
"Ben sizin dindeki salabetinizi imtihan ettim. Sizde gördüğüm durum hoşuma gitti!" dedi. Bunun üzerine, ona secde ettiler ve ondan razı oldular." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy 1, İman 37, Şehadat 28, Cihad 11, 99, 102, 122, Cizye 13, Tefsir Al-i İmran 4, Edeb 8, İsti'zan 24, Ahkam 40; Müslim, Cihad 73, (1773); Tirmizî, İsti'zan 24, (2718).][56]

?5562 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ???????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ?????????! ????? ???????? ???????? ??????? ????????? ??????? ???????????. ??????? ??????????? ????????? ??????? ????? ???????? ??????? ??????. ???????? ?????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ???????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ????? ?????? ?????. ??????? ????? ????????: ??? ???? ??? ‘???? ??????. ???????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ????????? ???????????. ???????: ???? ????????? ?????? ?????? ?? ?‘????[. ????? ??????? .

6. (5562)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cinler semaya yükselip, orada vahyi dinliyorlardı. Bir tek kelime işitince, ona doksan dokuz tane de (kendilerinden) ilave ediyorlardı. O tek kelime hak, ilave edilenler batıldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderilince, semadaki yerlerine yükselmeleri şihablarla (göktaşları) önlendi. Bundan önce gökte şihablar (bu kadar çok) atılmazdı. İblis onlara:
"Nedir bu? Herhalde mühim bir hâdise var!" dedi. Askerlerini gönderdi. Onlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mekke'de iki dağın arasında namaz kılıyor buldular. İblis'e tekrar dönüp gördüklerini haber verdiler. O da
:"Arzda meydana gelen hâdise işte bu! (Sizin semadan haber almanız bu sebeple engelleniyor)" dedi." [Tirmizî, Tefsir, Cin (3321).][57]

AÇIKLAMA:

Cinle ilgili bahis daha önce (3. cilt 229) geçtiği gibi az ileride de geçecek (5609. hadis). Bu sebeple burada açıklama yapmayacağız. [58]

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLANGICI

?5563 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??? ?????? ???? ??????? ?????? # ???? ????????? ????????? ??????????? ?? ????????? ??????? ? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ??????? ???????????? ???? ? ?????? ??????????? ? ???????????? ??????? ????????? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ????????????? ?????? ????? ???????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????. ???????????? ???????????? ????? ??????? ???????? ?????? ?? ????? ???????. ????????? ????????? ??????: ???????. ??????: ??? ???? ?????????. ?????: ????????? ????????? ????? ?????? ?????? ????????? ????? ????????? ???????: ???????. ????????: ?????? ????????. ????????? ???????????? ????? ?????? ?????? ????????. ????? ????????? ??????: ???????. ????????: ??? ???? ????????. ????????? ????????? ???????????? ????? ?????? ?????? ????????. ????? ????????? ??????: ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?‘??????? ???? ?????? ???????? ????????? ?‘?????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ?‘??????? ??? ???? ????????. ???????? ????? ??????? ????? # ???????? ????????? ???????? ???? ????????? ???????: ???????????? ??????????. ???????????? ?????? ?????? ?????? ????????. ?????? ??????????? ???????????? ????????? ??????: ?????? ???????? ???? ???????. ??????? ???? ????????: ???? ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ???????????? ????????? ????????? ????????? ???? ?‘??????? ????????????????? ??? ????? ?????? ??? ????????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????. ???????? ?????????: ??? ????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ???? ????????: ??? ????? ???? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????? # ?????? ??? ????. ?????? ???? ????????: ???? ??????????? ?????? ???????? ???? ????? ??? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??? ????????? ???????. ?????? ??????? ?????? #: ??? ??????????? ???? ?????: ?????? ???? ????? ?????? ????? ???????? ??? ?????? ???? ??? ???????? ????? ??????????? ???????? ????????? ??????? ??????????. ????? ???? ???????? ???????? ??? ????????? ???????? ?????????[. ????? ???????.»??????« ??? ??? ???? ??? ???? ?? ????? ??? ???? ?? ??? ???.?»???????« ?????? ???????? ??????.?»????? ????????« ?? ??? ??? ?? ????? ??????? ? ????? ???? ?????? ???? ???? ???????: ?? ????? ???? ?????? ??? ?? ?? ?? ?????? ????.?»???????« ???? ?? ????? ???? ???? ? ????? ???? ?? ????? ‘?? ????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ??? ?? ?????? ????.?»?????« ??? ????? ?? ?????? ?? ????? ???? ???? ???
????? ‘???? ??????.?»?????????« ?????? .

1. (5563)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp, tahannüsde bulunuyordu. -Tahannüs ibadette bulunma demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice (radıyallahu anha)'ye dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:
"Oku!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Aleyhissalâtu vesselâm hadisenin gerisini şöyle anlatıyor: "Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:
"Oku!" dedi. Ben tekrar:
"Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar

alıp, üçüncü sefer takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:
"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti" (Alak 1-5) dedi.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:
"Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükunete erince) Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'ye başından geçenleri anlattı ve:
"Nefsim hususunda korktum!" dedi. Hz. Hatice de:
"Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen rüsvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırırsın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi. Sonra Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbnu Esed İbnu Abdi'l-Uzza İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âma olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine:
"Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!" dedi. Varaka Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Ey kardeşim oğlu! Neler de görüyorsun?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da Ona:
"Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşte ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka:
"Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, ona husumet edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!" dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de fetrete girdi (kesildi.)" [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252, (160); Tirmizî, Menakıb 13, (3636).][59]

?5564 ?2? ??? ?????? ???? ??? ??????? ???:]??????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ?????????. ???????: ??? ??????? ?????????????. ??????: ???????? ??????????: ???????? ??????? ??????? ?????? ??????. ????? ???? ????????: ??????? ???????? ?????? ?????? ???? ???? ????? ???????: ? ??????????? ??? ??? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????: ?????????? ????????? ???????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ?????? ??? ???????? ?????????? ??????? ?????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????. ????????? ?????????? ????????: ??????????. ????????: ??? ??????? ?????????????? ????
?????????? ????????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? ??? ??????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

2. (5564)- Yahya İbnu Ebi Kesir anlatıyor: "Ebu Seleme İbnu Abdirrahman'a Kur'an'dan ilk inenin ne olduğunu sordum.
"Ya eyyühe'l-Müddessir (ey örtüsüne bürünmüş)! (suresi)dir!" dedi. Ben:
"İyi ama, başkaları ilk inenin İkra' bismi Rabbikellezi halak (suresidir). diyorlar" dedim. Bunun üzerine Ebu Seleme:
"Ben bu hususta Hz. Cabir (radıyallahu anh)'e sormuştum. O bana:
"Sana, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğinden başka bir şey söylemeyeceğim, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir ay kadar Hira mağarasına mücavir oldum (itikafa girdim). Mücaveretimi (itikafımı) tamamlayınca, dağdan indim. Derken bana bir seslenen oldu. Sağıma baktım, hiçbir şey görmedim. Soluma baktım, yine bir şey görmedim. Arkama baktım bir şey görmedim. Derken başımı kaldırdım, bir şey gördüm, ama (bakmaya) dayanamadım. Hemen Hatice'nin yanına geldim:
"Beni örtün!" dedim. Derken şu ayetler nazil oldu. (Mealen): "Ey örtüsüne bürünen! Kalk! (insanları ahiretle) korkut! Rabbini büyükle, elbiseni temizle. Pislikten kaçın.." (Müddessir suresi). Bu vahiy namaz farz kılınmazdan önceydi." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir; Tefsir, Alak, Edeb 118; Müslim, İman 257, (161).][60]

?5565 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????? ???????? ???????. ????? ??????? ?????? ????????: ???? ??????? ?????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ??????: ???? ?????? ????? ????????? ?Œ????? ?????? ??????????. ????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ??????: ????????? ??????? ??? ??????????? ???????????? ??? ????????? ?????????? ??? ??????????? ????????? ??? ???????? ?????????? ????????? ???????? ???????? ??????[. ????? ???????.

3. (5565)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy indiği zaman, yüzünün yakınlarında arı uğultusu gibi bir ses işitilirdi. Bir gün, O'na vahiy indirildi. Bir müddet öyle kaldı. Sonra o hal açıldı. O da Mü'minun suresinden ilk on ayeti okudu:
"Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkan ile kılarlar. Onlar dünya ve ahiretlerine faydası dokunmayan her türlü şeyden yüz çevirirler. Onlar nail oldukları her türlü nimetin zekatını aksatmadan verirler. Onlar namuslarını korurlar. Ancak hanımlarına ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar Kim helal sınırını aşarak bunların ötesine geçmek isterse, işte öyleleri haddini aşmış olanlardır. O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emanet ve mesuliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar. Onlar namazlarını devamlı olarak, vaktinde ve şartlarına riayet ederek kılarlar. İşte onlar varislerin ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine varis olurlar. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır" (Mü'minun, 1-11).
Arkadan dedi ki: "Kim bu on ayeti yerine getirirse cennete girer."
Sonra kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırıp:
"Allahım (hayrımızı) artır, bizi (iyilik yönüyle) noksanlaştırma. Bize ikram et, zillete düşürme. Bize ihsanda bulun, mahrum etme. Bizi tercih et, (düşmanlarımızı) bize tercih etme. Allahım, bizi razı kıl, bizden de razı ol!" buyurdular." [Tirmizî, Tefsir, Mü'minun, (3172).][61]

?5566 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????[. ????? ??????? .

4. (5566)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a inen en son ayet Riba ayetidir." [Buharî, Bakara 53.][62]

?5567 ?5? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???????? ???????? ?????????????? ?????????: ?? ?????? ??????????? ??? ????????? ????? ????????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (5567)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc mevsiminde vakfe mahallinde kendini hacılara arzediyor: "Beni kavmine götürecek bir kimse yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme mani oldu" diyordu." [Ebu Davud, Sünnet 22, (4734); Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an 24, (2926).][63]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahyin başlamasıyla ilgilidir. Vahiy lügat olarak, gizlice bildirmek demektir. Yazma, yazılan şey, gönderme (ba's), ilham, emir, ima, işaret, peş peşe ses çıkarma manalarına gelir.
Şer'î bir ıstılah olarak şeriatın bildirilmesi demektir. Vahy birçok durumda vahyedilen şey manasında ism-i mef'ul olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan, Allah'ın, Resul-i Ekrem'e indirilen kelamına vahy denmektedir.
2- İlk hadis, (5563), vahyin Resulullah'a rüyayı sadıka şeklinde geldiğini belirtir. Bazı rivayetlerde rüyayı saliha denmiştir. Bu rüya, uykuda görülenin sabahleyin aynen çıkması olarak tarif edilmiştir. Karışıklık olmayan bir rüyadır. Bu, uyanıklık halinde görülecek şeylere bir alıştırma, hazırlama safhasıdır. Bunu, uyanık halde ışık görme, ses işitme hadiseleri, yolda yürürken, taşların ve ağaçların selam vermeleri takip etmiştir. Beyhakî rüya döneminin altı ay sürdüğünü benimser. İbnu Hacer, "Kırk yaşını tamamlayınca, doğduğu ay olan Rebiulevvel ayında, peygamberlik rüya ile başlamış olmalı, aynı yılın Ramazanında da uyanık haldeki vahiy başlamalı" der.
3- Resulullah ilk safhada yalnızlık muhabbetinin sevkiyle Hira mağarasına gitmiş, tahannüsde bulunmuştur. Tahannüs, tahannüf yani haniflik yapmak demektir. Kelime, tahannüfün sonundaki fe'nin se'ye kalbiyle ortaya çıkmıştır. Öyleyse kök manasıyla, hanifleri takip etmek, onların yolunda gitmek demektir. Haniflik Hz. İbrahim aleyhisselam'ın dininin adıdır. Bazı rivayetlerde Zührî'nin derci olarak tahannüs'ün taabbüd olarak açıklandığı görülür. Bu mağaraya çekilme safhasının, bir ay kadar devam ettiği ve bunun Ramazan ayında vuku bulduğu bilinmektedir.
Resulullah bu safhada Hz. Cebrail'i Mekke-i Mükerreme'nin Ecyad nam kevkiinde görür. Cebrail aleyhisselam: "Ey Muhammed!" diye bağırır. Sağa, sola, öne, arkaya, bakar fakat kimseyi göremez. Derken başını semaya kaldırır. Onu, semayı gözün alabildiğine kaplamış olarak bir kürsü üzerinde oturmuş görür.

"Ey Muhammed ben Cibril'im, Cibril'im!" der. Aleyhissalâtu vesselâm bu manzaradan korkar, kaçıp, kalabalığa karışır ve bir şey görmez olur. Bilahare kalabalıktan çıkınca aynı ses yine çağırır. O da tekrar kaçar.
Bundan sonra Cibril aleyhisselam'ın Hira'da görünmesi ve "Oku!" diye emretmesi hadisesi geliyor. Bazı rivayetler bu esnada Cibril'in iki kanadıyla göründüğünü zikreder, kanatlar gözleri kamaştıracak şekildedir, yakuttandır. Bu rivayet zayıftır. Sahih rivayetler, heyet-i asliyesi ile Cebrail'i Resulullah'ın iki sefer gördüğünü, bunun birinin, kendisinden yaratıldığı suret üzere görmeyi talep etmesi üzerine vukua geldiği, ikincisinin de Mirac'ta cereyan ettiğini gösterir. Resulullah'ın, Cebrail'i görmesiyle ilgili farklı rivayetlerin varlığını bilmede fayda var.
4- İlk vahiyden sonra Resululah'ın hissettiği korkunun mahiyeti ne idi? Bu hususta İbnu Hacer, alimlerin on iki farklı tahminde bulunduklarını kaydeder:
1) Cünun ve gördüklerinin kehanet olması. Çünkü kâhinler ahlaksız insanlardı. Bu sebeple onlardan zaten hoşlanmıyordu.
2) Hâcis denen ve fikr-i sabit gibi insana musallat olan düşünceler.
3) Şiddetli korkudan ölme.
4) Hastalık,
5) Hastalığın devamı,
6) Peygamberlik yükünü taşımaktan acz,
7) Meleğe, korku sebebiyle bakmaktan acz,
8) Kavminin ezasına sabredememe,
9) Öldürülmek,
10) Vatanından ayrılma,
11) Yalanlanma,
12) Ayıplanma,
İbnu Hacer, bu görüşlerden üçüncüsünü ve ondan sonra gelen ikisini daha doğru, şüphelerden daha salim bulur, diğerlerine itiraz edildiğini söyler.
5- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o korku hissettiği anlarda Hz. Hatice tarafından teselli edilmesi ve tesellide kullandığı ikna edici delillerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberlikten önce izhar ettiği ahlaki kemalleri olması, üzerinde durulması gereken bir hususdur. İlk Müslüman Hz. Hatice'yi Resulullah'ın hak peygamber oluşuna inanmaya, iknaya sevkeden husus mucize değil, O'nun önceden bilinen doğru sözlülüğü başta olmak üzere, dile getirmiş olduğu diğer ahlaki vasıflardır. Nice mucize gördüğü halde inanmayanlara rağmen, mucizesiz olarak sözündeki doğruluk ve ahlakındaki kemal sebebiyle iman... Bu daha selametli, daha içten bir iman olmalıdır. Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu cihetten ortaya koyduğu mucize, ehemmiyetçe Şakk-ı Kamer mucezisini geçmese de geri de kalmaz. Kur'an-ı Kerim'de her iki hususa da temas edilmiştir (Kalem 4, Kamer 1).
Bu vak'adan hareketle, alimler, musibet ve sıkıntıya düşenleri, münasib sözlerle teselli etmenin müstehab olacağını, musibete düşen kimsenin de güvendiği kimselere halini açmasının uygun olacağını söylemişlerdir.
6- Resulullah'ın Varaka'ya götürülmesi, vahyin başlangıcındaki hadiselerin mühimlerindendir. Onun Kütüb-i Sabıka'yı bilen biri olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın risaletini te'yid etmesi, müjdelemesi, kavminin ileride Mekke'den çıkaracağını haber vermesi, Efendimiz'in o kitaplarda teferruatlı olarak tavsif edildiğini gösterir.
Varaka'yı daha önce tanıttığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.
7- Fetretu'l-Vahy, ilk vahiyden sonra araya giren fasılayı ifade eder. Yani Hira dağında başlayan vahiy belli bir sistemle devam etmemiş, bilakis bir müddet kesilmiştir. Bu kesilmenin Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerinde ilk vahiyle hasıl olan korkunun gitmesi, vahyin gelmesine iştiyak duyması gayesini güttüğü belirtilmiştir.
Bu fetretin müddeti ihtilaflıdır. Birkaç gün diyen rivayetlerin yanıbaşında üç yıl diyenler de var. Umumiyetle üç yıl diyen rivayetler daha kavi bulunmuş, diğerleri te'vil edilmiştir. Suheylî, fetretü'lvahyin iki buçuk yıl olduğuna dair mevsuk rivayeti makul kabul eder. Buna altı aylık rüya dönemini de ekleyerek üç yıla çıkarır. Böylece reddedilmeyecek bir te'lif ve te'vilde bulunur.
Mekkedeki peygamberlik müddetinin 10 veya 13 yıl olduğuna dair ihtilafın "fetretü'lvahy" meselesine dayandığını belirten Suheylî, 10 yıl diyenlerin, fetretü'lvahyi hesaba dahil etmemiş olabileceklerine dikkat çeker.
8- İlk inen sure hususunda, kaydedilen rivayetlerde bir tearuz gözükmektedir. Birinci rivayet Alak suresini ilk inen sure olarak belirlerken, ikinci rivayette (5564) Müddessir suresinin ilk inen sure olduğu ifade edilmektedir. Bu ikinci rivayeti esas alanlardan ,ilk nazil olan surenin Müddessir olduğunu cezmen söyleyen de çıkmıştır. Buhârî'nin bir rivayetinde açık olarak görüldüğü üzere, Müddessir suresi fetretü'lvahiyden sonra ilk inen suredir. Hz. Cabir (radıyallahu anh)'in bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur:
"Ben yürürken birden semadan gelen bir ses işittim. Bakışlarımı (o tarafa) çevirdim. (Sesin sahibi) bana Hira'da gözükmüş olan melekti, arz ve sema arasına kurulmuş bir kürsi üzerinde oturuyordu. O (manzara)dan korktum. Hemen (eve) döndüm ve:
"Beni örtün!" dedim. Allah Teala hazretleri: "Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve inzarda bulun..." diye Müddessir suresini "pislikten de kaçın" ayetine kadar inzal buyurdu. Ondan sonra vahiy kızıştı da kızıştı."
İbnu Hacer, bu rivayetteki ziyade cümlelerde gelen tasrihten, bazılarınca ileri sürülen işkalin kalkacağını belirtir.
9- Vahyin geliş tarzıyla ilgili bir açıklama Hz. Ömer tarafından yapılmaktadır (5565). Hz. Ömer (radıyallahu anh), vahiy esnasında arı kovanından işitilen uğultu nevinden bir sesin, Resulullah'ın başından işitildiğini söyler. Vahyin gelişi hususunda bu bize bir bilgi verse de, mahiyetini tam olarak anlamak, anlatmak biraz zor bir iş. Beşer-İlah arasındaki bu muharebe irtibatı nasıl bir hâdisedir? Başka rivayetlerde de gelmiş olan birkısım haricî tezahürler daha zikredilse de, vahiy hâdisesi, esas itibariyle harice kapalı olan bir hâdise, sadece vahye mazhar kişi tarafından yaşanan bir hal olarak kalma durumundadır.
Başka rivayetlerdeki açıklamalara göre:
* Vahiy hali, Resulullah'a ağır gelen bir durumdur, epeyce bir sıkıntı ve sıklet hali yaşatmaktadır. Öyle ki, en soğuk günde bile buram buram terleme hasıl etmektedir. Deve üzerinde vahyin geldiği de olmuş, o esnada deveye çöken ağırlık sebebiyle devenin karnı yere değecek şekilde bacakları yay gibi kavis yapmıştır. Zeyd İbnu Sabit, bir seferinde vahiy esnasında dizi Resulullah'ın dizine değdiği için, duyduğu sıklet sebebiyle bacaklarının tamamen ezildiği, bir daha yürüyemeyecek hale geldiği zannına düştüğünü, ancak vahyin sona ermesiyle eski haline döndüğünü anlatır. Vahiy hâdisesinin "ağır"lığı bizzat Kur'an ayetiyle tescil edilmiştir (Müzzemmil 5).
* Vahiy geldiği sırada Aleyhissalâtu vesselâm, üzerini örttürüyor, normal uyanıklığa benzemeyen bir halete giriyor. Bu halde kalbine tulû eden vahiyler, vahiy hali geçtikten sonra ezberlenmiş bir halde hafızada olduğu gibi kaydediliyordu. Resulullah savaş sırasında bile yanından ayırmadığı vahiy katibine vahyi imla (dikte) ettiriyor. Yazdırdığı vahyi bir de okutup, kontrol ederek yazma sırasında bir hata olmuş ise düzelttiriyordu. Bazı rivayetler, ilk sıralarda, Aleyhissalâtu vesselâm'ın gelen vahyi "unutabilirim" endişesiyle vahyin gelmesi esnasında tekrar etmeye yeltendiğini, ancak ayet-i kerime ile müdahale edilerek, bu endişe ve telaşın yersiz olduğunun bildirildiğini belirtir. Şu ayet bu maksadla vahyolunmuştur: "Ey habibim! Cebrail sana Kur'an'ı okurken, acele edip de dilini kıpırdatma. Onu biraraya toplayıp okutmak bize aittir. Cebrail'e okuttuğumuzda sen onun okuyuşunu takip et. Sonra onu açıklamak yine bize aittir" (Kıyamet 16-19).
Bu hâdise bize, vahiy halinde, Resulullah'ın tam bir şuur halinde olduğunu ifade etmesi bakımından ehemmiyetlidir. Normal uyanıklığın dışında bir hal yaşamış olması yanlış yoruma kabil bir durumdur. Bu İlahî müdahale ile anlıyoruz ki, vahiy hâdisesi sırasında tam bir uyanıklık ve şuur hali mevcuttur. Kendisine ilka olunanı Aleyhissalâtu vesselâm algılayabilmekte, "kaybederim" endişesini duymakta ve ezberleme arzusuyla tekrar edip dudaklarını kıpırdatmaktadır. Yukarıda kaydettiğimiz vahiyden sonra Aleyhissalâtu vesselâm vahyin mekanizmasını öğrenmiş olarak ezberleme gayretini terketmiştir.
* Vahiy Aleyhissalâtu vesselâm'a muhtelif şekillerde gelmiştir:
** Çıngırak sesi şeklinde gelme. Bu Hz. Peygamber'e en zahmetli olan çeşididir. Hariçten bunun arı uğultusu şeklinde hissedildiği belirtilir.
** Kalbine atılmak suretiyle gelme.
** Rüyada öğrenmek suretiyle gelme.
** Miraçta olduğu üzere doğrudan doğruya Allah'tan vahyi telakki etmek suretiyle gelme. Bu tarz vahiyde melek arada elçi değildir.
** İlham suretiyle gelme. [64]

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

?5568 ?1? ?? ???? ????? ?????? ???? ???? ??????? ???? ????????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? # ?????????? ???? ???????? ???????? ????. ?????: ??????? ???? ?? ?????????? ????????? ????? ?? ????????? ??????????? ????? ?? ????????: ?????? ????????? ?????????????? ??? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ?????. ??????? ???????? ???????? ??? ??????????? ??????: ????????????? ???????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ????????? ????????. ???????? ???????? ????? ??????? ????? ???????? ????? ??????? ?????????? ????? ????????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?????????. ?????? ???????? ?????? ????? ????????? ?????????? ????????. ??????????? ??? ????????? ???????? ???????? ????? ???? ????????? ????????? ?????????????? ???????: ???? ????? ?????: ????????. ?????? ??????? ?????: ??????? #. ?????: ?????? ???????? ???????? ?????: ??????. ?????: ????????? ????. ???????? ????????? ?????? ???????? ??????? ???????? ????? ?????? ?????

???????? ????????? ??????: ???? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????? ????????: ??????? ?????? ????????? ????? ?????: ????????? ???????? ??????????? ???????????? ??????????? ????? ?????? ??? ????? ???????? ?????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????? ????: ?????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ???????? #. ?????: ?????? ???????? ???????? ?????: ??????. ????? ????????? ???? ?????????? ????????? ?????. ????????? ???????? ????????? ?????? ???? ????????? ??????? ??????? ?????? ??????????. ?????: ???? ??????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????

???????? ?????? ???????? ????? ????: ????????? ???‘?? ????????? ??????????? ????????? ????? ?????? ??? ??? ?????????? ????????????? ?????????????? ??????: ???? ????? ????: ?????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ???????? ?????: ?????? ???????? ???????? ?????: ?????? ?????: ????????? ???? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????? ??????? ???????. ????? ?????: ????????? ???‘?? ????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ??? ????? ???? ?????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????? ?????: ????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ???????. ?????: ??????? ???????? ???????. ?????: ??????. ?????: ????????? ???? ?????????? ????????? ????? ????????? ???????? ????????? ????? ???????? ???????? ????????. ?????: ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???????. ??????? ??????? ????? ?????: ????????? ???‘?? ????????? ??????????? ?????????. ????? ?????? ??? ????? ???? ?????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????? ?????: ????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ???????? # ?????: ?????? ???????? ???????. ?????: ??????. ?????: ????????? ???? ?????????? ????????? ????? ????????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???????? ????????. ?????: ???? ????????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ??????. ????? ?????: ????????? ???‘?? ????????? ??????????? ?????????. ????? ?????? ??? ?????? ???? ?????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????? ?????: ????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ???????. ?????: ?????? ???????? ???????? ?????: ??????. ?????: ????????? ????? ?????????? ????????? ?????. ????????. ???????? ????????? ????? ????? ???????? ????????? ?????: ???? ??????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ??????? ??????. ????? ????: ??? ?????????? ????:

?????? ‘??? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???? ????????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????????. ????? ?????? ??? ???? ?????????? ????????????? ?????????????. ???????: ???? ????? ????? ????????. ?????: ?????? ??????? ?????: ????????. ?????: ?????? ???????? ???????? ????????? ?????: ?????. ????? ????????? ???? ?????????? ????????? ?????? ???????. ??????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ????????. ?????: ??? ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ??????? ????????. ????? ?????: ????????? ???‘???? ????????? ??????????? ?????????. ????? ???????? ??? ???????? ??????????? ????? ????????? ?????? ????? ??????? ????? ??????????? ?????? ?????? ??????????? ????: ????? ???????? ??????????? ????? ????????? ????????: ????????? ????????? ??????????? ?????????? ??????: ??? ??????? ??? ????????? ?????: ????? ????????????? ??????????? ?? ????????? ?????? ????????????? ????????? ??????????? ????? ?????? ???? ????????? ?????????????. ????? ??????? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ??????? ???? ??????? ????????? ??????????. ???????: ???? ??????????? ?????? ????? ????????? ??????????. ?????: ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????? ????? ??????. ??????????? ????????? ???? ????? ???????? ???????. ???????: ???? ???????? ???????? ??????????? ????? ?? ????????? ?????????????. ???????: ???? ????????? ? ??????????? ????????? ????? ????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????? ??????????? ?????? ?????????????. ????????? ??? ??????? ??????????? ??????????? ‘????????. ??????????? ???????? ?????? ???????. ??????????? ??? ?????. ???????: ???? ????????? ??????: ?????? ?????? ???????. ??????: ???????? ??? ??????? ??????????? ??????????? ‘????????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ??? ?????. ??????: ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ??? ????? ???????? ???????? ?????: ???? ????????? ??????: ????????? ????????? ????? ??????. ???????: ???? ????????? ? ??????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ???????????? ‘????????. ??????? ???? ???????? ?????? ????? ?????????????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ???? ??????????. ????? ????????: ????? ??????? ??????? ???????????: ? ????????? ????????? ???????[. ????? ?????? ? ??? ????? ???? ??? ??????? .

1. (5568)- Hz. Enes (radıyallahu anh) Malik İbnu Sa'saa (radıyallahu anh)'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara, Mirac'a götürüldüğü geceden anlatarak demiştir ki,

"Ben Ka'be'nin avlusundan Hatim kısmında -belki de Hıcr'da demişti- yatıyordum, -bir rivayette şu ziyade var: Uyku ile uyanıklık arasında idim- Derken bana biri geldi, şuradan şuraya kadar (göğsümü) yardı. -Bu sözüyle boğaz çukurundan kıl biten yere kadar olan kısmı kasdetti.- Kalbimi çıkardı. Sonra bana, içerisi imanla [ve hikmetle] dolu, altından bir kap getirildi. Kalbim [çıkarılıp su ve zemzem ile] yıkandı. Sonra içerisi (imanla) doldurulup tekrar yerine kondu. Sonra merkepten büyük katırdan küçük beyaz bir hayvan getirildi. Bu Burak'tı. Ön ayağını gözünün gittiği en son noktaya koyarak yol alıyordu. Ben onun üzerine bindirilmiştim. Böylece Cibril aleyhisselam beni götürdü. Dünya semasına kadar geldik. Kapının açılmasını istedi.

"Gelen kim?" denildi.

"Cibril!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)!" dedi.

"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliştir!" denildi.

Derken kapı açıldı. Kapıdan geçince, orada Hz. Adem aleyhiselam'ı gördüm.

"Bu babanız Adem'dir! Selam ver O'na!" dendi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra bana:

"Salih evlad hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti ve ikinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi

."Ben Cibril'im!" dedi."

Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed!" dedi.

"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Derken bize kapı açıldı. İçeri girince, Hz. Yahya ve Hz. İsa aleyhimasselam ile karşılaştım. Onlar teyze oğullarıydı. Hz Cebrail:

"Bunlar Hz. Yahya ve Hz. İsa'dırlar, onlara selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Onlar da selamıma mukabelede bulundular. Sonra:

"Hoş geldin salih kardeş, hoş geldin salih peygamber" dediler. Sonra Cebrail beni üçüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Cibril'im!" dedi.

"Yanındaki kim?" denildi.

"Muhammed'dir!" dedi.

"O'na Mirac daveti gitti mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı bize açıldı. İçeri girince Hz. Yusuf aleyhiselam'la karşılaştık. Cebrail:

"Bu Yusuf'tur! O'na selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra:

"Salih kardeş hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi.Sonra Cebrail beni dördüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Cibril'im!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi
"Muhammed!" dedi.
"Ona Mirac davetiyesi indi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Kapı açıldı. İçeri girdiğimizde, Hz. İdris aleyhisselam ile karşılaştık. Hz. Cebrail:
"Bu İdris'tir, O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra bana:
"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti. Beşinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.
"Kim bu gelen?" denildi.
"Ben Cibril'im!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed!" dedi.
"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı açıldı. İçeri girince, Harun aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail aleyhisselam:
"Bu Harun aleyhisselam'dır. O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim, o da selamıma mukabelede bulundu ve:
"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Cebrail beni yükseltti ve altıncı semaya geldik. Kapıyı çaldı.
"Bu gelen kim?" denildi.
"Ben Cibril!" dedi.
"Beraberindeki kim?" denildi.
"Muhammed!" dedi.
"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.
"Evet!" dedi.
"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. İçeri girince, Hz. İbrahim aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail:
"Bu baban İbrahim'dir, O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra:
"Salih oğlum hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi
Sonra Sidretü'l-Münteha'ya çıkarıldım. Bunun meyveleri (Yemen'in) hecer testileri gibi iri idi, yaprakları da fil kulakları gibiydi. Cebrail aleyhisselam bana:
"İşte bu Sidretü'l-Münteha'dır!" dedi.
Burada dört nehir vardır: İkisi batınî nehir, ikisi zahirî nehir.
"Bunlar nedir, ey Cibril?" diye sordum. Hz. Cebrail:
"Şu iki batınî nehir cennetin iki nehridir. Zahirî olanların biri Nil, diğeri Fırat'tır!" dedi. Sonra bana el-Beytü'l-Ma'mur yükseltildi. Sonra bana bir kapta şarap, bir kapta süt, bir kapta da bal getirildi. Ben sütü aldım. Cebrail aleyhisselam:
"Bu (aldığın), fitrat(a uygun olan)dır, sen ve ümmetin bu fitrat (yaratılış) üzeresiniz!" dedi.
Resulullah devamla dedi ki:
"Sonra bana, her günde elli vakit olmak üzere namaz farz kılındı. Oradan geri döndüm. Hz. Musa aleyhisselam'a uğradım. Bana:
"Ne ile emrolundun?" dedi.
"Gece ve gündüzde elli vakit namazla!" dedim.
"Ümmetin, her gün elli vakit namaza muktedir olamaz. Vallahi ben, senden önce insanları tecrübe ettim. Benî İsrail'e muamelelerin en şiddetlisini uyguladım (muvaffak olamadım). Sen çabuk Rabbine dön, bunda ümmetine hafifletme talep et!" dedi. Ben de hemen döndüm (hafifletme istedim, Rabbim) benden on vakit namaz indirdi. Musa aleyhisselam'a tekrar uğradım. Yine:
"Ne ile emrolundum?" dedi.
"Benden on vakit namazı kaldırdı!" dedim.
"Rabbine dön! Ümmetin için daha da azaltmasını iste!" dedi. Ben döndüm. Rabbim benden on vakit daha kaldırdı. Dönüşte yine Musa aleyhisselam'a uğradım. Aynı şeyi söyledi. Ben, beş vakitle emrolunmama kadar bu şekilde Hz. Musa ile Rabbim arasında gidip gelmeye devam ettim. Bu sonuncu defa da Hz. Musa'ya uğradım. Yine:
"Ne ile emredildin?" dedi.
"Her gün beş vakit namazla!" dedim.
"Senin ümmetin her gün beş vakit namaza da takat getiremez. Rabbine dön, hafifletme talep et!" dedi."
Rabbimden çok istedim. Artık utanıyorum, daha da hafifletmesini isteyemem! Ben beş vakte razıyım. Allah'ın emrine teslim oluyorum!" dedim. Musa aleyhisselam'ı geçer geçmez bir münadi (Allah adına) nida etti: "Farzını kesinleştirdim, kullarımdan hafiflettim de!"
Bir rivayette şu ziyade geldi:
"Namazlar (günde) beştir. Ve onlar ellidir de. İndimde hüküm değişmez artık!"[65]

?5569 ?2? ??? ????? ???????:]???? ?????????? # ?????? ????? ???????? ?????????? ????? ???? ?????: ????????? ??? ??????? ??????????? ???????????? ??????? ?????? ???? ????? ??????????? ????????? ????? ??????? ???????? ?????????? ??? ?????? ????? ??????? ??????????? ????????????! ???????: ????? ?????? ???????? ??????????? ???‘???? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ????? ????? ??????????? ?????????? ??????? ???? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????????? ??? ?????. ???????: ???????? ????? ???????[.»???????? ???????????« ?? ???? ?? ???? ????? ????? ????? ???? ?‘???? ??Œ????.?»????????« ??? ?????.?»????????« ?????? ??????? ?? ???? ???? ???? ???????.?»?????« ??? ???? ??? ???? ??? ????? ?? ????? ???? ??? ??? ‘??? ???? ???.?»?????« ???? ????? ??????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????: ?? ??? ???? .

2. (5569)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beş vakit namazla gönderilince, Hz. Musa aleyhisselam kendisine:
"Rabbine dön! Daha da azaltmasını talep et. Çünkü, Benî İsrail'e iki namaz farz etmişti, onları kılmadılar!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Rabbime tekrar dönüp daha da hafifletmesini istedim. Rabb Teala şu cevabı verdi:
"Semavat ve arzı yarattığım zaman ben sana ve ümmetine elli vakit namaz yazmıştım. Öyleyse elli olan beştir. Sen ve ümmetin bunları kılın!" Böylece anladım ki, bu beş vakit namaz Rabbim Teala'dan kesin bir emirdir. Hemen Hz. Musa'ya döndüm. O yine "Dön!" dedi. Fakat ben, artık geri dönmedim."[66]

?5570 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????????? ???????? ?????? ?? ????????? ???????? ?????? ??? ?????? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5570)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kureyş beni tekzib ettiği vakit, Hıcr'da doğruldum. Allah Teala hazretleri Beytu'l-Makdis'i bana tecelli ettirdi. Ben onlara onun alâmetlerini birer birer haber vermeye başladım. Ben Beytu'l-Makdis'e bakıyor hem de haber veriyordum."[67]

?5571 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ???????? ???????? ??? ???? ????? ???????? ???????? ?? ???????? ?????? ?????????? ?‘??????[. ????? ???? ???????? .

4. (5571)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İsra gecesinde Hz. Musa'ya uğradım. Kırmızı kum tepesinin yanındaki kabrinde namaz kılıyordu."[68]

AÇIKLAMA:

1- İsra (veya Mirac) vak'ası Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında cereyan eden mühim hâdiselerden biridir. İsra kelime olarak, geceleyin yürümek manasına gelir. Geceleyin sefere çıkan askerî birliğe seriyye denir ki, aynı kökten gelir. Mirac ise yükselmek manasına gelir.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayatında geçen bir hadise olarak İsra veya Mirac deyince hemen hemen aynı şey kastedilir. Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir gece, Mescid-i Haram denen Kâbe'den başlayıp Mescid-i Aksa denen Kudüs'deki mabede kadar uzanıp, orada semavatı aşıp, Sidretü'l-Münteha'ya yani âlem-i imkan ile âlem-i vücub hududuna kadar ve daha ötesine ulaşan bir yolculuktur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu yolculuğa İlahî bir lütuf olarak mazhar kılınmıştır. Bu yolculuğu Aleyhissalâtu vesselâm ruh ve cesediyle birlikte aynı gecede, yakaza (uyanıklık) halinde yapmıştır.
3- Miracla ilgili bazı teferruatta alimler arasında ihtilaf vaki olmuş ise de hâdisenin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı ayet-i kerimede sarih olarak ifade edildiği için, bu safhayı inkar eden kâfir olur. Ayet mealen şöyle: *"Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan münezzehtir..."* (İsra: 17/1).
İşte bu safha, esra (yani geceleyin yürüttü) kelimesi ile ifade ediliği için kelimenin mastarı olan isra ile tesmiye edilmiştir. Bu Nebevî seyahatin devamı olan semavata yükselme, İlahî kurbiyete erme işine Mirac denir. Miracla ilgili bazı meselelere her ne kadar Necm suresinde temas edilmiş ise de (1-17. ayetler) daha ziyade hadislerde sarih olarak teferruata kavuşturulmuştur. Bu hadislerden biri sadedinde olduğumuz babın birinci hadisidir (5568).
4- Mirac, Hz. Muhammed'in risaletinin umumiliğini ifade ve isbat eder. İlahî saltanatın mülkü durumunda olan yedi kat semada O'nun gezdirilmesi, oraların ruhanî ahalisine onun gösterilmesi, Allah katındaki makamının yüceliğinin izharıdır. Mahlukat içinde mükerrem kılınan insanlığın en müntehab, en seçkin ferdinin O olduğu böylece ifade edilmiştir.
Bu seyahatin sonunda, Resulullah büyük melek Cebrail'in dahi ulaşmaya mezun olmadığı bir yakınlığa, İlahî kurbiyete ermiş, Allah'ın cemalini görmüş, her çeşit vasıtadan, aracıdan mücerred olarak doğrudan İlahi kelama mazhar olmuştur. Böyle bir yücelik, O'ndan başka hiçbir mahluka nasib olmamıştır ve olmayacaktır da. Biz böyle bir peygambere ümmet olmakla iftihar ediyor, bizi de Fahr-i Kâinat'a ümmet olma şerefine erdirdiği için Rabbimize şükranlarımızı, hamdlerimizi arzediyoruz.
Mirac hadisesinin mahiyet ve manası üzerine alimlerimiz birçok değerli tahlillerde, yorumlarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında Bediüzzaman'ın Sözler adlı eserinin 31'inci sözündeki tahlilleri müstesna bir değer taşır, orijinal değerlendirmeler ihtiva eder. Ayrıca Elmalılı Hamdi Yazır merhumun tefsirinden de mevzu üzerine teferruatlı bilgi elde edilebilir (4. cilt 3141-3152).
5- Mirac hadisesinin yılı ve ayını tesbitte rivayetler ihtilaflıdır. Ondan fazla görüş ileri sürülmüştür. Alimler çoğunluk itibariyle bunun hicretten bir yıl veya on sekiz ay önce vuku bulduğuna dair rivayetleri benimsemiştir. Ay olarak da Rebiü'l-evvel veya Receb ayları üzerinde durulmuştur.
6- Ka'bu'l-Ahbar, Mis'adu'l-Melaike denen sema kapısının Beytu'l-Makdis'in tam üstüne tekabül ettiğini rivayet etmiş, bunu esas alan bazı alimler, Resulullah'ın Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirilip, oradan semaya çıkarılışını "seyahatin, eğrilikten berî ve düz olması için" diye açıklamıştır. Ancak, yine hadislerde: "Her semada bir Beyt-i Ma'mur var, dünya semasındaki Beyt-i Ma'mur Kâbe'nin üst hizasında" şeklinde gelen rivayet gözönüne alınınca, mezkur yorumunun su götürdüğü anlaşılır. Zira, bu ikinci rivayet açısından, Beyt-i Ma'mur'a iğvicac (eğrilik) yapmadan ulaşmanın yolu Ka'be'den yola çıkmaktır. Mescid-i Aksa' dan değil. Mirac'ta Aleyhissalâtu vesselâm, her bir semadan geçerek Beyt-i Ma'mur'a ulaşmıştır.
7- Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişin hikmeti üzerine zayıf da olsa başka görüşler de ileri sürülmüştür.
* Resulullah böylece iki kıblenin görülmesini de tahakkuk ettirmiş, birleştirmiştir.
* Mescid-i Aksa, geçmiş peygamberlerden çoğunun hicret yeridir. Dolayısıyle Aleyhissalâtu vesselâm, pek çok fazileti cem' etsin diye oraya seyahat ettirilmiştir.
* Mescid-i Aksa, haşrin yapılacağı yerdir. Mirac gecesinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın karşılaştığı durumların çoğunluğu ahiret ahvaliyle ilgili olduğu için Mirac'ın bu mahşer mahallinden olması daha uygundur.
* Gerek hissî ve gerekse manevî, çeşitli takdislerin Aleyhissalâtu vesselâm'a hasıl olmasına tefaülendir.
* Bütün peygamberlerle toptan biraraya gelip görüşmek içindir.
* İbnu Ebi Cemre der ki: "Semaya uructan önce Beytu'l-Makdis'e götürülmesindeki hikmet, Hakkı gizlemeye çalışanlara karşı onu izhar etme gayesini güder. Zira, Mirac'a Mekke'den gitmiş olsaydı hakkı inkar eden düşmanlara beyan ve izah fırsatı olmayacaktı. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, Beytu'l-Makdis'e geceleyin götürüldüğünü söyleyince, Beytu'l-Makdis'le ilgili parçaları tarif etmesini istediler. Onlar gördükleri için bunları biliyorlardı ve yine biliyorlardı ki, Muhammed onu daha önce görmemişti, bilemezdi. Soruları üzerine, açıklayıp haber verince, Resulullah'ın bir gecede Beytü'l-Makdis'e yaptığını söylediği diğer hususlardaki sıdkı tahkik edilmiş oldu. Bu hususta haberi sahih olunca, diğer söylediklerinde de sadık olduğunu tasdik etmek gerekir. Bu durum mü'minlerin imanını artırdığı gibi, inkar edenlerin de şekavetini (zararını) artırır."
8- Mirac meselesinde münakaşa edilen bir husus bunun rüya halinde mi, yakaza (uyanıklık) halinde mi cereyan ettiğidir. Çok sayıda sahih rivayetlerin zahirini esas alan muhaddis, fakih ve mütekellim ulemadan müteşekkil cumhur bunun yakaza halinde, ruh ve cesetle berabar yapılan bir seyahat olduğunu söylemekte ittifak etmiştir.
Ancak rüya halinde cereyan ettiğini ifade eden sahih rivayeti de nazar-ı dikkate alan alimler, Mirac'ın biri ruh ve cesedle uyanık halde, diğeri de rüya halinde olmak üzere iki ayrı sefer vaki olduğunu söylemiştir. Birincisi, uyku halinde cereyan etmiş, uyanık halde ruh ve cesedle yapılacak ikinciye hazırlama, alıştırma gayesini gütmüştür.
Bazı alimler, bu mevzu üzerine varid olan zayıf rivayetleri de değerlendirerek bi'setten önce de Mirac hadisesinden bahsetmiştir.
9- Mirac işitildiği zaman Mekke'de müşrikler arasında "böyle şey olur mu?" "Bir gecede Mescid-i Aksa'ya gidilip gelinebilir mi?" diye ciddi bir vaveyla ve istihza havası hasıl edilir. İbnu Abbas'ın bir rivayetinde bu açık olarak görülür. Şöyle ki: "Resulullah'ın Miraca gittiği gecenin sabahında Ebu Cehil, Aleyhissalâtu vesselâm'a uğrayarak:
"Yeni bir şey var mı?" diye sorar.
"Evet, bu gece Mescid-i Aksa'ya götürüldüm" cevabını alınca, müstehziyane sorar: "Sonra da aramızda oldun!"
"Evet!"
"Kavmini çağırsam bu hikâyeni onlara da anlatır mısın?"
"Evet!"
Ebu Cehil, şamata ve tehzil için fırsatı yakalamıştır. Benî Ka'b İbnu Lüey'i hemen çağırıp Resulullah'a kıssayı anlattırır:
Duyduklarından şaşkına dönerler:
"Bize Mescid'i tavsif edebilir misin?" derler. Resulullah bu teklif karşısında son derece sıkılır ise de 5570 numaralı hadiste geçtiği üzere, Cenab-ı Hak Beytu'l-Makdis'i gözünün önüne tecelli ettirir, o da teker teker hususiyetlerini anlatır.
Bu hadisenin Hz. Ebu Bekr'i ilgilendiren bir kıssası şöyle: "Mirac hadisesiyle iyice şamata yapan müşriklerden bir grup Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e gelip, onu da kendi istihzalarına çekme ümidiyle meseleyi anlatırlar. Fakat o:
"Ben şehadet ederim ki, o sadıktır, doğru sözlüdür!" der.
"Yani, sen bir gecede O'nun Şam'a gidip sonra Mekke'ye geri geldiğine inanıyor, tasdik ediyor musun?" derler.
"Evet der, ben O'nun bundan daha öte söylediklerini zaten kabul etmişim, ben O'nun semavi haberini kabul ettim, (bunu niye kabul etmeyeyim?)" buyurur. Bu hadise üzerine Hz. Ebu Bekr "es-Sıddîk" ünvanını alır.
İsra ile ilgili rivayetlerde farklı ziyadeler gelmiştir:
* Şeddâd İbnu Evs rivayetine göre Aleyhissalâtu vesselâm, geceleyin yürütüldüğü zaman önce hurmalıklı bir araziden geçirilir. Hz. Cibril aleyhisselam: "İn ve namaz kıl!" der. Aleyhissalâtu vesselâm iner ve namaz kılar. Cebrail aleyhisselam: "Burası Yesrib (Medine) idi" der. Rivayetin devamında aynı tarzda, Aleyhissalâtu vesselâm, muhtelif yerlerde iner ve namaz kılar. Arkadan Hz. Cebrail: "Burası "Tur-u Sina, Allah'ın Hz. Musa'ya konuştuğu yer idi." Burası "Hz. İsa'nın doğduğu Beyt- Lahm idi." "Medyen idi" diye açıklama yapar.
Yine aynı rivayetin devamında, Resulullah'ın dönüş sırasında, Mekke'ye gelmekte olan Kureyş kervanına rastlayıp onlara selam verdiğini, kervandakilerin birbirlerine "bu, Muhammed'in sesi" dediğini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hadiseyi reddedenlere bunu da anlatıp: "Kervanınız falanca gün gelecek" dediğini... görmekteyiz.
* Yezid İbnu Ebi Malik rivayetinde "...Sonra Beytu'l-Makdis'e girdim. Bana peygamberlerin hepsi toplandı. Cibril beni öne geçirdi, ben onlara imamlık yaptım (namaz kıldırdım)" ziyadesi var.
* Abdurrahman İbnu Haşim'in Hz. Enes'ten yaptığı bir rivayette: "Resulullah giderken, yolun dışında, kendini çağıran birine rastlar. Cibril: "Yürü! der. Az sonra bir yaşlı kadına rastlar. Cibril'e "Bu ne?" diye sorar. O: "Yürü" der. Derken bir cemaate rastlarlar. Cemaat bunlara selam verir. Cebrail aleyhisselâm: "Selama mukabele et!" der. Rivayetin sonunda Cibril açıklar: "Seni çağıran İblis'ti, yaşlı kadın da dünya idi, selam verenler de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa idi" diye açıklar.
* Ebu Hureyre'den gelen bir rivayette: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın, eken ve hasad yapan bir kavme rastladığı, hasadı tamamlar tamamlamaz, olduğu gibi ekinin yerine geldiği, Hz. Cebrail'in: "Bunlar mücahidlerdir" haberini verdiği; Aleyhissalâtu vesselâm'ın başlarını taşla ezen bir kavme rastladığı, başı ezildikçe eski haline döndüğü, Cibrîl aleyhisselâm'ın: "Bunlar başları namaza gitmeyen kimselerdir" dediğini; sonra avret yerlerinde bir yama ile hayvanlar gibi otlayan bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar zânilerdir" dediği; sonra bir demet odun toplayan fakat taşımayan bir adama rastladığı, adamın bir demete yeni ilaveler yaptığı, Hz. Cebrail'in: "Bu nezdinde emânet olup, emaneti eda etmeyen, başka emanet talep eden kimsedir" dediği; sonra dil ve dudakları kesilen ve her kesilişte tekrar eski haline dönen bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar insanları fitneye çağıran kimselerdir" dediği; sonra küçük bir delikten çıkan büyük bir öküze rastladığı, bu öküzün o delikten tekrar geri gitmek isteyip muktedir olamadığı, Hz. Cebrail'in: "Bu, söz söyleyip pişman olan fakat, istediği halde sözünü geri alamayan kimse olduğu" belirtildiği kaydedilir.
* Hz. Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın Beytu'l-Makdis'te meleklerle namaz kıldığı, buraya peygamberlerin ruhlarının da getirildiği, Allah'a senâda bulundukları, Hz. İbrahim'in: "Allah, Muhammed'i, hepinize üstün kıldı" dediğini görmekteyiz.
10- Hadiste Resûlullah'ın göğsünün yarılması mevzubahistir. Bu hâdise muhtelif rivayetlerde te'yid edilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, çocuklukta, sütannesi Halime'nin yanında iken vukûa gelen göğüs yarılması ile bu yarılma aynı hâdise değildir. Şu halde şakk-u sadr hâdisesi Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında birkaç sefer vukua gelmiştir.

Çocukluktaki şakk'da bir kan pıhtısının çıkarıldığı ve "bu şeytanın sendeki nasibi" dendiği rivayette gelmiştir. Bu ameliyatın bereketine "Resulullah'ın "şeytandan korunmuş olarak en mükemmel ahval üzere çocukluğunu geçirdiği" söylenmiştir. Keza bir göğüs ameliyatını da peygamberliğin geldiği sıralarda geçirerek vahyi, tathir ve temizlik halinin en mükemmeline sahip kavi bir kalple karşılaması sağlandığı belirtilmiştir. Üçüncü şakk-u sadr ise Mirac'tan önceki şakk u sadrdır. Böylece, Mirac sırasında yapacağı münâcaat ve İlahî mulakata hazırlık sağlanmıştır.

11- Hadiste "iman dolu kap"tan bahsedilerek imanın maddîleştirilmesi mevzubahistir. Halbuki iman maddî bir şey değildir. Bunu âlimler "Manevî şeylerin, ifadede cisimleştirilmesi caizdir" diye izah ederler ve hadisten başka örnekler verirler: "Bakara sûresinin kıyamet günü şemsiye şeklinde geleceği"ne dair rivayet, "ölümün bir koç suretinde getirilip kesileceği"ne dair rivayet, "amellerin ve bir kısım gaybî ahvalin tartılması"yla ilgili haberler gibi. Beyzavî bunların hadislerde çokca geldiğine dikkat çektikten sonra, "manevî hakikatların anlaşılması için mahsus olan yani hislerle algılanabilen şeylerle ifade edilmesi için bu teşbihe yer verildiğini" belirtir.

12- Hadisin bazı vecihlerinde getirilen kabın "iman" ve "hikmet"le dolu olduğu ifade edilmiş, imandan sonra "hikmet" zikredilmiştir. İbnu Ebî Cemre buradan hareketle, İslâm nazarında, "imandan sonra, hikmetten daha üstün bir şey bulunmadığı" hükmünü çıkarır ve bunu te'yiden: *"Kime hikmet verilmişse ona pek çok hayır verilmiştir"* (Bakara: 2/269) ayetini zikreder. Hikmet hakkında çok şey söylenmiştir. İbnu Hacer'e göre bunların en doğrusu "Hikmet, bir şeyi lâyık olduğu yerine koymaktır veya Kitabullah'tan anlaşılan şeydir."

13- Resûlullah'ın bindiği Burak hakkında, farklı rivayetlerde bazı tavsifler gelmiştir:

* Gözünün gördüğü en uzak yere ön ayağını atmak.
* Dağa rastlayınca arka ayakları yükselmekte, inişe geçince ön ayakları yükselmekte.
* (Bazı rivayetlerde): "İki kanadı var."
* (Zayıf bir hadiste) "Burak'ın insan yanağı gibi yanakları, at gibi yelesi var, deve gibi bacakları var, öküz gibi kuyruk ve tırnakları var, göğsü kırmızı bir yakut gibidir" diye gelmiştir.
* Rengi beyazdır.

Burak kelimesinin berk, şimşekten gelmesi muhtemeldir. Süratle yol aldığı için şimşekle ilgili bir isim verilmiş olması makuldür. Ancak Arapça'da "Şâtun berkâun" tâbiri var, beyaz yünü üzerinde siyah damarlar bulunan koyun demektir. Şu halde Burak'ın berkâ'dan gelebileceği de ihtimal olarak söylenmiştir.

* Burak, eğerlenmiş ve gemlenmiş vaziyettedir.

Cenab-ı Hak, Aleyhissalâtu vesselâm'ı herhangi bir vasıtaya bindirmeden de Mekke'den Kudüs'e intikal ettirebilirdi. Bu vasıtaya bindirmesi teşrif içindir. Zira aksi takdirde yayan hükmünde olacaktı, halbuki atlı yayandan üstündür.

* Birçok rivayette Burak'ın daha önceki peygamberlere de binek olduğu belirtilmiştir. "Hz. İbrahim'in ona binerek oğlu İsmail'i ziyarete gittiği", Resûlullah'ın: "Ben onu, peygamberlerin de bağladığı halkaya bağladım" sözü, "O, daha önceki peygamberlerin emrine de verilmişti" ifadesi, Cebrail'in "Burak, sana, Allah katında bundan daha kıymetlisi hiç binmedi" gibi farklı hadislerde gelen ibâreler, Burak'a daha önce başka peygamberlerin de bindiğini ifade ederler. Nitekim Mirac hadisesinin sadece Hz. Muhammed'e mahsus bir teşrif ve takrîb olduğu da söylenemez. Resûlullah'ın mazhar olduğu seviyede ekmel bir manada olmasa da, diğer peygamberlerin de kendilerine mahsus bir miracı olduğu söylenebilir. Şu halde, onlar da miraclarında binek olarak Burak'ı kullanmışlardır. Nitekim Hz. İsa'nın Allah katına ref'i (Nisa: 4/158), Hz. İdris'in yüksek bir makama ref'i (yükseltilmesi) (Meryem: 19/57), Hz. İbrahim'e arz ve semanın melekûtunun gösterilmesi (En'am: 6/75) gibi Kur'ân'da temas edilen bazı hâdiseler önceki peygamberlerden en azından bazılarının da bir nevi miraca mazhar olduklarını ifade eder. Bu meseleye hadisten gelen delilleri de zâten Burak'la ilgili olarak kaydettik.

15- Mirac'a giderken Hz. Cibril'in dünya semasında çaldığı kapının adı bazı rivayetlerde Bâbu'l-Hafaza olarak belirtilmiştir. Kapıyı bekleyen meleğin ismi İsmâil'dir; emri altında on iki bin melek mevcuttur.

16- Peygamberlerin semavattaki yerleri ile ilgili hikmet beyan edilmiştir. İbnu Ebi Cemre der ki: "Hz. Adem'in dünya semasında oluşundaki hikmet, ilk peygamber, ilk baba olmasındandır. Bu sebeple ilk semada O olmuştur.

Hz. İsa'nın ikinci semada olması, Hz. Peygamber'e zaman itibariyle en yakını olmasındandır. Bunu Hz. Yusuf takip etmektedir. Çünkü ümmet-i Muhammed cennete O'nun suretinde girecektir.

İdris aleyhisselâm dördüncü semadadır. Çünkü ayet-i kerimede: *"Biz onu yüce bir mekâna yükselttik"* (Meryem: 19/57) denmektedir. Yedide dördüncü, ortayı ve itidali temsil eder.

Hz. Harun kardeşi Hz. Musa'ya olan yakınlığı sebebiyle beştedir. Hz. Musa da Allah'ın kelamına mazhariyetinden gelen faziletçe Hârun'dan üstündür ve altıdadır. Sonra Hz. İbrahim gelmektedir. En yücede o vardır, o en son babadır.

Halîl'in mertebesi mertebelerin en yükseği olmalıdır. Habîb'in mertebesi ise Halîl'inkinden daha yüce olmalıdır. Bu sebeple Habîb olan Aleyhissalâtu vesselâm Hz. İbrahim'in makamını aşarak Kab-ı Kavseyn'e ve hatta "daha yakın"a ulaştı."

17- Hz. Musa'nın ağlaması Resûlullah'a karşı duyduğu kıskançlıktan ileri gelmez. Çünkü kıskançlık gibi mezmum bir sıfatın Hz. Musa gibi büyük bir peygamberde bulunacağına inanmak büyük hata olur. Alimler: "Ahiret âleminde, hased gibi bir sıfatın sıradan bir Müslümandan bile çıkarılacağı gözönüne alınırsa, bir peygamberde olacağı hiç mi hiç düşünülemez" demiştir. "Öyleyse derler, onun ağlaması, kendine terettüp edecek ecrin kaybı sebebiyledir. Onun ümmeti, şeriatlarına muhalefetlerinin fazlalığı sebebiyle ücretlerinden çokca kaybedip Allah katındaki mertebelerini çok düşürmüştür. Her peygamber ümmetinin sevabının bir misline mazhar olacağı için, Hz. Musa ümmeti, sevabı kaybettirici davranışlarının çokluğu sebebiyle, Hz. Musa'nın derecesinin düşmesine sebep olmuştur."

18- Beytu'l-Ma'mur bir hadiste şöyle açıklanır: "Semada bir mesciddir, Ka'be'nin tam hizasındadır, öyle ki, şayet düşecek olsa Ka'be'nin üstüne düşerdi. Ona her gün yetmiş bin melek girer. Ondan bir çıktı mı bir daha dönmez." Bir başka rivayette, "Onun semadaki hürmeti, Ka'be'nin arzdaki hürmeti gibidir" denir. Kaçıncı semada olduğu ihtilaflıdır. Çoğunlukla rivayetler yedinci semada olduğunu söylemiştir.

19- Sidretü'l-Münteha. Sidre bir ağaç ismidir. Bunun yaprakları kurutulup dövülür ve sabun gibi temizlikte ve bilhassa beden temizliğinde, hamamlarda kullanılır. Bu ağacın meyvesine nebk denilir. Bu meyvelerin büyük olduğuna dikkat çekiliyor. Küpler gibidir. Küpün büyüklüğü, o zamanın insanlarınca ma'ruf olan Yemen'deki Hecer nam beldenin küplerine teşbih ediliyor. Küpler havz-ı kebirin asgarî nisabı olan bir kulle hacmindedir.

Müntehâ son nokta, nihâi hedef manasına gelir. Meleklerin ilmi orada son bulduğu için buraya "Sidretu'l-Münteha" dendiği belirtilir. Bu durumda Sidretu'l-Münteha tâbirini daha âmiyane bir ifade ile hudud ağacı olarak tercüme edebiliriz: Mümkin ve mahluk âlemi ile vücub yani esma ve şuunât-ı İlahiye âlemini ayıran hudud. Nevevî, o hududu, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) hariç hiç kimsenin aşamadığını söyler. Sidretü'l-Münteha'nın yeri hususunda rivayetlerde ihtilaf var; altıncı semada mı, yedincide mi diye. İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayette altıncı semada olduğu ifade edilirken, Hz. Enes'ten gelen rivayette yedinci semada olduğu anlaşılmaktadır. İbnu Hacer aradaki ihtilafı: "Sidre'nin kökleri altıda, dal ve budakları yedide" diyerek kaldırmaya çalışır ve yedinci semada sadece gövdesinin aslı vardır der.

Bu ağacın güzelliği, ağacı kaplayan bazı mahlûklarla ilgili farklı yorumlar şerh kitaplarımızda yer alır, onlara girmeyeceğiz. [69]

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

*** BİRİNCİ FASIL**

GAYBTAN HABER VERMESİ

?5572 ?1? ?? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ??????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ??? ???????? ????????. ?????????? ??????? ???????? ???????????? ??????????? ?? ??????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

1. (5572)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kisra ölünce, ondan sonra başka kisra yoktur. Kayser de öldü mü ondan sonra kayser yoktur. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, siz her ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız." [Buharî, Menâkıb 25, Humus 8, Eyman 3; Müslim, Fiten 77, (2919).][70]

AÇIKLAMA:

Kisra kelimesi, eski İran'da devlet başkanının lakabıdır. Osmanlılarda padişah, cumhuriyet Türkiyesinde reisicumhur dendiği gibi, İran'da da hep kisra denmiştir. Aynı şekilde kayser de Rumlarda başa geçen liderin lakabıdır.

Hadis, Kisra ve Kayser'in ölümleriyle saltanatlarının sona ereceğini ifade etmektedir. Halbuki fiiliyatta, Kisra'nın memleketi devam etmiş, sonuncu kisra, Hz. Osman zamanında öldürülmüştür. Keza Rum hakimiyeti daha fazla baki kalmıştır. Dolayısıyla hadisin hükmü fiilî durumu aksettirmediği için, hadiste müşkil olduğu söylenmiştir. Ancak İslam alimleri bu muşkili: "Bundan murad Kisra'nın Irak'da, Kayser'in de Şam'da hakimiyetinin kalmayacağıdır" diyerek halletmişlerdir. Bu yorum İmam Şafii'den nakledilmiştir. İlaveten der ki: "Hadisin vürud sebebi şudur: Kureyşliler Şam ve Irak'a tüccar olarak giderlerdi. Müslüman olunca onlara olan ticarî seferlerinin İslam'a girmeleri sebebiyle

inkıtaya uğrayacağından korktular. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, gönüllerini hoş etmek, içlerini rahatlatmak ve o iki devletin hakimiyetlerinin o iki beldede sona ereceğini müjdelemek için böyle söyledi. Şu da söylenmiştir: "Şam ve civarından kalkmış olmakla beraber Kayser'in saltanatının devam etmesi, Kisra'nın saltanatının ise esas itibariyle yok olmasındaki hikmet şudur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mektubu geldiği vakit Kayser, onu hürmetle karşılamış ve öpmüş ve neredeyse Müslüman olacak noktaya gelmiştir. Kisra ise, mektubu öfke ile karşılamış ve yırtıp atmıştır: Hadiseyi duyan Aleyhissalâtu vesselâm da mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir ve öyle olmuştur." Hattâbî der ki: "Hadisin manası: "Kayser'den sonra, onun gibi hakimiyeti olan kayser olmayacak" demektir. Nitekim, Kayser'in Suriye bölgesinde hakimiyeti vardı. Hıristiyanların dinî menasiklerini tamamlayıcı temel unsurlarından biri olan Beytu'l-Makdis bu bölgede idi. Rumlar üzerinde hakimiyet kuranlar kaldırıldı ve hazineleri ele geçirildi. Resulullah'ın muhatabı olan Kayser'den sonra gelenlerden hiçbiri buralara bir daha hakim olamadı." Yine Buhârî'de gelen bir rivayet bu yoruma daha uygundur: "Kisra helak oldu mu ondan sonra kisra olmayacak, kayser de mutlaka helak olacak."
Bazı alimlere göre, "Resulullah bu sözü, kisra olan Hürmüz oğlu Şirviye'nin ölüp, yerine kızı Bevran'ın tahta geçtiği haberi kendisine gelince söylemiştir. Kayser ise, Hz. Ömer zamanına hicretin yirminci yılına kadar yaşamıştır." Bazı alimler de: "Kayser, Resulullah zamanında ölmüştür. Suriye'de Müslümanlarla savaşan onun oğludur ve onun da lakabı Kayser'dir" demiştir. İbnu Hacer, tahlili şöyle noktalar: "Hangi değerlendirme esas alınırsa alınsın, bütün takdirlerde hadiste ifade edilen maksad kesin bir şekilde vaki olmuştur. Çünkü gerek Kayser ve gerekse Kisra, her ikisinin de saltanatı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanındaki şekilde devam etmemiştir."[71]

?5573 ?2? ??? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ?????:]??????? ???? ?????? ??????? ?????? # ??? ?????? ??????? ??????? ??????? ??????????? ????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????? ??????????. ???????: ??? ???????! ???? ??????? ??????????? ??????: ???? ??????? ?????? ??????????? ???????. ??????: ????? ??????? ???? ???????
??????????? ???????????? ????????? ???? ??????????? ????? ?????? ?????????????? ? ??????? ?????? ??? ?????. ??????: ?????? ??????? ???????? ???????: ??????? ???????? ??????? ???????? ????????? ????????. ???????? ??????? ???? ??????? ????????????? ??????? ???????. ??????: ??????? ????? ????????? ?????: ??????? ???? ????????. ???????? ??????? ???? ??????? ?????????? ????????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????????? ??????? ?????????????? ?????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ??? ??????????? ?????????? ????. ??????????????: ????? ??????? ??????? ?????? ?????????????! ?????????: ?????. ?????????: ????? ???????? ???? ?????????? ????????? ?????????: ????? ??? ?????. ?????????? ???? ????????? ??? ???? ??? ?????????? ?????????? ???? ????????? ??? ????? ??? ????????. ????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ?????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????? ????? ???????? ??????????? ????????. ????? ?????? ?????? ?????? ????: ????????? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ????? ??????? ??????????? ? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????? ??????? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????? ???? ?????????? # ???????? ????????? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ??? ?????? ???? ?????????? ??????[. ????? ??????? .

2. (5573)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikayet etti. Derken biri daha gelip, o da yol kesilmesinden şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Ey Adiyy dedi, sen Hire şehrini gördün mü?"
"Hayır görmedim, ancak işittim!" dedim. Bunun üzerine:
"Eğer ömrün biraz uzarsa, devesine binen bir kadının Hire'den (tek başına) kalkıp Ka'be'yi tavaf edeceğini mutlaka göreceksin. O bu seyahatini yaparken Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak!"
Adiyy der ki: "İçimden, kendi kendime, "memlekete dehşet saçan Tayy eşkiyaları nereye gidecek?" dedim. Resulullah sözlerine devam etti:
"Eğer ömrün olursa Kisra'nın hazinelerinin de fethedildiğini göreceksin!
"Kisra İbnu Hürmüz mü?" diye araya girdim.
"Evet İbnu Hürmüz olan Kisra!" buyurdu ve devam etti:
"Eğer hayatın uzarsa mutlaka göreceksin: Kişi eli altın veya gümüş parayla dolu olduğu halde bunu tasadduk etmek üzere fakir arayacak fakat kendinden onu kabul edecek bir tek adam bulamayacak. Her biriniz, mutlaka bir gün gelecek aranızda herhangi bir perde, bir tercüman olmaksızın Allah'la karşılaşacaksınız. O zaman Allah Teala hazretleri:
"Sana tebliğ getiren bir peygamber göndermedim mi?" diye soracak. Muhatabı: "Evet gönderdin!" diyecek. Rabb Teala:
"Ben sana mal vermedim mi, ikram etmedim mi?" diye soracak, kul:
"Evet! Ey Rabbim verdin" deyip sağına bakacak, cehennemden başka bir şey görmeyecek, soluna bakacak cehennemden başka bir şey görmeyecek."
Adiyy der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:
"Bir hurmanın yarısı da olsa onu sadaka olarak vererek ateşten korunun! Kim yarım hurma bulamazsa güzel bir sözle korunsun!"
Yine Adiyy (radıyallahu anh) dedi ki:
"Ben Hire'den kalkıp, Beytullah'ı tavaf eden ve Allah'tan başka kimseden korkmayan yaşlı kadını gördüm. Kisra İbnu Hürmüz'ün hazinelerini fethedenler arasında ben bizzat bulundum. Eğer sizlerin ömrü uzun olursa mutlaka, Ebu'l-Kasım (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu söylediğini de göreceksiniz: "Kişi, eli altın veya gümüşle dolu olarak çıkacak, onu kendinden (sadaka olarak) kabul edecek adam bulamayacak." [Buharî, Menakıb 25.][72]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin ravisi Adiyy, Tayy kabilesinden sehavetiyle meşhur Hatim-i Tai'nin oğludur. Kabilesinin reisidir. Tay kabilesi Irak'la Hicaz arasında yeralmaktadır. Kendilerinden önceden izin almadan, bölgelerinden geçenlerin yollarını kesmektedirler. Böylece eşkiyalıklarıyla şöhret kazandıkları için, Adiyy, Hire'den kalkan bir kadın kendi yurtlarından korkusuz nasıl Hicaz'a, Mekke'ye ulaşabilecek diye hayrete düşer. Adiyy'i hayrete düşüren diğer bir ifade "Kisra'nın hazinelerinin fethi." O zaman için iki büyük devletten biri olan Kisra'nın hazinelerini fethetmek ne demek?" Bir yanlış anlama olmasın? Sorar: "(Yani şu İran Devleti'nin kisrası olan) İbnu Hürmüz'ün hazineleri mi?" Resulullah "Evet! O kisra, İbnu Hürmüz olan kisra!" der.
2- Hadiste temas edilen diğer bir husus yol emniyetini getirecek adalet-i İslamiye'nin hasıl edeceği maddî refah seviyesiyle ilgili. Aleyhissalâtu vesselâm: "Zekat veya sadaka vermek kasdıyla evden çıkan kimsenin, bunu kabul edecek bir adam bulamadan evine döneceği" derecede refahın artacağından bahsediyor ki, bu adaletli idarenin tabii sonucudur.
Bazı alimler, başka bazı hadisleri esas alarak, bu halin, Hz. İsa'nın hakimiyeti sırasında hasıl olacak bolluk devrine ait olacağını söylemiş ise de, başta Beyhakî, bir kısım alimler hadiste Ömer İbnu Abdilaziz devrinde yaşanan duruma işaret edildiğini belirtirler. Beyhakî'nin Delail'de kaydettiğine göre, "Kişi Ömer İbnu Abdilaziz'in otuz aylık hilafeti sırasında, halife ölmezden önce, büyük miktarda para getirip "Bunu fakirlerden dilediğinize verin" derdi. Ancak "halkı Ömer zenginleştirdiği için" bunu verecek bir kimse bulamadan parasıyla geri dönerdi." Beyhakî, rivayeti kaydettikten sonra ilave eder: "Bunda Adiyy'in rivayet ettiği hadiste ihbar edilen durumun teyidi vardır." İbnu Hacer der ki, "Bu ihtimal öncekinden daha kuvvetlidir, çünkü hadiste Adiyy'e: "Eğer ömrün uzun olursa göreceksin" denmiştir.
3- Hadiste, bir kadının tek başına hacca gidebileceği de ifade edilmektedir. Bu, ihtilaflı bir mevzu olmakla birlikte, alimlerimizden bir kısmı vacib olan hacc için bunun caiz olduğunu söylemiştir. Bu husus daha önce yeterince açıklandı.[73]

?5574 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????????? ??????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????????. ????????????? ?????????? ???????. ????? ?????? ??????? ?????????[. ????? ???? .

3. (5574)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizler Mısır'ı fethedeceksiniz. Orası (paraya) "kirat" denilen yerdir. Oranın halkına hayır tavsiye edin. Onların bir zimmet, bir de rahim (hakkı) vardır." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 226, (2543).] [74]

AÇIKLAMA:

1- Mısır'da zikri geçtiği ifade edilen kirat, dinar ve dirhemin diğer paralarının cüzlerinden birinin adıdır. Orta büyüklükte beş arpanın ağırlığına denk bir miktara tekabül eder. Ancak şarihler, bu kelimenin Mısır'da o devirde çok kullanıldığını, küfür ve hakaret olarak yaygınca kullanılan günlük bir kelime olduğunu; hadiste, bir sebeple kelimenin Mısır'da zikredildiğine dikkat çekildiğini belirtirler.

2- Mısır'da kirat kelimesinin hakaret manasına çokça kullanıldığına dikkat çekildikten sonra hayır tavsiye edilmesinin emri, onların küfürbazlığına küfürle mukabele etmemek gerektiğine, onların bu davranışının çok ciddiye alınarak onlara kötü davranılmasının uygun olmayacağına bir uyarı olarak değerlendirilmiştir.
3- Zimmet, ahid ve eman manasına gelir. İslam memleketinde yaşayanlara, sahip oldukları eman hakkı (zimmet) sebebiyle zımmî denmiştir. Rahimle, neseb akrabalığı ifade edilmiştir. Mısırlılarla neseb akrabalığından murad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mısır'lı cariyesi Mariye'dir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın Mariye'den İbrahim adlı oğlu dünyaya gelmiştir.
4- Resulullah, Mısır'ın fethedileceğini haber vermiş, gerçekten de sahabeler devrinde orası fethedilmiş, böylece gaybtan ihbar sadedinde varid olan hadisin mucizesi görülmüştür. Orada zimmet hakkına sahip Hıristiyan zümrenin hâlâ varlığı, hadiste görülen bir diğer mucize halidir.[75]

?5575 ?4? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????? ???? ?'???? ???????? ??????????? ???????????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????????? ????????????? ?'?????? ???'??????? ??????? ??????? ????? ??? ? ???????? ??????? ???????? ????????? ??? ????????? ????????? ???????? ???? ????? ??????????? ???????????? ???????????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ? ???????? ?????? ??????????? '???????? ????? ? ??????????? ???????? ????????? ??? ????????? ????????? ???????? ???? ????? ??????????? ??????????? ???????????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????????? ????? ??????? ????????? ???????? ???????[.
????? ???? ???? ???? ????????.»???? ???? ?'????« ?? ????? ?? ????? ????.?»????????« ????? ??????. ?»?????????« ???? ??? ????.?»????? ?????« ??????.?»?????????« ????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ???? ??? ??? .

4. (5575)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teala hazretleri yeryüzünü benim için dürüp topladı, ben de doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü, bana gösterilen yerlere kadar uzanacaktır. Bana iki hazine verildi: Kırmızı ve beyaz hazineler. Ben Rabbimden, ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini, ümmetime kendi nefislerinden başka bir düşman musallat edip çoğunluğu helak etmelerine meydan vermemesini talep ettim.
Rabbim Teala hazretleri bu isteklerime şöyle cevap verdiler:
"Ey Muhammed! Bir hüküm verdim mi artık o geri alınmaz. Ben senin ümmetine "Onları umumi bir kıtlıkla helak etmeyeceğim, kendileri dışında, çoğunu helak edecek bir düşman da musallat etmeyeceğim, hatta yeryüzünün her tarafında bulunanlar, onlar aleyhinde toplansalar da. Ama kendi aralarında birbirlerini helak edecekler." [Müslim, Fiten 19, (2889); Tirmizî, Fiten 14, (2177); Ebu Davud, Fiten 1, (4252).][76]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm İslam'ın doğubatı istikametinde yayılacağına işaret buyurmaktadır. Gerçekten de öyle olmuş, bu istikametlerdeki gelişme güneykuzey istikametlerindeki gelişmeye nisbetle çok fazla olmuştur.
2- Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmeti adına Cenab-ı Hak'tan birkaç isteği olmuş ve bunlardan ikisi kabul edilmiştir.
***** İslam ümmeti umumi bir kıtlık afetiyle helak olmayacaktır. Tarih boyunca, bu ifadeye aykırı bir durum görülmüş değildir. Mevzîî olan bazı küçük kıtlıklar umumi hükmü cerhetmez. Keza eski milletlerin maruz kaldıkları nevden, bütün ümmete şamil helak edici sel, zelzele, salgın, afetler de görülmemiştir ve inşaallah görülmeyecektir de.
***** İkinci bir garanti, ümmetin toptan gayr-ı müslim istilasına uğramasına karşıdır. Şimdiye kadar böyle bir durum olmamıştır. Yer yer esarete düşen İslam beldeleri olmuş ise de, tamamına şamil bir esaret vaki olmamıştır.
Ancak hadis, ümmet arasında fitneler hususunda garanti vermiyor. Ümmetin bu fitnelerden zarar göreceğine dikkat çekiliyor. Şu halde Resulullah, dahilî fitnelerden kaçınmamız, her an çıkabilecek fitneye karşı müteyakkız olmamız gerektiğine bizleri uyarıyor. Nitekim bu hadislerinde: "Fitne uyumaktadır. Onu uyandırana lanet olsun!" buyurmuştur. Ayet-i kerimede de: "Allah'ın ipine sarılmamız, tefrikaya düşmememiz" irşad buyrulmuştur (Al-i imran 103).[77]

?5576 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ???????? ??????: ??????? ??????? ????? ?'???????? ?????: ??????? ????????. ????????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ??????????: ??????? ?????? ??????????. ????????: ????? ?????? ??????? ?????? #: ???????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??????.»?'??????« ??? ???? ??? ??? ?? ????? ??????? .

5. (5576)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Halınız var mı?" diye sordular.
"Bizde halı da nasıl olsun?" dedim.
"Şurası muhakkak ki o da olacak!" buyurdular. Nitekim dediği gibi oldu. Gün geldi ben hanımıma (İsraf ve mekruh addettiğim için):
"Şu halını benden bari uzak tut!" diye çıkıştığım vakit:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sizlerin de halıları olacak!" dememiş miydi? diye karşılık verdi." [Buharî, Menakıb 25, Nikah 62, Mülim, Libas 39, Ebu Davud, Libas 45, (4145); Tirmizî, Edeb 26, (2775); Nesâî, Nikah 83, (6, 136).] [78]

AÇIKLAMA:

Alimler bu hadisten halı kullanmaya cevaz çıkarmışlar ve evlerin bununla tefrişinde bir kerahet görmemişlerdir. Başka bazı rivayetler duvarlara halı getirilmesinin mekruh olduğunu ifade etmektedir. Bir rivayette, Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm bir gazvede iken halı temin ederek kapıya astığını, dönüşte duruma muttali olan Resulullah'ın memnuniyetsizlik izhar etmekten başka: "Allah bize ne taş, ne de toprağa elbise giydirmemizi emretmemiştir" dediğini belirtir.
Hemen belirtelim ki, evlerin ve duvarların örtüyle (halı vs.) kaplanmasının cevazı ve adem-i cevazı ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Bir kısmı "haram" derken, bir kısmı "mekruh" ve hatta "caiz" demiştir. İbnu Hacer Şafii ulemanın cumhuru tarafından "mekruh" dendiğini belirtir.
Bu vesile ile Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı çalışmamızda, evlerin tezyin ve tefrişi ile ilgili olarak yaptığımız bir tahkiki aynen aşağıya almayı, meseleye ilgi duyacak okuyucularımız için faydalı mülahaza ediyoruz:
"Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikamet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan herbir eşya ve eşyada tezahür eden telkin unsurları üzerinde, Hz. Peygamber hassasiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde, gerekse Ashab'ın evlerinde İslam kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsil eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yahut da ahvaliyle istikrahını bildirerek müdahale etmiştir.
Buhârî'nin Hz. Aişe'den yaptığı bir tahrîçte Hz. Peygamer'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın, mutlaka haçını bozduğu bildirilmektedir.
Yasak, sadece haç şekillerini ihtiva eden eşyalara münhasır kalmayıp Allah'ı yaratma fiilinde taklid manası taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm bu manayı taşıyan tasvirlerin evde bulundurulma yasağını, "Tasvirin olduğu yere melek girmez", "En büyük azaba maruz kalacak kimseler musavvirlerdir", "Dünyada suret yapana kıyamet günü: "Haydi, yaptığına ruh üfle" denecek ve üfleyemeyecek" gibi şiddet ifade eden çeşitli tabirlerle dile getirmiştir. Bu hususla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe, şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferden dönmüştü. (O'nun yokluğu esnasında) üzerinde [kanatlı at] timsalleri bulunan bir durnuku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (...)" Hadisin bir başka veçhinde "Üzerinde timsaller bulunan bir kıramımı sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber onu görünce çıkardı ve: "Kıyamet günü azabın en şiddetlisine dûçar olacak kimseler Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir" dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım." Bir başka veçhinde: "İki nümruka (yastık) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üzerinde oturuyordu" der.
Bu hadise müsteniden alimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin, üzerine oturmak, basmak gibi hakir durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşya üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahabe ve Tabiin'e mensub cumhur-u ulemanın görüşü olduğunu belirttikten sonra, bu meyanda Sevrî, Malik, Ebu Hanife ve Şafii'nin ismini zikreder. Nesai'nin bir tahricinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: "Nasıl gireyim, evinde tasvirler ihtiva eden bir örtü var. Ya (suretlerin) başını kopar, ya örtüyü üzerine basılan sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz" der.
Hz. Peygamber, Abdullah İbnu Ömer'in rivayetinde ziyaret için gelmiş olduğu Sefine Ebu Abdirrahman'ın rivayetinde de beraber yemek için vaki davet üzerine gelmiş olduğu kızı Fatıma'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döner.
Abdurrezzak'ın bir tahricinde de yemeğe davet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra: "Keşke tek renk olsaydı" diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yid edeceği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu davranışıyla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşad buyurmuştur.
İlim adamları bu rivayetlerden "içerisinde muharremat bulunan eve girmek ve davete icabe etmek için önce izalesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icabet edilmez" hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamer'in son misalde "keşke tek renk olsaydı" dediği birinci misalde de geri dönüş sebebini soran Hz. Ali'ye: "Dünya benim neyime, nakış benim neyime?" cevabını verdiği, keza yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs.'yi kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadisin bazı vecihlerinde: "Zira bu bana

dünyayı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyayı hatırlıyorum" vs. dediği tasrih edilmektedir ki, bunlar Hz. Peygamber'in yeni tebliğ etmiş olduğu bir dinin tam yerleşmesine engel teşkil edebilecek sebepler hususunda titizliğinin derecesini göstermektedir.[79] O, istiyordu ki insanlar bütün himmetleriyle Kur'an'a yönelsin, onun hakikatlarını anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hatta bu sebeple kendisinden Kur'an dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevi cahiliye prestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de men etmişti. Diğer taraftan "insanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır" cümlesinde ifade ettiği beşer tabiatındaki istikrarsızlık sebebiyle iman ve amellerine rağmen, müşrikliğe ait hatıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrar şu veya bu şekilde tezahüründen korkmakta idi. Bu sebeple o hususlarda Hz. Peygamber titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın espirisini nazara alışını gösteren en manidar misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiliye devrinde yanlış temelde oturtulmuş olan Ka'be'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: "Kavmin cahiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tadilatın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum."
Şu halde "Cahiliye devrine yakın" olan insanlığın halet-i ruhiyelerini nazar-ı itibara alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), o devre ait şirklere alâmet olan her şeye karşı amansız bir mücadele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o devreye ait bir yemin tarzı, selamlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.
Tasvirle ilgili yasakları, şarihlerin: "Kendisine ibadet edilen zîruhların hürmet ifade eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mübahtır" diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifade eder. Bu yasaktan ağaç tasvirleri istisna edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber'in yıktırdığını rivayetler haber verir.
Hz. Peygamber'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirerek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvirleri de iptal ettirdiği"ne dair rivayetler bu hususlaki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bazılarında bu maksatla gönderilen Ensar'dan bir adamın: "Ya Resulullah, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı -ve bunun üzerine Hz. Ali'nin gönderilmesi- devletin, bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını takip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.
Söylediklerimizi hülasa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyin unsurları aynı zamanda bir telkin vasıtası kabul edilmektedir. Müslüman hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir. Son olarak şunu da kaydedelim: Dihlevi'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır:
1- Fuzulî israf ve iftiharı önlemek,
2- Putperestlik kapısını açmamak."[80]

?5577 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ?????? ?'?????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???? ????????? ????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (5577)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Muhakkak ki, Allah bu ümmet için, her yüz senenin başında, kendisine dini tecdid edecek kimse(ler) gönderecektir." [Ebu Davud, Melahim 1, (4391).][81]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadis-i şeriflerinde kendinden sonra her asırda çıkacak ve hayat-ı içtimaiye-i medeniyete soktukları bid'alarla dinden uzaklaşmış olan insanları tekrar İslam'ın hakiki mecrasına sokacak olan kimseleri haber vermektedir. Bu zatlara müceddid denmektedir. Bu mübarek zatların mümeyyiz vasfi bid'ayı temizleyip sünneti ihyadır. Ölümü hicrî 101 olan Ömer İbnu Abdilaziz'den bu yana ümmet böylesi insanlarla daima şerefyab olmuştur. Daha önce, bir başka hadis vesilesiyle genişçe açıkladığımız üzere, Resulullah'tan sonra geleceği belirtilen bu şahıslar her asırda bir tane değildir. Aynı anda her memlekette, farklı mezhep ve meşreplere göre her bir çevrede birçok insanlar, müceddid manasında tecdid hizmeti yapabilecektir. Alimlerin belirttiği üzere, kimlerin müceddid olduğu kesinlikle bilinemez, sünneti ihya, bid'atı imha, ilmi artırma, insanları amel, ahval ve düşüncede İslam'a irca gibi karinelerle müceddid olduğuna zann-ı galible hükmedilir. Müceddidin, dini alimlerin zahir ve batın her çeşidinde alim olacağı belirtilmiştir. Fakih, muhaddis, müfessir, lügavi her tabaka kendi imamlarını "müceddid" görmüşlerdir.
2- "Yüzyıl başı" nedir? Asrın ilk yılları mı, son yılları mı ihtilaf edilmiştir. Bu hadiste, yüzyıl başı ile yüzyılın sonunun kastedildiği söylenmiştir. [82]

?5578 ?7? ??? ????????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ??????? ?????? # ??????? ????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ???? ??????? ??????????? ??? ?????????? ???????? ???? ????????? ????????? ???? ????????. ???? ???????? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???? ????????? ???????? ??????????? ????? ???????? ????????? ?????? ????????? ???? ????? ??????. ????? ???? ????? ???????? [. ????? ??????? ???? ???? .

7. (5578)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda doğrulup, o günden kıyamete kadar olacak her şeyden bahsetti. Onu belleyen belledi ve unutan da unuttu. Şu arkadaşlarım da bunu bilirler. (Resulullah'ın haber verdiği ve fakat) unutmuş olduğum o şeylerden biri vukua gelip görünce, öylesine canlı hatırlıyorum ki, tıpkı, kişinin gördüğü bir şahsın yüzünü, o şahıs kaybolunca hatırlamadığı halde[83] bilahare karşılaşınca hemen tanıyıvermesi gibi." [Buharî, Kader 4; Müslim, Fiten 23, (2891); Ebu Davud, Fiten 1, (4240).][84]

AÇIKLAMA:

Hadisin ravisi Huzeyfe (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın -başkaları tarafından bilinmeyen- sırlarına vakıf olan bir zattır. Bu sebeple ona sahib-i sır da denmiştir. Hadisin bir veçhinde "Allah'a yemin olsun benimle kıyamet arasında vukua gelecek bütün fitneleri biliyorum.." der. Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde, Resulullah'ın kıyamete kadar gelip üç yüz ve daha fazla etbaı bulunacak her bir fitne başını ismiyle, babasının ve kabilesinin ismiyle zikrettiğini belirtir.[85]

?5579 ?8? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????????? ??????? ?????? # ????? ???? ??????? ??? ?????? ???????????? ????? ?????? ?????? ??? ?????? ????????? ??????? ??? ????? ???? ???????? ??? ???????? ????? ??????????? ???? ????????????[. ????? ???? .

8. (5579)- Yine Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kıyamete kadar gelecek her şeyi bana haber verdi. Onlardan her ne varsa Aleyhissalâtu vesselâm'a sordum. Sadece "Medine halkını Medine'den kim çıkaracak?" bunu sormadım." [Müslim, Fiten 24, (2891).][86]

?5580 ?9? ??? ??????? ??? ??????? ?'????????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ????????. ????????? ???????? ????? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ???????? ????????. ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ???????? ????????? ??????????? ????? ???? ??????? ??? ?????? ??????????? ??????????? ?????????[. ????? ???? .

9. (5580)- Amr İbnu Ahtab el Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bize sabah namazını kıldırıp minbere çıktı. Öğle vakti girinceye kadar hitap etti. Sonra minberden inip namaz kıldı. Tekrar minbere çıkıp ikindi vakti girinceye kadar bize hitap etti. İnip ikindiyi kıldı, sonra tekrar minbere çıktı, güneş batıncaya kadar bize konuştu. Bu konuşmalarda kıyamet gününe kadar olacak (hadisatı) bize haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, en belleyişli olanımızdır." [Müslim, Fiten 25, (2892).][87]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, 5578 numaralı hadiste belirtilen fitnecilerle ilgili bilgilerin bir gün içinde toptan verildiğini ifade etmektedir. Zaten o hadisten bazı alimler "Resulullah makamından hiç ayrılmadan, aynı mecliste kıyamete kadar gelecek ve etbaı üç yüz ve daha fazla olacak fitneci başlarını isimleri, babalarının isimleri ve kabilelerinin isimleri ile birlikte haber verdi" manasını çıkarmışlardır.
Bunları en iyi bilenin kendisi olduğunu söylerken Hz. Huzeyfe, bu hutbeyi dinleyen diğerlerinin artık hayatta kalmadığını ima etmektedir. Bu hadis, daha sarih bir şekilde fitnecilere müteallik bilginin bir sır olarak sadece Huzeyfe'ye tevsi edilen bir bilgi olmayıp, herkese alenen öğretilen bir bilgi olduğunu ifade etmektedir. Her halükârda, bu mezkur hutbe dışında, Hz. Huzeyfe'ye hususi bir talimde bulunmuş olma ihtimalinin de varid olduğunu alimler belirtir.[88]

?5581 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???????? ???????? ????????? ????????? ?????? # ????? ?????? ?????. ?????? #:

?????????? ??? ???? ?????? ???? ??????????? ?????????? ????. ?????? ??????: ???? ??????? ?????????? ????
?????? ??? ??????????? ??????? ???????: ??????. ??????? ??????: ???? ????????? ???????: ?????. ?????: ??????????? ???? ??????? ?????. ???????: ????????. ?????: ???? ??????? ?????????? ????? ????? ?????. ???????: ??????. ????? ??????????? ?????????? ????? ?????????? ?? ???????. ?????: ???? ????? ????????? ???????: ??????? ????? ????????. ????? ??????????? ?????. ?????: ????????? ??????? ??????????? ????? ??????? ????? ?????: ???? ??????? ????????? ???? ?????? ??? ??????????? ??????? ???????: ??????. ?????: ???? ????????? ?? ????? ???????? ??????? ???????: ??????. ?????: ????? ????????? ???? ?????? ???????: ???????? ??? ?????? ???????? ??? ????????? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ????????? [. ????? ??????? .

10. (5581)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber fethedildiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zehir katılmış bir koyun (kızartması) hediye edildi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Yahudilerden burada olanları bana toplayın!" emrettiler ve derhal toplanıp getirildiler.
"Size bir şey sorsam doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu. Onlar: "Evet!" deyince: "Babanız kimdir?" buyurdu.
"Falancadır!" dediler.
"Yalan söylediniz, bilakis babanız falandır!" buyurdu.
"Doğru söyledin!" dediler.
"Önceki gibi bana doğru söyleyecek misiniz?" diye tekrar sordu.
"Evet! Zaten biz sana yalan söylesek sen onu anlayacaksın, tıpkı babamız hakkındakini anladığın gibi" dediler.
"Cehennem ehli kimdir?" dedi.
"Biz orada az kalacağız. Orada bize siz halef olacaksınız!" dediler.
"Defolun! Vallahi biz ebediyen size cehennemde halef olmayacağız!" buyurdu. Sonra da:
"Size bir şey sorsam bana doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu.
"Evet!" dediler.
"Bu koyuna zehir koydunuz mu, koymadınız mı?" dedi.
"Evet, koyduk!" dediler.
"Pekiyi bunu niye yaptınız?" buyurdu.
"Yalancı (bir peygamber) isen, senden kurtulmayı arzu ettik. Hakiki bir peygamber isen, bu zehir sana asla zarar vermez!" dediler." [Buharî, Cizye 7.][89]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hayber'in fethinden sonra Zeyneb Bintu'l-Haris adında bir Yahudi kadınının ihanetini anlatmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatıyla ilgili bahiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu zehirin tesiriyle öldüğüne dair rivayeti kaydetmiş idik.
İbnu İshak'ın rivayetine göre, savaştan sonra kadın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın koyunun neresini daha çok sevdiğini sorar. Kolunu sevdiği söylenir. Bu kısma daha çok zehir koyarak, kızartılmış halde ikram eder. Aleyhissalâtu vesselâm kol kısmından bir parça alarak ağzında çiğner, fakat yutmaz. Ancak beraberinde bulunan Bişr İbnu Bera lokmasını yutmuş bulunur ve zehirin tesiriyle vefat eder, (radıyallahu anh). Aleyhissalâtu vesselâm, yutmadan ashabına: "Sakın yemeyin, koyun zehirli!" diye durumu haber verir.
2- Bu ihaneti yapan Zeyneb'in akibeti hususunda rivayetler ihtilaf eder:
* Bazı rivayetler kadının cezalandırılmadığını, kadın Müslüman olduğu için serbest bırakıldığını belirtir. Müslüman olduğunu söyleyen bir rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm koyunun zehirli olduğunu haber verince, kadın: "Şimdi anladım ki, sen doğru sözlüsün. Seni ve burada bulunanları şahid kılıyorum ki ben senin dinindeyim. Allah'tan başka ilah yok. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" der. Rivayet "Kadın Müslüman olunca Aleyhissalâtu vesselâm kadından yüz çevirdi" diye not düşer.
* Bazı rivayetler öldürüldüğünü belirtir.
* Bazıları da Aleyhissalâtu vesselâm'ın kadını Bişr İbnu Bera'nın velilerine teslim ettiğini, onların kısasen öldürdüğünü kaydeder.
* Beyhakî, ihtilafları şöyle te'lif eder: "Muhtemelen kadın önce serbest bırakıldı ama Bişr (radıyallahu anh) zehirin tesiriyle ölünce, kısasen kadın öldürüldü. Meseleyi bu şekilde açıklayan Süheylî merhum ilave eder: "Aleyhissalâtu vesselâm kadını önce terketti. Çünkü kendi şahsî meselesi için intikam almazdı, sonra kısas olarak Bişr'e bedel öldürdü." İbnu Hacer önce terkedilişini "Müslüman olması" ile izah eder. "Öldürülmesini Bişr'in vefatına kadar te'hir etti. Ama o ölünce, şartı ortaya çıktığı için kısas vacib oldu" diye açıklar.[90]

?5582 ?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?? ?????? ???????? ?????????? # ??????: ??? ??????? ?????? ? ??????? ??????? ???? ????????? ?????: ??????????? ?????? ???????? ???????? ????????????. ????????? ???????? ??????????? ?????. ??????????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ????????? ???????? ????[. ????? ??????? ???????? .

11. (5582)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımlarından bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! Hangimiz sana daha çabuk kavuşacak?" diye sordular. O da:
"Kolu en uzun olanınız!" diye cevap verdi. Onlar da bir karış alıp kollarını ölçtüler. En uzun kollusu Sevde idi. Bilahare anladık ki, kolunun uzunluğu(ndan murad) sadaka imiş. Zaten o sadaka vermeyi severdi. İlk önce o, Aleyhissalâtu vesselâm'a kavuşmuştu." [Buharî, Zekat 11; Nesaî, Zekat 59, (5, 66, 67).][91]

?5583 ?12? ?????? ?? ????:]??????????? ???????? ??? ??????????? ?????. ???????: ??????? ???????????? ?????????? ?????? ?????. ????????? ????????? ????????? ‘??????? ??????? ???????? ????????? ?????????????[.

12. (5583)- Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Bana kavuşmada en çabuğunuz kolu en uzun olanınızdır!"
Hz. Aişe devamla der ki: "Kol yönüyle kim daha uzun diye uzunluk ölçüşmesi yaptılar. En uzunumuz Zeyneb [Bintu Cahş] idi. Çünkü o, eliyle çalışır ve kazandığını sadaka olarak fukaraya verirdi." [Müslim, Fezailü's-Sahabe 101, (2452).][92]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinin, kendisine ahirete kavuşmada hangisinin erken davranacağını sorduklarını görmekteyiz. Aleyhissalâtu vesselâm mucize olarak "kolu en uzun olanınız" der. Muhatapları, zahire göre anlayarak kollarını ölçerler. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm mecaz kasdetmiştir. Buradaki kol uzunluğundan maksad cömertliktir, sehavettir. Allah yolunda yapılan tasaddukun çokluğudur. Bu durum, Allah Resulü'nün vefatından sonra ilk vefat edenin Zeyneb Bintu Cahş olmasıyla anlaşılır. Çünkü Zeyneb, deri ustasıdır, hem işliyor, hem de dikiyordu. Mamulatını satıp kazandığı parayı Allah yolunda tasadduk ediyordu.
Önceki rivayette, kolu en uzun olanın Sevde (radıyallahu anhâ) olduğu zikredilmiştir. Ancak alimler, bunda bir hata olduğunu, doğrusunun Zeyneb olması lazım geldiğini, hem erken ölme ve hem de cömertlik yönüyle vak'aya da bunun mutabık olduğunu belirtirler.
2- Hadisin aslında "eli uzun" tabiri geçer. Biz, tercümeyi "kolu uzun" diye yaptık. Aslında tam karşılığı "eli açık" tabiridir. Ancak bu takdirde ifadeyi tamamen bozmak gerekecekti. Dilimizde eli uzun, hırsız demektir. Şu halde hükmü, lafza göre değil, maksada göre vermek gerekir.[93]

İSTİDRAD:

Hz. Zeyneb'in burada mevzubahis edilen mesleğiyle ilgili bir tahkikimizi, günümüzün ortaya çıkardığı bir probleme ışık tutma yönüyle arzettiği ehemmiyete binaen aynen kaydetmeyi uygun görüyoruz. Problem, kadınların çalışması meselesidir. Dinimize göre kadının çalışma yasağı diye bir problem yok, ama normal şartlarda kendisinin veya ailesinin nafakası için çalışma mecburiyeti de yok. Onun nafakası kocası üzerindedir. İlla da para getiren bir çalışma yapacaksa, bunun İslamî şartlar çerçevesinde olması gerekir. Hz. Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in verdiği örnek, kadının evi dahilinde yapacağı çalışma ile ilgilidir. İslam cemiyeti, iş hayatını, çalışmak isteyen kadınlara, evlerinde çalışabilme imkanı sağlayacak bir teşkilata kavuşturmaktadır. Zikri geçen tahkikimiz Hane-i Sadette İş Atölyesi adını taşır.[94]

Hane-i Saadette İş Atölyesi:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kur'an-ı Kerim: "Kendisinde her hususta en güzel örneği bulacağımız rehber" (Ahzab 21) olarak tarif eder.
Evet Aleyhissalâtu vesselâm mü'minlere her hususta örneklerin en güzelini sunmuştur. Namaz, oruç, tevbe, istiğfar, tazarru gibi, ibadetin her çeşidinde, cihad, ticaret, komşuluk münasebetleri, devlet reisliği, aile reisliği, arkadaşlık gibi her çeşit beşerî ahvalde en güzel örnek O'ndadır.
İşte bu örneklerden biri aile içi çalışma düzeni ve ailevî iş atölyesiyle ilgili. Tanıtacağımız iş atölyesinin ustası veya işçisi kendisi değil, ama hanımı, hanımlarından biri ve hatta ikisidir. Şöyle ki:
Mü'minlerin annelerinden olan Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)'ın hayatına baktığımız zaman onun menkibeleri arasında dindarlık, cömertlik ve "san'atkârlık" vasıflarına da rastlarız.
Mesela Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) onu; "Zeyneb Bintu Cahş'ı Resulullah takdir eder, ondan sıkça bahsederdi, kendisi gerçekten saliha bir kadındı. Çok oruç tutar, geceleri namaza kalkar, san'at sahibi, sanatından kazandığının tamamını fakirlere tasadduk ederdi" diye tanıtır.
Zeyneb Valide'nin sanatı bir başka rivayette açıklanır: "Zeyneb (radıyallahu anhâ) el sanatkârı idi, deri işler, diker ve Allah yolunda tasadduk ederdi."
Şu halde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aynı zamanda halasının kızı olan ve hicretin üçüncü yılında Hz. Peygamber'le 35 yaşında iken evlenen Zeyneb Bintu Cahş deri işleme ustasıdır. Ham deriyi, o devrin usulünce debbağlayarak işlemekte, sonra da ondan kullanılacak eşyalar dikip satmaktadır.
Başka rivayetlerde rastladığımız bazı açıklamalardan, bu iş için, Hane-i Saadet'te bir de müstakil oda, bugünün tabiriyle bir iş atölyesi bulunduğunu anlamaktayız. Şöyle ki:
Bilindiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), İslam'ın tebliğ ve ahkâmın teşrî yeri olan Medine hayatında, siyasî ve dinin neşrine dönük maksadlarla birçok kadınla evlenmiş ve her izdivacında yeni hanımı için müstakil bir hücre inşa ettirmişti. Böylece Mescid'in avlusunda, hanımları adedinde hücreleri olmuştu. Bunlar tek katlı, yan yana birbirleriyle bitişik, önü mescidin avlusuna açılan yapılardı. Resulullah'ın sırf kendine mahsus başka bir hücresi yoktu. Her gün sırayla hanımlarından birinin yanında kalıyor idi.
Bir ara hanımlar arasında çıkan bir huzursuzluk sebebiyle, onları te'diben bir ay ayrı yaşamaya karar verdi. Îla da denen bu hâdiseyi anlatan rivayetler bu hücrelerden birinin üst kısmına inşa edilmiş ziyade bir odadan bahsetmektedir. Bu oda bir ikinci kattır; hurma kütüğünden yapılmış merdivenle çıkılmaktadır. Buraya meşrübe denmektedir.
Sabah namazından sonra, her gün, mesidde kalıp kuşluk vaktine kadar ashabıyla sohbet eden Resulullah, o gün namazı kılar kılmaz, hiç bir kelam etmeden doğru meşrübeye çıkar. Ashab, haklı olarak, mühim bir hâdise var zannıyla telaşlanır. Hz. Ömer, peşinden gitme cesaretini gösterir, fakat kapıda bekleyen hizmetçi Resulullah'ın girme izni vermediğini belirtir. Hz. Ömer, birkaç kere gider gelir, izin ister, her seferinde reddedilir. Dördüncü müracaatta huzur-u risalet penahiye kabul edilir.
Hz. Ömer'in bu oda ile ilgili tasviri, Resulullah'la geçen konuşmaları birçok teferruata şamildir. Bir kısmı konumuzu ilgilendirmez. Ancak oradaki müşahedelerinden bazıları mevzumuz açısından son derece ehemmiyet taşır. Zira onların tahlilinden burasının mûtad olarak deri işleme atölyesi olduğunu anlıyoruz.
Zira, Hz. Ömer bize, gördüğü eşyalar meyanında duvara asılmış üç adet deriden (ühüb) ve deri işlemede kullanılan maddeden (karaz) bahsetmektedir. Şarihler ühüb kelimesinin ihhab'ın cem'i (çoğulu) olduğunu söyler ve işlenmemiş deri manasına geldiğini belirtir. Hatta bazan mutlak deri manasına kullanıldığı da olmuştur. Buhârî Şarihi İbnu Hacer - bir başka rivayette ühüb yerine efik kelimesinin kullanılmış olmasından hareketle- şöyle der: "Görünen o ki, ihab'dan burada kastedilen şey debbağlanmağa başlamış fakat henüz işlenmesi tamamlanmamış deridir. Nitekim Semmak İbnu'l-Velid'in rivayetinde efik kelimesi kullanılmıştır, efik debbağlanması tamamlanmamış deri demektir." Bu açıklamayı te'yid eden bir başka karine, bazı rivayetlerde bu derilerin pis koku neşrettiklerine dair gelen teferruattır.
Hele yerde bir sa' miktarında arpa ve bir o kadar da, deri debbağlamada kullanılan karaz maddesinin bulunması, bu odanın deri debbağlamada kullanılan bir atölye olduğunu ifadede tamamlayıcı bir delil olmaktadır. Lügatler karazın selem ağacının yaprağı olduğunu, bu meyvenin deri debbağlamada kullanıldığını belirtir.
Hz. Ömer'in tasvirlerinde Resulullah'ın başucunda asılı olduğu belirtilen bu derilerin sathî bir nazarla "namaz postu" olduğunu söylemek veya bir miktar arpanın da varlığını nazar-ı dikkate alarak o odayı "kiler" olarak tavsif etmek başka rivayetlerde gelen tasrihata ters düşmekten başka, burada belirtmeye çalıştığımız mühim bir ibreti gölgelemektedir.
Bu odanın Zeyneb (radıyallahu anhâ)'in deri işlediği yer olduğu açıktır. Bugünün tabiriyle iş atölyesi, yani deri işleme işinde usta olan ve pek çok rivayette, Resulullah'la evlendikten sonra da mesleğini icra ettiği teyid edilen Zevcat-ı Tahirat'tan Zeyneb Bintu Cahş'ın deri işleme atölyesi.
Şunu da kaydetmede fayda var: Resulullah'ın zevcelerinden Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) de deri işlemektedir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine evlenme teklifini yapmak üzere uğradığı sırada deri debbağlamakta olduğunu, elindeki karaz bulaşığını yıkayarak Resulullah'ı içeri aldığını belirtir. Evlendikten sonra bunun meslek icra edip etmediğini bilmiyoruz. Ancak Zeyneb validemizin bu işi devam ettirdiği rivayetlerde pek sarih.
Burada şu soru hatıra gelebilir: İslam fikhına göre, kadının nafakası kocasına aittir, gelir getirecek bir işle meşgul olmak mecburiyetinde değildir. Aleyhissalâtu vesselâm da zevcelerinin nafakasını temin etmekte idi.
Bunun cevabı şudur: İslam, kadını çalışmaya mecbur etmez; bu doğru, ama illa da çalışmayacaksın da demez. Kocasının izni tahtında, kadının çalışmasıyla ilgili, İslam'ın derpiş ettiği şartlar çerçevesinde kadının çalışmasına hiç bir dinî engel yoktur, çalışabilir. Nitekim Hz. Zeyneb validemiz, nafakasını temin için değil, Allah yolunda harcamak için çalışmış ve kazancının tamamını fakir fukaraya, dul ve yetimlere harcamıştır. Hz. Aişe'nin onunla ilgili bir tasviri şöyle: "Ben Zeyneb kadar çok hayır yapan, onunki derecesinde sadaka veren, öylesine sıla-i rahimde bulunan, Allah'a yaklaştıran amellere onun kadar nefsini bezleden bir başka kadın bilmiyorum." Yine Hz. Aişe'nin anlattığına göre bir gün Hz. Peygamber: "İçinizde bana en çabuk kavuşacak olan, kolu en ziyade uzun olanınızdır" buyurur. Resulullah'ın vefatından sonra hanımları kim erken ölecek, bunu belirlemek üzere duvar üzerinde zaman zaman kollarının uzunluğunu ölçerler. Hz. Zeyneb, cüsse itibariyle hepsinden küçük olduğu için bu ölçüşmede daima kaybeder. Ancak Hz. Aişe der ki: "Zeyneb ölünceye kadar bu ölçüşmeyi yaptık. Ne zaman ki aramızda ayrılıp Aleyhissalâtu vesselâm'a ilk kavuşanımız oldu, o zaman anladık ki, Resulullah "uzun ellilik"le sadakayı kastediyormuş. Çünkü, Zeyneb el sanatı icra eden bir kadındı, deri debbağlar, deriden eşya diker, (satar, parasını) Allah yolunda sadaka yapardı." İbnu Sa'd bir rivayetinde, Hz. Zeyneb'in vefat ettiği zaman tek dirhem ve tek dinar bırakmadığını, bütün kazandıklarını sağlığında tasadduk etmiş bulunduğunu bildirir ve Zeyneb'in fakirlerin (ve dulların) sığınağı olduğunu belirtir. Buradaki "bütün kazandıkları" içerisinde Hz. Ömer'in tahsisatı da var: Hz. Ömer (radıyallahu anh), Resulullah'ın diğer zevceleri gibi ona da yıllık 12 bin dirhem bağlamış idi. Bunu almak zorunda kalan Zeyneb validemiz, alır almaz tamamını yakınları ve yetimleri arasında taksim eder ve "Allahım Ömer'in bir başka ihsanını nasip etme, bu fitnedir" diye duada bulunur ve makbul olan duanın bereketine o yıl içerisinde Rahmet-i Rahman'a kavuşur. Kefenini kendi kazancından hazırlamış olan Zeyneb (radıyallahu anhâ), Halife Ömer (radıyallahu anh)'in de kendisi için göndereceği kefenin tasadduk edilmesini vasiyet eder ve yerine getirilir.
Mü'minlerin muhterem annelerinden olan Hz. Zeyneb Bintu Cahş'la ilgili olarak kaydedilen bu rivayetlerden çıkarılacak birkaç mühim prensip var:
1- İslam kadını, hiç bir maddî ihtiyacı olmasa bile boş durmamalıdır. Kazanmalı, Allah yolunda harcamalıdır.
2- Kadının evinde yapacağı işe, kocası mani olmamalı, kolaylık göstermeli, imkan hazırlamalıdır: Çünkü rehberimiz Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm) öyle yapmıştır. Zeyneb validemiz, Resulullah'ın gıyabında, O'nun haberi olmadan bunu yapması mümkün değildir. Hz. Zeyneb öylesine sünnete bağlı, ölümünden sonra bile olsa Resulullah'ın emir ve irşadlarına öylesine sadıktır ki, aksini düşünmek mümkün değil. Ebu Hureyre der ki: "Veda Haccı esnasında Aleyhissalâtu vesselâm, hanımları için bu haccın sonuncu hacc olması gerektiğini irşad buyurmuştu. Resulullah'ın vefatından sonra Sevde ile Zeyneb hariç hepsi hacc yaptılar, ama onlar yapmadı. Bu ikisi: "Resulullah'ın o sözünü işittikten sonra bizi vallahi hiçbir hayvan hareket ettiremez" dediler ve Medine'den dışarı çıkmadılar."
3- Bu hadislerden çıkaracağımız diğer bir prensip, İslam kadını öncelikle evinde icra edebileceği iş ve mesleklerde maharet kazanmalı, İslam cemiyet kadınlarına o istikamette formasyon vermelidir.
4- Çalışmak ar değildir. Kişinin mevkii, makamı, maddî durumu ne kadar yüce olursa olsun, çalışmak evladır: Peygamber hanımı bile, ihtiyacı olmadığı halde çalışmayı ihmal etmemiştir, hem de deri işlemek gibi nahoş kokulu bir meslekte.
İçinde bulunduğumuz devrin gündemini işgal eden kadının çalışması meselesinde Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ) hadisesinden alacağımız ibretler olmalıdır.[95]

?5584 ?13? ??? ????? ???? ?????? ???:]???????? ???????? ?????? ?????? ???? ???????: ????? ??????? ?????? # ???????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????????? ????????? ???? ?????????????? ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ??? ????????? Œ?? ???????? ????? ???????? ???????? ????????? ?????? #? ??????? ???? ????? ???????? ????????? ??? ????: ??????????[. ????? ??? ???? .

13. (5584)- Hilal İbnu Amr anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi dinledim. Demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Maveraunnehir'den bir adam çıkacak, ona el-Haris Harras (çiftçi) [el-Haris İbnu Harras] denecek. (Ordusunun) önünde Mansur denen bir adam olacak. Bu zat Al-i Muhammed için (malıyla, hazineleriyle, silahıyla zemin) hazırlayacak, hilafeti mümkün kılacaktır. Tıpkı Kureyş'in Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a mümkün kıldığı gibi. Ona yardımcı olmak her Müslümana vacib olmuştur -veya ona icabet etmesi vacip olmuştur dedi.-" [Ebu Davud, Mehdi 1, (2452).][96]

AÇIKLAMA:

1- Burada, Aleyhissalâtu vesselâm, istikbalde Maveraunnehir bölgesinden çıkacak salih bir kimseden ve onun îfa edeceği güzel hizmetlerden bahsetmekte, haber vermektedir. Çıkacak olan bu salih zat, imkanlarıyla Al-i Beyt'in hilafete geçmesi için zemin hazırlayacak, yardımcı olacaktır. Al-i Muhammed'den maksad, ammeten Resulullah'ın nesl-i mübareklerinin hepsidir. Şarihler, bundan maksadın hassaten Muhammed Mehdi olduğunu söylerler. Öyleyse bu zatın, Al-i Beyt'e yardımcı olup, düşmanlarına karşı destek vereceği, maddî ve manevî imkanlarıyla muavenet edeceği belirtilmektedir.

Kureyş'in Resulullah'a desteği malum. Ancak "Kureyş'ten inananların" diye kayıtlamak gerekir. İnananlar dışında sadece Ebu Talib, Resulullah'a destek vermiştir.
2- Hadisin sonunda Al-i Beyt'e destek verecek olan el-Haris'e yardım etmenin Müslümanlara vacib olduğu bildirilmektedir. İfadenin zahiri yardımın el-Haris'e yönelik olduğunu ifade ederse de, onun komutanı durumundaki Mansur'a yönelik olması daha uygun gözükmektedir. Alimlerin çıkardıkları mana nokta-i nazarından Mehdiye yardım vacib olmaktadır.
3- Ravi, sonda bir şekk ifade etmektedir. Vacib olan yardım mı, yoksa davetine icabet mi? Gerçek her iki durumda da aynı neticeye ulaşılmaktadır: Bu salih kişiye yardım edilmelidir.
Son olarak belirtelim ki, rivayet zayıftır.[97]

?5585 ?14? ??? ??? ??? ?????? ???:]????? ???? ?????? ?????? ?????? ????: ??????? ??? ???????? ????????? ??????????? ????? ???????????. ????????? ??????? ?????? #
?? ???????????? ????????? ??????? ???????????. ???????: ??????? ????????? ??????????? ???'????? ????????: ?????. ??????? ? ?????? ??? ??????? ?????? ????????????[. ????? ???? .

14. (5585)- İbnu Ebi Kesir anlatıyor: Ebu Sehm (radıyallahu anh) dedi ki: "Bana [Medine'de] bir kadın uğramıştı. Böğründen tuttum, sonra saldım. Sabahleyin Aleyhissalâtu vesselâm halktan biat almaya başladı. Yanına ben de gittim.
"Dün kadını tutan değil misin sen?" diye sordular.
"Evet! Ama bir daha yapmayacağım ey Allah'ın Resulü!" dedim. Benim biatımı da aldı." [Rezin tahric etmiştir. Hadis, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur (5, 293).][98]

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN RESÛLULLAH'A KONUŞMALARI, BOYUN EĞMELERİ

?5586 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???? ??????? ?????? # ????????? ??????????? ?? ?????? ??????????? ????? ???????????? ?????? ??? ?????? ??? ?????? ???????: ???????? ???????? ??? ??????? ??????[. ????? ??????? .

1. (5586)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Mekke'de idim. Beraberce bir tarafına gitmiştik. O'nun karşısına çıkan her ağaç, her dağ O'na selam veriyor ve: "Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın Resulü!" diyordu." [Tirmizî, Menakıb 8, (3630).][99]

?5587 ?2? ??? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????? ???? ????????? ?????? ????????? ????????? ???? '???????? ?Œ??[. ????? ???? ???????? .

2. (5587)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mekke'de bir taş var, peygamberlik geldiği zaman günler boyu bana selam verdi, şu anda o taşı biliyorum." [Müslim, Fezail 2, (2277); Tirmizî, Menakıb 7, (3628).][100]

?5588 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ??:]????? ??????????? ??? ??????? ?????? #? ???????: ???? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????: ??? ??????? ???? ????????? ???? ??????????? ????????? ??? ????? ??????? ??????? ????????? ???????? ????????? ???????? ???? ??????????? ????? ?????? ??? ??????? ?????? #? ??????: ???????? ???????? ??? ??????? ??????? ????? ????? ???? ??????? ?????? #: ???????? ??? ??????????. ??????? ??? ????????? ???????????? ????????? ?'??????????[. ????? ??????? .

3. (5588)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Senin Allah elçisi olduğunu ne ile bileyim?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma ağacından şu salkımı çağırmamla. O benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eder!" dedi ve onu çağırdı. Salkım, ağaçtan inmeye başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına düştü ve: "Selam senin üzerine olsun ey Allah'ın Rsulü!" dedi. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona:
"Haydi yerine dön!" emrettiler. Salkım, yerine döndü ve eski yerine kaynadı. Bedevi (bu manzara karşısında) Müslüman oldu." [Tirmizî, Menakıb 9, (3632).][101]

?5589 ?4? ??? ?????? ???? ??????????? ???:]???????? ???? ???????? ?????? ???????: ??????? ????????? ???? ????? ????????? # ????????? ???????? ??????????? ????????? ???????: ????????? ??????? ??????? ????? ????????? ?????? ?????: ??????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

4. (5589)- Ma'n İbnu Abdirrahman anlatıyor: "Babam merhumu dinledim. Diyordu ki:
"Mesruk'a sordum: "Kur'anı dinledikleri gece, cinleri(n geldiğini) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kim haber verdi?" Bana şu cevabı verdi: "Baban, yani İbnu Mes'ud bana bildirdi ki: "Onların yani cinlerin geldiğini bir ağaç haber verdi." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 32; Müslim, Salat 153, (450).][102]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere (3. cilt 229) Resulullah'ın cinlerle görüşmesi mevzubahistir. Görüştüğünü te'yid eden rivayetle birlikte bunu reddeden rivayet de vardır. Teferruata girmeden şu kadarını söyleyeceğiz: Rivayetlere göre, Resulullah'ın cinlerle iki sefer görüşmesi vardır: Biri hicretten üç sene evvele aittir. Mekke'dedir. Diğeri, hicretten sonraya aittir ve Medine'dedir. İbnu Hacer cinlerin birinci gelişini, gökten haber almalarının şahaplarla önlenmesiyle izah ederken, ikinci gelişlerini Müslüman olmak maksadlarıyla açıklar.
Sadedinde olduğumuz rivayet, cinlerin Resulullah'ı gıyabında dinlediklerini, fakat ağaçların bunu Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verdiğini te'yid etmektedir.
Resulullah'ın cinlerle mülakatı sırasında yanında İbnu Mes'ud var mıydı, meselesi de münakaşa edilmiştir. Bu rivayetin Müslim'de kaydedilen bir diğer veçhinde sarih olarak, İbnu Mes'ud'un o mülakatta hazır bulunmadığı ifade edilir. Esasen aksini ifade eden rivayet zayıf bulunmuştur.[103]

?5590 ?5? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ??? ?????? ??????? ???????? ???????? ???? ??????????? ???????? ???????? ????? ????????? ??????? ??????????. ???????? # ????????? ????????[. ????? ??????? .

5. (5590)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hurma kütüğüne dayanarak hitapta bulun(ur)du. (Duyulan ihtiyaç üzerine) ona bir minber yaptılar, onun üzerinde hutbe vermeye başladı. Hurma kütüğü Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisini terketmesi üzerine) bir deve inleyişi gibi inleyip ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberden inip kütüğü meshedip okşadı. Kütük inlemeyi bırakıp sükünet buldu." [Tirmizî, Menakıb 9, (3631).][104]

AÇIKLAMA:

Daha önce izahı geçtiği üzere, Mescid-i Nebevî'de cemaatın artmasıyla arkada kalanlar Aleyhissalâtu vesselâm'ın konuşmalarını yeterince işitemez olurlar. Bunun üzerine, hutbelerin yüksekçe bir yerden verilmesi zaruret haline gelir ve bir minber inşa edilir. Resulullah minberin inşasından sonra, daha önce hutbe sırasında dayandığı hurma kütüğünü terkederek minberin üzerinden hutbe vermeye başlar.
Kütük bu ayrılığın tesiriyle inler ve deve gibi ses çıkarır. Hadisin Buhârî'de, Hz. Cabir'den gelen veçhinde kütüğün çocuk gibi bağırdığı ifade edilir. Bu vak'a, mescidde çok sayıda kimsenin huzurunda cereyan etmiş olduğu için, pek çok sahabi tarafından rivayet edilmiştir, lafzî mütevatirlerden biridir. Teysir, hadisin Tirmizî'de gelen Hz. Enes veçhini kaydetmiştir.[105]

ÜÇÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARTIP BEREKETLENMESİ

?5591 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? #? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ?????? ?????????. ??????? # ?????????? ???????? ?????? ????? ??????? ???????? ??? ????????????? ??????. ?????: ????????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ???? ?????????[. ????? ????? ? ??? ???? .

1. (5591)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ikindi namazının vakti girince gördüm. Halk abdest alacak su arıyordu, bulamadılar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a abdest suyu getirildi. Hemen elini içine koydu ve halka ondan abdest almalarını emretti. Enes der ki: "Ben suyun parmaklarının altından kaynadığını gördüm. Halk en sonuncuya varıncaya kadar abdestini aldı." [Buharî, Vüdu 32, Menakıb 25; Müslim Fezail 5, (2279); Muvatta, Taharet 32, (1, 32); Nesâî, Taharet 61, (1, 60); Tirmizî, Menakıb 12, (3635).][106]

?5592 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? ?????????????? ???????? ??????? ?????? #? ???????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ????????. ???????: ?????????? ???????: ?????? ????????? ??? ??????????? ???? ??? ???????? ??? ??? ?????? ????????? ???????? ??????? ?????? # ?????? ??? ??????????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ??????????. ????? ?????????: ???? ???????? ??????????? ?????: ???? ?????? ??????? ????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ????????[. ????? ???????.

2. (5592)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye günü, halk usandı, Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resulullah'ın önünde deriden mamul bir su kabı vardı, abdest aldı. Halk ona doğru sokuldu. Bunun üzerine:
"Neyiniz var?" diye sordu.
"Yanımızda abdest almaya ve içmeye önünüzdekinden başka suyumuz kalmadı!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm, derhal ellerini kaba koydu. Derken parmaklarının arasından su kaynamaya başladı, tıpkı gözelerin kaynaması gibiydi. Hepimiz ondan içtik."
Hz. Cabir'e:
"O gün kaç kişiydiniz?" denildi.
"Eğer, biz yüz bin de olsak su yetecekti, ama biz bin beş yüz kişi idik." cevabını verdi." [Buharî, Menakıb 25, Megazî 35, Tefsir Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmaret 67, (1856).][107]

?5593 ?3? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ???????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ???????????????? ?????? ???? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ???????? ????????????????? ??????. ?????????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???????? ????? ?????????? #? ?????????? ???????? ???? ?????????? ????? ???? ???????? ???? ?????? ????????? ??????????? ??????. ????? ??????? ?????? ????????????? ?????? ???????. ????? ??????? ??????????? ??? ??????? ?????? ????????????[. ????? ??????? .

3. (5593)- Hz. Bera (radıyallahu anh)'dan rivayete göre demiştir ki:
"Siz Fetih deyince Mekke'nin fethini anlıyorsunuz. Evet Mekke'nin fethi bir fetihtir. Ancak biz sahabiler, fetih deyince, Hudeybiye günündeki Bey'atu'r-Rıdvan'ı anlardık. Biz o zaman, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bin dört yüz kişi idik. Hudeybiye bir kuyu(nun adı)dır. Biz o kuyunun suyunu tamamen aldık, tek damla bırakmadık. Bu durum Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşmıştı. Derhal kuyunun yanına geldi, kenarına oturup bir kap su istedi. Elini yıkadı, ağzına su alıp [kuyuya püskürttü] ve dua etti. Sonra suyu kuyuya döktü. ["Onu bir müddet terkedin" dedi.] Biz kuyuyu terkedip biraz uzaklaştık. Az sonra kuyu bize ve bineklerimize yetecek kadar su saldı." [Buharî, Enbiya 25, Megazî, 35.] [108]

?5594 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?Œ????? ????????? ????????? ?????????????? ??????????? ?????? ???? ????????? # ?? ?????? ??????? ????????? ??????: ????????? ???????? ???? ????? ???????? ???????? ???? ????? ???????? ???????? ????????? # ?????? ???? ????? ?????: ????? ???? ????????? ???????????? ???????????? ???? ?????? ????????. ???????? ??????? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????. ???????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? ???????? .

4. (5594)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mucizelerini bereket addederdik, siz ise onları bir korkutma vesilesi sayıyorsunuz. Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir seferde bulunuyorduk. Suyumuz azaldı.
"Bana (bir parça) artık su arayın!" buyurdular. İçerisinde azıcık su bulunan bir kap getirdiler. Aleyhissalâtu vesselâm elini içine soktu ve:
"Haydi temiz, mübarek suya gelin. Bereket Allah Teala hazretlerindendir!" buyurdular. Yemin olsun, suyun parmaklarının arasından kaynadığını gördüm. Vallahi biz, yenmekte olan taamın tesbihini işitirdik." [Buharî, Menakıb 25; Tirmizî, Menakıb 14, (3637); Nesâî, Taharet 61, (1, 60).][109]

?5595 ?5? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???? ????????? # ?? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ?????? ?????????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ????: ??? ??????? ??????! ???? ???????? ??? ????? ???? ???????? ????????. ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ??? ???????? ????????? ????? ????????? ??????????? ????? ????????? ??????????. ?????: ??? ??????? ??????????? ??????????? ?????: ??????? ??????????? ???????????? ???????? ????????. ??????? ????????? ????? ??'? ????????? ????????????. ????? ????? ?????? ?????: ??????? ??? ? ???? ??? ?????? ??????? ??????? ??????? ? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????? ?????????[. ????? ????.

5. (5595)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber bir seferde idik. Derken bir ara halkın azığı tükendi. Bineklerinden bazısını kesmek istediler. Hz. Ömer, (Aleyhissalâtu vesselâm'a müracaat ederek):
"Ey Allah'ın Resulü! Ben cemaatin geri kalan yiyeceklerini toplasam da sen onlar üzerine -bereketlenmeleri için- dua ediversen daha iyi olur, (bineklerimizi kesmeyiz)!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da öyle hareket etti. Buğdayı olan buğdaymı, hurması olan hurmasını, (hurma) çekirdeği olan da çekirdeğini getirdi."
"Çekirdekle ne yapıyorlardı?" diye sorulunca açıkladı:
"Halk onu emiyor, üzerine de su içiyorlardı. Resulullah dua buyurdu. (Taam öylesine bereketlendi ki) herkes azık kaplarını yiyecekle doldurdu. Aleyhissalâtu vesselâm bu İlahî ikram karşısında: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve ben O'nun resulüyüm. Bu iki kaziyede şüpheye düşmeden Allah'a kavuşan cennete gidecektir" buyurdu." [Müslim İman 44, (27).][110]

?5596 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ?? ?????? ?????????? ????????? ????????? ?????? # ??????? ????????? ???????????? ??? ????????? ????????: ???? ???????? ??????? ???????? ??????? ???????????? # ??????? ????????? ?????????? ???????? ???? ????? ???? ??????? ??????? ?????????? ??????? ???????????? ????????? ????????? ????????? ??? ???????? ????????????? ?? ?????????? ????? ???????? ??? ??????? ?????? #. ????????? ?????????: ? ?????????? ????????? ?????? # ????????? ?????? ??????? ????????????? ????????: ??? ??????? ??????? ????????? ????????? ????? ?????????? ?????? ???? ??????? ????? ?????????. ????????? ????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????: ??? ????? ?????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ??? ??????. ????? ????? ? ?????????? ??????????? ??? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? # ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????????: ???? ??????. ????????: ????

???????? ?????? ?????? ???. ??????????? ?????????? ???????? ????? ????????? ?????
?????? ??? ??????????? ???????? ????? ?????????. ????? ?????: ??????? ????????? ??????????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ??? ??????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ‘??????? ????? ???????? ????????????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ????[. ????? ???????.»??????????« ????? ?????? ??? ??? ????? ????? ??? ?? ????.?»????????« ????? ???? ???? ????? ?????? ???.?»?????????« ??????? ??? ???? ??????? ?????? ??????? ??????? ???? ???? ????.??? ?‘???? ?? ???: ?? ????? # ?? ???? ????????. ????? » ???? ??« ?????? ??????.?»???????« ?????: ???? ???????: ????? .

6. (5596)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hendek'in kazılması sırasındaydı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın çok acıktığını gördüm. Hanımıma gelerek:
"Yanında yiyecek bir şey var mı, Aleyhissalâtu vesselâm'ı çok acıkmış gördüm" dedim. İçerisinde bir sa' kadar arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim evcilleşmiş bir koyuncuğumuz vardı. Zevcem koyunu kesti, arpayı da öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar o da bitirdi. Koyunu onun çömleğine parçaladım. Sonra Ayhissalâtu vesselâm'ın yanına döndüm. Hanımım:
"Sakın beni Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı mahcup etmeyesin!" dedi. Ben Aleyhissalâtu vesselâm ve beraberindekilerin yanına geldim ve gizlice:
"Ey Allah'ın Resulü! Bir hayvancığımız vardı kestik, evde bulunan bir sa' kadar arpayı da öğüttük. Haydi siz ve beraberinizdekiler bize buyurun!" dedim. Ama Resulullah yüksek sesle:
"Ey Hendek halkı! Ca'bir size ziyafet hazırlamış! Haydi buyurun!" diye bağırdı. (Bana da):
"Ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın!" buyurdular. Ben (eve) geldim. Halktan önce Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi. Ben hanımıma uğramıştım. Bana:
"Yaptığını gördün mü, (beni mahcup edeceksin), alacağın olsun" dedi. Ben de: "Senin söylediğini yaptım" dedim. Hemen hamuru çıkardım. Aleyhissalâtu vesselâm içine tükrüğünden koydu ve bereketle dua etti, sonra tencereye yöneldi, ona da tükrük koyup bereketle dua etti. Sonra zevceme:
"Ekmek yapacak bir kadın çağır, seninle ekmek yapsın! Tencereden de kepçeyle al, onu ocaktan indirme!" diye talimat verdi. Gelenler bin kadardı. Allah'a yemin olsun hepsi de (doyuncaya kadar) yedi ve sofradan ayrıldı. Tenceremiz, olduğu gibi kaynıyordu. Hamurumuz ise, ekmek yapılıyor olduğu halde aynen (eksiksiz) duruyordu." [Buharî, Megazî 29, Cihad 188; Müslim, Eşribe 141, (2039).][111]

?5597 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????? ??????????. ????????: ??? ??????? ?????? #??????? ???????? ?????????????? ????????????? ????? ????? ??? ???????? ????????????? ????? ?????: ????????? ?????????????? ?? ?????????? ????? ?????????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ?????????? ???????. ?????????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????? ??????? ?? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????????? ??????? ? ????????? ??????? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????? ??????: ???????? ?????????? ????????[. ????? ???????.»???????« ?????? ????????.?»?????« ??? ?‘???? ???? ?? ?‘??? .

7. (5597)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, elimde birkaç hurma olduğu halde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Resulü, şunlara bereketle bir dua ediverin!" dedim. Hemen onları biraraya getirip, sonra onların bereketi için bana dua etti. Sonra:
"Bunları al, şu erzak kabına koy. Her ne zaman bundan bir şey almak isteyince, elini içine daldır ve al. Sakın, içindekileri döküp dağıtma!" buyurdular. Ben de öyle yaptım. Ben bundan şu şu kadar vask miktarında Allah yolunda tasaddukta bulundum. Ayrıca biz ondan hem kendimiz yedik hem de başkalarına yedirdik. Onu belimden hiç ayırmadım. Bu hal, Hz. Osman'ın şehid edildiği güne kadar devam etti. O zaman koptu. (Rezin şu ilavede bulundu: "Ve düştü, buna çok üzüldüm.)" [Tirmizî, Menakıb (3838).][112]
AÇIKLAMA:
Bu kaydettiğimiz örnekler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duası hürmetine yiyecek ve içeceklerin bereket kazandığına ve miktarca arttığına delil olmaktadır. Bu çeşitten başka rivayetler de var. Bu hadiselerden bir tanesi ile ilgili rivayetlerin sayısı, mütevatir denecek seviyeye ulaşmaz ise de, hepsinin toplamı ulaşır ve böylece "Aleyhissalâtu vesselâm'ın duası ile yiyecek ve içeceklerin bereketlenmesi" hadisesi mütevatir olur ve ilm-i yakin ifade eder. Bu çeşit mütevatir hadislere manevî mütevatir denmektedir. [113]

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASININ MAKBUL OLMASI

?5598 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ??????? ???‘????. ??????? ???? ??????: ???????? ??????? ??? ??? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????????. ???????????????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ??????? ??? ???????? ?????????? ???? ???????? ??????????? # ??????? ??? ???????? ???????? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????????? ??????????? ??????. ????? ???????? ?????????? ???????????. ???????? ????? # ??????? ?????? ????????. ????? ????? ??????????? ?????? ???? ????? ????? ????? ???????? ?????? ????? ????? ?????. ????? ?????: ???????? ???????? ?????????? ?????. ???????? ???????? ???????? ?????? ???????? ???????? ???????? ??????????. ????? ?????: ???????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???? ???????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ???? ???????? ???????? ?????????? ?????? ????????. ?????????? ?????? ???????? # ?????????? ?????? ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ??????. ????? ???????? ??? ??????????: ??????? ??????[. ????? ??????? ????????.»?????« ?? ???? ???? ??? ????? ?? ??? ???? ???? ?? ????? .
?»??????« ?????? ????? ??? ?? ???? ? ?? ?????? ?????.?»??????« ????? ?????? ???? ????? ??? ?‘???? ??? ?? ????? ???? ?? ????.?»????????« ????? ???? ?? ??? .

1. (5598)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'be'nin yanında namaz kılarken, Ebu Cehl ve arkadaşları da orada oturuyordu. Bir gün öncesi bir deve kesilmişti. Ebu Cehl arkadaşlarına: "Falan ailenin kestiği devenin işkembesini kim getirip, secdeye gidince Muhammed'in omuzları arasına bırakacak?" dedi. Oradakilerin en bedbahtı fırlayıp, işkembeyi kaptığı gibi, Aleyhissalâtu vesselâm secdeye kapanınca iki omuzu arasına bıraktı. Buna hepsi güldüler, (keyflerinden) birbirlerinin üzerine eğilmeye başladılar. Ben (biraz uzaklarında) ayakta durmuş onlara bakıyordum. Eğer bir destekcim olsaydı onu sırtından atardım. Resulullah secdede idi, başını kaldırmıyordu. Derken biri kalkıp Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya haber verdi. O, henüz küçük bir kızcağızdı, geldi, işkembeyi sırtından yere attı. Sonra onlara yönelip, hakaretler savurdu. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, sesini yükseltti ve hepsine bedduada bulundu. Resulullah dua etti mi üç kere tekrar ederdi, bir şey isteyince de üç kere isterdi. Namazı bitince:
"Allah'ım, Kureyş(in helakini) sana havale ediyorum!" dedi ve üç kere tekrar etti. Resulullah'ın sesi kulaklarına gelince onlardan gülme gitti. Duasından korkuya düştüler. [Beddua edince bu onlara çok ağır geldi. Zira onlar bu beldede yapılan duaların kabul edildiğini biliyorlardı.] Sonra Resulullah:
"Ey Allah'ım, Ebu Cehl İbnu Hişam'ın, Utbe İbnu Rebia'nın, Şeybe İbnu Rebia'nın, Velid İbnu Utbe'nin, Ümeyye İbnu Halef'in, Utbe İbnu Ebi Muayt'ın helaklerini sana havale ediyorum" dedi. Bir yedinciyi de zikretmişti, aklımda tutamadım. Muhammed'i hak ile gönderen Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, Resulullah'ın ismen zikrettiği bu adamları, Bedir günü hep yerlere serilmiş gördüm. Bunlar, sonra da kuyuya, Bedir kuyusuna sürüklenip atıldılar." [Buharî, Vudu 69, Salat 109, Cihad 98, Cizye 21, Menakıbu'l-Ensar 29, Megazî 7; Müslim, Cihad 107, (1794); Nesâî, Taharet 192, (1, 161).][114]

AÇIKLAMA:

Bu hadis birçok farklı meseleye şamil bulunmaktadır:
* Müşriklerin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yaptıkları hakaretin derecesi, görüldüğü üzere, secde ederken üzerine -işkembe diye tercüme ettiğimiz, aslında hayvan yavrusunun içinde bulunduğu- torbayı atıyorlar. Bu büyük bir hakarettir. Resulullah bunları sabırla geçiştirir idiyse de, burada beddua ediyor.
* Aleyhissalâtu vesselâm'ın bedduası ciddi bir korkuya sebep oluyor ve bu korku zaman zaman dile getiriliyor. Öyle ki, Resulullah'ın beddua ettiklerinden Ümeyye İbnu Halef, Bedir Savaşı için Mekke'de hazırlık yapılırken, öldürülmekten korkarak gitmek istemez, ancak Ebu Cehl'in ısrarına karşı koyamaz, korktuğu zaman kolayca kaçabilecek en kaliteli

bineği temin ederek yola çıkar. Hülasa, Mekke'nin hürmeti, orada yapılan duanın müstecab oluşu, müşrikler tarafından da kabul edilmektedir. Müşriklerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasından korkmaları, onların Resulullah'ın sıdkını te'yid ettiklerini gösterir. Buna rağmen Resulullah'a karşı çıkmaları hasedle izah edilmiştir.
* Resulullah'ın ismen beddua ettiklerinin teker teker Bedir'de öldürülmeleri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberliğine en büyük delillerden biridir.
* Müşrik cenazelerinin kuyuya atılmaları, onların kokusundan insanların rahatsız olmalarını önlemek içindir. Alimler, öldürülen harbîlerin cesedlerini gömmenin bir vecibe olmadığını belirtirler.
* Bedir kuyusunun sahipsiz, içmeye elverişli suyu bulunmayan, kör kuyu denen çeşitten bir kuyu olduğu anlaşılmaktadır. Esasen kalib, eski kuyu demektir.
* Bazı rivayetlerde İbnu Mes'ud: "O güne kadar Resulullah'ın beddua ettiğini görmedim" demiştir. Bu hadisede bedduayı hak etmeleri, ibadet halinde iken o hakareti yapmaları sebebiyledir.
* Duanın üç kere tekrarı müstehabtır.
* Selamı da üç kere yapmak müstehabtır.
* Zalime beddua caizdir. Ancak bazıları: "Kâfir ise caizdir, Müslümansa onun için istiğfar etmek, affi için dua etmek müstehabtır!" demiştir. Şayet, "Bu hadiste, kâfire beddua etmeye de delil yok, zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın onların imana gelmeyeceklerine muttali olduğu için bedduada bulunmuş olma ihtimali var" denecek olursa, bütün canlılar için hidayetleri için dua etmek evladır.
* Hz. Fatıma'nın çocukluğundan itibaren güçlü bir şahsiyet taşıdığı görülmektedir. Kureyş ulularına hakaretten çekinmemiş, üstelik onlar mukabele de edememiştir.
* Bir kötülüğe (veya iyiliğe) bizzat mübaşeret etmek, sebep olmak ve yardımcı olmaktan daha öncelikli bir durumdur. Zira, İbnu Mes'ud Ukbe hakkında kavmin en bedbahtı tabirini kullanmıştır. Halbuki aralarında küfür ve Resulullah'a eziyette en ileri olan Ebu Cehil var idi. Fakat bedbahtlık burada zikredilen hadiseye nisbetledir. Öbürleri de bunu emrederek, rıza göstererek iştirak etmişlerdir. Ukbe ise bu işe mubaşerette tek kalmış ve böylece onların en bedbahtı olmuştur.* Bir kimse namazda iken, bidayette, vukuu namaza mani olan bir hal zuhur etse namazı iptal etmez. Bu konuda bazı teferruat mevcuttur.
* Hadisten hareketle eti yenen hayvanın tersinin namaza mani olmayacağına hükmedilmiştir. Ancak bu hususta da teferruat ve münakaşa var, girmeyeceğiz.[115]

?5599 ?2? ??? ????? ?? ????????? ?‘??????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ???????? ???? ??????????. ?????????????? ??????? ?????? ?????? ???? ????? ??? ??????????. ???????? ??????? ??????? ?????? # ?????????? ???????. ??????????? # ????????? ?????? ???????? ???????? ????. ??????? ???????? # ???????? ?????? ????? ????? ????? ?????????: ????? ???? ?????? ????? ??????? ???? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ???????. ?????? ??????? ??????? ?????? # ????????????? ????????? ???????? ????????. ???????? ????????? ????????? ??????????. ???????: ??????? ??????? ????? ??????????. ????????? ??????? ????????????. ??????? ??????: ?????? ???????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? # ????????????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.»????????« ??? ??????? ??? ??? ???? ???????: ?????.?»???????« ??????? ??? ??? ???? ????? .

2. (5599)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, "babası öldüğü zaman bir Yahudiye otuz vask borç bıraktı. Hz. Cabir (radıyallahu anh) Yahudiden, bu borcun ödenmesi için biraz müddet talep etti. Ancak Yahudi, te'hir kabul etmedi. Hz. Cabir Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, Yahudi nezdinde şefaatçi olmasını talep etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bu otuz vasklık) borca bedel bir hurmalığın meyvesini alması için konuştu. Yahudi kabul etmedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm hurmalığa girdi, içerisinde yürüdü. Sonra Cabir'e:
"Hurmayı kes, ona borcunu (tamamıyla) öde!" buyurdu. Cabir hurmayı kesti, Yahudiye otuz vask borcunu ödedi. Geriye on yedi vask hurma da arttı:
Cabir, durumu haber vermek üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitti. Aleyhissalâtu vesselâm ikindiyi kılıyordu. Namazı bitince fazlalığı haber verdi.
"Bunu Ömer İbnu'l-Hattab'a haber ver!" buyurdular. Ben de gidip ona söyledim Ömer: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) içinde yürüyünce hurmada bereket hasıl olacağını anlamıştım" dedi." [Buharî, Büyu 51, İstikraz 8, 9, 18, Sulh 13, Vesaya 36, Menakıb 25; Megazî 18; Nesaî, Vesaya 4, (6, 245, 246); Ebu Davud, Vesaya 17, (2884).][116]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilgi ve duasıyla hasıl olan berekete bir başka örnek olmaktadır. Şarihlerin (Ayni, İbnu Hacer..) rivayetlere dayanarak yaptıkları açıklamaya göre, Hz. Cabir'in hurmalığından elde edilecek mahsul, otuz vasklık borcu[117] karşılayacak durumda değildi. Aleyhissalâtu vesselâm bu mahsulün -biraz eksiğiyle de olsa- ölçülmeden borca mukabil kabul edilmesi ricasında bulunur. Alacaklı taraf kabul etmeyince, Aleyhissalâtu vesselâm ertesi gün hurmalığa Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'le birlikte gelip durumu bizzat gözden geçirir, içinde dolaşıp her ağacın altında birer birer durup, bereketlenmesi için herşeye kadir olan Rabb Teala'ya dua eder. Resulullah gittikten sonra toplanan hurma, borca kâfi geldiği gibi, on yedi vask kadar da artar.
2- İslam'da esas itibariyle mücazefe denen göz kararı alışveriş yasaklanmıştır. Hassas ölçümlerle alışveriş yapılmalı, ne alan ne de satan aldanmamalıdır. Ancak burada, borcun zamanında ödenmesi, ahde vefanın yerine getirilmesi gibi maslahatlara binaen tecviz edildiği belirtilmiştir.
3- Bereket hadisesini Hz. Ömer'e söylemesinin emredilmesi, onun meseleyle daha yakından ilgilenmesiyle izah edilebilir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm dua için geldiğinde onu da beraberinde getirdiği, rivayetin bazı vecihlerinde belirtilmiştir. Hatta bir veçhinde, Resulullah durumu Hz. Ebu Bekr ve Ömer'e haber vermesini Cabir'e emretmiştir.[118]
4- Hadiste Görülen Bazı Fevaid:
* Borcun te'hir edilmesi talep edilebilir.
* Kendisinden ödenecek malın maslahatı için alacaklının alacağını te'hir etmesi caizdir.
* İmam, raiyyetinin borcuyla ilgilenmeli, şefaatçi olmalıdır.
* Resulullah'ın duası bereketine azın çoğaltıldığı görülmekte ve bir mucizesi müşahede edilmektedir.[119]

?5600 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? ??? ?‘?????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ?????????????? ?? ??????? ?????? # ??? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???????: ??? ?????????? ??????: ??? ??????? ??????. ????? ?????? ?????? ?????? ???? ?‘????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ?????????????? ????? ??? ???????. ??????? ?????? ??? ???????? ????? ???? ?????????. ???????: ????????? ????? ????? ???? ?????????. ?????????? ???????????? ??????????? #. ???????? ??????? ?????? ???????? ???????? ????? ???? ???????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ???????: ????????? ???? ?????????. ?????????? ????????? ????????. ?????????????? ?????????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ???????: ??????? ??? ? ???? ??? ?????? ????????? ???? ????????? ??????? ??????. ?????: ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ???? ?????????. ????????: ??? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ??????????? ?????? ????? ???? ??????????? ?????????????? ?????? ??????? ???????[. ????? ????.????: »???? ?????? ???????« ?? ????.?»????????« ???????: ????? ???????.

3. (5600)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben müşrike annemi İslam'a davet ediyordum, fakat hep imtina ediyordu. Bir gün yine davette bulunmuştum, bana Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm hakkında hoşuma gitmeyen sözler işittirdi. Ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim.
"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.
"Ey Allah'ın Resulü dedim, annemi İslam'a davet ediyordum, hep bana imtina etti. Bugün de aynı davette bulundum, bu sefer sizin hakkınızda hoşuma gitmeyen sözler sarfetti. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet vermesi için Allah'a dua ediverin!" dedim.
Bu talebim üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allahım! Ebu Hureyre'nin annesine hidayet et!" buyurdular. Ben, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasına sevinerek huzurlarından ayrıldım. Anneme geldiğim zaman, kapıya yöneldim. Kapı kapalıydı. Annem ayak seslerimi işitti:
"Ebu Hureyre! Yerinde dur (içeri girme)!" diye seslendi. Ben su şırıltılarını işittim, yıkanıyordu. Yıkandı, entarisini giydi, alelacele başörtüsünü koydu ve kapıyı açtı.
Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir!" diyordu. Ben hemen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a döndüm. Sevinçten ağlıyordum.
"Ey Allah'ın Resulü! Müjde! dedim. Allah senin duanı kabul buyurdu. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet nasip etti!"
Aleyhissalâtu vesselâm Allah'a hamdetti ve hayırlı sözler söyledi." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 158, (2491).][120]

?5601 ?4? ??? ??? ???? ?? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???????? ???? ??????? ??????? ???? ????? ????????: ???????? ????????? ?????? ??? ????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?? ?????????? ??? ????????? ???????? ????[. ????? ??????? .

4. (5601)- Ebu Zeyd İbnu Ahtab anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle yüzümü okşadı ve bana dua etti."
Urve der ki: "Ben onu yüz yirmi sene kadar yaşadıktan sonra gördüm, yüzünde sayılabilecek kadar sayıda beyaz kıl vardı." [Tirmizî, Menakıb 10, (3633).] [121]

?5602 ?5? ??? ???? ?? ??? ????? ???:]??????? ????? ???????? ??????? ???????? ???? ?‘?????? ?????? ????? ????. ????????: ??? ????? ??????: ??????????? ?????? ????????. ??????? ????????: ??????? ????????? ?????? ??? ??????? ?????? #? ???????? ????????? ????? ????????? ????? ?????????????? ????? ??????????[. ????? ??? ????. ???: ?????? ???????? ??? ??? ??????? ?????? ???? .

5. (5602)- Yezid İbnu Ebi Ubeyd anlatıyor: "Ben, Seleme İbnu'l Ekva (radıyallahu anh)'ın bacağında bir darbe izi gördüm.
"Bu da ne?" diye sordum. Şu açıklamayı yaptı:
"Bana Hayber günü isabet etmişti. Halk: "Seleme isabet aldı" diye bağırdı. Sonra Resulullah'a götürüldüm. O yara üzerine üç kere nefes etti. Şu ana kadar hiç acı duymadım!" [Ebu Davud, Tıbb 19, (3894).] [122]

BEŞİNCİ FASIL

RESULULLAH'IN EZA'DAN KORUNMASI

?5603 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ???? ??????: ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???????: ??????. ?????: ???????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ????? ‘?????? ???? ?????????? ??? ‘?????????? ???????? ?? ?????????. ????? ?????? ???? ????????? # ?????? ???????? ??????? ???? ??????????? ?????: ????? ????????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ????????? ????????? ?????????. ??????? ????: ???????? ?????: ???? ?????? ????????? ??????????? ???? ????? ?????? ??????????. ??????? ????????? #: ???? ????? ‘??????????? ??????????? ?????? ???????. ????????? ?????? ??????: ???? ???? ?‘??????? ???????? ??? ????? ??????????. ??? ????: ???? ? ???????? ????????? ??????????[. ????? ????.»??????????« ??????? ?? ??????.?»?????????« ?????? ??? ????? ??? ???????.?»?‘????????« ???? ????? .

1. (5603)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Ebu Cehl: "Muhammed, aranızda, hâlâ yüzünü toprağa sürtüyor mu?" dedi.
"Evet" cevabını alınca:
"Lat ve Uzza'ya yemin olsun! Onu böyle yaparken görürsem boynuna ayaklarımla basacağım -veya: Ben de O'nun yüzünü yere batıracağım-" dedi. Sonra bir gün, Resulullah namaz kılarken boynuna basmak üzere yaklaştı. Fakat birdenbire O'nu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler.
"Sana ne oldu?" dediler.
"Benimle onun arasında ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve birtakım kanatlar var!" cevabını verdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:
"Eğer bana yaklaşsaydı melekler onu uzuv uzuv kapıp parçalayacaktı!" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teala hazretleri şu ayeti inzal buyurdu. (Mealen): "Fakat insan, kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşır. Dönüş ancak Rabbinedir. Allah'ın kulunu namaz kılmaktan alıkoyanı gördün mü? Gördün mü o kâfiri? Eğer o doğru yol üzerinde olsa yahut kötülükten sakınmayı tavsiye etse daha hayırlı olmaz mıydı? Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlayıp haktan yüz çeverirse, Allah'ın kenisini gördüğünü bilmez mi? Andolsun ki, eğer o inkâr ve isyanına son vermezse, biz onu alnından yakalayıp cehenneme sürükleriz. Zira o, pek yalancı ve günahkâr bir alındır. O kavmini yardıma çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız. Hayır sen ona aldırma, secde et ve Rabbine yaklaş" (Alak 6-19).[123]

?5604 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ?????? ??????????? ??????? ?????? # ?? ??????????? ?? ????? ??????? ??????????? ???????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???? ??????????? ??????????? ???????? ?? ????????? ????????????? ??????????. ??????? ??????? ?????? #: ???? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????????? ?? ?????? ???????? ???????: ???? ?????????? ??????? ??????: ??????. ??????? ?????????? ????? ???? ??? ???????? ????? ???? ???????? ???? ??????? ?????? #? ??????? ?????? ????????. ??????????? ????? ????? ?????? ??????: ??????? ? ?????? ?? ?????? ???? ?????? ????[. ????? ???????.»??????« ??? ????? ?????? ?????.?»?????? ??????« ??????? ?? ????.?»????? ?????« ????? ??????? ??? ?? ?‘????.

2. (5604)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Necid istikametine gazveye çıktık. Resulullah'a öğle vakti, sık ağaçlı bir vadide yetiştik. Derken Aleyhissalâtu vesselâm bir ağacın altına indi. Kılıncını da dallardan birine astı. Askerler vadi içerisinde dağılıp ağaçların gölgelerine sığındılar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bizi çağırdı. Yanına gelince, anlattı):
"Ben uyurken yanıma bir adam geldi, kılıncımı aldı. Derken derhal uyandım. Herif tepemde dikilmişti, elinde de kınından sıyrılmış kılınç vardı.
"Seni benden kim kurtarabilir?" dedi.
"Allah!" cevabını verdim. Derhal kılıncı kınına soktu. İşte o, şu oturan adamdır!" buyurdular. Aleyhissalâtu vesselâm (intikam maksadıyla) adama dokunmadı. O, kavminin lideri idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) affedince, adamlarının yanına döndü. Ayrılırken:
"Allah'a yemin olsun size karşı harb eden bir kavimle beraber olmayacağım!" dedi. [Buhârî, Cihâd 87, 84, Megazî 31, 32; Müslim, Müsafirîn 311, (843).][124]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın eza ve diğer hayatî tehlikelerden korunmasıyla ilgili olarak iki hadis kaydedilmiş bulunmaktadır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, birkaç kişi dışında herkesin kendine düşman, hem de azılı düşman olduğu bir çevrede, aleyhine tezgahlanan her çeşit hile ve planlara, suikast tertiplerine rağmen, hayatının korunması başlı başına bir mucizedir. Bu korunma hadisesinin tesadüfî olmadığını "Allah seni insanlara karşı korur" (Maide 67) ayeti te'yid eder.
Ayetin tefsirinde İbnu Kesir, Resulullah'ın bidayette, geceleri Ashab tarafından korunduğunu, koruma hizmetine katılanlardan birinin amcası Abbas (radıyallahu anh) olduğunu kaydeder. Müfessirimizin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den kaydettiği bir hadise göre, "Aleyhissalâtu vesselâm bir gece uyuyamaz. Hz. Aişe:
"Ey Allah'ın Resulü neyiniz var, niye uyuyamadınız?" diye sorar.
"Keşke ashabımdan salih biri beni bu gece korusa!" buyurur. Onlar bu halde iken, Hz. Aişe bir silah sesi işitir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kim o?" der. dışardaki: "Ben! Sad ıbnu Malik!" deyince:
"Niye geldin?" diye sorar. Sa'd:
"Seni korumak için ey Allah'ın Resulü!" der. Hz. Aişe, Resulullah'ın uyuduğunu ve uyuma sırasında çıkardığı horultuyu işittiğini belirtir." Bu hâdisenin hicretten ve Hz. Aişe ile evlilikten sonra cereyan etmiş olacağına göre, en az hicretin ikinci yılı içerisinde vukuu söylenebilir. Hz. Aişe'den yapılan diğer bir rivayette ???????? ????????? ???? ???????? ayeti ininceye kadar Resulullah Ashab tarafından korunmuştur. Ancak o ayet nazil olunca Aleyhissalâtu vesselâm başını çadırdan uzatıp: "Ey insanlar artık dağılın, bizi aziz ve celil olan Allah korumaktadır" buyurur.
İbnu Kesir, Allah'ın Resulullah'ı korumasının kesin bir hâdise olduğunu belirttikten sonra, örnekler verir:
* Mekke halkından -hasidlerinden, reislerinden, inadçılarından mütref (ehl-i keyf zengin)lerinden, onların bütün aşırı ve şiddetli düşmanlıklarına, gece ve gündüz harp halinde olmalarına rağmen- kudret ve hikmetiyle yarattığı ciddi sebeplerle korunmuştur.
** Önce Ebu Talib'le korumuştur. Ebu Talib Kureyş içerisinde, kendisine itaat edilen büyük bir reisti. Allah onun kalbine şer'î olmayan fitrî bir sevgi koydu. Eğer Ebu Talib Müslüman olsaydı, müşrikler saldırılarında cür'etkâr olurlardı. Fakat Ebu Talib'le onlar arasında küfür müşterekliği olunca, ona karşı heybet duydular ve hürmet gösterdiler.
* Ebu Talib ölünce, müşrikler az da olsa eziyet edebildiler. Ancak Allah ensarı devreye koydu ve Aleyhissalâtu vesselâm'a, İslam'a girmek ve memleketleri olan Medine'ye hicret etme üzerine biat ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm aralarına katılınca, kırmızıdan da siyahtan da korudular. Ehl-i Kitap veya müşriklerden biri kötülük yapmak isteyince Allah onların hilelerini bozdu. Nitekim Yahudiler sihir yaptılarsa da, O'nu onlardan korudu. Bu maksadla, sihre karşı bir ilaç olarak Muavvizeteyn sureleri indirildi.
* Yahudiler Hayber'de zehirli koyun eti yedirmeye çalıştılar ise de Allah bunu kendisine haber vererek O'nu korudu:
İbnu Kesir, bu ayetin tefsiri zımnında "müfessirler pek çok örnek kaydeder" diyerek teferruatı onlara havale ettikten sonra, son olarak, sadedinde olduğumuz hadiste geçen

hâdiseye yer verir.
Şu halde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın düşmandan korunması hâdisesi basit bir mesele olmayıp, pek çok örneklerle te'yid edilen bir mucizedir.
2- Sadedinde olduğumz hadiste zikri geçen hâdise, çok farklı teferruatlarla rivayet edilmiştir. Hatta hâdisenin yeri ve yılı bile ihtilaflıdır. Daha ziyade korku namazı ile ilgili bahislerde tahlil edilir. Çünkü bu sefer sırasında salat-ı havf (korku namazı) kılınmıştır. Mezkur seferin adı Zatu'r-Rikak'dır. İbnu İshak, Resulullah'ın uyuması esnasında müşriğin ağacın dalında asılı olan kılıncı alma hâdisesinde, burada kaydını uygun gördüğümüz bir ziyadeye yer verir: Müşrik "Seni benim elimden kim kurtaracak? " diye sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm "Allah!" cevabını verir. Mezkur ziyade şöyle devam eder: "Cibril herifin göğsüne vurdu ve elindeki kılıç yere düştü. Kılıncı alan Resulullah: "Seni benden kim koruyacak?" buyurdular. Adam, çaresiz, "kimse yok!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Kalk işine git!" buyurdu. Adam gitmek üzere yönelince: "Sen benden iyisin!" dedi.
Bu korunma mucizesinin müşahadesi için Aleyhissalâtu vesselâm Ashab'ı çağırır ve adamın huzurunda hâdiseyi anlatır. Bu adamın ismi bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere Gavres İbnu'l-Haris'dir. Bu Müslüman olmuş mudur? Rivayetler, olmadığını söyler. İbnu Hacer'in açıkladığı üzere sadece Zehebî, benzer bir rivayetin kahramanı Du'sur İbnu'l-Haris'le bunu birleştirerek Müslüman olduğuna hükmetmiştir. Gavres adının geçtiği rivayetlerde Müslüman olduğuna dair sarahat yok. Du'sur' la ilgili bir rivayette -ki Üsdü'l-Gabe'de görmek mümkün- Du'sur'un Müslüman olduğu zikredilir. Hâdisenin benzerliği, iki şahsın aynı kimse olduğuna hükmetmeye yeterli olduğu takdirde, Gavres'in de İslamına hükmedilebilir. İbnu Hacer, bunun Müslümanlığına hükmedenlerin, bir rivayette geçen, Gavres'in adamlarına sarfettiği: "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum" cümlesini delil yaptıklarını belirtir. [125]

ALTINCI FASIL

RESULULLAH'A SORULANLAR

?5605 ?1? ?? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ?????? ???? ?????????? ??? ??????? ?????? #. ???????: ???????? ???????? ??? ????????. ??????????? ???????? ????? ???????? ???????. ???????: ???? ??????????? ????????: ?? ??????? ??? ??????? ??????? ???????: ??????? ???????? ????????? ?????? ???????? ???? ???????. ??????? #: ???? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ????????. ?????: ?????? ????????. ????? #: ??????????? ?????? ??? ??????????? ?????: ????????? ?????????. ?????? #: ????. ??????: ????? ??????? ???????? ?????? ???????????? ?????? ????????? ?'???? ?????? ?'???? ????????????? ?????: ?? ??????????? ????? ?????????? ?????: ?????? ?????? ??????? ????????? ????: ????????? ??????????????. ?????: ????? ??????????? ????? ??????????? ??????????? ?????: ????????? ?????? ????????. ?????: ????? ??????????? ???? ????????? ?????: ???????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ????? ??????? ??? ??????????. ????: ????? ??????????? ????????? ?????: ???? ?????? ?????? ???????? ??????????. ?????: ????????. ?????: ??????? ???????? ???? ?????? ? ?????????? ?? ??????? ??? ?????? ??? ???????. ?????: ??????????? ??? ??????????? ?????: ??????? ????????. ?????: ????. ?????: ???????? ???? ????????. ?????: ????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ????? ?????????? ????? ??????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????. ?????? ??? ??????? ?????????? ??????? ????????? ??????? ?????? ?????? ?????: ????????? ???????? ????????. ????? ????????? ??????? #: ?????? ????????
???? ???? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ????[. ????? ???? .

1. (5605)- Hz. Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Yahudilerden bir âlim geldi.
"Ey Muhammed, Allah'ın selâmı üzerine olsun!" dedi. Bunu der demez adamı öyle bir ittim ki, nerdeyse yere yıkılayazdı.
"Beni niye ittin?" dedi.
"Niye ey Allah'ın Resûlü! demiyorsun?" dedim.
"Ben O'nu, ailesinin kendine koyduğu isimle çağırıyorum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ailemin bana koyduğu isim hakikaten Muhammed'dir!" buyurdu. Adam: "Size bir şey sormaya geldim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sana söylediğim takdirde işine yarayacak mı?" dedi. Adam:
"Kulaklarımla dinlerim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sor!" buyurdular. Adam:
"Kıyamet günü, yer ve gökler başka bir yer ve gök olup kılık değiştirdiği zaman, insanlar nerede olacaklar?" dedi. Resûlullah:
"Köprünün (sıratın) önünde, karanlıkta" buyurdular. Adam:
"Köprüyü ilk geçen kim olacak?" dedi.
"Muhacirlerin fakirleridir" buyurdu.
"Cennete girince onlara ne armağan edilecek?" dedi.
"Balık ciğerinin ziyadesi!" buyurdu.
"Bunun arkasından ne yiyecekler?" dedi.
"Onlara cennetin etrafında otlayan cennet öküzü kesilecek!" buyurdular.
"Bunun üstüne ne içecekler?" dedi.
"Selsebîl denen cennetteki bir gözenin suyundan" buyurdular. Adam: "Doğru söyledin!" dedi ve ilave etti:
"Ben sana bir peygamber veya bir veya iki kişiden başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir şey sormak için geldim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Söylediğim takdirde sana faydası olacak mı?" buyurdular.
"Kulaklarımla dinlerim" dedi.
"Sor!" buyurdular.
"Sana çocuktan soracağım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Erkeğin suyu beyazdır. Kadının suyu ise sarıdır. İkisi birleşir ve erkeğin menisi kadının menisine üstün gelirse (?) Allah'ın izniyle çocuk erkek olur. Kadının menisi erkeğin menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle kız olur" buyurdular. Yahudi:
"Vallahi doğru söyledin! Sen gerçekten hak peygambersin" dedi ve ayrıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu adam bana soracağını sordu. Ben bunlardan birşey bilmiyordum. Tâki ki Allah onları bana bildirdi" buyurdular." [Müslim, Hayz 34, (315).][126]

AÇIKLAMA:

1- Zaman zaman Yahudilerin Aleyhissalâtu vesselâm'dan bir şeyler sordukları olmuştur. Bu rivayette birkısım sorular gözükmektedir. Yahudiler bunları Resûlullah'ı denemek maksadıyla sormuş olabilirler. Cevapları "Doğru söyledin" diye tasdik etmesi, bu meseleleri öğrenmek için sormadıkları, önceden cevapları da bildikleri kanaatini tasdik eder.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine Muhammed diye hitap edilmesini normal karşılamıştır. Hele gayr-i müslim biri hitap etmişse. Nitekim Hudeybiye Anlaşması yapılırken Mekkeli müşrikler Allah'ın Resûlü tâbirini kabul etmemiş, "Eğer Allah'ın Resulü olduğunu bilsek seninle harb etmezdik" demişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu itirazı kabul ederek anlaşmaya bu ünvanla değil, Abdullah oğlu Muhammed ismiyle kaydedilmişti.
3- Yeryüzü ve semâ, kıyametten sonra değişecek ve tamamen farklı bir mahiyet kazanacaktır. Yeryüzünün dümdüz, bembeyaz, her çeşit kan ve hata lekesinden berî olacağı, ekmeğe dönüşüp mü'minin ayağının altından yiyebileceği rivayetlerde belirtilmiştir. Bu değişme hadisesi ayet-i kerime ile tescil edilmiştir. (Meâlen): "O gün yeryüzü de başka bir şekle girer, gökler de. Sonra bütün varlıklar bir olan ve kudreti her şeye yeten Allah'ın huzuruna çıkar" (İbrahim 48). Bu ayetle ilgili ilk sual bazı rivayetlere göre Hz. Aişe'den gelmiş. Resûlullah: "Bunu senden önce kimse bana sormadı" dedikten sonra, "İnsanlar köprülerinin üzerindedir" diye cevap vermiştir.
4- Sırratı ilk defa muhacirlerin fakirlerinin geçeceği ifadesi, fakirliğin zenginliğe nazaran efdal olduğu anlayışına imkân tanıyor ise de, âlimlerin tahkiki, hakkı verildiği, mala esir olunmadığı takdirde zinginliğin fakirlikten üstün olduğu neticesini doğrulamıştır. Bu hususu daha önce incelediğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu hatırlatmak isteriz: Hiçbir zaman tek bir hadisle kesin hükme gidilemez. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm muhataba ve şartlara göre farklı beyanlarda bulunmuştur.
5- Balık ciğerinin ziyadesi, ciğerin kenarındaki bir çıkıntıyı ifade eder. Bunun ciğerin en lezzetli kısmı olduğu belirtilmiştir. Cennetliklere ikinci safhada, önceden cennetlikler için hazırlanan öküzün eti yedirilecek, meşrubat olarak da Selsebil adlı bir kaynağın suyu içirilecektir. Şunu hemen kaydetmek isteriz: Rivayetler âhirette yenilip içilecek şeylerin dünyadakilere sadece ismen benzediğini, mahiyetlerinin farklı olduğunu belirtir. Şu halde burada zikri geçen yiyecek ve içecekleri de "mahiyetleri sadece Allah tarafından bilinen..." diye kayıtlamak gerekir.
6- Hadiste dikkatimizi çeken bir husus Yahudi alimin tasdikleri ve sonunda: "Gerçekten sen hak bir peygambersin" sözüdür. Acaba bu kimse iman etmiş sayılır mı sorusu hatırımıza gelmektedir. Alimler "Doğru söyledin", "İslamiyet yüce bir dindir", "Muhammed peygamberdir" gibi te'yidleri iman için yeterli addetmemiş, bu gibi ifadelerde

bulunan kimseye Müslüman dememiştir. [127]

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

?5606 ?1? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ????????????. ??????? #: ?????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5606)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Ay, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında iki parçaya bölündü. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine: *"Şahid olun!"* buyurdu."[128]

?5607 ?2? ??? ????:]?????? ?????? ???? ?????????? # ???????? ??? ????????? ????????? ????????????: ???????? ??????? ?????????? ?????????? ???????. ?????? ????? #: ?????????[.

2. (5607)- Bir diğer rivayette "...Biz Mina'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberken, ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası dağın önünde idi. Bize: *"Şahid olun!"* buyurdu."[129]

AÇIKLAMA:

Kamerin (Ay'ın) ikiye bölünmesi hâdisesi bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in zikrettiği mucizelerden biridir. Bu mucize hicretten beş yıl kadar önce Mekke'de cereyan etmiştir. Müşriklerin, Resûlullah'tan bir mucize talep etmeleri üzerine bunu göstermiştir. Bazı alimler, ayın ikiye bölünme mucizesini diğer peygamberlerde benzeri görülmeyen büyük bir mucize olarak değerlendirmiştir.
Bazı mülhidler (inançsızlar), bu mucizeyi inkâr cihetine giderek: "Böyle bir hâdise olsaydı bütün dünya görürdü", "Mütevatir rivayetle gelirdi" gibi bahaneler ileri sürmüşlerdir. Alimler verdikleri cevaplarda, hâdisenin gece vakti olduğu, bu sebeple çoğunlukla uykuda olunduğu, ayın doğma, batma vakitlerinin her yerde bir olmadığı, bazı yerlerin bulutlu, yağışlı olabileceği, herkesin ayı gözetlemediği gibi durumları nazar-ı dikkate arzetmişlerdir. Kaldı ki Kur'ân meseleye açık bir şekilde temas etmiş: *"Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı"* (Kamer: 54/1) buyurmuştur. Pek çok sahabe tarafından da hâdise rivayet edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de zikredilmiş olması sebebiyle, bir mü'mine bu hâdisenin vukûu hususunda şüphe etmeye hiçbir mecal ve mazeret yoktur. Bunun inkârı Kur'ân'ın tekzib edilmesi mânasına gelir, el-iyâzu billah.[130]

?5608 ?3? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????? ??? ??????? ??????! ???? ???? ???????? ?????? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????: ?????? ??????? ???? ????????? ??????? ?????? ??? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???? ???????? ??????? ????? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ????? ?????? ????????? ??? ??? ???????? ????????????? ?????? ????????? ???? ???????. ?????? ????????? ??? ?????? ???????? ????????????. ?????????? ??????? ????? ???? ?????????? ???? ??????????. ?????????? ????? ?????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ??????: ???? ?????? ??????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ???????. ?????????? ?????? ????????? ???????? ??????? ????? ?????: ??? ????????! ???? ?????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ??????? ??? ?????? ????????? ?????????? ?‘??????????. ??????? #: ???? ?????? ??? ???????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????? ??? ???????? ???? ???????[. ????? ???????.»?‘??????« ?? ??? ???????? ???. ??? ??? ???? ??? ???? .

3. (5608)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Uhud'dan daha kötü bir gün yaşadın mı?"
"Senin kavminden neler çektim neler. Onlardan en kötü hal Akabe günü başıma geldi. O zaman kendimi İbnu Abdiyalil İbni Abdi Külal'e arzetmiştim. Teklif ettiğim şeye müsbet cevap vermedi. Ben de üzgün vaziyette yüzümün doğrultusunda yürüdüm. Karnu's-Seâlib nam mevkide kendime gelebildim ve başımı kaldırdım. Baktım ki, bir bulut bana gölge yapıyor. Bir de ne göreyim, bulutun içerisinde Cibril aleyhisselâm! Bana bağırdı ve:
"Allah Teâlâ hazretleri, kavminin sana neler söylediğini, seni nasıl reddettiğini işitti. Sana dağlar meleğini gönderdi, tâ ki kavmin hakkında dilediğini emredesin!" dedi. Bunun üzerine dağlar(a müekkel) melek bana seslenip, selam verdikten sonra:
"Ey Muhammed! Allah Teâla hazretleri, kavminin sana söylediği sözü işitti. Ben dağlar meleğiyim. Allah beni sana dilediğini emretmen için gönderdi. Öyleyse haydi ne dilersen dile! Eğer üzerlerine iki ahşeb'i kapamamı dilersen kapayayım!" dedi."
Aleyhissalâtu vesselam:
"Hayır! Bilakis, Allah'ın onların sulbünden Allah'a ihlâsla ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim" dedi." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 6, Tevhîd 9; Müslim, Cihâd 111, (1795).][131]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud gününden daha kötü olarak tavsif ettiği hâdise, Tâif ziyaretidir. Amcası Ebu Tâlib ölünce, Aleyhissalâtu vesselâm, bir hami aramak, onun himayesi altında, Allah'ın kendisine tevdi ettiği neşr-i hak vazifesini îfa etmek için Taif'e giderek oradaki akrabalarına uğramıştı. Bu ziyaret İbnu Sa'd'ın kaydına göre bi'setin onuncu yılında, Şevvâl ayında Hz. Hatice ve Ebu Talib'in ölümlerinin akabinde olur. Orada Taiflilerin liderlerini teker teker görüp, Kureyşlilerin yaptığı zulmü anlatır, onların himayelerini talep eder. Ancak, hiçbiri anlayış göstermez; çok bed bir muamele ile, oradan çıkmasını söylerler. Üstelik, ayak takımını ileri sürerek taşa tuttururlar. Beraberindeki Zeyd İbnu Hârise, atılan taşlara kendi vücudu ile perde olmaya çalışsa da, Resûlullah yaralanır ve kan içinde kalır.
Resûlullah on gün kadar süren bu ziyaretin sonunda, maruz kaldığı gayr-ı insanî muamelenin elemini, Uhud'da savaşı kaybetme şartlarında çekilen sıkıntıya kıyasla çok daha ağır buluyor.
2- Rivayette adı geçen İbnu Abdiyalil'in isminin bir rivayete göre Mes'ud olduğu, Taif'in ileri gelenlerinden biri bulunduğu bilinmektedir. Kur'an'da geçen "Bu Kur'an Mekke ile Taif gibi iki büyük şehirde bulunan bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" dediler" (Zuhruf 31) ayetinin Utbe İbnu Rebîa ve İbnu Abdiyalil hakkında indiği bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde de başka isimlerin kastedildiği zikredilmiş olsa bile mezkur rivayetler İbnu Abdiyalil'in yerini ifadede ehemmiyet taşır.
3- Hadiste Ahşabeyn (iki ahşab) dağının ismi geçmektedir. Bu, Mekke'de bulunan iki dağın adıdır: Ebu Kubeys ile ona mukabil olan Kuaykıan dağları. İkinci dağ için başka ihtimaller üzerinde de durulmuştur. Melek bu iki dağı Mekke'de bulunanlar üzerinde birleştirmeyi, dolayısıyla Mekke'yi yok etmeyi teklif etmiş olmaktadır. Aleyhissalâtu vesselâm bu teklifi reddederek kavmine karşı şefkat ve merhametini ve kendine karşı yapılanlara sabrını ifade etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de: "Sen Allah'tan bir rahmet olarak onlara karşı yumuşak davrandın..." (Al-i İmran 159) "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Enbiya 107) gibi ayetlerle Resulullah'ın nasıl bir rahmet ve şefkatle gönderildiğini tescil eder.[132]

?5609 ?4? ???? ???? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ???? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????????? ?????? ????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??? ????????? ??? ????????? ???? ???????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ??????? ????????? ????????? ?????? ???? ?????????: ????? ???? ??? ??????? ? ????????? ‘???? ???? ???????. ????????? ?????? ????????[. ????? ???????.»????????« ??? ????? .

4. (5609)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cinlerden bir ifrit, dün akşam, namazımı bozdurmak için üzerime atıldı. Allah ona galebe çalmama imkan verdi. Ben de onu boğazından yakaladım. Hatta onu, mescidin direklerinden birine bağlamayı arzu ettim, ta ki sabah olunca hepiniz onu göresiniz. Ancak, kardeşim Süleyman aleyhisselam'ın şu sözünü hatırladım: "...Ve benden sonra kimseye nasib olmayacak bir mülkü bana ihsan et" (Sad 35). Allah da onu hor ve hakir olarak geri çevirdi." [Buharî, Salat 75, Amel fi's-Salat 10, Bed'ül-Halk 11, Enbiya 40, Tefsir, Sad; Müslim, Mesacid 39, (541).] [133]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah'a ifritin musallat olma hâdisesi muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Abdürrezzak'ın rivayetinde "Bir kedi suretinde geldiği" belirtilir. Müslim'in bir rivyetinde "yüzüme koymak için ateşten bir şihab ile geldi" denilir. Nesai'nin Hz. Aişe'den gelen rivayetinde "Ben onu yakalayıp yere yıktım ve boğdum. Öyle ki elimin üstünde dilinin serinliğini hissettim" buyrulmuştur.

2- Cinlerin varlığı çok sayıda ayet ve hadislerle sabittir. Ehl-i Sünnet uleması bu meselede ihtilaf etmez. Ancak cinlerle ilgili bazı meselelerde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

* Bakillâni, Mu'tezile'den bazılarının: "Cin, rakik, basit cesedlerden ibarettir" dediğini belirtir ve rivayet olduğu takdirde, bunun mümteni (aklen kabul edilemez) olmadığını belirtir. Ebu Ya'la İbn'l-Ferra ise "Cinlerin basit değil müellef cisimler olduğunu, temessül eden (şekillenen) şahıslar olduğunu" söylemiş, rakik de kesif de olabileceğini belirtmiştir. Burada Mu'tezile'ye muhalefet eder, çünkü onlar rakik olduklarına inanmışlardır. İbnu'l-Ferra devamla "rikkatleri sebebiyle onları görmemiz mümkün değildir" iddiasının yanlış olduğuna dikkat çeker. "Zira, rikkat (incelik) rü'yete mani değildir. Hatta kesif cisimlerden bir kısmının, Allah bizde onları idrak etme kapasitesi yaratmadığı için, rüyetimiz dışında kalması caizdir" der.

Beyhaki'nin rivayetine göre İmam Şafii hazretleri: "Kim cinleri gördüğünü iddia ederse, onun şahitliğini iptal ederiz, çünkü cinleri sadece peygamberler görebilir" demiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu söz, "cinlerin yaratıldıkları suret-i asliyesinde gördüğünü iddia edene hamledilir. Ancak herhangi bir hayvan suretinde olarak onlardan bir şey gördüğünü iddia eden kimse bu sebeple reddedilmez." Onların farklı suretlere girdiklerine dair çok sayıda haber varid olmuştur. Bu meselede kelamcılar ihtilaf etmiştir:

* Bir kısmı: "Bu bir hayallemeden ibarettir, hiçbir şey aslî suretini değiştirmez" demiştir.

* Bir kısmı: "Şekil değiştirebilirler, ancak bu onların bu işe olan güçlerinden ileri gelmez. Bilakis, sihir gibi bir nevi fiille bu olur, o fiil işlenince bir suretten başka bir surete intikal eder" demiştir ki, bu görüş öncekine rücu eder. Bu meselede Hz. Ömer'den bir rivayet var: İbnu Ebî Şeybe'de sahih bir senedle geldiğine göre, "Hz. Ömer'in yanında Gaylan'dan söz edilmişti. Dedi ki:

"Hiçbiri Allah'ın üzerine yarattığı sureti değiştirmeye muktedir değildir. Ancak onların sihirbazları vardır, tıpkı sizin sihirbazlarınız gibi. Bunu görünce ezan okuyun."

3- Cin ve şeytanın varlığı sabit olunca, asılları hususunda ihtilaf edilmiştir. "Asılları İblis'in çocuğudur, böylece bunlardan kim kâfir ise, şeytan denir" denmiştir. Bir diğer görüşe göre: "Sadece şeytanlar İblis'in çocuklarıdır. Bunların dışında kalanlar onun çocukları değildir." İbnu Abbas (radıyallahu anhüma)'dan gelen bir rivayet, cin ve şeytanın aynı asıldan tek bir nev teşkil ettikleri görüşünü te'yid eder: "Kâfir olanına şeytan, olmayanına cinnî denmektedir."

4- Mükellef olmaları meselesine gelince, çoğunlukla alimler, cinlerin, insanlar gibi mükellef yani şeriatten sorumlu olduklarını söylemiştir. Bazıları "Fiillerinde muzdardırlar, mükellef değillerdir" demiştir. Mükellef olduklarını söyleyenler, delil olarak Kur'an'da şeytanların zemmedilmelerine, onların şerrinden kaçınmaya, onlara vaadedilen azaba dair ayetleri gösterirler. Bu hasletler, ancak emre muhalefet eden, yasağı işleyen, bununla beraber bunları yapmamaya iktidarı olan kimselere aittir. Bunlara delalet eden ayet ve hadisler cidden çoktur.

5- İmdi, onlar mükellef addedilince şu meselede ihtilaf edilmiştir: "Onlar arasında kendilerinden bir peygamber var mıdır?" Dahhak İbnu Müzahim'den gelen bir habere göre "cinlerin kendilerinden peygamberleri vardır, Allah cin ve insten kendilerine peygamberler gönderdiğine dair ayette, cinnî peygamberlerden maksad insî peygamberler olsaydı, bunun aksi de caiz olurdu, bu ise fasiddir, öyleyse bu iddia geçersizdir." Burada zikri geçen ayet mealen şöyledir: "O gün Allah sorar: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! Size ayetlerimi anlatan ve bugüne erişeceğinizi bildirip sakındıran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şahidlik ederiz" derler. Onları dünya hayatı aldatmıştır.." (En'am 130).

Cinnîlerin kendilerinden peygamberi yoktur. Onlar insî peygamberlere tabiidirler görüşünde olan cumhur, yukarıdaki mülahazayı şöyle cevaplandırır ve reddeder: "Ayetin manası şöyle olmalıdır: "İnsanların peygamberleri kendilerine Allah tarafından gönderilmiştir. Cinnî peygamberlere gelince: Allah onları yeryüzüne dağıttı, böylece insî peygamberlerin sözlerini işitme fırsatı buldular ve kendi kavimlerine bunu tebliğ ettiler. Bu sebeple onların bir sözcüsü: "Biz Hz. Musa'dan sonra indirilmiş bir kitap işittik" (Ahkaf 30) demiştir."

İbnu Hazm, bazı rivayetleri değerlendirerek cinnîlere, insî peygamber gönderilmediğini, buna sadece Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in istisna teşkil ettiğini, zira O'nun risaletinin umumî, cinnîlere de insîlere de şamil olduğunu, bunda ittifak edildiğini söyler. İbnu Abdilberr der ki: "Alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'in inse ve cinne gönderildiği hususunda ihtilaf etmezler. Bu husus, Aleyhissalâtu vesselâm'ın diğer peygamberlere üstün kılındığı yönlerden birdir. İbnu Abbas'tan rivayete göre, Gafir suresinde geçen: "Andolsun ki, size, daha önce, Yusuf da apaçık deliller getirmişti!" (Gafir, 34) mealindeki ayet hakkında şöyle demiştir: "O cin peygamberidir, bu da zikridir."

İmamu'l-Harameyn, el İrşad nam kitabında, Hıristiyanlar hakkında söz ederken der ki: "Zarureten biliyoruz ki, Aleyhissalâtu vesselâm sakaleyn'e (ins ve cinne) gönderildiğini belirtmiştir." İbnu Teymiye: "Sahabe, Tabiin ve Müslümanların imamlarından müteşekkil selef uleması bu meselede müttefiktirler" demiştir.

İbnu Hacer, Resulullah'ın ins ve cinne gönderildiğini ifade eden bazı hadisleri kaydettikten sonra der ki: "Cinnîlerin de mükellef oldukları kesinleşince, onların tevhid ve İslam'ın rükünleriyle mükellef oldukları söylenebilir. Bunlar dışındaki fürû ahkâmı hususunda alimler ihtilaf etmiştir. Bu ihtilafta dayanakları mayıs ve kemiğin cinnîlerin azığı olmaları gerekçesiyle taharette kullanılmalarıyla ilgili yasaktır. Mezkur hadis, mayısın, insanlara haram olmasına rağmen, cinlere helal olduğuna delildir."

6- Cinler yiyip içer, evlenirler mi? meselesi de ihtilaflıdır. "Yerler!" diyen olduğu gibi "yemezler!" diyen de olmuştur. Bunlara göre, şeytanın çiğnemek ve yutmaklı yeyişleri yoktur, koklama gibi bir fiille bu ihtiyaçlarını görürler. Fakat şeytanın sol eliyle yeyip sol eliyle içtiği, besmele çekmeden yenen yemeğe şeytanın da iştirak ettiği... gibi rivayetler onların da insanlar gibi yeyip içtiğine hükmetmeye sevketmiştir. Vehb İbnu Münebbih'ten gelen bir rivayet bu iki görüşü de birleştirir: Cinlerin farklı sınıfları vardır. Bir kısmı yer içerse de, bir kısmı yeyip içmez.. Merfu bir rivayet "Cinler üç sınıftır: Bir sınıf kanatlıdır, havada uçarlar; bir kısmı yılanlar, akreplerdir; bir sınıf da hesabı ikabı bilenlerdir" buyurur. Onların evlendiğini söyleyenler: "..Onlara daha önce ne bir insan, ne de bir cin değmiş değildir" (Rahman 56) mealindeki ayetle: "Şimdi siz, beni bırakıp da düşmanınız olduğu halde onu ve neslini dost edinir misiniz?" (Kehf 50) mealindeki ayetleri esas alırlar. Ayette geçen nesil kelimesi sebebiyle, onların evlendiğinin burada sarih olduğu söylenmiştir.

7- Cinlerle ilgili olarak ihtilaf edilen bir mesele de onların sevap kazandığı kazanmadıkları hususudur. Mevkuf bir rivayette: "Cennet ehli cennete, ateş ehli cehenneme girdikleri vakit, Allah Teala hazretleri mü' min cinler ve insî olmayan diğer ümmetlere: "Toprak olun! diyecek. İşte bu sırada kâfirler "Keşke ben de toprak olsaydım" (Nebe 40) diyecekler" buyrulmuştur. Bazı alimler: "Cinnînin sevabı, ateşten kurtarılıp sonra da; "Toprak olun" denmesidir. Ebu Hanife merhumdan da benzer bir kavl rivayet edilmiştir. Ancak cumhur, cinlerin itaate mukabil sevab kazanacakları" görüşündedir. Şafii, Ahmed Malik, Evzai, Ebu Yusuf, İmam Muhammed rahimehullah vs. başkaları hep bu görüştedirler. Bu hükme giderken bazı alimler, yukarıda kaydettiğimiz En'am suresinin 130. ayetini delil gösterirken, diğer bazıları: "Öyleleri, kendilerinden önce gelip geçen cin ve insan toplulukları içinde azabı hak etmiş kimselerdir. Onlar hüsrana uğramışlardır" (Ahkaf 18) mealindeki ayeti delil göstermişlerdir. Keza bazıları: "Herkes için işlediklerinden dolayı derece derece karşılıklar vardır ve Rabbin, onların işlediklerinden habersiz değildir" (En'am 132) mealindeki ayeti delil olarak göstermiştir. İmam Malik, cinlere ve inslere, ikab ve sevabın varlığına, Rahman suresinde geçen "Rabbinin makamından korkana iki cennet vardır" ayetinden delil çıkarmış ve arkadan gelen: "Rabbinizin hangi nimetini inkar edersiniz?" ayetindeki tesniye olan muhataptan ins ve cinnin murad olduğunu belirtmiştir. (Rahman 46-47). Ayet, onlar içinde mü'minin varlığını tesbit eder. Mü'minin şe'ni de Rabbinden korkmadır. Öyle ise onlar için de cennet vardır.

8- Bir diğer ihtilaf: Cinler insanların girdiği yere mi girecek meselesindedir. Dört görüş ileri sürülmüştür:

* Çoğunluk "evet!" demiştir.

* İmam Malik ve bazıları: "Cinler cennetin kenarındadır (içinde değil)" demiştir.

* Cinler ashabu'l-a'raftır denmiştir.

* Bu hususta cevaptan kaçınmışlardır.

Cinlerle ilgili bir kısım meselelere daha önce temas ettiğimiz için (3. cilt, s. 229), burada tekrar etmeyeceğiz. [134]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/340-341.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/342.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/342.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/343.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/343.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/344-345.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/345-346.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/346.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/347.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/348-351.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/353.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/354.

[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/354-355.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/355.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/358.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/358-359.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/359-360.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/361-362.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/363-364.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/364.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/365-366.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/366.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/366-367.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/367.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/367-368.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/368.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/368-369.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/369.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/369.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/370.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/370.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/371.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/373-374.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/374-375.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/376.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/376-377.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/377.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/377-378.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/378.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/378.
[54] İbnu Ebi Kebne'den murad Aleyhissalâtu vesselâm'dır. Ebu Kebşe, Resûlullah'ın ecdadından biridir. Araplar bir insanın değerini düşürmek için ecdadından tanınmayan birine nisbet ederlerdi. Bir kavle göre de bu zât, puta tapmada Kureyş'e muhalefet eden Huza adlı birisidir.
[55] Asfer sarı demektir. Benî Asfer'le Rumlar kastedilmiştir. Dendiğine göre Rum İbnu Ays ismindeki cedleri, Habeş kralının kızıyla evlenir. Çocukları beyazla siyah arası bir renk taşır ve buna Asfer derler. Bir başka görüşe göre, Rumların, büyükanneleri olan Sâre -ki Hz. İbrahim'in zevcesidir- cedleri olan Rum İbnu Ays'ı altınla tezyin ettiği için, böyle tesmiye edilmişlerdir.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/382-385.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/385-386.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/386.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/389-390.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/391.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/392-393.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/393-397.
[65] Buharî, Bed'ü'l-Halk: 6, Enbiya: 22, 43, Menakıbu'l-Ensar: 42; Müslim, İman: 264 (164); Tirmizî, Tefsir İnşirah: (3343); Nesâî, Salat: 1, (1, 217-218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/401-406.
[66] Nesaî, Salat: 1, (1, 223-224); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/406-407.
[67] Buharî, Menakıbu'l-Ensar: 41, Tefsir, İsra: 3; Müslim, İman: 276, (170); Tirmizî, Tefsir: Benî İsrail, (3132); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407.
[68] Müslim Fezail: 164, (2375); Nesâî, Kıyamu'l-Leyl: 15, (3, 215); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/407-415.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/416.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/416-417.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/418-419.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/419-420.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/420.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/421.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/422.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/422-423.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/423.
[79] Burada gayemiz, tasvirin cevâzı veya adem-i cevâzı husûsundaki münâkaşayı tekrar etmek değildir. Bu konuyu etraflıca inceleyen Kâmil Miras, ülemânın, ağaç, dağ, taş gibi eşyâ ve manzara fotoğraflarının ibâhası ile, vesîkalık fotoğraf gibi tâmmülhilka olmayarak bedenin bir kısmına 3Ait canlı resimlerinin imâl ve istimâlinincevâzında ittifak ettiklerini, tâmmülhilka olanların vesile-i tâzim olmaksızın istimâlinde ihtilâf ederek bâzılarının câiz, bâzılarının gayr-i câiz gördüklerini ifade eder (Tecrid 6,s.421). Kezâ bak. Aynî 11, 224,22,69; Kâri, Mirkât 4, 485-86; M. M. Ammâre (Münziri'nin el-Tergib'inin dipnotu) 1, 148; M. Sabri, Meseleler(Sebil Yayınevi, İstanbul, 1974), s.63-87; O. Şekerci, İslâm'da Resim ve Heykel'in Yeri, İstanbul, 1974, daha çok cevâzına mütemâyil yeni görüşlere dayanan bu sonuncuda değişik kaynakları topluca bulmak mümkündür. Tasvirin cevaz sınırlarıyla ilgili bazı teferruat bu kitabımızda daha önce farklı vesilelerle geçmiştir.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/424-427.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/427.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/427.
[83] Hadisin aslında bir rekâbet mevzubahis. Kadı İyaz'ın teklif ettiği şekli esas alarak tercüme ettik.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/428.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/429.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/429.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/430-431.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/431-432.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/432-433.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/433.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/433-437.

[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/438.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/438.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/439.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/440.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/440.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/441-442.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/442.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/442.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/443.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/444.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/444.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/445.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/446.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/447-448.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/448-449.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/449.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/451.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/451-453.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/453-454.
[117] Bir vask 60 sa'dır. Bir sa'ı Irakî 1040 dirhem olunca 30x60=180x1040=187.200 dirhem yapar. bunun bugünkü gram cinsinden karşılığı 6.002.324 gram yani 6 ton.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/454-455.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/455.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/456.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/456.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/457.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/458-459.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/460.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/460-462.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/464-465.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/465-466.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467.
[129] Buharî, Menakıb: 27, Menâkıbu'l-Ensâr: 36, Tefsîr, Ikterebetu's-Sâ'a: 36; Müslim, Münâfikûn: 44, (2800); Tirmizî, Tefsir, Kamer, (3281, 3283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/467-468.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/468-469.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/469-470.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/470.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/471-474.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...R...)

(((... R ...)))

» Racî gazvesi (seriyyesi), müşriklerin dönekliği ve zulmü...C... 8...S...3822
» er-Ra'd sûresi tefsiri...C... 10...S...4481 - 4489
» Rahim (hısım-akrabâhk)...C... 16...S...7363
» Rahimlerde olanı Allah bilir...C... 10...S...4656
» er-Rahmân sûresi tefsiri...C... 10...S...4820 - 4830
» Rahm ve Rahman kavramları...C... 13...S...5988
» Ramazân ayı mikdarının değişik olabileceği...C... 4...S...1778 - 1781
» Ramazan Bayramı günü oruç tutmanın hükmü...C... 4...S...1853
» Ramazanda cennet ve cehennem kapılarının durumları...C... 7...S...3072
» Ramazanda gazveye çıkmak...C... 6...S...2763
» Ramazanda i'tikâf...C... 4...S...1870
» Ramazan gecelerinde ibâdetin fazileti...C...4...S...1862, 1863, 1865
» Ramazan gecelerini nafile ibâdetle geçir-
» menin îmânla münâsebeti...C... 1...S...190
» Ramazan hilâli görüldüğü zaman oruç tutulması ve Şevval hilâli görüldüğü zaman iftar edilmesi...C... 4...S...1777
» Ramazanın son on gününü i'tikâfla geçirmek...C... 4...S...1876, 1877
» Ramazanın son on gününde sıkı çalışmak...C...4...S...1874, 1875
» Ramazan orucunu inanarak tutan ve sevabını umanın fazîleti...C... 4...S...1773
» Ramazan orucunu karşılamak maksadıyla önceden oruç tutulamayacağı...C...4...S...1783
» Ramazan orucunun güneş battı sanılarak bozulmasından sonra batmadığı anlaşıldığında ne yapılacağı...C... 4...S...1826
» Ramazan orucunun kazası ve ne zaman yerine getirileceği...C... 4...S...1818, 1819
» Ramazan orucunun vucûbu...C... 4...S...1766
» Ramazan orucu tutmanın îmânla münâsebeti...C... 1...S...190
» Rasûllerin ilkinin Nuh (A,S.) olduğu...C...7...S...3122
» Rasûl size ne verdiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan sakının"...C... 10...S...4845

» Rasûlullah (S)'a bütün amellerde uyulmasının gerektiği...C... 2...S...953
» Rasûlullah (S)'a cennet ve cehennemin gösterilmesi...C... 2...S...531
» Rasûlullah (S)'a en sevimli olan sahâbîler...C...9...S...4052
» Rasûlullah (S)'a eziyet edilmemesi ile ilgili ilâhî emir...C... 10...S...4684
» Rasûlullah (S)'a gösterilen hürmetin, önün ev halkına da gösterilmesi...C... 7...S...3477
» Rasûlullah (S)'a itaat Allah'a itaattir"...C...15...S...7069
» Rasûlullah (S)'a itaatsizlik eden adamınsoyuna dikkat...C... 9...S...4406
» Rasûlullah (S)'a i'tirâz eden adam...C... 16...S...7299
» Rasûlullah (S)'a Mîrâç'da cennet ve cehennem'in gösterilmesi...C... 7...S...3051
» Rasûlullah (S)'a nasıl salât okunacağı...C...7...S...3168

» Rasûlullah (S)'a salât etme emri, salâîselâm lafızları ve duaları...C... 10...S...4681-83
» Rasûlullah (S)'a salâtu selâm...C...13...S...6209 14...S...6303
» Rasûlullah (S)'a sihir yapılması...C... 6...S...2966,12...S...5784, 5789, 13...S...6045, 14...S...6331

» Rasûlullah(S)'a sihir yapılması, yapan kişi ve bunun tedâvîsi...C... 7...S...3068
» Rasûlullah (S) asrı ve sonrakiler...C... 5...S...2440,2441
» Rasûlullah (S)'a suikasd düzenlenmesi...C...8...S...3768
» Rasûlullah (S)'a tebliğ görevinin verilmesi...C... 9...S...4334
» Rasûlullah (S)'a yalan isnâd etmenin cezası...C... 7...S...3271, 3311
» Rasûlullah (S)'a yalan söylemenin günâhı...C...1...S...262, 263, 9...S...4413
» Rasûlullah (S)'a yanlış uygulanan ilâç ve buna tepkisi...C... 9...S...4143
» Rasûlullah (S)!a yapılan eza...C... 1...S...361, 2...S...599
» Rasûlullah (S)'a yapılan işkenceler ve Ebû Bekr (R)'in yardımları...C... 7...S...3438
» Rasûlullah (S)'daki uyulma numunesi...C...8...S...3908
» Rasûlullah (S)'dan başkasına salât okumanın hükmü...C... 14...S...6305
» Rasûlullah (S)'dan sonra Hz. Ebû Bekrin fazileti...C... 7...S...3418 - 3420
» Rasûlullah (S)'ı beddua etmekten alıkoyan âyet...C... 9...S...4265
» Rasûiullah (S)'ın abdest alış şekli...C... 1...S...306,328, 332, 335, 337
» Rasülullah (S)'ın Abdulkays hey'etine tavsiyesi...C... 6...S...2888
» Rasûlullah (S)'ın adaletini beğenmeyen adam ve bir grubun karakteristik yapısı...C... 13...S...6123
» RasûluIlah (S)'ın adıyla ad konulması...C...4...S...1958
» Rasûlullah (S)'ın adıyla ad koyup künyesiyle künyelenmemek...C... 7...S...3333
» Rasûlullah (S)'ın ailesine sadaka (zekât) verilmesinin haram oluşu...C... 3...S...1419
» Rasûlullah (S)'ın Âişe (R) ile evlenmesi...C...8...S...3645 - 3647
» Rasûlallah (S)'nin Alî (R)'nin kendisiyle yakınlığım, Musa (A.S.) ile Harun (A.S.)'ın yakınlığına benzetmesi...C...7...S...3472
» RasûlulIah (S)'ın, Allah'ı en çok bilen ve O'ndan ençok sakınan oluşu...C... 1...S...174
» Rasûlullah (S)'ın arkadaşıyla hicret yolculuğu...C... 7...S...3387
» Rasulullah (S)'ın, ashabına işkenceye katlanmaları konusunda, geçmiş ümmetlerden örnekler vererek telkinde bulunması...C... 8...S...3603 - 3606
» Rasûlullah (S)'ın aşırı övülmemesi ve Allah'ın kulu ve rasûlü denilmesi...C...14...S...6686
» Rasûlullah (S)'ın Aşûra orucu tutması ve insanları muhayyer bırakması...C... 4...S...1768
» Rasûlullah (S)'ın bâzı insanlara fazla mal vermesinin sebebi...C... 6...S...2933 - 37, 7...S...3134
» RasuluIlah (S)'ın bâzı kimselere fazla mal vermesinin sebebi ve Müellefetü'l-Kulûb...C... 9...S...4028 - 4033
» Rasulullah (S)'ın bâzı konulan Hz. Ebû Bekr'e havale etmesi (yerine bakması üzere)...C... 7...S...3421
» Rasûlullah (S)'ın bâzı mucizeleri...C... 7...S...3352 - 3401
» RasûluIlah (S)'ın bâzı özellikleri...C... 13...S...5933
» Rasûlullah (S)'ın bâzı yakınları...C... 8...S...3957
» Rasülullah (S)'ın beddua ettiği kimseler ve akıbetleri...C... 1...S...361, 2...S...524, 6...S...2977, 8...S...3604, 14...S...6333
» Rasûlullah (S)'ın beddua ettiği Kureyş büyükleri ve Bedr'deki akıbetleri...C... 8...S...3719
» Rasûlullah (S)'ın bıraktığı taksim edilmeyen özel eşyaları...C... 6...S...2893 - 2895
» Rasûlullah (S)'ın binek hayvanları...C...6...S...2701, 2703
» Rasûlullah (S)'ın bir cin taifesini cezalandırması...C... 10...S...4704
» Rasûlullah (S)'ın birine mal verirken ondaki fıtratı gözetmesi...C... 6...S...2933 - 2937
» Rasûlüllah (S)'ın bütün insanlığa gönderilmiş olması...C... 1...S...429
» Rasûlullah (S)'ın Cebrail (A.S.) ile Ramazan mukaabeleleri ve Cibril'in bir Ramazan'da iki

mukaabele yapması, Rasûlullah (S)'ın eceli ve kızına söyledikleri...C... 7...S...3393
» Rasûlullah (S)'ın cennetle müjdelediği kimseler ve bir olay...C... 7...S...3433 - 3435
» Rasûlullah (S)'ın Cevâmi'u'l-kelim oluşu...C...6...S...2783
» RasûhılIah (S)'ın çektiği zorluklar...C... 7...S...3042
» RasûlulIah (S)'ın çeşitli isimleri...C... 10...S...4862
» RasûIulIah (S)'ın çokça okuduğu dua...C...14...S...6309 - 6313
» Rasûlullah (S)'ın devlet adamlarına gönderdiği mektûblar...C... 15...S...7121
» Rasûlullah (S)'ın diğer peygamberlerden farklılığı...C... 1...S...429, 2...S...535
» Rasûlullah (S)'ın diğer ümmetlerce de bilinen isimleri...C... 7...S...3330
» Rasûlullah (S)'ın dua ettiği ve etmediği yerler...C... 2...S...986
» Rasûlullah (S)'ın duası...C... 10...S...4503
» Rasûlullah (S)'ın duâsıyla yiyecek ve İçeceklerin çoğalması...C... 7...S...3356 - 3362
» Rasûlullah (S)'ın dua ve beddua ettiği kişiler...C... 2...S...960, 961
» Rasûlullah (S)'ın düğün yemeği...C... 1...S...467
» Rasûlullah(S)'ın Hz. Ebû Bekr(R)'e iltifatı...C... 7...S...3418
» Rasûlullah (S)'ın Hz. Ebû Bekr (R) ve Hz. Umer (R)'in hilâfetleri hakkında söyledikleri...C... 7...S...3400
» RasûlulIah (S)'ın Ebû Bekr (R) ve Zubeyr (R) için söyledikleri ve bir olay...C...7...S...3420, 3422
» Rasûlullah (S)'ın elenmiş undan yapılmış beyaz ekmek yemediği...C... 12...S...5506.
» RasûIulIah (S)'ın en büyük işkencesi...C...10...S...4718
» RasûluIlah (S)'ın en büyük mucizesi...C...11...S...5076
» RasûluIlah (S)'ın en cömert olduğu zaman...C... 4...S...1774
» Rasûlullah (S)'ın Ensâr'a verdiği değer...C...9...S...4026 - 4033
» Rasûlullah (S)'ın eşlerini muhayyer bırakması...C... 5...S...2289
» Rasûlullah (S)'ın evinde ateş yakılmayacak kadar yoksulluk günleri...C... 14...S...6393
» RasûIullah (S)'ın evine girme âdabı...C...10...S...4672
» RasûlulIah (S)'ın evinin geçimi...C... 5...S...2367
» Rasûlullah (S)'ın fakîhlere(dînde derin an layış sahibi) duası...C... 6...S...2902
» Rasûlullah (S)'ın fiillerine uymak...C... 15...S...7159
» RasûluIlah (S)'ın fizikî özellikleri...C... 7...S...3335 - 3348
» Rasûlullah (S)'ın fonksiyonu hakkında bir darb-ı mesel...C... 14...S...6410
» RasûlulIah (S)'ın gaza ve hacc sayısı...C... 9...S...4094
» RasûIuIlah (S)'ın gaybî şeylerden haber vermesi...C... 2...S...610
» Rasûlullah (S)'ın gece ibâdeti...C...3...S...1091,1093, 1098
» Rasûlullah (S)'ın geceleri ayakları şişinceye kadar namazda dikilmesi...C... 3...S...1086
» Rasûlullah (S)'m gece namazı ve ne kadar kıldığı...C... 3...S...1089
» Rasûlallah (S)'ın geçmiş ve gelecek günahları affedildiği hâlde çok ibâdet etmesi...C... 10...S...4767
» Rasûlullah (S)'ın gelecekten haber vermesi...C... 1...S...326
» Rasûlullah (S)'ın göğsünün yarılması...C...1...S...447, 7...S...3024, 11...S...5015
» Rasûlullah (S)'ın göğsünün yarılması ve semânın katlarında peygamberlerle görüşmesi...C... 7...S...125, 3127 - 3129
» Rasûlullah (S)'ın gömülmüş ölüye cenaze namazı kıldırması...C... 3...S...1244
» Rasûlullah (S)'ın gülme sınırı...C... 10...S...4756
» Rasûlullah (S)'ın hac esnasında Mekke'de ne kadar kaldığı...C... 3...S...1059
» Rasûlullah (S)'ın (baştan sona) hacc menâsiki ve bu esnada yaptığı fiiller...C...3...S...1467, 1471, 1475 - 1477
» Rasûlullah (S)'ın Hadîce ile evlenmesi ve Hadîce'nin fazileti...C... 8...S...3574 - 3578
» Rasûlullah (S)'ın hadîs yazılmasına izin vermesi...C... 1...S...266, 267

» Rasûlullah (S)'ın hanımları...C... 6...S...2890 - 2892
» Rasûlullah (S)'ın hanımlarına ilâhî îkaz...C...10...S...4888 - 4897, 11...S...5343 - 5346
» Rasûlullah (S)'ın hanımlarına karşı tutumu ve bir âyet...C... 10...S...4888 - 4897
» RasûluIlah (S)'ın hanımlarının sayısı...C...11...S...5162
» RasûluIlah (S)'ın hastalığı, son günleri ve vefatı...C... 9...S...4125 - 4151
» Rasûlullah (S)'m hastaya dua etmesi...C...1...S...331
» Rasûlullah (S)'ın "Hâtemu'n-Nebiyyîn"ismi...C... 7...S...3330
» RasûIullah (S)'ın Havz-ı Kevseri...C... 14...S...6475 - 6485
» Rasûlullah (S)'ın Hayber'de zehirlenmesi olayı...C... 9...S...4126
» Rasûlullah (S)'ın Hayber hurmahklarındaki hissesi ve mîrâsı mes'elesi...C... 8...S...3949
» Rasûlullah (S)'ın Hirakl'e mektûb göndermesi...C... 1...S...157
» Rasûlullah (S)'ın hısım akrabalarının menkıbeleri...C... 7...S...3475
» Rasûlullah (S)'ın hibeyi kabul edip sadakayı kabul etmemesi...C... 5...S...2373
» Rasûlullah (S)'ın hicret arkadaşı ve bâzı özellikleri...C... 8...S...3652
» Rasûlullah (S)'ın hiç bir şeyi kendiliğinden söylemediği ve bu konudaki ilâhî uyarı...C... 10...S...4905
» RasûIullah (S)'ın hükmüne razı olmamanın cezası...C... 5...S...2505
» Rasûlullah (S)'ın hükmüne tam bir teslimiyetle teslim olmak...C... 5...S...2187
» Rasûlullah (S)'ın hükmüne razı olmanın gerçek îmânla münâsebeti...C... 9...S...4301
» Rasûlullah (S)'ın iki kişi arasında hükmetmesi...C... 14...S...6520
» Rasûlullah (S)'ın ilâ hâdisesi...C... 5...S...2289, 2290
» Rasûlullah (S)'ın ilâ(geçici bir müddet eşlerinden uzak durması) yapması...C...4...S...1780
» RasûluIlah (S)'ın ileride Yahûdîler'le harbedîleceğini haber vermesi...C... 6...S...2740
» Rasûlullah (S)'ın ilk gazası ve kaçına katıldığı...C... 8...S...3706
» Rasûlallah (S)'ın ilk gazvesine sebebiyet veren olay ve bunun Önceden haber verilmesi...C... 7...S...3398
» Rasûlullah (S)'ın İncil'deki ismi...C... 10...S...4862
» Rasülullah (S)'ın ilk yaratılışı anlatması...C...6...S...2982, 2983
» Rasûlullah (S)'ın insanlara ancakAllah'ın Kitâbı'na uymayı vasiyyet ettiği...C...11...S...5115
» Rasûlullah (S)'ın (kendisinden sonra) islâm'ın yayılıp neşvünema bulacağım haber vermesi...C... 8...S...3603
» RasûluIlah (S)'ın İslâm'ı tebliğe yakınlarından başlaması...C... 6...S...2598, 2599
» Rasülullah (S)'ın İslâm ordusunun fetihlerini ve Ümmet-i Muhammed'in büyük bir refah göreceğini haber vermesi...C... 7...S...3371
» Rasûlullah (S)'ın ismini çocuklara vermek,künyesini ise kullanmamak...C... 13...S...6143
» Rasûlullah (S)'ın ismiyle isimlenip künyesiyle künyelenmemek...C... 6...S...2900, 2901
» Rasûlullah (S)'ın istiğfarı...C... 13...S...6245
» Rasûlullah (S)'ın istikbâle âid verdiği bâzı haberler...C... 4...S...2968
» Rasulullah (S)'ın iştirak ettiği gaza sayısı...C...9 4154
» RasûIullah (S)'ın i'tikâfı...C... 4...S...1882 - 1884
» Rasûlullah (S)'ın Ka'be binası üzerinde düşündüğü bâzı değişiklikler...C... 3...S...1498 - 1500
» Rasûlullah (S)'ın kabir azabından Allah'a sığınması...C... 3...S...1296, 1299, 1300
» Rasûlullah (S)'ın kabri...C... 3...S...1313, 1314
» RasûluIlah (S)'ın kabrinin mescid hâline getirilmemesi için gösterilen ihtimam...C...3...S...1313

» Rasûlullah (S)'ın kabri ve mescidi arasındaki sahanın fazileti...C... 3...S...1133
» Rasûlullah (S)'ın kaç hacc yaptığı...C... 4...S...1675
» Rasûlullah (S)'ın kaç umre yaptığı...C... 4...S...1673 - 1676
» RasûluIlah (S)'ın kadınların bey'atını nasıl kabul ettiği...C... 6...S...2536
» Rasûlullah (S)'ın kadın tarafından hısım akrabaları...C... 8...S...3511, 3512

» Rasûlullah (S)'ın kapıcısının olmayışı...C...15...S...7002
» Rasûlullah (S)'ın kendisi için "Yarın ne olacağım bilir" diyeni susturup bundan menetmesi...C... 8...S...3749
» Rasûlallah (S)'ın kendisinden sonra çıkacak bâzı olayları ve fitneyi haber vermesi...C... 7...S...3366 - 3401
» Rasûlallah (S)'ın kendisinden sonra Ebû Bekr (R)'in hilâfetine işaret etmesi...C...7...S...3436
» Rasûlullah (S)'ın kendisinden sonra işleri Hz. Ebû Bekr (R)'e havale etmesi...C...15...S...7074
» Rasûlullah (S)'ın kendisinden sonra ümmeti hakkındaki endîşesi...C... 8...S...3822
» RasûIullah (S)'ın kendisinden sonra ümmetinin muharebe edeceği toplulukları haber vermesi...C... 7...S...3367 - 3369
» Rasûlullah (S)'ın kılıcım habersiz alarak onu vurmak isteyen bedevî...C... 8...S...3865,3869
» Rasûlullah (S)'ın kılıcını korumak isteyen Mısver'in tavrı...C... 6...S...2896
» Rasûlullah (S)'ın kısas yapması...C... 1...S...356
» Rasûlullah (S)'ın kişiyi cennete götürecek ameller olarak tavsîf ettiği davranışlar...C... 3...S...1322 - 1324
» Rasûlullah (S)'ın koyun gütmesi...C... 5...S...2088
» Rasûlullah (S)'ın künyesi...C... 7...S...3332
» Rasûlullah (S)'ın la'net okuduğu topluluk...C...6...S...2649
» Rasûlullah (S)'ın li'ân yaptırdığı bir kadın ve sonrası...C...12...S...5415, 5420
» Rasûlullah (S)'ın mahşerdeki ayrıcalıklı yeri...C... 7...S...3122
» Rasûlullah (S)'ın mâruz kaldığı en büyük eziyet ve Ebû Bekr (R)'in yardımı...C...8...S...3606
» Rasûlallah (S)'ın Medine için dua etmesi...C... 4...S...1763 - 1765
» Rasûlullah(S)'ın Medine'ye giderken nerelerde namaz kıldığı...C... 2...S...570, 671
» Rasûlullah(S)'ın Mekke ve Medine'de kaldığı süreler ve vefatı...C... 9...S...4151
» Rasûlullah (S)'in Mekke-Medîne yolunda ikaamet yerleri...C... 3...S...1457
» Rasûlullah (S)'ın Mekke ve Medine'de kaldığı süre...C... 11...S...5074
» Rasûlullah (S)'ın Mekke ve Medîne'de kaldığı süreler ve vefat yaşı...C... 8...S...3651
» Rasûlullah (S)'ın mestleri üzerine meshetmesi...C... 1...S...339, 340
» Rasûlullah (S)'ın Minâ günlerinde hutbe okuması ve tavsiyeleri...C... 4...S...1641 - 1645
» Rasûlullah (S)'ın Mîrâc dönüşü Musa (A.S.) ve îsâ (A.S.)'ın tasvirlerini vermesi...C... 7...S...3047
» Rasûlullah (S)'ın Mîrâc esnasında peygamberlerle görüşmesi...C... 1...S...447
» Rasûlullah (S)'ın Mîrâcı...C... 1...S...447
» Rasûlullah (S)'ın mîrâs bırakmayıp, bıraktıklarının sadaka oluşu...C... 7...S...3476
» Rasûlullah (S)'ın mîrâsı mes'elesi...C... 6...S...2888,8...S...3774, 12...S...5458
» Rasulullah (S)'ın mîrâs olarak bıraktıkları...C... 6...S...2889
» Rasulullah (S)'ın misvak sevgisiyle ilgili bir sahne...C... 9...S...4131
» RasûluUah (S)'ın misvak sevgisi...C... 1...S...366
» Rasûlullah (S)'ın Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken buyurduğu tavsiyeler...C... 3...S...1321, 1423
» Rasûlullah (S)'ın mührü...C... 13...S...5912 - 5917
» Rasûlullah (S)'ın mü'minlere olan yakınlığı...C... 10...S...4662, 4663
» Rasûlullah (S)'ın, müslümanların ileridedeniz seferleri yapacaklarım beyan buyurması...C... 6...S...2638, 2647
» Rasûlullah (S)'ın müşriklere beddua etmesi...C... 2...S...956
» Rasûhıllah (S)'ın müşriklerin soyu için hayır duası etmesi...C... 7...S...3043
» Rasûlullah (S)'ın nafile orucu...C... 3...S...1093
» Rasûlullah (S)'ın nafile oruç tutması ve bu konudaki tavsiyeleri...C... 4...S...1836 - 1838
» Rasûlallah (S)'ın namazları cem'etmes...C...3...S...1118
» Rasûlullah (S)'ın Necâşî'nin gıyabına cenaze namazı kıldırması...C... 3...S...1182, 1243,1255

» Rasûlullah (S)'ın, Usmân (R) için "Kendisine erişecek belâ ve imtihan..." ifâdesini kullanması ve Usmân'ın duası...C...7...S...3435, 3449
» Rasûlullah (S)'ın ölü için ağlaması...C... 3...S...1213,1230, 1232
» Rasûlullah (S)'ın ölü için verdiği ağlamaruhsatı...C... 3...S...1232
» Rasûlullah (S)'ın Umer ve Usmân için "iki şehîd" ta'bîrini kullanması...C... 7...S...3436, 3444
» Rasûlullah (S)'ın, Önce yakınlarını inzâr etmesi ve mü'minlere kanat germesi...C... 10...S...4633 - 4635
» Rasûlullah (S)'ın özel eşyalarını kendisinden sonra halîfelerin kullanması...C...6...S...2894 - 2897
» Rasûlullah (S)'ın özellikle et yemeklerinden sonra abdest almadığı...C... 1...S...341 - 343
» Rasûlullah (S)'ın özellikle Ramazan günlerinde çokça cömert olması...C... 1...S...151
» Rasûlullah (S)'ın peygamberlik mührü...C...7...S...3334
» Rasûlullah (S)'ın Rabîa kabilesine emir ve nehiyleri...C... 13...S...6135
» Rasûlullah (S)'ın Ramazan'da visâl (ikiorucu birleştirmek) yapmayı nehyetmesi...C... 4...S...1828 - 1832
» Rasûlullah (S)'ın Ramazan gecelerinde Cebrail (A.S.) ile Kur'ân-ı Kerîm'i müzâkere etmesi...C... 1...S...151
» Rasûlullah (S)'ın Ramazan hilâline uyulmasını emretmesi...C... 4...S...1777
» Rasûlullah (S)'ın Rukıye yaparken okuduğu dualar...C... 12...S...5767 - 5769
» Rasûlullah (S)'ın Rum kayşatını İslâm'açağırması...C... 6...S...2753
» Rasûlullah (S)'ın rüyada gördükleriyle insanların imtihan olması...C... 10...S...4519
» Rasûlullah (S)'ın rüyâ-yı sâdıkalan...C...7...S...3392
» RasûlulIah (S)'ın saçları...C... 13...S...5932
» RasûlulIah (S)'ın Safa tepesine çıkarak peygamberliğini ve tebliğini i'lân etmesi...C... 10...S...4690
» RasûluIlah (S)'ın Safiyye'yi âzâd ederek onunla evlenmesi...C... 1...S...467
» RasûluIlah (S)'ın, sahibinin azabından dolayı kabir üzerine hurma ağacı dikmesi...C... 3...S...1284
» RasûluIlah (S)'ın sancağı...C... 6...S...2779
» RasûlulIah (S)'ın savaş âletleri...C... 6...S...2734,2735
» Rasûlullah (S)'ın sevdiği yemekler...C...12...S...5508
» RasûlulIah (S)'ın sırdaşı Huzeyfe'ye gelecekle ilgili söyledikleri...C... 7...S...3378 - 3379
» Rasûlullah (S)'ın son ânında yazdırmak istediği ya da vasiyetleri...C... 9...S...4127
» Rasûlullah (S)'ın son dakikaları...C... 9...S...4138
» RasûIullah (S)'ın son günlerinde ehl-i kitâb hakkında söyledikleri ve ümmetini onların yaptıklarından sakındırması...C... 9...S...4133
» Rasûlullah (S)'ın son hastalığı ve vefat ettiği yer...C... 3...S...1312
» RasululIah(S)'ın son rahatsızlığı ve Hz.Ebû Bekr'e halifeliği vasiyet etme arzusu...C... 12...S...5708
» RasûluIlah (S)'ın son rahatsızlığı ve vasiyeti...C... 6...S...2956
» Rasûlullah (S)'ın son sözü...C... 9...S...4147
» Rasûlullah (S)'ın son vasiyetleri...C... 6...S...2846
» Rasûlullah (S)'ın soyu...C... 8...S...3601
» Rasûlullah (S)'ın şâhid müjdeci ve korkutucu olarak gönderilişi ve bu özellik-
» lerinin Tevrat'ta da zikredildiği...C...10...S...4769
» Rasûlullah (S)'ın şefaati ile cehennemden kurtulanlar...C... 14...S...6466
» Rasûlullah (S)'ın şefaati ile en çok mesûd olacak kimseler...C... 1...S...255
» Rasûlullah (S)'ın şefaati ve hangi durumlarda yapamayacağı...C... 6...S...2864
» Rasûlullah (S)'ın şefaat makaamı Makaam-ı Mahmûd...C... 10...S...4523
» Rasûlullah (S)'ın şemaili...C... 9...S...4148 - 4150

» Rasûlullah (S)'ın teblîğ metodu...C... 10...S...4734
» Rasûlullah (S)'ın **"Teribet yeminuki","Akra", "Halkaa" ve "Veyl"** sözle-ri...C... 13...S...6118 - 6124
» Rasûlullah (S)'ın umrelerini Zu'l-ka'de'deyapması...C... 8...S...3889
» Rasûlullah (S)'ın umresi...C... 6...S...2975
» Rasûlullah (S)'ın üç peygamberle ilgili olayları anlatarak kendisiyle mukaayese yapması...C... 7...S...3171
» Rasûlullah (S)'ın üç sahâbîsi için Uhud Dağı'na seslenişi...C... 7...S...3171
» Rasûlullah (S)'ın ümmetine isabet edecek müstakbel felâketleri haber vermesi...C... 6...S...2945

» Rasûlullah (S)'ın ümmetine şefaat etme arzusu...C... 13...S...6242
» Rasûlullah (S)'ın ümmetinin Yahûdîler'le şiddetli bir savaşa girişeceğini ve bir kaya parçasının, **"şu Yahudi'yi de öldür..."** diyeceğini haber vermesi...C...7...S...3369
» RasûlulIah (S)'ın ümmetinin sırf dünya ni'metleri ve nefsâniyet güdüp didişmesinden korktuğunu haber vermes...C... 7...S...3372
» Rasûlullah (S)'ın vahy aldığı esnada gös terdiği gayret ve bir âyet...C... 11...S...4949 - 53
» Rasûlullah (S)'ın vahy almaya başladığı zaman, Mekke'de ikaamet ettiği süre ve hicretten sonra Medine'de kaldığı süre...C... 8...S...3601
» Rasûlullah (S)'ın vahy esnasında gösterdiği dikkat ve bu konudaki ilâhî emir...C...1...S...150
» Rasûlullah (S)'ın vahy gelmeyen konularda sükût etmesi, "bilmiyorum" demesi ve re'y ve kıyâs ile söz söylemediği...C...16...S...7192
» Rasûlullah (S)'ın vahy kâtibi...C... 11...S...5084 - 5086
» Rasûlullah (S)'ın valileri, kumandanları ve sefirleri...C... 15...S...7118
» Rasülallah (S)'ın valilerine tavsiyeleri ve bazı uygulamaları...C... 9...S...4037 - 4041, 16...S...7247
» RasûIuIlah (S)'ın Veda Haccı ve namazları nerede kısalttığı...C... 3...S...1471, 4...S...1623, 1624

» RasûlulIah (S)'ın vefatı...C... 7...S...3332
» Rasûlullah (S)'ın vefatı ile ilgili ilk telaş ve Hz. Ebû Bekr(R)'in konuşmaları...C...9...S...4141
» Rasûlullah (S)'ın vefatından sonra kadınlarının nafakası...C... 6...S...2888
» RasûlulIah (S)'ın vefatını müteâkib sahâbîler arasındaki geçici panik ve sonraki gelişmeler...C... 7...S...3428 - 3430
» Rasûlullah (S)'ın Yahûdîler'e **"teslim olun, kurtulun"** buyurması...C... 6...S...2850
» Rasûlullah (S)'ın Yahûdîler'le bir konuşması...C... 12...S...5797
» Rasûlullah(S)'ın, iman etmemiş yakınlarına istiğfar etmesinin nehyedilişi...C...3...S...1281
» Rasûlullah (S)'ın yaptığı umre sayısı...C...8...S...3958
» Rasûlullah (S)'ın yaralanması...C... 1...S...364
» Rasûlullah (S)'ın yemini...C... 14...S...6517 - 6528
» RasûlulIah (S)'ın zehirlermesi hâdisesi...C...12...S...5796
» RasûluIlah (S)'ın zekât üzerine bey'at alması...C... 3...S...1327
» RasûluIlah (S)'ın zevcelerine ilâhî îkaz...C...10...S...4666 - 4671
» Rasûlullah (S)'ın zevceleriyle gusletmesi...C...1...S...371, 372, 377
» RasûlulIah (S)'ın Zeyneb'le evlendirilmesi...C... 16...S...7291
» Rasûlullah (S)'ın, zifafa girmeden boşadığı kadın...C... 11...S...5329 - 5331
» RasûluIlah (S)'ı rüyada görmek...C... 13...S...6150
» RasûIullah (S)'ı sevmenin îmânla münasebeti...C... 1...S...170
» Rasûlullah (S) için sevimli olan kimseler...C...7...S...3423
» Rasûlullah (S)'la ilgili Ebû Süfyân ile Hıraklıyus arasında geçen konuşma...C...1...S...154
» Rasûlullah (S) sevgisinin derecesi...C... 1...S...170
» Rasûlullah (S) ve arkadaşlarının karşılaştıkları güçlükler ve İmtihan...C... 9...S...4271 - 4274

» Rasûlullah (S) ve Ashâbı'nın Medîne'ye gelişleri...C... 8...S...3680 - 3688
» Rasûlullah (S) ve Ashâbı'nm Medîne (Yesrib)'ye hicretleri...C... 8...S...3647 - 3680
» Rasûlullah (S) ve Ashâbı'nm Mekke'demâruz kaldıkları eziyetler...C... 8...S...3602
» Rasûlullah (S) ve Ashâbı'nm yaşayışları...C...14...S...6387 - 6394
» Rasûlullah (S) ve gece namazı...C... 10...S...4768
» Rasûlullah (S) zamanında melikler...C...13...S...5892
» Rasûlullah (S) zamanında şâhîd olunan beş mucizevî olay...C... 10...S...4749
» Recm cezası, inkâr edilebilir düşüncesiyle Hz. Umer'in tedbîri...C... 14...S...6680, 6685
» Recm cezası uygulamak...C... 5...S...2145
» Recm (zânîyi taşlama) hâdisesi...C... 12...S...5414, 14...S...6666
» Rehin edilen hayvandan istifâde etmek...C...5...S...2322
» Rehin veren ve alan arasındaki ihtilâf veçözümü...C... 5...S...2323
» Remel ve mâhiyeti...C... 4...S...1539, 1540
» Resim bulunan eve meleklerin girmeyeceği...C... 7...S...3145
» Resimli elbise giymenin hükmü...C... 7...S...3040
» Resimli (suret) eşya kullanmanın hükmü...C...4...S...1947
» Resimli eşya ve evin hükmü...C... 7...S...3039, 3040
» Resim satmak ve yapmak...C... 5...S...2060
» Resim ve resimli eşya bulundurmanın hükmü...C... 5...S...2296
» Resim yapanın cezası...C... 13...S...5955
» Ressamlığın hükmü...C... 13...S...5956
» er-Reyyân (cennette bir kapı) kapısının oruç tutanlar için olduğu...C... 4...S...1770, 7...S... 3058

» Rıdvan bey'ati...C... 10...S...4771
» Rızık korkusuyla çocuğunu öldürmenin cezası...C...13...S...5997
» Rızıkta genişlik istemek...C... 4...S...1914
» Rızık...C... taksîmindeki ilâhî sır...C... 5...S...2053
» Rızık veren ancak Allah'tır...C... 16...S...7252
» Riba ("Fâiz)'de bereketin olmayışı...C... 3...S...1336
» Riba ("Fâiz) kazancı yemenin cezası...C...6...S...2615
» Riba ve alış-veriş...C... 9...S...4235
» Riba'ya (faiz) devam etmenin Allah ve
» Rasûlü ile harb etmek olacağı...C... 9...S...4237
» Rikaz (yere gömülen hazînenin zekâtı...C...3...S... 1427
» Ruh bilgisi...C... 1...S...278, 10...S...4523, 16...S...7332
» Ruhların cemâat oluşu...C... 7...S...3114
» Rhu'1-Kudüs...C... 10...S...4501
» Ruku âdabı...C... 2...S...789, 790, 794, 795
» Ruku'a vardığı ve kalktığı zaman da tekbîr alınması ...C... 2...S...752
» Rukû'da dua edilmesi...C... 2...S...791
» Rukû'dan'kalktığı zaman da elleri yukarı kaldırma...C... 2...S...752
» Rukû ve Sucûd'da okunacak dua...C... 11...S...5056
» Rukye (okuyarak tedâvî) etmek...C... 11...S...5102,12...S...5761
» Rukye (efsun) yaparken nefes etmenin cevazı...C... 12...S...5769 - 5772
» Rumlar'la harb etmek...C... 6...S...2739
» Rumlar'la İrânlılar'ın savaşı ve sonrası...C...10...S...4651, 4652
» Rüyada Rasûlullah (S)'ın görülmesi...C...15...S...6871
» Rüya ta'bîr etmenin hükmü ve bâzı rüya ta'bîrleri...C... 15...S...6913
» Rüyanın yorumlanması...C... 3...S...1307
» Rüya ve mâhiyeti...C... 7...S...3081

» Rüzgârın yaratılışı ve fonksiyonu...C... 7...S...3020
» Rüzgârla cezalandırılan kavimler ve Rasûluliah (S)'ın bu konudaki hassasiyeti...C... 7...S...3021

» Rüzgârla helak edilen kavimler...C... 10...S...4756
» Rüzgâr şiddetlendiği zaman ne yapılır...C...2...S...989.....**SON**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

R
Rabbani Hadis
Râcih
Raffâ'
Râfi'
Rakş
Ravâ
Ravâ Anhu
Ravâ Ba'duhum
Ravâ Lehu
Rava'n-Nâs Anhu
Ravâhu
Ravav Anhu
Ravi
Rece'a
Reddû Hadîsehû
Ref'
Refe'ahû
Reka'ik
Remiz
Rıhle
Er-Rıhle Fî Talebi'l-Hadîs
Rical
Ricâlu'l-Hadîs
Ricâluhu Sikât
Rikak
Rivayet
Rivayet Bi'l-Lafz
Rivayet Bi'l-Ma'na
Rivayet Şartları
Rivayeten
Rîvâyetu'd-Darîr
Rivâyetu'l-Âbâ Anil-Ebnâ
Rivâyetu'l-Akrân
Rivâyetu'l-Ebnâ Ani'l-Âbâ
Rivâyetu'l-Ekâbir Ani'l-Esâğîr
Ruba'î
Rubâ'iyyât
Rudde Hadîsuhû
Ruknu'l-Kizb
Rumiye
Rumiye Bi'l-Ahaveyn
Rumiye Bi'l-Kader
Rumuz
Ruvînâ
Ruvîye An Fulân
Ruviye Ani'n-Nebî

R

Rabbani Hadis:

Bk. Kudsî Hadis.

Râcih:

Üstün görülerek tercih edilen anlamında ismi fail olan bu kelime muhtelefu'l-hadîs ilmiyle ilgili olarak birbirine aykırı mânâlar taşıyan iki hadisten tercih sebeplerinden herhangi biri sebebiyle üstün görülerek tercih edilenini ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır. Diğerine ise mercûhun aleyh denilmiştir.

Raffâ':

Yukarı kaldırmak anlamına gelen "refe'a" kök fiilinden alınma mübalağa ile ism-i fa'il olan raffâ' Hadis Usûlünde hadisi HZ. Peygamber (s.a.s)'e nisbet edip merfû' olarak rivayet eden raviye denilmiştir. Manasında mübalağa, ravinin rivayette titiz davranmadığını, rivayetin merfû' olmayanlarını olanlardan ayırmakta ciddiyet göstermediğini ifade eder.
Aynı manada râfi' tabiri de kullanılır. Ancak onda raffâ'daki mübalağa anlamı yoktur.

Râfi':

Bk. Raffâ'.

Rakş:

Sözlükte süslemek, nakşetmek gibi manalara gelen raks, sadece bazı hadis usulü kitaplarında yazının noktalanması manasına kullanılmıştır.
İbnu's-Salâh, raks tabirini kullanmamakla birlikte hadisleri yazan katibin riayet etmesi gereken hususları sayarken noktasız harfleri işaretlemesi gerektiğini söyler. Ona göre noktasız harflerin yazılış usulleri değişiktir. Bazıları noktalı harflerin benzeri olan noktasız harfleri altında bir nokta koyarak belli ederler. Mesela noktasız olan "ra, sad, ti, ayn" gibi harfleri altına nokta koyarak işaretlerler. "sin"in altına konan üç nokta, bazen yanyana, bazen de sacayağı şeklinde konur (. .) gibi. Hadis yazanlardan kimileri mühmel denilen noktasız harfleri belirtmek üzere harfin üstüne uçları yukarı bakan kesik tırnak şeklinde bir işaret koyarlar. Bazıları da mesela noktasız "ha" harfinin altına küçük bir "ha" harfi yazarlar. Aynı şekilde noktasız "dal, ti, sad, sin, ayn" gibi harfleri de altlarına birer küçük harf koymak suretiyle işaretlemiş olurlar. Yazıda en çok kullanılan noktasız harfleri belirtme yöntemleri budur.
Bunun yanısıra çok eski metinlerde görülen başka usuller de vardır. Söz gelimi, noktasız harfin üstüne küçük bir çizgi çekmek, altına "hemze"ye benzeyen bir tırnak işareti koymak bu cümledendir. 980
Buradan anlaşıldığına göre adına kesinlikle raks denilmemekle birlikte yazılı metinlerde birbirine benzeyen harflerin noktalı ve noktasız olanlarını bir birinden ayırdetmek için değişik usuller kullanılmıştır. Bilhassa hadis metinlerini düzgün ve doğru okunacak şekilde yazmak mecburiyeti bazı tedbirler almayı gerektirmiştir. Tabiatiyle bu tedbirler hadis tarihinin ilk devrelerine aittir. Sonraki asırlarda yazı tekniğinin gelişmesi ve hadis lafızlarının tesbit edilmesi sonucu noktasız harflerin işaretlenmesine pek de lüzum kalmamıştır. Bu itibarla raks, hadisciler arasında yerleşmiş bir tabir hüviyetini alamamıştır.
Bir hadisi naklettikten sonra kaynağını göstermede sıkça kullanılır. Mesela, bir hadîs nakledildikten sonra "ravâhu Müslim" denilmişse o hadisin Müslim tarafından rivayet edilerek Sahihinde nakledildiği anlaşılır. Aynı manada ve yerde ahrecehû tabiri de kullanılır.

Ravâ:

Bk. Rivayet.

Ravâ Anhu:

Bk. Rivayet.

Ravâ Ba'duhum:

"Kimileri rivayet etti",demek olan bu tabir temrîz sigalarındandır.
İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre muhaddis, zayıf hadisleri isnadsız olarak rivayet ederken asla kale Resûlullâh (s.a.s) ve benzeri cezm sigaları kullanamaz. Onların yerine ruviye ani'n-Nebî veya belağanâ anhu, verede anhu, câ'e anhu, ravâ ba'duhum gibi temrîz sigalarından birini kullanması gerekir. Sahih mi, zayıf mı olduğu kesinlikle bilinmeyen hadîsler için de hüküm aynıdır. 981

Ravâ Lehu:

Bk. Rivayet.

Rava'n-Nâs Anhu:

Ondan rivayet edenler oldu anlamıyla, bazı alimlerce ravilerin ta'dîlinde kullanılan lafızlardandır. es-Sehâvî'ye göre ta'dîlin atınca mertebesine delalet eden lafızlar arasındadır.
Bazı alimlerce aynı yerde aynı manaya gelmek üzere ravav anhu lafzı kullanılmıştır.

Ravâhu:

Sözlük manasiyle "onu rivayet etti" demektir. Tabirin sonundaki hu" zamiri yerine "bu hadisi" kelimeleri takdir edilrse faili ile birlikte "bu hadisi falanca rivayet etmiştir" manasını verir.

Ravav Anhu:

Bk. Rava'n-Nâs anhu.

Ravi:

Sözlük yönünden "su başına gitmek, kana kana su içmek" manasına gelen "ravâ" kök fiilinin ismi failidir. Hadis Usulünde genellikle Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini rivayet eden kimseye denir. Çoğulu ruvât gelir.
Diğer taraftan ravi, özel manada ve müsnid karşılığı olarak hadis taliblerinin en aşağı mertebesinde olan ve hadis rivayetine yeni başlamış bulunan öğrenciye de denir. Raviler için çoğul manasiyle nakale-i hadis tabiri de kullanılır.
Bir hadisin sıhhati, önce onu rivayet eden ravilerin her bakımdan güvenilir kimseler olmalarına bağlıdır, bir ravinin güvenilir olması için onda bazı vasıfların bulunması gerekir. Bu vasıfların ilki müslüman olmaktır. Bazı Hadis Usulü alimlerine göre ravinin müslüman olması adaletli olması için yeterlidir.
İkincisi adalettir. Adalet, ravinin müslüman olmakla birlikte fışkına sebep olan her türlü söz, iş ve davranışlardan uzak kalması ve mürüvvet sahibi olmasiyle gerçekleşir.
Üçüncüsü zabt sahibi olmasıdır, ravinin zabtı, ezberinden rivayet etmesi halinde kusursuz ezberlemiş, kitabından rivayeti halinde ise yazı zabtını iyi yapmış bulunması vasfıdır.
Ravinin rivayetlerinin kabulü için bulunması gereken şartların dördüncüsü, akıl ve buluğ çağına ermiş olmaktır. Ravinin akıllı olması, dikkatli, akıl melekeleri tam, zeki ve uyanık olmasıdır. Büluğ çağına ermek ise mükellefiyetin şartlarındandır. Bir kimse çocukluk çağında herhangi bir hadis ezberlemiş ise onu ancak erginlik çağına erdikten ve isnadıyle aldıktan sonra rivayet edebilir.
Hadisleri nakleden raviler sahabe, tâbi'in, etbâ'ut-tâbi'în sırasıyle nesil nesil gelmiştir. Herbir nesilde

yetişenler, bir önceki nesilden adıklannı kendilerinden sonrakilere aktarmışlardır. Bunların her-biri kendi aralarında tabaka, denilen gruplara ayrılmışlardır. (Bk. Tabakâtur-Ruvât).

Rece'a:

Bk. Lahak.

Reddû Hadîsehû:

"Hadislerini reddettiler" demek olup cerh lafızlarındandır. Cerhin dördüncü mertebesinde yer alır.
Kaide olarak cerhin dördüncü mertebesinde bulunan lafızlardan birisiyle cerhedilen ravinin hadisleri dini konularda delil olamaz. Ne yazılır ne de itibar için dikkate alınır.
Rudde hadîsuhu lafzı da aynı manada ve yerde kullanılır.

Ref':

Sözlükte "Refe'a" kök fiilinin mastarıdır ve yukarı kaldırmak, yükseltmek gibi manalara gelir. Hadis terimi olarak hadisi, isnadını Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar ulaştırıp merfû' olarak rivayet etmeye denir.
Aynı terim yerine göre irsalin zıddı olarak, hadisi senedinde ravi atlamadan muttasıl olarak rivayet etmek manasına da kullanılmıştır.

Refe'ahû:

"Hadisi ref' etti" manasına gelen bu tabir, ravinin hadisi, isnadını Hz. Peygamber'e kadar ulaştırarak onun sözü olarak rivayet etti manasına kullanılır.
Bir hadisten bahsederken daha çok sahabî ravi hakkında kullanarak onun hadisi, isnadını Hz. Peygamber'e kadar ulaştırarak rivayet etmesinden söz etmek hadisin merfu olduğunu ifade etmektir. Aynı manada merfû'an, yerfe'u'l-hadîs tabirleri de kullanılır.

Reka'ik:

Bk. Rikak.

Remiz:

Sözlükte mutlak olarak işaret etmek manasına mastardır. Çoğulu rumuz gelir.
Hadis Usulünde, isnadlarda çokça geçen bazı lafızların yazılırken yerine göre kısaltılarak yazılmasında kullanılan kısaltmalara denir. Gerçekten böyle lafızlar yazılırken bazen hazfedilir; bazen de kısaltılarak remiz haline getirilir. Bu uygulama hadisciler arasında adet olmuştur.
Remizleri bilmek, bilhassa yazma hadis kitaplarını doğru okumak yönünden büyük önem taşır. İsnadda en fazla kullanılan haddesenâ'nın remzi (se-nâ) dır. Bazen yalnız zamiri yazıp kelimeyi (nâ); nadir olsa bile, bazen de bir dal ilave ederek (de-se-nâ) şeklinde getirirler. Sonucu remiz, daha çok mağribliler arasında kullanılmıştır. Haddesenînin remzi, (se-nî) yahut (de-se-nî) dir. Ahberanâ'nın remzi (enâ)dır. Kale haddesenâ'nın ki ise veya lu (ka-se-nâ) dır. Enbe'enâ'nın remzi yoktur.
Çeşitli kaynak eserlerden derlenmiş seçme hadisleri bir araya toplayan kitaplarda her hadisin kaynağını göstermek üzere de bazı remizler kullanılmıştır. Söz gelimi es-Suyûtî, veciz hadislerden oluşan el-Câmi'u's-Sağîr isimli meşhur eserinde aşağıdaki remizleri kullanmıştır:
Buhâri; Müslim; Muttefekun Aleyh; s: Ebu Dâvud; Tirmizî, Nese'î, İbn Mâce; Musned Ahmed b. Hanbel; Abdullah b. Ahmed'in Musned'e zevâidi; el-Mustedrek; Buhari, el-Edebul-Mufred; Buhari, et-Tarîhu'1-Kebîr; Sahih İbn Hibbân; et-Taberânî (M.Kebîr); et-Taberânî (M. Evsat); et-Taberânî (M. Sağîr); Sünen Sa'îd b. Mansûr; Musannef İbn Ebî Şeybe; Musned Ebi Ya'lâ'l-Mevsılî; Musannef Abdirrezzâk; Sunenu'd-Dârekutnî; Deylemî, el-Musnedu'1-Firdevs; Ebu Nu'aym, Hilyetul-Evliyâ; el-Beyhakî, Şu'abu'1-İmân; el-Beyhakî, es-Sunenu'l-Kubrâ; İbn Adî, el-Kâmil; el-Ukayli, Du'afâ'u'r-Ricâl; el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Tarihu Bağdâd. 982
Bu remizlerden bir kısmı diğer bazı hadis alimlerince de kullanılmış ve adeta yerleşmiştir.

Rıhle:

Bir yerden bir yere sefer etmek, göç etmek manasına "rahale" kök fiilinin mastarıdır. Hadis ilminde muhaddislerin hadis rivayeti için uzak diyarlara gitmesi manasına kullanılır. Aynı tabir bilhassa rical kitaplarında hedefini de ifade edecek tarzda er-Rıhle fi talebi'l-hadîs şeklinde de geçer.
Hadis tarihinde nhlelerin büyük önemi vardır. Hadis elde etmek uğruna yapılan yolculuklar sahabîlerle başlamıştır. Hz. Peygamber henüz hayatta iken civar kabilelerde yaşayan müslümanl ardan bir konuda bilgi almak veya işittikleri bir peygamber sözünü bizzat söyleyenin ağzından duyarak öğrenmek üzere Medine'ye gelenler olmuştur. 983 Bu yolculuklar rıhlelerin başlangıcı sayılır. Daha sonra, genişleyen İslâm ülkelerine giderek yerleşen sahabîlerle görüşerek onlardan hadis rivayet etmek üzere uzun, yorucu ve çetin yolculuklar yapılmıştır. Bu arada kendi bildiği hadisi başka sahabîye sorarak emin olmak için yolculuk yapan sahabîler de olmuştur. Meselâ, Ebu Eyyûbu'l-Ensârî işittiği bir hadisi sormak maksadiyle Ukbe b. Amr'ın yanına Mısır'a gitmiştir. 984Câbir b. Abdillâh bir tek hadis uğruna Abdullah b. Uneys'in yanına gitmek için bir aylık yol katetmiştir.985 Aynı Sahabi, Mesleme b. Muhammed'in bildiği bir hadisi elde etmek uğruna Mısır'a gidip gelmişdir.
Tâbî'îler arasında da hadis elde etmek yolunda yollara düşenler hayli çoktur. Söz gelimî Muhammed b. Şîrîn hadis rivayet etmek maksadiyle Kûfe'ye gelmiş, orada Ubeyde, Alkame ve Abdurrahman b. Ebî Leylâ ile görüşmüştür. Eş-Şa'bî, işitmiş olduğu üç hadisi doğrulamak gayesiyle "belki Hz. Peygamber'i gören veya onun sohbetinde bulunan birine rastlarım" diye Mekke'ye gitmiştir. Tâbi'îlerin sahabîlerle ve hadisleri bilen diğer tâbi'îlerle görüşmek üzere yaptıkları nhlelerin sayısız örneği vardır.
Aynı ilim yolculukları daha sonraları da devam etmiştir. Sonraki yıllarda rıhlelerin tamamen bir beldede bulunan meşhur bir muhaddisi görüp ondan hadis rivayet etme maksadı taşıdığı görülür. Bu demektir ki ne rıhlelerde ne

de gayesinde herhangi bir değişiklik olmamış, hadis uğruna yapılan çetin yolculuklar sürüp gitmiştir. Meselâ beşinci hicrî asır alimlerinden Ebu'l-Velîd el-Bâcî hadis öğrenme uğruna Endülüs'ten kalkarak Bağdat'a gelmiştir. İslâm alimleri Musa (a.s)'ın Yüce Allah'ın ledün ilmi verdiği kişiyle buluşmak üzere seyahate çıkışını rıhle olarak yorumlamışlardır. Böylece rıhîelere verilen önemin arttığı muhakkaktır.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî'ye göre rıhlelerin iki gayesi vardır. Birincisi, isnadda uluvv ve erken hadis işitme, ikincisi, hadis hafızları ile buluşarak onlarla hadis müzakere etmek, onların hadis bilgilerinden faydalanmaktır. Buna göre her iki maksadı kendi ülkesinde gerçekleştirmesi mümkün olan bir hadis talibinin nhle maksadiyle yurdundan ayrılması gerekmez. Hadis tahsilini önce kendi ülkesinde tamamlar, sonra isterse rıhle için vatanından çıkar, şu da var ki hadis talebi için seyahate çıkmaya azmettiğinde önce kendi vatanındaki şeyhlerden rivayeti tamamlaması, onlardan mümkün olduğu kadar hadis yazması gereklidir. 986
Bununla birlikte müslümanlar arasında meşakkat çekmeden rahat elde edilen ilmin fayda vermeyeceğine inanarak rıhlelere çıkanlar da olmuştur. İlim uğruna geçici bir zaman için yurdundan ayrı kalmak bir yana, bir hadisi bir raviden değil de şeyhinden rivayet ederek âlî isnad elde etme peşinde koşmak gibi pek de zorunlu olmayan ilim yolculukları yapanlar da hayli fazladır, er-Ramehurmuzî bunlara ilişerek hiç de zorunlu olmayan yolculuklara çıkıp çoluk-çocuğunu terk edenler, ana-babasının hakkını ödemeyemeyenler, günlerce aç susuz kalarak eziyet çekenlerden bahseder. 987
Meşhur hadis alimi el-Hatîbu'l-bağdâdî'nin rıhle konusunda er-Rıhle fi Talebi'l-Hadîs isimli bir kitabı vardır.

Er-Rıhle Fî Talebi'l-Hadîs:

Bk. Rıhle.

Rical:

Kelime olarak "er kişi" manasına gelen "racul"ün çoğulu olan rical, Hadis Usulü ilminde hadisleri rivayet eden raviler hakkında kullanılan umumî bir tabirdir. Ricâlu'l-hadis de denilen rical, hadis rivayetiyle meşgul olanlardır. Şu hadisin ricali sikadır denildiğinde daha hususî manada kullanılmış ve o hadisin senedini teşkil eden raviler kasdedilmiştir.

Ricâlu'l-Hadîs:

Bk. Rical.

Ricâluhu Sikât:

Ravileri sikadır demek olup sahihlik şartlarını taşıyan bir hadisin hüküm çıkarmaya elverişli olduğunu belirten bir tabirdir.

Rikak:

"Rikkat" kelimesinin çoğuludur. Yufka yüreklilik, kalbin yumuşaması manasına gelir.
Hadis Usulünde rikak (veya rekâ'ik) cami türü kitaplarda insanların zühd hayatı ile ilgili hadisleri ihtiva eden ana bölüm başlığının adıdır.

Rivayet:

Sözlükte "kuyudan su çekmek, birine su getirmek, su başına gitmek, kana kana su içmek ve ip bükmek manalarını veren "ravâ" kök fiilinin mastarıdır. Umumî manada bir sözü veya olayı bir başkasına nakletmeyi ifade eder.
Hadis terimi olarak rivayet, Hz. Peygamber (s.a.s)'in sünnetini aksettiren hadislerin haber verenlere isnad edilerek nakledilmesine denir. Bu tarife göre rivayette üç unsur vardır. Bunlardan birincisi, rivayete esas olan hadis; ikincisi bu hadisi, kendisine haber verene isnad ederek nakleden kimse; üçüncüsü de hadisi kendisine nakledenden alan kişidir. 988Hadisten maksat, Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve ona ait vasıflardır. Bunları, kendisine haber veren kişiye isnad ederek nakledene genelde Şeyh denir. Şeyhe merviy anh denildiği de olur. Şeyhten, rivayete esas teşkil eden hadisleri ona isnad ederek rivayet eden kimseye ise ravi adı verilir. Buna göre rivayet, Hz. Peygamber'e ait veya onunla ilgili bir haberin bir kimseden diğerine nakledilmesidir. Bununla birlikte merviy anh'ın bir hadisi, kendisine haber verene isnad ederek başkasına nakletmesine de rivayet denilmiştir. Bu nüansı belirtmek üzere umumiyetle tâlib durumundaki ravinin şeyhinden rivayetini ifade için ravâ anhu denildiği halde, şeyhin bir hadisi talebeye aktarmasını ifade etmek maksadiyle ravâ lehû tabiri kullanılmıştır.
Hadisler nesilden nesile rivayet yoluyla aktarılmıştır. Önce sahabîler, Hz. Peygamber (s.a.s)'den duyduklarını, gördüklerini ve öğrendiklerini ona isnad ederek tabi'îlere nakletmişlerdir. Tâbi'îler de sahabeden rivayet ettikleri hadisleri onlara isnad ederek başkalarına aktarmışlardır. Böylece hadisi, kendisine haber verene isnad ederek nakletmek işi yıllarca ve nesiller boyu devam etmiştir. Hatta zamanla tasnif edilen hadis kitapları bile nesilden nesile belli usullerle rivayet edilerek intikal etmiştir.
Rivayetin güvenilir bir şekilde yapılabilmesi için bazı şartları ileri sürülmüştür. Bunlara şurût'r-rivâye veya sıfatu rivayeti'1-hadîs denilmiştir. Rivayetin sıhhati bu şartlara riayetle birlikte önce rivayetin temelini oluşturan hadisi, işittiği kimseye nisbet etmekten ibaret isnadın sıhhatine bağlıdır. Diğer taraftan hadisi rivayet eden şeyhin kısaca, rivayetine güvenilir, adaletli ve zabt vasfına sahip olması rivayetin sıhhati ile yakından ilgilidir. Nihayet rivayete esas olan hadîsin, merviy anhdan işitildiği gibi muhafaza edilerek değişikliğe uğramaması da rivayetin sahih olması bakımından üzerinde durulması gereken bir husustur. Bir hadisi bütün bu şartları yerine getirerek sahih bir şekilde rivayet edebilmek için rivayet metotları tesbit edilmiş ve uygulanmıştır.

Rivayet Bi'l-Lafz:

Bk. Lafzen Rivayet.

Rivayet Bi'l-Ma'na:

Ma'nen rivayet de denir. Her ikisi de mana ile rivayet demektir. Kısaca, hadislerin manasıyla rivayet edilmesine denir.
Hadisler, yerine göre Hz. Peygamber'den yıllarca sonra rivayet edilmiştir. Bu itibarla bir kısmının aradan zaman geçmesi dolayısiyle onun ağzından çıkan sözler yerine onlarla aynı manaya gelen başka lafızlarla nakledildiği olmuştur. Hadisin manasını bozmayacak şekilde bazı kelimelerinin yerine onunla aynı manaya gelen başkalarını getirerek rivayete bu isimler verilmiştir.
Hadislerin manasiyle rivayetine şu hadisin rivayeti misal verilebilir:
"Koğucu olanlar Cennete giremezler". 989Bu hadis, bazı raviler tarafından metindeki "kattât" kelimesi yerine aynı manaya gelen "nemmâm" lafzı ile rivayet edilmiştir. 990Her iki kelime de koğucu manasına gelir. Şu hale göre, hadisin bir kelimesi yerine aynı manaya gelen bir başka söz getirilmekle mana bozulmamıştır. Dolayısiyle hadis, metnindeki bir kelime manası bozulmayacak şekilde başka bir kelimeyle değiştirilerek rivayet edilmiştir.
İşte ravinin, şeyhinden işittiği hadisleri kelimesi kelimesine rivayet etmesine lafzan rivayet, bazı kelimeleri yerine manasını değiştirmeyecek başka sözler getirerek rivayette bulunmasına ise ma'nen rivayet adı verilir.
Hadislerin manasıyla rivayeti başlıca üç şekilde olur:
1. Bir sözü, onunla aynı manaya gelen bir başkasıyla değiştirerek. Söz gelimi "ka'ade" yerine "celese", "alime" yerine "arefe" veya "edreke", "istitâat" yerine "kudret", "nebi" yerine "resul" kelimelerini getirmek suretiyle rivayet gibi.
2. Hadisteki bir lafız yerine aynı manayı vediği zannolunan, ancak kesinlikle aynı manaya gelmeyen bir kelime getirerek. Bu şekildeki ma'nen rivayetin caiz olmadığında hadis âlimlerinin görüş birliği vardır. Sebebi, böyle bir durumda mananın bozulacağıdır.
3. Ravi, hadisin manasını kavradığına kesinlikle inanır. Rivayet ederken bazı sözleri yerine onlarla eş-manalı başka sözler kullanacağı yerde, manayı kendi anladığı şekilde ifade ettiğine kesin olarak inandığı başka sözler getirerek rivayet eder. Getirilen ibarenin değiştirilen sözlerle kasdedilen manaya gelmesi şartıyla alimlerin çoğunlukla kabul ettikleri mana ile rivayet şekli budur.
Hadisleri Hz. Peygamber'den ilk olarak rivayet etmiş bulunan sahabe, ondan görüp işittiklerini naklederken büyük sorumluluk taşıdıklarının bilinci içindeydiler. Bu yüzden hadisleri, lafızlarını değiştirmeden rivayet etmeye büyük özen gösteriyorlardı. Büyük bir kısmı hadislerin, Hz. Peygamber'den nasıl işitilmişse o şekilde rivayet edilmelerinin şart olduğu görüşündeydi. Nitekim Abdullah b. Ömer, "Münafığın meseli, iki koyun sürüsü arasında kalan şaşkın koyunun meseli gibidir" hadisini991, manasını bozmayacak şekilde bir kelime değişikliği yaparak "kemeseli'ş-şâti'r-râbidati" şeklinde rivayet eden birini azarlamış ve "Yazıklar olsun sana! Allah Resulüne karşı yalan söyleme" demiştir. 992Aynı sahabî İslam'ın beş şartını sıralayarak sayan birine Ramazan orucunu beşinci şart olarak sona almasını söylemiş ve Hz. Peygamber'den nasıl işitilmişse öyle rivayet edilmesi lazım geldiğine işaret etmiştir.
Sahabeden sonra gelen Tabiîn ve Tebe'u't-Tâbi'in devirlerinde de hadislerin genellikle değiştirilmeden lafzıyla rivayet edilmeye çalışıldığı görülür. Bununla birlikte zamanla bu konu hadislerin manasıyla rivayet edilmelerinin caiz olup olmadığı konusuna dönüşmüş ve İslam alimleri, özellikle muhaddisler arasında görüş ayrılığına yol açmıştır. Kasım b. Muhammed, Muhanımed b. Şîrîn, Sufyan b. Uyeyne, İmam Malik, Ebu İshâk İsferâ'inî, Ebu Bekr er-Râzî, İbn Hazm gibi âlimler Arap dilinin üslup özelliklerine hakkıyla vakıf olması gereken muhaddislerin hadisleri, işitilen lafızlarını aynen muhafaza ederek rivayet etmeleri gerektiği, bunları hiçbir şekilde değiştirmelerinin caiz olmadığı görüşündedirler. Bu görüşte olanların dayandıkları deliller şunlardır:
a) Hz. Peygamber Veda Haccında binlerce sahabînin huzurunda,
"Benim sözlerimi işitip belleyenin, sonra işittiği şekilde başkalarına ulaştıranın Allah yüzünü ak etsin; zira nice kimseler vardır ki, belledikleri ilmi kendilerinden daha bilgili birine ulaştırmış olurlar" buyurmuştur. 993Dikkat edilirse hadiste Hz. Peygamber'in sözlerini işittiği şekilde ve değiştirmeksizin başkalarına ulaştıranlar öğülmüştür. Onun sözlerini değiştirmeden başkalarına ulaştırmak ancak kelimesi kelimesine tekrarlamak suretiyle rivayet etmekle olur.
b) Hz. Peygamber Arapların en güzel konuşanıydı. Sözleri ölçülü, dinleyenlerin anlayabilecekleri şekilde açık, herbir kelimesinde ayn bir mana, yerine göre bir edebî güzellik veya özellikle hüküm bulunacak şekildeydi. Eğer ona ait sözler rivayet sırasında değiştirilirse, bir an için mananın değişmeyeceği kabul edilse bile, bu özelliği kaybolur. Öyleyse hadislerin işitildiği şekilde muhafazası ve değişikliğe uğramadan rivayet edilmeleri gerekir. Nitekim aynı sebepten dolayı Kur'ân-ı Kerim'in manasıyla rivayeti caiz görülmemiştir.
c) Hz. Peygamberin sahabeden el-Berâ b. Âzib'e bir dua öğretirken onun duada geçen "nebiyyike" kelimesi yerine aynı manada "resûlike" demesi üzerine "hayır öyle deme, nebiyyike de" buyurduğu rivayet edilmiştir. 994Allah Resulünün bu ikazını, sözünün kelimesi kelimesine nakledilmesini istemesine bağlamak en isabetli yorum olur.
d) Sonraki devirlerde yaşamış olan müslümanlar, Hz. Peygamber (s.a.s)'in her sözünü değişik yorumlamak sonucu, birçok faydalı bilgiler elde etmişlerdir. Halbuki hadisler, lafızlarıyla değil de manalarıyla rivayet edildikleri takdirde bir lafzın yerine getirilmiş başka sözün, ne kadar aynı manaya gelirse gelsin, aynı bilgilere yorumlanması imkansızdır. Bunun gibi değiştirilen sözler arasındaki küçük farklardan dolayı hadisin, olduğundan daha değişik manalarda anlaşılması ihtimali de her zaman için vardır.
e) Bir ravinin Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir sözünü değiştirmesi caiz olunca ondan rivayet edenin de değiştirmesi caiz olur. İkinci raviden rivayette bulunan bir üçüncü raviye aynı iş daha kolay gelebilir. Bu takdirde Hz. Peygamber'in sözü ile son ravinin rivayeti arasında geniş ölçüde farklılık meydana gelebilir. Böyle olduğu için hadislerin, sözleri değiştirilmeden rivayet edilmeleri kaçınılmaz bir zaruret halini alır.
Diğer taraftan İmam Malik, Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini lafzen rivayet edildiği şekilde hıfzederek nakletmekle birlikte Hz. Peygamber'in dışındakilerden gelen mevkuf ve maktu rivayetlerin manen rivayet edilmelerinin caiz olabileceği görüşündedir.
Görüldüğü gibi, kimi alimler yukarıda nakledilen aklî ve nakli delillere dayanarak hadislerin manasiyle değil lafzen rivayet edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık kimi alimler de hadislerin manasiyle rivayet edilmesini caiz görmüşlerdir. Bunlar, görüşlerine delil olarak bazı haberler nakletmişlerdir. Bunlardan birine göre Hz. Peygamber (s.a.s)'e sahabeden bazıları
"Ya Resulallah! Senden hadis işitiyoruz, fakat işittiğimiz gibi eda edemiyoruz" deyince, O,
"Helali haram; haramı helal yapmadığınız ve manasında isabet ettiğiniz sürece işittiğiniz gibi eda etmenizde

beis yoktur” buyurmuştur. 995Bir başka rivayete göre ise Mekhûl şöyle demiştir: “Sahabî Vasile b. el-Eskâ’ın yanma girdik. Bize Hz. Peygamber (s.a.s)'den işitmiş olduğun içinde vehim ve nisyan olmayan bir hadis rivayet et” dedik. Bize
“Bu gece içinizden Kur'ân okuyan oldu mu?” diye sordu
“Evet” dedik,
“Okuduğunuz Kur'ân'a elif, vav veya başka bir harf eklediniz mi?” dedi. Ben
“Kur'ân-ı Kerim'in lafızlarını iyice hıfzetmediğimiz için bazen fazla, bazen de noksan okuyoruz” cevabını verdim. O zaman şöyle dedi:
“Elinizdeki Kur'ân-ı Kerimi gece gündüz okuduğunuz halde (lafızlarını iyice ezberliyemediğinizi söylüyorsunuz da) bizler Hz. Peygamberden bir veya iki kere işittiğimiz bir sözü vehim veya hataya düşmeden, noksan veya fazla olmadan nasıl rivayet edebiliriz? Hadisi size manasiyle rivayet edersem bu size yeter.” 996
Hadislerin manasiyle rivayet edilmelerini caiz görenler Ayrıca şu aklî delilleri de ileri sürmüşlerdir.
1. İbn Mes'ud ve diğer bazı sahabîler rivayetlerinde;
“Hz. Peygamber (s.a.s) şunları buyurdular yahut bunun gibi, veyahutta buna benzer bir söz söylediler” demişlerdir. Demek oluyor ki, böyle diyen sahabî, Hz. Peygamber'in ne söylediğini hatırlayamamış, sözlerinin yerine manasını rivayet etmiştir, aynı şekilde birçok sahabînin,
“Hz. Peygamber (s.a.s) bize şunu emretti, bizleri şundan men etti” dedikleri bilinmektedir. Bu, Hz. Peygamber'in bir şey emredip ötekini yasaklarken söylediklerinin tekrarı değil, manasının rivayetinden başka bir şey değildir.
2. İmam Şâfi'î'nin belirttiğine göre tâbi'ilerden biri “yetiştiğim kimi sahabîler bir hadisin manasında birleştikleri halde sözlerinde ihtilaf etmişlerdi. İçlerinden birine bu hali söyledim, “manası bozulmadıktan sonra bunun bir mahzuru yoktur” diye cevap verdi” demiştir. Sahabilerin yukardaki sözleriyle tabiîlerin bu görüşleri, hadislerin manasıyla rivayet edilmelerinin caiz olduğu konusunda icma mesabesindedir.
3. Yine sahabîlerden aynı mecliste oturup bir kıssayı değişik sözlerle rivayet ettikleri halde birbirlerini uyarmadıklarını gösteren rivayetler vardır. Bu da onların hadisleri manasıyla rivayette bir sakınca görmediklerini gösterir.
4. Sahabîler Hz. Peygamberle birlikte bulunduklarında ondan işittiklerini hemence yazmadıkları gibi ezberlemek için huzurunda tekrar da etmiyorlardı. Böyle iken, belledikleri hadisleri aradan uzun yıllar geçtikten sonra rivayet etmeleri gösterir ki onların ezberledikleri çok kere Hz. Peygamber'in lafızları değil, ağzından çıkan sözlerin taşıdığı manadır.
5. Bir sözde asıl olan o sözün kendisi değil, manasıdır. Söz, manayı bildiren vasıtadan başka bir şey değildir. Öyleyse asıl olan, manayı verecek bir söz yerine aynı manayı veren başkasını getirmenin bir mahzuru olmamak gerekir.
6. Tâbi'îler ile Tebe'u't-Tabi'în arasında çoğu azadlı köle olan hayli hadis alimi yetişmiştir. Bunların büyük çoğunluğu Arap asıllı değildir. Böyle olduğu için Arap dilinin kaidelerini ve ifade özelliklerini tam manasıyla bilmeleri imkansızdır. Halbuki bunların rivayetlerinde pek çok i'rab hatası ve şive farklılığından doğan yanlışlar vardır. Bu hatalı ve farklı rivayetler, aralarında-hadislerin mana ile rivayet edilmelerini caiz görenlerin de bulunduğu birçok muhaddis tarafından oldukları gibi rivayet edilmişlerdir. Bu da sahabe ve tabi'în devirlerinde mana ile rivayetin yaygın hale gelmiş olduğunu gösterir. Kaydetmek yerinde olur ki sahabenin doğru olmayan bir şeyi yapmalarına ne imkan vardır ne de böyle bir şey onlar için düşünülebilir.
7. Hadislerin mana ile rivayet edilmelerini caiz görenler, aksi görüşte olanların ileri sürdükleri “Benim sözümü işitip belleyenin sonra da işittiği gibi başkalarına ulaştıranın Allah yüzünü ak etsin; zira nice kimseler vardır ki, belledikleri ilmi kendilerinden daha bilgili birine ulaştırmış olurlar” manasına gelen hadisin aslında kendilerini desteklediği kanaatindedirler. Oysa bu hadis önce birbirinden farklı lafızlarla rivayet edilmiştir. Bu o hadisi rivayet edenlerin aslında Hz. Peygamber'in sözlerini değil, o sözlerden kasdedilen manayı rivayet etmelerinden başka bir anlama gelmez. Öte yandan hadiste “kema semi'ahâ” buyurulmuştur.
Hadisin bu kısmındaki “kef” harfi teşbih içindir. Bu itibarla bu kısım “işittiği gibi” manasına gelmez. Aksine “işittiği lafızların benzerleriyle” demek olur. Öyleyse Hz. Peygamber'in ilim yolcularına müjdeler veren bu sözleri, aynı zamanda hadislerin manasıyla rivayet edilmelerinde bir sakınca olmadığını gösterir. 997
Burada çok önemli bir noktaya işaret etmek gerekir. Hadislerin manasıyla rivayet edilmeleri konusundaki görüş ayrılıklarının hiçbiri yazılı hadis kaynaklan için geçerli değildir. Bu kaynaklardaki hadislerin herhangi bir lafızının bir başkasıyla değiştirilmesi caiz görülmemiştir. Bunun sebebi şudur: Hadislerin manasıyla rivayet edilmelerini caiz görenler bunu işitilen sözlerin kelimesi kelimesine zaptedilerek ezberlenmesindeki güçlüğü göz önünde tutarak yapmışlardır. Hadisler tesbit edilip yazılı metinlere ve kitaplara geçirildikten sonra bu güçlük ortadan kalkmıştır. Kaide olarak, mahzuru mubah yapan sebep ortadan kalkınca mahzur devam eder. Buna alimler arasında birlik vardır.
Görüldüğü gibi, sahabe ve tabiîlerden çoğuna göre hadislerin mana ile rivayet edilmeleri caizdir. Yeter ki hadisin manası bozulmasın. Bununla birlikte bazı alimler, mana ile rivayeti bir sözde caiz görmüşler, cümlelerde görmemişlerdir. Bazı alimlere göre de hadisin lafızlarını hatırlayan kimseler için mana ile rivayet caiz değildir. Nihayet bazıları da hadislerin manasıyla rivayet edilmesini yalnız hadisi ezberlediği halde sonradan unutan, sadece manasını aklında tutabilen kimseler için caiz görürler. Böylelerinin hüküm çıkarmak için gerektiğinde hadisi, manasıyla rivayet etmeleri gerekir. Fakat ezberlediği hadislerin sözlerini, hatırlayanlar için onları manasıyla rivayet caiz gorülmemişitir.
İbn Hacer'e göre muhaddislerin çoğu, hadislerin mana ile rivayet edilmelerinin caiz oduğu görüşündedirler. Onların en kuvvetli delilleri, İslâm Şeriatının yabancılar için Arapçadan başka dillerle izah edilmesinin caiz olduğu konusundaki icmadır. İslam şeriatının yabancılar için Arapçadan başka dillerle izah edilmesi caiz olunca, aynı şeyin değişik lafızlarla Arapça anlatılması öncelikle caiz olur. 998
Son olarak şunları söylemek gerekir. Hadislerin manasıyla rivayet edilmelerinin caiz olduğu görüşünde olanlar böyle rivayet için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu konuda el-Hatibu'l-Bağdadî, özetle şunları söylemiştir:
“Selef hadiscilerin çoğu hadisin manası üzere rivayet edilmesinin caiz olmadığı, her lafzın takdim tehir olmadan ve ne fazla ne de eksik olmaksızın rivayet edilmeleri gerektiği görüşündedirler. Bu görüşte olanlar hadislerin sözlerini ve mevzuunu iyi bilen âlimlerle bilmeyenleri ayırmamışlardır. Şu var ki, selef alimlerinden bazılarının hadisi, manasını ve bir lafzın yerine geçecek öteki lafzı iyi bilerek manasıyla rivayet ettikleri zikredilir. Fakihlerin hemen hepsine göre hadisi manasıyla rivayet, hitap yerlerini ve lafızların manalarını bilen alime caizdir. Bundan haberi olmayan cahil birine caiz olmadığında ihtilaf yoktur.

Kimi âlimlere göre, muhaddise manası kapalı ve birkaç manaya muhtemel hadisi lafzıyla rivayet etmesi vacip olur. Hadis öyle olmayıp da manası açık olduğu takdirde ravinin Hz. Peygamber (s.a.s)'in kullanmış olduğu lafzın yerine geçecek bir başka lafız kullanmasında sakınca yoktur. Ancak bu takdirde Hz. Peygamber'in hadisteki sözünün yerine getirilen kelimenin, "kame" sözünü "neheda"; "kale" yi "tekelleme"; "celese"yi "ka'ade"; "arefe"yi "alime"; "erade"yi "kasade"; evcebe"yi "ferada"; "hazara"yı "harame" şeklinde değiştirmesi gibi, ne fazla ne noksan, ne de Hz. Peygamber (s.a.s)'in kullandığı lafızdan fazla manaya muhtemel olmaması gerekir. Ravinin hadisleri manasıyla rivayeti bu şartlarla caiz olur. Bizim benimsediğimiz görüş de budur. Ancak bir şart daha vardır ki o da şudur: Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir sözünü işitenin o sözün dildeki manasını ve ne maksatla söylendiğini iyi bilmesi icab eder. Eğer Hz. Peygamber'in sözündeki mecazi, istiareyi bilirse onun bu sözlerindeki maksadını zikretmeksizin mücerred lafzı zikretmesi doğru olmaz. Böyle yaptığı takdirde hata etmiş olur. O zaman da hadisi lafzıyla rivayet etmesi uygun düşer." 999
Demek oluyor ki, hadislerin manasıyla rivayet edilmeleri kısaca, manasını bozmamak, Hz. Peygamber'in anlatmak istediğini değişik gösterecek şekilde lafızları değiştirmemek şartıyla caiz görülmüştür. Burada esas olarak hadislerin doğru anlaşılmalarının öngörüldüğü dikkati çekmektedir.

Rivayet Şartları:

Ravinin şeyhinden rivayetinin sağlam bir şekilde olmasını sağlamak üzere bazı şartlar konulmuştur. Bu şartlara Hadis Usulünde sıfatu rivayeti'l-hadîs veya daha çok şurûtu'r-rivâye başlıkları altında yer verilir.
İbnu's-Salâh, kitabının 26. bahsini "sıfatu rivayeti'l-hadîs ve edâ'ihî" başlığı altında bu konuya ayırır ve burada önce bir kısım hadiscilerin hadis rivayetini zora koşarak ifrata kaçtıklarını, bir kısmının ise işi gevşek tutarak tefrite düştüklerini kaydeder. Sonra da muteşeddid denilen rivayette işi sıkı tutanların, ravinin hıfzından rivayet etmesine taraftar olduklarını; hıfzından rivayet etmediği takdirde hadîsinin hüccet sayılamıyacağı görüşünde olduklarını kaydeder. Ebu Hanîfe, İmâm Mâlik, Şâfiîlerden Ebu Bekri's-Saydalânî rivayette şiddet yani işi sıkı tutmak taraftarıdırlar. Buna karşılık gevşek davrananlar da vardır ki bunlara mutesâhil denilmiştir. Bunlar daha çok kitabından icazetle rivayette bulunanlardır. İçlerinde işi öylesine gevşek tutanlar vardır ki, önceden işittikleri musannef bir eseri bilâhare yaşlandıklarında kendilerine ihtiyaç duyumsal anında cahillik ve hırs yüzünden, satın veya ödünç aldıkları mukabele edilmemiş bir nüshasından rivayete kalkışmışlardır.
Aslında rivayette doğru olan ne ifrata ne de tefrite düşmemek; rivayeti aşırı derecede güçleştirmeden ve çocuk oyuncağı haline getirmeden orta yoldan giderek gerçekleştirmektir. Bununla birlikte rivayette ifrat ve tefrite kaçmamak için yukarıda da söz konusu edildiği gibi bazı şartlar tesbit edilmiştir. Önemli birkaçı üzerinde durmak faydadan hali değildir.
1. Eğer ravi, hıfzından rivayet ediyorsa aynı zamanda asıl nüshasını da yanında bulundurmalıdır. Kitaptan rivayet ediyorsa önce kitabını doğru yazarak düzgün bir şekilde zabtetmeli, sonra da aslı ile mukabele etmelidir.
2. Ravi darîr yani doğuştan gözleri görmeyen birisi ise hadislerini iki güvenilir katibe yazdırmalı, kendisine arzedildikten sonra rivayet etmelidir. 1000
3. Ravinin ezberledikleri ile kitabı arasında ihtilaf varsa bakılır. Sadece kitabından hıfzeden birisi ise kitabı esas alınır. Ezberden rivayet eden birisi olduğu takdirde ise ezberi esas alınır. Şu var ki bu takdirde ravinin "hıfzı keza" diyerek açıklama yapması iyi olur. 1001
4. Kitabında yazılı hadisi şeyhinden işittiğini hatırlamayan ravinin o hadisi rivayet etmesi İmam A'zam'a ve bazı şafiîlere göre caiz değildir. İmam Şafiî, Şafiîlerin çoğunluğu ve İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre caizdir.
5. Ravinin işittiği hadisi manasıyla rivayet etmesi, lafızlarını ve lafızlanyla kasdedilen manayı iyi bilen, bu manalara aykırı hususlardan haberi olan biri değilse caiz değildir. Böyle birine, rivayet ettiği hadisleri hiçbir değişiklik yapmadan işittiği şekilde rivayet etmesi düşer.
6. Hadisi manasiyle rivayet eden rivayetin ardından "ev kemâ kale, ev nahve hazâ ve benzeri lafızlar getirmelidir.
7. Ravinin bir hadisi ihtisar etmesi, bir kısmını rivayet edip bir kısmını etmemesi ihtilaflıdır. Caiz görenler de vardır, görmeyenler de.
8. Muhaddisin hadisi tashif veya lahn yapmaksızın rivayet etmesi gerekir.
9. Bir muhaddis bir hadisi iki veya daha fazla tarîktan rivayet ettiği zaman, eğer mana ayrı olduğu halde lafızları arasında uyuşmazlık varsa rivayetleri tek isnatta birleştirerek birbirinin lafziyle sevkedebilir. O takdirde isnadında ahberanâ fulânun ve'1-lafzu li-fulânin veya hazâ lafzu fulânin gibi lafızlar kullanılır. Eğer birinin lafzını tercih etmez, her ikisinin rivayetini de kullanırsa o takdirde de ahberanâ fulânun ve fulânun ve tekarebâ fi'1-lafz gibi bir ifade kullanır.
10. Hadis rivayet eden ravinin, şeyhinin üstündeki ricalin neseplerine idrac yaparak bir şeyler eklemek hakkı yoktur. Eğer tafsilat vermek veya mubhemi izah etmek gibi bir maksatla böyle bir idrac yaparsa bu caiz görülmüştür.
11. Hemmâm b. Muhebbih'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden ve tek isnadla rivayet edilen nüsha gibi birçok hadisi ihtiva eden kitap nüshasını rivayet ederken her bir hadiste isnadı tekrar etmesi ihtiyata uygun olur. Ancak bu bir kaide değildir. Nitekim nüshayı rivayet ettiği isnadı ilk hadisin başında sevk etmeyi yeterli görenler vardır. Yalnız bu şekilde rivayette her hadisten sonra ve bi'1-isnad veya ve bibi demesi gerekir. Şu da var ki sema'ı baştan isnadı bir kere sevketmek şeklinde ise nüsha içindeki herbir hadisi aynı isnadı sevkederek rivayet etmek de caizdir. Veki İbnu'l-Cerrâh, Yahya b. Ma'în ve Ebu-bekri'l-İsmâ'ilî bu görüştedirler. Böyle bir rivayette başta zikredilen isnad herbir hadisin başında sevkedilmiş hükmündedir. Ayrıca tek isnadla sevkedilen ne kadar hadis varsa hepsi o isnad üzerine atfedilmiş demektir.
12. Ravi hadis metnini isnaddan önce zikreder. Mesela "Kale Resulullâh (s.a.s) keza ve keza diyerek önce metni verir. Sonra da "ravâ Amru'bnu Dinar an Câbir an Resûlillâh (s.a.s), ahberanâ bihî fulân kale ahberanâ fulân" misali, verdiği metnin isnadı ile ittisal hasıl edinceye kadar isnadını söyler ki bu da caizdir.
13. Yine bir ravi bir isnadla hadis naklettikten sonra ardından aynı hadisin bir başka isnadını getirir ve sonunda mislehû der; ondan rivayette bulunan bir başka ravi ilk isnaddan sonra verilmiş olan metni birinci isnadı zikretmeksizin sadece ikinci isnadla rivayet etmek isterse, bu doğru görülmemiştir.
14. Hadisi rivayet eden şeyh herhangi bir hadisin isnadını sevkettikten sonra metnin sadece bir kısmını zikredip arkasından ve zekra'l-hadîse veya ve zekera'l-hadîse bi-tûlîhî denmiştir. Oysa ravi şeyhinin kısmen rivayet ettiği hadisinin tamamını rivayet etmek istemektedir. Buna cevaz yoktur. Ancak şeyhin zikrettiği kısmı

rivayetten sonra şeyhinden sema'ını açıklayacak şekilde ve'l-hadîs bi-tûlihî min keza ve keza iyerek naklederse bu caiz görülmüştür.
15. Hadisin isnadındaki ani'n-Nebî lafzını an-Resûlillâh lafzıyla değiştirmek veya aksini yapmak bazı alimlere göre caiz görülmemiştir. Bunda hadisin şeyhten işitildiği şekilde rivayet edilem arzusunun tesiri olduğu şüphesizdir. Bununla birlikte el-Hatîbu'1-Bağdâdî bunun lüzumsuz olduğuna kanidir.
16. Ravinin şeyhinden rivayeti müzakere gibi zayıf bir rivayet yoluyla olmuşsa eda sırasında bunu söylemesi gerekir. Kasden veya unutarak söylemezse tedlis yaptığına hükmedilir.
17. Hadis, birisi mecruh olan iki raviden rivayet edilmişse mecruh ravinin isnaddan düşürülüp yalnızca sikadan rivayet edilmişcesine zikredilmesi doğru olmaz. Olabilir ki mecruh ravinin rivayetinde sikanın zikretmediği önemli bir husus vardır.
18. Ravi hadisin bir kısmını bir şeyhten, bir kısmını ise başka şeyhten rivayet etmişse ikisini birleştirip her iki şeyhine de isnat etmek kaydiyle rivayet edebilir.1002
En mühimlerini naklettiğimiz rivayet esasları Hz. Peygamber'e ait hadislerin değişiklik, yanlışlık ve hatadan korunabilmesi için tedbir mahiyetinde konulmuş prensiplerdir. Bu ve benzeri şartlara riayet ederek hadis rivayeti alimlerin öngördükleri sağlam rivayettir.

Rivayeten:

Bk. Yervihî.

Rîvâyetu'd-Darîr:

Darîr, anadan doğma görme duygusundan noksan kişiye denir. Gözleri görmeyen birinin hadis rivayet etmesi telkine maruz kalmaması bakımından önemli bir meseledir. İbnu's-Salâh, rivayetin şartlan arasında bu konuya da yer vererek şöyle demiştir:
"Ravi darîr olup da hadisini kendisine tahdîs edenin ağzından ezberlemezse iki adet güvenilir kâtibe yazdırır. Sonra da bunların kitabından okunarak kendisine arzedilirken değişikliğe uğramadığına kanaat getirecek kadar ihtiyatlı davranırsa rivayeti sahih olur. Aksi olursa aynı şeyi yapan gözleri gören birine yapıldığı gibi rivayetten men edilir. Nitekim el-Hatîbu'l-Bağdâdi'ye göre şeyhten işittiklerini ezberlemeyip başkasına yazdıran ümmi bir ravi ile daririn semâ'ı birdir. Pek çok âlim, doğuştan a'ınâ olan ravinin rivayetini caiz görmemiştir. Bununla birlikte caiz-görenler de vardır,
Darîr olan ravi bir kitaptan sema yoluyla hadis almış olsa, sonra da işitmediği ve kendi işiterek yazdırdığı nüshasıyla mukabele edilmemiş nüshadan rivayet etmek istese buna cevaz yoktur. Ebu'n-Nasr İbnu's-Sabbâğ buna kaildir. Bunun gibi kendi nüshasından şeyhinin semâ'ı olan hadisler bulunsa veya şeyhinden kendisi değil, sika bir ravi rivayet etmiş olsa bunları rivayet etmesi de caiz görülmemiştir; zira böyle bir nüshada fazlalık olması kaçınılmazdır.
Bununla birlikte İbnu's-Salâh, darîrin şeyhinden bütün merviyyatını rivayete icazetli olması halinde kendi nüshasından rivayetini caiz görmüştür.

Rivâyetu'l-Âbâ Anil-Ebnâ:

Bk. Âba ve Ebnâ.

Rivâyetu'l-Akrân:

Akran olanların birbirlerinden rivayeti manasına gelen bu tabir, gerek yaşça, gerekse isnad itibariyle akran olanlardan birinin diğerinden rivayetini ifade eder.
İbnu's-Salâh'a göre akranın rivayeti iki kısımdır. Birisi mudebbectir ve yaşça ve isrıad yönünden birbirine akran olan iki ravinin karşılıklı olarak birbirlerinden rivayetleridir. (Bk. Mudebbec). Diğeri ise akranın birinin diğerinden tek taraflı rivayetidir. Buna misal olarak Süleyman et-Teymî'nin Mis'âr'dan rivayeti verilebilir. Bu iki muhaddis birbirlerinin akranıdır. Süleyman'ın Mis'ar'dan rivayeti malum ise de Mis'ar'ın Süleyman'dan rivayeti bilinmemektedir. 1003

Rivâyetu'l-Ebnâ Ani'l-Âbâ:

Bk- Abâ Ve Ebnâ.

Rivâyetu'l-Ekâbir Ani'l-Esâğîr:

"Büyüklerin küçüklerden rivayeti" demektir. Başlığından da anlaşılabileceği gibi yaşça ve hadis ilmindeki mevkii itibariyle büyük durumunda olanların kendilerinden her iki yönden küçük olanlardan rivayetlerini ifade eden bir tabirdir.
İbnu's-Salâh'a göre daha çok öyle olduğuna bakarak şeyhin raviden mutlaka yaşça büyük ve efdal olması gerektiği sanılmamalıdır. Böyle sanmamakta fayda vardır. Öyle zannedilirse bazen birinin diğerinin yerine geçtiği bilinmez. Nitekim Hz. Aişe'den şu hadis varid olmuştur.
"Hz. Peygamber (s.a.s) bize insanların seviyelerine inmemizi emretti." 1004Büyüklerin küçüklerden rivayeti üç kısımda özetlenebilir. Birinci kısmı ravinin yaşça ve tabaka itibariyle şeyhten büyük olmasıdır, bunun misalini ez-Zuhrî ile Yahya b. Sa'id el-Ensârî'nin İmam Malik'ten rivayetleri teşkil eder. Daha sonraki alimlerden Ebu'l-Kasım Ubeydullah b. Ahmed el-Ezherî'nin, talebesi el-Hatîb'in bazı tasniflerinden rivayeti de öyledir.
İkinci kısım ravinin hafız ve alim, şeyhin ise sadece hadis rivayet eden biri olması halidir. Bunun misalini İmam Malik'in Abdullah b. Dinar'dan; Ahmet b. Hanbel ile İshak b. Râhûye'nin Ubeydullah b. Musa'dan rivayetleri teşkil eder.
Üçüncü kısma gelince ravinin her iki yönden de şeyhinden üstün olması halindedir. Abdulganî b. Sa'id el-Ezdî'nin Muhamrned b. Ali es-Sûrî'den rivayeti misali pek çok alimin talebesinden rivayeti böyledir. Sahabenin Tabi'îlerden rivayetleri de bu gruba girer. 1005
Tanınmış hadis alimi Buhârî'nin de Abdullah b. Hammâd el-Âmilî, Abdullah b. Ebi'l-Âs el-Harzemî gibi yaş ve hadis ilmindeki mevkii itibariyle kendisinden küçük olanlardan -az da olsa- rivayeti vardır. Buhârî'nin talebesi

durumundaki bu şeyhlerden rivayeti bir faydaya bağlıdır. Ayrıca şeyhi Osman b. Ebî Şeybe'den Vekî' İbnu'l-Cerrâh'ın "bir kimse kendisinden üstün, kendi akranı ve kendisinden aşağı durumda olanlardan irvayet etmedikçe âlim olamaz" dediğini rivayeti bir ilim prensibi haline getirmiştir. 1006
Abdulganî b. Sa'id'in büyüklerin küçüklerden rivayeti konusuna dair küçük bir risalesi vardır. 1007

Ruba'î:

Bk. Rubâ'iyyât.

Rubâ'iyyât:

"Dörtlü" anlamına gelen rubâ'i kelimesinin çoğulu olan rubâ'iyyât umumi olarak son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında dört ravi bulunan âlî isnadlarla rivayet edilen hadislere denilmiştir.
Bazı muhaddisler böyle kendileriyle Hz. Peygamber arasında dört ravi bulunan en âlî isnadlarıyle rivayet ettikleri hadisleri bir cüzde toplamışlar; adına da rubâ'iyyât demişlerdir. Hadisleri, kendilerinden sonra toplananlar da olmuştur. Söz gelimi İmam Şafii'nin rubâiyyatını ed-Dârekutnî tahric etmiştir. Buhârî'nin ruba'i hadisleri meçhul bir hadisci tarafından ed-Dureru'd-Derârî fi Şerh Rubâ'iyyâti'l-Buhârî adiyle bir araya toplanarak şehedilmiştir. 1008

Rudde Hadîsuhû:

Bk. Reddû Hadîsehû.

Ruknu'l-Kizb:

Bk. Huve Ruknu'1-Kizb.

Rumiye:

"Atmak" manasına "rama" kök fiilinin meçhulü olan rumiye, Hadis Usûlü ilminde itham ve cerh karşılığı olarak kullanılmıştır. Söz gelimi, bir ravi hakkında Rumiye bi'1-Ahaveyn denilmişse bu, o ravinin yalancılıkla yalancılığın kardeşi mesabesindeki Rafızîlik ihtamına maruz kalarak cerhedildiğini gösterir. Rumiye bi'1-İrcâ, ravinin mürci'eye mensup olmak; Rumiye bi'I-kader ise aşırı kaderiye bağlılığı töhmetiyle karşılaşıp cerhedildiğinin ifadesidir.

Rumiye Bi'l-Ahaveyn:

Bk. Rumiye.

Rumiye Bi'l-Kader:

Bk. Rumiye.

Rumuz:

Bk. Remiz.

Ruvînâ:

"Bize rivayet edildi" manasına meçhul bir fiildir ve temrîz sigalarındandır.

Ruvîye An Fulân:

"Falancadan rivayet edildiğine göre.." manasını veren bu tabir temriz sigalarındandır.
İbnu's-Salâh'a göre bu kabil lafızlarla yapılan rivayetin sıhhatine hükmedilemez; zira böyle ibareler zayıf hadisleri sevkederken de kullanılır. Bununla beraber herhangi bir sahih hadisi sevkederken böyle bir lafız kullanılmışsa Allah bilir ya bu, hadise gönlün yattığını ve dayanılacak bir aslının bulunduğunu bildirir. 1009

Ruviye Ani'n-Nebî:

(s.a.s) Hz. Peygamber (s.a.s) 'den rivayet edildiğine göre.." demek olan bu tabir de temriz sigalarındandır.
İbnu's-Salâh, zayıf hadislerin isnadsı; olaraka rivayet edilmeleri halinde muhaddisin kale Resûlullâh ve benzeri cezm sigaları kullanamayıp onların yerine ruviye gibi temriz sigalan kullanması gerektiğini söyler. Ona göre muhaddislerin sahih veya zayıf olduğu belli olmayan hadislerin rivayetinde de aynı şekilde hareket ederek asla cezm sigaları kullanmamaları gerekir. 1010

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

6. RAMAZAN AY'I BÖLÜMÜ
1. Ramazan Ay'ı Gecelerini (İhya Etmenin Fazileti)
Teravih Namazı Kaç Rekâttır?
2. Kadir Gecesi
3. Kadir Gecesinin Ramazanın 21. Gecesi Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri)
4. Kadir Gecesinin Ramazanın 17. Gecesi Olduğunu Rivayet Edenler
5. Kadir Gecesinin Ramazanın Son Yedi Gecesi İçerisinde Olduğunu Rivayet Edenler
6. (Kadir Gecesinin Ramazanın) 27. Gecesi Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri)
7. "Kadir Gecesi Her Ramazanda Bulunmaktadır" Diyenlerin Delili
Kadir Gecesinin Duası
Kadir Gecesi Namazı
[KUR'AN OKUMA, TAHZİB (hizblere ayırma) ve TERTİL İLE İLGİLİ KONULARI
8. Kur'an-I Kerim Kaç Günde Hatmedilmelidir?
9. Kur'ânı (Okumak İçin) Hizblere Ayırmak
10. Âyetlerin Sayısı

6. RAMAZAN AY'I BÖLÜMÜ

1. Ramazan Ay'ı Gecelerini (İhya Etmenin Fazileti)

1371. ...Ebü Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) kesin emir vermemekle beraber Ramazan(m gecelerini) ihyaya teşvik ederdi. Sonra "kim inanarak ve (ecrini) umarak Ramazanı(n gecelerini) ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır" buyururdu. Durum böyle iken Resûhıllah (s.a.) vefat etti. Ebû Bekr'in halifeliği döneminde ve Ömer(r.a.)'in halifeliğinin ilk yıllarında da durum böyleydi.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Ukayl bile Yûnus ve Ebû Uveys de aynı şekilde "Kim Ramazanın (gecelerini) ihya ederse..." diye rivayet etti(ler).
Ukaly ise, aynı hadisi bir de; "Kim Ramazanda (gündüzleri) oruç tutar geceleri de namaz kılarak onu ihya ederse" (şeklinde) rivayet etti.[1]

Açıklama

Metinde geçen "imânen ve ihtisâben" tâbirleri 'inanarak ve hesaba katarak" anlamına gelirler. Bu tâbirlerle anlatılmak istenen şudur: "Her kim hak olduğunu kabul ve tasdik ederek, ihlâsla, riya ve sümâ'dan uzak, sadece Allah'ın rızasını düşünerek Ramazan gecelerini ihya eder ve gündüzlerini de oruçluolarak'geçirirse, geçmiş günâhları affolunur." Hattâbi'ye göre ise, "imanen ve ihtisâben" kelimeleri "niyetlenerek ve azimet ederek" anlamlarına gelmektedir.
Hadisin zahirinden Ramazanın gündüzlerini oruçlu geçiren ve gecelerini de ihya eden kimsenin» büyük küçük bütün günahlarının affolunacağı anlaşılmaktadır. Hatta tbnü'l-Münzîr bu affa kesinlikle büyük günâhların da dâhil olduğunu söylemiştir. Fakat gerçekte söz konusu affın kapsamına giren günâhlar sadece küçük günahlardır. Kul hakkının ise, sahibiyle helâllaşmadıkça hiçbir şekilde affolunmayacağını söylemeye lüzum yoktur. Nitekim İmam Nevevî burada affedileceği müjdelenen günahların sadece küçük günahlar olduğunu söylüyor. Îmamü'l-Harameyn de bu gerçeği kesin bir dille ifade ediyor. Kadı îyaz da bu görüşün ehl-i sünnete ait genel bir görüş olduğunu söylüyor. Nesâî'nin Süfyân'dan naklettiği rivayette ise, " = gelecek günâhları da affolunur" ibaresi bulunmaktadır. Nesâî'nin rivayetinden başka daha pek çok hadislerde de bu kelimeye rastlanmaktadır. Burada "daha işlenmedik bir günahın, henüz mevcut olmadığı halde affi nasıl olur?" diye akla bir soru gelebilir. Bu sorunun cevabı şöyledir: "Bu söz Allah'ın o kimseyi ileride işleyeceği büyük günâhlardan koruyacağını ifâde eden bir kinayeden ibarettir." Bazılarına göre de bu sözün mânâsı şudur: "Allah ileride bu kulun işleyeceği günahları daha işler-işlemez affedecektir."[2]
Buradaki rivayetlerde Ramazan orucunun ve teravihin küçük günahlara keffâret olacağı bildirildiği gibi daha başka rivayetlerde de Arefe günü tutulan orucun iki senelik günahlara, âşûra orucunun bir senelik günahlara, bazı rivayetlerde iki yılın ramazan oruçları aralarındaki günahlara keffâret olduğu keza iki umrenin ve cumanın aralarındaki günahlara keffâret sayıldığı bildirilmiştir. Bu neviden daha birçok hadisler vardır. Acaba bunların araları nasıl bulunur?
Cevâb: Evvelce de işaret ettiğimiz gibi, bu tarz hadislerden murad, sayılan hasletlerin herbiri küçük günâhlara keffâret olabileceğini göstermektir. Eğer günâhlar, hadislerde gösterilen zamanlara tesadüf ederlerse, bu hasletler onlara keffâret olur. Tesadüf etmezlerse, faillerine bakılır. Failleri henüz mükellef olmamış küçükler olur yahut hiç küçük günâh işlememiş veya işlemiş de tevbekâr olmuş, yahut günâhından sonra hayır, hasenat yapmış mükelleflerden olursa, böyleleri de günahları hasenat ile giderileceğinden mezkûr hasletlerle dereceleri yükselir, amel defterlerine hasenat yazılır. Bazıları da "büyük günâhların bir kısmı hafifletilir" demişlerdir.[3]

Hafız îbn Hacer'in ve Nevevî'nin beyânlarına göre: "Bir ramazan gecesini ihya etmiş olmak için o gecenin tümünü ibâdetle geçirmek şart değildir. Sadece yatsı namazıyla birlikte teravîhi de kılmış olmak o geceyi ihya etmiş olmak için yeterlidir. Buhârî sarihlerinden Kirmanı'nin beyânına göre, bir ramazan gecesinin ihya edilmiş olması için yatsı namazıyla birlikte teravihi de kılmış olmanın yeterli olduğuna dair ilim adamları arasında görüş birliği vardır."
Ancak Ramazan gecelerini ihya etmiş olmak için bütün ramazan gecelerini ihya etmiş olmak gerekir. Ramazanın sadece bazı gecelerini ihya etmiş olmak hadisteki müjdeye erişmek için yeterli değildir. Hz. peygamber ümmetine farz olur korkusuyla teravihin mescidde cemaatle kılınmasını emretmekten kaçındığı için, herkes ramazan gecelerini evinde kendi başına ihya etmeye başlamıştı. Resûl-i Ekrem dâr-i bekaya irtihal ettiği zaman da durum böyle idi. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği esnasında da aynı durum devam etmekte idi. Ancak Hz. Ömer'in halifeliği zamanında bazı hikmet ve maslahatlar icabı mescitte cemaatle kılınmaya başlandı. Nitekim bu mevzuda Müslim'de şöyle bir hadis vardır:
"Resulullah (s.a.) kendisine hurma yaprağından, yahut hasırdan bir hücrecik yaptı da çıkıp orada namaz kıldı. Derken bir takım adamlar kendisini tâkib ettiler ve (oraya) gelerek onun namazına uydular. Sonra bir gece gelip orada hazır oldular. Resulullah (s.a.) ağır davranarak yanlarına çıkmadı. Bunun üzerine onlar seslerini yükselttiler ve kapıyı taşladılar. Derken Resulullah (s.a.) öfkeli bir halde onların yanına çıktı ve kendilerine şunu söyledi:
"Yaptığınız şeye o kadar devam ettiniz ki bunun size farz olacağından korktum. Binaenaleyh siz bu namazı evlerinizde kılmalısınız. Çünkü farz namaz müstesna, kişinin en hayırlı namazı evinde kıldığı namazdır."[4]
Ayrıca 1373 numaralı hadis-i şerifte ifâde edildiği üzere Resûl-i Ekrem (s.a.) halkın iki gece kendisine uyarak namazı cemaatle kumalarına ses çıkarmamış. Ancak sözü geçen hâdise üçüncü gece cereyan etmiştir. Şevkâ-nî'nin beyânına göre, Resûl-i Ekrem'in halkın teravihi iki gece arkalarında kılmalarına izin verdiği halde, üçüncü gece üzerlerine farz olur korkusuyla izin vermemesi Ramazan gecelerinde nafileleri cemaatle kılmanın meşru olduğunu gösterir.[5]
İmam Şâtıbî'nin beyânına göre de, Resûl-i Ekrem'in bu uygulaması Ramazanda nafile namazları mescidde cemaatle kılmanın meşru olduğunu, fakat henüz vahy ve teşri' zamanı olduğu için halkın teravihi cemaatle edasının üzerlerine farz kılınmasına sebeb olur endişesiyle bundan vazgeçtiğini gösterir.[6]
Bu durum Hz. Ebû Bekr'in halifeliği döneminde de aynı şekilde devam etti. İmam Şâtibî'ye göre Hz. Ebû Bekr'in teravihir cemaatle kılınmasını sağ-lamayışının başlıca iki sebebi vardır:
a . O'nun içtihadına göre "gece namazlarını gecenin son vaktinde kılmak daha faziletlidir.'Bu bakımdan halkın teravihi gecenin son bölümünde evlerinde ayrı ayrı kılmalarını gecenin daha ilk saatlerinde toplu halde mescidde kılmalarına tercih etmiştir.
b. Dinden dönenlerle meşgul olurken teravih meselesinde yeni bir düzenlemeye girişme imkânı bulamamıştır. Çünkü dinden dönen kimselerle o gün için mücâdele etmek teravih namazının mescidde ve cemaatle kılınmasını ele almaktan daha mühim idi.[7]
Hz, Ömer de kendi halifelik döneminin ilk yıllarında bu meseleyle ilgilenmemişti. Nihayet Ramazan gecesi mescidde herkesin ayrı ayrı dağınık bir şekilde kendi başına namaz kılmakta olduğunu görünce bunların teravih namazlarım cemaatle kılmalarının daha doğru olacağını düşünerek buna karar verdi ve hemen uygulamaya geçilmesini te'min etti. Sonra bir gece baktı ki cemaat imamlarıyla birlikte teravih kılıyorlar, bunu görünce çok sevindi ve "Bu ne güzel bir bid'attir"[8] buyurdu. Rivayetler Hz. Ömer'in uygulamaya geçtiği tarihin hicretin 14. senesine rastladığını kaydetmektedirler.
Hz. Ömer bununla da kalmadı. Belli başlı bütün yerleşim merkezlerine haber göndererek teravihin cemaatle kılınmasını emretti. Medine'de biri erkeklere, biri de kadınlara olmak üzere iki imam tayin etti.[9]
İmam Mâlik'in rivayetine göre Hz. Ömer, imam olarak tayin ettiği Übeyy b. Ka'b ile Temim ed-Dârî'ye; "halka onbir rekat namaz kıldırmalarım emretti. Gerçekten bu rivayet, Müslim'in şu hadisine de uygun düşmektedir:
Hz. Âişe dedi ki:
Resûlullah (s.a.) ne ramazanda ne de ramazandan başka gecelerde onbir rekattan fazla namaz kılmış değildir. Dört rekat namaz kılardı. Artık onların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekat (daha) kılardı. Onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra üç rekat namaz kılardı ben; "ya Resulullah vitri kılmadan mı uyursun?, dedim. Resûlullah (s.a.):
"Ya Âişe! Gerçekten benim gözlerim uyur, fakat kalbim uyumaz" buyurdu.[10]
Fakat yine İmam Mâlik'in Yezid b. Rûman'dan naklettiği bir hadiste Hz. Ömer zamanında halkın teravihi 23 rekat olarak kıldığı ifâde edilirken diğer bir rivayette de yirmi bir rekat olarak kıldığı söz konusudur.[11]
Öyleyse Hz. Ömer, Peygamber (s.a.)'in dâr-ı bekaya irtihâl etmesiyle vahy ve teşrî' döneminin sona erdiğini ve teravihin cemaatle edasının farz kılınması tehlikesinin ortadan kalktığını görerek artık halkın bunu cemaatle kılmasında bir sakıncanın kalmadığını anlamış ve hemen uygulamaya geçmiştir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi Resûl-i Ekrem'in namaz kılarken kendisine uyarak teravih namazı kılanlara üç gece ses çıkarmaması teravihin cemaatle kılınmasının meşru' olduğuna en büyük delildir. Çünkü dinî bir meselede cevaz sabit olunca, Hz. Peygamberin vefatından sonra o cevazı yürürlükten kaldıracak yeni bir hüküm olamaz.[12] Hz. Ömer'in bu uygulamasına seleften hiç bir kimse karşı çıkmamıştır. Bu da teravihin cemaatle kılınmasının caiz olduğuna dair icma' bulunduğunu gösterir.[13]
Hz. Ömer'in; "bu ne güzel bid'attir" sözüne bakarak, teravihi cemaatle kılmanın bid'at olduğunu zannetmek doğru değildir. Çünkü Hz. Ömer buradaki bid'at sözünü lügat manasında kullanmış, ıstılahı mânâsında kullanmamıştır. Başka bir deyişle Hz. Ömer bu sözüyle "dinin aslında bulunmadığı halde sonradan ihdas edilmiş bir ibâdet şekli" kast etmemiş, bilâkis "dinde yeri olduğu halde o güne kadar uygulamaya konulamayan fakat yeni uygulamaya konulabilen bir ibâdet şeklini" kast etmiştir.[14]

Bazı Hükümler

1. Ramazan gecelerini ihya etmek teşvik edilmiştir.Teravih namazı sünnettir ve geçmiş günahların affına vesile olur.
2. "Ramazan" kelimesine "ay" kelimesini ilâve etmeden kullanmak caizdir. Her ne kadar aksini ifade eden bir rivayet varsa da sahih değildir.[15]

1372. ...Ebû Hüreyre merfu olarak rivayet ettiğine göre, Resûlullah sallallahü aleyhi vesellem (şöyle) buyurmuştur: "Her kim inanarak ve sevabım umarak ramazanda oruç tutarsa, geçmiş günâhları affedilir ve her kim inanarak ve sevabını umarak Kadir gecesini ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır."[16]
Ebû Dâvâct dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Yahya b. Ebi Kesîr ve Muhammed b. Amr da Ebû Seleme'den rivayet etti(ler).[17]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de ifade ettiğimiz gibi bu hadis-i şerifte bağışlanacağı va'd edilen günahlar sadece küçük günahlardır. İmam Nevevî de bu mevzuda şöyle diyor: "Keffâret mahiyetinde olan ibadetler günâhlar ile karşılaştığı zaman eğer bu günahlar küçükseler, onları siler götürür ve şayet büyük iseler o zaman onları hafifletir. İzâle edeceği veya hafifleteceği bir günah bulunmadığı takdirde, sahibinin derecesini ve cennetteki makamını yükseltir."
Ancak bu hadisteki müjdeye nail olabilmek için ramazanın bütün günlerini oruçlu geçirmek icâbeder. Hastalık ve benzeri bir sebepten dolayı ma'zur olup da oruç tutmaya niyet ettiği halde, tutamayan kimseler eğer fidyelerini verirlerse, sonradan iyileştiklerinde kaza edecek olurlarsa onlar da bu müjdeden nasiplerini alırlar.
Aynı şekilde bu müjdeye erişebilmek için Ramazanın bütün gecelerini ihya etmiş olmak da şarttır. Sadece bazı gecelerini ihya etmek yeterli değildir. Bilindiği gibi yatsı namazının farzıyia birlikte teravihi de kılan bir kimse o geceyi ihya etmiş sayılır. Hatta yatsının farzını bile kılmanın geceye va'dedilen sevaba erişmek için yeterli olduğunu söyleyenler de vardır. Kıymetli âlimimiz M. Zihni Efendi, Ramazan ayı dışındaki gecelere de şâmil olmak üzere bir gece ihya etmenin mânasını şu şekilde ifade etmiştir: "Kıyamın mânâsı gecenin çoğu kısmında diğer bir görüşe göre bir saatinde taâtle rneşgûl olmaktır."[18]
Ramazan gecelerinin ihyasının ise, teravih ile gerçekleşmiş olacağına 1375 numaralı hadis açıkça delâlet etmektedir. Buhârî sarihlerinden (Kirmanı ise, bu ramazan gecesinin teravih ile ihya edilmiş sayıldığında ittifak olduğunu söylemiştir.[19] Kadir gecesi için de durum aynı olmakla beraber hadisin zahirine bakılırsa o gecenin sevabına erişebilmek için bütün geceyi ibâdetle geçirmek şarttır. Bir günün yalnız bir kısmında veya günün ekserisinde oruç tutmakla bir kimse oruç tutmuş sayılamayacağı gibi Kadir gecesinin bir kısmında ibâdet yapmakla dahi o gece ihya edilmiş olmaz.[20]
Bir önceki hadiste 'Ramazan gecesini ihya eden bir kimsenin geçmiş günahlarının bağışlanacağı" ifade edildikten sonra burada ayrıca bir kere daha "Kadir gecesini ihya eden bir kimsenin geçmiş günahlarının affedileceğinin" zikredilmesine lüzum var mıdır, diye bir soru akla gelebilirse de, bunun cevabı gayet basittir. Çünkü birinci hadisteki müjde Kadir Gecesine isabet edip etmediğini bilmeden bütün Ramazan gecelerini ihya eden kimseler içindir. İkincisi ise, Kadir Gecesinin tarihine isabet ederek sadece o geceyi ihya eden kimseler içindir. Çünkü Kadir gecesinin Ramazan gecelerinin dışında da olabileceğini söyleyenler de vardır.[21]

1373. ...Hz. Peygamber'in zevcesi Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) (bir gece) mescidde namaz kılmış, cemaat de ona uymuş, sonra ertesi gece (yine mescidde) namaz kılınınca cemaat çoğalmış, sonra üçüncü gece (cemaat) yine toplanmış, fakat Resûlullah (s.a.) onların yanına çıkmamış. Sabah olunca; "yaptığınızı gördüm. Aslında beni sizin yanınıza çıkmaktan alıkoyan herhangi bir engel yoktu. Yalnız (bu namazın) size farz kılınacağından korktum" buyurdu.[22]

Açıklama

Farz namazdan sonra en faziletli namazın, kişinin evinde kıldığı namaz olduğu halde, Resûl-i Ekrem'in teravihi mescidde kılmasını iki şekilde izah etmek mümkündür:
a. O günlerde Resûl-i Ekrem itikâfta bulunduğu için nafile namazları da mescidde kılmak zorunda kalmış ve üçüncü gece de mescid içerisindeki yerinden çıkmayıp halkın teravihi cemaatle kılmalarına imkân vermemiş olabilir.
b. Nafile namazları evde kılmanın mescidde kılmaktan daha faziletli olmasının hikmeti, mescidde kılınan nafilelere riya ve süm'anın karışma ihtimalidir. Oysa Resûl-i Ekrem için böyle bir durum mevcut değildir. Meseleye bu açıdan bakan İmam Mâlik ile Ebû Yûsuf ve bazı Şafiî ulemâsı teravihi evde kılmanın mescidde kılmaktan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. îmam Nevevî de bu görüştedir. İmam Şafiî ile Ebû Hanife, îmam Ahmed, Mâlikîlerin bazıları ve Şâfiîlerin büyük çoğunluğuna göre de Hz. Ömer'in yaptığı gibi teravihi cemaatle mescidde kılmak daha faziletlidir. Çünkü Hz. Ömer (r.a.)'in bu uygulamasına hiç kimse karşı çıkmamıştır.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in birinci ve ikinci günü kendisine uyarak teravih kılanlara seslenmediği halde üçüncü günü, "Bu namazın size farz olacağından korktum" diyerek onları mescidde cemaatle teravih kılmaktan nehyetmesi, ulemânın dikkatini çekmiş ve bu mevzuda çeşitli izah tarzlarının ortaya çıkmasına sebeb olmuştur.
1. Muhıbbü't-Taberî'nin beyânına göre Allah Teâla Peygamberine vah-yederek; "Eğer sen teravihi cemaatle kılmaya devam edersen, seninle birlikte ümmetine de farz kılacağım" buyurduğu için Resûl-i Ekrem bu namazı cemaatle kılmaktan vazgeçmiş olabilir. Çünkü Hz. Peygamber ümmeti için devamlı kolay olanı tercih ederdi.
Ayrıca Resûl-i Ekrem (s.a.)'in nafile olarak kılmaya devam ettiği namazların sonradan kendisine farz olduğunu kendi nefsinde

denediği için teravihin de cemaatle kılınmasının ümmetine farz edileceği endişesini duymuş olduğu düşünülebilir.
2. Teravih devamlı olarak mescidde cemaatle kılındığı takdirde ümmetinin teravihi bu şekilde kılmanın farz olduğunu zannedeceklerinden korkmuş olabilir. İmam Kurtubî bu ihtimâle yer vererek; nasıl ki bir müctehid bir işin vücûbuna inandığı vakit o işi yapmak üzerine vâcib olursa, teravihin cemaatle kılındığını gören kimseler de teravihi bu şekilde kılmanın farz olduğunu zannettikleri takdirde teravihi cemaatle kılmak üzerlerine farz olur. İşte Resûl-i Ekrem bu düşünceyle ümmetini cemaatle teravih kılmaktan nehyetti; diye konuya açıklık getirmek istemiştir.
3. Hz. Peygamber bir işin hayırlı olduğuna hükmettiği ve o işe devam ettiği ve bu işte ümmeti de kendisine uyduğu zaman o işi devamlı olarak yapmak ümmetine de farz olduğunu tecrübeyle anlamış ve bu bilgisine dayanarak halkı teravihi cemaatle kılmaktan menetmiştir.
4. İbn Battâl'a göre ise, gece namazı kılmak Hz. Peygambere farz olduğu, fakat ümmetine farz olmadığı için ümmetinin cemaatle teravihe devam etmeleri halinde Allah'ın teravihi onların üzerine de farz kılarak aralarında bir denklik sağlamasından endişe etmiş olabilir. Çünkü dinî hükümlerde esas olan denkliktir.
5. Ancak Hattâbî, Allah îsrâ hadisinde "bu beş vakit namaz elli vakit mesabesindedir"[23] buyurarak namaz vakitlerinin sayısında bir değişikliğin olmayacağına dair te'minât verdiği halde, Hz. Peygamberin teravih namazının farz olacağından endişelenmesinin sebebi üzerinde durmuş ve bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:
"De ki; eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir. De ki; Allah'a ve Peygamber e itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse, şüphesiz ki, Allah da o kâfirleri sevmez"[24] gibi âyet-i kerimelerde Cenâb-ı Hak her hususta Resulüne itaat etmeyi ve uymayı emrettiğinden, Resûl-i Ekrem (s.a.) bir işe devam edince o işte Resûl-i Ekrem'e uymak ümmetine de vâcib olur. Bunun için Hz. Peygamber mescidde halkın huzuruna çıkarak onlara devamlı olarak teravih kıldırmaktan kaçınmıştır. Hz. Peygamber (s. a.) eğer halkı teravih kıldırmaya devam etseydi, o zaman Resûl-i Ekrem'in bu hareketine uymak bütün ümmetine farz olacaktı. Fakat bu farz yeni bir farz ihdas etmek anlamına gelmezdi. Bilâkis yine Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bulunan ve Resûl-i Ekrem'e uymayı isteyen emirlerin şümulüne girerdi. Nasıl ki, nezr ederek üzerine bir ibâdeti vâcib kılan bir kimseye yaptığı şu iş hakkında; "adaklarınızı yerine getiriniz"[25] emrinin kapsamına girdiği için yeni bir farz ihdas etti demlemezse Resûl-i Ekrem (s.a.)'in ümmetiyle birlikte bir nafileye devam etmesi sebebiyle o nafilenin farza dönüşmesinden dolayı da "yeni bir farz ihdas edildi" denilemez. Çünkü bu hüküm yukarıda geçen Âl-i İmrân Sûresi'nin 31. ve 32. âyetlerinin kapsamına girer. Burada şöyle bir ihtimal daha vardır: Aslında Cenab-ı Hak Muhammed ümmetine günde elli vakit namazı farz kıldığı halde, Hz. Peygamberin şefaatiyle beş vakte indirmişti. Böyle iken beş vakit farzın dışında bir nafileye toplu halde devam etmeleri Allah'tan, affedilen bu vakitlerin yeniden farz kılınmasını istemek anlamına gelir, sonunda da bunun altından kalkamayarak Hıristiyanlar gibi Allah'ın "Onların (yeni bir âdet olmak üzere) ihdas ettikleri ruhbanlık (a gelince) onu üzerlerine biz farz etmedik. Ancak (onlar bunu sırf) Allah'ın rızasını aramak için yaptılar. Fakat buna hakkıyla riâyet de etmediler."[26] azarına uğramalarından endişe etmiş ve bu yüzden onlara teravih kıldırmaktan kaçınmış olabilir.
Yukarıda geçen İsrâ hadisinde Cenab-ı Hakk'ın beş vakit namazın adedinde bir değişikliğin olmayacağım haber vermesi ve haberlerde neshin olamayacağı noktasından hareket eden bazı kimseler de burada beş vakit namazın artacağı korkusuna yer olamayacağını, binaenaleyh Resûlullah'ın korkusunun ne olduğunu iyi tayin etmek lâzım geldiğim söylemektedirler. Bu konuda Hafız İbn Hacer şunları söylemektedir:
1. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in korkusu "gece nafilelerinin sahih olabilmesi için mescidde cemaatle kılınmasının şart koşulacağından ileri geliyordu. Nitekim Cenab-ı Peygamber; "ben bu kıldığınız namazın üzerinize (bu şekilde kılınmasının) farz olacağından korkuyorum. Şayet üzerinize farz kılınacak olursa, o zaman bir daha onu devamlı olarak kılamazsınız. Öyleyse bu namazı evlerinizde kılınız"[27] buyurmuştu, şeklindeki bir korkunun beş vakit namaza ilâve edilecek bir farzla ilgili olduğu söylenemez.
2. Buradaki farzdan maksat farz-ı ayn değil farz-ı kifâye olduğu düşünülebilir.
3. Bu farzın ramazan ayının gecelerinde kılınan nafilelerle ilgili olma ihtimali vardır. Nitekim bu mevzudaki hadislerin sonundaki; "bu hadise ramazanda oldu" cümlesi buna delâlet etmektedir. Bu takdirde de "beş vakit namaza bir vakit daha ilâve edildi" denilemez.[28]

Bazı Hükümler

1. Nafile namazı cemaatle kılmak caizdir. Lâkin efdal olan yalnız kılmaktır. Teravih hakkında ıhtılar edilmiştir. Leys b. Sa'd, Abdullah b. Mübarek, İmam Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre teravihi cemaatle kılmak efdaldir. Hanefîlerle, Şafîîlerden bir cemaatin kavli de budur. "Hidâye" sahibinin beyânına göre, teravihi cemaatle kılmak sünnet-i kifâyedir.
2. Bir kimse imam kendisine imam olmaya niyet etmese bile, ona uyabilir. Cumhûr-ı ulemânın mezhebi budur. Yalnız bir rivayette İmam Şafîî bunu doğru bulmuştur.
3. Bir maslahatta mefsedeten yahut iki maslahat muâraza ederlerse, mühim olanı tercih edilir.Zira Resülullah (s.a.) mescidde namaz kılmayı maslahat görmüş, fakat farz olur korkusu bu maslahata muâraza ettiğinden maslahatı terk etmiştir. Çünkü mefsedetin ehemmiyeti daha büyüktür. Çünkü farz kılınacak olursa, terk edilmesi gibi bir mefsedetten korkulmuştur.
4. İmam yahut bir cemaatin büyüğü beklenmedik bir şey yapar ve bunda mazur olursa, su-i zannı önlemek ve cemaatin gönüllerini almak için özrünü beyân etmesi yerinde olur.
5. Hadis-i şerif Resûlullah (s.a.)'in dünyaya dalmadığına dünyanın pek az metâ'ı ile iktifa ettiğine ve ümmetine karşı son derece müşfik ve merhametli olduğuna delildir.
6. Cemaatle kılınan nafile namazlar için ezan ve ikâmet yoktur.[29]

1374. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Ramazanda halk mescidde kendi başlarına ve dağınık bir şekilde namaz kılıyorlardı. Resûlullah (s.a.) bana (bir hasır sermemi) emretti. Ben de kendisi için bir hasır serdim. Onun üzerine namaza durdu. (Râvi hadisin bundan sonraki kısmında) şu (önceki hadiste anlatılan) olayı (nakl etti). Hz. Âişe bu hadiste -Peygamber (s.a.)'i kast ederek-dedi ki;
"Ey insanlar şunu iyi biliniz ki, vallahi Allah'a şükürler olsun, bu geceyi gafil olarak geçirmedim. Sizin durumunuz da bana gizli kalmadı." buyurdu.[30]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir numara önce tercümesini ve şerhini sunduğumuz hadisin tamamlayıcısı durumundadır. Buhârî'de bu hadis şu mânâda rivayet olunmuştur: "Resûl-i Ekrem (s.a.) ramazanda mescid-i saadette i'tikâf için hasırdan bir hücre ittihaz etmişti. Ramazan-i şerifin son on gecesinde bir kaç gece buradan çıkıp cemaatle hem farz hem de teravih namazı kılmıştı. Nihayet cemaatin hücum ettiğini görünce yalnız yatsı namazını kıldırıp bu hasır odasına çekilmiş, teravih için çıkmamıştır. Resûl-i Ekrem'in hücresinde sesi duyulmayınca uyudu zannedilerek uyansın ve çıksın diye bazı sahâbîler öksürmeğe başladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem kendisini beklemekte olan ashaba hitâbederek şunları söyledi:
"Cemaatle teravih kılmak hususunda sizde gördüğüm bu arzu devamlıdır. Fakat böyle cemaat halinde bu ibâdete devam ederken teravihin farz kılınmasından korkuyorum. Ey nâs! Bu namazı evinizde kılınız. Farz namazlardan başka sünnet ve nafileleri kişinin evinde kılması daha faziletlidir."
Hadis-i şerif farklı ifâde ve ibarelerle muhtelif kişiler tarafından rivayet edilmiştir. Muhammed b.Nasr da meşhur "Salatü'l-leyl" isimli eserinde bu hâdiseyi naklettikten sonra Resûl-i Ekrem'in halka hitaben yaptığı bu konuşmayı şöyle rivayet etmiştir:
"Ey nas! Allah'a hamd olsun ki, bu geceyi gafil olarak geçirmedim ve sizin durumunuz da bana gizli kalmadı. Fakat (bu namazın) sizin üzerinize farz kılınacağından endişe ettim. Binaenaleyh siz gücünüzün yeteceği amellere bakınız. Siz amel etmekten usanmadığınız müddetçe Allah da sevabını vermekten vazgeçmez."
Gerçekten gerek Muhammed İbn Nasr'ın bu rivayetinde gerekse Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde "o gece Mescidin tıklım tıklım dolu" olduğu ifade ediliyor.[31]
Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[32]

Bazı Hükümler

1. Teravihi cemaatle kılmak müstehabtır.Çünkü böyle olmasaydı, Resul-ı Ekrem teravim iki gece kıldırmaya razı olmazdı. Üçüncü gece bundan vazgeçişinin sebebi teravihin ümmeti üzerine farz olması endişesiyle ilgilidir.
2. Sahâbe-i kiram Hz. Peygamberdin sünnetine sarılmakta son derece hırslı idiler.
3. Gerektiği zaman yemin etmek meşrudur.
4. Allah'ın verdiği nimeti dile getirip itiraf etmek ibâdete muvaffak kıldığından dolayı şükretmek makbul bir davranıştır.[33]

1375. ...Ebû Zerr (r.a.)'den; demiştir ki:
Ramazanda Resülullah (s.a.)'Ie birlikte oruç tuttuk. Ramazan ayından yedi gün kalıncaya kadar bize farzdan başka bir hiçbir şey kıldırmadı. Yedi gün kalınca bize gecenin üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırdı. Altıncı (yani yirmi dördüncü gece) olunca (yine farzdan başka bir) namaz kıldırmadı. Beşinci (yani yirmi beşinci gece) olunca gecenin yarısı geçinceye kadar bize namaz kıldırdı. Bunun üzerine;
Ey Allah'ın Resulü bu gecenin ihyâsı için bize daha fazla namaz kıldırsan? dedik. (Şöyle) buyurdu:
"Bir kimse imam çekilinceye kadar onunla beraber namaz kılarsa, ona geceyi ihya etme sevabı verilir."
Dördüncü (yani yirmi altıncı gece) olunca (bize) namaz kıl(dır)madi. Üçüncü (yani yirmi yedinci gece) olunca ehli (ailesi)ni, hanımlarım ve halkı topladı hepimize namaz kıldırdı. Öyle ki, felahın geçeceğinden korktuk. (Ravi Cübeyr) dedi ki:
Felah nedir? dedim.
(Ebû Zer) "sahur" diye cevab verdi.
Ayın geri kalan kısmında bize (bir daha nafile) kıldırmadı.[34]

Açıklama

Metinde geçen "altıncı" (gece) olunca sözüyle "Ramazan ayından geriye altı gece kalınca" denmek isteniyor. "Altıncı gece" sözüyle ramazımn yirmi dördüncü gecesi; "beşinci gece" sözüyle ramazmın yirmi beşinci gecesi; "dördüncü gecesi" sözüyle yirmi altıncı gecesi; "üçüncü gece" sözüyle de yirmi yedinci gecesi kasdediimiştir. Biz tercümede kavis içindeki ilâvelerle bu noktaya işaret ettik. Buhârî sarihlerinden Hafız İbn Hacer: "Dördüncü gece sözüyle yirmi yedinci gecenin kast edildiğini" söylemiştir ki bu, kalem hatasından başka birşey değildir. Aliyyü'l-Kaarî'nin beyânına göre, "bir kimse imam çekilinceye kadar onunla beraber namaz kılarsa ona geceyi ihya etme sevabı verilir" cümlesindeki "imamla kılman namazdan" maksat, yatsının farzı ile sabah namazının farzıdır. Nafile namazların miktarı ise, kılanın içinden gelen arzu ve isteğe bırakılmıştır. Bıkkınlık duymayacak kadar kılabilir. Çünkü Cenâb-ı Peygamber (s.a.); "Siz gücünüzün yeteceği amellere sarılınız, siz namazdan usanmadıkça Allah da onun ecr ve sevabını vermeyi terk etmez" buyurulmuştur.[35]
Bezlu'l-mechûd sahibi les-Sehârenfûrî'ye göre ise, bu hadiste geçen, "imamla kılınan namaz"dan maksat, teravih namazıdır.

Çünkü bir kimse yatsı namazıyla sabah namazını cemaatle kılınca bütün geceyi farz namaz kılarak ihya etmiş gibi sevab alır.[36]
Teravih namazım kılan kimse ise, geceyi nafile namaz kılarak ihya etmenin sevabını alır. Binaenaleyh bu iki namaz arasında derece farkı vardır. Ayrıca "bir kimse imam çekilinceye kadar onunla beraber namaz kılarsa" beyânı da bu namazın teravih namazı olduğunu gösterir. Çünkü namaza, imamın arkasında sonuna kadar devam edip etmemek ancak teravih namazı için söz konusu olabilir. Bilindiği gibi teravih namazı, yirmi rekat olarak beş tervî halinde kılınır. İnsanın bu namazı imamla beraber kılarken yanda terk edip gerisini evinde kılması mümkündür. Fakat farz namazlarda böyle bir durum mümkün olmadığından namazı imamın arkasında sonuna kadar kılıp kılmamak muhayyerliği yoktur. Bu namazlara imamla birlikte başlayan herkes, namazının sahih olabilmesi için namaz bitinceye kadar imamla beraber kılmak zorundadır. Öyleyse farz namazın bir kısmını imamla kıldığı halde bir kısmını yalnız kılmak farz namazlar için düşünülemeyeceğine göre, 'İmanı çekilinceye kadar onunla beraber namaz kılarsa" cümlesindeki “namaz"dan maksat teravih namazıdır.[37]
Bundan önceki hadiste Resûl-i Ekrem'in teravih namazını halka peşi peşine iki gece kıldırdığı ifâde edildiği halde burada aksinin ifâde edilmesi, bu iki hadis arasında bir çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü bu iki hadiste anlatılan olayların iki ayrı hadise olup ayrı ayrı zamanlarda cereyan etmiş olmaları mümkündür. Esasen bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem'in kıldırdığı teravih namazlarının peşi peşine olduğuna dair pek açık bir ifâde de yoktur.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu hadis, teravihi mescidde cemaatle kılmanın, evde kılmaktan daha faziletli olduğuna delâlet etmekte; "farz namazlardan sonra en faziletli namaz kişinin evinde kıldığı namazdır"[38] anlamındaki hadisin genel hükmünü tahsis etmektedir.
Tirmizî bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Bu hadis sahihtir. İlim adamları ramazan ayının ihyâsı hakkında ihtilâf ettiler. Kimi vitr ile beraber kılınması görüşündedir. Medine halkının kavli budur ve onların ameli bu kavi üzerinedir. Peygamber (s.a.)'in ashabından Ali, Ömer ve daha başkalarından rivayet edildiğine göre ilim adamlarının çoğu teravihin yirmi rekat olduğu görüşündedirler."
Süfyan es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek ve Şafîî'nin kavli budur. Şafîî (r.a.) diyor ki: "Memleketimiz Mekke'de ben buna ulaştım, yirmi rekat kılarlardı' '. Ahmed,' 'bu hususta muhtelif rivayetler var" diyor ve bu rivayetler hakkında hiç bir hüküm vermiyor. îshak, "Übey b. Ka'b'dan rivayet edildiği üzere yalnız kırk bir rekatı ihtiyar ederiz" demektedir. İbnu'l-Mübârek, Ahmed ile îshak, ramazanda namazın imamla beraber kılınması cihetini ihtiyar etmişlerdir. Şafîî ise, kıraati düzgün olan kişinin yalnız başına kılmasını ihtiyar ediyor.[39]

1376. ...Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; ramazanın son on günü girince Peygamber (s.a.) geceleri ihya eder, (ibâdete koyulur) paçaları sıvar ve ailesini uyandırırmış.[40]
Ebü Dâvûd dedi ki; (bu hadisi rivayet eden) Ebû Ya'fûr'un ismi Abdurrahman b. Ubey b. Nistâs'tır.[41]

Açıklama

Ramazanın son on gecesini ihya etmekten maksat, bunlardan her birini sabaha kadar ibâdetle geçirmek değil, ancak bunlardan her birinin ekseriyyetini ibâdetle geçirmek demektir. Çünkü 1369 numaralı hadis-i şerifte de ifâde edildiği gibi Allah Resulü bütün bir geceyi sabaha kadar ibâdet ve taât ile geçirmeyi tavsiye etmemiştir.
Bu konuda İmam Nevevî diyor ki: "Hz. Âişe'nin buradaki "geceleri ihya ederdi" sözü, gecenin tümünü namaz ve sair ibâdetlerle uykusuz olarak geçirirdi" demektir. Her ne kadar Şafîî ulemasının "gecenin tümünü ihya etmek mekruhtur" demişlerse de, bu sözleriyle devamlı olarak her geceyi sabaha kadar ihya etmeyi kast etmişlerdir. Ramazanın son on gecesini kadir gecesi ve bayram geceleri gibi bazı geceleri sabaha kadar ihya etmeyi kast etmiş değillerdir. Bu sebepledir ki, bayram geceleriyle bazı gecelerin tümünü ibadetle ihya etmenin müstehab olduğunda ittifak eylemişlerdir. İhyanın geceye nisbet edilmesi ise "mecâz-i aklîdir" sanki kişinin ibâdetle geçen gecesi canlı gibi, ibadetsiz geçen gecesi de cansız gibi kabul edilmiştir.
"Geceyi ihya etmek" sözüyle insanın geceleyin kendisini ihya etmesi de kast edilmiş olabilir. Çünkü uyku tam bir hareketsizlik olması bakımından ölüm haline çok yakındır. Bu yüzden "uyku ölümün kardeşidir" denilmiştir. Binaenaleyh geceleri ibâdet eden kimseler, uykuyla geçiren kimselere nisbetle maddeten ve manen daha canlıdırlar. "Evlerinizi kabir ittihaz etmeyiniz" hadis-i şerifi de bu mânâya gelmektedir. Yani "uyuyup da ölüler gibi olmayın. Evlerinizi de içinde ölüleri barındıran kabirler haline getirmeyin" demektir.
Metinde geçen kelimesi, Müslim'in rivayetinde şeklindedir ki,sözlükte "elbiseyi bağlamak" manasına gelir. Bir işe ciddiyetle sarılmaktan kinayedir. Burada ise, "eskiye nisbetle daha çok ibadet etmek için çaba sarf etmek" anlamında kullanılmıştır. Türkçe de bu manaya gelen "paçaları sıvamak, gayret kuşağını kuşanmak" "ibâdete soyunmak", "ibâdete koyulmak" gibi tâbirler vardır. Hattabî'ye göre bu sözü iki şekilde te'vil etmek mümkündür:
a. Kadınlardan uzak kamtak,
b. Daha çok ibâdet yapmak için daha çok gayret etmek. Bu kelimeyle bu iki ihtimalden her ikisi birden kasd edilmiş de olabilir.
Ayrıca hem hakiki hem de mecazi anlamda kullanılmış da olabilir. Bu durumda bu kelime şu manalara gelebilir:
a. Kadınlardan uzak kalırdı,
b. Eskiye oranla daha çok ibâdet etmek için gayret ederdi,
c. îzârmı sıkıca bağlar onu bayrama kadar çözmezdi.
Resûl-i Ekrem'in ramazanın son on gününde geceleri ihya etmek için özel bir titizlik göstermesinin sebebi Kadir Gecesine

erişmenin bu yolla mümkün olacağını ümmetine göstermekten başka bir şey değildir.
Hz. Peygamber'in bu gecelerde ailesini de ibâdete kaldırmış olması kendisinin i'tikâfta olmadığına delâlet etmez. Çünkü i'tikâfa giren bir kimse meşru ve zarurî bir işi için dışarı çıkabilir. Ayrıca Resul-i Ekrem'in ailesini uyandırması için mescidden dışarıya çıkmasına da ihtiyaç yoktur. Onları dışarı çıkmadan mescidin penceresinden uyandırabilirdi. Telvîh sahibine göre ise burada Resûl-i Ekrem'in uykudan kaldırdığı ailesinden maksat, kendisiyle birlikte i'tikâfa giren ailesidir.[42]

1377. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
(Bir gece) Resûlullah (s.a.) (mescide) çıktı. Bir de gördü ki, halk ramazanda mescidin bir köşesinde (cemaatle) namaz kılıyorlar. Bunun üzerine:
"Bunlar(ın hâli) ne?" buyurdu.
Bunlar ezberlerinde Kur'ân olmayan kimselerdir. Übeyy b. Ka'b namaz kılıyor. Onlar da onun namazına (uyarak) namaz kılıyorlar, diye cevab verildi. Peygamber (s.a.) de:
"Doğru hareket ediyorlar. Yaptıkları ne güzel!" buyurdu.[43] Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis sahih değildir. (Çünkü) Müslim b. Hâlid zayıftır.[44]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte kıraati düzgün olmayan kimselerin terâvihi mescidde bir imama uyarak kılmalarının Hz. Peygamber diliyle takdir edildiği ve övüldüğü ifâde edilmektedir. İmam Şafiî bu hadis-i şerifi delil getirerek Kur'ân-ı Kerim'i düzgün okuyamayan kimselerin teravihi bir imama uyarak kılmalarının daha faziletli, fakat kıraati düzgün olan kimsenin ise, evinde kılmasının daha faziletli olduğuna hükmetmiştir. Her ne kadar musannif Ebû Dâvûd bu hadisin râvîlerinden olan Müslim b. Halid'in zayıf olduğu gerekçesiyle bu hadisin sahih olmadığını iddia etmişse de, îbn Hıbbân ve İbn Maîn gibi ilim adamları Müslim b. Hâlid'in güvenilir bir râvi olduğunu söylemişlerdir. Bu hadisi el-Beyhakî de el-Ma'rife isimli eserinde tahrîc ettikten sonra senedinin hasen olduğunu söylemiştir.[45]

Teravih Namazı Kaç Rekâttır?

Teravih namazının kaç rekat kılınacağı ulema arasında ihtilâf konusu olduğundan bu meselenin vuzuha kavuşturulması gerekmektedir. Bu bakımdan bu mevzuyu işlemeden teravih meselesine son vermeyi uygun görmedik:
1. Hadis ulemâsına göre Resûl-i Ekrem (s.a.) teravihi sekiz rekat olarak kılmıştır. Bu mevzudaki delilleri Muhammed b. Nasr'ın tahrîc ettiği Câbir hadisidir. Bu hadisi Câbir şu mânâya gelen sözlerle nakletmiştir:
"Resûlullah (s.a.) ramazanda bir gece sekiz rekatlık bir namaz ve bir de vitr namazı kıldı. Ertesi gece de çıkıp bize aynı şekilde namaz kıldıracağını ümid ederek mescidde toplandık. Fakat bizim yanımıza gelmedi. Ertesi gün sabah olunca bize hitaben "bu namaz size farz kılınır diye endişe ettim" dedi."[46]
Ayrıca bu hadisi İbn Huzeyme ile İbn Hibbân da Sâhih'lerinde rivayet etmişlerdir.
Hadis ulemâsının bu konudaki ikinci delilleri İmam Mâlik ile Muhammed b. Nasr'ın Saib b. Yezid'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir:
"Ömer b. Hattâb (r.a.) Ubeyy b. Ka'b ile temim ed-Dârî'ye (ramazanda) halka onbir rekat namaz kıldırmaları için emir verdi"[47]
Üçüncü delilleri ise, "Resûlullah (s.a.)'in ramazan geceleri de dahil olmak üzere hiçbir gecede onbir rekatten fazla namaz kılmadığım" ifade eden 1341 numaralı hadis-i şeriftir.
2. Bazıları da Muhammed b. İshak'ın Muhammed b. Yûsuf vasıtasıyla Sâib b. Yezid'den rivayet ettiği; "Biz Ömer b. Hattâb zamanında ramazanda geceleri onüç rekat namaz kılardık. Ama Allah için namazı sabaha ancak bitirirdik, imam her rekatte elli-altmış âyet okurdu" anlamındaki hadis-i şerife bakarak teravihin onüç rekat olduğunu söylemişlerdir.
3. Hanefî, Şafiî, Hanbelî uleması ile Dâvüd ve daha bir çokları da teravihin yirmi rekat olduğuna ve beş tervîhadan ibaret olup on selamla kılındığına hükmetmişlerdir. Maliki mezhebinin meşhur olan görüşü de budur. Delilleri de Beyhakî'nin Sünen'inde Sâib b. Yezid'den rivayet ettiği; "biz Ömer b. Hattâb (r.a.) zamanında yirmi rekat teravih ile vitr namazı kılardık"[48] mealindeki eserdir.
Nevevî "Hulâsa" isimli eserinde bu eserin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Tirmızî de ilim adamlarının büyük çoğunluğunun bu görüşte olduğunu Hz. AH, Ömer ve diğer sahabîlerden de teravihin yirmi rekat olarak rivayet edildiğini söylemekte ve "Sevrî, İbnu'l-Mübârek, İmam Şafiî de bu görüşte idi" demektedir. Muhammed b. Nasr da "Kiyâmü'1-leyl" isimli eserinde Sâib (r.a.)'den; "Hz. Ömer zamanında teravihin yirmi rekat olarak kılındığını, Kur'ân'dan yüzlerce âyet okunduğunu ve halkın ayakta durmaktan ellerindeki bastonlara dayandıklarını" rivayet etmiştir. İmam Mâlik de Hz. Ömer zamanında halkın yirmi üç (23) rekat teravih kıldığını rivayet etmektedir.[49] Aliyyü'l-Kaarî de bu hadisi değerlendirerek bu üç rekatın vitr namazı, geriye kalan yirmi rekatın de teravih namazı olduğunu söyleyerek Hanefi ulemasının vitr namazı hakkındaki görüşlerinin isabetini ortaya koymaktadır. Yine Muhammed b. Nasr, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den de şu hadisi rivayet etmektedir: "Ömer b. el-Hattab zamanında halk ramazan gecelerinde yirmi rekat namaz kılarlardı. Kıraati çok uzatırlardı ve sonra vitri kılarlardı. Atâ da; "Ben onlara yetiştim. Ramazanda yirmi rekat teravih, üç rekat de vitr kılıyorlardı" demiştir. İşte teravihin yirmi rekat olduğunu savunan ilim adamlarının bu mevzudaki dayandıkları deliller bunlardır. Bir de bunlardan başka İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Taberânî'nin Mu'-cem'inde Beyhakî'nin Süneni Kübrâ'sında İbrahim b. Osman'dan rivayet ettiği İbn Abbâs hadisi vardır ki, bu hadiste İbn Abbas, "Hz. Peygamberin ramazanda vitrden başka yirmi

rekat namaz kıldığım"[50] söylemektedir. Ancak İbrahim b. Osman hadis alimleri tarafından tenkid edildiği için bu hadisin zayıflığı ve delil niteliği taşımadığı iddia edilmiştir. İbn Abdi'l-Ber'de Hz. Osman zamanında teravihin üçü vitr olmak üzere yirmi üç rekat olarak kılındığını rivayet etmektedir.[51]

4 . Bazıları bu konudaki rivayetlerin farklılığına bakarak; "Hz. Peygamber döneminde teravih onbir yahut onüç rekat kılınırdı. Fakat kıraat çok uzun olur. Hz. Ömer döneminde de bu durum devam etti. Fakat sonraları halkta bıkkınlık alâmeti görülmeye başlayınca kıraati hafiflettirerek teravihi yirmi rekate çıkardılar" demişlerdir.

5. İbn Abdilberr, el-Esved b. Yezid'den teravihin kırk rekat, vitrin de yedi rekat; Zurâre'den de otuz dört rekat, Said b. Cübeyr'den de yirmi dört rekat olduğunu rivayet etmiştir.

6. Buhârî sarihlerinden İbn Hacer, dört halife devrinde kılınan teravihin yirmi rekat olduğunda ashabın icmaı olduğunu söylüyor ve yukarıda cilt ve sayfa numarasını kaydettiğimiz teravihin Hz. Ömer devrinde onbir rekat olarak kılındığını ifâde eden İmam Mâlik'in Saib b. Yezid'den rivayet ettiği hadis hakkında da "yalnız İmam Mâlik'in Sâib b. Yezid'den rivayet ettiği onbir rekat rivayeti vardır ki, bu da Hz. Ömer devrinde teravihin cemaatle kılınmağa başladığı ilk günlere aittir" diyor ve "teravihin kesinlikle yirmi rekatte karar kıldığım" ifâde ediyor. İbn Abdilber'e göre ise, teravihin onbir rekat olduğu rivayeti asılsızdır.

Ashab ve tabiinden teravihi yirmi rekatten fazla kılanlar da vardır. Bilindiği gibi nafilelerde bir had bulunmadığından kişi bıkkınlığa ve yılgınlığa düşmeyecek şekilde içinden gelen arzusunu tatmin edinceye kadar istediği kadar nafile namaz kılabilir. Binaenaleyh ashâb ve tabiînden bazılarının bu uygulamaları mevzumuzla tezat teşkil etmediğini belirtmek isteriz.

Gerek hadis ve gerekse fıkıh kitaplarında Muhammed b. İshak tarikiyle yine Sâib b. Yezid'e erişen bir rivayette Fâruk-ı A'zam döneminde teravihin onüç rekat olarak kılındığı ifâde ediliyor. Fakat Irakî bunun da cemaatle kılınmağa başlandığı ilk zamanlara ait olduğunu daha sonra teravih rekatle-rinin yirmi rekat olarak karar kıldığını bildirmektedir.

İmam Mâlik'in meşhur tabiî A'rac yoluyla rivayet ettiği "Bizim, zamanlarına yetiştiğimiz sahabe ve tabiîn devirlerinde imam sekiz rekatte Sûre-i Bakara'yı okurdu. Eğer imam, Sûre-i Bakara ile on iki rekat kıldırırsa cemaat, imamın kıraati kısalttığına hükmederdi"[52] anlamındaki haber ise, teravihin rekatlarıyla ilgili değil, kıraatle ve kıraatin uzunluğuyla ilgilidir.

Hz. Osman devrinde de Hz. Ömer zamanında olduğu gibi teravihin cemaatle kılınmasına devam edildi. Öyle ki Hz. Ömer devrinde olduğu gibi her rekatte yaklaşık olarak yüzer âyet okunuyordu ve uzun müddet ayakta kalmamın verdiği yorgunluktan dolayı cemaat ellerinde bulunan bastonlara dayanıyorlardı. Beyhakî'nin Sa'd b. Yezid'den rivayet ettiği haberden bunu anlıyoruz.

Aliyyu'l-Murtaza (r.a.) de kendi zamanında halkı bu mübarek geceleri Hz. Ömer devrindeki gibi ihya etmeye teşvik etmiş ve "Ey Ömer, mecsidlerimizi teravih namazıyla nasıl nurlandırdıysan, Allah da senin kabrini öylece nurlandırsın" diye duâ etmiştir. Yine Hz. Ali'nin halifeliği yıllarında ramazanda bir zata yirmi rekat namaz kıldırmasını emrettiği nakledilmiştir.[53]

Netice olarak 1341 numaralı Hz. Âişe hadisine göre Resûl-i Ekrem (s,a.) Efendimiz geceleyin vitr namazıyla birlikte onbir rekat ramazan namazı kılmıştır. Bunun üç rekatının vitr namazı olduğu düşünülürse, geriye teravih için sekiz rekat kahr ki bu adet biraz önce zikrettiğimiz, Resûl-i Ekrem'in ramazanda kıldırdığı teravihin sekiz rekat olduğunu ifade eden Hz. Câbir hadisine uygun düşmektedir ve bu iki rivayet sahihtir.

Teravihi Resûl-i Ekrem efendimizin yirmi rekat olarak kıldıkları da İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Her ne kadar bu haber senedinde görülen zayıflıktan dolayı hadis âlimleri tarafından tenkit edilmişse de zayıflığını gi-dercek sahabî tatbikatı gibi bir takım destekleyici rivayetler de mevcuttur. Bu hadisin zayıflığı, senedinde İbrahim b. Osman el-Absî'nin bulunmasından ileri gelmektedir. Bu zatın rivayet sahasındaki yeri bellidir. Kendisi Kûfe'lidir. Vâsıfta kadılık etmiştir, dayısı Hakem b. Uteybe'den Ebû İshak'tan ve bu tabakaya dahil olan pek çok hadis ricalinden rivayeti vardır. Dayısı ve şeyhi olan Hakem b. Uteybe İbrahim-i Nehaî'nin taraftarlarından ve en güvenilir fıkıh âlimlerindendir. Ebû Ubeyd'den, Abdullah b. Şeddâd'dan Ebû Vâil'den, İbn Ebî Leylâ'dan rivayette bulunan ehl-i sünnet mensubu ve muttaki bir alimdir. Kendisinden Mansûr, A'meş, Ebû Avâne, Şu'be gibi hadis imamları rivayette bulunmuşlardır. İnsan böyle bir şeyhin şu saydığımız talebeleri arasında rivayetinden korkulacak derecede zayıf bir zâtın bulunmasına hiç ihtimal veremiyor.

Sonra İbrahim b. Osman'ın kâtibi ve râvisi Yezîd b. Harun'dur. Bu da kendi şeyhinin son derece âdil bir kadı olduğunu söylemiştir. Binaenaleyh İbrahim b. Osman'ın zayıf olduğunu iddia edenler Yahya b. Ma'în'in Bu-hârî'nin tenkitlerine, Nesaî'nin metrukü M-had is dediğine kulak verdikleri kadar en yakm- râvisinin şehâdetine de kulak vermeleri icabederdi. Zehebî Tezkiratu'I-huffâz'da Yezîd'in, senedleriyle birlikte yirmi dört bin hadisi ezberden okuduğunu ve kırk bu kadar sene akşam namazının abdestiyle sabah namazı kıldığını söyleyerek takvasını, hafızasının kuvvetini ortaya koymak: tadır. Bu derece dürüst ve sağlam olan şeyhinin hâlini herkesten iyi bilmesi icabeden bir zâtın, kendi şeyhinin adaleti hakkındaki şehadeti görmezlikten gelinemez. Nitekim nakd-i rical ulemâsından Ebû Ahmed b. Adiy de bu konuda şunları söylemiştir: "İbrahim b. Osman, İbrahim b. Hayve gibi zayıflar zümresinden sayılmamalıdır. Çünkü Ebû Şeybe'nin rivayetleri içinde birçok salih hadis vardır." îşte bu gibi, şehâdetler sebebiyle birçok fıkıh âlimi Hz. Peygamberin teravihi yirmi rekat olarak kıldığını ifade eden İbn Abbâs ha-disiyle amel etmişlerdir.

tbn Abbas hadisi âlimleri tarafından zayıf görülmüş olabilir. Küçük bir illeti de olsa bunu belirtmek hadis âlimleri için bir hak ve bir görevdir. Fakat hadis âlimleri tarafından her zayıf sayılan hadîs hemen bir tarafa atıla-maz. Bilakis bunlardan ümmetin umumî kabulüne mazhar olmak gibi bir üstünlüğü haiz olanları, ilim adamları tarafından tashih edilir. Suyutî Tedribü'r-Râvi'de ilmî bir önemi hâiz olan bu meselenin birçok ilim adamı tarafından bir kaide hâlinde kabul edildiğini bildiriyor.

Nitekim; “ = deniz suyu temizdir,

meytesi (Ölüsü) de helâldir" hadisinin senedinde Said b. Seleme bulunduğu için hadis uleması bu hadîsi zayıf saydıkları halde, bu kaideye dayanarak Buhârî bu hadisi sahih kabul etmiştir. Hz. Câbir'in bir dinarın yirmi dört kırata eşitliği hakkındaki hadisi de böyledir. Bu hadiste Müslümanların icmaına bakılarak Abdullah b. el-Mübârek tarafından kabul ve

nakledilmiş ve üstad Ebû İshâk'ın da kabulüne mazhar olmuştur.[54]
Şimdi akla şöyle bir soru gelebilir: Daha önce geçn 1341 numaralı Hz. Âişe hadisinde Hz. Peygamberin gece namazını 8 rekat olarak kıldığı ifade edilmişti. İbn Abbas hadisinde ise 20 rekat olarak kıldığı ifade ediliyor. Gerçekten iddia edildiği gibi Hz. İbn Abbas hadisi sahih ise, o zaman bu iki hadis arasında bir çelişki bulunuyor demektir.
Buna şöyle cevab verilebilir:
Şunu iyi bilmek lazımdır ki bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki söz konusu olamaz. Çünkü Hz. Âişe'nin haberi teheccüd namazıyla, İbn Ab-bâs rivayeti ise, teravih namazıyla ilgilidir. Bunu Hz. Âişe'nin hadisi nakle-dilişinden anlamak mümkündür. Şöyle ki Hz. Âişe'nin râvisi Ebû Seleme b. Abdurrahman ramazan-ı şerifin hususiyetini dikkate alarak ve ramazanda Resûl-i Ekrem'in teheccüd namazının sayısını artıracağını düşünerek Hz. ÂişeMen ramazanda Resûl-i Ekrem'in kıldığı teheccüd namazının sayısını, şeklini sormuş. Hz. Âişe de; "Resûl-i Ekrem (s.a.) ne ramazanda ne de başka gecelerde onbir rekat üzerine ziyade etmemiştir" diye cevab vermiştir. Hz. Âişe hadisinin bu şekilde rivayete edilmesi ve hadisin sonunda Hz. Âişe'nin; "Bu namazın güzelliğinden ve uzunluğundan ne sizin sormanıza ne de benim tasvir ve beyanıma lüzum vardır" demesi de hadis sarihlerinin bildirdiklerine göre, bu hadisin teheccüd namazı ile ilgili olduğuna delâlet eder.
Muvatta Şerhi'nde Bâcî ve daha bazı fıkıh ve hadis âlimleri ise, Âişe hadisinin de teravih namazına ait olduğunu kabul ederek, "Hz. Âişe hadisi Resûl-i Ekrem'in birçok gecelerde kıldıkları teravih namazını, İbn Abbas hadisi ise bazı gecelerde kıldığı teravih namazını ifade etmektedir" diyerek bu iki hadisin arasım uzlaştırmalardır.
Nitekim ramazanın son on gününde Resûl-i Ekrem'in geceleri ibâdet için paçaları sıvayıp daha önceki gecelere nisbetle daha çok namaz kıldığı ve ev halkını da buna teşvik ettiği 1376 numaralı hadis-i şerifte geçmiştir.[55]
Netice: Hz. Peygamberin teravihi yirmi rekat olarak kıldığını ifade eden İbn Abbâs hadisinin sıhhati kabul edilirse bu, Hz. Peygamberin ramazımn son on gecesinde kıldığı teravihlerle ilgilidir. Hz. Âişe hadisi de birçok gecelerde kıldığı teravih namazlarıyla ilgilidir. Yahutta Hz. Âişe hadisi teheccüdle Hz. İbn Abbas hadisi de teravihle ilgilidir.
2. Hz. İbn Abbâs hadisinin zayıf olduğu kabul edilirse, o zaman Hz. Peygamberin teravihi sekiz rekat olarak kıldığı ve sonradan sahabe-i kiram tarafından 12 rekat daha ilave edilerek 20 rekate çıkarıldığı anlaşılır. Bunun ilk 8 rekatı sünnet-i müekkede 12 rekatı de müstehab olduğu halde hepsine birden tağlib yoluyla sünnet-i müekkede denilmiştir.
3. Dört mezheb imam arasında İmam Malik'ten başka teravihin 20 rekatten fazla olduğunu iddia eden olmamıştır.
Şimdi de Resûl-i Ekrem devrinde teravih namazının 8 rekat olarak kılındığı kabul edildiği takdirde sahabenin bunu nasıl 20 rekate çıkardıktan buna yetkileri olup olmadığı meşelisinin izahı gerekiyor.
Bilindiği gibi sahabîler, Hz. Peygamberi gözleriyle görmüşler, O'nun tebliğlerim bizzat kendisinden almışlar ve İslâm'ın açıklamısını kulaklarıyla duymuşlardır. Bu itibarla fakîhlerin cumhuruna göre sahâbilerin görüş ve fetvaları nass'lardan sonra yer alan şer'î bir hüccettir. Cumhur, bu hususta aklî ve naklî olmak üzere iki türlü delil serd ederler. Naklî delilleri şunlardır:
1. Birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır.[56] Buradaki "Allah, sahabîlere uyanları övmüştür. Demek ki onların yolundan gitmek övülmeyi icab ediyor. Görüşlerini hüccet olarak kabul etmek de bir nevi onlara uymaktır."
2. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim sünnetime ve hidâyete götüren râşid halifelerimin sünnetine sarılınız"[57] "Ben ashabım için emanım.
Ashabım da ümmetim için emandır."[58] Sahâbîîerin ümmet için eman oluşu, ancak ümmetin onların gördüklerine uymasıyla olur. Tıpkı Hz. Peygamberin onlar için eman oluşu, onların Peygamber (s.a.)'in hidâyetine uy-malanyla olmuş gibi.
Aklî delilleri de şöyle sıralanabilir:
1. Sahabîler, Hz. Peygamber'e diğer insanlardan daha yakındırlar. Onlar, hakkında vahiy nazil olan konulara şâhid olmuşlardır. Hz. Peygamber'in hidâyetine uymak hususunda ihlâs dereceleri ve idrâk seviyeleri üstün idi. Böylece şeriatin maksatlarını iyi kavrıyorlardı. Çünkü nassların inmiş olduğu şart ve durumları bizzat görmüşler dolayısıyla onların nassları anlayışları başkalarınınkinden daha kuvvetli ve nasslar üzerindeki sözleri uyulmaya daha elverişlidir.
2. Sahâbilere ait görüşlerin sünnet olma ihtimali vardır. Çünkü onlar çoğu zaman Hz. peygamberin açıkladığı hükümleri anlatırken O'na nisbet etmiyorlardı. Esasen onardan bunu isteyen de yoktu. Böylece bir ihtimalle birlikte sahabilerin görüşleri kıyas ve içtihada dayansa bile onlara uymak daha iyidir. Çünkü bu hem nakl'e yakın hem de akla muvafık olur.
3. Eğer sahâbîlerden kıyas mahsûlü bir görüş bize intikal etmişse, bizim de onlara muhalif bir kıyasta bulunmamız mümkündür. Ancak onların görüşlerine uymamız ihtiyat bakımından daha iyidir. Çünkü Peygamber (s.a.) "Ümmetimin en hayırlısı, benim gönderilmiş bulunduğum çağdakilerdir"[59] buyurmuştur. Ayrıca sahabilerden birine ait bir görüş üzerinde icma da edilmiş olabilir. Çünkü onun görüşü ötekilerine aykırı olursa sahabilerden intikal eden şeyleri araştıran bilginler buna da vakıf olurlar. Eğer bazı sahabilerden rivayet edilen görüşe aykırı başka bir görüş diğer sahabilerden intikal etmişse bu görüşlerin ikisinin de dışına çıkmak sahabilerin hepsinden ayrılmak demektir. Bu ise, kabul edilemeyecek ve sahibine ait bir saçmalıktır.
"Sahâbinin verdiği fetva şu altı şıkkın dışına çıkmaz:
a. Sahabi onu Peygamber (s.a.)'den işitmiş olabilir.
b. Peygamber (s.a.)'den işitenden işitmiş olabilir.
c. Kur'an'dan böyle anlamış olabilir,
d. Sahâbiler bir hususta ittifak etmiş olduğu halde, onların bu ittifakı değil de sadece o fetvayı veren sahâbinin sözü bize nakledilmiş olabilir.
e. Sahâbiler Arapcayı ve kelimelerin delâlet ettiği mânâyı bizden daha iyi bilmek, yahut Allah'ın emri ile ilgili durum ve karinelerden faydalanmak veya peygamber (s.a.)'e uzun zaman arkadaşlık etmek, O'nun hâl ve yaşayışlarını müşahade etmiş olmak, sözlerini işitmek ve bu sözlerin maksatlarını kavramak, vahyin gelişine şahid olmak gibi sebeplerle bir çok meseleleri

bizden iyi anlamış olabilirler.
Bu beş husustan dolayı sahâbinin fetvası bizim için hüccettir.
f. Sahabi Peygamberden bizzat rivayet etmediği bir şeyden anladığı manaya göre fetva vermiş, fakat bu anlayışında yanılmış olabilir. Bu takdirde sahâbinin sözü hüccet olmaz. Kesin olarak bellidir ki beş ihtimalin vukuu, bir ihtimalin vukuundan çok kuvvetlidir. Akıl sahibi bunda şüphe etmez. Böyle kuvvetli bir ihtimâl, gâlib zan ifâde eder ki, bununla amel edilir."[60]
Bundan başka dört mezhep imamlarından bize intikal ettiğine göre onlar da sahabelerin sözlerine uyarlar ve bunların dışına çıkmazlardı.[61]
4. Teravihin 36 rekat olarak kılınacağını söyleyen İmam Malik hazretleri ise, bu konuda Medinelilerin tatbikatına dayanmaktadır. Hz. İmamın bu mevzudaki görüşüne esas teşkil eden sebebi kıymetli âlim Kâmil Miras şöyle anlatıyor: "Mekkeliler Harem-i Şerifte teravih kılarken teravihin her tervihasında bir kerre tavaf etmek ve müteakiben iki rekat tavaf namazı kılmak i'tiyadmda idiler. Mekkelilerin bu faziletkârâne hareketlerine gibta eden Medine-i Münevvere ahalisi de Mekkelilerin tavaflarına ve tavaf namazlarına muadil olmak üzere her tervihada dört rekat nafile kılmayı kabul etmişler. Şu kadar ki Mekkeliler, beşinci tervîhada yani teravih namazının hitamı ile vitir namazı arasında son tervîhada tavaf etmediklerinden Medineliler de bu son tervihadan sonra nafile kılmamışlardır. Dört tervihada dörder rekat olarak kılınan on altı rekat nafile, asıl teravihe zammedilince otuz altı rekate baliğ olur. Üç rekat vitir namazı ile otuz dokuz rekat eder. İşte öteden beri devam edegelen bu ameli ehl-i Medine'nin imamı Malik Hazretleri delil olarak kabul ettiğinden Malikî Mezhebinde teravihin adedi rekat olarak, on altı rekat nafile ile bebarebr bu derece (36'ya) yükselmiş bulunuyor. Bu babda eimme-i selâsenin yirmi rekat hakkındaki ictihadlanni müdafaa eden şârih Aynî, ashab-ı kiramın müstemirren devam edip gelen ameli, ittiba için ehl-i Medine'nin amelinden daha evlâdır diyor. Tervihalarda zikrullah ile salât ve selâm ile her nevi ibâdet ve taat ile iştigal edildiği gibi sair mezheb imamlarına göre de tervihalarda nafile namaz kılınabilir. Şu farkla ki Malikilerin kıldığı gibi cemaatle değil, münferiden kılınır. Mezeb-i Hanefide nafilelerde cemaat, yalnız teravihin hususiyetlerindendir."[62]

2. Kadir Gecesi

Kadr kelimesinin sözlük mânâsı güç yetirmek, hüküm ve kaza, şeref ve azamet demektir.
Kadir gecesinin ramazan ayının yirmi yedinci gecesine tesadüf ettiği tahmin ve tercih edilmiştir. Hz. Peygamber de onun ramazanın son on günü içindeki tek rakamlı gecelerden biri olduğunu[63] ve muhtemelen yirmi yedinci gecesi olduğunu[64] bildirmiştir.
Kadir gecesi çok mübarek bir gecedir. Zira Kur'ân-ı Kerim bu geceden itibaren Resul-ı Ekrem Efendimize inmeye başlamıştır. Ayrıca bu gecede Allah tarafından takdn edilmiş işlerin ayırd edildiği nakledilir. Bu gece yeryüzüne o kadar çok melek iner ki yeryüzü onlan almaz.
K.ar'ân-1 Kerimin 97. sûresi olan Kadir Suresi'nde, Kadir gecesi şöyle anlatılır: "Şüphesiz ki onu (Kur'an-ı Kerim'i) Kadi gecesinde biz indirdik. Kadir gecesi nedir? Bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Bu gece melekler ve ruh(u'l-Kuddûs) Rablerinin izniyle her iş için peyder pey yeryüzüne inerler. O gece tan yerinin ağarmasına kadar bir selâmettir."
Kadir gecesini ibadetle gerenin geçmiş günahlarının affedileceği haber verilmiştir.[65] Yine Peygamber Efendimiz Kadir Gecesinin gününde orucun bütün sene tutulacak oruca eş:c olduğunu belirtmiştir.[66] Bu gecenin bir ânı var dır ki ona rastlayanın duası her halde kabul buyurulur. Bunun için bütün geceyi ibâdetle, dua ve tevbe ile geçirmek, yeni bir İslâmî heyecanı kazanmak gerekir. Bunu yapamayanlar hiç olmazsa teravihten sonra bir miktar ibadetle meşgul olarak b* gecenin ekseriyetini veyahut tümünü ihya etmelidirler.
K?.dir gecesinde kılınacak nafile namazların belirli bir şekli yoktur. Asıl maksat, bu geceyi rrürnkün olduğu kadar ihya etmektir. Bu gecede elden geldiğince kaza namazı kılınmalı, Kur'ân okunmalıdır. Önemli olan müslü-manların bu ve bu gibi geceleri fırsat bilerek geçmiş kötülüklerine pişmanlık duymaları yeni bir hayata başlar gibi îslâmm emirlerine sarılma gücü elde eteneleridir.[67]

1378. ...Zirr' (b. Hubeyş')den; demiştir ki:
Ubeyy b. Ka'b'a:
Ey Ebâ Münzir, bana kadir gecesini anlat. Çünkü bu arkadaşımız (İbn Mes'ûd)'a soruldu da "Kim bir yılı ihya ederse ona rastlar" diye cevab verdi; dedim. Bunun üzerine Übeyy de:
Allah Ebû Abdirrahman'a rahmet eylesin o Kadir gecesinin ramazanda olduğunu biliyordu, dedi.
(Diğer râvi) Müsedded (bu hadise); "Fakat (Ebû Abdurrahman, halkın) güvenmelerini uygunsuz gördü" (cümlesini), yahutta "(Halkın güvenmelerini) arzu etmedi" (cümlesini) ilâve etti.
(Hadisin bundan) sonra(ki kısmında her iki râvi de Übeyy'in); "Vallahi o (kadir gecesi) Ramazandadır ve yirmi yedinci gecesindedir" dediğinde ve istisna etmediğinde birleştiler. (Zirr b. Hubeyş) dedi ki:
(Ben Ubeyy'e), Ey Ebâ Münzir bunu nasıl biliyorsun? dedim. (Bana):
Resûlullah'ın bize bildirdiği alâmet(Ier)le biliyorum, diye cevab verdi.
(Âsim dedi ki:) Zirr'e; "alâmet(ler) ne(ler)dir? "diye sordum:
Bu gecenin sabahında güneş tas gibi doğar, yükselinceye kadar pırıltısı olmaz, diye cevab verdi.[68]

Açıklama

Bilindiği gibi Übey b. Ka'b'ın künyesi Ebû Münzir'dir.İbn Mes'ûd (r.a.)'in künyesi de Ebu Abdirrahmân'dır. Metinden

anlaşılıyor ki Zirr b. Hubeyş, Kadir Gecesinin vakti ile ilgili olan bu soruyu Übeyy b. Ka'b (Ebû Münzir)'e sormadan önce, îbn Mes'ûd'a sormuş ve; "Kadir gecesine erişebilmek için senenin bütün gecelerini ihya etmek gerektiği" cevabım almıştı. Zirr b. Hubeyş aldığı bu cevabdan sonra Kadir gecesinin vakti ile ilgili başka rivayetlerin de bulunup bulunmadığını öğrenmek maksadıyla Übeyy b. Ka'b'e varmış bu mevzuda İbn Mes'ûd (r.a.)'den aldığı cevabı da söyleyerek: "Kadir gecesinin hangi gece olduğu" sorusunu ona da sormuş. Übeyy bu soruya; "Allah Ebu Abdurrahman (ibn Mes'ud)'a rahmet eylesin, o Kadir gecesinin ramazanda olduğunu biliyordu. Fakat halkın buna güvenmelerini uygun görmedi," diye cevab vermiştir. Übeyy sadece kendi kanaatine dayanarak böyle cevab vermiştir. Çünkü Übeyy, İbn Mes'ûd'-un "Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinde gizlendiğine" dair bir rivayeti olduğunu biliyordu. Nitekim îbn Mes'ûd'un bu rivayeti 1384 numaralı hadiste gelecektir. Fakat aslında İbn Mes'ûd (r.a.) "Kadir gecesinin senenin değişmeyen bir gününde olduğu ve bu geceye erişebilmek için senenin bütün gecelerini ihya etmek gerektiği" görüşünde idi. Übeyy ise, İbn Mes'ûd'dan sadece "Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinde gizlendiği" rivayetini işitmiş olup onun bu mevzudaki esas kanaatini işitmemiş olduğundan Zirr b. Hubeyş'e böyle cevap vermiştir. İbn Abbas ve İkrime gibi bazı sahabüer de Kadir gecesinin senenin bütün gecelerini dolaştığı görüşündedirler. Hanefi imamlarından Cassâs da Kadir gecesinin senenin bütün geceleri içinde gizli olup herhangi bir aya mahsus olmadığını binaenaleyh Kadir gecesi gelince boş düşmesi için talâk veren bir kimsenin talâk verdiği ailesinin boş olabilmesi için o geceden itibaren tam bir yılın geçmesi lâzım geldiğini söylemiştir[69] ki, hanefî mezhebinin muhtar olan görüşü budur.

îbn Âbidin merhum, Hanefî imamlarının bu mevzudaki görüşlerini mutaber fıkıh kitablannda naklederek şunları yazmıştır:

Kâfî'de Kadir gecesinin ramazan ayı içinde olduğu ifâde edilmektedir ve "fakat İmam-ı Azam'a göre Kadir gecesi ramazan ayına mahsus değildir. Ramazan ayının dışına çıkabilir, dolayısıyla ramazandan önceki aylarda gelebileceği gibi ramazan ayından sonraki aylarda da gelebilir. İmam Muhammed ile İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, ramazan ayının dışına çıkamaz. Muhîl sahibi de; "Kadir gecesi hakkındaki ihtilâfı bilen bir kimse, Kadir gecesine bağlı olarak bir yemin edecek olsa, tmam-ı A'zam'ın sözüne göre fetva verilir. Bu ihtilâfı bilmeyen bir kimse aynı şekilde yemin edecek olursa, bu yemin, ramazanırt yirmi yedinci gecesine nisbet edilir. Çünkü halk kadir gecesinin kesinlikle yirmi yedinci geceye tesadüf ettiğine inanır" der. Yine Hz. İmam'a göre bazî hadis-i şeriflerdeki Kadir gecesinin ramazanın son on gününde, son yedi gününde olduğuna dâir ifâdeler, Resûl-i Ekrem'in o sözü söylediği senelerle ilgilidir. Ondan sonraki senelerle ilgisi yoktur. Sultânü'l-ârifin Şeyh Muhyiddin-i Arabî de Fütuhâtü'l-Mekkiyye'sinde şunları söylemektedir: "Halk leyle-i kadirin zamanı meselesinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları kadir gecesinin senenin bütün gecelerini gezdiğini iddia etmektedirler ki, ben de bu görüşteyim. Çünkü ben onun bazan Ramazan'a bazan Şaban'a bazan da Rebiül-evvel'e rastladığını bizzat müşahede ettim. Fakat ekseriyetle ramazanın son on gününe rastladığım gördüm. Bir kere de ramazanın ortasında ve tek olmayan bir gecede gördüm. Bu bakımdan Kadir gecesinin senenin belli bir ayının çift veya tek gecelerinde dolaştığına dair olan sözler isabetli değildir"[70]

MFracü'd-Dirâye'de senenin en faziletli gecesinin Kadir gecesi olduğu o gecede yapılan her amelin diğer gecelerde yapılan aynı amelin bin misline denk olduğu binaenaleyh bu geceyi aramanın her mümin için müstehab olduğu ifade edilmektedir. İbn Müseyyeb'den gelen bir rivayete göre bu gecede yatsı namazını cemaatle kılan bir kimse Kadir gecesinden nasibini almış olur. Şafiîden gelen bir rivayete göre ise bu geceye tesadüf eden bir kimsenin Kadir gecesinden nasibini alabilmesi için yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmış olması yeterlidir. Allah mü'minlerden dilediği kimseye bu geceyi gösterir. Malikîlerden el-Mühelleb, "gerçekten bu geceyi görmek mümkündür değildir" demişse de, bu doğru değildir. Bu geceyi gören kimse o geceyi kimseye haber vermeyip Allah'a ihlâsla dua etmelidir.[71]

Kadir gecesinin gizlenmesindeki hikmetler: Cenabı Hak bazı işleri bir takım hikmet ve maslahatlardan dolayı gizlemiştir. Meselâ mü'mİnlerin Kadir gecesinin hayır ve bereketine ermek için her geceyi ganimet bilip ihya etmeleri, hiç değilse, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmaları için Kadir gecesini senenin bütün geceleri içinde saklamıştır. Cuma gününün her saatinde hesapları ve şuurlu bir halde bulunmaları için de cuma gününde dualaların kabul olduğu icabet saatini gizlemiştir. Salat-ı vüsta'yı beş vakit namaz içinde, ism-i A'zam'ı Allah'ın diğer isimleri arasında, rızasını taat ve ibadetler içerisinde, gazabını haramlar ve isyanlar içerisinde, kıyametin kopmasını ve eceli de ait oldukları eşya arasında gizlemiştir ki, bütün bu gizliliklerde müşterek olan gaye, kulların ibâdet ve tâate devamlarına ve isyandan korunmalarına yardımcı olmaktır.

Kadir gecesi hakkındaki görüşlerin sayısı 46'ya kadar ulaşmaktadır. Bunları kısaca aktarmakta fayda görüyoruz:

1 . Kadir gecesi Hz. Peygamberin dâr-i bekaya irtihaliyle kaldırılmıştır, bir daha gelmeyecektir. Mütevelli bu görüşü Râfızîlerden nakletmiştir. el-Fakihânî, İmam-ı Ebû Hanife'nin de bu görüşte olduğunu söylemişse de, bu söz doğru değildir. Nitekim biz Hz. İmamın bu mevzudaki görüşlerini az önce naklettik,

2. Bu gece Hz. Peygamberin sağlığında bir kere gelmiştir. Bir daha dönmeyecektir.Bu görüş el-Fâkihânî'ye aittir.

3. Bu gece sadece bu ümmete aittir. İbn Receb ve Mâlikîlerden bir cemaat bu görüştedirler.

4 . Kadir gecesi senenin bütün gecelerini dolaşır. Bu görüş Hanefî mezhebinin meşhur olan görüşüdür ve aynı zamanda seleften bazı kimselerin de bu görüşte olduğu zikredilmektedir.

5. Ramazan ayının geceleri içerisinde gizlidir.

6. O, senenin değişmeyen bir gecesidir. Fakat o gecenin hangi gece olduğunu Allah'dan başka kimse bilmez. Bu görüş de Hanefî imamlarından Nesefî'ye aittir.

7. Ramazanın ilk gecesindedir. Bu görüş de'sahabeden Ebû Rezîh el-Ukaylî'ye aittir.

8. Ramazanın yarısına tesadüf eden gecedir. Bu görüş İbnu'l-Mulakkın'a aittir.

9. Şa'banın yarısına tesadüf eden gecedir. Bu görüşü de Kurtubî rivayet etmiştir.

10. Ramazımn 17. gecesidir. Bunu da İbn Ebî Şeybe ile Taberânî Zeyd b. Erkam'dan rivayet etmişlerdir.

11. Ramazanın ikinci on gecesinde gizlidir. Bu görüşü Nevevî rivayet etmiş, Taberî de bu görüşü Osman b. Ebi'l-As ile

Hasan el-Basrî'ye nisbet etmiştir.
12. Ramazımn 18. gecesidir. Bu görüşü İbnü'l-Cevzî "Müşkil" isimli eserinde nakletmiştir.
13. Ramazanın 19. gecesindedir. Bu görüşü Abdurrezzak, Hz. Ali'den rivayet etmiş ve Taberî de bunu Zeyd b. Sabit ile İbn Mes'ûd'a nisbet etmiştir.
14. Ramazanın son on gününün ilk gecesidir. İmam Şafîî bu görüşe meyletmiştir.
15. Eğer ay tam çekiyorsa 20. gecedir; tam çekmiyorsa 21. gecedir. Bu görüş İbn Hazm'a aittir.
16. Yirmi ikinci gecedir.
17. Yirmi üçüncü gecedir.
18. Yirmi dördüncü gecedir.
19. Yirmi beşinci gecedir. Bunu da İbnu'l-Cevzî, Ebû Bekre'den rivayet etmiştir.
20. Yirmi altıncı gecedir. Bu görüş de İyas'a aittir.
21. Yirmi yedinci gecedir.
22. Yirmi sekizinci gecedir.
23. Yirmi dokuzuncu gecedir. Bu görüşü de İbnü'l-Arabî nakletmiştir.
24. Otuzuncu gecedir. Bunu da îyâz rivayet etmiştir.
25. Ramazanın son on gecelerindeki tek sayıl» gecelerinde gizlidir, tbn Hacer, Fethu'l-BârPde bütün görüşler içerisinde bu görüşü tercih etmiştir.
26. Ramazanın tek sayılı son gecesidir. Bu görüşü Tirmizî ile İmam Ah-med rivayet etmişlerdir.
27. Ramazanın son on gecesi içerisinde dolaşır. Bu görüşü Ebu Kılâbe rivayet etmiştir, imam Malik, Sevrî, Ahmed ve Ishak bu görüştedir.
28. Ramazanın son on gecesi içerisinde dolaşmakla beraber, bunlar içerisinde bazılarının Kadir gecesi olması diğerlerine nisbetle daha kuvvetlidir.
29. Ramazanın son on gecesi içerisinde dolaşmakla beraber, bunlar içerisinde Kadir gecesi olma ihtimali en kuvvetli gece, yirmi üçüncü gecedir.
30. Ramazanın son yedi gecesi içerisinde dolaşır. Ancak 27. geceye rastlama ihtimali daha kuvvetlidir.
31. Ramazanın son yedi gecesi içerisinde dolaşır. Ancak bu görüşte olanlar yedi geceden maksadın ramazanın son yedi gecesi mi, yoksa aynı ayın her haftasının 7. gecesi mi olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
32. Bir önceki maddedeki ihtilâf konusu olan iki görüşten birisi bu maddeyi teşkil eder.
33. Ramazanın ikinci yarısındaki gecelerden bulunur. Muhit sahibi bu görüşü İmam Muhammed ile tmam Ebû Yûsuf'a nisbet etmiştir.
34. Ramazanın on altıncı veya on yedinci gecesidir.
35. Ramazanın on yedinci veya ondokuzuncu veya onbirinci gecesidir.
36. Ramazanın ilk veya son gecesidir.
37. Ramazanın ondokuzuncu yahut on bir veya yirmi üçüncü gecesidir.
38. Ramazanın birinci, yahut dokuzuncu, yahut onyedinci yahut da yirmi birinci veyahut ta son gecesidir.
39. Ramazanın yirmi üç yahut yirmi yedinci gecesidir.
40. Ramazanın yirmi bir yahut yirmi üç yahutta yirmi beşinci gecesidir.
41. Kadir gecesi Ramazanın son yedi gününde gizlidir. Merhum Hafız tbn Hacer bu görüşün ayrı bir madde halinde zikretmemiştir. Bu madde ile 30. madde arasındaki fark açıklığa kavuşturulmamıştır.
42. Ramazanın yirmi ikinci yahut yirmi üçüncü gecesidir.
43. Ramazanın ikinci ve üçüncü on günlerinin çift sayılı gecelerindedir.
44. Ramazanın son on gecesinden üçüncü yahut beşinci gecedir.Ancak burada son on gecenin üçüncü gecesinden maksat, yirmi üçüncü gece olabileceği gibi yirmi yedinci gece de olabilir. Bu son on geceyi aşağıdan yukarıya veya yukarıdan aşağıya doğru saymaya göre değişir.
45. Ramazanın ikinci yarısının yedinci yahut sekizinci gecesidir.
46. Ramazanın ilk veya son gecesi tek sayılı son gecedir.[72]
Bu maddelerin bazısını bazısının içerisinde mütalea etmek mümkündür. İbn Hacer bu mevzudaki görüşlerin hepsini nakletmekte fayda görmüş ve sonunda bu görüşler içerisinde 25. maddedeki "Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinin tek sayılı gecelerinde olduğu" görüşünü benimsemiştir. Ve Şafîî'ye göre, ramazımn 21. yahut 23. gecelerinde; ulemânın büyük çoğunluğuna göre de 27. gecede olduğunu ifade etmiştir. Biz de ulemâmızın Kadir gecesine verdiği değeri ve onların bu mübarek gecenin feyzine erişmek için kılı kırk yararcasına gösterdikleri inceliği ve ortaya koydukları görüşleri göstermek için bu görüşleri 46 madde halinde nakletmekte fayda gördük. Uyanık bir rnü'min için bu mevzuda uyulması gereken en ince yol ise, îmam Ebû Hanîfe Hazretlerinin beyânına uyarak, her gecenin Kadir gecesi olabileceğini düşünüp yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmaktır. Ve nesellullahe't-tevfik.
Konumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde Kadir gecesinin alâmeti olarak o gecenin sabahında güneşin pırıltısının olmadığı ifâde edilmektedir. Ulemânın beyânına göre, güneşin bu şekilde ziyâsız ve şuâsız olarak doğmasına sebeb "O gece yeryüzüne inen meleklerin haddinden ziyâde kalabalık oluşudur. Böylesine kalabalık ve nuranî bir yapıya sahip bir melâike topluluğunun iniş ve çıkışları güneşten gözümüze erişmekte olan her zamanki ışık huzmelerinin gölgelenmesine sebeb ve gözümüze gelmesine engel teşkil edebilir. Kıyâmü'l-Leyl sahibi Muhammed b. Nasr, Ubâde b. es-Samit'ten rivayet ettiği bir hadise dayanarak Kadir gecesi için şu alâmetleri de saymaktadır: O gece sanki semâda ay varmış gibi parlaktır, berraktır ve

sakindir. Ne sıcak, ne de soğuktur. Sabaha kadar hiç bir yıldız kayması olayı görülmez.[73]
İbn Ebî Şeybe'nin İbn.Mes'ûd'dan rivayet ettiği: "Güneş her gün şeytanın iki boynuzu arasından doğar, bundan ancak Kadir gecesi müstesnadır" mealindeki hadis-i şerife göre de o gecenin sabahında güneş şeytanın boynuzları arasından doğmaz. Taberanî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre de o gece ağaçların dalları secde etmek için yere iner iner kalkar. Bu alâmetlerin faydası ise, bu geceye erişenlerin Allah'a şükretmeleri ve gelecek seneki Kadir gecesine de hazırlanmalarıdır.[74]

Bazı Hükümler

1. İnsan bir meseleyi halledemediği zaman onu bir bilenden sormalıdır.
2. İbn Mes'ûd'a göre Kadir gecesi ramazan ayının dışında da olabilir.
3. Übeyy b. Ka'b'a göre ise, Kadir gecesi ramazan ayının 27. gecesidir. Hz. Übeyy, İbn Mes'ûd'un da bu görüşte olduğuna inanmaktadır. Fakat gerçekte İbn Mes'ûd Kadir gecesinin senenin bütün geceleri içerisinde gizli olduğuna inanmaktadır.
4. Zann-ı galİb üzere istisna etmeden (yani inşaallah) demeden yemin edilebilir.
5. Kadir gecesi için bazı alâmetler vardır.[75]

1379. ...Abdullah b. Üneys (r.a.)'den; demiştir ki:
Selime oğullarının meclisinde bulunuyordum, en küçükleri de ben idim. "Bizim için Resûlullah (s.a.)'e kadir gecesini kim sorar?" dediler. Bu (toplantı) Ramazanın yirmi birinci (gecesinin) sabahında
(yapılmıştı). Bunun üzerine çıktım, akşam namazında Resûlullah (s.a.)'le karşılaştım. (Namazı kıldıktan) sonra evinin kapısının Önüne durdum. Yanıma gelince; "(içeri) gir" dedi. Hemen girdim. (Önümüze) akşam yemeği getirildi. (Yemeğin) azlığından (elimi) geri geri çektim. (Yemek) bitince:
“Bana ayakkabılarımı ver" dedi ve kalktı. Onunla birlikte ben de kalktım. (Bana):
"Bir ihtiyacın varmış gibisin" dedi.
Evet, Selime oğullarından bir cemaat beni sana gönderdiler: Sana Kadir gecesini sormak istiyorlar, diye cevap verdim. Bunun üzerine:
"Bu gece kaç(ıncı gece)?" dedi.
Yirmi iki(nci gecesi)dir, diye cevap verdim.
"İşte O(Kadir gecesi), bu gecedir" buyurdu. Sonra döndü yirmi üçüncü geceyi kast ederek; "Belki de gelen gecedir" buyurdu.[76]

Açıklama

Bu hadisin tercümesinde geçen "belki de gelen gecedir" cümlesindeki "belki" kelimesi Arapça metindeki "ev" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Bilindiği gibi bu kelime mübhemlik (kapalılık) ifade eder. Metinde bu manada kullanılmış olduğu kabul edilirse, o zaman hadîse şöyle mana vermek gerekir: "Bu gecenin Kadir gecesi olma ihtimali olduğu gibi yarınki gecenin de kadir gecesi olma ihtimali vardır. Bu iki geceden hangisinin kadir gecesi olduğu kesinlikle belli değildir."
Bazan da "ev" kelimesi "idrâb" için kullanılır, "tdrâb" kendinden önceki olumlu cümlenin mânâsını "ibtal etmek" demektir. O zaman bu cümleye şöyle mânâ vermek icab eder: "Kadir gecesi bu gecedir, yok hayır hayır yarın gecedir." Bilindiği gibi îslâmiyette geceler kendilerinden sonra gelen gündüzlere tabidirler. Bu bakımdan Ramazanın yirmi birinci gecesi denilince ramazanın yirminci gününü yirmi birinci gününe bağlayan gece anlaşılır.
Resûl-i Ekrem Efendimizin Kadir gecesinin tayini ile ilgili olarak kendisine yöneltilen soruya açık bir şekilde cevap vermeyişini bir önceki hadis-i şerifte açıkladığımız bu gecenin gizlenmesindeki hikmetlerde aramak lâzımdır. Ebû Davud'a göre bu hadis garibdir. Çünkü bu hadisi Damure'den rivayet eden Zührî'den başka bir kimse yoktur. Ancak bazı garib hadislerle amel etmenin caiz olduğunu da unutmamak icab eder.[77]

Bazı Hükümler

1. Sahabe-i kiram dini meselelerde son derece dikkatli idiler.
2. İlim için yolculuk etmek caizdir.
3. Kadir gecesi Ramazanın 22. gecesi veya yirmi üçüncü gecesi olabilir.[78]

1380. ...Abdullah b. Üneys el-Cühenî (r.a.) dedi ki (Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Resulü, benim çöl(de bir evim) var. Orada bulunuyorum ve Allah'a şükür namazı da orada kılıyorum. Bana bir gece söyle de o gece (Medine'deki) şu mescide ineyim; dedim.
“23. gece in!" buyurdu.
(Bu hadisin ravisi Muhammed b. İbrahim dedi ki:) Ben (Abdullah b. Üneys'in oğlu Damure'ye);
"Baban o gece nasıl hareket ediyordu?" diye sordum.
"Babam (o gece) ikindi namazını kılınca mescide girerdi, sabah namazını kılmcaya kadar herhangi bir ihtiyaç için dışarı çıkmazdı. Sabah namazını kılınca mescidin kapısında duran hayvanını bulurdu ve ona binip çöl(deki ev)ine varırdı, cevabını verdi.[79]

Açıklama

Abdullah b. Üneys'in Mescid-i Nebevî'de bir geceyi ihya etmek isteyerek bu gecenin tayinini Hz. Peygamber'e bırakmaktan maksadı, Kadir gecesine erişmek arzusudur. Çünkü Hz. Peygamberin kendisi için en hayırlı olan geceyi tayin edeceğinden şüphesi yoktu.Muhakkak ki bu gece de Kadir gecesi olacaktı. Metinden de anlaşıldığı gibi Resûl-i Ekrem (s.a.)'de ona ramazanın 23. gecesini mescidde geçirmesini tavsiye etti. Muhammed b. Nasr'ın rivayetinde ise, Resûl-i Ekrem Efendimizin Abdullah b. Üneys'e; "istersen bu ayın sonuna kadar kal, istersen sadece bu gece kal" dediği de ilave edilmektedir.
Bu hadis-i şerifi Damure'den nakleden Muhammed b. İbrahim, Damure'ye "Baban o geceyi mescidde nasıl geçirirdi?" diye sormuş ve "Sabah namazını kılıncaya kadar hiç dışan çıkmadan mescidde kalır ve sabah namazını kılınca mescidin kapısında duran hayvanına binip yine çöle dönerdi" cevabını almıştır. Metinde geçen "çöl" sözüyle hal-mahal alâkasıyla mecazen çölde bulunan "ev" kast edilmektedir. Yine metinde geçen "ikindi namazını kılınca" cümlesindeki ikindi namazından maksat, ramazanın 22. gününün ikindi namazıdır. Çünkü İslâm terminolojisinde 23. gece denilince yirmi ikinci günü yirmi üçüncü güne bağlayan gece anlaşılır.
Bu hadis-i şerif Kadir gecesinin ramazanın 23. gecesine rastladığına delâlet etmektedir. Nitekim sahâbi ve tabiinden bir cemaat de bu görüştedir. Abdullah b. Üneys (r.a.) bu görüşte olan sahâbilerden biridir. Muhammed b. Nasr'in "Kıyâmü'1-leyl" isimli eserinde Muâz b. Abdillah yoluyla rivayet ettiği bir hadiste Abdullah b. Üneys (r.a.)'ın; "Biz Resûl-i Ekrem'e Kadir gecesinin hangi gece olduğunu sorduk da bize onu 23. gecede aramamızı tavsiye etti. Bunun üzerine orada bulunan bir kimse "yani son sekiz günün birinci gecesi mi?" deyince Resûl-i Ekrem'in de; "Hayır, son yedi günün birincisi, çünkü bu ay tam çekmiyor" buyurduğu ifâde edilmektedir. 1378. hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi içlerinde İmam Ebû Hanife'nin de bulunduğu bazı ilim adamlarına göre hadis-i şeriflerde Kadir gecesiyle ilgili olarak geçen bu gibi sayılar, kıyamete kadar bütün seneler için geçerli değildir. Sadece Resûl-i Ekrem'in bu sayıları söylediği yılların Ramazan aylan için geçerlidir.[80]

1381. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kadir gecesini ramazandan son on (gece) içerisinde (yani) geriye kalan dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerde arayınız"[81]

Açıklama

Ramazan ayının 29 çektiği düşünülecek olursa, metinde geçen "Ramazandan son on gece içerisinde kalan dokuzuncu gece" sözünden maksat, ramazanın yirmi birinci gecesi, "kalan yedinci gece" sözünden maksat da, ramazanın yirmi üçüncü gecesidir. Bu izah tarzı bir numara sonra gelecek olan; "Kadir gecesinî ramazamn son on gecesi içerisindeki tek sayılı gecelerde arayınız" anlamındaki 1382 numaralı hadis-i şerifin mânâsına da uygun düşmektedir.
Fakat ramazanın otuz çektiği kabul edilirse o zaman ramazanın son on gecesi içerisinde kalan dokuzuncu geceden maksadın, yirmi ikinci gece, yedinci geceden maksadın yirmi dördüncü gece; beşinci geceden maksadın da yirmi altıncı gece olduğu anlaşılır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu mânâyı açıkça ifâde etmektedir:
"Bu dokuzuncu, yedinci ve beşinci ne demektir? diye sordum. Ebü Saîd:
Yirmi birinci gece geçti mi ondan sonra gelen yirmi ikinci gece dokuzuncudur.Yirmi üçüncü gece geçti mi, onun arkasından gelen gece yedinci; yirmi beşinci gece geçti mi onu tâkib eden gece beşincidir; diye cevab verdi."[82]
Ayların günlerini bu şekilde hesaplamak Arapların âdetlerindendi. Ayın ilk yansım hesaplarken geçen günleri sırayla birden onbeşe doğru artan sayılarla tarih verirlerken ikinci yarısını da "kalan birinci gün, kalan ikinci gün" diyerek tarih verirlerdi.
Bu hadis-i şerif kadir gecesinin, ramazanın tam çektiği senelerde son on gecenin çift sayılı gecelerinde, tam çekmediği senelerde de son on gecenin tek sayılı olanlarında gizlendiğine delâlet etmektedir.[83]

3. Kadir Gecesinin Ramazanın 21. Gecesi Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri)

1382. ...Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: - Resûlullah (s.a.) Ramazanın ortasındaki on günde i'tikafa girerdi. Yine bir sene itikaftan çıktığı gece olan yirmi birinci geceye kadar itikâfta kaldı. (İtikaftan çıkınca):
"Benimle beraber i'tikafa girmiş olanlar son (on gece)de de i'tikâfa devam etsinler. Ben bu geceyi (Kadir gecesini) gördüm, (fakat) sonra bu bana unutturuldu, kendimi (rüyamda) o gecenin sabahında su ile çamur içinde secde ederken gördüm. Onu (ramazanda) son on gece içerisinde ve tek sayılı olanlarda arayınız" buyurdu. Ebû Said (devamla) dedi ki: (Gerçekten) o gece yağmur yağdı, mescid de çardak şeklinde olduğundan akmaya başladı. (Bu) gözlerim, yirmi birinci (gece)nin sabahında Resûlullah (s.a.)'in burnu ve alnı üzerinde su ve çamur izlerini gördü.[84]

Açıklama

Ramazanın ortasındaki on günden maksat, onbirinci günden yirmi birinci güne kadar olan müddettir.Resûl-i Ekrem (s.a.)'in i'tikâf için bu günleri seçmekten maksadı, Kadir gecesine erişmekti. Bu hâdise Müslim'in rivayetinde daha ayrıntılı bir şekilde şu mânâya gelen sözlerle anlatılmaktadır: "Resûlullah (s.a.) ramazanın ilk on günü zarfında i'tikâfa girdi. Sonra ortasındaki on günde tentesi üzerinde hasır bulunan bir Türkî çadırda i'tikâf yaptı. Resûlullah (s.a.) bu hasın eliyle tutarak çadırın bir tarafına çekti. Sonra başını (çadırdan) çıkararak cemaatle konuştu. Cemaat kendisine yaklaştılar. Resûlullah (s.a.):

"Ben ramazanın ilk on gününde i'tikâf yapar bu geceyi ararım. Sonradan ayın ortasındaki on günde i'tikâf yapmaya başladım. Bilâhere bana gelerek bu gecenin son on günde olduğunu söyleyen oldu. Binaenaleyh sizden kim i'tikafa girmek isterse girsin" buyurdu.
Bunun üzerine cemaat da onunla birlikte i'tikafa girdiler.[85] Buhârî'nin Sahîh'inde ise, şu manaya gelen lâfızlarla yer almaktadır: "Resûlullah (s.a.) ramazanın ilk on gününde i'tikafa girmişti. Kendisiyle birlikte biz de i'tikâfa girdik. Derken (bir gün) Cebrail gelerek kendisine: "Senin aradığın ileridedir" dedi. Bunun üzerine Ramazanın ortasındaki on günde de itikafa devam etti, onunla birlikte biz de devam ettijc. Cebrail yine gelip kendisine "Senin aradığın ileridedir" dedi.[86]
Görülüyor ki Resûl-i Ekrem (s.a.)'in i'tikâf için önce ramazandan ilk on geceyi, sonra ortasındaki on geceyi seçmesi, kadir geesinin o gecelerde olabileceğine kuvvetli bir şekilde ihtimal vermesinden ileri gelmiştir. Ama daha sonra, hem Cebrail tarafından kendisine Kadir gecesinin ramazanın son on günü içerisinde ve tek gecelerde olduğu bildirilmiş, hem de rüyasında Kadir gecesinin sabahında çamur ve su içerisinde mescidde namaz kılıp secdeye varacağım görmüştü. Hadisi rivayet eden Ebû Saîd el-Hudri (r.a.) Hazretleri, "bu gözlerim 21. gecenin sabahında ResûluHah'ın burnu ve alnı üzerinde su ve çamur izlerini gördü" sözleriyle ramazanın 21. gecesinin sabahında yağan yağmurlar sebebiyle mescidin çatısı aktığı için mescidin içi çamur içinde kaldığını ve Resûl-i Ekrem sabah namazını kıldırırken alnı ve burunun secde esnasında çamurlandığını gözleriyle gördüğünü ifâde ederek Resûl-i Ekrem'in bu sadık rü'yasının gerçekleştiğine nasıl şahid olduğunu ve o gece Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinin tek sayılı günlerinden biri olan yirmi birinci geceye isabet ettiğini ifâde etmek istemiştir.
Metinde; "Resûl-i Ekrem'in ramazanın ortasına isabet eden on günde i'tikâfa girdiği zaman yirmi birinci gecenin sabahında i'tikaftan çıktığı" ifâde edildiği gibi, Buhârî ve Müslim'in rivayetinde de; "Resûlullah (s.a.) Ramazan ayının ortasındaki on günde i'tikaf yapardı. Yirminci gece geçip de yirmi birinciyi karşıladığı zaman evine dönerdi. Onunla birlikte i'tikaf yapanlarda dönerdi. Sonra bir ramazan ayında evine dönmeyi i'tiyat edindiği gece mescidde kalarak cemaate hutbe okudu ve onlara Allah'ın dilediklerini emretti. Sonra şöyle buyurdu:
"Ben bu on günde i'tikâf yapıyordum. Bilâhere şu son on günde i'tikaf yapma hatırıma geldi. Benimle beraber kim i'tikaf yapmışsa, i'tikaf yerinde gecelesin" denilmektedir.[87] Ancak Ziyâd'ın Mâlik'ten rivayet ettiği hadis-i şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.)'in; "Ramazanın ortasına isabet eden on gün zarfında i'tikâfa girdiği zaman i'tikaftan yirmibirinci gecenin sabahında çıktığı" ifade edilmektedir.[88] Yahya b. Yahya, Yahya b. Bekr ve Şafiî'nin Mâlik'ten rivayet ettikleri hadis-i şerifte de Ziyâd'ın rivayetine uygun olarak Resûl-i Ekrem'in yine ramazanın 21. gecesinin sabahında i'tikaftan çıktığı ifâde edilmektedir.
Fakat İbnu'l-Kasım, İbn Vehb, Ma'n, el-Ka'nebî ve bir topluluk Mâlik'ten rivayet ettikleri hadiste Ziyâd'ın bu rivayetine muhalefet edip Buhârî ve Müslim gibi musannif Ebû Davud'un rivayetine uymuşlar ve Resûl-i Ekrem'in ramazanın 21. gecesinde i'tikaftan çıktığını yani sabahı beklemediğini ifade etmişlerdir ki, doğrusu da budur. Çünkü İbn Vehb ile İbn Abdilhakem'in Mâlik'ten rivayet ettikleri hadis-i şerifte: "Kim ayın başında yahut ortasında i'tikâfa girecek olursa i'tikafımn son gününde güneş batınca i'tikaftan çıkar. Ayın sonunda i'tikâfa giren kimse ise Bayramı görünceye kadar evine dönemez," buyuruluyor. Buhârî'nin rivayet ettiği, "Peygamber (s.a.) ile beraber ramazanın ortasına isabet eden on gün zarfında i'tikâfa girmiştik. Resûlullah (s.a.) yirminci (günün) sabahı (i'tikaf yerinden) çıktı"[89] anlamındaki hadis-i şerifte söz konusu olan i'tikâf bir başka seneye aittir. Mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinde bahsedilen i'tikafla ilgisi yoktur.[90]

Bazı Hükümler

1. İtikafa girmek meşrudur. Ramazanın son on gecesini ihya etmek müstehab olduğundan, ı'tıkara girmek için Ramazanın son on gününü seçmek tavsiye edilmiştir.
2. Ramazanın 21. gecesi Kadir gecesi olabilir.
3. Ahkâmla ilgili olmayan meselelerde Resûl-i Ekrem'in unutması caiz olduğu gibi, tebliğ görevini yerine getirdikten sonra ahkâmla ilgili meselelerde de unutması caizdir. Ancak daha önce de ifâde ettiğimiz gibi unutulan bu meselelerin nisyân perdesi altına ebediyyen terk edilmesi caiz olmaz, kısa bir müddet sonra kendisine hatırlatılır.
4. Sevabı daha çok ve daha faziletli olan ameller teşvik edilmiştir.
5. Çamur üzerine secde etmek caizdir. Ancak ulemânın büyük çoğunluğuna göre çamur üzerine secdenin caiz olabilmesi için çamur cıvık olmamalıdır.
6. Namaz kılarken secde esnasında toza toprağa bulanan alnı veya burnu silmeden namaza devam etmek caizdir.
7. Alınla birlikte burnun da secdeye varması gerekir. [91]

1383. ...Ebû Said el-Hudrî'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"O'nu, ramazanın son on (geces)il içerîsinde ve dokuzuncu, yedinci, beşinci (geceler)de arayınız!'
(Ravi Ebû Nadra) dedi ki: (Ebû Said'e);
Ey Ebû Said, siz sayıyı bizden daha iyi bilirsiniz, dedim.
Evet, diye cevab verdi.
(Bu) dokuzuncu, yedinci ve beşinci ne demektir? diye sordum.
Yirmi birinci (gece) geçti mi ondan sonra gelen (gece) dokuzuncudur. Yirmi üçüncü (gece) geçti mi, ondan sonra gelen (gece) yedinci, yirmi beşinci (gece) geçti mi ondan sonra gelen (gece) beşincidir, diye cevab verdi.[92]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin sözlerinden bana birşey gizli kaldı mı, kalmadı mı, bilmiyorum.[93]

Açıklama

Ramazanın son on gecesi içerisindeki dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerin hangi geceler olduğunu Ebû Said'e soran râvi Ebû Nedra'dir. Kendisi tabiûndan olduğu için bir sahâbinin Resûl-i Ekrem'e yakınlığı dolayısıyla ramazanın son on gecesinde bulunan dokuzuncu, yedinci ve beşinci geceleri kendisinden daha iyi bileceği düşüncesiyle Ebû Said el-Hudrî (r.a.) hazretlerine sormuştur. Bu soru ve cevapla ilgili kısım Müslim'in rivayetinde şu mânâya gelen lâfızlarla anlatılmaktadır. Ben:
Ya Ebâ Said! Siz sayıyı bizden daha iyi bilirsiniz, dedim. Ebû Said de:
Evet biz bu hususta sizden daha üstünüz, dedi.[94]
Yine Müslim'in ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bu hadiste dokuzuncu, yirmi ikinci gece olduğu ifâde edilmektedir. Metinden de anlaşıldığı gibi yedinci geceden maksat, ramazanın yirmi dördüncü gecesi; beşinci geceden maksat ise, ramazanın yirmi altıncı gecesidir. Fakat Ebû Said el-Hudrî (r.a.) Hazretlerinin bu açıklaması ramazanın 30 gün çektiği senelere aittir. 1381 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi ramazanın 29 çektiği yıllarda ise, ramazanın son on gecesi içerisindeki dokuzuncu gece ramazanın 21. gecesine; yedinci gece, 23. gecesine; beşinci gece de yirmi beşinci gecesine isabet eder.
Bu açıklamaya göre ramazanın tam çektiği senelerde Kadir gecesini yirmi ikinci, yirmi dördüncü, yirmi altıncı gecelerde gizlemiş olması, kadir gecesini ramazanın son on gecesi içerisinde ve tek sayılı gecelerde aramamızı emreden 1382 numaralı hadis-i şerife ters düşmez. Çünkü Araplar ayın ikinci yarısına tarih verirlerken tarihi bizim gibi onbeş sayısı üzerine seri numaralar ilâve ederek tarih vermezler. *'Kalan birinci gün, kalan ikinci gün" şeklinde tarih verirler. Kaldı ki bu hadis-i şerifte söz konusu edilen tarihler daha başkadır. Son on gün içinde kalan tek gecelerden bahsedilmektedir. Bunlar tek sayılı olan beşinci, yedinci ve dokuzuncu gecelerdir. Sözü geçen tek sayılı bu geceler ramazan ayının tam veya noksan oluşuna göre değişik tarihlere isabet ederler. Bununla beraber bu tarihlerin zahiri manaları olan 22, 24 ve 25. geceler de kast edilmiş olabilir. Şurasını da unutmamak lâzımdır ki, hadis-i şerifte bu tarihlerin zikr edilmesinden maksat, Kadir gecesinin vaktini tayin etmek değil, 5, 7, 9. gece kelimelerinin manasını açıklamaktır.
Musannif Ebü Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği tâ'lîkte "Bu hadisin sözlerinden bana bir şey gizli kaldı mı, kalmadı mı, bilmiyorum" demekle bu hadisi noksansız olarak nakl edip etmediğinden emin olmadığını ifâde etmek istemiştir. Şüphesi de bu hadisin "Kadir gecesini ramazanın son on gecesi içerisinde ve tek sayılı gecelerde aramayı" emreden 1382 numaralı hadîse, zahiren ters düşmesinden ileri gelmektedir.[95]

4. Kadir Gecesinin Ramazanın 17. Gecesi Olduğunu Rivayet Edenler

1384. ...Abdullah İbn Mes'ud (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.) bize (hitaben);
"Kadir Gecesini ramazanın 17. gecesinde 21. gecesinde ve 23. gecesinde arayınız" buyurdu. Sonra sükût etti.[96]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Kadir gecesinin, ramazan ortasına isabet eden on geceden biri olan 17. gece ile ramazanın son on gecesi içerisinde bulunan yirmi birinci ve yirmi üçüncü gecelerde gizlendiğine açıkça delâlet etmektedir. "Kıyâmü'I-Leyl" sahibi Muhammed b. Nasr, adı geçen eserinde yine İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği bir hadiste aynı şekilde kadir gecesini 17., 21. ve 23. gecelerde aramayı tavsiye etmektedir. Aynı eserde geçen ve İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifte de Kadir gecesinin 17,, 19-, 21. ve 23. gecelerde aranması tavsiye edilmektedir, îbn Ebî Şeybe'nin ve Taberânî'nin Zeyd b. Erkam'dan rivayet ettikleri bir hadis-i
Şerifte de Kadir gecesinin ramazanın 17. gecesinde olduğu ifâde edildikten sonra râvînin; " Ben kadir gecesinin, ramazanın 17. gecesinde olduğunda hiç şüphe etmiyorum. Çünkü Kur'ân o gece inmeye başladı" dediği kayd edilmektedir.
Ayrıca yine Muhammed b. Nasr'm rivayet ettiği; "Kadir gecesi Allah'ın Kur'an-ı Kerim'i indirmeye başladığı ve sabahında İslâmı aziz ve küfrün önderlerini ise rezil ve rüsvây ettiği hak ile bâtılın arasını ayırdığı gecedir" anlamındaki hadiste Kadir gecesinin Bedir savaşı gecesine yani ramazının 17. gecesine rastladığını ifâde etmektedir.
Ancak daha önce de ifâde ettiğimiz gibi, İbn Mes'ûd'un rivayet ettiği bu hadiste geçen kadir gecesi ile ilgili tarihler Bedir savaşının meydana geldiği hicretin ikinci yılının ramazan ayına (Milâdi, Mart 624) aittir. Daha sonraki senelerde gelecek olan Kadir geceleriyle ilgili değildir.[97]

5. Kadir Gecesinin Ramazanın Son Yedi Gecesi İçerisinde Olduğunu Rivayet Edenler

1385. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Kadir gecesini (ramazanda) son yedi (gece) içerisinde arayınız" buyurdu.[98]

Açıklama

Metinde geçen "son yedi gece" sözünün zahirinden anlaşılan "Ramazanın 23. gecesinden itibaren başlayıp ayın sonuna kadar devam eden yedi gecedir." Aliyyü'l-Kaarî'nin beyânına göre Tarpuştî bu sözle, "Ramazanın 20. gecesinden sonra gelen yedi gecesinin kast edildiğini" söylemiştir. 21. ve 23. geceleri de içine aldığı için bu mânâyı, hadisin zahiri mânâsına tercih etmiştir. Fakat Nafi'in İbn Ömer'den rivayet ettiği "Peygamber (s.a.)'in ashabından bazı kimseler rüyada kadir gecesini ramazanın son yedi gecesinde gördüler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.): "Görüyorum ki rü'yalarımz ramazanın son yedi

gecesi hakkında birbirini tutmaktadır. Artık kim Kadit gecesini arayacaksa onu Ramazanın son yedisinde aiasın" buyurdu.[99] anlamındaki hadis-i şerif ise, zahirî mânâyı te'yid etmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvûd hadisinin; "her kim Kadir gecesini arayacaksa onu son yedi gecede arasın'[100] anlamındaki hadis ile, "Artık onu siz son on (gece) içerisinde ve tek sayılı tarihlerde arayınız" anlamındaki 1382 numaralı hadise aykırı değildir. Çünkü:
a. Yedi gece on gecenin içerisine dahildir.
b. Resûl-i Ekrem'e önce Kadir gecesinin son on gece içerisinde olduğu daha sonra da bu on gece içerisinde kalan 7 gece olduğu bildirilmiş olabilir.
c. Kadir gecesini son on gece içerisinde aramayı bünyesi kuvvetli olanlar için, son yedi gecede aramayı da zayıf olanlar için tavsiye etmiş olabilir.[101]

6. (Kadir Gecesinin Ramazanın) 27. Gecesi Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri)

1386. ...Muâviye b. Ebî Süfyân'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.); "Kadir gecesi yirmi yedinci gecedir" buyurmuştur.[102]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "kadir gecesi, ramazanın 27. gecesidir" diyen cumhûr-ı ulemânın delilidir. Şafîî ulemâsının ekserisi bu görüşte olduğu gibi Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. İmam Ebû Hanife Hazretlerinin bu görüşte olduğuna dair de bir rivayet vardır. Ashab-ı kiramdan Übeyy b. Ka'b, Kadir gecesinin bu gecede olduğuna kesinlikle inanırdı ve 1378 numaralı hadis-i şerifte de geçtiği gibi Kadir gecesinin bu gecede olduğuna yemin ederdi. Bu gecenin Kadir gecesi olduğunu ifâde eden hadislerin çokluğu sebebiyle ilim adamlarının pek çoğu 27. gecenin Kadir gecesi olması ihtimalinin kuvvetli olduğuna hükmetmişlerdir. Beyhakî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği bir hadiste, "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek: Ey Allah'ın Resulü, ben hasta ve yaşlı bir adamım (her gece namaz kılamıyorum), bana bir gece söyle de hiç olmazsa o geceyi ihya edeyim belki Allah o gecede Kadir gecesini ihya etmemi mümkün kılar, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Yedinci geceye sarıl" buyurdu denilmektedir.[103] Muhammed b. Nasr'-ın Kiyamü'1-leyl isimli eserinde de rivayet edilen bu hadisin sonunda şu cümleler de bulunuyor: "Resûlullah (s.a.) ayın yarım çanak şeklinde doğduğu geceyi hanginiz hatırlıyor?" diye sordu da Ebu'l-Hasen el-Fârisî.
- O gece 27. gecedir. Gerçekten 27. gecede ay bu şekilde doğmuştu, diye cevab verdi."
Beyhakî'nin bu hadisinde söz konusu olan hasta ve yaşlı olan kişi Kadir gecesinin ramazanın son on gecesinde olduğunu Resûl-i Ekrem'den işitmiş fakat zayıflığı ve hastalığı sebebiyle bu on geceyi ihya etme gücünü kendinde göremediği için Kadir gecesinin isabet ettiği geceyi kendisine lütfen haber vermesini rica etmiş ve Resûl-i Ekrem Efendimiz de ramazan-ı şerifin son on gece içerisindeki yedinci geceyi yani yirmi yedinci geceyi ihya etmesini tavsiye etmiştir."[104]
Taberânî ve Beyhakî'nin İbn Mes'ud'dan rivayet ettikleri bir hadis de şu mealdedir: "İbn Mes'ud dedi ki:
Resûlullah (s.a.)'e Kadir gecesinin hangi gece olduğu soruldu. Resûl-i Ekrem de es-Sahbâvât denilen yerde konakladığımız geceyi hatırlayanınız yok mu? İşte o gece Kadir gecesiydi, buyurdu. Ben de:
Ya Resûlallah' o geceyi ben hatırlıyorum. 27. geceydi diye cevab verdim."[105] Ahmed b. HanbePin İbn Ömer'den rivayet tettiği bir hadiste de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in; "Kadir gecesini ramazanın 27. gecesinde arayınız" buyurduğu[106] görülmektedir. Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif de Kadir gecesinin Ramazanın 27. gecesinde olduğunu ifâde etmektedir:
"Bir adam kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu (rüyasında) gördü. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"(Kadir gecesi hakkındaki) rü'yalarmızın son on gün içinde olduğunu görüyorum. Binaenaleyh siz onu bu on günün tek gecelerinde arayın"[107] buyurdular.[108]

7. "Kadir Gecesi Her Ramazanda Bulunmaktadır" Diyenlerin Delili

1387. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan; dedi ki:
Resûlullah (s.a.)'e Kadir gecesi soruldu. Ben de dinliyordum."O her Ramazandadır" diye cevap verdi.[109]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Süfyan ile Şu'be de İbn Ömer'e kadar ulaşan (bir haber) olarak Ebû İshâk'tan rivayet ettiler, (senedi) Peygamber (s.a.)'e ulaştırmadılar.[110]

Açıklama

Metinde geçen "ben de dinliyordum" cümlesi hem hâl cümlesidir hem de esmeu: dinliyorum" fiili ile mütealliki olan "an leyleti'1-kadr" kelimesi arasına girmiş bir "mu'tariza cümlesi"dir.
Tîbî'nin beyânına göre metinde geçen "O, her ramazandadır" cümlesinin iki manaya ihtimali vardır:
a. "Ramazanın her gecesinin Kadir gecesi olma ihtimali vardır" anlamına gelebilir. Bu manaya göre Kadir gecesini ramazanın belli bir gecesine veya haftasına tahsis etmek doğru değildir.
b. "Kadir gecesi her senenin ramazan ayına isabet eder" anlamına gelir. Bu manaya göre de Kadir gecesinin ramazan ayının dışına çıkabileceğini söylemek doğru değildir.

Buraya kadar tercümesini sunduğumuz hadis-i şeriflerden anlaşılıyor ki: Cenab-ı Hak ve tekaddes hazretleri Kadir gecesini pek çok hikmet ve maslahatlardan dolayı kesin bir şekilde açıklamamış, ancak peygamberi vasıtasıyla bazı alâmetlerinin açıklanmasına izin vermiştir. Kadir gecesinin kadrini bilen arar, arayan bulur.[111]

Kadir Gecesinin Duası

Hz. Âişe'den Allah'ın Resulüne:
ya Resûlallah! (s.a.) Kadir gecesine ulaşırsam nasıl dua edeyim? dedim.
Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet"[112]

Kadir Gecesi Namazı

Bu şerefli gecede teravihten sonra bir müddet daha ibâdette bulunulması, nafile namaz kılınması, bu geceyi ihya demektir.
Deniliyor ki, Kadir namazının en azı iki rekat, ortası yüz rekat, en çoğu da bin rekattır. Bu namaz, iki rekat kılındığı takdirde her rekatında iki yüz âyet-i celile okunmalı, yüz rekate kadar kılındığı takdirde her rekatında Fatiha-i şerifeden sonra süresiyle üç kere de İhlâs sûresi okunup her iki rekatte bir selâm verilmelidir.
Ya Rabbi, sen affedicisin, affı bağışlamayı seversin, beni affet" duası da tekrar edilmelidir.
Bu namazın bu veçhiyle kılınacağı hakkındaki rivayetler pek kuvvetli değildir. Asıl maksat, bu geceyi mümkün olduğu kadar ihya etmektir. Bu kudsî gecede elden geldiği kadar şâir nafile namazlar gibi tatavvu'an namaz kıhnabilir. Her halde tekellüften kaçınılması efdaldir.[113]

[KUR'AN OKUMA, TAHZİB (hizblere ayırma) ve TERTİL İLE İLGİLİ KONULARI

8. Kur'an-I Kerim Kaç Günde Hatmedilmelidir?

1388. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan"rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) O'na:
"Kur'ân'ı bir ayda oku (hatmet)" buyurdu. Abdullah:
Ben (daha az zamanda okumaya) muktedirim, dedi. O (s.a.):
"Yirmi günde oku" buyurdu. Abdullah:
Benim (daha az zamanda okumaya) gücüm yeter, dedi. "Onbeş günde oku" buyurdu. Abdullah:
(Daha kısa zamanda) okuyabilirim, dedi. "On günde oku" buyurdu. Abdullah:
Daha az zamanda okuyabilirim, dedi. Nebi (s.a.):
"Yedi günde oku (hatmet) ve bunu daha fazla azaltma"[114] buyurdu.
Ebû Dâvûd, Müslim b. İbrahim'in rivayeti daha tamdır" dedi.[115]

Açıklama

Muhammed b. Nasr'm rivayetinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber (s.a.)'e Abdullah b. Amr'ın her gece Kur'an-ı Kerim'i bir defa hatmettiği haberi ulaşınca onu çağırmış ve kendisine Kur'an'ı ayda bir defa hatmetmesini emretmiştir. Ancak Abdullah'ın bunu daha kısa zamanda yapmaya kudretinin bulunduğunu bildirmesi üzerine önce yirmi güne, sonra sırayla onbeş, on ve yedi güne kadar inmiş, yedi günden daha kısa zamanda hatmetmeye kalkışmamasını tenbih etmiştir.
Burada Kur'an-ı Kerim'i okumaktan maksad, Kur'an'ın tamamını okumaktır. Olay Hz. Peygamberin sağlığında cereyan ettiği ve vefatına kadar vahy devam ettiği için "bu konuşma olduğunda Kur'ân henüz tamamlanmamıştı, öyleyse bu emir Kur'an'ın tamamını okumaya şâmil değildir" tarzında bir düşünce hatıra gelebilir. Fakat Abdullah (r.a.)'ın yaşlanıp kuvvetten düşünce bir haftada hatim kendisine zor geldiği için "Keşke ruhsatı kabul etseydim" diye pişmanlık duyması, emrin Kur'an-ı Kerim'in tamamına şâmil olduğunu gösterir.
Hadis-i şerifteki Kur'an-ı Kerim'in belirtilen süreler içerisinde okunması ile ilgili emirler, vücûba delâlet etmediği gibi, bir haftadan daha kısa zamanda okunmaktan men'edilmesi de bunun haram oluşuna delâlet etmez. Önemli olan her fırsatta Allah'ın kelâmı ile meşgul olmak, ancak bunun için zarurî dünyevî ve ailevî işleri ihmâl etmemek, ailenin, dünyanın ve nefsin de hakkını vermektir. Mühim olan diğer bir nokta da kısa zamanda hatmetmek için kelâmullahı gözü kapalı okumamaktır. Manâ ve maksadını düşünerek ibret alarak okumak, tâbir caizse gevelemeden usûlüne göre okumak lâzımdır.
İmam-ı Nevevî "bu, ibâdette itidale ve Kur'an'ın mânâsını düşünmeye teşviktir. Kur'an-ı Kerim'i okuma konusunda selef değişik âdetlere sahihtir.
Kimi Kur'an'ı bir ayda, kimi yirmi günde, bazıları on günde bazısı hatta ekserisi yedi günde, bir kısmı üç günde hatmederdi. Bazıları ise birgün ve bir gecede bir defa, kimisi her gece, bir kısmı günde üç hatta sekiz kere Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona okurlardı. Bu, onların anlayış ve meşguliyetlerine göre değişirdi."
Yukarıda da işaret edildiği gibi Kur'an okuma bir ibâdettir. Bu ibâdeti Hz. Peygamber'in tâyin ettiği sınırlar çerçevesinde yerine getirmek mendubtur. Ancak bunu yaparken şahsî ve umumî vazifelerin ihmâl edilmemesi ve okunan Kur'ân'ın hakkının verilmesi gerekir.[116]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerîm okumak ibâdettir.
2. Nassan belirli zamanlarla nıukayyed olmayan nafile ibâdetlerin ifâsında genişlik esas alınmalıdır. Bu tür ibâdetler, kişinin ailevî ve sosyal çalışma ve görevlerine mâni teşkil etmemelidir.
3. Herkes anlayış ve vazife durumuna göre 30, 20, 15, 10, 7 gün gibi sürelerde Kur'an'ı bir defa hatmetmelidir. Ancak bu farz veya vâcib değildir.[117]

1389. ...Abdullah b. Amr (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bana; "her ayda üç gün oruç tut, bir defa Kur'an'ı oku (hatmet)" buyurdu.
Bunun üzerine ben, ondan (müddeti) kısaltmasını istedim. O ise, benden (okumayı ve orucu) azaltmamı istedi. Nihayet "bir gün oruç tut, bir gün iftar et" buyurdu.
Atâ dedi ki: "(Kur'an'ı hatmetmenin asgari müddeti konusunda) babam (es-Saib)'in dediğinde biz ihtilâf ettik. Kimimiz "yedi günde" derken, kimimiz "beş günde" dedi."[118]

Açıklama

Hadisin sebebi vürûdu yukarıdaki hadiste geçmişti. Buna göre Fahr-i Kâinat (s.a.) Abdullah b. Amr'a ayda üç gün oruç tutmasını ve bir defa Kur'ân'ı hatmetmesini tavsiye etmiştir. Ancak Abdullah bunu çok az bularak Hz. Peygamber'den artırmasını istemiştir. Oruç konusunda burada bir açıklık olmamasına rağmen, Buharî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber Abdullah'a üç gün oruç tutmasını tavsiye etmiş. Abdullah'ın isteği üzerine sırayla, "iki gün iftar et, bir gün oruç tut", daha sonra da "bir gün iftar et, bir gün oruç tut" buyurmuşlardır. Buhârî'-deki diğer bir rivayette, Resûlullah (s.a.)'m "devamlı oruç tutan kimse oruç tutmamış demektir" buyurduğu yer almaktadır. Bir diğerine göre de Resûl-i Ekrem Abdullah b. Amr'e; "ayda üç gün oruç tut" dedikten sonra bunun illetini; "her basene, hayır ve ibâdete on katı sevab ve mükâfat verileceğine göre, her ay üç gün oruç tutmak bütün sene oruç tutmak demektir" sözleriyle ifâde etmiştir.
Bu hadîsler ara vermeden devamlı oruç tutmanın uygun olmadığını göstermektedir. Ayrıca yine Buhârî'nin bir rivayetine göre Hz. Peygamber en efdal orucun gün aşırı olan "Dâvûd orucu" olduğunu bildirmiştir.
Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'in Kur'ân'ı hatmetme konusundaki tarzı bir evvelki rivayette mevcuttur. Burada ise Hz. Peygamber hatim konusunda müsaade ettiği asgarî gün sayısında râviler ihtilâf etmişlerdir. Atâ, bu ihtilâfın, babası es-Saib b. Yezîd'den sonra olduğunu râvilerden kiminin Resûlullah'ın en son yedi günde Kur'ân-ı Kerîm'i okumasını emrettiğini, kimisinin ise bu süreyi beş gün olarak naklettiklerini söylemiştir. Bundan evvelki rivayet bu rivayetlerden "yedi gün"ü İddia edenleri, Dârimî'nin İbn Nasr tarikiyle İbn Ömer'den yaptığı bir rivayet de "beş gün" diyenleri te'yid etmektedir. Dârimî'nin rivayetine benzer başka bir rivayeti de Tirmizî, Ebû Bürde vasıtasıyla nakledip "Hasen - sahih, bu vecihden garib" demiştir.
Bu hadisin Müslim'deki rivayetinde Atâ'mn haber verdiği ihtilâf ve Kur'an-ı Kerim okuma konusundaki gün adedi yer almamıştır.[119]

Bazı Hükümler

1. Allah (c.c.) kulun ibâdet etmek maksadıyla kendisini aşırı sıkıntıya sokmasını istemez.
2. Nafile oruç tutarken, bir gün tutup bir gün tutmamak efdaldır.
3. Kur'atj'ı hatmederken acele etmemelidir.[120]

1390. ...Abdullah b. Amr (b. el-Âs)'dan rivayet edildiğine göre Abdullah Hz. Peygamber (s.a.)'e:
Ya Resûlallah! Kur'an-ı Kerim'i kaç günde okuyayım? diye sordu. Peygamber (s.a.):
“Bir ayda" buyurdu.
Ben bundan daha kuvvetliyim (daha kısa zamanda okuyabilirim). (Müellifin üstadı) Ebû Mûsâ (Muhammed b. el-Musennâ) Resûlullah "Kur'an'ı yedi günde oku" deyinceye kadar Abdullah'ın "noksanlaştırmasını istediğini" ve (ikisi arasında) geçen konuşmayı tekrarladı. Ab. allan:
Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter deyince, Resülullah (s.a.):
"Üç günden daha az zamanda hatmeden (Kur'an'dan bir şey) anlayamaz" buyurdu.[121]

Açıklama

Bundan önceki rivayetlerde İbn Amr'ın herhangi bir sorusuna işaret edilmeden Hz. Peygamberin direkt olarak Kur'an-ı ayda bir defa hatmetmesini emrettiğini görmüştük. Bu rivayette ise, önce Abdullah b. Amr'ın Resulullah'a Kur'an'ı kaç günde hatmetmesi gerektiğim sorduğu ve Efendimizin emirlerinin bu soruya cevap olarak vârid olduğu anlaşılmaktadır. Ama bu keyfiyet, rivayetler arasında bir tezada delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber'in önce Abdullah'ın hergün Kur'anı bir defa hatmedip oruç tuttuğunu duyup bunun doğru olmadığını bildirmesi ve buna mukabil İbn Amr'ın; "Peki ya Resulullah! O halde Kur'an'ı kaç günde hatmedeyim?" diye sormuş olması muhtemeldir.
Hadiste Hz. Peygamberin ayda bir defa Kur'an'ı hatmetmesini söylemesine mukabil, İbn Amr'ın kendisinin daha güçlü olduğunu, dolayısıyla daha kısa zamanda okuyabileceğini Efendimize arz etmesi rivayet olarak yer almıştır. Aslında

konuşma burada bitmemiş Hz. Peygamber, "öyleyse yirmi beş günde" demiş, İbn Anır daha azaltmasını istemiş ve bu karşılıklı azaltma arzusu yedi güne kadar inmiştir. Fakat bu ara metinde yer almamış sadece musannif, hocasının bunları teker teker saydığını söylemekle yetinmiştir.
Önceki rivayetlerde Resûlullah'ın en son yedi güne kadar inip daha az zamanda Kur'ân'm hatmedilemeyeceğini bildirdiği zikredilmişti. Bunda ise bu sürenin üç gün olarak sınırlandırılması ve Hz. Peyamberin; "Onu üç günden daha az sürede okuyan birşey anlayamaz" sözlerinden anlamaktayız. Bu rivayetten Kur'ân'ı Kerîm'i üç günden daha az bir süre zarfında hatmetmenin uygun olmayacağım anlamaktayız. Ebû Ubeyd'in, Tayyib b. Süleyman kanalıyla Hz. Âişe (r.anhâ)'dan rivayet ettiği; "Nebi (s.a.) Kur'ân'ı üç günden daha az bir zamanda hatmetmezdi" mealindeki hadis de bu rivayetin mânâsını takviye etmektedir. Said b. Mansûr'un sahih bir isnadla İbn Mes'ûd'dan mevköf olarak rivayet ettiği şu haber önceden Kur'ân'm yedi günden daha az zamanda okunmasının men edildiğini, sonra ise, üç günde okunmasına müsaade edildiğini gösterir: "Kur'ân'ı yedi günde hatmediniz, üç günden daha az zamanda okumayınız."[122]

1391. ...Abdullah b. Amr (b. el-âs) -r.anhuma-'dan demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bana; "Kur'an'i bir ayda oku" dedi. "Ben güçlüyüm (daha kısa zamanda okuyabilirim)" dedim. Efendimiz, "onu üç günde oku (hatmet)" buyurdu.
Ebû Ali (el-Lü'lüî) dedi ki: Ebu Dâvûd'dan duydum ki, o Ahmed b. Hanbel'in, (seneddeki) "İsa b, Şâzân aklı başında bir kimsedir" dediğini işitmiş.[123]

Açıklama

Hadisin sonundaki ta'lîk Ebû Davud'un talebesi Ebû Ali el-Lü'lüfye aittir. Bu sözü musannifin üstadı Muhammed b. Hafs'ın güvenilir olduğuna işaret etmek için nakletmiştir. Çünkü Ahmed b. Hanbel'in "Akıllı" dediği îsâ b. Şâzân, Muhammed b. Hafs'ın yeğeni (kız kardeşinin oğlu)dir. Yeğen akıllı olduğuna göre dayı da akıllı anlayışlı olur, denilmek istenmiştir. Bu Türkçedeki "Oğlan dayıya, kız halaya çeker" vecizesine uygun düşen bir anlayıştır.
Bu babda geçen hadislerde Kur'ân-ı Kerîm'in hatmedilmesi için tayin edilen asgarî müddet, üç, beş, ve yedi gün olarak farklılık arz etmektedir. Ancak bu farklı rakamlar, hadisler arasında çelişki bulunduğu anlamına gelmez. Çünkü Hz. Peygamber'in Abdullah b. Amr ile bir kaç defa konuşup birisinde yedi, diğerinde beş bir başkasında da üç günü asgarî müddet olarak tayin etmiş olması muhtemeldir. Rivayetlerin siyakının farkıhğı bu ihtimale kuvvet kazandırmaktadır. Nitekim sahâbîlerin bu konudaki uygulamalarının farklı olduğu da görülüyor. Meselâ: İbn Mes'ûd, Kur'ân'i Kerim'i cumadan cumaya bir defa, ramazanda da üç günde bir hatmedermiş. Muâz b. Cebel üç günden daha kısa bir zamanda hatmi bitirmezmiş. Hz. Osman b. Affân da cuma gecesi Bakara sûresini okur ve perşembe gecesi hatmi tamamlarmış. Temim ed-Dârî'nin de haftada bir defa hatmettiği rivayet edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in hatmi konusunda tayin edilen zamanla ilgili görüşler bu babın ilk hadisinde verilmiştir.[124]

Bazı Hükümler

1. Bu babın tüm hadisleri Hz. Peygamber (s.a.)'in ümmetine olan şefkat ve merhametine delildir.
2. Müslümanın güç yetirebileceği ibâdete devam etmesi teşvik edilmekte, kendisine ağır gelecek ve bıkkınlığa sebep olacak virdleri almamasına işaret edilmektedir.
3. Kur'ân-ı Kerim okunurken mânâsı düşünülmeli ve muhtevasını uygulama gayreti içinde olunmalıdır.[125]

9. Kur'ânı (Okumak İçin) Hizblere Ayırmak[126]

1392. ...Îbnü'l-Hâdî'den; demiştir ki:
Nâfi b. Cüoeyr b. Mut'im bana, "Kur'ân'ı kaç günde okuyorsun (hatmediyorsun)?" dedi. Ben, "öyle bir taksim yapmıyorum" dedim. Bunun üzerine Nâfi:
Öyle deme, şüphesiz ResûluJlah (s.a.), "Kur'an'dan bir cüz okudum" buyurdu.
(İbiiu'1-Hadi dedi ki:)
Zannederim Nâfi, Resûlullah\n bu sözünü Muğîre b. Şu'be'-den nakletti.[127]

Açıklama

Yukarıdaki rivayet bir tabiinin sözüdür. Bu şekliyle rivayet mürseldir. Ancak İbnü'l-Hâdî'nin Hz. Peygamber'in sözünü Nâfi'nin, Muğîre b. Şu'be'den naklettiğine işareti, hadisi merfu sınıfına sokmaktadır.
Metinde görüldüğü üzere Îbnü'1-Hâdi, Nâfı'in Kur'ân-ı Kerimi kaç günde hatmettiğini sormasını hoş karşılamamış ve Kur'ân'ı parçalara bölmediğini söylemiştir. Ancak Nafi, bu cevâbın doğru olmadığını, Kur'ân-ı Kerim'i okumak için bölümlere ayırmanın caiz olduğunu, Hz. Peygamberin hadisinden delil getirerek ortaya koymuştur. Resülullah'tan nakledilen "Kur'ân'dan bir cüz okudum" tarzındaki beyânın, bu makamda zikredilmesi, tahzibden maksadın, Kur'an-ı Kerim'i cüzlere ayırma mânâsına geldiğini gösterir.[128]

1393. ...Evs b. Huzeyfe (r.a.)'den; demiştir ki:

Sakîf Heyeti içinde Resûlullah (s.a.)'ın huzuruna geldik. Ahlâf sülâlesi Mugîre b. Şu'be'ye müsâfir oldu. Beni Mâlikileri de Hz. Peygamber kendisine ait bir çadıra aldı. Müsedded; "Evs, Sakîf den Resûlullah'a gelen bir heyetin içinde idi" dedi.[129] Efendimiz her gece yatsıdan sonra bize gelir ve -Ebû Said'in dediğine göre- ayak üstü durarak anlatırdı. Hatta uzun süre ayakta kalmaktan dolayı biraz bir ayağı üzerine biraz da diğeri üzerine yaslanırdı. Hz. Peygamber'in en çok anlattığı şey, kavmi olan Kureyş'ten gördüğü ezâ ve cefâ idi. Resûlullah şöyle derdi: "Onlarla biz eşit değildik.[130] Biz zayıf ve zelil idik (on-larsa kuvvetli idiler) -Müsedded Mekke'de der- Medine'ye gelince harb nöbetleri[131] onlarla bizim aramızda devam etti. Kâh biz onlara gâlib geliyoruz kâh onlar bize." Bir gece Resûl-i Ekrem her zamanki geldiği vakitten geç geldi. Biz, "bu gece geç kaldın?" dedik. "Kur'ân'dan (okuduğum) cüz'üm aklıma geliverdi.[132] Onu tamamlamadan gelmeyi istemedim" buyurdu.
Resûlullah (s.a.)'ın ashabına;
Kur'ân'ı nasıl hizblere ayırıyorsunuz? diye sordum:
Üç, beş, yedi, dokuz, onbir, onüç, mufassalları tek hizb (olarak); cevabını verdiler.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Said'in rivayeti (Müsedded'inkinden) daha tamdır.[133]

Açıklama

Ahlâf, Sakîf kabilesinden bir sülâledir. "Yemin edenler" mânâsına gelir. Birbirleriyle yardımlaşmak üzere yemin ettikleri için bu isimle anılmışlardır. Muğîre b. Şu'be bu kabileden olduğu için ona müsafir olmuşlardır.
Benû Mâlik de Sakife mensup başka bir sülâledir. Bunları da Hz. Peygamber Mescidin bir köşesinde kurdurduğu çadıra almıştır. Gelen heyetin tamamı beş kişi idi. Bunların üçü Ahlâf dan ikisi de Benû Mâlik'dendi. bunların gelişi Efendimizin Tebûk seferinden dönüşünü takib eden ramazana rastlıyordu.
Sakîften heyet gelmesi ve onların İslâmı kabulü hadisesinin hulâsası şudur:
Hz. Peygamber sakiflilerden ayrılınca Urve b. Mesûd peşine takılıp ona yetişir ve İslâmı kabul eder. Bundan sonra tekrar memleketine dönmek ister. Hz. Peygamber, kavminin onu öldüreceğini hatırlatarak geri gitmemesini söylerse de o kabilesi arasındaki yerine ve saygınlığına güvenerek döner. Ama Resûlullah'ın dediği olur ve onu öldürürler. Bu hâdisenin üzerinden birkaç ay geçince Sakîfliler zayıf düşer ve kendilerinde komşularıyla harbe-decek güç bulamazlar. Neticede müslüman olmak üzere Medine'ye bir hey'et gönderirler. Bunları yolda deve gütmekte olan Mugîre b. Şu'be görür, Resûlullah'a müjdelemeye gider. Yolda Ebû Bekir'le karşılaşıp ona keyfiyeti arz eder.'Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e bu müjdeyi kendisinin vermek istediğini söyler ve gidip haber verir. Bu ara Muğîre gelen SakîflÜeri karşılayıp kendilerine İslâmı selâmı öğretir. Fakat bunlar câhiliye selâmı verirler. Hz. Peygamber onlar için mescidde bir çadır kurdurur. Gelen hey'et Efendimizden Lât adındaki putlarına üç yıl dokunmamasını isterler ama kabul edilmez. Bu sefer bir ay bırakmasını isterler, fakat Resulullah buna da müsaade etmez. Daha sonra namazdan muaf tutulmalarını ve putlarını kendi elleriyle kırmamalarını isterler. Hz. Peygamber putların kırılması konusundaki isteklerini kabul eder, namaz için ise "Namazı olmayan bir dinde hayır yoktur" buyurur. Daha sonra gelen elçiler müslüman olurlar. Efendimiz kendilerine bir ferman verip en gençleri Osman b. Ebi'l-âs'ı onlara emir tayin eder. Efendimizin bu zatı seçmesine sebeb, onun dinî konulara hepsinden daha çok ilgi duyması idi. Bu hey'et memleketlerine dönerken Hz. Peygamber "Lâı"ı yıkmaları için Ebû Süfyan'la Muğîre b. Şûb'eyi de onlarla birlikte gönderdi. Putu yıkarken herhangi bir saldın olur korkusu ile akrabaları Muğîre'nin etrafını çevirdiler. Muğîre putu yıkmaya başladığı zaman Sakîflilerle alay etmek için bir çığlık kopardı ve bayılmış gibi kendini yere attı.Sonra gülerek kalktı "Ey ahmaklar, maksadım sizinle alay etmekti" dedi ve putu temelinden yıktı.[134]
Bu hadisin Kuranın hiziblere bölünmesi konusuna alınmasındaki mak-sad, Kur'an-ı Kerim'i okumak için bölümlere ayırmanın caiz olduğunu işaret etmektir. Metinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a.) müslüman olmak maksadıyla Medine'ye gelen Sakîf heyetini her akşam yatsıdan sonra ziyaret eder ve onlarla sohbet edermiş. Bir gün bu gelişi her zamanki vaktinden gecikmiş, bunun sebebi sorulduğunda da Kur'ân-ı Kerim'i hatm için günlere ayırdığı bölümü önceden okuyamadığını, oraya geleceği zamandan önce okumaya başladığını günlük kısmı okumadan gelmeyi uygun görmediği için geciktiğini söylemiştir.
Râvi Evs, Resûl-i Ekrem'in ashabına Kur'an-ı Kerim'i hatmetmek üzere nasıl bölümlere ayırdıklarını sormuş onlar da üç, beş, yedi, dokuz, onbir, onüç ve mufasallar olmak üzere ayırdıklarını söylemişlerdir. Buna göre Kur'an-ı Kerim yedi günde hatmedilmiş oluyordu. Sûrelerin günlere göre dağılışı şöyle idi:
İlk gün: Üç sûre, el-Bakara, ÂI-i İmran, en-Nisâ,
İkinci gün: Beş sûre, el-Mâide, el-En'âm, el-A'râf, el-Enfâl, et-Tevbe.
Üçnücü gün: Yedi sûre: Yûnus, Hûd, Yûsuf, er-Ra'd, İbrahim, el-Hicr, en-Nahl;
Dördüncü gün: Dokuz sûre: el-İsrâ, el-Kehf, meryem, Tâhâ, el-Enbiya, el-Hac, el-Mü'minûn, en-Nûr, el-Furkan.
Beşinci gün: Onbir sûre: eş-Şuarâ, en-Neml, el-Kasas, el-Ankebût, er-Rûm, Lokman, Elif-Lam-Mim, es-Secde, el-Ahzâb Sebe', Fatır, Yâsîn.
Altıncı gün: On üç sûre: es-Saffât, Sâd, ez-Zümer, el-Mü'min, Fussi-Iet, eş-Şûrâ, ez-Zühruf, ed-Duhân, el-Câsiye, el-Ahkâf Muhammed, el-Feth, el-Hucurât.
Yedinci gün: Kaf sûresinden Kur'ân'ın sonuna kadar olan sûreler.
Ahmed b. HanbeFin rivayetinde bu bölümler altı, beş, yedi, dokuz, onbir, onüç ve Mufassal grubu sûreler olarak ayrılmıştır. Sarihler, buradaki "altıyı" müstensih hatasına hamletmişler ve doğrusunun Sünen-i Ebû Dâvûd'da olduğu gibi, "üç, beş, yedi..." şeklindeki sıralama olduğunu söylemişlerdir. Görüldüğü gibi Fatiha suresi yapılan bu bölümlemenin dışında kalmıştır. Buna sebeb, bu sûrenin kısa oluşu olsa gerektir.[135]

Bazı Hükümler

1. Dinin ahkâmını öğrenmek için yolculuğa çıkmak meşrudur.
2. Müsâfirlere ikram ve iyi muamele, güzel hareketlerdendir.
3. İhtiyaç hallerinde yatsı namazından sonra konuşmak caizdir.
4. Kur'ân-ı Kerîm'in oazı bölümlerine, cüz veya hizb denilmesi caizdir.
5. Kur'ân-ı Kerim'i okumayı ihmal etmemek ve bunu bir program çerçevesinde yapmak müstehabtır.
6. Kişinin kendisi için özel virdler tesbit edip bunlara devam etmesi meşrudur.
7. Tevhid inancına ters düşen en küçük bir konuda bile tâviz verilmez.[136]

1394. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; demiştir ki: - Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'an-i Kerimi, üç günden daha az zamanda okuyan (hatmeden), ıiıanaUnnı anlayamaz."[137]

Açıklama

Tirmizî, bu hadisi çin "hasen-sahihdir" der. Daha evvel geçen 1390 no'lu hadisin içerisinde işaret edilen bir mânâ burada müstakil olarak tekrar edilmiştir. Mezkûr hadisin izahında da işaret edildiği gibi, kısa zamanda Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmek mutlaka kıraatin adabında bazı şeyler feda etmeyi gerektirir. Hadis-i şerif üç günden daha az olan süreyi sakıncalı "kısa süre" olarak belirlemiştir. Kur'ân'ı üç günden kısa zamanda hatmetmenin men'edilmesine sebeb, mânâsının anlaşılmaması endişesidir. Çünkü Kur'an-i Kerim kanlaşılması ve tatbik edilmesi, fert ve cemiyet hayatına hâkim kılınması için indirilmiştir. Akif merhumun ifadesiyle, mezarlıklarda okunmak ya da fal bakmak için değil.
Bu hadis, Müslümanların Kur'an dilini öğrenmelerinin lüzumuna da işaret etmektedir.
Hadis-i şerifin delâletinden, Kur'an-i Kerim'i hatmetmenin asgari süresini rakamla değil, manayı anlayabilme güç ve kabiliyeti ile sınırlamak gerektiği anlaşılmaktadır.[138]

1395. ...Abdullah b. Amr(r.anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre O Resûlullah (s.a.)'e:
Kur'an kaç günde okunur (hatmedilir)? diye sormuş. Efendimiz: "Kırk günde" sonra "bir ayda"; sonra "yirmi, onbeş, on ve yedi günde" buyurmuş daha aşağı inmemiştir.[139]

Açıklama

Tirmizî bu hadisi "Kur'an-ı Kerimi kırk günde okuyunuz" lâfzı ile Vehb b. Münebbih'den muttasıl olarak rivayet etmiş ve "hasen-garib" demiştir. Tirmizî'nin başka bir rivayeti ise mürseldir.
Bu hadis Kur'ân'ın hatmedileceği asgarî müddet itibariyle 1388 no'lu Ebû Seleme hadisine muvafık olmakla beraber, ekseri müddet yönünden gecen hadislere muhaliftir. Çünkü bu konudaki diğer hadisler de azamî müddet bir ay olarak zikredildiği halde, burada kırk gün denilmiştir.
Rivayetler arasındaki bu farklılık, hadisenin tekrarlanışına hamledilerek izâle cihetine gidilmiştir .Bir seferinde râvilerden birisi kırk günü duyup nakletmiş başka bir seferinde bir başkası bir ay işitip rivayet etmiştir.
Bu hadis esas alınarak Kur'an'ı en fazla kırk günde bir defa hatmetmenin gerekli olduğu söylenilmiştir.[140]

1396. ...Alkame ve Esved'den; demişlerdir ki: îbn Mesûd'a bir adam geldi ve;
Ben mufassal(lar)'ı bir rekatte okurum, dedi. Bunun üzerine Îbn Mes'ûd şunları söyledi:
Şiir geveler gibi süratli ve kötü hurma saçar gibi saçarak mı (okursun)? Resûlullah (s.a.) ise, (mânâda) birbirine benzeyen sûreleri bir rekatte okurdu: "Necm ve Rahman" surelerini bir rekatte "îkterabet ve el-Hakka"yı bir rekatte; "Tûr ve Zâriyâtı" bir rekatte, "Vakıa ve Nûn"u bir rekatte; "Se'ele Sâilün ve Nâzi'âf'ı bir rekatte, "Mutaffi-fîn'i ve Abese"yi bir rekatte; "(el-Müddessir ve el-Müzemmil"i bir rekatte: "Hel etâ ve Lâ-uksimu biyevmi'l-kiyâme"yi bir rekatte, "Amme yetesâ'elûne ve eI-Mürselât"ı bir rekatte, "Duhân ve İze'ş-Şemsu küv-virefi de bir rekatte (okurdu)[141]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu îbn Mes'ud'un -Allah ona rahmet buyursun- tertibidir."[142]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki bir rivayeti buradakinin bir bölümüdür.Rivayette İbn Mes'üd'a gelen adamın adı açıklanmamıştır.Müslim'in rivayetinden anladığımıza göre bu zât Nehîk b. Sinan'dır. Yine Müslim'in rivayetinden anladığınıza göre, bu zâtın; "ben bir rekatte mufasalları okurum" demesine sebeb olan hâdise şudur:
Nehîk, İbn Mes'ûd'a gelerek "Ya Ebâ Abdirrahman,mi, yoksa mi okursun? diye sordu.Bunun üzerine İbn Mes'ud:
Sen bundan başka Kur'ân'ın tümünü araştırdın mı? dedi. Nehîk:
Şüphesiz ben bir rekatte mufassal(lar)ı okurum, karşılığını verdi." Hadiste "şiir geveler gibi acele ederek" diye terceme ettiğimiz, çok sür'atH okuma yerine kullanılan bir tâbirdir. Arablar genellikle şiiri böyle süratli okudaklan için bu şekilde ifade edilmiştir.
"Kötü hurmaları saçar gibi saçarak" şeklinde terceme ettiğimiz ifâdesi de, Kur'an-ı Kerim'i tertîl üzere okumayı terk etme manasına kullanılmıştır. Kuru ve kötü hurmalar toplanmayıp dağınık bir halde terk edildiği için işaret edilen manada kullanılmıştır.

Bu ifâdelerden anlaşıldığına göre İbn Mes'ûd Nehîk'in bütün mufasalları bir rekatte okuyuşunu doğru bulmamış ve bu şekildeki okuyuşu acele ile şiir okumaya benzetmiştir. Ayrıca İbn Mes'ûd bu şekildeki bir okuyuşun sünnette yeri olmadığını ancak Hz. Peygamberin birbirinin benzeri olan sureleri tek rekatte birleştirdiğini söylemiştir. Bu benzerlikten maksad, uzunluk ve kısalık yönünden değil, mânâ yönünden olmalıdır. Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bârî adlı eserinde bu benzerlik için, "Yani mev'iza, hikmet ve kıssalar gibi mânâ benzerliği olanları, uzunluk yönünden benzer olanları değil. Nitekim bu, sûrelerin tâyininde ortaya çıkacaktır" der.
Bu mesele için Taberî de; "Bundan maksadın âyet adedi bakımından olan eşitlik olduğunu zannediyordum. Bu sûreleri araştırınca böyle bir şeye rastlayamadım" demiştir.
Metinde görüldüğü gibi, İbn Mes'ûd, Hz. Peygamber'in benzer sureleri bir rekatte okuduğunu söyledikten sonra bunların tafsiline geçmiş ve bu sûreleri teker teker söylemiştir.
Buharî'nin Ebû Vâil'den yaptığı rivayette Abdullah b. Mes'ûd; "Ben Resûlullah (s.a.)'in okuduğu birbirine yakın surelerden on sekiz tane mufassal grubundan, iki sure de "Hâ-mim"lerden biliyorum" demektedir. Buhârî'nin bu rivayeti ile Ebû Davud'un üzerinde durduğumuz rivayeti arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. Çünkü burada "Ha-mîm"lerden sadece birisi anıldığı halde orada ikisi zikredilmiştir. Bu farklılık ya tağlib'e hami edilerek veya bir hazfin olduğu göz önüne alınarak izâle edilmiştir. Takdirî "Ve iki sure, bunlardan birisi Hâ-mim"lerden şeklindedir.
Ebû Davud'un rivayetin sonunda "Bu, îbn Mes'ud'un tertibidir" demesi, bu tertibin bilinen düzene muhalif olduğu şeklindeki bir vehmi defetmek içindir.
İbn Hacer, "Bu, İbn Mes'ud'un mushafının tertibinin Osman'ın mus-hafındaki tertipden farklı olduğunu gösterir. İbn Mes'ud'un tertibi nüzul sırasına göre değildir. Fatiha, Bakara, Nisa ve al-i îmran, düzenine göredir" der. İbn Hacer'in dediğine göre Hz. Ali'nin mushafı, nüzul sırasına göre tertib edilmiştir. Bu mushafın tertibi "İkrâ, Müddessir, Nûn ve'l-kalem, el-Müzzemmil, Tebbet, Tekvîr, Sebbih..." şeklindedir.
Bugün elimizde bulunan mushafın tertibi hakkında Ebû Bekr el-Bâkıllânî şöyle der: "Hz. Peygamber'in Kur'ân'm bu sekide sıraya konulmasını emretmiş olabileceği muhtemel olduğu gibi, sahâbilerin içtihadına dayanması da mümkündür." Evs b. Huzeyfe'den rivayet edilen bu haber bu tertibin, Hz. Peygamber'in hadisine dayandığını göstermektedir.[143]

Bazı Hükümler

1. Kur'ân-ı Kerim'i tertîl ve tecvîdine riâyet etmeyerek meharıcı hurufa dikkat etmeden, manasını düşünmeden acele okumak caiz değildir. Nitekim bu şekildeki okuyuşu Hz. Peygamber (s.a.) bir hadis-i şerifinde "Bazdan Kur'an'ı okurlar ama onların okuyuşu boğazlarından aşağı inmez"[144] sözleri ile ifade etmiştir.
2. Bir rekatte iki sûreyi birleştirmek caizdir. Bunun nafile namazlarda da caiz olduğunda bir ihtilâf mevcut değildir. İbnu'l-Kayyim farzlarda caiz olmadığını söylemiş, bu hadisde namazın farz mı yoksa nafile mi, olduğuna dâir bir işaretin olmayışını gözönüne alarak, "bu konuda hiçbir şey vârid olmamıştır" demiştir. Ancak farzın bir rekatında iki sûreyi birleştiren birini
Hz. Peygamber'in gördüğü halde men'etmeyip ikrar ettiği sabittir. ı
3. Bir müslüman diğer bir müslümamn hatalı bir davranışını gördüğü zaman "bana ne" deyip geçmemeli, o hatayı düzeltme yönüne gitmelidir.[145]

1397. ...Abdurrahman b. Yezîd'den; demiştir ki:
Ebû Mes'ud Kâ'be'yi tavaf ederken kendisine Kur'ân-ı Kerimeden geceleyin okunması kâfi olan mikdarı sordum. Şu karşılığı verdi:
Resûlullah (s.a.); "Her kim bir gecede Bakara sûresinin son iki âyetini okursa, bu ona kâfidir" buyurdu.[146]

Açıklama

Hadisin, Buhârî'nin Meğâzi bölümündeki bir rivayetinde Abdurrahman, hadisi Ebû Mes'ûd'dan değil, Alkame'den nakletmiştir.
Abdurrahman b. Yezid'in Ebû Mes'ûd'a sorduğu sorunun metni hadiste yer almamıştır. Ancak siyaktan tercemede parantez içerisine aldığımız mana olduğu anlaşılmaktadır. Müslim'deki şu rivayet de bu sual açıkça görülmektedir:
Abdurrahman b. Yezîd der ki: Kâ'be'nin yanında Ebû Mes'ûd ile karşılaşıp Bakara Sûresi'nin son iki âyeti konusunda senden bir haber geldi, (doğru mu), diye sordum. "Evet, Resûlullah (s.a.); "Bir gecede Bakara sûresinin son iki âyetini kim okursa, bunlar kendisine yeter" buyurdu" dedi.
Bilindiği gibi Bakara Sûresi'nin son iki âyeti yatsı namazlarından sonra, mihrâbiye olarak okunan "Amenerrasûlü"dür. Bu hadis yatsıdan sonra sadece (diye başlayan) bir âyetin okunmasının sünnete uygun olmadığını göstermektedir.
Rivayetin sonundaki ona yeter" sözünü birkaç şekilde anlamak mümkündür:
a. Geceyi ihya yönünden kâfidir. Gece namazı yerine geçer. İbn Adiyy'in İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği şu haber bu manayı te'yid etmektedir:
Resûlullah (s.a.); "Allah (c.c.) Cennet hazinelerinden iki âyet indirdi. Rahman, onları, mahlûkatı yaratmadan ikibin sene önce eliyle yazdı. Her kim yatsıdan sonra bu âyetleri okursa bu gece namazı yerine kâfidir" buyurdu.
b. Şeytana karşı kâfidirler. Bu anlayışın delili Taberânî'nin ceyyid (sahih) bir senedle Şeddâd b. Evs'den rivayet ettiği şu merfû hadistir: "Şüphesiz Cenabı Allah, semaları ve yerleri yaratmadan iki bin sene önce bir kitap yazıp ondan iki ayet

indirmiş, bunlarla Bakara sûresini sona erdirmiştir. Bu âyetler üç gece bir evde okunmazsa oraya şeytan yaklaşır."
c. Bütün kötülüklere karşı kâfidir.
d. İtikadî esaslarda kâfidir.
e. İnsanlardan ve cinlerden gelecek kötülükleri defetmeye kâfidirler. Bütün bu mânâlarının tümünü birden murad etmek de mümkündür. Buna mâni olacak bir şey söz konusu değildir.
Bu âyet-i kerimelere böyle bir faziletin tahsis edilmesinin hikmeti muhtevaları bakımından olmalıdır. Orada Ashab-ı kiram övülmekte ve onların imana olan bağlılıkları dile getirilmektedir. Ayrıca bu âyet-i kerimeler mü'-minlerin Rablerine dönüp niyaz etmelerini, yalvarmalarını ihtiva etmektedirler.
Bakara Sûresinin sonundaki bu âyetler hakkında başka hadisler de vârid olmuştur. Hâkim'in Ebu Zer'den rivayet ettiği şu hadis bunlardan biridir: "Allah (c.c.) Bakara Sûresini iki âyetle bitirdi. Bunları bana Arşın altındaki hazinesinden indirdi. Onları öğreniniz, kadınlarınıza ve çocuklarınıza öğretiniz. Çünkü onlar namazdır, Kur'ân'dır, duadır."
Hadiste işaret edilen sevabı elde edebilmek için bu âyetlerin mutlaka namazdan sonra okunması şart değildir. Yatsı namazının içinde okunması ile de aynı netice alınabilir.[147]

1398. ...Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.anhumâ)'dan; dedi ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:
"(Geceleyin) on âyet okuyan bîr kimse gafillerden yazılmaz. Yüz âyet okuyan bir kimse geceyi ihya edenlerden sayılır. Bin ayet okuyan da (sevabı) kantarlarla verilenlerden yazılır."[148]
Ebû Dâvûd dedi ki: İbn Huceyre ei-Esgar, Abdullah b. Abdurrahman b. Huceyra'dır.[149]

Açıklama

Hadis-i şerifin tercemesi Hâkim'in rivayeti de gözününe alınarak yapılmıştır. Çünkü orada buradaki cümlesinin yerine ifâdesi yer almıştır. Bu rivayeti hiç nazar-i itibara almadan hadisi şu şekilde terceme etmek de mümkündür: "On âyet okuyarak (gece) nanıaz(ı) kılan bir kimse gafillerden yazılmaz. Yüz âyetle bu namazı kılan geceyi ibâdetle geçirenlerden, bin âyetle kılan da (sevabı) kantarlarla verilenlerden yazılır."
Ecrin kantarlarla verilmesinden maksad, sevabın çokluğuna işarettir, en-Nihâye'de kantarın bin ikiyüz okkaya denk olduğu söylenmektedir.
Hadis-i şerif mü'minleri geceleri Kur'ân okumaya ve namaz kılmaya teşvik etmektedir. Okunan Kur'ân'ın azlığı veya çokluğu, sevabın da aynı oranda az veya çok olmasını gerektirir. Mü'minleri Kur'ân okumaya teşvik sadedinde daha bir çok hadis vârid olmuştur.[150]

1399. ...Abdullah b. Amr b. el-âs (r.anhumâ)'dan; demiştir ki: Bir adam Resûlullah (s.a.)'a gelip:
Ya Resulullah, bana (Kur'ân'dan birşey) öğret, dedi. Peygamber (s.a.):
"Başında (eliMânı) râ olan sûrelerden üçünü oku" buyurdu. Adam:
Yaşım ilerledi, hafızam durgunlaştı, dilim ağırlaştı, dedi. Peygamber (s.a.);
"Hâ-mîm'lerden üçünü oku" buyurdu. Adam aynı mazeretleri ileri sürdü. Peygamber (s.a.); "Müsebbihât (başında olan süreler)den üçünü oku" buyurdu.
Adam yine evvelki dediklerim söyledi ve;
Ya Resûlallah! Bana (her türlü hay in) içinde toplayan bir tek sûre öğret, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) zilzâl sûresini bitirinceye kadar okuttu (öğretti). Bunu müteakiben adam:
Seni hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, ebediyyen buna bir şey ilâve etmeyeceğim, dedi. Sonra arkasını dönüp gitti. Buna karşılık Peygamber (s.a.) iki defa:
"Adamcağız kurtuldu" buyurdu.[151]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen adamın kim olduğu belirtilmemiştir.Ancak ifâdeleri yaşı ilerlemiş bir ihtiyar olduğunu göstermektedir.
Bu zât ömrünün sonuna doğru Resûlullah'a uzun uzadıya Kur'ân-ı Kerim öğrenmesinin ve okumasının mümkün olmadığını, İlerleyen yaşı ve ağırlaşan hafızasının buna el vermediğini mazeret göstererek kendisine bir çok hayrı ihtiva eden bir sûre öğretmesini istemiş ve o da zilzâl süresini öğretmiştir.
Tirmizî, Beyhakî ve Hâkim'in İbn Abbâs'dan merfu olarak rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (s.a.); "Zilzâl sûresi Kur'an-ı Kerim'in yansına denktir"[152] buyurmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in ahkâmı dünyaya ait olanlar ve âhirete dâir olanlar olmak üzere iki kısımdır. Bu sure âhiret ahkâmına ait esasları özetle içine almaktadır. Ayrıca hayır ya da şer olsun yapılan her amelin karşılığının görüleceği de belirtilerek hayra teşvik edilmiş, serden uzak durulması öğretilmiştir. Sûre'nin bu muhtevası gözönünde bulundurularak Kur'ân'ın muhtevası da dikkate alınırsa, "Kur'ân'm yarısına eşit olduğu" ifadesinin hikmeti daha iyi anlaşılır.
Ka'bû'l-âhbâr şöyle der: "Muhammed (s.a.)'e iki âyet indirilmiştir ki bunlar, Tevrat, İncil, Zebur ve sahifelerde olanları içine almışlardır. Bu âyetler zilzâl süresindeki "Herkim zerre ağırlığı hayır yaparsa karşılığını görecektir ve her kim zerre ağırlığı şer işlerse o da karşılığını görecektir" âyet-i kerimeleridir.[153]
Ahmed b. Hanbel'in Sa'sa'a b. Muâviye'den rivayet ettiğine göre o Hz. Peygamber (s.a.)'e gelmiş, Efendimiz de kendisine bu

âyeti okumuş. Bunun üzerine Sa'sa'a; "Bu bana yeter, Kur'ân'dan başka birşey işitemesem de önemi yok" demiştir.
Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri şu hadis de bu sûrenin faziletine delâlet etmektedir.
Resûlullah (s.a.)'a eşeklerin zekâtı soruldu o da şu cevabı verdi:
"Bu konuda manâsında müstakil (çeşitli mana ve faziletleri toplayan) şu âyetten başka bir şey inmedi" buyurup âyetini okudu.
Yukarıda naklettiğimiz haberler, üzerinde durduğumuz Zilzâl sûresİ'-nin kadr ve kıymetine işaret yönünden herhangi bir izaha ihtiyaç bırakmayacak derecede açıktır. Bunlara ilâveten bu sûrede kıyamet ahvâlinin zikredilmesi ve insanları hayra teşvik edip serden sakındıran âyetlerin bulunması da dikkatten uzak tutulmamalıdır.[154]

Bazı Hükümler

1. Kişi bilmediklerini sorup öğrenmelidir. Duyduğu, takatim aşan cinsten ise, bu konuda ruhsatı araştırmalıdır.
2. İslâm dini zorluğu, değil kolaylığı esas alan bir dindir.
3. Kur'ân-ı Kerim'in tamamı efdal olmakla, birlikte bazı sûreleri özel faziletleri hâizdirler.
4. Zilzâl sûresi özel önemi olan sûrelerden biridir. Uzun sûreleri öğrenip okumaya gücü yetmeyenler böyle kısa süreleri öğrenip onları okumalıdırlar ve Kur'ân okumanın sevabından mahrum kalmamalıdırlar.[155]

10. Âyetlerin Sayısı
(Okuyana şefaatte bulunacak bir sûrenin âyet sayısı)

1400. ...Ebû Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kur'an-ı Kerim'de otuz âyetlik bir sûre vardır. Sahibine (onu ezberleyip okuyana) bağışlaıuncaya kadar şefaat eder. O, (diye başlayan sûre-i mülk)dür."[156]

Açıklama

Görüldüğü gibi hadiste Mülk sûresinin onu okuyana şefaatçi olduğu ve bu şefaatin Cenab-ı Hakk'ın bağışlamasına kadar devam edeceği bildirilmektedir. Şefaatin sûreye isnâd edilmesi hakikattir.Yâni şefaat edecek olan, bizzat sûrenin kendisidir.
Muhammed b. Nasr'ın rivayet ettiği, "Kur'ân şefaatçidir ve şefaati makbuldür" mealindeki hadis bu manayı te'yid etmektedir.
Bu surenin okunmasının okuyanın kurtuluşuna ve Resûlullah'm şefaatine sebeb olması da muhtemeldir. Buna göre şefaatin sureye iaıiâd edilmesi mecazî olmuş olur.
Besmelenin sûrelere dâhil olmadığını söyleyenlerin dayandığı hadislerden biri de budur. Çünkü bu sûre besmele hâriç otuz âyettir. Şayet besmele sûreden sayılsaydı o zaman bu sûrenin âyet sayısının otuz değil, otuz bir olması gerekirdi. Hanefî ve Malikîler bu görüşe sahiptirler. Şâfiilerden bir rivayete göre besmele müstakil Nr âyet değildir. İlk âyetin bir parçasıdır. Bu izaha göre âyet sayısı yine otuz eder.
Hadis-i şerif Mülk Sûresi'nin faziletine ve kadrinin yüceliğine delâlet ve okunmana teşvik etmektedir. Bu konuda başka hadisler de vârid olmuştur, bunlardan bazıları:
"Kim bir gecede Mülk suresini okursa sevabını çoğaltmış ve güzel bir iş yapmış olur."[157]
"İbn Abbâs bir adama, ' - Sana sevineceğin bir hadis hediye edeyim mi, diye sordu. O da,
Evet dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs adama;
Mülk sûresini oku, ailene, bütün çocuklarına, evinin küçüklerine ve komşularına öğret. Çünkü o kıyamet gününde Rabbi katında okuyucusu için kurtarıcı ve mücâdele edicidir, dedi."[158]
Şu hadis de Mülk Sûresinin kabir azabına mani olduğunu bildirmektedir: "Sahabilerden biri bilmeden çadırını bir kabrin üzerine kurdu. Bir de ne görsün, bir adam Tebâreke Sûresini (Mülk Sûresini) sonuna kadar okumuyor mu? Bunun üzerine hemen ResûlrUah (s.a.)'a gelip:
Ya Resûlallah! Ben oranın kabir olduğunu bilmeden çadırımı bir kabrin üzerine kurmuşum. Bir de gördüm ki bir adam sonuna kadar Tebâreke (Mülk) Sûresini okuyor! dedi. Bunun üzerine Hz, Peygamber: "O sûre (azaba) mânidir, kurtarıcıdır. Kabir azabından kurtarır" buyurdu."[159]
Tebâreke (Mülk) Sûresi'nin faziletini gösteren başka bir hadis de şu mânâdadır:
"Tebâreke sûresi kabir azabına mânidir. Adam ölünce baş tarafına gelinir, başı:
Size buradan yol yok çünkü o bende Mülk sûresini okurdu, der. Karnı tarafından gelinir;
Vol yok, o bana mülk suresini koydu, der. Ayaklan tarafından gelirler ayakları:
Bu taraftan size yol yok, çünkü o benim üzerimde Mülk sûresini okurdu der. O Mülk Süresidir, Tevrat'ta vardır. Onu bir gece okuyan o gecedeki sevabını artırmış olur."[160]

---

[1] Buhârî, teravih 1; Müslim, müsâfirîn 173-176; Tirmizî, savm 1; Nesaî, kıyamü'1-leyl " 3; siyam 39-40; İbn Mâce, ikâme 173; siyam 2, 39; Muvatta', ramazan 2; Dârimî, savm. 54.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/225-226.
[2] Aynî, Umdetu'l-Kaarî, XI, 125.
[3] Davudoğlu, Ahmed, Sabih-i Müslim terceme ve şerhi. IV, 276.
[4] Müslim, müsâfirîn 214.
[5] Şevkânî, Neylu'l-Evtâr, III, 62.
[6] eş-Şâtıbî, el-t'tisâm, I, 256.
[7] eş-Şatibî, el-t'tisam, I, 256.

[8] Buhârî, teravih 1; Muvatta; ramazan 3.
[9] Tabakatu'I-kübrâ, III, 202; Tarihu'l-Taberî, III, 490, VI, 209.
[10] Müslim, müsâfirîn 125; Muvatta' ramazan 3; Buhârî, teravih 1.
[11] Muvatta' ramazan 3; Neylü'l-Evtâr, III, 63.
[12] eş-Şâtıbî, et-t'ÜsAm, I, 256.
[13] Aynı yer.
[14] el-İ'lisânı, I, 257. Fazla bilgi için bk. M. Baltacı, Menhecu Ömer b. el-Hattab fi't-teşri",s. 343-348.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/226-230.
[15] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/230.
[16] Buhârî, iman 25, 27, 28, 35; savm 6, teravih 1, leyletu'1-kadr I; Müslim, müsâfirîn 173-176; Tirmizî, savm 1, Nesaî, kiyâmü'1-leyl 3; sıyâm 39-40, cenâiz 79; iyman 21-22, 26; İbn Mâce, ikâme 173, sıyâm 2, 39; Muvatta', ramazan 2, Dârimî, savm 54; Ahmed b. Hanbel, musned, I, 191, 195; II, 232, 241, 281, 289, 347, 385, 408, 423, 430, 473, 486, 483, 503, 369; V, 318, 324.
[17] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/230-231.
[18] Ni'met-i İslâm, s. 357.
[19] Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, III, 57.
[20] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim terecine ve şerhi, IV, 275.
[21] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, III, 474.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/231-232.
[22] Buhârî, teheccud 5; Müslim, müsâfirîn 177; Nesaî, kıyâmü'1-leyl 4; Muvatta, ramazan 1, Ahmedb. Hanbel, IV, 177.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/232.
[23] Nesâî, salat 1.
[24] Al-i İmrân (3), 31-32.
[25] el-Hacc, (22), 29.
[26] el-Hadîd, (57), 27.
[27] Buhârî, ezan 80.
[28] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/232-235.
[29] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/235-236.
[30] Buhârî, teheccüd 5; Müslim, müsâfirîn 177; Nesaî, kıyâmu'Ueyl 4; Muvatta' ramazan 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 177.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/236.
[31] Bennâ, A. Abdurrahman, el-Fethu'r-Rabbânî, V, 13.
[32] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/236-237.
[33] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/237.
[34] Tirmizî, savm 81; Nesâî, sehv 103; kıyâmu'1-leyl 4; tbn Mâce, ikâme 173; Dârimî, savm 54; Ahmed b. Hanbel, V, 160, 163.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/238-239.
[35] Aliyyu'l-Kaarî, Mirkatü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtî'l-mesâbih, II, 170.
[36] 555 no'lu hadis.
[37] Bezlu'l-mechüd, VII, 159.
[38] Buhârî, ezan 81, i'tisâm 3; Tirmizî, mevâkît 213; Muvatta, cemaat, 4; Ahmed b. Han-bel, V, 182, 184, 186.
[39] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/239-240.
[40] Buhârî, leyletu'1-kadr 5; Müslim, i'tikâf 7; Nesaî, kiyamu'1-leyl 17; Ibn Mâce, siyam 57; Ahmed b. Hanbel, VI, 41, 67, 68, 146.
[41] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/240-241.
[42] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/241-242.
[43] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[44] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/242-243.
[45] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/243.
[46] Ali b. Ebi Bekr el-Heytemî, Mecmeu'z-ZevâÎd, III, 172.
[47] Zürkânî, Şerhü Muvatta, I, 354.
[48] Zeylaî, NasbüY-Râye, II, 154.
[49] Zurkanî, Şerhü Muvatta, I, 355.
[50] Nasbu'r-Râye, II, 153.
[51] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, II, 127.
[52] Zurkani, Şerhü Mu vatta, I, 355.
[53] Aynî, Umde, XI, 127.
[54] Miras, Kâmil; Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, IV, 104-105.
[55] Aynı eser, IV, 106-108.
[56] bk. et-Tevbe, (9), 100.
[57] bk. Hadis no: 4607.
[58] Müslim, fedailü's-sahâbe 307.
[59] Müslim, fedailü's-sahâbe 213, 215; Ebû Dâvûd, sünnet 9.
[60] İ'lâmu'l-Muvakkiîn, IV, 12. Delhî tab'ı II, 229.
[61] Muhammed Ebû Zehra, tslâm Hukuku Metodolojisi, (Çev. Şener, A.) 208-210.
[62] Miras, Kâmil, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, IV, 115-116.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/243-251.
[63] Buhârî, Ieyletü'1-kadr 3.
[64] Ahmed b. Hanbel V, 132; Müslim, sıyâm 207.
[65] Dârimî, savm 54.
[66] Ibn Mâce, siyam 39.
[67] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/251-252.
[68] Müslim, müsâfirîn 179, sıyâm 219; Tirmizî, savm 71, tefsîr'us-sure (97); Ahmed b. Han-bel, I, 406, 457; V, 130, 131, 132, 324.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/252-253.
[69] Cassâs, AhkâmıTl-Kur'ân, III, 474.
[70] İbn Âbidin, Reddu'I-Muhtâr, II, 137.
[71] İbn Âbidin, Reddu'I-Muhtâr, II, 137.
[72] ibn Hacer, el-Feth V, 167-171.
[73] Nureddin Ali b. Ebi Bekr, el-Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, III, 174, 179.
[74] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/253-258.
[75] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/258-259.
[76] Kütüb-i Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/259-260.
[77] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/260.
[78] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/260-261.
[79] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/261.
[80] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/261-262.
[81] Buhârî, i'tİkâf I, 9; Leyletu'1-kadr 2, 3; Nesâî, sehv 97; Tirmizî, savm 71; İbn Mâce, sıyâm 56; Dârimî, savm 56; Muvatta', i'tıkâf 9, 10; Ahmed b. Hanbel, I, 14, 43; II, 8; V, 36, 39, 40, 313, 318, 321, 324; VI, 50, 56, 204.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/262-263.

[82] Müslim, sıyâm 217.
[83] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/263.
[84] Buhârî, i'tikâf 1; Ieyletu'1-kadr 3; Müslim, sıyâm 213-216; Nesaî, sehv 98; Muvatta, i'tikâf 9.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/264-265.
[85] Müslim, sıyâm 40.
[86] Buhârî, ezan 135.
[87] Müslim, sıyâm 213.
[88] Zürkânî, ŞerhıTI-Muvatta, II, 485.
[89] Buhârî, fadlü' leyleti'1-kadr 2.
[90] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/265-267.
[91] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/267.
[92] Buhârî, iman 36; leyletu'1-kadr 2-4, i'tikaf 1, 9; ta'bir 7; edeb 44; Müslim, sıyâm 208, 210, 212 - 213, 215, 217, 219; Ahmed b. Hanbel, III, 10; V, 313, 319.
[93] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/267-268.
[94] Müslim, sıyâm 217.
[95] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/268-269.
[96] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 310.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/269-270.
[97] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/270.
[98] Buhârî, leyletu'1-kadr 2; Müslim, siyam 205-209; Dârimî, savm 56; Muvatta, i'tikâf 11, 14; Ahmed b. Hanbel, II, 37, 62, 74, 113; V, 131.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/271.
[99] Müslim, sıyâm 205.
[100] Müslim, sıyâm 210.
[101] el-Muttekî, Kenzu'l-Ummâl, VIII, 635.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/271-272.
[102] Beyhakî, es-Sünenii'l-kıibrâ, IV, 312.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/272.
[103] Beyhaki, es-SüneniTl-kübrâ, IV, 313; Ahmed el-Bennâ, el-Fethü'r-Rabbanî, X, 288.
[104] Ahmed el-Bennâ, Bulûğu" I-Kınanı min Esrâri'l-Fethi'r-Rabbanî, X, 288.
[105] Beyhakî, es-Sünenii'l-kubrâ, IV, 312; Nureddin Ali b. Ebu Bekr, Mecmeu'z-zevaid III, 174; Abdurrahman el-Bennâ, el-Fethü'r-Rabbânî, X, 287.
[106] Ahmed, A. el-Bennâ, el-Fethu'r-Rabbanî, X, 289.
[107] Müslim, sıyâm 207.
[108] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/272-273.
[109] Beyhakî, es-Sünenii'l-kübrâ, IV, 307.
[110] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/274.
[111] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/274-275.
[112] Tirmizî, deavât 84; İbn Mâce, duâ 5; Ahmed b. Hanbel, I, 419, 438; VI, 171, 182, 183, 208, 258.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/275.
[113] Bilmen, Ö. Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, 206.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/275.
[114] Buhârî, savm 58, fedâilu'l-Kur'ân 34; Müslim, sıyâm 182, 184; Nesaî, sıyâm 76, 78.
[115] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/277-278.
[116] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/278-279.
[117] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/279.
[118] Buhârî, enbiyâ 37, savm 56, 58; Müslim, sıyâm 181, 193; Nesaî, sıyâm 76.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/279.
[119] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/280.
[120] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/280.
[121] Tirmizî, Kur'ân 11; İbn Mâce, ikâme 178; D£rimî, salât 173.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/281.
[122] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/281-282.
[123] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/282-283.
[124] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/283.
[125] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/283.
[126] Bab başlığının tam karşılığı, "bir kimsenin zamanını Kur'an-ı Kerim okumak için taksim etmesi ve belirli zamanlarda belirli bölümleri okuması" demektir.
[127] Bu hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/284.
[128] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/284-285.
[129] Müellif bu hadisi iki ayrı hocadan almıştır. Bunlar Müsedded ve Abdullah b. Said'-dir. Ebû Davud'un buradaki rivayeti Abdullah b. Said'in naklidir. Musedded'İn ihtilâf ettiği yerlere işaret edilmiştir. Biz o kısımları tire aras-ına aldık. Burada Abdullah'ın rİ-vâyetinde Evs'in, TaİF hey'etinde bulunduğu bizzat kendisi tarafından beyân edildiği halde, Müsedded'inkinde râvi (Müsedded) tarafından söylenmiştir.
[130] Bu cümlenin "Bizim hicretten önceki halimizle, hicretten sonraki hâlimiz eşit değildir" şeklinde anlaşılması da mümkündür.
[131] Bu kelimeler aslında büyük kova manasındadır.
[132] Buradaki "cüz'î" kelimesi bazı nüshalarda "hizbî" şeklindedir. Bu farklılık mana değişikliğini gerektirmemektedir.
[133] İbn Mâce, ikame 178; Ahmed b. Hanbel, IV, 9, 343.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/285-286.
[134] el-Menhel, VIII, 9.
[135] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/287-288.
[136] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/288-289.
[137] Tirmizî, Kur'ân II; İbn Mâce, ikâme 178; Dârimî, salât 173.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/289.
[138] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/289-290.
[139] Tirmizî, Kur'ân, 11.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/290.
[140] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/290.
[141] Müslim, musâfirîn 49; Nesaî, iftitâh 75; Ahmed b. Hanbel, I, 417, 318, 418, 427.
[142] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/291-292.
[143] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/292-293.
[144] Buhârî, tevhîd 57, menâkib 25; Müslim, müsâfirîn 275; zekât 148, 156, 159; Ebû Dâ-vûd, sünne 28.
[145] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/293.
[146] Buhârî, meğâzî, 12; fedâilu'l-Kur'ân 27; Müslim, müsâfirîn 255, 256; Tirmizî, sevâbu'l-Kur'ân 4; İbn Mâce, ikâme 183; Ahmed b. Hanbel, IV, 118, 121, 122; Dârimî, fedâilu'l-Kur'ân 14.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/294.
[147] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/294-295.
[148] Hâkim, el-Müstedrek, I, 555.
[149] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/295-296.
[150] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/296.

[151] Ahmed b. Hanbel, II, 169.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/296-297.
[152] Tirmizî, fedâilu'l-Kur'ân 10.
[153] el-Menhel, VIII, 17.
[154] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/297-298.
[155] Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/299.
[156] Tirmizî, sevabu'l-Kur'ân 9; İbn Mâce, edeb 52; Dârimî, fezâilu'J-Kur'ân, 19; Hakim, el-Müstedrek, I, 565.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/299.
[157] el-Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, VII, 127, 128.
[158] el-Menhel, VII, 19.
[159] Tirmizî, FedâiIü'I-Kur'ân 10.
[160] El-Heysemi, mecmay'z-zevaid, VII, 128.
Sünen-i Ebu Davud Tercemem ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/299-301

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48- KİTÂBU'R.-REHN
1- Hazardaki Rehin Hakktnda Bâb
2- Zırhını Rehin Eden Kimse Babı
3- Silâhın Rehnedilmesi Babı
4- Bâb: Rehin Edilen Hayvan, Binilir Ve Sağılır
5- Yahudilerin Ve Diğerlerinin Yanında Rehin Etme Babı
6- Bâb: Rehin Veren, Rehin Alan Ve Bunun Benzeri Kimseler İhtilâf Ettikleri Zaman Beyyine Da'vacıya, Yemîn İse Da'vâlıya Âid Olur

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

48- KİTÂBU'R.-REHN

(Rehin Tutma Kitabı)

1- Hazardaki Rehin Hakktnda Bâb [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: Eğer bir sefer üzerinde iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa o zaman (te'mînât dayanağı), alınmış rehinlerdir,, " (el-Bakara: 283) [2].

1-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun Peygamber (S) kendi zırhını arpa almak karşılığında rehin bırakmıştır. Ben de bir defa Peygamber'e bir arpa ekmeği ve bir mikdâr bayat yağ götürdüm. Muhakkak Peygamber'i şöyle derken işitmişimdir:
— "Muhammed'in ev halkı için birsâ' ölçeği hububattan başka birşey sabahlamamış ve akşâmlamamıştır. Ve hakîkaten Muhammed'in ailesi halkı dokuz evdir" [3].

2- Zırhını Rehin Eden Kimse Babı

2-..... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Biz İbrâhîm en- Nahaî'nin yanında selefteki rehn'i ve kefîPi müzâkere ettik. İbrâhîm şöyle dedi: Bize el-Esved, Âişe'den tahdîs etti ki (o şöyle demiştir):
Peygamber (S) bir Yahudi'den bir müddete kadar va'deli buğday satın aldı ve zırhını ona rehin yaptı [4].

3- Silâhın Rehnedilmesi Babı

3-.....Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Ka'b ibn'I-Eşref{i öldürmek) için kim hazırdır? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne eza etmiştir" buyurdu.
Muhammed ibn Mesleme:
— Ben hâzırım, dedi.
Akabinde Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardı ve:
— Biz, senin bize bir vesk yâhud iki vesk ödünç (hurma) vermeni istedik, dedi. Ka'b onlara:
— Kadınlarınızı bana rehin edin, dedi. Muhammed ve arkadaşları:
— Sen bugün Arab'ın en güzel erkeği iken, biz sana kadınlarımızı nasıl rehin edebiliriz! dediler.
Ka'b:
— Öyle ise bana oğullarınızı rehin verin, dedi.
Onlar:
— Oğullarımızı nasıl rehin ederiz? Sonra bunların biri hakkında "Biri iki deve yükü hurmaya rehin olundu!" diye sövülür ki, bu bize ebedî bir ardır. Lâkin biz sana silâhımızı» zırhımızı rehin edelim, dediler. -Sufyân ibn Uyeyne: Silâhı kasdediyor, demiştir-,
(Ka'b kabul ederek) kendisine gelmesi için İbn Mesleme'ye va'-de, yânı zaman ta'yîn etti... Sonunda onlar İbnu'l-Eşref i öldürdüler. Sonra Peygamber'e gelip haber verdiler [5].

4- Bâb: Rehin Edilen Hayvan, Binilir Ve Sağılır [6]

Ve Mugîre ibn Mıksem, İbrâhîm en-Nahafden: "Binek hayvanı bulunduğunda yemi verildiği kadar binilir, sütlü hayvan da yemi verildiği kadar sağılır. Rehin de buluntu gibidir" sözünü nakletmiştir [7].

4-.....Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S): "Rehin, nafakası mukaabiiinde binilir. Sağım hayvanı da rehin olduğu zaman nafakası mukaabiiinde sütü içilir" buyururdu.

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Binek hayvanı rehin olduğu zaman yemi verilmekle binilir. Sağım hayvanı rehin olduğu zaman, onun sütü de yemi verilerek

içilir. Hulâsa rehin edilen hayvanın nafakası, ona binen ve sütünü içen kimse üzerine vâcibdir [8]

5- Yahudilerin Ve Diğerlerinin Yanında Rehin Etme Babı

6-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) bir Yahudi'den hububat satın aldı ve kendi zırhını o Yahudi'ye rehin etti, demiştir [9]

6- Bâb: Rehin Veren, Rehin Alan Ve Bunun Benzeri Kimseler İhtilâf Ettikleri Zaman Beyyine Da'vacıya, Yemîn İse Da'vâlıya Âid Olur

7-..... İbn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Ben îbn Abbâs'a bir mektûb yazıp sordum. O da bana: Peygamber (S): "Yemin etmek da'vâhya âiddir" diye hükmetti, cevâbını yazdı [10].

8-..... Ebû Vâil şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd (R) bir mecliste-: Her kim bir malı hakk etmek için kendisi yalancı olarak yalan bir yemîn üzerine and içerse, Allah kendisine öfkeli olduğu hâlde Allah'a kavuşur. Allah bunun tasdikini de indirmiştir, dedi ve sonra şu âyeti okudu:
"Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır" (Âiu tmrân: 77).
Sonra Eş'as ibn Kays bulunduğu yerden çıkıp bizim yanımıza geldi de: Ebû Abdirrahmân size ne tahdîs ediyor? dedi. Râvî dedi ki: Biz onunla konuştuk. Râvî dedi ki: Eş'as: Ebû Abdirrahmân doğru söyledi. Yemîn olsun ki, bu âyet benim hakkımda indirildi. Benimle bir adam arasında bir kuyu hakkında bir çekişme vardı. Rasûlullah'a muhakeme olduk. Rasûlullah (S):
— "Şahidin yâhud onun yemini" buyurdu. Ben:
— O takdirde bu zât (doğru, eğri) aldırmayarak yemîn eder, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— ' 'Her kim yemininde fâcir (yânî yalancı) olduğu hâlde yemini ile bir malı hakk etmek için yalan bir yeminle yemin ederse, Allah'a, kendisine öfke edici hâlde kavuşur" buyurdu.
Allah bunun tasdikini de indirdi. Sonra Rasûlullah bu Âlu İm-rân: 77. âyetini sonuna kadar okudu: "Hakikat, Allah'a olan ahid-lerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz- Onlar için pek acıklı bir azâb vardır" [11].

---

[1] Bu kitâb ve bâb başlığı Meydûmiyye'nin huzurunda okunup arz olunmuş olan nüshada bu şekildedir. el-Câmi'u's-Sahîh 'in el-Kuşmeyhenî ile İbn Şebbûye mıs-halannda da "Kitâbu'r-Rehn" şeklindedir. Diğer nüshalarda bu unvanlar değişik şekillerde gelmiştir.
Buradaki bâb başlığındaki "Hazar" kaydı, ihtirazı değil, vâkıî bir kayıd-dır; yânı rehin seferde de, hazarda da caizdir.
er-Rehn, lügatte mutlak surette habs ma'nâsmadır; tutmak ve bağlamak demektir. "Her insan kazanana bağlıdır'" (el-Müddessin 38) âyetinde rehine, mah-bûse ve merbûte ma'nâsmadır. Bu İlâhî vecîze şu âyetle de gelmiştir: "Her kişi kazancına bağlıdır" (et-Tûr: 21).
Şeriat dilinde Rehn: Bir malı kendisinden almak mümkin olan borç gibi bir hakk mukaabilinde bahsetmektir. Rehn masdar ismiyle mef'ûle isimleme olarak rehnedilmiş mala da ıtlak olunur (Seyyid Şerif, et-Ta'rîfât).
el-îriihan, rehin kabul etmek; er~Râhin, rehin veren kimsedir.
el-Mürtehin de rehin alan kimsedir. el-Merhûn ve er-Rehîn, rehnedüen maldır; müennesinde Merhum ve Rehine denir. Rehn'in cem'i Rihân ve Rühün'dür.
[2] Buhârî bu âyeti rehnin Kur'ân'daki dayanağını göstermek için getirmiştir. Bu âyetin bir tefsirinde İbn Abbâs: "Borcu yazacak kâtib bulunur da kâğıd yâhud mürekkeb yâhud kalem bulunmazsa, yazıya bedel aynı hakk sahibinin eline verilen rehin ile hakk emniyete alınır" demiştir (Aynî).
[3] Hadîsin başlığa uygunluğu "Muhakkak Peygamber kendi zırhını arpa karşılığında rehin bırakmıştır" sözündedir. Hadîs, Buyu Kitâbı'nın başlarında da geçmişti. Bir rivayette hadîsin son fırkası "Hakîkaten Peygamber'in yanında (o vakit) dokuz kadın vardı" şeklindedir.
[4] Başlığa uygunluk "Zırhım ona rehin etti" fikrasındadır
[5] Hadîs İle başlık arasında uygunluk "Biz sana lem'eyi, yânî silâhı rehin edelim" sözünün zahirine göredir. Her ne kadar işin kendisinde rehnin hakikati yoksa da, bu mikdâr, mutabakat yönünde yeterlidir (Aynî).
Bu hadîs Mağâîî'detayrı bir bâbda getirilen uzunca hadîsin kısaltılmışıdır.
[6] Bu başlık, Hâkim'in A'meş yolundan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre'-den; o da Rasûlullah'tan olmak üzere rivayet ettiği hadîsin lâfzıdır.
[7] İbrahim'in bu her iki fetvasını da Saîd ibn Mansûr, senediyle rivayet etti. İbrâhîm, aşağıdaki hadîslere dayanarak "Rehin edilen hayvan yemi sahibine âid olmak üzere binebilir; yine böyle rehin edilen sağımlı hayvanın yemi kendisine âid olmak üzere rehneden onun sütünden istifâde edebilir" demiş oluyor. Şafîî'nin ve Zahirî mezhebi âlimlerinin de görüşü budur.
Sufyân es-Sevrî'ye, Ebû Hanîfe'ye, İmâm Mâlik'e.. göre, rehnedenin reh-nettiği hayvan üzerinde böyle bir hakkı yoktur. Böyle bir hakk kabulü, rehinlik hükmüne aykırıdır. Çünkü rehin devamlı habsden ibarettir... Bu imamlar Şafîî ve Zâhirîler'in delîl edindikleri Ebû Hureyre hadîsi hakkında, bu hadîs mücmeldir; rehnedenin mi, rehin alanın mı; kimin bu hayvana bineceği ve kimin sağım hayvanını sağıp sütü içeceği bildirilmemiştir. Bu haklann râhin veya mür-tehinden birisine âid olması ancak delîl ile mümkün olabilir, derler...
[8] Hadîslerin başlığa delâletleri açıktır. Başlıktaki ta'lîk vesilesiyle bunlar hakkında bilgi ve açıklama verilmiş oldu.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır; zâten hadîs yakında da geçmişti.
[10] Hadîs başlığın bir kısmının lâfzını ihtiva etmektedir.
Râvî Abdullah ibn Ebî Muleyke, Âlu İmrân tefsirinde de gelecek bir rivayetinde görüleceği üzere, iki kadın arasında meydana gelen da'vâdan dolayı İbn Abbâs'a bir rnektûb yazıp görüşünü sormuş, o da cevâbında Peygamber'in hadîsteki hükmünü yazmıştır.
Buhârî bu hadîsi Şehâdetler ve Tefsîr Kitâblarfında da getirmiştir.
[11] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şahidin yâhud onun yemini" sözündedir. Bu hadîs az bir lâfız ve sened farkı ile Şirb Kitabı, "Kuyu hakkında çekişme bâbı"n-da da geçmişti.
Hadîste İbn Mes'ûd'un rivayetini te'yîd eden ve o âyetin kendisi hakkında İndiğini bildiren Eş'as İbn Kays, Ebû Muhammed el-Kindî'dir. Onuncu hicret yılında Yemen'e mensûb Kinde kabilesi tarafından İslâm'a girmek için Peygam-ber'e gönderilen hey'et içinde bulunmuştur. Sonraları Yermuk, Kaadisiyye, Me-dâin, Nihâvend gazalarında bulunmuştur. Hz. Usmân tarafından Azerbaycan Valiliğine ta'yîn edilmiştir. Sıffîn Harbi'nde Alî'nin beraberinde bulunmuş, Alî'nin şehâdetinden kırk gün önce, 63 yaşında vefat etmiştir (R).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

81- KITABU'R-RIKAAK
1- Sağlık Ve Boş Vakit Hakkında Gelen Şeyler Ve "Yaşama, Ancak Âhiret Yaşamasıdır" Babı
2- Dünyânın Âhirete Nisbetle Meseli Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
3- Peygamber(S)'İn: "Sen Dünyâda Bir Yabancı Yâhud Bir Yolcu Gibi Ol!" Sözü Babı
4- Bâb: Emel Ve Emelin Uzunluğu Hakkındadır
5- Bâb: Allah, Altmış Sene Yaşayan Kimseye Ömür Hususunda Ma'ziretini Giderip Reddetmiştir
6- (Gösteriş Ve Şöhret İçin Değil) Sırf Allah'ın Rızâsı İstenilerek Yapılan Amelfin Fazileti) Babı
7- Dünyâ Nimetleri Ve Güzelliklerinden Ve Bunlara Aşırı Rağbetten Sakınılması Babı
8- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
9- Sâlih Kimselerin (Ölümleriyle Bu Hayâttan) Gitmeleri Babı
10- Mal Fitnesinden Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;
11- Peygamber(S)'İn "Bu Dünyâ Malı Yeşildir, Tatlıdır" (Yânî Yeşil Ve Tatlı Ot Gibi Çekicidir) Kavli Babı
12- "İnsanın Kendi Malından (Hayır Yollarına Harcayıp) Önden Gönderdikleri, Kendisinindir" Babı
13- Bâb:
14- Peygamberdin: "Ben Uhud Dağı Kadar Altınım Olmasını Arzu Etmem" Sözü Babı
15- Bâb:
16- Fakirliğin Fazileti Babı
17- Bâb: Peygamber(S)'İn Ve Sahâbîlerinin Yaşayışları Nasıldı Ve Onların Kendilerini Dünyâ Ni'metleri Ve Lezzetlerinden Uzaklaştırmaları
18- (İfrat Ve Tefrit Arasındaki) Doğru Yolu Tutmak Ve Salih Amele Devam Etmek Babı
19- Korkmakla Beraber Ümîdli Olmak (İkisinden Birine Sıkışıp Kalmamak) Bâbî
20- Allah'ın Haramlarından Sabretmek Ve Azîz, Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
21- Bâb:
22- Dedikodunun Çirkin Görülmesi Babı
23- Dili (Uygunsuz Konuşmaktan) Korumak Babı
24- Allah Saygısından Dolayı Ağlamak Babı
25- Azîz Ve Celîl Olan Allah'tan Korkma(Nın Fadlı) Babı
26- Ma'siyetlerden Vazgeçme(Nin Vucûbu) Babı
27- Peygamber(S)'İn: "Benim Bilmekte Olduğum Hakikatleri Sizler Bilir Olsaydınız, Muhakkak Az Güler Çok Ağlardınız" Kavli Babı
28- Bâb:
29- Bâb:
30- Bâb:
31- Bir Güzellik İşlemeyi Yâhud Bir Çirkinlik Yapmayı Kasdeden Kimse Babı
32- Günâhların Küçük Görülenlerinden Sakınılması Babı
33- Bâb: Ameller (Ölüm Sırasındaki) Sonlarına Göre Değerlendirilir Ve Onlardan Korkulacak Olanlar?
34- Bâb: Yalnız Yaşamak Kötü Topluluklara Karışmaktan Rahatlıktır
35- (İnsanlardan) Emânetin Kaldırılması Babı
36- (Amellerde) Gösteriş Yapma Ve İşitilip Şöhret Kazanma Düşkünlüğümün Kötülüğü) Babı
37- Allah'a Tâat Yolunda Nefsîyle Mücâhede Eden Kimse(Nin Fazileti) Babı
38- Tevazu, Yânî Alçak Gönüllü Olma(Nın Fazileti) Babı
39- Peygamber(S)'İn (İki Parmağıyle İşaret Edip): "Ben ve kıyamet şu ikisi gibi yakın gönderildim" Kavli İle Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:
40- Bâb: (Güneşin Garbdan Doğması)
41- Bâb:
42- Ölümün (Aklı Giderici) Şiddetleri Babı
43- Sûr'a Üfürülmesi Babı
44- Bâb:
45- Bâb: Toplanma Nasıl Olacaktır?
46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
47- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
48- Kıyamet Gününde Kısas Babı
49- "Kim Hesaba Çekilirse Azâb Edilmiş Olur" Babı
50- Bâb:
51- Cennetin Ve Ateşin Sıfatları Babı
52-.Bâb: Sırat, Cehennem Köprüsüdür
53- Âhirette Peygamber'e Âid Olacak Havz Ve Yüce Allah'ın: "Biz verdik sana hakikatte kevser" (ei-Kevsen 1) Kavli Hakkında Bâb

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

81- KITABU'R-RIKAAK

(Kalbi İnceltecek Şeyler Kitabı) [1]

1- Sağlık Ve Boş Vakit Hakkında Gelen Şeyler Ve "Yaşama, Ancak Âhiret Yaşamasıdır" Babı

1-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S): "Sağlık ve boş vakit, insanlardan pekçoğunun bunlardan faydalanmak hususunda aldan-dıkları iki büyük ni'mettir" buyurdu, demiştir [2].
Abbâs el-Anberî şöyle dedi: Bize Safvân ibnu îsâ, Abdullah ibn Saîd ibn Ebî Hind'den tahdîs etti ki, babası Saîd: Ben, İbı Abbâs'-tan işittim; o Peygamber(S)'den geçen hadîsin benzerini rivayet etti, demiştir.

2-..... Bize Şu'be, Muâviye ibn Kurre'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki Peygamber (S - Hendek kazılması sırasında Abdullah ibn Revâha'ya âid olan-) şu beyti söylemiştir:
"Alîâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire Fe-eslihi 'l-Ensâra ve 'UMuhâcire (Yâ Allah, yaşama ancak âhiret yaşamasıdır. Sen Ensâr ve Muhâcirler'i iyileştir!)"
(Bunun benzeri hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte Sehl ibn Sa'd da Enes'e mutâbaat etmiştir.)' [3].

3-.....Bize Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde idik. Kendisi hendek kazıyor, bizler de toprak taşıyorduk. Rasûlullah bizim yanımıza uğrar ve şu beyti söylerdi:
"Alîâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire
Fağfir lî'l-Ensârî ve'l-Muhâcire
(= Yâ Allah, âhiret yaşayışından başka gerçek yaşayış yoktur. Sen Ensâr'ı ve Muhâcirler'i mağfiret eyle!)"
Bunun benzeri hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte Sehl ibn Sa'd, ona mutâbaat etmiştir [4].

2- Dünyânın Âhirete Nisbetle Meseli Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bilin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir Öğünüştür. Mallarda ve evlâdlarda bir çoğalıştır. Bunun misâli, bitirdiği nebat ekincilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o bitki kurur da, sen onu sapsarı bir hâle^ getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çer-çö'p olur. Âhirette çetin azâb vardır, Allah'tan mağfiret ve rızâ vardır. Dünyâ hayâtı bir aldanış metâından (fâidesinden) başka birşey değildir" (el-Hadîd: 20) [5].

4-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Cennette bir kamçı kadar yer, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerden daha hayırlıdır. Sabahleyin veya akşamleyin -herhangibir zamanda- Allah yolunda cihâd için bir yürüyüş, hiçşübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha hayırlıdır" [6].

3- Peygamber(S)'İn: "Sen Dünyâda Bir Yabancı Yâhud Bir Yolcu Gibi Ol!" Sözü Babı

5-.....el-A'meş şöyle demiştir: Bana Mucâhid ibn Cebr tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) benim omuzumu tuttu da bana:
— "Abdullah, sen dünyâda yabancı kimse gibi yâhud yolcu gibi ol!" buyurdu.
(Mucâhid dedi ki:) İbn Umer de:
— "(Ey mü'min!) Akşama eriştiğinde sabahı gözleyip bekleme, sabaha eriştiğinde de akşamı gözleme (işlerini zamanında yap)! Sıhhatinden bir kısmını hastalık zamanına ayır, hayâtından bir kısmını da ölümün için faydalı kıl!" diye vasiyet ederdi [7].

4- Bâb: Emel Ve Emelin Uzunluğu Hakkındadır

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri: "(Her can ölümü tadıcıdır. Ecirleriniz muhakkak kıyamet günü tastamam verilecektir.) O vakit kim o ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, artık o muhakkak muradına ermiş olur. Bu dünyâ hayâtı, aldanma metâından başka (birşey) değildir" (Âlu İmrân: 185);
"Bırak onları; yesinler, eğlensinler; onları emel oyalayadursun. Sonra bilecekler onlar" (ei-Hıcn 3); "And olsun, sen onları (Yahûdîler'i) insanlardan, müşrik olanlardan ziyâde hayâta düşkün bulacaksın.
Onlardan herbiri arzu eder ki (kendisine) bin yıl ömür verilsin. Hâlbuki onun çok yaşatılması kendisini azâbdan uzaklaştırıcı değildir. Allah, onlar ne işlerlerse hakkiyle görücüdür" (el-Bakara: 96) [8].
Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Dünyâ arkasını dönerek göçüp gitti, âhiret ise yönelip gelmektedir. Bunlardan herbirinin oğulları vardır.
Sizler âhiretin oğullarından olunuz da dünyânın oğullarından olmayınız. Çünkü bu gün çalışma var, hesaba çekilme yok; yarın ise hesaba çekilme var, amel yoktur [9].

6-.....Abdullah ibn Mes'üd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kum üzerine bir murabba', yânî kare resmi çizdi. Sonra (başlangıcı) karenin ortasından olarak, kare dışına uzanan bir çizgi çizdi. Sonra bu çizginin ortasından i'tibâren bu ortadaki çizgiye dik açıyla dayanan birtakım küçük çizgiler çizdi. Sonra Peygamber (bu çizgileri ta'-
rîf ederek):
— "Şu (karenin ortasındaki uzun çizgi) insandır. Şu (kare de) eceldir, her tarafından onu kuşatmıştır. Şu kare dışında uzanan çizgi de, insanın emelidir. Şu ufak çizgiler de insana arız olan âfetler, musibetlerdir, îmdi insana şu âfet oku hatâ eder, dokunmazsa, öbür âfet isabet eder, o da hatâ eder dokunmazsa, Öbürü isabet eder (en sonu ecel -denilen ölüm- onu yakalar)" [10].

7-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî
Talha'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) birçok çizgiler çizdi de:
— "Şu (insanın beslemekte olduğu) emeldir. Şu da insanın ece-l'ıdır... İnsan böyle uzak emelinin talibi iken, kendisine en yakın olan çizgi birden ona geliverir!" buyurdu [11].
O da kendisini kuşatmakta olan kare şeklindeki ecel çizgisidir. Çünkü kendisini

5- Bâb: Allah, Altmış Sene Yaşayan Kimseye Ömür Hususunda Ma'ziretini Giderip Reddetmiştir

Çünkü Yüce Allah:

"... Size iyice düşünecek kimsenin düşünebileceği, öğüt kabul edebileceği kadar ömür vermedik mi? Size korkutan da gelmişti... " (Fâtır: 37) buyurmuştur. (İbn Abbâs:) Saç ağarmasını kasdediyor, demiştir [12].

8-.....Bize Umer ibnu Alî, Ma'n ibn Muhammed el-Gıfârî'den; o da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebí Hureyre(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Allah Taâlâ altmış seneye kadar yaşatıp ölümünü geri bıraktığı (hâlde yaratanı ve yaşatanı tanımayan) kimsenin özrünü izâle ve reddeder" buyurmuştur.
Bu hadîsi el-Makburî'den rivayet etmekte Ebû Hazım ile İbnu Aclân da, Ma'n ibn Muhammed'e mutâbaat ettiler [13].

9-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ber RasüIullah(Sytan işittim: "İhtiyar kimsenin gönlü iki huyda her zaman genç bir hâlde bulunur: Dünya sevgisinde ve emel uzunluğunda!" buyuruyordu [14].
el-Leys: Bana Yûnus tahdîs etti, dedi. İbn Vehb de yine Yûnus'-tan söyledi ki, İbn Şihâb: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme haber verdi, demiştir.

10-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): Âdem oğlu büyür, onunla beraber şu iki şey de büyür: Mal sevgisi ve uzun ömür (temennisi)" buyurdu.
Bu hadîsi Şu'be, Katâde'den rivayet etti.

6- (Gösteriş Ve Şöhret İçin Değil) Sırf Allah'ın Rızâsı İstenilerek Yapılan Amelfin Fazileti) Babı

11-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi ve bu Mahmûd, Rasûlullah(S)'ı hatırladığını söyledi.
Yine bu Mahmûd, Rasûlullah'm, onların yurdunda bulunan bir kuyudan ağzına su alıp bunu yüzüne püskürttüğünü de hatırladığını söyledi.
Bu Mahmûd şöyle dedi: Ben İtbân ibn Mâlik el-Ensârî'den işittim. Sonra Salim oğulları'nm birinden de işittim, şöyle dedi Rasûlullah (S) gün yükseldiği zaman benim yanıma geldi. (İki rek'at nafile namaz kıldırdıktan sonra) şöyle buyurdu;
— "Kıyamet gününe ıLâ ilahe illellah'1 tevhidini söyleyerek ve bununla da sırf Allah'ın rızâsını isteyerek ulaşan mü'min kula, Allah muhakkak ateşi haram kılacaktır!" [15].
O hadîs Namaz Kitabı, "Evlerde mescidler edinilmesi bâbi"nda uzun bir metinle geçmişti. Oradaki hadîs bu Mahmûd tarafından rivayet edilmişti. Burada ise Mahmûd, Itbân'ın râvîsi bulunuyor.

12-..... Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân, Amr'dan; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Yüce Allah şöyle buyurur; Mü'min kulumun dünyâdaki ailesinden en sevdiği birisini elinden aldığımda, sonra o da benden ecrini istediğinde, benim katımda o kulumun mükâfatı ancak cennettir!" [16].

7- Dünyâ Nimetleri Ve Güzelliklerinden Ve Bunlara Aşırı Rağbetten Sakınılması Babı

13-.....Ensâr'dan Amr ibn Avf-ki kendisi Âmir ibn Lueyy oğullan'nın yemînli dostu idi ve RasûIullah(S)'m beraberinde Bedir'de hazır bulunmuştu- şöyle haber vermiştir: Rasûlullah, harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle bir sulh akdi yapmış ve üzerlerine Alâ ibn Hadra-mî'yi emîr ta'ynı etmişti. Toplanan cizye mallarını getirmek üzere de bilâhare Rasûlullah, Ebû Ubeyde ibnu'I-Cerrâh'ı Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde onların cizye mallarını alarak Bahreyn'den Medine'ye geldiğinde, Ensâr onun gelişini işitti. Onun bu gelişi, Ensâr'ın Rasû-lullah'la beraber sabah namazı kıldıkları zamana denk gelmişti. Ensâr sabah namazını kılınca, hemen Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi de onlara:
— "Öyle sanıyorum ki, sizler Ebû Ubeyde'nin gelişini ve onun birçok mal getirdiğini işitmişsiniz!" buyurdu.
Onlar da:
— Evet yâ Rasûlallah! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sevinîniz ve sizi sevindirecek nVmetleri (bundan sonra her zaman) ümîd ediniz! Vallahi ben bundan sonra sizin üzerinize fakirlik geleceğinden korkmam. Fakat sizin üzerinize geleceğinden korktuğum şey, sizden önce gelip geçen ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayıldığı gibi sizin önünüze de yayılarak, onların birbirlerine hased ettikleri ve nefsâniyet güttükleri gibi, sizin de birbirinize düşmeniz ve bunun onları âhiret işlerinden alıkoyduğu gibi, sizleri de âhiret işlerinden alıkoymasıdır" buyurdu [17].

14-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibnu Âmir(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) -vefatına yakın- bir gün çıktı da Uhud şehîdleri üzerine ölüye namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra Medine'ye dönüp minbere çıktı ve (dirilere ve ölülere veda eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu:
— "Ben sizin Kevser havuzuna önden gideniniz olacağım. Ben sizin Hakk yolundaki hizmetlerinize şâhidlik edeceğim. Vallahi ben şu anda (cennetteki) havuzumu görüyorum. Ve emîn olunuz ki, bana Arz hazînelerinin anahtarları -yâhud: Arz'ın anahtarları- verilmiştir. Vallahi ben vefatımdan sonra sizlerin müşrikliğe döneceğinizden hiç endîşe etmem. Fakat ben sizlerin dünyâya aşırı düşkünlük yapıp nef-sâniyet yarışına kalkışmanızdan (birbirinizle didişmenizden) korkarım!" [18].

15-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Sizin üzerinize en çok korkmakta olduğum şey, Allah'ın sizler için çıkaracağı Arz bereketleridir (dünyâ zenginlikleridir)"

buyurdu.
Kendisine:
— Arz bereketleri nedir? diye soruldu. Rasûlullah:
— "Dünyâ çiçekleri, dünyâ güzellikleridir" buyurdu. Bir sahâbî O'na:
— Hayır, şerr getirir mi? diye sordu.
Bu soru üzerine Peygamber sustu, hattâ biz üzerine vahiy indiriliyor olduğunu zannettik. Sonra Rasûlullah alnından terlerini silmeye başladı da:
— "Soran kimse nerede?" buyurdu. O zât;
— Benim (yâ Rasûlallah)! dedi.
Ebû Saîd dedi ki: Biz and olsun, o adamı bu meydana çıktığı zaman övdük. Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Hayır, hayırdan başka birşey getirmez. Şübhesiz bu dünyâ malı yeşildir, tatlıdır. Baharın bitirdiği şeylerin hepsi çok yiyen ve karnını şişiren hayvanı öldürür yâhud da ölüme yaklaştırır. Ancak yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir, onu otlayan hayvan ölüm tehlikesinden uzaktır. Bu hayvan o yeşil otu yer, nihayet iki böğrünü şişi-rince bahar güneşini karşılar. Kolayca gübresini çıkarır, işer, genişler. Sonra yine otlamağa döner, ve bol bol otlar. İşte bu dünyâ malı da (yeşil ot gibi) tatlıdır. Bundan hakkıyle alan ve aldığını da hakkı olan yere koyup harcayan kimseye bu ne güzel bir ni'mettir. Dünyâ malını haksız olarak hırsla alan kimseye gelince o da dâima yiyen, fakat bir türlü doymayan obur kimse gibi olmuştur!" [19].

16-.....Zehdem ibnu Mudarnb şöyle demiştir: Ben İmrân ibnu Husayn(R)'dan işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Sizin hayırlı olanlarınız, benim asrımda yaşayanlarınızda. Sonra onların ardından gelenlerdir. Sonra onların ardından gelenlerdir".
İmrân: Ben Peygamber'in, kendi asrından sonra hayırlı nesiller olarak iki nesil mi, yâhud üç nesil mi zikrettiğini bilmiyorum, demiştir. Peygamber devamla şöyle buyurdu:
— "Onlardan sonra öyle bir kavim olur ki, onlar kendilerinden şahidlik yapmaları islenilmeden şâhidlik yaparlar, hıyanet ederler, bunlara güvenilmez. Bunlar nezr ederler, fakat nezrlerini ifâ etmezler. Bunlar arasında (çok yemek yemek) semizlik, şişmanlık meydana çıkar (hayâtın gayesi bu olur)/ [20].

17- Bize Abdan, ... Abîde'den; o da Abdullah ibnu Mes'-ûd(R)'dan tahclîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "İnsanların hayırlısı benim asrımdır. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra onların ardından bir kavim gelir ki, onlardan herbirinin şehâdetleri yeminlerinin, yeminleri de şehâdetle-rinin önüne geçer!" [21].

18-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben (bir hastalığında Habbâb'ı ziyarete gitmiştim) Habbâb o gün karnında yedi kerre dağlama tedavisi yapmıştı. İşte o gün Habbâb'dan işittim, o şöyle dedi:
— Eğer Rasûlullah (S) bizi ölümü dua etmekten nehyetmiş ol-mayaydı, muhakkak ben ölümü çağırırdım. Muhammed'in sahâbî-leri(nden bir kısmı) ölüp gittiler. Dünyâ onlardan (onların âhiret saadetlerinden) bir şey eksiltmedi. (Çünkü darlık içinde yaşadılar.) Bizler ise dünyâdan o kadar çok mala kavuştuk ki, bugün biz onu topraktan (yânı bina yapmaktan) başka koyacak (sarfedecek) yer bulamıyoruz!

19-.....Kays şöyle demiştir: Ben Habbâb'ın yanına geldim; o, kendisine âid bir duvar yapmakla meşgul idi. Şöyle dedi:
— Bizden evvel geçip giden arkadaşlarımız var ki, dünyâ onların (âhiret saadetlerinden) hiçbirşey eksiltmedi. Bizler ise onların ardından öyle çok şeye (mala) kavuştuk ki, biz onu topraktan başka koyacak yer bulamıyoruz!

20-.....Buradaki râvî de: Habbâb ibnu'l-Erett (R): Biz Rasûlullah (S) ile beraber hicret ettik dedi, diyerek, onun bu hadîsini nak-letmiştir [22].

8- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey insanlar, şübhe yok ki Allah'ın va'di bir gerçektir. O hâlde sakın sizi dünyâ hayâtı aldatmasın. Çok aldatıcı olan (şeytân) da sakın sizi Allahfın hilmi ve mühlet vermesi) ile aldatmasın. Çünkü şeytân sizin bir düşmanınızdır. Onun için siz de onu bir düşman tutun.
O (kendisine tâbi' olan) güruhunu ancak alevli cehennemin yaranından olmaları için da\et eder" (Fâtır: 5-6) [23].

21-.....Usmân ibn Affân'ın hizmetçisi Humran ibn Ebân haber verip şöyle dedi: Usmân oturaklarda otururken ben ona abdest suyunu getirdim. Kendisi abdest aldı ve abdest alışı güzel yaptı. Sonra şöyle dedi:
— Ben Peygamber(S)'in bu mecliste otururken abdest aldığını ve abdest almayı güzel yaptığını gördüm. Sonra: "Kim benim şu abdest alışım gibi abdest alır, sonra mescide gelir de iki rek'at namaz kılar, sonra otururs a, onun geçmiş günâhları mağfiret olunur" buyurdu.
Yine Usmân:
— Peygamber "Aldanmayınız (yânî mağfirete aldanıp da günâh kazanmaya cür'et etmeyiniz)/" buyurdu, demiştir [24]

9- Sâlih Kimselerin (Ölümleriyle Bu Hayâttan) Gitmeleri Babı

"ez-Zihâb'\ "Yağmur"dur, deniliyor [25].

22-.....Mirdâs el-Eslemî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bu ümmetin sâlih kulları birbiri ardınca bu hayâttan gider, geriye arpanın yâhud hurmanın çalkantı kozalakları gibi değersizleri kalır ki, Allah onlara hiçbir değer vermez."
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Hufâle"ve "Husâle"denilir (yânîbu iki kelime bir ma'nâyadır), demiştir [26]

10- Mal Fitnesinden Sakınılması Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;

"Mallarınız da, evlâdlannız da ancak birer imtihandır. Büyük mükâfat ise şübhesiz Allah kalındadır" (el-Enfâl: 28; et-Teğâbun: 15) [27].

23-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Altın, gümüş ve iyi cins elbise kulu olan kişiler kahrolsun! Böyle kişiye verilirse memnun olur, verilmezse (Allah'ın takdirine kızar) razı olmaz!" [28].

24-.....Atâ ibn EbîRebâh şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuru-yordu: "Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, muhakkak bir üçüncüsünü ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu (hırslı gönlünü) topraktan başka birşey dolduramaz. Allah (ihtirastan) tevbe eden kişinin tev-besini kabul eder" [29].

25-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Ben Atâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Âdem oğlunun bir vâdî gibi -yâhud: dolusu- malı olsa, muhakkak kendisine onun bir mislinin daha olmasını arzu eder. Âdem oğlunun aç gözünü ancak toprak doldurur. Allah tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder."
İbn Abbâs: Ben bu lafız, tilâveti neshedilmiş Kur'ân mıdır yâhud değil midir, bilmiyorum! demiştir.
Atâ da: Ben (Mekke'de) minber üzerinde Abdullah ibnu'z-Zu-bey'rden: "Ben bu lafız Kur'ân'dan mı yâhud değil mi, bilmiyorum" derken işittim, demiştir.

26-.....Bize Abdurrahmân ibnu Süleyman ibni'l-Gasîl tahdîs etti ki, Abbâs ibnu Sehl ibn Sa'd şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den Mekke'de minber üzerinde hutbe yaparken işittim; o şöyle diyordu:
— Ey insanlar! Peygamber (S) şöyle buyurdu: "EğerÂdem oğluna altın ile dolu bir vâdî verilseydi, o kendisine ikinci bir vâdî verilmesini arzu ederdi. Şayet kendisine ikinci bir vâdî verilse, üçüncüsünü isterdi. Âdem oğlunun iç boşluğunu ancak toprak kapatır. Allah da (hırstan) tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder" [30].

27-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Âdem oğlunun altından bir vâdîsi olsa o kendisinin iki vâdîsi olmasını ister. Onun ağzını topraktan başka birşey asla dolduramaz. (Hırstan) tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder."
Buhârî şöyle dedi: Ve bize Ebû'l-Velîd söyledi: Bize Hammâd ibn Seleme Sabit el-Bunânî'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ubeyy ibn Ka'b (R): "el-Hâkumu't-tekâsüru" Sûresi ininceye kadar biz "Lev kâne li'bniÂdeme" sözünü Kur'ân'dan bir âyet sanırdık, demiştir [31].

11- Peygamber(S)'İn "Bu Dünyâ Malı Yeşildir, Tatlıdır" (Yânî Yeşil Ve Tatlı Ot Gibi Çekicidir) Kavli Babı

Ve Yüce Allah da şöyle buyurdu:
"Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, hayvanlara, ekinlere olan ihtiraslı sevgi insanlar için bezenip süslenmiştir. Bunlar, dünyâ hayâtının (geçici) birer fâidesidir. Allah ise, nihayet dönüp varılacak yerin bütün güzelliği O'nun nezdindedir" (Mu imrân: m) [32].
Umer ibnu'l-Hattâb da bu âyet hakkında:
Yâ Allah! Biz ancak Sen'in bizler için zînetlediğin şeylerle ferahlanmaya muktedir oluyoruz. Yâ Allah, ben Sen'den, malı haklı yerinde harcamama (muvaffak kılmanı) isterim! Demiştir [33].

28-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den istedim; O da bana verdi. Sonra yine istedim, O da bana verdi. Sonra yine istedim, yine verdi. Bundan sonra: "Bu mal... "buyurdu.
Bazen râvî Sufyân ibn Uyeyne: Hakîm şöyle dedi, demiştir: Peygamber (S) bana: "Yâ Hakîm! Şübhesiz bu mal yeşildir, tatlıdır. Her kim bu malı nefis güzelliği ile hırssız olarak alırsa, o mal kendisi için bereketli, meymenetli kılınır. Kim de bunu nefis düşkünlüğü ile, hırsla alırsa, mal alan için bereketli kılınmaz. O ihtiraslı kişi yiyip yiyip de hiç doymayan (köpek açhğı hastalığına tutulmuş) kimse gibi olur. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır!" buyurdu [34]

12- "İnsanın Kendi Malından (Hayır Yollarına Harcayıp) Önden Gönderdikleri, Kendisinindir" Babı

29-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S)
— "Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha çok sevimlidir?" diye sordu.

Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bizden herbir kişiye muhakkak kendi malı daha sevimlidir! dediler.
Rasûlullah:
— "Çünkü kişinin kendi malı, ölümünden Önce hayır yoluna harcayıp önden gönderdiği malıdır. Mirasçının malı da kişinin hayra sar-fetmeyip ölünceye kadar geri bıraktığı malıdır" buyurdu [35].

13- Bâb:

"(Mallarını Allah yolunda harcamayıp) çoğaltanlar, (sevâblarmı) azaltanlardır"
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Kim dünyâ hayâtını ve onun zînetini arzu ederse, onların yaptıklarının karşılığını burada tamamen öderiz. Onlar bu hususta bir eksikliğe de uğratılmazlar. Onlar öyle kimselerdir ki, âhirette kendilerine ateşten başkası yoktur.
Dünyâda işleyip yaptıkları şeyler orada boşa gitmiştir. Zâten yapageldikleri şeyler hep boştur" (Hûd: 15-16) [36].

30-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben gecelerden bir gece dışarı çıktım. Baktım ki, Rasûlullah (S) da, yanında hiçbir insan olmayarak, tek başına yürüyor.
Ebu Zerr dedi ki: Ben O'nu, beraberinde kimsenin yürümesini istemiyor sandım.
Ebû Zerr dedi ki: Ay'ın gölgesinde yürümeye başladım. Rasûlullah dönüp beni gördü de:
— "Kimdir o?" diye sordu.
— Ebû Zerr'dir, Allah beni Sana feda eylesin! dedim. O:
— "Yâ Ebâ Zerr! Gel!" diye çağırdı.
Ebû Zerr dedi ki: Ben de O'nun beraberinde bir müddet yürüdüm. O:
— "Malı devamlı çoğaltanlar kıyamet gününde sevabı azaltanlardır, ancak Allah'ın kendisine bir hayır (yânî mal) verdiği, onun da bu malı sağına, soluna, önüne, arkasına veren ve bu malda hayır yapan kimse böyle değildir."
Ebû Zerr dedi ki: Sonra Rasûîullah beni, etrafı taşhk bir meydanda oturttu da:
— "Ben sana dönünceye kadar burada otur!" buyurdu. Ebû Zerr dedi ki: Sonra kara taşlık arazî içinde ben kendisini görmez oluncaya kadar gitti. Ve bana dönmesi epey gecikti ve gecikmeyi uzattı. Sonra ben O'nun gelmekte olduğunu işittim. Gelirken: "Hırsızlık yapsa ve zina etse de mi?" sözlerini söylüyordu. Ebû Zerr dedi ki: Rasûlullah gelince sabredemeyip:
— Ey Allah'ın Peygamberi, Allah beni Sana feda etsin. Sen taşlık yerin kenarında birisiyle konuşuyordun, fakat ben Sana cevâb veren bir kimse işitmedim, dedim.
— "Bu, Cibril aleyhi's-seiâmdır. Harre'nin yanında bana geldi de: Ümmetini müjdele: Her kim Allah 'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak (tevhîd inancıyle) ölürse, cennete girer, dedi. Ben: Yâ Cibril! O kimse hırsızlık yapsa ve zina etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben yine: Hırsızlık yapsa ve zina etse de mi? dedim. O da: Evet; şarâb içmiş olsa da, dedi" [37].
Nadr ibn Şumeyl şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti. Ve bize Ha-bîb ibnu Ebî Sabit, el-A'meş, Abdulazîz ibnu Rufey' üçlüsü de tahdîs edip: Bize Zeyd ibnu Vehb bu hadîsi tahdîs etti, dediler.
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ebû Salih'in Ebû'd-Derdâ'dan olan hadîsi mürseldir, sahîh olmaz. Biz sâdece bunun ondan rivayet edildiğini tanıtmak istedik. Sahîh olan, Ebû Zerr'in hadîsidir.
Ebû Abdillah'a Atâ ibn Yesâr'ın, Ebu'd-Derdâ'dan olan hadîsi soruldu.
Ebû Abdillah yine:
— O da mürseldir, sahîh olmaz. Sahîh olan, Ebû Zerr'in hadîsidir, dedi.
Yine Buhârî:
— Siz Ebu'd-Derdâ'mn şu "İnsan ölüm sırasında Lâ ilahe itte'-llah sözünü söyleyip öldüğü zaman" hadîsinin üzerine ibtâl çizgisi vurunuz (çünkü o, mürseîlerdendir), dedi [38].

14- Peygamberdin: "Ben Uhud Dağı Kadar Altınım Olmasını Arzu Etmem" Sözü Babı

31-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben (bir kerresinde) Medine'nin Harre mevkiinde Peygamber(S)'in beraberinde yürüyordum. Uhud Dağı bizim karşımıza çıkınca, Peygamber:
— "Yâ Ebâ Zerr!" diye seslendi. Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah! (Buyur!) dedim. Rasûlullah:
— "Benim yanımda şu Uhud Dağı kadar altın olup da, ondan benim yanımda bir dînâr altın bulunduğu hâlde üzerimden üç gün geçmesi beni sevindirmez. Ancak borç için hazırlamakta olduğum mik-dâr altın müstesnadır. Beni sevindiren, ancak o kadar çok altını Allah'ın kulları uğrunda şöyle, şöyle ve şöyle verip dağıtmamdır!" buyurup sağına, soluna ve arkasına eliyle verme işaretleri yaptı.
Sonra yürüdü. Yine:
— "Malları çok olanlar kıyamet gününde sevâbları az olanlardır, ancak sağına, soluna, arkasına şöyle, şöyle ve şöyle verip hayır yollarına harcayanlar müstesnadır. Bu cömert insanlar da ne kadar azdırlar!" buyurdu.
Sonra bana:
— "Ben senin yanma gelinceye kadar olduğun yerde dur, oradan ayrılma!" buyurdu.
Sonra gecenin karanlığı içinde görünmez oluncaya kadar gitti. Bu sırada ben yüksekçe bir ses işittim de Peygamber'e bir musibet arız olmuş olmasından korktum ve hemen O'nun yanına gitmek istedim. Fakat O'nun bana "Ben sana gelinceye

kadar yerinden ayrılma!" diye tenbîhlediği sözünü hatırladım da yerimden ayrılmadım. Nihayet benim yanıma geldi. Ben:
— Yâ Rasûlallah, bir ses işittim de üzerine korkup endişelendim, diye vaziyeti kendisine zikrettim.
Rasûlullah:
— "O sesi sen de işittin mi?" buyurdu. Ben de:
— Evet işittim, dedim. Rasûlullah:
— "O, Cibril'di; bana geldi de: Ümmetinden Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak Ölen kimse cennete girer, dedi. Ben: O kimse zina etse ve hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Cibril: Zina etse ve hırsızlık yapsa da! diye cevâb verdi!" [39].

32-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Benim Uhud Dağı kadar altınım olsa, ondan yanımda bir parça şey bulunduğu hâlde üzerimden üç gecenin geçmemesi beni sevindirir, ancak bir borç ödemek için ayırıp hazır tutmakta olduğum mikdâr hâriçtir" buyurdu [40].

15- Bâb:

"Asıl zenginlik kalb zenginliğidir"
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Onlara verdiğimiz mal ve evlâd ile bizim kendilerinin hayırlarına acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar (işin) farkına varmıyorlar. Hakîkaten Rabb 'lerini büyük tanıyıp O'nun korkusuyla incelenler, Rabblerinin âyetlerine îmân etmekte sebat gösterenler, Rabb 'lerine eş tutmaz olanlar, Rabb 'terinin huzuruna döneceklerinden yürekleri korkarak vergilerini verenler; işte bunlardır ki, hayırlarda sür'at yarışı yaparlar ve bunlar onun için tâ önde gidenlerdir. Biz hiçbir kimseye gücü yeteceğinden başkasını teklîf etmeyiz. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitâb vardır. Onlar asla haksızlığa uğratılmazlar. Hayır, onların (kâfirlerin) kalbleri bundan cehalet içindedirler. Hem onların bundan başka bizzat işlemekte oldukları daha nice (kötü) amelleri de vardır" (el-Mü'minûn: 56-63).
Sufyân ibn Uyeyne (tefsirinde):
Onlar o kötü işleri henüz yapmadılar, fakat ölümlerinden önce onları muhakkak yapacaklardır (da aleyhlerine azâb kelimesi gerçekleşecektir), diye tefsir etmiştir.

33-.....Bize Ebû Salih, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Zenginlik mal çokluğundan meydana gelı değildir. Lâkin asıl zenginlik, insanın gönül zenginliğidir" buyurmuştur [41].

16- Fakirliğin Fazileti Babı [42]

34-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir:~Rasûlullah(S)'ın yanından bir adam geçti. Rasûlullah yanında oturmakta olan bir adama:
— "Şu adam hakkındaki görüşün nedir?" diye sordu. O adam:
— Bu, insanların eşrafından (şeriflerinden) bir adamdır. Vallahi bu zât bir kadınla nikâhlanmaya tâlib olsa nikâh olunmaya; birisi hakkında şefaat etse şefaati kabul edilmeye lâyık bir kimsedir, dedi.
Rasûlullah sükût etti. Sonra oradan diğer bir adam daha geçti. Rasûlullah yine yanında oturana:
— "Bu adam hakkındaki re'yin, görüşün nedir?" diye sordu. O da:
— Yâ Rasûlallah! Bu, müslümânların fakirlerinden bir adamdır. Bu, bir kadınla nikâhlanmaya tâlib olsa, nikâh olunmamaya; birisi hakkında şefaat ederse şefaati kabul edilmemeye; bir re'y söylerse sözü dinlenmemeye lâyık bir kimsedir, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "İşte bu (fakîr) zât, öteki zengin gibi dünyâ dolusu insandan hayırlıdır!" buyurdu [43].

35-.....el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle dedi: Bizler Habbâb(R)'a hasta ziyaretine gitmiştik. O şöyle dedi:
— Bizler Allah rızâsını isteyerek Peygamber(S)'le beraber Medine'ye hicret ettik. Artık ecir ve mükâfatımız (va'di gereği) Yüce Allah üzerine vâki' olmuştur. Biz Muhâcirler'den bâzı kimseler bu hicretin dünyâ ücretinden (ganimetlerden) hiçbirşey almadan geçip gittiler. İşte onlardan biri de Mus'ab ibn Umeyr'dir. Mus'ab, Uhud günü şe-hîd edildi ve arkasında çizgili yün bir kumaştan başka birşey bırakmadı. Biz o tek kumaş ile onu kefenlemeye çalıştık. Başını örttüğümüz zaman ayakları meydana çıkıyor, ayaklarını örttüğümüzde başı meydana çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Peygamber bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstrne de ızhır otundan bir mikdâr koymamızı emretti. Biz Muhâcirler'den kimi de hicretin meyvelerini toplama zamanına ulaştı ve o şimdi bu meyveleri toplamaktadır! [44].

36-.....Bize Ebû Recâ, İmrân ibn Husayn(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben (Mi'râc gecesi) cennete üzerinder baktım da, cennet ehlinin çoğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehenneme de baktım. Cehennemdekilerin çoğunu da kadınlar gördüm!" buyurmuştur.
Bu hadîsi rivayet etmekte Ebû Recâ'ya Eyyûb es-Sahtıyânî ile Avf el-A'rabî mutâbaat etmişlerdir.
Dahr ile Hammâd ibnu Necîh de Ebû Recâ'dan; o da İbn Ab-bâs'tan olmak üzere söylemişlerdir [45].

37-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) ölünceye kadar yüksek bir masa üzerinde yemek yemedi, yine ölünceye kadar

inceltilmiş (hâlis buğday unundan) yufka ekmeği de yemedi, demiştir.

38-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Vallahi Peygamber (S) vefat etti. Öyle bir hâlde ki, o zaman benim rafımda herhangi bir ciğer sahibinin yiyeceği yarım vesk arpadan başka birşey yoktu. Ben, bana âid olan bu raf içindeki arpadan yemeğe devam ettim. Nihayet bunu yemek bana uzun geldi de, ben o arpayı ölçtüm, sonra tükendi [46].

17- Bâb: Peygamber(S)'İn Ve Sahâbîlerinin Yaşayışları Nasıldı Ve Onların Kendilerini Dünyâ Ni'metleri Ve Lezzetlerinden Uzaklaştırmaları

39- Ebû Nuaym Fadl ibn Dukeyn, bu hadîsin yansından bir kısmını tahdîs etti. Bize Umer ibnu Zerr tahdîs etti. Bize'Mucâhid ibn Cebr tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki [47] , muhakkak ben (bazen) açlıktan karnımı yere dayardım, bazen de açlıktan karnıma taş bağlardım. Bir gün ben (Rasûlullah ile sahâbîlerinin mescidden) çıkıp gittikleri yol uğrağı üzerine (aç ve mecalsiz) oturdum. Bu sırada Ebû Bekr geçti. Ona Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet sordum. Bu soruşum ancak (beni doyurmak üzere) kendisini ta'kîb etmemi istemesi içindi. Fakat geçti gitti; ümîd ettiğim çağırmayı yapmadı. Sonra Umer uğradı. Ona da Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet sordum. (Maksadım âyeti öğrenmek değildi, çünkü âyeti ben iyi biliyordum.) Yine Umer'in (beni doyurmak üzere) benim kendisini ta'kîb etmemi istemesi içindi. Umer de geçti gitti, benim ümîd ettiğim çağırmayı yapmadı. Sonra bana Ebû'l-Kaasim (S) uğradı ve beni gördüğü zaman, bendeki hâlsizliği ve yüzümdeki açlık alâmetini anladı da gülümsedi. Sonra bana:
— "Yâ Ebâ Hırr!" dedi. Ben de:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah (= Buyur, emrine hazırım yâ Rasû-lallah)! dedim.
Rasûlullah:
— "Ardımsıra gel!" buyurdu, yürüdü.
Ben de O'nu ta'kîb ettim. Eve girdi. Ben de izin istedim. Bana da izin verildi. Rasûlullah girdiğinde bir bardak içinde süt buldu.
— "Bu süt nereden geldi?" diye sordu.
— Onu Sana fulân kimse yâhud fulân kadın hediye ettiî dediler. Rasûlullah da bana:
— "Yâ Ebâ Hırr!" diye seslendi. Ben de:
— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım! dedim.
— "Haydi Suffa ehline git de onları bana çağır!" buyurdu.
Ebû Hureyre dedi ki: Suffa ehli, İslâm konuklan idiler. Sığınacak aileleri, malları ve dayanacak bir kimseleri yoktu. Rasûlullah bir sadaka geldiğinde, sadaka malını onlara gönderirdi. Kendisi sadaka malından birşey almazdı. Bir hediye geldiğinde de bunu Suffa ehline gönderirdi. Hediyeden kendisi de alır ve Suffa ehlini onda ortak yapardı.
Ebû Hureyre dedi ki: Suffa ehlini (süt ziyafetine) çağırmak bana fena geldi. (Kendi kendime) dedim ki: "Suffa halkı içinde şu bir bardak süt nedir ki! Lâyık olan, şu sütten bana bir yudum isabet etmeli idi de kuvvet kazanmalı idim. Da'vet edilmelerine me'mûr olduğum Suffa halkı şimdi gelip onlara dağıttığında, bu bir bardak sütten bana ne düşecek?" diye endişeleniyordum. Fakat Allah'a ve Rasûlü'ne itaatten başka çâre yoktu. Bu sebeble gittim, Suffa halkını da'vet ettim. Geldiler, izin istediler, tzm verilmesi üzerine evin içinde baştan başa yerlerini aldılar [48]. Bunun üzerine Rasûlullah bana:
— "Yâ Ebâ Hırrl" diye seslendi. Ben de:
— Buyur yâ Rasûlallah! Emrine hazırım! dedim. Rasûlullah:
— "Şu süt bardağını al, konuklara ver!" buyurdu.
Ben de bardağı alıp vermeğe başladım. Bir kişiye veriyordum, o kanıncaya kadar içiyordu, sonra bardağı bana veriyordu. Ben de bardağı alıp diğer bir kişiye veriyordum. O da kanıncaya kadar içiyor, sonra bardağı bana veriyordu. Bu suretle bütün halk kana kana içip bardağı bana vererek tâ Rasûlullah'a kadar gelip dağıtım işi sona erdi. Artık da'vetlilerin hepsi süte kanmışlardı.
Şimdi süt bardağını Rasûlullah aldı, elinde tutarak bana bakıp gülümsedi [49] ve:
— "Yâ Ebâ Hırrl" buyurdu. Ben de:
— Emret yâ Rasûlallah, emrine hazırım! dedim. Rasûlullah:
— "Süt içmedik bir ben, bir de sen kaldın!" buyurdu. Ben de:
— Doğru buyurdun yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah bana:
— "Haydi otur da iç!" buyurdu. Ben de oturup içtim. Rasûlullah tekrar:
— "İç!" buyurdu. Ben de içtim. Rasûlullah tekrar:
— "İç!" diye emrediyordu (Ben de içiyordum). En sonu:
— Yâ Rasûlallah! İçemiyeceğim! Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, süt gidecek bir yol bulamam! dedim.
— "Öyle ise bardağı bana ver!" buyurdu. Ben de verdim. Rasûlullah da Allah'a hamd etti ve Besmele çekip geri kalan sütü içti [50].

40-.....Bize Kays ibn Ebî Hazım tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu. Muhakkak ki, ben Allah yolunda ilk ok atan Arab mücâhidiyim. Ben kendimizi pek iyi bilirim ki, biz, Allah yolunda gaza ettiğimiz sıra huble ağacı ve şu semer ağacı denilen dikenli bâdiye ağaçlarının yapraklarından (ve yemişlerinden) başka yiyeceğimiz yoktu. Ve herbirimiz muhakkak davarların gübre çıkarışı gibi hiç birbirine karışmayan kuru gübre çıkarır olmuştuk. Sonra görüyorum ki, Esed oğulları kabilesi bana İslâm hükümleri ve âdabı üzerine öğretme ve doğrultma yapar oldular. (İslâm'daki

öncülüğümle beraber dîn rükünlerini bana Esed oğulları öğretmeğe kalkarsa) o takdirde ben ziyan etmiş, geçmişte yaptığım çalışmalarım da zayi' olmuş gitmiştir! [51].

41-.....Âişe (R): Medine'ye geldiğinden vefatı zamanına kadar Muhammed(S)'in aile halkı üç gün arka arkaya buğday ekmeğinden karnını doyurmadı, demiştir.

42-.....Âişe (R): Muhammed(S)'in aile ferdleri bir günde iki öğün yemek yemedi; yediği iki öğünden biri muhakkak hurma idi, demiştir.

43-.....Âişe (R): RasûlulIah(S)'m döşeği tabaklanmış deriden idi, içi de hurma lifi dolu idi, demiştir.

44-.....Bize Katâde tahdîs edip şöyİe dedi: Biz (Basra'da) Enes ibn Mâlik(R)'in yanına giderdik, ekmekçisi yanıbaşında ayakta dururken bize:
— Yiyiniz, ben Peygamber(S)'in Allah'a kavuşuncaya kadar ne inceltilmiş hâlis buğday unundan yapılmış yufka ekmeği gördüğünü, ne de gözüyle kızartılmış davar gördüğünü bilmiyorum, dedi.

45-.....Âişe (R): Üzerimize ay gelir geçerdi de evimizde yemek pişirecek bir ateş yakmazdık. Bizim yemeğimiz, sâdece hurma ile sudan ibaretti. Ancak bize bir parça et verilmesi müstesna, demiştir.

46-..... Âişe (R), Urve'ye hitaben:
— Ey kızkardeşimin oğlu! Biz Peygamber ailesi iki ay içinde üç hilâl görürdük de RasûIullah(S)'ın evlerinde bir ateş yakılmazdı, demişti.
Urve de:
— Teyzeciğim, sizleri ne yaşatırdı? diye sorunca da:
— İki siyah şey: Hurma ile su! diye cevâb verip şunu ilâve etmiştir:
— Ancak Rasûlullah'ın Ensâr'dan birtakım komşuları vardı. Bu komşuların da sağımlı develeri olurdu. Onlar evlerinden bu sağımlı develerden sağıp geri vermek üzere Rasûlullah'a ariyet verirlerdi de, böylece onların sütlerini bize içirirlerdi, demiştir [52]

47-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Allâhumme urzuk âle Muhammedin kûten (= Yâ Allah! Muhammed ailesine geçinecek kadar rızk ihsan eyle)/" diye duâ ederdi, demiştir [53].

18- (İfrat Ve Tefrit Arasındaki) Doğru Yolu Tutmak Ve Salih Amele Devam Etmek Babı

48-.....Eş'as şöyle dedi: Ben babam EbûVSa'saa'dan işittim, şöyle dedi: Ben Mesrûk'tan işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'ye:
— Peygamber(S)'e amelin hangisi daha sevimli idi? diye sordum. Âişe:
— (Yapıcısının devam ettiği) devamlı amel! dedi. Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Rasûlullah (gece namazına) ne zaman kalkardı? dedim. Oda:
— Rasûlullah, horoz sesini işittiği zaman kalkardı, dedi.

49-.....Âişe (R): Rasûlullah(S)'m en çok sevdiği amel, sahibinin üzerinde devam eder olduğu ameldi, demiştir.

50-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Sizden hiçbirinizi asla kendi ameli kurtaramaz!" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Seni de mi amelin kurtaramaz? diye sordular.
— "Evet, beni de kendi amelim kurtaramaz. Ancak Allah beni rahmetiyle bürüyüp korur. Sizler doğru yolu tutun, ifrat etmeyin, gündüzün ilk ve son saatlerinde yürüyün, gecenin sonundan da bir mikdâr faydalanın. Ve sizler (her hâl ve hareketinizde) i'tidâle tutunun, i'tidâle tutunun ki, maksadınıza eresiniz" buyurdu [54].

51-..... Bize Süleyman ibn Bilâl, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs ett ki, Rasûlullah (S): * 'Doğru yolu tutunuz, (işleriniz ve ibâdetlerinizde) ifrat etmeyiniz. Şunu iyi biliniz ki, sizlerden hiçbirinizi kendi ameli cennete girdiremiyecektir. Amellerin Allah'a en sevgili olanı da, az olsa bile en devamlı yapılanıdır" buyurmuştur.

52-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber(S)'e:
— Amellerin hangisi Allah'a daha sevimlidir? diye soruldu da,
Peygamber:
— "Az olsa da en devamlı yapılanıdır" buyurdu ve: "Sizler amellerden takat yetirebileceğiniz kadarını üzerinize alınız!" tavsiyesini de ilâve etti.

53-..... Alkame şöyle demiştir: Ben mü'minlerin anası Âişe(R)'ye:
— Ey mü'minlerin anası! Peygamber'in ameli nasıl idi? O herhangi bir şeyi günlerden birine tahsîs eder miydi? diye sordum.

Âişe:
— Hayır, tahsîs etmezdi. O'nun ameli devamlı olurdu. Sizin hanginiz Peygamber (S)'in güç yetirmekte olduğu kadar amele güç yetirebilir? Dedi [55].

54-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber(S):
— "Doğru yolu tutunuz, amellerde ifrata gitmeyiniz, (ameller üzerine sevâbla) müjdeleyip sevdiriniz. Şu muhakkak ki, hiçbir kimseyi kendi ameli cennete girdiremez" buyurdu.
Sahâbîler:
— Seni de mi kendi amelin girdiremez yâ Rasûlallah?diye sordular.
Rasûlullah:
— "Evet beni de, ancak Allah beni bir mağfiret ve bir rahmetle bürüyüp korumuştur" buyurdu.
(Buhârî'nin üstadı) Alî ibn Abdillah el-Medînî: Ben bu hadîsi Ebu'n-Nadr'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Âişe'den senediyle bilmekteyim, demiştir.
Affân ibn Müslim de şöyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs etti ki, Mûsâ ibn Ukbe şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim; o da Âişe'den ki, Peygamber (S): "Doğru yolu tutunuz, müjdeleyip sevdiriniz" buyurmuştur.
Mucâhid ibn Cebr de (en-Nisâ: 8; el-Ahzâb: 70 âyetlerindeki "Kavlensedîden"hakkında:) "Sedâd"ve "Sedîd", "Doğru" ma'-nâsınadır, demiştir.

55-.....Hilâl ibn Alî şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir gün bizlere namaz kıldırdı, sonra minbere çıktı ve eliyle mescidin kıble tarafına işaret edip göstererek
şöyle buyurdu:
— "Şimdi sizlere namaz kıldırdığımdan beri mescidin şu kıble duvarı önünde cennet ve ateş, misâllendirilmiş olarak bana gösterildi. Ben hayır veşerrde bugünkü gibisini görmedim, ben hayır veşerrde bugünkü gibisini görmedim!" buyurdu [56].

19- Korkmakla Beraber Ümîdli Olmak (İkisinden Birine Sıkışıp Kalmamak) Bâbî

Sufyân ibn Uyeyne: Bana göre Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetten daha şiddetli bir âyet yoktur, demiştir:
"Ey kitâb ehli!) Tevrat'ı, İncîVi ve Rabb'inizden size indirileni (Kur'ân'ın hükümlerini) dosdoğru tatbik ve icra edinceye kadar siz hiçbirşey üzerinde değnizdir... " (el-Mâide: 68) [57].

56-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben RasûruHah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Allah, (kullarının birbirine rahmet ede-geldikleri) rahmeti yarattığı gün, onu yüz rahmet olarak yarattı da kendi yanında doksan dokuz rahmeti tutup alıkoydu, geri kalan tek bir rahmeti de bütün mahlûkları arasına salıverdi. Eğer kâfir, Allah yanında bulunan rahmetin hepsini bilir olsaydı, cennetten ümidini kesmezdi. Eğer mü'min de Allah yanındaki azabın hepsini bilir olsaydı, ateş azabından emîn olmazdı!" [58].

20- Allah'ın Haramlarından Sabretmek Ve Azîz, Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir" (ez-Zumer:]0).
Umer ibnu'l-Hattâb da: Biz yaşayışımızın hayrını sabırla bulduk, demiştir [59].

57-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle haber vermiştir: Ensâr'dan bâzı kimseler RasûIullah(S)'tan (mal) istediler. Onlardan isteyen herbir kimseye Rasûlullah muhakkak verdi de, nihayet yanındaki mallar tükendi. Elleriyle infâk ettiği şeylerin hepsi tükendiği zaman, onlara şöyle buyurdu:
— "Yanımda bulunan hayırdan (yânı maldan) hiçbirşeyi sizlerden alıkoymuyorum. Şu muhakkak ki, kim (istemeyip) iffetli kalmak isterse, Allah onu iffetli kılar. Kim de sabretmeye çalışırsa, Allah ona da sabır ihsan eder. Kim insanlardan müstağni olmak isterse, Allah onu müstağni kılar. Sizlere sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir atıyye asla verilmemiştir!" buyurdu [60].

58-.....el-MugîreibnŞu'be(R) şöyle diyordu: Peygamber (S) iki ayağı şişinceye yâhud kabarıncaya kadar gece namazı kılardı. Kendisine (Allah Sen'in gelmiş, gelecek bütün günâhlarını mağfiret ettiği hâlde bu yorucu ibâdetin sebebi nedir?) denildiğinde:
— "Ben çok şükredici bir kul olmayayım mı?" diye cevâb verirdi [61].

21- Bâb:

"Kim Allah'a güvenip dayanırsa o, kendisine yetişir... " (et-Talâk: 3) [62].
er-Rabf ibnu Huseym de; "Kim Allah'a korunursa, Allah ona bir çıkış yeri ihsan eder" (et-Taiâk: 2) kavli hakkında: "İnsanlar üzerine sıkışıklık yapan herşeyden" demiştir [63].

59-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Husayn ibn Abdirrahman'dan işittim, şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'in

yanında oturuyordum. O İbn Abbâs(R)'tan söyledi: RasûluIIah (S): "Ümmetimden yetmişbin kişi cennete hesaba çekilmeden girerler, onlar efsun yapmazlar, uçan hayvanlarla uğursuzluk olacağı görüşüne gitmezler ve her hususta Rabb'lerine güvenip dayanırlar" buyurmuştur [64].

22- Dedikodunun Çirkin Görülmesi Babı

60-.....Bize birden çok kimseler haber verdi. Onlardan biri Mugîre ibn Mıksem, biri fulân kimse, üçüncüsü de bir adamdır. Bunların üçü de eş-Şa'bî'den; o da el-Mugîre ibn Şu'be'nin kâtibi olan Verrâd'dan şöyle dediğini naklettiler. Muâviye ibn Ebî Sufyân, el-Mugîre'ye:
— Benim için Rasühıllah(S)'tan işitmiş olduğun hadîsi yaz! diye mektûb yazıp yolladı.
Verrâd dedi ki: Bunun üzerine el-Mugîre de Muâviye'ye şunları
yazdı:
— Ben Rasûlullah'ın namazdan çıkması akabinde üç kerre şunları söyler olduğunu işittim; "Lâ ilahe ille 'llâhu vahdehu lâ şerike le-hu lehu 'l-mulku ve lehu H-hamdu ve huve ala kullî şey 'in kadîr". Ve
yine RasûluIIah, "Kîle ve kaale(= Denildi ve dedi)" den, çok çok suâl sormaktan, mal telef etmekten, analara itaatsizlik etmekten, kızları diri diri gömmekten nehyederdi, diye yazdı.
Ve Huşeym'den: Bize Abdulmelik ibnu Umeyr haber verip şöyle dedi: Ben Verrâd'dan işittim; o bu hadîsi el-Mugîre'den; o da Pey-gamber'den olmak üzere tahdîs ediyordu [65]

23- Dili (Uygunsuz Konuşmaktan) Korumak Babı

Ve Peygamber(S)'in: "Allah'a ve son güne îmân eden hayır söylesin yâhud sussun!" kavli ile Yüce Allah'ın şu kavli:
'İnsan bir söz atmayadursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır" (Kaaf: ıs) [66].

61-.....Bize Amr ibnu Alîtahdîs etti, kendisi Ebû Hâzım'dan işitmiştir. O da Sehl ibn Sa'd(R)'dan ki, Rasûhıllah (S): "Her kim iki çene kemiği arasındaki dilini ve iki budu arasında bulunan organını (şerrden korumayı) bana te'mîn ederse, ben de ona cenneti te'-mîn ederim!" buyurmuştur [67].

62-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah 'a ve son güne îmân eden hayır söylesin yâhud sussun. Allah 'a ve son güne îmân eden komşusuna ezâ etmesin. Allah 'a ve son güne îmân eden, konuğuna ikram etsin!"

63-..... Ebû Şurayh el-Huzâî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bu hadîsi tebliğ ederken (benim iki gözüm yüzünü gördü) iki kulağım söylediklerini işitti ve kalbim de ezberledi. Peygamber:
— "Konukluk üç gündür. Onlardan biri gelip geçici olandır" buyurdu.
— Konuğun caize olanı, yânî gelip geçici olanı nedir? denildi. Peygamber:
— "(Onun gelip geçicisi) bir gün ve bir gecedir. Kim Allah 'a ve son güne îmân ediyorsa, konuğuna ikram etsin. Kim Allah 'a ve son güne îmân ediyorsa hayır söylesin yâhud sükût etsin!" buyurdu [68].

64-.....Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S) şöyle buyururken işitmiştir: "Kul bazen içinde ne olduğu belli olmayan (yânî kötülüğünü ve ne sabit olacağını düşünmeden) bir söz söyler de, o söz sebebiyle ateşin içinde, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasından daha uzak bir derinliğe kayıp gider!"

65-.....Bize Abdurrahmân ibnu Abdillah, yânı İbn Dînâr, babası Abdullah'tan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tah-dîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Bir kul, Allah'ın hoşnûd olduğu kelimelerden bir kelimeyi ehemmiyet vermiyerek söyler de Allah o kimseyi bu kelime sebebiyle birçok derecelere yükseltir. Bir kul da Allah 'ı öfkelendirecek kelimelerden bir kelimeyi, hiç ehemmiyet vermeden söyler de, kendisi o kelime sebebiyle cehennemin içine düşer!" [69].

24- Allah Saygısından Dolayı Ağlamak Babı

66-..... Ubeyduüah şöyle dedi: Bana Habîb ibnu Abdirrahmân, Hafs ibrrÂsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları (kıyamet gününde) gölgelendirecektir: Biri (lisânen yâhud kalben) Allah 'ı anıp da iki gözü yaş akıtan kişidir..." buyurmuştur [70].

25- Azîz Ve Celîl Olan Allah'tan Korkma(Nın Fadlı) Babı

67-.....Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Rıb'î'den; o da Huzeyfe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden önce geçen ümmetlerden bir kişi vardı. Amelinin kötülüğünü düşünerek ailesine şöyle vasiyet etti:
— Ben öldüğüm zaman sizler benim cesedimi alın ve beni küçük küçük zerrelere parçalayın da sıcak bir günde denize serpip dağıtın! dedi.
Ölünce ailesi ferdleri onu dediği şekilde yaptılar. Allah onun zerrelerini topladıktan sonra, ona:
— Seni bu yaptığın işe sevkeden nedir? diye sordu. O kul da:

— Beni bu işi yapmaya sevkeden, ancak Sen 'den korkmamdır, dedi.
Bunun üzerine Allah onu mağfiret eyledi!" [71].

68-.....Bize Katâde, Ukbe ibnu Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle zikretmiştir "Sizden önce geçenler içinde yâhud sizden önceki ümmetlerden bir adam vardı. Allah ona mal ve evlâd getirmişti, yân? ona mal vermişti."
Dedi ki: "Kendisine ölüm yaklaşınca oğullarına:
— Ben sizler için hangi çeşit bir baba oldum? dedi. Oğulları:
— Sen bize hayırlı bir baba oldun, dediler. Oda:
— Şu muhakkak ki, bu baba, Allah yanında bir hayır biriktir-memiştir, dedi."
Katâde bu "Lem yebteir..." sözünü, "Allah yanında bir hayır biriktirmedi" diye tefsir etmiştir. "Baba şöyle devam etti:
— Bu baba, Allah huzuruna vardığında Allah onu azâb edecektir. Bunun için bakınız! Ben öldüğüm zaman siz beni yakınız, kapkara kömür olduğum zaman beni ezip öğüterek ufalayınız -yâhud: Beni iyice inceltiniz-. Sonra şiddetli esen bir rüzgâr olduğu zaman benim zerrelerimi rüzgâra verip uçurunuz, dedi ve oğullarından bu söylediklerini -yapacaklarına dâir:
— Rabb'ime yemîn olsun ki, yapacağız! diye kesin ahd ve mî-sâklarım aldı.
Sonra oğulları onun kendilerine söylediği bu işleri yaptılar. Allah Taâlâ o kimseye "Ol!" buyurdu, o da hemen bir adam olup ayakta durdu. Sonra Allah ona:
— Ey kulum, bu yaptığın vasiyete seni sevkeden nedir? diye sordu.
O zât:
— Sen'in mahâfetin -yâhud: Sen'den korkmaktır-, dedi. Allah:
— Kusuru -yâhud: Elden kaçan fırsatı- Allah'ın merhamet et-
mesi telâfi eder, buyurdu."
Süleyman et-Teymî yâhud Katâde şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebû Usmân'a tahdîs ettim. O da: Ben bunu Selmân el-Fârisî'den; o da Peygamber'den tahdîs ediyordu. Ancak o şunu ziyâde etti: "O adam: Benim zerrelerimi denize serpin, dedi" yâhud Ebû Saîd'in tahdîs ettiği gibi. Muâz da şöyle dedi: Bana Şu'be tahdîs etti ki, Katâde: Ben Ukbe'den işittim, demiş; Ukbe de: Ben Ebû Saîd'den işittim; o da Peygamber'den, demiştir [72].

26- Ma'siyetlerden Vazgeçme(Nin Vucûbu) Babı

69-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Benim meselim ve beni kendisiyle Allah 'in peygamber gönderdiği şeyin meseli, şu kimsenin meseli gibidir: O bir kavme, geldi de:
— Ben şurada gözlerimle bir ordu gördüm (onlar beni soydular, ben kaçtım). Ben çıplak bir korkutucuyum. Hemen kurtulmaya, hemen kaçmaya bakın! dedi.
Bu haber üzerine kavimden bir taife ona itaat edip sözünü tutarak bütün gece vakaar ve haysiyetleriyle kaçıp kurtuldular.
Kavimden bir taife de onu yalanladılar. Bunun üzerine sabahleyin ansızın ordu onları basıp hepsini öldürdü" [73].

70-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan tahdîs etti. O da Ebu'z-Zinâd'a Ebû Hureyre(R)'den işittiğini tahdîs etmişti. Ebû Hu-reyre de RasûlulIah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Benim meselimle insanların meseli, ancak şu adamın meseli gibidir: O bir ateş yaktı da, ateşin ışığı etrafını aydınlattığı zaman küçük kelebekler ve ateşin içine düşer olan şu hayvanlar ateşin içine düşmeğe başladılar. O adam da bu hayvancıkları geri çekmeye başladı. Fakat hayvanlar ona gâlib gelip hepsi de ateşin içine düşüyorlardı. İşte ben de sizlerin izâr bağlarınızdan tutuyor ve sizleri ateşten çekip kurtarmaya çalışıyorum, insanlar ise ateşe giriyorlar!" [74].

71-.....Âmir eş-Şa'bî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Amr'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): "Müslüman, dilinden ve elinden müslümânların selâmette kaldığı kimsedir. Muhacir de Allah'ın nehyettiği şeyleri terkedendir" buyurdu [75].

27- Peygamber(S)'İn: "Benim Bilmekte Olduğum Hakikatleri Sizler Bilir Olsaydınız, Muhakkak Az Güler Çok Ağlardınız" Kavli Babı

72-.....Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Rasûlullah (S): "Benim bilmekte olduğum hakikatleri sizler bilir olsaydınız, muhakkak az güler, çok ağlardınız" buyurdu [76].

73-..... Enes ibn Mâlik (R) de: Peygamber (S): "Benim bilmekte olduğum şeyleri sizler bilir olsaydınız, elbette az güler, çok ağlardınız" buyurdu, demiştir [77].

28- Bâb:

"Cehennem, şehvet perdeleriyle örtülmüştür

74-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o dael-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Ateş, şehve perdeleriyle perdelenip örtüldü. Cennet de nefsin hoşlanmadığı mükellefiyetlerin zorluklarıyle perdelenip örtüldü"

buyurmuştur [78].

29- Bâb:

'Cennet sizin herbirinize kendi nalınının tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır".

75-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Peygamber (S): "Cennet sizin herbirinize, kendi ayağındaki ediğin tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır" buyurdu, demiştir [79].

76-.....Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'-den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Şâir sınıfının söylediği en doğru beyit:
Ela kullu şey'in mâ halâîlâhe bâtüu
(Ve kullu naîmin îâ mâ hâlete zâilu)
(= Allah'tan başka herşey bâtıldır,
Ve her ni'met çaresiz zail olucudur) beytidir" buyurmuştur [80].

30- Bâb:

"İnsan (dünyâ ni'meti hususunda) kendinden aşağıda olan kimseye baksın da, kendinin üstünde olana bakmasın".

77-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o dael-A'rec'den; oda Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Sizden birinizya-ratıhş, mal ve evlâd hususunda kendisinden üstün kılınmış kimselere baktığı zaman (üzülmesin), hemen kendisinden aşağı (hâili) kimselere baksın" buyurmuştur [81].

31- Bir Güzellik İşlemeyi Yâhud Bir Çirkinlik Yapmayı Kasdeden Kimse Babı

78-.....Bize Ebû Recâ el-Utâridî, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. Peygamber (S) Azîz ve Celîl olan Rabb'inden rivayet ettiğ bir hadîsinde şöyle dedi: "Şübhesiz Yüce Allah (eşyadaki) güzellikleri ve çirkinlikleri takdir edip yazdı. Sonra güzellerin güzelliğini, fenaların ve kötülerin de çirkinliklerini beyân edip açıkladı. Her kim bir güzel iş yapmak diler de onu yapamazsa, Allah o kimse hesabına kendi dîvânında (meleklerine) tam bir hasene (sevabı) yazdırır. Eğer o kimse güzel bir iş yapmak ister ve yaparsa Allah o kimse lehine kendi dîvânında on hasene sevabından yediyüz misline ve daha çok emsaline kadar hasene sevabı yazdırır. Bir kimse de çirkin bir iş yapmayı kas-deder ve onu işlemezse, Allah kendi dîvânında onun lehine tam bir hasene sevabı yazdırır. Eğer o kimse fena bir iş yapmak ister de o fenalığı yaparsa, Allah onun aleyhine bir tek kötülük yazdırır" [82].

32- Günâhların Küçük Görülenlerinden Sakınılması Babı

79-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Sizler muhakkak birçok ameller yapmaktasınız ki, onlar sizin gözlerinizde kıldan incedir. Şu muhakkak ki, bizler Peygamber(S)'in zamanında onları helak edici günâhlar sayardık.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Enes, bu "Mûbikaat" sözüyle "Muh-likât"ı kasdediyor, demiştir [83].

33- Bâb: Ameller (Ölüm Sırasındaki) Sonlarına Göre Değerlendirilir Ve Onlardan Korkulacak Olanlar?

80-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Hayber harbinde müşriklerle mukaatele etmekte olan bir adama baktı. O adam savaştaki yeterlilik bakımından müslümânlann en büyükleri derecesinde idi. Ona baktı da:
— "Her kim cehennem ehlinden bir adama bakmak isterse, şu adama baksın!" buyurdu.
Peygamber'in bu sözü üzerine sahâbîlerden bir zât hiç ayrılmak-sızın o adamı ta'kîb edip gözledi. O adam sonunda yaralanınca çabuk ölmek isteyerek kendi kılıcının sivri ucunu iki memesinin arasına koydu. Sonra üzerine dayanıp yüklendi, kılıç iki küreği arasından dışarı çıktı (ve öldü). Onun bu işi Peygamber'e ulaşınca:
— "Kul, insanların görüşünde cennet ehlinin amelini yapar, hâlbuki o, muhakkak ateş ehlindendir. Yine kul insanların görüşünde ateş ehlinin amelini yapar, hâlbuki o, cennet ehlindendir. Ameller ancak (ölüm sırasındaki) sonlarına göre değerlendirilir" buyurdu [84].

34- Bâb: Yalnız Yaşamak Kötü Topluluklara Karışmaktan Rahatlıktır

81-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Bir bedevî Arab Peygamber(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! İnsanların hangisi hayırlıdır? diye sordu. Rasûlullah:
— "Caniyle, maliyle (Allah yolunda) cihâd eden adamdır ve bir de vadilerden bir vâdî içinde (yalnızlığa çekilerek) Rabb'ine ibâdet eden ve insanları şerrinden rahat bırakan adamdır" buyurdu.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Şuayb'e, ez-Zubeydî, Süleyman ibn Kesîr ve en-Nu'mân mutâbaat etmişlerdir. Ve Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Atâ ibn Yezîd'den yâhud Ubeydullah'tan; o da Ebû Saîd'den; o da Peygamber'den

olmak üzere söyledi.
Yûnus, îbnu Musâfir, Yahya ibn Saîd üçlüsü de İbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd'den; o da Peygamber'in bâzı sahâbîlerinden; onlar da Peygamber(S)'den söylediler [85].

82-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "İnsanlar üzerine Öyle (sıkıntılı) bir zaman gelir ki, onda müslümân kişinin hayırlı malı koyun sürüşüdür. Müslümân o koyun sürüsünü dağ başlarına ve yağmur düşen vadilere götürür, böylece dîni yüzünden olacak fitnelerden kaçar kurtulur!" [86].

35- (İnsanlardan) Emânetin Kaldırılması Babı [87]

83-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S- bir A'râbî'nin sorusuna cevâb olarak):
— "Emânet zayi' edildiği zaman kıyameti bekle!" buyurdu. A'râbî:
— Emâneti zayi' etmek nasıl olur yâ Rasûlallah? diye tekrar sorunca:
— "İş ehli olmayan kimseye havale edilip dayandırıldığı zaman kıyameti bekle!" buyurdu [88].

84-.....Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize iki hâdise haber verdi. Bunlardan birisini gördüm, öbürüsünü görmeyi gözlüyorum. Rasûlullah bana (emânetin nasıl indirildiğini şöyle) haber verdi: "Emânet (yânı dîn duyguları, adalet ve emniyet umdeleri ilk önce) sâlih kimselerin gönüllerinin derinliğine indi. (Böylece emânet fıtrî oldu.) Sonra o kullar Kur'ân 'dan bilgi aldılar, sonra sünnetten bilgi aldılar (bu da kesbî oldu)."
Rasûlullah bize emânetin geri kaldırılmasını da haber verip şöyle buyurdu: "(Fıtrî ve kesbî duygular sahibi olan) bilgili kişi, bir uyku uyur. O uyurken emânet kalbinden silinip alınır da, emânetin eseri (izi, yeri), rengi uçuk bir nokta hâlinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o bilgin kişi bir uyku daha uyurken, emânetin (geri kalan kısmı da) alınır. Bunun eseri ve yeri de balta sallayan bir işçinin avucundaki kabarcık gibi kalır (bir zaman sonra o da söner gider). Şu hâlde (o mübarek) emânet, senin ayağına düşürdüğün bir ateş parçasının düştüğü yeri şişirip senin onu bir kabarcık şeklinde görmen gibidir. Hâlbuki bu kabarcıkta (bedenin hayâtı üzerinde te'sîrli) birşey yoktur (bir zaman sonra söner gider). Şu vaziyette halk birbirleriyle alışveriş etmek ve medenî münâsebette bulunmak için (müşkil bir günün) sabahına erişmiş bulunur. Hiçbir kimse emâneti edâ etmek imkânım bulamaz. Şöyle ki, bazen 'Fulân oğulları içinde emîn bir kimse vardır (emâneti ona verelim)' denilir. Bazen birisinin lehine: 'O ne akıllıdır, ne tedbirlidir; o ne zerâfetli zâttır, o ne kahramandır!' diye şehâdet olunur. Hâlbuki hakkında propaganda yapılan şahsın kalbinde hardal dânesi kadar îmândan bir eser yoktur. "
Huzeyfe dedi ki: Bana öyle bir zaman karşı geldi (öyle bir zamanda yaşadım) ki, o (saâdetli ve emânetli) devirde ben kiminle alışveriş edeceğim diye tasalanmazdım. Çünkü medenî münâsebette
bulunacağım kimse müslümânsa, onu İslâm Dîni (bana hıyanet etmekten) men' ederdi. Eğer Hnstiyân (ve Yahûdî) ise, onu bulunduğu yerin vâlîsi hıyanetten men* ederdi. (Bu suretle o devirde umûmî bir emniyet vardı.) Bu gün ise, ben fulân ve fulândan başka kimse ile alışveriş edemez oldum! [89].

85-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben RasûlulIah(S)'tan işittim: "İnsanlar ancak yüz deve gibidirler; içlerinde hemen hemen kâmil sıfatlı, kullanışlı bir tane iyi binek devesi bulamazsın!" buyuruyordu [90].

36- (Amellerde) Gösteriş Yapma Ve İşitilip Şöhret Kazanma Düşkünlüğümün Kötülüğü) Babı

86-.....Seleme ibn Kuheyl şöyle demiştir: Ben Cundeb ibn Abdillah'tan işittim. Peygamber (S) şöyle buyurdu, diyordu.
Seleme dedi ki: Ben (bu zamanda) Cundeb'den başka kimseden "Peygamber (S) şöyle buyurdu" derken işitmedim. Cundeb'e yaklaştım ve onun şöyle demekte olduğunu işittim: Peygamber (S): "Kim (işlediği hayrı şöhret için) insanlara duyurursa, Allah onun (gizli işlerini) duyurur. Kim de (herhangibir hayrı) gösterişçe yaparsa, Allah da onun gösterişçiliğini meydana çıkarır" buyurdu [91].

37- Allah'a Tâat Yolunda Nefsîyle Mücâhede Eden Kimse(Nin Fazileti) Babı

87-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti. Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bineği üzerinde iken Peygamber(S)'in arka tarafına binmiş, O'nunla aramda ancak semerin ağacı olup beraber yol aldığımız sıra bana:
— "Yâ Muâz!" diye nida etti. Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke (= Buyur yâ Rasûlallah, tekrar tekrar emrine hazırım, tekrar tekrar yardıma hazırım)! dedim.
Sonra bir müddet yürüdü. Sonra yine:
— "Yâ Muâz!" diye seslendi. Ben:
— Buyur yâ Rasûlallah, tâate hazırım, yardıma hazırım! dedim. Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra yine:
— "Yâ Muâz ibne Cebel!" diye seslendi. Ben:
— Buyur yâ Rasûlallah, itaatine ve yardım etmeye hazırım! dedim.
— "Allah'ın kulları üzerinde ne hakkı vardır bilir misin?" diyre sordu.
Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim.
— "A ilah 'in kullan üzerinde sabit olan hakkı, kulların Allah 'a itaat ve ibâdet etmeleri ve Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamalandır" buyurdu.
Sonra bir süre daha yürüdü. Sonra:
— "Yâ Muâz ibne Cebel!" dedi.
Ben yine:
— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke! dedim.
— "Kullar bu tevhîd ve ibâdeti yaptıkları zaman, kulların Allah üzerindeki hakları nedir bilir misin?" diye sordu.
Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedim.
— "Kulların Allah üzerindeki hakkı, Allah'ın onları azâb etmemesidir" buyurdu [92].

38- Tevazu, Yânî Alçak Gönüllü Olma(Nın Fazileti) Babı

88-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın Adbâ ismi verilen bir dişi binek devesi vardı. (Koşuda ve seferde) onun önüne geçilmezdi. Bir ara genç bir yük devesi üstünde bir bedevî geldi. (Yapılan koşuda) bu yük devesi Adbâ'yı geçti. Ve bu geçiş, müs-lümânlar üzerine ağır geldi ve:
— Adbâ'nm önüne geçildi! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah 'in dünyâdan yükselttiği herbir şeyi muhakkak alçalt-ması hakk bir kaanûndur!" buyurdu [93].

89-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah şöyle buyurdu: Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibâdet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harb i'-lân ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan birşeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibâdetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı mesabesinde olurum (ve bu organlarıyle meydana gelmesini arzu ettiği bütün dileklerini veririm). Diliyle de her ne isterse muhakkak onları da kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbirşey hakkında, mü 'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum " [94].

39- Peygamber(S)'İn (İki Parmağıyle İşaret Edip): "Ben ve kıyamet şu ikisi gibi yakın gönderildim" Kavli İle Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Göklerin ve YerHn gaybı Allah'a mahsûstur. Saat (kıyamet) hâdisesi de ancak göz kırpma gibidir. Yâhud o, daha yakındır. Çünkü Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (en-Nahi: 77) [95].

90-......Sehl ibn Sa'd (R): Rasûlullah (S) iki parmağını (şehâdet parmağı ile orta parmağını) uzatıp işaret ederek: "Kıyamet günü ile ben şu ikisi gibi ba's olundum" buyurdu, demiştir.

91-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Ebu't-Teyyâh'tan; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kıyamet günü ile ben işte şu iki parmak gibi yanyana ba's olundum" buyurmuştur.

92-.....BizeEbûBekr ibn Ayyâs, Ebû Husayn'dan; o daEbû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S), iki parmağını kasdederek: "Ben ve kıyamet, şu iki parmak gibi birbirine yakın olarak gönderildim" buyurmuştur.
Bu hadîsi Ebû Husayn'dan rivayet etmesinde İsrâîl ibn Yûnus, Ebû Bekr'e mutâbaat etmiştir [96].

40- Bâb: (Güneşin Garbdan Doğması) [97]

93-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur "Güneş batıdan doğuncaya kadar kıyamet kopmaz- Güneş batıdan doğduğu zaman, insanların hepsi onu görürler de toptan hepsi îmân ederler. İşte bu, *... Rabb Hnin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden îmân etmiş veya îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) imânı asla fayda vermez...n (ei-En'âm: 158) olduğu zamandır. Muhakkak ki, kıyamet şübhesiz kopacaktır; öyle bir hâlde ki, alım-satım için satıcı ile müşteri aralarında kumaşlarını yaymış olacaklar da alım-satım yapamadan ve kumaşlarını da düremeden ansızın kopacaktır. Yine muhakkak kıyamet kopacaktır. Şöyle ki: Kişi sağımlı devesinin sütünü sağıp getirdiği hâlde, onu tadıp içmeden ansızın kopacaktır. Yine kıyamet şübhesiz kopacaktır. Öyle bir hâlde ki, kişi su havuzunu sıvayıp tamir edecek, fakat kıyamet ansızın kopacak da havuzun suyunu kullanmak nasîb olmayacaktır. Kıyamet muhakkak kopacak; öyle bir çabuklukta ki, sizden herhangibiriniz yemek yerken, lokmasını ağzına kaldıracak, fakat kıyamet ansızın kopacak da o lokmasını yiyemeyecektir" [98].

41- Bâb:

'Allah'a kavuşmayı arzu eden kimseye Allah da kavuşmasını sever".

94-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Ubâde ibnu's- Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Her kim Allah'a kavuşup görmeyi arzu eder severse, Allah da ona kavuşup görmeyi sever. Her kim de Allah 'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."
Âişe yâhud Peygamberdin kadınlarından biri:
— (Yâ Rasûlallah!) Bizler ölümden elbette hoşlanmayız! dediler.
Peygamber, kadınlara:
— "Ölüm sizin bildiğiniz gibi değil, lâkin bu şöyledir: Mü 'mine ölüm hâli gelince, Allah'ın o kuldan hoşnûdluğu, Allah'ın ikram ve ihsanı ile müjdelenir. Bu müjde üzerine artık mü'mine (ölüm gibi) kendisini karşılayacak hâllerden daha sevimli birşey olamaz. O anda mü'min Allah 'a kavuşmayı arzu edip ister, Allah da mü'min kuluna kavuşmayı sever. Fakat kâfir öyle değildir: Ona ölüm hâli hazır olduğunda, Allah'ın azabı ve ukubeti müjdelenir. O anda kâfire, önündeki ölüm gibi hâllerden daha çirkin bir hâl olamaz. Bu suretle kâfir, Allah'a kavuşmayı fena görür, Allah da onunla buluşmayı çirkin görür."
Bu hadîsi Ebû Dâvûd Süleyman et-Tayâlisî ile Amr ibnu Mer-zûk, Şu'be'den kısaltarak rivayet ettiler.
Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Zurâre ibn Ebî Evfâ'dan; o da Sa'd ibn Hişâm'dan; o da Âişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere söyledi [99].

95-......Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kin Allah 'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Her kim de Allah'a kavuşmayı sevmezse, Allah da onunla buluşmayı istemez" buyurmuştur.

96-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb ile Urvetu'bnu'z-Zubeyr, ilim ehlinden birçok adamlar içinde haber verdiler ki, Peygamber(S)'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasû-lullah (S) sıhhatte iken:
— "Hiçbir peygamberin ruhu, cennetteki durağını görmedikçe kabzolunmaz. Sonra (ölümle hayât arasında) muhayyer kılınır" buyurur dururdu.
Hastalanıp ruhu kabzolunmak zamanı gelince, başı benim dizimin üstünde bulunduğu bir sırada kendisine bir süre baygınlık geldi. Sonra ayıhnca gözünü tavana doğru dikti. Sonra:
— "Yâ Allah, en yüksek refiki isterim" diye duâ etti. Bunun üzerine ben: "Artık Rasûlullah şimdi bizleri ihtiyar etmiyor" dedim. Ve bildim ki, Rasûlullah'm bu duası sıhhatli zamanında bize söyleyegeldiği haber(in kendisinde tecellîsi)dir.
Âişe: Peygamberdin tekellüm ettiği en son kelime, işte bu "Allâ-humme er-Refîkal-Alâ" duası oldu, demiştir [100].

42- Ölümün (Aklı Giderici) Şiddetleri Babı [101]

97-.....Âişe (R) şöyle derdi: RasûIullah(S)'ın ölüm hastalığı müddetince ön yanında deriden yâhud ağaçtan, içi su dolu bir kap dururdu -terdîdli söyleyen râvî Umer ibn Saîd'dir-. Rasûlullah ellerini suyun içine sokmaya ve ıslak elleriyle yüzünü meshetmeye başlar ve "Lâ ilahe illeHlâh! Ölümün birçok şiddetleri, sadmeleri vardır" diyordu.
Sonra elini kaldırdı da tâ ruhu alınıncaya kadar: "Yâ Allah, beni en yüksek refik camiasında kıl!" diye duâ etmeye başladı. Ve bu duâ ile Peygamber'in mübarek eli düştü. (Allah O'na salât ve selâm eylesin!) [102].

98-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Çöl Arablarından kaba ve câhil birtakım adamlar vardı. Bunlar Peygamber(S)'e gelirler ve:
— Kıyamet ne zaman kopacak? diye sorarlardı. Rasûlullah da bunların en küçük yaşlısına bakar da:
— "Şu genç yaşarsa, buna ihtiyarlık erişmeden sizin başınıza kıyametiniz kopar (hepiniz ölürsünüz)" buyururdu.
Hişâm ibn Urve: Peygamber "Kıyametiniz kopar" sözüyle, onların ölümlerini kasdediyordu, demiştir [103].

99-.....EbûKatâdeRıb'îel-Ensârî(R) şöyle tahdîs ederdi: RasûlulIah(S)'in yânından bir cenaze geçirilmişti. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Kendisi rahat/ayan veya kendisinden kurtulunmuş olandır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Rahatlayan veya kendisinden rahatlanan nedir? diye sordular.
Rasûlullah:
— "Mü'min olan kul, dünyânın yorgunluklarından ve ezalarından Azız ve Celîl olan Allah'ın rahmetine gidip istirahat eder. Fâcir olan kula gelince ondan da diğer kullar, şehirler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulup istirahat ederler" buyurdu.

100-.....Muhammed ibn Amr ibn Halhala şöyle demiştir: Bana Ma'bed ibn Ka'b, Ebû Katâde'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Ölmekle) istirahat eden ve kendisinden istirahat edilendir. Mü'min dünyâ yorgunluğundan istirahat eder" buyurmuştur [104].

101-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ölüyü üç şey ta'kîb edip kabre kadar gider de ikisi tekrar geri döner, biri orada onunla beraber kalır: Ölüyü ailesi, malt ve ameli ta'kîb eder. Neticede ailesi ve malı geriye döner de, kendisiyle beraber sâdece ameli kalır " [105].

102-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz vefat ettiği zaman, sabah akşam ona oturacağı yer arz olunup gösterilir. Ateşten olan ve cennetten olan oturağı gösterilir de ona tâ diriltileceği vakte kadar: İşte burası senin durağındır! denilir" [106].

103-.....Âişe (R): Peygamber (S): "Sizler ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar önden göndermiş oldukları amellerin karşılıklarına ulaşmışlardır" buyurdu, demiştir [107].

43- Sûr'a Üfürülmesi Babı

Mucâhid İbn Cebr: "SÛr" (el-Kehf: 100; Yâsîn: 51; ez-Zumer: 68; Kaaf: 20), boru hey'eti gibidir. "Zecretun" (es*saffât: 19; en-Nâziât: 13), "Sayha" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs da: "en-Nâkûr" (ei-Müddessir: 7), "Siir"duT.
"er-Râcife" (en-Nâziât: 6), birinci üfürmedir. "er-Râdîfe" (en-Nâziât: 7) de ikinci üfürmedir, demiştir [108].

104-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biri müslümânlardan, biri de Yahûdîler'den olan iki adam birbirleriyle sövüştüler. Müslüman, Yahudi'ye:
— Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemîn ederim ki! dedi.
Yahûdî de müslümâna hitaben:
— Musa'yı âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemîn ederim ki! dedi.
Ebû Hureyre dedi ki: Yahûdî bu yemini yaptığı sırada müslü-mân öfkelendi de Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine Yahûdî, RasûIullah(S)'ın yanına gitti de, kendisinin ve müslümân kişinin işinden olup biten şeyleri Rasûlullah'a haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "BeniMûsâ üzerine daha hayırlı kılmayınız! Çünkü insanlar kıyamet gününde hep çarpılıp bayılacaklardır. (Onlarla beraber ben de çarpılıp bayılırım.) Fakat ben ilk ayılan kimseler içinde olurum. O anda Musa'yı Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş hâlde görürüm. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı yâhud bayılmaktan Allah'ın müstesna kıldığı kimselerden mi idi?" [109].

105-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bayılıp düşecekleri zaman insanlar hep bayılıp düşerler. Kalkışta ben, ayağa kalkanların ilki olurum. Bir de görürüm ki, Mûsâ Arş'a sıkıca tutunmuş durmaktadır. Artık ben Mûsâ da bayılanların içinde miydi (yâhud değil miydi) bilemiyorum."
Bu hadîsin aslını Ebû Saîd de Peygamber'den rivayet etmiştir.

44- Bâb:

"Allah kıyamet günü bütün yer tabakalarını kabzeder" Bu hadîsi Nâfi\ Ibn Umer'den; o da Peygamber(S)'den rivayet etmiştir [110]

106-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: BanaSaîd ibnu'l-Müseyyeb, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah (kıyamet günü) bütün yer tabakalarını kabzasına alır, gökleri de sağ eli içine dürer büker. Sonra (mahşer halkına): İşte ben kâinatın Melik'iyim! Yeryüzünün melikleri nerede? diye hitâb eder" buyurmuştur.

107-.....Ebû Saîdel-Hudri (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde bütün Arz, tandırda pişirilen bir tek ekmek (gibi) olur. Cebbar olan Allah, onu kudret eliyle evirir çevirir (düzelinceye kadar) altüst eder. Sizin biriniz yolculukta bazlamasını (tandıra koyup pişirinceye kadar) evirip çevirdiği gibi. (Bu muazzam ekmek, uzun müddet mahşerde bekleyen) cennet ehli için yolcu konuk azığı olarak hazırlanır."
Ebû Saîd dedi ki: Bu sırada bir Yahûdî geldi de:
— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Rahman Sana mübarek kılsın! Cennet ehlinin kıyamet günü yol azığının ne olduğunu Sana haber vereyim mi? dedi.
Rasûlullah:
— "Evet" buyurdu. Yahûdî:
— Rasûlullah'ın söylediği gibi, Arz bir tek ekmek yapılır! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah bize baktı. Sonra (taaccüb edip hoşlanarak) son dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Sonra Yahûdî:
— Sana cennet ehlinin ekmeklerinin katığını da haber vereyim mi? dedi" ve şöyle devam etti:
— Cennet ehlinin katıkları Bâlâm ve Nûn'dur, dedi.
Sahâbîler:
— Bunlar nedir? diye sordular. Yahûdî:
— Öküzle balıktır! Bu iki hayvanın ciğerlerinin en nefis uç parçalarını cennet ehlinden yetmiş bin kişi yiyecektir, diye cevâb verdi [111].

108-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Kıyamet günü insanlar,

beyaz, duru beyaz ve kepekten arınmış undan yapılan çörek gibi bir saha üzerinde toplanırlar."
Sehl ibn Sa'd'ın yâhud başka birisinin rivayetinde: "O sahada bir kimseye delâlet edecek, yol gösterecek (dağ taş gibi) hiçbir alâmet yoktur" demiştir [112].

45- Bâb: Toplanma Nasıl Olacaktır?

109-..... Bize Vuheyb, Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs ibn Keysân el-Yemânî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar (mahşerde) üç fırka olarak toplanırlar. Birinci fırka gelecek hayâtı özleyen, (geride kalan dünyâ hayâtından) nefret eden zümredir. (Bunlar azık ve binekleri bol olanlardır). İkinci fırka ikisi bir deve, üçü bir deve, dördü bir deve, onu bir deve üzerinde sevko-lunurlar. Bunların bakıyyesini (ki üçüncü fırkadır) bir ateş hasredip toplar. Onlar nerede istirahat ederlerse o ateş de beraberlerinde istirahat eder, onların geceledikleri yerde onlarla beraber geceler, onların sabahladıkları yerde beraberlerinde sabahlar. Ve onlarla beraber yürüyüp onların akşamladıkları yerde onlarla beraber akşamlar" [113].

110-.....BizeEnes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Bir adam:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Kâfir kıyamet günü yüzü üzerinde nasıl haşr olunur? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Dünyâda onu iki ayağı üzerinde yürüten Allah, kıyamet gününde yüzü üzerinde yürütmeye kudretli değil midir?" diye cevâb verdi.
Râvî Katâde:
— Evet, Rabb'imizin izzetine yemîn ederim ki, kudretlidir! demiştir [114].

111-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim. Ben İbr Abbâs(R)'tan işittim. Ben Peygamber(S)'den işittim: "Muhakkak ki, sizler Allah 'a yalınayaklılar, çıplaklar, yayalar ve sünnetsizler olarak kavuşacaksınız" buyuruyordu, demiştir.
Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîs, bizim İbn Abbâs'ın Peygamber(S)'-den işittiğini saymakta olduğumuz hadîslerdendir, demiştir.

112-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlul-lah(S)'tan işittim, O, minber üzerinde hutbe yapıyor: "Muhakkak ki, sizler Allah'a yalınayaklılar, çıplaklar, sünnetsizler olarak kavuşacaksınız" buyuruyordu.

113-.....Bize Şu'be, el-Mugîre ibnu'n-Nu'mân'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir. Peygamber (S) bizim aramızda ayağa kalktı da hutbe yaparak şöyle buyurdu: "Muhakkak sizler yahnayaklılar, çıplaklar olarak toplanacaksınız. '...İlk yaradışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va 'd olarak yine onu iade edeceğiz* Hakikatte failler biziz!' (el-Enbiyâ: 104) Mahlûklar içinde kıyamet gününde ilk olarak elbise giydirilecek kimse İbrahim'dir. Şu da muhakkak ki ümmetimden birtakım adamlar getirilecek de onlar yakalanıp sol tarafa (cehennem tarafına) götürülecekler.
Hemen ben:
— Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir! derim. Allah bana:
— Sen onların senden sonra dînde ne bid'atler meydana getirdiklerini bilmezsin! der.
Ben de Allah'ın sâlih kulunun (Meryem oğlu îsâ'nın) dediği gibi (şöyle) derim: 'Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir murâkıb idim. Fakat vaktâ ki Sen beni (içlerinden) aldın, üstlerinde murakib ancak Sen kaldın. Ve zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Sen Hn kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen, yine şübhesiz ki, mutlak gâüb ve yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da Sen'sin!' (ei-Mâide: 117-118)."
Dedi ki: "Bunun üzerine bana:
— Bunlar ökçelerine basarak geri dönmüş mürtedler olmakta devam etmişlerdir, denilir".

114-.....Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Bana el- Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Sizler yahnay aklılar, çıplaklar, sünnetsiz-ler olarak toplanacaksınız" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Erkekler ve kadınlar birbirlerine (avret yerlerine) bakarlar?! dedim.
Rasûlullah:
— "Haşr işi, onların bunu düşünmelerinden bile çok şiddetli ve çetindir" buyurdu.

115-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz (kırk kişi kadar bir topluluk) bir kubbenin içinde Peygamber(S)'in beraberinde bulunuyorduk. Peygamber (S):
— "Sizler cennet ehlinin dörtte biri olmanıza razı olur musunuz?" buyurdu.
Bizler:
— Evet! dedik. Peygamber:
— "Cennet ehlinin üçte biri olmanıza razı olur musunuz?" diye sordu.

Biz tekrar:
— Evet! diye cevâb verdik. Peygamber:
— "Cennet ehlinin yarısı olmanıza razı olur musunuz?" buyurdu.
Bizler yine:
— Evet! dîye cevâb verdik. Peygamber:
— "Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle ümîd ediyorum. Şu da muhakkak ki, cennete müslümân nefisten başkası girmeyecektir. Sizler şirk ehline nisbetle siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl mesabesinden başka değilsiniz. Yâhud da sanki kırmızı öküzün derisi üzerindeki siyah kıl mesabesinde!" buyurdu [115].

116-.....Bana kardeşim Abdulhamîd, Süleyman ibn Bilâl'den; o da Sevr'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tah-dîs etti ki, Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü ilk çağrılacak kimse Âdem Peygamber'dir. Zürriyeti ona arz olunup görürler. Onlara:
— Bu, babanız Âdem 'dir! denilir. Âdem:
— Lebbeyke ve sa'deyke (yâ Rabb)/ der. Allah ona:
— Zürriyetinden cehennem kaafilesini çıkar (gönder)/ buyurur.
Âdem:
— Yâ Rabb! Ne kadar çıkarayım? der. Allah:
— Her yüz kişiden doksandokuzu çıkar! buyurur".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlajlah! Bizlerin herbir yüz kişisinden doksandokuz kişi alındığı zaman, bizden ne kadarı geri kalacak? dediler.
Peygamber:
— "Benim ümmetim, diğer ümmetler içinde siyah öküzdeki beyaz kıl gibidir!" buyurdu [116].

46- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey insanlar, Rabb'inizden sakınım Çünkü o saatin zelzelesi büyük birşeydir" (ei-Hacc: i)
Yaklaşan yaklaŞtl" (en-Necm: 57) "Saat yaklaştı" (ei-Kamer: 1) ma'nâsınadır.

117-.....Ebû Saîd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Taalâ:
— Yâ Âdem! buyurur. Adem hemen cevâb olarak:
— YâRabb, mükerreren icabet eder, her emrini yerine getirmeye dâima kıyam eylerim. Ve her hayır Sen'in iki elinde(tmir ve neh-yinde)dirr der.
Allah Taâlâ:
— Ateşe girecekleri (halk arasından) çıkarıp gönder! der.
Âdem:
— Yâ Rabb, ateşe gönderileceklerin mikdârı ne kadardır? diye
sorar.
Allah Taâlâ:
— Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzu! diye cevâb verir.
Allah Âdem'e böyle buyurduğu sıra, (bunun verdiği şiddetli korkudan) çocuğun ihtiyarlayacağı 'Ve her gebe kadının çocuğunu düşüreceği zamandır. Ve onda mahşer halkım sarhoşlar hâlinde görürsün. Hâlbuki onlar hiç de sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı çok
Şiddetlidir' (el-Hacc: 2)".
Oradakilere bu haber ağır geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bu (binde bir) kişi hangimizdir? diye sordular.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Size müjdeler olsun! Muhakkak ki, sizden bir kişiye mukaa-bil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi (cehenneme gönderilecektir)/** buyurdu.
Sonra da:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'ayemîn ederim: Ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı kuvvetle tama' etmekteyim" buyurdu.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine bizler Allah'a hamdettik ve tekbîr
getirdik. Sonra Rasûllulah:
— "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı kuvvetle tama' etmekteyim" buyurdu.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine biz yine Allah'a hamdettik ve tekbîr getirdik. Bundan sonra Rasûlullah:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben sizlerin cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle tama' etmekteyim. Çünkü ümmet/ere nisbetle sizin meseleniz, siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl gibidir. Yâhud da eşeğin ön ayaklarının iç taraflarında bulunan dâire şeklindeki mühre gibidir" buyurdu [117].

47- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Sahiden onlar (öldükten sonra) diriltileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük günde. Âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde" (et-Tatfîf: 4-6) [118].
İbn Abbâs: "Aralarındaki ipler de parçalanıp kopmuştur" (ei Bakara: 166) âyetindeki "îpler", dünyâda birbirleriyle olan bağlar, münâsebetler ma'nâsınadır, demiştir [119].

118-.....BizeİbnuAvn, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "İnsanlar Âlemlerin Rabbi için ayağa kalkacakları gün, onlardan herbiri kulaklarının yarılarına kadar kendi terleri içinde ayağa kalkacaklar" buyurmuştur.

119-.....Bize Süleyman ibn Hilâl, Sevr'den; o da İbn Zeyd'- den; o da Ebû'I-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü insanlar mahşer yerinde (sıkışmaktan, şiddetten, güneşin yaklaşmasından) terleyecektir. Öyle bir derecede ki, dökülen ter yetmiş zira' derinliğinde yere geçecek ve onların ağızlarına yükselip gemliyecek, hattâ kulaklarına ulaşacaktır".

48- Kıyamet Gününde Kısas Babı [120]

Kıyamet "Hâkka"dır. Çünkü sevâblar ve işlerin sabit olan hakikatleri ondadır. "el-Hakkatu" ve"I-Hâkkatu" bir ma'nâyadır [121]
'el-Kaaria", "elrĞâşiye", "es-Sâhha" (Abese: 33), "et-Teğâbun" (Saîdler, şakilerin yerlerine inmeleri sebebiyle) cennet ehlinin cehennem ehlini aldatmasıdır [122].

120-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S): "Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm, kan da'vâları hakkındadır" buyurdu, demiştir [123].

121-..... Bana Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Kimin yanında kardeşine âid haksız alınmış bir hakk varsa, o haksızlıktan dolayı hakk sahibiyle halâllaşsın. Muhakkak olan şu ki, kıyamette hiçbir dînâr ve hiçbir gümüş yoktur. Kardeşinin hakkı için kendi hasenelerinden alınmadan evvel, dünyâda onunla halâllaşsın. Âhireîte zâlimin o hakkı karşılayacak haseneîeri bulunmazsa, kardeşinin seyyielerinden alınır da o zâlimin üzerine atılır" [124].

122-.....Bize Yezîd ibn Zuray' tahdîs edip şu "Biz onların göğüslerindeki kîni söküp atacağız..-" (ei-A'râf 43; ei-Hıcr: 47) âyetini okudu ve şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebu'l-Mutevekkil en-Nâcî!den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü mü'-minler (sırattan geçerek) ateşten kurtulurlar da cennetle ateş arasındaki bir köprü üzerinde durdurulurlar. Orada, dünyâda iken aralarında meydana gelmiş haksızlıklar birbirlerinden kısas yapılır. Nihayet haksızlıklardan temizlendikleri ve pampâk oldukları zaman onlara cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah 'a yemin ederim ki, o mü 'mirilerden herbiri cennetteki menziline, dünyâdaki meskeninden daha doğru yol bulur" [125].

49- "Kim Hesaba Çekilirse Azâb Edilmiş Olur" Babı

123- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Usmân ibnu'l-Esved'den; o da Abdullah ibnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Kim hesaba çekilirse azâb edilmiş olur" buyurmuştur. Âişe dedi ki: Ben:
— Yüce Allah "O, kolayca bir hesâb ile hesaba çekilecek" (ei-inşikaak: 8) buyurmuyor mu? dedim.
Peygamber:
— "Bu senin söylediğin âyetteki 'Kolay hesâb \ arzdır" buyurdu [126].

124-.....Bize Yahya ibn Saîd, Usmân ibnu'l-Esved'den tahdîs etti: Ben İbnu Ebî Muleyke'den işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber (S)'den işittim, dedi.
H ve Usmân ibnu'l-Esved'e bu hadîsi İbnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe'den; o da Peygamber'den senediyle rivayet etmesinde İbnu Cureyc, Muhammed ibn Suleym, Eyyûb es-Sahtıyânî, Salih ibn Rüstem dörtlüsü de mutâbaat etmişlerdir.

125-.....Bize Abdullah ibn Ebî Muleyke tahdîs etti. Bana el- Kaasım ibnu Muhammed tahdîs etti: Bana Âişe (R) tahdîs etti Ra-sûlullah (S):
— "Kıyamet günü hesaba çekilen bir kimse, başka değil, muhakkak helak olur" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Allah Taâlâ: "O vakit kitabı sağ eline verilen kimseye gelince; o kolayca bir hesâb ile hesaba çekilecek *' buyurmuş değil mi? dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu (senin söylediğin) ancak bir arzdır. Kıyamet günü ince hesaba çekilecek kimse muhakkak azâb olunur" buyurdu [127].

126-.....(Buradaki senedlerden biriyle) bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den tahdîs etti. Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi (S) şöyle der idi: "Kıyamet günü kâfir kişi getirilir de ona:
— Re'yini haber ver: Senin yer dolusu altının olsaydı şu azâb-dan kurtulmak için onu feda eder miydin? diye sorulur.
Oda:
— Evet feda ederim! der. Bunun üzerine ona:
— Fakat senden, bundan daha kolay olan şey (yânî Tevhîd) istenilmişti! denilir" [128].

127-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sizlerden herbir kişiye kıyamet gününde Allah muhakkak kelâm söyleyecektir. Öyle bir hâlde ki, kendisiyle Allah arasında hiçbir tercüman bulunmaz. Sonra o kimse bakar, fakat önünde hiçbirşey göremez. Sonra önüne bakar, kendisim ateş karşılar. Sizlerden her kim bir tek hurma yarısıyle olsun ateşten korunmağa gücü yeterse bunu yapsın!"
el-A'meş dedi ki: Bana Amr ibn Murre, Hayseme'den tahdîs etti ki, Adiyy ibn Hatim şöyle demiştir: Peygamber (S) ateşi zikretti de:
— "Ateşten kendinizi koruyunuz!" buyurdu. Sonra yüzünü döndürüp çekti. Sonra:
— "Ateşten korununuz!" buyurdu.
Sonra yüzünü bulunduğu yönden çevirip çekti. Bunu üç defa yaptı. Hattâ biz kendisini ateşe bakıyor zannettik. Sonra yine:
— "Bir hurma yarısıyle de olsa ateşten korununuz. Bunu da bulamayan, güzel bir sözle kendini ateşten korusun!" buyurdu [129].

50- Bâb:

'(Ümmetimden) yetmiş bin cennete hesaba çekilmeden girecektir".

128-.....Husayn ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'in yanında idim, şöyle dedi: Bana İbn Abbâs (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bütün ümmetler bana ar-zolunup gösterildi. Bir peygamber, yanına bir ümmet alıp geçiyordu. Bir peygamber, beraberinde bir toplulukla geçiyordu. Bir peygamber, beraberinde on kişiyle geçiyordu. Bir peygamber, beraberinde beş kişiyle geçiyordu. Bir peygamber de yalnız başına geçiyordu. Ben uzakta büyük bir karaltı gördüm de:
— Yâ Cibril! Bunlar benim ümmetim mi? diye sordum. O:
— Hayır değildir, lâkin şu ufka bak! dedi.
Ben oraya bakınca çok büyük bir karaltı gördv ı. Cibril:
— İşte bunlar senin ümmetindir. Bunların yetmiş bin olan öncüleri, üzerlerinde hiçbir hesâb ve azâb yoktur, dedi.
Ben:
— Niçin bunlara hesâb ve azâb yoktur? dedim. Cibril:
— Onlar ateşle dağlama tedavisi yapmazlar, rukye yapmazlar, eşya ve kuşlarla uğursuzluk inancına gitmezler, onlar ancak Rabb'~ lerine dayanıp güvenirlerdi, dedi".
Peygamber bunu söyleyince Ukkâşe ibn Mıhsan kendisine doğru ayağa kalktı da:
— (Yâ Rasûlallah!) Beni onlardan kılması için Allah'a duâ edi-ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Allah! Bunu onlardan kıl!" diye duâ etti. Sonra O'na diğer bir adam kalktı da o da:
— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.
— "Bu hususta Ukkâşe senden öne geçti" buyurdu [130].

129-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti; ona da Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben RasûluIlah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Ümmetimden bir zümre (cennete) girer ki, onlar yetmişbin-dir. Onların yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki parlaması gibi parlar".
Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine Ukkâşe ibnu Mıhsân el-Esedî, üstünde bulunan kaplan postu gibi siyah beyaz çizgili elbiseyi kaldırarak ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Beni onlardan kılması için Allah'a duâ edi-ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Allah, bunu onlardan kıl!" diye duâ etti. Sonra Ensâr'dan bir adam ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ edi-ver! dedi.
Rasûlullah:
— "Bunda Ukkâşe senin önüne geçti!" buyurdu.

130-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Muhakkak ki, ümmetimden yetmiş bin yâhudyediyüzbin (bunların hangisini söylediğinde Ebû Hazım şekk etmiştir) -kişi veya zümre hesâb ve ikaab görmeksizin ilk defa olarak cennete- girecektir. Bunlar birbirlerine tutunmuşlar olarak, bâzısı bâzısına tutmuş vaziyette cennete girerler. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar öndekileri girmez (yânî, bir saff hâlinde hepsi birden gireceklerdir). Bunların

yüzleri, bedir gecesinde ayın ışığı üzeredir".

131-.....BizeNâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşur: "Cennet ehli cennete, cehennem ehl de cehenneme girdikleri zaman, sonra bir i'lâncı ayağa kalkar da aralarında: Ey ateş ehli, artık ölüm yoktur! Ey cennet ehli, artık ölüm yok, ebedîlik vardır! diye nida eder".

132-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cennet ehline hitaben: Ey cennet ehli, artık ebedîlik vardır, ölüm yoktur! Ateş ehline hitaben de: Ey ateş ehli, artık ebedîlik vardır, ölüm yoktur! denilir".

51- Cennetin Ve Ateşin Sıfatları Babı [131]

Ve Ebû Saîd el-Hudrî: Peygamber (S): "Cennet ehlinin yiyeceği ilk taam, balık ciğerinin ziyâdesidir" buyurdu, demiştir.
"Cennâtu Adn{- Adn cennetleri)" (Birçok yerde geçer): İkaamet cennetleri, ebedîlik manasınadır. "Adentu bi~ardın", "Bir yerde ikaamet ettim" demektir. "Ma'din" lafzı da bundandır. "Ma'dini sıdkın", "Menbiti sidkin" ta'bîrleri de bundan, yânî "İkaamet etmek" ma'nâsındadır [132].

133-.....Bize Avf, Ebû Recâ'dan; o da İmrân'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Cennete çıktım da ahâlîsinin çoğunun fakirler olduğunu gördüm; cehenneme çıktım, onun ahâlîsinin çoğunu da kadınlar olarak gördüm" buyurdu [133].

134-.....Bize Süleyman et-Teymî, Ebû Usmân'dan; o da Usâme'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşun "Ben cennetin kapısı önünde durdum, oraya girenlerin çoğu fakirler idi. Zenginlik sahihleri (fakirlerle beraber cennete girmekten) alıkonulmuşlardı. Lâkin ateş ehli, ateşe girmeye emrolunmuşlardı. Ben cehennemin kapısı önünde de durdum. Oraya girenlerin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm!"

135-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme ayrılıp gidince, ölüm (mefhûmuna bir koç suretinde vücûd verilerek) getirilir. Tâ cennetle cehennem arasında yatırılır. Sonra kesilir. Sonra bir nidâcı: Ey cennet ehli, artık ölüm yoktur! Ey cehennem ehli, ölüm yoktur! diye nida eder. Cennet ehlinin ferahına bir ferah daha ziyâde olunur. Cehennem ehlinin hüzün ve kederine bir hüzün daha artırılır!"

136-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle haber verdi: "Mübarek ve Yüce Allah cennet ehline:
— Ey cennet ehli! diye hitâb eder. Onlar da:
— Ey Rabb'imiz, buyur, emrini yapmaya hazırız, ubûdiyyette dâimiz! derler.
Yüce Allah:
— Bu hâlinizden razı mısınız? buyurur. Onlar da:
— Rabb'imiz, nasıl razı olmayalım? Sen bize, halkından hiçbir kimseye vermediğin bunca ni'metleri ihsan eyledin! derler.
Allah;
— Ben size bunlardan daha şerefli bir ni'met vereceğim! buyurur.
— Yâ Rabb! Bunlardan daha üstün hangi ni'met var ki? derler. Allah:
— Sizden razı ve hoşnûd olmaklığımın şerefi size lâyık kılındı. Artık bundan sonra ebedî olarak size darılmayacağım! buyurur".

137-..... Humeyd et-Tavîl, şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Harise ibn Surâka Bedir harbinde vurulup şehîd oldu. O genç bir oğlandı. Annesi er-Rubeyy' bintu'n-Nadr, Peygamber(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Hârise'nin benim yanımdaki menzilesini bil* mektesindir. Eğer o cennette ise, onun acısına sabrederim ve sabrımın sevabım Allah'tan umarım. Eğer (cennette değil de) diğer bir yerde ise, yapacağım ağlamayı görürsün (yâhud ne yapmamı re'y edersin)? dedi.
Rasûlullah:
— "Yazık sana! Sen aklını mı kaçırdın? Cennet bir tane midir? Cennet, şübhesiz birçok cennetlerdir. Şu muhakkak ki, senin oğlun elbette Firdevs Cenneti'ndedir!" buyurdu.

138-..... Bize el-Fudayl, Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S):
— "(Kıyamet gününde) kâfirin iki omuzu arası, sür'atli birsüvâ-rî yürüyüşü ile üç günlük mesafedir" buyurmuştur [134].
el-Buhârî dedi ki: Ve İshâk ibn İbrâhîm şöyle dedi: Bize el-Mugîre ibnu Seleme haber verdi. Bize Vuheyb, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Cennette bir ağaç vardır ki, bir süvârî, onun gölgesinde yüz sene yürür de, onun gölgesini geçip bitiremez" buyurmuştur.
Ebû Hazım şöyle dedi: Ben bu hadîsi en-Nu'mân ibn Ebî Ay-yâş'a tahdîs ettim de o şöyle dedi: Bana Ebû Saîd tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Cennetin içinde şübhesiz öyle bir ağaç vardır ki, iyi cins, ta'lîmli ve çok sür'atli bir atın binicisi yüz yıl onun gölgesinde yürür de yine onun gölgesini kesip bitiremez" buyurmuştur.

139-..... Bize Abdulazîz, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur "Muhakkak benim ümmetimden yetmişbin yâhud yediyüzbin (kişi veya zümre hesâb ve ikaab görmeksizin ilk defa olarak)

cennete girecektir." -Bu iki sayının hangisini söylediğini Ebû Hazım bilemiyor.-
Sehl dedi ki: "Bunlar sımsıkı saff olmuşlar, birbirlerine tutunmuşlardır. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar, öndeki-leri girmeyecektir (yânî saff hâlinde hepsi birden gireceklerdir). Bunların yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki kamerin sureti üzere parlaktırlar".

140-..... Bize Abdulazîz, babası Ebû Hazım Seleme ibn Dînâr'dan; o da Sehl(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli cennette kendilerinden yükseklerdeki köşkleri (mesafe uzaklığından dolayı) güçlükle görebilirler. Sizin gökyüzündeki yıldızı güçlükle görür olduğunuz gibi!"
(Abdulazîz şöyle dedi:) Babam Ebû Hazım şöyle dedi: Ben bu hadîsi en-Nu'mân ibn Ebî Ayyâş'a tahdîs ettim, o: Ben şehâdet ediyorum ki, Ebû Saîd'den işittim, o bu hadîsi tahdîs ediyor ve bunda şu ziyâdeyi getiriyordu: "Nasıl ki gündüz doğu ve batı ufkundaki ışıklı kalan parlak yıldızı -aradaki mesafe uzunluğundan dolayı- zorlukla görebilirsiniz!"

141-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Ebû İmrân şöyle demiştir:
Ben Enes ibn Mâlik(R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle demiştir: "Yüce Allah kıyamet gününde ateş ehlinin en hafif azâblısına hitaben:
— Eğer senin Arz'daki herşeyden malın olsa, bu azaba karşılık fidye verir miydin? buyurur.
O kul:
— Evet, fidye verirdim, der. Yüce Allah:
— Sen Âdem'in sulbünde iken ben senden bundan daha kolay
olanını istemiştim: Bana hiçbirşeyi ortak kılmamanı istemiştim. Fakat sen bana ortak kılmana devam edip durdun! buyurur".

142-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Şefaatle ateşten sanki seârîr gibi çıkarlar" buyurdu.
Hammâd dedi ki: Ben Amr'a:
— "es-Seârfr" nedir? diye sordum. Amr:
— "ed-Dağâbîs"dir, dedi.
Amr ibn Dînâr'ın dişleri düşmüş, bu sebeble ağzı da düşmüştü (Bu sebeble noktalı şîn ile olan kelimeyi böyle üç noktalı sâ ile telâffuz etmişti) [135].
Hammâd dedi ki: Ben Amr ibn Dînâr'a:
— Yâ Ebâ Muhammedi Sen Câbir ibn Abdillah'tan: Ben Pey-gamber'den işittim, O "Şefaatle (bir kavim) ateşten çıkar" buyururken işittim, dediğini bizzat işittin mi? diye sordum.
O:
— Evet bunu söylerken kendisinden bizzat işittim, dedi [136].

143-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S): "Bir kavim, kendilerine cehennem ateşi dokunduktan sonra sımaları kırmızımsı siyah bir renkte olarak cehennemden çıkacak ve cennete girecekler de cennet ehli bunlara 'Cehennemlikler" diye isim vereceklerdir" buyurdu.

144-.....Bize Amr ibnu Yahya, babası Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd eI-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli cennete, dûzah ehli dûzaha girdikten sonra Yüce Allah:
— Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca îmân varsa, ateşten çıkarınız! diye ferman buyuracaktır.
Bunun üzerine (bu gibiler) simsiyah yanmış ve kömüre dönmüş oldukları hâlde çıkacaklar da hemen hayât nehrinin içine atılacaklar ve orada seyl uğrağında -yâhud seylin kokmuş kara çamuru içinde-kalan yabanı reyhan tohumları nasıl sür'atle biterse öylece bitecekledir".
Ve Peygamber (S): "Görmez misiniz, bu tohumlar (ne güzel) sapsarı olarak ve iki tarafına salınarak çıkıp sürerler!" buyurdu [137].

145-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû İshâk'tan işittim, şöyle dedi: Ben en-Nu'mân ibn Beşîr(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Kıyamet gününde cehennem ehlinin azâbca en hafif ceza göreni o kimsedir ki, onun iki ayağı altının çukurlarına iki ateş parçası konulacak, bunların te'-sîriyle onun beyni (tencere gibi) kaynayacaktır".

146-.....En-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Şübhesiz kıyamet gününde ateş ehlinin en hafif azâblısı şöyle bir adamdır ki, onun iki ayağı altının çukurlarında iki ateş parçası vardır da, bunların sıcaklığından onun beyni bakır tencere ve dar boğazlı olup içinde su ısıtılan kumkuma adındaki ma'denı kabın kaynaması gibi kaynayacaktır".

147-.....Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den; o da Hayseme'den;
o da Adiyy ibn Hâtim(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) ateşi zikredip yüzünü geri çekti ve bakındı da, ondan taavvuz edip Allah'a sığındı. Sonra yine ateşi zikretti, yüzünü geri çekip sakındı, yine ateşten taavvuz edip Aliah'a sığındı. Sonra: "Sizler tek hurmanın yarısıyle, bunu da bulamayan güzel bir sözle olsun ateşten korununuz" buyurdu.

148-.....Bize Abdulazîz ibnu Ebî Hazım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Abdullah ibnu Habbâb'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, o, Rasûlullah(S)'tan işitmiştir: Rasû-lullah, yanında amcası Ebû Tâlib anıldı da:
— "Umarım ki, benim şefâatim kıyamet gününde amcama fayda verir. Şefaatimle amcam, topuklarına ulaşabilen ateşten bir çukura konulur da o çukurdan dimağının aslı kaynar" buyurdu [138].

149-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah kıyamet gününde insanları toplar. Onlar:
— İçinde bulunduğumuz şu sıkıntılı durumdan bizleri kurtarması için Rabb'imize karşı şefaat istesek! derler.
Müteakiben Âdem(S)'e gelirler ve:
— Sen, Allah'ın kendi eliyle yarattığı, sana kendi ruhundan hayât verdiği, meleklere emredip de meleklerin senin için secde ettikleri kimsesin. Sen bizim için Rabb'in huzurunda şefaat et! derler.
Âdem de:
— Ben buna ehil değilim, der ve o işlemiş olduğu hatîesini zikreder. Siz, Allah'ın gönderdiği ilk resul olan Nuh'a gidin, der.
Sonra onlar Nuh'a gelirler. Nûh; işlemiş olduğu hatîesini anar da:
— Ben buna ehil değilim. Siz, Allah'ın kendisini bir haltl edindiği İbrâhîm(S)'e gidin, der.
Akabinde onlar İbrahim 'e gelirler. îbrâhîm de, işlediği hatîesini anarak:
— Ben buna ehil değilim. Siz isa'ya gidin, der. Akabinde isa'ya gelirler: O da:
— Ben buna ehil değilim, siz Muhammed(S)'e gidin. Allah O'-nun geçmiş ve geri kalmış bütün günâhlarını mağfiret buyurmuştur! der.
Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben Rabb 'imin huzuruna izin isterim. O'nu görünce hemen secdeye-kapanırım. Allah dilediği kadar beni bu vaziyette bırakır. Sonra Allah tarafından bana:
— Başını kaldır! îste, sana verilir; söyle, sözün dinlenir; şefaat et, şefaatin kabul olunur! buyurulur.
Ben secdeden başımı kaldırır ve Rabb'imin bana öğreteceği bir tahmîd ile Rabb'ime hamd ederim. Sonra şefaat ederim. Benim için bir sınır ta'yîn buyurur. Sonra ben insanları ateşten çıkarır ve cennete girdiririm. Sonra döner yine evvelki gibi secdeye kapanırım. Böylece nihayet üçüncü yâhud dördüncü defada:
— Yâ Rabb! Ateş içinde Kur'ân 'in habsettiklerinden başka (yânî ebedîlik vâcib olanlardan başka) kimse kalmıyor! derim".
Katâde: Bu "Kur'ân'm habseîtikleri" sözünün yanında, yânı üzerine "Huiûd" (yânı ebedîlik) vâcib olanlar sözünü söylerdi [139].

150-.....Bize İmrân ibnu Husayn (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Muhammed'in şefaati ile bir kavim ateşten çıkar da cennete girerler. Onlar 'Cehennemlikler' diye isimlendirilirler" buyurmuştur.

151-.....Bize îsmâîl ibn Ca'fer, Humeyd'den;odaEnes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Hârise'nin anası Rubeyy' bintu'n-Nadr, Rasûlul-lah(S)'a geldi. Oğlu Harise ibn Surâka Bedir harbinde, atanı bilinmeyen serseri bir ok isabeti ile öldürülmüştü. Geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Sen oğlum Hârise'nin kalbimdeki mevkiini bil-mişsindir. Eğer oğlum cennette ise ben (onun acısına sabredip) ağlamam. Cennette değilse, ona nasıl ağlama yapacağımı görürsün! dedi. Rasûlullah da ona:
— "(Ey kadın!) Sen aklını mıyitirdin? Cennet bir tane midir? Şübhesiz ki, cennet birçok cennetlerdir (birçok derecelerdir)/ Ve muhakkak ki, senin oğlun elbette en yüksek olan Firdevs cennetindedir"
buyurdu.
Ve yine Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Sabahleyin veya akşamleyin herhangibir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır. Ve elbette cennette herhangibirinizin yayının arası kadar veya ayağının yeri kadar olan bir kısım dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır. Şayet cennet ehli kadınlardan bir kadın Arz'a çıkmış olaydı, muhaflkak yer ile gök arasını aydınlatır ve ikisi arasını güzel bir koku doldururdu. Ve elbet o kadının nasîfi, yânı baş örtüsü dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır" [140].

152-.....Ebû Hureyre (R) dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cennete girecek herbir kişiye, düny_âda iken kötü amel yapmış olduğu takdirde cehennemdeki oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da şükrünün artması içindir. Cehenneme girecek herbir kimseye de, dünyâda iken güzel işler işlemiş olaydı cennetten olacak oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da kendisi aleyhine bir hasret olması içindir!"

153-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben bir kerre:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet gününde Sen'in şefaatin en ziyâde kime olacak? diye sordum,
Rasûlullah (S):
— "Yâ Ebâ Hureyre! Hadîs (bellemek) için sende gördüğüm hırsa göre, bu hadîsi senden evvel kimsenin bana sormayacağını zâten îah-mîn ediyordum. Kıyamet gününde halk içinde şefaatime en ziyâde mazhar olacak kimse, kalbinden ve gönlünden hâlis ve samîmi olarak 'La ilahe illefilâh' diyen kimsedir" buyurdu [141].

154-.....BizeCerîr, Mansûr'dan; o da İbrahim'den; odaAbîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ateş ehlinin cehennemden son çıkacak ve cennet ehlinin cennete son girecek olanını

bilip duruyorum. Bu bir kimsedir ki, cehennemden emekliye emekliye çıkar. Yüce Allah ona:
— Git, cennete gir! buyurur.
O kimse cennete varır, ona öyle bir hayâl gelir ki, cennet dop-doludur (herkes kendilerine âid yerlerini almış, açık bir yer kalmamıştır). Dönüp:
— Yâ Rabb! Ben cenneti dopdolu buldum! der. Allah yine:
— Git, cennete gir! buyurur,
O kimse cennete varır. Yine cennet ona dopdolu gibi hayâl ettirilir. Dönüp:
— Yâ Rabb! Cenneti ben dopdolu buldum! der. Allah ona:
— Git, cennete gir! Dünyâ kadar ve dünyânın on misli kadar yer senindir -yâhud: Dünyânın on misli kadar yer senindir-! buyurur.
O kul:
— Sen yegâne Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun -yâhud: Bana gülüyor musun-? der".
Râvî dedi ki: (Bu ilâhî va'di o kimse alaya hamlettiğinden dolayı) Vallâhî Rasûlullah'm gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm. Sahâbîler arasında:
— Cennet ehlinin en aşağı menzil sahibi, işte bu kimsedir! denilirdi [142].

155-..... Abbâs (R) Peygamber(S)'e:
— Sen amcan Ebû Tâlib'e herhangi birşeyle fayda verdin mi? diye sordu [143].

52-.Bâb: Sırat, Cehennem Köprüsüdür

156-..... Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) haber verip şöyle demiştir: Bir defasında birtakım insanlar:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet gününde biz Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.
Rasûlullah (S):
— "Önünde görmeye engel hiçbir bulut yokken güneşi görmeniz hususunda itişip kakışma suretiyle bir zarar ve sıkışıklığa düşer misiniz?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Hayır yâ Rasûlallah, dediler. Rasûlullah tekrar:
— "Önünde engel hiçbir bulut yok iken ayın ondördüncü gecesi kameri görmek hususunda itişip kakışma suretiyle bir zarar ve sıkışıklığa uğrar mısınız?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Hayır yâ Rasûlallah (bunda da sıkışıklık yapılmaz), deyince Rasûlullah:
— "İşte şübhesiz sizler O'nu kıyamet gününde böyle apaçık, sı-kışıksız olarak göreceksiniz. Allah bütün insanları bir araya toplayacak da: Her kim her neye tapıyor idiyse onun ardına düşsün! buyuracak (yâhud Allah'ın emriyle bu sözü diyen diyecek). Artık güneşe tapmakta olan güneşin ardına düşer; kamere tapmakta olan kamerin ardına düşer; tâğûtlara tapmakta olanlar onların ardına takılıp gidecek. Yalnız bu ümmet, içlerinde münafıkları da olduğu hâlde yerinde durup kalacak. Allah onlara, evvelce tanıdıklarından başka surette gelip: Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar (Rabb'lerini o tecellî ile tanıyamadıkları için); Biz Sen 'den Allah 'a sığınırız, Rabb '-imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır, (yerimizden ayrılmayız). Rabb'imiz bize geldikte, biz O'nu tanırız! diyecekler. Allah onlara bu defa da tanıdıkları surette gelip: Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da: Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler. Ve (O'-nun daVeti üzerine) O'na tâbi' olacaklar[144]. Ve cehennem köprüsü kurulur".
Rasûlullah buyurdu ki:
— "Ümmetini onun üstünden en evvel geçirecek, ben olacağım. O gün rasûllerin duaları 'Allâhumme! Sellim settim (= Yâ Allah, selâmet ver, selâmet ver) '(den ibaret) olacaktır. Sırat Köprüsü 'nde sa '-dân dikenlerine benzer birçok çengeller vardır. Sizler sa'dân dikenlerini gördünüz mü?"
Sahâbîler:
— Evet görmüşüzdür yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah devamla dedi ki:
— "İştebu çengeller sa'dân dikenler ine benzerler. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını yalnız Allah Taâlâ bilir, tşte bu çengeller insanları (kötü) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Kimi kötü ameli sebebiyle helak olur. Kimi hardal gibi ezik ezik ezildikten sonra kurtulur. Nihayet Allah Taâlâ kulları arasında hüküm ve adaletini tamamlayıp sırf ilâhî rahmeti olarak, nâr ehlinden dilediklerini cehennemden çıkarmayı irâde ettiğinde meleklerine, ilâhî rahmete nâi-liyetleri murâd olanlardan Allah'a birşeyi ortak edinmemişleri, 'Lâ ilahe ille 'ilâh * diye şehâdet etmişleri cehennemden çıkarsınlar diye ferman buyuracaktır. Melekler bunları cehennemde, üzerlerindeki su-cûd izleri, alâmetleriyle tanıyıp çıkaracaklardır. Allah Âdem oğlu'ndan sucûd eserini yemeyi ateşe haram kılmıştır. Melekler onları ateşten kavrulup kapkara olarak çıkaracaklar. Sonra üzerlerine hayât suyu denilen bir su dökülecek de sel uğrağında biten yabanî reyhan tohumları nasıl çabuk biterlerse (yeniden) öyle biteceklerdir. Ve onlardan yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o:
— Yâ Rabb! Beni şu ateşin kokusu zehirleyip duruyor, yalım beni yakıp duruyor, benim yüzümü bu ateşten döndür! diyecek.
O kimse mütemadiyen yüzünü ateşten çevirmesi için Allah'a duâ edip duracak. Sonunda Allah ona:
— Senin istemekte olduğun şeyi sana verirsem, ondan başka bîr-şey daha istemen olacak mı? buyuracak.
O kul:

— İzzetineyemîn ederim ki, Sen'den, ondan başkasını istemem! diyecek.
Allah onun yüzünü ateşten döndürecek. Sonra bunun ardından o kul:
— Yâ Rabb, beni cennetin kapısına yanaştır! diyecek. Allah:
— Sen ondan başka birşey istemeyeceğine azmedip kesin söz vermiş değil miydin? Yazık sana ey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz, ahdine vefa etmez kişisin! buyuracak.
O kul Allah'a devamlı duâ edip duracak. Allah:
— Bu isteğini sana verirsem, ondan başkasını ister misin? buyuracak.
O kul:
— Hayır, izzetine yemîn ederim ki, ondan başka birşey istemem! deyip, ondan başka hiçbir şey istemeyeceğine dâir Allah'a birçok ahidler ve mîsâklar verecek.
Bunun üzerine Allah onu cennetin kapısına yaklaştıracak. O kimse cennet kapısına yanaşıp da ondaki güzellikleri görünce Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût edecek. Sonra:
— Yâ Rabb! Beni cennetin içine girdir! diyecek. Sonra Allah da:
— Sen ondan başka hiçbirşey istemeyceğine kesin söz vermiş değil miydin? Yazık sana ey Âdem oğlu! Sen ne sözünde durmaz kimsesin! buyuracak.
Oda:
— Yâ Rabb! Beni mahlûkaatının en bedbahtı kılma! diyecek ve bu söz üzerine duâ ve niyazını tekrar ede ede nihayet Allah Taâlâ ona
Gülecek [145]. Allah ona gülünce de, o kimseye, cennete girmesine izin vermiş olacaktır. Cennete girdiği zaman da o kula:
— Fulân şeyden temenni eti denilir, o da temenni edecek. Sonra ona:
— Fulân şeyden de temenni eti denilecek.
O da uzun uzun temennilerde bulunacak. Nihayet bütün temennileri kesilince, Allah Taâlâ ona:
— Bunların hepsi ve bir o kadar dahası da hep senindir.' buyuracaktır".
Ebû Hureyre: Bu kimse, cennet ehlinin cennete en son girecek
kişisidir, demiştir.
Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden birisi olan Atâ ibn Yezîd el-Leysî dedi ki: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken, Ebû Saîd el-Hudrî de Ebû Hureyre'nin beraberinde oturuyor ve Ebû Hurey-re'nin dediklerinden hiçbir şeyi değiştirmeye lüzum görmüyordu. Tâ "Bunların hepsi senin ve bir o kadar dahası da hep senindir" sözüne gelince, Ebû Saîd, Ebû Hureyre'ye:
— Ben Rasûlullah(S)'tan "Bunların hepsi ve daha on misli de senindir, buyuracaktır" derken işittim, dedi.
Ebû Hureyre de:
— Ben Rasûlullah'tan yalnız "Bunlar ve beraberinde bir misli daha senindir" buyurduğunu belledim, dedi [146].

53- Âhirette Peygamber'e Âid Olacak Havz Ve Yüce Allah'ın: "Biz verdik sana hakikatte kevser" (ei-Kevsen 1) Kavli Hakkında Bâb [147]

Abdullah ibn Zeyd de:
Peygamber (S): "Havz başında bana kavuşmanıza kadar sabrediniz" buyurdu, demiştir [148]

157-.....BizeEbû Avâne, Süleymanibn Mihrân'dan; odaEbû Vâil Şakîk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben havz başına sizden önce varacak olan öncünüzüm " buyurmuştur [149].
Ve bana Amr ibnu Alî tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Mıksem şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil Şakîk'tan işittim; o da Abdullah ibn Mes'ûd'-dan ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben sizin havz üzerine ilk erişeniniz ve sizin orada karşılayıcınızım. Ve muhakkak orada benim yanımda sizlerden birtakım adamlar kaldırılacaklar. Sonra onlar muhakkak benim önümden sürüklenecekler (de havzdan uzaklaştırılacaklardır). Ben:
— Yâ Rabbt Onlar benim sahâbîlerim! derim. Bana:
— Sen onların Sen 'den sonra (dînde) ne bid'atler çıkardıklarını bilmezsin! denilecektir".
Bu hadîsi Ebû Vâil'den rivayet etmekte Âsim, el-A'meş'e mutâ-baat etmiştir.Ve Husayn da Ebû Vâil Şakîk'tan; o da Huzeyfe'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi.

158-.....BanaNâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Önünüzde bir havuz vardır ki, (büyüklüğü) Cerbâ ile Ezruh arası gibidir" buyurmuştur [150].

159-.....Bize Ebû Bişr ile Atâ ibnu's-Sâib, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): Kevser, Allah Taâlâ'mn O'na, yânî Rasûlü'ne ihsan buyurmuş olduğu çok hayırdır, demiştir.
Ebû Bişr dedi ki: Ben Saîd ibn Cubeyr'e:
— Birçok kimseler Kevser'in cennette bir nehir olduğunu söylüyorlar, dedim.
Bunun üzerine Saîd ibn Cubeyr:
— Cennetteki o nehir de Allah Taâlâ'mn O'na ihsan buyurduğu hayırdandır, cevâbını verdi [151].

160-.....Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Benim havzım (açıları müsâvî olarak) bir

aylık yol genişliğindedir. Onun suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha hoştur. Bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Her kim ondan içerse, o kimse artık ebediyyen susamaz".

161-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz havzımın (sahası) mikdârı Eyle ile Yemen 'in San 'â şehri arasındaki mesafe gibidir. Muhakkak ki, havzda semânın yıldızları sayısınca ibrikler vardır" [152].

162-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben cennette yürüdüğüm sırada bir nehir gördüm, iki tarafında inciden oyulmuş kubbeler vardı. Yâ Cibril! Bu nedir? diye sordum. Cibril: Bu nehir, Rabb'inin Sana vermiş olduğu Kevser'dir, diye cevâb verdi. Ben gördüm ki, onun toprağı -yâhud kokusu- keskin ve temiz misk idi". Şekkeden Buhârî'nin üstadı Hudbe ibnu Hâlid'dir.

163-.....Bize Abdulazîz, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sahâbîlerimden birtakım insanlar muhakkak havz başında benim yanıma geleceklerdir. Nihayet ben onları görüp tanıdığım zaman onlar benim önümden çekilip götürülürler. Ben: Onlar benim sahâbîlerim! derim. (Allah tarafından vazîfeli melek) bana: Sen onların, Senden sonra (havzdan mahrûmluğa sebeb olacak ma'siy etlerden) neler meydana getirdiklerini bilmezsin! der".

164-.....Bize Muhammed ibn Mutarnf tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hazım tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben sizin havz başında öncünüzüm. Benim yanıma gelen ondan içer, ondan içen de ebediyyen susamaz. Ve muhakkak benim yanıma birtakım kavimler gelecekler ki, ben onları tanırım, onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onların arasına bir perde konulur".
Ebû Hazım şöyle dedi: Ben bu hadîsi kendilerine tahdîs ederken bunu benden en-Nu'mân ibnu Ebî Ayyaş işitti de:
— Sen bu hadîsi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi? diye sordu.
Ben de:
— Evet böylece işittim, dedim. Bunun üzerine en-Nu'mân:
— Ben Ebû Saîd el-Hudrî üzerine şehâdet ediyorum ki, muhakkak ben de ondan bu hadîsi işitmişimdir. O bu hadîste şunları da ziyâde ederek, Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylüyordu: "Ben;
— Onlar bendendirler, derim. Bana:
— Sen onların Sen'in ardından neler ortaya çıkardıklarını bilmezsin, denilir.
Ben de:
— Benden sonra dînde değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar! derim".
İbnAbbâs: "Suhkan", "Bu'den(= Uzak olsunlar)" ma'nâsma-dır. "Sahîkun", "Baîdun(= Uzak olun)", "Sahakahu" ve "Eshakahu", "Eb'adehu", yânî "Onu uzaklaştırdı" şeklinde söylenir, demiştir [153].
Ve Ahmed ibnu Şebîb ibn Saîd el-Habatî şöyle dedi: Bize babam Şebîb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'1-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre şöyle tahdîs ederdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü benim yanıma sahâbt-lerimden bir zümre gelecek de onlar benim havzımdan geri döndürülüp koyulacaklardır. Ben de:
— Yâ Rabb! (Onlar benim) sahâbîlerim! derim.
— Senden sonra onların ne bid'atler ortaya çıkarmış oldukları hakkında Sen 'in hiçbir ilmin yoktur. Muhakkak onlar arkaları üzere dönüp gerisin geri dînden çıkmışlardır, buyurur".

165-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Peygamber'in sahâbîlerinden şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Havz başına sahâbîlehmden birtakım adamlar gelecekler de havzdan uzaklaştırılıp koyulacaklardır. Ben de:
— Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir! derim. Bana:
— Sen'in ardından onların (dînde) çıkardıkları bid'atler hakkında Sen'in hiçbir bilgin yoktur. Onlar arkalarına dönüp gerisin geri dînden çıkmış kimselerdir, buyurur".
Şuayb, ez-Zuhrî'den söyledi ki, Ebû Hureyre, Peygamber (S)'den "Yuclevne{ — Uzaklaştırılırlar)" lafzıyle tahdîs ederdi. Ukayl de "Yuhalleûne" şeklinde hemzeli olarak söylemişir. ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Alî'den; o da Ubeydullah ibn Ebî Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi böyle rivayet edip söylemiştir.

166-.....Bana Hilâl ibn Alî, Atâibn Yesâr'dan; o daEbû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben (havz başında) dikilip durduğum sırada bir zümre görürüm. Nihayet onları tanıdığım zaman benimle onlar arasından bir adam (bir melek) ortaya çıktı da onlara:
— Geliniz! dedi. Ben ona:
— Bunları nereye götürüyorsun? dedim. Melek:
— Vallahi cehneneme götürüyorum! diye cevâb verdi.
— Bunların hâli, günâhı nedir? dedim. Melek:
— Bunlar Sen 'in ardından kıçları üzerine dönüp (dînlerine) arkalarını çevirerek irtidâd ettiler! dedi.
Sonra ben havz başında bir zümre daha gördüm. Nihayet onları tanıdığım zaman yine benimle onlar arasından bir adam daha ortaya çıktı da bu topluluğa:
— Geliniz! dedi. Ben ona da:

— Bunları nereye götürüyorsun? diye sordum.
— Vallahi ateşe götürüyorum, diye cevâb verdi.
— Bunların günâhı nedir? dedim. Melek:
— Sen'den sonra bunlar kıçları üzerine dönüp dînlerine arkalarını çevirerek gerisin geri dînden çıkmışlardır! dedi.
Ben bu havza yaklaşıp da geriye çevrilenlerden hiçkimsenin cehennemden kurtulacağım sanmıyorum. Ancak çobansız yolunu şaşıran deve sürüsünden yolunu bulanlar misâli bunlardan da (tek tük) cehennemden kurtulanlar olabilir!"

167-.....Bize Enes ibn Iyâd, Ubeydullah'tan; o da Hubeyb,'den; o da Hafs ibn Âsim'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Evimle minberim arasındaki saha, cennet bahçelerinden bir bahçedir, minberim de havzımın üzerindedir" buyurmuştur [154]

168-.....Abdulmelik ibn Umeyr şöyle dedi: Ben Cundeb(R)'den işittim, şöyle dedi:Ben Peygamber(S)'den işittim: "Ben havz başında sizin öncünüzüm" buyuruyordu.

169-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ukbe ibn Âmir(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) birgün dışarı çıkıp Uhud (harbi) şehîdleri üzerine ölüye cenaze namazı kılar gibi namaz kıldı. Sonra (Medîne'ye) dönüp minbere çıktı ve (ölülere, dirilere veda eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: "Ben sizin, havz başına ilk ulaşanınız olacağım. Ve sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şe-hâdet edeceğim. Vallahi ben şu anda muhakkak (cennetteki) havzı-ma bakıp görüyorum. Şüohesiz bana Arz 'in hazînelerinin anahtarları yâhud: Arz'ın anahtarları- verilmiştir. Vallahi ben, benden sonra sizin üzerinize müşrikliğe dönmenizden korkmam. Lâkin ben sizin bu hazîneler (yâhud dünyâ) hususunda birbirinizle nefsâniyet yarışına girişip didişmenizden korkarım" [155].

170-.....Bize Şu'be, Ma'bed ibn Hâlid'den tahdîs etti. O da Harise ibn Vehb'den şöyle derken işitmiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: Ve kendisi havzı zikretti de: "(Onun büyüklüğü) Medine ile San'â arasındaki saha gibidir" buyurdu.'
Ve İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Ma'bed ibn Hâlid'den; o da Hârise'den: Onun Peygamber'den işittiğini ve "Onun havzı, Me-dfne ile San 'â arasındaki mesafe sahası kadardır" dediğini ziyâde etmiştir.
el-Mustevrid, râvîye:
— Sen ondan "Kapları" söylediğini işitmedin mi? dedi. Râvî:
— Hayır, diye cevâb verdi. Bunun üzerine el-Mustevrid:
— "Orada yıldızlar gibi kaplar görülür" dedi [156].

171-.....Esma bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben havz başında olacağım. Hattâ sizden bana gelmekte olanları gözetlerken, benim önümde birtakım insanlar yakalanacak. Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabb! (Onlar) benden ve benim ümmetimdendir, derim.
(Buna cevaben:)
— Sen onların Sen 'den sonra neler yaptıklarını bildin mi? Vallahi onlar Sen 'den sonra ayak topukları üzerinde dönmekten hiç mi hiç ayrılmadılar, denilir".
Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ebî Muleyke:
— Yâ Allah! Biz topuklarımız üzerinde dönmemizden yâhud dînimizden fitnelere uğratılmamızdan Sana sığınırız! diye duâ ederdi.
"Alâ a'kaabihim yenkisûn", "Topuk üzerinde geriye dönüyorlar" demektir. Bir rivayette âyetteki gibi gelmiştir: "Fe kuntum ala a'kaabıkum tenkısûn" (ei-Mu'minûn: 66) "Topuklarınız üzerinde geriye dönüyordunuz" demektir.

---

[1] er-Rikaak, "Rakîk"'m cem'idir. "Raktk", "Rikkaf'ten alınmış bir sıfattır, yufka şeye denir. "Rikkat", şefkat ve merhamet ma'nâsmadır ki, kalb inceliğinden meydana gelen sevgidir. Rikkat ile Dikkat bir ma'nâya olmakla beraber, aralarında şöyle bir fark da vardır: Rikkat, derinliği i'tibâriyledir ki, yufkalık ta'bîr olunur; Gılzat, yânî kabalık mukaabili kullanılır. Meselâ "Fulânın kalbi rakîktir" dediğimizde, katı yürekli değildir, yufka yüreklidir demek olur. Dikkat de etrafı ve eni i'tibâriyledir ki, bundan da incelik'le ta'bîr olunur. Meselâ "Fulân dikkatli nazar sahibidir" dediğimizde, ince ve etraflı görüşlü, demiş oluruz. Bu bilgilere göre "Kitâbu'r-rikaak", kalbde bir nevi' yufkalık ve incelikler meydana getirecek özellikteki hadîsleri toplayan kitâb demektir.
[2] Bu hadîsteki iki ni'met, sıhhat ve ferâğ'dir. Hakîkaten insanların derin bir gafletle devam edip gidecek sandığı, fakat günün birisinde uçup gittiğini görerek aldandığı iki büyük ni'mettir. Beden sağlığı bütün işlerin yapılması, bütün vazifelerin görülmesi ancak kendisiyle mümkin olan herşeyin başı ve dayanağı bulunan en büyük bir ni'met olduğu şübhesizdir. Sağlık olmadan ne dünyevî, ne uhrevî hiçbir iş tam yapılamaz.
Ferağ: Bir işten meşguliyeti terk ile kurtulup boş olmak ma'nâsınadır.
Dînî ve hayâtı çalışmalar için boş vakit demektir. Bu zaman fırsatının ne büyük bir ni'met olduğunu haylazlar değil, çalışma sâhibleri takdîr eder. Bu iki ni'metten istifâde edememek, yufka yürekle ve kalb inceliğiyle acınacak hâllerdir.
[3] Bu iki parantez arasına aldığımız mutâbaat, bunu ta'kîb eden hadîsten sonra yazılmıştır, fakat yeri burası gibi görünüyor. Bu hadîsin bir rivayeti Ensâr'm Menkabeleri bölümünde de geçmişti. Rasûlullah bu beyitleri okuyarak zorluk ve yorgunluk içinde hendek kazmakta çalışan sahâbîleri şevklendirip yorgunluklarını hafîfletmeye çalışırdı.
[4] Bu mutâbaat, bâzı Buhârî nüshalarında var, bâzılarında yoktur. Telvîh sahibinin dediği gibi, bunun burada bulunması, uzun bir düşünmeye muhtâc olur. Onun için bâzıları bunun buradan düşürülmesi lâzımdır, demişlerdir.
[5] Dünyâ hayâtı, yânî âhiret kazancı için sarf edilmeyen, bekaa âlemi ni'metleri-nin kazanılmasına vâsıta kılınmayan fânî hayât, sırf çocukları aldatan ve yorgunluktan başka netîcesi olmayan şu hâllerden ibarettir:... Dünyâ hayâtı, aldanma metâmdan başka birşey değildir... Ancak Saîd ibn Cubeyr'den rivayet edildiği üzere aldanma metâı olması, âhiret talebinden alıkoyması cihetiyle-dir. Amma Allah'ın rıdvânına ve âhiret taleblerine vesîle edinilmesi i'tibâriyle ne güzel meta', ne güzel vesîledir. O hâlde insan olanlar, dünyâ-hayâtm geçici zevklerine kendilerini kaptırmayip, sonundaki o firak ile bir taraftan o şiddetli azabı, bir taraftan da o mağfiret ve ndvânı düşünmeli de yalnız azâb korkusuyle değil, o mağfiret ve ndvâna lâyık bir neş'e, bir aşk ve mahabbetle âhiret için çalışmalı, o büyük murada ermelidir (Hakk Dîni, VI, 4750-4752).
Bu âyet asıl dünyâyı değil, dünyânın kötü taraflarını îzâh etmekte, onlardan kaçınılmasını tavsiye etmektedir. Çünkü dünyâ da, dünyâda olanlar da boşuna yaratılmamıştır (el-Mu'minûn: 115; Sâd: 27). Hayât, ni'metlerin aslıdır (el-Bakara: 28). Dünyâ hayâtı kötülenmiş değildir. Kötülenmiş olan, onu Allah'a ve Peygamber'e itaate, güzel amellere sarfetmemek, âhireti insanlığı unutup sırf dünyâya ve dünyânın fenalıklarına tapmaktır (Meâl-i Kerîm).
[6] Hadîsten maksad, cennette az mikdâr yerin dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha hayırlı olduğudur. Çünkü cennet bakî, dünyâ ve içindekiler fânidir. Onun için hayâtı, âhireti kazanma yolunda harcamahdır.

[7] Bu hadîs dâima hatırda tutulmaya, hattâ levha yapılıp dâima göz önünde bulundurulmaya lâyık son derece kıymetli bir hayât düstûrudur. İbn Umer'in tavsiyesi de bu hadîsin en güzel bir tefsiri mahiyetindedir.
el-HâkÎm de İbn Abbâs'tan şu hadîsi rivayet etmiştir:
Peygamber (S) va'z ederken, bir adama hitaben şöyle buyurdu "Beş şeyden evvel beş şeyi ganimet bil: İhtiyarlığından önce gençliğini, hastalığından önce sağlığını, fakirliğinden önce zenginliğini, meşgûllüğünden önce boş vaktini, ölümünden evvel hayâtını!"
Çünkü akıllı olan kimse, akşama girdiği zaman sabahı beklemez; sabaha girdiği zaman da akşamı beklemez, fakat bunlardan evvel ecelinin kendisine erişeceğini düşünür de ölümünden sonra faydasına kavuşacağı işleri yapar, sağlık günlerinde iyi işlere koşar. Zîrâ hastalık ansızın gelir de onu amelden men' edebilir...
Şu sözleri söyleyen ne kadar güzel söylemiştir:
İzâ hebbet nyâhuke feğtenimbâ
Fe-inne li külli hâfıkahn sükûnu
Ve lâ tağM ani'l-ihsâni fihâ
Fe mâ tedîî's-sukûne meta yekunu
îzâ zafiret yedâke felâtuhassır
Fe-inne'd-dehre âdetuhû yekûnu
(= Rüzgârın estiği zaman onu ganimet edin. Çünkü her hareket edenin sükûnu vardır. Sakın onda ihsandan gâfil olma, zîrâ sen sükûnu ne zaman olacak bilmezsin. Ellerin zafere ulaştığı zaman kusur yapma, çünkü dehrin âdetidir, hainlik yapar.) (Kastallânî)
[8] Başlıktaki bu âyetler, yaradılış sırrından habersiz olanların sırf dünyâya yönelik emellerinin ve bunların kötülük ve boşluğunun delilleridir.
[9] Buhârî bunu böyle Alî'nin sözü olarak getirdi. Bunu İbnu'l-Mubârek ez-Zühd de birçok yollarla tsmâîl ibn Ebî Hâlid'den, Zubeyd'den, Âmir oğullan'ndan olan bir adamdan rivayet etmiştir. İbn Ebî Şeybe ve Hılye'de Ebû Nuaym da bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Nuaym'm rivayetinin baş tarafında şunlar vardır: "Üzerinize korktuğum şeylerin en korkuncu hevâya uymanız ve tulu emeldir. Hevâya uymak, Hakk'tan men' eder. Emel uzunluğuna gelince, o da insana âhir eti unutturur. Dikatedin! Dünyâ arkasına dönerek gitti... dedi". Hakimlerin bâzısı da Alî'nin bu sözünden olarak: Dünyâ arkasına dönüp gidicidir, âhiret ise gelmektedir. Dönüp gitmekte olana yönelip de gelmekte olana arka dönen kimseye hayret olunur! demiştir... (Kastallânî).
Biz Hz. Alî'nin bu büyük ve hikmetli sözünü el-Bakara: 96. âyetinden sonraya almak suretiyle küçük bir yer değişikliği yaptık.
Emel ve recâ hakkında güzel bir açıklama: Hakk Dîni, V, 3579'da vardır.
[10] Peygamber'İn bu hadîste anlattığı çizgilerini sarihler çeşit çeşit îzâh etmişlerdir.

[11] Bunlardan en uygun sanılan resim, şöyledir:
Peygamber kazâ-kader, tabiî ölüm, zamansız ölüm gibi karmaşık mes'eleleri en sâde zihinlere de yaklaştırmak için çizgiler ve resimlerle tasvir edip anlatmıştır.
Emel, uzun ömür ve bol mal gibi nefsin hoşlandığı şeyleri ümîdlenmektir ki, Türkçe'de "Ummak" ta'bîr olunur.
Ma'nâca emele yakın olan "Temenni" ve "Recâ" ta'bîrleri de vardır. Bunlar arasında bâzı farklar vardır: Emel, bir kişinin meydana gelmesi mümkin olan şeyi elde etmek istemesidir. Meydana gelmeyince kişi o arzu ettiği şeyi temenni eder, demişlerdir. Recâ da gönlün sevdiği bir şeye -müstakbelde hâsıl olması için-takılmasıdır. Dilciler "Temenni" ile "Recâ" arasında şöyle bir fark da bildirirler: "Temenni", sahibine tenbellik verir ve arzusunun meydana gelmesi için ciddî bir ehemmiyetle çalışmaz. "Recâ" sahibi ise, bunun aksine, maksadının husulü için çalışır. Bu bakımdan "Recâ", sahibi için bir fazilettir, övülmüştür. "Temenni" ise emel gibi kötülenmiştir.
Hayır îfâ etmeye, maişet te'mîn etmeye yönelik emeller hayırlı emellerdir. Bu nevi' hayır emellere aykırı olan emeller kötülenmiştir.
Bâzı hakîmler: Bu nevi' uzun emeller aklı yıpratır, dîni bozar, kanâati giderir, demişlerdir. her taraftan kuşatmakta olan bu kare şeklindeki çizginin ondan dışarıya doğru uzanan çizgiden daha yakın olduğunda hiç şübhe yoktur.
Bu hadîs dahî insanoğlu uzun emel ile yaşarken, günün birinde kendisine en yakın olan ecelin pençesine düştüğünü tasvîr etmektedir.
[12] Bu âyet, gafil yaşayan, hâlini ve gidişini düzeltmeyen kimseler için bir tevbîh, yânî azarlamadır. Bu azarlamanın uzun yaşlılar hakkında daha da büyük olacağı şübhesizdir.
Tecrübe zamanı dahî ta'bîr olunan bu müddeti yaşayan bir kimse için Ya-ratan'ım bilmekte özür kalmamıştır. Bu müddet hakkında muhtelif rivayetler gelmiştir: Altmış, kırkaltı, kırk, bulûğ yaşı, yirmi. Yirmiden altmışa kadar denilmiş ise de hakikatini Allah bilir. Bulûğdan sonra her vefat eden hakkında bu müddet tahakkuk etmiş demektir. Altmış, Peygamber'den rivayet edilmiş olduğu üzere a'zamîsi demektir. Yânî bundan sonra küfre hiç ma'ziret kalmıyor demektir (Hakk Dini, V, 3994)
Bu satırların nâçiz yazarı Mehmed Sofuoğlu 25 Mart 1984/24 Cumâda'l-âhir 1404 târihinde altmış yaşını tamamlayıp altmışbir yaşını işlemektedir. Yüce Allah'tan şu niyazda bulunur: "Ey Rabh'im, bana ve ana-babama lütfettiğin ni'metine şükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) Sen 'in razı olacağın iyi işler yapmamı bana ilham et. Rahmetinle beni de sâlih kullarının arasına sok! (en-Neml: 19).
[13] Allah'ı bilmek, dînî ve dünyevî hayır ve saadet yollarını öğrenmek için tecrübe zamanı demek olan bu müddet, bu hadîste altmış yaş olarak sınırlandırılmıştır ki, artık bu yaşa varan kimsenin kusurları hakkındaki özürlerini Allah reddediyor. Bundan sonra ancak tevbe ve istiğfar etmek ve bütün varlığı ile Allah'a yönelmek yolu açık bulunuyor...
[14] Bu Ebû Hureyre hadîsi ile ondan sonra gelen Enes hadîsi de insanoğlunun mal hırsını ve uzun ömür hayâl ve temenni etmesini pek güzel belirtmiştir.
[15] Mahmûd ibnu'r-Rabî' küçük sahâbîlerdendir. Rasûlullah'm onun yüzüne su püskürtmesi, beş yaşında iken olmuştu. Bu vak'ayı anlatan hadîsi Vudû' Kitâbı'nda geçmişti.
itbân ibn Mâlik el-Hazrecî, es-Sâlimî, Rasûlullah'a gelip: Yâ Rasûlallah, gözlerimde hayır kalmadı, kavmime namaz kıldıran benim. MescÎdlerine gidip namaz kıldıramaz oluyorum. Gönlüm ister ki, bana gelip evimde namaz küdırsan da Sen'in namaz kıldığın yeri namazgah edinsem! dedi. Rasûlullah: "tnşâaüahyaparım" dedi... İşte burada kıldırdığı namaz, bu va'dettiği namazdır...
[16] Safiyyehû", kulun ana-baba, kan-koca, evlâd, kardeş gibi sevdiği bir kimsesi ma'-nâsınadır. Buradaki "ihtisâb" da, sevdiği birinin ölümü üzerine, Allah için sabredip sabrının ecrini yalnız Allah'tan istemek ma'nâsınadır.
[17] Bu hitâbıyle Rasûlullah sahâbîleri ve onların şahıslarında gelecek nesilleri dünyâya ve dünyâ servetlerine aşın rağbet etmekten ve dünyâ maliyle çok meşgul olup âhiret işlerini ihmâlden ve dünyâ malı yüzünden birbirlerine düşüp kötüleşmekten sa-kmdırmıştır. Bunun bir rivayeti son fıkranın farklılığıyle Cizye'de "Zimmet ehliyle mütâreke bâbı"nda geçmişti.
[18] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Şehîd üzerine cenaze namazı bâbı"nda geçmişti.
[19] Zekât'ta "Yetimlere sadaka vermek bâbı"ndaki rivayetin sonunda "Kıyamet gününde bu mal, kendi sahibinin cimriliğine şehâdet edecektir" ziyâdesi vardır.
[20] Bunlar yemelerde, içmelerde genişleme ve çok yemeleri sebebiyle semizleyip şişmanlarlar, semizlik ve şişmanlığı severler, onların hayât gayeleri böyle bol bol yiyip içmek ve semizlenmekten ibaret olur. Bunun birer rivayeti Şehâdetler'de ve Menâkıbu's-Sahâbe'de geçmişti.
[21] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Daha sonra gelecek insanların ahlâk yönünden düşüklüklerini ifâde ediyor.
[22] Habbâb'ın her üç hadîsteki bu sözleri, fetihler ve fetihlerde elde edilen ganimetlerin çokluğu sebebiyle zenginliklerinin arttığım, bunun da bâzı kimseleri meşgul edip âhiret yolundan alıkoyduğunu, âhiret saadetlerini eksiltti ğini açıkça belirtmektedir!
[23] O hâlde sakın dünyâ hayâtı sizi aldatmasın... Dünyâya dalıp da uhrevî vazifelerinizi unutmayın, dünyâ için âhiretinizi feda etmeyin. Çünkü gençlik uçup ihtiyarlık çöktüğü gibi, dünyâ her ne olsa bir rü'yâ gibi gelir geçer; âhiret ebedî olmak üzere gelir çatar. Ve sakın o çok aldatıcı şeytân sizi Allah ile de aldatmasın... Yânî Allah Kerîm'dir, Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir, Allah herşeye vekîl-dir diyerek günâhlara, tenbelliklere, sefâhetlere sevketmesin... Fi'1-vâki' Allah öyledir. Fakat öyledir diye aldanmak, Allah saygısını duymamak, izzet ve celâlini hesaba almamak, Allah'ın îkaabını tanımamak gibi bir cinayet ve aynı zamanda Allah'ın îmân ile çalışan sâlih kullarına va'd edilen ni'metlerden mahrumiyettir. Çünkü küfür ve küfrân edenlere şiddetli azâb, îmân ile sâlih amellere çalışanlara mağfiret ve büyük ecir vardır (Hakk Dîni, V, 3975).
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu, bu "Aldanmaymız!" fıkrasmdadir. Bu hadîsin birkaç rivayetini Müslim de Tahâret'te getirmiştir.
[25] Yânî ez-Zehâb, zây'ın fethasıyle gitmek, geçmek; zây'ın kesresiyle ez-Zihâb ise yağmur ma'nâsmadır.
[26] Bunun bir rivayeti Mağâzî'de de geçmişti. Bunun bâzı rivayetlerinde "İyi kulların ruhları birer birer kabzolunur..." lafzıyle, yine bâzılarında "Hufâle" ve "Husâle" lafızlarıyledir. Sâlih kulların bu fânî hayâttan birer birer çekilip gitmeleri ve değersiz insanların çok olması, kıyametin yaklaşması alâmetlerinden olduğu bildirilmiştir.
[27] "Mallarınız ve evlâdlarınız bir fitnedir"; yânî sizi meftun edip birtakım zahmetlere ve günâhlara sokmağa sebeb olan ve birtakım hayırlardan, tâatlerden alıkoyun bir ibtilâ ve mihnettir. Hâlbuki büyük ecir Allah kalındadır. Onun için Allah mahabbetini, Allah zikr ve tâatini mal ve evlâd mahabbetine dahî tercih etmeli, mal ve evlâd kaygılarıyle uğraşırken Allah için ibâdet ve tâati bozmamalıdır (ffakk Dîni, VI, 5037-5038).
[28] Bunun bir rivayeti Cihâd'da, "Gazvede nevbetçilik bâbı"nda geçmişti.
Hadîs, mal ve menfaat düşkünü hırslı kimselerin rûh hâllerini ifâde etmektedir. Hadîsin son fıkrasını te'yîd eden bir âyet meali şudur: "'içlerinden sadakaların taksimi) hususunda seni ayıplayacaklar da var. Çünkü eğer içlerinden kendilerine verilirse hoşlanırlar. Şayet yine kendilerinden onlara (dilediklerî şey) verilmezse, derhâl kızarlar" (et-Tevbe: 58).
[29] Hadîsin "Mal fitnesinden sakınılması" başlığına uygunluğu açıktır. İslâm Dîni mal kazanmaktan ve ihtiyâç zamanı için mal biriktirmekten men' etmiş değildir; bil'a-kis bunu teşvik etmiştir. Zenginlik ve fakirliğin, sâhiblerinin hâl ve hareketlerine göre iyi yönleri de, kötü yönleri de olabilmektedir. Zenginliğin fena yönü bu hadîste bildirildiği üzere, ihtiras derecesinde insanlık faziletine engel olan nev'idir. Allah'a kul olma yerine altın, gümüş ve diğer mallara kul köle olacak derecede hırsla zenginliklere bağlanmak, insanlara ve Allah yollarına harcamayı bırakıp serveti kendini ebedî kılacakmışçasına doymaz ve aç gönüllü yaşamaktır...
Bu hadîsteki "Altın, gümüş ve değerli elbise kulu " ta'bîri, bu servetlere, âzâd kabul etmez bir köle gibi bağlanan, hayırdan, içtimaî yardımdan uzaklaşan ihtiraslı kimsenin vaziyetini en belîğ bir uslûb ile tasvir etmektedir!...
[30] Bu İbn Abbâs hadîsi, rivayet yollan çok olan hadîslerdendir. Buhârî bu bâbda beş yol ile İbn Abbâs'tan, İbnu'z-Zubeyr'den, Enes ibn Mâlik'ten getirmiştir.
Mişkât şerhinde şöyle dedi: Bunun ma'nâsı şöyledir demek mümkin olur: Adem oğlu mal sevgisi, mal kazanmaya çalışma sevgisi ve bundan doymama üzerine cİ-bîllendirilmiştir. Ancak Allah'ın koruduğu ve bu cibilleyi nefsinden izâleye muvaffak kıldığı kimseler müstesnadır; bunlar da ne kadai azdır. "Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder" sözünü şunu bildirmek için tam yerine koydu. Bu zikredilen cibillet kötülenmiştir, günâh yerinde câridir; bunun izâlesi mümkindir, lâkin bu da Allah'ın muvaffak kılması ve doğrultmasıyle olur. Bunun benzeri Yüce Allah'ın "Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunursa, işte onlar felah bulanların tâ kendileridir" (el-Ha$n 9; et-Tegâbun: 16). Burada ince bir nükte de şudur: Âdem oğlunun zikrinde onun topraktan yaratıldığına ve tabmda ondan bir kabza, yânî

tutma olduğuna, bunun izâlesinin de Allah'ın tevfîk bulutlarından yağdırmasıyle mümkin olup semere vereceğine İşaret vardır... (Kastallânî).
[31] Bu et-Tekâsür Sûresi de çok mal toplama hırsını daha belîğ bir uslûbla kötülediği için, sahâbîler "Lev kâne... " sözünün, Peygamber'in sözünden olup, Kur'ân olmadığını bildiler...
[32] ...İşte böyle şehevât mahabbetini pek güzel birşey zannetmeleri, kendilerini her fenalığa sürükler. Bunlara böyle mahabbet ise göründüğü gibi güzel birşey değildir. Bunların emel gayesi edilmeye değerleri yoktur. Nihayet bunlar alçak bir hayât me-tâıdır.
"İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde"
Dönüp dolaşıp varılacak, emel gayesi edinilecek şey bunlarda değil, Allah ya nindadir ki, bu dünyâ hayâtından geçilip Allah'a varıldığı zaman erilir. O şehevât, . dünyâ hayâtı geçirmek üzere verilmiş, vâsıta olmak i'tibâriyle Allah tarafından birer ni'met iseler de, bu alçak hayâta ve bunun metâı olan şehvetlere mahabbet etmek ve bu yüzden Allah yanındaki hüsnü metâı feda eylemek ne kadar budalalıktır, ne kadar alçaklıktır!... (Hakk Dîni., II, 1052)
[33] Umer'in bu duasını ed-Dârakutnî, Mâlik'in Garibeleri Kitâbı'nda; İsmâîl ibn Ebî Uveys'ten; o da Mâlik'ten; o da Yahya ibn Saîd el-Ensârî yolundan rivayet etmiştir.
[34] Hadîsin birer rivayeti Vasiyetler'de ve Beşte bir'de de geçmişti: Yüksek el, dâima veren eldir; alçak el de verileni almak için daha aşağıda açılan eldir. Bu, eskimez tslâmî düstûrlardandır.
[35] Bu hadîs de hakîkaten iyi düşünenlerde kalb inceliği ve uyanma meydana getirecek yüce ve çok kuvvetli sözlerden biridir!
[36] Bundan anlaşılan şudur ki, dünyâda insanlar amelde müsabaka ve imtihan için yaratılmış olduklarından, her amelin üzerine sabit olacak iyi ve kötü bir semere vardır. Her çalışan sa'y ve ameli mukaabilinde muhakkak bir semereye erer. "Muhakkak sa'yigörülecek" (en-Necm: 40) demek olur ki, bu semere, kendi istediği muradı kadar olmasa bile herhalde amelinin değerinden de aşağı olmaz... Ve herhangi bir amelin asıl semeresi, Allah katında ona tertîb ve takdîr edilmiş olan neticesidir. En büyük hakkı da bundan sahibinin gözetmiş olduğu maksad ve gayeyi geçmemektir. Onun için en büyük murâdları fânî olan dünyâ hayât ve zînetinden ibaret bulunanların amellerinin ecri de dünyâ hayâtından ileri geçmez, bâkîyâta ermez. Bunlar, maksad ve niyetlerine göre, sa'y ve amellerinin bütün mükâfatını dünyâda almış tüketmiş bulunurlar... Çünkü dünyâ hayâtı zâten fânî olduğundan, onu tutmak veya tezyîn etmek için ne yapılsa boştur. Ecel gelince hepsini siler süpürür. Allah'tan başkası fânî olduğundan, Allah için yapılmayan her amel de bâtıldır {Hakk Dîni, IV, 2771-2772).
[37] Hadîs, bâzı ziyâde ve noksanlarla İstikraz ve İsti'zân'da ve daha başka yerlerde geçti. Müslim de Zekât'ta getirdi.
[38] Buhârî burada hadîs ilminin hârika inceliklerinden bâzılarını ortaya koymaktadır. Allah ona bu derin ve ihatalı ilmine karşılık büyük mükâfatlar ihsan eylesin (Âmîn)!
[39] Fâsik, fışkından, günahkâr günâhından tevbe etmek suretiyle temizlendikten yâ-hud Allah hakları ile küf haklarından dolayı mukadder olan azabı çekerek temizlendiklerinden sonra cennete girecektir, denilmiş oluyor. Yânî böyle büyük günâhlar, mü'minin sonunda cennete girmesine mâni' olmaz demektir.
[40] Bu hadîsin bir rivayeti İstikrâz'da geçmişti.
[41] Bu hadîste "Mal"a "Araz" denilmesi, sahibine sonradan geldiğinden dolayıdır. Çünkü bir zaman ânz, sonra da zail olur.
[42] Bundan murâd, Allah'ın kendisi için taksim ettiğine razı, fakirliğin sıkıntılarına sabredici, kendisinden Allah'ı gücendirecek hiçbir söz ve fiil çıkmayan, kazanmayı terketmeyen, dilenmekle de hiç uğraşmayan İffetli fakirdir. Yoksa maksad, fakîrliğin mutlak olarak zenginlikten hayırlı olduğu değildir. Çünkü insanı türlü sıkıntılara, borçlara ve hattâ günâhlara düşürecek olan fakirlikten, Rasûlullah, Allah'a sığınmıştır.
[43] Rasûlullah'm burada övdüğü fakîr de iffetli, sabırlı, ahlâklı, dürüst bir kimse ve ilk müslümânlardan bir mücâhid idi.
[44] Hadîs metnindeki "Nemîre" kelimesini Kurtubî, cariyelerin giydiği; Sa'leb de yaşlı kadınların giydikleri çizgili bir sevb diye tefsîr etmişlerdir. Buna göre bu bez, Mus'ab ibn Umeyr'in bir koca-karı libâsını giyecek derecede fakirlik ve ih tiyâç içinde geçen fedakâr hayâtını daha belîğ ifâde eden bir husus olmuştur. Hâlbuki Mus'ab, Mekke'de servet ve ni'met içinde idi. Hicret edince fakîrliğe düşmüştü. Bu hadîste Mus'ab'ın fazileti ve onun bu fakîrliğiyle beraber, âhiret sevabından hiçbirşey eksilmediği hakikati vardır. Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[45] Fakirlerin cennette çoğunluğu oluşturması şöyle tevcîh edilmiştir: Birçok ma'-siyetleri işlemeye sevkeden maldır, malın verdiği azgınlıktır. Dünyâda maldan mahrum fakirler çoğunlukta olduklarından, dünyâda dînî vazifelerine bağlı bir hayât yaşayan fakîrler cennette çoğunluğu teşkil etmişlerdir...
Kadınların cehennemde çoğunluğu oluşturmaları ise, kadınların tab'an erkeklerden asabi olmaları, zînete ve dünyâ gösterişine düşkün bulunmaları, ekseriyetle kocalarına karşı isyancı ve nankör olmaları gibi sebeblere bağlanmıştır.
[46] Bu hadîsler, bütün Arabistan'a hâkim olmuş ve en mükemmel bir idare kurmuş devlet başkanı olarak vefat eden Peygamber'in evinde yaşanan mütevazı' hayâtı göstermektedir. Böylece hadîsler başlığa uygun olup, bâzı hâllerde fakîrliğin tercîh edildiğine ve fazîletine delâlet etmişlerdir.
[47] Hadîs, metnin başındaki "Âllâhu'llezî" lafzındaki hemzenin yemîn vâv'ı ma'-nâsına oiduğu, Hafiz Ebû Zerr'den Yûnûniyye nüshasında naklolunmuştur.
[48] Suffa ehlinin eve gelen mikdârı bildirilmemiştir. Bâzıları yetmişten fazla olduğunu rivayet etmiştir. Buhârî, Namaz Kitâbi'ndaki hadîste Suffa ehlinin kadrosu yetmiş olduğunu, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Hılye'dt yüze yakın bir sayı bildiriliyor. Bu konuda en isabetli söz Ebû Nuaym'ın, Suffa ehlinin muayyen bir kadrosu olmadığına dâir rivayetidir. Suffa ehli, mescidin bitişiğinde "Suffa" denilen bir sundurmada oturup, hazarda Kur'ân ile, seferde rihâd ile meşgul olduklarından, hâlin gerektirmesine göre sayıları bazen artar, bazen eksilirdi.
[49] Rasûlullah'm gülümsemesi, Ebû Hureyre'nin "Bana süt kalmayacak" sanarak endişelenmesindendir.
[50] Rasûlullah'm burada hamdetmesi, az süte Allah Taâlâ'nın çok bereket ihsan buyurmasındandır.
Bu hadîste, Peygamber'in ve sahâbîlerinin yaşayışlarının nasıl olduğunun en güzel beyânı vardır. Bu hadîsin bir kısmı kısaca Isti'zân'da geçti. Sonra onu burada Ebû Nuaym Fadl ibn Dukeyn'den yalnız olarak uzun metinle tekrar etti. Bunu Tirmizî, ez-Zuhd'de; Nesâî de er-Rukaak'ta rivayet etti. el-Kirmânî şöyle dedi: "Hadîsin yarısından bir mikdârını" sözüyle Buhârî, Taamlar Kİtâbı'nda Yûsuf ibn îsâ yolundan zikrettiği hadîse dayanmıştır. O, bu hadîsin yansına yakındır... Böylece hadîsin hepsi müsned olur... Bu hadîste düşünüp çıkarabilecekler için birçok fâideler vardır (Aynî).
[51] Esed oğulları, Peygamber'in vefatından sonra dînden çıkmış, o sırada peygamberlik iddia eden reîsleri Tuleyha ibn Huveylid el-Esedi'ye tâbi' olmuşlardı. Ebû Bekr zamanında Hâlid ibn Velîd kumandasında gönderilen ordu ile tenkil edilmişler, geri kalanları da İslâm'a dönmüşlerdi. Bunların çoğu Kûfe'de oturmayı tercih etmişlerdi. Bunların başkanları, Sa'd ibn Ebî Vakkaas Kûfe vâlîsi bulunduğu sırada Umer'e, dîn ve ibâdet işleri hakkında birtakım şikâyetlerde bulunmuş ve valilikten azledilmesine sebeb olmuşlardı.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas, hadîsteki bu serzenişlerini bu vak'a ürerine söylemiştir.
Bu hadîsin bâzı rivayetleri Sa'd'ın fazîletleri ile Et'ime'de de geçmişti. Müslim de bunu kitabın sonunda getirmiştir.
[52] Hz. Âişe'den gelen bu altı hadîs ve diğerleri, Peygamber'in ve ailesi ferdlerinin yaşayışlarındaki sadeliği; dünyâ lezzetlerinden uzak, ölmeyecek derecede az yeme ve içme suretiyle hayât sürdüklerini en güzel şekilde belirtmektedir. Hâlbuki Peygamber ve ailesi ferdleri, isteseydi bundan daha bol beslenme ve yüksek yaşama yapabilirlerdi.
[53] el-Kût:... Bedeni tutacak mikdâr, yânî insan bedeni kendisiyle ölümü kapatıp yaşamasını sürdüreceği gıda demektir.
[54] Bu hadîsler gerek ibâdet ve tâatlerde ve gerek diğer her türlü çalışma ve hareketlerde ifrat ve tefritten sakınıp, orta yolu tutmanın, i'tidâlîi olmanın fazîleti-ne ve sevimliliğine delâlet etmektedirler. Doğru yolu tutmak ve i'tidâlîi olmak, mü'minin hiç değişmez hayât düstûrları olmalıdır.
[55] Bu hadîslerin bâzı rivayetleri daha önce Oruç ve Namaz Kitâbları'nda geçmişti. Başlığa delâletleri meydandadır.
İktisâd, lügatte "Amelde i'tidâl" demektir ki, "Kasd"dan alınmıştır. Çünkü matlûbunu iyi tanıyan bir kimse, onu hiç eğilip bükülmeden, istikaamet üzere kasdeder. Maksûdunun mevzii ve mevkiini bilemeyen ise, tahayyür içinde kalır. İfrat ve tefrit ile kâh sağa, kâh sola bocalar, çabalar durur. İşte bu sebeble iktisâd, maksûda götüren amel demek olmuştur. Mâlî işlerdeki îktisâd'm da esâsı budur... (Hakk Dîni, II, 1736).
[56] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "İmâma doğru göz kaldırmak bâbı"nda geçmişti. Bunda namaz kılan kişiye, gözleri önünde cennet ve cehennemin misâllerini getirmesi ve böylece şeytânın hatırlatmasından meydana gelecek fikirlerden korunması tenbîhi vardır... Başlık ile hadîs arasındaki uygunluk, bu
bakımdandır.
Bu babın hadîslerinin çoğu tekrar edilmiştir, bâzısında diğeri üzerine ziyade de vardır (Kastallânî).
[57] Ey kitâb ehli, siz hiçbirşey üzerinde değilsiniz"; yânî diyanetiniz yok; dîn nâmını verdiğiniz, gittiğiniz yol birşey değildir. Tâ ki Tevrat'ı, ve Inctl i ve Rabb'-inizden size indirilenlerin hepsini -ki Kur'ân ve Kur'ân'ın bu âyeti de bu cümledendir- ikaame edesiniz, bunlara hakkıyle riâyet edesiniz. Önden geleni sonradan gelenin tasdikinden geçirerek, mecmû'unun hâsılına göre Allah'ın ahid-lerini ve akidlerini tanıyıp îfâ edesiniz. İşte o zaman bir şey üzerinde bulunmuş, bir dîne sâhib olmuş olursunuz. Yoksa bu gidişiniz dinsizlikten, yolsuluktan başka birşey değildir.. (Hakk Dîni, II, 1738).
[58] Hadîsle âyet arasındaki münâsebet şu bakımdandır: Âyet "İndirilmiş olan Kitabın" içindekilerle amel etmeyene, kurtuluş hâsıl olmayacağı ve emredilen amelleri işlemeksizin kuru kuruya olan ümidinin ona fayda vermeyeceğine delâlet etmektedir. Korkmakla beraber ümîdli olmak ma'nâsını ifâde eden bir âyet: "Onların taptıkları da, hangisi Rabb 'terine daha daha yakın (olacak) diye vesî-le arayıp duruyorlar, O 'nun rahmetini umuyorlar, O "nun azabından korkuyorlar. Çünkü Rabb'inin azabı korkunçtur" (el-isrâ: 57)
[59] Umer'in bu sözünü Ahmed ibn Hanbel Zühd Kitâbı'nda, Mucâhid'den sahîh bir senedle rivayet etmiştir.
Ma'lûm ki, sabr, nefsin iyi bir iş yapmak veya fenalıktan kaçınmak için acıya, meşakkate tahammül kuvvetidir. Başlıca iki olarak düşünülür1: Birisi elem ve külfete sabırdır ki, bununla tâat ve mucâhedenin ve güzel amellerin meşakkatlerine tahammül olunarak yüksek himmet sâhiblerinin nail oldukları başarılara erilir. Birisi de lezzet ve şehvetlere karşı sabırdır ki, bununla da nehyedilen-lerden ve hoş görünüp de sonu fena olan aldatıcı, tehlikeli, maddeten ve ma'-nen zararlı şeylerin zararlarından sakınılır, korunulur... Sabrın derecesi hususunda fitrî kaabiliyetin bir hükmü bulunduğu reddedilmemekle beraber, terbiyenin, i'tiyâdm, azim ve irâdenin ve onun için de îmânın ehemmiyeti çok büyüktür... (Hakk Dîni, VIII, 6081-6082).
[60] Çünkü sabır, bütün ahlâk güzelliklerini toplayan güzel bir melekedir.
[61] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber(S)'in Allah'ın bunca ni'metlerine karşı şükür için ayaklan şişinceye kadar tâatin zorluğuna sabr etmesidir.
[62] Âyetin devamı şöyledir: "Kim Allah'a korunursa. Allah ona bir çıkış yeri ihsan eder. Onu hatır ve hayâline gelmeyecek bir cihetten de nzıklandmr. Kim Allah 'a güvenip dayanırsa, O, kendisine yetişir. Şübhesiz ki, Allah emrini yerine getirendir, Allah herşey için bir ölçü ta'yîn etmiştir" (et-Talâk: 2-3).
[63] Aynî, Rabî' İbn Huseym'in bu tefsîriyle "Kim Allah 'a güvenip dayanırsa o ken dişine yetişir1* kavlini açıklamak istemiştir, demiştir. Hakîkaten bu söz her iki âyetin de tefsiri olabilir.
[64] Hadîsin uzunca bir rivayeti Tıbb'da, 42. Bâb, 67. hadîste; kısa bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti. Tıbb'da geçtiği yerdeki 71. haşiyede bu hadîs hakkında İbnu'l-Kayyım'dan güzel bir te'lîf de nakletmiştik.
[65] Hadîsin bâzı rivayetleri Namaz, Dualar, Kader, 1'tisâm Kitâbları'nda da gelmiştir.
Kîle ve kaale: Dedi-kodu demektir. Bu iki kelime, birincisi meçhul, ikincisi ma'lûm olmak üzere ya iki fiildir yâhud iki masdardır. Her iki takdîre göre şerhlerde birtakım lisânı bilgiler verilmiştir... Şârih Hattâbî bunun ilmî medlulü hakkında: Kîle ve kaale, meclislerde, toplantı yerlerinde ve insanların dillerinde "Fulân hakkında şöyle denildi, fulân da böyle dedi" suretinde meydana gelen fuzûlî muvâverelerdir ki, dünyevî ve uhrevî hiçbir ciddî fâidesi yoktur, demiştir.

[66] Bundan önceki iki âyet şöyledir: "And olsun insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biz biliriz. (Çünkü) biz ona şâh damarından daha yakınız. Hatırla ki (İnsanın) hem sağında, hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de (melek) vardır" (Kaaf: 16-17).
Yânı her insanın söylediğini alıp zabta me'mûr iki melek vardır. İfâdesini zabteder dururlar... Gerek hayra ve gerek şerre dâir ağzından ne çıkarsa herhalde yanında bir rakîb, ne yaptığını, ne söylediğini gözeten bir murâkıb hazır. Hiçbir dediğini kaçırmadan kaydederlerken Allah ona her yakından daha yakındır. O sırada insanın nefsinde onların dahî vâkıf olamayacakları gizlilikleri bilir, dilediği te'sîri yapabilir. Şu hâlde meleklerin zabt ve hıfzı O'nun ihtiyâcından değil, kulların istikbâli için hikmete mebnîdir... Bu âyetin zahirinden anlaşıldığına göre, bu melekler ağızdan çıkan her sözü yazarlar, bunun delâletinden fiilleri de yazdıkları anlaşılır... {Hakk Dîni, VI, 4513-4514).
[67] Bilhassa dil ile ferci zikretti. Çünkü bu ikisi, dünyâda insan üzerine en büyük belâdırlar. Bunların şerrlerinden korunan, şerrlerin en büyüğünden korunmuş olur. Bu, her ân hatırda tutulup günlük hayâtta uygulanacak çok kıymetli bir hayât düstûrudur.
[68] Bunun bir rivayeti Edeb Kitâbı'nda da geçmişti.
[69] Bu hadisler dâima az konuşmayı teşvîk etmektedir. Bir söz söyleneceği zaman, onun ne ma'nâlara geleceği ve ne te'sîrler icra edeceği, zararı, faydası enine boyuna tefekkür ve tezekkür edilmelidir. Nitekim belki de Allah, kişinin dinlemesi, söylemesinin iki katı olsun diye, insanda iki kulak ile bir dil yaratmıştır
[70] Bu, Ezân'ın Başlaması ve Zekât Kitâbı'nda tam olarak geçen hadîsten bir parçadır.
Hâkim'in Enes'ten rivayetinde "Her kim Allah'ı zikredip de gözyaşları Allah haşyetinden yere akacak derecede gözleri sulanırsa, kıyamet gününde azab o/m/ı-maz.'" buyurulmuştur. Halvette Allah'ı zikretmek ihlâsa yakın ve riyadan uzak olduğu için makbuldür.
[71] Bunun bir rivayeti İsrâîl oğullan'nın zikri'nde geçti.
[72] Bunun birkaç rivayetini Müslim, Tevbe'de getirmiştir. Müslim Ter., VIII, 247-250 "2756-2757".
[73] Buhârî bunun bir rivayetini 1'tisâm'da, Müslim de Peygamber'in fazîletleri bölümünde getirdi. Hadîste ma'siyetlere düşmekten sakındırma ve ma'siyetlerden vazgeçme gerektiği apaçık meydandadır.
[74] Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitabı; "Biz Davud'a (oğlu) Süleyman 'j ihsan ettik..." (Sâd: 30) kavli'nde de, kısaltılmış olarak geçmişti.
Bu ateş yakan adam temsili, el-Bakara: 17. âyette de biraz farklı olarak geçmektedir.
[75] Bu hadîs de Peygamber'in cevâmi'u'l-kelim denilen câmiâlı sözlerindendir. Bunda Mekke fethi ile Medîne'ye hicret etme sevabına erişemeyenlerin gönüllerini hoş etme yüksek müjdesi vardır.
Bunun bir rivayeti îmân'da da geçmişti.
[76] Rabb'ini daha çok bilen kimse, Rabb'inden daha çok korkulu olur. Korku şiddetinin alâmeti de ceza gerektiren bir günâh işlediği zaman kalbin devamlı ürper-mesi, bedenin değişmesi, haşyet ve ağlamaktır.
"İlâhî azametin ne olduğunu, cürüm ehlinin uğrayacakları ilâhî intikaa-mın şiddetini, kıyamet hâllerini, ateş azabının dehşetini bilseniz" demektir ki, bunları müşahede eden kimsede dünyâ neşvesi ve sevinci kalmayacağı açıktır. "Az gülerdiniz" demek "Gülmeye hiç mecaliniz kalmazdı" demek olur.
[77] Yüce Allah Kur'ân'da da şöyle buyurmuştur: "Artık işlemekte oldukları günâhın cezası olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar!" (et-Tevbe: 82).
[78] Bu hadîs de Peygamber'in câmialı sözlerindendir. Nefisler şehvetlere îneyletse de şehvetleri kötülemekte, nefislere hoş gelmeyip meşakkatli olsa da tâatlere teşvîkte çok beliğdir.
[79] Yânî tâatler cennete, ma'siyetler cehenneme yaklaştırır.
[80] Bu, Lebîd ibn Rabîa el-Âmirî'nin kasidesinden bir beyittir. Lebîd'i Buhârî, 1b-nu Ebî Hayseme ve diğerleri sahâbîlerden saymışlardır. Lebîd, Usmân'ın devrine kadar yaşamış, yüzyirmi yâhud yüzelli yaşında Kûfe'de vefat etmiştir. Beytin başlığa uygunluğu, dünyâda Allah'a tâate dönmeyen ve O'na yaklaştırmayan herşey bâtıl olunca, onlarla uğraşmak, insana ayakkabının bağı kadar yakın olmakla beraber cennetten uzaklaştırıcı olması bakımındandır... (Kastallânî).
[81] Kirmanı: Dünyâ zînetleri hususunda kişi, kendi noksanı, kolay olması, Allah'ın in'âm ettikleriyle ferahlaması ve onlara şükretmesi için kendinden aşağıda olana baksm. Dîn işlerinde âhiretle ilgili hususlarda ise faziletler kazanmakta rağbetinin artması İçin kendinden üstün kimselere baksm demiştir.
[82] Bu hadîste, Allah'ın bu ümmet üzerindeki fadhnın genişliğinin beyânı vardır. Çünkü böyle olmayaydi, hemen hemen cennete kimse giremezdi. Zîrâ kulların çirkinlikler işlemeleri, haseneler işlemelerinden daha çoktur. Bunu Müslim de îmân'da getirmiştir.
Güzel amellere on katından yediyüz katına ve daha çoğuna kadar sevâb verileceği, Kur'ân'da da va'd edilmiştir: (el-Bakara: 245, 261; el-En'âm: 160).
[83] Hadîsin ma'nâsı, Yüce Allah'ın şu kavline dönücüdür: "... Siz onu kolay ve küçük sanıyordunuz. Hâlbuki o, Allah katında büyüktür" (en-Nûr: 15).
[84] Hadîsin bir rivayeti Cihâd, "Fulân şehîddir denilmez bâbı"nda geçmişti. Ka-der'de de gelecektir.
[85] Hadîsteki "Bir vâdî içinde yalnızlığa çekilerek" ta'bîri, umûmî ahlâkın bozulduğu fitne zamanlarında İslâm umdelerini korumak için kendi evinde veya çalışma sahasında münzevî bir hayât yaşama tarzı tercîh edilmesinin hayırlı olduğunu bildirmektedir. Arzu edilen, halkın dedikodusundan çekinerek mü'minin kendi bucağında Islâmî düstûrlar İçinde yaşamasıdır. Bu hâlde dahî dîn ve devletin korunması için içtimaî dayanışmanın en belirgin görünüşü olan cihâda katılmanın en güzel uslûb ile emredilmesi de, hadîste hedef alınan gayenin bir anarşistlik değil, sâde bir inziva olduğunu gösterir.
[86] Bunun bir rivayeti îmân'da da geçmişti
23 Ağustos 1954'te Nazilli'de Kestane Câmii'nden iki sokak aşağıdaki köşede, oğlu Hâlis'in dükkânı önünde, baba dostu Hafiz Hacı Alî Şeyh Efendi , isteğim üzerine:
a. Kur'ân'Ia çok meşgul ol.
b. Her işinde ve hareketinde Allah rızâsını gözet.
c. Ekseriya uzleti tercîh et!
öğütlerini vermişti. Bu zât Arabça bilir, hafız, âlim ve ma'nevî ilimlerde mütehassıs idi. Tab'ıma uyan bu üç Öğüdü bütün hayâtımda uygulamaya çalıştım. Resmî vazifelerimde de, husûsî durumlarımda da bu öğütlerden çok faydalar gördüm. Allah ona rahmetler ihsan etsin. Beni bunları uygulayacak bir vazîfe-de kullanan Allah'a da hadsiz hamd ve senalar olsun! (Mehmed Sofuoğlu)
[87] Emânet, bir adam emîn ve i'timâd edilir olmak ma'nâsınadır. Bu ma'nâda isim de olur. "O emânet ehlidir" denilir ki, onda hıyanet yoktur demektir. Emânet, emîn kimsenin uhdesine vedîa kılınan şeye de denir. "Biz emâneti göklere, Yer'e ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler..." (e\-Ahzâb: 72) âyetindeki "Emânet", farz kılınan farzlardır... Müellifin Basâir'de beyânına göre, bâzıları emâneti Tevhîd Kelimesi'yle, bâzıları adalet ile ve bâzıları hecâ harfleri ile, bâzıları akıl ile tefsir ediediler... Bâzıları indinde tabüyye ve ihtiyâriyyeyi şâmil ilâhî tâattir, lâkin ekser olan akıl ve tekliftir.. (Kaamûs Ter,).
[88] Buradaki "Emânet'le murâd, devlet nufûz ve kudreti dediğimiz âmme velayetidir denilmiştir... Kur'ân'da bu siyâsî vazife daha şümullü olarak şöyle ifâde edilmiştir: "Şübhesiz ki Allah sizlere emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder... " (en:Nisâ: 58). Bu hadîsin bir rivayeti İlim Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.
[89] Huzeyfe ibnu'l-Yemân, Peygamber'in istikbâle âid bâzı sırrlar, incelikler bildirdiği bir sahâbîdir. Onun için Huzeyfe'den rivayet edilen yüz kadar hadîs, hep böyle ince işaret ve remizler ihtiva eder. Nitekim bu hadîs de öyledir.
Emânet, Kur'ân'da, hadîslerde zikrolunduğu konulara göre, birkaç ma'-nâya gelir: Hepsinde Emânet, umûmî bir ta'bîr ile "Hıyanet" mukaabili kullanılmıştır. Bu hadîsin baş tarafındaki emânetin fıtrî dîn duygusu ile kesbî ilim, ibâdet, adalet ve medeniyet umdeleri olduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Bu kutsal duygunun, Allah'a karşı kulluk vazifelerinin, insanlar arasında içtimaî bir nizâm ve emniyet te'mîn eden umdelerin Allah tarafından insan gönüllerine nasıl ilham ve vahyolunup, sonra bunların birer birer nasıl silinip gittiğini Huzeyfe, en belîğ bir uslûb ile Peygamber'in nübüvvet lisânından nakletmiştir. Bir cümle ile, islâm nurunun nasıl doğduğunu, nasıl zayıflayıp söndüğünü bildirmiştir.
Hadîsin ikinci fıkrasında da İslâm nuru doğduğu ve yaşadığı müddetçe ziyasını saçtığı yerlerde müslim, gayrimüslim bütün ferdler arasında umûmî bir emniyet ve i'timâd teessüs ettiği, o nurun zayıflamasıyle de bütün gönülleri umûmî bir emniyetsizlik karanlığı kapladığı tasvîr olunmuştur.
Hadîsin son fıkrasında Huzeyfe, hem bu emniyet devrinde yaşadığını, hem de İçtimaî nizâmın bozulup emniyetsiz bir muhît içinde kalarak fulândan ve fulândan başka kimse ile medenî muamelede bulunmadığını bildiriyor. Huzeyfe, Usmân'ın şehîd edilmesinden kırk gün sonra, yânî hicretin otuzaltıncı yılında vefat ettiğine göre, o günlerin siyâsî, içtimaî çalkantılarını belirtmiş oluyor.
Buhârî bu hadîsi bu sened ve metinle Fitneler Kitâbı'nda; Müslim de îmân'da getirmiştir.
[90] Hadîsin başlığa uygunluğu şöyledir: İnsanlar çok fakat onlardan Allah tarafından razı olunmuşlar azdır. Nitekim yüz deve içinde binilecek asîl devenin bir tane oluşu da böyledir. Razı olunmayanlar, farzları zayi' edenlerdir. Ibn Abbâs Emânetr\, "Farzlar"la tefsîr etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Lâkin insanların çoğu bilmezler" (Pek çok yerde geçer); "Fakat onların çoğu cahillik ederler" (el-En'âm: 111).
[91] es-Sum'a: İşitilsin kasdıyle bir iş işlemeğe denir; Riya, görülsün kasdıyle işlemeğe denir.. Sin'in dammıyle ve fethiyle lügattir, muşhûru damme iledir (Kaamûs Ter.).
İşitilsin ve görülsün kasdıyle şöhret ve riya için yapılan işler, Allah rızası kasdıyle yapılmadığından makbul ve sevâblı olmazlar. Böyle işitilme ve gösteriş kasdıyle iş yapanlar Kur'ân'da kötülenmiştir: "... Onlar namaza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah >ı ancak birazcık hatıra getirirler" (en-Nisâ: 142); "Onlar insanlara gösteriş yapanlardır" (el-Mâûn: 6).
İmâm Râgıb Müfredât'mda şöyle dedi: İnsanın dîn hususundaki şirki iki türlüdür: a. Büyük şirk ki, o Allah'a ortak tanımaktır. Bu en büyük küfürdür (çn-Nisâ: 48). b. Küçük şirktir ki, bâzı işlerde Allah'tan başkasını Allah ile birlikte tanımaktır. Bu, riyadır, münafıklıktır..
[92] Başlığa uygunluğu, içinde tevhîd hususunda nefisle mücâhede ve kişinin kendi nefsi ile cihâdı bulunmasıdır ki, bu en büyük cihâddır. Nefsiyle mücâhede kötü huylan giderir, güzel huylan meydana getirir. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere; biz onlara elbette yollarımızı göstereriz. Şübhe-siz ki, Allah muhakkak ihsan erbâbıyle beraberdir" (el-Ankebût: 69); "Amma kim Rabb 'inin makaamından korktu, nefsini hevâdan alıkoydu ise işte muhakkak ki, cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir" (en-Nâziât: 40-41). Bu hadîsin birer rivayeti İlim, Namaz, Cihâd, Libâs'da da geçti.
[93] Başlığa uygunluğu, Allah'ın bu kaanûnundadır. Çünkü bunda tevâzu'u teşvîk, yukarı kalkmak ve yukarı kaldırmayı da kötüleme vardır. Bunun bir rivayeti Cihâd'da "Peygamber'in dişi devesi bâbi"nda da geçmişti.
[94] Bu Ebû Hureyre hadîsi, mecazî ve temsîlî ifâdeler ihtiva etmektedir. Başlığa uygunluğu hakkında el-Kirmânî: Nafile ibâdetlerle Rabb'e yaklaşmak ancak tevazu' ve tezellülün en son derecesiyle olur... demiştir...
Mü'minin hayâtının son demindeki tereddüd ta'birini sarihler, ölüm meleğinin tereddüdü ile te'vîl etmişlerdir. Nitekim Azrâîl, Musa'nın ruhunu almaya me'mûr olup geldiğinde, Mûsâ Peygamber Azrail'i tokatlamıştı. Bunun üzeri ne bu melek birkaç defa gidip gelmişti. Azrail'in bu tereddünü Yüce Allah kendisine izafe buyurmuştur.
[95] Ayet, kıyametin kopması denilen o saat hâdisesinin ne kadar çabuk ve ansızın vukü'a geleceğini pek belîğ ifâde etmektedir. Kur'ân'da bunu belirten başka âyetler de vardır...

[96] Bu hadîslerin birkaç rivayetini Müslim de Fiten'de, "Kıyametin yaklaşması bâ-bı"nda getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 504-507, "2949-2953".
[97] Ebû Zerr'in Kuşmeyhenî'den gelen nüshasında bu başlık: "Güneşin batıdan doğması babı" şeklindedir.
[98] Bu hadîs Fitneler Kitabı'nın sonunda gelecek olan uzun hadîsten kısaltılmıştır. Ölümün yaklaştığı anda olduğu gibi, o gün artık teklifin zamanı geçmiş mes'-ûliyet zamanı başlamış, îmân ile kazanılması mümkin hiçbir hayır kalmamış olur. "Fakat hışmımızı gördükleri zaman îmânları fâide verecek değildi. Allah 'in, kulları hakkında carî olagelen âdeti budur. İşte kâfirler burada hüsrana uğradı" (el-Mu'min: 85) medlulü üzere, be'sin gözle görüldüğü böyle ye's zamanında îmân kabul edilmez ve hiçbir fayda vermez. îmânın makbul olması, hazır ve şâhid olunana değil, gaybe ve istikbâle ilgilenmesinde, ıyânî değil, burhânî olmasında ve istikbâl için bir hayır kazanmaya imkân bulunacak kadar önden bulunmasındadir... (Hakk Dîni, III, 2104-2109).
[99] Hattâbî şöyle dedi: Allah'a kavuşmak birkaç vech üzeredir. Bunlardan biri "Allah yın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar, gerçek en büyük ziyana uğramışlardır..." (en-En'âm: 31; Yûnus: 45) kavimdeki gibi, öldükten sonra dirilmek ma'nâsınadır. Biri de "Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, şübheyok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği o vakit, herhalde gelecektir..." (el-Ankebût: 5) kavlindeki gibi, ölüm ma'nâsınadır. İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de: Burada Allah'a kavuşmaktan murâd, âhiret yurduna dönmek ve Allah katındakileri istemektir; bununla garaz ölmek değildir, çünkü ölümden herkes hoşlanmaz... demiştir (Aynî).
[100] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in ölüm ile hayât arasında muhayyer kılındığı sırada Allah'a kavuşmayı tercîh İle ölmeyi tercih etmiş olmasıdır. Bu hususta onun sünnetine ittibâ' etmek yakışır. Bunun bir rivayeti Dualar Kitâbı'nda da geçmişti. Müslim de bunu Duâlar'da getirdi.
[101] Ölüm sekreteri, ölümün akü gideren şiddetleridir. Bu "Ölüm sekresi" ta'bîri Kur'-ân'da da gelmiştir: "(Bir gün bakarsın ki) ölüm sekresi (ölüm baygınlığı) gerçek olarak gelmiş, işte bu senin kaçıp durduğun şeydir (denilmiştir)" (Kaaf: 19).
[102] Bu, Mağâzî'nin sonunda "Peygamber'in ölümü bâbı"nda geçen hadîsin kısaltılmış bir kısmıdır.
[103] Şübhesiz bu, Rasûlullah'ın câhil bedevilere verdiği hikmetli bir cevâbdır. Bu ce-vâbla şunu demek istemiştir: Siz büyük kıyametten sormayı bırakınız, onun zamanını ancak Allah bilir. Size lâzım olan, kendi ölümünüz zamanını sormak ve onun için hazırlıklı bulunmaktır!.. Her insanın Ölümü, küçük kıyametin kop-masıdır. Büyük kıyamet ise, insanların hepsinin ölüp kabirlerinden kalkmaları ve hesaba çekilmeleridir! (Hakk Dîni, VI, 4325-4326'da "Saat" hakkında güzel bir özet vardır).
[104] Bunu Müslim de Cenazeler Kitâbı'nda getirmiştir.
[105] Bunu Müslim de Zühd ve'r-Rekaık'ta getirdi.
[106] Müslim'in "Nâr'ın sıfatı bâbı"ndaki bir rivayetinde şu ziyâde vardır: "Sonra ölüye: İşte burası, kıyamet günü gönderileceğin karargâhındır! denilir".
[107] Hadîsteki "Sövmek"ten maksad, ölünün kötülüklerini sayıp dökerek hayırsız bir kimse olduğunu ortaya koymaktır. Ölüleri bu suretle kötülüklerİyle anmak, bu hadîsle nehyedilmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin Sönenlerinde Abdullah ibn Umer'den rivayetlerinde Rasûlullah (S): "Ölülerinizin iyilik/erini anınız, kötülüklerinden dilinizi tutunuz" buyurmuştur.
[108] Son iki kelimenin geçtiği âyet: "O gün sarsan sarsacak. Onun ensesine binecek olan da ardından gelecek!" Tefsiri için bk. Hakk Dîni, VII, 5556.
"Sûr", ekser müelliflerin kavlince ise bâzı hadîslerde geldiği üzere büyük boru gibi birşeydir ki, üç defa nefh olunacaktır: Biri Feza = Korkutma ne/hası, ikincisi Sa'k — Yere çarpıp öldürme; üçüncüsü de Kıyam — Kalkma nefhast'dn. Ve buna me'mûr olan melek ise İsrafil'dir. en-Neml: 87. âyetteki birincisi, ez-Zumer: 68'deki ikinci; Yâsîn: 51 ve 68'deki de üçüncü üfürmelerdir... (Hakk Dîni, V, 3707-3708)
[109] Bütün insanların bayılıp düşecekleri ve ölecekleri bu büyük kıyamet hâdisesini söyleyen âyetlerden biri şudur: "Sûr'a üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki (ölüler dirilip) ayakta bakınıp duruyorlar!" (ez-Zumer: 68).
Bu âyetin delâletine göre, üfürme ikidir: Birincisi Ölüm üfürmesi, İkincisi Diriltme üfürmesi'dh. Cumhur, üfürmenin üç olduğunu söylemişlerdir. Birincisi Feza" = Korku üfürmesi'&u. Nitekim en-Neml: 87'de bu açıkça söylenmiştir. Allah'ın istisna ettikleri, bâzılarına göre Cebrâîl, Mîkâîl, israfil, Azrâîl, Arş'ı taşıyan melekler, Rıdvan melekleri, cennetin hazinedarı Mâlik, cehennem bekçileridir.
Bu hadîslerin bâzı rivayetleri Husûmetler ve Enbiyâ'da da geçmişti
[110] İbn Umer'in bu hadîsi Tevhîd Kitâbı'nda ve Müstemlî nüshasında burada da sabittir.
Başlıktaki ifâdeye yakın bir âyet şudur: "Allah 'ı hakk olduğu veçhile tak-dîr etmediler. Hâlbuki kıyamet günü Arz toptan (ancak) onun bir kabzasıdır. Gökler de onun sağ eliyle toplanıp dürülmüşlerdir. O, katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir" (ez-Zumer: 67).
[111] Bunun bir rivayeti Tefsîr'de, ez-Zumer: 67'de de geçmişti. Bunu Müslim de Tev-be'de getirmiştir.
Hadîs, Yahudiler arasındaki eski peygamberlerden alıp geldikleri bir telâk-kîyi beyân etmektedir. Bu telâkkî vahy ile Rasûlullah'a bildirilip bir mu'cize olarak tebliğ edilmiştir. Bilâhare aynı meclise gelen bir Yahûdî hahamı tarafından da bu mu'cize te'yîd olunmuş ve aralarındaki bu telâkkî îzâh ve tafsîl edilmiştir. Rasûlullah bu te'yîdden hoşlanarak gülmüştür.
[112] Bunda Dünyâ Arzının gideceğine ve bütün alâkaların kesileceğine bir ta'rîz vardır. Abdurrazzâk, Abd ibn Humeyd ve Taberî tefsirlerinde, Beyhakf de Şuayb'-ın da îbn Mes'ûd'dan "O günkü yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) tebdil olunacaktır. (İnsanlar) bir olan, kahhâr olan Allah 'in huzurunda toplanacaklardır" (ibrâhîm: 48) âyeti hakkında buna yakın bir hadîs rivayet etmişlerdir... (Kastallânî).
[113] Bu hadîsi Müslim de Kitâbu'I-Cenne ve sıfatı naîmiha...'da "İnsanlar üç fırka üzere toplanırlar bâbi"nda getirdi.
[114] Buhârî bunun bir rivayetini Tefsîr'de, el-Furkaan: 34'te; Müslim de Tevbe'de getirdi. İlgili âyet şöyledir: "O yüzleri üstü cehenneme toplanacaklar; işte onların yeri çok kötü, yolu çok sapıktır" (el-Furkaan: 34).
"Selâsu tarâık"'\n "Üç fırka" ma'nâsına gelmesinin Kur'ân'dan şahidi el-Cinn: 11. âvetidir.
[115] Buhârî bunun bir rivayetini Nezirler1 de; Müslim'de îmân'da getirmiştir. Müslim Ter., I, 299-301 "221,222".
Hadîsin başlığa uygunluğu, bu ümmetin cennet ehlinin yansı olması ancak haşrdan sonra olması yönündendir.
[116] Bunun benzeri bir rivayet Ebû Saîd el-Hudri'den, Peygamberler Kitabı, "Ye' cûc ve Me'cûc kıssası bâbı"nda geçmişti.
[117] Hadîs, Enbiyâ'da "Ye'cûc ve Me'cûc kıssası"nda ve Müslim'de îmân'da geçti.
[118] Arz'ın zîzâli, zelzelesi, Yer'in, Arz hareketi dediğimiz zıngır zıngır sarsıntısı-dır. Zell, hareket ma'nâsı ifâde ettiği için, zelzele ve zilzâl onun katlanmışı olarak tekerrürü ifâde eder. Bu el-Hacc Sûresi âyetinde, el-Vâkıa'da ve daha birçok sûrelerde beyân ve ihbar edilmiş olan kıyamet zelzelesidir...
[119] İbn Abbâs'm bu tefsirini Abd ibn Humeyd ve İbn Ebî Hatim rivayet etmişlerdir.
[120] Kısas, lügatte birşeyi misliyle mukaabele, herhangibir hakkı misliyle takas etmek demektir.
[121] el-Hâkka, el-Vâkıa, es-Sâa gibi kıyamet gününün isimlerinden olduğunda ihtilâf yoktur. Fakat Hakk, Hakka, Hakikat, Hâkk, Tahakkuk mefhûmlanyle alâkasına ve vasıfliktan isimliğe nakline göre, bu kelimenin ne gibi bir mefhûm ifâde ettiği hakkında ondan fazla vecih nakledilmiştir:
*Hakk, sabit ve vâcib ma'nâsına olarak el-Hâkka, vukû'u vâcib, geleceği hiç şübhesiz sabit olan saat demektir.
* Hakk, birşeyi hakikati üzere tanımak ve tanıtmak ma'nâsına masdar olarak el-Hâkka, kendisinde işler hakîkatiyle tanınacak, yânî eşyanın hakikatini keşf ve izhâr edecek saat demektir. Bu ma'nâ "Baldırın açılacağı gün.. " (el-Kalem: 42)'den anlaşılan mefhûma da muvafıktır.
*el-Hâkka, işlerin havakkım hâvî, yânî kendisinde sıdk ve tahakkuku vâcib sabit umur ve ahvâl vâki' olan demektir ki, kıyamette vukû'u ve vücûdu vâcib olan sevâb ve ikaab ve şâire gibi kat'î işleri ifâde eder.
* Hakka, "Hakka" ma'nâsınadır. Hakka, "Hukûk"un müfredi olan "Hakk"tan daha husûsîdir. "Hâzihi hakkı" denir ki, "Bu benim hakkım" demek olur.
* Hakka, şaşmaksızm inen ve yapacağını yalansız yapan musibet demektir ki, "Onun vukû'una hiçbir yalancı yoktur" (el-Vâkıa: 2) ma'nâsınadır.
* Kavim üzerine vukû'u hakk olan vakit demektir ki, birinci ma'nâya yakındır.
* Herbir doğruluğa eğriliğe, iyiliğe kötülüğe ceza ve mükâfatın hâkk olduğu, diğer deyişle her âmile amelinin hakk olduğu vakit demektir ki, o, kıyamettir.
* Mükelleflerin amellerinin hepsinin eserleri tamâmıyle tahakkuk edip, bekleme sınırından çıktığı hakk saat demektir. Çünkü bütün sevâb ve ikaab o gün husule gelir.
* "Hâkaktuhu ve hakkaktuhu = Ben onunla haklaştım da ben yendim" denilmesinde olduğu gibi, haklamak ma'nâsınadır. Çünkü o, Allah'a dîninde bâtılla yarışa kalkanları hep haklar, mağlûb eder...
Bunların herbirinden bir ma'nâ anlaşılmakla beraber, demek oluyor ki, el-Hâkka, "Ve ne bildirdi sana o hakka nedir?" (el-Hâkka: 7) buyurulduğu üzere, dirayetle bilinir birşey değildir!.. Yânî o Hakka öyle büyük, öyle mûdhiş bir hâiledir ki, onun şiddet ve fezâatinin azameti mahlûkaattan birinin dirâyetİyle, tahmîn ve takdiri ile bilinmez, kimsenin tasavvuruna, ihatasına sığmaz. Onun ne olduğunu bi'1-fiil vukû'u anlatır... (Hakk Dîni, VII, 5310-5313).
[122] el Kaaria: Dehşetleriyle kalbleri vuran; el-Ğâşiye: Şiddetleri insanları kaplayıp bürüyen; es-Sâhha: Kulakları sağır edici kuvvetli ses.
[123] Başlığa uygunluğu, kıyamet günündeki hükmün kısastan ibaret olması yönün-dendir.
[124] Başlığa uygunluğu, dünyâda ödenip halâliaşılmayan hakların âhirette kısas yapılıp ödetilmesi, eğer zâlimin hasenesi yoksa, mazlumun seyyielerinden alınıp ona yükseltilmek suretiyle kısasın yapılmasıdır.
[125] Seneddeki râvîlerin isimleri arasında bu âyetin okunması, hadîs metninin bu âyetin tefsiri gibi olduğunu beyân etmek içindir (Kastallânî).
Âyetlerin tamâmı şöyledir: Kinden göğüslerinde (dünyâdan kalma) ne varsa söküp atacağız. Altlarından ırmaklar akacaktır, ffamd olsun Allah 'û ki, bizi buna hidâyetle kavuşturdu, eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb İmizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..." (el-A'râf: 43);
"Biz onların göğüslerindeki kîni söküp atacağız. Hepsi kardeşler hâlinde, karşı karşıya tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır" (el-Hıcr: 47).
Bu hadîslerin birer rivayeti Mezâlim Kitâbı'nda da geçmişti.
[126] "Hİsâben yesîren": Hiç münâkaşa edilmeyen kolay bir hesâb ki, Rasûlullah bunu "Arz" ve "Sâde kitaba bakılıp geçiştirilmek" ile tefsîr etmiştir.
[127] Arz'dan maksad, amelleri tartılmak üzere insanların mîzâna yâhud amellerin sahihlerine arz olunmasıdır. Arz günündeki hesâb, sağ taraf sahihleri denilen bahtiyarlar hakkında pek kolay geçeceği Kitâb'm nassı ile bilinmiştir. Ehl-i ye-mîn muhasebeye arz olundukları gün gufran ile müjdelenip, amellerinin kendilerine arzında, kusûrlanyle beraber nail oldukları büyük ni'metlere muttali' olacaklardır. Mağfiret müjdesine bitişmeyen muhasebe ise ağırdır. Haseneler-den sanılan nice amellerin kabul olunmadığı hesâb münâkaşası esnasında meydana çıkacağından, bu münâkaşa azaba götürücü yâhud başbaşa selâmete erişilse de münâkaşanın kendisi azâb olmuş olur.
[128] Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâb'nda, el-Bakara: 30'da geçmişti.
[129] Bunun bir rivayeti Zekât'ta geçmişti. Müslim de bunu Zekât'ta getirdi: Müslim Ter., III, 204-206 "1016".

Hadîste birçok fâideler olduğu gizli değildir
[130] Bunun kısa bir rivayeti Peygamberler Kitabı'nda ve Tıbb'da geçmişti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de îmân'da getirmiştir: Müslim Ter., I, 295-299 "216, 220".
[131] Beğu'l-Halk'ta "Cennetin sıfatı hakkında gelen şeyler babı" ve "Ateşin sıfatı babı" şeklinde vâki' oln.uştu.
[132] Mi,da 'yle geçer: "Şübhesiz ki, takva sahihleri ^e, ırmaklarda, hakk meclisinde, kudret sahibi, mülkü çok yüce olan Allah'ın yanındadırlar" (el-Kamer: 54-55)
[133] Bunun bir rivayeti yakında geçti.
[134] Kâfir vücûdunun bu genişliği, fazla ölçüde azâb olunması içindir.
[135] es-Seârîr: Cemi' bünyesiyle kuşkonmaz otuna benzer bir nebat adıdır. Ve burunda meydana gelen çatlaklara denir...
eş-Şu'rûre: Şîn'in dammryle küçük acura denir ki, hıyarın biraderi olan acurun hurda nev'idir; cem'i "Şeârîr"gelir ve "Şeârîr" perakende ve târmâr ma'-nâsında kullanılır.
ed-Dağâbîsu: Dâd'ın fethi ve noktalı ğayn ile "Duğbûs"un cem'idir. "Duğ-bûs", "Usfûr" vezninde acur dedikleri sebzenin hurda nev'ine denir ki, Arabistan'da olur, küçük acurlar ma'nâsınadır ve "Sumâm" dedikleri nebatın ve dikenli nebatın yenilen şahlarına denir, bir kavle göre kuşkonmaz otuna benzer bir nebat adıdır.. (Kaamûs Ter.)
[136] Müslim'in îmân'da getirdiği bu hadîsin bir rivayeti şöyledir:... Hammâd dedi ki: Amr ibn Dînâr'a: Sen Câbir ibn Abdillah'ın "Şübhesiz Allah Taâlâ bir kavmi şefaatle ateşten çıkarır" sözlerini Rasûlullah'tan tahdîs ederken işittin mî? diye sordum. Evet diye cevâb verdi. (Müslim Ter., I, 265-266 "191").
[137] Bunun bir rivayeti îmân, "îmân ehlinin birbirlerinden üstün oluşları bâbı"nda geçmişti.
[138] Bunun bir rivayeti "Ebû Tâlib kıssası bâbı"nda da geçmişti. Ebû Tâlib hayâtı boyunca Peygamber'i himaye edip büyük yardımlarda bulunmakla beraber açıkça îmân etmeden vefat ettiği için azabı hakk etmiş bulunuyordu. Peygamber'in onun hizmetlerinin mükâfatı olarak yapacağı şefaati ile bu hafîf azâb ile cezalandırılacaktır.
[139] Bunun bir rivayeti el-Bakara Sûresi'nin evvelinde, Enes'ten; el-Isrâ Sûresi'nde Ebû Hureyre'den daha uzun metinlerle geçmiştir. Üzerine "Hulûd" vâcib olanlar: "Şübhesiz ki, Allah kendisine ortak koşulmasını mağfiret etmez, ondan başkasını dileyeceği kimse için mağfiret eder... " (en-Nisâ: 47, 116) gibi (Kastallânî).
[140] Bu hadîsin bir rivayeti yakında bu babın evvelinde geçti. Buradaki rivayette son kısım ziyâde olmuştur.
Hârise'nin anası Rubeyy' bintu Nadr'dır, aynı zamanda Enes ibn Mâlik'in halasıdır. Oğlu Harise ibn Surâka küçük olduğu için harbe alınmamış, orada su içmek üzere havuz başına geldiğinde atılan bir ok Hârise'nin boğazına isabet ederek onu öldürmüştü. Harise şehâdeti zamanında erlik çağma varmamış bir oğlandı. Bedir harbine, seyre gelmişti.
[141] Bunun bir rivayeti İlim Kitabı, "Hadîs bellemeye hırs bâbı"nda geçmişti. "Mu-hammeden Rasûlullah"bu tevhidin tamamlayıcısıdır. Bunların ikisi birbirinden asla ayrılmaz, Muhammed(S)'in şefaatinden faydalanmayacak kimse yoktur. Çünkü O, âlemlere rahmet için gönderilmiştir (el-Enbiyâ: 107). O, bütün halkın korkunç mevki'den rahat bulması için umûmî bir şefaati olduğu gibi, bâzı kâfirlerin azabının hafîfletilmesi, azabı hakk etmiş bâzı mü'minlerin cehennem ateşinden necatı, cahîme girmiş mü'minlerin kurtulması, bâzı mü'minlerin hesâbsız, ikaabsız cennetlere girmesi, keza cennetlere giren mü'minlerin derecelerinin yükselmesi için çeşit çeşit şefaatleri vardır. Bu şefaatler içinden en ziyâde faydalanacakların muhlis mü'minler olduğunda şübhe yoktur. Yukarıda verilen âyetin tefsirinde Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi ve bunun dünyâda ve âhirette nasıl gerçekleştiğini okumalıdır!..
[142] Buhârî bunun bir rivayetini Tevhîd'de, Müslim de îmân'da ayrı bir başlıkta getirmiştir. Müslim Ter., I, 258-259 "186".
[143] Buhârî bunu burada kısaltarak ve Peygamber'in cevâbını hazfederek getirdi. Ebû Tâlib kıssası'nda ve Edeb'de şöyledir: Abbâs ibn Abdilmuttalib (R), Pey-gamber(S)'e: Amcan Ebû Tâlib'den Seni nasıl bir hiss alıkoydu? O seni her zaman saldırıdan korurdu ve Sen'in için düşmanlarına karşı öfkelenirdi? dedi.
Peygamber de ona: "Ebû Tâlib şimdi topuklarına kadar bir ateş çukuru içindedir. Eğer benim şefaatim olmasaydı, muhakkak o, cehennemin en derin çukurunda bulunurdu" diye cevâb verdi.
Bu bâbda yirmiüç hadîs vardır, bunların çoğu ateşin sıfatı hakkındadır (Aynî).
[144] Kaadı Iyâd'ın tefsirine göre, emrine yâhud bu hususa tevkfl edilen meleklerine tâbi' olacaklar, demektir.
[145] Bu "Dihk", Allah'ın zâtına göre fiilî sıfatlardan bir sıfattır. Birçokları bunu rızâ ve hayır irâdesi ile tefsir etmişlerse de, "Dihk" müteşâbih bir sıfattır deyip, duraklamadan îmân etmek te'vîlden daha salim bir yoldur...
[146] Başlığa uygunluğu "Sonra cehennem köprüsü kurulur" sözündedir ki, o Sırat 'tan ibarettir. Sırat, cehennem köprüsüdür, dedi. Çünkü Namaz Kitabı, "Sucûdun fadlı bâbı"nda "Sonra Sırat kurulur" demişti. Buradaki başlıkta her iki lafzı birleştirmiş oldu.
Buhârî bu hadîsin bâzı rivayetlerini değişik sahâbîlerden Tefsir de (en-Nısa: 39; el-îsrâ: 3), Tevhîd'de,... getirdi. Müslim de îmân'da getirmiştir: Müslim Ter., I, 246-250 "182".
Bu ru'yet hadîsi, rivayet yollarının çokluğu ile meşhur hadîslerdendir. Uzun kısa birçok ve birbirlerini îzâh eder mâhiyette metinlerle rivayet olunmuştur...
[147] Bu babın hadîslerinde, Peygamber'in bir havzı olduğu beyân edilmiştir. Bu havz, yine Peygamber tarafından sütten daha beyaz, baldan daha tatlı, genişliği ve uzunluğu şuradan şuraya kadar..., ondan içen bir daha susamaz gibi vasıflarla tavsîf edilmiştir. Bir de Kevser Sûresi'nde Peygamber'e ihsan olunduğu ifâde edilen Kevser vardır. Bu ikisinden murâd bir midir? Havz, nehrin menbâı veya döküldüğü yer midir? Yoksa ayrı mıdır? diye tedkîk edilmiştir. Meşhuru, havz mahşerdedir; bâzıları mîzândan ve sırattan evveldir demişler, diğer bâzıları da onlardan sonra cennetin kapısına yakın ve Muhammed ümmetinden cennetlik olanların aralarındaki haklan halâllaşmak için habs olu nacakları yerde olduğunu söylemişlerdir. Âlûsî der ki: Buna göre havz, tebdîl olunacak arzda demek olur...
Kaadi Zekeriyyâ, Peygamber'in biri sırattan evvel, biri de sırattan sonra olmak üzere iki havzı olup, ikisine de "kevser" denildiğini nakletmekle beraber, sahîhi, havzın sırattan sonra ve Kevser'in cennette olduğuna ve onun döküldüğü yer olduğu için havz'a da "Kevser" denilmiş bulunduğunu söylemiştir... Tirmizî'nin hadîsinde: "Her peygamberin bir havzı vardır ve hep onlar hangisinin gelicisi daha çok diye övünme yarışı yaparlar. Ve ben muhakkak onların en çok gelicisi olacağımı umarım " buyurulmuştur. Bu hadîs, Tirmizî'nin dediği gibi, hasen garîbdir. Onun için bu havzlara îmân ve i'tikaad vâcib değildir. Fakat Muhammed aleyhi's-selâmm havzına dâir olan hadîsler tevatüre yakın derecede meşhur olduğu için, sünnet ehli indinde ona îmân vâcib olduğu akaaid . kitâblarında zikredilmiştir... Şübhesiz Kevser Sûresi mucibince Rasûluilah'a Kevser'in verilmiş olduğuna îmânın ittifakla vâcib olduğunda söz yoksa da, onun bir nehir veya havz olmasına i'tikaad sahîh olmakla beraber, vâcibdir denilemez. Zîrâ diğer kaviller de vardır (Hakk Dîni, VII, 6181-6182).
[148] Bu, Huneyn gazvesi bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır. Biraz yukarısından şöyledir: "Ey Ensâr cemâati! Benden sonra yakında sizler (dünyâ işlerind'e) başkalarının size tercih edileceği zamana ulaşacaksınız. Bununla beraber sizler sabrediniz. Nihayet (kıyamet günü) havz başında bana kavuşacaksınız!"
[149] et-Farat ve el-Fönt, su başına kaafileden önce gidip havzları, kovalan ve su alma İşlerinden benzer tedbîrleri alıp hazırlık yapacak kimseye denir. Ben sizin faratınızım demek, sizden önce havzm başına gidip onu hazırlayıcıyım demektir (en-Nevevî).
[150] Ibnu'1-Esîr, en-Nihöye'sinde, Cerbâ ile Ezruh Şam'da iki köy adıdır, aralarında üç günlük mesafe vardır, demiştir. Bu hadîsin Ebû Hureyre'den gelen rivayetinde "Sizinle Cerbâ ve Ezruh arasında" denildiğine göre, İbn Umer'in bu rivayeti "Bulunduğunuz Medîne ile Şam'daki Cerbâ ve Ezruh kasabaları ara sındaki mesafe kadar" diye tefsîr olunur. Bu suretle bir aylık mesafe rivayetine uygun olur.
[151] Bu cevâb, aynen İbn Abbâs'm kendisinden de nakledilmiştir.
Kevser 'in cennette bir nehir olduğu hakkındaki sahih hadîslere karşı, bunda diğer ma'nâ ve ihtimâllerden bahsedilmesi, çok hayır mefhûmunun kat'iyet ve şümulüyle beraber, hadîslerin bir misâl ile tefsîr olması ihtimâlidir... Bu konuda Hakk Dîni, VIII., 6186-6188 okunmaya değer.
[152] Eyle, Kızıldeniz'in Akabe Körfezi sonunda bir kasabadır. Peygamber "devrinde ma'mûr bir ticâret merkezi idi. Ahâlîsi muahede İle îslâm tâbi'iyyetini kabul etmişti.
Havuzun uzunluk ve genişliğine dâir sahâbîler tarafından çeşitli mesafeler nakledilmiştir. Rasûlullah birçok hutbelerinde ayn ayrı vak'alar üzerine "Havz"-dan bahsetmiş ve bunlarda başka başka şehirler arasındaki mesafeyi havuzun mesaha ölçüsü olarak kullanmıştır. Bu uzaklıklarla havuzun büyüklüğünü mu-hâtabların bilip tanımakta oldukları uzaklıklarla misâllendirmiştir
[153] Suhkan, sîn'in Ötresi ile- uzaklaşmak ve ırak olmak yâhud helak olmak ma'nâ-sına "Bu'd" gibi mâderdir. " î^ c*Xü UT ^Jui u* Vı = Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa Medyen 'e de öylece bir uzaklık" (Hûd: 95) âyetindeki gibi mukadder fiilin te'kîdi mef'ûlü mutlakı olarak, makaa-mina kaaÎm bir duâ cümlesi hâlinde ve "Kahrolsun" tarzında bir zecr ifâde eyler. Fiilin takdirinde iki şekil vardır: Birisi "Fe ashakahumu'llâhu ıshâkan" takdirinde olarak "Allah onları rahmetinden uzaklaştıran da uzaklaştırsm" demektir ki, bu suretle "Suhkan " müteaddî olan "Ishâk" ve "İb'âd" ma'nâsma olmuş olur. Birisi de "Feashakahumu'llâhu fesahıkusuhkan" takdîrinde olup "Allah onları rahmetinden uzaklaştırsm da, onlar da uzaklaştıkça uzaklaşsın, kahrolsunlar" demek olur (Hakk Dîni, VII, 5219).
[154] Kaadı Iyâd: "Minberim havzım üzerindedir" cümlesi hakkında şöyle dedi: Âlimlerin çoğu bu fıkrayı zahirine hamlederek, minberi Allah aynen Peygamber'in havzı üzerinde iade buyurur, demişlerdir. Bu cümleden açıklıkla anlaşılan ma'-nâ da budur. Bâzı âlimler de: Bu, Peygamber'in havzı üzerinde bir minber bulunduğunu ifâdedir, demişlerdir.
Hattâbî de: Bu mübarek arz parçasında ibâdet, sahibini cennete ulaştırır. Minber yakınında ibâdet de cennette Peygamber'in havzından içmeye vesîle olur, ma'nâsı kasdedilmiştir, demiştir.
[155] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmişti. Müslim de bunu Peygamber'in Faziletleri bâbı'nda getirmişti. Müslim'deki bir rivayetin sonunda: Ukbetu'bnu Amir: İşte bu görüşüm Rasûlullah'ı minber üzerinde son görüşüm oldu, demiştir (Müslim Ter., VII, 177-178).
Tenâfus; lügatte, kıymetli birşeyi en önce elde etmek üzere yarışmak ma'-nâsınadır.
[156] Buhârî'nin bu bâbda getirdiği hadîslerin çoğunu Müslim de Fadâil Kitabı, "Peygamberimizin havzını ve sıfatlarını isbât bâbı"nda getirmiştir. Müslim Ter., VII, 172-186, "2289-2305". Bu son iki hadîsi de aynı bâbda, "2298" ve "2293" ra-kamlarıyle getirmiştir.
Yâ Allah.bizleri hatime sırasında tuzaklara düşürme! Bizleri kendilerine hiçbir korku olmayan ve mahzun da olmayacak olanlardan kıl! Ve bizlere Peygamberimiz Muhammed(S)'ir. havzmdan Tahmetinb içir yâ Erham=r-Râhimîn, ya Rabbe'l-Âlemîn! (Âmîn!)

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RİKAK KİTABI

1. Allah Kimin İyiliğini İsterse, Ona Din Hakkında Derin Anlayış Verir
2. Sağlık Ve Boş Zaman Hakkında
3. Kulağı Koruma Hakkında
4. Dili Koruma Hakkında
5. Susmak Hakkında
6. Gıybet Hakkında Gelen (Hadisler)
7. Yalan Hakkında
8. Eli Korumak Hakkında
9. Helal Yemek Hakkında
10. (İnsana) Şu Dünyadan Yetecek Şeyler
11. İyilerin Ölüp Gitmesi Hakkında
12. Oruca, Kurallarına Uyarak Devam Etmek
13. Namaza, Kurallarına Uyarak Devam Etmek
14. Gece Kalkıp İbadet Etmek Hakkında
15. Bağışlanma İstemek Hakkında
16. Allah'a (Karşı Gelmekten) Sakınmak Hakkında
17. Küçümsenen Şeyler Hakkında
18. Tevbe Hakkında
19. Kulun Tevbesine En Çok Sevinen Allah'tır
20. Arzu Ve Ümitlerle (Ömrün) Süresi Hakkında
21. İki Aç Kurt (Daha Bozucu) Değildir
22. Allah Hakkında Güzel Düşünceler Taşıma
23. "Ve En Yakın Soydaşlarını Uyar!"
24. Hiçbirinizi Ameli Kurtaramayacaktır!
25. Hiçbir Kimse Yoktur ki, Beraberinde Cinni Arkadaşı Olmasın
26. Bildiğim Şeyleri Bilseydiniz!
27. Dünyanın Allah Katında Önemsizliğine Dair
28. Amellerin Hangisi Daha Üstündür?
29. Sizden Biri Kendisi İçin Sevdiği Şeyi (Din) Kardeşi İçin De Sevmedikçe Mü'min Olmaz
30. Müminlerin Hangisi Daha Hayırlıdır?
31. Bu Ümmetin Sonunun Fazileti Hakkında
32. Kur'an'ı, Hatırdan Çıkarmayarak Koruyup Gözetmek Hakkında
33. "Hiç Kimseye, Benim, Yunus b. Metta'dan Daha Hayırlı Olduğumu Söylemesi Yakışmaz"
34. Her Müslümanın Sadaka Vermesi Gerekir
35. Kim Riyakârlık Yaparsa, Allah Onun Riyakârlığını Ortaya Çıkarır
36. Mü'minin Durumu Ekinin Durumu Gibidir
37. Dünya Çekici Ve Tatlıdır
38. Şüphesiz Allah Dedikodu Yapmanızı Kerih Görmüştür
39. Saptırıcı Önderler Hakkında
40. Haksızlık Eden de Olsa, Haksızlık Edilen de Olsa, (Din) Kardeşine Yardım Et!
41. Din, İyilik İstemeden İbarettir
42. Müslümanlık Garib Bir Halde Başladı
43. Allah'a Kavuşmayı Sevmek Hakkında
44. Birbirlerini Allah İçin Seven Hakkında
45. Hiçbiriniz Ölmeyi Arzu Etmesin!
46. Hz. Peygamberin; "Ben Şu İkisinin (Birbirine Yakınlığı) Gibi Kıyamete Yakın Bir Zamanda Peygamber Gönderildim!" Sözü
47. Hz. Peygamberin; "Siz Ümmetlerin Sonuncususunuz!" Sözü Hakkında
48. Bedir Savaşına Katılmış Olanların Fazileti
49. "Bize Şu Şu Yıldızın Doğuşundan Dolayı Yağmur Yağdı" Deme Yasağı
50. İyilik, On Katı İle (Karşılık Görür)
51. İkiyüzlü Kimse Hakkında Söylenenler
52. Hz. Peygamberin; "Hangi Adama Lanet Etmişsem Veya Kötü Söz Söylemişsem..." Sözü Hakkında
53. Hz. Peygamberin; "Şayet, Benim Uhud Dağı Gibi Altınım Olsaydı..." Sözü Hakkında
54. Helak Edici Şeyler Hakkında
55. Humma Hastalığı Cehennem Kaynamasından (Bir Parçadır!)
56. Hastalık (Günahlara) Keffarettir
57. Hastanın Sevabı
58. Hz. Peygamber'e Salâvat Getirmenin Fazileti
59. Hz. Peygamberin İsimleri Hakkında
60. Haram Yeme Hakkında
61. Mü'mine Her Şeyde Sevap Verilir
62. İnsanoğlunun İki Vadi (Dolusu) Malı Olsa!
63. Hikaye Anlatıp Öğüt Verme Yasağı Hakkında
64. Hikaye Anlatıp Öğüt Vermeye Müsaade Hakkında
65. Mü'min, Bir Haşerât Deliğinden İki Defa Sokulmaz
66. Şeytan İnsanoğlunda Kanın Akışı Gibi Akar
67. Belalara En Çok Uğrayan İnsanlar Hakkında
68. Hz. Peygamberin; "Beni Aşırı Bir Şekilde Övmeyin!" Sözü
69. Şüphesiz Allah'ın Yüz Rahmeti Vardır!
70. Kim Bir İyilik Yapmaya Kesin Karar Verirse
71. Kişi, Sevdiği Kimse İle Beraberdir
72. Kul Allah'a Yaklaşmaya Çalıştığında
73. İyilik Ve Günah Hakkında
74. Ahlâk Güzelliği Hakkında
75. Yumuşaklık Hakkında
76. Gözü Kör Olup da Sabreden Kimse Hakkında
77. Yönetilenlerin Arasında Adaletli Davranma

78. İtaat Ve Cemaate Bağlılık Hakkında
79. Sûr'a Üflenmesi Hakkında
80. Kıyametin Durumu İle Yüce Rabb'in İnişi Hakkında
81. Yüce Allah'a Bakmak
82. (Ahirette) Toplanmanın Durumu Hakkında
83. Mü'minlerin Kıyamet Günü Secde Etmesi Hakkında
84. Şefaat Hakkında
85. Şüphesiz Her Peygamberin (Kabul Edilmesi Kesin Olan) Bir Duası Vardır
86. "Ümmetimden Yetmiş bin Kişi Cennete Hesaba Çekilmeden Girecek!"
87. Hz. Peygamberin; "Ümmetimden Bir Adamın Şefaatiyle Yetmiş Bin Kişi Cennet'e Girecek!' Sözü Hakkında
88. Yüce Allah'ın; "O Gün Yer Başka Yere Değiştirilir, Gökler de!" Sözü Hakkında
89. (Cehennem) Ateşine Uğramak Hakkında
90. Ölümün Boğazlanması Hakkında
91. (Cehennem) Ateşinden Sakındırmak Hakkında
92. "Öldüğüm Zaman Beni Ateşte Yakın!" Diyen Kimse
93. Bir Kadın, Bir Kediden Dolayı Cehennem'e Girdi
94. Cehennemliklerin İşkencesinin Şiddeti
95. Cehennemin Vadileri Hakkında
96. Allah'ın, Rahmetinden Dolayı Cehennem'den Çıkaracağı Kimseler
97. Cennetin Kapıları Hakkında
98. Cennete Giren Kimse Bolluk İçinde Sevinçli Olur, Sıkıntı Ve Yoksulluk Görmez
99. Andolsun ki, Cennet'te Birinizin Kamçısı (Kadar) Bir Yer, Dünya Ve İçindeki Şeylerden Daha Hayırlıdır
100. Cennetin Yapısı Hakkında
101. Firdevs Cennetleri Hakkında
102. Cennete İlk Girecek Topluluk Hakkında
103. Cennetliklere, Cennet'e Girdiklerinde Ne Denilecek?
104. Cennetin Ahalisi Ve Rahatlığı Hakkında
105. Allah'ın, İyi Kullarına Hazırladığı Şeyler
Cennet Ehlinin Yer Bakımından En Aşağıda Olanı
107. Cennetin Köşkleri Hakkında
108. Ceylan Gözlü Sevgililerin (Hurilerin) Niteliği
109. Cennetin Çadırları Hakkında
110. Cennet Ehlinin Çocuğu Hakkında
111. Cennet Ehlinin Sıraları Hakkında
112. Cennetin Nehirleri Hakkında
113. Kevser Hakkında
114. Cennetin Ağaçları Hakkında
115. Acve Hurması Hakkında
116. Cennetin Çarşısı Hakkında
117. Cennet, Hoşlanılmayan Şeylerle Kuşatılmıştır
118. Fakirlerin, Cennet'e Zenginlerden Önce Girmesi
119. Cehennemin Soluklandırılması Hakkında
120. Hz. Peygamberin; "Sizin Şu Ateşiniz Şu Kadar Parçadan Bir Parçadır!" Sözü Hakkında
121. Cehennem Ehlinin En Hafif İşkence Göreni
122. Yüce Allah'ın; "Daha Var mı?" Sözü

RİKAK KİTABI

1. Allah Kimin İyiliğini İsterse, Ona Din Hakkında Derin Anlayış Verir

2709. "Bize Saîd b. Süleyman, İsmail b. Cafer'den, (O) Abdullah b. Saîd b. Ebi Hind'den, (O) babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Allah kimin iyiliğini isterse, ona din hakkında derin anlayış verir."[1]

2. Sağlık Ve Boş Zaman Hakkında

2710. "Bize el-Mekki b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Saîd'dir-, rivayet etti ki; O, babasını, İbn Abbas'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet ederken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz sağlık ve boş zaman Allah'ın nimetlerinden iki nimettir; (ama) bunlarda insanların çoğu aldanmaktadır."[2]

3. Kulağı Koruma Hakkında

2711. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid -yani ibn Abdillah-, Halid el-Hazza'dan, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sel-tem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Kim hoşlanmadıkları halde bir topluluğun konuşmasına kulak verirse, (Kıyamet günü) onun kulağına kurşun akıtılır!"[3]
2712. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Mu ham m e d b. İbrahim'den, (O) Seleme b. Ebi't-Tufeyl'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bakılması helâl olmayan bir şeye, nâmahrem bir kadına ansızın) bakışın ardından (tekrar) bakma! Çünkü ilki senin lehinedir, (sana bağışlanır), sonraki ise aleyhine (yazılır!)"[4]

4. Dili Koruma Hakkında

2713. "Bize Saîd İbnu'r-Rebi' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'âan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah b. Süfyan'ı, babasından (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş: Ben;
"Yâ Rasulullah, bana, hakkında hiç kimseye (bir şey) sorma (ihtiyacını duymayacağım) nıüslümanlıktaki bir işi bildirin" dedim.
"Allah'tan kork, sonra dosdoğru ol!" buyurdu. (Süfyan) sözüne şöyle devam etmiş: Ben;
"Sonra hangi şey (önemlidir?)" dedim. (Süfyan) demiş ki, O zaman (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diline işaret etti.[5]
2714. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize İbrahim -yani İbn İsmail b. Mucemmi'- rivayet edip dedi ki, bana İbn Şihâb, Abdurrahman b. Maiz'den, (O da) Süfyan b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ben;
"Yâ Rasulullah, bana, kendisine sarılacağım bir iş emredin" dedim.
"Rabb'im Allah'tır de, sonra dosdoğru hareket et!" buyurdu. (Süfyan) sözüne şöyle devam etti: Ben;
"Yâ Nebiyyullah, hakkımda en çok endişe ettiğin şey nedir?" dedim. (Süfyan) dedi ki, o zaman Hz. Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

dilini tuttu, sonra da
"Budur!" buyurdu.[6]
2715. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Malik b. Miğvel, el-A'meş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet eti ki," O şöyle dedi:
"Ta Rasulullah, hangi müslüman daha üstündür?" denildi de, O şöyle buyurdu:
"Müslümanların, dilinden ve elinden güvenlik içinde oldukları kimse!"[7]

5. Susmak Hakkında

2716. "Bize İshak b. İsa, Abdullah b. Ukbe'den, (O) Yezid b. Amr'dan, (O) Ebu Abdirrahman el-Hubuli'den, (O da) Abdullah b. Amr ibni'l-As'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Susan kurtulur!"[8]

Açıklama

Konuşma sebebiyle ortaya çıkabilen birçok kötülük vardır. Yalan, gıybet, kötü söz, gösterişçilik, kendini temize çıkarma, gereksiz laflara dalma bunlardan bazılarıdır. Bu ve benzeri kötülükleri işlemeyip susmak veya işleme tehlikesi olduğunda susmak, insanı dünya ve âhirette feci akıbetten kurtarır. Bu hadisi bu şekilde, yani "kötü şeyleri söylemeyip susan kurtulur" şeklinde anlamak gerekir. Zira doğruları anlatma, iyiliği emredip kötülükten menetme, gerektiğinde gerçeği söyleme dini vecibelerdendir.[9]

6. Gıybet Hakkında Gelen (Hadisler)

2717. "Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) el-Alâ'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O'na;
"Gıybet nedir?" denildi, O da
"(Din) kardeşini, hoşlanmayacağı şeyle anmandır!" buyurdu.
"Eğer (din) kardeşimde söylediğim şey var ise de mi?" denildiğinde ise, O şöyle buyurdu:
"Eğer (söylediğin şey) onda var ise, onu gıybet etmiş olursun; onda (söylediğin şey) yok ise, ona iftira etmiş olursun!"[10]

7. Yalan Hakkında

2718. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Cerir, İdris el-Evdi'den, (O) Ebu İshak'tan, (O da) Ebu'l-Ahvas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Abdulah, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ederek şöyle dedi:
"Hiç şüphesiz rivayetçilerin en kötüleri, yalan rivayet edenlerdir. Yalan ne ciddiliğe, ne şaka yapmaya elverişli olur. İnsan, çocuğuna söz verip de sonra onu yerine getirmemezlik etmez. Muhakkak ki doğruluk, iyiliğe götürür; iyilik ise gerçekten Cennet'e götürür. Şüphe yok ki, yalan haktan ayrılmaya götürür. Haktan ayrılmak ise, şüphesiz (Cehennem) ateşine götürür. Gerçek şu ki, doğru sözlü olan için; "doğru söyledi, sözünde durdu" denir. Yalancı için ise, "yalan söyledi, sözünde yalancı çıktı" denir. Şüphe yok ki, insan doğru söylemeye devam eder, nihayet Allah katında, "sıddik = sözü ve işi hep doğru olan, doğruluktan hiç ayrılmayan kimse" diye yazılır. İnsan yalan söylemeye devam eder, nihayet Allah katında, "kezzab = çok yalan söyleyen, işi gücü hep yalan olan kimse" diye yazılır." O (yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)) bize şöyle buyurdu: "Size (asıl) iftiranın ne olduğunu haber vereyim mi? Şüphesiz o, insanların arasını bozan söz taşıyıcılığıdır!"[11]

8. Eli Korumak Hakkında

2719. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyyâ, eş-Şa'bi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah b. Amr'ı şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslüman dediğin, müslümanların, dilinden ve elinden güvenlik içinde oldukları kimsedir."[12]

9. Helal Yemek Hakkında

2720. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Fudayl b. Merzuk rivayet edip (dedi ki), bize Adiyy b. Sabit, Ebu Hazim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu:
"Ey insanlar! Şüphesiz Allah temizdir, ancak temizi kabul eder. Muhakkak ki Allah müminlere, Rasûllere emretmiş olduğu şeyleri emretmiştir. O şöyle buyurmuştur: "Ey Rasûller! Temiz ve helâl şeylerden yiyin, yararlı iş işleyin. Doğrusu ben yaptığınızı çok iyi bilirim!"[13] O ayrıca *"Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helallerinden yiyin!"*[14] Buyurmuştur." (Ebu Hüreyre) sözüne şöyle devam etti: (Hz. Peygamber) sonra bahsetti ki;
"Adam, saçı başı dağınık, toz içinde olduğu halde yolculuğu uzatıyor; yiyeceği haram, giyeceği haram, içeceği haram olduğu ve haramla beslendiği halde ellerini göğe uzatıp; "yâ Rabbi, yâ Rabbi!" diyor. Şimdi bunun duası nasıl kabul olunur?"[15]

10. (İnsana) Şu Dünyadan Yetecek Şeyler

2721. "Bize Aftan rivayet edip (dedi ki), bize Hamraâd b. Seleme, el-Cureyci'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O) Abdullah b. Mevele'den, (O da) Bureyde el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Birinize şu dünyadan bir hizmetçi ile bir binek kâfi gelir!"[16]

11. İyilerin Ölüp Gitmesi Hakkında

2722. "Bize Saîd b. Mansur rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Beyan'dan -ki O, İbn Bişr el-Ahmesi'dir-, (O) Kays'tan, (O da) Mirdas el-Eslemi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İyiler, nesil nesil ölüp gidecek, geriye, arpa atığı gibi işe yaramaz atıklar kalacak!"[17]

Açıklama

Toplumu ayakta tutan "iyi insanlar"dır. Bu hadis, iyi insanların zamanla ölüp gideceklerini ve geriye işe yaramaz, kötü insanların kalacağını göstermektedir. Bu, diğer bazı hadislerin delâlet ettiğine ve âlimlerin açıkladığına göre, "Kıyamet" öncesi ortaya çıkacak durumdur. Birçok hadiste bu durumun tasvirini görürüz. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet ancak kötü insanların üzerine kopacaktır!"[18]
"Kıyamet, yeryüzünde "Allah, Allah " denilmeyinceye kadar kopmayacaktır!"[19]

Munavi, son hadisin muhtemel iki izahını kaydeder: Kıyamet, Allah'ı gerçekten, hakkıyla zikreden biri, "kamil bir insan" bulunduğu sürece kopmayacaktır veya Kıyamet, münker bir iş görüp de onu yadırgayan, ondan hayrete düşen ve bunun ifadesi olarak "Allah, Allah" diyen kimse bulunduğu sürece kopmayacaktır. Bu hususların "iman'la alâkalı oldukları açıktır. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), gördüğü münkeri kalbiyle yadırgamayanın en zayıf imana sahip olduğunu beyan buyurmuştur. İşte insanların genel durumu böyle olunca, yani "iyi insanlar" ölüp de geriye, kötülüklere aldırış etmeyen, onları yasaklamayan kimseler kalınca; "Kıyamet'in oluşum şartları gerçekleşmiş olacaktır. "Kıyamet", en büyük "ayaklanma", en büyük kargaşadır. İyi insanlar ölüp gidince, ipi kesilen bir teşbihin tanelerinin dağılışı gibi insanlar dağılacak ve kargaşa başlayacaktır. Allahu a'lem, hadislerde açıklanan Kıyamet alâmetlerinin toplumda ortaya çıkmalarının yoğunluğuna göre zaman içinde farklı boyutlarda "Kıyametler, kargaşalar yaşanacak ve nihayet bu belirtiler sadece Allah'ın bildiği bir yoğunluğa ulaşınca büyük Kıyamet kopacaktır.
Tarihte, hadislerde Kıyametin belirtileri arasında zikredilen "bilgisizlik", "işi ehli olmayana verme", "iyi insanların ölüp gitmesi gibi hususların görüldüğü zamanlarda kargaşalıkların yaşanmış olduğu bir vakıadır. Şüphesiz asıl büyük Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah Teala'nın katındadır.[20] Onun kopması bizim irademizin de dışında olacaktır. Ancak, sebepler dünyasında yaşadığımıza göre, onun oluşum şartlarım insanlar gerçekleştireceklerdir. Bunun için olmalıdır ki, ayet ve hadislerde Kıyametin bazı belirtilen açıklanmış ve böylece insanlar, Kıyametin kopmasına yol açacak durumlara düşmemeleri hususunda uyarılmışlardır.[21]

12. Oruca, Kurallarına Uyarak Devam Etmek

2723. "Bize ishak b. İsa, Abdurrahman b (O) Amr b.' Ebi Amr'dan, (O) Saîd el-Makbun'den, (O) Ebu Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu: *"Nice oruç tutan var ki,ona orucundan sadece susuzluk kalır. Nice gece kalkıp ibadet eden de vardır ki, ona da bu kalkışından sadece uykusuzluk kalır!"*[22]

13. Namaza, Kurallarına Uyarak Devam Etmek

2724. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Ka'b b. Alkâme, İsa b. Hilal es-Sadefi'den, (O) Abdullah b. Amr'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
(Hz. Peygamber) bir gün namazı söz konusu etmiş ve şöyle buyurmuş:
"Kim ona, kurallarına uyarak devam ederse, o Kıyamet günü onun için ışık, delil ve Cehennem ateşinden kurtarıcı olur. Kim de ona kurallarına uyarak devam etmezse, o onun için ne ışık, ne kurtarıcı, ne de delil olur ve bu kimse Kıyamet günü Karun, Fir'avn, Hâman ve Ubeyy b. Halef ile beraber olur!"[23]

Açıklama

Adları geçen dört şahıs, tarihin baş örnek inkarcı ve azgınlarındandır. Karun, Hz. Musa'nın (Aleyhisselam) kavminden azgın bir zengin; Firavn, Mısır'ın Hz. Musa (Aleyhisselam) zamanında müminlerin baş düşmanı olan hükümdarı; Hâman, bu Firavun'un başbakanı; Ubeyy b. Halef ise Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) amansız düşmanı olan Mekke müşriklerinden biri idi.[24]

14. Gece Kalkıp İbadet Etmek Hakkında

2725. "Bize Abdullah b. Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip dedi ki, bana İbn Aclan, Hüseyin b. Abdillah b. Ubeydillah b. Abbas'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gece kalkıp ibadet etmeye teşvik ederdi. Öyle ki O;
"Bir rekât da olsa (gece kalkıp namaz kılın!)" buyurmuştu.[25]

15. Bağışlanma İstemek Hakkında

2726. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize İsrail rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak, Ubeyd b. Ömer Ebu'l-Muğire'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Dilim, başkasına olmadığı halde aileme karşı kırıcı, kötü sözlü idi. (Bunu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sordum da," O şöyle buyurdu:
"(Allah'tan) bağışlanmanı dilemen nerde kaldı? Ben gerçekten her gün Allah'tan yüz defa bağışlanmamı isterim!"
Ebu İshak dedi ki, sonra ben bunu, Ebu Musa'nın oğulları Ebu Bürde ile Ebu Bekir'e anlattığımda, onlar şöyle dediler: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ben her gün Allah 'tan yüz defa bağışlanmamı isterim. Ben Allah 'tan bağışlanmamı ister ve O'na tevbe ederim!"[26]

16. Allah'a (Karşı Gelmekten) Sakınmak Hakkında

2727. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek, Selm b. Kuteybe'den, (O) Süheyl el-Kutai'den, (O) Sâbit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O;
"(Kendisine karşı gelmekten) sakınılacak kimse (Allah'tır), bağışlayacak olan da (O'dur!)"[27] mealindeki ayeti okumuş ve şöyle buyurmuş:
"Rabb'iniz buyuruyor ki; kendisine (karşı gelmekten) sakınılacak kimse benim. Kim de bana (karşı gelmekten) sakınırsa, onu bağışlayacak olan da benim!"[28]
2728. "Bize Osman b. Muhammed rivayet edip dedi ki, bize Mu'temir, Kehmes İbnu'l-Hasan'dan, (O) Ebu's-Selil'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki ben gerçekten bir ayet biliyorum. Şayet insanlar onu alıp uygulasalardı, o onlara yeterdi. (O ayet şudur): Kim Allah'a (karşı gelmekten) sakınırsa, (Allah) ona bir çıkış yolu yaratır!"[29]

17. Küçümsenen Şeyler Hakkında

2729. "Bize Mansur b. Seleme haber verip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Müslim b. Banek'tir-, Malik'ten, (O) Amir b. Abdillah ibni'z-Zübeyr'dan, (O) Avf ibnu'l-Haris'ten, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu:
"Aişe! Küçümsenen günahlardan sakın! Çünkü Allah katından onların peşinde olan (onların her birini takip edip kaydeden) kimse vardır!"[30]

Açıklama

Birçok insan küçük günahları önemsemeyip küçümser, onlara aldırış etmez. Bu durum onların kolayca işlenmesine yol açar. Böylece, kalpte küçük bir leke gibi yer eden küçük bir günah, işlene işlene bütün kalbi kaplar ve insanı felakete sürükler. Damlaya damlaya göl olduğu gibi, birike birike gölleşen küçük günahlar arasında insan boğulur gider. Bunun için, birçok insanın bu şekilde değerlendirdiği küçük günahlardan özenle kaçınmak gerekir. Hiç şüphe yok ki, "kim zerre ağırlığı bir kötülük işlerse, onun karşılığını görecektir." Ayrıca küçük günahları sürekli yapmak hem büyük günahtır, hem de insanı diğer büyük günahlara alıştırır. Aynı durum, tersinden, küçük iyilikler için de söz konusudur. Küçük iyilikler de küçümsenir, önemsenmezler. Bunun için de, küçük günahların aksine, yapılmazlar. Halbuki, küçük iyilikler, çoğala çoğala bulundukları yeri rengârenk bir çiçek bahçesine dönüştürür ve insanı büyük iyiliklere alıştırırlar. Bunun için şunu söylemek mümkündür. Her hareket kendi yerinde mühimdir, büyüktür. Dolayısıyla her şeye hakkı verilmeli, gereken ne ise o yapılmalı ve hiçbir kötülükle hiçbir iyilik

küçümsenmemelidir![31]

18. Tevbe Hakkında

2730. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mes'ade el-Bahili rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ademoğullarının hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise tevbe edenlerdir!"[32]

19. Kulun Tevbesine En Çok Sevinen Allah'tır

2731. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den, (O da) en-Nu'man'dan -ki O, İbn Beşir'dir- (naklen) rivayet etti ki, (Simâk, en-Numan'ı) şöyle derken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir adam ıssız-susuz çöl bir yerde yolculuk yapıyormuş. Derken bir ağacın altında öğle uykusuna yatmış. Beraberinde de, üzerinde azığı ile yiyeceğinin bulunduğu bir deve varmış. Neden sonra uyanmış. Bakmış ki, devesi çekip gitmiş. Hemen bir tepeye çıkmış, ancak hiçbir şey görememiş. Sonra başka bir tepeye çıkmış, yine hiçbir şey görememiş. Ardından başka bir tepeye çıkmış, yine hiçbir şey görememiş. Sonra yüzünü yana çevirmiş. Bir de ne görsün, yularını çekerek (gelen) devesi! İşte bu (adamın devesini bulmasına) sevinmesi, Allah'ın, kulu kendisine tevbe ettiğinde onun tevbesine sevinmesinden daha fazla değildir!"[33]

20. Arzu Ve Ümitlerle (Ömrün) Süresi Hakkında

2732. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Ebu Ya'lâ'dan, (O) er-Rebi' b. Huseym'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bize (toprak veya kum üzerinde) dörtgen bir şekil çizdi. Sonra onun ortasına bir çizgi çizdi. Sonra bu (çizginin) etrafına çizgiler çizdi. Bir de (dörtgen) şekilden dışarı çıkan bir çizgi çizdi ve şöyle buyurdu:
"*Şu -yani ortadaki çizgi- insandır. Şu (yani dörtgen şeklindeki ömür) süresi onu kuşatmıştır. Bunlar (yani ortadaki çizginin etrafındaki çizgiler) ise (insanın) başına gelen (olaylar, belâ ve musibetlerdir). İşte ona (bu belâ ve musibetlerden) biri isabet etmezse diğeri eder (ve Ölümüne sebep olur). Şu -yani (dörtgenden) dışarı çıkan çizgi- ise arzu ve ümitlerdir!"*[34]

Açıklama

İnsanı gayrete getiren, çalışmaya iten etkenlerin en büyüklerinden biri emeldir; arzu ve ümittir. Allah Teala, bu dünyaya, orayı "imar etmesini isteyerek"[35] gönderdiği ve neticede, bu dünyadaki işlerine göre Cennet'e veya Cehennem'e gideceğini bildirdiği insanın içine bu duyguyu koymuştur. Bu duygu insanda tabiidir. Ayrıca, yukarıdaki hadiste beyan buyrulduğu gibi, insanda sınırlı ömründe gerçekleştirebileceğinden çok arzu ve ümitler vardır. Şu halde bu duygu, esas itibariyle kötülenemez. Ancak onu, meşru ve insan ömrü içinde gerçekleştirebilecek ölçüdeki şeylere yöneltmek, diğer bir ifadeyle meşru ve gerçekçi olmasını sağlamak gerekir.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Sahabilerinin eğitim ve öğretiminde, zamanın imkânları ölçüsünde, bütün görsel ve işitsel yolları kullanmıştır. Yukarıdaki hadiste bunun güzel bir örneğini görmekteyiz. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) çizdiği ve insanın emellerinin çokluğu ile ömrünün sınırlılığını müşahhas olarak gözler önüne seren şekil, hadisin bu rivayetine göre şöyle olmalıdır:[36]

21. İki Aç Kurt (Daha Bozucu) Değildir

2733. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'l-Mübarek, Zekeriyya1 dan, (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre'den, (O) İbn Ka'b b. Malik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir koyun sürüsünün içine salınan iki aç kurt, onları, kişinin mal ve mevki hırsının dinini bozmasından daha fazla bozmaz!"[37]

22. Allah Hakkında Güzel Düşünceler Taşıma

2734. "Bize Ebu'n-Numan haber verip (dedi ki), bize Abdullah ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ibnu'1-Ğaz, Hayyan Ebu'n-Nadr'dan, (O) Vasile ibnu'l-Eska'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"İyiliği çok, şânı yüce olan Allah buyurdu ki: Ben, kulumun beni sanmasına göreyim. O halde o beni, dilediği gibi sansın!"[38]

23. "Ve En Yakın Soydaşlarını Uyar!"

2735. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
Yüce Allah; *"Ve en yakın soydaşlarını uyar!"*[39] mealindeki ayeti indirince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkıp şöyle buyurmuş:
"Ey Kureyş topluluğu! Canlarınızı Allah'tan satın alın. Ben Allah'a karşı size hiçbir şey sağlayamam! Ey Abdumenafoğulları! Ben Allah'a karşı size hiçbir yarar sağlayamam! Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbas! Ben Allah'a karşı sana hiçbir yarar sağlayamam! Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! (Bu dünyada) benden ne dilersen iste. Ben (âhirette) Allah'a karşı sana hiçbir yarar sağlayamam!"[40]

24. Hiçbirinizi Ameli Kurtaramayacaktır!

2736. "Bize el-Hasen ibnu'r-Rebi1 haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-Ameş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Aşırılıklardan kaçınıp hakka) yakın olun, orta yolu tutun. Bilin ki, sizden hiçbir kimseyi ameli kurtaramayacaktır!" (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, seni de mi?" dediler. Şöyle buyurdu:
"Beni de! Ancak Allah'ın beni rahmet ve lûtfuyla örtmesi hariç!"[41]

25. Hiçbir Kimse Yoktur ki, Beraberinde Cinni Arkadaşı Olmasın

2737. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Mansur'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden hiçbir kimse yoktur ki, beraberinde cinnî arkadaşı ile melek arkadaşı olmasın!" (Sahabe-i Kiram);
"Senin de mi?" dediler. Şöyle buyurdu:
"Evet, benim de. Fakat Allah ona karşı bana yardım etti de, teslim oldu!"[42]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Alimlerden; "teslim oldu", "boyun eğdi" demektir" diyenler vardır. Ben de bu görüşteyim."[43]

Açıklama

İnsanın iradî hareketlerini, kalbe gelen duygu ve düşünceler (havâtır) yönlendirir. Allah Teala bu dünyada her şeyi bir sebebe bağladığına göre, duygu ve düşüncelerin kalbe gelmesinin de sebepleri vardır. İşte bu hadiste, kalbe gelip kişiyi kötülüğe teşvik eden duygu ve düşüncelerin sebebine (itici gücüne) "cinnî arkadaş", iyiliğe teşvik edeninkine ise "melek arkadaş" denmiştir. Bu "cinnî arkadaş', "şeytan" da denmektedir. İnsan kalbi, her iki sebepten gelen şeyleri eşit bir şekilde almaya müsait ("fıtrat üzere") yaratılmıştır. Ancak insan, iradesiyle bunlardan birine zemin hazırlayıcı şeylere yönelirse, o, diğerine karşı üstünlük sağlar. Yani insan nefsani arzularına, dünyevi zevklere muhalefet eder, Allah'ın rızasını kazandıracak şeylere yönelirse, "melekî hatırlar" egemen hale gelir. Şu halde nefsani arzu ve isteklerde "ölçülü" olunduğunda "şeytani hatırların kötülük telkini imkânı kalmaz. Bilakis dince uygun görülen ölçüde nefsani arzular telkin edecekleri için, hayra vesile olurlar* Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "cinnî arkadaşı"nın durumu, Allah Teala'nın yardımıyla böyle olmuş, yani ancak meşru ölçüler içindeki zevkleri hatırlatacak şekilde boyun eğmiştir.[44] Allahu a'lem![45]

26. Bildiğim Şeyleri Bilseydiniz!

2738. "Bize Ebul-Velid rivayet edip (dedi ki), Bize Şu'be, Musa b. Enes'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Bildiğim şeyleri bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız!"[46]
2739. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[47]

27. Dünyanın Allah Katında Önemsizliğine Dair

2740. "Bize Haccac haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ebu'l-Mühezzim'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sahibinin dışarı atmış olduğu yeni doğmuş kusurlu bir kuzuya rastlamış ve şöyle buyurmuş:
"Sahiplerinin nazarında şunun önemsizliğini görüyorsunuz, (değil mi?)" (Sahabe-i Karam);
"Evet" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Vallahi, muhakkak ki dünya Allah katında, şunun, sahiplerinin nazarında olduğundan daha çok önemsizdir!"[48]

28. Amellerin Hangisi Daha Üstündür?

2741. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişam b. Urve, babasından, (O) Ebu'l-Muravih'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bazı şeyler) sordu. Derken;
"Amellerin hangisi daha üstündür?" dedi. O da şöyle buyurdu:
"Allah'a iman etmek ile Allah yolunda olanca güçle çalışmak!"[49]
2742. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Ebu Yahya'dan, (O da) Ebu Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah katında amellerin en üstünü, içinde hiçbir şüphe bulunmayan imandır!"[50]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: Ebu Ca'fer, Ensar'ın neslinden bir adamdır.[51]

29. Sizden Biri Kendisi İçin Sevdiği Şeyi (Din) Kardeşi İçin De Sevmedikçe Mü'min Olmaz

2743. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) E ne s'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Saîlallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sizden biri, kendisi için sevdiği şeyi (din) kardeşi için de sevmedikçe mümin olmaz!"[52]
2744. "Bize Yezid b. Harun ile Hişam ibnu'l-Kasım haber verip dediler ki, bize Şu'be, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Sizden biri, ben kendisine (anasından ve) babasından, çocuğundan, (kısacası) bütün insanlardan (daha) sevgili olmadıkça, (o kimse) mü'min olmaz!"[53]

30. Müminlerin Hangisi Daha Hayırlıdır?

2745. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Ali b. Zeyd b. Cud'an'dan, (O) Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, (O da) Ebu Bekre'den (naklen) rivayet etti ki,"
bir adam;
"Yâ Rasulullah, insanların hangisi daha hayırlıdır?" diye sormuş. O da;
"Ömrü uzun, ameli güzel olan kimse!" buyurmuş.[54]
2746. "Bize Haccac rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, kendi senediyle, onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[55]

31. Bu Ümmetin Sonunun Fazileti Hakkında

2747. "Bize Ebu'1-Muğire haber verip dedi ki, bize el-Evzai rivayet edip dedi ki, bize Esîd b. Abdirrahman, Halid b. Dureyk'ten, (O da) İbn Muhayriz'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben, Sahabeden biri olan Ebu Cum'a'ya;
"Bize Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işitmiş olduğun bir hadis rivayet et" dedim. O da;
"Peki, sana iyi bir hadis rivayet edeyim" dedi (ve anlatmaya başladı): (Bir gün) biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber kahvaltı yapmıştık. Yanımızda Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah da vardı. Derken O;
"Yâ Rasulullah, bizden daha hayırlı biri var mıdır? Biz müslüman olduk ve seninle birlikte cihad ettik!" demişti. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Evet, sizden sonra gelecek bir topluluk (sizden daha hayırlı olacaktır). Onlar beni görmedikleri halde, bana iman edecekler!"[56]

Açıklama

En hayırlı nesil, genel olarak Sahabedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"İnsanların en hayırlıları, benim çağımdakilerdir!"*[57] Buyurmuştur. Çünkü Sahabe-i Kiram, atalarının batıl ve sapık inançlarını, yaşayış şekillerini bırakıp Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iman etmiş, O'nu doğrulamış, O'nunla Allah Teala yolunda mallarıyla-canlarıyla cihad etmiş ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan çekinmemişlerdir. Onlar böylece müslümanlığın büyüyüp gelişmesine, yayılmasına vesile olmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında, onların, sonraki bütün müslümanların üzerinde haklarının ve üstünlüklerinin olduğu takdir edilir. Onlar ayrıca, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emsalsiz nurlu sohbetlerinde bulunma üstünlüğüne sahiptirler. Bununla beraber, Kıyamet'e kadar gelecek her nesil kendine has, diğerlerinde bulunmayan bazı özellikler taşıyabilir, bunlarla diğerlerinden kısmen daha üstün görülebilirler. Yukarıdaki hadiste böyle bir duruma işaret edilmektedir.[58]

32. Kur'an'ı, Hatırdan Çıkarmayarak Koruyup Gözetmek Hakkında

2748. Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Şu'be; Mansur'dan rivayet eti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Vail'i, Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Sizden biri için; "şu şu ayeti unuttum" demesi ne kötüdür! (Hayır, o unutmamış), bilâkis ona unutturulmuştur! *Binaenaleyh, Kur'anı aklınızda tutmaya çalışın. Çünkü o, insanların hafızalarından, develerin iplerinden kurtulup kaçmalarından daha hızlı kaçıp gider!"*[59]

33. "Hiç Kimseye, Benim, Yunus b. Metta'dan Daha Hayırlı Olduğumu Söylemesi Yakışmaz"

2749. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, el-A'meş'ten, (O) Ebu Vail'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiçbiriniz, benim, Yunus b. Metta'dan daha hayırlı olduğumu asla söylemesin!"[60]

34. Her Müslümanın Sadaka Vermesi Gerekir

2750. "Bize Muhammed b. Ca'fer el-Medâyini haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Saîd b. Ebi Bürde'den, (O) babasından, (O da) Ebu Musa el-Eş'ari'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Her müslümanın sadaka vermesi gerekir!" (Sahabe-i Kiram);
"Yâ Rasulullah, peki gücü yetmezse -veya 'yapamazsa'-?" dediler.
"Eliyle çalışır ve (elde etiğinden) hem yer, hem sadaka verir!" buyurdu. (Bir Sahabi);
" (bunu da) yapamazsa, ne buyurursun?" dedi
"İhtiyaç sahibi çaresize yardım eder!" buyurdu.
"(Bunu da) yapamazsa ne buyurursun?" dedi.
"İyiliği emreder!" buyurdu.
"(Bunu da) yapamazsa, ne buyurursun?" dendiğinde, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kendini kötülüklerden alıkor. İşte bu da onun için sadakadır!" buyurdu.[61]

35. Kim Riyakârlık Yaparsa, Allah Onun Riyakârlığını Ortaya Çıkarır

2751. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip dedi ki, bana Ebu Şahr rivayet etti ki; O, Mekhûl'ü şöyle derken işitmiş: Bana Ebu Hind ed-Dârî rivayet etti ki,"
O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Kim görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa, Allah Kıyamet günü onun maksadının gösteriş ve duyuruş olduğunu ortaya çıkarır, (onu rezil rüsvay eder!)"[62]

36. Mü'minin Durumu Ekinin Durumu Gibidir

2752. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Saîd b. İbrahim'den, (O) Abdullah b. Ka'b'dan, (O da) babası Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müminin durumu tek saplı taze ("hâme") ekinin durumu gibidir. Rüzgarlar (ekini) bozan eğer, doğrultur; bazen da (yere) yatırır. (Mü'min de böyledir). Nihayet ona ölüm gelir. Kafirin durumu ise, kökünün üzerinde dimdik duran dağ servisinin durumu gibidir. (Dağ servisini), hiçbir şey isabet edip (eğemez). Sonunda o bir defada kökünden kopar, (mahvolur gider) "[63]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Tek saplı taze ekin = hâme" kelimesi, (burada "zayıf manasınadır.)[64]

Açıklama

Bu hadis mü'min ile kâfirde ekseriye görülen durumları tasvir etmektedir. Mü'minin başına felâketler, bela ve musibetler geldiğinde o bunlara sabreder. Durumu düzeldiğinde Allah'a şükreder ve hiçbir zaman ümidini kaybetmez. Kâfir ise felâketler karşısında sabırlı olmaz, belki bir müddet direnir. Ancak bir noktadan sonra, yani ümidini kaybedince hemen sarsılır ve yıkılır gider.[65]

37. Dünya Çekici Ve Tatlıdır

2753. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O da) Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Urve ibnu'z-Zübeyr'den (naklen) haber verdi ki, Hakim b. Hızâm şöyle demiş:"
"Ben Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istedim, bana verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, o zaman şöyle buyurdu:"
"Hakim! Bu mal çekicidir, tatlıdır. Ancak kim onu tokgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilir. Kim de onu açgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur! Üstteki (veren) el de alttaki (alan) elden hayırlıdır!"[66]

38. Şüphesiz Allah Dedikodu Yapmanızı Kerih Görmüştür

2754. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr er-Rakki, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O) el-Muğire'nin azadlısı Verrad'dan, (O da) el-Muğire'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kızların diri diri gömülmesini, annelere itaatsizlik edilmesini, (verilmesi gereken şeylerin) verilmemesini, (hak edilmeyen şeylerin) istenmesini, dedikodu yapılmasını, (gereksiz olarak) çok soru sorulmasını ve malın zayi edilmesini yasakladı.[67]

39. Saptırıcı Önderler Hakkında

2755. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kılâbe'den (O) Ebu Esma'dan, (O da) Sevban'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Ben ümmetim hakkında sadece saptırıcı önderlerden ("imamlardan") endişe ediyorum!"[68]

40. Haksızlık Eden de Olsa, Haksızlık Edilen de Olsa, (Din) Kardeşine Yardım Et!

3756. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsan, haksızlık eden de olsa, haksızlık edilen de olsa (din) kardeşine yardım etsin! Şöyle ki, eğer o haksızlık eden ise (onu) (bundan) alıkoysun. İşte bu ona yardım etmektir. Şayet o haksızlık edilen ise, ona yardım etsin."[69]

41. Din, İyilik İstemeden İbarettir

2757. "Bize Ca'fer b. Avn, Hişam b. Sa'd'dan, (O) Zeyd b. Eşlem ile Nafi'den, (onlar da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdiler ki," O şöyle dedi:
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Din, iyilik istemeden ibarettir!" (İbn Ömer) sözüne şöyle devam etti: O zaman biz;
"Yâ Rasulullah, kimin (iyiliğini isteme?)" diye sorduk, O da şöyle buyurdu:
"Allah'ın, Rasûlünün, Kitab'ının, müslümanların önderlerinin ve bütün (müslümanların iyiliğini isteme!)"[70]

Açıklama

"İyilik isteme" karşılığını verdiğimiz "nasihat" kelimesinin; "öğüt", "öğüt verme", "öğüt verilen kişinin her hususta iyiliğini isteme" gibi manaları vardır. "Allah'ın iyiliğini isteme"; O'nun birliğine katıksız, samimi bir şekilde inanma, inanılmasını isteme, ibadetleri sırf O'nun rızasını kazanmak için yapma, ibadetlerin bunun için yapılmasını isteme demektir. "Allah'ın Rasûlünün iyiliğini isteme", O'nun Peygamberliğine inanma, inanılmasını isteme, emir ve yasaklarına uyma, uyulmasını isteme demektir. "Allah'ın Kitab'ının iyiliğini isteme", Kur'an-ı Kerim'in Allah Teala'nın Kelâm'ı olduğuna inanma, inanılmasını isteme ve içindeki hükümlere uyma, uyulmasını isteme manasınadır. "Müslümanların önderlerinin iyiliğini isteme", meşru emir ve yasaklarına uyma, uyulmasını isteme; "bütün müslümanların iyiliğini isteme" ise, onlara doğru yolu gösterme, her hususta iyiliklerini sevme demektir. Bütün bu iyilikseverlikler, sonuçta, kişinin kendi yararınadır.[71]

42. Müslümanlık Garib Bir Halde Başladı

2758. "Bize Zekeriya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, el-A'meş'ten, (O) Ebu İshak'tan, (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurmuştu:
"Müslümanlık gerçekten garib bir halde başladı. İlerde yine garib bir hale dönecektir!" (Zekeriyya dedi ki); sanıyorum Hafs, (bu hadisin devamının şöyle olduğunu da) söylemişti:
"Binaenaleyh, ne mutlu gariblere!"
"Garibler de kim?" denildi. O da şöyle buyurdu:
"Kabilelerinden vazgeçip (hicret edenler!)"[72]

Açıklama

Alimlerin çoğu, "müslümanlığın garib olarak başlaması"nı, başlangıçta mülümanların az oluşu şeklinde anlamışlardır. Bu anlayış tarihi gerçeklere de uygundur.
Bu hadise göre ileriki bir zamanda müslümanlar yine azalacak ve mülümanlık, başlangıcında olduğu gibi, yine "garib" hale gelecektir. Belki, başlangıçta müslümanlığa inananlar azdı, söz konusu zamanda ise müslümanlığın hükümleriyle amel edecekler az olacaktır. Her iki durumda da müslümanlar, toplumlarında "garib" (yabancı) gibi görülecek ye dışlanacaklar; bu sebeple ailelerini, çevrelerini, yer ve yurtlarını terk etmek zorunda kalacaklardır.
Bu hadisi şöyle anlamak da mümkündür: Müslümanlık başlangıçta garib, görülmemiş bir şekilde doğup hızla gelişmiştir. O, ileride yine böyle görülmedik hızlı bir gelişme gösterecektir.[73]

43. Allah'a Kavuşmayı Sevmek Hakkında

2759. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hemnıâm, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samît'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Allah 'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah 'a kavuşmayı istemezse, Allah da ona kavuşmayı istemez!" O zaman Hz. Aişe -veya (Hz. Peygamber'in) hanımlarından biri-,
"Doğrusu biz gerçekten ölmeyi istemeyiz" dedi de O, şöyle buyurdu:
"(Benim söylemek istediğim) bu değil! Fakat (şunu söylemek istiyorum): Mü'mine ölüm (ânı)geldiğinde o, Allah'ın hoşnudluğu ve bağışı ile müjdelenir. Artık onun için, önünde (gördüğü) şeylerden daha sevimli hiçbir şey yoktur. Bu sebeple Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever. Şüphesiz kâfire ölüm (ânı) geldiğinde ise o, Allah'ın işkencesi ve cezası ile müjdelenir! Artık ona, önünde (gördüğü) şeylerden daha kerih gelen hiçbir şey yoktur. Bunun için Allah 'a kavuşmayı istemez, Allah da ona kavuşmayı istemez!"[74]

44. Birbirlerini Allah İçin Seven Hakkında

2760. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Abdullah b. Abdirahman b. Ma'mer'den, (O) Ebu'l-Hubâb Saîd b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten yüce Allah Kıyamet günü şöyle buyuracaktır: Birbirlerini benim sonsuz büyüklüğüm adına sevenler bugün neredeler! Ben onları, benim gölgemden başka hiçbir gölgenin olmadığı bu günde kendi gölgemde gölgelendireceğim!"[75]

45. Hiçbiriniz Ölmeyi Arzu Etmesin!

2761. "Bize el-Hakem b. Nafi' rivayet edip (dedi ki), bana Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana, Abdurrahman b. Avf'ın azadlısı Ebu Ubeyd haber verdi ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
"Ben, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Hiçbiriniz ölmeyi arzu etmesin! Eğer o iyilik eden biri ise belki iyiliğini artırır, kötülük eden biri ise belki (tevbe edip hayırlı işlere yönelerek Allah'ın) rızasını kazanmaya çalışır."[76]

46. Hz. Peygamberin; "Ben Şu İkisinin(Birbirine Yakınlığı) Gibi Kıyamete Yakın BirZamanda Peygamber Gönderildim!" Sözü

2762. "Bize Vehb b. Cerir rivayet edip (dedi ki), Şu'be, Ebu't-Teyyah'tan, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamberden (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Ben, şu iki (parmağın) -Vehb, şehadet parmağıyla orta parmağını göstermiştir- (boy veya aralarındaki mesafe bakımından birbirine yakınlığı) gibi Kıyamet'e yakın bir zamanda Peygamber gönderildim!"[77]

47. Hz. Peygamberin; "Siz Ümmetlerin Sonuncususunuz!" Sözü Hakkında

2763. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Muhakkak ki siz ümmetlerin sayısını yetmişe tamamladınız. Siz onların sonuncusu ve Allah katında en değerlilerisiniz!"[78]

48. Bedir Savaşına Katılmış Olanların Fazileti

2764. "Bize Amr b. Asım rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım'dan, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün);
"Falan nerde?" buyurmuştu da, orada bulunanlardan bir adam onu kötüleyip;
"O şöyledir, o böyledir" demişti. O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"O, Bedir savaşına katılmamış mıydı?" buyurmuştu: (Sahabe-i Kiram);
"Evet, katılmıştı" demişlerdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Öyleyse, belki Allah Bedir gazilerinin (ileride yapacakları şeylere) baktı da;
"Dilediğinizi yapın. Ben sizi bağışladım!" dedi!"[79]

49. "Bize Şu Şu Yıldızın Doğuşundan Dolayı Yağmur Yağdı" Deme Yasağı

2765. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip dedi ki, bize Amr b. Dinar, Attab b. Huneyn'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah ümmetime yağmuru on yıl yağdırmasa (da) sonra yağdırsa, ümmetimden bir topluluk; "bu (yağmur) Micdeh yıldızının doğuşundan dolayı (yağmıştır)" diyerek O'na nankörlük ederler!"[80]
(Hammâd) demiş ki:
"Micdeh", "Deberân" denilen bir yıldızdır.[81]

Açıklama

Allah Teala bu dünyada her şeyi bir sebebe bağlamıştır. Bu arada bazı şeyleri yağmurun yağmasına sebep kılmış, yağmurun yağacağını gösteren bazı işaretler koymuştur. Ancak her halükârda, bu sebep ve işaretlerin gerisinde olayların gerçek yaratıcısı Allah Teala'dır. Bunun için olaylar meydana geldiğinde sebep ve işaretleri hatırlayıp gerçek yaratıcıyı unutmak büyük nankörlük olur. Olayların meydana gelmesinde söz konusu sebep ve işaretleri gerçek yaratıcı olarak görmek ise en büyük nankörlüktür, yani küfürdür.
Hadiste geçen "Micdeh", cahiliye döneminde Arabların, doğmasını yağmurun yağacağına işaret saydıkları bir yıldız veya yıldız kümesidir. Bu yıldızın, Süreyya yıldızının önünde bulunan Deberân yıldızı olduğunu veya bu iki yıldız arasında bulunan küçük bir yıldız olduğunu söyleyenler de vardır.[82]

50. İyilik, On Katı İle (Karşılık Görür)

2766. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Halid b. Abdillah, Ebu Uyeyne'nin azadlısı Vasıl'dan, (O) Beşşar b. Ebi Yusuf tan, (O) el-Velid b. Abdirrahman'dan, (O da) Iyad b. Ğutayf tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Biz Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'ı hasta ziyaretine gitmiştik. Derken O şöyle demişti:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"İyilik on katı ile (karşılık görür)!"[83]

51. İkiyüzlü Kimse Hakkında Söylenenler

2767. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, er-Rukeyn'den, (O) Nuaym b. Hanzala'dan, -Şerîk dedi ki, (er-Rukeyn) belki "en-Nu'man b. Hanzala" demişti-, (O) Ammar'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Kim bu dünyada ikiyüzlü olursa, Kıyamet günü onun ateşten iki dili olacaktır!"[84]

Açıklama

İkiyüzlülük, içi başka dışı başka olmak manasına gelen münafıklığın bir çeşididir. İki kişi veya iki topluluktan birinin yanına gittiğinde onun dostu ve taraftan, karşı tarafın düşmanı; öbürünün yanına gittiğinde onun dostu ve taraftarı, diğerinin düşmanı olduğunu gösterecek söz ve davranışlarda bulunmak, ikiyüzlülüktür. Buradan anlaşılıyor ki, birbirinin düşmanı olan iki tarafla, doğruluktan ayrılmamak kaydıyla bir noktaya kadar iyi geçinmek, ikiyüzlülük sayılmaz. Yukarıdaki hadis ikiyüzlülüğün büyük günah olduğunu göstermektedir. İki yüzlülük ancak, bazı esaslar dahilinde, birbirinin düşmanı iki tarafın arasını bulmak için caiz olabilir. Şöyle ki, bir kimsenin bu maksatla, düşman iki taraftan birine gidip, onun taraftarı görünerek öbür tarafın iyiliklerinden bahsetmesi, kötülüklerini görmemezlikten gelmesi, açık olanlarına mazeret bulması; sonra diğerine gidip aynı şeyi ona da yapması şeklinde olacaksa, bu caiz görülmüştür.[85]

52. Hz. Peygamberin; "Hangi Adama Lanet Etmişsem Veya Kötü Söz Söylemişsem..." Sözü Hakkında

2768. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Abdulvahid b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize el-Â'meş, Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım! Ben ancak bir insanım. Bu sebeple hangi müslümana (hak etmediği halde) lanet etmişsem, kötü söz söylemişsem veya kırbaçla vurmuşsam, sen bunları Kıyamet günü onun için bağış, rahmet ve dolayısıyla onu sana yaklaştıracağın bir yakınlık vesilesi kıl!"[86]
2769. "Bize Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, babasından, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebu Süfyan'dan, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti. Şu kadar var ki, bunda; *"...(günahlardan) temizlik ve rahmet... (vesilesi kıl!)"* ifadesi vardır."[87]

53. Hz. Peygamberin; "Şayet, Benim Uhud Dağı Gibi Altınım Olsaydı..." Sözü Hakkında

2770. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Amr b. Mürre'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Suveyd ibnu'l-Haris'i, Ebu Zerr'den (naklen) anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Uhud dağının altın olarak benim olmasını, sonra öleceğim gün yanımda, alacaklı için ayırdığım hariç, bir dinar veya yarım dinar kalmış olduğu halde ölmeyi istemem!"[88]

54. Helak Edici Şeyler Hakkında

2771. "Bize Muhammed ibnu'1-Fadl ile Süleyman b. Harb rivayet edip dediler ki, bize Hammâd -ki O, îbn Zeyd'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize Eyyub, Humeyd b. Hilâl'den, (O da) Ubâde b. Kurz'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Doğrusu siz, nazarınızda kıldan daha ince (önemsiz) olan bazı işler yapmaktasınız. Halbuki biz onları Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında (insanı) helak edici şeylerden sayardık!" Sonra (bu söz) Muhammed'e, yani İbn Sîrîn'e anlatılmış da, O şöyle demiş:
"Doğru söylemiş! Ben elbisenin eteğini (yere kadar uzatıp sürüyerek) çekmenin bu (helak edici şeylerden) olduğunu zannediyorum."[89]

Açıklama

Bu hadisteki "helak edici şeylerle "büyük günahlar" kastedilmiştir. Büyük günahlar, onları işleyenleri dünya ve âhiret hayatında helak edici,

kötü akıbetlere götürücü şeyler oldukları için birçok hadiste bu şekilde zikredilmişlerdir.
Alimler, büyük günahları küçüklerinden ayırıcı ölçü hakkında farklı açıklamalar yapmışlardır. Bunların en güzel ve kapsamlılarından birini Kurtubi (Rahmetullahi Aleyh) şu şekilde yapmıştır: Kur'an-ı Kerim veya Sünnet yahut icma ile 'büyük günah' olduğu söylenen; veya işleyenine şiddetli işkence yapılacağı yahut had cezası uygulanacağı bildirilen; veya işleyeni şiddetle yadirganan her günah, büyük günahtır. Hadislerde büyük günahlar arasında zikredilen işlerden bazıları şunlardır:
Allah Teala'ya ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere birini öldürmek, cemaatten ayrılmak, devlet başkanına isyan etmek, devlet malına hainlik etmek, ana-babaya itaatsizlik etmek, iftira etmek, yalan söylemek, yalan yere yemin etmek, yetimin malını haksız yere yemek, savaştan kaçmak, zina etmek, hırsızlık yapmak, şarap içmek, faizden yemek, Allah Teala'dan ümit kesmek, "hicret ettikten sonra bedeviliğe geri dönmek..."[90]
Yukarıdaki haberde geçen, "elbisenin eteğini yerde sürümek" kibir ve gurur belirtisi olup, bazı hadislerde böyle yapanlar şiddetle kınanmışlardır.[91] Muhammed b. Sirîn de, herhalde bundan dolayı onun helak edici şeylerden, yani büyük günahlardan olduğunu sandığını ifade etmiştir.[92]

55. Humma Hastalığı Cehennem Kaynamasından (Bir Parçadır!)

2772. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) babasından, (O) Abaye b. Rifaa'dan, (O da) Rafı' b. Hadic'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Humma hastalığı Cehennem'in kaynamasından -veya "Cehennem'in kaynayıp fışkırmasından"- (bir numunedir). Bunun için onu su ile soğutun!"[93]

Açıklama

Humma, sıtma gibi ateşli hastalıklara genel olarak verilen isimdir. Bu hadiste, bir taraftan ateşli hastalıklarda uygulanabilecek bir tedavi yoluna işaret buyurulurken öbür taraftan, Cehennem'in kaynaması, yani ateşinin şiddeti, bizzat yaşamış veya müşahede etmiş olabilecekleri bir olaya benzetilerek, insanlar uyarılmaktadırlar. Ateşli bir hastalığın hastayı ateşler içinde kıvrandırarak eritip bitirmesi, Cehennem hayatından çok küçük bir numunedir. Bunun için bir hastalığa düşmemek için önlemler alındığı, bir hastalığa düşünce de kurtuluş çareleri arandığı gibi, ebedi hayatta Cehennem azabına uğramamak için bu dünyada gereken şeyler yapılmalıdır. Ateşli hastalıkların tedavisinde, hastalığın çeşidine ve hastalığa göre usulleri değişmekle beraber, genel olarak soğuk su kullanımı faydalı olmaktadır. Aynı şekilde bu dünyada yapılacak ve asılları temizliğe, yani "su"ya dayanan ibadetlerin serinliği, âhirette Cehennem ateşini etkisiz hale getirecektir.[94]

56. Hastalık (Günahlara) Keffarettir

2773. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Alkame b. Mersed'den, (O) el-Kasım b. Muhay mire' den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müslümanlardan, vücuduna bir hastalık isabet eden hiç kimse yoktur ki, Allah, onu korumakta olan koruma meleklerine emredip şöyle buyurmuş olmasın: Bu kuluma, benim bağ'ımda tutuklu olduğu sürece her gün ve gece, (iyi halinde) yapmakta olduğu iyiliklerin aynısını yazın!"[95]

57. Hastanın Sevabı

2774. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, İbrahim et-Teymi'den, (O) el-Haris b. Suveyd'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben (bir gün), ateşli bir hastalıktan dolayı acılar içindeyken, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmiştim. Derken elimi üzerine koymuştum da, (ateşin fazlalığını görünce);
"Yâ Rasulullah, senin gerçekten ateşin çok fazla" demiştim. O zaman O;
"Muhakkak ki ben sizden iki kişinin acı çekmesi gibi acı çekerim!" buyurmuştu. Ben;
"Bu, sana iki sevab (verilmesinden) dolayıdır, (değil mi?)" demiştim," O da şöyle buyurmuştu:
"Evet! Kendisine bir eziyet, yani bir hastalık veya başka bir şey isabet eden hiçbir müslüman da yoktur ki, ondan, ağacın yapraklarını dökmesi gibi günahları dökülmüş olmasın!"[96]

58. Hz. Peygamber'e Salâvat Getirmenin Fazileti

2775. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer el-Medeni, el-Alâ' b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bana bir salâvat getirirse, Alah ona on salâvat (sevabı) verir!"[97]
2776. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hanım ad b. Seleme, Sabit'ten, (O) el-Hasan b. Ali'nin azadlısı Süleyman'dan, (O) AbduUah b. Ebi Talha'dan, (O da) ba-' basından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün, yüzünde güleçlik görüldüğü halde gelmişti de;
"Yâ Rasulullah, doğrusu biz senin yüzünde, (daha önce) görmediğimiz bir güleçlik görmekteyiz, (sevindirici bir şey mi var?)" denilmişti. O da şöyle buyurmuştu:
"*Evet! Gerçekten bir melek bana gelip şöyle dedi: Yâ Muhammed, şüphesiz Rabb'in sana buyuruyor ki; "Seni, ümmetimden sana salâvat getirecek herkese on salâvat (sevabı), sana selâm okuyacak herkese de on selâm (sevabı) vermem razı etmez mi?"* (Hz. Peygamber, sözüne devamla);
"Ben de; 'evet, (razı eder!)' dedim" buyurmuştu.[98]
2777. Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah ibnu's-Sâib'den, (O) Zâzân'dan, (O da) Abdullah b. Mes'ud'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah'ın yeryüzünde dolaşan bazı melekleri vardır, onlar bana ümmetimden selam ulaştırırlar!"[99]

59. Hz. Peygamberin İsimleri Hakkında

2778. "Bize el-Hakem b. Nafî1 haber verip (dedi ki), bize Şuayb b. Ebi Hamza, ez-Zühri'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Bana Muhammed b. Cübeyr b. Mut'am, babasından haber verdi ki," O şöyle demiş:
"Ben Resululah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Benim gerçekten birkaç ismim var: Ben (Allah ve insanlar tarafından övülen) Muhammed'im. Ben (Allah'a en çok hamd eden, hamd etmeyi bilen) Ahmed'im. Ben, Allah'ın, küfrü benim (getirdiğim dinle) yok edecek olan Mani'yim. Ben, insanların (Kıyamet günü) benim ardımda bir araya getirilecekleri, (böylece toplanmayı başlatacak olan) Haşir'im. Ben, (kendisinden sonra artık Peygamber gelmeyecek olan) Akıb'ım."
"Akıb", kendisinden sonra hiçbir kimse olmayan (yani son, sonuncu) kimse demektir.[100]

Açıklama

"İsim", bir şeye, onu diğerlerinden ayırıcı bir alâmet olarak konan kelimeye denir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur'an-ı Kerim'de geçen Ahmed ve Muhammed şeklinde asıl iki ismi vardır. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunlardan başka, O'nun yüce niteliklerini belirten sıfat şeklinde daha birçok ismi bulunmaktadır. Hz. İsa (Aleyhisselam), İsrailoğulları'na Peygamberimizin geleceğini bildirirken O'nun için kullandığı "Ahmed" ismini[101] de muhtemelen sıfat olarak kullanmıştı. Yukarıdaki hadiste, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "isim" ve "sıfat" özelliğindeki isimlerinin en meşhurlarından beş tanesi zikredilmiştir.[102]

60. Haram Yeme Hakkında

2779. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), Abdullah b. Osman b. Huseym, Abdurrahman b. Sabit'ten, (O da) Câbir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yâ Ka'b b. Ucre! Şüphesiz durum şu ki, haramdan beslenip büyüyen hiçbir et Cennet'e girmeyecektir!"[103]

61. Mü'mine Her Şeyde Sevap Verilir

2780. "Bize Ebu Hatim el-Basri haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Suheyb'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir ara Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Ashabıyla birlikte) oturuyordu. Derken gülmüş, ardından da; *"Bana neden güldüğümü sormayacak mısınız?"* buyurmuştu. (Sahabe-i Kiram);
"Neden gülüyorsun?" diye sormuşlardı. O da şöyle buyurmuştu:
"Mü'minin işine hayretimden dolayı (gülüyorum). Onun her işi kendisi için hayırlıdır. Ona sevdiği bir şey isabet ederse, bundan dolayı Allah'a hamd eder. Böylece bu onun için hayırlı olur. Ona hoşlanmadığı bir şey isabet eder de sabrederse, bu da onun için hayırlı olur. Müminden başka, her işi kendisi için hayırlı olan hiç kimse yoktur!"[104]

62. İnsanoğlunun İki Vadi (Dolusu) Malı Olsa!

2781. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sefam) işitirdim; -artık bilmiyorum bu, kendisine (vahiyle) indirilen bir şey miydi, yoksa kendi sözü olarak söylediği bir şey miydi-? O şöyle buyururdu:
"İnsanoğlunun iki vadi (dolusu) malı olsa, bunlara (ek olarak) bir üçüncüsünü ister. İnsanoğlunun içini ancak toprak doldurabilecektir. Allah ise tevbe edenin tevbesini kabul eder!"[105]

63.Hikaye Anlatıp Öğüt Verme Yasağı Hakkında

2782. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Amir, Amr b. Şuayb'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yalnız hükümdar veya görevli kimse yahut (baş olma sevdasındaki) gösterişçi kimse hikayeler anlatıp öğüt verir!"[106]
(Abdullah b. Amir demiş ki; ben Amr b. Şuayb'a;
"Doğrusu biz (bu hadisi, 'gösterişçi kimse' yerine) kendisini ilgilendirmeyen şeye kansan kimse' şeklinde işitirdik?" dedim de O;
"Benim işittiğim budur" karşılığını verdi.[107]

64. Hikaye Anlatıp Öğüt Vermeye Müsaade Hakkında

2783. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebi Bukeyr, Şu'be'den, (O da) Abdulmelik b. Mey-sere'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ben Kürdûs'u -ki O, hikayeler anlatıp öğüt veren birisi idi-, şöyle derken işittim: Bana, Bedir savaşına katılanlardan bir adam haber verdi ki;"
O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Andolsun ki, bu toplantı yerinin benzerinde oturmam bana, dört köleyi hürriyetlerine kavuşturmaktan daha sevimli gelir!"[108]
(Kürdûs) demiş ki: Ben, (bana bu hadisi anîâtan adama);
"(Hz. Peygamber) hangi toplantı yerini kastediyor?" dedim. O da;
"O zaman hikâyeler anlatılıp öğüt veriliyordu" karşılığını verdi.
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bedir savaşına katılanlardan olan (söz konusu) bu adam, Hz. Ali'dir."[109]

Açıklama

Bu hadiste, etrafındakilere hikâyeler anlatıp öğütler vermekte olan bir vaizi ("kass"ı), Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip ettiği görülmektedir. Bir önceki hadis ise, halkı irşad görevini yalnız devlet başkanı veya "görevli kimse"nin yapabileceğini göstermektedir. Halkı irşad işini sadece bunların yapması, halkın genel durumunu ve uzun vadeli yararlarını onların daha iyi bilebileceğinden dolayıdır. Devlet başkanı bu işi ya bizzat yapar veya tayin edeceği yetkili kimselere yaptırır. Hadiste geçen "görevli kimse = memur'dan maksat, devlet başkanının görevlendireceği kimse olabilir. Ancak Kur'an-ı Kerim ile Hâdis-i Şeriflerde geçen genel irşad emirleri göz önüne alınırsa, bu hadisteki "görevli kimse" ile Allah Teala tarafından görevlendirilen kimsenin, yani yetkili âlimin kastedilmiş olduğunu söylemek daha uygun olur. Buna göre yukarıdaki hadiste Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tasvip etmiş olduğu vaiz de' ya o işi Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) izniyle yapan biri veya yetkili bir âlim olmalıdır. Böyle değerlendirildiğinde, bu iki hadis arasında bir zıtlığın olmadığı görülür. Bununla beraber, yukarıdaki son hadisin, râvilerinden Kürdûs sebebiyle zayıf olduğunu da ekleyelim.[110]

65. Mü'min, Bir Haşerât Deliğinden İki Defa Sokulmaz

2784. "Bize Abdullah b, Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip dedi ki, bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebu Hüreyre kendisine haber vermiş ki,"
Rasulullah şöyle buyurmuş:
"Mü'min bir haşerat deliğinden iki defa sokulmaz!"[111]

Açıklama

Bu hadis Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) az sözde çok manalar ihtiva eden (cevâmiu'l-kelim) hadislerindendir ve mü'minin dikkatli, uyanık olduğunu, aynı yolla ikinci bir defa aldatılamayacağını göstermektedir. Bu hadisi; "...sokulmasın" şeklinde anlamak da mümkündür. Bu durumda manası, "mü'min dikkatli ve uyanık olsun, aynı hataya ikinci defa düşmesin" demek olur. Ebu Davud et-Tayâlisî'nin bu hadisi anlayışı ise çok farklıdır. Öyle anlaşılıyor ki, O'na göre bu hadisin manası, "bir günahının cezasını bu dünyada çeken kimseye aynı günahtan ötürü âhirette ikinci bir ceza verilmeyecektir" şeklindedir.[112]

66. Şeytan İnsanoğlunda Kanın Akışı Gibi Akar

2785. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Mucâlid'den, (O) Amir'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti ki, -Amir demiş ki: Belki ben Câbir'den sordum da O şöyle dedi:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yanlarında kocaları bulunmayan kadınların yanlarına girmeyin. Çünkü şeytan insanoğlunda kanın akışı gibi akar. (Belki O;
"Şeytan (insanoğlunun içlerine kanın akışı gibi) girer!" buyurmuştu.) (Sahabe-i Kiram);
"Sende de mi?" diye sordular. Şöyle buyurdu:
"Evet. Ancak Allah ona karşı bana yardım etti de, o teslim oldu!"[113]

Açıklama

Bu hadiste geçen "...kanın akışı gibi" ifadesi, "...kanın aktığı yerde (yani damarda)" şeklinde de anlaşılabilir. "Şeytanın akışı" ifadesine gelince, bunu zahiri manasında anlamak da mümkündür. Yani Allah Teala "şeytan"a insanın damarlarında kan gibi akma gücü verebilir. Bu ifade "şeytan'ın vesveselerinin çokluğu manasına kullanılmış da olabilir. Sanki insandan kan ayrılmadığı gibi şeytan da ayrılmaz, ona devamlı vesvese ve kuruntular verir. Bazı âlimler ise, "şeytan'ın, vesvese ve kuruntuları insanın cildindeki ince ter deliklerinden içeri atıp, böylece onları kalbe ulaştırdığını söylemişlerdir.[114]

67. Belalara En Çok Uğrayan İnsanlar Hakkında

2786. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Asım'dan, (O) Mus'ab b. Sa'd'dan, (O da) Sa'd'dan, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)
"Belâlara hangi insanlar daha çok uğrarlar" diye soruldu da, O şöyle buyurdu:
"Peygamberler, sonra sırasıyla onlara en yakın olanlar! İnsan dinine göre belâlara uğratılıp denenir. Bunun için eğer dininde kuvvetlilik varsa, kuvvetliliği artırılır (ve ona çok belâ verilir). Eğer dininde incelik (zayıflık) varsa, onun belâsı hafifletilir. Belâ kulda, o yeryüzünde hiçbir günahı kalmamış olarak yürüyünceye kadar bulunmaya devam eder!"[115]

68. Hz. Peygamberin; "Beni Aşırı Bir Şekilde Övmeyin!" Sözü

2787. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Beni, hıristiyanların İsa b. Meryem'i övmeleri gibi aşırı bir şekilde övmeyin. Fakat, "Allah'ın kulu ve elçisidir" deyin!"[116]

69. Şüphesiz Allah'ın Yüz Rahmeti Vardır!

2788. "Bize el-Hakem b. Nafi1, Şuayb'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Ebu Hüreyre'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah rahmeti yüz parça yapmış ve doksan dokuzunu yanında tutmuş, tek bir parçayı yeryüzüne indirmiştir. İşte yaratıklar birbirlerine bu parçadan dolayı merhamet ederler. Öyle ki, at, yavrusuna zarar verir endişesiyle ayağını onun üzerinden kaldırır!"[117]

70. Kim Bir İyilik Yapmaya Kesin Karar Verirse

2789. "Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Süleyman rivayet edip (dedi ki), bize el-Ca'd Ebu Osman rivayet edip dedi ki, ben Ebu Reca el-Utaridi'yi işittim," şöyle dedi:
Ben İbn Abbas'ı Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen), O'nun Rabbi'nden -Azze ve Celle- rivayet ettiği bazı kudsi hadisleri anlatırken işittim. O dedi ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Rabb'iniz gerçekten çok merhametlidir. Kim bir iyilik yapmaya kesin karar verir de sonra onu yapamazsa, ona bir iyilik (sevabı) yazılır. Eğer onu yaparsa, ona on (katından) yedi yüz katına, daha fazla katlarına kadar (iyilik sevabı) yazılır. Kim de bir kötülük yapmaya kesin karar verir de sonra onu yapamazsa, ona bir iyilik (sevabı) yazılır. Eğer onu yaparsa, (ona) bir (kötülük günahı) yazılır veya (Allah) onu siler, yok eder. Allah yüzünden, sadece helak olacak olan helak olur!"*[118]

71.Kişi, Sevdiği Kimse İle Beraberdir

2790. "Bize Saîd b. Süleyman, Süleyman ibnu'l-Muğire'den, (O) Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Ben (bir-gün);
"Yâ Rasulullah, insan bir topluluğu seviyor, ama onların ameli gibi amel yapamıyor. (Bu insanın durumu ne olacak?)" diye sordum. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Sen, Ebu Zerr, sevdiğin kimse ile beraber olacaksın!" (O zaman) ben;
"Öyleyse ben Allah'ı ve Resul'ünü seviyorum!" dedim.
"Sen sevdiğin kimse ile beraber olacaksın!" buyurdu.[119]

72. Kul Allah'a Yaklaşmaya Çalıştığında

2791. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Mehdi rivayet edip (dedi ki), bize Ğeylan, Şehr b. Havşeb'den, (O) Amr b. Ma'dikerib'den, (O) Ebu Zerr'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
(Hz. Peygamber) Rabb'inin, şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
"Ademoğlu! Şüphesiz sen bana yakardığın, benden ümid ettiğin sürece, sende olan şeylere rağmen seni bağışlarım. Ademoğlu! Sen gerçekten, bana hiçbir şeyi ortak koşmadıktan sonra, beni yer dolusuna yakın günâhlarla karşılaşan da, ben seni onun dolusuna yakın bağışla karşılarım. Ademoğlu! Şüphesiz sen günahın gökteki buluta 'ulaşacak kadar günah işlesen de, sonra benden bağışlanmanı dilesen, ben, aldırmayarak seni bağışlarım!"[120]

73. İyilik Ve Günah Hakkında

2792. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Safvan -ki O, ibn Amr'dır-, rivayet edip dedi ki, bana Yahya b. Câbir el-Kâdî, en-Nevvas b. Sem'an'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iyi ile günahın ne olduğunu sordum da, O şöyle buyurdu:
"İyi, ahlâk güzelliğidir. Günah ise gönlüne dokunan ve halkın bilmesini istemediğin şeydir!"[121]
2793. "Bize İshak b. İsa, Ma'n b. İsa'dan, (O) Muaviye b. Salih'ten, (O) Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den, (O) babasından, (O da) en-Nevvas b. Sem'an'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'e sordum ki... (İshak) sonra onun (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti."[122]

74. Ahlâk Güzelliği Hakkında

2794. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Habib b. Ebi Sâbiften, (O) Meymun b. Ebi Şebib'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Nerede olursan ol, Allah'a (karşı gelmekten) sakın! Kötülüğün peşine hemen iyilik yap ki, onu yok etsin, insanlara da güzel huyla davran!"[123]
2795. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Saîd -ki O, İbn Ebi Eyyub'dur-, rivayet edip dedi ki, bana Muhammed b. Aclân, el-Ka'ka' b. Hakim'den, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Müminlerin iman bakımından en olgunu, ahlâk bakımından en güzel olanlarıdır!"[124]

75. Yumuşaklık Hakkında

2796. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd -ki O, İbn Seleme'dir-, Yunus ile Humeyd'den, (onlar) el-Hasan'dan, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den, (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Muhakkak ki, Allah yumuşaklığı sever ve serttik için vermediği şeyi onun için verir "[125]
2797. "Bize Muhammed b. Yusuf, el-Evzai'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah her işte yumuşaklığı sever. "[126]

76.Gözü Kör Olup da Sabreden Kimse Hakkında

2798. "Bize Abdullah b. Muhammed el-Kirmânî haber verip (dedi ki), bize Cerir, el-A'meş'ten, (O) Ebu Salih'ten, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"(Yüce Allah şöyle buyuruyor): Kimin iki sevgili (gözünü) gideririm de o, karşılığını benden bekleyerek sabrederse, onun için Cennet'in dışında hiçbir ödüle razı olmam!"[127]

Açıklama

Gözler, Allah Teala'nın bahşettiği en büyük nimetlerdendir. Maddi dünyamız göz nuruyla aydınlanır; dostları, sevgilileri ve maddi güzellikleri gözlerle görürüz; tehlikelerden gözler yardımıyla kaçınırız. Bu büyük nimetler aynı zamanda bize verilen birer emanettirler. Bu sebeple onlara, diğer uzuvlarımıza olduğu gibi gereken özeni göstermek, bakımlarını ve bir hastalığa uğradıklarında tedavilerini yapmak gerekir. Dinimizin emri budur. Gözlere gelen bir hastalığın tedavisinden sonuç alınamadığında ise bunu soğukkanlılıkla, metanet ve tevekkülle karşılamak, gerçekte onları alanın Allah Teala olduğunu hatırlayıp Allah Teala'nın onlara karşılık öbür âlemde büyük ödüller vereceğine inanarak sabretmek lâzımdır. Şu dünyada, gözlerden yoksun kalma gibi böyle büyük üzüntü verici bir halde bu düşünce ve inanç, insanın hem dünya hayatını kolaylaştırır ve rahatlatır, hem de ona öbür âlemde büyük mükâfaatlar kazandırır.[128]

77. Yönetilenlerin Arasında Adaletli Davranma

2799. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Eşheb, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," Ubeydullah b. Ziyad, Ma'kıl b. Yesar'ı, sonunda ölmüş olduğu hastalığında ziyaret etmiş. Derken (Ma'kıl) O'na şöyle demiş:
"Doğrusu ben sana, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Selhm) duyduğum bir hadis rivayet edeceğim. Şayet kalan ömrümün olduğunu bilsem (bunu) sana rivayet etmezdim. Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle derken işittim:"
"Allah'ın, bir yönetilenler topluluğuna yönetici yaptığı hiçbir kul yoktur ki, yönettiklerini aldatır bir halde iken ölsün de, Allah ona Cennet'i haram kılmış olmasın!"[129]

78. İtaat Ve Cemaate Bağlılık Hakkında

2800. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid b. Müslim, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Fezâreoğulları'nın azadlısı Zureyk b. Hayyan haber verdi ki; O, Müslim b. Karaza el-Eşcei'yi şöyle derken işitmiş: Ben, Avf b. Malik el-Eşceî'yi şöyle derken işitmiştim:" Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Önderlerinizin en hayırlıları, sizin onları sevdiğiniz, onların da sizi sevdiği, sizin onlara hayır-dua ettiğiniz, onların da size hayır-dua ettiği kimselerdir. Önderlerinizin en kötüleri ise sizin onları sevmediğiniz, onların da sizi sevmediği, sizin onlara lanet ettiğiniz, onların da size lanet ettiği kimselerdir." Biz;
"bu durumda onlarla bozuşalım mı, ya Rasulullah?" dedik de, O şöyle buyurdu:
"Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır! Şunu iyi bilin ki, kimin başına biri yönetici olur da o, onda Allah'a isyan etme ile ilgili bir şey yaparken görürse, onun Allah'a isyan etme ile ilgili şeylerini çirkin görsün, ama itaatten asla el çekmesin!"
Câbir'in torunu (Abdurrahman) demiş ki: O zaman ben (Zureyk'e);
"Ebu'l-Mikdam! Allah'a and olsun mu, sen bunu Müslim b. Karaza'dan işittin mi?" demiştim de, bunun üzerine O kıbleye yönelmiş ve iki dizinin üzerine çöküp şöyle demişti:
"Allah'a and olsun ki, ben bunu gerçekten Müslim bJ Karaza'dan işittim. O diyordu ki, ben amcam Avf b. Malik'i şöyle derken işittim: Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu (yani yukarıdaki hadisi) buyururken işittim."[130]

79. Sûr'a Üflenmesi Hakkında

2801. "Bize Muhammed b, Yusuf, Süfyan'dan, (O) Süleyman et-Teymi'den, (O) Eşlem el-Icli'den, (O) Bişr b. Şeğaf tan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Sûr'un mahiyeti soruldu da, O şöyle buyurdu:
"(Sûr), içine üflenen bir boynuzdur!"[131]

Açıklama

"Sûr", İsrafil'in (Aleyhiselam), Kıyamet'in kopması ile ölülerin mahşere gitmek üzere diriltilmeleri için lifleyeceği bir çeşit boynuzdur. İlk üfleyişte şehidler dışındaki bütün canlılar, yıldırım çarpmış gibi ölecek ve Kıyamet, kopmuş olacak, ikinci üfleyişte ise bütün ölüler dirilecektir.
Bundan anlaşılıyor ki, bu boynuza üfleyişten çıkacak esin, belki kuvvetinin azlığı ve çokluğu ile düzenine göre, öldürme ve diriltme etkisi olacaktır.[132]

80. Kıyametin Durumu İle Yüce Rabb'in İnişi Hakkında

2802. "Bize el-Hakem b. Nafi' rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Seleme b. Abdirrahman'ı işittim ki, O şöyle dedi: Ben Ebu Hüreyre'yi işittim ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah (Kıyamet günü) yeri avucuna alacak, göğü sağ eliyle dürecek, sonra da şöyle buyuracak: Hükümdar benim. Nerde yeryüzünün

hükümdarları?"[133]
2803. "Bize Muhammed ibnu'l-Fadl rivayet edip (dedi ki), bize es-Sa'k b. Hazn, Ali ibnu'l-Hakem'den, (O) Osman b. Umeyr'den, (O) Ebu Vâil'den, (O) İbn Mes'ud'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti."
(İbn Mes'ud) demiş ki, O'na (yani Hz. Peygambere);
"Makam-ı Mahmud (Övülen Makam) nedir?" diye soruldu, O da şöyle buyurdu:
"Bu, yüce Allah 'in (mahşer günü) kürsüsünün üzerine ineceği gün olacaktır. (O zaman kürsüsü), zorlamasından dolayı yeni deve semerinin gıcırdaması gibi gıcırdar. Bu (kürsünün büyüklüğü) gök ile yer arasının genişliği gibidir. (İşte o gün) siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak getirileceksiniz de, ilk giydirilecek kimse İbrahim olacak. Yüce Allah;
"Dostumu giydirin!" buyuracak. Bunun üzerine Cennet örtülerinden iki beyaz örtü getirilip (O'na örtülür). Sonra O'nun peşinden ben giydirilirim. Ardından ben Allah'ın sağında, öncekilerin ve sonrakilerin bana imrenecekleri bir yerde ("makam"da) dururum!"[134]

81. Yüce Allah'a Bakmak

2804. "Bize Ebu'l-Yemân b. Nafi', Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle dedi): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ata' b. Yezid el-Leysi haber verdiler ki, Ebu Hüreyre kendilerine haber vermiş ki," insanlar Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Rabb'imizi Kıyamet Günü görecek miyiz?" diye sormuşlar. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuş:
"Kamerî ayın on dördüncü ("bedir") gecesi önünde bulut olmayan ayı görmekte şüpheye düşer, (münakaşa eder misiniz)?" (Sahebe-i Kiram);
"Hayır, yâ Rasulullah" demişler. (Hz. Peygamber);
"Peki, önünde bulut olmayan güneşi (görmekte) şüpheye düşer, (münakaşa eder misiniz)?" buyurmuş. Onlar yine;
"Hayır" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"İşte hiç şüphe yok ki, siz de O'nu bu şekilde göreceksiniz!"[135]

82. (Ahirette) Toplanmanın Durumu Hakkında

2805. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bize el-Muğire ibnu'n-Nu'man rivayet edip dedi ki, ben Saîd b. Cübeyr'i, İbn Abbas'tan rivayet ederken işittim ki," O şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir konuşma yapmış ve derken şöyle buyurmuştu:
"Ey insanlar! Hiç şüphe yok ki, sizler yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak yüce Allah'ın huzuruna toplanılacaksınız!" (Hz. Peygamber) sonra şu ayeti okumuştu:
"Yaratmaya ilk başladığımız gibi, üzerimize aldığımız bir söz olarak, onu tekrar var edeceğiz. Biz (bunu) gerçekten yapıcıyızdır!"[136]

83. Mü'minlerin Kıyamet Günü Secde Etmesi Hakkında

2806. "Bize Muhammed b. Yezid el-Bezzâz, Yunus b. Bukeyr'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana İbn İshak haber verip dedi ki, bana Saîd b. Yesar haber verip dedi ki: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"(Ahirette) Allah, kulları geniş (ve) düz bir yerde topladığında bir bağına;
"her topluluk tapmış oldukları şeylerin ardına takılsın!" diye bağırır. Bunun üzerine her topluluk tapmış oldukları şeylerin ardına takılır. (Bu ümmetin) insanları ise oldukları gibi kalırlar. Derken onlara (Allah) gelir ve "İnsanların neyi var? Onlar gittiler, siz ise buradasınız!" der. Onlar da;
"biz ilahımızı bekliyoruz" karşılığını verirler. O zaman O;
"Siz onu tanıyor musunuz?" der. Onlar;
"bize kendisini tanıtırsa onu tanırız" derler. Bunun üzerine onlara "
baldır"ını açar, onlar da hemen secdeye kapanırlar. İşte yüce Allah'ın şu ayeti bunu açıklamaktadır:
"O gün "baldır" açılır ve onlar secdeye çağrılırlar, ama (buna) güç yetiremezler!"[137] *Her münafık kalakalır ve secde etmeye güç yetiremez. Ardından (Allah secdeye kapanan müminleri) Cennet'e götürür."*[138]

Açıklama

Yukarıdaki hadislerde Allah Teala'ya nisbet olunan "sağ el =yemîn", "baldır = sak" gibi uzuvlarla "kürsünün üzerine inmek", "baldırını açmak" gibi fiillerde, nasıllıkları/nitelikleri mahlûk olan akılla kavranamayacak "müteşabih" manalar vardır. Allah Teala'ya nisbet edilen, bunlar gibi uzuv ve fiillerin izahında başlıca iki usûl takip edilmiştir. İlk dönem âlimlerinin (selefin) ekserisi bunların, Allah Teala'ya yaraşır hakikatlerin olduğuna inanmış ve bu şekilde onları oldukları gibi kabul edip te'vil etme yoluna gitmemişlerdir. Sonraki âlimler ise, söz konusu kelimelerin dilde kullanıldıkları manalarından dışarı çıkmamak şartıyla, onları Allah Teala'ya yaraşır ve geçtikleri yerlere uygun şekillerde yorumlamışladır. Onlara göre, mesela, Allah Teala'ya nisbet edilen "el", "güç, kudret" manasınadır. Bu kelimeleri te'vil etme yoluna giden selef ve muteahhirûn âlimlere göre, "baldırı açmak" ifadesinin manası ise, hakikatleri bütün çıplaklığıyla ortaya çıkarmak, insanlardan gaflet perdelerini sıyıracak bir şiddet ve dehşetle ilahi hükmü uygulatmak demektir. Allahu a'lem.[139]

84. Şefaat Hakkında

2807. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Ziyad rivayet edip (dedi ki), bize Duhayn el-Hacri, Ukbe b. Amir el-Cuheni'den rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Allah öncekilerle sonrakileri topladığında, aralarında hüküm verip de hükmünü bitirince, müminler şöyle diyecekler: Rabb'imiz aramızda hüküm verdi. Şimdi Rabb'imize bizim için kim şefaatçi olacak?" Derken onlar (birbirlerine);
"Ademe gidin! Çünkü Allah O'nu eliyle yaratmış ve O'na hitab etmiştir" diyecek ve O'na gelip; "kalk da Rabb'imize bizim için şefaatçi ol" diyecekler. Adem de;
"siz Nuh'a gidin" cevabını verecek. Bunun üzerine onlar Nuh'a gelecekler. O da onları İbrahim'e yollayacak. Bu sefer onlar İbrahim'e gelecekler. O da onları Musa'ya yollayacak. O zaman onlar Musa'ya gelecekler. O da onları İsa'ya yollayacak. Onlar bu sefer İsa'ya gelecekler. O da;
"ben size Ümmi Peygamber'i salık veririm" diyecek." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki: "Bunun üzerine onlar bana gelecekler. Yüce (Allah) da bana, huzuruna çıkmam için izin verecek ve duracağım yere, asla hiç kimsenin koklamamış olduğu en güzel bir koku yayılacak. Nihayet ben Rabb'ime geleceğim de, O benim şefaatçiliğimi kabul edip üzerime, başımın saçlarından ayaklarımın tırnaklarına kadar nur koyacak. O zaman kâfir, İblis'e diyecek ki;
"müminler kendileri için şefaatçi olacak kimseyi buldular. Haydi sen de kalk, Rabb'ine bizim için şefaatçi ol! Çünkü bizi sen sapıttın!" (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki:
"O da kalkacak. Ancak, duracağı yere, hiç kimsenin asla koklamamış olduğu en bozuk koku yayılacak. Ardından Cehennem'e (götürmek) üzere onların önüne düşecek ve bu esnada; İş bittirilince şeytan;
"doğrusu Allah size gerçeği söz vermişti. Ben de size söz vermiştim, ama ben sözümde yalancı çıktım" diyecek."[140] *Mealindeki ayeti sonuna kadar okuyacak!"*[141]

85. Şüphesiz Her Peygamberin (Kabul Edilmesi Kesin Olan) Bir Duası Vardır

2808. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şu'ayb, ez-Zühri'den haber verdi İd, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman rivayet etti ki, Ebu Hüreyre şöyle demiş:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Her Peygamberin (Allah tarafından kabul edilmesi kesin olan) bir duası, bir isteği vardır. Ben bu duamı, Allah dilerse, Kıyamet günü ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum!"[142]
2809. "Bize el-Hakem b. Nafi' rivayet edip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Amr b. Ebi Süfyan b. Esid b. Cariye, bunun (yani bir önceki hadisin) aynısını Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi."[143]

86. "Ümmetimden Yetmiş bin Kişi Cennete Hesaba Çekilmeden Girecek!"

2810. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Ümmetimden yetmiş bin kişi Cennet'e hesap vermeden girecek!" O zaman Ukkâşe;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" demiş, O da dua etmiş. Bunun üzerine başka bir adam da;
"Yüce Allah'a benim için de dua edin" demiş, ancak O;
"Ukkaşe bunda seni geçti!" buyurmuş.[144]

87. Hz. Peygamberin; "Ümmetimden Bir Adamın Şefaatiyle Yetmiş Bin Kişi Cennet'e Girecek!'Sözü Hakkında

2811. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Halid'den, (O) Abdullah b. Şakîk'ten, (O da) Abdullah b. Ebi'l-Ced'a'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Andolsun ki, ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temimoğullarından daha çok kimse Cennet'e girecektir!" (Sahabe-i Kiram);
"Senden başka (bir adamın mı), yâ Rasulullah?" dediler.
"Benden başka (bir adamın)!" buyurdu.[145]

88. Yüce Allah'ın; "O Gün Yer Başka Yere Değiştirilir, Gökler de!" Sözü Hakkında

2812. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Davud'dan, (O) eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Ben Aişe'ye;
"Mü'minlerin Annesi! Yüce Allah'ın, *"O gün yer başka yere değiştirilir, gökler de (başka göklere)... Ve (insanlar gelip) tek ve kahredici Allah'ın huzuruna durur!"*[146] Sözü hakkında ne dersin, insanlar o gün nerede olacaklar?" diye sordum da, O şöyle cevap verdi:
"Ben bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem) sormuştum da O;
"Sırat üzerinde (olacaklar)!" buyurmuştu."[147]

89. (Cehennem) Ateşine Uğramak Hakkında

2813. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O da) es-Süddi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Mürre'ye, Aziz ve Celil olan Allah'ın;
"Sizden hiç kimse yoktur ki, o (Cehennem'e) uğrayacak olmasın!"[148] Sözünü sordum da, O bana rivayet etti ki, Abdullah b. Mes'ud kendilerine rivayet edip şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İnsanlar (Cehennem) ateşine uğrayacaklar. Sonra oradan amellerine göre ayrılıp kurtulacaklar. Bu (kurtulacakların) ilki, (oradan) şimşek çakışı gibi (ayrılacak), sonraki rüzgar gibi, sonraki atın seğirtmesi gibi, sonraki devesine binen gibi, sonraki adamın koşması, sonraki onun yürümesi gibi (ayrılacak!)"[149]

90. Ölümün Boğazlanması Hakkında

2814. "Bize Haccâc b. Minhâl, Hammâd b. Seleme'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"(Kıyamet günü) ölüm boz biz koç şeklinde getirilir ve Cennet ile Cehennem arasında durdurulur. Sonra; "ey Cennet ehli" diye bağırılır. Onlar da hemen boyunlarını uzatıp bakarlar. "Ey Cehennem ehli" diye de bağırılır. Onlar da boyunlarını uzatıp bakar ve ferahlığın geldiğini zannederler. O zaman (koç şeklindeki ölüm) boğazlanır ve "(artık) ebedilik var, asla ölmek yok" denilir!"[150]

91. (Cehennem) Ateşinden Sakındırmak Hakkında

2815. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Simâk'tan, (O da) en-Numan b. Beşir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hutbe irad buyururken işitmiştim. Derken O;
"Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım! Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım! Ben sizi (Cehennem) ateşine karşı uyardım!" buyurmuş ve bunu (yüksek sesle) söylemeye devam etmişti. Öyle ki, çarşı-pazardakiler benim bulunduğum yerde olsalardı, onu mutlaka işitirlerdi. Sonunda (Hz. Peygamber'in) üzerinde olan aba ayaklarının yanına düşmüştü.[151]

92. "Öldüğüm Zaman Beni Ateşte Yakın!" Diyen Kimse

2816. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip dedi ki, bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"(Bir zamanlar) Allah'ın kullarından bir kul vardı. O Allah için hiçbir ibadet yapmazdı. Gerçek şu ki, o, ömrünün bir kısmı geçip geriye ömrünün bir kısmı kalıncaya kadar (böyle) yapmıştı. Sonra anlamıştı ki, o, Allah katında hiçbir iyilik saklamamış! Bunun üzerine oğullarını çağırmış ve
"Beni nasıl bir baba biliyorsunuz?" diye sormuştu. Onlar;
"İyi (bir baba olarak), ey babamız" cevabını vermişlerdi. O sözüne şöyle devam etmişti:
"Öyleyse ben gerçekten, ya sizden birinin yanında olan malımı ondan mutlaka alacağım yahut size emredeceğim şeyi mutlaka yapacaksınız!" (Hz. Peygamber sözüne devamla) şöyle buyurdu:
"Böylece onlardan, vallahi, söz almış ve şöyle demişti: "
İyi dinleyin. Ben öldüğümde beni alıp ateşte yakın. Nihayet kömür haline geldiğimde beni ufalayın, sonra da rüzgâra savurun!" Derken Öldüğü zaman, Muhammed'in Rabb'ine andolsun ki, bunu ona yapmışlardı. Ama hemen, asla hiç olmadığından daha güzel olarak getirilip Rabb'inin huzuruna sunulmuş, O da;
"Seni (kendini) ateşte (yaktırmaya) ne sevk etmişti?" buyurmuştu. O;
"Senin korkun, ya Rabbi" karşılığını vermişti. (Yüce Allah da);
"Doğrusu ben seni gerçekten korkmuş biri olarak işitiyorum!" buyurmuştu." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki: "Bunun üzerine (adamın) tevbesi kabul olunmuştu."[152]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: (Metinde geçen) "yebteiru=saklıyor" kelimesi, "yeddehırû =depo ediyor, saklıyor" demektir.[153]

93. Bir Kadın, Bir Kediden Dolayı Cehennem'e Girdi

2817. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir kadın bir kediden dolayı (Cehennem) ateşine girdi. (Ona) denilmişti ki: Sen bu (kediyi) ne yedirip içirdin, ne de onu serbest bıraktın ki, yerin küçük canlılarından yesin!"[154]

94. Cehennemliklerin İşkencesinin Şiddeti

2818. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hüreyre'nin azadlısı ve künyesi Ebu Yahya olan Saîd b. Ebi Eyyub b. Miklas rivayet edip dedi ki, ben Derrac Ebu's-Semh'i şöyle derken işittim: Ben Ebu'l-Heysem'i şöyle derken işittim: Ben Ebu Saîd el-Hudri'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Andolsun ki, kâfirin üzerine kabrinde doksan dokuz büyük yılan sataştırılır. Bunlar onu, Kıyamet kopuncaya kadar ısırır ve sokarlar. Bu büyük yılanlardan bir tanesi yeryüzüne üfürse, artık hiçbir yeşillik bitmez!"[155]

95. Cehennemin Vadileri Hakkında

2819. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ezher b. Sinan, Muhammed b. Vâsi'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
Ben Bilal b. Ebi Bürde'nin yanına girmiştim. Derken şöyle demiştim:
"Doğrusu senin baban bana kendi babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurmuş:
"Gerçekten Cehennem'de Hebheb denilen bir vadi vardır. Bütün zorbalar orada kalırlar. Sen sakın onlardan olma!"[156]

96. Allah'ın, Rahmetinden Dolayı Cehennem'den Çıkaracağı Kimseler

2820. "Bize Amr b. Avn, Halid b. Abdillah'tan, (O) Saîd b. Yezid Ebu Mesleme'den, (O) Ebu Nadra'dan, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cehennem'in (ebedi olarak) ehli olan Cehennem ehline gelince, onlar Cehennem'de ölmeyecekler.
İnsanlardan bazılarına gelince, Cehennem ateşi onlara günahlarının miktarınca isabet edecektir. Bu sebeple onlar orada yakılacaklar. Nihayet kömür haline geldiklerinde şefaat etmeye izin verilecek ve bunun üzerine onlar ateşten öbek öbek çıkarılıp Cennet'in nehirlerine saçılacaklar. Cennet ehline de; "şunların üzerine biraz su serpin" denilecek." (Hz. Peygamber sözüne devamla) buyurdu ki:
"Onlar da onların üzerine (su) serpecekler de etleri, bitki tohumunun selin süprüntüsü arasında bitmesi gibi bitip gelişecek!"[157]

97. Cennetin Kapıları Hakkında

2821. "Bize Ahmed b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize Muaviye b. Hişam, Serik'ten, (O) Osman es-Sekafi'den, (O) Ebu Sadık'tan, (O) Abdurrahman b. Yezid'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Cennetin sekiz kapısı vardır!"[158]

98. Cennete Giren Kimse Bolluk İçinde Sevinçli Olur, Sıkıntı Ve Yoksulluk Görmez

2822. "Bize Haccac b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O) Eyyûb'dan, (O) Ebu Rafi'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (neklen) rivayet etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim Cennet'e girerse, bolluk içinde sevinçli olur, sıkıntı ve yoksulluk görmez. Onun ne giysileri eskir, ne gençliği tükenir. Cennet'te ona hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler (verilir)!"[159]

99. Andolsun ki, Cennet'te Birinizin Kamçısı (Kadar)Bir Yer, Dünya Ve İçindeki ŞeylerdenDaha Hayırlıdır

2823. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (nalen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu: *"Andolsun ki, Cennet'te birinizin kamçısı (kadar) bir yer, dünya ile içindeki şeylerden daha hayırlıdır. İsterseniz; "O zaman kim (Cehennem) ateşinden uzaklaştırılır, Cennet'e konursa, o kurtulmuştur"*[160] *ayetini sonuna kadar okuyun!"* [161]

100. Cennetin Yapısı Hakkında

2824. "Bize Ebu Asım, Sa'dan el-Cuheni'den, (O da) Ebu Mü-cahid'den (naklen) haber verdi (ki, O şöyle dedi): Bize Ebu Mudille rivayet etti ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş:" Biz;
"Yâ Rasulullah, Cennet"in yapısı nasıldır?" dedik. Şöyle buyurdu:
"(Onun yapısı) bir altın kerpiç, bir gümüş kerpiç (olmak üzere örülmüştür). (Kerpiçlerinin arasına konan) harcı son derece güzel kokan misktir. Küçük çakıl taşları yakut ve incidir. Toprağı (güzel kokulu, parlak, sarı renkli) safrandır. Oraya giren, bolluk içinde sevinçli olarak, sıkıntı ve yoksulluk görmeksizin ebediyyen orada kalır. Onun ne gençliği tükenir, ne giysileri eskir!"[162]

101. Firdevs Cennetleri Hakkında

2825. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Kudâme, Ebu İmran el-Cevni'den, (O) Ebu Bekr b. Abdillah b.Kays'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Firdevs Cennetleri dört tanedir: İkisinin süsleri, kapları ve içlerindeki (diğer) şeyler altındandır. İkisinin süsleri, kaplan ve içlerindeki (diğer) şeyler ise gümüştendir. Adn Cennetlerinde olan toplulukla, Rabb'lerine bakmaları arasında sadece, O'nun yüzündeki sonsuz ululuk örtüsü olacaktır! Şu nehirler Adn Cennetlerinden bir çukurun içine fışkırırlar. Sonra ardından nehirler olarak yukarı çıkarlar!"[163]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki: "Çevbe = çukur", yerde oyulup açılan şeydir.[164]

102. Cennete İlk Girecek Topluluk Hakkında

2826. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (neklen) haber verdi ki," O, (Rasulullah'tan haber vererek) şöyle dedi:
"Ümmetimden Cennet'e girecek ilk topluluğun (yüzleri) dolunay gecesindeki ayın şeklinde olacaktır. Sonra onların peşinden girecek kimselerin (yüzleri) gökte ışık saçma bakımından en güzel yıldız gibi olacaktır!" O zaman Ukkâşe ayağa kalkıp;
"Yâ Rasulullah, Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin" dedi. O da;
"Allah'ım! Bunu onlardan kıl!" Diye dua etti. Ardından başka bir adam kalkıp;

"Yâ Rasulullah, Allah'a beni onlardan kılması için dua edin" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Ukkâşe bunda seni geçti" buyurdu [165]

103. Cennetliklere, Cennet'e Girdiklerinde Ne Denilecek?

2827. "Bize Abd b. Yeis haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Adem, Hamza b. Habib'den, (O) Ebu îshak'tan, (O) el-Eğar'dan, (O) Ebu Hüreyre ile Ebu Saîd'den, (onlar da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ettiler ki," O;
"Onlara, "İşte mirasçı kılındığınız Cennet!" diye seslenilir"[166] ayeti hakkında şöyle buyurdu:
"Onlara şöyle seslenilir:
"Sağlıklı olun, hasta olmayın! Bolluk içinde sevinçli olun, sıkıntı ve yoksulluk görmeyin! Genç kalın, ihtiyarlamayın! Sonsuza dek yaşayın, ölmeyin!"[167]

104. Cennetin Ahalisi Ve Rahatlığı Hakkında

2828. "Bize Ca'fer b. Avn, el-A'meş'ten, (O da) Sümâme b. Ukbe el-Muharib'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Zeyd b. Erkam'ı şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Cennet'in ahalisinden olan bir adama yeme, içme, cinsi münasebet ve arzu hususlarında gerçekten yüz adamın gücü verilecektir!"
O zaman Yahudilerden bir adam;
"Doğrusu yiyip içen kimsenin (helaya gitme) ihtiyacı olur" dedi de, (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Onun cildinden bir ter çıkacak. Ardından bir de görecek ki, karnı içeri girmiş!"[168]
2829. "Bize Muhammed b. Yezid er-Rifai haber verip (dedi ki), bize Muaz -yani İbn Hişam-, babasından, (O) Amir el-Ahvel'den, (O) Şehr b. Havşeb'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Cennet'in ahalisi genç, vücutları tüysüz, yüzleri kılsız, gözleri sürmeli olacaktır. Onların ne giysileri eskiyecek, ne gençlikleri tükenecektir!"[169]
2830. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki; O, Câbir'i (şöyle derken) işitmiş: -Ebu Asım'a;
"Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi?" denildi, O da;
"Evet" cevabını verdi-:
"Cennet ehli ne işeyecek; ne sümkürecek, ne kaza-i hacete çıkacak! Bunlar onlarda geğirme (gibi olacak). Onlar yiyecekler, içecekler. Onlara nefes almaları ilham edileceği gibi, teşbih ve hamd etmeleri de ilham edilecek!"[170]

105. Allah'ın, İyi Kullarına Hazırladığı Şeyler

2831. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyuruyor: "İyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler hazırladım!" İsterseniz; "Artık yapmış oldukları işlere karşılık olarak onlar için saklanan yüz aydınlatıcı şeyleri hiç kimse bilmez!"[171] *Ayetini okuyun!"*[172]

Cennet Ehlinin Yer Bakımından En Aşağıda Olanı

2832. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten Cennet ehlinin yer bakımından en aşağıda olanı, Allah'tan bir istekte bulunup da kendisine; "bu ve bununla beraber bir misli senin (olsun!)" denilecek kimsedir. Şu var ki, ona; "şöyle şöyle iste" diye bildirilecek. (O da bunları isteyince) o zaman da ona; "bu ve bununla beraber bir misli senin (olsun)!" denilecek. "
Ebu Saîd el-Hudri ise (bu hadisin rivayetinde) şöyle demiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"O zaman da ona; "bu ve bununla beraber on misli senin (olsun)!" denilecek!"[173]

107. Cennetin Köşkleri Hakkında

2833. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten Cennet ehli (Cennet'in yüksek yerlerindeki) köşklerin sakinlerini, sizin gökte inci gibi (parlayan) yıldızları görmeniz gibi göreceklerdir."[174]
2834. "Ebû Hâzim demiş ki, sonra ben bu hadisi en-Nu'man b. Ebi Ayyaş'a anlattım da, O bana Ebû Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O,
"...Göğün doğusunda ve batısında inci gibi (parlayan) yıldızı (görmeniz gibi göreceklerdir!)" demiş.[175]

108. Ceylan Gözlü Sevgililerin (Hurilerin) Niteliği

2835. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm el-Kurdûsî, Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cennet'te hiç kimse yoktur ki, onun iki eşi olmasın! Gerçekten durum şu ki, onların inciklerinin iliği astarlı yetmiş elbisenin ardından görülür. O (Cennet'te) hiçbir bekâr da yoktur!"[176]

109. Cennetin Çadırları Hakkında

2836. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hemmâm haber verip (dedi ki), bize Ebu İmran el-Cevri, Ebu Bekr b. Abdillah b. Kays'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz (Cennet'teki) o çadır, içi geniş boş büyük bir inci tanesidir. Onun göğe yüksekliği altmış mildir. Her bir köşesinde (çadırın sahibi olan) müminin bir ailesi vardır. Bunlar (diğer köşelerdeki) diğer (aileleri) görmezler!"[177]

110. Cennet Ehlinin Çocuğu Hakkında

2837. "Bize Muhammed b. Yezid el-Kavârîrî, Muaz b. Hişam'dan, (O) babasından, (O) Amir el-Ahvel'den, (O) Ebu's-Sıddik en-Nâcî'den, (O) Ebu Saîd el-Hudri'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Şüphesiz mümin Cennet'te çocuk arzu ettiğinde, onun gebeliği, doğumu ve (olgunluk) çağına gelişi bir anda arzu ettiği gibi olur!"[178]

111. Cennet Ehlinin Sıraları Hakkında

2838. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ' haber verip dedi ki, bize Muaviye b. Hişam, Süfyan'dan, (O) Alkâme b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Büreyde'den, -Muaviye demiş ki, "zannediyorum O da babasından"- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Cennet ehli yüz yirmi sıradır. Bunlardan sekseni benim ümmetimdir. Kırkı ise diğer insanlardır."[179]

112. Cennetin Nehirleri Hakkında

2839. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip dedi ki, bize el-Cüreyri, Hakim b. Muaviye'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Cennet'te bir süt denizi, bir bal denizi ve bir de şarap denizi vardır. (Cennet ehli Cennet'e girdikten) sonra bunlardan nehirler yarılıp (çıkacaktır)!"[180]

113. Kevser Hakkında

2840. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Atâ' İbnu's-Saîb'den, (O da) Muharib b. Disar'dan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Bize Abdullah b. Ömer rivayet edip şöyle dedi:"
"Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik!" ayeti indiğinde Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"O (yani Kevser), Cennet'te bir nehirdir. Onun iki kenarı altındandır. O, inci ile yakut üzerinde akar. Onun toprağı misk kokusundan daha güzel, tadı baldan daha tatlı, suyu kardan daha beyazdır!"[181]

Açıklama

"Kevser", lügatte "son derece çok, pek çok" demektir. Buradan hareketle onun "pek çok hayır" manasına geldiği söylenmiştir. Bu "pek çok hayır"ın ne olduğu konusunda ise; Peygamberlik şerefi, ümmetin âlimleri, hayırlı bağlılar, nesil çokluğu, ilim gibi yirmiden fazla farklı açıklama yapılmıştır. Bunların en meşhur olanı, yukarıdaki hadiste de açıklanan, "Kevser'in Cennet'te bir nehir olduğudur. Bu nehirin nitelikleri hakkında birçok hadis vardır.[182]

114. Cennetin Ağaçları Hakkında

2841. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b, Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi;
Resûlullah şöyle buyurdu:
"*Hakikaten Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yol alır da onu geçemez! Dilerseniz; "...Ve (sağın adamları) uzanmış gölgededirler"*[183] *ayetini okuyun. "*[184]
2842. "Bize Abdussamed b. Abdulvâris haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu'd-Dahhâk'tan rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Hakikaten Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yol alır da, onu geçemez. Bu, 'ebedilik ağacı'dır."[185]

115. Acve Hurması Hakkında

2843. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Abbad -ki O, İbn Mansûr'dur-, haber verip dedi ki, ben Şehr b. Havşeb'i şöyle derken işittim: Ben Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Acve hurması Cennet'tendir ve zehire karşı şifadır!"[186]

Açıklama

Acve, Hicaz bölgesinde yetişen bir hurma çeşididir. Bu çeşidin Medine'de yetişeni, oranın ve Hicaz bölgesinin en iyi hurmalarındandır. Rengi siyaha çalan bu hurmanın ağacını Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diktiği nakledilmektedir. Acve hakkındaki hadislerin de 'Medine acvesi' hakkında olduğu söylenmiştir. Dilimizde bu hurmaya "balçık hurma' denmektedir. Bu hurmanın "Cennet'ten" olması, onun lezzet ve tad bakımından değil de şekil ve isim bakımından "Cennetin acvesi"ne benzediği; çok faydalı ve bereketli olması hasebiyle benzerliğinin olduğu, bu sebeple de zehire şifa olduğu gibi farklı şekillerde izah edilmiştir. Acvenin zehire karşı şifa olmasına gelince bu, onun bazı zehirlere şifa olduğu; Medine acvesinin toprak ve iklim sebebiyle böyle bir özelliğinin olduğu; belli sayı ve şekilde kullanıldığı ve kullananın onda bu özelliğin olduğuna inanması halinde bu etkiyi gösterdiği gibi farklı şekillerde anlaşılabilir.[187]

116. Cennetin Çarşısı Hakkında

2844. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Humayd, Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Hakikaten Cennet'te (insanların toplanma yeri olan) bir çarşı vardır!" (Sahabe-i Kiram);
"O nasıldır?" diye sordular. (Rasulullah) şöyle buyurdu:
"Misk yığınları! (Cennet ehli) bunların yanına çıkıp toplanacaklar. Derken Allah onların üzerine bir rüzgâr gönderecek de, bu (rüzgâr) onları evlerine girdirecek. O zaman aileleri onlara; "andolsun ki, sizin güzelliğiniz bizden (ayrıldıktan) sonra artti" diyecekler, onlar da ailelerine bu (sözün aynısını söyleyecekler."[188]
2845. "Bize Saîd b. Abdulcebbar, Hammâd b. Seleme'den, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[189]

117. Cennet, Hoşlanılmayan Şeylerle Kuşatılmıştır

2846. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cennet hoşlanılmayan şeylerle kuşatılmıştır. Cehennem ise arzu ve istek uyandıran şeylerle kuşatılmıştır."[190]

Açıklama

İnsanı Cennet'e veya Cehennem'e götürecek olan şey, bu dünyadaki iman ve amelidir. Cennet'e ulaşmak için yapılması gereken şeyler ekseriya nefse zor gelir, nefis onlardan hoşlanmaz: Zor ve kolay şartlarda ibadetlere devam etmek, malını Allah yolunda harcamak gibi... Cehennem'e götüren şeyler ise, bunların tam aksine, nefse hoş gelen şeylerdir.[191]

118. Fakirlerin, Cennet'e Zenginlerden Önce Girmesi

2847. "Bize Abdullah b. Salih rivayet edip dedi ki, bana Muaviye rivayet etti ki, Abdurrahman b. Cubeyr kendisine, babası Cubeyr b. Nufeyr'den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etmiş ki," O şöyle demiş: "Bir ara ben Mescid'de oturmaktaydım. Muhacirlerin fakirlerinden halka olmuş bir topluluk da oturuyorlardı. Derken Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) içeri giriverdi ve gidip onların yanına oturdu. Ben de kalkıp onların yanma gittim." O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlara şöyle buyurdu: *"Muhacirlerin fakirleri (âhirette) yüzlerini güldürecek şeyden dolayı sevinsinler! Çünkü onlar Cennet'e zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir!"* (Abdullah) dedi ki:
"Bunun üzerine ben, gerçekten, onların renklerinin aydınlanıp parladığım görmüştüm." Abdullah b. Amr sözüne şöyle devam etti:
"Sonunda ben onlarla beraber -veya "onlardan"- olmayı temenni etmiştim."[192]

Açıklama

Fakirlerin Cennet'e zenginlerden daha önce girmeleri, Allahu a'lem, onların mal hesaplarının olmayışındandır. Bu durum, fakirlerin üstünlüğünü göstermez.[193] Çünkü Allah Teala katında değerliliğin ölçüsü, kişinin "takva"sı[194] yani Allah Teala'ya karşı gelmekten sakınma durumudur. Ayrıca bir iyilik mal ile yapılabilmekte, bazı farz ibadetler de mâlî varlığa bağlı bulunmaktadır. Binaenaleyh, zengin daha takvalı ve ameli daha iyiyse, hesabını verdikten sonra, biraz geç de olsa, Cennet'e girip böyle olmayan fakirden daha üstün derecelere çıkar.[195]

119. Cehennemin Soluklandırılması Hakkında

2848. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi ki, O şöyle demiş: Bana Ebu Seleme, Ebu Hüreyre'den haber verdi ki, O, Onu şöyle derken işitmiş:"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Cehennem, Rabb'ine şikâyette bulunup;
"Yâ Rabb'i, bir kısmım bir kısmımı yedi" dedi. Bunun üzerine lûtfu çok ve yüce olan Allah ona iki soluklanma, yani kışın bir soluklanma, yazın bir soluklanma izni verdi, işte bu (soluklanmalar) sizin en şiddetli bulduğunuz sıcakla en sert bulduğunuz soğuğun (sebepleridirler)."[196]
2849. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Asım b. Behdele'den, (O) Ebu Salih'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki hadisin) benzerini rivayet etti."[197]

120. Hz. Peygamberin; "Sizin Şu Ateşiniz Şu Kadar Parçadan Bir Parçadır!" Sözü Hakkında

2850. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize el-Heceri, Ebu Iyâz'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Gerçekten sizin şu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır!"[198]

121. Cehennem Ehlinin En Hafif İşkence Göreni

2851. "Bize Ebu Asım, ibn Aclan'dan, (O) babasından, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"(Cehennem'de) en hafif işkence görecek insan, iki pabucu olup da oradan beyni kaynayacak kimsedir!"[199]

122. Yüce Allah'ın; "Daha Var mı?" Sözü

2852. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ammar b. Ebu Ammar'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah şöyle buyurdu:
"Cehennem'e Cehennemlikler atılacak da o üç defa "daha var mı, daha var mı?" diyecek. Nihayet Rabb'i ona gelecek ve ayağını üzerine koyacak. O zaman toplanıp büzülecek ve "yeter, yeter, yeter" diyecek!"[200]

---

[1] Tirmizi, Ilm, 1(5/28); Müsned, 1/306. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/6
[2] Buhari, Rikak, 1(7/169-170); Tirmizi, Zühd, 1(4/550); İbn Mace, Zühd, 15(2/1396); Müsned, 1/258, 344., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/6-7
[3] Buhari, Ta'bir, 45(8/82-83); Ebu Davud, Edeb, 94(4/306); Tirmizi, Libas, 19(4/231); Müsned, 1/246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/7
[4] Müstedrek, 3/123. Bkz. 2646. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/7-8
[5] Müslim, İman, 62(1/65); Müsned, 3/413, 4/384., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/8-9
[6] Tirmizi, Zühd, 60(4/607); İbn Mace, Fiten, 12(2/1314); Müsned, 3/413; Tayâlisî, s. 171; Müstedrek, 4/313., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/9
[7] Müslim, İman, 65(1/65); Müsned, 3/372, 391; Tayâlisî, s. 246., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/8-10
[8] Tirmizi, Kıyamet, 50(4/660); Müsned, 2/159, 177; Zühd, Îbnu'l-Mübarek, s. 130., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/10
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/10-11
[10] Müslim, Birr, 70(4/2001), Ebu Davud, Edeb, 38(4/269); Tirmizi, Birr, 23(4/329); Müsned, 2/230, 384, 386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/11
[11] Buhari, Edeb, 69(7/95); Müslim, Birr, 102-105(4/2012-2013); Ebu Davud, Edeb, 80(4/ 297); Tirmizi, Birr, 46 (4/347); İbn Mace, Mukaddime, 7(1/18); Muvatta, Kelam, 16(2/989, mevkuf ve belag olarak); Müsned, 1/384,410,437., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/12-13
[12] Buhari, Rikak, 26(7/186); Müslim, îman, 64(1/65); Ebu Davud, Cihad, 2(3/4); Nesai, iman, 9(8/93); Müsned, 2/163,192,195., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/13
[13] Müminun: 23/51.
[14] Bakara: 2/172.
[15] Müslim, Zekat. 65(2/703); Tirmizi, Tefsir, 3(5/220); Müsned, 2/328; Firdevs, 5/275; Begavi, 87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/14
[16] Müsned, 5/360; Firdevs, 5/502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15
[17] Buhari, Rikak, 9(7/174); Müsned, 4/193; Beyhaki, 10/122; Firdevs, 5/517., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15-16
[18] Müslim, Fiten, 131(4/2268)
[19] Müslim, İman, 234(1/131).
[20] Bkz. Lokman: 31/34.

[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/15/16-17
[22] İbn Mace, Sıyâm, 21(1/539); Müsned, 2/373; Müstedrek, 1/431; Firdevs, 2/268., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/17-18
[23] Müsned, 2/169; Mecmâu'z-Zevâid, 1/292 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/18
[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/18-19
[25] Mecmâu'z-Zevâid, 2/252 (Taberani'den. Senedindeki Hüseyin b. Abdillah zayıftır). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/19
[26] îbn Mace, Edeb, 57(2/1254); Müsned, 5/394, 397, 402. Bu Hadis senedindeki Ebu'l-uğire'den dolayı zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/20
[27] Muddessir: 74/59.
[28] Tirmizi, Tefsir, 71(5/430); Îbn Mace, Zühd, 35(2/1437); Müsned, 3/142 Firdevs, 3/185., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/21
[29] İbn Mace, Zühd, 24(2/.14111>: Müsned, 5/178; Müstedrek 2/492. Bu Hadisin senedi munkatıdır. Ebu'l Selil, Ebu Zerr' e ulaşmamıştır. Mezkur Ayet, Talak: 65/2. ayetindedir.
[30] İbn Mace, Zühd, 29(2/1417); Müsned, 6/70,151; Kitabu"z Zühd Ahmed b. Hanbel, s. 21; Firdevs, 5/421; Fethu'l-Vehhab, 2/142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/22
[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/22-23
[32] Tirmizi, Kıyamet, 49(4/659); İbn Mace, Zühd, 30(2/1420); Müsned, 3/198; Müstedrek 4/ 244; Firdevs, 3/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/23-24
[33] Müslim, Tevbe, 5(4/2103-2104); Müsned, 4/273, 275; Tayâlisî, s. 107., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/24-25
[34] Buhari, Rikak, 4(7/171); Tirmizi, Kıyamet, 22(4/635-636); İbn Mace, Zühd, 27(2/1414); Müsned, 1/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25-26
[35] Hûd: 11/61. Ayeti bu şekilde anlayan filimler vardır.
[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/25-26
[37] Tirmizi, Zühd, 43(4/588); Müsned, 3/456, 460; İbnu'l-Mübarek, s. 564+50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/27
[38] İbnu'l-Mübarek, s. 318; Müsned, 3/491; Miistedrek, 4/240; Mecmâu'z-Zevâid, 2/318 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/27-28
[39] Şuara: 26/214.
[40] Buhari, Vesâyâ, 11(3/190-191); Müslim, İman, 351(1/192-193); Nesai, Vesaya, 6(6/208); Tirmizi, Tefsir, 27(5/338-339); Müsned, 2/333, 360., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/28-29
[41] Müsned, 3/337,362; Müslim, Münafıkin, 77(4/2171). Bu Hadisin bir şahidi için bkz Buhari, Rikak, 18(7/181). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/29-30
[42] Müslim, Münafikun, 69(4/4/2167-2168); Müsned, 1/385, 397, 401. Bkz. 2785. Hadis.
[43] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/30
[44] Bkz. İhya, 3/25-26.
[45] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/30-31
[46] Buhari, Rikak, 27(7/186); Müslim, Fedâil, 134(4/1832); Nesai, Sehv, 102(3/69); Müsned, 3/210, 268; Tayâlisî, s. 276., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/32
[47] İbn Mace, Zühd, 19(2/1402); Müsned, 3/193, 251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/31-32
[48] Müsned, 2/338; Mecmâu'z-Zevâid, 10/287 (Ahmed'den. Senedindeki Ebu'l-Muhezzim'i alimlerin cumhuru zayıf saymıştır). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/32-33
[49] Buhari, Itk, 2(3/117); Müslim, îman, 136(1/89); Müsned, 5/163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/33
[50] Müsned, 2/258. Tayâliaî, s. 329. Bu Hadisi Buharı, Halku Ef alil-Ibad isimli kitabına almıştır. Bkz. Fethul-Bâri, 28/306. Ayrıca bkz. 2398. Hadis.
[51] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/33-34
[52] Buhari, İman, 7(179); Müslim, İman, 71(67); Nesai, İman, 19(8/101); Tirmizi, Kıyamet, 59(4/667); İbn Mace, Mukaddime, 9(1/26); Müsned, 3/176, 272, 278., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/34-35
[53] Buhari, îman, 8(1/9); Müslim, İman, 70(1/67); Nesai, İman, 1*8/100); İbn Mace, Mukaddime, (l/26); Müsned, 3/177, 207, 275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/34-35
[54] Tunun, Zühd, 22(4/566); Müsned, 5/48; Taberani, 2/81 (Burada Sahabi ravisi Ebu Bekr olarak geçmektedir. Bu, matbaa hatası olmalıdır.); Mecmâu'z-Zevâid, 10/203 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/36
[55] Müsned, 5/40, 43, 44., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/35-36
[56] Müsned, 4/106; Mecmâu'z-Zevâid, 10/66 (Ahmed, Ebu Yala ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/37
[57] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 212(4/1963).
[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/36-37
[59] Buhari, Fedâilu'l-Kur'an, 23(6/109); Müslim, Musâfirîn, 228(1/544); Nesai, îftitah, 34(2/ 119); Tinnizi, Kıraat, 10(5/193); Müsned, 1/417, 439, 463; Tayâlisî, s 35. Bkz. 3350. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/38
[60] Buhari, Enbiya, 35(4/132); Müsned, 1/390, 440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/39
[61] Buhari, Zekat, 33(2/79); Müslim, Zekat, 55(2/699); Nesai, Zekat, 56(5/48); Müsned, 4/ 395,411;Tayâlisî,8. 67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/39-40
[62] Müsned, 5/270; Mecmâu'z-Zevâid, 10/223 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den, Ahmed ve Bezzar'ın senedlerindeki ravilerle Taberani'nin bir senedinin ravileri "ricalu's-sahih"tır.) Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/40-41
[63] Buhari, Merda, 1(7/2); Müslim, Münafıkîn, 61(4/2164); Müsned, 3/454, 6/386.
[64] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/41

[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/41-42
[66] Bkz. 1657. Hadis ve Tayâlisî, s. 187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/42-43
[67] Buhari, İstikraz, 19(3/87), Rikak, 22(7/184); Müslim, Akdiye, 12(3/1341); Müsned, 4/ 246, 251, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/43
[68] İbn Mace, Fiten, 9(2/1304); Müsned, 5/278, 284. Ayrıca bkz. 221. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/44
[69] Müslim, Birr, 62(4/1988); Müsned, 3/324., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/44-45
[70] Mecmâu'z-Zevâid, 1/87 (Bezzar'dan). Bu Hadisin, Temim ed-Dârî, îbn Abbas ve Ebu .Hureyre'den gelen şahidleri için bkz. Müslim, İman, 95(1/74); Mecmâu'z-Zevâid, 1/87; Metâlib, 2/173, 3/211., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/45
[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/45-46
[72] Tirmizi, îman, 13(5/18); İbn Mace, Fiten, 15(2/1320); Müsned, 1/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/46-47
[73] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/46-47
[74] Buhari, Rikak, 41(7/191); Müslim, Zikr, 14<4/2065); Nesai, Cenâiz, 10(4/9); Tirmizi Cenâiz, 67(3/379); Müsned, 5/316, 321; Tayâlisî, s. 78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/47-48
[75] Müslim, Birr, 37(4/1988); Muvatta, Şi'r, 13(2/952); Müsned, 2/237, 338, 370., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/49
[76] Buhari, Merda, 19(7/10); Nesai, Cenâiz, 1(4/3); Müsned, 2/263,309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/49-50
[77] Buhari, Rikak, 39(7/190); Müslim, Fiten, 134(4/2269); Tirmizi, Fiten, 39(4/496); Müsned, 3/124,130,131; Tayâlisî, s. 266, 280., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/50
[78] Tirmizi, Tefsir, 4(5/226); İbn Mace, Zühd, 34(2/1433); Müsned, 4/447,5/5; Müstedrek, 4/84., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/51
[79] Ebu Davud, Sünnet, 9(4/213); Müsosd, 2/295-296; Müstedrek, 4/77-78., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/51-52
[80] Nesai, îstiska', 16(3/134); Müsned, 3/7.
[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/52-53
[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/52-53
[83] Müsned, 1/195, 196; Mecmâu'z-Zevâid, 2/300 (Ahmed, Ebu Yala ve Bezzar'dan); Tayâlisî, s. 31; Müstedrek, 3/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54
[84] Ebu Davud, Edeb, 37(4/268); Zühd, Ahmed, s. 265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54-55
[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/54-55
[86] Buhari, Deâvât, 34(7/157); Müslim, Birr, 89(4/2007); Müsned, 2/390, 449, 496., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/56
[87] Müslim, Birr, 89(4/2007-2008); Müsned, 3/333, 384, 391., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/55-56
[88] Buhari, Rikak, 14(7/177); Mülim, Zekat, 32(2/687); Müsned, 5/149,160-161,176; Tayâlisî, s. 63., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/57
[89] Müsned, 3/470, 5/79; Tayâlisî, s. 193; Mecmâu'z-Zevâid, 10/19 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/58
[90] Bu konuda bkz. Fethul-Bâri, 22/187-191, 25/335-339.
[91] Mesela bkz. 2608. Hadis.
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/57/58-59
[93] Buhari, Bed'ul-Halk, 10(4/89-90); Müslim, Selam, 84(4/1733); Tirmizi, Tıbb, 25(4/404); îbn Mace, Tıbb, 19(2/1150); Müsned, 3/464, 4/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/59
[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/59-60
[95] Müsned, 2/194,198; Mecmâu'z-Zevâid, 2/303 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den); Müstedrek, 1/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/60-61
[96] Buhari, Merda, 13(7/6-7); Müslim, Birr, 45(4/1991); Müsned, 1/381, 441, 455; Tayâlisî s. 49; Beyhaki, 3/372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/61-62
[97] Müslim, Salât, 70(1/306); Ebu Davud, Vitr, 26(2/88); Tirmizi, Salât, 352(2/355); Nesai, Sehv, 55 (3/43); Müsned, 2/372, 375, 485., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/62
[98] Nesai, Sehv, 55(3/42-43); Müsned, 4/29, 30; Müstedrek, 2/420., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/63
[99] Nesai, Sehv, 46(3/37); Müsned, 1/387,441, 452; Müstedrek, 2/421., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/62/63-64
[100] Buhari, Tefsir, 61(5/62); Müslim, Fedâil, 125(4/1828); Tirmizi, Edeb, 67(5/135); Malik, Esmâu'n-Nebi, 1(2/1004, mürsel olarak); Müsned, 4/80, 81, 84; Tayâlisî, s. 127., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/64
[101] Bkz. Saff: 61/6. ve 8. Hadisin "Açıklamadı.
[102] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/64-65
[103] Müsned, 3/321, 399; Mecmâu'z-Zevâid, 5/247 (Ahmed ve Bezzar'dan). Bu Hadis Kâb b. Ucre'nin Müsnedi olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. Tirmizi, Salât, 433(2/513). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/65-66
[104] Müslim, Zühd, 64(4/2295): Müsned, 4/332, 333, 6/15,16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/66-67
[105] Buharı, Rıkak, 10(7/175:; Müslim, Zekat, 116(,2/725); Tirmizi, Zühd 27(4/569) Müsned, 3/122,176,192; Tayalisî, s. 266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/67
[106] İbn Mace, Edeb, 40(2/1235); Müsned, 2/178,183.
[107] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/68

[108] Müsned, 3/474; Mecmâu'z-Zevâid, 1/190 (Ahmed'den).
[109] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/69
[110] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/68/69-70
[111] Buharı, Edeb, 83(7/103); Müslim, Zühd, 63(4/2295); Ebu Davud, Edeb 32(4/266V İbn Mace, Fıten, 13(2/1318); Müsned, 2/379; Beyhaki, 10/129., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/70
[112] Bkz. Tayâlisî, s. 250., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/70-71
[113] Tirmizi, Rada', 17(3/475); Müsned 3/309. Bkz. 2737. Hadis. Bu Hadisin sonundaki " o teslim oldu" cümlesi, ... ben (onun kötülüklerinden) kurtulurum" şeklinde de okunup rivayet edilir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/71-72
[114] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/71-72
[115] Tirmizi, Zühd, 56(4/601); îbn Mace, Fiten, 23(2/1334); Müsned, 1/172, 174; 185; Müstedrek, 1/40, 41; Tayâlisî, s. 30; Beyhaki, 3/372., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/72-73
[116] Buhari, Enbiya, 48(4/142); Müsned, 1/23, 24, 47; Tayâlisî, 6; Humeydi, 1/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/73
[117] Buhari, Edeb, 19(7/75); Müslim, Tevbe, 17(4/2108); Tirmizi, Deâvât, 100(5/549)- İbn Mace, Zühd, 35(2/1435); Müsned, 2/334, 434, 484., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/74
[118] Buhari, Rikak, 31(7/187); Müslim, İman, 208(1/118); Müsned, 1/279, 310, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/74-75
[119] Ebu Davud, Edeb, 113(4/333); Müsned, 5/156,166., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/75-76
[120] Müsned, 5/154,167., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/76-77
[121] Müsned, 4/182., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/78
[122] Müslim, Birr, 14(4/1980); Tirmizi, Zühd, 52<4'597); Müsned, 4/182; Müstedrek. 2/14., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/77-78
[123] Tirmizi, Birr, 55(4/355); Müsned, 5/153, 158; Müstedrek, 1/54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/79
[124] Ebu Davud, Sünnet, 15(4/220), Tirmizi, Radâ', 11(3/466); Müsned, 2/250, 472, 527; Müstedrek, 1/3; Beyhaki, 10/192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/78-79
[125] Ebu Davud, Edeb, 10(4/254); Müsned, 4/87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/80
[126] Buharı, Edeb, 35(7/80); Müslim, Selam, 10(4/1706); Tirmizi, îsti'zân, 12(5/60); İbn Mace, Edeb, 19(2/1216); Müsned, 6/37, 85,199., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/79-80
[127] Tirmizi, Zühd, 57(4/603); Müsned, 2/265., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/81
[128] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/80-81
[129] Buhari, Ahkâm, 8(8/107); Müslim, İman, 227(1/125); Müsned, 5/25, 27: Tayâlisî s 125 Beyhaki, 9/41., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/82
[130] Müslim, İmaret, 66(3/1482); Müsned, 6/24; Beyhaki, 8/158; Firdevs, 2/175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/82/83-84
[131] Ebu Davud, Sünnet, 24(4/236); Tirmizi, Kıyamet, 6(4/620); Müsned, 2/162,192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/84
[132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/84-85
[133] Buhari, Tefsir, 39(6/33), Tevhid, 6(8/166); Müslim, Münâfikîn, 23(2148): İbn Mace, Mukaddime, 13(1/68-69); Müsned, 2/374., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/85
[134] Müsned, 1/398-399; Mecmâu'z-Zevâid, 10/362 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den). Bu Hadisin senedindeki Osman b. Umeyr zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/85-86
[135] Buhari, Ezan, 129(1/195); Müslim, İman, 300(1/167); Ebu Davud, Sünnet, 20(4/233); Tirmizi, Cennet, 15(4/685), 17(4/688-689); İbn Mace, Zühd, 39(2/1451); Müsned, 2/275, 293, 534; Tayâlisî, s. 314. Beyhaki, 10/42., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/86-87
[136] Buhari, Tefsir, 5/14(5/191); Müslim, Cennet, 58(4/2194); Nesai, Cenâiz, 119(4/95); Tirmizi, Kıyamet, 3(4/615); Müsned, 1/223, 229, 235; Tayâlisî, s. 343. Mezkur Ayet, Enbiya: 21/104. ayetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/87-88
[137] Kalem: 68/42.
[138] Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Tevhid, 24(8/179-180); Müslim, İman, 299(1/ 163); Tirmizi, Cennet, 20(4/491); Müsned, 2/368., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/88-89
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/88/89-90
[140] İbrahim: 14/22.
[141] Mecmâu'z-Zevâid, 10/376 (Taberin'den); Tefsiru't-Taberi, 16/562. Seneddeki Abdurrahman zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/90/91-92
[142] Buhari, Tevhid, 31(8/192); Müslim, îman, 198(1/188); Tirmizi, Deâvât, 131(5/580); İbn Mace, Zühd, 37(2/1440); Muvatta, Kur'an, 26(1/212); Müsned, 2/381, 396, 409. Bkz. 2470. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/92
[143] Müslim, İman, 336/1/189). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/92-93
[144] Buhari, Rikak, 50(7/199); Müslim, îman, 368(1/197); Müsned, 2/302, 351, 456; Beyhaki, 9/41. Bkz. 2826. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/93-94
[145] Tirmizi, Kıyamet, 12(4/626); İbn Mace, Zühd, 37(2/1443-1444); Müsned, 3/469, 470; Tayâlisî, s. 181; Müstedrek, 1)70, 71., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/94-95
[146] İbrahim: 14/48.
[147] Müslim, Münafıkin, 29(4/2150); Tirmizi, Tefsir 15(5/296); îbn Mace, Zühd, 33(2/1430); Müsned, 6/35,134 (munkatı1 olarak); Müstedrek, 2/352., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/95
[148] Meryem: 19/71.
[149] Tirmizi, Tefsir, 20(5/317); Müsned, 1/433, 435; Müstedrek, 2/375, 4/586-587., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/96

[150] İbn Mace, Zühd, 38(2/1447); Müsned, 2/377, 423, 513. Bu Hadisin şahidleri için bkz. Buhari, Tefsir, 19/1 (5/236); Rikak, 50(7/199-200); Müslim, Cennet, 40(4/2188). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/97
[151] Müsned, 4/268, 272; Müstedrek, 1/287; Beyhaki, 3/207; Mecmâu'z-Zevâid, 2/187., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/97-98
[152] Müsned, 4/447; 5/3-5" Mucmâu'z-Zevfsid, 10/195 (Ahmed ve Taberani'den), Bu hadisin şahitleri için bkz. Buhari, Rikak, 25(7/185); üslim, Tevbe, 24-28(4/2109-2112).
[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/98-99
[154] Buhari, Musâkat, 9(3/77). Bed'ul-Halk, 16(4/100); Müslim, Selam, 151(4/1760); Beyhaki, 8/13., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/100
[155] Tirmizi, Kıyamet, 26(4/639); Müsned, 3/38; Mecmâu'z-Zevâid, 3/55 (Ahmed ve mekûf olarak Ebu Ya'la'dan); Firdevs, 5/542., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/100-101
[156] Mecmâu'z-Zevâid, 5/197 (Taberani'den), 10/226 (Ebu Yala'dan), 393 (Taberani'den); Müstedrek, 4/597. Bu Hadisin senedindeki Ezher zayıftır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/101-102
[157] Müslim, İman, 306(1/172-173); İbn Mace, Zühd, 37(2/1441); Müsned, 3/11, 20, 79., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/102-103
[158] Mecmâu'z-Zevâid, 10/198 (Ebu Ya'la ve Taberani'den); Müstedrek, 4/261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/103
[159] Müslim, Cennet, 21(4/2181);Tirmizi, Cennet, 2(4/672); Müsned, 2/370, 407, 416; İbnu'l-Mübarek, s. 512., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/104
[160] Al-i İmran: 3/185.
[161] Tirmizi, Tefsir, 4(5/232-233); Müsned, 2/438., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/104-105
[162] Tirmizi, Cennet, 2(4/672); Müsned, 2/305, 362, 445; Tayâlisî, s. 337; Musannaf, 11/416 (mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/105-106
[163] Buhari, Tefsir, 55/1,2(6/56); Müslim, İman, 296(1/163); Tirmizi, Cennet, 3(4/674); İbn Mace, Mukaddime, 13(1/66-67); Müsned, 4/411, 416; Tayâlisî, s. 72.
[164] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/106-107
[165] Buharı, Bed'ul-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 14-16(4/2178-2179); İbn Mace, Zühd, 39(2/1449); Müsned, 2/230, 232, 502. Bkz. 2810. Hadis., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/107-108
[166] A'raf: 7/43
[167] Müslim, Cennet, 22(4/2182); Tirmizi, Tefsir, 41(5/374); Müsned, 3/38, 95., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/108-109
[168] Müsned, 4/367, 371; Mecmâu'z-Zevâid, 10/416 (Ahmed, Taberani ve Bezâr'dan); îbnul-Mübarek, s. 512., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/109
[169] Tirmizi, Cennet, S(4/G79). Bir şahidi için bkz. Müsned, 2/295,343., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/110
[170] Müslim, Cennet, 19(4/2181); Müsned, 3/316. 349, 384; Tayâlisî.s. 246: İbnu'l-Mübarek,s, 510., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/109-110
[171] Secde: 32/17.
[172] Buharı, Bed'u'1-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 2(4/2174);Tirmizi, Tefsir, 33(5/346); İbn Mace, Zühd, 39(2/1447) Müsned, 2/438, 466, 495; Musannaf, 11/416., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/111
[173] Buhari, Tevhid, 24(8/181); Müslim, İman, 299(1/166-167); Müsned, 2/276, 294, 450., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/111-112
[174] Buhari, Rikak, 51(7/201); Müslim, Cennet, 10(4/2177); Müsned, 5/340., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/113
[175] Bir önceki Hadisin kaynaklarına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/112-113
[176] Buhari, Bed'u'1-Halk, 8(4/86); Müslim, Cennet, 14(4/2178-2179); Tirmizi, Cennet, 7(4/ 678); Müsned, 2/230, 247, 345; Musannaf, 11/417-418., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/113-114
[177] Buhari, Bed'u'1-Halk, 8(4/8); Müslim, Cennet, 25(4/2182-2183); Tirmizi, Cennet, 3(4/ 674); Müsned, 4/400, 411, 419., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/114-115
[178] Tirmizi, Cennet, 23(4/695); İbn Mace, Zühd, 39(2/1452); Müsned, 3/9., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/115
[179] Tirmizi, Cennet, 13(4/683); İbn Mace, Ziihd, 34(2/1434); Müsned, 5/347, 355., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/116
[180] Tirmizi, Cennet, 27(4/699); Müsned, 5/5., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/116-117
[181] Tirmizi, Tefsir, 90(5/450); îbn Mace, Zühd, 39(2/1450); Müsned, 2/67,112,158; Tayâlisî, s. 261., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/117
[182] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/117-118
[183] Vakıa: 56/30.
[184] Buhari, Bed'u'l-Halk, 8(4/87); Müslim, Cennet, 6-7(4/2175); Tirmizi, Tefsir, 57(5/400); İbn Mace, Zühd, 39(2/1450); Müsned, 2/257, 404, 438; Musannaf, 11/417; Humeydi, 2/479, 498., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/118
[185] Müsned, 2/455,462; Tayalisî, s.332., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/118-119
[186] Tirmizi, Tibb, 22(4/401); İbn Mace, Tıbb, 8(2/1143); Müsned, 2/305, 325, 356; Tayâlisî, S. 315., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/119
[187] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/119-120
[188] Bir sonraki Hadisin kaynaklarına bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/120-121
[189] Müslim, Cennet, 13(4/2178); Müsned, 3/284-285; Musannaf, 11/418., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/120-121
[190] Müslim, Cennet, 1(4/2174); Tirmizi, Cennet, 21(4/693), Müsned, 3/153, 254, 284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/121-122
[191] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 6/121-122
[192] Şahidleri için bakınız: Müslim, Zühd, 37(4/2285); Müsned 2/169); Mecmâu'z-Zevâid, 10/259; Firdevs, 3/147., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/123
[193] Fakirlik ve zenginliklerden hangisinin daha üstün olduğu ve ilgili haberler hakkında bakınız: Fethu'1-Bâri, 24/55-59.
[194] Bkz. Hucurat: 49/13.
[195] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/122-123
[196] Buhari, Bed'u'1-Halk, 10(4/89); Müslim, Mesacid, 185(1/431); Muvatta, Vukut, 28(1/ 16); Müsned, 2/238, 277, 462., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/124
[197] Tirmizi, Cehennem, 9(4/711); İbn Mace, Zühd, 38(2/1444-1445)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/124
[198] Buhari, Bed'u'1-Halk, 10(4/90); Müslim, Cennet, 30(4/2184); Tirmizi, Cehennem, 7(4/ 709); Muvata', Cehennem, 1(2/994); Müsned, 2/244, 313, 467., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/125
[199] Müsned, 2/432, 439; Mecmâu'z-Zevâid, 10/395 (Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/125-126
[200] Buharı, Tefsir, 50/l(6/47-48);Tirmizi, Cennet, 20(4/691-692); Müsned, 2/276 369 507 Bir şahidi için bkz. Müslim, Cennet, 35-36(4/2186-2187); Müsned, 2/314. Bab başlığında zikredilen Ayet, Kaf: 50/30. ayetindedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/126

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Rahmet dilemek (Aksırana...) 2/236
Rahmet inmeyen topluluk <Bıla-i rahmi terle edenler) 73
Rahmet ve yağmur zamanında duâ 2/43
«ReöaTi» ismi 2/191
Ruhlar birlik birlik askerlerdir 2/257
Rüzgâr zamanında duâ 2/71
Rüzgâra sövmeyiniz 2/72
Rüzgâra, sövmeyiniz 2/264
Sabah kalkınca ne demelidir 608
Sabahlayınca ne söylemek gerekir 2/565
Sabırlılık (İşlerde...) 587
Sabreden kimse (İnsanların eziyetine...) 401
Sabredip evlenmeyen kadının fazileti (Çocuğuna...) 157
Sabretmek (Eziyete...) 402
Saçıp savuranlar 455
Sadaka (Her iyilik bir sadakadır) 237
ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 713
Sabif e No:
Sadaka (Köleye ve hizmetçiye yedirmek bir sadakadır)..... 209
Sağ elinizle alıp veriniz 2/551
Sahibi izzet olan mallar 578
Sahip olduğunuz köleler sizden izin istesin âyet-i Kerîmesi.....2/245
Salih kimse için hayırlı mal 315
Saman yolu 2/125
«Sana dil uzatan yaşamasın» denir mi? 2/138
«Sana yazık olsun» denir mi? 2/152
Sarim ismini almak 2/179
Satmak (Köleyi bedeviye...) 177
Savaşta saf tutmuşken dua etmek..... 2/25
Sebep olmak (Cimrilik ve korkaklığa...) 95
Sebze bahçesine çıkmak ve eşyayı zenbü ile taşıyıp evine götürmek..... 247
Selâm, aziz ve yüce olan Allah'ın isimlerinden bir isimdir.....2/364
Selâm dargınlığı gidermek için kifayet eder 427
Selâm verilmeyecek kimse 2/386
Selâm vermek (Çocuklara...) 2/410
Selâm vermek (Erkeklere...) 2/411
Selâm vermek (Halifeye...).....2/390
Selâm vermek (Hanımlara...) 2/413
Selâm vermek (Kâfir-Müslim karışık bir topluluğa) 2/467
Selâm vermek (Önce...) 2/360
Selâm vermek (Uyuyana...) 2/399
¦Selâm vermek (Zimmet ehline) 2/466
Selâm vermek (Tanıdığına ve tanımadığına)..... ... .2/382
Selâm vermek (İgaretle...) 2/375
.Selâm verince ettirmelidir 2/376
Selâm vermek ve kendisine selâm verilmek üzere dışarı çıkan kimse ... 2/377
Selâm vermek müslümanm üzerine düşen bir vazifedir.....2/366
Selâm verenin hakkı (meclisten kalkınca...) 2/380
Selâm vermenin âdabı.....2/367
Selâm vermenin âdabı.....2/369
Selâm vermesin âdabı.....2/370
Selâm vermenin âdabı.....2/371
Selâm vermenin âdabı.....2/372
Selâm vermeyi terkeden kimse (Günahkârlara ve boya sürünenler...) ... 2/387
Selâma nasıl mukabele edilir 2/401
Selâvıda cimrilik eden 2/409
Selâmı almayan kimse 2/407
Selâmı yaymak 2/358
Selâmın başlangıcı 2/356
Selâmın fazileti 2/362
Selâmın hududu 2/374
Selâmına mukabele edilen gayri mtislim 2/462
Sevap (Dua edene kazandırılan...) 2/66
Sevdiklerinin derecesine erişemiyen kimse 363
Sevdiklerinizle münakaşa etmeyiniz 550
Sevdirmek (Allah tarafından, sıla-i rahm edeni...) 69

Sevgi (İnsanlar arasında...) 276

Sahife No:
Sevgi, veraset yolu ile kazanılır 53
Sevmek (Kavmi...) ..... ¦..... 410
Seyyid (Efendim) denmeyecek kimse .... '.'.....2/120
Sığınmak (Belânın şiddetinden Allah'a...) 2/81
Sığınmak (Tenbellikten...) 2/157
Sığınmak (Tenbellikten Allah'a...) 2/21
Sıhhatli iken yapılmış olan ibadetin sevabı, hasta iken de yazılır..... 509
Süâ edip (Cahiliyet'zamanında...) sonra İslâm'ı kabul edenin hali..... 80
Sıla, etmek (Babana sıla edene...) 52
Sıla etmek (Müşrik akrabaya...) 82
Sılâ-i rahim yapacağınız kimseleri öğreniniz 83
Sılâ-i rahm Ömrü uzatır 67
Sılâ-i rahm yapanı Allah sevdirir 69
Sila-i rahmi terk edenin 'bulunduğu topluluğa rahmet inmez 73
Sıla-i rahmi terk edenin dünyadaki cezası..... 76
Sılâ-i rahmi terk edenin günahı 74
Sılâ-i rahmin fazileti 62
Sılaya aynı ile mukabele eden vasıl değildir 77
Sır saklamayı ve ahlâklarını öğrenmek için herkesle oturmayı seven kimse 585
Sırt üstü yatmak 2/548
Sırrı yaymak 2/239
Sığamak (Yeri el ile...) 2/262
Sokak göstermek 2/244
Soy temizliği 2/253
Soylarınızdan sılâ-i rahim yapacağınız kimseleri öğreniniz..... 83
Söndürmek (Lâmbayı...) 2/586
Sövmek 432
Sövmek (Anaya-Babaya...) 37
Sövmek (Rüzgâra...) 2/72
Sövmek (Rüzgâra...) 2/264
Sövmek (Zamana...) 2/127
Sövmek fasıkhktır (Müslümana...) 440
Sövülen iki kimsenin söylediklerinin günahı ilk başlayanındır..... 436
Sövüşenler şeytandırlar, saçmalarlar ve birbirlerine yalan söylerler..... 438
Söz (İyi...) 245
Söz belli kimselere tevcih edilmemelidir 446
Söz konuşmak (Çok...) ,.....2/229
Söz söylemek (Kölelere kötü...) 204
Söze ve soruya büyük olan başlar..... 369
Suç işlemek (Hizmetçi suç işlerse) 183
Su vermek 435
.Suyunu çoğaltıp (çorbadan) komşulara da taksim etmek 126
«Sübhanallahî- demek (Taaccüp amnda...) 2/259
Sümkürmek (Mendile...) 2/616
Sünnet etmek (Büyükleri...) ..... ,.....2/609
Sünnet etmek (Cariyeleri...) 2/609
Sünnet etmek (Çocukları...) ..... '.....2/604
Sünnet etmek (Kadınları...) 2/605
Sünnete davet ..... '.....2/606

Sahif e No:
'Sünnette, düğünde eğlence 2/606
[Süvarinin oturana selâm vermesi.....2/369
-9-
Şaîrin şerrinden korkanın saire bir şey vermesi..... 355
«Şairlere ise, onlara sapıklar uyar» (Sûre 26, Âyet 224) âyet-i kerîmesi ... 2/225
Şaka 280
Şaka etmek (Çocuklara...) 284
garkı ve eğlence 2/142
Şefkatli baba gibi ol (yetim için...) 284
Şenliği olmayan l>ir eve girince 2/424
Şeytan ağaç ne bunun gibi bir şey getirip onu yatak üzerine atar 2/553
Şeytanın gecelediği yer 2/458
Şifa dilemek (Hastaya...) 528
Şihab ismi 2/182
Şiir okutan kimse .....2/223 .
Şiirde övülen kimse 354
Şiirden bir kısmı hikmettir .....4.....2/213

Şiirin de güzeli ve çirkini vardır 2/213
Şiirin mekruh olanı 2/228
Şiirle dolu kimseyi hoş görmeyiniz 2/224
Şikâyet (Komşuyu...) 139

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

L)-RÜKU VE SECDE

* Rükûda Tatbik Ve Neshedilmesi
* Rükûda Durma Miktarı, Vasfı Ve Orada Bekleme
* Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmamak Namazı Bozar
* Rükûda Yapılan Zikirler
* Rükû Ve Secdede Kur'ân Kıraati Yasaktır
* Rükû Ve Secdeden Doğrulmak Ve Bu Durumda Biraz Durmak, Bunları Terk Edenin Hâli
* Rükûdan Doğrulma Ve İlgili Hükümler

I)-RÜKU VE SECDE

Rükû ve secde namazın en önemli parçalanırdandır, ulemanın ittifakıyla namazın rükünlerinden sayılmıştır. Rükû, saygıyla eğilmek ve secde, yere kapanmak şeklinde anlaşılabilir.
Kur'ân'da farklı yerlerde rükû ve secde konusu işlenmiş ve Müslümanların en önemli özelliklerinden sayılmış, onların yüzlerindeki en önemli izin secdenin aydınlığı olduğu vurgulanmıştır.(Bk. Fetih,48/29). Allah'ı hakkıyla bilenlerin ve düşünenlerin gece boyunca secde hâlinde olduğu ve bunların Allah katında inkarcılar gibi tutulmadığı hatırlatılmış, akıl sahiplerinin bu konulan iyi düşünmeleri istenmiştir. (BL Zümer,39/9).
Yeni dönemin peygamberi Hz. Muhammed (Sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine rükû ve secdenin nasıl olması gerektiğini açık bir şekilde anlatmış ve bu konu üzerinde titizlikle durmuştur. Öyleki Müslümanlar rükû ve secde eden bir ümmet olarak yeryüzüne yayılmıştır. Rükû ve secde Allah'a kulluğun bir sembolüdür, bu sembolü ve şeklini de Allah ve Rasûlü belirler, onlar dışında bu konuda bir başka yetkili yoktur.Bu konudaki uygulamalar sahabe yoluyla bize intikal etmiştir. Kur'ân'da teorik olarak emredilen rükû ve secdenin yeri ve zamanım bizzat Rasûlullah fSatlaltahü aleyhi ve sellem) tarif etmiştir, bunları hadislerden öğreniyoruz
Allah Teâlâ buyurdu:
'Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi ortak koşma! Tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut!'(Hac, 22/26)
Allah Teâlâ buyurdu:
Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidir. Onları Allah'ın fazlını ve rızasını umarak hep Rükû ve secde halinde görürsün, yüzlerindeki iz İse secdenin aydınlığıdır. Bu onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları İse filizi büyümüş bir ekin gibidir, derken büyür kuvvetlenir ve sapı üzerinde doğrulup boy atar da çiftçilerin çok hoşuna gider. (İşte bu vasıflar) kâfirlerin kinini artırmak için (zikredilmiştir.) Allah onlardan iman eden ve güzel ameller işleyenlere mağfiret ve büyük ecir vaad etmektedir' (Fetih, 48/29)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinîze ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresinîz/ (Hac, 22/77)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi)midir? (Resulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu sadece akıl sahipleri hakkıyla düşünür.' (Zümer, 39/9).[1]

* Rükûda Tatbik Ve Neshedilmesi

Tatbîk: Rükû halindeyken avuç içlerini birleştirip uylukların arasına koymaktır.[2] İslâm'ın ilk dönemlerinde meşru olan bu durum daha sonra neshedilmiştir.[3]

621/1491- Abdurrahman b. el-Esved bunu Alkame (b. Kays) ve Esved (b. Yezid) den nakletti:[4]
İkisi de İbn Mes'ûd (Radıyaiiahu anlı) ile birlikteydi, namaz vakti gelince Alkame ve Esved geride durdular. İbn Mes'ûd onların ellerinden tuttu, birini sağına, diğerini soluna durdurdu.
Sonra o ikisi rükuya gittiler ve ellerini dizlerinin üzerine koydular. İbn Mes'ûd onların ellerine vurdu, (göstermek için) avuçlarını birbirine yapıştırıp parmaklarını kenetledi, uylukları arasına koydu ve şöyle dedi:
'Hz. Peygamber'i (SaitaiUıhu aleyhi ve seiiem) böyle yaparken gördüm.'
NOT: Namazdaki imam dışında iki kişi olduğunda birinin sağda ve diğerinin solda durması İbn Mes'ûd ve onun iki arkadaşı Alkame ile Esved'in mezhebidir. Sahabenin hepsi ve sonradan gelen alimler bu görüşe muhaliftirler, şöyle derler: Eğer imam dışında en az iki kişi bulunursa İmamın gerisinde normal saf hizasında dururlar. Cemaat imam dışında en az üç kişi olduğunda saf tutarlar görüşünde icma' vardır. Bir kişi ise tek başına imama uyduğunda imamın sağında durur.[5]

622/1492- Esved ve Alkame naklettiler:[6]
Abdullah b. Mes'ûd (Radtyattahü anh) şöyle dedi:
'Sizden birisi rükuya gittiğinde kollarını uylukları üzerine bıraksın, belini eğsin, sonra avuçlarının arasını birleştirip uyluklarının arasına koydu; 'Sanki ben şu anda (ellerini kenetlediğinde) Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve parmaklarının arasının ayrılığını görür gibiyim' (dedi).
Sonra İbn Mes'ûd avuçlarının arasını birleştirip onlara gösterdi.[7]

623/1493- Abdullah (İbn Mes'ûd)'dan (Radıyaiiahu anh):[8]
'Rasûlullah bize namazı (şöyle) öğretti; (önce) tekbir aldı, ellerini kaldırdı, (kıyamdan) sonra rükûa gitti ve ellerinin arasını birleştirip dizleri arasına koydu.'
§Bu (söz) Sad'a ulaşınca:
'Kardeşim doğru söyledi. (Önce) biz böyle yapardık,[9] sonra bununla emrolunduk' dedi ve dizlerini tuttu.[10]

624/1494- Mus'ab b. Sa'd (b. Ebî Vakkas)[11]'tan:[12]
Rükûa gittiğimde ellerimi dizlerimin arasına koyardım. Beni (bu hâlde) babam Sa'd b. Mâlik[13] (RadıyaiicM anh) gördü, bundan men etti ve şöyle dedi: 'Biz böyle yapardık, (sonra) bundan men edildik.'
NOT: Bu rivayetler Rükûda 'tatbik' uygulamasının sonra nesh edildiğini göstermektedir. Bu konuda gelen Buhari rivâyetindeki ziyade:
'...ve ellerimizi dizlere koymakla emrolunduk.'[14]
§Müslim'deki ziyade:
'...ve avuç içlerini dizlere kuvvetice koymakla emrolunduk.'[15]

625/1495- îbn Abbas'tan (Radıyaltahu anhümâ):[16]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:
"El ve ayaklarının parmak aralarına suyu ulaştır/onları ov (abdesti güzelce al)!"
Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:

"Rükûa eğildiğinde ellerini dizlerine koy ki tam olarak rükûa gitmiş ol (sırtın tam düz olsun) ve secde yaptığında da yerin hacmini (sertliğini) hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.."[17]

Açıklama

Bu konudaki bazı rivayetler:
l- (Bir keresinde) Ebû Mes'ûd el-Bedrî (RadıyatiaM anh):[18]
'Size Rasûlullah'in (Satlallahu aleyhi ve sellem) kıldığı namaz gibi bir namaz kılayım mı?' dedi ve tekbir getirdi, (kıyamdan) sonra rtlkûa gitti ve elleriyle diz kapaklarını tuttu, parmakları ise inciklerinde (açağı uzanmış) açık duruyordu. (Bir rivayette: Dizlerinin gerisine doğru parmaklarının arasını açtı.) Vücûdundan her şey tam olarak (rükû) hâline gelecek şekilde (eğilip) kollarını koltuk altlarından uzaklaştırdı/açtı...
Sonra dedi ki:
'Rasûlullah'in namazı böyleydi, Rasûlullah'ı bu şekilde (kılarken) gördüm.'
2- Rifaa b. Râfi'den:[19]
Hz. Peygamber dedi ki:
"Rükûa gittiğinde avuç içlerini dizlerine koy!"
§İlgili rivayetler rükûa gidildiğinde elleri dizlere koymanın sünnet olduğunu göstermektedir ve tatbik uygulamasının nesh olduğu konusunda ittifak vardır. Ancak îbn Mes'ûd ve iki öğrencisi Alkame ve Esved'den bunun meşruiyetine dair nakiller vardır, onlar tatbikin sünnet olduğunu iddia etmektedirler. Her hâlde onlara nesneden haber ulaşmadı, o da Sa'd b. Ebî Vakkas'ın haberidir ve doğru olan cumhurun görüşüdür.[20]

*** Rükûda Durma Miktarı, Vasfı Ve Orada Bekleme**

626/1496- Saîd el-Cüreyrî Benî Temim'den Övdüğü bir kişiden[21] babası ya da amcasının şu sözünü nakletti:[22]
Rasûlullah'ın (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kıldım.
Biz (ona) Rasûlullah'ın rükû ve secdelerinin miktarını sorunca şöyle dedi:
'Bir kişinin üç kere Sübhanallahi ve bihamdihi diyeceği kadardır.'
§İkinci tarikle gelen benzer rivayet:
Saîd el-Cüreyrî, Sa'dî'den babası yoluyla amcasının şu sözünü nakletti: Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) namazdayken izledim, rükû ve secdelerinde üç kere Sübhanaüahi ve bihamdihi diyecek kadar duruyordu.
NOT: Benî Temim'den olan müphem kişinin ikinci rivayette Sa'dî olduğu belirtilmektedir. Birinci rivayette babası ya da amcası şeklindeki râvinin şüphesi varken, ikinci rivayette babası aracılığıyla amcasından nakledilmektedir. İbn Hibbân Sa'dî'nin isminin Abdullah olduğunu belirtir.[23] Ancak İbn Hacer bu kişinin meçhul olduğunu söyler.[24]
§Seneddeki cümlesi râvilerden Said el-Cüreyrî'nin övdüğü Benî Temimli kişi için gelmiştir.
§Bu rivayetin şahidi için bk. Ebû Mâlik el-Eş'arî (Radıyallahü anh) rivayeti.[25]
627/1497- Enes b. Malik'ten (Radıyaitaim anhüma):[26]
'Namazı bu gençten daha fazla Rasûluliah'a (Saihiiahu aleyhi ve benzeyen bir başkasını görmedim.' Bununla Ömer b. Abdülaziz'i kastediyordu.
Dedi ki:
'(Ömer b. Abdülaziz'i n)[27] rükûdaki duruşunu on teşbih, secdedeki duruşunu da on teşbih olarak takdir/tahmin ettik.'[28]

628/1498- Berâ b. Âzib'den (Radıyaiiaha anh):[29]
Rasûlullah'ın (Saitatiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılışı; namaza başladığında, rükûa gittiğinde, riikûdan başını kaldırdığında, secdeye gittiğinde, secdeden başını kaldırdığında ve iki secde arasında hep dengeli/birbirine yakın olarak dururdu.[30]

Açıklama

Hz. Peygamber'in (Sallaliaha aleyhi ve seilem) namaz kılarken dengeli hareket ettiği, rükû secde ve aralarda tadile dikkat ettiği bu rivayetlerde görülmektedir. Yukarıdaki rivayette kıyam zikredilmedi, ancak 'namaza başladı' lafzı ile kıyamın zikredildiği anlaşılmaktadır.
Ayrıca Berâ b. Âzib'den gelen diğer rivayette şöyle geçmektedir:
'Ben Hz. Muhammed (Saltailahu aleyhi ve sellem) ile kılınan namazı dikkatle izledim,[31] onun kıyamı, rükûu, rükûdan sonraki itidali (kavme), secdesi, iki secde arasındaki oturuşu (celse), sonra secdesi, selam ve namazdan ayrılışa kadarki oturuşunu hep dengeli/birbirine yakın olarak buldum.'[32]
§Söz konusu rivayetler namazda kıraat ve teşehhüdün hafif olması, rükû ve secdedeki duruşların uzatılmasına ve itidaline (dengeli olmasına) delildir. Namaz arasındaki hareketlerin birbirine yakın olması bazen kıyamın biraz az olmasına delâlet edebilir. Önceki hadislerde sabah namazında 60 ilâ 100 arası ayet okunması, öğle namazında 'Elif lâm, secde' suresinin okunması... gibi miktarlar zikredildi. Akşam namazında ise daha hafif kılınması tavsiye edildi. Bunlar cemaati sıkmadan, rahat bir şekilde ibadet yapmanın Önemine dikkat çekmektedir.[33]

629/1499- Ebu'I-Âliye'den:[34]
Hz. Peygamber'den (Satiaiiaim aleyhi ve seiiem) işiten bir kişi nakletti: "Her sûrenin rükû ve secdeden hissesi vardır (sure okuyacak kadar rükû ve secdede durulmalıdır)."
§Diğer rivayette:
"Her sûrenin rükû ve secdeden hakkını/hissesini verin!" dedi.
*(Râvi şöyle devam etti;) Sonra o kişiyle buluştum ve kendisine: 'İbn Ömer bir rekâtta sureler okurdu, bu (bir rekâtta bir sure okuma) hadisini sana kim nakletti, her hâlde bilirsin?' deyince şöyle cevap verdi:
'Ben onu kesinlikle biliyorum, ayrıca ne zamandan beri bana naklettiğini de biliyorum. Onu bana elli sene önceden nakletti.'[35]
Açıklama

Bu rivayet iki şekilde anlaşılabilir:
1- Rükû ve secdede Kur'ân okunabilir.
2- Rükû ve secdede sure okuyacak kadar durulmalıdır. MUctehidler kıyam dışında rükû ve secdede Kur'ân okunmayacağı Üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü Peygamberimiz'in bu konuda fiilî bir uygulaması yoktur, hatta rükû ve secdede Kur'ân okumayı yasakladığına dair hadisler bulunmaktadır.[36] O hâlde yukarıdaki rivayeti 'rükû ve secdede sure okuyacak kadar durmak' şeklinde anlamak daha doğru olacaktır. Ayrıca râvi de bu şekilde anlamış, bir rekâtta bir sure okunması anlamı üzerine tbn Ömer'in bir rekâtta birden fazla sure okuması rivayeti ile çeliştiğini belirtmiş, bunu kendisine nakledenin kim olduğunu, ayrıca zamanını sormuş ki onun emin olup olmadığını anlasın. Hadisin râvisi de bu konuda emin olduğunu belirmiş, ancak çelişme üzerinde yorum yapmamıştır.
§Bir rekâtta birden fazla sure okunabilir, ancak İmam Malik gibi bazı alimler bir sure okunmasının efdal olduğunu belirtmişlerdir.[37]
§Bir namazda kıyam okunan sureler nedeniyle uzun olursa, rükû ve secdelerin de buna yakın uzunlukta olması efdaldir, yukarıdaki rivayetlerde Rasûlullah'ın namazındaki kıyam, rükû, rükûdan doğrulma, secde ve celse bölümlerinin birbirine yakın/dengeli olduğu belirtilmişti. Ancak cemaatle kılarken bu konularda aşırı davranmamak esastır ki cemaat zor durumda kalmasın, çünkü onların içinde kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, hastalar ve yolcular bulunabilir.[38]

630/1500- (Ht.) HZ. Ali'den (Radıyaltahu anh):[39]
'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seikm) rükûa gittiğinde eğer sırtına su dolu bir kap konsaydı (sırtının düzlüğünden dolayı) dökülmezdi.'
NOT: Rükûa iyice eğilmek ve bir müddet orada durmak gerekir. Bu duruş sırasında üç kere 'Sübhane Rabbiye'l-azim' demek sünnettir. Bu sayı beş, yedi, dokuz ve on bire kadar çıkabilir. Bu teşbihler ileride ayrı bir başlık altında incelenecektir.[40]

*** Rükû Ve Secdeyi Tam Yapmamak Namazı Bozar**

631/1501- Hâni b. Muaviye es-Sadefî'den:[41]
Osman b. Affan (Rcukyaiiaha anh) zamanında hac yaptım, (sonra Medine'de) Hz. Peygamber'in (Saiiatiahu aleyhi ve seiiemi mescidinde oturdum, baktım bir adam onlara nakilde bulunuyor, şöyle dedi:
'Bir gün Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) ile birlikteydik, bir adam geldi, şu direğe doğru namaz kıldı, namazı (rükû ve secdesini) tam eda etmeksizin aceleyle bitirdi, sonra çıktı gitti. Rasûlullah (o kişinin bu hareketi üzerine) şöyle dedi:
"Bu kişi şimdi ölse dinden hiç bir hissesi olmaksızın ölebilir. (Çünkü) o adam namazı hafife alıyor ve bu şekilde tamamlıyor.'"
§(Râvi) dedi ki: (Namazı acele kılan) bu kişi kim, diye sordum, bana: 'Osman b. Huneyf el-Ensarî' denildi.
NOT: Osman b. Huneyf el-Ensarî el-Evsî, Rasûlullah'ın büyük sahabilerin-dendi; kendisi Kûfe ehlinden olup Uhud gibi bazı savaşlara da katılmıştı. Hz. Ömer, hilafeti döneminde kendisini Irak bölgesine, Hz. Ali de onu Basra'ya vali olarak tayin etti. Osman b. Huneyf, Cemel vak'asına kadar görevine devam etti, Cemel vak'asında Basra'ya giren Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam kendisini azlettiler. Daha sonra Hz. Ali Basra'yı alınca Abdullah b. Abbas'l tayin etti. Bundan sonra Osman b. Huneyf Kûfe'ye gitti ve Muaviye b. Ebû Süfyan dönemine kadar yaşadı.[42] (Allah ondan razı olsun.)[43]

632/1502- Zeydb. Vehb'den:[44]
Huzeyfe b. Yemân (Radıyatiaha anlı) mescide girdi, baktı ki Kinde[45] kapılan yönünde namaz kılan bir adam rükû ve secdeleri tam yapmıyor. Namazı bitirince Huzeyfe ona şöyle dedi:
'Bu namazın kaç seneden beri böyle?' Adam:
'Kırk seneden beri' deyince Huzeyfe şöyle dedi:
'Kırk seneden beri sen namaz kılmıyorsun. Namazın bu olduğu hâlde (şimdi) ölsen Hz. Muhammed'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiumi yaşadığı fıtrat (İslâm)[46] dışında Ölmüş olursun.'
§(Râvi) ekledi: Sonra Huzeyfe namazın doğru kılınışını öğretmek üzere ona yöneldi ve şöyle dedi:
'Bir kişi namazını acele kılabilir, (ancak) rükû ve secdelerini tam yapmalıdır.'[47]

*** Rükûda Yapılan Zikirler**

633/1503- Hz. Ali'den (Radiyallahu anh):[48]
Hz. Peygamber (SaUaUahu aleyhi ve seiiem) rükûa gittiğinde şöyle derdi:
"Allahümme leke reka'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü. Ente Rabbî, haşea semi ve besari ve muhhî ve azmî ve asabî ve mestekallet bihi kademî Üllahi Rabbi'l-âlemîn."
NOT: Duanın tercemesi:
"Allattım, senin için rükû ettim, sana iman ettim ve .sana teslim oldum. Sen benim rabbimsin. Kulağım, gözüm, beynim, kemiğim, sinirim ve ayağımın yükselttiği aştdığı[49] vücûdum alemlerin Rabbi Allah 'a boyun eğdi."[50]

634/1504- Ukbe b. Âmir'den (Radiyallahu anh):[51]
Fesebbih bismi Rabbike'1-azîm ayeti inince Rasûlullah (SatiaUaha aleyhi ve seiiem) bize dedi ki:

"Bu emri rükûnuzda yerine getirin!"
Sebbih'ısme Rabbike'J-a'lâ ayeti inince de Rasûlullah şöyle dedi:
"Bu emri de secdede yerine getirin!"
NOT: Ayette geçen el-Azîm kelimesi ulu, büyük manasmdadır ve böyle bir Allah'ın önünde eğilmede bu rükûun sebebi sanki İfade edilmekte ve Rasûlullah'ın emri ile şöyle denmektedir:
Sübhane Rabbiye 'l-azim: Ulu Rabbim noksansızdır.
Diğer ayetteki el-A'lâ kelimesi de yüce anlamındadır ve böyle bir Allah'ın karşısındaki konumumuz ancak secde ile ifade edilebilir ve bunu da Rasûlullah'ın emriyle şu şekilde ifade ederiz:
Sübhane Rabbiye'l-a'lâ: Yüce Rabbim noksansızdır.[52]

635/1505- Huzeyfe b. Yeman'dan (Radiyallahu anh):[53]
'Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) namaz kıldım, rükûda Sübhane Rabbiye'l-azim ve secdede Sübhane Rabbiye'l-a'lâ diyordu.'
(Huzeyfe) ekledi:
'Rasûlullah rahmetle ilgili ayete her geldiğinde durur ve Allah'tan rahmet ister, azabla ilgili ayete geldiğinde ise Allah'a sığınırdı.[54]'

636/1506- Hz. Âişe'den (Radıyaüahu anh):[55]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seitem) rükû ve secdesinde şöyle derdi:
Kasuıuıan (saiiattana aleyhi ve seiiem) ruKU ve scuuesınue "Sübbûhun, kuddûsün, Rabbü'l-melâiketi ve'r-rûh.
derdi: ;eti ve'r-rûh."[56]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
'(Allah) noksansız ve kutsal olandır, meleklerin ve Rûh'un Rabbidir.'
§Subbûhun ve kuddûsün kelimelerinin ilk hallerini zamme ile okumak daha fasih ve yaygındır, ancak Sibeveyh (v. 180/796) gibi bazı alimler fetha ile sebbûhun ve kaddûsün şeklinde fetha ile okudular. Cevheri (v.393/1002) bu iki kelimenin Allah'ın sıfatlarından olduğunu açıkladı. Büyük dil alimi Sa'leb (v.291/903) şöyle dedi:
'Vezni olan her kelimenin ilk harfi meftuh okunur, bundan sübbûhun ve kuddûsün gibi bazı kelimeler istisna edilir, çünkü zamme uygulaması daha yaygındır ve kullanımı çoktur.'
§Ruh kelimesi meleklerden ayrı zikredildi ki bu o meleğin özelliğinden olsa gerek. Ruh'un meleklerin büyüklerinden olduğu ifade edildi,[57] Cebrail olduğunu söyleyenler de vardır.[58]

637/1507- Hz. Âişe'den (Radıyallahu anh):[59]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân'ı yorumlayarak rükû ve secdelerinde çokça şöyle derdi:
"Sübhaneke Allahümme Rabbena ve bihamdik, Allahümmağfirlî"[60]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
"Ey Rabbim, senin noksansızlığım bilir, seni hamd ile överim, Allahım beni (hatalarımı) bağışla!"
§Hz. Âişe'den gelen diğer rivayet:[61]
'İzâ câe nasrullahi ve'1-fethu' suresi İndikten sonra Hz. Peygamber'in namaz kılarken duayı terk ettiğini hiç görmedim, o şöyle derdi:
"Sübhaneke Rabbî vebi hamdik, Allahümmağfirlî."
§Hz. Peygamber'in Kur'ân'i tevil ederek (yorumlayarak) emirleri öncelikle namazda yerine getirmesi çok önmelidir. O, ümmetine her konuda örnektir ve onun ibadeti gibi bir ibadetle Allah'a yönelmek gerekir ki Allah'ın emrettiği Peygambere İttiba bu şekilde yerine getirilir.[62]

638/1508- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahü anh):[63]
Hz. Peygamber (Saiiatiaha aleyhi ve seiiem) şu sözleri çokça söylerdi: "Sübhaneke Rabbena ve bihamdik, Allahümmağfirlî." îbnMes'ûd ekledi:

îzâ câe nesrullahi ve'l-feth suresi inince (Rasûlullah) şöyle dedi: "Subhâneke Rabbena ve bi hamdık, Allahümmağfirlî, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."
§İbn Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah'a 'îzâ câe nesrullahi ve'l-feth' suresi inmesinden itibaren namazdaki kıraatinde bu sureyi okuyup rükûa gittiğinde şunu üç kere tekrarlamaya çokça devam etmişti:
"Subhâneke Rabbena ve bi hamdik, Allahümmağfirlî, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."[64]

639/1509- İbn Abbas anlattı (Radıyallahü anhüm):[65]
Gece teyzem (Hz. Peygamber'in eşi) Hz. Meymûne'nin yanında kaldım. Rasûlullah gecenin bir kısmında uyandı...
İbn Abbas anlatmaya şöyle devam etti:
Sonra Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) rükûa gitti, rükûda şunu derken kendisini gördüm (işittim):
"Sübhane Rabbiye'l-Azîm."[66]
Sonra rükûdan başını kaldırdı ve Allah'ın dilediği kadar Allah'a hamdetti. Sonra secdeye gitti, secdesinde şöyle diyordu:
"Sübhane Rabbiye'l-A'lâ."[67]
Sonra secdeden başım kaldırdı ve iki secde arasında şöyle diyordu:
"Rabbiğfirlî verhamnî vecburnî, verfa'nî verzuknî, vehdinî."[68]

Açıklama

Rükû ve secdede teşbihin meşruiyeti konusunda ihtilaf yoktur, ancak bu teşbihlerin meşruiyetinde ihtilaf edildi:
1- Cumhûra göre bu teşbihler sünnetttir.[69]
2- İshak b. Râhûye'ye göre vaciptir. Bilerek terk edildiğinde namaz batıl olur. [70] Zahirîlere göre ise mutlak olarak vaciptir, ancak 'Rabbena leke'1-hamd' demek müstehaptır.[71]
3- İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette göre rükû ve secdedeki teşbihler vaciptir, bilerek terk edilirse namaz batıl olur, unutulursa namazı batıl olmaz, sehiv secdesi gerekir.[72]
§Vacip olduğunu söyleyenlerin delili "Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın!"[73] hadisi ve 'Allah'ı teşbih edin'[74] ayetidir.
Sünnet olduğunu söyleyenler ise namazı kötü kılan kişiye Rasûlullah'ın "kalk namazı (tekrar) kıl, sen namaz kılmadın"[75] dedikten sonra namazın vaciplerini (farzlarını) öğretirken bu teşbihlerden/zikirlerden bahsetmedi, hâlbuki iftitah tekbirini öğretmişti.
§tmam Nevevî şöyie dedi: "Namazdaki fiiller iki kısımdır:
1- Namaz dışında insanların normal yaptığı hareketler: Kıyam ve kuûd (oturma) gibi. Bunları adet olandan ayırmak için vacip bir zikir gerekli olur, o da kıraat ve oturulduğundaki bazı dualardır.
2- Namaz dışında mutad olmayan hareketler: Rükû ve secdedir ki, namaz bunlarla adetten ayrılır. Bu nedenle buralarda vacip bir zikre ihtiyaç yoktur."[76]

*** Rükû Ve Secdede Kur'ân Kıraati Yasaktır**

640/1510- Hz. Ali'den (Radıyaiiahu anh):[77]
Rasûlullah (Sattaitahu aleyhi ve setiem) rükû veya secde hâlinde kişinin Kur'ân okumasını yasakladı.[78]

641/1511- (Z.) Hz. Ali'den (RaAyaiiahuanh):[79]
Bir kişi kendisine: 'Rükû ve secdede Kur'ân okuyabilir miyim?1 dediğinde şöyle cevap verdi:
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Ben rükû ve secdede Kur'ân okumaktan men olundum. Rükûa gittiğinizde Allah'ı tazim edin, secdeye gittiğinizde Allah'tan istemede daha gayret edin ki isteklerinizin yerine gelmesi uygun olsun/gerçekleşsin."
NOT: Secde insanın Allah'a en yakın olduğu konumdur. Bir hadiste şöyle buyurulur:
Ebu Hüreyre'den:[80]
Rasûlullah dedi ki:
"Kulun Rabbine en yakın hâli secdede iken olur. O hâlde (orada) duayı artırın!"[81]

642/1512- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma):[82]
Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) (ölüm hastalığındayken[83] evinin mescide açılan kısmındaki[84]) perdeyi açtı, insanlar Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz için saf tutmuşlardı, onlara şöyle dedi:
"Ey insanlar! Müslüman'ın gördüğü ya da ona gösterilen salih rüya dışında nübüvvet mübeşşiratı (gaybden haber alma) imkanı kalmamıştır."
Sonra şunu ekledi:
"Dikkat edin, ben rükû ve secde halinde Kur'ân okumaktan men olundum. O hâlde rükûda iken Rabbi tazim edin, secdede ise duada gayret edin ki isteklerinizin yerine gelmesi uygun olsun/gerçekleşsin[85]."

Açıklama

Bu rivayetler rükû ve secdede Kur'ân okumanın men olunmasını ve bunun meşru (doğru) olmadığını göstermektedir. Bu durumda Kur'ân okumak;
1- Mekruhtur. Cumhurun görüşü budur.[86]
2- Haramdır. Şevkânî gibi bazı alimlere göre bu yasak haramlık ifade eder.[87]
§İmam Nevevî şöyle dedi: "Rükû ve secdede yapılması gereken teşbihtir. Rükû ve secdede Fatiha dışındaki bir yeri okumak mekruhtur, namazı batıl olmaz. Fatiha okuması durumunda iki görüş vardır: Biri mekruh olmasıdır, namazı batıl kılmaz. Diğeri de haram olmasıdır, namazı bozar. Bu bilerek okuma durumundadır. Ama unutarak okursa namazı bozulmaz.
Bilerek ya da bilmeyerek okuma durumunda İmam Şafiî'ye göre namazı bozmaz, ama sehiv secdesi gerekir."[88]
*** Rükû Ve Secdeden Doğrulmak Ve Bu Durumda Biraz Durmak, Bunları Terk Edenin Hâli**

643/1513- Ebû Hüreyre'den (Radıyallaha anh):[89]
Rasulullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Rükûu ve secdesi arasında belini düzgün tutmayan kişinin namazına Allah bakmaz."
NOT: Bakmak manasına gelen fiili burada kabul etmek anlamındadır.. Ebû Mes'ûd'dan gelen rivayette Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Rükû ve secdesinde belini düzgün tutmayanın namazı yeterli/geçerli olmaz."[90]

644/1514- Talk b. Ali el-Hanefî'den (Radıyallahu anh):[91]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Rükûu ve secdesi arasında belini düzgün tutmayan kişinin namazına izzet ve celâl sahibi Allah bakmaz."[92]

645/1515- Ali b. Şeyban (Radiyallahu anh):[93]
Rasûlullah'a (kavminin) temsilcisi olarak geldi...
Anlatmaya şöyle devam etti:
Rasûluîlah'ın (Saiiaiiaim aleyhi ve sellem) arkasında namaz kıldık, rükû ve secdede belini düzgün tutmayan bir adama göz ucu takıldı. Namazı bitirince şöyle dedi:
"Ey Müslümanlar topluluğu! Doğrusu rükû ve secdede belini düzgün tutmayanın namazı geçerli değildir."

Sonra Rasûlullah en arkada kendi başına namaz kılan (bu şekilde cemaate uyan) bir kişi gördü ve ona da dedi ki:
"Namazını yeniden kii! En arkada kendi başına namaz kılanın (bu şekilde cemaate uyanın) namazı geçerli değildir."[94]

646/1516- Ebû Katâde'den (Radiyallahu anh):[95]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle dedi: "İnsanların en kötü hırsızı namazından çalandır." Kendisine: 'Ey Allah'ın Rasûlü kişi namazından nasıl çalar?' deyince şöyle buyurdu:
"Rükû ve secdesini tam yapmaz."
§Ya da (diğer rivayete göre) şöyle dedi:
"Rükû ve secdede belini düzgün tutmaz."[96]

647/1517- Ebu Said el-Hudrî (Radıyallahü anh):[97]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
" İnsanların en kötü hırsızı namazından çalandır." Kendisine:
'Ey Allah'ın Rasûlü kişi namazından nasıl çalar?' deyince şöyle buyurdu:
"Rükû ve secdesini tam yapmaz."[98]

648/1518- Enes b. Malik'ten (Radıyallahü anh):[99]
Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) başını secdeden ya da rükûdan kaldırdığında ikisi arasında o kadar dururdu ki, biz Hz. Peygamber namazı unuttu mu?, derdik.[100]

Açıklama

Enes b. Malik'ten gelen farklı bir rivayet:[101]
Rasûlullah (Saiiaüaha aleyhi ve sellem) başını rükûdan doğrulttuğunda o kadar dururdu ki biz, (Rasûlullah) kesinlikle namazı unuttu, derdik. Sonra secdeden başını kaldırıp doğrulur, iki secde arasında öyle oturur kalırdı ki hatta biz, kesinlikle namazı unuttu, derdik.
§Bu hadislerden anlaşılan rükûda ve secdede tadil-i erkânın farz olmasıdır. İmam Malik, Şafiî, Ahmed, tshak, Dâvud ez-Zahirî ve ulemanın çoğunluğu bu görüştedir. Tadil-i erkâna tam uymayan, belini tam düzlemeyenin namazı geçerli değildir.
Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre tadil-i erkân vaciptir. îmam Ebû Hanife ve Muhammed bu görüştedir. Ancak İmam Ebû Yusuf a göre farzdır.[102]

*** Rükûdan Doğrulma Ve İlgili Hükümler**

649/1519- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh):[103]
Rasûlullah (Saiiaiiana aleyhi ve seüem) başım rükûdan kaldırdığında şöyle dedi:
"Semi Allahü limen harnideh, Rabbena velekel hamd mil'e's-semâvâti ve'l-ard vema beynehüma ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü."[104]

Açıklama

ŞTesbihin manası:
"Allah hamd edeni duyar, Rabbimize gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra Senin dilediğin kadar Sana hamd olsun."
§Tesbih lügatta, tenzih ve teb'îd (uzaklaştırma) manasındadır. Vahidî, müfes-sirlerin şu görüşte birleştiklerini nakletti: Teşbih, Allah'ı noksanlıklardan tenzih ve tebri'dir. Sübhanallah, İmam Halil ve Ferrâ'ya göre masdar olarak men-subdur, subhân kelimesişeklinde masdar makamındadır.şeklinde takdir edilir, buradaki fiili ihtisar için hazfedildi, hâl olur, yani şeklinde takdir edilir ya da diğer görüşe göre şeklinde takdir edilir.[105]
§Bu konudaki naslar rükû ve secdede tadil-i erkâna uymanın vücûbiyeüni göstermektedir. Bu vücûbiyet İmam Malik, Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre farz anlamındadır, yerine getirilmediğinde namaz sahih olmaz. İmam Şafiî ve Ahmed'e göre kim rükû ve secdeden tam olarak doğrulmazsa namazı fasit olur.[106] İbn Hacer; Hanefîlerdeki meşhur görüşe göre rükû ve secdeden doğrulma sünnet olduğunu, bildirdi.[107] Şafiî mezhebinde Hanefilerde olduğu gibi farz ile sünnet arasında vacip gibi ara bir kavram olmadığı İçin bunu sünnet-i müekkede manasında Hanefî mezhebindeki vacibin karşılığı olarak anlamak gerekir. Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre tadil-i erkân vaciptir. İmam Ebû Hanife ve Muhammed bu görüştedir. Ancak İmam Ebû Yusuf a göre farzdır.[108]
§Rükû ve secdedeki duruş miktarı konusunda üç kere 'Sübhane Rabbiye'l-Azîm' denecek kadar durulmalı, bu en az miktardır, bazı alimlere göre bundan az durmak namazı ifsat eder. Hanefî mezhebine göre rükû ve secde için tam eğilmesi yeterlidir, en az miktarı yoktur.[109]

650/1520- Said b. Cübeyr'den (Radiyallahu anh):[110]
İbn Abbas (Radıyaitaha anhuma) şunu nakletti ki, merfû (Rasûlullah'tan) olduğunu zannediyorum:
O (Rasûlullah) (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:
"Semi Allahü limen hamideh, Rabbena lekel hamd mil'e's-semâ ve mil'e'l-ardı ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü."[111]

Açıklama

Bu rivayette Said b. Cübeyr'in merfû olma ihtimali ile ilgili zannı doğrudur. Çünkü Atâ yoluyla İbn Abbas'tan gelen diğer rivayette merfû olarak nakledilmiştir:
Hz. Peygamber rükûdan başını kaldırdığında şöyle dedi:[112]
"Aüahümme, Rabbena lekel hamd mil'e's-semâvâti ve mil'e'l-ard vema beynehüma ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü, Ehle's-senâ ve'l mecd! Lâ mania lima a'tayte vetâ Hma mu'tıyte vela yenfeu ze'l-ceddi minke'l-ceddü."
* Teşbihin manası:
"Allahım, Rabbimiz! Gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Ey övülen ve azamet sahibi olan! Hepimizin senin kulun olduğumuz hâlde kulun şu sözü en doğru sözdür; Allahım, Senin verdiğini engelliyecek, engellediğine de verecek başkası yoktur, Sana karşı azamet (mülk/otorite) sahibinin azameti sonuçsuz kalır, yok olur, (ancak salih amel fayda verir.)"[113]

651/1521- Abdullah b. EbîEvfâ'dan (Radıyaiiahu anh):[114]
Hz. Peygamber rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: "Alfahümme, Rabbena lekel hamd mire's-semâvâti ve mil'e'l-ard ve mil'e mâ şi'te min şeyin ba'dü."
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen benzer rivayet:
Hz. Peygamber (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle derdi: (Diğer iafızda rükûdan başını kaldırdığında şöyle dua ederdi;)
"Allahümme, lekel hamd mil'e's-semâi ve mil'e'1-ard ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü. Ailahümme, tahhimî bi's-selci ve'lberadi ve'l-mâi'l-bârid. Allahümme tahhirnî mine'z-zunûbî ve nakkınî minha kema yünakka's-sevbü'l-ebyadu mfne'l-vesah1."[115]

Açıklama

§Tesbihin tercemesi:
"Allahım!, Gök ve yer dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Allah'ım, beni kar, dolu ve soğuk su ile temizle. Allahım beni günahlarımdan temizle ve beyaz elbisenin kirden arınması gibi beni günahlardan arındır."

ŞHattabî (v.388/998) duada geçen üç şey ile ilgili şöyle dedi: 'Hadiste, su yeterli olduğu hâlde kar ve dolu da zikredildi. Hâlbuki insanlar su dışında bu ikisini fazla kullanmamaktadır. Bunlarla temizliğin fazlalıhğı vurgulanmaktadır.'
İbn Dakîk el-îyd (v.702/1302) dedi ki: 'Bunlarla temizliğin derinliği/fazlalığı kastedilmişitir, üç ayn maddeyle temizliğin örnek verilmesi bunu göstermektedir.'[116]

652/1522- Ebû Hüreyre'den (Radtyaiiahü anh):[117]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda) Kur'ân okuyan (imam) vSemi' Allahü limen hamiden' dediğinde arkadaki kişi 'Allahümme, Rabbena leke'l-hamd' der ve bu sözü gök ehlinin (o andaki) 'Allahümme, Rabbena leke'l-hamd' sözüne rastlar-sa/birleşirse geçmiş günahları affolur."
§(Z.) Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"(Namazda) imam) 'Semi' Alfahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Allahümme, Rabbena leke't-hamd' deyin, böyle diyenin sözü meleklerin (o andaki Allahümme, Rabbena leke'l-hamd) sözüne rastlarsa/birleşirse geçmiş günahları affolur."
NOT: İbn Hacer, hadiste geçen geçmiş günahların affolması konusunda, lafzın zahirinden bütün günahların affolması anlaşılmasına rağmen alimlerin bu ifadeyi genellikle küçün günahların affı şeklinde anladığını ifade etti.[118]
Hattâbi, bu hadislerden meleklerin de namaz sırasında mü'minlerle birlikte bu duaya katıldığı ve onlar için istiğfar ettikleri anlaşıldığını belirtti.[119]

653/1523- Rifâa b. Rafı' ez-Zürakî (Radıyallahü anh) anlattı:[120]
'Bir gün biz Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) arkasında namaz kılıyorduk, Rasûlullah rükûdan başını kaldınnca;
"Semi' Allahü İtmen hamideh" dedi. Arkasındaki bir adam da şöyle dedi: 'Rabbena leke'1-hamd hamden kesîran tayyiben mübâreken fûV[121] Rasûlullah namazı bitirince: "Biraz önce konuşan kimdi?" deyince o adam: 'Ben, ey Allah'ın Rasûlü' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onun sevabını önce yazmak için birbiriyle yarışan otuz küsur melek gördüm.'"
NOT: İbn Hacer bu vaktin akşam namazı olduğunu belirtti.[122] Ayrıca bu olay Rasûlullah'm sahabenin sözünü tasdik edip meşru hâle getirdiği, hatta ibadetin bir parçası hâline getirdiği nadir yerlerden birisidir, bunun nedeni gaybî İşaret olsa gerek. Ezanın meşru kılınması, imama geç uyan kişinin kalanı İmamın selamından sonra tamamlamasının meşruiyeti[123] gibi konulardaki olaylar da bu bağlamda birer örnektir.[124]

654/1524- Ebû Hüreyre (Radıyaiiaha anh) şöyle dedi:[125]
'Ben, namaz yönüyle Rasûiullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) sizden en çok benzeyen (onu bilen ve ona uyan) bir kişiyim. Rasûlullah: "Semi' Allahü limen hamideh" dediğinde (ardından) şöyle dedi: "Allahümme, Rabbena veleke'l-hamd.'"
Ebû Hüreyre ekledi:
'Rasûlullah rükûa giderken, secdeden doğrulurken, iki secdeden başını kaldırırken hep tekbir getirirdi.[126]

Açıklama

Rükûdan doğrulurken söylenen teşbihle ilgili rivayetler bazen vav ile gelmektedir; "Allabümme, Rabbena veleke'l-hamd" gibi. Ancak "Allahümme, Rabbena leke'l-hamd" şeklindeki vavsız nakledilen rivayetler daha fazladır. Burada vav ile söylenmesi konusunda alimlerin görüşleri:
1- Hanefî, Mâlikî ve Şafiî alimlere göre bunu vav ile de vavsi2 olarak da söylemek caizdir, çünkü iki şekilde de rivayetler bulunmaktadır.
2- Hanbetîlere göre mutlaka vav İle söylenmelidir. Ancak Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette şeklinde vavsız nakledildi. Bu ikisi de caizdir, Çünkü Peygamberimiz'den iki şekilde de nakledildi ki ona uymak müstehaptır.[127]

655/1525- Ebû Said el-Hudrî'den (Radtyaiiahu anh):[128]
Rasûlullah (Saiiaihhu aleyhi ve setiem) "Semi' Allahü limen hamideh" dediğinde (ardından) şöyle dedi:
"Allahümme, Rabbena lekef hamd mil'e's-semâvâti ve mil'e'l-ard ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'dü, Ehle's-senâi ve'l mecd! Ehakku mâ kale'l-abdü, ve küitüna leke abdün. Lâ mania lima a'tayte vela yenfeu ze'l-ceddi minke'i-ceddü."[129]

Açıklama

Bu teşbihin manası:
"Allahım, Rabbimiz! Gökler, yer ve ikisi arası dolusu, ayrıca bundan sonra senin dilediğin kadar sana hamd olsun. Ey övülen ve azamet sahibi olan! Hepimizin senin kulun olduğumuz hâlde kulun şu sözü en doğru sözü şudur:[130] (Allahım,) Senin verdiğini engelliyecek başkası yoktur, Sana karşı azamet (mülk/otorite) sahibinin azameti sonuçsuz kalır, yok olur (ancak salih amel faydalı olur)."[131]
§Rüküda, rükûdan sonraki doğrulmada ve secdedeki teşbihler ve zikirler cumhura göre sünnettir. İmam Nevevî; aynı konuda gelen farklı teşbih ve zikirleri birleştirerek söylemenin müstehap olduğunu belirtti.[132] Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette farzdır.[133]
§Rükûdan doğrulurken (kavmede) "Semiallahü limen hamiden' deme yanında 'Rabbena lekel hama" demenin hükmü:
1- Hanefî mezhebinde imam ve cemaat bunları birleştirir. İmam Ebû Hanife'den gelen diğer rivayette İmam 'Semiallahü limen hamideh' der, ama 'Rabbena îeke'l-hamd' demez. Münferit hakkında kuvvetli görüş birleştirmemesidir, ancak birleştirebileceğine dair Ebû Hanife'den gelen başka rivayet de vardır.[134]
2- Malikîlere göre imam ve cemaat bunları birleştirir.[135]
3- Şafiîlerde imam, me'mûm ve münferit halükârda birleştirir.[136]
4- Hanbelîlere göre ise imam da, münferit de birleştirir; Bu görüşün delili:[137]
'...Rasûlullah rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: Semiallahü limen hamideh, Rabbena leke'1-hamd... '
*Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette sadece imam birleştirir, cemaat birleştirmez.[138] Çünkü Rasûlullah şöyle dedi:[139]
"...İmam 'Semiallahü limen hamideh' dediğinde siz de 'Rabbena veleke'l-hamd' deyin!.."[140]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/326-327.
[2] Razi, Muhtaru 's-Sıhah, 388; Karahisarî, Ahterî-i kebir, 1/146.
[3] Neshedildiğini gösteren hadis için bk. Müsned Trc. H. No: 623-624/1493-1494.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/327.
[4] Sened:
Sahih: Müsned, 1/413-414, H.no:3928; Benzer rivayetler için bk. 1/378, H.no:3587 (622/1492. hadis); i/426, H.no:4053 (136/444.hadisin ikinci rivayetine bk.); 1/418-419, H.no:3974 (623/1493. hadis); 1/447, H.no:4272; 1/426, H.no:4045; 1/451, H.no:4311; 1/409, H.no:3889; 1/414, H.no:3928; 1/424, H.no:4030; 1/455, H.no:4347; i/459, H.no:4386:
Müslim, Mesâcid, 26-28; Ebû Davud, Salât, 146, H.no:868; 'Nesût, Mesâcid, 27, H.no:717; Tatbik, 1, H.no:I027-1028; İbn Mâce, İkâme, 150, H.no:I255.
Daha önce zikredilen 136/444 ve 71/941.hadislerin talırici ile karşılaştırınız. Ayrıca 49/919,495/1365,622/1492, 623/1493 ve 59/10948.hadislere bk.
[5] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/16.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/327-328.
[6] Sened:
Sahih: Müsned, 1/378, H.no:3588; Tahrici için bk. 621/1491.hadis.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/328-329.

[8] Sened:
Sahih: Müsned, T/418-419, H.no:3974; Ebû Dâvûd, Salât, 116, H.no:747; Nesâî, Tatbik, 1, H.no:1029.
Sa'd b. Ebî Vakkas'tan şahidi için bk. 624/1494.hadis.
Tahrici için bk. 62 i/1491.hadis.
[9] Yani tatbik denilen ellerin arasını birleştirip dizlerin arasına koymayı.
[10] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/329.
[11] Bk. Bennâ, age., III/253.
[12] Sened:
Sahih: Müsned, 1/182, H.no:1576; Benzer rivayet için bk. 1/181, H.no:1570: Buharı, Ezan, 118 sonunda ziyadesi İle; A/i*s7im,Mesâcid, 29-31: Ebu Dâvud, Salât, 146, H.no:867; Tirmizi Salât, 77, H.no:259; Nesât, Tatbik, 1, H.no:1030-1031; İbn Mâce, İkâme, 17, H.no:873; Dârimi, Salât, 68, H.no:1308. Hz. Âişe'den şahidi:
Mâce, İkâme, 17, H.no:874 (Senedinde Hârice b. Rical var ki bu râvinin zayıflığında ittifak bulunmaktadır). İbn Mes'ûd'dan şahidi için bk. 623/1493.hadis.
[13] Yani babası Sa'd b. Ebî Vakkas. Bk. Bennâ, age., III/253.
[14] Buhari, Ezan, 118; Ebû Davûd, Salât, 150, No: 867; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/214, No. 618; Beyhakî, 11/83, No: 2376.
[15] Müslim, Mesacid, 29, (535); Nesâi, age., 1/215, No: 621.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/329-330.
[16] Sened:
Hasen: Müsned, 1/287, H.no:2604; Tirmizî, Taharet, 30. H.no:39 (hasen-garib);İbn Mâce, Taharet, 54, H.no:447; Dârimi, Salât, , H.no:700. Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da Ömrünün son döneminde ihtilâl ettiğinin/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nin hocası Salih'ten İhtilâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple İbn Hacer'in de (Bk.Telhts, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.Ukbe Salih'ten ihtilâtından önce hadis almıştır. Bk.Sünen, Taharet, 30, H.tıo:39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ,age., 11/44.
Bu rivayet 288/596.hadiste zikredilmişti.
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/330-331.
[18] Ahmed b. Hanbel, IV/119, 120; IV/I20; Ebu Dâvûd, Salât, 144, H.no:863; Nesai Tatbîk, 3, 5, H.no:1034-1036; Dârimî, Salât, 68, H.no:1310. Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarım söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, III/150. (Bk. Müsned Trc. No: 476/1346)
[19] Ebû Davûd, Salât, 148, H.no: 859; îbn Hibbân, V/88, H.no: 1787; (bu rivayet tenkid edilmeyen bir isnadla nakledildi. Bk. Bennâ, age., 111/254)
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/331.
[21] Bu müphemük ikinci rivayette giderildi, ayrıca bu rivayetin açıklamasına bk.
[22] Sened:
Zayıf: Müsned, V/6, H.no:19942 (Senedinde müphem bir râvİ bulunmaktadır); İkinci rivayet için bk. V/271, H.no:22229 (Bu rivayetten müphem râvinin Sa'dî olduğu tesbtt edilmektedir. Fakat bu zat da meçhuldür); Ebû Dâvmt, Salât, 150, H.no:885 (Farklı iki rivayet şeklini de "Babası veya amcasından" " Babası onun da amcası aracılığı ile " vermiştir). İbn Mes'ûd'dan şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 150, H.no:886 (Mürseldir. Yani munkatıdır. Çünkü Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Mes'ûd'a yetişmemiştir); İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:890 ve ziyadeleri vardır.
[23] Bennâ, age., III/255.
[24] İbn Hacer, Takribu't-Tehzib, No. 8499.
[25] Ahmed b. Hanbel, V/343; Benzer rivayetler için bk. V/341-342, 344; Ebû Davûd, Salât, 96, H.no:677. Ayrıca bk. Müsned Trc. H.No: 478/1348, 610-611/1480-1481 Bennâ, hadis hakkında Münzirî ve HâkÎm'in görüşlerini nakleder. Münzirî: "Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ hasen bir isnadla nakleder"; Hâkim: "İsnadı sahihtir" derler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/152. Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. Şehr b. Havşeb hakkında geniş bilgi için bk. 4/4. hadis.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/331-333.
[26] Sened:
Sahih: Müsned, III/162-163, H.no:12598; Benzer rivayetler için bk. III/225, H.no:13284: 111/221, H.no: 13240 III/259, H.no: 13655 III/254-255, H.no: 13606: 111/144, H.no:12404; Ebû Dâvûd, Salât, 150, H.no:888; Nesâî, İmame, 35, H.no: 822; İftitâh, 61, H.no:979; Tatbik, 76, H.no:1133; Dârimî, Salât, 46, H.no:1263.
Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. 558/1428.hadise bk.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyailahü anh) şahidi için bk. 549/1419. hadis.
[27] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/101.
[28] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/333.
[29] Sened:
Sahih: Müsned, IV/280, H.no: 18381; Benzer rivayetler için bk. IV/285, H.no:18423; IV/285, H.no: 18430 (Başında şu ziyade ile:
IV/294, H.no: 18505:
IV/298, H.no: 18541:
Buhari, Ezan, 121, 127, 140; Müslim, Salât, 193-184; £&« Dûv/W, Salât, 143, H.no:852, 854; Tirmizî, Salât, 91, H.no:279; Ahmed, Tatbik, 24, 89, H.no:1063, 1146; Sehv, 77, H.no:1330; Dârimî, Salât, 80, H.no:1339-1340. Ayrıca bk.649/1519.hadis.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/333-334.
[31] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/64.
[32] Ahmed b. Hanbel, IV/294; Müslim, Salat, 38 (471); Ebû Davud, Salat, 147, H.no: 854; Tirmizi, Salat, 207, H.no: 279.
[33] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/188.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/334.
[34] Sened:
Sahih: Müsned, V/65-66, H.no:20529; Benzer rivayetler için bk. V/59, H.no:20468; Beyhakî, IH/10; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/114. Bennâ hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/257. Hadisin müphem sahâbİsi İbn Mes'ûd (Radıyallahü anlı) olabilir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebtr, X/33, H.no:9856.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/335.
[36] Rükû ve secdede Kur'ân okumayı yasaklama rivayeti ve tahriçleri için bk. Müsned Trc. 640/1510 nolu hadis.
[37] İbn Hacer, Fethu'l-Bcîrî, 11/257; Münâvî, Feyzıt'l-Kadîr, V/284.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/335-336.
[39] Sened:
Hasen: Müsned, 1/123, H.no:997; Heysemî, hadisin senedinde müphem bir râvi bulunduğunu, Sinan b. Hârûn hakkında İse ihtilâf olduğunu dile getirilir. Bk. Mectna', 11/123. Ebû Bişr Sinan b. Hârûn el-Burcumî, Ahmed b. Hanbel'in hocası Şâzân Esved b. Amir eş-Şâmî'nin (v.208) hocasıdır. Zühlî tarafından sika, Nesâî tarafından ise zayıf sayılmıştır. Ahmed b. Hanbel iki, TirmİzÎ İse bir rivayetini nakleder. Tİrmİzî rivayetinin hasen olduğunu söyler. Bk. Sünen, Menâkıb, H.no:3708; Ahmed b. Hanbel (^'_r_>0 lafzı ile hocasının ismini vermeden nakletmiştİr. Dolayısıyla muallak ve zayıf bir rivayettir. Dârekutnî de Sinan b. Hârûn - Beyân - İbn Ebî Leylâ - Berâ b. Azib isnadı ile gelen rivayetin doğruya daha yakın bir nakil olduğunu söyler. Bk. Hel, HI/275, H.no:402. Hadis şâhidleri İle hasen li ğayrİhî seviyesine yükselir:
a-İbn Abbas'tan şahidi:
Heysemî, hadisin Ebû Ya'lâ ve Taberânî (Kebtr'ındc) tarafından nakledildiğini, râvilerinin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. age., H/123.
b-Ebû Berze el-Eslemî'den şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî'nin üç Mu'cemi'nde de naklettiğini, râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., 11/123.
c-Enes'ten şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî (Sûgrr'inde) tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan Muhammed b. Sâbit'in bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 11/123.
d-Ayrıca Hz. Âişe'den nakledilen 472/1342,687/1557 ve 518/1388. hadislerle karşılaştırınız.
Hadisin metninde geçen şeklinde olması gerekirken şeklinde gelmiştir. Bu da onun bu şekilde gelebileceğinin delili olmuş olur. İlgili kurallar için bk. İbn Mâlik, Şevâhidü't-Tavzîh, s.l 1-15.

[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/336-337.
[41] Sened:
Hasen: Müsned, IV/138, H.no:17177; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/30. H.no:83!0. Senedinde yer alan Berâ' b. Osman el-Ensâıî ve Hânî b. Muâviye es-Sadefî meçhuldürler. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbet ve Taberânî (Kebîr'ınâc) tarafından nakledildiğini, senedinde tenkide maruz kalan İbn Lehîa'nın bulunduğunu, aynca Berâ' b. Osman el-Ensârrnin meçhul olduğunu belirtir. Bk. Meana', H/121. Ebû Zür'a el-Irâkî de bu zatın meşhur biri olmadığını söyler. Bk. Zeylil'l-Kâşif, Trc.no:! 17. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir:
a-Ebû Abdullah el-Eş'arî'den (Radıyallahii anlı) şahidi:
Bk. EbÛ Ya'lâ, XIII/139-14O, 333, H.no:7184, 7350; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, İV/115, H.no:3840. Heysemî, hadisin senedinin hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/121.
b-Bilâl'den (Radıyallahiianlı) şahidi:
İbn EbîŞeybe, 1/259, H.no;2981; Taberânî. el-Mu'cemti'l-kebîr, 1/356, H.no:1085; el-Mıı'cemü'l-evsat, M/127, H.no:269L Bk. Heysemî, hadisin senedindeki râvilerinin sika olduklarını söyler. Bk. age., U/121. Mtinzirîde aynı görüştedir. Bk.Terğîb, 1/199.
c-Enes b. Mâlik'ten (Radtyallahü anh) şahidi:
Taberânî,el-Mu'cemü'l-evsat, V/129, H.no:4863; VII/331, H.no:7645; el-Mu'cemiVs-sağir, 11/24, H.no:712. Heysemî, senedinde İbrahim b. Abbâd el-Kirmânî'nin bulunduğunu, bu râvi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Bk. age., 11/120-121.
d-Ebû Hüreyre'den (RadıyalUthil anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, V/359, H.no:5550; Heysemî, hadisin senedinde çok zayıf olan Abdullah b. Şebîb el-Medenî'nin bulunduğunu belirtir. Bk.'nge., H/121. e-Huzeyfe b. el-Yemân'dan (RadtyaHahii anh) şahidi İçin bk. 632/1502.hadis. f-Ebû Ca'fer'den (Radiyallahü anlı) şahidi:
Bk. İbn EbîŞeybe, 1/258, H.no:2969. Ayrıca diğer şâhidler ve rivayetler için bk. 646/1516. hadis.
[42] İbn Abdilber, İsttâb, III/1033, No: 1769; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gabe, III/577, No: 3571.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/337-338.
[44] Sened:
Sahih: Müsıied, V/384, H.no:23151; Benzer rivayet için bk. V/396, H.no:23253:
Buhari, Salât, 26; Ezan, 119, 132; Nesât, Sehv, 66, H.no:13lO; EbîŞeybe, 1/258, H.no:2966; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/201, H.no:1718.
Hadisin şâhidleri için bk. 631/1501, 643/1513 ve 646/1516. hadisler.
[45] Kinde Yemen'de bulunan büyük bir kabile, mahalle (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, X/37; Münâvİ, Feyzu'l-Kadîr, 111/342); Ancak Bennâ, kâfin zammesiyle Künde şeklinde okumuş ve Semerkant'da bulunan bir yer olduğunu belirtmiştir ki şerhlerdeki bilgiler ile uyuşmamaktadır. Bk Bennâ, age., III/260.
[46] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/275.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/338-339.
[48] Sened:
Sahih: Müsned, 1/119, H.no:960; Benzer rivayetler için bk. 1/94-95, H.no:729 (511/1381. hadis); 1/102-103, H.no:803-805; Mâlik, Salât, 17; Müslim, MüsâfÎrûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tinnizu Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, İbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radtyatlalui anhiim) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:3421-3423 (hasen-sahih); Nesât, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât, 33, 71, H.no:1241, 1320.
Ayrıca bk. 51 l/1381.hadis.
[49] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bâd, 11/81.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/339-340.
[51] Sened:
Sahih: Müsned ,'lV/155, H.no:17345; £/;» DÛvÛd, Salât, 147, H.no:869 (İki isnadla nakleder. İkinci rivayetin sonunda şu ziyade vardır:
Ebû Dâvûd: "Bu zİyadelİ rivayetin mahfuz olmamasından korkuyoruz" der.) ibn Mâce, İkâme, 20, H.no:887; Dârimî, Salât, 69, H.no:1311.
[52] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/340-341.
[53] Sened:
Sahih: Müsned, V/382, H.no:23133; Benzer rivayetler için bİc. V/394, H.no:23237; V/388, H.no:23193; V/390, H.no:23204; V/396-397, H.no:23256; V/384, H.no:23154 (601/1471. hadis); V/397, H.no:23260; V/398, H.no:23268:
V/400, H.no:23292; V/401. H.no:23304; Müslim, Müsâfirûn, 203; Ebû Dâvûd, Salât, 147, H.no:871, 874; Tirmizî, Salât, 79, H.no:262 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 77-78, H.no:1006-1007; Tatbik, 9, 25, 74, 86, H.no:1044, 1067, 1131, 1143; Kıyam, 25, H.no:1662-1663 (Nesâî bu rivayet hakkındaki kanaatinin mürsel olduğunu söyler):
İbn Mace, İkâme, 20, 23, 179, H.no:888, 897, 1351; Dârimî, Salât, 69, 76, H.no:1312, 1330; Humeydî, 1/210, H.no:1442.
Ayrıca bk. 601/1471 ve 1012/1882. hadisler.
[54] Buhari sarihi tbn Reslân'ın naklinde; teşbih ayetine geldiğinde Allah'ı teşbih eder, tekbir ayetinde O'nu büyükler, dua ve istiğfar ayetine geldiğinde Allah'a dua ve istiğfarda bulunur, olması umulan bir şeye geldiğinde onu mutlaka ister ve bunu da diliyle ya da kalbiyle yapardı. (Bk.Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/87; Bennâ, age., m/262).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/341-342.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, VI/35, H.no:23945; Benzer rivayetler için bk. VI/94, H.no:24511; VI/115, H.no:24724; Vl/148, H.no:25026; VI/149, H.no:25042; VI/176, H'.no:25310; VI/200, H.no:25514; VI/244, H.no:25948-25949; VI/266, H.no:26171; VI/193, H.no:25482 (Ahmed b. Hanbel'in hocası Yahya b. Said b. Ferrûh ziyadesini eklemiş fakat Ahmed b.Hanbel hocasının bunda şüpheye düştüğünü de eklemiştir); Müslim, Salât, 223-224; Ebû Dâvûd, Salât, 147, H.no:872; Nesâî, Tatbik, 11,75, H.no:I046, 1132.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/342.
[57] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/204.
[58] Azimâbâdi, Avnül-Ma'bûd, 111/88.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/342.
[59] Sened:
Sahih: Müsned, VI/43, H.no:24045; Benzer rivayetler için bk. VI/49, H.no:24I05; VI/190, H.no:25443; VI/100, H.no:24566; VI/I51. H.no:25056 (685/1555.hadis). Buhârt. Ezan, 123, 139; Meğâzî, 52; Tefsîr, 110/2; Müslim, Salât, 217-219; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:877; Nesâtjûitah, 10, 64-66, H.no:1045, 1120-1121, 1122-1123:
İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:889.
Bir rivayette de Nasr suresinin nüzulünden sonra bu duayı okuduğu ifade edilmektedir:
Müsned, VI/230, H.no:25804; VI/184, H.no:25384:
VI/34, H.no:23947; VI/253, H.no:26038; Buhârt, Tefsir, 110/1; Müslim, Saiât, 219-220; Nesâî, İftitâh, 10, H.no:1045; Ebû Avâne, 1/503, H.no: 1881.
Bu rivayetin tbn Mes'ûd'dan (Radıyailahii ank) şahidi için bk. 638/1508.hadis.
HZ. Âişe'den farklı bir secde duası daha nakledilmiştir. Bu rivayet İçin bk. 684/1554. hadis.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/343.
[61] Ahmed b. Hanbel, VI/253; Müslim, Salât, 219 (484); Ebû Avâne, 1/503, No: 1881.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/343-344.
[63] Sened:
Hasen: Müsned, 1/392, H.no:3719; İkinci rivayet: 1/394, H.no:3745; Benzer rivayetler için bk.
1/388, H.no:3683 ziyadesi ile; 1/410, H.no:3891; 1/434, H.no:4140 (Başında ziyadesi ile); 1/455, H.no:4352; 1/455-456, H.no:4356; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî (fîv.va('ında) tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin râvilerinin Hammad b. Ebû Süleyman'ın dışındakilerin sahih hadis ricâü olduklarım, bu râvinin ise sika olmasına rağmen sonradan ihülât ettiğini, diğer musanniflerin İse senedlerinde yer alan Ebû Ubeyde'nİn babası İbn Mes'ûd'dan hadis almadığını belirtir. Bk, Mecma', U/127.
Tirmizî ve tbn Mâce tbn Mes'ûd'dan farklı bir rivayet nakleder:
Bk. Tirmizî, Salât, 79, H.no:261 (Hadis Huzeyfe ve Ukbe b. Âmir'den de nakledilir. Fakat İbn Mes'ûd rivayetinin isnadı munkatıdır. Çünkü Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Mes'öd'a yetişmemiştir); İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:890.
Hadis inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat şahidi İle hasen li ğayrihî seviyesine yükselir. İşaret edilen Hz. Aişe (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 637/1507. hadis.

[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/344-345.
[65] sened:
Sahih: Müsned, 1/371, H.no:3514; Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nİn naklettiği bir rivayette de sadece iki secde arasındaki dua zikredilir. Senedierinde ise Habib ile İbn Abbas arasında Saîd b. Cübeyr bulunmaktadır:
Bk. Mttsnerf, 1/315, H.no:2897; Tirmizî, Salât. 95, H.no:284 (Garibdir. Hz. Ali'den de nakledilir); Ebû Dâvûd, Salât, 141, H.no:850; İbn Mâce, İkâme, 23, H.no:898; Taberânî, el-Mu'cemü'l'kcbîr, XII/25, H.no:12363;
Ayrıca İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhiima) nakledilen 364/672, 366-367/674-675, 689/1559 ve I020/1890.hadislere bk.
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen bir rivayette ise -dua şu şekilde geçmektedir:
Bk. Müsned, 1/284, H.no:2567; (366/674.hadise bk.) Aynca bu rivayet 683/1553.hadiste zikredilecektir. Müslim, Müsâfirûn, 181-193 (Bir rivayetinde İse şu şekildedir:
Nesâî, Tatbik, 63, H.no:1119. Taberânî rivayeti İse bütün rivayetleri bir araya getirmiş gibi görünmektedir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:I2349; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ubeyd b. İshak el-Attâr'ın bulunduğunu, bu râviyi îbn Main ve diğerlerinin zayıf saydığını, Ebû HâtİM'in ise bu zata olumlu baktığım söyler. Bk. Mecma', 11/275.
Rükû ve secde duaları ile ilgili diğer rivayetler:
a-Avf b. Mâlik el-Eşcaîden:
Bk. Müsned, VI/24, H.no:23862; Nesâî, Tatbik, 12, 75, H.no:1047, 1132 (Sonunda şu ziyade vardır:
Ebu Dâvûrf, Salât, 147, H.no:873; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/61, H.no:113; Beyhakî,lU3lO.
b-Ebû Hüreyre'den:
Bk. Müslim, Salât, 216;Ebu Dâvud, Salât, 148, H.no:878. c-Hz. Ali'den şahidi için bk. 511/1381 ve 633/15O3.hadisler. d-CâbİrB. Abdullah'tan:
Bk. Afejdf, Tatbik, 68, H.no:1125.
e-Hz. Aişe'den nakledilen rivayetler İçin bk. 637/15O7.hadis.
f-Huzeyfe'den şahidi için bk. 601/1471.hadis.
Heysemî diğer şâhidleri şöyle sıralar:
-Cübeyr b. Mut'un:
-Ebû Bekre:
-İbn Mes'ûd:
-Ebû Mâlik el-Eş'arî:
-Muâviye b. Ebû Siifyân:
-Ebû Mâlik, babasından merfû olarak:
Heysemî bu rivayetlerin bir kısmını sahih, bir kısmını zayıf sayar. Bk. Mecma', 11/128-129.
Kiisûf namazındaki rükû ve secdede okunan dua:
Bk. Müsned, H/188, H.no:6763; 11/159, H.no:6483; Nesâî, KusÛf, 20, H.no:1494; Ebû Dâvûd, İstiskâ, 9, H.no:1194:
Bu rivayet küsûf namazı konusaunda zikredilecektir.
[66] Manası; Büyük Rabbim noksansızdır.
[67] Manası; Yüce Rabbim noksansızdır.
[68] Manası; Rabbim beni affet, bana merhamet et, ihtiyacımı gider/iyi leştir, beni yüce makamlara çıkar, beni nzıklandır ve beni doğruya hidayet et! (Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/142).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/345-347.
[69] Şirazi, Mühezzeb, 1/74-75; Kâsâni, Bedâi', V208-209; İbn Kudâme, Muğni, 1/543; DesÛki, Haşiye, 1/248.
[70] İbn Kudâme, age., 1/543.
[71] İbn Hazm, Muhallâ, III/260.
[72] İbn Kudâme, age., 1/543.
[73] Şafiî, Müsned, 1/55; İbn Hibbân, V/503, H.no: 2131; Beyhakî, 11/345.
[74] Meryem, 19/11.
[75] Bk. Müsned Trc. IV. Cilt, H.no: 427/1297.
[76] Nevevî, Mecmu, III/373; Bennâ, age., III/256.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/347-348.
[77] Sened:
Sahih: Müsned, 1/82, H.no:619 (Hadîs bu senediyle zayıftır. Çünkü senedinde Haris el-A'ver bulunmaktadır); Benzer rivayetler İçin bk. 1/80, H.no:60I (Bu rivayet de Zeynelâbidin Ali b. Hüseyn'in dedesi Hz. Ali'den hadis işitmemesi sebebiyle isnadında inkıta bulunması gerekçesi İle zayıftır):
1/81, H.no:611 (sahih):
1/114, H.no:924 (sahih); 1/92, H.no:710 (sahih):
1/105, H.no:829, H.no:831 (Bu son rivayetlerin senedinde zayıf olan Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik vardır); 1/123, H.no: 1004; 1/146, H.no: 1243: 1/126, H.no:1043-1044; 1/121, H.no:981; 1/104, H.no:816; 1/119, H.no:963; Mâlik, Salât, 28; Müslim, Salât, 209-213; Libâs, 29; Ebû Dâvûd, Libâs, 8, H.no:4044; Tirmizî, Salât, 80, H.no:264 (Hasen-sahihtir. İbn Abbas'tan da şahidi vardır); Libâs, 13, H.no:1737 (Hasen-sahih);,Tatbik,7,61,H.no:1038-1042, 1116-1117.
Ayrıca bk. 462/1332.hadis.
Rivayetlerin bir kısmı görüldüğü gibi değişik gerekçelerle zayıf sayılmış olsa da sahih rivayetler de bulunmktadır. Zayıf rivayetler bu sahih rivayetlerle kuvvetlenirler. Netice itibari ile hadîs sahihtir.
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/348-349.
[79] Sened:
Hasen: Müsned, 1/155, H.no:1336 (z.); Benzer rivayet için bk. 1/155, H.no:1329 (z.); Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın Müsned'e yaptığı ilavelerde, Ebû Ya'lâ'nın mevkuf olarak ve Bezzâr'ın ise Müsned'inde naklettiğini, râvileri arasında zayıf olan Abdurrahman b. İshak b. Hâris'in bulunduğunu söyler. Hadisin bölümünün ise Sahih'te bulunduğunu da sözlerine ekler. Bk. Mecma', 11/127. Hadis İbn Abbas'tan nakledilen sahih şahidi İle kuvvetlenir.
İbn Abbas'tan (Radıyattahaanhüma) şahidi İçin bk. 642/15l2.hadis.
Ayrıca secdeyi dua ile uzatmanın fazileti ile ilgili hadisler için bk.
a-Ebû Fâtıma ei-Ezdî rivayeti İçin bk. 54/924.hadis.
b-Rabîa b. Ka'b'ın rivayeti için bk. 55/925.hadis.
c-Sevban'nın rivayeti İçin bk. 56/926.hadis.
d-Ubâde b. Sâmit'in rivayeti için bk. İbn Mâce, Salât. 201, H.no:1424.
Diğer rivayetler için Bk. Heysemî, age., 11/248, 251, 257.
[80] Müslim, Salât, 215; H.no: 482; Ebû Davûd, Salât, 148, H.no: 875; İbn Hibban, V/254, Rno: 1927.
[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/349-350.
[82] Sened:
Sahih: Müsned, İ/219, H.no:1900; Müslim, Mesâcid, 207-213 (İkinci rivayette İbn Abbas'in da Hz. Ali'den aldığı görülmektedir); Ebû DâvÛd, Salât, 148, H.no:876; Nesâî, Tatbik, 8, 62, H.no:1043,1118; İbn Mâce, Ta'bir, 1, H.no:3899; Dârimî, Saİat, 77, H.no:1331.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 642/1512.hadis.
İbn Mes'ûd'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîrinde) nakledildiğini, Ebû HâlİÎd'in haricindeki râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını, bu zat ile ilgili bir biyografiye de rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma', 11/129.
[83] İbn Abdilber, Temhid, V/56, XVI/118.
[84] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/197; Azâm Abadi, AvnU'l-Ma'bÛd. 111/91.
[85] İbnü'1-Esir, Nihaye, IV/111.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/350.
[86] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/218; İbn Nüceym, el-Bahru'r-râtk, 1/333; İbn Rüşd, Bidayetü'î-miiciehid, 1/31; İbn Kudâme, Muğni, 1/544; Desûkî, Haşiye, i/253.

[87] Şevkâni, Neylü'l-evtâr, 11/249.
[88] Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/351.
[89] Sened:
Hasen: Müsned, 11/525, H.no:10745; İbn Hacer Abdullah b. Bedr el-Hanefî'nin Ebû Hüreyre'den sadece bir vasıta ile aldığını, dolayısıyla senedinin kopuk olduğunu söyler. Bk. Ta'cîlü'l-menfea, s.222. Heysemî de rivayetin Abdullah b. Zeyd el-Hanefî kanalı ile Ebû Hüreyre'den nakledildiğini, ismi zikredilen ravi hakkında bilgi veren birine rastlamadığını belirtir. Aynca Taberânî"nin üç Mu'cem'inde de naklettiği, sonunda ziyadesi bulunan rivayete de yer vererek râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/120. Ravinin ismi Abdullah b. Bedr el-Hanefîdir. Abdullah b. Bedr kanalı ile nakledilen rivayet için bk. 645/1515.hadis. Heysemî Ebû Hüreyre'den nakledilen şu rivayete yer verir ve der ki: "Taberânî Evsat'ında nakleder. Senedinde çok zayıf olan Abdullah b. Şebîb bulunmaktadır." Bk. Mecma', 11/121. Ebû Hüreyre'den benzer rivayet için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:856.
Hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır:
a- EK: Ebû Mes'ûd (Ukbe b. Amr) el-Bedrî el-Ensârî'den şahidi:
Müsned, IV/119, H.no:17010; IV/122, H.no:17040; Ebû Dâvûd, Salât, 144, H.no:855; Tirmizt, Salât, 81, H.no:265 (Hadis hasen-sahih olup, Ali b. Şeyban, Enes, Ebû Hüreyre ve Rifâa ez-Zürakî'den de nakledilmektedir); Nesât, İftitâh, 88, H.no:1025; Tatbik, 54, H.no:1109; İbn Mâce, İkâme, 16, H.no:870; Dârimî, Salât, 78, H.no:1333; İbn Huzeyme, 1/300, H.no:591, 592; 1/333, H.no:666; İbnü'i-Cdd, s.120, H.no:735; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XVII/213, H.no:579; İbn Hıbbân, V/218, H.no:1893;
b-Enes b. Mâlik'len şahidi:
Bk. VI/306-309, H.ııo:3624; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsai, VI/123-125, H.no:5991; el-Mu'cemü's-sağîr, 11/100-102, H.no:856. Heysemî hadisin senedinde zayıf bir râvi olan Muhammed b. Hasen b. Ebû Yezîd'in bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 1/271-272. Enes'ten nakledilen:
Rivayeti için de şunları söyler: "Taberânî Evsat ve SağÎr'inde nakletti. Senedinde İbrahim b. Abbâd el-Kirmânî var, bu râvi hakkında bilgiye rastlamadım." Bk. age., 11/121.
c-Talk b. Ali el-Hanefî'den şahidi için bk. 644/1514. hadis.
d-AlİI b. Seyhan'dan şahidi için bk. 645/1515. hadis.
e-Huzeyfe'den şahidi İçin bk. 632/1502. hadis.
f-Ebû Katâde'den şahidi için bk. 646/1516. hadis.
[90] Abdurrezzak, 11/369, H.no. 3736; Ebû Davud, Salât, 148, No: 855; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/234; H.no: 699; İbn Huzeyme, 1/333, H.no: 666.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/351-352.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, IV/22, H.no: 16235; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî (/fefeir'inde) tarafından nakledildiğini, râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', H/120. Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahrici.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/352-353.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, IV/23, H.no:16249; Benzer rivayetler için bk. IV/22, H.no:I6236 (Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî sebebiyle rivayetin isnadı zayıftır. Bu rivayet Müsned'de Talk b. Ali başlığı altındaki hadislerde yanlışlıkla verilmiştir. Tertip bozukluğuna verilebilecek örneklerden biridir); Hadisin birinci kısmı için bk. İbn Mâce, İkâme, 16, H.no:871; îbn Huzeyme, 1/300, H.no:593; 1/333, H.no:667; H/42, H.no:872. Hadisin ikinci kısmı için bk. İbn Mâce, İkâme, 54. H.no:i003; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, 111/297-298, H.no:1678; Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahrici.
[94] Metindeki ek: (RüvÎ!erden) Abdiissamed şeklinde temyiz olarak nakletti ki aynı manadadır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/353.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, V/310, H.no:22541; DârimÎ, Salât, 78, H.no:1334; İbn Huzeyme, Î/331-332, H.no:663; Ebû Ya'lâ, Mu'cem, s.140, H.no;150; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, III/242, H.no:3283; el-Mu'cemü'i-evsat, VIII/130, H.no:8179; Hâkim, 1/353, H.no:835 (Buhârî ve Müslim'in şarlına/râvisine göre sahihtir. Her ikisinin de bu hadisi eserlerine almamalarının sebebi, Evzâî'nÎn kâtibi ve Velid b. Müslim arasındaki ihtilâftır. Zehebî de bu görüştedir) Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/385; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından (Kebîr ve Evsat'ında) nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/120. Hadisin şâhidleri için bk. 643/1513. hadisin tahriri. Diğer şâhidleri: a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'Uevsat, V/59, H.no:4665; //âftım, 1/353, H.no:836 (Her iki İsnad da sahihtir); İbn Hıbbân, V/209, H.no:1888; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.496, H.no: 879; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/386; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîr ve Evsat'ında) nakledildiğini, senedinde AbdülhamİD b. Habib'in bulunduğunu, bu zatı Ahmed b. Hanbel, Ebû Hatim ve İbn Hıbbân'ın sika, Dühaym'in ise zayıf saydığını, Nesâînin: "kuvvetli değildir" dediğini, diğer râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/120. Taberânî, Ebû Hüreyre'nin şu rivayetini de verir:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 11/220, H.no:1060; el-Mu'cemü'l-evsat, V/359, H.no:5550.
b-Abdullah b. Muğaffel'den (Rudtyallahü anh) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/355, H.no:3392; el-Mu'cemü's-sağîr, 1/209, H,no:335; Heysemî, Taberânî'nin Uç Mu'cem'inde de naklettiğini, râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/120.
c-Nu'man b. Mürre'den mürsel olarak şahidi:
Bk. Afâ/ıA:, Kasr, 72; Abdürrezzâk, 11/371, H.no:3740; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII/209;
c-Ebû Saîdel-Hudri'denfRarfıya/to/iüan/ıj şahidi için bk, 647/1517.hadise bk.
d-Huzeyfe'den şahidi içinbk.632/1502. hadis.
e-Rifâa b. Râfî'den
Bk. Taberânî. el-Mu'cemü'Ukebîr, V/37, H.no:4522. Ayrıca diğer şahidler ve rivayetler İçin bk. 631/1501. hadis.
[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/354-355.
[97] Sened:
Sahih: Müsned, 111/55, H.no:I1470; Tayâlisî, s.294, H.no:2219; İbn Ebî Şeybe, 1/257, H.no:2960; Ebû Ya'lâ, 11/481, H.no:I31l; Hâkim, 1/229 (Hâkim rivayeti sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, 11/386. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedinde Ali b. Zeyd'in bulunduğunu, bu râvi ile delil getirilip getirilmeyeceği konusunda ihtilâfın varlığını diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/120. Hadis şahidleri ile sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.
Hadisin şahidleri için bk. 646/1516. hadisin tahrici.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/355.
[99] Sened:
Sahih: Müsned, III/162, Rno:12590; Benzer rivayetler için bk. III/226, H.no:13302: III/223, H.no: 13259: UT/172, H.no:12696; 01/203, H.no:13038; .BuAârf, Ezan, 800; Müslim, Mesâcid, 472,473:
Ebu Davud, Salât, 143, H.no:853; Abdürrezzâk, 11/187, H.no:3008; Abd b. Humeyd, s.374, H.no:I252; Ebû Avane, 1/459, H.no: 1704; Ebû Ya'lâ, VI/102, H.no:3363.
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/355-356.
[101] Ahmed b. Hanbel, III/203; Ebû Davud, Salât, 147, H.no: 853; Ebû Avane, 1/459, H.no: 1704; Benzer rivayet için bk. Müslim, Salât, 195, (472).
[102] Kâsâni, Bedai, 1/210-211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/356.
[103] Sened:
Sahih: Müsned, İ/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. I/102-İ03, H.no:803; 17119, H.no: 960 (633/1503.hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; EbÛ DâvÛd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no: 1509; Tirmizî, Salât, 82, H.no:266 (İbn, Ömer, tbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahih olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no;3421-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17, H.no:895; İbn Mâce, İkâme, 15, 70, H.no:864, 1054; Dârimî, Salât, 33, 71, H.no:1241, 1320; İbn EbîŞeybe, 1/223, H.no:2553. Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şu rivayet de nakledilir:
Dârimî, Salât, 71, H.no:I320;
Hadisin şâhidleri:
a-tbn Mes'ûd'dan (RadtyalUıhü anh) şahidi: Sonunda (Vj o,l»*I ıı ^u ^ ju4ıj tijj^lı J*ij »idi j*i Uı il. ^ ü ^) ziyadesi ile nakledilir. Bk. /ftn Ebt Şeybe, 1/222, H.no:2547, 2550; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/201, H.no:8985; X/168, 226, H.no:10348, 10551; Heysemî şunları söyler: "Bir çok tarikten nakledilen bu

rivayetin tariklerinden biri sahih hadis ricali ile nakledilmiştir. Fakat bunun senedinde Eş'as b. Sevvâr bulunmaktadır. Bu râvi ile ihticacta ihtilaf edilmiştir. Diğer tariklerde ise hakkında tenkit bulunan Muhammed b. Ebû Leylâ vardır." Bk. age., 11/123.
b-Büreyde'den (Radıyallahü anh) şahidi: (uzun bir rivayetin ortasında zikredilir). Bk. Dârekutnî, 1/339. Heysemî hadisi Bezzâr'ın naklettiğini senedinde Abbâd b. Ahmed'in bulunduğunu, bu râviyi Dârekutnî'nin zayıf saydığım, ayrıca senedinde zayıf olan Câbir el-Cu'fi'nin de bulunduğunu ifade eder. Bk. age., 11/132.
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 650/1520.hadis.
d-İbn Ebî Evfâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 651/1521.hadis.
e-Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 655/1525. hadis.
f-Muhammed b. Mesleme'den (Radıyallahü anh) şahidi: (uzun bir rivayetin ortasında zikredilir). Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/23I, 232. H.no:515-516.
g-Ebû Cühayfe'den'den (Radıyallahü anh) şahidi: Sonunda şu ziyâde ile nakledilmiştir:
İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:879 (Senedinde mechûl biri olan Ebû Ömer bulunmaktadır); Taberânî, el-Mıı'cernÜ'l-kebîr, XXII/133, H.no:355.
h-Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) şahidi: Bk. Müsned, IV/285, H.no: 18430 (628/1498.hadisin tahrici).
ı-Huzeyfe'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 1012/1882.hadis.
RUkû'da okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 633/1503.hadis. Diğer dualar için bk. 5I0/1380.hadis.
Hadisin tam metni içinbk. 511/1381.hadis.
[104] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/356-358.
[105] İbn Esir, Niteye, 11/331; Nevevi, Mecmu', IH/415; Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, 1/231; Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX/277.
[106] İbn Rüşd, Bidayetü'l-mücteh id, 1/97; Nevevi, Mecmu', III/416; İbn Kudâme, Muğnİ, V546-547.
[107] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, 11/279; Ayrıca bk. İbn Nüceym, el-Bahru'r-râık, 1/317.
[108] Kâsâni, age., 1/105.
[109] Kâsâni.age., 1/105.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/358.
[110] sened:
Sahih: Müsned, 1/270, H.no:2440; Benzer rivayetler için bk. 1/275, H.no:2489 (merfu); 1/276, H.no:2498; 1/277, H.no:2505; 1/333, H.no:3083; 1/370, H.no:3498; Müslim, Salât, 206 (Atâ'nın İbn Abbas'tan naklettiği rivayetin sonunda ziyâdesi vardır. /Vesdî, Tatbîk, 25, H.no:1064-1065; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/223, H.no: 653-654; &n £ö? Çe^e, 1/222, H.no:2545; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/156, H.no: 11347; XII/69, H.no:12503; el-Mu'cemü'l-evsat, VIII/141, H.no:8213;-AW A. Humeyd, s.212, 214, H.no:628, 635; £fc« Ito'M, IV/413, 421, H.no:2538, 2546; İbn Hıbbân, V/232, H.no:1906.
[111] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/358-359.
[112] Müslim, Salât, 205 (477); Bu rivayetin şahitleri için bk: Ebû Said el-Hudri'den gelen. Müslim, Salât, 205 (478); Hz. Ali'den gelen, tbn Carud, el-Münteka, 1/54, No: 179; Ayrıca Ebû Malik el-Eş'âri, Ebû Evfa'dan da şahitleri bulunmaktadır.
[113] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194-195.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/359.
[114] Sened:
Sahih: Müsned, IV/355-356, H.no:19038; İkinci rivayet için bk. IV/354, H.no;19019-19020; Benzer rivayetler için bk. IV/353, H.no:19005-19006; IV/356, H.no:19040; IV/381, H.no:I9296; Müslim, Salât, 204; Ebû Dâvûd, Salât, 140, H.no:846; Tirmizî, Deavât, 101, H.no:3547; Nesâî, Gusl, 3, H.no:400; İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:878; İbn Ebî Şeybe, 1/222, H.no:2546; İbn Hıbbân, III/236, H.no:956; Abd b. Humeyd, s.185, H.no:522; Beyhakî, es-SUnenü's-suğrâ, s.269, H.no:436; Bezzâr, VIII/291, H.no:3359-3362.
[115] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/359-360.
[116] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 11/230; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/314-315.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/360.
[117] Sened:
Sahih: Müsned, IV417, H.no:9368; İkinci rivayet için bk. 11/459, H.no:9885 (z.); Mâlik, Salât, 47; Buhârî, Ezan, 125; Bed'ül-halk, 7; Müslim, Salât, 71; 88; Ebû DâvÛd, Salât, 140, H.no:848; Tirmizî, Salât, 83, H.nö:267 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbik, 23, H.no:1061; İbn Mâce. İkâme, 18, H.no:875; İbn Hıbbân, V/233,237, H.no:1907, 1911.
[118] İbn Hacer, age., 11/265.
[119] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/60.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/361.
[120] Sened:
Sahih: Müsnerf, İV/340, H.no:I8897; Aftî/ifc, Kur'ân, 25; Bu/ıân, Ezan, 126; £fefl Dâvûd, Salât, 119, H.no;770, 773 (Biraz sonra zikredilecek Tirmizî'nin rivayeti gibi); Tirmizî, Salât, 179, H.no:404:
(Tirmizî hadisin Enes, Vâil b. Hucr ve Âmir b. Rabîa'dan şahidinin bulunduğunu, Rifâa hadisinin ise hasen olduğunu söyler); Nesâî, İftitâh, 36, H.no:929 (Tirmizî'nin rivayeti gibi), 1060; Bezzâr, K/183, H.no:3732; Taberânî, el~Mu'cemü'l-kebîr, V/40-41, H.no:4531-4532 (Tirmizî'nin rivayeti gibi nakledilen bu hadiste hâdisenin akşam namazında cereyan ettiği kaydedilmiştir. Ayrıca ortasında şu ziyade de bulunmaktadır:
Hadisin şâhidleri:
a-İbn Ömer'den (Radtyallahü anhürm) şahidi için bk. Taberânî, age,, XB7438, H.no: 13600.
b-Enes'ten (Radıyallahü anlı) nakledilen benzer rivayet 510/1380.hadisin tahricinde zikredildi.
c-Vâil b. Hucr'den (Radryallahü anh) nakledilen benzer rivayet için bk. 510/1380.hadis.
d-Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet 510/1380.hadisİn tahricinde zikredildi
e-Abdullah b. Ebû Evfa'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet:
Bk. Müsned, IV/355, H.no:19033; Aynca bk. 651/1521. hadis.
f-Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) nakledilen rivayet için bk. 510/1380. hadis.
g-Âmir b. Rabîa'dan (Radıyallahü anh) nakledilen benzer rivayet için bk. 510/1380. hadis.
[121] Manası: 'Rabbimiz bol bol, güzelce ve mübarek olarak yapılan hamd ancak sana mahsustur.'
[122] İbn Hacer, age., 11/286.
[123] Bk. Müsned Trc. H. No: 83/953.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/362-363.
[125] Sened:
Sahih: Müsned, lî/452, H.no':9798; Benzer rivayetler İçin bk. 11/236, H.no:7219; 11/319, H.no: 8236; 11/502, H.no:10467; Mâlik, Salât, 19; Buhârî, Ezan, 115, 124; Müslim, Salât, 27-32; Ebû Dâvûd, Salât, 136, H.no:836; Tirmizî, Salât, 75, H.no:254; Nesâî, İftitâh, 84, H.no:1021; İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:875; Dârimî, Salât, 40, H.no:1251; İbnü'l-Ca'd, s.417, H.no:2850; Ebû Yala, X/357, H.no:5949.
Enes'ten şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:876;
Ebû Saîd'den şahidi için bk. İbn Mâce, İkâme, 18, H.no:877.
Ayrıca bk. 558/1428 ve 614/1484.hadislere bk.
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/363.
[127] Sehnûn, Müdevvene, 1/72; Kayrevâni, Risale, 41; Şirazi, Mühezzeb, 1/75; Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/209; Nevevi, Mecmu', IÜ/415-417; Bennâ, age., III/274.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364.
[128] Sened:
Sahih: Müsned, 111/87, H.no:l 1766 (Senedinde Müphem bir râvi bulunmaktadır. Fakat bunun diğer rivayette Kazaa olduğu tesbit edilmiştir, Bk. 111/87, H.no:11767); Müslim, Salât, 205; Ebû Dâvûd, Salât, 140, H.no:847; Nesâî, Tatbik, 25, H.no:1066; es-Sünenü'l-ialbrâ, 1/224, H.no: 655; Dârimî, Salât, 71, H.no:1319; îbn Ebî Şeybe, 1/222, H.no:2549; fbn Huzeyme, 1/310, H.no: 613; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/297, H.no:3206; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/177, H.no: 304; ü/307, H.no:1397; EbÛ Ya'lâ, 11/374, H.no:1137; îbn Hıbbân, V/231, H.no:1905; Beyhakî, ü/94.
Şâhidleri için bk. 649/1519.hadis.
[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364.
[130] cümlesi ve sonrası için farklı manalar verilmiştir, bunlardan en kuvvetlisi;
nın milbteda ve haber olması, miibteda ile haber arasındaki hâl cümlesinin de muteriza olarak bulunmasıdır ki terceme bu kuvvetli görüşe göre yapılmıştır. (Bk.

Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, 111/59).
[131] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/194-195.
[132] Nevevi, Mecmu', III/412.
[133] İbn Kudâme, Muğni, 1/543.
[134] Kâsânî,age., 1/211.
[135] Sehnûn, Müdevvene, 1/70.
[136] Şirâzî, age., 1/75; Nevevî, Mecmu', 111/417-418.
[137] Bu hadisin tamamı ve tahrici için bk. MüsnedTrc. V. Cilt, 511/1381 nolu rivayet.
[138] İbn Kudame, age., 1/545-549.
[139] İbn Ebî Şeybe, 11/115, No: 7134; Ahmed b. Hanbet, 1V230, 341, 376, 411. 440; III/110, 162; IV/394, 401; Buhârî, Ezan, 74. S2;_Müslim, Salât, 86, (414), 89 (417); Ebû Dâvûd, Salât, 68, H.no:601,603; Afesâf/Tatbîk, 23; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no: 1239.
[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/364-365.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ÖNSÖZ
L) -RÜKÛ VE SECDE (Devam)
Secdeye Gidiş ve Orada Duruş Şekli
Secde Azaları, Secdeye Giderken Saç ve Elbise Düzeltmenin Hükmü
Namaz Kılan Kişinin Elbisesinin Bir Kısmına Secde Etmesinin Hükmü ve Kalabalıkta Yapılan Secdede Ruhsat
Secdede Yapılan Dua ve Zikirler
İki Secde Arasında Oturuş (Celse) ve Okunan Dualar
Celse-i İstirahat (İki Secdeden Sonra Ayağa Kalkarken Biraz Oturmak)

ÖNSÖZ

Müsned Çalışmasının VI. Cildini hazırlama imkânı veren yüce Allah'a sonsuz hamd ü senalar eder, O'nun Rasûlüne, Ehl-i Beytine ve ashabına da salât ve selâm ederiz.

Kur'ân ve hadis metinleri üzerinde çalışmalar aceleye gelmez, gelmemelidir. Bu nedenle her metin üzerinde titizlikle durulmakta, günümüz Türkçesine anlaşılır bir şekilde terceme edilmekte, anlaşılmayan yerler şerh bölümünde açıklanmakta ve naslardan istinbat edilen fıkhı hükümler müctehid imamların ictihadlan ile birlikte zikredilmektedir. Bu çalışmalar yanında hadislerin tahricleri yapılıp okuyucunun kafasında hadis konusundaki olası problemler izale edilmektedir. Böylesine geniş bir yelpaze takdir edersiniz ki zengin bir kaynak koleksiyonu yanında uzun çalışma zamanı ister. Biz gecemizi gündüzümüze katarak siz okuyucularımıza en İyiyi en kısa zamanda ulaştırmaya çalışmaktayız. Gün geçtikçe çalışmanın ağırlığı kendisini hissettirmekte, daha fazla zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bazı gecikmelerde okurlarımızın bizi anlayışla karşılayacağını umuyor ve desteklerini sonuna kadar bekliyoruz. Biz uzun bir maratona çıktık, umarız ki bizi bu çalışmada yalnız bırakmazsınız.

Müsned tercemesininin V. Cildi de sizlerin büyük teveccühüne maz-har oldu, Kur'ân Tarihi Sürecinde Kıraatler makalesi zengin içeriği ve kaynakçası yönüyle çok beğenildi ve bu tür ilmî makalelerin devamı istendi. Özellikle üniversite çevresinden dostlarımız Müsned çalışmasının mutlaka devam etmesini ısrarla istediler, karşılaştığımız kişiler VI. Cild ne oldu, ne zaman çıkıyor, şeklinde sabırsızlıklarını izhar ettiler. Bütün bunlar bizim azmimizi bilemekte, çalışmamızda yalnız olmadığımızı hissettirmekte ve sizlerin desteğinin her zaman bizimle beraber olduğunu göstermektedir. Tüm okurlarımıza şükranlarımızı arz ederiz.

VI. Cildde de Namaz konusu devam etmektedir. Bu cildde Rükû ve secde, kunût duaları, teşehhüd, selâm ile namazdan çıkış, (farz) namazın sonunda okunan dua ve zikirler, namazı bozan, namazda yapılması mekruh ve mubah olan fiiller, sehiv secdesi, tilavet ve şükür secdesi, gibi çok önemli konular bulunmaktadır. Umarız ki okuyucularımız bu konuların Kur'ân ve sünnet bağlamında işlenmesi nedeniyle hükümlerin ana kaynaklarına ulaşacaklar ve ibadetlerini büyük bir zevkle, asr-ı saadet günlerine uygun olarak eda edeceklerdir.

Bu çalışmaların faydalı olması temennisiyle dua ve desteklerinizi bekleriz.[1]

I) -RÜKÛ VE SECDE (Devam)

Secdeye Gidiş ve Orada Duruş Şekli

656/1526-Ebû Hüreyre'den [2]Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:

"Sizden biri secde yapacağında deve çökmesi gibi (dizleri üzere) çökmesin. Önce ellerini sonra dizlerini yere koysun." [3]

AÇIKLAMA

Secdeye giderken yere Önce ellerin mi, yoksa dizlerin mi konulması gerektiği konusunda farklı rivayetler vardır. Bundan dolayı mücfehidler hangisinin müstehap olduğu konusunda ihtilaf ettiler:

1- Cumhura göre dizlerden sonra ellerin yere konulması müstehabdır.

2- İmam Malik, Evzai, bîr rivayette Ahmed b. Hanbel ve İbn Hazm önce ellerin, sonra dizlerin konulması gerektiğini savundular.[4]

§Bu konudaki geniş bilgi için bk. Müsned Trc. H.no: 672/1542 ve ilgili hadisin açıklaması.

ŞDevenin çökmesini örnek veren iki farklı rivayet bulunmaktadır. İkisi de Ebû Hüreyre'den gelmektedir. Birisi yukarıdaki Ebû Hüreyre rivayeti, diğeri de şöyledir:

Ebû Hüreyre'den (Radıyallah anh): [5] Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Sizden biri secdeye gideceğinde ellerinden Önce dizleriyle başlasın (yere koysun), Devenin çökmesi gibi çökmesin."

§Alimler Ebû Hüreyre'den iki farklı rivayet sebebiyle bunlarda ızdırap bulunduğunu söylemişlerdir. Devenin çökmesi ile ilgili iki farklı yorum ortaya çıkmaktadır:

1-Cumhur; devenin önce Ön ayaklarını sonra arka ayaklarını kırıp çökmesini anlamış ve bunun yasaklandığını belirtmişlerdir.

2-Diğer alimler ise devenin dizinin ön ayaklarında değil arka ayaklarında olduğunu söylemişlerdir. [6]

§Cumhurun görüşünü tercih etmek daha doğru olsa gerek. Çünkü delilleri fazla ve kuvvetlidir. Ayrıca Ebû Hüreyre rivayetlerinde izdırap vardır. [7]

657/1527 - îbn Ömer (Radıyallahü anhama), merfû olarak şunu nakletti"[8]

"Yüzün secde etmesi gibi iki el de secde eder. Sizden biri yüzünü yere koyduğunda (beraberinde) ellerini de koysun. Yüzünü kaldırdığında ellerini de kaldırsın." [9]

658/1528 - İbn Buhayne'den (Radiyallahü anh)[10]

Rasûlullah (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) secde yaptığında kollarını o kadar açardı ayırırdı ki, koltuk altlarının beyazı görülürdü.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah namaz kılarken kollarını o kadar açardı ki koltuk altlarının beyazı [11]görülürdü. [12]

AÇIKLAMA

Secdede kollarının açılması ayrılması o kadar fazla olmalı ki koltuk altlan görülebilsin. Bunun hikmeti konusunda farklı şeyler söylendi:

Kuıtubî dedi ki: Bu hâlde secde etmenin müstehap olmasının hikmeti yüzün yere olan basıncını azaltmak, dolayısıyla burnun ve alnın yerle temasında zarar görmesini engellemektir.

Bazı alimlere göre bu durum, tevazuun en üstün derecesi, tembel ve gafil kişilere benzemeksizin burnu ve alnı korumada en iyi yoldur. Çünkü tembel ya da gafil kişiler bu durumda kollarını kapatırlar ve uyku vaziyetinde dururlar. [13]

659/1529 - Muhammed b. Amr b. Atâ), Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyallahü anlı) nakletti:[14]

Ebû Humeyd'in (Radtyattaha cmh) şöyle dediğini işittim ki o, Hz. Peygamber'den (SaiiaiiaM aleyhi ve seüem) (bu tür haberleri) nakleden on sahabeden birisidir, diğeri de Ebû Katâde b. Rib'î'dir:

'Ben Rasûlullah'in (Saliaiiahu aleyhi ve seUem) namazını sizin en iyi bileni-nizim.' Oradakiler:

'Rasûlullah'la sohbette bizden önde gelen ve ona itaatte bizden çok ilerde olan birisi değilsin' deyince Humeyd şöyle dedi:

'Bilâkis, (dediğinizin tam tersi.)

'0 zaman arz et/anlat!'

'Rasûlullah namaza kalktığında ayakta tam dik olarak durdu, (tekbirde) ellerini kaldırarak omuzları hizasına getirdi. (Sonra 'Allahü ekber' dedi ve) rükûa gitmek istediğinde ellerini kaldırarak omuzlarının hizasına getirdi, sonra 'Allahü ekber' dedi ve rükûa vardı, orada dengeli olarak durup, başını salmadı ya da (yukarıya) kaldırmadı ve ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra 'Semi'a'llahü limen hamideh' deyip (başım) kaldırdı, her kemik yerini tam olarak alacak şekilde doğruldu. Sonra secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, pazılarım (kollarını) karnından uzaklaştırdı ve açtı. İki ayağının parmaklarım dikti.[15] Sol ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her kemik yerini alacak şekilde durdu. Sonra tekrar secdeye gitti ve 'Allahü ekber' dedi, sonra (sol) ayağını yatırdı ve üzerine oturdu, her uzuv yerine dönecek şekilde durdu. Sonra kalktı ve ikinci rekâtta da böyle yaptı. İki rekâtı kıldıktan sonra1 kalkarken tekbir getirdi, namazın başlangıcındaki gibi ellerini omuzları hizasına kaldırdı. [16] Sonra öncekinin benzeri şekilde kıldı. Namazın biteceği son rekâta gelince sol ayağını (sağ tarafa) çıkarttı ve sol kabası üzerine (teverruk yaparak) oturdu, [17] sonra selâm verdi

NOT: Hadis hakkında açıklama için bk. Müsned Trc. H.no:480/I350. [18]

660/1530 - Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[19]

Hz. Peygamber (Saitailahu aleyhi ve sdiem) şöyle dedi:

"Secdenizde tadile uyun/tam yapın, Bu durumda sizden biri kollarını (dirseklerini) köpeğin yere yayması gibi yere yerfeştirmesin/yaymasın (dirseklerini kaldırsın). Rükû ve secdeleri tam yapın. Vallahi siz rükû ve secdelere gittiğinizde ben arkamdan ya da sırtımdan sizi görürüm." [20]

Açıklama

Yukarıdaki rivayette geçtiği gibi Rasûlullah (Satlallahu aleyhi ve sellem) namaz kılanları; ben arkam size dönükken hareketlerinizi görmekteyim, şeklinde uyarmaktadır. Rasûlullah'm görüşü tek yöne bağlı değildir ve bu onun mucizelerindendir. Bu nedenle Buharı söz konusu hadisi Alâmâtün-Nübüvve (Peygamberliğin alâmetleri) konusuna almıştır.

Müslim'de geçen bir rivayette Ebû Hüreyre şöyle anlattı:

Rasûluilah bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince dönüp şöyle dedi: "Ey Filan! Namazı güzel kılmaz mısın? Namaz kılan kişi nasıl kıldığını konral etmez mi? O ancak kendisi için namaz kılıyor. Vallahi ben önümden gördüğüm gibi arkamdan da görürüm. [21]

Bu gözle olmayan bir görüştür ki Allah'ın izniyle normal şartlar dışında gerçekleşir. Âhirette Allah'ın müminler tarafından görülmesi de bu şekilde olabilir.

Doğrusunu Allah bilir. [22]

661/1531- Câbir b. Abdullah'tan (RadıyaUahu anhi;[23] Rasûlullah (SallallahUaleyhi vesellem)Ğ6Ğİ ki:

"Sizden biri secde yaparken tadile uysun/tam yapsın, kollarını (dirseklerini) köpeğin yere yayması gibi koymasın (dirseklerini kaldırsın). [24]

662/1532- Şu'be'den[25]

İbn Abbas'a (RadıyaUahuanhuınu) bir kişi geldi ve şöyle dedi: 'Senin mevlân secdeye gittiğinde alnını, kollarını (dirseklerini) ve göğsünü yere koydu.'

İbn Abbas mevlasına:

'Böyle yapmana seni sürükleyen/sevk eden nedir?' deyince o şöyle

cevap verdi:

'Tevazu Bunun üzerine Tbn Abbas şöyle dedi:

'Bu köpek yatışıdır. Hz. Peygamber'i secde yaparken gördüm, koltuk altlarının beyazı görülüyordu (dirseklerini yere koymamıştı).'[26]

663/1533 - İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhümay)[27]

Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namazım İyice düşündüm de onu secdede kollarını (dirseklerini) açmış görmüştüm, [28] koltuk altlarının beyazını görmüştüm. [29]

664/1534 - Ebû Saıd el-Hudrî'den Rasûlutlah [30]

(Saiiaiiahs aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde (kollarını Öyle açtı ki) onun boş böğrünün beyazlığını gördüm. [31]

665/1535 - Enes b. Mâlik'ten (Radtyaitahu anh). [32]

Rasûluilah (Sallaiiahu aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde (kollarını öyle açtı ki) koltuk altlarının beyazlığı görüldü (ya da gördüm). [33]

666/1536 - Abdullah b, Akram el-Huzâî'den Rdiihüh): [34]

Bir düzlükte (ovada) (Diğer rivayette; (Arafat'taki) Nemire bölgesine yakın bir düzlükte) babam Akram ile beraberdim. Yakınımıza bir kervan geldi ve yol tarafina hayvanlarını çöktürdüler. Bunun üzerine babam bana şöyle dedi:

'Ey yavrum, sen kuzuların içinde dur/bekle, onların (kim olduklarını) soruşturmak üzere yanlarına gideyim.'

Babam çıkıp gidince ben de izinden (peşinden) gittim. Baktım ki orada Rasûluilah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) var (Râvi sözlerine şöyle devam etti);[35]

Namaz vakti geldi/başladı, onunla beraber namaz kıldım, her secdeye gittiğinde Rasûlullah'ın koltuk altlarının mat beyazlığını görüyordum. [36]

667/1537- Ebû İshak'tan: [37]

Berâ b. Âzib Radıyallahü anh) secdeleri şöyle vasfetti gösterdi. Önce (secdeye gidip) avuçlarını yere koydu, kabasını yerden kaldırdı, kollarını (dirseklerini) açtı ve şöyle dedi:

'Hz. Peygamber işte böyle secde etti.'[38]

668/1538-Hz. Peygamber'in eşi Meymûne annemizden (Radıyallahü anha)[39]

Hz. Peygamber tSaiiallaha aleyhi ve sellem) secdeye gittiğinde kollarını[40] öyle açardı ki arkasında bulunan kişi koltuk altlarının beyazlığını görürdü. [41]

669/1539- Berâ b. Âzib'den (Radıyallahü anh) [42]

Rasülullah (Sallatlah aleyhi ve sellem) "Secdeye gittiğinde avuçlarını (yere) [43] koy ve dirseklerini kaldır!" [44]

670/1540-Vâil b. Hucr'dan (Radıyatlahü anh) [45]

Rasülullah'ı (Saiiaiiam aleyhi ve setiem) alnı ile birlikte burnunu yere koyarak secde ederken gördüm.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasülullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) secde ederken gördüm, burnunu yere koydu. [46]

671/1541- VâİI el-Hadrâmİ (Radıyallahü anh), [47]

Hz. Peygamber'i (Saiiaiiahu aleyhi ve seliem), iki eli kulaklarına yakın olduğu hâlde secde ederken gördü. §Bir rivayette ise: Rasülullah'ı iki eli arasına secde ederken gördü, şeklinde nakledildi, [48]

672/1542-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma)[49]

Bir kişi Hz. Peygamber'e (SallaUaha aleyhi ve sellem) namazla ilgili bir şey sordu. Rasûlullah şöyle buyurdu:

"El ve ayaklarının parmak aralarını ov (yani abdesti güzelce al)!"

Ona söylediği sözlerden biri de şuydu:

"Rükûa eğildiğinde ellerini diz kapaklarına koy ki tam olarak rükûa gitmiş ol (sırtın tam düz olsun) ve secde yaptığında da yerin hacmini (sertliğini) hissedinceye kadar alnını yere (iyice) yerleştir!.." [50]

Açıklama

Bu babdaki hadisler secdeye gidiş şeklini açıklamaktadır. Secdeye giderken önce ellerin mi, yoksa dizlerin mi konulması gerekir, konusunda müetehidler ihtilafa düştüler. Bu ihtilafın sebebi farklı rivayetlerin bulunmasıdır. Bu konudaki görüşler:

1-Cumhura göre müstehap olan dizlerden sonra ellerin yere konulmasıdır. [51] §İmam Nevevi şöyle dedi: Mezhebimize göre secdeye giderken müstehap olan şey Önce dizlerin, sonra ellerin, sonra alnın, sonra da burnun yere konmasıdır. İbn Münzir bunu, Hz. Ömer, İbrahim en-Nehâî\ Müslim b. Yesar, İmam Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed, Şafiî, Süfyan es-Sevrî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahûye gibi alimlerden nakletti. [52] Onların delilleri:

Vâil b. Hucr'dan (RadıyallahÜ anh)[53]

Hz. Peygamber'i ellerinden önce dizlerini (yere) koyarak secdeye giderken, dizlerinden önce de ellerini kaldırarak ayağa kalkarken gördüm.

Enes'ten (Radıyallahü anlı):[54]

'Rasûlullah'ı gördüm, tekbir aldı... (secdeye giderken) dizleri ellerinden önce yere indi.

Sa'd'dan (Radıyallahü anh) [55]

(Secdeye giderken) elleri dizlerden önce koyardık, sonra ellerden önce dizlerin konmasıyla emrolunduk.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh): Hz. Peygamber şöyle dedi: [56]

"Sizden biri secdeye gideceğinde ellerinden önce dizleriyle başlasın (yere koysun), devenin çökmesi gibi çökmesin."

2-İmam Malik, Evzai; bir rivayette Ahmed b. Hanbe! ve İbn Hazm önce ellerin, sonra dizlerin konulması gerektiğini savundular. [57] Bu konudaki delilleri Ebû Hüreyre hadisidir. Bk. Müsned Trc. H. no: 656/1526

şÂHmler Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) iki farklı rivayet sebebiyle bunlarda ızdırap bulunduğunu söylemişlerdir. Devenin çökmesi ile ilgili iki farklı yorum ortaya çıkmaktadır:

1-Cumhur; devenin önce ön ayaklarını sonra arka ayaklarını kırıp çökmesini anlamış ve bunun yasaklandığını belirtmişlerdir.

2-Diğer alimler ise devenin dizinin ön ayakların da değil arka ayaklarında olduğunu söylemişlerdir. [58]

§Ancak cumhurun görüşünü tercih etmek daha doğru olsa gerek. Çünkü delilleri fazla ve kuvvetlidir. Ayrıca Ebû Hüreyre rivayetlerinde ızdırab vardır ve tam delil olmaz. İbn Kayyim bu konuda 10 kadar tercih sebebi saymıştır ki Şevkâni bunların bir kısmını eserinde zikretmiştir. [59]

Bu babdaki hadisler secdede duruşu tarif etmekte::. El ayaiannın/avuçlann yere konulup sonra alın ve burnun yere konulması, dirseklerin yere konulmayıp koltuk altları görünecek şekilde açılması müstehabdır. Bu hareketle::: tembelce yatıştan uzak, Allah'ın karşısında kulluk bilincini gösteren mütevazı bir ta'c vardır. Dirseklerin yere konma hâli köpeğin yatışına benzetilmiştir ki onda hafife alma, önem vermeme ve tembel bir hareket sergilenmektedir, ibadet ağına aykırıdır.[60]

Secde Azaları, Secdeye Giderken Saç ve Elbise Düzeltmenin Hükmü

673/1543-İbn Abbas'tan (Radıyaliahüanhüma)[61]

Hz Peygamber tSaiiaiiaiu «tevki ve teiiem) şöyle dedi:

"Ben yedi âzâ üzerine secde yapmakla, ayrıca bu durumda saç ve İbişe çekmemekle toplamamakla emrolundum." §İbn Abbas'tan ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (Saiiailaha aleyhi ve sellem) yedi âzâ üzerine secde yapmakla olundu, (bu sırada) saç ve elbise çekmekten toplamaktan nehy olundu (men edildi).

§İbn Abbas'tan üçüncü tarikle gelen rivayet:

Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem)'.

"Ben yedi âzâ üzerine secde etmekle emrolundum; -eliyle burna (kadar)[62] işaret ederek-alın üzerine, sonra iki ele (avuçlara), [63] iki dize, (iki ayağın) [64] parmak uçlarına (secdeyle emrolundum), (bu durumda) ne elbiseyi çekerim, ne de saçı (toplarım)" dedi.[65]

Açıklama

Metinde geçen (lif) kelimesinden maksat elbisenin ya da saçın toplanmama-sıdır. Bu şekildeki nehy haramlık ifade eder. Ancak Kadı Iyaz'ın dediği gibi cumhur bunun tersini kabul etmektedir ki onlara göre bu hareketler mekruhtur, ama namazı bozmaz. İbn Münzir, Hasan-ı Basri'nin bu durumda namazın iadesi gerekir, düşüncesinde olduğunu nakletti.

§Secdcye giderken saç ve elbise toplama yasağının hikmeti; yerle temasında korunmak şeklindeki kibirli insanların hareketine benzemesinden olsa gerek.

§Hadiste yedi secde âzasından bahsedildi:

1-Alın ve burun: Bunlar tek uzuv sayıldı. Nesâi rivayeti de bunu desteklemektedir, değilse uzuvların sayısı sekize çıkar. Kurtubî şöyle dedi: 'Bu rivayetlerden anlaşılan secdede alnın asıl, burnun ona tabi olmasıdır.' İbn Dakîk el-Iyd da şöyle dedi: 'İkisi bir uzuv olmalıdır, değilse secde uzuvları sekize çıkar.' İmam Ebû Hanife de bu görüştedir. Alnın yere değmesi farzdır, namazın geçerliliği için yeterlidir, ancak burunun yere değmesi vaciptir, terki anında sehiv secdesi gerekir. Şafiîlerin çoğuna göre de alnın bir kısmı ile yapılan secde namazın geçerliliği için yeterlidir. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Secdede sadece burnun yere değmesinin namazın geçerliliği için yeterli olmayacağı konusunda icma' vardır. İmam Evzaî, Ahmed, Ishak gibi bazı alimlere göre ise secdede hem alnın, hem de burnun değmesi gerekir, aksi takdirde namaz olmaz. [66] İmam Malik'ten farklı rivayetler naklolundu:

a- Secdede alın farzdır, ama burnun yere konulmaması durumunda vakit için-de iadesi müstehabdır.

b- Sadece burnu yere koymak namazı bozar. c-Farziyet her ikisine de tealluk eder.[67]

2- İki elin içi, yani avuçlar.

3- İki diz,

4- İki ayak parmaklarının uçları.

§Secdede alın dışındaki altı azanın yere değmesi ile ilgili hüküm:

1- î. Şafiî'den iki görüş nakledildi: a-Müstehabdır. b-Farzdır, bu görüş kuvvetlidir. Hanbeliler de bu görüştedir.

2- Hanefilere göre ellerden, dizlerden ve ayaklardan birer tanesi mutlaka yere değmelidir.

3- Mâlikilere göre bu altı uzvun yere değmesi müstehabdır, ancak birinin terk edilmesi hâlinde o namazın vakit içinde iade edilmesi istenir. [68]

674/1544-Abbas b. Abdülmuttalib'den ftiadıyaiiaim anh) [69]

RasÛlullah (SaUaUahilaleyhi ve sellem) şöyle dedi:

"Bir kişi secdeye gittiğinde onunla birlikte (şu) yedi âzası da secde yapar: Yüzü (alnı ve burnu), iki eli (avuçları), iki dizi, iki ayağı." [70]

675/1545- (Z.) Amr b. Yahya babası ya da amcasından nakletti:[71] 'Benim çok uzun saçım vardı, secdeye gittiğimde onları topladım.

ı-Babam) Ebû Hasan el-Mâzinî[72] beni gördü ve :

'Toprak ona dokunmasın diye topluyorsun (değil mi), vallahi onları keseceğim' dedi ve onları kesti.'[73]

Açıklama

Metinde kelimesi geçmektedir. Arapça'da saçlar kulak yumuşağını geçer ve muzlara ulaşırsa ona (OJi), omuzları da geçerse ona [74] bu ikisinden daha kısa dursa denir. [75] Yukarıdaki râvinin uzun saçlarını toplaması Hz. Peygamber'in sünnetine aykırı olduğu için babası Ebû Hasan el-Mâzinî tarafından yadırganmış ve bundan kurtulması için kesin çözümün saçların kesilmesi olduğu bildirilmiştir.

§Erkeklerin uzun saçları olanların namazda yere değmesin diye saçlarını bağlamaları da yadırganmış ve yasaklanmıştır.

Küreyb'den: [76]

İbn Abbas, Abdullah b. Haris'İ saçları arkadan bağlanmış olarak namaz kılarken gördü, arkasına dolandı ve çözmeye başladı. Öbürü de hareket etmeksizin ona imkan tanıdı, (namazı bitirdikten) sonra İbn Abbas'a yöneldi ve:

'Benim başımdan sana ne?' deyince İbn Abbas şöyle dedi:

'Ben Rasülullah'ın şöyle dediğini işittim:

"Bunun misali, ellerini omzuna bağladığı haide namaz kılan kişiye benzer (uzun saçların da secdeye dökülmesi gerekir)."'

Rivâyette geçen mekfûf elleri arkaya, omuza bağlamak anlamındadır." [77]Bu şekilde namaz kılan kişinin secde azalandan bir kısmı yere değmez.

açı olan erkeklerin de saçlarını topuz yaparak bağlaması mekfufa benzediği ...aklanmıştır, saçlarının secdeye katılması gerekir.

İmam Nevevi şöyle dedi: 'Namazda elbisenin ya da saçların toplanması, puz yapılması ya da uzun saçın sarığın içinde toplanması mekruhtur, kerahet namazı bozmaz. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Ancak İbn Münzir, Ha Basri'den namazın iade edilmesi görüşünü nakletti. Bunun hikmeti saçların da secdeye katılmasıdır.[78]

Bu emir erkekler içindir. Kadınlar için böyle bir emir yoktur, çünkü onların baş vardır. Kadınlarda yasaklanan, topu/un büyük yapılıp dikkat çekmesidir. [79]

Namaz Kılan Kişinin Elbisesinin Bir Kısmına Secde Etmesinin Hükmü ve Kalabalıkta Yapılan Secdede Ruhsat

676/1546- Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaüahil anhüma) [80]

Hz Peygamber (SatlailaM aleyhi ve setlem) tek parça elbiseye/kumaşa bürün-düğ. hâlde elbisenin fazlalılığı ile yerin sıcaklığından ve soğukluğundan konsarak namaz kıldı. [81]

677/1547-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahu anh): [82]cıca&ın şiddetlendiği bîr anda Hz. Peygamber tSaiiaiiahu aleyhi veseilem) ile kılardık da bizden biri (sıcaktan dolayı) yere yüzünü koymaya gücü elbisesini (fazla kısmını) yayar ve üzerine secde ederdi. [83]

678/1548 - Abdullah b. Abdurrahman'dan (Radıyallahu ank): [84]

Hz. Peygamber (Saiiatiahü aleyhi ve seüem) yanımıza geldi ve bize Benî Abdileşhel Mescidi'nde namaz kıldırdı. Onu secdeye gittiğinde ellerini elbisesinin (kolları) içinde tutarken gördüm. [85]

679/1549 - İbn Abbas'tan (RadıyallahüanhUma) [86]

Rasûlullah'ı (Saiiailaha aleyhi ve seüem) yağmurlu bir günde (namaz kılarken) secdeye gittiğinde üzerindeki elbisenin bir kısmını (yayarak) yerdeki çamurdan korunurken gördüm, secdeye gittiğinde ellerini (elbiseden) çıkart-maksızın yere koyuyordu. [87]

680/1550 - Seyyarb. Ma'rûr'dan: [88]

Hz. Ömer'i (Radıyaiiaha anh) şöyle diyerek hutbe verirken dinledim; 'Bİz muhacir ve ensar topluluğu Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bu idi 5ina ederken kendisiyle beraberdik. Kalabalık arttığında sizden biri kardeşinin sırtına secde etsin!' 'Yolda namaz kılan bir topluluk görünce şöyle dedi: 'Mescitte namaz kılın!' [89]

Açıklama

Hz. Ömer Rasûlullah dönemini yaşayan bir kişi olarak gördüklerini anlatmakta ve uygulamaktadır. Bunlardan birisi de o dönemde kalabalık olduğunda insanların yere secde edemedikleri ve bu nedenle öndeki kardeşlerinin sırtlarına secde ettikleri gerçeğidir. Bu Rasûlullah tarafından verilen bir ruhsattır.

Hz. Peygamber dönemindeki bir olay şöyle nakledildi:

İbn Ömer'den: [90]

Rasûluilah (Sallallahü aleyhi ve sellem) namaz kıldırdı; Burada Necm suresini okudu ve bize secde yaptırdı. Secdeleri biraz uzattı, cemaat çoğaldı, hatta birbirlerinin sırtı üzerinde (secde yaparak) namaz kıldılar.

Her halde Cuma gibi mescitte kılınma şartı olan namazlarda durum böyledir. Hz. Ömer'den başka tarikle gelen rivayet bunu açıklamaktadır:

Zeydb. Vehb'den:[91]

Hz. Ömer şöyle dedi:

'Cuma günü kişi (yere) secde etmeye gücü yetmezse kardeşinin sırtına secde etsin.

§Bu konuda müctehidlerin görüşleri:

1-Hanefi, Şafiî ve Hanbeli müctehidlere göre izdiham durumunda öndekinin sırtına secde yapılabilir.

2-Diğerlerine göre bekier, onlar kalkınca secde yapar. [92]

681/1551-Ebû Hüreyre'den [93]Hz. Peygamber'İn ashabı secdede (kollarını yana) açtıklarında meydana gelen zorluğu (Peygamber'İn) kendisine şikayet ettiler. Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:

"Dizlerden destek alın!"

§(Râvilerden) İbn Aclân ekledi:

'Bu durum secdeler uzadığında ve yorucu olduğunda dirsekleri dizlere koymak şeklinde olur.[94]

Açıklama
Dinde zorluk yoktur kaidesince ibadetlerde kolaylık asıldın ancak kolaylığın sınırlarını Allah ve Rasûlü belirler. Sari' tarafından belirlenmeyen müctehid zaruret ya da hacet sebebiyle birtakım fetvalar verebilir. Bu konular ilmî bir disiplin ile kontrol altında tutulması ve İslâm'ın genel naslara aykırı olmaması gerekir. Bu bağlamda Maslahat prensibinin sağlıklı hukukî yapı için önemlidir.

§Bu babdaki hadislerde bazı kolaylıklar sağlanmıştır:

1 Secde yapılırken soğuk, sıcak ya da başka bir nedenle kişinin üzerindeki

n bir kısmını yere yayarak üzerine secde etmesi caizdir. İmam Ebû Hanife,

k Evzaî, İshak, bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre bu bir ruhsattır.

2-San'k ve elbisenin ucuna yere koyarak üzerine secde İmam Şafiî, Davud ve

b- ivâyette Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Onların delili gelen şu rivayettir:

Habbab b. Eret'ten (Radıyaltah anh)[95]

Biz Rasûlullah'a (Sallaüahü aleyhi ve sellem) (kumların) şiddetli hararetinden şikayet ettik, şikayetimizi kabul etmedi (gidermedi).

Hz. Ali, Ubade b. Samit, Abdullah b. Ömer, Ebû Ubeyde, îbn Şirin, Ömer b. Abdülaziz gibi zatlar da bunu mekruh gördüler. [96]

SSangın ucunu da yere koyarak üzerine secdeyi İmam Ebû Hanife ve diğer rivayette Ahmed b. Hanbel'e göre caizdir. Bu alimler yukarıda geçen elbisenin fazlalığı üzerine secde yapma ile ilgili hadisleri, ayrıca şu rivayetleri delil getirdiler:

Ebû Hüreyre'den: [97]

Rasûlullah sangının kıvrımına/ucuna secde ederdi.

Hasan-ı Basrî, Şureyh, Abdurrahman b. Yezid, Said b. Müseyyeb, Mekhûl, Zührî gibi kişiler sarığın kıvrımına/ucuna secde etmişlerdi. [98]

3-İmam Malik'e göre mekruhtur, ama iadesi gerekmez. [99]

§Bu rivayetler ve görüşler şöyle cem' edilebilir: Hiçbir sebep yokken başım topraklanmasın diye sarığın ucunu yere koyarak secde yapmak en azından mekruhtur. Ama soğuk, sıcak ya da yağmur gibi zorluk anında bu şekilde secdeye İzin verilir. O dönemde mescit kumluk olup, sergi yoktu. Bu nedenle yerdeki rahatsız edici bir durumdan korunmak caizdir. Doğrusunu Allah bilir.[100]

Secdede Yapılan Dua ve Zikirler

682/1552-Hz. Ali'den (Radıyalkthü anh)[101]

Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seitem) secdeye gittiğinde şöyle derdi: "Allahümme leke secedtü ve bike âmentü veleke eslemtü secede vechî lillezî haiekahû fe savverahû fe ahsene suverahû fe şakka sem'ahû

ve besarahû fe tebârakeliâhü ahsenü'l-ha'likîn. "

NOT: Secde duasının tercemesi:

'Aliahim! Sadece senin için secde ettim, sadece sana iman ettim, sadece sana teslim oldum. Benim yüzüm onu yaratan, şekillendiren, ona en güzel şekilleri veren, onda duyma ve görme organı var eden için secdece gitti (yere kapandı). Var edenlerin en güzeli olan Allah ne kadar yücedir.'

§Rivâyetteki bu bölüm, uzun bir hadisin parçasıdır, secde ile ilgili olduğu için el-Benna tarafından buraya alınmıştır. Hadisin tamamı için bk. Müsned Trc. H. no: 511/1381[102]

683/1553-İbn Abbas (Radtyaiiahüanhuma) anlattı;[103]

Teyzem Meymûne'nin evinde gece kalmıştım, Rasûluliah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) nasıl namaz kıldığını gözetledim: Kalktı, gitti idrarını yaptı, sonra gelip yüzünü ve ellerini yıkadı, sonra uyudu, ardından tekrar kalktı. Kırbanın yanına geldi, onun ipini çözdü, sonra bir kaba[104] döktü ve o kaba elini daldırdı, ondan iki abdest arasında (mübalağalı ya da az olmaksızın orta hâili) güzel bir abdest aldı. Sonra namaza durdu, ben de gittim, onun soluna durdum, beni çekip sağ tarafına aldı, Rasûluliah'm namazı on üç rekâtta tamamlandı, sonra yatıp uyudu, hatta nefes alış verişi sesli olarak arttı, onun nefes alışından uyuduğunu bilirdik. Sonra Rasûlullah tekrar namaz kılmaya çıktı, namazını kıldı, namazda ya da secdesinde şöyle demeye başladı:

"Allahümme'c'al fi kalbî nûran ve fi semi nûran ve fi basarı nuran ve an yemînî nûran ve an yesarî nuran ve emamî nûran ve halfî nûran ve fevkî nûran ve tahtî nûran ve'cal'nî nura.

§Râvilerden Şu'be ekledi: Ya da şöyle dedi: "ve'cal'I? nura." §Kureyb'in İbn Abbas'tan yaptığı bir rivayette: Rasûlullah uzanarak uyudu1 şeklinde geçmektedir. [105]

Açıklama

Duantn tercemesi:

"Allahım, kalbimde nur, kulağımda nur, gözümde nur, sağımda nur, solumda nur, önümde nur, arkamda nur, üstümde nur ve altımda nur yarat. Beni (tümüyle) nur yap/yarat."

*(Râvi) Şu'be'nin eki: "Benim için nur yarat"

^Rasûluliah'm Gece Namazı bölümünde bu hadisin tamamı gelecektir, sadece secde ile ilgili bölümü Bennâ tarafından burada aktarılmıştır.

§Kurtubi şöyle dedi: 'Rasûlullah'ın dua ettiği nurların hakikisi olması mümkündür. Kıyamet günü bütün azalarının nur saçan bir şekilde yaratılması ve gelmesi şeklinde olabilir. İstiare yoluyla dünyadaki ilim ve hidayet de kastedilebilir. [106]

Nevevi de dedi ki: 'Bunu alimler şöyle açıkladı: Rasûlullah azalan ve yönleri için nurlar istedi. Bundan maksat hakkın beyanı ve ışığı, yol göstericiliğidir. Rasûlullah bütün azaları, cismi, tasarrufları, halleri ve altı yönü için nur istedi ki kendisinden nur hiç eksik olmasın. [107]

§Yukarıdaki rivayette geçen on üç rekât sabah namazının sünneti ile birliktedir. Bu rivayetin benzeri için bk. Müsned Trc. H.no: 1020/1890[108]

684/1554 -HZ. ÂİŞe (Radıyallahü anha)[109]

Bir keresinde Hz. Peygamber'i (Saitaiiahu aleyhi ve seüem) yatağında bulamadı, (el yordamıyla araştırken) eli ona dokundu, secdede iken eli ona ulaştı ve O şöyle diyordu:

"Rabbi! A'ti nefsi takvana, zekkihâ, Ente hayru men zekkâhâ, Ente veliyyuhâ ve mevlâhâ."

NOT: Duanın tercemesi:

"Rabbim! Nefsime takva duygusunu ver, onu temizle, onu temizleyenlerin en hayırlısı sensin. Sen nefsimin velisi (yetkilisi) ve mevlâsısın (efendisisin)." dönemde fener ya da elektrik türünde hazır bir ışık kaynağı olmadığı için gece Rasûlullah'ı Hz. Âişe annemiz el yordamıyla araştırmış, Rasûlullah secdede iken eli Ona ulaşmıştı. Benna lafzı ile ifade edildiği için bunu tökezledi şeklinde anlamıştır, [110] ancak başka bir rivayette ellerim onun ayaklarının alt tarafına ulaştı şeklinde beyan edilmiştir. [111]

685/1555-Hz. Âışe (Radtyallahiimha) anlattı [112]

'Bir gece Hz. Peygamberi {SaitaüaM aleyhi ve sellem) (yatağında) bulamadım. Hanımlarından birisinin yanına gittiğini zannettim, kendisini araştırdım. Sonra döndüm, baktım ki Rasûlullah şöyle diyerek rükû ya da secdeye gitmiş:

"Sübhaneke ve bihamdik, Lâ ilahe İllâ Ente."'

§(Başka tarikle) gelen diğer rivayette Hz. Âişe (Radıyaüaha mıha) şöyle anlattı:

'...Baktım ki Rasûlullah (SaiiaUakü aleyhi ve sgiiem) şöyle diyerek secdeye gitmiş:

"Rabbi'ğfirlî mâ esrartü ve mâ a'lentü." (Kendi kendime) şöyle dedim:

'Annem babam sana feda olsun! Sen bir durumdasın (ibadettesin), ben başka bir durumdayım (kıskançlıktayım)" [113]

Açıklama

§Duaların tercemesi:

Allahım,) Seni hamd ile teşbih ederim. Senden başka ilâh yoktur,

Rabbim! Gizlediğim ve açığa vurduğum (hatalarımı) bağışla" §Olay başka tarikten şu şekilde nakledildi:

Hz. Âişe anlattı:[114]

Bir gece Rasûlullah'! (Sallallahü aleyhi ve sellem) yatakta bulamadım. El yordamıyla araştırdım ve ellerim secdede[115] iken dikili olan ayaklarının altına rast geldi, O

şöyle diyordu:

"Allahümme eûzü binzâke min sahatike ve bimuâfäüke min ukûbetike ve eûzü bike minke lâ uhsî senâen aleyke, Ente kemâ esneyte alâ nefsike."

Duanın tercemesi:

"Aîlahım! Senin gazabından rızana ve cezandan affına sığınırım, senden yine sana sığınırım. Sana olan övgüyü sayıp bitiremem, Sen ancak kendini övdüğün gibisin (yücesin)."

§Rivâyetlerde duaların farklı olması her hâlde Rasûlullah'ın uzun bir duası olması, râvilerin hepsini nakletmemelerinden ya da Hz. Âişe'nin farklı zamanlarda bu duaların bir

bölümü ile birlikte nakletmesinden kaynaklanmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[116]

686/1556- Ebû Hüreyre'den (Radıyaahaanhy.) [117]

Rasülullah (SallallahÜ aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secde hâlidir, bu durumda dua etmeyi çoğaltın.[118]

Açıklama

Secde hâli insanın Allah karşısındaki en mütevazı tezellül hâlidir. Rabbi için kul yere kapanmıştır. Rivayette geçtiği gibi bu durum Allah'a en yakın hâldir. Yakınlıktan kasıt Allah'ın rahmeti, fazlı ve ikramıdır. Secdede çokça dua edilmeye teşvik vardır. Farz namazlar dışında nafile kılarken, özellikle gece nafile namazlarında bize intikal eden sünnet; secdelerin uzun olması, Allah'tan rahmeti ve fazlının istenmesidir. Bu gibi durumları gözetlemek insanın Allah'a olan sevgisini ve yakınlığını artırır. [119]

Ayrıca Allah'a en yakın olan zaman ise gecenin son kısmıdır.

Amr b. Abese es-Sülemî'den (radıyallahü anh): [120]

"Bir gün Rasûlullah'a:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a biri diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır -veya- Allah'ın zikri taleb edilen daha yakın bir saat var mıdır?' deyince şöyle buyurdu:

"Evet, vardır. Allah'ın kula en yakın olduğu zaman gecenin son kısmıdır. Eğer bu saatte aziz ve celil olan Allah'ı zikredenlerden olabilirsen ol. Zîra o saatte kılınan namaz, güneş doğuncaya kadar (meleklerin) [121] şahitliğine ve gelişine mazhardır. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve bu doğma ânı kafirlerin ibadet vakitleridir. O esnada, güneş bir mızrak boyunu buluncaya ve (sarı, zayıf) ışıkları kayboluncaya kadar namazı bırak.

Bundan sonra namaz -güneş gün ortasına gelinceye kadar- yine (meleklerin) şahitliğine ve gelişine mazhardır. Güneşin tepe noktasına gelme saati, cehennem kapılarının açıldığı ve cehennemin coşturulduğu bir saattir; namazı (eşyaların gölgesi) doğu tarafa sarkıncaya kadar terkedin.

Bundan sonra namaz -güneş batıncaya kadar- (meleklerin) şahitliğine ve gelişine mazhardır. Güneş, batarken bu beraberlik ve şahitlik kalmaz, çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında kaybolur. O sırada yapılacak ibadet kâfirlerin ibadetidir."

§İmam Nevevi şöyle dedi: Secdede hadislerde bize intikal eden secde dualarını ve zikirleri okumak müstehabdır. Bunların hepsini tek vakitte okuyamazsa birkaç vakitte okuyabilir. Ama kısa okuyacaksa teşbihle birlikte kısa bir dua yeterlidir. [122]

§Secdede okunan dualardan diğeri:

Ebû Hüreyre'den: [123]

Hz. Peygamber (Saliallahu aleyhi ve sellem) secdelerinde şöyle derdi: "Aiiahümmağfirlî zenbi küllehü dikkahü ve cillehü ve evvelehü ve âhirahü ve alâniyetehü ve sirrahü."

DuamnTercemesi:

"Allahım! Benim günahlarımın hepsini; küçüğünü büyüğünü, ilkini sonunu, açığım ve gizlisini affet."[124]

İki Secde Arasında Oturuş (Celse) ve Okunan Dualar

687/1557-Hz. Âişe annemizden (Radıyallahü anha)[125]

Rasûlullah (Suiiaiiahu aleyhi ve sellem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi rabb'ü-âlemîn'İ okuyarak başlardı. Rükûa gittiğinde başını fazla kaldırmaz ve indirmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rükûdan kalktığında iyice doğrulmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice oturmadan (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta tahiyyatı okurdu. (Secdede) dirsekleri yırtıcı hayvanların uzatıp yaydığı gibi uzatmayı hoş karşılamazdı. (Oturduğunda) sol ayağını yatırır ve sağ ayağını dikerdi, şeytan oturuşundan[126] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi. [127]

688/1558-Abduliah b. Kâsım'dan: [128]

Abdurrahman b. Ebzâ'mn (Radıyaltahacmh)yanına oturduk, (bize):

'Size Rasûlullah'ın (Sattaiiaha aleyhi ve sdiem) namaz kılış şeklini göstereyim mi?' dedi. Biz:

'Evet' deyince ayağa kalktı, tekbir getirdi, sonra Kur'ân okudu ve rükûa gitti, her uzuv (rükûda) yerini alacak şekilde (eğilip) elleri ile diz ka-pakiarmı tuttu, sonra doğruldu, her uzuv cüzelecek şekilde (kalktı), sonra secdeye gitti, her uzuv (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonra doğruldu, her kemik yerini alacak şekilde (durdu), sonra secdeye gitti, her kemik (secdede) yerini alacak şekilde (durdu), sonia doğruldu.

ikinci rekâtta da birinci rekâtta yaptığının (benzerini) yaptı. Ardından şöyle dedi: namaz kılma şekli böyledir.'[129]

689/1559-Ibn Abbas'tan (Radıyatlahüanhüma): [130]

Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve seiiem) gece namazı kılarken iki secde arasında (otururken) şöyle dedi:

"Rabbiğfirlî verhamnî (bir rivayetteki ek: vecburnî) verfa'nî verzuknî vehdinî."

Sonra (tekrar) secdeye gitti. [131]

Açıklama

§Duanın Tercemesi:

"Rabbim beni affet, bana merhamet et, (bir rivayetteki ek: ihtiyaçlarımı/noksanlıklarımı gider) [132]beni yücelt, bana rızık ver ve beni (doğruya) hidayet et."

§Bu babdaki hadisler iki secde arasında oturmanın (celsenin) tadil-i erkâna uygun olması yanında celseyi biraz uzatmanın da meşruiyetini göstermektedir. Fakat bu şekilde uzatmak nafile namazlarda caizdir, cemaatle kılman farz namazları daha hafif kıldırmak gerekir. İki secde arasındaki celsede dualaların okunması, hatta nvâyetlerdeki dualarını toplanıp birleştirilerek okunması müstehabdır,

§İki secde arasında oturmanın hükmü üzerinde müclehid imamlar ihtilaf ettiler. Bunun sebebi tadil-i erkandaki ihtilaftır:

a-İmam Ebû Hanife ve Muhammed'e göre vacibdir,

b-Imam Malik, Ebû Yusuf, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise farzdır. [133]

secde arasında okunduğu nakledilen diğer dualar:

Huzeyfe'den:[134]

.(Birinci secdeden) sonra şöyle dediği hâide Rasûlullah (biraz) oturdu:

"Rabbiğfirîî, Rabbiğfirlî"[135]

Celse-i İstirahat (İki Secdeden Sonra Ayağa Kalkarken Biraz Oturmak)

690/1560- Ebû Küâbe'den; [136]

Fbû Süleyman Mâlik b. Huveyris (el-Leysî) (Radıyaiiahü anh) mescidi seldı ve: 'Vallahi ben (şimdi) namaz kılacağım, aslında (şu anda) niyetim namaz değildi, ancak Hz, Peygamber (SatiaiUıhu aleyhi ve seiiem) namaz kılarken ördğümü size göstermek istiyorum' dedi...

(Râvi sözüne) şöyle devam etti: ...Başını ikinci secdeden kaldırdıktan sonra oturdu, sonra ayağa kalktı.'

§İkinci tarik:

Ebû Süleyman Mâlik b. Huveyris bir gün arkadaşlarına: 'Rasûlullah'ın (Saiiaiiaha a/eyhı ve seiiem) namazının nasıl olduğunu size östereyim mi?' dedi. Vakit, namaz vakti değildi. (Ebû Süleyman) ayağa kalktı, kıyamı düzgün bir şekilde yaptı (güzelce ayakta durdu),[137] sonra rükûa gitti ve rükûyu da düzgünce yaptı, sonra başını kaldırıp (doğruldu) ve kısa bir süre ayakta öylece kaldı. Sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırarak (oturdu) ve oturacağında tekbir getirdi, kısa bir süre öylece kaldı. Sonra (tekrar) secdeye gitti.

§(Râvilerden) Ebû Kılâbe ekledi: 'O, şeyhimiz Amr b. Selime el-Cermî'nin kıldığı namaz gibi namaz kıldı ki Amr Rasûlullah döneminde imamlık yapardı.

§(Râvilerden) Eyyûb de şöyle dedi: 'Sizde görmediğim bir şeyi Amr b. Selime yapıyordu; iki secdeyi yapıp başını kaldırdığında (biraz) oturacak şekilde doğrulurdu/dururdu, birinci ve ikinci rekâttan sonra ayağa kalkardı. [138]

Açıklama

Rivayette; namaz kılmak istemediği hâlde göstermek İçin namaz kılmak istiyorum, sözünden eğitim amaçlı olarak bu şekilde namaz kılmanın cevazı anlaşılmaktadır. Ayrıca sahabenin diğer rivayetlerde geçtiği gibi namaz ve diğer İbadetleri tarif ederken hep Rasûlullah'ı Örnek göstermeleri bizim için de önemli bir mesajdır.

§Iki secdeyi tamamladığında teşehhüd olmadığı hâlde hemen ayağa kalkılma-ması bazı âlimlerce tavsiye edilmektedir. Mâliki, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu oturuşa celse-İ istirahat denir. [139] Bu rivayette de sahabi olan Amr b. »ehme'nin (v. 85/704) namazı örnek gösterilmiştir. Rasûlullah zamanında imamlık ya-pan bu sahâbî Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Hadise şu şekildedir:

Mekke'nin fethinden sonra Yemenli Cerm kabilesi İslâm'ı öğrenmek için

Peygamberimiz'e bir heyet gönderdi. Bu heyette Amr1 w babası Selime de vardı.

Rasûlullah gerekli bilgileri verdikten sonra içlerinde Kur'ân'ı en iyi okuyan/bilen Şmin namaz kıldırması gerektiğini belirtti. Selime'nin oğlu Amr ise, gelen kervanardan Rasûlullah ile ilgili haberleri duyuyor, kabilesini ziyaret eden Müslümanlar dan Kur'ân ayetleri ezberliyordu. Heyet Rasûlullah'a geldiği sırada kabilesinde Kur'ân'ı ondan daha iyi bilen yoktu. Yedi veya sekiz yaşlarında olmasına rağmen İmamlık görevi ona verildi.[140] Daha sonra Amr Rasûlullah'ı ziyaret etti. Hayatı boyunca kendi kabilesinde namaz kıldırdı. Hz. Ömer zamanında da Basra'ya yerleşti. [141]

Ebû Kılâbe ve Eyyûb es-Sahtiyânî gibi kişiler de kendisinden hadis nakleden tabiûn arasındadır ve hocaları Amr'ın namaz kılma şeklini bize aktarmaktadırlar.

Hanefi mezhebine göre ikinci secdeden sonra teşehhüd yoksa hemen ayağa kalkılır, oturulmaz. Gelen bu rivayetler ise Rasûlullah'ın zayıflık ya da ihtiyarlık hâline hamledilir, sünnet değildir. [142]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/VIII.
[2] Sent.il:

Sahih: Musned, 11/381, H.no:8935; Ebû Dâvûd, Salât, 137, H.no:840-841; TirmizU Salât, 85,

H.no:269 (hasen-garib); /fedf, İftitâh, 38, H.no: 1088-1089;

Dârimî, Salât, 74, H.no: 1327

İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi:

Bu rivayet Buhârî'de bab başlığında muallak olarak zikredilmiş mevkuf bir rivayettir.

Hükmen merfûdur. Çünkü sahabenin ibadetler konusunda kendi görüşlerine göre hareket

etmesi düşünülemez. Bk. Buhârî, Ezan, 128.

Ellerden önce dizlerin konulduğunu ifade eden rivayetler de vardır:

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh): İbn Ebî Şeybe, 1/235, H.no: 2702; Ebû Ya'lâ,

XI/414, H.no: 6540; Beyhaki. H/100; İbn Hacer isnadın zayıf olduğunu belirtir. (Bk. Fethu'l-

Bari, 11/291)

b.Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Ebû Davıtd, Salât, 838, H.no: 838-839; Tirmizi, Salât, 48, H.no: 268 (Hasen-garib); Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/229, H.no: 676; İbn Mace, İkâme, 19, H.no: 882; İbn Huzeyme, 1/318; H.no: 626;

c-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): Hâkim, 1/349, H.no: 822 (Hâkim bu rivayetin Buharı ve Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu, herhangi bir illet bulunmadığını belirtir); Beyhaki, 11/99; Yalnız bu rivayetin senedinde Alâ b. İsmail bulunmaktadır, meçhul olan bu râvinin rivayeti tek yolla gelmiştir ve Darekıunî gibi alimler tarafından zayıf kabul edilmiştir. HakİnVİn tesahUlü malumdur ve sahih demesi tek başına yeterli değildir. {Bk. Aziınâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/50)

d-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyattahü anh): İbn Nuzeyme, 1/3 19. H.no: 628: Beyhaki, 11/100; İbn Hacer, bu rivayette bulunan İbrahim b. İsmail b. Sefeme'nin zayıf olduğunu, bu sebeple rivayetin neshe delil olamayacağını söyler (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)

[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/2.
[4] Şirazi, Mühezzeb, 1/75; İbn Kudâme, Muğni, 1/554; Meydani, LUbab, 1782; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayeîü't-talib, 1/337; Ebû Abdullah el-Abderî. el-Mevvâk. 1/541
[5] İbn EbtŞeybe, 1/235. H.no: 2702; Ebû Ya'lâ. XI/4I4, H.no: 6540; Beyhaki, 11/100, H.no: 2467; İbn Hacer isnadın zayıf olduğunu beiirtti. (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)
[6] Bennâ, age., IH/284

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/2-3.
[8] Sened:

Sahih: Müsned, II/6, H.no:450t; Mâlik, Kasr, 60:

Ebû Dâvûd, Salât, 151, H.no:892 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Tatbik, 39, H.no: 1090; Hâkim, 1/226 (Hâkim rivayeti Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine göre sahih saymış, Zehebî de bunu onaylamıştır).

[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/3-4.
[10] Senedi

Sahih: Müsned, V/345, H.no:22820; İkinci rivayet için bk. V/345, H.no:22822; Buhcırî, Salât, 27; Ezan, 130; Menâkıb, 23; Müslim, Salât. 235-236; NesâU Tatbik, 51, H.no:1104.

Hadisin ilk rivayetinin senedinde Rişdin bulunmaktadır. İbn Hacer, RİşDİn'in zayıf olduğunu söyler ve Ebû Hâtim'in "İbn Lehîa'yı Rişdîn'e tercih ettiği" görüşünü nakleder. İbn Yûnıs'un da: "Dininde sağlam biri idi. Sonradan gaflete düştü ve ihtilât etti." dediğini kaydetti. Bk. Takrîb, Trc.no: 1942. Zehebî ise Ebû Zür'a'nın zayıftır" dediğini naklederek, hafızasının kötü olduğunu hatırlattı. Bk.Kâşif, Trc. no; 1575. Bu zât hakkında geniş bilgi için bk. 31/73. hadisin tahrici. ikinci rivayette ise mütâbaatı bulunmaktadır. Ve bu rivayet sahihtir. Dolayısıyle ilk rivayet de sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.

[11] Nevevi, Şerhu Sahihi Mildim, İV/212
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/4.
[13] İbn Hacer, Fethu'l-Kadîr, U/294
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/4.

[14] Sahih: Müsned, V/424. H.no:23490; Buhâri, Ezan, 145; Ebû Dâvûd, Salât. 116, 177, H.no: 730, 963 (Her iki rivayet de hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerdendir); TirmİZÎ, Salât, 78, H.no;260 (Hadisin Enes'ten de şahidi bulunmaktadır. Ebû Humeyd'in hadisi ise hasen-sahihtir); 103, H.no:293 (hasen-sahih); 110, H.no:304 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbîk, 6, H.no:1037 (muhtasar olarak); Sehv, 2, H.no:1179 (muhtasar olarak); İbn Mâce, İkâme, 1, 15, 72, H.no:803 (muhtasar olarak), 862-863, 1061; Dârimî, Salât, 70, 92, H.no:1313, 1363. Hadis için bk. Müsned Trc. H.no:480/1350.

[15] Şeklinde ha noktalı (mıTcern) olursa, dikti anlamına gelir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye,

III/408); Bazı rivayetler de bu şekildedir. (Bk. Nesâl Tatbik, 48; İbn Mace, İkame, 72; İbn Hb

[16] Aynı sahabiden gelen Ebû Dâvûd rivayetinde 'İki rekâtı bitirip kalktıktan sonra' şeklindedir. (Bk. Ebû Davûd, Salât, 114, H.tıo: 730)

[17] Verik baldır ve üst kısmıdır. Teverruk (üjjdı) baldırın üstüne oturmaktır. Bk. RâzİÎ

Muhtar,! 17-718; Karahisarî bunu, sol yanı üstüne oturup iki ayağını sağ tarafından çıkartmak, şeklinde terceme etti. (Bk. Ahterî-i kebîr, 1/172)

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/5-6.
[19] Sahih: Müsned, 111/279, H.no:13908; Benzer rivayetler için bk. ffl/269, H.no:13776; IH/274, H.no:13829-13833; m/234, H.no:13387; III/231, H.no:13353; m/178, H.no:12757; IH/170, H.no: 12669; IH/130, H.no:12261; m/291, H.no:14029; III/109, H.no:12005; IH/115, H.no:12087-12088; m/214, H.no:13165; Buharı, Ezan, 141; Müslim, Salât, 233; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:897; Timim, Salât, 89, H.no:276; Nesâî, İftitâh, 89, H.no:1026; Tatbik, 16, 50, 53, H.no:1052, 1101, 1108; Sehv, 102, H.no:1361; îbnMâce, İkâme, 21, H.no:892; Dârimî, Salât, 72,75, H.no:1323,1328. Ahmed b. Hanbei'in Enes'ten (Radıyallahü anh) naklettiği bir rivayet de şöyledir:

Bk. Müsned, III/102, H.no: 11936; Benzer rivayetler için bk. HI/154, H.no: 12507; IH/240, H.no:13461; III/245, H.no:13505 (Mükerreri için bk. III/290, H.no: 14020); Müslim, Salât, 112-113; Ebû Ya'lâ, VII/41, 48, H.no:3952; 3963.

Enes'ten (Radıyallahü anh) nakledilen değişik konulardaki rivayetler birleştirilerek değerlendirilebilir: Bk. 34/231. hadis. Ayrıca secde ve saf düzeni ile ilgili rivayetleri bulunmaktadır, Bk. Müsned, 111/103, H.no:11950; III/125, H.no: 12195; 111/182, H.no:12819.

Ebû Hüreyre'den (Rudıyaliahü anh) şahidi:

Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:901; Ayrıca 656/1526. hadise bk.

Câbir'den (Radıyaltahii anh) şahidi için bk. 661/1531. hadis.

[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/7.
[21] Müslim, Salât, H.no:423; Beyhakî, 11/290

[22] Bennâ, age., IH/161

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/7.

[23] Sened:

Sahih: Müsned, IH/315, H.no:1432l; Benzer rivayetler için bk. III/389, H.no:15116; I1I/3O5, H.no: 14210; III/336, H.no: 14544:

Tinnizu Salât, 89, H.no:275 (Bu konuda Abdurrahman b. Şibl, Enes. Berâ', Ebû Humeyd ve Aişe'den de nakiller vardır. Câbir (Radıyallahü anh) rivayeti ise hasen-sahihtİr); İbn Mâce, İkâme, 21, H.no:891; Tafaerânî, el-Mu'cemü'I-evsat, 11/203. H.nol731.

Enes ve Ebû Hüreyre'den (RadıyaUahu anhüma) şahidi İçin bk. 660/1530. hadis.

[24] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/8.
[25] Sahih: Müsned, 1/320, H.no:2935-2936; Benzer rivayetler için bk. 1/292, H.no:2662; 1/317, H.no:2909; 1/233, H.no:2073; 1/343, H.no:3197:

1/352, H.no:3305; 1/354, H.no:3328; 1/362, H.no:3414; 1/364-365, H.no:3446-3447; 1/267, H.no:2405:

(Erbede et-Temîmî bu rivayetten de anlaşıldığı gibi İbn Abbas'ın Tefsir'ini nakleden kişidir) 1/339, H.no:3152; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:899

İbn Abbas'tan (RadıyaUahu anhüma} nakledilen konu ile ilgili bu rivayetin yanında misvakla ilgili (159/167. hadis. Bk. Müsned, 1/237, H.no:2125) ve namazda teşehütte işaret parmağını kaldırma ile ilgili (ki bu konu ileride zikredilecektir) rivayetleri birlikte değerlendiriniz. Her üç konuyu da İçeren rivayet için bk. Müsned, 1/339-340, H.no:3152.

Ayrıca 663/1533. hadise bk.

Hadisin şâhİdleri:

a-Ebû Saîd'den (Radıyaltahü anh) şahidi: 664/1534. hadise bk.

b-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi: 665/1535. hadise bk.

c-Abduliah b. Arkam el-Huzâî'den (RadıyaUahu anh) şahidi: 666/1536. hadise bk.

d-Câbir'den (Radıyaltahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, III/294-295, H.no:14071; tbn Huzeyme, 1/326, H.no: 649; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/115.

e-Abdullah b. Mâlik b. Bühayne'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/345, H.no:22822, 22820; Buharı, Ezan, 130.

f-Meymûne'denf/îflrfi>pa«öftüûrtfa.> şahidi için bk. 668/1538. hadis.

[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/8-9.
[27] Sahih: Müsned, 1/305, H.no:2782; Benzer rivayetler için bk. 1/302, H.no:2753 1/317, H.no:29l0 Dâvârf, Salât, 154, H.no:899. Ayrıca şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.

[28] Metindeki (^» kelimesi (jw) anlamındadır ki uzaklaştırdı, açtı manasına gelir. Eğerşeklinde takdir edilirse karnını yerden kaldırdı anlamında olur, ancak Şeklindeki takdirde ise kollarını yanlarından uzaklaşnrdı/açtı manasına gelir. Konu dirseklerin Konulmaması olduğu ve koltuk altı beyazlığının görülmesi cümlesi zikredildiği için kolların (dirseklerin)

.«umwuuugu ve Koltuk altı beyazlığının görülmesi cümlesi zikredildiği için kolların (t seklerin) açılması şeklinde terceme edildi. Genel tercih budur. (Bk. İbnü'1-Esîr, Hikâye, IH/408).

[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/9.
[30] Sahih: Müsned, 111/15, H.no:l 1055; Benzer rivayetler için bk. ffl/15, H.no:11056 Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîa'nın varlığına işaret eder. Bk. Mecma\ 11/125. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.

Ayrıca şâhİdleri için bk. 662/1532. hadis. Sened:

[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10.
[32] Hasen: Müsned, III/172, H.no:12694; Senedinde müphem bir râvi bulunmaktadır. Çünkü Enes'ten (Raüyallahü anh) nakleden râvi bilinmemektedir. Fakat hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

Ayrıca şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.

[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10.
[34] Sahih: Mwvn^, IV/35, H.no:16354; Diğer rivayetler için bk. IV/35, H.no:16353, 16355; Tirmizî, Salât, 88, H.no:274 (Bu konuda İbn Abbas, İbn Bühayne, Câbir, Ahmer b. Cez', Meymûne, Ebû Humeyd, Ebû Mes'ûd, Ebû Üseyd, Seni b. Sa'd, Muhammed b. Mesleme, Berâ' b. Âzib, Adiy b. Amîra ve AİŞc'den (Radıyallahü anhümj de nakiller vardır. Abdullah b. Akram rivayeti ise hasendir); İbn Mâce, İkâme, 19. H.no:881; Humeydî, ü/412, H.no:923; Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, IV/306. H.no:2331; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, 1/306. H.no:904.

[35] Râvinin sözü için bk. İbn Mâce, İkame, 19, H No- 881

[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/10-11.
[37] Sahih: M«W, IV/303, H.no:18607; Benzer rivayetler için bk. IV/283, H.no:18402 (669/1539. hadis); iv/294, H.no:18506; IV/294-295, H.no;18511

Salât, 234; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no:896 Timizi Salât, 87, H.no:271:

Eedir R^B-U k°nuda VSİI b" Hucr ve Ebû Humeyd'den (Radtyallahüanhüma) rivayet nakledilmek-J- Bera1 rivayeti ise hasen-sah ih-garibd ir); Aferff, İftitah, 51, H.norl 102. 1103

Ca'd, s.365, H.no:2510; Tayâlisî, s.99, H.no:442;/V(, 1/329, H.no:656. 25 Aynca 669/L539. hadise bk.

[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/11.
[39] Sened:

[40] Sahih: Müsned, VI/335, H.no:26723; Mükerrer için bk. VI/332, H.no:26697; Benzer rivayetler için bk. VI/331, H.no:26688 (448/1318. hadise bk.)

VI/333, H.no:26710 Müslim, Salât, 237-238; Ebû Dâvûd, Salât, 154, H.no;898; Nesâî, İftitâh, 52, 88, H.no: 1107, 1145; İbn Mâce, İkâme, 19, H.no:880; Dârimî, Salât, 79, H.no:1336.

Hadisin şâhidleri için bk. 662/1532. hadis.

Ayrıca 463/1333 ve 448/1318. hadise bk.

[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/11-12.
[42] Meymûne (Radıyallahü anha) annemizden başka tarikle gelen rivayette şeklinde 'kollarını açtı' lafzıyla zikredildi. Bk. Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/245, H.no:733; Ebû Avâne, Müsned, 1/502, H.no: 1874,1/535, H.no: 2005

[43] Bennâ, age., 111/281
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/12.
[45] Sened:

Sahih: Müsned, IV/315, H.no:18742; İkinci rivayet için bk. İV/315, H.no:18741; Benzer rivayetler için bk. IV/317, H.no: 18758; IV/317, H.no: 18766;

Vâil b. Hucr'un (Radıyallahü anh) Hz. Peygamber'in namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 671/1541. hadisler.

Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Tirmizî, Salât, 86, H.no:270 (Bu konuda ibn Abbas, Vâil b. Hucr ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidi vardır. Ebû Humeyd es-SâİdÎ'nin rivayeti ise hasen-sahihtir).

[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/12-13.

[47] Sahih. Müsned, IV/316, H.no: 18747; Diğer rivayet için bk. IV/316, H.no:18746; Benzer rivayetler için bk. IV/316, H.no:18752:

IV/318,H.no:18772:

168 H.no:18769 Mfc/im, Salât, 54; Dâvii^, Salât, 115, 116,

855' 867- n/'-H:n?:I23"728' 737' 932"933< 957> 997' îbn Mâce, İkâme, 3, 14, 15, H.no:810, 35' 39> 41> 92' H'no:1244' 125°- 1255, 1364.

ilgili olarJ^-' HuCArun (Rad'yall^ü anh) Hz. Peygamber'in (SaUaliahti aleyhi ve sellem) namazı ile an,* H,ger rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 670/1540. hadisler.

[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/13.
[49] Sened:

Hasen: Müsned, 1/287, H.no:2604; Tirmizî, Taharet, 30, H.no:39 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 54, H.no:447; Dârimi, VudÛ', 30, H.no:706. Ahmed Muhammed Şâkir, Tev'eme'nin azadlığı Salih'i zayıf sayanların varlığını, bunun sebebi olarak da ömrünün son döneminde ihtilât ettİğinîn/bunadığının gösterildiğini belirtmiş, fakat Mûsâ b. Ukbe'nİn hocası Salih'ten ihtİlâtından önce hadis aldığını ve bu sebeple İbn Hacer'İn de (Bk.Telhîs, s.34) naklettiği gibi Buhârî'nin hadisi hasen saydığını söylemiştir. Mûsâ b.Ukbe Salih'ten ihtİlâtından önce hadis almıştır. Bk.Sünen, Taharet, 30, H.no:39; Şevkânî de aynı bilgileri verir. Bk. Neylü'l-evtâr, 1/169; Bennâ, age., 11/44.

Bu rivayet 288/596 ve 625/1495. hadislerde zikredilmişti.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/14.
[51] Şirazi, Mühezzeb, 1/75; Kâsâni, Bedâi', 1/210; İbn Kudâme, MuğnU 1/554; Meydani, Lübab, 1782; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayetü't-taîib, 1/337; Ebû Abdullah el-Abderî, el-Mevvâk, 1/541
[52] Nevevi, Mecmu, İÜ/554
[53] Ebû Davud, Salât. 838, H.no: 838; Timizi, Salât, 48, H.no: 268 (Hasen garib); Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/229, H.no: 676: İbn Mace, İkâmetu's-salât, 19, H.no: 882; İbn Huzeyme, 1/318; H.no: 626; Hattabi bu rivayetin ellerin önce konması ile ilgili rivayetten daha kuvvetli olduğunu belirtti. (Bk. Bennâ, age., IH/283)
[54] Hakim, 1/349, H.no: 822 (Hakim bu rivayetin Buhari ve Müslim'in şartı üzere sahih ugunu, herhangi bir illet bulunmadığını zikretti); Beyhakî, 11/99, H.no: 2464; Yalnız bu vayetın senedinde Alâ b. İsmail bulunmaktadır, meçhul olan bu râvinin rivayeti tek yolla ve TSh V£ Darekutnî §ibi alim!er rafından zayıf kabul edilmiştir. Hakim'in tesahülü malumdur 36 sahih demesi tek başına yeterli değildir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, m/50)
[55] I/319' H-no: 628- Beyhaki, 11/100, H.no: 2469; İbn Hacer, bu rivayette nan ibrahim b. İsmail b. Seieme'nin zayıf olduğunu, bu sebeple rivayetin neshe delil yamayacağını söyledi. (Bk. Fethu'l-Bâri, 11/291)

[56] udânıe' Muğni, 1/554; Ebu'l-Hasan el-Malikî, Kifayetü't-talib, 1/337; Ebû Abdullah g-Abderî, ri-Afevvâ*. 1/541

[57] 111/284
[58] 111/284
[59] sebepleri için bk. Şevkâni, Neylü'l-evtâr, 11/283
[60] Nevevi, Şerku Sahihi Müslim, IV/209
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/14-16.

[61] Sened:

Sahih: Müsned, 1/285, H.no:2584; Mükerrer rivayetler için bk. 11%, H.no:2588, 2590; İkinci tarik için bk.1/221, H.no:1927 (Bu rivayetin mükerreri: 1/222, H.nD:1940); Üçüncü tarik için bk. 1/305, H.no:2778; Benzer rivayetler için bk. 1/255, H.nreZMO; 1/279-280, H.no:2527; 1/286, H.no:2596; 1/324, H.no:2985; 1/270, H.no:2436; 1/292, H.:.,:2658:

Ebû Hanîfe, Müsned, s.134; Buhârî, Ezan, 133-134, 137-138; Müslim, Salât, 227-230

Ebû Dâvûd, SalâL 151, H.no:889-890

' Jıi); Tirmizî, Salât, 87, H.-ü:273 (hasen-sahih); Nesâî,

Tatbik, 40, 43-45,56-58, H.no: 1091, 1094-1096, 1111, 1113; İbnMâce, fkbte, 19,67,H.no; 883-884, 1040; Dânmf, Salât, 73, H.no: 1324-1325. Sa'd'dan (Radıyallahü anhj şahidi:
[62] Bu ek için bk. Nesâi, Sıcûd, 45, H.no: 1096
[63] Bennâ, age., 111/285
[64] İbn Hacer< FethuJ-Bâri, 11/297
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/16-17.
[66] Kâsâni, Bedâi', 1/105; Nevevi, Mecmu, 111/423; İbn Kudüme, Muğni, 1/555; İbn Hacer, age. 11/296-297

[67] Sehnûn, Müdevvene, 1/73; Desûki, Haşiye, 1/240
[68] Nevevi, Mecmu', III/426-428; İbn Kudâme, Muğni, 1/555; Desûki, Haşiye, 1/240
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/17-18.

[69] Sahih: Müsned, 1/206, H.no:1764; Benzer rivayetler için bk. 1/206, H.no:1769, 1765; 1/208, H.no:1780:

Müslim, Salât, 231; Ebû Dâvûd, Salât, 151, H.no:891; Tirmizî, Salât, 87, H.no:272 (Hasen-sahih olan hadis İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Câbir ve Ebû Saîd'den de nakledilir); Nesâî, İftitâh, 41, 46, H.no:K)92, 1097; İbn Mâce, İkâme, 19, H.no:885; Ebû Ya'lâ, XII/51-52, H.no: 6693; Bezzâr, IV/146, H.no: 13 19;

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 673/1543. hadis.

İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebır, lX/266, H.no:9326. Heysemî râvilerİnin sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. Mecma\ 11/127.

[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/18.
[71] Sahih: Müsned, IV/78, H.no: 16659; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'!-emânî, III/286. Zevâid'den olan bu rivayete Heysemî değinmemiştir, daha doğrusu biz bu rivayeti Mecma'u'z-zevâid'de bulamadık.

Ebû Hasen el-Mâzinî el-Ensârî el-Medenî'nin (Radıyatlahü ank) isminin künyesi °'duğu, ayrıca isminin olmadığı iddia edildiği gibi, isminin Temim b. Abdiamr olduğu da ifade edilmektedir. İmam Mâlik'in şeyhi olan bu sahâbî Akabe ve Bedir'de bulunmuş olduğunu ifade eder. Bk. İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VI/70-71, Trc.no:5813; İbn Hacer, eUsâbe, IV/1632, Trc.no:2915.

[72] Amr b. Yahya'nın dedesi. (Bk. Bennâ, age., III/286)
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/19.
[74] Razi, Muhtaru 's-Sihâh, 605
[75] ibn Hacer, Fethu'l-Bâri, VI/486
[76] Ahmed b. Hanbel, 1/304; Müslim, Salât, 232 (492); Ebû Davud, Salât, 88, H.no: 647; Nesâi, l^Sünenü'l-kübra, 1/235, H.no: 701

[77] Ibnü'1-Esir, Nihaye, IV/149

[78] Şerhu Sahihi Müslim, IV/209
[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/19-20.
[80] H.nü:232Ü; Benzer rivayetler için bk. 1/265, H.no:2384-2385; 1/303, H.na2760; 1/320, H.no;2940; 1/354, H.no:3327 (Bu benzer rivayetlerin hepsinin senedi za>.-_-. Çünkü senedlerinde

Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi ayıttır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'ırıde nakl=: ;n hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ricâlindendir" der. (Bk. Mecma', 11/48) Hâl:.,.; Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'ına nisbaettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûluiiah yünlü bir elbiseye bürünmüş, :.!nde bir bastonuyla/ asasıyla, Üsâme b. Zeyd'e de dayanmış bîr vaziyette yanımıza çıka geld Bastonu önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk. age., 11/50; Beyhakî, es-Sütm'l-kübrâ, 11/108.

Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.

Enes'ten (Radıyallahu anlı) şahidi için bk. 677/1547. hadis.

Abdullah b. Abdurrahman'dan i Radıyallahu anlı) şahidi için bk. 678/1548. hadis.

Ayrıca 385/1255 ve 679/1549. hadislere bk.
[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/20.
[82] Sened: »

Salüh: Müsned. 1TJ/100, H.no:I1909; Buhârt, Salât, 23; Mevâkît, 11; Amel, 9; Müslim, Mesâcid, 191- Ebû Dâvûd, Salât, 92, H.no:660; Tirmîzî, Cuma. 58. H.no:584; Nesât, Tatbik, 59, H.no: 1114; İbnMûce, İkâme, 64, H.no: 1033; Dârimî, Salât, 82, H.no:1343.

İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhüna) şahidi için bk. 676/1546. hadis.

Abdullah b. Abdurrahman'dan (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 678/1548. hadis.
[83] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/21.
[84] Sened:

Hasen: Müsned, IV/334-335, H.no:18855; ibn Ebî Şeyhe, 1/237-238. H.no:2728; ibn Mâce, İkâme, 64. H.no:lÜ31 (İbn Ebî Şeybe'den aynı sened ve metinle nakleder); Ahmed eş-Şeybânî, Âluul, ÎV/165. H.no:2146: Bûsırî Abdullah b. Abdurrahman'ın hadisi babası ve dedesi (Sabit b. es-Sâmit) aracılığı iie naklettiğini, senedinde İki râvi düştüğü için isnadının mu'dal olduğunu söyier. Bk. Misbûhu'z-zücâce. 1/124; Senedinde yer alan İsmail b. Ebû Habîbe'nin de zayıf sayılması sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Taberânî, İbn Huzeyme ve Ahmed eş-Şeybânî hem muttasıi bîr senedle, hem de mutâbi bir râvi ile nakleder:

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/76, H.no:1344; M Huzeyme, 1/336, H.no: 676

Ahmed eş-Şeybânî, Âhâd, İV/166, H.no:2147 Ayrıca Beyhakî zayıf isnadla İbn Abbas'tan nakledilen şahidine de yer verir:

Bk. csSünenü'l-kübrâ, 11/108. Hadis şâhidleri ile kuvvetlenir.

bdui]an b Abdurrahman'ın (Radıyallahu anh) sahâbiden olup olmadığı tartışılmıştır. İbnü'l-. e'"Cezerî onun sahâbî olduğunu ve sadece burada verilen hadisin kendisinden nakledildiğini söyler. Bk. Üsdü'l-ğâbe, III/301, Trc.no:3047. Babası Abdurrahman b. Sabit b. es-Sâmit. ^uharı'ye göre sahâbiden, Müslim'e göre tabîînden sayılmıştır. Dedesi Sabit b. es-Sâmit el-ITl/lo" el"Eşheiî de sahâbidendir. Câhiliye döneminde öldüğü de iddia edilmektedir. Bk. age.. Eb~ T!cno:32?8'-1/444-445. Trc.no:556. Ahmed b. Hanbel bu sahâbinin hadisini Abdullah b. I Habîbe başlığı altında vermiştir. Bu sahâbî Küba Mescidi cemaatindendir. İlgili rivayet Çln bk- Müsned Trc.H.no: 405/1275.

Enes'ten (Radıyallahu anh) şahidi için bk. 677/1547. hadis.

ibn Abbas'ıan (Radıyallahu anhüma) şahidi için bk. 676/1546. hadis.

[85] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/21-22.
[86] Hasen: Müsned, 1/265, H.no:2385; Benzer rivayetler için bk. 1/256, H.no:2320; r/303, H.no: 2760; 1/320, H.no:2940; 1/265, H.no: 2384; 1/354, H.no:3327. (Bu rivayetlerin hepsinin senedi zayıftır. Çünkü senedlerinde Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Evsat ve Kebîr'inde nakledilen hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ncâlindendir" der. (Bk. Mecma\ 11/48) Hâlbuki Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'tna nisbet ettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûlullah yünlü bir elbiseye bürünmüş, elinde bir mızrakla, Üsâme b. Zeyd'e (Raâıyallahü cnihûm) de dayanmış bir vaziyette yanımıza çıka geldi. Mızrağı önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk. age., ü/50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, U/108.

Ayrıca 385/1255 ve 676/1546. hadislere bk.

[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/22.
[88] Hasen: Müsned, 1/32, H.no:217; Tayâ'lisî, s.l3,H.no:70 (Ahmed b. Hanbel hocası EbÛ Dâvûd et-Tayahsînm bu isnadı ile nakleder. Fakat hocasının eserinde kısmı bulunmamaktadlr); Makdisî, Muhtara, 1/236, H.no:'l31 (ieyyin/zay.f bir isnadla ve Ahmed b. Hanbel'in senedi ile nakleder); 1/237, H.no:132; Beyhakî, es-Sünenül-kübrû,

[89] III/182. Heysemî, senedindeki Seyyar b. Ma'rûr/Mağrûr'un meçhul biri olduğunu söyler. Bk. Mecma', 0/9-10. Fakat hadisin mütâbî ve şahidi bulunmaktadır: Mütâbi olan bu rivayet mevkuftur. Bk. Beyhakî, age., 111/183; /ön EbîŞeybe, 1/237,

H.no:2726 AbdürrezzaJc, 1/398, H.no:1556; III/233,

H.no:5465 (Şa'bi, Hz. Ömer'den nakleder); 01/234, H.no:5469.

Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayetin sahih olduğunu söyler. İbn Hazm'ın Muhalla'ında

UV/84) geçen Ahmed b. Hanbel'in bir başka İsnadını verir ve onun sahih olduğunu iddia eder.

Ahmed Muhammed Şâkir işle bu rivayeti Müsned'de bulamadığını belirtir. İbn Ömer'den (Rcıdıyailahıi anhünuı) şahidi:

Bk- Beyhakî, age., 01/182.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/22-23.

[90] ibn Ebı Şeybe'deki bir rivayet buradaki sözlerin Hz. Ömer'e ait olduğunu göstermektedir:

Seyyar b. Ma'rûr'dan (Radıyallahü anh): Hz. Ömer yolda namaz kılan bir topluk gördü ve onlara:

Mescitte namaz kılın!1 dedi. (İbn Ebî Şeybe, 11/169, No: 7745) Musned'İn Şuaybü'l-Arnavud tahriçİİ nüshasında da Hz. Ömer'in sözü olarak geçmektedir. Bk. 1/342

İh H-ı, Heysem' râvilerden Seyyar'm meçhul olduğunu belirtti. Bk. Mecmeuz'-zevâid, 11/10; 63 "Hıbbarı sika olarak zikretti. Bk. Sikât, IV/334, No: 3203

[91] İbn Ebi Şeybe, 1/237, No: 2726; Beyhaki, m/182, No: 5419 (Azimâbâdî isnadının sahih olduğunu belimi. BkAvnü'l-Ma'bûd, IV/201)

[92] Mıhammed, Asi, 1/199; Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, 1/147; Şirazi, Mühezzeb, 1/115: Kâsâni. Bedâi', 1/210; İbn Müflıh. Mübdi', 11/154-155; İbn Hacer, Fethu'i-Bâri, 11/560
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/23-24.

[93] Sened: j

Sahih: Mihneti 11/339-340. H.no:8458; Benzer rivayet için bk. 11/417, H.no:9370:

Tirmizt, Salât, 96, H.no:286 (Tirmizî rivayetin bu isnadla garib olduğunu, fakat şu isnadın bundan daha sahih/sağlam olduğunu belirtir:

Dâvöc/, Salât, 155, H.no:902; //âfam, 1/352, H.no:834 (Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir); İbn Hıbbân, V/246, H.no:19[8; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, II/l 16.

[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/24.
[95] Musned, V/108. H.no:20950; Diğer rivayet: V/110, H.no:2096i; Müslim, Mesâcid, 189; Nesâî, «vfflft, 2, H.ıo:495; İbn Mâce, Salât, 3, H.no:675; Humeydî, 1/83, H.no:352; Taberânî, el-~U cemü"-kebîr, İV/78. H.no:3698; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/438 (Sahih, bk. Musned "e. IV.Cild, H.no: 103/973)

[96] Ablurrezzak, 1/401, No: 1569-1570; İbn Ebi Şeybe, 1/240, No: 2755-2766
[97] Abdurrezzak, 1/400, No: 1564 (İbn Kayyim, senedde metruk bir ravi olduğunu belirtti. Bk.FeyZu-lKdiV/l42)

[98] abduullah, 1/400, No: 1566-1567; İbn Ebi Şeybe, 1/239, No: 2747-2754
[99] el:Mudevvenelü'l-kübra, 1/74-75; Nevevi, Mecmu', 111/524; İbn Kudame, Muğnı, ^t- DesÛkî, Haşiye, 1/252-253; Meydani, Lübub, 1/82

[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/24-25.
[101] Sened:

Sahih: Müsned, 1/94-95, H.no:729; Diğer rivayet için bk. 1/102-103, H.no:803; 1/119, H.no: 960 (633/1503. hadis); Mâlik, Salât, 17; Müslim, Müsâfirûn, 201-202; Ebû Dâvûd, Salât, 119, H.no:760; Vitir, 25, H.no:1509; Tirmizî, Salât, 82. H.no:266 (İbn, Ömer, İbn Abbas, İbn Ebî Evfâ, Ebû Cuhayfe ve Ebû Saîd'den (Radıyallahü anhüm) şahidinin de bulunduğunu söyleyen Tirmizî, Hz. Ali rivayetinin hasen-sahİh olduğunu ifade eder); Deavât, 32, H.no:342t-3423 (hasen-sahih); Nesâî, İftitâh, 17. H.no:895; Tatbik, 67, H.nu:l 124; İbn Mâce, İkâme, 15. 70. H.no:864, 1054; DârimÎ Saiât, 33. 71. H.no: 1241, 1320.

Rükû'da okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 633/1503. hadis.

Rükû'dan sonra okunan dua ile ilgili rivayet için bk. 649/1519. hadis.

Hadisin tam metni için bk. 511/1381. hadis.

Câbirb. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Afesâf, Tatbik, 68, H.no:1125;

Muhammed b. Mesleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Nesâî, Tatbik, 68, H.no: 1126;

Rüku ve secde duaları ile ilgili diğer rivayetler için bk. 610/1480. hadisin tahrici.
[102] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/26.
[103] Sened:

Sahih: Müsned, 1/284, H.no:2567; Benzer rivayetler için bk. 1/343, H.no:3194 (sonunda şu ziyade ile nakledilir: 1/358, H.no:3372; 1/373, H.no:3541; 1/369, H.no':3490; 1/347, H.no:3243; 1/354, H.no:3324; 1/357, H.no:3359; Buharı, Deavât, 10; Müslim, Müsâfirûn, 181-193 (BİR rivayetinde ise şu şekildedir:

£tîî Oâvîîrf, Taharet, 79. H.no:202; Taiavvu', 26. H.no: 1353. 1357; Nesâî, Tatbik, 63, H.no: 1119, İbn Mâce, İkâme. 23. H.no:898.

Taberânî rivayeti ise bütün rivayetleri bir araya getirmiş gibi görünmektedir:

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XII/20, H.no:12349; Heysemî, hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ubeyd b. İslıak el-Attâr'ın bulunduğunu, bu râviyi İbn Maın ve diğerlerinin zayıf saydığını, Ebû Hâtim'in ise bu zata olumlu baktığını söyler. Bk. Mecma', 11/275.

İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) nakledilen 364/672, 366-367/674-675 ve 1020/1890. hadislere bk.

Ayrıca bk. 175/488, 610/1480. ve 639/1509. hadisler.
[104] Metinde kelimeleri geçmektedir. Kisâî'nin belirttiğine göre Cefne adlı kap Kas'a'dan daha büyüktür, Kaş'a ise yaklaşık on kişiyi doyuracak büyüklükte bir kaptır. Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, XIV/37; Hz. Peygamber döneminde kulandan diğer kaplar için bk. Müsned Trc. H. no: 26/334

[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/27-28.
[106] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, IV/162; MübarekpÛrî, TuhfetÜ'l-Ahvezi, K/261-262
[107] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, VI/45
[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/28.
[109] Sened:

Sahih: Müsned, VI/209, H.no:25633; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğini, râvüerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/127-128; X/110. Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın (Müsned, VÎII/121-122, H.no:4661) Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) bir başka rivayetine daha yer verir. Bu rivayetin senedinde Osman b. Atâ' el-Horasânî'nin bulunduğunu, bu râviyi de EJuhaym'in sıka, Buharı, Müslim, İbn Main vd. âlimlerin ise zayıf saydığını söyler:

Bk. age., 11/128.

Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha) farklı secde duaları da nakledilmiştir. İlgili rivayetler 'Çin bk. 637/1507 ve 685/1555. hadisler.

Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

[110] Bennâ, age.. 111/292
[111] Bk. Müsned Trc. H.no: 685/1555 tahrici.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/29.

[112] Sahih: Müsned, VI/151. H.no:25056; Diğer rivayet için bk. VI/147, H.nü:2502Ü; Benzer rivayetler için bk. VI/49, H.no:24105; VI/190, H.no:25443; VI/1Ü0, H.no:24566; VI/43, H.no: 24045 (637/1507. hadis); Abdürrezzâk, 11/161; Buharı, Ezan, 123, 139; Meğâzî. 52; Tefsir, 110/2; Müslim, Salât, 217-220; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:877; Nesâî, İftitâh, 10. 64-66, H.no: 1045. 1120-1121, 1122-1123; İbn Mâce, İkâme, 20, H.no:889.

Hz. Âişe'den (Radtyatlahiianha) farklı secde duaları da nakledilmiştir. Bunlardan biri şudur:

Müsned, VI/201, H.no;25531; Diğer rivayet:

VI/58, H.no:24l93 (Ahmed b. Hanbel hocası İbn Nümeyr kanalı ile naklettiği rivayetin senedinde Ebû Hüreyre bulunmamaktadır); Mâlik, Kur'ân, 31; Müslim, Salât, 222; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:879; Tirmizî, Salât, 75, H.no:3493 (hasen-sahih) Nesâî, Tatbik, 47, 71. H.no:l098, 1128; İbn Mâce, Duâ, 3, H.no:3841; Dârekııtnî, 1/143.

Diğer rivayetler için bk. 637/1507 ve 684/1554. hadisler.

[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/30.

[114] Müslim, Salât, 222 (486); Timizi. Daavât, 75, H.no: 3493; Nesâi, es-Sünenü'l-kiibra, 1/98. H.no: 158; İbn Huzeyme, 1/329, H.no: 655; İbn Hihhan, 1/335, H.no: 671
[115] Bk. Azimâbâdi, Avnü 'l-Ma 'bûd, 111/93
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/31.
[117] Sahih: Müsned, 11/421, H.no:9415; Müslim, Salât, 215; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:875; Nesâî, iftitâh, 78, H.no:l 135; Ebû Ya'lâ, X1I/12, H.no:6658; Mu'cem, 1/85, H.no:73. Peygamberimizin secdede okuduğu dualardan biri şu İdi:

Bk. Müslim, Salât, 216; Ebû Dâvûd, Salât, 148, H.no:878.

[118] Burada mahzuf bir haberin mübtedassdır, hazf sebebi olan hâl cümlesinin (j*u y.) onun yerine gelmesi ile haberden istiğna edilmiştir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü 'l-Ma 'bûd, IH/90)

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/31-32.
[119] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, İV/200
[120] Nam, es-Sünenü'l-kübra, 1/482, H.no: 1544, Miicteba, Mevakîl 35, H.no: 1, 279, 280; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, IV/111-112, 385; Müslim, Müsâftrûn, 294, (832); Ebü Dâvud, Salât 299, H.no: 1277;

[121] Nevevi, age.,VI/l 16
[122] Nevevi, age., İV/198
[123] Müslim, Salât, 216 (483); EbÛ Davud, Salât, 152 H.no: 878; İbn Huzeyme, 1/335, H.no: 672
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/32-33.
[125] Sened:

Sahih: Müsned, VI/194, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. VI/31, H.no:23912 cümlesine (^JgAr) ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da.özet olarak nakledilmiştir: VI/171. H.no:25258 VI/281, H.no:26280; VI/110, H.no:24672; VI/110, H.no:24672 (518/1388. hadis)'; VI/281, H.no:26280; VI/I71, H.no:25258:

VI/194 Hno-25493- VI/31, H.no:239L2 Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122. H.no:783; İbn Mâce, İkâme. 4. 16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak 893.

Danml Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân ^ Muallim'dir (v. 145/762). Büdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukayli'dır (v. 130/747). de sahih hadis ricâlindendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir Ayrıca bk. 472/1342 ve 5 İH/1388, hadisler
[126] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu otsruş şekli; insanın kalçalarını İncikleri

arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. NevevİI, Şerhu Sahihi Müslim, İV/214
[127] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/33-34.
[128] Sahih: Müsned, III/4Ü7, H.no:15307; Heysemî, sened ndeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma MI/130.

Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzâî. Nâfı' b. Abdılhâris'in azadlığıdır. Sahâbî olup olmadığı ihtilaflıdır. Buhârî sahâbî oluşunu tercih eder. Amed b. HanbeİI'in 22 rivayetle bu zâta yer vermiş olması onun sahâbî oluşunu teyid eder. Hz. A!İ kendisini Horasan'a vali olarak atadı. Rivayetlerinin çoğunu Hz. Ömer ve Übey b. Ka'b'can nakleder. Hz. Ömer onun hakkında: "Allah'ın Kur'ân'la yücelttiği kimselerden biri de Abd-i ıran man b. Ebzâ'dır" der. Muâviye'nİn halifeliği döneminde vefat etti. Bk. İbnu'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, III/419-420, Trc.no:3266.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahiiaııh) şahidi için b<. 481/1351. hadis.

Ayrıca rivayet 473/1343. hadiste zikredilmiştir.

[129] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/34-35.
[130] Sahih: Müsned-V3\5, H.no:289o! Diğer rivayet için bk. 1/371, H.no:3514; Ebû Dûvûd, Salât, 141, H.no:85ü {jy, Timizi Salât, 95. H.no:284 (Hadis garıbd.r. Hz. Ali'den de rivayet nakledilmiştir. İbn Abbas (Radtyaliahü anhüma) hadisi şeklinde nakledilmiştir); İbn Mâce, İkâme, 23, H.no:898 lafzı İle nakledilmiştir.

Ayrıca bk. 639/1509. hadis.

[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/35.
[132] Bu mana için bk. Mübarekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezi, 11/141; Münâvi, Feyzu'l-Kadir, 11/145

[133] Şirazî, Mühezzeb, 1/77; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/162; Nevevi, Mecmu, İÜ/440; ibn Kudame, Muğni, 1/562-563; Desûkî, Haşiye, 1/298
[134] Ahmed b. Hanbel, V/398; Nesai, es-Sünenü'l-kübm, 1/433, H.no: 1378, 1/434 H no- 1379-İbn Mace, Edeb, 57, H.no: 3814
[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/35-36.
[136] Sened:

Sahih: Müsned, HI/436. H.no:15536; İkinci rivayet için bk. V/53-54, H.no:2Ü418 (477/1347. hadis); Benzer rivayetler için bk. V/53, H.no:20410, 20414-20416- HI/436 H.no:15537; m/436-437, H.no:15541 (493/1363. hadis); Buhârİ, Ezan, 84; Müslim, Salât, 24-26' EbÛDâvûcİ Salât, 116, H.no:745; Nesât îftitâh, 4, 85, H.no:878-879, 1022, Tatbîk, 18, 36, H.no:1054 1083; ibn Mâce, İkâme, 15, H.no:859; Dârimî, Salât, 41, H.no:1254 Ayrıca bk.493/1363 ve 477/1347. hadis.
[137] Mbennâ, age., IH/150

[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/36-37.
[139] Halil, Muhtasar, 21-22; Şirâzî, Mühezzeb, 1/78; Zerkeşî, Şerh ale'l-Hırakt, 1/313-315

[140] Buharı, MeğazİI, 53

[141] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğabe, IV/234-235; İbn Abdilber, İstîâb, III/l 179, H.no: 1922; İbn Hacer, îsabe, III/176. H.no: 6852

[142] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

92- KİTABUT-TA'BIR
1- Bâb: Rasûlullah(S)'A İlk Vahy Başlangıcı Uykuda Sâliha Ru'yâ yânî Güzel Ve Doğru Ru'yâ) Görmekle Olmuştur
2- Salih Kimselerin Ru'yâsı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâb1:
3- "Ru'yâ Allah Tarafındandır" Babı
4- Bâb:
5- Mübeşşirât (Yânî Sevinç Ve Ferah Veren Güzel Ru'yâlar) Babı
6- Yûsuf Peygamberin -Selâm Ona- Ru'yâsı Babı
7- İbrâhîm Halîl Peygamberin -Ona Selâm Olsun-Ru'yâsı Babı
8- Bir Topluluğun (İbareleri Farklı Olsa Da) Bir Tek Ru'yâ Üzerinde Uyuşmaları Babı
9- Zindan Ehlinin, Fesâd Ve Şirk Ehlinin Ru'yâları Babı
10- Ru'yâda Peygamber(S)1 Gören Kimse Babı
11- Geceleyin Görülen Ru'yâ (Gündüzleyin Görülen Ru'yâya Musâvî Olur Mu Yâhud Bunlar Farklı Olurlar Mı?) Babı
12- Gündüzleyin Görülen Ru'yâ Babı
13- Kadınların Ru'yâsı Babı
14- Bâb:
15- Süt (Ru'yâda Görüldüğü Zaman Ne İle Ta'bîr Edilir?) Babı
16- Bâb: Bîr Şahıs Ru'yâsında Sütün, Parmaklarından Yâhud Tırnaklarından Aktığını Gördüğü Zaman?
17- Ru'yâda Gömlek Görülmesi (Ve Ta'bîrî) Babı
18- Ru'yâda Gömleği Yerde Sürükleme Babı
19- Ru'yâda Yeşillikler Ve Yeşil Bahçe Görmek Babı
20- Erkeğin Ru'yâda Bir Kadını Açması Babı
21- Ru'yâda İpek Elbise Görmek Babı
22- Ru'yâda Elde Anahtarlar Görülmesi Babı
23- Ru'yâda Sağlam Kulpa Ve Halkaya Yapışmak Babı
24- Ru'yâda Büyük Çadırın Direğini Yastığının Altında Yâhud: Yastığının Yanında- Görmek Babı
25- Ru'yâda Kalın İpek Kumaş Görmek Ve Yine Ru'yâda Cennete Girmeyi Görmek Babı
26- Ru'yâda Kayd (Yânı Bağlama) Görmek Babı
27- Ru'yâda Akan Pınar Görülmesi Babı
28- Ru'yâda İnsanlar Suya Kanıncaya Kadar Kuyudan Su Çekip Çıkarma Babı
29- Ru'yâda Kuyudan Zaîflıkla Beraber Bir Yâhud İki Dolu Kova Su Çekmek Babı
30- Ru'yâda İstirahat Etmek Babı
31- Ru'yâda Köşk Görmek Babı
32- Ru'yâda Abdest Almayt Görmek Babı
33- Ru'yâda Ka'be'yi Tavaf Etmek Babı
34- Bâb: Bir Şahıs Ru'yâda Sütten Artanını Başkasına Verdiğini Gördüğü Zaman?
35- Ru'yâda Emînlik Olması Ve Korkunun Gitmesini Görmek Babı
36- Ru'yâsında Sağ Taraf Üzerine Alınıp Yürütülen Kimse Babı
37- Ru'yâda Kendisine Kadeh Verilmesi Babı
38- Bâb: Ru'yâda (Uçucu Olmayan) Birşey Uçtuğu Zaman?
39- Bâb: İnsan Ru'yâda Boğazlanacak Sığırlar Gördüğü Zaman?
40- Ru'yâda Üfürme Görülmesi Babı
41- Bâb: İnsan Ru'yasında Birşeyi Bir Taraftan Çıkarıp Da Onu Başka Bir Yerde İskân Ettiğini Gördüğü Zaman?
42- Ru'yâda Siyah Kadın Görmek Babı
43- Ru'yâda Başının Saçı Dağınık Kadın Görmek Babı
44- Bâb: İnsan Ru'yâda Kılıç Sallayıp Hareket Ettirdiği Zaman?
45- Ru'yâsı Hakkında Yalan Söyleyen Kimse Babı
46- Bâb:
47- Ta'bîr Edici, Tabirde İsabet Etmediği Zaman Ru'yâ Tefsirinin İlk Ta'bîr Ediciye Âid Olacağı Görüşüne İ'tikaad Etmeyen Kimse Babı
48- Ru'yâ Ta'bîrini Sabah Namazının Ardından Yapmak Babı

Rahman ve Bahîm olan Allah'ın ismiyle

92- KİTABUT-TA'BIR

(Ru'yâ Ta'bîri Kitabı) [1]

1- Bâb: Rasûlullah(S)'A İlk Vahy Başlangıcı Uykuda Sâliha Ru'yâ yânî Güzel Ve Doğru Ru'yâ) Görmekle Olmuştur

1-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve, haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: RasûlulIah(S)'ın ilk vahy başlangıcı uykuda sâli-ha ru'yâ (yânî güzel ve doğru ru'yâ) görmekle olmuştur. Hiçbir ru'-yâ görmezdi ki, sabah aydınlığı gibi açık meydana gelmesin [2]. Kendisi Hıra Dağı'na gider ve orada birçok geceler tahannüs -yânî ibâdet-eder ve bunun için azık hazırlardı. Sonra Hadîce'ye döner ve bir o kadar zaman için yine azık hazırlardı. Nihayet bir gün kendisi Hıra Mağarası'nda bulunduğu sırada kendisine hakk (yânî vahy) geldi. Şöyle ki: Mağarada iken melek O'na geldi ve:
— İkra' (yânî oku)! dedi. Peygamber de ona:
— "Ben okuma bilmem! dedim" diye cevâb verdi. Peygamber devamla dedi ki:
— "O zaman melek beni tuttu da takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı da yine:
— Ikra'(= Oku)/ dedi. Ben de ona:
— Ben okumak bilmem, dedim.
Yine benî aidi ve ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni salıverdi de yine:
— İkra'(= Oku)! dedi. Ben:
— Okumak bilmem! dedim.

Yine beni üçüncü defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı da:
— 'Yaratan Rabb 'inin adiyle oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabb 'in nihayetsiz kerem sahibidir. Ki O, kalemle öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti' (ei-Aiâk: ı-5) âyetine kadar ulaştı."
Bunun üzerine Rasûlullah (kendisine vahyolunan) bu âyetlerle korkudan vücudundaki etleri titreyerek döndü. Nihayet Hadîce'nin yanma girdi ve:
— "Beni sarıp örtünüz! Beni sarıp örtünüz!" dedi. Korkusu gidinceye kadar kendisim sarıp örttüler.
— "Yâ Hadîce! Bana ne oluyor?" dedi ve ona olan haberi haber verdi ve ona:
— "Kendimden korktum" dedi. Hadîce de O'na:
— Öyle deme (Sana hiçbir korku yoktur)! Sen hayırla müjdelenip sevin! Allah'a yemîn ederim ki, Allah Seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü Sen hısımlarına bakarsın, sözü dosdoğru söylersin, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, zayıflara yemek ye-dirirsin, hakk yolunda meydana gelen hâdiselerde ve mühim işlerde insanlara yardım edersin, dedi.
Bundan sonra Hadîce O'nu birlikte alıp, Hadîce'nin babasının kardeşi (amca oğlu) olan Varaka ibnu Nevfel ibn Esed ibn Abdiluzzâ ibn Kusayy'a götürdü. Bu zât Câhiliyet zamanında Hrıstiyan Dîni'-ne girmiş bir kimse olup İbrânîce yazı bilir ve încîFden Allah'ın dilediği mikdârda bâzı şeyleri İbrânîce yazardı. Varaka gözlerine körlük arız olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hadîce ona:
— Ey amcam oğlu! Dinle de bak! Kardeşinin oğlu ne söylüyor! dedi.
Varaka:
— Ey kardeşimin oğlu! Ne görüyorsun? diye sorunca, Peygamber ona gördüğü şeyleri haber verdi.
Bunun üzerine Varaka dedi ki:
— "Bu gördüğün Mûsâ üzerine indirilmiş olan Nâmûs'tur (yânî vahy sırrının sahibidir). Ah keski Sen'in da'vet günlerinde genç olaydım, kavmin Sen'i çıkaracakları zaman, keski hayâtta olsam!"
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Onlar beni çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka da:
— Evet, Sen'in gibi birşey getirmiş (yânî vahy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki, düşmanlığa uğramasın. Şayet Sen'in da'vet günlerine yetişirsem, Sana son derecede yardım ederim, cevâbını verdi.
Ondan sonra çok geçmedi, Varaka vefat etti. Ve o esnada vahy fetreti oldu (yânî bir müddet için vahy kesilmesi oldu). Hattâ bundan dolayı Peygamber çok hüzünlendi ve kendisini saran hüzün içinde, kederinden dolayı birkaç defa yüksek dağların başlarından kendini
aşağıya atmak için gitmiş, her defasında kendini dağdan aşağısına atmak için bir dağın zirvesine çıktığında kendisine Cibrîl görünüp:
— Yâ Muhammedi Şübhesiz. Sen hakk olarak Allah'ın Rasûlü'-sün! demiş; bununla ıztırabı sükûna kavuşur ve gönlü sevinir ve geriye dönerdi.
Vahiy fetreti kendisine uzun olduğu zaman yine böyle kendini dağdan aşağı atmak için gitmişti. Dağın zirvesine yükseldiğinde yine kendisine Cibril görünüp, O'na bu "Sen muhakkak Allah'ın Rasû-lü'sün!" sözlerini söylemiştir [3].
İbn Abbâs "Fâlihu'l-ısbâh" (ei-Enâm: 96) kavlinin tefsirinde "Is~ bâh", gündüzleyin güneşin ziyası, geceleyin de ayın ziyâsıdır, demiştir [4].

2- Salih Kimselerin Ru'yâsı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâb1:

"And olsun ki, Allah, RasûWnün gördüğü ru'yânın hakk olduğunu tasdik etmiştir. İnşâallah emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı kazıtarak, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca mutlakaa Mescidi Haram 'a gireceksiniz* Fakat Allah sizin bilmediğinizi bildi de, ondan önce yakın bir feth yaptı" (ei-Feth: 27) [5].

2- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İshâk ibn Ab-dillah ibn Ebî Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Salih bir kişi (veya sâliha bir kadın) tarafından görülen güzel ru'yâ, peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür" buyurmuştur [6].

3- "Ru'yâ Allah Tarafındandır" Babı

3-.....Ben Ebû Katâde'den işittim ki, Peygamber (S): "Hoş ve doğru ru 'yâ Allah tarafındandır (yânî O'ndan gelen enfüsî bir telkin ve ta'lîmdir). Hulm de şeytândandır" buyurmuştur [7].

4-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R), Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Sizden biriniz sevdiği bir ru'yâ görürse, bilsin ki o muhakkak A ilah tarafmdandır. Ru 'yâ sahibi bu ru 'yası üzerine A l-lah'a hamdetsin ve başkasına da söylesin. Buna aykırı hoşlanmadığı bir ru'yâ gördüğünde de muhakkak ki bu ru'yâ da şeytândandır. Bu hâlde de ru 'yâ sahibi, ru 'yânın şerrinden A ilah 'a sığınsın ve ru 'yasını kimseye söylemesin. Bu suretle o ru'yâ, sahibine zarar vermez" [8].

4- Bâb:

"Doğru ve güzel ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür" [9].

5- Bize Müsedded tahdîs etti (şöyle dedi): Bize Abdullah ibnu Kesîr el-Yemân tahdîs etti. Müsedded tahdîsi sırasında Abdullah ibn Yahya'yı hayırla övdü. Ve yine Müsedded: Ben Abdullah ibn Yahya'ya Yemâme'de kavuştum; o da babası Yahya ibn Kesîr'den (şöyle demiştir): Bize Ebû Seieme, Ebû Katâde'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Doğru ve güzel ru'yâ Allah tarafından-dır (yânî o, Allah tarafından gelen bir telkin ve öğretmedir). Hulm de şeytândandır. Kişi düşünde şeytânı bir hayâl gördüğünde, uyanınca şeytânın şerrinden Allah'a sığınsın (yânî Eûzu billahi mine*ş-şeytânVr-racîm desin) ve sol tarafına (şeytânı kovmak ve horlamak için) tükürsün. Bu surette o düş, sahibine zarar vermez!" [10].
Yine geçen senedle: Babası Ebû Abdillah'tan (ki o, Yahya ibn Kesîr'dir); o şöyle demiştir: Bize Abdullah ibnu Ebî Katâde, babası Ebû Katâde'den; o da Peygamber(S)'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti [11].

6-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten; o da Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Mü'minin ru'yâsı nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür" buyurmuştur [12].

7-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S): "Mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür" buyurmuştur.
Bu hadîsi Sabit el-Bunânî, Humeyd et-Tavîl, îshâk ibnu Abdil-lah ve Şuayb dörtlüsü Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmişlerdir [13].

8-.....Bana İbnu Ebî Hazım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibnu Abdillah ibn Habbâb'dan; o da Ebû Saîd ed-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd, Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Sâliha ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür" [14].

5- Mübeşşirât (Yânî Sevinç Ve Ferah Veren Güzel Ru'yâlar) Babı [15]

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim.
— "Mübeşşirâttan başka nübüvvetten (ilham alacak) birşey kalmadı" buyuruyordu.
Sahâbîler:
— Mübeşşirât nedir? diye sordular. Rasûlullah:
— "Sâliha ru'yâdır" buyurdu [16].

6- Yûsuf Peygamberin -Selâm Ona- Ru'yâsı Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bir vakit Yûsuf, babasına: Babacığım, gerçek ben rüyamda onbir yıldızla Güneş'i ve Ay'ı gördüm. Gördüm ki, onlar bana secde edicilerdir" demişti. (Babası Ya'kûb) dedi ki: Oğülcağızım, ru yânı kardeşlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytân insanın apaçık bir düşmanıdır. Rabb'in seni öylece (ru'yâda gördüğün gibi)
beğenip seçecek, sana ru'yâ ta'bfrine âid bilgi verecek, sana karşı da, Ya'kûb hanedanına karşı da nVmetlerini
-daha evvel ataların ibrahim'e ve İshâk'a tamamladığı gibi- tamamlayacaktır. Şübhesiz ki Rabb'in herşeyi bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir'9 (Yûsuf: 4-6).
Ve yine Yüce Allah'ın şu kavli:
"Yûsuf babasını ve anasını tahtının üstüne çıkarıp oturttu. Hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. Yûsuf dedi ki: 'Ey babam, işte bu, evvelce gördüğüm ru yânın gerçekleşmesidir. Gerçek, Rabb 'im
onu doğru çıkardı. Bana iyilik etti. Çünkü beni zindandan çıkardı. Şeytân benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra da O, sizi çölden getirdi. Şübhesiz ki, Rabb Hm dileyeceği şeyleri çok güzel, çok ince tedbîr edendir.
Hakkıyle bilen tam hikmet sahibi olan O'dur. Yâ Rabb, Sen bana mülk (ve saltanat) verdin ve sözlerin te'vüini
öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan, Sen dünyâda da, âhirette de benim velîm, yardımcımsın. Benim canımı müslümân olarak al. Beni sâlihlere kat" (Yûsuf: 100-101) [17].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi:
"Fâtır" ve"I-Bedf" ve"l-Mübtediu"' ve"l-Bârî"' ve ve'1-Hâhku" (bu beş ismin ma'nâsı) birdir. "Mine'l-Bed'i" sözünden "Bâdie"dir [18].

7- İbrâhîm Halîl Peygamberin -Ona Selâm Olsun-Ru'yâsı Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Artık o oğul îbrâhîmHn yanında koşmak çağına erişince (babası): Oğülcağızım, ben seni ru 'yâmda boğazlıyorum görüyorum! Bak artık ne düşünürsün? dedi. Oğul: Babacığım, sana edilen emir ne ise yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın, dedi. Vaktaki bu suretle ikisi de (A ilah 'in emrine) ram oldular, (İbrahim) onu alnı üzere yıktı. Biz ona: Yâ îbrâhîm, ru yâna sadâkat gösterdin.
Şübhesiz ki, biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız; diye nida ettik..." {es-sâffât: 102-105) [19]
Mucâhid: "Eslemâ", "İkisi de emrolunduklan işi kabul edip boyun eğdiler"; "Ve tellehâ" da "Onun yüzünü yere koydu" demektir, demiştir [20].

8- Bir Topluluğun (İbareleri Farklı Olsa Da) Bir Tek Ru'yâ Üzerinde Uyuşmaları Babı

10-.....Bize el-Leys, UkayPden; o da İbn Şihâb'dan; o da Sâlim ibmı Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'der şöyle tahdîs etti: Birtakım insanlara, kadir gecesi ru'yâlarında ramazânın son yedi günü içinde gösterildi; diğer birtakımlarına da o, ramazânın son on günü içinde gösterildi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Sizler kadir gecesini ramazânın son yedi gecesi içinde araştırınız*' buyurdu [21] .

9- Zindan Ehlinin, Fesâd Ve Şirk Ehlinin Ru'yâları Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Onunla beraber zindana iki de delikanlı girdi Bunlardan biri: 'Ben ru 'yâmda kendimi şarâb sıkıyor gördüm9 dedi. Öbürü de: 'Ben de ru'yâmda kendimi, başımda ekmek götürüyor, kuşlar da ondan yiyor gördüm' dedi. 'Bize bunun ta 'bîrini haber ver. Çünkü biz seni iyilik edenlerden görüyoruz'. Dedi ki: 'Size mıhlanacağınız bir taam gelecek oldu mu, ben size muhakkak onun ne olduğunu, size gelmezden evvel haber veririm. Bu, Rabb'imin bana öğrettiği ilimlerdendir. Çünkü ben Allah'a inanmaz bir kavmin dînini -ki onlar ahireti inkâr edenlerin tâ kendileridir- terkettim. Atalarım İbrahim'in, İshâk'ın, Ya'kûb'un dînine uydum. Allah'a herhangi birşeyi ortak tutmamız bizim için (doğru) olmaz. Bu (tevhîd) bize ve insanlara Allah'ın lutfu ve inayetidir. Fakat insanların çoğu (buna karşı) şükretmezler. Ey zindan arkadaşlarım, darmadağınık birçok düzme tanrılar mı hayırlıdır
-Fudayl ibn Iyâd da burada tâbi'lerinden bâzısına şöyle
demiştir: Yâ Abdallah! [22]- yoksa hepsine ve herşeye Gâlib ve Kahhâr olan bir tek Allah mı? Sizin O'nu bırakıp taptıklarınız kendinizin ve atalarınızın takmış oldukları kuru adlardan başkası değildir. Allah bunlara hiçbir burhan indirmemiştir. Hüküm Allah 'tan başkasının değildir. O, kendisinden gayriye ibâdet etmemenizi emreylemiştir. Doğru dîn, işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. Ey zindan arkadaşlarım (ru'yâlarınıza gelince): Biriniz efendisine şarâb içirecek,
diğeri ise asılıp tepesinden kuşlar yiyecektir, işte hakkında fetva istemekte olduğunuz mes'ele (böylece) olup bitmiştir'. Bu ikisinden kurtulacağım bildiği kimseye: 'Beni efendinin yanında an' dedi.
Fakat şeytân, efendisine anmayı ona unutturdu da (bu yüzden Yûsuf) daha nice yıllar zindanda kaldı. (Bir gün Mısır) hükümdâr(ı): 'Ben ru 'yâmda yedi zaîf ineğin yemekte olduğu yedi semiz inekle yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler, eğer ru 'yâ ta 'bîr ediyorsanız, benim bu ru 'yâmı da çözüm' dedi.
Onlar da: 'Bunlar karmarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin ta 'bîrini bilici kimseler değiliz' dediler.
Zindandan iki arkadaştan kurtulanı, nice zaman sonra (Yûsuf'u) hatırladı da:
'Ben size onun ta 'bîrini haber vereyim, hemen beni gönderin' dedi. (Zindana gidip:) 'Yûsuf, ey çok doğru sözlü: Kedisini yedi arık inek yemekte olan yedi semiz inekle yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak hakkında bize bir fetva ver! Ümîd ederim ki, insanlara (isabetli cevâbınla) dönerim. Belki bu suretle onlar (senin yüce kadrini) bilirler!1 dedi. Yûsuf: 'Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekin. Yiyeceğiniz az bir mikdâr hâriç olmak üzere, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, (tohumluk için)
saklayacağınızdan az bir mikdâr hâriç olmak üzere, önceden biriktirdiklerinizi yiyip götürecek. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, insanlar onda yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp sağacaklar!' dedi. Bunu duyan pâdişâh: 'Onu bana getirin!1 dedi. Bunun üzerine ona elçi gelince: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki, benim RabbHm, onların fendini hakkıyle bilicidir' dedi" (Yûsuf: 36-50) [23].
"Veddekere", "Zekere" fiilinden ifteâle'dir.
"Ümmetin", "Karnin"dir. "Emetin" şeklinde de okunan bu kelime "Nisyân" ma'nâsınadir.
İbn Abbâs:
"Ya'sırûn", "Üzümleri ve yağları sıkarsınız"; "Tuhsinûn" "Ekersiniz" ma'nâsınadır, demiştir [24].

11-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı kadar kalsaydım da sonra bana melik tarafından da'vetçi gelseydi, ben hemen ona icabet ederdim" buyurdu, demiştir [25].

10- Ru'yâda Peygamber(S)1 Gören Kimse Babı

12-.....ez-Zuhrî'den: Bana Ebû Seleme tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuru-yordu: "Her kim beni ru'yasında görürse, muhakkak o, uyanık bir hâlde beni görecektir. Çünkü şeytân bana benzer bir surete giremez!" [26]
Ve Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İbn Şîrîn, Peygamber'i ru'-yâda görmek, ancak gören kişi O'nu hayâtında vasıflandığı suret üzere gördüğü zaman mu'teber olur, demiştir [27].

13-.....Bize Sabit el-Bunânî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her kim ru'yâsında ben görürse, muhakkak o, beni görmüştür. Çünkü şeytân benim kılığımla hayâle giremez. Mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür" buyurdu.

14-.....Ubeydullah ibnu Ebî Ca'fer şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sâliha olan rtı'yâ Allah tarafındandır (yânîO'ndan gelen enfüsî bir telkîn ve öğretmedir). Hulm de şeytândandır. Her kim ru'yâsında hoşuna gitmeyecek birşey görürse (uyanınca) sol tarafına üç defa (şeytânı

kovmak ve horlamak için) 'Tuh' desin ve şeytânın şerrinden A ilah 'a sığınsın (yânı Eûzu billahi mine 'ş-şeytâni 'r-ra-cîm desin). Bu suretle o düş, sahibine zarar vermez. Ve muhakkak ki, şeytân benim kılığıma giremez (yânî benim suretimle görünmeye teşebbüs edemez)" [28].

15-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Ebû Seleme şöyle dedi: Ebû Katâde (R): Peygamber (S): "Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, hakkı (yânî gerçek olarak beni) görmüştür" buyurdu, demiştir [29].
ez-Zubeydî'ye ez-Zuhrî'den rivayetinde, Yûnus ile ez-Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlu mutâbaat etmişlerdir.

16-..... Bize el-Leys tahdîs etti. Bana İbnu'1-Hâd, Abdullah ibn Habbâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) Peygamber(S)'den: "Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, hakkı görmüştür. Çünkü şeytân benim şekil ve hilkatime giremez" buyururken işitmiştir [30].

11- Geceleyin Görülen Ru'yâ (Gündüzleyin Görülen Ru'yâya Musâvî Olur Mu Yâhud Bunlar Farklı Olurlar Mı?) Babı

Bu "Gece ru'yâsı" hadîsini, Semure ibn Cundeb (R) (Ta'bîr Kitâbı'nın sonunda) rivayet etmiştir.

17-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Bana kelâm anahtarları -veya kilidleri, hazîneleri- verildi. Ben korkusalmak suretiyle yardım olundum. Bir de ben dün gece uyuduğum sırada, bana Yer'deki hazînelerin anahtarları getirildi de benim iki avucu-mun içine konuldu" buyurdu.
(Sonra) Ebû Hureyre: Rasûlullah (bu hazînelerden hiçbirisine nail olmadan) gitti. Şimdi bu hazîneleri yerlerinden sizler çıkarırsınız! demiştir [31].

18- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den: o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Ben bu gece ru'yâmda kendimi Ka'be'nin yanında buldum. Ve ben orada esmer bir adam gördüm ki, o görmekte olduğun esmer erkeklerin en güzeli idi, onun kulak memelerine geçmiş bir saçı vardı ki, o da görmekte olduğun saçların en güzeli nev'inden olup, bunları taramış idi. Ve bu saçlar su damlatıyordu. Bu zât iki adam üzerine -yâhud: İki adamın omuzları üzerine- dayanarak Ka'be'yi tavaf ediyordu. Ben:
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu, Meryem 'in oğlu Mesih 'tir, denildi.
Bu sırada ben, düz değil çok kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, sanki salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi gibi olan bir adamla karşılaştım. Ben:
— Bu kimdir? diye sordum. Bana:
— Deccâl Mesih'tir, denildi" [32].

19- Bize Yahya ibn Abdillah tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'-tan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan şöyle tahdîs etti: İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs ediyordu: Bir adam RasûIullah(S)'a geldi de:
— "Bana bu gece ru'yâmda bir ru'yâ gösterildi..." dedi ve hadîsin tamâmını şevketti [33].
Ve (şu üç zât:) Süleyman ibnu Kesîr, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu ve Sufyân ibnu Hüseyin ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den şeklinde rivayetinde ez-Zuhrî'ye mutâbaat etmişlerdir.
Ve ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah'tan söyledi ki, İbn Abbâs yâhud Ebû Hureyre de Peygamber'den diye söylemiştir.
Ve Şuayb ibn Hamza ile İshâk ibn Yahya da ez-Zuhrî'den söylediler ki, Ebû Hureyre, Peygamber'den tahdîs ediyordu. Ma'mer ibn Râşid, zikredilen bu hadîsi isnâd etmiyordu, nihayet sonra onu is-nâd etti [34].

12- Gündüzleyin Görülen Ru'yâ Babı

Ve Abdullah ibnu Avn da ibn Sîrîn'den:
Gündüzleyin görülen ru'yâ, geceleyin görülen ru'yânin benzeridir, demiştir [35].

20-.....Bize Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn EbîTalha'dan haber verdi ki, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ra-sûlullah (S), Mılhân kızı Ümmü Harâm'ın ziyaretine gidip yanına girerdi. Ümmü Haram, Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Bir gün Rasûlullah yine ziyaretine geldi. O da Rasûlullah'a yemek yedirdi ve başını taradı. Sonra Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürüyor? diye sordum. Rasûlullah:
— eiRu 'yâmda bana ümmetimden bir kısım mücâhidlerin şu deniz ortasında, tahtlar üzerindeki hükümdarlar hâlinde -yâhud: Tahtlar üzerine kurulmuş hükümdarlar misâli- gemilere binerek Allah yolunda deniz harbine gittikleri gösterildi de ona gülüyorum!" buyurdu.
Şekk ile söyleyen, râvî İshâk'tır. Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediver! diye rica ettim.
Rasûlullah da ona duâ buyurdu. Sonra Rasûlullah başını yastığa koydu. (Bir müddet daha uyudu.) Sonra yine gülümseyerek

uyandı. Bunun üzerine yine ben:
— Yâ Rasûlallah, Seni ne güldürüyor? diye sordum. Rasûlullah bu defada da önce dediği gibi:
— "Bana yine ümmetimden bir kısım mücâhidlerin hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi (kara nakliyeleri üzerinde debdebeli büyük bir kuvvetle) Allah uğrunda gazaya gittikleri gösterildi" buyurdu.
Ümmü Haram dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah:
— "(Hayır!) Sen önceki (deniz) gâztlerindensin!" buyurdu. (Enes ibn Mâlik dedi ki:) Ümmü Haram, Muâviye ibn Ebî Sufyân(ın Şam Valiliği) zamanında, deniz gazasında gemiye binmişti, fakat denizden karaya çıktıkları zaman Ümmü Haram, bindirildiği katırdan düştü de Allah yolunda şehîd oldu [36].

13- Kadınların Ru'yâsı Babı [37]

21-.....Bana Hârice ibn Zeyd ibn Sabit şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir kadın olan Ümmü'1-Alâ (R), Rasûlullah ile bey'a etmiştir. Ümmü'1-Alâ, râvîsi Hârice'ye, kendilerinin Muhâcirler'i aralarında kur'a ile taksim ettiklerini haber verip şöyle demiştir: Bizim ailemizin payına Usmân ibn Maz'ûn düşmüştü. Biz Usmân'ı evlerimizde konukladık. Fakat Usmân (bir müddet sonra) ölüm sebebi olan bir hastalıkla hastalandı. Vefat edince gasledildi ve kendi elbisesi içinde kefenlendi. Sonra Rasûlullah (S) cenazenin yanına geldi. Ümmü'1-Aiâ dedi ki: Ben (cenazeyi tezkiye ederek): — Ey Ebâ's-Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Benim (senin hakkında bildiğim ve cemâate bildirmek istediğim) şehâdetim şudur ki: Allah Taâlâ muhakkak sana ikram etmiştir! dedim. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah Taâlâ'nın bu ölüye ikram ve inayet buyurduğunu sana ne bildiriyor?" buyurdu.
Ben de O'na:
— Yâ Rasûlallah! Babam Sana feda olsun! Allah (bu îmânlı kuluna ikram etmez de) kime ikram eder? dedim.
Bu defa da Rasûlullah:
— "Usmân ibn Maz'ûn'a gelince; yemîn ederim ki, ona yakın gelmiştir (yânî o ölmüş bulunuyor). Ve yine Allah'a yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayır ve saadet umarım. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü iken bana (ve size yarın) Allah tarafından ne muamele edileceğini bilemem!" buyurdu [38].
Bunun üzerine Ümmü'1-Alâ dedi ki:
— Vallahi bundan sonra ben kimseyi tezkiye etmeye cesaret edemiyorum! demiştir [39].

22-.....Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den bu hadîsi haber verdi: Rasûlullah (S):
— "Ben Usmân ibn Maz'ûn'a da ne yapılacağını bilmem" buyurdu.
Ümmü'1-Alâ: Rasûlullah'ın bu sözü beni kederlendirdi de akabinde uyudum. Ru'yâmdaUsmân'a âid akmakta olan bir pınar gördüm. Uyanınca bu ru'yâyı Rasûlullah'a haber verdim. Rasûlullah:
— "Bu senin Usmân için gördüğün akan pınar, onun (sevâb getiren) amelidir" buyurdu [40].

14- Bâb:

"Hulm şeytandandır. Bir şahıs hulm gördüğü zaman sol tarafına tükürsün ve Aziz ve Celîl olan Allah'a sığınsın".

23-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o daİbnŞihâb'dan; odaEfaû Seleme'den şöyle tahdîs etti: Ebû Katâde el-Ensârî Peygamber'in sa-hâbîlerinden ve suvârîlerindendi, O şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ru'yâ, Allah tarafındandır. Hulm de şeytândandır. Sizden herhangibiriniz hoşlanmayacağı bir hulm gördüğü zaman, uyanınca hemen sol tarafına tükrük atsın ve şeytândan Allah'a sığınsın, böylece şeytân ona zarar veremez!" [41].

15- Süt (Ru'yâda Görüldüğü Zaman Ne İle Ta'bîr Edilir?) Babı

24-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:
— "Uykuda iken bana bir kadeh süt getirildi. Ondan o kadar içtim ki, kanıklık eserlerinin tâ tırnaklarımdan sızdığını hâlâ duyuyorum. İçtikten sonra artığımı (Umer ibnu'l-Hattâb'a) verdim" buyuruyordu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular.
— "İlim ile" cevâbını verdi [42].

16- Bâb: Bîr Şahıs Ru'yâsında Sütün, Parmaklarından Yâhud Tırnaklarından Aktığını Gördüğü Zaman?

25-.....İbn Şihâb'dan (o şöyle demiştir): Bana Hamze ibnu Abdillah ibn Umer tahdîs etti ki, kendisi babası Abdullah ibn Umer(R)'-den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):
— "Ben uykuda iken bana bir kadeh süt getirildi. Ben o sütten o kadar içtim ki, kamp doymayı tâ parmaklarımdan çıkar hâlde duyuyordum. İçtikten sonra artanını Umer ibnu'l-Hattâb'a verdim" buyurdu.
Etrafında bulunan sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular. O da:
— "ilim ile" diye cevâb verdi [43].

17- Ru'yâda Gömlek Görülmesi (Ve Ta'bîrî) Babı

26-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Usâme ibn Sehl tahdîs etti ki, kendisi Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):
— "Ben uyuduğum esnada insanlar bana arz olunuyorlardı. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere ulaşıyor, kimi daha kısa idi. Bu sırada Umer ibnu 'l-Hattâb benim yanıma uğradı. Onun üstünde (eteklerini yerde) sürüklediği bir gömlek vardı" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.
Rasûlullah: '— "Dîn ile" cevâbını verdi [44].

18- Ru'yâda Gömleği Yerde Sürükleme Babı

27-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:
— "Ben uyuduğum sırada insanlar bana arz olunuyorlardı. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere varıyor, kimi bundan daha kısa idi. Umer ibnu'l-Hattâb da bana arzolundu. Onun üstünde (eteklerini yerde) sürüdüğü bir gömlek vardı" buyu-ruyordu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular. Rasûlullah:
— "Dîn ile (te'vîl ettim)" diye cevâb verdi [45].

19- Ru'yâda Yeşillikler Ve Yeşil Bahçe Görmek Babı

28-.....Muhammed ibn Şîrîn dedi ki: Kays ibnu Abbâd şöyle dedi: Ben bir halkada bulundum ki, orada Sa'd ibn Mâlik ile İbnu Umer de vardı. Derken Abdullah ibn Selâm uğradı. Oradakiler:
— Bu cennet ehlinden olan bir adamdır! dediler. Ben de ona:
— Buradakiler senin hakkında şunu, şunu söylediler, dedim. Abdullah ibn Selâm:
— Subhânallah! Onlara, hakkında kendileri için bir ilim mev-cûd olmayan bir sözü söylemeleri uygun olmaz. Ben sâdece şöyle bir ru'yâ görmüştüm: Sanki yemyeşil bir bahçenin içine konulmuş bir sırık vardı. Bu sırık orada dikilmişti. Bu sırığın başında da bir kulp vardı. Bu sırığın aşağısında da bir mınsaf vardı - "Mınsaf", "Vasîf" (yânî "Hizmetçi") demektir-. Bana: Bu sırığa çık! denildi. Ben çıktım ve hattâ tepedeki kulpu elime aldım. Nihayet bu ru'yâmı Rasû-lullah'a arzettim. Rasûlullah (S): "Abdullah, bu en sağlam kulpu tutmuş olarak vefat eder" buyurdu [46].

20- Erkeğin Ru'yâda Bir Kadını Açması Babı

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"(Yâ Âişe!) Sen iki kerre ru'yâmda bana gösterildin. Bir adam ipekten bir parça üzerinde senin suretini taşıyordu. O adam:
— Bu (suretin sahibi) senin müstakbel zevcendir, diyordu. Şimdi ben o sureti açıyorum ki (yânî yüzünden anlıyorum ki), o suret, sen idin. Cibril'in o sözü üzerine ben:
— Eğer şu ru'yâm Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu infaz edip gerçekleştirir, dedim" [47].

21- Ru'yâda İpek Elbise Görmek Babı

30-.....Bize Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben seninle evlenmeden önce sen bana ru'yâda iki kerre gösterildin: Ben meleği, ipekten bir kumaş parçası üzerinde senin suretini taşıyor gördüm. Ben ona:
— Bu kumaş parçasını aç! dedim.
Melek onu açtı, bir de baktım ki, o sen idin. Ben:
— Eğer bu ru*yâ Allah tarafından ise Allah bunu infaz eder! dedim.
Sonra melek, seni bir ipek parçası üzerinde taşırken, ikinci defa bana gösterildin. Ben ona:
— Bu parçayı aç! dedim.
O da açtı; bir de baktım ki, o suret sen idin. Bunun üzerine ben:
— Eğer bu ru'yâ Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu infaz eder, dedim" [48].

22- Ru'yâda Elde Anahtarlar Görülmesi Babı

31-..... İbn Şihâb'dan (o, şöyle demiştir): Bana Saîd ibnu'l- Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Ra-sûluIlah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ben cevâmi'u'l-kelim ile gönderildim. Ben (bir aylık mesafedeki düşman

gönüllerine) korku salmak suretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada, bana yer'in hazînelerinin anahtarları getirildi de benim elime konuldu".
Muhammed (ibnu'z-Zuhrî) şöyle demiştir: Ve bize şöyle baliğ oldu ki, "Cevâmi'u'l-kelim" şudur: Allah Taâlâ, Peygamber'den önceki kitâblarda bir iş hakkında, iki iş hakkında veya bunun benzeri hakkında yazılmakta olan birçok şeyleri onun içine toplar birleştirir [49].

23- Ru'yâda Sağlam Kulpa Ve Halkaya Yapışmak Babı

32-.....(Buradaki iki senedde) Abdullah ibn Selâm (R) şöyle demiştir: Ben kendimi ru'yâmda sanki bir bahçe içinde gördüm. Bahçenin ortasında bir direk vardı. Bu direğin en yüksek yerinde de bir tutunacak kulp, bir çember vardı. Bana:
— Haydi bu direğe çık! denildi. Ben:
— Gücüm yetmez! dedim.
Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi ve arkamdan elbisemi kaldırdı. Ben direğe çıktım ve oradaki kulpa sımsıkı yapıştım. Neticede o kulpa sımsıkı yapışır hâlde iken uyandım. Akabinde bu ru'-yâmı Peygamber(S)'e arzedip anlattım. Peygamber:
— "Gördüğün bu bahçe, İslâm bahçesidir (yani İslâm Dîni'dir). O direk de İslâm direği olan Tevhîd'dir. O kulp da çok sağlam olan îmân kulpudur. Sen ölünceye kadar İslâm Dîni'ne yapışarak yaşayacaksın" buyurdu [50].

24- Ru'yâda Büyük Çadırın Direğini Yastığının Altında Yâhud: Yastığının Yanında- Görmek Babı [51]

25- Ru'yâda Kalın İpek Kumaş Görmek Ve Yine Ru'yâda Cennete Girmeyi Görmek Babı

33-.....ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben ru'yâda şöyle gördüm: Sanki elimde ipekten bir kumaş parçası vardı, bununla cennette hangi mekâna doğru işaret edersem, o beni muhakkak oraya doğru uçuruyordu. Ben bu ru'yâmı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Pey-gamber(S)'e arzetti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şübhesiz senin bu kardeşin ne iyi bir adamdır -yâhud: Şüb-hesiz Abdullah ne iyi bir adamdır-!" buyurmuştur [52].

26- Ru'yâda Kayd (Yânı Bağlama) Görmek Babı

34-.....Bize Muhammed ibn Şîrîn tahdîs etti ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Zaman yaklaşınca mü'minin ru 'yası yalan çıkmaz. Çünkü mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltt cüz'ünden bircüz'dür. Nübüvvetten cüz' olan şey ise yalan olmaz" [53].
Ve Muhammed ibn Şîrîn şöyle dedi: Ben de bunu söylerim (yânı bu ümmet ve onların sâhhınm ve tacirinin ru yaları sâdiKa omr aa ru'yâları doğru olan olur).
Geçen senedle İbn Şîrîn dedi ki: (Ebû Hureyre tarafından) şöyle deniyordu: Ru'yâ üç sınıftır: Nefsin konuşması, şeytânın korkutması ve Allah tarafından olan müjde. Kim ru'yâsında hoşlanmayacağı birşey görürse, bunu hiç kimseye anlatmasın ve kalkıp namaz kılsın!
Yine İbn Şîrîn dedi ki: Ebû Hureyre ru'yâda ğull (lâle ve kelepçe) görmekten hoşlanmazdı da kayıddan (yânî bağdan ve bağlanmadan) hoşlanırdı. Ve "Kayd, dînde sebattır" denilirdi [54].
Ve Katâde, Yûnus ibn Ubeyd, Hişâm ibn Hassan ve Ebû Hilâl bu hadîsin aslını İbn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygam-ber(S)'den rivayet etmişlerdir. Bunların bâzısı da ("Ru'yâ üç sınıf-tır"dan "Kayd, dînde sebattır" sözüne kadar olan) bu ifâdeleri merfû' olarak hadîste kılmışlardır.
Buhârî dedi ki: Ve Avf el-A'râbî'nin hadîsi merfû'u mevkuftan ayırmakta daha açıktır (bilhassa İbn Sîrîn'in "Ben de bunu söylerim" kavlinin açıklamasıyle).
Ve Yûnus ibn Ubeyd: Ben onların bâzısının bunu hadîse katmalarını sanmam, onlar ancak bu "Kayd" hakkındaki hadîsi Peygam-ber'den söylemişlerdir, dedi.
Buhârî: "el-Ağlâl", ancak boyunlarda olur, dedi [55].

27- Ru'yâda Akan Pınar Görülmesi Babı

35-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice'den; o da Ensâr kadınlarından biri olup Rasû-llah (S) ile bey'at eden Ümmü'1-Alâ'dan tahdîs etti. Ümmü'1-AIâ (R) şöyle demiştir: Muhâcirler'in (Mekke'den Medîne'ye geldiklerinde) ikaamet edecekleri yerleri tesbît etmek üzere Ensâr, kendi aralarında kur'a çektikleri zaman Usmân ibn Maz'ûn'un ikaameti bizim aileye düşmüştü. Usmân bizim evimizde bir müddet ikaametten sonra hastalandı. Bizler onun hastalığında işlerini görüp hastabakıcılığı-nı yaptık, nihayet vefat etti. Sonra onu kendi elbisesi içinde kefenledik. Akabinde Rasûlullah bizim yanımıza (cenazeye) geldi. Ben:
— Yâ Ebâ's-Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Benim senin hakkındaki şehâdetim şudur: Muhakkak Allah sana ikram etmiştir! dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah bana:
— "(Allah'ın bu ölüye ikram ettiğini) sana bildiren nedir?" diye sordu.

Ben de:
— Vallahi bilmem! dedim. Rasûlullah:
— "Amma Usmân 'a gelince; muhakkak ki ona yakın gelmiştir (yânî o ölmüştür). Ben de onun için Allah'tan hayır ve saadet umarım. Vallahi yine ben, Allah 'in Rasûlü iken,-bana ve size (Allah tarafından) ne muamele edileceğini bilemem" buyurdu.
Ümmü'1-Alâ: Vallahi ben bundan sonra kimseyi tezkiye etmeye cesaret edemedim, dedi.
Yine Ümmü'1-Alâ dedi ki: Ben ru'yâmda Usmân ibn Maz'ûn'un akan bir pınarı olduğunu gördüm. Akabinde Rasûlullah'a gelip bu ru'yâmı kendisine zikrettim. Rasûlullah:
— "Bu senin gördüğün pınar, kendisinden sonra onun için akmaya devam eden amelidir" buyurdu [56].

28- Ru'yâda İnsanlar Suya Kanıncaya Kadar Kuyudan Su Çekip Çıkarma Babı

Bu, kuyudan su çekme hadîsini Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den rivayet etti [57].

36-.....Bize Nâfi' tahdîs etti ki, ona da İbn Umer (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben bir kuyu üzerinde bulunup ondan (kova ile) su çıkarmakta olduğum sırada birden yanıma Ebû Bekr ile Umer geldi. Akabinde Ebû Bekr kovayı aldı da biryâhud iki dolu kova su çekti. Fakat onun su çekişinde bir za'f ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin. Sonra kovayı Ebû Bekr'in elinden Umer ibnu'l-Hattâb aldı. Ve o alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, insanlar içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetti ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylekyeri edindiler" [58].

29- Ru'yâda Kuyudan Zaîflıkla Beraber Bir Yâhud İki Dolu Kova Su Çekmek Babı

37-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası İbnUmer (R)'den, Peygamber(S)'in Ebû Bekr ile Umer'in kuyudan su çekmeleri hakkındaki hadîsini tahdîs etti. Peygamber bu ru'yâsmda şöyle buyurmuştur: "Ben rüyamda insanları (bir kuyu başında) toplanmışlar gördüm. O sırada Ebû Bekr kalktı. (Halkı sulamak için kuyudan) bir yâhud iki kova su çekti. Fakat Ebû Bekr'in su çekmesinde bir za'f vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin! Bundan sonra Umer ibnu'l-Hattâb kalktı. (Kovayı Ebû Bekr'den aldı.) Kova -Umer'in elinde- büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben insanlar içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetli ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler" [59].

38-.....Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyuduğum esnada kendimi duvarı örülmemiş bir kuyu başında gördüm. Kuyunun üzerinde bir kova bulunuyordu. Ben hemen o kuyudan Allah 'in dilediği kadar su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu aldı, o da dolu olarak bir yâhud iki kova su çekti. Onun çekişinde bir zaîflık vardı. Allah onu mağfiret eylesin! Sonra o kova, olduğundan daha büyük bir kova hâline dönüştü. Bu sefer onu Hattâb oğlu Umer aldı. Artık ben insanlardan Umer ibnu'l-Hattâb'ın çekişi gibi kusursuz su çeken hiçbir abkâri (ulu ve kâmil kişi) görmedim. Nihayet insanlar kendileri ve hayvanları gereği gibi suya kandıktan sonra, su yöresinde olan otlaklarına istirahata çekildiler" [60].

30- Ru'yâda İstirahat Etmek Babı

39-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den tahdîs etti ki, "Hemmâm da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyurken kendimi bir havuz başında, insanları sular hâlde gördüm. Derken benim yanıma Ebû Bekr geldi ve beni rahat-landırmak için elimden kovayı alıp iki kova su çekti. Onun çekişinde bir nevi' za'f vardı. Allah onu mağfiret eylesin! Müteakiben Hattâb oğlu geldi ve ondan kovayı aldı. Artık o, kuyudan su çıkarmağa devam etti. Nihayet insanlar (suya kanıp) arkalarına döndüler, havuz ise hâlâ su kaynayıp akar hâlde idi" [61].

31- Ru'yâda Köşk Görmek Babı

40-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb huzurunda bulunduğumuz sırada, O bize şöyle buyurdu: "Ben bir kerre uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın gördüm ki, o bir köşkün yanında abdest almakta idi. (Yanımdaki meleklere);
— Bu köşk kimindir? diye sordum. Onlar:
— Bu Umer ibnu'l-Hattâb içindir, dediler.
(Oraya girmek istedim, fakat) Umer'in kıskançlığım hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim".
Ebû Hureyre: Umer ibnu'l-Hattâb (sevincinden) ağladı da, sonra:
— Babam anam Sana feda olsun yâ Rasûlallah; ben Sana karşı mı kıskançlık edeceğim! Dedi [62].

41-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben ru'yâmda cennete girdim ve orada altından yapılmış bir köşk ile karşılaştım. Ben (yanımda bulunanlara):
— Bu kime âiddir? diye sordum. Onlar:
— Kureyş'ten bir adamındır, dediler.

Ey Hattâb oğlu!Bana oraya girmekten mâni' olan, ancak bilmekte olduğum kıskançlığındır!" Umer:
— Yâ Rasûlallah! Sana karşı da mı kıskanacağım? dedi [63].

32- Ru'yâda Abdest Almayt Görmek Babı

42-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'm huzurunda bulunduğumuz sırada O şöyle buyurdu: "Ben uyuduğum sırada kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadınla karşılaştım ki, o kadın bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben:
— Bu köşk kimindir? diye sordum. Oradakiler:
— Umer'e âiddir, dediler.
Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim".
Umer ağladı da:
— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana feda olsun! Sana karşı mı kıskanacağım? Dedi [64].

33- Ru'yâda Ka'be'yi Tavaf Etmek Babı

43-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyuduğum sırada kendimi ru'yâmda Ka'be'yi tavaf ediyor buldum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. İki kişi arasında idi, başı su döküyordu. Ben (orada bulunanlara):
— Bu kimdir? diye sordum. Onlar:
— Meryem oğlu'dur, dediler.
Ona yönelmek üzere ilerlediğim sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek; sanki salkımında-ki benzerlerinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi! Ben (oradakile-re):
— Bu kimdir? diye sordum. Onlar:
— Bu, Deccâl'dir, dediler.
Ona benzemek bakımından insanların en yakın olanı tbnu Katan '-dır."
İbnu Katan, Huzâa kabilesinin bir kolu olan Mustalık oğulları boyundan bir adamdı [65].

34- Bâb: Bir Şahıs Ru'yâda Sütten Artanını Başkasına Verdiğini Gördüğü Zaman?

44-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O şöyle buyuruyordu:
— "Ben uyuduğum sırada bana süt dolu bir kadeh verildi. Ben ondan o kadar içtim ki, kanıklık eserlerinin cereyan etmekte olduğunu hâlâ duyuyorum. Sonra artanını Umer'e verdim".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular. O da:
— "İlim ile" cevâbım verdi [66].

35- Ru'yâda Emînlik Olması Ve Korkunun Gitmesini Görmek Babı

45-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında, Rasûlullah'ın sahâbîlerinden birtakım insanlar ru'yâ görürlerdi de, bu ru'yâlarını Rasûlullah(S)'a anlatırlardı. Rasûlullah da o ru'-yâlar hakkında Allah'ın dilediği ta'bîrleri söylerdi. Ben ise o sırada yaşı küçük bir oğlan idim. Evlenmeden önce benim evim mescid idi (ben orada barmırdım). Kendi kendime: Eğer sende bir hayır varsa, elbette bu adamların görmekte oldukları gibi ru'yâ görürsün! dedim. Nihayet bir gece yattım da:
— Allah'ım! Eğer bende bir hayır bilmekte isen, bana bir ru'yâ göster! diye duâ ettim.
Ben böyle uyumakta iken birden benim yanıma iki melek geldi. Onlardan herbirinin elinde demirden yapılmış ucu çevgenli birer sopa vardı. Onlar beni cehenneme yöneltip götürüyorlardı. Ben onların ikisi arasında olduğum hâlde:
— ' 'Yâ Allah! Ben cehennemden Sana sığınırım!" diye duâ ediyordum.
Sonra bana şöyle gösterildi: Beni, elinde demirden yapılmış çevgenli bir sopası bulunan bir melek karşıladı ve o bana:
— Asla korkmayasın! Sen ne güzel adamsın, eğer namaz kılmayı çoğaltır olsan! dedi.
Akabinde bunlar beni götürdüler ve nihayet beni cehennemin kenarı üzerinde durdurdular. Bir de baktım ki, cehennem kuyu duvarı gibi örülmüştü. Onun, örülü kuyunun yanları gibi birçok çıkıntılı yanları vardı. Her iki çıkıntı arasında elinde demirden yapılmış ucu çev-
genli bir sopası bulunan bir melek vardı. Ben cehennemin içinde, başlan aşağı taraflarında olmak üzere zincirlerle asılmış birtakım insanlar gördüm. Ve yine ben onun içinde Kureyş'ten birçok insanları tamdım. Akabinde melekler beni sağ taraftan götürdüler.
Ben (uyandıktan sonra) bu ru'yâmı kızkardeşim Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Rasûlullah'a arzetti. Rasülullah (S):
— "Şubhesiz Abdullah iyi bir adamdır. (Keski gece namazı kılmayı âdet edinse!)" buyurmuştur.
Râvî Nâfi': İbn Umer bundan sonra gece namazım çok yapmaktan vazgeçmedi, demiştir [67].

36- Ru'yâsında Sağ Taraf Üzerine Alınıp Yürütülen Kimse Babı

46-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) zamanında ergen olup bekâr genç bir oğlan idim ve (o zamanın âdeti üzere) ben mescidde geceleyip uyurdum. O zaman uykusunda bir ru'yâ gören kimse, bu ru'yâsını sabahleyin Peygamber(S)'e arzederdi. Ben de:
— Yâ Allah! Eğer benim için Senin yanında bir hayır varsa, bana bir ru'yâ göster ki, onu bana Rasülullah ta'bîr etsin! diye dua ettim.
Akabinde uyudum. Ru'yâmda iki melek gördüm, onlar bana geldiler ve beni götürdüler. Sonra onlara başka bir melek kavuştu. O bana:
— Sen korkutulmayacaksın, çünkü sen iyi bir adamsın! dedi.
Akabinde o iki melek beni cehenneme götürdüler. Baktım ki, cehennem kuyu duvarı gibi örülmüştü. İçinde bâzılarını tanıdığım birtakım insanlar vardı. Müteakiben o iki melek beni alıp sağ taraf üzerine götürdüler.
Sabaha ulaşınca ben bu ru'yâmı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Peygamber(S)'e arzettiğinde, Peygamber:
— "Şubhesiz Abdullah ne iyi bir adamdır, fakat gecenin bir kısmında nafile namaz kılmayı çoğaltsa!" buyurmuştur.
ez-Zuhrî: Ve Abdullah ibn Umer bundan sonra geceden bir kısmında nafile namaz kılmayı çoğaltır oldu, demiştir [68].

37- Ru'yâda Kendisine Kadeh Verilmesi Babı

47-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; O: "Ben uyuduğum sırada bana süt dolu bir kadeh getirildi de, ben ondan içtim. Sonra artanımı Umer ibnu'l-Hat-tâb'a verdim*' buyuruyordu.
Sahâbîler:
Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.
Rasûlullah:
— "ilim ile" diye cevâb verdi [69].

38- Bâb: Ru'yâda (Uçucu Olmayan) Birşey Uçtuğu Zaman?

48-.....Ubeydullah ibnu Abdillah şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Abbâs(R)'tan RasûluIlah(S)'ın zikretmiş olduğu ru'yâsım sordum. İbn Abbâs şöyle dedi: Bana Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu zikrolundu: "Ben uyurken ru'yâmda ellerime altından iki bilezik konulduğunu gördüm. (Bunlar kadın zîneti olduğu için) bunlardan korktum ve bunları çirkin gördüm. Bunun üzerine bana izin verildi de ben bunları üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı (peygamber) ile te'vîl ettim".
Ubeydullah ibn Abdillah: Onlardan biri Feyrûz ed-Deylemî'nin
Yemen'de öldürdüğü el-Esved el-Ansfdir, diğeri de Museylime'dir, demiştir [70]

39- Bâb: İnsan Ru'yâda Boğazlanacak Sığırlar Gördüğü Zaman?

49-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da dedesi Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den zannediyorum ki, o da Peygam-ber'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ru'yâda kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir arazîye hicret ediyorum gördüm. Düşüncem, o hurmalık arazînin el-Yemâme yâhud da Hecer olduğuna gitti. Bir de gördüm ki, o, Câhiliyet'te Yesrîb denilen Me-dîne'dir. Ben orada birtakım sığırlar gördüm. Allah en hayırlıdır (Allah'ın onlar için yapacağı en hayırlıdır). Sonra gördüm ki, o sığırlar, Uhud günü şehîd edilen mü'minlerdir. O hayır da Allah'ın onunla getirmiş olduğu hayır ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere onunla vermiş olduğu sıdkın sevabıdır" [71].

40- Ru'yâda Üfürme Görülmesi Babı

50-.....Bize Ma'mer ibn Râşid haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih: İşte bu Ebû Hureyre'nin bize RasûluIlah(S)'tan tahdîs ettikleri hadîslerdendir dedi ki, O: "Bizler, kitâb ehline göre en sonra gelmişleriz; kıyamet gününde en başa geçecek olanlarız" buyurmuştur. Ve yine Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Bir kerre uyurken ru'-yâmda bana Yer'in hazîneleri getirildi ve ovucumun içine iki altın bilezik konuldu. Bu bilezik ru 'yası bana ağır geldi ve beni kederlendirdi. Allah tarafından bana: O iki bileziğe üfür! diye vahy verildi. Ben de onlara üfledim, hemen ikisi de uçup gitti. Ben bu iki bileziği, iki yalancı (peygamber) ile te'vîl ettim ki, ikisi arasında bulunduğum San 'â'nin sahibi el-Esved el-Anst ile Yemâme'nin sahibi (Musçy\ime)dir" [72].

41- Bâb: İnsan Ru'yasında Birşeyi Bir Taraftan Çıkarıp Da Onu Başka Bir Yerde İskân Ettiğini Gördüğü Zaman?

51-.....Bana kardeşim Abdulhamîd, Süleymân ibn Bilâl'den; o da Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Salim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ru'yâmda şöyle gördüm: Sanki (Sudanlı) siyah, başının saçı dağınık bir kadın Medine'den çıktı da nihayet Mehye'a'ya -ki orası Cuhfe 'dir- varıp, orada durdu. Ben bu ru 'yâmı, fyfedîne vebasının Mehye'a'ya naklolunmasıyle te'vîl ettim".

42- Ru'yâda Siyah Kadın Görmek Babı

52-.....Bana Salim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer(R)'den Peygamber(S)'in Medine hakkındaki ru'yasını şöyle tahdîs etti: ' 'Ben ru 'yâmda başı dağınık siyah bir kadın gördüm ki, o Medine'den çıktı da nihayet Mehye'a'da konakladı. Ben bu m 'yâmı Me-dîne vebasının Cuhfe'den ibaret olan Mehye'a'ya taşınmasıyle te'vîl ettim ".

43- Ru'yâda Başının Saçı Dağınık Kadın Görmek Babı

53-.....Bana Süleyman, Mûsâibn Ukbe'den; o da Sâlim'den:
o da babasından tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ru'yâmda başının saçı dağınık siyah bir kadının Medine'den çıkıp nihayet Mehye'a'da durduğunu gördüm.- Ben bunu Medine vebasının Cuhfe'den ibaret olan Mehye'a'ya taşınması ile te'vîl ettim" [73].

44- Bâb: İnsan Ru'yâda Kılıç Sallayıp Hareket Ettirdiği Zaman?

54-.....Bize Ebû Usâme, Zeyd ibn Abdillah'tan; o da dedesi Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den; -zannederim- o da Peygamber(S)'den tahdîs etti. O, şöyle buyurmuştur: "Ben ru'yâmda kendimi, bir kılıç salladığımı ve kılıcımın ortasının kırılıp bir gedik açıldığını gördüm. Bunun te'vîli Uhud günü mü'minlerden isabet alanlar imiş. Sonra bir kerre daha kılıç salladım. Kılıç bu sefer olduğundan daha güzel hâle döndü. Bunun te'vîli de Allah 'in onunla getirdiği fetih ve mü'minlerin birleşmeleridir" [74].

45- Ru'yâsı Hakkında Yalan Söyleyen Kimse Babı

55-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Eyyûb'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuş-tur: "Her kim görmediği bir ru 'yayı gördüm diye iddia ve ısrar ederse (kıyamet gününde) ona iki şair (=arpa) dönesinin birbirine düğümlenmesi teklif ve hiçbir zaman yapamayacağı bu işle azâb olunur [75].
Her kim de bir cemiyetin duyulmasını istemedikleri yâhud bundan kaçındıkları bir haberini işitmeye çalışırsa, onun iki kulağına kıyamet gününde kurşun dökülür. Her kim de (hayât sahibi) bir suret resmederse, ona da:
— Haydi buna rûh üfle (can ver)/ diye teklif olunarak azâb olunur.
Hâlbuki o, hayât vermek kudretini hâiz değildir" [76].
Sufyân: Eyyûb bize bu hadîsi vasletti (yânî senediyle rivayet etti), demiştir.
Kuteybe de şöyle dedi: Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den "Ru'yâsı hakkında yalan söyleyen kimse" kavlini tahdîs etti.
Şu'be de Ebû HâşİM er-Rummânî'den söyledi. O: Ben İkrime'-den işittim, Ebû Hureyre (R): "Bir suret yapan, rüyasında yalandan birşey gördüğünü iddia eden ve istenilmeyen bir sözü işitmeye çalışan kimse..." sözünü söyledi [77].

56-.....Bize Hâlid ibn AbdiIIah et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan;
o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): "işitmeye çatışan, yalandan ru'yâ gördüğünü iddia eden ve suret yapan" diyerek, yukarıda geçen hadîs tarzında rivayet etmiştir.
Hişâm ibn Hassan el-Kardûsî, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan, onun kavli olmak üzere, Hâlid el-Hazzâ'ya nıutâbaat etmiştir.

57-.....Bize İbn Umer'in kölesi olan Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Dînâr babası Abdullah ibn Dînâr el-Adevî'den; o da İbnu Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Yalanlardan en büyük yalan, ru 'yasında görmediği şeyi iki gözüne göstermek iddiasıdır" buyurmuştur [78].

46- Bâb:

"İnsan uykusunda hoşlanmayacağı birşey gördüğünde o ru'yâyı kimseye haber vermesin ve onu zikretmesin"

58-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Abdu Rabbih ibn Saîd şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim, şöyle diyordu: And olsun ki, ben ru'yâ görürdüm de bu ru'yâ beni hasta yapardı. Nihayet Ebû Ka-tâde'den işittim, şöyle diyordu. Ben de ru'yâ görürdüm de, gördüğüm ru'yâ beni hastalandırır idi. Nihayet Peygamber(S)'den işittim, O şöyle buyuruyordu: "Güzel ru'yâ Allah tarafındandır. Sizden her-hangibiriniz sevmekte olduğu birşey gördüğü zaman bunu, kendisini seven kimselerden başkasına anlatmasın. Hoşlanmayacağı birşey gördüğü zaman ise, bu ru'yânın şerrinden ve şeytânın şerrinden ("Eûzu billahi mine'ş-şeytânVr-racîm" diyerek) Allah'a sığınsın ve sol tarafına üç defa tüfleşin ve sakın bu kötü ru 'yasını kimseye söylemesin. Çünkü bu suretle o çirkin ru'yâ kendisine zarar veremez".

59-.....Bana İbnu Ebî Hazım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Abdullah ibnu Habbâb'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî-(R)'den tahdîs etti ki, o da Rasülu!Iah(S)'tan şöyle buyururken işit-miştir: "Sizden biriniz sevdiği bir ru'yâyı görürse, bilsin ki, o Allah tarafından(b\r telkin)<#r. Ru 'yâ sahibi bu ru'yâsı üzerine Allah'a ham-detsin ve onu başkasına da söylesin.

Buna aykırı, hoşlanmadığı bir ru 'yâ gördüğünde de muhakkak ki, bu ru 'yâ da şeytândandır. Bu hâlde ru 'yâ sahibi, ru 'yânın şerrinden Allah 'a sığınsın ve ru 'yasını kimseye söylemesin. Çünkü bu suretle o ru'yâ, sahibine zarar vermez" [79].

47- Ta'bîr Edici, Tabirde İsabet Etmediği Zaman Ru'yâ Tefsirinin İlk Ta'bîr Ediciye Âid Olacağı Görüşüne İ'tikaad Etmeyen Kimse Babı [80]

60-.....İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs ediyordu: Bir kişi Rasûlullah(S)'a geldi de şöyle dedi:
— Ya Rasûlallah! Ben bu gece ru'yâmda yerle gök arasında bir bulut gördüm, ondan yere yağ ve bal yağıyordu. İnsanların da bu yağdan ve baldan avuç avuç almakta olduklarım görüyordum. Kimi çok, kimi az topluyordu. Bu sırada yerden göğe bir ip uzandığını gördüm. Onun ardısıra Seni görüyordum ki Yâ Rasûlallah, Sen o ipe tutunup yukarıya (göğe doğru) yükseldin. Sonra o ipi başka bir kimse tuttu, o da yükseldi. Sonra başka bir kimse daha tutup bu (üçüncü kimse) de yükseldi. Sonra (dördüncü) biri tuttu. Fakat bu defa ip koptu. Sonra ip bağlanıp bitiştirildi. Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, babam anam Sana feda olsun! Vallahi beni bırakıp herhalde müsâade ediniz de, bu ru'yâyı ben ta'bîr edeyim! dedi.
Rasûlullah da:
— "Haydi ta'bîr et!" diye izin verince, Ebû Bekr şöyle yordu:
— Bu zâtın gördüğü bulut, İslâm'dır. Ondan yağan yağ, bal Kur'-ândır. Onun tatlılığından çok veya az (kaabiliyet derecelerine göre, müslümânlar) faydalanacaklardır. Gökten yere erişen ip de, üzerinde bulunduğun hakk ve adalet ipidir. Sen onu tutuyorsun. Allah da Sen'i yükseltiyor. Sen'den sonra o hakk ve adalet ipini başka birisi tutacak ve o iple yükselecek. Sonra başka birisi daha tutacak, o da yükselecek. Sonra bir kimse daha tutacak, fakat ip kopacak. Sonra orîun için bağlanıp, o da yükselecek.
Bu ta'bîrin sonunda Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, babam anam Sana kurban olsun! Bana haber versen, bu ta'bîrimde isabet mi ettim, yoksa hatâ mı ettim? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Bâzısında isabet, bâzısında hatâ ettin" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, hatâ ettiğim ciheti Allah rızâsı için bana haber versen! dedi.
Rasûlullah:
— "Allah adına and vererek ısrar etme!" buyurdu [81].

48- Ru'yâ Ta'bîrini Sabah Namazının Ardından Yapmak Babı [82]

61-..... Bize Ebû Recâ İmrân el-Utâridî tahdîs etti. Bize Semure ibn Cımdeb (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) sahâbî-lerine hitaben:
— "Sizlerden herhangibiriniz ru'yâ gördü mü?" diye sormayı çok yapardı.
Semure dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah, Allah'ın anlatmasını istediği kimselere karşı anlatır, ta'bîrini yapardı. Bir gün sabah vakti bize kendi gördüğü ru'yâsını şöyle anlattı: "Bana bu gece iki kişi (yânı iki melek) geldiler. Onlar beni götürüyorlardı ve onlar bana:
— Bizimle yürü! dediler.
Ben de onların beraberinde yürüdüm. Nihayet biz, yatmakta olan bir adamın yanına vardık. Bunun baş ucunda da elinde taş bulunan başka bir adam durmuş, o yatan adamın başını taşla vurup kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda taş o tarafa yuvarlanıp gidiyordu. Atan adam da arkasından koşuyor ve onu tekrar alıp getiriyordu. O dönüp gelmeden, bunun başı iyi oluyor ve eski hâline dönüyordu. Sonra taşı getiren adam, yatan adamın üzerine dönüyor ve birinci defa yaptığı gibi tekrar onun başını ezme işini yapıyordu".
Rasûlullah dedi ki: "Ben bu iki meleğe:
— Subhânaîlah! Bu iki adam nedir? diye sordum. İki melek bana:
— Yürü, yürü! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Bizler yürüdük ve sonunda arka üstü yat-rmş bir adamın yanına geldik. Onun baş ucunda da elinde demirden çatal bir kanca bulunan Başka bir adam ayakta duruyordu. Ayakta duran adam, yatan adamın yüzünün bir tarafı üzerine eğiliyor ve ağzının yan tarafını tâ başının arkasına kadar kesip parçalıyordu. Yine onun boğazını da başının arkasına kadar kesip parçalıyor, gözünü de başının arkasına kadar yırtıp parçalıyordu".
Râvî dedi ki: Bazen Ebû Recâ "Yüşerşiru(= Keser)" yerine "Ya-şukku(= Ysirar)" ta'bîrini söylemiştir.
Rasûlullah dedi ki: "Sonra bu adam ağzın diğer tarafına geçiyor ve orasını da birinci yanını yaptığı gibi yarıp parçalıyordu. Bu kısmLparçalamayı bitirinceye kadar ağzın diğer yanı olduğu gibi iyileşiyordu. Sonra adam tekrar oraya dönüyor, orasını birinci defada yaptığı gibi kesip yarma yapıyordu".
Rasûlullah dedi ki: "Ben yine yanımdaki iki meleğe:
— Subhânattah! Bu iki adamın hâlleri nedir? diye sordum". Rasûlullah dedi ki: "İki melek bana:
— Yürü, yürü! dediler.
Biz yine yürüdük ve tennûr gibi altı geniş, üstü dar bir fırın yanına geldik".
Râvî dedi ki: Zannederim ki, O şöyle diyordu: "Bir de baktık ki, onun içinde karışık bağırmalar ve birçok sesler vardı".

Dedi ki: "Biz onun ağzına doğru baktık ki, içeride birçok çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı. Onların aşağısından kendilerine bir ateş alevi geliyordu. Onlara bu alev geldikçe, bağırıp çağırıyorlardı".
Rasûlullah dedi ki: "Ben yanımdaki iki meleğe:
— Bu çıplak erkekler ve kadınlar nedir? diye sordum". Dedi ki: "Melekler bana:
— Yürü, yürü-! dediler".
Dedi ki: "Biz yine yürüdük ve bir nehir üzerine geldik".
Râvî dedi ki: Zannediyorum ki, o şöyle diyordu: "Nehir kan gibi kırmızı idi. Baktık ki, bu nehrin içinde yüzmekte olan bir adam vardır. Nehrin kenarında da yanıbaşında birçok taşlar toplamış olan bir adam vardı. Nehirdeki bu adam yüzdüğünce yüzüp geliyor, sonra yanında taşlar toplayan adamın yanına geliyor, ve ona doğru ağzını açıyor. Kenardaki adam da ona bir taş atıp yutturuyor, bunun üzerine nehirdeki adam yüzerek geriye doğru gidiyor. Sonra tekrar kenardakine doğru dönüp geliyor. Kenardakinin yanına her dönüşünde kenardaki, onun ağzının içine bir taş atıyor ve ona taşı yutturuyor".
Rasûlullah dedi ki: "Ben yanımdaki iki meleğe:
— Bu iki adamın hâli nedir? diye sordum. Onlar da bana:
— Yürü, yürü! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Biz yine yürüdük ve sonunda görmekte olduğun en çirkin görünüşte olan çirkin manzaralı bir adamın yanına geldik. Bir de baktık ki, onun yanında yakmakta olduğu ve etrafında koşmakta bulunduğu bir ateş vardır".
Rasûlullah dedi ki: "Ben yine meleklere:
— Bu adamın hâli nedir? diye sordum". Rasûlullah dedi ki: "Onlar da bana:
— Yürü, yürü! diye emrettiler.
Biz yine yürüdük, sonunda uzun ağaçlar ve bol bitkilerle sarılmış bir bahçeye geldik. Bahçede baharın her bir çiçeğinden vardı. Bahçenin ortasında çok uzun boylu bir adam vardı ki, ben onun semâya doğru uzanan başını hemen hemen göremiyordum. Adamın etrafında da asla görmediğim kadar pek çok çocuklar vardı".
Rasûlullah dedi ki: "Ben yanımdaki iki meleğe:
— Bu uzun adam ve bu çocuklar nedir? diye sordum". Rasûlullah dedi ki: "İki melek bana:
— Yürü, yürü! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Biz yine yürüdük ve sonunda büyük bir bahçeye vardık ki, ben asla ondan daha büyük ve ondan daha güzel bir bahçe görmüş değilim".
Rasûlullah dedi ki: "Yanımdaki iki melek bana:
— Bu ağaçların içinde yükseğe çık! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Biz meleklerle o ağaçların içlerinde yükseklere doğru çıktık. Nihayet altın ve gümüşten tuğlalarla bina edilmiş olan bir beldeye ulaştık. Medine'nin kapısına geldik ve açılmasını istedik. Kapı bizim için açıldı. Kapıdan şehre girdik. Bizleri onun içinde birtakım adamlar karşıladılar ki, bunların vücûdlarımn yarısı görmekte olduğun en güzel insan şeklinde, diğer yarısı da görmekte olduğun en çirkin insan şeklinde idi".
Rasûlullah dedi ki: "Yanımdaki iki melek o insanlara:
— Gidiniz de şu nehir içine giriniz (ve onun hâlis suyu ile çirkin sıfatınızdan yıkanınız)/ dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Orada enliliğine akmakta olan bir nehir vardı ki, sanki onun suyu süt kadar beyaz idi. O insanlar gittiler ve o nehrin içine girdiler. Sonra onlar kendilerinden o çirkin sıfatlar gitmiş olarak bizim yanımıza döndüler ve onlar en güzel surette dönmüşlerdi".
Rasûlullah dedi ki: "Melekler bana:
— Bu Medine, Adn Cenneti'dir, işte burası Sen 'in menzilindir! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Gözlerim yükselip yukarıya doğru baktı ki, gökyüzündeki çok uzak bulut gibi bembeyaz bir köşk gördüm".
Rasûlullah dedi ki: "Melekler bana:
— İşte orası da Sen'in menzilindir! dediler". Rasûlullah dedi ki: "Ben de onlara:
— Allah sizlere bereketler ihsan eylesin, beni bırakın da ben oraya gireyim, dedim.
Onlar:
— Sen şimdi oraya giremezsin. Sen ileride oraya gireceksin! dediler".
Rasûlullah dedi ki: "Ben meleklere:
— Ben bu gece boyunca çok hayret verici şeyler görmüşümdür. Benim gördüğüm bu şeyler nedir? dedim".
Rasûlullah dedi ki: "İki melek bana şöyle anlattılar:
— Bizler Sana haber vereceğiz: Şu yanına geldiğin ve taş ile başı ezilen birinci adam yok mu; işte o, Kur'ân'ı alıyor, onu reddediyor ve farz namazı kılmadan başı üzerinde uyuyordu. Şu üzerine gelip, başının arkasına kadar ağzının bir tarafı ve boğazı da başının arkasına kadar, gözü de başının arkasına kadar yırtılıp parçalandığını gördüğün adama gelince; o adam da erkenden evinden gider ve öyle bir yalan söylerdi ki, onun bu yalanı her tarafa yayılırdı. Şu yukarısı dar, aşağısı geniş fırın gibi binanın içinde görmüş olduğun o çıplak erkek ve kadınlara gelince; onlar da zina eden erkekler ve zina eden kadınlardır. O nehirde yüzmekte olup üzerine geldiğin ve kendisine taş yutturulan adam ise; o ribâ yiyen kimsedir. Bir ateş yanında onu yakıp etrafında koşmakta olan o çirkin manzaralı adama gelince; o da cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir. O büyük bahçenin içinde gördüğün uzun boylu adama gelince; o da İbrahim Peygamber 'dir. Onun etrafındaki çocuklar ise, fıtrat üzere ölen herbir çocuktur".
Semure dedi ki: Müslümanların bâzısı:
— Yâ Rasûlallah! Müşriklerin çocukları da mı? diye sordular. Rasûlullah:
— "Müşriklerin çocukları da" buyurdu. "Melekler devamla:

—Kendilerinin bir kısım güzel, diğer kısımları da çirkin olan o topluluğa gelince; onlar bir kısım güzel amellerini diğer çirkin amel-leriyle karıştırmış olan kimselerdir ki, Allah onların suçlarından vazgeçmiştir, dediler" [83].

Kastallânî: Bu Ta'bîr Kitâbı'nın sonu 915 yılı şa'hân ayının yirmincisi olan pazartesi günü bitirildi, demiştir. Bizim hu çalışmamız da Allah'ın yardımı ile 5 temmuz 1984/6 şevval 1404 perşembe günü ikindiden sonra bitirildi.

---

[1] Ta'bîr, "Tefsîr" ma'nâsına olup Türkçe'de "Düş yormak" diye ifâde edilir. Ta'bîr, "Geçmek" ma'nâsına olan ııUbûr" maddesinden alınan tef îl vezninde masdardır, görülen düşün zahirinden bâtınına, şeklinden delâlet ettiği hakîkate geçirmek demek olur. Buna göre ru'yâ da kişinin düşünde gördüğü suret ve misâldir ki, bu enfüsî suret ve misâlden, onun delâlet ettiği meal ve hakîkate geçilmiş olur. Ibnu'l-Arabî ru'yâyı şöyle ta'rîf etmiştir: Ru'yâ, Allah Taâlâ'nın melek vâ-sıtasıyle hakikat veya kinaye olarak kulun şuurunda uyandırdığı enfüsî idrâkler ve vicdanî duygulardır yâhud da şeytanî telkînlerden yaş-kuru karışık hayâllerden ibarettir. Ru'yânm uyanıklıkta benzeri nefsimizden geçen hâtıralardır. Bu hâtıralar bazen bir maksada yönelik olarak bir nizâm silsilesi içinde nefse gelir, bazen de karmakarışık bir surette tasavvur olunur. Bu i'tibâr ile ru'yâ, enfüsî ve kalbî bir görüştür, Nitekim ru'yet de âfâkî ve gözle görüştür...

[2] Ru'yâ, peygamberlik nurlarının başlangıcı olunca, bunun şafak ışığına benzetilmesi en yüksek edebî belagat numûnesidir. Şafak sökmekle ziyanın karanlıkları yararak ufuklara yayıldığı gibi, doğru ru'yâ ile doğan peygamberlik güneşi de Câhiliyet karanlıklarını yararak âlemin ufuklarına yayılmıştır, demek oluyor. ..

[3] Bunun bir rivayeti Vahyin başlaması bâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

[4] İbn Abbâs'm bu tefsirini Taberî, Alî ibn Ebî Talha yolundan; o da İbn Abbâs'-tan olmak üzere rivayet etmiştir.

[5] Başlığın birinci fıkrası bâzı nüshalarda "er-Ru'yâ's-Sâlihâ = İyi ve Güzel Ru'yâ" şeklinde gelmiştir.

Başlıktaki âyette sıdkı, doğruluğu bildirilen ru'yâyı Rasûlullah (S) Hudey-biye seferine çıkmazdan önce görmüştü. Ru'yâsmda emniyet içinde Mekke'ye girilip umre edileceğini, sahâbîlerin kimi başını tıraş ettiğini, kimi saçlarını kısalttığını görmüştü. Bu ru'yâsım sahâbîlerine bildirince, onlar da Peygamber'in ru'-yası hakk ve vuku'u muhakkak olduğunu bildiklerinden sevinmişlerdi. Ru'yânın bu sene gerçekleşeceğini sanarak Hudeybiye seferine katılmışlardı. Hâlbuki umreye mânî' olan müşriklerle Hudeybiye muâhedenâmesi imzalanıp kurban kesilerek geri dönülünce, ru'yânın bu sene gerçekleşeceğini sananlar: Hani Mekke'ye girecektik? Bu ru'yâ nerede? diye bir şübhe ortaya koymuşlardı. Hâlbuki ru'yâ gelecek sene gerçekleşecekti vç gerçekleşti. Hudeybiye seferi hicretin altıncı yılında İdi. Yedinci yılında da muahede hükmüne göre umre yapıldı. Bundan önce de Hayber fetholundu ki, âyetteki "Fethen karîben = Yakın feth" budur. Feth Sûresi ve bu âyet, Hudeybiye seferinden dönüşte yolda ve bir rivayete göre Cuh-fe'de inmiştir.

[6] Rasûlullah'a sâliha ve sâdıka suretiyle vahy altı ay devam etmiştir. Ondan sonra ekseriyetle vahy vazîfesiyle görevli Cibrîl vâsıtasiyle veya vasıtasız vahyo-lunmuştur. Onun peygamberlik ve rasûllük hayâtı yirmiüç sene devam ettiğine göre, ru'yâ yoluyla vahy müddeti, peygamberlik zamanının kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü olur. Bu bakımdan sâlih mü'minin gördüğü ru'yâ, sıhhat ve isabet i'tibâriyle peygamberliğin kırkaltı cüz'ünde bir cüz'üne uygun bulunur demektir. Yoksa peygamberlikten böyle bir cüz'ü bakîdir ve o kuvvette bir ilmî hususiyeti hâiz olarak devam etmektedir sanılmamahdır. Sonra bu zann, ru'yâyı vahy ve nass derecesine yükseltir, bu da teşrî'in devamını gerektirir ki, çok tehlikelidir. Dînî umdelerin istikrarına aykırıdır

[7] Bu Ebû Katâde hadîsi, başlığı içine alıcı ve açıklayıcı mâhiyettedir.

Hulm, uykuda görülen ve enfüsî, âfâkî hiçbir ma'nâya delâleti olmayan şeytanî hayâlden ibarettir. Türkçe'deki "İhtilâm" da bundan alınmıştır ki, "Şeytân aldatma" diye ifâde ederiz.

[8] Bu hadîste Peygamber, güzel ve çirkin ru'yâ görenlerin nasıl hareket edeceklerini öğretmiştir. Kötü ru'yâ gören, bunun şerrinden Allah'a sığınsın demek, Eûzu billahi mine'ş-şeytânVr~racîm desin ma'nâsınadır.

[9] Bu başlık, bundan önce geçen hadîsten bir parçadır.

[10] Bunun hâsılı şudur: Sâliha ru'yânm âdabı üçtür: Bu güzel ru'yâya karşılık Allah'a hamdetmek, onunla sevinip müjdelenmek ve onu yalnız sevdiği kimselere söylemek. Hulmun, yânî kötü ve karışık ru'yânın âdabı da dörttür: Onun şerrinden ve şeytânın şerrinden Allah'a sığınmak, uykusundan uyandığı zaman sol tarafına tüflemek, bu kötü ru'yâyı asla kimseye söylememek ve üzerinde bulunduğu yandan öbür tarafa dönmek. Bu son kayıdı, yânî bulunduğu yandan öbür tarafa değişme fıkrasını Müslim rivayet etmiştir (Kastallânî).

[11] Bu, daha önceki sened üzerine atıftır. Bu, Müsedded'in bu hadîste iki tarîki olduğuna delâlet eder: a. Biri Abdullah ibn Yahya'dan; o da babasından; o da Ebû Seleme'den... b. Diğeri Abdullah ibn Yahya'dan; o da babasından; o da Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâde'den; o da Peygamber'-den... (Aynî).

[12] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda rivayet etmiştir.

[13] Bu dört râvînin Enes'ten yaptıkları bu rivayetlerinin bâzısını Buhârî, bâzısını da diğer muhaddisler rivayet etmişlerdir.

[14] Bu hadîsteki "Sâliha ru'yâ" ta'bîri, geçen iki hadîsteki mutlaklığı bir kayıdla-madır. Yânî mü'minin gördüğü güzel ru'yâ, sâdece nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür. Kötü ru'yâ ise bu nevi'den olmayıp, o şeytân telkinidir.

[15] Mübeşşirât kelimesi, "Mwftejy/reJInincem'idir; "7efej';rIImasdarmdan ismi fail sîgasıdır. "Tebşir", muhatabın gönlüne ferah ve sevinç koymaktır ki, müjde vermek diye tercüme olunur. Bu i'tibâr ile hâlis mü'minlerin gönülleri ru'yâ ile ilâhî müjdelere ve telkinlere mâkes oluyor demektir. Ahmed ibn'Hanbel'in, Ebu'd-Derdâ'dan rivayetinde Rasûlullah (S): "Dünyâ hayâtında da, âhirette de onlar için müjdeler vardır... (Yûnus: 64) kavimdeki dünyâ hayâtına âid müjde, müs-lümânın gördüğü saf ru'yâdır, âhirete âid olan müjde de cennettir" buyurmuştur. Bu hadîsi Tirmizî, İbn Mâce, Hâkim de Ubâde ibnu's-Sâmit'ten rivayet etmişlerdir.

[16] Müslim'in İbn Abbâs'tan rivayetinde Rasûlullah'm sahâbîleriyle bu konuşması, vefatı hastalığında idi. Âişe'den rivayete göre de Rasûlullah: "Vefatımdan sonra (istikbâle âid haber alacak) yalnız size mübeşşirât kalıyor" buyurmuştur. Ebû Ya'lâ'nın Enes ibn Mâlik'ten rivayetinde ise: "Artık nübüvvet ve risâlet haberleri kesiliyor, benden sonra nebi ve rasûl yoktur, lâkin size mübişşirât, yâriisâ-lih ru'yâ kalıyor, o güzel vâsıta ile haber alırsınız" buyurmuştur.

Bu konuda ilham ile i'tirâz şübhesi ileri sürülmüştür: İlham, Allah tarafından feyz yoluyla kulun gönlüne birşeyin atılıp telkîn olunmasıdır. Bu da vahye nisbetle peygamberlerin ru'yâsı mesabesindedir. İlham da ru'yâ gibi peygamberlerden başkasına da vâki' olur. Nitekim Umer'in fazileti hakkında Peygamber: "Umer muhakkak muhaddislerdendir..." buyurmuştur. 'İşte burada "Muhaddesûn", "Mulkemûn" demektir. Öyleyse "İlhâm" da ru'yâ mâhiyetinde Allah tarafından telkîn vâsıtası olduğu hâlde, İlhâm niçin mübeşşirâttan sayılmamıştır? Buna cevâb: Mübeşşirâtın ru'yâya tahsis buyurulması, bütün mü'-minleri şâmil telkîn vâsıtası olması i'tibârîyledir. Hâlbuki İlham pek az mü'mi-ne mahsûstur.

[17] Buhârî burada Yûsuf: 4-101 âyetlerinde sabit olan Yûsuf Peygamber'in bu büyük ru'yâsının bütün safhalarının aynen gerçekleştiğine işaret etmiş oluyor. Bunun tamâmı Kur'ân'dan ve meallerden okunup öğrenilebilir.

[18] Buhârî burada zikrettiği beş ismin hepsi bir ma'nâya döner, o da hiçbirşey yokken, bütün eşyânm îcâd edip yaratıcısı ma'nâsıdır, demiş oluyor. Son isim hem-zesiz ve hemzeli olduğuna göre, "Sahra" veya "Başlatmak ve başlamak" kökünden mahlûkaatı ilk başlatan ma'nâsına germekte ve böylece hepsi de Fâtır ve Hâlife ma'nâsına delâlet etmektedir.

[19] Bundan sonraki iki âyet şöyledir: "Hakikat bu, apaçık ve kati bir imtihandı. Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik" (es-Sâffât: 106-107).

Denildi ki, İbrahim'in ru'yâsı üç gece tekerrür etti. Birincisi "Tevriye" gecesi idi ki, bir ses ona: "Allah oğlunu boğazlamanı emrediyor" demişti. İbrâhîm sabaha çıkınca, bunun Allah'tan mı, şeytândan mı geldiğinde tereddüd etti. Akşam oldu, yine aynı ses aynı emri verdi. O vakit anladı ki, bu ru'yâ Hak'tandır. Üçüncü akşam da bu tekerrür etmişti. Artık kanâati büsbütün sağlamlaştı. Bu üç güne sırasıyle "Tevriye", "Arafe", "Nahr" denilmesi bundandır. "Tevriye" tereddüd demektir. En zahir kavle göre kurban edilmek istenen zât, İsmâîl aleyhi's-selâmdır. Çünkü o hicretin akabinde ihsan buyurulmuş, İshâk ile müjdeleme ise bundan sonra vâki' olmuştur... (Beydâvî, Medârik)

[20] Yânî oğul kendisini kesilmeye teslîm etti, baba da onu yüzü üzerine yatırıp kesmeyi kabul etti. Çünkü oğul ona: Ey babacığım, beni yüzüme bakarken kesme, ki bana acımayasın! demişti. Mucâhid'in bu tefsîrini el-Feryâbî kendi tefsîrinde rivayet etmiştir.

Buhârî burada da geçen bâbda olduğu gibi, bu konuda gelen âyetlerle yetindi, hiçbir hadîs zikretmedi.

[21] Yedi, onun içinde dâhildir. Bir topluluk Kadir gecesini son on gece içinde görüp, diğerleri de, onu son yedi içinde görünce, sanki bunların hepsi yedi üzerinde uyuşmuş oldular. Bunun için Peygamber iki fırkanın yedi üzerinde uyuşmalarından dolayı onların hepsine "Kadir gecesini son yedi içinde araştırınız" buyurdu.

Buhârî, en gizli olanı en açık olan üzerine tercîh etmekteki âdeti üzere yürüdü de, Peygamber'in Oruç Kitabı sonlarında geçen hadîsindeki: "Ben sizin ru 'yalarınızı son yedi üzerinde uyuşmuş görüyorum. Kim kadir gecesini aramağa çalışırsa, onu ramazânın son yedisi gecesinde arasın" sözünü zikretmedi (Kas-
tallânî).

Kastallânî'nin işaret ettiği hadîs şöyledir:

îbn Umer{R)'den: Peygamber'in sahâbîlerinden bâzı kimselere kadir gecesi ru'yâda ramazanın son yedi gecesi içinde gösterildi. Rasûlullah (S) da sahâbî-lerine: "Ben sizin ru 'yatarınızın son yedi içinde uyuşmuş olduğunu görüyorum. Bunun için kim kadir gecesini aramaya çalışırsa, son yedi gece içinde arasın" buyurdu. "Kadir gecesinin son yedi gece içinde aranması babı", bak: 4. cilt, s.1869, "Kitâbu Salâti't-Terâvîh", Bâb: 3, Hadîs: 7.

[22] Fudayl ibn lyâd'ın bu sözü, Kerîme nüshasında buradadır. Ebû Zerr nüshasında ise "Rabbine dön" kavlinden sonra, bunlardan başka nüshalarda ise "Üzümler ve yağ" sözünden sonra vâki' olmuştur. Kerîme nüshasında bulunan en yakışanıdır (Aynî).

[23] Bu âyetlerin hepsi Kerîme rivayetinde sevkedilmiştir. Bunlar 14 âyettir. Bunlarda Yûsuf Peygamber'in zindanda iken, oradaki iki kişinin ru'yâlarını ta'bîri ve neticesinin gerçekleşmesi safhaları anlatılmaktadır.

[24] Buhârî bununla, zikredilen âyetlerde gelen bâzı lafızların tefsirlerine işaret etmiştir.

[25] Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Bunun birer rivayeti Peygamberler ve Tefsîr'de geçmişti.

Peygamber burada Yûsuf kıssasının bir safhasını işaret etmiştir. Yûsuf kadar hapiste uzun müddet kalmış olsaydım, saraydan gelen hükümdarın da'vet-çisine muhakeme ve tahkîkaat İstemeden hemen icabet ederdim demek suretiyle, Yûsuf Peygamber'in sabrım ve metanetini takdir etmişti.

[26] Peygamber'i m'yâsında gören mü'minin uyanık iken de görmesini, sarihler, Peygamber'in hayâtına tahsîs etmişlerdir. Çünkü Peygamber'in vefatından sonra görülen nı'yâ üzerine O'nu dünyâda görmek mümkin değildir. Ancak âhirette görmek suretiyle ru'yâmn doğruluğu gerçekleşebilir. Buna göre, her kim beni dünyâda m'yâsında görürse, muhakkak âhirette beni uyanık hâlde görür demek olur ki, cennetle müjdelenmedir.

[27] îbn Sirîn'in bu sözünü tsmâîl ibn Ishâk, Hammâd ibn Zeyd yolundan; o da Ey-yûb'dan olmak üzere rivayet etmiştir.
[28] Bunun birer rivayeti Tıbb'da ve Ta'bîr'de geçmişti.
[29] "Muhakkak o hakkı görmüştür", yânî "Beni hakk ve gerçek görüşle görmüştür, görüşü bâtıl değildir".
[30] "Benim oluşumla oluşamaz" sözünün ma'nâsi şudur: Yüce Allah O'nun istediği her surete girmeye ona kuvvet verse de, şübhesiz Allah ona, Peygamber'in suretinde sûretlenmesine imkân ve kuvvet vermez (el-Kastallânî).
[31] Başlığa uygunluğu "Dün gece uyuduğum sırada" sözündedir.
"Mefâtihu l-kelim", "Kelâm miftâhlan" veya "Kelâm meftâhlan" olup söz anahtarları veya söz kilidleri-hazîneleri ma'nâsınadır. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm ile hadîslerdir.
Peygamber'İn korku salmak suretiyle yardım olunmasına şu âyet delâlet etmektedir: "Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na eş tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalblerine korku salacağız..." (Âlu İmrân: 151).
Yeryüzü hazînelerinin verilmesini Ibnu't-Tîn, Peygamber'den sonra Allah'ın Muhammed Ümmeti'ne birçok fetihler müyesser kılması, Kisrâlar'in, Kayser-ler'in hazînelerinin ganimet alınmasını mübâh kılması suretinde tefsîr etmiştir.
[32] Başlığa uygunluğu "Ben bu gece kendimi Ka'be'nin yanında buldum" sözündedir. Bunun bâzı rivayetleri Peygamberler'de ve daha başka yerlerde geçti.
[33] Buhârî hadîsi kısaca işaret etti. Bunun tamâmı bu senedle inşâallah 46- bâbda. 60 rakamı İle gelecektir.
[34] Buhârî aynı hadîsin değişik yollardan rivayetlerini göstermektedir.
[35] Bunu, Alî ibn Ebî Tâlib el-Kayravânî, Kitâbu't-Ta'bîr'de, Mes'ade ibnu'1-Yesa'-dan; o da Abdullah ibn Avn'dan; o da Muhammed ibn Sirîn'den olmak üzere rivayet etmiştir.
[36] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah uyudu, sonra gülümseyerek uyandı" sözünde-dir. Ümmü Haram, Rasûlulfah'ın süt teyzesi olduğu gibi Enes ibn Mâlik'in de annesinin kızkardeşî olduğu için; onun da teyzesidir. Peygamber bu hısımlığı sebebiyle onu ziyaret ederdi.
Bu deniz seferi, Usmân'ın halifeliği zamanında ve hicretin yirmisekizinci yılında Şam Vâlîsi bulunan Muâviye'nin kumandasında Kıbrıs Adası'na yapılmıştı. Kıbrıs'ın fethiyle sonuçlanan bu sefer, müslümânların ilk deniz gazası olmuştu. Bu sefere sahâbîlerin yaşlıları da katılmışlardı. Peygamber'in vefatından sonra Humus'ta ikaamet eden Ubâde ibnu's-Sâmit ile kadını Ümmü Haram da bu sefere katılmışlardı. Ümmü Haram Kıbrıs'a çıktıkları zaman, hırçın bir katıra bindirilmişti. îhtiyâr Ümmü Haram katırdan düşerek boynu kırılıp, gaza yolunda şehîd düşmüştür. Böylece Rasûlullah'ın ru'yâsı ve Ümmü Haram hakkındaki duası gerçekleşmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd'da geçmişti.
[37] Alî ibn Ebî Tâlib el-Kayravânî, kendine âid Kitâbu't-Ta'bîr'inde: Kadınlarla erkeklerin ibaresinin hükmü arasında hiçbir fark yoktur. Kadın, kendisine ehil olmayan birşey gördüğü zaman, bu onun kocasına âid olur, demiştir (Kastallâ-nî).
[38] Rasûlullah'ın bu son kelâmı "...Bana ve size ne yapılacağım bilmem..." (el-Ahkaaf: 9) âyetine uygun düşmüştür.
[39] Bu hadîsin bir rivayeti Cenâzeler'de de geçmişti.
[40] Bu da geçen hadîsin başka bir rivayetidir. İşte bu hadîste ÜmmüI-Alâ'nım Usmân için gördüğü ru'yâsı başlığa delildir. Rasûlullah'ın "Bu akan pınar onun amelidir"buyurması, onun arkasından devamlı sevâb getiren bakî bir ameli vardır demektir. Hakîkaten ona duâ eden bir çocuğu olup, onun da Bedir'de şehîd olduğu bilinmektedir...
[41] Bu başlıktaki hadîsin benzeri yakında geçmişti.
[42] Çünkü süt ile ilim, faydalarının çokluğunda ve vücûd ile ruhun iyiliğinin temeli olmakta ortaktır. Kaadi Ebû Bekr İbnu'l-Arabî: Sütü karınlardaki fışkı ile kan arasından süzüp çıkaran Allah (en-Nahl: 66), şekk İle cehl arasından bilgiyi yaratmaya kaadirdir, demiştir... (Kastallânî).
[43] Bu da bundan önce geçen hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Bunun bir rivayeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti.
[44] Çünkü gömlek, dünyâda avreti örter, dîn de âhirette ayıbı Örter ve sahibini her çirkinlikten perdeler.
[45] el-Hakîm et-Tirmizî'nin Nevâdiru'l-Usûlkitabında, Rasûlullah'a bu soruyu soranın Ebû Bekr es-Siddîk olduğu ve gömleğin dîn ile ta'bîr edileceği, gömlek uzunluğunun, sahibinin ardından eserlerinin bekaasma delâlet ettiği üzerinde ittifak ettikleri vardır. Bir de bu gömlek uzunluğu, ru'yâda övülen mesellerdendir. Uyanıkken gömleği yerde sürüklendiğinde ise kötülenir. Çünkü gömleği uzatmak aleyhine tehdîd gelmiştir (Kastallânî).
[46] Hadîs başlığın ikinci fıkrasına uygundur. Bunun bir rivayeti Abdullah ibn Se-lâm'ın fazileti bâbi'nda da geçmişti. Müslim de bunun Fadâil'de birkaç tane rivayetini getirmiştir.
Hadîsin sonunda Rasûlullah'ın "Sağlam kulp"ta'bîri, şu âyetin muhtevasına işarettir: "Hakikat îmân ile kûfr apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim azgınları tanımayıp da Allah 'a îmân ederse, o muhakkak ki kopması olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır... " (ei-Bakara: 256).
[47] Başlığa uygunluğu "Şimdi ben o sureti açıyorum ki" sözündedir. Bunun bir rivayetini Buhârî, Nikâh'ta; Müslim de Fadâil'de getirmiştir.
[48] Bu da aynı hadîsin biraz farkla başka bir yoldan rivayetidir.
[49] Başlığa uygunluğu "Ben uyuduğum sırada bana Yer'in hazînelerinin anahtarları getirildi de elime konuldu" sözündedir.
Bunun birer rivayeti CÎhâd'da ve bu kitâbda geçmişti.
"Cevâmi'u'l-kelim", yânî câimalı sözler, az lafız ile çok ma'nâları toplayan edebî vecizeler demektir. Hadîsteki "Cevâmi'u 'l-kelim " ile murâd, Kur'ân-ı Kerîm'dir ki, onun her âyeti, her cümlesi böyle müstesna bir üslûbu ihtiva ederek Peygamber tarafından teblîğ edilmiştir. Çünkü lafız kısalığı ile beraber ma'nâ bolluğunda Kur'ân en yüksek derecededir. Cevâmi'u'l-kelim olan hadîsler de çoktur...
Hadîsin diğer fıkraları daha önce geçtiği yerde açıklanmıştı
[50] Başlığa uygunluğu "O kulpa sımsıkı yapıştım" sözünden alınır. Bu, yakında geçen hadîsin bir rivayetidir. Buhârî bunu burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir: Biri Abdullah ibn Muhammed'den ki, el-Müsnidî ile ma'rûftur... İkincisi de Halîfe ibn Hayyât'tan; o da Muâz ibn Muâz yolundan.
Ru'yâ ta'bîr edicileri: Halka ve kulp, kendisine sıkıca tutunmuş kimsenin dinindeki kuvvetine ve kurtuluşuna delâlet ederler, demişlerdir.
[51] Buhârî belki bu başlıkta Ya'kûb ibn Sufyân, Taberânî ve Hâkim'in Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'tan rivayet ettikleri şu hadîse İşaret etmiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Ben uykumda iken Kitöb'ın direğini başımın altında [aşıyorum gördüm. Gözüm onu ta'kîbetti. Bir de baktım ki, o beni Şam'a kasdettirdi. Dikkat edin! Fitneler vâki olacağı zaman îmân Şam'dadır"...
Bu hadîs, İbn Hâcer'in de dediği gibi, Buhârî'nin şartına en yakındır... (Kas-tallânî).
[52] Bu hadîsin birer rivayeti daha geniş olarak Namaz Kitabı, "Gece namazı bâbı"n-da geçmiştir. Müslim'deki rivayetlerden birinde Rasûlullah: "Evet, Abdullah ibn Umer ne iyi bir gençtir, keski gece namazı kılaydı..." şeklinde gelmiştir.
[53] Başlığa uygunluğu "Bağdan ve bağlanmadan hoşlanırdı" sözündedir.
Zaman, vakit demektir. Vaktin azma da, çoğuna da*lugatçiler zaman demişlerdir. Astronomiye göre zaman, güneşin burçlar mıntıkasına bir kerte geçmesi müddetine denilmiştir ki, bu bir senedir, dört mevsime ayrılmıştır. Bahar, yaz, güz, kış,
"Zamanın yaklaşması" ta'bîrine gelince, sarihler bunda iki türlü anlayış olduğunu bildirirler: Birisi gece ile gündüz zamanlarının birbirine yaklaşmaları demektir ki, gece ile gündüzün müsâvî olduğu zamanlardır. Bir de kıyamet kopmazdan Önceki günlerde de gece ile gündüzün dâima eşit olacağı bildirilmiştir...
İkinci görüş, zamanın yaklaşması ile maksad, kıyamet kopmasının yaklaşmasıdır. Bu ma'nâ birincisi gibi birtakım hesâblar ve astronomik ıstılahlara muh-tâc olmadığı için şârih İbn Battal bunu tercîh etmiştir...
Bu hadîsle ilgili güzel bir açıklama Kaamûs Ter., I., 426-427. sahîfelerin-den okunmaya değer.
[54] Buhârî bu kısımlarda ru'yâ ta'birinin imâmı olan Muhammed ibn Sirîn'den bâzı nakiller ve bilgiler nakletmektedir. Bunlar da diğer hadîsçiler tarafından se-nedlerle rivayet edilmektedir.
[55] Buhârî bu sözüyle "el-Ağlâl"in boyunlara takılan bir işkence âleti olduğunu ifâde etmiştir ki, bu birçok âyetlerde geçmektedir.
[56] Yânî ölümünden sonra sevabı cereyan eden amelidir. Usmân, zenginlerden idi.
Onun vefatından sonra devam eden bir sadakası olması uzak olmaz. Onun kendisinden sonra es-Sâib adında da bir oğlu vardı. Bu hadîsin bir rivayeti "Kadınların ru'yâsı bâbı"nda da geçmişti.
[57] Ebû Hureyre'nİn rivayet ettiği bu hadîs, bundan sonraki bâbda gelecektir.
[58] Ebû Bekr'İn bir yâhud iki kova su çekmesine mukaabil, Umer'in koca bir kova ile kuvvetle su çekip halkı sulamasında, hattâ bu kuyu başının develer için sulak ve eylek edinilmesinde, Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamanında dînden çıkma isyânlarıyle uğraşması ve başkanlığının az devam etmesi sebebleriyle İslâm fetihlerinin azlığına, Umer zamanında ise hiçbir mania ile karşılaşmayarak uzun zaman fetihlerin devam etmesine ve İslâm adalet ve hürriyetinden halkın kana kana faydalanmasına işaret vardır, denilmiştir.
Bunun bir rivayeti "Ebû Bekr'in fazileti bâbf'nda da geçmişti.
[59] Bu hadîs, bundan öncekinin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
[60] Âlimler dedi ki: Bu ru'yâ, Ebû Bekr ile Umer'in halifelikleri hususunda cereyan edecek şeylerin zuhuru, insanların bu iki zâtla faydalanması gibi şeylerin açık bir misâlidir. Bu iyiliklerin hepsi, Peygamber'den alınmıştır. Çünkü bu işin (devleti ve İnsanları idare işinin) en büyük ve en mükemmel sahibi O idi....
Bu hadîsleri Müslim de Fadâil'de getirmiştir.
[61] Başlığa uygunluğu "Beni rahatlandırmak için" sözünden alınır. Bunu Müslim de Fadâil'de getirmiştir.
[62] Bunun birer rivayeti Cennetin sıfatı ile Umer'in fazileti bâbı'nda geçti.
[63] Bunun bir rivayeti Nikâh'ta da geçmişti. "Köşk, Kureyş'ten bir adamındır" sözünden, Peygamber onun Umer olduğunu ya karineler ile yâhud da vahy ile bilmiştir, denildi.
[64] Bunun bir rivayeti bundan önceki bâbda Câbir'den olarak geçmişti.
[65] Başlığa uygunluğu "Kendimi Ka'be'yi tavaf eder buldum" sözündedir.
çiler: Ka'be'yi tavaf etmek hacc etmeye, evlenmeye ve devlet başkanından arzulanan bir işin husulüne, ana-babaya iyiliğe, bir âlime hizmet etmeğe, imâmın işine girmeye delâlet eder... dediler. "Beytimi tavaf edenler için... tertemiz yap" (el-Bakara: 125; el-Hacc: 26) kavlinden dolayı, günâhlardan temizlenme de olur. Bazen güzel bir kadınla evlenmek İsteyene isteğinin tamamlanacağına delîl olur...
Bunun bir rivayeti Peygamberler'de geçmişti.
[66] Bunun da bir rivayeti yakında geçmişti
[67] Başlığa uygunluğu "Sana asla korku olmayacak" sözünden alınır.
[68] Bu da bundan evvel geçen hadîsin bir rivayetidir. Ru'yâsında sağ taraf üzerine alınıp yürütüldüğünü gören kimse için, onun Sağ ehli'nden olduğu ta'bîr edilir..

[69] Hadîsin bir rivayeti yakında geçmişti.
[70] Bu hadîsin bir rivayeti Alâmâtu'n-Nübüvve'de geçmişti. el-Esved el-Ansî'nin kıssası da Mağâzî'nin sonlarında geçmişti. Museylime'nin kavmi Benû Hanîfe idi. Kendisi Vâkıdî'nin beyânına göre, onyedi kişilik bir hey'et içinde Medine'ye gelmiş, peygamberlikten kendisine bir hisse verilmesini istemişti.
Bu hadîs, ru'yâda uçucu olmayan bir şeyin uçtuğu görüldüğünde, bunun uygun gelecek bir şeyle ta'bîr edileceğine işaret etmiştir.
[71] Mü'minlerin kalblerinin tesbît edilmesi nev'inden olan hayır. Çünkü insanlar onlar için ordular topladılar da Allah mü'minlerin îmânlarını artırdı, düşmanlar onlardan korkup dağıldılar. Yâhud da hayırla murâd, ganimetler ve diğer fetihlerdir. Bu birinci ma'nâ, âyette şöyle ifâde edilmiştir: "Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine; (Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu hazırladılar, o hâlde onlardan korkun! dedi de, bu söz onların îmânlarını artırdı ve: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir! dediler" (Âlu İmrân: 173).
Ekseriyete göre bunun ma'nâsı, Allah'ın sevabı maktuller için dünyâda kalmalarından daha hayırlıdır demektir. Buna Allah'ın yaptığı iş daha hayırlıdır ma'nâsı da verildi ki, bu da Uhud günü öldürülmeleridir. Elbette ki, cihâd yolunda şehîd olanlar için Allah'ın hazırladığı mükâfatlar daha hayırlıdır. Şehîd olmayanlar için ise, Bedir'den sonra müslümânların kalblerinin islâm'da teslî-ti ve daha sonraki Hayber ve Mekke fetihleri -ki bunlar hep Allah'ın getirdiği şeylerdir- hep hayırlı şeylerdir. Peygamber, ru'yânm son kısmını işte böyle yormuş olmaktadır. (Müslim Ter., VII, 148).
[72] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben on/ara üfledim" sözündedir. Üfürmek, ta'-bîrciler indinde kelâm ile ta'bîr olunur. Allah o iki yalancıyı, Peygamberinin kelâmıyle helak etti ve onların öldürülmelerini emretti. Hadîsin bir rivayeti, yakında geçmişti.
el-Esved el-Ansî ile Museylime'nin maceraları Zekât, Cihâd ve Siyer, Mağâ-zî... kitâblannda da, oralardaki konulara uygun olarak geçmiş idi.
Ebû Bekr'in ilk halîfelik günlerinde Yemâme'de Museylime; San'â'da el-Esved peygamberlik iddia ederek Yemen ve Yemâme halkını sapıtıp gaflete düşürmüşler ve îslâm Dîni'nden döndürmüşlerdi.
Museylime'nin ordusu Benû Ha-nîfe kabilesi idi. Bunların üzerine sevkedİlen iki ordu, Museylime'yi Yemâme'de; Esved'i de San'â'da, kuvvetlerinin mühim bir kısmı ile birlikte öldürmüştür. Museylime'yi Hamza'nın kaatili olan Vahşî öldürmüştür. {İslâm Târihi, Sadr-ı İslâm, X, 93-109; İslâm Ansiklopedisi, "el-Esved el-Ansî" mad: c.IV, s.389-390; "Museylime" mad: c.VIII, 820-821'de genişçe bilgi verilmiştir).
[73] Buhârî bu hadîsi burada ayrı ayrı üç şeyhten getirmiş ve herbirini ayrı bir başlıkta sevketmiştir. Bunlar sırasıyfe tsmâîl ibn Abdillah, Ebû Bekr el-Mukaddemî ve İbrahim ibnu'l-Munzir'dir.
Cuhfe, Râbığ civarında olup Medine'ye sekiz konak uzaklıktadır. Medîne ilk zamanlar hastalıklı ve Bathân deresinden akan pis sular sebebiyle havası bozuk bir yerdi. Rasûlullah'm bu ru'yâsından ve alınan tedbîrlerden sonra, Medî-ne'nin havası düzelmiştir. Rasûlullah'm bu ru'yâsı, ta'bîriyle beraber teblîğ bu-. yurduğu ru'yâlanndandır. Ta'bîrde bir mesel olmuştur.
[74] Bu Nübüvvet Alâmetleri'nde daha geniş olarak geçen hadîsten bir parçadır. Ra-sûlullah o uzun ru'yâsmda, kılıcında bir gedik açıldığını, yanında bir sığır boğazlandığını, elini zırhının içine koyup muhafaza ettiğini görmüştü. Bu ru'yâsındaki kılıç gediğini Ehli Beyti'nden birisinin şehîd olmasıyle, sığır boğazlanmasını sahâbîlerinden bir kısmının şehîd olmalarıyle, zırhı da Medîne ile ta'bîr etmişti {Zâdu't-Meâd, 2, 349).
el-Muhelleb şöyle dedi: Bu ru'yâ, mesel darbı nev'indendir. Peygamber sa-hâbîleriyle savlet edince, bunlar kılıçla ta'bîr edildi. Kılıç hareket ettirilmesinden de onlara harb emriyle ta'bîr edildi. Kılıçtaki kırıktan da sahâbîlerinden ölenlerle ta'bîr edildi. İkinci hareket ettirmede daha düzgün hâle dönmesi, mü'minlerin toplanmaları ve onlara fetihler verilmesi ile ta'bîr edildi. Ru'yâ ta'bîrcileri şöyle dediler: Kılıç kuşanan, bir velayet saltanatına yâhud kendisine verilecek bir vediaya nail olur yâhud bekâr ise, nikâha yâhud zevcesi hâmil ise oğlana nail olur... (Kastallânî).
[75] îki dânenin birbirine eklenmesi, âdeten muhal olduğundan yalancı ru'yâcmın azabının devamından kinaye olarak bu muhal teklîf zikrolunmustur. Ru'yâ bir uyku şuuru olduğundan ve şaîr ile şuur arasında iştikaak münâsebeti bulunduğundan, hububat arasından şaîr = arpa dânesi zikrolunmuştur.
[76] Hadîste yalancı ru'yâcı hakkında ağır bir ceza bildirilmiştir. Bunun sebebi yukarıda geçtiği üzere ru'yânın nübüvvetten bir cüz' olması ve bu suretle bir ilâhî i'lâm bulunması i'tibâriyle yalan ru'yâ iddiası, Allah'a karşı yalan ve bühtan olmasıdır. Bir milletin dahilî sırlarını duymaya çalışmak bir casusluk olduğundan, bu da ağır bir cürüm olup kendi cinsinden ağır bir ceza ile cezalandırılacağı bildirilmiştir. Resim hakkında gelen cezalar, şirkten sakındırmak içindir, islâm'ın evvelinde cezalar ilâhî vahdet esâsını korumak nâmına daha şiddetli idi. Şirk rejimi yıkılıp îslâm inkılâbının temeli olan İlâhî vahdet umdesi kuruldukça, bu cezalar tedrîcî olarak hafiflemiştir (Tecrîd Ter., XII, 310).
[77] Buhârî buradaki üç senedle de hadîsin geliş yollarını göstermiştir.
[78] Hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır. Her ikisi de geçen hadîslerin mavnasını kuvvetlendirmektedir. Görmediği hâlde ru'yâ görme iddiasının büyük günâh olduğu en belîğ şekilde ifâde buyurulmuştur.
[79] Burada iki sahâbîden gelen bu hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır. Bunlara yakın olan birer rivayetleri "Ru'yâ Allah'tandır bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîslerde geçmekte olan ihbar ve tahdîs lafızlarının birbirine yakın olduğunu "Giriş"te zikredip anlatmıştık...
[80] el-Kirmânî şöyle dedi: Ru'yâ ta'bîr edicilerin sözleri içinde ilk ta'bîr edenin sözü mu'teberdir. O ta'bîrin yönünde isabet ettiğinde kabul olunur, isabet etmezse kabul olunmaz. Çünkü medar (yânî dönüş) ancak doğruya İsabet üzerine olur... Buna göre başlığın ma'nâsı burada verildiği gibidir. Bunun için Peygamber, Ebû Bekr'e "Bâzısında halâ ettin..." buyurmuştur...
Buhârî bu başlıkla Enes hadîsine işaret etmiş gibidir. Enes: Rasûlullah şöyle buyurdu, dedi de bir hadîs zikretti. Bu hadîste "Ru'yâ, ilk ta'bîr edicinindir" fıkrası vardır. Bu hadîs zaîf olmakla beraber, bunun şahidi olan hadîsi Ebû Dâ-vûd, Tİrmizî, İbn Mâce hasen bir senedle rivayet etmişler, Hâkim de sahihtir demiştir... (Aynî).
[81] Başlığa uygunluğu hadîsin sonundan alınır. Bunu Müslim de Ta'bîr'de getirdi. Ru'yâyı ta'bîr eden Ebû Bekr'in, Peygamber tarafından açıkça söylenmeyen isabetli ve hatalı yönlerinin araştırılması hadîs sarihleri için derin bir uğraşma ve ihtilâf konusu olmuştur. Bu araştırmalara göre bâzıları, Ebû Bekr'in hatâsı, Peygamber'in huzurunda ru'yâ ta'bîr etmesidir demiş. Fakat bu ru'yâ ta'bîrine âid bir hatâ değildir. Kaldı ki, Ebû Bekr, ru'yâyı Rasûlullah'tan izin alarak ta'bîr etmişti. Ru'yâ ta'bîrine âid hatâ iddia edenler, şu iki nokta üzerinde durmuşlardır: Birisi yağ ile balın yalnız Kur'ân ile ta'bîr edilmiş olmasıdır. Hâlbuki yağ ile bal, ayrı ayrı iki şey olduğundan, bunlar Kitâb ve Sünnet ile ta'bîr edilmeliydi. Öbürüsü de, elinde ip kopan Hz. Usmân idi. Meydana gelen fitne üzerine hakk ve adalet ipi kopmuş ve Hz. Usmân şehîd edilip, bundan sonra ip başkası için bağlanmıştı. Ebû Bekr ta'bîrinde ise, Usmân'm şehâdetinden Önce, onun için bağlandığını "Sonra onun için ulandı" sözü ile ifâde etmiştir. Hâlbuki ru'yâda Usmân ipe yapışmış, fakat ip onunla kopmuştur... Netîce, bunun tefsirinde doğru olan, ipin Usmân'm kavminden başka bir kimsenin velayeti üzerine bağlanmağa hamledilmesi idi, demişlerdir.
Ebû Bekr, ta'bîrindeki hatalı yerlerin bildirilmesini Allah adına and vererek rica ettiği hâlde, Peygamber'in bunu söylememesi, o fitne ve fesâd hâdiselerini açıklayıp da gönüllerde endişe uyandırılması doğru olmadığı hikmetine dayanır. Ru'yâdan anlaşıldığına göre, Ebû Bekr ve Umer'in hilâfetleri zamanında fitne çıkmayacaktır. Hakîkaten de öyle olmuştur.
Bu hadîsin başka bir rivayetinde Ebû Bekr'in Peygamber'den sonra en güzel ve isabetli ru'yâ ta'bîr ettiğine dâir bir ziyâde vardır (Nevevî ve diğerleri)
[82] el-Muhelleb'in söylediğinin özeti şudur: Ru'yâyı sabah namazının arkasında ta'bîr etmek, diğer vakitlerden daha evlâdır. Çünkü ru'yâ sahibi, vaktin yakınlığından dolayı ru'yâsını iyi hıfzeder, ta'bîrcinin zihni de söyleyeceği şeyler hakkında huzurlu olur (Kastallânî).
[83] Başlığa uygunluğu "Bir ğadât zamanında" sözünden alınır. Çünkü "Ğadât", güneşin doğmasından önce ma'nâsına gelir. Cevheri: "Gadve" sabah namazı ile güneşin doğması arasıdır, demiştir.
Buhârî bu hadîsi Mıuemmil ibn Hişâm ile Mûsâ ibn îsmâîl adlı şeyhlerinden olmak üzere Namaz, Cenazeler, Buyu', Cihâd, Bed'u'1-Halk, Gece Namazı, Edeb, Peygamberler ve Tefsîr'de parça parça olarak getirmiştir. Ancak bu Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda, bir de Cenazeler Kitâbı'nm sonunda tamâm olarak getirmiştir. Müslim de Ru'yâ Ta'bîri'nde getirmiştir.
Hatime: . .
Abdurrazzâk'ın Ma'mer'den rivayet ettiği şu hadîs, ru'yâ ta'b^edicinin âdâbındandır: Ebû .Musa'ya: Biriniz bir ru'yâ görüp de onu ^^^ cağı zaman, ta'bîrci kardeşi: Hay.r bize, şerr düşmanlarımıza olsund yazmıştır. Bunun râvîleri s.kalardır, fakat senedi kopuktur... Bu konuda birtakım âdâb yazılmıştır...

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RÜYA KİTABI

1. Allah'ın, "Dünya Hayatında Müjde Onlaradır" Ayeti Hakkında
2. "Müslümanın Rüyası Peygamberliğin Kırk Altı Parçasından Bir Parçadır" (Hadisi) Hakkında
3. Peygamberlik Gitti, Geriye Müjdeleyiciler Kaldı
4. Hz. Peygamberi Rüyada Görmek Hakkında
5. Hoşlanmadığı Bir Rüya Gören Kimse Hakkında
6. Rüya Üç (Çeşittir)
7. İnsanların En Doğru Rüya Göreni, Onların En Doğru Sözlü Olanıdır
8. İnsanın, Görmediği Bir Rüyayı "Gördüm" Demesinin Yasaklanışı
9. En Doğru Rüyalar Seherlerde (Görülür)
10. Rüyayı Âlimden Veya İyiliksever Kimseden Başkasına Açıklamanın Mekruhluğu
11. Rüya Yorumlanmadığı Sürece Gerçekleşmez
12. Yüce Rabbi Rüyada Görmek Hakkında
13. Rüyada Gömlek, Kuyu, Süt, Bal, Tereyağı, Kuru Hurma Ve Diğer Şeyler (Görmenin Manası) Hakkında

RÜYA KİTABI

1. Allah'ın, "Dünya Hayatında Müjde Onlaradır" Ayeti Hakkında

2142. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebân rivayet edip (dedi ki), bize Yahya, Ebu Seleme'den, (O da) Ubade ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: (Hz. peygamber'e);
"Ya Nebiyyullah, Allah'ın; *"Dünya hayatında da, Ahiret hayatında da müjde onlaradır"*[1] ayetindeki ("müjde" nedir?)" dedim de, O şöyle buyurdu:
*"Sen bana, senden önce hiç kimsenin -veya, ümmetimden hiç kimsenin- sormamış olduğu bir şey sordun!" (*Hz. peygamber) sözüne şöyle devam etti:
"O, müslümanın gördüğü veya ona gösterilen iyi rüyadır!"[2]

Açıklama

Rüya, Allah'ın (Celle Celaluhu) insana yerleştirmiş olduğu bir güçle uykuda görülen şeydir. Bu, uyanıklık halindeki hayallere benzer. Allah Sübhanehu ve Tealâ insanda böyle bir güç yaratmış olduğuna göre, rüyanın bir hakikati, bir işlevi olmalıdır. Nitekim ilgili Ayet ve Hadisler de bunu göstermektedirler. Uykudaki görme işi, bazen uyanıkken düşünülerek, görülerek veya yaşanarak şuur altına yerleşen şeylerin etkisiyle olur. Uyanıkken düşünülen, görülen veya yaşanan şeylerin meşru, zevk verici veya hoşa gidici olmalarıyla gayr-ı meşru, sıkıcı veya rahatsız edici olmaları, herhalde rüyada farklı şekillerde ortaya çıkıyor. Bazı Hadislerde "nefsin anlattığı" rüya, "şeytanın korkutması veya üzmesi olan rüya" ifadeleriyle, sebepleri böyle olan rüyalara işaret edilmiş olabilir. Bir de insanın; iç duruluğunun, samimiliğinin ve Allah Sübhanehu ve Tealaya bağlılığının bir mükâfaatı olarak gördüğü rüyalar vardır. İleri zamanlarda olacak olan işleri aynen veya sembollerle gösteren bu tür rüyalar, muttaki mü'minler için bu dünya hayatında sevindirici bir ön bilgi, bir müjde olmaktadırlar.[3]

2. "Müslümanın Rüyası Peygamberliğin Kırk Altı Parçasından Bir Parçadır" (Hadisi) Hakkında

2143. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Enes'ten, (O) Ubade ibnu's-Samit'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"Mü'minin rüyası, Peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır!"*[4]

3. Peygamberlik Gitti, Geriye Müjdeleyiciler Kaldı

2144. "Bize Harun b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, (O) babasından, (O) Siba b. Sabit'ten, (O da) Ümmü Kürz el-Ka'biyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Peygamberlik gitti (sona erdi), geriye müjdeleyici (rüyalar) kaldı."[5]

4. Hz. Peygamberi Rüyada Görmek Hakkında

2145. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ebu İshak'tan (O) Ebu'l-Ahvas'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Kim beni rüyada görürse, o beni (gerçekten) görmüştür. Çünkü şeytan benim benzer şeklime giremez!"*[6]
2146. "Bize Ebu (AbdiUah)[7] Muhammed İbnu'l-Musaffa haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Harb, ez-Zübeydi'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim beni rüyada görürse, o gerçeği görmüştür!"[8]

5. Hoşlanmadığı Bir Rüya Gören Kimse Hakkında

2147. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize El-Evzai, Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebi Katâde'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İyi rüya Allah'tan, kötü rüya şeytandandır. Binaenaleyh, biriniz kendisinden korktuğu bir rüya gördüğü zaman soluna üç defa tükürsün ve şeytandan Allah'a sığınsın. Bundan sonra o (kötü rüya) ona zarar veremez."[9]
2148. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdurabbih b. Saîd'den rivayet etti ki," O şöyle demiş: Ben Ebu Seleme b. Abdirrahman'ı şöyle derken işittim:
"Ben hakikaten öyle rüya görüyordum ki, beni hasta ediyordu. Sonra bunu Ebu Katâde'ye anlatmıştım da O şöyle demişti:"
"Hakikaten ben de beni hasta eden rüyalar görürdüm. Nihayet Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"İyi rüya Allah'tandır. Bu sebeple biriniz sevdiği (bir rüya) gördüğünde Allah'a hamdetsin ve onu sadece sevdiği kimselere anlatsın. (Biriniz) hoşlanmadığı (bir rüya) gördüğünde ise soluna üç defa tükürsün ve şerrinden Allah'a sığınsın, onu hiç kimseye de anlatmasın. Artık o (kötü rüya) ona zarar veremez."[10]

6. Rüya Üç (Çeşittir)

2149. "Bize Muhammed b. Kesir, Mahled b. Hüseyn'den, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Rüya üç (çeşittir): Güzel rüya Allah'tan bir müjdedir. (Bir çeşit) rüya şeytandan (kaynaklanan) bir hüzünlendirmedir. (Diğer bir çeşit) rüya ise insanın (şuur altından) kendisine anlattığı şeylerden (kaynaklanır). Binaenaleyh, biriniz hoşlanmadığı (bir rüya) gördüğünde onu anlatmasın ve kalkıp namaz kılsın!"[11]

7. İnsanların En Doğru Rüya Göreni, Onların En Doğru Sözlü Olanıdır

2150. "Bize Muhammed b. Kesir, Mahled b. Hüseyin'den, (O) Hişam'dan, (O) İbn Sîrîn'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zaman yaklaştığında, müminin rüyası neredeyse hiç yalan çıkmaz. Onların en doğru rüya göreni ise, en doğru sözlü olanıdır."[12]

Açıklama

Bu Hadisteki "zamanın yaklaşması" ifadesi üç şekilde anlaşılabilir:
1) Kıyametin kopma zamanının yaklaşması. O zaman mü'min, toplum içinde garip kalacağı için göreceği doğru rüyalar ona manevi bir yol gösterici ve destek olacaktır.
2) Bahar mevsimlerinde gece ile gündüzün eşit olduğu zaman. Bu günlerde insan tabiatı mutedilleştiği için doğru rüya görülür.
3) Zamanın kısalması. Nitekim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) diğer bir Hadisinde, ahir zamanda bir yılın bir ay, bir ayın bir hafta, bir haftanın bir gün, bir günün bir saat kadar olacağını haber vermiştir.[13] Bu durumda doğru rüya görmenin hikmeti de, birinci şıkta olduğu gibi olur.
Yukarıdaki Hadisin son cümlesi, doğru veya yalan rüya görmenin, insanın iç durumuna bağlı olduğunu göstermektedir. Doğru sözlü olan bir kimse, Allah'ın (Celle Celaluhu) bir lütfü olarak, ekseriya doğru rüya görmekte, sözü-işi karışık olan ise, şeytanın etkisiyle ekseriya yalan rüya görmektedir.[14]

8. İnsanın, Görmediği Bir Rüyayı "Gördüm" Demesinin Yasaklanışı

2151. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize İsrail, Abdula'lâ'dan, (O) Ebu Abdirrahman'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki," O, sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet ederek (şöyle dedi):
"Kim rüyası hakkında yalan söylerse, Kıyamet Günü bir arpa tanesini düğüm yapmakla yükümlü kılınır!"[15]

9. En Doğru Rüyalar Seherlerde (Görülür)

2152. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. Vehb, Amr ibnu'l-Haris'ten, (O) Derrac Ebu's-Semh'ten, (O) Ebu'l-Heysem'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"En doğru rüyalar sabahtan biraz önceki vakitlerde (görülür)."[16]

10. Rüyayı Âlimden Veya İyiliksever Kimseden Başkasına Açıklamanın Mekruhluğu

2153. "Bize Muhammed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) İbn Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Rüyayı âlimden veya iyiliksever kimseden başkasına anlatmayın!"[17]

11. Rüya Yorumlanmadığı Sürece Gerçekleşmez

2154. "Bize Haşim Ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O'nun) şöyle dediğini rivayet etti: Veki' b. Hudus'tan işittim, amcası Ebu Rezin el-Ukayli'den (naklen) rivayet ediyordu ki," O (yani amcası), Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Rüya, anlatılmadığı sürece ancak bir kuşun ayağının üzerindedir (yani kararsızdır, gerçekleşmez). Anlatınca gerçekleşir "[18]

12. Yüce Rabbi Rüyada Görmek Hakkında

2155. "Bize Muhammed ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bana Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bana babam, Câbir'den, (O da) Halid ibnu'l-Leclâc'dan -ki O'ndan Mekhûl, kendisine rivayet etmesini istemiş imiş-, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Abdurrahman b. Âiş'i, şöyle derken işittim: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim: *"Rabb'imi (rüyada) en güzel surette gördüm. O şöyle buyurdu: "Yüce (melekler topluluğu ne hakkında tartışıyor?" Ben de;*
"Ya Rabb'i, sen daha iyi bilirsin" dedim." (Hz. Peygamber, sözüne devamla) şöyle buyurdu:
"O zaman avucunun içini omuzlarımın arasına koydu da ben soğukluğunu memelerimin arasında hissettim. Bunun sonucu göklerde ve yerde olan şeyleri bilmiş oldum." (Hz. Peygamber sonra); *"Bunun gibi biz İbrahim'e, kesin olarak bilenlerden olması için göklerin ve yerin engin büyüklüğünü de gösteririz"*[19] (mealindeki ayeti) okudu.[20]

Açıklama

Bu Hadisin râvilerinden Abdurrahman'm (Rahmetullahi Aleyh) Sahabi olup olmadığı tartışmalıdır. Buhari (Rahmetullahi Aleyh), Abdurrahman'm bu Hadisinin, O'nun Malik b. Yuhamer'den (Rahmetullahi Aleyh), O'nun da Muaz b. Cebel'den (Radıyallahu Anh) rivayetinin "hasen sahih" olduğunu, Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğrudan yaptığı rivayetinin "mahfuz" olmadığını söylemiştir.[21]
Yüce Allah'ın (Cette Celaluhu) rüyada görülmesi meselesinde de ihtilâf vardır. Bazı âlimler bunun muhal olduğunu, birçok âlim ise, ilgili haberlerin zahirine uygun olarak, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir.[22] Diğer taraftan, yukarıdaki Hadis gibi, müşkil-müteşabih Hadisler farklı şekillerde değerlendirilmişlerdir. İlk dönem âlimleri bu çeşit Hadislerde belirtilenleri, nasıllıklarım araştırıp yorumlamaksızın, oldukları gibi kabul etmişlerdir. Sonraki âlimler ise bunları İslami esaslar doğrultusunda yorumlama yoluna gitmişlerdir. Buna göre yukarıdaki Hadiste geçen "en güzel surette" ifadesi iki şekilde anlaşılabilir:
1. Burada "en güzel surette" olan Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisidir. Rüyada yüce Allah'ı (Celle Celaluhu) görmesi, O'nun güzelliğini artırmıştır.
2. Veya "en güzel surette" olan Allah Azze ve Celle'dir ve bununla, O'nun en güzel vasıfta olduğu, yani Hz, Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük ikram ve i'zazlarla karşıladığı kastedilmiştir. Hadiste geçen, "Allah'ın, avuç içini Hz. Peygamber'in omuzları arasına koyması" ifadesinden maksat da, o esnada Allah Azze ve Celle'nin, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) lütfettiği feyiz ve bereketlerdir. Nitekim insanlar arasında, bir büyük bir küçüğe lütufta bulunduğu, şefkat gösterdiği vakit onun sırtını sıvazlar. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve sellem), Allah Sübhanehu ve Teala'nın bu feyiz ve bereketlerinin etkisini göğsünde duymuş ve onlar sayesinde gökler ve yerde olan şeyleri öğrenmiştir.[23]

2156. "Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulmecid b. Abdirrahman'dan, (O) Kutbe'den, (O) Yusuf t an, (O da) İbn Sîrîn'den (naklen) haber verdi

ki," O şöyle dedi:
"Rabb'ini rüyada gören kimse, Cennete girmiş demektir!"[24]

13. Rüyada Gömlek, Kuyu, Süt, Bal, Tereyağı, Kuru Hurma Ve Diğer Şeyler (Görmenin Manası)Hakkında

2157. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bize İbrahim -ki O, İbn Sa'd'dır-, Salih b. Keysan'dan, (O) İbn Şihâb'dan, (O) Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf'ten, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki," O, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işitmiş:
"Bir ara uykuda iken (rüyamda) insanların, üzerlerinde gömlekler olduğu halde bana sunulduklarını gördüm. Bu (gömleklerin) kimisi (giymiş olan sahiplerinin) memelerine ulaşıyordu, kimisi bunun aşağısına ulaşıyordu. Bana Ömer ibnu'l-Hattab da sunuldu, onun üzerinde, (uzunluğundan dolayı, peşinden) sürüklediği bir gömlek vardı." Bunun üzerine (Hz. Peygamber'in) etrafındakiler;
"Peki, bunu neye yordun, ya Rasulullah?" dediler. (Hz. Peygamber de);
"Dinin, (imanın fazlalığına, kuvvetine!)" buyurdu.[25]
2158. "Bize Ebu Ali el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Ömer'dir-, Nafi'den (naklen) rivayet etti ki," İbn Ömer şöyle demiş:
"Benim Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında sadece Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mescidi'nde kalacak yerim vardı. (O zaman) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabahladığında (Sahabe) O'na gelip rüyalarını anlatırlardı." (İbn Ömer, sözüne devamla) demiş ki,
"Bu yüzden ben (kendi kendime); "benim neyim var ki, bir şey görmüyorum!" dedim. Sonra bir rüya gördüm; sanki insanlar toplanılıp ayaklarının üzerine kuyulara atılıyorlar. Derken ben de alındım. Kuyuya yaklaşıldığında bir adam;
"Onu sağ tarafa alın!" dedi. Uyanınca bu rüyam beni rahatsız etti ve ondan korktum. Bunun için onu Hafsa'ya sordum. O da;
"Gördüğün rüya ne güzel!" dedi. Ben O'na;
"(Bu rüyamı) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sor!" dedim. O da sormuş, (Hz. Peygamber) de şöyle buyurmuş:
"Abdullah ne güzel adamdır! Keşke geceleyin namaz kılsa!"[26]
2159. "Bize Musa b. Halid, İbrahim b. Muhammed el-Fezari'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) bunu, (yani bir önceki) Hadisi rivayet etti." (Bu rivayette) İbn Ömer;
"(O zaman) uyuduğumda sabahlayıncaya kadar kalkmazdım" demiş. Nafi1 ise;
"İbn Ömer, (Hz. Peygamberin sözünden sonra) gece namaz kılardı" demiş.[27]
2160. "Bize Muhammed ibnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübarek, Yunus'tan, (O) ez-Zühri'den, (O) Hamza b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Bir ara uykudaydım. Derken (rüyamda) bana bir bardak süt getirildi. Ben de ondan, süte kanmışlığı tırnağımda -veya *"tırnaklarımda"* buyurmuştu- *görünceye (yani tamamen kanıncaya) kadar içtim, sonra artanını Ömer'e verdim!"* Bunun üzerine (Sahabiler);
"ya Rasulullah, onu neye yordun?" dediler, O da;
"İlme!" buyurdu.[28]
2161. Bize el-Hake m ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid haber verip (dedi ki), bize Câbir rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. Kays rivayet edip (dedi ki), bana Hz. Peygamber'in (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) Ashabından bazısı, Hz. Peygamber'den, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurmuş: "(Rüyada görülen) süt, hak din "fıtrat" (üzere olma); gemi, kurtuluş, deve, üzüntü; yeşillik, Cennet'(e gitme); kadın, iyilik (demektir)'."[29]
2162. "Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbn Kesir'dir-, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Ab bas'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabına bazen;
"Sizden kim bir rüya görürse onu bana anlatsın da ben onu kendisine yorumlayayım" buyururmuş. (İbn Abbas) sözüne şöyle devam etmiş: İşte (bir defasında) bir adam gelip dedi ki;
"Ya Rasulullah, (rüyamda) gökle yer arasında bal ve tereyağı damlatan gölgelendirici bir bulut gördüm. (Yine rüyamda) gökten yere ulaşan bir ip gördüm. (Bu rüyamda) o (buluttan) avuçlarıyla (bal-yağ) alan bazı insanlar da gördüm. (Bunlardan kimi ondan) çok alıyordu, (kimi) az alıyordu. Derken sen o (ipi) tutup (göğe) yükseldin, Allah da seni yükseltti. Sonra onu senden sonraki kimse tutup (göğe) yükseldi, Allah da onu yükseltti. Sonra onu ondan sonraki kimse tutup (göğe) yükseldi. Allah da onu yükseltti. Sonra onu ondan sonraki kimse tuttu da (ip) kesildi, ardından (ip) bitiştirildi, o da bitişti!" O zaman Ebu Bekr;
"ya Rasulullah, bana izin ver de onu yorumlayayım" demiş. (Hz. Peygamber) de;
"Onu yorumla!" buyurmuş. (Ebu Bekr), Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sonra insanların en iyi rüya yorumlayanı imiş. Bunun üzerine (Ebu Bekr) şöyle demiş:
"Gölgelendirici buluta gelince o, İslam'dır. Bal ile tereyağına gelince Kur'an balın tatlılığı, tereyağının sütüdür. Ondan avuçlayıp da çok veya az alanlar ise Kur'an öğrencileri, Kur'an uygulayıcılarıdır. (Gökten yere ulaşan bir ipe gelince o, senin üzerinde olduğun haktır. Sen onu tutuyorsun da Allah seni onunla yükseltiyor. Sonra onu senden sonraki bir adam tutar da onunla yükselir. Sonra onu başka bir adam tutar, o da onunla yükselir. Sonra onu başka bir adam tutar, bunun üzerine o kesilir, ardından o, onun için bitiştirilir ve o da onunla yükselir. Şimdi, babam sana kurban olsun, ya Rasulullah, bana haber ver, isabet mi ettim, yoksa hata mı ettim?") Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"İsabet de ettin, hata da ettin!" buyurmuş. (Ebu Bekr);
"Peki, isabet ettiklerim ne, hata ettiklerim ne?" demiş. Ancak (Hz. Peygamber, bunları) O'na söylemeye razı olmamış.[30]

Açıklama

Hz. Ebu Bekir'in -Allah O'ndan razı olsun!- bu rüya yorumunda, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) isabetsiz bulduğu kısımlarının neler olduğu hakkında farklı tahminler yapılmıştır. Bu tahminlerden bazısına göre isabetsiz yorumlardan birisi "bal ile yağ"ın sadece Kur'an'la yorumlanmasıdır. Çünkü bunlar farklı iki şey olduklarına göre, farklı iki şeyle, yani Kur'an ve Sünnet'le yorumlanmalıydılar. İsabetsiz diğer bir yorum da, ipin kopup bitiştirilmesi ile ilgilidir. Şöyle ki, rüya gören adam "ip"in koptuğunu, sonra bitiştirildiğini söylemişti. Burada Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehadetiyle "Hak İpi"nin kopmasına, meşru Halifelik yönetimin kesintiye uğramasına işaret vardı. Ancak rüyada kopan ipin kimin için bitiştirildiği söylenmediği halde, Hz. Ebu Bekir ipin "onun için", yani ip elinde kesilen kimse için bitiştirildiğini söylemişti. Halbuki kesilen "ip", Hz. Osman'dan (Radıyallahu Anh) başkası, yani Hz. Ali (Radıyallahu Anh) için bitiştirilecektir.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), rüya yorumundaki hatalı yerleri açıklamamasının bir hikmeti, ilerde meydana gelecek karışıklıkları açığa çıkarıp müslümanları endişeye sevk etmemek olabilir.[31]

2163. "Bize Muhammed b. Mihran haber verip (dedi ki), bize Miskin el-Harrani, Ca'fer b. Burkan'dan, (O) Yezid İbnu'I-Esamm'dan, (O da) el-Abbas b. Abdulmuttalib'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, (bir konuşmasının devamında) şöyle dedi:
"Rüyada gördüm, sanki yerdeki bir güneş -veya "bir ay" (Bunlarda Ebu Ca'fer şüpheye düşmüştür)- sağlam urganlarla göğe yükseltiliyor!" Bunun üzerine O bunu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) anlatmış da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisini kastederek;
"Bu, senin kardeşinin oğludur!" buyurmuş.[32]
2164. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usame, Yezid'den, (O) Ebu Burde'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu: *"(Söz konusu) bu rüyamda gördüm ki, ben bir kılıç salladım da onun baş tarafı kesildi. İşte bu, Uhud savaşında isabet alıp (şehid olan) müminlere (işarettir). Sonra onu bir defa daha salladım. Bu sefer olduğundan daha güzel gibi oldu. İşte bu da Allah'ın lütfettiği fethe ve müminlerin toplanmasına (işarettir). Yine bu (rüyamda) bir sığır ile vallahi, bir hayır gördüm*[33] *İşte bu da Uhud savaşında mü'minlerden (şehid olan) topluluğa; hayır ise, Allah'ın*

lütfettiği iyilik (ganimet) ile, bize Bedir savaşından sonra verdiği, (savaşma ve cihadda sabretme hususundaki) doğru sözlülüğün sevabına (işarettir)."[34]

2165. "Bize el-Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'z-Zübeyir, Câbir'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"(Rüyamda) gördüm ki, sanki ben çok sağlam bir zırhın içindeyim. Bir de boğazlanan bir sığır gördüm. Ben yo-rumladım ki, bu zırh, Medine'dir; bu sığır ise (şehid edilecek) bir topluluktur. Vallahi (bu onlar için) daha hayırlıdır*[35] *Şayet biz Medine'de kalırsak, onlar üzerimize geldiklerinde, onlarla savaşırız!"* Bunun üzerine (Medine'li müslümanlar olan "Ensar");

"Vallahi onlar üzerimize cahiliye döneminde bile gelememişlerdi. Müslümanlık döneminde mi gelecekler?" dediler. (O zaman Hz. Peygamber);

"O halde istediğiniz gibi yapın!" buyurdu. (Sonra) Ensar'ın bazısı bazısına;

"Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görüşünü geri çevirdik?" deyip geldiler ve

"Ya Rasulullah, sen istediğin gibi yap!" dediler. Bu sefer (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:

"Şimdi durum şu ki, hiçbir Peygamber'e, zırhını giyince, savaşmadıkça onu çıkarması (yakışmaz!)"[36]

2166. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekaşi haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Saîd, Katâde'den, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyururdu:

"(Rüyada) boyuna takılan bukağı (görmekten) hoşlanmam, ayağa takılan bukağı (görmeyi) ise severim. (Rüyada) ayağa takılan bukağı (görmek), dinde sebat etmeyi, (dinin içinde kalmayı ifade eder.)"[37]

2167. "Bize Süleyman b. Davud el-Haşimi haber verip (dedi ki), bize İbn Ebi'z-Zinâd, Musa b. Ukbe'den, (O) Salim b. Abdillah'tan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:

"Rüyada siyah, saçları dağınık, pis kokan bir kadının Medine'den çıkarılıp Mehyea'ya[38] *yerleştirildiğini gördüm de bunu, Medine'nin vebasını Allah'ın Mehyea'ya nakledeceğine yordum."*[39]

2168. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Abdirrahman rivayet edip (dedi ki), bize Ubeyde ibnu'l-Esved, Mucalid'den, (O) Âmir'den, (O) Câbir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki;"

O, günlerden bir gün şöyle buyurdu:

"Ben gerçekten rüyada gördüm ki, bir adam bana bir ölçek kuru hurma getirdi, ben de onları yedim de içlerinde bir çekirdek buldum. Bu (çekirdeği) çiğneyince beni incitti. Sonra (adam) bana başka bir ölçek daha verdi. O zaman ben;"Muhakkak ki senin verdiğin şeyin içinde beni inciten bir çekirdek buldum!" dedim, ardından (verdiği hurmaları yine) yedim!" Bunun üzerine Ebu Bekr şöyle dedi:

"Gözün sükûnet bulsun, ya Rasulullah! Bu gönderdiğin askeri birliğe (işaret ediyor). Onlar iki defa ganimet elde etmiş, her ikisinde de, senin zimmetini (güvenceni, kefilliğini...) tanıyan, kabul eden bir adam bulmuşlardır!"[40]

(Ubeyde demiş ki), o zaman Mucalid'e;

"Senin zimmetini tanıyor" ne demektir?" dedim de O;

"La ilahe illallah diyor; demektir" cevabını verdi.[41]

2169. "Bize Ubeyd b. Yeis haber verip (dedi ki), bize Yunus -ki O, İbn Bukeyr'dir-, rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ishak, Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:

Medine ahalisinden bir kadın vardı. Ticaretle uğraşan kocası (Medine dışına) gider-gelirdi. (Bu kadın), kocası yanından her ayrıldığında bir rüya görürdü. (Kocası da) onu hamile bırakmaksızın yanından pek az ayrılırdı. Sonra o, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle derdi:

"Kocam ticaret yapmak için çıktı, beni de hamile bıraktı. Derken rüyamda gördüm ki, evimin direği kırıldı, ben de bir gözü kör olan bir çocuk doğurdum!" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) de şöyle buyururdu: *"Hayırdır (inşallah!) Kocan, yüce Allah dilerse, sağ-salim yanına döner, sen de iyi, saygılı bir çocuk doğurursun!"* (Kadın) bu (rüyayı) iki veya üç defa görür, her birinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelir de, O da ona bu (cevabını) söyler, sonra kocası geri döner, kendisi de bir çocuk doğururdu. Neyse bir gün (yine, önceleri) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geldiği gibi geldi. (Rasulullah) evde yoktu. O (yine) bu rüyayı görmüştü. Ona dedim ki,

"Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ne soracaksın, ey Allah'ın kulu?" O da şöyle cevap verdi:

"Görüp de (yorumunu) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip sorduğum, O'nun da;

"Hayırdır (inşallah!)" buyurduğu ve buyurduğu gibi çıkan bir rüyanın (yorumunu soracağım.)" O zaman ben, "Bana onun ne olduğunu söyle!" dedim. O;

"(Hayır!) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip de bunu O'na, (önceleri) sunduğum gibi sununcaya kadar (söyleyemem!)" karşılığını verdi. Bunun üzerine ben, vallahi, (rüyasını) bana söyleyinceye kadar onu bırakmadım. (Nihayet rüyasını bana söyledi). Ben de;

"Vallahi, eğer rüyan doğruysa mutlaka kocan ölecek, sen de günahkâr bir çocuk doğuracaksın!" yorumunu yaptım. Bunun üzerine o oturup ağlamaya başladı ve

"Rüyamı sana sununca benim ne (günahım) var?" dedi. Derken, o ağlıyorken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ue Sellem) içeri girdi ve

"Neyi var, ya Âişe?" buyurdu. Ben de O'na haberi ve (kadın için) yaptığım yorumu bildirdim. Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

"Bırak, ya Âişe! Müslümana rüya yorumladığınız zaman onu hayırla yorumlayın. Çünkü rüya, sahibinin yorumlamasına göre çıkar!" dedi. Neticede, vallahi, (kadının) kocası öldü. Zannediyorum, kendisi de ancak günahkâr bir çocuk doğurmuştur![42]

---

[1] Yunus: 10/64.

[2] Tirmizi, Rü'ya, 3(4/534-535); İbn Mace, Rü'ya, 1(2/1283); Müsned, 5/321); Tayâlisî, s. 79; Müstedrek, 4/391. Bu hadis, Ebu Seleme onu Ubade'den sema' etmediği için, munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/416

[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/416-417

[4] Buhari, Ta'bir, 4(8/69); Müslim, Rü'ya, 7(4/1774); Ebu Davud, Edeb, 94(4/304); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); Müsned, 5/316,319. Hadis, Musned'in mezkur sayfalarında geçen üç rivayetin ikisinde, "Müslüman'ın rüyası..." birinde "Mü'minin veya müslümanın rüyası..." şeklindedir. Darimi, koyduğu başlıkla bu rivayet farkına işaret etmiş olmalıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/417-418

[5] İbn Mace, Rü'ya, 1(2/1283); Müsned, 6/381., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/418

[6] Tirmizi, Rü'ya, 4(4/535); İbn Mace, Rü'ya, 2/1284); Müsned, 1/375, 440., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/419

[7] Elimizdeki rical kitaplarında Ebu Muhammed İbnu'l-Musaffa isimli bir ravi bulunmamaktadır. Ancak Muhammed b. Harb'dan rivayette bulunan Ebu Abdillah Muhammed İbnu'l-Musaffa isimli bir ravi vardır. Bu sebeple yukarıdaki senedde Abdullah isminin bir yazım hatası olarak düştüğünü tahmin ediyoruz.

[8] Buhari, Ta'bir, 10(8/72); Müslim, Rü'ya, 11(4/1776); Müsned, 5/306., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/419-420

[9] Buhari, Bed'ul-Hak, 11(4/95). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/420

[10] Buhari, Ta'bir, 46(8/83); Müslim, Rüya, 4(4/1772); Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 5(4/535-536); İbn Mace, Rü'ya, 4(2/1286); Muvatta, Rüya, 4(2/957); Müsned, 5/303; Musannaf, 11/212., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/421

[11] Buhari, Ta"bir, 26(8/77, merfu olduğu tasrih edilmeyerek); Müslim, Rüya, 6(4/1773); Ebu Davud, Edeb, 94(4/304); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); İbn Mace, Rü'ya 3(2/1285); Müsned, 2/ 269, 395., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve

Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/421-422
[12] Bu hadis bir önceki hadisin baş tarafıdır. Ayrıca bkz. İbn Mace, Rü'ya, 9(2/1289). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/423
[13] Bkz. Tirmizi, Zühd, 24(4/567).
[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/422-423
[15] Tirmizi, Rü'ya, 8(4/538); Müsned, 1/76, 90, 91; Müstedrek, 4/392., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/424
[16] Tirmizi, Rü'ya, 3(4/534); Müstedrek, 4/392; Müsned, 3/29, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/424-425
[17] Tirmizi, Rü'ya, 7(4/537). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/425
[18] Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 6(4/536); İbn Mace, Rü'ya, 6(2/1288); Müsned, 4/10; Müstedrek, 4/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/426
[19] En'am: 6/75.
[20] Müsned, 4/66, 5/378 (Buralarda Abdurrahman, Hadisi bir Sahabiden nakletmektedir); Mecmâu'z-Zevâid, 7/176-177(Taberani'den); Şerhu's-Sünne, 4/35; el-Esma ve's-Sıfat, s. 298-299., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/427
[21] Tirmizi, Tefsir, 39(5/369).
[22] el-Bidaye fi Usuli'd-Din, s. 43.
[23] Bkz. Tuhfe, 9/102 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/427-428
[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/426-429
[25] Buhari, Ta'bir, 17(8/74); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 15(4/1859); Nesai, İman, 18(8/ 99); Tirmizi, Rü'ya, 9(4/539); Müsned, 3/86., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/429-430
[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/430-431
[27] Buhari, Tabir, 35-36(8/80); Müslim, Pedailu's-Sahabe, 140(4/1927-1928); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1291); Müsned, 2/146; Musannaf, 1/419-420. Bkz. 1407. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/431
[28] Buharı, Fedailu'l-Ashab, 6(4/198); Müslim, Fedaili's-Sahabe, 16(4/1859-1860); Tirmizi, Rüya, 9(4/539); Müsned, 2/83,108,130; Musannaf, 11/224 (Sahabi mürseli olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/431-432
[29] Bu Hadis Darimi'nin bazı nüshalarında, ismi verilmeyen Sahabinin sözü "mevkuf' olarak geçmektedir. Bu hadisi Hasan b. Sufyan ile, Mu'cem'inde Ebu Ya'la da rivayet etmişlerdir (Kenz, 15/375, 379).
[30] Buhari, Ta'bir, 47(8/83-84); Müslim, Rü'ya, 17(4/1778); Ebu Davtıd, Sünnet, 9(4/207); Tirmizi, Rü'ya, 10(4/542, Ebu Hureyre'nin "Müsnedi olarak); İbn Mace, Rü'ya 10(2/1289); Müs-ned, 1/236. Bkz. 2349. hadis. Yukarıdaki metnin son paragrafında köşeli parantez içindeki kısım Müslim'in bir rivayetinden (Rü'ya, 17) eklenmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/433-434
[31] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/434-435
[32] Heysemi bu hadisi Bezzar ve Taberani'nin de rivayet ettiğini, bunların ravilerinin sika olduğunu bildirmektedir (Mecmâu'z-Zevâid, 9/23-24). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/435
[33] Bu cümle; "Yine bu (rüyamda), -Allah'ın, (işinde) hayır vardır- bir sığır gördüm" şeklinde de tercüme edilebilir. Ancak yukarıdaki tercüme, cümlenin devamına daha uygundur.
[34] Buhari, Menakıb, 25(4/183), Ta'bir, 39(8/81); Müslim, Rüya, 20(4/1779); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1292). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/436
[35] Bu cümle; "Allah'ın (işinde) hayır vardır", "Hayır, Allah katındadır" şekillerinde de tercüme edilebilir.
[36] Müsned, 3/351. İbn Hacer bu hadisi Nesai'nin de rivayet ettiğini bildirmektedir (Feth, 26/278, 28/107); Kenz, 15/388., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/437
[37] Buharı, Ta"bir, 26(8/77); Müslim, Rü'ya, 6(4/1773); Ebu Davud, Edeb, 94(4/305); Tirmizi, Rü'ya, 1(4/532); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1294); Müsned, 2/507., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/438
[38] Mehyea, Medine'ye 187 km. uzaklıkta bir yer olup buraya Cuhfe de denmektedir. Şam ve Mısır tarafından gelen hacılar buradan ihrama girerler.
[39] Buhari, Ta'bir, 41-43(8/82); Tirmizi, Rü'ya, 10(4/541); İbn Mace, Rü'ya, 10(2/1293); Müsned, 2/107,117,137., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/438
[40] Müsned, 3/399.
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/439
[42] Firdevs, 5/426; Kenz, 15/381 (Ebu Nuaym'dan). Buralarda sadece merfu söz kısmı vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/429/440-441

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RÜYA TA'BİRİ BÖLÜMÜ
RÜYA TABİRİ ÜZERİNE UMUMÎ BİLGİLER
1. TA'BİR NEDİR?
2- RÜYANIN MAHİYETİ NEDİR?
RÜYA CİHETİYLE İNSANLAR ÜÇ KISIMDIR
MÜ'MİNİN RÜYASI:
RÜYA ÜÇ KISIMDIR
BİRİNCİ FASIL
RÜYA VE RÜYA ÂDÂBINA DÂİR HADİSLER
RÜYA PEYGAMBERLİKTEN BİR CÜZDÜR
İKİNCİ FASIL
TABİR EDİLMİŞ RÜYALAR

RÜYA TA'BİRİ BÖLÜMÜ

Bu bölümde iki fasıl vardır
*
BİRİNCİ FASIL
RÜYA VE RÜYA ÂDÂBINA DAİR HADİSLER
*
İKİNCİ FASIL
TA'BİR EDİLMİŞ RÜYALAR

RÜYA TABİRİ ÜZERİNE UMUMÎ BİLGİLER

1. TA'BİR NEDİR?

Ta'bir dilimize geçmiş Arapça bir kelimedir. Bu kelime Arapça'da da rüyayı tefsir mânasında kullanılır. Halkımız "rüyayı tâbir etmek" yerine "düş yormak" ifadesini de kullanır. Ta'bir kelimesi lügatte, bir halden diğer bir hâle geçmek mânasına gelen ??? kökünden gelir. Öyle ise ta'bir, "rüyanın zâhirinden bâtınına geçmek" demektir. Bu anlayışa göre, uykuda görülen hakikat değildir, muhteva taşıyan bir zâhirdir, tâbirle bunun içine geçilebilir, hakikatına ulaşılabilir. İbret ve i'tibar kelimeleri de aynı kökten gelmektedir, bunlar da görülen (müşahed) şeyin bilgisinden, görülmeyen şeye ulaşmayı sağlayan hâleti ifade ederler. Rüya, kişinin uyurken gördüğü şeylere denir.[1]

2- RÜYANIN MAHİYETİ NEDİR?

Rüyanın mahiyetini açıklama sadedinde insanlar, eskiden beri uğraşmışlar farklı izahlar getirmişlerdir: Tabibler, felsefeciler, başka dinlere mensup olanlar vs. bunlardan hiçbirinin izahı, diğerine benzemez. Mâzirî'nin değerlendirmesiyle, ileri sürülen iddialar, çoğunluk itibariyle münker ve bâtıldır. "Çünkü, der, akılla idrak edilip, üzerine delil getirilemeyen şeyleri anlamaya çalışmışlar, kesin iddialarda bulunmuşlardır. Halbuki "olabilir" diye ihtimalle söz edilecek yerde kesin hükümde bulunmak hatadır."
Kurtubî, şeriat alimleri dışında kalanların rüya konusunda birbirine zıt, tutarsız iddialarda bulunmalarını, onların bu işi yaparken, peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan ayrılmalarıyla izah eder. Ona göre, rüya, nefse ait idraklerdir. Halbuki nefsin hakikatı bizce meçhuldür, bilinemez. Durum böyle olunca, kendisi meçhul olan nefsin idrâk ettiği şeyleri (rüyayı) anlayamamamız, bilememeniz çok daha normaldir, tabiidir. Biz daha ziyade göz ve kulakla idrak edilen şeyleri anlayabiliriz.
İslâm âlimlerinin rüya ile ilgili tavsiflerinde bazı tâbirat farklılıklarına rastlanırsa da özde ve esasta birleşirler. Buna göre, rüya, Allah'ın yaratmasıyla vukua gelen bir hadisedir. Yaratma işinde şeytan ve melek vasıta kılınmaktadır. Rüyanın sâdık ve sâlih olanı var, kâzip ve gayr-ı sâlih olanı var. Tâbir suretiyle rüyanın medlûlüne yaklaşılabilir.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî şöyle der: "Rüya, Cenab-ı Hakk'ın melek veya şeytan vasıtasıyla, insanın kalb ve şuuruna hakikat veya kinâye olarak koyduğu ruhî idraklerdir. Bunlar ya açıktır ya da karmakarışık şeylerdir. Rüyanın uyanık haldeki benzeri, zihne gelen hatıralardır. Zîra bunlar bazan belli bir maksada uygun olarak intizam dahilinde zihne doğar, bazan da intizamsız ve karmakarışık şekilde hayale dökülürler."
Bir başka izaha göre: "Allah, melek vasıtasıyla, uyuyanın idrak mahalline (şuur, kalb) görülen şeyleri atar. Bu atılanlar orada duygularla algılanan suretlere bürünür. Bunlar bazan haricen mevcut olmamakla birlikte aklen idrak edilen ma'kul mânalarının misalleridir. Bu görülenler, her iki halde de mübeşşir (iyinin habercisi) veya münzir (kötünün habercisi) olabilirler."
Ayrıca rüya: "Olmuş veya olacaklar için Allah'ın alem kıldığı şeyin hayalde teşekkül eden misâllerinin uyku esnasında enfüsî olarak idrâk edilmesidir" diye de târif edilmiştir.[2]

RÜYA CİHETİYLE İNSANLAR ÜÇ KISIMDIR

İslâm âlimleri, bu mevzuda vârid olan hadisleri değerlendirerek insanları üç gruba ayırırlar:
1- Peygamberler: Bunların rüyalarının hepsi doğrudur. Bazan da tâbir gerektiren şeyler görebilirler.
2- Sâlihler: Bunların rüyaları çoğunluk itibarıyla doğrudur. Bunlar da bazan tâbire muhtaç olmayacak açıklıkta görürler.
3- Diğer insanlar: Bunlar, doğru ve doğru olmayan her ikisini de görürler. Bunlar üç kısımdır.
a) Mestur (hali kapalı) olanlar: Bunların rüyaları halleriyle muvazi gider.
b) Fâsıklar: "Bunların rüyası çoğunlukla edğâs (karışık, mânasız)dır. Doğru kısmı pek azdır.
c) Kâfirler: Bunların rüyasında sıdk iyice azdır. Bu duruma: ??????????? ?????? ??????????? ???????? "Rüyaca en doğruları, sözce en doğrularıdır" hadisi işaret eder.[3]

MÜ'MİNİN RÜYASI:

Ebu Bekr İbnu'l-Arabî der ki: "Salih mü'minin rüyası, nübüvvetin cüzü olduğu söylenen rüyadır. Mü'minin "sâlih" olması demek, istikamet ve nizam üzere olması demektir... Buna göre, fâsıkın rüyası peygamberliğin cüzlerinden sayılmaz. Mamafih en uzak cüzü sayılır diyen de olmuştur. Fakat kâfirin rüyası hiçbir surette sayılmaz.

Kurtubî der ki: "Sâdık ve sâlih mü'min, hâli, peygamberlerin haline uyan ve bu sebeple peygamberlere ikram edilmiş olan "gayba ıttılâ"ın bir neviyle kendisine ikram olunmuş bulunan kimsedir. Kâfir, fâsık ve karışık kimseye gelince, bunların rüyası bazan sâdık bile olsa nübüvvetten sayılmaz. Bunların rüyasındaki sıdk (doğruluk) yalancının bazan doğru söylemesine benzer. Gaybdan haber veren herkesin sözü peygamberliğin cüzlerinden sayılmaz, kâhin, falcı, müneccim ve benzerlerinin sözü gibi."[4]

RÜYA ÜÇ KISIMDIR

Bazılarınca mevkuf, bazılarınca merfu olarak rivâyet edilen bir kısım hadislere göre rüyalar üç kısımdır:
1- Hak rüya: Bu, hadislerde "rüyayı sâliha", "rüyayı sâdıka", "rüyayı hasene" gibi farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Bu isimlerle zikredilen rüyalar, edğâs'tan uzak ve halistirler. Bu, kişinin mazhar olacağı yakın bir hayrın habercisidir. Bu sebeple Allah'tan büşra (müjde) kabul edilmiştir.
2- Kişinin nefsine konuştuğu rüya: Bu kişinin uyanık halde zihninden geçen vehimlerin tesiriyle gördüğü rüyadır.
3-Şeytanın üzüntü verdiği rüya: Hoşa gitmeyen, can sıkıcı rüyalar buraya girer.
Bu üç kısma, İbnu Hacer dört kısım daha ekleyerek 7'ye çıkarır. Mamafih bunları da yukarıdakilerden birine dahil ederek üçü asıl kabul etmek mümkündür.
4- Hadisu'n nefs: Nefsin konuşması, yani arzuların te'siriyle görülen rüya.
5- Şeytanın eğlenmesi: Hadiste, "Şeytan birinizle rüyada eğlenirse bunu başkasına anlatmayın" denmiştir.
6- Uyanıkken yapmaya alıştığını rüyada görmek. Belli saatlerde yemeyi itiyad edinen o saatte uyursa, kendini yemek yer görmesi gibi.
7- Edğâs: (Karışık, yalancı rüyalar).
Rüya ve rüya ta'biri hakkında bu kısa açıklamadan sonra asıl mevzumuza geçerebiliriz. [5]

BİRİNCİ FASIL

RÜYA VE RÜYA ÂDÂBINA DÂİR HADİSLER

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ?????? ?????? # ???: ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ???? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ?????: ????? ???? ???? ??????????? ???????? ???????? .

1. (957)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zaman yaklaşınca, mü'minin rüyası, neredeyse yalan söylemeyecek. Esasen mü'minin rüyası, peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür." Buhari'nin rivayetinde şu ziyade var: "Peygamberlikten cüz olan şey yalan olamaz." [Buharî, Ta'bir 26; Müslim, Rüya 8, (2263); Tirmizî,Rüya 1, (2271); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5019).][6]

AÇIKLAMA:

Hadiste iki hüküm var:
1- Kıyamete yakın görülen rüyaların sâdık olacağı,
2- Mü'minin rüyasının peygamberliğin kırk altıda biri olması.
Hadiste, kıyamet tâbiri geçmez, "zamanın yaklaşması" tâbiri geçer. Bundan farklı mânalar çıkarılmıştır. Mühimlerini kaydedeceğiz:
1- Gece ile gündüzün birbirine yaklaşması, yani ilk ve sonbahar mevsimlerinde gece ile gündüzün eşitlenmesi. Hattabî, bu mevsimlerde, insan tabiatının mutedil bir hâl aldığını belirtir. Rüya yorumcuları, en doğru rüyaların, gece ve gündüzün eşitlendiği ve meyvelerin olgunlaştığı zamanda görülen rüyalar olduğunu söylemişlerdir. Tâbircilerin zu'muna göre, tâbirleri en ziyade doğrulayan zamanlar çiçeklerin açtığı ve meyvelerin olgunlaştığı vakitlerdir (ilk ve sonbaharlar). Bu iki vakitte gece ve gündüz itidal üzeredirler, ne çok uzun, ne çok kısadırlar.
2- "Zamanın yaklaşması" tâbirinden çıkarılan ikinci mâna, kıyametin yaklaşması ile dünya hayatının sona ermesidir. İbnu Battâl, hadiste bu mânanın asıl olduğunu söyler ve buna Tirmizî'nin merfu bir rivayetini delil gösterir:
?? ????? ?????????? ? ???????? ??????? ??????????? ????????????? ??????? ??????????? ????????
"Ahirzamanda mü'minin rüyası yalan söylemez. En doğru rüyayı, sözü en doğru söyleyenler görecektir."
İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisten çıkarılan birinci mânayı pek muvafık bulmaz, ona göre, gece ile günüzün mûtedil olduğu mevsimlerde insan tabiatı itidale kavuşarak daha sâdık rüya görüyor ise, bunu mü'minlere tahsis etmek uygun olmaz. Hadis "zaman yaklaşınca mü' minler sadık rüya görür" dediğine göre, bu, hadisten çıkarılan ikinci mânanın yani "kıyamet yaklaşınca mü'minler sadık rüya görür" tevilinin daha doğru olduğuna delil olur.
İbnu Battâl, kıyamete yakın rüyaların sâdık olma keyfiyetini şöyle izah eder: "Kıyamet yaklaşınca ilmin çoğu kaldırılacak, dine ait meâlim (din öğretimi yapan müesseseler), kargaşa ve fitneler sebebiyle indirâs ve inkıraza uğrayarak yok olacaklar. İnsanlar, (peygamber beklenen) fetret devri insanları gibi dinin kaybolması sebebiyle bir münzir (korkutucu mürşid) ve bir müceddid'e muhtaç hale gelecekler. Nitekim geçmiş ümmetleri de peygamberler inzâr etmiş (cehennemle korkutmuş) idiler. Bir yandan Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in son peygamber olması, bir yandan da mezkur zamanın fetret devrine benzemesi, insanlara yasaklanan yeni bir nübüvvet eksikliğini bir başka şeyle telâfi etmeyi gerekli kılacaktır. İşte bu da, esas itibarıyla cennetle müjdeleyip cehennemle korkutmaktan ibaret olan nübüvvetin bir cüzü kılınan rüyayı sâdıkadır."
3- Davudî, "zamanın yaklaşması" tâbirinden saatlerin, günlerin ve gecelerin noksanlaşmasını anlamıştır. Noksanlaşmadan maksad da onların sür'at kazanıp, çabuk geçmesidir. İşte bu da kıyamet saatinin yaklaşması demektir. Zîra başta Müslim, birçok muhaddisin kaydettiği bir hadiste şöyle buyurulmuştur:
??????????? ?????????? ????? ??????? ????????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??????????? ???????????? ???????????? ??????????? "Zaman yaklaşacak, öyle ki, sene bir ay kadar; ay, hafta kadar; hafta, gün kadar; gün, bir saat kadar; bir saat de hurma dalının yanması kadar olacaktır."
4- Hadiste geçen mezkur zamanın, Mehdi'nin zamanı olduğu, o zamanda adâlet ve emniyetin geniş, hayır ve rızkın bol olacağı, bu durumdan alınan lezzet ve hazz sebebiyle vaktin çabuk geçip kısaldığına hükmedileceği de söylenmiştir.
Hadiste "neredeyse" ifadesine yer verilip "...Mü'minin rüyası neredeyse yalan söylemiyecek.." denmiş olması, o zamanda rüyalara sıdkın galebe çalıp, çoğunlukla sâdık rüyalar görüleceğine işarettir.
5- Doğru Rüya Doğru Sözlülüğün Eseridir: Kurtubî der ki: "Allah bilir ya, bu hadiste zikri geçen âhirzamandan murad, Hz. İsa (aleyhisselam)'nın Deccal' öldürmesinden sonra onunla birlikte olacak mü'min tâifenin zamanıdır. Nitekim, Müslim'in bir hadisinde şöyle buyurulmuştur: "Allah İsa İbnu Meryem'i gönderir, insanlar arasında yedi yıl kalır. Bu sırada iki kişi arasında düşmanlık olmaz. Sonra Allah, Şam cihetinden soğuk bir rüzgâr gönderir. Yeryüzünde, kalbinde zerre miktar hayır veya iman bulunan tek kişi kalmaz, hepsinin ruhu bu rüzgârla birlikte kabzedilir."
Kurtubî devamla der ki: "Bu zamanda yaşayan insanlar bana öyle geliyor ki, şu ümmetin, ilk asırdan sonra gelenlerinin hâlen en iyi ve sözce en doğru olanıdır. Bu sebeple de rüyaları hiç yalan söylemiyecektir, nitekim hadiste: ??????????? ?????? ??????????? ???????? "Rüyaca en doğruları, sözce en doğrularıdır." buyurulmuştur. Gerçekten bu böyledir, çünkü kim doğru söylerse kalbi nurlanır, idraki kuvvet kazanır ve mânalar, sahih şekilde o idrakte nakşolunur. Böylece uyanık halde çoğunlukla sıdk üzere olan kimseye, bu hal uykuda da refakat eder ve doğru olandan başka bir şey görmez. Elbette yalancının veya doğru ve yalanı karıştıran kimsenin hâli böyle olmayacaktır. Bu kimse kalbini bozup karartmıştır. Onun karmakarışık, mânâsız şeyler görmesi

normaldir. Pek nâdir durumlarda doğru sözlünün, sahih olmayan; yalancının da sahih olan bir rüya görmesi vukuattandır. Ancak çokca, ekseriyetle vukua gelen durum yukarıda söylediğimiz gibidir."
İbnu Hacer der ki: Bu açıklama, yukarıda: "Rüya, sâdık ve sâlih mü'minden sâdır olduğu takdirde peygamberliğin cüzlerinden bir cüzdür" diye ifade ettiğimiz görüşü teyid eder.
6- İbnu Ebî Cemre, "Ahirzamanda mü'minin rüyası neredeyse yalan söylemez" hadisini şöyle anlar: "Rüya, o zaman, tâbire ihtiyaç göstermeyecek bir açıklıkta olur, ona yalan da karışmaz. Bu, daha önceki rüyaların hilafı bir durumdur. Zîra, önceki zamanda görülen rüyaların te'vili kapalıdır, sâdece tâbirciler açıklayabilir, üstelik tâbircinin dediği gibi de çıkmayabilir. Böylece onlara yalanın da girmiş olduğunu anlarız... Bunun âhirzamana has kılınmasındaki hikmet, mü'min, o zamanda garib (yalnız, hâmisiz) olacağından dolayıdır... Bu sebeple o vakit mü'minin dostu ve yardımcısı pek azdır. Allah, onlara rüyayı sadıka ile ikramda bulunur. Hadislerde, mü'minin rüyası nübüvvetin kaçta kaçı olduğuna dair rivayetten rivayete değişen ihtilâfı bu sebeple izah etmek mümkündür. Ve şöyle denebilir: "Kıyametin yakınlığı arttıkça, rüyanın doğruluğu daha da artacak ve böylece nübüvvetten cüz olma nisbeti de arttığı için sayı düşecektir.[7]

7- Rüya peygamberlikten bir cüzdür.

RÜYA PEYGAMBERLİKTEN BİR CÜZDÜR

Sadedinde olduğumuz hadis, mü'minin rüyasını peygamberliğin kırk altı cüzünden biri ilan etmektedir. Mevzuyu bir başka babta tahlil eden İbnu Hacer, bu mesele üzerine muhtelif hadislerde gelen farklı rakamları kaydeder. Buna göre, on kadar farklı hadisten her biri değişik rakamlar vermektedir. En azına göre, rüya, peygamberliğin yirmi altıda biridir, en çocuğuna göre de yetmiş altıda biridir. Arada kırkta, kırk dörtte, kırk beşte, kırk altıda, kırk yedide, kırk dokuzda, ellide, yetmişte bir rakamları geçmektedir. Hadisler sıhatçe farklıdır. İbnu Hacer, "Mutlak olarak en sahihi birincisidir, onu "yetmişte bir" rivayeti takip eder" der. Farklı görüşleri 15'e kadar çıkaranlara ayrıca dikkat çeker.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatıyla, nübüvvetin de kesilmiş olması sebebiyle, rüyanın nübüvvetten bir cüz sayılması meselenin izahı zorca bir mesele olduğuna dikkat çektikten sonra İbnu Hacer şunu söyler: "Bu fikre cevap olarak dendi ki: "Rüya eğer Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den vâki olmuş ise, bu gerçekten nübüvvetten bir parçadır. Şayet bir başkasından vâki olmuş ise mecâzen nübüvvetten bir parçadır."
Hattabî demiştir ki: "Dendiğine göre, rüya, nübüvvete uygun olarak gelir, ancak, bu onun devam eden cüz'ü demek değildir."
Şöyle de denmiştir: "Bunun mânası: Rüya nübüvvet ilminden bir cüzdür. Zîra nübüvvet kesilmiş olsa da ilmi bâkidir."
İbnu Battâl, nübüvvet kelimesinin lügat mânasından hareket ederek der ki; "Nübüvvet, inbâ kelimesinden alınmadır, bu da lügat olarak i'lâm (duyurmak) demektir. Bu mânâya göre, rüya, Allah'tan gelen ve yalan bulunmayan sâdık bir haber olması ve nübüvvetin de Allah'tan gelen ve kizbin câiz olmadığı haber olması haysiyetiyle rüya ile, nübüvvet arasında -haberdeki doğruluk noktasından- benzerlik kurulmuştur."
Rüyanın peygamberlikten bir cüz olması meselesini bazı âlimler de şöyle izah etmişlerdir: "Cenab-ı Hakk, Peygamberine altı ay rüyada hitab etti. Bu altı aydan sonra, ömrü boyunca, yirmi üç yıl uyanık halde hitab etti. Bu altı aylık müddet yirmi üç yıla nisbet edilince kırk altıda bir eder.
İbnu Battâl bu izahı iki noktadan tutarsız bulmuştur:
1- Hz. Peygamber'in bi'setten sonraki ömrünün miktarı ihtilâflıdır.
2- "Rüya, nübüvvetin yetmiş cüzünden biridir" diyen rivayet mânasız kalacaktır.
İbnu Hacer bu konuda ulemânın muhtelif tez ve antitezlerini beyan ettikten sonra sayıların farklılığını şöyle bir izahla çözmeye çalışır: "Sayılardaki farklılıklar, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu meseleyi beyan ettiği zamanların farklı olmasından ileri gelir. Şöyle ki: Kendisine vahyin gelmesinden on üç senenin dolumunda, "rüyanın peygamberliğin yirmi altı cüzünden bir cüz olduğunu söylemiş olmalı, bu ise hicret zamanına rastlar. Yirmi yılın dolumunda kırkta bir; yirmi iki yılın dolumunda kırk dörtte bir; ondan sonra kırk beşte bir; sonra hayatının sonunda kırk altıda bir demiş olmalı. Kırktan sonraki rivayetler ise zayıftır. Ellide biri diyen rivâyetin küsûratı ifade etmesi ihtimal dahilindedir. Yetmişte bir diyen rivayet ise mübâlağa içindir, bunun dışındakiler zâten sâbit değildir. Böylesi bir irtibatlamada teâruz mevcut değildir..."
Bu mevzu üzerine İbnu Hacer, başka yorum ve tahliller dahi kaydederse de, bu kadarla yetiniyoruz. Ancak Ebî Cemre'nin yukarıda kaydedilen, buna yakın izahını hatırlatmada fayda var.[8]

?2? ??? ???? ????? ? ??????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ?????? ?????? # ???????: ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???????????? ???? ????????? ????????????? ???????? ?????? ?????? ?????????[.

2. (958)- Ebu Katâde (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işitmiştir: "Rüya Allah'tandır. Hulm (sıkıntılı rüya) şeytandandır. Öyle ise, sizden biri, hoşuna gitmeyen kötü bir rüya (hulm) görecek olursa sol tarafına tükürsün ve ondan Allah'a istiâze etsin (sığınsın). (Böyle yaparsa şeytan) kendisine asla zarar edemiyecektir." [Buharî, Tıbb 39, Bed'ü'l-Halk 11, Ta'bir 3, 4, 10,14, 46; Müslim, Rüya 5, (2262); Muvatta 1, (2, 957); Tirmizî, Rüya 4, (2288); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5021).][9]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetler, "Salih rüya Allah'tandır" diye kayıtlı olarak geldiği halde burada sâlih, gayr-ı sâlih kaydı yapılmaksızın, rüyanın Allah'tan olduğu belirtilmiştir. İslâmî temel itikadımız esâsen budur. Yani her şeyin takdiri, yaratılması, hayır, şer Allah'tandır. Rü'yanın betahsis Allah'a nisbet edilmesi "teşrif" yani rüyanın ehemmiyetine dikkat çekmek içindir.
Hadis, Allah'a nisbet edilecek hayırlı rüyalara hulm denilmeyeceğini göstermektedir. Keza, şeytana nisbet edilenlere de rüya denilmeyecektir. Tabii ki bu, şer'î bir edeptir. Esas itibariyle ve lügat olarak uykuda görülenlerin hepsine rüya denir. Daha önce yedi çeşide ayrıldığını belirttiğimiz rüyalar bu rivayette ikiye irca edilmiş olmaktadır. Şu halde korku, üzüntü veren, hoşlanılmayan rüyalar bâtıldır ve şeytandan gelmektedir, bunlara toptan hulm denmektedir. Hulm, Kur'ân-ı Kerim'de edğâs diye zikri geçen karmakarışık, mânâsız rüyalardan başka bir şey değildir.
Sadedinde olduğumuz hadis, görülen rüya karşısında mü'minin takınacağı edeb ve tavrı belirlemektedir: "Şeytânî, hoşlanmadığınız bir rüya gördüğünüz zaman sol tarafa tükürün, istiaze ederek şeytandan Allah'a sığının..." diyor. Yani euzubillahi mineşşeytânirracim denecek. Bir başka hadiste, böyle bir rüya görenin "sol tarafına üç sefer nefes etmesi ?????????????? ???? ????????? ???? ???????? şer ve ezasından Allah'a sığınması" tavsiye edilmiştir. Bu babta başka rivayetler de var. Bu çeşit rüyalar anlatılmamalıdır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sâlih rüya görüldüğü zaman ne yapılması gereğini de muhtelif rivayetlerde ta'lim buyurmaktadır:
????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ???? ???? ?????? ??????????? ?????? ????????? ????????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ???? ???? ??????????? ?????????????? ???? ???????? ??? ?????????? ????? ????????? ? ?????????
"Sizden biri sevdiği bir rüya görünce, (bilsin ki) bu Allah'tandır. Bunun için Allah'a hamdetsin, bunu başkasına anlatsın. Hoşuna gitmeyen bir rüya görünce de (bilsin ki) bu şeytandandır, hemen şerrinden Allah'a istiâzede bulunsun. Rüyayı kimseye de anlatmasın, zira kendisine zarar verecek değildir."
Buharî'den kaydettiğimiz bu rivayet, hoşumuza giden rüyaların başkasına anlatılmasını tavsiye etmekte ise de, başka rivayetlerde rüyayı anlatacağımız kimseler hakkında bâzı kayıtlar koymaktadır: ??????????? ????? ???? ???????? ???? ???????? Yani "Bilgili veya sevgili" olmalıdır, ????

???? ??????? ???? ??????? yani "Alim veya nasih (hayırhah)" olmalıdır. Vâdd (sizi seven), zire'y (isabetli, faydalı görüş sahibi) gibi başka vasıflar da zikredilmişse de hepsi aynı kapıya çıkar ve rüya anlatacağımız kimselerin akıllı, bilgili, hakkımızda hayır düşünen, bizi seven bir kimse olmasına dikkat etmemiz gereği anlaşılır.
Ebu Bekr İbnu'l-Arabî der ki: "Âlim olmalıdır, zira o, rüyayı imkân nisbetinde hayra yoracaktır. Hayırhah (nâsih) olmalıdır, çünkü o, faydalı olana ve kendisine yardımı dokunacak hususlara irşâd ve teşvikte bulunacaktır. Bilgili (lebib), rüyayı anlayan demektir, böyle birisi, rüyayı görenin ihtiyaç duyduğu hususu bilip onu öğretecek veya sükut edecektir. Sevilen (habib) de, bir hayır görürse söyler, anlayamaz veya şüpheye düşerse sükût eder..."[10]

?3? ??? ???? ??????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????? ?? ????????? ????? ?????? ?????? ??????????? ? ??????????? ???[.

3. (959)- Buhârî'nin bir rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Beni rüyada gören, gerçekten beni görmüştür, çünkü şeytan benim suretime giremez." [Buharî, Tabir 2, 10; Müslim, Rüya 10; (2266); Muvatta, Rüya 1, (2, 956).][11]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki hadisi Hz. Enes (radıyallahu anh) rivayet etmiştir. Tîbî şöyle açıklamıştır. Beni rüyasında gören, beni hakikatim üzere eksiksiz görmüştür, beni görüp görmediğinden şüpheye düşülmemelidir. Rüya tamdır, hak bir rüyadır" demektir." Nitekim, yine Buhârî'de gelen bir başka hadiste: "Rüyada beni gören hakkı (gerçeği) görmüştür." ???? ?????? ?????? ???? ??????? buyurmuştur.
Rüyada Resûlullah'ın görülmesi meselesi bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. Yani, her ne suretle görülürse görülsün bu görülüş hak bir görme midir? Yoksa görmenin hak olması için Resûlullah'ı bilinen evsafıyla görmek şart mıdır? Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her seferinde mâlum sıfatlarıyla, hüviyet-i asliyesi ile gözükmez. Buharî'nin bazı nüshalarında İbnu Sîrîn'in şu kaydı yer alır: ????? ????? ?? ?????? Buna göre, Resûlullah'ı bilinen evsafı çerçevesinde görürse bu rüya hak rüyadır.
Ancak ulemâ şu noktada müttefiktir: "Şeytan Resûlullah'ın hüviyetine giremez." Cenâb-ı Hakk ona bu imkânı tanımamıştır. Aksi takdirde, şeriata kizb karışma ihtimali mevzubahis olur, dine itimad kalmazdı. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk, şeytanı, kişinin uyanık halinde, Resûlullah'ın suretine girmekten men ettiği gibi, uyku halinde de o suretle gözükmekten men etmiştir. Bu hususu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açık seçik beyan etmiştir.
Hal böyle olunca, Resûlullah'ın, her ne suretle olursa olsun, rüyada görülmesine şeytanın dehâlet etmemesi gerekir. Bu sebeple Nevevî şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gören kişi mâlum evsafı üzere de görse, mâlum evsafının aksine de görse, gerçekten Resûlullah'ı görmüştür."
Nevevî bu görüşünü, Kadı İyaz'ın: "Sağ iken taşıdığı sureti ile gören gerçekten görmüş, bu sıfata uymayan şekilde gören hakiki görmüş sayılmaz, te'vil gerekir" sözünü reddetmek için söylemiştir.
Bazıları daha açık bir ifade ile hadisten şunu anlamışlardır: "Hadisin manası şudur: O (aleyhissalâtu vesselâm)'nu gören, hayatta iken taşıdığı suret üzere görür. Bundan şu zaruri netice çıkar: Resûlullah'ı aslî suretinin haricinde görenin rüyası edgâs'tır, (sadık rüya değildir.)"
Ancak ulemâ çoğunlukla şu görüşü benimser: "Bu hadisten maksad şudur: hangi hal üzere olursa olun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in rüyada görülmesi bâtıl olamaz, bu rüya edgâs değildir, esas itibariyle haktır. Görülen suret şeytandan değil Allah'tandır."[12]

?4? ??? ???? '?? ???? ???????? ?? ??? ???? ???????:]??????? ?????????? ?????? ???? ??????????? ??????? ???? ????????????? ?????? ???? ????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ????? ????????[.

4. (960)- Ebu Rezîn el-Ukeylî Lakît İbnu Amir İbni Sabire (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'minin rüyası nübüvvetin kırk cüzünden bir cüzdür. Bu rüya, anlatılmadığı müddetçe bir kuşun ayağında (takılı vaziyette) durur. Anlatılacak olursa hemen düşer." [Tirmizî, Rü'ya 6, (2279, 2280); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5020).][13]

AÇIKLAMA:

1- Rüyanın peygamberlikten bir cüz olma meselesini 957 numaralı hadiste açıkladık.
2- Rüyanın kuşun ayağında takılı olması, bir teşbihtir; bununla, rüyanın anlatılmadığı müddetçe kesinleşmediği ifade edilmektedir, tıpkı asılan, takılan bir şeyin havada durması, yerde istikrarını bulmaması gibi. Öyle ise, rüyanın istikrar bulup, kesinlik kazanması tâbir edilmesine bağlıdır. Tâbir edilince süratle düşüp istikrar kazanır. Kuşun kendisi bir yerde sâbit durmazsa, onun ayağına takılan şey hiç sâbit duramaz. Öyle ise rüya anlatılınca, hükmü, sahibinin üstüne hemen düşer. Ebu Dâvud'un bir başka rivayeti şöyle: "Rüya, tâbir edilmedikçe bir kuşun ayağı üstündedir, tâbir edilince hemen düşer." Bu rivâyet "anlatınca" demiyor, "tâbir edince" diyor. Öyle ise, önceki hadiste geçen "anlatmak"tan maksad, tâbirini medar-ı bahs etmek, konuşmaktır.
Hadisin Ebu Davud'daki aslı, Ebu Rezîn'in şu sözüyle tamamlanır: "Zannederim (Resûlullah) şunu da demişti: "(Öyleyse) rüyanı akıllı ve dostun olan kimseye anlat."
Rüyadaki hakikatın tahakkuku, onun anlatılmasına, daha doğrusu tâbirine bağlı olunca, rüyanın rastgele kimselere anlatılmamasının ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış olur. Bu sebeple Resûlullah, rüyanın tabiatı hakkında verdiği bilgiye uygun bir tavsiye ile hadisini tamamlamış olmaktadır: "Rüyayı lebib ve habib olana, yani akıllı dosta anlatın!"[14]

?5? ??? ???? ??????? ????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??????? ???? ????????????[.

5. (961)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mü'minin rüyası, nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür." [Buharî, Ta'bir 4, Muvaatta 1, (2, 956).] [15]

AÇIKLAMA:

Hadis, Muvatta'da Ebu Saîdi'l-Hudrî rivayeti olarak değil, Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) rivâyeti olarak, yakın elfazla geçer. Rüyanın peygamberlikten cüz olması meselesini 957 numaralı hadiste açıkladık.[16]

?6? ???????? ?? ??? ???? ?????.]???? ????? ????? # ???: ??????? ?????????? ???'???????[.

6. (962)- Tirmizî'de Ebu Saîd'den şu rivayet kaydedilmiştir: "En sâdık rüya seher vakitlerinde görülen rüyadır." [Tirmizî, Rü'ya 3, (2275).][17]

AÇIKLAMA:

Daha önce (957. hadis) belirttiğimiz üzere, âlimler rüyanın sıdkı hususunda, onun görüldüğü mevsimin ehemmiyetine dikkat çekerler. Bazı mevsimlerde insan tabiatının mutedil olması sebebiyle rüyayı edğas (karışık ve mânasız) kılan psikolojik ve biyolojik amillerin daha az tesirde bulunacağını belirtmişlerdir. Şu halde, günlük olarak da seher vakitlerinin, diğer vakitlere nazaran biyolojik ve psikolojik yönden en mutedil vakit olduğu söylenebilir: Uyku ile dinlenmiş olan sinir sistemi daha sakindir, mide boşalmış, hazım yorgunluğu kalmamış, ruhen fikren meşguliyet ve hassasiyet asgarî seviyeye inmiş vs. Şu halde mizac ve kuvvelerin azamî derecede i'tidale kavuştuğu bir durumda görülecek rüyalar hakikat olma şansına daha çok sahiptir. Bu durumu Resûlullah, "En sadık rüya seherdekidir" diyerek ifâde buyurmuş olmaktadır.
Tîbî merhum, meselenin bir başka yönüne de dikkat çeker: "Zira seher vakti meleklerin inme zamanıdır."[18]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ??????? ???? ??????????? ??? ????????????????. ???????: ????? ????????????????? ????: ?????????? ????????????[. ????? ??????? ???? ????? ?? ???? ???.????: ???????? ????????? ?????????? ??? ????? ???? .

7. (963)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demişti: "Benden sonra, peygamberlikten sâdece mübeşşirat (müjdeciler) kalacaktır!"
Yanındakiler sordu:
"- Mübeşşirât da nedir?"
"- Sâlih rüyadır!" diye cevap verdi."
Muvatta'nın rivayetinde şu ziyade var: "Sâlih rüyayı sâlih kişi görür veya ona gösterilir." [Buharî, Tabir 5; Muvatta, Rüya 3, (2, 957); Ebu Davud, Edeb 96, (5017).][19]

AÇIKLAMA:

Mübeşşirât kelime olarak mübeşşire'nin cem'idir, bu ise büşrâ yani müjde (sevindirici haber) demektir. Ancak hadiste bununla rüyayı sâliha kastedildiği Resûlullah tarafından açıklanmıştır. Hadiste Resûlullah: "Bana has olan nübüvvetten sonra sadece mübeşşirât kalacaktır, diğer nübüvvet hassaları benimle beraber ortadan kalkacak" demek istemiştir. İbnu Abbas'tan gelen bir rivayete göre Resûlullah bu sözü ölüm döşeğinde söylemiştir. Ancak hadisin bir çok vechi mevcuttur. Bir vechi şöyledir:
???? ???????????? ?????????????? ???? ???????????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ??????? ???????? ???????????????. ???????: ????? ???????????????? ?????: ??????? ?????????????? ????? ???? ????????? ????????????

"Risalet ve peygamberlik artık kesildi. Benden sonra ne nebi ne de peygamber var. Ancak mübeşşirat devam edecek!" Dediler ki: "Mübeşşirat nedir?" Dedi ki: "Müslümanların rüyası peygamerliğin cüzlerinden bir cüzdür."
İbnu't-Tîn der ki: "Hadisin mânâsı şudur: "Vahiy benim ölümümle kesilecektir. Kendisiyle, istikbalde olacak şeyleri öğrenebileceğiniz tek kaynak kalıyor, o da rüyadır." Ancak bu söze, ilham hatırlatılarak karşı çıkılmıştır, zîra ilham da istikbali öğrenme kaynaklarından biridir. [20]

İKİNCİ FASIL

TABİR EDİLMİŞ RÜYALAR

?1? ?? ???????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ????:]???? ????? ????? # ???????? ??? ??????? ‘????????? ???? ???? ?????? ???????? ???????? ????????? ???????? ??? ????? ?????? ??? ???????? ????????? ????? ????? ????? ???????: ???? ???? ????? ???????? ???????? ????????: ??? ?????? ????? ???? ???????. ?????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ????????????? ????? ???: ?????????. ?????????????: ?????????? ???? ?????? ??????????? ??????? ????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ???? ??????? ????????????? ????????? ?????????? ??????? ????????????? ???????? ??? ????? ?????????? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????? ?????? ??????? ??????? ????? ????? ????? ??????? ???????? ????????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ????????? ?‘???. ?????: ?????? ??????? ????????? ??????? ??? ????? ??? ???: ????????? ?????????. ????????????? ????????? ???? ?????? ?????????? ????????? ????? ????? ?????? ??????? ?????????? ???? ??????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ??? ??????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ??? ???????? ????? ??????????? ??? ????????? ?Œ???? ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ??????????? ?‘?????? ????? ???????? ???? ????? ????????? ?????? ??????? ????? ????????? ????? ????. ????? ??????? ???????? ?????????? ?????? ??? ?????? ?? ????????? ?‘???.??????: ????????? ?????? ??? ????? ???? ????????? ?????????. ????????????? ?????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ????? ????? ??????????. ????????????? ????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????? ???? ??????? ????????. ?????? ???????? ????? ????????

??????????. ??????: ??? ?????? ????: ????????? ?????????. ????????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?? ????????? ????? ???????? ?????? ??? ???? ????????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ??? ??????? ????? ?????? ????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ?????????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ???????. ??????: ??? ????? ????: ????????? ?????????. ????????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ????????? ????????? ??? ????? ????? ?????? ???????? ????? ????????? ????????? ?????????. ??????: ??? ????? ????

???????? ?????????. ??????????????? ?????????? ???? ???????? ??????????? ?????? ???? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ? ?????? ???? ??????? ???? ?? ??????????? ?????? ???????? ???? ???????? ????????? ??????????. ??????: ??? ??????? ???? ???????? ?????????. ??????????????? ?????????? ???? ???????? ????????? ???? ??? ???????? ????? ??????? ??????? ??? ???????. ??????: ????? ??????? ??????????????? ?????? ??? ???????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ????? ???????????. ???????????????? ???????? ????? ????????????? ????????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ????????? ??? ????? ?????? ???????? ????????? ??? ????? ?????. ?????? ??????: ????????? ???????? ?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?? ?????????. ?????????? ?????????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ????????? ?? ??????? ???????. ?????: ????? ?????? ??????? ????????? ??????????. ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????
???????????? ????????????. ????????: ?????????? ??????????. ????: ????? ?Œ?? ??? ??????? ?????????. ???????: ??????? ??????? ?????? ??????????? ??????? ????? ???? ??????? ???????? ????: ????? ????????????. ????? ????????? ?'????? ??????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ????????? ????????????? ????????? ???? ???????? ????????????. ??????? ????????? ????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???????????? ??? ???????? ?????????? ??? ???????? ???????? ????????? ??????? ???? ???????? ???????? ??????????? ??????? ?Œ?????? ??????? ?????????? ???????????? ?????????? ????????? ???? ?? ?????? ??????? ??????????? ?????????? ?????????? ?????????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ?? ????????? ?????????? ???????????? ??????? ????? ????????. ??????? ????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ??????? ?? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ??????????. ??????? ???????????? ????????? ???????? ??????? ????????? ????? ???? ??????????. ??????? ??????: ???????? ?????? ???????? ?????????????? ????? #: ???????? ?????????????. ??????? ????????? ????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????? ???????? ??????? ??????? ????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ????????.»????????????« ????? ????? ???????. »?????? ????????« ???? ?????? »????????????????« ????? ??????. »??????????« ???? ?????: ?????. »????????????« ??????. »??????????« ?? ?? ?? ?????? ???? ??????? ?? ??? ????? ??????. »????????????« ??????? .

1. (964)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sık sık: "Sizden bir rüya gören yok mu?" diye sorardı. Görenler de, O'na Allah'ın dilediği kadar anlatırlardı. Bir sabah bize yine sordu:
"- Sizden bir rüya gören yok mu?"
Kendisine:
"- Bizden kimse bir şey görmedi!" dediler. Bunun üzerine:
"- Ama ben gördüm" dedi ve anlattı: "Bu gece bana iki kişi geldi. Beni alıp haydi yürü! dediler. Yürüdüm. Yatan bir adamın yanına geldik. Yanında biri, elinde bir kaya olduğu halde başucunda duruyordu. Bazan bu kayayı başına indirip onunla başını yarıyordu, taş da sağa sola yuvarlanıp gidiyordu. Adam taşı takip ediyor ve tekrar alıyordu. Ama, başı eskisi gibi iyileşinceye kadar vurmuyordu. İyileştikten sonra tekrar indiriyor, önceki yaptıklarını aynen yeniliyordu. Beni getirenlere:
- Sübhânallah! nedir bu? dedim. Dinlemeyip:
- Yürü! Yürü!
dediler. Yürüdük, sırtüstü uzanmış birinin yanına geldik. Bunun da yanında, elinde demir kancalar bulunan biri duruyordu. Adamın bir yüzüne gelip, çengeli takıp yüzünün yarısını ensesine kadar soyuyordu. Burnu, gözü enseye kadar soyuluyordu. Sonra öbür tarafına geçip, aynı şekilde diğer yüzünün derisini de ensesine kadar soyuyordu. Bu da, yüz derileri iyileşip eskisi gibi sıhhate kavuşuncaya kadar bekliyor, sonra tekrar önce yaptıklarını yapmaya başlıyordu. Ben burada da:
- Sübhanallah, nedir bu? dedim. Cevap vermeyip:
- Yürü! Yürü!
dediler. Beraberce yürüdük. Fırın gibi bir yere geldik. İçinden birtakım gürültüler, sesler geliyordu. Gördük ki, içinde bir kısım çıplak kadınlar ve erkekler var. Aşağı taraflarından bir alev yükselip onları yalıyordu. Bu alev onlara ulaşınca çığlık koparıyorlardı. Ben yine dayanamayıp:
- Bunlar kimdir?
diye sordum. Bana cevap vermeyip:
- Yürü! Yürü!
dediler. Beraberce yürüdük. Kan gibi kırmızı bir nehir kenarına geldik. Nehirde yüzen bir adam vardı. Nehir kenarında da yanında bir çok taş bulunan bir adam duruyordu. Adam bir müddet yüzüp kıyıya doğru yanaşınca yanında taşlar bulunan kıyıdaki adam geliyor, öbürü ağzını açıyor bu da ona bir taş atıp kovalıyordu. Adam bir müddet yüzdükten sonra geri dönüp adama doğru yine yaklaşıyordu. Her dönüşünde ağzını açıyor, kıyıdaki de ona bir taş atıyordu. Ben yine dayanamayıp:
- Bu nedir?
diye sordum. Cevap vermeyip yine:
- Yürü! Yürü!
dediler. Beraberce yürüdük. Çok çirkin görünüşlü bir adamın yanına geldik. Böylesi çirkin kimseyi görmemişsindir. Bunun yanında bir ateş vardı. Adam ateşi tutuşturup etrafında dönüyordu. Ben yine:
- Bu nedir?
diye sordum. Cevap vermeyip:
- Yürü! Yürü!
dediler. Beraberce yürüdük. İri iri ağaçları olan bir bahçeye geldik. İçerisinde her çeşit bahar çiçekleri vardı. Bu bahçenin içinde çok uzun boylu bir adam vardı. Semaya yükselen başını neredeyse göremiyordum. Etrafında çok sayıda çocuklar vardı. Ben yine:

- Bunlar kimdir?
dedim. Cevap vermeyip:
- Yürü! Yürü!
dediler. Beraberce yürüdük. Ulu bir ağacın yanına geldik. Ne bundan daha büyük, ne de daha güzel bir ağaç hiç görmedim. Arkadaşlarım:
- Ağaca çık!
dediler. Beraberce çıkmaya başladık. Altun ve gümüş tuğlalarla yapılmış bir şehre doğru yükselmeye başladık. Derken şehrin kapısına geldik. Kapıyı çalıp açmalarını istedik. Açtılar ve beraberce girdik. Bizi bir kısım insanlar karşıladı. Bunlar yaratılışça bir yarısı çok güzel, diğer yarısı da çok çirkin kimselerdir. Sanki böylesine güzellik, böylesine çirkinlik görmemişsindir. Arkadaşlarım onlara:
- Gidin şu nehire banın!
dediler. Meğerse orada açıkta bir nehir varmış. Suyu sanki sâfi süttü, bembeyaz... Gidip içine banıp çıktılar. Çirkinlikleri tamamen gitmiş olarak geri geldiler. İki tarafları da en güzel şekli almıştı.
Beni dolaştıran arkadaşlarım açıkladılar:
- Bu gördüğün, Adn cennetidir. Şu da senin makamındır.
Gözümü çevirip baktım. Bu bir saraydı, tıpkı beyaz bir bulut gibi.
- Beni gezdirin, içine bir gireyim! dedim.
- Şimdilik hayır! Amma mutlaka gireceksin.
dediler. Ben:
- Geceden beri acaip şeyler gördüm, neydi bunlar?
diye sordum.
- Sana anlatacağız.
dediler ve anlattılar:
- Taşla başı yarılan, o ilk gördüğün adam, Kur'ân'ı atıp reddeden, farz namazlarda uyuyup kılmayan kimsedir. Ensesine kadar yüzünün derileri, burnu, gözü soyulan adam, evinden çıkıp yalanlar uydurup, etrafa yalan saçan kimsedir. Fırın gibi bir binanın içinde gördüğün kadınlı erkekli çıplak kimseler, zina yapan erkek ve kadınlardır. Kan nehrinde yüzüp ağzına taş atılan adam fâiz yiyen adamdır. Ateşin yanında durup onu yakan ve etrafında dönen pis manzaralı adam, cehennemin, ateşin bekçisidir. Bahçede gördüğün uzun boylu adam İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm)'di. Onun etrafındaki çocuklar ise, fıtrat üzere (büluğa ermeden) ölen çocuklardır."
Cemaatten biri hemen atılarak:
"- Ey Allah'ın Resûlü! Müşrik çocukları da mı?" diye sordu.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"- Evet, dedi, müşrik çocukları da." ve anlatmaya devam etti:
"- Yarısı güzel yarısı çirkin yaratılışlı olan adamlara gelince, bunlar iyi amellerle kötü amelleri birbirine karıştırıp her ikisini de yapan kimselerdir. Allah onları affetmiştir." [Buharî, Ta'bir 48, Ezân (Sıfatu's-Salât) 156, Teheccüt 12, Cenâiz 93, Büyü 2. Cihâd 4, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiya 8, Tefsir, Berâet 15, Edeb 69; Müslim 23, (2275); Tirmizî, Rü'ya 10, (2295).][21]

AÇIKLAMA:

1- Tabirin Mekruh Vakti:Buharî, bu hadisi, Tabir'le ilgili bölümde, "Sabah namazından sonra rüya tâbiri" babında kaydeder. Buharî'nin bab başlıklarında fıkıh yaptığını nazarı dikkate alan şârihler, Buharî'nin böyle bir başlığı koymakla, Abdurrezzak'ın Musannaf'ta kaydettiği ? ???????? ????????? ???? ???????? ??? ???????? ????? ????? ??????? ???????? "Rüyanı kadına anlatma, güneş doğuncaya kadar da kimseye söyleme" şeklindeki hadisin za'fına işaret ettiğini ve ayrıca, tâbircilerin şu sözlerini reddettiğini belirtirler. "Rüya tâbirinde müstehab olanı, tâbirin, "güneşin doğmasından saat dörde, ikindi vaktinden akşam öncesine kadar" yapılmasıdır."
Buharî, bu kanaati reddediyor. Zîra kaydedilen hadis, tâbirin, güneş doğmazdan önce yapılmasının müstehab olduğuna delalet etmektedir. Bu hüküm, tâbircilerin: "Namazın mekruh olduğu vakitlerde tâbir yapmak mekruhtur" şeklineki sözlerine de muhalif değildir.
2- Tâbirin Müstehab Vakti: Mühellib, bu hususta şunu söyler: "Rüyayı sabah namazı vaktinde tâbir etmek, diğer vakitlerin hepsinden daha iyidir. Zîra, rüyayı gören, onu gördüğü zamana yakınlığı sebebiyle, zihninde daha sağlam tutmaktadır ve henüz unutma ârız olmamıştır. Üstelik tâbir edecek kimse de, zihnî huzura sahiptir ve fikri günlük maişet meşgalelerinden henüz uzaktır. Ve hem de rüyayı gören kimsenin, rüyadan alacağı iyi haberle sevinmesi, şerden de sakınıp tedbir alması mevzubahistir. Keza, ola ki rüya ma'siyetten ta'zir edicidir, rüya sahibi böylece sakınmış olur, veya bir iş hususunda uyarıcıdır, böylece rüya, sahibini murakabeye, kontrole sevkeder. Öyle ise bunlar gibi daha pek çok maslahat, rüyayı, günün başında tâbir etmeyi gerektirmektedir."
3- Hz. Peygamberin Anlattığı Rüyanın Mahiyeti: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın vaz'ettiği farz, haram ve itikadlarla ilgili hakikatlerin insanlar tarafından kavranabilmesi için, bazan teşbihli hikayeler -ki isrâiliyat nev'inden anlatılanların bu gayeye matuf olduğunu belirtmiştik (bak. 954 numaralı hadis)- bazan uykuda görülen rüyalar, bazan da Mi'rac esnasında görülen müşâhedeler şeklinde anlatmıştır. Biz, bu müşahhas tasvirlerde, gaybî olan kıyametten sonra görülebilecek olan hakikatlerin en âmi bir mü'min tarafından bile anlaşılabilecek maddî teşbihlere döküldüğünü görmekteyiz. Bu anlatımlarla ilahî, gaybî -ve behemahal imânî- olan hakikatlar âlem-i şehadette görülen ve idrak edilen maddî ve beşerî kahramanlarla bir nevi sahnelemekte, böylece sırf imanilikten ve kavranmaz mücerredlikten kurtarılarak ma'kulat ve hatta mahsusât seviyesine indirilmektedir. İslâm dinini anlaşılır, İslâmî ta'limatı âmî-âlim, gabî- zekî her seviyedeki insan tarafından kavranır ve de akıllar, ruhlar, hisler üzerinde müessir kılan bu metoda Kur'ân-ı Kerim'in de genişçe yer verdiğini görmekteyiz. cennet ve cehennemle ilgili tasvirler hep dünyevî ve günlük olarak gördüğümüz ve yaşadığımız müşahhas unsur ve motiflerle yapılmıştır.
Diğer tarafta, -İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın açıklamasıyla- âhiret âleminin hakikatını bilmekteki naksımızı kabul etmek, dünyada olanların, orada sadece ismen varlığını kabul edip, mahiyetce ayrılığına ve idrakimizin onlara yetişemiyeceğine inanmak esastır: ? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ??? ?????????? ???? ??? ????????
Söz buradan açılmışken, cennet ve cehennemle ilgili olarak pekçok hadis ve hattâ âyetlerde ifade edilmiş bulunan bir kısım hakikatlerin şu hadiste nasıl maddî, müşahhas ve mahsus unsurlarla sahnelendiğini görelim:
"Cennetle cehennem münakaşa ettiler. Cehennem:
- Bana kibirliler, zâlimler gelecektir! dedi. Cennet de:
- Bana da insanların sadece zayıfları, sakatları ve (aldatılan) gâfilleri gelecektir, acaba sebebi nedir? dedi. Allah cennete:
- Sen benim rahmetimsin, kullarımdan dilediğime seninle rahmet ederim. Cehenneme de:
- Sen benim azabımsın, kullarımdan dilediğime de seninle azab eylerim, dedi. Sonra her ikisine birden şu hitapta bulundu:
- (Sabırsızlanmayın), her ikinizi de dolduracak kullarım var!
(Ancak cehennem dolmak, tatmin olmak bilmeyip,) daha var mı, daha var mı? demeye devam edecek.[22] Bunun üzerine Cenab-ı Hakk ayağını cehennemin üzerine koyup bastıracak. Cehennem (mâruz kaldığı sıkletten) inleyerek yeter! yeter! yeter! diyecek. Cehennem böylece dolar ve içindekiler (tıkabasa) karışırlar. (Böyle yapmış olmakla) Aziz ve Celil olan Allah hiçbir kuluna zulmetmez. Cennet de boş kalmaz. Allah onun için de münâsib kullar yaratmıştır."
Buharî ve Müslim'in müştereken rivayet ettikleri bu hadisi, belirtmeye çalıştığımız ta'limî (didaktik) nokta-i nazardan değil, kelamî nokta-i nazardan tahlile kalksak sonu zor alınacak münakaşalara girebiliriz. Halbuki bu nev'e giren müteşâbih rivayetler ve âyetler çoktur. Ölümün kıyamet günü bir koç suretinde getirilerek mahşer meydanında kesilmesi gibi.
Hülâsa, bu ve benzeri bütün ifadelerin, mücerred olan imânî hakikatleri müşahhaslaştırarak anlaşılır hale getirme ve hissiyat üzerinde canlı ve müessir kılma

gayesini güttüğünü nazardan uzak tutmayacağız. Muallim-i ekber olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu gaybî hakikatler, terbiye-i İlâhiyenin en mühim safhası olan Miraç'ta da gösterilmiştir. Ayet-i kerime, "Orada gözüyle gördüklerini kalbi inkâr etmedi" (Necm 11) diyerek, önceden iman yoluyla öğrendikleri ile gözüyle gördükleri arasında tam bir mutâbakatın husûle geldiğini haber verir. Böylece aynelyakin ve hatta hakkalyakin derecesine çıkan imân-ı Nebevî, ??? ?????????? "Peygamber ve mü'minler, Rabbinden kendisine indirilene inandı" (Bakara 285) âyetiyle tebcil edilir. Hatta Süheylî'nin Ravdu'l-Unf'da kaydettiği üzere, bâzı alimlerimiz "Peygamber inandı" diye başlayan bu âyetin, bir bakıma, imânî hakikatlerin gözle müşahedesi demek olan Miraç hâdisesiyle ilgili olarak vahyedilmiş olmasını mânidâr bulmuşlardır.[23]

4- HADİSİN BAŞKA VECİHLERİNDE ZİYADELER

Bu hadis çeşitli tarîklerden gelmiştir. Bazı rivayetlerde yer alan ziyadeler, hadiste beyan edilen meselelere zenginlik kazandırdığı gibi, bazı noktalara da açıklık kazandırmaktadır. Fethu'l-Barî'den iktibâsen bazılarını kaydediyoruz:

Taberânî'nin, bir rivayetinde şöyle denmiştir:

a) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) sabah namazından sonra bize gelerek şöyle buyurdu: "Bu gece ben bir rüya gördüm, bu hak bir rüyadır, bunu iyi belleyin..."

b) Bir rivayette: "...Bana gelen iki melek gördüm" demiştir ve rivayetin sonunda iki meleğin Cibrîl ve Mikâil olduğu belirtilmiştir.

c) Bir rivayette fırın şöyle tasvir edilir: "Aşağısı geniş, yukarısı dar, altında da ateş yanmakta idi."

d) Adn cennetiyle ilgili safhada şu ziyade var: "(Arkadaşlarım) beni bir eve götürdüler, öylesi güzel bir ev görmemiştim. İçinde yaşlı, genç, erkek ve kadınlar vardı. Sonra beni oradan çıkarıp bundan daha güzel bir eve götürdüler."

e) Kur'ân'ı terkedenlerle ilgili olarak şu ziyade vardır: "...Allah kendisine Kur'ân'ı öğretmiştir de o, gece okumayıp uyumuş, gündüz de onunla amel etmemiştir."

f) Ebû Umâme'nin rivayetinde şöyle bir farklılık var: "Sonra beraberce gittik manzaraca en korkunç, kokuca en kerih, tıpkı helâ gibi kokan bir kısım kadın ve erkeklerle karşılaştık. "Bunlar kim" dedim. "Bunlar zâni ve zâniyelerdir" dedi. Sonra tekrar yürüdük, bir kısım ölülere rastladık, çok fazla şişmişti ve çok berbat şekilde koku neşrediyorlardı. "Bunlar kim?" dedim. "Bunlar, dedi, kâfirlerin ölüleridir." Sonra yine yürüdük, ağaçların gölgesinde uyuyan kimselere rastladık. "Bunlar kim?" dedim. "Bunlar, dedi, Müslümanların ölüleridir." Sonra yine yürüdük yüzce en güzel, kokuca en tatlı insanlarla karşılaştık. "Bunlar kim?" dedim. "Bunlar, dedi, sıddîkler ve sâlihlerdir."[24]

5- BAZI HÜKÜMLER

Ulemâ, bu hadisten birçok hükümler çıkarmıştır. Mühim olan birkaçı:

1- İsrâ (Mi'raç) hadisesi bazan uyanık, bazan da uykuda olmak üzere birçok kereler vukua gelmiştir.

2- Âsilerden bir kısmı berzahta (kabir) hayatında azab çekmektedirler.

3- İlmi önce mücmel olarak verip, sonra tefsir etmek evlâdır, böylece zihin, derli toplu olarak yakalama imkânına kavuşur.

4- Farz namazlarda uyumaya ve ezberledikten sonra Kur'ân'ı terke karşı tahzir (sakındırma) var.

5- Zina, riba, yalan gibi belli başlı günahlara karşı tahzir ve uyarı var.

6- Şehidlerin fazileti, cennette en yüce makamı tuttukları belirtilmiştir.

7- Hz. İbrahim'in makamı, şehidlerinkinden de yüksektir.

8- Günah ve sevapları eşit olanları Allah affedecektir. Ya Rab! Bizi de bu affedilenler arasına kat!

9- Sormak, (anlatmak) tâbir ettirmek gibi davranışlarla rüya meselesine ihtimam göstermek gerekir.

10- Rüyanın sabah namazından sonra tâbir edilmesi efdaldir.

11- Farzdan sonra, namaza bağlı nafile (ratibe) yoksa selam verince imamın cemaate dönmesi müstehabtır. Hitap, vaaz, ifta gibi maksadlar hâsıl olunca kıbleye dönmeyi terkedip, cemaate yönelmek mekruh değildir.[25]

?2? ???? ?????? ?????? ????? ???: ??? ????? ????? #: ?????? ?Œ??????? ????????????? ????????? ???? ?????? ??? ??????? ???????? ?'???? ???????? ?? ????? ?????????? ???? ?????? ????????? ?????? ??????????. ????????? ????? ??? ??????????? ??????????????? ???????? ??????????????? ??????????????? ?????????? ???? ??????????: ??????? ?????????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

2. (965)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biz öne geçen sonuncularız. Ben uyurken bana arzın hazineleri getirildi. Elime altından iki bilezik kondu. Bunlar benim nazarımda büyüdüler ve beni kederlendirdiler. Bana: "Bunlara üfle" diye vahyedildi. Ben de üfledim, derken uçup gittiler. Ben bunları, çıkacak olan ve aralarında bulunduğum iki yalancı olarak te'vil ettim: Birisi San'a'nın lideri , diğeri de Yemâme'nin lideridir." [Buharî, Ta'bir 40, 70; Müslim, Rüya,22, (2274), Tirmizî, 10, (2293).][26]

AÇIKLAMA:

Hadiste Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanların, dünyada iken en son kitap verilen ümmet de olsalar, âhirette hesabı ilk defa verecek ve ilk defa cennete girecek ümmet olacaklarını ifade buyurmaktadır. Resûlullah'a getirilmiş olan hazinelerden muradın İslamî fetihlerle İran, Bizans gibi fethedilen yerlerden elde edilen ganimetler olduğu belirtilmiştir.

Bileziklerin Hz. Peygamber'in "nazarında büyülmesi"ni, hayret etmesi, şaşırması, ağrına gitmesi, dikkatini çekmesi gibi mânalarda anlamak gerekmektedir; maddî ağırlık veya hacimlerinin artması şeklinde bir büyüme değil. Kurtubî'nin açıklamasına göre, altından mâmul zinet eşyası Müslüman erkeklere haram olması sebebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) eline konan altın bilezikleri (rüyasında) taaccüble, hayretle karşılayıp kederleniyor, üzülüyor.

Hadiste geçen vahiyden murad ilhamdır, irşaddır. Üflemek, kolay bir amel olması sebebiyle, rüyada üfleme görmenin, kolaylığa, önüne çıkan herhangi bir engelin kolaylıkla izale edileceğine delil olduğu belirtilmiştir. "Üfleme kelâmdır" diyen de olmuştur.

Üflemekle uçup gitmeleri, ortaya çıkacak yalancıların çok fazla zahmet çekilmeden bertaraf edileceklerine, mânen hakâret, değersizlik içinde bulunduklarına delâlet ettiği, "aralarında bulunduğum" tâbiriyle, rü'yanın anlatıldığı sıra onların hayatta olduğuna delâlet ettiği ifade edilmiştir.

Bunlardan maksad San'a'da çıkıp peygamberlik iddia eden Esved el-Ansî ile, Yemâme'de çıkıp yine aynı bâtıl iddialara girişen Müseylimetü'l-Kezzâb'tır. Bunlardan her ikisi de daha Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında ortaya çıkıp, etrafında adam toplamış kimselerdir. Esved, Resûlullah henüz hayatta iken tepelenebilmiş ve öldürülmüş, Müseylime ile Resûlullah'ın vefatından sonra savaşılmış ve Hz. Ebu Bekir zamanında tepelenmiştir.

Hz. Peygamber'in altın bilezikleri yalancılarla te'vil etmesi, erkeğe zinet verilmiş olmasına dayanır. Çünkü erkeğe, haram olan bir şeyin verilmesi, yerinde olmayan bir iş yapılmasıdır. Yalancılar da böyledir, yerini bulmayan, sahte iddialarda bulunurlar.

Bu rüyada geçen "iki el" iki memleketle te'vil edilmiştir. San'a ve Yemâme ahalileri aslında Müslüman olarak İslâm'a "iki el", iki yardımcı durumuna gelmişlerdi. Buralarda çıkan iki sahtekâr, yalancı ve aldatıcı sözlerle halkı etrafında toplayıp iğfal etmiştir. Şu halde altın bilezikler iki yalancıya delâlet etmiş, o iki "el"de (beldede) çıkmışlardır.[27]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ?? ????????? ????? ????????

???? ??????? ??? ????? ????? ??????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????????. ??? ??????? ?????? ???? ??????????? ????????? ????????? ?? ????????? ????? ????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ???? ????????? ???? ????????????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ???? ??? ????? ?????? ???? ???? ????????? ??????????? ?????????????? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????. ?????? ???? ????????? ??? ???????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???? ????????? ????????? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????[. ????? ???????.»??????????« ???????? ?????.

3.(966)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüyamda kendimi Mekke'den, hurma ağaçları bulunan bir beldeye hicret ediyorum gördüm. Ben bunu, hicretimin Yemâme'ye veya Hacer'e olacağı şeklinde tahmin etmiştim, meğer Yesrib şehrine imiş. Bu rüyamda kendimi bir kılıncı sallıyor gördüm, kılıncın başı kopmuştu. Bu, Uhud Savaşı'nda mü'minlerin maruz kaldıkları musibete delâlet ediyormuş. Sonra kılıncımı tekrar salladım. Bu sefer, eskisinden daha iyi bir hal aldı. Bu da, Cenab-ı Hakk'ın fetih ve Müslümanların biraraya gelmeleri nev'inden lutfettiği nimetlerine delâlet etti. O aynı rüyamda sığırlar ve Allah'ın (verdiği başka) hayrını gördüm. Sığırlar Uhud gününde mü'minlerden bir cemaate çıktı, (gördüğüm başka) hayır da Allah'ın Bedir'den sonra (nasib ettiği fetihlerin) hayrı ve bize Rabbimizin lutfettiği (Bedru'l-Mev'id) sıdkının sevabı olarak çıktı." [Buhari, Ta'bir 39, 44, Menakıb 25, Meğazî 9, 26, Menâkıbu'l-Ensâr 45; Müslim, Rü'ya 20, (2272).][28]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, rüya mübhemiyetine uygun bir mübhemlik ve anlaşılmasında zorluk hasıl olmuş bir rüya'yı Nebevîdir. Şârihler rivayetin muhtelif tâbirlerini açıklamada farklı yorumlara gitmişlerdir.
Biz mealdeki mânayı tesbit ederken İbnu Hacer'in izahını esas aldık. Buna göre:
1- Hecer, Bahreyn'de Abdulkays kabilesinin ikamet ettiği bir diyarın ismidir. Medine yakınlarında aynı ismi taşıyan küçük bir köyün kastedildiği de söylenmiş, hatta başka ihtimaller üzerinde de durulmuştur, ancak sahih olan önceki söylediğimizdir.
2- Yesrib, Medine'nin eski adıdır, kaliteli hurmalarıyla meşhur idi.
3- Resûlullah ashabını kılıçla ifade etmiştir. Kılıç sallaması, düşmanla cihadıdır. Başının kopması Uhud'da Müslümanların maruz kaldığı musibete yorulmuştur. Bazı rivayetlerde kılıçta gedik açılmış olduğu ifade edilmiş ve bu da ailesinden birinin (Hz. Hamza'nın) şehid düşeceği şeklinde, tarafından, yorumlanmıştır. Bazı rivayetler bu kılıncın Zülfikâr olduğunu tasrih eder.
4- Kılıncın tekrar sallanması, mücâdelenin devamı, kılıçtaki kopukluğun düzelmesi, müteakip savaşlarda Müslümanların zafere ereceklerinin alâmeti bilinmiştir. Tâbirciler kılıcı değişik yorumlara tâbi tutmuşlardır: Meselâ rüyada kılıç elde eden "kuvvet elde eder", "valilik elde eder", "emanet (vedia) elde eder", "zevce elde eder", "çocuk elde eder", keza "kılıncı kınına koyan evlenir", "birisiyle onun kılıncından daha uzun kılıçla vuruşan ona galebe çalar", "kılıç kuşanan bir işe girer" vs. gibi.
5- Görülen sığırlar, Uhud'da şehid düşen Müslümanlara yorulmuştur. Hadisin farklı rivayet ve okunuşları, "Allah'ın bu ölümde hayır kılacağı" veya "bu ölümden sonra Allah'ın hayırlar (zaferler) vereceği" gibi değişik yorumlara imkân tanımıştır. Bir yoruma göre, Hz. Peygamber: "Allah'a kasem olsun Allah'ın yaptığında (Uhud'daki musibette) hayır gördüm, hayır var" demiştir.
6- Bedir'den sonraki fetihlerden maksad, Hayber'in fethi ve Mekke'nin fethidir. Hadiste geçen, ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ibaresinde ??? kelimesi bâzı rivayetlerde ????? bazı rivayetlerde ?????? şeklinde gelmiştir. Buna göre te'vil de farklı olmuştur. ?????? Okununca mânâ Uhud'dan sonra demektir ve bu durumda ??? kelimesi de nasb yapılarak ?????? ?????? okunması icabeder. Mâna şu olur: "(Gördüğüm başka) hayır da, Allah'ın (Uhud' dan) sonra Bedr(u'l-Mev'id) günü sıdkımıza sevab olarak verdikleri ile sonradan verdiği (ganimet, başarı nev'inden) hayra çıktı." Bunun mânası şudur: "Bedir günü verilen" deyince, müşkil bir durum çıkmaktadır. Çünkü, Bedir Savaşı Uhud Savaşı'ndan öncedir. Halbuki anlatılan tarihî ve mantıkî sıraya göre Uhud'dan sonrası sözkonusu. Alimler bunu şöyle çözerler: Hadiste geçen Bedir'den maksad Bedrü'l-Mev'id denen ikinci Bedir Gazvesi'dir. Bu ikinci Bedir, Uhud'dan sonradır. Uhud Savaşı bitip, Mekkeliler muzafferâne çekilirken Müslümanlarla aralarında söz düellosu olur. İşte bu düello esnasında, müteâkip sene Bedir'de ikinci kere buluşmak üzere anlaşırlar. Resûlullah, ertesi yıl hacc mevsiminde Bedr'e gider, fakat Mekkeli müşrikler gelmezler. Böylece Müslümanlar savaş yapmadan bol ticaret yaparak dönerler. Bu ikinci Bedir Gazvesi, önceden anlaşılarak tesbit edildiği için buna Bedrü'l-Mev'id denmiştir.
Hadiste geçen sevâbu'ssıdk tâbiri gerçekten bu seferin vasfını ifade eder. Zira Müslümanlar, müşriklere verdikleri sözü tutmakla sıdk üzere hareket etmiş oldular. Bunun Allah indinde uhrevî sevâbı olduğu gibi, Müslümanlara moral, müşriklere gözdağı ve korku olması haysiyetiyle siyasî, dünyevî sevab da elde edilmiştir. Hadisin son kısmında geçen ve Allah'ın verdiklerinden olarak zikredilen "hayır" ile bu Bedri'l-Mev'id Seferi sırasında yapılan kârlı ticaret dahi kastedilmiş olabilir.
İbnu Hacer, hadisin bu veçhinden şu sonucu çıkarır: "Hz. Peygamber rüyasında sığır ve hayır görmüştür. Sığır, Uhud'da öldürülenlerle te'vil edilmiştir. Hayır da Mekke fethine kadar yapılan Bedir ve diğer savaşlarda cihad için Müslümanların izhar ettikleri sıdk ve sabırdan dolayı kazandıkları sevabla te'vil edilmiştir. Cenab-ı Hakk da onlara mükâfeten, Uhud'dan sonraki Kureyza, Hayber ve diğer zaferleri müyesser kılmıştır."[29]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ??????? ??????????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?? ????? ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ???? ?????? ????? ????? ??????????? ?? ?????????? ????? ?? ?????????? ???????????? ?? ?Œ??????? ?????? ???????? ???? ?????[. ????? ???? ???? ???? .

4. (967)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:
"Ben bu gece, rü'yamda, kendimi Ukbe İbnu Râfi'in evinde imişim gördüm. Orada bana İbnu Tâb denen cinsten taze hurma getirildi. Ben bu rüyayı şöyle te'vi ettim: "Yükselme dünyada bizimdir, âhirette de hayırlı âkibet bizimdir, dinimiz de tamamlanmıştır." [Müslim, Rü'ya 18, (2270); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5026).][30]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in güzel isimlerle tefe'ülü rüyaya da tatbik ettiğini görmekteyiz. Tefe'ül, uğur çıkarmak, hayra yormaktır. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) teşâümü, yani şundan bundan uğursuzluk çıkarmayı reddederken, uğur çıkarmayı reddetmemiştir.
Bu rivayete göre, Hz. Peygamber rüyada kendisini Ukbe İbnu Râfi'in evinde görmüş. Ukbe'yi aynı kökten gelen ukbâ, âkibet kelimeleriyle te'vil etmiştir.
Râfi, yüksek, yükselen gibi mânâlar ifade eder. Bundan rif'at (yükseliş)'e geçerek bu isimleri: "Dünyada yükseliş bize, ahirette hayırlı âkibet bize" şeklinde te'vil etmiştir. Esasen bu mânalarda ayetler mevcuttur:
???????????? ????????????? "Akibet muttakilere aittir" (A'raf 128), keza: ????????? ?'???????? ??? ????????

??????????? "İnanıyorsanız mutlaka galipsiniz" (Âl-i İmran 139) gibi..
Keza, ikram edilen hurmanın ismi İbnu Tâb'dır. Burada tâb, tayyib yani güzel, mükemmel mânâsına gelir. Medineli bir şahsın adı ise de bir hurma çeşidi de o adla şöhret bulmuştur. Resûlullah, bu ismi de dinin kemâle ermesiyle te'vil buyurmuştur. Dinin kemâli, kâide ve hükümlerinin kesinleşip istikrarını bulması, medenî hayatta ihtiyaç duyulmakta olan hususta gerekli prensiplerin, kaidelerin konmasıdır. Nitekim en son nâzil olan âyetlerin birinde meâlen: "Bugün size dininizi tamamladık" (Mâide 3) buyurulmuştur.
Bu rivayetlerden hareket eden Müslüman tâbirciler, rüyada iyi isim görmeyi hep iyiye yorma prensibini vaz' etmişlerdir. Hadiste ifâde edilen hükümlerin, Kur'ân ayetleriyle tesbit edildiği nazar-ı dikkate alınınca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hadisi irad etmede asıl gayelerinden birinin, rüya tâbirinde bu prensibi vaz'etmek olduğu söyenebilir. Ayrıca, çocuklara ve diğer eşyaya verilecek isimlerin güzel olması hususundaki tavsiyelerine bir takviye gâyesi de gözükmektedir.[31]

?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????? ???? ??????????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ??????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (968)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demişti:
"Ben (rüyamda), saçları karma karışık siyah bir kadının Medine'den çıkıp Mehyea'ya indiğini gördüm. Burası Cuhfe'dir. Ben bunu, Medine'deki vebanın oraya nakledilmesine yordum." [Buharî, Ta'bir 41, 42, 43; Tirmizî, Rü'ya 10, (2291).][32]

AÇIKLAMA:

1. Hadiste Mehyea ile ilgili bir açıklama var: "Burası Cuhfe" diye. Bu açıklamanın, birçok rivayette bulunmamasından hareket eden şârihler, bunun bir derc olduğunu ve bu açıklayıcı derci hadisin râvilerinden Musa İbnu Ukbe'nin ilâve ettiğini söylemişlerdir.
2- Cuhfe, Mu'cemu'l-Büldan'ın verdiği bilgiye göre, Mekke-Medine yolu üzerinde, Mekke'den dört merhale mesafede bir yerin adıdır. Mekke' ye gelen Mısır ve Şamlıların, Medine'den geçmedikleri takdirde, mîkat (ihram giyme) mahalleridir. Medine'den geçerlerse Zü'l-Huleyfe olur.
3- Müslümanlar Medine'ye hicret ettikleri zaman buranın havası Mekkelilere yaramamış, hep hummaya (ateşli hastalık, sıtma) yakalanmışlar, Mekke'ye karşı özlem duymaya başlamışlardır. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ?????????? ??????? ????????? ????????????... ????????? ????????? ??? ??????????? "Ya Rabb, bize Medine'yi sevdir... hummâsını da Cuhfe'ye naklet" diye dua buyurmuştu. Şu halde Resûlullah bu duasının Allah tarafından kabul edildiğini, hummanın Medine'den çıktığını bu rüya ile ashabına (radıyallahu ahnüm ecmain) müjdelemiş olmalıdır.
4- Yorumcular siyah (sevdâ) kelimesi ile kötülük ????? ve hastalığın ????? ifâde edildiğini kabul etmişlerdir. Saçların karışıklığını da kötülük ve şer yaymakla yorumlamışlardır.[33]

?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????? ?? ??????? ????? ?????? # ???? ??? ??????? ???????? ????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?? ???????????? ????????? ?? ????????? ?????? ?????????? ????????? ???????? ??? ??? ????????? ?????? ???? ??????????? ??????? ?????????? ?????? ???? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ??????. ????????????? ?????? ????? ?????? ???: ???? ??????? ????????????? ???? ???????? ???????????? ???????? ???? ????? ????? # ??????: ?????? ????????? ???????????? ???? ???? ???????? ???? ?????????. ????? ?????: ??????? ??????????? ?????? ????? ? ??????? ???? ???????? ??? ??????[. ????? ???????

6. (969)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kişi, bir rüya görecek olsa onu aleyhissalâtu vesselâm efendimize anlatırdı. O sıralarda ben genç, bekâr bir delikanlıydım, mescidde yatıp kalkıyordum. Bir gün rüyamda, iki meleğin beni yakalayıp cehennemin kenarına kadar getirdiklerini gördüm. Cehennem kuyu çemberi gibi çemberlenmişti. Keza (kova takılan) kuyu direği gibi iki de direği vardı. Cehennemde bazı insanlar vardı ki onları tanıdım. Hemen istiâzeye başlayıp üç kere: "Ateşten Allah'a sığınırım" dedim. Derken beni getiren iki meleği üçüncü bir melek karşılayıp, bana: "Niye korkuyorsun? (korkma)" dedi.
Ben bu rüyayı kızkardeşim Hafsa (radıyallahu anhâ)'ya anlattım. Hafsa da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatmış. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "- Abdullah ne iyi insan, keşke bir de gece namazı kılsa!" demiş.
Sâlim der ki: "Abdullah bundan sonra geceleri pek az uyur oldu!" [Buhârî, Ta'bir, 35, 36, Salât 58, Teheccüt 2, Fedâilu'l-Ashâb 19; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 140, (2479).][34]

AÇIKLAMA:

1- Kurtubî diyor ki: "Şâri (Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Abdullah (radıyallahu anh)'ın rüyasını iyiye yormuştur, çünkü Abdullah önce ateşe getirildiği halde kendisine "niye korkuyorsun, korkma!" tesellisiyle ateşe atılmaktan affedilmiştir, bu onun salih oluşuna delildir. Kusuru, gece namazı kılmaması idi. Böylece bu rüya onun salâbetine mükâfaten bir tembih ve uyarı oldu. Bu sayede anladı ki, gece namazı, ateşten, ateşe yakınlaşmaktan koruyan belli başlı tedbirlerden biridir. Bunun için Abdullah (radıyallahu anh) ölünceye kadar gece namazını terketmemiştir."
2- Şârih Mühellib: "Bundaki sır Abdullah'ın mescidde yatmasıdır. Zira mescidin şe'ni ve hakkı, içinde ibadet edilmesidir. Ateşle korkutulmak suretiyle bu eksikliği uyarılmış oldu" der.
3- Hadis, gece namazının ehemmiyetini, bu namazın cehennemden korunmaya müessir bir çare olduğunu göstermektedir.
4- Hadiste, "Kadına rüya anlatılmamalı" diyen yorumculara da cevap var. Bunun câiz olduğu görülmektedir. Ayrıca mescidde yatıp kalkmanın câiz oluğu da anlaşılmaktadır. [35]

?7? ??? ?????? ???:]??????? ?? ????????? ?????? ?? ?????? ???????? ???? ??????? ? ?????? ????? ???????? ?? ????????? ??? ??????? ??? ??????? ???????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????? ?????? # ??????: ???? ?????? ?????? ???????[»???????????« ?????? ?????: ???? ?? ??????? ?????? .

7. (970)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bir başka rivayette şöyle demektedir: "Rüyamda, avucumda seraka denen iyi cins ipekten bir parça gördüm, cennette, her nereyi arzu etsem beni oraya uçuruyordu. Bu rüyamı Hafsa (radıyallahu anhâ)'ya anlattım. O da Resûlullah'a anlatmış. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kardeşin sâlih bir kimse" diye yormuş." [Buhârî, Ta'bir 25; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 139, (2478).][36]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Ömer'in cehenneme götürülmesi gibi cennete götürülmesiyle de ilgili rüyası var. Bunlar ayrı ayrı rüyalardır. Yukarıda cennete girişiyle ilgili rüyayı görüyoruz. Muhtemelen bunu muahharan, gece ibadetlerine başladıktan sonra görmüş olmalı. Hadisin bir başka vechinde Resûlullah önceki hadiste olduğu gibi, "Abdullah sâlih bir kimsedir, bir de gece namazı kılsa" buyurmuştur.

2- Bazı şârihler, bu hadisin kaydedildiği babtan bir önce yer alan, ??????? ???????????? ?????? ??????????? "Rüyada yastığının altında çadır direği gören" adındaki bab başlığı ile bunu birleştirip, İbnu Ömer'in rüyada, yastığının altında çadır direği de gördüğünü ifade edip, yorumlarının vüs'atini geniş tutmuşlardır. Kaydedilecek "şârih yorumları" yorum olarak muteber kabul edilse de İbnu Hacer'in açıklamasına göre, Abdullah İbnu Ömer'in rüyada yastığının altında çadır direği görmesini rivayetler doğrulamamıştır.

3- Rüyada görülen direk İslâm'la yorumlanmıştır. Keza ipek de din ve ilimle, dinle kazanılan şerefle yorumlanmıştır. "Onu elde eden, ahirette, cennette istediği yere, onun sayesinde gidebilir" denmiştir.

4- Rüyada cennete girmek, uyanık halde girmeye delil kabul edilmiştir. Çünkü hadisin bir vechinde rüyası cennete girenin yakaza halinde gireceğine dair nassî ifade vardır. Rüyada, cennete girmek, İslâm'a girmekle de yorumlanmıştır, çünkü cennete girmenin yegâne vasıtası İslâm'a girmektir.

5- İpeğin uçması kuvvete delildir. Yâni cennette istediği yere gidebilecek güce, mânevî yüceliğe sahip demektir.[37]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? # ????? ??????: ???? ??? ???????? ???????? ?????? ??????: ???? ??????? ????? ???????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ????? ?????? ??????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ??????. ????? ?????? ?????????? ?????????? ??????????? ?? ?????? ????? ?????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (971)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün:
"- Sizden bir rüya gören var mı?" diye sual buyurdular. Cemaatten bir adam:
"- Evet ben (şöyle bir rüya gördüm): Sanki gökten inmiş bir terazi vardı. Siz ve Ebu Bekir tartıldınız. Sen, Ebu Bekir'den ağır geldin. Ebu Bekir'le Ömer d tartıldılar. Ebu Bekir ağır geldi. Sonra Ömer'le Osman tartıldılar. Ömer ağır bastı. Sonra terazi kaldırıldı" dedi.
(Adam sözünü bitirince) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek yüzlerinde memnuniyetsizlik gördük." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4634), Tirmizî, Rüya 10, (2288).][38]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Ali ile Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) arasında efdaliyet hususunda bazılarınca ileri sürülen ihtilafın bir sebebi görülmüştür.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in memnuniyetsizlik izhar etmesini, şârihler terâzinin kaldırılmış olma haberinden, işlerin Hz. Ömer'in hilâfetinden sonra kötüleşerek fitne çıkacağı yorumuna ulaşması ile izah ederler. Mamafih: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in, Ashab'tan sadece cüz'î bir kısmının hayırlı kılınmalarına ve efdaliyetin üç kişiye inhisar ettirilmiş olmasına vâkıf olmaktan üzüldüğünü" söyleyenler de olmuştur. Üzüntünün sebebini bunda görenlere göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabından birçoğunun bu şekilde müstesna bir fazilete erdiklerini ümid etmiş idi. Bu rüya ile Cenab-ı Hakk, tafdilin bunlarda son bulduğunu bildirmiş oldu, bu da Resûlullah'ı üzdü.

3- Mizan'dan muradın, Hz. Osman zamanına kadar devam eden ictimâî hayattaki intizam ve İslâm'ın parlaması olabileceği de söylenmiştir. Bir de muvâzene herhangi bir münâsebetle birbirine yakın olan farklı şeyler arasında mevzubahis olur. Fark büyürse, muvâzene bozulur, intizam kalmaz ve terazilemeye gerek kalmaz, terazi de kaldırılır. Öyle ise Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) terazinin kaldırılmasını bu şekilde te'vil ettiği için üzülmüş olmalıdır. [39]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ????????? # ??????: ??????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ????????????? ??????? ???????????? ?????????????????? ?????????????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?‘??? ??? ?????????? ???????? ??????? ???? ??????????? ????? ????? ???? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ???? ????? ?????? ????? ????? ??????????? ????? ????? ?????? ???? ????? ????? ???? ??????: ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????????? ?????????????. ??????: ??????????. ??????: ????? ?????????? ???????? ?“?????. ??????? ??????? ??????? ???? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????. ??????? ??? ?????????? ???????? ???? ?????: ???????????????? ???? ????????? ???????????. ??????? ????????? ????????? ???? ?????????? ??? ?‘???? ????????? ??????? ????? ????????? ??????? ???? ??????????? ??????? ????? ??????? ???? ?????? ???????? ????????? ????? ????? ??????? ???? ?????? ????? ????????? ???? ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ????? ????? ??????? ???? ????????? ????. ??????????? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???????? ??????? ??? ????????? ?????? ????? ????? #: ??????? ??????? ?????????? ???????. ??????: ???????? ????????????????? ????????? ????????. ?????? # ? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»?????????« ??? ???????. »??????????« ????? .

9. (972)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek şu rüyayı anlattı:
"Bu gece rüyamda buluta benzer bir şey gördüm, ondan yağ ve bal yağıyordu. İnsanlar da ellerini açıp bu yağmurdan almaya çalışıyorlardı. Azıcık alan da vardı, çokça alabilen de. Derken arzdan semaya kadar uzanan bir ip gördüm. Siz o ipe yapışıp çıktınız. Sizden sonra birisi ona tutunup o da çıktı. Sonra bir diğeri yükseldi, sonra bir diğeri daha ipe tutundu, ama ip koptu. Ancak onun için ipi eklediler, o da yükseldi."
Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) atılarak:
"- Ey Allah'ın Resûlü, Annem babam sana kurban olsun, müsâade buyursanız ben yorayım!"
dedi. Resûlullah da:
"- Pekala, yor!" dedi. Hz. Ebu Bekir şunları söyledi:
"- O bulutumsu gölgelik, İslâm bulutudur. Ondan yağan bal ve yağ Kur'ândır. Kur'ân'ın (bal gibi) halâveti ve (yağ gibi) yumuşaklığıdır. İnsanların bundan avuç avuç almaları Kur'ân'dan kiminin çok, kiminin az miktarda istifadeleridir. Arzdan semaya inen ip ise, senin getirdiğin hakikattir. Sen buna yapışmışsın, Allah o sebeple seni yüceltecektir. Senden sonra bir adam daha ona yapışacak ve onunla yücelecek, ondan sonra biri daha ona yapışıp o da yücelecek. Ondan sonra biri daha yapışır, fakat ip kopar, ancak onun için ip ulanır o da yapışıp yükselir. Ey Allah'ın Rasûlü, annem babam sana fedâ olsun, doğru te'vil edip etmediğimi haber ver!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"- Bazı te'vilinde isabet ettin, bazı te'vilinde de hata ettin."
"- Öyleyse, Allah'a kasem olsun, hatalarımı söyleyeceksin!"
"- Hayır, dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemin verme!" [Buharî, Ta'bir 11, 47; Müslim, Rü'ya 17, (2269); Tirmizî, Rü'ya 10, (2294); Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4632); İbnu Mâce, Rü'ya 10, (3918).][40]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, Hz. Ebu Bekir'in te'vili ile yeterli açıklığa kavuşturulmuştur. Fazla izaha gerek yoktur. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "Yemin etme!" deyip kesmesi merakımızı celbetmektedir.
Dâvudî bunu şöyle anlamıştır: "Yemini tekrar verme, hata ettiğin noktaları söylemiyeceğim." Ancak bunu, "İpin kopmasını, Hz. Osman'ın şehadeti ve onu takip eden harpleri ve fitneleri bildiği için bunların zikrini, duyulup şuyû bulmasını istememiş, bu sebeple sükût etmiştir" diye te'vil eden de olmuştur.
2- Hz. Ebu Bekir'in hata ettiği te'vil ne idi? Bu husus farklı yorumlara sebep olmuştur. Bazıları şöyle:
a) Rüyayı te'vil hakkı Hz.Peygamer'e ait idi. Hz. Ebu Bekir, te'vil için acele edip izin istemekle hata etmiştir. Buna itiraz edilmiş, hatanın bizzat yapılan te'vilde aranması gerektiği belirtilmiştir. Hatta "yemin etme" sözünün "Düşünürsen hatanı anlarsın" mânâsına geldiği belirtilmiştir.
b) Hatanın yağla balı ayrı ayrı şeylerle te'vil etmeyip sadece Kur'ân'la te'vil etmesinden, "Kur'ân'ın halâveti ve yumuşaklığıdır" denmesinden ileri geldiği belirtilmiştir. Bu, çoğunluka mâkul karşılanmış bir açıklamadır. "Yağ ve bal iki ayrı şeye te'vil edilebilirdi:
1) Kur'ân ve sünnet.
2) İlim ve amel.
3) Fehm (anlayış) ve hıfz (ezberleme)" demişlerdir.
c) Hz. Ebu Bekir'in hatası, mezkur kimseleri belirleme ve ismen söyleme işini terketmesinde olabilir, denmiştir.
d) "Hem isabet hem de, hata ettin" demesinden maksat şu da olabilir: Tâbir esas itibariyle zanna dayanır, kesin ilim ifade etmez. Öyle ise isabet etmek de, hata etmek de her zaman ihtimal dâhilindedir." denmiştir.
e) Bazıları: "Hz. Ebu Bekir'in Resûlullah'tan tâbir için izin taleb etmesi hata ise Hz. Ebu Bekir'in te'vilindeki hatayı aramak daha büyük hatadır. Dinin iktizas bu konuda ileri gitmemektir" denmiştir.
3- Rivayetten anlaşılacağı üzere, ipten tutunup çıkanlar, Hz. Peygamber'den sonra, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dır. Hz. Osman zamanında ip kopmuştur. Hz. Osman (radıyallahu anh)'da ipin kopup tekrar bağlanması, onun öldürülmesi, hilâfetin başkasının eline geçmesidir.[41]

?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ??????? ??????? ???????? ?? ????????? ?????????? ???????? ???? ???? ?????? ????????. ???????? ???????? ???? ????? # ???????? ?? ??????? ??? ???? ?????: ???? ????? ?????????? ?????? ?????????[. ????? ???? .

10. (973)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Rüyamda hücreme üç ayın düştüğünü gördüm. Rüyamı babam Ebu Bekir (radıyallahu anh)'e anlattım. Sükût etti, cevap vermedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edip de odama defnedilince Ebu Bekir:
"- İşte (rüyanda gördüğün) üç aydan biri ve en hayırlısı!"dedi." [Muvatta, Cenâiz 10, (1, 232).][42]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) de Hz. Aişe'nin hücresine defnedilmişlerdir.[43]

?11? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ????? ????? # ???? ???????? ????? ???????. ???????? ????????? ?????? ?????? ??????: ?????? ???? ????????? ???????? ????? ?????? ??? ????????. ?????? # ????????? ?? ???????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ???? ???? ????? ???????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????[. ????? ??????? .

11. (974)- Yine Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Varaka İbnu Nevfel hakkında soruldu. Hz. Hatice (radıyallahu anhâ):
"- O seni tasdik etti ve sen peygamberliğini izhar etmeden önce vefat etti" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"- O bana rüyada gösterildi. Üzerinde beyaz bir elbise vardı. Şayet cehennemlik olsaydı, beyaz renkli olmayan bir elbise içerisinde olması gerekirdi." [Tirmizî, Rü'ya 10, (2289).][44]

AÇIKLAMA:

1- Varaka İbnu Nevfel (radıyallahu anh) Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nin amcasının oğludur. Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş, İncil ve Tevrat'ı okumuş, ilim sahibi bir zattı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nübüvvet geldiği zaman yaşlanmış, gözleri kör olmuş vaziyette idi. İlk vahyin şoku ile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gördüklerinden korkmuş idi. Hz. Hatice (radıyallahu anhâ) Resûlullah'ı ona götürmüş, durumu anlatıp, fikrini sormuştu. Varaka, Resûlullah'ı dinledikten sonra, kendisinin geleceği Hz. Musa ve Hz. İsa tarafından müjdelendiğini, beklenen peygamber olduğunu, kendisine gelen meleğin de önceki peygamberlere de gelen Cebrâil olduğunu söylemiş: "Kavmin seni Mekke'den çıkaracakları zaman keşke sağ olsam da sana yardım etsem!" temennisinde bulunmuştu. Ama bir müddet sonra vefat etti.
Peygamberimize tebliğ emri gelmediği için bu kadarcık tasdik ve te'yidi iman sayılır mı?
Bu soruya ulemâ, umumiyetle "evet" demiş ve Varaka'yı sahabi saymıştır. İbnu Hacer, onu (radıyallahu anh) selefleri gibi sahabi addetmiş ve el-İsâbe'nin ilgili bölümünde el-Kısmu'l-Evvel'de zikretmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Varaka'nın durumunu mevzubahis edip sorunca Hz. Hatice'ye, onu rüyasında beyaz elbise içerisinde gördüğünü söyleyerek: "Cehennemlik olsa başka bir elbise içinde görmem gerekirdi" mealinde cevap verir. Cevapta, kesin bir delille cennetlik olduğunu beyanı yok ise de dolaylı, işârî bir delille cennetlik olduğu ifade edilmiş olmaktadır.
2- Bu cevaptan yorumcular şu prensibe ulaşmışlardır: "Mü'min, rüyasında ölmüş kimse üzerinde beyaz elbise görürse bu onun iyi hal üzere olduğuna, cennet ehlinden bulunduğuna delâlet eder."[45]

?12? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????????? ??? ????? ????? # ??????: ????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????. ?????????? ???????: ? ???????? ??????????? ???????????? ???? ?? ?????????[. ????? ???? .

12. (975)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevî Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip:

"- Rüyamda başımın kesildiğini, kendimin de onun peşine düştüğünü gördüm" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamı azarlayıp:
"- Sakın ha! Şeytanın, rüyanda seninle eğlenmesini kimseye anlatma!" dedi. [Müslim, Rü'ya 12, (2268).][46]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetin bir başka vechinde, bu hadiseden sonra Hz. Peygamber'in halka hitab ederek: "Şeytan herhangi birinizle uykusunda oynadığı vakit onu kimseye anlatmasın" tenbihinde bulunur.
957 numaralı hadiste açıkladığımız üzere, Resûlullah hoşa gitmeyen, üzücü rüyaları "şeytanın eğlenmesi (veya oynaması)" olarak tavsif etmiş ve bu çeşit rüyaların kimseye anlatılmamasını tavsiye etmiştir. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, rüyanın "şeytanın oynaması" çeşidine bir örnek olmaktadır.
Ancak şu da var ki, tâbirciler rüyada baş kelimesini, kişinin içinde bulunuğu nimet ve makamı kaybetmesine alâmet saymışlardır. "Şayet böyle bir rüyayı, köle görmüş ise, onun hakkında bu, azad edileceğine, hasta ise şifa bulacağına, borçlu ise borçtan kurtulacağına, haccetmemiş ise haccedeceğine, üzüntülü ise sevineceğine, bir korktuğu varsa emniyete kavuşacağına delalet eder" demişledir.[47]

?13? ??? ???? ???? ?‘?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ????????????? ????? ????? ????????? ??? ????????? ?? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????? ???????. ?????: ????????? ??????????? ?? ????????? ??????? ??????? ??????????? ???? ????? # ??????: ????? ??????? ??????? ????[. ????? ??????? .

13. (976)- Ümmü'l-Alâ el-Ensâriyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor:"- Muharcirler geldiği zaman (kur'a çekildi), bize Osman İbnu Maz'un'un ağırlanması çıktı. (Onu evimize yerleştirdik.) Hemen hastalandı. Tedavisi ile meşgul olduk. (Şifa bulamadı), vefat etti. Osman (radıyallahu anh)'ı rüyamda gördüm, akan bir çeşmesi vardı. Düşümü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlattım. Bana:
"- Bu onun amelidir, onun için akıyor" dedi. [Buharî, Tabîr 13, 37, Cenâiz 3, Şahâdât 30, Menâkıbu'l-Ensar 46.][48]

AÇIKLAMA:

1- Ümmü'l-Alâ'nın bu rivayeti, Medine'ye hicret eden Mekkeli muhacirlerin başlangıçta içtimâî hayata nasıl intibak ettirildiklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir: Medineli âileler, kur'a çekmek suretiyle kendi hissesine kim düşüyor ise onu evine götürüp yerleştirmiş ve misafir etmiştir. Kardeşleştirilen bu insanlar, birbirlerine vâris olacak derecede akde dayalı mânevî bağlarla bağlanmış idiler.
2- Mekke'nin kurak ve çöl ikliminden Medine'nin rutubetli iklimine birden intibak edemeyen Mekkeliler, ilk geldikleri sıralarda hummaya yakalanmışlar, Mekke'ye karşı özlemleri de artmış idi. Yukarıdaki rivayet Osman İbnu Maz'un (radıyallahu anh)'un bu hastalıktan kurtulamadığını belirtiyor. Usdü'l-Gâbe'de, Mekke'de ilk veat eden muhacirin Osman İbnu Maz'un (radıyallahu anh) olduğu belirtilir. Hicretin 22. ayında vefat etmiştir. Resûlullah, ölümüne ağlamış ve ölüsünü öpmüştür. Ayrıca kabrine taş dikip belirgin kıldığı, zaman zaman ziyâret ettiği, oğlu İbrahim öldüğü zaman: "Git, bizim sâlih selefimiz Osman İbnu Maz'ûn'a kavuş" dediği rivayetlerde gelmiştir. Osman İbnu Maz'ûn (radıyallahu anh) ibadete çok düşkün, geceleri namaz kılan, gündüzleri oruç tutan, yüce bir sahabi idi. Hatta bir ara ebediyyen bekâr kalmaya azmetmiş ise de bunu işiten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdahale ederek câiz olmadığını bildirmiştir.
3- Şârihler, Osman İbnu Maz'ûn (radıyallahu anh)'un ölümünden sonra, akan çeşme şeklinde sevabını devam ettiren amelin ne olduğunu araştırmışlardır. Kesin olmamakla birlikte bazı ihtimaller üzerinde durulmuştur:
a) Osman, Ashab'ın zenginlerinden idi, sadaka-i câriye bırakmış olabilir. Bu onun amelini çeşme gibi kılar. Ancak bilinen bir sadaka-i cariyesi olmadığını söyleyerek bu ihtimale itiraz eden çıkmış ise de İbnu Hacer, Osman (radıyallahu anh)'ın Saib isminde sâlih bir oğlu olduğunu, Bedr'e iştirak ettiğini, Hz. Ebu Bekir'in hilâfeti sırasında vefat ettiğini, "evlâd" ın, amel defterini açık bırakan üç sebepten biri olduğunu söyler. Bilindiği üzere diğer ikisi: İstifade edilen ilim ve sadaka-i câriye (herkesin istifade ettiği amme hizmeti (yol, köprü, çeşme, vakıf vs. bırakmak)dir.
b) "Osman'ın ameli, murâbıtlığı olabilir" denmiştir. Yani kendisini Allah yolunda cihada hasretmiş olması. Çünkü bir hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:
?????? ??????? ???????? ???? ???????? ??? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ???????? ??? ?????? ??????????? ????????? ???? ???????? ?????????
"Murâbıt olan hariç, her ölenin ameli sona erer. Allah yolunda murâbıt olanın ameli ise, kıyamete kadar ona sevap getirmeye devam eder. Murâbıt, kabir azabından da emin olur."
Bu hadisi te'yid eden bir başka hadis de şöyledir:
??????? ?????? ?????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ??????? ?????? ??????????? ????? ????? ????? ???????? ???????? ??????? ????? ???????? ??????? ??????????
"Allah yolunda bir gün ve bir gecelik ribât bir aylık oruç ve gece ibadetinden daha hayırlıdır. Şâyet ölecek olsa yapmakta olduğu ameli, kıyamete kadar (yapmakta imiş gibi) sevap getirmeye devam eder ve fitnelerden de emin olur."
"Osman İbnu Maz'ûn, kendini Allah yoluna adayanlardan biri olduğu için hâli, bu hadise mâsadak olmaya uygundur" denmiştir.
Ancak söylenen bütün ihtimallerin Osman (radıyallahu anh) hakkında muteber olması da vâriddir (radıyallahu anh). [49]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/506.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/506-507.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/507-508.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/508.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/508-509.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/510.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/510-513.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/513-514.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/515.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/515-516.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/516.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/516-517.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/518.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/518.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/518.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/519.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/519.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/519.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/519-520.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/520.

[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/523-526.
[22] Parantez arasındaki ifade, yine Müslim'in bir başka rîvayetinden alınmıştır.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/526-529.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/529-530.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/530-531.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/531.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/531-532.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/533.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/533-535.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/535.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/535-536.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/536.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/536-537.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/537-538.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/538.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/539.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/539-540.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/540.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/540-541.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/542-543.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/543-544.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/544.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/544.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/544-545.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/545.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/546.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/546.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/546-547.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/547-548.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52. RÜYA KİTABI
1. Rüya Hakkındaki Rivayetler
2. Tavla Oynamak

52. RÜYA KİTABI

1. Rüya Hakkındaki Rivayetler

1. Enes b. Malik (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Salih bir kimsenin gördüğü sadık (doğru) ve sevindirici rüya Nübüvvetin kırk altıda biridir.»[1]
Bu hadis, Ebû Hüreyre (r.a.)'den de aynı şekilde rivayet edilmiştir.

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazım kılıp cemaate dönünce:
«— İçinizde bu gece rüya gören var mı?» diye sorar ve: «— Benden sonra Nübüvvet kalmayacak, ancak sadık (doğru) rüyalar kalacak.» buyururdu.

3. Atâ b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.): «Benden sonra Nübüvvetten, müjdeleyicilerden başka bir şey kalmayacak.» buyurduğunda, oradakiler;
«— Müjdeleyiciler nedir ya Resûîallah?» diye sordular, o da:
«— Salih kimsenin gördüğü, yahut da başkasının onun için gördüğü sadık (doğru) rüylardır. O rüyalar, nübüvvetin kırkaltıda biridir.» buyurdu.[2]

4. Ebû Seleme'dcn: Ebû Katadc b. Rib'î diyor ki: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Güzel rüya Allah'tan, kötü rüya da şeytandandır. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse, uyandığı zaman sol tarafına üç kere üfle-sin ve o kötü rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın. Böylece o rüya, kendisine zarar veremez inşaallah»
Ebû Seleme diyor ki:
«Bana dağlardan daha ağır gelecek bir rüya görseydim, bu hadisi duyunca arlık ona aldırış etmezdim.»[3]

5 . Hişam'm babası Urve: «Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjdeler vardır. »[4] ayeti kerimesindeki müjde hakkında:
«O, salih kimsenin gördüğü veya başkasının onun için gördüğü sadık (doğru) rüyalardır.» diyor.[5]

2. Tavla Oynamak

6. Ebû Musa el-Eşari (r.a)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Tavla oynayan kimse Allah'a ve Resulüne âsî olmuş olur.»[6]
Resûlullah (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.)'nın evinde oturmakta olan Ehl-i beytin yanında tavla olduğu haberi kendisine ulaşınca onlara: «Eğer onu (tavlayı) çıkarmazsanız, ben sizi evimden çıkaracağım» diye haber gönderdi ve onların bu hareketini hoş karşılamadı.

7. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) ailesinden birini tavla oynarken bulduğu zaman onu döver, tavlayı da kırardı.[7]
Yahya diyor ki: imam Malik: «Satrançta hayır yoktur.» dedi ve onu hoş karşılamadı. O, satranç ve diğer batıl şeyleri oynamayı hoş karşılamaz ve şu ayeti okurdu: «Artık Haktan ayrıldıktan sonra sapıklıktan başka ne kalır?»[8]

---

[1][1] Buharı, Ta'bii, 91/2.
Hu ve benzeri hadislerde zikredilen Nebilîğin cüzlerinden ve mahiyetinden asıl maksadın ne olduğunu ancak peygamberler bilebilir. Peygamber Efendimizin Nübüvveti yirmi üç yıl olup bunun ilk allı ayı sadık rüyalar halinde olmuştur ki hu da yirmi üç yılın kırk altıda biri eder. Nitekim Aişe (r.a)'dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Resûlullah (s.a.v.)'e gelen ilk vahiyler sadık rüyalar halindeydi, buyurulmuştur. (Bâcî, el-Mühteka, c.7, s 276).
[2] Mürseldir. Buharı, Zühri -Saîd b. el-Museyyeb- Ebu Hureyre yoluyla mevsul yapmıştır. Buharı, Ru'ya, 91/5.
[3] Buharı, Tıb, 76/39; Müslim, Ru'yn, 4262. Şeybanî, 921.
[4] Yunus, 10/64.
[5] Bu âyeti kerimenin tefsirinde Kâdî Beydâvî de şöyle diyor: Dünya hayatındaki müjde, Kur'an ve Resûlullah lisaniyle müttekilere verilen sevindirici haberler, onlara gösterilen salih rüyalar, onlara açılan keşifler ve son nefeste meleklerin kendilerine verdiği müjdelerdir. Ahiretteki müjde ise meleklerin kendilerini karşıhyarak vereceği kurtuluş ve saadet müjdeleridir, (el-Beydâvî, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vîl, c.l, s.443).
[6] Ebu Davud, Edeb, 40/56. Hakim der ki: Buharı ve Müslim'in şartları üzere sahihtir. Zehrebî de bunu kabul etmiştir.
[7] Dövmesi terbiye için, tavlayı kırması da onda hiçbir fayda olmadığından mani olmak içindi.
[8] Yunus 10/32

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

42- RÜ'YA BAHSİ
1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Beni Rü'yada Gören Hakikkaten Görmüştür> Hadisi Babı
2- Uyku Halinde Şeytanın Kendisiyle Oynadığını Haber Vermeme Babı
3- Rü'ya Tabiri Hakkında Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Rü'yası Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

42- RÜ'YA BAHSİ

1- (2261) Bize Amru'n-Nâkıd ile İshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Örae hep birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indi (Dediler ki) : Bize Süfyan Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, naklen rivi yet etti. Şöyle demiş : Rü'ya görüyordum. Ondan sıtmalanıyor, yalnız öı tünmüyordum. Nihayet Ebû Katâde'yö rastladım da bunu ona söyledin Ebû Katâde şöyle dedi: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Rü'ya Allah'dandır. Hulm ise şeytandandır. Biriniz hoşlanmadığı b düş görürse sol tarafına üç defa tükürsün ve onun şerrinden Allah'a sığtı sın. Çünkü o düş kendisine asla zarar verecek değildir.» buyururken işittim.

(...) Bize ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Talha oğullarının azatlısı Muhammed b. Amr b. Alkame'den, onlar da Ebu Seleme'den, o da Ebu Katade'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu hadisin mislini rivayet etti. Ama bunların hadisinde Ebu Seleme'nin:
<Ben rü'ya görüyor, ondan sıtmalanıyordum. Yalnız örtünmüyordum. >Dediğini anmamıştır.

(...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) ; Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührî'den, bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Onların hadîsinde ondan sıtmalanıyordum cümlesi yoktur. Yûnus'un hadîsinde : «Uykusundan kalktığı vakit sol tarafına üç defa tükürsün.» ziyâdesi vardır.

2- (...) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni tbni Bilâl) Yahya b. Saîd'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ebû Seleme b. Abdirrahman'ı şunu söylerken işittim : Ben Ebû Katâde'yi şunu söylerken işittim: Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Rü'ya Allah'dandır. Hulm İse şeytandan. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse, üç defa sol tarafına tükürsün! Çünkü o kendisine asla zarar verecek değildir.» buyururken işittim.
Râvi demiş ki: Ben rü'yayı Üzerine bir dağdan daha ağır görüyordum. Bu hadîsi işittim İşiteli artık ona aldırış etmiyorum.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe ile Muhammed b. Rumh, Leys h. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Müsenna dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Vehhab (yâni Es-Sekafî) rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Yahya b. Said'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Sekaiî'nin hadîsinde : «Ebû Seleme dedi ki: Ben rü'ya. görüyordum.» Leys ile îbnü Nümeyr'in hadîsinde Ebû Seleme'nin (bundan sonra) hadîsin nihayetine kadar olan sözü yoktur. İtni Rumh bu hadîsin rivayetinde :
«Üzerinde bulunduğu yandan öbür yana dönsün.» cümlesini ziyâde etmiştir.

3- (...) Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Abdürrahim b. Sa-îd'den, o da Ebû Seleme b. AbdİrrahmaN'dan, o da Ebû Katâde'den, o da Resûlülîah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)den naklen haber verdi ki:
«Salih rü'ya Allah'dan, kötü rü'ya 'se şeytandandır. İmdi her kim bir rü'ya görür de onun bîr şeyinden hoşlanmazsa sol tarafına tükürsÜn ve şeytandan Allah'a sığınsın! Bu rü'ya ona zarar vermez. Onu kimseye söylemesin. Şayet iyi rü'ya görürse sevinsin. Sevdiği kimselerden başka kimseye söylemesin!» buyurmuşlar.

4- (...) Bize Ebû Bekr b. Hallâd El-Bâhili ile Ahmed b. Abdillah b. Hakem rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Abdurabbih b. Saîd'den, o da Ebû Seîeme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme şöyle demiş : Rü'ya görürsem bu rü'ya beni hasta ediyordu. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim :
«Salih rü'ya Allah'dandır. Biriniz sevdiği bir şey görürse onu sevdiği bir kimseden başkasına söylemesin. Hoşlanmadığı bir şey görürse sol tarafına üç defa tükürsün de şeytanın ve rü'yanın şerrinden Allah'a sığınsın. Onu kimseye söylemesin! Çünkü o kendisine zarar vermez.»

5- (2262) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ebu'z-Zübeyr'-den, o da Câbir'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'den naklen haber verdi ki:
«Bîriniz hoşlanmadığı bir rü'ya görürse, sol tarafına üç defa tükürsün ve şeytandan Dç defa Allah'a sığınsın! Bulunduğu yandan da öbür yana dönsün!» buyurmuşlar.
Ebû Katade rivayetini Buhârî «Kitâbü't-Ta'bir» ve «Kitabü't-Tib»'da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Rü'ya» bahsinde; İbni Mâce «Kitâbü'd Diyât»'da muhtelif râvilerden. tahrîc etmişlerdir.
Rü'ya ile Hulm ikisi de uyuyan kimsenin gördüğü düş mânâsına gelirse de ekseriyetle güzel düşlere rü'ya, korkunç ve çirkin olanlarına

huim denilmek âdet olmuştur. Bundan dolayı hadîste teşrik izafeti kabilinden rü'ya Allah'a izafe edilmiş, hulm ise şeytana nisbet olunmuştur.
İmara Mâziri diyor ki: «Ehli sünnetin rü'ya hakkındaki mezhebine göre; Allah Teâlâ uyanık kimsenin kalbinde yarattığı gibi uyuyan kimsenin kalbinde de bir takım inançlar halkeder. Allah dilediğini yapar. Ona uyku veya uyanıklık mâni olamaz. Bu inançları halkettiği vakit her halde bunları başka bir defa halkedeceği yahut halketmiş olduğu bir takım şeylere alâmet yapar. Meselâ uyuyanın kalbinde uçmayı halkederse bundaki en fazla mânâ o kimsenin olduğunun hilâfına bir şey itikad etmiş olmasıdır. Ve bu itikad başkasına alâmet olur. Nasıl ki: Teâlâ hazretleri bulutu yağmura alâmet olmak üzere halketmiştir. Bütün görülenler Allah'ın halkettiği şeylerdir. Lâkin rü'yayı ve başka şeylere sevinç alâmeti olarak yarattığı itikadları şeytanı orada bulundurmadan yaratır; zararlı şeylere alâmet olanları şeytanın huzurunda yaratır. Böylece bunlar mecazen şeytana nisbet edilirler. İşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Rü'ya Allah'dandır, hulm ise şeytandan sözünün mânâsı budur. Yoksa şeytan bir şey yapar mânâsına değildir. Binâenaleyh sevilen düşün adı rü'yar sevilmeyenin adı da hulmdür.»
Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Çünkü o düş kendisine asla zarar verecek değildir.» sözünden mu-rad: Allah Teâlâ üç defa sol tarafına tükürüp şerrinden Allah'a sığınmayı o kimsenin korktuğundan kurtulup, selâmete ermesine sebep halketmiştir. Nitekim sadakayı da malı korumak ve belâyı defetmek için sebep halketmiştir, demektir. Binâenaleyh bu rivayetlerde zikredilen hususu toplayıp hepsiyle amel etmek gerekir. Bir kimse korkunç bir rü'ya gördü mü eûzü çekerek sol tarafına üç defa tükürmeli bulunduğu taraftan öbür yana dönmeli, hatta iki rekât namaz kılmalıdır. Bu suretle rü'ya hakkında rivayet edilen bütün hadîslerle amel etmiş olur. Maamafih hadîslerdeki-nin bâzısıyle amel etmek dahî biiznillah zararı def etmek için kâfidir.
Kaadî lyâz diyor ki: «Üç defa üfürme emri gördüğü kötü rü'yada hazır bulunan şeytanı koğmak, onu tahkir ve rezil etmek içindir. Sol tarafa tükürmek de solun sevilmeyen kir ve paslar mahalli olmasındandır. Sağ bunun aksinedir. Kötü rü'yanın kimseye söylenmemesinin sebebine gelince ihtimal te'vil eden kimse onun gördüğü şekilde tefsir eder de Allah'ın takdiri ile öylece vuku bulur diyedir...
Güzel rü'yanın sevdiği kimseden başkasına söylenmemesine gelince bunun sebebi de şudur : Bu rü'yayı hoşlanmadığı bir kimseye ta'bir ettirirse çekemediği için kötüye yorabilir. Ve rü'ya o sıfatla zuhur edebilir. Gören dahî kötü te'vîli işitir işitmez üzülür, mahzun olur.»

6- (2263) Bize Muhammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vehhab Es-Sekaîî, Eyyûbu Sahtiyânî'den, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'âzn naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Zaman yaklaşınca müslümanın rü'yası hemen hemen yanlış çıkmayacaktır. Sîzin en doğru rü'ya göreniniz, en doğru söyleyeninizdir. Hem müslümanın rü'yası Peygamberliğin kırkbeş cüz'ünden bîr cüz'dür. Rü'ya üç kısımdır : BİIri sâlih rü'ya olup Allah'dan müjdedir, diğeri şeytanın verdiği üzüntüdür. Üçüncüsü kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdendir. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse hemen kalkîp namaz kılmalı, onu kimseye söylememelidir.»
Râvi diyor ki: «Rü'yada kösteği severim, bukağıdan hoşlanmam. Köstek dinde sebat demektir.» dedi. Ama bu söz hadîste var mıdır, yoksa onu İbni Şîrîn mi söyledi bilmiyorum.

(...) Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan bu isnadla haber verdi. Bu hadîste râvi şunu da söylemiştir : «Ebû Hüreyre dedi ki: Köstek hoşuma gider. Ama bukağıdan hoşlanmam. Köstek dinde sabittir. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minin rü'yası peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurdular.

(...) Bana Ebu'r-Rabi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb İle HİŞam, Muhammed den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler. Şöyle demiş: Zaman yaklaşınca...
Râvi hadîsi nakletmiş fakat, bu hadîste Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemyi anmamıştır.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişam haber verdi. (Dedi ki) : Bize babam Katâde'den, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Ve bu hadîse : «Bukağıdan hoşlanmam...» sözünü cümlenin tamamına kadar kattı:
«Rü'ya peygamberliğin ktrk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» ifâdesini anmadı.

7- (2264) Bize Muhammed b. Müsenna ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer ile Ebû Dâvud rivayet e tiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den, o da Ubâde b. Sâmid'den naklen rivayet etti. Ubâde şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'minin rü'yası peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Sabit El-Bünânî'den, o da Enes b Mâlik'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Stf/temJ'den naklen bunun mislini rivayet etti.

8- (2263) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbni Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Saüalianü A leyhi ve Selîem):
«Gerçekten mü'minin rü'yası peygamberliğin k:rk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurdular.

(...) Bize İsmail b. Halil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müs-hir, A'meş'den naklen haber verdi. H,
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tabam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müslüman rü'yasini kendi görür. Yahut onun için görülür.» buyurdu.
İbni Müshir'in hadîsinde : <Sâlih rü'ya peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» denilmiştir.

(...) Bize Yahya b. Yahyâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Yahya b. Ebî Kesir haber verdi. (Dedi ki) : Babamı şoyie derken işittim: Bize Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettî:
«Salih bir kimsenin rü'yası peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali (yâni İbni Mübarek rivayet etti, H.
Bize Ahmed b. Münzir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb (yâni İbni Şeddat) rivayet etti.
Her iki râvi Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.

(...) Bize Muhammed b. Râü' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Hemmam b, Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen Abdullah b. Yahya b. Ebî Kesîr'în babasından rivayet ettiği hadis gibi rivayette bulundu.

9- (2265) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râvi demişler ki : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Salih rü'ya peygamberliğin yetmiş cüz'ündeıı bir cüz'dür.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İbni Müsennâ ile Ubeydullah b. Said dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Yahya, Ubeydullah'dan bu isnadla rivayette bulundu.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe ile İbni Rumh dahî Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize îbni Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnı Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, (yâni İbni Osman) haber verdi.
Her iki râvi Nâfi'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Leys'in hadîsinde: «Nâfi' dedi ki: Zannederim İbni Ömer: Peygamberliğin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür dedi.» ifâdesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî, Tirmizî ve Nesâî «Ta'bîrir-Rü'ya» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hattâbî ve diğer bazı ulemânın beyânına göre zamanın yaklaşmasından murad gece ile gündüzün müsâvî olmasıdır. Bâzıları: «Bundan murad kıyametin yaklaşmasıdır.» demişlerdir. Birinci tefsir rü'ya ile meşgul olmayanlara göre daha meşhurdur. Fakat ikinci tefsiri te'yid eden hadîs vardır.
«Sizin en doğru rü'ya göreniniz, en doğru soyleyeninizdir.» cümlesinin zahiri mutlak ise de KaadîIyâz bazı ulemânın : «Bu âhir zamanda ilim kalktığı; ulemâ, sulehâ ve gerek sözünden, gerek amelinden istifâde edilecek kimse kalmadığı zaman bir ta'viz ve tenbih olmak üzere görülecektir.» dediklerini hikâye etmiştir. Hadîsin mutlak mânâda olması daha akla yakındır. Çünkü doğru söylemeyen bir kimsenin rü'yasmda da bozukluk olur.
Babımız rivayetlerinde sâlih rü'yanm peygamberliğin cüzlerinden olduğu üç âdetle bildirilmektedir. Bunların en meşhuruna göre rü'ya peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür. ikinciye göre kırk beş, üçüncüye göre yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür. Müslim 'den başkalarının rivayetlerinde cüz sayıları daha da değişmektedir. Meselâ : İbnü Abbâs (Radiyaîiahu anh) 'm bir rivayetinde «Peygamberliğin kırk cüz'ünden bir cüzü»; El-Abbâs'm rivayetinde «Elli cüz'ünden bir cüzü»; İbni Ömer rivayetinde «Yirmialtı cüz'ünden bir cüzü»; Ubâde rivayetinde : «Kırk dört cüz'ünden bir cüz'üdür» denilmektedir. Tâberi bu ihtilâfın rü'yayı görenlerin muhtelif olmasından ileri geldiğine işaret etmiştir. Sâlih mü'minin rü'yası peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz, fâsıkın rü'yâsı ise yetmiş cüz'ünden bir cüz olur. Bâzılarına göre bu ihtilâftan murad: Gizli rü'yalar v«tmiş cüz'den bir cüz, aşikâr (açık) rü'yalar kırk altı cüz'den bir cüz'dür demektir. Bir takımları da şöyle demişlerdir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yirmi üç sene vahiy geldi. Bu yirmi üç senenin on üçü Mekke'de, onu Medine'de geçti. Daha önce altı ay vahyi rü'yada görmüştü. Bu altı ay kırk altı (altı ayın) bir cüz'üdür.»
Ma'zirî diyor ki: «Ulemâdan bâzıları rü'yaların peygamberlikle hâsıl olan ve o sayede temyiz edilen şeylere kırk altıda bir cüz nisbetinde benzerliği olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları birinciye (yâni altı ay rü'ya meselesine) itiraz etmiş. Resûlüllah (Saüalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in peygamberlik gelmezden Önce vahyi tam altı ay rü'yada gördüğü sabit olmamıştır. Bir de Peygamber olduktan sonra birçok rü'yalar görmüştür. Bunlar da altı aya katılınca nisbet değişir, demişlerdir. Bu ikinci itiraz bâtıldır. Çünkü vahyden sonraki rü'yalar melek vâsıtasıyle olmuştur ki; bunlar vahiy de dâhil olup ayrıca hesaba katılmazlar.»
Hattâbî de şunları söylemiştir: «Bu hadîs rü'ya meselesini te'-kid ve onun mertebesini tahkikdir. Rü'yanm peygamberlik cüzlerinden bir cüz oluşu peygamberlere mahsustur. Başkaları hakkında böyle bir şey yoktur. Peygamberlere uyanıkken nasıl vahiy gelirse uyku hâlinde de gelirdi. Ulemâdan bâzılarına göre bu hadîsin mânâsı rü'ya peygamberliğe muvafık olarak görülür. Çünkü rü'ya peygamberlikten kalan bir cüz'dür demektir.»
«(Rü'yada) köstek (görmey) i severim, bukağıdan hoşlanmam.» cümlesi hakkında ulemâ şunları söylemişlerdir : «Köstek görmeyi sevmesi, köstek ayaklara takıldığı içindir. Bu da günahlardan, kötülüklerden ve bilûmum bâtıl şeylerden vazgeçmeyi gösterir. Bukağıya gelince : Onun yeri boyundur. Hem bukağı Cehennemliklerin sıfatıdır. Teâlâ Hazretleri Yâsîn Sûresinde:
«Biz onların boyunlarına bukağı vuracağız.» Başka bir yerde de :
«Boyunlarına bukağılar vurulduğu vakit.» buyurmuştur. Tâbir ulemâsı ise bu cümledeki iki sözü derecelere ayırmış ve : «Uyuyan kimse mescidde veya hayırlı bir kalabalık içinde yahut güzel bir halde ayaklarına köstek vurulduğunu görürse bu onun iyi halde sebatına delildir. Söz sahibi bir kimsenin rü'yasında onu bu şekilde görmesi de iyi halde sebatına delildir. Onu rü'yasında bir hasta veya mahbus yahut misafir veya felâketzede bir kimse görürse görenin bulunduğu halde sabit olduğuna delildir. Köstekle beraber bukağıda bulunmak gibi sevilmeyen bir şey de görürse bu sefer netice sevimsiz çıkar. Çünkü bukağı azab göreceklerin sıfatıdır.
Bukağıya gelince boynuna takılmış görürse kötüdür. Maamafih ka-rîne bulunduğu takdirde büyük mertebelere delâlet eder. Elleri kelepçeli görmek iyidir. Onların kötülüğe uzanmayacaklarına delildir. Bâzan cimriliğine, bazan da niyet ettiği işi yapamayacağına delil olur.» demişlerdir.

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Beni Rü'yada Gören Hakikkaten Görmüştür> Hadisi Babı

10- (2266) Bize Ebü'r-Rabi' Süleyman b. Dâvud El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) :

Bize Eyyub ile Hişam, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ı «Her kim bent rü'yada görürse hakîkaten görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez.» buyurdular.

11- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehfo haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dar naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman rivayet etti ki: Ebû Hüreyre şöyle demiş : Ben Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim beni rü'yada görürse uyanıkken de görecektir. Yahut beni uyanıkken görmüş gibidir. Şeytan benim şeklime giremez.» buyururken işittim.

(2267) Râvi demiş ki: Ebû Seleme de şunu söyledi: Ebû Katâde dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beni gören gerçekten hakkı görmüştür.;> buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Zührî'nin kardeşi oğlu rivayet etti. (Dedi ki) : Bize amcam rivayet etti. Ve râvi iki hadîsi birden isnadlarıyle tamamen Yûnus'un hadîsi gibi zikretmiştir.

12- (2268) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Saliaîlahi Aleyhi ve sellem):
«Her kim beni uyku hâlinde gÖrdüyse hakîkaten görmüştür. Çünkü şeytanın benim suretime girmesi caiz değildir.» buyurmuşlar. Bir de :
«Biriniz düş gördüğü vakit kendisi ile uyku hâlinde şeytanın oynadı-|ğını kimseye haber vermesin!» buyurmuşlar.

13- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya b. İshâk rivayet etti (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr rivayet etti ki : Kendisi Câbir b. Abdillah'ı şunu söylerken işitmiş: Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem}:
«Her kim beni uyku hâlinde görürse hakîkaten görmüştür. Çünkü şeytanın bana benzemesi caiz değildir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbül-Ta'mr»'de; Ebû Dâvud «Ki-tâbü'l-Edeb»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Hakîkaten beni görmüştür.» sözü üzerinde ihtilâf etmişlerdir. İbni Bâkillanî'ye göre bu sözün mânâsı: O kimsenin rü'yası sahihtir. Karışık düşler değildir. Şeytanın benzetmelerinden de değildir, demektir. Hadîsin bir rivayetinde :
«Gerçekten hakkı görmüştür.» buyurmuş olması da bunu te'yid eder. Yâni hakikî görüşle görmüştür. Bazan Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) malûm sıfatlarının aksine görünür. Meselâ: Biri onu beyaz sakallı görür. Bâzan da biri doğuda, biri batıda olan iki şahıs aynı zamanda onu rü'yalarında görürler.
Mâzirî, İbni Bakılanı 'nin bu tefsirini rivayet ettikten sonra şunları söylemiştir : «Bir takımları da diyorlar ki: Hayır hadîs zahirî mânâsına göredir. Ondan murad : Peygamberimizi gören hakikati görmüştür, demektir. Bunu menedecek bir manî yoktur. Akıl dahî imkânsız görmez ki, zahirinden değişmeye mecburiyet hâsıl olsun.
ibni Bakıllânî 'nin : «Bazan malûm sıfatlarının aksine yahut iki yerde birden görünür» sözü onun sıfatlarında hata ve o sıfatları vakiin hilâfına tasavvurdur. Bazan bir kimse hayâl ettiği bir şeyi görür gibi olur. Çünkü hayâl ettiği şeyin âdeta gördükleri ile bağlantısı vardır. Binâenaleyh Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in zatı görünmüş; sıfatlan görülmeyip hayâl edilmiş olur. İdrak için gözlerin görmesi, mesafenin yakınlığı görülen şeyin yerde gömülü yahut yeryüzünde olması şart değildir. Şart olan yalnız onun mevcudiyetidir. Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Seliem) in zat; görünmüş; sıfatlan görülmeyip hayâl edilmiş olur. İdrak için gözlerin görmesi, mesafenin yakınlığı görülen şeyin yerde gömülü yahut yeryüzünde olması şart değildir. Şart olan yalnız onun mevcudiyetidir. Peygamber (Saliaîlahü A leyhi ve Sellem) 'in cismi yok olduğuna bir delil bulunamaz. Bilâkis hadîslerde onun bakî olmasını iktiza eden beyanat vardır. Bir kimse rü'yâsmda Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) in kendisine, katli haram bir kimseyi öldürmesini emir buyurduğunu görse bu hayâl edilen sıfatlardan olur. Görülen şey değildir.»
Kaadî Iyâz; «Bu hadîsten murad Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)i hayâtında malûm olan sıfatı yi e görmesidir. Bunun aksine görürse hakikî rü'ya değil, te'vîlî rü'ya olur.» demişse de Nevevî bu sözü zayıf bulmuş : «Sahih olan onu hakikaten görmesidir. Sıfatının malûm olup olmaması bu hususta müsavidir.» demiştir.
Ulemâdan bâzılarına göre Allah Teâlâ'nın insanlara hassaten Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)ı doğru olarak göstermesi, şeytanı onun suretinde görünmekten men etmesi, uyku hâlinde onun üzerinde yalan uydurmasına mâni olmak içindir. Nitekim peygamberlerine mucize denilen hârikaları vermiştir. Ve nitekim şeytan uyanıkken de Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m suretine giremez. Çünkü bu olmuş olsa hakla bâtıl birbirine karışır. Bu tasavvur korkusuyla Peygamberin getirdiği şeylere itimat kalmazdı.
Ulemâ rü'yada Allah Teâlâ'yı görmenin caiz ve sahih olduğunda müttefiktirler. Velev ki hâline lâyık olmayan cisim sıfatlarıyle görünmüş olsun.- Zira görülen şey Allah'ın zâtı değildir. Allah Teâlâ'nm cisim şekline girmesi ve hallerinin muhtelif olması imkânsızdır. Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i görmek böyle değildir.
İbni Bakıllânî diyor ki: «Rü'yada Allah Teâlâ'yı görmek kalpte zuhur eden bir takım hâtıralardır. Bunlar gören kimse için olmuş veya olacak bir takım şeylere delildirler.»
«Her kim beni rü'yada görürse; uyanıkken de görecektir. Yahut benî uyanıkken görmüş gibidir.» cümlesi üzerinde ulemâ şunları söylemişlerdir: «Burada râvi şekketmiştir. Eğer hakikatte Peygamber (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) beni görmüş gibidir demişse bunun mânâsı hakikaten beni görmüştür. Yahut hakkı görmüştür, demektir. Böyle değil de uyanıkken beni görecektir demişse bu hususta birkaç kavil vardır. Birinci kavle göre maksat onun zamanında yaşayanlardır. O zamanda yaşayan bir zat rü'-yasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'i görürse onunla hakikatte de müşerref olacak demektir. İkinci kavle göre rü'yayı gören şahıs âhi-rette uyanık halde bu rü'yamn tasdikini görecek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bizzat muayene ve müşahede edecek demektir. Üçüncü kavle göre rü'yayı gören kimse âhirette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hususî bir şekilde ona yakın olarak görecek ve şefaatına nail olacak demektir.»

2- Uyku Halinde Şeytanın Kendisiyle Oynadığını Haber Vermeme Babı

14 -(...) Bize Kuteybe b. Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize İbni Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'de naklen haber verdi ki, kendisine gelerek:
— Ben düşümde başımın kesildiğini ve onu kovaladığımı gördüm, diyen bir bedeviyi men ederek:
«Uyku esnasında şeytamn seninle oynadığını haber verme!» buyurmuşlar.
15- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize jCerîr A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivaye etti. Câbir şöyle demiş: Bir bedevi Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Rü'yamda başımın vurulup yuvarlandığını, kendimin de izinden koştuğumu gördüm, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) o bedeviye:
«Uykun esnasında şeytanın seninle oynamasını âleme anlatma!» buyurdular.
Câbir demiş ki: Bundan sonra Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbe okurken dinledim:
«Sakın bîriniz uykusunda şeytanın kendisiyle oynadığını söylemesin!» buyurdular.

16- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd El-Eşecc de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' A'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den, naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bir adam Peygamber
(SaUallahü Aleyhi ve Sellemfe gelerek :
— Yâ Resûlallah! Rü'yamda başımın kesildiğini gördüm... dedi. Bunun üzerine Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) güldü ve :
«Şeytan birinizle uykusunda oynadığı vakit onu âleme söylemesin!» tuyurdular. Ehû Bekr'in rivayetinde:
«Birinizle oynanırsa...» ibaresi vardır. Şeytanı anmamıştır.
Mâzirî diyor ki : «İhtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu zâtın rü'yasının karışık düşlerden ibaret olduğunu vahy ile yahut rü'-yasında buna delâlet eden bir şey ile bilmiştir. Yahut rü'yacîaki bir delâlet onun şeytanın verdiği üzüntü kabilinden bir mekruh olduğunu göstermiştir. Tâbir âlimlerine gelince onlar kitaplarında baş kesilmesinden söz eder; ve bunu rü'ya sahibinin içinde bulunduğu nimetlerden veya mafevkinden ayrılmasına kuvvetinin elinden gidip bütün işlerinde hâlinin değişmesine delil sayarlar. Meğer ki rü'yayı gören köle ola. Bu takdirde rü'ya onun âzâd edileceğine delâlet eder. Rü'yayı gören hasta ise şifâ bulacağına, borçlu ise borcunu ödeyeceğine, haccetmemişse haccedeceğine, üzüntülü ile sevineceğine, korkmuşsa emniyete ereceğine delil olur.»

3- Rü'ya Tabiri Hakkında Bir Bab

17- (2269) Bİze Hâcib b. Velid rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Mu-hammed b. Harb Zübeyrî'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zührî, Ubey dullah b, AbdiIIah'dan naklen haber verdi ki, İbni Abbâs veya Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre bir adam Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellemye gelmiş. H.
Bana Harmele b. Yahya Et-Tücîbi de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şi-hab'dan naklen haber verdi. Ona da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe haber vermiş ki: İbni Abbâs bir adamın Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) e gelerek şunu söylediğini rivayet etmiş:
— Yâ Resûlallah! Ben bu gece rü'yamda yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüm. Halkın da bundan elleriyle avuçladıklarını gördüm. Kimisi çok alıyordu, kimisi az. Bir de gökyüzünden yere ulaşan bir ip gördüm. Senin onu alarak yükseldiğini gördüm. Sonra senin ardından onu bir adam alarak yükseldi. Sonra onu bir başka adam aldı. Onda ip koptu. Sonra onun için ipi eklediler ve yükseldi.
Ebû Bekr dedi ki:
— Yâ KesûlaÜah! Babam sana feda olsun! Vallahi bana müsaade buyurursan onu çok iyi ta'bir edeceğim. Resulü!lab (Sallailahü. Aleyhi ve Seliem):
«Onu ta'bir et!» buyurdu. Ebû Bekr :
— Bulut İslâm'ın bulutudur. Yağan yağ ve bal ise Kur'ân'dır, Onun lezzeti ve yumuşaklığıdır. İnsanların bundan avuçlamalarına gelince kimi Kur'ân'ı çok öğrenir, kimi az. GÖkden yere ulaşan ip ise senin üzerinde bulunduğun hakdır. Onu tutuyorsun, Allah da seni onunla yükseltiyor. Bilâhare senden sonra gelen bir adam onu tutuyor ve onunla yükseliyor. Sonra ; (yine) başka bir adam onu tutuyor. Ve onunla yükseliyor. Sonra onu başka bir adam tutuyor, onda ip kopuyor. Sonra bu adam için ip ekleniyor. Ve onunla yükseliyor. İmdi babam sana feda olsun bana haber ver yâ Resûlallah, isabet mi ettim? Hatâ mı? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Seliem):
«Bâzısında isabet ettin; bâzısında yanıldın.» buyurdular. Ebû Bekr:
— Vallahi yâ Resûlallah! Bana illâ söyle! Hata ettiğim nedir? dedi. «Yemin etme!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İbni EM Ömer de rivayet etti, (Dedi ki) : Bİze Süfyân Zührî'den, o da Ubeydullah b. AbdiIIah'dan, o da İbni Abbâs'da naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Bir adanı Uhud tarafından ayrılarak Peygamber (Sallailahü A leyhi ve Seliem) 'e geldi ve:
— Yâ Resûlallah! Ben bu akşam rü'yada yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüm... dedi.
Râvi Yûnus'un hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Muhammed b. Rafı' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utfee'den, o da İbni Abbâs veya Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Abdürrezzâk demiş ki: Ma'mer bazan İbni Abbas'dan, ba-zan da Ebû Hüreyre'den derdi, (Demiş ki) : Bir adanı Resûlüllah (Sailallahu AleyhiveSellem)ye gelerek:
— Ben bu gece bir bulut gördüm... dedi.
Kavi yukarkilerin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (bu zât İbni Kesîr'dir.) Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillah'dan, o da İbni Abbas'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem)"m ashabına söylediklerinden biri de şu idi:
«Sizden her kim rü'ya gördüyse onu anlatsın ki, kendisine ta'bir ede-yİm.» Derken bir adam gelerek:
— Yâ Resûlallah, bir bulut gördüm... dedi.
Râvi yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabü't-Ta'bir»'de; Ebû Dâvud «Kitabü'l-Eynıan ve'n-Nuzûr»'da; Nesâî ile İbni Mâce «Rüya» bahsinde muhteli râvilerden tahrîc etmişlerdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra ipten tutunanlar sıra ile Ebû Bekr, Ömer b. Hattâb ve Osman b. Affan (Radiyallahû anh) hazerâtıdır. Hz. Osman'da ipin kopup tekrar bağlandığı görülmektedir. Yâni hilâfet bağı kopmuş, başkasının eline geçmiştir.
Resûlüllah (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bâzısında isabet ettin, bâzısında yamldın.» sözünden murad ne olduğu ulemâ arasında ihtilaflıdır. İbni Kuteybe ile başkalarına göre bunun mânâsı: «Tefsirinde isabet ettin; hakikî te'vüini buldun, ama ben emretmeden tefsirine şitab etmekte yamldın.» demektir. Bâzıları bu te'vîli fasit bulmuşlardır. Çünkü Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) rü'yayı te'vîl hususunda Ebû Bekr'e izin vermişti. Onlarca Ebû Bekr ancak rü'yanın bazı yerlerini ta'bir etmeden bıraktığı için hatâ etmiştir. Çünkü rü'yayı gören: «Ben yağ ve bal yağdıran bulut gördüm.» demişti. Ebû Bekr bunu K u r ! â n 'la onun lezzeti ve yumuşaklığı ile tefsir etmiştir. Halbuki bu yalnız balın tefsiridir. Yağın tefsirini bırakmıştır. O sünnet diye tefsir edilir. Ebû Bekr'e yaraşan : «Kur'ân ve sünnet» demekti. Tahâvî de bu kavle işaret etmiştir.
Diğerlerine göre hata Hz. Osman'ın halinde olmuştur. Çünkü rü'yada zikredildiğine göre Hz. Osman ipten tutunmuş, ip kopmuştur. Bu da Osman (Radiyallahû anh) 'in kendiliğinden hilâfetten hal' edildiğini gösterir. Ebû Bekr ise bunu : «Osman zorla hal' edilmiş ve öldürülmüş ve hilâfete başkası geçmiştir.» şeklinde tefsir etmiştir. Cümlenin doğru tefsiri ipin eklenmesini Osman'in kavminden başka birinin iş başına geçmesine hamletmektir. Bir takımları da hatânın ta'bir için Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem)'den izin istemesinde olduğunu söylemişlerdir.
Peygamber (Sailallahu Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Bekr'e: «Yemin etme!» demesi yeminini tekrarlama, çünkü söylemiyeceğim, manasınadır. Bâzıları bunu düşünürsen hatânı anlarsın mânâsına almışlardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Rü'ya tâbiri caizdir. Rü'yayı ta'bir eden kimse bazan isabet, bazan hatâ edebilir. Rü'ya alel'ıtlak ilk ta'bir edenin dediği gibi çıkmaz. İsabet ettiği zaman onun dediği gibi çıkar.
2- Yemin eden kimsenin yemininde durması bir mefsedeti veya meşakkati îcâb ederse, o yemini bozmamak müstehab değildir.
3- Kaadî Iyâz'In beyânına göre kasem kelimesiyle yapılan yeminde keffâret yoktur. Çünkü Hz. Ebû Bekr sadece kasem ederim demiş; fazla bir şey söylememiştir. Nevevî, Kaadî 'nin sözüne şaşmakta ve Hz. Ebû Bek r 'in vallahi diyerek yemin ettiğini bütün «Müslim» nüshaları sarahaten naklettiğini hatırlatmaktadır. Yine Kaadî 'nin beyânına göre İmam Mâlik 'e: Bir adam rü'yayı içinden şerre yorduğu halde ağızdan hayra yorabilir mi? diye sorulmuş, İmam Mâlik: Maazallah peygamberlikle oynanıyor mu? Rü'ya peygamberliğin cüzîerindendir, demiştir.
4- Hadîs-i şerif rü'ya ilmini Öğrenmeye ve rü'yayı sorup te'vil etmeye teşvik mahiyetindedir.

4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Rü'yası Babı

18- (2270) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hammad b. Seleme, Sabit EI-Bünânî'den, o da Enes b Mâlik'-den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Bir gece ben uyuyan kimsenin gördüğü yerde kendimizi Ukbe b. Râ-fi'in evinde imişiz gördüm. Bize tbni Tâb hurmasından hurma getirdiler. Ben bunu, yükselmenin dünyâda bizim için, âhİrerte akıbetin de bizim ol-duğ\ na ve dînimizin tamamlandığına yordum.» buy ırdular.
l'eygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in rü'yâsmda gördüğü hurma İbni Tâb hurması nâmiyle meşhurdur. Arablar-buna Rutâb- ı îbni Tâb, Temrü îbni Tâb, Azk.ı İbni Tâb, Urcur u îbni Tâb isimlerini vermişlerdir. İbni Tâb, Medîne1i bir zattır. Hurma ona izafe edilmiştir. Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rü'yasını dünyada yükseliş diye te'vil etmesi İbni R â f 'in evinde gördüğü için tefeül yoluyla olsa gerektir. Çünkü Râfi' yüksek demektir. Dinin kemâlini de İbni Tâb kelimesinden tefe'ül etmiş olacaktır.
Bu radaki «tâbe» fiilinden : Kemâle erdi, hükümleri kararlaştı, kaideleri hazırlandı mânâsı kastedilmiştir. **Tabe** : Aslında güzel oldu, demektir.

19- (2271) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. (Dedi ki) : Bize Sahr b. Cüveyriye Nâfi'den rivayet etti. Ona da Abdullah b. Ömer rivayet etmiş ki: Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Kendimi rü'yada bir misvakla misvakianırken gördüm. Derken beni iki adam çektiler. Biri diğerİndfen daha büyüktü. Ben de misvakı küçük olana verdim. Bana : Büyük, denildi. (Bu sefer) Ben de onu büyüğe verdim.»
Bu hadisi Buharı «Sivak» bahsinde tahric etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ç misvak'ı büyüğe vermeyi emreden Cebrail (Aleyhisselam) 'dır. Nitekim hadisin bazı rivayetlerinde sarahaten bildirilmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Bir cemâatin içerisinde ikrama büyüklerden başlanır. Selâm, hoş beş, meşrubat, koku v.s. hususunda da sünnet olan budur.
2- Başkasının misvakını kullanmak mekruh değildir. Ancak kullanmazdan önce yıkanması sünnettir.
3- Hadis-i şerif misvak kullanmanın faziletine delildir.

20- (2272) Bize E&û Âmir Abdullah b. Berrad El-Eş'arî ile Elû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. Lafızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme Büreyd'den, o da dedesi Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Rö'yâda kendimi Mekke'den hurmali bir yere hicret ediyorum gor-düm. Zanmm bu yerin Yemame yahut Hecer olacağına gitti. Bir de baktım Yesrib şehri imiş. Bu rü'yamda bir kılıç salladığımı da gördüm. Kılıcın başı koptu. Bir de baktım bu Uhud Harbi gününde mü'minlerin başına gelen musîbettir. Sonra onu tekrar salladım ve en güzel şekline döndü. Bir de baktım bu Allah'ın getirdiği fetih ve mü'minlerin bir yere toplanmasıd;r. Bu rü'yâda bir takım ineklerle Allah'ın yaptığının daha hayırlı olduğunu gördüm. Bir de baktım ki bunlar Uhud gününde mü'minlerden bir cemaattır. Ve hayr Allah'ın sonradan getirdiği hayır; ve Allah'ın bize sonradan Bedir gününde getirdiği stdkin sevabıdır.»
Bu hadîsi Buhârî «Menâkıb», «Meğâzi», «Alâmâtü'n-Nübüvve» ve «Ta'bir» bahislerinde; Nesâî ileİbni Mâce de «Kitâlür-Rü'ya»'da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.

Hecer : Yemen'de bir şehirdir. Bahreyn'in payitahtıdır.
Yesrib: Medine 'nin eski ismidir. Bu hususta hac bahsinde izahat geçmişti.
Ulemânın beyânına göre ResûlüIleh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in rü'-yasını bu şekilde tefsir etmesi kılıç yardımcıya delâlet ettiği içindir. Çünkü bir insan düşmana kılıcıyle nasıl hücum eder. Başka yerlerde kılıç oğul, baba, amca veya kardeş, zevce gibi şeylere tefsir edilir, Bazan da me'murluğa, emânete, kişinin diline ve hüccetine, bir zâlimin tasallutuna delâlet eder. Bu hükümler görende, yahut gördüşü şeyde bulunan bazı mânâlara göre karine ile verilir.
Müslim 'den başkaları «Bu rü'yada bir takım inekler gördüm» cümlesine : «Kesilen inekler» kaydını ziyâde etmişlerdir. Rü'yanm te'vîii de bu ziyâde ile tamam olur. Zira inekleri kesmek Uhud gazasında sahabenin şehîd edilmeleridir.
«Allah hayırdır...» cümlesini ekseri ulemâ Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Yâni Allah'ın şehidlere verdiği sevab dünyada yaşamalarından daha hayırlıdır, şeklinde tefsir etmişlerdir.

21- (2273) Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Abdullah b. Ebî Hüseyin'den, naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Nâfi' b. Cübeyr İbni Abbâs'dan rivayet etti. İbni Abbâs şöyle demiş: Müseylemetü'l-Kezzâb Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Medine'ye geldi de: Muhammed kendisinden sonra bu işi bana bırakırsa ona tâbi olurum demeye başladı. Medine'ye kendi kavminden birçok insanlar arasında gelmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberinde Sabit b. Kays b.Şemmas qlduğu halde onun yanma geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde bir hurma dalı parçası vardı. Arkadaşlarının içindeki Müseyleme'nin başına durarak:
«Benden şu parçayı istemiş olsan onu sana vermem. Ben Allah'ın senin hakkındaki emrine tecavüz edemem. (Bana itaattan} geri dönersen Allah mutlaka seni tepeteyecektir. Öyle zannediyorum ki sen, hakkında bana ne gösterildi ise gösterilmiş olan kimsesin. İşte Sabit benden ötürü sana cevap verecek.» buyurdu. Sonra ondan ayrıldı.

(2274) îbni Abbâs demiş ki: Peygamberi Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Sen, hakkında bana ne gösterildi ise gösterilmiş olan kimsesin.»
sözünü sordum da Ebû Hüreyre bana haber verdi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Bir defa ben uyurken elimde altından iki bilezik gördüm. Bunların hâli beni meşgul etti. Derken rü'yamda bana onları üfürmem vahy edildi. Ben de üfürdüm de uçtular. Ben bunları benden sonra çıkacak iki yalancı (peygamber) diye te'vİl ettim. Bunlardan birisi San'a'nın reisi Ansi, diğeri Yemame'nin reisi Müseyleme idi.»

22- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden bize rivayet ettikleri şunlardır, diyerek bir takım hadîsler rivayet etmişlerdir. Bunlardan bîri de şudur : Besûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem);
«Bir defa ben uyurken bana yerin hazîneleri getirildi ve (getiren) ellerime altından İki bilezik koydu. Bunlar benim nazarımda büyüdüler ve beni meşgul ettiler. Bunun üzerine bana onları üfür m e m bildirildi. Ben de üfürdüm ve gittiler. Ben bunları aralarında bulunduğum iki yalancı : San'a'-nın reisi ile Yemame'nin reisi diye tevıl ettim.» buyurdular.
Müsey1ime ile Esved'e1- Ansi ikisi de yalancı peygamberlerdendir. Müsey1ime Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfden sonra onun yerine geçmek şartı ile kendisine tâbi olacağını söylüyormuş. Bu niyetini bildirmek üzere Medîne'ye gelmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m Müsey1ime'nin yanma gelmesini ulemâ muhtelif şekillerde izah etmişlerdir. Bâzılarına göre müslü-man olurlar ümidiyle ve kendisine vahy olunanı bildirmek maksadıyle gerek Müsey1ime'nin, gerekse yanındakilerin gönüllerini almak için gitmiştir. Bir takımları Müsey1ime'nin gelişine mükâfat olarak gittiğini söylemişlerdir. Çünkü Müsey1ime uzak yerden gelmişti. Müseylime o zaman henüz müslüman görünüyordu. Küfrü irtida-dından sonra meydana çıkmıştır. Başka bir hadîste de Müseylime'-nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldiği bildirilmektedir. Şu halde görüşmenin iki defa vuku bulmuş olması ihtimâli vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Müsey1im e'ye: «Ben Allah'ın senin hakkındaki emrine tecâvüz edemem.» buyurmasının mânâsı : Senin istediklerine yâni seni kendi yerime bırakmaya yahut Peygamberlik vazifesinde kendime ortak yapmaya razı olamam. Razı olursam Allah'ın bu husustaki emirlerine karşı çıkmış sayılırım, demektir.
Bazı nüshalarda hadisin bu cümlesi:
«Sen Allah'ın senin hakkındaki emrine tecâvüz edemezsin.» denilmiştir. Ki: Kaadî Iyâz bunun da sahih olduğunu söyler. Mânâsı : Sen Allah'ın senin hakkında takdir ettiği hüsran ve helake karşı gelemezsin. Yahut senin hakkındaki takdir ettiği şekaveti bozamazsın, demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müseylime 'ye: Bana tâbi olmaktan geri kalırsan Allah seni tepeler demiş ve onun bir mucizesi olarak Müseylime, Yemâme harbinde tepelenmiştir.
Sabit b. Kays Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hatibi idi. Ona gelen hey'etlerin hatiblerine Sabit cevap verirdi. Bu sefer de onu göstermesi bundandır.
«Ben bunları benden sonra çıkacak iki yalancı (peygamber) diye te'vil ettim.» cümlesindeki çıkıştan murad onların şan ve şevketlerinin meydana çıkması yahut Peygamberlik iddiaları ve muharebeleridir. Yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kendileri meydanda idi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bu bilezikleri üfür diye emir buyurularak onları üfürmesi ve uçmaları bu yalancıların iddialarının mah-vu müzmahü olacağına delildir. Nitekim öyle de olmuştur. Bu da ~Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir mûcizesidir.
«Bana yerin hazineleri getirildi.» cümlesinden murad yeryüzünün birçok beldelerini fethederek mallarım alacağım ve o yerleri kendi milk ve sultanına katacağını bildirmektedir. Bu da böylece olmuştur. Bir mucizedir.
Esved-i Ansî de Yemen'de zuhur eden fitnede uyurken tepelenmiştir.

23- (2275) Bize Muhammed b. Beşşar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Ebû Raca' El-Utâridî'-den, o da Semûra b. Cündep'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldı mı yüzünü cemaata doğru çevirir ve :
«Sizden biriniz dün akşam rü'ya gördü mü?» diye sorardı.
Bu hadîs zevalden önce bile dün akşama Arapça bâriha denileceğine delildir. Ulemâdan Sa'1eb ile diğer bâzıları bâriba kelimesinin ancak zevalden sonra kullanılabileceğini söylemişlerdir. Nevevî: «İhtimal bunlar kelimenin hakikatini kasdetmişlerdir. Bu o kelimenin mecazen zevalden Önce kullanılmasına mâni değildir. Böylece hadisi mecaza hamletmiş olurlar. Aksi takdirde mezhebleri bu hadîsle

bâtıl olur.» diyor.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmamın selâm verdikten sonra cemaata karşı dönmesi müste-jtıabdır,
2- Rü'ya gören olup olmadığını sormak ve günün evvelinde acele te'vîline koşmak bu hadîsle rnüstehabdır. Bir de zihin henüz dünya işlerine dağılmamış, rü'yayı gören de ara uzamadığı için henüz rü'yayı karıştırmamıştır, Rü'yada hayra teşvik gibi acelesi müstehab olan şeyler de bulunabilir.
3- Sabah namazından sonra ilim ve rü'ya tâbiri gibi şeyler hususunda konuşmak mubahtır.
4- îlim veya başka bir iş için kıbleye arka çevirerek oturmak mubahtır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

RÜYA TABİRİ BAHSİ

TAHRİC

7443- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zaman yaklaştığında müslümanın rüyası yalan çıkmayacaktır; sizin en doğru rüya göreniniz, en doğru söyleyeninizdir. Müslümanın rüyası, peygamberliğin kırkaltı parçasından bir parçadır.
Rüya üç kısımdır:
Biri salih rüya ki bu, Allah'tan bir müjdedir, (ikincisi) Şeytanın üzmek için gösterdiği rüya. (üçüncüsü) (Bir de şuur altı hadiselerden ötürü) kişinin kendine konuştuğu şeylerden ileri gelen rüya. Eğer biriniz hoşlanmadığı bir rüya görürse, hemen kalkıp namaz kılsın ve o rüyayı kimseye anlatmasın."
Râvi diyor ki: "Rüyada köstek (bağ) görmeyi severim, bukağıdan ise hoşlanmam. (Zira rüyada) köstek dinde sebat demektir."
Ancak bu söz, hadiste mi yer almıştır, yoksa onu İbn Sîrin mi söylemiştir bilmiyorum.
7444- Benzeri rivayet:
Onda şöyle geçmektedir: Ebû Hureyre dedi ki: "(Rüyada) Köstek görmek hoşuma gider, bukağıdan ise hoşlanmam. Zira köstek dinde sebattır." JBuhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.|
7445- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iyi rüya Allah'tan; kötü rüya ise şeytandandır. Biriniz nefret ettiği kötü bir rüya görürse, soluna tükürsün ve onun şerrinden Allah'a sığınsın; o zaman o kötü rüya (Şeytan.) ona asla zarar veremez."
7446- Diğer rivayet:
"Soluna üç kez tükürsün, Allah'a şeytanın ve o rüyanın şerrinden sığınsın. Kimseye de onu anlatmasın. Bu taktirde o rüya ona zarar veremez."
7447- Diğer rivayet:
Ebû Seleme dedi ki: "Ben (etkisi) bana dağdan daha ağır gelen rüyalar görürdüm. Bu hadisi duyduktan sonra artık kötü rüyalara aldırmaz oldum." |Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
7448- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Kim hoşlanmadığı bir rüya görürse üç kere soluna tükürsün, üç kere de Allah'a taşlanmış olan şeytandan sığınsın (Eûzü çeksin). Üzerinde yattığı yanından öbür yanına dönsün." [Müslim ve Ebû Davud]
7449- Ebû Rezîn el-Ukaylî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müminin rüyası, peygamberliğin kırk parçasından bir parçadır. Onu anlatmadıkça o rüya, kusun ayağında (asılı) kalır; anlattığı zaman ayağından düşer." Sanırım şöyle de dedi: "O rüyayı akıllı ve dostun olan kimselerden başkalarına anlatma!"
7450- Diğer rivayet: "Peygamberliğin kırkaltı parçasından bir parçadır." [Tirmizî ve Ebû Dâvüd]
7451- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İyi rüya, peygamberliğin yetmiş parçasından bir parçadır."
7452- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Medineli bir kadın vardı; kocası ticaretle meşgul İdi. Kocası kendisinden her uzaklaştıkça (kötü) rüya(lar) görürdü. Kocası gurbete çıkarken çoğu kez o hamile iken çıkardı. O zaman o gördüğü rüyaları gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatırdı. Bir keresinde gelip şöyle anlatmıştı: 'Kocam gurbete ticarete çıktı. Giderken ben hamile idim. Herkesin gördüğü gibi ben de rüya gördüm; rüyamda evimin bir duvarı yıkıldı, çocuğumu da tek gözlü doğurdum.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun rüyasını şöyle yorumladı: 'inşaallah kocan sağ salim döner, çocuğun da kusursuz doğar.' Çok kere aynı rüyayı iki ya da üç kere görür, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip anlatırdı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona rüyasını yorumlardı; kocasının sağ salim döneceğini ve çocuğunu da kusursuz doğuracağını söylerdi.
Bir keresinde aynı rüyayı gene görmüş, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e tabir ettirmek için gelmişti. Fakat Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem evde yoktu. Bunun üzerine ben ona sordum:
'Ey Allahın kadın kulu! Allah Resulünü neden soruyorsun?'
'Rüya gördüğümde, gelip Allah Resulü' (s.a.v.)ne tabir ettiriyorum. O rüyamı hayra yoruyor ve tabir ettiği gibi çıkıyordu.' dedi.
'Peki o gördüğün rüyayı bana anlatır mısın?' dedim.
'Hayır olmaz; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gelince tekrar ona gelir anlatırım' dedi.
Ben de kadını, bana rüyasını anlatrncaya kadar bırakmadım. Bana rüyasını anlatınca, ben şöyle yorumladım:
'Rüyan doğru çıkacak olursa, kocan Ölecek. Çocuğun(u da tek gözlü doğuracaksın. Üstelik) çok kötü bir çocuk olacak.'
Oturup ağlamaya başladı. 'Neden ben sana rüyamı anlattım ki?' dedi. Tam o sırada Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdi. Onu ağlarken görünce, sordu: 'Ey Âişe, bunun nesi var, neden ağlıyor?'
Ona durumu bildirdim; rüya gördüğünü ve ben de onun rüyasını tabir ettiğimi söyledim. O zaman şöyle buyurdu:
'Ey Âişe! Yavaş ol! Müslümanlara gördükleri rüyalarını tabir ederken, iyi söyleyin hayırla yorumlayın. Çünkü rüyalar yoruma göre çıkar.'
Vallahi kocası Öldü ve facir bir çocuk doğurdu."
|Darimî. (Muh.) îbn İshâk'ın "an" lafzı ile yaptığı rivayet vasıtasıyla.)
7453- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benden sonra peygamberlikten geriye hiçbir şey kalmıyacak; ancak mübeşşirât kalacaktır." "Mübeşşirât nedir, ey Allah'ın Resulü?" diye sorduklarında, şöyle buyurdu: "Mübeşşirât, salih rüyadır." [Mâlik, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Buhârî]
7454- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En doğru rüya, seherlerde görülen rüyadır." [Tirmizî]
7455- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim görmediği bir rüyayı (gördüm diye) uydurursa, kıyamet gününde iki arpa kılçığını birbirine bağlamakla yükümlü kılınır, bunu da
tabii ki yapamaz. Kim de bir topluluğun gizli konuşmasını onlar istemedikleri halde dinlerse, kıyamet gününde kulaklarına kursun dökülür. Kim de (bir canlının) resmini yaparsa, kıyamet gününde ona ruh üflemekle yükümlü kılınır, oysa o, ruh üflemek kudretine sahip değildir." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]

7456- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Görmediği bir rüyayı gördüm demek, yalanların en büyüğüdür." [Buhârî]
7457- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim rüyasında beni görürse, muhakkak o, uyanık bir halde beni görecektir. Yahut uyanıklıkta beni görmüş gibi olur. Çünkü şeytan benim kılığıma giremez."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7458- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (rüyasında) beni görürse, beni gerçekten görmüş gibidir. Çünkü şeytan benim Şeklime girip görünemez." |Buhârî ve Müslim.]
7459- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim beni rüyasında görürse gerçekten beni görmüş olur, çünkü şeytan ne benim, ne de Kâ'be'nin kılığına girebilir"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağîr'de leyyin bir senedle.]
7460- Semure radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashabına sık sık: 'İçinizde rüya gören var mıdır?' diye sorar; Allah'ın dilediği doğrultuda rüya gören kimse rüyasını anlatırdı.
O bir sabah şöyle buyurdu:
'Bu gece bana iki kişi geldi ve beni götürmek istediler ve: 'Haydi kalk gidelim!' dediler, ben de onlarla beraber gittim. Derken uzanıp yatmakta olan bir adamın yanına vardık. Bir adam önün başucunda durmuş bir ka^ yayı başına atıyor ve taş onun başını yarıyordu. Taş yuvarlanıp gidiyor, tekrar gelip onu yakalıyordu. Bakıyor ki, başı tekrar eski haline sapasağlam olarak gelmiş. Yine vuruyor, yine yanlıyor. Taş geliyor ve onu eski halinde sapasağlam buluyor, Onlara dedim ki: 'Sübhanallah! Bu nedir?' Bunun üzerine: 'Yürü yürü!' dediler; ilerledik, nihayet sırtı üzerine uzanıp yatmış bir adamın yanına vardık. Birisi de onun üzerinde, elinde demir çengelleri olduğu halde duruyor, yüzünün bir tarafını çengelle çekip yırtarak ensesine kadar götürüyordu. Burnunu da gözünü de ensesine kadar soyuyordu. Böylece yardıktan sonra Öbür yanına geçiyor, yüzünün diğer tarafını da aynen öteki gibi yapıyordu. Bu sefer ilk defa yaptığı yanma gelince, derisi eski haline dönmüş sapasağlam duruyor. Bu İşkence böyle devam edip gidiyor. Bunu görünce de 'Sübhanallah.' Bu nedir?' dedim.
'Bu da bir şey mi, haydi yürü yürü!' dediler; beraberce yürüdük. Fırın gibi bir yerin yanına vardık. Baktık ki içinden sesler ve gürültüler geliyor.
Bir de baktık ki çıplak erkekler ve kadınlar içeride altlarından yükselen bir alevle kıvranıp duruyorlar. O alev onları yakaladığı zaman avazlarının çıktığı kadar feryat edip 'İmdat!' diye bağınyorlardı.
'Bunlar kimdir ve nedir?' diye sorduğumda, 'Haydi yürü, yürü!' dediler.
Yürüdük, kan renginde olan kırmızı bir nehirin yanına vardık. Baktık nehirde bir adam yüzüyor. Nehrin kenarında da birçok taşları toplamış bir adam duruyor. Yüzücü yüzebildiği kadar yüzüp kıyıya yaklaşınca, o kenarda duran adamın yanına geliyor, ağzını açıyor, o da ona bir taş uzatıyor ve o da taşı yutuyor. Gidip tekrar yüzmeye başlıyor. Tekrar geliyor ve tekrar kenardaki ona bir taş yutturuyor. Sordum, dedim ki: 'Bu adam kimdir?' 'Haydi sorma, yürü, yürü!' dediler ve yürüdük. Çirkin görünümlü bir adamın -görebileceğim en çirkin adam- yanına vardık. Baktık ki adamın yanında (sürekli) karıştırıp tutuşturduğu bir ateş var ıV o adam ateşin etrafında dönüp duruyor. 'Nedir bu?' diye sordum.
'Haydi durma yürü, yürü!' dediler. Yürüdük, nihayet içinde iri iri ağaçlar bulunan yemyeşil bir bahçeye geldik. Bahçenin arkasında uzun boylu bir adam duruyor. O kadar uzundu ki nerdeyse semaya değen başını gö-remiy ordum.
Adamın etrafında da bakışımın uzandığığ yeri dolduracak kadar çok çocuklar bulunmaktaydı. Dedim ki: 'Bunlar nedir ve kimlerdir?' Bana: 'Haydi yürü yürü!' dediler. Yürüdük; o güne kadar hiç görmediğim ve bilmediğim son derece büyük ve güzel bir ağacın yanına geldik. Bana 'Haydi bu ağaca tırman!' dediler. Beraberce tırmanmaya başladık. Altın ve gümüş tuğlalarla yapılmış bir şehre yükseldik. Şehrin kapısına geldik, çaldık ve kooı bize açıldı, içeri girdik, bizleri bir kısmı son derece yakışıklı bir kısmı da son derece çirkin adamlar karşıladılar.
O ikisi onlara şöyle dedi: 'Haydi gidin şu şehre dalın!' Baktık ki bembeyaz suyu bulunan bir nehir oracıkta akmakta.. Adamlar gittiler ve o suya daldılar. Nehirden çıkıp bize geldiklerinde onlardaki o çirkinlikten eser kalmamış tertemiz olmuşlardı. Bana onlar şöyle dediler: 'İşte bu gördüğün Adn cennetidir! Burası da senin makamındır.' Gözüm yukarıya ilişti, bir de ne göreyim: Bembeyaz bulutu andıran bir köşk! 'Burası da senin evindir' dediler.
'Allah sizi mübarek kılsın! Beni bırakın da oraya gireyim!' dedim. Şu cevabı verdiler:
'Şimdi olmaz, sen ileride oraya gireceksin' dediler.
Onlara sordum: 'Bu gece çok acayip şeyler gördüm neydi onlar?'
'Sana şimdi bildireceğiz!' dediler ve anlatmaya başladılar:
'Hani gördüğün o başı taşla, yarılan adam var ya; o, Kur'ân'ı alıp okumadan bir kenara bırakıyor, onu reddediyor, farz namazı kılmıyor, uyuyordu.
Gelip de dudakları, yanakları ve gözleri ensesine kadar çekilip işkence edilen adam var ya; o yalancı bir adamdır. Sabahleyin evinden çıkar, akşama kadar yalan söyler, yalanları nerdeyse âfâka ulaşacak kadar çok olur.
O fırında feryat eden çıplak erkeklerle kadınlar var ya, onlar Allah'ın yasağına kulak asmayıp zina eden erkeklerle zina eden kadınlardır.
Kan gibi kırmızı olan nehirde yüzüp sonra gelerek taş yutan adam var ya, riba (faiz) yiyen adamdır.
Ateşin yanında gördüğün korkunç görüntülü adam var ya, o da Cehennem bekçisidir; onlar için ateşi karıştırıp tutuşturuyor. Bahçede gördüğün o uzun boylu adam ise, (Hz.) ibrahim'dir. Etrafındaki çocuklara gelince, fıtrat üzere (buluğa ermeden) ölen çocuklardır.'
Müslümanlardan biri sordu: 'Ey Allah'ın Resulü! Müşriklerin çocukları da mı?' 'Müşriklerin çocukları da!7 buyurdu.
'O bir kısımları güzel, bir kısımları çirkin olarak gördüğün adamlara gelince, hem güzel amelleri, hem de çirkin amelleri karışık olarak işleyen kimselerdir. Gördüğün gibi Allah, onların günahlarıı affetti.'
7461- Diğer rivayet:
"Fırına benzeyen bir deliğe gittik ki, üstü dar ve altı genişti. Dibinde ateş tutuşturuluyordu. Ateş alevleri yükseldiğinde içindekiler de yükselip neredeyse delikten çıkacak gibi oluyorlardı, söndüğü zaman ise tekrar aşağıya iniyorlardı. İçinde çıplak kadınlar ve erkekler vardı..." Benzerini nakletti.
Onda ayrıca şöyle geçmektedir: "İlk girdiğin oda, mü'minlerin yurdudur. Şuradaki oda ise şehitlerin yurdudur. Ben Cibril'im. Bu da Mîkâîl'dİr." [Buhârî ve Tirmizî.]
7462- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bizler, (Kitab ehline göre) en sonra gelmiş sonuncularız; buna karşılık (Kıyamet gününde) en başa geçecek olanlarız. Ben uyurken bana yeryüzünün hazineleri getirildi. Avucumun içine altından iki bilezik kondu. Bu durum bana huzursuzluk verdi ve beni kederlendirdi. Bana: 'Bu ilci bileziğe üüel'diye vahyedildi. Ben de üfledim, derken ikisi de uçup gitti. Ben bu iki bileziği iki yalancı (peygamber) ile yorumladım ki, onlar San'â'lı el-Esvedel-Ansî ile Yemâme'li Müseyleme'dir."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]

7463- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rüyamda Mekke'den hurmalığı bulunan bir yere hicret ediyordum. Aklımdan oranın Yemâme ya da Hecer olduğu geçiyordu. Meğerse orası Medine -Yesrib- imiş... Rüyamda şunu da gördüm: Bir kılıcı salladım, ortadan kırıldı.
Meğer bu Ühud'da müslümanların hezi-metiymiş. Kılıcı bir kere daha salladım, eskisinden daha sağlam oluverdi. Meğer bu Uhud'dan sonraki fetihler ile müslümanların biraraya gelmesiymiş. Yine aynı rüyada (boğazlanmış) sığırlar ve Allah tarafından gönderilmiş birçok hayırlar gördüm. Meğer sığır-
lar Vhud gününde (şehid olan) bir grup mümin, hayırlar ise; Allah'ın sonradan bize lütfettiği (fetihlerle gelen) hayırlar ile Bedir harbinden sonra Allah' in bize doğruluk karşdığı-verdiği sevaplardır." [Buhârî ile Müslim.]
7464- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu gece bir rüya gördüm. Güya biz Uk-be bin Râfi'in evindeydik. Orada bana Ibn Tâb denilen türden taze hurma getirildi. Bunu şöyle yorumladım: Dünyada üstünlük (Rıfat) bizim olacak, ahirette de güzel bir sonuç elde edeceğiz. Dinimiz de artık tayyib
olmuştur." [Müslim ve Ebû Dâvud|
7465- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rüyamda söyle gördüm: Bir adam bana biraz hurma getirdi, yedim. İçinde çiğnediğim-
de bana eziyet veren bir çekirdek buldum. Sonra bana bir miktar daha verdi. Dedim ki: 'Bana verdiğin hurma içinde çiğnediğimde beni rahatsız eden bir çekirdek buldum ve onu yedim.' Ebû Bekr şöyle yorumladı: "Ey Allah'ın Resulü! Hayırlı uykular olsun. Bu gönderilen müfreze iki kere ganimet elde etti. İkisinde de senin zimmetini talep eden bir adam vardı..."
Mücâlid'e dedim ki: "Zimmetimi nasıl talep etti?"
Cevap verdi: "Lâ ilahe illallah" diyor, demektir." [Darimî.]
7466- İbn Ömer radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Rüyamda) saçı başı dağınık siyah bir kadının Medine'den çıkıp Muhay'a'da —ki burası Cuhfe'dir—konakladığını gördüm. Bu rüyayı, Medine vebasının oraya nakledilmesiyle yorumladım." [Buhârî ile Tirmizî.]
7467- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu gece rüyamda yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüm. İnsanlar gelip ona avuçlarını açıyorlardı. Kimisi çok, kimisi de az alıyordu. Sonra yerden göğe yükselen bir ip gördüm; sen elinle ona tutunup yükseldin, sonra bir diğer adam geldi; o da ona tutunup yükseldi. Sonra başka biri de onu eliyle tutup yükseldi.
Sonra başka biri ona tutundu, ancak ip koptu. Sonra o ipe ekleme yaptılar, o da yükseldi." Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi: 'Annem babam sana feda olsun Ey Allah'ın Resulü! Bırak da bunu ben yorumlayayım.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bunun üzerine 'Yorumla!' buyurdu.
Ebû Bekr şöyle yorumladı: 'Gördüğün bulut, İslâm dinidir. Yağdırdığı yağ ile bal, Kur'ân'dır. Çünkü o, yağ gibi yumuşak, bal gibi tatlıdır. İnsanların ona avuç açıp da almasına gelince, onlardan bir kısmı Kur'ân'dan çok almış, kimisi de az almıştır. Yerden göğe yükselen ipe gelince; senin üzerinde bulunduğun hakikattir. Onu tutarsın. Allah da seni onunla yükseltir. Ondan sonra bir adam ona yapışır, o da yükselir. Ondan sonra başka bir adam ona yapışır, o da yükselir. Sonra bir adam yapışır, bu defa ip kopar; fakat onun için tamir edilir ve o adam da yükselir. Ey Allah'ın Resulü! Babam annem sana feda olsun! Nasıl, doğru mu yorumladım, yoksa yanıldım mı?'
'Bir kısmını doğru yorumladın, diğer kısmında yanıldın!
'Allah'a kasem olsun, yanıldıklarımı bana anlatacaksın" dedi, fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Hayır, yemin etme!' buyurdu." |Buhârî, Müslim, TirmİzÎ ve Ebû Dâvud.l
7468- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Rüyamda üç ayın odama düştüğünü gördüm. Bu rüyamı (babam) Ebû Bekr'e anlattım, cevap vermedi, sustu. Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem vefat edip de evimde defnedilince, Ebû Bekr şöyle dedi: 'İşte bu, gördüğün ayların birincisi ve en hayırhsı-dır'." [Mâlik]
7469- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle:
"O (Âişe) bu rüyasını Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'e anlattı. O şöyle buyurdu: 'Eğer bu rüyan gerçek çıkarsa, evinde cennet ehlinin en üstünü olan bir kişi defnedilecektir.' Çok geçmeden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti. Tabii ki o, gördüğü ayların en üstünüdür. Ondan sonra Ebû Bekr öldü, ondan sonra da Ömer öldü ve her ikisi de onun (Âişe'nin) evinde defnedildiler.
7470- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e Varaka hakkında sordular. Hatîce dedi ki: 'O, seni tasdik etmişti; o, sen henüz peygamberliğim izhar etmeden vefat etli.' Şöyle buyurdu:
'Rüyamda o bana beyaz giysili olarak gösterildi. Şayet o, cehennem ehlinden olsaydı üzerinde beyazdan başka bir renk elbise olurdu'." |Tirmizî]
7471- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Bir bedevi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: 'Ben rüyamda başımın kesildiğini ve benim de o başımın ardından gittiğimi gördüm.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu şöyle azarladı: 'Rüyanda şeytanın seninle oynadığını anlatma!'" [Müslim]
7472- Sahabeden birinden, dedi ki: "(Rüyada) Süt görmek, fıtrattır. Gemi görmek kurtuluştur. Kuzu görmek hüzündür. Yeşil görmek cennet, kadın ise hayırdır." [Dârimî]

TAHRİC

==========

7443-7444- Lafızlar Müslim'e aittir. Bu lafzıyla hadisi Buhârî (ta'bîr 26, VIII, 77), Müslim (ta'bîr 6, s. 1773), Ebû Dâvud (5019) ve Tirmizî (2270), Muh. b. Sîrîn an EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Hureyre'den daha kısa metinlerle Müslim'de muhtelif tariklerle yer almıştır.
7445-7447- Bu hadisi Buhârî (tıb 39/1, VII, 24-5; ta'bîr 4, VIII, 68-9; 10/3-4, VIII, 72; 14, VIII, 74, ilk lafız buraya ait; 46, VIII, 83), Müslim (rü'yâ 1-5, s. 1771-2, diğer lafızlar buraya ait), Mâlik (rü'yâ 1, s. 957), Ebû Dâvud (5021) ve Tirmizî (2277), Ebû Seleme b. Abdirrahman an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7448- Bu hadisi Müslim (rü'yâ 5, s. 1772-3) ve Ebû Dâvud (5021), Leys an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7449-7450- Her iki lafız da Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (5020) ve Tirmizî (2278-9), Ya'lâ b. Atâ an Vekî' b. Udus an Ebî Rezîn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7451- Bu hadisi Ahmed (V, 119, 137), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7452- Bu hadisi Dârimî (II, 130-1), Ubeyd b. Yaîş an Yûnus b. Bükeyr an İbn İshâk an Muh. b. Amr b. Atâ an Sül. b. Yesâr an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7453- Bu hadisi Mâlik (rü'ya 2, s. 956-7) ve Ebû Dâvud (5017), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Züfer b. Sa'sa'a an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Mâlik (rü'yâ 3, s. 957), an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr senedi ile;

Buhârî (ta'bîr 5, VIII, 69), Ebû'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
7454- Bu hadisi Tirmizî (2274), Kuteybe an İbn Lehî'a an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
7455- Bu hadisi Buhârî (ta'bîr 45/1, VIII, 82), Ebû Dâvud (5024) ve Tirmizî (2283), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7456- Bu hadisi Buhârî (ta'bîr 45/2, VIII, 83), Alî b. Müslim an Abdissamed an Abdirrahman b. Abdillah b. Dinâr an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
7457- Lafız Buhârî ile Müslim'e aittir. Bu lafızla hadisi Buhârî (ta'bîr 10/1, VIII, 71), Müslim (rü'yâ 11, s. 1775) ve Ebû Dâvud (5023), Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî ise daha uzun bir metinle (2280) Saîd an Katâde an İbn Sîrîn an Ebî Hureyre tarikli bir rivayetle tahrîc etti.
7458- Bu hadisi Buhârî (ta'bir 10/3-4, VIII, 72) ve Müslim (rü'yâ 11, s. 1775-6), Ebû Seleme an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7459- Râvilerinden Muh. b. ebi's-Serî, ihtilâflı bir râvidir. Diğerleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 181).
7460-7461- Bu hadisi Buhârî (ezân 156/1, I, 205; teheccüd 12/2, II, 46; cenâiz 93/4, II, 104-5, ikinci lafız uzun metin; buyû' 24/2, III, 11; cihâd 4/2, III, 202; enbiyâ 8/6, IV, 111; tefsîr Tevbe 15, V, 2078; edeb 69/3, VII, 95; ta'bîr 48, VIII, 84-6, lafız buraya ait), Müslim (rü'yâ 23, s. 1781) ve Tirmizî (2294), Ebû Recâ' an Semure asl-ı senedi ile belirtilen istisnâlar hariç hepsi kısa metinlerle tahrîc ettiler.
7462- Bu hadisi Buhârî (ta'bîr 40, VIII, 81-2) ve Müslim (rü'yâ 22, s. 1781), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tirmizî (2292), Abdullah b. Abdirrahman b. e. Hüseyn an Nâfi' b. Cübeyr an İbn Abbâs an Ebî Hureyre tariki ile tahrîc ettiler.
7463- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 182-3; mağâzî 26/3, V, 39; ta'bîr 39, VIII, 81; 44, VIII, 82) ve Müslim (rü'yâ 20, s. 1779), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7464- Bu hadisi Müslim (rü'yâ 18, s. 1779) ve Ebû Dâvud (5025), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7465- Bu hadisi Dârimî (II, 130), Muh. b. el-Alâ an Yahyâ b. Abdirrahman an Ubeyde b. el-Esved an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7466- Bu hadisi Buhârî (ta'bîr 41-3, VIII, 82) ve Tirmizî (2290), Mûsâ b. Ukbe an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7467- Bu hadisi Buhârî (ta'bir 11, VIII, 72-3; ta'bîr 47, VIII, 83-4), Müslim (rü'yâ 17, s. 1777-9), Ebû Dâvud (4632), Tirmizî (2293) ve İbn Mâce (3918), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7468- Bu hadisi Mâlik (cenâiz 30, s. 232), an Yahyâ b. Saîd an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7469- Râvilerinden Ömer b. Saîd el-Ebec zayıftır (Mecma' VII, 185).
7470- Bu hadisi Tirmizî (2288), Ebû Mûsâ el-Ensârî an Yûnus b. Bukeyr an Osmân b. Abdirrahman ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7471- Bu hadisi Müslim (rü'yâ 16, s. 1777), Vekî' ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7472- Bu hadisi Dârimî (II, 128), el-Hakem b. el-Mübârek ani'l-Velîd an Câbir an Muh. b. Kays an ba'di ashâbi'n-Nebî senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...S...)

(((...S...)))

» Sabah ile yatsı namazlarını cemâlle kılma nın fazileti...C... 2...S...691
» Sabah namazında hangi sûrelerin okunacağı...C... 2...S...772, 774
» Sabah namazından bir secdeyi gün doğmadan yetiştiren adamın durumu...C...2...S...620
» Sabah namazından sonraki namazın hükmü...C... 2...S...638
» Sabâh namazında okuma...C... 2...S...772, 774
» Sabâh namazında okuma mikdân...C... 2...S...635,650
» Sabah namazını cemâat içinde kılmanın fazileti...C... 2...S...687
» Sabah namazının bir rek'atına yetişenin burumu...C... 2...S...637
» Sabâh namazının fazileti...C... 2...S...633, 634
» Sabah namazının sahurdan ne kadar sonra olacağı...C... 2...S...636
» Sabah namazının sünnetine devam etmek...C... 3...S...1107, 1113, 1114
» Sabah namazının şâhidliliği...C... 10...S...4520
» Sabah namazının vakti...C...2...S...611, 635, 636
» Sabâ rüzgârıyla helak edilen toplumlar...C... 7...S...3132, 3133
» Sabır-musîbet...C... 15...S...7003
» Sabrı tavsiye etmek...C... 11...S...5041
» Saç eklemek...C... 13...S...5946 - 5950
» Saçların ağarması...C... 13...S...5927
» Saçları ortadan ikiye ayırmak...C... 13...S...5937
» Saç-sakal boyama...C... 13...S...5928 - 5930
» Saçta ekleme, takma saç (peruk) kullanmanın Yahûdîler'e mahsûs oluşu...C... 7...S...3283, 3295

» Saç taramak...C... 13...S...5941
» Saç tarama şekli, RasûluIlah (S)'ın uygulaması ve müşriklere muhalefet etmek...C...8...S...3702

» Saç uzatmanın keyfiyeti...C... 13...S...5931, 5932
» Saç ve sakalda güzel koku...C... 13...S...5941
» Sadaka bilinmeden hırsıza, fahişeye ve zengine verilirse, makbuldür...C... 3...S...1348
» Sadaka, bilinmeden zengine verilirse makbuldür...C... 3...S...1347
» Sadakada gösteriş yapmanın kötülüğü...C...3...S...1335
» Sadakadan dönmemek...C... 6...S...2623
» Sadaka(zekât)'dan dönmenin kötülğü...C...3...S...1419
» Sadaka ile ateşten korunma (bir hurmanın yarısı kadarı da olsa)...C... 3...S...1340,1341, 1343
» Sadaka İstemekten sakınıp geri durmak...C...3...S...1398, 1399, 1402, 1408
» Sadakanın en azı...C... 13...S...6012
» Sadakanın en faziletlisi...C... 3...S...1344
» Sadakanın günahı örtmesi...C... 3...S...1359
» Sadakanın helâl kazançtan yapılması...C...3...S...1336
» Sadakanın kimlere öncelikle verileceği...C...3...S...1355
» Sadakanın kimlere verileceği...C... 3...S...1396

» Sadakanın ne kadar verilebileceği...C...14...S...6317
» Sadakanın öncelikle yakınlara verilmesi...C...6...S...2597, 2598
» Sadakanın sınırı...C... 3...S...1354
» Sadaka(zekât)'nın tekrar sahibine hediye edilmesi...C... 3...S...1421, 1422
» Sadakanın vâcib oluşu...C... 3...S...1367
» Sadakası bol olana gıpta etmek (imrenmek)...C... 11...S...5119
» Sadaka olarak vermesi gereken malın, ihtiyaç için harcanması...C... 12...S...5469
» Sadaka vermeyenin ne yapacağı...C... 3...S...1368
» Sadaka veren cömert ile cimrinin durumları...C... 3...S...1366
» Sadaka verenin övüldüğü, cimrinin yerildiği...C... 3...S...1364
» Sadaka vermede acele etmek...C... 3...S...1356
» Sadaka vermede vekâlet...C... 5...S...2148
» Sadaka vermenin gerekliliği...C... 13...S...6011
» Sadaka ve Umra'dan (satın almayla da olsa) dönülmemesi...C... 5...S...2421, 2422
» Sadakayı açıktan vermek...C... 3...S...1346
» Sadakayı çok vermesi sebebiyle **"eli uzun"** olmanın fazîleti ve Rasûlullah'ın hanımlarına tavsiyesi...C... 3...S...1345
» Sadakayı geriye bırakmama...C... 3...S...1345
» Sadakayı gizli vermek...C... 3...S...1346, 1350
» Sadakayı gücü yetenin vermesi...C... 3...S...1353
» Sadakayı ihtiyacı için değil de mal biriktirmek için isteyenin durumu...C... 3...S...1403
» Sadakayı sağ elle verme...C... 3...S...1350
» Sadakayı (verilmesini) teşvik ve delâlet etmek...C... 3...S...1357
» Sadakayı yetimlere vermek...C... 3...S...1391
» Sadaka ve keyfiyeti...C... 9...S...4407
» Sa'd b. Ebî Vakkaas (R)'ın İslâm'a girişi...C...8...S...3608
» Sa'd b. Ebî Vakkaas'ın menkıbeleri...C...8...S...3509 - 3511
» Sa'd b. Ebî Vakkaas (R)'ın rahatsızlığı, mîrâs bırakma kaygısı ve RasûIullah (S)'ın tavsiyesi...C... 8...S...3693
» Sa'd b. Ebî Vakkaas İçin, Uhud günü Rasûlullah(S)'ın söylediği...C... 8...S...3509
» Sa'd b. Muâz(R)'ın menkıbeleri...C... 8...S...3563 - 3565
» Sa'd b. Muâz için RasûIuIlah(S)'ın söyledikleri...C... 8...S...3563 - 3565
» Şad süresindeki secdenin hükmü...C... 3...S...1042, 10...S...4701, 4702
» Şad sûresi tefsiri...C... 10...S...4701 - 4706
» Sa'd b. Ubâde için Âişe(R)'nin söyledikleri...C... 8...S...3567
» Sa'd b. Ubâde ve İfk hâdisesindeki tavrı...C...8...S...3567
» Safa ile Merve...C... 9...S...4192, 10...S...4807
» Safa ile Merve arasında sa'yin keyfiyeti...C...4...S...1570 - 1575
» Safa ile Merve arasında sa'y ve sonrası...C...4...S...1555
» Safa ile Merve arasım sa'y etmenin vücûbu ve bunun, "Allah'ın şeriat'ından oluşu...C... 4...S...1567 - 1569
» Safflan düzeltme...C... 2...S...739, 740
» Saffât sûresi tefsiri...C... 10...S...4697-4700, 4861 - 4863
» Saff tutmanın namazla münâsebeti...C... 2...S...741
» Sağ ayakla girip sol ayakla çıkmak...C... 2...S...526
» Sağcılar (= defteri sağ taraftan verilenler...C...10...S...4835
» Sağır kimsenin işaretine i'tibâr edilir...C...12...S...5405
» Sağ ile başlama...C... 2...S...526
» Sağlıkla ilgili hadîsler...C... 14...S...6353 - 6355
» Sağ yan üzerine yatmak...C... 13...S...6248

» Sahabe, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn dereceleri...C... 7...S...3412
» Sahabe, Tabiîn ve Tebe'-i Tabiîn silsilesi...C...5...S...2440, 2441
» Sahâbîlerin fazileti ve onlara sövmenin harâmhğı...C... 7...S...3432
» Sâhib olmadığı şey hakkında yapılan nezrin hükmü...C... 14...S...6571
» Sahûr-ezân arası...C... 2...S...668, 670, 671
» Sahurdan sonra sabah namazı vakti...C...2...S...636
» Sahuru geciktirmek ve mıküârı...C... 4...S...1788
» Sahuru ve iftarı tesbit etmek...C... 4...S...1786, 1787

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

S

Es-Sâbık Ve'l-Lâhık
Sabit
Sad
Sad-Ha
Sâdıka
Sadru'l-Hadîs
Sadûkun
Sadûkun İn-şâ'allah
Sadûkun Lâkınnehû Mubtedi'
Sadûkun Lehû Evhâm
Sadûkun Seyyi'u'l-Hıfz
Sadûkun Teğayyera Bı-Ehara
Sadûkun Yehimu
Sadûkun Yuhti'u
Sahabe
Sahâbî
Sahâbî Mürseli
Sahâbiye
Sâhîb
Sahibu'l-Bid'a
Sahibu'l-Hadîs
Sâhibu'l-Kitâb
Sahibu'r-Resul
Sahîfe
Sahîfe Câbir
Sahîfe Semure
Es-Sahîfetu's-Sâdıka
Es-Sahîfetu's-Sahîha
Sahih
Sahih-Garib
Sahîh-Garib-Hasen
Sahih Li-Aynihî
Sahih Li-Gayrihî
Sahîh Li-Zâtihi
Sahih Muhtelef Fîhi
Sahîh Muttefak Aleyh
Es-Sahîhân
Sahih-i Buhârî
Sahihi Müslim
Sahîhu'l-Hadîs
Sahîhu'l-İsnâd
Sahîhun İnde Gayrihimâ
Sahîhun İnşa'allah
Sakîm
Sâkıt
Salih
Sâlih Li'l-İhticâc
Sâlih Li'l-İ'tibâr
Sâlihu'l-Hadis
Sâmi
Sarık
Sarih Merfû
Se-Nâ
Se-Nî
Sebebu Vurûdi'l-Hadîs
Sebebu'l-Hadîs
Sebt
Sebtun
Sebtun-Hafizun
Sebtun-Huccetun
Sebtun-Sebtun
Sebtun-Sikatun
Sefeh
Seketû Anhu
Semâ
Semâ'ul-Muzakere
Semâ'u's-Sağîr
Semi'a
Semi'tu
Semi'tu Fulânen
Semi'tu Fulânen Bi-Kırâ'atî Aleyh
Semi'tu Fulânen Kırâ'aten Aleyh
Semi'tu Fulânen Yekûlu
Sened
Sevk
Sewâ

Seweğa Lî
Seyyi'u'l-Hıfz
Sıfatu Rivâyeti'l-Hadîs
Sıhâh
Sıhâh-ı Selâse
Sıhah-ı Sitt
Sıhhat
Sıhhat Şartları
Sigâr-ı Tabiin
Sîğatu'l-Cezm
Sîğatu't-Temrîz
Sika
Sikât
Sikatun
Sikatun-Hâfizun
Sikatun-Huccetun
Sikatun-Mutkinun
Sikatun-Sebtun
Silsiletu'z-Zeheb
Sirkatu'l-Hadîs
Sohbet
Subâ'î
Subâ'iyyât
Subût
Sudâsî
Sudâsiyyât
Suffe Ashabı
Suffe Ehli
Sulâsî
Sulâsiyyât
Sumânî
Sumâniyyât
Sunâ'î
Sunâ'iyyât
Es-Sunne
Es-Sunnetu'l-Fi'iliyye
Es-Sunnetu'l-Kavliyye
Es-Sunnetu'n-Nebeviyye
Es-Sunnetu't-Takririyye
Sû'u'l-Hıfz
Suveylih
Sükût Tedlîsi
Sünen
Sünen Dârimî
Sünen Ebî Dâvud
Sünen İbni Mace
Sünen Nese'î
Sünen Tirmizî
Süneni Erba'a
Sünnet

S

Es-Sâbık Ve'l-Lâhık:

İlki eski, ikincisi sonradan gelen demektir. Bu arada eskisi ile yenisi anlamını verir.
Hadis Usulünde sabık ve lâhık, aynı şeyhten rivayette bulunan ve ölüm tarihleri arasında uzun zaman bulunan iki raviye denir. Önce vefat eden sabık, sonra öleni lâhıktır.
Sabık ve lahika misal olarak Muhammed b. Serrac'tan rivayette bulunan Buhari ile Ebu'l-Huseyn Ahmet el-Haffâf verilebilir. Buhârî'nin vafat tarihi 256; el-Haffâf'ınki ise bir rivayete göre 393 tür. Aralarında 130 bu kadar senelik uzun bir zaman vardır. Aynı şekilde aslında şeyhi olduğu halde büyüklerin küçüklerden rivayeti kabilinden olarak İmam Mâlik'ten rivayette bulunan ez-Zuhri ile Ahmed b. İsma'il es-Sehmî de sabık ve lâhık sayılmışlardır. İbn Şihâb 124, es-Sehmî ise 259 de öldüklerine göre aralarında 135 sene gibi uzun bir süre vardır.1011
Bir şeyhten rivayette birbirlerine arkadaş olan iki ravinin vefatları arasında uzun bir süre bulunmasının sebebi, kendisinden hadis işitilen şeyhin ravilerinden birinin ölümünden sonra daha uzun müddet yaşamış olmasıdır. Öyle ki, bazı küçük yaştakiler ondan hadis işitir ve uzun süre yaşarlar. Bu suretle ilk ravinin vefatından sonra şeyhin hayatta kaldığı müddet ile ikinci ravinin ölümüne kadar geçen zamanın toplamından iki ravinin vefatları arasındaki bu uzun süre hasıl olur. 1012
Aynı şeyhten rivayette bulundukları halde aralarında uzun zaman bulunan iki ravinin bilinmesi isnadlar yönünden önemlidir. Bir kere isnadda uluv hasıl olur. Şöyle ki, bir şeyhten hadis rivayet eden A ravisi ile aynı şeyhten rivayette bulunan B arasında uzun zaman dilimi varsa, A dan rivayette bulunan rayi, B den rivayet edene nisbetle âlî isnad elde etmiş demektir. Öte yandan sabık ve lâhıkın bilinmesi isnadda inkita olup olmadığının açığa çıkarılmasında önemli ölçüde yardımcı olur.
el-Hatîbu'l-Bağdadî'nin bu konuda es-Sâbık ve'1-Lâhık isimli bir eseri vardır. Bu eserinde aynı şeyhten rivayette bulunan sabık ve lâhık ravilerle aralarındaki zaman farklarını vermiştir.

Sabit:

Türkçedeki karşılığı ile sabit demektir. Bazı muhaddisler tarafından sahih karşılığı olarak kullanılmıştır. Kelime

manasmdaki sabit olma manası dikkate alınırsa Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadisi olarak sabit olan rivayetler manasına gelir. Sıhhat vasfı taşıyan hadislerin hepsine şamildir.1013

Sad:

Dabbe adiyle hadislerin yazılışı sırasında bozuk, noksan ve yanlış yazılmış kelimeleri işaretlemekte kullanılmıştır. (Bk. Tadbîb).

Sad-Ha:

"Sad" ve "ha" harflerinden meydana gelen bu işaretin muhaddisler arasında belli bir okunuş şekli yoktur. Bazı hadisciler tarafından tashih, bazıları tarafından da bir isnaddan diğerine geçişte tahvil işareti olarak kullanılmıştır. Nitekim İbnu's-Salâh, sad-hanın üç ayrı yerde kullanıldığını kaydetmiştir. Bunlardan ilki lahakın bittiği yerdir. Bazı hadis yazanlar burada bu iki harfle birlikte harflerini de yazmışlardır.
İkincisi, tashih işareti olarak ibarenin üzerine veya yanına konur. Bu maksatla yazıldığında ancak rivayet ve mana yönünden sahih rivayetler üzerine yazılır. Şu da var ki, üzerine sad-ha yazılmış rivayetlerin şüpheli ve tarüşılabilir tarafları var demektir. Üzerine veya yanına bu harflerin konulması, bunlardan gafil olunmadığını, bu yönüyle zabtedildiğini ve o vecih üzere sahih olduğunun bilindiğinin belirtilmesi içindir.
Üçüncüsü ise bir isnaddan diğerine geçişte tahvil işareti olarak kullanılan "ha" harfi yerine iki isnad arasına yazılır. İbnu's-Salâh'a göre iki isnad arasına "ha" harfi yerine sad-ha hafflerinin yazılması arada isnadın düştüğü zannına meydan vermemek, ikinci isnadın birinci üzerine binerek ikisinin bir isnad haline geldiği vehmine engel olmak itibariyle daha uygundur. 1014

Sâdıka:

Bk. es-Sahîfetu's Sâdıka.

Sadru'l-Hadîs:

Göğüs anlamını veren sadr ismi mecaz olarak bir Şeyin baş tarafı manasına da gelir. Sadru'l-Hadis tamlaması ise hadis metninin baş tarafına denilmiştir.

Sadûkun:

Mübalağa İle ism-i fail olan sadûkun, son derece doğru manasına gelir. İbn Ebî Haüm'in tasnifine göre ikinci, ez-Zehebî'nin tasnifinde üçüncü, İbn Hacer'in yaptığı sınıflandırmaya göre dördüncü mertebede yer alan ta'dil lafızlarındandır.
İbn Ebî Hatim, bu ve aynı mertebede olan diğer ta'dil lafızlarından birisiyle adaletine hükmedilen ravinin hadislerinin yazılarak gözden geçirileceğini söylemiştir. 1015İbnu's-Salâh, bu mertebede yer alan lafızlarla ta'dil edilen ravinin hadislerinin gözden geçirilmesini, bu lafızlarda onun zabt derecesinini gösterecek herhangi bir işaretin bulunmayışıyla açıklamıştır. Ona göre ravinin zabtının açığa çıkması için hadislerini gözden geçirmek gerekir. Hadisleri zabt vasfına sahip ravilerin rivayetine uygun olduğu ölçüde muteberdir. 1016

Sadûkun İn-şâ'allah:

Bk. Suveylih.

Sadûkun Lâkınnehû Mubtedi':

"Saduktur, fakat bid'atçıdır" anlamını veren bu tabir İbn Hacer'e göre ta'dilin beşinci mertebesinde yer alan ta'dil lafızlarından biridir. O, Şia, Kaderiye, Nâsibîlik, Mürci'e, Cehmiye gibi bid'at sayılan fırkalara mensup olanların bu sınıfta katılmaları görüşündedir. ez-Zehebî ise aynı lafzı cerh lafızlarının en ehveni addetmiştir.

Sadûkun Lehû Evhâm:

Bk. Sadûkun Seyyi'ul-Hıfzi.

Sadûkun Seyyi'u'l-Hıfz:

Ta'dilin dördüncü mertebesinde yer alan sadûkun lafzı ile cerhin en hafifini gösteren seyyi'u'1-hıfz lafzının birlikte kullanılan şeklidir. Ta'dile delalet eden lafızlardan olmakla beraber beşinci derecededir. Bu derecede yer alan lafızlarla adaletine hükmedilen ravi güvenilir olmakla birlikte bir kusur taşıyordur. Bu, aynı zamanda onun adalet vasfına sahip olmakla beraber zabt yönünden kusurlu olması demektir. Aynı mertebede yer alan Sadûkun Yehimu (sadûuk olsa da yanılır); Sadûkun lehû evham (yanlışları çok bir saduk); Sadûkun Yuhti'u (saduk olmakla birlikte hata eder); Sadûkun teğayyera bi -ehara (Sonraları hali değişmiş bir saduk) ta'dil lafızları da öyledir. Aynı manaya delalet eder ve ravi-nin adaletli olmakla beraber zabt vasfının tam olmadığını belirtir.

Sadûkun Teğayyera Bı-Ehara:

Bk. Sadûkun Seyyi'u'l-Hıfzi.

Sadûkun Yehimu:

Bk. Sadûkun Seyyi'u'l-Hıfzi.

Sadûkun Yuhti'u:

Bk. Sadûkun Seyyi'u'l-Hıfzi

Sahabe:

Sözlük bakımından bir arada bulunmak, sohbet veya arkadaşlık etmek manasına gelen ve dördüncü babdan çekimi yapılan "sahibe" kök fiilinden alınma bir kelime olup bu fiilin ismi mensubu olan sahâbînin çoğuludur. Aynı fiilden ismi fail olan ve bir arada yaşayan, dost, arkadaş anlamına gelen sâhib kelimesinin çoğulu sahb; cem'u'l-cem'i ashâb da aynı manada kullanılır.
Sahabe terimi, hadis edebiyatı içinde tekil olarak sâhibu'r-Resûl, sahâbî; çoğul olarak da ashâbu'r-Resûl ve sahabe şeklinde görülür. Kısaca Hz. Peygamber (s.a.s)'i peygamberliği sırasında Mü'min olarak gören, Mü'min olarak ölen kişilere denir. Bu tarif, hadiscilerin tarifidir. Buna göre bir kimsenin sahabî sayılabilmesi için Hz. Peygamber (s.a.s)'i peygamberliği sırasında müslüman olarak görmesi ve imanla ölmüş olması gerekir. Buradan açıkça anlaşılır ki, bu tarife uyan körler de sahabeden sayılırlar. Bunun yanısıra onu peygamber olmazdan önce görüp de peygamberliği sırasında görmeyenler sahabî sayılmayacakları gibi Mü'min olarak görüp -Allah korusun- sonradan dinden dönenler de sahabî değildirler.
Hz. Peygamber'i gören Mü'min kadına sahâbiyye denir. Çoğulu sahâbiyyât gelir.
Sahâbînin tarifinde basit de olsa görüş ayrılığı vardır. Kimi alimlere göre bir kimsenin sahabî sayılabilmesi için Hz.Peygmber'Ie görüşüp konuşması, hatta ondan hadis rivayet etmiş olması lazımdır. Fakat çoğunluk sahabîyi yukarıdaki tarifteki gibi kabul etmiştir. Bu kanaatte olanlara göre Hz. Peygamber'i uzaktan veya çok kısa bir süre için bile olsa görenler sahabîdirler. Nitekim Buhari,
"Hz. Peygamber (s.a.s) le bir arada bulunan veya onu sadece gören müslümanlar sahabî sayılırlar." diyerek aynı tarifi vermiştir. 1017
el-Hâkimü'n-Nîsâbûri sahabeyi on iki tabakaya ayırmıştır:
1. Hz.Ebubekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali gibi Mekke'de ilk müslümanlığı kabul edenler. Aşere-i mübeşşereyi teşkil eden diğer altı sahabî de bu tabakadandır.
2. Dâru'n-Nedve ashabı. Dâru'n-Nedve, Mekkeli müşriklerin toplandıkları yerdir. Hz. Ömer müslüman olunca Hz. Peygamber'i buraya götürmüştür. Orada bulunanlardan bir grup İslamiyeti kabul etmişlerdir. Sahabenin ikinci tabakasını bunlar oluşturur.
3. Habeşistan'a göç edenler.
4. Birinci Akabe Bey'atmda Hz. Peygamberle görüşenler. Akabî nisbesini alan sahabîler bu tabakadandırlar.
5. İkinci Akabe Bey'atında bulunan ve Hz. Peygamber'e Medine'ye geldiği takdirde kendisini koruyacaklarına söz verenler. Bunlar yetmiş erkek, iki kadındır.
6. Hz. Peygamber henüz Medine'ye ulaşmayıp Küba'da bulunduğu sırada bu şehre gelen ilk muhacirler.
7. Bedir Savaşına katılanlar. Ashâb-i Bedir de denir. Bir kısmı Bedrî nisbesini almıştır.
8. Bedir Savaşı ile Hudeybiye Barışı arasında Medine'ye hicret edenler.
9. Hudeybiye'de ağaç altında rıdvan bey'atında Hz. Peygamber'e bağlılıklarını sunanlar.
10. Hâlid b. Velid gibi Hudeybiye ile Mekke fethi arasında hicret ederek Medine'ye gelenler.
11. Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olanlar.
12. Mekke fethi ve Veda Haccı sırasında Hz. Peygamber'i gören çocuklar. 1018
Bir kimsenin sahabî olduğu önce tevatür yoluyla belli olur. Söz gelimi Hz. Ebu Bekr'in sahabî olduğu tevatür yoluyla sabittir. Şöhret yoluyla da bir kimsenin sahabî olduğu meşhur olmuştur. Ancak tevatür derecesine varmamıştır. Misal olarak Ukkâşe b. Mihsân ve Dimâm b. Sa'lebe verilebilir. Dimâm, Sa'd b. Bekr kabilesindendir. Kabilesinin temsilcisi olarak Hz. Peygamber'in yanına Medine'ye gelmiş, ona bazı sorular sorarak İslâmiyet hakkında bilgi edindikten sonra kabilesine geri dönmüştür. Hz. Peygamber'le kısa bir süre için görüşmüş olmasının yanında Mekkeli ve Medîneli olmadığından diğer sahâbilerin kendisini tanımayışları yüzünden sahabî olduğuna dair bilgi tevatür derecesine ulaşmamıştır.
Bir sahâbînin Hz. Peygamber'le görüştüğünü söylemesiyle de bir kimsenin sahabî olduğu belli olur. Buna misal olarak da Humâme b. Ebî Humâme verilebilir. Humâme, müslümanların İsfahan'ı fethetmeleri sırasında geçirdiği bir mide hastalığı sonucu ölmüştür. Tanınmış bir sahabî olan Ebu Musa'l-Eş'arî Humâme'nin sohbeti olduğunu, Hz. Peygamber'in onun şehit olarak ölceeğini haber verdiğini söylemiştir. Böylece onun sahabî olduğu bir başka sahâbînin rivayetiyle anlaşılmıştır. 1019
Son olarak bir kimsenin bizzat kendisinin sahabî olduğunu söylemesiyle de onun sahabî olduğu anlaşılır. Bu takdirde sahabî olduğunu söyleyen kimsenin adaletli ve hicri 110 tarihinden önce yaşamış olması şartları aranır; zira en son sahâbînin bu yılda öldüğü, o tarihten sonra artık yeryüzünde Hz. Peygamber'i gören kimsenin kalmadığı kesin olarak bilinmektedir. Bundan dolayı bu tarihten sonra sahabi olduğunu ileri sürenin iddiası makbul değildir. Bu şekilde kendisi ben sahabîyim diyerek Hz. Peygamber'i gördüğünü söylemesiyle sahabî olduğu anlaşılana misal olarak Ebu Şeybe el-Ensâri verilebilir. Adı bilinmeyen bu sahabî Kostantiniyye seferine katılmıştır. Nakledildiğine göre surlar önünde etrafında toplanan kalabalığa hitap ederek "beni bilen bilir. Ben, Ebu Şeybe el-Hudrîyim. Hz. Peygamber'in sohbetinde bulundum. Onun "ihlasla lâ ilahe illallah diyenler Cennet'e girerler" dediğini kulağımla duydum" demiştir. Böylece hadisini rivayetten sonra kendisini dinleyenlere çalışmalarını, tenbel ve uyuşuk olmamalarını tavsiye etmiştir. Sahabi olduğu kendi söylemesiyle alaşılan Ebu Şeybe, Kostantiniyye'de vefat etmiş, orada gömülmüştür. 1020
Sahabe, Hz. Peygamber'in oluşundan ebedi aleme göç edinceye kadar onunla birlikte olan, onun tebligatını, sözlerini, nasihatlarmi işiten, hareketlerini gören, emirlerini ve tavsiyelerini can kulağıyla dinleyip yerine getiren Mü'minlerdir. Bu itibarla sünnetin ravileri olmuşlardır. Sünneti aksettiren hadisleri Hz. Peygamber'den öğrenmişler, yeri geldiğinde kendilerinden sonraki tabiiler nesline rivayet etmişlerdir. Bundan dolayı sahabenin hadis tarihinde son derece önemli yeri vardır. Faziletleri aklen ve naklen sabittir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:
"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkorsunuz. Allah'a da inanırsınız." 1021
"Böylece sizi, insanlara karşı hakkın şahitleri olasınız, Allah Resulü de size şahit olsun diye vasat (orta, seçkin, adaletli) bir ümmet kılmışızdır" 1022
"Muhammed Alllah'ın Resulüdür. Onan maiyyetinde bulunan (sahabî)ler kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında ise merhametlidirler. Onlan devamlı rüku ve secde edici olarak görürsün. Allah'tan bir fazl ve rıza gösterirler. Secde izinden (hasıl olan) nişanları yüzlerindedir," 1023
Sahabenin faziletine dair hadisler de vardır. En önemli ikisini nakledelim.
"İnsanların hayırlısı benim (yaşadığım) devirde yaşayanlardır. Sonra onları takip eden (tabiî)ler, sonra da onları

takip eden (tebe'u't-tâbi'în) gelir.” 1024
“Ashabıma sakın söğmeyiniz. Sakın ha, ashabıma söğmeyiniz. Nefsim kudretinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın sadaka vermiş olsa (sevabı) sahabîlerimden birinin bir müd (iki avuç hurma) sadakasına ulaşamaz. Yarısına da erişemez.”1025
Ehl-i Sünnet alimleri de sahabenin fazilet sahibi bir nesil olduğunda görüş birliğine sahiptirler. Bunda icma vardır. Bir kere sahabe Hz. Peygamber (s.a.s)'in terbiye ettiği bir nesildir. Ondan ilim, ahlak, fazilet öğrenmiş, onun terbiyesi altında yetişmişlerdir. Bunun yanısıra İslâm Dini ve Hz. Peygamber uğruna büyük sıkıntılara göğüs germişler, yerlerinden yurtlarından işlerinden güçlerinden, çoluk çocuklarından, ana, baba ve akrabalarından ayrı düşmüşlerdir. Hz. Peygamber'in etrafında halka oluşturmuşlar, kanlarını, canlarını, mallarını onun yoluna feda etmekten çekinmemişlerdir. Bu bakımdan sahabe bir yandan Hz. Peygamber'in terbiyesi altında yetiştikleri, öte yandan İslâmiyet uğruna görülmemiş fedakarlık örnekleri gösterdiklerinden dolayı üstün ve faziletli bir nesil sayılmaya hak kazanmışlardır. Aslında sahabe, Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hadislerinde öğülen bir nesildir. Bu itibarla faziletleri üzerinde uzun uzadıya açıklamalar yapmaya hiç de gerek yoktur.
Hz. Peyganmber'in çevresini oluşturan sahabe onun Kur'ân-ı Kerim'i açıklayan, hükümlerini uygulayan söz ve fiillerine, bunun yanısıra emir ve yasaklarına, nasihat ve tavsiyelerine büyük ilgi duymuşlardır. Bu ilgi onları hadis öğrenmeye sevketmiştir. Sünneti aksettiren hadisleri büyük bir şevkle öğrenmişlerdir. Hz. Peygamber'in bir sözünü işiten, herhangi bir davranış veya hareketini gören sahabî, işittiğini veya gördüğünü iyice öğrenmiş, kendi aralarında müzakere yoluyla başka sahabilere de nakletmiştir. Sahabenin bu tutumu hadislerin aralarında yayılmasını sağlamıştır. Hz. Peygamber'in ebedi hayata göç etmesinden sonra islâm fütuhatının genişlemesiyle yeni meseleler ortaya çıkmaya başlayınca hadise ihtiyaç daha da artmıştır. Genişleyen İslâm aleminin meselelerini çözüme bağlayacak esaslar gerektiğinde ilk baş vurulacak kaynak Kur'ân-ı Kerim, sonra hadisler olmuştur. Böylece sahabenin günlük hayatın safhalarında uygulamak maksadiyle öğrendikleri hadislerin rivayet edilmesi zamanla zaruri hale gelmiştir. Bu zarurete tabiîlerin, Hz. Peygamber'den öğrendiklerini kendilerine nakletmeleri için ısrarlı bir şekilde istekte bulunmaları eklenince sahabe bildiklerini rivayete başlamıştır. Onların bu faaliyeti hadislerin kaybolmadan tabiilere aktarılması neticesini vermiştir.
Hadis tarihinde sahabe devrinin en önemli hareketi hadis rivayetinin yanında hadislerin yazılıp yazılmaması meselesidir. Kitabetu'l-hadîs bahsinde söz konusu edildiği gibi, Hz. Peygamber önceleri hadislerin yazılmasına izin vermemiştir. Onun izin vermemesi üzerine sahabeden bazıları hadisleri ezberlemiş, ezberinden rivayet etmiştir. Şu da var ki, sa-habîlerden hepsinin kültür seviyesi ve öğrendiği hadisleri hıfzetme derecesi bir değildir. Aralarında yazı bilenler de son derece azdır. Bütün bu sebeplerle sahabîlerden çoğunun hadisleri yazmadıkları görülür. Bunlar öğrendiklerini yazmamış, hatta bir kısmı hadislerin ezberden nakledilmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Daha sonra hadis yazma yasağının kalkması üzerine sahabeden yazı bilenler öğrendikleri hadisleri yazmaya başlamışlardır. Abdullah b. Amr, Cabir b. Abdillah, Ali b. Ebî Tâlib, Enes b. Mâlik gibi tanınmış sahabîlerin hadis yazdıkları bilinen bir gerçektir. Bazı sahabîlerin yazdıkları hadisler sahîfe denilen ilk yazılı hadis metinlerini meydana getirmiştir.
Sahabe devrinin hadis rivayeti'yle ilgili ikinci önemli meselesi, çok hadis rivayet etme konusudur. Sahabenin ileri gelenleri Hz. Peygamber'den her işitilenin rivayet edilmesini hoş görmemişlerdir. Ebu Hureyre bu konuda hayli eleştiriye uğramıştır. Onun kendisini savunmak için söylediği şu sözleri bir taraftan fazla hadis rivayet etmesinin, öte yandan bütün sahabenin hadis rivayetiyle meşgul olmasının sebeplerini açıklamaktadır:
“Ebu Hureyre çok hadis rivayet ediyor diyorsunuz. Allah'a yemin ederim ki Kur'an-ı Kerim'deki şu manadaki iki ayet olmasaydı o tek bir hadis bile rivayet etmezdi:
“O kimseler ki, bizim indirdiğimiz burhanları ve hidayeti, insanların faydalanması için kitapta açıklamamızdan sonra yine de gizlerler.
Allah ve lanet ediciler onlara lanet ederler. Ancak tevbe edenlerin, kendilerini islah edenlerin ve hakkı açığa çıkaranların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeleri kabul edici ve günahları bağışlayıcıyım.” 1026Muhacirler çarşı pazarda ticaretle, Ensar, bağ ve bahçelerinde ziraatle meşgullerken Ebu Hureyre karın tokluğuna Hz. Peygamber'e hizmet ediyor ve hadis topluyordu. Başkalarının bilmedikleri şeylere şahit oluyordu.” 1027
Sahabe, hadisleri rivayet konusunda üstün bir azim ve gayret gösterdikleri gibi bildiklerini yaymak konusunda da aynı azim ve gayreti göstermiştir. Ebu Zerri'l-Gıfâri'nin boynunu işaret ederek söylediği şu sözleri bu azmi dile getirmiştir: “Kılıcı (beni öldürmek için) şuraya dayassanız, ben de Allah Resulünden işitmiş olduğum bir sözü siz işinizi tamamlayıncaya (başım kesilinceye) kadar tebliğ etmeye vakit bulacağımı bilsem o sözü size mutlaka yetiştirirdim.” 1028Bu azim iledir ki sahabe Hz. Peygamber'den görüp işittiklerini veya görüp işitenlerin nakletmesiyle öğrendiklerini yaymak hususunda birbirleriyle adeta yarışmışlardır. Kendi bilmediklerini bilenlere sorup öğrenmek için uzun mesafeleri hiçe sayarak çetin ve yorucu yolculuklar yapmışlardır. Terim olarak adına nhle denilen hadis öğrenme yolculuklarını ilk defa başlatanlar sahabîlerdir. Bu yolculukların bir çoğunun İslâm aleminin çeşitli yörelerine göç edip birbirlerinden uzaklaştıkları için çetin şartlar altında ve sırf bir hadisi öğrenmek veya bilinen bir hadisi karşılaştırıp sağlama bağlamak maksadiyle yapılıdği söylenirse sahabenin hadis rivayet ve yayma konusundaki hizmetleri daha açık bir şekilde belirtilmiş olur.
Sahabîlerin hal tercümelerine dair pek çok kitap te'lif ve tasnif edilmiştir. En önemli birkaçı şunlardır:
1. el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb: İbn Abdilberri'l-Kurtubî.
2. Usudu'1-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe: İbnu'1-Esîr.
3. el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe: İbn Haceri'l-Askalanî.

Sahâbî:

Bak. Sahabe.

Sahâbî Mürseli:

Merfu Mürsel başlığı altında açıklandığı gibi bazı muhaddisler irsali mutlak manada alarak kim olursa olsun, ravilerinden birisi hazfedilerek rivayet edilen hadislere mürsel adını vermişlerdir. Bu manada bir sahabînin bizzat Hz. Peygamber (s.a.s)'den işiterek değil ondan işiten başka bir sahabîden duyarak öğrenip Hz. Peygamber'den kendisi işitmişcesine rivayet ettiği hadise de mürsel diyenler olmuştur. Fakat hadisi aslında işitmiş olduğu sahabîyi isnadında zikretmeden doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet eden sahabînin bu rivayet şekline mürsel denilince ilk akla gelen tabiinin sahabîyi atlayarak Allah Resulünden rivayet ettiği

hadisten ayrı mütalaa etmek gerekir. Bu farkı belirtmek üzere, sahabînin sahabîden Hz. Peygamber'e isnad ederek rivayet ettiği hadise sahabî mürseli denilmiştir. 1029
Bilindiği gibi, Hz. Peygamber Mekke'de peygamberliğini açıkladığı zaman kendisine çok az kimse iman etmişti. Peygamberliğin Mekke devrinde müslüman olanların sayısında önemli bir artış olmamıştı. Medine'ye hicretten sonra sayılan hızla artarı müslümanlar, bir taraftan inen Kur'ân-ı Kerim ayetlerini öğrenirlerken, bir taraftan da Hz. Peygamber'in hadislerini ve onunla ilgili olayları öğrenmeye başladılar. Haliyle hicretten önceki olayları ve Medîne'de konulan hükümlerin uygulanış şekillerini gösteren hadisleri bütün sahabîlerin Hz. Peygamber'den görüş işiterek rivayet etmelerine imkan yoktu. Halbuki sahabîlerin hemep hepsi Hz. Peygamber'den bizzat işitmediği veya kendisinin hazır bulunmadığı yahutta müslüman oluşundan önceki zamanlara ait olayları nakleden hadisler rivayet etmişlerdir. Söz gelişi Ebu Hureyre hicretin yedinci yılında Hz. Peygamber'i görmüş olmasına rağmen hicretle ilgili bazı hadisler rivayet etmiştir. Ebu Hureyre'nin bunları bizzat görerek veya işiterek rivayet etmediği açıktır. Yine Hz. Aişe, örnek vermek için söyleyelim, ilk vahyin gelişini anlatan meşhur rivayetin sahibidir. Oysa Allah Resulüne ilk vahy geldiği zaman henüz hayatta bile değildi. Bu itibarla gerek Ebu Hureyre, gerekse Hz. A'işe her ikisi de hazır olmadıkları, gözleriyle görmedikleri olayları anlatan hadisler rivayet etmişlerdir. Bizzat işitmedikleri hadisleri rivayet ettikleri de olmuştur. Ancak bu gibi hadislerin isnadlarma bakıldığı zaman bunları Hz. Peygamber'den kendileri görüp işiterek rivayet etmiş görünürler. O halde sahabîlerin Hz. Peygamber'den öğrendiklerini aralarında müzakere ederlerken veya başka vesilelerle diğer sahabîlere nakletmeleri sonunda öğrenilen hadisler, hadis söylendiği veya hadiste anlatılan olayın geçtiği sırada Hz. Peygamber'in yanında bulunmayan sahabîler tarafından da rivayet edilmişlerdir. Böyle rivayetlere sahabî mürseli denilmiştir.
Sahabîlerin hepsi cerh ve ta'dil bakımından adûl, yani tam manasıyla adalet sahibi kabul edilirler. Bu bakımdan mürselleri mevsul sayılır. Bir başka deyişle mürsel hadiste olduğu gibi, sahabîlerin aslında hadisi öğrenmiş oldukları sahabînin ismini anmadan rivayet ettikleri hadisler doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet edilmiş kabul edilirler.
Sahâbî mürselleri şöyle sıralanmıştır:
a) Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayeti olduğu bilinen sahabîlerin mürselleri.
b) Hz.Peygamber'i gördüğü halde ondan hadis işitmemiş olan sahabîlerin mürselleri,
c) Muhadramûn denilen ve Hz. Peygamber'in peygamberlik devrine yetiştiği halde onu görmek şerefinden mahrum kalanların mürselleri.
Yukarıda da söylendiği gibi sahabîler adalet sahibi kabul edildiklerinden birbirlerinden rivayetleri Hz. Peygamber'den rivayet hükmündedir ve zayıf sayılmazlar.

Sahâbiye:

Bk. Sahabe.

Sâhîb:

Sahâbî ve sahabe kelimelerinin alındığı “sahibe” kök fiilinin ism-i faili olan sâhib, Hadis Usûlünde Türkçedeki manasıyla bir kitabın yazarına veya musannıfına denilmiştir.

Sahibu'l-Bid'a:

Bk. Ehlu'l-Bid'a.

Sahibu'l-Hadîs:

Hadis sahibi manasına tamlama olup genelde hadis rivayetiyle meşgul olana denildiği gibi hadis hükümleriyle hareket edene de denilmiştir.
Çoğulu ashâbu'l-hadîs, hadis ilmiyle meşgul olanlardır. (Bk. Ashâbu'l-Hadîs).

Sâhibu'l-Kitâb:

Kitap sahibi demektir. Genelde hadislerini ezberinden değil, kendisine ait bir kitaptan okuyarak rivayet eden hadis ravisine isim olmuştur.

Sahibu'r-Resul:

Bk. Sahabe.

Sahîfe:

“Sözlük bakımından üzerine yazı yazılmış kağıt veya yazılı kağıtlardan meydana gelen küçük çapta kitap manalarını verir. Çoğulu suhuf gelir.
Hadis terimleri arasında sahife, Hz. Peygamber (s.a.s) henüz hayatta iken ve ebedi aleme göç etmesinden sonra sahabe devrinde yazılan küçük çapta hadis kitaplarına denir. Bunlar umumiyetle hadislerin tedvin ve tasnif devresinden önce yazılmışlardır.
Kitâbetu'l-hadîs konusunda da değinildiği gibi, bazı sahabîler Hz. Peygamber'in koyduğu hadis yazma yasağının kaldırılmasından sonra rivayet ettikleri hadisleri yazmışlardır. Bazı sahabîler tarafından yazılarak meydana gelen ilk yazılı hadis metinleri sahifeleri oluşturmuştur. Bu sahifelerden birisi, Abdullah b. Amr İbni'l-As'ın es-Sahîfetu's- Sâdıka veya kısaca Sâdıka denilen sahifesidir. Sahabeden Semure b. Cundeb ve Câbir b. Abdillah'ın; tabiîlerden Hemmâm b. Muhebbih'in sahifeleri de konunun örnekleridir. Bunların herbiri hakkında özel başlıklarında kısa bilgiler verilmiştir.

Sahîfe Câbir:

Sahabî Câbir b. Abdillah'ın hadislerini ihtiva eden sahife denilen küçük çaptaki kitabıdır. Hadislerin tedvin

edilmesinden önce tesbit edilen hadislerin yazılması sonucu meydana gelen ilk yazılı hadis metinlerindendir. Her ne kadar kendisinin yazdığı kesin olarak bilinmemekte ise de yazı yazanlardan olduğu dikkate alınarak kendi el yazısıyla yazıldığına hükmedilmiştir. Karısı tarafından korunmuştur. İlk ravisi meşhur tâbi'î Süleyman b. Kays el-Yeşkuridir.1030 Ayrıca Ebu'z-Zubeyr, Ebu Sufyân ve eş-Şa'bi tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak bunların rivayetleri vicâde yoluyladır. 1031Bazı alimler Katâde ve Mücâhid'i bu sahifedeki hadisleri, rivayet hakları olmadığı halde, rivayet ettiklerinden tenkit etmişlerdir. Ma'mer b. Râşid Cami'inde ondan nakillerde bulunmuştur.. Ahmıed b. Hanbel'in Müsnedinde mevcut olduğu anlaşılmaktadır. 1032

Sahîfe Semure:

Sahabî Semure b. Cundeb'e ait hadislerin yazılı oduğusahifedir.
Bütünüyle sahife denilince akla gelen hadis kitabı olduğunu gösteren kesin deliller bugün için bilinmemektedir, daha çok evlatlarına yazdığı bir risale hüviyetindedir ve çok ilim ihtiva etmektedir. 1033 İlk yazılı metinlerden olması dolayısiyle önemlidir. Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde nakledildiği anlaşılmaktadır.

Es-Sahîfetu's-Sâdıka:

Adına sahife denilen ve HZ. Peygamber ve sahabe devirlerinde yazılmış olan küçük çaptaki hadis mecmualarındandır ve sahabî Abdullah b. Amr İbni'1-As'a aittir. Hadislerin tedvin edilemsinden önce yazılı olarak tesbit edilmiş hadis metinlerinin ilk örneklerinden sayılır.
Abdullah b. Amr'ın hadisleri yazdığı tarihen sabittir. Hz. Peygamber'den işittiklerini yazmak istemesine rağmen onun hadislerin yazılmasına izin vermeyişi karşısına engel olarak çıkmıştır. Öte yandan Kureyş ileri gelenleri Allah Resulü'nün kızgınlık anında da rıza anında da konuştuğunu bundan dolayı ağzından çıkan her sözün yazılmasının doğru olmayacağını söyleyerek Abdullah'ı her işittiğini yazmaktan vaz geçirmeye çalışmışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e müracaat ederek hadisleri yazmak istediğini söylemiştir. Hz. Peygamber parmağıyla ağzını işaret ederek "yaz" demiştir; Allah'a yemin ederim ki, buradan gerçek olmayan hiçbir söz çıkmaz."1034
Hz. Peygamber'in izin vermesi üzerine Abdullah, işittiği hadisleri yazmıştır, es-Sahîfetu's-Sâdıka böylece meydana gelmiştir. Rivayete göre Abdullah, bu sahifeyi kaybolmasından korktuğu için halkalı bir sandık içinde saklarmış.1035 Mücahid, bu sahifedeki hadisleri elde etmek için müracaat ettiği halde izin vermemiştir. Ölümünden sonra evlatlarına kalan bu sahifeyi torunlarından Amr b. Şu'ayb, an ebîhi an ceddihî isnadyla rivayet etmiştir. Ne var ki bu isnadla rivayet edilen hadislerin müsned olduklarında tereddüt hasıl olmuştur. Bazı alimler bu isnadla gelen hadislerin dinî konularda delil olamıyacağını ileri sürmüşlerdir; çünkü isnaddaki an ebîhi lafızları Amr'ın hadisi babası Şu'ayb'dan rivayet ettiğine delalet ederse de an ceddihî lafızları hem Şu'ayb'ın dedesi Abdullah b. Amr'a, hem de Amr'ın dedesi Muhammedi ifade edebilir. İlk ihtimal göz önüne alınırsa isnad munkatidır; zira Şu'ayb, dedesi Abdullah b. Amr'a yetişmemiştir. İkinci ihtimale göre ise isnad mürseldir. Sebebi, Muhammed'in Hz. Peygamberle görüşmemiş olmasıdır. 1036
Bununla birlikte aynı İsnadla rivayet edilen hadislerin dinî konularda delil olarak kullanılabileceği görüşünde olan alimler de vardır. 1037Bu isnadla beş yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde Abdullah b. Amr'ın müsnedi olarak toplam 626 hadis nakledilmiştir. Bunların önemli bir bölümünün es-Sahîfetu's-Sâdıka'dan nakledilmiş olması imkân dahilindedir.

Es-Sahîfetu's-Sahîha:

Sahabe devrinde yazılan ve Hemmâm b. Munebbih'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden sahifedir.
Günümüze ulaşan eserlerin en eskisi olan bu hadis mecmuası 138 hadisten meydana gelir. İlk önce Ma'mer b. Raşid tarafından kısmen semâ, kısmen de arz yoluyla rivayet edilmiştir. Berlin ve Zahiriye kütüphanelerinde bulunan iki yazma nüshasına dayanarak Prof. Muhammed Hamidullah tarafından etraflı bir araştırmayla birlikte neşredilmiştir. Türkçeye de çevrilmiştir.

Sahih:

Kelime olarak sıhhatli ve sağlam manasına gelen sahih, makbul hadislerin ilkidir. Hadis Usulü alimleri tarafından adalet ve zabt sahibi ravilerin kesiksiz isnadla birbirlerinden rivayet ettikleri şaz ve illetli olmaktan uzak hadisler olarak tarif edilmiştir.
Bu tarife göre bir hadisin sahih olabilmesi için ravilerinin adalet ve zabt özelliklerine sahip olmaları, son ravisinden Hz. Peygamber (s.a.s) 'e varıncaya kadar bütün ravileri arasındaki isnad zincirinin kesiksiz olması, bir de illet denilen herhangi bir gizli kusur taşımaması ile birlikte sika ravilerin rivayetlerine aykırı düşmemesi gerekir. Misal vermek gerekirse şu hadis üzerinde durulabilir.
Bu hadisin senedi ve metni ayn ayn incelendiğinde görülür ki Ebu'l-Yemân el-Hakem b. Nafî, Şu'ayb, ez-Zuhri, Ebu Seleme b. Abdirrahmân b. Avf ve Hassan b. Sâbit'den oluşan senedle rivayet edilmiştir. Bu ravilerin hepsi adalet sahibi ve zabt özelliği taşıyan kimselerdir. Hepsi de hadisi birbirlerinden haddesenâ, ahberanâ, semi'a gibi birbirlerinden kesin rivayete delalet eden eda lafizlanyla rivayet etmişlerdir. Böylece açığa çıkmıştır ki, isnadı kesiksizdir. Ayrıca metninde gizli bir kusur yoktur. Hz. Peygamber'in Hassan b. Sâbit'e kendisini ve müslümanlan şiir söyleyerek müdafaa etmesini söylediğini ve ona Cebrail (a. s)'ın destek olması için dua ettiğim gösteren metnine aykırı bir başka rivayet bilinmemektedir. Buna göre de şaz olmaktan uzaktır. Dolayısiyle bu hadis sahihtir.
Hadis âlimleri sahih hadisin tarifinde söz konusu olan özellikleri sıhhat şartlan olarak nitelemişlerdir. Özel tabiriyle şurûtu's-sıhha denilen sıhhat şartları beş tanedir. (Bk. Şurütu's-Sıhha). Bu beş şartı birlikte taşıyan hadisin sahih olduğuna hükmedilmiştir. Böyle iken bir hadisin sahih olduğu konusunda görüş ayrılığı varsa sıhhat şartlarını tamamiyle taşıyıp taşımadığı konusundaki ihtilaftan kaynaklanmış demektir. Bununla birlikte bazı hadis alimlerinin adalet ve zabt sahibi saydıkları ravilerden biri veya birakçı diğer bazı muhaddislere göre bu vasıflara sahip olmayabilir. Öyle olunca muhaddis, adalet ve zabt sahibi olarak görmediği ravinin rivayet ettiği hadise diğer şartları taşisa bile sahih gözüyle bakmayabilir.
Öte yandan bazı âlimler bir hadisin sahih addedilebilmesi için onda sıhhat şartlarının bulunmasıyla birlikte her

tabakadan en az iki arvi tarafından rivayet edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Rivayete bakılırsa İbrahim b. İsmail b. Uleyye, rivayetle şehadetin aynı olduğu noktasından hareketle hadisin en az iki adaletli ve zabt sahibi ravi tarafından rivayet edildiği takdirde sahih sayılabileceğini iddia etmiştir. Kaydetmek gerekir ki, aynı görüşü bazı Mu'tezile alimleri de benimsemişlerdir. Zaten İbrahim de kimi cerh ve ta'dil imamlarına göre mutezilidir. Kimine göre ise cehmiye dendir. 1038Ayrıca bu meselenin sıhhat şartlanyla ilgisi yoktur, tamamen âhad la ilgilidir. Şu da var ki, hadis âlimlerinin sahih hükmü verdikleri pek çok hadis yerine göre tek isnadla gelmiştir. O halde bu görüşe itibar etmemek yerinde olur.
Ravilerin adalet ve zabt durumları değişiktir. Bir kısmı, diğer kısmına göre gerek adaleti sağlayan hususlar, gerekse hafıza gücü ve ezberleme kabiliyeti yönlerinden daha üstündür. Raviler böyle derece derece olunca rivayet ettikleri sahih hadislerin de sıhhat bakımından birbirlerinden farklı olmayacağı tabiidir. Nitekim İbnu's-Salâh, sahih hadislerin muttefekun aleyh ve muteleftin fihi olarak iki kısımdan meydana geldiğini söylemiştir. Ona göre muttefekun aleyh, sahih olduğu konusunda hadis alimleri arasında birlik olan hadistir. Buna karşılık muhtelefun fîhi, sahih olduğunda ihtilaf edilenlerdir.
İsnad yönünden sahih, meşhur ve garîb kısımlarına ayrılmıştır. İbn Hacer, sahihi makbul haberlerin başında zikretmiş ve sahih li-zâtihî, sahih li- ğayrihi olarak iki kısımda mütalaa etmiştir. Ona göre sıhhat şartlarını en üstün derecede ihtiva eden sahih hadis, sahih li-zâtihidir. Eğer sahih hadis bazı kusurlar yüzünden sıhhat şartlarını en üst düzeyde taşımamakla birlikte bu kusurunu giderecek şekilde birkaç isnadla rivayet edilip kuvvet kazanırsa o zaman sahih li-ğayrihî olur. 1039
Sahih hadisler Buhari ve Müslim'in rivayetleri esas alınarak sınıflandırılmıştır. Bu tasnifte sahih, yedi derecedir. (Bk. Merâtibu's-Sahîh).
Sahih terimi sahih hadisleri ihtiva eden kitaplar için de kullanılmıştır. Bunlar arasında Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim, Sahih İbni Hibbân, Sahih İbni Huzeyme ilk akla gelenlerdir. Buharı ile Müslim'in sahihlerine es-Sahîhân denilmiştir.

Sahih-Garib:

el-Kutubu's-Sitte sahiplerinden Tirmizî'nin bir hadisi değerlendirirken kullandığı birleşik terimlerdendir.
Tirmizî, sahih garib hükmü verdiği hadislerin niteliklerini açıklamamıştır. Ancak hakkında bu birleşik terimi kullandığı hadislerin sahih olmakla birlikte garîb oldukları, bir diğer deyişle sıhhat ve garabet özelliklerini bir arada taşıdıkları söylenebilir. Nitekim İbn Teymiye, hasen-sahih-garîb birleşik terimini açıklarken şöyle demiştir: "Hadis bazen garîbu'l-isnad olur ve yalnız tek vecihten bilinir. Eğer o tek vecihten sahih olursa hükmü sahih-garibdir. Bir başka deyişle isnadı garib olmakla beraber hadise sahih denilmiştir ve bu hadisin garib tariktan sahih olarak sabit olması demektir."1040
İbn Teymiye'nin bu açıklamasına diyecek yoktur. Buna göre denilebilir ki, sahih-garib tabiri daha çok tek isnadla garib olarak bilinen ancak sahih olduğuna hükmedilmiş olan hadistir.

Sahîh-Garib-Hasen:

Sahih-garib gibi bu da Tirmizî'nin bir hadisi değerlendirirken kullandığı birleşik terimlerden birdir.
Tirmizi, Süneninde yerine göre iki terimi bir arada kullanmıştır. Yerine göre de hasen-sahih-garîb veya değişik sıra ile sahih-garib-hasen gibi üç hükmü bir arada aynı hadis için kullanmıştır. Bunların neye delalet ettiğini açıklamamıştır. Diğer taraftan bu terimlerin yerlerinin değişmesi herhangi bir değişik mana ifade etmez. Bu itibarla sahih-garib-hasen birleşik teriminin delalet ettiği mana hakkında bilgi almak istenirse hasen-sahih-garib maddesine bakılabilir.

Sahih Li-Aynihî:

Bk. Sahih.

Sahih Li-Gayrihî:

Bk. Sahih.

Sahîh Li-Zâtihi:

Bk. Sahih.

Sahih Muhtelef Fîhi:

Bk. Sahîh Muttefak Aleyh.

Sahîh Muttefak Aleyh:

Adı üzerinde, sahih olduğu konusunda ittifak hasıl olan hadise denir.
İbnu's-Salâh'a göre sahîh, genel bir taksimle muttefekun aleyh ve muhtelefun fîhi olmak üzere iki kısma ayrılır. Bunlardan sahîn muttefekun aleyh, sahih olduğu konusunda âlimlerin birleştikleri ve sıhhat şartlarını taşıdığı konusunda herhangi bir ihtilaf söz konusu olmayıp sıhhat şartlarını taşıdığı ve bulunması şart koşulmuş niteliklere sahip olduğu konularında alimler arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu olmayan sahihdir. Sahih Muhtelefun fîhi ise hadis alimlerinin sıhhat şartlarını taşıyıp taşımadığı veyahutta mürsel hadiste olduğu gibi bulunmasını şart koştukları nitelikler hu-sususlannda ihtilafa düştükleri sahihtir.1041

Es-Sahîhân:

İki sahih manasına gelen bu tabir Buhari ve Müslim'in sahihlerine denir.
Buhârî'nin el-Câmi'u's-Sahîh veya Sahih-i Buhârî denilen eseri ile Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh ya da Sahih-i Müslim ismiyle tanınan kitabı Müslümanlarca Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar kabul edilmiştir. Her iki kitabın da tamamen sahih hadislerden meydana geldiği söylenmiştir.

Gerek Buhârî, gerekse Müslim hadis ilminde yüksek dereceleri almış, hadis bilgileri bakımından akranlarını hayli gerilerde bırakmış, özellikle sahih hadisleri sahih olmayanlardan ayırma yeteneğine sahip âlimlerdir. Buhârî ssahih hadisleri toplamak üzere ilk eser veren kimse olarak tanmır. Müslim de aynı şekilde sahih hadislere ayrılmış ikinci kitabı meydana getirmiştir. Bu ve öteki sebepler birleşince her ikisinin aynı isimle meşhur kitapları İslâm alimlerinin büyük çoğunluğunun kabulüne mazhar olmuştur.
Bazı âlimler es-Sahîhân sahiplerinin bir hadisi sahih kabul etmek konusunda yalnızca ravilerinin adalet ve zabtına, hadisi irsal edip etmediklerine bakmakla yetindiklerini, başka önemli noktaları dikkate almadıklarını ileri sürmüşlerse de iş zannettikleri gibi değildir. Her iki âlim de hadislerini rivayet ettikleri ricalin kendi şeyhleriyle olan münasebetlerini de araştırmışlardır. Her ravinin, kendisinden rivayette bulunduğu şeyhin hadis meclislerine devamı azmidir, çokmudur? Onun memleketinden midir? Hadisleriyle ilgisi var mıdır? Yoksa yabancı bir beldeden gelip kendisiyle yaptığı mülakatlarda bazı hadislerini işitip savuşmuş biri midir? Bütün bu hususlar gibi hadis ve hadis usulü alimlerinin kâmil mahareti olup son derece dikkatli olmayı alışkanlık haline getirmiş, en büyük alimlerin farkına varacağı mühim esasları göz önüne almışlardır. Böylesine titiz bir tutumla seçtikleri hadisleri kitaplarına yazmışlardır. Sahihlerinin Allah Kitabı Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar kabul edilmesi bu gibi yüksek meziyetlerle gerçekleşmiştir.
Yukarıda da değinildiği gibi es-Sahîhânda bulunan hadisler umumiyetle sahih kabul edilmişlerdir. Bununla birlikte hadis alimlerinin tenkidine uğramış hadisleri de vardır. Böyle hadislerin toplam sayısı 32 dir. Ancak bazı âlimlerin zayıf gördükleri bu hadislerin hiçbiri, kâdih bir illetle ma'lul değildir.
es-Sahihânın hangisinin daha sahih olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır. Alimlerin büyük çoğunluğuna göre Sahih-i Buhârî Sahih-i Müslim'den daha sahihtir. Sebebine gelince Buhârî'deki hadisler ittisal yönünden daha sağlam, ravileri itkan açısından daha güçlü, daha üstündür. Bununla birlikte tertip yönünden Sahih-i Müslim daha üstün görülmüştür.
en-Nevevî, es-Sahîhân'ın Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar olduğuna işaret ettikten sonra şöyle der: "Buhârî'nin kitabı es-Sahihânın en sahihi, daha çok faydalı olanı, gerek zahirî, gerekse batınî daha fazla bilgi ihtiva edendir. Müslim'in Buhari'den faydalandığı ve Buhâri'nin hadis ilminde bir benzeri olmadığını itiraf ettiği sabittir. Buhâri'nin kitabını tercih konusunda bütün bu zikrettiklerimiz, bütün alimlerin ve hadis ilminin sırlarına vakıf, bu ilmin inceliklerini iyi bilen itkan ehlinin benimsediği görüştür." 1042
Bununla birlikte el-Hâkim'in şeyhi Ebu Ali el-Huseyn b. Ali en-Nîsâbûrî, Müslim Sahihinin daha sahih, dolayısiyle esah-hu'1-kutub olduğunu söylemiş, bazı mağribli âlimler de ona tabi olmuşlardır. Sahih olan görüş, Buhâri'nin üstün olduğu görüşüdür. Nitekim en-Nevevî, Buhâri ile Müslim'i özlü bir şekilde mukayese ettikten sonra Buhâri'yi tercih sebeplerini açıklarken şunları söylemiştir:
"Allah rahmet eylesin, Müslim'in usulü -ki bu usulü hakkında Sahihinin mukaddimesinde icmâ' bile nakletmiştir- şudur: Ona göre an lafzı ile rivayette bulunan ravinin isnadı, mücerred şeyhi ile muasır olduğu takdirde görüşmeleri sabit olmasa bile, semi'tu ile mevsul hükmündedir. Halbuki Buhârî, böyle an lafzıyla rivayette bulunan ravinin isnadını, şeyhi ile görüştüğü sabit olmadıkça mevsule hamletmez. Her ne kadar Müslim'in sahihinde cevaz verdiği bu hükümle bir arada uygulanması imkansız olan, hadisi çeşitli tariklardan gelen rivayetlerini bir araya toplama usulüne uyduğu îçin bu usule uyduğunu iddia edemezsek de Buhâri'nin kitabını kendi kitabına aslında bu usul üstün kılmıştır. Şüphesiz Müslim de güzel bir usulle Buhari'den ayrılarak her bir hadis için bir yer tayin etmiş ve beğenip seçtiği bütün tarîklannı orada toplamıştır. Bunun gibi aynı hadisin çeşitli isnadlarını, değişik lafızlarını da aynı yerde bir araya getirmiştir. Müslim'in bu usûlüne göre bir hadisi bulmak kolaydır. Böylece hadis talibinin aradığı bir hadisin bütün vecihlerini bir arada bulup istifade etmesi de kolaydır. Bu metotla Müslim'in çeşitli tanklarından irad ettiği hadislere güven hasıl olur. Oysa Buhâri'de durum aksinedir. O bir hadisin değişik vecihlerini bir arada vermez, aksine birbirinden uzak ve farklı yerlerde zikreder. Bu vecihleri, uygun zannedilen bablardan başka yerlerde zikrettiği de çoktur. Bu, Buhâri'nin anlayacağı bir incelik yüzündendir. Bu özelliğidir ki talibe Buharîdeki hadislerin tanklarını toplamak, bir hadisin Bu-harî'nin zikrettiği tanklarına güvenin hasıl olması zorlaşır. Günümüzde, müteahhir hadis hafızlarından çoğunun bu kabil hadislerde hata ettiklerini ve Buharîde bulunan pek çok hadisi sırf uygun yerlerde olmayışları yüzünden reddedildiklerini gördüm." 1043
es-Suyûti, Sahîh-i Buhâri'nin Sahîh-i Müslim'e tercih sebeplerini daha çok ittisal ve ricalinin itkanmda görür ve altı yönden açıklar: "Birincisi, Buhâri'nin Müslim'e göre rivayette teferrüd ettiği ravilerin sayısı 480 kadardır. Bunlar arasında zayıf olduklan söylenenlerin sayısı seksen kişidir. Halbuki Müslim'in rivayette Buhari'den ayrıhdğı ravilerin sayısı 620 ye ulaşır. İçlerinde zayıf olduğu söylenenler 160 kişidir. Şüphesiz hakkında zayıf sözü edilmemiş ravilerden rivayet, kadih bir tenkit yapılmamış bile olsa zayıf olduğu söylenenlerden rivayetten evladır.
İkincisi, Buhârî, zayıf olduğu söylenen ravilerden fazla sayıda hadis nakletmiş değildir. Buhâri'nin rivayette bulunduğu zayıf ravilerden her birinin hadislerinin tamamını veya ekseriyetini rivayet ettiği nüshaları da yoktur. O, Müslim'in aksine, zayıf olarak bilinen nüshalardan İkrime'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği tercüme hariç hiçbir hadis rivayet etmiş değildir. Oysa Müslim, Ebu'z-Zubeyr'in Câbir'den; Süheyl'in babasından; Alâ b. Abdirrahman'in babasından; Hammâd b. Seleme'nin Sâbit'ten gelen nüshaların ekseri hadislerini kitabına almıştır.
Üçüncüsü, Buhâri'nin hadis rivayet etmekte Müslim'den ayrıldığı zayıf oldukları söylenen ravilerin çoğu, görüştüğü, hadis meclislerinde bulunduğu, hallerini öğrenip hadisleri hakkında bilgi sahibi olduğu, aralarında sahih olanları olma yanlarından ayırt ettiği şeyhlerdir. Müslim'in şeyhleri ise bunun aksinedir. Onun Buhâri'den teferrüd ettiği zayıf oldukları söylenen ravilerin çoğu kendi asrından önce yaşamış tabiîlerden sonrakilerdir. Şüphesiz bir muhaddis şeyhlerinin hadislerini, yaşadığı devirden önce yaşayanlann hadislerinden daha iyi bilir.
Dördüncüsü, Buhâri, birinci tabaka ricalinden hıfz ve itkanda zirveye ulaşmış ravilerin hadisleriyle, hadiste tesebbüt ve uzun müddet meşgul olma itibariyle onu takibeden tabaka ravilerinin hadislerini muttasıl ve mu'allak olarak nakletmiştir. Halbuki Müslim, el-Hâzimî'nîn de belirttiği gibi, bu tabakadan asıl olan hadisleri almıştır.
Beşincisi, Müslim, bir şeyhten "an" lafzıyla rivayette bulunan ravinin rivayetini, o şeyhle muasır olduğu zaman lika sabit olmasa da muttasıl sayar. Halbuki Buhârî, mülakat sabit olmadıkça hadislerin mevsul sayılamayacağı görüşündedir. Buhâri'nin zikrettiği babla aslında hiçbir alakası bulunmayan hadisi nakletmesi bazen, hadisini daha önce bir başka yerde mu'an'an olarak naklettiği bir ravinin semâ'ını beyan etmek içindir.
Altıncısı, Buhâri ve Müslim'in sahihlerinde bulunan tenkide uğramış hadislerin sayısı 210 kadardır. Bunlardan sadece Buhâri'de olanlar seksene varmaz. Geri kalanlar Müslim'dedir. Kuşkusuz, daha az tenkit edilen, çok

tenkit edilenden üstündür.” 1044
en-Nevevî'ye göre Sahih-i Buhâri'nin Sahih-i Müslim'den üstün oluşu sebeplerinden birisi de alimlerin ittifakla kabul ettikleri Buhârî'nin hadis bilgisinin, hadislerin inceliklerine vukufunun Müslim'den üstün oluşudur. O, üstün bilgisiyle hadisleri inceden inceye değerlendirmiş, kitabına sıhhatine kesin kanaat getirdiklerini almıştır.1045
İbn Hacer de Mağrib âlimlerinin Sahih-i Müslim-i tercih ediş sebeplerini Müslim'in hadis tasnif metoduyla şekil ve tertibindeki güzelliğe bağlamıştır. 1046
Şu hale göre Buhâri ile Müslim'in sahihleri gerek metotlanndaki sağlamlık, gerekse ihtiva ettiği hadislerin sıhhat yönünden güven verme gibi sebeplerle İslâm âlimlerinin rağbetine mazhar olmuş kıymetli kaynak eserlerdir. Her ne kadar her ikisi de bazı yönlerden tendike tabi tutulmuşlarsa da yine de kıymetlerinden ve sıhhat durumundan bir şey kaybetmiş değillerdir.

Sahih-i Buhârî:

Hicri üçüncü asnn şöhreti İslâm aleminin her tarafına yayılmış âlimi Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin tamamen sahih hadislerden meydana geldiği kabul edilen meşhur hadis kitabıdır. Değişik konulardaki hadisleri bir araya toplayan cami türünde bir eserdir. Asıl ismi el-Câmi'u's'Sahîhu'1-Musnedu'l-Muhtasaru min umûri Resûlillâh (s.a.s) ve Sunenihî ve Eyyâmihîdir. Kısaltılarak el-Câmi'u's-Sahîh veya Sahih-i Buhârî denmiş ve daha ziyade bu isimlerle meşhur olmuştur.
Sahihin uzun ismi, özelliklerini de gösterecek nitelikte görülmüştür. Buna göre o isimdeki el-Câmî kelimesi, kitabın cami türünden bir kitap olduğunu, bütün konularda rivayet edilen hadisleri bir araya topladığını ifade eder. es-Sahîh kelimesinden sahih hadisleri ihtiva ettiği anlaşılır. el-Musned ise isnadı muttasıl hadislerden meydana geldiğini gösterir. el-Muhtasar sıfatıdır ve bütün sahih hadisleri değil, mü'ellifinin koyduğu şarta uyan sahihlerden özlü hükümlere delalet eden bir kısmını aldığını belirtir. Diğer lafızlarsa onu sadece hadisleri değil bu hadislerin ait oldukları hükümlerin istinbatını da verdiğine delalet eder.
Sahih-i Buhari'den önce yazılan hadis kitaplarında sahih hadislerle birlikte hasen ve zayıf olanlar da vardır. Ayrıca Hz. Peygamber'in hadisleri yanında sahabe ve tabiilerden gelen rivayetler de mevcuttur. Bu durumda kimsenin şüphe etmeyeceği sahih hadisleri bir arada toplayan güvenilir bir kitaba şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Buharî, kitabını böyle bir ihtiyaca cevap vermek üzere yazmıştır. Onun Sahihi yazmasında şeyhi İshak b. Râhüye'nin büyük tesiri olmuştur. Bizzat kendisi anlatmıştır. “İshâk b. Râhüye'nin yanında idik. Bize, “Hz. Peygamber (s.a.s)'in sünnetinin sahih olanlarını bir kitapta toplasanız” dedi. Bu işi yapmak benim gönlüme düştü. Bunun üzerine sahih hadisleri toplamaya başladım. Bu kitaba sahih olandan başkasını yazmadım. Kitap uzamasın diye yazmadığım sahih hadisler yazdıklarımdan çoktur. Yazdıklarımı altı yüz bin hadis içinden seçtim Sahihe, iki rekat namaz kılıp Allah'a istihare ettikten sonra sıhhatine kesinlikle kanaat getirdiğim hadislerden başkasını koymadım.”1047
Buhâri, sahihini on altı senede yazmıştır. Bu, devamlı bir çalışmadan çok, sahihin son şeklini almasına kadar geçen zaman olmalıdır. Eserini tamamladıktan sonra onu devrin en büyük hadis otoriteleri olan Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Ma'în ve Ali İbnu'l-Medînî'ye göstermiştir. Bu alimlerin hepsi Sahihi beğenmişler, dört hadis hariç, içindekilerin sahih olduklarına şehadet etmişlerdir. el-Ukaylî “bu dört hadis hakkında son söz Buharî’nindir. Onlar da sahihtir” demiştir.
Sahih-i Buhari cami türündeki hadis kitaplarının belli başlı ana konularının hepsini ihtiva eder. İçindeki hadislerin konuları ve sayıları sirasiyle şöyledir: Bed'u'l-vahy (7); İmân (50); İlm (75); Vudû (109); Guslu'l-Cenâbe (43); Hayz (37); Teyemmüm (15); Fardu's-Salât (2); es-Salât fi's-Siyâb (39); Kıble (13); Mesâcid (36); Sutretul-Musallî (30); Mevâkîtu's-Salât (75); Ezan (28); Fadlu Salâti'l-Cemâ'a (40); İmâme (40); İkâmetu's-Sufûf (18); İftitâhi's-Salât (28); Karâ'e (30); er-rukû ve's-Sucûd ve't-Teşehhud (52); İnkıtâ'u's-Salât (17); İctinâb Ekli's-Sûm (5); Salâtu'n-Nisâ ve's-Sibyân (15); Cumu'a (65); Salâtu'1-Havf (6); Îd (40); Vitr (15); İstiskâ (35); Kusûf (25); Sucûdu'l-Kur'ân (14); Kasr (36); İstihare (8); Kıyâmu'1-Leyl (41); Nevâfıl (18); Salât bi-Mescidi Mekke (9); Amel fi's-Salât (26); Sehv (14); Cenâ'iz (154); Zekât (113); Sadakatu'l-Fıtr (10); Hac (240); Umre (32); İhsâr (40); Cezâ'u's-Sayd (40); Savm (66); Leyletu'1-Kadr (10); Kiyâmu Ramadân (6); İ'tikâf (20); Buyu' (191); Selem (19); Şuf’a (3); İcâre (24); Havale (30); Kefâle (8); Vekâle (17); Muzâra'a ve Şirb (29); İstikrâd ve edâ'u'd-Duyûn (25); Eşhas (13); Mulâzeme (2); Lukata (15); Mezâlim ve Gasb (41); Şerike (72); Rehm (9); Itk (21); Mukâteb (6); Hibe (69); Şehâdât (58); Sulh (22); Şurût (24); Vesâyâ (41); Cihâd ve Siyer (255); Bakiyyetu'l-Cihâd (42); Fardu'l-Humus (58); Cizye ve Muvâda'a (63); Bed'u'1-Halk (202); Meğazî (428); Cezâ'u'1-Âhir Ba'de'l-Meğâzî (138); Tefsir (540); Fedâ'ilu'l-Kur'ân (81); Nikah ve Talak (244); Nefekât (22); Et'ime (70); Akîka (11); Sayd ve Zebâ'ih (90); Edâhî (30); Eşribe (65); Tıb (79); Libâs (120); Merdâ (41); Libâs (100); Edeb (256); İstizan (77); Da'avât (76); Du'a (30); Rikâk (100); Havz (16); el-Cennetu ve'n-Nâr (57); Kader (28); Eymân ve Nuzûr (31); Keffâretu'l-Yemîn (15); Ferâ'iz (45); Hudûd (30); Muhâribûn (52); Diyât (54); Îstitâbetu'l-Murteddîn (20); İkrah (13); Terku'l-Hiyel (23); Ta'bir (60); Fiten (80); Ahkâm (82); Emân (22); İcâze Haberi'l-Vâhid (19); İ'tisâm (96); Tevhîdden sonuna kadar (170) hadis.1048 Buna göre Sahih-i Buharideki 97 kitâb başlıklı ana bölüme dahil 3730 babda 7375 (veya İbn Hacer'in sayımına göre 7397) hadis vardır. Mu'allaklar, Mutâbe'at ve mevkuf olanlar bu sayının dışındadır. Tekrarlar hariç sadece Hz. Peygamber'e ait merfû hadislerin sayısı 2602 dir.
Rivayetlere göre Sahîh'i Buhari'den doksan bir kişi dinlemiştir. Bunlar arasında beşi Sahîh'in en meşhur ilk ravileridir:
1. Ebu Abdillah Muhammed b. Yusuf b. Matar el-Firebrî,
2. İbrahim b. Ma'kil en-Nesefî,
3. Hammad b. Şâkir en-Nesevî,
4. Mansür b. Muhammed b. Ali el-Bezdevî,
5. el-Hasen b. İsmâ'il b. Muhammed el-Mehâmilî 1049
Sahihin ilk iki rivayeti hariç diğerleri pek itibar görmemiştir. Kaynakların verdiği bilgiye göre en-Nesefî rivayeti el-Firebri rivayetinden daha az kapalı ve zordur, el-Hattâbî, Ebu Nu'aym, el-Humeydî gibi alimler bu nüshayı diğerlerine tercih etmişler, şerh yahut çalışmalarında onu asıl almışlardır.
el-Firebri nüshası Buhârî'nin kâtibi Ebu Ca'fer Muhammed b. Ebî Hatim nüshasının nassına dayanan bir asıldandır. el-Firebrî bu nüshayı Buhârî'den 248 de Firebr'de 252 de Buhâra'da iki kere dinlemiştir, bu nüshadan kopya edilen ilk nüshalar arasında önemli ihtilaflar meydana gelmiştir. 1050Ali b. Muhammed b. Abdillah el-Yûnînî, hicri yedinci asrın sonlarında el-Firebrî müshasma dayanan rivayetlerin arasını birleştirmiş ve böylece

Buhârî'nin bugün elimizde bulunan nüshasını meydana getirmiştir. Diğer nüshalar bu arada kaybolmuştur. İstanbul kütüphanelerinden birinde bulunan ve Sultan Abdulhamid'in emriyle Mısır'a gönderilen çok eski bir Yûnînî nüshası da kaybolmuştur. 1051
Sahih-i Buhari'nin belli başlı özellikleri arasında en önemlilerinden birisi mukaddimesinin olmayışıdır. Bundan başka hadisleri, bütün rivayetlerini bir arada değil, taşıdığı hükme göre birkaç yerde vermesi de önemli bir özelliğidir. Bu konuda el-Makdisî şöyle demiştir:
"Allah rahmet eylesin, Buhârî, bir hadisi bazen birkaç yerde zikreder ve her babda ayrı bir isnadla ve hangi babda tahric ediyorsa o babın gerektirdiği manayı çıkararak verir. Aynı isnad ve aynı lafız ile bir hadisi iki yerde tekrar ettiği nadirdir. Bir hadisi tekrar ettiğinde başka bir tarîktan gelen rivayeti tekrarlar ve bundan bazı faydalar gözetir. Mesela bir hadisi bir sahabîden rivayet ettikten sonra onu bir diğer sahabîden daha rivayet etmiş bulunursa maksadı o hadisi garabetten kurtarmak olmuştur. Bizzat kendi şeyhlerine varıncaya kadar ikinci, üçüncü..., tabaka ravileri hakkında da bunu yapar. O hadisi değişik yerlerde okuyanlar tekrar edilmiş sanırlar. Gerçekte ise o, fazladan bir faydaya şamil olduğundan tekrar sayılmaz. Görünüşte tekrardan bir farkı da bazı ravilerin tam, diğer bazılarının muhtasar olarak rivayet ettikleri aynı hadisin hangi lafızlarının hangi raviye ait olduğunu ayırdederek göstermektir, bunun için hadisi, her birinden nasıl varid olmuşsa öylece rivayet eder. Böylece ravisinde bir şüphe varsa giderir. Bunun gibi hem mevsûl hem mürsel; hem merfû hem de mevkuf olarak varid olmuş çelişkili hadisler vardır ki, Buhari'de mevsûl veya merfû olduğ açıklık kazanmıştır. İşte bu gibi yerlerde aynı hadisi her iki tariki ile rivayet eder. Bununla da rivayetler arasındaki tearuzun kendisince hükmü olmadığını, vasi yahut ref suretlerinin kendisince açıklığa kavuştuğunu anlatmak ister. 1052
Bir hadisin metod icabı Buhâri'nin ayrı yerlerinde değişik lafız veya isnadlarla tekrar edilmesine "inneme'l-a'mâlu bi'nniyyât..." hadisi misal verilebilir. Buhâri bu hadisi Sahih'in yedi ayn yerinde, yedi değişik şeyhten farklı isnadlar ve lafızlarla şöyle vermiştir:
1. Bed'u'l-Vahyde el-Humeydî'den (1/2);
2. Kitâbu'l-İmânda Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'den (1/20);
3. Kitâbu'l- Itk, el-hata'u ve'n-nisyânu babında Muhammed b. Kesir'den (3/ 119);
4. Hicretu'n-Nebî bahsinde Musedded b. Muserhed'den (4/252);
5. Kitâbu'n-Nikâh'ta Yahya b. Kaza'a'dan (6/118);
6. Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nuzûrda Kuteybe b. Sa'idden (7/231);
7. Terku'l-Hiyelde İbnu'n-Nu'man'dan (8/ 59).
Buhârî'nin sahihte takip ettiği bu metodun hadisten hüküm çıkarmak yönünden son derece önemli olduğu muhakkaktır. O, rivayet ettiği birkaç hükmü taşıyan bir hadisi değişik bablarda bölerek zikrederken her babda ilgili hükmün çıkarılabileceği kısmını vermeye özen göstermiştir. Buna misal olarak da Hz. Peygamber (s.a.s)'in bi'setini haber alan Rum Meliki Hirakl'ın ticaret için Şam'da bulunan Ebu sufyân'ı huzuruna getirerek sorular sorması ve Hz. Peygamber'in yolladığı İslâm'a davet mektubu kıssası verilebilir. Bulıârî bu haberi Sahih'in on dört yerinde vermiştir. Şöyle ki,
1. Bed'u'l-Vahyde, Ebu Sufyân'ın Hirakl ile konuşması, Hirakl'ın Hz. Peygamberi ikrarı, Dihye vasıtasıyla Busra emirine gönderilip onun tarafından Hirakl'e ulaştırılan mektup, müneccim İbnu'n-Nâtûr kıssası, Hikakl'ın Bizans ileri gelenlerini toplayıp onları Hz. Peygamber'e uymalarını söyleyerek sınaması sırasıyle. (1/4).
2. Kitâbu'l-Cihâd, du'â'u'n-Nebî (s.a.s) ile'l-îslâm babında, Hz. Peygamber'in Kaysere İslam'a davet mektubu gönderdiği, bu mektubu Dihye ile gönderip ona Busra emirine vermesini emrettiği, Ebu Sufyân kıssası, Hz. Peygamberin mektubunun içeriği kısımlanyla,
3. Kitâbut't-Tefsîr'de, Ebu Sufyân kıssası, Hz. Peygamber'in mektubu fıkralarıyla,
4. Kitâbu't-Tefsîr'in bir başka yerinde Abdullah b. Muhammed rivayetiyle muhtasar olarak, 1053
5. Kitâbu'ş-Şehâdâtin "men emera bi-İncazi'1-Va'd babında, Hirakl'ın Ebu Sufyân'la konuşmasının sadece bir fıkrasıyla,
6. Cizye bahsinde muhtasar olarak,
7. Kitâbu'l-edebde, özlü bir biçimde ve Ebu Sufyanla konuşmanın iffet ve sılayı rahim fıkralarını ihtiva eden kısmını,
8. Yine Kitâbu'l-edebde Muhammed b. Mukâtil rivayeti ile ve muhtasar olarak,
9. Kitâbu'l-ilmde munâveleye delil olarak sadece Hz. Peygamber'in, mektubu elden göndermesi fıkrasıyla,
10. Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nuzûrda yine kısa bir şekilde,
11. Kitâbu'l-Ahkâm, tercemetu'l-hukkâm bahsinde sadece tercüme fıkrasıyla,
12. Kitâbu'l-meğâzîde,
13. Haberi âhad bahsinde mektubun Kisrâ'ya götürülmesi fıkrasıyla,
14. Kitâbu'l- İstizan, "keyfe yuktebu'l-Kitâb ilâ Ehli'l-KItâb" babında Ehli Kitaba mektup yazmanın caiz olduğuna delil olarak mektubun hitap kısmı ile. 1054
Sahihi Buhârî'nin önemini artıran hususlardan birisi de bab başlıklarıdır. "Buhâri'nin fıkhı, terâcümündedir" yani bablara koyduğu başlıklardadır sözü meşhurdur. Bab başlıklarında çok kere konuya delil olan ayetleri, hadislerden bazı kısımları, sahabe kavillerini, diğer âlimlerin istinbatını verir. Buna misal olarak da Kitâbu'l-Îmânın birinci babı verilebilir. Burada Buharı, 'Hz. Peygamber'in "Buniye'l-İslâmu alâ hamsin" hadisi" başlığını koymuş, sonra imanın kavi ve amelden ibaret olduğu, artıp eksileceği görüşünü vererek delil olarak sekiz ayet zikretmiştir. Daha sonra Allah için sevip Allah için buğz etmenin imandan olduğunu kaydedip Ömer b. Abdilaziz'in Adî b. Adî'ye yazdığı "imanın farzları, şartları, hududu ve sünnetleri vardır; bunları tamamlayan imanını kemâle erdirir. Tamamlamayan erdiremez. Eğer yaşarsam öğrenmeniz için bunları açıklayacağım. Eğer ölürsem sizin sohbetinize haris değilim" ifadesine yer vermiştir. Daha sonra da Kur'ân-ı Kerimden Hz. İbrahim'in "kalbim mutma'in olsun" sözünü nakletmiştir, en sonra da Mu'az b. Cebel, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Mücâhid ve İbn Abbas'ın imanla ilgili bazı sözlerini ve Kur'ân ayetlerindeki bazı lafızların açıklamalarını muallak olarak vermiştir. 1055
Sahih'i diğer hadis kitaplarından ayıran bir önemli özelliği de mu'allak hadisleridir. O kadar ki, mu'allak hadisllerin menşe'inin Sahih-i Buhârî olduğu söylenmiştir. Bu şekilde önemli bir özellik oluşturan mu'allak rivayetler 1341 adettir. Daha çok bab başlıklarındadır. Çoğu başka yerlerde mevsûl olarak zikredilmişlerdir. Umumiyetle bu ana özelliklere sahip Sahih-i Buhârî'nin ravileri içinde yalancılık, yalan ithamına maruz kalmak, sahibini küfre götüren bid'atlar gibi kusurlarla cerh edilmiş kimse yoktur. Bu yönüyle de İslâm alimlerinin güvenini kazanmış ve büyük çoğunluğu tarafından Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitap sayılmıştır. Pek çok alim tarafından şerhedilmiştir. Bundan başka ravilerine, taliklerine, bab başlıklarına, muşkil taraflarına,

hadislerine dair pek çok kitap telif edilmiştir. Şerhlerinden en önemli birkaçı şunlardır:
1. İ'lâmu's-Sunen: Hamd b. Muhammed el-Hattâbi,
2. Ali b. Halef (İbn Battal) şerhi,
3. et-Telvîh fî şerhi'l-Câmi'i's-Sahîh: Ala'uddin Moğoltay b. Kılıç et Turkî,
4. el-Kevâkibu'd-Derârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî: Muhammed b. Yûsuf el-Kirmânî,
5. Fethu'1-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî: Ahmed b. Ali, İbn Haceri'l-Askalânî,
6. Umdetu'1-Karî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî: Mahmûd b. Ahmed el-Aynî,
7. İrşâdu's-Sârî fî Şerhî Sahîhi'l-Buhârî: Ahmed b. Ebibekr el-Kastalânî,
8. Tuhfetu'1-Bârî li-Şerhî Sahîhi'l-Buhârî: Şeyhülislâm Zekeriya el-Ensârî.1056
Sahih-i Buhârî üzerine yapılan çalışmalar içinde tecridlerinin ayrı bir yeri vardır. Bazı alimler Sahihin tekrar eden hadislerini kaldırıp sadece Hz. Peygamber'e ait merfu rivayetleri ayırarak bir kitapta toplamışlardır. Bu tür eserler içinde ez-Zebîdî'nin et-Tecrîdu's-Sarîh li-Ahâdîsi'1-Câmi'i-s-Sahîh isimli eseri meşhurdur. Bu kıymetli eser Türkçeye çevrilmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. On iki cilt halinde neşredilen bu kaynak eserden kolayca faydalanabilmek için tarafımızdan "kılavuz" adıyla bir fihrist hazırlanmıştır.

Sahihi Müslim:

Hadisin altın çağı kabul edilen üçüncü hicri asrın tanınmış muhaddislerinden Müslim b. Haccâc el-Kuşeyri'nin meşhur hadis kitabıdır. Cami türünde bir eserdir ve tamamen sahih hadislerden meydana gelmiştir. el-Câmi'u's-Sahîh adını taşımaktadır. İslâm aleminde daha çok Sahih-i Müslim adiyle meşhur olmuştur.
Müslim, Sahihini, işittiği üç yüz bin hadisten seçerek aldığı hadislerden meydana getirmiştir. Eserini on beş yılda tamamladığı rivayet edilir. Kitabına aldığı her hadisi muhakkak bir delile göre almış, bıraktığını da yine bir delili göz önünde bulundurarak bırakmıştır. Kedisinden nakledildiğine göre Sahihine muhaddislerin sıhhati üzerinde birleştikleri hadisleri almıştır. 1057
Buhârî gibi Müslim de Sahihini tamamladıktan sonra devrinin hadis otoritelerinin tetkikine sunmuştur, sahihi tetkik eden Ebu Zur'a er-Râzî'nin zayıf gördüğü hadisleri çıkarmıştır. Sahih-i Müslim cami türü hadis kitaplarında bulunan ana konularda hepsine ait hadisleri ihtiva eder. Kitâb başlıklı 54 ana bölümde mevcut bablarında, tekrarlar hariç, 3033 hadis vardır. Bunlar genelde hıfz ve itkan sahibi ravilerin rivayetleri, hıfz ve itkan yönünden orta seviyedekilerin rivayetleri ve zayıf ravilerin rivayetleri olmak üzere üç gruptur. Takip ettiği metot icabı hıfz ve itkanla tanınmış ravilerin rivayetlerine öncelik vermiş, sonra da diğer tariklanna işaret etmek üzere öteki iki gruba dahil ravilerin rivayetlerini nakletmiştir. Sahihte asıl olan ilk rivayetlerdir.
Sahih-i Müslim İslâm alemine İbrahim b. Muhammed b. Sufyan rivayetiyle yayılmıştır. Mağrib ülkelerinde bu rivayetle birlikte Ebu Muhammed Ahmed b. Ali el-Kalânisî rivayeti meşhur olmuştur. Sahih üzerine çalışmalar yapan iki meşhur alim, Kadı İyad ile en-Nevevi'nin rivayet tarîkları el-Kalânisî rivayetine ulaşır.
Sahih-i Müslim'in en önemli özelliklerinden biri, baş tarafında bir mukaddimenin oluşudur. Altı babdan oluşan mukaddimede Müslim, sırasiyle yalancı ravilerden rivayeti terk ederek sikadan rivayet ve Hz. Peygamber'e yalan isnadından kaçınmak; Hz. Peygamber'e isnad ederek yalan söylemenin en ağır yalan olduğu; her işitileni rivayet etmenin doğru olmadığı; zayıf ravilerden rivayetin men edilmesi ve zayıf blinen ravi-nin hadislerini almakta ihtiyatlı davramlması; isnad ve ravilerin tenkidi; nihayet mu'an'an hadis ile ihticac etmenin sahih olduğu konularına yer vermiş; bu konulardaki rivayetlere dayanarak kendi görüşlerini açıklamıştır. Bilhassa altıncı babda açıkladığı birbirlerinden "an" lafzıyla rivayette bulunan ravilerin birbirleriyle çağdaş olup görüşmeleri imkanı olduğu ve içlerinde tedlis yapan bulunmadığı zaman isnadlarının mevsûl hükmünde sayılacağına dair görüşü meşhurdur. Müslim'in şartı denilen bu husus, onun Buhârî'den ayrıldığı önemli bir noktadır.
Yukarıda da değinildiği gibi Müslim, Sahihde verdiği hadisleri değişik isnadları ve lafızlarıyla bir arada toplamış, fıkhın hangi konusuna giriyorsa oraya koymuştur. Bu hadisleri sıralarken önce hıfz ve itkan itibariyle isim yapmış ravilerin rivayetlerini vermiş, mestur, hıfz ve itkan açısından orta seviyede olanların rivayetlerini sona bırakmıştır. Zayıf ve metruk ravilerin rivayetlerini en sona koymuştur. Bu hususta da Buhârî'den ayrılmıştır. Ancak Müslim'in bu metoduyla aranan hadis hem daha kolay bulunur, hem de bir hadisin bütün isnadları ve metin farklılıkları bir arada olmakla hüküm çıkarma kolaylaşır. Sahihi Müslim'i Buharî'ye üstün kılan aslında bu teknik yönüdür. Aynı hadisin orta seviyede ve zayıf ravilerden gelen rivayetlerine yer vermesi ilk bakışta tenkit edilmişse de bunun sadece mutâba'at ve şevahid için yapıldığı söylenmiştir, en-Nevevî'ye göre Müslim, isnadında bazı zayıf ravilerin yer aldığı rivayetleri de vermişse bu tamamen mutâbaatı kuvvetlendirmek veya metinde bulunan bir ziyade yüzündendir. 1058
Sahîh-i Müslim'in tertibi çok güzel olmakla birlikte bablarına Buharı gibi unvan konulmamıştır. Bablarına fıkhî hükümler yerleştirilmiş de değildir. Alimler bunu babın ihtiva ettiği hadisten faydalanmayı okuyucuya bıraktığına yormuşlardır. Bugün elde bulunan Müslim nüshalarındaki bab başlıkları en-Nevevî tarafından konulmuştur. Bu konuda en-Nevevî şunları söylemiştir: "Bazıları müslim'in bablarına unvan koymuşlardır. Bunların bir kısmı güzeldir. Ne var ki bir kısmı, ya ibare kusuru, ya lafızlarının bozukluğu, ya da başka sebepler yüzünden hiç de uygun düşmemiştir." 1059Buradan anlaşıldığına göre en-Nevevî'den önce de Müslim bablarına başlık koyanlar olmuşsa da bunlar uygun bulunmamıştır.
Sahih-i Müslim'in bir özelliği de mevkuf rivayetlere nadir olarak yer vermesidir. Bu kabil rivayetler ancak rivayetin siyakı içinde gelmişse verilmiştir. Sayıları son derece azdır. Aynı şekilde mu'allak hadislere de yer verilmiştir. Müslim hadisleri içinde sadece 17 (veya 14 yahut 12) muallak rivayete rastlanır.
En çok Kuzey Afrika ve Mağrib ülkeleri ile Endülüs'te meşhur olan Sahih-i Müslim'in bir hayli şerhi, muhtasarı, mustahreci vardır, önemli şerhlerinden birkaçı şunlardır:
1. el-Mu'lim bi-Fevâ'idi Kitabi Müslim:Muhammed b. Ali el-Mâzirî,
2. el-İkmâl fî Şerhi Müslim: Kadı İyad b. Musa el-Yahsubî,
3. el-Minhâc fî şerhi Müslim İbni'l-Haccâc: Yahya b. Şeref en-Nevevî,
4. el-İkmâl fî Şerhi Müslim: Muhammed b. Yusuf el-Kunevi,
5. ed-Dîbâc alâ Sahihi Müslim İbni'l-Haccâc: es-Suyûtî,
6. Minhâcu'l-îbtihâc bi-Şerhi Müslim İbni'l-Haccâc: Ahmed b. Muhammed el-Kastalânî,
7. Şerhu Müslim: Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî,
8. es-Sırâcu'1-Vehhâc min Keşfi Metâlibi Sahihi Müslim İbni'l-Haccâc: Sıddık Hasan Han,
9. Fethu'l-Mulhim Şerhu Sahîh-i Müslim: Câbir Ahmed Usmânî.
Hadise ve hadis ilimlerine unutulmaz hizmetler vermiş olan Türkler arasında da Sahih-i müslimi şerhedenler, Türkçeye çevirenler olmuştur. İsma'il Nureddin Üsküdârî, Celeb lakabiyle meşhur Mustafa b. Umer Üsküdârî,

İstanbullu Süleyman Fadıl Efendi, Yusuf Efendi Zade Abdullah b. Muhammed, Diyarbakırlı Kurşunlu Zade Mustafa Efendi bunlardandır.
Sahih-i Müslim'in Türkçe tercümeleri arasında rahmetli Prof. Hamdi Rağıp Atademir'in babası Râğıp Efendi tercümesi anmaya değer. Bu eser basılmamıştır. Mehmet Sofuoğlu'nun izahlı tercümesi ile Ahmed Davutoğlu'un şerhli tercümeleri ise neşredilmiştir.
Sahîh'in muhtasarları arasında Muhammed b. Abdillah el-Mursî, Abdulazîm b. Abdilkavî el-Munzirî'nin eserleri en meşhurlarıdır.

Sahîhu'l-Hadîs:

Hadis sahih manasıyla kimi alimlere göre ta'dîl lafzıdır. es-Sehâvî, ta'dilin ikinci mertebesine delalet eden lafızlar arasında saymıştır.

Sahîhu'l-İsnâd:

İsnadı sahih olduğu halde metni hakkında ilk devir alimlerinin sıhhat hükmü veremedikleri bazı hadisleri vasfetmekte kullanılan bir tabirdir.
Bazı hadisler hakkında, şaz olması veya sıhhate engel teşkil eden illet taşıması sebebiyle sahih hükmü vermek imkanı olmaz. Bu takdirde isnadının sahih olduğunu belirtmek üzere "bu hadis sahîhu'l-isnâddır" denir.
İbnu's-Salâh'a göre güvenilir bir hadis kitabının musannifi, metot olarak kitabında sahihu'l-isnad tabirini kullanmışsa böyle dediği hadislerin herhangi bir kadih illetini zikretmediği takdirde sahih olduğuna hükmedilir; zira hadisin kadih bir illet taşımaması sıhhatte asıldır. 1060
İbn Hacer de İbnu's-Salâh'a katılır. Ona göre Musned ve Sünen gibi meşhur hadis kitaplarında yer alan bir hadisin isnadında gerekli sıhhat şartlan bulunur, dikkatli ve itkan sahibi muhaddislerin farkına vardıkları herhangi bir kadih illeti de olmazsa o hadis hakkında kitap musannifinin vermediği sıhhat hükmünü vermek mümkündür. Ne var ki alimimiz böyle hadislerde farkına varılamamış bir illetin olma ihtimalini de hesaba katmak gerektiği görüşündedir. Bunun için de ihtiyata uygun olarak böyle hadisler hakkında sahih denilmeyip isnadının sahih olduğunu ifade eden bu tabirin kullanılması yerinde olur. 1061

Sahîhun İnde Gayrihimâ:

Bk. Merâtibu's-Sahih.

Sahîhun Înşa'allah:

Bazı hadis kitaplarında görülen ve hakkında ilk devirlerde yaşamış hadis imamları tarafından sıhhat hükmü verilmemiş isnadı sahih hadisler hakkında sonraki devirlerde yaşayan alimlerin sıhhat hükmü verip vermeyecekleri meselesiyle ilgili bir tabirdir. İnşa'allah sahihtir demektir.
İbn Hacer'e göre musned ve sünen gibi meşhur hadis kitaplarında bulunan bir hadis hakkında kitabın musannifi sıhhat hükmü vermemiş dahi olsa, isnadında sıhhat şartları mevcut olduğu, itkan sahibi ve dikkatli hadis imamlarının farkına vardığı bir illeti de bulunmadığı takdirde sıhhatine hükmetmek hiç de zor değildir. Ancak bu tür hadislerin farkına varılmamış illetleri olma ihtimali her zaman için vardır. İhtiyata uygun düşen bu ihtimali dikkate alarak böyle hadisler hakkında metne de şâmil olacak şekilde "bu hadis sahihtir" demeyip" sahîhu'l-isnaddır" demektir. Bazı muhaddisler böyle hadisler için "sahîhun inşaallah" demişlerdir. 1062Bu duruma göre sahîhun inşaallah tabiri herhangi bir hadis kitabında bulunan ve isnadı sahih olduğu halde hakkında sıhhat hükmü verilmemiş hadisleri hakmda kesinlikle sahih hükmü verilmiş olanlardan ayırmak için kullanılmış bir tabirdir.

Sakîm:

Bk. Zayıf.

Sâkıt:

"Adaletten düşmüş" manasına cerh lafızlarından birisidir. Beşinci derece lafızları arasında yer alır ve ağır cerhe delalet eder.
Cerhin dördüncü mertebesinden itibaren herhangi bir derecesine delalet eden lafızlarla cerhedilmiş raviler adalet vasfını kaybetmiş sayılırlar. Bu itibarla hadisleri yazılmadığı gibi i'tibar için dikkate alınmaz. Bir başka hadisi kuvvetlendirmek iüzere şahid olarak kullanılmaz.
Hakkında sakıt cerh hükmü verilen raviler de öyledir.

Salih:

Kelime olarak düzgün, iyi ve yararlı manasına gelir. Muhaddisler arasında sahih ve hasen gibi dinî meselelerde delil olarak kullanılmaya elverişli hadisler için kullanılmış bir terimdir.
Ebu Davud, Mekkelilere yazdığı ve süneninin özellikleriyle sünende kullandığı kimi ıstılahları açıkladığı risalesinin bir yerinde şöyle demiştir, "kitabımda yer alan şiddetli zayıflığı bulunan hadisleri açıkladım. Senedi sahih olmayanlar bunlardandır. Böyle bir açıklama yapmadığım hadisler sâlihtir ve bazısı bazısından daha sahihtir." 1063
Buradan anlaşılmaktadır ki Ebu Davud'un salih dediği hadisler senedi sahih olanlar ile şiddetli zayıflığı bulunmayanlardır. İbnu's-Salâh, Ebu Davud'un sözlerini neklettikten sonra Sünende bulunan ve es-Sahîhânda mevcut olmamakla birlikte sahih ile hasesin arasını ayırabilen hadiscilerin sahih olduğuna dair herhangi bir söz söylemedikleri hadislerin hasen olarak bilindiğini oysa böyle hadisler içinde başka alimlere göre hasen olmayanların bulunabileceğini söylemiştir. 1064Bu ifadelerden ortaya çıkan sonuç, senedi sahih olan ve şiddetli zayıflığı bulunmayan hadisler, bu özellikleri taşımayanlardan farklıdırlar. Bunlar dinî bir meselede delil olabilecek niteliktedirler ve makbul sayılırlar. Böyle hadislere genelde sâlih adı verilmiştir.

Sâlih Li'l-İhticâc:

Hüccet olarak kullanılacak nitelikte anlamını verir. Kullanıldığında Sahih ve Hasen gibi dînî meselelerde delil olmaya elverişli hadisler kasdedilirler.

Sâlih Li'l-İ'tibâr:

İ'tibar için kullanılacak nitelikte manasına gelir. Hadis için söz konusu edildiğinde onun i'tibarda kullanmaya elverişli zayıf hadisi ifade eder. İ'tibar sonucu ya kendisi kuvvet kazanır; ya da daha zayıf bir hadise destek olur.

Sâlihu'l-Hadis:

Sözlük bakımından "hadisi iyice" manasına gelen bir tamlama olup ta'dil lafızlarındandır. İbn Ebî Hâtim'in tasnifine göre dördüncü mertebe lafızları arasında yer alır.
İbn Ebî Hatim, hakkında sâlihu'l-hadis denilen ravinin hadislerinin sadece itibar için yazılabileceği görüşündedir.1065

Sâmi:

İşitmek ve dinlemek manasına gelen "semi'a" kök fiilinden ism-i fail ölçüsünde bir kelime olan sâmi, genelde şeyhin hadislerini bizzat ondan işiten veya arz gibi işitmek masabesinden olan bir yolla rivayette bulunan raviye denir.
Muhtelif vesilelerle değinildiği gibi hadis rivayetinin çeşitli metotları vardır. Bunlardan bir kısmında şeyh ile tâlib bir araya gelirler ve talebe şeyhin hadislerini ondan dinlemek suretiyle rivayet eder. Tâlib ile şeyhin bir araya gelmesiyle rivayetten ibaret bu usul en sağlam rivayet metodu sayılmıştır. Bunun yanısıra talebenin okuyup şeyhin dinlemesinden ibaret rivayet usulü de talebenin dinlemesi gibi tutulmuştur. Her ikisi semaa delalet eden rivayet yolları olduğundan bu yollarla rivayet eden talibi diğer metotlarla rivayette bulunanlardan ayırdetmek üzere sâmi tabiri kullanılmıştır.

Sarık:

Bk. Sirkatu'l-Hadîs.

Sarih Merfû:

Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait olduğu açıkça belli olan merfû hadise denir.
Merfû başlığı altında da söz konusu edilmiştir ki, Hz. Peygamber'e ait hadisler sarih merfû ve hükmen merfû olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Bunlardan sarih merfû, ravinin kale Resûlullah (s.a.s) veya semi'tu resûlullah yahutta semi'tu'n-Nebiyye ve benzeri eda lafızlarıyla Hz. Peygamber'e isnad ve izafe ederek rivayet ettiği hadistir. Böyle rivayet edilen merfû, Hz. Peygamber'in sözlerinden ibarettir. Bunun yanısıra sarih merfû fiilleri ifade eden hadisler de vardır. Bunlar da sahabînin, hadiste ifade edilen fiilin Hz. Peygamber tarafından işlendiğini açıkça belirten çeşitli lafızlarla rivayet edilmişlerdir. Şu hale göre Hz. Peygamber'e ait olduğu isnadın ona ulaşarak rivayet edilişinden anlaşılan hadis sarih merfûdur.

Se-Nâ:

Muhaddislerin hadisleri yazarlarken kullandıktan rumuzlardan biridir ve haddesenâ nın kısaltılmış şeklidir. Hadis yazan katipler, isnadda çok geçen bazı kelimeleri kısa remizlerle ifade etmeyi adet haline getirmişlerdir. Se-nâ bu remizlerden biridir ve haddesenânın en çok kullanılan kısaltılmışıdır. Bazı muhaddisler bunu şeklinde noktasız, el-Hâkim ve el-Beyhakî gibi bazıları da de-se-nâ şeklinde kullanılmışlardır.

Se-Nî:

Hadde senî eda lafzının kısaltması ve en çok kullanılan şeklidir. Bazı muhaddisler bu remzi de-se-nî şeklinde kullanmışlardır.

Sebebu Vurûdi'l-Hadîs:

Bk. Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs.

Sebebu'l-Hadîs:

Bk. Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs.

Sebt:

Sabit ve sağlam manalarına gelen bir kelimedir. Hadis ilminde bilhassa güvenilir ravileri ifade etmekte umumi bir tabir olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte ta'dil lafizlarındandır. Sebtun şeklinde yalnız kullanıldığında ta'dilin üçüncü, sebtun-sebtun şeklinde tekrar edilerek kullanıldığında ise ikinci mertebesine delâlet eder. Ta'dilin üçüncü ve ondan daha yüksek olan ikinci mertebesine delâlet eden lafızlardan birisiyle adaletli olduğuna hükmedilen ravi her bakımdan güvenilir bir kimsedir. Buna göre hakkında gerek sebtun, gerekse sebtun - sebtun denilmiş ravi güvenilir, hadisleri makbul biridir.

Sebtun:

Bk. Sebt.

Sebtun-Hafizun:

Üçüncü derece ta'dile delâlet eden iki lafzın bir arada kullanılmasıyla oluşan ve ta'dilin ikinci derecesine delâlet eden lafızlardandır.
Hakkında Sebtun-Hâfizun denilmiş olan ravinin hadisleri makbuldür, dinî konularda hüccettir.

Sebtun-Huccetun:

Bu da üçüncü derece ta'dile delâlet eden lafızlardan ikisinin bir arada kullanılmasıyla oluşmuş, ta'dilin ikinci derecesine delâlet eden lafızlardandır. Bu lafızla adaletine hükmedilmiş olan ravinin hadisleri makbuldür. Dinî konularda delil olabilir.

Sebtun-Sebtun:

Bk. Sebt.

Sebtun-Sikatun:

Bk. Sikatun-Sebtun.

Sefeh:

Sefeh, sefâh ya da sefâhet, her üçü de mastar olup akıl ve idraki hafif olmak, cehalet ve bilgisizlik anlamını verir. Kötü yaratılışlı olmak, cahil ve akılsızca hareket etmek yerine kullanılır. Böyle bir insana sefih denir. Çoğulu sufehâ gelir.
Hadis Usulünde sefeh, yalancılık, heva ehlinden olmak ve ne rivayet ettiğini bilmemek hususuyla beraber en önemli cerh sebeplerinden biridir. Kendisinin de sefeh hali bulunan ravi cerhedilir. Hadisleri terk olunur. Bu konuda Malik b. Enes şöyle demiştir: "Dört grup raviden sakın hadis almayınız. Bunlardan başkasından alınız. Rivayet şartlarına en fazla uyan kimse bile olsa sefihten; Hz. Peygamber'in hadisleri üzerine yalan söylemek ithamına maruz kalmasa bile insanlarla konuşmasında yalan söylediği denenmiş kimseden; halkı kendi hevasına çekmeye çalışan heva ehlinden ve ibadet ve faziletle tanınmış dahi olsa ne rivayet ettiğini bilmeyen şeyhten.."1066
Muhaddislere göre bir ravide sefeh olduğunun ilk belirtisi sözlerindeki bayağılık ve iğrenç ifadelerdir. Nitekim el-Hatîbu'l-Bağdadî'nin naklettiğine bakılırsa Yahya b. Sa'îd el-Kattân hadis meclisinde "bu hadisi size rivayet etmediysem anam zina etmiş olsun" diyen en-Nadr b. Mutarrif in meclisini bu sözü üzerine terk etmiştir. Yine Yahya b. Ravh el-Harrânî, Ya'lâ İbnu'l-Eşdak'tan niçin hadis yazmadığını soranlara şu cevabı vermiştir: "Hadis meclisine gittik. Bir gün ileri geri sözler söylediğini işittik. Dünyada insan mı yok ki bundan hadis yazılacak?" diyerek meclisini terk ettik. Yazdığımız hadisleri de bıraktık." 1067Şu hale göre konuşması sırasında yalan söylemese bile ciddiyet ve vekara aykırı şekilde hafif, adî ve çirkin sözler sarfeden ravi mürüvvet vasfını zedelemiş demektir ve sefeh vasfı taşıyordur. Sefeh sahibi bir ravi ise ne kadar sadık ve dirayetli olursa olsun cerhedilerek adalet vasfını kaybetmiştir, muhaddisler sefih olduğu anlaşılan ravilerden hadis alınamayacağı görüşündedirler.

Seketû Anhu:

"Hakkında bir şey söylemediler, sustular" demektir Cerh lafızlarındandır. Beşinci derece ağır cerhe delalet eden lafızlar arasında yer alır.
Kaide olarak böyle ağır derecede cerhe uğrayan arvinin adalet vasfını kaybettiğine hükmedilir. Hadisleri yazılmaz. İ'tibar için dikkate alınmaz. Şahid olarak kıymet verilmez, seketü anhu lafzıyla cerhedilen ravi de öyledir.
Buharı seketû anhu cerh lafzını diğer alimlerden farklı olarak metrûku'l-hadîs manasına kullanmıştır.

Semâ:

Dördüncü babdan çekimi yapılan ve işitmek, dinlemek manasına gelen "semi'a" kök fiilinin mastarıdır. Hadis usulünde hadis rivayet metotlarından biri, birincisi ve en önemlisidir. Hadisi, bizzat şeyh denilen muhaddisle bir araya gelerek, ondan işitmek suretiyle gerçekleşir. Şöyle ki, talib, şeyhin hadis rivayet ettiği meclislerine devam eder. Onun ezberinden veya kitabından okuduğu hadisleri dinleyerek yazar ve ezberler. Böylece şeyhin hadislerini ondan dinlemek ve işitmek suretiyle rivayet etmiş olur.
Bazen de tâlib, şeyhin hadislerini önceden elde etmiş olur. Bunları o şeyhten rivayet edebilmek için meclisinde de dinler. Hatalı olanlarını düzeltir. Yahut şeyhe okuyarak arzeder. Okuma işi bitince önceden elde ettiği hadisleri işitmiş olur. Bu usulle semâ bazılarına göre şeyhten işitmekten daha üstündür.
Hadislerin Hz. Peygamber'den rivayeti semâ usulüyle başlamıştır, sahabîler Hz. Peygamber'le birlikte olduklarında onun sözlerini bizzat mübarek ağızlarından duymuşlar, işittikleri sözleri hafızalarına nakşederek bellemişlerdir. Bu yolla öğrendiklerini kendilerinden rivayet edenlere anlatarak onların da işiterek rivayet etmelerine yol açmışlardır. Bu rivayet şekli daha sonra asırlarca devam etmiştir. Zamanla başka rivayet metotları ortaya çıkmış ve uygulama alanı bulmuş olduğu halde semâ metodu değerinden hiçbir şey kaybetmemiştir; çünkü bu metotta her şeyden önce şeyh ile talibin bir araya gelmesi söz konusudur. Dolayısıyla şeyhin sözleri dinlenir, hadisleri arada vasıta olmaksızın alınır. Bu bakımdan semâ yoluyla rivayet, rivayet usullerinin en sağlam ve üstünü sayılmıştır.
Semâ yoluyla alınan hadislerin rivayetinde değişik eda lafızları kullanılmıştır. Bunlardan en üstünü semi'tudur. Bu eda lafzının en üstün oluşunun sebebi, sadece semâ yoluyla alman hadislerin rivayetinde kullanılmasındandır. Ondan sonra haddesenâ gelir. Tekil zamirle haddesenî, ahberanâ, enbe'enâ eda lafızları da sema usulüyle rivayette kullanılan eda lafızlarıdır. Ancak bu lafızlardan çoğu semadan başka yollarla rivayet edilen hadislerin edasında da kullanılmıştır.

Semâ'ul-Muzakere:

Bk. Müzâkere.

Semâ'u's-Sağîr:

Küçüğün hadis işitmesi demek olup hadis rivayetine başlama çağını ifade eden tabir mahiyetindedir.
Hadis rivayetine başlama çağı konusunda görüş ayrılıkları vardır. Bu görüş ayrılıkları tek hedefe, rivayetin sahih olması hedefine yöneldiğinden çıkmıştır. Ancak biri diğerinden farklı yaş sının koymakla birlikte rivayetin, sıhhatini temin edercek yaşta başlaması noktasında birleşmiştir.
el-Hâtibu'1-bağdâdî, Kûfelilerden hiç kimsenin yirmi yaşını doldurmadan hadis rivayetine başlamadığını, o yaştan önce Kur'ân-ı Kerim'i ezberleme ve ibaretle meşgul olduğunu kaydeder. Bazı alimlere göre bu yaş onbeştir. 1068Kadı İyad ise muhaddislerin hadis rivayetine başlama yaşı olarak beş yaşını sınır koyduklarından söz etmiştir. 1069İbnu's-Salâh da muhaddislerin rivayete başlama yaşı olarak bu yaşı uygun bulduklarını söylemiştir. Buna ilave olarak da beş ve daha yukarı yaşlarda hadis işitmiş olanlar için hal tercümelerinde semi'a, henüz bu yaşı tamamlamadan hadis meclislerine katılanlar için ise hadara veya uhdira yazıldığını kaydetmiştir.1070
Burada şunu eklemek gerekir. Hadis rivayetine başlama çağı olarak çeşitli yaş sınırları çizenlerin yanında çoğunluk, halin dikkate alınması gerektiği görüşündedir. Nitekim İbnu's-Salâh buna işaret ettikten sonra, kendisine söyleneni anlayacak, vereceği cevabı bilecek yaşta olanların semainin sahih olacağını, böyle olmayanların ister beş, isterse elli yaşlarını bitirseler bile rivayetlerinin sahih olmayacağını söylemiştir. 1071Rivayete göre Mûsâ b. Harun'a çocuk yaştaki birinin ne zaman hadis işitebileceği sorulduğunda "inekle eşeği ayırdedebildiği zaman" cevabını vermiştir. 1072Ahmed b. Hanbel de benzer bir soruyu "aklı başında olması, yaptığını ve söylediğini bilmesi, işittiğini hıfz edebilmesidir. Bu hale gelen çocuğun sema'ı sahih olur. Gelmeyenin ise yaşı -İbnu's-Salâh'ın deyişiyle- değil beş, elli bile olsa rivayeti sahih olmaz.
Çocuğun buluğ çağma ermeden önce işitmiş olduğu hadislere gelince muhaddislerin çoğunluğu bunları kabul etmiştir. Aynı şekilde müslüman olmayan birinin Hak dine girmeden önce işitmiş olduğu hadislerin rivayeti de kabul edilmiştir. Ancak bazı alimler erginlik çağına ermemiş çocuğun hadis rivayet etmesini sahih saymamışlardır. İbnu's-Salah, bunların hata ettiklerini söyler. Delil olarak da muhaddislerin el-Hasen b. Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs, İbnu'z-Zubeyr, en-Nu'mân b. Beşîr ve daha pek çok sahabînin hadislerini hiç bir ayırıma gitmeksizin kabul ettiklerini ileri sürer.

Semi'a:

İbnu's-Salâh'ın kaydettiğine göre bu kök fiil hadis ravilerinin rivayetin sahih addedilebilmesi için alt sınır olarak kabul ettikleri beş yaşını tamamladıktan sonra hadis meclislerine devam ettiklerini ifade etmekte kullanılmıştır. Buna göre mesela rical kitaplarında bir raviden söz edilirken "falancadan hadis işitti" denilmişse bu tabir onun o şeyhin hadis meclislerine beş yaşını tamamladıktan sonra devam edip ondan hadis işittiğini ifade eder.
Şu var ki bu yaş sınırı kesin değildir. Pek çok muhaddis hadis rivayetinin, yaptığını ve söylediğini bilecek, işittiğini hıfzedecek, kendisine sorulan sorulan anlayıp cevap verebilecek hale geldiği zaman başlaması görüşündedir. (Bk. Semâ'us-Sağîr). Kısacası rivayete başlamak için mümeyyiz olmak gerekir. Bu ise buluğ çağma erdikten sonradır. Buna göre bu ifade aynı zamanda ravinin hadis işitmeye buluğ çağına erdikten sonra başladığını da açıklar.

Semi'tu:

"Ben işittim" manasına çekimli fiildir. Hadis rivayetinde kullanılan eda lafızlarından biri ve en üstünüdür. Yalnızca semâ' yoluyla alınmış bulunan hadislerin rivayetinde kullanılmıştır.
Haddesenâ, ahberanâ lafızları da aynı usulle rivayette kullanılır. Ancak bu lafızlar semâ'dan başka usullerle rivayet edilen hadislerin edasında da kullanılmıştır, oysa semi'tu, tekrar edelim, yalnızca sema metoduyla rivayeti ifade eder. Bu yüzden sema'a delalet eden eda lafızlarının en üstünü sayılmıştır.
Şeyhinden semâ yoluyla hadis almış olan ravi, bunlan başkasına rivayet ederken kısaca semi'tu fulânen dediği gibi semi'tu fulânen yekûlu da der.

Semi'tu Fulânen:

Bk. Semi'tu.

Semi'tu Fulânen Bi-Kırâ'atî Aleyh:

Ravinin, şeyhinden kendisi okumak suretiyle almış olduğu hadisleri başkasına rivayet ederken kullandığı eda lafzıdır.
Aynı yerde aynı manaya gelen semi'tu-fulânen kırâ'aten aleyh eda lafzı da kullanılmıştır.

Semi'tu Fulânen Kırâ'aten Aleyh:

Bk. Semi'tu Fulânen bi-Kırâ'atî aleyh.

Semi'tu Fulânen Yekûlu:

Bk. Semi'tu.

Sened:

Sözlükte dağın eteğinden yukarı olan kısmı, bir kimsenin güvendiği biri, sığmak ve dayanak manalarına gelir. Bir iddiayı ispatlamak üzere ileri sürülen delil ve burhana sened denilmesi son manasındadır. 1073Türkçede kullanılan sened de bu manaya uygun olarak bir borcun veya verilen sözün geçerliliğini gösteren delil anlamınadır.

Bir hadis terimi olarak sened, hadisin ilk kaynağına kadar ulaşan yolu teşkil eden raviler zincirine denir. Bir diğer deyişle hadisi son olarak rivayet eden muhaddisle Hz.Peygamber arasında bulunan râvîlerin isimleridir. Söz gelimi Buharı, şeyhi A dan bir hadis rivayet etmiş olsun.
Bu hadisi A, B den almış; B, C, isimli raviden, C ise D adındaki sahabîden nakletmişse A, B, C, D, isimli raviler hadisin senedini teşkil ederler. Bunu bir misal üzerinde şöyle gösterebiliriz.
"Bize Ebubekr b. Ebî Şeybe tahdis etti. (Dedi ki) bize Affân b. Müslim rivayet etti. O, bize Hammad tahdis etti dedi. (Hammâd), bize Enes'ten naklederek Sabit haber verdi (dedi): er-Rubeyyi'nin kız kardeşi Ummu Harise birini yaraladı. Hz. Peygamber (s.a.s)'e şikayete geldiler. Hz. Peygamber
"Kısası eda ediniz, kısası yerine getiriniz" buyurdu. Bunun üzerine Ummu'r-Rubeyyi'
"Yâ Resulallâh! fulanca kadından kısas istenir mi? Vallahi ondan kısas alınmaz!" deyince Allah Resulü
"Subhânallah yâ Umme'r-Rubeyyi! Kısas Allah'ın farz kıldığı bir hükmüdür" dedi."1074
Bu hadiste müslim'in şeyhi Ebubekr b. Ebî Şeybe'den başlamak üzere sıra ile Affân b. Müslim, Hammâd, Sabit ve Enes senedi teşkil ederler.
Senede tarîk ve vecih de denir. Hadisciler bir hadisi çeşitli senedlerle naklederler. Bu senedler sıhhat bakımından aynı düzeyde olmayabilir. Bunu belirtmek üzere muhaddislerin sık sık "bu hadis bu senedle sahihtir" "bu tariktan illetlidir, şu vecihten şöyledir" gibi ifadeler kullandıkları görülür.
Bir hadisin sıhhati ilk olarak senedinden anlaşılır. Eğer senedi teşkil eden raviler güvenilir, hıfz ve itkan bakımından sağlam kimselerse hadis, - başka kusuru yoksa- sahih kabul edilir. Bu bakımdan hadisin senedi çok önemlidir. Kısacası sıhhat ölçüsünün başta gelenidir.

Sevk:

Türkçedeki karşılığı ile sevketmek manasını veren sevk. Hadis Usulünde bir hadisi senediyle birlikte nakletmeye denir. Bu anlamda rivayet manasınadır. Şevke edâ denildiği de olur. Ancak aralannda ufak bir fark vardır. Sevk, daha çok kitaptan nakildir. Oysa eda, en çok ezberden rivayeti ifade etmekte kullanılmıştır.

Sevvâ:

Eşitledi, aynı düzeye getirdi anlamına gelen bu kök fiil, Hadis Usûlü kaynaklannda ravinin tesviye tedlîsi yaptığını belirtmek üzere kullanılmıştır.

Sevveğa Lî:

Tesvîğ sözlükte caiz görmek, bir nesneyi bir kimseye layık görerek vermek manasınadır. Mazi şekli ve zamirle sevveğa lî bana münasip gördü demektir ve munâvele yoluyla alınmış hadislerin rivayetinde eda sigası olarak kullanılmıştır.
Bazı Hadis Usulü alimleri icazetle olan münavelede haddesenâ ve ahberanâ eda lafızlarını kullanmayı doğru bulmamışlardır. Onlara göre böyle rivayette bu ve benzeri lafızların kullanılması gerekir. Buna göre sevveğa lî münavelede haddesenâ ve ahberanâ lafızlarını kullanmayı caiz görmeyenlerin öngördükleri eda lafızlarından biri olmaktadır.

Seyyi'u'l-Hıfz:

"Kötü ezberleyen" manasına cerh lafızlarından biridir. Cerhin en hafifine delalet eden birinci mertebe lafızlarına el-Irâkî'nin eklediği lafızlar arasında yer alır. Daha çok metâ'ini aşera'dan sû'u'1-hıfz yani kötü ezberleme kusuru yüzünden cerhedilmiş raviler hakkında kullanılmıştır.
Hakkında seyyi'u'l-hıfzi cerh hükmü verilmiş olan ravi adalet vasfını kaybetmemiş sayılır. Dolayısiyle hadisleri atılmaz. İtibar için yazılır.

Sıfatu Rivâyeti'l-Hadîs:

Bk. Rivayet Şartları.

Sıhâh:

Kelime olarak sahih'in çoğuludur. Hadis ilminde iki ayrı manada kullanılmıştır. Bunlardan birincisi el-Kutubu's-sitte'ye verilen öteki ismidir. Buhâri, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî, Nese'î ve İbn Mâceden ibaret altı kitap, diğer hadis kitaplarına nisbetle daha sahih ve güvenilir olduklarından hepsine birden sıhâh veya sıhâh-ı sitt denilmiştir.
İkincisi meşhur alim el-Beğavî'nin Mesâbîhu's-Sunne isimli güvenilir hadis kitabında sahih hadislerin toplandığı kısmın bölüm başlığıdır. Alimimiz bu eserine aldığı hadisleri konularına göre tertiplemiş, her konuda verdiği hadisleri mine's-Sıhâh ve mine'l-Hîsân başlıkları altına iki grupta toplamıştır. Sıhâh başlığı altında topladıkları hakkında sahih hükmü verilmiş olanlardır ve Buhâri ile Müslim'in gerek ittifakla gerekse ayrı ayrı rivayet ettikleri hadislerden seçilmiştir.
İbnu's-Salâh, el-Beğavî'nin, es-Sahîhân'ın her ikisinde, yahutta sadece birisinde bulunan hadislerden dilediğini sıhâh, Ebu Dâvud, Tirmizî ve benzeri sünen kitaplarından derlediklerini ise hisân başlığı altında toplamasına itiraz etmiş ve bilhassa hasen hadislerin sadece Ebu Davud ve Tirmizî'de bulunanlardan ibaret olmadığına dikkati çekmiştir.

Sıhâh-ı Selâse:

İsmi üzerinde, Buhârî, Müslim ve imâm Mâlik'in el-Muvatta'ından oluşan üç sahihe denilmiştir.

Sıhah-ı Sitt:

Bk. Kutub-i Sitte.

Sıhhat:

Kelime olarak Türkçedeki karşılığı olan sağlamlık, sıhhat ve sağlık manasını verir. Hadis Usulünde hadisin sahih olmasını ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır.
Hadisin sıhhatine hükmetmek önemli bir konudur ve öncelikle sıhhat şartlarını taşımasına bağlıdır. Bundan başka sahih olduğu esas itibariyle kabul edilmiş bir kitapta yer alması da sıhhat hükmü vermeye kafi görülmüştür.
Bir hadis cüzü veya kitabı içinde bulunan, es-Sahîhândan birinde olmayan ve hadis imamlarından biri tarafından hakkında sıhhat hükmü verilmemiş, bununla birlikte isnadı sahih olan bir hadis görülürse o hadisin sıhhatine hükmedilip edilemeyeceği konusu ihtilaflıdır. İbnu's-Salâh, yaşadığı devirde buna hükmetmeye cesaret edilemiyeceğini, sadece isnadlara bakılarak o devirde bir hadisin sıhhatini kestirmenin güç olduğunu söylemiştir. Ona göre bunun sebebi, ricali içinde sahih için şart koşulan hıfz, dabt ve itkan'dan uzak olmakla birlikte rivayette elindeki kitaba dayanan ravi bulunmayan isnadın kalmayışıdır. Zayıf ve haseni bilmek bir bakıma hadis alimlerinin tahrif ve tağyirden uzak olarak bilinen meşhur ve güvenilir kitaplarında söylediklerine bağlıdır. 1075Buna göre hadislerin sıhhati hakkında daha çok gayret safederek hüküm vermiş ilk devir alimlerinin herhangi bir şey söylemedikleri hadisler hakkında sıhhat hükmü vermeye imkan görülemez; zira böyle bir hadis hakkında onların sıhhat hükmü vermemelerinin bir sebebi olmalıdır. Kaldı ki onun sahih görmedikleri de söylenebilir. Görselerdi elbette sıhhat hükmünü verirlerdi.
en-Nevevî, İbnu's-Salâh'in bu görüşünü mutlak olarak kabul etmez. Ona göre hadis ilminde ileri dereceleri almış, sağlam bilgi sahibi bir alimin sıhhati hakkında daha önce herhangi bir hüküm verilmemiş hadise sırf isnadına bakarak sahihtir demesi caizdir. 1076Nitekim bazı âlimler kendi bilgilerine dayanarak daha önce hakkında sahih hükmü verilmeyen kimi hadislerin sıhhatine hükmetmişlerdir. İbn Hacer de aynı kanaattedir. Ona göre de sünen ve müsned türü kitaplarda bulunan bir hadis, musannifi sahih olduğunu söylemese bile, isnadında sıhhat şartlan mevcut olduğu, itkan sahibi ve dikkatli muhaddislerin gözüne ilişen bir illeti bulunmadığı sürece sıhhatine hükmetmek imkansız değildir. Şu var ki bu gibi hadislerin farkına varılamamış illetleri bulunma ihtimali vardır. Onun için ihtiyata uygun olarak böyle hadisler hakkında hüküm verirken "bu hadis sahihtir" diyerecek yerde "sahihu'l-îsnaddır" denmelidir. Bazı âlimler böyle hadisler hakkında sahîhun inşa'allah demişlerdir. 1077(Bk.Sahihun İnşaallah).

Sıhhat Şartları:

Bk. Şurûtu's-Sıhha.

Sigâr-ı Tabiin:

Tabiîlerin küçükleri anlamını veren bir tamlama olup sahabe devrinin sonlarına doğru yaşayan, ancak rivayetleri daha çok diğer tabiîlerden, bilhassa kibâr-ı tabiîn'den olan tabiîlere denir. Bunlar sahabeye yetiştikleri halde onlardan ilim almadıkları dolayısiyle diğer tabiîlerden rivayette bulundukları için tabiîler arasında ayrı bir tabaka oluşturmuşlardır. Hatta pek çok alim bu yüzden bunların mürsellerini mudal addetmişlerdir.

Sîğatu'l-Cezm:

Bk. Cezm Sigası.

Sîğatu't-Temrîz:

Bk. Temriz Sigası.

Sika:

Bir kişiye güvenmek, itimat etmek ve inanmak manasına mastardır. Müfred, tesniye ve cemi olarak kullanılır. Tesniyesinde sikatân dendiği gibi cemi olarak sikât denildiği de olur.
Arapçada bu şekillerde kullanılabilen sika, Hadis Usulünde umumiyetle adalet ve zabt vasfı taşıyan ravilere denir. Bununla birlikte sikatun şeklinde ta'dil lafzı olarak da kullanılır. Yalnız kullanıldığında üçüncü, sikatun-sikatun şeklinde tekrar edilerek veya sikatun -sebtun, sikatun-mutkinun, sikatun-huccetun, sikatun-hafîzun misallerinde olduğu gibi üçüncü mertebede yer alan ta'dil lafızlarından birisiyle beraber kullanıldığında ise ikinci derece ta'dile delâlet eder.
Bir hadisin sahih olabilmesi için önce ravilerinin adalet ve zabt yönlerinden sika yani güvenilir olması gerekir. Bu bakımdan ravilerin sika olup olmadıklarının bilinmesi büyük önem taşır. Bunun için rical alimleri ravilerin hallerine dair önemli kaynak eserler yazmışlardır. Bunlardan bir kısmı sadece sika sayılan ravilere ayrılmıştır. Misal vermek gerekirse Ebu Hatim b. Hibbân el-Bustî'nin Kitâbu's-Sikâtı, Kasım b. Kutluboğa'nın ve İbn Şâhin'in aynı isimde Kitâbu's-Sikât'lan verilebilir.
Bazı alimler ise sika ravilerle birlikte zayıf ravilere de yer veren eserler te'lif etmişlerdir. Bunlara misal olarak da şu eserler verilebilir.
1. et-Târîhu'l-Kebîr: Muhammed b. İsmail el-Buhâri,
2. Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîl: İbn Ebî Hatim,
3. Kitâbu'1-Cerh ve't-Ta'dîl: İbrahim b. Ya'kûb el-Cûzecânî.
4. Mîzânul-Î'tidâl: ez-Zehebî,
5. Tehzîbu't-Tehzîb: İbn Haceri'l-Askâlânî. 1078

Sikât:

Bk. Sika.

Sikatun:

Bk. Sika.

Sikatun-Hâfizun:

Bk. Sika.

Sikatun-Huccetun:

Bk. Sika.

Sikatun-Mutkinun:

Bk. Sika.

Sikatun-Sebtun:

Ta'dilin üçüncü mertebesinde yer alan lafızlardan ikisinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ta'dil lafızlarındandır ve ta'dilin ikinci mertebesine delâlet eder.
İkinci mertebede yer alan ta'dil lafızlarından birisiyle adaletli olduğuna hükmedilmiş arvinin hadisleri makbuldür, dinî meselelerde delil olarak kullanılır. Buna göre sikatun-sebtun denilerek adaletli olduğu söylenmiş olan ravinin kendisi sika olduğu gibi hadisleri de makbuldür.
Bu ta'dil lafzı sebtun-sikatun şeklinde de kullanılmıştır.

Silsiletu'z-Zeheb:

"Altın zincir" manasına tamlama olup esahhu'l-esânîd bahsinde geçer. Bazı hadisciler İmam Şafî'i -Mâlik- İbn Ömer isnadını en sahih isnad kabul ederek ona bu özel ismi vermişlerdir. Tamamen hususî bir tabirdir.

Sirkatu'l-Hadîs:

Hadis hırsızlığı manasına gelir. Bir ravinin bir hadisi rivayette tek kalması halinde bir diğer ravinin aynı hadisi o ravinin şeyhinden işiterek rivayet ettiğini iddia etmesine denilmiştir. Bununla birlikte bir ravinin hadisi olarak bilinen bir hadisi aynı tabakadan başka bir raviye isnad ederek rivayete, bir de başkalarında bulunmayan garâ'ib rivayet ediyor görünmek maksadiyle bir hadisi, bilhassa metnindeki kelime veya cümlelerin yerlerini değiştirerek maklûb hale getirmeye de sirkatu'l-hadîs tabir edilmiştir.
Anlaşıldığına göre hadiste sirkat, bir ravinin, kendi rivayet etmediği bir hadisi çeşitli şekillerde kendisine mal ederek rivayet etmesinden ibarettir. Sirkatu'l-hadîs fiilini işleyene sarık (hırsız) denilmiştir. 1079

Sohbet:

Arkadaşlık etmek, bir arada bulunmak manasına "sahibe" kök fiilinin mastarı olan suhbet Türkçeye sohbet şeklinde geçmiştir. Hadis ilminde
Hz. Peygamber (s.a.s)'i Mü'min olarak görmek şerefine nail olmayı ifade eder. Bir kimse hakkında lehû suhbe denildiği zaman o kişinin Mü'min olarak Hz. Peygamberi gördüğü onun sohbetlerinde bulunduğu ve Mü'min olarak ölen bir sahabî olduğu ifade edilmiş olur.

Subâ'î:

Bk. Subâ'iyyat.

Subâ'iyyât:

"Yedili" demek olan subâ'înin çoğuludur. Son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında yedi ravi bulunan âlî isnadlara ve böyle isnadlarla rivayet edilen hadislere denir.
Genellikle altıncı ve yedinci hicri asırlarda yaşamış kimi muhaddisler Hz. Peygamberle aralarında yedi raviden oluşan isnadlar elde edebilmişlerse bunlarla rivayet ettikleri âlî hadislerini bir cüzde toplayarak adına subâ'iyyat demişlerdir. İbn Asâkir ve Abdullatîf b. Abdilmu'ının'in subâ'iyyatları konunun örneklerini oluştururlar.

Subût:

Kararlı olup yerinde durmak sözlük anlamıyla mastardır. Hadisin Hz. peygamber (s.a.s)'den nakledildiğinin anlaşılmasına denir.

Sudâsî:

Bk. Sudâsiyyât.

Sudâsiyyât:

Kelime olarak "altılı" anlamını veren sudâsî'nin çoğuludur. Hadis ilminde son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında altı ravi olan âlî isnadlarla rivayet edilmiş hadisleri ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır.
Çoğulu altıncı hicrî asrın ilk yarısına kadar yaşamış bir kısım hadisciler böyle altı ravi ile Hz. Peygamber'e ulaşan en âlî isnadlarıyla rivayeti kendilerine Allah vergisi saymışlardır. Sudâsî isnadlarıyla rivayet ettikleri âlî hadisleri bir cüzde toplamış, adına sudâsiyyât demişlerdir. Böyle cüzler içinde Ahmed b. İbrahim er-Râzî'nin cüzü meşhurdur. 1080

Suffe Ashabı:

Bk. Ashâb-I Suffe.

Suffe Ehli:

Bk. Ashabı Suffe.

Sulâsî:

Bk. Sulâsiyyât.

Sulâsiyyât:

"Üçlü" manasına gelen sulâsînin çoğuludur. Daha çok üç raviden oluşan ve uluv özelliğine sahip isnadlarla rivayet edilen hadislere denir. Açıklamak gerekirse bir hadisi son rivayet eden ravi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında üç ravinin bulunmasıyla uluvv-u mutlak özelliği kazanmış isnada sulâsî isnad, böyle isnadlarla rivayet edilmiş hadislere ise sulâsiyyât denilmiştir.
Buhârî'nin Sahihte kendisiyle Hz. Peygamber arasında üç ravi bulunan isnad-lanyla rivayet ettiği 22 hadis vardır. İbn Haceri'l-Askalanî bunları bir araya getirmiş ve şerhetmiştir. Buhârî sulâsiyyâtını başka şerhedenler de olmuştur. Müslim'in de Sahih dışında sulâsiyyâtı vardır. Tirmizi'nin Süneninde bir sulâsî hadisi bulunur. İbn Mâce'nin ise tek isnadla rivayet ettiği 5 sülâsisi, Dârimî'nin sulâsiyyattan sayılan 15 hadisi mevcuttur. Müsneddeki sulâsiyyât sayısı ise 337 (veya 367) dir ve şerhedilmiştir. 1081

Sumânî:

Bk. Sumâniyyât.

Sumâniyyât:

Kelime olarak "sekizli" manasına gelen sumânînin çoğuludur. En son ravisiyle Hz. Peygamber arasında sekiz ravi bulunan ve uluv özelliğine sahip isnadlarla ve böyle isnadlarla rivayet edilen hadislere denir.
Hicretin yedinci asnna gelinceye kadar yaşamış muhaddisler yaşadıkları devirlere göre sulâsiyyât'tan sumâniyyâta kadar, yani Hz. Peygamber (s.a.s) ile kendi aralarında üç raviden sekiz raviye kadar olan âlî isnadlar elde ederek bu isnadlarıyla rivayet ettikleri hadisleri ayrı cüzlerde toplamışlardır. Yedi yüz yılından sonra yaşayanların en âlî isnadları tusâiyyât ile uşâriyyât'dır.
Sumânî isnadla rivayet ettiği hadisleri müstakil cüzde toplayan alimler arasında Yahya b. Ali b. Abdillah el-Attâr zikredilebilir. Cüzünün ismi el-Mustefid fi'l-Ahâdîsi'l-Sumâniyyeti'l-Esânîd'dir.1082

Sunâ'î:

Bk. Sunâ'iyyat.

Sunâ'iyyât:

"İkili" anlamına gelen sunâ'î'nin çoğulu olup son ravi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında iki ravi olduğu halde uluv hasıl olan isnadlara ve böyle isnadlarla rivayet edilen hadislere denir.
İmam Mâlik'in el-Muvata'ındaki hadislerin bir kısmı sunâ'iyyât denilen türdendir ve kendisiyle Hz. Peygamber arasında bir tabiî (Nafi), bir de sahabî (İbn Ömer) olan âlî isnadla rivayet edilmiştir.

Es-Sunne:

Bk. Sünnet.

Es-Sunnetu'l-Fi'iliyye:

Bk. Sünnet.

Es-Sunnetu'l-Kavliyye:

Bk. Sünnet.

Es-Sunnetu'n-Nebeviyye:

Bk. Sünnet.

Es-Sunnetu't-Takririyye:

Bk. Sünnet.

Sû'u'l-Hıfz:

Kötü ezberleme manasınadır ve Metâ'in-i Aşere'den ravinin zabtıyla ilgili ta'n sebeplerindendir ve hatası doğru olarak ezberlediklerinden çok olmaktır.
Böyle bir kusur, bazen ravide devamlı olarak bulunur. Ne zaman rivayete kalkışsa yanılmak ihtimali söz konusudur, bu şekilde kötü ezberleyen bir ravi-nin rivayetine bazı alimler şâz adını vermişlerdir.
Kötü ezberleme bazen de yaşlanmak ve ihtilat sonucu hafıza kudretinden mahrum kalmak ve benzeri sebeplerle sonradan olur. Bunun gibi, ezberinden değil, kitaplarına bakarak rivayeti alışkanlık haline getiren bir ravinin kitabının yanması, su baskınına uğraması veya çalınmasından yahutta gözlerinin görmez olmasından sonra rivayette devam etmesinden de doğar.
İlk şekildeki bir kötü ezberlemek yüzünden ta'n edilen ravinin rivayeti merduddur. Bunda görüş birliği vardır.

Önceleri sika iken ihtilat sonuncu olarak sû'u'1-hıfz durumuna düşen bir raviden rivayet edilen hadis, ihtilattan önce alındığı bilinirse makbul sayılır. Bilinmezse o da reddolunur.

Suveylih:

Salih kelimesinin ismi tasgiri olup "iyice" manasına gelir. İbn Hacer'in tasnifine göre ta'dilin en alt mertebesi olan altıncı mertebede yer almış ta'dil lafızlarındandır. Hükmü altıncı derece ta'dil lafızlarının hükmüne tabidir.

Sükût Tedlîsi:

Bk. Tedlis.

Sünen:

Sünnet'in çoğulu olan sünen, Hz. Peygamber'in sünnetini aksettiren hadislerin yazılı olduğu kitaba denir.
Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret sünnetini aksettiren hadisler toplanıp konularına göre tasnif edildikten sonra çeşitli metotlarla bir araya getirilmiş ve kitaplara yazılmıştır. Böyle meydana gelen kitapların bir kısmı cami türündendir. Bir kısmı ise fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini ihtiva eder. Bunlar sünen tipi kitaplardır.
Sünen kıtalarında umumiyetle merfû yani Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait hadisler bulunur. Bu hadislerin hepsi ibadet, mu'amelat ceza ve edeb denilen ahlakî davranışlarla ilgilidir. Bunların hepsi ki-tab ana bölümünü teşkil eden bablar içindedir. Bu özelliğiyle sünen kitapları cami türü kitaplardan ayrılırlar. Ayrıca sünenlerde en fazla ahkam hadisleri olduğundan şer'î bir hükme esas olmayan hadislere genelde rastlanmaz.
Sünen kitapları ikinci hicri asrın ilk yarısından itibaren yazılmaya başlanmıştır. Hadisin altın çağı kabul edilen üçüncü hicri asra gelinceye kadar geçen zaman içinde pek çok sünen kitabı tertip edilmiştir. Sünen kitabı tertip eden muhaddislerden birkaçı şu isimlerdir: Mekhûl eş-Şâmî, İbn Cureyc, Sa'id b. Ebî Arûbe, İbn Ebî Zi'b, İbrahim b. Tahmân, Hammâd b. Seleme, Abdullah İbnu'l-Mubârek, el-Velîd b. Müslim, Sa'id b. Mansûr, ed-Dârimî, Ebu Davud, İbn Mâce, en-Nese'î, Tirmizî...
Bu muhaddislerin eserleri arasında Ebu Davud, Tirmizî, Nese'i ve İbn Mâce"nin sünenleri diğerlerine nazaran daha meşhur olmuştur. Bunlara Sünen-i Erba'a denilmiştir. Bu kitaplar hakkında başlıkları altında kısa bilgiler verilmiştir. İsimleri anılan dört muhaddise ashâb-ı sünen diyenler vardır.

Sünen Dârimî:

Hicri üçüncü asır alimlerinden Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî'nin daha çok ahkâm hadislerini ihtiva eden hadis kitabıdır. Bazı muhaddislerce müsned ismiyle anılmış olmakla birlikte fıkıh bablarına göre tertip edildiğinden sünen tipinde bir eserdir. Kimi alimler tarafından sahih adıyla da anılmıştır. 1083Ancak, daha çok Sünen Dârimî ismiyle meşhur olmuştur.
Sünen Dârimî, diğer bazı sünen kitapları kadar rağbet görmemiştir. Bununla birlikte el-Alâ'î, Ala'uddun Moğoltay, İbn Hacer gibi bir kısım hadis alimleri tarafından özellikleri göz önünde tutularak Sünen İbni Mâce yerine kutub-i sitte'nin altıncı kitabı olmaya layık görülmüştür.
Tertibinin güzelliği, ravileri arasında zayıf sayılanların az oluşu, sulâsiyyâtın fazlalığı gibi hususlar önemli özellikleri olarak görülmüştür. Mürsel ve mevkuf rivayetleri fazla olmakla beraber şâz ve münker hadisleri olmayışı da Sünen Da-rimî'nin mühim bir özelliği olarak görülmüştür.

Sünen Ebî Dâvud:

Ashâb-ı Sünen'den Ebu Davud künyesiyle tanınmış Süleyman İbnu'l-Eş'asi's-Sicistânî'nin meşhur hadis kitabıdır. Daha çok ahkâm hadislerini ihtiva ettiğinden sünen tipi bir eserdir.
Sünen Ebî Davud beş yüz bin hadisten seçilmiş 4800 hadisten meydana gelmiştir.1084 Bunlar 35 kitabı teşkil eden bablardandır. Babları fıkhın bütün konularını ve mezhep müctehidlerinin ictihadlarında esas aldıkları bütün meşhur hadisleri kapsamaktadır. Bu yönüyle Kur'ân-i Kerim'den sonra müctehide yetecek nitelikte olduğu söylenmiştir.
Sünen hadisleri, bizzat mü'ellifi tarafından Mekkelilere yazılmış risalesinde anlatılmıştır. Burada kısaca sünen hadislerinin genelde konusunda sahih olarak bilinenler olduklarını, ancak iki veya daha fazla vecihten nakledilip de biri diğerinden kuvvetli isnadla rivayet edilen hadislerin de bulunduğunu, bunların sayısının onu geçmediğini söylemiştir. Arkasından her babda bilinen hadislerin hepsi sahih ise bunlardan yalnızca bir veya ikisini Sünene aldığını, şayet bir konuyla ilgili hadisler iki ya da üç vecihten rivayet edilmişse, ziyâde lafızlar ihtiva edenleri yerine göre tekrar ettiğini; uzun hadisleri ise bütünüyle verildiğinde fıkhının anlaşılması zor olacağından kısalttığını sözlerine eklemiştir. Daha sonra da selef alimlerinden bir kısmının belli şartlar dahilinde mürselle amel edileceği görüşünde olduklarından kuvvet itibariyle muttasıl derecesinde olmadığı halde Sünende bunlara da yer verdiğin söylemiştir. Ona göre Sünende metrûku'l-hadîs bir raviden rivayet edilmiş hadis yoktur. Eğer babında başka rivayet olmadığı için münker bir hadise yer vermişse onun münker olduğunu açıklamıştır. Sünende şiddetli zayıf olan, senedi sahih olmayan hadis de yoktur. Hakkında herhangi bir açıklama yapmadığı hadisler salihtirler. Bunların bazısı sıhhat yönünden bazısından daha üstündür. Hz. Peygamber'in vârid olan sünneti bu kitaptadır. Hadisleri meşhurdur. Büyük çoğunlukla ahkam hadisleridir. Müslümanlara Kur'ân-ı Kerim'den sonra en fazla fayda sağlayacak niteliktedir. Süneni öğrenenin başka kitaba ihtiyacı kalmaz. 1085 Buradan anlaşıldığına göre Ebu Dâvud, Süneriinde fıkhı konularda en meşhur rivayetleri nakletmiştir. Bunların yanısıra konusunda sahih hadis bulunmadığı takdirde şiddetli zayıf olmamak kaydiyle diğer rivayetlere de yer vermiştir. Bunlar arasında münker olanlar varsa açıklamıştır. Nitekim İbnu's-Salâh Ebu Davud'un Sünenini anlattığı Risalesinin önemli yerlerini özeetledikten sonra onun sahih hadislerin yanında sahihe yakın olanları da zikrettiğini, her babda babın konusuna dahil en sahih hadisi aldığını, şiddetli vehn olanları açıkladığını söylemiştir. Ona göre sünen Ebî Davud, Sünen Tirmizî'nin yanında hasen hadislerin bulunduğu bir kitaptır, es-Sahîhândan birinde bulunmayan, sahih ile hasen arasını ayırdedebilen alimlerden biri tarafından sıhhati hakkında bir şey söylenmemiş hadisler Ebu Davud nazarında hasen olanlardır. Şu var ki, bunlar arasında gerçekten hasen grubuna girmeyenler de bulunmaktadır.

Öte yandan Ebu Davud sunenine, konusunda sahih ya da hasen hadis bulunmadığı takdirde bazı bablara zayıf hadisleri de almıştır. Bu ise onun nazarında zayıf hadisin reyden daha kuvvetli olması demektir. 1086
İbnu's-Salâh'ın bu açıklamaları Sünenin hasen hadisleri ihtiva etmek özelliğine de işaret etmektedir. Bununla birlikte İbnu's-Salâh, onun sâlih dediği hadisler hakkında bir açıklama yapmamıştır, es-Suyûtî'ye göre sünende mevcut ve bizzat mü'ellifi tarafından salih olarak nitelenen, bazısı bazısından daha sahih olduğu söylenen hadisler ihticaca elverişli olanlar değil, i'tibara elverişli olanlardır. 1087Bazı alimlere göre ise bunlar, senedi tetkik edilecek, senedi sahihse sahih, değilse zayıf denilebilecek hadislerdir. 1088
Sünen Ebi Davud İslâm aleminde en fazla rağbet görmüş olan sünen kitabıdır. Hayli nüshaları vardır. Birçok alim tarafından şerhedilmiş, muhtasar hale getirilmiştir. Önemli şerhleri şunlardır:
1. Me'âlimu's-sunen: el-Hattâbî,
2. Kutbuddin Ebubekr el-Yemenî Şerhi.
3. Ebu Zur'a Ahmed b. Abdurrahîm el-Irâkî şerhi (Sehv bahsine kadar),
4. Avnu'l-Ma'bûd: el-Azîmâbâdî,
5. Bezlu'l-Mechûd: Halil Ahmed es-Sehârenfûrî.
Muhtasarları arasında el-Munzirî'nin eseri anmaya değer. İbnu'l-Cevzî bunu yeniden tertibe koyarak aynı bir muhtasar haline getirmiştir.

Sünen İbni Mace:

Hicri üçüncü asır alimlerinden Muhammed b. Yezid b. Abdillah b. Mâce el-Kazvinî'nin ahkâm hadislerinden oluşan sünen türünde hadis kitabıdır.
İlk defa İbn Tâhir el-Makdisî tarafından usûlü hamse denilen ve Buharı, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve Nese'îden oluşan ana hadis kaynaklarına katılmıştır. Buna göre el-Muvatta yerine kutub-i sittenin altıncı eseri kabul edilmiştir. 37 Kitâb başlıklı ana bölümü oluşturan bablarında 4341 hadis vardır. Bunlardan bir kısmı es-Sahîhân ve üç sünen üzerine zeva'idden oluşur. Alimler bu hadislerin hükmünde ihtilaf etmişlerdir. el-Mizzî, İbn Mâce'nin diğer usülu hamseden ayrı olarak rivayet ettiği bütün hadislerin zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Hacer'e göre ise bunlar çoğunlukla sahihtirler.
Sünen İbni Mâce tertip yönünden güzel bir eserdir. Fıkhın diğer hadis kitaplarında bulunmayan birçok babındaki hadislere yer vermiştir. 1089Bab başlıkları, konunun inceliklerini ifade edecek kadar veciz, ancak düzgün bir şekilde konulmuştur. Sistematik olduğundan istifade kolaydır.
Bu özelliklerine rağmen Sünen İbni Mâce bazı alimlerce şiddetli zayıf, hatta mevzu hadislere yer verdiği için tenkit edilmiştir. Sünende bulunan zayıf hadislerin çoğu müdafaa edilebilir cinsten görülmüştür. Buna rağmen mevzu sayılan 30 kadar hadisi üzerinde durulmuştur. Nitekim İbnu'l-Cevzî, söz gelişi Kazvin'in fedailine dair rivayeti 1090 naklettiği için İbn Mâce'yi şiddetle tenkit ederek şunları söylemiştir: "Asıl şaşılacak taraf İbn Mâce'nin Süneninde mevzu olduğunu bile bile bu hadisi hiçbir şey söylemeden nakletmesidir. es-Sahîhanda işittiği Hz. Peygamber (s.a.s) in "yalan olduğunu bile bile bile benden bir hadis rivayet eden yalancılardan biridir" dediğini bilmiyor mu dersiniz! Dahası, avamın "bu hadisi sahih olmasaydı İbn Mâce gibi bir alim onu nakletmezdi" diyeceklerini ve onunla amel edeceklerini de mi bilmiyor? Anlaşılıyor ki, İbn Mâce belde ve vatan taassubunun doğurduğu hevaya yenik düşmüş (ve bu rivayeti o yüzden nakletmiş) tir." 1091ez-Zehebî de İbnu'l-Cevzî'ye uyup İbn Mâce'yi aynı rivayeti sunenine dahil ederek uğursuz bir iş yapmakla suçlamıştır. 1092
Daha çok Horasan ve havalesinde şöhret kazanmış bulunan Sünen İbni Mâce bazı alimlerce şerhedilmiştir. Bilinen birkaç şerhi şunlardır:
1. ed-Dîbâce fî Şerhi Sünen İbni Mâce: Muhammed b. Musa b. İsa ed-Demîri,
2. İbrahim b. Muhammed el-Halebî şerhi,
3. Misbâhu'z-Zucâze Şerhu Sünen İbni Mâce: Celaluddin Abdurrahman b. Ebi-bekr es-Suyûtî.
Bunlardan başka Umer İbnu'l-Mulekkin'in, diğer usul üzerine zevai-dinîn şerhi vardır. İsmi Mâ Temessu heyhi'1-Hâce alâ Sünen İbni Mâcedir. Ayrıca Kutubi sitte üzerine haşiyeleriyle ünlü Muhammed b. Abdilhâdî es-Sindî'nin İnhâcu'1-Hâce isimli haşiyesi anmaya değer. Türkçeye de çevrilmiştir.

Sünen Nese'î:

Horasanlı meşhur muhaddis Ahmed b. Şu'ayb en-Nese'înin meşhur hadis kitabıdır. Daha ziyade ahkâm hadislerinden meydana gelen sünen tarzındadır ve kutub-i sitteye dahil kaynak eserlerdendir.
Nese'i, Remle emirinin isteğiyle es-Sunenu'l-Kubrâ isimli bir eser tasnif etmiştir. Bu hacimli eserinde sünen konusuna giren rivayetleri bir araya getirmiştir. Ancak emîrin yalnız sahih rivayetleri bir araya toplaması isteği üzerine bu eserinden ayrı ve es-Sunenu's-Suğra dediği yeni bir eser tasnif ederek adına el-Mucteba adını vermiştir. 1093Bu durum zamanla karşılıklığa yol açmıştır. es-Suyûtî'ye göre kutub-i sittenin biri olan Sunenu'n-Nese'î, es-Sunenu'l-Kubrâ değil es-Sunenu's-Suğradır. Etraf ve ricali üzerindeki çalışmaların dayandığı bu kitaptır. 1094Bununla birlikte el-Munzirî, el-Mizzî gibi alimler Sünen Neseî'nin bahsi geçen es-Sunenu'1-Kubrâ olduğu görüşündedirler. Nitekim Ebu Davud sarihi el-Azîmâbâdî, Hafız el-Munzirî'nin, Muhtasarında; el-Mizzî'nin el-Etrâfmda Nese'inin rivayetinden bahsederken kullandıkları tabirle es-Sunenu'1-Kubrâ'yı kasdettiklerini söylemiştir. 1095
Kaydetmek gerekir ki Nese'înin es-Sunenu'l-Kubrâ ve es-Sunenu's-Suğra veya öteki adiyle el-Muctebâ isimli iki süneni olduğu hadis alimlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca hicrî on birinci asrın başlarına kadar elde nüshaları olduğu bilinen daha sonra kaybolduğu sanılan es-Sunenu'l-Kubrâ'nın son zamanlarda yazma nüshaları bulunmuş ve el-Mucteba ile karşılaştırılması sonucu onun ayrı bir sünen kitabı olduğu kesinlik kazanmıştır. 1096
Sünen Nese'î, Sünen-i Erba'a içinde zayıf hadisleri en az olan kitap kabul edilmiştir. Bu yönüyle onu es-Sahîhân'dan sonra ilk sıraya koyanlar olmuştur. Öte yandan Nese'î, rical tenkidinde otoritedir. Sünenine aldığı hadislerin ricali için öngördüğü şartı Ebu Davud ve Tirmizî'nin şartlarından daha ağırdır. Sünende vehm ve kesretu'l-galat ile tanınan ravilerin hadislerine hemen hiç yer vermemiştir. Bu da el-Muctebâya ayrı bir önem kazandırmıştır.
Sünen Nese'î'nin şerhleri içinde şunlar anılmaya değer;
1. Zehru'r-Rabâ ale'l-Mucteba: Celalud din Abdurrahmân b. Ebibekr es-Suyütî,
2. Muhammed b. Abdilhâdî es- Sindî şerhi. Bu şerh daha çok haşiyeler şeklindedir. Bunlardan başka Umer İbnu'l-Mulekkin'in Sünen Nese'înin es-Sahîhân üzerine zevaid hadislerini şerhetmiştir.

Bu kıymetli kaynak Türkçeye de kazandırılmıştır.

Sünen Tirmizî:

Horasan illerinden Tirmizli büyük hadis alimi Muhammed b. İsa et-Tirmizî'nin sünen nevinden hadis kitabıdır. el-Câmi'u's-Sahih adını taşıdığı halde daha çok Sünen Tirmizî adiyle meşhur olmuştur.
Hasen bahsinde söz konusu edildiği gibi Sünen Tirmizî'nin en önemli özelliği sahih hadislerin yanında hasen hadislere de yer vermesidir. Söylendiğine göre hasen terimini ilk olarak Tirmizî kullanmıştır. Bununla birlikte Sünende bazı hadisler için Sahih-hasen, gibi iki; bazı hadisler hakkında da hasen-sahih-garîb gibi üç terim bir arada kullanılmıştır. 50 kitâb başlıklı ana bölümü oluşturan bablarında 3956 hadis vardır.
Tirmizî Sünenin sonuna bir de ilel bölümü eklemiş, burada sünen hadislerinin kısa bir değerlendirmesini yapmış, kısmen kullandığı terimleri açıklamıştır. Buna göre Sünende bulunan bütün hadisler alimlerin amel ettikleri hadislerdir. Bu hadislerle birlikte yerine göre kimi imamların bazı meselelerdeki görüşlerine de yer vermiş, pek çok hadisin değişik tariklarına ve illetlerine işaret etmiştir. Birçok babına isnadı garîb hadisle başlamıştır. Metot olarak bablarına daha ziyade bir sahabîden sahih tarîkla gelen meşhur bir hadisin konusunu unvan olarak kuymuş, o konuda sıhâh sahiplerinin rivayet ettiği hadisleri vermiştir. Daha sonra onların rivayet etmedikleri başka sahabîlerin hadislerinden çıkan sahih hükmü kaydetmiştir. Bununla kendi sevkettiği hadisi o sahabîlerin rivayet ettiğine değil o babda başka sahabîlerden varid olan hadislerin de bulunduğuna dikkat çekmek istemiştir, el-Irakî, bunun yerinde bir metot olduğunu ancak birçok alimin Tirmizî'nin bu metodunun, verdiği hadisin o sahabîler tarafından rivayet edildiği şeklinde yanlış anlamaya yol açtığını söylemiştir. 1097
Öte yandan İbn receb'in kaydettiğine göre Sünen Tirmizide sahih, hasen ve garibin yanısıra özellikle menâkib konusunda münkere varan garâ'ib de rivayet edilmiştir. Fakat bunları sükutla geçiştirmemiş, açıklamıştır. Bununla birlikte Sünende yalanla itham edilmiş veya yalancılık ithamında cerh ve ta'dil alimlerinin birleştiği bir raviden tek bir isnadla rivayet ettiği hadis yoktur. Nadir olarak isnadında böyle bir ravinin bulunduğu hadis rivayet etmişse onu değişik tanklarla rivayet ederek adeta kuvvetlendirmiş, yerine göre ravileri hakkında verilen cerh ve ta'dil hükümlerini de nakletmiştir.
Bu ve benzeri özelliklere sahip Sünen Tirmizî, İslâm aleminde tutunmuş ve üzerinde hayli çalışmalar yapılmıştır. Önemli şerhleri şunlardır:
1. Arîzatu'l-Ahvezî fî Şerhi't-Tirmizî: Muhammed b. Abdillâhi'l-İşbilî, İbnu'l-Arabî,
2. Şerhu't-Tirmizî: Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî, İbn Seyyidi'n-Nâs,
3. Kûtu'l-Mu'tezî fî Şerhi't-Tirmizî: Celaluddin Abdurrahmân b. Ebibekr es Suyuti,
4. Tuhfetu'l-Ahvezî li-Şerhi Câmi'i't-Tirmizî: Abdurrahmân el-Mubârekfûrî.
Sünen Tirmizî'nin Muhammed b. Akîl ve Süleyman b. Abdilkavî et-Tûtî tarafından yazılmış muhtasarları vardır. Türkçeye de çevrilmiştir.

Süneni Erba'a:

Bk. Sünen.

Sünnet:

Sözlükte yol, usul, adet, iyi ve kötü bir kimsenin gidişatı, alışkanlık hahine getirdiği davranışları manasınadır. Kelimenin alındığı "senne" kök fiili, esas itibariyle bir çığır açmak, iyi veya kötü bir yol tutmak anlamını verir. Kur'ân-ı Kerim'deki "Sunnetu'l-evvelîn" (önceliklerin sünneti) bu manayadır. Sunnetullah (Allah'ın sünneti) ise hükmü, emir ve nehiyleri, kainatın idaresi için koyduğu fizik kanunlar demektir. Sünnet kelimesinin çoğulu sünen gelir.
Hadis İlminde Sünnet, Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve gerek peygamberliğinden önceki devreye, gerekse peygamberlik devresine ait olsun, ahlakî vasıflan ve siretidir. Bu tarif muhaddislerin tarifidir. Buna göre sünnet hadisle eş manalıdır.
Fıkıh Usulü alimleri sünneti, Hz. Peygamber'den Kur'ân-ı Kerim dışında sadır olan ve şer'i hükme delil olabilecek nitelikte söz, fiil ve takrirler olarak tarif etmişlerdir. Fıkıhcılara gelince onlara göre sünnet, farz veya vacip olmamak kaydiyle Hz. Peygamber (s.a.s)'den sadır olduğu sabit olan şeylerdir. 1098
Bu tariflerden en şümullüsü muhaddislerin tarifidir. Onlara göre Hz. Peygamberle ilgili her nakil, onun sünnetine dahildir. Dikkat edilirse bu tarif pratik hayatta uygulama imkanı olmayan Hz. Peygamber'in fizyonomik özellikleri gibi bazı konuları da kapsamaktadır. Fıkıh alimlerinin tarifinde ise hukukî değerin esas alındığı dikkati çekmektedir. 1099
Bütün bu açıklamalara göre sünnet özetle, Hz. Peygamber'in sözleri, davranışları, peygamberlik hayatı boyunca takip ettiği tutumu ve izlediği yoldur. Buna göre "şu iş sünnettir" denildiği zaman onun, Hz. Peygamber'in söylediği bir sözle sabit olan iş olduğu veya onun tarafından işilendiği veyahut yapılması emir ya da tavsiye edildiği, veyahutta sahabîler tarafından yapılıp tasvip gördüğü anlaşılır. Mesela,
"Sehl b. Sa'd'dan Hz. Peygamber (s.a.s)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Ben ve yetimi koruyan kimse Cennette şöyle (yanyana) olacağız." Hz. Peygamber bunları işaret ve orta parmağını göstererek söyledi." 1100
"Enes (b. Malik r.a) dan rivayet edildiğine göre demiştir ki, "Hz. Peygamber (s.a.s) her namaz için (abdesti bozulmamış bile olsa) abdest alırdı." 1101
"Amr İbnu'l-As'tan rivayet edilmiştir, demiştir ki "Zâti's-Selâsil Gazası sırasında soğuk bir gece ihtilam oldum. Hasta düşer ölürüm korkusuyla boy abdesti almaktan çekindim. Hemen teyemmüm ettim ve (yol) arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Olayı (döndüğümüzde) Hz. Peygamber (s.a.s)'e haber verdiler. Bana
"Amr, dedi; cünup olduğun halde arkadaşlarına namaz kıldırmışsın (öyle mi?)"
"Beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi kendisine haber verdim ve ben Allah'ın (Kur'ân-ı Kerim'de) "Nefislerinize kıymayın. Allah size karşı pek merhametlidir" buyurduğunu (sizden) işittim dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) gülümsedi ve bir şey söylemedi." 1102
Misaller dikkatle incelenecek olursa görülür ki ilkinde Hz. Peygamber yetimlere kucak açarak onları büyütenlerin Cennet'te kendisiyle yan yana olacaklarını söylemiştir. İkincisinde onun yaptığı bir iş haber verilmiştir. Sonucu-sunda ise sahabeden birinin yaptığı bir işe bir şey söylemediği bildirilmiştir. Şu hale göre yetimleri korumak, abdestli bile olsa her namaz için ayrı abdest almak, hastalık tehlikesi söz konusu olduğunda teyemmüm etmek

sünnettir.
Sünnet, konusunu teşkil eden söz, fiil ve takrir itibariyle üç kısma ayrılır. Birincisi kavlî (sözle olan) sünnettir ki es-Sunnetu'l-Kavliyye denir. Misalimizdeki gibi Hz. peygamber'e ait sözlerden ibarettir. İkincisi fiilî sünnettir, es-Sıımetu'l-Fi'iliyye adı verilir ve Hz. Pey-gamber'in fiillerinden ibarettir. Üçüncüsü ise takriri sünnet (es-Sunnetu't-Takrîriyye) adını alır ve Hz. Peygamber'in huzurunda veya onun olmadığı yerde bir sahabî tarafından işlenip kendisine haber verildiğinde bir şey söylemediği işlerdir.
Hz. Peygamber'in sözleri, davranışları, hareketleri ve emir ve yasaklarından meydana gelen sünnet İslâmiyetin ibadet, mu'amelât, helal-haram, ahlak ve diğer konularda önemli bir hüküm verme vasıtası, kısacası Fıkhın Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağıdır. Hakkında Kur'ân-ı Kerim'de herhangi bir hüküm bulunmayan konularda sünnete başvurulur.
Öte yandan Kur'ân-ı Kerim'deki hükümler mücmeldir. Yani kısa ve özlüdür. Sünnet bu hükümlerin nasıl tatbik edileceğini açıklığa kavuşturur. Mesela, Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de Mü'minlere hitaben "namaz kılınız, zekât veriniz" buyurmuştur. Ancak bu ibadetlerin nasıl yapılacağım açıklamamıştır. Bunları açıklayan, nasıl yapılacağını gösteren sünnettir. Bununla birlikte sünnet, Kur'ân-i Kerim'de bulunmayan dinî hükümler koyar. Buna misal olarak da nikahlanması haram olan kadınlar konusunda Kur'ân-ı Kerim'İn hükmüne ilave olarak bir kadınla teyzesi veya halasını birlikte nikahlamanın haram kılınması; yırtıcı hayvanlardan köpek dişlilerin, yırtıcı kuşlardan pençeli olanların ve tek tırnaklılardan eşeklerin etinin yenmesinin haram olsu hükümleri verilebilir. Bunlar hakkındaki haram hükmünü sünnet koymuştur. Dinî hüküm kaynağı olması dolayısiyle sünnet geniş çapta vahye dayanmıştır. Bu demektir ki, Hz. Peygamber'in bir dini hüküm koyan sünneti vahiy eseridir. Buna delâlet eden pek çok akli ve naklî deliller vardır. Ancak işaret etmek gerekir ki, vahye dayanan sünnet, tabiî olarak Kur'ân-ı Kerim'den farklıdır.
Bazı âlimler Hz. Peygamber'in bütün yaptıklarının vahiy eseri olduğuna kanidirler. Buna karşılık bazıları da kimi konularda kendi içtihadıyla hareket ettiği görüşündedirler. Rivayetler onun bir dinî esas olabilecek hususlarda vahye dayandığını, dinî bir husus söz kkonusu olmayan hususlarda ise kendi ictihadiyle hareket ettiğini gösterecek nitelikte görülmüştür. Şayet her yaptığının vahiy eseri olduğu kabul edilirse o takdirde günlük konuşmalarının bilhassa zelle tabir edilen görüşlerinde hata etmesini, sahabîlerle istişare etmesi sonucu kendi görüşünden vaz geçmesi gibi olayları vahye bağlamak icap eder. Bu ise imkansızdır. Şu hale göre dinî bir esas vaz eden sünnetin vahye dayandığını söylemek daha uygun olacaktır.
Sünnette varid olan bir husus eğer dinî bir hüküm getirmişse müslümanlann kayıtsız şartsız ona uymaları gerekir. Şu ayet buna delalet eder:
"Allah ve Peygamberi bir şeyi hükmettiği zaman ne erkek ne de kadın Mü'mine işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygamberine baş kaldıran şüphesiz açık bir şekilde sapıtmış olur," 1103Ayrıca Yüce Allah birçok ayette Mü'minlere kendisine itaatten sonra Hz. Peygamber'e itaati emretmiştir. Bu itibarla herhangi bir dinî konuda Hz. Peygamber'in söylediklerinin aksine hareket etmek doğru değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32. SAÇI TARAYIP DÜZENLEMEK
2. Güzel Koku Müstehaptır?
3. Saçı Düzeltmek
4. Kadınların Kına Yakmaları
5. Saça Saç Ulatmak
6. İkram Edilen Güzel Kokuyu Kabul Etmemek (Caiz Değildir)
7. Dışarıya Çıkmak İçin Esans Sürünen Kadın Hakkında (Varid Olan) Hadisler
8. Erkeklerin Halûk Kullanması
9- Saç Konusunda Varid Olan Hadisler
10. Saçın Ayrılması Konusundaki Hadisler
11. Cümmeyi Uzatmak
12. Erkeğin Saçını Örmesi
13. Başı Tıraş Etmek
14. Zülüf Bırakmak
15. Çocukta Zülüf Bırakmaya Ruhsat
16. Bıyığı Almak (Kısaltmak)
17. Beyaz Kılları Yolmak
18. (Saçı Sakalı) Boyamak
19. Sarıya Boyanmak
20. (Saçı Sakalı) Siyaha Boyamak
21. Fil Dişinden de Yararlanmak

32. SAÇI TARAYIP DÜZENLEMEK

4159... Abdullah b. Muğaffel şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) (sık sık) saç taramayı nehyyetti ancak gün aşırı olanı müstesna.[1]

Açıklama

"Gün aşın" diye tercüme ettiğimiz (ğıbben) kelimesinin mânâsı konusunda değişik şeyler söylenmiştir. Nihâye'de bu kelimenin. "Günler sonra ziyarete gelme': manasında olduğu ifâde edilir. Hasen: "Haftada bir defa taranma" olduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel ise, "Gün aşırı taranmak" der. Bazı alimler de: "Ara sıra taranmak" mânâsına geldiğini belirtirler. Bunlardan en meşhur mânâ tercemede verdiğimiz mânâdır.
Hangi mânâ olursa olsun, hâdis-i şerif çok sık taranmanın doğru olmadığına delâlet etmektedir. Herhalde bu nehyden maksat, vehim derecesinde süslenme üzerine düşmemek, dünyaya haddinden fazla değer vermemektir. Yoksa temizlenmemeyi veya düzensizliliği teşvik değildir. Çünkü dinimiz temizliğe ve düzene son derece önem veren bir dindir. Ancak, temiz olacağım veya yakışıklı görüneceğim diye hastalık derecesinde süs düşkünlüğü de elbette doğru değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a)'de saçına yağ sürer, sakallarını tarardı.
Nesaî'nin Ebû Katâde'den rivayet ettiği bir haber ise her gün taranmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Anılan haberlerde ifâde edildiğine göre Ebû Katâde'nin kâküiü vardı. Rasûlullah (s.a) kendisine, saçına iyi bakmasını ve onu her gün taramasını emretti. Aynı haberin Muvatta'daki nakline göre, Ebû Katâde saçlarının günde iki defa tarardı.
4163 numarada gelecek olan hadiste de Resûlullah (s.a) saçlara iyi bakılmasını emretmektedir.
Bu hadisler gösteriyor ki; saçı temiz ve düzenli tutmak Hz. Peygamber'in emridir. O halde, üzerinde durduğumuz hadisteki nehyi zahirine hamletmemek icâbeder.
Munzirî 4163 numarada gelecek olan hadisle, bu üzerinde durduğumuz hadisin birbirleri ile çelişkili göründüğüne işaret ettikten sonra, bu hadislerin arasını telif için şunları söyler.: "Her gün taranmayı nehyeden hadisin, çok sık saç tarayarak, bir hastalık veya soğuktan zarar görülecek hale düşülmesine hamledihnesi muhtemeldir. Ayrıca, Ebu Katâde'nin günde iki defa saçlarını yağlaması üzerine, bunun gerekli bir iş zannedilmesini önlemek ve bu konudaki sünnetin gün aşın olduğunu beyân için irâd edilmiş olması da mümkündür."
Münavî de sık sık saç taramanın nehyediliş hikmetini bu davranışın Acemlerin ve dünya ehlinin âdeti oluşuna bağlar.
Konuyu özetlersek diyebiliriz ki, müslüman temiz ve düzenli olmalı, kılık ve kıyafetine dikkat etmelidir. Ancak, düzenli olma gayreti ile ifrata sapmamalı, bu işi hastalık derecesine getirmemelidir.[2]

4160... Abdullah b. Büreyde'den rivayet edildiğine göre;
ResûluIlah (s.a)'in ashabından birisi, Mısır'daki Fedâle b.Ubeyd'e gitti, yanına yarıp;
"Ben seni ziyarete gelmedim. Ama, ikimiz Re.sûlullah (s.a)'dan bir hadis işitmiştik. Senin, o hadis hakkında bilgin olduğunu umarım" dedi.Fedâle:
O nedir?
Şöyle Şöyle
Bu ne hal! Sen. bu bölgenin emiri olduğun halde, saçın başın dağınık; Fedâie:

Çünkü Rasûlullah (s.a) bizi, çok süslenmekten nehyetti.
Ne o? senin ayakkabın da yok!
ResûluIIah bize, zaman zaman yalınayak yürümemizi emrederdi.[3]

Açıklama

Hâdis-te "Çok süslenmek" diye terceme ettiğimiz kelimesi, bâzı nüshalarda âzılarında da şeklindedir. Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki rivayette de denilmiştir.
Yine Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'nde, gelen sahabî'nin Fedâle (r.a)'e şarkı söyleyen kişi ile ilgili olduğu ifâde edilmektedir.
Hâdis-i şerifte'sık sık saç taramanın nehyedildiği ve arasını yalınayak yürümenin teşvik edildiği görülmektedir.
Saç tarama konusu, bir önceki hadiste ele alınmıştı, burada ilâve ola rak şunu diyebiliriz: "Bu hadis, normal bir şekilde saç taramanın meşru Dİduğuna delâlet etmektedir."
Hadiste bir de arasıra yalın ayak yürümenin teşvik edildiği görülmektedir. Bu konu şerhlerde pek açıklanmamıştır, kanaatimizce bunun teşvikindeki hikmet, kişinin aczini ve Allah'a olan ihtiyacım hatırlaması, kibi-t-e kapılmaması ve Dünya'ya bağlanmamasını temindir.
Aliyyü'l- Kâri, arasıra yalınayak gezmenin, aynı zamanda bir eğitim olduğunu, kişinin mecbur kaldığı zaman yalınayak yürüyebilmesini temine yaradığına dikkati çeker ve "zaman zaman"' ifadesinin bu mânâyı teyid ettiğini söyler.[4]

4161... Ebû Umâme (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Bir gün sahâbîler, Resûlullah'ın yanında dünyayı andılar. Bunun üzerine ResûluIIah "Duyunuz duyunuz, şüphesiz bezâze imândandır şüphesiz bezâze imandandır" buyurdu. Râvî: Bezâze; cildin kuru olması ve perişanlıktır" der.
Ebû Davûd der ki, o (Ebû Omâme) Ebû Ümâme h. Salebe el-Ensâri'dir.[5]

Açıklama

Münzirî'nin belirttiğine göre, Ebû Amr En-Nemrî, bu hâdisin isnadında ihtilâf edildiğini, onun için bununla ihticâcm mümkün olmadığını söyler.
Hadisin zahiri, kişinin düşkün ve perişan bir halde görünmesinin imanın alâmeti olduğuna delâlet etmektedir. Ebû Davûd sarihleri bu konu üzerinde hiç durmamışlardır. Aliyy'ül - Kâri konu üzerinde durmuş. Mir-kat'taTürbişti'den naklen şöyle demiştir: "Hadisten murat şudur; tevâzû, süslenmekte aşırı gitmemek müminlerin alâmetidir. Kişiyi bu hâle sevkeden imanıdır."
Bu izaha göre "bezâze" den maksat tevâzû ve sadeliktir.
El-Münzirî "Eski elbise giymek, süslenmeyi terk etmek, tevâzû ve nefsi kibirlenmekten uzak tutmak için olursa iman ehlinin âdetleri nderi-dir. Ama, cimrilikten dolayı veya başkalarına karşı fakir görünmek maksadıyla olursa övülecek bir davranış değildir" der.
Eski elbise giymenin imanın şubelerinden sayılması, insanlara eziyet veren şeyleri yoldan atmaya benzer. Yani nasıl ki insanlara eziyet veren şeyi yoldan atmak imânın şubelerinden ise, imâna zarar veren kibir ve buna sebep olan şeyleri izâle de imânın şubelerindendir.[6]

2. Güzel Koku Müstehaptır?

4162... Enes b. Mâlik (r.a); demiştir ki :
Resûlullah (s.a)'iri sûkkesi (güzel bir esans)'ı vardı, ondan sürünürdü. Sûkke: Değerli bir esans çeşididir.[7]

Açıklama

Bazı alimler sûkkenin, içerisinde çeşitli esansların bulunduğu bir kap olduğunu söylerler. Avnü'I-Mâbûd'da da bu ikinci mânânın daha uygun olacağına dikkat çekilmekte ve çünkü eğer maksat, esans olsa idi "Resûlullah ondan storünürdü" denilmez, "Onu sürünürdü" denilirdi, denilmekledir.
Hâdis-i şerif güzel koku sürünmenin mestehap olduğuna delâlet etmektedir. Nesaî, Ahmed, İbn Ebî Şeybe ve Hakim'in rivayet ettikleri bir hadiste de Efendimiz, "Bana dünyadan kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Gözümün sevinci de namazdadır." buyurmuştur.[8]

3. Saçı Düzeltmek

4163... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Saçı olan kimse ona ikram etsin.[9]

Açıklama

Hâdis-i şerif saçı olanların saçlarına bakmalarını, onları düzgün ve temi/ tutmalarını teşvik etmektedir. Halbuki 4159 numarada geçen hadiste, saçların sık sık değil ancak gün aşırı taranması emredilmekte idi, Bu yüzden iki hadis arasında bir çelişki olduğu izlemini ortaya çıkmaktadır. Aslında böyle bir çelişki yoktur. Çünkü orada işaret edildiği gibi, önceki hadisten maksat, saç bakımını bir hastalık haline getirmemek, aşırılığa kaçmamaktır. Bu hadis ise, usûlü dairesinde ve aşırılığa kaçmadan saçları temizleyip düzeltmektir. Bu mânâ İslâm'ın ruhuna ve gayesine uygundur.[10]

4. Kadınların Kına Yakmaları

4164... Kerime Binti Hamam (r.a)'den rivayet edildiğine göre bir kadın, Hz. Aişe (r.a)'ye gelip, kına yakmanın hükmünü sordu.Hz. Aişe:
"Bunda bir mahzur yok, ama ben hoşlanmıyorum. Çünkü habîbim Resûllah (s.a) onun kokusunu sevmezdi." dedi.[11]
Ebû Davûd der ki: Hz. Aişe saçın kınasını kasdediyor.[12]

4165... Aişe (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Hind Binti Utbe:
"Yâ Resüllah, benimle bîyat et" dedi. Resûlullah (s.a);
"Ellerini (n rengini) değiştirinceye kadar seninle bîyat etmeyece ğim. Onlar sanki vahşi hayvan ayağı gibi..." buyurdu.[13]

4166... Âişe (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir;
Elinde Resûlıllaha mektup bulunan bir kadın, perdenin arkasından işaret etti (elini uzattı) Resûlullah elini tuttu (mektubu almadan çekti) ve:
"Bu erkek eli mi, yoksa kadın eli mi bilmiyorum?" buyurdu.Kadın:
"Kadın elidir" dedi.Resûlullah (s.a):
"Eğer sen kadın olsaydın tırnaklanın (n rengini) kına ile değiştirirdin" buyurdu.[14]

Açıklama

Bu üç hadis kadınların kına yakmalarıyla ilgilidir. Birincisi başa. diğerleri de ellere kına yakmayı konu edinmişlerdir.
İlk hadisten anlaşıldığına göre, kadınların başlarına kına yakmaları mubahtır. Ancak Hz. Peygamber, (s.a} kokusunu sevmediği için. Aişe (r.a) başına kına yakmamış. Bu tamamen beşerî bir özelliktir. Resûlullah'm kına kokusunu sevmemesi, onun mekruh olmasını gerektirmez.
Hadisten İstifâde edilmesi gereken diğer bir dersde şudur: Kadınlar, kocalarının sevmedikleri kılık ve davranışlardan kaçınmalı, onların hoşlanacağı şekilde hareket etmeli ve giyinmelidirler. Bu erkeklerin kadınlar üzerindeki bir haklarıdır.
ikinci hadisten Hıncı b. Utbe söz konusu edilmektedir. Bu hanım, Ebû süfyâtı'ın hanımı, Hz. Musâviye'nin annesidir. Mekke fethedildiğinde, Resûlullah (s.a) kadınlardan hırsızlık yapmayacaklarına ve zina etmeyeceklerine dair bî'at almıştı. Hadisin siyakından, Hz. Peygamberin hanımlarla elleri ile bî'at ettiği zannedilebilir. Ama gerçek öyle değildir. Hz. Peygamberin kadınlarla olan bî'atı söz ile olmuştur. Hz. Âişe "Vallahi onun eli yabancı hiç bir kadının eline değmemiştir." buyurmuştur.
Şâbî ise Efendimiz'in kadınlarla elinde bez sarılı olarak biat ettiğini söylemiştir. Bu hadiste konu edilen olay şöyle olmuştur. Hz. Peygamber, Hind ile bîat edeceği zaman onun elinde kına olmadığını görmüş ve ellerini vahşî hayvanın ayaklarına benzeterek, ellerinin şeklini kına yakarak değiştirmedikçe kendisi ile bîat etmeyeceğini söylemiştir.
Üçüncü hadiste de yine Efendimiz, elinde kına olmayan kadına tarizda bulunmuş ve ona kına yakmasını tavsiye etmiştir. Bu iki hadis, kadınların ellerine kına yakmalarının müstehap, erkeklerin yakmaların ise mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Rasûlullarfın kına yakmayan kadınlara-bu kadar sert davran mas ındaki sebep, onların bu hâlleri ile erkeklere benzemeleridir. Kadınlar ve erkekler gerek giyiniş, gerek davranış, gerekse süslenme bakımından birbirlerinden farklı olmalarıdırlar.
Buharı ve Müslim'in, İbn AbbasMan rivayet ettikleri bir hâdise göre Peygamber (s.a), "Kadınlara benzeyen erkeklere ve erkeklere benzeyen kadınlara Allah lanet etsin" buyurmuştur.[15]
Hâdis-i şeriften anlaşıldığına göre: Kadınların kınalı olan elleri yabancıya karşı mahrem değildir. Zaten ilgili âyette[16] açıkta olan zinetlerin gösterilmesinin caiz olduğu belirtilmektedir.

5. Saça Saç Ulatmak

4167... Humeyd b. Abdurrahman; demiştir ki;
Muâviye b. Ebî Süfyân, Hâc senesinde (Resûlullarf in) minberi üzerinde, bir muhafızın elindeki kâkülü alıp şöyle derken dinlemiştim.
Ey Medine'liler, alimleriniz nerede?" Ben Rasûlullah (s.a)'ı, bu gibi şeylerden nehyedip şöyle derken işittim. "İsrailoğulları, ancak kadınları bunu yaptıkları zaman helak olmuşlardır."[17]
Hadisin Buharî ve Müslim'deki rivayetleri aynen buradaki gibidir.[18]

Açıklama

Râvî Humeyd, A bd ur, rahman b. Avftn oğludur.
Buharî ve Müslim'de, Abdurrahman'ın. Abdurrahman b. Avf olduğu açıkça ifâde edilmiştir.

Bu babdaki beş hadis, saç taktırmak, diş inceltmek, yüzdeki kılları yoldurmak gibi şeyleri kapsamaktadır. Biz bu konudaki hükümleri ve alimlerin görüşlerini babın son hadisinden sonra vermek istiyoruz. Ancak her hadisin sonunda, özellikle o hadisle ilgili açıklamalara temas edeceğiz.
Bu hadiste konu edilen hâdise, Hz. Muaviye'nin halife iken gittiği hâc yolculuğu esnasında omuştur. Zürkânî. bu hâccın hâlife olduktan sonraki ilk haccı olduğu ve H. 44 senesine rastladığını söyler. Fetheü'l - Bâri'de ise adı geçen hadisenin H.51 senede gittiği hâc esnasında olduğu ifâde edilmektedir.
Hz. Mûaviye hacca giderken, Medine'ye uğramış ve Rasûlullah'in minberi üzerinde halka hitap etmiştir. Bu hitabe esnasında, bir muhafızın elindeki kâkül parçasını alarak halka göstermiş ve "Alimleriniz nerede? Ben, Hz. Peygamber'i böyle şeylerden men ederken işittim" demiştir.
Mûaviye'nin "Alimleriniz Nerede?" süzünün iki mânâya gelme ihtimâli vardır.
1. Alimler azaldı, benim bu söylediğimi bilen pek kalmadı.
Bu ihtimal zayıftır, Çünkü sâhâbîler hadisleri en iyi bilenlerdir. Ancak sahâbilerin çoğu ölmüş olsalar bile, tabîun arasında büyük alimler vardı.
2. Alimleriniz neden bu gibi kötülüklere engel olmuyorlar? Çıksınlar ve beni desteklesinler. Bu hareketin doğru olmadığını onlarda söylesinler.
Bu ihtimal daha kuvvetli görünmektedir. Buharî sarihi Aynî de bu görüşü savunmuştur.
Hz. Muâviye, Rasûlullah'ın bu gibi şeyleri nehyettiğini söyledikten sonra Hz. Peygamber (s.a)'ıı "İsrail oğullan bunları yaptıkları için helak oldular" buyurduğunu söylemiştir.
Kadı İyâz bu mesele ile ilgili olarak şöyle der. "Herhalde İsrail oğullarına kâkül bırakmak yasakmış da, kadınları bunu yaptıkları için helak olmuşlar. Bazılarına göre İsrail oğullan bu ve daha başka günahları sebebiyle helak edildiler."
Hâdis-i şerif saç taktırmanın haram oluşunun yanısıra hükümdarın, kötülüklere mani olmak için tebaayı takdir etmesinin caiz olduğuna ve bir toplumdaki bazı kişilerin yaptıklar: kötülükten tüm halkın felaketine uğrayabileceğine de delildir.[19]

4168... Abdullah b. Ömer (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a) saç ekleyene ve ekletene, dövme yapana ve yaptırana lanet etti.[20]

Açıklama

Hadisin Buharî'de ki bir rivayeti Ebû Hureyre'den, cincisi de İbn Ömer'dendir. BuharîMe ayrıca, saç ekletmenin yasak olduğuna dair Hz. Aişe (r.a)'dan gelen rivayetler de vardır. Müslîm'deki rivâyetise burada olduğu gibi İbn. Ömer'dendir.
Bu hadiste dört tâbir geçmektedir. Kısaca onları açıklamak istiyoruz.
1. Vâsüe: Kadının saçına, başka bir saçı ekleyen kadındır.
2. Müstevsile: Saçına saç ekleten kadın.
3. Vâsime: Dövme yapan kadın. Dövme deriyi iğne gibi sivri uçlu bir şeyle delip, içerisine barut veya sürme doldurarak yapılır. Bu doldurulan madde bir daha çıkmaz.
4. Müstevşime: Vücuduna dövme yaptıran kadın.[21]

4169... Muhammed b. İsa ve Osman b. Ebİ Şeybe, (jenr'cjen; Cerîr, Mansur'dan; O, İbrahim den; İbrahim, Alkame'den, c da Abdullah (îbn Mes'ûd)'dan şöyle dediğini rivayet etmişlerdir.
Dövme yapan ve yaptıran - Muhammed"in rivayetine göre - saç ekleyen, - Osman'ın rivayetine göre - Yüzün kılını yolduran - Her ikisinin rivayetine göre - güzellik için dişlerini törpülettiren, Allah Acza ve Cel-le'nin yarattığı şeyi değiştiren kadınlara Allah lanet etsin.
Bu haber, Beni Esad kabilesinden Ümmü Ya'kîıp denilen bir kadına -Osman, Kur'an okuyan bir kadın, dedi - ulaştı. Kadın Abdullah'a geldi ve "senin, döğme yapan ve döğme yaptıran -Muhammed'in rivayetine göre, saç ekleyen, - Osman'ın rivayetine göre, yüzünün kılını yolduran, -Her ikisinin rivayetine göre, dişlerini torpilleten - Osman, güzellik için dişlerini torpilleten, dedi. - Allah'ın yarattığı şeyi değiştiren kadınlara lanet ettiğini duydum." dedi.Abdullah:
"Rasûlullah'm lanet ettiği kişiye, ben niçin lanet etmeyecekmişim? Üstelik bu Allah'ın kitabında da var."
Kadın:
"Ben Kur'anın iki kapağı arasına (Kur'anın tamamını) okudum, öyle bir şey bulamadım."Abdullah:
"Vallahi, eğer sen Kur'anı okusaydın onu bulurdun" dedi. Sora da;
"Rasûl size ne getirdi ise onu alın, sizi neden nehyetti ise de derhal vazgeçin"[22] ayetini okudu. Kadın:
Ben bunların bir kısmını senin hanımında da görüyorum" Abdullah:
"Gir (eve) bak"
Kadın eve girdi, sonra çıktı. Abdullah:
"Ne gördün?"
Osman'ın rivayetine göre - Kadın: " Bir şey görmedim" dedi. Abdullah;
"Eğer öyle (dediğin gibi) olsaydı o bizimle beraber olmazdı (onu terkederdim.)"[23] dedi.[24]

Açıklama

Bu Hadis Musannif a Muhammed h. İsa ve Osman b. Şeybe adında iki ayrı hoca tarafından rivayet edilmiştir. Bu iki üstadın

rivayetleri arasında da bazı farklar vardır. Biz bu farklara her birisinin isimlerini tire içine alarak işaret ettik. Aynca bu farklı rivayetlerden dolayı, isnadı da tercemeye geçtik.
Hadisin Buharî'deki rivayeti daha kısadır. Ümmü Yakûb'un itirazı ve bununla ilgili gelişmeler, Buharî'de mevcud değildir. Müslim'in rivayeti ise aynen Ebu Davûd'daki gibidir. Ancak onda, buradaki gibi farklı rivayetler yoktur.
Bu hadiste, saç ekleyen ve ekleten, döğme yapan ve yapı ırana ilâveten, yüzünün kıllarını yolduran, güzel görünmek için dişlerini torpilleten, Allah'ın yarattığı şeyi değiştiren kadınların da Allahın ve Rasûlu'nun lanetine maruz kaldıkları beyan edilmektedir. Şimdi son iki terimi izah edelim.
Mütenemmisa: "Yüzünün kılını yolduran kadındır. Ulema bundan maksadın kaşı aldıran olduğunu söylerler. Yüzünün kılını yolan kadınlara da Vamisa denilir.
Mütefellice: Güzel görünmek için dişlerini torpilleten, dişlerin arasını açtıran kadın demektir.[25]

4170... İbn Abbas (r.a) demiştirki: Saç ekleyen ve ekleten, yüzünün kılını alan ve aldıran, hastalıktan dolayı olmadan döğme yapan ve yaptıran kadınlara lanet edildiler.
Ebû Davûd şöyle dedi:
Vasile: Saçı kadınların saçına ekleyen kadın. Müstevsile, kendisine saç eklenen kadın, Namisa; inceltinceye kadar kaşı yolan kadına Müte-nemmisa kaşı yolunan kadın, Vasime: Yüzünü sürme veya mürekkeple ben yapan kadın, Müstevşime de, kendisine ben yapan kadın demektir.[26]

4171... Said b. Cübeyr (r.a) "karmellerle (saçı ulamakta) mahzur tur." demiştir.
Ebû Davûd der ki:
"Galiba Saîd b. Cübeyr, yasak olanın kadınların saçları olduğu görüşündedir."
Ahmed (b. Hanbel) de "karmellerdc (saçı ulamakta) mahzur yoktur" derdi.[27]

Açıklama

Karmel: Uzun dallı yumuşak bir bitkidir. Burada maksat iplik ve yünden yapılan ve saçlara eklenen örgülerdir.
Bu haberden anlaşıldığına göre, Saîd b. Cübeyr ve Ahmed b. Hanbel, kadınların, insan saçından başka şeylerle saçlarını uzatmalarının caiz olduğu görüşündedirler.
Görüdüğü gibi bu bab'da beş hadis yer almıştır. Biz terceme esnasında her birisi için bazı izahlar yaptık. Şimdi de bu hadislerin hepsinin ifâde ettiği hükümleri ve bu konulardaki görüşleri ele almak istiyoruz. 1. Saç eklemek ve ekletmek, caiz değildir.
a) Bir kadının saçına başka bir kadının saçından kesilen parçayı eklemek veya başka bir kadının saçından yapılan peruğu takmak ittifakla caiz değildir. Bu konuda ulemadan bir ihtilaf nakledilmemiştir.
b. Saça insan saçı değil de hayvan yünü veya kılı eklemek, yada bunlardan yapılan peruğu takmak, Askalanî, Kastalanî ve Nevevi'nin belirttiğine göre bu da caiz değildir. Kadı îyaz, Malık ve Taberanî'nin ne ile olursa olsun saç ulatmanın caiz olmadığı görüşünde olduklarını söyler.
Bazı Şafiî alimleri, kocasının izni olması şartı ile insan saçından başka bir kıldan yapılmış olan peruk takmanın veya saça bunları etletmenin caiz olduğunu söylerler.
Ahmed b. Hanbel'e göre kıl ile yapılan eklemeler caiz değil, bez veya başka maddelerden yapılanı caizdir. Yukarıda, Said b. Cubeyr'in de aynı görüşte olduğunu belirten bir ifadeyi nakletmiştik.
Ebû Hanife'nin Müsned'inde İbn Abbas'm "yün ile yapılanda mahzur yoktur. Yasak saç ile ilgilidir." dediği rivayet edilmiştir.
İmam Muham-med de; "bununla diyoruz ki kadının saçına bir saç eklemesi veya kakül edinmesi mekruhtur.[28] Başına bir yün bağlatmasında ise beis yoktur." der.
Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, Hanefîler'e göre de, saça insan saçı eklemek caiz değildir. Başka bir madde ile yapılan ekleme ve perukda ise mahzur yoktur.
Hadislerde sadece saç takan ve taktıran kadınlar söz konusu edilmiş erkeklere temas edilmemiştir. Kanaatimizce erkekler için de hüküm aynıdır. Ancak bu hareket daha çok kadınların âdeti olduğu için. Efendimiz, kadınları söz konusu etmiştir.
2. Döğme yapmak ve yaptırmak haramdır.
Herhangi bir mazeret olmadan keyfi olarak döğme yaptırmanın haram olduğunda alimler görüş birliği içerisindedirler. Bu konuda Nevevî şöyle demektedir;
"Döğme yapan da yaptıran da haram işlemiştir. Döğme yapılan yer pis olur. Eğer onun ilâçla izâlesi mümkün olursa, izâle edilmesi gerekir. O uzva cerrahî bir müdahale olmadan döğmenin izâlesi mümkün olmaz ve cerrahî ameliye sonunda telef olmak ya da uzvun kaybedilmesi veya menfaatinin yok olması gibi bir halden korkulursa, dövmenin izalesi gerekmez. Bu durumda lövbe ederse günahı kalmaz. Ama böyle bir şeyden kork-mazsa, cerrahî yoldan izale etmeyi geciktirmesi halinde günahkâr olur"
3. Yüzünün kılını aldırmak da caiz değildir. Yukarda da belirtildiği gibi yüzünün kılını aldırmaktan maksat, kaşı inceltmek, kirpikleri tımar etmektir. Bıyık ve sakal yerinde biten kılları yolmak değildir. Hattâ, alimler kadınların bıyık ve sakal yerlerindeki kıîları yolmalarının müstehap olduğunu söylerler.
Zahirî mezhebi alimlerinden jbn Hazma göre. kadınların sakal ve bıyık yerlerindeki kılları yolmaları da haramdır. Kişinin Allah'ın yarattığı hilkati değiştirmesi kesinlikle caiz değildir.
4. Güzel görünmek için ön dişleri törpületerek aralarını açmak caiz değildir. Şerhlerde bu konuda da bir ihtilaf

zikredilmemişlir.
Yasak olan bu hareketleri, hem yapmak hemde yaptırmak caiz değildir. Her iki taraf da günahkâr olur.
Bu hâdis-i şeriflerden elde ettiğimiz üç hüküm daha vardır. Bunlar:
a) Haram olan bir şeyin ticaretini veya sanatkârlığını yapmak da haramdır. Yani kişi haram bir muameleyi ücreti ile başkası için de yapamaz. Meselâ içki satamaz.
b) Bir kadın dinen caiz olmayan bir harekette bulunur veya dinin icaplarını yerine getirmekten kaçınırsa, kocası onu boşayabilir.
c) Bir memlekette, günah olan fiiller yayılırsa cezasını tüm halk çeker.[29]

6. İkram Edilen Güzel Kokuyu Kabul Etmemek (Caiz Değildir)

4172... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasülullah (s.a) şöyle buyurmuştur.
"Kendisine güzel koku ikram edilen kişi onu reddetmesin. Çünkü, o esansın kokusu güzel, taşıması hafiftir."[30]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde "tıb" kelimesi yerine, "reyhan" kelimesi yer almıştır. Bu, hadiste mevzubahs edilen, hükmün, sadece "tîb" e değil, bütün güzel kokulara şâmil olduğunu gösterir. Nitekim Kâdî İyâz buna işaret etmiştir. Onun için biz "tîb" kelimesini "güzel koku" diye terceme ettik.
Kâmus'ta: "Tîb" sürünülen güzel kokudur ki Misk, anber ve dühn gibi helâl şeylere denir" denmektedir.
Hâdis-i şeriften anladığımıza göre kendisine güzel koku takdim edilen bir kimsenin bunu kabul etmeyip reddetmesi sünnete aykırıdır.
Rasülullah (s.a) ikram edilen güzel kokunun reddedilmemesi gerektiğine işaret ettikten sonra bunun gerekçesini, kokusunun güzel ve taşımasının hafif olduğu şeklinde açıklamıştır.
Biz fiilini (dâl)'ın fethası ile Nehy sîgasıyla okuyarak "reddetmesin" diye terceme ettik. Bu fiilin şeklinde (dâl)'ır dammesi ile, menfî olarak okuması da mümkündür. O zaman hadisin mâ hâsı:"kendisine güzel koku ikram edilen bir kimse onu reddetmez" şeklinde anlaşılır. Avnü'l Mâbûd'un Hint baskısında, bu fiilin değişik hare kelerine işaret edilmiştir.[31]

7. Dışarıya Çıkmak İçin Esans Sürünen Kadın Hakkında (Varid Olan) Hadisler

4173... Ebû Musa el-Eşarî (r.a) demiştir ki. Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu;
"Kadın koku sürünür ve kokusunu farketsinler diye bir toplum uğrarsa o şöyle şöyledir."
Ebû Musa: "Rasülullah, çok ağır sözler söyledi" der.[32]

4174... Ebu Ruhm'in azatlısı Ubeydullah'dan rivayet edildiğine göre;
Ebû Hureyre (r.a) bir kadınla karşılaştı. Kadından esans kokusu hissetti eteğinde de (yukarı doğru yükselen kokulu) toz vardı. Kadına:- " Ey Cebbar (olan Allah'ın) cariyesi, Mescidden mi geliyorsun?" dedi.
Kadın:
Evet
Onun için mi koku süründün? -Evet
Ben Sevgili Peygamberim Ebü'l - Kasım'ı şöyle derken işittim: "Şu mescid için koku sürünen bir kadının namazı (evine) dönüpte cünüplükten dolayı guslettiği gibi gusledinceye kadar, kabul edilmez."[33]
Ebû Dâvûd derki; "I'sâr tozdur." dedi.[34]

4175... Ebû Hureyre (r.a) Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Buhur Sürünen bir kadın, bizimle birlikte yatsı namazına gelmesin.[35]

Açıklama

Babın ilk hadisinde Hz. Peygamber güzel koku sürünüp de erkeklerin yanma varan bir kadın için çok ağır sözler söylemiştir. Ebû Davud'un rivayetinde Hz. Peygamber'in ne dediği sarahaten belirtilmemiştir. NesaTnin rivayetine göre Efendimiz "Kokusunu almaları için bir toplumun yanma varan kadın zinâkâr-dır." buyurmuştur. Tirmizî'deki rivayette de, "O kadın şöyle şöyle yani zinâkârdır." buyurduğu bildirilmiştir.
Râsûlullah'ın yabancı erkekler için koku sürünen bir kadın için, "Zinâ-kâr" tabirini kullanması, mecazî bir tabirdir. Yani bu kadın o haliyle içinden erkekleri arzulamış ve onların kendisine bakmasına sebep olmuştur. Bu da göz zinasıdır. Hz. Peygamber Efendimiz.Jjif şekilde ağır bir dil kullanarak, kadınları bu tür davranışlardan men etmek istemiştir. Maksadı o kadının bilinen manâsıyla zinâkâr olduğunu ifâde değildir.
İkinci hadiste, Ebû Hureyre (r.a)'m bir kadınla karşılaşması anlatılmaktadır. Kadının elbisesinden etrafa güzel kokular yayılmakta idi. Eteğinden de tozlar yükseliyordu. Hadiste bu mânâ cümlesi ile ifâde edilmiştir.(i'sâr) hortum dediğimiz, rüzgarın toz toprağı gökyüzüne doğru kaldırması hadisesidir. Kadının eteğinde i'sâr olması, - Allah'u alem -, eteğinden yukarı doğru tozların kalkmasıdır.

Hâdis-i şerifte, Ebû Hureyre (r.a); Hz. Peygamberi, camiye gitmek için güzel koku sürünen bir kadının cenabetten dolayı güsl ettiği gibi gusl etmedikçe namazının kabul edilmeyeceğini söylediğini belirtmiştir.
Hadisin zahiri, böyle bir kadının hemen gidip, vücudunun tamamını yıkaması gerektiğine delâlet etmektedir.
Avnü'l - Mabûd Müellifi bu mânâyı tercih etmiştir. Aliyyü'l - Kâri ise, "Kadın vücudunun tamamına koku süıiinmüşse gusleder, bir kısmına sürünmüşse sadece koku sürülen kısmı yıkar" demektedir.
Bu hadis sahîhse ya hüküm sonradan kaldırılmıştır. Yada Aliyy'ül Kâ-rî'nin dediği gibi maksat kokunun giderilmesidir. Çünkü bu hâl, namaz'in kabulüne mâni görünmez. Münzirî, bu hadisin râvîleri arasında Asım b. Ubeydullah El-Amrî'nin bulunduğunu ve onun hadislerinin delil olamayacağını belirtir.
Üçüncü hâdistede, Peygamber {.s.a) koku sürünen kadınların yatsı namazına gelmemelerini istemektedir. Yatsı namazı vakii. etrafın karanlık olduğu insanların tanınmadığı bir vakittir. Koku sürünen hanımların yatsı namazına gelmemelerini istemek, diğer namazlara da gelmemelerini gerektirir. Çünkü önemli olan bir vakit namaz değil; erkeklerin, kadınların çekiciliğini hissetmeleridir.
Bab'ın bütün hadisleri hanımların süslenip, parfümler sürerek yabancı erkeklerin yanlarına çıkmalarının caiz olmadığını delâlet etmektedir.
Kadın; kocası için güzelleşebilir, süslenir ve ona etki edecek kokular sürünür. Yabancı erkekler için ise, bunların hiç birisi caiz değildir. Bu tür davranışlar şehvetlerin kabarmasına, akılların çeiinmesine ve çirkin sonuçların doğmasına sebep olabilir. Bu da, en büyük günahların irtikabı, ailelerinin dağılması ve cemiyetin kokuşması sonucunu doğurur.
Fert, aile ve toplumun refah ve saadeti İslâm'ın emir ve yasaklarına rivayetle gerçekleşir.[36]

8. Erkeklerin Halûk Kullanması[37]

Halûk: Za'ferân ve bazı başka maddelerin karıştırılmasından meydana gelen bir parfümdür. Turuncuya çalan renktedir. Aslında kadınların kullandıkları bir parfüm çeşididir. Bu konudaki hadislerde anılan parfüm türünün erkekler tarafından kullanılmasının hükmü konu edilmektedir.
Hadislerin bir kısmı erkeklerin halûk kullanmalarının caiz oluşuna, bazıları ise yasak oluşuna delâlet etmektedir. Yasak oluşuna sebep bu parfümün kadınlara mahsus oluşudur:
Avnü'l Ma'bûd'daki ifâdeye göre; Mecma'da yasaklığa delâlet eden hadislerin, cevaza delâlet edenleri nesli ettiği bildirilmekledir.[38]

4176... Ammar b. Yâsir (r.aVın şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Bir gece ellerim yarık bir halde aileme geldim. (Ellerime) za'ferân sürdüler. Ertesi gün Rasûlullah (s.a)'e gelip selâm verdim. Selâmıma karşılık vermedi, "merhaba"'demedi. "Git şunu yıka" buyurdu. Gittim, onu yıkadım sonra geri geldim. Elimde zaTerândan az bir leke kalmıştı. Selâm verdim, Selâmıma yine karşılık vermedi. “Merhaba" demedi. (Tekrar) "Git şunu yıka" buyurdu.
Gittim ve onu yıkadım. Sonra Hz. Peygamber (s.a.)’e gelip selâm verdim. Bu sefer selamımı aldı, "Merhaba" dedi ve şöyle buyurdu. "Şüphesiz melekler kâfirin cenazesinde, Za'ferân sürünenin ve cünübün yanında hayırla bulunmazlar"
Râvî; "(Rasûlullah) cünüp için uyumak, yemek veya içmek istediği zaman abdest almasına ruhsat verdi." dedi.[39]

Açıklama

Za'ferân, safran bitkisi demektir. Hadisten anlaşıldığına göre, râvî Ammar b. Yâsir'in elleri çatlamış, ailesi de tedavi maksadıyla elindeki çatlaklara safran sürmüşler. Hz. Ammar, o vaziyette Rasûlullah'a gelmiş, ama Efendimiz, Ammar'daki safran kokusunu beğenmemiş, selâmını almamış ve yıkamasını emretmiş daha sonra da meleklerin, kâfirlerin cenazesinde rahmet ve hayır anarak bulunmayacaklarını safran süren ve cünübün yanında da bulunmayacaklarını haber vermiştir.
Avnü'l-Ma'bûd'da, meleklerin cünübün yanında bulunmamaları., onların içerisinde cünüp bulunan eve girmemeleri olarak izah edilmiştir.
Bu hadis sadece Ebû Davûd'da vardır.
İbn Reslân ise bu sözden anlaşılacak ilk mânânın, meleklerin, safran sürünen veya cünüp olanın cenazesinde bulunmamaları olduğunu, ama onların diri olmaları, haline de ihtimâli bulunduğunu söyler. Nitekim hadisin devamındaki, "cünüp uyumak, yemek veya içmek istediği zaman abdest almasına ruhsat verdi." Cümlesi de buna delâlet etmektedir. 4178 ve 4180 numaralarda gelecek olan hadislerde, üzerinde durduğumuz hadiste işaret edilenlerin İbn Reslân'ın ihtimal olarak gördüğü, dirilerin olduğunu göstermektedir.
Hadisin alimler tarafından üzerinde en çok durulan bölümü meleklerin cünübe yaklaşmamaları konusu olmuştur. Bu mesele üzerinde alimler çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Bunlardan bir iki tanesine yukarıda işaret etmiştik. Avnü'l - Ma'bûd'da belirtildiğine göre meleklerin kendisine yaklaşmadıkları cünüb kişi hakkında şu ihtimâller söz konusudur.
1. Buradaki cünübten maksat, zinadan dolayı cünüp olandır.
2. Cünüp olduktan sonra ahdest almayandır.
3. Cünüplükten yıkanmakta gevşeklik gösteren, ancak Cuma'dan Cuma'ya yıkanandır.
Hattabî'nin ifâdesine göre maksat, ya cünüp olduktan sonra abdest almayan veya yıkanmamayı adet haline getirendir.
Bu ihtimallerden hangisini ele alısak alalım, hâdis-i şerif, cünüp olan birisinin hemen yıkanmasını teşvik etmekte, yıkanmayı geciktirmenin meleklerin kendisinden uzak kalmalarına sebep olacağı belirtilmektedir.

Hadisin bu babda sevk ediliş sebebi, safran sürünmenin erkeklere caiz olmayışının ifade edilmesidir. Caiz olmayanın, bu maddenin elbiseye sürülmesinin mi bedene sürülmesinin mi, yoksa her ikisine sürülmesinin mi olduğu konusunda alimlerimiz ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâfları ve alimlerimizin görüşlerini babın son hadisini izah ederken ortaya koyacağız. Burada şu kadarına işaret edelim; halûk veya za'ferân sürünmek erkekler için caiz görülmemektedir. Buna sebep, anılan parfümlerin kadınlara mahsus oluşudur.
Bu hadisle ilgili olarak tekrar dikkat çekmek istediğimiz bir konu da, kendisine gusletmek icâbeden kişinin, yemek içmek, veya uyumak istediği zaman bir abdest almasının yeterli görüldüğüdür.[40]

4177... Bize Nasr b. Ali haber verdi. Bize Muhammed b. Bekir haber verdi. Bize İbn Cüreyc haber verdi. Bana Ömer b. Atf bin Ebî'l - Huvâr haber verdi. O, Yahya b. Yâmer'den işitmiş, Yahya; bir adamdan, o da Ammar b. Yâsir'den haber verdi. Ömer, Yahya b. Yârher'in bu zatın ismini söylediğini, ama kendisinin onu unuttuğunu zannetti. Ammar "Ben haluk sürünmüştüm" diye başladı ve Önceki (hadisteki) hadiseyi anlattı.
Önceki hadis bir çok yönden daha tamdır. Onda gusul zikredilmiştir.[41]
(İbn Cureyc) der ki: Ömer'e "Onlar (Ammar ve ailesi) ihramlı mıydılar?" dedim. "Hayır, onlar mukimdiler" dedi.[42]

4178... Rabi b. Enes, dedelerinden, Ebû Musa'yı şöyle derken işittiklerini nakletmiştir. Rasûlullah (s.a):
"Allah (cc) bedeninde halûkdan bir eser olan adamın namazını kabul etmez" buyurdu.[43]
Ebu Davud, Rabı'nin dedeleri: Zeyd ve Ziyûd'dır." der.[44]

Açıklama

İbnü'l Münzîr hadîsin isnadı ile ilgili olarak şunlan söylemektedir; "Hadisin isnadında Ebû Cafer, Râzi, İsa b. Abdullah b. Mâhân var. Ali b. El-Medînî, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Ma'în'in bu şahıs hakkında söyledikleri sözler birbirini tutmamaktadır, îbnü'l - Medînî onun için bir seferinde "sîka" bir seferinde "karıştırıyor" demiştir. İmam Ahmed bir seferinde "Kuvvetli değil" derken başka bir seferinde "hadis-i salih" der. Yahya b. Maîn de bir defa, "sika", başka bir defa ise, "hadisi yazılır, ama hata eder" demiştir. Ebû Zur'a er-Razi; "çok yanılır." Fellâs da "hıfzı kötü" demişlerdir."
İbnü'l Münzir'in bu naklettikleri, ravîlerden Ebû Cafer Er-Razî nın tenkide maruz birisi olduğunu ifade etmektedir.
Hadisin zahiri: halûk sürünerek namaz kılan kişinin namazının makbul olmadığını ifâde etmektedir. Ancak maksat hadisin zahiri değildir. Seyyid
Cemaleddîn hadisten maksadın, halûk sürünen kişi kadına benzediği için kâmil namazın sevabını kaçıracağı olduğunu söyler. İbn Melek de hadisin, halûk sürünmeyi men etmek için tehdit olarak varid olduğunu belirtir.
Aliyyü'I-Kâri ise" bedeninde halûkdan bir eser olarT sözünün yasak olan, çoğunu kullanmaktır" diyenlere red olduğunu söylemekledir.[45]

4179... Enes (r.a) demiştir ki:
"Resûlullah (s.a), erkekleri zaferan sürünmekten nehyetti."
Müsedded; ismail'den "Erkeğin zâferan kullanmasını" diye rivayet etti.[46]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki bir rivayetinde Zaferân sürünmenin nehyedildiği mutlak bir şekilde ifadelendirilmiş, erkek veya erkekler kelimesi yer almamıştır. Ancak ravilerden Kuteybe, Hammad'dan "yani erkekler için" şeklindeki tefsire işaret etmiştir. Müslînıin ikinci rivayeti ise aynen Müsedded'in, İsmail'den yaptığı rivayet gibidir.
Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a)'in erkekleri zaferân sürünmekten nehyettiği ifade edilmektedir. Avnü'l-Ma'bûd'da nehyin genel olduğu, hem elbiseye, hem de bedene şâmil bulunduğu bildirilmektedir. Bezlü'l - Mec-hûd sahibi ise nehyi, zaferânla boyanmış elbise giymeye hamletmiştir.
İbn Tın ve İbn Battâl'da nehyin bedene mahsus olup kerahete hamledileceğim söylemişlerdir.[47]

4180... Ammar b. Yasîr (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Üç gurup varki, onlara (rahmet) melekler yaklaşmaz. Bunlar; kâfirlerin ölüsü, halûk sürünen kişi ve abdest alması hali müstesna cünüp olandır."[48]

Açıklama

Münzirî tabiim Râvî olan Hasen'in, Ammar'dan hadis işitmediğini, dolayısıyla hadisin munkatî olduğunu söyler.
Hadis insanlara rahmet ve bereketle inen meleklerin bu üç gruba yaklaşmayacaklarını beyan buyurmaktadır. Yazıcı melekler bu sınıfa dahil değildirler. Çünkü onlar mükelleflerden hiç bir zaman ayrılmazlar.
Meleklerin yaklaşmadığı kişiler, kâfir olarak ölenin cesedi, üzerine halûk sürmüş kişi ve cünüptür. Buradaki cünüpten inaksal, su bulunduğu ve hiç bir mazereti olmadığı halde yıkanmayı geciktirendir. Hadis-Î şerifte cünübün yıkanmasa bile abdest alması, hükümden istisna edilmiştir. Çünkü abdest hadesi hafifletir.[49]

4181... Velid b. Ukbe'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Rasûlullah (sa.) Mekke'yi fethedince, Mekke'liler çocuklarım ona getirmeye başladılar. Rasûlullah (s.a)'da onlar için bereketle dua ediyor ve başlarını sıvazlıyordu. Kendisine bende gciirildim. Bana halûk sürülmüştü. Rasûlullah (s.a) halûktan dolayı bana dokunmadı.[50]

Açıklama

Münzirî bu hadisin isnadının muzdarip olduğunu söyler.Yine Munzirî'nin ifadesine göre tarihçilerden, Velid b. Ukbe'nın Mekke Fethi gününde çocuk olduğu rivayetinin doğru olmadğı nakledilmiştir. Çünkü, Hz. Peygamber (s.a)'in onu, Ben-i Mustalık Kabilesi'ne âmil olarak gönderdiği ve hanımının kendisini, Efendimiz'e şikâyet ettiği rivayet edilmiştir. Yine onun Bedir esirlerinin fidye ile kurtarılması esnasında geldiği rivayet edilmiştir.
Mekke fethi günü çocuk olan birisinin Ben-i Mustalık'a âmil olarak gitmesi, yada Bedir savaşı esirlerinin kurtarılmasında bulunması mümkün olmaz.
Yine Zübeyir ve daha başkalarının rivayetlerine göre. Ukbe'nin oğullan İmara ve Velîd (hadisin râvîsi) kız kardeşleri, Külsiim'ü hicretten vazgeçirmek için yola çıktılar. Onun hicreti Peygamber Efendimiz'le Mekke-li'ler arasında sulh olduğu zamanda vuku bulmuştur. Mekke Fethi gününde çocuk olup başına halûk sürülen birisinin böyle bir şey yapabilmesi mümkün değildir.
Görüldüğü gibi hadisin sıhhati oldukça şaibelidir. Sahîh olduğu kabul edilirse, Hz. Peygamber'in çocuktaki halûk kokusunu tasvip etmediği ortaya çıkıyor.
Avnü'l - Ma'bûd bunu, halûk sürünmenin erkek çocuklarına da caiz olmadığına işaret kabul etmiştir. Bezlü'I - Mechûd'da ise Hz. Peygamber'in Velid'in babasını okşamama sebebi şu ihtimallere bağlanmıştır.
1. Halûk daha yeni sürülmüştür. Eline bulaşmasını istemediği içindir.
2. Çocuğun anne babasına ikaz için böyle yapmıştır.
Bezlü'l-Mechud sahibi bunun, erkeklerin kendileri için haram olan şeyleri erkek çocuklarına da kıllanamıyacaklarına delil olduğunu söyler.
Hanefî fıkıh kitaplarından ed -Dürrü'l-Muhlar'da "Erkek çocuğa ipek giydirmek ve altın takmak mekruhtur. Çünkü giyilmesi ve içilmesi haram olan şeyi giydirmek ve içirmek de haramdır." denilmektedir.
İmam Şafî'ye göre ise büyükler, küçükleri giydirme hususunda sorumlu değillerdir.[51]

4182... Enes b. Malik (r.a)'den; şöyle dediği rivayet edilmiştir;
Bir adam üzerinde (za'ferân) sarılığı (nın) izi olduğu halde Rasûlullah (s.a)'in yanına girdi. Rasûlllah Efendimiz, yüzünde hoşlanmadığı bir şey bulunan bir adama çok az yönünü dönerdi. Adam çıkınca "keşke ona şunu (boyayı) yıkamayı emretseydiniz." buyurdu.[52]

Açıklama

İsnâddaki Selm el-Alevî hakkında hayli konuşulmuştur. Bunların özeti şudur:
İbn Maîn'den onun zayıf olduğu rivayet edilmiştir. Buharı, " Şube onun zayıf olduğunu söylemiştir" der. Şube: "Salim El-Alevî hilali herkesten iki gün önce görürdü hadisi münkerdir. Sîka Râvîlere muvafık olduğunda bile hadisi delil olmazdı., yalnız kaldığında ne olur?" der.Ebû Davûd:
"Bu yıldızlara bakan Alevî değildir. Adiy b. Ertabe'nin yanında hilali gördüğüne şahitlik etti ama Adiy onun şahitliğini kâfî görmedi. Sünen'de Onun bir tek hadisi var" demiştir.
Sâci : "Onda bir zayıflık var" demiştir. İbn Şâhîn ise onu sîka râvîler arasında zikretmiştir. Yahya b. Maîn'ı, Şûbe'nin dedikleri nakledilmiş o da: "Onda beis yok görüşü keskindi, hilâli herkesten evvel görürdü. Bir seferinde de hilâli tekbaşma gördü, başka birisi görmemişti. Tek olduğu içinde Adiy şahitliğini kabul etmedi" demiştir.
îbn Adiy de onun hakkında şunları söylemektedir. "El - Alevi, Ali b. Ebi Talib'in evlâdından değildir. Ancak Basra'da Ali evlâdından bir grup vardı. Bu şahıs da o gruba nisbet edildi."
Görüldüğü gibi Selm el-Alevî'nin lehinde konuşanlar olmakla birlikte, aleyhinde epey lâf edilmiştir. Onun için hadisini kabulde temkinli olmak gerekir.
Bu bab'da geçen hadislerin tümünde erkeklerin za'ferân sürünmelerinin caiz olmadığı görülmektedir. Gerçi Buhâri ve Müslim'de, Abdurrah-man b. Avf'ın üzerinde za'ferân'ın eseri olduğu halde, Hz. Peygamber'in yanma geldiği ve Efendimiz'in kendisini nehyetmediğini bildiren bir hadis vardır. Ama za'ferân'ın erkek için caiz olmadığına delâlet eden hadisler karşısında istidlale elverişli bulunmamıştır. Alimler bu hadisi karşı mânâdaki hadislerle uyuşturmak için birçok görüş beyân etmişlerdir. Bunlardan birisi; Abdurrahman (r.a)'ın üzerindeki za'ferân eserinin yeni evlendiği hanımından bulaşmış olmasıdır.
Müctehid imamlardan erkeklerin za'ferân ve halûk sürünmelerinin caiz olduğu tarzında bir nakil göremedik, ancak imamlar, tartışılan za'ferân sürünmenin, elbisede mi, vücutta mı yoksa her ikisinde mi olduğunda ihtilaf etmişlerdir.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Şafîî ve tabiilerine göre erkeklerin hem bedenlerinde hem de elbiselerinde za'ferân kullanmaları haramdır. Bu bab-da geçen hadislerin mutlak oluşu bu görüşe delildir.
Malikîler'e göre ise haram olan, za'ferânın bedende kullanılmasıdır. Elbisede değil. Bunların delili de 4178 numarada geçen "Allah bedeninde halûktan eser bulunan bir adamın namazını kabul etmez" mânâsındaki hadistir. Çünkü bu hadisin mevhumu

tehdidin bedenin dışındaki kısımlara şâmil olmayışına delâlet etmektedir.[53]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin hafûk ve za'ferân gibi kadınlara mahsus kokuları kullanmaları caiz değildir.
2. Melekler kâfirin cenazesine, üzerine za'ferân sürünene ve cünüp olana rahmetle yaklaşmazlar.
3. Cünübün abdest aldıktan sonra uyuması, yemesi ve içmesi caizdir.
4. Erkeklerin za'ferân sürünmelerinin caiz olmayışı ihramlı olmaya mahsus değildir.
5. Elbisesinde halûk eseri olan kişinin namazının sevabı lam değildir.
6. Erkeklerin za'ferân sürünmeleri caiz olmadığı gibi küçük çocuklara sürmeleri de caiz değildir.
7. Kişi dinen meşru olmayan bir davranışta bulunanı görünce ondan yüz çevirmelidir.[54]

9- Saç Konusunda Varid Olan Hadisler

4183... El- Berâ (r.a)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir. Kırmızı elbise içinde saçları boynuna dökülenler içinde Rasûlullah (s.a)'den daha güzel birini görmedim.
Râvî Muhammed b. Süleyman buna "onun omuzlarını döven saçı vardı" sözünü ilâve etmiştir.
Ebâ Davûd derki; Bunu israil'de Ishâk'clan rivayet elti ve "saçı omuzlarını döverdi" dedi. Şube ise "Kulaklarının yumuşağına kadar varırdı" dedi.[55]

Açıklama

Hadis'in Müslîm ve Tırınizi'deki rivayetlerindePeygamber (s.a) Efendimiz'in saçlarının uzunluğuna delâlet eden bu ifâdelerin yanı şıra, onun omuzlarının geniş, boyunun da orta olduğuna işaret edilmiştir. İbn Mâce'nin rivayetin ise "kırmızı elbise içinde, taranma yönünden, Rasûlullah'dan daha güzel birisini görmedim." şeklindedir.
Bu hadisden Peygamber (s.a) Efendimizin saçlarının kulakları ile omuzlan arasına kadar uzandığı anlaşılmakladır. Oysa hadisin bazı rivayetlerinde ve bundan sonra gelecek olan hadislerde, kulak yumuşağına, kulağının yansına veya omuzlara kadar vardığı belirtilmektedir.
Nevevî'nin belirttiğine göre hadisler arasındaki bu farklılıklar Rasûlullah efendimizin saçlarının değişik zamanlarda değişik uzunlukta oluşudur. Yani saçları uzadığı zaman omuzlarına doğru sarkardı kısalttığında da kulak yumuşağına veya kulağının yarısına kadar varırdı. Değişik durumlardaki görünüşü farklı rivayetlerin gelişine sebep olmuştur.
Peygamber Efendimiz'in saçlarının her zaman aynı düzeyde olmayışı saç şeklinin, uyulacak bir sünnet olmadığına delâlet eder. Kanaatimizce saç konusunda dikkat edilecek nokta toplumun yadırganmayacağı ve kişiye yakışan bir saç şeklinin benimsenmesidir. Yalnız gayri müsümlerin modellerine benzemek için saçlara onlar gibi şekil vermek de doğru değildir.[56]

4184... Bera (r.a) şöyle demiştir. Rasûiullah (s.a)'in kulaklarının yumuşağına varan saçı vardı.[57]

4185... Enes (r.a)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a)'in saçı kulaklarının yumuşağına kadardı.[58]

4186... Enes b. Malık (r.a) demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'in saçı kulaklarının yansına kadardı.[59]

4187... Aişe (r.anha) şöyle demiştir. "Rasûlullah (s.a)'in saçı vefreden daha fazla cümmeden kısa idi.[60] (kulak yumuşağı ile omuzlan arasında îdi)[61]

Açıklama

Tirmizî bu son hadis için "basen garip sahihtir" der.
Hadîsin Tirmizî'deki rivayetinde; Hz. Âişe Peygamber (s.a) Efendimiz'le kendisinin aynı kaptan yıkandıklarını da ilâve etmiştir. Ayrıca Tirmizî'nin rivayeti bunun tam aksine "Cümmenin üstünde vefrenin altında idi" şeklindedir.
Âvnü'l-Mabud'da, Tirmizî ile Ebû Davud'un rivayetleri arasındaki fark konusunda şöyle denilmektedir. "Tirmizî'nin rivayetinden maksat saçın ulaştığı yere nisbetledir. Yani Rasûlullah (s.a).'in saçı cümme'nin üstünde ve vefrenin de aşağısında idi. Ebû Davud'un rivayeti ise saçın uzunluk ve kısalığına nisbetledir. Yani Efendimiz'in saçı Vefreden uzun cümmeden kısadır. Bu durumda rivayetler arasında bir çelişki olmadığı ortaya çıkmış oluyor."
Metni terceme ederken Vefre ve cümme kelimelerini aynen aktardık.
Vefre: Kulak yumuşağına ulaşan saç demektir.
Cümme: Omuzlara kadar varan saça denilir. İkisinin arasındaki saçı da lemme denilir.
Bu babın ilk hadisinin izahı esnasında da belirttiğimiz gibi Peygamber Efendimiz'in saçının, kulağının yansına kulak yumuşağına, omuzuna ve omuz ile kulak yumuşağı arasına kadar olduğu görülmüştür. Bu, efendimizin saçlarının değişik halleri ve değişik zamanlar ile ilgilidir.[62]

10. Saçın Ayrılması Konusundaki Hadisler

4188... İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:
Ehl-i Kitap'tan olanlar (yahudi ve hıristiyanlar) saçlarım alınlarına salıverirler, müşrikler ise ikiye ayırırlardı. Peygamber Efendimiz kendisine bir emir gelmeyen konularda ehli kitaba müvafakattan hoşlanırdı, (onun için) o da başının önündeki saçları (alnına) salıver (İr) di. Ama daha sonra saçlarını ortadan ayırdı.[63]

Açıklama

Buharı, bu hadisi, Kitabu'l - Menâkib'da Yahyaâ b Kesir'den, Hicret'te Abdan'dan. Libasta da Ahmed b. Yunus'tan olmak üzere üç yerde rivayet etmiştir.
Buharî'nin menakıb'daki rivayetinde, önce Hz. Peygamber (s.a)'in saçlarını salıverdiği belirtilmiş daha sonra da müşriklerin ve ehli kitabın durumları ve Efendimiz'in kendisine bir emir gelmeyen hususlarda ehli kitaba müvafakattan hoşlandığı ifade edilmiştir. Kitabu'l Libâs'taki rivayette ise hadisin başında Rasûlullah'in ehl-i kitaba müvafakattan hoşlandığına dikkat çekilmiş daha sonra da ehl-i kitap ve müşriklerin durumları beyan edilmiştir.
Hadisin sahîh-i Müslim'deki rivayeti de aynen Ebû Davud'un rivayeti gibidir. Hadis metninde saçların salıverilmeleri mutlak olarak ifâde edil
mistir. "Alnına" kaydı konulmamıştır. Aynî ve Nevevî buradaki salıvermekten maksadın alnın üzerine doğru salıvermek olduğunu söylemişlerdir.[64]
Hadisin metninden ve sarihlerin izahlarından anlıyoruz ki, Hz. Peygamber (s.a) önceleri saçını ayırır ve Öne ya da yanlara doğru salıverirdi.
Tabii ki bu hal saçlarının gözlerini kapatmasına sebep olacak şekilde değildi. Çünkü bundan Önceki babın hadislerinde Efendimiz'in saçlarının çok uzun olmadığı geçmişti.
Rasûluîlah (s.a)'in, Önceleri saçlarını alnı üzerine salıvermesine sebep ehli kitaptan olanların yaptıklarına muvafakattir. Efendimiz İslâm'ın ilk devirlerinde hakkında vahiy gelmeyen hususlarda ehli kitaptan olanları İslam'a ısındırmak için onlara Muvafakati istiyordu. Çünkü onlar, nede olsa hak bir dine sahiptiler ve Allah inancı taşıyorlardı. Yaptıklarının Allah'ın emrine müstenid olması muhtemeldi. Müşrikler ise böyie değildi. Onların yaptıklarının Allah'ın rızasına muvafık olma ihtimalini akla getirecek hiç bir sebep yoktu. Peygamberin yüce vazifelerinin en başta geleni şirkle, putperestlikle mücadeledir. Onun için giyim kuşum şekli ve yeme konusunda bile onlara benzemekten kaçınırdı. Onun için putperestliğin güçlü olduğu dönemlerde ehli kitaba muvafakat bile olsa saçlarını ayırmadan salıvermiş putperestlik zayıflayıp ortadan kalktıktan sonra eskiden onların yaptığı gibi ortadan ayırıp iki bukle halinde yanlara bırakmakta mahsur görmemiştir. Bu hadis-i şerif iki önemli konudaki tartışmalara mesned olma niteliğindedir:
1 . Hz. Peygamber (s.a) kendisine hükmü hakkında vahiy gelmeyen bazı konularda htriştiyan ve yahudilere muvafakati reddetmediğine göre önceki milletlerin şeriatı bizim içinde bir şeriat mıdır?
2. Peygamber efendimizin son hali, saçları iki tarafa ayırmak olduğuna göre bu bizim için de sünnet midir?
Şimdi bu iki konuyu teker teker ele alıp inceleyelim. Önce birinci mesele ile ilgili olarak Nevevi'nin Kadı îyuz'dan naklettiklerini aktarmak sonra da konuyu bir usulü fıkıh kitabından özetlemek istiyoruz.
Kadı Iyâz şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a)'in hakkında vahiy gelmeyen konularla ehli kitaba muvafakati meselesinde alimler ihtilaf etmişlerdir. Bazıları :Onun bu hareketi, İslâm'ın ilk dönemlerinde onları islâm'a ısındırmak ve putperestlere muhalefet olsun diye hiristiyanlara muvafakat için dır. Ama onların ısındLnlmasına ihtiyaç kalmayıp, İslâm tüm dinlere galip hale gelince ehli kitaba karşı muhalefetini de açıkça ortaya koydu, derler.
Bazıları ise bunun, kendisine vahiy gelmeyen konularda ehli kitabın şeriatına uymak için oluşunun muhtemel olduğunu söylerler.
Bazı usûlcüler bu hadisle itidlâl ederek; Bizden öncekilerin şeriatleriıin, aksine bir hüküm varid olmamışsa bizim için de şerial olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise hadisin yukarıdaki iddianın aksine delil olduğunu söylerler. Çünkü hadiste Peygamberimiz'in ehli kitaba muvafakattan hoşlandığı ifade edilmektedir. Eğer önceki milletlerin şeriatı bizim içinde şeriat olsaydı Hz. Peygamber'in onlara tabi olması vacip olurdu.[65]
Bizden önceki milletlerin şeriatjerinin bizim için delil olup olmayacağı konusunda usûlcülerin söylediklerinin özeli şudur.
Kur'an veya sahih sünnet, eski milletlerden birisinin şeriatlarından bir hüküm anlatmış ve onun, bize de yazıimtş olduğunu beyan etmişse, o hüküm, bizim için de bir şeriat ve kanundur. Bunda tüm alimier müttefiktirler.
Kur'an ve sünnet, eski milletlerden birisine ait bir hükmü anlatmış ve bunun neshedildiğine işaret edilmişse, o hükmün, bizim için geçersizliğinde ihtilaf yoktur.
Kur'an ve hadis, eski milletlerin şeriatına ait bir hükmü aktarmış ve o hükmün, bizim hakkımızda da geçerli olduğu veya nesh edildiği konusunda bir şey varid olmamışsa, Hanefiler'in CumhûVu, MalikÜer ve Safı-iler'in bazılarına göre bu hüküm, bizim için de geçerlidir. Ona uymak bizim görevimizdir.
Bazı alimlere göre ise, o, bizim için şeriat değildir. Çünkü, bizim şeriatımız, önceki şeriatları neshetmiştir. Ama bizim dinimizde, o hükmü, ikrar eden bir şey varsa müstesna.
Doğrusu önceki görüştür, çünkü bizim dinimiz, eski şeriatlerin bizim şeriatimize zıt olan yönlerini neshetmiştir. ı
2. Saçların ortadan ayrılmasının hükmünde de alimier ihtilaf etmişlerdir. Bazı alimler, Hz. Peygamber'in son halinin bu olduğunu. Efendimiz'in daha önceleri saçlarını sarkıttığı halele hilâllere, ortadan ayırmasının vahye müsteniden olduğunu söylerler. Bazı âlimlere göre saçları ortadan ayırmak caiz, bazılarına göre ise müstehaptır. Caiz diyenlere göre; Hz.

Peygamber, saçını vahye dayanarak değil kendi içtihadı ile ayırmıştır. İmam Malik; "Erkeğin saçını ayırması bana daha sevimli geliyor" der.
İmam Nevevî, alimlerin görüşlerini bir isme nishet eimetlcn verdikten sonra; "sahih olan; saçları ayırmadan salıverme* ve ortadan ayırmak işinin ikisi de caizdir. Ama ayırmak daha efdaldır. demiştir.[66]

Bazı Hükümler

1. Ehli kitaptan olanlar dinsizlerden daha üstündür. Hakkında hüküm olmayan konularda, dinsize muhalefet için ehli kitaba muvafakat caizdir.
2. Saçları ortadan ayırmak müstehaplır.
3. Bizden önceki mfflefleriri şeriatlarındaki hükümler. bazı hallerde bizim için de geçerlidir.[67]

4189... Âişe (r'anha)şöyle demiştir:
"Ben Rasûlullah (s.a)'in saçlarını ayırmak istediğimde tam tepesinden ayırır, alnı üzerine dökülen saçları da gözlerinin arasına sarkıtırdım."[68]

Açıklama

Bu hadisin ifade ettiği mânayı açıklarken alimler bu konuda bir hayli söz söylemişlerdir. Aliyyü'l -Kârı, "Hz. Aişe, Resûlullah'm saçını ayırırken tam gözlerinin arasından geriye doğru ayırırdı." demiştir.
Tibî'de aynı anlayışı destekler bir tarzda şöyle demektedir: "Mânâ şudur: Saçın ayrıldığı çizginin bir tarafı tam tepede, öbür tarafı da gözlerin arasına gelecek şekilde alnında idi. Hz. Âişe'nin "anlındaki saçları gözlerinin arasına sarkıtırdım," sözünün manası; "saçların yansı bu çizginin sağına yarısı da soluna gelecek şekilde ayırırım" demektir.
Erdebîlî de belirtildiğine göre , "Hadiste, Hz. Aişe'nin sözünün mânâsı şudur:
Tepeden Öne doğru gelen çizginin bir ucunu gözlerinin tam ortasına gelecek şekilde yaparım. Böylece alnındaki saçın yarısı sağ tarafa yansıda sol tarafa kalırdı. İşte alnındaki saçları gözlerinin arasına sarkıtıldım, sözünden maksat budur."
Bu açıklamalardan anlıyoruz ki; Hz. Aişe validemiz. Peygamber Efendimizin saçlarını taradığı zaman başının tam ortasından ikiye ayırır yarışını sağ tarafına diğer yansını da sol tarafına tarardı.[69]

11. Cümmeyi Uzatmak

Cümme: İnsanın omuzlarına kadar dökülen saçıdır. Bu kelime bazen mutlak olarak, saç manasında da kullanılır.[70]

4190... Vâil b. Hier (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:' "Saçlarım hayli uzun bir halde iken Rasûlullah (s.a)'e geldim. Beni görünce; "Uğursuzluk, Uğursuzluk" buyurdu. Hemen dönüp saçlarımı kısalttım, ertesi gün tekrar geldim "Seni kastetmemiştim, (ama) bu daha güzel" buyurdu.[71]

Açıklama

Hâdis-i şerif, saçları haddinden fazla uzatmanın uygun olmayacağına delâlet etmektedir. Ama bu haram da değildir. Çünkü saçı uzun olan zata Rasûlulluh'ın hitap tarzı bu fiilin haram olmadığını göstermektedir.
Hadisten bazen sahabelerin de Efendimiz'in sözünü yanlış anladıklarını görüyoruz.[72]

12. Erkeğin Saçını Örmesi

4191... Ümmü Hanı şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) Mekke'ye geldi, başında dört tane belik (örgü) vardık.[73]

Açıklama

Tirmizî hadisin iki ayrı senetle gelen rivayetini vermiş ve birisi için garip. Öbürü için de hasen demiştir. Yanlız her iki rivayetin tabiûndan olan ravisi Mücahidedir. Tirmizî'nin belirttiğine göre Muhammed Buharı: "Mücahid'in Ümmü Hani'den hadis rivayet ettiğini bilmiyorum" elemiştir:
Hâdis, Erkeklerin saçlarını örmelerinin caiz okluğuna delildir.[74]

13. Başı Tıraş Etmek

4192... Abdullah b. Câbir (r.a) şöyle demişlir.
Hz. Peygamber (s.a); Cafer ailesine, üçgiin sonra kendilerine geleceğini söyledi. Sonra Cafer ailesine varıp;
"Bu günden sonra kardeşim için ağlamayın" buyurdu. Daha sonra da "bana kardeşimin çocuklarını çağırın" dedi. Biz Râsûlullah'a getirildik. Birer kuş yavrusu gibi idik.

Efendimiz:
"Bana berberi çağırın" buyurdu (berber geldi) Rasûkıllah kendisine emretti, o da başlarımızı tıraş etti.[75]

Açıklama

Hâdis'in râvîsi Peygamberimiz/in amcası Ebû Tâlibn oğlu büyük şehid Hz. Cafer'in oğludur. Anlaşıldığı üzere Hz. Cafer şehid edilince. Peygamber Efendimiz, yas tut maları için ailesine üç gün izin vermiş, üç günün biliminde de onlara yası bırakmalarını tenbih etmek için kendilerine geleceğin! söylemiştir.
Hz. Cafer'in ailesine geldiğinde onun çocukları Abdullah. Avn ve Muhammed -Râvi'nin tabiriyle birer kuş yavrusu gibi idiler. Saçları kuş yavrusunun tüylerine benziyordu. Efendimiz durumu görünce bir berber çağırıp çocuklarının saçlarını tıraş ettirdi.
Aslında ihramdan çıkmanın dışında saçların tıraş edilmemesi daha el; dâl görünmektedir. Ama, Hz. Cafer'in hanımı kocasının şehitliğinden dolayı duyduğu üzüntü sebebiyle çocukların suçlarını taramayı ihmal ettiği için, Peygamber Efendimiz, başlarını tıraş ettirmiştir. Bu izah Aliyyü'l-Kârî'ye aittir.
Bezlü'l - Mechûd'da talikan şöyle denilmektedir.[76]
Muvaffak şöyle der. "Başı tıraş konusunda Ahmed (b. Hanbeİ)Men selen rivayetler ihtilaflıdır. Ondan, tıraş olmanın mekruh olduğu rivayet edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) Hariciler hakkında, "Onların özellikleri tıraştır." buyurmuştur. Hz. Ömer'de Sabiğa; "eğer seni tıraşlı olarak görürsem başına kılıçla vururum.1" demiştir. Yine Pcygambenmiz'den, "alınlar hac ve umre de açılır." buyurduğu rivayet edilmiştir. Bunu Efrad'da Dârakutnî rivayet etmiştir.
İbn Abbas (r.a) da şehirde başını tıraş eden şeytandır, demişlir.
Ahmed, "Selef tıraşı kerih görürdü" der. Yine Âhmed'den bunun mekruh olmadığı, ama tıraş olmamanın daha efdal okluğu ifade edilmiştir.
İbn Abdîl Berr, "İnsanlar tıraş olmanın mubah olduğunda lYıüttenktirler, delil olarak bu yeter" der.
İkna, şerhinde de şöyle denilmekledir. Saçları tıraş etmekle beis yoktur. Ama Hac. kafirin müslüman oluşu ve yeni doğan gocunun akikastnm dışında sünnet de değildir."
Büceyremi de İbnü'l Kâriyy'inin şu sözleri nakleder. "Hz. Peygamber (s.a) ömründe ancak dört defa tıraş oldu,"
Bu ifadelerden, zaruret yoksa, saçları tıraş etmenin caiz. tıraş etmemenin ise efdal olduğu anlaşılmaktadır.
İmâm Nevevî; Hz. Peygamberin Haricîlerle ilgili, sözünün, saçı iraş etmenin caiz olmayışına delâlet etmiyeceğini, çünkü bir guruba alâmet olan bir şeyin bazan haram, bazan da mubah olabileceğini söyler.[77]

Bazı Hükümler

1. İşi yaygaraya dökmemek, ağıt ve ferya da dalmamak kaydıyla, ölünün arkasından üç gün yas tutmak, ağlamak caizdir.
2. Küçük çocukların velîleri, onların işlerini üzerlerine alırlar ve onların yararına olan faaliyetlerde bulunurlar.
3. Saçların traş edilmesi caizdir.[78]

14. Zülüf Bırakmak[79]

4193... İbn Ömer (r.a) şöyle demiştir; "Hz. Peygamber (s.a) yarım tıraştan nehyetli."
Yarım tıraş; çocuğun başının bir kısmının tıraş edilip, bir kısmının saçının bırakılmasıdır.[80]

4194... İbn Ömer (r.a), "Rasûlullah (s.a) yarım tıraştan nehyelti" demiştir. Yarım tıraş: Çocuğun saçını tıraş edip zülüf bırakmaktır.[81]

4195... İbn Ömer (r.a) şöyle demiştir.
"Hz. Peygamber (s.a) saçının bir kısmı tıraş edilip, bir kısmı bırakılmış bir çocuk gördü, insanları bundan men edip:
"Ya tamamını tıraş edin ya da hep bırakın" buyurdu.[82]

Açıklama

Bu bab'daki her üç hadis de İbn Ömer (r.a)'den rivâyet edilmiştir. Bunlardan ilk ikisi'nin lâfızları da aynıdır. Ancak isnadları farklıdır.
İlk iki hadiste İbni Ömer; Hz. Peygamber (s.a)'in yarım tıraşı nefyettiğini haber vermiştir.
Yarım tıraş diye terceme ettiğimiz "Kazea" kelimesi, sarihler tarafından üzerinde hayli durulan bir kelime olmuştur. Aslında bu kelime, gökyüzündeki parçalar halindeki bulutlar ınânâsındadır. Ancak, bu hadisle ifade ettiği mânâ, iki hadisteki râviler taralından farklı izah edilmiştir.
Önceki hadiste Râvi Nâfi bu kelimeyi, "Çocuğun saçının bir kısmını tıraş edip bir kısmını bırakmak" diye izah etmiştir.
İkinci hadiste ise, râvüerden birisi bu kelimeyi, "Çocuğun saçını tıraş edip zülüf bırakmak" diye tefsir etmektedir.
ibn Hacer el-Askalâni Fethu'1-Bari adındaki eserinde "Kazea" kelimesini bu şekilde tefsir eden zatın ismini bilmiyorum" der.
Buhari'de ise bu kelime, hadisin oradaki rivayetinin râvilerinden Ubeydullah tarafından şöyle izah edilmiştir:
"Ubeydullah şöyle demiştir:

Üsta'dim, Nâfl'nin oğlu Ömer'e kazea nedir diye sordum.
Çocuğun başım tıraş edip, alnındaki veya alnının iki tarafındaki saçları bırakmaktadır, dedi ve eliyle alnını ve alnının iki tarafını gösterdi.
Hocam bu yasak erkek ve kız çocukları arasında müşterek midir? diye sordum.
Bana, babam Nâfi "Çocuk" dedi. Erkek veya kız, yada her ikisi de, diye bir açıklama yapmadı, dedi.
Ben bu meseleyi Ömer'e tekrar sordum.
Ey Ubeydullah! erkek çocuğun alnı ve alnının iki tarafında saç bırakmak da mahzur yoktur. Çünkü, "kazea" yanlız alnın üstünde kâkül bırakıp, başın geri kalanını tıraş etmektir, dedi.
Kazea kelimesinin tefsiri sadedinde bu rivayetler gelmiştir. İmanı Nevevi:
"Kazea, Nâfi'in yaptığı tefsirdir. O da ayırım yapmadan, başın bir kısmını tıraş edip bir kısmını da bırakmaktır. Ulemadan başın değişik yerlerini tıraş etmek olduğunu söyleyenler olmuştur. Ama sahih olan tefsir öncekidir. Çünkü, o râvi'nin tefsiridir. Bu tefsir hadisin zahirine zıt düşmediğine göre onunla âmel gerekir." demiştir.
Bu izahların hepsinde "Kazea" kelimesinin çocuk saçıyla ilgili olduğu görülmektedir. Hafız İbn Hacer bunun bir kayıt olmadığını, çocuğa da büyüğe de şamil olduğunu söyler.
İmam-i Nevevi, değişik yerlerde olduğu takdirde, " kazea" nin mekruh olduğunda alimlerin müttefik olduklarını söyler, ve şunları ilâve eder: "Tedavi ve benzeri bir özürden dolayı olması hali ise bundan müstesnadır. Bu tenzihen mekruhtur. İmam Malik, onu hem de kız çocuk için mekruh görmüştür. Bazı Malikîler ise saçın başın arkası veya şakaklarda bırakılmasında mahzur olmadığını söylemişlerdir. Bizim (şafiilerin) görüşümüze göre; ister erkek, ister kadın için olsun, mutlak olarak mekruhtur."
Baci'nin Miinteka\sında "İmam Malik, erkek çocuğun.iilüT bırakmasını mekruh görmüştür." denilmekledir.
Hanefî fıkıh kitaplarından, Fetvay-ı Alemgiriyye'de '"Kikinin başının ortasını tıraş edip saçını örmeden salıvermesinde mahzur yoklur. Ama örerse mekruhtur. Çünkü, bu bazı kafirlere benzemeklir." denilmekledir. Başın değişik yerlerinde saç bırakmanın mekruh olmasının hikmeti, o devirde kakül bırakmanın. Yahudiler, müşrikler ve bazı fasıklar arasında adet olup, bunun çocuklar için töhmete yol açmasıdır.
İhyâ-i Ulûmididin de temizlik maksadıyla saçın tamamının tıraş edilmesi veya tamamen bırakılmasında mahzur olmadığı, bildirilmektedir.
İbn Abdi'l Berr de başın tamamının tıraş edilmesinin müb;ıh oluşunda icma olduğunu söyler.
Son hadis-i şerif saçların tamamının tıraş edilmesinin veya tamamının bırakılmasının caiz olduğunu beyan etmektedir. Aliyy'ül Kâri, bu hadisin hac ve umre haricinde de saçı tıraş etmenin cevazına işarel ettiğini, ama tıraş etmemenin daha efd âl olduğunu söyler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) ve sahabîler öyle yaparlardı.
Şevkani'de bu hadisin, saçı tıraş etmeyi mekruh sayanların görüşlerini reddettiğini söyler ve Ahmed b. Hanbcl'in şu sözlerini nakleder: "Alimler ustura ile tıraşı mekruh gördüler. Makasla kısaltmakta ise mahzur yoktur. Çünkü kerahate delâlet eden haberler îııuşa mahsusturlar."
Aslında saçı tıraş etmenin doğru olmadığına delâlet eden bazı hadisler vardır. Bunlara 4192 numaralı hadisin izahında işaret edilmiştir.[83]

Bazı Hükümler

1. Müslümanların, müslüman olmayanlara zihnen olduğu gibi. şeklen benzemeleri de caiz değildir.
Şeklî benzeme, ilk bakışta, önemsiz gibi görünebilir. Ama aslında, insanların davranışları, giyinişleri, düşünce larzları bir kültür eseridir. Toplumları değiştirmek, onlara yeni kültür ve düşünceler enjekle etmek isleyenler, insanların kılık kıyafetlerini hiçbir/aman ihmal etmemişlerdir. Islâmî düşünce ile mücadelede de kılık ve kıyafet değişimi her zaman önde tutulmuştur. Yeni bir kıyafete bürünen kişi kendisini o kıyafetin mensubu olan camiadan hissetmeye, onlar gibi yaşamaya ve hatta onlar gibi düşünmeye başlar. Düşünce ve inancın değişmesi de, dinin değişmesi sonucunu doğurur. İslâmiyet, mensuplarının inanç ve dinî gayretlerini korumak için her türlü tedbiri almıştır.
2. Çocukları yabancılara benzeyecek şekilde tıraş etmek mekruhtur.[84]

15. Çocukta Zülüf Bırakmaya Ruhsat

4196... Enes b. Mâlik (r.a)'den şöyle demiştir:
Benim zülüflerim (başın yan tarafına sarkan saçlar) vardı Annem bana: "Ben onları kesmem, çünkü Rasûluilah (s.a) çeker ve tutardı" dedi.[85]

Açıklama

Aliyy'ül - Karî Peygamber (s.a) Efendimizin, Hz.Enis'in zülüflerini Ilıtmasını şu iki şekilde izah etmiştir.
1. Enes (r.a)'ın saçlarım tutar ve onunla oynardı.
2. Veya Onları kulağına varıncaya kadar uzatır, kulaktan aşağı uzananları tutar ve keserdi.
Sözü hangi mânâya hamledersek edelim bu. Rasûluilah (s.a)'mn, hizmetçisine ne kadar güzel muamele ettiğine delâlet eder. Müslümanlar için en güzel örnek olan Efendimiz'in hayatının her safhası, toplumun her ferdinin kendisi için rehber edineceği hadiselerle doludur.

Hadis-i Şerif, zülüf uzatmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Buna delâlet eden başka hadisler de vardır. Nesâi'nin tahricine göre, Ziyad'in babası Husayn, Hz. Peygamber (s.a)'e gelmiş. Efendimiz de mübarek elini Husayn'ın zülüfleri üzerine koyup besmele çekmiş ve onun için dua etmiştir.
Sahihayn'da İbn Mes'uddan rivayet edilen şu hadis de bunlardandır.: "Hz. Peygamber (s.a)'in ağzından yetmiş sûre okudum. Zeyd b. Sabit oğlan çocukları ile birlikte idi ve onun iki zülüfü (iki taraftan zülüf) vardı."
Burada karşımıza bu konudaki hadislerle bir önceki babın hadisleri arasında bir çelişki görüntüsü çıkmaktadır. Çünkü o hadisler zülüf bırakmayı nehyetmekte, bu hadis ise caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadislerin arası şu şekilde uyuşturulmuştur. Nehyedilen zülüf uzatmaktan maksat, saçın kalın kısmını tıraş edip sadece sakalların üzerindeki veya tepedeki saçı uzatmaktır. Caiz olan zülüf ise, şakaklar üzerindeki saçlar biraz daha uzun olmakla birlikte, başın kalan kısmında da saç bırakmaktır. Yani başın kalan kısmındaki şakaklar üzerindekilerden daha fazla kısaltılır.[86]

Bazı Hükümler

1. Sacın bir kısmının uzun. bir kısmının daha kısa olması caizdir.
2. Müslüman çocuklara ve hizmetçilere iyi ve lütûlkâr davranılmalıdır.
3. Muhterem kişilerin bıraktıkları ile tebcrrıık için, onların dokundukları şeyleri ve elbiseleri toplamak caizdir.[87]

4197... Haccac b. Hassan şöyle demiştir.
Biz Enes b. Malik'in yanına girdik, kız kardeşim Muğire, bana, o hadiseyi haber verip şöyle dedi.
"Sen o gün küçük bir çocuktun ve senin saçının iki beliği, veya alnının üstündeki saçtan iki tutam) vardı.[88] Enes başını okşadı, senin için dua etti ve "Şunları kesin veya kısaltın. Çünkü bu yahudilerin .şiarıdır." dedi.[89]

Açıklama

Hadisten anlaşıldığına göre. Haccac b.Hassan küçük bir çocukken, içlerinde kız kardeşi Muğire'nin de bulunduğu bir grupla birlikte Enes b. Malik'in yanına girmiş ve onunla konuşmuştur. Ancak, Haccac Enes (r.a)'ın yanına girdiğini hatırlamakta, gerisini ise hatırlamamaktadır.
Tafsilâtı ablası Muğire kendisine haber vermiştir. Hz. Enes'in yanına girdiklerinde, Haccac'ın başında iki belik saç vardı. Ancak râvilerden birisi bu beliklerin başın neresinde olduğunda tereddüde düşmüş, bunun tepedeki saçlardan veya alnının üstündekilerden olduğunu söylemiştir.
Hz. Enes, çocuğun saçlarını görünce, "Bunları kesin veya kısaltın" demiştir. Aliyy'ül - Kârı bu sözü, Rasûlullah'a ait olduğunu söylemektedir. Ama bunun, bir yanlış anlama olduğu belirtilmiştir.
Enes b. Malik, Haccac'ın başındaki belikleri yahudilerin şiarı olduğu için hoş karşılamamiştır. Bu konu ile ilgili olarak İbn Tcymiyye şöyle demektedir. "Enes b. Mâlik, gerekçe olarak bunun yahudilerin şiarı olduğunu göstermektedir. Bir yasağın bir gerekçe ile gerçeklendirilmesi, o gerekçenin de mekruh olduğuna delâlet eder. Bundan anlaşılıyor ki, saçta bile olsa yahudilerin şiarının yapılmaması icap eder. Maksat budur."
Bu hadisin konu başlığı ile irtibatı şudur. Baştaki iki belik halindeki kakül veya zülüf yahudilerin şiarıdır. Çünkü bu sözleri söyleyen Enes'in, çocukluğunda zülüfü olduğu yukarıda geçmiştir.[90]

16. Bıyığı Almak (Kısaltmak)

4198... Ebu Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'a iblağ ederek (merfuan) şöyle demiştir:
Fıtrat beştir. Veya beş şey fıtrattandır.[91]
Sünnet olmak, etek tıraşı yapmak, koltuk altını yolmak, tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmaktır.[92]

Açıklama

Hadisin Buhari'deki rivayeti de aynen buradaki gibidir. Buhari'de aynı konuda. İbn Ömer'den, diğerleri anılmadan, bıyığın fıtrattan olduğunu bildiren bir rivayet daha vardır.
Hadis-i şerif, metinde geçen beş şeyin fıtrattan olduğunu ifade etmektedir. Hattabî, buradaki fıtratın sünnet mânâsında olduğunu söyler.
"Fıtratın" Allah katında değişmeyen dini esaslar ve Hz. İbrahim (a.s)'m ve onun neslinden gelen peygamberlerin sünnetleri olduğu tarzında görüşler vardır.[93]
Hadis-i şerifte anılan bu beş şeyin fıtrattan, yani meşhur manâsıyla sünnetten olduğu zikredilmektedir: "Beş şey fıtrattır" şeklinde değil, "Beş şey fıtrattandır." şeklinde bir ifade tarzının seçilmiş olmasından anlıyoruz ki, fıtratın tamamı beş değil, daha fazladır. Nitekim. Ebıı Davud'un 53. hadisinde, Hz. Aişe (ı\a) vasıtasıyla, on şeyin furaüan olduğu rivayet edilmiştir. İbn Hacer'in beyanına göre, İbn'ül Arabî fıtrattan olan oluz kadar şey saymıştır.
Şüphesiz bu hadisi şerifle yukarda işaret edilen 53. hadis arasında bir çelişki yoktur. Hz. Aişe'nin rivayetinde Efendimiz, fıtrattan olan şeylerden onunu; Ebu Hureyre'nin bu rivayetinde de beşini sayımşıır.
Şimdi, bu hadis-i şerifte fıtrattan olduğu anılan beş şeyi teker teker ele alalım:

1) Sünnet Olmak: Yukarıda işaret edilen Hz. Aişe hadisinde bu madde mevcut değildir. Ancak bir sonraki Ammar b. Yasir hadisinde vardır, bu konu 54 numaradaki Ammar hadisinde ele alınmış sünne-f vakti konusunda görüşler incelenmiştir.[94]
Sünnet olmak sözü ulemanın ifadesine göre erkeklere de kadınlara da şamildir. Erkeklerin sünnet edilme keyfiyetleri malumdur. Ancak kadınların sünnet edilmesi konusunu anlamak biz Türkler için bira/ müşkii olmaktadır, Çünkü bizlerde böyle bir uygulama mevcut değildir. Şerhlerde kadınların sünnet edilmesi, "İdrar deliğinin üstündeki horoz ibiği gibi olan derinin kesilmesi" diye tarif edilmektedir.
Sehâran Furi, Bezl-ül Mechûd'da: Ulemamızın, kadında*, anılan derinin az bir şey alınarak sünnet edilmesinin müslehap olduğunda, ittifak halinde olduklarını söyler.
2) Etek tıraşı olmak Bu mânâyı ifâde eden kelime hâdis-i şerifte EMstihdat" şeklinde varid olmuştur. Halbuki başka rivayetlerde halkül'-âne" şeklinde geçmiştir. Avnü'l - Ma'bûdda "İstihdaf kelimesinin bu mânâda kullanışı şöyle izah edilmektedir. "Etek tıraşı el-hadid (demir) kullanılarak - ki oda usturadır-yapıldığı için istibdat denilmiştir."
Etek tıraşı, ustura ile olduğu gibi, yolmak veya başka bir yolla da yapılabilir. Önemli olan, fazla kılların izalesidir. Ancak Mcşarik şerhinde:
"Eğer kıllar demirden başka bir şeyle izale edilirse sünnet üzere olmuş sayılmaz" denilmektedir.[95]
3) Koltuk Altı Yolmak: Etek tıraşında sünnet olan. tıraş olduğu halde, koltuk altlarında sünnet olan yolmaktır. Ama tıraşla da sünnet yerine getirilmiş sayılır. Fakat yolmak daha efdaldir.
4) Tırnakları Kesmek: Bu hem erkekler ve hemde kadınlar için aynıdır. Aralarında bir farklılık yoktur. Bu meselede 53. hadisin şerhinde ele alınmıştır.[96]
5) Bıyığı Kısaltmak: Bıyığı kısaltmaya işaret eden kelimeler çeşitli rivayetlerde farklıdır. Onun için ulema, bıyığı kısaltmaktan muradın kırpmak mı, kazımak mı. yoksa dudak kırmızılığı görünecek şekilde uçlarını almak mı olduğunda değişik görüşlere sahiptir.
Bu görüşlere daha Önce temas edilmiştir.[97] Bezlü'1 MeehÜd müleilili bu hadisteki kısaltmayı "Dudağın kenarı görünecek şekilde" diye izah etmiştir.
Hz. Peygamber (s.a) bıyığı kısaltma ve sakalı uzatma konusundaki tavsiyeleri, "Sakalı uzatın, bıyığı kısaltın" tarzında emir sigası ile ve onların bazıları "müşriklere muhalefet edin" veya "Yahudilere muhalefet edin" emirleri ile birlikte varid olmuştur.[98] Bu durum da bıyığı kesmek ve sakalı uzatmanın illeti müşriklere muhalefet çimektir. Zamanımızda müslüman olmayanlar genelde bıyıksızdırlar ve müslüman halk, normal uzunlukta olan bıyıkları değil bıyığı tamamen kazıyanları ve bıyıkları, dudakları örtecek derecede uzayanları yadırgamakladır. Bu gün için bıyığı kısaltma emrini, dudak kırmızılığı görülecek şekilde kısaltmaya hamletmek hem hadisin ruhunu hem de maslahata daha uygun düşmekledir.[99]

4199... Abdullah b. Ömer (r.a); şöyle demiştir: Rasûhıllah (s.a) bıyıkları kazıyıp sakalları olduğu hâl üzere bırakmayı (uzalrnayı) emretti.[100]

Açıklama

Tirmizî bu Hâdis-i şerifi için "basen sahih" demiştir Tirmizî'nin bildirdiğine göre senetle yer alan Ebu Bekir b. Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.
Hâdis-i şerifte, bıyıklan kısaltma mânâsım ifade eden tabir, şeklinde varid olmuştur, "ihfa".....iyice kısaltmakta aşırı gitmek yanı dipten kesmek nıanasındadir. Bu kelime lamamen kazıma mânâsını da ifade eder.
Hadisteki bu ifâde, sünnete uygun olanın bıyığı kökten kazımak olduğunu söyleyenlerin görünüşü takviye etmekledir.Ancak ulemanın çoğunluğu değişik görüşteler. İmam Maük: "Bıyıklan kazımak müsledir" demiş ve hadisteki kısaltmaktan maksadın, dudağın üzerine uzayanı almak olduğunu söylemiştir.
Tahavî, İmam Şafii'den bu konuda bir rivayet gelmediğini, ama Şafiî'nin ashabından Müzeni ve Rabî'nin bıyıklarını iyice kısalttıkların), bunun da İmam Şafii'den duydukları ile amel ettikleri izlenimini verdiğini söyler.
Eşkarda "Ahmet b. Hanbel'in bıyıklarını iyice kısaltmış vaziyetle gördüm" der.
Bazı alimler bıyığı iyice kısaltmayı emreden hadislerle, dudaklar görünecek şekilde uçlarından almaya delâlet eden hadislerin arasını şöyle telif ederler. "Bıyıklar uçlarından alınarak kısaltılır, etrafı ise kazınır."
Hadis-i şerifin ikinci bölümünde sakalı uzatmayı teşvik etmektedir. Aslında ".....îfa" sakalı kesmeden, uzaması için kendi haline bırakmak manasınadır. Ancak, Hz. Peygamberin sakalından, kabzasından fazlasını aldığını bildiren rivayetler göz önüne alınırsa maksadın, sakalı hiç kesmeden bırakmak değil, uzatmak olduğu anlaşılır. Sakalı uzatma konusunda malûmat, birinci cilt, 103. sahifede geçmiştir. Burada şuna işaret etmek istiyoruz; asrımızdaki bazı alimler, sakal uzatma ve bıyığı kısaltmanın Hz. Peygamber (s.a)'in şer'i bir sünneti (sünneti hüdâ) değil, yemesi içmesi, yürümesi gibi yaşantısına bağlı bir adeti (sünnet-i zevâid-den) olduğunu söylerler.
Muhammed Ebu Zehra da bu görüşte olanlardandır.[101] Bu görüş sahiplerine göre sırf Hz. Peygamber (s.a) sakal bıraktığı için sakal bırakan kişi sevap kazanır, karşılığını görür, Sakallarını kesenler ise günah işlemiş sayılmazlar.
Selef ulemamızın sakal konusundaki görüşleri yukarıda işaret edilen yerde naklettik. Aynı şeyleri burada tekrarı zaid görüyoruz.[102]

4200... Enes b. Malik {r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), bizim kırk günde bir elek tıraşı olmamızı, tırnakları kesmemizi, bıyığı kısaltmamızı ve koltuk allını yolmamız! tayin etti.(emretti)

Ebû Davûd der ki: Bu hadisi Cafer b. Süleyman îmrân'dan o da Enes'den Hz. Peygamberi anmadan rivayet cinıiş ve "bize tayin edildi (emredildi)" demiştir.Bu esahtır.[103]

Açıklama

Hadisin tinnizîdeki rivayetinin sonunda "kirkgünden fazlaya bırakılmaz" ilavesi vardır.
Ebu Davûd'dakinin aksine Tirmizî'de Hz. Peygamber anılmadan "Tayin edildi" (emredildi) şeklinde olan rivayetin daha sahih olduğu söylenmektedir.
Bu hadis, kişinin yapması gereken iç temizlikleri için. tırnak kesmek ve bıyıklan kısaltmak için bir zaman tayin etmektedir. Bu zaman da kırk gündür, Ancak kırk gün. bu işler için. tayin edilen tek vakit değil, son müddettir. Yani anılan şeyler kırk günden daha sonraya bırakılmamalıdır.
İç tıraşı olmak, tırnak kesmek ve bıyık kısalimak temizliği temin için gerekli şeylerdir. Rasûlullah Efendimizin leyin ettiği bu müddeti o günün şart ve imkanlarına göre değerlendirmek gerekir. Anılan temizlikler için günümüzde kırk gün hayli uzun bir müddettir, Aslolan, lırnaklar ya da kıllar uzadığı zaman kesmektir. Bu, haftada bir de olabilir. Daha kısa zamanda da olabilir; kişilere göre değişebilir. Kimilerinin tırnak ve kılları daha çabuk uzar; dolayısıyla, daha kısa zamanda kesilmesi gerekir. Kimilerinki de daha geç uzar ve daha uzun bir zamanda kesilmesi gerekir. Ancak hadise muhalefet etmemek için her halükârda kırk günden fazlaya bırakmamak gerekir.[104]

4201.... Câbir (r.a) şöyle demiştir:
Biz (sâhâbîler), hac ve umre dışında sakallarımızın ucunu (veya bıyıklarımızın ucunu) kendi haline bırakır (uzaUr)dık.[105]
Ebû Dâvûcl der ki: "istihdaf etek tıraşı demektir"[106]

Açıklama

"Sakalımızın ucunu" diye lerceme etliğimin "Ks-sibâl" kelimesi sarihler tarafından iki şekilde izah edilmiştir." Bunlar;
1- Sakalın uç tarafı, göğüs üzerine sarkan kısmı.
2- Bıyıkların ucu.
Terceme bunlardan, Avnü'l - Mâbûd'da benimsenen birinci görüşe göre yapılmış, Gâzâli'nin de görüşü olan ve Bezlü'l Mechûd'da benimsenen ikinci görüşe de parantez içerisinde işaret edilmiştir.
Sibâl, kelimesine bıyıklar mânâsı verildiği takdirde şöyle bir izahın getirilmesi gerekir. Bıyığın iki ucu vardır. Dolayısıyla Sibâl lesniye (iki) mânâsında kullanılmış, cem'î (çoğul) bir kelimedir.
Hz. Peygamber (s.a) bıyıkların kısaltılmasını emretmiştir. Ancak bu yiyecek ve içecekler karışmaması için dudaklar üzerine sarkan kısımla ilgilidir. Bıyıkların uçları için böyle bir endişe olmadığından uzatılması, bıyıkların kısaltılmasını emreden hâdise ters düşme..
Az öncede işaret ettiğimiz gibi, bu izaha "Sibâl" kelimesine "bıyıkların uçları" mânâsını verdiğimiz takdirde ihtiyaç vardır. Bu izah Bezlü'l - Mechûd'da yer almıştır.
Hâdis-i şerifde işaret edilmesi gereken bir de şu mesele var, Hz. Câbir sakalların (veya bıyıkların) ucunun uzaitıimasmm; " îfâ" kelimesi ile ifâde edilmiştir. Bu kelime, sakalı kesmeden kendi hafine bırakmak demektir. Bu ifâdeden Rasûluüah ve sâhfıbîlerin hiç tıraş olmadan sakallarını bırakıverdikleri mânâsı çıkmaz. Çünkü Efendimizin, sakalını tutup, kabzasından artanları kestiğini bildiren hadisler vardır.
Hadisin sonunda "İstihdad"m etek tıraşı mânâsında olduğu bildirilmektedir. Aslında bu izahın yeri burası değil, 4198 nolu hadistir! Çünkü bu kelimenin geçtiği hâdis-i şerif odur.[107]

17. Beyaz Kılları Yolmak

4202... Attır b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden. Rasülullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Beyaz kılları yolmayınız; Islâımla saçı sakalı ağarmış olan hiç bir müslüman yok ki - Süfyan rivayetinde dedi ki; O kıl, kıyamet günün: de onun için bir nur olmasın -Yahya'nın hadisinde ise ".... () kıl sebebiyle Allah, Ona bir hasene yazını? ve ondan bir günah silmiş (»İmasın" dedi.[108]

Açıklama

Hadisin Tirmizî'deki rivayeti "Ararmış kılları yolmayın şüphesiz o miislümanın nurudur. "İbn Mâce'deki rivâyeti'de "O müminin nurudur" seklindedir. Tirmizî hadis için "hasen" demiştir.
Hadisi, Ebû Davud'un Üstadı Müscddcd. iki ayrı hocadan: Yahya ve Süfyân'dan rivayet etmiştir. Süfyân'dan olan rivayeti "Beyaz kılları yolmayınız İslâm'da saçı sakalı ağarmış olan hiçbir imislüman yok ki, o kıl kıyamet gününde onun için bir nur olmasın'1 seklindedir. Yuh ya'nın rivayetine göre ise hadis şöyledir. "Beyaz kılları yolmayınız. İslam'da saçı sakalı ağarmış olan hiç bir müslüman yok ki, o kıl sebebiyle Allah ona bir hasene yazmış ve ondan bir günah silmiş olmasın"
Ağaran beyaz kılın ahirette nur olmasından maksat, o kıl sebebiyle cenabı Allah'ın ona nur bahşetmesidir.
Hâdis-i şerif, saç ve sakaldaki ağarmış kılların yolunmasının caiz olmadığına delalet etmektedir. İbn Reslân; '"Bizim ashabımız, Malikiler, Hanbelîler ve daha başkaları bu hadisler sebebiyle tfüUrmış kılian volma-riın mekruh olduğunu

söylemişlerdir. Ayrıca HalâPm Câmiin'de rivayet ettiği şu hadisler de buna delildir: "Bir haccam (kan alıcı), Hz: Peygamber (s.a)'in bıyığını kesti, Efendimiz'in sakalında bir beyaz kil gördü, onu atmak istedi. Bunun üzerine Rasûluüah- Hacea'nm elini tuttu ve "İslâm döneminde ağaran hiç bir kıl yok ki, o kıyamel günü kendisine bir nur olmasın." buyurdu." Buna göre. ağarmsş olan kılı yolmak da. yoldurmak da mekruhtur.
İmam-i Nevevî bu konudaki açık nehiylcrdcn dolayı Ivya/ kili yolmanın haram olduğuna bile hükmedebileceğim söyler.
Beyaz kılı yolmanın yasaklanışının hikmeti, bunun, kişinin hilkatini değiştirmek oluşudur. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Beyaz kılları yolmak yasak edilmiş, buna mukabil saç ve sakalı boyamak caiz görülmüş, hattâ teşvik edilmiştir; bu, çelişki değil midir?
Bu muhtenıeJ soruya Avııül Mabû'd'da söyle cevap verilmiştir: "Saçı sakalı boyamanın cevazı, başka bir dînî maslahala mehilidir. O da düşmana-karşı heybetli görünüp, korkutmakdır. İbnii'l Arabi söyle der: Beyaz kılların yolunması men edilmiş, boyanması ise men edilmemiştir. Çünkü yolmak, hilkati aslından değiştirmektir. Boyamak ise. ona bakana göre hilkati değiştirmez."
Yaptığımız bu nakillerden anlıyoruz ki, saçma sakalına kır düşen kişinin genç görünmek maksadıyla, ağaran saclarını yolması caiz değildir.[109]

18. (Saçı Sakalı) Boyamak

4203... Ebû Hûreyre (r.a) Rasıılullah (s.a)'den nıeıfû olarak şöyle rivayet etmiştir.
"Yahudiler ve hiristiyanlar (saçlarını ve sakallarını) boyatılıyorlar. Onlara muhalefet ediniz."[110]

Açıklama

Hâdis-i şerif, Külübî Siüe'nin tümünde yer almıştır.
Tirmizî'deki rivayet "Beyazlığı (kılları) değiştiriniz, yahudilere benzemeyiniz" şeklindedir.
Tirmizî: "Ebû Hüreyre hadisi basen sahîhdir. Ebû Hiireyredcn, birçok yolla rivayet edilmiştir." der.
Hadis, saç ve sakalı boyamanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Bu meşruiyetin illeti de yahudi ve hırisliyanlara muhalefettir. Bu illet, saç ve sakal boyamanın müstehap oluşunu telkin etmektedir. Çünkü. Rasûluilah (s.a) yahûdî ve hıristiyanlara muhalefetle çok titiz davranır ve bunu emrederdi.
Şevkânî: Selefin bu sünnetle çok meşgul olduklarını söyler ye şunları ilâve eder: "Onun için sen, tarihçilerin, eskilerin lercemei hâllerinden bahsederken saçını sakalını boyardı, boyama/dı gjbj sözler kullandıklarını görürsün. Ibnü'l Cevzî, sahabeden bir gurubun saç ve sakallanın boyadıklarını söyler. Ahmed b. Hanbel sakalını boyayan bir adam görmüş ve "Ben ölen bir sünneti ihya eden bir adam görüyorum" demiş, sevinmiştir. Nevevî 'de şöyle demektedir: "Bizim mezhebimize göre kadın ve erkeğin beyaz kılların, san veya kırmızıya boyamalar, müstehaptır. Esah olan görüşe göre siyaha boyamaları haramdır.[111]
Şevkânfnin ifâdesine göre beyaz kılların boyanmasında iki menfaat vardır. Bunlar:
1- Saç ve sakalı temiz tutmak,
2- Ehli Kitaba muhalefet etmektir.
Üzerinde durduğumuz bu hâdis-i şerifte beyaz kılların boyanması teşvik edilmekte, ancak boyanın rengi konusunda herhangi bir kayıt (Görülmemektedir. Bu satırlar okunurken Nevevî'nin beyânından boyanın san veya kırmızı olması gerektiği, siyaha boyamanın ise caiz olmadığı anlaşılmaktadır. İleride gelecek olan hadislerde, bu hükme ışık tutanlar vardır Biz bu konunun münakaşasını o hadislerin açıklaması esnasında ele alacağız.
Bu ve ileride gelecek olan hadisler, açık bir şekilde ağaran saç ve sakalları boyamaya teşvik ettiği halde, aksi görüşlerin serdedilmcsine imkân verecek rivayetlerden dolayı ulemâ, saç ve sakal boyamanın hükmünde ihtilâf.etmişlerdir. Bu konudaki görüşleri de yine Neylü'l - Evtar'dan özetle naklediyoruz.
Sahabe ve tâbîundan birçok kişi, saç ve sakal boyamanın hükmü ve boyanın cinsinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, boyamanın daha efclâl olduğunu söylemişler ve ağaran kılları değiştirmenin yasak olusuna delâlet eden bir hadis rivayet etmişlerdir.
Ayrıca Hz. Peygamberdin saç ve sakalındaki ağarmış olan kıllarını boyamadığmı söylemişlerdir.
Bazı âlimler de saç ve sakalı boyamanın eraâl olduğunu söylemişler. bu konuda varid olan hadisleri, sahabe, tâbiûn ve daha sonrakilerin uygulamalarım delil ittihaz etmişlerdir. Bunlar da kendi aralarında boyanın rengi konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Taberi, boyamanın hükmü konusundaki bu ihtilaflar için şöyle der: "Doğrusu şu ki Hz. Peygamber (s.aVin beyaz kılları boyamayı teşvik eden ve ondan nehy eden tüm hadisler sâhihdir. Ve bunlar arasında çelişki yoktur.
Bu konudaki emirler Ebû Kuhâfe gibi saçı sakalı bembeyaz olanlar hakkındadır, yasaklamalarda saçı sakalı kır olan yani siyahı da beyazı da bulunanlarla ilgilidir. Eski alimlerin bu görüşte olmaları kendi durumla-rındaki farklılıktır. Yani kimisinin saçları kır. kimisinin beyaz olmasıdır.
Ayrıca bu konudaki emir ve nehiyler bağlayıcı değildir.[112]
Bu izahtan anlaşılıyor ki sac ve sakalı lamaıncn ağarmış olanlann sarı veya kırmızıya boyamaları rniistehapttn
Kır olan saç ve sakalların boyanması ise meşru değildir. Kadı İyaz ise, meseleye biraz daha farklı bakmış, saç boyamak adet olan yerlerde boyamanın lüzumunu, adet olmayan yerlerde de boyanmaması gerektiğini yahut; ağaran saçları temiz olup boyamasına gerek duymayanların boy anlamalarını, aksi olanların ise boyamalarının müslehap olduğunu söyler.[113]

Bazı Hükümler

1- Müslümanlar inanç ve düşüncelerinde olduğu gibi, dış görünüşle rinde de müslüıncuı ıııaıııaıtı ınuiıaıcıcı etmekte, onlara benzememekle liliz davranmalıdırlar.
2- Saçı veya sakalı ağaran erkeklerin ve saçı adanın kadınların saçlarını boyamaları müstehaptır.[114]

4204... Câbir b. Abdullah (r.a) demiştir ki; "'Mekke leıhedildiğ Ebu Kuhafe[115] getirildi, saçı ve sakalı ak yavşan gibi bembeyaz kil Rasûlullah (s.a) "şunu bir şeyle değiştirin, siyahlan uzak durun (şu beyazlığı siyahın dışında bir renkle boyayınî buyurdu.[116]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki bir rivâyelinde. Ebû Kuhâ-IVmn Mekke felni y|j| mK yoksa Mekke ,emj günü mü getirildiği .şek ile ifade edilmekledir. Ayrıca bu rivayette. Ebû Kuhâ-fe'riin saçlarının boyanmasının hanımlarına emredüdiği bildirilmekledir.
Ahmet b. Hanbel'in, Enes (r.a)'dan yaptığı rivayetle bildirildiğine göre; Ebû Kuhâfe'yi. Uz. Ebu Bekir (r.a} taşıyarak gelirip. Rasûluilah'm huzuruna bırakmış ve Ebû Kuhâfe müslüman olmuştur.Taberî nin rivayetinde ise. Ebû Kuhâfe'yi götürüp saçını sakalını kırmızıya boyadıkları ifâde edilmiştir.
Hâdis-i .şerifte, Ebû Kuhâfe'nin saç ve sakalının beyazlığı '" (segame)ye benzetilmiştir. Bu kelime (süğâme) seklinde ele okunmaktadır. Aliyü'l - KarTnin ifadesine göre; Mirak Şah da "süğâme" şeklinde olduğunu söylemiştir. Kamûsüı ise "seğâni" şeklindedir. Bu kelime yaprağı ve çiçeği bembeyaz olan bir bitkinin ismidir. Asım Efendi kumus tercemesinde bu kelimeyi, "Ak yavşan1" diye terecine etmiş, Bûrhan'daki izahın ise "yandık otu" mânâsına gelecek şekilde tefsir edildiğini söylemiştir. Bu ihtilâfların önemi yoktur. Meselenin esası. Ebû Kuhâfenin saç ve sakalının bembeyaz olup yaprağı ve çiçeği kar gibi beyaz oktu bir bitkiye benzetildiğidir.
Bu hâdis-i şerif ağaran saç ve sakalı boyamanın müslebap olmakla beraber, siyaha boyamanın caiz olmadığına delâlet çimekledir. Siyaha boyamanın nehyedildiği açık olmakla birlikte bu nehiy mutlak midir, yoksa bazı hallerde siyaha boyanabilir mi? Bu konudaki görüşleri 20. bab'da 4212. hâdis'in izahı esnasında vereceğiz. Çünkü o bab, sırf siyaha boyanma konusundadır.[117]

4205... Ebû zer (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
Kendisi ile şu beyazlığın (saç ve sakal beyazlığı) değiştirildiği en iyi şey, kına ve ketem'dir.[118]

Açıklama

Tirmizî bu hadisîn basen sahili olduğunu söylemiştir
Ketem: Avnül Mabûd'daki ifâdeye göre, Yemen'de yetişen bir bitkidir. Kendisinden elde edilen boya kahverengidir. Bazı âlimler bu bitkinin zeytin ağacı yapraklarına benzeyen yapraklan ve karabibere benzeyen meyveleri olduğunu söylerler.
Kamusta, bu bitkinin kökü kaynatılarak mürekkep ekle edildiği bildirilmektedir. Kamus mütercimi, bu izaha göre anılan bitkinin çivil olu olması gerektiğini söyler İbnü'I Esir'de ketemin vesimc ile karıştırılarak saçı siyaha boyamaya yarayan bir bitki olduğunu söylemekledir.
Hâdîs-i şerif beyazlaşan saç ve sakallan kına ve kelem denilen bitki ile boyamanın, başka bir şeyle boyamaktan daha iyi okluğuna delâlcl etmektedir. Şüphesiz bu hadis, saçı sakalı başka bir şeyle boyamanın caiz olmayışına delil sayılamaz.
Saçı sakalı bu iki madde ile boyamaktan maksat, ikisini karıştırarak boyamak mı, önce birisi ile sonra da öbürü ile boyamak mı. yoksa bunlardan birisi ile mi boyamak olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Sahîh-i Müslîm'de, Hz. Ebû Bekir'in kına ve ketemle. Hz. Ömer'in ise sadece kına ile boyadığı bildirilmektedir. Bu rivayet, Hz. Ebû Bekir'in ikisini karıştırarak saç ve sakalını boyadığını Hz. Ömer'in ise sadece kına ile boyadığını ortaya koymaktadır.
Yukarıda ketem kelimesinin ifâde ettiği mânalar konusunda bazı âlimlerin söylediklerini aktarmıştık. Bu nakillerden bazılarına göre de, kelem, siyah renk veren bir bitkidir. Buna göre saç ve sakalı boyarken sadece kelem kullanılması bir müşkil ortaya koymakladır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a). saçı sakalı siyaha boyamayı nehyetmiştir. O halde hâdislen maksat. ya hu ikisini karıştırarak kullanmaktır ki o zaman ortaya kahverengi bir renk çıkar ya da ketem,sırf siyah renkte değildir. Belki siyaha çalan bir renktir. Kinâvî, kelemin çeşitli mânâlarını ve bu mânâlara göre hadisin izahını yapmıştır.
Hafız: "Safî ketem, kırmızıya çalan bir siyahlığı gerektirir. Kına ise kırmızılık verir. İkisinin birlikte kullanılması siyah kırmızı arası (kahverengi) bir renk meydana getirir' der.
Bu maddelerin ard arda kullanılması, yine kırmızı, ve siyah arası bir renk meydana getirir.[119]

Bazı Hükümler

1. Ağaran saç ve sakalların çeşitli maddelerle boyanması caizdir.
2. Saç ve sakalı boyamakta kullanılan maddelerin en iyisi kına ve ketem bitkileridir.[120]

4206... Ebû Risme (r.a); şöyle demiştir: Babamla birlikle Rasûluliah (s.a)'in yanına gittik. Rasıılu affın saçları kulak yumuşağına kadar sarkmış vaziyette idi, üzerinde kına lekeleri vardı. Sırıma da iki yeşil cübbe bulunuyordu.[121]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbei'in müsnedindeki rivâyetinde "sırtında iki yeşil cübbe vardı. beyazlaşan saçı ve sakalı da kırmızı idi. denilmektedir. Yine Ahmed b. Hanbel'in diğer bir rivayeti de "Beyaz kılları kırmızı gördüm" şeklindedir.
Şemâilde Ebû Risme.'fnin sözü '"yanımda oğlum olduğu halde Hz. Peygamber'e gittik" şeklindedir. İbn. Ebi Hatim bu rivayetlerden birisinin vehm olduğunu söyler.[122]

4207... Bize Muhammed b. El - Alâ haber verdi. Bize İdris. İbn Ebcer'den işittim diyerek haber verdi. İbn Ebcer. İyad b. Lekiflan, o da Ebû Rimse'den bu (yukarıdaki) haberi rivayet edip şöyle dedi.
Babam Rasûluliah (s.a)'e:
"Bana sırtındaki (nübüvvet mührü) ni gösler; ben tabibim" dedi.
Rasûluliah (s.a):
"Tabîb Allah'tır belki, sen şefkatli bir adamsın onun tabibi yaratandır." buyurdu.[123]

Açıklama

Bu hadis, bir öneeki hadisin biraz daha detaylı bir rivayetidir. Onun için bu rivayetin isnadını icreemeye aldık.
Hâdis-i şerifin. Ahmed b. Hanbei'in müsnedinde de birkaç rivayeti vardır. Bu rivayetleri göz önüne alarak hadiseyi şu şekilde toparlamamız mümkündür.
EbûRimse. babası ile birlikle Rasûlullah'ın huzuruna varmış. Babası. Efendimiz'e. kendisinin bir tabîb sülâlesinden geldiğini ve kendisinin de tabîb olduğunu söyleyerek sırtındaki peygamberlik mührünü görmek isleyip ıiEğer o bir ursa onu tedavi edeyim" demiş. -"Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, asıl tabibin Aiiah olduğunu, onun ise gördüğü hastalına karşı şefkat duyan, onların acısını dindirmek isteyen birisi olduğunu söylemiş. Ayrıca Efendimiz, sırtındaki mühüriin esas labînin Allah U\c) olduğunu ilâve etmiştir.
Bu rivayetlerden anlıyoruz ki, Ebu Rimse'nin babası Hz. Peygamber1 İn sırtındaki nübüvct mührünü bilmiyor: onu bir uf zannediyordu. Onun için. onu tedavi etmek için Efendimiz/c müracaatla bulundu.
Rasûlullah'm "Asıl tabîb Allah'tır" buyurarak, Hbû Rınıse'nin babasının teklifini reddetmesi, sırtındaki benlerin tedaviyi Liereklirecek birden olmamasından dolayı olsa gerekir. Çünkü, Efendimiz, daima tedavi yollarının aranmasını teşvik etmiştir. Nitekim tedavi maksadıyla kan da aldırmıştır.[124]

4208... Bize, İbn Beşşâr haber verdi, bize AbtİLiriahnıaıı haber verdi. Bize Süfyan , İyâd b. Lakîl'len. o da Ebû Kjhışe'tlen rivâyei elli. Ebû Rimse şöyle demiştir:
Babamla birlikte Rasûlullah (s.a)(in yanınal'e yeldik. Rasûiullah bir adama -veya babama- (beni göstererek) "Bu kim?" diye sordu. Babam "oğlum" dedi.
Rasûlullah (s.a) "Sen, onun aleyhine suç işlemezsin (senin suçun ondan sorulmaz)"[125] buyurdu. O zaman, Rasûlullah (s.a) sakalına kına yakmıştı.[126]

Açıklama

Bu rivayetin bir başka nakli de şu şekildedir:Ebu Rmıse; şöyle demiştir:
"Babamla birlikte Rasûlullah (s.aVın yanma gittik. Rasûlullah (s.a} babama: " Bu oğlun mu?" dedi. Babam:
Kâbenin rabbine yemin ederim ki evel.
Doğru mu söylüyorsun?
Ona şehâdet ederim.
Rasûlullah (s.a) benim babama benzeyişime ve onun benim üzerime yeminine güldü sonra da:
"O senin aleyhine, sende onun aleyhine suç işlemezsin (sen onun o) (da senin) (suçundan sorumlu değilsiniz)" buyurdu" ve kimse başkasının yükünü taşımaz (yani kimse başkasının suçunun cezasını çekemez)"[127] âyet-i kerimesini okudu.
Görüldüğü gibi bu rivayette, Rasûlullah'n çocuğun kim olduğu sorusuna muhatap olan şahıs, seksiz "Ebu Rimse'nin babasıdır.; "Metindeki rivayette ise," Bu soru bir adama veya babama" şeklinde şek ile varîd olunmuştur.
Hadisin bu rivayetinin konu ile alâkası Peygamber Efendimiz'in sakalının kınalı oluşudur. Ebû Rimse'den gelen bu iki rivâyet'te, Efendimizin sakalına kına yaktığına delâlet etmektedir.
Burada bir mesele üzerinde kısaca durmak istiyoruz:
Rasûluîlah Efendimiz, baba ve oğulu birlikte görünce babanın oğlunun, oğlunun da babasının suçundan sorumlu tutulmayacağını ifade buyurmuştur. Efendimizi, böyle bir söz söylemeye iten saik, Araplar arasındaki yanlış bir anlayışı reddeder. Çünkü Araplar, baba ve oğuldan birisi nin işlediği suçtan dolayı öbürünü de sorumlu tutarlardı.
Şüphesiz bu, adaleti, en önemli prensiplerinden birisi addeden İslam
dinine göre doğru olamazdı. Onun için, Kur'an-î Kerim, hiç kimsenin başkasının işlediği bir suç karşılığında sorumlu tutulamayacağını bildirmiş, Peygamber Efendimiz de, bu hadislerle câhili anlayışı yıkmıştır.[128]

Bazı Hükümler

1- Hiç kimse işlemediği suçtan dolayı sorumlu tutulamaz.
2- Saç ve sakala kına yakmak meşrudur.[129]

4209... Sâbit'ten rivayet edildiğine göre:
Enes (r.a)'a, Hz. Peygamber (s.a)'in boyanması konusu soruldu. O da Resûlullah'ın boyanmadığını, ama Ebû Bekir ve Ömer'in boyandıklarını söyledi.[130]

Açıklama

Hadisin Buhari'deki rivayetinde Hz. Ebû Bekir ve Hz Ömer'in durumları söz konusu edilmemiştir. Müslim'deki rivayetinde Hz. Ebu Bekir'in kına ve ketemle, Hz. Ömer'in ise sadece kına ile boyandığı zikredilmiştir.
Bu haberde Enes (r.a), Hz. Peygamber'in boyanmadığını söylemiştir.
Bundan önceki Ebû Rimse rivayetinde ise, Rasûlullah'm sakalına kına yaktığını, bundan sonra gelecek olan İbn Ömer hadisinde ise vers ve za-feran sürdüğü rivayet edilmektedir.
Buna göre bu rivayetlerin arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu olmaktadır. Bu hadislerin arasını telifte alimler farklı şeyler söylemişlerdir. İbn Reslân, "Ebû Rimse ve İbn Ömer hadislerinde Hz. Peygamber'in sakalını boyadığı ifâde edilmektedir. Enes'in haberi ise mutlaktır. Dolayısıyla onun haberine göre Rasûlullah'm boya sürmeyişinden maksat, ellerine ve ayaklarına sürmediğidir."
İbn Reslân'm dediğine göre Hz. Peygamber (s.a) el ve ayaklarına kına sürmemiştir ve Enes'in haberi bununla ilgilidir, sakalına ise sürmüştür, Ebu Rimse ve îbn Ömer'in haberi de bununla alâkalıdır.
Bezlü'l - Mechûd müellifi, İbn Reslân'in bu telifini nakletmiş, ama beğenmemiştir. Ona göre doğrusu Hint ulemâsından Muhammed Yahya'nın hocasının ders takririnden yazdığı şu teliftir:
"Hz. Peygamber'in kına sürünmediğini bildiren haberler onun sakalının tamamını boyamadığma hamledilir. Kına süründüğünü bildiren ha herlerden, maksat ise. Onun ağaran bazı kıllarını boyamış olmasıdır. Yani Rasûlullah Efendimiz, saçının sakalının tamamını boyamamıştır. Fakat saçmdaki veya sakalındaki ağaran bazı kılları boyamıştır."
Muhammed Yahya'nın bu izahı, saç ve sakalı boyamaya cevaz veren ve bunu nehyeden haberleri telif için daha önce söylediklerimizle çelişkili zannedilmemelidir. Orada âlimler boyamayı teşvik eden hadisleri, Ebu Kuhafe gibi saçı sakalı benbeyaz olanları boyamaya, boyamayı nehyedenleri ise kır olanlara hamletmiştir. Muhammed Yahya'nın buradaki izahı ise Rasûlullah'm saç ve sakalının içinde tamamen beyazlaşan kılları
boyadığına işaret etmektedir.
Aliyyü'l Kârı ise, Hz. Peygamber'in sakalını boyadığını bildiren hadislerle, üzerinde durduğumuz Enes hâdûsinin telifi sadedinde "Enes'in dediğine göre Rasûlullah saçını boyamamış öbürlerine göre ise sakalını
boyamıştır." der.
Bu hadisin tevilinde hemen hemen herkesçe kabul edilen telif Nihâye'deki şu teliftir. "Hz. Peygamber (s.â) genelde saçını sakalını boyamamış, ama arasrra boyamıştır. Herkes kendi gördüğünü haber vermiştir."[131]

19. Sarıya Boyanmak

4210... İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edildi ki:
Rasûlullah (s.a) sibtî (denilen) pabuçlar giyer, sakalını vers ve zaferanlar boyardı.
(Nâfî) "Aynısını İbn Ömer'de yapardı" der.[132]

Açıklama

Sibt: Kılları tıraş edilmiş ve tabaklanmış sığır de rîsidir. Sibtî de, böyle deriden yapılmış pabuçlardır.
Vers: Yemen taraflarında yetişen, sarı renkli bir bitkidir. Boyacılıkta kullanılır.
Zaferan: Boyacılıkta kullanılan, sarı renkte bir bitkidir.
Hâdis-i şerifin zahiri, Hz. Peygamber (s.a)'in sakalını vers ve zaferanla boyadığına delâlet eder. Bezlü'l Mechûd sahibi, bu hadisin izahında şöyle der. "Atfın zahiri, Rasûlullah'm sakalını zaferanla boyadığını gösterir. Sakalını vers, elbisesini de zaferanla, boyamış olması da muhtemeldir. Bunu İbn Reslân söylemiştir. Ben derim ki, Hz. Peygamber (s.a) elbiseyi zaferanla boyamayı nehyettiği sabit olduğu halde, bu nasıl mümkün olur? Böyle olunca, söylenmesi gereken; Rasûlullah'm sakalını bunların ikisi ile de (boyamış) olduğudur."
Rasûlullah'm elbisesini zaferanla boyaması konusunda malûmat 4064 nolu hadiste geçmiştir.
İbnü'l Hûmam bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: "Her ne kadar Ib-nü'l Kettan bu hâdise sahîh demişse de erkeklerin zaferan sürünmesini nehy konusunda Suhihayn'da mevcut olan hadis bundan daha kuvvetlidir."
Rasûlullah'm sakalını boyadığını bildiren bu hadisle, hiç boyanmadi-ğını bildiren Enes hadisinin arasının nasıl telif edileceği bundan önceki hadiste geçmiştir.[133]

4211... İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'e (sakalını veya saçını) kına ile boyamış bir adam uğradı. Efendimiz, "Şu ne kadar güzel" buyurdu, (sakalını veya saçım) kına ve ketemle boyamış olan başka birisi geçti. Bu sefer Rasûlullah (s.a) "Bu ondan da güzel" buyurdu. Sarıya

boyanmış daha başka birisi geçti, onun için de "Bu hepsinden daha güzel" buyurdu.[134]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayeti, adamların Hazreti Peygamber (s.a)'e değil, Hz. Peygamberin onların yanından geçtiği tarzında varid olmuştur. Ayrıca rivayetin sonunda "Tavus sarıya boyardı" ilâvesi vardır.
Hâdis-i şerif, kişinin beyazlaşmış olan saç ve sakalını boyamasının iyi olduğuna delâlet etmektedir. Boyarken kullanılacak boyanın en iyisi, sarı renk, sonra kına ve yeis karışımı ki, bu kahverengiye çalar bir renktir. Daha sonra kına gelir.
Ketemin mânâsı 4025 numaralı hadiste geçti.[135]

20. (Saçı Sakalı) Siyaha Boyamak

4212... İbn Abbas (r.a); şöyle demiştir.
Rasûlullah (s.a) "Ahir zamanda (saç ve sakalını) güvercin göğsü gibi siyaha boyayan bir kavim gelecektir. Onlar cennetin kokusunu alamazlar." buyurdu.[136]

Açıklama

Hâdis-i şerif, ağaran saç ve sakalını siyah boya ile boyayanların, değil cennete girmek, cennetin kokusunu bile alamayacaklarına delâlet etmektedir. Oysa cennetin kokusu beş yüzyıllık mesafeden hissedilebilir.
Mümin olarak ölen bir müslümanın, günahkâr da olsa, gecikmeli de olsa cennete gireceği naslarla sabit olan bir gerçektir. Durum böyle olunca, üzerinde durduğumuz bu hâdisde maksat, saçını sakalının boyayanların asla cennete giremeyecekleri değildir.
Belki maksat, insanların bundan sakınmaları için bir tehdittir veya saçı sakalı siyaha boyamayı helâl görenlerle ilgilidir. Maksadın, bu durumda olanların daha cennete girmeden önce cennetin kokusunu alamamaları olması da muhtemeldir.
Alimlerin büyük çoğunluğu saçı sakalı siyaha boyamanın mekruh olduğu görüşündedir. İmam Nevevî; Gazali, Begavi ve Şafiilerden daha başka âlimlerin sözleri onun tenzihen mekruh olduğuna delâlet ettiğini, ancak doğrusunun onun haram olduğunu belirtir. Hâvî'de bunu söyleyenlerdendir.
Hanefilere göre, zaruret olmadan, ağaran saçları siyaha boyamak tahrimen mekruhtur.
Bu hüküm, normal hâllerle ilgilidir. Ama savaşta düşmana karşı daha heybetli görünmek gibi maslahatın bulunduğu hallerde boyamak caizdir.
Bazı alimler, siyaha boyanmak konusunda, erkekle kadım farklı mütalaa etmişler ve erkeklerin aksine kadınların saçlarını siyaha boyamalarının caiz olduğunu söylemişlerdir. El- Halımı bu görüşü benimseyenlerdendir.
Askalânî, Fethü'l - Bari adındaki eserinde "Yahudi ve hıristiyanlar saç ve sakallarını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz" hadisinin izahı esnasında aynı mânâya delalet eden daha başka rivayetlere işaret ettikten sonra şunları söyler:
"Siyaha boyamayı caiz görenler bu hâdise dayanırlar.
Babu Zikri Beni İsrail Min ehâdisi'l Enbiya bahsinde, câbir ve İbn Abbas hadislerinden dolayı siyaha boyama konusunun istisna edildiği geçmişti.
Alimlerden bazıları, onu, savaş esnasında caiz görürler, bazıları mutlak olarak tecviz ederler. Uygun olanı, onun mekruh oluşudur. Nevevî'de tahrimen mekruh olduğuna meyletmiştir. Seleften bazıları siyaha boyamaya ruhsat vermişlerdir. Sa'd b. Ebî Vakkas, U-kbe b. Amir, Hasen, Hüseyin, Cerir ve daha başkaları bunlardandır. İbn Asım'da Kitab'ül - Hı-dâb'ında bunu tercih etmiş ve saçını sakalını siyaha boyayan bir kavmin cennetin kokusunu alamayacaklarını bildiren İbn Abbas hadisi hakkında şöyle demiştir: Bu hadis siyaha boyamanın mekruh oluşuna delâlet etmez. Aksine bu, özellikleri böyle olacak bir kavmin geleceğini haber vermektedir.
İbn Ebî Asım, Hz. Peygamber (s.a)'in, Ebû Kuhâfe için söylediği "siyahtan uzak durun" hâdisî hakkında da onun, saçının beyazlığı çirkin görünenlerle ilgili olduğunu, umuma şamil olamayacağını söyler.
Askalanî daha sonra îbn ebî Asım'in sözlerine itiraz ederek şöyle demektedir: "Onun söyledikleri iki hadis siyakının akla getirdiklerine zıttır. Ancak, onun İbn Şihab'dan rivayet ettiği;" yüz taze olduğu zaman (saçı sakalı) siyaha boyardık; yüzler değişip, dişler sallanınca bunu terkettik, "mânâsındaki hadis ve Taberânî ile İbn Ebî Asım'dan merfu alarak rivayet ettiği; "saçını siyaha boyayanın kıyamet günü Allah yüzünü karartır", hadisleri İbn Ebi Asım'ın sözlerine delâlet eder."
Bu nakillerden anlaşılıyor ki ulemanın çoğunluğuna göre özürsüz olarak saçı sakalı siyaha boyamak tahrimen mekruhtur.[137]

21. Fil Dişinden de Yararlanmak[138]

4213... Rasûlullah (s.a)'in azatlısı Sevban (r.a)'dan şöyle rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) bir yolculuğa çıktığında ailesinden son veda ettiği ve döndüğünde de yanına ilk girdiği insan Fâtıma (r.a) idi. Rasûlullah (s.a) bir gazvesinden döndü. Hz. Fâtıma (r.a) kapısının üzerine çul -veya perde- asmış, Hüseyin ve Hasen'e gümüşten iki bilezik takmıştı. Rasûlullah (bu sefer) Hz. Fâtımanın yanına girmedi. Hz. Fâtıma, Rasûlullah'in gördüklerinden dolayı girmediğini zannetti ve çulu (yada perdeyi) yırttı, çocuklardan bilezikleri çıkarıp her birini ikisi arasında paylaştırdı.

Bunun üzerine Hasen ve Hüseyin ağlayarak Rasûlullah (s.a)'a geldiler. Rasûlullah bileziği onların elinden aldı (ve Sevban'a verib) "Ya Sevbân, şunu Medine'deki falan aileye götür, Şüphesiz bunlar (Hasen, Hüseyin ve Ebeveyinleri, benim ailemdir. Onların güzel nimetlerini, dünya hayatlarında yemelerini uygun bulmuyorum. Yâ Sevban, Fâtıma için aşık kemiği (veya deniz aygırı dişinden) bir gerdanlık ve fil dişinden (yada deniz kaplumbağası) iki bilezik satın al" buyurdu.[139]

Açıklama

Bu hadis "Âc" denilen maddenin kullanılmasının câjz olduğuna delâlet etmektedir. "Âc" kelimesinin ifade ettiği mânâ alimler arasında hayli tartışmalıdır. Bu tartışmaların özeti şudur:
Hattabî, Esmaî'den naklen "Âc"m, deniz kaplumbağasının sırtındaki kemik olduğunu söyler ve halk arasında bu kelimenin fil dişi mânâsında kullanıldığını ilâve eder. Hattabî, ölü hayvan kemiğini kullanmanın caiz olmayışına dikkat çekerek, burada, kaplumbağa kemiği mânâsının maksut olduğuna işaret eder.
Türbeştî, Hattabî'nin bu sözlerini naklettikten sonra, ona itiraz eder ve şöyle der: "Bu, meşhur olan lûgattan meşhur olmayan lûgata bir meyildir. Meşhur olan, âc kelimesinin fildişi mânâsına gelişidir. Geçmiş ve gelecek herkes bu kelimeden bu mânâyı anlar. Aliyyü'l Kârî de "Her halde Hatta'bînin meşhur lugâü bırakıp da meşhur olmayanı tercih edişine sebep, ona göre ölü kemiğinin pis oluşudur." der.
Hattabî'nin, âc kelimesini, meşhur mânâsı ile değil de öbür mânâ ile izahına sebep Aliyyii' Kârî'nin dediğidir. Zaten bu bizzat Hattabi'den yukarıya naklettiğimiz ibarede de görülmektedir.
"âc" ulemanın ekseriyeti tarafından fil dişi diye tefsir edilmiştir. Meselâ Askalanî: fil dişidir" îbnü's Seyyid "fil dişinden başkasına âc denilmez" demektedirler Kazzâz: Halil'in fil dişinden başka bir şeye âc denildiğini kabul etmediğini söyler. İbnü'l Farîs ve Cevheri ise bu kelimenin, fil kemiği manasına geldiğini söylerler. Yani bunlar kelimeyi, filin dişine tahsis etmeyip genel manasıyla filin kemiğine itlak etmişlerdir.
Hâdis-i şerifte üzerinde durulması gereken iki kelime daha var. Önce onları açıklayıp sonra izahı gereken diğer meselelere geçmek istiyoruz.
MİSH: Yünden dokunmuş bir parçadır. Çul, keçe gibi kelimelerle izahı mümkündür. Arapça lûgatlarda bu kelimenin Farsça karşılığının pelâs olduğu söylenmektedir. Şemsettin Sami, Kamus-i Türkî'de Pelasıfi aba ve çul gibi eski ve kaba şeylere denildiğini ifâde etmektedir.
ASB -veya ASAB- : Hattabi veya İbnü'l Esîr bu kelimeyi ASB şeklinde başka bazı âlimler ise ASAB diye okumuşlardı Asab, sözlükte sinir veya aşık kemiği mânâlarınadır. Ancak hiç bir âlim burada kelimeye sinir karşılığı vermemiştir. Alimler bu kelimeden maksadın ne olduğunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir.
Hattabî: "Eğer bu hadiste Asb yemen elbiseleri değilse nedir; ben bilmiyorum, ben ondan gerdanlık yapıldığını bilmiyorum" der İbnü'l Esîr, Nihaye'de Ebu Musa'dan şunları nakletmektedir: "Bana göre rivayetin asab şeklinde olması muhtemeldir. Asab da hayvanların aşık kemiğine denir. Muhtemeldir ki onlar, bazı temiz hayvanların aşık kemiklerini alıyorlar onları boncuk gibi kesiyorlar kuruyunca gerdanlık yapıyorlardı. Deniz kaplumbağasının kabuğundan bilezik yapmak caiz olunca, benzeri bazı hayvanların aşık kemiklerinden de gerdanlık yapılması mümkündür.
Bazı Yemenliler, asabın Firavun atı denilen bir deniz hayvanının dişleri olduğunu söylediler. O dişler bembeyazmış ve onlardan boncuk, bıçak sapı gibi eşyalar yapılırmış"[140]
Hadisin tercemesi yapılırken Ac ve Asab (yada asb) kelimelerinin ifâde ettiği bu, manalar göz önüne alınmış ve kuvvetli gördüklerimize doğrudan, öbürlerine de parantez içerisinde işaret edilmiştir.
Hadîsten anladığımıza göre, Rasûlullah Efendimiz, bir yolculuğa çıkacaksa tüm ailesiyle vedalaştıktan sonra sevgili kızı Hz. Fatıma'ya uğrar en son onunla vedalaşır, bir seferden döndüğünde de önce ona uğrarmış. Ancak bir sefer dönüşü Hz. Fatıma'ya uğramamış, Hz. Falıma da bunu yaptığı iki şeye yani kapısına astığı çula ve oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin'in kollarına taktığı gümüşten yapılmış bileziklere bağlamış; sebebin hangisi olduğunu bilemediği için, hem kapısındaki çulu indirip yırtmış, hem de çocukların kollarındaki bilezikleri çıkarıp kırmış ve ellerine vermiştir. Çocuklar, buna üzülmüşler ve ağlayarak Hz. Peygamber (s.a)'in yanına gelmişler. Hz. Peygamber de yanındaki azatlısı Sevban'a o bilezikleri Medinede'ki bir aileye vermesini, çünkü kendi ailesinin asıl öbür dünyanın nimetlerinden istifade edeceklerini bu dünyanın nimetlerinden istifâde ederek ahiretteki nasiplerinin azalmasını istemediğini söylemiş. Daha sonra Hz. Fâtıma için gümüşten daha değersiz olan bir gerdanlıkla iki bilezik almasını emretmiştir.
Hz. Peygamber'in bu davranışından anlıyoruz ki, kadınların süslenmeleri, müslümanların dünya nimetlerinden istifâdeleri caizdir. Çünkü İslamiyette ruhbaniyet yoktur. Allah nimetini kullan üzerinde görmeyi sever. Fakat dünya nimetinden istifâde aşın olmamalı, israfa yol açmamalıdır. Yani doyumluk değil tadımlık olmalıdır. Daha basiti ile yetinilmeli, mümkün ise külfetlisine itibar edilmemelidir. Yine Hz. Peygamber (s.a.)'in sözlerinden anlıyoruz ki, bu Dünya'nın nimetlerinden çokça istifâde öbür dünyada bazı mahrumiyetlere sebeptir.
Yukarıda AC kelimesinin hangi mânâda kullanıldığı konusunu tartışırken, Hattabî'nin ölü hayvanın kemiği pis olduğu için burada fit dişi mânâsına alınamayacağı görüşünde olduğunu belirtmiştik. Şimdi yeri gelmişken kısaca Ölü hayvan kemiğinin hükmü konusundaki meşhur görüşlere bir göz atmak istiyoruz.
İmam Azam Ebû Hanife'ye göre ölü hayvanın kemiği temizdir. Çünkü kemikte hayat yoktur. İbn Teymiye'nin şöyle dediği nakledilmiştir. "Ölü hayvanın kemiği pis değildir. Onun içine hayat girmez. Sahâbilerin fil dişinden taraklan vardı. Şayet ölü kemiği pis olsaydı sahâbiler fil dişinden olan taraklan kullanmazlardı."
Ahmet b. Hanbel ve İmam Malik'de İmam Şafii ile aynı görüştedirler. Dayanakları Meyte'nin haram kılındığını bildiren âyeti kerimedir. Ayrıca fil pistir eti yenmez. Ancak İmam-i Malik'e göre filin eti yenilir. Dolayısıyla boğazlanmışsa fildişi kullanılabilir. Âtâ ve Hasanü'l Basrî'ye göre de fil dişini kullanmak mekruhtur.

Sahih-i Buharî'deki bir rivayetinde Zührî, fil dişi gibi ölü kemikleri konusunda şöyle der: "Selef âlimlerinden fil dişinden taraklarla taranan ve ondan yapılan kaplardaki yağlarla saçlarım, sakallarını yağlayanlan gördüm. Onlar, bunda bir mahzur görmezlerdi."
İbn Sirîn ve İbrahim en Nehâî, ac (fil dişi), ticaretini caiz görürlerdi.[141]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin yolculuğa çıkarken aile efradı ve vedâlaşması müstehaptır.Her gidişinde daima en son ailesinden birisi ile vedâlaşıp dönünce, önce ona uğraması, bunu adet haline getirmesi caizdir.
2. Kişi dinen mahzurlu oluşunda şüphe ettiği bir şeyden hemen uzaklaşmalıdır.
3. Dünya nimetlerinden aşırı derecede istifâde, öbür dünyanın nimetlerini azaltmaya sebeptir.
4. Fil dişinden gerdanlık bilezik veya başka bir eşya yapılması, bunun alınıp satılması caizdir.[142]

---

[1] Tirmizî, Libâs 220 Nesaî, Zînet. 7: Ahmed b. Hanbel. IV-84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/230.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/231.
[3] Ahmed b. Hanbel VI, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/232.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/232-233.
[5] İbn. Mâce, Zühd 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/233.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/233-234.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/234.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/234.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/234-235.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/235.
[11] Nesâi, Zinet 14. 19.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/235.
[13] Sadece Ebu Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/235-236.
[14] Nesaî Zînet 18: Ahmed b Hanbel, VI, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/236.
[15] Buhari, libas 61.
[16] Nur, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/236-237.
[17] Buharî. Libâs 83; Müslîm Libas. i 22: Nesaî, Zine, 67: Tirmizî Edeb, 32: Ahmed b. Hanbel. IV-98.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/237-238.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/238-239.
[20] Buharî Libas 82. 87, 96; Müslim. Libas, 119: Tirmizi. Libas 15: Nesaî. Zinet 23: İbn Mace, Nikâh, 52: Da-rimî, İsti'zan 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/239.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/239.
[22] Haşr, 17.
[23] Buharı, Libas 82: Müslim, Libas 120: Nesaî, Zinet 23, 24: Tirmizî Edep 33: İbn Mace Nikah 52.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/239-241.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/241.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/241-242.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/242.
[28] imam Muhammed, böyle yerlerde "mekruh'" sözü ile haram kasdeder.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/242-244.
[30] Müslim. El edep, 20: Nesai zinet 73; Ahmed b. Hanbel. II. 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/244-245.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/245.
[32] Tirmizi edeb, 35:; Nesai Zinet 35; Darimi İstizan 18; Ahmed b. Hanbel IV. -400. 414. 418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/245.
[33] İbn Mâce, Fiten. 19.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/246.
[35] Müslîm. Salat 143: Nesaî. Zinet. 37. 38, 74; Ahmed b. Hanbel, II, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/246.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/247-248.
[37] Bazı nüshalarda, "Erkesin haluk kullanması" şeklindedir.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/248.
[39] Diğer bazı nüshalarda "Ravî dedi" ibaresi yoklu. Bu hadisi sadece Ebû Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/248-249.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/249-250.
[41] Münzirinin nüshasında "gusl" kelimesi zikredilmiştir.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/250-251.
[43] Ahmed b. Hanbel IV 403.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/251.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/251.
[46] Buhari, Libas, 33; Müslim, Libas. 77 Tirmizi. Edeb 51: Nesaî. Zinet 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/252.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/252.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/252.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/253.
[50] Ahmed b. Hanbel IV, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/253.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/253-254.
[52] Ahmed b. Hanbel III, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/254.

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/254-256.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/256.
[55] Müslim, Fedaîl, 92; Tirmizi. Libas, 4, Nesaî; Zinet 59: İbn Mâce. Libas, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/256.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/257.
[57] Buhari. Libas 68, Menâkıb 23: Müslim, fezail 91, Nesaî. Zinet , 59: Ahmed b. Hanbel, 111.249.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/257.
[58] Nesai, Zinet 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/257.
[59] Müslim, fezail, 96; Nesaî, Zinet 9; Ahmed III, 133, 165.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/257-258.
[60] Bu kelimelerin izahı açıklama bölümünde gelecektir.
[61] Tirmizî Libas, 21; İbn Mâce Libas 36; Ahmed b Hanbel. VI, 108, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/258.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/258.
[63] Buharî, Menâkıb 23; Menâkıhu'l-Ensâr 52.Libâs. 70: Müslim fedâil. 90; İbn Mâce Libas, 36; Mâliki şar 3; Tirmizî, Şemail Hadis 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/259.
[64] Aynî, Umdetü'l - Kârî;l6. 11 I. Nevevî. Sahihi Müslim Şerhi. 15: 90.
[65] Nevevi 15-90, 911. Abdulvehhab Hallef, İlmü Usulü - I- Fıkıh 93,94.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/259-261.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/261-262.
[68] Ahmet b. Hanbel. VI. 90, 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/262.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/262.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/262.
[71] Nesâi Zînet, 6: îbn Mace Libas, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/263.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/263.
[73] Tirmizî libas. 39. İbn Mâce. libas. 36. Ahmed b. Hanbel, VI. 341.425.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/263.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/263-264.
[75] Nesaî, zinet 57. Ahmed b. Hanbel I, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/264.
[76] Bk. Bezlü'l – Mechud 17- 78.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/264-265.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/265.
[79] Bazı nüshalarda, "zülüfü olan çocuk" şeklindedir.
[80] Bu tefsir, Müslim'in rivayetinden anlaşıldığına göre İbn Ömer'in talebesi Nafia aittir. Buhari. Libas 72. Müslim. Libas. 11, 113. Nesai, Zinet, 5, 58, Ibn Mace. Libas, 38i Ahmet b. Hanbel II - IV. 39. 55, 67.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/265-266.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/266.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/266.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/266-268.
[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/268.
[85] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/269.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/269-270.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/270.
[88] Buradaki şek râvilerden birisindendir.
[89] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/270.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/270-271.
[91] Buradaki şek ravidendir
[92] Buharı, libas 63; Müslim. Tahare. 49, 50; 56: Tirmizi. Edeb 14: Nesaî. Taharet S, 10: İbn Mace. Taharat 8, Zinet I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/271.
[93] Fıtrat konusunda geniş bilgi için bk.C. I .Sh.-101.
[94] bk. C. I-sh. 109.
[95] Geniş bilgi İçin bkc. I sh.-l05.
[96] bkc I- sh. 104. 105.
[97] bkc. 1-102. 103.
[98] Örnek olarak bkc. Buhari Libâs. 64.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/271-273.
[100] Müslim, Taharat. 51; Tirmizî. Edeb. İS: Nesai Zinet, 1-56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/273.
[101] Muhammed Ebu Zehra Usulü'l - Fıkh 39.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/273-274.
[103] Tirmizî, Edep, 15; Müslim, Tahare 51. 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/274-275.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/275.
[105] Hadisi sâdece Ebû Davud rivayet etmiştir.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/275.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/276.
[108] Nesaî. Zinet. M: Tirmizî. Edeb 56: İbn Mace. Edeb 2S: Âhmed b. Hanbel, II, 179, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/276-277.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/277-278.
[110] Buhari, Libas 67, Enbiya, 50: Müslim. Libas 80, Nesaî. Zinet 14: İbn Mâce. Libas 32: Tirmizi libas 20: Ahmed b. Hanbel 11 - 240. 260. 309. 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/278.
[111] Şevkânî. Neylü'l Eylâr 1-144.
[112] Neylü'l - Evkar I – 141.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/278-280.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/280.
[115] Ebu Kuhâfe: Hz.Ebu Bekir'in babasıdır. Adı Osman, babası Amir'dir. Mekke feth edildiği gün müslüman olmuş Hz.Ömer'in halifeliği esnasında H. 14 yılında 99 yaşında vefat etmiştir.Kendisinden Hz. Ebu Bekir ve Hz. Esma hadis rivayet etmiştir.(aliyyü'l Kari, Mirkatü'l – Mefatih IV – 457.)
[116] Müslim, Libas 79; Nesai Zinet 64; İbn Mace, Libas 33; Ahmed b. Hanbel III, 160, 316, 332;VI-349.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/280.

[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/280-281.
[118] Tirmizi. Libas 20; Nesai, Zinet 16: İbn Mace. Libas M: Ahmet b. Hanbel V – 147, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/281.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/281-282.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/282.
[121] Ahmed; 11.226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/282.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/283.
[123] Ahmed b. Hanbel III - 226. 227. IV - 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/283.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/283-284.
[125] Bir Nüshada da ' Onun suçu senden sorulmaz" şeklindedir.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/284.
[127] Enam (6): 164.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/284-285.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/285.
[130] Buharî Menakîp 23, Libas 66; Müslim, Fedâil 101. 102: Nesaî Zinet 17; İbn Mâce. Libas 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/285.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/285-286.
[132] Nesaî, Zinet 66 Ahmed b Hanbel 11-160. 114.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/287.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/287.
[134] İbn Mace, Libas 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/288.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/288.
[136] Nesai, Zinet \5: Ahmed b. Hanbel 1-273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/288-289.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/289-290.
[138] Fil dişi İle terceme ettiğimiz kelimesinin mânâsı konusunda alimler hayli görüş belirtmişlerdir. Bu kelimeye verilen diğer bir meşhur mânâ da "Deniz kaplumbağasının kabuğudur". Komi üzerindeki tartışmalara hadisin izahı esnasında temas edilecektir.
[139] Ahmed b. Hanbel V – 275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/290-291.
[140] İbnü'l Esîr, en -Nihâye fi garibi "1-hadis ve 1 eser 111-245.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/291-294.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/294.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

51 SAÇ VE SAKAL KİTABI
1. Saç Ve Sakalda Sünnet
2. Saçları Düzeltmek
3. Saçları Boyamak
4. Kötülükten Korunmak İçin Okunacak Dualar
5. Allah İçin Birbirini Sevmek

51 SAÇ VE SAKAL KİTABI

1. Saç Ve Sakalda Sünnet

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) bıyıkları kısaltıp sakalları uzatmayı emretti.[1]

2. Abdurrahman b. Avf in oğlu Humeyd'den: Muaviye b. Ebî Süfyan (r.a.)'ın hacc ettiği yıl minberin üzerindeyken muhafızlarından birinin elindeki bir bölük saçı alarak şöyle dediğini duydum:
«— Ey Medineliler! Akimleriniz nerede? Resûlullah (s.a.v.)'in böyle şeyleri yasakladığını ve İsrail oğullan ancak kadınları bunu adet edindiği zaman helak oldular, buyurduğunu duydum» dedi.[2]

3. İbn Şihab şöyle rivayet eder:
Resulullah (s.a.v.) saçlarını alnına aşağı indirdi (taradı), sonra da ortasından iki yana ayırdı.[3]
İmam Malik der ki: Bir kimsenin gelini ile kayın validesinin saçlarına bakmasında bir mahzur yoktur.

4. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) yumurtaları çıkarıp burması (hadım yapmayı) hoş karşılamaz ve «yaratılışının tamam olması onun kalmasıyle olur» derdi.

5. Süleym oğlu Safvan'a şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.): «Kendisinin ya da başkasının yetimine bakıp işlerini yürüten kimse, haksızlıktan sakındığı takdirde, cennette benimle şöyle (yan yana) dır.» dedi ve işaret parmağı ile orta parmağını gösterdi.[4]

2. Saçları Düzeltmek

6. Yahya b. Said'den: Ebû Katade el-Ensari (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'e:
«— Benim saçlarını omuzlanma kadar uzanıyor. Onları tarı-yayım mı?» diye sorduğunda, Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet, aynı zamanda onlara iyi bak» diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) kendisine «onlara iyi bak» dediği için Ebû Katade bazan saçlarını günde iki defa yağlardı.

7. Ata b. Yesar şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) mescidde idi. îçeri saçı sakalı dağınık bir adam girdi. Resûlullah (s.a.v.) eliyle ona: «Çık» diye işaret etti. Sanki saçını ve sakalını düzeltmesini kast ediyordu. Adam da saçını sakalını düzelttikten sonra gelince, Resûlullah (s.a.v.) (onu göstererek):
«—Herhangi birinizin şeytan gibi[5] saçı başı dağınık bir halde gelmesinden böyle gelmesi daha iyi değil mi?» buyurdu.[6]

3. Saçları Boyamak

8. Abdurrahman oğlu Ebû Seleme'den: Saçı sakalı ağarmış olan Abdurrahman b. Esved bir cemaaÜe beraber oturuyordu. Ertesi gün o cemaatin yanına geldiğinde saçlarını kırmızıya boyamıştı. Oradakiler kendisine: «— Bu daha güzel» dediklerinde, o da: «—Resûlullah (s.a.v.)'in hanımı validem Aişe (r.a.) dün akşam cariyesi Nuhayîe'yi bana gönderdi, ısrarla boyamamı istedi ve Ebû Bekir (r.a.)'in boyadığım söyledi.» dedi.
Yahya'nın anlattığına göre îmam Malik der ki:
«Saçların siyaha boyanması hususunda, belli bir şey duymadım. Ama başka bir renge boyamak, bana göre daha iyidir. Hiç boyamasa da olur. Bu hususta, insanlar için bir zorluk yoktur. Resûlullah (s.a.v.),saç ve sakalını boyamamışbr. Eğer boyamış olsaydı Aişe (r.a.), Abdurrahman b. Esvede bunu bildirirdi.[7]

4. Kötülükten Korunmak İçin Okunacak Dualar

9. Yahya b. Said şöyle rivayet eder: Halid b.Velid (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'e

«— Rüyamda korkuyorum.» dedi.Resûlullah (s.a.v.)'de şunları oku buyurdu: «Allah'ın gazabından, azabından, kullarının kötülüklerinden, şeytanların vesvesesinden ve benimle beraber bulunup bana zarar vermelerinden Allah'ın noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine sığınırım.»

10. Yahya b. Said'den: Resûlulîah (s.a.v.) geceleyin götürüldüğü bir yerde ateşten bir meşaleyle kendisini arayan bir cin gördü. Nereye dönse onu arıyordu. Cebrail kendisine:
«— Sana, okuduğun zaman ateşini söndürecek ve onu yüz üstü düşürecek bir kaç kelime öğreteyim mi?» dediğinde Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet, Öğret» deyince Cebrail: «Şunları oku» dedi:
«Gökten inen azabından, yerden yükselen kötülüklerin şerrinden, Allah'ın, yerin altında ve üstünde yarattığı mahlûkların şerrinden, gece ve gündüzün fitnelerinden, gece ve gündüz meydana gelen hayırlı şeylerin dışındaki felaketlerden Allah'a ve onun noksanlıktan uzak, hiç bir iyinin ve kötünün ulaşamayacağı kelimelerine sığınırım.»

11. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Eşlem kabilesinden bir adam: «— Ben bu gece uyumadım.» dedi. Resûlullah (s.a.v.): «— Neden?» diye sorunca:
«— Beni bir akrep soktu.»diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Eğer akşamleyin: Yarattığı şeylerin şerrinden, Allah'ın noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine sığınının, deseydin sana zarar veremezdi.» buyurdu.[8]

12. Ka'kâ b. Hakîm'den: Ka'bül-Ahbar «Eğer söylediğim bir kaç kelime olmasaydı, yahudiler beni merkep yapacaklardı.»[9] dedi. Kendisine:
«— O kelimeler nedir?» diye sorulduğunda, şöyle dedi:
«— Yaratıp çoğalttığı şeylerin şerrinden, kendisinden daha büyük bir şey olmayan Allah'a, hiçbir iyinin ve kötünün ulaşamı-yacağı noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine, Allah'ın bildiğim ve bilmediğim bütün güzel isimlerine sığınırım.»[10]

5. Allah İçin Birbirini Sevmek

13. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Allah Teâlâ kıyamet günü şöyle buyurur:
«— Nerede benim rızam için birbirini sevenler? Benim gölgemden[11] başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bu günde onları kendi gölgemde gölgelendireceğim.»[12]

14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Kendi gölgesinden başka hiç bir gölgenin bulunmadığı günde (kıyamet gününde) Allah yedi kişiyi kendi gölgesinde gölgelendirir (rahmetiyle muamele eder):
1) Âdil devlet başkanı,
2) Allah'a ibadetle yetişen genç,
3) Mescidden çıktığı zaman tekrar dönünceye kadar-kalbi oraya bağlı olan adam,
4) Allah yolunda sevişen, bu sevgiyle birleşen ve bu sevgiyle ayrılan iki kişi,
5) Allah Teâlâ'yı tenha bir yerde zikredip gözlerinden yaş akıtarak ağlayan adam.
6) Güzelce soylu bir kadın kendisim davet ettiğinde: «Ben Allah'tan korkarım» diyen kimse
7) Sadaka verdiğinde sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde onu gizleyen kimse.»13

15. Ebû Hüreyre'den (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğu rivayet edildi: «Allah bir kulunu sevdiği zaman, Cebrai-le:
«— Ben filan kimseyi sevdim (ondan razı oldum), onu sen de sev.» buyurur. Onu Cebrail de sever, sonra gök halkına seslenerek:
«— Allah filan kimseyi sevdi siz de seviniz.» der. Onu gök halkı da sever. Sonra onun sevgisi yeryüzünde halk arasında da yayılır.»[13]
îmam Malik diyor ki: Allah bir kula buğz edince, buğz etme hususunda da böyle söylediğini zannediyorum.[14]

16. Ebû îdris el-Hâvlânî'den; Dımaşk camime (Şam Ümeyye camiine) girdim, bir de baktım ki dişleri parlak, güzel yüzlü bir genç ve etrafında insanlar toplanmış, bir şey hakkında ihtilaf edince ona müracaat ediyorlar ve onun sözünü kabul ediyorlardı. Onun kim olduğunu sorduğumda:
«—Bu, Muaz b. Cebel» dediler. Ertesi gün erkenden (mescide) gittim. Onu bulduğumda benden daha erken gelmiş namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar onu bekledim. Sonra huzuruna gittim, selam verdim ve dedim ki:
«—Vallahi ben seni Allah rızası için seviyorum.»
«— Vallahi mi?» dedi.
«—Vallahi!» dedim. Tekrar:
«—Vallahi mi?» dedi.
«— Vallahi!» dedim Yine:
«—Vallahi mi?» dedi.
«—Vallahi!» dedim.[15]
Bunun üzerine abamdan tuttu, beni yanına çekti ve dedi ki:

*— Sana müjdeler olsun: Ben Resûlullah (s.a.v.)'in «Allah Teâlâ buyuruyor ki> benim «zam için birbirini seven, benim rızam için bir arada oturan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve kendilerini benim rızama adayan kimselere benim muhabbetim vaciptir.»[16] buyurduğunu duydum.[17]

17. îmam Malike Abdullah b. Abbas (r.a.)'m şu hadisi rivayet edildi: İşlerde iktisatlı olmak, yumuşak davranmak, (din ve görünüş bakımından) güzel bir yol tutmak Nübüvvetin yirmi beşte biridir.[18]

---

[1] Müslim, Taharet, 2/16, no:53.
Bıyıkları kısaltmaktan maksat.dudakların üzerinde uzayan kısmını kesmektir. Sakala gelince, Abdullah b. Ömer ile Ebû Hüreyre (r.a.)'ın sakallarının bir tutamdan fazlasını kestikleri rivayet edilmiştir. (Bâcî, el-Munteka, c.7, s. 266).
[2] Buharı, Enbiya, 60/54; Müslim, Libas, 37/33, no:122.
[3] İbn Abdilber der ki: Malik'in ravileri böylece mürsel olarak rivayet etmiştir. Sahîhayn'da Ibn Abbas'tan mevsuldür: Buhari, Libas, 77/70; Müslim, Fe-dail, 43/24.
[4] Malik'in bu konuda, Müslim'de yer alan başka bir senedi daha var: Müslim'de yer alan başka bir senedi daha var: Müslim, Zühd, 53/2, no:42 Ayrıca bkz. Buhari, Edeb, 78/24.
[5] Yani çirkin görünüşlü demektir. Çirkin bîr şeyi şeytana benzetmek, Arapların adetlerindendi. Burada da onların örfüne göre kullanılmış ve üstü başı dağınık, çirkin bir görüntüyle cemiyet içerisine çıkmanın uygun olmayacağı anlatılmak istenmiştir.
[6] Ebu Ömer der ki: Mürselliğinde Malik'ten ihtilaf yoktur. Cabir ve başkalarından manaca mevsul olarak gelmiştir.
[7] Şeybanî, 937.
[8] Müslim, Zikr, 48/16, no:55.
[9] Burada beni ahmaklaştırarak doğru yolumdan saptıracaklardı, hiçbirşey-bilmeyen ve anlamayan bir merkep gibi yapacaklardı, demek istiyor. Çünkü merkep, anlayış kıtlığı ve bilgisizlikte darbı mesel olmuştur.
[10] Burada iki şey düşünülebilir: Ya başkaları bilse bile kendisinin bilmediği esmai hüsnamn varlığına inanıyor, ya da esmai hüsna arasında hiç kimsenin bilmediği isimler olabileceğini kast ediyor. (Bâcî, el-Münteka, c. 7, s. 272).
[11] Allah'ın gölgesinden, murad, onun rahmeti, ihsanı ve himayesidir. Yahut da birçok hadislerde de belirttiği üzere arşı â'lâ'nın gölgesidir.
[12] Müslim, Bir, 45/12, no:37.
Yanı onların dünyadaki iyi davranışlarının mükafatını vereceğim.
[13] Buharı, Tevhîd, 97/33; Müslim, Bir, 45/48, no: 157. Yani onu tanıyan müslümanlar arasında demektir.
[14] Yani Allah bir kişiye buğz edince Cebrail'e:
«Ben filan kimseyi sevmiyorum, sen de sevme! diye emreder. Onu Cebrail de sevmez. Sonra gök halkına seslenerek:
«—Allah filan kimseyi sevmiyor. Onu siz de sevmeyiniz.» der. Bunun üzerine yerdeki insanlar ondan nefret ederler. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 274).
[15] Bu da gösteriyor ki, yemin o günkü Arapça'da bazan bir haberin, bir sözün tekid ve tahkik edilmesi için kullanılıyordu.
[16] Yani gerek düşmanlara karşı cihad hususunda ve gerekse kendisine emredilen diğer hususlarda, Allah'ın rızasını gözeterek hareket edenlere, Ce-nab-ı Hak bol sevap ve mükafat vereceğini vad ediyor (Bâcî, Münteka, c.7, s. 275).
[17] Mevkuftur. Merfu hürmüne sahiptir. Çünkü böylesi kendi fikri olarak söylenmez. Tabaranî, el-Mucemu"l-Kebir'de Abdullah b. Serahsi'den rivayet etmiştir.
Bu hadis sahihtir. Hakim der ki: Buhari ve Müslim'in şartlan üzeredir. îbn Abdilber der ki: Bu, sahih bir isnaddır.
[18] Yani bunlar nebilerin ahlâkındandır. onlara emredilen sıfatlardandır. Biz bu tecezziye (taksimata) inanırız, fakat mahiyetini bilemeyiz. Çünkü bu peygamberlik bilgilerindendir. Bunu düşünce ve istinbat yoluyla anlamak mümkün değildir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

58 SADAKA KİTABI
1. Sadakaya Teşvik
2. Dilencilikten Kaçınmak
3. Mekruh Olan Sadaka

58 SADAKA KİTABI

1. Sadakaya Teşvik

1. Ebu Hubab Saîd b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«Kim helal kazancından bir sadaka verirse —zaten Allah ancak helali kabul eder—, onu Allah'ın kudret eline koyar. Allah da onu dağ gibi oluncaya kadar, sizden birinin tayını veya deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür,»[1]

2. Ebû Talha'mn torunu îshak'dan, Enes b. Malik'in şöyle anlattığını işittiği rivayet edildi:
Ebu Talha, Medine'de Ensar'dan en zengin hurmalığa sahip olanıydı. Kendisince en değerli malı da, Mescid-i Nebevi'nin karşısındaki «Beyruha» adındaki hurmalığı idi. Resûlullah (s.a.v.) oraya girip tatlı suyundan içerdi. «Sevdiğiniz şeylerden infak et' medikçe iyiliği elde edemezsiniz.»[2] ayet-i kerimesince, Ebû Talha, Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna çıkıp:
«— Ya Resûlallah! Allah Teâlâ: «Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliği elde edemezsiniz» buyuruyor. Bence mallarımın en değerlisi, Beyruha (denilen hurmalık)'dır. O Allah rızası için sadakadır. Allah katında onun hayır ve azığım olmasını umuyorum. İstediğin yere sarfet ya Resûlallah!» deyince, Resûlallah (s.a.v.):
«— Bu ne kârlı maldır, bu ne kârlı maldır. Onun hakkında söylediğini işittim. Onu yakınlarına vermeni uygun görüyorum.» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha:
«— Yapacağım ya Resûlallah» dedi. Sonra hurmalığı akrabalarına ve amcasının oğullarına taksim etti.[3]

3. Zeyd b. Eslem'den:
Resûlullah (s.a.v.): «Dilenci at üzerinde de gelse ona veriniz» buyurdu.[4]

4. Ensar'dan Eşhelî kabilesine mensup Muaz'ın oğlu Amr'dan rivayet edildiğine göre ninesi şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.v.) «Ey mü'min kadınlar! Sizden biri üte-lenmiş bir koç paçası da olsa, komşusuna hediye vermeyi küçük görmesin» buyurdu.[5]

5. imam Malik'e peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet edildi:
Hz. Aişe (r.a.) oruçlu iken bir yoksul kendisinden yardım istedi. Evinde ancak bir yufka ekmek vardı. Azatlı cariyesine:
«— Onu yoksula ver.» dedi. Cariye:
«— iftar edeceğin başka bir şey yok.» deyince, Hz. Aişe (r.a.):
«— Onu dilenciye ver.» dedi.
Cariye der ki: Hz. Aişe'nin emrini yerine getirdim. Akşam olunca ev halkından biri veya bir insan bize yufka ekmeğe sarılmış bir koyun eti hediye etti. Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) beni çağırıp:
«— Bunu ye, bu senin ekmeğinden daha hayırlıdır.» dedi.

6. imam Malik1 den: Bana rivayet edildi ki, mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.ajm önünde üzüm varken bir yoksul kendisinden yiyecek istedi. Hz. Aişe bir adama:
«- Bir tane al, yoksula ver.» dedi. Adam, Hz. Aişe (r.a kın aşkın bakmaya başlayınca:
«- Hayret mi ediyorsun? Bu bir tanede ne kadar zerre ağırlığı goruyorsun?»dedı.[6]

2. Dilencilikten Kaçınmak

7. Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den:
Ensar'dan (Medine'li müslümanlardan) bir kısım insanlar Resûlullah (s.a.v.)'dan yardım istediler, verdi. Sonra yine istediler, yine verdi. Nihayet elindeki mal tükenince;
«— Yanımda olan malı sizden saklamam. Kim dilencilikten sakınırsa, Allah da onu iffetli ve şerefli kılar. Kim zengin görünürse, Allah kendisini zengin kılar. Her kimde sabrederse, Allah kendisine sabır verir. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve

daha geniş hiç bir nimet verilmemiştir.» buyurdu.[7]

8. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan:
Resûlullah (s.a.v.) minber üzerinde sadaka'dan ve dilencilikten sakınmaktan bahsederken: «Üstteki el alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el yardım eden, alttaki el dilenendir» buyurdu.[8]

9. Yesar'ın oğlu Atâ'dan:
Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hattab'a bir hediye gönderdi. Ömer (r.a.) onu iade edince Resûlullah (s.a.v.), Ömer'e:
«— Niçin hediyeyi iade ettin?» buyurdu. Ömer (r.a.):
«— Ya Resûlallahî Bizden biri için en hayırlı olanın, hiç bir kimseden birşey almaması olduğunu sen bize haber vermedin mi?» dedi. Resûlullah (s.a.v):
«— Bu dilenmek suretiyledir. Ama dilenmeksizin olursa, o Allah'ın sana verdiği bir rızıktır.» buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a)
«— Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, hiçbir kimseden bir şey istemiyeceğim. istemeksizin bana gelen bir şeyi de alırım.» dedi.[9]

10. Ebû Hüreyre (r.a.)'den:
Resûlullah (s.a.v.) «Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, sizden birinin ipini alıp sırtıyla odun taşıması, Allah'ın zengin kıldığı bir adama gelip dilenmesinden —ki bu adam ona versin veya vermesin— daha hayırlıdır» buyurdu.[10]

11. Esed oğullarından bir adam şunları anlattı: Ben ve ailem «Bakîil-Garkad» (ismindeki Medine Mezarlığm)'a indik. Ailem bana:
«— Resûlullah (s.a.v.)'a git, bizim için yiyecek bir şey iste.» dediler ve ihtiyaçlarını söylemeye başladılar. Resûlullah (s.a.v.)'a gittiğimde, yanında kendisinden yardım isteyen bir adam buldum. Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— Sana verecek bir şey bulamıyorum» diyordu. Adam kızgın bir halde:
«—Yemin ederim ki sen istediğine veriyorsun,» diyerek Resûlullah (s.a.v.)1 den ayrılıp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
«— Bu adam, kendisine verecek bir şey bulamıyorum diye bana kızıyor. Sizden kim bir ukiyye veya dengi balı olduğu halde dilenirse, ısrarla dilenmiş olur» buyurdu. Esedî: «Bize göre bir deve bir ukiyyeden daha iyidir» dedi.
îmam Malik der ki: Bir ukiyye kırk dirhemdir.
Esedî der ki; Ben de Resûlullah (s.a.v.)'den birşey istemedim gen döndüm. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'e arpa ve kuru üzüm getirilince, Allah bizi zengin kıhncaya kadar onlardan bize taksim etti.[11]

12. îmam Malik'den: Abdurrahman'm oğlu Alâ'nm şöyle dediğini işittiği rivayet edildi: «Sadaka maldan bir şey eksiltmez. Affeden kulun şeref ve izzetini, Allah Teâlâ elbette yükseltir. Alçak gönüllü olan kulu da Allah yüceltir.»[12]

3. Mekruh Olan Sadaka

13. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.): «Muhammed ailesine sadaka helal değildir. Çünkü sadaka insanların kirleridir.»buvurmuştur.[13]

14. Abdullah, babası Ebû Bekir'den şunları nakletti:
Resûlullah (s.a.v.) Abdu'l-Eşhel oğullarından bir adamı zekât toplamaya memur tayin etti. Adam zekâtı toplayıp gelince Resûlullah (s.a.v.)'dan zekat mallarından bir deve istedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) kızdı. Hatta kızgınlığı yüzünde belirdi. Yüzündeki kızgınlık gözlerinin kızarmasıyla bilinirdi. Sonra şöyle buyurdu:
«— Adam ne kendisi ve ne de benim için uygun olmayan şeyi istiyor. Ona vermesem vermemeyi kötü görüyorum, versem ne kendisi ve ne de benim için uygun olmayan şeyi vermiş olurum.» Adam:
«— Ya Resûlallah! O zekat mallarından artık ebedî olarak senden hiç bir şey istemiyeceğini.» dedi.[14]

15. Zeyd, babası Esîem'den şunları nakletti: Abdullah b. el-Erkam bana:
«— Bana binit develerinden birini göster, mü'nıinlerin emi-rinden beni bu deveye bindirmesini istiyeyim.» dedi. Ben de:
«— Peki, zekât mallarından bir deveyi göstereyim.» dedim. Abdullah b. el-Erkam:
«— Sıcak bir günde şişman bir adam senin için bacak ve baldırlarını yıkayıp suyunu sana verse de içsen, bundan hoşlanır mısın? dedi. Ben de kızdım ve:
«— Allah seni bağışlasın. Bu sözü bana mı söylüyorsun?» dedim. Abdullah b. el-Erkam:
«— Sadaka, insanların bedenlerinden yıkadıkları kirleridir.» dedi.

---

[1] Bu, sıhhatinde ittifak bulunan bir hadistir: Buharı, Tevhid, 97/23; Müslim, Zekât, 12/19, no:63.
[2] Âli îmran, 92

[3] Buharı, Zekât, 24/44; Müslim, Zekât, 12/14, no:42.
[4] tbn Abdilber derki: Bu hadisin Maîik'ten mürsel oluşunda ihtilaf bilmiyorum. Bildiğim kadarıyla, bu konuda dayanılacak müsned bir hadis yoktur. Benzeri için bkz. Şeybani, 933.
[5] Buharı, Hibe, 51/1; Müslim, Zekât, 12/29, no:90;Şeybanî, 932.
[6] Kur'anı Kerim'de:Kim zerre miktarı hayır işlerse karşılığını görür.buyurulur.(Ez-Zilzal,8)
[7] Buharı, Zekât, 24/5; Müslim, Zekât, 12/42, no: 124 Şeybanî, 898.
[8] Buharî, Zekât, 24/18; Müslim, 12/32, no: 94.
[9] Kavilerin ittifakıyla mürseldir. Sahîhayn'da Hz. Ömer'den nakledilir: Buharî, Ahkâm, 93/17; Müslim, Zekât, 12/37, no:110-112.
[10] Buharî, Zekât, 24/50; Müslim, Zekât, 12/35, no: 106.
[11] Nesaî, Zekât, 23/90.
[12] Böylesi, ictihaden olamaz. Bir grup ona isnad etmiştir. Mahfuz ve müsned-dir. Bunu İbn Abdilber söylemektedir. Bkz. Müslim, Bir, 45/19, no: 69,
[13] Müslim, zekât, 12//51, no: 167.
[14] Mürseîdir. Ahmed b. Mansur el-Belhî, Malik -Abdullah- babası- Enes senediyle nakleder. Aycıca bkz. Şeybanî, 899.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

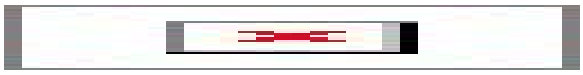

ve Tercemesi

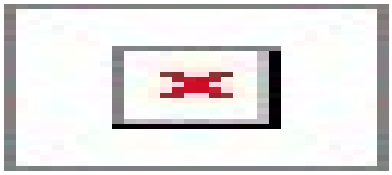

Çeviren: Mehmed Sofuoğlu

Ötüken Neşriyat

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

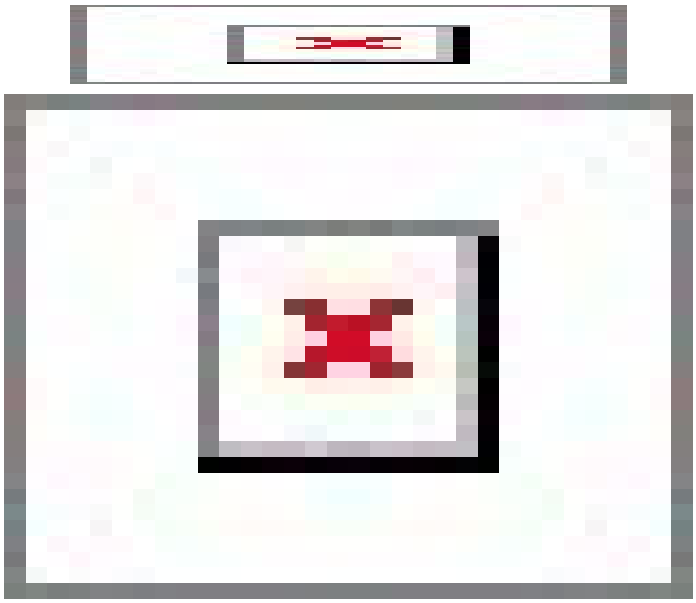

Çeviren: Necati Yeniel / Hüseyin Kayapınar

Şamil Yayınları İstanbul

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

62- KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBİ'N-NEBÎ (S)
Ve Müslümanlardan Peygamber İle Sohbet Eden Yâhud O'nu Gören Kimse, O'nun Sahâbîlerindendir
1- Muhacirlerin Menkabelerî Ve Üstünlükleri Babı
2- Peygamberdin Şu Kavli Babı:
3- Peygamberden Sonra Ebû Bekrin Fazileti Babı
4- Feygamrer(S)'İn: "Eğer Bir Halîl Edinecek Olaydım... Kavli Babı
5- Bâb
6- Küreyş Kabilesinin Adiyy İbn Ka'b Şu'besine Mensûb Olan Ebû Hafs Umer İbnu'l-Hattâb(R)'In Menkabeleri Babı
7- Kureyş Kabilesinden Ebû Amr Usmân İbnu Affân(R)'In Menkabeleri Babı
8- (Umer İbnu'l-Hattâb'dan Sonra) Bey'at Kıssası Ve Hilafet İşinde Sahâbîlerin Usmân İbn Affânfln Başkalarından Öne Geçirilmesi) Üzerinde İttifak Etmeleri Babı
9- Kureyş Kabilesinin Hâşimî Koluna Mensûb Olan Ebu'l-Hasen Alî İbnu Ebî Tâlib(R)İn Menkabeleri Babı
10- Ca'fer İbn Ebî Tâlib El-Hâşimî(R)^Nin Menkabeleri Babı
11- Abbâs İbn Abdîlmuttalib(R)'İn Zikri
12- Rasûl]Ullah(S)'In Hısımlarının Menkabeleri Ve Peygamberin Kızı Fâtıma Aleyhi'ş-Selâmın Menkabesi Babı
13- Ez-Zubeyr İbnin-Awâm(R)'In Menkabeleri Babı
14- Talha İbnu Ubeydillah(R)'In Zikri Babı
15- Zühre Kabilesine Mensûb Olan Sa'd İbn Ebî Vakkaas(R)'In Menkabeleri Babı
16- Peygamberdin Kadın Tarafından Olan Hısımlarının Zikri Babı
17- Peygamberin Âzâdlısı Zeyd İbn Hârîse(R)'Nin Menkabeleri Babı
18- Usâme İbn Zeyd'in Zikri Babı
19- Bab
20- Umer İbnıtl-Hattâb'ın Oğlu Abdullah(R)'1n Menkabeleri Babı
21- Ammâr Ve Huzeyfe(R)'Nin Menkabeleri Babı
22- Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh(R)'In Menkabeleri Babı
23- Mus'ab İbnu Umeyr(R)'İn Zikri Babı
24- El-Hasen İle El-Hüseyin{R)'İn Menkabeleri Babı
25- Ebû Bekrin Himayesinde Bulunan Bilâl İbn Rebâh(R)'In Menkabeleri Babı
26- Abdullah İbn Abbâs(R)'In Zikri Babı
27- Hâlid İbnu'l-Velîd(R)'İn Menkabeleri Babı
28- Ebû Huzeyfe'nin Âzâülısı Olan Sâlim(R)'İn Menkabeleri Babı
29- Abdullah İbn Mes'ûd(R)'In Menkabeleri Babı
30- Muâviye İbnu Ebî Sufyân(R)'In Zikri Babı
31- Fâtıma Aleyhi's-Selâmın Menkabeleri Babı
32- Âişe(R)'Nin Fadlı Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'm ismiyle

62- KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBİ'N-NEBÎ (S)

(Peygamber'in Sahâbîlerinin Faziletleri Kitabı)

Ve Müslümanlardan Peygamber İle Sohbet Eden Yâhud O'nu Gören Kimse, O'nun Sahâbîlerindendir [1]

1-..... Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Bize Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"îmanlar üzerine bir zaman gelir ki, o zamanda insanlardan bir
cemâat gaza eder. Onlara:
— İçinizde Peygamber'le sohbet eden kimse var mıdır? diye so-
rarlar.
Onlar da:
— Evet vardır! diye cevâb verirler.
Nihayet (ordu içindeki sahâbîye hürmeten zafer kapısı) onlara
açılır.
Sonra insanlar üzerine bir zaman daha gelir. İnsanlardan bir gurup daha gaza eder. Onlara da:
— İçinizde Peygamber'in sahâbîleriyle görüşen kimse var mıdır?
diye sorulur. Onlar da:
— Evet var! diye cevâb verirler; onlara da fetih müyesser olur. Sonra insanlar üzerine bir zaman daha gelir, yine bir topluluk harb ederler. Onlara da:
— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerini gören ile görüşen tabiî kimse var mıdır? diye sorulur.
Bu defa onlar da:
— Evet vardır! derler; onlara da fetih müyesser olur" [2].

2-.....Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben Zehdem ibn Mudarrib'den işittim, şöyle dedi: Ben İmrân ibn Husayn(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): "Ümmetimin hayırlısı, benim asrımdır. Sonra onlara yakın olan(tab'ûlardır. Sonra onlara yakın olanlardır" buyurdu.
İmrân: Rasûlullah, kendi asrından sonra (hayırlı olarak) iki asır mı, yoksa üç asır mi zikretti bilmiyorum, demiştir.
RasûluÎlah devamla: "Sizden sonra bir kavim gelecektir ki, bunlar şehâdet etmeleri istenmeden şehâdet edecekler, bunlar

hıyanet edecekler, kendilerine i'timâd edilmeyecek, yine bunlar adak adayacaklar, fakat adaklarını yerine getirmeyecekler. Artık bunlarda (aşırı yemek içmek hayâtın gayesi olduğundan) semizlenme meydana gelecektir" buyurmuştur [3].

3-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İnsanların hayırlısı benim asrımdır. Sonra onlara yakın olanlardır (yânî tâbiîler'dir). Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra bir kavim gelir ki, onlardan birinin şehâdeti (ihtiras ile) yeminine; ye-mîni de şehâdetinin önüne geçer".
Hadîsin râvîlerinden İbrâhîm en-Nahaî: Bizler çocuk iken velîlerimiz bizi "Eşhedü billahi..." gibi şehâdet sözlerimizden ve "Allah ile ahdim olsun" şeklindeki ahd sözlerimizden dolayı döverlerdi, demişti [4]

1- Muhacirlerin Menkabelerî Ve Üstünlükleri Babı [5]

Ebû Bekr Abdullah ibnu Ebî Kuhâfe et- Teymî (R) Muhâcirler'dendir.
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Allah'ın, memleketler ahâlîsinden Peygamber'ine verdiği fey', Allah'a, Peygamberine, hısımlara, *" yetimlere, yoksullara, yolda kalanlara âiddir. Tâ ki (bu % mallar) içinizden (yalnız) zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın..." (e\-Ha$r:iyf itf ve Allah şöyle buyurdu:
"[Ey îmân edenler, ne oldunuz ki, size: Allah yolunda elbirlik gazaya çıkın denildiği zaman yere (mıhlanıp) ağırlaştınız? Ahiretten (vazgeçip yalnız) dünyâ hayâtına mı razı oldunuz? Fakat bu dünyâ hayâtının fâidesi âhiretin yanında pek azdır.] Eğer siz O*na (Rasûlü'ne)
yardım etmezseniz, kâfirler O'nu (Mekke'den) çıkardıkları zaman bizzat Allah Oyna yardım etmişti.
İkinin ikincisinden ibaretti. O zaman bunlar mağaradaydılar. Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma. Allah, hiç şübhe yok, bizimle beraberdir diyordu. [Allah O'nun üzerine sekînetini indirmiş, O*nu I görmediğiniz ordularla te 'yîd etmiş, kâfirlerin kelimesini I alçaltmıştı. Allah'ın kelimesi ise; o, çok yücedir. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir]" (et-Tevbe: 38-41) [6]
Âişe, Ebû Saîd, İbn Abbâs (R): (Mekke'den Medine'ye' doğru çıktıkları zaman) Ebû Bekr Mağara'da Peygamberii beraberinde idi, demişlerdir [7].

4-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) Âzib'den onüç dirhem mukaabilinde bir binek devesi satın aldı. Akabinde Ebû Bekr, (babam) Âzib'e hitaben:
— (Oğlun) el-Berâ'ya emret de devemi bana naklediversin! dedi.
Âzib:
— Bu isteğin olmaz. Ancak sen ve Rasûlullah beraberce Mekke'den Medine'ye doğru yola çıktığınız zaman, müşrikler de sizi ara-maktalarken nasıl yaptığınızı bize anlatırsan olur, dedi.
Ebû Bekr şöyle dedi:
— Mekke'den hareket ettik. Bütün gecemizi ve gündüzümüzü ihya ettik, yâhud yürüdük. Nihayet sıcak vakte girdik. Güneş gündüzün yansına gelip dikildi. Ben, kendisine sığınıp barınabileceğimiz bir gölge görebilir miyim diye etrafa bir göz attım. Büyük bir kaya gördüm. O'nun yanına geldim ve onun kalan gölgesine baktım. Oradan bir yeri düzelttim. Sonra orayı Peygamber için döşedim. Sonra O'na:
— Yâ Nebiyyallah, yat! dedim.
Peygamber yattı. Sonra ben, etrafıma bakmak üzere, arayıcılardan herhangi bir kimse görür müyüm diye gittim. Derken koyunlarım bulunduğumuz kayaya doğru sürüp getirmekte olan bir koyun çobanı ile karşılaştım. O da bizim gibi o kayanın gölgesinden.faydalanmak istiyordu. Ona sorup:
— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? dedim.
— Kureyş'ten bir adamın çobanıyım, dedi ve onun ismini söyledi.
Ben onun söylediği adamı tanıdım. Sonra:
— Senin koyunlarında süt var mı? dedim. O:
— Evet vardır, dedi. Ben:
— Sen bize süt sağar mısın? dedim.
O:
— Evet sağarım, dedi; Ben ona emrettim de o sürüsünden bir koyunu durdurup tuttu.
Sonra ona, koyunun memesini tozlardan silkelemesini emrettim. Sonra da ona ellerini silkeleyip temizlemesini emrettim. Avuçlarından birini diğerine şöylece vurup silkeledi. Ve çoban benim için bir adam kandıracak kadar az bir süt sağdı. Ben Rasûlullah için ağzında bir bez parçası olan deriden bir su kabı yapmıştım. Ondan sütün üzerine biraz su döktüm, hattâ süt kabının aşağısı serinledi. Akabinde o süt kabını Peygamber'in yanına götürdüm ve kendisini uyanmış buldum. O'na:
— İç yâ Rasûlallah! dedim.
Rasûlullah içti, ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra :
— Hareket etme vakti gelmiştir yâ Rasûlallah! dedim. O:
— "Evet" dedi ve hareket ettik.
Kureyşliler bizi arıyorlardı. Bize onlardan atının üzerinde Surâ-katu'bnu Mâlik ibn Cu'şum'dan başka hiçbir kimse erişmedi. Ben:
— İşte arayanlar bize yetiştiler yâ Rasûlallah! dedim.
— "La tahzen inne'llâhe maanâ- Tasalanma, çünkü Allah hiç şübhe yok bizimle beraberdir" (et-Tevbe: 40) dedi [8].

"Akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlarda sizin için güzel bir zînet (ve zevk) vardır" (en-Nahi: 6) [9].

5-.....Ebû Bekr (R) şöyle demiştir: Biz mağarada iken (bizi aramağa çıkan müşrikler bize çok yaklaşmış, üstümüze gelmişlerdi). Ben:
- Yâ Rasûlallah! Bunlardan birisi eğilip de ayaklarının altına baksa bizi muhakkak görecekler, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Yâ Ebâ Bekr! Üçüncüleri Allah olan iki kimseyi ne zannediyorsun?" dedi [10].

2- Peygamberdin Şu Kavli Babı:

"Ebû Bekr'in kapısından başka (mescide açılan) kapıları kapatınız". Bunu İbn Abbâs, Peygamber'den söyledi [11].
tenir, yarı canınız tükenmeden varamayacağınız memleketlere kadar götürürler. Şübhesiz ki Rabb'iniz çok şefkatli, çok merhametlidir" (en-Nahl: 5-7).

6-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) son hastalığında- insanlara bir hutbe yaptı da:
— "Allah bir kulunu dünyâ ile kendi yanında bulunan şeyler ara-' sında muhayyer bıraktı. O kul da Allah katındaki şeyleri tercih etti" buyurdu.
Râvî dedi ki: (Bu söz üzerine) Ebû Bekr ağlamaya başladı. Biz, Rasûlullah'm muhayyer kılınmış bir kuldan haber vermesi sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer o muhayyer kılınan kul Rasû-lullah'ın kendisi imiş, Ebû Bekr de o sözü en bilenimiz imiş. Rasûlullah (Ebû Bekr'i ağlar görünce):
— "Sohbeti (yânî arkadaşlığı) hususunda da, malı hususunda da insanların bana en çok vergisi olanı Ebû Bekr'dir. Bir halîl edinecek olaydım elbette Ebû Bekr'i bir halîl edinirdim. Lâkin İslâm yönünden meydana gelen kardeşlik ve sevgi (şahsî dostluktan daha faziletlidir). Mescidde Ebû Bekr'in kapısından başka kapatılmadık hiçbir kapı kalmasın" [12].

3- Peygamberden Sonra Ebû Bekrin Fazileti Babı

7-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Biz, Peygamber(S)'in hayâtı zamanında: İnsanlar arasında fulân fulândan hayırlıdır, fulân da fulân kimseden hayırlıdır, diye konuşurduk. Neticede Ebû Bekr'i, sonra Umer ibnu'l-Hattâb'ı, sonra Usmân ibn Affân'ı (Allah onların hepsinden razı olsun) hayırlıdır, derdik [13].

4- Feygamrer(S)'İn: "Eğer Bir Halîl Edinecek Olaydım... Kavli Babı

Bunu Ebû Saîd (rivayet edip) söyledi [14].

8-.....İbn Abbâs(R)'tan: Peygamber(S): "Ümmetimden birini sevgisi samîmi ve silinmesi kaabil olmayan bir dost edinecek olsaydım, hiç şüphesiz Ebû Bekr'i edinirdim. Fakat o benim dîn kardeşim ve (hazarda, seferde) sahibim, arkadaşımdır" buyurmuştur.

9-.....Eyyüb es-Sahtıyânî'den: o da İkrime'den; o da ibn Abbâs'tan gelen hadîste Peygamber (S): "Eğer bir halîl edinecek olsaydım, elbette onu (Ebû Bekr'i) halıl edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür" buyurmuştur.
el-Buhârî dedi ki: Bize Kuteybe tahdîs etti: Bize Abdulvahhâb, Eyyûb es-Sahtıyânî'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti [15].

10-.....Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Bir kerre Küfe ahâlîsi (yânî Küfe kaadısı Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd), Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e, dedenin mîrâsı hakkında bir mektûb yazıp bu mes'-eleyi sordu. İbnu'z-Zubeyr de: Hakkında Rasûlullah(S)'ın "Eğer İslâm Ümmeti içinden bir kimseyi sâdık, samîmi dost edinecek olsaydım, muhakkak onu dost edinirdim" buyurmuş olduğu zât (yânî Ebû Bekr), dedeyi, mîrâs hükmünde baba yerine koymuştur, diye ce-vâb verdi [16].

5- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

11-.....Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber(S)'in yanına bir kadın geldi. (Giderken) Peygamber kadına tekrar kendisine müracaat etmesini emretti. Kadın sanki Peygamber'in ölümünü ta'rîz ederek:
— Ben gelir de seni bulamazsam? diye sordu. Peygamber:
— "Şâyetbeni bulamazsan Ebû Bekr'e müracaat ef'buyurdu [17].

12-.....Hemmâm (ibnu'l-Hâris en-Nahaî el-Kûfî) şöyle demiştir: Ben Ammâr-ibn Yâsir(R)'den işittim; o: Ben Rasûlullah(S)'ı gördüğümde, O'mın beraberinde (ilk müslümânlar olarak) beş köle, iki kadın, bir de Ebû Bekr'den başka kimse yoktu, diyordu [18].

13-.....Ebu'd-Derdâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında oturuyordum.. Bu sırada Ebû Bekr, elbisesinin eteğini diz kapaklarını açıncaya kadar toplayarak (telâşla) çıkageldi. Peygamber bize:
— "Arkadaşınıza gelince, o birisiyle çekişmiş olacak" buyurdu.
Ebû Bekr selâm verdi ve: .
— Yâ Rasûlallah! Benimle Hattâb oğlu arasında bir şey (bir çekişme) oldu. Ben bu çekişmede Umer'e tecâvüz ettim. Sonra pişman oldum da kendisinden beni affetmesini istedim. Fakat Umer kabul etmedi. Ben de Sana geldim, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah üç kerre:
— "Allah seni mağfiret etsin yâ Ebâ Bekr!" dedi Sonra Umer de bu dargınlıktan pişman oldu da Ebû Bekrim evine gitti ve:
— Ebû Bekr burada mı? diye sordu. -Ev halkı:
— Hayır, burada değil, diye cevâb vermeleri üzerine, Umer de Peygamber'in huzuruna geldi ve O'na selâm verdi.
Bu sırada Peygamber'in yüzü değişmeye başladı. Hattâ Ebû Bekr korktu da iki dizi üzerine çöktü ve iki kerre:
— Yâ Rasûlallah! Vallâhî bu işte Umer'den ziyâde ileriye gitmi-şimdir, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (hepimize hitaben):
— "Şübhesiz ki, Allah beni size peygamber göndermişti. Bunu size tebliğ ettiğimde hepiniz bana: 'Yalan söyledin' demiştiniz- Ebû Bekr ise: 'Doğru söyledin' demiş ve bana canı ile, malı ile yâr ve yardımcı olmuştur*' buyurdu.
Sonra Rasûlullah iki kerre:
— "Şimdi sizler benim bu dostumu, bu nisbeti ve bu hususiyeti, ile bana bırakırsınız değil mi?" buyurdu.
Râvî Ebu'd-Derdâ: Ebû Bekr, hakkında Peygamber'in ortaya koyduğu bu büyütmeden sonra artık O'nun hatırı için hiç incitilmedi, demiştir [19].

.....Amr ibnu'1-Âs (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) Amr'ı Zâtı Selâsil ordusu üzerine kumandan yapıp göndermişti. Amr dedi ki: Bu gazveden döndüğümüzde Peygamber'in huzuruna geldim ve:
— insanların hangisi sana en sevimlidir? diye sordum. Peygamber:
— "Âişe'dir" dedi. Ben:
— Erkeklerden en sevimli olan kimdir? dedim. Peygamber:
— "Âişe'nin babasıdır" buyurdu. Ben:
— Sonra kimdir? dedim. Peygamber:
— "Sonra Umer ibnu'l-Hattâb'dır" buyurup, birtakım adamların adlarını saydı [20].

15-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Bir çoban, sürüsünün içinde bulunduğu sırada sürüye kurt saldırdı ve ondan bir koyun aldı. Çoban (ondan koyunu geri almak için) ardından araştırdı. Derken kurt çobana döndü de:
— Yırtıcı hayvan(\ann sürüye saldıracağı o fitne) gününde, koyun sürüsünün benden başka çobanı bulunmayacak o günde, koyunu benden kim kurtarır? dedi.
Ve yine bir adam bir sığırın üzerine yük yüklemiş olarak onu sev-keder giderken, sığır o kimseye yüzünü çevirdi de onunla kelâm edip:
— Ben bunun için yaratılmadım, lâkin ben tarla sürmek için yaratıldım, dedi ".
(Râvî dedi ki:) İnsanlar (bu hikâyeden hayret ederek):
— Subhânallah! dediler. Peygamber ise:
— "Ben bu hayvanların böyle söz söylediklerine inanıyorum; $bû Bekr de, Umer ibnu'l-Hattâb da (inanıyorlar)" buyurdu [21].

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Ben kendimi ru'yâmda üzerinde bir kova olan bir kuyu başında gördüm. O kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çektim. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu aldı, o da kova ile bir yâhud iki kova su çekti. Ebû Kuhâfe oğlu Ebû Bekr 'in su çekmesinde bir zayıflık vardı. Allah Ebû Bekr'e bu za'fından dolayı mağfiret etsin. Sonra bu küçük kova büyük bir kovaya dönüştü. Onu Umer ibnu'l-Hattâb aldı. Ben insanlar içinde Umer'in çekişi gibi su çekebilecek kuvvette kavı ve kâmil bir kişi göremedim. Nihayet insanlar o kuyu başını develerin sulak ve eylek yeri edindiler" [22].

17-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S):
— "Kim giydiği elbisesini büyüklenerek (yerde) sürüklerse, kıyamet gününde Allah ona (rahmet bakışıyle) bakmaz" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Benim elbisemin iki tarafından birisi -ben onu sürünmekten korumazsam- muhakkak yerde sürünür (ne buyurursun)? diye sordu.
Rasûlullah:
— ' 'Sen kaftanını sürüklemeyi büyüklenerek yapar değilsin" buyurdu.
Hadîsin râvîlerinden Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'e:
— Abdullah ibn Umer: "Kim izârmı yerde sürüklerse" sözünü zikretti mi? diye sordu.

Salim de:
— Ben babam Abdullah'tan ancak "Elbisesini" sözünü zikrettiğini işittim, demiştir [23].

18-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Kim Allah yolunda (yânî Allah rızâsı için) şeylerden herhangi birşeyden çift sadaka verirse, kapılardan, yânî cennet kapılarından: Ey Allah'ın kulu! Bu kapı hayırlıdır! diye çağırılır. Her kim de devamlı namaz kılanlardan olursa, o da (cennetin) namaz kapısından çağırılır. Cihâd ehlinden olan ise cihâd kapısından çağırılır. Sadaka verenlerden olan kimse ise sadaka kapısından çağırılır. Oruç tutanlardan ise oruç kapısından ve Rey yân kapısından çağırılır".
Ebû Bekr:
— Bu kapıların hepsinden çağırılan kimse üzerine bir zarar var mıdır? dedi.
Yine Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, bir kimse bu kapıların hepsinden çağırılır mı? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet, hepsinden da'vet olunur ve ben senin onlardan olacağını ümîd ediyorum yâ Ebâ Bekr!" dedi [24].

19-..... Bize Süleyman ibn Bilâl, Hişâm ibn Urve'den; o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den; o da Peygamber'in zevces Âişe(R)'den tah-dîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) vefat etti, Ebû Bekr, es-Sunh denilen yerde idi[25]. Râvî İsmâîl: Âliye mevkiini kasdediyor, demiştir. Umer ayağa kalktı da:
— Vallahi Muhammed ölmedi, diyordu. Âişe dedi ki: Umer yine:
— Vallahi gönlüme şundan başka birşey vâki' olmuyor: Rasûlullah ölmedi ve Allah O'nu muhakkak (dünyâda) diriltecek de (O'na öldü diyen) bir takım adamların ellerini ve ayaklarım kesecektir! dedi.
Ebû Bekr geldi. Rasûlullah'm yüzünden örtüyü açtı ve O'nu öptü de:
— Babam anam sana feda olsun. Sen ölü olarak da, diri olarak da tertemizsin. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Allah sana ebeden iki ölüm taddırmayacaktır, dedi.
Sonra odadan dışarıya çıktı da:
— Ey Rasûlullah'm ölmediğine yemîn eden adam, yavaş ol; acele etme! dedi.
Ebû Bekr konuşunca Umer oturdu. Ebû Bekr Allah'a hamd ve sena etti de şöyle dedi:
— Dikkat edin! Kim Muharnmed'e tapıyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a ibâdet ediyorsa, bilsin ki Allah, ölmeyecek olan diridir. Yüce Allah O'na: "Muhakkak sen de öleceksin, onlar da elbet ölecekler*' (ez-zumen 30) buyurdu. Yine Allah şöyle buyurdu: "Muhammed bir rasûlden başka (birşey) değildir. Ondan evvel daha nice rasûller gelip geçmiştir. Şimdi O, ölür yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde (geriye) mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde (ardına) dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükredenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144).
Râvî dedi ki: Bunun üzerine insanlar sessizce ağlamağa başladılar [26].
Yine Râvî dedi ki: Bu sırada Ensâr, Benû Sâide sakîfesinde, Sa'd ibn Ubâde'nin yanında toplanmışlar ve:
— Bizden (Ensâr'dan) bir emîr, sizden (Muhâcirler'den) bir emîr
olsun, diyorlarmış.
Bunu haber alan Ebû Bekr es-Sıddîk, Umer ibnu'l-Hattâb ve Ebû Ubeydetu'bnu'l-Cerrâh onların yanına gittiler. Umer konuşmaya davrandı. Ebû Bekr onu susturdu. Umer:
— Vallahi ben bu davranışımla ancak benim hoşuma giden ve Ebû Bekr'in ulaşamayacağından korktuğum bir konuşmayı hazırlamak istedim, der idi.
Sonra Ebû Bekr konuştu. O, insanların en belîğ söz söyleyeni
olarak konuştu ve sözleri içinde:
— Biz(Kureyşli)ler emirler, sizler ise vezirlersiniz, dedi. . Bunun üzerine Habbâb ibnu'l-Munzir:
— Hayır vallahi bunu yapmayız. Bizden bir emîr, sizden bir emîr
olsun, dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Hayır. Lâkin biz(Kureyşli)ler emirleriz, sizler vezîrler (yânî müsteşârlar)siniz. Kureyş yurtça Arablar'ın ortası_(yânî en şereflisi), haseblerce (yânî huylar ve fiillerce) de en çok ve en hâlis Arab olanlarıdır. Bu sebeble Umer'e yâhud Ebû Ubeyde'ye bey'at ediniz, dedi.
Umer:
— Hayır, biz sana bey'at ediyoruz. Çünkü sen bizim seyyidimiz, hayırlımız ve Rasûlullah'a en sevgili olammızsın, dedi.
Akabinde Umer, Ebû Bekr'in elini tutup ona bey'at etti, ardından insanlar da ona bey'at ettiler. Bu sırada Ensâr'dan biri:
— Siz Sa'd ibn Ubâde'yi öldürüyordunuz, dedi.
Umer de:
— Onu Allah öldürsün, diye beddua etti.
Abdullah ibn Salim, ez-Zubeydî'den söyledi: Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım şöyle demiştir: Bana el-Kaasim haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in (başı benim dizimde bulunduğu bir sırada üzerine bir baygınlık geldi. Sonra ayılınca) gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi. Sonra üç defa:
— "Allah'ım beni er-ReJîku'I-A"lâ zümresine kat" diye duâ etti.
Ve el-Kaasım ibn Muhammed, ölümle ilgili olan bu hadîsi (yânî Umer'in "Rasûlullah ölmedi" sözünü, Ebû Bekr'in "O öldü"

sözünü ve iki âyetin okunmasını) tamâmiyle nakletti.. Âişe şöyle demiştir:
— Ebû Bekr ile Umer'in hutbelerinden her bir hutbe ile Allah muhakkak menfâat ihsan etmiştir. Yemîn olsun Umer bir takım adam-
O'±ıJtJ/*jiiıı ıı i-ı uuıı ıuı ve ların ellerini keseceğini söylemesiyle insanları korkutmuştur. Ve muhakkak onların içinde münafıklık olacaktı. Allah onları bununla hakka döndürdü. Sonra muhakkak Ebû Bekr insanlara hidâyet (yânı doğru yolu) göstermiş ve onlar da (onun sözü ve zikrolunan âyeti okuması sebebiyle), âyeti okuyarak çıkıp gitmişlerdir: "Muhammed bir rasûlden başka (birşey) değildir. Ondan evvel daha nice rasûller gelip geçmiştir. Şimdi O ölür yâhud öldürülürse, ökçelerinizin üstünde (geriye) mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde (ardına) dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükredenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144) [27].

20-.....Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Ben babam Alî ibn Ebî Tâlib'e:
— Rasûlullah(S)'tan sonra insanların en hayırlısı hangisidir? diye sordum. .
Babam:
— Ebû Bekr'dir, dedi. Ben:
— Sonra kimdir? dedim Babam:
— Sonra Umer'dir, dedi.
Ben, "Usmân" denilmesinden korktum da:
— Umer'den sonra sensin, dedim. Babam:
— Ben müslümânlardan bir adam olmaktan başka birşey değilim, dedi [28].

21-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın yaptığı seferlerin birinde beraberinde yola çıktık. Ya Beydâ'ya, ya da Zâtu'l-Ceyş'e vardığımızda (yanımda ariyet olan) bir gerdanlığım koptu [29]. Onun aranması için Rasûlullah bekledi. İnsanlar da O'nunla beraber beklediler. Hâlbuki bir su yanında değillerdi; beraberlerinde de su yoktu. İnsanlar Ebû Bekr'e gelip:
— Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Rasûlullah'ı da, O'nunla beraber insanları da (yollarından) alıkoydu. İnsanlar su başında değiller, yanlarında su da yok! dediler.
Ebû Bekr yanıma geldi. Rasûlullah başını dizimin üzerine koyup uyumuştu. Ebû Bekr:
— Sen Rasûlullah'ı da, insanları da yolundan alıkoydun. Su başında değiller, yanlarında da su yok! dedi.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr beni azarladı ve Allah'ın, onun söylemesini istediği şeyleri söyledi, eli ile de böğrümü dürtmeye başladı. Beni kıpırdamaktan Rasûlullah'ın dizim üzerinde bulunmasından başka hiçbirşey men' etmiyordu. Rasûlullah sabah oluncaya kadar uyudu, hiç su yoktu. İşte bunun üzerine Allah, Teyemmüm (d-Mâide:6) âyetini indirdi. İnsanlar teyemmüm ettiler. Useyd ibn Hudayr (R):
— Yâ Ebâ Bekr hanedanı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi.
Âişe: (Sonra, gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık ve gerdanlığı altında bulduk, demiştir [30].

22-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
"(Ey müstakbel müslümânlar!) Sahâbîlerime sövmeyiniz. Sizden biriniz UhudDağı kadar altın sadaka verse, sahâbîlerden birinin iki avuç (hurma) sadakasına erişemez; bunun yarısına da ulaşamaz" buyurdu [31]
Bu hadîsi el-A'meş'ten rivayet etmekte Şu'be'ye, Cerîr, Abdullah ibn Dâvûd, Ebû-Muâviye ve Muhâdır mutâbaat etmişlerdir.

23-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Bana Ebû Mûsâ el- Eş'arî haber verdi ki, kendisi evinde abdest alıp sonra dışarıya çıkmış. (Ebû Mûsâ devamla şöyle dedi:) Evden çıkınca:
— Bu günümde muhakkak Rasûlullah'tan ayrılmayacağım ve muhakkak O'nun maiyyetinde olacağım diye ahdettim.
Râvî dedi ki: Ebû Mûsâ bu niyetle Mescid'e geldi ve Peygamber-(S)'i sordu. Mescidde bulunanlar:
— Peygamber Mescid'den çıktı ve şu tarafa yönelip gitti, dediler.
Ben de Mescid'den çıkıp Peygamber'i sora sora ızı üzerinde arkasından gittim. Nihayet Peygamber'i Erîs Kuyusu'na (kuyunun bulunduğu bostana) girmiş buldum[32]. Ben de kapının yanına oturdum. Bu bostanın kapısı hurma dalından yapılmıştı. Nihayet Rasûlullah hacetini yerine getirip abdest aldı. Ben de kalkıp O'nun yanına vardım. Gördüm ki, Rasûlullah Erîs Kuyusu'nun ağzındaki bileziğin (yâ-hud kuyu ağzının etrafına örülmüş düz taşların) ortasına oturmuş ve (serinlemek için) iki baldırını açarak kuyuya sarkıtmıştı. Ben Rasû-lullah'a selâm verdim. Sonra geri dönüp kapının yanına oturdum. Ve kendi kendime:
— Artık bugün ben muhakkak Rasûlullah'ın kapıcısı olacağım,
diye karar verdim.
Bu sırada Ebû Bekr geldi, kapıyı çaldı. Ben:
— Kimdir o? diye sordum.
— Ebû Bekr! dedi.
— Biraz bekle, dedim, Sonra gittim ve:
— Yâ Rasûlallah! Şu bekleyen Ebû t^fcçmr, (yanınıza gelmek için) izin istiyor, dedim.
Rasûlullah:
— "Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele" buyurdu. Hemen geri döndüm ve Ebû Bekr'e:
— Gir! Hem Rasûlullah seni cennetle müjdeler, dedim.
Ebû Bekr içeriye girdi ve kuyu bileziğinde Rasûlullah'ın sağ tarafında O'nun yanına oturdu. Ve Rasûlullah'ın yaptığı gibi

baldırların açarak ayaklarını kuyuya sarkıttı. Sonra ben dönüp (kapı yanındaki yerime) oturdum. Ben, (evden çıkarken) kardeşimi abdest alıp arkamdan bana yetişmek üzere bırakmıştım. Kardeşimi kasdederek:
— Allah fulân kuluna hayır kasdederse, şimdi o da buraya gelir, diye hatırladım.
Bu sırada bir insan kapıyı salladı.
— Kimdir o? dedim.
— Umer ibnu'l-Hattâb'dır! diye cevâb verdi.
— Yavaş ol, biraz bekle, dedim.
Sonra Rasûlullah'a geldim, kendisine selâm verip:
— (Yâ Rasûlallah!) Şu bekleyen Umer ibnu'l-Hattâb'dır, izin istiyor, dedim.
Rasûlullah:
— "Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele" buyurdu. : Geldim ve Umer'e:
— Gir, Rasûlullah seni cennetle müjdeledi, dedim.
Umer de girdi ve kuyu ağzındaki bilezikte Rasûlullah'ın sol tarafına oturdu. O da iki ayağını kuyuya sarkıttı. Sonra ben kapı yanındaki yerime dönüp oturdum. Yine (kardeşimi hatırlayarak):
— Allah fulân kimseye hayır ve saadet dilerse, o da buraya gelir, (bu saadete erişir), dedim.
Yine bir insan geldi, kapıyı hareket ettirdi.
— Kimdir o? dedim.
— Usmân ibnu Affân'dır, dedi.
— Yavaş ol, biraz bekle, dedim.
Ve Rasûlullah'a gelip haber verdim. Rasûlullah:
— "Ona izin ver ve kendisine, erişecek belâ ve imtihan üzerine onu cennetle müjdele" buyurdu.
Ben de geldim ve Usmân'a:
— Gir, Rasûlullah sana erişecek belâ ve musibet üzerine cennetle müjdeledi, dedim.
O da girdi. Fakat kuyu bileziğini dolmuş buldu da Rasûlullah'ın karşısında başka tarafa oturdu [33].
Râvî Şerîk ibn Abdillah şöyle dedi: Saîd ibnu'l-Müseyyeb: İkisinin Peygamber'in beraberinde, Usmân'm da karşılarında oturmuş olmasını ben onların kabirleriyle te'vîl ettim, dedi [34].

24-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir defasında Ebû Bekr, Umer ve Usmân ile birlikte Uhud Dağı'-na çıkmıştı. Orada bulundukları sırada dağ onları salladı. Bunun üzerine Peygamber: "Ey Uhud, sabit ol! Bil ki senin üstünde bir peygamber, bir sıddîk (çok doğru seciyeli bir zât), iki de şehîd bulunuyor" buyurdu [35].

25-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben (ru'yâmda) bir kuyu başında bulunup ondan su çekerken yanıma Ebû Bekr ile Umer geldiler. Ebû Bekr kovayı aldı da bir yâhud iki kova su çekti. Onun su çekmesinde bir zayıflık vardı. Allah ona mağfiret eylesin! Sonra kovayı Ebû Bekr'in elinden Hattâb oğlu aldı. Kova onun elinde büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben insanlardan Umer'in yaptığı işi yapacak kuvvette kâmil bir kişi göremedim. Nihayet insanlar o kuyu başını develerin sulak ve eylek yeri edindiler"[36].
Râvî Vehb ibn Cerîr: "el-Atanu", develerin çöküp eylenme yeri demektir, nihayet develer suya kandılar da orada eylenip kaldılar demektir, demiştir.

26-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l-Hattâb tâbutu üzerine konmuş olduğu hâlde onun için Allah'a duâ eden cemâatin içinde ayakta dikildim. Bu sırada bir adam arkamda dirseğini omuzum üzerine koymuş da şöyle diyordu:
— (Yâ Umer!) Allah sana merhamet etti. Ben muhakkak Allah'ın seni iki dostunla (Peygamber ve Ebû Bekr'le) beraber bulunduracağını kuvvetle umuyordum. Çünkü ben, Rasûlullah(S)'tan çok defa bir düzeye: "Ben, Ebû Bekr ve Umer'le şöyle oldum; ben Ebû Bekr ve Umer'le şöyle yaptım; ben Ebû Bekr ve Umer'le şuraya gittim" derken işitir dururdum. Bunun için ben, Allah'ın seni muhakkak iki dostunla beraber bulunduracağım kuvvetle ümîd ederdim.
(İbn Abbâs dedi ki:) Bir de dönüp baktım ki, bu sözleri söyleyen Alî ibn Ebî Tâlib(R)'dir [37].

27-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn
Amr'a müşriklerin Rasûlullah'a yaptıkları işkencenin en şiddetlisini sordum. Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi: Ben günün birinde Peygamber (S) Ka'be'nin Hıcr'ında namaz kılarken yanına Ukbe ibn Ebî Muayt'ın geldiğini gördüm. Ukbe, Peygamber'in ridâsmı toplayıp boynuna koydu ve O'nu şiddetli bir boğuşla boğmağa başladı. Tam bu sırada Ebû Bekr geldi ve nihayet onu Peygamber'den uzaklaştırdı da: "Siz bir adamı, Rabblm Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki O size Rabb Hnizden apaçık mu 'cizeler de getirmiştir..." (ei-Mü'min: 28) âyetini söyledi [38].

6- Küreyş Kabilesinin Adiyy İbn Ka'b Şu'besine Mensûb Olan Ebû Hafs Umer İbnu'l-Hattâb(R)'In Menkabeleri Babı [39]

28-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Ben (ru'yâmda) kendimi cennete girmiş gördüm. Orada Ebû Talha'nın karısı Rumeysâ ile karşılaştım. Bir de gürültüsüz, sakin bir ayak sesi işittim. Ve:
— Kimdir bu? diye sordum. Cibril:
— Bilâl'dır! diye cevâb verdi.

Cennette bir de büyük bir köşk gördüm. Avlusunda bir câriye vardı. Ben:
— Bu köşk kimindir? dedim. Cibril:
— Umer'indir! dedi.
Onun içine girmek ve bakmak istedim. Fakat yâ Umer, senin kıskançlığını hatırladım. Umer de:
Anam babam sana feda olsun yâ Rasülallah! Sana karşı mı kıskanacağım? dedi"[40].

29-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın huzurunda bulunduğumuz sırada O bize şöyle dedi: "Ben uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben (yanımdaki meleklere); — Bu köşk kimindir? diye sordum. Onlar:
— Ömer'indir, dediler.
Ben Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim:
— Umer (sevincinden) ağladı da:); — Yâ Rasûlallah, Sana karşı mı kıskançlık edeceğim, dedi" [41].

30-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Hamza, babası Abdullah ibn Umer ibni'l-Hattâb(R)'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Ben uyurken (yânî ru'yâmda bir bardak) süt içtim. O kadar içtim ki, şimdi bile onun kanıklığını tırnaklarımda cereyan ediyor görüyorum. Sonra (artığımı içmesi için bardağı) Umer'e sundum".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bu ru'yânızı ne ile te'vîl edip yordunuz? diye sordular.
Rasûlullah:
— "ilim ile yordum" buyurdu [42].

31-.....Sâlim'in oğlu Ebû Bekr, babası Sâlim'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ru 'yâmda kendimi bir kuyu başında makaralı bir kova ile (yâhud genç bir dişi deve ile çekilen kovayla) su çekiyorum gördüm. O sırada Ebû Bekr geldi ve zayıf bir çekişle kuyudan bir yâhud iki kova su çekti. Allah Ebû Bekr'e mağfiret eylesin! Sonra Umer ibnu'l-Hattöb geldi ve o küçük kova büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kâmil bir kişi göremedim. Nihayet insanlar suya kandılar ve orayı develerin sulak ve ey tek yeri edindiler" [43].
îbn Cubeyr: "el-Abkarîyy", halıların veya altın sulu eşyanın en güzelidir, demiştir. Yahya ibn Ziyâd el-Ferrâ da: Pek çok ince tüyleri olan en iyi halılar, yaygılardır, demiştir [44].

32-.....Sa'dibnEbî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l- Hattâb, Rasûlullah'ın huzuruna girmek için izin istedi. Hâlbuki Ra-sûlullah'ın yanında Kureyş kabilesinden birtakım kadınlar vardı, Ra-sûlullah ile konuşuyorlardı. Sesleri de Rasûlullah'ın sesinden yüksek bir tonda olarak, çok söyleniyorlardı. Umer ibnu'l-Hattâb izin isteyince bu kadınlar hemen kalktılar ve sür'atle perdeye gittiler. Rasû-lullah, Umer'in gelmesine izin verdi. Umer içeriye girdiği sırada Rasûlullah (kadınların bu hâline) gülüyordu. Bunun üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah! Allah seni bütün ömründe güldürüp sevindirsin! dedi (ve sebebini sormuş oluyordu).
Peygamber (S):
— "Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccüb ettim: Onlar senin sesini işitince acele perdeye koştular" buyurdu.
Bunun üzerine Umer de:
— Yâ Rasûlallah! Sen onların ta'zîmine daha lâyıksın! dedi ve kadınlara hitaben de:
— Ey nefisleri düşman olan kadınlar! Rasûlullah'a ta'zîm etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz? dedi.
Kadınlar da:
— Evet senden çekiniyoruz! Çünkü sen Rasûlullah'tan daha yoğun sözlü ve daha katı yüreklisin, dediler.
Bunun (bir münâkaşa hâlini alması) üzerine Rasûlullah:
— "Sus ey Hattâb oğlu! Nefsim elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki, sen bir yolda giderken şeytân asla sana yaklaşamaz. O muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelip gider" buyurdu [45].
Bize Muhammed ibnu'l-Müsennâ tahdîs etti. Bize Yahya (ibn Saîd el-Kattân), İsmâîl'den tahdîs etti. Bize Kays tahdîs edip şöyle dedi:
Abdullah ibn Mes'ûd: Umer İslâm'a girdiğinden beri bizler (dînde) azîzler (yânî gâlibler) olmakta devam ettik, demiştir [46].

33-.....İbnu Ebî Muleyke, İbn Abbâs'tan şöyle derken işitmiştir: Umer, (vefat ettiğinde) şeririnin üzerine konuldu. O yerden kaldırılmadan önce insanlar O'na duâ ederek ve cenaze namazı kılarak O'nun etrafını çepeçevre kuşattılar. Ben de Umer'in tâbutu etrafındaki insanların içinde bulundum. Beni hiçbir şey korkutmadı, ancak şu olay beni ürpertti: Bir adam benim omuzumu tuttu. Baktım ki o, Alî'dir. Alî, Umer'e rahmet okudu ve:
— Yaptığı işlerin benzeriyle Allah'a kavuşmak istediğim senden daha sevgili hiçbir kimseyi arkanda bırakmadın. Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın muhakkak seni (hücrede veya cennette) iki dostunla beraber bulunduracağını kuvvetle zannediyor idim. Ve çünkü ben bildim ki, kendim bizzat Peygamber'den çok defa bir düzeye şöyle buyururken işitirdim: "Ben, Ebû Bekr ve Umer'le gittim. Ben, Ebû Bekr ve Umer'le girdim. Ben Ebû Bekr ve Umer'le çıktım"[47].

34-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kerresinde Uhud'a çıktı. Beraberinde Ebû Bekr, Umer ve

Usmân da vardı. Orada bulundukları sırada dağ debelenip onları salladı. Bunun üzerine Peygamber ayağı ile dağa vurdu da: "Yâ Uhud! Sabit dur! Çünkü senin üzerinde ancak bir Peygamber, bir sıddîk ve iki deşehîd vardır" buyurdu [48].

35-.....Zeyd ibn Eşlem tahdîs etti ki, (Umer'in âzâdhsı olan) babası Eşlem şöyle demiştir: Bir kerre Abdullah ibnu Umer, benden Umer'in hâl ve sânına dâir bâzı menkabeler anlatmamı istedi. Ben de hatırladığım bâzı şeyleri ona haber verdim. Bunun üzerine İbn Umer: Rasûlullah (S) müstesna olmak üzere ben, Umer derecesinde güzel huylu hiçbir kimse kat'î surette görmedim. Rasûlullahim ruhunun alınmasından Umer ibnu'l-Hattâb'ın hayâtının son bulmasına kadar Umer, insanların en ciddîsi ve en cömerdi idi, diye beni te'yîd etti [49].

36-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e kıyametten sordu da:
— Kıyamet ne zaman kopacak? dedi. Peygamber (S) de ona:
— "O saate, o güne ne hazırladın?" diye sordu. O kimse:
— Hiçbirşey hazırlamadım. Yalnız ben Allah'ı ve Rasûlü'nü severim, dedi.
Rasûlullah da:
— "Öyle ise sen sevdiklerinle berabersin" diye müjdeledi. Enes: Peygamber'in bu "Sen sevdiklerinle beraber olacaksın" müjdesiyle sevindiğimiz gibi hiçbirşeyle sevinip ferahlanmadık, demiştir.
Yine Enes ibn Mâlik: Ben Peygamber(S)'i, Ebû Bekr'i, Umer'i seviyorum. Onlara olan bu sevgim sebebiyle (kıyamette) onlarla beraber olacağımı umuyorum. Hernekadar ben onların hayır işlerine benzer hayır ve ibâdet işlememiş isem de! demiştir [50].

37-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Muhakkak sizden önce gelip geçen ümmetler içinde (Allah tarafından) kendilerine haber ilham olunan kimseler bulunurdu. Eğer ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa, şübhesiz (bulunacaktır;) o da Umer'dir".
Zekeriyyâ ibnu Ebî Zaide, Sa'd'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere şunu ziyâde etti: Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "And olsun îsrâîl oğullarından sizden evvel gelip geçen insanlar içinde öyle kimseler vardı ki, onlar peygamberler (derecesinde) olmadıkları hâlde kendilerine haber ilham olunurdu. Eğer ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa, o da Ömer'dir"[51].
İbn Abbâs (R): "Ne bir nebi, ne de mukaddes" demiştir [52].

38-.....Saîd ibnu' 1-Müseyy eb ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle demişlerdir: Biz Ebû Hureyre(R)'den işittik, şöyle diyordu: Ra-sûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir çoban koyun sürüsü içinde bulunduğu sırada sürüye kurt saldırdı ve ondan bir koyun aldı. Çoban onun arkasına düştü; nihayet koyunu o kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt çobana yöneldi de:
— Sürünün benden başka çobanı bulunmayacak olan o yırtıcı hayvanlar gününde koyunu benden kimden kurtarır? dedi".
İnsanlar (kurdun konuşmasına şaşarak):
— Subhânallah, dediler. Bunun üzerinde Peygamber (S):
— "Ben kurdun böyle konuştuğuna inanıyorum. Ebû Bekr ile Umer de böyle inanırlar" buyurdu.
Râvî: Peygamber "Ebû Bekr ile Umer de böyle inanırlar" dediği zaman orada Ebû Bekr ile Umer mevcûd değillerdi, demiştir [53].

39-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:
— "Ben uyuduğum sırada (ru'yâmda) birtakım insanlar gördüm. Onlar bana arz olundular. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere ulaşıyor, kimi de bundan daha az yere ulaşıyordu. Umer de bana arz olundu. Üstünde (eteklerini yerde) sürüdüğü bir gömlek vardı".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.
— "Dîn ile" cevâbını verdi [54].

40-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İbnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Umer vurulduğu zaman demlenmeye, endîşelenmeye başladı. Hemen (pek sevdiği) İbn Abbâs yanına gelerek endîşesini gidermek ve teselli etmek mak-sadıyle:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Eğer bu vurulmadan ölüm olursa, vaziyetten o kadar endîşe etme! Yemin olsun, muhakkak sen Rasûlul-lah(S)'a yâr ve hemdem oldun ve O'na pek güzel dostluk ettin. Sonra Rasûlullah'tan -O, senden hoşnûd olarak- ayrıldın. Ondan sonra Ebû Bekr'e arkadaş oldun. Ona da pek iyi yoldaş oldun. Sonra Ebû Bekr'-den de -o, senden hoşnûd ve razı olarak- ayrıldın. Sonra Peygamber'in ve Ebû Bekr'in bunca arkadaşlarına dost oldun; bunlara da pek güzel dostluk ettin. Eğer sen (bu defa) sahâbîlerden ayrılırsan, muhakkak onlar senden hoşnûd ve razı oldukları hâlde ayrılacaksın! dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Rasûlullah ile sohbet ve O'nun hoşnûdluğu hakkında zikrettiğin o güzel hâtıralar Yüce Allah'ın bana bahşettiği bir minnet ve ihsanıdır. Ebû Bekr'in sohbeti ve onun benden hoşnûdluğu hakkında zikrettiğin hâtıralar da yine hiç şübhesiz zikri ulu olan Allah'ın bir minnet ve ihsanıdır ki, onu bana bahsetmiştir. Senin şu anda bende görmekte olduğun ıztırab ve endîşeme gelince, o senin için ve senin en yakın ve en sâdık dostların içindir [55]. Vallâhî şayet benim şu yer dolusu altınım olaydı azız ve celîl olan Allah'ın azabından kurtulmak için o azabı görmeden önce bu altınları (hiç tereddüd etmeden) muhakkak feda

ederdim, demiştir.
Hammâd ibn Zeyd şöyle demiştir: Bize Eyyûb, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Ben Umer'in yanına girdim, demiş ve bu sözleri söylemiştir [56].

41-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in beraberinde Medine bustânlarından bir bustânın içinde idim. Bir adam geldi de kapının açılmasını istedi. Peygamber:
— "Ona kapıyı aç da kendisini cennetle müjdele" buyurdu.
Ben o kimseye kapıyı açtım. Gördüm ki, o Ebû Bekr'dir. Ve kendisini Peygamber'in söylediği şeyle müjdeledim. Bu müjde üzerine Ebû Bekr Allah'a harndetti. Sonra bir adam daha gelip o da kapının açılmasını istedi. Peygamber:
— "Ona kapıyı aç ve kendisini cennetle müjdele" buyurdu. Ben kapıyı açtım ve Umer'le karşılaştım. Ona da Peygamber'in söylediği şeyi haber verdim. O da Allah'a hamdetti. Sonra bir kimse . daha kapının açılmasını istedi. Peygamber yine bana:
— "Ona kapıyı aç ve kendisine isabet edecek belâ ve imtihana "karşı onu cennetle müjdele" buyurdu.
Gelenin Usmân olduğunu gördüm ve ona da RasûluIlah(S)'ın söy-, lediklerini haber verdim, O da Allah'a hamdetti, sonra:
— (Gelecek musibetlere karşı) yardımına sığınılacak olan ancak Allah'tır, dedi [57].

42-.....Abdullah ibn Hişâm: Biz Peygamber (S) ile beraber bulunuyorduk. Peygamber (o topluluk içinde) Umer ibnu'I-Hattâb'ın elini tutuyordu, demiştir [58].

7- Kureyş Kabilesinden Ebû Amr Usmân İbnu Affân(R)'In Menkabeleri Babı [59]

Ve Peygamber (S): "Kim Rûme Kuyusu'nu kazdırırsa ona cennet vardır" buyurdu da, o kıryuyu Usmân kazdırdı (ve vakfetti) [60].
Ve yine Peygamber: "Her kim zorluk ordusunu teçhiz ederse, onun için cennet vardır" buyurdu da akabinde o orduyu Usmân techîz etti [61].

43-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Ebû Usmân'dan; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Peygamber (S) bir bustâna girdi de bana bustânın kapısını bekleyip korumamı emretti. Derken bir adam geldi, izin istiyordu. Peygamber:
— "Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele" buyurdu. Kapıyı açınca Ebû Bekr'le karşılaştım.
Sonra diğer biri geldi, izin istiyordu. Peygamber yine:
— "Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele" buyurdu. : Gördüm ki o da Umer'miş.
Sonra başka biri geldi, o da izin istiyordu. Peygamber biraz sustu, sonra:
— "Ona izin ver ve kendisine isabet edecek belâ ve imtihan üzerine cennetle müjdele" buyurdu.
Kapıyı açınca Usmân ibn Affân ile karşılaştım [62]. Hammâd şöyle demiştir: Ve bize Âsim el-Ahvel ile Alî ibnu'l-Hakem tahdîs ettiler; bunlar Ebû Usmân'dan işitmişlerdir; o, Ebû ; Musa'dan, yukarıki hadîsin benzerini tahdîs ediyordu. Âsim bu hadîste şunu ziyâde etmiştir: Peygamber (S) içinde su olan bir yerde oturmuş idi, iki diz kapağı yâhud bir diz kapağı açılmıştı. Usmân oraya girince Peygamber hemen açık olan yerini örttü [63].

44-.....İbnu Şihâb şöyle demişth: BanaUrve haber verdi. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr haber verdi ki, Mısver ibn Mah-rame ile Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yegûs, Ubeydullah ibn Adiyy'e:
— Seni ana bir kardeşi el-Velîd (ibn Ukbe ibn Ebî Muayt) için Usmân'la konuşmandan men' eden nedir? İnsanlar el-Velîd hakkında ithamı çoğaltmışlardır, dediler.
(Ubeydullah dedi ki:) Bunun üzerine ben Usmân'a gitmeyi kas-dettim. Namaza çıktığı zaman ona:
— Benim sana bir hacetim var, o hacet sana nasihattir, dedim. Usmân:
— Ey insan! dedi.
RâvîMa'mer ibn Râşid dedi ki: Ben sanıyorum ki, Usmân: Senden Allah'a sığmıyorum, dedi.
Bunun üzerine ben Usmân'ın yanından ayrıldım da Mısver ile Abdurrahmân'm yanına döndüm. Bu sırada Usmân'ın elçisi çıkageldi (Usmân beni çağırmış). Ben Usmân'ın yanına vardım. Usmân bana:
— Senin nasihatin nedir? dedi. Ben Usmân'a hitaben:
— Şübhesiz ki münezzeh olan Allan, Muhammed'i hakk ile gönderdi ve O'na Kitâb'ı indirdi. Sen de Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edenlerden oldun. îki kerre hicret ettin. Allah Elçisi'yle sohbet ve arkadaşlık yaptın ve'O'nun yolunu görüp bildin. İnsanlar (sîretinin kötülüğü sebebiyle) Velîd'in hâli hakkında çok söz etmişlerdir, dedim [64]
Usmân:
— Sen Rasûlullah'a yetiştin (O'ndan hadîs işittin) mi? dedi. Ben:
— Hayır O'ndan hadîs işitmedim, lâkin O'nun ilminden bana, perdesi arkasındaki bakire kıza ulaşmakta olan yaygın ilim ulaşmıştır, dedim.
Usmân şöyle dedi:
— Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince: Şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk ile peygamber göndermiş, ben de Allah'a ve Rasûlü'ne icabet eden kimselerden olmuşumdur. Ve Peygamber'le gönderilmiş olan bilgilere îmân etmiş, senin de söylediğin gibi iki defa hicret etmişimdir. Rasûlullah'la sohbet etmiş ve O'na bey'at eyle-mişimdir. Allah'a yemîn ederim ki, Allah O'nu vefat ettirinceye kadar ben O'na isyan etmedim ve O'nu hiçbir zaman aldatmadım. O'ndar. sonra Ebû Bekr geldi.

Ona da isyan etmedim ve aldatmadım. Sonra Umer geldi. Ona da isyan etmedim ve aldatmadım. Sonra ben halîfe seçildim. Öyle olunca benim sizin üzerinizde, onların hakkı gibi hakkım olmadı mı? dedi. Ben:
— Evet oldu, dedim. Usmân:
— Öyleyse sizlerden bana ulaşan şu uydurma haberler nedir? Amma Velîd'in durumundan zikrettiğin şeye gelince, inşâallah biz onun hakkında haklı karârı alacağız, dedi.
Sonra Alî'yi çağırdı da Velîd'e deynekleme cezası vurmasını emretti. Alî de el-Velîd ibn Ukbe'ye seksen deynek vurdu [65].

45-.....Bize Abdulazîz ibnu Ebî Seleme el-Mâcişûn, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): "Bizler Peygamber'in hayâtı zamanında (sahâbîler arasındaki fazilet derecelerini görüşürdük de), sahâbîlerden hiçbirisini fazilette Ebû Bekr'e denk tutmazdık. Sonra Umer'e, sonra Usmân'a da mü-sâvî ve muâdil kimse bulmazdık. Bunlardan sonra Peygamber(S)'in diğer sahâbîlerini bırakırdık. Onların arasında fazilet farkı aramazdık" demiştir.
Bu hadîsi Abdulazîz'den rivayet etmekte Abdullah ibn Salih, Şâzân'a mutâbaat etmiştir [66].

46-.....Bize Usmân -ki o İbnu Mevheb'dir- tahdîs edip şöyle dedi: Mısırlılar'dan bir adam geldi, Beyt'i hacc eyledi,- bu sırada oturmakta olan bir topluluk gördü de:
— Bu topluluk kimlerdir? dedi. Oradakilerden biri:
— Bunlar Kureyş'tir, dedi. O zât bu sefer:
— Bunların içinde şeyh kimdir? dedi.
Onlar:
— Abdullah ibn Umer'dir, diye cevâb verdiler.
Bu zât:
— Ey Umer'in oğlu! Ben senden birşey soracağım, onu bana tahdîs et: Uhud günü Usmân (harbe katılmayıp) kaçmıştır, bilir misin? diye sordu.
İbnu Umer:
— Evet, diye cevâb verdi.
Sorucu:
— Usmân'ın Bedir gününde kaybolup harbde hazır bulunmadığını bilir misin? dedi.
İbn Umer:
— Evet biliyorum, dedi.
O kimse:
— Usmân'ın Rıdvan Bey'atı'nda kaybolup Hudeybiye'de hazır
bulunmadığını biliyor musun? dedi. İbn Umer:
— Evet biliyorum, diye tasdik etti.
Bu kimse (sorularına aldığı tasdik cevâblarını fikrine uygun bulup tahsîn ederek):
— Allâhu Ekber, dedi.
Bunun üzerine İbn Umer (bu adamın yanlış düşüncelerini düzeltmek üzere):
— Gel, sana hakikati beyân edeyim: Uhud harbi günü Usmân'ın kaçmasına gelince; ben çok iyi bilir, sana da bildiririm ki, Allah Uhud'da bulunmamak kusurunu afv ve bundan doğan günâhını mağfiret etmiştir [67]. Bedir gazasından kaybolması ise, Usmân'ın nikâhında Rasûlullah'ın kızı Rukayye vardı. Rukayye Bedir seferi sırasında ağır hasta idi. Rasûlullah Usmân'a: "Ey Usmân! Senin için Bedir'de hazır bulunan bir gâzîsevabı ve bir gâzînîn ganimet payı vardır" buyurup izin vermesi sebebiyledir. Rıdvan Bey'atı'ndan kaybolmasına gelince (Mekke'ye vazîfe ile gönderilmiş olmasındandır). Eğer Mekke vadisinde Usmân'"dan ziyâde şeref ve nufüz sahibi bir kimse bulunsaydı, muhakkak Rasûlullah Usmân'ın yerine onu gönderirdi. Rasûlullah, Usmân'ı gönderip, o Mekke'ye gittikten sonra Rıdvan Bey'atı yapılmıştı. Usmân'ın bu şerefli bey'attan mahrum olmaması için, Rasûlullah (S) sağ eline işaret ederek: "İşte bu, Usmân'ın elidir" buyurup onunla sol eli üzerine vurdu da "İşte bu Usmân için bey'attır" buyurdu.
Abdullah ibn Umer, Mısırlı sorucuya (bu açıklamaları verdikten sonra):
— Sana verdiğim bu cevâblarla beraber, artık şimdi gidebilirsin, dedi [68].

47-.....Saîd'den; o da Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R) onlara tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) beraberinde Ebû Bekr, Umer ve Usmân olduğu hâlde Uhud Dağı'na çıkmıştı. Orada bulundukları sırada dağ deprendi. Peygamber hemen: "Ey Uhud sakin ol!" buyurdu. Enes: Zannediyorum ki Peygamber ayağı ile dağa vurdu da: "Senin üzerinde bir Peygamber, bir sıddîk ve iki şehîdden başkası yoktur" buyurdu, demiştir [69].

8- (Umer İbnu'l-Hattâb'dan Sonra) Bey'at Kıssası Ve Hilafet İşinde Sahâbîlerin Usmân İbn Affânfln Başkalarından Öne Geçirilmesi) Üzerinde İttifak Etmeleri Babı

Bu bâbda Umer ibnul-Hattâb'ın öldürülmesi de vardır.

48-.....Amr ibnu Meymûn şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l- Hattâb'ı vurulmasından birkaç gün önce Medine'de görmüştüm: Hu-zeyfe ibnu'l-Yemân ile Usmân ibn Huneyf'in yanı başlarında durdu
da[70]:

— Nasıl yaptınız? Irak ahâlîsine takat yetiremeyecekleri harâc yüklemiş olmanızdan korkuyor musunuz? dedi.
Onlar:
— Biz Irak arazîsine onların tâkai yetirebilecekleri, büyük bir fazlalık olmayan bir vergi yükledik, dediler.
Umer:
— Arazîye takat yetiremeyecekleri bir harâc yüklemiş olmanızdan iyi düşünüp sakınınız, dedi.
Amr ibn Meymûn dedi ki: Huzeyfe ile İbnu Huneyf:
— Hayır,biz oraya takatlerinin üstünde vergi yüklemedik, dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Eğer Allah beni selâmette kılarsa, muhakkak ben Irak ahâlîsinin dullarını benden sonra ebediyyen bir erkeğe muhtâc olmayacakları hâlde bırakacağım, dedi.
Amr ibn Meymûn şöyle dedi: Umer'in üzerinden sâdece dördüncü gece geçti. Nihayet dördüncü gecenin sabahında Umer vuruldu. Vurulduğu sabah ben Mescid'de saff içinde dikeliyordum. Benimle Umer arasında Abdullah ibn Abbâs bulunuyordu. Umer'in âdeti iki saff arasından geçerken "Saffları düzeltiniz" diye emreder, nihayet saff-larda imtizâmsızlık görmeyince mihraba geçer, iftitâh tekbîrini alırdı. Cemâatin toplanması için ekseriya ilk rek'atte Yûsuf Sûresi'ni yâhud en-Nahl Sûresi'ni yâhud da bunlara benzer uzunlukta bir sûre okurdu. O sabah da bu suretle mihraba geçip tekbîr aldı. Müteakiben ben Umer'in:
— "Köpek beni öldürdü (yâhud köpek beni yedi)" dediğini işittim.
O anda (Ebû Lû'lû Fîrûz denilen mecûsî) bir Acem genci Umer'i hançerlemişti ve elinde iki yüzlü bir hançerle kaçmaya ve geçtiği saf f-larda sağlı sollu râsf geldiği kimseleri vurmaya başlamıştı. Nihayet bu suretle onüç kimseyi hançerledi. Bunlardan yedisi öldü. Bu kanlı vaziyeti gören müslümânlardan birisi borus denilen geniş başlığını câ-nînin boynuna atıp geçirdi. Kâfir köle yakalandığını anlayınca kendini hançerleyerek intihar etti.
Umer yaralanınca Abdurrahmân ibn Avf'ın elinden tutup, onu mihraba geçirdi.
Amr ibnu Meymûn şöyle dedi: Umer'e yakın bulunan herkes benim görmekte olduğum bu işi (yânı kölenin Umer'i hançerlemesini) muhakkak görmüştür. Amma mescidin kenarlarında bulunan kimselere gelince onlar birşey bilmiyorlardı. Ancak onlar Umer'in namaz içindeki sesini kaybetmişlerdi. Onlar bundan taaccüb ederek:
— Subhânallah, Subhânallah, diyorlardı.
Abdurrahmân cemâate hafif bir namaz kıldırdı. Namazdan çıkınca Umer, İbn Abbâs'a:
— Ey Abbâs oğlu! Git gör bakalım, beni kim vurdu? dedi.
İbn Abbâs bir müddet dolaştıktan sonra geldi ve:
—Cânî Mugîre ibn Şu'be'nin kölesidir, dedi.
Umer:
— Şu san'atkâr mı? dedi.
İbn Abbâs: 4
— Evet, diye tasdîk etti.
Umer:
— Allah onun canını alsın! Ben ona iyilik emretmiştim. Allah'a lıamd olsun ki, benim ölümümü müslümânlık iddiasında bulunan bir kimsenin eliyle yaptırmadı! dedi.[71].
Sonra Umer, İbn Abbâs'a hitaben şunları söyledi:
— Sen ve baban Abbâs, ikiniz Medine'de kâfir kölelerin çqk olL masını arzu ediyordunuz.
Abbâs, sahâbîler içinde ençok kölesi olan kimse idi. Bunun üzerine İbn Abbâs, Umer'e:
— İstersen yaparım, yânî eğer istersen Medine'deki köleleri öldürürüz, dedi.
Umer, İbn Abbâs'a:
— Yanlış söyledin. Onları sizin dilinizle konuşmaları, sizin kıblenize namaz kılmaları ve haccınızı hacc yapmalarından sonra öldürebilir misin? dedi.
Amr ibn Meymûn devamla dedi ki: Sonra Umer kendi evine taşındı. Biz de beraberinde gittik. Durum öyle idi ki, sahâbîlere ve Me-dîne halkına bundan önce bu derece elem verici bir musibet erişmemişti. Bâzı kimse yaralarında tehlike yoktur diyor, bâzı kimse de ben Umer üzerine korkuyorum diyordu. Yaralar tedaviye başlandığı sırada bir'mikdâr nebîz getirildi. Umer onu içti, fakat hemen karnından dışarı çıktı. Sonra süt getirildi. Umer onu da içti, fakat bu da karnındaki yaradan çıkmaya başladı. Bunun üzerine herkes, Umer'-in bu yaralardan öleceğini bildiler. Biz de Umer'in yanına girdik. Artık insanlar takım' takım geldiler de Umer'in iyiliklerini söylüyor, onu övüyorlardı. Bu sırada Umer'in yanına Ensâr'dan genç bir insan geldi de:
— Ey Müzminlerin Emîri! Allah'ın sana olan lutûf ve insaniyle sevin: Rasûlullah'la sohbetin ve iyice bilmekte olduğun İslâm'daki kıdemin (bunca yüksek hizmetlerin) vardır. Sonra halîfe oldun, hep adalet ettin. Bu beşerî faziletlerden sonra şehîdlik rütbesi vardır! dedi.
Umer:
— Bu halifelik işinin bana bir kefâf olmasını, yânî ne aleyhime ikaabi, ne de lehime sevabı olmasını arzu ettim, dedi.
O genç arkasını dönüp giderken Umer onun izârının uzunluğundan dolayı yerde sürünüyor olduğunu gördü de:
— Şu genci bana geri getirin, dedi. O genç gelince, ona:
— Ey kardeşim oğlu! Elbiseni yerden kaldır. Çünkü bu kaldırma elbisen için daha bekaa verici (yâhud daha temiz kılıcı), Rabb'ın için de daha takvâlı olur, dedi.
Bundan sonra Umer oğluna hitaben şunları söyledi:
— Ey Umer'in oğlu Abdullah! Üzerimde olan borçlara bak! dedi.
Borçlarını hesâb ettiler ve borcunu seksen bin yâhud buna yakın buldular. Umer şöyle devam etti:

— Eğer Umer ailesinin malı bu borca yeterse, borcu onların mallarından öde! Eğer Umer'in malı borca yetmezse Adiyy ibn Ka'b oğulları'ndan mal iste. Eğer onların malları da yetmezse Kureyş kabilesinden mal iste ve onlardan öteye, yânî daha başkalarına gitme Bu mallarla benim borcumu öde! Mü'minlerin Anası Âişe'ye git de ona: Umer sana selâm söylüyor, de: "Mü'minlerin Emîri" ta'bîrini söyleme. Çünkü ben bu gün Mü'minlerin Emîri değilim. Ve Âişe'ye: Umer ibnu'l-Hattâb iki arkadaşının yanma gömülmek için senden izin istiyor, de! dedi.
ibn Umer, Âişe'ye gitti, ona selam verip yanına girmeye izin istedi. Sonra Âişe'nin yanına girdi, onu oturmuş (Umer için) ağlıyor buldu. İbn Umer, Âişe'ye:
— Umer ibnu'l-Hattâb sana selâm ediyor ve iki arkadaşının beraberinde gömülmesi hususunda izin istiyor, dedi.
Âişe:
— Ben burayı kendim için düşünüyordum. Fakat bu gün elbette Umer'i nefsime üstün tutarım, dedi.
Abdullah dönüp gelince, Umer'e:
— İşte Abdullah ibn Umer gelmiştir, denildi. Umer:
— Beni kaldırın, dedi.
Bir kimse Umer'i kendisine dayadı. Umer, Abdullah'a:
— Yanında ne haber var? diye sordu. Abdullah:
— Ey Mü'minlerin Emîri,.yanımda senin arzu etmekte olduğun şey vardır. Âişe (iki arkadaşınla gömülmene) izin verdi, dedi.
Umer:
— el-Hamdü lillâh{ = Allah'a hamd olsun)! Bu gün benim için dostlarımın yanma gömülmekten başka daha ehemmiyetli hiçbir iş ve arzu yoktur. Ben ölünce cenazemi hücreye taşıyınız. Sonra Âişe'ye teslim ediniz. Sen Âişe'ye: Umer ibnu'l-Hattâb senden izin diler, de. Eğer Âişe benim oraya gömülmem için izin verirse, beni oraya girdiriniz. Şayet Âişe beni reddederse, sizler benim cesedimi müslii-mânlarm kabirlerine götürüp gömünüz, diye vasiyet etti.
Bu sırada mü'minlerin anası Hafsa geldi. Beraberinde birtakım kadınlar yürüyordu. Biz onları görünce kalktık. Hafsa babasının huzuruna girdi ve yanında bir müddet ağladı -bir nüshada: Bir müddet eylendi-. Erkekler Umer'in yanına girme izni istediler. Hafsa da kendi ev halkına âid olan bir yere girdi. Biz o içeri mekândan onun ağlamasını işittik. Gelen erkekler Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri, vasiyet et, yerine birini halef seç de onu bize tavsiye et, dediler.
Umer:
— Mü'minlerin bu halifelik işine Rasûlullah'm kendilerinden razı olarak vefat ettiği şu neferler yâhud şu topluluktan daha lâyık bir kimse bulmuyorum, dedi ve Alî, Usmân, ez-Zubeyr, Talha, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Abdurrahmân ibn Avf diye isimlerini saydı.
Ve Umer şunu da söyledi:
— Abdullah ibn Umer de sizlerle hazır bulunup nezâret eder. Fakat ona bu halifelik işinden hiçbirşey yoktur (yânî onun re'y hakkı olmayacaktır). -Umer'in, oğlunun re'y hakkı olmamasından kınlan gönlünü, o şûrada hazır bulunmasını söylemesi- ibn Umer'i teselli hey'etinde olmuştur.
Umer devamla:
— Eğer emirlik Sa'd'a isabet ederse, o bu işin ehli ve yeridir. İsabet etmezse, sizden hanginiz emîr yapılırsa Sa'd'ın yardımını istesin (ondan istifâde etsin). Çünkü ben Sa'd'ı Küfe Valiliğinden ne aczi, ne de hıyanetinden dolayı ayırdım, dedi [72].
Umer devamla şunları söyledi:
— Benden sonraki halîfeye ilk Muhâcirler'i tavsiye ederim. Bu ilk Muhacirlerdin haklarının tanınmasını ve onlara yapılan hürmetin muhafaza edilmesini tavsiye ederim. Ve yine benden sonraki halîfeye Ensâr'a da hayırlı olmasını tavsiye ederim. O Ensâr ki, Peygam-ber'in ve Muhâcirler'in Medine'ye gelmelerinden önce Medine'yi yurt ve îmân evi edinmiş olan kimselerdir [73]. İşte onların iyilerinin iyilikleri kabul olunmalı, kötülerinin kötülüğü ve kusurları affedilmelidir. Ben yeni halîfeye bütün memleketler halklarına da hayırla muamele etmesini tavsiye ederim. Çünkü onlar İslâm'ın yardımcılarıdır, mal toplayıcılardır, çoklukları ve kuvvetleriyle düşmanı öfkelendirenlerdir. Onlardan ancak kendi nzâlarıyle mallarının fazlası alınmalıdır. Ve yine ben yeni halîfeye, bedevilere de hayırla muamele etmesini tavsiye ederim. Çünkü bedeviler Arab'ın aslı ve İslâm'ın maddesidirlef. Onların mallarının (en iyilerinden değil de) etraf olanlarından alınıp fakirlerine verilmesini tavsiye ederim. Ve yeni halîfeye Allah'ın zimmetini ve Rasûlullah'm zimmetini tavsiye ederim: Allah'ın ve Rasû-lü'nün ahd ve emâmnda olan (Yahûdî, Hristiyan..) her topluluğun ahd ve emânlarmın yerine getirilmesini tavsiye ederim. Bütün ferd-lerin ve grupların hakları verilmeli, vazifeleri ve işleri görülmelidir. Onlara bir düşman saldırdığında, onların arkalarından ve önlerinden müdâfaa edilmeleri için harb yapılmalı ve kendileri ancak takat yeti-recekleri cizye vergisi ile mükellef kılınmalıdırlar [74].
(Râvî şöyle devam etti:) Umer vefat edince, onu evinden çıkardık (onun namazını Suheyb kıldırdı). Sonra yürüyerekonu Âişe'nin hücresine getirdik. Abdullah selâm verdikten sonra Âişe'ye:
— Umer ibnu'l-Hattâb senden izin ister, dedi. Âişe:
— Onu içeriye girdiriniz, dedi.
Umer hücrenin içine girdirildi ve orada iki arkadaşının yanında kabrine konuldu.
Umer'in gömülmesi işi bitirilince, o şûra hey'eti toplandı. Bu toplantıda Abdurrahmân ibn Avf, ihtilâfı azaltacak ve seçimi kolaylaştıracak şu amelî teklifi söyledi:
— Seçmedeki re'yinizi kendinizden gönül hoşluğu ile üç kişiye veriniz! dedi.
Bu teklif üzerine ez-Zubeyr:

— Ben seçim işimi, yânî re'yimi Alî'ye tahsis ettim, dedi. Talha da:
— Ben seçim işimi Usmân'a tahsis ettim, dedi. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Ben seçim işimi Abdurrahmân ibnAvf'a tahsis ettim, dedi. Bunun üzerine Abdurrahmân, Alî ile Usmân'a da:
— Arkadaşlar, hanginiz devlet başkanlığı adaylığından feragat ederse bu seçim işiyle meşgul olmayı ona verelim. Allah ve müslü-mânlar ona murâkıb ve şâhiddir. Onlar işin kendisinde (yâhud kendi i'tikaadında) bu işe kimin daha elverişli olduğunu şübhesiz daha iyi görür ve bilirler, dedi.
Alî ile Usmân sükût ettiler. Bunun üzerine Abdurrahmân iki arkadaşına:
— Öyleyse bu seçim işiyle uğraşmayı bana havale ediyor musunuz? (Çünkü ben size rekaabet edecek değilim.) Allah üzerimde şâhiddir ki, ben sizin efdalinizi seçmekte kısaltma, yânı eksiklik yapmak yacağım (adaletten ayrılmayacağım), dedi.
Onlar da:
— Evet (bu seçim işini sana havale ediyoruz), dediler. (Abdurrahmân üç gün üç gece uyku bile uyumaksızın bütün halk tabakalarıyle temas ederek umûmî arzuyu anladı [75].) Bunun üzerine son akdedilen toplantıda Alî'nin elini tutarak:
— Yâ Alî, kat'î bilirsin ki, senin Rasülullah'a hısımlığın ve hâm'da kıdemin vardır. Allah, üzerinde murâkıbdır. Yemîn olsun eğer ben seni emîr seçersem, İslâm ümmeti üzerinde muhakkak adalet edersin. Yine yemîn ederim ki, eğer Usmân'ı seçersem, muhakkak sen onun da sözlerini dinler ve elbette emirlerine itaat edersin, dedi.
Sonra Abdurrahmân ibn Avf, diğerine yânî Usmân'a dönerek, Alî'ye söylediğinin benzerini ona da söyledi. Abdurrahmân onların her ikisinden de bu suretle mîsâk (yânî çok sağlam söz ve ahd) aldıktan sonra, Usmân'a:
— Yâ Usman elini kaldır! dedi ve Usmân'a bey'at etti.
Alî de Usmân'a bey'at etti. (Sonra kapılar açıldı.) Medîne ahâlîsi de girdiler ve Usmân'a bey'at ettiler [76].

9- Kureyş Kabilesinin Hâşimî Koluna Mensûb Olan Ebu'l-Hasen Alî İbnu Ebî Tâlib(R)İn Menkabeleri Babı [77]

Ve Peygamber (S) Alî'ye hitaben: "Sen bendensin, ben de sendenim" buyurmuştur [78].
Umer ibnu'l-Hattâb da: Rasûlullah, Alî'den razı olarak vefat etti, demiştir [79].

49-.....Bize Abdulazîz, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Hayber günü:
— "Bayrağı yarın bir kişiye vereceğim ki, Allah fethi onun iki eliyle müyesser kılacaktır" buyurmuştur.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler o gecelerini bayrağın onlardan hangisine verileceği hayâline dalıp huzursuzlukla geçirdiler. İnsanlar sabaha girince Rasûlullah'ın huzuruna gittiler. Hepsi bayrağın kendisine verilmesini umuyorlardı. Fakat Rasûlullah:
— "Alî ibn Ebî Tâlib nerededir?" diye sordu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, onun iki gözü ağrıyor, dediler. Rasûlullah:
— "Ona haber gönderin de onu bana getirin" buyurdu.
Alî gelince, Rasûlullah onun gözlerine tükürdü ve ona şifâ duası yaptı. Akabinde Alî'nin gözleri iyileşti, hattâ onda hiçbir ağrı yokmuş gibi oldu. Hemen bayrağı Alî'ye verdi. Bunun üzerine Alî:
— Yâ Rasûlallah, Hayber Yahûdîleri ile onlar da bizim gibi (müs-lümân) oluncaya kadar vuruşacak mıyım? dedi.
Rasûlullah:
— "Tâ Hayberliler'in sahasına ininceye kadar hey'etin üzeresü-
kûnetle yürü. Sonra onları İslâm'a girmeye da'vet et. Ve onlara İslâm'da üzerlerine vâcib olacak Allah haklarını haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin sayende Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi senin lehine, senin kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır" buyurdu [80].

50-..... Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) şöyle demiştir: Alî, Hayber'de gözünde rahatsızlık olduğu için Peygamber'den geride kalmış idi. Alî kendi kendine: Ben göz rahatsızlığı sebebiyle Rasûlullah'tan geriye kalır mıyım? diyerek dışarı çıktı ve Peygamber'e yetişti. Allah'ın, sabahında fetih ihsan ettiği gecenin akşamı olunca, Rasûlullah (S):
— "Yemîn olsun, İslâm bayrağını yarın muhakkak bir kimseye vereceğim ki (yâhud yarın bayrağı bir adam alacak ki), Allah ve Ra~ sûlü onu sever yâhud o kimse Allah'ı ve Rasûlü'nü sever. Allah ona fetih ihsan edecektir" buyurdu.
Ertesi gün Alî ile karşılaştık. Hâlbuki biz, göz rahatsızlığından dolayı onun gelmesini ummuyorduk. Sahâbîler:
— İşte Alî geldi, dediler.
Rasûlullah bayrağı ona verdi. Allah Hayber'in fethini ona müyesser kıldı [81].

51-.....Ebû Hazım Seleme ibn Dînâr'dan (o şöyle demiştir):
Bir kimse Sehl ibn Sa'd(R)'a geldi de:
— Medîne Emîri şu Fulân kişi minber yanında Alî'yi razı olunmayan birşeyle zikrediyor, dedi.
Râvî Ebû Hazım dedi ki: Sehl:
— Bu emîr Alî için ne söyledi? der. Râvî Ebû Hazım dedi ki:
— Emîr, Alî'ye Ebû Turâb diyor, deyince Sehl ibn Sa'd güldü de:
— Vallahi bu lakabı Alî'ye muhakkak Peygamber isim yapmıştır ve Alî'ye bundan daha sevgili bir isim de olmamıştır, dedi.
Ebû Hazım dedi ki: Ben (bu unvanı Peygamber'in Alî'ye nasıl verdiğini öğrenerek) lezzet almak istedim de, Sehl ibn Sa'd'a bu hadîsi sordum ve:

— Yâ Ebâ Abbâs, bu isim verme işi nasıl oldu? dedim.
O da şöyle anlattı:
— Bir kerre Alî, Fâtıma'mn yanma girmiş, sonra bir şeyden Fâ-tıma'ya darılarak dışarı çıkmış ve Mescid'de yatmıştı. Bu sırada Fâtıma'mn yanına Peygamber gelip: "Amcan oğlu nerede?" diye sorduğunda Fâtıma: Mescid'dedir, dedi. Bunun üzerine Peygamber Mes-cid'e çıktı ve Alî'yi, sırtından ridâsı düşmüş, sırtına toprak bulaşmış bir hâlde yatıyor buldu. Bunun üzerine Peygamber (S), Alî'nin sırtından topraklan eliyle silkmeye başladı ve iki kerre: "Otur yâ Ebâ Tu-râb! Otur yâ Ebâ Turâbf" buyuruyordu [82]

52-.....Sa'd ibnu Ubeyde şöyle demiştir: İbn Umer'in yanına bir adam (yânî Nâfî' ibnu'l-Ezrak) geldi de, ona Usmân'dan sordu. İbn Umer, Usmân'ın güzel amellerinden zikretti de o kimseye:
— Belki Usmân'ın işlerinden sana zikrettiğim şeyler, sana kötü geliyordur, dedi.
O kimse:
— Evet kötü geliyor, dedi. İbn Umer:
— Allah senin burnunu topraklandırıp horlasın, dedi. Sonra o kimse İbn Umer'e Alî'den sordu. îbn Umer, Alî'nin güzel amellerini zikretti de:
— Alî budur, evi de Peygamber'in evlerinin en güzelidir (yâhud ortasındadır), dedi.
Sonra yirîe:.
— Belki benim Alî'den söylediğim şeyler sana kötü geliyordur, dedi.
O adam:
— Evet (kötü geliyor), dedi. Bunun üzerine İbn Umer ona:
— Allah senin burnunu toprağa sürtüp horlasın. Git de benim hakkımda neye gücün yeterse yap! Dedi [83].

53-.....Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir:
Ben İbnu Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle dedi: Bize Alî şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyhi's-selâm değirmen taşı çevirmenin te'sirinden elinde meydana gelen rahatsızlıktan şikâyet etti. O sırada Peygamber'e birtakım esirler gelmişti. O esirlerden bir hizmetçi istemek üzere Peygamber'in evine gitti, fakat Peyganıber'i evde bulamadı; Âişe'yi buldu ve ona ne için geldiğini haber verdi. Peygamber geldiğinde Âişe, Fâ-tıma'mn gelişini Peygamber'e haber verdi.
Alî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber bize geldi ve bizi yataklarımıza girmiş hâlde buldu. Ben hemen ayağa kalkmaya davrandım. Peygamber derhâl:
— "Yerinizde durunuz" buyurdu ve ikimizin arasına oturdu; hattâ ben göğsüm üstüne dokunan iki ayağının serinliğini hissettim.
Sonra Peygamber (S):
— "İyi dinleyiniz! Ben size, sizin benden istediğiniz esîr hizmetçiden daha hayırlı birşey öğreteceğim: Siz (geceleyin) yatağınıza girdiğinizde otuzdört defa Allâhu Ekber; otuzüç kerre Subhânallah dersiniz. Otuz üç kerre de el-Hamdu Kllah dersiniz. İşte bunları söylemeniz sizlere hizmetçiden hayırlıdır" buyurdu [84].

54-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S),
Alî'ye hitaben: "Senin bana bağlılığın, Harun'un Musa'ya bağlılığı derecesinde olmandan razı olmuyor musun?" buyurdu [85]

55-..... Bize Şu'be, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Ibn Sîrîn'den; o da Abîde es-Selmânî'den haber verdi ki, Alî (R) Irak ahâlîsine:
— Bundan evvel hüküm veregeldiğiniz gibi hüküm veriniz. Çünkü ben (Ebû Bekr ve Ümer, üzerinde çekişme ve fitneye götürücü) ihtilâfı çirkin görüyorum. Tâ ki, insanların bir cemâati olsun yâhud da ben arkadaşlarımın öldüğü gibi ölürüm, demiştir.
Muhammed ibn Şîrîn (Râfızîler tarafından) Alî üzerine rivayet edilen (Şeyhayn'e muhalefet) haberlerinin çoğunu yalandan ibaret görür idi [86].

10- Ca'fer İbn Ebî Tâlib El-Hâşimî(R)^Nin Menkabeleri Babı

Peygamber (S), Ca'fer'e hitaben: "Sen hilkatin (vucûd yapılısın) ve ahlâkın yönünden bana benzedin" buyurmuştur. [87]

56-..... Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): İnsanlar: Ebû Hureyre çok (hadîs rivayet) ediyor, deyip duruyorlar. Hâlbuki ben, karnımın doyması mukaabilinde boğaztokluğuna Rasûlullah'tan hiç ayrılmaz idim. Hattâ ben mayalı (yâhud katikhk) ekmek yemez, yeni ve güzel elbise giymezdim. Bana hiçbir erkek ve hiçbir kadın da hizmet etmezdi. Ben (bazen) açlıktan karnıma taş bağlardım. Şu muhakkak ki, ben (bazen) yanımda yânı ezberimde bulunan âyetleri bir kimseye -o beni evine götürsün de beni doyursun diye, sırf bu maksadla- okutmak isterdim. Fakirler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibn Ebî Tâlib idi. O bizleri evine götürürdü ve evinde bulunan şeyleri bize yedirir idi. Hattâ şu da muhakkak ki, o bize bazen içinde hiçbir-şey bulunmayan yağ tulumunu çıkarır idi de, biz de onu yarar ve etrafında bulunan yağ kırıntılarını yalar idik [88].

57-..... eş-Şa'bî_şöyle demiştir: İbn Umer (R), Abdullah ibn Ca'fer'e selâm verdiği zaman:
— es-Selâmu aleyke ey iki kanatlı adamın oğlu! der idi.

Ebû Abdillah el-Buhârî: (îbn Umer'in sözündeki) "İki kanat", iki tarafın hepsidir, demiştir [89].

11- Abbâs İbn Abdîlmuttalib(R)'İn Zikri

58-.....Enes(R)'ten (o, şöyle demiştir): Halk kıtlığa uğradıklarında Umer ibnu'l-Hattâb, Abbâs ibnu Abdümuttalib ile (tevessül ederek) yağmur duası yapar ve: "Yâ Allah, bizler (hayâtta iken) Peygamberimiz ile tevessül ederek senden niyazda bulunurduk da sen bize yağmur ihsan ederdin. Bizler (şimdi de) Peygamberimizin amcası ile tevessül ederek senden niyaz ediyoruz; bize (yine) yağmur ihsan et!" diye duâ ederdi.
Enes: Bu duayı edince insanlara yağmur verilirdi, demiştir [90]

12- Rasûl]Ullah(S)'In Hısımlarının Menkabeleri Ve Peygamberin Kızı Fâtıma Aleyhi'ş-Selâmın Menkabesi Babı [91]

Ve Peygamber (S): "Fâtıma cennet ehli kadınlarının seyyidesidir' * buyurmuştur [92]

59-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: (Rasûlullah'ın vefatı üzerine) Fâtıma, Ebû Bekr'e haber gönderdi de Allah'ın kendi Rasülü'ne fey' (yânî harb-siz ganimet) olarak bahşettiği ve Peygamber'in de mü'minlere sadaka yaptığı Medine yakınındaki Benû Nadîr, Fedek hurmalıkları ile Hayber hurmalıklarının beşte birinin kalanından isabet eden Peygamber'in mirasını istiyordu. Ebû Bekr:
— Rasûlullah (S): "Biz Peygamber cemâati vâris olunmayız. Bizim bıraktığımız mal, sadakadır (mülkiyet Beytu'l-Mâl'e âiddir)" buyurdu. Şimdi Muhammed ailesi ancak bu maldan, yânî mülkiyeti Allah'ın olan bu vakıf maldan yerler. Onların yenilecek mikdâr üzerine artırma yapma hakları yoktur. Vallahi ben, Peygamber'in bu sadakaları (vakıf malları) üzerine kendi zamanında yürürlükte olan uygulamadan hiçbirşeyi değiştirmem. Rasûlullah'ın bu mallar üzerindeki muamelesi gibi muamele ederim, dedi.
(Fâtıma'nın vefatından sonra) Alî de bunun böyle olduğuna şe-. hâdet ettikten sonra:
— Yâ Ebâ Bekr! Esasen biz senin fazîletini tanıyıp bilmişizdir, dedi de kendisinin Rasûlullah'a olan yakınlığını ve kendilerine âid bu-Junan haklarını zikretti.
Bunun üzerine Ebû Bekr de konuştu ve:
— Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, bana Rasûlullah'ın hısımlarına hizmet etmek, kendi hısımlarıma yardım etmekli-ğimden daha sevimlidir, dedi [93].

60-.....Vâkıd şöyle demiştir: Ben babamdan (yânî Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer'den) işittim; o İbn Umer'den tahdîs ediyordu ki, Ebû Bekr (R): "(Ey insanlar), siz Muhammed(S)'e hürmetinizi, O'nun ev halkı hususunda da gözetip muhafaza ediniz" demiştir [94].

61-.....İbnu Ebî Muleyke'den: O dael-Mısver ibn Mahrame(R)'den: Rasûlullah (S): "Fâtıma benden bir parçadır. Her kim onu öf-kelendirirse, şübhesiz beni öfkelendirmiş olur" buyurmuştur [95]

62-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) vefat sebebi olan hastalığı sırasında kızı Fâtıma'yı yanma çağırdı ve ona gizli birşey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra bir daha çağırıp Fâtıma'ya yine gizli birşey söyledi. Bu defa da Fâtıma güldü.
Âişe dedi ki: Sonra ben Fâtıma'ya bu ağlamanın ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma:
— Peygamber bana gizlice vefat sebebi olan bu hastalığı sonunda ruhunun alınacağını haber verdi. Bunun üzerine ben ağladım. Sonra bana, yine gizlice, benim O'nun ev halkından kendisine ilk ulaşan kimse olacağımı ve kendisinin ardından gideceğimi haber verdi. Buna da güldüm, dedi [96].

13- Ez-Zubeyr İbnin-Avvâm(R)'In Menkabeleri Babı

ibn Abbâs da: ez-Zubeyr, Peygamberin havârîsidir (yânî en hâlis yardımcısı ve en samimî dostudur), dedi.
el-Buhârî de: Isâ Peygamberin havarileri, elbiselerinin beyazlığından dolayı böyle isimlendirildiler, demiştir [97].

63-.....Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Bana Mervân ibnu'l-Hakem haber verip şöyle dedi: Usmân ibn Affân'a ruâf hastalığı se- nesinde (otuzbirinci hicret yılında) salgın hâlinde hüküm süren bir ru- âm hastalığı isabet etti ve hattâ bu hastalık, Usmân'ı hacc etmekten men' etmişti. Usmân da ölüm endişesiyle vasiyet etmeye başlamıştı. Usmân'ın yanına Kureyş'ten bir adam girdi de: rkr-- — Yerine bir halîfe ta'yını et, dedi.
Usmân:
— Herkes bunu söyledi, dedi. O kimse de:
— Evet öyle söylüyorlar, diye te'yîd etti.
Usmân:
— Kimin halef yapılmasını söylüyorlar? diye sorunca, o kimse
sükût etti.
Râvî Mervân dedi ki: Usmân'ın yanına başka bir adam daha gir- misti. O kimsenin (kardeşim) el-Hâris olduğunu

zannediyorum. O da Usmân'a:
— Yerine bir halef göster, dedi. Usmân yine:
— Herkes bunu söyledi, dedi. O zât da:
— Evet öyle söylüyorlar, diye Usmân'ı te'yîd etti. Usmân yine:
— Kimin halef yapılmasını söylüyorlar? diye sorunca, o da sükût etti.
İbn Abbâs'ın bu sözü, Berâe Tefsîri'nde gelecek olan hadîsin parçasıdır.
Bu defa Üsmân kendisi:
— Belki insanlar ez-Zubeyr'i söylemişlerdir, dedi. Haris
— Evet, diye tasdîk etti.Usmân:
— Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, şübhesiz ez-Zubeyr, benim faziletli olduklarım bildiğim kimselerin en hayırhsıdır. Ve yine şübhesiz o, Rasûlullah'a, onların en sevimli olanıdır, dedi [98].

64-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verip şöyle dedi: Ben Mervân ibnu'l-Hakem'den işittim (şöyle diyordu): Ben Usmân'ın yanında idim. Ona bir adam geldi de:
— Yerine bir halef göster, dedi. Usmân:
— Bu söylendi mi? diye sordu. O zât:
— Evet, halef olması söylenen kimse ez-Zubeyr'dir, dedi. Usmân üç kerre:
— Dikkat edin! Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak sizler, ez-Zubeyr'in en hayırlınız olduğunu bilmektesinizdir, dedi [99].

65-.....Câbir (R): Peygamber (S): "Şübhesiz her peygamberin havarisi vardır. Ve şübhesiz benim havarim de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dır" buyurdu, demiştir [100].

66-.....Abdullah ibnu'z-Zubeyr (R) şöyle demiştir: Ahzâb günü ben, Ebû Seleme'nin oğlu Umer ile beraber (çocuk olduğumuzdan) kadınların yanında bırakıldım. Bir de baktım ki, babam ez-Zubeyr, atının üstünde iki yâhud üç kerre Kurayza oğulları'na gidip geliyor. Ben evimize dönüp geldiğimde babama:
— Ey babacığım! Ben seni Kurayza oğulları yurduna gidip gelirken gördüm, dedim.
Babam:
— Ey oğulcuğum! Sen beni öyle gördün mü? dedi.
Ben de:
— Evet, dedim. ' * Babam (bu hareketinin sebebini bildirmek için) dedi ki:
— Rasûluilah (S): "Kurayza oğulları'na kim gider de onların haberlerini bana getirir?" dedi. Ben de (icabet edip) gittim. Gelince Rasûluilah bana babasıyle anasını bir arada zikrederek: "Zubeyr! Babam anam sana feda olsun!" buyurdu [101].

67-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Yermuk vak'ası gününde Peygamber'in sahâbîleri, Zubeyr'e hitaben:
— Ey Zubeyr! Rumlar'a şiddetli bir saldırı yapmaz mısın ki, biz de seninle beraber şiddetli bir saldırı yapalım? dediler.
ez-Zubeyr, Rûmiar üzerine amansız hamleler yaptı. Rumlar bu hamle sırasında Zubeyr'in omuz kökü üzerine iki darbe vurdular. Bu iki geniş yara arasında Bedir harbinde yediği bir darbenin çukurluğu vardı.
Urve: Ben çocukken bu üç darbenin yerlerine parmaklarımı sokar, oynardım, demiştir [102].

14- Talha İbnu Ubeydillah(R)'In Zikri Babı

Umer: Peygamber (S), Talha'dan razı olarak vefat etti, demiştir [103]:

68-.....Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî: Şu Uhud harbi günlerinde harbin kızıştığı öyle günler, saatler oldu ki, Rasûlullah'ın harbettiği o zamanlarda, RasûIulIah(S)'m maiyyetinde harbeden Talha ile Sa'd'dan başka kimse kalmadı, demiştir. Ebû Usmân bu hadîsi, Talha ile Sa'd'ın hadîsinden olmak üzere rivayet etmiştir (yânî kendisine onlar bunu tahdîs etmişlerdir demek istemiştir).

69-..... Kays ibnu Ebî Hazım: Ben Talha'nın (Uhud harbinde) Peygamber'e siper edip koruduğu elini gördüm. O el (yaralanıp) çolak olmuştu, demiştir [104].

15- Zühre Kabilesine Mensûb Olan Sa'd İbn Ebî Vakkaas(R)'In Menkabeleri Babı

Zühre oğulları, Peygamber'in dayılarıdırlar. Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın adı Sa'd ibn Mâlik'tir [105].

70-.....Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim: Peygamber (S) Uhud günü beni taltif ve tebcil için babası ile anasını birlikte zikretti (yânî: Babam anam sana feda olsun, buyurdu), diyordu [106].

71-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Yemîn olsun ben kendimi İslâm'a giren(erkek)lerin üçte biri (yânî üçüncüsü) olarak gördüm, demiştir.

72-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle diyordu: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu: İslâm'a, benim kendisinde İslâm'a girdiğim günde başka kimse girmedi. Yemîn olsun ben İslâm'a girenlerin üçte biri (yânî üçüncüsü) .olduğum hâlde yedi gün beklemişimdir.
el-Buhârî dedi ki: Bu hadîsi rivayet etmekte Ebû Usâme, İbnu Ebî Zâide'ye mutâbaat etti de: Bize Hişâm tahdîs etti, dedi [107]

73-.....Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerinin muhakkak birincisiyim. Ve biz Peygamber'in beraberinde gaza ediyorduk. Yanımızda bizim ağaç yaprağından başka yiyecek birşeyimiz de yoktu. Hattâ bizlerden herbirimiz, hacetini yaparken, muhakkak devenin yâhud koyunun çıkardığı gibi kuru dışkı çıkarırdı, bu dışkı katılığından dolayı birbirine karışmazdı. (İslâm'a yaptığımız bunca hizmetlerden sonra Esed oğulları İslâm (esâsları ve ibâdeti) üzerinde bizi ayıplar oldular. Yemîn olsun ben onların iddia ettikleri gibi namazı güzel kıldıramıyorsam, o tak-dîrde ben onların öğretmesine muhtâc olurum ve bunca amelim de boşa gitmiş olur!
(Râvî dedi ki:) Esed oğullan (Sa'd Irak'ta vâlî iken Halîfe Umer'e) Sa'd aleyhine gammazlık etmişlerdi de: Sa'd namazı güzel kıldırmıyor, demişlerdi [108].

16- Peygamberdin Kadın Tarafından Olan Hısımlarının Zikri Babı

Peygamber'in dâmâdlarından birisi Ebû'l-Âs ibnu'r- Rabfdir [109].

74-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Alî ibn Hüseyin tahdîs etti ki, el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Alî bir ara Ebû Cehl'in kızı ile nişanlanmak istedi. Alî'nin bu arzusunu Fâtıma işitti ve akabinde Rasûlullah'a geldi ve:
— Kavmin senin kızların için öfkelenmez olduğunu söylüyorlar. Bak işte Alî, Ebû Cehl'in kızını nikâh edecek! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah kalktı (bir hutbe yaptı). Mısver dedi ki: Ben Rasûlullah'tan bu hutbesinde şehâdet getirdikten sonra şöyle derken işittim:
— "Amma ba'du(- Sözün bundan sonrasına gelince): Şübhesiz ben (kızım Zeyneb'i) Ebû'l-Âs ibn Rabî'a nikâh ettim. O bana söz verdi ve bana karşı verdiği sözde doğru hareket etti. Şübhesiz Fâtı-ma bendendir parçadır. Muhakkak ki, ben ona fenalık yapılmasını çirkin görürüm. Vallahi Allah Rasûlü'nün kızı, Allah düşmanının kızı ile bir erkeğin yanında bir araya gelmez".
(Râvî dedi ki:) Bunun üzerine Alî, Ebû Cehl'in kızı ile evlenmeyi bıraktı.
Muhammed ibn Amr ibn Halhala şunu ziyâde etti: îbn Şihâb'-dan; o da Alî'den; o da Misver'den; o şöyle demiştir: Ben Peygam-ber'den işittim; Abdu Şems oğullârı'ndan bir damadını (Ebû'1-Âs'i) zikretti ve onu dâmâdhğı hususunda çok güzel övdü: "O bana söz verdi, sözünde gerçek çıktı ve bana verdiği va'diyerine getirdi" buyurdu [110].

17- Peygamberin Âzâdlısı Zeyd İbn Hârîse(R)'Nin Menkabeleri Babı [111]

el-Berâ da: Peygamber(S)'in Zeyd'e hitaben: "Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun" buyurduğunu söylemiştir [112].

75-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber, bir fırka mücâhid hazırladı da başlarına Usâme ibn Zeyd'i emîr (yânî kumandan) ta'yîn edip sefere gönderdi. Bâzı kimseler Usâme'nin emîr-liği hakkında i'tirâz ve dedikodu ettiler. Bunun üzerine Peygamber
— "Siz şimdi Usâme'nin kumandanlığını kötülüyorsunuz. Siz bundan önce onun babasının kumandanlığı hususunda da kötüleme yapmıştınız. Allah hakkı için Zeyd kumandanlığa nasıl tamâmiyle lâ-yıksa ve o, bana insanların en sevimlilerinden biriyse, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir" buyurdu [113].

76-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber (S) benim yanımda bulunurken bir izci gelmişti. O sırada Usâme ibn Zeyd ile Zeyd ibn Harise yan-üstü yatmışlardı. O izci onların ayaklarına baktı da:
— Şübhesiz şu ayakların bâzısı bâzısından olmuştur! dedi.
Râvî dedi ki: İzcinin bu sözü ile Peygamber sevindi ve bu söz kendisini hayrete düşürdü de bunu Âişe'ye haber verdi [114].

18- Usâme İbn Zeyd'in Zikri Babı

77-.....Bize Leys, ez-Zuhrî'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir); Mahzûm oğullan'na mensûb bir kadının işi Ku-reyş'e keder verdi de:
— (Bu kadının şefaat edilmesi için) Rasûlullah'ın huzurunda, Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme'den başka kimse konuşmaya cesaret edemez, dediler.
Ve bize Alî (ibn Abdillah el-Medînî) tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben o Mahzûmlu kadının hadîsini sormak üzere ez-Zuhrî'ye gittim. O bana bağırdı.
Alî dedi ki: Ben Sufyân'a:
— Sen bu hadîsi başka hiçbir kimseden alıp yüklenmedin?.dedim.
Sufyân:

— Ben bu hadîsi, Eyyûb ibn Musa'nın ez-Zuhrî'den; o da Ur-ve'den; o da Âişe(R)'den senediyle yazdığı bîr kitâbda buldum. Âişe şöyle demiştir: Mahzûmoğulları'nda (Fâtıma adlı) bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kureyş:
— Bu kadının affi hakkında Peygamber'le kim konuşabilir? dediler. .
Ve hiç kimse Peygamber'e söylemeye cesaret edemedi. Nihayet Usâme ibn Zeyd Peygamber'e söyledi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "İsrâîl oğulları, kendi aralarında şerefli, nufûz sahibi büyük kişiler hırsızlık yaparsa onları bırakırlardı da, içlerindeki zayıf kimseler hırsızlık yaparsa onların elini keserlerdi. Eğer (kızım) Fâtıma çalmış olsaydı, muhakkak onun elini de keserdim!" buyurdu [115]

19- Bab

(Bu, evvelki babın bir faslı gibidir.)

78-.....Abdullah ibn Ûînâr haber verip şöyle demiştir: Bir gün Abdullah ibn Umer mescidde iken, mescidin bir tarafında (siyah.renkli) birisinin ihramını sürüyerek gezdiğini gördü de, İbn Dînâr'a:
— Şuna bak, kimdir? Keski bu kimse yanımda bulunsaydı (da ona öğüt verseydim)! dedi.
Bunun üzerine orada bulunan bir insan İbn Umer'e:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân, bunu tanımıyor musun? Bu, Usâme ibn Zeyd'in oğlu Muhammed'dir, dedi.
Râvî İbn Dînâr dedi ki: Bunun üzerine İbn Umer bir müddet başını önüne eğdi ve elleriyle yeri karıştırdı. Sonra:
— Eğer Rasûlullah bu Muhammed'i görseydi, muhakkak onu severdi, dedi [116]

79-.....Bize Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî, Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti; o da Peygamber(S)'in onu, yânî Usâme'yİ ve Alî'nin oğlu Hasen'i kucağına alarak:
— "Yâ Allah! Sen bunları sev! Çünkü ben bunları seviyorum" duasını söyler olduğunu tahdîs etmiştir.
Ve Nuaym ibn Hammâd, İbnu'I-Mubârek'ten söyledi; o şöyle demiştir: Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Bana Usâme ibn Zeyd'in bir kölesi şöyle haber verdi: Üm-mü Eymen'in oğlu olan Eymen'in oğlu Haccâc - Ümmü Eymen'in oğlu ve Haccâc'ın babası olan Eymen, Usâme ibn Zeyd'in ana-bir kardeşi idi ve bu Eymen, Ensâr'dan bir zâttır- (Mescide girip namaz kıldı). İbn Umer onun rukû'unu ve sucûdunu tamamlamadığını gördü de:
— Namazını yeniden kıl, dedi.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ve bana Süleyman ibn Abdirrahmân tahdîs etti: Bana el-Velîd ibn Müslim tahdîs etti: Bize Abdurrahmân ibn Nemr, ez-Zuhrî'den tahdîs etti: Bize Usâme ibn Zeyd'in âzâdhsı Harmele tahdîs etti ki, kendisi İbn Umer'le birlikte bulunduğu sırada mescide el-Haccâc ibn Eymen girip namaz kılmış. Fi*kat el-Haccâc, rukû'unu ve sucûdunu tam yapmamış. Bunun üzerine İbn Umer ona:
— Namazını tekrar kıl! diye emretmiştir. el-Haccâc dönüp giderken, İbn Umer bana:
— Yâ Harmele! Bu namaz kılan kimdir? dedi. Ben de ona:
— Ümmü Eymen'in oğlu olan Eymen'in oğlu el-Haccâc'dır, dedim.
Bunun üzerine İbn Umer:
— Eğer Rasûlullah bu sîmâyı görseydi (Eymen'i ve anasını sev-
diği için) muhakkak onu da severdi, dedi ve Peygamber'in Usâme'ye olan sevgisini ve Ümmü Eymen'in doğurduğu erkek ve kız çocuklarım zikretti.
el-Buhârî dedi ki: Ve bana arkadaşlarımdan bâzısı (Ya'kûb ibn Süleyman yâhud ez-Zuhlî), Süleyman ibn Abdirrahmân'dan: Ümmü Eymen, Peygamber'in dadısı (ikinci anası, mürebbîyesi) idi, diye tahdîs etti [117]

20- Umer İbnıtl-Hattâb'ın Oğlu Abdullah(R)'1n Menkabeleri Babı [118]

80- Bize Muhammed ibn îsmâîl-el-Buhârî tahdîs etti [119]. Bize İshâk ibnu Nasr tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Salim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber'in sağlığında sahâbîlerden birisi bir düş görünce onu Peygamber'e anlatırdı. Ben de bir düş görmemi ve onu Peygamber'e hikâye etmemi temenni ettim. O sırada ben bekâr, ergen bir gençtim. Ve Peygamber zamanındaki âdet üzere ben mescidde uyurdum. Bir kerre ben de ru'yâmda şöyle gördüm: Beni iki melek yakalayıp cehenneme götürdüler. Ben cehennemi kuyu duvarı gibi örülmüş gördüm. Cehennemin kuyu boynuzları gibi iki tane boynuzu da vardı. Orada (Kureyş'ten) kendilerini iyi tanıdığım kimseler bulunuyordu. Ben hemen:
— Ateşten Allah'a sığınırım, ateşten Allah'a sığınırım! demeğe başladım.
Bu sırada o iki meleğe diğer üçüncü bir melek kavuştu da, o melek bana:
— Korkutulmayacaksın! dedi.
Ben bu ru'yâmı kızkardeşim Hafsa'ya naklettim. O da bunu Peygamber'e kıssa etti. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Abdullah ne iyi kişidir! Bir de geceleyin teheccüd namazı kılar olsaydı!" buyurmuştur.
Abdullah (ibn Umer'in oğlu ve kendisinin râvîsi olan) Salim: Peygamber'in bu temennisinden sonra babam Abdullah, geceden az bir kısmı müstesna olmak üzere gece uyumazdı, demiştir [120].

81-.....Bize İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbnu Umer'den; o da kızkardeşi Hafsa(R)'dan

tah-dîs etti ki, Peygamber (S) Hafsa'ya: "Muhakkak ki, Abdullah iyi bir kimsedir" buyurmuştur [121].

21- Ammâr Ve Huzeyfe(R)'Nin Menkabeleri Babı [122]

82-.....Alkame şöyle demiştir: Ben Şam'a geldim ve mescidde iki rek'at namaz kıldım. Sonra:
— Yâ Allah! Burada bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kıl!
diye duâ ettim.
Akabinde bir topluluğa geldim ve onların yanına oturdum. Baktım, yaşlı bir adam gelmiş tâ yambaşıma oturmuş. Ben:
— Bu zât kimdir? dedim. Oradakiler:
— Ebu'd-Derdâ'dır, dediler. Ben o zâta:
— Ben biraz önce Allah'tan bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kılmasını duâ etmiştim. Allah seni bana müyesser kıldı, dedim.
O:
— Sen kimlerdensin? dedi. Ben:
— Küfe ahâlîsindenim (ilim almak için geldim), dedim.
Ebu'd-Derdâ:
— Peygamber'in giydiği ayakkabılarının, dayandığı yastığının, su kabının sahibi (yânı bunların taşıyıcısı) olan İbnu Ümmi Abd -İbn Mes'üd- sizin içinizde değil mi? Peygamberinin dili île (yânî duası üzerine) Allah'ın şeytândan kurtardığı Ammâr aranızda değil mi? Ve yine kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği Peygamber'in sırrının (gizli haberlerinin) sahibi olan (Huzeyfe) sizin içinizde değil mi? dedi.
Sonra da:
— Abdullah ibn Mes'ûd: "Ve*l-leylî izâ yağşâ.., "yi nasıl okuyor? diye sordu.
Ben de kendisine:
— "Ve'l-leyli izâ yağşâ ve'n-nehârî izâ tecettâ ve'z-zekeri ve'l-
ünsâ" şeklinde okudum. Ebu'd-Derdâ:
— Vallâhî Rasûlullah beni böyle okutmuştur. Ben Rasûlullah' tan ağız ağıza böyle öğrendim, dedi [123].

83-.....İbrâhîm en-Nahâî şöyle demiştir: Alkame Şam'a gitti.
Şâm mescidine girince:
— Yâ Allah! Bana iyi bir meclis arkadaşı müyesser kıl! diye duâ etti.
Akabinde Ebu'd-Derdâ'nm yanına oturdu. Ebu'd-Derdâ ona:
— Sen kimlerdensin? diye sordu. Alkame:
— Küfe ahâlîsindenim, dedi. Ebu'd-Derdâ, Ebû Huzeyfe'yi kasdederek:
— Kendisinden başka kimsenin bilmez olduğu o sırrın (gizli haberlerin) sahibi sizin içinizde yâhud sizden değil mi? dedi.
Alkame dedi ki: Ben:
— Evet (Küfe'de, aramızdadır), dedim. Ebû'd-Derdâ:
— Peygamberinin dili ile (yânî O'nun duası üzerine) Allah'ın kurtardığı kimse (Amr'ın şeytândan kurtarılmasını kasdediyor) sizin içinizde yâhud sizden değil mi? dedi.
Ben:
— Evet (bizdedir), dedim. Ebu'd-Derdâ:
— Peygamberin o misvakını veya sırânnı (yânî sırrını) taşıyan kimse sizin içinizde veya sizden değil mi? dedi.
Ben:
— Evet bizdedir, dedim. Ebu'd-Derdâ:
— Abdullah ibn Mes'ûd "Ve'i-leyli izâ yağşâ ve'n-nehân izâ tecellâ" âyetinden sonrasını nasıl okuyprdu? dedi.
Ben:
— "Ve'z-zekeri vel-ünsâ" diye okuyor, dedim. Ebu'd-Derdâ:
— Şu Şamlılar bana karşı "Fie mâ halaka'z-zekerâ vel-ünsâ" kıraatinde ısrar ediyorlar da, en sonu beni Rasûlullah'tan işittiğim kıraatten caydırmak istiyorlar! dedi [124].

22- Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh(R)'In Menkabeleri Babı [125]

84-.....Ebû Kılâbe şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Herpeygamber ümmetinir güvendiği emin bir kimsesi vardır. Ey Muhammed Ümmeti, bizim eminimiz de hâsseten Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'tır" buyurmuştur.

85-.....Huzeyfe ibnu'I-Yemân (R) şöyle demiştir: Necrân hey'eti Peygamber'den kendilerine emîn bir zâtın emîr gönderilmesini istediklerinde, Peygamber (S) onlara:
— "Sizin üzerinize muhakkak emîn bir kimse göndereceğim ki, o şübhesiz hakkıyle güvenilir bir kimsedir" buyurdu.
Bu sözü üzerine sahâbîleri, bu emînlik ve emirliğe rağbet ederek herbiri kendisinin gönderilmesini gözetlediler. Bu sırada Peygamber, Ebû Ubeyde(R)'yi gönderdi [126].

23- Mus'ab İbnu Umeyr(R)'İn Zikri Babı [127]

24- El-Hasen İle El-Hüseyin{R)'İn Menkabeleri Babı

NâfT ibnu Cubeyr ibn Muf im, Ebû Hureyre'nin:
Peygamber (S), el-Hasen ibn Alî ile boyun boyuna sarmaştı, dediğini söylemiştir [128].

86-.....Bize Ebû Mûsâ (îsrâîl ibn Mûsâ), el-Hasen el-Basrî'den tahdîs etti; o, Ebû Bekre(R)'den isitmiştir (o, şöyle demiştir): Ben Pey-gamber(S)'den işittim. O, minber üzerinde torunu Hasen de yanıba-şmda olduğu hâlde, bir kerre insanlara (yânî cemâate), bir kerre de Hasen'e bakıyor ve onlara:
— "Bu benim oğlumdur, şeref sahibi bir efendidir. Allah'ın bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki fırkanın arasını iyileştirmesi umulur" buyuruyordu [129].

87-.....Usâme ibn Zeyd(R)'den: Peygamber (S): Usâme'yi Hasen (ibn Alî) ile beraber kucağına alırdı da: "Yâ Allah, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev" buyururdu. Râvî: Yâhud buna benzer bir söz söyledi, demiştir.

88-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten (o, şöyle demiştir): Hüseyin ibn Alî aleyhi's-selâm Kerbelâ'da şehîd edildikten sonra, başı Kûfe'ye getirildi. Ve o sırada Yezîd ibn Muâviye'nin Küfe Vâlîsi bulunan Abdullah ibn Ziyâd'ın karşısında bir taş .içine konuldu. Bu İbn Ziyâd, elindeki süngüsüyle mübarek başın burnuna, gözlerine vurmağa başladı...
Enes rivayetine devamla dedi ki: Ziyâd bu Hüseyin'in güzelliği hakkında bir söz söyledi. Bunun üzerine Enes: Hüseyin, Ehli Beyt içinde Rasûlullah'a en çok benzeyeni idi, demiştir. O sırada Hüseyin'in başı vesme bitkisi ile boyalı idi [130].

89-.....Adiyy (ibn Sabit el-Ensârî) haber verip şöyle demiştir:
Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'i gördüm ki, O, Hasen ibn Alî'yi omuzu üzerine almış da "Yâ Allah! Ben bunu seviyorum, bunu sen de sev!" Duyuruyordu.

90-.....Ukbe ibnu'I-Hâris (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Bekr(R)'i şu hâlde gördüm: Kendisi Alî'nin oğlu Hasen'i yüklenmiş de:
— Peygamber'e benzeyen, Alî'ye benzemeyen (yavru), babam sana feda olsun! diyordu.
Bu sırada Alî de yanında gülüyordu.

91-.....îbn Umer (R): Ebû Bekr: Ey insanlar! Muhammed'e hürmetinizi, onun ev halkı hususunda da gözetip muhafaza ediniz! dedi, demiştir.

92-.....Enes ibn Mâlik (R): Hiçbir kimse Peygamber(S)'e, Hasen ibn Alî kadar çok benzer değildi, demiştir [131].

93-.....BizeŞu'be, Muhammed ibn Ya'kûb'dantahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben İbnu Ebî Nu'm'dan işittim (şöyle diyordu): Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim: İbn Umer'e (Iraklı) bir kimse -Şu'be: Ben onun "Sinek öldüren" dediğini sanıyorum, demiştir- ih-râmlı bir kişinin hâlinden sormuştu. İbn Umer:
— Irak ahâlîsi sinekten (yânî sinek öldürmenin cinayet olup olmadığından) soruyorlar. Hâlbuki onlar (vaktiyle) Rasûlullah'ın kızı Fâtıma'nın oğlunu öldürmüşlerdi. Peygamber (S) ise, o iki torunu hakkında: "Onlar benim dünyâdan (öpüp kokladığım) iki reyhânımdır" buyurmuştur [132].

25- Ebû Bekrin Himayesinde Bulunan Bilâl İbn Rebâh(R)'In Menkabeleri Babı [133]

Peygamber (S) Bilâl'e hitaben:
Ben cennette önümde senin ayakkabılarının hışırtısını. işittim" buyurmuştur [134]

94-.....Câbir ibn Abdillah (R) haber verip şöyle demiştir: Umer: Ebû Bekr bizim seyyidimizdir. O bizim seyyidimizi de hürriyete kavuşturdu, der idi ve bununla da Bilâl'i kasdederdi [135].

95-.....Kays ibn HâzınVdan: (Bilâl, Peygamber'İn ölümünden sonra Medine'den çıkıp gitmek istedi. Fakat Ebû Bekr ona müsâade etmedi de, Mescid'de müezzinlik yapmasını istedi. Bilâl de: Ben Ra-sûlullah'sız Medine'yi istemem, Rasûlullah'ın makaamını O'ndan boşalmış hâlde görmeye dayanamam, dedikten sonra) Bilâl, Ebû Bekr'e hitaben:
— Eğer sen beni vaktiyle ancak nefsin için satın aldıysan, beni yanında tut, bir tarafa bırakma. Eğer beni ancak Allah için satın alıp hürriyete kavuşturdun ise, beni Allah'ın ameliyle bırak, dedi... [136].

26- Abdullah İbn Abbâs(R)'In Zikri Babı

96-.....Abdullah ibn Abbâs (R): Peygamber (S) beni bağrına bastı da: "Yâ Allah, buna hikmet öğret*' diye duâ etti, demiştir

[137].

97-.....Bize Abdulvâris (bu hadîsi senediyle) tahdîs etti. Peygamber bunda: "Yâ Allah, buna Kitâb'ı öğret" diye duâ etti, demiştir.
Ve bize Mûsâ ibn îsmâîl tahdîs etti. Bize Vuheyb, Hâlid el-Hazzâ'dan olmak üzere, geçen senedle o hadîsin benzerini (yânî Ebû Ma'mer'in rivayetinin benzerini) tahdîs etti.
el-Buhârî bu hadîsin sonunda: "Hikmet", peygamberlik dışındaki re'y ve ictihâdda İsabet etmektir, tefsirini nakletmiştir [138].

27- Hâlid İbnu'l-Velîd(R)'İn Menkabeleri Babı

98-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S) Zeyd'in, Ca'fer'in ve İbn Revâha'nm şehîd olduklarını insanlara, onların haberleri Medine'ye gelmeden önce haber verip şöyle buyurdu:
— "Sancağı Zeyd ibn Harise aldı, akabinde Zeyd vuruldu. Sonra sancağı Ca'fer ibn Ebî Tâlib aldı, o da vurulup öldürüldü. Sonra sancağı Abdullah ibn Revâha aldı, o da vurulup öldürüldü".
Bunları söylerken Peygamber'in iki gözü yaş akıtıyordu. Peygamber devamla:
— "Nihayet sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (yânî Hâlid ibnu'l-Velîd) aldı da, sonunda Allah o orduya fetih müyesser kıldı" buyurdu [139].

28- Ebû Huzeyfe'nin Âzâülısı Olan Sâlim(R)'İn Menkabeleri Babı [140]

99-..... Mesrûk şöyle demiştir: Bir defasında Abdullah ibn Amr'ın yanında Abdullah ibn Mes'ûd anıldı. Bunun üzerine Abdullah ibn Amr şöyle dedi: İşte bu o kimsedir ki, ben Rasûlullah(S)'ın: "Kur'ân okumayı dört kişiden isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan -Rasûlullah isim saymaya Abdullah ile başladı- Ebû Huzeyfe'nin âzâd-lısı Salim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den" buyururken işittiğimden sonra, artık onu sevmeye devam edeceğim.
Râvî Amr ibn Murre: Ubeyy ile mi, yoksa Muâz ile mi saymağa başladı, bilmiyorum, demiştir [141].

29- Abdullah İbn Mes'ûd(R)'In Menkabeleri Babı [142]

100-.....Ben Mesrûk'tan işittim, şöyle dedi: Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi: Şübhesiz Rasûlullah ne çirkin söz söyler ve ne de bunu arzu edici idi. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Sizin bana en sevgili olanınız, ahlâk yönünden en güzel olanınızdır".
Ve yine Rasûlullah: "Kur'ân 'ı şu dört kişiden okumak isteyiniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâlim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den" buyurdu [143].

101-.....Alkame'den (o şöyle demiştir): Ben Şam'a girdim ve mescidde iki rek'at namaz kıldım. Akabinde:
— Yâ Allah, bana bir meclis arkadaşı ihsan eyle! dedim. Bu sırada gelmekte olan bir şeyh gördüm. Bana yaklaşınca:
— Allah'ın benim duamı kabul etmiş olmasını umarım, dedim. O bana:
— Sen nerelisin? dedi. Ben:
— Küfe ahâlîsindenim, dedim. O zât:
— Peygamber'in giydiği ayakkabıların, dayanacağı kısa bastonunun, su kabının sahibi olan kimse (yânî tbn Mes'ûd) sizin içinizde değil mi? Şeytânın şerrinden kurtarılmış olan kimse (yânî Ammâr) sizin içinizde değil mi? Kendisinden başkasının bilmediği Peygamber'in sırrının (gizli haberlerinin) sahibi olan kimse (yânî Huzeyfe) sizin içinizde değil mi?
— İbnu Ümmü Abd " Ve H-leyli..." sûresinin üçüncü âyetini nasıl okudu? dedi.
Ben derhâl:
— "Ve'I-teyli ilâ yağşâ ve'n-nehâri izâ tecellâ ve'z-zekeri ve'l-ünsâ" şeklinde okudum.
O zât, yânî Ebu'd-Derdâ:
— Bu âyeti bana Peygamber (S) okuttu. Ben bunu Peygamber'in ağzından kendi ağzıma böylece aldım. Fakat şu Şamlılar bana karşı ısrara devam ediyorlar da nihayet beni " Ve 'z-zekeri ve H-ünsâ" kıraatinden "Vemâhalaka'z-zekerâ ve'l-ünsâ"kıraatine döndürecekler, dedi [144].

102-.....Abdurrahmân ibn Yezîd en-Nahaî şöyle dedi: Biz bir defasında Huzeyfe'ye:
— Sahâbîler içinde güzel hâl ve hareketi, meslek ve yolu bakımından Peygamber'e yakın olan kimdir ki, biz onu bilip, onun görünür hâline bakarak hayâtını örnek alalım? diye sorduk.
Huzeyfe:
— Güzel hâl ve hareketi, meslek ve meşrebi ve sîreti yönünden Peygamber'e İbnu Ümmi Abd'den daha yakın hiçbir kimse bilmiyorum, dedi [145].

103-.....el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den işittim, şöyle diyordu: Ben kardeşimle beraber Yemen'den Medîne'ye geldiğim zaman bir müddet bekledik. Peygamber'in hâllerini ve yakınlarını gözetledik. Bu esnada bizim en çok öğrendiğimiz husus, Abdullah ibn Mes'üd'un Ehli Beyt'ten bir kişi olduğunu zannetmemizdir. Çünkü biz Peygamber(S)'in huzuruna dâima İbn Mes'ûd ile anasının girdiğini görüyorduk [146].

30- Muâviye İbnu Ebî Sufyân(R)'In Zikri Babı [147]

104-.....Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Muâviye (R) yatsı namazından sonra tek rek'atla vitir kıldı. Yanında da İbnu Abbâs'm kölesi Kurayb vardı. Müteakiben Kurayb, İbn Abbâs'a geldi (de bunu ona haber verdi). İbn Abbâs, Kurayb'e:
— Muâviye hakkında konuşmayı ve onun işini reddetmeyi bırak. Çünkü o, Rasülullah (S) ile beraber bulunmuştur (yânî âlimdir), dedi [148].

105-.....İbnu Ebî Muleyke şöyle tahdîs etmiştir: (Kurayb tarafından) İbn Abbâs'a:
— Senin Mü'minlerin Emîri Muâviye hakkında bir sözün var mı? Çünkü o, vitir namazını ancak bir tek rek'atle kılmıştır, denildi.
İbn Abbâs:
— İsabet etmiştir, çünkü Muâviye bir fakîhtir, dedi [149].

106-.....Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Humrân ibn Ebân'dan işittim ki, Muâviye (R) şöyle demiştir:
— Sizler (ikindi namazından sonra) öyle bir namaz kılıyorsunuz ki, yemîn olsun bizler Peygamber (S) ile o kadar beraber bulunduk da O'nun bu namazı kıldığını hiç görmedik. Ve yine yemîn olsun ki, Peygamber bil'akis o iki rek'atten (yânî ikindiden sonra iki rek'at kılmaktan) nehyetmiştir, dedi [150].

31- Fâtıma Aleyhi's-Selâmın Menkabeleri Babı

Ve Peygamber (S):
"Fâtıma, cennet ehli kadınlarının seyyidesidir" buyurmuştur [151].

107-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da İbnu Ebî Muleyke'den; o da Mısver ibn Mahrame(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Fâtıma benden bir parçadır. Her kim onu öfkelendir irse beni öfkelendirmiş olur" buyurmuştur [152].

32- Âişe(R)'Nin Fadlı Babı [153]

108-.....(Abdurrahmân ibn Avf'm oğlu) Ebû Seleme şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir gün:
— "Yâ Âişe! Şu (yanımdaki) Cibril'dir, sana selâm ediyor/" buyurdu.
Ben de:
— Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine de olsun! Benim göremediğim Cibril'i Sen görüyorsun, dedim.
Âişe bu son sözü ile Rasûlullah'ı kasdediyordu [154].

109-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şüyle buyurdu: "Erkeklerden birçoğu (fazilette) kemâle ulaştı. Hâlbuki kadınlardan İmrân kızı Meryem ite Fir'avn 'in kadını Âsiye'den başkası kemâle ermedi. Ümmetimin kadınlarına karşı Âişe'nin fazileti de tirit aşının diğer yemeklere karşı fazileti gibidir" [155].

110-.....Abdullah ibnu Abdirrahmân, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ben RasûIulIah(S)'tan işittim: "Âişe'nin diğer kadınlara karşı fazileti, tirit aşının diğer yemeklere karşı fazileti gibidir" buyuruyordu [156].

111-..... İbnu Avn, el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle tahdîs etmiştir: Âişe hasta oldu. İbnu Abbâs ona hasta ziyaretine geldi de:
— Ey Mü'minlerin Anası, sen Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr'in, senden Önce varıp cennette hazırladıkları güzel bir makaama gideceksin (ne mutlu sana! Artık endîşe etme, ferah ol)! Dedi [157].

112-.....Şu'be, el-Hakem ibn Uteybe'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib, Ammâr ibn Yâsir ile kendi oğlu Hasen'i Kûfeliler'in Alî tarafına yardımlarını istemeleri için Kûfe'ye gönderdiği zaman, Ammâr bir hutbe yapıp, bunda: Ben kesin surette biliyorum ki, Aişe dünyâda ve âhi-rette Peygamber'in zevcesidir. Lâkin Allah sizleri, kendi hükmüne mi, yâhud Âişe'ye mi tâbi' olacaksınız diye imtihan etmektedir, demiştir [158].

113-.....Âişe(R)'den: Kendisi, kızkardeşi Esmâ'dan ariyet bir gerdanlık almıştı. Sonra bu gerdanlık bir seferde kayboldu. Rasûlul-lah (S), sahâbîlerinden bâzı kimseleri -ki Useyd ibn Hudayr da bunlar arasında idi- onu aramağa gönderdi. Onlara bu sırada namaz vakti erişti. Su bulamadıkları için abdestsiz olarak namaz kıldılar. Peygamber'e geldikleri zaman bunu kendisine arzettiler. İşte bu vak'a üzerine Teyemmüm Âyeti (ei-Mâide: 6) inmiştir. Bunun üzerine Useyd ibn Hudayr, Âişe'ye:
— Allah seni hayır ile mükâfatlandırsın. Vallâhî senin başına (hoşlanmadığın) hiçbir iş gelmez ki, Allah onda senin için de, müslü-mânlar için de bir hayır bulundurmasın, dedi [159]

114-.....Urve ibnu'z-Zubeyr'den (şöyle demiştir): Rasülullah (S) vefat sebebi olan hastalığı içinde, kadınlarının nevbetlerinde dolaşmayı ve Âişe'nin evinde olmayı şiddetle arzu ederek:

— "Yarın ben nerede olacağım? Yarın ben nerede olacağım?" demeğe başladı.
(Urve dedi ki:) Âişe:
— Benim nevbet günüm olunca, Peygamber (bu sözü söylemez) sükût ederdi, dedi [160].

115-.....Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: İnsanlar Peygamber'e takdim edecekleri hediyelerini Âişe'nin nevbeti gününde vermeyi kasdederlerdi. Âişe şöyle dedi: Kadın arkadaşlarım (bundan gayrete gelerek) Ümmü Seleme'nin yanında toplandılar da:

— Ey Ümmü Seleme, şübhesiz biliyorsun ki, insanlar hediyelerini Âişe'nin nevbeti gününde getirmeye çalışıyorlar. Hâlbuki bizler de Âişe'nin hayır istemekte olduğu gibi hayır istemekteyiz. Binâenaleyh sen Rasûlullah'a söyle de, O, insanlara hediyelerini kadınlarından kimin yanında bulunur ve kimlerin nevbet günlerini dolaşırsa, orada vermelerini emretsin! dediler.
Âişe dedi ki: Ümmü Seleme diğer kadınların kendisine söylediklerini nevbetinde Peygamber'e zikretti. Ümmü Seleme dedi ki:
— Ben bunu Peygamber'e zikrettim, O benden yüz çevirdi. Sonra benim nevbetimde bana geldiğinde kendisine bunu yine zikrettim, benden yine yüz çevirdi.Üçüncü nevbetim de geldiği zaman bunu kendisine yine söyledim. Bu defa bana: "Yâ Ümme Seleme, Âişe hakkında bana eziyet etme. Çünkü şu bir hakikattir ki, vallahi Âişe'den başka sizden hiçbir kadının örtüsü altında bulunduğum hâlde bana vahiy inmedi" buyurdu [161].
Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Hibe Kitabı, "Hibenin kabulü bâbı"nda geçmişti.
Bir Tenbîh ve Hatırlatma
Şârih el-Kirmânî burada Sahîh-i Buhârî'nin ilk yansının sona erdiğini, bunu ta'kîb eden Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nm da ikinci yarının başlangıcı olduğunu, Sahîh-i Buhârî'nin hıfz ve zabtına i'tinâ eden ve bunu sağlam ve muhkem yapan hadîs âlimlerinin büyüklerinden naklederek bildirmiştir (el-Behiyyetu'l- Mısriyye 1354/ 1935 baskısı, 15. Cüz, 32. sahîfe).
Bunu kısaca nakleden şârih Aynî de, bu vesile ile Umdetu'l-Kaari'nin yedinci cildini burada sona erdirmiştir (VII, 668).
Şârih Kastallânî de: "Burası kitabın birinci yansının sonudur" demiş ve el-Kirmânî'den aynı surette naklettikten sonra: "Kitabımızın bu kısmının yazılması da bunun toplayıcısı Ahmed ibn Muhammed ibn Ebî Bekr el-Kastallânî'nin eliyle 911 hicret yılı Receb'inin onbiri perşembe günü buraya geldi. Allah'tan bunu tamamlamaya ve yazmaya yardım etmesini, kabul ve ikbâlle beraber bununla bana ve müs-lümânlara hâlde ve mealde fayda vermesini... istiyorum" demiştir (VI, 139).
Tecrîd-i Sarih mütercimlerinden Kâmil Mîrâs da: "Bu eserimizde biz de hicretin 1363 yılı Ramazân'ının onsekizinci çarşamba günü Ensâr'm Menkabeleri Bâbı'na gelmiş bulunuyoruz. Seleflerimizin durak yeri edindikleri burada biz de dokuzuncu cildi bitiriyoruz, ikmâlini Cenâb-ı Hakk'ın tevfîk ve inayetinden diler ve Hâtemu'l-Enbiyâ'nın âlî fuyûzâtından istiâne ederiz" diyor (IX, 446).
Biz de el-Câmi'u's-Sahîhrm tamâmım Türkçe'ye terceme etmekte olduğumuz bu Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi kitabımızda, 1401 hicri yılı Ramazân'ının 29'u, arefe gününe tesadüf eden 31 Temmuz 1981 cumua günü ikindi ezanı okunurken buraya ulaşmış ve böylece Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'na gelmiş bulunuyoruz. Yüce Allah'tan sağlık ve afiyet içinde en güzel şekilde tamamlamaya muvaffak kıl-. masını, kabul ve ikbâlle beraber bununla ben Mehmed Sofuoğlu kuluna ve bütün müslümanlara hâlde mealde fayda vermesini niyaz ediyorum.
29 Ramazân 1401/31 Temmuz 1981 Üsküdar-Bağlarbaşı

---

[1] Fadâil, Fadîlef'm cem'idir. Fadîlet, Nakîsa'nm zıddı ve Rezîlet'in mukaabilidir ki, insana eksiklik getiren vicdanî temayüller ve haricî hareketlerdir. Şu hâlde Fadâil, sahibine yükseklik veren güzel huylar, dostâne ve hayırhâhâne hâl ve hareketler demek olur.
Ashâb, Sahb'm cem'idir ve aslında masdar olan Sahabe ma'nâsmda kullanılır. Sahabe, ibn Esîr'e göre Sâhib*in cem'idir. Söhib ise güzel muaşeret eden (yânî iyi geçinen) yâr ve dost demektir. Sahabe, çeşitli suretlerde ta'rîf edilmiş. Bunlar arasında en meşhur ta'rîf, İmâm Buhârî'nin yukarıdaki ta'rîfidir. Bu ta'rîfe göre sahabe iki kısım oluyor: Peygamberle görüşen, Peygamber'i gören. Peygamber'le görüşüp konuşmak, O'nu görmeyi gerektirirse de, burada öyle bir görme gereği yoktur. Çünkü Abdullah ibn Ümmi Mektûm, Peygamber beraberinde bulunan ve sohbeti "Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o a'mâ geldi diye. Sana hangi şey bildirdi? Belki o (senden öğrenecekleriyle) temizlenecekti. Yâhud öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine faide verecekti" (Abese: 1-4) âyeti üe.te'yîd edilmiş bir şahâbî iken, gözleri kör olduğu için Peygamber'i görememişti.
Peygamber'in sahâbîleri iki toplu kısma ayrılır: Muhacirler, Ensâr. Buhârî burada evvelâ bu iki sınıftan herbiri hakkında ve umûmî olarak gelen hadîsleri sıralamıştır.
[2] Bu hadîste sahâbîler, tabiîler ve tabiîlerin tâbi'lerinin yüzü suyu hürmetine fetih ve zafer müyesser olacağı bildirilmiş ve öylece de gerçekleşmiştir. Bu sebeble bu hadîsten, Peygamber'in en açık mu'cizelerinden birisi ve üç tabaka cemâati nin fazileti anlaşılmıştır. Bu üç tabaka cemâati âhiretle ilgili hususlarda son derece kuvvetlidirler. îmân ve irâde kuvvetiyle bu üç devirde İslâm orduları zaferden zafere koşmuşlardır.
[3] Hadîs, ilk üç neslin faziletini ve ondan sonraki nesillerde ortaya çıkacak ahlâkî çürümeyi ve dünyâ hırsını apaçık belirtmektedir. Bunlar, Peygamber'in haber verdiği gibi gerçekleşmiştir.
[4] Hadîsteki Kartı'in ma'nâlarından biri "Zaman" demektir. Bu zamanın ta'yî-_i ninde on, yirmi, otuz, altmış, yetmiş, seksen, yüz, yüzyirmi sene olmak üzere çeşitli görüşler ve ictihâdlar vardır. Bunlar arasında bir karnın yüz sene olduğunu ileri sürenler, Peygamber'in bir çocuğun başını okşayarak: "Bir kam yaşa!" diye duâ edip de, o çocuğun yüz sene yaşadığı hakkındaki bir haberi hüccet getirmişlerdir. Bu hadîste evvelâ zikrolunanlar sahâbî, tabiî ve etbâu't-tâbiî asıllarıdır. Bu üç asır müslümânlar arasında doğruluk ve adalet yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Sahâbî asrı yüz sene kadar devam etmiştir. Meselâ Medîne'de Sehl ibn Sa'd ile Sâib ibn Yezîd; Basra'da Enes ibn Mâlik doksanbirinci hicret yılına kadar yaşamışlardır. TâbÎî asrı da yaklaşık olarak yüzseksen târihine kadar devam etmiştir. En son vefat eden tabiî, Half ibn Halîfe'dir ki, İbn Sa'd'a göreyüzsek-senbir târîhinde vefat etmiştir.
[5] Muhacirler, Allah için ve İslâm Dîni'nin kökleşmesi ve yükselmesi için yurtlannı bırakarak Mekke'den Medîne'ye göç eden müslümânlardır. Ensâr da Medî-neliler'dir ki Evs ve Hazrec kabileleri halkı ile bunlara tâbi' olan müslümânlardir.
[6] Buhârî bu bâb başlığında el-Haşr: 7. ve et-Tevbe: 40. âyetlerini getirmiştir. Bunlar Hicret ve Muhâcirler'le ilgili olduğu için başlığa çok uygun düşmüşlerdir. el-Haşr: 7. âyeti yalnız Nadîr oğulları'ndan almanlar değil, diğer bütün fey'ler de, haraçlar da, cizyeler de, vergilerden alınan mal da Muhâcirler'e ve öteki sınıflara âiddir (Medârik). Biz ma'nâmn tam anlaşılması için et-Tevbe: 38-41. âyetlerinin meallerini tam olarak buraya aldık. Bu 38-41. âyetler, İstanbul'da yapılan 7. İslâm Konferansı sonunda Hafız Abdurrahmân Gürses tarafından okunmuştu. Yine bu âyetler 28-30 Mayıs 1981 târîhinde Erzurum Atatürk Üniversitesi Islâ-mî İlimler Fakültesi'nce tertîb edilen Hicret Kongresi sonunda da Kur'ân-i Kerîm asistanı Hafız Nihad Temel tarafından okunmuş ve kongre üyeleri bunlardaki uyarıcı ve tevbîh edici yüksek ma'nâlardan dolayı çok duygulanmışlardı
[7] Kur'ân'm şehâdeti ve birçok sahîh hadîslerin delâletleriyle Ebû Bekr'in Rasû-hıllah'a mağarada refakati sabit bir hakikat olduğundan, âlimler Ebû Bekr'in sahâbîliğini inkârı küfür saymışlardır.
[8] Hadîste Ebû Bekr'in fazileti apaçıktır. Bunun çokfarklı bir bir rivayeti yakında Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda da geçmişti
[9] Bu âyet yalnız el-CâmÎ'u's-Sahîh'in el-Kuşmeyhenî rivayetinde vardır. Bu âyetlerde hayvanların insanlara olan hizmetleri hatırlatılıyor: "Davarları da O yaratmıştır ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfâatler vardır. Onlardan yersiniz de. Akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlarda sizin için güzel bir zînet vardır. Onlar sizin ağırlıklarınızı yük-
[10] Rasûlullah bu sözüyle et-Tevbe: 40. âyetteki "Onlar mağarada iken ikinin ikincisi" ve "Allah bizimle beraberdir" ifâdelerindeki ma'nevî maiyyete işaret etmiştir. Bunda Ebû Bekr'e âid büyük bir fazîlet vardır.
[11] Buhârî bunu yakın lâfızla Namaz Kitabı, "Küçük kapı ve geçit bâbı"nda senediyle getirmiştir
[12] Bu Ebû Saîd hadîsi de Namaz Kitâbı'nın aynı babında geçmişti.
Ebû Bekr'in sahâbîliği herkesçe bilinen mütevâtir ve haber olmakla beraber bu sohbetin bir özelliği daha vardır ki: "İkinin ikincisi olarak mağarada bulunurlarken Peygamber o vakit arkadaşına:

Tasalanma. Allah hiç şübhesiz bizimle beraberdir, diyordu" (et-Tevbe: 40) nassı ile de sabit olmasıdır. Ebû Bekr'in Rasûlullah'm sahibi olduğuna Allah şâhiddir. Ebû Bekr'in sohbetini tanımamak, Kur'ân'ın nassını tanımamaktır, yânî küfürdür... Bu büyük fazilet sahâbîler içinde yalnız Ebû Bekr'e âiddir.

Mescid, mü'minlerin annelerinin hücreleri ve büyük Muhâcirler'in evleri ile çevrili olduğu gibi, bunların herbirinden mescide kolayca girebilmek için oraya açılır küçük birer kapı vardı. Peygamber bu hutbesinde Ebû Bekr'in kapısından başka bütün kapıların kapatılmasını emretmiştir.

[13] Başlığa uygunluğu, Peygamberin hayâtta olduğu günlerde Ebû Bekr'in faziletinin Peygamber'in faziletinden sonra ilk sırada oluşunun sabit olması yönün-dendir

[14] Bir bâb önce geçmiş olan 6 rakamlı Ebû Saîd el-Hudrî hadîsine işaret etmiştir.

[15] Buradaki hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır.

[16] Yânî büyükbabayı,.baba gibi tek başına mîrâsçı kılmış, kardeşler için bir hakk tanımamıştır.

Bu hadîste Ebû Bekr'in fazileti vardır. Çünkü torunu Abdullah ibnu'z-Zubeyr, "Dede,mîrâsah'*kk kazanmada baba gibidir" diye cevâb yazarak, dedesi Ebû Bekr'in görü- .nün üstünlüğünü en belîğ bir uslûbla bildirmiştir.

[17] Bu hadîste de Ebû Bekr'in faziletine bir işaret vardır. Y-ine bunda Ebû Bekr'in Peygamber'den sonra Halîfe olacağına da bir işaret vardır. Hakîkaten bu da öylece vâki' olmuştur.

[18] Başlığa uygunluğu, Ebû Bekr'in İslâm'a girişteki önceliğinden dolayı husûsî bir fazileti olması yönündendir. Çünkü hürr erkeklerden hiçbiri ondan önce İslâm'a girmemişti.

Ammâr'ın haber verdiği ilk müslümân beş köle de Bilâl el-Habeşî, Zeyd ibn Harise, Âmir ibn Fuhayre -ki Ebû Bekr'in kölesidir ve efendisiyle beraber müslümân olmuştur-, Ubeyd ibn Zeyd, Ebû Fukeyhe -ki Saffân ibn Umeyye'-nin kölesi idi-. Bâzı siyerciler bu listedeki Ebû Fukeyhe yerine Şükrân'ı zikretmişlerdir. İkİ kadın da: Hadîce ile Ümmü Eymen yâhud Sumeyye'dir.

Bu hadîsten İslâm Dîni'nin ilk meydana çıkışından i'tibâren köle denilen bu mazlum sınıfı korumaya başladığı da açıkça anlaşılmaktadır.

[19] Ebû Bekr'in fazileti ve bütün sahâbîler üzerindeki üstünlüğü hakkında gelen bu hadîs, Peygamber'in sahâbîleri arasındaki karşılıklı hürmet ve dayanışmayı da İslâm Ümme'i için uyulma örneği olarak ifâde etmektedir.

[20] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu da şöyledir: Peygamber'e insanların en sevgilisinin Ebû Bekr olması, Ebû Bekr için birçok fazîlet olduğuna ve onun Peygamber'den sonra insanların en faziletlisi bulunduğuna delâlet etmektedir (Aynî).

[21] Peygamber'in son sözü, Ebû Bekr ile Umer'in îmânlarının kemâline yüksek i'ti-mâdım ifâde eder. Allah'ın kudretini tanıma ve îmânlarmdaki selâbet İ'tibârİy-le bu iki dostunu Peygamber bu hadîste kendi nefsi menzilesine yükseltmiştir. Bu, her iki sahâbî için çok yüksek bir fazilettir.

[22] Bu hadîs küçük farkla bundan evvelki kitâbda 134 rakamı ile geçmişti.

Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu şu yöndendir: Peygamber (S), ru'yâ-da kendisini kuyudan su çeker hâlde gördü ve Ebû Bekr'i de Umer'den Önce zikretti. Bu ise Ebû Bekr'in Umer üzerindeki ve daha sonra gelenler üzerindeki fazlına delâlet eder. Ebû Bekr'in su çekişteki za'fma gelince, bu eksikliğe delâlet etmez. Çünkü onun halîfelik günleri kısa olmuştur (Aynî).

[23] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in: "Sen bu sürüklemeyi büyüklenerek yapar değilsin " sözünden alınır. Bu sözde Ebû Bekr için bir fazîlet vardır. Çünkü Peygamber ona, sevmediği şeyin zıddına, yânî tevâzu'luğuna şehâdet etmiştir (Aynî).

[24] Başlığa uygunluğu "Senin onlardan olacağını ümîd ediyorum yâ Ebâ Bekr" s6-zündedir. Peygamber'in umudu vâki'dir, muhakkaktır. Bu sözde Ebû Bekr'in faziletine en kuvvetli delîl vardır. Bu, Ebû Bekr'in bütün dînî, ahlâkî ve amelî vazîfeleri tamâmiyle yerine getirir olduğuna delâlet eder.

[25] es-Sunh, Haris ve Hazrec oğuliarı'na âid evlerin bulunduğu mahallenin ismidir. Bu mahalle ile Peygamber'in evi arasında bir mi! uzaklık vardı (Aynî).

[26] Bu hadîsten Ebû Bekr'in, Umer'den daha âlim olduğu açıkça anlaşılır. Peygamber'in vefatı akabinde cereyan eden bu mes'ele, Ebû Bekr'in görüş nüfuzunu, ilim ve irfanının kemâlini, en müşkil zamanlarda Ebû Bekr'de görülen metanet ve mekânet, sahâbîlerden hiçbirisinde görülemiyordu. Bunun için Ebû Bekr söz söylemeye başlayınca sahâbîler derhâl başına toplanıvermişti.

[27] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü bunda Ebû Bekr'in, diğer sa-hâbîler üzerindeki fazileti vardır. Zîrâ hepsinin önüne geçirilmiş ve Rasûlullah'ın halîfesi olmuştur.

Buhârî bu hadîsi değişik senedler ve uzun, kısa metinlerle Sahîh'mm birçok yerinde getirmiştir. Namaz, Cenazeler, Muzâraa... gibi.

[28] Hadîste Alî ibn Ebî Tâlib, Ebû Bekr'in fazîlelini açıkça ifâde etmiştir.

Muhammed ibnu'l-Hanefiyye, Hasen ve Hüseyin'den sonra Hz. Alî'nin en âlim ve en muttaki oğludur. Annesi Havle bintu Ca'fer el-Hanefiyye olduğu için, anasına nisbetle anılmıştır.

[29] el-Beydâ, en sahîh kavle göre, Zu'1-Huleyfe'nin diğer adıdır. Zâtu'1-Ceyş de Medine'ye bir berîd, yâni dört fersah mesafede bir yerin ismidir. Her ikisi de Me-dîne ile Mekke yolu üzerindedir.

[30] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu sizin ilk bereketiniz değildir, yâ Ebâ Bekr hâ-nedâni!" sözündedir.

Bu hadîs, Teyemmüm Kitâbı'nda geçmişti.

Her ikisi de Medenî olan en-Nisâ Sûresi İle el-Mâide Sûresİ'nde birer teyemmüm âyeti vardır. el-Mâide'deki âyetin baş tarafı abdestle ilgili olduğu İçin, ona Abdest Ayeti de denir. Bu kıssada İnen teyemmüm âyetinin hangisi olduğu hakkında görüş ayrılıkları vardır. el-Humeydî'nin bir rivayetinde el-Mâide: 6. âyetinin indiği belirtilmiş olduğundan, parantez içinde ona işaret ettik.

[31] Hadîs, umûmî surette sahâbîler hakkında gelmiştir. Sahâbîlere sövmenin ha-râmlığına delâlet eder. Ancak bu harâmlık Ebû Bekr hakkında daha kuvvetlidir: Sahâbîler'in umûmunda Ebû Bekr de dâhil olduğu, onun da Peygamber'den sonra insanların en faziletlisi olması yönünden, hadîsle başlık arasında uygunluk görülmüştür.

Müdd'ün en amelî ölçüsü, iki avuç birleştirilerek avuçlamaktır. Bu mikdâr hububata müdd denir. Peygamberdin müddü misâl ve mikyas seçip onunla takdîr buyurması, müddün örf ve âdette verilen sadaka mikdânının en az sınırı olması i'tibâriyledir.

[32] Erîs, Medine'de, Kubâ mevkiine yakın meşhur bir bostandır. İçindeki'kuyu da bostana izafetle Erîs Kuyusu diye anılmıştır. Hz. Usmân'm halifeliği zamanında Peygamber'den gelen mühür, halîfenin parmağından bu kuyuya düşmüştü. Râvî Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin, Ebû Ruhm ve Ebû Burde adlarında iki kardeşi vardır. Bu hadîste ismini açıkça söylemediği, fakat arkasından yetişip buradaki hayra katılmasını temenni ettiği kardeşi, bunlardan birisidir.

[33] Başlığa uygunluğu, burada bu üç sahâbînin: Ebû Bekr, Umer ve Usmân'm faziletlerinin açıklanması ve Ebû Bekr'in cennetle müjdelenme ve Peygamber'in sağma oturmakta öne geçmesi sebebiyle daha faziletlileri olması yönündendir. Buhârî'nin bunu Ebû Bekr'in menâkıbmda getirmesinden maksadı, hâsseten bu noktaya işaret etmektir.

[34] Nevevî: İşte bu te'vîl doğru firâset nev'indendir, demiştir.

[35] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli olmayacağı üzere sıddîk sözünden alınır. Buhâ-rî bunu Umer'in Fazîleti bâbı'nda da getirdi. Müslim de Ebû Hureyre'den: "Rasûlullah Hıra Dağı'nın üstünde Ebû Bekr, Umer, Usmân ve daha başkaları ile bulunduğu sırada..." suretinde bir rivayet getirmiştir. Hıra Dağı Mekke'de bulunduğundan bu hadîsler, vakıanın hem Mekke'de, hem de Medine'de meydana geldiğine delâlet eder (Aynî).

[36] Başlığa uygunluğu, bunda Peygamber'den sonra hilâfetin Ebû Bekr'e geçeceğine işaret olması, Ebû Bekr'in Umer'den ve diğerlerinden öne geçirilmesi, onun en faziletli olduğuna delâlet etmesi yönündendir.

Bu hadîs, biraz farklı olarak 16 rakamıyla de geçmişti.

[37] Hadîs, Ebû Bekr ile Umer'in faziletlerine delâlet eder, lâkin burada maksad Ebû Bekr'in Umer ve diğerlerine üstünlüğü menkabesidir. Çünkü o herşeyde, hattâ Peygamber'in zikretmesinde de önde gelmektedir. Bu hadîs Umer'in faziletinde de biraz farkla gelecektir.

[38] Başlığa uygunluğu "Ebû Bekr geldi ve nihayet onu Peygamber'den uzaklaştırdı.." sözlerinden alınır. Ebû Bekr'in söylediği âyet, Mûsâ ile Fir'avn kıssasına ve Fir'avn'ın Musa'yı öldürmeye karar verdiği zamanki vak'aya âiddir. Tamâmı şöyledir: "Fir'avn ailesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü'min de şöyle dedi; Siz bir adamı Rabb'im Allah'tır demesiyle Öldürür müsünüz? Hâlbuki o, size Rabb 'inizden apaçık mu 'cizeler de getirmiştir. Bununla beraber eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğrucu ise sizi tehdîd edegeldiği azabın bir kısmı olsun size çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak etmez" (el-Mü'min: 28).

[39] Umer'in babası Hattâb İbn Nufeyl'dir; Kureyş'in önde gelenlerindendir. Anası Hanteme de Hâşim İbn Mugîre'nin kızıdır. Umer, Peygamber'in ikinci halîfesi-dir, kendisine Peygamber tarafından el-Fârûk lâkabı ve Ebû Hafs künyesi verilmiştir. Hafsa onun en büyük çocuğudur. Ebû Bekr'den sonra on yıl, altı ay, dört gece devlet başkanı olmuş, kendisini el-Mugîre'nin kölesi Ebû Lu'lu' Fîrûz öldürmüştür. Umer, yiğitliğin, adaletin, mülk ve millet irâdesinin benzersiz örneğidir. Hakkında müstakil eserler yazılmıştır.

[40] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in cennette Umer'e âid bir köşk görmesidir. Hadîste adı geçen Ebû Talha, Ensâr'dan Zeyd ibn Sehl'dir; yiğit bir İslâm mücâhididir. Peygamber: "Gaza meydanında Ebû Talha'nın bir haykırması, düşman üzerine yüz bahâdır kuvvetinden daha te'sîrlidir" buyurmuştur. Ebû Talha'nın

karısı Rumeysâ'mn asıl adı Sehle veya Rumeyle'dir. Bu, Ebû Talha'nm Ümmü Suleym'den başka bir karısı olmalıdır.

[41] Bu, aynı hadîsin başka bir sahâbîden küçük lâfız farkı ile rivayetidir

[42] Hadîsin Umer'in faziletine delîlliği, Peygamber'den en sağlam ve eskimez dîn ilimlerini alıp bellemiş olmasıdır. Bu hadîs, İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

[43] Hadîs, Ebû Bekr'in faziletleri bâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

[44] Hadîsin sonunda İbn Cubeyr ile Yahya "el-Abkariyy" kelimesinin lügat ma'-nâlarını söylemişlerdir. Burada bundan kavmin seyyidi kasdedilmiştir. Bu ez-Zerâbî sözü Kur'ân'da da geçer: "Orada yüksek tahtlar, (önlerine) konmuş kaplar, sıra sıra dizilmiş yastıklar, yayılıp serilmiş saçaklı halılar vardır" (el-Gâşİye: 13-16).

[45] Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in yeminle te'yîd ettiği son kısımdır. Buhârî bu hadîsi burada iki tarîk ile getirmiştir.

Birinci tarîkten gelen hadîs "İblîs'in ve ordusunun sıfatı bâbı"nda da geçmişti.

[46] Bu Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinin de Umer'in faziletine delîlliği gizli değildir.

[47] Hadîsin başlığa delîlliği, Alî'nin hem kendi sözlerinde, hem de Peygamber'den çok işittiğini söylediği Peygamber'in sözlerindedir.

[48] Hadîsteki sıddîk ile Ebû Bekr; iki şehîd ile de Umer ile Usmân murâd edilmiştir.

[49] Başlığa uygunluğu, İbn Umer'in Umer hakkında te'kîdli olarak söylediği sözlerdedir.

[50] Başlığa uygunluğu, Enes'in sözünden alınır. Çünkü o, amelde Ebû Bekr ile Umer'i Peygamber'e yanaştırmıştır

[51] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî burada hadîsi iki senedle ve biraz farklı lâfızla rivayet etmiştir.

Hadîsin son fıkrasındaki "Bulunursa1"1 şartı, şekk için değil, aksine fıkranın ma'nâsmı te'kîd içindir. Çünkü islâm Ümmeti öbür ümmetlerin efdalİ olduğundan, öbürlerinde bulunan ihrâmlı kimselerin İslâm Ümmeti'nde de bulunması muhakkaktır.

Bu hadîste peygamber olmadıkları hâlde kendilerine Allah tarafından haber ilham olunduğu bildirilen zâtlara "Muhaddesûn" deniliyor ki, kendilerine hâdiseler, vakıalar ilham olunan kimseler demektir.

[52] İbn Abbâs el-Hacc: 53. âyetine bu "Muhaddes" lâfzım ziyâde ederek: " uj .iuAİ Nj ^ ^j j^j 'j* îui ^ ıi.jî" okumuştur. İbn abbâs bu hususta konumuz olan hadîse dayanmış olsa gerek. Şu hâlde

"Muhaddes", nübüvvet'in dûnunda bir vahy ve ilham mertebesi demek oluyor. Ve bu yüksek paye Umer'e tevcîh buyuruluyor.
[53] Bu hadîs Ebû Bekr'in Menkabeleri bâbı'nda geçti. Buhârî bunu burada değişik bir sened ve biraz farklı lâfızla getirmiştir.
[54] Başlığa uygunluğu, içinde Umer'in fazileti bulunması yf^t de îmân Kitabı, "îmân ehlinin amellerde birbirlerinden ustun oluşları babı nda küçük farklılıkla geçmişti.
[55] Umer'in Abdullah ibn Abbâs ile onun yakınları ve arkadaşları hakkında endişe , etmesi, kendisinden sonra kopacak bir fitne ve ihtilâl sezmesinden dolayı İdi. Hakîketen bu fitne, Usmân zamanında başlamış ve sürüp gitmiştir.
[56] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yemîn olsun sen muhakkak Rasûlullah'a yâr ve hemdem oldun..." sözlerinden alınır. Çünkü bu sözlerde Umer lehine büyük bir fazîlet vardır.
Umer, hicretin yirmiüçüncü yılı zu'l-hiccesinİn yirmialtmcı günü sabah namazında iken Mugîre ibn Şu'be'nin İranlı kölesi Ebû Lu'lu' tarafından zehirli bir hançer ile vurulup şehîd olmuştur (Aynî).
Umer devlet işlerinde ve halkın idaresinde bir kusur yapmış olmaktan dolayı erişecek Allah azabından korkuyor, bunun dehşetini ifâde ediyordu.
[57] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs başka bir tarikten ve daha uzun bir metin ile "Ebû Bekr'in Fazîletleri bâbı"nda da geçmişti.
Usmân'ın bu hadîsin sonunda Allah'a hamdettikten sonra söylediği "(Mu-sîbet ve imtihanlarda) yardımına sığınılacak olan ancak Allah 'tır" sözü, Kur'-ân'da Ya'kûb Peygamber'in ve bizim Peygamberimiz MuhammedİN tebliğinde de geçmektedir: Yûsuf: 18, el-Enbiyâ: 112.
[58] Başlığa uygunluğu şu yöndendir: Peygamber'in o cemâat içinde Umer'in elini tutması, son derece sevgiye ve beraber olmaya delildir. Eğer Umer'de büyük bir fazilet olmasaydı, elbette Peygamber onun elini tutmazdı (Aynî).
[59] Usmân'ın neseb zinciri Peygamber'le Abdu Menâf'da birleşir. Ebû Amr, kün-yesidir. Evvelâ Peygamber'in kızı Rukayye ile; onun Ölümü üzerine de diğer kızı Ümmü Kulsüm ile evlendiği için "İki nûr sahibi" ma'nâsına "Zu'n-Nurayn" lakabı ile şöhret kazandı.
[60] Bu ta'lîk Vakf'ta, "Bir arazî yâhud kuyu vakfettiği zaman bâbı"nda senediyle geçti.
[61] Bu da bundan evvel zikredilen yerde aynı kitabın aynı bâbındaki aynı hadîste geçmişti. Zorluk ordusu, Tebûk seferi için hazırlanan ordudur. Bu sefer bir kıtlık senesinde ve yazın en sıcak zamanına tesadüf ettiğinden "Darlık ve güçlük seferi" diye anılmıştır. Bu Tebûk seferinde Usmân, dokuzyüz elli deve ve elli at vermek suretiyle askerin techîzine katılmış ve Rasûlullah'a da bin dînâr vermiştir.
[62] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs yakında bundan önceki bâ-bın sonunda da geçmişti.
[63] Hammâd'm bu hadîsinde Peygamber, Usmân'ın girmesiyle ondan haya ederek açık olan dizini örtmüştür. Çünkü Usmân hayasının çokluğu ile meşhur idi, bunun için Peygamber onun yanında, hayanın gerektirdiği örtünmeyi yapmıştır. Bâzı âlimler bu hadîsle dizkapağmm avret olmadığına delîl getirmişlerdir (Kastallânî).
[64] Müslim'in Haddler Kitâbı'ndaki rivayette bu Velîd'in vâlîlik yaptığı yerde sabah namazını iki rek'at kıldırdıktan sonra "Daha kıldırayım mı?" dediği, şa-râb içtiği ve kusarken görüldüğü şâhidlerle isbât edilip hadd cezası vurulduğu bildirilmiştir.
[65] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Usmân Alî'yi çağırdı da Velîd'e deynekleme cezası vurmasını emretti,." sözlerindedir. Çünkü Usmân, kardeşine deynek cezası vurdurmuştur. Bu hareket de Usmân'ın hakkı gözetmesine delâlet eder..
[66] Başlığa uygunluğu, Usmân'ın Ebû Bekr ve Umer'den sonra insanların en faziletlisi olduğuna delâlet etmesi yönündendir...
Tirmizî bu hadîs sahihtir, fakat ma'nâsı i'tibâriyle garîbdir, demiştir. Bu ga-rîbliği gidermek ve hadîse bir açıklık vermek için sarihler çeşitli tevcihler yapmışlardır. Şârih Hattâbî şöyle demiştir: Saadet asrında efdaliyet derecesi, sahâbîlerin yaşlı başlı ihtiyarlan arasında aramlmıştır. O ihtiyarlar ki, Rasûlul-lah onlarla İslâm'ın mühim işlerini müşavere ve müzâkere ederdi. Alî ise sağlığında gençlik çağında idi. Binâenaleyh İbn Umer bu hadîsi ile Alî'yi horlamak, küçük görmek ve Usmân'dan sonra gelen fazilet derecesinden indirmek istememiştir. Çünkü Alî'nin mertebesi meşhurdur. Onu ne İbn Umer, ne de sahâbîlerden başka bir zât inkâr eder. Usmân'dan sonra Alî'nin sahâbîlerin en faziletlisi olduğunda ümmetin icmâı vardır.. (Aynî)
[67] Abdullah ibn Umer bu afv ve mağfiret hususuna dâir görüşünü şu âyetlere dayandırmıştır:
' "Hakikat, iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönen(\er yok mu); onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kandırmak istedi. And olsun Allah (yine) onları affetti. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, halimdir" (Âlu İmrân: 155).
Bu âyette bildirilen iki'ordu ile murâd: a. Peygamber ile sahâbîleri, b. Ebû Sufyân ile Kureyş kuvvetleridir. Uhud harbi hakkında Cihâd Kitâbı'nda yeterli açıklama geçmişti
[68] Başlığa uygunluğu, bunda Usmân'a âid büyük bir fazilet bulunması yönünden-dir. O da Allah'ın onu affetmesi, mağfiret etmesi, kendisi kaybolduğu hâlde onun için ecir ve pay hâsıl olmasıdır. Bu, Usmân'dan başkası için hâsıl olmamıştır. Bir de Peygamber sağ elini işaret ederek: "Bu, Usmân'ın elidir" deyip sol eline sürmek suretiyle Usmân için bey'at etmesidir, işte bunlar Allah'ın Usmân'a ihsan ettiği büyük fadldır (Aynî).
Rıdvan Bey'atı Mısver ibn Mahrame ile Mervân'ın ortak rivayet ettikleri Hudeybiye hadîsinde geçmişti (Cihâd Kitabı).
[69] Bu hadîs daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "iki şehîd" sözünden alınır. Çünkü bu şehîdlerden biri Usmân(R)'m kendisidir
[70] Umer, bu iki sahâbîyi Irak arazîsi üzerine harâc verisi, ahâlîsi üzerine de cizye vergisi koymaları vazifesiyle Irak'a göndermiş idi (Kastallânî).
[71] İbn Sa'd'ın ez-Zuhrî'den sahîh bir senedle rivayetine göre Umer, İslâm fetihlerinin genişlemesi ve esirlerin çoğalması üzerine Medine'nin nizamı nâmına erlik çağına ermiş genç esirlerin Medine'ye girmelerine izin vermiyordu. Nihayet Küfe Vâlîsi Mugîre ibn Şu'be'den aldığı bir mektûbda, yanında bulunan genç bir san'atkân zikrediyor ve bunun demir ve ağaç nakış işlerindeki ustalığından, iyi bir marangoz olduğundan ve Medinelİler'İn bundan fayda göreceklerinden söz ederek, Medîne'ye girmesine izin verilmesini tavsiye ediyordu. Bunun üzerine i Mugîre'nin bu kölesine izin verildi. Mugîre buna aylık yüz dirhem harâc kesmişti. Köle bunun ağırlığından Umer'e şikâyet etti. Fakat Umer, kölenin san'atı-na göre bu haracı çok bulmadı. Köle titizlenerek çıktı. Ve birkaç gün sonra bu û'ikd su'ikasdı yaptı.
ez-Zuhrî'nin rivayetine göre, cânînin taşıdığı hançer, iki başlı olup kabzası ortasında imiş. Bununla Umer'i üç yerinden yaralamış. Bu yaralardan birisi göbeği altında olup, geniş bulunduğundan ölüme sebeb olmuştur.
Bu kölenin îrân fetihleri sırasında esîr edilerek Medîne'ye getirilen ve ma-iyyetiyle beraber müslümân olan Hürmüz'ün teşvikiyle bu cinayeti işlediğine dâir de rivayet vardır. Ve bu rivayette daha mühim sebeb bildirilmektedir: Cizye Kitabı, 3. hadîs.
[72] Şûra hey'etinin altısı, Peygamber'İn kendilerini cennetle müjdelediği on büyük sahâbîdendir. Geriye Saîd ibn Zeyd ile Ebû Ubeyde kalıyordu. Ebû Ubeyde evvelce vefat etmişti. Saîd ibn Zeyd, Umer'in amca oğlu bulunduğundan, seçim işinde akrabasının re'yi bulunmasını istememişti.
[73] Bu ifâdeler Ensâr'm medhine âid olan şu âyetlere uygun düşmüştür: "Onlardan evvel (Medine'yi) yurt ve îmân evi edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa mu-râdlarına erenler onların tâ kendileridir" (el-Haşr: 9).
[74] Verâ, vâv'ın üç harekesiyle mebnî olarak el- Verâ, ma'rife olarak zarflardandır Ense cihetine denilmekle zıdd ma'nâlı kelimelerdendir: "Huve verâeke ev hal-feke ev kuddâmeke" (yâni: O Senin arkanda yâhud önündedir) denilir... (Kaa-mûs Ter.).
[75] Bu iki parantez arasındaki ziyâde, hadîsin diğer bir rivayet tarîkinden alındı ki,
bunu el-Medâyinî getirmiştir (İbn Hacer).
[76] Bu uzun hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîs başlıktakilerin hepsini şâmil bulunuyor.
Bu hadîsin bir parçası Cenazeler Kitabı, "Peygamber'in kabri hakkında gelen haberler bâbı"nda geçmişti. Buhârî bu şûra hadîsini Hükümler Kİtâbı'n-da da Humeyd ibn Abdirrahmân ibn Avf rivayeti ile Mısver ibn Mahrame'den getirmiştir. Orada hadîsi buradakine benzer ve buradakinden daha tamam olarak sevketmiştir.
Umer'in bu kıssasında birçok fâideler vardır: Umer'in müslümânlara ve zimmet ehli olan gayrimüslim tebeaya şefkati, onlara nasîhatİ, müslümânlar içinde sünneti ayakta tutması, Rabb'inden şiddetle korkması, dîn İşine kendi işinden ziyâde ehemmiyyet vermesi, borcun ödenmesini vasiyyeti, hayır ehli yanında gömülmeye dikkati, devlet başkanını ta'yînde şûraya gidilmesi ve en faziletli olanın öne geçirilmesi, devlet başkanlığının bey'atla bağlanılıp sabit olacağı, her hâlde ma'rûf ile emre yapışma, harâc ve cizye vergilerini ağırlaştırmaktan sakınma ve takat yetirilemeyecek vergileri terketmek.;.
ve daha başka birçok fâideler ki, bunlar düşünmekle zahir olur. Muvaffak kılıcı ancak Allah'tır (Fethu'l-Bârî, Umdetu 'l-Kaarî).
[77] Alî'nin anası Fâtıma bintu Esed İbn Hâşim ibn Abdi Menâf'tır. Bu kadın Hâşi-mîler arasında ilk Hâşimî çocuk doğuran bir Hâşimî kadın olmakla meşhurdur. Fâtıma müslümân olup sahâbiyye kadınların büyükleri sırasına geçmiş, Rasûlullah hayâtta iken Medine'de vefat etmiştir (Kastallânî).
[78] Bu ta'lîk Umretu'l-Kadâ babında gelecek olan uzun el-Berâ ibn Âzib hadîsinin bir parçasıdır. Bu uzun hadîsin bir rivayeti Sulh Kitâbi'nda da geçmişti. Bu fıkradaki "Min'1" edatının bu nev'ine "Min el-ıttısâlî" denilir ki, İki müteallakın medhûlüne bağlılığını ifâde eder. Buna göre bu fıkranın ma'nâsı: Ey Alî! İlim, hısımlık, neseb yönlerinden, aramızda çözülmez bir bağlılık var, demek olur. "Senin bana bağlılığın, Harun'la Musa'nın bitişikliği menzilesindedir" hadîsi de böyledir.
[79] Umer'in bu sözü, bundan evvel geçen bâbdaki Umer'in vefatı hadîsinden bir parçadır
[80] Bu hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Alî'nin faziletine ve yiğitliğine delâlet etmektedir. Aynı zamanda bunda Peygamber'in bir mu'cizesi de vardır. Çünkü bayrağı vereceği kimsenin eliyle Hayber fethini haber vermiş, haber öylece gerçekleşmiştir. Bu hadîs, Cihâd Kitâbı'nda "Elleriyle bir kimse İslâm'a giren kişinin fazileti bâbı"nda da geçmişti.
[81] Bu da geçen hadîsin başka bir tarîkidir.
[82] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Alî'nin fazîletine ve Peygamber yanındaki mertebesinin yüksekliğine delâlet etmesi yönündendir. Bu delâlet şöyledir: Çünkü Peygamber, Alî'nin yanma yürüdü ve Mescid'e girdi, Ali'nin sırtından toprakları eliyle silkti ve onu razı kılmak istedi. Zîrâ Alî ile Fâtıma arasında birşey olmuştu da Alî bu sebeble Mescid'e çıkmış ve orada yatmıştı.
Peygamber'in dâmâdı Alî'yi böyle bir künye ile künyelemesi mîzâh ve bu vesile ile Alî'yi taltif etmektir.
Bu hadîs, Namaz Kitabı, "Kişinin Mescid'de uyuması bâbf'nda da geçti.
[83] Başlığa uygunluğu "Sonra Alî'den sordu, İbn Umer de Alî'nin güzel amellerini zikretti" sözünden alınır. Çünkü Abdullah îbn Umer Alî'yi güzel vasıflanyle medhetmiştir. Bu da Alî'nin fadlı ve fazîleti olduğuna delâlet eder.
İbn Umer'in ona: "Gücün neye yeterse yap" sözünün ma'nâsı: Benim sana söylediğim şeyler haktır. Hak söyleyen, kendisi hakkında söylenecek bâtıllara ehemmiyet vermez, demek oluyor.
[84] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Alî ile Fâtıma'nm yatakta bulunurlarken yanlarına girmesi ve onlara yataklarından kalkmamayı emretmesi yönün-dendir. Bu, Alî'nin Peygamber'in yanında büyük bir derecesi olduğuna delâlet eder (Aynî).
İbn Teymiyye şöyle demiştir: Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devam ederse, ona meşakkat ve yorgunluk arız olmaz. Çünkü Fâtıma çok. çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de Peyamber onu bu yolda zikre devam etmeye sevkeylemiştir (Kastallânî).

Peygamber'in kızı Fâtıma'ya bir köle vermemesinde, teblîğ ettiği İslâm esasları içinde esirliğin doğurduğu kölelik müessesesini kaldırmak ve hiç olmazsa bu mazlum sınıfı hürr insanların sâhib oldukları medenî bir hayat hakkına eriştirmek esası bulunuyordu. Böyle iken kızının kapısına bir köle bağlamak, ısrarla öğrettiği bu esâsa aykırı bulunduğundan idi.

[85] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Peygamber bunu, Tebûk seferine çıkarken Alî'yi Medine'de halef bıraktığı ve Alî'nin de sefere katılmak istemesi üzerine söylemişti. O hadîste: "Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yoktur" fıkrası da vardır.

[86] Alî bu hadîsi çocuk anası cariyelerin satılıp satılmaması hakkındaki görüş ayrılıkları üzerine söylemiştir. Bu da şöyle olmuştur: Alî Irak'a geldiği zaman: Ben Umer'le beraber, çocuk anaları olan cariyelerin âzâd edilmeleri görüşünde İdim. Şimdi köle edilmelerini düşündüm, demiş. Yapılan i'tirâz üzerine bunu söyle-' mistir (Aynî).

[87] Ca'fer, Alî'nin kardeşidir; Alî'den on "yaş büyük idi. Sekizinci hicret yılında Mûte harbinde şehîd oldu. Künyesi Ebû Abdillah et-Tayyâr'dır. İki kanadlı, iki hıc-retlidir. Yiğit ve cömert idi. İlk müslümânlardandır. Habeşistan'a hicret etti ve Necâşî'nin İslâm'a girmesine sebeb oldu. Sonra Medine'ye hicret etti. Sonra Ra-sûlullah onu Mûte seferinde ordunun kumandanı yaptı. O harbde iki eli kesilince Allah ona cennetle meleklerle beraber uçacağı iki kanat ihsan etmiştir (Aynî).

Buhârî buradaki ta'lîki Kaza Umresi Bâbı'nda senedli ve uzun olarak rivayet ettiği el-Berâ hadîsinde getirmiştir.

[88] Hadîsin başlığa uygunluğu "Fakirler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibn Ebî

Tâlib idi..." sözlerindedir. Çünkü Ebû Hureyre'nin bu beyânları Ca'fer için çok güzel menkabedir

[89] Başlığa uygunluğu, Ca'fer'e "İki kanatlı" denmesinin büyük bir menkabe olması yönündendir. et-Taberânî sahîh bir senedle Abdullah ibn Ca'fer'den rivayet etti ki, Ca'fer'in oğlu Abdullah şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Sana mübarek otsun. Baban melekle beraber gökte uçuyor" buyurdu.

Ebû Hureyre de Rasûlullah: "Ben Ca'fer ibn Ebî Tâiib'i melekte beraber uçuyor gördüm" buyurdu, demiştir. Bunu Tirmizîile el-Hâkim rivayet ettiler... (Aynî).

[90] el-Abbâs, Peygamber'in amcası olup Peygamber'den iki yâhud üç yaş büyük idi. İslâm'a girmesi meşhur rivayete göre Mekke fethinden sonradır. Güzel, semiz, beyaz, uzunca boylu, gür sesli bir zât idi. Bir rivayette İslâm'a girişi eskidir; müslümânhğını gizler idi. Müslümanlığını fetih günü açığa çıkardı. Usmân'ın devlet başkanlığında öldürülmesinden iki sene evvel, otuziki yılında, seksense-kizyaşında iken Medine'de öldü ve el-Bakı' mezarlığına gömüldü (Aynî, Kas-tallânî).

Bu hadis, bu sened ve metin ile Yağmur Duası Kitâbı'nda, "İnsanların imâmdan yağmur duası yapmasını isteme4eri bâbı"nda da geçmiş, gerekli açıklamalar orada verilmişti.

[91] Rasûlullah'ın hısımları Peygamber'e sâhib olan yâhud O'nu gören erkek ve kadınlardan yakın dedesi Abdulmuttalib'e mensûb olanlardır. Onlar, Alî ile Fâtı-ma'dan olan çocukları: el-Hasen, el-Hüseyin, Muhsin, Ümmü Kulsüm; Ca'fer ve çocukları; Hamza ibnu Abdümuttalib ve çocukları; Abbâs ibn Abdilmutta-lib ve erkek çocuklarıdırlar.

Fâtıma, Uhud harbinden sonra Alî ile evlendi. O zaman Fâtıma onbeş yaş ve beş aylık, Alî de yirmibir yaş ve beş aylık ömründe idi (Aynî).

[92] Bu ta'lîk, Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nım son taraflarında senedli olarak geçmişti, oraya bak!

[93] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ın hısımları..." sözünden alınabilir. Bu isnâd aynı ile birkaç kerre geçmiştir. Bu hadîs, buradakinden daha bütün olarak Beştebir Kitâbı'nım evvelinde geçti.

[94] Yânî Ehli Beyt'e ezâ etmeyiniz demiş oluyor. Ehli Beyt, başta Fâtıma olduğu hâlde Alî, Hasen, Hüseyin ile Peygamber'in kadınlarıdır. Şîîler, Peygamber'in. kadınlarım Ehli Beyt'ten saymazlar. Fakat görüş doğru değildir. Ehli Beyt, Peygamber'in evine nisbeti, bağlılığı olanlar demek olduğuna göre, mü'minlerin anneleri de Ehli Beyt'te dâhil bulunması gerekir. Nitekim "Ey Peygamber kadınları, siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere) yumuşak söylemeyin; sonra kalbinde bir maraz bulunanlar tama 'a düşerler. Sözü, ma 'rûf veçhile (ve ağır başlı) söyleyin. Vakaar ile evlerinizde oturun. Evvelki câhiiiyet yürüyüşü gibi yürümeyin. Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allah'a ve Rasülü'ne itaat edin. Ey Ehli Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister" (el-Ahzâb: 32-33) âyetinde de Peygam-ber'imizin kadınlarına "Ehli Beyt" diye hitâb edilmiştir.

[95] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhâri bunu Nikâh'ta ve Talâk'ta da getirmiştir.

[96] Bu hadîs, bu isnâd ve metnin ayniyle Yahya ibn Kazaa'dan olmak üzere Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nın sonlarında geçmişti. Bu, tam bir tekrardır... (Aynî).

[97] ez-Zubeyr, Kureyşî ve Esedî'dir. Nesebi Peygamber'le Kusayy'da birleşir. Annesi Peygamber'in halası olan, Abdulmuttalib'in kızı Safiyye'dir. ez-Zubeyr, cennetle müjdelenen on zâttan biridir. Onaltı yaşında müslümân olmuş, evvelâ" Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Bütün gazvelerde hazır bulun muştur. Zevcesi, Âişe'nin baba ve kızkardeşi Zâtu'n-natıkayn Esmâ'dır. Zu-beyr seksen yaşında iken Cemel harbinde, otuzaltıncı yılda öldürülmüştür. Onu Amr ibn Curmûz öldürmüştür. Kabri, Basra tarafında Canavarlar Vâdisi'nde-dir (Aynî).

[98] Hadîsin başlığa uygunluğu "Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki..." sözlerinden alınır.

[99] Bunun da başlığa uygunluğu Usmân'ın "Dikkat edin!...." sözündedir.

[100] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettikler inden dir. Havarinin tefsiri de yakında geçmişti

[101] Başlığa uygunluğu "Rasûluilah babasıyle anasını benim için bir arada zikretti ve şöyle buyurdu..." sözlerinden alınır. Buhârî'nin râvîlerinden Dâvûdî: Rasû-lallah'ın babasını anasını birleştirerek feda olsun diye tebcil ettiği zât, sahâbîler içinde ikidir: Zubeyr ve Sa'd ibn Ebî Vakkaas.... demiştir.

Bu cümle bir duâ veya bir haber değil, tebcîl için söylenen bir ta'bîrdir.

[102] Bu hadîste de Zubeyr'in kahramanlığı apaçıktır

[103] Talha da Kureyş'tendir. Nesebi, Peygamber'in nesebi ile Murre ibn Ka'b'da birleşir. Ebû Bekr'in nesebiyle de Temim ibn Murre'de birleşir. Ebû Talha, Ebû Bekr'in delaletiyle İslâm'ın ilk günlerinde müslümân olmuştur.' Talha, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Otuzaltmcı yılda Cemel harbinde öldürülmüştür.

Talha'ya "Talhatu'l-Hayr", "Talhatu'l-Cûd" lakablan verilmiştir. Annesi el-Alâ'nın kızkardeşi Sa'be bintu'l-Hadremî'dir, Bu kadın müslümân olmuş, hicret etmiş, oğlundan sonra biraz daha yaşamıştır.

Umer'in başlıktaki sözü, Usmân'a bey'at kıssası ve Umer'in öldürülmesi babında geçmişti.

[104] Hadîslerin Talha'nın faziletine delâletleri gizli değildir. Alî, Talha'nın Cemel Vak'ası'nda şehîd olduğunu duyunca çok ağlamış, hattâ gözyaşları sakalını ıslatmış, sonra da: Ey Talha, benîm ve senin, Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu muttekîlerden olmamızı ümîd ederim: "Biz onların göğüslerindeki kînî söküp attık. Hepsi kardeşler hâlinde, karşı karşıya, tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır" (el-Hıcr: 47) demiştir (Kastallânî).

[105] Sa'd'ın mensûb olduğu Zühre oğullan, Peygamber'in dayılarıdır. Çünkü Peygamber'in annesi Âmine, Zühre oğullan'ndan idi. Ebû Vakkaas'ın asıl adı Mâ-Hk ibn Vehb'dir. Bu, Kılâb ibn Murre'de Peygamber'in neseb zinciri ile birleşir. Sa'd, onyedi yaşında iken müslümân olmuştur. Cennetle müjdelenen on sahâ-bîden biridir. Bunlardan en son vefat edendir; ellibeş yılında, seksenüç yaşında ölmüş ve Medine mezarlığı el-Bakı'da gömülmüştür.

[106] Daha önce geçen Talha hadîsinde de belirtildiği gibi, Uhud harbinde Peygamber yalnız Talha ile Sa'd hakkında babası ile anasını birlikte feda etme ta'bîrini kullanmıştır. Diğer sahâbîler hakkında yalnız babasını yâhud yalnız anasını feda ile tebcîl etmiştir.

[107] Müslümanlığın ilk günlerinde müslümânlar gizli bir cemiyet hâlinde yaşadıkları. için, Sa'd'ın kendisine delâlet eden Ebû Bekr ile Peygamber'den başka kimseyi .tanımamış olması ve bu sebeble kendisini üçüncü saymış olması çok muhtemeldir.

[108] Hadîsin başlığa uygunluğu Sa'd'ın: "Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerinin muhakkak ki birincisiyim" sözündedir. Bu, Sa'd için büyük men-kabedir. Bu ilk okun atılışı şöyle olmuştur: Medine'ye hicretin birinci yılında Peygamber, Ubeyde ibn Haris kumandasında Muhâcirler'den altmış kişilik bir süvari müfrezesini, Ebû Sufyân'ın Şam'dan getirmekte olduğu kervanı vurmak için Râbığ Vâdîsi'ne göndermişti. Bu harb, müslümânları yurtlarından uzaklaştıran Kureyş ile ilk temas idi. Peygamber müfrezeye bir bayrak da vermiş idi ki, bu da müslümânlarm ilk bayrağı oluyordu. Ubeyde, Ebû Sufyân ile karşılaştığında ilk oku Sa'd ibn Ebî Vakkaas atmış, bu da islâm'ın şerefini yükselten İslâm cihâdının ilk oku olmuştur.

Irakhlar'ın Sa'd aleyhinde Umer'e ulaştırdıkları şikâyetler, Umer'in bu şikâyetleri ve ithamları tahkîk ettirmesi ve başka gerekçe ile Sa'd'i Irak Vâlîlili-ği'nden ayırması kıssası, Namaz Kitabı; "Namazın sıfatı bâbı"nda geçmişti. Buhârî bunu Et'ıme ve Rikaak'ta da getirmiştir.

Umer yaralandığı zaman Halifelik seçimi için teşkil ettiği şûra üyeleri arasında Sa'd'a da yer vermiş ve: Ben Sa'd'i aczinden dolayı azletmedim., dediği o kıssada geçmiş idi.

[109] es-Sthr, kadın tarafından olan hısımlığa denir. Fakat burada kişinin kızının zevci ma'nâsı kasdedilmiştir. Buhârî'nin: Peygamber'in dâmâdlarından birisi Ebû'l-Âs ibnu'r-Rabî'dir, demesi de bunun delilidir.

[110] Bu ziyâde, Beşte bir" Kitabı'nda, uzunca bir metinle geçmişti.

Ebû'I-Âs, Abdu Şems oğullan'ndandır, adı Lakît yâhud Huşeym'dir; Ebû'Î-Âs künyesiyle meşhurdur; adiyle anılmamıştır. Anası Hâle bintu Huveylid'dir ki, Hadîce'nİn kızkardeşî oluyor. Ebû'l-Âs, Peygamber olmazdan evvel Muhammed'in en büyük kızı Zeyneb ile evlenmişti. Bedir günü müşriklerle beraber esîr düşünce Peygamber, Zeyneb'i Medine'ye göndermesi şartıyle onu âzâd etmiş, o da Mekke'ye vardığında bu va'dini yerine getirip Zeyneb'i Medine'ye göndermişti. Sonra Peygamber, Zeyneb'i Ebû'1-Âs'a yeni bir nikâhla tekrar vermiştir. Ebû'l-Âs, Yemâme'de şehîd düşmüştür.

[111] Zeyd ibn Harise, Kelb kabîlesindendir. Annesiyle birlikte kendi kabilesine ziyarete giderlerken çapulcuların baskınına uğrayıp, esîr edilmiş. O zaman sekiz yaşında olan Zeyd'i Ukâz Panayırı'nda satılığa çıkarmışlar. Hakîm ibn Hızâm onu dörtyüz dirhem bedel ile halası Hadîce için satın almıştı. Hadîce de evlendikleri zaman onu Peygamber'imize hediye etmişti. Bir müddet sonra Zeyd'in Mekke'de olduğunu duyan babası ve amcası, oğlunun bedelini verip almak üzere, Mekke'ye gelip Rasûlullah'a müracaat ettiler. Peygamber, Zeyd'i, yanında kalmak yâhud babasıyle ailesine gitmek arasında muhayyer kıldı. Zeyd, Rasûlul-lah'ın yanında kalmayı tercih etti. Rasûlullah da Zeyd'i evlâd edindi ve kendi dadısı Ümmü Eymen ile evlendirdi. Bu evlilikten Usâme doğdu.

Zeyd'in çok üstün kaabiliyetleri ve menkabeleri vardır, Zeyd'in menkabe-lerinin en büyüğü, adının Kur'ân'da (el-Ahzâb: 37) zikredilmiş olmasıdır.

Kölelerden ilk müslümân olan Zeyd'dir. Zeyd, ordu kumandanlığına kadar yükselmiş, ve Mûte harbinde şehîd olmuştur.

[112] Peygamber'in bu sözü el-Ahzâb: 5. âyetindeki emre uyma ve itaat etme örneğidir. Buhârî, el-Barâ'nın bu hadîsini Sulh Kitâbı'nda getirmişti.

[113] Mûte harbinde sıra ile kumandan olan Zeyd ibn Harise, Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha arka arkaya şehîd düşmüşler, gâzîler de ağır kayıplarla Medine'ye dönmüşierdi. Peygamber, içlerinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde... gibi büyüklerin de bulunduğu büyük bir ordu hazırlayıp, Usâme'yi bu ordunun başkumandanı ta'yîn etmişti. Bu ta'yîne i'tirâz sözleri üzerine, Peygamber, metindeki sözleri söylemişti. Bu, Usâme için büyük bir fazilettir.

[114] Usâme ile babasının rengi biraz farklı olduğu için, CâhilİIyet devrinde Usâme'nin nesebi hakkında dedikodu edilmişti. Zeyd, Rasûlullah'ın evvelâ kölesi, sonra evlâdlığı olduğu için, bu dedikodulardan üzülmüştü. Şimdi ise dedikoducular, kendi kanâatlerince hükme medar olan izcinin bu sözü ile susturulmuş oluyorlardı. Peygamber bu şübhenin giderilmiş olmasından sevinmiştir.

eî-Kaaif, izci demektir ki, eldeki, ayaktaki, yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerlikle fer'in nesebini asl'a katan ve döndüren kimsedir. Kaaifin sözüne hukuken ehemmiyet verilir ve "Kıyâfe(= İzcilik)"bir ilim sayılırdı. Za-mâmmızdaki parmak izi işlemleri de belki kıyâfe ilminin bir şu'besi sayılabilir.

[115] Bu, Âişe hadîsinin diğer bîr tarîkten gelen rivayetidir. Hadîsin bu bâbda getirilme sebebi, Usâme'nin, Rasûlullah'ın müstesna teveccühüne güvenerek, kimse nin cesaret edemediği bir şefaat ve delâlette bulunmasıdır. Bu kadın Fâtıma bintu Esved'dir. Bu hırsızlığı Mekke'nin fethi günü yapmıştı. Yüksek içtimaî mevkiine güvenerek, ganimet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık

haberi yayılınca, Kureyşliler bunun şer'î hadden affî çârelerini aramağa başlamışlar ve Usâme'yİ bulmuşlardı.
Bunda Usâme'ye âid büyük ve açık bir menkabe vardır.
[116] Abdullah ibn Umer bu hükmü, Rasûlullah'ın Zeyd'i ve Usâme'yİ çok sevdiğini bildiği için, onların zürriyeti olan Muhammed'i de seveceğini, onlara kıyâs ederek vermiştir (Aynî).
[117] Ümmü Eymen, Bereke bintu Sa'lebe'dir. Aslen Habeşli olup, Peygamber'in babası Abdullah'ın cariyesi idi. Evvelâ Ubeyd ibn Amr ile -yâhud Abîd ibn Hilâl el-Hazrecî ile- evlenmiş, onda Eymen adındaki oğlunu doğurmuş idi. İlk kocasının ölümü üzerine Peygamber onu Zeyd ibn Harise ile evlendirdi. Ondan da Usâme'yi doğurmuştur. Peygamber: "Ümmü Eymen, annemden sonra benim ikinci annemdir" buyururdu.
Ümmü Eymen, Peygamber'in vefatından sonra vefat etmiştir.
Buhâri hadîsin bu kadarını Süleyman'dan işitmemiş de, bunu arkadaşlarından bâzısına yüklemiş ve böylece işittiği ile işitmediğini beyân etmiştir. Onun mükâfatını ancak Allah verir! Tahriri ne kadar ince ve ne kadar şiddetlidir! (Aynî).
[118] Abdullah erlik çağına ermeden küçük yaşta babası Umer'le beraber müslümân olmuştur. Babası ve anası Zeyneb'le beraber de Medine'ye hicret etmiştir. Hicret sırasında on yaşında idi. Bedir, Uhud gazaları müstesna olmak üzere, bütün gazvelerde hazır bulunmuştur. Bedir ile Uhud'a, yaşı küçük olduğu için götürülmedi. Bunlardan sonra gelen Hendek gazvesine onbeş yaşında katıldı. Sahâ-bîlerin en yüksek âlimlerinden ve müctehidlerinden idi. Çok hadîs rivayet eden sahâbîlerden biridir. Sünnetle amel eder, bid'atten şiddetle çekinirdi. İmâm Mâlik: "İbn Umer seksendört yaşına kadar yaşadı. Bunun altmış senesini fetva vermekle, yânî müslümânların dînî mes'elelerini çözmekle geçirdi. Onun bütün ilimlerini kölesi Nâfi' öğrenip yaydı" demiştir. Muhammed'in Peygamber oluşunun ikinci yâhud üçüncü yılında doğmuştu. Hicretin yetmişücüncü yılında vefat etti. Zâlim Haccâc'ın sü'ikasdine uğramıştır. Şöyle ki: Abdulmelik ibn Mervân, saltanatı zamanında Hicaz'da vâlî ve kumandan bulunan Haccâc'a her vesile ile gönderdiği emirnamelerde İbn Umer'e hürmet etmesi, haccda ve dînî hususlarda onun emri hâricine çıkmamasını bildiriyordu. O sene hacc emîri de ta'yîn olunan Haccâc'a hacc mes'eklerinde İbn Umer'e muhalefet etmemesini bildirmişti. Zâlim vâlî uzayıp giden bu tavsiyelerden sıkılmıştı. Nihayet Arafat vakfesinin sünnet olan zamanını geçiren Haccâc hutbe yaparken, İbn Umer: Beytu'Uahı tahrîb eden, Allah dostlarını Öldüren zâlim, bu gün de Peygamber'in sünnetini tahrif etti! diye bağırmıştı. Bunun üzerine Haccâc, adamlarından birisine verdiği zehirli bir harbeyi Arafat'tan dönüşte halkın kalabalık olduğu - --J- 1-"K" hairlmna saDİattırarak yaralamış ve o da bu yaradan zehirlenerek ölmüştür (Biraz kısaltma ile Kastallinai, İrşadü's, VI , 134- 135)
[119] Ebû Zerr nüshasında böyle gelmiştir. O: Bu Muhammed, müellif Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî'dir. Buhârî bununla kendisini kasdetti, demiştir. Bu Muhammed ziyâdesi, diğer nüshalarda yoktur.
[120] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Abdullah için: "Abdullah ne iyi kişidir" demesi ile üçüncü meleğin: "Sen korkutulmayacaksın" sözündedir.
[121] Başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber'in: "Abdullah iyi bir kişidir" sözü, Abdullah için büyük bir menkabedir.
Hafsa, Umer'in kızı ve Abdullah ibn Umer'in kızkardeşidir; Peygamber'in de kadınlarındandır.
Bu hadîsler Namaz Kitabı, "Teheccüd namazı bâbı"nda da geçmişti.
[122] Ammâr ibn Yâsir, ilk müslümânlardandır. Annesi Sumeyye'dir. Bu baba, oğul ve ana; üçü de ilk günlerde müslümân olmuşlar ve Kureyş'in işkencelerine uğramışlardır. Hattâ Sumeyye, bu işkence sırasında fecî' şekilde (ayaklan iki deveye bağlanıp sürülmek suretiyle) parçalanmış ve müslümânların İlk şehidi olmuştur. Yâsir de daha evvel öldürülmüştü. Ammâr yaşamış, evvelâ Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Bütün gazvelerde bulunmuş, sonra otuzyedin-cİ yılda Sıffîn Vak'ası'nda şehîd edilmiştir. Alî ile beraberdi.
Huzeyfe ibnu'İ-Yemân, babasıyle beraber Medine'de müslümân olmuşlardır. Abs kabilesine mensûbdur. Peygamber kendisini sırdaş edinmiş, olmuş olacak fitneleri ve hâdiseleri ona gizlice bildirmiştir... İran fetihlerinde bulunmuş, Ni-hâvend harbinde Nu'mân ibn Mukarrîn'in şehîd olması üzerine, başkumandan olarak büyük zaferler kazanmıştır. Böyle iken Huzeyfe çok mütevâzî bir hayât sürmüştür. Usmân'ın şehîd edilmesinden kırk gün sonra 36 yılında vefat etmiştir.
[123] Başlığa uygunluğu "Allah'ın şeytândan kurtardığı kimse sizde değil mi?" sö-zundedır. Çünkü bununla murâd Ammâr ibn Yâsir'dir. Bir de: "Peygamberin sırr sahibi sizde değil mi?' sözündedir. Çünkü bundan da maksad Huzeyfe ibnu'I-Yeman dır.
[124] Bu da geçen hadîs hakkında diğer bir tarîktir.
el-Leyl Süresi'nin bu üçüncü âyetinin İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ'mn ısrarla İddia ettikleri kıraati, mütevâtir olan Mushaf'ta tesbît olunan kıraate muhaliftir. Denilebilir ki, bu âyet iki kerre nazil olmuştur. Birincisi "Ve'z-zekeri verl-ünsâ" suretinde idi. Bu kıraati İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ ezberlemişler. Sonra ikinci bir defa da " Ve mâ halaka 'z-zekerâ ve *l-ünsâ' * suretinde nazil olmuştur. Fakat bu iki büyük sahâbî bunu işitmemiş olacaklar ve böylece cumhurun mütevâtiren rivayet ettikleri kıraate muhalefet etmiş bulunmaktadırlar. Nitekim Abdullah ibn Mes'ûd "Muavvizetân " sûrelerini de Kur'ân'dan değildir, sanmıştı (Aynî).
[125] Ebû Ubeyd'nin adı Âmir ibn Abdillah ibni'l-Cerrâh'tır. Nesebi, Fıhr'de Pey-gamber'in nesebiyle birleşir. Anası Ümeyye bintu'l-Hâris'tir. Ebû Ubeyde'nin babası Bedir harbinde kâfir olarak ölmüştür. Rivayete göre Kureyş tarafında bulunan babasını Ebû Ubeyde kendisi öldürmüştür.
Ebû Ubeyde, sahâbîlerin en büyük mücâhidlerindendir, bütün gazvelerde bulunmuştur. Peygamber'in vefatından sonra Ebû Bekr ve Umer zamanlarında yapılan fetihlerde bazen başkumandan, bazen de Hâlid ibn Velîd'in maiyyetin-de olarak çok büyük hizmetler îfâ etmiştir. Nihayet Umer'in Şam'da vâlîsi İken, hicretin onsekizinci yılında meydana gelen Amvâs taununda vefat etmiş, cenaze namazını Muâz ibn Cebel kıldırmıştır. Kabri Amsâ Köyü yakınında Gürbi-sân mevkiindedir (Aynî).
[126] Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır.
Emânet, bütün sahâbîlerde ortak bir sıfat olduğu hâlde, bunun Ebû Ubey-de'ye tahsîs buyurulması, onda ziyâde olduğunu bildirmek içindir. Peygamber'in, sahâbîlerin büyüklerinden herbirini bir meziyetle tahsîs etmesi, onda o meziyet ve faziletin çok bulunduğunu bildirmek içindir. Bunu Tirmizî ile îbn Hıbbân'-ın, Enes'ten rivayet ettikleri şu hadîs açıklamaktadır: "Ümmetimin en merhametlisi Ebû Bekr'dir, ilâhî emirde en şiddetli olanı Ömer'dir. Hayada en sâdık olanı Usmân'dır, halâ! ve haramı en iyi bileni Muâz ibn Cebel'dir. Farâizi en iyi bileni Zeyd ibn Sâbit'tir. En düzgün Kur'ân okuvanı Ubeyy ibn Ka'b'dır. Her ümmetin bir emtni vardır; bu İslâm Ümmetı'nin emâneti Ebû Ubeyde'ye hâsstır" (Fethu'l-BârTdekı tenbîh fırkasından nakledildi).
[127] Buhârî burada Mus'ab'ın menkabeleri hakkında hiçbir hadîs getirmemiştir. Sanki o, Sahth1 ini toplamış, yazmış, fakat beyaza çekmemiş de, beyaza çekme işi talebeleri tarafından yapılmış gibidir. Mus'ab, sahâbîlerin en büyüklerinden ve fazîletlilerindendir. Peygamber, Erkam'ın evine girmesi akabinde müslümân olmuş, Peygamber onu Medîneli-ler'e Kur'ân okutması için hicretten önce Medine'ye göndermiştir. Medîne'de ilk cumua namazım kıldırandır (ibn Hacer, Kastallânî).
Cenazeler Kitâbı'nda onun faziletine âid şu hadîs geçmişti: "Habbâb ibn Erett (R) şöyle demiştir: Biz Mekke'den Medine'ye dünyâ için değil, Allah rızâsı için Peygamber'le beraber hicret ettik. Arlık ecir ve mükâfatımız Allah'a âid-dir. Muhacirlerden bu ecir ve sevâbdan hiçbirşey tatmadan âhirete gidenler vardır ki, Mus'ab ibn Umeyr onlardandır. Onlardan kendilerine hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır. Mus'ab, Uhud günü şehîd olmuştu da biz onu saracak bir kefen bulamamıştık. Yalnız şehîdin bir kaftanını bulmuştuk. Biz şehîdi ona sarmağa çalıştık. Başını bururken ayaklan açılıyordu, ayaklarım kapatırsak başı açığa çıkıyordu. Peygamber (S) bize şehîdin başını Örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır otu koymamızı emretti".
[128] Hasen İle Hüseyin, Peygamber'in Alî ile Fâtıma'dan doğan torunlarıdır. Hasen hicretin üçüncü yılı ramazânında doğmuştur. 37 yaşında Halîfe olmuş, yedi ay bu vazifede kaldıktan sonra, kendi arzusu ile ayrılmıştır. Bundan sonra yedi yıl daha yaşamış, 49. hicret yılında zehirlenerek öldürülmüştür.
Nâfi'den gelen hadîs Buyu' Kitâbı'nda uzun bir metinle geçmişti.
[129] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu benim oğlum seyyiddir..." sözündedir.
Bu hadîs Sulh Kitâbı'nda da geçmişti
[130] Hüseyin ibn Alî ibn Ebî Tâlib.Peygamber'in Fâtıma ile Alî'den doğan ikinci torunudur. İbn Sa'd, Tabakaat'mda Hüseyin'in dördüncü hicret yılında doğ-, duğunu bildirmiştir. Bu hadîste anlatılan Kerbelâ faciası, hicretin 61. yılında, âşûrâ gününde vâki' olmuştu. Ve tbn Ziyâd'ın karşısına Hüseyin'in başıyla beraber, yetmiş iki şehîdin başlan da getirilmişti. Hüseyin şehîd olduğu zaman ellidört yaşında idi.
Fakat, çok geçmeden, Allah'ın intikaam ve cezası bu şerîri yakaladı. Bir sene sonra İbrâhîm İbn Eştur -ki Muhtar es-Sakafî'nin kumandanlarından idi-Abdullah ibn Ziyâd'ı öldürdü. İbn Ziyâd'ın başı da Muhtar es-Sakafî tarafından Muhammed ibn Hanefiyye'ye veyâhud Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e gönderildi.
Hadîsin sonundaki vesme bitkisi hakkında şu bilgi verilmiştir: el- VesmetU, temre vezninde, çivit yaprağına denir, bir kavle göre bir başka nebat adıdır ki, yaprağı ile boyalanın ;it ^Kaamûs Ter.).
[131] Buradaki hadîslerin Hasen ile Hüseyin'in faziletine delâletleri gizli değildir. Bunlar daha önceki bâblarda da geçmişti. İbn Hacer'in Fethu'l-BârTdc dediği gibi, Buhârî Sahîhİ'nin bu kısımları talebeleri tarafından beyaza çekilmiş olması ihti mâlinden, Menkabeler Kitâbı'nın tertîbinde bâzı öne geçirme, arkaya bırakma veya kimi sahâbîleri hiç zikretmeme gibi düzensizlikler olmuştur.
[132] Başlığa uygunluğu, Peygamber'İn "Onlar benim iki rey hanımdır" sözündedir. Reyhan, güzel kokulu bir ottur.
İbn Umer: Irakhlar'm en büyük cinayeti işlerken, onun dînî ve şer'î fecaatinin derecesini araştırmadıkları hâlde, şimdi enhakîr bir mes'ele hakkında fetva istemeleri şaşılacak birşeydir, demek istemiştir.
[133] Bilâl İbn Rebâh, Habeşli'dİr. Peygamber'İn devamlı müezzini olmuştur. Bİlâh Umeyye ibn Halefin kölesi iken müslümân olmuş, İslâm'ı terketmesi için efendisi tarafından işkencelere uğratılmış. Bunun üzerine Ebû Bekr onu satm alarak hürriyete kavuşturmuştur. Bilâl evvelâ Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Hazarda ve seferde Peygamber'den ayrılmamıştır. Hicretin yirminci yılında, altmış küsur yaşında iken Amvâs taunundan Şam'da vefat etmiştir.
[134] Bu, Gece Namâzı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.
[135] Başlığa uygunluğu, Umer'in Bilâl'e seyyid demesi yönündendir. Bu söz, Bilâl için büyük bir menkabedir.
[136] Hadîsin devamı şöyledir: Bunun üzerine Ebû Bekr, Bilâl'e: Ey Bilâl, hem Allah hakkı için, hem benim için Medine'de kal, dedi. Bilâl de Ebû Bekr zamanında Medine'de kaldı. Ebû Bekr'in ölümü üzerine Umer'den izin alarak Şâm taraflarına gitmiştir.
Başlığa uygunluğu "Beni Allah ameliyle başbaşa bırak" sözünden alınabilir. Çünkü onun bu sözü, maksadının Allah'a doğru yalnız gitmek ve Allah ameliyle meşgul olmak olduğuna delâlet eder. Bu ise az olmayan bir menkabedir (Aynî).
[137] Abdullah ibn Abbâs, Abdulmuttalib'in torunu ve Peygamber'in amca oğludur. Annesi Ümmü'1-Fadl, mü'minlerin annesi Meymûne'nin kızkardeşidİr. ibn Abbâs hicretten üç yıl evvel Mekke'de doğmuştu. Peygamber'in ölümü sırasında onüç yaşında idi. İbn Abbâs hicretin altmişsekizinci yılında Tâif'te vefat etmiş, cenaze namazını Muhammed ibn Hanefiyye kıldırmış ve: "Bugün tslâm Ümmeti'nin en büyük terbiyecisi ölmüştür" demiştir.
[138] îmâm Şafîî'ye göre hikmet, Rasûlullah'ın sünnetidir. Bu tefsire göre, hadîsin iki rivayet yolu arasında tenazur bulunur, Bir rivayet tarikinde Kitâb ve Kur'-ân'm te'vîli öğretilmesi mukaabilinde, bu rivayette sünnet öğretilmesi temennî-si kasdedilmiş olur. Bir de el-Bağâvî'nin A/u'cem'indeki rivayette: "Yâ Allah, bunu dînde fakîh kıl, Kur'ân'ın da te'vtl ve tefsirini öğret" suretinde duâ edilmiştir. Şu hâlde İbn Abbâs'ın müfessir, muhaddis ve fakîh olması hakkında duâ buyurulmuş oluyor. İşte bu duaların bereketiyle îbn Abbâs, tslâmî ilimlerin hepsinde en yüksek dereceye yükselmiştir. Kendisine "Habru'I-Ümme", "Tercümânu'l-Kur'ân" ve "Sultânu'l-Müfessirîn" gibi ulu lakablar sahâbîler ve tâibîler tarafından verilmiştir.
[139] Bu hadîste şehîd oldukları bildirilen üç kumandan İslâm ordusunun gözbebeği idiler. Bu hâdise, Mûte harbinde cereyan etmişti.

Peygamber'in elçisi Haris ibn Umeyr, Havran Emîri Şurahbîl tarafından öldürülünce, üçbin kişilik bir ordu hazırlandı ve Zeyd ibn Harise kumandan yapılıp gönderildi. Şâyed Zeyd şehîd olursa yerine Ca'fer İbn Ebî TâlÎb; bu da şehîd olursa Abdullah ibn Revâha'nın sıra ile kumandan olmaları emrolunmuş-tu. Mûte'de harb edildi. Fakat düşman ordusu yüzbin mevcûdlu idi. En sonra Hâlid kendiliğinden kumandayı ele almış ve İslâm ordusunu selâmete çıkarmıştır.

Hadîsin başlığa uygunluk noktası son fıkradaki "Allah 'in kılıçlarından bir kılıç... "sözündedir. Bu, Hâlid'e, Peygamber tarafıdan verilmiş bir kahramanlık unvanıdır. Hâlid, Ebû Bekr ve Umer zamanlarında da büyük orduları sevk ve idare etmiş, birçok fetihler kazanmıştır. Umer zamanında Suriye Vâlîsi iken, valilikten azledilmiş; bir rivayete göre hicretin yirmibirinci yılında Suriye'de Hımış şehrinde vefat etmiştir.

[140] Salim ibn Ma'kıl, Ebû Abdillah diye künyelenir. Fars'ın Istahr ahâlîsindendir. Sahâbîlerin âlimlerinden ve büyük telindendir. Hem Muhâcirler'den, hem de Ensâr'dan sayılmıştır; şöyle ki: Salim, Ebû Huzeyfe'nin zevcesi Subeyte'nin kölesi : olup, onun âzâdlaması üzerine Huzeyfe, Sâlim'i evlâdlığa almıştı. Salim bu sû-retle Kureyş camiasına karışarak Medine'ye hicret ettiği için Muhâcirler'den olmuştur. Diğer taraftan Sâlim'i âzâd eden, Ebû Huzeyfe'nin kansı Subeyte, Ensâr'ın Ubeyd oğulları kolundan olduğu için bu nisbetle de Ensâr'dan sayılmıştır. Hicrette Umer'le beraber Peygamber'den önce Kûba'ya gelmişler ve orada Peygam-ber'i beklemişlerdir. Bu sırada Umer dâhil olduğu hâlde bütün Muhâcir'e namazlarda Salim İmamlık yapmıştır. Sâlim'le Huzeyfe, Bedir'den başlayarak bütün gazvelerde hazır bulunmuşlar, nihayet Yemâme harbinde her ikisi de şe-hîd olmuşlardır.

[141] Peygamber'in Kur'ân öğretilmesi için bu dört sahâbîyi husûsî olarak zikretmesi, bunların Kur'ân'm lâfız ve nazmım herkesten iyi olarak zabtetmekle beraber, edâ ve kıraat hususunda herkesten ziyâde meleke sahibi olmalarındandır. Sonra bu dört zât, Kur'ân'ı Peygamber'in ağzından doğrudan doğruya almaya ehemmiyet vermişlerdir.

[142] Abdullah ibn Mes'ûd'un büyük babası Gâfil ibn Habîb'dir. Annesi, Ümmü Abd'-^ dir. Babası da, anası da Huzeyl kabîlesindendir. Babası Mes'ûd, Câhiliyet zamanında ölmüştür. İbn Mes'ûd'un kendisi İslâm'a ilk giren altı kişinin altıncısıdır. Evvelâ Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Bedir'den i'tibâren bütün gazvelerde hazır bulunmuştur. Hicretin otuzikinci yılında Medîne'de veya Kûfe'de vefat etmiştir. Vefatında altmış küsur yaşında idi.

[143] Hadîs bundan önceki bâbda da geçmişti, buradaki rivayette baş taraftaki ziyâde gelmiştir.

Kur'ân okutacakların adları sayılırken îbn Mes'ûd ile başlanması, onun kıdemini ve arkadaşları arasındaki üstünlüğünü ifâde eder.

[144] Bu hadîs de az farkla daha önce geçmişti. Orada "Ve'l-leyli.. " Sûresi'nin bu âyetinin okunuşu hakkında biraz açıklama da verilmişti. Bu âyetin okunuşu, Tefsir Kitâbı'nda da gelecektir.

[145] Bu hadîsteki İbnu Ümmi Abd, Abdullah ibn Mes'ûd'dur. Bu Ümmü Abd, onun anasının adıdır

[146] Bu, Peygamber'in evine çok girip çıkmaları, onların Peygamber'le devamlı beraber bulunmaları hususiyetine delâlet eder. Bunda ise İbn Mes'ûd'un fadlına ve hayrına delâlet vardır (Aynî).

[147] Muâviye ibn Ebî Sufyân Sahr ibn Harb ibn Umeyye, Kureyşli ve Emevî'dir. Nesebi Abdu Menâf'ta Peygamber'le birleşir. Annesi Hind bintu Rabîa'dır. Babası ile annesinin neseb zinciri Abdu Şems'te birleşir. Muâviye, babası, anası ve kardeşi Yezîd ibn Ebî Sufyân Mekke fethi günü müslümân oldular. Muâviye, Hudeybiye günü müslümân olduğunu, İslâm'ını babası ve anasından gizlediğini söyler İdi. Muâviye ve babası, kalbleri İslâm'a ahştınlanlardır. Ve Huneyn ganimetlerinin taksiminde birinci tabakadan idiler. Sonra Muâviye ve babasının müslümânhkları güzel oldu. Muâviye Rasûlullah'a kâtiblik de yaptı. Umer ve Usmân'ın 20 sene Şâm Vâlîliği'ni yaptı. Kırkıncı yılda hilâfete geldi ve 20 sene kadar da bu makaamda kaldı. Beyaz, güzel bir zâttı. Halîm, kerîm, siyâsî, akıllı, ve tedbîri! sıfatlarıyle sıfatlanmıştır. Sekseniki yâhud yetmişsekiz yaşında iken, altmışıncı hicret yılında Şam'da vefat etmiştir (Kastallânî).

[148] İbn Abbâs'm bu sözünde Muâviye'nin Rasûlullah'a sahâbîlik yaptığı yönünden zikri ve fadlı vardır.

[149] Bu, bundan önce zikredilen hadîsin başka bir tarîkidir. İbn Abbâs'm: "Muâviye sünnette isabet etmiştir, çünkü o fakîhtir (yânî fıkıh bâblannı bilir)" demesi, hadîsin başlığa uygunluk yönüdür.

[150] Bunun da başlığa uygunluğu, içinde Muâviye'nin zikri bulunması yönünden-dir. Muâviye (R) bu sözü hutbede söylemiştir.

[151] Fâtıma, Peygamber'in en küçük kızıdır. Annesi Hadîce'dir. Fâtıma hicretten onüç sene evvel Mekke'de doğdu. Uhud harbinden sonra Peygamber tarafından Alî ibn Ebî Tâlib'e nikâh edildi. O zaman Fâtıma onbeş yaşını altı ay geçmişti. Alî'de yirmibir yaşında idi. Peygamber'in nesli Fâtima'nın çocukları ve torunlarında devam etmiştir. Hasen, Hüseyin, Muhsin isimlerinde üç erkek ile Ümmü Kulsüm, Zeyneb isimlerinde iki kız evlâdrdünyâya gelmiştir. Peygamber'in diğer çocuklarından torunları olmamıştır,

Fâtıma duru beyaz bir sîmâya mâlik olduğundan Zehra lakabı ile anılır. Peygamber'den altı ay sonra vefat etmiş, kocası Alî tarafından gasledilip, namazı kılınarak, geceleyin gömülmüştür (Hulâsa; Aynî).

Peygamber'in bu başlıktaki sözü, Peygamberlik Alâmetleri Bâbı'nda se-nedli olarak geçmişti.

[152] Bu hadîs, "Peygamber'in kadın yönünden hısımları bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı bilgiler verilmişti.

[153] Âişe, Ebû Bekr es-Sıddîk'ın kızıdır. Annesi Ümmü Rûmân bintu Âmir'dir. Âi-şe, İslâm içinde hicretten sekiz sene kadar önce doğdu. Peygamber'in vefatında onsekiz yaş civarında idi. Peygamber'in vefatından sonra Aişe, yarım asra yakın bir zaman yaşadığı için, şer'î ilimlerin dörtte birinin Âişe'den naklolunduğu söylenir. Atâ ibn Ebî Rebâh: ÂİŞe insanların en fakîhi, en âlimi, ümmet hakkındaki re'y ve içtihadında en güzel isabet edeni İdi, demiştir.

Urve ibnu'z-Zubeyr de: Fıkıhta, tıbbda, şiir ve Arab tarihinde Âişe derece sinde fazileti hâiz hiçbir kimse görmedim, demiştir. Peygamber'in zevceleri içinde O'na en sevgili olması, iftiracıların isnadından Allah'ın onun berâetini, müslü-mânların mihjâblarında kıyamete kadar tilâvet olunacak bir vahiy olarak indirmiş olması, Âişe'nin hususiyetlerinden bâzılarıdır.

Âişe, Muâviye'nin halifeliği zamanında yetmiş yaşma yaklaşmış olduğu hâlde hicretin ellisekizinci yılında Medine'de vefat etmiş, cenaze namazını Ebû Hu-reyre kıldırmıştır (Kastallânî).

[154] Başlığa uygunluğu, Cibril'in ona selâmının, onun büyük bir fadla mâlik olduğuna delâlet etmesi yönündendir. Bâzıları bu hadîsle Hadîce'nin Âişe'ye üstünlüğüne istidlal etmişlerdir. Çünkü Hadîce hakkında gelen hadîs, Peygamber'in Hadîce'ye: Cibril sana Rabb'inden selâm söylüyor, buyurmuş olmasıdır. Burada ise Selâm, hâsseten Cibril'dendir (Aynî).

[155] Bu hadîslerin başlığa uygunluğu gizli değildir. Bunlar daha Önceki kitâblarda da geçmişti.

[156] Başlığa uygunluğu, İbn Abbâs'm Âişe'nin cennete gireceğini kesin şekilde söylemesi yönündendir. Çünkü bu husus, ancak Peygamber'den bildirilmekle söylenebilir. Bu da büyük bir fazilettir.

[157] Bu Basra'da Alî ile Âişe arasında cereyan eden Cemel Vak'ası'nda olmuştur. Ammâr: Siz Allah'ın, imâma tâbi' olup ona karşı çıkmamak hususundaki hükmüne mi yâhud Âişe'ye mi tâbi' oluyorsunuz? diye sizleri imtihan etmektedir, demiş oluyor.

[158] Ammâr'ın: Dünyâ ve âhirette Âişe'nin Peygamber'in zevcesi olduğunu söylemesi, Âişe için büyük bir fazilettir. Hadîsin başlığa uygunluğu bu sözdendir.

[159] Bu hadîsin uzunca bir rivayeti Teyemmüm Kitâbı'nın evvelinde geçti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Allah seni hayır ile mükâfatlandırsın.." sözlerin-dedir.

Hakîkaten Âişe'nin gerdanlığının kayboluşu, müslümârilar için bir kolaylık olan Teyemmüm Âyeti'nin inmesine vesile olmuştur. Teyemmüm Ayeti iki yerdedir. Biri burada işaret edilen el-Mâide: 6. âyeti, diğeri de en-Nisâ: 43. âyetidir.

[160] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Âişe'nin evinde olmayı ve orada ÂİŞe tarafından bakılmasını arzûlamasmdadır. Bu, Âişe için büyük bir fazîlettir. Peygamber'in bu arzusu şu hadîste daha açıktır:

Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in hastalığı ağırlaşıp, ağrısı şiddetlendiği zaman benim evimde bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi, onlar da izin verdiler... (Buhârî, Abdest Alma ve Ezanın Başlaması Kitâblan).

Şu hadîs de metindekinin benzeri olup, Âişe'nin fazîletini iyice belirtmektedir:

Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ölüm hastalığında Âişe gününün geç kaldığından şikâyet ederek: "Ben bugün kimin nevbet indeyim? Yarın kimin nev-betinde olacağım?" der (ve benim günümü özlediğinden dolayı) diğer kadınlarına özür beyân ederdi. Benim nevbetin geldiğinde Yüce Allah O'nun ruhunu benim göğsümde aldı ve benim odama gömüldü. (Buhârî, Cenazeler Kitabı).

[161] Bu, Âişe'nin fazileti hakkında en büyük bir müjdedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.18 Sahabenin sunnet anlayisi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

52-KİTÂBU'Ş-ŞEHÂDÂT
1- "Beyyine Datâcıya Âiddir" Hakkında Gelen Nasslar Bâbı
2- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimseyi Bu Âdildir Diye Tezkiye Ettiği Ve Tezkiye Edici: Biz Bundan Hayırdan Başka Birşey Bilmiyoruz, Dediği: Yâhud Da: Ben Bunda Hayırdan Başka Birşey Bilmiş Değilim Dediği Zaman (Bu Husustaki Hüküm Nedir)?
3- Şâhidliği Yüklenme Sırasında Saklanıp Gizlenen Kimsenin Şâhidliği (Caiz Olur Mu Olmaz Mı) Babı
4- Bâb: Bir Şâhid Birşeye Şâhidlik Ettiği Yâhud Birçok Şâhidler Birşeye Şâhidlik Ettikleri Ve Diğer Bir Cemâat De "Biz Bunu Bilmiyoruz1' Dedikleri Zaman Şâhidlik Yapanların Sözüyle Hükmolunur .
5- Adaletli Şâhidlerün Beyânı) Babı
6- Kaç Kişinin Tezkiye Etmesi Caiz Olur? Babı
7- Nesebler, Yaygın Süt Emme, Üstünden Zaman Geçmiş Kadîm Ölüm Üzerine Şehâdet Ve Süt Emme İşinde Acele Etmeyip Teenni İle Subûtunu Araştırmak Babı
8- Zînâ İftirası Yapanın, Hırsızın. Zina Edicinin Şehadetlert (Tevbelerinden Sonra Kabul Edilir Mi?) Babı
9- Bâb: Bir Kimse Zulüm Ve Haksızlık Üzerine Şâhid Yapılmak İstenildiği Zaman, Şâhidlik Etmez
10- Yalan Şâhidliği Hakkında Söylenen Şeyler (Ağırlaştırma Ve Tehdîdler) Babı
11- Kör İnsanin Şâhid Olması, Tasarruflarındaki Hâli, Bir Kadınla Evlenmesi, Başkasını Evlendirmesi, Alışveriş Etmesi, Müezzinlik Ve Diğer İşlerde Çalışmasının Kabulü Ve Seslerle Tanınan Şeyler Babı
12-- Kadınların Şâhidliği(Nin Cevazı) Babı
13- Köle Kadınların Ve Köle Erkeklerin Şâhidliği Babı
14- Süt Emzirici Kadının Şâhidliği Babı
15- (Hüküm Verme İşinde) Kadınların Birbirlerini Tezkiye Etmeleri Babı
16- Bâb: Bir Adam Diğer Bir Kimseyi Tezkiye Ettiği Zaman, Bu Tezkiye Ona Yeter
17- Medh Ve Övgüde Aşırı Gitmenin Mekruh Olması Ve Medhedecek Kimse (Medhedilecek Kişi Hakkında) Bilmekte Olduğu Şeyleri Söylesin (Öteye Geçmesin) Babı
18- Çocukların Bulûğa Ermelerinin Sınırı Ve Şâhidliklerifnin Hükmü) Babı
19- Hakimin Ua'valıya Yfcmiln Tukuhınujiın Uıncfc Da'vâcıya "Senin Beyyinen Var Mı?" Diye Sorması Babı
20- Bâb: Mallarda Da Ve Haddlerde De (Yânî Mal Da'vâlarında.Da, Hadd Da'vâlarında Da) Yemîn, Da'vâlıya Aiddir
21- Bab
22- Bâb: Bir Kimse Diğer Birisi Üzerinde Birşey İddia Ettiği Yâhud Bir Adam Diğer Bir Adama Yâhud Kendi Kadınına Zina Suçu Attığı Zaman, Bu İddiacı Ve Suç Atıcıya Beyyine Araması Ve Beyyine Aramak İçin Beklemeye Gitmesi Lâzım Gelir
23- İkindiden Sonra Yapılan Yemîn Babı
24- Bâb: Da'vâlı, Kendisine Yemîn Etmesi Vâcib Olmuş Bulunduğu Herbir Yerde Yemîn Eder Ve Bir Yerden Diğer Bir Yere Döndürülmez
25- Bâb: (Kendilerine Yemîn Etmeleri Vâcib Olan) Rir Topluluk Yemine Davrandıkları Zaman (Ewelâ Hangisi Başlar)?
26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
27- Bâb: Nasıl Yemîn Verdirilir?
28- Da'vâlının Yemininden Sonra Beyyine Getiren Kimsefnin Beyyinesi Kabul Edilir Mi, Edilmez Mi?) Babı
29- Va'dine Vefa Edip Yerine Getirilmesini Emreden Kimse Babı
30- Bab: Şirk Ehlinden Şâhidlik Ve Diğer Şeyler İstenilmez
31- Müşkil İşlerde Kur'a Çekme(Nîn Meşrû'luğu) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

52-KİTÂBU'Ş-ŞEHÂDÂT

(Şehâdetler Kitabı) [1]

1- "Beyyine Datâcıya Âiddir" Hakkında Gelen Nasslar Bâbı

Çünkü bu konuda Yüce Allah'ın şu kavli vardır [2]:
"Ey îmân edenler, ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir yazıcı da doğrulukla onu yazsın. Kâtib, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın.
Üzerinde hakk olan borçlu da yazdırsın (borcunu ikrar etsin). Rabb'ı olan Allah'tan korksun, ondan hiçbirşeyi eksik bırakmasın. Eğer üstünde hakk bulunan borçlu bir beyinsiz veya bir zaîf olur yâhud da bizzat yazdırmaya gücü yetmezse, velîsi dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şâhid yapın. Eğer iki erkek şâhid bulunmazsa o hâlde râzî (ve doğruluğuna emîn) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın yeter. Bu suretle kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay olur). Şâhidler (şehâdeti yerine getirmeye) çağırıldıkları vakit kaçınmasın. Az olsun, çok olsun; onu vaydesiyle beraber yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah yanında adalete daha uygun, şâhidlik için daha sağlam, şübheye düşmemenize daha yakındır. Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir vebal yoktun Alışveriş ettiğiniz vakit de şâhid tutun. Yazana da, şâhidlik edene de asla zarar verilmesin. Bunu yaparsanız o kendinize dokunacak bir fısk olur.
Allah'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah herşeyi hakkiyle bilendir" (el-Bakara: 282).
"Ey îmân edenler, adaleti titizlikle ayakta tutan- (hâkim)lar ve Allah için şâhidlik eden (insan)lar olun.
(O hükmünüz veya şâhidliğiniz) velev ki kendinizin veya ana-babalarınızın veya yakın hısımların aleyhinde olsun.
İsterse onlar zengin veya fakır butunsun. Çünkü Allah ikisine de sizden daha yakındır. Artık siz haktan dönerek hevânıza uymayın. Eğer dilinizi eğip büker veya yüz çevirirseniz, şübhe yok ki, Allah ne yaparsanız "' hakkıyle haberdârdır" (en-Nisâ: 135) [3].

2- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimseyi Bu Âdildir Diye Tezkiye Ettiği Ve Tezkiye Edici: Biz Bundan Hayırdan Başka Birşey Bilmiyoruz, Dediği: Yâhud Da: Ben Bunda Hayırdan Başka Birşey Bilmiş Değilim Dediği Zaman (Bu Husustaki Hüküm Nedir)?

1-.....Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus el-Eylî, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, İbnu'l-Müseyyeb, Alkame ibnu Vakkaas ve Ubeydullah ibnu Abdillah (bu dört râvînin hepsi) Âişe hadîsinden bana haber verdiler. Bunların bâzısının hadîsi bâzısını doğrulayıp tasdîk etmektedir. (Âişe hadîsinin bu kısmı şöyledir): İftiracılar dediklerini dedikleri zaman, Rasûlul-lah, Alî'yi ve Usâme'yi yanına çağırdı. Vahiy gecikince ehli ile ayrılması hususunda bunlarla istişare ediyordu. Usâme'ye gelince o: Âişe senin ehlindir, biz onun hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz, dedi. Berîre de: Ben Âişe'de ayıplayacağım bir iş olarak şundan büyük birşey görmedim: Âişe, küçük yaşta bir kadındı. Ev halkının hamurunu yoğururken uyurdu da evin besi koyunu gelir, o hamuru yerdi, demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (mescidde bir hutbe yaparak) şöyle buyurdu: "Ev halkım hakkında bana eza eden bir şahıs hakkında, bana kim yardım eder de, benim için ondan intikaam alır? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar o adamın ismini de zikretmişlerdir ki, bu zât hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum..." [4]

3- Şâhidliği Yüklenme Sırasında Saklanıp Gizlenen Kimsenin Şâhidliği (Caiz Olur Mu Olmaz Mı) Babı

Şâhidliği yüklenme sırasında gizlenmeyi (küçük sahâbîlerden olan) Amr ibnu Hureys caiz kıldı ve:
"Yalancı, fâcir kimseye böyle gizlenme şâhidliği yapılır" dedi [5].
eş-Şa'bî, Muhammed ibn Şîrîn, Atâ ibn Ebî Rebâh, Katâde ibn Diâme: İşitmek şehâdettir, demişlerdir[6]. el-Hasen el-Basrî de: Bir topluluktan bir şeyi işiten kimse hâkime gelir: Onlar beni bir şey üzerine şâhid yapmadılar, fakat ben onlan şöyle şöyle derlerken işittim der, demiştir [7].

2-..... Salim şöyle dedi: Ben babam Abdullah ibnu Umer (R)'den işittirn, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir kerresinde Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî ile beraber, içinde İbn Sayyâd'm bulunduğu bir hurmalığa kasdederek gittiler. Rasûlullah onu gafil yakalamak ve İbn Sayyâd kendilerini görmeksizin, onun husûsî hayâtını görmek; ondan birşey işitmek istiyordu. Rasûlullah onu kadîfe elbisesi içinde, yaygısı üzerinde yan yatmış bir hâlde buldu. Hırka içinde genizden gelen bir hırıltı vardı. Tam bu sırada bir hurma ağacının arkasına gizlenmiş bulunan İbn Sayyâd'ın annesi, Peygamber'i gördü ve hemen İbn Sayyâd'a:
— Yâ Safi! İşte Muhammed geldi, dedi.
(Safi, İbn Sayyâd'ın adıdır.) Annesinin bu sözü üzerine îbn Sayyâd hırıltısına son verip uyandı. Rasûlullah (S):
— "Şu kadın oğlunu o hâlde bıraksaydı, o, saçma sözleriyle ve tabiî olmayan hâli ile kendinin ne olduğunu bize açıklardı" buyurdu [8].

3-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rifâa el-Kurazî'nin karısı Peygamber'e geldi ve:
— Ben Rifâa'mn nikâhında idim. O beni boşadı ve boşanmamı kesinleştirdi. Ben de sonra Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr ile evlendim. Fakat Abdurrahmân'da bulunan erkeklik organı, ancak elbisenin saçağı gibi gevşek birşeyden ibarettir, dedi.
Peygamber, kadına:
— "Sen tekrar eski kocan Rifâa'ya dönmek mi istiyorsun? Fakat ikinci kocan Abdurrahmân senin balcağızından, sen de onun bal-cağızından tutmadıkça bu olamaz (ona varamazsın)" buyurdu.
Ebû Bekr, Peygamberdin yanında oturmakta idi. Hâlid ibn Saîd ibni'1-Âs da kendisine izin verilmesini bekler hâlde kapıda (oturmakta) bulunuyordu. Hâlid hemen Ebû Bekr'e hitaben:
— Şu kadının Peygamber'in yanında açıktan söylemekte olduğu şeyleri işitmiyor musun? dedi [9].

4- Bâb: Bir Şâhid Birşeye Şâhidlik Ettiği Yâhud Birçok Şâhidler Birşeye Şâhidlik Ettikleri Ve Diğer Bir Cemâat De "Biz Bunu Bilmiyoruz1' Dedikleri Zaman Şâhidlik Yapanların Sözüyle Hükmolunur [10]**.**

4- el-Hurneydî Abdullah bu hükme kaail oldu [11] Nitekim Peygamber'in müezzini olan Bilâl, Peygamber'in Fetih Yılı'nda Ka'be'-nin içinde namaz kıldığını haber verdi. Fadl ibnu Abbâs ise Peygamber'in Ka'be'nin içinde namaz kılmadığını söyledi. İnsanlar Bilâl'ın şehâdetini aldılar [12].
Eğer iki şâhid, Fulân kimsenin Fulân kimse üzerinde bin dirhem alacağı var diye şâhidlik yaparlar, diğer iki şâhid de binbeşyüz dirhem alacağı var diye şâhidlik yaparlarsa, hüküm yine böyledir: Ziyâde olanla hüküm verilir [13].

5-.....Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke, Ukbe ibnu'l-Hâris'ten haber verdi ki, Ukbe ibnu'l-Hâris el-Kuraşî (R), Ebû İhâb ibnu Azîz'in kızı ile evlenmişti. Derken yanına bir kadın gelip:
— Ukbe'ye de, evlendiği kadına da ben süt emzirdim, dedi. Ukbe de ona:
— Senin beni emzirdiğini bilmiyorum ve sen evvelce bunu bana haber de vermedin, dedi.
Ve Ukbe, Ebû İhâb ailesine bir haberci yolladı da bu kadının sözünden onlara sordurdu. Onlar:
— Biz o kadının bizim kızımızı emzirdiğini bilmiyoruz, dediler. Bunun üzerine Ukbe hayvanına binip Medine'ye» Peygamber'in
yanma gitti ve Peygamber'den bu vak'adaki hükmü sordu. Rasûlul-lah (S):
— "Nasıl olur? Bir kerre bu söz söylenmiş bulundu" buyurdu (yânî bu söz söylendiği hâlde, sen bu kadına nasıl yaklaşırsın? buyurdu).
Bunun üzerine Ukbe, o kadından ayrıldı ve o kadın da başka bir kocaya vardı [14]

5- Adaletli Şâhidlerün Beyânı) Babı

(Şâhidlerin adaletli olması şarttır) Çünkü Yüce Allah'ın şu âyetleri vardır: 'Ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şâhid yapın.. (et-Talâk: 2);
"Erkeklerinizden iki de şâhid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa* o hâlde razı (ve doğruluğuna emîn) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın (yeter)" (el-Bakara: 282) [15].

6-..... Abdullah ibn Utbe şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l- Hattâb(R)'dan işittim, o şöyle diyordu: Bir takım insanlar Rasûlul-lah zamanında vahiy ile (sırları meydana çıkar da) yakalanırlardı. Şimdi ise vahiy kesilmiştir. Biz şimdi ancak sizleri amellerinizden bize açıklanan suçlar sebebiyle yakalarız. Böyle olunca her kim bize bir hayır hâli meydana korsa, biz onu emîn kılarız ve onu kendimize ya-kınlaştınrız. Onun gizli işlerinden hiçbirşey(i araştırmak) bize âid değildir. Gizli işleri hususunda onu Allah hesaba çeker. Ve her kim de bize bir kötülük ve şerr ortaya koyarsa, o, gizli işlerinin güzel olduğunu söylese de, biz onu bir emîn saymaz ve onu doğrulayip tasdik etmeyiz [16].

6- Kaç Kişinin Tezkiye Etmesi Caiz Olur? Babı [17]

7-.....Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber'in önünden bir cenaze geçirildi. Sahâbîler bu cenazeyi hayırla övdüler. Peygamber de: "Vâcib oldu" buyurdu. Sonra başka bir cenaze daha geçirildi. Sahâbîler onun üzerine de şerr ile konuştular yâhud râvî: Bunun gayrisini söyledi, demiştir. Peygamber yine: "Vâcib oWw"buyurdu. Kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Şu cenaze için "Vâcib oldu" dedin; şu cCnâze için de yine "Vâcib oldu" dedin? denildi.
Rasûlullah (S):
— "Mü'mirilerden meydana gelen kavmin şehâdeli kabul edilmiştir. Mü'minler Allah'ın yeryüzündeki şâhidleridir" buyurdu [18].

8-.....Ebu'l-Esved şöyle demiştir: (Bir kerre Basra'dan) Medîne'ye geldim. O sırada Medine'de fena bir hastalık vardı. İnsanlar çabuk bir ölümle ölüyorlardı. Ben Umer ibnu'l-Hattâb'm yanına oturdum. Yanımızdan bir cenaze geçti. O cenaze hayırla anıldı. Umer:
— Vâcib oldu, dedi.
Sonra diğer bir cenaze daha geçirildi. O cenaze de hayırla anıldı. Umer yine:
— Vâcib oldu, dedi.
Sonra üçüncü bir cenaze geçirildi. O da şerr ile anıldı. Umer buna da:
— Vâcib oldu, dedi. Ben:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Ne vâcib oldu? dedim. Umer:
— Ben Peygamber(S)'m dediği gibi söyledim: "Hangi bir müs-lümân için dört mü'min kişi hayırla şehâdet ederse, Allah o hayırla anılan kişiyi cennete girdirir". Biz Peygamber'e: Üç kişi şehâdet ederse de böyle midir? diye sorduk. O: "Üç kişi şehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Biz: İki kişi şehâdet ederse de böyle midir? dedik. Peygamber: "İki kişi şehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Bundan sonra biz Peygamber'e bir şâhidden sormadık [19]

7- Nesebler, Yaygın Süt Emme, Üstünden Zaman Geçmiş Kadîm Ölüm Üzerine Şehâdet Ve Süt Emme İşinde Acele Etmeyip Teenni İle Subûtunu Araştırmak Babı

Ve Peygamber (S):
"Beni de, Zeyneb'in babası Ebû Seleme'yi de Suveybe Kadın emzirdi" buyurmuştur [20].

9-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Eflah -Hicâb Âyeti'nin inmesinden sonra- benim yanıma girmek için benden izin istedi. Ben ona izin vermedim. Bunun üzerine Eflah: Ben senin amcan iken benden perde arkasına mı çekiliyorsun? dedi. Ben: Bu amcalık nasıl oluyor? dedim. O: Sana erkek kardeşim VâiTin karısı, kardeşimden dolayı meydana gelen sütü içirdi, dedi. Âişe dedi ki: Ben bunu Rasülullah'a sordum. Rasûlullah: "Eflah doğru söyledi; ona yanına girmesi için izin ver!" buyurdu [21].

10-.....Ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hamza'-
mn kızı hakkında: "O bana halâl olmaz. Nesebden dolayı haram olan, sütten dolayı da haram olur. Hamza'nın kızı, benim süt kardeşim Hamza'nın kızıdır" buyurdu [22].

11-.....Peygamberdin zevcesi Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Âişe'nin yanında iken, Âişe, Hafsa'nın evinin önünde izin isteyen bir erkek sesi işitti. Âişe dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben onu Hafsa'nın süt amcası Fulân kimse zannediyorum, dedim.
Âişe dedi ki:
— Yâ Rasûlallah! Bu senin evine girmek için izin isteyen bir adamdır, dedim.
Rasûlullah da:
— "Ben de onu Hafsa'nın süt amcası Fulân kimse sanıyorum" dedi.
Âişe, Rasülullah'a hitaben:

— Âişe'nin sütten dolayı amcası olan Fulân'kimse hayâtta olsaydı, benim yanıma girebilecek miydi? diye sordu.
Buna cevâb olarak Rasûlullah:
— "Evet girebilirdi. Çünkü süt, doğum ve nesebin haram kıldığı her şeyi haram kılar" buyurdu [23].

12-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir gün yanımda bir adam otururken Peygamber (S) içeriye girdi ve:
— "Yâ Âişe! Bu zât kimdir?" dedi. Ben:
— Bu benim sütten dolayı kardeşimdir, dedim. Peygamber de:
— "Süt kardeşlerinizin kim olduğunu iyi düşünüp dikkat ediniz. Çünkü süt emme ancak açlıktan olur" buyurdu.
Bu hadîsi Sufyân'dan rivayet etmekte Abdurrahmân ibnu Mehdî, Muhammed ibn Kesîr'e mutâbaat etmiştir [24].

8- Zînâ İftirası Yapanın, Hırsızın. Zina Edicinin Şehadetlert (Tevbelerinden Sonra Kabul Edilir Mi?) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Onların şâhidliklerini ebedî kabul etmeyin. Onlar /âşıkların tâ kendileridir. Meğer ki, bu hareketlerinden sonra tevbe ve hâllerini iyileştirirler. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 4-5) [25].
Ve Umer (R), (birbirlerine hısım olan) Ebû Bekr Nakf ibnu'l-Hâris'e, Şibl ibn Ma'bed'e, Nâfi' İbnu'l-Hâris'e, Mugîre ibn Şu'be'ye zina iftirası attıkları suçu ile deynek vurma cezası uyguladı, sonra onların tevbe etmelerini istedi de: Kim tevbe ederse şâhidliğini kabul ederim, dedi [26].
Zina iftirası suçundan cezaya çarpılmış kimsenin şâhidliğinin kabulü hükmünü, Abdullah ibn Utbe, Umer ibn Abdilazîz[27], Saîd ibn Cubeyr, Tâvûs ibn Keysân, Mücâhid ibn Cebr, eş-Şa'bî, ez-Zuhrî, Muhammed ibn Disâr, Kaadı Şurayh ve Muâviye ibn Kurre caiz kılmışlardır [28].
Ebu'z-Zinâd da: Medine'de bizim indimizde, zina iftiracısı, sözünden döndüğü ve Rabb'inden mağfiret istediği zaman şâhidliği kabul edilir, demiştir [29].
eş-Şa'bî ile Katâde de: Zina iftiracısı kendini yalanladığı zaman kamçılanır ve şâhidliği kabul edilir, demişlerdir[30]. Sufyân es-Sevrî de: Köle kamçılandığı, sonra âzâd edildiği zaman, şâhidliği caiz olmuştur. Ceza uygulanmış kimse, iki kişi arasında hüküm vermesi istense de hüküm verse, bu caizdir, demiştir [31].
Ve bâzı Adem oğulları da (Ebû Hanîfe'yi kasdediyor): Zina iftirası yapanın şehâdeti (bu suçtan tevbe etse de) caiz olmaz, dedi.
Sonra da: Nikâh iki şâhidle kıyılmadıkça caiz olmaz.
(Eğer zina iftirasından dolayı) deyneklenmiş iki şahidin şâhidliği ile evlense, bu nikâh caizdir (çünkü onlar şâhidliği yüklenmeye ehildirler). Eğer iki kölenin şâhidliği ile evlenirse bu caiz olmaz, demiştir. Ve yine bu Adem oğlu: Hadd vurulanın, erkek ve dişi kölenin ramazân hilâlinin görülmesi için olan sahiciliklerini (hu haber yerinde olduğu için) câîz kılmıştır.
(Buhârî der ki:) Zina iftiracısının tevbesi nasıl bilinecektir? Çünkü Peygamber (S) zina ediciyi bir sene sürgün etmiştir[32].
Ve yine Peygamber, Ka'b ibn Mâlik ve iki arkadaşı (Hilâl ibn Umeyye, Merâre ibnu'r-Rabî5) ile elli gece geçinceye kadar konuşmaktan nehyetmiştir [33].

13-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki: Bir kadın Fetih gazvesinde hırsızlık yapmıştı. Akabinde bu kadın Rasûlullah'a getirildi. Sonra Rasûlullah emretti de kadının eli kesildi. Âişe dedi ki: Sonra bu kadının tevbesi güzel oldu ve evlendi. Bu kadın bundan sonra bana gelirdi, ben de onun hacetini Ra-sûlullah'a yükseltirdim [34].

14-.... Zeyd ibn Hâlid (R): Rasûlullah (S), evlenmemiş olduğu. hâlde zina eden kimse hakkında yüz deynek vurulması ve bir yıl gurbete gönderilmesi ile emretti, demiştir [35].

9- Bâb: Bir Kimse Zulüm Ve Haksızlık Üzerine Şâhid Yapılmak İstenildiği Zaman, Şâhidlik Etmez

15-..... en-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle demiştir: Annem Ravâha kızı Amre, babam Beşîr'den kendi malından benim için bir parça hibe istedi. Evvelâ çekinmesinin ardından babama hibe etmek fikri geldi ve bana bir hibe yaptı. Annem:
— Bu hibeye sen Peygamber'i şâhid kılmadıkça ben razı olmam, dedi.
Bunun üzerine babam elimden tuttu. Ben bir çocuktum. Beni Feygamber'e getirdi ve:
— Bunun anası Ravâha kızı Amre, bu çocuk için benden hibe vermemi istedi, dedi.
Peygamber:
— "Senin bundan başka çocuğun var mı?" diye sordu.
Babam:
— Evet vardır, dedi.
Nu'mân dedi ki: Ben Peygamberin Beşîr'e:
— "Sen beni bir zulüm ve haksızlık üzerine şâhid yapma!" buyurdu sanıyorum. eş-Şa'bî'den rivayet eden Ebû Harız: "Ben bir zulüm ve haksızlık üzerine şâhidlik yapmam" şeklinde söylemiştir [36].

16-.....İmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
"Sizin hayırlı asrınız, benim içinde yaşadığım zamandır. Sonra benimle yaşayanlara yakın olanlardır. Daha sonra onlara yakın olanlardır" buyurdu. İmrân: Peygamber kendi asrından sonra hayırlı asır olarak iki asır mı, yoksa üç asır mı zikretti;

bilmiyorum, demiştir.
Peygamber (S) devamla şöyle buyurdu: "Sizden sonra bir kavim gelecektir ki onlar hıyanet edecekler, kimse bunlara i'timâd etmeyecek, bunlar şehâdet etmeleri istenmeden şâhidlik edecekler; yine bunlar adak adayacaklar, fakat adaklarını yerine getirmeyecekler. Artık bunlar arasında (tıka basa yemek içmek) semizlenmek meydana çıkar (yânî onlara göre hayâtın gayesi bu işlerden ibaret olur)" [37].

17-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İnsanların hayırlısı benim asrım(daki sahâ-bîlerim)rfir. Sonra onlara yakın olan (tâbiî)lardır. Sonra onlara yakın olanlardır (yânî tabiîlerin tâbi Meridir). Sonra bir takım kavimler gelir ki, onlardan herhangi birinin şehâdeti yemininin önüne, yemini de şehâdetinin önüne geçer" [38].
İbrâhîm en-Nahaî: Biz çocuk iken velîlerimiz bizi: "Eşhedu billahi" ve "Allah-ile ahdim olsun" sözlerini söylediğimizden dolayı döverlerdi, demiştir [39].

10- Yalan Şâhidliği Hakkında Söylenen Şeyler (Ağırlaştırma Ve Tehdîdler) Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Onlar ki yalan şâhidlik etmezler... " (ei-Furkaan: 72>; Ve şâhidliği gizlemek ve yerine getirmekten çekinmek hakkında da: "Şâhidliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse hakikat şudur ki, onun kalbi bir günahkârdır. Allah ne yaparsanız hakkıyle bilendir" -kavli vardır- (ei-Bakara: 283)
"Şayet eğip bükerseniz..' " (en-Nisâ: 135), şâhidlikte dillerinizi eğip bükerseniz; doğruyu söylemezseniz demektir [40].

18-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber'e büyük günâhlardan soruldu. Peygamber (S): "Allah'a ortak tanımak, ana-babaya ezâ etmek, (haksız olarak) insan öldürmek, yalan şâhid-liği yapmaktır" buyurdu.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Gunder, Ebû Âmir, Behz ve Abdussamed, Vehb ibn Cerîr'e mutâbaat etmişlerdir [41].

19-.....Bize el-Guveyrî, Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den tahdîs etti. Babası Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) üç kerre:
— "Büyük günâhların en büyüğünü size haber vereyim mi?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Evet, haber ver yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah:
— "Allah'a ortak uydurmak; ana-babaya eziyet vermek" buyurdu. Dayanmakta iken oturdu da: "İyi dinleyin! Bir de yalan yere şâhidlik etmektir" buyurdu.
Râvî dedi ki: Rasûluîlah bu son sözü tekrar etmekte o kadar devam etti ki, nihayet biz (kendisine acıyarak) keski sussa diyorduk.
Ve îsmâîl ibnu İbrahim şöyle dedi: Bize Cuveyrî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdurrahmân tahdîs etti [42].

11- Kör İnsanin Şâhid Olması, Tasarruflarındaki Hâli, Bir Kadınla Evlenmesi, Başkasını Evlendirmesi, Alışveriş Etmesi, Müezzinlik Ve Diğer İşlerde Çalışmasının Kabulü Ve Seslerle Tanınan Şeyler Babı

Kaasım ibn Muhammed, el-Hasen el-Basrî, İbn Şîrîn, ez-Zuhrî, Atâ ibn Ebî Rebâh, körün şâhidliğini caiz görmüşlerdir [43].
eş-Şa'bî: Kör, akledici olduğu zaman şâhidliği caiz olur, demiştir. Hakem ibn Uyeyne de: Körün şâhidliğinin caiz olacağı az şey vardır, demiştir [44].
ez-Zuhrî de şöyle demiştir [45]: Düşündün mü ne dersin:
İbn Abbâs bir şehâdet üzerine şâhidlik yapsaydı, kör olmuş olmasıyle beraber sen onun şehâdetini reddeder misin? İbn Abbâs güneş battığı zaman iftar için bir adam gönderir, araştırırdı da, onun haber vermesiyle iftar ederdi. Fecrden sorardı da kendisine Tecr doğdu" denilince iki rek'at namaz kılardı. Süleyman ibn Yesâr şöyle demiştir: Ben Aişe'nin. yanına girmek için izin istedim. Âişe sesimi tanıdı da:
Yâ Süleyman, gir! Şübhesiz sen üzerinde hiçbir borç kalmamış mukâteb bir kölesin, dedi [46].
Semure ibn Cundeb de; yüzü örtülü bir kadının şâhidliğini kabul etmiştir.

20-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) mesciddeKur'ân okuyan bir adamı işitti de: "Allah bu adama rahmet etsin. Muhakkak o bana şu ve şu sûrelerden unuttuğum şu şu âyetleri hatırlattı" buyurdu.
Ve Abbâd ibnu Abdillah kendi rivayetinde şu ziyâdeyi verdi: Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) benim odamda teheccüd namazı kıldı. Bu sırada mescidde namaz kılmakta olan Abbâd (ibn Bişr)'in sesini işitti de:
— "Yâ Âişe! Şu ses Abbâd'ın sesi midir?" diye sordu. Ben: :.
— Evet onun sesidir, dedim. Peygamber:
— "Yâ Allah! Abbâd'a rahmet eyle!" diye duâ etti [47].

21-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bilâl ezanı gece okur. Onun için sizler İbnu Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar -yâhud da şöyle dedi: îbnu Ümmi Mektûm'un ezanını işitinceye kadar- sahur yemeğinizi yiyin için!" buyurdu.
Râvî dedi ki: İbnu Ümmi Mektûm kör bir kimse idi. Kendisine insanlar "Sabaha girdin" deyinceye kadar, sabah ezanını

okumazdı [48].

22-.....el-Mısver ibn Mahreme (R) şöyle demiştir: Peygamberce birçok kaftanlar gelmişti. Babam Mahreme bana: Haydi birlikte Peygamber'e gidelim. Belki o kaftanlardan bize de birşey verir, dedi. Gittik. Babam kapının önünde dikeldi de orada konuştu. Peygamber de onun sesini tamdı ve dışarıya çıktı. Peygamber'in beraberinde bir kaftan vardı ve Peygamber, babama: "Bunusenin için sakladım; bunu senin için sakladım" diyerek, babam Mahreme'ye o kaftanın güzelliklerini gösteriyordu [49].

12-- Kadınların Şâhidliği(Nin Cevazı) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Eğer iki erkek bulunmazsa, o hâlde râzî (ve doğruluğundan emin) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın. Kadınlardan biri unutursa, biri diğerine hatırlatır... " (el-Bakara: 282) [50].

23-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S):
— "Kadının şehâdeti erkeğin şehâdetinin yarısı değil midir?" diye sordu.
Biz:
— Evet öyledir, dedik. Peygamber:
— "İşte bu aklının eksikliğindendir" buyurdu [51].

13- Köle Kadınların Ve Köle Erkeklerin Şâhidliği Babı

Enes: Erkek kölenin şâhidliği adaletli ve doğru olduğu zaman caizdir, demiştir [52]. Erkek kölenin şâhidliğini
Kaadı Şurayh da caiz kılmıştır [53]. Basra Kaadısı Zurâre ibnu Evfâ da bunu caiz kılmıştır.
Muhammed ibn Şîrîn de: Kölenin şâhidliği caizdir, ancak kölenin, kendi efendisi lehine şâhidliği
müstesnadır, demiştir [54].
el-Hasen ile İbrahim en-Nahaî, kölenin şâhidliğini hakîr şeylerde caiz kılmışlardır[55]. Kaadı Şurayh: Sizler hepiniz erkek ve dişi kölelerin oğullarısınız, demiştir [56].

24-.....îbnuCureyc şöyle demiştir: Ben İbnEbîMuIeyke'den işittim, şöyle dedi: Bana Ukbe ibnu'l-Hâris tahdîs etti, yâhud bu ha-' dîsi ben ondan işittim ki, o Ebû İhâb'ın kızı Ümmü Yahya ile evlenmiş. O dedi ki: Siyah bir kadın köle geldi de (Ukbe'yi ve evlendiği kadını kasdederek): Ben sizin her ikinize de süt emzirdim, dedi. Uk-be dedi ki: Ben bu köle kadının söylediğini Peygamber'e arzettim. Peygamber benden yüz çevirdi. Ukbe dedi ki: Ben bulunduğum taraftan O'nun yüzü tarafına geçtim ve köle kadının sözünü kendisine tekrar söyledim. Peygamber (S): "Bu nasıl olur, yâhud: Evliliğin devamı nasıl olur? Hâlbuki bu köle kadın sizin her ikinize de süt emzirdiğini kesin olarak söylemiştir?" buyurdu ve akabinde Ukbe'yi kadınından nehyetti [57]

14- Süt Emzirici Kadının Şâhidliği Babı

25-.....Ukbe şöyle demiştir: Ben bir kadınla evlendim. Sonra bir kadın geldi de: Ben sizin her ikinize de süt emzirmişimdir, dedi. Akabinde ben Peygamber'e geldim. Peygamber (S): "Bu söz söylendiği hâlde (evliliğin devamı) nasıl olur? Sen kadınını kendinden bırak (yâhud; bunun benzeri bir söz)" buyurdu [58].

15- (Hüküm Verme İşinde) Kadınların Birbirlerini Tezkiye Etmeleri Babı

26- BizeEbû'r-Rabf Süleyman ibnu Dâvûd tahdîs etti, ve haı sin ma'nâlanndan bâzıszm (ve lâfızlarının maksadlannı) bana Ahm anlattı. Ahmed şöyle dedi: Bize Fulayh ibnu Süleyman, İbnu Şih ez-Zuhrî'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'de Alkame ibnu Vakkaas el-Leysî'den, Ubeydilîah ibn Abdillah ibn t be'den; (bu dördü de) Peygamber'in zevcesi Âişe'den onun bu hadî ni, yânî iftira sâhiblerinin Âişe için dedikleri yalanı dedikleri zamân Allah'ın Âişe'yi bu iftiradan temize çıkarmış olduğu hadîsi tahdîs ettiler.
ez-Zuhrî şöyle dedi: Ve bu râvîlerin herbiri Âişe hadîsinden bir taifeyi hana tahdîs ettiler. Bunların bâzısı Âişe hadîsini diğer bâzısından daha iyi muhafaza edici ve hadîsi aynen getirip nakletmekte daha sağlam tesbît edicidir. İşte ben bu râvîlerin herbirinden, onların bana Âişe'den tahdîs ettikleri bu hadîsi iyice belleyip muhafaza ettim. Bunlardan bâzısının hadîsi, diğer bâzısının hadîsini tasdîk etmektedir. Bunlar kesin olarak söylediler ki, Âişe (R) şöyle demiştir:
Rasülullah (S) sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çeker idi.. Onlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Rasülullah ile beraber o yola çıkardı. (Huzâa'dan Musta'lık oğulları) gazasına gitmek istediği zaman da Rasülullah kur'a çekti ve benim sehmim çıktı. Rasûlullah'ın beraberinde sefere çıktım.. Bu sefer, Hicâb âyeti indirildikten sonra idi. Ben mahmil içinde yükletilir ve (konak yerinde) mahmil içinde indirilirdim. Bu suretle gittik. Nihayet Rasülullah bu gazasından ayrılıp da döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımızda (bir konak yerinde indi. Gecenin bir kısmını orada geçirdi. Sonra) göç edilmesini i'lân etti. Hareket emrini i'lân ettikleri zaman ben kalktım ve (ihtiyâcımı yerine getirmek için yalnız- başıma) ordudan ayrılıp gittim. İşimi yerine getirince konak yerime geldim. Bu sırada göğsüme elimle dokundum. Birden Yemen'in göz boncuğundan

dizilmiş gerdanlığımın koptuğunu anladım. Hemen geri döndüm ve gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni yolculuktan alıkoymuştu. (Ben, ordu bir ay eğlense de benim devemi, ben mahmilimde bulunmadıkça sürüp gitmezler diye düşünmüştüm.) Hâlbuki yolda bana hizmet edenler gelip mahmilimi yüklemişler ve mahfemi bindiğim deve üzerinde götürmüşlerdi. Onlar beni mahfe içinde sanıyorlarmış. O zaman kadınlar hafif hafif idiler; ağır vucûdlu değillerdi. Onları et bürümezdi. Çünkü onlar az yemek yerlerdi [59]. Bu sebebden hizmetçiler mahfeyi yüklemek üzere kaldırdıklarında, mahfenin ağırlık derecesinin farkına varmayarak yüklemişler. Ben o zaman küçük yaşta bir kadındım. Bu sebeble deveyi sürüp yürümüşler. Ordu gittikten sonra ben gerdanlığımı buldum. Onların konağına geldim; orada hiç kimse yoktu. Orada evvelce bulunduğum konak yerine geldim. Onlar beni mahfilde bulamayacaklar da dönüp bana gelecekler diye düşündüm. Ben bu düşünce ile oturduğum sırada, gözlerim bana gâlib gelmiş de uyuyakalmışım.
Safvân ibnu Muattal es-Sulemî sonra Zekvânî [60] (ki arkadan gelerek askerlerin bıraktıkları şeyleri toplamağa ve konaklama yerine götürüp sahihlerine vermeye me'mûr idi) askerin arkasından, sabaha yakın bulunduğum yere gelmiş ve uyuyan bir insan karaltısı görmüş ve benim yanıma gelmiş (ve beni tanımış). Bu zât beni kadınların perdelenmesi emrinden önce görmüştü. Safvân devesini çöktürdüğü sırada "İnnâ Uttâhi ve innâ ileyhi râciûn = Biz Allah'ın mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz"(ei-Bakara: ise» istircâ âyetini söylemesiyle uyandım. Safvân devesinin ön ayağına bastı, ben de deveye bindim. Safvân bindiğim deveyi çekerek önde yürüdü. Nihayet kaafile konak yerine istirahat ediciler olarak indikten sonra, öğle sıcağında orduya yetiştik. Bu arada (hakkımda iftira ederek) helak olan helak olmuş. İftirayı ilk çıkaran ve başlatan ise Selûl kadının oğlu Abdullah ibn Ubeyy olmuş [61].
Medine'ye geldiğimizde ben bir ay hastalandım. İnsanlar iftira sahihlerinin sözlerini çoğaltıp yayıyorlarmış. (Ben bunlardan habersizdim.) Yalnız hastalığımda bana şübhe veren bir şey vardı: Peygam-ber'den, hasta olduğum başka zamanlarda görmekte olduğum yumuşaklığı, bu hastalığımda görmüyordum. Ancak yanıma giriyor, selâm veriyor, sonra (adımı söylemeden) "Hastanız nasıl?" diyordu. Benim (iftiracıların dedikleri) hiçbir şeyden haberim yoktu. Nihayet iyileşme devrine girmiştim.
Bir gece ben Mıstah'm anasıyla ihtiyâç giderme yerlerimiz olan Menâsı' tarafına çıkmıştım. Biz buraya ancak geceden geceye çıkardık. Bu âdet, evlerimizin yakınında halâlar edinmemizden evveldi. O zamanlar bizim hâlimiz, çöldeki eski Arablar'ın (haceti gidermek için) çölde dışarıya çıkmalarına yâhud (temizlenmek için) gezinmelerine benziyordu. Ben, Ebû Ruhm'ın kızı ve Mıstah'ın annesi (Selmâ) ile hacet giderme yerine doğru yönelip giderken, onun ayağı çarşafına takılmış, düşmüştü. Arablar arasında felâket zamanında söylenmesi âdet olan "Düşmanım helak olsun" bedduası yerine Selmâ kadın:
— Mıstah helak olsun! diye oğluna beddua etti.
Ben kadına:
— Ne fena söyledin! Bedir'jJe hazır bulunan bir kişiye mi sövüyorsun? dedim.
Kadın bana:
— Hele şu saf teyzeye! Sen ortada dönen iftiraları işitmedin mi? dedi ve iftira sahihlerinin sözlerini bana haber verdi.
Bu yüzden hastalığımın üstüne bir hastalık daha arttı. Evime dönünce de RasûluIIah yanıma geldi, selâm verdi ve:
— "Hastanız nasıldır?" diye sordu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Anam ve babamın yanına gitmek üzere bana
izin ver! dedim.
Âişe: Ben bu haberi anam ve babamdan sağlamca öğrenmek istiyordum, demiştir.
RasûluIIah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanına geldim
ve annem Ümmü Rûmân'a:
— İnsanların konuşmakta olduğu bu sözler nedir? dedim.
Anam:
— Ey kızım! Kendini üzme, sen nefsini ve sağlığını düşün. Vallahi bir kadın senin gibi güzelliğe sâhib ve kocasının yanında sevimli olsun ve birçok da ortakları bulunsun da, aleyhinde dedikoduyu çoğaltmasınlar; bu pek nâdirdir, dedi.
Ben de:
— Subhânallah! İnsanlar hakîkaten bu sözleri söylüyorlar mı?
Doğrusu hayret olunur, dedim.
Âişe dedi ki: Ben o gece babamın evinde yattım. Sabaha kadar '• gözümün yaşı dinmedi, gözüme uyku da girmedi. Sonra sabaha eriştim. RasûluIIah da o sabah Alî ibn Ebî Tâlib'i,Usâme ibn Zeyd'i yanına çağırmıştı. Vahiy gecikince ehli ile ayrılması hususunda bunlarla istişare etmişti. Usâme, Ehlu Beyt için nefsinde bilmekte ve gönlünde beslemekte olduğu sevgiyi Rasûlullah'a tavsiye ve işaret etti de:
— Yâ Rasûlallah! Ehlin Âişe hakkında biz hayırdan başka bir şey bilmeyiz, dedi.
Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o da:
— Yâ Rasûlallah! Allah sana dünyâyı dâr etmemiştir. Âişe'den başka kadın çoktur. Bununla beraber Âişe'nin cariyesi Berîre'ye de sorunuz. O doğrusunu sana söyler, demişti.
Bunun üzerine RasûluIIah, Berîre'yi çağırıp:
— "Yâ Berîre! Sen hanımın Âise'de sana şübhe veren bîr hâl gördün mü?" diye sordu, Berîre de:
— Hayır görmedim. Seni hakk Peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben hanım efendimden asla ayıp olarak çıkmış şundan büyük birşey görmedim: Âişe küçük yaşta bir kadındı. Hamur yoğururken uyurdu da evin besi koyunu gelir, hamuru yerdi, demiş [62].
Bunun üzerine Rasûlullah o günü mesddde ayağa kalkıp bir hutbe yaptı da bu iftirayı en evvel ortaya atan Abdullah ibn Ubeyy ibn Se-İûTden dolayı söz söylemekte ma'ziretli tutulmasını isteyerek:

— "Ehlim hakkında bana eziyet veren bir şahıs hakkında bana kim yardım eder de benim için ondan inîikaam alır? Vallahi ben, ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir adamın da ismini ortaya koydular ki, bu zât hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum. Bu (faziletli) kimse şimdiye kadar ehlimin yanma girmemiştir, ancak benimle beraber girmiştir!" buyurmuştu.
Bunun üzerine (Evs kabilesinin başkanı) Sa'd ibn Muâz ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi sana ben yardım edeceğim. Eğer bu (iftirayı çıkaran) Evs'ten ise, biz onun boynunu vururuz. Eğer Haz-rec kardeşlerimizden ise, ne yapmak lazımsa Sen emredersin, biz de emrini yerine getiririz, demiş.
Bu defa da (Hazrec'den) Sa'd ibn Ubâde ayağa kalkmış. Bu da Hazrec kabilesinin büyüğü idi. Ve bu vak'adan evvel sâlih bir kimse idi. Fakat bu defa kabile hamiyyeti ve kıskançlığı ile Sa'd ibn Mu-âz'a karşı:
— Sen yalan söylüyorsun. Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen onu (Abdullah ibn Ubeyy'i) öldüremezsin ve öldürmeye muktedir değilsin, demiş.
Bu defa da (Eşhelî ve Evsî) Useyd ibnu'l-Hudayr ayağa kalkarak Sa'd ibn Ubâde'ye karşı:
— Allah'ın bekaa ve ebediyetine yemîn ederim ki, sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz elbette onu öldürürüz. Sen muhakkak münafıksın ki, münafıklar hesabına bizimle mücâdele ediyorsun! diye mukaabele etmiş.
Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmışlar. Hattâ birbirleriyle muharebe etmeye kasdetmişler. Rasûlullah ise henüz minber üzerinde bulunuyormuş. Hemen minberden inmiş ve bunları sükûnete kavuşturuncaya kadar onlara yumuşaklıkla davranmış, kendisi de başka birşey söylemeyip, sükût etmiş.
(Bana gelince): Ben, o gün ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne gözüme uyku girdi. Sabahleyin babam ve anam yanıma geldiler. Ben bu suretle iki gece, bir gün ağladım. Hattâ ağlamaktan ciğerim parçalanacak sandım.
Âişe dedi ki: Bir ara ebeveynim yanımda oturdukları, ben de ağlamakta bulunduğum sırada Ensâr'dan bir kadın izin istemişti, ben de izin vermiştim. O da oturup benimle ağlıyordu. Biz bu vaziyette iken ansızın Rasûlullah içeriye girdi. (Yanıma) oturdu. Hâlbuki Rasûlullah bundan evvel hakkımda dedikodu başladığı günden beri yanımda oturmamıştı. Ve Rasûlullah bir ay beklediği hâlde kendisine hakkımda birşey vahyolunmamıştı.
Âişe devamla şöyle demiştir: Rasûlullah Şehâdet Kelimesi'ni söyledi, sonra (iftiracıların iftirasından kinaye olarak):
— "Yâ Âişe! Hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bu isnâdlardan beri isen, yakında Allah seni temize çıkarır. Yok eğer böyle bir günâha yaklaştınsa Allah'tan mağfiret dile ve Allah'a îev-be et. Çünkü kul, günâhım i'tirâfve sonra tevbe edince Allah da ona afv ile muamele buyurur" dedi.
Âişe devamla dedi ki: Rasûlullah bu hitabesini bitirince (musibetin ifrat harâretiyle) gözümün yaşı kesildi. Nihayet gözyaşından bir damla bulamıyordum. Hemen babama:
— Rasûlullah'm söylediği söze benim tarafımdan cevâb ver!
dedim.
Babam:
— Vallahi kızım, Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.
Sonra anama:
— Rasûlullah'm söylediği söze benim tarafımdan cevâb ver!
dedim. O da:
— Vallahi ben de Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.
Âişe devamla dedi ki: Ben de küçük yaşta bir kadındım. Kur'-ân'dan çok bir kısmını (ezberden) okuyamıyordum- Bu sebebden ben şöyle dedim:
— Vallahi ben bildim ki, siz insanların dedikodusunu işittiniz; o sizin nefsinizde yerleşti ve siz bu söze inanıp tasdik ettiniz. İmdi ben size: "Ben berî'im" desem -Allah benim muhakkak beri olduğumu bilmektedir-, benim bu sözümü tasdik etmezsiniz. Eğer ben size bir iş i'tirâf etsem -Allah kesin surette benim beri olduğumu biliyor-, Siz muhakkak beni tasdik edersiniz. Vallahi bu vaziyette benim ve Sizin için bir mesel bulamıyorum; ancak Yûsuf Peygamber'in babası Ya'kûb aleyhi's-selâmi örnek buluyorum. Yûsuf'un kardeşleri, Yûsuf'un gömleği üzerinde yalan bir kan lekesi getirdikleri zaman, Ya'kûb, oğullarına: "Fe sabrun cemîlun. Vallâhu'l-mute'ânu ala matasıfûn = Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp (böyle büyük) bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak ise, ancak Allah'tır" (Yûsuf: 18) demişti.
Ben bu sözü söyledim. Sonra yatağıma doğru uzandım. Ben yalnız Allah'ın beni temize çıkarmasını umar dururdum. Lâkin vallahi hakkımda okunur bir vahiy indirmesini hiç düşünmezdim ve ben, bana âid bir mes'ele için Kur'ân diliyle kelâm edilmesinden elbette çok ha-kîr bulunuyordum. Fakat şunu muhakkak surette umardım ki: Ra-sûlullah uykusunda bir ru'yâ görsün de Allah beni o ru'yâ ile temize çıkarsın! Vallahi Rasûlullah yerinden kalkmamıştı ve oradakilerden hiçbiri odadan çıkmamıştı. Nihayet Rasûlullah üzerine vahiy indirildi ve O'nu vahyin ağırlık ve şiddetinden terlemek gibi vahiy eserleri kapladı. Hattâ O'ndan vahiy esnasında kış günleri bile inci tanesi gibi ter dökülürdü. Rasûlullah'tan vahiy eserleri gidince, O sevincinden gülüyordu. Ve bana ilk söylediği söz şu oldu:
— "Yâ Âişe! Allah 'a hamd et! Allah seni (iftiracıların isnadından) kat'î surette temize çıkardı".
Bunun üzerine anam bana:
— Kızım kalk da Rasûlullah'a teşekkür et! dedi. Ben:
— Hayır, ben O'na kalkmam. Ben yalnız Allah'a hamd ederim, dedim.
İşte Yüce Allah! (Benim berâetim-hakkında) şu âyetleri indirdi: ' 'O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. BiVakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adama da büyük bir azâb vardır. Ne vardı onu işittiğiniz vakit erkek mü 'minlerle kadın mü 'minler kendi kendilerine güzel zann etselerdi de; 'Bu açık bir iftiradır' deselerdi ya! Ona dört şâhid getirselerdi ya! Madem ki bu

şâhidleri getiremediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancılardan ibarettirler. Eğer dünyâda ve âhirette Allah'ın fadlı ve rahmeti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaradan dolayı sizi herhalde büyük bir azâb çarpardı. O zaman siz o iftirayı dillerinizle birbirinize yetiştiriyordunuz. Hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu Allah yanında büyük bir vebaldir. Onu işittiğiniz vakit: 'Bunu söylemek bize yakışmaz; hâşâ bu büyük bir bühtandır* deseydiniz ya! Eğer siz imân eden kimseler iseniz, böyle birşeye hayâtta bulunduğunuz müddetçe bir daha dönmeyeşiniz diye Allah size öğüd veriyor. Ve sizin için âyetlerini açık açık bildiriyor. Allah hakkıyle bilen, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Kötü sözlerin îmân edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu edenler, dünyâda da âhirette de onlar için pek elemli bir azâb vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Ya üzerinizde Allah'ın fadlı ve rahmeti olmasaydı, ya hakikat Allah çok re'fetli, çok merhametli olmasaydı (hâliniz nereye varırdı)? Ey îmân edenler! Şeytânın adımları ardınca gitmeyin. Kim şeytânın adımlarına uyarsa şübhesiz ki o, kötülüğü ve meşru11 olmayanı emreder. Eğer üzerinizde A ilah 'in fadlı ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbiriniz ebedî temize çıkamazdı. Ancak Allah 'tır ki kimi dilerse temize çıkarır. Allah hakkıyle işiten, hakkıyle bilendir"^ Nün ıı 21).
Allah bu âyetleri benim berâetim hakkında indirince babam Ebû Bekr, hısımlığından ve fakirliğinden dolayı infâk etmekte bulunduğu Mıstah ibn Usâse için:
— Kızım Âişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra vallahi ben de Mıs-tah'a birşey vermem! diye yemîn etti.
Bunun üzerine Yüce Allah:
' 'Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, hısımlarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, afvetsin; aldırış etmesin. Allah'ın size mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûn 22) âyetini indirdi.
Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr:
— Vallahi ben, Allah'ın beni mağfiret etmesini muhakkak severim, dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı vermeye döndü.
Rasûlullah, Zeyneb bintu Cahş'a da benim hâlimden sorup:
— "Yâ Zeyneb! Âişe hakkında ne bildin ve ne gördün?" demişti. Zeyneb de: •
— Yâ Rasûlullah! Ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Vallahi ben Âişe hakkında hayırdan başka birşey bilmem, diye güzel şehâdet etmiştir.
Bu hususta Âişe: Zeyneb (Peygamber'in kadınları arasında güzelliği ve Peygamber'in yanındaki mevkii bakımından) bana rekaa-bet eden bir kadındı. Fakat Allah onu takvası sebebiyle (iftiracılara katılmaktan) korudu, demiştir [63].
Buhârî'nin şeyhi olan Ebu'r-Rabî' Süleyman şöyle dedi: Bize Fulayh, Hişâm ibn Urve'den; o da Urve'den; o da Âişe'den ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den, Fulayh'm Zuhrî'den rivayet ettiği hadîsin benzerini tahdîs etti.
H yine Ebu'r-Rabî' şöyle dedi: Ve bize Fulayh, Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân'dan ve Yahya ibn Saîd'den; o da el-Kaasım ibn Mu-hammed ibn Ebî Bekr'den bunun benzeri olan hadîsi tahdîs etti (Yâ-nî Fulayh bu hadîsi şu dört kişiden rivayet etmiştir) [64].

16- Bâb: Bir Adam Diğer Bir Kimseyi Tezkiye Ettiği Zaman, Bu Tezkiye Ona Yeter

Ve Ebû Cemile Suneyn şöyle demiştir: Ben bir çocuk bulmuştum. Umer beni görünce "Asâ'l-güveyru ebûsen" meselini söyledi. Sanki o bununla bu zina çocuğu benim sulbî çocuğum imiş de nafaka istiyormuşum diye, beni ittihâm ediyordu. İşbilir ; adamım:
Hayır Ebû Cemile iyi bir kimsedir, dedi.
(Umer,. arife: Madem ki iyi bir kişidir, haydi git. O buluntu çocuğun nafakası bize âiddir, dedi [65].

27-.....Abdurrahrnân ibn Ebî Bekre'den babası. Ebû Bekre ,(R) şöyle demiştir; Peyamber'in huzurunda bir kimse diğer bir kimseyi övdü. Bunun üzerine Peygamber (S) birkaç kerre: "Yazık olsun sana! Sen arkadaşının boynunu kestin, sen arkadaşının boynunu kestin" buyurdu. Sonra da: "Sizden her kim (dîn) kardeşini çaresiz medhedici mevkiinde bulunuyorsa: Fulân kimseyi (görünüşüyle) iyi sanırım. Onun hesaba çekicisi Allah'tır. Ben, Allah'a karşı kimseyi (sîretiyle) tezkiye edemem. Onu şöyle şöyle kimse zannederim, desin! Bunu da (hakîkaten) o kimseyi bu suretle biliyorsa öyle söylesin" buyurdu [66].

17- Medh Ve Övgüde Aşırı Gitmenin Mekruh Olması Ve Medhedecek Kimse (Medhedilecek Kişi Hakkında) Bilmekte Olduğu Şeyleri Söylesin (Öteye Geçmesin) Babı

28-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kimsenin diğer bir kimseyi övdüğünü ve onu medihde ileri gittiğini işitti de: "Siz o adamı (aldatıp) öldürdünüz"; yâhud: "(Onu şişirerek) adamın arkasını yardınız!" buyurdu [67].

18- Çocukların Bulûğa Ermelerinin Sınırı Ve Şâhidliklerifnin Hükmü) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Sizden olan çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman, kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler... " (en nûf: 59) [68]; ve Mugîre: Ben oniki yaşında iken ihtilâm oldum, demiştir [69]. Kadınların bulûğu ise hayz iledir. Çünkü bu konuda Azız ve Celîl Allah'ın şu kavli vardır:
"Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetin)de eğer

şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır. Yüklü kadınların iddetleri ise, yüklerini koymaları (ile biter)"
(et-Talâk: 4) [70].
Ve Hasen ibn Salih şöyle demiştir: Komşumuz bir kadına eriştim. O yirmibir yaşında nine olmuştu [71].

29-.....Bana Nâfi' tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbn Umer (R) şöyle tahdîs etti, demiştir: Rasûlullâh (S) Uhud günü (3. hicre yılının Şevvâl'inde) ondört yaşında bulunan Abdullah ibn Umer'i gözden geçirdi de (ben İbn Umer'e küçüktür diye harbe katılmaya) izin vermedi. Sonra Hendek günü beni gözden geçirdi. O sırada ben on-beş yaşında idim. Bu defa bana izin verdi.
Nâfi' şöyle demiştir: Ben bir kerre Halifeliği zamanında Umer ibn Abdilazîz'in yanına geldim. Bu İbn Umer hadîsini kendisine tahdîs ettim. O bana: "Bu onbeş yaş büyükle küçük arasında bir sınırdır. Küçük yaşın nihayeti, bulûğun başlangıcıdır" dedi. Ve bütün vilâyetlerdeki vâlîlerine onbeş yaşma ulaşanlara vazife ve maaş tah-sîs etmeleri emrini yazdı [72]

30-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şu hadîsi Peygamber'e ulaştırıyordu: Peygamber (S): "Her baliğ olan kimseye cumua günü yıkanmak vâcibdir" buyurmuştur [73]

19- Hakimin Ua'valıya Yfcmiln Tukuhınujiın Uıncfc Da'vâcıya "Senin Beyyinen Var Mı?" Diye Sorması Babı

31-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) bir mecliste: Rasûlullah (S):
— "Her kim müslümân bir kimsenin malını koparmak için yemininde yalancı olarak yemîn ederse, kıyamet gününde o kimse Allah'ın öfkesine uğrayarak Allah'a kavuşur" buyurdu, dedi.
İbn Mes'ûd şöyle dedi: Bu sırada meclise el-Eş'as ibnu Kays geldi de:
— Vallahi bu benim hakkımda söylenmiştir. Şöyle ki: Benimle Yahûdîler'den bir adam arasında (Yemen'de) bir arazî vardı. O benim hakkımı inkâr etti. Ben de bu adamı Peygamberdin yanma getirdim. Rasûlullah (S) bana hitâb ederek: "Senin beyyinen var mı?" diye sordu.
Eş'as dedi ki: Ben:
— Hayır (benim beyyinem yoktur), dedim.
Eş'as dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah o Yahudi'ye hitaben:
— "Sen yemîn et!" buyurdu. Eş'as dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ona yemîn et dediğin takdirde bu Yahûdî yemîn eder ve benim malımı alıp götürür, dedim.
Eş'as dedi ki: İşte bunun akabinde Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı (hasîs bir menfaati) satın alanlar! İşte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara baknaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır (Alû İmrân: 77) [74].

20- Bâb: Mallarda Da Ve Haddlerde De (Yânî Mal Da'vâlarında.Da, Hadd Da'vâlarında Da) Yemîn, Da'vâlıya Aiddir

Ve Peygamber (S) da'vâcıya:
(Senin da'vânı isbât edecek) senin iki şahidindir yâhud (da'vâlıyı temize çıkaracak) onun yemîn etmesidir"
buyurmuştur [75].
Ve Kutebetu'bnu Saîd şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Şubrume(öl. 144)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: (Me-dîne Kaadısı olan) Ebu'z-Zinâd benimle şahidin şehâdeti ve da'vâcımn yemîni(nin cevazı sözü) hakkında konuştu. Ben Ebu'z-Zinâd'a karşı hüccet getirici olarak: Yüce Allah: "Erkeklerinizden iki şâhidyapın. Eğer iki erkek bulunmazsa o hâlde razı olacağınız şâhidierden bir erkekle iki kadın. (Bu suretle) kadınlardan biri unutursa, onlardan biri öbürüne hatırlatır" (ei-Bakara: 282) buyurdu, dedim ve: Şahidin şehâdeti ve da'vâcımn yemini ile yetinildiği zaman, iki kadından birinin diğerine hatırlatmasına ihtiyâç olmaz. Bu kadının diğerine hatırlatması ile ne yapılıyor idi? [76].

32-.....îbn Ebî Muleyke: Ibnu Abbâs (bana): Peygamber (S) yenimin müddeâ aleyhe üzerine, yânı da'vâlıya âid olmasıyle hükmetti, ı diye yazdı demiştir [77].

21- Bab [78]

33-..... Ebû Vâil Şakîk ibn Seleme şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd: "Her kim bir yemin eder ve bu yemini ile başkasına âid bir mala hakk kazanırsa, Allah kendisine öfkeli olduğu hâlde Allah'a kavuşur" hadîsini söyledi. Sonra Azız ve Celîl olan Allah bunun tasdiki olarak: "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlart işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek elemli bir azâb vardır" (Âiu im-râm 77) âyetini indirdi, dedi. Sonra oturduğu yerden bizim yanımıza Eş'as ibn Kays çıkıp geldi ve:
— Ebû Abdirrahmân (ibn Mes'ûd) sizlere ne tahdîs ediyor? diye sordu.
Biz de ona İbn Mes'ûd'un bize söylediği hadîsi söyledik. Bunun üzerine Eş'as şunları söyledi:
— İbn Mes'ûd doğru söyledi: Bu âyet, muhakkak ki benim hak-kımda indirildi. Şöyle ki: Benimle başka bir adam arasında bir şey hususunda bir çekişme vardı. Biz da'vâmızı Rasûlullah'a götürdük. Rasûlullah (S): (r(Senin üzerine) senin iki şahidin,

yâhud (onun üzerine) kendi yemini düşer" buyurdu. Ben de Rasûlullah'a: Hasmım olan zât yeminin ehemmiyetine aldırmayarak yemîn eder olduğu zaman? dedim. Bunun üzerine-Peygamber (S): "Herkim bir yemin eder ve o yemininde yalancı olduğu hâlde bir malı almaya hakk kazanırsa, o kimse Allah'a, kendisine öfkeli olduğu hâlde kavuşur" buyurdu. Sonra Allah bunun tasdiki olmak üzere o âyeti indirdi. Sonra Peygamber bu Âlu İmrân: 77. âyetini okudu [79].

22- Bâb: Bir Kimse Diğer Birisi Üzerinde Birşey İddia Ettiği Yâhud Bir Adam Diğer Bir Adama Yâhud Kendi Kadınına Zina Suçu Attığı Zaman, Bu İddiacı Ve Suç Atıcıya Beyyine Araması Ve Beyyine Aramak İçin Beklemeye Gitmesi Lâzım Gelir

34-.....Bize îkrime, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Hilâl ibn Umeyye, Peygamberin huzurunda kendi karısına Şerîk ibn Sehmâ ile zina etti dedi de, karısı üzerine zina suçu attı. Peygamber (S) hemen Hilâl'e hitaben:
— "Sana (dört şâhidlik) beyyine lâzımdır, yâhud (beyyine getirmediğin takdirde) sırtında hadd cezası vardır" buyurdu.
Bunun üzerine Hilâl:
— Yâ Rasûlallah! Bizden herhangi birimiz kendi karısının üstünde bir erkek gördüğü zaman beyyine, yânî şâhid aramağa mı gidecek? (Şâhid getirinceye kadar o kimse işini bitirip savuşmaz mı?) diye i'tirâz etti.
Rasûlullah da:
— "Sen şâhidlerini hazırla, yoksa sırtında (seksen- deynek olan) zina iftirası atma cezası vardır" demeye devam etti.
Ve İbnu Abbâs, (tamâmı Nûr Sûresi'nin tefsirinde gelecek olan) bu Liân Hadîsi'ni zikretti [80].

23- İkindiden Sonra Yapılan Yemîn Babı

35-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Üç (şahıs vardır ki) Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temizlemez ve onlar için elemli bir azâb da vardır: Biri ki, onun yol üstünde (ihtiyâcından) fazla suyu bulunur da yolcuları ondan men' eder. ikincisi ki, o da devlet başkanına yalnız dünyâ metâ'ı için (itaat etmeye) bey'at eder; devlet başkanı onun istemekte olduğu dünyalığı verirse ona yaptığı itaat bey 'atına vefa eder, vermezse ahdine vefa etmez- Üçüncü kimse şudur: Malını ikindiden sonra pazara çıkarır da: Allah'a yemin ederim ki ben bu mala muhakkak şöyle şöyle para vermişimdir, şeklinde yemin ederek bir müşteri ile pazarlığa girişir. Müşteri de bunu doğru sanarak o fiatla malı satın alır'* [81].

24- Bâb: Da'vâlı, Kendisine Yemîn Etmesi Vâcib Olmuş Bulunduğu Herbir Yerde Yemîn Eder Ve Bir Yerden Diğer Bir Yere Döndürülmez

Medine Vâlîsi Mervân: Zeyd ibn Sabit üzerine minber üstünde yemîn etmekle hükmetti. Zeyd de: Ben onun
için bulunduğum yerde yemîn ederim, dedi ve yemîn etmeye başladı; minber üstünde yemîn etmeyi kabul etmedi. Mervân da Zeyd'in bu hâlinden hayret etmeye başladı [82]. Ve Peygamber (S), Eş'as ibn Kays'a:
"Senin üzerine iki şahidin yâhud hasmın üzerine ise onun yemini düşer" buyurdu da, bir mekânı bırakıp diğer bir mekânı tahsîs ve ta'yîn etmedi [83].

36-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R)'dan: Peygamber (S): "Her kim yemini ile bir malı kesip almak için yalan bir yemîn ile yemin ederse, Allah'a, kendisine öfkeli olduğu hâlde kavuşur" buyurmuştur " [84]

25- Bâb: (Kendilerine Yemîn Etmeleri Vâcib Olan) Rir Topluluk Yemine Davrandıkları Zaman (Evvelâ Hangisi Başlar)? [85]

37-.....Bize Ma'mer ibn Râşid,Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den haber verdi ki: Peygamber (S) bir cemâate yemîr teklif etmişti de hepsi birden çabuklukla yemîn etmeye davranmışlardı. Bunun üzerine Peygamber, hangilerinin (diğerlerinden önce) yemîn edeceği hususunda kur'a atmalarım emretmiştir [86].

26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Hakikat, Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar.., " (âiu imrân: 77)

38-.....Bana İbrâhîm Ebû îsmâîl es-Seksekî tahdîs etti. O, Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan şöyle derken işitmiştir: Bir kimse çarşıda metâ'ını satmaya arzetti (ve malına bir alıcı çıktı. Pazarlık esnasında) satıcı müşterisine Allah adiyle yemîn etti de, müşterinin vermediği fıatı, muhakkak kendisinin o malı alırken vermiş olduğunu söyledi. İşte (bu gibi yemînler üzerine) "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine karşılık az bir bahâyı satın alanlar..." (Âiu imrân: 77) âyeti indi.
Geçen sened ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R): "en-Nâcişu", ribâ yiyicisi ve hâin'dir, demiştir [87].

39-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu; "Her kim bir insanın (yâhud dîn kardeşinin demiştir) malını kesip almak için yalancı olarak bir yemîn üzerine yemin ederse, Allah'a, Allah ona öfkelenmiş olduğu hâlde kavuşur". Ve Allah, Kur'ân'da bunun tasdikini indirdi: "Hakikat, Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az

bir bahâyı satın alanlar... "(Âiu lmrân: 77).
(Râvî Ebû Vâil dedi ki): Bana el-Eş'as kavuştu da: Abdullah ibn Mes'ûd bu gün size ne tahdîs etti? dedi. Ben de: Şu ve şu hadîsleri söyledi, dedim. el-Eş'as: Bu (Âiu imrân: 77) âyeti benim hakkımda indirildi, dedi [88].

27- Bâb: Nasıl Yemîn Verdirilir? [89]

Yüce Allah: "Size gelirler, gönlünüzü hoş etmek için Allah'a yemin ederler..." <et-Tevbe: 62), Ve Azîz-Celîl
Allah'ın şu kavli: "Sonra: Biz iyilikten ve ara bulmaktan başka bir şey arzu etmedik, diye Allah'a and ederek sana geldiler" (en-Nisâ: 62) [90].
"Billahi, Tallahi, Vallahi" denilir [91]. Peygamber (S): "Ve bir kimse de şudur ki, ikindiden
sonra yalancı olarak Allah'a and eder" [92]. Ve Allah'tan başkası ile yemîn verdirilmez [93].

40-.....Mâlik ibn Ebî Âmir, Talha ibn Ubeydillah'tan işitmiştir; o şöyle diyordu: Bir kimse Rasûlullah'a geldi. Bir de gördük ki, o Rasûlullah'a İslâm'ın ne olduğunu soruyor. Bu suâle karşı Rasû-lullah (S):
— "Bir gün ve bir gece içinde beş namaz" buyurdu. O zât:
— Üzerimde bu namazlardan başkası olacak mı? dedi. Rasûlullah:
— "Hayır, ancak kendiliğinden kılarsın*" buyurdu. Ondan sonra Rasûlullah:
— "Bir de ramazân orucu1' buyurdu. O zât:
— Üzerimde bundan başkası da olacak mı? dedi. Rasûlullah:
— "Hayır, ancak kendiliğinden tutarsın1' buyurdu. Talha dedi ki: Rasûlullah zekâtı da ona söyledi. O zât yi
— Üzerimde bundan başkası da olacak mı? diye sordu. Rasûlullah yine:
— "Hayır, kendiliğinden verebilirsin" buyurdu. Bunun üzerine o zât:
— Vallahi bunun üzerine artırmam da, eksiltmem de, diyerek arkasına dönüp gitti.
(Bunu duyunca) Rasûlullah (S):
— "Eğer doğru söylüyorsa felah buldu gitti" buyurdu [94].

41-.....Nâfi', Abdullah(R)'tan zikretti ki, Peygamber (S): "Yemin edecek olan kimse Allah 'a yemîn etsin yâhud sussun" buyurmuştur [95].

28- Da'vâlının Yemininden Sonra Beyyine Getiren Kimsefnin Beyyinesi Kabul Edilir Mi, Edilmez Mi?) Babı [96]

Ve Peygamber (S): "Belki sizden bâzımı (haksızken) hüccetini diğerinden daha düzgün söyler, ben de onun
lehine hükmedebilirim../' buyurdu [97]
Tâvûs ibn Keysân, İbrâhîm en-Nahaî ve Kaadı Şurayh de: Adil ve razı kılıcı beyyine, yalan yeminden haklıdır, demişlerdir [98].

42-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizler bana çekişmenizi arzedip muhakeme oluyorsunuz. Belki sizin bâzınız (haksızken) hüccetini diğerinden daha düzgün ifâde eder (ben de onun lehine hükmedebilirim). Bu se-beble ben kimin lehine onun sözüne tutunarak kardeşinin hakkından birşey hükmetmiş isem, ben ona ancak ateşten bir parça kesmişim-dir. Sakın o (hükmümle kestiğim) bu parçayı almasın"[99].

29- Va'dine Vefa Edip Yerine Getirilmesini Emreden Kimse Babı

Ve el-Hasen bu va'di infaz etme fiilini yapmıştır. ' Azîz ve Celîl olan Allah da kendi Kitâb'ında İsmail'i
zikredip: "Çünkü o sözünde sâdıktı" (Meryem: 54) buyurmuştur.
Küfe Kaadısı ıbnu'1-Eşa', va*din infaz edilmesi ile hükmetti de, kendisi bu hükmünün SemureMen
olduğunu söyledi [100]. Mısver ibn Mahreme de şöyle demiştir: Ben
Peygamber(S)*den işittim. Peygamber bir yakınım (yânî kızı Zeyneb'in kocası olan Ebu*l-Âs'ı) zikretti de:
"O bana va'd etti de, bana olan va'dine vefa etti" buyurdu [101].
Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: Ben İshâk ibn İbrahim'i gördüm. O İbn Eşva'ın (Semure'den rivayet ettiği) hadîsi ile va'dir infazının vucûbuna hüccet getiriyordu.

43-.....Abdullah ibn Abbâs (R) haber yerip şöyle demiştir: Bana Ebû Sufyân şöyle haber verdi: Hırakliyus Ebû Sufyân'a Ben sana Muhammed ne emrediyor? diye sordum. Sen O'nun namaz kılmakla, doğru olmakla, iffetli olmakla, ahde vefa etmekle, emâneti yerine edâ etmekle emrediyor olduğunu söyledin, dedi ve: "İşte bunlar peygamber sıfatıdır" diye ilâve etti [102].

44-.....Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S):
"Münâfıkın alâmeti üçtür; Söz söylediği zaman yalan söyler; kendisine birşey emniyet edildiği zaman hıyanet eder; va "d ettiği zaman sözünde durmaz" buyurmuştur [103].

45-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) vefat ettiği zaman Ebû Bekr'e (Bahreyn'den) el-Alâ ibn el-Hadramî tarafından birçok mal geldi. Ebû Bekr: "Her kimin Peygamber üzerinde bir alacağı yâhud Peygamber tarafından kendisine yapılmış bir va'd varsa bize gelsin!" dedi.
Câbir dedi ki: (Bu i'lân üzerine ben Ebû Bekr'e gittim ve): Rasûlullah (S) bana şöyle şöyle şöyle vermeyi va'd etmişti, dedim. Ebû Bekr üç kerre iki elini açıp yaydı. Câbir dedi ki: Ebû Bekr benim elimin içine beş yüz saydı. Sonra beş yüz saydı. Sonra beş yüz saydı [104].

46-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Hîve şehri ahâlîsinden bir Yahûdî bana: Mûsâ Peygamber, Şuayb Peygamber'in teklif ettiği iki müddetin hangisini yerine getirmiştir? diye sordu. Ben Yahü-dî'ye: Bilmiyorum; Mekke'ye, Arab'ın âliminin yanına gideyim de bunu ondan sorup öğreneyim, dedim. Sonra Mekke'ye geldim ve bunu İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs: Mûsâ o iki müddetten en çok ve Şuayb'a en hoş olanım yerine getirmiştir. Çünkü Allah elçisi söylediği zaman onu yapar, dedi [105].

30- Bab: Şirk Ehlinden Şâhidlik Ve Diğer Şeyler İstenilmez

eş-Şa'bî de şöyle demiştir:
Diğer dînler sahihlerinin bâzısının diğer bâzısı üzerine şâhidliği caiz olmaz. Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Biz de aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlığı ve kîni yapıştırdık... " (ei-Mâide: 14)[106].
Ebû Hureyre de Peygamber(S)'den şu hadîsi söyledi:
"Sız kitâb ehlinin sözlerini tasdik etmeyin; onları tekzîb de etmeyin. Siz şunu söyleyin: Biz Allah'a inandık ve bize indirilene; îbrâhîm'e, ismail'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve torunlarına indirilenlere; Musa'ya, isa'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb 'teri katından verilen kitâblara îmân ettik; onlardan hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuşlarız" (ei-Bakara: i36) [107].

47-.....İbni Abbâs (R) şöyle demiştir: Ey müslümânlar topluluğu! Sizler kitâb ehline nasıl soru soruyorsunuz? Hâlbuki Peygam-ber'inizin üzerine indirilmiş olan Kitâb'mız, Allah katından indirilen haberlerin en yenisidir. Sizler O'nu hiç karıştırılmamış olarak okumaktasınız. Ve hâlbuki Allah (kendi Kitabı içinde) sizlere, kitâb ehli milletlerin Allah'ın yazdığı şeyleri tebdil ettiklerini ve kendi elleriyle Allah Kitâbı'nı değiştirip başkalaştırdıklarmı ve karşılığında az bir bahâyı satın almaları için "Bu Allah kalındandır" dediklerini kat'-iyyetle söylemiştir (ei-Bakara: 79). Size gelmiş olan ilim, onlara herhangi birşey sormaktan sizleri nehyetmiyor mu? Allah'a yemîn ederim ki biz onlardan hiçbir kimseyi asla sizin üzerinize indirilmiş olan Ki-tâb'dan sorar görmemişizdir [108].

31- Müşkil İşlerde Kur'a Çekme(Nîn Meşrû'luğu) Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberindendir. Meryem 7 onların hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında yoktun" (Âlu İmrân: 44) [109].
İbn Abbâs da: Onlar kur'alarını attılar. (Ürdün Nehri'ne attıkları) kalemler, suyun akışıyle beraber aktılar. Zekeriyyâ'nın kalemi ise suyun akışına üstün geldi ve Zekeriyyâ, Meryem'i himayesine aldı, demiştir. Allah'ın: "Fe sâheme fe kâne mine mudhadıyn" (es-safmt: i4i) kavlindeki "Sâheme", "Kur'a attı"; "Mine'l-mudhadıyn", "Mine'l-meshûmiyn(yânî kur'a çekilip yenilenlerden oldu)" demektir [110].
Ebû Hureyre: Peygamber (S) bir topluluğa yemîn teklif etti. Hepsi yemîn etmeye davrandılar. Bunun üzerine Peygamber, evvelâ hangisinin yemîn edeceğini belirlemek üzere, aralarında kur'a çekilmesini emretti, demiştir [111].

48-.....en-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Allah'ın sınırları hususunda gösteriş yapıp onları zayi' eden ve onların içine düşen kimselerin benzeri, şu topluluğun benzeri gibidir: Onlar bir gemi üzerine kur'a attılar. Neticede bâzıları geminin aşağı katında, diğer bâzıları da geminin yüksek katında oldular. Geminin alt katındakiler suya, üst kattakilerin üzerinden geçiyorlardı. Üsttekiler onların bu gidiş gelişleriyle eziyet duyuyorlardı. Derken su getirenlerden biri bir balta aldı da geminin aşağısını delmeye başladı. Gemidekiler onun yanına gelip: Sen ne yapıyorsun? dediler. Oda: Sizler benim yüzümden eziyettendiniz. Benim için de sudan ayrı kalmak kaabil değil, dedi. İşte bu durumda eğer o gemidekiler bu kişinin elleri üzerinden yakalar da onu men' ederlerse, hem onu kurtarmış olurlar, hem de kendilerini kurtarırlar. Eğer onu serbest bıraksalardı, hem onu helak etmiş, hem de kendilerini helak etmiş olurlar" [112].

49-.....Zuhrî şöyle demiştir: Bana Hârice ibn Zeyd el-Ensârî tahdîs etti ki: Ensâr kadınlarından ve Peygamber'e bey'at etmiş olan Ümmü'1-Alâ ona şöyle haber vermiştir: Ensâr, Muhacirlerdi evlere yerleştirme kur'ası çektikleri zaman, Usmân ibn Maz'ün'un yerleşme kur'ası bize düştü. Onun için Usmân ibn Maz'ûn bizde ikaamet etti. Fakat Usmân bir müddet sonra hastalandı. Biz ona evimizde has-tabakıcılık yaptık. Nihayet öldü. (Yıkadıktan sonra) onu kendi elbisesi içine koyup kefenledik. Rasûlullah yanımıza girdi. Ben (cenazeyi tezkiye olarak):
— Yâ Ebâ Saib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Senin hakkında bildiğim ve bu cemâate bildirmek istediğim şudur ki: Allah sana (âhirette) muhakkak ikram etmiştir, dedim.
Peygamber (S) bana hitaben:

— "Allah 'in bu ölüye ikram ettiğini sana bildiren nedir?" dedi. Ben de:
— Babam, anam sana feda olsun yâ Rasûlallah, ben bunu bilmiyorum, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Usmân ibn Maz'ûn'a gelince, vallahi şimdi ona yakîn, yânî ölüm gelmiştir. Ben de onun için elbette hayır ve saadet umarım. Yine Allah'a ye mîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü iken, bana (yarın Allah tarafından) ne muamele edileceğini bilmem" buyurdu.
Ümmü'1-Alâ dedi ki: Vallahi ben bundan sonra ebediyyen hiçbir kimseyi tezkiye etmem. Rasûlullah'm bu sözü beni hüzünlendirdi. Yine Ümmü'İ-Alâ: Sonra ben uyudum. Ru'yâmda bana Usmân'a âid devamlı akan bir pınar gösterdiler. Akabinde ben Rasûrullah'a geldim ve bu ru'yâmı kendisine haber verdim. Rasûlullah (S):
— "Bu pınar onun (kesilmeyen) amelidir" buyurdu [113].

50-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah bir sefere gitmek istediğinde kadınları arasında kur'a çekmek i'tiyâdında idi. Kadınlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Rasûlullah beraberinde o kadın olarak yola çıkardı. Ve yine Rasûlullah, kadınlarından her kadının-gününü ve gecesini ayırırdı. Yalnız Şevde bintu Zem'a, gününü ve gecesini, bununla Rasûlullah'm hoşnûdluğunu istemek için, Peygam-ber'in zevci Âişe'ye hibe etmişti [114].

51-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İnsanlar ezö/z(okumak)cfo ve birinci saf/ta bulunmakta ne(hayır ve bereket)ter olduğunu bilselerdi, onlara nail olmak için kur'a atmaktan başka bulamasalar, muhakkak kur'a atarlardı. Her namazın ilk vaktinde{k\ cemâatlerde) olan fazileti bilselerdi, onlara yetişmek için muhakkak birbirleriyle yarış ederlerdi. Yatsı ile sabah namâzlarındaki ilâhî lûtufları bilselerdi, emekleye emekleye (veya kıç üstünde sürüne sürüne) de olsa, muhakkak onlara giderlerdi" [115].

---

[1] eş-Şehâdet; Dördüncü ve beşinci bâbdan masdardır. Bir nesnenin hakikatine muttali' olup, kesin bilmek ma'nâsmadır... Müellifin Basâir'de beyânına göre Şuhûd ve Şehâde, Müşahede ile beraber huzur ma'nâsma konulmuştur. Ve o basar ile ve basiret ile olur ki, ilim olacaktır (Kaamûs Ter,},
Cevheri, lügat yönünden Şehâdet, kesin haberdir, demiştir. Şeriat ıstılahında Şehâdet, görülüp bilinen şeyden Şehâdet lâfzıyle hâkimin huzurunda haber vermektir ki, bu ihbar bir kimsenin diğer kimse üzerindeki hakkını isbât için olur. Bu muhbire Şâhid, o kimseye Meşhudun leh, diğer kimseye de Meşhudun aleyh ve o hakka da Meşhudun bih denilir.
İhbarlar üç nev'e ayrılır: a. Bir kimsenin diğer bir kimse üzerindeki hakkını ihbar olur ki, bu Şehâdet'tir. b. Muhbirin başkası üzerindeki hakkını ihbar olur ki, bu da Da'vo'dır. c. Bunun aksine olarak başkasının muhbir üzerindeki hakkını ihbar olur ki, bu da İkrâr'du (Ta'rîfâtu Seyyid).
[2] Buhâri bir hadîs metni olan bu başlıktan sonra, delil getirmenin da'vâlı üzerine vâcib olduğu hususunda Kur'ân nassmdan el-Bakara: 282. âyetiyle en-Nisâ: 135. âyetlerini tam olarak getirmiştir.
[3] el-Bakara: 282. âyeti, Kur'ân'ın tam bir sahîfesİnİ dolduran en uzun âyettir; bu "Mudâyene (= Borçlaşma) âyeti" denilmekle meşhurdur. Bu âyet borçlaşma sırasında bir adalet kâtibi, yânî noter huzurunda tesbît edilmesi gerek bütün hukukî esasları toplayıp Öğretmektedir.
Bu âyetin başlığa delîlliği şöyledir: Beyyinesiz da'vâhnın sözüne i'tibâr olun-saydı kitabete, imlâya, şâhid tutmaya luzûm görülmezdi. Madem ki bu beyyi-neîere luzûm ve ihtiyâç olduğu bu borçlaşma âyetiyle öğretilmiştir, o hâlde da'-vâcıya beyyine getirmesi gerekir.
en-Nisâ: 135. âyetinin başlığa delîlliği de şöyle belirtilmiştir: Allah bu âyetle mü'minlere nefislerine âid olsa bile doğruluktan ayrılma-yıp, hakk ve hakikati i'tirâf etmelerini emrediyor. Bu hâlde müddeinin iddiası karşısında -ister tasdîk, İster tekzîb etsin- da'vâhnın sözü mu'teber oluyor. Şayet da'vâlı, da'vâcının sözünü yalanlarsa, beyyine getirmek müddeiye, yânî da' vâcıya yönelir.. (Aynî).
Buhârî, bu başlık altında bu âyetlerle yetinip, başka bir hadîs getirmedi,
esasen başlık bir hadîs metnidir.
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz..." sözündedir.
Buhârî bu meşhur hadîsi Sahîh'inin, Şehâdetler, Mağâzî, Tefsîr, Eymân, Nuzur, Tevhîd Kitâbları'nda sevkettiği çeşitli mes'elelere delîl olmak üzere ayrı sened ve metinlerle getirmiştir.
Burada bu hadîsi kısaca getirip, başlığın cevâbını vermek istemiştir. Bu hadîsi Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir.
[5] Amr ibn Hureys'in bu sözünü Beyhakî rivayet etmiştir. Yânî borcunu açıkta i'tirâf etmeyen, fakat alacaklı ile yalnız kaldığı zaman i'tirâf eden fâcır kimsenin bu İ'tİrâfmı, gizlenmiş olan bir kimse işitir de, onun bu işitmesıyle amel olunur. Şafiî, Mâlik, Ahmed de buna kaail oldular. Ebû Hanîfe bunu kabul etmez
[6] Bunların bu fetvalarını İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[7] el-Hasen el-Basrî'nin bu sözünü de İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[8] Hadîsin başlığa uygunluğu "RasûSullah, İbn Sayyâd'ı gafil yakalamak ve İbn Sayyâd kendini görmeksizin onun husûsî hayâtını görmek, ondan herhangi birşey işitmek istiyordu" sözünden alınır.
Bu hadîs Cenazeler Kitâbi'nda da geçmişti.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu, kapının dışında bulunan Hâlid'in, içerdeki kadının Peygamber'in yanında erkeklik âletini dile getirerek açık saçık konuşmalarını işitmesi ve Ebû Bekr'e hitâbla kadının sözlerini çirkin saydığını ifâde etmesidir. İşte bu nokta başlığa delildir. Çünkü Hâlid, kapının dışından, kadınla perdelenmiş iken bu sözleri İşitmiş; Ebû Bekr'e hitâb etmiş; Peygamber onun dışarıda iken bu sözleri işittiğine İ'timâd ederek, onu reddetmemiştir. Bu hadîsi Müslim de Nikâh Kitâbi'nda getirmiştir.
[10] Çünkü bu müsbettîr; müsbet ile menfînin önüne geçirilir.
[11] Buhârî el-Humeydî'nin bu görüşünü bildiren hadîsi Zekât Kitâbi'nda "Onda bir vergisi bâbı"nda senedli olarak uzun bir metin ile getirmişti. Hurma toplayan bir kadının bahçesinin mahsûlünün mikdârı tahmîn edilmişti.
[12] Yânî Bilâl'in şehâdetini, Fadl'ın rivayetinden üstün tuttular. Çünkü şehâdette bir üim ziyâdeliği vardır. Bu şöyle sûretîendirilir: Fadl'm "Namaz kılmadı" sözünün ma'nâsı, Fadl, Peygamber'in namaz kıldığını bilmedi; belki o duâ ve benzeri birşeyle meşgul bulunuyordu da bu sebeble Peygamber'in namaz kıldığını görmedi ve zannryle amel ederek namaz kılmasını nefyetti.
[13] Çünkü başkasının bilmemesi, onu bilenin bilgisine engel olmaz.
[14] el-Kirmânî şöyle dedi: Peygamber: "Bu söz söylenmişken nasıl olur?" sözüyle ayrılmayı emretti. Bu da hüküm gibi oldu. Emziren kadının haber vermesi de şehâdet gibi oldu. Bâzıları şöyle dedi: Kadın emzirmeyi isbât etti. Ukbe bunu nefyetti. Peygamber kadının sözünü işitti de Ukbe'ye ayrılmayı emretti. Bu emir ya vucûbendir, ya da takva yolu üzere nedb olaraktır.. (Aynî).
Buhârî bu hadîsi îlim Kitabı, "Meydana gelen bir mes'eleyİ sormak hususunda yolculuk etmek bâbı"nda getirmişti.
[15] Buhârî bu âyetlerden birincisini, adaletin şâhidlerde şart olduğuna; ikincisini, şehâdetten men' edici bir sebebden dolayı şahîdlerden razı olunmazsa, şehâdet-lerinin kabul edilmeyeceğine delîl olarak getirmiştir.
[16] Hadîsin başlığa uygunluğu, adaletli kimse, kendisinde hiçbir şübhe bulunmayan kişi olması yönündendir.
Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiklerindendir.
[17] Mes'elede görüş ayrılıkları olduğu için Buhârî hükmü açıkça söylemedi. Mâlik ile Şafiî cerhde ve ta'dîlde iki.kişiden aşağısı kabul olunmaz dediler. Ebû Hanî-fe bir kişinin tezkiyesi kabul olunur, dedi. Muhammed ibn Hasen de Şafiî ile beraberdir (Aynî).
[18] Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Hanîfe'nin tezkiyede bir kişi yeter görüşü üzeredir. Çünkü mü'minler sözü elif lâm ile söylenmiştir. Elif lâm cem'e girince, cem'iyeti ibtâl edip, cinsiyeti bırakır. Cinsiyetin en.azı da birdir. Bu da Umer'in sözü ile kuvvet buluyor (Aynî).
[19] Bunun da başlığa uygunluğu, bundan evvel geçenin uygunluğu gibidir. Bu hadîsler Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.
[20] Bu, Buhârî'nin Radâa Kitâbı'nda ulanmış olarak getirdiği Ümmü Habîbe hadîsinden bir parçadır. Buhârî bu parçayı burada, başlıkta süt emme sözü olduğu için getirmiştir
[21] Hadîs başlıktaki "Süt işinde teennî edip subûtu araştırma" kısmına uygundur. Bu uygunluk şöyledir: Çünkü Âişe, kendisi ile Eflah arasındaki süt emme hükmünde teennî edip subûtunu araştırmıştır. Âişe'nin teennisine delîl ise, bunu Ra-sûlüllah'tan soruncaya kadar Hakem'e izin vermemesidir.
[22] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde süt emme hükmü bulunması yönündendir. Buhârî bunu Nikâh Kitâbı'nda da getirmiştir.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde süt emme hükmü bulunması yönündendir
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
Hadîsteki son cümle edebî ve hukukî bir vecizedir ve: "Kendisiyle harâmlık sabit olan emme, yalnız açlığını sütle telâfi edebilen emzik çağındaki çocuk hakkında mu'teberdir" demektir. Çocuğun bedenî gelişmesi yalnız sütle olduğu için, çocuk emziren kadının kendi doğurduğu çocuğu gibi kendisinin bir cüz'ü ve vücûdunun bir parçası oluyor.

Hadîsin sonundaki mutâbaayı Müslim rivayet etmiştir.
[25] Bu âyetteki istisna, tevbe ettiği zaman zina iftiracısının şâhidliğini caiz kılanların dayanağıdır.
[26] Bunu Şafîî, ulaştırılmış olarak rivayet etti.
[27] Bu ikisini Taberî, senedleriyle rivayet etti.
[28] Bunları ŞâfÎÎ, Taberî, Bagavî rivayet ettiler.
[29] Ebu'z-Zinâd'ın sözünü Saîd Mansûr rivayet etti.
[30] Bunu Taberî rivayet etti.
[31] Bu, Sevrî'nin kendi Câmfinde bulunan rivayetlerdendir.
[32] Bu hadîs, biraz sonra ulaştırılmış olarak gelecektir.
[33] Bu da Tebûk gazvesi İle Berâe Sûresi tefsirinde senedü olarak gelecektir.
Buhârî, bu "Bâzı Âdem oğulları" ta'bîriyle Ebû Hanîfe'den naklolunan görüşlerde ihtilâf bulunduğuna işaret etmiş gibidir (îbn Hacer).
[34] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra tevbesi güzel oldu" sözünden alınır. Çünkü bunda, hırsız tevbe ettiği ve hâli güzel olduğu zaman şâhidliğinin kabul edileceğine delâlet vardır. Buhârî kendi görüşünde arada fark olmadığı için zina iftiracısını hırsıza katmıştır.
[35] Bu hadîsi Müslim de Hudûd'da getirmiştir.
[36] Hadîsin başlığa delîl olan yeri son cümleleridir. Bu hadîs biraz farklı bir lafız ile Hibe Kitâbı'nda da geçmişti
[37] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şâhidlik etmeleri istenmeden şâhidlik edecekler" sözündedir. Çünkü şâhidlik istenmeden evvel şâhidlik yapmakta zulüm ma'nâ-sı vardır.
Hadîsteki "Karn = Asr" sözünün ta'yîninde 20, 30, 60, 70, 80, 100 ve 120 şeklinde çeşitli görüşler İleri sürülmüş. Yüz senedir diyenler Peygamber'in bir çocuğun başına el sürerek "Sen bir kam yaşa" diye duâ etmesi ve bu çocuğun da 100 sene yaşamış olması hadîsini delîl yapmışlardır.
[38] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, bu üç asır halkından sonra geleceği bildirilen bir takım kavimlerin dînî, ahlâkî kaaidelere bağlanmayarak, bazen önce şehâdet, sonra yemîn etmeleri; bazen evvelâ yemîn, sonra şehâdet eylemeleridir ki, bunlara ehemmiyet vermemek ise bir zulüm ve haksızlıktır.
[39] İbrahim'in bu sözü de geçen senedle ulaştırılmıştır. Buhârî, ibrahim'in bu sözünü ilk asırlarda şâhidlik ve yemîn mes'elelerine verilen ehemmiyeti göstermek için getirmiştir
[40] Buhârî buradaki el-Furkaan: 72. âyetini yalan şâhidliği hakkında ağırlaştırma ve tehdîd konusuna delîl olmak üzere;
el-Bakara: 283. âyetinin bir kısmını da "Şâhidliği gizlemek ve yerine getirmemek" hakkında delîl olmak üzere;
en-Nisâ: 135. âyetinin bir cümlesini de, şâhidlikte dilleri eğip bükmemek, doğruyu olduğu gibi söylemek gerektiği hakkında bir delîl olmak üzere getir mistir. Âyetlerin bu konulara delîlliği yerindedir. Son âyet hakkında getirdiği ma'nâ, Alî ibn Ebî Talha el-Hâşimî yoluyla İbn Abbâs'tan gelen bir tefsîrdir
[41] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yalan şâhidliği yapmak" fikrasındadır. Hadîsin sonundaki mutâbaalar, Buhârî ve diğer hadîs imâmlannca çeşitli yerlerde rivâ yet edilmişlerdir
[42] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Sondaki mutâbaaları Buhârî ve diğer hadîs imamları rivayet etmişlerdir. Burada Abdurrahmân'ın tahdîsİni göstermek için getirmiştir.
[43] Burada isimleri verilen bu büyük âlimlerin bu görüş ve sözlerini Saîd ibn Man-sûr, İbn Ebî Şeybe senedleriyle rivayet etmişlerdir
[44] eş-Şa'bî ile el-Hakem'in bu sözlerini İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
[45] ez-Zuhrî'nin bu naklini el-Karâbîsî Edebu'l-Kadâ'da senediyle getirmiştir.
[46] Süleyman ibn Yesâr'in bu hadîsi hakkında söz, Itk Kıtâbı'nın sonlarında geçmişti. Bu hadîste Aişe'nin ister kendi mülkiyetinde, ister başkasının mülkiyetinde olsun, müsâvî olarak köleye karşı örtünmeyi terketme görüşünde idi. Burada ÂİŞe'nin, onu, dışarıda olduğu için görmediği hâlde sesinden tanıması, başlığa uygun olan bir rivayettir.
[47] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber, şahsım görmediği hâlde mescid içinde Kur'ân okuyan adamın sesine i'timâd etmiş olmasıdır.
Burada ayrı ayrı iki hadîs getirilmiştir, ikinci hadîs Abbâd yoluyla Âişe' den gelen ziyâde rivayettir. İkinci hadîsin metninde, hadîsin gelme sebebi olan zâtın ismi de Abbâd olduğu için, ikisinin bir zât olduğu sanılmamalıdır. Sened-deki Abbâd, Abbâd ibn Abdillah ibn Zubeyr'dir; tabiîdir. Abbâd ibn Bişr ise sahâbîdir; Bedir ehlİndendir.
[48] Hadîsin buraya delîlliği: Sahâbîlerin körün sesine i'timâd eder olmaları yönüdür. Hadîs, Ezan Kitâbı'nda "Körün ezan okuması bâbi"nda da geçmişti.
[49] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in şahsını görmeden Mahreme'yi sesinden tanıyıp, bu sese i'timâd ederek kaftanı alıp dışanya çıkması yönündendir. Hadîsin bir rivayeti HİbE'de de geçmişti
[50] Buhârî bâb başlığında âyetin bu kısmını zikretti. Çünkü âyetin bu parçası kadınların erkeklerle beraber şâhidliğinin cevazına delâlet etmektedir.
[51] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Bu hadîs daha uzun bir metin ile Hayz Kitâbı'nda da geçmişti.
Kadın hayız, nifâs gibi kadınlara mahsûs hâllerde yan hasta sayılır. Bu hâllerde ruhî bakımdan da zayıftır. İşte bu sebeble kadın, bilhassa bu sırada zabt ve eda yönünden eksiktir. Peygamber bu hakikati ifâde etmiş oluyor.
[52] Enes'in bu sözünü îbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etti.
[53] Şurayh'ın sözünü İbn Ebî Şeybe ile İbn Mansûr rivayet ettiler.
[54] İbn Sirîn'in bu sözünü imâm Ahmed'in oğlu Abdullah rivayet etmiştir.
[55] el-Hasen ile îbrâhîm'in bu sözünü îbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[56] Kaadı Şurayh'ın bu sözünü îbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir. îbnu's-Seken'in rivayetinde bu söz "Hepiniz erkek ve dişi kölelersiniz" şeklinde olup "Oğullan" lâfzı yoktur.
Üç imâm, kölenin şâhidliğini mutlak olarak kabul etmemekte ittifak etmişler ve: Çünkü köle, eksik hâili ve aldırması azdır. Onun için bu emânet ona elverişli olmaz, demişlerdir. Hanbelîler kölenin şâhidliğini haddlerde bile kabul etmişlerdir (Kastallânî).
[57] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yöndedir: Anılan dişi kölenin şâhidliği kabul edilmiş olmasaydı, onun sözüyle amel edilmezdi. İşte kadın kölenin şâhidliğinden dolayı, Peygamber Ukbe'ye, bu köle kadının sözü sebebiyle karısından ayrılmayı emretmiştir (Aynî).
[58] Süt emziren kadının tek başına yaptığı şehâdeti kabul edenler, bu hadîsi delîl edinmişlerdir.
Cumhur ise geçen hadîsteki "Onu o kadından nehyetti" sözündeki nehyi, tenzîhe; bu hadîsteki "O kadım kendinden terket" emrini de irşada hamletmiş-lerdir (Kastallânî).
[59] Demek ki o yıllarda da bu zamanki, yânı 1399/1979 yıllarındaki gibi ince kadın modası revaçta imiş. Bu kadınların.zamân zaman şişmanlık ve zayıflık model' lerine özendikleri, bu özentinin kadınlığın cibillî ve fıtrî meyilleri olduğu anlaşılıyor.
[60] Safvân ibn Muattal, Selemli'dir, sonra Zekvân'da ikaamet etmiştir. Kıdemli ve faziletli sahâbflerdendir. Birçok gazalarda hazır bulunmuştur. RasûluIlah tarafından medhedilmiştir. Umer'İn devlet başkanlığı devrinde 17. hicret yılında Er-meniye fethinde şehîd olmuştur.
[61] Abdullah ibn Ubeyy, münafıkların başkanıdır. Selûl, Huzâa kabilesinden bir kadındır. Abdullah, Câhiliyet devrinde Hazrecliler'in başkanı idi. Hicretten sonra görünüşte müslümân olmuştu. Fakat teşkîl ettiği münafık bir hizbin başkanlığında, açık ve gizli her türlü şerr ve fesâd yapmaktan geri kalmıyordu. Müslümânların en müşkil zamanlarında İslâm topluluğunu çözülmeye uğratacak fırsatlar kollardı. Câhiliyet'te Hazrec kabilesinin başkanı bulunduğundan, nifakçı hareketleri kabilesi halkı üzerinde te'sîrli oluyordu. Bunun idare ettiği zümrenin hâlleri ayrı bir sûrede; el-Münâfikûn Sûresi'nde tafsîlâtıyle anlatılmaktadır.
[62] Berıre'nın bu samîmi ve sâfiyâne şehâdetini Taberânî şu tafsil ile rivayet etmiştir: Berîre demiştir ki: Ben Âişe'nin hizmetinde bulunduğum zamanda kusur sayılacak bir hareketini görmedim. Yalnız ben bir kerre hamur yoğurmuştum. Kendisine şu hamuru gözet de ben bunu pişirmek için ate^ yakayım dedim. Ben gittikten sonra Âişe gaflet etmiş, besi koyunu gelip hamuru yemişti
[63] Hadîsin başlığa uygunluğu, bunda Peygamber'in Berîre'ye ve Zeyneb bintu Cahş'a Âişe hakkında sorması ve onların da herbirinin Âişe üzerine hayırla övgüleri bulunması yönündendir. İşte bu, kadınların bâzısının, diğer bâzısının adaletini ortava kovması ve tezkive etmesidir (Aynî).
[64] Buhârî bu Ifk Hadîsi'ni Mağâzî, Tefsir, Eymân ve'n-Nuzur, İ'tisâm, Cîhâd, Tev-hîd Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim de Tevbe KİtâbI'nda getirmiştir. Bu Ifk Hadîsi, rivayet asılları bakımından en kuvvetli hadîslerindendir. Buhârî'nin yalnız bu Şehâdetler Kitâbı'ndaki rivayetinde dört senedi vardır ki, bu sened-lerde râvî Fulayh, îbnu Süleyman Ifk Hadîsi'ni şu dört şeyhinden rivayet etmektedir: a. İbn Şihâb ez-Zuhrî, b. Hişâm ibn Urve, c. Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân, ki İmâm Mâlik'in şeyhidir, d. Yahya ibn Saîd el-Ensârî... (Aynî, Kastallânî).
[65] Buhârî bu ta'lîki, İbrâhîm ibn Musa'dan; bize Hişâm tahdîs etti; o da Ma'mer'-den; o da Zuhrî'den; o da Ebû Cemîle'den... diye senediyle de vermiştir... (Aynî).
Umer'in burada söylediği mesel, akıbeti meçhul ve kendisinden zarar gelmesi beklenen işler hakkında söylenir. Guveyr, Gâr'm küçültme ismidir. Ebûs da Be's'in cem'idir; şiddet ma'nâsınadır. Menbûz, yola atılmış çocuk, zina çocuğu... ma'nâlarına gelir. Arif, nakîb ve reîs demektir.
Hadîsin başlığa delîlliği; Ebû Cemîle, arifi tarafından "Bu iyi adamdır" diye tezkiye edilince, Umer'in bu tezkiyeyi kabû! edip o çocuğa beytü'l-mâldan nafaka vermesidir. Bu, Umer'in bir tek kişinin tezkiyesini kabul edip bununla yetindiğine delâlet etmektedir.
[66] Hadîsin başlığa uygunluk yönlerinden biri, Peygamber'in tezkiyenin nasıl olacağına irşâd etmiş olmasıdır... (Kirmanı).
Bu hadîsteki "Veyl", aslında hüzün, helak, meşakkat ma'nâlannadır. Taaccüb ve birdenbirelik ma'nâlannda da kullanılır.
[67] Hadîsin başlığa uygunluğu "Medîhde ileri giden" sözündedir, bu apaçıktır. Hadîste "Medhedicİ, bilmekte olduğunu söylesin" fikrası yoksa da, başlığın bu kısmına hadîsin ma'nâsmdan bir münâsebet bulunmaktadır.
[68] Buhârîbâb başlığının "Çocukların bulûğ sının" kısmım beyân için en-Nûr: 59. âyeti getirmiştir. Bu âyette çocukların, ana-babanın birlikte bulundukları odaya girmek istedikleri zaman izin istemeleri emri, bulûğa ermiş olmaları zamanına bağlanmıştır ki, erkeklerin İbâdet, haddler, izin isteme ile mükellef olmaları çağıdır.
[69] Şârih Aynî ve Kastallânî de bunun gibi Amr ibn Âs ile oğlu Abdullah arasında oniki senelik bir yaş farkı olduğunu nakletmişlerdir.
[70] Euhârî başlığın "Kadınların bulûğu hayz iledir" kısmına da et-Talâk: 4. âyetini delil olarak getirmiştir. Bu âyette kurû'larla iddet, hayzın vukuuna ta'lîk edilmiştir. Bu cihetle kadınların hakkında hayz, bulûğ sayılmıştır. Fethu'l-BârVde İbn Hacer, bu konuda âlimlerin ittifakı bulunduğunu bildirmiştir.
[71] Sarih Aynî bu vak'ayi şöyle tasvîr etmiştir: İbn Salih'in bildirdiği bu kadın dokuz yaşında hayz görmüş, on yaşında doğurmuştur. Doğurduğu kız da dokuz yaşında hayz görmüş, on yaşında doğurmuş ve yirmibirinci sene bunun anası nine olmuştur. Aynî, İmâm Şafîî'nin Yemen'de böyle yirmibir yaşında nine olmuş bir kadın gördüğünü rivayet ettiğini naklediyor... (Umdetu'l-Kaarî).
Buhârî Hasen ibn Salih'ten getirdiği bu rivâyetiyle gebe kalma vakitlerinin en azı dokuz yaş olduğuna işaret eimiştir.
[72] Hadîsin sonundaki Nâfî'in rivayetini İbn Mâce de Hudûd'da getirmiştir. Nâfî'-in ikinci rivayeti birincisini çocuğun bulûğu onbeş yaş içindedir şeklinde açıklamaktadır. Çünkü Peygamber İbn Umer'e

onbeş yaşında izin vermiştir. Bu da bulûğun onbeş yaşında başladığına delâlet etmiştir.
[73] Hadîsin başlığa delîlliği ma'nâsmdan alınır. Çünkü ihtilâm olan bulûğ İle sıfat-lanmasaydı, kendisine hiçbir şey vâcib olmazdı (Aynî).
[74] Hadîsin başlığa uygunluğu "Senin beyyinen var mı? buyurdu. Ben: Hayır yoktur, dedim..." sözündedir.
Buhârî bu hadîsi aynı isnâdla fakat bâzı lâfız değişikliği ile Husûmetler Kİ-tâbı, "Hasımların bâzısının bâzısına kelâmı bâbı"nda da getirmişti.
Burada da'vâcmın beyyinesi bulunmadığı surette, hakk sahibi sıfatıyle da'-vâlıdan yemîn istemese bile, hâkimin da'vâliya yemîn teklifine hakkı bulunduğu hükmü sabit oluyor.
[75] Buhârî bu ta'lîki babın sonunda Eş'as ibn Kays hadîsinden ulaştırılmış olarak getirecektir. Bu, da'vâcı üzerine düşenin beyyine, da'vâh üzerine düşenin de yemîn olduğunda sarihtir.
[76] Bunun ma'nâsı şudur: Şâhid ve yemîn ile yerinilmek caiz olduğu zaman, iki kadından birinin diğerine hatırlatmasına ihtiyâç olmaz. Çünkü yemîn onların yerine geçer. Öyleyse Kur'ân'daki hatırlatma zikrinin faydası nedir? Buna şöyle cevâb verildi: Birşey üzerine nasslaştırmadan, onun mâadasından nefyi lâzım gelmez...
[77] Hadîsin başlığa delîlliği gizli değildir. Bu hadîs Rehn'de de geçmişti. Tefsîr'de Âlu İmrân'm tefsirinde de gelecektir. Orada da belirtileceği gibi, İbn Ebî Muleyke iki kadın arasında meydana gelen da'vâdan olayı İbn Abbâs'a bir mektûb yazıp görüşünü sormuş; o da cevâbında Peygamber'in bu hükmünü yazıp göndermiştir.
[78] Şimdiye kadar çok geçtik ki, bâb, unvansız olarak zikredilmiş olduğu zaman, bu, kendinden önceki bâbdan bir fasıl gibi olur. Yine zikretmiştik ki, "Kitâb" lâfzı, "bâb"lan toplar; "bâb"lar da "fasıP'ları toplar.
[79] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in "Senin iki şahidin..." sözünden alınır. Çünkü Peygamber, da'vâcı olan Eş'as'a bununla hitâb etmiş ve beyyineyi ona âid kılmıştır... (Aynî)..
[80] Hadîsin başlığa uygunluğu "Beyyine aramaya gider" sözündedir. Burada mak-sad, suç atan kimsenin sırtını 80 deynekten kurtarması için zina fiili üzerine beyyine, yânî dört şâhid getirmeye muktedir olmasıdır. Bu şâhidleri getiremediği takdirde sırtına zina iftirasının cezası olan seksen deynek vurulacaktır: "Namuslu ve hürre kadınlara (zina ile) iftira atan, sonra dört şâhid getirmeyen kimselere (her birine) seksen deynek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabul etmeyin. Onlar /âşıkların tâ kendileridir" (en-Nûr:4).
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Bu hadîs Şirb'de de geçmişti.
Bu tavcı insanların metâ'larını ikindiden sonra pazara getirmelerine gelince, bu ikindi kaydı, hadîste bir ihtirazı kayıd olarak getirilmemiştir. Fakat bu nevi' zâlimce pazarlıkların ve satışların gündüzün sonunda vâki' olmasından dolayıdır. Çünkü bu sırada çarşı pazar dağılır da bu cemiyet hâinleri saf kimseleri aldatmak için tenhâ bir zemîn bulurlar.
[82] Muâviye'nin Medine Vâlîsi olan Mervân ibm'l-Hakem'in bu hükmünü îmânr Mâlik el-Muvatta'inda senedli olarak rivayet etmiştir.
Zeyd ibn Sabit ile Abdullah ibn Muti' bir ev hususunda vâlîye muhâkem olmuşlardı.
[83] Buhârî da'vâhnm kendisine yemîn etmek vâcib olan her yerde yemîn etmesi görüşüne gidince, görüşüne bu hadîsle hüccet getirdi. Buhârî bu görüşünde (mezhebinde) Hanefîler'e uygun olmuştur. Bu ta'lîk, senedli olarak Eş'as hadîsinden olarak, yukarıda geçmişti.
[84] Hadîs yakında geçmişti. Şeyhu'l-İslâm Zekeriyyâ, hadîsin başlığa uygunluğu, hükmü bir mekânla bağlamamış olmasındandır, demiştir (Kastallânî).
[85] Buhârî başlıktaki "İzâ"nm cevâbını, hadîs açıklayacağı için zikretmemiştir. Yânî "Aralarında kur'a çekilir", onun cevâbıdır.
[86] Hadîs başlıktaki suâle cevâb verdiği için, aradaki münâsebet açıktır.
Bu hadîs ma'nâsi müşkil olan hadîslerden bîridir. Bunun için hadîs şârihleri kur'a ile yemîn hususu, muhâsımlardan hiçbirinin el koymuş olmadığı ve bey-yineleri de bulunmadığı bir mal hakkında çekişen ve topluca yemîn etmeye davranan cemâate âiddir, demişlerdir.
[87] Hadîsin başlığa uygunluğu, âyetten dolayıdır. Çünkü bu âyet, malı çarşıya çıkarıp yalan yemîn eden kimseler hakkında inmiştir. Hadîs, Buyû'da da geçmişti.
Hadîsin sonundaki "Nâciş" kelimesine İbn Ebî Evfâ'mnbir tefsîri vardır. Bu kelime hakkında şu bilgiler verilmiştir:
en-Necş: Nûn'un fethi ve cîm'in sükûnu ile meta' sahibi müşteriye metâ'ını medh ve vasf ederken, revâc vermek için bir kimse dahî sahibine muvafakat eylemek, yâhî beraberce medh ve vasf eylemek, bir kavle göre satın almak istemezken ziyâde bahâ İle satılmak için uydurma olmak üzere metâ'a ziyâde bahâ ile müşteri olmak ma'nâsınadır ki, bu metâ'a bakan kimse o bahâya tutulup alsın..
îşte en-Nâciş, bu kökten fail isimdir (Kaamûs Ter.)
[88] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Yakında da geçmişti.
[89] Yânî kendisine yemîn etmek düşen kimseye hâkim nasıl yemîn verdirir?
[90] Ebû Zerr'in el-Kuşmeyhenî'den gelen nüshasında şu âyetler de vardır:
"Hakikat, onlar muhakkak sizden olduklarına (dâir) Allah 'a and da ederler. Hâlbuki onlar sizden değildir" (et-Tevbe: 56)
"... Binâenaleyh vallahi bizim şâhidliğimiz o iki kişinin şâhidliğinden daha doğrudur. Biz hakkı aşmadık. Çünkü bu takdirde muhakkak zâlimlerden oluruz diye Allah'a yemîn ederler" (el-Mâide: 107).
içlerinde Allah'a yemîn bulunan bu âyetleri zikretti ki, bunlar başlığa uygundur.
İbnu Hacer: Buhârî'nin bunları zikirden maksadı, yemini ayrıca söz söyleme fiili ile sertleştirip kuvvetlendirmenin vâcib olmadığını göstermektir, dedi. * Ben derim ki, Buhârî'nin bu âyetleri getirmekten maksadı, yemînin aslının Allah lâfzıyle olması olduğuna işâretetmektir... (Aynî).
[91] Buhârî bunlarla yemîn edilecek isrni ve yemîn harflerini işaret etmiştir. Kendisiyle yemîn edilecek olan isim, Allah lâfzıdır. Yemîn harfleri de "Bi", "Tâ", "Vav"dır. Bunların hepsi de Kur'ân'da gelmiştir: en-Neml: 49, Yûsuf: 91, el-En'âm: 23.
[92] Bu, "İkindiden sonra yemîn bâbı"nda Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır. Bununla maksadı "Allah'a yemîn eder" sözüdür
[93] Bu kısım Buhârî'nin sözüdür, o bunu başlığı tekmillemek için zikretmiştir.
[94] Hadîsin başlığa uygunluğu "Vallahi bunun üzerine artırmam.." sözündedir. İşte "Allah ismi" lâfzı İle ve "Bâ" harfi ile yemîn etmenin sureti budur.
Bu hadîs aynı isnâd ile îmân Kitabı, "Zekât İslâm'dandır bâbi"nda da geçmiştir.
[95] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in "Allah ismine yemîn etsin" sözündedir. "Allah'a yemîn etsin" demek, Allah'ın ismine yâhud sıfatlarından bir sıfata yemîn etsin, demektir.
Bu hadîse göre Peygamber'e, Ka'be'ye, Cibril'e, sahâbîlere yemîn gibi, mahlûka yemîn etmek mekruhtur. Çünkü Peygamber: "Allah sizi babanıza yemîn etmekten nehiy buyurdu" demiştir (Buhârî, Müslim).
[96] Buhârî, âdeti olduğu üzere görüş ayrılığı bulunan hususlarda cevâbı açıkça söylemiyor. Cumhur bu sorunun cevâbını "Kabul edilir" diye vermişlerdir.
[97] Bu, bâb altında getirdiği Ümmü Seleme hadîsinden bir parçadır. Bu hadîsi az farkla Mezâlim'de de getirmişti.
[98] Kaadı Şurayh'ın buna yakın bir sözünü Bağavî rivayet etmiştir (ibn Hacer).
[99] Bu hadîsten başlığın istinbât yeri şöyledir: Peygamber (S) yalan olan yemini, hakkîı olanın hakkını kesici kılmamıştır. Fakat yalancıyı yemininden sonra onu almaktan nehyetmiştir. Binâenaleyh hakk sahibi bir beyyîneye zafer bulursa, o bu beyyineyi getirme hakkında bakîdir... (Kastallânî).
Hadîs, Mezâlim'de "Bile bile bâtılda çekişen kimsenin günâhı bâbı"nda da geçmişti
[100] Bu İshâk ibn Râhûye'nin tefsirinde bulunmuştur.
[101] Ebu'l-Âs, Peygamber'in dâmâdı idi. Müşrikler ondan Peygamber'in kızı Zey-neb'i boşamasını İstediler, fakat o bunu kabul etmedi. Peygamber de ona bundan dolayı bu övgüyü yaptı. Peygamber onu Bedir esirleri arasında serbest bıraktığı zaman Zeyneb'i Medine'ye yollamasını şart kılmıştı. Ebu'l-Âs Mekke'ye dönünce Zeyneb'i Medine'ye yolladı. İşte bunun üzerine Peygamber: "O benimle konuştu, doğru söyledi; bana va'd etti, va'dini yerine getirdi" demiştir (Kastallânî).
[102] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ahde vefa" (yânî va'dine sâdık idi) sözündedir.
Bu ei-Câmi'u's-Sahîh'in başındaki uzun Hırakliyus hadîsinin bir parçasıdır
[103] Başlığa uygunluğu "Vâ'd ettiği zaman va'dinden döner" sözündedir. Çünkü bunun zıddı va'd ettiği zaman sözünde durup, nifakın bir taifesinden selâmete çıkandır. Bu hadîs îmân Kitâbı'nda da geçmişti.
[104] Başlığa uygunluğu "Yâhud Peygamber tarafından kendi lehine bir va'd olan kimse" sözünden alınır. Bu hadîs Kefâlet'de de geçmişti.
[105] Başlığa uygunluğu "Allah elçisi söylediği zaman onu yapar" sözünden alınır. . Çünkü Allah elçisi Mûsâ yâhud başkası olsun, va'dinİ yerine getirmek, onun ahlâk güzelliklerindendir. Rasûllerin va'dlerinden dönmesi yoktur. Burada sorulan iki müddet, el-Kasas: 28-29. âyetlerinde Şuayb'm Musa'ya teklif ettiği çobanlık seneleri süresidir.
[106] eş-Şa'bi'nin bu hadîsini İbn Ebî Şeybe ile Saîd ibn Mansûr rivayet etmiştir.
[107] Buhârî bu Ebû Hureyre hadîsini el-Bakara: 136. âyetinin tefsiri sırasında da getirmiştir. Burada bundan maksad, doğruluğu onlardan başkaları cihetinden bilinmeyen şeylerde kitâb ehlini tasdik etmekten nehiydir. Bu da onların şâhidliklerini redde ve kabul edilmemesine delâlet eder (Aynî).
[108] Başlığa uygunluğu şöyledir: Bunda kitâb ehlinden birşey sormayı redd vardır. Çünkü onların haberleri, kitabı elleriyle değiştirmiş olmalarından dolayı kabul olunmaz. Haberleri kabul edilmeyince şâhidlikleri de evleviyet yoluyla kabul edilmez. Zîrâ şehâdet kapısı, rivayet kapısından daha da dardır. Buhârî bu hadîsi İ'iisâm ve Tevhîd'de de getirdi (Aynî).
[109] Buhârî, Meryem kıssası hakkındaki bu Âlu İmrân: 44. âyetini, kur'a ile hükmetmenin, sahîhliğine delîl yerinde zikretti. Çünkü bizden öncekilerin kaanûnu, Allah onu bize inkârla nakletmediği müddetçe bizim de kaanûnumuzdur. Bunun meşruluğunda inkâr yoktur.
[110] İbn Abbâs'ın bu tefsirlerini İbn Cerîr et-Taberî, Alî ibn Ebî Talha yoluyla rivayet etmiştir. Bu es-Saffât: 141. âyeti de Yûnus Peygamber'in kıssası hakkındadır: Buhârî bu kıssayı da kur'a çekmenin sahîhliğine delîl olarak zikretti
[111] Bu hadîs yakında senedli olarak geçmişti. Bu da kur'a çekmenin meşruluğuna delâlet etmektedir.
[112] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir gemi üzerine kur'a çektiler" sözündedir.
Bu hadîs Şerîket Kitâbı'nda "Taksîmde kur'a çekilir mi bâbı"nda da geçmişti (Aynî).
Bu hadîsin fâidelerinden biri, hükmün mesel getirmekle beyân edilmesidir. Şerîket'te Âmir eş-Şa'bi'den bir rivayette "Allah'ın sınırları üzerinde duran ile o sınırlar içine düşen kimsenin meseli" şeklindedir. İbn Hacer Fethu'l-Bâri'de: Bu en doğru olandır, deyip şöyle beyân etti: Çünkü bu sınırlar hususunda mudhin, yânî murâî olan ile sınırlar içine düşen, hükümde birdir. Sınır üzerinde duran ise onların mukaabilidir.
İsmâîlî'nin Şerîket'teki rivayetinde: "Allah'ın sınırları, üzerinde duran ile o sınırların içine düşen ve o sınırlar hususunda murâî olanın benzeri" şeklindedir. Yine İsmâîlî'de "Allah'ın sınırları içine düşen ve o sınırlardan nehyedenin meseli" şeklindedir. İşte bu beyân edilen mesele uygun olandır. Çünkü bunda ancak iki fırka zikredilmiştir. Lâkin mudhin ile sınırlar içine düşen kötülenmekte ortak olunca,

bunların ikisi de bir fırka menzilesinde olurlar. Bu üç fırkanın getirilen meselde beyânı şöyledir: Gemiyi delmek isteyenler, Allah'ın haram kıldığı sınırlar içine düşenlerdir. Sonra bunlardan başka kimseler ya münkir, yânı kötülükleri reddedicidir, ya susucu, yânî münkerden nehy çalışması yapmayanlardır. Bu sonuncular mudhin ve murâîdirler (Kastallânî).

[113] Hadîsin başlığa uygunluğu, Muhâcirler'in Medine'de evlere yerleştirilmeleri hususunda Ensâr'ın kur'a çekmeleri ve Muhacirleri bu suretle yerleştirmeleridir.

Rasûlullah'ın "Ben Allah'ın elçisi iken Allah tarafından bana âhirette ne muamele edileceğini bilmiyorum" sözü "Deki: Ben peygamberlerden ilk defa (gelmiş biri) değilim. Bana ve size ne yapılacağım bilmem... " (el-Ahkâf: 9) nazmına uygun düşmüştür.

Bu hadîs, Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.

[114] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Bu hadîs Hibe Kitâbı'nda da geçmişti.

[115] Hadîsin başlığa uygunluğu iki defa geçen "Muhakkak kur'a atarlardı" sözün-dedir. Bu hadîsler, eşit şartlan hâiz olan hakk sâhiblerinden birini veya bir kaçını tercîh için kur'a çekmenin meşrû'luğuna delâlet ederler.

Bu hadîs Namaz Vakitleri Kitâbi'nm "Ezan hususunda kur'a çekme bâ-bı"nda da geçmişti

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

54-KİTÂBU'Ş-ŞURÜT
1- İslâm Dîni'ne Girmekte, Hükümlerde, Alışveriş Muamelelerinde Caiz Olan Şartlar Babı
2- Bâb: Bir Şahıs, Erkek Çiçek Asılmış Olduğu Hâlde Hurma Ağacı Sattığı Zaman
3- Alım Satım İşlerindeki Şartlar Babı
4- Bâb: Satıcı Belli Bir Yere Kadar Binek Hayvanının Sırtını Kullanmayı Şart Kıldığında Bu Satış Caizdir
5- Her Çeşit Akid Muamelelerin Deki Şartlar(In Hükümlerini Beyân) Babı
6- Nikâh Düğümünü Bağlama Sırasında Ta'yîn Edilen Mehr Hakkındaki Şartlarfın Hükmünü Beyân) Babı
7- Ekicilik Akdindeki Şartlar Babı
8- Nikâh Akdinde Caiz Olmayan Şartlar Babı
9- Dînî Cezalarda Halâl Olmayacak Şartlar Babı
10- Kendisinin Hürriyete Kavuşturulması İçin Satın Alınmaya Razı Olduğu Zaman, Hürriyetini Satın Alma Yazışmasına Bağlanmış Olan Kölenin Şartlarından Caiz Olacak Şeyler Bârı
11- Boşama Hususundaki Şartlar Babı
12- (Şâhid Dikmeden Ve Yazıya Da Geçirmeden) İnsanlarla Sâdece Söz İle Yapılan Şartlar Babı
13- Velâ Hakkındaki Şartlar(In Hükmünü Beyân) Babı
14- Bâb: Arazî Sahibinin Ekicilik Anlaşmasında "İstediğim Zaman Seni Çıkarırım" Şartını Koyması
15- Cihâdda Ve Harb Ehli İle Yapılacak Barış Andlaşmalarında İleri Sürülecek Şartlar Ve Bu Şartların Yazılmasını Beyân) Babı
16- Ödünç Vermek Hususundaki Şartlar Babı
17- Hürriyeti Satın Alma Yazışmasına Bağlanan Kimsenin Hükmü İle Allah'ın Kitâbı'na Aykırı Nevi'den Halâl Olmayan Şartlar(In Hükmü) Babı
18- Şart Kılmak Ve Borç İkrarında İstisna Yapmak Nevinden Caiz Olanları Beyân İle İnsanların Kendi Aralarında Örf Edinip Tanıyageldikleri Şartları Beyân Babı
19- Vakıftaki Şartlar(In Hükmünü Beyân) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle «.-8

54-KİTÂBU'Ş-ŞURÜT
(Şartlar Kitabı)

1- İslâm Dîni'ne Girmekte, Hükümlerde, Alışveriş Muamelelerinde Caiz Olan Şartlar Babı [1]

1-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi;o, Mervân ibnu'I-Hakem ve el-Misver ibı Mahrame(R)'den işitmiştir. Bu iki sahâbî, Rasûlullah'm diğer sahâbîlerinden naklen haber veriyorlardı. Bunlardan herbiri şöyle demiştir:
Süheyl ibn Amr [2] Hudeybiye barışı günü barış metnini yazmaya girişince, Süheyl ibn Amr'ın Peygamber'e şart eylediği şeyler içinde şu da vardı: "Bizden sana bir adam gelirse, o senin dîninde dahî ol-
sa, onu muhakkak bize geri verirsin ve bizimle onun arasını boşaltırsın" dedi. Müslümanlar bu şartı beğenmeyip çirkin gördüler ve bu şarttan dolayı öfkelendiler. Kureyş elçisi Süheyl ise bu şartta diretti. Onun bunda dayatması üzerine, Peygamber de barış yazısını bu şart üzere yazdırdı. Peygamber o gün Mekke'den kaçıp gelmiş olan Ebû Cendel'i de, bu şart uyarınca ve Süheyl'in ısrarlı isteği ile, babası Süheyl ibn Amr'e geri verdi. Bu barış anlaşması müddeti içinde, müslümân olarak gelmiş olsa da, Mekkeliler'den Peygamber'e gelen her erkeği Peygamber muhakkak geri verdi.
Ve sonra mü'min kadınlar da muhacirler olarak geldiler. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Kulsüm de kadınlık çağma erişmiş olduğu hâlde, o gün Rasûlullah'm yanına çıkıp gelenlerden idi. Müteakiben ailesi gelerek Peygamber'den Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini istediler. Fakat Peygamber Ümmü Kulsüm'ü ailesine vermemiştir. Çünkü kendisine gelen bu kadınlar hakkında Allah şu âyeti indirmiştir:
'Ey îmân edenler! (Kendi ifâdelerince) mü 'min kadınlar muhacirler olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin [3]. Allah onların îmânlarını daha iyi bilir ya. Fakat siz de mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara ha-lâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Kâfir zevçlerinin bu kadınlara sarfettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi (nikâhınız altında) tutmayın. (Kâfirler de bu kadınlara) harcadıkları (mehri) istesinler.Bu,Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyle bilen tam hüküm ve hikmet Sahibidir"" (eS-Mümtehine: 10).
Urve dedi ki: Bana Âişe, Rasûlullah'm gelen kadınları şu âyetler ile imtihan edip dener olduğunu haber verdi:
"Ey îmân edenler! Mü 'min kadınlar muhacirler olarak size geldikleri zaman onları imtihan edin... Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" kavline kadar (ei-Mümtehine: 10-12) [4].
Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: İşte kadınlardan her kim bu âyetteki şartı ikrar ve i'tirâf etti ise, Rasûlulîah o kadına konuşmakta olduğu bir kelâm olarak: "Ben seninle bey 'at ettim "buyurdu. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'm eli, bu bey'atlaşma töreninde asla hiçbir kadının eline dokunmadı. Rasûlulîah kadınlara ancak sözü ile bey'at etti [5].

2-.....Ziyâd ibn Ilaka şöyle demiştir: Ben Cerîr(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben, Rasûlulîah (S)'a (müslümân olmak üzere) bey'at ettim. O bana (şart kıldığı şeyler arasında) her müslümâna iyilik isteyici olmayı da şart kıldı. (Ben de bu şart üzerine bey'at ettim.)

3-.... Bana Kays ibnu Ebî Hazım, Cerîr ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. O: Ben Rasûlullah(S)'a namazı devamlı kılmak, zekâ vermek ve her müslümâna samimiyetle iyilik isteyici olmak üzere bey'at ettim, demiştir [6].

2- Bâb: Bir Şahıs, Erkek Çiçek Asılmış Olduğu Hâlde Hurma Ağacı Sattığı Zaman [7]

4-.....Abdullah ibn Umer (R)'den (şöyle demiştir): Rasûlulîah (S): "Her kim erkek çiçeği asıldıktan sonra meyveli hurma ağacını satarsa-, üstündeki mahsûlü satıcıya âiddir. Meğer ki mahsûlün satışta dâhil olduğu, müşteri tarafından şart kılınmış olsun" buyurdu [8].

3- Alım Satım İşlerindeki Şartlar Babı

5-.....Âişe-(R), Urve'ye şöyle haber vermiştir: Berîre, hürriyetini satın alma bedeli hakkında yardım istemek için Âişe'ye geldi.
Kendisi o güne kadar bu bedelden birşey ödememişti. Âişe, Berîre'ye:
— Sen efendilerine git (görüş). Velâ'n bana âid olmak üzere, senin nâmına hürriyet satın alma bedelini bir defada ödememi arzu ederlerse vereyim, dedi.
Bu teklifi Berîre sâhiblerine bildirdi. Fakat onlar bunu kabul etmediler ve:
— Âişe, hürriyet satın alma bedelini senin hesabına karşılıksız olarak vermek isterse, velâ'n bize âid olmak üzere versin, dediler.
Berîre:
— Ben bu mes'eleyi Rasûlullah'a arzettim, Rasûlullah, Âişe'ye: "Sen Berîre'yi satın al, sonra hürriyetine kavuştur! Veiâ dccmuhak-kak surette hürriyet verene âiddir' buyurdu [9].

4- Bâb: Satıcı Belli Bir Yere Kadar Binek Hayvanının Sırtını Kullanmayı Şart Kıldığında Bu Satış Caizdir

6-..... Bize Zekeriyyâ tahdîs edip şöyle dedi: Ben Âmir eş- Şa'bî'den işittim, şöyle diyordu: Bana Câbir (R) şöyle tahdîs etmiştir: Câbir kendisine âid bir deve üzerinde yolculuk ediyordu. Devesi yorulmuştu. Peygamber yanına uğrayıp deveye vurmuş ve Câbir'e duâ etmiş. Bunun üzerine o yorgun deve, benzerini hiç yürümediği hızlı bir yürüyüşle yürümüş. Sonra Peygamber:
— "Bu deveyi bana (kırk dirhemlik) bir ûkıyye karşılığında sat" buyurdu.
Ben:
— Hayır satmam, dedim. Sonra Peygamber ikinci defa:
— "Bu deveyi bana ûkıyye mukaabilinde sat!" buyurdu.
Bu sefer ben deveyi O'na sattım, fakat beni ailemin yanma kadar sırtında taşımasını istisna edip» bunu şart kıldım. Medine'ye geldiğimizde deveyi Peygamber'e getirdim. Peygamber (Bilâl eliyle) bana devemin bedelini verdi. Sonra ben dönüp giderken/Peygamber arkamdan haberci gönderip, beni çağırttı (Yanına geldiğimde):
— "Ben senin deveni alıcı değilim. Sen bu deveni al; o senin malındır" buyurdu [10].
Şu'be, Mugîre'den; o da Âmir'den; o da Câbir'den[11] olan rivayetinde Câbir'in: "Rasûlullah beni Medine'ye kadar devenin sırtında, omurga kemikleri üzerinde taşıdı" dediğim söylemiştir.
İshâk ibn Râhûye de Cerîr ibn Abdilhamîd'den; o da Mugîre'den yaptığı rivayetinde, Câbir'in: "Ben deveyi Peygamber'e Medine'ye ulaşmama kadar devenin sırt omurga kemiklerinin bana âid olması şartı üzere sattım" dediğini söylemiştir.
Atâ ibn Ebî Rebâh ile Câbir'den rivayet eden başkaları da Pey-gamber'in: "Medine'ye kadar devenin sırtı senindir" buyurduğunu söylemişlerdir.
Muhammed ibnu'l-Munkedir de Câbir'den yaptığı rivayetinde: "Câbir Medine'ye kadar devenin sırtını kullanmayı şart kıldı" demiştir.
Zeyd ibn Eşlem de Câbir'den yaptığı rivayetinde Rasûlullah'in Câbir'e: "Medine'ye dönünceye kadar devenin sırtı sana âiddir" buyurduğunu söylemiştir.
Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den rivayetinde Rasûlullah'ın Câbir'e: "Medine'ye kadar devenin sırtını sana, yük yükletmen ve binmen için ariyet verdik" buyurduğunu nakletmiştir.
el-A'meş de Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den senediyle rivayetinde, Rasûlullah: "Devenin üzerinde ailene ulaş" buyurdu, demiştir.
Ebû Abdillah Buhârî: Satış sırasındaki akidde şart kılındığım gösteren hadîslerin tarikleri daha çok ve benim nazarımda bunlar satış sırasında şart kılındığına delâlet etmeyen rivayetlerden çıkış yönünden de daha sahihtirler, dedi [12].
Ve Ubeydullah ile Muhammed ibnu İshâk, Vehb ibn Keysân'-dan; o da Câbir'den yaptıkları rivayetlerinde: "Peygamber, Câbir'den deveyi bir ûkıyye mukaabilinde satın aldı" demişlerdir. Zeyd ibn Eşlem, Câbir'den yaptığı rivayetinde Vehb ibn Keysân'a mutâbaat etmiştir.
İbnu Cureyc de Atâ ibn Rebâh'tan ve diğerlerinden; onlar da Câbir'den olmak üzere yaptığı rivayetinde, Peygamber (S): "Ben deveyi Câbir'den dört dînâr mukaabilinde aldım" buyurdu, demişlerdir. Bu dört dînâr bir dînârın on dirheme mukaabil olması hesabı üzere, bir ûkıyye olur.
Mugîre ibn Mıksem, eş-Şa'bî'den; o da Câbir'den olmak üzere yaptığı rivayetinde devenin bedelini beyân etmedi. Ve keza İbnu'l-Munkedir ile Ebu'z-Zubeyr de Câbir'den yaptıkları rivayetlerinde bu bedeli beyân etmemişlerdir.
Ve el-A'meş, Salim ibn Ebi'l-Ca'd'dan; o da Câbir'den "Bir ûkıyye altın" demiştir. Ebû İshâk, Sâlim'den; o da Câbir'den "İk yüz dirhem" demiştir. Dâvûd ibnu Kays, Ubeydullah ibn Mıksem'den; o da Câbir'den: "Peygamber o deveyi Tebûk yolunda

satın aldı, ve Câbir'in: Dört ûkıyye mukaabilinde dediğini sanıyorum" demiştir. Ebu'n-Nadre de Câbir'den: "Peygamber deveyi yirmi dînâr mukaabilinde satın aldı" diye söylemiştir.
eş-Şa'bî'nin "Bir ûkıyye mukaabilinde" sözü rivayetler içinde daha çoktur; şart kılma hükmü de benim nazarımda çıkış kaynağı bakımından daha sahihtir. Bunu Ebû Abdillah el-Buhârî söyledi [13].

5- Her Çeşit Akid Muamelelerin Deki Şartlar(In Hükümlerini Beyân) Babı

7-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ensâr (Muhacirler Medine'ye gelince), Peygamber'e:
— Hurmalıklarımızı bizimle Muhacir kardeşlerimiz arasında tak-sîm et, dediler.
Peygamber (S):
— "Hayır (öyle olmaz)/" buyurdu. Bunun üzerine Ensar:
— Bakım ve sulama külfetini sizler üzerinize alırsınız, biz de sizleri mahsûlde ortak yaparız, dediler.
Bu suretle Ensâr ve Muhacirler:
— (Peygamber'in bu husustaki emrini) işittik ve itaat ettik, dediler (ve bu şart üzere uyuştular) [14].

8-.....Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S), Hayber arazîsini, orada çalışmaları ve ekincilik yapmaları ve arazîden çıkacak mahsûlün yarısı onların olması şartı üzere, Hayber Yahûdîleri'ne verdi, demiştir [15].

6- Nikâh Düğümünü Bağlama Sırasında Ta'yîn Edilen Mehr Hakkındaki Şartlarfın Hükmünü Beyân) Babı

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: Şübhesiz ki hakların kesilme yerleri şartların yanındadır ve senin için şart kıldığın
şey vardır, demiştir [16].
el-Mısver de şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim; kendisi bir damadını (yânı Zeyneb'in kocası
EbîH-As'ı) zikretti de, onu dâmâdlığım yürütüşü hususunda övdü ve güzel şeyler söyledi ve: "O bana söz söyledi ve bana doğru söz konuştu. Bana va'd etti ve va'dini yerine getirdi" buyurdu [17]

9-.....Ukbe ibnu Âmir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Yerine getirmeniz gereken şartların en haklısı, kendisi ile fercleri halâl kılmak istediğiniz şarttır" buyurdu [18].

7- Ekicilik Akdindeki Şartlar Babı

10-.....Ben Râfi' ibn Hadîc(R)'den işittim; o da şöyle diyordu: Biz tarla (ve arazî) yönünden Ensâr'ın en çok mallısı idik. Biz arazîleri (kısımlara ayırıp) kiraya verirdik. Bazen bu arazî parçası mahsûl çıkarırdı da, şu arazî parçası mahsûl çıkarmazdı. (Bazen ortağın, bazen arazî sahibinin zararı olurdu.) İşte bunun için bizler bu nevi' ekicilik anlaşmasından nehyolunduk, fakat gümüş para ile kiraya vermekten nehyolunmadık [19].

8- Nikâh Akdinde Caiz Olmayan Şartlar Babı

11-.....Ebû Hureyre (R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S): "Şehirli, köylünün malını onun adına satmaz. (Başkalarım kandırmak için yalandan) -fiât kızıştırması yapmayınız. Hiçbir kimse (dîn ve toprak) kardeşinin alış-verişi üzerine artırma yapmasın. Ve yine hiç kimse kardeşinin istemekte olduğu kadını istemeye kalkmasın. Hiçbir kadın da kendi (dîn ve toprak) kardeşi olan diğer bir kadının çanağının altını üstüne getirmek için onu boşaltmayı istemesi" buyurdu [20]

9- Dînî Cezalarda Halâl Olmayacak Şartlar Babı

12-.....Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid (R) her ikisi şöyle demişlerdir: Bedevî Arablar'dan bir adam (hasmı ile birlikte) Rasûlul-lah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Sana Allah'ın adiyle yemîn eder ve benim için yalnız Allah'ın Kitabı ile hükmetmeni dilerim, dedi.
Öbür hasım ise daha anlayışlı ve edebli idi. O da:
— Evet yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet ve (söz söylemek üzere) bana izin ver, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Söyle!" buyurdu.
Bu ikinci hasım söze başladı:
— Benim oğlum bu bedevinin yanında ücretli bir işçi idi. Bu adamın karısıyle zina etmiş. Bana, oğlum üzerine taşlama cezası lâzım geldiği haber verildi. Ben de bu adama yüz koyun ve bir de câriye fidye verip, oğlumu bu cezadan kurtardım. Sonra ben bunu ilim sahibi olanlara sordum. Onlar da bana: (Henüz bekâr olan) oğluma ancak yüz deynek vurma ile bir sene gurbete gönderme cezası düştüğünü; bunun karısına da taşlama cezası lâzım geldiğini haber verdiler (; Sen nasıl hükmedersin)? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, ben, aranızda elbette Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir; oğluna da yüz deynek vurulup bir sene sürgün edilir" buyurdu.

(Sonra sahâbîlerden) Uneys'e de:
— "Yâ Uneys! Sen kuşluk vaktinde bu adamın karısına git. Eğer suçunu i'tirâf ederse, ona taşlama cezası uygula!" buyurdu.
Râvî: Uneys, kadına gitti. Kadın da suçunu i'tirâf etti. Rasûlullah kadının taşlanmasını emretti, kadın taşlandı, dedi [21].

10- Kendisinin Hürriyete Kavuşturulması İçin Satın Alınmaya Razı Olduğu Zaman, Hürriyetini Satın Alma Yazışmasına Bağlanmış Olan Kölenin Şartlarından Caiz Olacak Şeyler Bârı

13-.....Eymen şöyle demiştir: Ben Âişe (R)'nin yanına girdim,
o şöyle dedi:Berîre,hürriyeti satın alma yazışmasına bağlanmış köle bir kadın hâlinde iken benim yanıma girdi de:
— Ey Mü'minlerin Anası! Sen beni sahihlerimden satın al da, beni hürriyetime kavuştur. Çünkü sahihlerim beni satıyorlar, dedi.
Âişe dedi ki: (Ben ona):
— Evet (ben seni satın atjr ve sana hürriyet veririm, dedim). Berîre:
— Sahihlerim mîrâsa sebeb olan velâ hakkımın kendilerine âid olması şartını koyuyor ve bu şart kabul olmadıkça beni satmıyorlar, dedi.
Âişe dedi ki: Ben Berîre'ye:
— Benim için senin hakkında hiçbir ihtiyâç yoktur, dedim.
Bu konuşmamızı Peygamber işitti, yâhud bu konuşmamız Pey-gamber'e ulaştı da, O:
— "Berîre'nin işi nedir?" buyurdu.
Ben kendisine Berîre'nin durumunu anlattım. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen Berîre'yi satın al da onu hürriyetine kavuştur. Onlar istedikleri şartı koysunlar" buyurdu.
Âişe dedi ki: Bu emir üzerine ben Berîre'yi satın aldım ve ona hürriyetini verdim. Sâhibleri de onun velâsının kendilerine âid olmasını şart kıldılar.
Peygamber (S):
— "Velâ, hürriyety erene âiddir. İsterlerse yüz tane şart koşsunlar" buyurdu [22].

11- Boşama Hususundaki Şartlar Babı [23]

Saîd ibnu'l-Müseyyeb, el-Hascn el-Basrî, Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demişlerdir:
Eğer boşama sözünü şarttan evvel söylese yâhud şarttan geri bıraksa (hükümde fark olmaz); o kimse kendi şartına daha haklıdır [24].

14- Bize Muhammed ibn Ar'ara tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'-be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hurey-re'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beldeye mal getiren süvarileri karşılamaktan; şehirde oturan muhacirin, bedevi adına bedevinin malını alıp satmaktan; kadının nikâh sırasında beşer kardeşi olan diğer bir kadını boşamayı şart kılmasından; kişinin beşer kardeşi olan diğer birisinin pazarlık etmesi aleyhine pazarlığa girişmesinden nehyetti. Ve yine Rasûlullah, başkalarını aldatmak için yalandan pazarlık sırasında fiât artırmaktan; keza alıcıları aldatmak için hayvanı sağmadan sütünü memede biriktirmekten de nehyetti.
Bu hadîsi Şu'be yolundan Peygamber'e yükseltmeyi açıkça söylemekte Muâz ibn Muâz ile Abdussamed, Muhammed ibn Ar'ara'ya mutâbaat etmişlerdir. Gunder ile Abdurrahmân "Nehyolundu" demişlerdir. Âdem ibn Ebî Iyâs ise "Biz nehyolunduk" demiştir, en-Nadr ile Haccâc ibnu Minhâl ise "Nehyetti" diye söylemişlerdir [25].

12- (Şâhid Dikmeden Ve Yazıya Da Geçirmeden) İnsanlarla Sâdece Söz İle Yapılan Şartlar Babı

15-.....İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Ya'lâ ibnu Müslim ile Amr ibnu Dînâr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. Bu iki râvîden herbiri arkadaşının rivayeti üzerine artırma yapmaktadırlar. Bu iki râvîden başkaları şöyle haber verdi: İbnu Cureyc şöyle demiştir: Ben bu ikinin başkasından işittim; o da Saîd ibn Cureyc'den tahdîs ediyordu ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Bizler muhakkak İbn Abbâs'ın yanında bulunduk; o şöyle dedi: Bana Ubeyy ibn Ka'b tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Allah'ın Rasûlü olan Mûsâ, İmrân oğlu Musa'dır; Kelîmulîah'tır; başka bir Mûsâ değildir" buyurdu da Mû-sâ ile Hızır kıssası hakkındaki hadîsi zikretti. Bu hadîste Hızır, Mû-sâ'ya: "Sen beraberimde asla sabredemedin demedim mi, dedi" Gerçekten bu birinci soru Mûsâ tarafından bir unutma eseri olmuştu. Orta soru ise söz ile bir şart olmuştu. Üçüncü soru ise kasden olmuştu. Birinciye şu kavliyle işaret etti: "Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük çıkarma, dedi".
Sözlü bir şart olan orta soruya şu sözle işaret etti: "Yinegittiler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rast geldikleri zaman o hemen bunu öldürdü. .. Mûsâ; Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam, benimle arkadaşlık etme, dedi".
Üçüncü soruya da sununla işaret etti; "Yine gittiler.... Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O bunu derhâl doğrultuverdi...". İbn Abbâs: "Gemiye gelince, o denizde iş yapan yoksullarındı. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdar vardı" (ei-Kehf: 79) âyetindeki "Verâehumi^ Arkalarında)" sözünü "Emâmehum melikun = Önlerinde bir melik vardı" şeklinde okumuştur [26].

13- Velâ Hakkındaki Şartlar(In Hükmünü Beyân) Babı

16-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre bana geldi de:
— Ben sâhiblerim ile her bir yılda bir ûkıyye ödemek üzere dokuz ûkıyyeye kendi hürriyetimi satın alma yazışması yaptım. Bunun için bana yardım et, dedi.
Âişe:
— Eğer sahihlerin arzu ederlerse şöyle yaparım: Ben bu bedeli onlara peşin olarak sayarım, velâ'n da bana âid olur, dedi.
Bunun üzerine Berîre sâhiblerine gitti ve Âişe'nin dediği teklifi onlara söyledi. Onlar velânın Âişe'ye âid olmasını kabul etmediler. Berîre onların yanından Âişe'ye geldi. Bu sırada Rasûlullah, Âişe'nin yanında oturuyordu. Berîre:
— Ben sahihlerime senin teklifini arzettim. Onlar, velânın kendilerine âid olması şartında dayattılar, dedi.
Peygamber de bunu işitti. Âişe de bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Âişe'ye:
— "Sen Berîre'yi (satın) at! Velâyı da onlara şart kıl. Çünkü ve-lâ ancak hürriyet verenindir" buyurdu.
Âişe bu satın alma ve âzâd etme işlerini yaptı. Sonra Rasûlullah (S) (mescidde) insanlar içinde ayağa kalktı. Allah'a hamd etti ve lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Bundan sonra şu hutbeyi yaptı:
— "Bir takım insanların hâli nedir ki, onlar Allah'ın Kitâbı'-nda bulunmayan birçok şartları şart kılıyorlar? Allah 'in Kitabı 'nda bulunmayan herhangi bir şart bâtıldır; hükümsüzdür. İsterse yüz kerre şart edilmiş olsun (onun hükmü yoktur). Allah'ın hükmü en haklıdır; Allah 'in şartı en sağlamdır. Velâ ancak hürriyet verenindir!" buyurdu [27].

14- Bâb: Arazî Sahibinin Ekicilik Anlaşmasında "İstediğim Zaman Seni Çıkarırım" Şartını Koyması

17-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Hayber ahâlîsi Abdullah ibn Umer'in bir organını kırdıkları zaman bir hutbe yaparak şöyle dedi:
— Şübhesiz Rasûlullah, Hayber Yahudileri'ne, fetihten önce kendilerinin olan malları mülkleri üzerinde ortaklık muamelesi yapmış ve: "Sizleri bu arazîler üzerinde Allah'ın sizleri burada bıraktığı müddetçe bırakıyoruz" buyurmuştur. Abdullah ibn Umer, Hayber'deki malına çıkıp gitmişti. Geceleyin kendisine zulmedildi de, iki eli ve iki ayağı burkuldu. Bizim o Hayber arazîsinde Yahûdîler'den başka düşmanımız yoktur. Onlar bizim düşmanlarımızdır. Biz bu suçla onları ittihâm ediyoruz. Ve ben onları Hayber'den sürüp çıkarmayı düşündüm, dedi.
Umer onları çıkarmaya karar verince, kendisine Yahûdî başkanlarından Ebû Hukayk oğulları'ndan biri geldi de:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Muhammed bizleri burada bırakmış, mallar üzerine bizimle ortaklık anlaşması yapmış ve bizleri vatanımızda bırakmayı şart kılmış iken, sen bizleri çıkarıyor musun? dedi.
Umer de:
— Sen benim, Rasûlullah'ın sana söylediği şu sözü unuttuğumu mu sandın: "Hayber'den çıkarıldığın zaman uzun bacaklı, yürüyüşe sabırlı dişi deven seni geceden geceye akıtıp götürürken, senin hâlin nice olur!" buyurmuştu, dedi.
Yahûdî, Umer'e:
— Bu söz Ebû'l-Kaasım'dan bir şakacık idi, dedi.
Umer:
— Yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! dedi ve onları Hayber'den sürüp çıkardı ve onlara mahsûlden olan haklarının kıymetini mal olarak, deve olarak, deve semerleri, ipler ve daha başka şeylerden me-tâ'lar olarak kendilerine verdi.
Bu hadîsi Hammâd ibn Seleme, Ubeydullah'tan; sanıyorum ki o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den;; o da Umer'den; o da Peygam-ber(S)'den rivayet etti ve hadîsi Hammâd kısalttı [28].

15- Cihâdda Ve Harb Ehli İle Yapılacak Barış Andlaşmalarında İleri Sürülecek Şartlar Ve Bu Şartların Yazılmasını Beyân) Babı

18-.....Bize Ma'mer ibn Râşid haber verip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verip şöyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Mısver ibn Mahrame ile Mervân ibnu'l-Hakem'den haber verdi. Bu iki râvî-den herbiri arkadaşının hadîsini doğrulayarak şöyle demişlerdir [29]
Rasûlullah (S), Hudeybiye zamanında (Medine'den yola) çıktı. Yolun bir kısmına vardıklarında Peygamber, sahâbîlerine:
— "Hâlid ibnu'l-Velîd bir takım Kureyş süvarisi ile öncü ve gözcü olarak Ganîm mevkiindedir. Şimdi siz yolun sağ tarafım tutunuz!" buyurdu.
Vallâhî Hâlid, Peygamber ile beraberindekilerin hareketini sezemedi. Nihayet Hâlid, Peygamber ordusunun kaldırdığı kara tozu gördü de, hayvanını ayağı ile vurup koşturarak (Peygamber'in geldiğini) Kureyş'e bildirmek üzere sür'atle gitti. Peygamber de (sahâbî-leriyle) yürüdü. Nihayet Seniyye mevkiine gelmişti ki, oradan Kureyş (karargâhı) üzerine inilirdi. Peygamber'in binek devesi burada çöktü. İnsanlar:
— Kalk yürü, kalk yürü! diye azarlama yaptılar. Fakat deve çökmekte ısrar etti. Bu sefer insanlar:
— Kasvâ çöküp kaldı! Kasvâ çöküp kaldı! dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Kasvâ çöküp kalmaz; onun çökme huyu da yoktur. Fakat vaktiyle fîli (Mekke'ye girmekten) men' eden Allah, şimdi Kasvâ'yı men' etti" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah:
— "Hayâtım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Kureyş, Allah 'in (Harem içinde) muhterem kıldığı şeyleri ta 'zîm kasdederek benden ne kadar müşkil istekte bulunursa, ben onu muhakkak onlara vereceğim" buyurdu.

Sonra Kasvâ'yı sürdü. Hayvan hemen sıçrayıp kalktı. Râvî dedi ki: Bu defa Rasûlullah, Kureyş tarafından saptı da, nihayet suyu az olan "Semed*' kuyusu yolu üzerindeki Hudeybiye mevkiinin en sonuna indi. Bu az suyu, insanlar birer parça alıyor ve insanların orada eğlenip ikaamet etmeleri için su bırakmıyor da kuyunun suyunu kamilen çekiyorlardı. Şimdi Rasûlullah'a susuzluktan şikâyet edildi. Bunun üzerine Rasûlullah ok mahfazasından bir ok çıkardı. Sonra onlara bu oku Semed kuyusuna koymalarını emretti. Vallahi o anda kuyunun suyu coşmağa başladı. Suyun bu fışkırması» Rasûlullah'ın sahâbîleri oradan dönünceye kadar, onları suya kandırmak için devam etti.
Rasûlullah ile sahâbîleri bu hâlde iken, Budeyl ibn Verkaa el-Huzâî, kendi kabilesi olan Huzaa'dan birkaç kişi ile çıkageldi. (Mekke ve havalisindeki) Tihâme kabileleri arasında Huzaalılar, öteden beri Rasûlullah'ın sırdaşı idiler. (Müslim olsun, müşrik bulunsun bütün Huzaalılar, Mekke'de olup biten herşeyi Rasûlullah'tan saklamazlar, gizlice bildirirlerdi -îbn İshâk-.) Budeyl gelince, Peygamber'e:
— (Haberiniz olsun! Kureyş'in) Ka'b ibn Luey ile Âmir ibn Luey kabileleri Hudeybiye sularının en zengin kaynaklarına kondular. Sütlü ve yavrulu develeri (kadınları ve çocukları) da yanlarında bulunuyor. Şimdi ben onları bu hâlde bıraktım, geliyorum. Bunlar muhakkak size karşı harb edecekler, dedi.
Rasûlullah şöyle buyurdu:
— ' 'Fakat biz hiçbir kimse ile harb etmek için gelmedik. Biz yalnız umre yapmak niyetiyle geldik. Bununla beraber harb, Kureyş'in maddî ma'nevî kuvvetlerini zayıflatmış ve onları zarara uğratmıştır. Eğer Kureyş arzu ederse, ben onlarla aramızda barış için bir müddet ta'-yîn ederim. Onlar da benimle diğer müşriklerin arasım serbest bıraksınlar. Eğer ben Arablar'a gâlib olursam, Kureyş müşrikleri de insanların girdiği bu itaat yoluna girmek isterlerse (kendi arzûlarıy-le) girebilirler. Şayet ben (müşriklerin sandıkları gibi) Arablar'a gâlib gelmezsem, bu ihtimâle göre de müşrikler (benimle harb etmek zahmetinden kurtulup) rahata ererler.
Eğer Mekkeliler böyle bir mütârekeyi kabul etmez ve diğer Arab-lar'la beni kendi hâlimize bırakmayıp, müdâhale etmek isterlerse, hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, şu müdâfaa ettiğim müslümânlık uğrunda başım vücûdumdan ayrılıncaya kadar Mekke-liler'e karşı cihâd edeceğim, bu muhakkaktır. Şu kesindir ki, (o zaman) Allah, Kur'ân'daki nusrat va'dini yerine getirecektir".
Bunun üzerine Budeyl, Rasûlullah'a:
— Şimdi ben senin bu söylediklerini muhakkak Kureyş'e tebliğ edeceğim, dedi.
Ve râvînin beyânına göre, gidip Kureyş karargâhına vardı. Ve:
— Şimdi ben yanınıza şu adamın yanından geliyorum. Onu şöyle bir söz söylerken işittik; eğer sizler bizim o sözleri sizlere arzetme-mizi isterseniz arzederiz, dedi.
Kureyş'in beyinsizleri:
— Senin bize ondan birşey haber vermene ihtiyâcımız yoktur, diye karşıladılar.
Fakat içlerinden re'y sahibi olan birisi:
— Haydi ondan söylerken işittiğin sözü getir, dedi. Budeyl:
— Ben O'ndan şöyle şöyle sözleri söylerken işittim, diyerek, Pey-gamber'in söylediği sözleri birer birer anlattı.
Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd ayağa kalktı ve Kureyş'e şunları söyledi:
— Ey kavmim! Siz benim babam yerinde değil misiniz? diye
sordu.
Kureyşliler:
— Evet, diye doğruladılar. Bunun üzerine Urve ibn Mes'ûd:
— Ben de sizin oğlunuz [30] mesabesinde değil miyim? dedi. --Onlar:
— Evet, diye tasdik ettiler. Sonra Urve:
— Sizler beni bir kabahat ile ittihâm ediyor musunuz? diye sordu. Onlar buna da:
— Hayır, diye cevâb verdiler. Bu defa Urve ibn Mes'ûd:
— Ukâz halkını size toptan yardıma çağırdığımı ve onların bu yardımdan çekinmeleri üzerine kendim ailem ve çocuklarımla ve bana itaat eden tâbi'lerimle size yardıma koştuğumu pekâlâ bilirsiniz değil mi? dedi.
Onlar da (bir ağızdan):
— Evet; biliriz, diye tasdik ettiler. (Bu te'mînâtları aldıktan sonra) Urve:
— Bu adam size hayır ve iyilik yolu gösteriyor. O yolu kabul ediniz! Ve beni bırakınız O'na gideyim! dedi.
Mekkeliler:
— Haydi git, diye izin verdiler.
Urve ibn Mes'ûd, Peygamber'e geldi ve O'nunla olanları konuştu. Peygamber de Urve'ye, Budeyl'e söylediği sözlere benzer bir surette fikirler beyân etti. (Bu arada Peygamber: "Bir mütâreke kabul etmezlerse, Kureyş ile Ölünceye kadar harb edeceğim" buyurunca) Urve ibn Mes'ûd:
— Ey Muhammed! Sen kavminin kökünü kazıdığını farzetsek, ne düşünürsün, bana söyle! Senden evvel Arab'dan kendi kavmim toptan helak eden bir kimse işittin mi? Ya mesele diğer şekilde meydana gelirse (Kureyş'in size ne kötü muamele edecekleri, size gizli değildir). Vallahi ben aranızda ileri gelenlerden bâzı kimseler görüyorum, bu muhakkak olmakla beraber, yine ben bir takım kabilelerden toplanmış karışık kimseler de görüyorum ki, bunlar harb sırasında kaçıp, Seni yalnız bırakabilecek kaabiliyettedirler, dedi.
Ebû Bekr, (Urve'nin, Peygamber'in sahâbîlerini harbden kaçmakla ittihâm etmesine dayanamadı da) Urve'ye:
— Haydi sen, Lât putunun fercini yala! Biz mi harbden kaçıp Ra-sûlullah'ı yalnız bırakacağız (hâşâ)! diye sövüp reddetti [31].
Urve:

— Bu kimdir? diye sordu. Sahâbîler:
— Ebû Bekr'dir, dediler. Urve:
— Dikkat et Ebû Bekr! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer üzerimde henüz ödeyemediğim bir iyiliğin olmasaydı, elbette ben de sana cevâb verirdim, dedi [32].
Râvî dedi ki: Urve, Peygamber'e söz söylemeye devam etti. Ve (konuşma arasında Arab âdeti üzere) her söz söyledikçe eliyle Peygamber'in sakalını tutuyordu. Hâlbuki bu sırada Mugîre ibn Şu'be -ki Urve'nin kardeşinin oğludur-, başında miğfer ve yalın kılıç bir hâlde Peygamber'in başı üzerinde duruyor, O'nu koruyordu. Ve Urve her ne zaman Peygamber'in sakalına eliyle uzanıp okşamaya girişirse, derhâl Mugîre kılıcının kınının ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve Urve'ye:
— Rasûlullah'ın sakalından elini çek! diyordu. Mugîre'nin bu hareketi üzerine Urve başını kaldırdı da:
— Bu da kimdir? diye sordu. Sahâbîler:
— Mugîre ibn Şu'be'dir, dediler. Bunun üzerine Urve:
— Ey gaddar! Ben hâlâ senin (Câhiliyet'teki) gadr ve hıyanetini ödemeye çalışmakla meşgul değil miyim? dedi.
Mugîre Câhiliyet'te Mâlik oğulları'ndan bâzı kimselerle yol arkadaşlığı yapmış ve yolda bunları öldürüp mallarını almış, sonra Medine'ye gelip müslümân olmuştu [33]. (Bu mallan Peygamber'e arzet-tiğinde) Peygamber:
— "islâm olmana gelince, bunu kabul ediyorum. Mallara gelince (bunlar gadrdır); ben bunlardan hiçbir şeyi de (alıcı) değilim" [34] buyurdu.
Sonra Urve, Peygamberdin sahâbîlerini iki gözü ile iyice tedkîke başladı. (Ve arkadaşlarına:)
— (Bu ne ta'zîmdir!) Vallahi Rasülullah ağzından birşey atarsa bu muhakkak sahâbîlerinden bir adamın avucuna düşüyor ve o adam bunu yüzüne ve bedenine sürüp ovalıyor. Onlara birşey emredince, sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye koşuşuyorlar. Abdest aldığı zaman da abdest suyunun artanını almak için birbirlerini öldürmeye yaklaşıyorlar. Peygamber söz söylediği zaman, huzurundaki bütün sahâbîler seslerini alçaltıyorlar (yânı O'na alçak sesle cevâb veriyorlar). O'nu ta'zîm için yüzüne dikkatle bakamıyorlar, dedi.
Müteakiben Urve, Kureyş'in yanına geldi ve gördüklerini şöyle bildirdi:
— Ey kavmim! Vallahi ben vaktiyle birçok meliklerin huzuruna sefir olarak çıktım. Rûm meliki Kaysar'ın, Fars meliki Kisrâ'nın, Habeş meliki Necâşî'nin dîvânlarına elçilikle girdim. Vallahi bunlardan hiçbir melikin adamlarını, Muhammed'in sahâbîlerinin Muhammed'i ta'zîm ettikleri derecede hükümdarlarını asla ta'zîm eder görmedim. Muhammed'in. sahâbîleri, O'nun tükürüğü ile bile teberrük ediyorlar! O birşey emredince, O'nun sahâbîleri derhâl emrini yerine getirmeye koşuşuyorlar. O abdest aldığı zaman da, abdest suyunun fazlasını birbirlerinin üzerine yığılarak paylaşıyorlar. O söz söylediği zaman sahâbîleri hafif bir sesle O'nu tasdîk edip cevâb veriyorlar. Muhammed'in sahâbîleri O'nu ta'zîm için, O'nun yüzüne dikkatle bakamıyorlar.
Şimdi Muhammed size güzel bir barış ve iyilik yolu arzetti. Bunu kabul edin! dedi.
Bunun üzerine Kinâne oğulları'ndan birisi Kureyş'e hitaben:
— Beni bırakınız, bir kerre de Muhammed'in yanma ben gideyim, dedi.
Onlar da:
— Pekâlâ git! dediler.
Bu Kinânlı zât, Peygamber'in sahâbîlerine doğru giderken, Ra-sûlullah:
— "Bu gelen fulan kimsedir. O öyle bir kabiledendir ki, onlar hacc ve umre kurbanlarını ta'zîm ederler.Gerdanlıklı kurban develerini bu zâtın gözü önüne salıverin!" buyurdu.
Sahâbîler bütün kurbanlık develeri onun geleceği yolun üzerine salıverdiler; sahâbîler de yüksek sesle Lebbeyk, Aüâhumme lebbeyk diyerek Kinânî'yi karşıladılar. Kinânî zât kurban develerini ve sahâ-bîlerin telbiye ile karşılamalarını görünce hayret ederek:
— Subhânallahl Bu zâtların Beyt'i ziyaretten men' edilmeleri, bunlara yakışmayan bir harekettir, dedi.
Kureyş'in yanına döndüğünde de:
— Ben bunların umre için kesecekleri kurban develerini kılâde-lenmiş ve alâmetlendirilmiş bir hâlde gördüm. Ben bunların Beyt'i ziyaretten men' edilmelerini uygun görmem, dedi.
Sonra Kureyşliler arasından Mıkrez ibn Hafs denilen birisi kalktı ve:
— Bana müsâade edin de Muhammed'e bir de ben gideyim, dedi. Onlar da:
— Haydi git! dediler.
Mıkrez sahâbîlere doğru gelirken, Peygamber (S):
— "Şu gelen Mıkrez'dir, gaddar bir kimsedir" buyurdu. Mıkrez Peygamber ile konuşmağa başladı. Peygamber ona söz söyleyeceği sırada, Süheyl ibnAmr çıkageldi.
Râvî Ma'mer dedi kil: Bana Eyyûb es-Sahtiyânî, îbn Abbâs'm âzâdhsı İkrime'den haber verdi ki, Süheyl ibn Amr gelince, Peygamber bu isim ile tefe'ül ederek, sahâbîlere:
— "Artık işiniz size bir dereceye kadar kolaylaştı" buyurdu. Ma'mer ibn Râşid dedi ki: ez-Zuhrî, kendi hadîsinde şöyle dedi:
Süheyl ibn Amr gelince, Peygamber'e:
— Haydi (yazı malzemesi) getir; bizimle sizin aranızda bir barış mektubu yaz! dedi.
Bunun üzerine Peygamber yazı yazacak olan kâtibi (Alî ibn Ebî Tâlib'i) çağırdı. Ve:
— "Bismülâhirrahmânirrahîm yaz!" buyurdu.
Süheyl (Câhiliyet koruyuculuğu sevkı ile) Peygamber'e:
— Rahman ismine gelince, vallahi ben onun mâhiyetini bilmiyorum. Fakat vaktiyle Senin de yazdırdığın gibi

"Bismikellâhumme '= Yâ Allah, Senin isminle yazmağa başlarım)" diye yaz! Dedi [35].
Müslümanlar da bir ağızdan:
— Vallahi biz onu yazmayız, ancak Bismillâhirrahmânirrahîm
Iazılmasını isteriz, dediler. Peygamber (Alî'ye hitaben): — "Haydi Bismikellâhumme yaz!" buyurdu. Sonra da:
— "Bu, Muhammed Rasûiuliah'ın, üzerinde barış andlaşması yaptığı hükümler kitabıdır'* diye yazmasını emretti.
Bu sefer de Süheyl (buna karşı koyarak):
— Vallahi biz Senin Allah'ın Rasûlü olduğunu biliyor ve tasdîk ediyor olaydık, biz Seni Beyt'ten men' etmez ve Sana karşı harbe 'girişmezdik. Fakat Sen "Muhammed ibn Abdillah" yaz! dedi.
Bu teklif üzerine Peygamber:
— " Vallahi siz yalanlasanız da ben şübhesiz A Hah Rasûlü 'yüm" buyurdu ve Alî bin Ebî Tâlib'e: "Haydi (Rasûlullah lâfzını sil de) Muhammed ibn Abdillah yaz!" diye emretti.
(Alî: Vallahi ben Sen'in Rasûlullah unvanını kat'iyyen silmem, dedi. Bunun üzerine Peygamber kitabı eline alıp o ta'bîri sildi ve Muhammed ibn Abdillah yazdırdı.) [36]
ez-Zuhrî şöyle demiştir: Peygamber'in gerek Besmele'nin, gerek barış mektubunun unvanının yazılma sureti hakkında Süheyl ibn Amr'ın teklîfîerine uyması, Peygamber'in evvelce: "Kureyş, Allah'ın Harem içinde muhterem kıldığı şeyleri ta'zîm kasdederek, benden ne kadar müşkil istekte bulunursa bulunsun, ben onu muhakkak onlara vereceğim" suretinde verdiği kararın netîcesi ve tecellîsidir.
Barış yazısının başlığı: "Yâ Allah, Sen'in isminle başlarım.. Bu Muhammed ibn AbdiHah'm üzerinde barış andlaşması yaptığı hükümler kitabıdır" suretinde kararlaşıp, böyle yazıldıktan sonra, Peygamber anlaşma şartlarını teklif ederek, Süheyl ibn Amr'e:
— "Siz bizimle Beyt arasını serbest bırakacaksınız; biz de Beyt'i tavaf edeceğiz" buyurdu.
Süheyl bu teklife de i'tirâz edip:
— Vallahi sizinle Beyt arasını boş bırakamayız. Çünkü Arab milleti cebren ve kahren isti'lâ olunduk diye hakkımızda dedikodu eder; şu kadar ki, bu boşaltma işi gelecek seneden i'tibâren başlasın, dedi.
Ve (bu suret kabul olundu da) Alî bunu yazdı.
Şimdi Süheyl ibn Amr da şu maddeyi teklîf etti:
— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse Sen'in dîninde olsa bile, onu bize geri vereceksin! dedi.
Bu teklife müslümânlar hayret ederek:
— Subhânallah! İslâm camiasına sığınan bir müslümân, müşriklere nasıl geri verilir? dediler.
Onlar bu hâlde iken, Süheyl ibn Amr'ın oğlu Ebû Cendel, ayaklan bukağılı olarak seke seke çıkageldi. (Ebû Cendel müslümân olmuş, bu yüzden Mekke'de habs olunmuştu.) Mekke'nin aşağısındaki habsedildiği yerden kaçmış ve nihayet kendisini müslümânlar arasına atmıştı. Bunun üzerine Süheyl:
— İşte yâ Muhammed! Sana karşı imza edeceğim anlaşmanın birinci maddesi uyarınca bunu bana geri vermelisin! dedi.
Peygamber:
— "Biz barış yazısını henüz yazıp bitirmedik (imza etmedik)" buyurdu.
Süheyl:
— O takdirde vallahi ben de Sen'inle hiçbir madde üzerinde barış anlaşması yapmam, dedi.
Peygamber:
— "Haydi şu Ebû Cendel'i bana bağışla da imza et" buyurdu. Süheyl:
— Ben bunu Sana bağışlamayı asla caiz görmem, diye reddetti. Peygamber:
— "Hayır, bu işi benim hatırım için yap!" buyurdu. Süheyl ısrar edip:
— Asla yapmam, dedi.
Mıkrez ibn Hafs da (temsilci olduğu için) Peygamber'e hitaben:
— Bunu Sana caiz kıldık, dedi. (Fakat imzaya yetkili olan Süheyl kabul etmedi.)[37]
Şimdi Ebû Cendel, babasının inadından üzülerek:
— Ey Müslümanlar cemâati! Müslüman olarak geldiğim hâlde şimdi ben müşriklere geri mi veriliyorum? Benim karşılaştığım şu kötü hâli görmüyor musunuz? diye haykırdı.
Hakîkaten zavallı Ebû Cendel, Allah yolunda Kureyş'in şiddetli işkencesiyle azâb olunmuştu.
(îbn İshâk burada şu ziyâdeyi rivayet etmiştir: Rasûlullah: "Yâ Ebâ Cendel! Sabr et, Allah'tan ümtdli ol!Biz müslümânlar mağdur ve mağlûb olmayız. Yüce Allah yakında sana da kurtuluş yolu bahşedecektir" (buyurdu.) [38]
Bu müşkil vaziyetten üzülen Umer ibnu'l-Hattâb şöyle demiştir: Bunun üzerine ben Peygamber'e vardım ve:
— Sen Allah'ın hakk peygamberi değil misin? dedim. Peygamber:
— "Evet, Allah'ın hakk peygamberiyim!" buyurdu. Ben:
— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düşmanlarımız ise bâtıl üzerinde bulunmuyorlar mı? dedim.
Peygamber:
— "Evet, öyledir" buyurdu. Ben:
— O hâlde dînimiz hakkında bu aşağılık hâli niçin kabul ediyoruz? dedim.
Peygamber:
— "Muhakkaksurette ben Allah'ın Rasûlü'yüm ve ben (bu anlaşmayı kabul etmekle) Allah 'a isyan etmiş değilim. Allah benim yardımcımda!" buyurdu.
Ben yine:
— Vaktiyle Sen bize: "Yakında Ka'be'ye.varıp tavaf edeceğiz!" diye haber vermez miydin? dedim.

Rasûlullah:
— "Ben sana (vakit ta'yîrı ederek) 'Bu sene varıp tavaf edece giz!' diye haber verdim mi?" buyurdu.
Ben de:
— Hayır, dedim. Rasûlullah:
— "Muhakkak sen (yakın zamanda) Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin" buyurdu.
Umer ibn Hattâb dedi ki: Bunu müteâkıb ben, Ebû Bekr'e vardım ve:
— Yâ Ebâ Bekr! Bu adam Allah'ın hakk peygamberi değil midir? dedim.
Ebû Bekr de:
— Evet, hakk peygamberidir, dedi. Ben:
— Biz müslümânlar hakk üzerinde; düşmanlarımız bâtıl üzerinde bulunmuyor mu? dedim.
O da:
— Evet öyledir, diye cevâb verdi. Ben tekrar:
— Öyle ise niçin biz dînimize küçüklük veriyoruz? dedim. Ebû Bekr:
— Behey adam! Muhammed muhakkak Allah'ın Rasûlü'dür. O, Rabb'ine âsî değildir. Allah O'nun yardımcısıdır. Sen hemen O'nun emrine sarıl! Vallahi Muhammed hakk üzeredir, dedi.
Ben tekrar:
— O bize Medîne'de "Beyt'e varacağız, tavaf edeceğiz" demedi mi? diye sordum.
Ebû Bekr:
— Evet öyledir. Fakat sana "Bu sene varıp tavaf edersin** dr/e mi haber verdi? dedi.
Ben de:
— Hayır, dedim. Ebû Bekr:
— (Dur bakalım!) Sen muhakkak yakın bir zamanda Beyt'e varıp onu tavaf edeceksin! dedi.
ez-Zuhrî dedi ki: Umer (R): Bu itirazlarımdan dolayı keffâret olarak sonra birçok iyi işler yapmışımdır, demiştir.
Râvî dedi ki: Rasûlullah barış andlaşmasının yazım ve imzasını bitirip ayrıldığı zaman, sahâbîlere [39]:
— "Haydi artık kalkın, kurbanlarınızı kesip, başlarınızı tıraş edin!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Vallâhî sahâbîlerden bir kişi olsun kalkmadı. Hattâ Rasûlullah bu emri üç kerre söyledi. Sahâbîlerden hiçbirisi kalkmayınca, Rasûlullah zevcelerinden Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve sahâbîlerden gördüğü kayıdsızlığı ona söyledi [40].
Ümmü Seleme:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bu emri yerine getirmek istiyor musun? O hâlde şimdi dışarı çık, sonra tâ kurbanlık develerini ke-sinceye ve berberini çağırıp, o seni tıraş edinceye kadar sahâbîlerin-den hiçbirisine bir kelime bile söyleme! dedi [41].
Bunun üzerine Peygamber, Ümmü Seleme'nin yanından çıktı ve sahâbîlerinden hiçbirisi ile konuşmayarak, umre ibâdetlerini yerine getirdi. Kurbanlık develerini kesti ve berberi (Huzaalı Hırâş ibn Umey-ye'yi) çağırıp tıraş oldu. Sahâbîler Peygamber'i bu hâlde görünce, onlar da hemen kalkarak kurbanlarını kestiler, birbirlerini tıraş etmeye başladılar, hattâ (icabet çabukluğunun meydana getirdiği sıkışıklıktan) birbirlerini Öldüreyazdılar.
Rasûlullah tıraş olduktan sonra huzuruna bir takım mü'min kadınlar geldi. Bu hususta, yânı kadınlar hususunda yapılacak işleri öğretmek için de Yüce Allah şu âyetleri indirdi: "Ey imân edenler, mü'min kadınlar muhacirler olarak size geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların îmânlarını daha iyi bilendir ya. Fakat siz de mü'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Sarf ettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir kadınların ismetlerini nikâhınızda tutmayın..." (ei-Mumtehme: 10).
Bu âyetin inmesi üzerine Umer, müşrik hâlde bulunan iki karısını boşadı. Bunlardan birisini (Kureybe'yi) Muâviye ibn Ebî Sufyân, diğerini de Safvân ibn Umeyye zevceliğe aldı.
Sonra Peygamber (S) Medîne'ye döndü. Akabinde Kureyş'in ye-mînli dostu olan Ebû Basîr (Utbe es-Sakafî) müslümâr olarak geldi. Bunu istemek üzere de Kureyş iki kişi gönderdi. Bunlar Peygamber'e:
— Bize karşı imza ettiğin ahdi hatırlatırız, dediler. Peygamber de (muahede gereğince) Ebû Basîr'i bu iki kişiye geri verdi. Bunlar Ebû Basîr ile yola çıktılar. Nihayet Zu'1-Huleyfe'ye eriştiler. (Dağarcıklarmdaki) hurmadan bir mikdârını yemek için oraya indiler. Ebû Basîr bu iki kişiden birisine (Huneys'e):
— Yâ Fulân! Vallahi ben senin şu kılıcını emîn ol çok güzel görüyorum, dedi.
(Kılıcın sahibi olan) o birisi de, kılıcı kınından çekip:
— Evet, vallahi bu kılıç çok iyidir. Onu ben birçok kerre tecrübe ettim, dedi.
Ebû Basîr de:
— Müsâade et de bakayım, dedi.
Ve bir fırsat bulup elinden aldı. Hemen de Huneys'e vurdu. Hu-neys nihayet öldü. Öbür arkadaşı (bir rivayette Huneys'in kölesi Kevser) kaçarak tâ Medîne'ye vardı. Mescide koşarak girdi. Rasûlullah onun telâşla koşup geldiğini görünce:
— "Muhakkak bu adam bir korku görüp geçirmiştir " buyurdu. Kevser, Peygamber'e yaklaşınca, O'na:
— Vallahi sahibim öldürüldü. (Men' etmezseniz) muhakkak ben de öldürüleceğim, dedi.
Bu sırada Ebû Basîr de geldi ve:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Vallahi Allah sana ahdini îfâ ettirdi; beni müşriklere geri verdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı, dedi.
Bunun üzerine Peygamber, sahâbîlere hitaben:

— "Anası helak olası Ebû Basîr'e hayret olunur! Bu adam harb gelberisidir, eğer bunun fikrine yardım eden bulunsa (o fırın karıştırır gibi harbi ateşleyecek, sulhu bozacak)/" buyurdu.
Ebû Basîr Peygamber'in bu sözlerini işitince kendisini müşriklere hemen geri vereceğini anladı. Peygamber'in yanından çıktı ve deniz sahiline kadar kaçtı; "Iys" mevkiine yerleşti [42].
Râvî dedi ki: Süheyl'in oğlu Ebû Cendel de (yetmiş süvari müslümân ile birlikte) müşrikler arasından kaçarak Ebû Basîr'e katıldı. Şimdi artık müslümân olan herkes, Kureyş arasından ayrılarak Ebû Basîr'e katılmaya başladı. Nihayet Ebû Basîr'in başında mühim bir kuvvet toplandı. Vallahi bunlar, Kureyş'in Şam'a bir ticâret kaafile-sinin gittiğini duyar duymaz, hemen onları çevirirlerdi. Kendilerini öldürüp mallarını alırlardı.
Kureyş, kendisini korkutan bu vaziyet üzerine Peygamber'e (Ebû Sufyân'ı husûsî yetki ile) gönderdi. Şimdi Kureyş, Peygamberden Allah rızâsı için ve aradaki yakınlığa hürmeten Ebû Basîr cemâatinin baskın ve yağmalarının men' edilmesini ricaya başlamıştı. "Artık bundan böyle Mekke'den Medine'ye kim giderse emindir (geri getirilmeyecektir)" diye haber gönderdiler.
Peygamber (S), Ebû Basîr cemâatine mektûb gönderdi (Medî-ne'ye gelmelerini bildirdi) [43].
Bunun üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirmiştir:
"O, sizi Mekke'nin karnında, onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyle görücüdür. Onlar, küfreden, sizi Mescidi Hâ-. ram'dan ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasından men* edenlerdir.Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü 'min kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebal isabet edecek olmasaydı (Allah size fetih için elbette izin verirdi). Bunu, kimi dilerse onu rahmetine kavuşturmak için yaptı. Eğer onlar, seçilip ayrılmış olsalardı, biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azaba uğratmıştık bile. O küfredenler kalblerine o taassubu, o cahillik taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki, hemen Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine ma'nevî kuvvetini indirdi; onları takva sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok lâyık ve buna ehil idiler. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (ei-Feth: 24-26) [44]
Müşriklerin hamiyyetleri: Muhammed'in Allah'ın Peygamberi olduğunu ikrar etmemeleri, Bismillahirrahmâhirrahîmr\ ikrar etmemeleri, müslümânlarla Beyt arasına engel olmalarıdır.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Maarratun", uyuz illeti demek olan "el-Urrun"dur, "Tezeyyelû", ayrılıp seçilselerdi demektir. "Hameytu'l-kavme" demek, "onları koruma olarak men' ettim" demektir.Ve "Ahmeytu'1-hımâ", "onu içine girilmez bir koruluk yaptım" demektir. Kendisini iyice kızdırdığım zaman: "Ahmeytu'l-hadîde" ve "Ahmeytu'r-racule" derim [45].
Ve Ukayl, ez-Zuhrî'den söyledi: Urve şöyle demiştir: Bana Âişe (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) mü'min kadınlardan hicret edip gelenleri (yemîn vererek ve diğer deliller ve emarelere bakarak) imtihan ederdi.
ez-Zuhrî dedi ki: Bize şu haber ulaştı: Yüce Allah, müşriklerin mü'min olup da hicret etmiş bulunan kadınlarına yaptıkları mehir harcamalarını onlara geri vermeleri (ei-Mtimtehme: ıo) âyetini indirdiği ve yine bu âyette "Kâfir kadınları nikâhlarında tutmamalarını'1 müslütnânlar üzerine hükmedince, Umer, henüz müşrik hâlde bulunan iki karısını birden boşamıştır. Bunlardan birisi Kureybe -yâhud Karîbe- bintu Ebî Umeyye[46], diğeri de Ümmü Kulsüm ibnetu Cer-vel el-Huzâfdir -ki bu kadın Abdullah ibn Umer'in anasıdır-. Bu boşama akabinde Kureybe'yi Muâviye ibn Ebî Sufyân zevceliğe almış; diğer kadın Ümmü Kulsüm'ü de Ebû Cehm zevceliğe almıştır (ki o sırada Muâviye ile Ebû Cehm müşrik hâlde idiler).
Kâfirler -' 'Sarfeniğinizi isteyin, kâfirler de sarfettiklerini istesin-fer"(ei-Mümtehıne:io) âyeti gereğince- müslümânlarm, zevcelerine yaptıkları harcamaları ödemeyi ikrar ve kabul etmekten çekindikleri zaman Yüce Allah: ' 'Eğer zevcelerinizden bir şey sizden kâfirlere kaçar da, siz de muharebede ganimete kavuşursanız, zevceleri gitmiş olan müslümânlara harcadıkları (mehir) kadar verin... "(ei-Mümtehine:ii) âyetini indirdi. Bu âyetteki "el-Akbu", müslümânlarm, karısı müslümânlara hicret etmiş olan kâfir erkeklere ödeyecekleri masraftır.îşte Allah, müslümânlardan karısı dînden, çıkarak kâfirlere gitmiş olan kimselere de, kâfirlerin müslümânlara hicret etmiş olan kadınlarına vermiş oldukları mehrin benzerinin verilmesini emretti. Fakat biz îmân etmesinden sonra dîninden dönmüş hiçbir muhacir kadın bilmiyoruz [47].
ez-Zuhrî şöyle dedi: Yine bize ulaştı ki, Ebû Basîr ibnu Esîd es-Sakafî, Peygamber'İn huzuruna bu barış müddeti için bir mü'min muhacir olarak gelmiştir. Bunun üzerine el-Ahnes ibnu Şerîk de Peygamber'e bir mektûb yazıp, Ebû Basîr'i (barış maddesi gereğince kendilerine) geri göndermesini istiyordu. Bu iş için iki de adam gönderdiler., diyerek yukarıda geçen hadîsi zikretti [48].

16- Ödünç Vermek Hususundaki Şartlar Babı

19-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle zikretmiştir: "Bir kimse hrâil oğulları'nın bâzısından ödünç olarak kendişine bin dînâr vermesini istedi. O da bu parayı belli bir müddet sonunda ödemesi şartıyla ona verdi..." (Borç alanın bu parayı bir odun içine koyup denize atması suretiyle ödemesi hadîsi) [49].
Abdullah ibn Umer ile Atâ ibn Ebî Rebâh: Ödünç vermede, borç veren kimse belli bir müddet ta'yrn ettiği zaman, bu müddet ta'yîni ile ödünç vermek caiz olur, demişlerdir [50].

17- Hürriyeti Satın Alma Yazışmasına Bağlanan Kimsenin Hükmü İle Allah'ın Kitâbı'na Aykırı Nevi'den Halâl Olmayan Şartlar(In Hükmü) Babı

Câbir ibn Abdillah (R) hürriyeti satın almaya bağlanan hakkında: Bu hürriyeti satın alma mukaavelesine bağlananlar ile bunların efendileri arasındaki şartlar mu'teberdir, demiştir [51].
İbn Umer yâhud Umer (R) de: "Allah'ın Kitâbı'na muhalif olan her şart, yüz kerre şart kıhnsa da bâtıldır. Hiçbir hüküm ifâde

etmez'* demiştir. Ebû Abdillah Buhârî: Bu söz her ikisinden: hem Umer'den, hem de İbn Umer'den olmak üzere söyleniyor, dedi [52].

20-.....Aişe (R) Berîre'nin kendisine geldiğini ve kendisinden hürriyetini satın alma yazışması hususunda yardım istediğini zikretti. Âişe, Berîre'ye:
— "Eğer istersen ben senin sahihlerine bu bedeli vereyim, ve senin üzerindeki velâ da benim olur, dedi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah (S) gelince bunu kendisine hatırlattım. Peygamber bana:
— "Berîre'yi satın al ve ona hürriyet ver. Şübhesiz velâ hakkı hürriyet verene âiddir" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah minber üzerinde ayakta durdu ve şunları söyledi:
— "Bir takım insanlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın Kitabı 'nda olmayan birçok şartları şart koşuyorlar. Her kim Allah'ın Kitabı'-nda bulunmayan (ve ona aykırı olan) bir şartı şart kılarsa, -isterse böyle yüz şart kılmış olsa da- o şartın kendi lehine hiçbir fâidesi yoktur"[53].

18- Şart Kılmak Ve Borç İkrarında İstisna Yapmak Nevinden Caiz Olanları Beyân İle İnsanların Kendi Aralarında Örf Edinip Tanıyageldikleri Şartları Beyân Babı

Bir kimse: Fulân'ın benim üzerinde bir yâhud iki müstesna, yüz alacağı var, dediği zaman (bu, sahîh olur)? [54]
îbn Avn da îbn Sîrîn'den söyledi. O: Bir adam, hayvan kiraya vericiye: "Binek deveni avluna girdir, ben şu ve şu günler seninle beraber ona bineyim" dese de "Şu, şu günler seninle yolculuk etmezsem sana yüz dirhem var'* dese ve o gün çıkmasa, Kaadı Şurayh: Kim nefsine kendiliğinden, hiç zorlama olmaksızın bir şey şart kılarsa, o şart ona lâzım olur, demiştir [55].
Eyyûb es-Sahtıyânî de îbn Sîrîn'den söyledi ki, İbn Şîrîn: Bir adam başka birine buğday satsa ve müşteri satıcıya: Eğer sana çarşamba günü gelmez isem seninle aramda satış yoktur, dese de gelmese.
Kaadı Şurayh (muhakeme sırasında müşteriye): Sen va'dinden döndün, dedi de onun aleyhine satışı kaldırmakla hükmetti[56].

21-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah'ın yüzden bir eksik olarak doksan dokuz ismi vardır. Bu isimleri kim (tamamen) sayarsa cennete girer" buyurmuştur [57].

19- Vakıftaki Şartlar(In Hükmünü Beyân) Babı

22-.....Bize İbnu Avn Abdullah el-Basrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) Hayber'de Semg denilen kıymetli bir arazîye sâhib olmuş. Sonra Peygamber'e gelip o arazîyi nasıl kullanacağı hususunda istişare ederek:
— Yâ Rasûlallah! Ben Hayber'de öyle bir arazîye sâhib oldum ki, benim yanımda asla ondan daha güzel hiçbir mala sâhib olmamı-şımdır. Şimdi bana bu mal hakkında ne emredersin? dedi.
Rasûlullah (S):
— "İstersen onun kökünü, aslını habsedersin ve oradan gelecek mahsûlü de sadaka yaparsın!" buyurdu,
Râvî dedi ki: Umer de bu arazîyi o suretle vakfetti. Umer:
— Artık o satılmaz, hibe edilmez, mîrâs yapılmaz, dedi. Umer bu malın gelirini de fakîrlere, yakınlara, köle ve esirleri hürriyete kavuşturma yolunda ve Allah yolunda mücâhede edenlere, yolculara ve zaîflara sadaka yaptı. Bununla beraber vakfa mütevelli ta'yîn edilen kimsenin, vakfın köküne tecâvüz etmeyerek, yalnız gelirinden örfe göre yemesinde ve dostuna yedirmesinde üzerine günâh yoktur [58].
İbn Avn dedi ki: Ben bu hadîsi İbn Sîrin'e tahdîs ettim. İbn Şîrîn: "Gayre müteessilin mâlen", yânı "mal toplayıcı olmayarak" diye söyledi.

---

[1] Bu kitâb ve bâb unvanları Ebû Zerr nushasmındır. Diğerleri umûmî kitâb başlığı yerine, husûsî olan bâb başlığını rivayet etmişlerdir. .
eş-Şartu ve'ş-Şarîtatu: Alışverişte ve şâir muamelelerde haricî bir unsur olarak öne sürülen ve tutulan hükme denir: O muamele ona bağlanmış olduğu için onun dayanağı olur; ona alâmet mesabesindedir. Cem'i: Şurût gelir... Ve Şart, birinci ve ikinci bâbdan masdar olur ki, ilk ma'nâsıdır; muamelelerde bir nesneyi dayanak kılmak ma'nâsmadır...
eş-Şaratu, iki fetha ile, nişan ve alâmet ma'nâsmadır. Bunun da cem'i Efrattır....
el-îşrât, (hemzenin kesriyle): Deveyi, satılık olduğunu bildirmek için alâ-metlemek; nesneyi satışa hazırlamak; bir kimse kendi nefsini bir işe nasb ve ta'-yîn kılmak ma'nâlarınadır... el-tştirât da şart eylemek ma'nâsmadır... (Kaamûs Ter.).
Fıkıh ıstılahında Şart: "Bîr şeyin vücûdu kendisine dayanan ve fakat o şeyin mâhiyetinde dâhil olmayan şeydir". Bâzı âlimler bundan başka ta'rîfler de ileri sürmüşlerdir.
Bu bâb başlığındaki "hükümler" ile maksad, bütün akidler, fesihler ve diğer muamelelerdir. Buradaki "Mubayaa = Alışveriş" sözü de, hâss'ı âmm üzerine atıf kabîlindendir ve akidlerde dâhildir.
[2] islâm târihinin mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye barış anlaşmasını Ku-reyş adına imzalayan, bu Süheyl ibn Amr'dır. Bu zât Kureyş'li ve Âmirî'dir. Kureyş'İn en belîğ ve hakîm hatîblerinden sayılır. Mekke fethi günü müslü-mân olmuş ve Peygamber kendisine Huneyn'i ganîmet vermiştir. Bu zât, Umer'in halifeliği zamanında bütün akrabası ile Şam'ın fethine katılmış, hemen hepsi bu gazada şehîd olmuşlardır. Kendisi Yermuk harbinde şehîd düşmüştür.
[3] Ne zevcelerine öfkelenmekten, ne bir memleketten diğer memlekete gidip gezmek sevdasından, ne dünyalık aramaktan, ne bir hâdise çıkarmış olmaktan, ne de müslümânlardan birine aşkından dolayı değil; sırf müslümânlığa rağbetinden dolayı hicret ettiğine yemîn ettirmek suretiyle."Nitekim, Rasûlullah böyle yapmıştır (Celâleyn, Şeyh-zâde).
[4] Hadîsin başlığa uygunluğu "Süheyl ibn Amr'ın şart kıldığı şeyler içinde şu da vardı... Sonra mü'min kadınlar muhacir olarak geldi" sözüne kadar kısmından alınır..
Barış anlaşması yazılıp imza edildikten sonra içindekilere müslümânlardan ve müşriklerden bir takım kimseler şâhid yapılmışlardır. Müslümanlardan Ebû Bekr, Umer, Alî, Abdurrahmân; müşriklerden Mıkrez ibn Hafs. (İbn Hişâm, es-Sîre).
[5] Rasûlulîah, erkeklerin bey'atını bitirdikten sonra kadınların da bey'atını kabul etmiştir. Kadınlarla olan bey'atlaşmasi el tutmak suretiyle değil, söz ile olmuş-.tur (Beydâvî),
Bâzı rivayetlerde: Rasûlulîah, kadınların bey'atı zamanlarında eline bez koyardı; bâzılarındada: Bir kaba su koyup, elini kaldırır; sonra da kadınlar ellerini daldırırlardı, diye gelmiştir. Meşhur ve i'timâd edilen budur ki, kadınlarla musâfaha etmemiştir. Bununla beraber Rasûlullah'm kadınlardan bey'at alması bir kerre değil, birçok kerre olmuştur. Medîne'de de olmuş, fetihten sonra Mekke'de de olmuştur (Hakk Dîni, VI, 4916).
[6] Buhârî, Cerîr ibn Abdillah'ın bu hadîsini burada ayrı ayrı iki senedle getirdi. Hadîslerin başlığa delîlliği açıktır: Bu hadîslerdeki şart, İslâm'a girişte tutulması caiz olan şart oluyor.Bunun muhalifi, dîn kardeşine iyilik isteyici olmamayı şart kılmaktır ki, bu caiz olmuyor. İkinci hadîsteki namaz kılmak, zekât vermek şartları caiz oluyor da bunların muhalifleri caiz olmuyor.

[7] "İzâ"nın cevâbı hazfedilmiştir. Takdiri şudur: Mahsûl satıcınındır, ancak müşterinin şart kılması hâlinde, müşterinindir.
[8] Hadîs başlıktaki eksikliği de yetirdiği için uygunluk tam olmuştur. Hadîs böyle meyveli ağaç satışlarında bu ve benzeri şartların satıcı ve müşteri tarafından konulabileceğine delâlet etmektedir.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu şu yönelendedir: Bu hadîs birkaç vecihle rivayet edilmiştir. Bu vecihlerden biri İbnu Ebî Leylâ'nın Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe'den. Rasûlullah (S): "Sen Berîre'yi satın al ve velâyı onlara şart kıl; böyle şart kılıma da ve'ö, hürriyet verenindir" buyurmuştur. İşte bunda satış sırasında bir şart vardır. Uygunluk vechi de bundadır. îbn Ebî Leylâ bu hadîs ile delîl getirerek: Bir kimse bir şeyi şart kılar da bir şey satın alırsa, bu satış caiz; şart bâtıldır, demiştir. Ebû Hanîfe: Şart ve satış; her ikisi de bâtıldır, demiştir. İbn Şubrume: ikisi de caizdir, demiştir... (Aynî).
Velâ, Buyu' ve Itk Kitâbları'nda da bildirdiğimiz üzere, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı âzâd etmesi sebebiyle, âzâd edenle âzâd edilen arasında devam eden hükmî bir yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle âzâd eden kimse, âzâd edilenin mîrâsma hakk kazanır.
[10] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben deveyi Peygamber'e sattım, fakat ailemin yanına varıncaya-kadar beni taşımasını istisna ettim" sözündedir. Çünkü bu satış, İçinde belli bir yere, yânî Medine'ye kadar hayvana binmek şartı bulunan bir satıştır. Oradan Medine'ye kadar daha üç günlük yol vardı (Aynî).
[11] Buhârî buradan İ'tibâren getirdiği ayrı ayrı senedlerle, Câbİr hadîsinin lâfızlarının ihtilâflarını ortaya koymuştur. Bu senedlerle gelen hadîslerin bir kısmını Buhârî, kendi Sahih 'inin çeşitli yerlerinde senedli olarak rivayet etmiş; bir kısmını da diğer hadîs imamları rivayet etmişlerdir. Bunları kimlerin nerede rivayet ettikleri, Buhârî şerhlerinde görülebilir.
[12] Buhârî bu sözüyle râvîlerin, Câbir'in bu satış akdi mes'elesindeki ihtilâflarına işaret etmiştir: Bu satış sırasındaki akidde şart kılma vâki1 oldu mu, yâhud Câbir'in satışından sonra deveye binmesi, deveyi satın aldıktan sonra Peygamber tarafından ariyet yoluyla bir mübâh kılma mı olmuştur? Buhârî bu akidde şart kılma hadîslerinin tarîkleri daha çok ve benim nazarımda kaynakları yönünden de daha sahihtir, demiştir. İşte bu da tercîh vecihlerinden bir yöndür... (Aynî).
[13] Buhârî'nin bu sözü yakında da geçmişti.
Buhârî buradaki rivayetlerde Câbir'in devesinin bedeli hakkındaki ihtilâfları ortaya koymuştur. Bu devenin kaça satıldığı hususunda bu rivayetlerde de görüldüğü üzere, ihtilâflar çoktur. Kaadı Iyâz bu ihtilâfların sebebi, hadîsin ma'-nâ i'tİbâriyle nakledilmiş olmasıdır, demiştir. Bu rivayetler arasında Peygamber asrında yürürlükte olan iktisadî vaziyete göre, en ma'kûl olan rivayet, Buhârî'nin "Bir ûkıyye" rivayeti olmak îcâb eder. O zaman devenin zekât nisabı beş deve idi. Gümüşün nisabı da ikiyüz dirhem olduğuna göre, bir devenin Peygamber devrinde ortalama kıymetinin kırk dirhem olduğu anlaşılır. Buhârî'nin de işaret ettiği gibi, bu rivayet daha sahîh olur.
[14] Hadîsin başlığa uygunluğu "Siz bakım ve sulama işini yaparsınız, biz de sizleri mahsûlde ortak yaparız" sözünden alınır. Çünkü bu söz "Siz bu işleri yaparsanız, biz de sizi mahsûlde ortak yaparız" takdirindedir. Bu ise lugavî bir şarttır; Peygamber bunu i'tibâra almıştır.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Peygamber (S) Hayber arazîsini, oradaki Yahûdîler'e ancak orada çalışmaları ve orada ekincilik yapmaları ve mahsûlün yansı onlara âid olmak şartı üzere vermiştir. Bu da bir ekincilik akdidir.
[16] Umer'in bu eskimez ve vecîz hukuk düstûrunu İbn Ebî Şçybe el-Musannafmds. senedli olarak rivayet etmiştir. Umer bunu kendisine yükseltilen bir karı koca da'vâsmda, kadının nikâhta nikâhı feshetme şartını koyduğunu ve bunun için nikâhın feshini istediğini bildirdiği zaman, kocasına karşı söylemiştir: Umer:
— "Kadının şartı, kazanılmış hakkıdır" diye hükmetmiştir. Kocası İ'tirâz ederek:
— O takdirde kadınlar, biz kocaları boşarlar, demiş. Bunun üzerine Umer:
— Hukukun durak yerleri, hiç şübhesiz şartların yanındadır, demiştir. Bu "Hakların durak yerleri, şübhesiz şartların yanındadır" şeklinde de terceme edilir.
[17] Bu Mısver hadîsi yakında geçmişti. Buhârî bunu Hums Kitâbı'nda ve^Nikâh Ki-tâbı'nda senedli olarak getirecektir. Bu hadîste Peygamber'in Ebû'l-Âs hakkındaki bu övgüsü ve va'dini yerine getirdiğini bildirmesi, buradaki başlığa uygun olan noktasıdır. Hadîsin bu kısmı, burada getirilmesinin sebebidir.
[18] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsmdan alınır. O da; vefa edilmeye en haklı olan şartlar, erkeğin, kendisi ile kadının fercini halâl kılmak istediği şarttır; o da nikâh sırasında ta'yîn edilen mehrdir. Başlık da nikâh sırasında ta'yînİ, kem-miyeti, peşin ve taksitli olacağı ve benzeri mehr mes'eleleri hakkındaki şartların beyânı hakkındadır. Onun için bâzıları bu hadîsin ma'nâsını "îfâ etmeniz vâ-cib olan şartların en haklı olanı, kendisiyle fercleri halâl kılmak istediğiniz kadının mehr şartıdır" şeklinde almıştır. Bâzıları da bunu yalnız mehr şartına sıkıştırmayıp, bu sırada konulup, taraflarca kabul edilecek her türlü meşru' şartlara şumûllendirmiştir. Bu ma'nâ, hadîsin lâfzına daha uygundur.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde şart bulunması yönündendir. Bu şartı Râfî' ibn Hadîc Muzâraa Kitâbı'nda, "Muzâraada mekruh olan şartlar bâbV'nda daha genişçe beyân etmiştir.
nagının altını üstüne getirmek için, onu boşatmayı istemesin buyurdu
[20] Hadîsteki "Bir kadın diğer kadının çanağım devirmek için onun kocasının onu boşamasını istemesin" sözü, başlıkta ifâde edilen caiz olmayan şartların en mühim bir örneğini vermiştir. Bu hadîsteki kardeş ta'bîri neseb, süt, dîn ve vatan kardeşini şâmil olduğu gibi, insan olmak bakımından beşer kardeşi ma'nâsına da gelir. Âlimlerin bâzısı bunun hükmünün bu suretle kâfir ve kâfire'yî de şâmil bulunduğuna kaail olmuşlardır.
Bir kadının diğer bir kadının kocasını elde etmek için, onun aile nİ'metini almaya kalkışması, ni'met çanağım devirmekle ifâde edilmiştir ki, bu gerçekten çok ağır beşerî bir haksızlık ve ahlâksızlıktır.
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oğlumu bu cezadan kurtardım" sözündedir. Çünkü onun oğluna yüz deynek ile bir sene gurbete gönderme cezası; kadına da taşlama cezası vardı. Onlar, dînî ceza hakkında yüz koyun ve bir cariyeyi fidye yaptılar. Bu sûrelle onlar kendilerinden dînî cezanın düşmesi için bir şart imza etmiş oldular. Hâlbuki dînî cezalarda bu, halâl olmaz. Buhârî bu hadîsi kısa ve uzun olarak Sulh, Ahkâm, Muhârib-ler, Vekâle, i'tisâm, Vâhid Haberi Kitâbları'nda getirmiştir. Bu hadîsi hadîsci-ler cemâatinin bakıyyesi de rivayet etmişlerdir (Aynî, Kastallânî).
[22] Hadîsin başlığa uygunluğu, Berîre'nin Âişe'ye karşı, Âişe kendisini satın aldığı takdirde hürriyetini vermesini şart kılmış olmasındadır. Hadîs birçok yerlerde geçti. Bu, onlardan onüçüncüsüdür.
[23] Yânî boşamayı bir şeye ta'lîk etme hususundaki şartların hükmünü beyân babı.
[24] Bunların sözünü Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmiştir.
Boşama sözünü şarttan evvel söylese, yânî sen boşsun eğer bu eve girersen, dese; yâhud boşama sözünü şarttan geri bıraksa, yânî eğer sen bu eve girersen boşsun dese, bu iki türlü söyleyiş arasındaki hükümde hiçbir fark olmaz.
[25] Hadîsin başlığa uygun yeri "Kadının nikâh sırasında beşer kardeşi olan diğet bir kadını boşamayı şart kılmasından nehyetti" sözüdür. Çünkü bunun mefhûmu, kadın bunu şart kıldığı zaman adam o kadını boşamış olur, talâk vâki' olur. Eğer bunda talâk vâki' olmasaydı, bunu nehyetmenin hiçbir ma'nâsı olmazdı (İbn Battal).
Buhârî hadîsin sonunda getirdiği mutâbaalarla bu rivâyetlerdeki bâzı lâfız farklarını ortaya koymuş oluyor.
Peygamber bu hadîsinde, yalnız müslümânların değil, bütün insanlığın devamlı olan birçok içtimaî hastalıklarına dokunup, bunların tedâvî yollarını beyân etmiştir.
[26] Bu, İbn Abbâs'm Ubeyy ibn Ka'b'dan rivayet ettiği Mûsâ ile Hızır kıssası hadîsinin kısaltılmış bir rivayetidir. Burada bu hadîsten kasdedilen, "Birincisi unutma, ortasındaki şart ve üçüncüsü kasden olmuştu" sözleridir. Şart ile Musa'nın: ' 'Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam benimle arkadaşlık etme. (O takdirde) tarafımdan muhakkak özre utaşmışsmdır" (el-Kehf: 76) sözüne işaret etmiştir. Mûsâ bu sözlü şartı taahhüd etti. Onlar bu .şartı bir yazıya geçirmediler, ve buna şâhid de dikmediler.
Bunda şartın delâlet ettiği şeyin gereği ile amel etmeye delâlet vardır. Çünkü Mûsâ bu şarta sâdık kalmayıp sözünden döndüğü zaman, Hızır, Musa'ya: "İşte bu benimle senin ayrılışmızdir" (el-Kehf: 78) dedi de, Mûsâ Peygamber bunu redd ve inkâr etmedi (tbn Hacer).
Buhârî bu hadîsi pekçok yerde uzun ve kısa olarak getirmiştir. Bu Mûsâ -Hızır kıssası, el-Kehf: 60-82. âyetlerinde geçmektedir.
[27] Başlığa uygunluğu, Berîre'nin sahihlerinin velâyı kendilerine şart kılmaları, Peygamber'in de Âişe'ye "Velâ ancak hürriyet verenindir" sözüyle beraber, velâyı onlara şart kılmasını emretmesi yönündendir. Hadîs, pekçok yerde geçti. Burası Berîre haberinin zikredildiği ondördüncü yerdir (Aynî).
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz sizi burada, Allah'ın sizleri burada bıraktığı müddetçe bırakırız" sözündedir. Biz bunun ma'nâsının, Allah'ın takdîr ettiği müddetçe sizleri burada bırakırız; istediğimiz zaman gelince sizleri çıkarırız demek olduğunu söylemiştik (Aynî).
Umer, oğluna yapılan zulmün kısasım istemedi. Çünkü bu saldırı Abdullah'a geceleyin uyurken yapılmış ve Abdullah, kimin yaptığım tanıyamamıştı (Kastallânî).
Buhârî bu hadîsi EkİcIlik Kitâbi'nda biraz farklı lâfızla getirmişti. Burada bilhassa şu iki husus vardır: Abdullah ibn Umer'e Yahûdîler'in sû'ikasdı ve Pey-gamber'in bir mu'cizesi. Yahûdîler'in sû'ikasdini Buhârî, Hammâd ibn Sele-me'den'ta'lîkan şöyle rivayet etmiştir: Umer'in halifeliği zamanında Hayber Yahudileri müslümânlara hıyanet ettiler ve bir ara, Hayber'de bulunan Abdullah ibn Umer'i, yatmakta bulunduğu evin üst katından aşağı bırakmışlardı da elleri ayakları kırılıp, eğri büğrü olmuştu (Buhârî).
Peygamber'in mu'cizesi, Hayber'İn fethi üzerine Yahûdîler'i çıkarmayıp, yarıcı olarak orada kalmaları için anlaşma yaptığı zaman "Günün birinde oradan çıkarılacaklarını" haber vermiş olması've bunun Umer devrinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu mu'cize, Umer'in Yahûdî Hukayk oğlu'na karşı söylediği sözde apaçık belirtilmiştir.
[29] İbn Hişâm, es-Stre'sinde Hudeybiye vak'asını rivayette şu başlığı koymuştur:
Altıncı hicret yılının sonunda Hudeybiye gazası ve Rıdvan Bey'atı'nın zikri, Rasûlullah ile Süheyl ibn Amr arasında barış anlaşması."
Siyer âlimlerinin hiç ihtilâf etmeksizin beyânlarına göre Peygamber Hudeybiye seferine Medine'den, altıncı hicret yılının Zu'1-Ka'de ayının ikisine tesadüf eden bir pazartesi günü çıkmıştı. Zuhrî, Nâfi', Katâde, Mûsâ ibn Ukbe, Mu-hammed ibn İshâk gibi rivayet ehli hareket gününü hep bu suretle tesbît etmişlerdir (Aynî).
[30] Ebû Zerr rivayetinde böyle "Oğul" lâfzıyledir. Bâzı rivayetlerde bu da yine "Baba" lâfzıyledir. Buna göre: "Ben de sizin babanız mesabesinde değil miyim?" demiş, onlar da bunu tasdîk etmişlerdir.
[31] Lât, Kureyş'in ve Sakîf kabilesinin ibâdet ettikleri putlardan biridir. Arablar arasında "Li-yamsas bazra ummihî- Anasının fercinin dilciğini emsin!" diye sövmek âdettir. Ebû Bekr de Urve'nin sahâbîlere kaçma isnâd etmesine çok öfkelendiği sırada, bu Arab âdetinden istifâde ve Urve'nin anası kadar ta'zîm et-tİğİ Lât putunu, anası yerine ariyet ederek: "Haydi sen Lât putunun fercinin dilciğini em!" diye kaba bir surette sövmüş, onun sözünü reddetmiştir.
" jkpi = el-Bazru": Bâ'nın fethi ve noktalı zâ'nın sükûnuyle avret fercinin iki dudaklarının arasında olan fazla ete denir ki, Dılak ve Dilcik ta'bır olunur; cem'i "jJŞ=el-Buzûr" gelir.. (Kaamûs Ter.).
[32] Zuhrî'den gelen rivayete göre Ebû Bekr'in Urve üzerindeki iyiliği, bir diyet mes'-elesinden dolayı Urve borçlandığında, Ebû Bekr ona mühim bir yardımda bulunmuştu. Vâkıdî'nin rivayetinde bu yardım, on deve vermek suretiyle vuku' bulmuştu (Fethu'i-Bârî).
[33] Rivayete göre Mugîre İbn Şu'be, Sakîf ten ve Mâlik oğulları'ndan bâzı kimselerle Mısır Meliki Mukavkıs'ı ziyaret etmek üzere Mekke'den çıkmış, Mukav-kıs, Mugîre'nin arkadaşlarına ihsan etmiş, Mugîre'yi mahrum bırakmış. Bundan içlenen Mugîre yolda, şarâb içildiği, arkadaşları sarhoşplup uyuduğu sırada bunları tamamen öldürmüş ve mallarını alıp Medine'ye gelerek müslümân olmuştu.
Mugîre'nin Sakîflılar'a yaptığı bu gadr üzerine Sakîfhlar, Mugîre'nin ailesine karşı harbe giriştikleri sırada Urve müdâhele etmiş, Mugîre'nin Öldürdüğü onüç kişinin diyetini ödemeyi üzerine almıştı; bu borcu ödemekle meşguldü. Bunun için Urve, kardeşinin oğluna "Gaddar" diyordu.
[34] Çünkü müşriklerin malları yalnız harbde ve kahr Üzerine ganimet alınırsa halâl olurdu. Emân zamanında müşrik malını almak halâl değildi
[35] Hakîkaten Peygamber, İslâm'ın başlangıcında Arablar'm Câhiliyet devrinde yazdıkları gibi, yazıların başlığında "Bismikellâhumme" kullanırdı. Sonra en-Neml âyeti denilen "İnneha min Süleymâne

ve innehu bismillâhirrahmânirrahîm = O gerçek Süleyman'dır ve o, hakîkaten Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyledir" (en-NemI:30) âyeti indikte Bismillâhirrahmânirrahîm yazılmaya başlandı. İşte bu sebeble Süheyl: Vaktiyle Senin de başlık olarak kullandığın Bismikellâhumme yazılsın, demiştir

[36] Bu iki parantez arasındaki kısım, Buhârî'nin Sulh Kitâbı'nın 9. bâbmdaki 13 rakamlı hadiste böylece sabit olmuştur. Onun için burada onu bu şekilde göstermekte bir be's görmedik.

[37] İslâm târihinin mühim bir dönüm noktası olan Hudeybiye barış yazısını Kureyş adına imzalayan Süheyl ibn Amr.Kureyşli ve Âmirî'dir. Kureyş'in en belîğ ve hakîm hatîblerinden sayılır. Mekke fethi sırasında müslümân olmuş ve Peygamber kendisine Huneyn ganimetlerinden büyük bir pay vermiştir. Bu zât kâfir iken Mekke'de Peygamber aleyhine hutbe yapardı. Bedir'de esîr düştüğü zaman, Umer bu fırsattan istifâde, Peygamber'e: Müsâade et de aleyhimize söylediği sözlerin cezası olarak Süheyl'in iki ön dişlerini sökeyim de aleyhimize bir daha hutbe yapmasın, demişti. Peygamber buna izin vermeyip, onun ileride İslâm lehine hutbe yapacağım bildirmişti. Bu, gerçekleşmiştir. Süheyl, Umer zamanında Şâm fethi sırasında bütün ailesiyle beraber şehîd olmuştur.

[38] Kastallânî, İrşâdu's-Sârt.., IV, 433; hadîse âid şerhin içinde.

[39] Barış andlaşması yazıldıktan sonra içindekilere mtrslümânlardan Ebû Bekr, Umer ibn Hattâb, Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf; müşriklerden de Mıkrez ibn Hafs şâhid yapılmıştır (İbn Hişâm, es-Stre).

[40] Sahâbîler'in Peygamber'in emrine icabet etmekte ağır davranmaları, şartlarını ağır buldukları bu barışın bir vahiy ile ibtâl edilmesi ve böylece kendileri için umre ibâdetinin yapılması müyesser olması ümidine dayanıyor idi. Ve şübhesiz Peygamber'e karşı muhalif bir hareket mâhiyetinde değildi. Peygamber'in emri mutlak İdi; binâenaleyh hemen acele yerine getirilmesi gerekmediği sahâbîlerce bilinmişti.

[41] Ümmü Seleme'nin müstesna zekâ ve fazileti bu hâdiseden pek açık olarak anlaşılır. Bunu Îmâmu'l-Harameyn Nihâye'de: "Ümmü Seleme'nin Hudeybiye'de gösterdiği dirayet ve fetâneti İslâm târihinde hiçbir kadın göstermemiştir, denildiğini" kaydederek pek güzel belirtmiştir (tbn Hacer, Kastallânî).

[42] " iJe*& = el-Iys", Şam'a giden Mekkeliler'in yolu üzerinde bir mevki'dir.

[43] Peygamber'İn bu mektubu Ebû Basîr'e ulaştı, fakat bu ateşli mucâhİd ölmek üzere İdi. Okudu ve mektûb elinde olduğu hâlde ruhunu teslim etti. Ebû Cen-del, bu kahraman başkanını öldüğü yere gömdü ve kabrinin yanına bir mescid inşâ etmek suretiyle son vazifesini de yerine getirdi.

Zuhrî, sonra Ebû Cendel'İn beraberindekilerle birlikte Medine'ye geldiğini ve mücâhİd olarak Şam'a gidinceye kadar Medine'den ayrılmadığını ve Umer zamanında, Şam'ın fethi sırasında şehîd olarak vefat ettiğini rivayet etmiştir. (Mûsâ ibn Ukbe'nin Zuhrî'den rivâyeti-İbn Hacer).

[44] Bu âyetler, Hudeybiye hadîsinde Ebû Basîr vak'asının arkasından zikrolundu-ğuna göre, zahiren Ebû Basîr hakkında indiği zannolunabilir; fakat bunda düşünmeye meydan vardır. Meşhur olan, bunların, Kureyş'ten müslümânlan ansızın yakalamak isteyen, fakat müslümânlarca yakalanıp Peygamber'e getirilen seksen silâhlı kişi hakkında indiğidir. Peygamber bu baskıncı müşrikleri affetti. Mekkeliler bunun üzerine barışa yönelldiler.

Bu hadîsi Müslim ve diğerleri rivayet etmiştir (Kastallânî).

[45] Bu, Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nüshasında vardır. Burada Buhârî, Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'İ-Kur'ân 'ından bu âyetlerdeki bâzı garîb lâfızların tefsirini vermektedir.

[46] Bu kadının adı hem kâfin dammesi, hem de fethasi ile zabtolunmuştur. Yânı bu kadının ismi Kureybe ve Karîbe şeklinde okunmuştur.

[47] Bu, ez-Zuhrî'nin sözüdür. Bununla şuna işaret etmek İstemiştir: Âyette iki canibe nisbetle zikrolunan muâkaba, ancak bir tek cânibden vâki' olmuştur. Çünkü mü'min kadınlardan hiçbirinin-müşriklere kaçtığı biİİnmemiştir. Ama bunun aksi olmuştur, yânî müşrik kadınlar müslümânlara kaçmışlardır (İbn Hacer).

[48] Bu uzun hadîsin başlığa uygunluğu, bunda harb ehli olan müşriklerle barış anlaşması ve şartlarının yazılması bulunması yönündendir. Bu, şöyledir:

Peygamber bu Hudeybiye seferinde harb ehli olan Mekkeliler'le barış anlaşması yapmış ve kendisi ile onlar arasında bir takım şartlan da yazmıştır (Aynî).

Hudeybiye barış andlaşmasmın ve şartlarının yazılma tarzının zamâmmız-daki devletler hukuku kaaidelerine göre değerlendirilmesini Mahmûd Es'ad Efen-di'nin Târîh-i Dîn-i İslâm adlı eserinin "Medeniyet" cildinden özetleyerek ve sâdeleştirerek nakledelim:

"Hudeybiye barış anlaşmasının devletler hukuku bakımından ehemmiyeti: Müslümanlar ile Kureyş arasında akdedilen bu barış anlaşması, hicretin altıncı senesinin tesadüf ettiği 628 milâdî senesinde imza edilmiş olduğundan, kıdemi (yânî eskiliği) yönünden ehemmiyeti hâiz olduğu gibi, mezhebî ve siyâsî muahede olmak hasebiyle de devletler hukuku yönünden incelenmeye lâyıktır, Bilhassa şu dört yönü nazar-ı dikkate isabet eder:

Birincisi, yazılma tarzında teşrifat kaaidelerine ve merasime riâyet edilmesi ve selîsliği ile beraber, vecîz bir yolda yazılmış olmasıdır. Şöyle ki buna Allah'ın ismiyle başlanmıştır. Zamanımızda akdedilen muahedelerde de bu kaaide yürürlüktedir. Bundan sonra: "Bu, üzerinde Muhammed ibn Abdillah ile Süheyl ibn Amr'ın anlaştıkları hükümler kitabıdır" fırkasıyle maksada girilmiş, bundan sonra da iki tarafa âid karşılıklı taahhüdler aynı lâfızlar tekrar edilerek ileride kötü tefsîre uğratılmak ihtimâli ortadan kaldırılmıştır. Bu usûl bu zamanda da böyledir.

İkincisi; on senelik muvakkat bir mütârekeyi ihtiva etmesi ve bu yoldaki son muahedelerde görülen kaaidelere ve şartlara uygun bulunması.

Üçüncüsü; iki taraftan İltica edenlerin geri verilmesi hükmü ile, bu imtiyazın yalnız Kureyş ferdlerine tahsîs edilmesidir. Hakîkaten mültecinin geri verilmesi Arab ahlâk ve âdetinde makbul birşey değilse de, burada maksad yalnız islâm'a girme olduğundan, Peygamber'in bunu kabule tenezzül buyurması, yüceliği güneş gibi aşikâr olan İslâm Dîni'nin bu gibi mâni'lere karşı her türlü te'-sîrden ârî olduğunu gösterme hikmetine dayalı idi. Anlaşmanın işte bu hükümleri zamânımızdaki "Suçluları geri verme" kaaidesine uygun olmadığı açıktır. Ancak şimdiki usûl nice tecrübeler ve incelemeler netîcesinde meydana gelen bir keyfiyettir.

Dördüncüsü: Diğer kabilelere "Muhayyerlik hakkı" verilmesidir ki, isterlerse Peygamber'in emâmna, isterlerse Kureyş'in ahdine girmekte muhayyer bırakılmışlardır. Eski zamanlarda tamamen mechûl olan bu "Muhayyerlik hakkı" mes'elesi, bu asırda Avrupa devletler hukukuna girmiş ve pek büyük bir ehemmiyet kazanmıştır" (Kâmil Mîrâs, Tecrid Ter., VIII, 205-206).

[49] Buhârî bu hadîsi Zekât ve Ödünç Verme'de, Kefalet bölümlerinde getirmişti. Hadîsin başlığa delîlliğİ açıktır.

[50] ibn Umer ve Atâ'nın bu sözleri ödünç Verme Kİtâbı'nda senedli olarak geçmiştir

[51] Câbir'in bu sözünü Sufyân es-Sevrî, Farâiz Kİtâbı'nda senediyle rivayet etmiştir.

[52] imâm Buhârî bu sözün hem Umer, hem de oğlu Abdullah tarafından olmak üzere söylendiğini, bu tesbîti ile bildirmiştir. Bu sözlerin başlığa uygunluğu bunların halâl olmayan şartlan açıklıkla belirtmiş olmalarıdır.

Bundan sonra Buhârî Umer'in umûmî bir kaaide hâlindeki bu sözünü te'-yîd etmek için, Âişe'nin meşhur Berîre hadîsinin bir rivayetini getirmiştir.

[53] Bu, Âişe hadîsi şimdiye kadar birçok kerreler geçti. Hadîsin başlığa uygunluğu gayet açıktır

[54] Buçuktan azın istisnası olduğu için, bunun sahîhliğinde ihtilâf yoktur. Üzerimde yüzden bir eksik borç vardır dediğinde doksan dokuz; yüzden iki eksik borç vardır dediğinde doksan sekizlik bir borç İkrarı yapmış olur. Böyle istisnâh sayı söylemenin Kur'ân'dan delili cl-Ankebût: 14. âyetidir: "O, aralarında elli yıl müstesna bin yıl kaldı".

[55] İbn Avn ile Eyyûb es-Sahtıyânî'nin buradaki nakillerini Saîd ibn Mansûr se-nedli olarak rivayet etmiştir.

[56] İmâm Buhârî bâb başlığını açıklamak için selef imamlarından bu iki zâtın uygulamalı örneğini burada getirmiştir. Bunların özeti şöyledir:

a. Bir kimse mekkâreciye: "Şu hayvanı benim İçin evinde sakla! Ben binip seninle fulân gün yolculuk edeceğim. Şayet o gün gelip seninle yolculuk etmezsem, sana yüz Hra borcumdur" dese de o ta'yîn edilen gün gelip mekkâreci ile yola çıkmasa, bu şartın mu'teber olduğunu İbn Avn, îbn Sirîn'den rivayet etmiştir. Kaadı Şurayh da: Her kim, kimsenin icbâriyle değil de kendi hür iradesiyle nefsine herhangi birşeyi şart kılarsa, o şartı îfâ etmesi lâzım gelir, demiştir.

b. Eyyûb es-Sahtıyânî de yine Muhammed ibn Sirîn'den: Bir kimse diğer bir kimseye bir mikdâr buğday satsa da müşteri satıcıya: "Ben çarşamba günü gelmezsem, benimle senin arandaki satış yoktur, kaldırılmıştır" dese, bu mes'-ele hakkında da Kaadı Şurayh, bir muhakemesinde, müşteriye: "Artık sen va'-dinden döndün" deyip, satışı kaldırmakla hüküm vermiştir.

[57] Hadîsin başlığa uygunluğu, doksan dokuz sayısını hem doğrudan vermek, hem de "yüzden bir eksik" ta'bîriyle vermektir. Sayıyı böyle istisna ile vermenin sa-hîhliğine, Kur'ân'da da delîl vardır: "And olsun ki, biz Nûh 'wkavmine peygamber göndermişizdir de o aralarında elli yıl müstesna olmak üzere bin sene kalmıştır" (el-Ankebût:14)

[58] Hadîsin başlığa uygunluğu Umer'in: "Artık bu mal satılmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz..." sözündedir. Bunlar vakfın aslî şartlan oluyor. Buhârî bu hadîsi Vasİyyetler Kitâbı'nda da getirdi Müslim de Vasiyyet Kitâbı'nda getirdi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

87- KİTABLJ'L-MUHARİBIN MİN EHLİ'L-KÜFRİ VE'R-RİDDETİ
Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:
1- Bâb: Peygamber (S), Dînden Çıkan Ve Cürüm İşleyen Muhâriblerin Kesilen Organlarına Kanın Dinmesi İçin Yağ İle Dağlama Tedâvîsi Yapmadı, Nihayet Helak Oldular
2- Bâb: Dînden Çıkmış Ve Büyük Cinayetler İşlemiş Olan Bu Muhâriblere Su Verilmemiş, Nihayet Ölmüşlerdir
3- Peygamber(S)'İn (Büyük Cürümler İşleyen) Muhariblerin Gözlerini Kızgın Demirlerle Çıkartması Babı
4- Çirkinliği Apaçık Olan Günâhları Terkeden Kimsenin Fazileti Babı
5- Zina Edicilerin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
6- Zinâ Eden Evlinin Taşlanması Babı
7- Bâb: Deli Erkek Ve Deli Kadın (Zinâ Ettiklerinde) Recm Olunmazlar
8- Bâb:
9- (Peygamber Mescidinin Kapısı Yanında) Düzgün Taşlarla Döşenip Kaplanmış Yerde Recm Babı
10- (Cenazelere Namaz Kılınan) Musallada Recm Yânî Taşlama Cezası Babı
11- Haddin Aşağısında (Yânı Hadd Olmayan Öpme, Çimdikleme Gibi) Bir Günâh İşleyen Ve Bu Suçu İmâma Haber Verilen Kimse Tevbe Ettikten Sonra İmâma Fetva İsteyici Olarak Geldiği Zaman, Bu Kimse Üzerine Hiçbir Ukubet Olmadığı Babı
12- Bâb: Bir Şahıs İmâmın Huzurunda Haddi Gerektiren Bir İş Yaptığını İkrar Eder Ve "Bana Hadd İkaame Et" Der De Onun Ne Olduğunu Beyân Etmezse, İmâmın, Bu Suçu Onun Üzerine Örtme Hakkı Var Mıdır (Yâhud Yok Mudur)?
13- Bâb: İmâm Zina Suçunu İtiraf Eden Kimseye: "Belki Sen O Kadına Elle Dokundun Yâhud Çimdikledin" Der Mi?
14- İmâmın, Zina Suçunu İkrar Eden Kimseye "Sen Evlendin Mi?" Dîye Sorması Babı
15- Zina İtirâfı(Mn Hükmünü Beyân) Babı
16- Zinadan Gebe Kalan Kadının, Evli Olduğu Zaman (Çocuğu Doğurduğunda) Recm Edilmesi Babı
17- Bâb: (Erkeklerden Ve Kızlardan Evlenmemiş Olup Da) Zina Eden İki Bekâra Deynekleme Cezası Uygulanır Ve Sürgün Edilirler:
18- Maliyetler İşleyen Kimselerin Ve Kadınlara Benzemeye Çalışan Erkeklerin Sürgün Edilmeıkri Babı
19- İmâmın Yokluğunda, Haddi Yerine Getirmeyi İmâmdan Başka Birine Emreden Kimse Babı
20- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
21- Bâb: Câriye Zina Ettiği Zaman?
22- Bâb: Câriye Zina Ettiği Zaman (Dövülür, Fakat) Yüzüne Karşı Ayıbı Söylenmez, Sürgüne De Gönderilmez
23- Yahûdî, Hıristiyan Ve Benzerleri Olan Zimmet Ehli Kimseler Zina Ettikleri Ve Da'vâları İmâma Yükseltildiği Zaman, Bunların Hükümleri Ve Evli Olmalarının Beyânı Babı
24- Bâb: Erkek Kendi Karısına Yâhud Başkasının Karısına Hâkimin Ve İnsanların Huzurunda Zina Suçu Attığı Zaman, Hâkim Üzerine Zina Atılan Kadına Tahkîkaatçı Gönderip1. De Kadından Kendisine Atılan Suçu Sormak Vazifesi Vâcib Olur Mu?
25- Ehlini, Yakınlarını Yâhud Başkalarını Sultânın Kendisine O Hususta İzni Olmaksızın Edeblendirme Yapan Kimse Babı
26- Karısının Beraberinde Yabancı Bir Adam Görüp Onu Öldüren Kimse Babı
27- Ta'rîz Hakkında Gelen Şey Babı
28- Bâb: "Ta'zîr", Yânî Men' Etme Ve Edeblendirme Cezalarının Sayısı Ne Kadardır?
29- Âdeten Çirkin Olan Bir İş Ortaya Koyan, Beyyine Olmaksızın Başkasına Bir Şerr İsnâd Eden, Zannla Töhmet Atan Kimse(Nin Hükmü) Babı
30- İffetli Kadınlara Zina İftirası Atılması Ve Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
31- Kölelere Zina İftirası Atmafnın Hükmü) Babı
32- bâb: imâm bir kimseye emreder ve o kimse de imâmdan uzakta olarak hadd uygular mı?

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

87- KİTABLJ'L-MUHARİBIN MİN EHLİ'L-KÜFRİ VE'R-RİDDETİ

(Küfr Ehlinden ve Dînden Dönenlerden tslâm 'a Harb Açanlar Kitabı) [1].

Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleri ile ayaklarının çaprazvârî kesilmesi yâhud da sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır" (ei-Mâide: 33) [2].

1-.....Bize el-Evzâî tahdîs etti. Bana Yahya ibn Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Kılâbe el-Cermî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ukl kabilesinden bir topluluk Peygam-ber(S)'in huzuruna geldiler, İslâm Dîni'ne girdiler. Fakat hastalandıklarından dolayı Medîne'de ikaamet etmek istemediler. Peygamber de onlara Beytu'1-mâle âid sadaka develerinin bulunduğu yere gitmelerini, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar Peygamberin dediğini yaptılar ve sağlıklarını kazandılar. Sonra dînden geri döndüler, develerin çobanlarını öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Onların bu işleri Peygamberce ulaşınca arkalarına bir süvâ-rî birliği gönderdi. Yakalanıp getirildiler. Peygamber onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurdu. Peygamber onların kesilen yerlerine kanın dinmesi için dağlama ameliyyesi yapmayıp öylece ter-ketti. Nihayet öldüler [3].

1- Bâb: Peygamber (S), Dînden Çıkan Ve Cürüm İşleyen Muhâriblerin Kesilen Organlarına Kanın Dinmesi İçin Yağ İle Dağlama Tedâvîsi Yapmadı, Nihayet Helak Oldular

2-.....Bana el-Evzâî, Yahya'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Urenîler'in ellerini, ayaklarını kestirdi de onların kesilen yerlerine kanın dinmesi için dağlama tedavisi uygulamadı, nihayet onlar öldüler [4].

2- Bâb: Dînden Çıkmış Ve Büyük Cinayetler İşlemiş Olan Bu Muhâriblere Su Verilmemiş, Nihayet Ölmüşlerdir

3- Bize Mûsâ ibn İsmâîİ, Vuheyb'den; o da Eyyüb'dan; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Uk

kabilesinden bir topluluk Peygamber(S)'in huzuruna geldiler de Suffa'da ikaamet eder oldular. Fakat kendileri rahatsız ve hastalıklı olduklarından, Me-dîne'nin havasım ağır bulup burada ikaamet etmek istemediler. Bunun üzerine:
— Yâ Rasûlallah! Bize süt arayıver! dediler. O da:
— "Ben sizin için süt bulamam. Ancak Rasûlullah'ın deve sürülerinin yanına katılmanız çâresini bulabilirim" dedi.
Akabinde onlar deve sürülerinin bulunduğu yere gittiler, onların sütlerinden ve sidiklerinden içtiler, böylece nihayet sağlıklarına kavuştular, semizlenip kuvvetlendiler. Sonra da çobanı öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Akabinde Peygamber'e, imdâd isteyen kişi gelip haber verince, Peygamber onların izleri üzerine onları arayıcılar gönderdi. Gündüz yükselmeden onlar yakalanıp getirildiler. Peygamber demir çubuklar getirilmesini emretti. Demir çiviler ateşte kızdırıldı. Bunlarla onların gözlerini çıkarttı, ellerini ve ayaklarını kestirdi, kesilen yerlere kanı dindirici bir dağlama tedâvîsi uygulamadı. Sonra bu cânîler Harre denilen kara taşlık mevki'e atıldılar. Bunlar orada su istediler, fakat kendilerine su verilmedi, nihayet öldüler.
Ebû Kılâbe: Bunlar hırsızlık yaptılar, insan öldürdüler, Allah ve Rasûlü'ne de harb açtılar, demiştir.

3- Peygamber(S)'İn (Büyük Cürümler İşleyen) Muhariblerin Gözlerini Kızgın Demirlerle Çıkartması Babı

4-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Ukl veya Ureyne kabilelerinden bir topluluk -râvî: Ben onun ancak Ukl'den dediğini biliyorum, demiştir- Medine'ye geldiler. Peygamber (S) onlar için sütlü develer emretti. Onlara sadaka develerinin bulundukları yere çıkmalarım, onların sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar gidip o develerin sütlerinden ve sidiklerinden içtiler, nihayet hastalıklarından kurtulup iyileştikleri zaman çobanı öldürdüler de develeri sürüp götürdüler. Bu haber kuşluk vakti Peygamber'e ulaşınca, hemen arkalarından arayıcılar gönderdi. Gündüz yükselmeden yakalanıp getirildiler. Peygamber onlarla ilgili emrini verdi. Onların ellerini, ayaklarını kestirdi, gözlerini çıkarttı. Sonra onlar Harre mevkiine atıldılar. Onlar su istediler, fakat kendilerine su verilmedi.
Ebû Kılâbe: İşte bunlar hırsızlık yapmışlar, insan öldürmüşler, îmândan sonra Allah'ı inkâr etmişler, bu büyük cürümlerle beraber Allah'a ve Rasûlü'ne de muhârib olmuşlardır, demiştir [5].

4- Çirkinliği Apaçık Olan Günâhları Terkeden Kimsenin Fazileti Babı

5-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Ubeydullah ibn Umer'den; o da Hubeyb ibn Abdirrahmân'dan; o da Hafs ibn Âsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yedi kimseyi Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, kendi gölgesi altında gölgelendirecektir: Âdil imâm, Allah 'a ibâdet içinde gelişen genç, tenhâ bir yerde A Hah 'ı (kalbi veya diliyle) anıp da gözleri yaş akıtan kimse, kalbi mescide bağlanmış kimse, Allah yolunda birbirleriyle sevişen iki kimse, mevki' ve güzellik sahibi olan bir kadın kendisini nefsini tetmîne çağırdığı zaman 'Ben Allah'tan korkarım' diyen erkek bir sadaka verdiğinde bunu sol eli, sağ elinin yaptığı işi bilmeyecek kadar gizli olarak veren kimse" [6].

6-.....Bize Ebû Hazım Seleme ibn Dînâr, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Her kim bana iki bacağı arasındaki organı ile, iki çene kemiği arasındaki organını günâhtan korumaya kejîl olursa, ben de o kimseye cennete kefil olurum" [7].

5- Zina Edicilerin Günâhı Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Onlar Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya Çarpar1' (el-Furkaan: 68);
"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o şübhesiz bir hayâsızlıktır, kötü bir yoldur" (ei-lsrâ: 32)[8].

7-.....Bize Katâde haber verdi; Enes (R) şöyle demiştir; Ben size Peygamber'den işittiğim öyle bir hadîs söyleyeceğim ki, benden sonra onu size hiçbir kimse söyleyemiyecektir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Şunlar olmadıkça) saat ayağa kalkmaz" yâhud da Peygamber şöyle buyurdu: "İlmin kaldırılması, cahilliğin meydana çıkıp kök/eşmesi, şarâbın içilmesi, zinanın aşikâre olup çoğalması, erkeklerin azalıp kadınların çoğalması kıyamet alâmetlerin-dendir. Kadınlar o kadar çoğalacak ki, elli kadın için bir kayyım (yânî işlerini görücü) olacaktır" [9].

8-.....Bize el-Fudayl ibnu Gazvân, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ra^ûlullah (S) şöyle buyurdu "Kul, zina ettiği sıra (kâmil) bir mü 'min olduğu hâlde zina edemez. Hırsızlık yaptığı sıra mü'min olduğu hâlde hırsızlık edemez. İçki içerken de mü'min olduğu hâlde içki içmez. (Haksız olarak birini öldürürken de) mü'min olarak öldüremez".
İkrime şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a:
— Bu günâhları işlerken ondan îmân nasıl sökülüp çıkarılır? diye sordum.
İbn Abbâs:
— İşte şöyle, diye ta'rîf etti de parmaklarını birbirine geçirdi, sonra onları çıkardı. Bu günâhı işleyen kişi tevbe ederse îmân tekrar ona döner, dedi ve bu dönüşü de parmaklarını birbirine geçirerek: İşte böyle döner, diye gösterdi [10].

9-.....Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da Zekvân'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle

buyurdu: "Zina edici kimse, zina ettiği sıra mü 'min olduğu hâlde zina edemez; (hırsız kişi de) hırsızlık yaparken mü'min olduğu hâlde hırsızlık yapamaz. (İçkici kimse de) şarâb içerken mü 'min olduğu hâlde içemez. O bu günâhları işledikten sonra tevbe (kapısı kapatılmayıp, ona) arzedilmiştir" [11].

10- Bize Amr ibn Alî tahdîs etti: Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mansûr ile Süleyman ibn Mıhrân, Ebû Vâil'den; o da Ebû Meysere'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ RasûlaİIah! Hangi günâh en büyüktür? diye sordurn. Rasûlullah (S):
— "Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir ortak uydurmandır" buyurdu.
Ben:
— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordum. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir" buyurdu.
Ben:
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedim. Rasûlullah:
— "Komşunun halîlesi olan zevcesiyle zina edişmendir" buyurdu [12].
Yahya bin Saîd şöyle dedi: Ve bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti. Bana Vâsıl ibn Hayyân, Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, bunda da Abdullah ibn Mes'ûd: "Ben: Yâ RasûlaİIah!... diye sordum" deyip geçen hadîsin benzerini söylemiştir.
Amr ibnu Alî şöyle dedi: Ben bu hadîsi Abdurrahmân ibn Meh-dî'ye zikrettim. Hâlbuki o da bu hadîsi bize Sufyân es-Sevrî'den; o da el-A'meş'ten, Mansûr'dan, Vâsıl'dan; bu üçü de Ebû Vâil'den; o da Ebû Meysere'den diye tahdîs ediyordu. Abdurrahmân ibn Mehdî iki kerre: (İçinde Ebû Vâil ile Abdullah ibn Mes'ûd arasında Ebû Mey-sere'nin zikri bulunmayan) bu isnadı terket, bu isnadı terket! Dedi [13].

6- Zinâ Eden Evlinin Taşlanması Babı

el-Hasenu'1-Basrî:
Kendi kızkardeşiyle zina eden kişinin haddi, zina eden kimsenin haddidir, demiştir [14].

11-..... Bize Seleme ibnu Kuheyl tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî Âmir ibn Şurahbîl'den işittim. O, Alî ibn Ebî TâIib(R)'in, cumua günü (Şurâha el-Hamdâniyye denilen) kadını recmettiği zaman, Alî'nin:
— Ben bu kadım Rasûlullah(S)'ın sünneti (yânî kaanûnu) ile rec-metmişimdir, dediğini tahdîs ediyordu [15].

12-.....Bize Hâlid ibn Abdillah, eş-Şeybânî'den tahdîs etti ki, eş-Şeybânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya:
— Rasûlullah (S) recmetti mi? diye sordum.
O da:
— Evet etti, diye cevâb verdi.
Ben tekrar:
— Rasûlullah en-Nûr Sûresi'nin inmesinden evvel mi, yoksa sonra mı recmetti? dedim.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Bunu bilmiyorum, dedi [16].

13-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Eşlem kabilesinden (Mâiz ibn Mâlik isminde) bir adam, Rasûlullah(S)'a geldi de, O'na kendisinin zina ettiğini söyledi. Ve kendisi aleyhine dört defa şehâdet etti. Bu şehâdetler üzerine Rasûlullah emretti de o adam recm olundu. Bu adam evli olduğu hâlde zina etmişti [17].

7- Bâb: Deli Erkek Ve Deli Kadın (Zinâ Ettiklerinde) Recm Olunmazlar

Alî ibn Ebî Tâlib, Umer ibnu'l-Hattâb'a (zinadan gebe kalmış bir kadın getirildiğinde, onu recm etmek isteyince):
Sen deliden, iyileşinceye kadar; çocukta bulûğa erişinceye kadar; uyuyan kimseden de uyanıncaya kadar kalemin kaldırılmış olduğunu bilmedin mi? demiştir [18].

14-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o daîbnŞihâb'dan; odaEbû Seleme ibn Abdirrahmân ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde iken bir adam geldi de O'na nida etti ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben zina ettim! dedi.
Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Bu adam bu şekilde kendi aleyhindeki i'tirâfını dört kerre tekrar etti. Kendi aleyhine dört kerre şe-hâdet edince Peygamber onu çağırdı da:
— "Sende delilik var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır (yoktur), dedi. Peygamber:
— "Sen evli misin?" diye sordu. O zât:
— Evet (evliyim), dedi.
Bunun üzerine Peygamber oradakilere:

— "Bunu götürünüz ve taşlayınız!" emrini verdi.
Ibn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verdi ki, Câbir:
— Ben o zâtı taşlayanların içinde bulundum. Bizler onu (cenazelere namaz kılınan) musallada taşladık. Taşlar ona isabet edip acıtınca kaçtı. Biz de ona Harre'de yetiştik ve recmettik, demiştir [19].

8- Bâb:

'Zina eden için ancak mahrumiyet vardır

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile Abd ibnu Zem'a (bir oğlanın nesebi hususunda) nizâlaşıp da'vâlaştılar. Peygamber (S): "Oğlan sana âiddiryâ Abd ibne Zem'a! Çocuk, üzerinde doğduğu döşeğe âid olur. Ey Şevde! Sen de bu çocuktan perdelen!" buyurdu.
el-Buhârî geçen senedle: Bize Kuteybe ibn Saîd, el-Leys'ten yaptığı rivayetinde de Peygamber'in "Zina eden için ancak mahrumiyet vardır" buyurduğunu ziyâde etti, demiştir [20].

16-.....Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'in "Çocuk, üzerinde doğduğu döşeğe âid olur. Ve zina eden için ancak mahrumiyet vardır' dediğini işitmiştir.

9- (Peygamber Mescidinin Kapısı Yanında) Düzgün Taşlarla Döşenip Kaplanmış Yerde Recm Babı

17-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir Yahûdî erkeği ile bir Yahûdî kadını getirildi. Bunlar birbirleriyle çirkin bir iş (yânî zina fiili) meydana getirmişlerdi. Rasûlullah Yahûdîler'e:
— "Sizler kitabınız Tevrat'ta zina edenler için ne cezası buluyorsunuz?" diye sordu.
Onlar:
— Âlimleriniz, zina edenin yüzünü kömürle karartma ve bir eşek üzerine (yüzlerini birbirine) ters bindirme bid'atini çıkardılar, diye cevâb verdiler.
Abdullah ibn Selâm:
— Yâ Rasûlallah! Onlara Tevrat'ı getirmelerini emret! dedi. Tevrat getirildi. Yahûdîler'den biri elini recm âyeti üzerine koydu da öncesini ve sonrasını okumaya başladı. Abdullah ibn Selâm ona:
— Elini kaldır! dedi.
Bir de baktılar ki, recm âyeti elinin altındadır. Bunun üzerine Rasûlullah zina eden o iki kimsenin recm edilmesini emretti, onlar da recm olundular.
İbn Umer: Bu zina eden iki kişi Mescid'in yanında düz taşlarla
döşenip kaplanmış olan Balat denilen yerde recm olundular. Ben erkek Yahûdî'nin kadını taşlardan korumak için üzerine kapandığını gördüm, demiştir [21].

10- (Cenazelere Namaz Kılınan) Musallada Recm Yânî Taşlama Cezası Babı

18-.....Bize Ma'mer ibn Râşid.ez-ZuhrTden; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle haber verdi: Eşlem kabîlesinden (Mâiz ibn Mâlik el-Eslemî adında) bir adam Peygamberi geldi de zina ettiğini i'tirâf eyledi. Peygamber (S) ondan yüz çevirdi. O adam kendi aleyhine dört kerre böyle şehâdet edince, Peygamber ona hitaben:
— "Sende delilik var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır (yoktur), dedi. Peygamber:
— "Sen evlendin mi?" diye sordu. O zât:
— Evet (evlendim), dedi.
Bunun üzerine o adamın recm edilmesini emretti ve o zât (cenazelere namaz kılınan) musallada recm olundu. Taşlar ona isabet edip acıtınca adam kaçmaya başladı, kendisine erişilip recm edildi, nihayet öldü. Peygamber onu hayırla zikretti ve üzerine cenaze namazı kıldırdı.
Râvî Yûnus ile İbn Cureyc, ez-Zuhrî'den yaptıkları rivayetlerinde "Üzerine namaz kıldı" fıkrasını söylemediler.
Ebû Abdillah el-Buhârî'ye:
— "Peygamber onun üzerine cenaze namazı kıldı" fıkrası sa-hîh olur mu? diye soruldu.
Buharı:
— Bunu Ma'mer ibn Râşid rivayet etti, diye cevâb verdi. Buhârî'ye:
— Bunu Ma'mer'den başkası rivayet etti mi? denildi de, o:
— Hayır, diye cevâb verdi [22].

11- Haddin Aşağısında (Yânı Hadd Olmayan Öpme, Çimdikleme Gibi) Bir Günâh İşleyen Ve Bu Suçu İmâma Haber Verilen Kimse Tevbe Ettikten Sonra İmâma Fetva İsteyici Olarak Geldiği Zaman, Bu Kimse Üzerine Hiçbir Ukubet Olmadığı Babı

Atâ ibn Ebî Rebâh: Peygamber (S), böyle bir ma'siyet işleyip de kendisine bunu haber veren kimseyi (namaz kılıncaya kadar

ihmâl etti, namazdan sonra tekrar haber verdiğinde, namazının ona keffâret olduğunu bildirdi de) ona hiçbir ceza vermedi, demiştir [23].
İbn Cureyc de: Peygamber (S), eşiyle ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapan kimseye ceza vermedi de, hattâ ona günâhına keffâret yapacağı hurmayı verdi.
Keza Umer ibnu'l-Hattâb da, ihrâmlı olduğu hâlde geyik avlayan Kubeysa ibn Câbir'e ceza vermemiş,
ancak kurban kesmekle emretmiştir. Bu hükmün ma'nâsında olarak, Ebû Usmân en- Nehdfden; o da İbn Mes'ûd(R)'dan; o da Peygamber(S)'den bunun benzeri rivayet vardır, demiştir [24].

19-.....Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam ramazân ayında oruçlu iken karısı ile cinsî münâsebette bulundu da Rasûlullah(S)'a gelip bunun hükmünü istedi. Rasülullah ona:
— "Azâd edecek bir köle bulabilir misin?" diye sordu. O zât:
— Hayır (bulamam), dedi. Rasülullah:
— "iki ay arka arkaya zincirlemesine oruç tutmaya gücün yeter mi?" dedi.
Adam:
— Hayır (buna gücüm yetmez), dedi. Rasülullah:
— "Öyleyse altmış fakiri doyur!" buyurdu.
Ve el-Leys, Amr ibnu'l-Hâris'ten; o da Abdurrahmân ibni'l-Kaasım'dan; o da Muhammed ibn Ca'fer ibni'z-Zubeyr'den; o da Ab-bâd ibnu Abdillah ibni'z-Zubeyr'den; o da Âi.şe(R)'den şöyle söyledi: Mescidde iken Peygamber(S)'in yanına bir adam geldi de:
— (Yâ Rasûlallah!) Yandım! dedi. Peygamber:
— "Bu yanman neden oldu?" diye sordu. O adam:
— Ramazânda oruçlu iken karımla cinsî münâsebette bulundum! dedi.
Peygamber ona (sırasıyle köle azadı ve iki ay devamlı orucu zikrettikten sonra):
— "(Altmış fakîri doyuracak) sadaka ver!" buyurdu. O da:
— Benim yanımda sadaka vereceğim hiçbirşey yoktur, dedi. Ve orada oturdu. O sırada Peygamber'e bir insan, üzerinde yiyecek birşey bulunan bir eşeği sürerek geldi.
Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım: Ben o yiyecek şeyin ne olduğunu bilmiyorum, dedi. (Ebû Hureyre hadîsinde o yiyeceğin bir zenbîl hurma olduğu açıkça belirtilmiştir.)
O insan bu yiyecek şeyi Peygamber'e verdi. Bunun üzerine Peygamber:
— "O yanan adam nerededir?" diye seslendi. O adam:
— O benim; buradayım yâ Rasûlallah! dedi. Peygamber:
— "Bu yiyecek taamı al da bunu keffâret olarak sadaka ver!" buyurdu.
O adam:
— Benden daha muhtâc olana mı vereceğim? Benim ailemin hiç-birşeyi yoktur! dedi.
Peygamber de ona:
— "Öyleyse bunu sizler yiyin!" buyurdu.
Ebu Abdillah el-Buhârî: Ebû Usmân en-Nehdî'den rivayet edilmiş olan birinci hadîs daha açıktır. Oradaki sözü "Bunu kendi ailene yedir!" şeklindedir, dedi [25].

12- Bâb: Bir Şahıs İmâmın Huzurunda Haddi Gerektiren Bir İş Yaptığını İkrar Eder Ve "Bana Hadd İkaame Et" Der De Onun Ne Olduğunu Beyân Etmezse, İmâmın, Bu Suçu Onun Üzerine Örtme Hakkı Var Mıdır (Yâhud Yok Mudur)?

20-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. O'na bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben hadd (yânî dînî ceza) gerektirecek bir günâha isabet ettim, bana bu cezayı uygula! dedi.
Enes dedi ki: Peygamber o adama işlediği günâhı sormadı.
Enes dedi ki: Bu sırada namaz vakti geldi. O adam Peygamber'-le beraber namazı kıldı. Peygamber namazı bitirince o adam Peygam-ber'e doğru kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Ben bir hadde isabet ettim, bana Allah'ın Ki-tâbı'nı uygula! dedi.
Rasûlullah:
— "Sen şimdi bizimle beraber namaz kılmış değil misin?" dedi. O da:
— Evet (namaz kıldım), dedi. Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki, Allah senin lehine günâhını -yâhud: cezanı- mağfiret etmiştir!" buyurdu [26].

13- Bâb: İmâm Zina Suçunu İtiraf Eden Kimseye: "Belki Sen O Kadına Elle Dokundun Yâhud Çimdikledin" Der Mi? [27]

21-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Mâiz ibnu Mâlik, Peygamber(S)'e gelip zina suçunu i'tirâf ettiği zaman Peygamber (ondan birkaç defalar yüz çevirdikten, deli ve sarhoş olup olmadığım araştırdıktan sonra) ona:
— "Belki sen o kadını öptün yâhud elinle elleyip çimdikledin yâhud da sâdece baktın?" buyurdu.

Mâiz:
— Hayır yâ Rasûlallah! diye zina ettiğini ısrarla belirtince, Rasûlullah hiçbir kinayeli lafız kullanmayarak açıkça:
— "Sen erkeklik organını o kadının ferci içine koydun mu?" diye sordu.
İbn Abbâs: Mâiz'in açıkça zina ettiğini ikrar etmesi sırasında artık Rasûlullah onun recm edilmesini emretti, dedi [28].

14- İmâmın, Zina Suçunu İkrar Eden Kimseye "Sen Evlendin Mi?" Dîye Sorması Babı

22-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde iken insanlardan (yânî başkan ve şeriflerden olmayıp, halktan) bir adam geldi ve nida edip:
— Yâ Rasûlallah, ben zina ettim! dedi; bununla kendini kasde-diyordu.
Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Bu sefer o adam Rasûlullah'ın yüzünü çevirdiği yöne geçerek yine:
— Yâ Rasûlallah! Ben zina ettim! dedi.
Rasûlullah ondan yine yüz çevirdi. O da yine Rasûlullah'ın yüzünü döndürdüğü tarafa geçti, bu i'tirâfını tekrarladı. Nihayet bu suretle kendi aleyhinde dört kerre şehâdet edince, Peygamber onu çağırdı da:
— "Sende delilik var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır yoktur yâ Rasûlallah! dedi. Bu sefer Peygamber ona:
— "Sen evlendin mi?" diye sordu. O zât:
— Evet evliyim yâ Rasûlallah! diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah yanında bulunanlara:
— "Bunu götürün ve recm edin!" buhurdu.
îbn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verdi ki, Câbir:
— Ben o zâtı taşlayanların içinde bulundum. Bizler onu (cenazelere namaz kılınan) musallada taşladık. Taşlar ona isabet edip ız-dırap verince koşup kaçtı. Nihayet biz ona Harre'de yetiştik ve orada recm ettik, demiştir [29].

15- Zina İtirâfı(Mn Hükmünü Beyân) Babı

23-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi ez-Zuhrî'nin ağzından alıp ezberledik; o şöyle dedi: Bana Ubey-dullah haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî(R)'den işitmiştir. Onların ikisi de şöyle demişlerdir: Bizler Peygamberdin yanında bulunuyorduk. Bir adam ayağa kalktı da:
— (Yâ Rasûlallah!) Sana Allah adına yemîn eder ve aramızda yalnız Allah'ın Kitabı ile hüküm vermeni isterim, dedi.
Ondan daha anlayışlı olan hasmı da ayağa kalktı, o da:
— (Evet) aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet ve (da'vâmı söylemek üzere) bana izin ver! dedi.
Rasûlullah ona:
— "Söyle!" buyurdu. O da şöyle anlattı:
— Benin oğlum bu adamın yanında ücretli çalışıyordu. Onun karısı ile zina etmiş. (Bana oğluma recm lâzım geleceği söylendiğinden) ben bu adama yüz koyun ve bir de hizmetçi fidye verdim, oğlumu kurtardım. Sonra ben bu mes'eleyi ilim sahibi olan adamlara sordum. Onlar bana, henüz bekâr olan oğluma yüz deynek ile bir yıl gurbete sürgün gönderme cezası; bunun karısına dâ recm cezası lâzım geldi-
ğini haber verdiler, dedi. Rasûlullah da:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Azız ve Celıl olan Allah'ın Kitabı ile hüküm vereceğim: Yüz koyunla hizmetçi sana geri verilir, senin oğluna da yüz deynek vurulur ve bir yıl sürgüne gönderilir" buyurdu, sonra da Uneys'e:
— "Yâ Uneys! Bu adamın karısına git! Zina suçunu i "tiraj ederse, onu recm et!" diye emretti.
Uneys, kadına gitti. O da zina ettiğini i'tirâf edince onu recm etti.
Râvî Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— "Benim oğlum bu adamın yanında ücretli idi" diyen adam: "Bana, oğlumun üzerine recm cezası olduğunu haber verdiler" sözünü söylememiştir, dedim.
Sufyân:
— Ben o hususta ez-Zuhrî'den bunu işitip işitmediğimde şübhe etmekteyim. Onun için bazen bu cümleyi söyledim, bazen de sükût ettim, diye cevâb verdi [30].

24-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi:
— Ben insanlar üzerine zamanın uzayıp da herhangi bir sözcünün: "Biz Allah'ın Kitâbı'nda recmi bulmuyoruz" demesinden ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terketmek suretiyle sapmalarından endîşe etmişimdir. Dikkat ediniz! Evli olduğu hâlde zina eden kimse üzerine buna beyyine delâlet ettiği yâhud gebelik yâ-hud i'tirâf olduğunda recm cezası sabit olmuş bir haktır! dedi.
Sufyân ibn Uyeyne: Ben bunu böylece ezberledim: Umer:
— Dikkat edin! Rasûlullah (S) recm etmiştir. O'ndan sonra biz de recm yaptık, dedi, demiştir [31].

16- Zinadan Gebe Kalan Kadının, Evli Olduğu Zaman (Çocuğu Doğurduğunda) Recm Edilmesi Babı

25-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Muhâcirler'den birtakım adamlara Kur'ân okutuyordum. Bunlardan biri Abdurrahmân ibn Avf idi. Ben Umer'in yaptığı son haccında Minâ'da Abdurrahmân ibn Avf in evinde bulunduğum sırada, Abdurrahmân, Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanında imiş, oradan evine benim yanıma döndü de şöyle dedi: Eğer sen şu adamı göreydin muhakkak hayret ederdin: Bu gün Emîru'l-Mü'minîn'in yanına bir adam geldi ve:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Fulân kişi hakkında ne düşünürsün: O kişi: Eğer Umer ölürse, ben muhakkak Fulân kimseye (Talha ibn Ubeydilîah'a) bey'at ederim. Vallahi Ebû Bekr'e yapılan bey'at isti-şâresiz, ansızın birdenbire yapılıp tamam oldu! diye konuşarak bir fitne çıkarmak istedi.
Umer bu sözü işitince çok öfkelendi. Sonra:
— Ben bu akşam üzeri Allah isterse insanların arasında ayağa kalkıp bir hutbe yapacağım da milletin mukadderatını gasbetmek isteyen bu adamları teşhîr ederek, bunların te'vîlâtından insanları sakındıracağım! dedi,
Abdurrahmân dedi ki: Ben de Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Böyle yapma! Çünkü hacc mevsimi insanların her türlüsünü ve şerr işlerinde sür'atli olanlarını bir araya toplar. Sen hutbe için ayağa kalkacağın zaman, bu kimseler sana yakın bir yerde olmakta diğer insanlara galebe ederler. Ben senin ayağa kalkar da bu konuda bir konuşma yaparsan, bu konuşmayı herbir uçurucunun senden alıp etrafa uçurmasından, onu belleyememeleri ve ma'nâsını anlamamalarından ve o konuşmayı yakışmayacak birtakım yerlere koymalarından endîşe ederim. Onun için sen yavaş ol, Medine'ye dönünceye kadar sabret. Çünkü Medîne hicret ve sünnet yurdudur. Orada Suffa ehli ile, insanların eşrafı ile toplanıp söylemek istediğin şeyleri o topluluğa sağlam olarak söylersin, ilim ehli olanlar senin konuşmanı iyi belleyip anlarlar ve onu uygun yerlerine koyarlar (da fitneyi önlerler), dedim [32].
Umer teklîfimi kabul edip:
— Dikkat et! Vallahi inşâallah Medîne'ye varıp ayağa kalkarak yapacağım i!k hutbemde bu mes'eleyi muhakkak konuşacağım! dedi,
İbn Abbâs dedi ki: Bizler zu'I-hicce ayının sonunda Medîne'ye geldik. Cumua günü olunca güneş ortadan meylettiği zaman bizler mescide gidişte acele davrandık. Nihayet ben Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'i, minberin köşesinin yanında oturmuş olarak bulup, onun etrafına oturdum. Benim dizim onun dizine dokunuyordu. Çok beklemedim, Umer ibnu'l-Hattâb çıktı. Ben onun gelmekte olduğunu görünce Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibni Nufeyl'e:
— Umer bu öğleden sonra öyle mühim bir konuşma yapacak ki, halîfe yapıldığı günden beri böyle bir konuşma yapmamıştı! dedim.
Saîd ibn Zeyd benim sözümü kabul etmedi ve:
— Umer'in şimdiye kadar bundan önce söylemediği bir konuşma yapacağını neden ümîd ettin ki! diye bunu uzak saydı.
Umer minber üzerine oturup müezzinler de ezanları okuyup sükût ettikleri zaman ayağa kalktı. Allah'a hamd ve lâyık olduğu yüce sıfatlarla övdükten sonra "Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince" deyip şunları söyledi:
— Ben sizlere, Allah'ın benim konuşmamı takdir etmiş olduğu bir konuşma yapacağım: Bilmiyorum, belki bu konuşmam, benim ecelimin önündedir (vefatım yaklaşmış olabilir)! Her kim bu konuşmamı akledip anlar ve onu iyi ezberler ise bineğinin ulaştırdığı her yerde bunu söyleyip yaysın. Akledip kavramıyacağından endîşe eden kimseye gelince, ben hiçbir kimseye benim üzerime yalan söylemesini halâl etmiyorum.
Şübhesiz ki, Allah, Muhammed'i hakk peygamber gönderdi ve O'na Kitâb indirdi. Allah'ın indirdiği şeyler içinde Recm Âyeti de vardı. Bizler o âyeti okuduk, akledip anladık ve iyice ezberledik [33]. Bunun içindir ki, Rasûlullah recm etti, O'ndan sonra biz de recm ettik. Ben insanlara zaman uzayıp da bir sözcünün: "Biz Allah'ın Kitâbı'n-da recm âyetini bulmuyoruz" demesinden ve Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terketmeleri suretiyle insanların sapıklığa düşmelerinden endîşe ediyorum. Recm, Allah'ın Kitâbı'nda sabit bir haktır. Bu, erkeklerden ve kadınlardan evlenip de zina eden, zinası da beyyine ile yâhud gebelik ile yâhud da i'tirâf ile sabit olan kimselere uygulanır.
Sonra bizler Allah'ın Kitâbı'ndan okumakta olduğumuz şeyler içinde: "Babalarınızdan yüz çevirmeyiniz! Şu muhakkaktır ki, sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz (babalarınızdan başkalarına mensûb-luk iddia etmeniz) sizin küfrünüz, nankörlüğünüzdür -yâhud: Sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz, muhakkak sizin için bir küfürdür-!" sözleri de vardı!
Dikkat edin! Sonra Rasûlullah (S) şunu da buyurmuştur: "Sizler beni, Meryem oğlu îsâ 'nın bâtıl üzere aşırı övülmesi gibi mübalağalı ve aşırı şekilde övmeyiniz. Sizler bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyiniz!"
Sonra şu da var ki, içinizden bir sözcü çıkıp: "Vallahi Umer ölürse, ben fulân kimseye bey'at ederim" demektedir. Sakın hiçbir kimse onun "Ebû Bekr'e yapılan bey'at ancak istişâresiz, birdenbire olmuş ve tamamlanmıştır" demesiyle aldanmasın! Dikkat ediniz! Hakîkaten o iş böyle çabuk olmuştur. Lâkin Allah, o işin şerrinden ümmeti korumuştur. İçinizden hiçbir kimse kendisine sür'atle gidilmekte develerin boyunlarının kopmasında Ebû Bekr gibi olamaz [34]. Bundan sonra her kim milletin istişaresi ve re'yi olmaksızın müslümânlardan bir adama bey'at ederse, onun bey'ati kabul olunmaz. O bey'at eden de, bey'at edilen de kendilerini öldürülme tehlikesine atmış olurlar!
Şu da bir hakikattir ki, Allah, Peygamberi'ni vefat ettirdiği zaman bizim de haberimizden şunlar meydana gelmişti: Ensâr cemâati bize muhalefet ettiler ve hepsi Sâide oğulları sakîfesinde toplandılar. Alî ile ez-Zubeyr ve onların beraberinde olanlar da bize muhalefet ettiler. Muhacirler, Ebû Bekr'in yanında toplandılar. Ben Ebû Bekr'e:
— Yâ Ebâ Bekr! Bizi şu Ensâr kardeşlerimizin yanma götür! dedim.
Akabinde bizler onlara ulaşmak isteyerek yola koyulup gittik. Onlara yaklaştığımız zaman, bizleri onlardan iki sâlih adam (Uveymir İbn Sâide ile Ma'n ibn Adiyy) karşıladılar da topluluğun üzerine meyledip ittifak ettikleri görüşü (Sa'd ibn Ubâde'ye bey'ati) bize zikrettiler ve:
— Ey Muhacirler topluluğu! Sizler nereye gitmek istiyorsunuz? dediler.
Biz de onlara:
— Şu Ensâr kardeşlerimizin yanına gitmek istiyoruz, dedik. Onlar da bize:

— Ensâr topluluğuna yaklaşmayınız, siz kendi işinizin hükmünü veriniz! dediler.
Ben de onlara:
— Vallahi bizler muhakkak onların yanına gideceğiz! dedim. Ve yürüdük, nihayet Sâide oğullan'nın meşveret ettikleri sakî-fede Ensâr cemâatinin yanına vardık [35]. Bir de baktık ki, onların arasında bir örtüye bürünüp sarınmış bir adam var! Ben:
— Bu kimdir? dedim. Onlar:
— Bu Sa'd ibn Ubâde'dir! dediler. Ben:
— Onun nesi var? dedim. Onlar:
— Sıtma ateşi var! dediler.
Biz birazcık oturduğumuzda onların hatîbi (Sabit ibn Kays ibn Şemmâs) şehâdet kelimelerim söyledi ve Allah'ı lâyık olduğu yüce sı-fatlarıyle sena etti. Bundan sonra "Amma ba'du" hitâb fâsılmı söyledi ve şöyle devam etti:
— Bizler Allah'ın Ensârı ve İslâm'ın büyük ordusuyuz. Siz Muhacirler cemâati ise Mekke'deki kavminizden bize yürüyüp gelmiş olan bir azınliksınızdır. Böyle iken şimdi bu azınlık bizi aslımızdan koparmak ve bizleri emirlik işinden dışarıya çıkarmak istiyorlar! dedi.
Umer şöyle dedi: Ensâr'ın hatîbi susunca ben konuşmak istedim. Ben daha evvel, beğendiğim ve Ebû Bekr'in önünde takdîm edip konuşmak istediğim bir makaale (bir hitabe) hazırlamış idim. Ben Ebû Bekr'e arız olan keskinliğin yânî öfkenin bir kısmını ondan def etmeye uğraşıyordum. Ben konuşmak istediğim zaman, Ebû Bekr bana:
— Yavaş ol (yumuşak ve sükûnetli davran)! dedi.
Ben Ebû Bekr'i öfkelendirmek istemedim. Ebû Bekr kendisi konuşmaya başladı. Ebû Bekr öfke sırasında benden daha halım, daha sükûnetli, hedeflere yönelip ulaşmakta da benden daha vakaarh idi. Vallahi Ebû Bekr benim hazırlamamda hoşuma giden hiçbirşeyi ter-ketmedi, o konuşmasına başlamasında, doğru olan görüşü belirtmekte benim hazırladığım hitabenin benzeri yâhud ondan daha üstün olan bir konuşmayı susuncaya kadar sürdürdü. Bu konuşmasında şunları söyledi:
— (Ey Ensâr topluluğu! Allah'a yemîn ederim ki, bizler sizin fad-lınızı, İslâm yolundaki belâlarınızı ve bizim üzerimize vâcib olan hakkınızı inkâr etmiyoruz! -İbn İshâk rivayetinden-) Sizler, kendinizde hayır bulunduğunu zikrettiniz, sizler bu hayrın ehlisiniz. Fakat şu halifelik işi Kureyş'ten olan şu Muhacirler topluluğundan başkasında asla tanınmayacaktır. Bu Kureyş topluluğu neseb ve yurt bakımlarından Arablar'ın ortası, yânı en adaletlisi ve en üstünüdür. Ben sizler için şu iki adamdan birine bey'at etmenizi teklîf edip buna razı olmuşumdur. Şimdi bu ikisinden istediğinize bey'at ediniz! dedi.
Umer dedi ki: Bundan sonra Ebû Bekr, kendisi aramızda oturmakta bulunduğu hâlde benim elimi ve Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ın elini tuttu. Ben onun söylediklerinden bundan başkasını kerîh görmedim. Vallahi benim öne geçirilip de boynumun vurulması (yânı) bir günâhtan dolayı benim boynumun öne geçirilip de vurulmaya yak-laştırılmasi, bana içlerinde Ebû Bekr'in mevcûd bulunduğu bir kavme emirlik yapmaklığımdan daha sevimlidir. Ancak ölümüm sırasında şeytânın telkîniyle nefsimin bunu bana süsleyip güzel göstermesi hâli müstesnada ki, ben şu saatte onu vicdanımda hissetmiyor ve bulmuyorum!
Bu sırada Ensâr'dan bir sözcü (Habbâb ibnu'I-Munzir) şöyle dedi:
— Bizler emirlik ağacının faydalanılacak olan aslıyız, köküyüz (yânî uyuz develerin kaşınmaları için ağıllara dikilen ağaç kökleriyiz, hasta develerin o ağaçlarla kaşınıp şifâ buldukları gibi, bu emirlik işi de bizlerle şifâ bulup yaşar). Yine bizler meyveleri düşmesin, kırılmasın diye yapraklarla, dallarla bağlanmış yüklü hurma salkımlarıyız. Biz Ensâr topluluğundan bir emir, sizlerden de bir emir olsun ey Kureyş cemâati! dedi.
Bunun üzerine karışık sözler çoğaldı ve sesler yükseldi, hattâ ben bir ihtilâf çıkmasından korktum da hemen:
— Uzat elini yâ Ebâ Bekr! (Sana bey'at edeyim!) dedim.
O da elini uzattı. Ben de ona bey'at ettim. Benden sonra Muhacirler ve sonra Ensâr Ebû Bekr'e bey'at ettiler. Biz böylece Sa'd ibn
Ubâde'ye karşı çabuk davranıp galebe sağlamış olduk. Onlardan bir sözcü:
— Sizler Sa'd ibn Ubâde'yi öldürdünüz,(yânî onu yardımsız bırakmak ve kuvvetini gidermek suretiyle onu ölü gibi yaptınız)! dedi.
Umer dedi ki: Bu sözcüye karşı ben:
— (Hilâfet işine mâni' olmaya çalıştığı için) Allah Sa'd ibn Ubâde'yi öldürsün! dedim [36].
Bundan sonra Umer o cumua hutbesindeki konuşmasının sonunda şunları tekrar olarak söyledi:
— Bizler o zaman Allah'a yemîn ederim ki, kendisinde hazır bulunup meşgul olduğumuz bu devlet başkanlığı müzâkeresi işinden, Ebû Bekr'e bey'at edilmesi işinden daha kuvvetli hiçbir iş ve meşguliyet bulmadık! Bizler Ensâr topluluğunun bizlerden ayrılıp da topluca bir bey'at olmamasından, bizden sonra onların kendilerinden bir adama bey'at etmelerinden korktuk. Bu takdirde ya bizler razı olmamamıza rağmen onlarla bey'atleşecek, yâhud da onlara, muhalefet edecektik. Böylece de büyük bir fesâd olacaktı. Artık bundan böyle müslümânların istişaresi ve rızâları olmaksızın her kim bir adama bey'at edecek olursa (insanlar tarafından ne o bey'at eden adama, ne de onun bey'at ettiği adama;) ikisinin de öldürülecekleri korkusundan, bey'at olunmayacaktır! (Onun için hiçbir kimse bey'at olunmaya ve kendisi için bey'atin -Ebû Bekr'e vâki' olduğu gibi- tamam olacağına tama' etmesin)! [37].

17- Bâb: (Erkeklerden Ve Kızlardan Evlenmemiş Olup Da) Zina Eden İki Bekâra Deynekleme Cezası Uygulanır Ve Sürgün Edilirler:

"Zina eden kadınla zina eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun. Eğer Allah1 a ve ahir et gününe inanıyorsanız bunlara Allah'ın dîni(ni uygulamak) hususunda acıyacağınız tutmasın. Müzminlerden bir zümre de bunların azabına şâhid olsun.

Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan kadından başkasını nikahlamaz. Zina eden kadını da zina eden veya müşrik olan bir erkekten başkası nikahlamaz. Bu (suretle evlenmek) mü'minler üzerine haram kılınmıştır" (en-Nûr: 2-3) [38].
Sufyân ibn Uyeyne "Allah'ın dîninde" sözünün tefsirinde: Allah'ın haddlerini tatbik etmek hususunda sizi bir acıma tutmasın, demiştir.

26-.....Zeydibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, O, evli olup da zina eden kimseler hakkında yüz deynek vurmayı ve bir yıl sürgüne göndermeyi emrediyordu.
İbn Şihâb şöyle dedi: Ve bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb da gurbete sürgün cezası uygulamış, sonra bu, kaanûıı olmakta devam etmiştir.

27-.....Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ett ki, Peygamber (S) evlenmemiş olarak zina eden kimseler hakkında hadd ikaamesiyle beraber (yânî deynekleme cezâsıyle beraber) bir yıl sürgüne göndermekle hüküm vermiştir.

18- Maliyetler İşleyen Kimselerin Ve Kadınlara Benzemeye Çalışan Erkeklerin Sürgün Edilmeıkri Babı

28-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) erkeklerden kadmlaşanlara, kadınlardan da erkekleşenlere la'net etti ve: — "Bu gibi insanları evlerinizden çıkarıp kovunuz!" buyurdu.
(İbn Abbâs dedi ki:) Peygamber fulân kimseyi çıkardı, Umer de fulân kimseyi çıkardı [39].

19- İmâmın Yokluğunda, Haddi Yerine Getirmeyi İmâmdan Başka Birine Emreden Kimse Babı

29-.....Bize Muhammed ibn EbîZi'b, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den şöyle tahdîs etti: Bedevilerden bir adam Peygamber (S) mescidde otururken geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Hasmımla aramızda Allah'ın Kitabı ile hüküm ver! dedi.
Hasmı da ayağa kalktı ve:
— (Evet) o doğru söyledi, onun için Allah'ın Kitabı ile hüküm ver! deyip şöyle devam etti:
— Benim oğlum bu bedevî adamın yanında ücretli (çoban) idi. Onun karısı ile zina etmiş. İnsanlar bana oğlumun üzerinde taşlama cezası olduğunu haber verdiler. Ben bu adama yüz koyun ile bir câriye fidye verip oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim sahibi olanlara sordum. Onlar, oğluma yüz deynek Cezâsıyle bir yıl sürgüne gönderme cezası olduğunu söylediler! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah 'in Kitabı ile hüküm veririm! Koyunlara ve cariyeye gelince; bunlar sana geri verilecek ve oğluna da yüz deynek vurma ve bir yıl sürgüne gönderme cezası uygulanacaktır!"
(Bedeviye hitaben de:)
— "Sana gelince yâ Uneys! Kalk bu adamın karısına git (zina suçunu i'tirâf ederse) onu recm et!" buyurdu.
Uneys kuşluk vakti gitti, (kadının i'tirâfı üzerine) ona recm cezası uyguladı [40].

20- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Sizden her kim hürr ve müslümân kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o hâlde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü 'min cariyelerinizden alsın.
Allah sizin îmânınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizdendir (cariyeler de sizin gibi insandır). O hâlde fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere, onları sahihlerinin izniyle, kendinize nikahlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin. Onlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi, o vakit üzerlerine hürr kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir. (Cariyeleri almak hususundaki) bu müsâade içinizden sıkıntıya düşmekten (zinaya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir*' (en-Nisâ: 25) [41]

21- Bâb: Câriye Zina Ettiği Zaman? [42]

30-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den şöyle haber verdi: Rasûhıllah(S)'a evlenmemiş bir cariyenin zina ettiği zamanki hükmünden soruldu. Rasûlullah:
— "Câriye zina eder de zinası (beyyine ile yâhud gebelikle yâ-hud da ikrar ile) sabit olduğu zaman, ona deynekleme cezası vurun. Sonra yine zina ederse, ona yine deynekleme cezası uygulayın. Sonra yine zina ederse, ona yine deynekleme cezası uygulayın. Sonra onu kıldan örülmüş bir ip karşılığında da olsa (ayıbını beyân ederek) satınız!" buyurdu.
İbn Şihâb: Ben üçüncü defadan sonra mı yâhud dördüncü defadan sonra mı satınız buyurduğunu bilmiyorum, demiştir.

22- Bâb: Câriye Zina Ettiği Zaman (Dövülür, Fakat) Yüzüne Karşı Ayıbı Söylenmez, Sürgüne De Gönderilmez

31-..... Bize el-Leys, Saîd el-Makburî'den; o da babası Keysân'dan tahdîs etti ki, Keysân, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işit-miştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bir câriye zina eder de, zina ettiği (beyyine ile veya gebelikle yâhud da ikrar ile) tebeyyün ederse,
efendisi ona celde uygulasın (yânı deynekle derisine vursun), fakat sözle onu kınayıp ayıplamasın. Sonra yine zina ederse, efendisi onu yine deynekle dövsün, fakat ayıbını yüzüne vurup ezâ etmesin. Sonra üçüncü defa zina ederse, efendisi onu (ayıbını beyân ederek) kıldan dokunmuş bir ip karşılığında bile olsa satsınl"
Bu hadîsi Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'-den rivayet etmekte İsmâîl ibn Umeyye, el-Leys'e mutâbaat etmiştir [43].

23- Yahûdî, Hrıstiyan Ve Benzerleri Olan Zimmet Ehli Kimseler Zina Ettikleri Ve Da'vâları İmâma Yükseltildiği Zaman, Bunların Hükümleri Ve Evli Olmalarının Beyânı Babı

32-.....Bize eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya recm cezasından sordum. O:
— Peygamber (S) recm cezası uyguladı, dedi. Ben:
— en-Nûr Sûresi'nden (yânı yüz deynek âyetinden) evvel mi yâ-hud sonra mı recm uyguladı? diye sordum.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Bunu bilmiyorum, dedi.
Bu hadîsi eş-Şeybânî'den rivayet etmekte Alî ibnu Mushir, Hâ-lid ibnu Abdillah, el-Muhâribî ve Ubeyde ibnu Humeyd dörtlüsü, Abdu'l-Vâhid'e mutâbaat etmişlerdir. Bu râvîlerden biri (yânî Ubeyde ibn Humeyd), Nûr Sûresi yerine "Yüz deynek (âyetin)den evvel mi?" şeklinde rivayet etmiştir. Birinci rivayet (yânî "en-Nûr Sûresi'nden evvel mi?" şeklinde olan rivayet) daha sahîh olanıdır [44].

33-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Yahûdîler, Rasûlullah(S)'a geldiler de O'na kendilerinden bir adamla bir kadının zina ettiklerini zikrettiler (ve hükmünü sordular). Rasûlullah onlara:
— "Siz recm hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" diye sordu.
Onlar:
— Biz zina edenlerin ayıplarını ortaya koyup teşhir ederiz, bunlar bir deynekle de dövülürler, dediler.
Abdullah ibn Selâm bunlara:
— Yalan söylediniz! Tevrat'ta recm (âyeti) vardır! dedi. Bunun üzerine onlar Tevrat'ı getirdiler ve kitabı açtılar. Yahû-dîler'den birisi (Abdullah ibn Surya) elini recm âyeti üzerine koydu, ondan önceki ve sonraki âyetleri okumaya başladı. Abdullah ibn Selâm ona:
— Elini kaldır! dedi.
O da elini kaldırınca recm âyeti görülüverdi. Yahûdîler:
— Yâ Muhammedi Abdullah ibn Selâm doğru söyledi, hakîkaten Tevrat'ta recm âyeti vardır! dediler.
Tahkîkaatle zinanın sabit olması üzerine Rasûlullah bu iki zinâ-cının recm olunmalarını emretti, onlar da recm olundular. Abdullah ibn Umer:
— Ben, recm edilirken Yahûdî erkeğini, kadını atılan taşlardan korumak için, kadının üzerine meyleder hâlde gördüm, demiştir [45].

24- Bâb: Erkek Kendi Karısına Yâhud Başkasının Karısına Hâkimin Ve İnsanların Huzurunda Zina Suçu Attığı Zaman, Hâkim Üzerine Zina Atılan Kadına Tahkîkaatçı Gönderip1. De Kadından Kendisine Atılan Suçu Sormak Vazifesi Vâcib Olur Mu?

(Cevâb: Evet'tir.)

34-.....Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle haber vermişlerdir: İki adam Rasûlullah(S)'m huzurunda çekişip da'vâlaştılar. Biri:
— Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet! dedi. Diğeri de ikisinin daha anlayışlısı olduğu hâlde:
— Evet yâ Rasûlallah! Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet ve da'vâmı söylemem için bana izin ver! dedi.
Rasûlullah ona:
— "Konuş!" buyurdu.
O da da'vâsım şöyle arzetti:
— Benîm oğlum bu adamın yanında ücretli idi. -Râvî İmâm Mâlik: "Asîf" "Ecîr" yânı "Ücretle çalışan" demektir, dedi.- Bunun karısı ile zina etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine recm cezası olduğunu haber verdiler. Ben de oğlumdan bu adama yüz koyun ile bir de kendime âid olan bir cariyeyi fidye verip, oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim ehline sordum. Onlar da bana oğlum üzerine yüz dey-nek ile bir yıl gurbete gönderme cezası olduğunu ve recm'in, yânı taşlama cezasının ise ancak onun kansına düştüğünü haber verdiler! dedi.
Rasûlullah (S):
— "Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah 'a yemin ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitabı ile hüküm vereceğim: Senin koyunlarına ve cariyene gelince; bunlar sana geri verilir!""buyurdu ve onun oğlunu, yüz deynek vurup bir yıl

gurbete gönderdi.
Uneys el-Eslemî'ye de diğer adamın karısına gitmesini emretti de:
— "Eğer zina suçunu i'tir af ederse onu recm et!" buyurdu. Kadın zina suçunu i'tirâf etti, o da kadını recm etti [46].

25- Ehlini, Yakınlarını Yâhud Başkalarını Sultânın Kendisine O Hususta İzni Olmaksızın Edeblendirme Yapan Kimse Babı

Ebû Saîd de Peygamber(S)*in:
"Biriniz namaz kıldığı sırada bir kimse onun önünden geçip gitmek isterse, onu iteleyip def etsin. O kimse dinlemeyip ille geçmekte dayatırsa, onunla doğuşsun!" buyurduğunu söylemiş.
Ve Ebû Saîd kendisinin de böyle yaptığını bildirmiştir [47].

35-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (benim yanıma) geldi. Rasûlullah (S) o sırada başım benim dizimin üzerine koymuş vaziyette idi. Ebû Bekr:
— Sen Rasûlullah'ı da, insanları da yollarından habsedip alıkoydun, hâlbuki onlar su başında değiller, dedi ve beni azarlardı, eli ile de böğrümü dürtmeye başladı.
Beni kıpırdamaktan, Rasûhıllah'ın dizim üzerinde bulunmasından başka hiçbir şey men' etmiyordu. (Sabah olunca Rasûlullah kalktı, hiç su yoktu.) Allah Taâlâ Teyemmüm (ei-Mâide: 6) âyetini indirdi [48].

36-.....Âişe (R) şöyle demiştir: (Gerdanlığım kaybolup da insanlar susuz bir yerde ikaamet ettikleri zaman) Ebû Bekr benim yanıma geldi de bana şiddetli bir vuruşla vurdu ve:
— Sen insanları bir gerdanlık sebebiyle habsedip yollarından alıkoydun! dedi.
Vurması benim canımı acıtmış olduğu hâlde, Rasûlullah'ın dizim üzerinde uyumakta olup O'nu uyandırmam korkusuyla ölüm beni tutmuşçasına hareketsiz durdum... Bu hadîs de geçen hadîs tarzındadır.
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Lekeze" ve "Vekeze" ikisi de bir olup "Parmakları yumarak vurmak" ma'nâsınadır, dedi.

26- Karısının Beraberinde Yabancı Bir Adam Görüp Onu Öldüren Kimse Babı

37-.....Bize Abdulmelik ibn Umeyr, el-Mugîre'nin kâtibi olan Verrâd'dan tahdîs etti. el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ubâde (R):
— Karımla beraber bir erkek görürsem, hiç aman vermeden onu kılıcımın keskin ağzıyle vurur öldürürdüm, demişti.
Onun bu sözü Peygamber(S)'e ulaşınca, yanında bulunanlara:
— "Sizler Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emîn olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak benden daha çok kıskançtır" buyurdu [49].

27- Ta'rîz Hakkında Gelen Şey Babı

38-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti RasûluIlah(S)'a bir bedevi geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Benim karım siyah bir oğlan doğurdu (karımdan şübheleniyorum), dedi.
Rasûlullah da ona:
— "Senin develerin var mı?" diye sordu. Bedevî:
— Evet var! dedi. Rasûlullah:
— "Develerin renkleri nasıldır?" diye sordu. O:
— Kırmızıdır, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz renkli deve var mıdır?" dedi.
Bedevî:
— Evet vardır, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "O boz renk nereden oldu?" diye sordu. Bedevî:
— Soyunun bir damarına çekmiş olduğunu zannediyorun, dedi. Rasûlullah:
— "Senin bu oğlun da eski bir soy köküne çekmiş olabilir" buyurdu [50].

28- Bâb: "Ta'zîr", Yânî Men' Etme Ve Edeblendirme Cezalarının Sayısı Ne Kadardır? [51]

39-.....Ebû Burde Hâni' ibnu Niyâr el-Evsî (R): Peygamber (S): "Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden birinde ve hukukunda olmadıkça, hiçbir kimse on deynekten fazla deyneklenmez" buyurdu, demiştir [52].

40-..... Bize Müslim ibnu Ebî Meryem tahdîs etti. Bana Abdurrahmân ibnu Câbir, Peygamber'den işiten kimseden tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden biri hususunda olmak müstesna, on vuruştan fazla ukubet yoktur" buyurmuştur.

41-.....Bana Abdullah ibnu Vehb tahdîs etti. Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi ki, ona da Bukeyr ibn Abdillah el-Eşecc tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Süleyman ibn Yesâr'm yanında otururken oraya Abdurrahmân ibn Câbir geldi ve o, Süleyman ibn Yesâr'a tahdîs etti. Sonra bizim yanımıza Süleyman ibn Yesâr yönelip geldi de şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn Câbir tahdîs etti ki, ona da babası Câbir ibn Abdiilah (R), Ebû Burde eî-Ensârî(R)'den işittiğini tahdîs etmiştir. O şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden birinde olmak müstesna, hiçbir kimseye on kamçıdan fazla deynek vurmayın!" buyuruyordu [53].

42-.....Bize Ebû Selerne tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), orucu (arada sahur yemeden) birbirine eklemekten nehyetmişti. Müslümanlardan bâzı adamlar O'na:
— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu öbür güne ekliyorsun? dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabb 'im beni doyurur ve içirir bir hâlde gecelerim" buyurdu.
Fakat sahâbîler (sahûrsuz) ekleme orucu tutmaktan vazgeçmemekte ısrar edince, Rasûlullah onlara bir gün ekleme orucu tutturdu. Sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) ekleme orucu tutturdu. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah onların orucu eklemekten vazgeçmedikleri zaman, onlara ceza verici bir tavırla:
— "Eğer Ay geri kalsaydı (sizler ondan âciz kalıncaya kadar bir ceza olarak) ben sizlere daha fazla ekleme orucu tuttururdum!" buyurdu.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Şuayb, Yahya ibn Saîd, Yûnus üçlüsü de Ukayl'e mutâbaat etmişlerdir.
Abdurrahmân ibn Hâlid de İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den söylemiştir [54].

43-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Sâlîm'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, onlar Rasûlullah (S) zamanında ölçüsüz tartısız götürü pazarlıkla yiyecek maddesi satın aldıklarında, bu malları bulundukları yerlerinden kabzedip de kendi evlerine taşıyıncaya kadar onları satmaktan men' olunurlar ve böyle yapmayanlar dövülürler imiş [55].

44-..... Âişe (R): Rasûlullah (S) kendisine getirilen hiçbirşey hususunda, Allah'ın haramlarından birine saygısızlık edilmedikçe, kendi nefsi için intikaam almamıştır. Haramlardan birine saygısızlık edildiğinde de Allah için intikaam alırdı, demiştir [56].

29- Âdeten Çirkin Olan Bir İş Ortaya Koyan, Beyyine Olmaksızın Başkasına Bir Şerr İsnâd Eden, Zannla Töhmet Atan Kimse(Nin Hükmü) Babı

45-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. ez-Zuhrî Sehl ibn Sa'd'den söyledi. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben onbeş yaşında iken bir karı-kocanın la'netleşmeleri meclisinde hazır bulundum. Peygamber (S) la'netleşmelerinden sonra onların arasını ayırdı. Kadının kocası:
— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam ona iftira etmiş olurum, dedi (de Rasûlullah ona boşamayı emretmeden önce kesin olarak boşadı).
Sufyân: Ben ez-Zuhrî'den bundan sonrasını şöyle ezberledim, dedi: "Eğer kadın şöyle şöyle sıfatta (yânî kara gözlü, kaim kalçalı) bir çocuk getirirse, adam kadın aleyhindeki sözünde doğru söyleyicidir. Eğer kadın şöyle şöyle sıfatta, kızılca keler gibi kırmızı bir çocuk getirirse, adam iddiasında yalancıdır" dedi.
Sufyân şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim: Bu kadın, sevilmeyen sıfatta bir çocuk getirdi, diyordu [57]

46-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti ki, el-Kaasım ibn Muhammed şöyle demiştir: İbn Abbâs, la'netleşme yapan iki- kişiyi zikretmişti. Abdullah ibnu Şeddâd da:
— İşte o kadın, Rasûlullah(S)'m "Eğer ben bir kadını beyyine-siz olarak recm edici olaydım, bunu recm ederdim" buyurduğu kadındır, dedi.
İbn Abbâs:
— Hayır, bu, çirkinliği ve fucûru açıkta yapan kadındır, dedi.

47-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in yanında la'netleşme zikrolunmuştu. Âsim ibn Adiyy de bu konuda bir söz söylemişti. Sonra Âsim ayrılıp evine gitti. Akabinde ona kendi kavminden olan (Uveymir adında) bir adam geldi ve kendi karısının yanında bir adam bulduğunu söyleyip şikâyet ediyordu. Bunun üzerine Âsim:
— Ben bu belâya ancak kendi sözümden dolayı uğramışımdır, dedi ve o adamı Peygamber'in yanına götürdü.
Peygamber'e, o adamın karısını beraberinde bulduğu kimseyi haber verdi. Bu adam sarı benizli, az etli, düz saçlı idi. Onun, ailesinin yanında bulduğunu iddia ettiği adam ise esmer, kalın ve dolgun bacaklı, çok etli şişman bir kimse idi.
Peygamber:
— "Allâhumme, beyyin^ Allah'ım, beyân buyur!" dedi. Sonunda kadın, kocasının yanında bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Peygamber bu karı-koca arasında la'netleşme yaptırdı...
Abdullah ibn Şeddâd, bulundukları bu mecliste Abdullah ibn Ab-bâs'a hitaben:
— İşte o kadın, Peygamber(S)'in "Eğer ben beyyinesiz olarak recm edici bir kişi olsaydım, işte bu kadını recm

ederdim"^buyurduğudur, dedi.
İbn Abbâs da:
— Hayır, o kadın, İslâm içinde kötülüğü açıkça yapan bir kadındı, dedi [58].

30- İffetli Kadınlara Zina İftirası Atılması Ve Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Namuslu ve hürr kadınlara iftira atan, sonra dört şâhid getirmeyen kimselere de seksen deynek vurun. Onların ebedi şâhidliklerini kabul etmeyin. Onlar âşıkların tâ kendileridirler. Ancak bundan sonra tevbe eden ve hâllerini iyileştiren müstesnadır. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 4-5)î
"Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mü'min kadınlara iftira atanlar dünyâda da, âhirette de la 'nete uğratıldılar. Onlar için büyük bir azâb vardır" {en-Nûr: 23) [59];
"Zevcelerine zina iftirası atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimseler; onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemin ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de eğer onlar yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak üstüne (olmasını ifâde etmesi)dir" (en-Nür: 6-9) [60]

48-.....Bize Süleyman ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd'den; o daEbû'l- Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Peygamber (S) bir kerresinde:
— "Helak edici yedi şeyden sakınınız!" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Rasülullah:
— "Allah'a ortak kılmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir hayâtı öldürmek, haklı öldürücüler müstesnadır; faiz kazancı yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harbden kaçmak, zinadan korunmuş olup hatırlarından bile geçmeyen mü'min kadınlara zina isnâd etmektir" buyurdu [61].

31- Kölelere Zina İftirası Atmafnın Hükmü) Babı

49-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Kaasım salla'llâhu aleyhi ve sellem'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Her kim mâliki olduğu kölesine zina isnâd eder, köle de onun söylediği bu is-nâddan berî bulunursa, o kimse kıyamet gününde dövülür, ancak kölenin onun söylediği gibi olması hâlinde dövülmez" [62].

32- bâb: imâm bir kimseye emreder ve o kimse de imâmdan uzakta olarak hadd uygular mı?

Umer ibnu'l-Hattâb bunu yapmıştır.

50-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî(R)'den tahdîs etti. Bu iki sahâbî şöyle demişlerdir: Peygam-ber(S)'e bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Sana karşı Allah adına yemîn eder, muhakkak bizim aramızda Allah'ın Kitabı ile hüküm vermeni isterim, dedi.
Bunun üzerine hasmı da ayağa kalktı. Hasım ötekinden daha anlayışlı ve dirayetli hâldeydi. O da:
— (Evet) o doğru söyledi, aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet ve da'vâmı söylemem için bana izin ver yâ Rasûlallah! dedi.
Peygamber ona:
— "Söyle!" buyurdu. O da şöyle anlattı:
— Benim oğlum bu adamın ailesi içinde ücretli idi, onun karı-sıyle zina etmiş. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve bir erkek hizmetçi fidye verip, oğlumu kurtardım. Ve ben bu mes'eleyi ilim ehlinden birtakım adamlara sordum. Onlar bana, oğluma yüz deynek ve bir yıl sürgün cezası gerektiğini, bu adamın karısına da taşlanma cezası gerektiğini haber verdiler! dedi.
Rasûlullah da:
— "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitabı ile hüküm veririm: Yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilir, oğlun üzerinde de yüz deynek ve bir yıl gurbete gönderme cezası vardır. Yâ Uneys! Sen de b,u adamın karısı üzerine git de ona sorup bu isnadı tahkik et! Eğer kadın zina suçunu (sabit olacak tarzda) i'tirâf ederse, onu recm et!" buyurdu.
Uneys kadına gitti, tahkîkaatta kadın zina ettiğim i'tirâf edince ona recm cezası uyguladı [63].

---

[1] Bu, küfretmek, dininden dönmek, yol kesmek suretlerinden birisiyle Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harb açanların ceza hükümlerine âid hadisler kitabıdır.
[2] Ölüm cezası yalnız öldürene, asma cezası öldürmekle beraber yol kesen ve mal alan kimseye; kesme cezası yalnız mal alana, sürgün cezası da bunlardan başka suretlerde fesad yapanadır. İbn Abbâs ile İmâm Şafiî'nin kavli budur. İmâm A'zam'a göre nefyden maksad hapistir (Celâleyn).
Bu âyetlerin daha geniş ve doyurucu tefsiri Elmalılı Muhammed Hamdı Ya-zır, Hakk Dîni, II, 1660-1667'den okunmaya değer.
[3] Bu hadisin bir rivayeti Vudû'da geçti. Burada birkaç rivayeti geleceği için hâdiseyi siyerden özetleyerek nakledelim:
Ukl ve Ureyne kabilelerinden olan bu kimselere karşı Kureyş reislerinden olup Mekke fethi senesinde şehîd olan Kurz ibn Câbir el-Fıhrî(R)ının kumandasında bir seriyye gönderildi. Vâk'a hicretin altıncı senesinde bir rivayete göre şevval ayında cereyan etti. Sebebi de şu idi: Ukl ve Ureyne kabilelerinden yedi-sekiz kişi Peygamber'in huzuruna gelerek İslâm üzere bey'at, tevhîd kelimesini telâffuz ve müslimân olduklarını izhâr eylediler. Ve: "Yâ Rasûlallah, biz fakî-riz, bizi barındır, yedir içir" diye rica ettiler. Rasûlullah onları Suffa sahâbîleri arasına aldı. Biraz ikaametten sonra, Medîne havası mîzâçlanna uygun gelmediği için Peygamber'e: "Yâ Rasûlallah! Biz çölde yaşamağa alışmış, koyun, deve sâhibleri idik; çayırı, çimeni, bağı bahçesi bol yerlere alışık değiliz, Medîne'de ikaamet hoşumuza gitmiyor. Develerinizin bulunduğu yere çıkmamıza izin verseniz..." dediler. Rasûlullah bunların ihtiyâçlarını düzeltmek için, çobanıyle beraber bir deve sürüsü tahsis edilmesini emretti. Develer sadaka develeri, yânî Beytu'1-mâle âid idi. Bunlara: "Develerin bulunduğu yere gidip sütlerini ve bevl-lerini içerek tedavi ediniz" buyurdu. Bunlar oraya gittiler, tedâvî edip sıhhat kazandılar. Vücûdları sağlamlaşınca dînden çıkarak Peygamber'in çobanı Ye-sâr'ı öldürdüler, develeri sürüp götürdüler. Bu Yesâr, Peygamber'in azâdlısı idi. Hâinler onu öldürdükleri zaman musle yaptılar, yânî elini, ayağını kestiler ve gözlerine diken hatırdılar... Vâk'a hakkında Medîne'ye haber gelince, Rasûlul-lah onları yakalamaya yirmi atlıyı, Kurz ibn Câbir kumandasında gönderdi. Kurz onları yakalayıp getirdi.

Peygamber de dînden çıkma, ni'mete nankörlük, yol kesmek, öldürme ve işkence gibi fiillerine kısas olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini, gözlerinin çıkarılmasını emretti. Baş taraftaki âyetin nüzul sebebi de budur. Hadîsin âyete uygunluğu ise şübhesizdir.
[4] Bu da buradaki başlığın delîli olmak üzere sevkettiği kısaltılmış başka bir rivayettir.
[5] İşte Rasûhıllah, ni'mete küfrân, hırsızlık, yol kesme, öldürme ve işkence gibi fiillerine kısas olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini, gözlerinin oyulmasını emretmiştir. Ebû Kılâbe de birbirine atfedilmiş cümleleriyle el-Mâİde Sü-resi'ndeki "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların cezalan... "âyetinin hükmünü infaz buyurduğunu haber vermiş olmaktadır. Bu hadîslerdeki uygulama ile âyetin hükmü arasında tam bir mutâbakaat vardır. Peygamber ilâhî hükmü tatbîk ve infaz eylemiştir.
[6] Başlığa uygunluğu "Mevki' ve güzellik sahibi bir kadın kendisini nefsini tatmin için çağırdığı..." sözlerinden alınır.
Haseb, neseb sahibi, mallı güzel bir kadın kendini arzedip, onunla buluşmaya hiçbir mâni' olmadığı hâlde, sırf Allah korkusuyle ondan yüz çevirmek şübhesiz takva mertebelerinin en kâmili ve en büyük tâattir: "Amma, kim Rabb'-inin makaamından korktu, nefsim nevasından alıkoyduysa, işte muhakkak ki cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir" (en-Nâziât: 40-41); "Rabb'inin huzurunda durmaktan korkan kimseler için iki cennet vardır" (er-Rahmân: 46) yânî bir gün Rabb'inin huzurunda hesâb vereceğini düşünerek ma'siyeti terkeden kimse için... (Celâleyn, Medârik).
Bu âyetler bu fazîleti bildirmektedir.
Hadîsin son fıkrası da sadakada riya etmemek faziletini beyândır. Bu fikra da "Eğer sadakaları açıktan verirseniz, o ne güzel. Eğer onları gizler, onları gizlice fakirlere verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır..." (el-Bakara: 271) âyetinin tasdik ettiği husustur. Bu hadîsin bâzı rivayetleri Namaz, Zekât ve Rikaak'ta da geçmişti.
[7] Başlığa uygunluğu, dilini ve fercini koruyan kimseye bu koruması, çirkinlikleri terketmede bir fadl olması bakımındandır.
[8] Âyetlerin başlığa delâletleri açıktır. Yânî zinayı işlemek şöyle dursun, gerek ona niyet etmek, gerek başlangıç olabilecek sebeblere yapışmak suretiyle de yaklaşmayın
[9] Bu erkeklerin azalıp kadınların çok olması alâmeti, yeryüzünde birtakım fitnelerin ve şiddetli harblerin meydana gelmesi sırasında erkek zayiatının çok olacağı, pek çok kadının himayesiz, korumasız kalıp bir tek erkeğin bu kadar çok sayıda kadının işlerini üzerine alacağı şeklinde îzâh edilmiştir. Bu hadîsin birer rivayeti İlim'de ve Zekât'ta geçmişti.
[10] Hadîsin bir rivayeti Hudûd'un evvelinde küçük bir farkla geçmişti.
Tayyîbî şöyle dedi: Anılan îmân noksanlığının haya noksanlığı olması muhtemel olur ki, bu eksiklik diğer bir hadîste nûr ile ta'bîr edilmişti. "Haya îmândandır" hadîsi de geçmiştir. Buna göre takdir: Zina eden kişi, zina fiilini işlediği sıra Allah'tan haya eder olduğu hâlde zina edemez demek olur. Çünkü o kimse Allah'tan haya etse ve O'nun kendi hâline şâhid olduğunu bilir olsaydı, bu günâhı işlemezdi. Buna göre İbn Abbâs'ın parmaklarını birbirine geçirerek, sonra onları birbirinden çıkarıp ayırarak işaret etmesi... sahih olur (Kastallâ-nî).
[11] Bunu Müslim de îmân'da getirmiştir.
[12] Bu hadîsin bir rivayeti Tefsîr, el-Bakara: 22'de geçmişti, Tevhîd'de de gelecektir.
[13] Fethu'I-BârVde şöyle dedi: Bunun hâsılı şudur: es-Sevrî bu hadîsi üç kişiden tahdîs etti. O üç kişi de bunu Ebû Vâil'den tahdîs etmişlerdir. Amma el-A'meş ile Man-sûr'a gelince onlar Ebû Vâil ile İbn Mes'ûd arasına Ebû Meysere'yi girdirdiler. Vâsıl ise onu hazfetmişti. Bunu Yahya el-Kattân, Sufyân'dan böylece mufassal olarak zabtetti. Abdurrahmân1 a gelince, o bu hadîsi evvelâ tafsîlsiz olarak tahdîs etti de Vâsıl'm rivayetini Mansûr ve el-A'meş'in rivayeti üzerine hamletti. Ve üçünü bir yere topladı ve Ebû Meysere'yi de senede soktu. Amr ibnu Alî ona, Yahya'nın tafsîl ettiğini zikredince, onda tereddüd eder gibi, hadîsi Sufyân'dan; o da Mansûr'dan ve el-A'meş'ten senediyle kısaltarak tahdîs etti... işte "Onu terket, onu terket'-' sözünün ma'nâsı, "İçinde Ebû Meysere bulunmayan senedi terket" demek oluyor... (Kastallânî).
[14] Hasen Basrî'nin bu görüşü, Buhârî nüshalarının çoğunda böyle vâki' olmuştur. Bunu İbn Ebî Şeybe de rivayet etmiştir.
[15] Bunu en-Nesâî de Recm'de rivayet etti. Kıssası şöyledir: Alî, Şurâh adındaki kadına perşembe günü deynekleme cezası uygulamış, cumua günihde taşlama cezası uygulamış. Kendisine: Sen iki haddi bu kadın üzerinde birleştirdin mi? denildiğinde, Alî: Ben onu Allah'ın Kitabı ile deynekledim, Rasûiullah'ın sünneti ile de recm ettim, demiştir (Aynî).
[16] en-Nûr Sûresi ile maksadı "Zina eden kadınla zina eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun..." (Âyet: 2) kavlidir. Bunun recmi neshedip etmediğini.sormuş oluyor. Bu suâlin fâidesi şudur: Eğer recm bu âyetten önce vâki' olmuşsa, recmin bu nass ile neshini ileri sürmek ve zinanın cezası yüz deynek vurmaktır demek mümkün olur. Eğer recm cezasının tatbiki bu âyetin inmesinden sonra vâki' oldu ise, bu takdîrde evli zânîler hakkında deynek cezasının mensûhluğu-nu istidlal etmek mümkün görülebilir. Muhakkak olan şu ki, burada neşh yoktur, ancak bu âyetin hükmünün sünnetle evli olmayan zânîlere tahsîsİ vardır (İbn Hacer). Müslim Ter., V, 302, 13. haşiye.
[17] Başlığa uygunluğu meydandadır, tafsilâtı gelecektir.
[18] Alî'nin bu sözünü el-Bagavî, el-Ca'diyyâfU. mevkuf olarak rivayet etti. Hâlbuki bu hükmen merfû'dur. Bunu Ebû Dâvüd, en-Nesâî, Ibn Hıbbân merfû olarak (yânî Peygamber'in sözü olarak) İbn Abbâs'tan rivayet etmişlerdir.
[19] Başlığa uygunluğu "Sende delilik var mı?" sözünden alınır. Çünkü bunun anlamı, eğer delilik varsa recm edilmeyeceğidir. Bunun birçok yollardan gelen rivayetlerini Müslim Hudûd'da sıralamıştır: Müslim Ter., V, 287-298 "1691-1699".
[20] Bunun birkaç rivayeti Ferâiz'de ve başka yerlerde daha bütün olarak geçmişti. Burada getirmekten murâd, "Hacr" kelimesinin taş ma'nâsmı ileri sürenlerin bulunduğuna işaret etmektir. Buhârî evli zânîlerin taşla öldürülmeleri görüşünü tercîh ettiğini îmâ etmiş gibidir... (Kastallânî).
[21] Başlığa uygunluğu, hadîsin son fıkrasındadır. Bunu Müslim de Hudûd'da rivayet etmiştir.
[22] Hadîsin son Kısmı Müslim'de HudûdKitâbı'nda daha geniştir: "... Bunun üzerine Rasûlullah Mâiz'in recm edilmesini emretti, o da recm edildi. Halk Mâiz hakkında iki fırkaya ayrılmıştı. Bir kısmı: Yemîn olsun Mâiz'in günâhı kendisini sardı ve helak oldu, dedi. Bir kısmı da: Mâiz'in tevbesinden faziletli bir tevbe olmaz. Çünkü o Peygamber'e geldi, elini O'nun eli içine koyduktan sonra: Beni taşlarla öldür! diye konuştu. Böylece iki yâhud üç gün geçti. Sonra Rasûlullah sahâbîleri oturur hâlde iken onların yanma geldi ve onlara selâm verdikten sonra oturup: "Mâiz ibn Mâlik için istiğfar ediniz" buyurdu. Onlar da: Allah Mâiz'i mağfiret eylesin! dediler. Bunun ardından Rasûlullah: "Mâiz öyle bir tevbe ile tevbe etti ki, eğer bir ümmet arasında taksim edilseydi, onların hepsini kaplariyeter artandı" buyurdu {Müslim Ter., V, 292-293 "1695").
[23] Atâ'nm işaret ettiği vak'a, Buhârî'nin birkaç yerde getirdiği sahîh bir hadîstir
[24] İbn Cureyc'in Umer'den haber verdiği sözünü, Saîd ibn Mansûr, Kubeysa'dan sahîh bir senedle rivayet etmiştir. İbn Mes'ûd'un hadîsini de Buhârî, Mevâkıtu's-Salât'ın evvellerinde "Namaz keffârettir bâbf'nda getirdi
[25] el-Buhâri, el-Leys'ten sevkettiği bu ta'lîkı et-Târihu's-Sagîfde senedli olarak rivayet etmiştir. el-Buhârî bu "Birinci hadîs" sözüyle, Ebû Usmân en-Nehdî hadîsini kasdetmiş ve bu bâbda o en açık hadîstir demek istemiştir. Bu son fıkra, birçok Buhârî nüshalarında vâki' olmamıştır (Aynî).
[26] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'nda Ebû Hu-reyre'den gelmiştir. Oradaki hadîste bu zâtın bir kadını öptüğü, sonra bundan pişmanlık duyarak Peygamber'e gelip bu suçunu haber verdiği, sonra "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri (günâhları) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür" (Hûd: 114) âyeti indiği bildirilmektedir.
Öpülen kadının Ensâr'dan olduğu, fakat isminin zikredilmediği, öpen sahâ-bînin de en sahîh kavle göre Ebu'l-Yeser Ka'b ibn Amr ibn Abbâd el-Ensârî es-Selemî olduğu nakledilmiştir.
Peygamber'in o zâta söylediği son fıkradan ve bu âyetten, beş namazın küçük günâh işleyenlere göre tevbe yerine geçeceği ma'nâsı çıkar.
[27] Suâlin cevâbını hadîs açıklayacaktır.
Rasûlullah bu lafzı açıkça zikretti, çünkü haddler, kinayelerle sabit olmaz.
[28] Bu hadîste suçunu ikrar eden kimseye haddlerde imâmın telkîn etmesi, hadd için telâffuz edilmesine zorlayıcı ihtiyâç bulunan kelimeyi utanmayarak açıkça söylemesini öğretmesinin cevazı hükmü vardır.
[29] Bunun bir iki rivayeti yakında geçti. Müslim de bunun birçok rivayetlerini Hu-dûd'da arka arkaya sıralamıştır.
Bu hadîste Mâiz ibn Mâlik için büyük bir menkabe vardır. Çünkü tevbe-siyle beraber, temizlenmesinin tam olması için kendisine hadd uygulanması isteğinde çok ısrar etmiş, beşer tabîati canın gitmesini gerektirecek bir ikrar üzerinde ısrar etmemeyi gerektirmekle beraber, ikrarından geri dönmemiş, nefsiyle bunun üzerinde mücâhade etmiş ve nefsine karşı kuvvetli olup gâlib gelmiştir.
Bunda bir müslümânın hayâtını giderecek cezalarda suçun iyice sabit olmasını araştırmak, canlan mümkin olduğu kadar korumak düstûru da vardır. Çünkü bu kıssada Peygamber ona ikrarından dönmesini tekrar tekrar îmâ etmiş, eğer zinanın ma'nâsmda hatâ ettiğini veya fercden başka yerine dokunmak, öpmek gibi bir şekilde mübaşeret ettiğini iddia ederse, bu iddianın kabul edileceğine işaret eylemiştir (Kastallânî).
[30] Başlığa uygunluğu "Kadın zina ettiğini i'tirâf edince onu recm etti" sözünde-dir. Bu hadîs Vekâlet'te Ebû'l-Velîd'den, Şurût'ta Kuteybe'den, Nuzûr'da İs-mâil ibn Ebî Uveys'den olarak geçmişti. Daha başka yerlerde de geçti. Bunu Altı Kitâb sâhibleri de rivayet etmişlerdir.
[31] Umer'İn, "Allah'ın indirmiş olduğu bir fariza" dediği "Evli bir erkek ile evli bir kadın zina ederlerse, onları, Allah'ın cezası olarak, recm edin. Allah azizdir, hakimdir"kelâmıdır. Bu keyfiyet Hz. Umer'İn rivayetine dayanmaktadır. Bu lafzın okunması neshol unup hükmü ibkaa olunmuştur. Bu lafza âid hadîsler Ebû Dâvûd, İbn
Mâce, Ahmed ibn Hanbel ve Mâlik ibn Enes'in hadîs mecmualarında mevcûddur.
[32] Abdurrahmân ibn Avf in bu sözlerini özetlersek, şöyle demiş oluyor: Ey Mü' minlerin Emîri, böyle yapma! Çünkü hacc mevsiminde halk ayakta iken yol üzeri böyle bir fitneyi ortaya koymak büyük bir ihtilâle sebeb olabilir. Hicret ve sit -net yurdu olan Medîne'ye vardığımızda, orada işleri bağlama ve çözmeyi bilen ilim sâhibleri karşısında bir konuşma yapar, bu mes'eleyi onlara söylersen fesadı onlarla beraber daha iyi önlersiniz.
[33] UmerMn Recm Âyeti diye kasdettiği, 24. hadîsin haşiyesinde metni ve tercümesi verilen "Evli erkek ve evli kadın zina ettikleri zaman onları kesin olarak taşlayın... " sözleridir...
[34] Umer şöyle demiştir: İşitiyorum ki, bâzı kimseler Ebû Bekr'in bey'atine i'tirâz ederek hakîkati inkâr etmişler ve ben ölünce bey'at edilecek zâtı hazırlamışlardır! diyerek Ebû Bekr'e bey'atin târihini ortaya koymuş ve bundan kuvvetli seçim olmayacağını bildirmiş, bundan sonra şöyle demiştir: Ben şundan korkarım ki, bize muhalif olan bu zümre, bizden sonra içlerinden birisine, müslümânla-rın meşveretine lüzum görmeyerek bey'at edecekler. Halk ne o halîfeye, ne de bu zümreye tâbi' olmayarak, müslümânlar arasında harbe sebeb olacaktır... (Tec-rîd Ter., XII, 443).
Bu sözün özeti şudur: Sizin içinizde fazilette ve millete güzel idarecilikle önderlik etmekte Ebû Bekr gibisi yoktur. Bunun içindir ki, onun bey'ati birden bire çabucak olmuş, tamamlanmıştır. Bundan sonra hiçbir kimse böyle çabucak bir bey'ate tama' etmesin! (Aynî).
[35] Benû Sâide Sakîfesi, Ensâr'dan Hazrediler'in toplantı yeri olan üstü kapalı bir sofadır. Sâide ibn Ka'b ibn Hazrec tarafından kurulmuş olacaktır. Sakîfe, sofa demektir, buna "Sâbât" da denilir ki, İki evin arasına bir umûmî yolun üstüne yapılan tavandan ibaret olup, altından yol geçer olacaktır.
Hazrecliler hicretten evvel müslümân oldukları ve İslâm'a pekçok yararlılıkları dokunduğu için Rasûiullah arasıra buraya gelip otururdu. Ebû Bekr'e bey'at da burada yapıldığı için, bu Sâide oğullan sakîfesi

islâm târihinde tanınan yerlerden biri olmuştur. (Tecrid Ter., VII. 552)
[36] Peygamber'in techîz ve tekfini ile meşgul bulunan Alî ve Hâşimîler de bir müddet sonra bey'at etmişlerdir. Bu bey'atten geri kalan yalnız Sa'd ibn Ubâde olmuştur. Hulâsa"da bildirildiğine göre, Sa'd ibn Ubâde Medine'den çıkmış, Şâm bölgesinden Havrân'a gitmiş ve hicretin ondört veya onaltmcı senesinde orada vefat etmiştir.
Sa'd ibn Ubâde'nin bu çok yanlış hareketiyle beraber İslâm'a geçen hizmetleri de pek büyüktür. Evvelâ: Akabe bey'atinde bulunmuş nakîblerdendir. İkinci olarak: Bedir'den i'tibâren bütün gazalarda bulunmuş, Ensâr'ın sancak-dârlığı vazifesini îfâ etmiştir. Hazrecliler'in seyyidi idi. Çok cömert ve yüksek bir yazıcı idi. Yazmak, at binmek gibi sporculukları meşhurdu... Allah onların hepsinden razı olsun!
Umer'İn ve Ebû Bekr'in bu yerinde tedbirleriyle bu çok mühim mes'ele çok iyi bir surette sona ermiştir.
[37] Hadîsin başlığa uygunluğu "Erkeklerden ve kadınlardan evli olup da zina eden ve zinası beyyine ile ... sabit olan.." sözlerindedir.
Hz. Umer'in bu uzunca hutbesi, İslâm'da devlet başkanlığı ve âmme velayeti hususunda milletin istişaresi ve rızâsı esâsını koyması ve ihtiva ettiği eskimez düstûrlar bakımından çok kıymetlidir.
İslâm'da devlet başkanlığı ve âmme velayeti ve idaresi işleri dâima milletin veya seçtikleri vekillerinin istişare ve kararlaştırılması suretiyle gerçekleşip tes-bît edilir. Onun içindir ki, ilk önceleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde başkanlık kürsüsü üzerinde " Ve bunların işleri dâima aralarında müşavere iledir" (eş-Şûrâ: 38)âyeti yazılmış idi. Sonradan bu âyetin yerine "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ibaresi konulmuştur.
[38] Bu âyette emrolunan yüz celde, zinadan men' ve zecrin gayet basit, sâde ve her türlü külfet ve mahzurdan ârî, en salim bir yoludur. Bu âyetin inmesinden önce İslâm'da en-Nisâ: 14. âyetleri hükmünce, kadınlar için vefat edinceye kadar ve-yâhud Allah bir yol açıncaya kadar evlerde hapis; erkekler için de hâkimin re'y ve takdirine bırakılmış bir ceza ile ta'zîr idi; takdir edilmiş bir haddi yoktu. Bu âyetin inmesiyle bekârlar hakkında ikisi de yüz celde ile sınırlandı ve va'd olunan yol gösterilmiş oldu. Ki bunda iki taraf için de zina zevkine mukaabil mü-sâvî olarak yeterli zecr ifâde edecek âdil bir te'sîr mevcûd olduğu gibi, zarardan âzâde masraftan uzak olmak i'tibâriyle de birçok cihetten güzellikleri vardır... {Hakk Dîni, IV, 3471).
Buhârî buradaki âyetin birincisini celdenin, yânî deynekleme cezasının Allah'ın Kitabı ile sabit olduğunu beyân etmek için, ikincisini de daha öncesi ile alâkalı olduğu için zikretmiştir (Aynî).
[39] Bunun bir rivayeti Ljbâs'ta geçmişti.
Erkeğin kadınlaşması, sesini kadın sesi gibi incelterek söylemesi, kadın gibi kınla döküle yürümesi ve kadın gibi nâz ve şîve izhâr etmesidir, Kadının erkekleşmesi de sözünde, fiillerinde ve hareketlerinde erkeklere benzemesidir, İslâm içtimâi adabına göre her iki insan nev'inin fazileti, aslî fıtratlarını muhafaza etmelerinde bulunduğundan fıtrat ve tabîate aykırı hareket edenleri Peygamber la'netleyip kovmuştur. Şârih Kirmânî'nin beyân ettiği gibi erkeğin kadına, kadının da erkeğe sözünde ve hareketlerinde benzeyişi bazen fıtrî olur. Bunlar hadîsteki kınama ve ta'zîrden müstesnadırlar.
Buhârî bu muhannesler hakkındaki sürgün etme hükmünün diğer bâzı ma'-siyetleri bir yerde çok işleyenlere de tatbik edilebileceğine işaret etmiş oluyor. Çünkü yer değişikliklîğinin insan tabîadndeki bâzı huyların değişmesinde iyileştirici te'sîrleri olduğu sabittir.
[40] Hadîsin bir rivayeti yakında "Zinayı i'tirâf bâbı"nda 22 rakamı İle geçmişti. Peygamber Uneys'i kadına gönderdi. Çünkü kadın evli idi. Peygamber Uneys'i, oğluna zina haddi uygulama isteğiyle göndermedi. Çünkü zina haddi erkek için araştırılmaz, fakat İmâmın ikrar edene ikrarından dönmeyi telkîn etmesi müs-tehab olur. Peygamber Uneys'i ancak kadına, kocasının o adamın oğluyla zina etti isnadında bulunduğunu bildirmek ve eğer isterse o adama iftira haddi vurdurması yâhud affetmesi hakkı olduğunu bildirmek için göndermiştir. Allah en bilendir (Kastallânî).
[41] Siz birbirinizden: Mü'minlerin hüir olanlarıyla olmayanlarınız bir dînden, bir cinstensiniz. İyi niyetle onlarla evlenmek îcâb-ı halinde bir erkek için zül değildir. Zina tehlikesi daha büyük bir zülldür. Şu kadar ki, bunları hürre olan kadınlara tercîh etmek de hürrelerin hukukuna tecâvüzdür. Bunun için nikâh altında hürre bir mü'mine bulunan bir adamın, onun üzerine câriye ile evlenmek asla caiz olmayacağı gibi, hürre bir mü'mineyi nikâh edebilmek kudretine mâlik hürr bir erkeğin de câriye ile evlenmesi mekruh veya haramdır. Ve o zaman câriye nikâhı bir zülldür. İmâm Şafîî âyetin mehâlık mefhûmunu nazar-ı dikkate alarak buna haram demiş ise de, İmâm A'zâm kerahetine kaail olmuş, haram olan ancak hürre üzerine câriye nikâhına kalkışmak olduğunu beyân etmiştir... {Hakle Dîni, II, 1330-1331).
Buhârî asıllarında böyle vâki' olmuştur, burada hadîs zikretmemiştir. İbn Battal bu bâb'a, bundan sonra gelecek bâbdaki Ebû Hureyre hadîsini başka bir yoldan getirip koymuştur... (Aynî).
[42] Buhârî hadîste gelecek olanla yetinerek ayrıca cevâb zikretmedi.
[43] Bu hadîslerin birer rivayeti Buyû'da da geçmişti.
Câriye zina eder de bu delille sabit olursa, ona deynekleme cezası vurulur, fakat ayıbı yüzüne karşı söylenmez ve bu ayıbı ile kendisi azarlanıp hakaaret edilmez.
[44] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti. Buhârî âdeti üzere hadîsin bâzı tarîklerinde gelen tafsilâta İşaret etmiştir. Ahmed, Taberânî ve Ismâîlî'nin eş-Şeybânî'den rivayetlerinde o: Peygamber recm yaptı mı? diye sordum da, Abdullah ibn Evfâ: Evet, bir Yahûdî erkeğini ve bir Yahûdî kadınını recm etti, dedi, diye gelmiştir... (Aynî).
[45] Bunun bir rivayeti yakında "Balâtta recm bâbı"nda; bir rivayeti de Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.
Bu hadîste birçok fâideler vardır:
a. Zımmî zina ettiği zaman hadd vurulur, bu, cumhur kavlidir.
b. Zimmet ehlinin birbirleri üzerine şâhidliklerinin kabulü.
c. Zımmîler'in nikâhlarının sahîh olduğu.
d. Yahûdîler'in Tevrat'ta olmayan şeyi Tevrat'a nisbet eder oldukları.
e. Allah nakzedip bozmadığı müddetçe, bizden evvelki milletlerin şerîatle-ri, kaanûnlan bizim için de geçerli birer kaanûn olduğu. İmâm Ahmed ile Şafîî bununla hüccet getirmişlerdir (Aynî).
[46] Tahkîkaatinden sonra, kadının i'tirâfını tesbîtte mübalağa olmak üzere Peygam-ber'e haber vermesinin ardından recm etmiştir.
Hadîsteki uygulama, başlıktaki sorunun olumlu cevâbım ihtiva etmektedir. Hadîs yakında birkaç kerreler geçti. Nevevî: Adamın Peygamber'den konuşmak için izin istemesi, onun daha fakîh, yânî daha anlayışlı olduğunun delilidir, demiştir (Aynî).
[47] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Namaz kılan önünden geçeni def eder bâbı"nda geçti. Bu hadîs, kişinin ehlinden başkasını edeblendirmesine delâlet etmektedir.
[48] Bunda da Ebû Bekr'in kızını, Peygamber'in huzurunda ondan izin istemeden edeblendirmiştir. Hadîs uzunca bir metinle Teyemmüm bâbı'nda geçti.
[49] Gayret, kişinin adına ve namusuna leke verecek haletten kendini himaye eyle mek ma'nâsmadır ki, kıskançlık ta'bîr olunur. Ve Allah Taâlâ kullarına rahmet indirmek, hayır ve bol rızk ihsan eylemek ma'nâsmadır (Kaamûs Ter.)
Allah'ın kıskançlığını Ebû Hureyre'nin rivayetinde Rasûlullah (S): "Mü1-minin Allah Taâlâ'nın haram kıldığı şeyleri istememesidir" diye tefsîr etmiştir. Abdullah ibn Mes'ûd'un rivayetinde de Rasûlullah: "Allah kullan hakkında herkesten çok gayret sahibi olduğu içindir ki, kullarına kötü söz ve kötü isten ibaret olan çirkin huyları haram kıldı" buyurmuştur. Bunların birer rivayeti Nikâh'ta geçmişti.
[50] Başlığa uygunluğu "Siyah çocuk" sözünden alınır. Bunun ma'nâsı: Ben beyazım, çocuk siyahtır. O benden değildir; annesi zina etmiştir., diye ta'rîz etmektir. Hadîsin fâidesi, renk değişikliği gibi zayıf emarelerle çocuğun nefyedilme-yeceği, kuvvetli deliller bulmanın zarurî olduğudur. Bunun da bir rivayeti Ta-lâk'ta geçti.
[51] Ta'zîr, lügatte levm, tevbîh, reddvemen' etmek demektir. Şerîatte ise hadd îcâb etmeyen bir suçtan dolayı te'dîb eylemektir. Bu te'dîb icâbına göre hapis, dayak, tokat, kulak çekme, azarlama veya hâkimin surat asarak bakması gibi muhtelif şekillerde olur. Bâzı fakîhlere göre, dayak atmanın en azı üç, en çoğu otuz dokuz deynektir. Çünkü "Ta'zîr"'m "Hadd" derecesine varmaması gerekir. "Hadd"in (yânî cezanın) en azı mikdân köleye vurulandır ki, zina iftirası ve içkide kırk sopadır.
Ta'zîr üç bakımdan Hadd'e benzemez:
a. Ta'zîr, şahısların hâllerine göre değişir.
b. Ta'zîr'de şefaatte bulunmak caizdir, haddlar için şefaat asla caiz değ!! dir.
c. Ta'zîr sebebiyle telef olan şahıs ödenir.
[52] Allah'ın hukuk ve emirleri cümlesinden olup, kemmiyeti nassan bilinen şer'î cezalar: Dînden çıkma, zina, hırsızlık, içki, namuslu kadınlara zina isnadı, şakî-lik gibi suçlara âid olanlardır. Bunların dışında nassla cezası ta'yîn edilmemiş olan suçlar, ma'siyetler hakkında ta'zîrler yânî men' ve edeblendİrme cezaları meşru' kılınmıştır. Bu hadîslere göre bunların a'zamî haddi on deynektir. Bu mikdârı geçmemek üzere ceza ta'yînî, devletin ve hâkimlerin re'y ve ictihâdlan-na bırakılmıştır.
[53] Allah'ın ta'yîn ettiği hadd"lerden maksad, âyetlerde Allah tarafından belli mikdârlarda ta'yîn edilen cezalardır ki, bunlar: Zina haddi, hırsızlık haddi, içki içme haddi, iftira etme haddi gibi cezalardır. Bu hadîse göre bu suçlar dışında kalan suçlar ve kabahatlere on kırbaçtan fazla vurulmayacaktır. Ahmed ibn Han-bel ve Şâfiîler'den bir cemâat bu hadîsle amel etmişlerdir. Hanefîler'den bâzılarına göre ta'zîrin en azı mikdârı üç sopadır. Bâzılarına göre bu iş, hâkimin re'yine kalmıştır.
[54] Başlığa uygunluğu "Onlara ceza verici bir tavırla" sözünden alınır Bunun bir rivayeti Oruç Kıtâbı'nda geçmişti.
[55] Başlığa uygunluğu "Götürü pazarlıkla aldıkları malları kabzedip de evlerine taşımadan satış yapanların dövülmeleri" fıkrasından alınır. Bunun bir rivayeti Bu-yû'da geçti.
[56] Başlığa uygunluğu, Rasûlullah'm, Allah'ın haramlarından birine saygısızlık edilip parçalandığı zaman, dövmek, habsetmek veya sevilmeyecek diğer birşeyle cezalandırır olması bakımındandır. Bunların hepsi ta'zîr ve te'dîbde dâhildir. Bunun bir rivayeti "Peygamber'in sıfatı bâbı"nda geçmişti.
[57] Kadın, kendisiyle zina ettiği iddia edilen adama benzer sıfatta bir çocuk getirmiş, bu sebeble çocuk anasına nisbetle anılmıştır. Zina suçu da, zina iftirası da isbât edilemediği için la'netleşme yapılmış, bu suretle karı-koca ayrılmış, başkaca bir hadd uygulanmamıştır. Bunun daha geniş bir rivayeti Talâk'ta geçmişti.
[58] Nevevî şöyle dedi: Bu kadının kötülük işlediği yayıldı, bu kadın kötülük işlemekle meşhur oldu; fakat onun bu kötü fiillerine beyyine sabit olmadı, kendisi de i'tirâf etmedi. Bu hadîs beyyine veya i'tirâf ile sabit olmadıkça, sâdece kötülük işlediği şâyî olmakla hadd vurulmayacağına delâlet etmiştir.... (Aynî)
[59] Bu iki grup âyetin zikredilmesi şundandır: Birincisi, zina iftirasına âid haddin hükmünü beyâna delâlet etmekte, ikincisi de bu iftiranın büyük günâhlardan olduğuna delâlet etmektedir (Aynî).
[60] Bu da zevcelerine zinan isnâd edenlerin ve bu isnâdlarını isbât edemeyenlerin tâbi' tutulacakları muameleyi tesbît eden âyettir. Hâsılı zina iftirası, zina gibi çok çirkin ve zevcİyet namusunda gayet mühim olduğundan, bir taraf bakımından iftira haddi, bir taraf bakımından da zina haddi makaarrima kaaim olacak olan Hân da böyle mühim bir kurtuluştur ki, bunları Allah kaanûn yaptı... Bunların daha geniş açıklamaları Tefsîr ve diğer yerlerde geçmişti.
[61] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Vasiyetler ile Tıbb'da da geçmiş ve açıklamalar oralarda verilmişti. Müslim de bunu îmân'da, "Büyük günâhları ve en büyüğünü beyân bâbı"nda, 145 "89" rakamıyle getirmiştir. Hadîsle âyet arasındaki uygunluk meydandadır.
[62] Kölelik kaldırılmıştır. İslâm Dîni'nin gayesi de bu idi. fslâm hukukunun ana düstûrlarından biri, insanların hürr doğması ve hürr yaşamasıdır. Onun için Peygamber, hayâtı müddetince köleleri yükseltmeye çalışmıştır. Kölelik dışında insanların himayeleri altında bulunanlar bu gün de vardır, her devirde de bu nevi' kimseler bulunacaktır. İşte bu himaye altında bulunan zayıf kimselere kendileri böyle suçtan uzak oldukları hâlde zina veya diğer bir suç isnâd edenler hadîste bildirilen uhrevî cezaya çarpılacaklardır.

[63] Bu hadîs, şimdiye kadar birçok kerrcler ayrı ayrı başlıklara delil olmak üzere geçti, Peygamber'in bu işi Uneys'e tahsîs etmesi, Uneys'in de, o kadının da Eşlem kabîlesine mensûb bulunmalanndandır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

R)-SEHİV SECDESİ
Namazında Tereddüt Edenin Yapması Gereken Fiil
Namaz Kılana Gelen Şeytan Vesvesesi ve Kurtulma Yolları
Dört Rekâtlık Farz Namazda Yanılarak (kinci Rekâtta Selam Vermek ve İlgili Zü'1-Yedeyn Rivayeti
Selam Verdiğinde Namazından Bir Rekât Eksik Kıldığını Anlayanın Durumu
İlk Teşehhüdde Oturmayı Unutup Ayağa Kalkan Kişi Geri Dönmez, Namaza Devam Eder
Dört Rekâtlık Namazı Beş Kılanın Durumu
Her Unutma İçin Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapmak
Tablo XI
Kunut, Teşehhüd ve Selam

r)-SEHİV SECDESİ

Sehiv secdesi namazdaki bir unutmanın telafisi için Rasûlullah tarafından gerçekleştirilen bîr uygulamadır. Ancak bu unutma namazın farzlarının birini terk şeklinde olmamalıdır Namazın sonundaki iki secde ile sanki Allah'tan af dilenmektedir. Bu bölümde sehiv secdesinin sebepleri ve yerleri ile ilgili Hz. Peygamber döneminde yaşanan olaylar zikredilmektedir[1]

Namazında Tereddüt Edenin Yapması Gereken Fiil

878/1748-İbn Abbas'tan (RadıyaMahü anhüma)[2]

Hz. Ömer (Radıyaiiahu ankj kendisine şöyle dedi: 'Ey genç! Namazda tereddüt eden adamın ne yapması gerektiği ile ilgili Rasûlullah'tan ya da onun sahabesinin birinden bir şey işittin mi?' O bu durumdayken kendisine Abdurrahman b. Avf yöneldi ve: 'Siz ikiniz ne konuşuyorsunuz?1 dedi. Hz. Ömer:

'Ben bu gence, namazda tereddüt eden adamın ne yapması gerektiği ile ilgili Rasûlullah'tan ya da onun sahabesinin birinden bir şey işitip işitmediğini, sordum.'

(Bunun üzerine) Abdurrahman b. Avf dedi ki: 'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaka aleyhi ve sellem) şöyle derken dinledim: "Sizden biri namazında tereddüt edip, bir rekât mı kıldı ya da iki rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını bir rekât kabul etsin (ve devam etsin). İki rekât mı kıldı yoksa üç rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını iki rekât kabul etsin. Üç rekât mı kıldı ya da dört rekât mı kıldı, tam bilemezse kıldığını üç rekât kabul etsin. Namazını bitirdiğinde de selâm vermeden önce iki secde daha[3] yapar/yapsın. [4]

879/1749-Hz. Osman'dan (Raâıyallahü anh). [5]

Bir adam Hz. Peygamber'e (Saiiaiiakü aleyhi ve seiiem) geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben namaz kıldım; (ancak) çift mi kıldım, tek mi kıldım tam bilemiyorum' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Namazınızda şeytanın sizinle oyun oynamasından korunun.[6] Biriniz çift mi kıldı yoksa tek mi kıldı, tam bilmiyorsa (namaz sonunda) iki secde daha yapsın. Bu İkisi namazı tamamlayıcı sayılır."

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

(Râvi Murre b. Ma'bed) anlattı:

Yezid b. Ebû Kebşe bize ikindi namazını kıldırdı. Namazdan sonra bize döndü ve şöyle dedi:

'Mervan b. Hakem ile birlikte namaz kıldım. O da (namazın sonunda) bu iki secde gibi secde yapmıştı. Sonra (Mervan) bize döndü ve Hz. Osman (Radıyatiahü anh) İle namaz kıldığını ve onun Rasûlullah'tan (Saliailaha aleyhi w setkm) (yukarıdakine benzer bir) rivayette bulunduğunu bildirdi.'[7]

880/1750-Abdullah (b. Mes'ûd'dan) (Radıyaliahüanh)[8]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setlem) namaz kıldı. (Ancak) fazlamı yoksa eksik mi kıldı, tam bilemiyorum. Selam verilince kendisine şöyle denildi:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz konusunda bir şey mi oldu? [9]Rasûlullah:

"Hayır. Ne oldu?" Onlar:

'Namazı şöyle şöyle kıldın?'

(Râvi) anlatmaya şöyle devam etti:

Rasûlullah iki ayağını birleştirdi (secde halini aldı) [10] ve iki sehiv secdesi yaptı. Selam verince şöyle buyurdu:

"'Ben de sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim. Biriniz namazda tereddüt ederse namaza (kanaatine göre) devam etsin. [11]Selam verdikten sonra da iki secde daha yapsın."

§Ayni râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

...Sonra (Rasûlullah) ayağını topladı, kıbleye döndü ve iki secde daha yaptı. Sonra yüzünü bize döndürdü ve şöyle dedi:

"Eğer namazda bir değişiklik olsaydı ben size muhakkak bidirirdim. Fakat ben sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim. Ben unuttuğumda beni uyarın. Hanginiz namazında tereddüt ederse doğruya en yakın (kanaatine) yönelsin ve onunla namazını tamamlasın, selam versin, sonra da iki secde daha yapsın!" [12]

Açıklama

Bu rivayetlerden namazda sehiv secdesinin meşru olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca:

1-Rasûlullah da bir beşerdir ve unutabilir, hata edebilir. Bu durum peygamberlerin tanrı olmadığını göstermektedir. Ancak onların hataları Allah tarafından düzeltilir, çünkü onların masumluk vasfi vardır. Bu rivayetlerde olduğu gibi insanların hatırlatması ile düzeltilen şeylerde bulunmaktadır.

İmam Nevevi Rasûlullah'ın unutabileceği şeylerin sınırında ulemanın ihtilaf ettiğini belirtti ve şöyle dedi:

'Rasûluüah tebliğ ve şer'i ahkamın açıklaması dışında katan fiil, âdet ve zikirlerde unutabilir. Ancak sözlü tebliğde unutma olmamasında icma' edildi.[13]

Çünkü vahiy süreci Allah'ın kontrolündedİr. O dilediğini nesh eder (hükmünü kaldırır) ve dilediğini de unutturur.

Aliah Teâlâ şöyle buyurdu:

"(O Kur'ân'ı) sana biz okutacağız ve sen Allah'ın dilediği dışında (hiçbir ayeti) unutmayacaksın..."(A'lâ, 87/6-7)

2-Tabi olan kişi imamını hata yaptığında uyarmalıdır. İmamı da olgun bir şekilde hatasını düzeltmeli veya unuttuğu şeyi tamamlamalıdır.

3-Hadiste geçen taharri kelimesinin manasında ihtilaf edildi:

-İmam-i Âzam Ebû Hanife'ye göre namazda bu şekilde tereddüt ilk defa oluyorsa namazı yeniden kılar. Ancak çok olduğunda zann-ı galibi ile amel eder.

-İ. Şafiî'ye göre tereddüt eden kişi namazı zann-ı galibe göre değil de yakîne (kesin bilgisine) göre tamamlaması gerekir.

-İ. Ahmed'e göre taharri imam için zann-ı galiple amel etmesi, ama münferit kılan için yakîn (kesin bilgisi) ile amel etmesidir.

-Bazı alimlere göre taharri her durumda zann-ı galiple ame! etmektir. [14]

881/1751-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiahiianh).[15]

Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhise) şöyle dedi:

"Namazda (klimanın) üç ya da dört olduğunda tereddüt ettiğinde zannının çoğu dört ise teşehhüde oturursun/okursun. Sonra oturduğun halde selamdan önce iki secde daha yaparsın. Sonra teşehhüde tekrar oturursun/okursun, sonra selam verirsin."

§Aynı tarikle (mevkuf olarak) gelen ikinci rivayet:

Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaliahaonh) şöyle dedi:

'Namazda otururken tereddüt etsen, üç rekât kıldığını ya da dört kıldığını tam bilmesen, eğer zannının çoğu üç rekât kıldın şeklindeyse kalk ve bir rekât daha kıl, sonra selam ver, sonra iki secde daha yap, sonra teşehhüde otur/ oku, sonra selam ver. Eğer zannının çoğu dört rekât kıldın şeklindeyse selam ver, sonra iki secde daha yap, sonra teşehhüde otur/oku, sonra da selam ver!'[16]

882/1752-Ebû Hüreyre'den [17]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:

"Biriniz namazdayken kendisine şeytan gelir, o kişiyi şaşırtır. Hatta o kişi kaç rekât kıldığını bilemez. Kim kendinde böyle bir şey bulursa oturduğunda iki secde daha yapsın!'"[18]

883/1753-Iyaz anlattı:[19]

Ebû Saİd el-Hudrî'ye (RadıyaUahüanhy.

'Birimiz namaz kılıyor, (ancak) kaç rekât kıldığını bilemiyor (ne yapmalı)?' deyince şöyle dedi:

(Bu konuda) Rasûiullah (Sathiiahualeyhi) şöyle buyurdu:

"Biriniz namaz kılarken kaç rekât kıldığını bilemezse oturduğunda iki secde, daha yapsın. Şeytan kendisine gelipte 'sen abdestini bozdun' derse ona 'yalan söyledin' desin. Ancak burnuyla kokusunu alması veya kulağı ile

duyması bunun dışındadır. [20]

884/1754- Ebû Said el-Hudrî'den (RadıyaUahü anh).[21]

RaSÛIullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Sizden biri namazında tereddüt eder ve kaç rekât kıldığını bilemezse o andaki kesin bilgisine dayanarak namaza devam etsin. Namazı ta marnladı kanaati kendisinde oluşunca selamdan önce iki secde daha yapsın. Eğer tek kıldıysa bu kıldığı ile namazı çift olur, çift kıldıysa şeytanın burnunu yerde sürtmüş[22] olur." [23]

885/1755- (Ht.) İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma);[24]

Kendisi namaz konusunda Hz. Ömer'le müzakere yaparken Abdurrah-man b. Avf onlara yöneldi ve:

'Size Rasûlullah'tan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) duyduğum bir hadisi nakletmemi istemez misiniz?' deyince onlar:

'Bilâkis (isteriz)' dediler. Bunun üzerine Abdurrahman şöyle dedi:

'Şehadet ederim ki ben Rasûlullah'ın (Saiiailahü aleyh ve sellem) şöyle dediğini duydum:

"Kim eksikliği konusunda tereddüt ettiği bir namazda olursa ziyade olduğundan kuşku duyuncaya kadar namaza devam etsin.'"

NOT: Ziyadede şüphe noksanlıktaki şüpheden iyidir. [25]

886/1756-Abdullah b. Ca'fer'den (Radiyaiiahü anh). [26]

Hz. Peygamber (Sailaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle dedi:

"Kim namazında tereddüt ederse oturduğunda iki secde yapsın."

§Diğer rivayetteki lafiz:

"...selam verdikten sonra iki secde daha yapsın." [27]

887/1757-Ebû Hüreyre'den (Radıyalia anh) [28]

Rasûiullah dedi ki:

"Namazda eksik kılmak da yoktur (doğru değildir), selamlaşmak[29] da yoktur." [30]

888/1758-Süfyan (es-Sevrî) anlattı: [31]

Babamın şöyfe dediğini işittim:

Namazda iğrar (eksik kılma) yoktur, şeklindeki Rasûlullah'm (SaUatiahü aleyhi ve setlem) sözünü Ebû Amr eş-Şeybânî'ye sordum. Şöyle dedi:

'O hadis 'namazda gırar yoktur' şeklindedir. Girarm manası da şudur: Namazda eksik (rekât) kaldığından kuşkulanan kişinin kesin ve tam bir kanaate ulaşıncaya kadar namazdan çıkmamasıdır.'[32]

Açıklama

Hadis naklinde dikkatli olunmalı ve lafızlar doğru aktarılmalıdır. Yukarıdaki rivayette hemzenin fazla olduğu açıklanmıştır.Girar ise noksanlık demektir[33]

§Bü konudaki bazı hadisler:

1-Abdullah b. Malik b. Buhayne'den (Radıyatiahuanh): [34]Rasûlullah öğle namazının ilk iki rekâtini tamamlamıştı, (oturması gerekirken) kalktı. Namazı bitirince iki secde daha yaptı, sonra selam verdi.

2-Ebu Hüreyre'den (Radıyalkıhüanh): [35]

Rasûlullah namazın ikinci rekâtında selam verip bitirdi. Zü'1-Yedeyn (Radıyallahü anh) kendisine:

'Ey Allah'ın Rasûlü, namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu?7 diye sordu. Peygamberimiz:

"Zü'1-Yedeyn doğru ma söylüyor? " dedi. Oradakiler:

'Evet!' diye cevap verdiler. Rasûiullah iki rekât daha kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir getirip iki secde daha yaptı. Bu İki secde diğer secdelerinin uzunluğun-daydı veya biraz daha uzundu. Sonra namazdan kalktı.

3-Muğîre b. Şu'be'den (Radtyallahit anh): [36]

Rasûlullah şöyle dedi:

"İmam, (yanılarak ikinci rekâtta oturacağı yerde diğer) rekâta kalkmaya teşebbüs eder ve tam doğrulmadan hatırlarsa, hemen otursun. Tam kalkıp doğrul-muşsa artık (geri dönüp) oturmasın, namazın sonunda sehiv secdesi yapsın."

§Sehiv secdesinin yerinde ihtilaf edildi:

1-îmam Ebû Hanife'ye göre Abdullah b. Mes'ûd rivayeti nedeniyle sehiv secdesi selamdan öncedir. [37]

2-L Malik'e göre Zü'1-Ycdcyn rivayeti nedeniyle ziyadeden dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan sonradır. İbn Buhayne rivayeti nedeniyle de noksanlıktan dolayı yapılan sehiv secdesi de selamdan Öncedir, sonra teşehhüd okunup yeniden selam verilir.[38]

3-İ. Şafiî hadisleri toplar ve mücmel olanı açıklayan rivayete hamleder. Açıklayan ise Ebû Said ve Abdurrahman b. Avf rivayetleridir. Bu iki rivayetten anlaşılan yakîn (kesin) olanla amel etmek ve kalan rekâtı kılmaktır. Bunlardan anlaşılan ziyade sebebiyle olsa da sehiv secdesinin selamdan önce olmasıdır. Taharri ona göre yakîn manasındadır. [39]

4-İ. Ahmed'e göre sehiv secdesi selamdan önce yapılır. Ancak unutarak selam verme ya da namazı zann-ı galibe güre tamamlama durumunda secde selamdan sonra yapılır. Ondan gelen diğer rivayet İmam Malik gibidir. [40]

§Hattabi şöyle dedi: Taharri iki durumdan evlasını ve doğruya yakınını araştırıp seçmektir.'

§Bennâ, İmam Nevevi'nin zikrettiği akı hadis ve diğerlerinin Müsned'de zikredildiğini belirtti.

§Sehiv secdesinden sonraki teşehhüdde ihtilaf edildi.

1-Bazılarına göre sehiv sedesinden sonra teşehhüd ve selam vardır.

2- Bazılarına göre de sehiv sedesinden sonra teşehhüd ve selam yoktur. Bu konuda yukarıda geçen imamların ihtilafına bakılabilir.

ŞSehiv secdesinin hükmünde ihtilaf edildi:

1-Hanefilere eöre vaciptir.

2-Malikilere göre noksanda vacip, ziyadede sünnettir. [41]

3-Şafiîlere göre siinnetth[42]

4-Hanbelilerde konu biraz tafsilatlıdır:

-Eğer mahalli dışında (Kur'ân, teşbih gibi) meşru bir kelam zikretmişse sehiv secdesi sünnettir.

-Sünneti terk ettiyse sehiv secdesi mubahtır.

-Unutularak fazladan rükû, secde, kıyam, (celse-i istirahat kadar da olsa) kuûd eklense veya namaz tamamlanmadan selam verilse, manayı zedeleyen bir hata yapılsa, bir vacip terk edilse bu durumda sehiv secdesi vacip olur. [43]

Namaz Kılana Gelen Şeytan Vesvesesi ve Kurtulma Yolları
Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ey Adem oğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizî görürler. Şüphesiz biz şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kıldık." (Arat; 7/27)

Şeytan insanları kandırmak ve hak yoldan uzaklaştırmak için her fırsatta gelir ve vesvese verir. Namaz, Kur'ân okuma ve her türlü ibadet sırasındaki bu saldırısına karşı yapılması gereken Allah'a sığınmaktır. Ayrıca gücü yettiği kadar kişinin bu vesveseyi giderecek söz ve hareketlerde bulunması gerekir. Kur'ân'da Allah Teâlâ bizi sürekli şeytana karşı uyarmakta, hatta Kur'ân tertibinde en son olan Felak ve Nas sureleri gibi özel surelerde de bu vurgulanmaktadır. Rasûlullah döneminde de şeytanın vesvesesine maruz kalan sahabiler olmuşta. Aşağıda onlarla ilgili haberler zikredilmektedir. [44]

889/1759- Ömer b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Haris babasından nakletti:[45]

Ammar (b. Yasir) (Radıyaliatm <mh) iki rekât namaz kıldı. Ona Abdurrahman b. Haris:

'Ey Ebu'l-Yakazân! İki rekâtı hafif kıldığım görüyorum' deyince Ammar:

'Onun şartlarından bîrini eksik mi yaptım?' Abdurrahman:

'Hayır, fakat iki rekâtı hafif kıldın.' Ammar:

'Unutma (şeytanın vesvesesi) [46] tehlikesini hissettim/çabuk kıldım. (Çünkü) ben Rasûlullah'ın (Satiaiiahü aleyhi ve setlem) şöyle dediğini duydum:

"Bir adam namaz kılar, ancak namazından (sadece) onda biri, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri...(son sayıya kadar saydı) o kişiye ait/ faydalı olur. '"

§îkinci tarikle gelen rivayet:

İbn Lâs el-Huzâi'den:

Ammar b. Yasir mescide girdi ve orada hafifçe iki rekât namaz kıldı, namazı tamamladı. Sonra oturdu. Biz de ona doğru gittik ve yanına oturduk. Sonra dedik ki:

cEy Ebu'l-Yakazân! Şu iki rekâtı gerçekten hafif kıldın?' Bunun üzerine Ammnr (Radtyaiiahıımıh) şöyle dedi:

;O iki rekâtta şeytanın bana musallat olması (tehlikesini) hissettim/çabuk kıldım .(hadisin devamını zikretti).[47]

890/1760-Ebû Ala b. eş-Şihhîr'den:[48]

Hz. Osman (Radıyallahüanh) dedi ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Benimle namazım ve kıraatim arasına şeytan

girdi.' Rasulullah (SallallahUaleyhi veseliem)

"Bu kendisine Hanzeb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğinde ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç kere tükür" dedi. Hz. Osman ekledi:

'Böyle yaptım, izzet ve celal sahibi Allah onu benden uzaklaştırdı.'[49]

Açıklama

Hz. Osman bu rivayette, şeytanın araya girmesini vesveseden kinaye olarak kullanmaktadır. Peygamberimiz de namazı bozan bu şeytana Hanzeb denildiğini haber veriyor. Hanzeb; kokmuş/bozulmuş et parçası, demektir ki cahiliye döneminde bir kişiyi zemm (aşağılamak) için kullanılırdı. [50]

Bu rivayetlerden namazda huşûun önemli olduğu anlaşılmaktadır. Hatta namazda huşûun bozulması durumunda namazın kısa tutulması caizdir. Değilse şeytanın oyuncağı olma söz konusudur. Bu durumda yapılması gereken namazı kısa tutmak ya da şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak ve soi tarafa hafifçe üç kere tükürmektir. Ancak namazda amel-i kesir yasaklandığı için buradaki tükürmenin çok hafif olduğu anlaşılmaktadır. Kötü rüya görme durumunda da Peygamberimiz bu şekilde emretmiştir. Bu fiil hem şeytana bir eziyettir, hem de o kişinin içinde bulunduğu durumdan kurtulmasına, moral kazanmasına bir sebeptir. [51]

Dört Rekâtlık Farz Namazda Yanılarak (kinci Rekâtta Selam Vermek ve İlgili Zü'1-Yedeyn Rivayeti

891/1761-Muhammed (b. Sîrin), Ebû Hüreyre'den (Radıydiahümh) nakletti:[52]

Rasûlullah (dört rekâtlık) gündüz namazlarından birisini kılıyordu. (Ebû Hüreyre bu namazı zikretmişti. Ancak (râvi) İbn Sîrin bunu hatırlaya-madı.) İki rekâtı kılınca selam verdi. Mescidin ön tarafına konulmuş kütüğün yanına geldi. (Bir rivayette: Kıble tarafında bulunan kütüğün yanına geldi ve sırtını ona dayadı.) Elini onun üzerine koydu. Öfkeli gibiydi. Mescidin kapısından hızla çıkanlar 'Namaz kısaldı' diyorlardı., bunların içinde (durumu Rasûlul-lah'a) sormaktan hicap duyan Hz. Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Cemaat içinde iki eli/kolu uzun olan bir kişi vardı ki ona Zü'1-Yedeyn (uzun kollu) diyorlardı. Bu kişi dedi ki:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Unuttun mu yoksa namaz mı kısaldı?' Rasûlullah

"Unutmadım, namaz da kısalmadı" dedi. Zü'1-Yedeyn:

'Sen sadece iki rekât kıldın.1 Rasûlullah:

"(Durum) Zü'l-Yedeyn'in dediği gibi mi?" deyince cemaat:

'Evet' dediler.

Rasûlullah geldi, terk ettiği rekâtları kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir aldı ve secdeye gitti, secdesi önceki secdeleri gibiydi veya daha uzundu. Sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı (oturdu).

Muhammed (b. Sîrin)e; (Rasûlullah sehiv secdesinden)[53] sonra selam verdi mi? şeklinde sorulunca dedi ki:

Bana haber verildiğine göre Tmran b. Husayn şöyle dedi: '...sonra selam verdi.'

§Aym râviden ikinci tarikle gelen benzer rivayet: Muhammed b. Sîrin nakletti:

Ebû Hüreyre'nin (Radıyallahüanh) şöyle dediğini işittim: (Rasûlullah) (Saihiiahü aleyhi ve seüem) gündüz namazlarının birini kıldı. O namaz öğleydi, (zannedersem) galiba ikindiydi.. .(Önceki geçen rivayeti zikretti.)

§Aynı râviden üçüncü tarikle gelen benzer rivayet:

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanh):

Rasûlullah (SaüaUaM aleyhi ve seilem) öğle ya da ikindiyi kıldı ve iki rekâtta selam verdi. Ona, Zühre oğullarının müttefiki olan Zü'ş-Şîmâleyn b. Abdüamr:

'Namaz azaltıldı mı yoksa unuttun mu?' dedi. Hz. Peygamber:

"Zü'1-Yedeyn ne diyor?" deyince etrafindakiler:

'Ey Allah'ın Peygamberi! O doğru söyledi' dediler. Bunun üzerine Hz. peygamber onlara eksik kalan iki rekâtı kıldırdı.

§Aynı râviden dördüncü tarikle gelen benzer rivayet: Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğleyi iki rekât kıldı, sonra selam verdi. Oradakiler:

'Namaz kısaltıldı mı?' deyince Hz. Peygamber kalktı iki rekât daha kıldı, selam verdikten sonra iki secde daha yaptı.

§Aynı râviden beşinci tarikle gelen benzer rivayet:

Rasûlullah'la (SaiialiaM aleyhi ve seüem) birlikte öğle namazı kılıyordum. İki rekâtta selam verdi. Süleym oğullarından biri kalktı ve şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz kısaltıldı mı yoksa sen mi unuttun?' Rasûlullah:

"Kısaltılmadı ve ben de unutmadım." Zü'1-Yedeyn:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sadece iki rekât kıldın.'

Rasûlullah etrafindakilere:

"Zü'l-Yedeyn'in dediği doğru mu7" diye sordu, onlar:

'Evet' dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber kalktı ve onlara diğer iki rekâtı da kıldırdı.

(Seneddeki râvilerden) Yahya (b. Ebû Kesir) ekledi: Damdam b. Cevs'ten: O, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işitti: '...sonra Rasûlullah iki secde daha yaptı.'

§Aynı râviden altıncı tarikle gelen benzer rivayet:

(Z.) Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve seilem) bize ikindi namazını kıldırdı ve iki rekâtta selam verdi. Zü'1-yedeyn kalktı ve şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Namaz kısaltıldı mı yoksa sen mi unuttun?' Rasûlullah:

"Bunlardan hiç biri olmadı." Zü'1-Yedeyn:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Bunlar oldu.'

Rasûlullah etrafindakilere:

"Zü'l-Yedeyn'in dediği doğru mu?" diye sordu, onlar:

'Evet' dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber kalan iki rekâtı tamamladı, sonra oturduğunda iki secde daha yaptı.

NOT: Ebû Hüreyre'den allı farklı tarikle gelen rivayetler birbirlerine benzemektedir. Ancak bazı farklı kısımlar da bulunmaktadır. Bu rivayetlerden o dönemde vaki olan olayın daha doğru anlaşılması imkânı doğmaktadır. Bu nedenle İmam Ahmed b. Hanbel Müsned'inde aynı râviden farklı tariklerle nakledilen haberleri aldı, bu bütün muhaddislerin metodudur ki zikredilen rivayet kuvvetlensin., farklı yönler ortaya çıksın. Bennâ da bunları zikrettiği için biz de bunları tertibe almayı uygun bulduk. [54]

892/1762-Atâ'dan:[55]

(Abdullah) b. Zübeyr (Radıyaiiahu anhüma) akşam namazını kıldırdı. İki rekâtta selam verdi ve Hacer-i esvede dokunmak için kalktı. Oradakiler teşbih getirdiler (sübhanallah dediler). İbn Zübeyr:

'Size ne oluyor?' dedi. (Durumu Öğrenince) kalan rekâtı kıldırdı, selam verdi ve iki secde daha yaptı. Bu durum İbn Abbas'a (Radıyaitaha anhüma} zikredilince :

'(İbn Zübeyr) Peygamberinin sünnetinden ayrılmamış1 dedi. [56]

Açıklama

Rivayette geçen istdeme temas etmek/dokunmak manasmdadır ki bu da öpmek ya da e! ile dokunmak şeklinde olur. [57] Hacla ilgili bazı kitaplarda işaret etmek şeklindeki terceme doğru değildir. İşaret etmek eşara

§İmam Ncvevi (v. 676/1277) bu rivayetlerin şerhinde şöyle dedi:[58]

Burada birçok faide ve kaideler bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

1-Bazı fiiller ve ibadetlerde peygamberler yanılabilir veya unutabilir.

2-Cemaatin huzurunda olan bir olay tek kişi tarafından haber verildiğinde oradakilere de sormak ve teyid ettirmek gerekir.

3-Sehiv secdesi iki secde ile olur ve her secdeye giderken tekbir getirilir. Namazdaki ziyadeden dolayı sehiv secdesi selamdan sonra yapılır. (Bu konudaki ihtilaf aşağıda zikredilecek.)

4-Selamdan sonra namaz ile ilgili kısa konuşma namazı bozmaz. Bu cumhur ulemanın görüşüdür. Ancak İmam Ebû Hanife ve ashabı, ayrıca Sevri'ye göre unutularak ya da bilmeden olan konuşmalar da namazı bozar. Bu konuda İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Erkam rivâyetleriyie amel edilir. Onlann delilleri:

-Zü'1-Yedeyn rivâyetindeki konuşmanın cevazı ile ilgili hüküm mensuhtur (hükmü kaldırılmıştır). Onu nesh eden İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Erkam rivayetleridir. Çünkü Zü'1-Yedeyn Bedir savaşında şehil edildi. Ebû Hüreyre'nin sonra Müslüman olması ve bu olayı nakletmesi garip değildir, çünkü sahabe birbirlerinden bu şekilde nakiller yapmaktadır.

-Buna İbn AbdİIber (v.463/1071) Temhid'de şöyle cevap verir:

a-Ebû Hüreyre hadisinin İbn Mes'ûd hadisiyle mensuh olması doğru değildir. Çünkü İbn Mes'ûd rivayeti herkesin bildiği gibi Habeşistan hicreti dönüşü Mekke'de sadır olmuştur. Ama Zü'1-Yedeyn'in zikrettiği olay Medine'de oldu.

b-Zeyd b. Erkam hadisinin Ebû Hüreyre hadisinden sonra olduğuna dair bir açıklama yoktur. Araştırmalar onun Ebû Hüreyre hadisinden önce olduğunu gösterir.

c-Ebû Hüreyre hadisinin şahidinin olmadığı doğru değildir. Zü'1-Yedeyn rivayeti ayrıca Abdullah b. Ömer, Muaviye b. Hudeyc, İmran b. Husayn ve İbn Mes'ade gibi sahabilerden de nakledilmiştir. (Ancak îmran b. Husayn'dan gelen rivayette kılınan rekât sayısı üç olarak geçmekte, ve Muaviye b. Hudeyc'den gelen rivayette de soran kişi Talha b. Ubeydullah olarak zikredilmektedir. [59]

d- Zü'İ-Yedeyn'in Bedir savaşında öldürülmesi görüşü hatalıdır. Çünkü Bedir'de şehit edilen Zü'ş-Şimaleyn'dir. İbn İshak ve diğer siyer alimleri bu şekilde zikretmişlerdir. İbn İshak, Zü'ş-Şimaleyn'in adının Zühre oğullarının müttefiki Umeyr b. Amr olduğunu belirtir. Zü'1-Yedeyn, Müslim'in rivayetinde Süleym oğullarından olarak, nakledilir. Halbuki Zü'ş-Şimaleyn Huzaî kabilesindendir. İki kişi tamamen farklıdır. Zühri'den gelen Zü'ş-Şimaleyn rivayetinin mütabii yoktur. (Burada İbn Abdilberr'e katılmak mümkün değildir. Çünkü zayıf da olsa Nesâi de bu rivayetin mütabii bulunmaktadır. [60] Zühri'nin bu rivayetinde ızdırap vardır. Müslim bu rivayette Zühri'nin hataya düştüğünü belirtti. Çünkü Zü'1-Yedeyn Bedir'de öldürülmedi.

§Eğer burada niçin sadece Zü'1-Yedeyn konuştu denilirse şu şekilde cevap verilir:

Diğerleri namazdan kalan olduğu konusunda emin olmayabilirler ya da namazın kısaltıldığını zannedebilirler.

§Hz. Peygamber Zü'l-Yedeyn'den duyduğunu niçin cemaate tekrar sormuştur, denirse şöyle cevap verilir: Ez. Peygamber onların da hatırlamasını ve olayı tasdik etmesi istemektedir ki olay kesinlik kazansın. Onlar da tasdik edince kalkıp namazın kalan kısmını kılmıştır.

§Mescitten çıkanlar bazı rivayetlerde geçtiği gibi geri dönüp Rasûlullah'a uymuşlar ve namazlarını tamamlamışlardır.[61]

Selam Verdiğinde Namazından Bir Rekât Eksik Kıldığını Anlayanın Durumu

893/1763-İmran b. Husayn'dan (Radtyaliahüanh): [62]

Hz. Peygamber (Satiatiahü aleyhi ve selim) ikindi namazının üç(üncü) rekâtında selam verdi. Sonra kalktı ve odasına girdi. Eli uzun olub da Hırbak diye çağırılan bir adam ona doğru gitti ve :

'Ey Allah'ın Rasûlü!' diye seslendi. Rasûiuüah onun yanına çıktı. Bu kişi (namazda) yapılanı anlattı. Hz. Peygamber geldi ve.

"Bu kişi doğru mu söylüyor?'1 dedi.

Oradakiler: 'Evet' deyince kılmadığı rekâtı kıldı, sonra selam verdi, sonra iki secde daha yaptı, sonra (tekrar) selam verdi.

NOT: Bazı rivayetlerde hurma kütüğüne gittiği zikredilirken, burada da odasına girdiği zikredilmektedir. Burada râvinin Rasûlullah'ın odasına girdiğini zannetmesi ya da unutması söz konusu olabilir. İki ayrı oiay olması uzak bir ihtimaldir. Ya da önce kütüğün yanına gitmiş, sonra da odasına girmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir. [63]

894/1764-Muâviye b. Hudeyc'den (Radıyallahüanh):[64]

Rasûlullah (Saiiaiiahü a/eyiû ve sellem) bir gün namaz kıldı, namazı bitirdiğinde (selam verdiğinde) bir rekât kalmıştı. Bir adam onun yanına geldi ve dedi ki:

'Namazdan bir rekât unuttun.' Bunun üzerine Hz. peygamber mescide geri döndü, Bilâl'e kamet etmesini emretti, sonra da cemaate o bir rekâtı kıldırdı. Bunu insanlara bildirince bana:

'Sen o adamı tanır mısın?1 dediler. Ben.

'Onu görsem tanırım' dedim. Sonra o kişi yanıma uğradı, ben:

'İşte bu o' dedim. Bunun üzerine:

'O, Talha b. Ubeydullah' dediler.

NOT: Buradaki rivayetle İmran b. Husayn ve Ebû Hürcyre rivayeti farklılık arz etmektedir. Muaviye b. Hudeyc'in zikrettiği olay Zü'l-Yedeyn rivayetinden farklı olsa gerek. Çünkü bu şekilde unutma bir kaç kere vaki olmuş olabilir. İbn Huzeyme ve bazı alimler bu görüştedirler.

§Bu rivayetlerden mescidin dışına çıkılması halinde de namazla ilgili konuş-maların namazı bozmayacağı ve dönüp kalan rekâtın kılınmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu şekilde namazın tamamlanmasına cevaz veren müctehidler aradaki sürenin fazla olmaması gerektiğini söylediler. [65]

İlk Teşehhüdde Oturmayı Unutup Ayağa Kalkan Kişi Geri Dönmez, Namaza Devam Eder

895/1765- Abdurrahman el-A'rac'dan:[66]

Abdullah b. Buhayne (RadıyaUahünanh) kendisine şöyle nakletti: RasûluİlahI (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) öğle namazının ikinci rekâtında oturmayı unutup ayağa kalktı. Namazı bitirip selam verdikten sonra iki secde daha yaptı, sonra selamla namazını bitirdi.

(Bir rivayette;) Kalan iki rekâtı kıldıktan sonra insanlar onun selam vermesini beklediler. O tekbir getirip secdeye gitti, sonra tekbir getirip tekrar secdeye gitti, sonra da selam verdi.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

İbn Buhayne'den:

RasûluİlahI (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize namaz kıldırdı, ki onun ikindi olduğunu zannediyoruz. İkinci rekâtta teşehhüde oturmadan ayağa kalktı. Selamdan önce iki secde daha yaptı.

(Bir rivayetteki ek;) RasûluİlahI oturması gereken yerde ayağa kalktı. Namazı tamamlayınca selamdan önce oturduğu halde secde yaptı, her secdede tekbir getiriyordu. Cemaat de onunla birlikte unuttuğu oturmanın yerine iki secde daha yaptı.

NOT: Buradaki secdenin sebebinin teşehhüd olmayıp, oturmak olduğu râvi tarafından zikredilmektedir. Hatta bir kişi bu görüşe göre bir miktar otursa, teşehhüd okumasa bile sehiv secdesi yapmaz. Bu İmam Şafiî ve bazı alimlerin görüşleridir.[67]

896/1766-Muaviye b. Ebû Süfyan {RadıyaliaManh) anlattı:[68]

Kendisi onlara önlerinde namaz kıldırdı. Oturması gereken yerde ayağa kalkınca insanlar teşbih getirdiler (sübhanallah dediler). Muaviye namazını tamamladıktan sonra oturduğunda iki secde daha yaptı. Sonra minbere oturdu ve şöyle dedi:

'Ben RasûlullahI'ı (Saitaiiaha aleyhi veseiiem) şöyle derken dinledim: "Kim namazından bir şeyi unutursa bu iki secde gibi iki secde daha yapsın!

NOT: Bu hadisin umum manasına bakıp yanı I manialıyız. Rükünlerin eksikliğinde sehiv secdesi yeterli değildir. Çünkü onlar olmazsa olmaz niteliğinde namazın parçalandır. Ancak birinci teşehhüd gibi rükün olmayan fiillerin unutularak terkinde sehiv secdesi yeterlidir.[69]

897/1767-Ziyad b. Ilâka anlattı:[70]

Bize Muğire b. Şu'be (RadıyaUaha ank) namaz kıldırdı. İki rekât kıldıktan sonra (oturması gerekirken) ayağa kalktı, oturmadı. Arkasında bulunan kişi teşbih getirdi (sübhanallah dedi). Muğire onlara kalkın diye eliyle işaret etti. Namazını bitirince selam verdi, sonra iki secde daha yaptı ve selam verdi. Sonra şöyie dedi:

'RasûlullahI (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) İşte böyle yaptı.[71]

898/1768-[72] Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahuanhy.

RasûîullahI (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize öğle ya da ikindi namazında imamlık yaptı. (Oturması gereken yerde) ayağa kalktı. Biz 'sübhanallah' dedik. O da 'sübhanallah' dedi ve kalkın diye eliyle işaret etti. Sonra şöyle dedi:

"Sizden biri ayağa kalkarken (oturması gerektiğini) hatırlarsa otursun. Ayağa tam kalktığında ise oturmasın.[73]

Açıklama

Bu rivayetlerden istinbat edilen hükümler:

1-İlk. leşehhüd namazın rükünlerinden değildir. Terki durumunda sehiv secdesi yeterlidir, namaz fasit olmaz. Bu İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî ve cumhur ulemanın görüşüdür. İ. Ahmed ve Zahirilere göre ilk teşehhüdde oturmak da farzdır, ancak son teşehhüd kadar kuvvetli değildir. Çünkü son teşehhüdü terk etmekle namaz bozulur, ancak ilk teşehhüdü terk etme durumunda sehiv secdesi yeterlidir.[74]

2-Namaz kılan kişinin ilk teşehhüdde oturması gerekirken ayağa kalkması durumunda eğer tam ayağa kalmamışsa geri döner/oturur, fakat tamamıyla ayağa kalkmışsa dönmez/oturmaz. Tamamen ayağa kalktığında dönüp otururs a namazı fasit olur. Bu Hanefi ve Şafiî alimlerin görüşüdür. İmam Nevevi cumhurun görüşünün de bu şekilde olduğunu ifade etti. Eğer bu kişi geri dönmenin haramlığını ve namazı bozacağını bilerek dönüp otururs a namaz bozulur.

îlk teşehhüdde ayağa kalkmaya çalışan kişi tam ayağa kalkmadıkça oturur. Bu kişi cumhura göre sehiv secdesi yapmaz. Kaffal ve bazı alimler ise bu durumda eğer kıyama yakınsa sehiv secdesi yapar, oturmaya yakınsa secde yapmaz, dediler.

Malikilere göre unutarak ayağa kalkma durumunda bu kişinin elleri ve dizleri yerden ayrılmadıkça döner/oturur. Kendisine de sehiv secdesi gerekir. Eğer bu zikredilenlerle birlikte yerden ayrılmış ve ayağa kalkmışsa geri dönmez/oturmaz. Namaza ayakta devam eder. Bu durumda geri dönüp oturan kişinin namazını bozulması konusunda İki görüş vardır: Tercih edilen görüşe göre bu kişi Fatiha'yı bitirmeden önce dönse namazı bozulmaz. Ancak Fatiha bittikten sonra dönerse namazı bozulur. Hanbelilere göre ise unutarak ayağa kalkan kişi tamamen ayağa kalktığında bir şey okumamışsa dönmemesi evlâdır, namazına kıyamda devam eder. Fakat dönmesi de caizdir. Çünkü bir rükün karışmamış olur. Kıyam onlara göre kendi başına bir rükün değildir. Bu kişiye her durumda sehiv secdesi gerekir.[75]

§ Bu kurallar imam ve tek başına kılan için geçerlidir. Cemaat olan kişi ise imamı oturduğu halde unutarak ayağa kalksa, imama tabi olması gerektiği için döner/oturur. Bu görüş Hanefi, Maliki, Hanbeli ve tercih edilen kavle göre Şafiîlere aittir.[76]

Dört Rekâtlık Namazı Beş Kılanın Durumu

899/1769-Abdullah b. Mes'ûd'dan [77]

Hz.. Peygamber (Saiiattahü aleyhi ve seikm) öğle namazını beş rekât kıldı. Kendisine 'namaz fazla kılındı,' denildi, 'namazı beş rekât kıldın' denildi. İki secde daha yaptı.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Hz. Peygamber (SaiialUıha aleyhi ve seüem) onlara beş rekât kıldırdı, sonra (selamla) [78]namazı bitirdi, döndü. İnsanlar birbirleriyle fısıdaşmaya[79] başladı. 'Ey Allah'ın RasûlÜ! Beş rekât kıldın' dediler. (Tekrar) döndü. Onlara İki secde daha yaptırdı ve selam verdi. Sonra şöyle dedi:

"Ben de sizin unuttuğunuz gibi unutabilen bir beşerim.

§Aynı râviden üçüncü tarikle gelen rivayet:

Hz. Peygamber (Satiailahü aleyhi ve seltem) onlara selamdan sonra (sehiv) secdesi yaptırdı. (Abdullah b. Mes'ûd) bir keresinde de şöyle dedi: 'Hz. Peygamber unutmadan dolayı selamdan sonra secde yaptı. [80]

§Aynı râviden dördüncü tarikle gelen rivayet:

Hz. Peygamber öğle ya da ikindi namazını beş rekât kıldı, sonra iki sehiv secdesi yaptı. Sonra Rasûlullah şöyle dedi:

"Sizden namazını fazla ya da eksik kıldığını zannedene işte bu iki secde yeterlidir."

§Aynı râviden beşinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) namazda unuttu. (İnsanların) konuşmasından sonra iki sehiv secdesi yaptı.[81]

Açıklama

Sehiv secdesinden önceki konuşmanın hükmü çin bk. Müsned Tr. 892/1762 nolu hadisin açıklaması.

§Sehiv secdesinin selamdan önce yada sonra olmasında ihtilaf edildi:

1-İmam Ebû Hanife'ye göre Abdullah b. Mes'ûd rivayeti nedeniyle sehiv secdesi selamdan öncedir.[82]

2-İ. Malik'e göre Zü'l-Yedeyn rivayeti nedeniyle ziyadeden dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan sonradır. İbn Buhayne rivayeti nedeniyle de noksanlıktan dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan öncedir. Sonra teşehhüd okunup yeniden selam verilir. [83]

3-î. Şafîî hadisleri toplar ve mücmel olanı açıklayan rivayete hamleden Açıklayan ise Ebû Said ve Abdurrahman b. Avf rivayetleridir. Bu iki rivayetten anlaşılan yakın (kesin) olanla amel etmek ve kalan rekâtı kılmaktır. Bunlardan anlaşılan ziyade sebebiyle bile olsa sehiv secdesinin selamdan önce olmasıdır. Taharri ona göre yakîn manasındadır. [84]

4-î. Ahmed'e göre sehiv secdesi selamdan önce yapılır. Ancak unutarak selam verme ya da namazı zann-ı galibe göre tamamlama durumunda secde selamdan sonra yapılır. Ondan gelen diğer rivayet İmam Malik gibidir. [85]

Her Unutma İçin Selamdan Sonra Sehiv Secdesi Yapmak

900/1770- Sevban'dan: (Radıyaliaha anh) [86]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:

"Her sehiv (unutma) için selamdan sonra iki secde yapılmalıdır/yeterlidir."[87]

Açıklama

Rivayetin zahirinden namazdaki her sehiv (unutma) için müstakil sehiv secdesi yapılması anlaşılmaktadır. Bir tane sehiv secdesi yeterli değildir, tedahül yoktur. Bu Abdurrahman b. Ebî Leyla ve Evzaî'nin görüşüdür. Ancak dört mezhep dahil cumhur ulemanın görüşü tek sehiv secdesinin hepsi için yeterli olmasıdır. Çünkü Önce geçen rivayetlerde namazdaki fazla ya da eksik kılma şeklindeki unutmalar için tek sehiv secdesinin yeterli olması zikredilmiştir. Hz. Âişe'den gelen şu hadis bunu beyan etmektedir:

Hz. Aişe'den {Radıyallahü anha):[88]

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve telletti) şöyle dedi:

"İki secde ile yapılan sehiv secdesi her ziyade ve noksanlık için yeterlidir." [89]

901/1771-Ebû Hüreyre'den

Kasûlullah (Saiiatiahtt aleyhi ve i-ettem) kendilerine namaz kıldırdı ve şehvetti (unuttuğu yer oldu). Selam verdikten sonra iki secde daha yaptı. Sonra (tekrar) selam verdi. [90]

902/1772-Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaliaha anh).[91]

Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"Kim namazında tereddüt ederse selamdan sonra iki secde yapsın!'[92]

Tablo XII
Kunut, Teşehhüd ve Selam

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFİ	MALİKİ	ŞAFİİ	HANBELI
	Sabah Namazında Kunut Duası	Musibet anında sabah namazında okunabilir	Sabah namazında mü steh abdır	Sabah namazında sünnet-i müekk ededir	Sabah namazında müsl eh abdır, bu konuda İ. Ahmed'den iki

					rivayet vardır
Kunut	Kımmiim Yeri	Kunut rtikûdan Önce okunur	Kunut rükûdah önce ya da sonra okunabilir. önce olması tercih edilir	Kunut rtikûdan sonra okunur	Kunut rtikûdan önce veya sonra okunabilir. sonra olması tercih edilir
Teşehhüd	İlk Oturuş ve Teşehhüd okumak	İkisi de vacip	İkisi de sünnet	İkisi de sünnet	İkisi de sünnet. İ. Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ikisi de farzdır
	İkinci Oturuş ve Teşehhüd okumak	Oturuş farz. (eşehhüd vacip	Oturuş farz, teşehhüd sünnet	İkisi de farz .	Oturuş farz, teşehhüd sünnet, İ. Ahmed'den gelen, diğer rivayete göre ise farzdır
	Salavâi okumak	SUnnei	Sünnet	Farz	Farz
Selam	Selam vermek	Her iki tarafa da selâm verilir, Önce sağdan başlanır	Münferit kılan sadece sağına selâm verir. cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir	Her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır	Her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır
	Sehiv secdesinde selam	Sehiv secdesi selamdan öncedir	Ziyadeden dolayı yapılan sehiv secdesi selamdan sonra, noksanlıktan dolayı yapılan sehiv secdesi de selamdan öncedir	Ziyade sebebiyle olsa da sehiv secdesi seiamdan öncedir	Sehiv secdesi selamdan önce yapılır. Ancak unutarak selam verme ya da namazı zann-ı galibe göre tamamlama durumunda secde

					selamdan sonra yapılır. Ondan gelen diğer rivayet İmam Malik'in
					görüşü gibidir.

s)-TİLAVET VE ŞÜKÜR SECDESİ

• Tilavet Secdesinin Fazileti ve Kur'ân'daki Secde Ayetleri

• Tilavet Secdesinde Okunan Dua

• Namazda Cehrî (Açıktan) ve Sırrı (Sessiz Olarak) Olarak Secde Ayetlerinin Okunması

• Secde Ayetini Okuyan ve Dinleyen Secde Eder

• Mufassal Surelerde Secde Yoktur Diyenlerin Delili

• Mufassal Surelerde Secde Vardır Diyenlerin Delili

• Hac ve Sâd Surelerîndeki Secde Ayetleri

• Ebû Saîd ei-Hudrî'nin Sâd Süresindeki Secde ile İlgili Rüyası

• Şükür Secdesi[93]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/272.
[2] Sahih: Müsned, 1/190, H.no: 1656; Benzer rivayetler için bk. 1/193, H.no:1677:

1/195, H.no:1689 (ht) (885/1755. hadis); Tirmizî, Salât, 174, H.no:398 yerine (^Ü) lafzı ile (hasen-garib-sahih); îbn Mâce, İkâme, 132, H.no:1209. Ayrıca bk. 885/1755. hadis.

[3] İbn Hacer, age., 111/94
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/272-273.
[5] Sened:

Sahih: Müsned, 1/63, H.no:450; İkinci tarik 1/63, H.no:451; Birinci rivayetin senedinde bulunan Yezîd b. Ebû Kebşe bu rivayeti Hz. Osman'dan işitmediği İçin isnadı kopuktur. Fakat ikinci tarikte aralarında Mervân b. el-Hakem vardır. Bu isnad İse muttasıldır. Heysemî de râvilerinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma', D7150. Şuayb eUAmavut isnadlarının hasen olduğunu belirtir.

[6] Metinde beni koru, şeklinde nefsi mütekellim sığası geldi. Ancak Bennâ, bu kelimenin cümlenin devamı ile uyuşmadığını belirterek bu kullanımın nahiv alimlerİnce şaz kabul edildiğini söyledi. Buradan murat muhatabın uyarılması olduğu İçin 'korunun' şeklinde terceme edildi. Bk. Bennâ, age., IV/126

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/273-274.
[8] Sahih: Müsned, 1/379, H.no:3602; İkinci rivayet için bk. 1/438, H.no:4174; Benzer rivayetler için bk. 1/420, H.no:3983; 1/376, H.no:3570 1/376. H.no:3566 (899/1769. hadis); 1/409, H.no:3883:

1/419, H.no:3975: 1/424, H.no:4032; 1/428. H.no:4072 (Senedinde Ca'bir el-Cu'fî vardır); 1/438, H.no:4l70:

1/443, H.no:4237; 1/448, H.no:4282; 1/455, H.no:4348; 1/456, H.no:4358 1/463, H.no:4418 (Senedinde Ca'bir el-Cu'iî vardır); 1/465, H.no:4431; Buharı, Salât, 31-32; Sehv. 2; Eymân, 15; Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 89-96; Ebû Dâvûd. Salât, 190. H.no:10l9-1020, 1022; Tirmizî, Salât, 172, H.no:392 (hasen-sahih) - 393 (Bu konuda MuâvÎye, Abdullah b. Cafer ve Ebû Hüreyre'den de nakiller vardır); Nesât, Sehv. 25-26, H.no:1238-I244, 1252-1257; İbn Mâce, İkâme, 129-130, 133, 136, H.no:1203, 1205. 1211-1212, 1218; Dârimi, Salât, 175, H.no:1506.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, 11/532, H.no:l0831:

Ayrıca bk. 899/1769. hadis
[9] İbn Abdilber, Temhid, IV/52

[10] Benna, age., IV/127

[11] Bu mana için bk. İbn Hacer, age., 1/504

[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/275.
[13] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, V/62
[14] Bennâ, age., IV/128
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/276.

[15] Senedi .

Hasen: Müsned, 1/428-429, H.no:4075; İkinci rivayet için bk. 1/429, H.no:4076; Ebû Dâvûd, Salât, 192, H.no: 1028.

Ebû Ubeyde'nİn babası İbn Mes'ûd'dan hadis işitmediği dikkate alınırsa İsnadı kopuktur denilebilir. Senedinde Husayf b. Abdurrahman el-Hıdrî (v.!37) bulunmaktadır. Hakkında ihtilâf edilmiştir. İbn Hacer: "Sadûktur, hafızası zayıftır, son zamanlarında ihtİlât etti. mürcielikle de suçlanmıştır" der. Tirmizî yedi. Nesâî beş, Ebû Dâvûd dokuz, İbn Mâce üç, Ahmed b. Hanbel 32 ve Dârimî aitı rivayetini nakletmiştir. Tİrmİzî rivayetlerini hasen saymıştır. Örnek olarak bk. Sünen, Salât, 185, H.rû:410; Vitir, 9, H.no:463.

Ahmed Muhammed Şâkir ve Şuayb el-Arnavut rivayeti inkıta sebebiyle zayıf saymışlardır.

Bu senedi ile zayıf olan rivayet 880/1750. hadiste zikredilen rivayetlerle desteklenir ve hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.

[16] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/277.
[17] Sahih: Müsned, 11/241, H.no:7284; Benzer rivayetler için bk. i/283, H.no:7790

11/284, H.no:7809; 11/273, H.no:7680; Mâlik, Salât, 154, 224; Buharı. Ezan, 4: Amel, 18: Sehv, 6-7; Beď'ü'l-halk, 11: Müslim, Salât, 16; Ebû Dâvûd, Salât, 31, 192, H.no:516, 1030; Tirmizl Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30. H.no:668; Sehv. 25, H.no:1250-I25l;/&n Mâce, İkâme. 135, H.no:l216: Dârimı, Salâl. 174. H.no:1502.

Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anhi şahidi için bk. 883-884/1753-1754. hadisler.

Ebû Hüreyre'den (Radıyatlahü anhi nakledilen diğer rivayetler için bk. 888/1758 ve 901/1771. hadisler.

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/277-278.
[19] Sahih: Müsned, IIİ/12, H.no:l 1024; Müslim, Mesâcid, 88; Ebû Dûvûd, Salât, 191-192, H.no:1024. 1026, 1029; Tirmizî, Salât, 174, H.no:396 (Hasen-Sahih); Nesât, Sehv, 24, H.no:1236-1237; İbn Mâce, İkâme, 129, 132, H.no:1204, 1210; Dârimî, Salât, 74, H.no:1503; Dârekutnî, 17374; Hâkim, Müstedrek, 1/227, H.no:464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebîde aynı görüştedir).

Müsned'de nakledilen benzer bir rivayet bk. 111/96, H.no;11852 (358/666. hadis); Diğer rivayet için bk. M/96, H.no: 1185 I; İbn Mâce, Taharet, 74, H.no:514;

Heysemî, Ebû Ya'lâ tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Ali b. Zeyd İle İhti-cacta İhtilaf edildiğini, hadisin özetinin İbn Mâce'nin Sünen'inde bulunduğunu belittir. Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edildiğine değinmez. Bk. Mecma1, 1/242. Heysemî, bir başka hadisin senedinde Ali b. Zeyď'İn zayıf olduğunu, kendisiyle delil getirilip getirilmeyeceğinde İhtilafın varlığını ifade eder. Bk. age., 1/128; Bûsirî de aynı şeyleri söyler. Bk. MÎsbâhu'z-zü-câce, IV/228. Buhârî bu zat hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bk.et-Târîhu'1-kebîr, VI/275, Trc.no:2389; İbn Hacer, "zayıftır" derken (Bk.Takrîb, Trc.no: 4734); Zehebî: "Hadis hafızlarından biridir; fakat sebt/hafizası kuvvetli değildir" der ve Dârekutnî'nin şu görüşünü nakleder: "O, benim nazarımda leyyin/zayıf olarak kalacaktır." Bk.Kâşif, Trc.no: 3916. İmam Müslim, bu râviyi (Sabit el-Bünâni ile birlikte) mütâbaat açısından eserine almıştır. Bk.Sahih, Cihâd, 100; Tirmizî ise: "Saduktur; fakat bir başkasının mevkuf yaptığı haberleri merfû yapar" diyerek sadece zaptını tenkid etmiştir. İşte bu sebeble bazı âlimler, bu râvînin hadislerini hasen olarak telakki etmişlerdir. Fakat Tirmizî. bu râvînin de yer aldığı hadislere "hasen-sahih" hükmü de verir. Bk.Sünen, Taharet, 80, H.no: 109 (Ahmed Muharnmed Şâkir, sika olduğunu; hakkında tenkidde bulunanların ise delilsiz hareket ettiklerini ifade eder): Cuma, 39, H.no:545.

Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk.

Ayrıca bk. 358/666 ve 38/908. hadisler.

[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/278-279.
[21] Sahih: Müsned, 111/72, H.no: 11629; Benzer rivayetler için bk. 111/12, H.no:l 1024 (883/1753. hadis); III/37, H.no: 11259; 111/42, H.no: 11322; IH/50, H.no:11406; 111/51, H.no:l 1416; IH/53, H.no: 11437:111/54, H.no:l 1451; 111/72, H.no: 11629; 111/83, H.no: 11721; 111/84, H.no: 11733; HI/87, H.no:11769; 111/96, H.no:i 1853-11852; Mâlik, Salât, 214; Müslim, Mesâcid, 88; Ebû DâvÛd, Salât, 191-192, H.no:1024, 1026, 1029; Tirmizî Salât, 174, H.no:396 (Hz. Osman. İbn Mes'ûd, Âişe ve Ebû Hüreyre'den de nakledilen Ebû Saîd rivayeti basendir); Nesât, Sehv. 24, H.no:1236-1237; İbn Mâce. Taharet, 74, H.ne:5I4; İkâme, 129, 132, H.no:1204. 1210: Dârinü, Salât, 174. H.no:1503; Dârekutnî, 1/374; Hâkim. Müstedrek, 1/227, H.no:464-466 (Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına / râvisine uygun olduğunu söyler. Zehebî de aynı görüştedir). Ali b. Zeyd için 29/180. hadisin tahricine bk. Ayrıca bk. 38/908, 883/1753 ve 358/666. hadisler.

EbÛ Hüreyre'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. 882/1752, 888/1758 ve 901/1771. hadisler.

[22] Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bûd, IIJ/232
[23] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/279.
[24] Hasen: Müsned. 1/195, H.no:1689 (Bu rivayet. Müsned'i nakleden râviierden Ahmed Katîî'nin ziyadesidir}. Benzer rivayetler için bk. 1/190. H.no: î656 (878/1748. hadis); 1/193, H.no: 1677: Tirmizî, Salât, 174, H.no:398 (ı+fejî) lafzı yerine (^) lafzı ile (hasen-garib-sahİh); İbn Mâce, İkâme, 132, H.no: 1209.

Bu rivayetin senedinde İsmail b. Müslim el-Mekkî bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Tirmizî on, İbn Mâce on bir, DârİmÎ altı, Ahmed b. Hanbel ise sadece bu rivayetini nakleder. Ahmed b. Hanbel bu râvi için "münkeru'l-hadis" der. Tirmizî ise rivayetlerini hasen olarak kıymetlendirir, rivayetleri naklettikten sonra hakkında değerlendirmelerde bulunur: "Bazı âlimler hafızası sebebiyle hakkında tenkiite bulundular, hafızası kötü olduğu İçin onu zayıf saydılar" Bk. Sünen, Salât, 58, 195, H.no:233,421; Hac, 50, H.no:879; Diyât, 9, H.no:1401, Hudüd, 27, H.no:1460; Sayd, 17, H.no:1490; Et'ıme, 4, H.no:1792; Sıfatü'l-kıyâme, 6, H.no:2427. Bir rivayeti için de "hasen-sahih" hükmü verir. Bk. Sünen, Edâhî, 21, H.no:I522.

Rivayeti bu senedi ile zayıf saymış olsak bile diğer rivayetlerle hasen li ğayrihi seviyesine yükselir.

Ayrıca diğer rivayetler için bk. 878/1748. hadis.

[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/280.
[26] Sahih: Müsned, 1/204, H.no:î747; Diğer lafızla nakledilen rivayetler: 1/205-206, H.no:1761: 1/205, H.no: 1752-1753 (902/1772. hadis). EbÜ DâvÛd, Salât, 193, H.no:1033; Nesâî, Sehv, 25, H.no: 1246-1249.

Senedinde Mus'ab b. Şeybe bulunmaktadır. Bu râvi Müslim'in ricâlindendir. Müslim dört, TİrmizÎ ve İbn Mâee iki, Nesâî üç, Ebû Dâvûd beş. Ahmed b. Hanbel ise sekiz rivayetini

nakleder. Tirmizî naklettiği rivayetlerinden birisi için hasen, diğeri için hasen-sahih hükmü vermiştir. Bk. Sünen, Edeb, 14, 49, H.no:2757, 2813. Müslim'in Sahih'indeki rivayetleri için bk. Sahih, 261, 314, 2081,2424. Bazı rivayetlerde Abdullah b. Müsâfî1 (gC^ı «îjı Ü), Mus'ab b. Şeybe'yi atlayarak doğrudan Ukbe b. Muhamnıed b. Hâris'ten nakletmiştir. Bk. Müsned, 1/205, H.no:1752-1753; Nesâî, Sehv, 25, H.no:1246-1247.

Şuayb el-Arnavut isnadının zayıf, Ahmed Muhamnıed Şâkir ise sahih olduğunu belirtir.

Abdullah b. Ca'fer'den (Radıyaüahüanh) nakledilen diğer rivayet için bk. 902/1772. hadis.

[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/280-281.
[28] Sened:

Sahih: Müsned, H/461, H.n'o:9898; Ebû Dâvûd, Salât, 166, H.no:928 (Hocası Ahmed b. Hanbel-den naklettiği hadislerden biridir. Ebû Dâvûd hocası Ahmed b. Hanbel'in şu değerlendirmesini de ilave eder: Tahâvî, Müşkilü'l-âsâr, 1/264, Beyhakî, 11/260. Ayrıca bir sonraki 888/1758. hadise bk.

[29] Bennâ, age., IV/133

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/281.
[31] Sahih: Müsned, 11/461, H.no:9901; Senedde zikredilen Süfyan (b. Saîd b. Mesrûk) es-Sevrî'dir Cv. 161). Babası Saîd b. Mesrûk (v. 127) sika biridir. Ayrıca bir önceki 887/1757. hadise bk.

[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/281-282.
[33] İbnü'1-Esir, Nihaye, 111/356
[34] Buharı, Sehv 1, 5 ; Ezan 145,147, Eymân 15 ; Müslim, Mesacid 85, (570) ; Ebû Dâvud. Salât 200, No: 1034,1035; Tirmizî, Salâl 288, No: 391; Nesâi, Sehv 21, No: 3,19, 20; 28, No: 3,^34, İftitâh 196, No: 2, 244 ; İbn Mace, İkâmet 131, No: 1206
[35] Buharı, Sehv, 3,4,5, Mesâcid 88, Cemâ'at 69, Edeb 45, Haber-i vâhid 1; Müslim, Mesâcid 97, (573); Ebû Dâvud, Salât, 195, No: 1008, 1009, 1010, 1011, 1012; Tirmizî, Salât, 289, No: 394; 292, No: 399; Nesâî, Sehv, 22-23,. No. 3, 20, 26.
[36] Ebû Dâvud, Salât, 201, No: 1036; Tirmizî, Salât, 269, No: 365.
[37] Mergınâni, Hidaye, 1/80
[38] Sehnûn, Müdevvene, 1/128, 130
[39] Şirbini, Muğni'l-muhtaç, 1/213-214
[40] İbn Müflih, Furû', 1/527

[41] İbn Abdilber, Temhid, XX/192
[42] Nevevi, Mecmu', 4/154

[43] İbn Kudame, el-Kafı, 169; İbrahim b. Muhammed, Menaru's-sebii, 1/103

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/282-283.
[44] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/283-284.
[45] Sahih: Müsned, IV/319, H.no: 18781; İkinci rivayet için bk. IV/264, H.no:18239; Benzer rivayetler için bk. IV/264, H.no: 18240; IV/321, H.no: 18796; IV/264, H.no: 18241:

£6m DâviÂi, Salât, 124, H.no:796; Abdullah b. Mübarek, ZUM, 459: Tayâlisî, s.90. H-rıo:650; Nesâît Sehv, 62. H.no:1303-1304; Münzirî, 1/201-202. Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr es-Selemf den (Raclıyallahüanh) şahidi için bk. 74/944. hadis.

[46] Bennâ, age., İV/138

[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/285.
[48] Sahih: Müsned, İV/216, H.no:17823; Müslim, Selâm, 68; Tabcrânî, el-Mıı'cemü't-kebîr, K/43, H.no:8368: Osman b. Ebu'l-As'tan nakledilen bir başka rivayetin metni şöyledir:

Müsned, IV/21, H.no:16221, 16227; İV/217, H.no:17832 IV/216, H.no: 17824; Mö/ijt, Salât,

1754; £6d Dâvîrf, Tıb. 19. H.no:3891; 7in«.«f. Tıb, 29. H.no:2()80 (lıasen-sahih); İbn Mace,Tıb, 36. H.no:3522.

[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286.
[50] InüM-Esir, Mhave, 11/83, V/13
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286.
[52] Sahih: Müsned, 11/234-235, H.no:7200; İkinci rivayet için bk. 11/248, H.no:7370; Üçüncü rivayet için bk. 11/271, H.no:7653; Dördüncü rivayet için bk. 11/386, H.no:8987; Beşinci rivayet için bk. 11/423, H.no:9431; Altıncı rivayet için bk. 11/459-460, H.no:9887; Benzer rivayetler için bk. 11/247, H.no:7368; H/532. H.no:10831; 11/468, H.no:9997; 11/447, H.no:9739; 11/284, H.no:7807; Mâlik, Salât, 210-211; BuhârÎ, Salât, 88; Ezan, 69; Sehv, 3-5; Edeb, 45: Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid, 97; Ebû Dâvûd, Salât, 189, H.no:1008, 1014-1015; hrmizî, Salât, 107. 172, 175, H.no:297, 394, 399; Nesâî, Sehv, 22-23, H.no: 1222-1228, 1231; İbnMâce, İkâme. 134, H.no: 1214; Cihâd, 39, H.no:2859; Dârimi, Salât, 175. H.no:1504-1505 Beyhakî, 11/357.

Ek: (Z.) el-Hirbâk b. Amr b. Nadlc es-Sülemî el-Huzâî (Zü'l-yedeyn)'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, İV/11, H.no:16653 (z.) -16654 (z.); Senedindeki Ma'dî b. Süleyman zayıf, Şuays b. Mutayr ve babası Mutayr ise mechûl râviler olduğu İçin isnadı zayıftır. Heysemî "Ma'dî b. Süleyman'dan ki bu zat sika idi" diye başlayarak zikrettiği rivayetin sonunda Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'e yazdığı ziyadeler arasında geçtiğini, senedindeki Ma'dî b. Süleyman'mn Ebû Hatim tarafından "şeyh" olarak değerlendirildiğini, Nesâî'nİn ise zayıf saydığını ifade eder. Bk. Mecmu', 11/150-151. el-Hırbâk es-Sülemi, Zü'l-yedeyn olarak

tanındığı gibi Zü'ş-şimâleyn, Tavîlü'l-yedeyn olarak da bilinmektedir. Ebû Hüreyre'den ve Imrân b. Husayn'dan nakledilen rivayetler el-Hırbak Zü'1-yedeyn hadisini kuvvetlendirmektedir.

İmrân b. Husayn'dan (Radıyallahüanh) nakledilen rivayet için bk.893/1763. hadis.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivayet için bk. 882/1752 ve 901/1771. hadisler

[53] Bennâ, age., IV/143

[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/286-291.
[55] Sened:

Sahih: Müsned, 1/351, H.no:3285; Heysemî. hadisin Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî (Kebîr ve Evsat'ında) tarafından nakledildiğini, Ahmed b. HanbePin râvilerinİn sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/150.

Matar'ın Atâ'dan rivayetleri zayıftır. Fakat Matar'ın mütâbilerİ vardır. Atâ b. Ebû Rabâh'tan Asel b. Süfyan et-Temîmî, Âmir. Eş'as ve Hemmâm gibi râvİler de nakletmişü'r.

Bk. Tamim, s.346, H.no:2658; Beyhakî, es-Süneriii't-kübrâ, 11/360:

EbîŞeyhe, 1/392, H.no:4504; Taberfinî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/21. H.no:5674; «/ Mu'cemü'l-kebîr, XI/199, H.no:11484; IV/466, H.no:2597,
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/292.
[57] İbnü'1-Esir, M/îaye, H/395; Râzi, Muhtanis-Sıhah, 311; İbnManzûr, Usanü'l-Arab, Xll/297

[58] Bk. Şerhu Sahihi Müslim, V/71
[59] Bu rivayetler için bk. Müsned Tr. 893/1793 ve 894/1794 nolu hadisler.
[60] Nesâi, es-Sünenü'l-Kübra, 1/200, No: 561

[61] İbn Abdilber, Temhid, î/353-354; Nevevi, Şerha Sahihi Müslim, V/71-72; Bennâ, age.. İV/i 47-148
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/292-294.

[62] Sened:

Sahih: Müsnecl İV/427, H.no:19714: Benzer rivayetler için bk. IV/431. H.no:t9754; IV/440-

441, H.no: 19845: Müslim. Mesâdd, 101: Ebû Dâvûd, Salâl. 1X9, 196, H.no:10l8, 1039:

Tîrmizî, Salât, 173. H.no:395 (hasen-garib); Nesûi, Sehv, 23, H.no:1234~I235; İbn Mâce,

İkâme, 134. H.no:1215.

EbÛ HUreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 882/1752. 891/1761 ve 901/1771. hadisler.

el-Hııbâk es-Sülemî (Zü'l-yedeyn)'den (Radıyallahü anh) şahidi için de Ebû Hüreyre'den nakledilen 891/1761. hadisin tahricine bk.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/294-295.
[64] Sahih: Müsnecl, VI/401, H.no:27129; Ebû Dâvûd, Salât, 190. H.no:1023: Nesâî, Ezan, 24, H.no:662; İbn Huzeyme, 11/128, H.no:1052; Taberânî, d-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/43l, H.no:1048; B 11/359.

[65] Bennâ, age.,IV/150

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/295-296.

[66] Sahih: Müsned, V/345, H.no:228I6; Diğer rivayet: V/345-346, H.no:22827; İkinci rivayet: V/345, H.no:228l7; Ziyâdeli rivayet: V/346, H.no:22828; Benzer rivayetler için bk. V/345, H.no:22826; V/346, H.no:22829-22830; Mâlik, Salât. 218-219; Buharı, Ezan, 146; Müslim,

Mesâcid, 85-87; Ebû Dâvûd, Salât, 194, H.no:1034; Timizi Salât, 171, H.no:391 (hasen-sahih); msâî, Tatbik, 106, H.no:1175; Sehvi 21, H.no:122(M221; İbn Mâce, İkâme, 131, H.no: 1206-1207; Dârimi, Salât, 176, H.no:1507-1508.

Muğire b. Şu'be'den (Radtyallahüanh) şahidi için bk. 897-898/1767-1968. hadisler.

[67] Bennâ, age., IV/151

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/296-297.

[68] Sahih: Müsned, IV/100, H.no:16857; Benzer rivayet için bk. IV/100, H.no:16855; Nesâı. Sehv, 27, H.no: 1258; Taberânî, el-Mu 'cemü'l-kebu\ XlX/334, H.no:769.

[69] Bennâ, age., IV/151
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/297-298.

[70] Sened:

Sahih: Müsned, İV/247, H.no:18081; Benzer rivayetler için bk. IV/253, H.no:18132; IV/248, H.no:18091; IV/254, H.no:18148; Buharı, Vudû', 60; Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no:1037; Tirmizî, Salât, 152, H.no:364 (Tirmizî bu rivayeti İbn Ebî Leylâ - Şa'bî kanalı ile nakleder ve rivayeti verdikten sonra şunları dile getirir: "Bu konuda Ukbe b. Âmir, Sa'd ve Abdullah b. Bühayne'den de nakiller vardır. İbn Ebî leylâ'nın hafızası sebebi ile âlimler onu tenkit ettiler. Ahmed b. Hatibe!: 'İbn Ebî leylâ'nın hadisi İle delil getirilmez1, Muhammed b. İsmail (Buhârî): 'O. sadûk biridir, fakat ondan hadis rivayet etmem. Çünkü o sahih ile zayıf hadisi ayırt edememektedir' derler. Câbir el-Cu'fî kanalı ile nakledilenler ise zayıftır. Çünkü bu râviyi Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî metruk saymışlardır") - 365 (hasen-sahih); İbn Mâce, İkâme. 131. H.no:1208; Dârimi, Salât. 176, H.no:1509.

Muğire b. Şu'be'den diğer bir rivayet için bk. 898/1968. hadis.

[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/298.
[72] Hasen: Müsned, İV/253, H.no:18138; Benzer rivayet için bk. IV/253-254, H.no:18139 Ebû Dâvûd, Salât, 195, H.no: 1036 (Bu râvînin benim kitabımda bu (sehv) hadisinden başka hadisi yoktur. - Münzirî de bu zâtın hadisleri ile delil getirilemeyeceğini belirtir.-); İbn Mâce, İkâme. 131, H.no: 1208.

Senedinde Câbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Câbir b. Yezİd b. el-Hâris el-Cu'fî (v. 128/746) sebebiyle rivayet zayıftır. Bu râviyi Şu'be ve Süfyân sika, ekseriyet zayıf saydı. EkMecma', i/241. Tirmizî altı, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce 16, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel 97 rivayetini nakletti. Zehebî, Câbir b. Yezîd el-Cu'fî hakkında Şia âlimlerinin ileri gelenlerinden biri olduğunu, sadece Şu'be'nin sika saydığını, hadis hafızlarının bu zâtı terk ettiklerini söyler" dediğini nakleder. Bk.Kâşif, Trc. no:739. Fakat Ebû Dâvûd, Diyet bahsinde (H.no:4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tirmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Alimler »adisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî bu râviyi terk ettiler. Hocam Cârûd Vekî'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliler hadissiz kalırlardı..." Bk.Sunen, Salât, 38, 152, H.no:206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. Bk.Tabakât, VI/240; Bu râvî için bk.150/458, 63/260 ve 7/315. hadisler.

Fakat rivayet bir önceki hadisle kuvvetlenir.

[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/299.
[74] Hırakî, Muhtasar, 29; Şirazi, Miiherzeb. 1/90; İbnü'l-Hümam, Fethu'i-Kadir, 1/504; Desûki, tioşiye, 1/243; Azınâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, III/246-247
[75] Ibn Abdılber, Temhid, X/185-186; Şirazi, age., 1/90; Kâsâni, Bedaiu's-sanâV, 1/171; İbn Müflıh, Mtibdi', 1/521; Azinıâbâdi, age., 111/246-247
[76] Bennâ, age., İV/153
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/299-300.

[77] Sened:

Sahih; Müsned, 1/376, H.no:3566; İkinci rivayet için bk. 1/448. H.no:4282; Üçüncü rivayet için bk. S/376, H.no:3570; Dördüncü rivayet için bk. 1/409. H.no:3883; Beşinci rivayet için bk. 1/456, H.no:4358; Benzer rivayetler için bk. 1/379. H.no:3602 (880/1750. hadis); 1/438. H.no:4174; 1/420, H.no;3983; 1/419. H.no:3975; 1/424. H.no:4032; 1/428, H.no:4072 (Senedinde p'birel-Cu'fî vardır); i/438, H.no:4170; 1/443, H.no:4237; 1/455. H.no:4348; 1/463, H.no:4418 (Senedinde Ca'bir el-Cu'fî vardır); 1/465. H.no:4431;

Buhûri, Salât, 31-32; Sehv. 2; Eymân. 15; Âhâd, 1; Müslim, Mesâcid. 90-96; Ebû Dâvûd, Salât, 190. H.no;1019-1022; Tirmizl Salât, 172. H.no:392-393 (Muâviye, Abdullah b. Ca'fer ve Ebû Hüreyre'den (Radıyalİahü anlı) şahidi vardır); Nesâî, Sehv, 25-26, H.no; 1238-1244, 1252-1257; İbn Mâce, İkame, 129-130, 133, 136, H.no:1203, 1205, 1211-1212, 1218; kârimi, Salât, 175, H.no:1506.

Ayrıca bk. 880/1750. hadis,

[78] Bennâ, age., IV/154
[79] Bennâ, age., IV/154
[80] Bu rivayetlerden sehiv secdesinin birkaç kere olduğu anlaşılmaktadır. Bazen selamdan Önce, bazen de selamdan sonra, (Bk. Bennâ, age., IV/154)

[81] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/300.302.
[82] Mergınâni, Hidaye, 1/80

[83] Sehnûn, Müdevvene, 1/128, 130
[84] ŞirbİnÎ, Muğni'l-muhtac, 1/213-214
[85] İbn Müflih, FzmT, T/527
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/302.
[86] Sened:
Hasen: Müsned, V/280, H.no:22316; Ebû Dûvûd, Salât, 195, H.no:1038; İbn Mâce, İkâme, 136, H.no:1219; Beyhakî, 11/336. Bennâ, Beyhakî'nin bu hadisi zayıf saydığını belirterek hataya düştüğünü izah etmeye çalışır ve der ki: "Ebû Dâvûd sükût ettiği için en azından hadis hasendir. Râvilerinden İsmail b. Ayyâş'ın Şamlılardan naklettiği rivayetlerinde de sikadır." Beyhakî'nin bizzat kendisinin de kan sebebiyle abdest alınmaması gerektiği konusunda ismail b. Ayyâş'ın Şamlılardan naklettiği bir rivayeti için sahihtir dediğini de ilâve eder. Bk. Bulûğu"l-emânî, İV/156.

[87] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/302-303.
[88] Sahih: Müsned, U/441, H.no:9739; Ayrıca şu rivayet de nakledilir:

Bk. 11/503-504, H.no:10491; Bu rivayetin benzerleri için bk. 11/531, H.no:10820; Ü/522, H.no: 10715; 11/483, H.no:10212 (Senedindeki Füleyh kendisinden daha sika birilerine muhalefet ettiği için şaz olması sebebiyle bu rivayetin isnadı zayıftır); 11/460, H.no:9893; 11/398. H.no: 9143 (239/1109. hadisin ikinci rivayeti); 11/411, H.no:9307; 11/313, H.no:8124 (239/13 09. hadiste zikredildi. Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi, H.no:26); Mâlik, Salât, 6; Sehv, 1; Buharı, Ezan, 4; Müslim, Salât, 17; Ebû Dâvûd, Salât, 31. 192. H.no:516, 1030; Tırmizî, Salât, 174, H.no:397 (hasen-sahih); Nesâî, Ezan, 30, H.no:668; İbn Mâce, İkâme, 135, H.no: 1216-1217; Dârimi, Salât, 11, H.no: 1207; İbn Huzeyme, 1/204, H.no:392.

Ebû Hüreyre'den (Radtvalhmü anhi nakledilen diğer rivayetler için bk 239/1109, 882/1752 ve 891/1761. hadisler.

[89] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/303.
[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/303-304.
[91] Sahih: Miisned, 1/205, H.no:1752; Abdullah b. Ca'fer'den nakledilen diğer rivayet ve tahrici için bk. 886/1756. hadis.

[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/304.
[93] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/307.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

53 SELÂM KİTABI
1. Selamlaşma Şekli
2. Yahudi Ve Hristiyanlara Selam Vermek
3. Selam Hakkında Çeşitli Rivayetler

53 SELÂM KİTABI

1. Selamlaşma Şekli

1. Zeyd b. Eslem'den: Resûîullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Bi-nekli olan yaya yürüyene selam verir. Bir topluluktan birisi selam verince diğerlerine de kâfi gelir.»[1]

2. Amr b. Atâ'nın oğlu Muhammed şunları ani attı: Abdullah b. Abbas (r.a.)'m yanında oturuyordum. Onun huzuruna Yemen halkından bir adam girdi ve: «Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtuh» diye selam verdi. Sonra bir şeyler daha ilâve etti. O zamanlar gözleri âmâ olan îbn Abbas:
«— Bu kim?» diye sordu. Oradakiler de:
«— Bu sana gelen bir Yemenlidir.» diye onu kendisine tanıttılar. Bunun üzerine Ibn Abbas dedi ki:
«— Selam bereketle tamamlanır.»[2]Yahya diyor ki: îmam Malik'e:
«— Kadına selam verilir mi?» diye sorulduğunda şu cevabı verdi:
Yaşlı kadınlara verilmesinde bir mahzur görmüyorum, ama genç kadınlara verilmesini hoş karşılamıyorum.[3]

2. Yahudi Ve Hristiyanlara Selam Vermek

3. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Yahudilerden biri size selam verdiğinde: «Essâmü aleyküm = Ölüm sizin üzerinize olsun.» der. Siz de: «Aley-ke= senin üzerine olsun» diye karşılık veriniz.»[4]
Yahya diyor ki: îmam Malik'e:
«— Yahudi veya hristdyana selam veren kimse bundan dönüp selamını bozacak mı?» diye sorulduğunda:
«- — Hayır» diye cevap verdi.[5]

3. Selam Hakkında Çeşitli Rivayetler

4. Ebû Vâkid el-Leysî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) mescidde ashabıyla otururken üç kişi geldi. îkisi Resûlulîah'a doğru yöneldi, biriside gitti. Bu iki kişi, Resûluîlah (s.a.v.)'ın meclisinde durup selam verdiler. Onlardan biri halkada bir boş yer gördü ve oraya oturdu. Diğeri de oradakilerin arkasına oturdu. Üçüncüye gelince dönüp gitti. Resûlullah (s.a.v.) (sözünü) bitirince şöyle buyurdu: «Şu üç kişinin durumunu size haber vereyim. Onlardan biri Allah'a sığındı (meclise girdi), Allah da onu himayesine aldı. Diğeri çekindi (zahmet vermek istemedi), Allah da ona azab etmekten çekindi (af etti), öbürü ise (Resûlul-lah'ın (s.a.v.) meclisinden) yüz çevirdi. Allah da ondan (gazap ederek) yüz çevirdi.»6

5. Enes. b. Malik (r.a.)'den: Ömer b. Hattab (r.a.)'ı dinledim. (6) Buharı, îlim, 3/8; Müslim, Selâm, 39/10, no:26.
Bir adam ona selâm verdi. O da selâmını aldı. Sonra adama: «— Nasılsın?» diye sorunca adam:
«— Allah'a hamdolsun» diye karşılık verdi. Ömer (r.a.): «— Senden istediğim işte budur.» dedi.[6]

6. Abdullah b. Ebû Talha'dan: Übey b. Kâ'b'ın oğlu Tufeyl bana Abdullah b. Ömer (r.a.)'e geldiğini ve beraberce çarşıya gittiklerini haber vererek şöyle dedi: Çarşıya gittiğimizde Abdullah b. Ömer (r.a.), uğradığı satıcılara, ticaret erbabına, fakirlere ve herkese mutlaka selâm verirdi.
Bir gün yine Abdullah b. Ömer (r.a.)'e gittim. Kendisiyle beraber çarşıya çıkmamı istedi. Ben de ona:
«— Çarşıda ne yapacaksın? Sen satıcıların yanında durmazsın. Bir mal sormazsın, bir şey almazsın ve çarşıdaki meclislerde de oturmazsın. Ben diyorum ki, burada bizimle otur, konuşalım.» dediğimde bana:
«— Ey şişman! (Tufeyl büyük karınlı bir kişi idi) Biz selâm için gideceğiz, karşılaştığımız kimselere selam veririz.» dedi.[7]

7. Yahya b. Said'den: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e selâm verdi ve:
«— Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berakâtuhu vel gâdi-yatü ver-raihât = Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi ve sabah akşam gidip gelenler (insanoğlunun amellerini yazmak için gelen melekler) senin üzerine olsun.» dedi.
Abdullah b. Ömer (r.a.) de:

«— Bin kere de senin üzerine olsun.» dedi ve sanki bunu hoş karşılamadı.[8]

8. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: İçinde kimse olmayan bîr eve girildiğinde:
«— Esselâmü aleynâ ve alâ ibadillahis-sâlihîn = Allah'ın selamı bizim ve Allah'ın iyi kullarının üzerine olsun.» denilir.[9]

---

[1] Ravilerin ittifakıyla mürseldir.
Selam vermek sünnet, almak ise farzdır. Selam vermenin sünnet oluşu Kesûlullah (s.a.v.)'in çeşitli hadisi şerifleriyle sabittir. Almanın farz oluşu da «Size biri selam verdiğinde siz onun selamını daha güzel bir şekilde alın veya onu aynen karşılayın» (Nisa: 4786) âyeti kerimesiyle sabittir. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadisi şerifle de Resûlullah (s.a.v,) şöyle buyurmuştur: «Selamı küçük büyüğe, binekli olan yüre-yene, yürüyen oturana ve az olan kalabalık olana verir.» (Bâcî, el-Münteka, c.7, s.279).
[2] Yani «ve berakâtüh» sözü ile tamamlanır. Bundan başka bir şeyler ilâve etmeye lüzum yoktur.
[3] Şeybanî, 914.
[4] Buharı, îsti'zân, 79/22; Müslim, Selâm, 39/4, no:8.
[5] Şeybanî, 911.
Çünkü bunu bozmakta herhangi bir fayda ve mana yoktur. Çünkü ona selâm vermek iyi bir şey ise dönmek gerekmez. Kötü birşey ise, keffareti Ya-hudinin elinde değildir. Zira selâm yahudinin hukukundan değil, Cenab-ı HakVın hukukundan sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 282).
[6] Yani iyilik ve nimetleri ihsan eden Allah olduğu için, ona daima hamd etmek gerektiğini anlatmak istedi.
[7] Ya maksadını anlamadığı için onu azarlamak suretiyle böyle demiştir, ya da lakabı böyle olup onunla tanındığı için aynı lakapla hitap etmiştir.
[8] Yani senin selâmın gibi bin selâm da sana olsun dedi ve bu çeşit selâmı, «ve berekâtuh» kelimesinde bitirmeyip, daha başka ilaveler yaptığı için mekruh saydı ve hoş karşılamadı.
[9] îçinde selâm verilecek kimse olmayan bir eve girildiğinde kendine ve Allah'ın iyi kullarına selâm verilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: «Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendi kendinize selam verin.» (Nur, 24/61).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39- SELÂM BAHSİ
1- «Binek Giden Yürüyene, Az Olan Çok Olanlara Selam Verir- Hadisi Babı
2- Yol Üstüne Oturmanın Haklarından Biri Selam Almak Olması Babı
3- Müslümanın Müslümandaki Haklarından Biri Selam Almak Olduğu Babı
4- Kitap Ehli Olanlara Ewela Müslümanın Selam Vermesinin Yasaklanması ve Onların Selamının Nasıl Alınacağı Babı
Bu Rivayetlerden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:
5- Çocuklara Selam Vermenin Müstehab Oluşu Babı
6- Perde Kaldırmak ve' Benzeri Alametleri İzin Saymanın Cevazı Babı
7- İnsanın Hacetini Görmek İçin Kadınların Dışarıya Çıkmalarının Mubah Kılınması Babı
Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
8- Yabancı Bir Kadınla Başbaşa Kalmanın ve Onun Yanına Girmanin Haram Kılınması Babı
9- Bir Kimse Bir Kadınla Başbaşa Görülür de O Kadın Zevcesi Yahut Mahrem Akrabası Olursa, Sü-i Zannı Gidermek İçin: Bu Kadın Filancadır, Demesinin Müstehab Olduğunu Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
10- Bir Meclise Gelip de Bir Aralık Bulan Kimsenin Oraya Oturacağını, Aksi Takdirde Cemaatin Arkalarına Oturması Lazım Geldiğini Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
11- Bir İnsanı Önceden Oturduğu Mubah Yerinden Kaldırmanın Haram Kılınması Babı
12- Oturduğu Yerden Kalkıp de Sonra Oraya Dönen Kimsenin, O Yerde Hak Sahibi Olması Babı
13- Kadın Tabiatlı Kimsenin Yabancı Kadınların Yanına Girmesinin Men Edilmesi Babı
14- Ecnebi Bir Kadın Yolda Kötürümlediği Vakit Onu Hayvanın Terkisine Almanın Cevazı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
15- Üçünün Rızası Olmaksızın Üç Kişinim Gizli Konuşmalarının Haram Kılınması Babı
16- Tıb Hastaalık ve Hasta Okuma Babı
19- Hastaya Okumanın Müstehab Oluşu Babı
20- Hastaya Muawizzatı Okumak ve Üfürmek Suretiyle Rukye Yapmak Babı
22- İçerisinde Şirk Olmamak Şartıyla Rukye Yapmakta Beis Görülmemesi Babı
23- Kur'an ve Ezkarla Yapılan Rukyeye Karşılık Ücret Almanın Cevazı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
25- Namazda Vesvese Şeytanından Allah'a Sığınma Babı
27- Ledüdle Tedavinin Keraheti Babı
28- Ud-i Hindi –ki Kustdur- İle Tedavi Babı
29- Çörek Otu İle Tedavi Babı
30- Bulamacın Hastanın Kalbini Rahatlandırması Babı
31- Bal Şerbeti İle Tedavi Babı
32- Taun, Teşe'üm, Kehanet ve Benzerleri Babı
Hadis- i Şerif'ten Çıkarılan Hükümler
33 – Hastalık Bulaşması, Teşe'üm, Hame, Safer, Yıldız Batması ve Gul Olmadığı Hasta Develerin Sahibi Sağlam Develerin Sahibi Üzerine Deve Getirmeyeceği Babı
34 – Teşe'üm, Fal ve Kendisinde Uğursuzluk Olan Şey Babı
35- Kehanetin ve Kahinlere Gitmenin Haram Kılınması Babı
36- Cüzzamlı İle Benzerinden Sakınma Babı
37- Yılanların ve Onlardan Başkalarının Öldürülmesi Babı
38- Kertenkele Öldürmenin Müstehab Oluşu Babı
39- Karınca Öldürmenin Yasak Edilmesi Babı
41- Dokunulmaz Hayvanları Doyurup Sulamanın Fazileti Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

39- SELÂM BAHSİ

1- «Binek Giden Yürüyene, Az Olan Çok Olanlara Selam Verir- Hadisi Babı

1- (2160) Bana Ukbe b. Mükrem rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, .İbnü Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Merzuk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Ban Ziyad haber verdi. Ona da Abdurrahman b. Zeyd'in azatlısı Sabit haber vermiş ki, kendisi Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken işitmiş: Resûlüllalı (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
«Binek giden yürüyene, yürüyen oturana ve az oian çok olana selâm verir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «İstizan» bahsinde tahrîc etmiştir. Tirmizî onu:
«Atlı giden yayaya, yaya giden oturana, az olan çok olana selâm verir...» şeklinde rivayet etmiş ve: «Bu hadîs sahihtir.» demiştir. Hadis-i şerîf selâmın adabını beyan etmektedir. Selâm vermek sünnet, alması ise farzdır. Selâm verenler kalabalık ise bunlar hakkında selâm sünnet-i kifayecür. Yâni içlerinden bazısının selâm vermesiyle bu vazife hepsinden sakıt olur. Selâm verilen kimse bir kişi ise, selâmı alması farz-ı ayn bir cemâat iseler selâmı almak farz-ı kifâye olur. Efdal olan iki cemâat karşılaştığı zaman bütün cemâatin selâm vermesi ve bütün cemâatin selâm almasıdır. İmam-ı Ebû Yûsuf 'dan bir rivayete göre bütün cemâatin selâm alması farzdır.
Nevevî diyor ki: «İbni Abdilberr ve başkaları selâm vermenin sünnet, almamnsa farz olduğuna müslümanların icmaını nak-letmişlerdir.»
Selâmın en azı «Esselâmüaleyküm» demektir. Selâm verilen kimse bir kişi ise ona en azından «Esselâmüaleyke» denilir. Fakat efdal olan yanındaki meleklere de şamil olması İçin «Esselâmüaleyküm» demektir. Bundan daha mükemmeli : «Esselâmüaleyküm verahmeîü!!ah;> daha mükemmeli :
«Esselâmüaieyküm ve rahmetullahİ ve berakâlüh» dür. Maamafih «Selâmünaleyküm» demek de kâfidir.
Selâm veren kimsenin «Aleykümselam» demesi mekruhtur. Maamafih sahîh ve meşhur olan kavle göre bununla yine de selâm almayı haketmiş olur. Bâzılarına göre selâm almayı hak eimez. ResûlüIlah (SallalİahÜ Aleyhi veSeilem) Efendimizin:
«Aleykesselâm deme, çünkü aleykesselâm ölülerin selâmıdır.» buyurduğu sahih rivayetle sabit olmuştur. Efdal olan selâm alma şekli :
«Ve aleykümüsselâmü ve rahmetullahİ ve berakâKİhü» diyerek (vav) ile başlamaktır. (Vav)'m hazfı da caiz ise de efdal terkedilmiş olur. Selâmı alan kimse sadece «Ve aleykümüssefâm» yahut «AleykümüsseÎâm» dese kâfidir. Fakat sadece «Aleyküm» demesi bilittifak caiz

değildir. Selâmın verirken olsun, alırken olsun en aşağı derecesi onu karşısındakine işittirmektir. Bundan aşağısı kâfi değildir. Verilen selâmı hemen almak şarttır. Uzaktan biri vasitaayle yahut mektupla gönderilen selâmı dahî derhal kabul gerekir. Hadîs-i şerifte buyurulan; binek gidenin yürüyene, ayakta olanın oturana ve azın çoğa selâm vermesi müstehab manasınadır. Binâenaleyh aksine hareket edilse caiz, fakat efdalin hilâfına olur.
Mânâsına gelince ukmadan bâzılarına göre selâm Allah'ın ismidir. Esselâmu aleyküm dernek Allah'ın ismi sizin üzerinize olsun manasınadır. Bundan da : «Allah'ın muhafazası altında olasınız» mânâsı kasdedilir. Nitekim yine bu mânâda Arablar «Allahumeak- ve «Allahuyeshabük» derler. Diğer bazı ulemaya göre selâm selâmet manasınadır ve cümle, selâmet sizin üzerinize olsun, sizden ayrılmasın manasınadır.

2- Yol Üstüne Oturmanın Haklarından Biri Selam Almak Olması Babı

2- (2161) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Vahid b. Ziyad rivayet etti (Dedi ki) : Bize Osman b. Hakim, İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Talha şunları söyledi : Bİz avlu içlerinde oturup konuşuyorduk, derken Resûlüllah (Saliaİlahü Aleyhi ve Seliem) gelerek başımızda durdu ve:
«Size ne oluyor ki, yollarda oturuyorsunuz. Yollarda oturmaktan kaçının!» buyurdular.
— Biz ancak zararsız şeyler için oturduk müzakere ediyor ve konuşuyoruz, dedik.
«Eğer bırakrmyacaksamz hakkını bârı verin! (Onun hakkı) Gözü yummak, selâmı almak ve güzel sözdür.;) buyurdular.

3- (2121) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-: Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti :
«Yollarda oturmaktan sakının!» buyurmuşlar. Ashâb:
__ Yâ Resûlüllah! Oturmaktan başka çaremiz yoktur. Biz oralarda konuşuyoruz, demişler. Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Seltem):
«Oturmaktan başka bir şey yapmıyacaksamz, yolun hakkını bari verin!» buyurmuşlar. Ashab :
— Onun hakkı nedir? diye sormuşlar:
«Gözü yummak, ezayı def etmek, selâmı almak, iyiliği emir ve kötülüğü yasak etmektir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz b. Muhammed El-Medenî rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Ebî Füdeyk, Hişam'dan (yâni îbni Sa'd'dan) rivayet etti. Her iki râvi Zeyd b Eslem'den bu İsnadla rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsin şerhi evvelce 2121 numaralı hadîste görülmüştü. Maksat yol üstlerine oturarak muhabbet etmekten vaz geçirmektir. Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) bunun sebebine de işaret buyurmuştur. Yol üstünde oturup muhabbet etmek çok defa fitneye ve günaha girmeye sebep olur. Oturanlar yoldan geçen kadınlara bakabilir ve onlar hakkında kötülükler düşünebilirler. Sair yoldan geçenleri tahkir veya gıybet edebilirler. Bazen selâm almayı ve emri bil ma'rufa ihmal edebilirler: İşte oralarda oturmak bu gibi şeylerden dolayı yasak edilmiştir. Mutlaka oturmadan olmayacaksa yolun hakkını vermek gerekecektir. Ö da gözü yummak, selâmı almak ve güzel sözdür. Gözü yummaktan maksat harama bakmamaktır. Bugün maalesef ekseriyetle cadde üzerlerinde bulunan kahvelere oturup güzel kadın gözetmek moda haline gelmiştir. Bu maksatla caddelerde, sokaklarda, pazar yerlerinde dolaşanlar sayısızdır. Gerçi kadınların da beğenilmek maksadiyle süslenip püslenip sokaklara çıkmaları moda olmuşsa da, her iki cinsin müslüman olanları unutmamalıdırlar ki, bu yaptıkları haramdır. Günah, hem de büyük günahtır. Çünkü devamlıdır. Güzel sözden maksat din ve dünyaya ait faydalı şeyler konuşmaktır. Bu gibi yerlerde zem, gıybet, koğuculuk ve yalan pek geçer akçe olduğu için bunlardan sakınmalıdır. Yollarda oturanların geçenlere yol göstermesi, onların selâmını alarak kendileriyle terbiye ve nezâket dairesinde konuşmaları dahî güzel sözde dahildir.

3- Müslümanın Müslümandaki Haklarından Biri Selam Almak Olduğu Babı

4- (2162) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da İbni MU-seyyeb'den naklen haber verdi ki, Ebû HÜreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Saüaüahu Aleyhi ve Seltem):
«Müslömanın müsluman üzerindeki hakkı beş haslettir.» buyurdular. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbni Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû HÜreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Bir müsluman için din kardeşine vâcib olan beş haslet vardır. Selâmı almak, ekstrana teşmît, davete İcabet, hastayı dolaşmak ve cenazelerin arkasından gitmek...» buyurdular.
Abdûrrezzâk demiş ki: Ma'mer bu hadîsi Zührî'den mürsel olarak rivayet ederdi. Onu bir defa İbni Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den nakletmiş olmak üzere müsned rivayet etti.

5- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zat îbni Ca'fer'dir), Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Setlem):
«Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır.» buyurmuş. (Kendisine) :
— Nedir onlar ya Resûlallah? denilmiş :
«Ona rastladığın zaman selâm ver, seni çağırırsa icabet et, senden nasihat dilerse ona nasihat et, aksınr da Allah'a hamdederse ona teşmit et, hastalanırsa onu dolaş, öldüğü vakit de arkasından git.» buyurmuşlardır.
Bu hadîsin şerhi «Libâs» bahsinde ve bu bahsin başlarında görülmüştür. Teşmit yahut tesmit, aksırıp da elhamdülillah diyen kimseye yerha-mükellah demektir. Davete icabetten murad ekseriyetle düğün davetidir. Mâni bulunmamak şartıyle bu davete icabet vâcib derecesinde lüzumludur. Çalgı, oyun ve içki gibi şeyler davete icabete mânidirler. Düğünden başka davetlere icabet müstehabdır. Hasta dolaşmak da aynı hükümdedir. Yalnız hastanın yanında fazla oturmamalıdır. Cenazenin arkasından gitmek vazifesi onun namazını kılmakla sona ererse de, kabrine indirilince-ye kadar yanında bulunmak daha faziletlidir.
Nasîhatm birçok mânâlar ifade eden cemiyetli bir kelime olduğunu evvelce görmüştük. Burada ondan murad öğüttür. Yâni din kardeşin senden herhangi bir hususa dair öğüt isterse, kendisine müdahenesiz, yalansız olarak doğru dürüst nasihatta bulun, demektir.

4- Kitap Ehli Olanlara Evvela Müslümanın Selam Vermesinin Yasaklanması ve Onların Selamının Nasıl Alınacağı Babı

6- (2163) Bize Yahya b. Yahya rivayet «tti; (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Ubeydullah b. Ebî Bekir'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Enes'i Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, derken işittim. H.
Bana İsmail b. Salim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ebî Bekr, dedesi Enes b. Mâlik' den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Setlem);
«Size ehl-İ kitap olanlar selâm verirlerse ve aleyküm deyiverin!» buyurmuşlar.

7- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. H.
Bana Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni İbni Haris) rivayet etti.
Her iki râvi, bize Şu'be rivayet etti, demişlerdir. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr dahî rivayet ettiler. Lâfz her ikisinindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yî, Enes'den naklen rivayet ederken dinledim. Peygamber (SatlaUahü Aleyhi ve Sellem)'İn ashabı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
— Ehl-i Kitap hize selâm veriyorlar. Onların selâmını nasıl alalım? diye sormuşlar. (O da) :
«Ve aleyküm deyin!» buyurmuşlar.

8- (2164) Bize Yahya b. Yahya İle Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. Lâfız Yahya b. Yahya'nındır. (Yahya b. Yahya : Ahberanâ, ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar, dediler ki) :
Bize İsmail (bu zât İbni Ca'fer'dir), Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da İbni Ömer'i şunu söylerken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, yahudiler size selâm verdikleri vakit, her biri Essâmu aleykum der. Sen de aleyke deyiver!» buyurdular.

9- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahmaıı, Süfyân'dan, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den, ó da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SeIİem)*den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o :
«Siz de ve aleyke deyiverin!» demiştir.

10- (2165) Bana Araru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Yahudilerden bir cemâat Resûlüllah (SaHaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına girmek için izin istediler ve : Essâmualeyküm, dediler. Âişe de: Bilâkis sam ve lanet sizin üzerinize olsun, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ya Âişe! Şüphesiz ki, Allah her işte yumuşaklığı sever!» buyurdular. Âişe ;
— Ne söylediklerini işitmedin mi? dedi. «Ben "ve aleyküm" dedim.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Hasen b. Ali El-Hulvânî ile Ahd b. Humeyd hep birden Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Her iki râvî Zührî'den bu isnadla rivayet etmişlerdir. Her İkisinin hadîsinde de : «Resûlüllab.
(Saüaüahü Aleyhi ve SeltemJ:
«Ben "aleyküm" dedim.» buyurdular» ibaresi vardır. (Vav)'i anmamışlardır.

11- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye, Âmeş'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Seliem) 'e ya-hudilerden bir takım insanlar geldi. Ve : Essâmu aleyke yâ Ebâ'l-Kâasım! dediler. (O da) :
«Veateyküm...» buyurdu. Âişe demiş kî: Ben:
— Bilâkis sâm ve zâm sizin üzerinize olsun! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Seliem):
«Ya Âişe! Kötü, konuşur olma!» buyurdu. Âişe:
— Ne söylediklerini işitmedin mi? dedi. O da :
«Ben onların söylediklerine karşılık vermedim mi (sanıyorsun)? "V« aleyküm" dedim.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'la b. Ubeyd haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'meş bu isnadla rivayet etti. Yalnız o şöyle demiştir:
«Âişe hemen maksatlarını anladı ve onlara sövdü. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sus ya Âişe! Çünkü Allah çirkin sözü ve çirkin söz söylemeyi sevmez.» buyurdular.»-
Şunu da ziyade etmiştir :
«Bunun üzerine Allah (Azze veCelle) sana gelirlerse, sana Allah'ın vermediği selâmı verirler. İlâh... âyeti kerîmesini indirdi.» [1]

12- (2166) Bana Harun b. AbdİIlah ile Haccâc b. Şâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu söyledi : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillah'i şöyle derken işitmiş. Yahudilerden bâzı kimseler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e. selâm verdiler. Ve: Essâmü aleyke yâ Ebâ'I-Kâasım, dediler. O da :
«Ve aleyküm...» buyurdu. Bunun üzerine Âişe hiddetlenmiş olarak:
— Onların ne söylediklerini işitmedin mi? dedi.
«Hayır, İşittim. Onlara cevap da verdim. Onların aleyhine bizim duamız kabul edilir. Fakat bizim aleyhimize onların duası kabul edilmez.» buyurdular.

13- (2167) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülaziz (yâni Derâverdi), Süheyl'den, o da babasından, ö da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüen; :
«Yahudilerle Hıristiyanlara evvelâ siz selâm vermeyİnS Onlardan birine bir yolda rastlarsanız, onu yolun dar yerine sıkıştırın.»

buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H. Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki', Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize CerİR rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Süheyl'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Veki'in hadîsinde :
«Yahudilere rastladığınız vakit.» İbni Ca'ler'in, Şu'be'den rivayet ettiği hadîste :
«Ehl-i kitap hakkında ded'ı kİ...» Cerir'in hadîsinde ise:
«Onlara rastladığınız vakit...» ibareleri vardır. Ama müşriklerden hiç birinin adını söylememişlerdir.
Bu babın Enes, Abdullah b. Ömer ve Hz. Âişe hadîslerini Buharı «İstizan» bahsinde tahrîc etmiştir. Bu rivayetler ehl-i kitap denilen hıristiyanlarla yahudilere rastlandığı zaman selâm hususunda nasıl hareket edileceğini onların selâmının nasıl alınacağını yolda onlarla karşılaşıldığı vakit kendilerine nasıl muamele yapılacağını bildirmektedirler. Ehl-i kitap selâm verdikleri vakit selâmlarının alınacağında ulema ittifak etmişlerdir. Yalnız onlara: «Ve aleykÜmüsselâm...» denilmez, sadece «aleyküm» sözüyle iktifa edilir. Görülüyor ki : Babımız rivayetlerinin bazısında (vav)'la «ve aleyküm», bazısında da (vav)'sız ola^ rak -aleyküm» denileceği bildirilmiştir. (Vav)'la rivayeti daha çoktur. Bu takdirde cümleye iki türlü mânâ verilir :
1- Yahudiler «essâmüaleyküm» sözleriyle «Ölüm sizin üzerinize olsun» derler. Buna karşılık müslümamn «ve aleyküm» diye cevap vermesi «Sizin üzerinize de» demek olur ki; verilenle alınan selâmın mecmuu şöyle olmuş olur : Ölüm hususunda siz ve biz müsaviyiz, siz bize Ölüm istiyorsanız, siz de öleceksiniz, biz de, bu hususta hepimiz müsaviyiz.
2- Bu cümledeki (vav) edatı atıf ve teşrik için değil, istinaf içindir. Ve cümle şöyle takdir olunur : Sizin üzerinize de hak ettiğiniz zem ve hakaret gelsin. (Vav)'ı hazfedenlerce cümlenin takdiri: «Bilâkis ölüm sizin üzerinize olsun şeklindedir. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre bazı ulema cümleden (vav)'in hazfını tercih etmişlerdir. Maksatları hükümde müslümanlan ehl-i kitapla ortak olmaktan kurtarmaktır. Mâliki1er'den İbni Habib'in kavli budur. Diğer ulema (vav)'ı hazfetmeden bırakmışlardır. Nitekim hadîsin ekser rivayetlerinde bu cümle (vav) ile gelmiştir.
Bir takımları yahudilere «aleykümüssel&m» diye karşılık verileceğini söylemişlerdir. Selâm taşlar, demektir. Cümlenin mânâsı: «Sizin üzerinize taşîar yağsın.» demek olur. Nevevî bunun zayıf olduğunu söylemiştir.
Hattâbi umumiyetle hadis ulemâsının bu cümleyi (vav)'la rivayet ettiklerini, İbni Uyeyne"nin ise (vav)'sız rivayet ederdiğini söylemiş. «Doğrusu da budur,* demişse de Nevevî bu görüşe katılmamıştır. O şöyle diyor : «Doğrusu (vav)'m isbatı da, hazfı de caiz olmaktır. Nitekim rivayetler böyle gelmiştir. Hatta ekser rivayetlerde olduğu gibi (vav)'la rivayet daha güzeldir. Bunda hiç bir zarar yoktur. Çünkü sâm ölüm demektir. Ölüm bize de vardır, onlara da. Şu halde (vav)'la atfederek yapılan rivayette bir zarar yoktur.»
Ekser ulemâya göre- yahudilerle hiristiyanlara evvelâ müslüman selâm veremez. Fakat onlar selâm verirse «vealeyküm» yahut «aleyküm» diyerek selâmlarını almak gerekir. Delilleri Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Setlem)'in :
«Yahudilerle HırİstİyanlaraevvelâSiz selâm vermeyin...» hadîsiyîe «Ehl-i kitap size selâm verirlerse "ve aleyküm" deyiverin...» hadîsleridir. Ulemadan bir taifenin yahudi ve hıristiyanlara evvelâ müslüma-nın selâm vermesini caiz görmüşlerdir. Bu kavil İbni Abbâs, Ebû Ümâme ve İbni Ebî Muhayrîz hazeratmdan rivayet olunmuştur. Bu zevatın delilleri hadîslerin umumuyla selâmı ifşa hadîsidir. Fakat Nevevî : «Bu hüccet bâtıldır. Çünkü âmmdır; yahudilerle hıristiyanlara evvelâ siz selâm vermeyin hadîsîyle tahsis olunmuştur,» diyor. Bazıları Ehl-i kitaba onlardan önce davranarak selâm vermek mekruhtur. Fakat haram değildir, demişlerse de Nevevî bunun da zayıf olduğunu söylemiştir. Çünkü bu husustaki nehiy tahrim ifade eder. Kaadî Iyâz'm beyanına göre ulemâdan bir cemâat ihtiyaç ve zaruret için ,hıristiyanlarla yahudilere selâm verilebilir, demişlerdir. Alkame ile İbrahim Nehaî 'nin mezhepleri budur. Evzâî'nin : «Ehl-i kitaba sen selâm verirsen bilmiş ol ki, sulehâ da selâm vermişlerdir; sen selâm vermezsen, suleha da selâm vermemiştir.» deaiği rivayet olunur. Bu sözün manası; versen de caiz, vermesen ae, demektir.
Ulemadan bir taife ehl-i kitaba selâm verilemeyeceğine kaildir.
lviusiumanla kâfirden mürekkeb bir cemaata veıev Ki, içlerinde bir tek musiuman buıunsun seıam vermek caizdir. tmraoaKi selamdan müs-lüman kasdedilir.
Zara: Ayıp ve kusur manasınadır. Resûlüllah (SatlailaJıü Aleyhi ve Seilem)in Hz. Âişe'ye:
«Yâ Âişe! Kötü konuşur olma!» buyurmasından murad cna rıfki mülâyemetıe muamelede buıunmasını öğretmek, aceıe etmeyip bir şeyin na-kikatmı araştırması gereKtiğmüe tenpınte bulunmak içindir. Tünakika Kesülüilaı [Sailallahu Aleyhi ve Sellem) kufıâra birçok maııar vererek kaiblenni İslama yatıştırmaya çalışmıştır. Konugunten terbiye ve ııezaKeıe dikkat buyurması buna nısbeue evıevıyette kalır.

Bu Rivayetlerden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:

1- Fazilet sahiplerinin zarar gelmemek şartıyle şaşkınların sefahatine göz yummaları müstehabdır. İmam Şafiî: «Tedbirli âkil kendini gafil gösteren zekidir.» demiştir.
2- Gayri rmislimler yolun dar tarafından yürümeye mecbur edilirler. Yoldan geçen müslüman yoksa istedikleri yerden geçebilirler. Ancak bu sıkıştırma uçuruma düşürecek veya duvar gibi bir şe>e çarptıracak mahiyette olmamalıdır.
3- Sertlik göstermeye hacet olmadıkça rıfk-ı mülâyemet, sabır vç nezaketle muamelede bulunmak müstehabdır.

5- Çocuklara Selam Vermenin Müstehab Oluşu Babı

14- (2168) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü şeym, Seyyâr'dan, o da Sabit El-Bûnânî;den, o da Encs b. Mâlik'den naklen haber verdi ki: Resulü ilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazı çocukların yanından geçmiş de onlara selâm vermiş.

(...) Bu Hadîsi bana İsmail b. Salim de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hüşeym haber verdi. (Dedi ki) : Bize Seyyar bu isnadla haber verdi.

15- (...) Bana Amr b. Alî ile Muhammed b. Velîd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Seyyâr'dan rivayet etti. <Dedi ki) : Sabit El-Bünânî Ue birlikte yürüyordum. Az sonra bir takım çocukların yanma uğrayarak onlara selâm verdi. Sabit şunu anlattı ki : Kendisi Enes'le beraber yürüyor-muş. O da bîr takım çocukların yanma uğrayarak onlara selâm vermiş, Enes de anlatmış ki, kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte yürüyormuş. O da bir, takım çocukların yanına uğrayarak onlara selâm vermiş.

Bu hadîsi Buharî ile Tirmizî «Kitâbu'l-İstizan»'da; Nesâî «Elyevm velleyle» bahsinde tahrîc etmişlerdir. Hadîs-i şerif çocuklara selâm vermenin ve tevazu göstererek selâmı herkese ifşa etmenin müstehab olduğuna delildir. Bu hususta bütün ulema müttefiktir. İçlerinde çocuklar bulunan cemaattan bir çocuk selâm alsa, diğerlerinden borç sakıt olur mu, olmaz mı? meselesinde Şâfii1er'den iki kavi rivayet olunmuştur. Esah kavle göre sakıt olur. Cumhura göre bir çocuk, bir adama selâm verse alması lâzım gelir.
Kadınlara gelince aralarında mahrem bulunmadıkça erkekler kadınlara selâm veremez. Rabîa: «Erkekler kadınlara, kadınlar erkeklere selâm veremez» demiştir. Nevevî bu sözün hata olduğunu söyler. Onun beyânına göre Şâfiiler'Ie cumhurun mezhebi şudur : Kadınlar cemâat halinde iseler, erkek onlar selâm, verir. Bir kadınsa, ona başka kadınlar, kendi kocası ve mahremi, câriye ise sahibi selâm verebilirler. Bu hususta kadının güzel veya çirkin olmasının, hükmü yoktur. Kadın yabancı ise kendisinden şehvetlenilmeyecek kadar ihtiyar olduğu takdirde ona selâm vermek, keza onun da erkeğe selâm vermesi 'müstehab olur. Birbirlerinin selâmım almak lâzımdır. Kadın genç yahut şehvetlenilecek yaşlılardan ise ecnebi bir erkek ona selâm veremediği gibi, o da erkeğe selâm veremez. Birbirlerine selâm verirlerse cevap beklemeye hakları yoktur.

6- Perde Kaldırmak ve' Benzeri Alametleri İzin Saymanın Cevazı Babı

16- (2169) Bize Ebû Kâmil El-Câhderî ile Kuteybe b. Saîd her ikisi Abdül-Vâhid'den rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Abdül-Vâhid b. Ziyad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Ubeydillah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Süveyd rivayet etti (Dedi ki) : Abdurrahman b. Yezid'i dinledim. (Dedi ki) : Ben İbni Mes'ud'u şunu söylerken işittim. Bana Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Senin yanıma girmek için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. (Bu) Tâ seni nehyedinceye kadar (böyle) gidecektir.» buyurdular.

(...) Bize feu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdil-lah b. Nümeyr ve İshâk b. İbrahim dahî rivayet ettiler. İshâk Ahberanâ; ötekiler; Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. İdris, Hasen b. Ubeydillah'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîs-i şerif bir kimsenin yanına girmek için izin sayılmak üzere konulan alâmete itimad caiz olduğuna delildir. Vali, Kaymakam veya Hâkim gibi bir kimse kapısındaki perdenin kaldırılmasını, umumun girmesi için izin saysa yahut bunu bir taifeye veya sahsa tahsis etse, perdenin kalktığı görüldüğü zaman içeri girmek caizdir. Bir kimse böyle bir alâmeti çocuklarıyle hizmetçilerinin yanına girmeyi için de kullanabilir. Artık perdeyi indirdi mi yanma izinsiz girilemez demektir. Kaldırdığı vakit İzinsiz girilir.

7- İnsanın Hacetini Görmek İçin Kadınların Dışarıya Çıkmalarının Mubah Kılınması Babı

17- (2170) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyle ile Ebû Küreyb rivayet et tiler. (Dediler ki) : Bize Ubejdullah Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o d Aişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş : Üzerine perde çekildikten sonra Şevde hacetini görmek İçin dışarı çıktı. Kendisi cismen bütün kadınlardan uzun, vücutlu bir kadındı. Kendisini tanıyanlara gizli kalmazdı. Onu Ömer b. Hattâb gördü ve :
— Yâ Şevde! Vallahi bizden gizlenemiyorsun! Nasıl dışarı çıkacağına bir bak! dedi. Bunun üzerine Şevde hemen bozularak geri döndü. Re-sûlüllah (Sattaltahü Aleyhi ve Setlem) benim evimde idi. Kendisi akşam yemeği yiyordu. Elinde bir kemik vardı. Şevde içeri girerek:
— Yâ Resûlallah! Ben dışarı çıktım da, Ömer bana şöyle şöyle (lâf-laf) söyledi, dedi. Az sonra Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seüemf'e vahiy geldi. Sonra kendisinden (o ağırlık) kaldırıldı. Kemik hâlâ elinde idi. Onu bırakmamıştı.
«Gerçekten hal şu ki, size hacetiniz için dışarı çıkmanıza izin verildi.» buyurdular.
Ebû Bekr'in rivayetinde: «Cismi bütün kadınlardan uzundu» cümlesi vardır. Ebû Bekr kendi hadîsinde : «Hişâm, yâni helaya, dedi.» cümlesini ziyade etti.

(...) Bu hadîsi bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam bu İsnadla rivayette bulundu. Ve:
«Şevde vücudu bütün insanlardan uzun bir kadındı.» dedi. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında da: «O akşam yemeği yiyordu.» dedi.

(...) Bu hadîsi bana Süveyd b. Saîd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir, Hişam'dan, fcu isnadla rivayet etti.

18- (...) Bize Abdül-Melik b. Şuayb b. JLeys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlid, İbni Şihab'dan, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SallalİahüAleyhi veSellem)yin zevceler helaya git mek istedikleri zaman geceleyin menâsıa çıkarlardı, orası geniş bir yerdi
Ömer b. Hattab da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ye: Kadınlarını ört! diyordu. Ama Resûlüllah f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmıyordu. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Şevde binti Zem'a gecelerden bir gece yatsı zamanı dışarı çıktı. Kendisi uzun bir kadındı. Ömer ona seslendi:
— Dikkat!.. Seni tamdık yâ Şevde! (Ömer bunu) tesettür emri indirilsin diye (yaptı).
Âişe : «Bunun üzerine Allah (Azze ve Ceile) tesettürü İndirdi.» demiş.

(...) Bize Amru'n-Nakıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baîbam, Sâlih'den, o da İbn Şihab'dan bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Taharet» ve «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Menâsi: Yerler mânâsına gelir. Bu yerlerin şimdiki helaların yerini tuttuğu anlaşılıyor. Hişam : «Kadınların hacetleri için dışarı çıkmasından murad helaya gitmek için çıkmalarıdır. Maişet derdine ait her hacet için çıkmaları değildîr.> demiştir. Bu hadise hicab âyeti inmezden önce vuku bulmuştur. Kirmânî'ye göre iki defa vâki olması muhtemel. Bâzıları birinci hicabda ikinci hicabın başka başka şeyler olduğunu söylemişlerdir. Bu meselenin hülâsası şudur ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerini ecnebi erkeklerin görmesi Hz. Ömer'in kalbinde nefret uyandırmış. Ona kadınlarını örtmesini söylemiş. Hicab âyeti ininceye kadar bunu birkaç defa tekrar ve te'kid etmiştir. Sonra ezvacı tâbiratın örtünmüş dahî olsalar meydana çıkmamalarını, şahıslarının kafiyen görünmemesini istemiştir.

Bu babda zikredilen hadîslerin hepsi tesettüre delâlet etmektedir. Buradaki Hz. Âişe hadîsinde sarahaten zikredilmemişse de zımnen yine anlaşılmaktadır. Kaadî Iyâz: «Örtünmenin farz olması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ın zevcelerine mahsûs hükümlerdendir. Onların yüz ve ellerini örtmeleri bilittifak farzdır. Bu yerleri şahitlik esnasında veya başka hususta açmaları caiz değildir. Helaya gitmek gibi bir zaruret olmadıkça örtünmüş bile obalar şahıslarını göstermeleri caiz değildir. Nitekim Hz. Hafsa hadîsinde vârid olduğu üzere Ömer (Radiyallahu anh) vefat edince Hafsa'yi şahsı görünmesin diye kadınlar örtmüş; Zeyneb (Radiyallahu anha) vefat edince şahsı görülmesin diye naşının üzerine çadır kurulmuştur.» demiştir. Aynî bu sözleri naklettikten sonra şunları söylemiştir : «Başka kadınların kılık kıyafetleri pejmürde olmak sert ve kaba giyinmek, koku sürünmemek, azaları örtülmek ve zinetlenip kırıtmamak, seslerini de kaldırmamak şartiyle muhtaç oldukları işleri için dışarı çıkmalarının caiz olduğunda hilaf yoktur.

Hadis-i Şeriften Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Büyüklere ve fazilet sahiplerine menfaatları icâbı nasıl hareket etmeleri gerektiğini tenbihte bulunmak ve bunda ısrarla tekrar etmsk caizdir.
2- Kadın bir hacetten dolayı mu'tadı olan bir yeie gitmek için kocasının izni olmaksızın evinden çıkabilir. Çünkü buna şeriat izin vermiştir.
3- Hadîs-i şerif Hz. Ömer'in menkabesine delildir.

8- Yabancı Bir Kadınla Başbaşa Kalmanın ve Onun Yanına Girmanin Haram Kılınması Babı

19- (2171) Bize Yahya b. Yahya ile Alî b. Hucur rivayet ettiler. Yahya: Ahberana, tbni Hucr ise: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Hüşeym Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Sabbâh ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hüşeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr Câbir'den naklen haber verdi. Câbir (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dikkat!.. Sakın bir adam dul bir İcadının yanında gecelemesin, ancak nikâhlısı veya mahremi olursa o başka.» buyurdular.
Ulemânın beyanına göre bu hadîste dul kadının zikredilmesi ekseriyetle onun yanına girildiği içindir. Kızlar adeten erkeklerden daha fazla korunur ve kaçarlar. Hadîste kızın zikre dilmeme si bundandır. Bir de ha-dîs-i şerîî tenbih kabilindendir. Âdeten yanına girip çıkmakta pek beis görülmeyen kadın hakkında hüküm bu olunca, kız hakkında da aynı hükmün sabit olacağı evleviyette kalır. Hadîs-i şerîf ecnebi yâni nikâhı caiz olan bir kadınla başbaşa kalmanın haram olduğuna mahremleri ile bir arada kalmanın ise mubah olduğuna delildir. Bu hususta ulema müttefiktirler. Mahremden murad : O kadınla evlenmesi ebediyen haram olan erkeklerdir.

20- (2172) Bize Kuteybe b, Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habib'den, o da Ebû'l-Hayr'dan, o da Ukbe b. Amir'den naklen haber verdi ki: Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Kadınların yanına girmekten sakının!» buyurmuş. Bunun üzerine en-sardan bir zât:
— Yâ Kesûlallah! Kayına ne buyurursun? demiş.
«Kavın ölümdür!» cevâbını vermiş.

(...) Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Amr b. Haris ile Leys b. Sa'd, Hayve b. Şüreyh ve başkalarından naklen haber verdi ki, bu zevata Yezid b. Ebî Habib bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmiş.

21- (...) Bana yine Ebû'i-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Ben Leys b. Sa'd'ı da şöyle derken işittim.
Kayın, kocanın kardeşi ve kocanın yakınlarından amca oğlu ve emsali gibi benzerleridir.
Bu hadîsi Buhârî ile Tirmizî «Nikâh» bahsinde; Nesâi «Kitâhu Işrati'n-Nisa*>'da tahrîc etmişlerdir.
Hamv: Damadın babalan ile oğullarından geri kalan akrabasıdır. Tirmizî: «Hamv kocanın babası demek olduğu söylenir. Galiba gelini ile başbaşa kalması mekruh görülmüştür» demiştir. Bu hususta Leys b. Sa'd da şunları söylemiştir : «Lügat ulemâsı ittifak etmiştir ki, hamv: Kadının kocasının babası, amcası, kardeşi, kardeşi oğlu, amcası oğlu ve bunlara benzer akrabasıdır. Hatenler ise : Zevcenin yakınlarıdır. Her ikisinin yakınlarına sıhr denilir.»
«Kayın Ölümdür» cümlesinden murad, ondan fitne ve kötülük gelmesi başkalarından daha fazla mümkündür. Çünkü kimse yadırgamadan kolaylıkla kadının yanına girer çıkar ve onunla başbaşa kalabilir. Binâenaleyh başkalarından daha ziyâde ondan korkulur demektir.
Nevevî diyor ki: «Burada hamvden murad, kocanın babaları ile oğullarından geri kalan akrabasıdır. Babalarla oğullara gelince, onlar karısına mahremdirler. Onlarla bir arada kalması caizdir. Ölümle de vasıf-lanamazlar. Burada murad kardeş, kardeş oğlu, amca, amca oğlu ve bunlara benzer mahrem olmayan kimselerdir. Halkın âdeti bu hususta kayıtsız davranarak tesâhul göstermektir. Bir kimse âdete nazaran kardeşinin kansıyle başbaşa kalır. İşte Ölüm de budur. Böylesi men edilmeye ecnebiden daha lâyıktır. Hadîsin doğru mânâsı da budur...»
Kaadî Iyâz: «Bu hadîsin mânâsı, bir kadının kayınları ile başbaşa kalması, dinde fitne ve helake sebep olur, demektir. Bunu Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Ölüm helakine benzetmiştir. Ve bu söz şiddet makamında söylenmiştir.» diyor.

22- (2173) Bize Harun b. Ma'rut rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. H.
Bana Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb Amr b. Hâris'den naklen haber verdi. Ona da Bekr b. Sevâ de rivayet etmiş, ona da Abdurrahman b. Cübeyr rivayet etmiş, ona da Abdullah b. Amr b. Âs rivayet etmiş ki: Benî Hâşim'den birkaç kişi Esma binti Umeys'İn yanına girmişler. Derken Ebû Bekr'i Sıddik, da girmiş. Esma o gün onun nikâhı altında imiş. Ebû Bekr bu zevatı görmüş ve bundan hoşlanmamış. Bunu Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem} fe anlatmış ve:
«Ama hayırdan başka bir şey görmedim» demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, Allah Esma'yi bundan beri kılmıştır.» buyurmuş. Sonra Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde ayağa kalkarak:
«Bu günümden sonra sakın bir adam beraberinde bir veya iki kişi olmadan, kocası evde bulunmayan bir kadtnin yanına girmesin!» buyurmuşlar.
Muğîbe : Kocası evde olmayan kadın, demektir. Kocasının şehir hâricinde uzak bir yere gitmesiyle evinden çıkıp şehir içinde bulunması

arasında hükmen bir fark yoktur. Nitekim bu kıssada Hz. Ebû Bekr evinde bulunmamış, fakat şehirden de dışarı çıkmamıştır. Nevevî diyor ki : «Hadîsin zahirine bakılırsa beraberinde iki üç kimse bulunan bir adam kendisine ecnebi sayılan bir kadınla bir yerde bulunabilecektir. Ulemamıza göre meşhur olan kavi ise bunun haram olmasıdır. Şu halde hadîs salâh ve doğruluklarından dolayı kendilerinden kötülük beklenmeyen bir cemâat, bir kadının yanma girebilir diye te'vîl olunur. Kaadi 1yâz da bu te'vile benzer bir işarette bulunmuştur.»

9- Bir Kimse Bir Kadınla Başbaşa Görülür de O Kadın Zevcesi Yahut Mahrem Akrabası Olursa, Sü-i Zannı Gidermek İçin: Bu Kadın Filancadır, Demesinin Müstehab Olduğunu Beyan Babı

23- (2174) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, Sabit El-Bûnânî'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Satlatlahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarından birinin yanında İmiş. Derken yanından bir adam geçmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çağırmış, adam da gelmiş ve:
«Ey filân! Bu benini zevcem filancadır.» buyurmuş. Bunun üzerine o zât:
— Yâ Resûlallah! Her kim hakkında zanna kapılırım da, senin hakkında zanna kapılmam! demiş. Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi ve Setlem):
«Şüphesiz ki, şeytan insanın kanının akfeğı yerden akar!» buyurmuşlar.

24- (2175) Bize Ishâk b. ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da AH b. Hüseyin'den, o da Safiyye binti Huyeyy'den naklen haber verdi. Safiyye şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfa girmişti. Ben de geceleyin onu ziyarete geldim. Ve kendisiyle konuştum. Sonra evime dönmek üzere kalktım. Beni evime götürmek için o da kalktı.
Safiyye'nin evi Üsame b. Zeyd'in hanesinde idi. Derken oradan en-sârdan iki zat geçti. Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'i görünce hızlandılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Ağır olun! Bu kadın Safiyye bînti Huyeyy'dir.» buyurdu. Adamlar:
— Sübhanallah yâ Resûlallah! dediler. - Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz şeytan insanın kanının aktığı yerden akar. Ben de sîzin kalblerinize şerr atar diye korktum.» buyurdular. Yahut (şerr yerine) şey dedi.

25- (...) Bana bu hadisi Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, ZÜhrî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize AH b. Hüseyn haber verdi. Ona da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Sa-fiyye haber vermiş ki: Kendisi ramazanın son on gecesinde mescidde İti-kâfı esnasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ziyarete gelmiş ve onun yanında bir müddet konuşmuş. Sonra evine gitmek üzere kalkmış. Onu götürmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalkmış... Sonra râvi, Ma'mer'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur. Yalnız o: «Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, şeytan insanın kanının ulaştığı yere ulaştr.» buyurdu.» demiş; «Akar» dememiştir.
Hz. Safiyye rivayetim Buhârî «İtikat», «Edeb», «Ahkâm-ve «Hums» bahislerinde; Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm» ve «Ki-tâbu'I-Edeb»'de Nesâî «İ'tikâf»'da; İbni Mâce «Savm» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîr etmişlerdir.
Bu rivâyetlerdeki kıssanın ayrı ayrı İki defa vuku bulmuş olması muhtemel olduğu gibi, her iki rivayetin aynı kıssaya ait olmaları da mümkündür. Bu takdirde birinci rivayet te'vîl olunur ve geçenler iki idi. Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) biriyle konuştuğu için burada bir adam gösterilmiştir, denilir. Hz. Safiyve (Radivaltahü anha) Haybe r reisi Huyeyy b. Ahtab'm kızıdır. Ümmü Yahya künyesini taşırdı.
Kaadî Iyâz ve başkalarının beyânına göre ulemadan bazıları şeytanın, insanın kanına girip dolaşmasını hakikat mânâya hamletmiş. Ve : Allah ona insanın İçinde ve kanında dolaşacak kuvvet ve kudreti halketmiştir.» demişlerdir. Diğer bazı ulemaya göre bu söz şeytanın çok vesvese verdiği ve insanı çok yoldan saptırdığı için istiare edilmiştir. Sanki şeytan insandan ayrılmamak hususunda onun kanı mesabesindedir. Bir takımları : «Şeytan vesvesesini bedenin ince mesamatına bırakır, oradan vesvese kalbe ulaşır» demişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye tesadüf eden iki zâtın ensardan Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr oldukları rivayet edilir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selİlem)"in yarıındakine işaretle: «Bu Safiyye bİnti Huyeyy'dir.» Diğer rivayete göre : «Bu benim zevcenidir.» diye beyânda bulunması üzerine bu zevatın; «Sübhanallah yâ Resûlallah!» mukabelesinde bulunmaları hakikat mânâya da hamledilebilir, kinayeye de, Hakikata hamledilirse bu sözden mu-rad: Biz Resulünün müttehem olmasından Allah'ı tenzih ederiz. O yakışmaz bir fiil ve harekette bulunmaz, demektir. Kinayeye hamledilirse maksad Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin bu sözüne şaştıklarını bildirmektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- İtikâfa giren kimse ziyaretçisini geçirmek ve onunla konuşmak gibi mubah işleri yapabilir.
2- Kadın itikâfda olan yakınını ziyaret edebilir.
3- Sû-i zanna sebep olacak şeylerden korunmak ve bu hususta başkalarını Öğretmek müstehabdır.
4- Kadın geceleyin dışarı çıkabilir.
5- Bir şeye şaşıldığı zaman Sübhanallah denilebilir.
6- Yanında kadın bulunan erkeğe selâm vermek caizdir.
7 - Hadîs-i şerif Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selİlem)'in ümmetine karşı gösterdiği sonsuz şefkat merhamete delildir. Burada şeytanın oradan geçen iki zatın kalblerine sû-i zan vesvesesi vereceğinden korkmuş ve. yanmdakinin kim olduğunu beyan etmiştir. Zira Peygamberlere karşı sû-i zanda bulunmak bil'icma küfürdür.
8- Şeytanın mekrinden korunmak için hazırlıklı bulunmak gerekir.
9- Bir şeyi ta'zim ve ondan şaşıldığmı ifâde için tesbihde bulunmak caizdir.

10- Bir Meclise Gelip de Bir Aralık Bulan Kimsenin Oraya Oturacağını, Aksi Takdirde Cemaatin Arkalarına Oturması Lazım Geldiğini Beyan Babı

26- (2176) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'den, ona okunanlar meyanında İshâk b. Ahdillah b. Ebî Talha dan naklen rivayet etti. Ona da Akîl b. Ebî Talibin azatlısı Ebû Mürre, Ebû Vâkıd EI-Leysî'den naklen haber vermiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberinde cemâat olduğu halde mescidde otururken üç nefer gelivermiş. Onların ikisi Resûlüllah (SallallahüIAleyhi ve Seliem) 'in yanına gelmişler, biri gitmiş. Bu iki kişi Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ye Seliem) 'in başında dikilmişler. Biri halkada bir aralık görerek oraya oturmuş. Diğeri cemâatin arkalarına oturmuş. Üçüncüsü ise dönüp gitmiş. Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) oradan ayrılınca :
«Size bu üç kişiyi haber vereyim mi? Bunlardan biri Allah'a sığındı, Allah da onu sığındırdı. Diğeri utandı, Allah da ondan istihya etti. Sonuncuya gelince, o yüz çevirdi. Allah da ondan yüz çevirdi.» buyurmuşlar.
Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb (bu zât İbni Şeddat'tır) rivayet etti. H.
Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Habban haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebân rivayet etti. Her iki râvi demişler ki: Bize Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti ki: İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha kendisine bu isnadda bu mânâda bu hadîsin mislini rivayet etmiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-İlim» ile «Kitâbu's-SalâU'da; Tirmizî «İstizan» bahsinde; Nesâî «Kitâbu'l-İlim»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîste hazf vardır. Takdiri şöyledir : Ashâb-ı kiram: Bu üç kişinin kimler olduğunu haber ver yâ Resûlallah! demişler, o da:
«Onlardan biri Allah'a sığındı. Allah da onu sığındırdı. Diğeri utandı, Allah da ondan istihya etti. Sonuncuya gelince; o yüz çevirdi. Allah da ondan yüz çevirdi.» diye cevap vermiştir. Görülüyor ki, bu cevaplarda edebiyatçıların mügâkele dedikleri sanat vardır. Verilen cevaplar şekil itibariyle suâle uygun düşüyorsa da mânâ başkadır. Çünkü îva sığındırmak yâni evine kabul etmektir. Bu Allah Teâlâ hakkında mütesavver değildir. Binâenaleyh mecazdır. Ve kelimenin lâzimî mânâsı kastedilmiştir ki, o da hayra ulaştırmak istemektir. Yâni melzum zikredilmiş, lâzım kasdedilmiştir. Bâzıları bunun mânâsı Allah'ın o kimseyi cennetine sığın dır ma sı dır, demişlerdir. Allah'ın istihyası da böyledir. Yâni o da Mecâz-ı mürselin melzûmu zikr lâzımı irade nev'indendir. Çünkü utanmak mânâsına gelen haya insana ayıplanacağından korktuğu bir şeyden dolayı âriz olan değişme ve kırgınlıktır. Allah Teâlâ hakkında bu imkânsızdır. Binâenaleyh bununla lâzimî mânâsı olan azabı terk etmek kasdedilmiştir. Allah'ın yüz çevirmesi dahî aynı şekilde mecaz olup bununla Allah'ın gazabı kasdedilmiştir. Böyle zahirî mânâsına hamli mümkün olmayan yerlerde kaide bu gibi lâfızların lâzimî mânâları murad olunmaktır. Hakikî mânâ ile mecazi mânâ arasındaki alâka lüzumdur. Hakikî mânâyı kasdetmekten men eden karine ise akıldır. Çünkü akıl bu gibi şeylerin Allah'dan sâdır olabileceğini tasavvur edemez. Kirmânî buradaki mecazların teşbih olması ihtimâlinden de bahsetmiştir. O halde mânâ şöyle olur : Evine sığındıran, utanan ve yüz çeviren ne yaparsa Allah da onun gibi yapar, demek olur. Yâni fiil fiile benzetilmiş olur.
Buradaki yüz çevirmeden murad hiç bir özrü yokken dönüp gitmeye hamledilmiştir.
Kaadî Iyâz şöyle diyor: «Bir kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den yüz çevirir de uzaklaşırsa mü'min değildir. Eğer bu zât mü'min olup dünyevî bir hacetini veya zaruri bir işini görmek için gitti ise Allah'ın onu îrazı af ve rahmetini terk etmesiyle olur. Onun bir hasenesini kabul etmez, kötülüğünü affetmez.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İlim halkasına oturan kimse Allah'ın himayesindedir. Onun üzerine melekler kanatlarını yayarlar. İbni Battal: «Âliminde talebeyi böylece sığındırması icab eder.» demiştir.
2- Bir kimse âlim bir zatın meclisinde bulunmayı arzu etse de utandığı için gidemese, Allah da ona istîhya muamelesi yapar. Yâni onu azab etmez.
3- İlim meclislerinden yüz çeviren kimse Allah'ın gazabına maruz kalır.
4- İlim ve zikir için mescidde halka olup oturmak müstehabdır.
5- İyi bir iş yapan kimseyi senada bulunmak müstehabdır.
6- Cami, mescit gibi yerlerde nerede yer bulunursa oturmak, kimseyi yerinden kaldırmamak islâmî edeb ve terbiye iktizasıdır. Bu hususta hadîs dahî vardır.
7- Mescitte bir yere önce gelip oturan, o yere başkalarından daha ziyade hak sahibidir.
8- Saf ve meclis halkalarında aralık yer bırakmamak gerektir.
9- Kimseye eziyet vermemek şartıyle sallardaki boş yerlere yürümek caizdir.

11- Bir İnsanı Önceden Oturduğu Mubah Yerinden Kaldırmanın Haram Kılınması Babı

27- (2177) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hunıh b. Muhacir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi.
«Salcın biriniz bir kimseyi yerinden kaldır.p, sonra oraya oturmasın!) buyurmuşlar.

28- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullar b. Nümeyr haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivâyel etti. H.
Bize Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yahya (bı zat Kattan'dır) rivayet etti. H.
Bize İbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-Vahhat (yâni Essekafî) rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan rivâyel etmişlerdir. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Ded ki) : Bize Muhammed b. Bişr ile Ebû Üsame ve İbni Nümeyr rivayet e tiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dun, o da babasından, o di Peygamber iSallaUahü A teyht ve Sellem i'ien naklen rivayet etti:
«Bir adam bîr adamı yerinden kald:np, sonra oraya oturmasın! Lâlcir aralanın, genişleyin!» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû'r-Rabî' İle Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bana Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh' rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. H.
Her iki râvi İbni Cüreyc'den rivayet etmişlerdir. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni İbni Osman) habe verdi.

Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Seitcm)'den naklen Leys'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Fakat hadîste :
«Lâkin; aralanın, genişleyin...» cümlesini anmamışlardır. İbni Cüreyc hadîsinde : «Ben Cuma gününde mi? dedim. Cuma gününde ve başka günlerde cevabını verdi.» cümlesini ziyade etmiştir.

29- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-A'lâ, Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Salimden, o da İbn Ömer'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın biriniz din kardeşini yerinden kaldırıp, sonra onun yerine oturmasın!» buyurmuşlar. İbni Ömer kendisi için biri yerinden kalkarsa oraya oturmazmış.

(...) Bize bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

30- (2178) Bize Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâkıl (bu zat İbn Ubeydillah'dır), Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Sakın biriniz Cuma günü din kardeşini yerinden kaldırmasın. Sonra gidip onun yerine oturmasın. Lâkin; aralanın, desin!» buyurmuşlar.
İbni Ömer rivayetini Buhâri «İstizan» bansında tahric etmiştir.
Nevevi diyor ki : «Bu nehiy tahrim içindir. Bir kimse cuma günü olsun, başka bir günde olsun, namaz veya başka bir şey için mescid-de veya başka bir yerde mubah bir yere otururse, o yerin hak sahibi odur. Başkasının onu yerinden kaldırması haram olur. Delili bu hadîstir. Yalnız ulemamız fetva vermek yahut Kur'ân veya ulum-u şer'iyye okumak için bir kimsenin alışmış olduğu yeri bundan istisna etmişlerdir. Böylesi o yerde hak sahibidir. O geldiği zaman o yere başkası oturamaz.»
Hz. Abdullah b. Ömer 'in kendisine ayağa kalkan kimsenin yerine oturmaması, kendi vera ve takvasıadandır. Yoksa oturması haram değildir. Hz. İbni Ömer burada iki şeyi nazar-ı itibara almış olabilir :
1- Çok defa yerinden kalkan kimse ondan utanır da içinden razı olmadığı halde kalkarak yerini ona verir. İbni Ömer (Radiyaİlahu anh) bu kapıyı kapayarak böyleleri kurtarmıştır.
2- İbâdet hususunda tercih mekruh yahut evlâsını hilâlidir. İbni Ömer başkasının böyle mekruh veya evlânın hilaf; bir dey yapmasına sebep olmamak için oturmaktan kaç;jınııştır

12- Oturduğu Yerden Kalkıp de Sonra Oraya Dönen Kimsenin, O Yerde Hak Sahibi Olması Babı

31- (2179) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti, (Dedi ki» Bize Ebû Avâne haber verdi. Kuteybe şunu Atf söyledi. Bize Abdül'Aziz (yâni İbni Muhammed) rivayet etti. Her iki râvi Süheyl'den, o da haftasından, o da Ebû Hiiireyre'den naklen rivayet etmişler ki: Resûlüllah (ScuhV.hhü Aleyhi ve Sellem):
«BİriniZ ayağa kalktığı vakit. .» Ebû Avane'nin hadîsinde: «BİR kimse oturduğu yerden kalkar da, sonra oraya dönerse, o kimse, o yerde hak sahibidir.» buyurmuşlardır.
Nevevî'nin beyanına göre bir kimse mescidde namaz veya başka bir ibadet için bir yere oturur da sonra abdest almak veya ufak bir iş görmek maksadıyle oradan kalkar ve tekrar dönmeyi niyet ederse, o yerdeki hakkı bâtıl olmaz. Oraya başkası oturmuş olsa bile kaldırmaya hakkı vardır. Oturan kimsenin de kalkması icab eder. Delili bu hadîstir.
Ulemâdan bazıları yerine oturan kimsenin kalkması vâcib değil, müs-tehabdır, demişlerdir ki, İmam-ı Mâ1ik'in mezhebi budur.

13- Kadın Tabiatlı Kimsenin Yabancı Kadınların Yanına Girmesinin Men Edilmesi Babı

32- (2180) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize VekİI' rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Hişam'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize yine Ebû Küreyb rivayet etti. Lâfızı şudur: Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm babasından, o da Zeyneb bint Ümmü Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet »etti ki : Kadın tabiatlı bir adam evde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında bulunuyormuş. Ümmü Seleme'nin kardeşine:
— Yâ Abdellah b. Ebî Ümeyye! Yarıı Allah size Tâif'i fethederse sana filancanın kızını göstereceğim. Çünkü o kıi dörtle gelir, sekizle gider, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu İşitmiş de: «Bunlar sizin yanınıza girmesin!» buyurmuşlar.

33- (2181) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab dürrezzâk Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den nak len haber verdi. Âişe şöyle demiş : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelUm in zevcelerinin yanına kadın tabiatlı bir adam giriyordu. Onu ihtiyaç sa hibi olmayanlardan sayıyorlardı. Derken bir gün Peygamber (Sallaliahı Aleyhi ve Sellem) o adam kadınlar in ilan bâzısının yanında iken içeri gird Adam bir kadın tavsif ediyor :
— Geldiği zaman dörtle gelir, gittiği zaman sekizle gider, diyordı Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemı:
«Dikkat! Görüyorum ki; bu adcım orada ne vardığını biliyor, sak: sizin yanınıza girmesin!» buyurdular,\ Artık onu (girmekten) men ettiler.
Ümmü Seleme rivayetini Buhârî ve «Nikâh», «Libâs ve «Meğazi» bahislerinde; Nesâî «.şratü'n-Nisâ'»'da; İbni Mâce «Nikâh» ve «Hudud bahislerinde muhtelif râvilerden tahric etmi: lerdir.
Muhannes yahut muhannis ahlâk, hareket ve sözünde kadınlara bei zeyen kimsedir. Bâzan yaratılıştan kadına benzer ve tıpkı kadınlar gil konuşur, onun kadına benzemesi kendi arzusuyla değildir. Bu bir ne1 hünsa sayılabilir. (Hünsa; hem erkeklik, hem kadınlık uzvu olan kin sedir.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ilk gördüğü zaman b şey dememesi bundandır. Zâten herkes onun cimâa ihtiyacı olmadığı: zannederdi.
Bazan da doğuştan benzemediği halde kendi arzusuyla kadınlara be: zemeye çalışanlar vardır. Bunlara da muhanne» denir. İşte bahis mevzi olan ve sahih hadîslerde lanet edildiği bildirilen muhannesler bunlard Bir hadîs-i şerifte:
«Kadınların kendini erkeklere benzetenlerine, erkeklerin de kendi kadınlara benzetenlerine Allah lanet etsin!» Duyurulmuştur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'in evine gelen bu muhannesin ismi meşhur kavle göre Hîfdir. Bâzıları Hinb, diğer bâzıları da

Mâti' olduğunu söylemişlerair. Hu bâbda daha başka isimler de zikredilmiştir ki, gelen rivayetlerden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'in bunları çeşitli yerlere surgun ettiği anlaşılıyor.
İbni Keibi'nın beyânına göre Hit vasfettiği kız hakkında ileriye giderek : Ağzı papatya çiçeği gibi, oturduğu zaman iki olur. Konuşursa renk saçar, bacaklarının arasındaki, başaşağı çevrilmiş kab gibidir, demiş. Kesûiüllah {Satlailahu Aleyhi ve Seltem) bunu işitiyormuş : «Sen ona inceden inceye bakmışsın ey Allah'ın düşmanı!» buyurmuş. Sonra kendisini Medine 'den Hama'ya sürgün etmiştir. Tâif fethedilince o kız müslüman olmuş ve Abdurrahman b. Avf'la evlenmiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) dünyâdan gittikten sonra Ebû Bekr {Radcyallahu anh) Hît'i Medine 'ye kabul etmemiş, Hz. Ömer halife olunca bâzı kimseler araya girerek şefaatçi olmuş : Hit arlık zayıf, yaşlı ve muhtaç bir kimsedir, diyerek, Medine'ye gelmesine izin verilmesini rica etmişler. Hz. Ömer de her Cuma Medîne'ye gelerek dilenmesine, sonra yine yerine gönderilmesine izin vermiştir.
Ulemâ Hit'in sürülmesinde üç sebep zikretmişlerdir. Bunlardan biri hadiste beyân edildiği vecihle onun kadına ihtiyâcı olmadığı zannedilmesi, hakikatte ise kadınlara ihtiyâcı olduğu halde gizi eme sidir. İkincisi : Kadınların güzelliklerini ve avret yerlorini erkeklerin huzurunda an-latmasıdır. Halbuki bir kadının ba^ka bir kadına kendi kocasının hususiyetlerinden bahsetmesi bile men edilmiştir. Bir erkeğin bir kadını teşhir etmesi ise evleviyetle memnudur. Üçüncüsü Hit'in kadınların mahrem yerlerine varıncaya kadar öğrendiği meydana çıkmıştır. Öyle ki, bu yerleri başka kadınlar bile görüp öğrenemez. İşle bu üç sebeplen dolayı Hit sürgün edilmiştir. Resûiüllıh (Sallallahü Aleyhi ve Seıien)in :
«Bunlar sizin yanınıza girmesin!» emriyle bütün muhannesleri kas-detmiştir. Binâenaleyh muhannes olanlar kadınların yanına giremediği gibi, kadınlar da açık saçık onların yanma çıkamaz. Muhannesler şâir kadınlara ihtiyacı olan erkekler hüUmündednicr. Enenmiş[2] ve âleti kesilmiş erkekler de aynı hükümdedirler. Hît'in, Gay1â'm kızını vasfederken dörtle gelir, sekizle gider demesi; gelirken vücudunun kabarık ve pişkin yerleri dört, giderken sekiz görünür manasınadır. Gay1ân Tâif'in fethinden soma mu^'.ımaıı olmuş, fakat hicret edememistir. Beyaz tenli, uzun boylu, kumral saçlı, iri ve yakışıklı bir zat olduğu söylenir. Vaktiyle Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Seilem) hakkında Kur'ân buna indirileceğine, iki şehirden birinde büyük bir adama indirüseydi ya! diyenlerden biridir. Kisrâ'ya heyet halinde gönderildiği vakit onunla görüşmüş, Kisrâ onun aklını beğenerek: Senin gıdan nedir? diye sormuş. O da : Buğdaydır! deyince, Kisrâ:
— Bu akıl buğdaydandır. Sütle kuru hurmadan değildir, demiştir.

14- Ecnebi Bir Kadın Yolda Kötürümlediği Vakit Onu Hayvanın Terkisine Almanın Cevazı Babı

34- (2182) Bize Muhammed b. Âlâ' ile Ebû Küreyb El-Hemdân rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan rivayet ett (Demiş ki) ; Bana babam, Esma binti EM Bekr'den naklen haber verdi Esma şöyle demiş: Zübeyr benimle evlendi. Ama kendisinir yeryÜzfind mal ve köle nâmına atından başka hiçbir şeyi yoktu. Ben onun atına aU veriyor; nafakasına bakıyor, işlerini görüyor, su devesi için çekirdek k nyor, onun alahnı ve suyunu veriyor, kovasını tamir ediyor, hamur yağuruyordum. Ekmek yapmayı beceremiyordum. Benim için ensardan bı zı komşu kadınlar ekmek yapıyorlardı. Doğru kadınlardı. Zübeyr*e, it sûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seilem) in parsellediği yerden çekirdeği başmın üstünde taşıyordum. Kİ fcu yer bir fersahın üçte ikisi uzaklıktadır. Bir gün çekirdek başımın üzerinde olduğu halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e rastladım. Beni çağırdı. Sonra beni arkasına bindirmek için (devesine) : «Ih! Ih!» dedi. Esma, Zübeyr'e : Utandım ama senin kıskançlığını da bilirim, demiş. O da :
— Vallahi başının üzerinde hurma çekirdeğini taşıman, onunla beraber binmenden daha güçtür, demiş. Esma : Hattâ bundan sonra Ebû Bekr bana bir hizmetçi gönderdi de, o beni at bakıcılığından kurtardı ve sanki beni âzâd etti, demiş.

35- (...) Bize Muhammed b. Ubeyd El-Ğuberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bizt Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da İbni Ebî Müleyke'den nakle rivayet etti ki, Esma şöyle demiş: Zübeyr'in ev hizmetini görüyordum. Bir atı vardı. Ona bakıyordum. Ama bana at bakıcılığından daha güç bir hizmet yoktu. Ona ot veriyor, tımarını yapıyor ve bakıyordum. Râvi diyor ki: Sonra Esmâ'ya bir hizmetçi isabet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye esirler geldi de, ona da bir hizmetçi verdi. Esma demiş ki: Artık bu hizmetçi beni at bakıcılığından kurtardı. Zübeyr'in nafaka işini de üzerimden attı.
Derken bir adam geldi. Ve :
— Ey Ümme[3] Abdillah! Ben fakir bir adamım, senin evinin gölgesinde mal satmak istiyorum, dedi. Esma (ona) :
— Ben sana müsaade edersem Zübeyr buna razı olmaz. İmdi sen gel de bunu benden Zübeyr'in gözünün Önünde iste! demiş. Arkaciğından adam gelerek:
— Ey Ümmü Abdillah! Ben fakir bîr adamım, senin evinin gölgesinde mal satmak istiyorum, demiş. Esma :
— Medine'de benim evimden haşka bir yer bulamadın mı? demiş. Bunun üzerine Zübeyr ona :
— Sana ne oluyor ki, fakir bir adr:na (malını) satmağa mâni oluyorsun, demiş. Artık (adamcağız) kazan.naya başlayıncaya kadar (orada mal) satmış. (Esma diyor ki) : Ben bu cariyeyi ona sattım, parası kucağımda iken Zübeyr yanıma girdi. Ve :
— Onu bana hibe et, dedi.
— Ben onu tasadduk ettim, dedim.
Bu hadîsi Buhârî «Humus» ve «Nikâh» bahislerinde; Nesâî «lşrâtü'n-Nisâ»'da tahrîc etmişlerdir.
Mal: Aslında altın ve gümüş gibi milk edinilen şeylerdir. Sonra mitk edinilen her şeye ıtlak edilmiştir. Arablarca ekseriyetle maldan deve kas-dedilir. Çünkü onların en kıymetli malı devedir.
Hz. Esma 'nın saydığı hizmetler hakkında Nevevî şunları söylemiştir : «Bütün bunlar iyilikten ve insanların alışageldiği mürüvvetlerden sayılırlar. Kadın bu sayılan hususâtta kocasına hizmet eder. Ekmek yapar; yiyecek pişirir, çamaşır yıkar ve Hiğer işleri görür. Bunların hepsi kadın tarafından bir teberru' ve kocasın* bir iyiliktir. Ama bunlardan hiç biri kadına vâcib değildir. Hattâ hiç birin yapmasa günahkâr olmaz. Bu işlerin hepsini kocasının görmesi iâzım gelir. Hiç biri hakkında kadını ilzam ve mecbur etmesi helâl olamaz. Kndın bunları ancak ve ancak bir teberru olarak yapar ki : Güzel bir âdettir. îslâmın ilk zamanlarından bugüne kadar kadınlar bu âdet üzere devam edegelmişierdir. Kadına ancak iki şey vâcib olur. Kendini kocasına temkin ve teslimi, bir de onun evinden ayrılmaması.»
Ih ıh : Deveyi çöktürmek için söylenen bir söz olup ism-i fiildir.
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'in Hz. Zübeyr'e parselleyip verdiği yer Benî Nâdir kabilesinden kalan ganimetlerden olup Medîne'ye üçte iki fersah yâni aşağı yukarı yedi sekiz kilometre mesafede idi. Bu yeri ona Medîne'ye gelişinin ilk günlerinde vermişti.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Esma'ya babası Ebû Bekr tarafından hizmetçi bir câriye gönderildiği, diğer rivayetinde ise cariyeyi ona Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in verdiği bildiriliyor. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunmuştur. Câriye esirler arasında Peygamber (Scdlallahii Aleyhi ve Sellemfç getirilmiş. O da onu Hz. Esma 'ya verilmek üzere babası Ebû Bekr'e teslim etmiştir. Böylece

cariyeyi ona Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) verdi demek mümkün olmuştur. Hz. Zübeyr'in :
— Vallahi başının üzerinde hurma çekirdeğini taşıman, onunla beraber binmenden daha güçtür, sözünün mânâsı: Seni hurma çekirdeği ta-Sirken görenler cimri ve bayağı sanırlar. Bu ise Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve SellenO'in terkisine binmekten daha güç ve ağır bir şeydir. Çünkü sen Peygamber (SallaUahii A leyhi ve Sellem) 'in mahremlerinden onun zevcesi Âişe'nin kız kardeşisin, demektir. Bir de bu hâdisenin kadınlara tesettür farz kılınmazdan önce geçmiş olması muhtemeldir.
Hz. Esma 'nın bunca hizmetlere sabru tahammül göstermesi, kocası Zübeyr ile babası Ebû Bekr'in bu bâbda bir şey demeyip sükût etmeleri cihâd vesâir işlerle meşgul oldukları içindir. Bu gibi mühim işlerden vakit bulup da evlerine bakamıyorlardı.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Hükümet reisi ahâliye yer dağıtabilir. Yer Beytü'l-Mâl'e aitse onu hükümet reisinden başkası kimseye temlik edemez. Hükümet reisi ise bazan bu yeri bir kimseye milk olarak verir. Bazan da menfaatini taksim eder. Bu takdirde o yeri alan kimse bir müddet o yerden istifâde eder, zamanı gelince yeri yine hükümete verir.
2- İnsanlardan, attığı meyva çekirdeği, bayat meyva vesâir kıymetsiz şeyleri almak caizdir. Bunu vera ve takva sahibi birçok insanlar yapmış ve helâl saymışlardır. Ekinliklerdeki mahsuller kaldırıldıktan sonra yerinden başak toplamak, bağlar bozulduktan sonra üzüm taraşlamak, bahçelerin meyvesi kaldırıldıktan sonra yerlerde kalanlarını toplamak dahî aynı hükümde dâhildir.
3- Hayvan kuvvetli ve mütehammil olursa üzerinde bulunan kimse arkasına başkasını bindirebilir.
4- Başkalarına karşı terbiye ve nezâketle hareket etmek ve muamelâtta insanlarla hoş geçinmek gerekir.
5- Hadîs-i şerif Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karşı gösterdiği şefkat ve merhametin delillerindendir.

15- Üçünün Rızası Olmaksızın Üç Kişinim Gizli Konuşmalarının Haram Kılınması Babı

36- (2183) Bjze Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da tbni Ömer'den rivayet ettiği şu hadîsi okudum : Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Bir yerde üç İçişi bulunursa, bîrini bırakıp İkisi gizli konuşmasınlar!» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hanımed b. Bişr ile tbni Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile TJbeydullah b. Saîd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zât İbni Saîd'dir) rivayet etti.
Bu râvilerîn hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmişlerdir. H.
Bize Kuteybe ile İbni Rumh dahî Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebu'r-Rabi* ile Ebû Kâmil de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad, Eyyûb'dea naklen rivayet etti. H.
Bize tbni Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed h. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bei Şu'-be'den dinledim.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) den naklen Mâlik'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

37- (2184) Bize Ebû lîekr b. Ebî Şeybe ile Hennâd b. Seriyy rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebu'l-Ahvas, Mansur'dan rivayet etti. H.
Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şeybe ve İshâk b. İbrahim de rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (İshâk : Ahberenâ; diğerler: Haddese-nâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Cerir, Mansur'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj :
«Uç kişi iseniz ötekini bırakıp da ikiniz gizli konuşmasın! Tâ ki, insanlara karışıncaya kadar. Çünkü bu onu gücendirir.» buyurdular.

38- (...) Bize Yalıya b. Vahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, İbni Nü-meyr ve Ebû Küreyi) fle rivayet ettiler. Lafız Yahya'nındır. (Yahya Ah-beranû; ötekiler Haıidcseiıâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'moş'dı-u. o da Şakik'den, ,o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş : Resûlüllah (Suilallahü Aleyhi ve Seltem):
«Üç kişi iseniz, ikiniz arkadaşlarını bırakıp da gizli konuşmasınlar. Çünkü bu onu üzer.»

(...) Bize bu hadisi İshâk b. ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi'ki) Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize tbni Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siifyân rivayet etti Her iki râvi A'meş'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbü'l-İstîzan»'da tahrîc etmiştir.
Bir kişiyi yalnız bırakıp, ikisinin gizli konuşmalarının yasak edilme sindeki hikmet ya kendisini o konuşmaya katmamakla tahkir ettiklerin sandığından yahut aleyhinde konuşuyorlar vehmine kapıldığı içindir. Kalabalık insanlar içinde böyle bir şey hatıra gelmeyeceği için ikisinin gizi konuşmasında beis yoktur. Bir kişiyi yalnız bırakıp üç veya daha fazlj kişinin gizli konuşmaları da aynı hükümdedir. Nevevî buradaki neh yin tahrim için olduğunu söylüyor ve : «Aralarından birini bırakıp gizlici konuşmak bir cemaata da haramdır. Meğer ki, o bir kişi buna izin vermi: ola. îbnü Ömer (Radiyallahu anh) ile îmam-ı Mâlik'in bizim ulemâmızın ve cumhurun mezhebine göre buradaki nehiy her za mana hazar ve sefere âmm ve şâmildir. Ulemâdan bazıları yasak ediler gizli konuşmanın sefere mahsûs olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sefeı korku yeridir. Bâzıları da bu hadîsin mensuh olduğunu söylemişlerdir Bu hüküm İslâm'ın ilk zamanlarında vardı. İslâmiyet yayılıp insanlar em niyete kavuşunca nehiy sakıt olmuştur. Bunu ilk zamanlarda mü'minler mahzun etmek için onların karşısında münafıklar yaparlardı.
Bir yerde dört kişi bulunup da ikisi gizli konuşursa bilittifak bei; yoktur.> diyor.

16- Tıb Hastaalık ve Hasta Okuma Babı

39- (2185) Bize Muhammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz Ed-Derâverdi, Yezid'den (Bu zât İbn Abdil-lah b. Üsâme b. Had'dır.) ö da Muhammed b. İbrahim'den, o da Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o da Peygamber (SallallahU Aleyh: ve Sellenıjln zevcesi Âişe'den naklen rivayet etti ki, şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı vakit onu Cibril okur: Seni berî kılan, her hastalıktan sana şifâ veren, hasedliği kabardığı vakit her hasetçinin şerrinden ve her nazarı değenin şerrinden

emin eyleyen Allah'ın ismiyle, derdi.

40- (2186) Bize Bişr b. Hilâl Es-Savvaf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Aziz b. Suhayb Ebû Nadrâ'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti ki: Cibril, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'e gelerek :
— Yâ Muhammedi Hastalandın mı? diye sormuş. O da : «Evet!..» cevâbını vermiş. Cibril:
— Allah'ın ismiyle sana eziyet veren herşeyden sana okuyorum, her nefsin şerrinden yahut her hasetçinin nazarından Allah sana şifâ versin! Allah'ın ismiyle sana okuyorum, dedi.

41- (2187) Bize Muhammed b. Râfî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'r-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den rivayet etti. Hemmâm: Ebû Hüreyre'nin: Bize Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettikleri şunlardı diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Ki onlardan biri de şudur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nazar haktır.» buyurdular.

42- (2188) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî ile Haccâc b. Şâir ve Ahmed b. Hıraş rivayet ettiler. (Abdullah : AJıberanâ; ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Müslim b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb, İbni Tâvus'dan, o da babasından, o da İbni Abbas'dan, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti.
«Nazar haktır. Eğer kaderden önce bir şey bulunsa idi, ondan önce nazar bulunurdu. Sizden gusül istenirse yıkayıverin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbü't-Tıb» ile «Kitâbü'l-Libâs»'da; Ebû Dâvud «Kitâbü't-Tıb»'da tahrîc etmişlerdir. Bu babda hastaya okumanın caiz olduğu hatta bizzat Cibrî1 (Aleyhissetâm)'m Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e okuduğu rivayet olunuyor. Başka bir hadîste ise Cennet'e hesapsız sualsiz gireceklerin rukye yapmadıkları ve yaptırmak da istemedikleri bildiriliyor. Ruk-ye; hastaya âyet, hadîs ve ezkardan birşeyler okumaktır. Şu halde bu hadîsler arasında birbirlerine muhalefet var gibi görünürse de hakikatta böyle birşey yoktur. Çünkü rukye yapmayanların, yaptırmayanların met-hedilmesi küffârın yaptıkları rukye hakkındadır. Evet, küffârın Arapça-dan başka bir dille, mânâsı meçhul birşeyler okuyarak yaptıkları rukye ve efsun çirkin bir şeydir. Bunun küfre yaklaştırmak, hattâ küfre vardırmak tehlikesi melhuzdur. En azından mekruh bir şeydir. Fakat Kur'ân âyetleriyle malûm bir takım ezkârı okumak yasak edilmesi şöyle dursun, sünnettir.
Ulemâdan bazıları iki hadisin arasım bulmak için aınu söylemişlerdir: Rukye yaptırmak istemeyenlerin methedilmesi, oru;:ı efdal olduğunu göstermek ve tevekkülü bildirmek içindir. Rukyeyi yapan ve yapılmasına izin veren Peygamber Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bunun caiz olduğunu bildirmek için yapmıştır. Fakat yapılmaması efdaldir. İbni Abdi1-Berr buna kaildir. Aynı kavli başkalarından da rivayet etmiştir. Fakat Mevev i yukardaki birinci kavlin muhtar olduğunu söylemiş ve: «Ulemâ âyetlerle, zikirlerle rukye yapmanın caiz olduğuna icma bulunduğunu nakletmişlerdir.» demiştir.
Mâzirî diyor ki: Allah'ın kitabıyla yahut Allah'ın zikri ile yapıldığı vakit bütün rukyeler caizdir. Ecııebî bir dille yahut mânâsı bilinmeyen bir şeyle yapılırsa yasak edilmiştir. Çünkü bunda küfür olabilir. Ehl~i kitabın yaptığı rukyeler hakkında ihtilâf olunmuştur. Ebû Bekr Sıddik (Radiyalluhu anh) bunu caiz görmüş. İmam-ı Mâlik ise değiştirmişlerdir korkusuyla mekruh olduğunu söylemiştir.»
Gerçi bir rivayette ashâb-ı kiramın : Yâ Resûlallah Sen rükye yapmaktan nehiy buyurdun, dedikleri bildirilmektedir. Fakat ulemâ buna muhtelif cevaplar vermişlerdir. Şöyle ki :
1- İslâmın ilk zamanlarında rukye yapmak yasak edilmişti. Sonra o hüküm neshedilerek yapılmasına izin verildi. Onu bizzat Peygamber f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaptı ve şeriat böylece karar kıldı.
2- Yukarda işaret olunduğu vecihle men edilen rukye mâhiyeti meçhul olandır.
3- Rukyenin nehyedilmesi onun bizzat te'sirini itikad edenler hakkındadır. Nitekim câhiliyyet devrinde Arapların itikadı bu idi.
Bir hadîste de nazar ile hummadan gayri hastalıklarda rukye yoktur, buyurulmuşsa da, ulemânın beyânına göre bu hadîsten murâd, başka şeylerde rukye yapılmaz, demek değildir. Hadîsin mânâsı: Rukye yapmaya en lâyık dert nazar değmesiyle hummadır, demektir. Çünkü bunlarda zarar başka hastalıklardan daha şiddetlidir.
Sağlam bir kimsenin etrafını saran kötülüklerden korkarak kendine rukye yaptırması (yâni okutması) ekser ulemâya göre caizdir. Delilleri bunun caiz olduğunu bildiren hadîslerle Buhârî 'deki Hz. Âişe hadîsidir. Mezkûr hadîste Â i ş e fRadiyallahü anha) «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına uzandığı vakit avucuna tükürür, İhlâs ile Mu. avvizeteyn sûrelerini okur, sonra onu yüzüne ve elinin erebildiği yerlere kadar vücuduna sürerdi.» demektedir.
Hz. Cibrî1'in bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üzerine okuması Allah'ın isimleri ile rukye yapmanın caiz olduğuna sarahaten delildir.
«Nazar haktır. Eğer kaderden önce bir şey bulunsa idi, ondan önce nazar bulunurdu...» cümlesi hakkında İmam Ebû Abdillah Mazi r î şunları söylemiştir : «Cumhur ulemâ bu hadîsin zahiri ile amel ederek nazar değmesinin hak olduğunu söylemişlerdir. Onu bid'at taifelerinden bâzıları inkâr etmiştir. Bunların kavillerinin fasit olduğuna delil şudur: Haddi zâtında bir hakikata muhalif olmayan ve bir hakikati değiştirmeye, delili ifsada vardırmayan her mânâyı akıl tecviz eder. Böyle bir şeyin vukuunu şeriat haber verdiği vakit itikad edilmesi vâcib olur. Yalanlaması caiz değildir. Bid'at taifelerinin bunu yalanlaması ile haber verilen âhiret umurunu yalanlamaları arasında bir fark var mıdır?»
Mâzirî bundan sonra nazara inanan bazı tabiatçıların itikadlarına temas etmiş; onlara göre nazar değen kimsenin gözünden zehirli bir kuvvet çıkrak, isabet ettiği şahsı helak yahut ifsâd ettiğini, bundan korunmanın mümkün olmadığını, nitekim yılanla akrebin zehirlerine de karşı durulamıyarak soktukları kimseyi öldürdüklerini söylemiş, sonra cevabını vermiştir. Mâzirî'nin cevabı şudur : Biz bunu teslim edemeyiz. Çünkü kelâm kitaplarımız da beyân etti ki, Allah'dan başka faili muhtar yoktur. Hiç bir şeyin tabiatı kendiliğinden başka bir şeye tesir etmez. Tesir mutlaka Allah'ın yaratması ile olur. Zehir içince insan ölürse Allah o anda ölümünü halkettiği için ölür. Ehl-i Sünnet'in mezhebine göre nazar değmesi de öyledir. Yâni nazarı değen şahıs, bir şeye baktığı anda Allah Teâlâ o şeyde zarar halkeder.
Meselenin fıkhî cihetine gelince şeriat, nazarı değen kimsenin abdest almasını emretmiştir. Bu abdestin sıfatı, ulemâya göre şöyledir : Bir kabın içine su doldurulur, kab yere konmaz, ondan bir avuç alarak maz-maza yapar ve suyu yine kabın içine püskürür. Sonra aynı sudan alarak yüzünü yıkar. Sonra sol eliyle su alarak sağ elini yıkar. Sonra sağ eliyle alarak sol dirseğini yıkar. Dirseklerle, topuklarının arasını yıkamaz. Sonra yine bu şekilde sağ ayağını, sonra sol ayağını yıkar, bunlar hep kabın içinde yıkanır. Sonra gömleğinin iç tarafını sağ böğrüne doğru yıkar. Böylece abdesti bitirir ve suyu arkasından başına döker.
Nevevî diyor ki: «Bu mânâyı tahlil etmek ve hakikatini anlamak mümkün değildir. Bizce bilinen şeylerin hepsinin sırlarına ermek aklın kuvveti dâhilinde değildir. Binâenaleyh akıl mânâsım kavramıyor diye bu reddedilemez.»
Ulemâ, nazarı değen kimsenin abdest almaya mecbur edilip edilmi-yeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Maziri 'nin mezhebi budur.

Nazar abdestinin sıfatı hakkında başka rivayetler de vardır.
Bazı ulemâya göre bir kimsenin nazarı değdiği anlaşılırsa ondan korunmak icab eder. O yerin âmiri böyle bir şahsı halk arasına karışmaktan men ederek, evine kapanmasını temin tetmeli, fakirse yetecek kadar rızkını vermeli, halkı onun zararından korumalıdır. Çünkü bunun zararı müslümanlara eziyet veriyor diye Peygamher (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) in mescide girmesini yasak ettiği sarmısiak, soğan yiyenin zararından daha çoktur.
Hadîs-i şerîf, kaderi de ispat etmektedir. Kaza ve kader naklî delillerle ve Ehl-i Sünnetin icmâı ile sabit v;e haktır. Mesele îman bahsinde geçmişti. Kısaca tekrarı şudur. Bütün var olan şeyler Allah'ın takdirine göre meydana gelir. Nazar dokunması vejsâir hayır, şer neler varsa hepsi Allah'ın ilmi ve kaderiyle meydana gelir. Bu rivayetler nazar meselesinin aslı olduğuna da delildirler.

17- Sihir Babı

43- (2189) Bize Ebû Küreyib rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nü-meyr, Hişâm'dan, o da babasında»!, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş; Kesûlüllah (Satlalljahu Aleyhive Sellem) 'e yapmadığı bir şey yapıyorum » gibi geliyordu. Nihjâyet bir gün yahut bir gece Resûlüllah (Sallallakü Alev'ni ve Sellemı dua etti. Sonra tekrar, sonra tekrar duâ etti. Sonra :
«Yâ Âişe! Anladın mı Allah bana ondan fetvasını sorduğum şey hakkında fetva verdi. Bana iki addım geldi, biri başımın ucuna, diğeri ayak ucuma oturdu. Ve başucumda ol'an ayak ucumda olana yahut ayak ucumda olan, baş ucumda olana : Bu zâtın rahatsızlığı nedir? diye sordu. O da : Büyülüdür. » dedi.
— Onu kim büyüledi? dedi. (Öteki) :
— Lebid b, A'zaml cevâbınıi verdi.
— Büyüyü neye yaptı? dedi.
— Bir tarakla saç döküntüsüne ve bir de erkek hurma tomurcuğunun içine, dedi.
— Nerede o? diye sordu.
— Zûervan kuyusunda, cevâbını verdi.
Âişe demiş ki : Müteakiben Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sâtlem) ashabından bazı kimselerle birlikte oraya gitti. Sonra (bana) :
«Yâ Âişe! Vallahi kuyunun suyu kına ıslatılmış gibi, hurması da şeytanların başları gibi idi.» dedi. Ben:
— Yâ Resûlallah! Onu yaksaydın a! dedim.
«Hayır! Bana gelince Allah afiyet verdi, insanlara kötülük getirmekten çekindim. Ve emir vererek onu gömdürdüm.» buyurdu.

44 — (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) büyülendi...
Ve Ebû Küreyb hadisi kıssasıyla İbnü Nümeyr'in hadîsi gibi naklet-miştir. O bu hadîste şunu da peylemiş ki: «Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kuyuya gitti ve ona baktı, kuyunun üzerinde hurma ağacı vardı. Âişe demiş ki: Ben:
— Yâ Resûlallah! Onu çıkarıver, dedim.» «Onu yaksaydın a!» dememiş; «Ve emir vererek onu gömdürdüm.» cümlesini de anmamıştır.
Bu hadîsi B u h â r î «Kitâbü't-Tıb»'da tahrîc etmiştir. Hâdise hicretin yedinci senesinde M e d î n e 'de geçmiştir. Lebid münafıklardandı. Bir rivayette sihri meydana çıktıktan sonra onu itiraf etmiş. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) iş büyümesin diye kendisine birşey dememiştir. Yine bir rivayette kuyudan çıkarilan hurma tomurcuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Ssllem) 'in balmumundan yapılmış bir timsâli bulunmuş, timsâlin üzerinde saplanmış iğnelerle, üzerinde on bir düğüm bulunan bir iplik çıkmış. Derken Cebrail (Aleyhisselâm) Muavvizeteyn sûrelerini indirerek okumasını söylemiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sûrelerin onbir âyetini onbir düğümün üzerine okumuş. Her âyeti okudukça bir düğüm çözülmüş ve timsâlden her bir iğne çıkarıldıkça rahatlık hissetmiş.
Sihir kötü nefislerden sâdır olan hârikadır. Buna karşı gelmek imkânsızdır. Sihrin hakikati olmadığını, sihir nâmına görülen şeylerin bâtıl bir takım hayaller olduğunu söylemişlerdir. Şâfiî1er 'den Ebü Cafer Esterâbâzî ile Hanefîler 'den Ebû Bekri Râzî 'nin ve Zahirîler'der İbni Hazım bu kavli tercih etmişlerdir. Fakat gerek «Müslim» şârihi N e v e v î 'nin, gerekse Hanefîler 'den «Buhârî» şârihi A y n î 'nin beyanlarına göre sahîh olan kavil cumhur ulemânm kavlidir. Onlara göre sihrin hakikati vardır. Buna kitap ve sünnetten birçok deliller şahittir.
İmam-ı Mâzirî bu babda şunları söylemiştir : «Ehl-i Sünnetin ve cumhur ulemânın mezhebine göre sihir sabittir. Onun da şâir sabit eşya gibi hakikati vardır.» Mâzirî tu babda sözü bir hayli uzun tutmuş, bid'atçılarm bu hadîsi muhtelif sebeplerle inkâr ettiklerini söylemiştir. O sebeplerden biri de sihrin nübüvvet makamını küçültmesi hattâ şüpheye düşürmesi ve Şerîafa itimatsızlık doğurmasıdır. Lâkin bu iddia bâtıldır. Sihrin hakikat olduğunu gösteren kat'î deliller vardır. Bu delillerden anlaşıldığına göre sihir vâkîdir. Ancak Peygamberlerin ümmetlerine tebliğ ettikleri ilâhî hükümlere müteallik husûsata.bir tersîri yoktur. Mucize buna şahittir. Bu kat'î delilin şehâdet ettiği hususun hilafını iddia bâtıldır. Dünya umurundan bâzı husûsatta sihrin Peygamberlere tesir etmesi ihtimalden uzak değildir. Çünkü Peygamber ne dünya işlerini tanzim için gönderilmiştir, ne de bundan dolayı şâir insanlardan faziletli kılınmıştır. Bir insan olması cihetiyle hakikati olmayan bazı dünya işlerinin ona hakikati varmış da oluyormuş gibi görünmesi mümkündür. Nitekim Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) Efendimize cima'da bulunuyormuş gibi hayal geçirdiği, hakikatte ise böyle birşey olmadığı rivayet olunmuştur.
Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) kendisine bir hayâl geldiğini, fakat hakîkatta ortada bir şey olmadığını beyân buyurmuştur. Şu halde itikadı sağlam olup, sihr ona tesir edememiş demektir. Kaadî Iyâz bu hadîsin bütün rivayetlerinin beyânına göre sihirin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sâdece cesedine ve dış uzuvlarına musallat olduğunu, aklına, kalbine ve itikadına hiç bir tesir icra etmediğini söylemiştir.
Sihrin insana ne derece tesir ettiği meselesi de ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bâzıları en ziyâde karı-kocayı birbirinden ayıracak kadar tesir ettiğini söylemişlerdir. Eş'arîler'e göre bundan daha büyük tesiri de olabilir. Mâz irî : «Aklen sahîh olan da budur.» demiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir :
— Eş'arîler sihirbazın elinde hârikalar zuhur edeceğine cevaz verdiğine göre sihirbazla Peygamberin farkı ne olacaktır?
Cevâb: Hârika yalnız Peygamberin değil, evliyanın ve sihirbazların elinde de zuhur edebilir. Ancak Peygamber göstereceği hârikayı va'd ettiği zaman da gösterir. Eğer davasında yalancı olsaydı Cenâb-ı Hak o hârikayı onun elinde yaratmazdı. Nitekim Peygamber'in muarızları kin ve garazlarından çatladıkları halde onların mucizelerine karşı hiç bir hârika gösterememişlerdir. Allah yalancının elinde hârika yaratmış olsa, onlara da böyle bir şey nasîb olurdu. Evliya ile sihirbazlara gelince : Onlar insanlara meydan okuyamazlar; size şu hârikayı veya bu hârikayı göstereceğiz, diye iddia bile etmiş olsalar hüsranla karşılaşırlar. Çünkü istenildiği vakit hârika göstermek ellerinde de

değildir. O ancak Peygamberler'e mahsûstur. Evliya ile sihirbazlar arasında ise iki cihetten fark vardır. Şöyle ki :
1- Meşhur olan kavle göre sihir ancak fâsık bir kimsenin elinde zuhur eder. Keramet fâsık elinde değil, veliyyullâhın elinde zuhur eder.
2- Sihir bir takım ilaçlan birbirine karıştırmakla ve birşeyler yapmakla olur. Kerâmetse böyle bir şeye muhtaç değildir. O ekseriyetle veliyyullâhın elinde tesadüfen zuhur eder.
Meselenin fıkhı cihetine gelince; sihir yapmak bilicmâ büyük günahlardandır. Hattâ bazen küfre de varır. Binâenaleyh onu öğrenmek ve öğretmek de haramdır. Eğer yapılan sihir küfrü iktizâ ediyorsa yapan kâfir olur. Küfrü îcâb etmiyorsa Şâfîler 'e göre ta'zîr olunur ve tevbe etmesi istenilir. Tevbe ederse kabul olunur. İmam Mâlik: «Sihir yapan kâfirdir. Sihrinden dolayı öldürülür. Tevbe etmesi istenilmez, etse bile kabul olunmaz. Mutlaka öldürülür.» demiştir.
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre Imam-ı Ahmed b. Hanbe1'in de mezhebi budur. Bu kavil birçok ashab ve tabiinden rivayet olunmuştur.
Hanefî1er 'in «Fetevây-ı Suğra» adlı eserinde : «İmam-ı Azam'la Muhammed'in kavline göre sihri yapan kimsenin tevbe etmesi istenilmez. İmam Ebu Yûsuf 'a göre tevbe etmesi istenir.» denilmektedir.
Zındığın tevbesi dahî ihtilaflıdır.
İbni Sad'in bir rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcın)'e gelen iki zât Cebrail ile Mikâi1 (Aleyhisselâm)dır. Baş ucunda duran Cebrail, ayak ucunda duran Mikâi1'dir. Bu geliş bazılarına göre uykuda olmuştur. Uyur uyanık bir halde iken geldiğini söyleyenler de vardır.
Zûervan Medine'de Benî Züreyk kabilesinin bahçesinde bulunan bir kuyudur. Hadîs-i şerif büyük zararın karşısında küçük yararın terk edileceğine delildir. Ki bu mesele İslâm'ın en mühim kaidelerinden biridir.

18- Zehir Babı

45- (2190) Bize Yahya b. Habibel-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Hişâm b Zeydden, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Bir Yahudi kadını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zehirli bir koyun getirmiş, o da ondan yemiş. Müteakiben kadını Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) getirdiler. O da kadına bunun sebebini sormuş. Kadın :
— Seni öldürmek istedim, cevâbını vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah seni bunun üzerine musallat kılacak değildir.» buyurmuş. Râ-vi demiş ki: Yahut:
«Benim üzerime musallat kılacak değildir.» dedi. Ashâb:
— Bu kadını öldürmeyelim mi? demişler: «Hayır» buyurmuş.
Enes demiş ki: Artık ben bu alâmeti Rejrûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in diş etlerinde gördüm durdum.

(...) Bize Harun b. Abdillah da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Hişâm b. Zeyd'den dinledim. (Dedi ki) Ben Enes b. Mâlik'i rivayet ederken dinledim ki: Bir yahudi karısı etin içine zehir koynuış. Sonra onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e getirmiş...
Râvi Hâlid'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Hibe» bahsinde; Ebû Dâvud «Diyât»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Lehevât: Lehâtın cem'idir. Lehât küçük dil, demektir. Bâzılarına göre insan gülümsediği vakit görünen diş etleridir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Bir rivayette ResûIüUah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Bana bu kol zehirli olduğunu haber veriyor.» buyurmuştur. Eti getiren kadının ismi Zeynep bin ti Haris 'dir. Bu kadının âkt-betini bildiren rivayetler muhteliftir. Bazıları müslüman olduğunu söylemiş, bir takımları bu hâdiseden sonra öldürüldüğünü iddia etmişlerdir. Buradaki rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu öldürmediği anlaşılıyor. Hz.Ebû Hüreyre ile Câbir (Radiyallahu anh) dan da buna muvafık rivayetler nakledilmiştir. Fakat Câbir 'den gelen bir rivayette: «Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onu öldürdü.» denilmiştir. İbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'dan rivayet edilen bir hadîste: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadını Bişr b. Bera' b. Magrur'un velîlerine verdi. Bişr bu koyundan yemiş de ölmüştü. Onlar da kadını öldürdüler.» denilmektedir. İbni Suhnûn: «Hadîs ulemâsı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"\n bu kadını öldürdüğüne ittifak etmişlerdir.» demiştir. Kaadî Iyâz bu rivayet ve söylentilerin arasını sövle bulmuştur: Resûlüllah (Sallallahü Alevh' ve Sellem) kadının eti zehirlediğini öğrendiği anda onu öldürmemiş, fakat aynı etten yiven Bişr b. Berâ' ölünce kadını onun velîlerine teslim etmiş. Onlar da kendisini kısâsen öldürmüşlerdir. Binâenaleyh onu öldürmedi, demek doğrudur. Yâni derhal öldürmedi, demektir, öldürdü demeleri de doğrudur. Yâni sonradan öldürdü, demektir.
Hz. Enes'in görmekte devam ettiği alâmet herhalde zehirin bıraktığı siyahlık veya yeşillik gibi eser olacaktır. Zehirin tesirinden bazan hasta oluyordu, demek istemiştir.
Hadîs-i şerîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVm mucizelerinden biridir.

19- Hastaya Okumanın Müstehab Oluşu Babı

46- (2191) Bize Züheyr fa. Harb ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk ahberanâ; Züheyr ise haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Ebu'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
Bizden bir insan hastalandığı vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona sağ eli ile mesheder; sonra :
«Ey insanların Rabbi! Rahatsızlığı gider, şifa ver! Şâfi sensin! Senin şifandan başka şifa yoktur. Hastalık bırakmayan şifa (ver)!» derdi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalanıp ağırlaştığı vakit ben de onun bize yaptığı gibi yapmak için elini tuttum. Hemen elini elimden çekti, sonra :
«Allahım beni affef! Beni Refîk-i A'lâ iie beraber kıl!» dedi. Ben bir bakayım, dedim. Ne göreyim! O dünyadan gitmiş!..

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Eti Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye dahî rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Hâlid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b.Cafer rivayet etti. H.
Bize İbni Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Adiyy rivayet etti. Her iki râvi Şu'be'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Bekr b. Hallâd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (Bu zât Kattan'dır), Süfyân'dan rivaye etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den Cerîr'in isnadıyle rivayette bulunmuşlardır.

Hüşeym ile Şu'be'nin hadîsinde :
«Onu eliyle mesh ederdi.» cümlesi vardır. Sevrî'nin hadîsinde ise :
«Onu sağ, eliyle mesh ederdi.» demiştir. Yahya'nın Süfyân'dan, onun da A'meş'den rivayet ettiği hadîsin sonunda «Ben bunu Mansûr'a rivayet ettim de, o da bana İbrahim'den, o da MeSrûk'dan, o da Aişe'den naklen bu hadîsin benzerini rivayet etti.» demiştir.

47- (...) Bize Şeyban, Ferruh'dan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Mesrûk'dan, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın) bir hastayı dolaştığı zaman :
«Ey insanların Rabbi! Rahatsızlığı gider! Buna şifâ ver. Şifâ veren yalnız sensin. Senin şifândan başka şifâ yoktur. Hastalık bırakmayan şifâ (ver).» dermiş.

48- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebu'd Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaya geldiği vakit ona dua eder:
«Ey insanların Rabbi! Rahatsızlığı gider! Şifâ ver! Şâfî sensin. Senrn şifândan başka şifâ yoktur. Hastalık bırakmayan şifâ (ver).» derdi.
Ebû Bekr'in rivayetinde: «Ona dua eder ve:
«Safî sensin...» derdi... cümlesi vardır.

(...) Bana Kasım b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullalı b. Musa, İsrail'den, o da Mansûr'dan, o da İbrahim ile Müslin b. Subeyh'den, onlar da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) idi. Kavi Ebû Avâ-ne ile Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

49- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreybindir. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Hişanı babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şu rukyeyi okurmuş :
«Ey insanların Rabbi! Rchaîsızlığı gider. Şifâ senin yed-i kudretinde-dir. Onu senden başka açacak yoktur.»

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi.
Her iki râvi Hişam'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Merdâ ve't-Tıb»'da, Nesâî «Kitâbivl-Merdâ» ile «Elyevm veleyle»'de tahrîc etmişlerdir.
Rukye meselesini bundan önceki babda gördük. Bu rivayetler hastaya âyet veya ezkâr okuyacak kimsenin ona sağ eliyle dokunmasının müstehab olduğuna delildir. Bu babda birçok sahîh rivayetler vardır. İmam Nevevi bunları «Kitâbü'l-Ezkâr» adlı eserinde toplamıştır. Buradaki rivayet bunların en güzellerinden biridir. Çünkü hadîsin son cümlesi «İşfi» cümlesinin tamamıdır. Aradaki iki cümle fiille mefulu mutlakm arasına girmiş mu'teriza cümlesidir. «Sekam» kelimesinin nekre olarak kullanılması azaltma bildirmek içindir. «Hastalık bırakmayan tâbirinden mu-rad : Şifây-ı mutlak dilemektir. Zira o hastalıktan düzelir de başka hastalığa yakalanabilir. Şu halde Peygamber (Sallalahu Aleyhi ve Sellem) hastaya mutlak şifâ değil de, şifây-ı mutlak dilermış demek olur.

20- Hastaya Muavvizzatı Okumak ve Üfürmek Suretiyle Rukye Yapmak Babı

50- (2192) Bana Sureye b. Yûnus ile Yahya b. Eyyûb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abbâd b. Abbâd, Kişam b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe:den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş : Ailesinden biri hastalandığı vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muavvizâti okuyarak onun üzerine üfürürdü. Vefat ettiği hastalığa yakalandığı vakit hen de onun üzerine üfürmeye ve onu kendi eliyle nıesbetmeye başladım. Çünkü onun elinin bereketi benim eliminkindep. daha büyüktü. Yahya'nın Eyyûb'dan naklettiği rivayette (elmuavvizât) muavvizât şeklinde (Elif lâmsız olarak) rivayet edilmiştir.

51- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike İbni Şihab'dan dinlediğim, onun da Urve'den, onun da Âişe'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Peygamber (SallaLlahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı vakit kendine muavvizâtı okur ve üflerdi. Hastalığı şiddetlenince artık onun üzerine ben okuyor ve bereketini umarak kendi eliyle onu meshediyordum.

(...) Bana Ebu't-Tahir ile Harmele dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr dsjhî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavh rivayet etti. H.
Bize Ukbe b. Mükrem ile Ahmed b. Osman En-Nevfeli de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etti. Her iki râvi İbni Cü reye'den rivayet etmişlerdir. (Demiş ki) : Bana Ziyad haber verdi. Bu râvilerin hepsi İbni Şihab'dan Mâlik'in isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Mâlik'in hadîsinden başka hiç birinin hadîsinde «Bereketini umarak» kaydı yoktur. Yûnus ile Ziyâd'm hadîsinde «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı vakit kendine muavvizâtı okuyarak üfürür ve eliyle kendini meshederdi.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Fedâilül-Kur'an» bahsinde; Ebû Dâvud ile İbni Mâce «Kitâbü't-Tıb»'da; Nesâî «Tıb», «Tefsir» ve «Kitâbü'l-Yevmi ve'l Leyle»'de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Nefes: Tükürüksüz hafif üfürüktür. Hadis-i şerîf hastaya okurken üfürmenin müstehab olduğuna delildir. Ulemâ bunun caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Sahabe tabiîn ve-onlar dan sonra gelen ulemâ bunu hep müstehab görmüşlerdir. Fakat Kaadî Iyâz ulemâdan bir cemaatın bunu kabul etmediklerini hastaya okurken tükürüksüz üfürmenin caiz olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Bu mezheb ve bu lark ancak zayıf bir kavle ibtinâ eder. Zira nefes : Tükürüklü üfürüktür, diyenler olmuştur. Yine Kaâdî'nin beyânına göre ulemâ nefes ile tefel kelimelerinin mânâlarında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları : «Bunların ikisi de bir mânâya gelir. Ve ikisi de tükürüklü üfürüktür.» demiş. Ebû Ubeyd tefel-de azıcık tükürük şart olduğunu, nefeste ise hiç tükürük bulunmadığını söylemiştir. Bunun aksini iddia edenler de vardır. Ebû Ubeyd: «Ben Âişe'ye, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) in hasta okurken nasıl üfürdüğünü sordum da : Kuru üzüm yiyen gibi tükürüksüz üfürürdü, cevâbım verdi.» demiştir. Kaadî Iyâz Tefel denilen ıslak üfürüğün faydası bu rutubet ve heva ile teberrüktür, diyor.
İmam Mâlik kendine okursa üfürürmüş. Demirle, tuzla rukye yapmayı ve keza hatem-i Süleyman şeklinde yazmayı şiddetle kerih

görürmüş. Zîra bunda sihre benzerlik vardır.
Hadîs-i şerîf Kur'ân ve zikirlerle rukye yapmanın müstehab olduğuna delildir. Muavvizâtdan murad ihlâs ile ondan sonra gelen Felâk ve Nâs sûreleridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunları okuması her kötülükten Allah'a sığınmayı tazammun ettikleri içindir.

21-Göz, Sıraca, Zehir ve Nazar için Rukye Yapmanın Müstehab Oluşu Babı

52- (2193) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Şeybânî'den, o da Abdurrahman b. Esved'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Âişe'ye rukye yapmanın hükmünü sordum da :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın) ensardan bir ev halkına her zehirli mahlûktan dolayı rukye yapmalarına ruhsat verdi, dedi.

53- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym Muğire'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensardan bir ev halkına zehirden dolayı rukye yapmalarına ruhsat verdi.

54- (2194) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Biz Süfyân, Abdi Kabbih b. Saîd'den, o da Amra'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Kesûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âdeti şu idi: Bir insan bir yerinden şikâyet ederse yahut kendinde yara veya yaralanma bulunursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) parmağı ile şöyle yapardı : Süfyân şehadet parmağını yere koymuş, sonra kaldırmış :
«Bismillâhi! Yerimizin toprağı, bâzımızın tükürüğü ile. Bununla hastamız Rabbimizin izni ile düzelsin diye.» derdi.
ibni Ebî Şeybe «yüşfâ» dedi. Züheyr ise «liyüşfâ sakîmünâ» dedi.

55- (2195) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe ile Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk: Ahberanâ; Ebû Bekr ile Ebû Küreyb is : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Lâfız bu ikisinindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Bişr, Mis'ar'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ma'-bed b. Hâlid, İbni Şeddad'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Re-sûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kendisine nazar değmesinden rukye yapmasını emir buyururmuş.

(...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mis'ar bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

56- (...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ma'bed b. Hâlid'den, o da Abdullah b. Şeddad'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlallah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'.
«Nazar değmesinden rukye yapmcmı bana emir buyururdu.»

57- (2196) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Âsım-ı Ahvel'den, o da Yûsuf b. Abdillah'dan, o da Enes b. Mâiik'den rukyeler hakkında haber verdi. Enes şöyle demiş : Zehirli hayvan sokmasında, sıraca'da ve nazar değmesinde rukyeye ruhsat verildi.

58- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yahya b. Âdem, Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b. Abdirrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen (bu zat îbni Sâlih'dir.) rivayet etti.
Her iki râvi Âsım'dan, o da Yûsuf b. AfcdiIIah'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Şöyîe demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nazar değmesine, zehirli hayvan sokmasına ve sıraca hastalığına karşı rukye yapmaya ruhsat verdi.
Süiyân'ın hadîsinde «Yûsuf b. AbdiUah b. Haris» denilmiştir.

59- (2197) Bana Ebu'r-Rahi' Süleyman b. Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rluhammed h, Harb rivayet etti. Bana Muhammed b. Velid Ez-Zübeydî, Zührî'den, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Zeyneb binti Ümmü Seleme'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevcesi Ümmü Seleme'nin evinde bir cariyenin yüzünde sarılık görerek :
«Bu cariyeye nazar değmiş, ona hemen rukye yapın.:> buyurmuşlar. Yâni yüzünde sarılık varmış.

60- (2198) Bana Ukbe b. Mükrem El-Ammî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim İbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana d Ebu'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Cabir b. Abdiîlah'i şöyle derken işitmiş: Peygamber (Sullallahü Aleyhi ve Sellem) Hazm oğullarına yılana rukye yapmaya ruhsat verdi. Esma binti Umeys'e de şöyle buyurdu :
«Bana ne oluyor ki, kardeşim oğullarının cisimlerini erimiş görüyorum. Aceb bir hacetleri mi var?» Esma :
— Hayır! (Yok!) Lâkin onlara çabuk nazar değiyor, demiş. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlara rukye yap!» buyurmuş. Esma demiş ki : Ben kendisine arzet, tim, fakat o :
«Onlara sen rukye yap!» buyurdular.

61- (2199) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. Afedillah'ı şöyle derken işitmiş: Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) yılana rukye yapmak için Amr oğullarına ruhsat verdi,
Ebü'z-Zübeyr demiş ki: Ben Câbir b. Abdillah'i da şunu söylerken işittim: Bizden bir adamı akreb soktu. Biz Resûlüîlah (Sallailahü Aleyhi ve Setlemj'le birlikte oturuyorduk. Bunun üzerine bir adam:
— Yâ Resûlallah! Rukye yapayım mı? diye sordu.
«Sizden her kim din kardeşine fayda verebilirse bunu yapsın-» buyurdular.

(...) Bana Saîd b. Yahya El-Ümevî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etii. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc bu isnadla bu hadîsin

mislini rivayet etti. Yalnız o şöyle dedi:
«Bunun üzerine cemaattan bir adam :
— Ona rukye yapayım yâ Resûlallah! dedi.» (Sadece) Rukye yapayım, demedi.

62- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Saîd EI-Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' Â'meş'den, o da Ebû Süfyân'dan, o d Câhir'den naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş : Benim bir dayım vardı. Akrebe karşı rtıkye yapardı. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rukyeyi yasak etti. Müteakiben ona gelerek :
— Yâ Resûlallah! Gerçekten Sen rukyeyi yasak ettin, ama ben akrebe karşı rukye yapıyorum, dedi. Bunun üzerine :
«Sizden her kim din kardeşine fayda verebi'irse bunu yapsrn!»buyur-dular.

(...) Bize fcu hadîsi Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Cerir, A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

63- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'de naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş: Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rukyeyi yasak etti. Derken Anır b. Hazm oğulları Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)e gelerek :
— Yâ Resûlallah! Gerçekten elimizde bir rukye vardı. Akrebe karşı onu yapıyorduk. Sen de rukyeyi yasak ettin, dediler. Ve bu rukyeyi ona gösterdiler. Bunun üzerine :
«Bir beis görmüyorum. Sizden her kim din kardeşine fayda verebilirce hemen fayda versin!» buyurdular.
Bu rivayetleri Buhârî, Nesâî veibni Mâce «Ki-tâbü't-Tıb»'da tahric etmişlerdi;-.
Nemle : İnsanın yanlarında çıkan ve sıraca denilen yaralardır.
Hume : Zehir, demektir. Burada bundan her nevi zehirli hayvan kas-dedilmiştir.
Babımızın üçüncü rivayetini teşkil eden Hz. Âişe hadîsinin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehadet parmağı ile kendi tükrüğünü alır, sonra parmağım toprağa sürerek ona. yerden bir şeyler yapışmasını sağlar, sonra yara veya hasta olan yeri onunla sıvazlar, bir yandan da bu duayı okurdu. Yerimizin toprağından murad butun yeryüzü ise de bâzılarına göre bereketinden dolayı bununla hassaten Medîne'nin toprağı kastedilmiştir.
Nazra : Nazar değmesi, demektir. Bazıları bunun şeytan çarpması, yahut cinlerin nazar etmesi mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Hattâ-b î : «Cinlerin nazarı oktan daha süratli geçer.» demiştir.
Rivayetlerin bâzılarında: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruk-yeye ruhsat verdi.» denilmesinden anlaşılıyor ki: Evvelce onu yasak et-migmiş. Bu babda İbni Şihâb şunları söylemiştir : «Duydum ki, ulemâdan bazı kimseler : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelinceye kadar rukyeyi yasak etmişti. O zamanlar rukyede birçok şirk sözleri bulunurdu. Medine'ye geldiği vakit ashabından bir zâtı zehirli hayvan soktu. Ashab : Yâ Resûlallah! Haznı oğulları zehire karşı rukye yaparlardı. Sen rukyeyi yasak edince onlar da bıraktı, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana Umâro'yi çağırın!» dedi. Ümâre, Bedir gazasına iştirak etmişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana rukyeni göster!» dedi. O da rukyesini arzetti. Peygamber (Sallallah Aleyhi ve Sellem) onda bir beis görmeyerek izin verdi, demişlerdir.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bana ne oluyor ki, kardeşim oğullarının cisimlerini erimiş görüyorum.» sözünden muradı: Cafer (Radiyallahu anh) 'in çocuklarıdır.
Bu rivayetler mezkûr dertlere karşı rukye yapmanın müstehab olduğuna delildirler. Ulemânın beyânına göre rukye manevî bir tebâbet idi. Herhangi bir hastalıktan dolayı halk ağzı dualı salâh ve takva sahibi zevata müracaat eder, kendilerini onlara okutmakla şifâ ararlardı. Sonraları rukye için ehil zevat azalınca maddî tababete müracaat ettiler. Ve bu tababet günümüze kadar sürüp gçldi.

22- İçerisinde Şirk Olmamak Şartıyla Rukye Yapmakta Beis Görülmemesi Babı

64- (2200) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize lbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muâviye b. Salih Abdurrahman b. Cübeyr'-den, o da babasından, o da Avı b. Mâlik El-Eşcaî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Biz câhiliyyet devrinde rukye yapardık. Bilâhare :
— Yâ Resûlallah! Bu hususta ne buyururdun? dedik.
«Bana rulcyenİzi gösterin! İçerisinde şirk olmadıkça rukyede bir beis yoktur.» buyurdular.
Bu hadîs dahî yukarküer gibi rukyenin caiz olduğuna delildir. Hîüc-mü : Yukarki rivayetler meyâmnda görülmüştür.

23- Kur'an ve Ezkarla Yapılan Rukyeye Karşılık Ücret Almanın Cevazı Babı

65- (2201) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Ebû Bişr'den, o da Ebü'l-Mütevekkil'den, o da Ebû Saîd-İ Hudrî'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından bizi kimseler bir seferde imişler ve Arab mahallelerinden bir mahalleye uğrayarak onlardan kendilerini misafir etmelerini istemişler. Fakat onlar misafir etmemişler. Ve bunlara :
— İçinizde rukyeci var mı? Çünkü mahallenin ağasını zehirli hayvan sokmuştur. Yahut isabet almıştır, demişler. İçlerinden bir adam :
— Evet! cevâbını vermiş ve ağaya vararak ona Fâtihâ ile rukye yapmış. Ar kaçığın dan adam iyileşmiş. Bu zâta bir sürü koyun vermişler. Fakat o koyunları kabul etmek istememiş ve:
— Bu meseleyi Peygamber (Salla'.lahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatayım da, ondan sonra bakarız, demiş. Müteakiben Peygamber (SaUaiiahü Aleyhi ve Sellemye gelerek bunu ona anlatmış ve:
— Yâ Kesû la İlahî Vallahi Fatiha'd an başka bir şeyle rukye yapmadım, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahiİ Aleyhi ve Sellem) gülüm-semiş ve:
«Onun rukye olduğunu nereden bildin?» demiş. Sonra: «Onlardan (koyunları) alın, bana da sizinle beraber bir hisse ayırın I», buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr ile Ebû Bekr b. Nâfi ikisi birden Gunder Muhammed b. Cafer'den, o da Şu'be'den, o da Ebû Bişr'den b isnadla rivayette bulunmuşlardır. Bu hadîste o: «Fâtlhâ'y* okumaya başladı. Tükürüğünü topluyor ve tükürüyordu. Derken adam iyileşti.» demiştir.

66- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam b. Hassan Muhammed b. Sîrin'den, o da kardeşi Ma'bed b. Sîrin'den, o da Ebû SaSd-İ Hudrî'den naklen haber verdi. Ebû Saîd şöyle demiş: Bi menzile indik. Derken bize bir katim gelerek: Mahallenin ağası zehirli hayvan taralından sokulmuştur. İçinizde rukye yapan var mı? diye sordu. Kadınla beraber bizden bir adam ayağa kalktı. Biz onun rukyeyi becerebileceğini sanmıyorduk. Adama FâtİhâI ile rukye yaptı, o da iyileşti. Kendisine (bir sürü) koyun verdiler. Bize de süt sundular. Bunun üzerine (biz ona) :
— Sen rukyeyi becerebiliyor muydun? dedik.
— Ben ona Fâtihâ'dan başka bir şeyle rukye yapmadım ki... dedi. Şunu da İlâve etti: Koyunları kıpırdatmayı», tâ ki Peygamber (Şalfallahİ Aleyhi ve Sellem)'e varalım, dedim ve Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bunu ona anlattık da :
«Bunun rukye pldujjunM nereden bilmif? (Koyunları) taksim edin! Bana da sizinle beraber bir hisse ayırın I» buyurdular,

(...) Bana Muhammedi b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hisam bu isnadla bu hadîsir benzerini rivayet etti. Yalnız o şöyle demiştir: «Bunun üzerine kadınla beraber bizden bir adam kalktı, biz onun rukyeci olduğunu sanmıyorduk.»
Bu hadîsi Buhârî «İcâre» ve «Tıb» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Tirmizî «Tıb'da, Nesâî «Tıb» ile «Kitâbü'1-Yevm ve'l-Leyle»'de; İbni Mâc «Kitâbü't-Ticârâtı»'da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'nin kumandasında otuz kişilik bir süvari seriyyesi göndermiş. Bunlar Arab kabilelerinden birine misafir olmak istemişler. Fakat kabul edilmemşler. Meğer o kabilenin reisini zehirli bir hayvan sokup dururmuş. Kurtarmak için her çâreye baş vurmuşlar. Fakat muvaffak olamamışlar. Nihayet bu se-riyyeye gelecek hallerini arzetmişler. İçlerinden biri kalkarak reisin üzerine üç veya yedi Fâtihâ okumuş ve reis derhal iyileşmiş. A'meş'in beyânına göre rukyeyi yapan zât râvi Ebû Said-i Hudri 'nin kendisidir. O Fâtihâ'yı bitirince kabile reisi ipden boşanmış gibi rahatlayarak yürümüştür. Mükâfat olarak Hz. Ebû S a î d 'e bir sürü koyun verilmişse de, o bunları hemen kabul etmemiş, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek, onun iznini aldıktan sonra kabule yanaşmıştır. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bu hâdiseye gülmüş ve ashabını taltif için koyunlardan kendisine de bir hisse ayrılmasını istemiştir.
Katı': Koyun, keçi ve deve sürüsü, demektir. Lügat ulemâsının beyânına göre ekseriyetle sayılan on ile kırk arasında olan sürüye denir. Bâzıları âdetçe onbeşle yirmibeş arasında bulunan sürüye kati' denildiğini söylemişlerdir. Burada ondan murad otuz koyundur. Nitekim rivayetlerin birinde beyân edilmiştir.
Kabile halkı yaralı reisleri için selîm demişlerdir, Selim, kurtulan, demektir. Halbuki bu kelime ile burada kurtulan .değil, zehirli bir mahlûk tarafından yeni ışınlan kimse kasdedilmiştir.' Ulemâ bunun selâmetini dilemek için tefaulen söylendiğini bildirmişlerdir. Bu kelimeden «Başına gelene teslim olan» mânâsı kastedildiğini söyleyenler de vardır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Âyetle yahut menkul dualarla rukye yapmak caizdir. Maamafih mesele ihtilaflıdır. Şâbi ile Katâdi, Saîd b. Cübeyr ve diğer bir cemaata göre rukye mekruhdur. Mü'mine gereken Allah'a tevekkül ederek bunu yapmamaktır. Çünkü Hukyenin Allah halketme-dikçe bir «arar veya faydası yoktur. Allah bir insanın ne kadar «aman sağlam, ne kadar hasta yaşayacağım bilir. Bunu değiştirmeye imkân yoktur.
Hasan-ı Basrî, İbrahim Nehaî, Zührî, Sev-rî ve dört mezhebin imamlarına göre rukyede bir beis yoktur. Delilleri bu hadîslerdir.
2- Rukye İçin ücret almak caizdir. Maamafih mesele ihtilaflıdır. Atâ ile Ebû Kabe'ye göre hastanın üzerine Fatiha okuduğu için ve Fâtiha'yı Öğretmek mukabilinde ücret almak caizdir. İmam Mâlik ile, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Sevr'in mezhebleri de budur. Ku11ub! fukye hakkında İmamdı Â'zarn'ın kavli de bu olduğunu nakîetmiştir. Zühtî 'ye göre ücret mukabilinde Kur'ân öğretmek mekruhtur.
İmâm-ı Âzam ile diğer Hanefiyye imamlarına göre ücret mukabilinde Kur'&n Öğretmek caiz değildir. Bu bâbda kitabımızın baş taraflarında tafsilât geçmişti.
3- Fâtihâ sûresinde şifâ vardır. Onun için sûrenin bir adı da Şâfiye'dir. Tirmizî 'nin rivayet ettiği bir hadîste:
«Fâtiha her derde devadır.» buyurulmuştur. Hastaya, yaralıya, zehirli hayvan tarafından ışınlan kimseye okunması müstehabdır.
4- Çöl ve yayla halkına misafir olmak meşrudur.
5- Hibe edilen bir şeyin aslı belli ise onda ortak olmak caizdir.
6- Herkesin rızkı taksim edilmiştir. Kimse kimsenin rızkına mâni olamaz.

24- Dua İle Birlikte Elini Ağıran Yerin Üzerine Koymanın Müstehab Oluşu Babı

67- (2202) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'ım, Osman b. Ebî'l-Âs, Es-Sekati'den naklen haber verdi ki: Osma mÜslü-man olalıdan beri vücudunda hissettiği bir ağrıdan Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e şikâyette bulunmuş. Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Seîlem) kendisine :
«Elini vücudunun ağıran yerine koy ve üç defa Bismillah del Yedi defa da hissettiğim ve sakındığım ağrının şerrinden Allah'a ve kudretine sığınırım de!» buyurmuşlar.
Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Elini vücudunun ağıran yerine koy İlâh...» buyurması hastaya fayda verecek şey rukyeyi yapan kimsenin ağıran yeri eliyle sıvazlaması olduğuna irşad içindir. Bunun Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem ye mahsus olduğu da rivayet edilmemiştir. Binâenaleyh her rukye yapanın bu surette hareket etmesi gerekir.
Hadîs-i Şerif hastaya rukye yaparken sağ elini ağaran yerinin üzerine koymanın ve buradaki duayı okumanın müstehab olduğuna delildir.

25- Namazda Vesvese Şeytanından Allah'a Sığınma Babı

68- (2203) Bize Yahya b. Halef El-Bâhilî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-A'lâ, Saîd El-Cüreyrî'den, o da Ebû'l-A'lâ'dan naklen rivayet etti ki, Osman b, Ebi'l-Âs Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Seliem)'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Muhakkak şeytan benimle namazımın ve kıraatimin arasına girdi. Onu bana karıştırıyor, dedi. Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Seltem) de:
«Bu Hinzeb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğin vakit ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür.» buyurdu. Osman: Ben bunu yaptım; Allah da onu benden giderdi, demiş.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsenna rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Salim b. Nuh rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Eb! Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti.
Her iki râvi Cüreyrî'den, o da Ebu'l-A'lâ'dan, o da Osman b. Ebî'l-Âs'dan naklen rivayet etmişlerdir ki: Osman, Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'e gelmiş...
Râvi yukarki hadîsin mislini nakletmiştir. Salim b. Nuh'un hadîsinde «üç defa» kaydını zikretmemiştir.

(...) Bana Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Saîd El-Cüreyrî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bize Yezid b. Abdillah b. Şihhîr, Osman b. Ebi'l-As Es-Sakafi'den rivayet etti. (Demiş ki): Ben:
— Yâ ResûlaUah! dedim...
Bundan sonra râvi yukarkilerin hadîsi gibi zikretmiştir.
Hinzib kelimesi; Hinzeb, hanzeb ve hunzeb şekillerinde de okunmuştur. Bu şeytanın namazı karıştırması şüpheye düşürmek suretiyle olur. Artık nazamı kılan üç rekât mı, yoksa dört mü kıldığında tereddüt eder. Araya girmekten murad da namazın huşu ve huzuruna, lezzetine mâni olmaktır. Hadîs-i şerîf kalbine vesvese gelen kimsenin şeytandan Allah'a sığınmasının müstehab olduğuna delildir.

26- Her Hastalığın Bir İlacı Olduğu ve Tedavinin Müstehab Oluşu Babı

69- (2204) Bize Harun b. Ma'ruf ile Ebu't-Tâhir ve Ahtned b. İsa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnl Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr (bu zat İbni Hâris'dir.) Abdü RabbİB b. Saîd'den, o da Ebu'«Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Resülüllah (Satlaltahil Aleyhi ve Seltem)'den naklen haber verdi ki:
«Her derdin bir devası vardır. Derdin devasına rastlanırsa Allah (Azze ve Celte)'nin izniyle düzelir.» buyurmuşlar.
Bu hadîste hastalığa karşı İlâç kullanmasının müstehab olduğuna işaret vardır. Cumhur ulemânın mezhebi de budur.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu hadîslerde din ve dünya ilimlerinden cümleler ve tıb ilminin sahîh olduğu, ilaçlanmanın cevazı ve bu hadîslerde de bildirilen şeylerle ilaçlanmanın müstehab oluşu görülüyor, Yine bu hadîslerde tedaviyi inkâr eden Gulât-ı sofiyye'ye fed cevabı vardır. Bunlar her şey Allah'ın kaza ve kaderiyledir, Binâenaleyh tedaviye hacet yoktur, derler. Ulemânın hücceti bu hadîslerdir. Onlar yaratanın Allah olduğuna itikad ederler. Ama tedavinin de Allah'ın kaderinden sayıldığına inanırlar. Bu mesele duâ, kâfirlerle harb, korunmak ve göre göre tehlikeye atılmaktan sakınmak hususundaki emirlere benzer. Halbuki ecel değişmez. Mukadderat mutlaka vuku bulur.»
Mâzirî de şunları söylemiştir: «Müslim bu çok hadîsleri tıb ve ilâç bahsinde zikretmiştir. Kalbinde maraz olan kimseler bunların bâzısına itiraz etmiş ve şöyle demişlerdir: Doktorlar balın müshil olduğuna ittifak ediyorlar. O halde kendisinde ishal bulunan kimseye ne demeli! Yine doktorlar hummalı kimsenin soğuk su kullanmasının helâka yakın tehlikeli olduğuna ittifak ediyorlar. Çünkü soğuk su mesameleri bir araya toplar, buharı içeri tıkar ve harareti cismin içerisine çevirir. Böylece telefe sebep olur. Bunlar Zatü'1-Cenp hastalığının Kust denilen otla tedavi edileceğini de İnkâr eder ve tehlikeli görürler. Halbuki, bu otta şiddetli hararet vardır...» Mâzirî bu itirazların yersiz olduğunu beyandan sonra hadîslerin şerhine geçiyor ve sadedinde bulunduğumuz hadîsi şöyle izah ediyor : «Bu hadîste açık izahat vardır. Zira malûmdur ki doktorlar: Hastalık cismin tabiî mecrasından çıkmasıdır; tedavi ise cismi tabiî mecrasına iadedir, derler. Hıfzıssıhha cismin tabiî mecrasında kalmasıdır. O halde sıhhati korumak, yiyecekleri ve sâireyi isîâh ile cismi tabiî mecrasına döndürmek de hastalığa zıt olan muvafık ilâçlarla olur. Bukrat eşya zıtlarıyla tedavi edilir, demiştir. Lâkin bazan hastalığın ha-kîkatı ile ilâcın hakîkatı ince ve karışık olur da hastalığa zıt ilâca itimad azalır. Doktorun hatası da buradan ileri gelir. Bazan ilâcın hararetli maddeden olduğunu sanır. Halbuki ilâç başka maddedendir. Yahut ilâcın soğuk maddeden olacağını sanır. Halbuki değildir. Bundan dolayı şifâ hâsıl olmaz. îşte Peygamber (Saltattahü Aleyhi ve Seltem) hadîsin sonunda : Derdin devasına rastlanırsa düzelir... sözüyle hadîsin başındaki beyanâtına edilebilecek itiraza tenzib buyurmuştur. Şayet: Yâ Resûlallah! Sen her derdin devası vardır, dedin ama biz, birçok hastaların tedavi gördükleri halde düzelmediklerini görüyoruz, denilirse, O da: Bu ancak tedavinin hakikati bilinmediği içindir. Yoksa ilâç bulunmadığı için değil» şeklinde cevap vermiş gibidir.»

71- (2205) Bize Harun b. Ma'rut ile Ebu't-Tâhir rivayet ettiler. (Dediler ki) : BİIfe tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. Ona da Bükeyr, ona da Âsim b. Ömer b. Katâde rivayet etmiş ki, Câbir b, Abdillah MukannaİI dolaşmış, sonra:
— Sen kan aldırmadıkça buradan ayrılmam. Çünkü ben EesûlüJIah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Bunda şifâ vardır.» buyururken işittim, demiş.

71- (...) Bana Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Abdurrahman b. Süleyman, Asım b Ömer b. Katâde'den rivayet etti. Şöyle demiş: Câbir b. AbdiIIah bize, ailemiz İçine geldf. Bir adam elindeki çıbanlardan yahut yaralardan şi-;. kâyet ediyordu. Câbir:
— Şikâyetin nedir? dedi. Adam:
— Bendeki çıbanlar... Beni çok zorluyor, dedi. Bunun üzerine Câbir:>
— Ey çocuk.' Bana bir hacca m getir, dedi. Adam ona:
— Haccâmı ne yapacaksın? Yâ Ebâ AbdiIIah! [4] diye sordu. Câbir:
— Oraya bir hacemat şişesi takmak istiyorum, cevâbını verdi. Adam:
— Vallahi bana sinekler konuyor. Yahut elbise ilişiyor da eîiyet veriyor. Ve bana güç geliyor, dedi. Câbir onun bundan tiksindiğini görünce şunu söyledi:
— Ben ResûIüllah (Sallahü Aleyhi ve Sellem)'i :
«Eğer sizin ilâçlarınızdan bir şeyde hayır varsa, bu ya neşter vuruşunda, ya bal şerbetinde, yahut ateşle dağlamaktadır.» buyururken işittim. Resûlüliah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem):
«Ama ben dağlanmayı sevmemi» buyurdular. Bunun üzerine hizmetçi bir haccâm getirerek ona neşter vurdu. Çektiği elem de ondan gitti.

72- (2206) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.

Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu's-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi kİ : Ümmü Selem kan aldırmak için Resûlüllah (Satîaltahü Aleyhi ve Selîem)"den İzin istemiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Taybe'ye ondan kan almasını emir buyurmuş.
Hâvi diyor ki: «Zannederim Ebû Taybe Ümmü Seleme'nin süt kardeşi idi. Yahut bulûğa ermemiş bir çocuktu, dedi.»

73- (2207) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. EM Şeybe ve Ebû KÜreyb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya : Ahberanâ; ötekiler ise haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'-den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbif şöyle demiş :
— ResûîUllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Übey b. Kâ'be bir tabib gönderdi. O da ondan bir damar kesti. Sonra üzerini dağladı.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bana hhâk b. Mnnsûr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man haber verdi. (Dedi ki) ; Bize Süfyân haber verdi. Her iki râvi A'meş'-den bu İsnadla rivayette bulunmuşlar, fakat «Ondan bir damar kesti» cümlesini anmamışlardır.

74- (...) Bana Bişr b. Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed (yâni Ibnî Cafer) Şu'be'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Süleyman'dan dinledim. (Dedi ki) : Ben Ebû Süfyân'dan dinledim. (Dedi ki) : Ben Câbir b. Abdillah'dan dinledim. Şunu söyledi: Azhab (harbi) günü Übey kolundaki can damarından vuruldu da, Resûlüllah (Salialiahü Aleyhi ve Sellem) onu dağladı.

75- (2208) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Bize Yahya k Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Sa'd b. Mu âz can damarından vuruldu da, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onu elindeki uzun demirle dağladı. Sonra şişti. Ve onu ikinci defa dağladı.
76- (1202) Bana Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân b. Hilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus babasından, o da tbni Ab-bâs'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Saltollahü Aleyhi ve Seîlem) kan aldırmış ve haccâma ücretini vermiş ve burnuna ilâç damlatmış.

77- (1577) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Ebû Bekr bize Veki' rivayet etti; Ebû Küreyb ise bize Vekf haber verdi dediler.) Lâfız Ebû Küreyb'indir. (Veki') Mis'ar'dan, o da Amr b. Amir El-Ensârî'den naklen haber vermiş. (Demiş ki) : Ben Enes b. Malik'i şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Sellem) kan aldırdı. Ücreti hususunda kimseye zulmetmezdİ.

78- (2209) Bize Züheyr b. Harb Ue Muhammed b. Müsennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (Bu zat İbni Saîd'dir.) Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'den naklen haber verdi ki:
«Humma cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh onu su ile serin-' Jetin.» buyurmuşlar.

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babamla Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Seltem/den naklen rivayet etti:
«Şüphesiz hummanın şiddeti cehennemin kükremesinclşndir. Binâenaleyh onu su ile serinletin.» buyurmuşlar.

79- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi1 dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ihıhhâk (yâni İbni Osman) haber verdi.
Her iki râvi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etmişler ki: Resûlüllah (Sallalîahii Aleyhi ve Sellem);
«Humma cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh siz onu su ile söndürün.» buyurmuşlar.

80- (...) Bize Ahmed b. Ahdillah b. Hakem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bana Harun b. Abdülah dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Bavh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ömer b. Muhammed b Zeyd'den, o da babasından, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) :
«Humma Cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh sız onu su ile söndürün.» buyurmuşlar.

81- (2210) Bize Ebû Bekr b. Efcî Şeybe İle Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Nümeyr, Hişam'dan, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Humma Cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh siz onu su ile serinletin.» buyurmuşlar,

(...) Bize tshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris ile Abde b. Süleyman hep birden Hişâm'dan bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdiler.

82- (2211) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Hişâm'dan, o da Fâtıme'den, o da Esmâ'dan naklen rivayet etti ki: Esma'ya hummadan mustarib bir kadın getirilir, o da su isteyerek, onu yakasına döker ve: Gerçekten Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem):
«Onu su ile serinletin.» Bir de:
«O Cehennemin kükremesindendir.» buyurdular, dermiş.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize ilmi ile Ebû Üsâme, Hişâm'dan bu İsnadla rivayet ettiler. İbni Nüme yr'in hadîsinde :

«Suyu kadınla yakasının arasına döktü.» cümlesi vardır. Ebû Üsâme'-nin hadîsinde :
«O Cehennemin kükremesindendir.» cümlesini zikretmemiştir.
Ebû Ahmed dedi ki: İbrahim şunu söyledi: Bize îlaeen b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme bu İsnadla rivayet etti.

83- (2212) Bize Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvâs, Saîd b. Mesruk'dan, o da Abaye b. Rifâa'dan, o da dedesi Rfifl b-Hadîc'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Ben Besûiüllah (Satiallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Gerçekten humma Cehennemin kükrem es in dendir. Binâenaleyh siz onu su ile serinletin.» buyururken işittim.

84- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ, Muhammed b. Hatim ve Ebû Bekr b. Nâfl1 rivayet ettiler. (Dediler ki) Bize Abdurrahman b. Mehdî Süfyân'dan, o da babasından, o da Abâye b. Kifâa'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Kâfi' b. Hadic rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Resûlüliah (Sallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Humma Cehennemin kükremesİndendir. Binâenaleyh siz onu su ile kendinizden serinletin.» buyururken İşittim. Ebû Bekr: «Sizden..,» kaydını zikretmedi ve şöyle dedi: «Bana Râfi1 b. Hadîc haber verdi, dedi.»
Bu hadîsin bazı rivayetlerini-bütün sünen sahipleri «Kitâbü't-Tıb»'da tahrîc etmişlerdir. Nevevî bazı mülhidlerin bu hadîslerde gösterilen tedâvî şekillerinin bir kısmına itiraz ettiklerini söylemiş ve Calinos gibi bazı eski hekimlerin sözlerinden misaller getirerek kendilerine cevap vermiştir. Biz bu itiraz ve cevapların nakline lüzum görmedik. Müslümana gereken Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Scltem)'in verdiği habere inanmaktır. Bugün hâlâ birçokları nazariye olmaktan ileriye geçemeyen cüce bilgilerle âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize itirazda bulunmak ne iman şerefine yakışır, ne de İslâm'ın yüksek terbiye ve nezâketine! Şu halde Resûlüliah (Satlallanü Aleyhi ve Sellem):
«Her derdin devası vardır.» buyurduysa mutlaka vardır. Bugün henüz çaresiz dertler varsa devası keşfedilemediğindendir. Reaûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) kan aldırmanın ve dağlamanın birer tedâvî şekli olduğunu haber verdiyse, onlar mutlaka birer sahîh tedâvî şeklidir. Bunların bu asırda tıb âleminden kalkmış olması hadîsin sıhhatine asla dokunamaz. Çünkü az yukarda îzah ettiğimiz vecihle. his ve tecrübeye istinad eden bilgilerin ekseriyetle istinadgâhlan nazariyelerdir. Onlara yüzde yüz îtimad etmeye ise imkân yoktur. Meselâ: Bugün gülmek, neşelenmek hayat kaynağıdır diye bir nazariye ortaya çıkar, yarın bakarsınız bunun tam aksini iddia eden bir nazariye çıkmıştır. Ağlamanın vücut için daha faydalı olduğundan bahseder. Binâenaleyh bunlara itimad olunamaz. Ke-sûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in haber verdiği bir şeyin imkânsız olduğu aklen ve şer'an sabit olursa bu takdirde o haber bizim için müteşâbihattan olur. Ve İslâm'ın ruhuna aykırı olmamak şartiyle te'vil edilebilir.
Kaadî Iyâz diyor ki ; «Bu hadîslerde din ve dünya ilimleri ve tababetin sahih olduğu haber veriliyor. Tedavinin caiz olduğu ve bilhassa hacamat ve ilâç içmek, damar kesmek ve rukye yapmak suretiyle tedâvî görmenin müstehab olduğu anlaşılıyor.
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in :
(Derdi indiren Allah, devayı da indirmiştir.) hadîs-i şerifi insanlara tedâvîyi bildirmekte ve ona izin vermektedir...
Bazı doktorlar Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in neşter vurmak, bal içmek ve ateşle yakmak tabirleriyle bütün tedâvî şekillerine işaret buyurduğunu söylemişlerdir.»
Hummanın Cehennemin kükremesinden sayılması meselesine gelince: Bazılarına göre bu bir teşbihtir. Cehennem ateşi nasıl yakıcı, yıkıcı ve harâb edici ise humma da öyledir. Bedeni eritir, harâb eder, denilmek istenmiştir. Yahut bu hadîs; humma Cehennemden bir numunedir, manasınadır. Fakat bir takım ulemâya göre hadîs-i şerîf teşbih değil, hakikattir. Hastanın vücudunda hâsıl olan şiddetli hararet ve yangın Cehennemden bir cüzdür. Cenâb-i Hak bunu kullar ibret alsın diye gösterir. Tîybî: «Feyh hararetin feveranıdır. Hadîste iki vecih vardır. Birinci veçhe göre bu bir teşbihtir. Vücut hararetinin kaynarcasına şiddetlenip, soğukluğu gidermesi Cehenneme benzetilmiştir. İkinciye göre : Bâzı ulemâ hummanın hakikaten Cehennem hararetinden alındığını, inkâr edenleri korkutmak, ibret alanlara müjde olmak üzere dünyaya gönderildiğini söylemişlerdir. Çünkü kulların günahlarına keffâret olur.» diyor.
Kaadî Iyâz'ın beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m hummalı kimsenin üzerine su serperek serinletilmesin! emir buyurması hekimlerin bu babdaki iddiasına muhaliftir. Ve onu reddeder. Kaadî Iyâz: cHz, Esma ile diğer müslümanlar bunun faydası olduğunu tecrübe etmeseydüer onu kullanmazlardı.» diyor.
Bu rivayetler Cehennemin hâlen yaratılmış olduğuna da delildirler. Ki: Ehl-i Sünnetin mezhebi de budur.

27- Ledüdle Tedavinin Keraheti Babı

85- (2213) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Süfyân'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Musa b. Eb Âişe, Ubeydullah b. A.bdülah'dan, o da Âişe'detı naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Hastalığında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağzına ilâç akıttık da : «Bana ilâç akıtmayın» diye işaret etti. Biz :
— Hastanın ilâçtan hoşlanmaması, dedik. Ayıldığı vakit:
«Sizden ağzına ilâç akıtılmayan tek bir kimse kalmasın! Yalnız Abbas müstesna! Çünkü o sizi görmedi.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü'l-Meğâzi»ıde tahrîc etmiştir.
Ledûd : Hastanın ağzının bir tarafından akıtılan yahut parmakla sürülüp oğuşturulan ilâçtır. Buna ledîd dahî denilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan hoşlanmayarak yapmamalarını işaret etmişse de yanındakiler hasta İlâçtan hoşlanmaz, onun için almak istemiyor zanmyle ilâcı akıtmışlardır. Kaadî Iyâz'ın beyânına göre bu hadîsteki «Ke-râhîyyetü» kelimesi rnerfu ve mansub şekillerde rivayet olunmuştur. Mer-fu okunduğuna göre cümle mübtedâ ile haberden müteşekkildir. Ve: «Bu, hastanın hoşlânmamasıdır.» manasınadır. Mensub okunduğuna göre kelime mef ulun leh'dîr. Yâni hasta hoşlanmadığı için istemiyor, demektir.
Buhârî'nin rivayetinden sarahaten anlaşılıyor ki : Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) istemediği halde ağzına ilâç akıttıkları için yanındakilere gücenmiş ve :
«Bu evde Abbas'dan başka ağzına ilâç akıtılmadık kalmayacak! Hem de benim gözümün Önünde!» buyurarak emrine itaat etmedikleri için oradakileri cezalandırmıştır. İlâcı içirenlerle birlikte içirmeyenlere de aynı cezânm verilmesi Peygamfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'm hoşlanmadığını gördükleri halde ilâç vermekten men etmedikleri içindir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs mânâ anlatan bir işaretin bu gibi meselelerde sarih ibare gibi olduğuna delildir. Hadîs-i şerif mütecavizin kendi fiili cinsinden bir fiiUe cezalandırılacağına da delildir.*'

28- Ud-i Hindi –ki Kustdur- İle Tedavi Babı

86- (287) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekr b. Ebî Şey-be, Araru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Jüâfız Züheyr'indir. Yahya: Ahberanâ; Ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillah'dan, o da Ükâşe b. Mi lisan'm kız kardeşi Ümmü Kays binti Mihsan'dan naklen rivayet ettû Şöyle demiş: Henüz yemek yemeyen bir oğlumla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) yin yanma girdim. Az sonra çocuk onun üzerine bevletti. O da su isteyerek üzerine serpti.

(2214) Ümmü Kays şöyle demiş: Onun yanma boğaz olup, ilaçladığım bir oğlumla girdim de :
«Çocuklarınıza neden bw ilâcı vuruyorsunuz! Şu ûd-ı hindî'yi kullanın; çünkü onda yedi şifa vardır. Onlardan biri de Zâtü'l-Cenb'dir. Boğaz olmaya karşı burundan akıtılır Zâtü'l-Cenb'e karşı ağzın bir yanına sürülür.» buyurdular.

37- (...) Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezid haber verdi. Ona da İbni Şiha'b haber vermiş. (Demiş ki) : Bana Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. ıMes'ud haber verdi ki: Ümmü Kays binti M ihsan şöyle demiş : Bu kadın Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n)'e bey'at eden ilk muhacirlerdendir. Benî Esed b. Huzeyme'den bir zât olan Ukkâşe b. Mih-san'ın kız kardeşidir. UbeyduIIah demiş ki : Bana Ümmü Kays haber verdi ki : Kendisi henüz yemek yiyecek çağa ermemiş bir oğlu ile ResuİÜllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelmiş. Boğaz olduğu için ona ilâç yapmışrmş. (Yûnus demiş ki) : A'lakat sıktı demektir. Ümmü Kays çocuğun boğaz olmasından korkmuştur. Ümmü Kays demiş ki: Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Çocuklarınıza bu ilâcı niye vuruyorsunuz? Şu Ûd-ı HinaTyi (yâni Kust'u) kullanın. Çünkü onda yedi şifâ vardır. Bunlardan biri de Zâtü'l-Cenb'dir.» buyurdular.

(287) UbeyduIIah şöyle demiş : Ümmü Kays bana haber verdi ki, fcu oğlu Resûlüliah (Saliailahii Aleyhi ve Setlem)'in kucağına bevletmiş de, Re-sûlüllah (Sallallahü A leyhı ve Sellem) su isteyerek çocuğun bevlinin üzerine serpmiş ama onu iyice yıkamamış.
Bu hadîsin birinci rivayetini Buhâri «Kitâbü4l-Vudu»'da, diğer «Sünen» sahipleri «Kitâbü't-Tahâre»'de tahric etmişlerdir. İkinci rivayetini Buhâri, EbûDâvud ve Nesâi «Kitâbü't-Tıb»'da tahrîc etmişlerdir.
Üd-ı Hindi: Hindistan 'dan getirilen güzel kokulu bîr ağaçtır. Hafifçe acılığı vardır. Suyu içilirse mide zaafına, karaciğer ve barsak ağrılarına iyi geldiği söylenir. Buna Kust dahî denilir.
İbnü Arabi diyor ki; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ûd-ı Hindî'de yedi şifâ olduğunu söylemiş. Bunlardan yalnız ikisini bil-Idirerek geri kalanını ya öğrenilmeye havale etmiş, yahut meşhur olduk-[lan için zikretmemiştir. Doktorlar bunda birçok faydalar olduğunu söylemişlerdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir : Ûd -1 Hindî'nin faydalan çok olduğuna göre bu hadîste yedidir diye tahsis buyurmanın hikmeti nedir? Cevâb : Yedi şifâyı Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) vahy suretiyle bilmiştir. Geri kalan fâideleri ise tecrübe ile anlaşılmıştır. Resulü Ekrem (Satlallahü Aleyhi veSeiiem) yalnız vahiyle bildiklerini söylemiştir. Şöyle de olabilir. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Ûd-ı Hindi'nin lüzumlu olan faydalarını söylemiş, o anda söylenmesine hacet olmayanlarını söylememiştir. Hadîs-i şerifin geri kalan hükümleri «Kitâbü'l-Vudtida görülmüştü.

29- Çörek Otu İle Tedavi Babı

88- (2215) Bize Muhammed h. Rumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da İbni Şilıâb'dan, naklen haber verdi (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirraliman ile Saîd b. Müseyyeb haber verdiler. Onlara da Ebû Hüreyre haber vermiş ki: Kendisi Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SeUem)'\ şöyle buyururken işitmiş:
«Gerçekten çörek otunda her derde deva vardır. Yalnız sâm müstesna!» Sâm, ölüm demektir. Habbe-i Sevda da Çörek otu'dur.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir ile Harmele dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şi-hâb'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seüem) 'den naklen haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amr'un-Nâkıd, Züheyr b. Harb ve İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyn rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Yeman haber verdi. (Dedi ki).: Bize Şuayb haber verdi.
Bu râvİIerin hepsi Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen Ukayl'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Süfyân ile Yûnus'un hadîslerinde «El-habbetüssevdâ» demiş, «Şûnîz» dememiştir.

89- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve İbni Hucr'da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (Bu zât İbni Cafer'dir.), Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuşlar:
«Hiç bir dert yoktur ki, çörek otunda ona şifâ bulunmasın, yalnız ölüm müstesna!»
Bu hadîsi Buhârî ile İbni Mâce *KitâbüJt-Tıb»'da tah-rîc etmişlerdir.
Elhabbetüssevdâ; Çörekotu demektir. Buna şûniz, şûnûz, şînîz ve şehniz de denilir. Hasan-i Basri'nin Elhabbetüssevdâ hardaldır dediği, bâzılarının da çitlenbik olduğunu söyledikleri rivayet olunursa da Kurtubî : «Habbe-i Sevdayı Çörekotu diye tefsir etmek iki vecihle evlâdır. Biri ekser ulemânın kavli olması, diğeri de faydasının çokluğudur. Hardalla çitlenbikte bu faydalar yoktur.» demiştir.

30- Bulamacın Hastanın Kalbini Rahatlandırması Babı

90- (2216) Bize Abdü'l-Melik b, Şuayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana ükayl b. Hâlid, İbni Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi Âişe'den naklen rivayet etti ki: Yakınlarından biri Ölür de cenazesine kadınlar toplanır, sonra dağılırlar. Ve yalnız Ölenin ailesi ile yakınları kalırsa bir çömlek bulamaç emreder de pişirilirmiş. Sonra tirit yapılır; bulamaç onun üzerine dökülürmüş. Bundan sonra Âişe (kadınlara) şöyle dermiş :
— Bundan yeyin! Çünkü ben Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Bulamaç hastanın kalbini rahatlandırır. Bâzı üzüntüleri giderir.» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buhârî «Et'ıme» ve «Tıb» bahislerinde; Tirmizî «Kitâbü't-Tıb»'da; Nesâî «Velîme» ve «Tıb» bahislerinde muhtelif râvilerden

tahrîc etmişlerdir.
Telbîne, undan veya kepekten yapılan bulamaçtır. İçerisine çok defa bal da konurmuş. Rengi beyaz olduğu için buna sütleme mânâsına gelen Telbîne adı verilmiştir.
Hadîs-i şerif üzüntülü kimselere bulamaç yedirmenin müstehab olduğuna delildir.

31- Bal Şerbeti İle Tedavi Babı

91- (2217) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbm Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Bbu'l-Mütevekkil'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti Şöyle demiş: Bir adam Peygamber (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Kardeşim ishale tutuldu, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ona bal içir!» buyurdu. O da içirdi. Sonra tekrar ona gelerek:
— Ben kardeşime bal içîrdim. Ama onun ishalini artırmaktan başka birşey yapmadı, dedi. Ve bunu ona üç defa (gelip) söyledi. Sonra dördüncüde tekrar geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
«Ona bal içir!» buyurdular. Adam :
— Vallahi içirdim ama onun ishalini artırmaktan başka birşey yapmadı, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah doğru söyledi. Kardeşinin karnı İse yalan yaptı.» buyurdular. Müteakiben adam ona bal içirdi. Kardeşi hemen iyileşti.

(...) Bana bu hadîsi Amr b. Zürâra da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vebhâb (yâni İbni Atâ'), Saîd'den, o da Katâde'den, o da Ebu'l-Mütevekkil Naci'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki: Bir adam Peygamber (Sailaliahii Aleyhi ve Setiem) 'e gelerek Gerçekten kardeşimin midesi bozuldu, demiş. O da :
«Kardeşine bal içir!» buyurmuş.
Râvi Şu'be'nin hadîsi mânâsında rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbü't-Tib»'da; Nesâi «Tıb» ile «Velîme» bahislerinde tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Setiem) 'in gelen zâta dördüncü defada dahî balı tavsiye buyurması vahy suretiyle kardeşinin bal içmekle düzeleceğini bildiği içindir. Dördüncüde :
«Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı İse yalan yaptı.» demiştir. Bu sözden muradı:
«Onda insanlar için şifâ vardır.» Âyet-i kerîmesidir. Yalanı kardeşinin karnına nisbet etmesi mecazdır. Çünkü yalan söze mahsustur. Kardeşinin midesine bal kâr etmeyince yalan isnad etmiştir. Maamafih Araplar kezîb kelimesini hata ve fesat mânâsında da kullanırlar. Bu takdirde mecaza gitmeye lüzum yoktur. Hadîsin mânâsı : «Kardeşinin midesi bozulmuş.» demek olur.
Bu hadîs
«Onda insanlar içîn şifâ vardır.» [5] Âyet-i kerîmesindeki zamirin Kur'ân'a değil, bala râcî olduğuna açık delildir. Doğrusu da budur. Bu kavil İbni Abbâs, İbni Mes'ûd, Hasan-ı Bas-ri, Katâde ve diğer ulemânın kavilleridir.
Ulemâdan bâzılarına göre Âyet-i kerimeden murâd umum değil, husustur. Yâni bâzı ilâçlar bâzı insanlara şifâdır. Midesinden şikâyet eden zât baldan şifâ bulacaklardan olduğu için iyileşmiştir. Yoksa Âyet-i kerimede balın mutlak surette her derde deva olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) vahy yoluyla bu zâtın baldan düzeleceğini bilmiştir.

32- Taun, Teşe'üm, Kehanet ve Benzerleri Babı

92- (2218) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Muhammed b. Münkedir ile Ömer b. Ubeydillah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'-dan dinlediğim, onların da Âmir b. Sa*d b. Ebî Vakkâs'dan, onun da ba basından naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Âmir, babasını Üsâme b. Zeyd'e : Sen Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)1tlen taun hakkındp ne işittin? diye sorarken dinlemiş. Üsâme şunu söylemiş: Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Taun bir ricz yahut bir azabdir. Benî İsrail'e yahut sizden öncekilere gönderilmiştir. Bir yerde onun zuhur ettiğini işittiniz mi oraya gitmeyin! Bir yerde zuhur ederse siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için oradan çıkmayın!» buyurdular.
Ebu'n-Nadr: «Sizi ancak ondan kaçmak çıkarır.» demiştir.

93- (...) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ile Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muğîre (İbni Ka'neb nesebini de belirterek tbni Ahdirraliman El-Kureşî dedi.) Ebu'n-Nadr'dan, o da Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen haber verdi. Üsâ-me şöyle demiş : Resûlüllah (Sallatlahü A İeyhi ve Sellem):
«Taun azab alâmetidir. Allah (Azze ve Celle) onunla kullarından bâzı kimseleri imtihan eder. Onu işittiniz mi, bulunduğu yere girmeyin. Bir yerde zuhur eder de, siz de orada bulunursanız ondan kaçmayın (»buyurdular.
Bu hadîs Ka'nebî'nindir. Kuteybe'ninki de onun gibidir.

94- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Muhammed b. Münkedir'den, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da Üsâme'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Muhakkak kİ bu taun sizden öncekilere yahut Benî İsrail'e musallat kılınmış bir azabdır. Bir yerde zuhur ederse, siz ondan kaçmak için oradan çıkmayın. O bir yerde bulunuyorsa, oraya da girmeyin!» buyurdular.

95- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Ona da Âmir b. Sa'd haber vermiş ki: Bir adam Sa*d b. Ebî Vakkas'a taunu sormuş da Üsâme h Zeyd: Onu sana ben haber vereyim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«O Allah'ın Benî İsrail'den bir taifeye yahut sîzden önce geçen bâzı insanlara gönderdiği bir azab yahut riczdir. Bir yerde onu işittiniz mî oraya onun üzerine girmeyin! Bir yerde sîzin üzerinize girerse, ondan kaçarak oradan çıkmayın!» buyurdular, demiş.

(...) Bize Ebu'r-Rabi1 Süleyman b. Dâvud ile Kuteybe b. Saîd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd (Bu zât Zeyd'dir.) rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne rivayet etti.

Her iki râvi Amr b. Dinar'dan, İbni Cüreyc'in isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.

96- (...) Bana Ebut'-Tahİr Ahmed b. Amr ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Âmir b. Sa'd, Üsâme b. Zeyd'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi v Sellemyden naklen haber verdi ki, şöyle buyurmuşlar:
«Şüphesiz bu ağrı veya hastalık bir azabdır. Onunla sîzden önceki bâzı ümmetler azab olunmuşlar; ondan sonra yeryüzünde kalmıştır. Bâzan gider, bâzan gelir. Her kim onun bir yerde zuhur ettiğini işitirse sakın onun üzerine gitmesin. Ve her kim onun zuhur ettiği yerde bulunursa, sakın ondan kaçmak içirt kendisini oradan çıkarmasın!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Abdü'l-Vâhid (yâni İbni Ziyâd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma mer, Zührî'den Yûıus'un isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulundu.

97- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Âdiy, Şu'be'den, o da Habîb'den naklen rivayet etti. (Demiş kİ : Medine'de idik, kulağıma geldi ki, Kûfe'de taun zuhur etmiş. Bunun üzerine bana Atâ' b. Yesar île başkaları şunu söylediler :
— Şüphesiz ki Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem):
«Bİr yerde bulundun da, orada taun zuhur etti mi, artık oradan çıkma! Onun bir yerde olduğunu duydun mu, oraya da girme!» buyurdular.
Ben:
— (Bu hadîs) Kimden? dedim.
— Âmir b. Sa'd'dan! Onu rivayet ediyor, dediler. Habîh demiş ki: Bunun üzerine Âmire geldim, fakat: Evde yoktur, dediler. Derken kardeşi İbrahim b. Sa'd'a rastlayarak ona sordum. O şunu söyledi:
— Ben Üsâme'yi Sa'd'a rivayet ederken gördüm. Şöyle dedi: Ben Kesûlüllah (Sallatinhü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şüphesiz ki bu ağrı bîr ricz veya bir azab yahut bir azabın kaltntı-stdır. Onunla sizden önce geçen bîr takım insanlar azâb olunmuşlardır. O bir yerde zuhur eder de, siz de orada bulunursanız, o yerden çıkmayın! Onun bir yerde zuhur ettiğini duyarsanız oraya 6a girmeyin!» buyururken işittim.
Habib demiş ki: Bunun üzerine İbrahim'e : Üsâme'nin Sa'd'a rivayet ettiğini, onun da inkârda bulunmadığını sen mi işittin? dedim:
— Evet! cevâbım verdi...

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla rivayet etti. Şu kadar var ki o, hadîsin başındaki Ata' b. Yesar kıssasını anmadı.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' Süfyân'dan, o da Habîb'den, o da İbrahim b. Sa'd'dan, o da Sa'd b Mâlik ile Huzeyme b. Sabit ve Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti. (Demişler ki): Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) şöyl buyurdu... Râvi Şu'be'nin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile tshâk b. İbrahim ikisi birden Ce-rîr'den, o da A'meş'den, o da Habîb'den, o da İbrahim b. Sa'd b. Ebî Vak-kâs'dan naklen rivayet ettiler. İbrahim şöyle demiş : Üsâme b. Zeyd ile Sa'd oturmuş konuşuyorlardı. Resûlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: ... dediler.
Râvi yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bana bu hadîsi Vehb b. Bakıyye dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni Tahhân) Şeybânî'den, o da Habîb b. Ebî Sâbit'ten, o da ibrahim b. Sa'd b. Mâlik/den, o da babasından, o tla Peygamber (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen yukarkilerin hadîsi gibi haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Enbiya»'da tahrîc etmiştir. Taun : Vücûdun dirsek, koltuk, el ve parmak gibi yerlerinde çıkan ve şiddetli ağrılara, şişkinliklere sebep olan yaralardır. Yaranın etrafı siyah, yeşil veya menekşe rengi olur. Hastada kalb çarpıntısı ve kusmak gibi araz görünür.
Veba : Bâzılarına göre taundur. Muhakkak ulemâya göre ise yeryüzünün bir tarafında mûtadın hilâfına zuhur eden pek çok insanların yakalandığı bir hastalıktır. Başka zamanlarda hastalıklar muhtelif olduğu halde vebada yalnız bir nevi olur. Bu zevata göre taunla veba arasında umum ve husus mutlak vardır. Her taun vebadır. Fakat her veba taun değildir. Bu hadîslerde taunun Benî İsrail 'e azâb olarak gönderildiği bildirilmektedir. Müslümanlar için ise rahmetdir. Nevevî : <Tâun bu ümmet İçin bir rahmet ve şehâdettir. Buharı ile Müslim 'in rivayet ettikleri bir hadîs de :
«Taundan öien şehiddir...» denildiği gibi, başka bir hadîste de :
«Taun bir azâb idi. Allah onu dilediğinin üzerine gönderirdi. Nihayet onu mü'minlere rahmet yaptı. Eğer bir kul tauna tutulur da bulunduğu yer* de sabrederek bekler, Allah'ın takdirinden başka kendisine bir şey isabet etmiyeceğini bilirse, o kimseye şehîd ecri kadar sevab verilir.» buyurul-muştur...» diyor.
Hadîs-i şerifteki riczden murad da azabdır. Râvi ricz mi, yoksa azab mı denildiğinde ve keza Benî İsrail 'e mi, yoksa sizden öncekilere mi buyurulduğunda şekketmiştir.
Bu rivayetlerde taun hastalığı zuhur eden yere girmek ve taundan kaçmak için o yerden çıkmak yasak edilmektedir. Kaçmak için değil de arızî bir sebeple o yerden çıkmakta beis yoktur. Cumhur ulemânın kavli budur. Hattâ Hz. Aişe (RadiyaİlahÜ anhâ);
«Taundan kaçmak, harbden kaçmak gibidir.» demiştir. Ulemâdan bâzıları taun hastalığı bulunan yere girmeyi ve ondan kaçmak için o yerden çıkmayı caiz görmüşlerdir. Bu kavil Hz. Ömer 'le, Ebû Mûsa'1-Eş'ârî, Mesrûk ve Esved b. Hilâl 'den rivayet olunmuştur. Hattâ Amr b. Âs'm : «Bu azabdan geçitlere, vadilere ve dağ tepelerine kaçın!» dediği rivayet olunur. Bunlar hadîsteki nehyi te'vil ederek: «Resûlüllah (SaUaîiahü Aleyhi ve Sellem) tâunlu beldeye girip çıkmayı mukadder olmayan bir şey başa gelir korkusuyla yasak etmemiştir. Lâkin fitne çıkmasın, halk o yere gelen kimsenin helakini gelişine, kaçanın selâmetini de kaçışma bağlamasın diye nehiy buyurmuştur...» derler.
Nevevî diyor ki: «Sahîh olan yukarda arzetiğimiz gibi taun zuhur eden yere girmenin ve taundan kaçmak için o yerden çıkmanın men edilmesidir. Çünkü sahîh hadîslerin zahiri bunu gösterir.»
Taundan kaçmak için değil de, herhangi bir iş veya meşguliyetle o yerden dışarı çıkmak bütün ulemâya göre caizdir.
«Sizi ancak ondan kaçmak çıkarır...» diye terceme ettiğimiz cümlesi bâzı nüshalarda merfu' bâzılarında mensub olarak rivayet edilmiştir.

Fakat gerek ibare gerekse mânâ itibariyle ikisi de müş-kildir. Kaadî Iyâz : «Bu rivayet lisan âlimlerine göre zayıftır, mânâyı bozmaktadır. Çünkü zahirine göre herhangi bir sebeple tâunlu yerden çıkmak memnu, yalnız taundan kaçmak için çıkmak memnu değildir, mânâsına gelir ki, bu da maksadın tam zıddıdır.» diyor.
Ulemâdan bir cemâat bu cümledeki «illâ»nın râvi tarafından yanlışlıkla getirildiğini söylemişlerdir. Hadîsin doğru şekli sair rivayetlerde olduğu gibi, onu hazfederek okumaktır.
Hadîs-i şerîf zararlı şeylerden ve onların sebeplerinden korunmaya, âfet ve musibet zamanında Allah'ın kazasına teslimiyet göstermeye teşvik etmektedir.

93- (2219) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, İhni Şihâb'daıı dinlediğim, onun da Abdü'l-Hamîd b. Abdirrah-man b. Zeyd b. Hattab'dan, onun da Abdullah b. Abdillah b. Haris b. Nev-fel'den, onun da Abdullah b. Abbas'dan naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum. Ömer b. Hattâb Şam'a gitmek üzere yola çıkmış. Serğ denilen yere vardığında onu ecnadıılar (yâni) Ebû Ubeyde b. Cerrah ve arkadaşları karşılayarak Şam'da veba zuhur ettiğini kendisine haber vermişler.
İbnü Abbas demiş ki: Bunun üzerine Ömer : Bana iîk muhacirleri çağır! dedi. Ben de oniarı çağırdım, kendileriyle istişarede bulundu. Ve Şam'da veba zuhur ettiğini onlara haber verdi. Derken ihtilâfa düştüler. Bâzıları: Sen bir iş için yoİa çıktın, biz ondan dönmeni nıünâsib görmüyoruz, dediler. Bâzıları da : Senin beraberinde olanlar insanların bakıy-yesi ve ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in ashabıdır. Onları bu vebanın üzerine götürmeni münasib görmüyoruz, dediler. Ömer (onlara) : Yanımdan -Lalkın! dedi.
— Bana ensârı çağır! dedi. Onları da çağırdım ve kendileriyle istişare etti. Fakat onlar da muhacirlerin yolunu tuttular ve onlar gibi ihtilâf ettiler. Ömer (onlara da) : Yanımdan kalkın! dedi. Sonra :
— Bana Fetih muhacirlerinden buruda Ulunan Kureyş ihtiyarlarını çağır! dedi. Onları da çağırdım. Ama onun yanında iki kişi bile ihtilafa düşmedi. Ve :
— Biz insanları geri döndürmeni, onları bu vebanın üzerine götür-meraeni münasib görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Ömer cemaata seslendi :
— Ben sabahleyin hayvanin sırtındaydım. Siz de binin! Ebû Ubeyde b. Cerrah :
— Allah'ın kaderinden kaçmak için mi? dedi. Ömer :
— Bunu senden başkası söylemeliydi yâ Ebâ Ubeyde! dedi. (Ömer ona karşs gelmekten çekinirdi.) Evet, Allah'ın kaderinden, Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne buyurursun. Senin develerin olsa da iki taraflı bir vadiye inseler, tarafların biri verimli, diğeri çorak olsa. verimli yerde ot-latsan Allah'ın kaderiyle otlatmış, çorak yerde otlatsan da Allah'ın kaderiyse otlatmış olmaz miydin? dedi. Az sonra Abdurrahman b. Avf geldi. Bir hacetine gitmişti. Ve :
— Bu hususta bende bilgi var. Ben Resûiüüah (SaUallahü Aleyhi ve SeHemyi:
«Bir yerde taun olduğunu işitirseniz, o yere gitmeyin! Bir yerde zuhur eder, sîz de orada buiunursamz, ondan kaçmak için o yerden çrlcmaytntz!» buyururken işittim, dedi.
İbni Aî:bâs : «Bunun üzerine Ömer b. Hattâb Allah'a hanı d etti. Sonra oradan gitti.» demiş.

99- (...) Bize İshâk b. İbrahim İle Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. İbni Râfi': Haddesenâ; ötekiler Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer bu isnadla Mâlik'in hadisi gibi haber verdi. Ma'mcr'in hadisinde şu ziyâde vardır : (Dedi ki) : Ona şunu da söyledi :
— Ne buyurursun! Verimli yeri bırakıp çorak yeri otlatsa } unu onun beceriksizliğine verir miydin?
— Evet! cevâbını verdi.
— O halde yürü, dedi. Ve yürüdü, nihayet Medine'ye geldi de :
— Mahal yahut menzil inşaallah burasıdır, dedi.»

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki). Bana Yûnus, ibni Şihâb'dan bu isnadla haber verdi. Yalnız o: «Gerçekten onu Abdullah b. Haris rivayet etmiş.» demiş. «Abdullah b. Abdillah» dememiştir.

100- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : MâUke İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Abdullah b. Âmir b. Rabîa'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Ömer Şam'a gitmek üzere yola çıkmış. Serğ denilen yere geldiği vakit Şam'da veba zuhur ettiğini duymuş. Bunun üzerine ona Abdurrahman b, Avf, Resûlüllah (Sallaîlah'û Aleyhi ve Seİtem)'m :
«Bir yerde veba zuhur ettiğini işittiniz mi, onun üzerine gitmeyin. Bir yerde veba zuhur eder, siz de orada bulunursanız, ondan kaçmak için o yerden çıkmayın!» buyurduğunu haber vermiş. Ömer b. Hattnb da Serğ'-dan geri dönmüş.
İbni Şihâb'dan, o da Salim b. AbdiIIah'dan naklen rivayet olunduğuna göre Ömer orduyu ancak Abdurrahman b. Avf'ıii hadîsinden dolayı döndürmüştür.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Kitahu't-Ttb»'da; Ebû Dâvud «Cenâiz» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hz. Ömer'in Şam seyahati bir rivayette Hicretin 011 yedinci, diğer rivayete göre on sekizinci yılındadır. Bundan maksadı halkın umumî ahvâHni ve âmirlerle memurları teftiş idi. Bundan önce on altı tarihinde Hz. Ebû Ubeyde Beyt-i Makdis'i muhasara ettiği vakit de teftişe çıkmış, Kudüslüler sulhu onunla yapacaklarını söylemişlerdi.
Serğ: Şam'm Hicaz'a giden yolu üzerinde bir köydür. Hz. Ebû Ubeyde 'nin fethettiği bir kasaba olduğunu söyleyenler de vardır. Medîne'ye on üç konak mesafededir. Tebûk yakınlarında olduğu söylenir. Hadîsin Buhâri rivayetinde Ehlü'LEcnâd yerine Ümerâü'l-Ecnâd denilmiştir. Şu halde ordu kumandanları mânâsına gelen bu terkibden murad Ebû Ubeyde b. Cerrah ile arkadaşları Hâlid b. Velîd'e, Yezid b. Ebi Süfyan, Şurah bil b. Hasene ve Amr b. Âs 'dır.
Hz. Ebû Bekr memleketi bu zevat arasında taksim etmiş. Harb işlerini Hz. Hâ1id'e vermişti. Biâhere Ömer (Radiyailahu anh) bu işi ondar alarak Hz. Ebû Ubeyde'ye tevdî etmiştir. Kitabımızdaki Ecnâd tâbirinden murâd Şâm'ın beş nâhiyesidir. Bunlar Filistin, Ürdün, H u m s , Kınnısrin ve Dimeşk 'dir.
Serğ'da Hz. Ömer'e haber verilen veba. Amvas Taunu nâmiyle ma'rufdur. İslâm'da zuhur eden ilk taun budur. Bu taundan Şam'da otuz bin kişinin telef olduğu rivayet edilir.
Hadîsteki ilk muhacirlerden murad iki kıbleye karşı namaz kılanlardır. Bunlar kıblenin Mescid-i Aksa olduğu devre yetişmiş, sonra Kabe'ye çevrildiğini de görmüş insanlardır. Fetih Muhacirleri ile ya Mekke fethedildiği sene Medine'ye hicret edenler, yahut o yıl müsliman olanlar kastedilmiştir. Bundan murad; Mekke 'nin fethinden sonra hicret edenler de olabilir. Gerçi fetihden .sonra hicretin

hükmü kalmamışsa da şeklen Mekke 'den ayrılıp, Medine ve göçmek de bir hicrettir.
Görülüyor ki Hz. Ömer istişare için çağırdıklarım fazilet ve rütbelerine göre sıraya koymuştur. İstişare neticesinde geri dönmeyi teklif edenler çok olduğu ve teklifleri ihtiyata daha muvafık bulunduğu için kabul etmiştir. Zâten kendi içtihadı da bu idi. Hz. Abdurrahman'ın hadîsini işitince Allah'a hamd-ü .senada bulunması, içtihadı hadis-i şerife uyduğu içindir.
Nevevî diyor ki : «Müslim'in Hz. Ömer ancak ve ancak Abdurrahman 'in hadîsinden dolayı geri dönmüştür. Sözüne gelince : ihtimal ki Salim, Hz. Ö m e r 'in daha önceden geri dönmek azminde olduğunu duymamıştır. Bu sözden Hz. Ömer ancak Abdurrahman'ın hadîsini dinledikten sonra döndü mânâsı da kastedilmiş olabilir.»
Hz. Ömer 'in Ebû Ubeyde 'ye verdiği cevâbın iki veçhe ihtimâli vardır. Birinci veçhe göre : «Bu sözü senden başkası söyleseydi yâ Ebâ Uheyde, onu te'dîb ederdim. Çünkü ekseriyetin bana uyduğu ic-tihadî bir meselede bana itiraz ediyorsun.» demektir. İkinci veçhe göre : Bu sözü senden başkası söyleseydi şaşmazdım, ama bunca ilim ve fazilet sahibi olduğun halde senin söylemiş olmana şaşarım, manasınadır. Hz. Ömer bundan sonra Ebû Ubeyde 'ye sahih olduğunda kimsenin şüphe edemiyeceği kıyası-celî delili ile cevap vermiştir. Bu cevâbın mânâsı geri dönmek mukadderi değiştirir demek değildir. Ondan maksat Allah'ın ihtiyatla emrettiğini, helak sebeplerinden kaçınmak lâzım geldiğini göstermektedir. Yoksa her şey Allah'ın kaza ve kaderiyle olur.
Ömer (Radiyallahu anh) : «Allah beni bu insanların hasına getirmiştir. Binâenaleyh onlar hakkında ihtiyatlı hareket etmem gerekir. İhtiyatı bırakırsam acze nispet edilir. Ve cezaya müstehak olurum.» demek istemiştir. Hâsılı Hz. Ömer her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu, bunda dönmenin ve dönmemenin de dahil bulunduğunu, bununla beraber ihtiyata riayet gerektiğini anlatmak istemiştir.

Hadis- i Şerif'ten Çıkarılan Hükümler

1- Hükümdar ahâlînin ahvâlini görmek, zulüm varsa gidermek, sıkıntıda olanların başım çözmek, fesat çıkaranları te'dib vesaire için bizzat ülkesini gezip dolaşabilir.
2- Ahâlinin devlet reisini ve diğer büyükleri karşılamaya çıkması ve memleketlerinde, iyi kötü olup bitenleri onlara haber vermesi meş. rudur.
3- Yeni yeni meydana gelen hâdiselerde ilim ve fikir adamları ile müşaverede bulunmak müstehabdır.
4- Herkese derece ve mertebesine göre muamelede bulunmak gerekir.
5- Ahkam hususunda olduğu gibi. har hakkında da ictihad caizdir.
6- Haber-i Vâhid makbuldür.
7- Kıyas yapmak sahih ve onunla amel caizdir.
8- Âlimin kendisine sorulmayan bir şeyi söylemesi caizdir.
9- Helake sebep olacak şeylerden kannmak gerekir.
10- Tâunlu ynre girmek ve ondan kaçmak için o yerden çıkmak memnudur.

33 – Hastalık Bulaşması, Teşe'üm, Hame, Safer, Yıldız Batması ve Gul Olmadığı Hasta Develerin Sahibi Sağlam Develerin Sahibi Üzerine Deve Getirmeyeceği Babı

101- (2220) Bana Ebu't-Tâhir İle Harmele b. Yahya rivayet ettiler. Lâfız Ebu't-TAhir'indir. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi.
İbni Şihab dedi ki : Bana da Ebû Seleme h. Abdirrahman Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki: Resûiüİlab (Sallallahü Aleyhi ve Sell m}'.
«Hastalık bulaşması, karın kurdu ve baykuş yoktur.» buyurduğu vakit bir bedevi:
— Yâ Resûîallah! O haîde develere ne oluyor ki, kumda geyik gibi oluyorlar da, uyuzlu deve gelip aralarına geliyor ve hepsine uyuz bulaştırıyor, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ;
«Ya birinciye kim bulaştırdı?» buyurmuşlar.

102- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Hasen El-Hulvânî de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub (bu zat İbni İbrahim b. Sa'd'dır.) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'deıı, o da îbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman ve başkası haber -verdi ki : Ebû Hüreyre şöyle demiş : Gerçekten Resûiüllah ' SaitaUdh'i Aleyhi ve SeUem):
«Hastalık bulaşması, teşe'üm, karın kurdu ve baykuş yoktur.» buyurdular. Bunun üzerine bedevinin biri :
— Yâ Resûlaîlah!.. dedi.
Kavi Yûnus'un hadisi gibi rivayette bulunmuştur.

103- (...) Bana Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman, Şuayb'dan, o ila Zühri'deu nakien haber verdi. (Demiş ki) : Bana Sinan b. Ebî Sinan Ed-Düelî haber verdi ki: Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem)
«Hastalık bulaşması yoktur.» buyurdu. Bunun üzerine bir AraVînin biri ayağa kalktı...
Râvi Yûnus ile Salih'in hadîsleri gibi anlatmıştır. Bir de Şuayb'dan, o da Zührî'den naklen rivayet olunmuştur. Zührî demiş ki ; Bana Sâî'b b. Yezîd b. Uht-i Nemir rivayet etti ki: Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Hastalık bulaşması, karın kurdu ve baykuş yoktur.» buyurmuşlar.

104- (2221) Bana Efcu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Lâfızda birbirlerine yakındırlar. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi, (Dedi ki) : Bana Yûnus İbni Şihab'dan naklen haber verdi. Ona da Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf rivayet etmiş ki: Resûlülîah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Hastalık bulaşması yoktur.» buyurmuş ve yine rivayet etmiş ki : Re-•îûlüîiah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Hasta develerin sahibi sağlam develerin sahibi üzerine deve getirmez.» buyurmuşlar.
Ebû Seleme demiş ki : Ebû Hüreyre bunların ikisini de Resûlülîah
(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'dan rivayet ediyordu. Bir zaman sonra Ehû Hüreyre :
«Hastalık bulaşması yoktur.» sözünden sustu da :
«Hasta develerin sahibi, sağlam develerin sahibi üzerine deve getirmez.» sözü üzerinde durdu. Bunun üzerine Haris h. Ehî Zübab (Bu zât

Ebû Hüreyre'nin amcası oğludur. Şunu söyledi) : Ben seni işitiyordum. Yâ Ebâ Hüreyre! Bize bu hadîsle birlikte başka bir hadis daha rivayet ediyordun, ondan sustun, diyordun ki : ResûlüIlah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selle m):
«Hastalık bulaşması yoktur.» buyurdu.
Ama Ebû Hüreyre bunu bilmekten imtina etti. Ve : «Hasta develerin sahibi, sağlam develerin sahibi üzerine deve getirmez.» dedi. Hâris'in bu husustaki görüşünü de kabul etmedi. Nihayet Ebû Hüreyre kızdı ve Ha-heşçe mırıldandı. Müteakiben Haris':
— Biliyor musun ne dedim? diye sordu. Haris :
— Hayır! dedi. Ebû Hüreyre :
— İmtina ettim, dedi.
Ebû Seleme: Ömrüme yemin olsun Ebû Hüreyre hize Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hasfahk bulaşmasr yoktur.» buyurduğunu rivayet ediyordu. Bilmiyorum Ebû Hüreyre mi unuttu, yoksa iki sözden biri diğerini nesh mi etti? demiş.

105- (...) Bana Muhammcd b. Hatim ile Hasen El-Hulvânî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd : Haddesenî; ötekiler: Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ya'kub (yâni İbni İbrahim b. Sa'd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana baham Salih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki : Ebû Hüreyre'yi rivayet ederken dinlemiş. Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selle m):
«Hastalık bulaşması yoktur.» buyurmuş, bununla beraber Yûnus'un hadîsi gibi : «Hasta develerin sahihi, sağlam develerin sahihi Üzerine deve getirmez." diye rivayet ediyormuş.

(...) Bize bu hadîsi Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayı) Züh-ri'deıı bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

106- (2220) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni İbni Cafer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Kesûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem);
«Hastalık bulaşması, baykuş, yıldız batması ve kar n kurdu yoktur.» buyurmuşlar.

107- (2222) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü'z-ZÜbeyr, CâHr'den rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebıı'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câhîr ştiyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'1:
«Hastalık bulaşması, teşe'üm, ve gûl yoktur.» buyurdular.

108- (...) Bana Abdullah b. Hâşim b. Hayvan da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (bu zat Tüsterî'dir.) rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve SeJleın):
«Hastalık bulaşması, gûi ve karın kurdu yoktur.» buyurdular.

109- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti (Dedi ki) : Bana Elnı'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdülah'ı şöyle derken işitmiş: Ben Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellsmyi:
«Hastalık bulaşması, karın kurdu ve gûl yoktur.» buyururken İşittim.
Râvi diyor ki: Ebu'z-Züheyr'i dinledim. Câbir'in kendilerine «Karın kurdu yoktur.» sözünü tefsir ettiğini anlatıyordu. Ebu'z-Zübeyr dedi ki : «Safer karın demektir.» Bunun üzerine CâbİR'e :
— Bu nasıl şey? dediler. Câbir :
— Karın kurtları olduğu söyleniyordu, dedi. Ama gulu tefsir etmedi. Ebu'z-Zübeyr : «Şu renkten renge giren gûl» dedi.
Bu rivayetlerin bâzılarını Buhârî iîe Tirmizî «Kitâbü't-Tibn'da; Nesai «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Adva : Hastalık bulaşması demektir. Görülüyor ki Hz. Ebû Hüreyre bir müddel «Hastalık bulaşması yoktur.» cümlesini hadis diye rivayet etmiş, sonra bundan vaz geçmiş. Sâdece «Hasta develerin sahibi sağlam develerin sahibi üzerine deve getirmez.» cümlesini rivayet etmiştir. Hattâ kendisine müracaat edildiği halde bu cümlenin hadisten olduğunu itiraf edememiştir- Onun için de hadîsin râvilerinden Ebû Seleme : «Bilmiyorum, Ebû Hüreyre mi unuttu, yoksa iki kavilden bİrİ diğerini nesh mİ eîti?» demiştir. Ebû Seleme 'nin : «Onun bu hadîsten başka bir hadîs unuttuğunu görmedim.» dediği de rivayet olunur.
Ulemâ, bu iki sahih hadîsin aralarını bulmak vâcibdir, dememişlerdir. İki hadîsin araları şöyle bulunmuştur :
. «Hastalık buiaşrnass yoktur.» hadîsinden murad câhiliyet devrinden kalma itikadı yıkmaktır. O devirde Araplar hastalığın Allah'ın fiilî ile dc-ğjl de, tabiatı icabı bulaştığına inanırlardı. İşte, hastalık bulaşması yoktur, cümlesiyle bunlara cevap verilmiş, her şeyde oiduğu gibi. hastalığın bulaşmasında da Allah'ın fiili nazar-ı itibara alınacağına; o yaratmazsa mahlûkatın kendi kendine hiç bir şey yapamayacağına tenbih olunmuştur. Ka adiIyâz'in beyânına göre ulemâ bu cümleden murad, onun söylenmesini veya itikad edilmesini yasaklamaktır. Bir takımları cümlenin haber mânâsında olduğunu söylemişlerdir. Yâni hastalık tabiatı icabı kendiliğinden geçmez, demektir.
«Hasta develerin sahibi sağlam develerin sahibi üzerine deve getiremez.» cümlesine gelince : Bundan murad da Allah'ın fiil w- irâctesi ile hâsıl olacak zarardan sakındırmaktir. Çünkü hasta develer sağlamların aracına katıldığı vakit, hastalığı sağlamlarda da halk etmek Allah'ın âdetidir. Cumhur ulemâya göre bu iki hadîsin araları bu şekilde bulunmuştur. Hz. Ebû Hüreyre 'nin:
«Hastalık bulaşması yoktur.» hadîsini unutması hükme tesir etmez. Çünkü curnhûr ulemâya göre râvinin kendi rivayet ettiği bir hadîsi unutması, o hadîsin sıhhatine dokunmaz. Bilâkis o hadîsle amel vâcib olur. Bir de aynı hadîsi Ebû Hüreyre 'den başka râviler rivayet etmişlerdir.
Ulemâdan bâzıları hasta develer hadîsi; hastalık bulaşması yoktur hadîsiyle neshedilmiştir, demişlerse de Neve vî bunun iki vecihle hata olduğunu söylemiştir.
1- Nesh için hadîslerin tarihleri bilinmek ve nasihin mensuhdan sonra gelmesi şarttır. Burada böyle birşey bilinememektedir.
2- Nesh İddiası için iki hadisin aralarını bulmaya imkân olmamalıdır. Halbuki burada İki hadîsin arası pekâlâ bulunmuştur.
Safer İki suretle te'vil edilmiştir. Birinci te'vîle göre bundan murad Muharrem ayının hürmetini Safer'e te'hir etmektir. Cahiliyet devrinde

Araplar bunu yaparlar ve nesî* ismini verirlerdi. Mâlik ile Ebû Ubeyde'nin kavilleri budur. İkinci te'vîle göre Safer karında yaşayan bir takım kurtlardır. Cahiliyet devri itikadlarından biri de budur. Araplar karın boşluğunda bir hayvanın yaşadığına, insan acıktığı zaman o hayvanın heyecanlanıp, çok defa sahibini Öldürdüğüne inanırlardı. Hatta bunu uyuz hastalığından daha bulaşıcı sayarlardı. Nevevî'nin beyânına göre bu kelimenin sahîh tefsiri budur. Mutarrîf, İbni Vehb, îbni Habib, Ebû Ubeyd ve diğer birçok ulemânın kavilleri de budur. Maamafih Nevevî burada her iki tarafın kastedilmiş olabileceğini söylemekte ve her iki saferin de bâtıl ve asılsız olduğunu bildirmektedir.
Hame dahî iki suretle te'vîl edilmiştir. Birinci teVîle göre bundan murâd gece kuşlarından baykuştur. Puhu kuşu olduğunu söyleyenler de vardır. Eski Araplarca bir evin üzerine baykuş konarsa bu ev sahibinin veyahut o aileden birinin yakında öleceğini haber vermek demekti.
İmam Mâlik 'in tefsiri budur. İkinci te'vîle göre cahiliyel devri Arapları ölen bir kimsenin kemiklerinin veya ruhunun uçan baykuşa in-kılâb ettiğine inanırlardı. Ekser ulemânın tefsiri budur. Nevevî bu iki tefsiri dahî vârid görmekte ve ikisinin de bâtıl olduğunu bilmektedir. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu gibi şeylerin bâtıl olduğunu bildirmiştir. Bedevinin suâline de :
«O halde iik deveye hastalığı kim geçirdi ?»diyerek belâğatin en yüksek derecesinde bir cevap vermiştir. Çünkü başka bir deveden geçmiştir dese teselsül lâzım gelir. Teselsül bâtıldır. Başka bîr sebeple geçmiştir dese îzâhı gerekir. Birinci devede hastalığı kim îcâd etti ise? ikincisinde de o icâd etmiştir derse matlub sabit olur. Çünkü hastalığı bütün develerde icâd eden Allah Teâlâ'dir.
Tıyera : Teşe'üm yâni uğursuzluk yorumu demektir. Câhiliyet devri Arapları kuşlarla ve geyiklerle teşe'ümde bulunur, bu da onları işlerinden aîıkordu. Şeriat bunu iptal ederek yasaklamış, fayda celbinde veya zarar definde bunun hiç bir tesiri olmadığını haber vermiştir.
Ncv' : Yıldız batmasıdır. Araplar yağmurun yağmasını herhangi bir yıldızın batmasına veya doğmasına bağlarlar. «Filân yıldızın batması bize yağmur getirdi.» derlerdi. Bu hususta namaz bahsinde izahat vermiştik.
Gûl : Eski Arapların itikadmca çeşitli renk ve kılıklara girerek insanlara görünen ve onları yollarından sapıtıp helak eden bir nevi şeytandır. Kırlarda yaşar. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bunu da iptal etmiştir. Cumhur ulemanın kavli budur. Bir takım ulemâya göre halisin mânâsı gulu inkâr demek değil, sâdece Arapların itikadını iptaldir. Gûl yoktur.» cümlesinden murad : Gûl hiç kimseyi yolundan sapıtamaz, lemektir.

34 – Teşe'üm, Fal ve Kendisinde Uğursusuzluk Olan Şey Babı

110- (2223) Bize Abd b. Humcyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Ma'mer, Zühri'den, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den naklen haher verdi ki : Ebû Hüreyrc şöyle demiş : Ben Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Teşe'üm yoktur. Onun en hayirhsı faldır.» buyururken işittim.
— Yâ Resûlallah! Fal nedir? denildi.
«Bir hanginizin işirîiği güzel sözdür.» buyurdular.

(...) Bana Abdu'l-Melik b. Şuayb b. Ley s dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi Her iki râvi Zührî'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Ükayl'in hadîsinde «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den» ibaresi vardır, «işittim» dememiştir. Şuayb'ın hadîsinde İse Ma'mer'in dediği gibi «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim» cümlesi vardır.

111- (2224) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mam b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes'den nakler rivayet etti ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hastalık bulaşması ve teşe'üm yoktur. Ama fal güze! söz, iyi söz hoşuma gider.» buyurmuşlar.

112- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müşenna ile İbni Beşşar da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Câfer haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Katâde'yi, Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemı 'âvı naklen rivayet ederken dinledim :
«hastalık bulaşması ve teşe'üm yoktur. Ama fal hoşuma gider.» buyurmuşlar. Enes demiş ki : Fal nedir? diye soruldu :
«Güzel sözdür.» buyurdular.

113- (2223) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mu-alla b. EseNİ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Aziz b. Muhta rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Atik rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Sîrin Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hastalı bulaşması ve feşe'üm yoktur. Ama güze! falı severim.» buyurdular.
114- (..... Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b- Harun rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Hassan, Muhammed b Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş : Resûlulllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hastalık buluşması, baykuş ve Jeşe'üm yoktur. Ama güze! falı severim.» buyurdular.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbü't-Tıb»'da tahric etmiştir.
Az yukarda da görüldüğü gibi tetayyur teşe'üm yani uğursuzluğa ve kötüye yormağa de lir. Esas itibariyle teşe'üm söz, fiil veya görülen bir şeyin kötüsü, sevilmeyeni mânâsına geiir. Arablar kuşları ve geyikleri ürkütürler, hayvan sağ tarafa giderse onunla tefaerrük eder, işlerine güçlerine veya yolların;, devam ederler, sol tarafa giderse yapacakları şeyden dönerler, teşe'ümde > ani uğursuzluk yorumunda bulunurlardı. Bu suretle birçok zamanlar yapa -akları işlerden geri kalırlardı. Şeriat bunu yıkmış, men etmiş, zarar ve/a fayda hususunda hiçbir tesiri olmadığını haber vermiştir. İşte teşe'üm yoktur hadîsinin mânâsı budur. Başka bir hadîste ;
«Teşe'üm şirkdir.» Duyurulmuştur. Yâni teşe'ümün fayda veya zarar
verdiğine inanmak şirktir, demektir. Çünkü eanitiyyet devri Arabları teşe'ümün tesirine inanırlardı. Bu şirktir.
Fala gelince: Peyga fiber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu iyi söz, güzel söz diye tefsir buyurmuştur. Ulemânın beyânına göre fal hem sevindirici, hem üzücü hususata olabilirse de ekseriyetle sevinçte kullanılır. Teşe'ümse sadece üzücü ve kötü hususatia olur. Yalnız mecazen bazı yerlerde sevinç mânâsında kullanılır. Resûiüllah (Saitaliahü Aleyhi ve Seltem) in falı sevmesi netice itibariyle Allah Teâlâ'dan bir hayır ve fâide ummayı gösterdiği içindir. Çünkü insan kuvvetli veya zayıf bir sebepten dolayı Allah'tan bir fâide beklerse ümit cihetinde hatâ etmiş bile olsa onun bu bekleyişi hayırdır. Fakat Allah'tan tamamiyle ümidini keserse bu kendisi için şer olur.

Teşe'ümde suizan ve belâyı beklemek vardır. Meselâ; bacasına baykuş konan adam hanesinden birinin öleceği zannına kapılır ve artık onu için için bekler durur. Falın misâli hastası olan bir kimsenin dışardan birinin : Ey salim sözünü işiterek hayra yorması, inşaallah bizim hasta da selâmete erer demesi yahut ihtiyaç sahibi birinin dışardan bulan mânâsına gelen (Yâ Vâcid) sözünü işiterek hayra yorması ve içinden, inşaallah aradığını buluyorum, demesidir.
Tenbih : Buradaki faldan anlaşılan yalnız budur. Yâni bir işi hayra yormaktır. Fal denilince zamanımızda her yerde âdet olan avuca bakmak, tasa bakmak, kahve fincanına bakmak veya bu işi sanat edinen falcılara müracaat ederek işlerinin iyi gidip gitmeyeceğine baktırmak gibi hurafeler fal değil, doğrudan doğruya kehânete dâhildir. BunJara inanmak da küfürdür. Bu batı] itikad bazı çevrelerde o kadar rağbet görmüştür ki : «Fala inanma! Fakat falsız da kalma!» sözü darb-ı mesel olmuştur. Bu hususa din kardeşlerimizin nazarı dikkatlerini celbederiz.

115- (2225) Bize Abdullah İı. Meslcme h. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Enes rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike, İbni Şihâb'-dain dinlediğim, onun da Abdullah b. Ömer'in iki oğlu Hamza ile Sâlim'den, onların da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet ettikleri şu hadîsi okudum. Resûlüİlah (Salîailahü Aleyhi ve Seliem) :
«Uğursuzluk evde, kadında ve attadır.» buyurmuşlar.

116- (...) Bize Ehu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus İbuİ Şihâb'dan, o da Abdullah b. Ömer'in iki oğlu Hamza ile Sâlim'den, onlar da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki : Resûlüİlah (Sailallahu Aleyhi ve Seliem):
«Hastalık bulaşması ve teşe'üm yoktur. Uğursuzluk ancak üç şeydedir. Kadın, at ve evde!» buyurmuşlar.

(...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Peygamber (Salalilahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya ile Amru'ıı-Nâkid ve Züheyr b. Harb da Süf-yân'dan, o da Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından, o da Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâ'kub b. İbrâhim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den, o da İhn Şihab'dan, o da Abdullah b. Ömer'in iki oğlu Salim ve Hamza'dan, onlar da Abdullah b. Ömer'den, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bana Abdü'l-Melik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b Hâ-lid rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal, Abdurrahman b. İshâk'dan naklen haber verdi. H.
Bana Abdullah b. Afcdirrahman Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den, o da Sâlim'den, o da bahasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'den uğursuzluk hakkında Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlar, Yûnus b. Zeyd'den başka hiçbiri Îirni Ömer hadîsinde hastalık bulaşmasını ve teşe'ümü anmamıştır.

117- (...) Bize Ahmed b. Abdillah b. Hakem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ömer b. Muhammed b. Zeyd'den rivayet etti. O da babasını İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinlemiş :
«Eğer uğursuzluk nâmına doğru h\v şey varsa (bu) afda, kadın ve evdedir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Harun b. Abdillah da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama (Hak) kelimesini söylemedi.

118- (...) Bana Ebû Bekr b. İshâk dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl habe verdi. (Dedi ki) ; Bana Utbe b. Müslim, Hamza b. Abdillah b. Ömer'den, o da babasından, naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Eğer bîr şeyde uğursuzluk varsa (bu) atda, mesken ve kadındadır.» buyurmuşlar.

119- (2226) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivaye etti. Sehl şöyle demiş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uğursuzluğu kastederek :
«Eğer varsa kadında, atta ve meskendedir» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Dükeyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm b. Sa'd Eb Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan, o da Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

120- (2227) Bize bu hadîsi İshâk b. tbrâhim El-Hanzelî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Haris, İbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. Kendisi Câbir'i Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verirken işitmiş:
«Eğer bir şeyde (uğursuzluk) varsa (o da) hanede, hizmetçide ve attadır.» buyurmuşlar.
Bu rivayetlerden îbni Ömer "hadîsini Buharı «Küâbü't-Tİb»'da, Seh1 hadîsini «Cihad» ve «Siyer» bahsinde; aynı hadîsi Nesâî «İşrâtü'n NisâVda tahrîc etmişlerdir.
Ulemâ bu rivayetlerde bildirilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik ile bir cemaata göre rivayetlerden murad : Zahirî mânâlardır. Allah Teâlâ evi zarar veya ölüme sebep halkeder. Muayyen bir kadın ve at yahut hizmetçi de Allah'ın kaza ve kaderiyle bazan helake sebep olabilir. Hadîsin mânâsı: Bazan bu üç şeyde uğursuzluk hâsıl olur, demektir. Hattâbî ile diğer birçok ulemâ bu rivâyetlerdeki üç şeyin memnu olan teşe'ümden istisna edildiğine kail olmuşlardır. Yâni teşe'üm yasaktır. Yalnız içinde oturmaktan hoşlanmadığı ev, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı kadın veya hoşlanmadığı at, hizmetçi gibi şeyler olursa, bunlardan ayrılsın, demektir. Bâzıları: «Evin uğursuzluğu; darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu üzerinde harb edilememesi yahut fiatının pahalılığı; hizmetçinin

uğursuzluğu ise kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir.» demişlerdir.
Aynî diyor ki: «Bu babda sahîh olan mânâ : Teşe'ümün bütün nevileriyle nefiy ve iptal edilmesidir. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) in: «Teşe'üm yoktur.» buyurduktan sonra *. «Uğursuzluk üç şeydedir.» buyurması câhiliyyet devrinin itikadını hikâyedir. Çünkü o devirde Arab-lar bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadîs müslü-manlarm îtikadınca da bu üç şeyde uğursuzluk vardır mânâsını ifâde etmeze
Bu rivayetlerin bâzısında Resûlüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Eğer uğursuzluk nâmına bir şey varsa (bu) atta, kadında ve evdedir.» buyurmuş olması bizce bu babdaki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadîsin mânâsı şudur : Eğer uğursuzluk nâmına bir şey sabit olsaydı şu üç şeyde sabit olurdu. Lâkin uğursuzluk nâmına bir şey sabit olmamıştır. Binâenaleyh bunlarda da uğursuzluk yoktur.
Hz. Âişe'nin bu hadîsi işittiği vakit kızdığı ve üzerinden bir elbise parçasının havaya uçtuğu, diğer bir parçasının da yere düştüğü rivayet olunur. Aişe (Radiyallahü anha) yemin ederek şunları söylemiştir;
«Kur'ân'i Muhammed (SaHallahü A leyhi ve Sellem) Je indiren Allah'a yemin olsun ki, Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) bu sözleri asla söylememiştir. O ancak câhiliyyet devri insanlarının bunlardan teşe'üm eder-diklerini söylemiştir.»
Kaadî Iyâz'm beyânına göre bu babda ulemâdan bâzıları şunları söylemiştir : «Hadîslerde geçen bu kısımlar bir araya getirilirse üç 'nevi hâsıl olur. Birincisi : Zarar kendisiyle hâsıl olmayan ve âmmenin hâssanın âdetini de teşkil etmeyen kısım ki buna iltifat edilmez. Şeriat da buna kıymet vermeyi yasak etmiştir. Bu tıyera yâni teşe'ümdür. İkincisi : Nadiren vuku bulan ve umumî zarara sebep olan kısımdır. Taun gibi. Onun bvlunduğu yere gidilmez ve o yerden çıkılmaz. Üçüncüsü hususîdir. Ev, at ve kadın gibi. Ki : Böylelerinden kaçmak mubahtır.»

35- Kehanetin ve Kahinlere Gitmenin Haram Kılınması Babı

121- (537) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'dan, o da Muâviye b. Hakem Es-Sülemî'den naklen haber verdi. Muâviye şöyle demiş : Ben :
— Yâ Resûlüllah! Bir takım şeyleri biz câhiliyyet devrinde yapıyorduk, kâhinlere gidiyorduk, dedim.
«Artık kâhinlere gitmeyin!» buyurdu. Ben:
— Teşe'ümde bulunuyorduk, dedim.
«Bu sizden birinizin nefsinde bulduğu bir şeydir. Sakın size mâni olmasın!» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Huceyn (yâni İbni Müsennâ) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ukayl'den rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim İle Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Etû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâ-be b. Sevvâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zi'b rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. İsa haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik haber verdi. Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnadla Yûnus'un hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Mâlik kendi hadîsinde tsşe'ümü zikretmiştir. Ama onda kâhinler zikredilmemiştir.

(...) Bize Muhammed b. Sabbâh ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (bu zât İbni Uleyye'dir) Haccâc Es-Savvâfdan rivayet etti. H.
Bize İslıâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. Her iki râvi Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Hilâl b. Ebî Meymûne'den, o da Atâ' b. Yesar'dan, o da Muâviye b. Hakem Es-Sületnî'den. o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den naklen, Ztihrî'nin Ebû Seleme'den, onun da. Muâviye'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Yahya b. Ebî Kesîr'in hadîsinde şu ziyâde vardır : «Dedi ki: Ben bizden de bir takım adamlar var ki. hat çiziyorlar, dedim. Buyurdular ki : Peygamberlerden bir Peygamber hat çizerdi. İmdi kimin hattı onunkine uyarsa onun gibi olur.» '
Kâhin, gâibden haber verdiğini iddia eden kişidir. Bu hususta kitabımızın namaz bahsinde söz geçmişti. Kaadî Iyâz'm beyânına göre Arablarda üç kısım kâhinlik vardı. Birinci kısım kâhinin cinlerden bir dostu olup gökyüzünden çaldığı haberleri ona verirdi. Bu kısım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem)'in gönderilmesiyle bâtıl olmuştur. İkinci kısım kâhine cİnnî yeryüzünde olup bitenleri uzakta ve yakında vuku bulan gizli şeyleri haber verirdi. Nevevî : «Bu kısmın mevcut olması ihtimalden uzak değildir.» diyor. Mu'tez i1e taifesi ile kelâm ulemâsından bâzıları bu iki nevî kâhinliği kabul etmemiş; muhalattan saymışlardır. Nevevî: Bunda muhal sayacak ihtimalden uzak görecek birşey yoktur. Lâkin insanlar bu kâhinleri tasdik ve tekzîb ederler. Yasak olan onları dinlemek ve tasdik etmektir.» diyor.
Üçüncü kısım kâhinler müneccimlerdir. Bunlar yıldızlara bakarak bir takım hükümler çıkarmaya çalışırlar. Nevevî bu hususta şunları söylemektedir : «Bu nevîde Allah Teâlâ bazı kimselere bir gûna kuvvet halkeder. Lâkin burada yalan galibdir. Arraflık denilen fen de bunda dâhildir. Arraf : Hâdisâta.bir takım mukaddime ve sebeplerle istidlal eden ve hâdisâtm meydana geleceğini bunlarla bildiğini iddia eden kimsedir...
Bu kısımların hepsine kehânet denilir. Ve şeriat hepsinin yalan olduğunu meydana çıkarmış, kâhinleri dinleyip, tasdik etmeyi yasak etmiştir.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in Hz. Muâviye'ye': «Bu sizden birinizin nefsinde bulduğu bir şeydir. Sakın sîze mâni ol-masinl» diyerek verdiği cevâbın mânâsı: Âdete göre sizin içinize uğursuzluk diye bir şey siner. Ama siz buna bakmayın, niyet ettiğiniz işten geri kalmayın, demektir.
Tenbih : Astronomi ve kozmoğrafya gibi gökteki varlıklardan bahseden ilimlerin kehânetle bir ilgisi yoktur.
Hat çizmekten murad reml'dir. Hat çizen Peygamberlerin kim olduğu ihtilaflıdır.
Bazıları Danya1 , bir takımları daIdris (Aleyhisselâm) olduğunu söylemişlerdir.
«Kimin hattı onunkine uyarsa onun gibi olur.» cümlesinden murad:
Bazen onun hatjına isabet edileceğini haber vermektir. Yoksa onun hattına isabet ederse caiz olur demek değildir. Nitekim remi ve nücûm gibi bâzı fenler bâzı peygamberlere mucize olarak verilmiş, sonra bunlar şeriat tarafından men edilmişlerdir. Hadîsin bu kısmı hakkında namaz bahsinde izahat verilmişti.

122- (2228) Bize Ahd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Yahya

b. Urve b. Züheyr'den, o da babasından, o da Âİşe'den naklen haber verdi. Âişe şöyle demiş : Ben :
— Yâ Resûlallah! Kâhinler bize bir şey söyler de onu hakikat bulurduk, dedim.
«Bu doğru olan sözdür, onu cinni kapar da velîsinin kulağına atar; ona yüz tane de yalan katar.» buyurdular.

123- (...) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil (bu zât İbni Ubeydil lah'dır) Zührî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Yahya b. Urve hafcer verdi ki: Urve'yi şöyle derken işitmiş : Âişe şunu söyledi:
— Bir takım insanlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e kâhinleri sordular, Resûlüllah (Sallallahil Aleyhi ve Scllem) de onlara :
«Kâhinler bir şey değildirler.» cevâbım verdi.
— Yâ Resûlallah! Onlar hazan birşey söylüyorlar da hakikat çıkıyor, dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bu söz cinlerdendir. Cinni onu kapar da velîsinin kulağına tavuğun gıdaklaması gibi gıdaklar. 8u suretle ona yüz yalandan daha fazlasın? karıştırırlar.» buyurdular.

(...) Bana Ebu't-Tâhir de rivayet ttfti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Amr, İbni Cüreyc'-den, o da İbni Şihab'dan naklen bu isnadla Ma'kıl'ın Zührî'den rivayeti gibi haber verdi.

124- (2229) Bize Hasen b. Ali El-Hulvânî ile Abd b. Humeyd rivâyet ettiler. Hasen: Bize Ya'kub rivayet etti, dedi. Ya'kub (Demiş ki) : Bize babam Sâlih'den, o da İbni Şihab'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ali b. Hüseyn rivayet etti ki: Abdullah b. Abbas şunları söylemiş: Bana Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından ensar-dan bir zat haber verdi ki, kendileri bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyie birlikte otururlarken bir yıldız göçmüş ve ortalık aydınlanmış. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) onlara:
«Böyle bir şey göçtüğü vakit cahiliyye devrinde ne derdiniz?» diye sormuş.
— Allah ve Resulü bilir. Biz bu gece büyük bir adam doğdu ve bu gece büyük bir adam öldü derdik, cevâbım vermişler. Kesûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Seliem):
«Yıldız ne bir kimsenin ölümü için göçer, ne de hayatı için. Lâkin Rab-bimiz Tebâreke ve Teâlâ bir şey takdir buyurdu mu arşı taşıyan melekler teşbih eder. Arkasından onlardan sonra gelen gök ehli teşbih öder. Tâ ki fcsbih şu alt semânın sakinlerine ulaşır. Sonra arşı taşıyanların arkasından gelenler arşı taşıyanlara :
— RabbİniZ ne buyurdu? diye sorarlar. Onlar da ne buyurduğunu kendilerine haber verirler. Böylece semâvât sakinleri birbirleriyle haber-leşir, nihayet haber şu alt semâya ulaşır. Ve cinler işitilen! kaparak onu velîlerine aktarır ve bu yıldızla taşlanırlar. Olduğu gibi getirdikleri (haber) haktır. Lâkın onlar ona yalan karıştırırlar ve ziyâde ederler.»

(...) Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amr'Evzâî rivayet etti. H.
Bize Ebu't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Seleme b. Şebib dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl (yâni İbni Ubeydillah) rivaye etti.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Şu kadar var ki Yûnus : «Abdullah b. Abbas'dan rivayet olunmuştur. (Demiş ki) : Bana Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilcm) 'in ashabından ensar-dan bir takım adamlar haber verdi.» demiştir. Evzâî'nin hadîsinde : «Lâkin ona yalan karıştırırlar ve ziyâde ederler.» Yûnus'un hadîsinde ise : «Lâkin onlar ona ilâve ve ziyâde ederler.» denilmiştir. Yûnus'un hadîsinde şu ziyâde de vardır : «Allah buyurdu ki: Nihayet kalblerinden korku giderilince :
— Rabbiniz ne buyurdu? diye sorarlar. (Onlar da) :
— Hakkı söyledi, derler.» [6]
Mâkıl'm hadîsinde ise Evzâîrnin dediği gibi: «Lâkin onlar bu habere yalan karıştırır ve ziyâde ederler.» cümlesi vardır.
Cinnînin semâdan kaptığı sözü velîsi yâni dostu olan kâhine tavuğun gıdaklamasına benzer bir şekilde aktarmasını Hattâbî ile diğer bâzı âlimler şöyle izah etmişlerdir: «Cinnî işittiklerini kâhinin kulağına söylerken onu diğer şeytanlar da işitirler. Nitekim tavuk arkadaşlarına bir şey bulduğunu sesiyle bildirir. Onlar da ona cevâp verirler. Burada bir
vecih daha var ki o da şudur: Rivayet yâni şişenin şırıltısı gibi şeklinde olabilir. Bu takdirde cinnî kâhinin kulağına sürahideki suyun çıkardığı ses gibi şırıltılı bir sesle söyler demek olur.»

125- (2230) Bize Muhammed b. Müsennâ El-Anezî rivayet etti. .(Dedi ki) : Bize Yahya (yâni İbni Saîd) Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Saflyye'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in bir zevcesinden, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Her kim bir ar rafa gelir de ona bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabul olunmaz.» buyurmuşlar.
Arrâfın kâhinlerden sayıldığını yukarda görmüştük.
Ibni Esir Arrâf gibi bildiğini iddia eden müneccim -yahut kâhindir. Halbuki bu ilmi Allah kendine tahsis etmiştir, demiş. Hattâ-b î ve başkaları ise şöyle tarif etmişlerdir : Arrâf, çalınan ve kaybolan malın yerini bulacağını iddia eden kimsedir.
Arrâfa bir şey soran kimsenin namazının kabul edilmemesinden mu-rad sevabının yokluğudur. Namazı iade etmesi gerekmez. Nitekim gasbe-dilen bir yerde namaz kılmak mekruhtur. Fakat kazası îcâb etmez. Bu hususta ulemâ müttefiktirler.

36- Cüzzamlı İle Benzerinden Sakınma Babı

126- (2231) Bize Yahya b, Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hür şeym haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şerik b. Abdillah ile Hüşeym b. Beşir, Ya'Ia b. Atâ'dan, o da "Amr b Şerid'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Sekıf hey'etinin içinde cüzzamlı bir adam vardı. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) ona:
«Biz senin bey'atını yaptık, sen don!» diye haber gönderdi.
Bu hadîs Buh âr î 'nin rivayet ettiği: .
«Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaç!» hadîsine muvafıktır. Keza az yukarda geçen :
«Hasta develerin sahibi, sanlnm develerin sahibi üzerine deve getiremez.» hadîsine de muhalif değildir.
K a a d 1 lyâz'ın beyânına göre cüzzamlı kıssası hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüent) 'den muhtelif hadîsler rivayet

olunmuştur. Zikrettiğimiz iki hadîsten mâda da Câbir ve Âiçe (Radîyallahû anhüma) 'dan hadîsler rivayet olunmuştur. Hz. Câbir hadîsinde :
«Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) cüzzomli İle birlikte yemek yedi ve ona : "Allah'a güvenerek ve ona tevekkül ederek ye!" buyurdu.» denilmektedir. Bundan dolayı Hz. ö m e r-'le diğer bazı Selef ricali mec-zumlu ile beraber yemek yenilebileceğine ve ondan kaçınma hususundaki emrin neshedildiğine kail olmuşlardır.
Nevevî diyor ki: «Ekser ulemânın kail olduğu vecihle sahih olan ve kabulü gereken kavil sudur ki; burada nesih yoktur. Belki iki hadîsin arasını cem etmek ve cüzzamlıdan sakınma emrini vucûba değil de İs-tihbab ve ihtiyat mânâsına hamletmek gerekir. ResûlüUah (Sallallahü Alevhi ve Sellem) in cüzzamlı ile beraber yemek yemesi ise caiz olduğunu göstermek içindir.»
Bazı ulemâ bu ve benzeri hadîslerle istidlal ederek kocası cüzzamlı olan kadına nikâhı fesh hususunda muhayyerlik isbat etmişlerdir. Kaadî îyâz'in beyânına göre cüzzamlı bir kimse mescide gitmekten ve kalabahk insanlar arasına karışmaktan men edilir. Yalnız cuma namazına gidebilir.

37- Yılanların ve Onlardan Başkalarının Öldürülmesi Babı

127- (2232) Bize Ebû Bekr b. Etî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman ile İ'cni Nümeyr, Hişam'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam babasından, o da Âişe'den naklen rivayet eUi Âişe şöyle demiş: Rcsûlüllah (Saİlaîlahü Aleyhi ve Sellem) iki çizgili yılanın öldürlmesini emir buyurdu. Çünkü o gözü kapar ve gebeliğe dokunur.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : BİIze Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hişam bu isnadla habe verdi ve ebterle iki çizgili dedi.

128- (2233) Bana Amr b. Muhammed En-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Yılanları ve iki çizgili ile ebteri öldürün. Çünkü onlar cenîni düşürür; gözü kaparlar.» buyurmuşlar.
Râvi demiş ki: İbnü Ömer bulduğu her yılanı öldürüyordu. Derken Ebû Lübâbe b. Abdil-Münzir yahut Zeyd b. Hattâb onu bir yılar kovalarken gördü de gerçekten evlerde yaşayan yılanların öldürülmesi yasak edildi, dedî.

129- (...) Bize Hâcib b. Velid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Harb Zübeydî'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana SâHm b. Abdillah, İbni Ömer'den naklen haber verdi. İbni Ömer şöyle demiş: Ben Resûlüllah (SaİlallahÜ Aleyhi ve Seltem) ' köpeklerin öldürülmesini emrederken işittim:
«Yılanlarla köpekleri öldürün, iki çizgili yılanla ebteri de öldürün. Çünkü onlar gözü kapar ve gebelere çocuk düşürtürler.» buyuruyordu.
Zührî demiş ki: Biz bunu bu iki yılanın zehirlerinden zannediyoruz. Allah daha iyi bilir.
SâHm şunu söylemiş : Abdullah b. Ömer dedi ki : Artık ben bir yılan gördüm mü onu öldürmeden bırakmaz oldum. Bir gün ben evlerde yaşayan yılanlardan birini kovalarken yanımdan Zeyd b. Hattâb yahut Efcû Lübâbe geçti. Ben (hâlâ) yılanı kovalıyordum.
— Yavaş ol yâ Abdellah! dedi. Ben :
— Resûiüllah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem) onların öldürülmesini emir buyurdu, dedim.
— Resûiüllah (Saliallahii Aleyhi ve Sellem) evlerde yaşayanları öldürmekten nehıy buyurdu, dedi.

130- (...) Bana bu hadîsi Harmele b. Yahya da rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Hasen El-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam Sâlih'den rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Zührî'deıı bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız SâlİIh şöyle demiştir : «Tâ ki beni Ebû Lübâbe b. Abdi'l-Münzir ile Zeyd b. Hattâb gördüler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) evlerde yaşayan yılanları öldürmeyi yasak etti, dediler.»
Yûnus'un hadîsinde:
«Yılanları öldürün!» cümlesi vardır.
«İki çizgili ile ebteri...» dememiştir.

131- (...) Bana Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Saîd dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Leys Nâfi'den rivayet etti ki, Ebû Lübâbe mescide yaklaşmak içir evinde kendisine bir kapı açması hususunda İbni Ömer'le konuşmuş. Derken hizmetçiler bir küçük yılan derisi görmüşler. Abdullah : Onu yakalayın ve öldürün, demiş. Ebû Lübâbe ise : Onu öldürmeyin! Çünkü Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlerdeki küçük yılanları öldürmekten nehiy buyurdu, demiş.

132- (...) Bize Şeybân b. Ferruh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nâfi' rivayet etti. (Dedi ki) İbni Ömer bütün yılanları Öldürüyordu. Nihayet bize Ebû Lübâbe b. Ab-di'I-Münzir El-Bedrî, Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve Seliem) 'i ev yılanlarını öldürmekten nehiy buyurduğunu söyledi. O da vaz geçti.

133- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (Bu zât Kattan'dır) Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi' haber verdi. Kendisi Ebû Lübâbe'yi İbnü Ömer'den naklen haber verirken işitmiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ufak yılanların öldürülmesini yasak etmiş.

134- (...) Bu hadîsi bize İshâk b. Musa El-Ensârî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Iyâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Ebû Lübâbe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüveyriye, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, nakler rivayet etti. Ona da Ebû Lübâbe haber vermiş ki: Resûlüllab (SallallahüAleyhi ve Seliem) evlerdeki küçük yılanların öldürülmesini yasak etmiş.

135- (...) Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dü'1-Vehhâb (yâni Sekafî) rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i şunu söylerken işittim : Bana Nâfi' haber verdi. Ki: Ebû Lübâbe b. Abdil-Münzir EI-Ensârî —Bu zâtın evi Küba'da idi. Sonra Medine'y taşındı.— Bir defa beraberinde Abdullah b. Ömer olduğu halde oturmuş kendine bir dehliz açarken ansızın evlerde yaşayan bir yılan görmüşler ve onu öldürmek istemişler. Bunun üzerine Ebû Lübâbe evlerde yasayan yılanları kastederek : Gerçekte bunları öldürmek yasak edildi. Ebter ile iki çizgiliyi öldürmek ise emir buyuruldu, demiş. Bu iki yılanın gözü kör ettikleri, kadınların çocuklarını düşürttükleri söylenir.

136- (...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cehdam haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsmail (bu zât bizce İbni Cafer'dir.) Ömer b. Nâfi'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bir gün Abdullah b. Ömer kendine ait bir yıkıntının yanında bulunuyordu. Derken bir yılan parıltısı gördü ve bu yılanı takib ederek öldürün, dedj, Ebû Lübâbete'l-Ensârî:
— Ben Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellemj'i evlerde olan küçük yılanların Öldürülmesini yasak ederken işittim. Yalnız ebterle iki çizgilisi müstesna. Çünkü onlar gözü kör eder ve kadınların karınlarındaki ceninleri araştırırlar.

(...) Bize Harun b. Saîd £1-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme rivayet etti. Ona da Nâfi rivayet etmiş ki : İbni Ömer, Ömer b. Hattâb'ın evinin yanındaki köşkte bir yılan gözetirken yanına JLübâbe uğramış...
Râvi Leys b. Sa'd'ın badîsi gibi rivayette bulunmuştur.

137- (2234) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Ebû Küreyb ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya ile İshâk ahberana; ötekiler haddesenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Ab-dullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş : Peygamber (Saltaiiahü Aleyhi ve Setlem) 'le birlikte mağarada idik. Ona mürselât sûresi indirilmiş, biz de bu sûreyi onun ağzından taze taze alıyorduk. Birden üzerimize bir yılan çıktı:
«Onu öldürün.» dedi. Biz de öldürmek için davrandık, fakat yılan bizden önce kaçtı. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sailaitahü Aleyhi ve SeiİIem) :
«Allah sizi onun şerrinden koruduğu gibi, onu da sizin şerrinizden korudu.» buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Said ile Osman b. Ebî Şeybe de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr A'meş'den bu isn^dla hu hadisin mislini rivayet etti.

138- (2235) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni İbni Gıyas) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes İbrahim'den, o da Esved'den, o da AbduIIah'dan naklen rivayet etti ki : Kesûlüîîaa (SallaliahU Aleyhi ve Sellem) Mina'da ihramh bir hacıya bir yılanı öldürmesini emir buyurmuş.

(2234) Bize Ömer b. Hafs b. Gıyas rivayet elti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbrahim, Esved'den, o da Abdullah'daıı naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Bir defa Hz Kesıilüüah (Salla'lahü Aleyhi ve Sellem/\e birlikte bir mağarada iken...
Kavi, Cerîr'ie Ebû Muâviye'nİn hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

139- (2236) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes, Sayfî'den —Bu zât bizce İbıii Eflah'ın âzâtlısıdır.naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Hişam b. Zührc'niı azatlısı Ebu's-Sâib haber verdi ki : Kendisi Ebû Saîd'i Hudrî'nin evinde yanına girmiş. (Demiş ki) : Onu namaz kılarken buldum ve oturarak namazını bitirinceye kadar onu bekledim. Derken evin bir tarafında çatıdaki çubuklar arasında bir kıpırtı işittim de bakındım. Ne göreyim bir yılanmış. Hemert öldürmek için üzerine sıçradım. Fakat Ebû Said bana otur diye işaret etti. Ben de oturdum. Namazdan ayrıldıktan sonra hânesindeki bir eve işaret ederek:
— Şu evi görüyor mu?.un? dedi,
— Evet! cevâbını verdim.
— Bunda bizden yeni evlenmiş bir genç vardı. Derken Resûlüllah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem)e birlikte hendek gazasına çıktık. Bu genç günün yarısında Resûlüllah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) 'den izin alarak evine dönüyordu. Bir gün yine ondan izin aldı. Resûlüllah (Sallaliahu Aleyhi ye Seilem) ona :
«Üzerine silâhım ali Çünkü Kureyza'nın sana düşmanlık edeceğinden korkarım.» dedi. Adam da silâhını aîdi. Sonra evine döndü. Bir de ne görsün karısı iki kapının arasında ayakta değil mi! Hemen süngüsü ile onu vurmak için üzerine yürüdü. Kıskançlığı kabarmıştı. Kadın ona :
— Yapma! Süngünü çek! Eve gir de beni dışarıya ne çıkardı bîr gör! dedi. O da girdi. Bir de baktı ki büyük bir yılan!.. Döşeğin üzerine kıvrılmış yatıyor! Hemen süngü ile yılanın üzerine vararak onun işini bitirdi. Sonra dışarı çıkarak süngüyü avluya dikti. Derken yılan üzerine atıldı. Artık hangisi çabuk öldü. yılan mı, yoksa genç mi? Bilinemedi, Biz hemen HcsûlüUahfSalîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek bunu kendisine anlattık ve :
— Allah'a dua et, onu bizim için diriltsin! dedik. «Arkadaşınız için istiğfar edin!» buyurdu. Sonra şunu ilâve etti :
«Gerçekten Medine'de müslümen olmuş cinler vardır. Onlardan birini görürseniz, kendisine üç gün ihtarda bulunun. Şâyeî bundan sonra size iyine) görünürse onu Öldürün! Çünkü o bir şeytandır.»

140- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' de rivayet etli. {Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Esma' b. Ubeydi Sâib denilen bir adamdan rivayet ederken dinledim. Bizce bu zât Ebû Sâib'dir.— (Demiş ki) : Ebû Said îludri'-nin yanma girdik. Otururken bir ara yatağının altında l.ir kıpırtı işittik de baktık. Ne görelim!.. Bir yıhmmış!..
Râvi hadîsi kıssasıyle Mâlik'in Sayfî'Jen rivayet ettiği badis gibi nak-letmiştir. O bu hadîste şunu da söylemiştir : «Bunun üzerine Resûlülfah (Sallallahü Aleyhi ve SctU'nıj:
«Gerçekten bu evlerin yılan sakinleri vardır. Onlardan birini görürseniz üzerine üç defa zorlama yapın; giderse ne âlâ.. Aksi ta!:dirde onu Öldürün! Çünkü o bir kâfirdir.» dedi. Yanındakilere de :
«Gİdin arkadasmîzı defnedin.» buyurdu.»

141- (...) Bize Zübeyr b. Har'» da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İLni Aclan'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Sayfî, Ebu's· Sâib'dcıı, o da Ebû Sâîdi Hudrî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Saîd'i şunu söylerken işittim: Kcsûlüllalı (Sallallahü Aleyh: ve Selle/n}:
«Şüphesiz ki Medine'de cinlerden müslüman olmuş bir taife vardır, imdi her kim bu yılanlardan bîr şey görürse ona üç defa İhtarda bulunsun, ondan sonra kendisine görünürse artık onu öldürsün. Çünkü o bir şeytandır.» buyurdular.
Bu rivayetlerden İbni Ömerle Ebû Lübâbe hadîsim Buhârî «Eed'ü-1-Halk» bahsinde; İbni Mes'ûd hadîsini «Mür-selât Sûresini Tefsirinde tahric etmiştir.
Zü't-Tufyeteyn iki tufyeli demektir. Tufye mukl denilen yemişin yaprağıdır. Bu yemişin yaprağı üzerinde iki çizgi bulunurmuş. Yılanın da sırtında iki beyaz çizgi bulunduğu için benzetme sureliyle ona tufyeli yılan denilmiştir. Biz çizgili yılan demekle iktifa ettik.
Ebter : Kısa kuyruklu son derece zehirli bir yılandır. Gebe bir kadın bu yılana bakar bakmaz çocuğunu düşürürmüş. İhtimal bunun sebebi ka-dının birdenbire korkmasıdır. Maamafih Hattâbî ile diğer bazı ulemânın beyânına göre gerek çizgili yılanın, gerekse ebterin gözlerinde Ce-nâb-ı Hak öyle bir hassa halketmiştir ki bir bakışta insanı kör ederlermiş.
Can : Küçük yılan demektir. Bâzıları ince ve hafif, bir takımları da ince beyaz yılan demek olduğunu söylemişlerdir.
Ebîerle çizgili ysUımn kadınların kanvnd'aki ceninleri araştırmalarından murad onları düşürtmeleridir. Yâni çocuk düşürtmeye -mecazen araştırma denilmiştir. Maamafih Allah Teâfâ'mn kendilerinde yarattığı bir hassa sebebiyle hakikaten araştırma yapmaları da mümkündür.
Mâzirî diyor ki : <«M e d i n e 'nin yılanları bu hadislerde beyân edildiği şekilde ihtar verilmeden öldürülmez. Fakat ihtar verilir de yine gitmezlerse Öldürülürler. Sair yerlerin ve evlerin yılanlarını ise ihtarsız Öldürmek menduptur. Çünkü bu babda birçok sahih hadisler vardır. Medine yılanlarının İhtarsız öldürülememesi hadîste beyân buyurulduğu üzere yılan şeklindeki cinlerden bir taifenin Medine 'de müslüman-lığı kabul ettiğindendir.»
Ulemâdan bir cemâat hadîsteki nehyin umûmî olduğuna, binâenaleyh nerede olursa olsun evlerde yaş.v/an yılanların ihtarsız Öldürülemiyece-ğine kail olmuşlardır. Kırlarda yaşayanlar ise onlara göre de ihtarsız Öldürülür, îmam Malik'e göre mescidlerde bulunanlar öldürülür. İhtarın keyfiyeti hakkında İbni Habib Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ın :
«Bizden Süleyman b. Davud'un aldığı söz hakkı için bize eziyet vermemenizi ve bize görünmemenizi dilerim.» dediğini rivayet etmiştir.
Üç defa zorlamaktan murad İmam Mâlik'e göre : Seni Allah ve âhiret günü aşkına bize görünmemeye ve eziyet vermemeye zorluyorum, demektir. İhtardan sonra yılan yine görünmekte devam ederse evlerde yaşayan yılan veya rnüslüman olan cin olmadığı anlaşılır. Bunun şeytan olduğu bildirildiğinden öldürülmesinde beis yoktur.
Bu rivayetlerden ihramlı bir kimsenin yılan öldürebileceği, yılanın Harem-i Şerîfde de öldürülmesi caiz olduğu anlaşılmaktadır.

38- Kertenkele Öldürmenin Müstehab Oluşu Babı

142- (2237) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, İshâk b. İbrahim ve İbni Ebî Ömer rivayet ettiler, tshâk ahberanâ; ötekile had-desenâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne A)>-du'î-Hamid b. Cüheyr b. Şeybe'den, o da Saîd b. Miiseyyeb'den, o da Üm-mü Şerik'den naklen rivayet etti ki : Peygamber (Sallallahü A leyhı ve Seliem) ona kertenkeleleri Öldürmesini emir buyurmuş.
İbni Ebî Şeybe'nin hadîsinde (Ona tâbiri yoktur. Sâdece) emir buyurdu, denilmiştir.

143- (...) Bana Elu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki): Bizr İrni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbni Cüreyc haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze Ravh rivayet etti. (Ded; ki) : Bize İbni Cüreyc rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir haber verdi. (Dedi ki) : Bize îbiıi Cüreyc haber verdi. (Ded ki) : Bana Abdül-Hamid b. Cüreyc b. Şeybe haber verdi. Ona da Saîd b. IVlüseyyeb haber vermiş. Ona da Ümmü Şerik haber vermiş ki kendişi kertenkeleleri öldürmek hususunda Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve SeHem)'den emir istemiş, o da onların Öldürülmesini emir buyurmuş.
Ümnıü Şerik Benî Âmir b. Lüey kabilesi kadınlarından biridir. İbni Ebî Halet ile Abd b. Humeyd'in hadîsleri lâfız itibariyle birdir. İbni Vehb'in hadîsi de ona yakındır.

144- (2238) Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi, (Dedi ki) : Bize Ma'-mer, Zührî'den, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen haber verdi ki; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) kertenkelenin Öldürülmesini emir buyurmuş ve ona fasıkcık adını vermiş.

145- (2239) Bana Efcu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haher verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Zührî'den, o da Urve'den, o da Aişe'den naklen haber verdi ki : Resûlüllah (Sallalkıhü Alevhi ve Sellem) kertenkele için fâsıkçık demiş.
Harmele şunu ziyâde etmiştir. Âişe : Ben onun kertenkeleyi Öldürmeyi emrettiğini işitmedim demiş.

146- (2240) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Ha-lid b. Abdülah, Süheyl'den, o da bahasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş; Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bîr kertenkeleyi ilk vuruşta öldürürse ona şu ve şu kadar sevâb vardır. Ve her kim onu ikinci vuruşta Öldürürse, birinciden aşağı olmak üzere ona şu kadar sevab vardır. Ve her kim onu üçüncü vuruşta öldürürse ona da ikinciden aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevab vardır.» buyurdular.

147- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti, (Dedi ki) . Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Muhanımed b. Sabbah dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni tbni Zekeriyya) rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' Süfyan'dan rivayet etti. Bu râvileriıı hepsi Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hiireyre'den, o d;t Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen Hâ-lid'in Süheyl'den rivayet ettiği hadîs manâsıyla rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Cerîr müstesna! Çünkü onun hadîsinde :
«Her kim bir vuruşta bİf kertenkele öldürürse ona yüz sevab yazılır, ikincide bundan daha aşağı, üçüncüde ondan daha aşağı yazdır.» ifâdesi vardır.

(...) Bize Aluhammed b. Sabbah da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İs-mâil (yâni îbiii Zekeriyya) Süheyl'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana kız kardeşim Ehû Hüreyre'den, o da Fey^am'-er tSüllaliahü Aleyhi ve SeUeın) den naklen rivayet etti ki :
«İlk vuruşta yetmiş sevab vardır.» buyurmuşlar,
Hz. Â i ş e hadîsini Buharı" «Bcd'ül-Halk» bahsinde tahrîc etmiştir.
Vezega: Kertenkele demektir. Biraz daha büyüğüne Arabiar Sam ebras derler. Ulemâ kertenkelenin eziyet verici haşerattan sayıldığında ittifak etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun öldürülmesini emir buyurması bundandır. Bir vuruşta öldürmenin çok sevablı. ikinci vuruşta Öldürmenin ondan daha az sevablı olması bu hususta dikkat göstermeye teşvik içindir. Çünkü bir vuruşta öldürülemezse kaçabilir. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) hilde ve haremde öldürülen zararlı hayvanlar gibi buna da fâsıkcık adı vermiştir. Fâsık yoktan çıkandır. Bu hayvanlar da fazla zarar yapmak ve eziyet vermek suretiyle âdeta diğer haşerâtın içinden çıkmışlardır. İmam Ahmed'in Hz. Â i ş e 'den rivayet ettiği bir hadîste şöyle denilmektedir : «Aişe'nin evinde dayalı bir süngü vardı. Bu kendisine soruldu da şunları söyledi: Biz onunla kertenkele öldürürüz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber verdi ki: İbrahim (AleyhİsseîâM) ateşe atıldığı vakit yeryüzündeki bütün hayvanlar onu söndürmeye çalışmış, yalnız kertenkele istisna teşkil etmiştir. Çünkü o ateşi üfürmüştür. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onun öldürülmesini emir buyurdu.» Yine Hz. Âişe'den rivayet olunduğuna göre Beyt-i Makdis yandığı vakit kertenkeleler ateşi üfürmüşlerdir. Bu hadîsler kertenkelenin fıtratında kötülük olduğunu beyân için vârid olsa gerektir.

39- Karınca Öldürmenin Yasak Edilmesi Babı

148- (2241) Bana Ebu't-TâhİR ile Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihab'dan, o da Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahman'-datı, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki : Peygamberlerden birini bir karınca ısırmış da emir vererek karınca yuvasını yaktırmış. Bunun üzerine Allah ona : Seni bir karınca ısırdı diye ümmetlerden tesbihde bulunan bir ümmeti helak mı ettin? diye vahy buyurmuş.

149- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-ğîre yâni İbni Ahdirrahman El-Hızâmî Ebu'z-Zînad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (SaHailahü Aleyhi ye Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Peygamberlerden biri bir ağacın altına indi de kendisini bîr karınca ısırdı. O da eşyasını emrederek ağacın altından çıkarttı. Sonra emir verdi ve karınca yuvası yakıldı. Bunun üzerine Allah ona bir tek karınca yak-saydın ya! diye vahy buyurdu.»
150- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb-bih'den naklen haber verdi. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)"den bize rivayet ettikleri şunlardır diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur : Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
«Peygamberlerden biri bir ağacın altında indi de kendisini bir karınca ısırdı. O da eşyasını emrederek ağacın altından çıkarttı. Ve emir vererek karınca yuvası ateşte yakıİdı. Bunun üzerine Allah ona : Bir tek karınca yaksaydın ya! diye vahy buyurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'î-Cihad»'da; Ebû Dâvud «Edeb» bahsinde; Nesâî ile İbni Mâce «Kitâbü's-Sayd»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Karıncalan yakan peygamberin Musa (Aleyhisselâm) olduğu söylenir.
Ulemânın beyânına göre bu hadîs o peygamberin şeriatında karınca öldürmenin caiz olduğuna ve yakmak suretiyle öldürmenin de meşru' bulunduğuna hamledilmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak o peygamberi öldürmek veya yakmak işini neden yaptı diye muaheze etmemiş, bir karıncadan fazlasını yaktığı için mes'ul tutmuştur.
«Bir tek karınca yaksaydın ya!» cümlesinden murad yalnız seni ısıran karıncayı yaksaydın ya! Cinayeti İşleyen oydu. diğerlerinin kabahati yoktu, demektir.
Bizim şeriatımızda diri diriye bir hayvanı yakmak caiz ceğildir. Çünkü Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ateşle Allah'dan başka kimse azâb edemez.» buyurmuştur. Bu hadis meşhurdur. Karıncayı yakmadan öldürmek de caiz değildir.
İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîste :
«Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) dört hayvanın öldürülmesini yasak etti. Bunlar : Karınca, arı, hüdhüd ve göçgen kuşudur.» denilmiştir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud, Buhârî 'nin şartı üzere sahîh bir isnadla rivayet etmiştir.
Hadîs-i Şerif karıncanın ve bütün hayvanların teşbih ettiğine delildir, îbni Tin: «Bu da karıncayı yakmak caiz değildir diyenlere delildir.» diyor. İbnü Habib karınca yakmayı caiz görmüştür. Karınca ve diğer canlıları yakmak ancak zaruret icab ettiği takdirde caiz olabilir. Bugün birçok yerlerde tarlalardaki anızın yakılması dinen düşünülecek bir mes'eledir. Zira yanan anızla birlikte milyonlarca karınca ve-sâir haşerâtm da teİef olduğunda şüphe yoktur. İşittiğimze göre bundan elde edilen raide cüz'i bir gübre yerini tutması imiş. Binâenaleyh zaruret derecesini bulmayan bu işe dinen cevaz verilemez.

40- Kedi Öldürmenin Haram Edilmesi Babı

151- (2242) Bana Abdullah b. Mubammed b. Esma1 Ed Dubâî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Cüveyriye b. Esma', Nâfi'den, o da Abduîlah'dan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
«Bir kadın bir kedi sebebiyle azâb o'unmuştur. Kediyi ölünceye kadar hapsetmiş ve onun sebebiyle cehenneme girmiştir. Onu hapsettiği müddetçe ne doyurmuş, sulamiş, ne de yerin haşerâtmdan yemesine müsaade etmiştir.» buyurmuşlar.

(...) Bana Nasr b. Alî El-Cehdamî de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdü'I-A'lâ, UbeydüIIah b. Ömer'den, o da Nâfi'dcn, o da İbni Ömer'l Saîd El-Makburî'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîîailahii Aleyhi ve Seliem)den naklen bu hadîsin mânâsı gibi rivayette bulundu.
Bize bu hadîsi Harun b. Abdillah ile Abdullah b. Cafer Mân b. İsa'dan, o da Mâlik'den, o da Nâfî'den, o da İbni Ömer'den, <j da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen fcu mânâda rivayette bulundu.

152- (2243) Bize Ebû Küreyb dahî rivâyei etti. (Dedi ki) : Bize Ab-de, Hişam'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Bir kadın doyurup, suiamadtğt ve yerin haşerâtından yemesine müsaade etmediği bir kedi sebebiyle azâb olunmuştur.» buyurmuşlar.

(...) Bize yine Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Miisennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam bu isnadla rivayette bulundu.
Her iki raviniıı hadîsinde «Onu bağladı...» cümlesi vardır. Ebû Muâ-viye'nin hadîsinde (Haşâşilerd yerine) Haşarati'1-Erd denilmiştir.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Abd ahberana; İbni Kâfi' ise baddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. (Dedi ki) : Zührî şunu söyledi: Bana da Humeyd b Abdir-rahman Ebû Hüreyre'den o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Hişam b. Urve'nin hadîsi mânâsında rivayette bulundu.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Abdür-rezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarkilerin hadîsi gibi haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'J-Enbiyâ»!da tnhric etmiştir. Hadîs-i Şerif kedi öldürmenin ve aç susuz kediyi hapsetmenin haram olduguna delildir. Kedi sebebiyle azâb olunan kadının müslüman olup olmadığı ihtilaflıdır. Nevevî: «Hadîsin zahirine göre bu kadın müslümandır. Cehenneme girmesi kedi sebebiyledir.» diyor. KaadiIyâz : «Caiz ki bu kadın kâfirmiş ve küfründen dolayı azâb edilmiştir. Kedi sebebiyle ise bu azabın üzerine azâb ziyâde edilmiştir. Çünkü bunu kadın hak etmiştir...» demektedir. Kadının işlediği mâsiyet esas itibariyle küçük günahlardan İse de ısrarla devam ettiği için büyük günah olmuştur. Kadının ebedî cehennemde kalacağını gösteren bir delil yoktur. Hadîs-i şerif hayvanın nafakası sahibine vâcib olduğuna delildir.

41- Dokunulmaz Hayvanları Doyurup Sulamanın Fazileti Babı

153- (2244) Bize Kuteybe b. Saîd Mâlik b. Eııes'den kendisine Ehû Bekr'in azatlısı Sümeyy tarafından, Ehû Salih Es-Semnıan'dan, o d Ebû Hüreyre'den naklen okunanlar meyânmda rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Bir defa bir adam yolda giderken şiddetle susamış ve bir kuyu bularak içerisine inmiş, su içmiş. Sonra çıkmış. Bir de baksa bir köpek dilini çıkarmış soluyor. Susuzluktan çiğili toprağı yiyor. Bu adam kendi kendine bu köpeğin susuzluğu benim susuzluğum derecesini bulmuş, demiş. Ve kuyuya inerek mestini su İfe doldurmuş, sonra onu ağzıyle tutarak yukarıya çıkmış ve köpeği sulamış. Allah da ona şükretmiş ve onu affetmiş.»
Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Gerçekten bu hayvanlarda bizim için bir ecir var mı? diye sormuşlar.
«Her bir yaş karaciğer hakkında ecir vardır.» buyurmuşlar.

154- (2245) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid EI-Ahmer. Hişâm'dau, o da Muhammed'den, o da Eb Hüreyre'den, o da Peygamber ISalîalîahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Fahişe bir kadın sıcak bir günde bir köpeğin su kuyusu etrafında dolaştığını görmüş. Hayvan susuzluktan dilini sarkıîmtşmış. Ve ona mesti ile su çıkarmış da; kadına mağfiret buyurulmuş.»

155- (...) Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Andtıİ-!ah b. Vehb ha her verdi, i Der! i \ı) . Bana Orîr b. Hnzim Eyyiîbu Snhti yaniden, o da Miil;;toımrîî. h. SirînMe». o da Ehû Hür ey re A en naklen haber verdi. Şöyle demiş: :Resulüllah (Salallâhü Aleviıi ve Sellem):
«Bir defo bir köpek bir su efrafında dolaşıyordu Az daha susuzluk onu öldürüyordu. Anîden onu Benî îsrâii fâbişeierinden bir fahişe gördü. Hemen mestini çıkararak onunla köpeğe su çekîı ve hayvanı suladı Bu sebeple de kendisine mağfiret olundu.» buyurdular.
Bu hadisi E1lhâri «Müsâkat», «Mezâlim», «Edeh» ve «Enbiyuı bahislerinde; Ebû Dâvud «Kitâ'î)ü'l-Cihâd>.'da tahric etmişlerdi*
«Her bir yaş karaciğer hakkında ectr vardir.» cümlesinden murad Her canlıyı doyurup sulamakta ve yardımda bulunmakta sevab vardn demektir. Çatılıya yaş kaıaciğer denilmesi Ölünün cismi ve ciğerleri ku ruduğu içindir. N e v e v î diyor ki : "Bu hadiste muhterem olan hay vana iyilikte bulunmaya teşvik vardır. Muhterem hayvan öldürülme; emredilmeyendir. Öldürülmesi emroîunan hayvan hakkında ise şeriatı: emrine imtisal olunur. Öldürülmesi emredilen harbi kâfir, mürted, kudu köpek hadîste sayılan beş fasik hayvan ve bu mânâda olanlardır. Muh terem hayvanı sulamak ve doyurmak gibi iyiliklerde bulunmakh: seva hasıl olur. Bu hususta hayvanın sâhibli olup olmaması, kendinin vey başkasının olması müsavidir.»
Davudi: «Bu hadis bütün hayvanlar hakkında âmmdır.» demi Ebû Abdü'1-Me1ik ise onun Beni îsrâi1'e ait olduğı nu söylemiş, müslümanlıkta köpeklerin öldürülmesi emrolunduğunu h; tuiattıktan sonra hadîsin bazı zararsız hayvanlar hakkında vârid olduğı nu iddia etmiş : *Çünkü domuz gibi öldürülmesi emroîunan hayvan zara artsın diye su vererek kuvvetlendiriiemez.» demiştir. Allâme aynî Ebû Abdü'1-Me1ik'e cevab vermiş hadisin Benî İsrail âit olduğu iddiasını delilsiz bir iddia olarak vasıflandırmış.'köpeklerin ö dürülmesi emrinin de neshedildiğini hatırlatmış, bu h'uüsm b;îzı zarara hayvanlara mahsus oluşu iddiasını da tehakküm saymıştır. Bu.ıcian som sözü Nevevi'ye nakleden Aynı şunları söylemiştir : Neveviye de şaşarım, hadîsin muhterem hayvanlar hakkında umumi nlduCn nu iddia edi^ or. Bu dahi delilsiz bil1 davadır. Hadisin aslı Allah mahlûklanna şefkat göstermeye mehnidir. Şefkat göstermezse zarni hayvanı öldürmeye münâfİ değildir. Böyle bir hayvanı evvelâ sular c sonra öldürür. Çünkü biz Öldürrnevi bile qüzel yapmakla me'muruz,-
Allah'u. şükretmesinden murad. onun amelim kabul buyu iması,sevab yazması ve affetmesidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif insanlarn iyilik etmeye teşvik .savılır. Zira bir pek sebebiyle mağfirete nail olan kimse elbette insana daîr fazla ecir kazanacaktır.
2- Su dağıtmak en büyük hasenattandır.
3- Kıyamet gününde haytr ve şerrin karşılığı ameller emsinden çaktır.

---

[1] Sûre-i Mücadele, Âyet: 8.

[2] Hayaları çıkarılmış demettir.
[3] Cmraü Abcüllah Hz. Esma'rim künyesidir.
[4] Ebû Abdullah : Câbir'In künyesidir
[5] Sûre
[6] Sebe' Sûresi, Âyet : 23

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

O)-SELAM İLE NAMAZDAN ÇIKIŞ
Namazda Selâmın Keyfiyeti ve Lafzı
Selâmı Uzatmamak Gerekir, El ile İşaret Edip Selâm Vermek Mekruhtur
Selâm Vermenin Farziyeti ve Tek Selâmın Farziyet İçin Yeterliliği
İmam Olan Kişinin Farz Namazdan Sonra . Bir Miktar Beklemesi, Sağdan ya da Soldan Cemaate Doğru Dönmenin Cevazı
Selâmdan Sonra İmamın Cemaate Dönmesi, Sahabenin Rasûlullah ile Teberrükü
Namazdan Sonra Kadınların Çıkması İçin İmam ile
Erkek Cemaatin Bir Müddet Beklemesi, Farz ve
Nafile Namaz Arasında Çıkmak, Konuşmak ya da
Yer Değiştirmek ile Fasıla Vermenin Önemi

O)-SELAM İLE NAMAZDAN ÇIKIŞ

Tekbir ile namaza başlayan bir insan selâm ile namazdan çıkar. Bir başka deyişle tekbir ile ibadete başlanmış olup konuşma, yeme ve içme gibi birçok dünyevi mubahlar ibadet sonuna kadar yasaklanmıştır. Bu sürede kişi sadece ibadetle meşgul olmak zorundadır. İbadeti bitirdiğinde İse selâm ile ibadetini tamamlar, sonlandırır. Artık bundan sonra her türlü mubah kendisineyeniden serbest bırakılmış ve eski serbestlik geri gelmiştir. Bütün bunları biz Rasûlullah'ın hayatından öğreniyoruz. Aşağıda sahabenin Rasûhtllah 'tan gördükleri ve duydukları konular nakledilmiştir. [1]

Namazda Selâmın Keyfiyeti ve Lafzı

751/1621-Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh).[2]

Bizzat ben gördüm, Rasûlullah (Satiaiiaku aleyhi ve seiiem) namazda her eği-- doğrulusunda, ayağa kalkışında, oturuşunda tekbir getiriyor ve yanak-ın' beyazı (arkadan) görülecek derecede başını sağına ve soluna çevirip la"n veriyordu. Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in de böyle yaptıklarını gördüm.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah'ın ısaiicıihhü aleyhi ve seiu-m) sol tarafına selâm verirken başını . vırdiğinde (görülen) yanağının beyazını şu an müşahede eder gibiyim. [3]

752/1622- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh):[4]

Şu bana unutturulan şeylerden değildi:

Rasûlullah 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah\ 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullalı diye yanağının beyazlığı görülecek şekilde (başını) sağına ve soluna (çevirerek) selâm verirdi. [5]

753/1623-Vâsi' b. Habbân,[6]

Rasûlullah'ın (Sallaliaha aleyhi ve seltem) namazım Abdullah b. Ömer'e {Radıyallahü anhüma) sordu. O da şöyle anlattı:

'Her eğildiğinde ve kalktığında 'Allahü Ekhef derdi, sonra sağına selâm verdiğinde Les-Selcunü aleyküm ve rahmelıllafr ve soluna selâm verdiğinde de 'esSelâmü aleyküm ve Rahmetullah' derdi.'[7]

754/1624-Sa'd b. Mâlik'ten (Radıyaüahu anh): [8]

Rasûlullah32' (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) yanağının beyazı görülecek kadar sağma selâm verir ve yanağının beyazı görülecek kadar soluna selâm verirdi (başını döndürürdü). [9]

755/1625-Sehl b. Sa'd el-Ensarî'den (Rad,yaiiahu anh):[10]

Uasû ullah iSaiiaiiah, aleyhi namazda (sonunda) yanaklarının be-rülecek kadar sağına ve soluna selâm verirdi (başını dondururdu). [11]

756/1626-Vâİl b. Hucr'dan {Radtyallahü anh) [12]

Hz. Peygamber (Satiaüahu aleyhi ve seiiem) (namaz sonunda) sağına ve solu s™ vprirrii fbasını döndürürdü).

na selâm verirdi (başını döndürürdü). [13]

757/1627-Adî b. Amîra'dan (RadıyaliahUanh): [14]

Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve setiem) secde yaparken (kollarım övf açardı ki) koltuk altının beyazı görülürdü. Sonra yüzünü yanağının görülecek kadar sağına döndürerek selâm verir, ardından yüzünü yanağın beyazı görülecek kadar soluna döndürerek selâm verirdi. [15]

Açıklama

Bu babdaki hadisler namazdan çıkarken selam vermenin meşruiyetini gerekliliğini göstermektedir.

Hanefi, Şafiî, Harbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Aii ve Ebû Cafer et-Taberfye göre her iki tarafa da seiâm verilir, önce sağdan başlanır. Malikî mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık seiâm verir. Bu mezhebteki bir görüşe göre ise sağına seiâm verir, sonra İmamın selâmına karşılık selâm veriri[16]

Selâm verildiğinde bazı alimlere göre tek yanağın, bazılarına göre ise iki yanağın da görülmesi müstehabdır.

Selâmın 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullaK lafzı ile olması gerekir. Ancak Ebû Davud rivayetinde 've berakâtühü[17] lafzı eklenmiştir.

İmamın ilk selâm ile sağındaki meleklere, Müslüman cinlere ve insanlara, sonra sola selâm verirken de yine onlara niyet etmesi müstehabdır. Hz. Ali'den gelen bir rivayette:

...RasûMlah'ın irukarrebûn meleklerine, peygamberlere ve onlara tabi olan mümin ve Müslümanlara selâm verdiği, nakledildi. [18]

Ayrıca Ebû Davud'daki bir hadiste:

"...sonra imamınıza ve kendinize selam verin buyurulmuştur. [19]

Selâmı Uzatmamak Gerekir, El ile İşaret Edip Selâm Vermek Mekruhtur

758/1628-Ebû Hıtreyre'den (Radıyaiiuhu anh). [20]

(Satlalfolıti aleyhi ve selle m) dedî ki:

"Selâmı uzatmamak[21] sünnettir." [22]

759/1629-Câbir b. Semüra'dan (Radıyaitahuanh): [23]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) ile namaz kılarken sağa ve sola ellerimizle 'es-Selâmü aîeyküm' diye selâm verdik/işaret ettik. Bunun üzerine

Rasûlullah şöyle dedi:

"Bu insanlara ne oluyor, hırçın atların[24] kuyrukları gibi ellerini oynatıyorlar, onlardan (her) biri namazlarında sakin olsun, [25] elini uyluklarının/dizlerinin üzerine koysun, sonra sağındaki ve solundaki arkadaşına selâm versin." [26]

Selâm Vermenin Farziyeti ve Tek Selâmın Farziyet İçin Yeterliliği

760/1630- Hz. Ali'den (Radıyallahü anh)[27]

Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

"Namazın anahtarı temizlik (abdest), (namazda dünyevî) yasaklar, başlangıcı tekbir almak ve yasakların sona ermesi de selâm iledir. [28]

761/1631-Zürâre b. Evfâ'dan:[29]

Hz Âişe'ye (Radıyathha anhai Rasûlullah'ın gece namazı sorulunca şöyle

'Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve letiem) yatsı namazını (farzını) kıldıktan iki rekât daha kılar ve yatar uyurdu. Uyandığında yanında ağzı kapalı) abdest suyu ve ağzını fırçaladığı misvağı bulunurdu. Abdestini alır, kaP ikıp sekiz rekât namaz kılardı. Namazında Fatiha ve dilediği kadar 011 ivâyette: Allah'ın dilediği kadar) Kur'ân okurdu. Sadece sekizinci rekâtta teşehhüd okur ve selâm vermeksizin tekrar ayağa kalkardı. Bir rekât H-ha kılar ve oturur, teşehhüd okurdu. Sonra bizi uyandırmak için sesini kselterek 'es-Selâmü aleykürrf diye tek selâm verirdi. Sonra oturduğu halle tekrar tekbir alır {namaza başlar), Kur'ân okur, oturduğu halde iki rekât daha kılardı. Böylece namazı on bir rekâta ulaşırdı.

Rasûlullah hafif şişmanlayıp vücudu ağırlaştığında dokuz rekât yerine yedi rekât kılmaya başladı. Oturma durumu öncekinde olduğu gibiydi. Sonra oturarak iki rekât daha namaz kılardı. İşte Rasûlullah'ın ruhunu teslim edinceye kadar kıldığı (gece) namazı böyleydi.'

§Behz b. Hakim'İn Zürâre b. Evfâ yoluyla Sa'd b. Hişam'dan naklettiği diğer rivayet:

Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye 'Rasûlullah'ın gece namazı nasıldı?' diye sorduğumda şöyle dedi:

'Rasûlullah ıSailaiiahu aleyhi ve seitem) yatsıyı kılardı.. .(hadisin kalanını yukarıdaki gibi zikretti.) Sonra bizi uyandırmak istercesine, bilakis uyandıracak şekilde sesini yükselterek ayakta iki rekât (sabahın sünelini) kılardı. Sonra bize işittirecek şekilde dua ederdi. Sonra sesini yükselterek selam verirdi. [30]

Açıklama

Hz. Peygamber'e gece teheccüd namazı kılmak vacipti ve ömrünün sonuna kadar teheccüde devam etmişti. Teheccüdden sonra da vitir namazını kılardı. Vitir namazım bir rekât kıldığında tek rekâtlık namaz olmadığı için onu desteklemek babından iki rekât daha kılardı. Teheccüd ve vitir namazları ile ilgili Rasûlullah'ın uygulaması ve konunun müctehidler tarafından tahlili kendi Özel bölümlerinde gelecektir. Burada sadece tek selâmın yeterliliğini göstermek için Bennâ tarafından söz konusu hadis zikredilmiştir.

§Tek selâmın meşruiyeti bu gibi hadislerden, ayrıca Hz. Âişe, İbn Ömer Enes b. Malik, Seleme b. Ekva' gibi sahabiler yanında tabiun ve etba'dan Hasarn Basrî, îbn Sirin, Ömer b. Abdülaziz ve Evzâî gibi alimlerin görüşlerinden alınmıştır. [31] Ancak bu konuda ihtiyatlı olmak ve icma' ile kabul edilen, Rasûlullah'ın sürekli yaptığı, tavsiye ettiği iki tarafa selâm vermek görüşü ile amel etmek gerekir

ŞHanefi , Şafiî, Hanbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Ali ve Ebû Cafer et-Taberî'ye göre her iki tarafa da selâm verilir, Önce sağdan başlanır. Malikî mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir, bu mezhedeki bir görüşe göre ise sağına selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir. [32]

İmam Olan Kişinin Farz Namazdan Sonra . Bir Miktar Beklemesi, Sağdan ya da Soldan Cemaate Doğru Dönmenin Cevazı

762/1632- Müminlerin annesi Hz. Âişe 'den (Radıyatlahü anha) [33]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve sethm) (farz) namazından sonra ancak şunu söyleyecek kadar otururdu:

"Allahümme Ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebârakte ya ze'l-celâli ve'l-İkrâm."

NOT: Duanın tercemesi:

-Allahım! Sen selâmsın, selâm senden gelir. Ey celâl ve ikram sahibi, sen mübareksin." [34]

763/1633-Esved b. Yezid en-Nehâî'den:[35]

Bir adamın Abdullah b. Mes'ûd'a (Radıyaiktha anh) Rasûlullah'm namazı bitirdikten sonra:

'Sağ tarafından mı (cemaate) dönerdi, yoksa sol tarafından mı?' djv nüsünü sorduğunu duymuştum. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd şöyle 'RasûluİIah (Saiuıliahu aleyhi ve sellem) dilediği taraftan dönerdi çoğunlukla hane-i saadetine doğru olacak şekilde sol tarafından dönerdi '

§Başka lafızda: "Genellikle hane-i saadetlerine doğru olacak şekild tarafından dönerdi' şeklinde geçmektedir.

§İbn Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:

'Sizden birisi, namazdan dönüş sadece sağdan olur, diye ısrar ederek kendi nefsinden şeytana bir parça/pay çıkarmasın. Ben Rasûlullah'ı gördüm dönüşlerinin çoğu soldan idi.'[36]

764/1634-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh).[37]

RasûluİIah (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) namazı ayakta, oturarak, ayağı çıplak ve sandaletli terlikti olarak da kılıyordu.

§(Hüseyin b. Muhammed'in Süfyan'dan gelen rivayetindeki) ziyade şöyledir:

'RasûluİIah (namaz kıldığında) sağından da (cemaate) dönerdi, solunda. [38]

765/1635-Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinin (Radıyaiiaha anhum) şu sözünü nakletti:[39]

Rasûlullah'ı (Satiaiiahü aleyhi ve sellem) namaz kıldığında (selamdan sonra cemaate) sağından da solundan da döndüğünü gördüm.

Onu ayağı çıplak, ayrıca sandaletli/terlikli olarak da namaz kılarken gördüm.

Onun ayakta da oturarak da (su) içtiğini gördüm. [40]

766/1636-Enes b. Mâlik1 ten (Radıyallahü emh):[41]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) sağından (cemaate) dönmüştü. [42]

Selâmdan Sonra İmamın Cemaate Dönmesi, Sahabenin Rasûlullah ile Teberrükü

767/1637-Yezid b. Esved (es-Süvâî el-Amirî)den [43]

Rasûlullah (SaiiaiuM aleyhi ve seiiem) ile veda haccıni yapmıştık. Bize sarı namazını kıldırdı. Sonra oturduğu yerde döndü ya da yüzünü cemaate[44] Vu döndürdü.. Baktı ki cemaatin gerisinde cemaat ile beraber namaz İdmayan iki adam duruyor. Rasûlullah:

"Bu iki adamı bana getirin!" dedi. Bunun üzerine o ikisi göğüsleri korkudan inip çıktığı/titredikleri[45] bir halde getirildiler. Rasûlullah onlara:

"Cemaatle namaz kılmanızı ne engelledi?" diye sorunca onlar:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz evde[46] namazı kılmıştık' dediler. Rasûlullah:

"Böyle yapmayın! Sizden biri evinde namaz kıldıktan sonra imam ile namaz kıhnan bir yere geldiğinde bu namazı da kılsın, kıldığı bu namaz kendisi için nafile olur."

Onlardan biri:

'Benim için istiğfar et!' deyince Rasûlullah onun için istiğfar etti.

(Râvi Yezid b. Esved anlatmaya şöyle devam etti;)

Bundan sonra insanlar Rasûlullah'a doğru kalktılar, ben de onlarla k : raber kalktım, o gün ben oradaki erkeklerin en genci ve kuvvetli siydim sanları biraz iteleyerek Rasûlullah'a ulaştım. Elinden tuttum, yüzüme ya h~ göğsüme koydum. Rasûlullah'ın elinden daha güzel, daha serin bir şev a güne kadar dokunmamıştım. O gün Rasûlullah Mescid-i Hayf ta[47]idi

§Aynı râviden İkinci tarikle gelen rivayet:

...İnsanlar Rasûlullah'a (Saiiaüaka aleyhi ve seiiem) doğru kalktılar, onun elinden tutuyorlar ve yüzlerine onun elini sürüyorlardı. Ben de Rasûlullah'ın elini tuttum, yüzüme onu sürdüm, o anda Rasûlullah'ın elinin kardan daha serin ve kokusunun miskten daha güzel olduğunu hissettim. [48]

Açıklama

Rasûlullah namazdan sonra insanlara doğru döner ve bir miktar dururdu. Bunun nedeni kadın cemaatin rahatça çıkması, ayrıca insanların olası problemlerini dinlemek ve çözüm

getirmekti, İşte böyle bir durumda Rasûlullah cemaate katılmayan ve arkada ayakta bekleyen iki kişi gördü ve onları yanına çağırttı. O iki kişi Rasütullah'ın kendilerini çağırdığını görünce biraz korkmuşlar ya da heyecanlanmışlardı. Rasûluilah onlara namaza katılmamalarının nedenini sordu. Onlar da evlerinde bu namazı kıldıklarını söyleyince Rasûlullah, evde de kılınsa cemaatle namaz kılınan bir yerde ayrı durulmaması ve cemaate katılmaları gerektiğini anlattı. Bununla sanki Rasûlullah Müslümanlardan ayrı hareket edilmemesi gerektiğini vurguluyordu. Kendisi için istiğfar edilmesini isteyen kişi için de istiğfar etti. Çünkü İstiğfar genellikle günahlar için değil de hatalar için yapılırdı.

Bundan sonra zikredilen, insanların ona doğru kalkışması-koşuşturmaları ona olan yüksek sevgilerinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü Rasûlullah insanların en fedakârı, en cana yakını olup, halkı/ümmeti gibi yaşamayı severdi ve emrettiği şeyi en fazla kendisi yaşamaya çalışırdı. İnsanlar onunla konuşmaya can atardı

Zaman zaman onun elini tutmak ve yüzlerine sürmek için yansırlardı. Yukarıdaki rivayetten Rasûlullah ile teberrükün caiz olduğu anlaşılmaktadır. [49] Onun gibi yaşayıp, sünneti (Rasûlullah'ın yaşadığı İslâm'ı) canlı tutan ve bu anlamda onun varisleri olan salih alimlerin de bu şekilde saygı görmeleri ve hayır dualarının alınması caizdir. [50]

768/1638-Ebü Cuhayfe'den (Radıyaiiahtı anh).[51]

Rasûlullah (Saiudiahn aleyhi ve seiiem) öğle sıcağında Bathâ[52] denilen yere aldı. Öğleyi iki rekât ve ikindiyi de iki rekât olarak kıldı. Önün de de kısa bir mızrak dikilmişti/duruyordu. Mızrağın Ötesinden

kadın gelip geçiyordu. (Namazdan) sonra insanlar kalktılar ve elini tutup onu yüzlerine sürmeye başladılar. Ben de onun elini ve yüzüme koydum. Bir de ne göreyim, onun eli kardan daha serin ve kokusu miskten daha güzel.

NOT: Bu rivayet öncekinin şahididir. Veda haccı günü Rasûlullah'ın elini tutan ve yüzüne koyan sahabilerden birisi de Ebû Cuhayfe'dir. Ayrıca bu haberden namazların yolcu İçin cem-i takdim şeklinde kılınmasının cevazı anlaşılmaktadır. [53]

Namazdan Sonra Kadınların Çıkması İçin İmam ile Erkek Cemaatin Bir Müddet Beklemesi, Farz ve Nafile Namaz Arasında Çıkmak, Konuşmak ya da Yer Değiştirmek ile Fasıla Vermenin Önemi

769/1639- Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'den (Radıyaiiaha anha)[54]

Rasûlullah (Saiiaiiakü aleyhi ve seüem) (namazın sonunda) selâm verdiğimi selâm bitince hemen kadınlar kalkar giderlerdi. Rasûlullah da gitmeden öne'

yerinde bir müddet oturur beklerdi.

§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde kadınlar namazın bitiminde hemen kalkar giderlerdi. Rasûlullah ve onunla namaz kılan erkekler Allah'ın dilediği kadar (bir süre) otururlardı. Rasûlullah kalktığında erkekler de kalkarlardı.

NOT: Kadınlar ve erkekler aynı mekanda nama'z kılıyorlarsa namazdan sonra kadınların rahatça çıkması için erkek cemaatin bir müddet oturması müstehabdır. Ayrıca imam erkek cemaatine doğru dönmelidir. Acelesi olanlar dışında erkek cemaatin imam kalkmadan kalkmaması sahabeden bize intikal eden güzel bir harekettir. [55]

770/1640-Örner b. Ata b. Ebû Huvar'dan:[56]

(Rcuhyatiahtı anin namazda yaptığı bir şeyi sorması için Nafi' kendisini Sâib b. Yezid'e göndermişti. Saib şöyle dedi: ben de onunla (Muâviye ile) mescitte ona (halifeye) ayrılmış Cuma namazı kıldım. Selâm verince yerimden kalktım ve namaz takıldım. Girince bana haber gönderdi ve şöyle dedi:

n 'Bu yaptığını (farzdan sonra kalkıp hemen başka namaz kılmayı) bir Cuma namazını (farzını) kıldığında (mescitten) çıkmadıkça ya

yapm ummadıkça hemen bir başka namaza başlama. Allah'ın Peygamberi namazdan sonra bir yere çıkılmadıkça ya da konuşulmadıkça bir hka namaza başlamama şeklinde bunu (dediğimi) emrederdi." [57]

Açıklama

Metinde maksure şeklinde geçen kelime halife/başkan için mescitte aynlan ya da ayrı yapılan Öze! bölmedir. [58] Hz. Muâviye haricilerin saldırısından sonra böyle bir tedbir almak zorunda kaldı. Bundan dolayı başkanlar için bu özel bölmede kılmaya cevaz verildi. Osmanlılarda da buna benzer uygulama görülmektedir.

Selef alimleri hükümdar için böyle özel bölme yapılmasının cevazında ihtilaf ettiler:

a-Alimierin büyük bir kısmı zaruretten dolayı bunu caiz gördüler ve hatta bazıları orada hükümdarlarla beraber namaz kıldılar. Hasan-ı Basri, Kasım b. Muhammed ve Salim gibi alimler bu görüştedir.

b-Bazıları da bunu mekruh telâkki ettiler. İbn Ömer, Şa'bî, İshak ve Ahmed b, Hanbel gibi alimler bunlardandır. Hatta İbn Ömer'in böyle camilerde Cuma namazı kılmadığı, zira bu camide insanların rahatça girmeyeceği bölmeler olduğunu ve bununla Cuma camisi olma hükmünden çıktığını ifade etti. Ancak insanları buna zorlamadı. [59]

Ayrıca bu rivayetten farz namazdan sonra bir müddet durma ya da konuşma veya yer değitişrmenin müstehap olduğunu ve sahabenin bunun üzerinde hassasiyetle durduğunu anlıyoruz. [60]

771/1641-Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha ank). [61]

Hz. Peygamber (Saitatiaha aleyhi ve seüem) şöyle dedi:'Sizden biri (farz) namazdan sonra Öne ilerleme ya da arkaya mekten veya sağa ya da sola çekilmekten aciz midir?" [62]

772/1642-Atâ b. Sâıb, Ebû Abdurrahman'ın şöyle dediğini nakletti: [63]

Hz. Ali'den (Radıyıdlahü anh) duydum; RasÛIullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) kul namazdan sonra namaz kıldığı yerde oturursa melekler ona (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: 'Allahümmağfir lehi), erfoamhü.' Diğer namazı beklemek için otururssa melekler ona ua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: "Allahümmağfir lehü, Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:

Ebû Abdurrahnıan es-Sülemî'nin yanına girdim. O, sabah namazını kılmış, bir yerde oturuyordu. Ona:

'Yatağına dönseydin senin için daha faydalı olurdu1 deyince şöyle dedi: 'Hz. Ali'yi (Rudıyaiiahüanh) şöyle derken işitmiştim: 'Ben Rasûlullah 'in (SalUiiiahn aleyhi ve seilem) şöyle dediğini duydum: "Kim sabah namazını kılar, sonra namaz kıldığı yerde oturursa melekler ona salât (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: 'Allahümmağfir lehü, Allahümmerhamhü.' Diğer namazı beklemek için oturursa melekler ona salât (dua) eder. Salâtları (duaları) şu şekildedir: "Allahümmağfir lehü, Allahümmerhamhü."

NOT: Meleklerin duasının tercemesi: 'Allahım onu affet, Allahım ona rahmet et.'[64]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/128.
[2] Sened:

Sahih: Müsned, 1/386, H.no:3660; İkinci rivayet için bk. 1/465. H.no:4432; Benzer rivayet için bk. 1/414, H.no:3933; Bazı rivayetlerde ziyadesi de vardır: 1/448, H.no:4280: 1/444, H.no:4241; 1/438. H.no:4172; 1/426-427, H.no:4055; f/409. H.no;3887-3888; 1/408, H.no:3879; 1/406, H.no:3849; 1/394, H.no:3736; 1/390, H.no:3699; Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-Âsâr, s.56, H.no:280; Müslim, Mesâcid, 22; Ebû Dâvûd, Salât, 184, H.no:996; Nesâî, Tatbik, 83, H.no: 1140; Sehv, 70-71, H.no:1317, 1320-1323; İbn Mâce, İkâme, 28, H.no:914.

İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahü anh) nakledilen diğer rivayet için bk. 558/1428, 608/1478 ve 752/1622. hadisler.

Hadisin şâhidleri:

a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahil anh) şahidi için bk.754/1624. hadis.

b-Sehl b. Sa'd el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 755/1625. hadis.

c-Adiy b. Amîra'dan (Radtyallahü anh) şahidi için bk. 757/1627. hadis.

d-Ammâr b. Yâsir'den (Radıyallahü anhüma) şahidi

İbnMâce, İkâme, 28, H.no:916.

e-Vâil b. Hucr'den (Radtyaltahü anh) şahidi için bk. 756/1626. hadis.

f-Ebû Rimse'den (Radıyallahü anh) şahidi

Ebû Dâvûd, Salât, 188, H.no:1007.

g-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 753/1623. hadis.

h-BİIr a'râbiden:

Bk. Müsned, V/59-60, H.no:20476-20477.

i-Câbir b. Semure'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 759/1629. hadis. j-Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (RadıyallaKü anh) şahidi için bk. 610-611/1480-1481. hadisler. k-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, 111/294-295, H.no: •4071. Ayrıca bk. 662-665/1532-1535. hadisler.

I-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, III/172, H.no: 12694.

[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/128-129.
[4] Sahih: Müsned, 1/390, H.no:3702; Hadisin diğer rivayetleri ve şâhidleri için bk. 751/1621. hadis.

[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/129.
[6] Senedi

Sahih: Müsned, 11/152, H.no:6397; Benzer rivayet için bk. 11/71-72, H.no:5402:

Sehv. 71, H.no: 1322-1323; Beyhakî, es-Stinenü'l-kübro, 11/178. Ebû Uür&yre'den (Radı yal lahit anh) şahidi için bk.558/1428 ve 654/1524, hadisler. İbn Mes'ûd (Radıyatlahüanh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/130.
[8] Sened:

Sahih: Müsned, 1/172, H.no:i484; Benzer rivayetler için bk. 1/180-181, H.no:1564 (Bu rivayetin senedinde zayıf olan Mus'ab b. Sabit bulunmaktadır); 1/186, H.no:l619 (Bu rivayetin senedinde ise zayıf olan Ebû Mi'şar Nüceyh b. Abdurrahman es-Sindî bulunmaktadır); Müslim, Mesâcid, 119; Nesâî, Sehv, 68, H.no:13I4-1315; İbn Mâce, İkâme, 28, H.no:915; Dârimi, Salât, 87, H.no: 1352.

İbn Mes'ûd (RadıyallahU anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis. Metindeki ek: Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerinden Ebû Said'den gelen rivayette ise; (gördüm ki Rasûlullah...selâm veriyordu) şeklinde geçmektedir.

[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/130.
[10] Sahih: Müsned'V!33S\ H.no: 22762; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî de

ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Sehl b. Sa'd el-Ensârî (Radıyallahü anh) de bu hadis, ibn Mes'ûd (Radtyallahü anh) aracılığı ile nakletmiş olabilir. Bunun delil, ise şu rivayettir:

Mümed, 11/414, H.no: 3933;

îbn Mes'ûd fRadıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.75 1/1621. hadis.

[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131.
[12] Sened:

Sahih: M«W,' IV/317,'H.no:18759; Benzer rivayetler için bk. İV/316, H.no:18755; İV/317. H.no: 18763; Ebû DâvÛd, Salât, 184, H.no:997; Dârimi, Salât, 42, H.no:1256.....

4 Sened:

Ebû Dâvûd, Salât, 168, H.no:933;

İbn Mes'ûd (RadıyallahU anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.

Ayrıca 474-475/1344-1345. hadislere bk.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131.
[14] Sahih: Müsned, IV/193, H.no: 17656; İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti ve şâhidleri için bk.751/1621. hadis.

[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/131-132.
[16] İbn Abdilber, Temhid, X7206; İbn Nüceym. el-Bahru'r-Râik, 1/318; İbn Müflih, Mühdi'. 1/469; Azimâbâdi, Avnül-Mn'bûd, 111/211

[17] Ebü Dâvud, Salât 189. N< i 997
[18] Ahmed b. Hanbel, 1/85. 16); Timizi, Salat. 318, No. 429. Salat, 419. No: 598 (Hasen); Nesâi. Es-süıenü'l-kübru, 1/147, Ne 339

[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/132.
[20] Ebü Dâvud, Salât 182. Ne: 875
[21] Bu mana için bk.Bennâ, age., IV/42

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/132-133.
[23] Sened:

Sahih: Müsned, V/88, H.no:20702; Mükerrer için bk. V/86, H.no:20685; Benzer rivayetler "Ç'n bk. V/101, H.no:20854. 20860: V/93, H.no:20764-20765; V/102, H.no:20868; V/107, 8-no:20925-20926; Müslim, Salât, 119-120; K>« Dâvud, Salât, 93, 163, 184, H.no:661, 912, 998, 1000; Edeb, 14, H.no:4823; Nesâî, İmame, 28, H.no:814, Sehv, 5, H.no:1182-1183;/&« İkâme, 50, H.no:992. 33, İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti veşâhİdieri için bk.751/1621. hadis.

[24] Bk. Ibnü'1-Esir, MViûve. 11/57!
[25] Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette (S^ ^ ^) .sizden (her) biri namazında sakin olm yo, şeklinde (Bk. 5/86) ve Nesâi'den de (nun j ı>5Lj) namazınızda sakin olun şeklinde (Bk. No: 557) nakledildiği için yukarıdaki hadis bu rivayetlere uygun terceme edildi.

[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/133.
[27] Sahih: Müsned, 1/123, H.no: 1006; Benzer rivayet için bk. 1/129, H.no:1072; Ebû Dâvûd, Taharet, 31, H.no:61; Salât, 73, H.no:618; 7Yrratf, Taharet, 3, H.no:3; Dâranf, Vudû', 22, H.no: 693; İbn Mâce, Taharet, 3, H.no:275; Dârekutnî, 1/360, 379; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15, 173, 253, 379; Suyûtî, hadisin hasen olduğunu belirtir. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no:8193. Ayrıca 181/489 ve 483/1353. hadislere bk.

Hadisin şâhidlerİ:

a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 181/489 ve 24/894. hadisler.

b-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Salât, 62, H.no:238 (hasen); îbn Mâce, Taharet, 3, H.no:276; Dârekutnî, 1/359, 365; Hâkim, 1/223-224, H.no:457 (Hâkim, Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de onaylamıştır); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/379-380;

c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/104

d-Abdullah b. Zeyd'den {Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî hadisin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecmu', 11/104

e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahüanh) şahidi için bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/15.

[28] Lafiz olarak, "Yasakları başlatan tekbirdir ve yasağı sona erdiren selâmdır" şeklindedir.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/133-134.

[29] Mümed, VI/236, H.no:25865-25866; Benzer rivayetler için bk. VI/258, H.no: 26097; ' 109' H-no:24658; VI/94-95, H.no:24517; VI/53-54, H.no:24i50; VI/109, H.no:24656; mislim, MüsâfırÛn, 139-141; EbÛ DâvÛd, Tatavvu', 26. H.no: 1342, 1346; TirmizU Salât, 210, yı'n,°" ^(Tirmizî diyor ki: "Hadis, hasen-sahihtir. Senedde yer alan Sa'd b. Hişâm, saha-. en Hışâm b. Âmir'in oğludur. Sceddekİ Zürâre b. Evfa ise Basra kadısıdır. Benû Kuşeyr'e amlık yapıyordu. Bir gün sabah namazında âyetini okurken uşerek öldü. O gün onu evine taşıyanlar arasında ben de vardım"); Nesâî, Sehv, 67:13l3;Kıyâm,2,64,H.no:I313, 1599, 1789; Dârimî, Salât, 165, H.no: 1483. Ayrıca 219/1089 ve 477/1347. hadislere bk.

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/135.
[31] Bennâ, age., 03/45
[32] İbn Abdilber, Temhid, XI/206; İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, 1/318; İbn Müflih, Mübdi',1/469; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/211
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/135-136.

[33] Sened:

Sahih: Müsned, VI/235, H.no:25855; Benzer rivayetler için bk. VI/184, H.no:25383 VI/62, H.no:24219; Müslim, Mesâcid, 136; Ebû Dâvûd, Vitir, 25, H.no:15l2;

Tirmizî, Salât, 108, H.no:298 (TirmİzÎ bu konuda Sevban, İbn Ömer, İbn Abbas, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre ve Mugîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin nakledildiğini, Hz. Âişe (Radıyallahü anha) hadisinin İse hasen-sahih olduğunu ifade ederek namazın peşinden okunan şu iki mervî duaya da yer verir: Ateröf, Sehv, 82, H.no:1336; An Mâce, İkâme, 32, H.no:924; i, Salât, 82, H.no:1352.

Hz. Aişe'den (Radımüahü anha) nakledilen bu rivayet tekrar zikredilecektir. Bk. 790/1660. hadis

Sevban'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 786/1656. hadis.
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/136-137.
[35] Sahih: Müsned, 1/459, H.no:4383; Diğer lafızla gelen rivayet: 1/459, H.no:4384; İkinci rivayet: W83, H.no:363I; Benzer rivayetler için bk. 1/408, H.no:3872; 1/429, H.no:4084; 1/464, H.no: 4426; 1/460-461, H.no:4397 (Ebû İshâk es-Sebîî, Alkame'den işitmediğini açıkça söylediği için inkıta sebebiyle bu rivayet zayıftır. Heysemî ise Ahmed b. Hanbel'in senedindeki müphem şahsa işaret ederek Taberânî'nin muttasıl bîr sened ve sika râvilerle nakline dikkât çeker. Bk. Mecma", 11/66); Buhâri, Ezan. 159; Müslim, Müsâfirûn, 59; Ebû Dâvûd, Salât, 198, H.no: ı042; Nesâî, Sehv, 100, H.no:1358; İbn Mâce, İkâme, 33, H.no:930; Dârimi, Salât, 89, H.no: l357; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/255, H.no:9262.

Hadisin şâhidieri:

a-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 764/1634. hadis.

b-Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan {Radıyallahüanhüma) şahidi için bk. 765/1635. hadis.

c-Enes b. MâlİK'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 766/1636. hadis.

d-Hillb et-Tâî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 499/1369. hadis (Müsned, V/227, H.no: ; Mükerrer için bk. V/227, H.no:21873; İkinci rivayet: V/227, H.no:21871 (z.); Benzer tl için bk. V/226, H.no:21870 (z.); V/226, H.no: 21864; V/227, H.no:21876-21877;

H.no:21879-21880; V/4, H.no:27910; V/226, H.no:21868, 21866. 21865 (z.); V/4, :27911; Ebû Dâvûd, Salât, 198. H.no:1041; Tirmizî, Salât, 109, H.no:301; İbn Mâce,

33, H.no:929).

e-Hz.Âişe'den (Radıyallahü anha) şahidi:

[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/137-138.
Bk. Miisned, VI/87. H.no:24448 (Hadisin senedi zayıftır fakat Nesâî'nin senedinde mütâbü bulunmaktadır. Nesâî'nin senedi şöyledir: fAlf, Sehv, 1ÜÜ, H.no:1359; Taberâıı î, el-Mu'cemü'l-evsat, 11/123, H.no:1235; Heysenıî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', V/80; 11/55.

Ayrıca bk. 399/1269 ve 406/1276. hadisler.

[37] Sened:

Sahih: Miisned, 11/248, H.no:7378-7379; Bennâ hadisin senedindeki râvilerin sika olduklarını söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/149-150. Bu rivayetin geçtiği yerde ise senedinin ceyyid olduğunu belirtir. Bk. age., VII1/292.

Ebu'l-Evber, Ziyâd el-Hârisî'dir ve sika biridir. Bk. Dûlâbî, KUnâ, 1/117. Heysem? bu râvi hakkında sika ve zayıflığını gösteren bir bilgiye rastlamadığını belirtir. Bk. Mecma, 11/54. Eserinin bir başka yerinde ise onun sika olduğunu söyler. Bk. age., IV/47.

Bu rivayet 402/1272. hadiste zikredilmişti.

Hadisin sahicileri için bk. 763/1633. hadis.

[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/138-139.
[39] Sahih: Müsned, 11/174, H.no:6627; Benzer rivayetler için bk. 11/178, H.no:6660; 11/179.

H.no:6679 ortasında "Seferî iken bazen oruç tutar, bazen de oruç tutmazdı"

ziyadesiyle: ü/190. H.no:6783 (bir önceki rivayette verilen ziyade metnin sonunda zikre-

ymiştir. Bu rivayetin senedinde İsmail b. Muhammed b. Cühâde var ki bu zat sadûk ve

a 'hu l-hadis sayılan biridir. Bazı rivayetlerinde hata yapmıştır. Bu nedenle hadis hasendir.

Ancak diğer rivayetlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir); 11/206, H.no:6928; 11/215,

g-no:702l; EbÛ Dâvûd, Salat, 88, H.no:653; TirmizU Eşribe, 12, H.no:i883; Nesâî, Mesâcid,

\m, ü:723; îbn M^ce, İkâme, 33, H.no:931; 66, H.no:1038; Taberânî, el-Mu'cemul-evsat,

V"I/39,H.no:7892.

Hadis yukarıda verildiği şekli İle bir hadismiş gibi görünse de üç ayrı hadisin birleşi-Caf birleşmeyi gerçekleştiren râvi ise büyük bir ihtimalle Gunder Muhammed b.

"ad'sin sadece ilk bölümünün şâhidleri vardır. Evs b. Evs ve Esma bt. Harise (Radıyallahü ' nvâyetleri gibi. Taberânî'nin naklettiği bu rivayetler için bk. Hcysemî, Mecma'., ü/146. Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için 402/1272 ve 404/1274. hadislere bk. Hadisin şâhidleri için bk. 763/1633. hadis. Bu rivayetin geniş bir tahrici için bk. 399/1269. hadis.

[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/139.
[41] Sahih: Müsn«l m/133, H.no: 12300; Benzer rivayetler için bk. 111/179, H.no:12782 (^* III/217, H.no: 13210 III/280-281,H.no:13920:

Müslim, Müsâfirûn, 60-61; A^esâr, Sehv, 100, H.no:1357; Dârimi, Salât, 89, H.no: 1358-1359.

Hadisin şâhidteri için bk. 763/1633. hadis.

[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/140.
[43] Sahih: Müsned, IV/161, H.no: 17406; İkinci tarik: IV/161, H.no:17408; Benzer rivayetler için bk. IV/160-16I, H.no:17404; IV/161, H.no:17405, 17407, 17409; Ebû Dâvûd, Saiât, 56, H.no:575; Tirmizî, Salât, 49, H.no:2I9 (Bu konuda Mıhcen ed-Dîlî ve Yezîd b. Âmir'den (Radıyallahü anhüma) de nakiller vardır. Yezîd b. Esved'İn rivayeti ise hasen-sahihtir); Nesâî, İmame, 54, H.no:856; Dârimi, Salât, 97, H.no: 1374. fcbu Cuhayfe (Radıyallahü anh) de Peygamber efendimizin elini tavsif ederken benzer ifadeler kullanmıştır. İlgili rivayet için bk. 768/1638. hadis.: Hadiste bahsedilen iki kişiden birinin Yezîd b. Âmir (Radıyallahü anh) olduğunu şu rivayetten öğrenebiliriz:

Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 56, H.no:577. Diğer şahıs ise Mıhcen b. Ebû Mıhcen ed-Dîlî'dir (Radıyallahü anh): IV/33 *?k- Müsned, IV/34, H.no: 16347; Benzer rivayetler için bk. IV/34, H.no: 16345 O:18880' Mâlik, Cemaat, 8; Nesâî, İmame, 53, H.no:855.

[44] metindeki insanlar kelimesi cemaat olarak terceme edildi.

[45] Esir, M'ftayg, ITT/432
[46] Esir, M'ftayg, ITT/432
[47] Mescid-i Hayf A/ma'da bulunan bir mescittir. Bk. İbn Abdilber, Temhid, XI/168

[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/141-142.
[49] Bennâ, age., IV/50

[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/142.
[51] Müsned, IV/309, H.no:18673; Benzer rivayetler için bk. IV/308, H.no:18665 (254/1124. s); IV/308, H.no: 18655-18657 (Bathâ'da), 18658-18659, 18661 (Ebtah'ta), 18663 (19/327. aüıs); 18664 (Mina'da); IV/307, H.no:18649-18650, 18652 (150/1320. hadis), 18653; IV/309, _^18666-18668; ıv/309, H.no:18673; Bıthârî, Vudü'. 40; Ezan, 18-19; Salât, 17; Libâs, ^eğâzî, 57; Müslim, Salât, 250, 253; Ebû DâvÛd, Salât, 34-35, 101, H.no:520-521, 688;]'a, Salât, 30, H.no: 1.97; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; Taharet, 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no: HîH A/fÛCe' Sa'ât> 3' H-no:711; Dârim'- Salât< 8< H.no:1201-1202; Bennâ hadisin Nesâî, sövl UZei/mc ve 'bn Hıbbân tarafından da nakledildiğini, TirmİzÎ'nin hadisi hasen saydığını ' y er' Bk. Bülûğu'l-emânî. 111/12. bk.19/327. 254/1124 ve 450/1320. hadisler.
[52] Mekke'deki bir vadidir. Buraya Ebtah UkAO da denir. Bk. İbnü'1-Esir, ,1/134
[53] Benna, age., İV/49
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/143.

[54] sened:

Sahih: Müsned, VT/297. H.no:26420; İkinci rivayet: VV316, H.no:26567; Benzer rivayet için bk. VI/310, H.no:26523: Ezan, 152

157, 163, 164; EbÛ DÛvud, Salât, 197, H.no:!()40; Ncsâî, Sehv. 77, H.no;1331;'/ÖH Mâce, İkame, 33, H.no:932; Ibn Huzeyme, III/108, H.no:17!8.

[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/143-144.
[56] Müsned, IV/99, H.no: 16853; Benzer rivayet İçin bk. IV/95, H.no: 16809; Abdünezzâk, r, Müslim, Cuma, 73; Ebû Dûvûd, Salât, 238, H.no: 1129; Beyhakî, age.,

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/145.
[58] Manzur, Lisanü't-Arab, X/100
[59] Şerhu Sahihi Müslim, VI/160
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/145.
[61] Sened:

Hasen: Müsnea\ 11/425, H.no:9464; Ebû ASviM.'saiât, 188, H.no:1006 (ş&Ji

2, İkâme, 203, H.no:1427; İbn Ebî Şeybe, 11/23, H.no:6011; Beyhakk H/190; Deylemî, 1/396, H.no: 1596. Senedinde yer alan İbrahim b. İsmail ve Haccâc b. Ubeyd simi, ravıler meçhuldürler. Bu

nedenle de rivayetin senedi zayıftır. Şuayb el-Arnavut bu sebeple nvayetm çok zayıf olduğunu ileri sürmüştür. Fakat rivayetin şâhid ve mütâbaatı bulunmaktadır. Bu destekçiler iie hasen ii ğayrihî seviyesine yükselir:

Bk ü/417, H.no:3918; BeyhaM, age., 11/190; İbn Hacer, TağlîkuUa'lîk, ü/336.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/146.
[63] Sened:

12I8; İkinci ™ây* İÇİn bk. 1/147. H.no:1250; Bezzâr, 11/210. sel-i97' H.no:578-579 (şâhidleri ile hasen seviyesine yük-

Tka^lv^vZ^ İhlİ'ât CtmİŞ bİF r3vİ °lan Alâ b- es-Sâib'in varlına dikkat çeker. Bk. age m6; X 07 (Bu rivayet 38/908 ve 172/1042. hadislerin şâhidlerinde zikredildi). Hadisin şâhidleri:

a-Muazb. Enrtlen (Radıyattahiianh) şahidi için bk. 172/1042. hadis.

b"Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. TirmizU Salât, 59, H.no: 586 j e^garib); Ebû Dâvûd, İlim, 13, H.no:3667. H nO'2'?îEbÛ ÜrnâmeMen (Radıyaltahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/255, H.no: 22094; V/261, ; v/253-254, H.no:22085 (Ali b. Zeyd ve Ebû Tâlib ed-Dubâî sebebiyle hasen). Hz. Omer' Sehl b' Sa'd es-Sâidî, Abbas b. Abdulmuttalip, Hasan b. Ali, Ebû Hüreyre,

mut T^Iû Câb" b' Semüra' Bilâi- İbn Mes'ûd ve Hz. Âişe'den - merfû olarak- (Radıyallahü m> Şahidi için bk. 172/1042. hadisin tahrici.

[64] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/146-147.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35- KİTÂBU'S-SELEM
1- Bilinen Ölçekte Selem Babı
2- (Tartılacak Şeylerde) Bilinen Bîr Tartıda Olarak Yapılan Selem Babı
3- Satilan Malın Aslı Yanında Bulunmayan Kimseye Yapılan Selem (Akdinin Hükmü) Babı
4- Hurma Ağacknın Meyvesi) Hususundaki Selem Babı
5- Selem Akdinde Kefîuin Hükmü) Babı
6- Selem Akdinde Rehin Babı
7- Bilinen Bîr Müddete Kadar Yapılan Selem Babı
8-Dişi Devenin Doğurmasına Kadar Yapılan Selem Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

35- KİTÂBU'S-SELEM
(Selem Akdi Kitabı)

1- Bilinen Ölçekte Selem Babı [1]

1-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)Medîne'ye geldiğinde insanlar selem suretiyle bir ve iki sene va'deli - râvî İsmâîl ibn Uleyye: Yâhud iki yıl veya üç yıl va'deli demiştir, diye şekkli söyledi- hurma alışverişi yaparlardı. Bunun üzerine Rasûlullah: "Her kim hurmada selem suretiyle alışveriş yaparsa ölçeği belli, tartısı belli mikdârda selem yapsın" buyurdu.
Bize Muhammed (ibn Selâm?) tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmâîl, İbnu EbîNecîh'ten bu hadîsi: "Mikdân bilinen ölçekte ve bilinen tartıda (olarak yapsın)" şeklinde haber verdi [2].

2- (Tartılacak Şeylerde) Bilinen Bîr Tartıda Olarak Yapılan Selem Babı

2-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldiğinde, Medîneliler selem suretiyle iki sene ve üç sene va'deli hurma alışverişi yapıyorlardı. Peygamber: "Kim herhangi bir şeyde selef suretiyle alışveriş yaparsa bilinen ölçekte, bilinen tartıda olarak bilinen bir müddete değin akdetsin" buyurdu.
Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Ebî Necîh: "Bilinen bir ölçekte, bilinen bir müddete kadar olarak yapsın " buyurdu, diye tahdîs etti.

3-.....Ebu'l-Minhâl şöyle demiştir: Bentbn Abbâs(R)'tan işittim şöyle diyordu: Peygamber (S) Medîne'ye geldi ve "Selem, bilinen ölçekte, bilinen tartıda ve bilinen müddete kadar olur" buyurdu [3].

4-.....Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: BanaEbu'l-Mucâlid'in oğlu Muhammed yâhud Abdullah haber verip şöyle dedi: Bir kerre Abdullah ibnu'ş-Şeddâd ibni'l-Hâd ile Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin oğlu ve Küfe tabiî kaadısı Ebû Burde Âmir, selem hakkında (yânı selem yoluyla akdedilen alışverişte satıcının yanında satılan malın aslı bulunmazsa bu selemin caiz olup olmaması hakkında) ihtilâf ettiler. Bu mes'elenin çözümü için beni Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya gönderdiler. Ben de gidip ona bunu sordum. O cevaben: Biz Rasûlullah zamanında, Ebû Bekr ve Umer devirlerinde buğday, arpa, kuru üzüm ve hurmada selem yoluyla muamele yapardık, dedi. Ve ben bu mes'-eleyi Abdurrahmân ibnu Ebzâ(R)'a da sordum. O da İbnu Ebî Evfâ gibi cevâb verdi [4].

3- Satilan Malın Aslı Yanında Bulunmayan Kimseye Yapılan Selem (Akdinin Hükmü) Babı

5-.....Bize Ebû'l-Mucâlid'in oğlu Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibnu Şeddâd ile Ebû Burde beni Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya gönderdiler ve: Ona, Peygamber zamanında Peygamberdin sahâbîleri buğdayda selem yaparlar mıydı? diye sor, dediler. Gidip sordum. Abdullah (R): Biz Şâm ahâlîsinin zirâatçısıyle bilinen bir ölçekte (ölçülmek üzere) bilinen bir va'deye kadar buğdayda, arpada, kuru üzümde selem yoluyla alışveriş muamelesi yapardık, dedi. Ben ona: Selem, satılacak malın aslı yanında olan (yânî kendi mülk ve tasarrufunda bulunan) kimseye mi (hâsstır)? diye sordum. Abdullah ibn Ebî Evfâ: Bizler Şâm zirâatçilerine, malın aslına mâlik olup olmadıklarını hiç sormazdık, dedi.
Sonra o ikisi beni Abdurrahmân ibn Ebzâ'ya da yolladılar. Ben gidip ona da bu mes'eleyi sordum. O: Peygamber'in sahâbîleri, Peygamber zamanında selem akdi yaparlardı. Fakat biz sahâbîler Şâm zirâatçtlerine, bize zahire verecek ekinleri var mıdır, yoksa yok mudur diye sormazdık, dedi [5].

6- Bize İshâk ibn Şâhîn tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hâlid ibnu Abdillah eş-Şeybânî'den; o da Muhammed ibn Ebî Mucâlid'den bu hadîsi tahdîs etti. O: Biz onlarla buğdayda ve arpada selem muamelesi yapardık, demiştir. Ve Abdullah ibnu'l-Velîd, Sufyân es-Sevrî'den: O bize eş-Şeybânî tahdîs etti deyip, ve zeytin yağı alışverişinde de selem muamelesi yapardık dedi, diye söylemiştir. Ve yine bu isnâdla bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Cerîr ibnu Abdil-hamîd, eş-Şeybânî'den tahdîs etti ve burada: "Buğdayda, arpada, kuru üzümde" diye söylemiştir [6].

7-.....Bize Amr haber verip şöyle dedi: Ben Ebu'l-Bahterî et-Tâî'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a hurma ağacının meyvesinde yapılacak selem akdinden sordum. O: Peygamber (S), kendisinden yenilinceye kadar ve tartılıncaya kadar hurma ağacının meyvesinin satışından nehyetti, dedi. O adam (belki Ebu'l-Bahterî): Tartılacak olan, hangi şeydir (çünkü ağaç üzerindeki hurmayı tartmak mümkin değildir)? dedi. İbn Abbâs'ın yanındaki bir adam: Ko-rununcaya (veya tahmin edilinceye) kadar, dedi.
Ve Muâz et-Temîmî şöyle dedi: Bize Şu'be, Amr'dan tahdîs etti. Ebu'l-Bahterî şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim; o, Peygam ber (S) nehyetti, diyerek .yukanki hadîsin benzerim söyledi [7].

4- Hurma Ağacknın Meyvesi) Hususundaki Selem Babı

8-..... Ebu'l-Bahterî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu Umer(R)'e, hurma ağacının meyvesi hususundaki selemin hükmünü sordum. îbn Umer: Hurma ağacının meyvesinin, yemeye elverişli oluncaya kadar satılması nehyolundu. Ve basılmış gümüş paranın veresiye olarak hâzır altınla satılması da nehyolundu, dedi. Ve ben îbn Abbâs'a da hurma ağacının meyvesi hususundaki selemi sordum. O da: Peygamber (S) hurma ağacı meyvesini, ağaçtan yenilinceye yâhud sahibi ağaçtan yiyinceye ve tartılıncaya kadar satmayı nehyetti, dedi [8].

9-.....Ebu'l-Bahterî şöyle dedi: Ben İbnu Umer'e hurma ağacının meyvesi hususundaki selem akdini sordum. İbn Umer (R): Peygamber (S) yemeye elverişli oluncaya kadar meyve satmaktan nehyetti; gümüşü veresiye olarak hazır altınla satmaktan da nehyetti, dedi. Ve ben İbn Abbâs'a da bu mes'eleyi sordum. O da: Peygamber (S) hurma ağacının meyvesini, sahibi yiyinceye yâhud ondan yenilinceye ve tartılıncaya kadar satmaktan nehyetti, dedi. Ben tekrar: Tartılacak nedir? diye sordum. İbn Abbâs'ın yanında bulunan bir adam: Koru-nuncaya (veya tahmin edilinceye) kadar, dedi. [9].

5- Selem Akdinde Kefîuin Hükmü) Babı

10-.....Âişe (R): Rasûlullah (S) bir Yahudi'den bedelini sonra ödemek üzere hububat satın aldı da, ona kendine âid demirden yapılmış olan zırhını rehin verdi, demiştir [10].

6- Selem Akdinde Rehin Babı

11-..... el-A*meş tahdîs edip şöyle demiştir; Biz îbrâhîm en Nahaî'nin yanında selem akdindeki rehni müzâkere ettik. İbrahim şöyle dedi: Bana el-Esved, Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir Yahudi'den bedeli bilinen bir müddete kadar veresiye hububat satın almış, Yahûdî de Peygamber'den demir bir zırh rehin almıştır [11].

7- Bilinen Bîr Müddete Kadar Yapılan Selem Babı

İbn Abbâs, Ebû Saîd el-Hudrî, Esved ibn Yezîd, Hasen el-Basrî selemin muayyen bir müddete mahsûs olmasına kaaildirler. İbn Umer de: Salâhı belirmemiş ekinde, olmadıkça, ^ bilinen bir fiatla sıfatlanmış hububatta bilinen bir müddete kadar selem yapmakta be's yoktur, demiştir [12],

12-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldi. Medîneliler meyveler hususunda iki ve üç sene va'deli selem yapıyorlardı. Peygamber (S) onlara: "Meyveler hususunda bilinen ölçekte, bilinen va'deye kadar olmak üzere selem akdi yapınız" buyurdu.
Ve Abdullah ibnu'l-Velîd şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tah-dîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Necîh tahdîs etti de "Bilinen ölçekte ve bilinen tartıda olmak üzere" diye söyledi [13].

13-..... (Abdullah ibn Ebî Evfâ'nın kölesi, olan) Muhammed ibnu Ebî Mucâlid şöyle demiştir: Ebû Burde ile Abdullah ibn Şed-dâd, beni Abdurrahmân ibn Ebzâ'ya ve Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya yolladılar. Ben de gidip bu ikisine selef suretiyle satış akdinden sordum.İkisi de şöyle dediler:Biz Rasûlullah'ın beraberinde birçok ga-nîmetlere nail olurduk. Bize Şâm zirâatçilerinden bir takımları gelirler, biz de onlarla ta'yîn edilmiş bir müddete kadar buğday, arpa, kuru üzüm alım satımı hususunda selef akdi yapardık. İbnu Ebî Mucâlid dedi ki: Ben onlara: O Şâm zirâatçilerinin ekilmiş ekinleri var mıydı yâhud yok muydu? diye sordum. Onların ikisi de: Biz Şâm zirâatçi-lerine bize zahire verecek ekinleri var mı, yok mu diye sormazdık, dediler [14].

8-Dişi Devenin Doğurmasına Kadar Yapılan Selem Babı

14-.....Bize Mûsâ ibnu İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: BizeCuveyriye ibnu Esma, Nâfi'den haber verdi ki, Abdullah ibnu Umer şöyle demiştir: Câhiliyet devri ahâlîsi develeri (veya herhangi bir malı) habelu'l-habeleye (yânî gebe devenin dişi doğacak yavrusunun doğurmasına) kadar satış, alış muamelesi yaparlardı. Peygamber (S) bu akıbeti meçhul alışverişi yapmaktan nehyetti.
Hadîsin râvîsi olan Nâfi' bunu "Dişi devenin kendi karnındaki yavruyu doğurmasına kadar" diye tefsîr etmiştir [15].

---

[1] el'Câmi'u's-Sahîh'm el-Müstemlî rivayetinde Besmele böyle öne geçirilmiştir. Kuş-meyhenî rivayetinde ise "Kitâb" ile "Bâb" arasındadır. Nesefî "Kitâbu's-Selem"i hazfetmiş, "Bâb"ı tesbît eylemiş,

Besmele'yi de "bâb"dan sonraya koymuştur (ibn Hacer).
[2] Selem ile Selef, vezin ve ma'nâca aynıdır. Her ikisi de teslim ve takdim ma'-nâsınadır. Mâverdî: Selef, Irak ehli lügati; Selem, Hicaz ehli lügatidir, demiştir. Kudurî: "Selem, İki bedelden birinin ta'cîlini, öbürüsünün te'cîlini tazammun eden akidden ibarettir" diye ta'rîf etmiştir. Seyyid Şerif:"Selem, semende derhâl; müsemmende de muaccel olarak mülkiyeti îcâb eden bir akiddir" diye ta'rîf etmiştir.
Selem'm halk dilindeki ta'rîfi de: "Peşin para ile veresiye mal almak" sûretinde bir vecizedir.
Bu alışverişe selem denilmesi, alım satım meclisinde malın parasının (re'su'l-mâl'in) peşin olarak teslim edilrnesindendir. Selef denilmesi de yine mal parasının öne geçirilmesinden dolayıdır.
Selem akdinin câizHğine Kur'ân'dan delil, el-Bakara: 282; müdâyene = Borçlanma âyetidir. İbn Abbâs:"Selem satışım Allah Kur'ân'da halâl kılmıştır" deyip, hüccet için bu müdâyene âyetini okumuştur. Bu âyette her iki nevi' satış zikredilmiştir. Biri hâzır bir malı peşin para ile elden ele satmaktır. Bunun tesbît ve yazılmasında şer'î bir mecburiyet olmadığı bildirilmiştir. Yazılması emredilen satış, muayyen bir va'deye bağlanmış olduğu anlaşılan satıştır ki, bu da selem'dir.
Fakîhler örfünde satılan mala Müseliemün fîh, semen'e Re'su'l-Mâl, satıcıya Müsellemün İleyh, müşteriye de Rabbu's-Selem ismi verilmiştir. 2 Bu hadîs, selemin ölçülen ve tartılan herşeyi şâmil olduğunu İfâde ediyor. Bu hadîsin sarîhliğinden dolayı hakkında selem akdi yapılacak mal, ölçülen şeylerden olursa ölçüsünün, tartılan şeylerden olursa tartısının ta'yîni -ölçüler ve tartılar farklı olabileceği için- şarttır.
[3] Bu hadîsler, İbn Abbâs hadîsinin ayrı ayrı yollardan gelen rivayetleridir. Hadîslerin başlığa delîlliğİ açıktır. Bu hadîslerdeki "Selem, bilinen bir va'deye değin yapılsın" cümlesi, selemin sahîhliği için onun bir müddete, bir müblete bağlanmış olmasını ifâde eder.
Bilinen müddetin ma'nâsı, eğer selem bir müddete bağlanmış olursa, bu va'denin zamanı ta'yîn edilsin demektir. Hattâ, tesliminde müşkillik bulunan malın teslîm edilme yeri de tesbît edilmelidir. Bu kayıdlar aldatmaları, zararları ve dolayısıyle ihtilâfları önlemenin hukukî yollan ve tedbîrleridir.
[4] Buhârî'nin bu hadîsi bu bâbda getirmesine hiçbir sebeb yoktur. Çünkü bâb, bilinen ağırlıkta selem hakkındadır. Hâlbuki hadîste tartılacak şeylere delâlet eder birşey yoktur, denildi. Bu i'tirâza şöyle cevâb verildi: Bu hadîsin bundan sonraki bâbda gelecek tarîklerinin birinde: "Biz onlarla buğdayda, arpada, zeytin yağında selem yapardık" lâfzı gelecektir. Bu ise tartılacak şeylerdendir. İşte Buhârî bu hadîste ona işaret etmiş gibidir (Aynî).
[5] Hadîsin başlığa delîlliği "Selem, satılacak malın aslı yanında olan kimseye mi hâsstır?" kavliyle "Biz Şâm zirâatçilerine bize zahîre verecek ekinleri var mıdır, yok mudur diye sormazdık" sözündedir.
Selem yoluyla satılan malın aslı hububata nisbetle tarladaki ekilmiş ekin; meyveye nisbetle meyve ağacıdır
[6] Buhârî burada aynı hadîsin birkaç tarikini özetlemiş ve bu tarîklerde gelen selem maddelerini ayrı ayrı göstermiştir. Bu tarîklerin birinde zeytinyağı zikredilmiştir ki, bu susam yağı, şıra, pekmez... gibi akıcı mallarda da selemin cevazı için en metîn bir şer'î dayanaktır.
[7] Bu iki tarikteki ifâdelere göre yenilmek, tartılmak ve tahmin edilmek fiilleri meyvelerin salâhının meydana çıkmasından sonra olacaklardır. Bunun ma'nâsı meyvelerin salâhı meydana çıktığı zaman selem akdinin cevazıdır. Bundan sonraki bâb da bunu isbât edecektir (Kastallânî).
[8] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu meydandadır. Zâten bu hadîs, bundan evvel geçen hadîsin başka bir tarikidir.
[9] Bu da aynı hadîsin bir başka tarîkidir. Bu hadîslerde hem îbn Umer'e, hem de îbn Abbâs'a aynı soru yöneltilmiş; her İkisi de aynı cevâbı vermişlerdir ki, bu husus, hadîsin kuvvetini gösterir. Yukarıda da söylendiği gibi, ağacı üzerindeki hurma meyvelerinin salâhları belirdikten sonra selem yoluyla satışlarının yapılacağı anlaşılmıştır.
Selem ve selefi, semen ve bedelde peşînen ve derhâl; metâ'da da müddet-lendirilmiş olarak mülkiyeti îcâb ve ifâde eden bir akiddir demiştir. Bu da satış gibi îcâb ve kabul ile tamam olur. Selem mikdârı, sıfatı ta'yîn edilebilen şeyler de sahih ve mu'teber olur. Ölçülebilecek şeyler ölçü ile, tartılabilecek olanlar tartı ile,|tnikdârlan ve müddetleri belli edilir. Sayılacak şeylerde sayı ile tesbît yapılır.
[10] Hadîsin başlığa delâleti ya kefaletle te'mînât kasd edilmesi yönündendir; şüb-hesiz rehin verilen şey borcun kefilidir, çünkü o şey borç için satılır; yâhud kefîl ve rehinin her ikisi de bir vesîka oluşları bakımındandır. Yâhud da Buhârî âdeti üzere hadîsin rehin hakkındaki tarîklerinin birinde gelen şu rivayetine işaret etmiştir: el-A'meş dedi ki; Biz İbrâhîm'in yanında selemde rehni ve kabîli müzâkere ettik... Bu hadîste rehin ve kefîl açıkça gelmiştir. Çünkü kabîl, kefîl demektir (Kastallânî).
[11] Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Allah da Kur'ân'da: "Ey îmân edenler, ta*yîn i ;4'v edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın... Eğer bir sefer üzerinde iseniz yâhud bir yazıcı da bulamadımzsa, o vakit borçludan alın-, -;6ş mtş rehinler de yeter..." (el-Bakara: 282-283) buyurmuştur.
Buradaki rehin umûmîdir; binâenaleyh buraya selem de girer. Çünkü selem de satış nevi'lerinden biridir.
İbn Battal şöyle demiştir: Nahaî'nİn Âişe hadîsiyle hüccet getirmesinin vechi, rehin semende caiz olunca, müsemmende de caiz olmasıdır. Müsemmen de malıdır, rehin de maldır; aralarında fark yoktur (Kastallânî).
[12] Buhârî, bilinen müddete kadar selemin câizliğine delîl için bâzı büyüklerin görüşlerini getirdi. Bunların görüşlerini sırasıyla Şafiî, Abdurrazzâk, İbn Ebî Şey-be, Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmişlerdir. İbn Umer'İn sözünü de İmâm Mâlik, el-Muvatta'da rivayet etmiştir.
[13] Hadîsin başlığa delîlliği "Bilinen bir müddete kadar" sözündedir. Bu hadîs "Bilinen ölçekte olarak selem bâbı"nda da geçmişti.
[14] Bunun da başlığa delîlliği "İsmi konulmuş yânî ta'yîn edilmiş bir müddete kadar" sözündedir. Çünkü o, bilinmiş bir müddettir. Bu hadîs de yakında geçmişti
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu "Habelu'l-habeleye kadar" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı, yavrunun yavrulamasıdır. Nâfi' bunu dişi devenin doğurması diye tefsîr etmiştir. Bu hadîste, âdetle ma'rûf bulunan bir şeye isnâd edilmiş olsa bile, bilinmeyen bir müddete kadar selem yapmanın caiz olmadığı hükmü vardır. İmâm Mâlik İse, bu yolda yapılan selemin cevazına kaail olmuştur.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

g)- SETR-İ AVRET
* Setr-i Avret Emrinin Sınırı Ve Uyluğun Avret Kabul Edilmesi
* Diz Ve Göbeğin Avret Mahalline Dahil Olmama Konusu
* Avret Mahallini Örtmek Allah Ve Rasûlü'nün Emridir
* Hür Kadının Elleri Ve Yüzü Dışında Her Tarafı Avret Mahallidir Ve Kapatılmalıdır
* İhtiyaç Yokken Erkeklerin Namazda Omuzlarını Açmaları Doğru Değildir Ve Avret Mahallini Kapatan (Ridâ Ya Da Peştamal Türü) Tek Parça Elbise/Örtü İle Namaz Kılınabilir
* İki Parça Elbise/Kumaş İle Vücûdun Tamamını Örterek Namaz Kılmak Müstehabdır, Ancak Tek Parça Elbise/Kumaş İle Sadece Avret Mahallini Örterek Namaz Kılmak Da Caizdir
* Tek Parça Elbisede/Kumaşta Yasaklanan Örtünme Şekilleri
Fıkhî Hükümler

g)- SETR-İ AVRET

* Setr-i Avret Emrinin Sınırı Ve Uyluğun Avret Kabul Edilmesi

Setr-i avret; başkalarına gösterilmesi ayıp kabul edilen yerlerin/uzuvların örtülmesi, gösteri lmemesidir. Allah Teâlâ ilk Peygamberden itibaren insan olma şerefinden dolayı bizlere bu yerlerin örtülmesini emretmiştir. Ancak bu emir hayvanlar için geçerli değildir, örtülmesi emredilen yerler iki kısımdır:
1- Avret-i Galİza (Açılması ve görülmesi çok kötü, iğrenç olan uzuvlar): Bunlar insanın ön ve arka cinsel organlarıdır ki mutlaka örtülmesi gerekir. Tuvalet, yıkanma ve tedavi gibi ihtiyaçlar dışında açılmaması tavsiye edilmekte, başkalanna götse-rilmesi de kesinlikle yasaklanmaktadır.
2- Avret-i Hafife (Açılması ve görülmesi ayıp sayılan uzuvlar): Erkekler için göbekten diz kapağına kadar olan kısımdır, kadınlar için de el ve yüz hariç bütün vücuttur. İhtiyaç olmadıkça buraların açılmaması tavsiye edilmiş, başkalanna gösterilmesi ise yasaklanmıştır.
§Mü'minlerin (eşleri ve evlenmesi ebediyen haram olan yakınları dışında) başkalarının avret yerlerine bakmaları, görmeye çalışmaları haramdır. Bize emredilen, gözlerimizi böyle iğrenç ve ayıp şeylerden korumaktır.
Allah Teâlâ buyurdu:
'Ey Âdemoğulları! Mescidlerin hepsinde bulunurken ziynetlerinizi (elbiselerinizi)[1] giyinin! Yiyin, için ve israf etmeyin! Şüphesiz Allah israf edenleri sevmez.' (Araf, 7/31)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Mü'min erkeklere söyle, gözlerini (bakılması yasak olandan) çevirsinler ve mahrem yerlerini korusunlar/kapatsınlar!
Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini (bakılması yasak olandan) çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar/kapatsınlar. Görülmesinde sakınca olmayan kısım hariç süslerini/güzelliklerini de gizlesinler ve başörtülerini yakalarının üzerine satsınlar!
Süslerini/güzelliklerini göstermesinler, ancak kocaları, babaları, kayınpederleri, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşleri ya da kız kardeşlerinin oğulları, (tanıdık/yakın) kadınları, kendi köleleri, kendilerine bağlı cinsel istekten yoksun bulunan erkekler ya da kadınların mahrem yerlerinin farkında olmayan küçük çocuklar bu yasağın dışındadır. (Yürürken) süslerini belli edecek şekilde ayaklarını yere vurmasınlar.
Ve siz, ey mü'minler hepiniz topluca Allah'a tövbe edin ki
kurtuluşa eresiniz!' (Nur, 24/30-31)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Cinsel arzu duymayacak kadar kocamış olan kadınlara süslerini açığa vurma niyeti taşımaksızın (dış) elbiselerini çıkarmada bir sakınca yoktur. Ancak bunların da iffetli hareket etmeleri kendileri için daha hayırlıdır. Allah (her şeyi) işiten ve bilendir/ (Nur, 24/60)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına (toplum içine çıktıklarında) dış elbiselerini almalarını, söyle! Bu onların (temiz kalarak) tanınmamaları ve rahatsız edilmemeleri açısından en uygun olanıdır.
(Unutmayın,) Allah affeden ve bağışlayandır." (Ahzâb, 33/59)[2]

363/1233- (Z.) HZ. Ali'den (Radıyaltahü anh):[3]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana şöyle dedi:
"Uyluğunu gösterme! Diri olsun ölü olsun kimsenin uyluğuna bakma!"[4]

364/1234- İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ):[5]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) uyluğu açıkta olarak (duran) bir kişinin yanına geldi ve ona şöyle dedi:
"Uyluğunu ört! Erkeğin uyluğu kesinlikle avret mahallindendir."[6]

365/1235- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radıyaiiahu nakleder:[7]
RaSUİUİlah (SaüallaM aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Yedi yaşına varınca çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin, on yaşına vardığında yine kılmazlarsa (hafifçe) vurabilirsiniz, bu yaşta çocukların yataklarını birbirinden ayırın!
Sizden birisi (cariyesini)[8] kölesiyle ya da işçisiyle evlendirdiğinde artık onun (cariyesinin) avret mahalline bakamaz! Onun göbekten aşağısı diz kapaklarına kadar olan kısmı kesinlikle avret mahallindendir."[9]

Açıklama

Çocuğun namaz eğitimi ile ilgİÜ bir makale önceki cildde geçmişti[10] Avret mahalli yasağı açısından evli olmayan cariye efendisine

karısı gibidir, ancak evlendiği zaman başkasının cariyesi gibi olur, sadece hizmet eder ve avret mahalline bakmak yabancı cariyelerde olduğu gibi yasaktır. Cariyeler hür kadınlar gibi el ve yüz hariç bütün vücutlarını örtmek zorunda değillerdir. Çünkü onlann hizmetleri ve farklı statüleri sebebiyle sorumlulukları azdır. Yetki kadar sorumluluk kaidesince onlara bazı kolaylıklar verilmiştir. Ancak bu durum fitneye sebep olursa hür kadınlar gibi kapanmaları emredilir.
Cariyelik köleliğin meşru olduğu toplumlarda kabul edilen bir vakıaydı ve bu kişiler toplumda düşük bir statüye sahipti. Peygamberimiz'in geldiği dönemde de kölelik bütün devletlerde hukuken geçerliydi. İslâm onlara birtakım statüler getirdi, haklarını korudu ve özgürlüklerini kazanmaları için farklı yollar izledi:
-Keffaretlerde önce köle âzâdı şart koşuldu,
-Köle âzâd etmede çok büyük sevap olduğu müjdesi verildi,
-Efendisinden çocuğu olan cariye yan hürdür, çocuğu da tam hürdür ve bu cariye efendisinin ölümü ile hürriyetine kavuşur,
-Efendisi kölesine; ben Ölünce hürsün, dediği zaman o kişi yarı hürdür ve satılmaz, efendisi öldüğünde hür olur.
-Şakadan da olsa kölesini âzâd etmek geçerlidir, o köle artık hürdür ve efendisi sözünden dönemez,
-Ayrıca kölelerin hür olma durumları kendilerine bırakılmıştır; âzâd olmak isteyen köle efendisiyle anlaşır ve kendi değerindeki parayı kazanmak için çalışır. Devlet de kendisine yardım eder ve o köleye zekat verilir.
İslâm'ın ilk başta köleliği tümüyle yasaklaması büyük zorluklara/problemlere yol açardı: Onlarca ve yüzlerce kölesi olan efendilerin maddi zaran ve muhalefetleri, kölelerin hür bir hayatta yaşamalarının zamana bağlı olması, bir anda sokağa bırakılan bu insanların oluşturacağı toplumsal problemler ve o gün bütün dünyada olan hukukî statü gibi sebeplerden dolayı İslâm bu problemin halledilmesini zamana yaydı.
Köleliğin ana sebebi savaşlar ve esirlerdir. İslâm yukarıdaki uygulamalarla köleliği azaltmak ve yok etmek istiyordu. Çünkü kölelik İslâm'ın problemi olmayıp, cahiliye toplumlarında var olan bir vakıaydı. Ancak köleliğin bütün dünyadaki yaygınlığı ve İslâm devletlerinde saltanat sisteminin hakim olması gibi sebeplerden dolayı bu hedefler asırlardır gerçekleşemedi. Sonunda dünya toplumlarının konsensüsü ile İnsan Haklan Evrensel Beyannamesi yayınlanarak kölelik bütün dünyada yasaklandı ve hukukî statüsU iptal edildi. Umarız ki cahiliye eliyle hukukî bir statü kazanan kölelik sistemi tekrar başlamaz.[11]

366/1236- Zür'a b. Müslim b. Cerhed"öesH/tadıyaUaha anham):[12]
Hz. Peygamber (Satiattaha aleyhi ve sellem) Cerhed'i mescidde üzerinde cübbe olup uyluğu açılmış olarak gördü ve ona şöyle dedi: "Uyluk avrettendir (kapatman gerekir),"
şîkinci tarikle gelen bu rivayetin benzeri Abdullah b. Cerhed el-Eslemî'den nakledildi ki Abdullah bizzat babasının şu sözünü işittiğini bildirdi:
Rasûlullah'ın (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dediğini işittim: "Müslüman bir kişinin uyluğu avrettir (örtülmesi gerekir)."
§ÜçüncÜ tarikle gelen benzer rivayet onun, babası Cerhed'den naklidir: Babası Cerhed dedi ki:
Ben uyluğum açık olarak dururken Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve settem) yanıma uğradı ve şöyle dedi:
"Uyluğunu kapat! Şüphesiz o avret mahallindendir."[13]

367/1237- Hz Peygamber'in hanım tarafından akrabası[14] Muhammed b. Cahş'tan (Radıyallahü anhümâ):[15]
Mescidin avlusunda ayaklarını toplayıp karnına yapıştırarak oturan[16], uyluğunun bir bölümü de açıkta kalmış olan Ma'mer'in[17] yanına Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) geldi ve ona dedi ki:
"Ey Ma'mer! Uyluğunu kapat! Şüphesiz uyluk avret mahallidir."
§Aym râviden (Muhammed b. Cahş'tan) ikinci tarikle gelen rivayet: Ben Hz. Peygamber'le beraberken Hz. Peygamber (SaUaiiaM aleyh ve seitem) uylukları açılmış olan Ma'mer'in yanına uğradı ve ona şöyle dedi: "Ey Ma'mer! Uyluklarını kapat! Şüphesiz uyluklar avret mahallidir."[18]

*** Diz Ve Göbeğin Avret Mahalline Dahil Olmama Konusu**

368/1238- Enes anlatı (Radıyaitahu anh):[19]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Hayber harbini yaptı ve orada alacakaranlık vaktinde sabah namazını kıldık. Rasûlullah bineğine bindi, Ebû Talha da bindi, ben de Ebû Talha'nın terkisindeydim. Hz. Peygamber Hayber yoluna (bineğini) sürdü, dizlerim Hz. Peygamber'in uyluklarına[20] değdi veHz. Peygamber'in elbisesi uylukları[21] tarafından sıynldı/açıldı, ben Rasûlullahm uyluklannin beyazlığını (hâlâ) görür (gibiyim).[22]

Açıklama

Erkeklerde göbek ile diz kapağı arasının avret mahalli olduğunda ittifak vardır. Göbek ve dizin avret mahalline dahil olması konusunda ihtilaf edildi:
Hanefî'lere göre erkek için diz avrettir, ancak göbek avret mahalli değildir. Bununla ilgili 'Göbekten aşağısı, dizleri geçinceye kadar (kapatılır)[23] ve Diz avret mahallindendirt[24] rivayetleri bulunmaktadır.[25]
Cumhura göre göbek ve diz avret mahalline dahil değildir.[26]
§Yukandaki hadisi delil getirerek Bazı Hanefîler ve Mâlikîler uyluğun muğallaza (ağır) olan avret mahalline dahil olmadığını, muhaffefe (hafif) olduğunu belirttiler. Ancak burada peygamberimizin uyluğu Enes*in çarpmasıyla açılmıştır ve istek dışı bir olaydır. Ayrıca 367/1237. hadiste geçtiği gibi Peygamberimiz uyluğun avret yeri olduğunu belirtiyor ve kapatılmasını emrediyor.
Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise uyluk avret mahalline dahildir ve kapatılmalıdır. Hanbelîlerden gelen diğer içtihada göre uyluk avret-i muhaffefedir. Ancak bu konuda cumhurun delili kuvvetlidir ve ihtiyatlı olmak gerekir.[27]

369/1239- Mü'mirilerin annesi Hz. Âişe'den (Radıyallahu anha):[28]
Rasûlullah (elbisesinden) uyluğu sıyrılmış/açılmış olarak oturuyordu.[29] Hz. Ebû Bekir huzuruna girmek için izin istedi, o hâldeyken izin verdi. Sonra Hz. Ömer gelmek için izin istedi, o hâldeyken izin verdi. Sonra Hz. Osman için izin istedi, Rasûlullah (hemen toplanıp) üstünü elbisesiyle örttü. Onlar kalkıp (gidince) Peygamberimiz'e dedim ki:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelmek için izin istediler, sen hâlini bozmaksızın o ikisine izin verdin. (Ancak) Osman gelmek

için izin istediğinde (hemen toplanıp) üstünü elbisenle örttün." Bunun üzerine
Rasûlullah (SallallahÜ aleyhi ve settem) ŞÖyle dedi:
"Ey Âişe! Ben böyle kişiden (nasıl) haya etmeyeyim/çekinmeyeytm, vallahi melekler (bile) ondan haya ediyor."[30]

Açıklama

Bazı âlimler bu hadisi de uyluğun avret olmamasına delil getirmektedirler, ancak aşağıdaki sebepler ile bu rivayeti doğru anlamak gerekir:
1- Bu olay Rasûlullah'ın bir fiilini nakleder, sözü ile fiili tearuz ettiğinde sözü kabul edilir.
2- Bir hükümde haram ve helâl olması konusunda naslarda tearuz varsa haram olması tercih edilir.
3- Müslim ve EbÛ Ya'lâ rivayetlerinde[31] uylukları açık olarak ya da incikleri açık olarak şeklinde râviden kaynaklanan bir şüphe mevcuttur. İncik icma ile avret mahallinden değildir. Şüphe lafzı olan nas diğer çok açık naslar karşısında zayıf düşer ve alınmaz. Ayrıca Müslim'in diğer rivayetinde Peygamberi-miz'in bir kuyuya ayağını sarkıttığını ve sadece inciklerini açtığını nakledilir.[32]

370/1240- Umeyr b. İshak'tan:[33]
Ben Hasan b. Ali ile beraberdim, Ebû Htlreyre (Radtyaüaha anhum) bizimle karşılaştı ve:
'Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) öperken gördüğüm yeri bana göster ben de öpeyim' dedi.
(Hz. Hasan) gömleği açtı[34] ve Ebû Hüreyre onun göbeğini öptü.
NOT: Burada RasÛlullah aşkıyla yapılan bir hareket mevcuttur, bu konuda ihtiyatlı olmak ve mümkün olduğu kadar göbeği de kapatmak efdaldir. Ayrıca Hz. Hasan efendimiz çocuk yaşta olduğu için göbeğini Öpmekte bir beis yoktur.[35]

*** Avret Mahallini Örtmek Allah Ve Rasûlü'nün Emridir**

371/1241- Behz b. Hakim babası yoluyla dedesi (Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî)den (Radtyaltahu anh) nakletti:[36]
Ben RaSÛlullah'a (Saltaltahü aleyhi ve sellem):
'Ey Allah'ın Rasûlü! Avret mahallimizden kapatmamız gereken ve gerekmeyenler nelerdir?' deyince şöyle buyurdu:
"Eşin ve sahip olduğun cariyen dışında (ki kişilere karşı) avret mahallinin (hepsini) koru/gösterme!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Topluluk birbirine yakınsa?'[37]
"Avret mahallini kimsenin görmemesini sağ I ay a bil irsen (öyle yap), kimse görmesin!"
'Birimiz yalnız başına duruyorsa?'
"Allah kendisinden haya edilmeye daha lâyıktır,"
§Bir rivayetteki ziyade: Hz. ne koydu.
Hz. Peygamber (kapanmaya işaret olsun diye)[38] elini kaldırdı ve önüne koydu.[39]

Açıklama

Avret, açıldığı zaman İnsanın utanacağı yerlerdir.[40] Avret mahaili erkek için göbek ile diz kapağı arası ve kadın için de el ve yüz hariç bütün vücuttur. Burada sahabi avret mahalli olan kısmından ne kadarı açılabilir, diye sorunca Peygamberimiz (Saiialiahü aleyhi ve sellem) bu yerlerin tümüyle kapatılması gerektiğini, ancak eşi ve sahip olduğu cariyenin bu yasağın dışında olduğunu vurgulamaktadır.[41]
Yakın akraba ile ya da kadın kadına veya erkek erkeğe oturmalarda da mümkün olduğu kadar insan avret mahallini örtmeye dikkat etmelidir. Hattâ yalnız başına bulunduğunda yanında kimse olmasa bile hayalı hareket etmek Müslüman'ın siretindendir. Çünkü orada her ne kadar başkası bulunmasa da Allah kendisinden haya edilmeye başkasından daha layıktır. Rasûlullah şöyle buyurmaktadır:
"Çıplak durmaktan sakının! Şüphesiz sizinle beraber olan ve tuvalet ya da kişinin eşiyle beraber olması dışında ondan ayrılmayan (melekler) bulunmaktadır. Onlara karşı hayalı davranın ve saygılı olun!"[42]
Tuvalet ya da cima gibi bir ihtiyaç hâli dışında insanın evinde de avret mahalli kapalı olarak durması tavsiye edilmektedir.
Rasûlullah insanları ahlâkî yönden eğitmekte, yalnız başlarına olduklarında bile dikkatli ve düzenli olmalarım tavsiye etmektedir.[43]

372/1242- Ebu Saîd el-Hudrî'den (Radtyaitaha anh):[44]
Hz. Peygamber (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Bir erkek başka bir erkeğin avret mahalline bakmasın! Bir kadın da başka bir kadının avret mahalline bakmasın!
Bir erkek başka bir erkekle aynı yorgan içinde[45] yatmasın! Bir kadın da başka bir kadınla aynı yorgan içinde yatmasın!"
NOT: Metinde geçen kelimesinin lafız anlamı, aynı yorgan altında o erkeğin yanına sokulmasın/yaklaşmasın, şeklindedir. Bu konuda ihtilaf edildi:
Bazı âlimler aynı yorgan içinde yatmak haramdır, şeklinde anlarlarken, bazıları da aynı yorgan ile zaruret varsa yatabilirler, ancak giyinik olmalı ve birbirlerine yaklaşmama! ıdırlar, dediler. Bu konuda ihtiyatlı olan aynı yorgan içinde erkek erkeğe ya da kadın kadına da olsa beraber yatmamaktır.[46]

373/1243- Enes b. Mâlik'ten (Radıyaiiaha anh):[47]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"İmran'ın oğlu Musa (Aieyhisseiâm) suya gireceğinde, avret mahallini su örtmedikçe[48] elbisesini çıkartmazdı."[49]

374/1244- Hz. Âişe annnemizden (RadıyaiiaM anhâ):[50]
Şöyle dedi:
'Ben Hz. Peygamber'in (SdUdUMateyhiveseüem) cinsel uzvuna hiç bakmadım.
(Ya da) ben Hz. Peygamber'in cinsel uzvunu hiç görmedim.'[51]

*** Hür Kadının Elleri Ve Yüzü Dışında Her Tarafı Avret Mahallidir Ve Kapatılmalıdır**

375/1245- Hz. Âişe annnemizden {Radıyattahu anhâ):[52]
Hz. Peygamber (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Hayız görebilen (buluğ çağına eren) bir kızın[53] naTnazı ancak başörtüsü ile kabul olur."
NOT: Bu hadisten anlaşılan mutlak mana hür ya da cariye olsun bir kadın namaz kılacağında mutlaka başını örtmelidir. Burada hayız görmeye başlayan demektir.
ki bu kelime bulûğ çağından kinayedir. Bu hadisi Arap dili ve edebiyatı bilmeyen bazı cahillerin anladığı gibi, yani hayızlı kadının namaz kılması şeklinde anlamak büyük yanlıştır, bu şekilde anlayış hayızlı/nifaslı hâldeyken namaz kılma yasağını açıklayan diğer hadislere aykırıdır. İslâm âlimleri bu hadisi bulûğ çağına giren olarak anlamışlardır, farklı anlayan yoktur.[54]

376/1246- Muhammed (b. Şîrîn) anlattı:[55]
Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahu mhâ) Ümmü[56] Talhati't-Talehât[57] (olarak bilinen) Safîyye'nin evine geldi[58] ve orada hayız gördükleri (bulûğa erdikleri) hâlde başörtüsüz namaz kılan kızlar gördü. Bunun üzerine Hz. Âişe annemiz şöyle dedi:
'Onlardan hiçbir kız/cariye başörtüsü takınaksızın böyle namaz kılmasın! (Bir rivayette: (Hz. Âişe;) Senin kızlarının ya da bir kısmının buluğ çağına erdiklerini görüyorum). O da: Evet, dedi. (Hz. Âişe;) Onlardan hiçbir kız/cariye başörtüsü takınaksızın böyle namaz kılmasın!)
Bir keresinde Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) himayemde bir cariye varken gelmişti, bana izannı verdi ve dedi ki:
"Bunu bölerek şu cariye ile Ümmü Seleme'nin yanındaki kızlar arasında paylaştır. Sanıyorum ki bunlar kesinlikle hayız görecek yaşa geldiler (ya da bu iki kız kesinlikle hayız görecek yaşa geldiler)."[59]

Açıklama

Namaz kılacak olan kadınların başını örtmesi gerekir. Bazı âlimler bu rivayetlerden yola çıkarak avret mahalli konusunda hür ve cariyenin aynı olduğunu belirttiler ki Hasan el-Basrî ve Zahirîlerin görüşü budur. Cumhura göre hür ve cariyenin avret mahallindeki sınırlar biraz farklıdır;
Mâlikîler ve Şafiîlere göre hür kadının yüz ve bileklere kadar eller hariç her tarafının kapanması gerekir.
Hanefîlere göre yüz ve eller dışında ayaklar da avret mahallinden sayılmaz.
Hanbelîlere göre yüz dışında bütün bedenin kapanması gerekir, el konusunda onların iki görüşü vardır. Bu ihtilafın sebebi 'Görünen kısım hariç ziynetlerini/ziynet yerlerini göstermesinler/örtsünler" ayetindeki istisna istemeden açılan kısım mı yoksa el ve yüz gibi âdeten görülen yerler midir? Ayrıca hacda bu uzuvların açık olması avret olmadığını gösterir.[60]
§Cariyenin avret mahalli cumhura göre erkek gibi göbek ile diz kapağı arasıdır, ayrıca kamı ve sırtını da örtmelidir. Ancak fitne doğacaksa hür kadınlar gibi örtünür.
Namazda avret mahalli konusunda cumhura göre başı açık kılabilir, Hasan el-Basrî'ye göre cariyeler de namazda hür kadınlar gibi örtünmelidir.
Hanefîlere göre yukarıda sayılan avret yerlerini örtmeleri yeterlidir.
Mâlikîler hürlerde olduğu gibi cariyenin avret mahallinin iki kısma ayrıldığını; Ön ve arka cinsel organının muğallaza olduğu, buralar açık olarak kılınırsa bu namazın mutlaka iade 7a da kaza edilmesi, bu yerler dışında yukarıda sayılanların muhaffefe olduğu, buralar açık kılınırsa vakit içinde iadesinin rnüstehab olduğunu belirtmişlerdir.
Bu konuda Şafiiîlerden gelen iki görüş vardır: a-Hür kadınlar gibi örtünme-lidir, b-Yukanda sayılan avret mahalleri de örtünse yeterlidir.
Hanbelilere göre başı açık kılabilir, ancak diğer yerlerinin açık kılınması konusunda farklı ictihadlan bulunmaktadır: a-Erkekler gibi göbek ile diz kapağı arasını kapatmaları yeterlidir. b-Sadece başı, kollan ve dize kadar ayaklan açık olabilir.[61]
375/1245. hadisin umûm ifade edip hür ya da cariye olsun bütün Müslüman kadınlara şamil olup olmaması konusunda ihtilaf vardır.[62]

*** İhtiyaç Yokken Erkeklerin Namazda Omuzlarını Açmaları Doğru Değildir Ve Avret Mahallini Kapatan (Ridâ Ya Da Peştamal Türü) Tek Parça Elbise/Örtü İle Namaz Kılınabilir**

Rasûlullah döneminde insanların farklı giysileri vardı ve İslâm bunlara fazla müdahale etmedi, ancak giysiden amacın avret mahallinin kapatılması olduğunu belirtti. Çünkü bu farziyet ifade eden bir emirdir, buna uymamak haramdır. Bir erkek tek parça elbise, meselâ izar (peştamal) ya da ridâ ile namaz kılabilir. Ancak imkânı olanlar için geniş bir örtü/elbise ya da iki parça olması ve bütün vücûdu kapatması tavsiye edilmiştir. O dönemin ekonomik şartlarını da göz önünde bulundurursak burada İslâm'ın sağladığı kolaylığı ve nasıl bir hayat dini olduğunu daha iyi anlarız. Bu bölümde geçen ve o dönemde kullanılan giysilerden bazıları:
1- Ridâ: Vücûdun üst kısmını örten ya da dışarısı için kullanılan örtü. Boyundan itibaren göbeğe ya da ayaklara kadar uzanabilir. Türkçe'de örtü, bürgü ve kaftan şeklinde kullanılmaktadır.[63]
2- lzar: Vücûdun alt kısmını örten, göbekten dizelere ya da ayak-İara kadar uzanan örtüdür. Buna Türkçe'de peştamal ya da futa denir.[64]
§Rİdâ ve izar ihrama benzeyen örtülerdir.
3- Kamîs: Boğazdan bele, dizlere ya da ayağa kadar uzanan giysidir. Türkçe'de uzun ya da kısa gömlek anlamındadır.[65]
4- Serâvîl: Göbekten ayağa kadar kısmı örten pantolon ya da şalvardır. Çoğulu serâvîlât'tır. Sibeveyh (v.180/796) bu kelimenin müfret olduğunu belirtti, ancak bazı dilcilere göre bu kelime sirvâl kelimesinin cem'idir (çoğuludur).[66] Rivayetlerin hemen hemen hepsinde bu kelime serâvîl, bazen de cem'İ serâvilât[67] olarak geçmekte, sadece bazılarında meselâ, Deylemî'nin (v.509/1115) bir rivayetinde[68] olduğu gibi sirvâl olarak zikredilmektedir.
5- Kaba: Yenleri dar ve gömlek şeklinde bir giysi; üstlük, cübbe ve kaftan manalarında kullanılmaktadır.[69]
§Bu isimlerin toplu hâlde geçtiği Hz. Ömer'in sözü için bk. Müsncd Trc. H.no: 386/1256
6- Dir': Kadının giydiği uzun gömlek, entari?"[70]
§MetİnIerde geçen lafzı tek parça elbise ya da örtü manasına gelmektedir. Başlıkta bu ikisini vererek iki mana da vurgulanmış oldu. Ancak rivayetlerde dikişli ya da dikişsiz olması belirlenmişçe elbise ya da örtüden birisi tercih edildi. Mutlak olan rivayetlerde her ikisi de alındı.[71]

377/1247- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[72]
RaSÛlullah (Sallaliahü aleyhi ve sellem) dedi kî:

"Bir erkek omuzlarını kapatmaksızın tek parça örtü (ridâ) ile namaz kılmaz."[73]

378/1248- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[74]
Rasulullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Biriniz tek parça örtü (ridâ) içinde namaz kılarsa iki (üst) ucunu çaprazlama boğazında bağlasın!"[75]

Açıklama

Önemli olan avret mahallinin öitülmesidir ve bu şarta uyulduğu sürece tek parça elbiseyle namaz kılmak mekruh değildir. Eğer böyle olsaydı tek parça elbiseden başka bulamayana da mekruh olurdu. Ancak imkânı olan için iki parça elbise ile vücûdun üst ve altını örterek namaz kılmak müstehabdır.[76]
Tek parça örtüden kasıt ridâ ya da izar (peştamal) olabilir. Eğer bu Örtü geniş ise vücûdun tümüne sarılır ve düşmemesi İçin de boğaza bağlanır. Ancak dar ise sadece izar (peştamal) olarak kullanılır.[77]
Cumhura göre boğaza bağlanması müstehabdır, ancak İmam Ahmed b. Hanbel'e göre omuzdan bağlamaya gücü yetene bu vacibdir, bunu yapmazsa mekruhtur, ama namazın iadesi gerekmez.[78]

379/1249- Hâlid b. Üseyd'in mevlâsı Abdurrahman b. Keysan'dan (Radıyallahü anhüm):[79]
Babam (Keysan)'ın anlattığına göre kendisi Rasûlullah'ı ridası olmaksızın sadece izarlı (peştamallı) olarak Metabih'ten[80] çıkıp (Benî Mutî'a ait) kuyuya geldiğini gördü. Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) kuyunun yanında namaz kılan kullar görünce izannı açıp boynuna kadar çekerek ona iyice büründü[81] ve iki rekat namaz kıldı, öğle mi yoksa ikindi miydi, tam bilemiyorum.
§Aynı râviden ikinci yolla gelen rivayet:
Babam Keysan'a 'RasÛlullah'tan neye ulaştın?' diye sorunca şöyle dedi: 'öğle ya da ikindiydi, ben Rasûlullah'ı (Mekke'deki vadide bulunan)[82] Benî Mutî'a ait yüksek kuyunun yanında bir parça örtüye bürünmüş olarak namaz kılarken gördüm, iki rekat kıldı.[83]

Açıklama

Rasûlullah sade ve halkı gibi yaşayan bir lider ve peygamberdi. Halkı gibi aç kalmış, kamına taş bağlamıştı, onlar gibi bazen iki parça elbise ile, bazen de tek parça elbise ile hayatini devam ettirmiş, namazını kılmıştı. Kısaca onların çektiği sıkıntıyı fazlasıyla kendisi de çekiyordu, lüks bir hayatı yoktu. Bu da onun ne kadar mükemmel bir lider olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kendisiyle beraber yaşayan her insanın yüreği onun için yanıyordu.
RasÛlullah'm (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) giysilerinden birkaç örnek:
1- Bazen izar (peştamal) giyer ve göbeğinden itibaren vücudunun alt tarafını örterdi, bu izar ayaklarına kadar inerdi. O dönem her insanın iki parça elbisesi yoktu ve iklim şartları da buna müsaitti.[84]
2- 0nun uzun bir ridası (örtüsü) vardı. Vücudunun üstünden altına kadar her tarafını örterdi. Hadramevt yapımı çizgili ridası ile heyetleri karşılardı.[85]
3- Pamuktan mamul gömleği vardı, bunun boyu kısa ve beline kadar uzanırdı, yenleri ise kısaydı ve bileklerine kadar gelirdi.[86]
4- 0nun kalın ve Necran yapımı bir hırkası vardı.[87]
5- Yemen yapımı kalın bir izan vardı.[88]
6- Yenleri dar ve Şam yapımı bir cübbesi vardı.[89]
7- Ridası bir dinarlık idi.[90]
8- Beyaz renk elbiseyi çok severdi.[91]
9- Ancak kızıl, san ve yeşil renkte elbiseler de giymişti.[92]
10- Necran yapımı, kalın ve yeşil bir bürdesi (hırkası) vardı.[93]
11- Rasûlullah elbise konusunda çok kanaatkardı ve yeni elbise giydiğinde şöyle derdi:
"Allah'ım! Hamd sana, sen beni giydirdin. Senden bu elbisenin hayrını ve yapılma gayesinin de hayrını isterim. Bu elbisenin şerrinden ve yapılma gayesinin şerrinden de sana sığınırım."
Bir keresinde de şöyle demişti:
"Beni giydiren, bu elbiseyle avret yerlerimi kapatan ve onunla hayatımı güzelleştiren Allah'a hamd olsun.[94]

380/1250- Saîd b. Haris anlattı:[95]
Câbir b. Abdullah'ın (Radıyaiiahü ank) yanına girdik, kendisi tek parça örtüye (peştamale) bürünmüş olarak namaz kılıyordu, ridası da kendisine (o kadar) yakındı ki elini uzatsa alırdı. Selâm verince böyle namaz kılmasının sebebini sorduk. Dedi ki:
'Rasûlullah'ın (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Câbir'e verdiği ruhsatı yavmalan sebebiye sizin gibi cahiller[96] beni görsün diye (böyle kılıyorum).'
Câbir anlatmaya şöyle devam etti:
'Yolculuklarının birisinde Rasûlullah'la beraberdik, gece tek parça örtü ile namaz kılarken yanına gittim, benim üzerimde de tek parça (dar) bir Örtü vardı, ona bürünmüştüm.[97] Sonra onun yanına gelip durdum. Rasülullah bana şöyle dedi:
"Bu bürünme de ne böyle? Eğer tek parça örtün olduğu hâlde namaz kılmak istersen ve bu örtü geniş ise bütün vücudunu ört, ama dar ise sadece izar (peştamal) olarak sar!"'[98]

381/1251- Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den:[99]
CâbİR b. Abdullah'a (Radtyaltahüanh):
'Rasûlullah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken gördüğün gibi bize namaz kıldır!' dedim. Câbir üzerinde göğsünün altında başlanmış tek parça örtü (peştamal) olduğu hâlde bize namaz kıldırdı.[100]

382/1252- Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahü anh):[101]
Namazda Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) arkasında öyle kişiler gördüm ki darlığından/azlığından dolayı (tek parça örtü olan) izarlarım(n üst tarafını^ çocuklar gibi boyunlarına bağlamışlardı. Bir kişi[102] şöyle dedi (o gün):

/Ey kadınlar topluluğu! Erkekler (secdeden) kalkıncaya kadar başlarınızı kaldırmayın!'
§Diğer rivayette ise şöyle geçmektedir:
'Kadınlara şöyle denildi: Erkekler tam doğrulup oturuncaya kadar sakın başlarınızı kaldırmayın!'[103]

Açıklama

Erkekler için efda! olan iki parça elbise/örtü olup vücûdun Ust ve alt kısmının örtülmesi ve bu şekilde namaz kılınmasıdır. Ancak sadece izar (peştamal) olursa göbek ile diz kapaklarının arasını örtmek şaröyla caizdir. Bir de bu rivayetlerde boyna bağlanması emredildi ki kalkıp otururken izar düşmesin. Çünkü Peygamberimiz (SaiiatiaM aleyhi ve seilem) döneminde kadınlar erkeklerin arkasında namaz kılarlardı ve arada bir perde yoktu. Buradaki tavsiye kadınların başlarını biraz geç kaldırmalarıdır, çünkü erken kaldınrlarsa izan dar olan bazı kişilerin avret mahallerini görme tehlikesi oluşur. Kumaşın az ve fakirliğin yaygın olduğu o dönemde buna (yani tek parça örtü ile namaza) ruhsat verilmişti. Ancak iki parça ya da geniş örtüsü/elbisesi olanlara vücûdun örtülmesi emredilmektedir.[104] Bunlardan İslâm'ın kolaylık dini olduğunu anlıyoruz, ancak imkân varsa bu kolaylığı istismar etmemek .en güzelidir. Ayrıca bu kolaylıklardan İslâm'ın her ortam ve şartta yaşanabileceği görülmektedir. İslâm'da bu alt limit çok önemlidir ve doğru anlaşılması gerekir.[105]

383/1253- Ümmü Hânî (Radtyaiiaha anhâ) anlattı:[106]
Kendisi Fetih günü Mekke'de Rasülullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki ucunu çaprazlama (boynuna) bağlayarak tek parça örtü ile sekiz rekat namaz kıldığım gördü.
§Diğer rivayette: Duhayi sekiz rekat olarak kıldı, şeklinde geçmektedir.[107]

*** İki Parça Elbise/Kumaş İle Vücûdun Tamamını Örterek Namaz Kılmak Müstehabdır, Ancak Tek Parça Elbise/Kumaş İle Sadece Avret Mahallini Örterek Namaz Kılmak Da Caizdir**

384/1254- (Z.) Ebû Nadra, Übey b. Kâ'b'ın (Radtyaiiahu anh) şöyle dediğini nakletti:[108]
Tek parça elbise/örtü içinde namaz kılmak Rasûlullah'la (SaUaitahu aleyhi ve seüem) beraber yapageldiğimiz bir âdetti. Bundan dolayı da bize bir ayıplama gelmezdi.
§İbnMes'ûd (Radıyatiahu anh) dedi ki:
'Bu o dönemdeydi. Çünkü elbiseler/örtüler azdı. Ama Allah bolluk/ zenginlik verirse iki parça elbise/örtü ile (vücûdun tamamını) örterek namaz kılmak daha temiz bir harekettir.'[109]

385/1255- Abdullah b. Abbas (Radtyallahü anhumâ):[110]
Bir gece Rasûlullah'ı (Saiiaüaha aleyhi ve seitem) boynuna kadar büründüğü[111] hâlde[112] Hadramevt[113] yapımı çizgili örtüsü içinde namaz kılarken gördüm, üzerinde başka bir (dış elbisesi) yoktu.[114]

386/1256- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[115]
Bir kİŞİ Rasulullah' a (Saltallahü aleyhi ve sellem):
'Bizden birisi tek parça örtü/elbise içinde namaz kılabilir mi?' deyince Rasûlullah:
"Hepiniz iki parça örtü/elbise bulabilecek mi?" dedi.
§İkinci tarikle gelen rivayetteki ek: Adam:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Birimiz tek parça örtü/elbise ile namaz kılabilir mi?' deyince Rasûlullah şöyle dedi:
"Hepinizin iki parça örtüsü/elbisesi var mı?"
§Ebû Hüreyre ekledi:
'EbÛ Hüreyre'yi örtüleri/elbiseleri askıdayken tek parça elbise ile namaz kılacak biri olarak mı biliyorsun?'[116]

Açıklama

Burada Ebû Hüreyre tek parça elbiseyle namaz kılmanın caiz olduğunu ancak iki parça elbisesi varsa bunun efdal olduğunu vurgulamaktadır. Hz. Ömer'in şu sözü de konuyu açıklamaktadır:
'Allah bir kolaylık gösterdiğinde siz de kolaylık gösterin! Bir kişi elbisesini tam (yani iki parça) bulduğunda;
İzar (peştamal) ve rida (bürgü) ile,
izar ve gömlek ile,
izar ve kaba (yenleri dar üstlük) ile,
pantolon (şalvar) ve rida ile,
pantolon ve gömlek ile,
pantolon ve kaba ile,
tübbân (dizlere kadar kısa pantolon) ve kaba ile namaz kılabilir.'[117]
§Önemli olan avret mahallini ve vücûdun üst kısmını örtmektir.[118]

387/1257- Nâfı'den:[119]
Abdullah b. Ömer (Radıyaiiahaanhumâ) şöyle derdi:
Kişinin ancak tek parça Örtüsü varsa onu izar (peştamal) olarak kullansın ve namazım kılsın! Ben Ömer b. Hattab'ın böyle dediğim işittim. Hz. Ömer[120] derdi:
'Örtü tek parça olduğunda Yahudilerin yaptığı gibi üstünüze bürümeyin!'
Nâfi' ekledi:
'Onun bu sözü Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) isnad ettiğini size söylesem umarım yalan söylememiş olurum,'
NOT: Nâfi' burada 'Örtü tek parça olduğunda Yahudilerin yaptığı gibi üstünüze bürümeyinVközünün merfu (Rasûlullah'ın sözü) olma ihtimali üzerinde durmaktadır. Belki bu konuda zannı galibi olduğu için başka tarikle gelen rivayetinde, Rasûlullah dedi ki diye merfu olarak nakletmİştir.. Sâlim'den gelen diğer rivayete göre Hz. Ömer böyle namaz kılan birisini görmüş ve yukafıda geçen sözlerle

uyarmıştı. İmam Tahavî (v.321/933) Sâlim'in rivayetinin alınması gerektiğini, zira onun daha kuvvetli ve hıfzı daha sağlam bir râvi olduğunu belirtmektedir.[121]

388/1258- Câbİr'den (Radıyallahü anh):[122]
Rasûlullah (Saitaiiaku aleyhi ve seiiem) tek parça örtüyle boynuna kadar bürünerek[123] namaz kıldı. Topluluktan birisi Ebu'z-Zübeyr'e: 'Farz namazı mı (kıldı)[124]' deyince o: 'Farz namazı da ve farz olmayan (nafile) namazı da (kıldı)' diye cevap verdi.[125]

389/1259- Seleme b. Ekva' (Radyaiiahaanh) anlattı:[126]
Ben dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben avda olduğumda ancak üzerimdeki (uzun) bir gömlek ile namaz kılıyorum.' Rasûlullah (Saitaiiahaaleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Onun (uçlarını/yakasını)[127] İlikle/kapat, dikenden başka (ilikleyecek) bir şey bulamazsan bile (onunla kapat)!"
NOT: Bumda emredilen hüküm bol gömlek için geçerlidir ki rükû ya da secdeye giderken avret mahalli gözükmesin. Ama altında pantolon bulunan ya da avret mahalli gözükme ihtimali olmayan gömleğin yakalarını İlikleme ile ilgili bir emir değildir.[128]

*** Tek Parça Elbisede/Kumaşta Yasaklanan Örtünme Şekilleri**

390/1260- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[129]
Rasûlutlah (Satiaiiahüa^yhiveseiiem) iki (çeşit)[130] örtünmeyi yasakladı: Sammâ (yani kollan örtünün içinde kalacak/hareket edemeyecek) şekilde[131] sıkı bürünmeyi ve kişinin tek parça örtüsü (olduğu hâlde) ihtibâ şeklinde (dizlerini dikerek) oturması ve avret mahallinin açılmasına dikkat etmemesidir.
Peygamberimiz ayrıca mülâmese, münâbeze, muhâkale ve müzâbene satışlarım da yasakladı.[132]

Açıklama

Rivayette geçen örtünme ve oturma şekillerindeki yasak avret mahallinin açılmasından kaynaklanmaktadır:
Birinci şekli sammâdır ki örtüye tümüyle bürünür; kollarını hareket ettiremeyecek şekilde vllcûduna sarar ve ellerini kullanacağı zaman mecburen alttan dışan çıkarması gerekir» tabiî, bu hareketi de avret mahallinin açılmasına sebep olacaktır. Sammâ kelimesi sağırlıktan gelmektedir, dışarıyla irtibatı olmayan şeyler için kullanılır.[133]
İkincisi ihtibâdır ki dizleri karna yapıştırarak oturmadır ve tek parça örtüye bürünen mutlaka avret mahallinin kapanmasına dikkat etmelidir.[134] Bu hadiste de dikkatsiz oturuş yasaklanmaktadır; böyle oturmaya alışan insanlar mutlaka bol ve iki parça elbise giymeli ki vücûdun Üst ve altını örtsün, avret mahallinin görllnme tehlikesi olmasın.
§Bu rivayette ayrıca cahiliyede yapılan bazı satış türleri de yasaklanmaktadır, çünkü bunlarda aldatma/aldanma ve faiz tehlikesi vardır. Bu satışlar şunlardı:
1- Mülâmese: Müşteri hangi mala değerse onda satış bitmiş ve bağlayıcı hâle gelmiş olacak kabul edilirdi.
2- Münâbeze: Bayi hangi malı atarsa onda satış bitmiş ve bağlayıcı hâle gelmiş sayılırdı.
3- Muhâkale: Toplanmış (kuru) buğday karşılığında başaktaki buğdayları tahmini ölçekle takas etmektir.
4- Müzâbene: Toplanmış (kuru) hurma karşılığında ağaçtaki taze hurmaları tahmini ölçekle takas etmektir.[135]

391/1261- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[136]
Allah'ın Peygamberi (Saiiaitahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Tek parça kumaş İçinde sarnmâ şeklinde örtünmeyin!
Hiçbiriniz sol eliyle yemesin!
Tek sandalet/terlik İle yürümesin!
Tek parça örtüsü (olduğu hâlde) ihtibâ şeklinde oturmasın!"[137]

Açıklama

Peygamberimiz (SallallaM aleyhi ve seliem) burada dört önemli şeye dikkat çekmiştir:
1- Tek parça kumaş ile sammâ örtünüşü: Bununla ilgili açıklama önceki hadiste geçmişti.
2- Sol elle yemek, (Bu el ile temizlik yapıldığı için yıkanması unutulmuş olabilir, bundan dolayı, sol elin yemekte kullanımı yasaklanmıştır, ancak bir şeyi kesmede ya da bölmede sağ ele yardımcı olabilir, sol elle yiyen gayr-ı müslimlere benzeme söz konusudur.)
3- Tek sandaletle/terlikle yürümeye çalışmak. (Burada başkalanna karşı gülünç duruma düşme söz konusudur.)
4- Tek parça Örtüsü olduğu hâlde ihtibâ oturuşu. (İhtibânın anlamı önceki hadisin açıklamasında geçmişti. Tek parça örtüye bürünen kişinin dizlerini dik.—k oturuşunda da avret mahallinin açlıma tehlikesi vardır.)
§Bu uyarılardan şunu anlıyoruz: Bir Müslüman vakannı her an korumalı ve kendisini küçük düşürecek iş ve davranışlardan kaçınmalıdır. Bu yeme-içme konusunda olduğu gibi giyim ve yürüme gibi davranışlarda da olabilir. Bizleri böyle eğiten ve şahsiyetli bir hayatı öğreten Peygamberler gönderdiği için Allah'a ne kadar şükretsek azdır.[138]

Fıkhî Hükümler

Müctehid imamlar gelen nasların durumu nedeniyle bazı konularda ittifak, bazılarında ihtilaf ettiler:

A- İttifak Edilen Konular.
1- Namaz kılarken ve başkalarının yanında bulunurken avret yerinin Örtülmesi farzdır, açılması haramdır ve namazın da bozulmasına sebeptir.
2- Erkeğin avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır ve kapatılmalıdır.

3- Hür kadının yüzü ve elleri hariç her tarafı avret sayılır ve kapatılmalıdır.
4- Bir kişi, eşi dışında kimsenin avret yerine bakamaz, haramdır. Zaruret hâli bunun dışındadır. Ebediyyen evlenmesi yasak olan yakın akrabalarının yanındayken baş ve kollar gibi avret-i hafıfeler için ruhsat verilmektedir, meselâ, bir kadın, kardeşi veya babası yanında rahat davranabilir, onların yanında başı, kolları açık dolaşabilir. Ancak orada yabancı bir erkek bulunmayacak ya da görme ihtimali olmayacak. Erkek de avret mahallini aynı şekilde koruyacak, göstermeyecektir.
5- Giyilmesi haram olan (meselâ erkekler İçin ipek gibi) bir elbise ile namaz kılmak da haramdır.
6- Erkeklerin kadınlara benzemesi ve kadınların da erkeklere benzemesi haramdır, îki cinsin giyimi, konuşması, hâl ve hareketleri farklı olmalıdır.
7- Alış veriş, şahitlik ya da tıbbî konular gibi ihtiyaç anında yabancı kadına bakmak caizdir. Bu durumda şehvetli bakış haramdır.
8- Bir erkek başka erkekle ya da bir kadın başka kadınla aynı yorgan/yaygı içinde yalamazlar, haramdır.
9- Çarşı hamamianna gidilmemesi tavsiye edilir. Ancak kadın ve erkeğin ayrı olduğu hamamlarda avret mahalli olan göbek ile diz kapağı arasının kapatılması şartıyla yıkanılabilir. Bu konuda hadislerde geçen tehditleri/uyanları unutmamak ve ihtiyaç olmadıkça buralara gitmemek gerekir.[139]

B- İhtilaf Edilen Konular.
Avret mahallini örtme konusunda âlimler yer, şahıs ve şartlara göre ihtilaf ettiler: 1-Namaz kılacak olan kadınların başını örtmesi gerekir. Bazı âlimler bu rivayetlerden yola çıkarak avret mahalli konusunda hür ve cariyenin aynı olduğunu belirttiler ki Hasan el-Basrî ve Zahirîlerin görüşü budur. Cumhura göre hür ve cariyenin avret mahallindeki sınırlar biraz farklıdır:
a- Mâlikîler ve Şafiîlere göre hür bir kadının yüz ve bileklere kadar elleri hariç her tarafının kapanması gerekir.
Hanefîlere göre yüz ve eller dışında ayaklar da avret mahallinden sayılmaz.
Hanbelîlere göre yüz dışında bütün bedeninin kapanması gerekir, el konusunda onların iki görüşü vardır. Bu ihtilafın sebebi "Görünen kısım hariç zinetlerini/zinet yerlerini göstermesinler/örtsünler' ayetindeki istisna istemeden açılan kısım mı yoksa el ve yüz gibi âdeten görülen yerler midir? Ayrıca hacda bu uzuvların açık olması avret olmadığını gösterir.[140]
b- Cariyenin avret mahalli cumhura göre erkek gibi göbek ile diz kapağı arasıdır, ayrıca karnı ve sırtını da örtmelidir.
Namazda avret mahalli konusunda cumhura göre başı açık kılabilir, Hasan el-Basrî'ye göre cariyelerde namazda hür kadınlar gibi örtünmelidir.
Hanefîlere göre yukarıda sayılan avret yerlerini Örtmeleri gerekir.
Mâlikiler hürlerde olduğu gibi cariyenin avret mahallinin iki kısma ayrıldığını; Ön ve arka cinsel organının muğallaza olduğu, buralar açık olarak kılınırsa bu namazın mutlaka iade ya da kaza edilmesi, bu yerler dışında yukarıda sayılanların muhaffefe olduğu, buralar açık kılınırsa vakit içinde İadesinin müstehab belirtmişlerdir.
Bu konuda Şafiiîlerden gelen iki görüş vardır:
a- Cariye hür kadınlar gibi Örtünmelidir,
b- Yukarıda sayılan avret mahalleri de örtünse yeterlidir.
Hanbelilere göre başı açık kılabilir, ancak diğer yerlerinin açık kılınması konusunda farklı ictihadlan bulunmaktadır:
a- Erkek!er gibi göbek ile diz kapağı arasını kapatmaları yeterlidir.
b- Sadece başı, kollan ve dize kadar ayaklan açık olabilir.[141]
375/1245. hadisin umûm ifade edip hür ya da cariye olsun bütün Müslüman kadınlara şamil olup olmaması konusunda ihtilaf vardır.[142]
2- Namazda setr-i avretin hükmü:
Cumhura göre setr-İ avret namazın sıhhat şartlarındandır. Bazı Mâlikîler bu konuda bilerek örtmeyen ile unutanın farklı olduğunu söylediler. Bilerek bu şart terk edilirse namaz batıl olur, İmam Mâlik'e göre vaktinde iadesi gerekir.[143]
Hanefîlerde avret-i muğallaza ve hafife şeklinde ikiye ayrılır, Muğallaza ön ve arka cinsel organlardır, hafife olan avret mahalli de diğer kısımlardır. Namazda muğallaza olan kısımda dirhem miktarı (el ayası) kadar ve hafifede de V* kadar yer açılırsa namaz bozulur.[144]
Mâlikîlere göre avret mahalli Hanefîlerde olduğu gibi ikiye ayrılır: Muğallaza olan kısmı açıldığında namaz bozulur ve vakit içinde iadesi, buna gücü yetmezse sonra kazası gerekir. Hafife olan yerler açılırsa namaz bozulmaz, ancak vakit içerisinde iadesi müstehabdır.[145]
Şafiîlere göre buralarda bir yer az da olsa açılır ve örtmeye gücü yettiği hâlde Örtmezse namazı bozulur.[146]
3- Avret mahalline bakma konusunda âlimlerin görüşü:
a- Bir erkek başka bir erkeğin avret mahalline bakamaz, haramdır.
b- Bir kadın başka bir kadının avret mahalline bakamaz, haramdır.
c- Erkek ve kadınlar birbirlerinin avret mahalline bakamaz, haramdır.
d- Eşinin avret mahalline bakması kişiye mubahtır, ancak cinsel organına bakılmasında ihtilaf edildi: Bazı âlimler mekruh, bazıları haram, üçüncü kısımda-kiler ise erkeğe haram, kadına mekruh olduğunu söylediler.
e- Cariye başkasıyla evli değilse avret mahalli efendisine kan-kocanın birbirlerine olan durumu gibidir. Ancak cariye Müslüman ya da Ehİ-i kitab olmayıp kendileriyle ev-lenilmesi yasak olan din/inanç sahiplerinden ise efendisine de yabancı cariyeler gibidir.
f- Bir erkeğin mahrem olan yakın akrabalarına, o kadınların da bu erkeğe bakışı göbek ile diz kapağı arası dışındaki yerlere helaldir. Bazı âlimler bunlar helal değildir, ancak yanlarında çalışırken açılan yerler müstesna, dediler.
g- Erkeğin erkeğe avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır.
h- Kadının kadına avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır.
4- İhtiyaç anında erkeğin kimsenin olmadığı bir yerde avret mahallini açması caizdir, ihtiyaç yoksa bazı âlimlere göre tahrimen mekruh, bazılarına göre de haramdır.[147]
5- Giyilmesi haram olan bir elbise (meselâ erkekler için ipek elbise) ile namaz kılmak haramdır, bu konuda farklı bir görüş yoktur. Başka elbise bulamayan bîr kişi bunları giyerek namaz kılabilir mi, konusunda müctehidlerin görüşü:
Başka elbise bulunmadığında bu haram elbise ile namaz kılınabilir ve vakit İçerisinde başka elbise bulunsa da namazın iadesi gerekmez, bu namazın vakit içinde iadesinin mendup olduğunu söyleyen âlimler de vardır.[148]
6- Çoğunluğa göre başka elbise bulamayan bir kişi necis olan bir elbise ile namaz kılabilir ve vakit içinde temiz elbise bulsa bile iade etmez.[149]

[1] Müşriklerin bir bölümü cahiliye döneminde Kabe'yi çıplak olarak tavaf ediyorlardı; gündüz erkekler, gece de kadınlar bu şekilde orada bulunurdu. Bunu dünya süslerinden uzak olarak Allah'a yakınlaştıklarını iddia ederek yapıyorlardı. Şüphesiz bu şeytanın onlara bir vesvesesiydi ve hiçbir Peygamber ümmetine böyle ibadeti emretmemişti. Şurası unutulmamalıdır ki Peygamberlerin ibadet şeklillerinde ahlâkî renk çok önemlidir. Kur'ân bu ayetle onların yanlış davranışlarını düzeltmekte, ayrıca diğer nimetlerden de israf etmeden yararlanabileceklerini belirtmektedir. KÎm Peygamber'in getirdiği dışında kendi kafasına göre din oluşturmaya çalışırsa şeytanın oyuncağı olur ve cahiliye döneminde olduğu gibi gayr-i ahlâki ve gülünç durumlara düşer. (Bu ayetle ilgili rivayetler İçin bk. Buharı, Hac, 91; Müslim, Hac, 152; İbn Kesir, Tefsir, n/201)

[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/342-343.

[3] Sened:

Hasen: Müsned, 1/146, H.no:1248; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 28, H.no:3140 C*'j&%)\ Hammâm, 1, H.no:4015 (Ebû Dâvûd hadisten sonra: 'V,& *j ^j^Jı üi" (Bu hadiste münkertik vardır) der); İbn Mâce, Cenâiz, 8, H.no:1460; Dârekumî, 1/225; 11/86; Öezzâr, 11/274-275, H.no:694-695; Ebû Ya'lâ, 1/277, H.no:331; Hâkim, IV/200, H.no:7362 (Hâkim ve Zehebî hadisin herhangi bir illetine işaret etmezler); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228; III/388; ŞuabÜ'l-îmân, VI/153, H.no:7760;Makdisî, Muhtara, VII/43, H.no:2437 (sahih).

Bennâ, hadisi Bezzâr ve Hâkim'e de nisbet eder ve İbn Maîn'in de belirttiği gibi Habîb b. Ebû Sâbit'in, Âsim b. Damre'den hadis işitmediği ve aralarında sika olmayan bir râvinin bulunması sebebiyle hadisin illetli olduğunu belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/50. İbn Hacer "Ebû Hâtim'in: 'İbn Cüreyc, Habib'den, Habib de Âsım'dan hadis işitmedi' sözünü nakleder. Bk. ed-Dirâye fi tahrîci ehâdîsi'İ-Hidâye, 11/227; Ahmed Muhammed Şâkir ise hadisin isnadının sahih olduğunu söyler ve şunları ekler: "Ebû Hâtim'in Ilel'inde (2/270) "Hasan b. Zekvan, Amr b. Hâlid el-Vâsıtî'den, o da Habib'den nakleder. Hasan ve Amr'ın her ikisi de zayıftır" denilmektedir. Hadisin isnadında tenkid edilecek bir yön yoktur, isnadı sahihtir." Ömer b. Ali el-Endelûsî de der ki: "İbnü'l-Kattân Ahkâmü'n-nazar isimli eserinde râvîlerinin hepsinin sika olduklarını, aradaki İnkıtanın da Dârekutnî'nİn rivayeti ile giderildiğini söyler." Bk. Tuhfetü'l-muhtâc, 11/14-15. Hadisin değerlendirmesi İçin bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, IV/244.

Hadisin şâhidleri:

a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bir sonraki 364/1234. hadise bk.

b-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için 365/1235. hadise bk.

c-Cerhed el-Eslemîden (Radıyallahü anh) şahidi İçin 366/1236. hadise bk.

d-Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan (Radıyallahü anh) şahidi için 367/1237. hadise bk.

Hadis şâhidleri İle hasen İİ ğayrihî seviyesine yükselir.

Şuayb el-Arnavut ve ekibi hadisin sahih li ğayrihe yükselebileceğini belirtirler. Bk. H.no:1249.

[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/344.

[5] Sened:

Hasen: Müsned, 1/275, H.no:2493; Tirmizî, Edeb, 40, H.no:2796-2798 (Hadis hasen-gariptir. Bu konuda Hz. Ali ve Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan nakil vardır. Hem Abdullah b. Cahş hem de oğlu Muhammed sahâbîdir); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XI/84, H.no:lIU9; Buhârî de muallâk olarak bu hadise yer verir:

Buhârî, Salât, 12;

Ahmed Muhammed Şâkir hadisin tahririnde şunlan dile getirir: "Ebû Yahya el-Kattât'm isminde ihtilâf edilmiştir. Buhârî et-Târîhu'l-kebîr'in<le Zâzân ismi ile verir. Bu zât sikadır. Çünkü Buhârî râviyi cerh etmedi ve ed-Duafö'da zikretmedi. Yahya b. Main sika sayar. Nesâî de: "pek kuvvetli değildir", Ahmed b. Hanbel İse: "İsrail kendisinden birçok münker rivayet nakletti" der. Biz onun sika oluşunu tercih ediyoruz." Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu'r-râye, IV/244.

Hz. Ali'den (Radıyaltahü anh) şahidi için bir Önceki 363/1233. hadise bk.

[6] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/344-345.

[7] Sened:

Sahih: Müsned, 11/187, H.no:6756; Benzer rivayet (11/180, H.no:6689) daha Önce zikredildi. Bk. 84/954. hadis. İbn Ebî Şeybe, 1/304, H.no:3482 (îbn Ebî Şeybe bu hadisi Ahmed b. Hanbel'in hocası Vekî'den aynı senedle almıştır); Ebû Dâvûd, Salât, 26, H.no:495-496; Dârekutnî, 1/230; Hâkim, Müstedrek, 1/311, H.no:708 (Hâkim, Yahya b. Main'den: "Amr b. Şuayb sikadır" sözünü nakleder ve "Bu rivayetin mürsel oluşu dile getirilmektedir. Çünkü Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs, dedesi Abdullah b. Amr'dan (Radtyallahii anh) hadis işitmemiştir" der); Beyhakî, Şuabü'l-tmân, VI/398, H.no:8650; es-Sünenü'l-kübrâ, 11/228-229; 111/84; (Beyhakî'nin bir rivayetinde ziyâdeli şekli ile ve "emredin" yerine, "öğretin" emri; "dövün" yerine, "edeplçndirin" emri zikredilmiştir. Bk. es-Sünenü'l-kübrâ, 11/229); Ebû Nuaym, Hüye, X/26.

Şâhidleri ve daha geniş bir tahrici için bk. 84/954. hadis.

[8] Bennâ, age., IU/83.

[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/345-346.

[10] Bk. Müsned Trc.C.III- Çocuk ve Namaz makalesi.

[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/346.

[12] Sened:

Hasen: Müsned, III/478, H.no:15870; İkinci rivayet: HI/478, H.no:15873; Üçüncü rivayet: UI/478, H.no:I5872; Benzer rivayetler İçin bk. III/479, H.no:15876; m/479, H.no:15875; III/479, H.no:15874; HI/478, H.no:15869; IIİ/478, H.'no:İ5871 (mevkuf olarak); EbÛ Dâvûd, Hammâm, 1, H.no:4014; Tİrmizî, Edeb, 40, H.no:2795 (TirmİzÎ: "Hadis hasendir, fakat ben isnadının muttasıl olduğunu zannetmiyorum" der), 2796 (hasen), 2797; Dârimî, İsti'zân, 22, H.no:2653 (Senedde Ebu'n-Nadr'ın hocası Zür'a b. Abd^ırrahman b. Cerhed el-Eslemî, o da Suffa ashabından biri olan babası Abdurrahman'dan nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 11/271, 273, H.no:2138-2142, 2148. Heysemî, hadisin Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından da nakledildiğini, senedinde zayıf olan Abdurrahman b. Ebu'z-Zinad'ın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/52.

Cerhed b. Huveylid, Suffa öğrencilerinden biridir. YezÎd'in halifeliğinin son yıllarında vefat etmiştir.

[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/347-348.

[14] Metinde geçen haten kelimesi Arapça'da kişinin hanımı tarafından akrabası için kullanılır, kayın peder, kayın valide ya da kayın birader gibi. (Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 169), Buradaki kişi dedesine nİsbet edilmiş aslında ismi Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tır. (Bennâ, age., M/84) Muhammed b. Abdullah b. Cahş sahabenin küçüklerindendir ve Zeyneb validemiz onun halasıdır, (tbn Hacer, Takribu 't-Tehzîb, 471,487)

[15] sened:

Sahih: Müsned, V/290, H.no:22393; İkinci rivayet: V/290, H.no:22394; Buhârî, Salât, 12 (muallâk olarak); Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledİİdiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/52. Seneddeki sahâbî Heysemî'nin bu eserinde Muhammed b. Abdullah b. Cahş olarak verilir.

Bennâ, hadisi Buhârî'nin et-Târîhu'1-kebîr'ine ve Hâkim'e de nisbet eder ve İbn Hacer'den şu biigileri aktanr: "EbÛ Kesîr dışındaki rHvihri sahih hadis ricâlindendir EbÛ Kesîr'den birçok kimse nakilde faulunmu?. fakat ben açık bir ta'dile rastlamadım. Hadisi İbn Kân. de aym senedie nakleder. Muhammed b. Cahş hadisi başlangıçtan sonuna kadar senedinde Muhammed lenn birbirinden naklettiği hadis olduğu için Muhammenlerin müselseSa'SÎSa^ yazdım"Bennâ Şevkânrninde» dediğini belirtir.Bk. Büulşğuul-emani, III/50.

[16] Metinde geçen ihtıbâ ayaklarını toplayıp karnına yapıştırması ve bir kumaşla ayaklarım sırtından itibaren bağlamasıdır. Bazen kumaş yerine elleriyle de dizlerini tutar. Bu o dönemde âdet olan rahat bir oturuş şekliydi. (lbnü'1-Esîr, Nihâye, V335)

[17] Bu kişi Ma'mer b. Abdullah b. Nâfi' b. Nadle'dir. Sahabenin yaşı büyük olanlarından ve Habeşistan'a hicret edenlerdendir. (Ibn Hacer, Takribu't-Tehzib, 541; Bennâ, age., 541)

[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/348-349.

[19] Sened:

Sahih: Müsned, 111/101-102, H.no:11931; Buhârİ, Salât. 12; Müslim, Hac, 462; Nesâî, Mevâkît, 26, H.no:545; Nikâh, 79, H.no:3378.

Hadis Müsned'İn sülâsiyyâtından biridir. Uzun bir rivayet olmasına rağmen Bennâ hadisin konu ile ilgili kısmını almıştır. Hadisin diğer bölümü şu şekildedir:

Bu kısım Siyer bölümünün Hayber Savaşı başlığı altında zikredilecektir.

[20] Başka yoldan gelen aynı rivayette kelimesi müfret (tekil) olarak geçmektedir. Bk. Müslim, Nikah, 1365.

[21] Uyluk, dizin üst kısımlarıdır.

[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/349-350.

[23] Bu lafızla fıkıh kitaplarında gelen rivayet garibdir ve hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Bk. Zeylaî, Nasbu'r-raye, 1/297.

[24] DârekutnU 1/230 (Zayıf); Deylemî, 11/284, H.no: 2313.

[25] Merğınânî, Hidâye, 1/43.

[26] Şirâzî, Münezzeh, 1/64; îbn RÜşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; tbn Kudâme, Muğnî, 1/616-617; DesÛkî, Haşiye, 1212-213.

[27] Tahavî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/474; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43; İbn Kudâme, age., 1/615-616; DesÛkî, age., 1/214.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/350.

[28] Sened:

Sahih: Müsned, VI/62, H.no:242ll; Benzer rivayetler için bk. VI/155, H.no:25094-25095; VI/167, H.no:25215; Hadis Hz. Osman'ın müsnedinde (ona İsnad edilen hadisler arasında da) zikredilir. Bk. 1/71, H.no:514; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 26-27.

Ubeydullah b. Seyyar meçhul sayılsa da diğer rivayetlerde mütâbii bulunmaktadır.

[29] Bir rivayette uzanmıştı. Bk. Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2401-2402; Ebû Ya'lâ, VIII/240.

[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/350-351.

[31] Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2401; Ebû Ya 'lât VIII/240.
[32] Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 2403 (29).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/351.
[33] Sened:
Sahih: Müsned, 11/255, H.no:7455; Mükerrer için bk. 11/493, H.no: 10348; Benzer rivayetler İçin bk. 11/427, H.n<x 9478 (Mükerrer: 11/488, H.no: 10275):
İbn Hıbbân, XU/405, H.no:5593; XV/420, H.no:6965;Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/31, H.no:2580; 111/94, H.no:2764; Hâkim, III/I84, H.no:4785:
(Hâkim hadisin sahih olduğunu söyler, Zehebî de buna muvafakat eder); Beyhakî, es-Stinenü'l-kübrâ,lV232.
Umeyr b. tshak'ı İbn Adiy'in dışında herkes sika kabul eder.
Bennâ, hadisi Hâkim'e nisbet eder ve Umeyr'in dışında (Muhammed isimli) bir râvinin tarîki ile naklettiği söyler. Bk. Bülûğu'l-emânt, 111/86. Ahmed Muhammed Şâkir de hadisin sahih olduğunu söyler. Hâkim'in isnadında Muhammed ismine yer vermesinin bir hata olduğunu belirtir. Fakat doğrusunun İshak'ın künyesinin "Ebû Muhammed" olabileceğini, bu durumda başındaki "Ebû" lafzının ise düşme ihtimalinin bulunabileceğini belirtir. Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in Umeyr b. tshak'ın dışındaki râvilerinİn sahih hadis ricali olduklarını, Umeyr'in ise sika olduğunu belirtir. Bk. Mecma', IX/177. Hadisin değerlendirmesi için bk. Zeylaî, Nasbu 'r-râye, IV/242.
[34] Bazı Müsned nüshalarında şeklinde geçmektedir. Sindî bunu; gömleğinin bir kenarını açtı, şeklinde açıkladı. (Bk. Müsned, Thk. Şuayb et-Arnavut, XII/427)
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/351-352.
[36] Sened:
Hasen: Müsned, V/4, H.no:19923; Ahmed b. Hanbel hocası İsmail b. İbrahim (v.193/809) ile birlikte hadis dinlediği diğer hocası Yahya b. Saîd (v.198/813) kanalı ile naklettiği rivayet de bu şekildedir. Fakat hocası Abdürrezzak b. Hemmâm (v.211/826)-Ma'mer b. Râşid (v.154/771) kanalı ve bir başka hocası Yûnus b. Muhammed b. Müslim (v.207/822)- Hammad b. Zeyd (v.179/795) kanalı ile gelen ziyadeli rivayet için bk. V73-4, H.no:19917-19919; Ebû Dâvûd, Hammâm, 2, H.no:4017; Tirmizî, Edeb, 22, H.no:2769 (hasen); 39, H.no:2794 (hasen); İbn Mâce, Nikâh, 28, H.no:1920; Taberânî, el-Mu'cemü't-kebîr, XIX/413, H.no:992.
Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde el-Kuseyrî ve babası sadûk kabul edilir.
[37] Yani birbirlerinin yakın akrabası (baba, dede, oğlan ve kız gibi) ya da benzerleri (kadın kadına ya da erkek erkeğe) olarak oturduklarında (Bk. Ebû Dâvûd, Hammâm, 3; Tirmizî, Edeb, 22; İbn Mâce, Nikah, 28; Bennâ, 111/87)
[38] Bennâ, age., 111/87.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/352-353.
[40] İbnu'1-Esîr, Nihâye, HI/319.
[41] Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, VIH/43.
[42] Tirmizî, Edeb, 42, H.no:2800.
[43] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/353-354.
[44] Sened:
Sahih; Müsned, 111/63, H.no:11544; Müslim, Hayz, 74 (Müslim ikinci bir rivayetinde " h/-îfp'ı lafzı ile nakleder); Ebû D&vüd, Hammâm, 2, H.no:4018 (Müslim'in ikinci rivayetinde olan lafizlarla); Tîrmîzî, Edeb, 38, H.no:2793 (hasen-sahih-garib); Nesâî, Mesâcid, 32, H.no:723; İbn Mâcet Taharet, 137, H.no:661 (Hadisin sadece birinci bölümünü nakleder); Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/36, H.no:5438; el-Mu'cemü'l-evsat, IV/87, III, H.no:3680, 3692; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/98.
[45] Ya da "...aynı yatakta yatmasın!"
[46] AzİmâbâdÎ, Avnü'1-Ma 'bûd, XI/40.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/354.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, III/362, H.no:13699; Heysemî, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilen bu hadisin râvîlerinin sika olduklarını, fakat Ali b. Zeyd ile delil getirilip getirilmeyeceğinde İhtilafın bulunduğunu belirtir, Bk.Mecma \ 1/269.
Ebû Hüreyre'den (RadıyallahU anh) şahidi için bk. 11/514-515, H.no:10626; 11/535, H.no: 10856; 11/392, H.no:9067; Buharı, Gusl, 20; Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 28; Tefsîr, 11; Müslim, Hayz, 75; Tirmitf, Tefsîr, 33/24, H.no:3221.
Buhâri, Gusl, 20: "tsrâiloğullan çıplak ve birbirlerine bakarak yıkanırlardı. Musa (Aleyhisselâm) ise (haya ve edebinden dolayı) tek başına yıkanırdı, tsrâiloğullan: "Vallahi, Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan engelleyen mutlaka kasığının çıkık olmasıdır" diyerek (ona eza verirlerdi). (Mûsâ) bir seferinde yıkanmaya gitmiş, elbiselerini de bir taşın üstüne koymuştu. Taş elbisesini alıp götürdü. Musa (Aleyhisselâm) da: "Aman taş elbisemi bırak" diyerek taşın peşine düştü. Neticede tsrâiloğullan Musa'ya baktılar ve: "Vallahi, Musa'da bir kusur yokmuş" dediler. Elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı." Ebû Hüreyre: "Vallahi, taşa vurulan o darbelerden altı veya yedisinin izi hâlâ durmaktadır."
Buhâri, Tefsîr,I I: "Musa (Aleyhisselâm) çok hayalı biriydi. Bu durumu Allah Teâlâ-nın şu sözü doğrulamaktadır: "Ey imân edenler! Musa'ya eziyet verenler gibi olmayın. Çünkü Allah onu (İsrâİloğullanmn) sözlerinden temize çıkardı. Allah katında onun değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69)"
Bu rivayet 440/748. hadiste zikredilmişti.
[48] Yani derine girmedikçe.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/354-355.
[50] sened:
Zayıf: Müsned, VI/63, H.no:24225; Benzer rivayet için bk. VV190, H.no:25444; îbn Ebî Şeybe, 1/100, H.no:1130; İbn Sa'd, Tabakât, 1/384; VIII/193; Tirmizî, Şemail, H.no:344 (İbn Hacer el-Heytemî, Eşrafii'l-vesâil ilâ fehmi'ş-Şemâil, s.521); İbn Mâce, Taharet, 137, H.no:662; Nikâh, 28, H.no:1922; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII/94; Bûsırî, senedindeki Hz. AİŞe'nin âzâdlığının isimlendirilmemesi sebebiyle hadisin isnadını zayıf sayar. Taberânî'nİn el-Mu'cemü's-sağÇr isimli eserinde Bereke b. Muhammed kanalı ile de nakledildiğini, fakat bu râvinin Dârekutnî tarafından: "yalancıdır, hadis uydurur". Hâkim tarafından: "mevzu / uydurma hadisler nakleder", tbn Adiy tarafından da: "sair hadisleri batıldır" cümleleri ile tenkide tabi tutulduğunu belirtir. Bk.Misbâhu'z-zİcâce, 1/85; 11/109.
Müsnedi tahric eden Hamza Ahmed ez-Zeyn 25444. hadiste: "Hz. AİŞe'nin âzâdlığı Ebû Yunus'un mechullüğü sebebiyle hadis zayıftır" derken, 24225. hadis İçin "isnadı sahihtir" demiştir. Bu senedde de aynı şahsın yer almış olmasına rağmen böyle bir yargıya varılmış olması herhalde bir dalgınlık eseridir.
Hz. AİŞe'nin âzâdlığı ile ilgili rivayetlerin değerlendirmelerine baktığımızda şu sonuçlarla karşılaşabiliriz: Heysemî: "Onu tanımıyorum" der (Bk. Mecma', V/174); Bûsırî: "müphem" sayar (age., 1/85; 11/109); Beyhakî'nin rivayetinde: "Ebû Amr" künyesi ile zikredilir (es- Sünenü'l-kübrâ, IV/272); Abdürrezzak'ın rivayetinde: 'Talha'nın kızı" şeklinde geçer (Musannef, VI/444, H.no: 11598). Ayrıca Hz. ÂİŞe'nin âzâdlığının mirası konusunda Kasım b. Muhammed b. Ebûbekir, Abdullah b. ez-Zübeyr'e miras davası İçin müracaat eder. İbnü'z-Zübeyr de Abdullah b. Abdurrahman b. Ebûbekir lehine hükmeder. (Muhammed, Hz. Âişe'nin baba bir kardeşi, Abdurrahman İse öz kardeşidir) Bk. Abdürrezzak, IX/32-33; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrû, X/305. İbn Ebî Şeybe'nin Musannef inde Ebû Amr'm imamlık yaptığı bilgisi de verilir:
Bk. İbn Ebî Şeybe, 11/31, H.no:6112; Abdürrezzâk, Musannef, 11/393, H.no:3824 (Kölenin imamlığı konusunda); Şafiî, Müsned, s.54. Ztyâd b. Umeyra es-Sadefî İsimli bir râvi de Hz. Âişe'nin âzâdlığı olarak tanıtılır. Bk. İbn Ebî Hatim, ei-Cerh, III/540, Trc.no:2442; İbn Hıbbân ise Ziyâd b. Umeyra es-Sayrafî isimli râvînin Hz. Âişe'nin âzâdlığından hadis naklettiğinden bahseder. Bk. Sikât, VI/327, Trc.no:7947; İbn Mâkûlâ ise Ziyâd b. Umeyra es-Sadefî'nin Hz. Âişe'nin âzâdlığından hadis aldığından bahseder. Bk. İkmâl, VI/279.
Hz. Âişe'nin âzâdlığı olarak zikredilen kişiler
a-Ebû Amr Zekvan: Buhârî ve Müslim ricalinden olan bu zat Kurrariin en fasihlerinden olup sika biridir. Harre olayiannda vefat etti. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no: 1490; el-Mukîenâ fiserdi'l'künâ, 1/428, Trc.no:4618; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:1842; Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, III/261,Trc.no:896.
b-Ebû Yunus; Müslim ricalinden olup sika biridir. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc.no:6907; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8458. Bu râvi ile ilgili rivayet için bk. 129/999. hadis.
c-Ebû Hafsa: Bk. Nesâî, Küsûf, 13, H.no:1479; es-Sünenü'l-kübrâ, 1/574, H.no:1866; Zehebî, Kâşif, Trc.no:5687; el-Muktenâ, 1/196, Trc.no: 1716; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8058 (makbul biridir). Buhârî, el-Künâ, s.26, H.no:207.
d-Abdullah b. Sa'd: Bk. Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.82, H.no:207; et-Târîhu'l-kebîr, V/106, Trc.no:309. EbÛ Hüreyre'nin talebesidir.
e-Ebû Mudille: Zehebî: "Sika sayılmıştır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:6821; el-Muktenâ, 11/68, Trc.no:5654; İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:8349 (makbul biridir). İsmi Ubeyduliah'tır. TirmİzÎ hadislerinin hasen olduğunu söyler. Bk. Sünen, Deavât, 9, H.no:3592.
f-AbdulÎlah b. Ferrûh: İbn Ebî Hatim onun meçhul biri olduğunu söyler. Bk. Cerh, VI/137,Trc.no:638.
Hz. Âişe'nin âzâdlığının mütabii de bulunmaktadır. Zehebî ve İbn Hacer, meçhul sayılan Zeyd b. Hasan el-Mısrî*yi tanıtırlarken aralarında İmam Mâlik'in de bulunduğu bir sened zinciri ile şu rivayete yer verirler:
Zehebî, Mîzân, Vliyi 12, Trc.no:408; İbn Hacer, Mîzân, 11/504, H.no:2024. Bu rivayet de zayıftır.
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/355-356.
[52] Sened:
Hasen: Müsned, VI/150, H.no:25045; Benzer rivayetler için bk. VI/218, H.no:25709-25710; VI/259, H.no:26104; Ebû Dâvûd, Salât, 84, H,no:641; Tirmizi Salât, 160, H.no:377 (Bu konuda Abdullah b. Amr'dan da nakil vardır. Hz. Âişe'nin hadisi ise basendir); İbn Mâce, Taharet, 132, H.no:655; İbn Huzeyme, 1/380, H.no;775. Ayrıca bir sonraki 375/1245. hadise bk.
[53] Bazı rivayetlerde şeklinde ya da şeklinde sıfat olarak gelmiştir. (Bk. İbn Huzeyme, Sahih, 1/380; İbn Hibban, Sahih, IV/612)
[54] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, 11/243; MübârekpÛrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 11/314; Münâvî, Feyzu'l-Kadir, VI/416.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/356-357.

[55] sened:
Sahih: Müsned, VI/96, H.no:24527; Diğer rivayet için bk. VI/238, H.no:25894; Ebû Dâvûd, Salât, 84, H.no:642; An Afdc*. Taharet, 132, H.no;654; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/223.
Bennâ hadisin isnadındaki râvilerin Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen ricalden olduğunu söyler. Bk. BUlûğu'l-emânî, 111/90.
Ayrıca bir önceki 376/1246. hadise bk.
[56] Ümmü Talhati't-Talehât olarak bilinen bu kadının ismi Safiyye bt. Haris b. Talha'dır. Bk Zehebl Kâşif, 11/511.
[57] Talhatü't-Talehât ya da Ebu'l-Mutarrif el-Basri olarak bilinen zat Talha b. Abdullah b. Halef b. Es'ad b. Âmir el-Huzâî'dir. Bk. İbn Hacer, Takribu 't-Tehzib, 282, H.no: 3022
Talhatü't-Talehât"in manası Talhalar'ın Talha'sı demektir. Talhalar'dan kasıt Talha isimli cömert kişilerdir,jm\ar şu kişilerdir:
Talha b. Ubeydullah et-Teynî, Talha b. Ömer b. Ubeydullah, Talha b. Abdullah b. Avf, Talha b. Hasan b. Ali ve bu zat Talha b. Abdullah b. Halef b. Es'ad b. Âmir'dir. Bunların İçinde en cömerdi olduğu için Talha b. Abdullah'a Talhalar'ın Talha'sı denmiştir. Bk. İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzib, V/17.
[58] Hz. Âişe annemiz Cemel vak'asından sonra Basra'da Abdullah b. Halefin evinde bulunan Safiye'nin yanına uğradı. Bk. Bennâ, age., M/89.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/357-358.
[60] Sehnûn. Müdevvene, 1/95; Şirâzî, age., 1/64; Merğnânî, age., 1/43: İbn Kudâme, age., 1/632; Desükuage.. 1/212-213.
[61] liram Şafîî, (jmm, V/109; Sehnûn, age., 1/94-95; Şirâzî, age., 1/64; Merğnânî, age., 1/43, 44: Hm Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; İbn Kudâme, age., 1/637, 639; DesÛkî, age., 1/213.
[62] Sehnmı, age., 1/94; İbn Rüşd, age., 1/84; İbn Kudâme, age., 1/639.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/358-359.
[63] Ibnü'i-Esîr, Nihâye, 11/217, Karahisarî, AhterÎ-i kebir, 1/429; Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, 661.
[64] F-tiuzîlbâbâdî, el-Kamusu'l-muhît, 437; MutarrÎzî, Muğrib, 1/38; SemseddÎn Sami, age,, 92.
[65] Şemsüddin Sami, age., 1083.
[66] Razi, Muhrâru's-Sıhâh, 296.
[67] Bk. Wensinck, el-Mu'cemu'l-müfehres, serâvîl/serâvîlât maddesi.
[68] Deylemî, Firdevs, 1/28.
[69] İbn Hacer, Fethu'l-Bârt, X/269; Semseddin Sami, age., 1047.
[70] Râzî, age., 203; Semseddin Sami, age., 606.
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/359-360.
[72] sened:
Sahih: Müsned, 11/243, H.no:7305; Buhâri, Salât, 5; A/ws/im, Salât, 277; Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:626; Nesâî, Kıble, 18, H.no:767; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1378.
Hadisin Ebû Hüreyre'den bir başka rivayeti ve şâhidleri için bir sonraki 378/1248. hadisin tahricine bk.
[73] Metindeki ek: Bir keresinde de kelimesi ile söyledi (ki bu da omuz manasına gelmektedir).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/360.
[74] sened:
Sahih: Müsned, Ü/266, H.no:7597; Benzer rivayetler için bk. D/255, H.no:7459; D/520, H.no: 10695; D/427, H.no:9480; ü/319, H.no:8234:
Buhâri, Salât, 5; E£Û DâvÛrf, Salât, 77, H.no:627; Âto<Sf,Kibîe, 18, H.no:767; Dârimî, Salât, 99, H.no:1378; Abdürrezzâk, 1/353, H.no:1374; An Huzeyme, 1/376, H.no:765.
Heysemî'nin Taberânrnin Evsat'ına nisbet ettiği Ebû Hüreyre rivayeti mealen şöyledir: "RasûlutlahbUründüğU bir elbise içinde bize namaz kıldırdı. Elbisenin İki ucu birbirine ulaşmıyordu. RasululÎah onu bağladı." Heysemî bu rivayetin senedinde biyografisini bulamadığı bir râvinin varlığından bahseder. Bk. Mecma', 11/50.
Bu konuda Ebû Hüreyre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 377/1247 ve 386/ 1256. hadisler.
Hadisin şâhidleri:
a-(Ek) Enes b, Mâlik1 ten (Radıyallahü anh) şahidi:
, 111/239, H.no:İ3444; III/257, H.no:13637 (Mükerreri: IH/281, H.no:13923);
III/159, H.no:12554; Benzer rivayetler İçin bk. III/262, H!no:13696, 13698; IIİ/216, H.no:13193; III/243. H.no:13490; IIVl28, H.no:12324 (Mükerreri: III/I27, H.no:12220):
Tirmizî, Salât, 151, H.no:363 (hasen-sahih) (ij*ıî & ^ 'jk* *-ı.'> y). Heysemî Enes'ten
nakledilen hadisleri Bezzâr ve Ebû Ya'lâ'ya nisbet eder. Bir rivayetin râvilerinin sika sayıldığını, diğer rivayetin ise senedindeki râvilerin sahih hadis ricalinden olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/49. Enes b. MâlİK'İn bu konudaki rivayetlerinden biri de Ümmü'1-Fadl bt. Hâris'ten naklettiğidir. Bu rivayet İçin (o) şıkkına bk.
b-(Ek) Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber'İ gören bir sahâbîden (Radıyallahü anh) şâhİdİ:
, III/462, H.no:15744 {Mükerrerleri: IV/17, H.no: 16162; V/366, H.no:22996); Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. age., H/49. c-(Ek) Ömer b. Ebö Seleme'den (Radıyallahü anh) şahidi:
, IV/27, H.no:16287; IV/26, H.no:16281 (Ll ff ^ ^); IV/27, H.no:16288;
IV/26, H.no:16285; Afâ/ilt, Cemâat, 29; Buhâri, Salât, 4; Müslim, Salât 278-280; ££Û Dâvûrf, Salât, 77, H.no:628; İbn Mâce. ikâme, 69, H.no:1049; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/21, 24, H.no:8270, 8286;
d-(Ek) Abdullah b. Ebû Ümeyye'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, IV/27, H.no; 16294; Heysemî, senedindeki râvilerinden Abdurrahman b. Ebu'z-Zinâd'ın zayıf olduğunu söyler. Fakat hadisin Taberânî tarafından nakledildiğine işaret ederek bu sözünü "tariklerinden birinde bulunan..." cümlesi ile kayıtlar. Bir diğer rivayette sİka-müdellis biri olan İbn İshak'ın bulunduğunu, bu zatın da an'ane ile naklettiğini İfade eder. Heysemî, İbn Abdilberr'in imam Müslim b. Haccac'ı senedinde hatalı bulur. Çünkü senede ismi geçen Urve b. Zübeyr değil, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Urve'dir der. Ayrıca o Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin yaşının küçüklüğünü bahane göstererek sahabeden oluşunu kabullenmez. Bk. age., ü/48-49.
Bu sahabi Abdullah b. Abdullah b. (Ebû Ümeyye) Muğire el-Mahzûmî (Radtyaüahü anh) olarak da karşımıza çıkar:
Müsned, IV/27, H.no: 16293; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., 11/48. Heysemî bir önceki rivayetin değerlendirmesinde tbn tshak'tan ve onun an'ane yapmasından bahsetmişti. Demekki o sadece Taberânîdeki hadise vakıf olmuş, bu rivayeti gözden kaçırmış, tbn İshak bu rivayette tahdis sigası ile nakletmektedir.
e-Ebu'd-Derdâ'dan (Radtyallahü anh) şahidi:
An Af&w, Taharet, 83-84, H.no:541-542. "
f-(Ek) Ebû Saîd el-Hudri'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, İÜ/59, H.no:11498; İÜ/52, H.no: 11431; 10/15, H.no:l 1058; DI/10, H.no:l 1014:
Müslim, Salât, 281-283; An A/-3ce, İkâme, 69, H.no:1048. Bu hadis Müsned'de şu sened ve metinle de geçer:
Müsned, III/356-357, H.no:14780; m/15, H.no:l 1058:
Benzeri: 111/54, H.no: 11457 (Bu rivayet Ali b. İshak - Abdullah b. Mübarek - İbn Lehi a ... senedi ile nakledilir); Heysemî, senedinde hakkında tenkid bulunan İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. age., 11/48-49.
g-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 380/1250, 381/1251 ve 388/1258. hadisler
h-Keysan'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.379/1249. hadis.
ı-Sehl b. Sa'd'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.382/1252. hadis.
i-Übey b. Ka'b'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk.384/1254. hadis.
j-lbn Abbas'tan (Radtyallahü anhiimâ) şahidi için bk.385/1255. hadis.
k-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiimâ) şahidi için bk.387/1257. hadis.
1-Seleme b. Ekva'dan {Radıyallahü anh) şahidi için 389/1259. hadise bk.
rn-Ümmü Hâni'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için 383/1253. hadise bk.
n-(Ek) ÜmmU Habîbe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
Bk. Müsned, Vl/325, H.no:26640; Heysemî, senedindeki râviierin sika olduklarını belirtir. Ebû Ya'lâ ve Taberânrye nİsbet ettiği hadisi de ele alır ve Ebû Ya'lâ'nın isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. age., 11/49.
o-Ümmü'1-Fadl bt. Haris't en (RudıyalUıtıii un hû) şahidi için bk. 578/1448. hadis.
p-(Ek) Hz. Âişe'den (Radıyallahü anhû) şâhİdt:
Bk. Müsned, VI/32, H.no:23926; Ebû Dâvûd, Salât, 79, H.no:63l; Bu rivayeti Heysemî Ahmed b. Hanbel'İn Huzeyfe'den de naklettiğini râviterinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler (Bk. age., 11/49):
Bk. (Ek) Müsned, V/402, H.no:23289;_V/403, H.no:23297. Ebû YaTffnın Hz. Âişe'den naklettiği rivayete Heysemî hasen; Hz. Âişe'nin bakıcısı/dadısı Ebû Abdurrah'man'ın Taberânînin Evsat'ında geçen rivayeti için de zayıf hükmü verir. Bk. age., 11/49-50;
Ayrıca Heysemî bu konuda şu sahâbrlerden de nakledilen hadislere yer verir: Esma bt. Ebû Bekir, Ammar, Ebû Cühayfe, Ubâde, Muâz, Ebû Ümâme, Abdullah b. Üneys, Abdullah b. Sercis, Hâlid b. Velid ve el-Feletân b. Asım el-Cermrden de rivayetler verir. Bk. age., U/48-51.
* Tek parça elbise giyilirken dikkat edilmesi gereken konu hakkında Ebû Hüreyre (390/1260) ve Câbir b. Abdullah (391/1261) hadislerine bk.
[75] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/360-363.

[76] Bununla ilgili rivayetler için bk. Tahavî, 1/378-380.
[77] Bu konudaki rivayet için bk. MUsned Trc. H.no: 380/1250.
[78] Tahavî, Şerhu meani'l-âsâr, 1/382; Şîrâzî, age., 1/64; İbn Ruşd, age., 1/83; İbn Kudâme, age., 1/619.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/363.
[79] Sened:
Hasen: Müsned, m/417, H.no:15384; İkinci rivayet: m/417, H.no:15385; İbn Mâce, İkâme, 69, H.no:1050-1051; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/194, H.no:436.
Senedinde yer alan sahâbi Keysan b. Cerir'in oğlu Abdurrahman b. Keysan, İbn Hıbbân tarafından sika sayılmasına rağmen mestur kabul edilmiştir. Amr b. Kesîr b. Efiâh'ta ise bir beisin olmadığı Ebû Hatim tarafından ifade edilmiştir. İbn Hıbbân sika saymış, fakat Ali b. el-Medînî "Ma'rûf değildir/mechûldür" demiştir.
Bennâ, hadisi tbn Hacer'in Ad^e'sinde sadece Ahmed b. Hanbel'e nisbet ettiğini ve hasen saydığını ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/93.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[80] Mekke'de bir yer İsmidir. BİR zamanlar orada yemek hazırlandığı ve damıtıldığı için de bu isim verilmiştir. (Bk. İbn Hişam, Sîret, 1/242; Taberî, Tarih, 1/371; Hamevî, Ahbâru Mekke, V/147)
[81] Teveşşuh: Ridânm sol ucunu sol kolun altından geçirip sağ omuza atmak ve sağ tarafını da sağ kolun altından geçirip sol omuza atmak ve bağlamaktır. (Bk. Münâvî, Feyzu'l-Kadîr,VU342)
[82] İbn Hacer, İsabe, V/627.
[83] Kılınan iki rekattan Rasûlullah'in yolculukta olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Bennâ, age., İÜ/94.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/363-364.
[84] İbn Sa'd, Tabakât, 1/459.
[85] İbn Sa'd, age., 1/458.
[86] îbn Sa'd, age., 1/458; Tirmizî, Şemail. 102-103; Beğavî, el-Envârfî şemaili'n-Nebîyyi7-Muhtâr, 11/513.
[87] İbn Sa'd, age., 1/457.
[88] İbn Sa'd, age., 1/453.
[89] îbn Sa'd, age., 1/454,459; tbnÜ'l-Cevzî, Vefa, 576.
[90] İbn Sa'd, age., 1/461.
[91] İbn Sa'd, age., 1/449; Tirmizî, age., 115.
[92] îbn Sa'd, age., 1/451-452; îbnU'l-Cevzî, age., 582.
[93] Ebû Dâvûd, Tereccül, 18; Tirmizî, Edeb, 48.
[94] İbn Sa'd, age.. î/460; Beğavî, age., 11/531.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/364-365.
[95] Sened:
Sahih: Müsned, III/328, H.no:14455; Bu senedde yer alan Füleyh b. Süleyman b. Ebu'l-Muğîre (v. 168/784) sadûk, fakat çok hata yapan biridir. Hadisin mütâbaatı çoktun ni/335, H.no: 14529:III/326, H.no:14433 (v^i Jt-İ); ffl/356-357, H.no:14780; TII/357, H.no:14784; İÜ/391, H.no:15143; III/294, H.no:14068; IIJ/300, H.no:14Î37;'lIV312, H-no: 14280 (388/1258. hadis); IH/324, H.no:14406; III/293, H.no:14052; III/375, H.no:14963; III/379, H.no: 14994; HI/386, H.no:15076; III/387, H.no:15098; III/385, H.no:r5069 (Âsimb. Ubeydullah b.'Âsım b. Ömer b. Hattâb sebebiyle zayıftır):
Müslim, MüsâfirÛn, 196.
Buhari Salât, 3; Müslim, Salât, 281; Ebû Dâvûd, Salât, 80-81, H.no:633-634; İbn Mâce, İkâme, 44, H.no:974.
Aynca bir sonraki 381/1251 ve 388/1258. hadislere bk.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[96] Metinde geçen ahmak lafzı ile cahil ve doğru düşünemeyen kişi kastedilmektedir. Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bÛd, II/234.
[97] Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 347.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/365-367.
[99] Sened:
Hasen: Müsned, m/343. H.no:14630; Benzer rivayet: IH/352, H.no:U735:
Hadisin senedindeki Abdullah b. Muhammed b. Akîl, sadûktur, hadiste leyyindir. ömrünün son dönemlerinde ihtilât ettiği belirtilir.
Ayrıca bir önceki 380/1250 ve 388/1258. hadislere bk.
Hadisin şahidi eri için bk. 378/1248. hadis.
[100] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/367.
[101] Sened:
Sahih: Müsned, III/433, H.no:15499; Diğer rivayet için bk. V/331, H.no:22708; Salât, 6 (Buhârî'nin bab başlığı:
Ezan, 69; Amel, 14; Müslim, Salât, 133; Ebû Dâvûd, Salât, 78, H.no:630; Nesâî, Kıble, 16, H.no:764.
EbÛ Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi: Müsned, III/3, H.no:10936 (uzun bir rivayetin sonunda); 111/16, H.no: 11063:
Bu şâhid için 193/501 ve 39/909. hadise bk. Hadisin tamamı cemaatle namazda safların düzgün tutulması ile ilgili başlıkta 1454/2324. hadiste zikredilecektir. Câbir'den (Radtyallahü anh) şahidi:
III/293, H.no:14055; m/387, H.no:I5099. Bu şâhid de 1456/2326. hadiste zikredilecektir.
Hadisin her iki şahidinin de senedinde Abdullah b. Muhammed b. Akîl vardır, bu zat sadûk biridir.
Saf tertibi ile ilgili olarak Ebû HUreyre'den {Radtyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, D7367, H.no:8784; ü/247, H.no:7356; U/340, H.no:8467; ü/354, H.no:8629; fl/438, H.no: 9611 (Bu rivayet de "kadınların mescidden engellenmemesi" ile ilgili lafızlarla başlamaktadır); Müslim, Salât, 132; EbÛ Dâvûd, Salât, 97, H,no:678; Tirmi& Salât, 52, H.no:224 (hasen-sahih).
Hadisin tek elbiseyle namaz kılma ile ilgili şâhidleri İçin bk. 378/1248. hadis.
[102] Bu kişinin RasÛlullah olduğu belirtildi. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Ü7236.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/367-368.
[104] Bk Müsned Trc. H.no: 380/1250.
[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/368-369.
[106] Sened:
Sahih: Müsned, VI/343, H.no:26783; Benzer rivayet:
VI/342, H.no:26776,26780-26781,26778-26779; VI/341, H.no:26766-26768,26771; VI/343, H.no:26784, 26787-26788; VI/423, H.no:27252; VI/423-424, H.no:27253; VI/425, H.no:27261 (Bu rivayet üç ayrı konuyu da birleştirir: Yıkanırken gizlenme (443/751. hadise bk.), duha namazı ve tek elbise ile namaz), 27264-27265; VI/424, H.no:27259 (Bu rivayette dört rekat geçmektedir); Mâlik, Kasr, 27-28; Buhârî, Salât, 4; Taksîru's-Salât, 12; Müslim, Salâtü'l-müsâfırîn, 80-83; Dârimî, Salât, 151, H.no:İ461.
25-26/333-334. hadislerle karşılaştırınız. Ayrıca duha namazı ile ilgili bölümde de zikredilecektir.
Şâhidleri İçin bk. 378/1248. hadis.
[107] Bu rivayetin metni için bk. Müsned Trc. 383/125 nolu hadisin tahricİ.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/369.
[108] Sened:
Hasen: Müsned, V/141, H.no:21173; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ve Taberânî tarafından Zir b. Hubeyş'in Übey b. Ka'b ve İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak nakledildiğini, Ebû Nadre'nİn Übey b. Ka'b ve İbn Mes'ûd'dan hadis İşitmediğini-ifade eder. BkMecma ',11/49.
Senedindeki Ebû Nadre b. Bakıyye meçhuldür. Abdullah es-Sekafî sika olmasına rağmen ömrünün son üç yılını ihtilâtlı olarak geçirmiştir. Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî de aynı şekilde vefatından önce ihtilâl etmiştir.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis. Bu şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[109] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/369-370.
[110] Sened:
Sahih: Müsned, 1/265, H.no: 2384; Benzer rivayetler:1/256, H.no:2320; 1/265, H.no:2385; 1/303, H.no:2760;l/32Ö, H.no:2940; 1/354, H.no:3327 (Bu benzer rivayetlerin hepsinin senedi zayıftır. Çünkü senedlerinde Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas bulunmaktadır. Bu râvi zayıftır. Heysemî: "Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânfnin Evsat ve Kebîr'inde nakledilen hadisin Ahmed b. Hanbel isnadı sahih hadis ricâlindendir" der. (Bk. Mecma', 11/48) Hâlbuki Hüseyin sahih hadis ricalinden biri değildir); Heysemî'nin Taberânî'nin Evsat'ına nisbet ettiği ve hasen hükmü verdiği rivayet de şöyledir: "Rasûlullah yünlü bir elbiseye bürünmüş, elinde bir mızrakla. Üsâme b. Zeyd'e de dayanmış bir vaziyette yanımıza çıka geldi. Mızrağı Önüne diktirdi. Sonra ona doğru namaz kıldı." Bk; age.. 11/50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/108.
Bennâ bu lâfızla başka bir kaynakta bulamadığını, ancak hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/97.
[111] Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.
[112] Bazı rivayetlerde şeklindedir. Ayrıca şâhidleri için bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'l-âsâr, 1/380-381.
[113] Hadramevt, Yemen'de bir yer ismidir ve bu kumaş orada dokunmuştur. (Bk. Bennâ, 111/97)
[114] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/370-371.

[115] sened:
Sahih: Mü'sned, 11/230, H.no:7149; İkinci rivayet: 11/238-239; H.no:7250; Benzer rivayetler için bk. ü/285, H.no:7817; D/345, H.nq:8530; H/495, H.no:}0368; D/498, H.no:lÖ412; H/499, H.no: 10433; Buharı, Salât, 9 ziyadesiyle; Mâlik, Cemâat, 30, 31:
Afto/ûn, Salât, 275-276; An, ikâme, 69, H.no: 1047; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1377;Taberânî, el-Mu'cemü's-sağîr, 11/253, H.no: 1117. EK: Talk b. Ali'den (Radıyallahüanh) şahidi:
Müsned, IV/22, H.no: 16237, 16239; IV/23, H.no:16241 ("Bir gecede iki vitir namazı kılınmaz" hadisi ile birlikte nakledilen bu rivayetin senedinde Muhammed b. CâbİR bulunmaktadır. Bu râvi sebebiyle hadisin isnadı hasendir); Ebû Dâvûd, Salât, 77, H.no:629; Vitir, 9, H.no:1439; Nesâî, Kıyam, 29, H.no:1677; İbn Huzeyme, 11/156, H.no:l 101. Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[116] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/371-372.
[117] Bühatî, Salât, 9; İbn Hıbbân, VI/75.
[118] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/372.
[119] Sened:
Sahih: Müsned, 1/16, H.no:96; Senedinde İbn îshak bulunmaktadır. O da tahdis sigası ile nakletmİştir. Ayrıca Ebû Davud'un rivâyetindeki Eyyûb es-SahtİyânÎ bu zâtın mütâbiidir:
Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/235-236. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, 111/97.
Rivayet Hz. Ömer ile oğlu Abdullah b. Ömer'in sözü olduğu İçin mevkuftur. NâtT, hadisin merfÜ oluşunda şüphe etmiştir. Burada verilen rivayet Müsned'de Hz. Ömer'in hadisleri arasında zikredilmiştir. İbn Ömer'in hadisleri arasında zikredilen rivayet ise şöyledir:
Bk. Müsned, 11/148, H.no:6356. Ahmed Muhammed Şâkir bu rivayetin tahricinde konu ile ilgili rivayetlerin her birini vererek hadisin merfû olduğunu benimsemiştir.
Heysemî İbn Ömer kanalı ile nakledilen bir rivayete yer vererek hadisi Bezzar'a nisbet eder ve isnadının çok zayıf olduğunu ifade eder. Bu rivayet mealen şöyledir: "Hz. Peygamber ayakta tek elbise içinde namaz kılarken kendisi onun yanına gider. Rivayetin devamında şöyle der: 'Ben namaz kılmak İçin sol tarafına durmuştum. Beni döndürdü ve sağ tarafına geçirdi'" Bk. Mecmu', 11/50.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[120] Sarih ismi geçen rivayet için bk. Ebû Dâvûd, Salât, 81, H.no: 635; Beyhakî, 11/236.
[121] Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/377-378.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/372-373.
[122] sened:
Sahih: Müsned, III/312, H.no: 14280; Benzer rivayetler için bk. 111/386, H.no: 15076; 111/59, H.no:11500 (Ebû Süfyân Talha b. Nâfi' sebebiyle hasendir); III/294, H.no:14068; III/300, H.no:141317; HI/356-357, H.no:14780; Mâlik, Salâtü'l-cemâa, 34:
Müslim, Salât, 281-283; £M Dâvâd, Salât, 80, H.no:633. Ayrıca bk.380-381/1250-1251. hadisler. Diğer şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[123] Teveşşuh kelimesinin anlamı için bk. 379/1249. hadisin dipnotu.
[124] Bk Bennâ, 111/99; Başka tarikten gelen rivayette ise o kişi. 'Ben farz namazı (kıldığını) duyuyordum' deyince Câbir: 'Farz olan ve olmayan namazı (böyle kıldı) diye cevap verdi, şeklindedir. Bk. Ahmedb. Hanbel, III/386.
[125] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/373-374.
[126] Sened:
Sahih: Afiis^d, IV/49, H.no: 16474;'Benzer rivâyetüer için bk. IV/49, H.no':16472; IV/54, H.no: 16499; Ebû DâvÛd, Salât, 80, H.no:632; Nesâî, Kıble, 15, H.no:763; Taberânî, el-Mu'cemÜ'l-kebîr, VII/29, H.no:6279;
Bennâ, hadisi İmam Şafîî, İbn Huzeyme, İbn Hıbbân ve Tahâvî'ye de nisbet eder. Buhârî'nin de muallâk olarak Sahih'inde zikrettiğini, et-Târîhu'1-kebîr'de ise bunu mevsûl hâle getirdiğini ifade eder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/98.
Buhârî bu hadisi muallak bir rivayet olarak Sahih'İne almış ve temriz sigası / meçhul bir fiil olan (yüzkeru/zikredilir ki) ile vermiş ve "isnadı su götürür" demiştir. Bk. Buhârî, Salât, 2.
Hadisin şâhidleri için bk. 378/1248. hadis.
[127] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/466.
[128] İbn Hacer, age., 1/465.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/374-375.
[129] Sened:
Sahih: Müsned, İl/419, H.no:9398; Benzer rivayetler için bk. 11/319, H.no:8234 (Hemmâm, H.no:141):
11/380, H.no:8929 (Şu ziyade ile makleder:
11/432, H.no:9550; 11/464, H.no:9938,9940:
11/475, H.no:lbl04; 11/478, H.no:10143; İİ/49l, H.no:103l9:
1^496, H.no: 10390:
11/503, H.no:T0483:
11/510, H.no:10571:
11/529, H.no: 10790:
Malik, Libâs, 17; Buhârî, Libas, 21; Mevâkît, 30; BüyÛ', 62; Ebû Dâvûd, Libas, 22, H.no:4080; Tirmizî, Libas, 24, H.no:1758 (Hz. Ali, İbn Ömer, Âişe, EbÛ Saîd, Câbir ve Ebû Ümâme'den (Radtyallaha anhüm) şahidi vardır. Ebû Hüreyre rivayeti ise hasen-sahihtir); ibn Mâce, Libas, 3, H.no:3560; Dârimî, Salât, 99, H.no: 1378.
Hadisin şâhidleri:
a-(Ek) Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anlı) şahidi:
Müsned, III/6, H.no:10964-10965; Benzer rivayetler İçin bk. 111/66, H.no:l 1574:
111/66, H.no:l 1575; 111/95, H.no:11843:
111/96, H.no:11849; III/13,H.no:11036; 111/46, H.no:11359-U360; Buhârî, BüyÛ', 63; Libas, 20; İsti';tân, 42; Müslim, BüyÛ', 3; H>Ö Dâviîrf, Savrn, 49, H.no:2417; Büyü', 24, H.no:3377; Nesâî, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3559; Dârimî, BUyû',28,H.no:2565.
b-İbn Ömer'den (Radıyallahü ankumâ) şahidi:
î, Büyü', 23-26, H.no:4506-4514; Taberânî, el-Mu 'cemi 'l-evsat, 1/296, H.no:982. C-Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi:
İbn Mâce, Libas, 3, H.no:3561.
d-Câbir'den (Radtyallalıü anh) şahidi için bir sonraki 391/1261. hadise bk.
[130] Bazı rivayetlerde lamın kesri ile, yani nevini (çeşidini) bildiren masdar şeklinde gelmiştir, örnekler İçin bu hadisin tahricine bk.
[131] Râzî, Muhtâru's-Sihâh, 370.
[132] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/375-376.
[133] İbnü'1-Esîr, Nihâye, 111/54.
[134] İbnü'l-Esîr.age., 1/335.
[135] İbnü'l-Htlmâm, Fethu'l-Kadîr, VI/415-417.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/376-377.
[136] Sened:
Sahih: Müsned, III/357, H.no: İ4792; Benzer rivayetler için bk. ÜI/297-298, H.no: 14112:III/322, H.no:14389; III/327, H.no:14441; Ilİ/331. H.no:14482; Ilİ/349, H.no:147()6; III/293, H.no:14050, 14053; 111^99-300, H.no:14133; III/344, H.no:14640; III/331, H.no:14482 (Abdullah b. Muhammed b. Akil sebebiyle hasendir); m/362, H.no:14836.
A/â/iJt, Sıfetü'n-Nebî, 5; Müslim, Libas, 70; E&3 Dâvûd, Libas, 22, H.no:4081; Edeb, 31, H.no:4865; Ti'rmizt, Edeb, 20, H.no:2767; Nesâî, Zînet, 106-107, H.no:5337-5339.
Bazı rivayetlerde İse sadece sol elle yemek yemenin yasaklanışı vardır. Bk. Müsned, m/334, H.no:14522; HI/387, Rno: 15091; Müslim, Eşribe, 104; İbn Mâce, Efime, 8, H.no: 3268.
Bazılarında da sadece tek ayakkabı ile dolaşmanın yasaklanışı yer alır. Bk. Müsned, III/326, H.no:14426; m/363, H.no:14833; III/367, H.no:14892;
Hadisin Ebû Hüreyre'den ve diğer sahabeden şahidi için bk. 390/1260. hadisin tahrici.
[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/377-378.
[138] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/378.
[139] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/64; Merğınânî, Hidâye, 1/43-44; İbn Kudâme, Muğnî, 1/6/5-643; DesÛkî,/ttjıye,I/212/213.
[140] Sehnûn, Müdevvene, 1/95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43; İbn Kudâme, age., 1/637; DesÛkî, age., 1/212-213.
[141] İmam Şafîî, Ümm, V/109; Sehnûn, age., 1/94-95; Şîrâzî, age., 1/64; Merğınânî, age., 1/43, 4; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/83; İbn Kudâme, age., 1/637, 639; Desûkî, age., 1/213.
[142] Sehnûn, age., 1/94; İbn Rüşd, age., 1/84; İbnJCudâme, age., 1/639.
[143] İ.Şafîî, age., V/109; Şîrâzî, age., 1/64; İbn Rüşd, age., 1/82; İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/466.
[144] İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, 1/285.
[145] SehnÛn, age.t 1/94.
[146] İ.Şafîî, age., V/109; Maverdî, el-Havi'l-kebîr, 11/169.
[147] Şîrâzî, age., 1764.

[148] Nevevi, MecmÛ1, III/178-180; İbn Kudâme, age., 1/626; DesÛkî, age,, 1/212.
[149] Merğınânî, age., 1/44; İbn Kudâme, age., 1/631; DesÛkî, age., 1/212.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 4/378-380.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SILA-İ RAHİM'E İYİLİK BAHSİ

Anne-Babaya İyi Davranma.....307
Çocuklara, AJcarabaya, Yetimlere İyilik Etmek, Yolda (İnsanlara) Sıkıntı Veren Şeyleri Kaldırmak ve Diğer Meseleler.....310
Sıla-i Rahim ve Komşu Hakkı.....314
Merhamet, Misafirperverlik ve Ziyaret.....318
TAHRİC

ANNE-BABAYA İYİ DAVRANMA

8206- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Kendisine iyilik yapmaya kim daha lâyıktır?"
"Annen."
"Sonra kim?"
"Annen."
"Sonra kim?"
"Annen."
"Peki sonra kim?"
"Baban" buyurdu.
8207- Diğer rivayet:
"Annen, sonra annen, sonra baban, sonra yakınlık derecelerine göre diğer akrabaların." [Bıhârî ile Müslim.]
8208- Kuleyb bin Menfaa radiyallahu anh'dan, o da dedesinden:
Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kime İyilik yapayım?" Şöyle buyurdu:
"Annene, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine, yanındaki azatlına. (Bunlara iyilik etmek) üzerine vacip olan sıla-i rahmin gereğidir." [Ebu Dâvud]
8209- İbn Amr bin el-As radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Benim malım ve bir çocuğum var, babamın da malıma ihtiyacı var.'
'Sen ve malın, babana aitsiniz. Çünkü çocuklarınız en iyi kazançlarınızdandır. Bu nedenle çocuklarınızın kazançlarından yiyiniz!'" [İkisi de Ebû Davud'a aittir]
8210- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün!"
"Kimin ey Allah'ın Resulü?" diye sorulunca, şöyle buyurdu:
"Yanında ana babası ya da onlardan biri yaşlanıp da (onların gönlünü hoş ederek) cennete giremiyen kimsenin." [Müslim]
8211- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir çocuk babasının hakkını, onu köle olarak bulup satın alıp azat etmedikçe ödeyemez." [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
8212- İbn Amr bin el-As radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın hoşnutluğu babanın hoşnutluğunda gazabı da babanın gazabındadır."
[Tirmizî]
8213- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-daıı:
"Bir adam gelip, harbe katılmak için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin isledi.
Ona şöyle dedi:
'Annen baban yaşıyor mu?'
'Evet."
'O halde onlara hizmet etmek suretiyle ci-had et!' buyurdu." [Mâlik hariç, altı hadis İmamı.]
8214- Diğer rivayet:
"Bir adam gelip şöyle dedi: 'Hicret üzere sana biat ediyorum. Ancak ana babamı ağlar vaziyette bırakıyorum.' Şöyle buyurdu:
'Haydi dön, onları ağlattığın gibi güldür!'
8215- Muâviye bin Câhime radiyallahu anh'dan:
Câhime şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Harbe katılmak istiyorum, seninle istişare etmeye geldim." Ona sordu:
"Annen var mı (yani hayatta mı)?"
"Evet."
"Onun yanından ayrılma! Çünkü cennet onun ayaklan yanındadır." [Nesâî.]
8216- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Nikâhımın altında çok sevdiğim bir kadın vardı. (Babam) Ömer ondan hoşlanmıyordu. Bana: 'Onu boşa!' dedi. Boşamadim. Gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana: 'Onu boşa!' buyurdu." [Tirmizîve Ebû Dâvud]
8217- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona dedi ki: 'Benim bir karım var, fakat babam onu boşamamı emrediyor.' Ebû'd-Derdâ şöyle dedi:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: Baba, cennet kapılarının ortasıdır, İstersen o kapıyı kapat, istersen koru!'" [Tirmizî]
8218- Esma bint Ebû Bekr radiyallahu an-hâ'dan:
"Müşrik olan annem yanıma geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum: 'Müşrik olan annem bana geldi, ona yardım edeyim mi?'
'Evet. Annene yardım et!' buyurdu.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]

8219- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Çok büyük bir günah işledim; acaba tevbe edebilir miyim?'
'Annen var mı?' buyurdu.
Hayır.
'Teyzen var mı?'
'Evet.'
'öyleyse ona bir iyilikte bulun!' buyurdu."
| Tirmizî |
8220- Ebû Üseyd es-Sâidî radiyallahu anh'dan:
"Bir adam şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Annem babam öldükten sonra onlara karşı yapabileceğim bir iyilik var mıdır?'
'Evet; onlara dua etmek, onların (günahlarının) bağışlanmasını Allah'tan dilemek, verdikleri sözleri (vasiyetleri) yerine getirmek, anne-bahamn akrabalarına karsı sıla-i rahimde bulunmak, anne babanın dostlarına ikram etmek vardır' buyurdu."
[Ebû Dâvud]
8221- İbn Ömer radîyallahu anh'dan: "İbn Ömer, Mekke'ye gitmek istediğinde, merkebine binerdi. Binmekten usandığı zaman, onu dinlendirirdi. Başına da sarık sarardı. Bir keresinde o, bu haldeyken bir bedevî yanından geçti ve İbn Ömer ona: 'Sen falanoğ-lu falan değil misin' dedi. Adam 'Evet' deyince, merkebini ve sarığını ona vererek 'Haydi buna bin! Bu sangı da başına sar!" dedi.
Bunun üzerine arkadaşlarından birisi ona dedi ki: 'Allah seni bağışlasın! Üstüne binip rahatladığın merkebini bedeviye verdin. Sarığını da onun başına sardın.' Şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
iyilikler içinde en güzel, -öldükten sonra-babanın dostlarına ilgi gösterip iyilikte bulunmaktır.'
Onun babası Ömer'in (yani babamın) dostu ve arkadaşı idi."
[Ebû Dâvud, Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.]
8222- Ömer bin es-Saîb radiyallahu anh'dan:
Ona şu haber ulaşmış:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün oturuyordu. Süt babası çıkageldİ. Ona hemen elbisesinin bir tarafını serdi. Süt babası onun üzerine oturdu. Sonra süt annesi geldi, elbisesinin öbür tarafının da ona serdi. O da onun üzerine oturdu. Sonra süt kaidesi geldi. Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalktı onu önüne oturttu."
[Ebû Davud]
8223- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Ümmü Eymen'e gitti. Ben de onunla beraber gittim.
(Ümmü Eymen) Ona içinde su bulunan bir kap verdi. Oruçlu muydu, yoksa canı mı çekmiyordu bilmiyorum -içmedi-. Bunun üzerine Ümmü Eymen ona karşı bağırıp çağırmaya ve alıp tutmaya başladı." [Müslim]
8224- Ömer bin es-Sâib radiyallahu anh'dan:
Ona şu haber ulaşmış:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hevâzin kabilesinden bağışlamasını rica ettiği kimseler hakkında, süt annesine şefaat etme yetkisini vermiştir. Ayrıca ona ve süt babasına ikramda bulundu. Elbisesini o ikisi için serip üzerlerine oturttu." |Rezîn]
8225-' Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ana babasından birinin namına haccederse bu, (borcunu Ödemeye) kâfi getir ve semada babasının ruhuna müjdelenir. Âsi olsa bile bu .sebeple o kişi Allah katında itaatkâr olarak kayda geçer."
8226- Diğer rivayet:
"Babası için bir hac, kendisi için yedi hac (sevabı) yazılır." "Msi Rezîn'e ait.]
8227- Muâz bin nnes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ana babasına iyilik yapana ne mutlu! Allah onun ömrünü artırsın!"
[Ebû Ya'lâ ve Taherânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8228- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam beraberinde yaşlı biri olduğu halde geldi. Ona sordu: 'Ey Fülan bu yanındaki adam kimdir?'
'Babam' deyince; 'Onun önünde yürüme! Ondan önce oturma! Onu ismi ile çağırma! Ona sövdürme!' buyurdu."
|Taberânî, Mu' cemu' I-Evsat'tu teyyilt bir senedle.]
8229- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Babalarınıza iyilik edin ki oğullarınız da size iyilik etsin. Siz kendiniz iffetli olun ki kadınlarınız da iffetli olsunlar."
|Taberânî, Mu' cemu' I-Evsat'ta]
8230- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Çocuklarınızın size iyilik etmesinde onlara yardımcı olun. (Böyle yardımcı olmayan kimse) isteyerek çocukları kendisine âsi edebilir." [Taberânî, Mu'cemû'I-Evsat'ta hafi bir senedle]

ÇOCUKLARA, AKRABAYA, YETİMLERE İYİLİK ETMEK, YOLDA (İNSANLARA) SIKINTI VEREN ŞEYLERİ KALDIRMAK VE DİĞER MESELELER
8231- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Yanıma bir kadın girdi, beraberinde iki kızı vardı. Bir şeyler istedi. Yanımda bir hurma-dan başka yiyecek bir şey de yoktu. Hurmayı ona verdim; onu iki kızı arasında ikiye bölüp paylaştırdı. Kendisi bir şey yemedi. Sonra çıkıp gitti, derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve olan biteni ona anlattım. Şöyle buyurdu: 'Kimin bu şekilde kızları olup da onlara iyilik ederse, onun bu iyiliği ona ateşe karsı bir perde olur'," [Buhârî, Müslim-ye Tiraiizîj
8232- Sürâka bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sana en güzel sadakayı bildireyim mi? Kızın (herhangi bir sebeple) sana geri çevrilmiş ve senden başka onun nafakasını temin edecek kimsesi bulunmadığında ona bakman-dir." [İbnMâce]
8233- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, erginlik çağına erinceye kadar iki
kızı yetiştirilse kıyamet gününde o ve ben -bunu söylerken parmaklarını bir araya getirdi- şunlar gibi oluruz" (buyurdu).
[Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.]
8234- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim üç kıza, ya da üç kız kardeşe, yahut iki kız kardeşe, yahut iki kıza bakıp onları güzelce (eksiksiz) terbiye edip yetiştirilse

sonra da onları evlendir irse, cenneti hak eder."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.j
8235- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin kız çocuğu olup da onu dindin toprağa gömmez, ona ihanet etmez, erkek çocuğunu ona tercih etmezse, Allah onu mutlaka cennete koyar." [Ebû Dâvud]
8236- Avf bin Mâlik el~Eşca'î radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ve yanakları solmuş kadın kıyamet gününde şöyle olacağız. —Râvi Yezîd bin Zu-ray' bunu rivayet ederken orta parmakla şeha-det parmağını (birleştirerek) gösterdi- Mevki ve güzellik sahibi bu kadın kocasından dul kalmıştır. Kendini yetimlerine adamış (evlenmemiş) ve bu hal onlar evleninceye dek ya da ölünceye dek böyle devam etmiştir,"
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]
8237- Havle bint Hakîm radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün kucağında, kızının (Fâtıma'nın) iki oğlundan biri olduğu halde şöyle diyerek çıktı: 'Siz, şüphesiz (insanı) cimri, korkak ve cahil kılarsınız (haktan saptırırsınız) ancak aynı zamanda Allah'ın en güzel lütuflarındansı-niz'." [Tirmizî]
8238- Saîd bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahÖ aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha iyi bir miras bırakamaz." |Tirmizî]
8239- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En iyiniz, ailesine iyi davranandır. Ben içinizde ailesine en iyi davranan kişiyim. Arkadaşınız öldüğü zaman (kusurlarını zikretmeyi) bırakın." [Tirmizî.]
8240- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben ve yetime bakan kimse cennette böyleyiz." Bunu söylerken orta parmağı ile baş parmağım yan yana getirip sonra aralarını açarak İşaret buyurdu. (Buharı, Timıizî ve Ebû Dâvud.[
8241- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim müslümanlarm arasından bir yetimi yedirip içirirse bağışlanmayacak günahı hariç Allah onu elbette cennete koyar. "
[Tîrmizi]
8242- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e kalbinin katılığından yakındı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Yetimin başını okşa, yoksulu doyur!'" [Ahmed]
8243- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman evlerin içinde en hayırlı ev, içinde yetime bakılan evdir. Müslümanların evlerinin içinde en kötü ev, içinde yetime kötülük yapılan evdir." |İbn Mâce, leyyin bir senedle.]
8244- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sofralarında yetim bulunduran kavmin sofrasına şeytan asla yaklaşamaz."
[Taberânî, Mu'cemtı'I-Evsat'ia.)
8245- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam yolda yürürken bir diken dalı gördü, kaldırıp onu kenara koydu bu sebeple Allah ondan memmnun oldu ve onu bağışladı."
8246- Diğer rivayet:
"(Yolda) insanlara eziyet veren bir diken dalım yoldan kaldıran kişiyi cennette gezinirken gördüm.'"
8247- Diğer rivayet:
"Hiç bir güzel ameli olmayan fakat (yalnızca) yoldan (insanlara eziyet veren) diken dalını kaldırmış olan bir adamı (gördüm)..." Benzeri rivayet. [Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
8248- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin iyi ve kötü amelleri bana sunuldu, iyi amelleri arasında, insanları rahatsız ettiği için bir şeyi yoldan kaldırıp uzaklaştırmayı gördüm; kötü amelleri arasında ise, mescidde yere gömülmeyen tükrüğü buldum." [Müslim]
8249- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dul kadınların ve yoksulların yardımına koşan, Allah yolunda savaşan gibidir." Râvi derki: "Sanırım ayrıca'Bıkmadan gece namazını kılan ve devamlı oruç tutan gibidir'de buyurmuştur." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.|
8250- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kırk haslet vardır ki, bunların en üstünü sağıp kullanmak için verilen keçidir. Kim bu hasletlerden birini sevap ümit ederek ve vaadolunan mükâfatı tasdik ederek yaparsa
Allah, mutlaka bu ameli sebebiyle onu cennete koyar."
Râvi dedi ki: "Söz konusu amellerden keçi vermek dışındaki diğerlerini selâm almak, aksırana 'Yerhamukellah' demek ve yoldan eziyet vereni kaldırmak ve benzerlerini saydık, ancak onbeşe kadar ulaşamadık."
[Buhârî ve Ebû Dâvud]
8251- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her müslümanın sadaka vermesi gerekir." Denildi ki: "Ya bulamazsa?"
"İki eliyle çalışır, kendisine harcar, hem de îasadduk eder" buyurdu.
"Bunu da yapamazsa?"
"Yorgun ve ihtiyaç sahibine bedenen yardım eder."
"Bunu da yapamazsa?"
"iyiyi ve hayrı emreder."
"Bunu da yapamazsa?" "Kötüden meneder, bu (da) bir sadakadır" buyurdu.
8252- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanın herbir azası için her gün verilmesi gereken bir sadakası vardır. İki kişi arasında adaletli davranman bir sadakadır. Hayvanına binerken kişiye yardım etmen, onu üzerine bindirmen, veya yükünü onun üzerine yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel bir söz de bir sadakadır. Namaza gitmek üzere attığın her adım bir sadakadır. Yoldan insanları takatsiz edici bir şeyi kaldırman da bir sadakadır."
8253- Hakîm bin Hizam radiyallahu anh'-dan:
"Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Akrabalarla İlgilenmek köle azat etmek, sadaka vermek gibi cahiliyette yapmış olduğum şeylerde acaba benim için bir sevap var mıdır?'
'Eskiden yapmış olduğun hayırların sevabını kazanarak müslüman oldun' buyurdu."
8254- Diğer rivayet:
Urve dedi ki: "Hakîm, cahiliyede yüz köle azat etti. Yüz deveyi de teçhiz etti. Müslüman olduğu zaman (Allah yolunda) yüz

deve verdi. Yüz tane de köle azat etti." (Hakîm) dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum: 'Ey Allah'ın Resulü! Cahiliyede yaptığım bunca iyilikler ne olacak?' Şöyle buyurdu: İyiliklerin heba olmayacak, onlarla birlikte müslüman oldun'."
8255- Diğer rivayet:
Dedim ki: "Vallahi cahiliyede ne gibi İyilikler yaptımsa İslâm'da da bırakmam, aynısını yaparım." [Buharîve Müslim.]
8256- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İbn Cüd'ân, cahili-yede akrabaya yardım eder, yoksulu doyurur idi. Bu ona fayda verecek midir?"
"(Hayır) fayda vermez, çünkü o hiçbir gün: 'Ya Rabbi! Kıyamet gününde benim günahlarımı bağışla dememiştir' buyurdu."
|Müslim|
8257- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Küçük de olsa hiçbir iyiliği hakir görme! (Din) kardeşini güler yüzle karşılaman ve kovandan kardeşinin kabına su boşaltman bile iyilikten sayılır."
|Buhârî, Müslim ve aynı lafızla Tirmizî.|
8258- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Malum olsun ki, akşam ve sabah bol süt veren devesini, bir ev halkına, sütünden ve yününden yararlanmaları için geçici olarak bağışlayan kimsenin sevabı oldukça büyüktür." [Müslim]

SILA-İ RAHİM VE KOMŞU HAKKI
8259- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla buyurmuştur: 'Ben Allah'im. Ben Rahman'im. Rahmi ben yarattım. Ona ismimden bir isim ayırıp, taktım. Kim onunla (akrabayla) ilgisini sürdürürse, ben de onunla ilgimi sürdürürüm. Kim ondan ilgisini keserse, ben de ondan ilgimi keser, perişan ederim' ." [Tirmizî ve Ebu Davud.]
8260- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Rahm, Rahman isminden alınmadır. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Kim seninle ilgisini devam ettirirse (sıla ederse), ben de onunla ilgilenirim. Kim senden ilgisini keserse ben de ondan ilgimi keserim'."
8261- Diğer rivayet:
"Allah mahlûkatı yarattı. Yaratma İşini bitirince, rahim kalkıp Rahman'm belinden tuttu. Bunun üzerine Rahman: 'Yavaş ol!' dedi. Rahim şu cevabı verdi:
'İşte burası ilgiyi kesmekten sana sığınma makamıdır.'
'Evet; Sana ilgisini devam ettirene benim ilgimi devam ettirmeme senden ilgisini kesenle de ilgimi kesmeme razı değil misin?' buyurdu.
'Evet' dedi.
'İşte bu, sana verilmiştir' buyurdu. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'İsterseniz: 'Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağını kesmeniz beklenmez mi sizden? ... yok-
sa kalpleri kilidi mi?' âyetini (Muhammed, 22-24) okuyunuz!'" [Buhâri ve Müslim]
8262- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rahm, Arş'a asılmış diyor ki: KİM benimle ilgisini sürdürürse, Allah da onunla ilgisini sürdürsün, kim benden ilgisini keserse Allah da ondan ilgisini kessin."
[İkisi de Buhârî ile Müslim'e ait]
8263- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, Allah'ın rızkım genişletmesini ve ömrünü uzatmasını isterse, sıla-i rahm yapsın (akrabasını ziyaret etsin)." [Buhârî]
8264- Tirmizî:
"Büyüklerinizden akrabalarınızı ve akraba ziyaretim öğrenin! Çünkü akraba ziyareti, ailede muhabbeti artırır, malı çoğaltır ve ömrü uzatır."
8265- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sılayı terkeden (akrabadan ilişkisini kesen), cennete giremez."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
8266- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ahiretteki cezası baki kalmak üzere kişiye hemen ceza verdiren şey; dille tecavüz ve akrabadan alakayı kesmektir." [Tirmizî ve Ebû DSvuci|
8267- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisiyle ilgiyi devm ettirdiğinde akraba ile ilgilenmek, gerçek ilgilenme (sıla) değildir; asıl ilgilenmek, akraba kendisinden alakayı kestiği zaman onu ziyaret edip ona ilgi göstermektir." [Buhârî, Ebu Davud ve Tirmizî]
8268- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Benim akrabalarım vardır; kendilerini ziyaret edip ilgilenirim. Onlar ise benimle hiç ilgilenmezler. Kendilerine iyilik yaparım onlar ise bana kötülük yaparlar. Onlara yumuşak davranırım, onlar ise bana sert (cahilce) davranırlar."
"Eğer dediğin gibi isen, galiba onları çok bıktırmışsın. Sen bu durumda olduğun sürece Allah tarafından onlara karşı daima senin yardımcın bulunacaktır." [Müslim]
8269- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gizli değil açık olarak şöyle buyurduğunu duydum:
'Ebû... ailesi -Râvi Muhammed bin Ca'fer'in kitabında Şu'be'den yapılan nakilde burası boş bırakılmış - benim dostlarım (velîlerim) değildir. Benim dostum (velîm) ancak Allah'tır. Bir de salih mü"minlerdir'."
8270- Diğer rivayet:
"Ebû Fülan'ın ailesi."
8271- Dıger rivayet:
"Ne var ki daima canlı tuttuğum akrabalıkları vardır." [Buhârî ve Müslim.|
8272- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Siz içinde kırattan bahsedilecek olan bir ülkeyi fethedeceksiniz." -Diğer rivayette:-Siz içinde kırattan söz edilen Mısır' ı fethedeceksiniz. Siz orasını fethettiğiniz zaman, ahalisi hakkında hayır tavsiyesinde bulunun.' Çünkü onların bir zimmeti ve rahim (hürmet)i vardır. —Ya da şöyle dedi:— Onların bir zimmeti ve dünürlükleri bulunmaktadır. Orada kerpiç kadar yer hakkında iki kişinin tartıştığını görürsen oradan çık!"
Hakikaten de (Ebû Zer) Rabîa ve Abdur-ralıman bin Şurahbil'in yanından geçerken onların kerpiç kadar bir yer hususunda tartıştıklarını gördü ve hemen oradan çıktı. |Müslim]

8273- Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin almadan bir cariyeyi azat etti. Kendi nöbet günü geldiğinde, şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Cariyeyi azat ettiğimi biliyor musun?'
'Bunu sahiden yaptın mı?' 'Evet.'
'Eğer sen onu dayılarına verseydin, daha büyük sevaba girerdin' buyurdu." IBuhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
8274- Selmân bin Amir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yoksulu sadaka vermek (normal) bir sadakadır. Akrabaya sadaka vermek ise: Hem sadaka, hem de sıla-i rahm'dir" [Nesâi]
8275- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
" Ademoğullarının amelleri her cuma ge-
cesi olan perşembe günü akşamı sunulur. Akrabadan ilgisini kesenin ameli ise kabul olunmaz." |Ahmed]
8276- Aişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana komşu hakkında o kadar ısrarlı tavsiyede bulundu ki onu varis kılacağını sandım."
IBuhârî, Müslim, Ebû Düvud ve Tirmizî]
8277- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Ailesinde onun için bir koyun kesildi. Gelince şöyle dedi: 'Yahudi olan komşumuza onun etinden verdiniz mi? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Cibril bana komşuyu o kadar çok tavsiye etti ki, nerdeyse onu bana vâris kılacağım sandım'." |Ebû Dâvud ve lafzıyla Tirmizî]
8278- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e komşusunu şikayet etti. Ona: 'Haydi git, sabret!' buyurdu. Gitti; iki ya da üç kere Resûlullah'a gitti, geldi. Nihayet şöyle buyurdu: 'Haydi git malını yola at!' Gitti, Peygamber'in sallallahu aleyhi ve sellem dediğini yaptı, malını (eşyalarını) yola attı. Gelen giden sordu, o da komşusunun kendisine kötü davrandığını söyledi. Derken herkes ona (komşusuna) lanet etmeye başladılar, beddualar yağdırdılar; 'Allah onu kahretsin!' dediler. Hemen komşusu kendisine geldi ve şöyle dedi: 'Haydi dön, artık benden hoşlanmadığın bir davranış görmiyeceksin'." |Ebû Dâvud]
8279- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Vallahi iman etmemiş olur, vallahi iman etmemiş olur, vallahi iman etmemiş olur." Denildi ki:
"Kim ey Allah'ın Resulü?"
"Komşusunun; kendi kötülüklerinden güven içinde olmadığı kişi" buyurdu.
[Buharı ile Müslim.]
8280- Ebû Şureyh el-Adevî radiyallahu anh'dan:
"Dedesinin bostanında (Abdurrahman) İbn Avf in su arkı vardı. İbn Avf, bu su arkını kendi arazisine daha yakın olan bir tarafa almak istedi.
Bostan sahibi buna mani olmak isteyince, Abdurrahman Ömer'le konuştu. Bunun üzerine Ömer Abdurrahman'm lehine suyun yerinin değiştirilmesine hükmetti." [Mâliki
8281- Ebû Şurayh el-Adevî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimseye zarar vermek doğru olmadığı gibi, zarar gördüğü birine aynı şekilde zararla karşılık vermek de doğru değildir."
[İkisi de Mâlik'e ait.]
8282- Ebû Sırme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Kim (bir müslümana) zarar verirse Allah da ona zarar verir. Her kim de (bir müslü-manla) çekişmeye girerse Allah da onunla çekişmeye girer." [Ebû Dâvud|
Dedim ki: Müellif Bunu Levâhik'da sadece Tirmizî'ye nisbet ederek tahriç elli.
8283- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yanında komşusu aç iken bunu bile bile kendi tok yatan kişi bana iman etmiş sayılmaz." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de ve Bezzâr.]
8284- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Komşunun hakkı, buradan, buradan, buradan, buradan sağlı sollu, önlü arkalı kırk hanedir (Yani kırk haneye kadar komşu sayılır)." [Ebû Ya'lâ zayıf bir isnadla.J
8285- Fadale bin Ubeyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kişi belâlardandır: Kendisine iyilik yaptığın zaman teşekkür etmeyen, kötülük yaptığın zaman bağışlamayan önder. Senden iyilik görürse gizleyen, kötülük görürse de etrafa yayan kötü komşu.
Yanına vardığın zaman sana eziyet eden, yanından uzaklaştığın zaman ise arkandan sana ihanet eden kadın."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kehîr'de]
8286- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Falan kadının çok namaz kıldığından, çok sadaka verdiğinden, çok oruç tuttuğundan, ancak dili ile komşusuna çok eziyet ettiğinden söz ediliyor, ne dersiniz?" Şöyle buyurdu:
"O ateşte olacaktır."
Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Falan kadının az (nafile) oruç tuttuğundan, az namaz kıldığından, süzme peynir gibi şeylerden az sadaka verdiğinden, bununla beraber dili Ue komşularına eziyet vermediğinden söz ediliyor, ne dersiniz?" Şöyle buyurdu: "O cennette olacaktır." [Ahmed ve Bezzâr]

MERHAMET, MİSAFİRPERVERLİK VE ZİYARET
8287- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin."
[Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
8288- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Merhamet sadece şakî (ebedi hüsrana uğrayan) kişiden çekip alınmıştır."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî]
8289- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (torunu) Hasan bin Ali'yi öptü. O sırada yanında Akra' bin Habis bulunmaktaydı. Dedi ki: 'Benim on çocuğum vardır; daha bugüne kadar hiçbirini öpmedim.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bir baktı ve sonra şöyle buyurdu:
'Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz' ." (Buharı, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvutl.]
8290- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir bedevi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: 'Siz çocukları öpüyorsunuz, biz öpmeyiz.' Şöyle buyurdu: 'Allah sizin kalbinizden merhameti çıkartmış ise ben ne yapabilirim ki?'" [Buhârî ile Müslim.]

8291- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, mahlûkatı yarattığı zaman, Arş'm üstünde bulunan kitabına şunu yazdı: 'Rahmetim, gazabımı geçmiştir'."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
8292- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın yüz rahmeti vardır; ondan bir tanesini yeryüzüne indirmiştir ki cinler, insanlar, hayvanlar ve zararlı sürüngenler aralarında onun sayesinde birbirlerine şefkat gösterip merhametledirler. Yabani hayvanlar onunla yavrularına şefkat gösterirler. Geride kalan doksandokuz rahmetini kıyamet gününe ertelemiştir ki âhirette kullarına onunla muamele edecektir."
8293- Diğer rivayet:
"Eğer kâfir Allah katındaki tüm rahmetlerden haberdar olsa, asla cennetten umudunu kesmez. Eğer mümin, Allah katındaki azabın tümünü bilse kesinlikle cehennemden emin olamaz." [İkisi de Buhârî, Müslim ve Tirmizî'ye aittir]
8294- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e esirler getirildi. Esirler arasında memeleri sütle dolmuş bir kadın geldi, esirler arasında bulduğu bir çocuğu kapıp bağrına başlı ve onu doya doya emzirmeye koyuldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
'Ne dersiniz bu kadın bu çocuğunu ateşe atar mı?'
'Hayır vallahi atamaz' dediklerinde, şöyle buyurdu: 'Allah'ın kullarına olan şefkati, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha çoktur' ." [Buharî ve Müslim.]
8295- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam yolda yürürken susadı, bir kuyu buldu, içine inip su içti. Yukarıya çıktığı zaman dilini çıkarıp susuzluktan toprak yalamakta olan bir köpek gördü. Adam: 'Zavallı hayvan tıpkı benim gibi susamış' dedi ve derhal kuyuya indi ayağındaki pabucunu çıkartıp içine su doldurdu, ağzına alıp yukarıya çıkardı ve köpeğe içirdi. Allah onun bu hareketinden memnun kalıp bağışladı." Dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bizim için hayvanlara yaptığımız iyilikler) hakkında ecir var mıdır?"
"Her canlı varlık için vardır elbet" buyurdu.
8296- Diğer rivayet:
"Günahkâr bir kadın sıcak bir günde dilini dışarı çıkartmış susuzluktan, solumakta olan bir köpek gördü. Hemen mestini çıkararak ona su çekip içirdi. Bu sebeple Allah onu bağışladı." [Mâlik, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
8297- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın bir kedi yüzünden cehenneme girdi. Çünkü o, kediyi eve hapsetmiş, ayrıca onun yerin haşaratından yememesi için ne onu serbest bırakmış ve ne de ona yiyecek bir şey vermişti." [Buhârî ile Müslim.]
8298- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
"Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni terkisine aldı, kulağıma kimseye söylememi tenbih ederek bir su- söyledi. Def-i hacet için gizlenmek üzere en çok sevdiği yer ya sığınılacak bir yer idi ya da hurma ağaçlarının arkası idi. Bir seferinde Ensâr'dan bir adamın bahçesine girdi. Baktı ki orada bir deve var. Deve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i görünce, inledi ve gözleri dolu dolu oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen yanma varıp göz yaşlarını sildi. Hayvan sakinleşli. Şöyle buyurdu: 'Bu devenin sahibi kimdir?' Ensâr'dan bir delikanlı gelip 'Benim ey Allah'ın Resulü!' dedi.
'Allah'ın seni kemlisine sahip kıldığı bu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun; senin kendisini aç bıraktığını ve fazla çalıştırıp yorduğunu bana şikayet ediyor' buyurdu." [Ebû Dâvud]
8299- Sehl bin Hanzeliyye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (açlıktan) sırlı karnına bitişmiş bir devenin yanından geçti. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Bu dilsiz hayvanların hakkında Allah'tan korkun! Onlara besili olarak binin ve etini de besili olarak yeyin!'" |Ebû Dâvud]
8300- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hayvanlarınızın sırtlarını minberler edinmeyin! Çünkü Allah onları sadece ulaşılması güç olan yerlere sizleri ulaştırmaları için emrinize vermiştir. Arzı da sizin için yaratmıştır. On'un (yer) üzerinde işinizi görün!" |Ebû Dâvud]
8301- Abdurrahman bin Abdillah (b. Mes'ûd)'dan, o da babasından:
"Bir yolculukta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Bir işi İçin biraz uzaklaştı. Derken beraberinde iki yavrusu bulunan bir kırmızı başlı kaya kuşu gördük. Hemen yavrularını aldık, biraz sonra (ana) kuş geldi ve üzerimizde dolaşmaya başladı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelince: 'Bu kuşu, yavrularını almak suretiyle kim üzdü? Derhal yavrularını geri verin!' dedi.
Bir ara karıncaların yuvasını yaktığımızı görünce, şöyle buyurdu:
'Bunu kim yaktı?'
'Biz yaktık'dedik.
'Ateşle azap etmek, ancak ateşin Rabbine yaraşır' buyurdu." [Ebû Dâvud]
8302- Âmir er-Râm radiyallahu anh'dan:
"Biz ülkemizdeydik, bir de baktık ki sancak ve bayraklar dikilmiş. Dedim ki:
'Nedir bu (bayraklar)?'
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sancağıdır' dediler. Onun yanma vardım, bir ağacın altında kendisine serilmiş bir giyecek üzerine oturduğunu ve ashabının da toplanıp önünde oturduklarını gördüm. Rahatsızlık ve hastalıklardan bahsediyordu. Buyurdu ki:
'Bir mü'min hastalanıp da sonra Allah kendisine afiyet verip iyileştirirse, o hastalığı
günahları için bir keffâret olur. İlerisi için de bir ibret ve öğüt olur.
Münafık hastalandığı zaman, sahibinin bağlayıp da sonra salıverdiği devesi gibi olur. Neden bağlandıklarını ve niçin salıverildiklerini bilemezler.'
Bir adam dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Vallahi ben hiç hastalanmadım. Hastalık da nedir?'
'Kalk sen bizden değilsin!' buyurdu.
Biz onun yanındayken, üzerinde bir elbise ve koltuğunun altında bir şey sarılmış halde bir adam çıkageldi ve şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Seni görünce, yola koyuldum. Bir ağacın yanından geçerken, kuş yavrularının seslerini duydum. Onları alıp giysime koydum. Annesi geldi (ver yavrularımı der gibi) başımın üstünde dolaşmaya başladı. Ben de giysimi açıp ona yavrularını gösterince, ana kuş gelip yavrularının üzerine düştü; onu da onlarla beraber sarıverdim. İşte onlar buradalar.'
'Bırak onları!' emrini verdi ve ben de emrini yerine getirdim. Anneleri yanlarından hiç ayrılmadı. Şöyle buyurdu: "Yavrulara karsı annesinin merhametine şaşıyorsunuz değil mi?'
'Evet' dediler.
'İşte Allah, kullarına, bu kuşun yavrularına karşı gösterdiği şefkattân daha fazla şefkat gösterir. Haydi bunları götür, anneleri

ile birlikte aldığın yere koy!' buyurdu. Adam da onları götürüp aldığı yere koydu."
[Bunlar, Ebû Davud'a ait]
8303- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir karınca, peygamberlerden birini ısırdı. Bunun üzerine karınca yuvalarının yakılmasını emretti ve yakıldı. Allah bunun üzerine şunu vahyetti: 'Seni bir karınca ısırdı diye Allah' t teşbih eden ümmetlerden bir ümmeti yaktın'." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.)
8304- Ebû Kerime radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir gece misafir etmek, her müslümanın. üzerine vâcipdir. Kim (bir ev sahibinin) avlusunda sabahlarsa, ağırlanma masrafı (ev sahibi) üzerine bir borç olur. (Misafir) dilerse o hakkını alır, dilerse bırakır (almaz)."
8305- Diğer rivayet:
"Bir adam bir cemaate misafir olup da o misafir ağırlanmaktan mahrum bırakılırsa, ona yardım etmek her müslüman üzerine vacip olur. (Ağırlanma masrafı) onların ekininden ve malından misafirin hakkı olarak alınır." [Ebu Davud]
8306- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan, dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Biz (sefer sırasında) bir kavme uğruyoruz, bizi ne misafir ediyorlar ve ne de bize bir şey veriyorlar. Onlardaki hakkımız nedir? Yahut onlardan bir şey almı-yacak mıyız?" Şöyle buyurdu:
"Eğer mahrum bırakılıp da onlardan zorla almak mecburiyetinde kalırsanız, alın!"
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizi]
Ve dedi ki: Ömer de böyle emrederdi.
Bu hadisin mânâsı şudur: Onlar, savaşa çıktıklarında bir kavme uğrarlar ve para karşılığında satın alacak yemek bulamazlardı. Nitekim bu hadis, bir rivayette bu şekilde açıklanmış olarak gelmiştir.
8307- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Birine uğruyorum, ne beni misafir ediyor ve ne de bana ikramda bulunuyor. Aynı kişi bana uğrarsa ben de ona karşı aynı şekilde davranayım mı?"
"Hayır. Aksine onu misafir et!" buyurdu.
[Daha uzun bir metinle Tirmizî.]
8308- Ebû Şurayh al-Adevî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu, kulaklarım duydu, gözlerim gördü ve kalbim de ezberledi:
'Allah ve âhiret gününe inanan kişi, misafirine hediyesini ikram etsin.'
'Hediyesi nedir ey Allah'ın Resulü?' diye sordular. Şöyle buyurdu:
'Bir gün ve gecesidir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadaka sayılır. Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, ya hayrı söylesin ya da sükût eylesin'."
8309- Diğer rivayet:
"Bir müslümanın, müslüman kardeşinin yanında onu günaha sokuncaya kadar kalması helâl olmaz."
"Günaha sokmak nasıl olur ey Allah'ın Resulü?" diye sordular; şöyle buyurdu: "Kendisine ikram edecek bir şeyi bulunmadığı halde onun (ev sahibinin) yanında kalması."
[Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
8310- Şakîk bin Seleme radiyallahu anh'dan:
"Ben bir arkadaşımla Selmân el-Farisî'nin yanına girdim. Selmân dedi ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seüem eğer tekellüfü ya-saklamasaydı size tekellüfte bulunurdum.' Sonra su ile tuz getirdi. Arkadaşım dedi ki:
'Ah tuzun yanında bir de kekik otu olsaydı! ' Hemen Selmân matarasını gönderip rehin bıraktı ve karşılığında kekik otu getirtti. Yedikten sonra arkadaşım şöyle dedi: 'Verdiği rızka karşı bize kanaat ettiren Allah'a hamd olsun!' Bunun üzerine Selmân şöyle dedi:
'Eğer Allah'ın sana verdiği rızka kanaat etseydin, bizim mataramız rehin bırakılmazdı'." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
8311- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz müslüman kardeşinin yanına girdiği zaman, eğer yemeğinden yedirirse, yesin, ondan bir şey istemesin. Suyundan içirirse içsin, ondan istemesin."
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ leyyin bir isnadla]
8312- Abdullah bin Kays radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ensâr'ı hem özel ve hem de genel olarak sık sık ziyaret ederdi. Özel olarak ziyaret ettiği zaman kişinin evine giderdi; genel ziyaret ettiği zaman mescide gider onları orada görüp ziyaret ederdi."
[Ahmed ismi belirtilmeyen bir râvi kanalıyla.]
8313- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman kul, sırf Allah rızası için müslüman kardeşini ziyaret ederse, mutlaka gökten ona biri şöyle seslenir: 'Güzel bir davranışta bulundun. Cennet de artık sana helâl olmuştur. Allah da muhakkak Arş'inin melekû-tünda şöyle buyurur:
'Kulum benim için ziyaret etti. Sırf benim için ağırlandı. Cennetten başkasıyla o razı edilemez (zira cenneti hak etmiştir).'
[Bezzâr ve Ebû Ya'lâ.]

TAHRİC

==========

8206-8207- Bu hadisi Buhârî (edeb 2, VII, 69) ve Müslim (birr 1-4, s. 1974), Ebû Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8208- Bu hadisi Ebû Dâvud (5140), Muh. b. İsâ ani'l-Hâris b. Murre an Küleyb b. Menfea an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
8209- Bu hadisi Ebû Dâvud (3530), Muh. b. el-Minhâl an Yezîd b. Zurey' an Habîb el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
8210- Bu hadisi Müslim (birr 9-10, s. 1978), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8211- Bu hadisi Müslim (ıtk 25, s. 1148), Ebû Dâvud (5137), Tirmizî (1906) ve İbn Mâce (no. 3659), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8212- Bu hadisi Tirmizî (1899), iki isnâd ile Şu'be an Ya'lâ b. Atâ an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti. Sahîh olan tarikin İbn Amr'ın sözü olduğunu söyledi.
8213-8214- İlk rivayeti Buhârî (edeb 3, VII, 69; cihâd 138, IV, 18), Müslim (birr 5-6, s. 1975), Ebû Dâvud (2529), Tirmizî (1671) ve Nesâî (cihâd 5, VI, 10), Habîb b. e. Sâbit an Ebî'l-Abbâs an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci rivayeti Ebû Dâvud (2528), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Atâ b. es-Sâib an ebîhî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
8215- Bu hadisi Nesâî (cihâd 6, VI, 11), Abdülvehhâb b. Abdilhakem an Haccâc an İbn Cüreyc an Muh. b. Talha b. Abdillah b. Abdirrahman an ebîhî Talha an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
8216- Bu hadisi Ebû Dâvud (5138) Tirmizî (1189) ve İbn Mâce (2088), İbn e. Zi'b ani'l-Hâris b. Abdirrahman an Hamza b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8217- Bu hadisi Tirmizî (1900), İbn e. Ömer an Süfyân b. Uyeyne an Atâ b. es-Sâib an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "sahîh" hükmü verdi.
8218- Bu hadisi Buhârî (hibe 29/2, III, 142; edeb 8/1, VII, 71), Müslim (zekât 49-50, s. 696) ve Ebû Dâvud (1668), Hişâm b. Urve an ebîhî an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8219- Bu hadisi Tirmizî'deki yerini bulamadım. Bunu Sahîh'inde İbn Hibbân ve el-Hâkîm tahrîc ettiler (Tergîb III, 323).
8220- Bu hadisi Ebû Dâvud (5142), Abdullah b. İdrîs an Abdirrahman b. Sül. an Üseyd b. Ali b. Ubeyd mevlâ Benî Sâide an ebîhî an Ebî Üseyd senedi ile tahrîc etti.
8221- Bu hadisi Müslim (birr 11-3, s. 1979), Ebû Dâvud (5143) ve Tirmizî (1904), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8222- Bu hadisi Ebû Dâvud (5145), Ah. b. Saîd el-Hemdânî an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ömer b. es-Sâib senedi ile tahrîc etti.
8223- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 102, s. 1907), Ebû Kureyb an Ebî Usâme an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
8227- Râvilerinden Zeyd b. Fâid ihtilâflı bir râvidir. Ebû Ya'lâ'nın diğer râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 137).
8228- Râvilerinden Alî b. Saîd b. Beşîr hadiste "leyyin=gevşek"tir. İbn Dakîk el-İd, onun tevsik olunduğunu söylemiştir. Ayrıca Muh. b. Urve'yi tanımadığını söyleyen Heysemî diğer râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 137).
8229- Râvileri güvenilir kimselerdir. Hatta Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 138).
8230- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 146).
8231- Bu hadisi Buhârî (zekât 10/4, II, 114-5; edeb 18/2, VII, 74), Müslim (birr 147, s. 2027) ve Tirmizî (1916), ez-Zührî an Abdillah b. e. Bekr b. Amr b. Hazm an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8232- Bu hadisi İbn Mâce (3667), İbn e. Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an Mûsâ b. Uleyy an ebîhî an Surâka senedi ile tahrîc etti.
Sindî diyor ki: "Râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Ancak Uleyy b. Rebâh, Surâka'yı işitmemiştir.
8233- Bu hadisi Müslim (birr 149, s. 2027-8) ve Tirmizî (1914), Muh. b. Abdilazîz er- Râsibî an (Ebî Bekr b.) Ubeydillah b. Enes an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8234- Bu hadisi Ebû Dâvud (5147-8) ve Tirmizî (1916), Süheyl b. e. Sâlih an Saîd b. Abdirrahman b. Mükmil an Eyyûb b. Beşîr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8235- Bu hadisi Ebû Dâvud (5146), Ebû Muâviye an Ebî Mâlik el-Eşcaî an İbn Hudeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8236- Bu hadisi Ebû Dâvud (5149), Müsedded an Yezîd b. Zurey' ani'n-Nehhâs b. Kahm an Şeddâd Ebî Ammâr an Avf senedi ile tahrîc etti.
8237- Bu hadisi Tirmizî (1910), İbn e. Ömer an Süfyân an İbr. b. Meysere an İbn e. Süveyd an Ömer b. Abdilazîz an Havle senedi ile tahrîc etti ve isnâdının garâbetine dikkati çekti.
8238- Bu hadisi Tirmizî (1952), Nasr b. Alî an Âmir b. e. Âmir an Eyyûb b. Mûsâ b. Amr b. Saîd b. el-Âs an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve "garîbtir, bence isnâdı mürseldir" dedi.
8239- Bu hadisi Tirmizî (3895), Muh. b. Yahyâ an Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi ve kimi râvilerce Urve'nin mürseli olarak ta rivayet olunduğunu söyledi.
8240- Bu hadisi Buhârî (edeb 24, VII, 76), Ebû Dâvud (5150) ve Tirmizî (1918), Abdülazîz b. e. Hâzım an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8241- Bu hadisi Tirmizî (1917), Saîd b. Ya'k?b ani'l-Mu'temir b. Sül. an ebîhî an Haneş an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve Haneş'in zayıf bir râvi olduğunu söyledi.
8242- Bu hadisi Ahmed (II, 263, 387), Hammâd b. Seleme an Ebî İmrân el-Cevnî (an raculin) en Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri, Sahîh ricâlindendir (Tergîb III, 349)
8243- Bu hadisi İbn Mâce (3679), Alî b. Muh. an Yahyâ b. Âdem an İbni'l-Mübârek an Saîd b. e. Eyyûb an Yahyâ b. Sül. an Zeyd b. e. Attâb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Yahyâ b. Süleymân sebebiyle isnâdında zaaf vardır.
8244- Râvilerinden el-Hasan b. Vâsıl, kötü ezberi nedeniyle zayıftır. Bu nedenle rivayetleri hasen telakki edilmiştir (Mecma' VIII, 160). Tergîb'de (III, 348) Münzirî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
8245-8247- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 28, III, 106), Mâlik (salâtu'l-cemâat 6, s. 131), Müslim (birr 127, s. 2021; imâret 164, s. 1521) ve Tirmizî (1958), ilk rivâyeti Mâlik an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (birr 128), ikinci rivayeti Şeybân ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarikiyle;
Üçüncü lafzı Ebû Dâvud (5245), ësâ b. Hammâd ani'l-Leys an Muh. b. Aclân an Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8248- Bu hadisi Müslim (mesâcid 57, s. 390), Mehdî b. Meymûn an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Yahyâ b. Ukayl an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8249- Bu hadisi Buhârî (edeb 25/2, 26, VII, 76-7), Müslim (zühd 41, s. 2286), Tirmizî (1969) ve Nesâî (zekât 78, V, 86-7), Mâlik an Sevr b. Zeyd an Ebî'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (edeb 25/1) ve Tirmizî (1969), Mâlik an Safvân b. Süleym asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8250- Bu hadisi Buhârî (hibe 35/4, III, 144-5) ve Ebû Dâvud (1683), el-Evzâî an Hassân b. Atiyye an Ebî Kebşe es-Sel?lî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8251- Bu hadisi Buhârî (zekât 30, II, 121; edeb 33/2, VII, 79) ve Müslim (zekât 55, s. 699), Şu'be an Saîd b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8252- Bu hadisi Buhârî (cihâd 72, III, 224; 128, IV, 15; sulh 11, III, 170-1) ve Müslim (zekât 56, s. 699), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8253-8255- Bu hadisi Buhârî (buyû' 100/4, III, 39; zekât 24, II, 119; edeb 16, VII, 73-4) ve Müslim (îmân 194-6, s. 113-4), Urve an Hakîm b. Hizâm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8256- Bu hadisi Müslim (îmân 365, s. 196), İbn e. Şeybe an Hafs b. Gıyâs an Dâvud ani'ş-Şa'bî an Mesr?k an Âişe senedi ile tahrîc etti.
8257- Bu hadisi Buhârî (edeb 33/1, VII, 79) ve Tirmizî (1970), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile rivayet ettiler.
8258- Bu hadisi Müslim (zekât 73-4, s. 707), el-A'rec ve Ebû Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8259- Bu hadisi Ebû Dâvud (1694) ve Tirmizî (1907), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Abdirrahman b. Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "sahîh" hükmü verdi.
8260- Bu hadisi Buhârî (edeb 13/2, VII, 73), Hâlid b. Mahled an Sül. an Abdillah b. Dînâr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8261- Bu rivayeti Buhârî (edeb 13/1, VII, 72-3), ve Müslim (birr 16, s. 1980-1), Muâviye b. e. Müzerrid an Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8262- Bu hadisi Buhârî (13/3, VII, 73) ve Müslim (birr 17, s. 1981), Muâviye b. e. Müzerrid an Yezîd b. R?mân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8263- Bu hadisi Buhârî (edeb 12/1, VII, 72), İbr. b. el-Münzir an Muh. b. Ma'n an ebîhî an Saîd b. e. Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8264- Bu hadisi Tirmizî (1979), Ah. b. Muh. an İbni'l-Mübârek an Abdilmelik b. ësâ an Yezîd mevla'l-Münbeis an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
8265- Bu hadisi Buhârî (edeb 11, VII, 72), Müslim (birr 18-9, s. 1981), Ebû Dâvud (1696) ve Tirmizî (1909), ez-Zührî an Muh. b. Cübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8266- Bu hadisi Ebû Dâvud (4902) ve Tirmizî (2511), Uyeyne b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Bekre senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8267- Bu hadisi Buhârî (edeb 15, VII, 73), Ebû Dâvud (1697) ve Tirmizî (1908), es-Sevrî ani'l-A'meş ve'l-Hasan b. Amr ve Fıtr an Mü'câhid an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

8268- Bu hadisi Müslim (birr 22, s. 1982), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8269-8271- Bu hadisi Buhârî (edeb 14, VII, 73) ve Müslim (îmân 366, s. 197), Kays b. e. Hâzım an Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8272- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 227, s. 1970), Vehb b. Cerîr an ebîhî an Harmale el-Mısrî an Abdirrahman b. Şemâse an Ebî Basre an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8273- Bu hadisi Buhârî (hibe 15/3, III, 135), Müslim (zekât 44, s. 694) ve Ebû Dâvud (1690), Kureyb mevlâ İbn Abbâs ve Sül. b. Yesâr an Meymûne (ayrı ayrı) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8274- Bu hadisi Nesâî (zekât 82, V, 92), Muh. b. Abdila'lâ an Hâlid an İbn Avn an Hafsa an Ümmi'r-Râib an Selmân senedi ile tahrîc etti.
8275- Bu hadisi Ahmed (II, 483-4), Yûnus b. Muh. ani'l-Hazrec b. Osmân es-Sa'dî an Ebî Eyyûb mevlâ Osmân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8276- Bu hadisi Buhârî (edeb 28, VII, 78), Müslim (birr 140, s. 2025), Ebû Dâvud (5151) ve Tirmizî (1942), Yahyâ b. Saîd an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8277- Bu hadisi Ebû Dâvud (5152) ve Tirmizî (1942), Süfyân b. Uyeyne an Beşîr Ebî İsmâil an Mücâhid an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8278- Bu hadisi Ebû Dâvud (5153), er-Rebî' b. Nâfi' an Sül. b. Hayyân an Muh. b. Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8279- Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (edeb 2n, VII, 78) ve Müslim (îmân 73, s. 68), (ayrı ayrı) Abdurrahman b. Ya'k?b ve Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8280- Bu hadisi Mâlik (akdiye 34, s. 746), an Amr b. Yahyâ el-Mâzinî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8281- Bu hadisi Mâlik (akdiye 31, s. 745), an Amr b. Yahyâ el-Mâzinî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
İbn Mâce, bunu Ubâde b. es-Sâmit'ten rivayetle vasletmiştir.
8282- Bu hadisi Ebû Dâvud (3635) ve Tirmizî (1940), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Hibbân an Lu'lu' an Ebî Sırma senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
8283- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' VIII, 169).
8284- Bu hadisin râvilerinden Muh. b. Câmi' el-Attâr zayıftır (Mecma' VIII, 168).
8285- Râvilerinden Muh. b. Usâm b. Yezîd'i İbn e. Hâtim zikretti ve hakkında ne cerh, ne de tevsîk zikretmedi. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 168).
8286- Bu hadisi Ahmed (II, 440), el-A'meş an ebî Yahyâ mevlâ Ca'de an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8287- Bu hadisi Ebû Dâvud (4941) ve Tirmizî (1924), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ebî Kâbûs an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
8288- Bu hadisi Ebû Dâvud (4942) ve Tirmizî (1923), Şu'be an Mansûr an Ebî Osmân mevlâ'l Muğîre b. Şu'be an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
8289- Bu hadisi Buhârî (edeb 18/4, VII, 75), Müslim (fadâil 65, s. 1808-9), Ebû Dâvud (5218) ve Tirmizî (1911), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8290- Bu hadisi Buhârî (edeb 18/5, VII, 75) ve Müslim (fadâil 64, s. 1808), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8291- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 1/4, IV, 73; tevhîd 15, VIII, 171; 22/5, VIII, 176; 28/1, VIII, 187-8; 55/1, VIII, 216), Müslim (tevbe 14-6, s. 2107-8) ve Tirmizî (3543), (ayrı ayrı olmak üzere), el-A'rec, Ebû Sâlih, Ebû Râfî, Aclân ve Atâ bin Mînâ' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8292- Bu hadisi Buhârî (edeb 19, VII, 75; rikâk 19, VII, 183), Müslim (tevbe 17-9, s. 2108), Tirmizî (3541), (ayrı ayrı), Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd el-Makburî, el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî ve Atâ b. e. Rebâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8293- Bu rivayeti Müslim (tevbe 23, s. 2109) ve Tirmizî (3542), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8294- Bu hadisi Buhârî (edeb 18/6, VIII, 75) ve Müslim (tevbe 22, s. 2109), İbn e. Meryem an Ebî Gassân an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8295- Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 23, s. 929), Buhârî (vudû' 33/5, I, 51; Şurb 9/1, III, 77; mazâlim 23, III, 103; edeb 27/2, VII, 77), Müslim (selâm 153, s. 1761) ve Ebû Dâvud (2550), Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8296- Bu rivayeti Müslim (selâm 154-5, s. 1761), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8297- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 16/6, IV, 100 şürb 9/3, III, 77) ve Müslim (birr 133-4, s. 2022), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8298- Bu hadisi Ebû Dâvud (2549), Mûsâ b. İsm. an Mehdî an İbn e. Ya'k?b ani'l-Hasan b. Sa'd mevlâ'l-Hasan b. Ali an Abdillah b. Ca'fer senedi ile tahrîc etti.
8299- Bu hadisi Ebû Dâvud (2548), en-Nüfeylî an Miskîn b. Bükeyr an Muh. b. Muhâcir an Rabîa b. Yezîd an Ebî Kebşe an Sehl senedi ile tahrîc etti.
8300- Bu hadisi Ebû Dâvud (2567), Abdülvehhâb b. Necde an İbn Ayyâş an Yahyâ b. e. Ömer eş-Şeybânî an İbn e. Meryem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
8301- Bu hadisi Ebû Dâvud (2675, 5268), Mahb?b b. Mûsâ an Ebî İshâk el-Fezârî an Ebî İshâk eş-Şeybânî ani'l-Hasan b. Sa'd an Abdirrahman b. Abdillah an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
8302- Bu hadisi Ebû Dâvud (3089), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ebî Manz?r an ammihî an Âmir senedi ile tahrîc etti.
8303- Bu hadisi Buhârî (cihâd 153, IV, 22), Müslim (selâm 148-50, s. 1759), Ebû Dâvud (5265) ve Nesâî (sayd 38, VII, 210-11), Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, el-A'rec ve Hemmâm b. Münebbih (ayrı ayrı) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8304- Bu hadisi Ebû Dâvud (3750), Ebû Avâne an Mansûr ani'ş-Şa'bî an Ebî Kerîme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
8305- Bu rivayeti de Ebû Dâvud (3751), Müsedded an Yahyâ an Şu'be an Ebî'l-C?dî an Saîd b. ebî'l-Muhâcir ani Ebî Kerîme senedi ile tahrîc etti.
8306- Bu hadisi Buhârî (mazâlim 18/2, III, 102; edeb 85/4, VII, 104), Müslim (lukata 17, s. 1353), Ebû Dâvud (3752) ve Tirmizî (1589), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8307- Bu hadisi Tirmizî'de bulamadım.
8308-8309- Bu hadisi Buhârî (edeb 85/1, VII, 103-4; 31/2, VII, 79; rikâk 23/3, VII, 184), Mâlik (sıfatu'n-Nebî 22, s. 929), Müslim (lukata 14-6, s. 1352-3), Ebû Dâvud (3748) ve Tirmizî (1967-8), Saîd el-Makburî an Ebî Şureyh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
8310- Güvenilir bir râvi olan Muh. b. Mansûr et-T?sî hariç diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 179).
8311- Bu hadisi Ahmed (II, 399), Hüseyn b. Muh. an Müslim b. Hâlid an Zeyd b. Eslem an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Müslim ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 180).
8312- Bu hadisi Ahmed (IV, 398), Affân an Hemmâm an raculin mine'l-Ensâr an Ebî Bekr b. e. Mûsâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Bütün râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 173).
8313- Ebû Ya'lâ'nın güvenilir bir râvi olan Meymûn b. Aclân dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 173).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SİYER VE MAGAZI BAHSİ

Peygamber'in (s.a.v.) soyunun yüceliği, peygamberlerin soyu ve isimleri 242
Peygamber'in (s.a.v.) doğumu, süt emmesi, göğsünün yanlışı ve büyümesi.....246
Vahyin başlangıcı ve iniş şekli.....252
Peygamber'in (s.a.v.) tebliğde kavminden gelen eza ve cefaya karşı gösterdiği tahammül ve putları kırması.....255
Habeşistan'a hicret.....260
Peygamber'in (s.a.v.) Taife gidişi, kendisini kabilelere sunuşu ve birinci Akabe.....264
İkinci ve üçüncü Akabe hakkında.....266
Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicreti.....271
Peygamber'in (s.a.v.) savaşlarının sayısı ve Bedir'den önce olanlar.....284
Bedir Savaşı.....286
Bedir Savaşı'na katılanlardan Sahih-i Buharî'de ismi zikredilenler.....299
Bunların dışında Mecma'uz Zevaid'de zikredilenler.....299
Nadiroğullanyla yapılan savaş, Medine yahudilerinin çıkarılması, Ka'b b. el-Eşref'in ve Ebû Rafi'nin Öldürülmeleri 305
Uhud Savaşı
Uhud şehidlerinden Mecma'uz Zevaid'de isimleri geçenler.....320
Recî' Gazvesi, Bi'r-i Maûne Gazvesi ve Fezâre Gazvesi.....321
Hendek Savaşı, Benû Kurayza Gazvesi.....326
Zâtu'r-rikâ', Benû'l-Mustalik ve Enmâr gazveleri.....332
Hudeybiye Gazvesi.....333
Zû karad, Hayber gazveleri ve Umretu'1-Kadâ.....346
Şam topraklarından olan Mu'te Gazvesi ve Usâme b. Zeyd'in Cüheyne kabilesinin Huraka boyuna gönerilişi.....351
Fetih Gazvesi.....355
Huneyn Gazvesi.....363
Huneyn'de şehid olanlardan Mecma'uz Zevaid'de yer alanlar.....371
Evtâs Gazvesi ve Taif Gazvesi.....372
Hâlid bin el-Velid'in Benû Cezîme'ye gönderilişi, Abdullah bin Huzâfe es-Sehmî'nin ve Alkame bin Mücezziz el-Müdlicî'nin seriyyesi.....374
Ebû Musa ile Muaz bin Cebel'in Yemen'e gönderilmesi, Ali ile Hâlid'in Yemen'e gönderilmeleri; bu ikisi de Veda Haccı'ndan önce idi.....375
Zû'l-Halasa, Zalu's-Selâsil ve Tebûk gazveleri.....377
Benû'l-Mülewah, Raiyyetu's-Süheymî ve diğerlerinin seriyyeleri.....380
Dinden dönenlerle yapılan savaş.....384
TAHRİC

PEYGAMBER (S.A.V)'İN SOYUNUN YÜCELİĞİ, PEYGAMBERLİĞİNİN SOYU VE İSİMLERİ

6348- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ben, Ademoğullarmin asır asır geçen en güzel asırlarından birinde gönderildim. Asırlar asırları kovaladı, nihayet benim içinde bulunduğum asır gelip çattı." |Buhârî|
6349- Vasile radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, İsmaîloğullarmdan Kinâne'yi seçti. Kinâne'den de Kureyş'i seçti. Ku-reys'ten de Hâşimoğullarım seçti. Haşimo-ğullarından da beni seçti." |Müslim ve Tirmizî.l
6350- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kureyş oturup, kendi aralarında soyluluklarından söz ettiler. Seni de süprüntü yerde (biten) hurma ağacına benzettiler." Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Allah yaratıkları yarattı. Beni de (bu yaratıkların) en hayırlı fırkaları (insanlar) içinde kıldı. Sonra o iki fırkanın en hayırlısından kıldı. Sonra kabileleri seçti (yarattı): beni en hayırlı kabilede kıldı. Sonra evleri (aileleri) seçti, beni en iyi evde (Hâşimoğullarında) kıldı. Böylece ben şahıs olarak en hayırlı bir şahıs, aile olarak da en hayırlı aile oldum."
[TirmİzÎj
6351- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ma'd bin Adnan'ın çocukları kırk adama ulaşınca, Musa'nın askerlerine dalıp, yağmaladılar. Bunun üzerine Musa onlara karşı beddua etti ve dedi ki: 'Ya Rabbi! Bunlar Ma'd'in çocuklarıdır, orduma saldırdılar.' Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: 'Onlara beddua etme! içlerinden ümmî, uyarıcı ve müjdeci bir peygamber seçilecektir. İçlerinden esirgenmiş bir ümmet, Vmmet-i Mu-hammed gelecektir ki Allah'ın kendilerine vereceği pek az rızka razı olacaklar. Allah da onların pek az ameline razı olacaktır. Onların peygamberi, Muhammed bin Abdillah bin Ab-dil-Muttalib'dir. Şekl-i şemailinde mütevazi, sükûtunda ise özün özü. Konuştuğu zaman hikmetle konuşacak. Onu ben milletinin en hayırlısı olan Kureyş'ten onların da en seçkinlerinden çıkartacağım. O ve ümmeti hayır-dan intikal ede ede yine hayırda (en iyide) istikrar edecektir'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir îsnadla.|
6355- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben seni övmek istiyorum."
Şöyle buyurdu:
"Haydi öyleyse, Allah ağzına sağlık ihsan etsin!"
Bunun üzerine şu şiiri inşâd etti:
"Önce gölgelerde ve yaprağın sallandığı güzel bir yerde idin.
Sonra beldelere düşüp indin, orada sen ne bir beşer, ne bir çiğnem et ve ne de bir kan pıhtısı idin.
Belki sen gemiye binen bir nutfe idin. Ehli boğulurken sen bir kartalın kanadına yapışmıştın. Alem asır be asır intikal edip dururken; sen de sulbden sulbe intikal etmiştin.
Görkemli evin yükseklerden gelme muhteşem bir aile idi.

Doğduğunda yeryüzü aydınlandı. Nurunla ufuklar nurlandı.
Biz o ışıkta, o nurda ve o dosdoğru yolda âdeta yanıp tutuşuyorduk."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
6356- Rakîka bint Ebî Sayfî radiyallahu anhâ'dan:
"O, Abdulmuttalib'in ikizi idi. Dedi ki: Kureyş aidi ardma kıtlık çekti. Hayvanların memeleri kurudu, kemikleri inceldi.
Bir gece uyurken şunu işittim: 'Ey Kureyş topluluğu! Gönderilecek olan Peygamberin doğumu yaklaşmıştır. Onun doğuşu çok hayâlı ve verimli olacaktır. İçinizdeki adamlara dikkat edin, bakın! O, orta boylu, İri kemikli, beyaz buğday renkli, iri gözlü, güzel yanaklı (olacaktır)! Onun iftihar etme hakkı vardır. Kendisine kızılacaktır, ancak susıılacaktır. O ve çocukları, her batından (boydan) bir adam da kendisine refakat etmek üzere aşağı insinler. Hacer-i Esved'i selâmlasınlar. Sonra Ebû Kubeys dağına çıksınlar. O adam dua etsin, cemaat de âmin desin!' Sabah olunca rüyasını anlattı. Baktılar bu niteliği aradılar bana anlatılan vasıfları, Abdulmutlalib el-Hamd'da buldular. Sonra her balından bir adam ona geldi. Gidip Hacer-i Esved'i istilâm ettiler. Sonra Ebû Kubeys dağına çıktılar. Cemaat etrafın-
da toplandı. Beraberinde yeni gelişmekte olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de vardı.
Ellerini kaldırıp şöyle dua etti: 'Ey üzüntü ve kederleri gideren ulu A ilahım! Sen alimsin, (öğretilen) değilsin. Cimri olmayan taleb mercii de sensin. Bunlar senin erkek ve kadın kullarındır. Hareminin etrafında senden niyaz ediyorlar, Sıkıntı ve kıtlıklar, develerini ve koyunlarını mahvetti. Bize bolca ve doyurucu şarıl şarıl yağan bir yağmur ver!'
Kâ'be'nin Rabbi hakkı için, daha oradan ayrılmadan gök yarıldı; vadileri dolduran bolca bir yağmur boşandı.
Rakîka şu şiiri terennüm etti:
'Övülen Şeybe'nin yüzü suyu hürmetine Allah, ülkemize yağmur yağdırdı.
Ne yapacağımızı bilemedik, yağmur her tarafı suya boğdu.
Sular bollaştı, ağaçlar ve hayvanlar bayram yaptı.
Bu, ulu Allah'ın bir lütfü ve keremidir. Bugün kendisiyle müjdelenen en hayırlısı Mudar'dır.
İşi mübarektir, onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan rahmet istenir.
Mahlûk içinde onun ne dengi ve ne de emsali vardır'."
[İkisi de Taberânî, Mu' cemıt' l-Ke.Mr'ûç, zayıf bir se-nedie yer almaktadır.]
6357- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Peygamberlik sana ne zaman sabit oldu?"
"Âdem ruh ile ceset arasındayken" diye cevap verdi.]Tirmizî|
6358- el-trbâd bin Sâriye radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Daha Adem toprağında yoğurulurken ben Allah katında peygamberlerin hâtemi (sonu) idim. Size bunun yorumunu bildireceğim. Bu İbrahim duasının sonucu, İsa'nın müjdesi ve annemin gördüğü şu rüyanın da sonucudur: Rüyasında kendisinden Şam köşklerini aydınlatan bir nurun çıktığını görmüş. Peygamberlerin anneleri hep böyledir."
[Ahmed, Taberânî, Mtı' remu' f-Kebtr'üt ve el-Bcz-zâr.|
6359- Buhârî radiyallahu anh'dan: "O sallallahu aleyhi ve sellem, Muham-med bin Abdillah bin Abdi'I-Mutlalib bin Hâ-şim bin Abdi Menâf bin Kusayy bin Kilâb bin Murre bin Kâ'b bin Lueyy bin Gâlib bin FÎhr bin Mâlik bin en-Nadr bin Kinâne bin Huzey-me bin Müdrike bin ÎIyâs bin Mudar bin Ni-zâr bin Ma'd bin Adnan'dır."
Bu (soy), Rezîn'de İbn Abbâs'tan mervidir.
6360- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Benim ffgg ismim vardır. Ben Muham-med'itn. Ben Ahmed'im. Ben, Allah'in benimle küfrü mahvettiği Mûhfyim. Ben insanların ayağı üzerinde haşrolunarak toplanacağı Haşir'im. Ben kendinden sonra hiçbir peygamber
gelmeyecek olan Âkıb'itn." Allah ayrıca onu "Rauf ve Rahîm" olarak da adlandırmıştır.
[Mâlik, Tİrmizî ve aynı lafızlarla Buharı ile Müslim.]
6361-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize kendisini şu isimlerle isimlendirirdi: Buyurdu ki: "Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Mukaffî'yim. Ben Tevbe peygamberiyim. Ben Rahmet peygamberiyim."
| Müslim]
6362- Ahmed ve Bezzâr, Huzeyfe'den şu ek ile rivayet ettiler: "Ben melhameler (büyük harplerin) peygamberiyim."
6363- Taberânî, Mu cemu' l-Kebîr vel-Ev-sat% Câbir'den şu ziyade ile:
"Kıyamet günü olduğu zaman ben, Peygamberlerin lideri ve şefaatlerinin sahibiyim.."
6364- (Mu'cem) el-Evsat ves-Sağîr'de İbn Abbâs radiyallahu anh'dan şu ziyade ile: "Ve (ben) Hâtem'im (yani peygamberlerin sonun-cusuyum)."
6365- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın benden, Kureyş'in sataşmasını ve lanetlerini nasıl önlediğine, hayret etmiyor musunuz? Onlar zemmedilen birine sövüyorlar. Zemmedilen birine lanet okuyorlar. Oysa ben Muhammed'imi" [Buhârî ve Nesâî.l

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN DOĞUMU, SÜT EMMESİ, GÖĞSÜNÜN YARILIŞI VE BÜYÜMESİ

6366- Kays bin Mahrame radiyallahu anh'dan:
"Ben ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Fil (vak'asının) yılında doğduk.
Osman bin Affân, Kubaş bin Üşeym'e sordu: 'Sen mi daha büyüksün, yoksa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mi daha büyüktür?'
Adam şu karşılığı verdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem benden daha büyüktür. Doğumda ise ben ondan daha önceyim! Ben kuşların tersini yeşil ve değişmiş olarak görmüş adamım'." [Tirmizîj
6367- Taberânî'nin Mu'cehiu'l-Kebtr'inde şöyle geçmektedir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fil yılında doğdu. Ficâr (olayı) ile Fil (olayı) arasında yirmi sene vardır. Ficâr ile Kâ'be inşası arasında onbeş yıl vardır. Kâ'be'nin yapımı ile, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gönderilişi arasında beş sene vardır. (Peygamber olarak) gönderildiğinde o, kırk yaşındaydı."
6368- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, pazartesi günü doğdu, pazartesi günü peygamber oldu; pazartesi Mekke'den Medine'ye hicret etti, pazartesi günü Medine'ye vardı. Pazartesi günü vefat etti. Pazartesi günü Hacerü'l-Esved'i kaldırdı, pazartesi günü Bedr'i fethetti. Pazartesi günü Mâide sûresi 'el-Yevme ekmeltü leküm dîneküm (=Bugün sizin dininizi tamamladım.) nazil oldu."
[Ahmed ve Taberânî, Mıı'remıı'l-Kcbîr'de leyyin bîr senedle.l
6369- Halime binti'l-Hâris radiyallahu anh'dan:
"Beyaz bir merkebe binerek, Sa'doğulla-rından olan birtakım kadınlarla Mekke'de çocuklarını emzirtecek kimseleri arayıp

bulmak için kıtlık olan bir yılda yola çıktık. Yiyecek bir şeyimiz kalmamıştı, beraberimizde dişi ve yaşlı bir deve vardı, bir damla bile sütü yoktu.
Bir de (baktığımız) çocuğumuz vardı. Ne bende, ne de devede ona yetecek süt olmadığı için, ağlama sesinden uyuyamaz olmuştuk. Nihayet Mekke'ye geldik. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine sunulmadık hiçbir kadın kalmadı, fakat hiçbiri kabul etmedi, çünkü herkes babası olan çocuk arıyordu. Oysa o bir yetim idi. İçimiz-den diyorduk ki: 'Arkadaşlarımdan herbiri bir çocuk alınca, bakalım annesi ne yapacak?' Derken çocuk almadık hiçbir kadın kalmadı. Benden başka herkes emzirecek bir çocuk bulup aldı. Bu yüzden bir şey alma-
dan geri dönmek istemedim. Kocama dedim ki: 'Mutlaka gidip şu yetim çocuğu alacağım!' Nitekim gittim, aldım, çadırıma döndüm. Kocam dedi ki: 'Onu almakla iyi ettin. Kim bilir belki Allah bunda bir hayır ve bereket ihsan eder.'
Vallahi çocuğu kucağıma alır almaz, memelerim sütle dolup taştı. Onu emzirdim, doydu; süt kardeşini de emzirdim o da kana kana içip doydu. Gece olunca kocam, o yaşlı deveye gitti, bir de ne görsün memeleri sütle dolup taşmış. İstediğimiz kadar sağdı, içti, doydu ben de içtim, doydum. O gece iyice doyduk, ne açlığımız ve ne de susuzluğumuz kaldı. Çocuklarımız da bir rahat uyudular. Kocam şöyle demekten kendini alamadı:
'Vallahi çok mübarek bir çocuk aldın, benim kanaatim budur.' Merkebime binip yola çıktık. Kafiledeki her hayvanı geçti, zor durdurdum. Herkes şaşkına dönmüş ve şöyle soruyordu: 'O daha önce bizimle gelirken üstünde bulunduğun merkep değil midir?'
'Evet' diyordum. Nihayet konakladığımız yere vardık, en çorak bir yerdi. Bizim koyunlar bir anda memeleri sütle dolu olarak dönüyorlardı, yayıldıkları yerlerden. Diğer insanların koyunları ise yorgun, bitkin, aç ve susuz olarak dönüyorlardı. Herkesin koyunları sütsüz iken biz, koyunlarımızı sağıp bol bol süt içiyorduk. Mal sahipleri çobanlarına şöyle çıkışıyorlardı: 'Yazık size! Siz mallarımızı, Halime'nin çobanının otlattığı yerlerde otlatmıyor musunuz?' Evet haklı idiler, aynı yerlerde otlatıyorlardı, fakat onların koyunları aç ve sütsüz dönerken bizimkilerin memeleri âdeta sütle dolup taşıyordu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir günde, diğer çocukların bir ayda büyüdükleri gibi gelişiyordu. Bir ayda bir senelik çocuk kadar büyüyordu. Bir yaşına girdiğinde bayağı gösterişli olmuştu. Nihayet annesine götürdük. Ama babası (süt babası) dedi ki: 'Oğlumu (süt oğlumu) bana geri ver. Çünkü Mekke'de o zamanlar salgın olan vebadan korkuyoruz.' Sonra onun bereketini de bir yandan kaçırmak istemiyorduk. O kadar ısrar ettik ki annesi: 'Haydi onu da beraberinizde götürün!' demek zorunda kaldı.
Bizde İkİ ay kaldı. Bir gün süt kardeşiyle beraber evlerin arkasında oynarlarken, bizim hayvanlarımızı otlatırken, süt kardeşi soluk soluğa geldi ve şöyle bağırdı: 'Kardeşim Ku-reyş'li çocuğa yetiş! Çünkü ona iki adam geldi; kanımı yardılar.' Hemen nefes nefese kocamla beraber ona koştuk; rengi değişmiş bir halde gördük. Kocam onu kapıp bağrına bastı. Ben de onu bağrıma basıp kucakladım. Sonra dedik ki:
'Ey oğlumuz sana ne oldu böyle?'
O cevaben şöyle buyurdu: 'Beyaz elbiseli İki adam geldi, beni yatırıp karnımı yardılar. Vallahi ne yaptıklarını bilmiyorum.' Hemen onu alıp götürdük. Kocam dedi ki:
'Vallahi ey Halime! Sanırım, bu çocuğa bir şey oldu. Haydi gidip korktuğumuz başına gelmeden bunu ailesine teslim edelim.' Hemen onu geri ilettik. Annesi dedi ki: 'Israrla alıp götürdünüz, şimdi neden geri getirdiniz?'
Dedim ki: 'Hayır; vallahi biz görevimizi yaptık, üzerimize düşen hakkını eksiksiz verdik. Sonra başına gelen olaylardan korktum da: Götürüp bunu ailesine teslim edelim.' dedik.
Annesi dedi ki: 'Ne olur bana onun başına gelenleri bildirin?"
O kadar ısrar etti ki biz de onun başına gelenleri anlatmak 2orunda kaldık. Hiçte hayret etmedi. 'Hayır vallahi dedi, benim bu oğlumun zaten akla hayret verecek birçok durumları olmuştur. Onun için hiç şaşırmayın. Ben de size onun hakkında bildiklerimi size bildireyim mi?' dedi ve devam etti:
'Ben ona hamile kaldım, hiçbir ağırlık duymadım, kendimi sanki hamile değilmiş gibi hissettim. Son derece hafif ve bereketli bir hamilelik geçirdim. Sonra onu doğurduğum zaman, sanki benden yıldızları andıran bir nur çıkıp yükseldi. Busrâ'daki develerin boyunlarını aydınlattı, doğurduğum zaman normal çocuklar gibi doğmadı. Elleri yerde, başı semaya doğru doğdu ve ona dua etti. Haydi siz şimdi gidebilirsiniz, işinize bakın!'"
|Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
6370- Utbe bin Ğaylan radiyallahu anh'dan: BİR adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Senin (peygamberliğin alâmetlerine dair) ilk durumun nasıl oldu?" diye sordu.
Şöyle buyurdu: "Benim süt annem, Sa'd bin Bekroğullanndandı.
Ben ve onun oğlu kuzumuzu alıp gittik. Yanımıza hiçbir yiyecek almadık. Dedim ki: 'Kardeşim, haydi git annemden biraz yiyecek al da, gel!'
O gitti, aradan çok geçmeden kartalı andıran iki beyaz kuş geldi, biri diğerine 'iste bu o mudur?' diye sordu. Öteki de 'Evet' dedi.
Hemen yanıma geldiler, beni yatırdılar, karnımı açtılar. Sonra kalbimi çıkardılar, onu yarıp içinden iki siyah kan pıhtısını çıkardılar.
Sonra biri ötekine dedi ki: 'Haydi git bana kar suyu getir!' Gitti, getirdi ve onunla içimi yıkadılar. Sonra yine: 'Haydi git, şimdi de dolu suyu getir!' dedi. Getirdi, onunla kalbimi yıkadılar. Sonra: 'Haydi şimdi huzur ve sükûneti getir!' dedi. Her ikisi de onu (sükûneti)
kalbime yerleştirdiler. Daha sonra biri ötekine dedi ki: 'Haydi kapat ve onu peygamberlik mührü ile mühürle/' Ve biri diğerine şöyle hitap etti; 'Onu bir kefeye, ümmetinden bin ki-Şiyi de diğer kefeye koy!' Üstüme baktım, ümmetimden bin kişiyi gördüm, bir kısmının üzerime düşmesinden korktum. Biri diğerine dedi ki: 'Eğer ümmeti onu tartarsa, onlara karşı meyleder.' Sonra oradan ayrılıp gittiler, ben gerçekten çok korkmuştum.
Sonra dönüp eve gittim başıma gelenleri bir bir (.süt) anneme anlattım.
O da hakkımda korkmuş olacak ki, şöyle dedi: "Seni Allah'a sığındırırım." Sonra devesini hazırladı. Kendisi önce beni bindirdi. Sonra kendisi de arkama bindi. Doğru anneme gidip, ulaştık.
Dedi ki: 'Ben emanetimi yerine getirdim, görevimi yaptım.' Sonra başıma gelenleri ona da anlattı, fakat annem hiç te şaşırmadı ve bunu normal karşılayarak şöyle dedi: 'Ben
onu doğurduğum zaman İçimden öyle bir nur çıktı ki Şam'ın köşklerini tamamıyla aydınlattı'." jAhmed veTaberânî, Mit'cemtı'I-Kebfr'd<s.\
6371- Ubeyy bin Ka'b radiyallahu aıh'dan:
Ebû Hureyre dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Nübüvvetten ilk gördüğün şey nedir?" Şöyle buyurdu:
"Bir gün ben sahrada idim; yaşım henüz on küsurdu. Başımın üstünden gelen bir sesle irkildim. Bir adam diğerine sordu: 'Bu o mudur?' Öteki cevap verdi: 'Evet.'
O zamana kadar kimsede görmediğim yüzler, o zamana kadar kimsede karşılaşmadığım ruhlar, o ana kadar hiç görmediğim elbiselerle karşıma çıktılar. Yürüyerek bana doğru o iki adam geldi. Herbin, bir kolumdan tuttu, fakat hiç dokunma

hissetmedim. Biri arkadaşına 'Haydi onu yatır, yatır!' Beraberce beni uzatıp yatırdılar, ben hiçbir zorluk ve güçlükle karşılaşmadım. Yine biri diğerim: 'Haydi göğsünü aç!' dedi ve o da açtı. Fakat ne kan gördüm, ve ne de bir acı hissettim. Ona yine şöyle dedi: 'Haydi, oradaki kin ve hasedi çıkar!' O da oradan kan pıhtısı gibi bir şey çıkarttı. Sonra onu fırlatıp attı.
Ona şu emri verdi: 'Haydi şimdi onun yerine merhamet ve şefkati koyup yerleştir!' Çıkarttıkları şey kadar gümüşe benzeyen bir şeyle karşılaştım.
Sonra sağ ayağımın baş parmağını tutup oynattı ve: 'Haydi kalk ve git!' dedi.
Kalktım ve gittim, fakat içim merhamet ve şefkat dolu olarak gittim. Ondan sonra hep kü-ÇÜklere şefkat, büyüklere merhamet duydum."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve (Abdullah) bin Ahmed bin Hanbel.]
6272- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Cibril aleyhisselâm, kalbi temizlendikten sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i sünnet etti."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.l
6373- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çocuklarla oynarken Cibril geldi. Onu yatırdı, göğsünü yardı ve içinden bir kan pıhtısı çıkarttı. 'İşte bu, şeytanın sendeki nasibidir' dedi. Sonra onu altın bir leğende zemzem suyu İle yıkadı, kapadı.
Sonra da onu kendi yerine iade etti.
Çocuklar, koşarak, annesine (süt annesine) gittiler ve: 'Muhammed öldürüldü' dediler. Hep birlikte yanma vardılar. Onun renginin solmuş olduğunu gördüler.' Enes dedi ki: 'Ben göğsündeki o yara izini hep görürdüm'."
[Müslim]
6374- Ali bin Ebî Talip radiyallahu anh'dan: O da babasından (Ebû Tâlip'deıı)
Kureyş'teıı yaşlı adamlarla beraberimde Muhammed de bulunduğu halde Şam'a doğru hareket ettik. Yolda bir rahibe yaklaştık. Orada (manastırında) develerimizi çözdük, yani yükümüzü indirip konakladık. Rahip yanımıza geldi; önceleri hiç gelmezdi. İçimizden birini araştırıyordu. Muhammed'i görünce şöyle dedi:
'İşte bu Âlemlerin efendisidir!' Kureyş'in yaşlıları ona sordular:
'Bunu ne biliyorsun, nereden anladın?'
'Ben onun niteliğini Allah tarafından bize indirilmiş olan Kilap'da (İncil'de) görüyorum. Nitekim siz (Ona) yaklaştığınız zaman, ona secde etmedik ne bir taş, ne de bir ağaç kalmadı. Ağaçlar, taşlar ve cemadât (cansız varlıklar) ancak bir peygambere secde eder-
ler. Sonra onun omuzunun allında elma büyüklüğünde bir peygamberlik mührü var; bunu da biliyorum. Ondan da bunu anladım."
Sonra döndü, yemek yapıp bize gelirdi. Muhammed develeri otlatıyordu. Döndüğünde üzerinde onu gölgelendiren bir bulut vardı. Geldi baktı ki herkes ağacın dibinde (gölgesinde) oturmuş. Bunun üzerine o da güneşte oturdu. Ancak ağacın gölgesi bu sefer ona doğru geldi ve onlar bu defa gölgesiz kaldılar, sıcaktan yandılar.
Onlar, kalkıp gitmeye koyulunca, rahip yalvardı: 'Allah aşkına Rum iline gitmeyin! Onu görürlerse niteliğinden tanırlar ve eziyet ederler' dedi.
O, onlara böyle yalvarıp dururken Rum'lu yedi kişi çıka geldi. (Rahip) onları karşıladı ve sordu: 'Hayrola nereye böyle, neden bu tarafa geldiniz?'
"Bize din bilginlerimiz haber verdi: 'Araplardan bir peygamber bu ay ülkemize gelecektir.' Onu karşılamak için insan gön-derilmedik bir yol bırakılmadı, biz de sana doğru gelen bu yola koyulduk, (gönderildik)"
Rahip dedi ki: 'Sizin arkanızdan sizden daha iyi ve şanslı kimse var mıdır?' 'Biz, sen burada olduğun için bu yolu seçtik, belki burada rastlarız diye' dediler.
'Allah bir şey yapmak isterse kimse onu geri çevirebilir mi?'
'Hayır' dediler.
'Öyleyse aradığınız peygamber budur! Haydi ona biat edin. Çünkü o hak peygamberdir.' Hemen ona biat ettiler. Rahiple kaldılar, sonra rahip bize: 'Allah aşkına bunun velîsi kimdir?' diye sordu. Beni kastederek 'İşte bu zattır' dediler. Devamlı benden onun Şam'a gitmemesini Allah aşkına rica edince, ben de içlerinde Bilâl'in de bulunduğu birtakım insanlarla onu geri çevirdim. Rahip onlara kurabiye ve zeytin yağından ibaret yol azığı hazırladı."
[Rezîn]
6375- Tirmizî, Ebû Musa'dan:
"Ebû Talip, beraberinde Muhammed de bulunduğu halde, birtakım Kureyş yaşlıları ile Şam'a müteveccihen hareket etti...7
Yukarıdaki rivayeti zikretti Lafızları arasında büyük bir faik yoktur.
Derim ki: Yanımdaki Rezîn'in nüshasını Tirmizî ile karşılaştırdım.
Bana Tirmizî'nin, lafzı Musannifin Re-zîn'den naklettiğine daha yakın göründü. Onun sonu şöyledir:
"Ebû Bekr, Bilâl'ı de onunla beraber gönderdi." Tirmizî'de olduğu gibi. Allah en iyi bilendir. Rezîn'in muhtelif nüshaları vardır. Bazısı cem'ettiği kitapların orjinallerine pek yakın iken, diğer bazısı asıllarından pek uzaktır. Tıpkı musannifin nüshası gibi. Allah en iyi bilendir.

VAHYİN BAŞLANGICI VE İNİŞ ŞEKLİ

6376- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Vahyin ilk başlangıcı (uykuda görülen) salih rüyalar şeklinde oldu. Gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi çıkardı. Sonra inziva etmek, yalnız başına kalmaktan hoşlanır oldu. Böylece Hira mağarasında inzivaya çekildi. Orada ailesine dÖnmeksizin birkaç gece tek başına kalıp ibadet ederdi. Sonra Halîce'ye dönerdi; orada da tıpkı Hira mağarasında olduğu gibi ibadete koyulurdu. Derken Hira mağarasındayken aniden hak ona geldi. Melek gelip ona: ıOkuV dedi. Cevabı şu oldu: 'Ben okuma bilmem.' Beni. tutup kucakladı, takatim kesiünceye kadar sıktı ve sonra salıverdi ve söyle dedi:
'Haydi oku!.' Ben yine: 'Ben okuma bilmem' dedim.
İkinci kez aldı, beni gücüm kesilinceye kadar sıktı ve saldı. Sonra: 'Haydi oku!' dedi. Ben yine: 'Ben okuma bilmem' dedim. Üçüncü kez beni aldı, takatim kesilinceye kadar beni sıktı, sonra bırakıp: 'İkra' bismİ Rabbikellezi halak. Halakel insâne min alak. İkra' ve Rabbukel-ekramullezî aileme bil-ka-tem'i mâ tem ya'lem'e kadar oku!' dedi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu vahyi alıp yüreği korku dolu bir halde Ha-tîce'ye geldi ve: 'Örtün beni, örtün beni!' dedi. Bunun üzerine onu derhal örttüler. Aradan çok geçmeden korku ve heyecanı dindi. Başına gelenleri Hatice'ye anlattı ve dedi ki: 'Başıma bir şey geleceğinden korktum.' Ha-tîce şöyle dedi: 'Hayır; korkma, aksine sevin, müjde sana! Allah seni asla mahcup etmez. Çünkü sen akrabayı ziyaret edersin, sözü doğru söylersin, hiç yalanın yoktur. Zayıf-
lara yardım eder, bir şeyi olmayan fakir kimseye kazandırırsın, misafir ağırlarsın. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında

(insanlara) yardım edersin.' Ondan sonra onu alıp derhal Hatice'nin amcasının oğlu Varaka bin Nevfel bin Esed bin Abdiluzza bin Ku-sayy'a iletti ki o, cahiliyet devrinde hırisii-yanlaşmış bîr kişi idi. İbranice yazardı, İncil'den Allah'ın dilediği kadar arapça yazmıştı, yaşlanmış bir adamdı. Üstelik gözleri de görmüyordu. Hatice ona dedi ki:
'Ey amcazadem, kaidesinin oğlunu dinle!' Bunun üzerine Varaka dedi ki:
'Ey kardeşimin oğlu!' Ne görüyorsun, söyle bakalım!'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, karşılaştığı ve gördüğü şeyleri bir bir anlattı. Bunun üzerine Varaka bin Nevfel şöyle dedi: 'O (gördüğün), Allah'ın Musa'ya gönderdiği (meleğin) Nâmûs'un ta kendisidir. Ah kavmin seni (Mekke'den) çıkaracağı zaman bir sağ olsam, başka bir şey İstemezdim!'
'Kavmim beni (Mekke'den) çıkartacak mı?' diye sorunca, şöyle dedi:
'Senin getirdiğin gibi bir kitapla gelen hiçbir peygamber yoktur ki kendisine düşmanlık edilmesin. Senin o gününe yetişirsem, mutlaka sana destek verip yardım ederim.' Çok geçmeden Varaka vefat etti. Ondan sonra vahiy bir müddet kesildi."
[Buhârî ve Müslim.]
6377- Diğer rivayet:
"Vahye ara verildi, epey zaman gelmedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu duruma pek üzüldü. Dağların zirvelerinden kendisini atmak için defalarca tırmandı, fakat her seferinde Cibril ona görünüp şöyle diyerek uyardı: 'Ey Muhammedi Sen gerçek bir peygambersin!1 Ondan sonra içi biraz yatışıp, rahatlardı. Yine vahye böyle ara verilince o maksatla dağın zirvesine çıkardı, fakat Cibril yine kendisine görünüp aynı uyarıda bulunurdu."
[Buhârî, Müslim ve Tirmi/î]
6378- Yahya bin Ebî Kesîr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Seleme bin Abdirrahman'a Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Kur'ân'dan ilk inen —âyet veya sûre— hakkında sordum; şöyle dedi: "Ona ilk inen sûre: 'Ya Eyyühel Müddessir'âii" dedi. Bu defa dedim ki: 'İnsanlar İkrtı bismi Rabbike'mn ilk inen sûre olduğunu söylüyorlar.' Şu cevabı verdi:
'Ben de senin sorduğunu Câbir'e sordum. O şu karşılığı verdi: 'Ben sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bize anlattığını anlatacağım, dikkat et! O şöyle buyurdu: 'Mira'da bir ay kaldım. O sürem bitince aşağıya indim; bir ses duydum. Önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım, kimseyi göremedim. Sonra bîr kere daha çağrıldım, bu defa basımı yukarıya kaldırınca bir de ne göreyim O (Cibril) havada bir tahtın üzerinde oturuyor. Beni bir titreme tuttu, hemen Hatice'ye gelip 'Beni sarın, üzerime su serpin!' dedim. Çok geçmeden Allah: 'Yâ Eyyühe'l-müddessir. Kumfe-enzir. Ve Rabbekefe kebbu: Ve siyâbe-ke fe tahhir (=Ey örtüye bürünen (peygamber).' Kalk ve kavmini korkut! Ve RabbİnÎ yücelt! Ve elbiseni temiz tut!}' âyetlerini indirdi'."
6379- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i vahye ara verilişini anlatırken duydum. O hadisi içinde şöyle buyurdu: 'Ben yürürken, gökten bir ses duydum, başımı kaldırıp baktım, bir de ne göreyim, Hira dağında bana gelen melek, yerle gök arasında bir kürsînin üstünde oturuyor. Korktum, hemen geri dönüp: "Beni örtün, örtün beni!' dedim. Beni iyice sarıp, üzerimi örttüler. Hemen Allah Ya Eyyı-hel-müddessir'i 'Verricze fehcar'a. kadar indirdi'."
6380- Diğer rivayet:
"Sonra vahiy hızlandı; bir biri ardınca gelmeye başladı." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.|
6381- Âişe radiyallahu anhâ'dan: el-Hâris bin Hişâm dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sana vahiy nasıl geliyor?"
Şöyle buyurdu: "O, bazen bana çıngırak sesini andıran bir ses gibi gelir ki, bana en ağır gelen şeklî budur. Bana dediğini kavrayıp ezberleyince melek, benden ayrılır. Bazen de melek bana bir insan kılığına bürünerek görülür, benimle konuşur söylediğini hemen kavrarım." Aişe dedi ki: "Çok soğuk bir günde vahyin indiğini gördüm, kendisinden o hâl geçüği zaman terler boşandı." lEbû Dâvıuİ hariç altı hadis imamı.I
6382- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
vahiy İndiği zaman, yüzünün yanında arı uğultusu gibi bîr ses duyulurdu." |Duhu uzun bir metinle Tirmi/Î.]
6383- Ubâde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy geldiği zaman sıkılır ve yüzü kül gibi olurdu." IMüslİm]
6384- Ya'lâ bin Ümeyye radiyallahıı anh'dan:
"O, Ömer'e şöyle derdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy inerken bir görebilseydim.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ci'râne'de iken, üzerinde kendisini gölgelendiren bir elbise bulunuyordu. Güzel koku sürünen İhramlı biri ona bir som sordu.
Ona o anda vahiy gelince, Ömer, Ya'lâ'ya 'Gel işle bak!' diye işaret etli.
Ya'lâ gelip başını oraya soktu bir de ne görsün o, yüzü kızarmış bir halde duruyor ve horluyor. Çok geçmeden o hal ondan gitti."
| Buhârî, Müslim ve Nesâî uzun bir metinle naklettiler.|

PEYGAMBER (S.A.V.)'İN TEBLİĞDE KAVMİNDEN GELEN EZA VE CEFAYA KARŞI GÖSTERDİĞİ TAHAMMÜL VE PUTLARI KIRMASI

6385- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kâ'be'nin yanında namaz kilai'ken, Ebû Cehl ve arkadaşları orada oturuyorlardı. Bir gün önce bir deve kesilmişti. Ebû Cehl dedi ki:
'Hanginiz kalkıp filan oğullarının kestikleri devenin işkembesini alıp secdeye vardığı zaman Muhammed'in iki omuzu arasına koyacak?' Hemen içlerinden en kötü ruhlu olan bir adam kalktı, gidip o işkembeyi aldı, getirip Muhammed secdedeyken onun iki omuzu arasına koydu. Onlar da birbirlerine doğru meylederek gülmeye ve eğlenmeye başladılar. Ben de ayakta öylece bakıyordum; imkanım olsaydı hemen onun sırtından o işkembeyi alıp atardım. Peygamber secdede öyle kalarak başını kaldırmadı ta ki birisi gidip (kızı) Fâtıma'ya haber verdi. O daha küçük bir
kızdı. Koşa koşa geldi, babasının İki omuzu arasında bulunan o işkembeyi alıp attı ve o topluluğa dönerek hakaretler etmeye başladı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namazını bitirince, sesini yükseltip onlara beddua etti. Beddua ettiği zaman bunu üç kere yapardı, Allah'tan bir niyazda bulunduğu zamanda da üç kere tekrarlardı. Sonra üç kere şöyle dedi:
'Aliahım, Kureyş'i sana havale ediyorum!'
Onun sesini duyduklarında gülmeleri kesildi ve onun o bedduasından korktular.
Sonra devamla şöyle bedduada bulundu: 'Aliahım, Ebû Cehl bin Hişâm'ı, Utbe bin Ra-bîa'yı, Şeyhe bin Rabîa'yı, el-Velîd bin Utbe'yi, Umeyye bin Halefi, Utbe bin Ebt Mu-ayt'ı sana havale ediyorum!' Yedincisini de zikretti, ancak ben aklımda tutamadım. Muhammed'i hak ile gönderene yemin ederim ki Mıhammed'in adlarını söylediği kişilerin Bedir savaşında Öldürülüp kuyuya, Bedir kuyusuna sürüklendiklerini gördüm."

6386- Diğer rivayet:
Yedincisini "Umâre bin el-Velîd" olarak Zikretti. Ayrıca yine onda şöyle geçer: "Onun (devenin) tersine, kanına ve işkembesine doğru gitti." (Buharı. Müslim veTirmi/.î.|
6387- Bezzar ve Taberânî. Mıı'cemul-Ke-bîr'âe şunu ilave ettiler:
'Ebû'l-Bahterî Ebû Cehl'e gelip dedi ki: "Ey Ebu'l-Hakem! Muhammed'in üstüne işkembenin atılmasını sen mi emrettin?"
"Evet" dedi. Hemen kamçıyı kaldırıp başına vurdu. Adamlar birbirine girdiler. Tam o sırada Ebû Cehl şöyle bağırdı: "Yazık size! Bu (tutumunuz) onun lehinedir. Görüyorsunuz ya Muhammed, aramıza düşmanlık sokmak, kendisini ve arkadaşlarını böylece kurtarmak istiyor."
6388- Ukayl bin Ebî Talip radiyallahu anh'dan:
Kureyş, Ebû Tâlip'e gelip şöyle dediler "Senin kardeşinin oğlu bizim avlularımıza ve toplantılarımıza geliyor ve rahatsızlık veren şeyleri bize duyuruyor. Onu bundan alıkorsan memnun oluruz. Ebû Talip, onların bu sözünü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iletince, Peygamber saüallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Ben gönderildiğim görevi bırakamam. Bu, benim için birinizin kalkıp güneşten bir 0e koparmasından daha güçtür (Ona nasıl imkan yoksa buna da imkan yoktur)."
Bunun üzerine Ebû Talip şöyle dedi: "Kardeşimin oğlu asla yalan söylemez. Haydi dönün, doğruca gidin!"
[Ebii Ya'lâ ile Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.]
6389- Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: "Kureyş'in Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i öldürmeyi kastettiklerini şöyle bir günde farkedebildim. O gün Kâ'be'nin gölgesinde oturmuşlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Makam'ın yanında namaz kılıyordu. Hemen Ukbe bin Ebî Muayt kalkıp hırkasını onun boynuna doladı. İnsanlar bağ-rışmaya başladılar, onun öldürüldüğünü sandılar. Ebû Bekr büyük bir heyecan ve telaşla geldi ve onun belinden tutup şöyle bağırdı: 'Rabbim Allah'tır' dedi diye adamı öldürecek misiniz?'
Ondan sonra oradan ayrıldılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de kalktı, namazı
bitirince Kâ'be'nin gölgesinde oturan o güruha uğradı ve şöyle dedi:
'Ey Kureyş topluluğu! Bana gelince, canım elinde olana yemin ederim ki, ben size ancak boğazlamakla gönderildim.' (Bunu söylerken) Boğazını gösteriyordu. Ebû Cehl dedi ki: 'Ey Muhammed, ben cahil değilim.' Şöyle buyurdu: '(Bilakis) Sen onlardansın'."
[Ebû Yâlü ve Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de..]
6390- İbrahim b. Yezîd'den:
"Dahhâk bin Kays, Mesrûk'u vali yapmak İstedi. Umâre bin Ukbe ona dedi ki:
'Osman'ın katillerinden arta kalan bir kişiyi mi vali yapmak İstiyorsun?'
Bunun üzerine Mesrûk şöyle dedi: Hadis rivayetinde son derece güvenilir gördüğümüz İbn Mes'ûd bize şöyle rivayet etti:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem babanı yani (Ukbe bin Ebî Muayt'ı) öldürmek istediğinde, 'Çocuklara kim bakacak?' diye sordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu;
'Ateş,' İşte ben de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in senin için hoşnut olduğu şeye hoşnut olup kabul ettim." [Ebû Davudi
6391- Enes radiyallahu anh'dan:
Bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i bayıltmcaya kadar dövdüler.
Hemen Ebû Bekr ayağa fırlayıp, bağırdı: 'Rabbim Allah'tır' dedi, diye adamı Öldürecek misiniz? Vay halinize!' "Kimdir bu bağıran kişi?' dediler: 'Mecnûn Ebû Bekr' denilince onu bırakıp Ebû Bekr'e hücum ettiler."
[Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr.]
6392- Katâde bin Diâme radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Ümmü Gülsüm, Uteybe bin Ebî Leheb'Ie evlendi. Rukayya da kardeşi Ut-be'nin yanındaydı, peygamber olarak gönde-rilinceye dek onunla evlenmedi.
Ebû Leheb ve hanımı hakkında: 'Tebbet
yedâ Ebî Leheb' sûresi inince, Ebû Leheb iki oğluna da şunu söyledi: 'Eğer siz ikiniz Mu-hammed'in kızlarını boşamazsanız bir daha yüzümü göremezsiniz.' Odun taşıyıcı anneleri de: 'Oğullarım ne duruyorsunuz boşayın gitsin!' Bunun üzerine boşadılar. Hemen Uteybe Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, 'Dinini inkar ediyorum, kabul etmiyorum, onun için kızını boşadım' dedi ve hücum edip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gömleğini çekip yırttı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona şöyle dedi: 'Şu anda Allah 'a yalvarıyorum ki kendi köpeklerinden bir köpeği senin başına musallat etsin.' Çok geçmeden birkaç tüccarla o da Şam'a hareket ederek çıktı. Zerkâ'da konakladılar. O gece onlara bir arslan musallat oldu. Uteybe şöyle demeye başladı: 'Vay annemin haline! Vallahi bu arslan beni parçalayacak. Tıpkı Muhammedin dediği gibi.' (Sonra içinden şunu geçirdi): 'Mekke'deki İbni Ebî Kebşe Şam'da olan beni naşı! öldürecek?' (Böylece kendini teselli etti. Arslan oradan ayrıldı, gitti. Uteybe'yi aralarına alıp yattılar ve uyudular. Sonra arslan tekrar onların yanma geldi. Uteybe'nin başını kopararak onu öldürdü.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebır'de zayıf bir senedle.|
6393- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Kureyş Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sebebiyle bir araya gelip şöyle dediler:
'Bakın aranızda sihir, kahinlik ve şiiri en iyi kim biliyorsa onu seçin de o, topluluğumuzu birbirinden ayıran, dinimizi kötüleyen, işimize engel olan o adama gitsin ve onunla konuşsun.'
'Bunu hepimizden daha iyi bilen Utbe bin Rabîa'dan başka kimseyi bilmiyoruz' dediler. Hemen Utbe ayağa kalkıp doğru ona gitti ve şöyle dedi:
'Ey Muhammed, sen mi hayırlısın yoksa Abdullah mı?' Sükût buyurdu. Sonra yine sordu: 'Sen mi hayırlısın yoksa Abdülmutta-lib mi?' Yine sükut elti. Sonra şöyle dedi: 'Eğer onların senden daha hayırlı olduğunu söylersen bil ki onlar senin bu kötülediğin ilahlara (putlara) tapınışlardır. Sen kendinin onlardan daha hayırlı olduğunu söylersen, konuş da seni dinleyelim. Vallahi kavmin sana kızdığı kadar hiç kimseye kızmamiştır. Birliğimizi bozdun, dirliğimizi yıktın. Dinimizi kötüledin, araplar içinde bizi rezil ettin. Hatta etrafta: 'Kureyş'in içinde bir sihirbaz, bir kâhin çıktı' diye yayıldı. Ne istiyorsun yani? Kılıçlarımızı çekip birbirimize girmemizi mi istiyorsun? Yok olup bitmemizi, tükenmemizi mi istiyorsun? Ey adam! Söyle; eğer bir ihtiyacın varsa sana para toplayalım da Kureyş'in en zengin insanı ol; yok eğer kadın istiyorsan, Kureyş'in en güzel kadınlarından dilediğini seç on tanesini seninle evlendirelim. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem şu cevabı verdi: 'Sözün bitti mi?'
'Evet' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen şunu okudu: 'Hâmîin. Tenzîlun mimr-Rahmanir-Rahîm. - ilgili sûredeki: 'De ki: Eğer kabul etmeyip kaçınırlarsa Ad ve Semûd kavimlerini çarpan bir saika (ateşli gök cismi) ile korkutuyorum' mealindeki âyete (Fussilet, 13) kadar okudu.
Utbe korkmuş olacak ki: "Yeler! Başka bir şey yok mu?' diye sorunca: 'Şimdilik bu kadar' diye cevap verdi. Hemen pürtelaş kavmine döndü.
Sordular: 'Ne haber getirdin söyle bakalım?'

'Sizin bana söylediklerinizin hepsini ona söyledim, onunla konuştum.'
'Cevab verdi mi?'
'Evet; binayı dikene yemin olsun ki, 'Âd ve Semûd kavmini çarpan bir sâıka ile sizi korkutuyorum" sözünden başka hiçbir şey anlayamadım. Aklımda ancak bu kaldı' dedi.
'Yazık sana! Adam sana arapça konuştu ve sen bundan bir şey anlayamadın' dediler.
'Vallahi o saikadan başka dediklerinden hiçbir şey anlayamadım' dedi."
|Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.j
6394- Rabîa bin Ubeyd ed-Deylemî radi-yallahu anh'dan:
"Beni şaşırtan, gördüğüm en ilginç manzara şudur:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in evi Ebû Leheb'le Ukbe bin Ebî Muayt'ın evi arasındaydı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evine dönerken, işkembe, necaset ve kanların kapısının evinin önüne konulduğunu görürdü ve onları ok yayının bir tarafıyla çekip temizlerdi ve bir yandan da şöyle derdi: 'Ey Kureyş topluluğu, ne kötü komşular bunlar!'"
|Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir sened ile.)
6395- Benû Mâlik bin Kinâne'den bir adamdan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i Zû'I-Mecâz çarşısında dolaşırken ve şöyle derken gördüm.
'Ey İnsanlar, (Lâ ilahe illallah =) Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur deyin de, felaha erin!' Ebû Cehl ise öte yandan onun yüzüne toprak alıp şöyle diyordu: 'Ey İnsanlar! Bu adam sizi sakın dininizden etmesin! O sizden dîninizi bırakmanızı, Lât ve Uzzâ'yı bırakmanızı istiyor.' Fakat Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem ona hiç aldırmadan (görevine devam ediyordu)."
[Ahmed]
6396- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ben ve Peygamber yürüdük, nihayet Kâ'be'ye vardık. Bana 'Otur!' dedi.
Oturdum, omuzuma çıktı, yukarıya kaldırmak istedim. Benim güçsüzlüğümü görünce, indi ve 'Sen benim omuzuma çık!' dedi.
Omuzuna çıktım; beni kaldırdı, bana öyle bir hal geldi ki istersem göğe kadar yükselebileceğimi sandım. Nihayet Beyt'in üstüne çıktım; bakır ve altından yapılmış bir çok heykellerle karşılaştım. Beyt'in sağından, solundan, önünden ve arkasından onları toplayıp biraraya getirdim. Hepsini topladığımda bana şöyle buyurdu: 'Şimdi onları bir bir aşağıya fırlatıp at!' Fırlatıp attım; cam bardakları gibi kırılıp parça parça oldular.
Sonra indim, insanlardan birinin bizi görmesinden korktuğumuz için koşarak evlerin ötesine kaçarak kaybolduk."
6397- Diğer rivayet:
"Kâ'be'nin üstünde putlar vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i sırtıma almak istedim, alamadım. Bu defa o beni omuzlarına aldı, onları parçalamaya başladım; isteseydim göğe ulaşırdım."
|Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr]

HABEŞİSTAN'A HİCRET

6398- Abdullah bin Âmir bin Rabîa'dan, o da annesi Leylâ'dan:
"Müslüman olduğumuz için Ömer bize çok kızıyordu. Habeşistan'a hicret etmek için yola çıkmaya hazırlandığımızda, ben devenin üstündeyken geldi ve sordu: 'Nereye ey Ütn-mü AhdillahV
'Dinimiz hususunda bize eziyet ettiniz, biz de eziyet görmeyeceğimiz yere gidiyoruz' dedim.
'Allah sizinle beraber olsun!' dedi. Kocam Âmir gelince, Ömer'in yumuşak davranışım bildirdim. O da şöyle dedi: 'Galiba sen onun müslüman olmasını umuyorsun. Vallahi Hattâb'ın merkebi müslüman oluncaya kadar o müslüman olmaz'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6399- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi şu kişilerin de içinde bulunduğu tam seksen kişi ile Necâşî'ye gönderdi: Ca'fer, Abdullah bin Urfuta, Osman bin Maz'ûn, Ebû Mûsâ.
Kureyş de arkamızdan, Amr bin el-Âs ile Umâre bin el-Velîd'i bir hediye ile ona (Necâşî'ye) gönderdi. Necâşî'nin yanına girdiklerinde ona secde ettiler ve şöyle dediler: 'Am-caoğullarımızdan birtakım insanlar sana geldiler, bizden kaçtılar. Dinimizi terk ettiler.'
'Nerede şimdi onlar?1 diye sordu. 'Şu anda onlar senin dikendedirler.'
Hemen onlara haber saldı, geldiler. Ca'fer dedi ki: 'Bugün hepinizin namına ben konuşacağım.' Ona uydular. O da içeri girdi. Ancak ona secde etmedi. Yanındakiler dediler ki: 'Neden krala secde etmedin'?'
'Biz ancak Allah'a secde ederiz. Başkasına asla!' Ona sordu:
'Ne var, buraya neden geldiniz?'
Cevap verdi;
'Allah bize bir peygamber gönderdi; Allah'tan başka hiç kimseye secde etmememizi emretti, ayrıca bize namazı ve zekâlı da emretti.' Hemen Amr ortaya atılıp dedi ki: 'Bun-
lar İsa hakkında size muhalefet ediyorlar.' Hemen ona sordu: 'Siz İsa ile annesi hakkında ne diyorsunuz?'
'BİZ Allah'ın buyurduğu gibi söylüyoruz. O, Allah'ın bakire ve ibadete düşkün Meryem'in kanıma ükâ ettiği kelimesi ve ruhudur. Ona hiçbir insan eli dokunmamıştır, tertemizdir o!' diye cevap verdi.
Bunun üzerine Necâşî, yerden bir çubuk alarak yanındaki kâhinlerle ruhbanlara şöyle hitap etti: 'Ey kâhinler ve ruhbanlar topluluğu, Vallahi siz de bunların sözlerine bundan (çöpten) daha fazla başka bir söz eklemiye-ceksiniz!'
Sonra: 'Size ve yanından geldiğiniz o Peygamber'e merhaba! Şehadet ederim ki O, Allah'ın elçisidir. İncil'de bulduğumuz ve gördüğümüz, İsa'nın bize müjdelediği Peygamber işte odur. Ülkemde istediğiniz yerde oturabilirsiniz! Vallahi eğer ben burada kral olmasaydım hemen ona varırdım, pabuçlarını taşır ve ona abdestini de aldırırdım' dedi.
Sonra emretti, getirdikleri hediyeler onlara geri verildi.
İbn Mes'ûd da dönüp Bedir'deki harbe yetişti."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de leyyİn bir senedle.|
6400- Ahmed, Ümmü Seleme'den benzerini nakletti. Ayrıca onda şöyle geçer:
"Amr bin el-Âs'la beraber gönderdikleri kişi Abdullah bin Ebî Rabîa el-Mahzûmî İdi. Beraberlerinde Necâşî'ye gönderdikleri hediye de vardı.
Hepsi deriden bir heybeye konulmuştu. Çünkü Mekke'den kendilerine gelen nesnelerin içinde en beğendikleri bu idi."
Yine orada şöyle geçmektedir:
Ca'fer dedi ki: "Ey kral! Biz cahiliye devrinde putlara tapan, ölü hayvanların etini yiyen, büyük günahlar işleyen, akrabalardan ilgisini kesen, komşularına zarar veren, içimizden güçlü olanların zayıfım ezdiği bîr kavimdik.
Nihayet Allah bize, soyunu, sopunu bildiğimiz, doğruluğuna ve emanetine ve İffetine inandığımız bir peygamber gönderdi. Bizi

yalnız tek Allah'a ibadet etmemize, daha önce Allah'ı bırakıp tapmakta olduğumuz putlardan uzak durmaya çağırdı. Ayrıca bize doğruluğu, emaneti, akrabayı ziyaret etmeyi, komşularla iyi münasebetler kurmayı, haramlardan uzak durmayı, fuhşiyati terk etmeyi, yalan şahitlik yapmaktan kaçınmayı, yelim malını yemekten ve namuslu İnsanlara iftira etmekten de kaçınmayı emretti. Allah'a ibadet etmemizi ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekât vermemizi de emretti' dedi ve İslâm'ın emir ve yasaklarını bir bir saydı. Sonra şöyle dedi: 'Biz de onu tasdik ettik. Ona iman ettik. Fakat kavmimiz bizi rahat bırakmadı, bize işkence yaptı. Bunun üzerine seni başkasına tercih edip ülkenize hicret edip sizin yanınızda kalmayı uygun bulduk, sizden arzumuz zulme uğramamaktır. '
Necâşî dedi ki:
'Onun (Peygamber'in) Allah tarafından getirdiklerinden senin yanında bir şey var mıdır?'
'Evet' dedi ve Kâf Hâ Ayın Sâd sûresinin başından okumaya başladı. Necâşî ve yanındaki kâhinler ağlamaya başladılar. Necâşî şöyle dedi:
'Bu ve Musa'nın getirdikleri aynı kaynaktan çıkmıştır.' Hemen Amr ve arkadaşına dönerek: 'Haydi siz gidin! Vallahi bunları size teslim etmem.'
Gelen müslümanlara da: 'Haydi siz Habeşistan'da serbestsiniz; güvence içindesiniz. Hiç kimse kılınıza bile dokunamaz. Kim size söverse veya esir almaya kalkışırsa öder.' Bunu üç kere söyledi. Böylece onun ülkesinde tam bir emniyet ve huzur içinde epeyce ikâme ettik. Necâşî'nin düşmanlarından biri geldi son derece şiddetli çarpışmalar oldu. Biz de huzurumuzun bozulmaması ve Necâşî'nin kurtulması ve kazanması için onun saffında çarpıştık ki, Necâşî'nin katında elde ettiğimiz haklarımız zayi olmasın."
6401- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr, Umeyr bin İshak'tan benzerini rivayet ettiler. Ayrıca onda şöyle geçer:
Amr bin el-Âs dedi ki:
"Necaşî'nin yanından ayrıldık. Bütün arzum Ca'fer'le buluşmaktı. Derken yolda bana rastladı. Onun arkasına baktım, bir de kendi arkama baktım, kimseyi göremedim, yalnızdık. Dedim ki:
'Benim de, Ali alı'lan başka hiçbir ilah olmadığına Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet getirdiğimi biliyor musun?' 'Allah seni hidayet etsin ve seni bu inancında sabit kılsın!' diye karşılık verdi. Sonra Amr kendisinin her şeyini aldıklarını anlattı.
Sonra Ca'fer'e geldi beraber Necâşî'ye gittiler. Ca'fer Necâşî'ye dedi ki:
'Amr da benim dinimi kabul elti.' Necâşî: 'Hayır' dedi. Ben de: 'Evet' dedim.
Bunun üzerine bir insana dedi ki; 'Haydi onunla git, eğer doğru söylemîşse ne islerse ona (ver) yaz!'
Amr dedi ki: 'Ben söylüyordum, o da yazıyordu. Kâseye varıncaya dek her dediğimi yazdı. Paralarından parama bir şey katmak isteseydim bunu da yapabilirdim'."
6402- Taberânî, Mu'cemıt l-Kebîr'dc, Ebû Musa'dan benzerini şu ilave ile zikrelli:
"Amr bin el-Âs kısa boylu bir adamdı, beraberinde karısı da bulunmaktaydı. Umâre ise yakışıklı bir adamdı. Necâşî'ye doğru giderlerken içki içmişlerdi. Umâre, Amr'a dedi ki: 'Haydi karma söyle de beni öpsün!'
'Sen utanmıyor musun?' deyince, tuttu Amr'ı denize atlı. Amr yalvarmaya başlayınca, Umâre tekrar gemiye alıp bindirdi. Tabii Amr bu olaydan sonra Umâre'ye kin beslemeye başladı. Necâşî'ye dedi ki:
'Sen çıktığın zaman Umâre karma salaşı-yor.' Bunun üzerine Necâşî Umâre'yi çağırdı ihliline (zekerinin deliğine) ülledi ve böylece o (şişerek) valisi hayvanların yanına uçup gitti."
6403- Onun başka bir yoldan rivayeti: "Necâşî Umâre'nin ihliline üflenmesini
emretti. Uçurulup sahralara iletildi. Orada yabanî hayvanlarla yalnız bırakıldı. Ondan sonra ailesi yanına geldi. Ona biraz sevîk içirildi, fakat aradan çok geçmeden öldü."
6404- Urve radiyallahu anh'dan:
"O, Ca'fer ve arkadaşları çıkmazdan önce Habeşistan'a ilk hicret edenlerin isimlerini saydı: Zübeyr bin cl-Avvâm, Sehl bin Beydâ, Âmii- bin Rabîa, Abdullah bin Mes'ûd, Ab-durrahman bin Avf, Osman bin Affân ve karısı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Rukayye, Osman bin Maz'ûn, Mus'ab bin Umeyr, Ebû Huzeyfe bin Utbe ve karısı Sehle bint Süheyl ki o, Habeşistan'da kocası-
na Muhammed bin Huzeyfe'yi doğurdu, Ebû Sebre bini Ebî Ruhm ve karısı Süheyl'in kızı Ümmü Gülsüm ile karısı Ümmü Seleme ile Ebû Seleme bin Abdilesed.
Nccm sûresi nazil olup da Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem 'Efereeytümül-Lâte vel-Uzzâ ve Menûti's-sâlisetel-uhrâ (~Lât ve Uzzci ve bundan başka üçüncüleri olan Me-nöt' in ne olduğunu söyler misiniz)*i (Necm, 19-20) okuyunca, o anda şeytan tâğutlan zikredip şu sözleri ortaya atlı: "İnnehunne mi-ne'1-garânîki'l-ûlâ ve irine şefaatehunne letur-câ (~O üç pul yüce turnalardandır ve onların şefaallan umulur)." Bunun üzerine bu iki kelime her müşriğin kalbinde yer elti. Dillerine dolanıp sevindiler ve şöyle demeğe koyuldular:
'Muhammed ilk dinine, kavminin dinine döndü.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sûrenin sonuna ulaşınca, secde etti ve onunla beraber yanında bulunan müslümanlar ve Velîd bin Muğîre hariç, müşrikler de secde
ettiler. Velîd bin Muğîre yaşlı bir adamdı. O bir avuç toprak alıp onun üzerine (alnına götürerek) secde etti.
Müslümanlar ise iman etmeden, inançsız olarak müşriklerin secde etmelerine hayret ettiler. Onlar şeytanın ilkâ ettiği o kelimeyi duymamışlardı. Bu kelime insanlar arasında yaygın hale geldi. Onu şeytan yaydı.
Bu haber Habeşistan'a varıp, bunu Osman bin Maz'ûn ve beraberindekiler duyunca onların (müşriklerin) müslüman olduklarım ve Allah'a secde ettiklerini sandılar.
Bu durum Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem'İn ağırına gitti. Akşam olunca Cibril geldi. Ona durumu şikayet elti. Cibril: 'Oku bakalım" dedi, okudu. O yere gelince, Cibril çekildi, bu da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ağırına gitti. Sebebini sorunca, 'şeytanın sözünü söyledin, (vahiyde) beni Allah'ın işine ortak etli' dedi.
Bunun üzerine Allah, şeylan'm ilkâ ettiği o kelimeyi neshetti (kaldırdı) ve şu ayeti inzal buyurdu:
'Ey Muhammed senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şey arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah, şeytanın karıştırdığını giderir. Sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, Hakîm'dir.' (Hacc, 52)
Allah, mel'ûn şeytanın seciye, idlâl ve fitnesinden beri kıldı. Müşrikler yine sapıklıklarına ve düşmanlıklarına geri döndüler. (Bu sırada) Habeşistan'da bulunan müslümanlar da nerdeyse Mekke'ye girmek üzereydiler, müşriklerin o düşmanlıklarını ve saldırılarını duyunca, başlarına bir şey gelmesinden korktukları için hiç kimse emân sağlamadan içeriye giremedi.
Velîd bin el-Muğîre, Osman bin Maz'ûn'a emân verdi, ancak Osman diğer müslümanların şiddetli eziyet ve işkenceye uğradıklarını görünce onun emânmı geri verdi ve diğer müslümanlar gibi Allah yolunda eziyet görüp sonsuz mükafaatlara mazhar olmayı tercih etti."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin ve miirsel bir isnadla daha uzun olarak tahrîc elti.)
Derim ki: Hadis imamları, kıssada geçen şeytanın ilkâ ettiği kısmı kabul etmediler, çünkü vahyin masum ve mahfuz olduğu bilinmektedir. Bunun dışında kalan hadisin Öteki kısımları sahih ve güvenilir. Allah en iyi bilendir.

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN TÂİF'E GİDİŞİ, KENDİSİNİ KABİLELERE SUNUŞU VE BİRİNCİ AKABE

6405- Âişe radİyallahu anhâ'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Uhud gününden daha çetin ve üzücü bir günle karşılaştın mı?" Şöyle buyurdu:
"Senin kavminden (Kureyş'ten) gördüğüm en şiddetli ve üzücü davranışı Akabe günü gördüm. Kendimi Ibn Abdi Yâlil bin Abd-i Kü-lâi'e arzettim (hayatımı korumasını istedim); bana cevap vermedi, istediğimi yerine getirmedi. Son derece üzgün bir halde döndüm. Ancak Karnü's-Saûlib'de kendime geldim. Başımı yere koyar koymaz beni gölgelendiren bir bulutla yüz yüze geldim; baktım Cibril'in içinde olduğunu gördüm; bana şöyle seslendi:
'Şüphesiz Allah kavminin sözünü ve seni korumayı reddedişlerini de duydu. O, sana dağların meleğini gönderdi, onlar hakkında ona istediğini emredebilirsin.' Çok geçmeden dağlar meleği bana seslendi; selâm verdikten sonra şöyle dedi: 'Ey Muhammedi Allah kavminin sana karşı söylediklerini duydu ve ben dağların meleğiyim. Rabbin beni sana gönderdi ve emrine amade etti. istediğini emret, bu dağlan onların başına geçireyim!" Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:
"Aksine ben Allah'tan; onların sulblerin-den, yalnız Allah'a ibadet edecek, O'na hiçbir ortak koşmayacak olan bir nesli çıkartmasını umarım." [Buharı ve Müslim.)
6406- Abdullah bin Ca'fer radİyallahu anlı'dan:
"Ebû Talip ölünce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Taife, ahalisini İslâm'a davet etmek İçin yalınayak çıkıp gitti. Ancak ona icabet etmediler, teklifini kabul etmediler. Oradan ayrıldı, bir ağacın gölgesine gelip iki rek'at namaz kıldı. Sonra şöyle dua etti: "Al-lahıml Kuvvetimin zaafını ve insanlara karşı olan güçsüzlüğümü sana şikayet ederim. Ey merhamet edenlerin en merhamet edicisi! Sen merhamet edenlerin en merhamet edicisisin! Beni kime havale ediyorsun, hayatımı cehenneme çevirecek düşmanıma mı, yoksa işimin sahibi kıldığın akrabalarıma mı? Eğer bana öfkeli değilsen, aldırmam! Senin, bana ihsan ettiğin afiyet benim için daha çok ve yararlıdır. Ben şu anda karanlıkları aydınlatan, dünya ve âhiret işini doğrultan, yüzünün nuruna, üzerine gazabının inmesinden, bende öfkenin yer etmesinden, sığınırım. Hoşnut oluncaya kadar itab etme salahiyeti senindir. Allah'ın emri ve izni olmadan hiçbir kımıldayış ve hiçbir kuvvet bahis konusu olamaz'."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
6407- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendini insanlara Mevkif le sunai'dı (yani kendisini korumasına alacak birini aradı). Şöyle derdi:
Beni kavmine götürecek kimse var mıdır? Çünkü Kureyş, Rabbimin kelâmım tebliğ etmekten beni alıkoydu.' Çok geçmeden ona bir adam geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Sen kimsin?' diye sordu. O da: 'Ben Hemedân'danım.'
'Peki kavminin içinde beni savunacak, düşmanlarıma karşı bana destek olacak kİm-se var mıdır?' diye sorunca, adam 'Evet' dedi; fakat kavminden korktu ve şöyle dedi: 'Ben bir gideyim onlarla konuşayım da sana gelecek sene bilgi getiririm.' Adam gitti, Ondan sonra receb ayında Ensâr delegesi (temsilcileri) geldi. lAhmedj
6408- Mahmûd bin Lebîd radiyallahu anh'dan:
"Enes bin Nâfi\ beraberinde içlerinde İyâs bin Muâz'ın da bulunduğu Abdu'l-Eşhel oğullarından bir yiğit olduğu halde, Mekke'ye geldiğinde, kavimlerinden Hazrec'e karşı, Kureyş'ten müttefik aramaya başladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onları duyunca hemen gelip yanlarına oturdu. Sonra onlara sordu:
'Geldiğiniz şeyden daha iyi bir haberim var; dinlemek ister misiniz?"
'Nedir o?' diye sordular. Cevap verdi:
'Ben Allah'ın Resulüyüm; Allah beni kul-lanın O'na ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarına çağırmam için gönderdi. Bana kitab indirdi.'
Ondan sonra onlara İslâm'ı anlattı, Kur'ân okudu. İyâs dedi ki:
'Ey Kavmim! Bu, geldiğimiz şeyden, daha iyidir. Vallahi bunu kabul edelim!' Bunun üzerine Enes bin Nâfi' bir avuç çakıl taşı alıp İyâs'm yüzüne attı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen yanlarından kalktı; onlar da Medine'ye doğru gittiler.
Sonra Buâs vak'ası zuhur etti. İyâs orada öldü. Daha ölmeden devamlı olarak: 'La iâhe illallah, Allahü Ekber, el-Hamdü fillah, Süb-hânallah!' dediğini duydular. Ölünceye kadar böyle söylüyordu, onlar da ona ses çıkarmıyorlardı. Nihayet o hal üzere iken öldü. İşle bu (kısa) mecliste onlar İslâm hakkında bir nebze bilgi edinmişlerdi, bu sözler onların kafasında yer etmişti."
|Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6409- İbn İshak radiyallahu anh'dan: "Allah Teâla dinini izhar, Peygamberi sal-lallahu aleyhi ve sellem'i de yüceltmek islediği zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr'la karşılaştığı hac mevsiminde yola çıktı. Anlattıklarına göre, onlar, içlerinde Câbir bin Abdullah bin Riyâb'ın da bulunduğu altı kişi idiler." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]

İKİNCİ VE ÜÇÜNCÜ AKABE HAKKINDA

6410- Urve radiyallahu anh'dan:
"Hac mevsimi gelince, Ensâr'm Ncccâr oğullarından bir grup hac yapmak üzere yola çıktı. Grupta şunlar vardı: Muâz İbn Afra, Es'ad bin Zürâre; Benû Zurayk'tan: Rabî' bin Mâlik, Zekvân bin Abd-i Kays; Abdü'l-Eşhel oğullarından: Ebû'l-Heysem bin el-Teyyihân; Amr bin Avf oğullarından: Uveymirbin Sâide.
Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem onların yanına geldi ve Kur'ân okudu. Kur'ân'ı dinlediklerinde davetine kalbleri yatıştı. Kitab ehlinin onun hakkındaki sözlerini ve söyledikleri niteliklerini bildiler ve anladılar. 'Demek ki o peygamber bu imiş' dediler. Ondan sonra iman ettiler ve ona şu teklifte bulundular: 'Evs ile Hazrec arasında olan olayları biliyorsun. Aralarındaki kan davasından da elbetteki haberin vardır. Biz Allah için ve senin için çalışacağız. Sen Allah'ın adı üzere bekle; biz varıp kavmimize senin hakkında bilgi vereceğiz. Onları Allah ve Resulüne çağıracağız. Belki Allah işimizi düzeltir. Bugün aramız iyi değil. Şayet biz barışmadan gelirsen, sana gereken yardımı yapamayız. Çünkü topluluğumuz şu anda dağınıktır. Randevumuz gelecek sene olsun, gelecek yıl buluşur, konuşur ve anlaşırız.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tekliflerini kabul etti. Onlar döndüler. İslâm'ı kavimleri arasında gizlice yaymaya başladılar. Aralarında hemen hemen her evde İslâmiyet'i kabul eden insanlar vardı.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e; 'Bize bir adam gönder de Allah'ın Kitabını okuyup insanları İslâm'a davet elsin! Bu daha uygun, İslâm'ın yayılmasına daha hız kazandırır' diye haber gönderdiler. Bunun üzerine o da Mus'ab bin Umeyr'i gönderdi. Mus'ab radiyallahu anlı, Es'ad bin Zürâre'ye gitti ve onun evinde misafir oldu. Devamlj olarak onun evinden dinî yaymaya, insanları İslâm'a çağırmaya koyuldu. Gerek Mus'ab ve gerekse Es'ad bin Zürâre İslâm'ı gizlice yayıyorlardı. Bir gün ikisi gizlice bir cemaate İslâm'ı öğretiyorlardı. Onların bu gizli faaliyetlerinden Sa'd bin Muâz'a haber verildi. O da pürhiddel gelip kılıcı ve mızrağıyla karşılarında dikildi ve şöyle çıkıştı:

'Neden mahallemize bu sefille gelip de güçsüzlerimizi kandırmaya çalışıyorsunuz, bir daha buralarda sizi görmİyeceğim.'
Onlar da hemen oradan dönüp gittiler. Aradan çok geçmeden yine geldiler. Halk da etraflarında toplanınca yine Sa'd'a haber verdiler, geldi. Bu defa evvelkinden daha yumuşak tehditte bulundu. Es'ad onun bu yumuşak davranışının farkına varınca, şöyle dedi:
'Ey teyzemin oğlu, önce onu bir dinle, hoşuna gitmezse, reddedersin, hoşlanırsan dinlersin ve kabul edersin!' O da: 'Söyle bakalım, ne diyorsun?' diye sorunca, Mus'ab hemen 'Hamım ve' I-Kitûbi' t-Mübîn innâ ceal-nâhu Kur'ânen Arabiyyen lealleküm ta'kilûn (=Hâ. Mîm. Apaçık Kitâb'a andolsun ki, çikletlesiniz diye Kur'ân'ı Arapça okunan bir kitap /almışızdır)'ı (Zuhruf 1-3) okudu. Sa'd şu cevabı verdi:
'Dinlediklerimi çok iyi anladım, bildim ve itiraf ettim' dedi. Ancak kavmine dönÜhceye
dek İslâm'ı izhar etmedi. Hemen gidip Ab-dü'1-Eşhel oğullarını İslâm'a davet elti. Kendisi de müslüman olduğunu açık açık söyledi. Hemen hepsi müslüman oldular. Böylece En-sâr evlerinden ilk hâne İslâmiyeii böylece kabul etmiş oldu.
Sonra Ncccâroğulları, Mus'ab bin Umeyr'i çıkardılar. O da doğm Sa'd'a gitti.
Onun elinde Ensâr evlerinden pek azı hariç, hemen hemen hepsi İslâmiyet'i bağrına bastı. İleri gelenleri müslüman oldu. Hatta Amr bin el-Cemûh da müslüman oldu. Pullarını kırdılar. Müslümanlar orada halkın en şereflisi ve sözleri dinleneni oldular. Ondan sonra Mus'ab Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e döndü. Daha sonra o, cl-Mukrî adıyla çağırılır oldu."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin ve miirsel olarak.]
6411- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Onun anlattığına göre Akabe'de müslüman olup Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'le anlaşan o oniki kişi, ertesi sene yetmiş kişiyle birlikle geldiler ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile buluştular."
|Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedlc]
6412- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Kavmimizden birtakım müşriklerle hacca gittik. Biz namaz kıldık, reisimiz el-Berâ' bin Ma'rûr da beraberim İzdeydi. Bize dedi ki: 'Öğlenleyin Kabe'yi bırakmayıp ona doğm namaz kılmayı uygun görüyorum.' Dedik ki:
'Yapma! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Şam'a doğm namaz kılıyor.' Namaz vakti geldiği zaman, biz Şam'a doğru kılıyorduk. O ise Kâ'beye doğm kılıyordu. Mekke'ye varınca alıp onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletlim. Onu Abbas ile birlikte buldum.
Amcasına sordu:
'Bu iki insanı tanıyor musun'/'
'Evet; bu kavminin reisi el-Berâ bin Ma'rûr'dur; bu da Kâ'b bin Mâlik'tir' dedi. Vallahi Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-Iem'in (benim hakkımdaki)'£«/r mi?' sözünü unutmuyorum. Bunun üzerine amcası O'na: 'Ever' cevabı verdi.
Sonra el-Berâ, Kâ'bc'yc doğru namaz kıldığını anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Sen bir kıble üzereydin. Onun üzerinde sabırlı olsaydın' dedi. Sonra el-Berâ Şam'a doğru namaz kıldı. Ailesi ise. ölünceye dek Kâ'be'ye doğm namaz kıldığını iddia ediyorlar, lâkin durum hiç de öyle değildir. Biz onu, onlardan daha iyi biliyor ve tanıyoruz.'
Dedi ki:
Hac için yola çıktık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Teşrik günlerinin ortalarında Akabe'de buluşmamız için randevu verdi. Biz, bizimle beraber olan şu müşriklerden durumumuzu gizliyorduk. Abdullah bin Amr bin Haram ki, Câbir'in babasıdır, müşriklerdendir. Ona haber verdim; onu İslâm'a davet etlim ve o da müslüman oldu. Akabe'de bizimle beraber temsilci olarak o da bulundu.
O gece gecenin üçte biri geçinceye dek çadırlarımızda kaldık. Gece gizlice sıvışarak
doğru randevu yerimiz olan Akabe yanında bulunan vadiye gittik. Tam yetmiş erkek ve iki kadın. Kadınlardan birisi Nüseybe bini Kâ'b en-Neccâriye, Öbürü Esma bint Amr es-Süllemiyye idi.
Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beraberinde amcası Abbâs olduğu halde çıkageldi. Abbas o zaman henüz müslü-man değildi. Ancak yeğeninin yanında bulunmaktan hoşlanmışU. Oturduğumuzda ilk sözü Abbâs aldı ve şöyk: dedi:
'Ey Hazrec topluluğu! Bildiğiniz gibi Mu-hammed bizdendir. Onu kavmine karşı gerekliği gibi koruduk ve korumaktayız da. Şerefinden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Ülkesinde de güven içindedir.' Biz de şöyle dedik:
'Biz senin ne dediğini duyduk. Ey Allah'ın Resulü! Haydi sen konuş! Rabbin için kendin için, ne dilersen onu söyle!'
Bunun üzerine sözü o aldı, konuştu, okudu ve bizlere İslâm'ı tebliğ etti. Ve şöyle dedi: 'Benî kadınlarınızı ve çocuklarınızı koruduğunuz gibi korumanız şartıyla sizin biatinizi kabul ediyorum. Oldu mu?' Bunun üzerine hemen el-Berâ bin Ma'rûr onun elini tuttu ve şöyle dedi:
'Evet; Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, kendimizi ve ailemizi koruduğumuz gibi seni koruyacağımıza da kesin olarak söz veriyoruz, sana şu anda biat ediyoruz, ey Allah'ın Resulü, bil ki biz vallahi harp ehliyiz!'
Ebû'l-Heysem bin el-Teyyihân da şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bizim o adamlarla (senin düşmanlarınla) birtakım anlaşmalarımız vardır. Biz onlarla anlaşmamızı bozarsak, sonra sen onlara galip gelirsen, acaba dönüp bizi bırakır mısın?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun bu sözlerine gülümseyerek şöyle açıklama yaptı:
'Bilakis kana kan, yıkıma yıkım. Ben sizdenim, .siz de bendensiniz. Harp yaptıklarınızla harb, barış yaptıklarınızla barış yaparım.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bundan sonra şöyle buyurdu: 'Haydi aranızdan on iki kişi seçin, kavimlerine temsilci olsunlar!' Bunun üzerine dokuzu, Hazrec'den, üçü de Evs'ten olmak üzere oniki kişi seçtiler. Böylece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biat edince, şeytan avazı çıktığı kadar bağırdı, ben şahsen onun bağırışını duydum. "Ey hane sahipleri! Siz bu zelil ve çocukların yanında olduğu kimseyle beraber olacaksınız? Size harp etmek için toplanmışlardır.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu kî: 'Bu, Akabe'nin anasından yeni doğmuş çocuğudur. Haydi şimdilik evlerinize gidin.' Döndük, sabah olunca Kureyş'İn ekserisi bize gelip şöyle dediler: 'Ey Hazrec topluluğu duyduğumuza göre bizim adamımıza gelmişsiniz. Onu aramızdan çıkartıp götürecekmiş-siniz. BİZe karşı, onunla savaşmaya söz vermişsiniz. Vallahi aramızda harp çıkar. Çünkü size karşı kinimiz kabarmaktadır.'
Aramızda kavmimizden olan müşrikler yemin etliler ve: "Biz onlar hakkında böyle
bir şey bilmiyoruz, duymadık' dediler. Hakikaten doğru söylüyorlardı, zira onların durumumuzdan haberleri yoktu. Topluluk ayağa kalktı. İçlerinde yanında iki yeni pabucu olan el-Haris bin Hişâm bin Muğîre de vardı. Dedim ki: 'Ben bir söz söyledim, kavmi ortak etmek isteyen bir kelime söyledim. Ey Ebû Câ-biil Sen bizim efendİmİzsin, Kureyş'in bu delikanlısı gibi iki pabuç edinemez misin?' Bunu el-Haris duydu, pabuçlarını çıkarıp bana attı. Ve şöyle dedi: 'Vallahi sen bunları giyeceksin.' Ebû Câbir şöyle dedi: 'Vallahi delikanlıyı mahcup ettin. Haydi ona pabuçlarını geri ver!' 'Vallahi onları geri vermem. İyi bir fal vardır. Şayet fal doğru çıkarsa bu pabuçları ondan alırım da benim olur'."
|Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6413- (Taberânî) Şunu ilave etti: "Neccâroğullarınm temsilcisi, Es'ad bin Zürâıe; Selemeoğullarmın temsilcisi el-Beıâ bin Ma'rûr ve Abdullah bin Haram; Sâide-

oğullarmın temsilcisi Sa'd bin Ubâde ve el-Münzir bin Amr; Zurayk oğullarının temsilcisi Râfi' bin Mâlik bin el-Aclân; el-Hâris bin el-Hazrec'in temsilcisi Ubâde bin es-Sâmit; Abdü'l-Eşhel'in temsilcisi Üseyd bin Hudayr ve Ebû Heysem bin et-Teyyihân; Amr bin Av-foğullarının temsilcisi, Sa'd bin Hayseme idi."
6414- eş-Şa'bîradiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem.
amcası Abbâs'la beraber Ensâr'dan yetmiş kişinin yanına gitti. Akabe'de ağacın altında buluşlular. 'Konuşacak olanınız konuşsun, fazla uzatmasın!' dedi. Çünkü müşriklerden aleyhinize bir casus vardır. Temsilcileri olan Ebû Ümâme dedi ki: 'Rabbin İçin, kendin ve ashabın için iste, ne isteyeceksen!' Şöyle buyurdu:
"Rabbim için, O'na ibadet edip ona hiçbir şey ortak koşmamanızı istiyorum; kendim ve ashabım için de bizi bağrınıza basıp barındırmanızı, bize yardım etmenizi, kendi nefsinizi savunup koruduğunuz şeylerden bizi de savunup korumanızı İstiyorum.'
'Peki biz teklifinizi yerine getirirsek karşılığında ne alırız?'
'Karşılığında cennet sizin olur' buyurdu.
'Peki anlaştık' dedi." [Ahmed]
6415- Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
Es'ad bin Zürâre şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Muhammed'e ne üzerine biat ettiğinizi biliyor musunuz? Siz onun safında, arap, acem, cin ve insanlarla savaşmak için anlaşıp biat ediyorsunuz." Cevap verdiler:
"Biz ona düşman olana düşman; onunla barışık olanla da barışık oluruz."
6416- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de, İbn Şihâb'dan:
"Akabe'de bulunanlardandır: Evs bin Ye-zîd bin Asram, Evs bin Sabit, Es'ad bin Zürâ-re, el-Berâ bin Ma'rûr, Beşîr bin Sa'd, Câbir bin Abdillah bin Amr, Cebbar bin Sahr, el-Hâ-ris bin Kays bin Mâlik, Zekvân bin Abdi'l-Kays. Râfi' bin Mâlik, Sa'd bin Ubâde, Sa'd bin Hayseme, Seleme bin Selâme, Zuheyr bin Râfi', Kâ'b bin Mâlik ve Ebû Bürde bin Ni-yâr."
6417- (Taberânî) Urve'den naklen şu isimleri de ekledi: "Zuheyr bin el-Heyscm, Sabit bin Ecda', Zeyd bin Lebîd, Sa'd bin er-Rebî, Sehl bin Atîk, Amr bin Azeme bin
Sa'lebe, Ukbe bin Amr bin Sa'lebe —ki Ebû Mes'ûd olarak künyelenir."
6418- Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Mekke'de kendini kabile kabile (dolaşarak) bülün kabilelere arz etti. Ensâr'dan olan bu kabileden başka ona kimse cevap vermedi. Onlara iyilik yaptı. Onlar da onu barındırdılar. Ona yardım etliler. Allah onları peygamberlerine yaptıkları iyiliklerinden dolayı mükâfatlandırsın. Onların bize yaptıkları iyiliklerine karşı gereği gibi iyi davranamadık. Çünkü biz onlara 'Biz emirleriz, siz de bizim vezirleri-
mizsiniz' dedik. Yılbaşına kadar yaşarsam, Ensârî olanlardan başka hiçbir valim kalmayacaktır." (Bezzâr zayıf bir senedle.]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN MEDİNE'YE HİCRETİ

6419- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Ana babamı tanıdığım gündenberi İslâm'ı din edinmiş olmayarak yaşadıklarını hiç hatırlamadım, Hiçbir gün yoktur ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabah-akşam bize uğramamış olsun. Müslümanlar çok eziyet görmeye başlayınca, Ebû Beki" Habeşistan'a doğru hicret etmek için yola çıktı. Ber-ku'İ-Gimâd'a varınca, Kare kabilesinin reisi olan İbnü'd-Duğunne ile karşılaştı. Dedi ki: 'Ey Ebû Beki' nereye böyle?'
'Kavmim beni çıkardı, yeryüzünde seyahat edip Rabbime serbestçe İbadet edeceğim.' Şu cevabı verdi: 'Senin gibisi çıkmaz ve çıkartılamaz. Çünkü sen herkeste bulunmayan malı ihsan edersin, akraba ile ilgilenirsin, zayıfı taşırsın, misafiri ağırlarsın, Hak'tan gelen felaketlere karşı yardım edersin. Ben seni himayeme alıyorum, sana güvence veriyorum, haydi Mekke'ye dön, Rabbine rahatça ibadet et!' Döndü, beraberinde İbnü'd-Duğunne de gitti. Kureyşin eşrafını dolaşıp şöyle dedi: 'O, kimsede bulunmayan malı ihsan eden, akraba ile ilgilenen, zayıfa yardım eden, misafir ağırlayan, Hak'tan gelen gelen felaketlerde insanlara yardım eden bu adamı siz ülkesinden nasıl çıkarırsınız?'
Bunun üzerine Kureyş onun himaye ve emanını kabul etti ve dedi ki:
'Ebû Bekr'e söyle, Rabbine evinde ibadet etsin, evinde namaz kılsın, islediğini okusun, bize eziyet etmesin, açık açık ibadet edip Kur'ân okuyup da kadınlarımızı ve çocuklarımızı elde etmesin, onları babalarından miras kalan dinlerinden etmesin.'
İbnü'd-Duğunne gelip bunu Ebû Bekr'e anlattı. Bunun üzerine Ebû Bekr evinde Rabbine ibadet etmeye, namaz kılmaya ve Kur'ân okumaya başladı. Sonra eviyle yetinmeyip evinin yanında bir mescid yapmaya karar verdi ve yaptı. Orada ibadet etmeye yüksek sesle Kur'ân okumaya başladı. Ebû Beki' ince ruhlu, çok ağlayan bir adamdı. Kur'ân okuduğu zaman gözyaşlarını tutamazdı. Bunu gören müşrik kadınları ve çocukları başına üşüşmeye ve onu dinlemeye koyulunca müşrikler paniğe kapıldı, gidip İbnü'd-Duğunne gördüler ve şöyle dediler: 'Ebû Bekr'e verdiğin emân ve himayeni yalnız evinde ibadet edip Kur'ân okuması şartıyla kabul etmiştik. O ise şimdi evinin avlusunda bir mescid yaptı, devamlı orada namaz kılıyor ve yüksek sesle Kur'ân okuyor, kadınlarımızı ve çocuklarımızı fitneye düşürmesinden korkmaya başladık, haydi git onun emâ-nını ve himayesini geri ver!'
O da hemen gelip, Ebû Bekr'e durumu anlattı ve dedi ki: 'Sen şartı ihlâl ettin. Onun için ya yalnız evinde sesizce ibadet etmekle yetinirsin ya da zimmetimi geri verirsin.' Ebû Bekr de: 'Al zimmetini, ver hürriyetimi! Ben Allah'ın himayesine sığınıyorum, O beni senden ve herkesten daha iyi korur.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem o günlerde Mekke'deydi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem müslümaılara şöyle hitap etti: 'Sizin hicret yurdunuz iki taşlık arasındaki hurmalıktır. (Medine'yi kastediyordu)' Ondan sonra Medine'ye hicret edenler eltiler, Habeşistan'a gidenlerin tümü de (dönüşte) Medine'ye hicret etti. Ebû Bekr radiyallahu anlı da hicrete hazırlanınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Yavaş ol! Bana izin verilsin de beraber gideriz' dedi. 'Babam annem sana feda olsun sana bu hususta izin mi verilecek?' diyerek hayretini izhar etti. 'Olur' dedi. Tam dört ay iki devesini semur ağacının yapraklarını yedirerek besledi ve semizleştirdi. Hicret gününü heyecanla bekliyordu, derken bir gün öğle vakti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem giyinmiş ve kuşanmış olarak geldi. O saatlerde onun geldiği hiç vâki değildi. Biri Ebû Bekr'e 'İşte Allah'ın Resulü giyinik olarak geliyor' dedi. Ebû Beki' de: 'Babam annem ona feda olsun, bu saatte o mutlaka Önemli bir iş için gelmiştir' dedi.
İçeriye girmek için izin istedi ve kendisine izin verilince içeriye girdi. Sonra 'Yanındakileri çıkar!' deyince: 'Babam sana feda olsun, onlar senin ailen sayılır" dedi.
'Bana hicret için müsaade edildi' buyu-runca, 'Ben de size refakat edebilir miyim?' diye sordu.
'Elbette' buyurdu.
Ebû Bekr: 'Öyleyse bu iki deveden birini al!' deyince, 'Bedeli karşılığı alırım' dedi. Ben de onlara deriden bir dağarcık içinde bir miktar azık düzenleyip koydum. Dağarcığın ağzı bağlanacağı sırada (Ebû Bekr'in kızı) Esma, belinin kuşağından bir parça yırtıp, onunla dağarcığın ağzını bağladı. Bu nedenle daha sonra ona Zâtu'n-nitâk 'Kuşaklı' adı takıldı.
Sonra Ebû Bekr Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'le birlikte Sevr mağarasına gittiler. Orada tam üç gece kaldılar, Ebû Bekr'in oğlu Abdullah maharetli ve çabuk

anlayışlı bir küçüktü. Gece mağarada onlarla beraber kalır, sabahleyin erkenden Mekke'ye gider, orada sabahlardı, insanlardan haberleri toplar, akşam karanlıkta gelir yine onlarla beraber kalırdı. Ebû Bekr'in azatlısı olan Âmir bin Füheyre ise oralarda sağmal koyun otlatırdı, akşam olup karanlık basınca onlara süt getirir ve orada onlarla birlikte gecelerdi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Bekr, ed-Dîl oğullarından ve el-Âs bin Vâü'in yeminli müttefiklerinden yol kılavuzluğu yapan bir adamı kiralamışlardı ve ona güvenmişlerdi ve şöyle demişlerdi:'/!,/ şu iki deveyi bize üç gün sonra Sevr mağarasının önüne gel ve bizi oradan al!' dediler.
O da üç gün sonra o iki deve ile mağaranın önüne geldi, beraberlerinde Âmir bin Fu-" heyr ve o kılavuz olduğu halde sahil yolundan yola revan oldular."
İbn Şihâb der ki: "Abdurrahman bin Mâlik, babasından, o da Siirâka bin Cu'şam'dan şunu rivayet etti:
Bize Kureyş elçileri gelip dediler ki: 'Kim Muhammed'i ve Ebû Bekir'i bulup öldürür ya da esir ederse ona şu kadar Ödül verilecektir.'
Ben, Mudlicoğulları kavminin meclisinde otururken bîr adam geldi ve dedi ki:
'Ey Sürâka! Ben sahilde biraz evvel bîr karartı gördüm. Galiba o, Muhammed ve arkadaşlarıdır. Onlar olduğunu sanıyorum.'
Ben de dedim kî: 'Onlar değildir. Sen galiba falan falanı gördün. Onlar biraz evvel gözümüzün önünden geçtilerdi.' Orada biraz oturduktan sonra kalktım, evime gittim. Cariyeme atı hazırlamasını ve benim için bekletmesini emrettim. Sonra kargımı alıp, evin arkasından çıktım, gizlice atıma atladım ve peşlerine düştüm, yaklaşınca atım tökezledi ve yere düştüm. Sonra hemen toparlanıp sadağının içinden fal oklarını çıkardım. Muhammed'le as-hâbma zarar verir miyim, yoksa vermez mi-
yim diye fala baktım. Sonucunda hoşlanmadığım (yani zarar veremeyeceğim) ortaya çıktı. Buna rağmen atıma atlayıp ne olursa olsun onlara saldıracağım, dedim ve yürüdüm. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kur'ân okuyordu sağa sola bakmıyordu. Ebû Bekr ise durmadan arkasına dönüyordu. Onlara iyice yaklaşınca, atım dizlerine kadar kuma gömüldü, üzerinden düştüm. Dizginini çektim zar zor kalktı. Ayağa kalkınca gömülen izinden göğe doğru duman yükseldi. Hemen oklarla fala baktım, gene arzulamadığım çıktı. Bu defa 'el-Emân' diye bağırdım; durdular. Atımı sürdüm, yanlarına gittim; Resûlullah ve ashabını saldırımdan koruyan bunca olaylardan sonra gönlümde Resûlullah sallalahu aleyhi ve sellem'in durumu ve peygamberlik davasının yakında zahir olup zafere ulaşacağına kanaat hasıl oldu.
Dedim ki: 'Senin kavmin (Kureyş,) başına ödül koydu.' İnsanların haklarında ne istediklerini ve neler düşündüklerini anlattım. Onlara yiyecek şeyler de sundum, kabul etmediler. 'Ancak durumumuzu kimseye söyleme ve bildirme!' dediler. Ben de kendilerinden bir güvence yazılmasını rica ettim. Kabul edip Âmir bin Füheyr'e: 'Haydi buna bir emân yaz' diye emretti ki o da bir derinin üstüne yazıp verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de arkadaşları ile birlikte yoluna devam etti."
İbn Şihâb der ki: Bana Urve bildirdi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Şam'dan gelen bir tüccar kafilesi içinde Zü-beyr'e rastladı. Zübeyr, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Bekr'e birer beyaz gömlek verip onları güzelce giyindirdi. Öte yandan Medine müslümanları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yola çıktığını duy-
dular. Her sabah Harre'ye gidip geliyorlar, gözlemeye koyuluyorlardı. Öğlen sıcağında evlerine dönüyorlardı. Yine bir gün epey bekledikten sonra sıcağa dayanamayıp evlerine dönmüşlerdi. Bir yahudi de bir kulenin üzerine birşeye bakmak için çıktı. Derken Pe-gamber sallallahu aleyhi ve sellem ve arkadaşlarının beyazlar giyinmiş ve serap denizini yararak gelmekte olduklarını gördü ve dayanamayıp avazı çıktığı kadar bağırdı: 'Ey arap topluluğu, işte beklemekte olduğunuz dedeniz!'
Müslümanlar hemen silaha sarılıp gittiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i Harre'nin sırtında karşıladılar. O ise, sağ taraftan Amr bin Avf oğullarının yanma inip konakladı. Tarih, Rebiu'I-Evvel ayının bir pazartesi günü idi. Ebû Beki" ayağa kalktı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturuyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i tanımayan ve görmeyen Ensârdan bazı kimseler Ebû Bekr'e gelmeye başladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güneş altında kalınca, Ebu Bekr hırkasıyla onu gölgelendirdi. İnsanlar ancak o zaman Peygamberin kim olduğunun farkına vardılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Amr bin Avfo-ğullannda on üç güne yakın bir süre kaldı. O müddet zarfında takva üzerine tesis edilen (Kûbâ) Mescidi(ni) yaptı, orada onlara namaz kıldırdı. Sonra devesine binip yola revan oldu, insanlar da yanında yürüyorlardı. Devesi gelip bugünkü Mescidi Nebî'niıı bulunduğu yere çöktü. O zamanlarda müslümanlar orasını namaz kılma yeri yapmışlardı. Önceleri orası, Es'ad bin Zürâre'nin himayesinde bulunan, İki yetim olan Selıl ve Süheyl'in hurma
kurutma harmanlan idi. Devesinin çöktüğü o yer için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:
İnşaallah burası bizim menzili mildir'
Sonra iki yetimi çağırıp o hurma harmanının pazarlığını yapmak üzere oraya mescid yapacağını söyledi. Yetimler: 'Hayır olmaz, biz burasını para ile değil; size bağış yapacağız' dediler.
Mescidin inşasına başlandı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onlarla beraber kerpiç taşımaya başladı. Bir yandan da şöyle diyordu: Bu yük Hayber(in hurma) yükü değil. Bu mbbimizin (ondan daha temiz olan) kerpiç yüküdür. Allahım, asıl ecir, âhiret ecridir. Hem Ensâr'ı hem de Muhacirleri esirge!' Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle Muhacirlerden olan bir adamın şiirini söyledi, ancak bana (şairin) ismi söylenmemiştir."
İbn Şihâb dedi ki: "Bu beyitlerden başka Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in tam olarak bir şiir söylediğini duymadık." [Buhârî]
6420- el-Berâ in Âzib radiyallalıu anh'-dan:
"Ebû Beki- babamın evine geldi ve ondan bir semer satın aldı. Azib'e dedi ki: 'Oğlunu benimle beraber gönder de onu taşısın.' Onu ben taşıdım. Babam parasını almak için onunla birlikte çıktı ve bu esnada sordu:
"Ey Ebû Bekr! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile (Hicret için) gece yürüdüğünüz zaman ne yapımız?1
Cevap verdi: 'Evet, bütün gece boyu yürüdük. Öğlen vaktine doğru önümüze bir kaya çıktı. Uzunca ve gölgesi bulunan bir kaya. Onun yanında konakladık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, gölgesinde rahat uyuyabilmesi için orasını elimle düzelttim. Sonra oraya postu serdim. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Sen burada uyu! Ben de etrafı gözetleyeyim'?' O uyudu, ben de etrafı gözetlemek için çıktım. Derken kayaya doğru gelmekle olan bir çoban gördüm, yanında koyunu da vardı.
'Sen kimlerdensin?' diye sordum.
'Medinelilerden bir adamım' dedi.
'Koyununda süt var mıdır?'
'Evet.'
'Bana biraz süt sağar mısın?'
'Evet' dedi ve koyunu tuttu, memesini toz. kıl ve topraktan iyice temizledi. Beraberinde bulunan bir maşrapaya epeyce süt sağdı. Bende de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e su verdiğim ve ona abdest suyu hazırladığım bü" ibrik vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. O daha yeni uyanmıştı. SÜte soğuması için biraz su ilave ettim. Sonra dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Buyur, bu sütten iç!' İçti ve ben de doyuncaya dek İçlim.
Buyurdu ki: 'Gitme zamanı gelmedi, mi?'
'Evet' dedim ve oradan öğlenden sonra ayrıldık. Sürâka b. Mâlik arkamızdan geliyordu.
Dedim ki:

'Ey Allah'ın Resulü, adam bize yetişecek.'
'Korkma, üzülme.' Allah bizimledir' dedi ve ona beddua etti. Atı kamına kadar yere gömüldü. Bunun üzerine Sürâka: 'Biliyorum, siz bana beddua ettiniz; bana dua edin de kurtulayım; isteğinizi yerine getireyim' dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dua edince kurtuldu. Daha sonra bize verdiği sözü yerine getirmek maksadıyla, bizi takip eden herkesi geri çevirdi ve sözünde durdu."
6421- (Müslim'deki) diğer rivayet:
Sürâka dedi kî: "İşte ok torbam. Ondan bir tane ok çıkarıp al! Ayrıca falan yerdeki develerimin ve kölelelerimin yanından geçeceksin onlardan da istediğini alırsın." Buyurdu ki: "Benim buna ihtiyacım yoktur." Geceleyin Medine'ye vasıl olduk, halk bizi konuk etmek için âdeta yarış yapıyorlardı.
"AbdülmuttalİpoğullarınınDayıları olan Neccaroğıdlarının yanında konaklarım. Böylece onların gönlünü yaparım" buyurdu. Erkekler, kadınlar evlerin damlarına çıktılar. Çocuklar ve hizmetçiler yollara düştüler; "Ya Muhammedi Ey Allah'ın Resulü!" dîye bağrışıyorlardı. [Buhârî ve Müslim]
6422- Ebû Beki- radiyallahu anh'dan: "Bİ2 mağaradayken, ardımızdan gelen
müşriklerin ayaklarını gördüm; onlar başımızın uçundaydılar. Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Eğer onlardan birisi ayaklarının ucunu bakarsa bizi görecektir.' Şöyle buyurdu:
'Ey Ebû Beki! üçüncüleri Allah olan bu iki kişiyi ne sanıyorsun'."
[Buhâri. Müslim ve Tîrmizî]
6423- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye gelirken, Ebû Beki"'i devenin arkasına almıştı. Ebû Bekr yaşlı idi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise gençti. Ebû Bekr tanınıyordu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kimse tanımıyordu. Kişi rastlıyor ve soruyordu: 'Ey Ebû Bekr! Şu önündeki adam kimdir?' O da şöyle diyordu: 'Bu adam bana yol gösteriyor.' Tabii kişi, bu yoldan üzerinde yürünülen yolu kastettiğini zannediyordu. Halbuki onun bu sözündeki yol, (İslâm demek olan) hayır yolundan ibaretti.
Ebû Bekr arkasına döndü, bir de ne görsün, bir süvari gelip onlara yetişmiş. Hemen şöyle haykırdı: 'Ey Allah'ın Resulü! İşte bir süvari, arkamızdan yetişmiş.' Allah Resulü hemen şöyle dua etti: 'Allahım, bunu yere düşür!' Hemen at onu sırtından yere fırlatıp attı. Ayağa kalkıp yalvardı:
'Ey Allah'ın Resulü! Emret, emrine amadeyim. '
'Sen bu durduğun yerde dur! Gelenlere karşı bizi savun, bize yetişmesinler'
(Ne gariptir ki o adam) gündüzün evvelinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı çalıştı, gece olunca da onun hayatını savunan bir silah gibi oldu.
Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Harre'nin bir yerinde indi (konakladı). Ensâr'a haber gönderildi, silahlanarak gelip O'na selam verdiler. Onlar da:
"Haydi develerinize binin ve yürüyün, siz güvence içindesiniz artık, kimse size ilişe-mez" dediler. Onlar tekrar develerine bindiler, yedekte olan Ensâr da onları korudu. Medine: 'Allah'ın Peygamberi geldi, Allah'ın Peygamberi geldi!' sesleriyle çalkalandı. Herkes
yükseklere çıkıp ona bakıyordu. O da yürüdü ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin avlusunda konakladı." [Uzan bir metinle Buharî]
6424- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
ashabından bize (Medine'ye) ilk gelenler: Mus'ab bin Umeyr ile İbn Ümmi Mektûm olmuştur. Bunlar (Medine müslümanlarına) Kur'ân okutuyorlardı. Sonra Ammâr, Bilâl ve Sa'd geldi. Sonra Ömer sahabeden yirmi kişi ile beraber geldi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem teşrif etti. O güne kadar Me-dineliler hiçbir şeye bu kadar sevinmemişler-di. Hatta çocukların ve herkesin 'Allah Resulü geldi' diye bağırdıklarını gördüm. O geldiği zaman ben 'Sebbihisme Rablnkel-A' lû' gibi mufassal nev'inden birtakım sûreleri (Me~ dine'lilere) okumuştum. [Buhâri]
6425- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan:
"Ibn Ömer'in hakkında 'Babasından önce hicret etli' diyenlere öfkelendiğini duydum, İbn Ömer dedi ki: 'Ben ve Ömer Medine'de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik.
Onu öğlen istirahatine çekilmiş uyurken bulduk. Eve döndük. Ömer beni gönderdi: 'Haydi gıı bak hele uyanmış mı?' dedi. Gittim onu uyanmış görünce hemen ona biat ettim. Sonra gelip babama bildirdim, koşarak yanına gittik, babam da biat etti ve ben de ondan sonra (tekrar) biat ettim." [İkisi de Buhârî'ye aittir.J
6426- Cerîr radiyallahu anh'dan:
(Aliah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ bana vahyefti: Bu üçünden hangisine gidip yerleşirsen orası senin Hicret evindir: Medine, Bahreyn ya da (Şam'da bir belde olan) Kunnesrîn." |Tirmizî|
6427- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
"Biz Ycmen'deyken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zuhurunu duyduk. Bunun üzerine ben ve iki kardeşim —ki ben en küçükleriydim— Ebû Bürde ile Ebû Ruhm kavmimden elli küsur insanla yola çıktık. Gemiye bindik, gemi bizi Necâşî'nin ülkesine (Habeşistan'a) atıp bıraktı. Orada Ca'fer ve arkadaşlarına rastladık. Hep beraber gelinceye dek onun yanında ikamet ettik. Vardığımızda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'i yeni fethetmişti. Oranın ganimetlerinden bize de hisse ayırdı. Bizden başka, fethe iştirak etmeyenlerden hiç kimseye hisse vermemiştir. Cafer'le beraber gemi ehline de vermiştir. İnsanlar bize şöyle diyorlardı: 'Biz hicretle sizi geçtik.' Bizimle beraber (gemiyle) gelen Esma bint Ümeys, Hafsa'nm yanına girdi;. Ömer gelince: 'Bu kimdir?' diye sordu.
'Bu Esma bint-İ Umeys'tir' dediğinde, Ömer şöyle dedi:
'Ha şu Habeşli kadın, şu deniz yoluyla gelen kadın mı?'
'Evet' dedi.
'Biz sizden önce hicret ettik, Biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sizden daha yakm ve nezdinde daha çok hak sahibiyiz' dedi. Bunun üzerine kadın kızdı ve şu cevabı verdi:
'Hayır vallahi; siz onunla beraberdiniz. O açınızı doyururdu, cahilinize öğüt verirdi. Biz uzak yerde Habeşistan'da herkesin kinini, Allah ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in uğrunda üzerimize çekmiştik. Vallahi senin bana dediklerini Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e soyleyinceye kadar ne bir lokma yemek yerim ve ne de bir yudum su içerim.' Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve kadın gidip Ömer'in dediklerini ona iletti. Şöyle buyurdu: 'SİS benîm için hepsinden daha kıymetlisiniz. O ve arkadaşları tek hicrete sahip iken siz gemi ehli iki hicrete sahİbsiniz.'
Esma dedi ki: 'Ebû Musa ve arkadaşlarını bana haber gönderip bu hadisi sorduklarına şahit oldum. Dünyada onlar için Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem'in kendilerine verdiği bu müjdeden daha değerli hiçbir şey olmamıştır'." |Buhârîve Müslim.]
6428- İbn Abbâs radiyallahu anh'daıı: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
Ebû Bekr ve Ömer muhacirlerdendir. Çünkü onlar müşriklerin yurdunu terk edip hicret etmişlerdir. Ensâr da muhacirlerden sayılır; çünkü Medine de şirk yurdu idi. Onlar Akabe gecesi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip (bir nevi hicret edip) müslüman olmuşlardır." (NesâîJ

6429- Abdullah bin es-Sa'dî radiyallahu anlı'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Hicretin (arlık) kesildiğini söylüyorlar." Şöyle buyurdu: "Kâfirlerle savabildiği sürece hicret asla kesilmeyecektir." | Nesâîl
6430- Ya'lâ bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
"Fetih günü babam Umeyye İle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik. Dedim ki: 'Babamın biatini hicret üzere kabul et!' Şöyle buyurdu: "Hicret kesilip bitmiştir. Ben onun biatim cihad üzere kabul ediyorum'."
6431- Ömer radiyallahu anlı'dan: "Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem'in vefatından sonra artık hicret yoktur."
6432- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Hangi hicret üstündür?" Şöyle buyurdu:
"RabbİnİN hoşlanmadığı şeyi bırakma n-dır." Sonra şöyle dedi:
"Hicret ikidir: Şehirlinin hicreti; köylünün hicreti. Köylü, ancak çağırıldığında davete icabet eder ve emrolunduğu zaman da itaat eder. Şehidi ise işi çok, bası her zaman derttedir. Onun için ecri daha büyük olur."
[Nesâî.l
6433- Muâviye radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tevbe kapısı kapanmadıkça, hicret bitmez, güneş batıdan doğmadıkça da tevbe kapısı kapanmaz." |Ebu Davud|
6434- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "(Sahabe İslâm takvimini belirlerken) Ne
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in peygamber olarak gönderiliş zamanını ve ne de vefatını ölçü kabuul ettiler. Bu hususta Medine'ye gelişin(hicret)i ölçü kabul etliler." [Buhârî (Hicreie dair) bir bâbta]
6435- Urve radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hacdan sonra Zi'lhicce'nin kalan günlerinde, muharrem ve safer aylarında da bekledi. Sonra müşrikler onun Medine'ye gideceğini, orada onu savunacak ve barındıracak müslüman-ların bulunduğunu haber alınca, paniğe kapıldılar ve bir araya gelip toplandılar. Hep birlikte onu öldürmek, yahut hapsetmek, ya da Mekke'den sürmek için karar aldılar. Allah hemen onların bu hile ve desiselerini şu âyeti indirerek Peygamber'ine bildirdi:
'Hani küfredenler seni hapsetmek, yahut seni öldürmek ya da seni —ülkenden— çıkart-
mak için sana tuzak kurmuşlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en hayırksıdır.' (Enfâl 30) Ebû Bekr'in evine geldiği gün müşriklerin kendisini akşam yatağına yattığı zaman yakalamayı planladıkları Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşmıştı. Bunun üzerine, sabaha karşı gece bitmek üzere iken O, Ebû Bekr ile Sevr mağarasına doğru hareket etti. Ali de gelip yatağına yattı. Böylece müşrikleri oyalıyordu
Müşriklerde: 'Haydi şimdi yatalım, sabah olunca ona birden hücum eder, sımsıkı bağlarız' diye istirahata çekilip geceyi orada geçirdiler.
Sabah olunca Ali'yi yataktan kalkarken gördüler ve ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in nerede olduğunu sordular. O da: 'Bilmiyorum' deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in evde olmadığını, çıkıp gittiğini anladılar ve ardından koştular.
Her yöne adam gönderdiler. Su (kuyu) sa-
hiplerine adam gönderip yakalayana verilmek üzere büyük ödüller koydular. Nihayet Sevr mağarasına geldiler, tepesinde durdular, mağaranın İçinde olan Allah Resulü ile Ebû Bekr onların seslerini duydular. Ebû Bekr korkmaya başladı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu şöyle teselli ve teskin elti: 'Üzülme Allah bizimledir Dua edip: 'Allah onun üzerine sekineyi indirdi. Göremediğiniz ordularla onu destekledi, kâfirlerin sözünü alçaktı, Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah hem Azız, hem de Hakîm'dir'." (Tevbe 40)
[Taberânî,Mu'cemu'l-Kebir'de daha uzun bir metinle hem leyyin ve hem de münsel bir senedle.)
6436- Enes ve diğerlerinden, dediler ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
mağarada kaldığı gece, Allah otlara emretti, mağaranın kapısında bittiler; örümceğe emretti mağaranın kapısında ağ Ördü. İki yabanî güvercine emretti, mağaranın ağzında yuva yaptı.
Müşrikler gelerek, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e mağaranın kapısına kürk arşın kadar yaklaştılar. İçlerinden bir adam baktı ve iki güvercini gördü ve arkadaşlarına seslendi: 'Mağaranın kapısında iki güvercin gördüm, anladım ki içinde kimse yok; eğer olsaydı bu güvercinler buradan kaçarlardı.' Onun bu sesini Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem duydu. Anladı ki Allah o iki güvercin vasıtasıyla onları içeriye girmekten alıkoymuştu. Ve o iki güvercine çok önem verdi. Daha sonra Harem-i şerifte bunların iki yavrusu oldu. Harem-i şerifteki tüm güvercinlerin aslı ve nesli işte o iki güvercin yavrusundan türemedir."
(Bezzar ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.l
6437- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr mağarada bir delik gördü, oradan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e zararlı bir şeyin çıkıp gelmemesi için ayağıyla orayı tıkadı. Mağarada tam üç gün kaldılar, sonra çıkıp yola revan oldular. Ümmü Ma'bed'in çadırında dinlendiler. Ümmü Ma'bed ona bir koyun ve bir bıçak gönderdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lern; 'Al bıçağı ver o cılız koyunu.1' dedi. Kadın: 'Onun sütü yok ki' diye haber gönderdi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve seliern: 'Getir o cılız koyunu!' diye emretti. Nihayet o cılız koyunu ona iletti. Koyunun sırtını sıvazladı. Derken koyunun memesi süt ile doldu. Sağdı ve kâseyi sütle doldurup içti, Ebû Bekr'e verip ona da içirdi. Sonra yine sağdı ve sağılan sütü Ümmü Ma'bed'e
gönderdi." |Bezzar zayıf bir senedle.|
6438- Huneys bin Hâlid radiyallahu anh1-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve yanındakiler, Ümmü Ma'bed el-Huzâîye'nİn çadırlarına uğradılar, gayet cömert kadındı; yemek yedirir, su içirirdi. Paraları ile ondan et ve hurma satın almak istediler, fakat yanında hiçbir şey bulamadılar. Grup bayağı yorgun ve bitaptı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çadıra baktı, cılız bir koyun gördü. Bunun üzerine sordu; 'Ey Ümmü Ma'bed ne oldu bu koyuna?' 'Güçsüzlük sebebiyle sürüden ayrıldı' diye cevap verdi.
'Peki sütü var mıdır?'
"Sanmam, çok zayıf bir koyun."
"Müsaade eder misiniz onu ben bir sağayım?"
"Hay hay, buyurun sağın!"
Koyunu getirtti, memelerini sıvazladı. Besmele çekti, bir anda memeleri sütle dolup taşlı. Sağdı, kendisi içti, arkadaşlarına da içirdi. Hepsi içliler ve doydular. Sonra bir kere daha sağdı ve bakracı doldurdu. Sütü orada bırakıp onunla başka bir alış veriş daha yapıp oradan ayrıldılar. Aradan çok geçmeden zayıf keçileri önünde olduğu halde kocası geldi. Orada sütü görünce şaşırdı ve sordu; 'Ey Ümmü Ma'bed bu süt nereden geldi? Ben giderken evde süt namına hiçbir şey yoktu.1 'Evet vallahi hakikaten süt yoktu; fakat buraya mübarek bir adam uğradı.'
Kocası: 'Ne olur onun niteliğini bana anlat!1 dedi. Kadın anlatmaya başladı: 'Yüzü parıl parıl parıldıyordu. Güzel yaratılışlı idi. Ne

öksürük ve ne de benzeri bir şeyleri yoktu. Son derece yakışıklı ve güzeldi. Gözleri irice idi. Kirpikleri ve kaşı gür idi, sesi gayei yumuşak ve nezaket taşımaktaydı. Sakalı gür,
taranmış ve tertemiz idi. Sükût ettiği zaman suratında vakar okunuyordu, konuştuğu zaman sözleri âdeta inci gibi, mübarek ağzından dökülüyordu. Boynu son derece düzgün ve güzeldi. Konuşurken pek uzun konuşmuyordu, çok ta kısa kesmiyordu. İki dal arasında bir dal gibi bir şeydi o. Üç kişinin en cazip ve güzeliydi. Arkadaşlarının ona son derece saygı ve hürmeti vardı. Etrafında sanki birer pervane idiler. Konuştuğunda pür dikkat dinliyorlardı. Emrettiği zaman emrini yarışırcasına yerine getiriyorlardı. Güler yüzlü idi, çatık kaşlı değildi. Yüzünü herhangi bir şeyden dolayı buruşturmuyordu."
Ebu Ma'bed bunları dinleyince kendini alamadı ve şöyle haykırdı:
'Vallahi o, Mekke'de Kureyş'te zuhur eden ve bize anlatılan yüce şahsiyettir. Onun sohbetinde bulunmak benim için son derece iç açıcı olurdu. Bir yol bulabilirsem mutlaka onun sohbetinde bulunmak şerefine ereceğim."
Mekke'de bir ses duyuldu, fakat nereden
ve kimden geldiğini kestiremediler. O ses şöyle diyordu:
'İnsanların Rabbi olan Allah şöyle diyen iki arkadaşı en güzel mükafatla mükâfatlandırsın:
İşte Üramü Ma'bed'İn çadırları.
Konakladılar oraya geçmeden ileri.
Hidayet getirdiler; kadm hidayete erdi.
Başarı sağladı, arkadaş edinen Muham-med'i.
Ey Kusay! Allah sizi terk etmedi. Onda öyle keramet ve mucizeler vardır ki, hiç kimse onunla boy ölçüşemez. Kâ'boğullan siz de onun davranışına dikkat edin. Mü'minlere iyi davranın, onları avlamak için tuzak kurmayın!
(İnanmıyorsanız) Kız kardeşinize koyunundan ve süt dolu kabından sorun!
Eğer koyuna sorarsanız (bile) tanıklık eder bir bir anlatır.
Cılız, sütsüz koyununu besmele çekip dua edip sağdı. Memelerine süt âdeta yağmur misâli yağdı.
Sağdı sütü ikinci kez oradan ayrıldı, gelenler orada hayran kalıp şaşkmlıklarını ortaya serdi.'
(Şair) Hassan bin Sabit, bu sesi duyunca şu cevabı verdi:
'Peygamberlerinin kendilerini bıraktığı kavim, büyük bir ziyanda, kendilerine gilüği kimseler ise şanslı olmuştur.
Bir kavimden göç etti, onların akılları dalâletle oldu. Vardığı kavmin ise yüzleri nur-landı, güldü.
Sapıklıktan sonra Rableri onları onun sayesinde hidayete erdirdi. Hakk'a uyanları gerçekten irşâd etti.
Ondan Yesrib ehline hidayet kafileleri akın etti. Tüm Yesrib'Iileri bir anda haberdar elti.
Bir peygamber ki insanların çevrelerinde görmediklerini görür. Her mescidde Allah'ın Kitabını büyük bir zevkle okur.
Bü- gün, bilinmeyen bir söz söylerse, hemen o gün ya da ertesi günün kuşluğunda o tasdik bulur.
Ne mutlu Ebû Bekr'e ki ona arkadaş oldu, Allah mutlu edeceğini (işte böyle) mutlu eder."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. zayıf bit senedle]
6439- Kays bin en-Nu'mân radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Beki- (Mekke'den) gizlice gittiklerinde Ebû Ma'bed'İn yanında konakladılar. Ebû Ma'bed dedi ki: 'Demek ki Allah böyle istemiş. Hiç sütümüz kalmadı.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Peki §u koyun nedir?' diye sordu.
Hemen onu getirdi. Ona berekeüe dua etti, sonra biraz sağdı ve içti. Yanındakiler de içtiler. Adam hayranlıkla sordu: 'Kureyş'in sabî dedikleri adam sen inisin?'
'Onlar öyle derler, ama bakma sen!'
"Şehadet ederim ki Allah tarafından sana gelen hak ve gerçektir' dedi. Sonra yine şöyle dedi:
'Sana tâbi olayım mı?'
'Hayır, biz galip gelinceye kadar bekle, galip geldiğimizi duyduğunda bize uyarsın buyurdu." [Bezzâr, Sahîh raviler kanaliyia.|
6440- Evs bin Abdillah bin Hucr el-Esle-mî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ile birlikte Hazevâti'l-Cuhfe'ye uğradı. O, onları en güzel devesine bindirdi, bir de onlara köle verdi. Sonra köleye şöyle ten-bih etti: 'Onların peşinden git, yerlerine ulaşıncaya kadar yanlarından ayrılma! Hizmetlerini gör, devenden de gereği gibi yararlansınlar.' Ondan sonra köle, o ikisini aldı; Seniyye-tu'r-Ramhâ, sonra Seniyyetu' 1-Kûbe, sonra el-Murre, sonra Zât-i Keşet vadisi, sonra el-Mudlece, sonra el-Gassâbe, sonra Seniyye-lü'1-Murre'ye sonra, oradan da Medine'ye götürdü. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, köleyi efendisine deve ile birlikte geri gönderdi ve efendisi Evs'e devesine bir isim takıp onu boynuna takmasını tenbih etti. Zira o, ilgisiz bir adamdı, deveye bile isim vermemişti." [Taberanî, M. el-Kebfr'ie ztıyıf bir senedlc.|
6441- Suheyb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hicret diyarınız bana, Harre'nin (kara taşlığın) arasında bir ağaçlık olarak gösterildi. Bu ya Hecer olur, ya da Yesrib."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekr ile birlikte Medine'ye müteveccihen hareket etti.
Onunla birlikte ben de çıkmak istedim. Ancak Kureyş'len iki delikanlı buna engel oldu. Sonra yine çıktım, bu defa birkaç insan bana yetişti ve beni geri döndürmek istediler. Onlara dedim ki: 'Size birkaç ûkiye altın, si-yerâ elbisesi vereyim de yolumdan beni alıkoymayın!'
'Olur' dediler. Ayrıca onları: 'Haydi gidin kapının eşiğini kazın altında allın ukiyelerini bulacaksınız, falan adama gidin elbiseyi de ondan alın' diyerek Mekke'ye gönderdim
Ondan sonra çıktım, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim. Beni görünce şöyle buyurdu: 'Alış verisin üç kere kazandı.'
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Senden önce kimse beni görmedi. Demek ki sana bunu Cİbrîl bildirdi, başkası değil'."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.]
6442- Rezîn benzerini rivayet etli; onda (şu ziyade) şöyle geçer:
"Bunun üzerine: 'İnsanlardan kimisi de vardır ki Allah rızasını talep etmek için kendisini satın alır.' (Bakara 207) âyeti nazil oldu. Sonra bunu Suheyb'e okudu."
6443- Urve radiyallahu anh'dan: "Ömer ve Ayyaş bin ebî Rabîa arkadaşları ile birlikte çıktılar. Amr bin Avf oğullarında konakladılar. Hişâm'in oğullan olan Ebû Cehl ile el-Hâris, anne bîr kardeşleri olan Ayyaş bin Rabîa'yi istemek için Medine'ye geldiler. Yanına gidip annesinin üzüntüsünü ona
İlettiler. 'Annen seni görmeden evde yatmayacağını, saçına yağ süremeyeceğini söyledi ve bu hususta yemin etti. Böyle olmasaydı biz seni almaya gelmezdik.' O da annesinin kendisini çok sevdiğini biliyordu. Onları doğruladı, kalbi yumuşadı. Annesine acıdı; fakat, yine de onlarla çıkıp gitmek istemedi. Derken el-Hâris onu bağladı, beraberce onu zorla götürdüler ve nihayet bağlı vaziyetle tuttular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, kurtulması için dua etti. Sonra Mek-ke fethedilmeden önce, o da kurtulanlar arasında kurtuldu ve Medine'ye geldi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin ve müısel bir senedleJ
6444- Bezzâr benzerini Ömer'den şu ekle rivayet etli:

"Ömer dedi ki: Biz (aramızda) şöyle derdik: 'Allah'ı tanıyıp iman edip de sonra tekrar küfre dönenlerin tevbesini Allah asla kabul etmez. ' Tabii ki onlar bu sözü kendi nefislerine de söylüyorlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye gelince: 'De ki: Kendilerine aşın davranıp günah işleyen kullarım, Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin... —Siz bilemezsiniz— kavline kadar-' âyetini (Zümer 53) onlar hakkında bizim ve onların kendi nefislerine söyledikleri bu söz hakkında inzal buyurdu.
Hemen bunu bir sahifeye yazıp Hişâm bin cl-Âs'a gönderdim. Onu iyice anlayıncaya kadar devamlı olarak okudum. İçimden: 'Bu âyet galiba bizim hakkımızda nazil oldu' dedim ve deveme bindiğim gibi doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip ona katıldım."
6445- Ibn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelişimiz, Hicret'in beşinci yılında olmuştur. el-Alızâb yılında Kureyş'le beraber gelmiştik. Ben kardeşim el-Fadl ile beraberdim. Yanımızda kölemiz Ebû Râfi' de bulunmaktaydı. Arec'e varınca, yol değiştirip Amr bin Avfo-ğullanna gittik. Medine'ye girdik. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i Hendek savaşında bulduk. Ben o zaman sekiz yaşındaydım, kardeşim ise onüç yaşındaydı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]

PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN SAVAŞLARININ SAYISI VE BEDİR'DEN ÖNCE OLANLAR

6446- Ebû İshâk'dan:
"Zeyd bin Erkam'm yanındaydım. Ona: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı harplerin sayısı kaçtır?' diye sordular; 'On dokuzdur' dedi.
Dedim ki: 'Sen kaç harbe katıldın'?' 'On yedi harbe katıldım.' 'Onların hangisi en öncesi idi?' 'Zâtu'l-Uşeyrâ veya el-Useyrâ' dedi. |Buhârî. Müslim ve aynı lafızla Tirmizî.j
6447- Büieyde radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ondokuz harpte bulundu; sekizinde bizzat çarpıştı." IBuhArî ve uynı lanzla Müslim.)
6448- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye geldiğinde, Cüheyne kabilesi ona gelip şöyle dedi: 'Sen aramıza geldin artık, bize güvence ver de sana gelelim.' Onlara güvence verdi ve onlar da gelip müslüman oldular. Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi —henüz yüz kişi bile yoktuk— receb ayında Cüheyne'nin yanıbaşında bulunan Kinâne'den bir mahalleyi baskın yapmak için gönderdi. Onlara hücum ettik. Çok idiler, bunun üzerine Cüheyne'ye sığındık; bizi alıkoydular ve şöyle dediler:
'Siz neden Şehr-i haram(haram aylar)da savaşıyorsunuz?' Cevap verdik:
'Bizi şehr-i haramda Beled-i haramdan (Mekke'den) çıkartan kimselerle savaşıyoruz.' Sonra aramızda: 'Ne yapalım ne dersiniz?' diye konuştuk. Kimimiz: 'Haydi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidelim"; kimimiz de: 'Hayır burada ikamet edelim.' dedi.
Ben de birkaç kişi beraberimde olduğu halde şöyle dedim:
'Bilakis Kureyş'in kervanına gidelim, yolunu keselim.'
Biz kervana giderken arkadaşlarımız da
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittiler. Durumu ona bildirdiler, öfkelendi ve şöyle çıkıştı:
'Ben sizi toplu halde gönderdim; siz dağınık geldiniz. Sizden Önceki milletleri helak eden tefrika olmuştur. Anlaşıldı sizin basınızda mutlaka bir kumandan göndermem gerekiyor.1 Hemen başımıza Abdullah bin Cahş'ı kumandan tayin etli. Böylece İslâm'da ilk kumandan o olmuş oldu."
|Ahmed leyyin bit senedle.|
6449- Zir bin Hubeyş radiyallahu anh'dan:
"İslâm'da ilk sancak, Abdullah bin Cahş'ın sancağıdır; İslâm'da ilk humusa (beşte bire) tabî tutulan (ganimet) malı, Abdullah bin Cahş'ın malıdır."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6450- Cundeb radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir müfreze gönderdi, başlarına da Abdullah bin Cahş'ı getirdi ve eline de bir mektup verdi. Belirlediği yere varıncaya kadar o mektubu açıp okumamasını emretti. 'Arkadaşlarından hiçbirini seninle gitmekte zorlama" buyurdu. (Daha sonra) Mektubu okuyunca: 7n-nâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn' dedi. Sonra:
'Allah ve Resulünü dinlemek ve boyun eğmek (boynumun borcu)' dedi. Daha sonra durumu onlara bildirdi ve mektubu da okudu. İçlerinden iki kişi geri döndü, kalanlarla yollarına devam ettiler. İlk olarak el-Hadre-mî'nin oğlu ile karşılaştılar ve onu Öldürdüler.
O günün Recep veya Cemadî ayından bugün olduğunu bilmiyorlardı. Müşrikler dediler ki:
'Siz Haram ayda öldürdünüz.' Bunun üzerine Allah: 'Sana Şehr-i haramdan, o ayda Çarpışmaktan soruyorlar...' mealindeki ayeti (Bakara, 217) inzal buyurdu. Bazıları bunun üzerine şöyle dediler:
'Bunlar günaha girmiş değillerse bile sevap da almamışlardır.' Bunun üzerine: 'Şüphesiz iman ve hicret edip Allah yolunda cihad eden kimseler (var ya) iste onlar Allah' in rahmetini umarlar. Allah hem bağışlayandır, hem de esirgeyendir' mealindeki âyet (Bakara, 218) nazil oldu." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir.]
6451- Cübeyr bin Mm'im radiyallahu anh'dan:
"Ebû Cehl. Hamza'dan ayrılıp Mekke'ye geldiği zaman şöyle dedi:
'Ey Kureyş topluluğu! Muhammed Yes-rib'e inmiştir ve casuslarını göndermiştir. Sizden bir şey elde etmek istiyor, onun için yolundan geçmemeye dikkat edin! Ona kesinlikle yaklaşmayın! Çünkü o. zarar veren ars-lan gibidir'." (Hadis devam ediyor)
Taberânî, Mu cemu l-Kebtr'ûe şu ekle rivayet etmiştir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Harnza ile beraber otuz muhacir süvarisini Seyf-i Bahr'e gönderdi. Şam'dan gelmekte olan Ebû Cehl'in üçyüz kişilik kervanı ile karşılaştı. Aralarına Mecdâ bin Avf el-Cühenî girdi ve çarpışma olmadı."
6452- Amr bin Avf el-Müzenî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber onun ilk gazvesi olan Ebvâ gazvesinde savaştık. er-Ravhâ'ya varınca Kamu'z-Za-biyye'de konakladık. Namaz kıldı, sonra şöyle buyurdu:
'Bu dağın adı nedir bilir misiniz?'
'Allah ve O'nun Resulü daha bilir' dediler. Şöyle buyurdu:
'Bu Hümyet dağıdır. Cennet dağlarından biridir. Allahım onu mübarek kıl! Ehlini de mübarek kıl!"
er-Ravhâ için de: 'Bu, cennet vadilerinden bir vadidir! Benden önce bu mescidde yetmiş peygamber namaz ktlmıştır. Oraya Mâsâ (Aley hisse lam) üzerinde iki kaftan olduğu halde, alaca deve üstünde, Israiloğtdlanndan yetmişbin kişi ile hacca giderken uğramıştır. Isa Aleyhisselam da hac veya umre maksadıyla ya da her ikisini amaçlayarak buraya uğramadıkça kıyamet kopmaz'."

[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.|

BEDİR SAVAŞI

6453- Enes radiyallahu anh'dan:
"Ebû Süfyân'ın gelişini duyunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem istişarede bulundu. Ebû Bekr konuştu; ona İltifat etmedi, sonra Ömer konuşlu, ona da iltifat etmedi. Bunun üzerine Sa'd bin Ubâde hemen ayağa kalkıp: 'Ey Allah'ın Resulü! bizi mi kastediyorsun? Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sen bizden denize dalmamızı istersen dalarız. Develerimizin ciğerlerini döverek (kamçılayarak) Berku'l-Gamâd'a kadar gitmemizi istersen bunu da yaparız.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanları (gazveye) teşvik etti. Gittiler. Bedir'de konakladılar. İçlerinde siyah bir kölenin de bulunduğu Kureyş'li sucular geldiler. O siyah kölenin etrafını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı çevirip sordular: 'Ebû Süfyân ve arkadaşlarından ne haber'?' 'Ebû Süfyân hakkında bilgim yok, ancak Ebû Cehl, Utbe, Şeybe ve Umeyye bin Halef insanların arasındadır.'
Bunu söylediğinde adamı dövdüler. Adam da: 'Tamam şimdi ben size bildireceğim, Ebû Süfyan da onların içindedir' dedi. Dövmeyi bırakıp sorduklarında ise bu defa: 'Ebû Süfyân hakkında bir bilgim yok; ancak Ebû Cehl, Utbe, Şcybe ve Ümeyye bin Halef onların içindedir' derdi. Bunu dediği zaman ise onu yine dövüyorlardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de namaz kılıyordu, namazını bitirince şöyle buyurdu: 'Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, adcım size doğru söylediği zaman dövüyorsunuz, yalan söylediği zaman ise bırakıyorsunuz.' Elini yere koyarak; 'Falan burada falan burada öldürülecektir.' Hakikaten de elinin koyduğu yerde isimlerini söylediği kimseler bir bir öldürüldü, hiçbiri oradan kalkamadı."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.|
6454- -Urve (b. ez-Zübeyr'den): "Abdü'l-Multalib'in kızı Âtike kardeşi
Abbâs'adedi ki:
'Bir rüya gördüm, kavmin hakkında endişeye kapıldım."
'Ne rüya gördün, anlat bakalım!' 'Kimseye söylemiyeceğine dair söz ver
bakalım! Çünkü onlar bunu duyarlarsa bize eziyet ederler' deyince, o da onu kimseye an-latmıyacağına dair söz verdi.
Rüyasını şöyle anlattı:
'Mekke tepesinden, avazının çıktığı kadar yüksek bir sesle şöyle seslenen bir süvari gördüm: 'Ey hıyanet ailesi, ey fısk-u fücur ailesi! İki veya üç gece içinde öldürüleceğiniz yere çıkıp gidin!' Aynı adam daha sonra mescide girdi, üç kere haykırdı: erkekler, kadınlar ve çocuklar büyük bir panik içinde başına üşüştüler. Aynı adam Kâ'be'nin üstünde devesinin üzerinde görüldü. Üç kere öyle bir nara atlı ki iki büyük dağ arasında olanlar bile duydu. Sonra büyük bir kayayı yerinden koparıp Mekke ehlinin üzerine üzerine olanca gücü ile alıp fırlattı. Kaya dağın dibinde parçalandı. Bütün parçalan Mckkclİlerin evine girdi. Parça girmedik tek bir ev bile kalmadı.'
Bu rüyadan Abbâs fena halde korktu. Dışarıya çıkıp gitlİ. Velîd hin Ulbe'ye rastladı; o samimi arkadaşı idi. Bu rüyayı ona anlata,
kimseye söylememesi için de tenbih elli. Ama Velîd bunu babasına anlatmadan yapamadı. Utbe de bunu duydu, kardeşi Şeybe'ye anlattı. Hasılı söz dönüp dolaştı nihayet Ebû Cehl'e ulaştı.
Sabah olunca Abbâs erkenden Beyt-i şe-rîf e gidip tavaf etmeye başladı.
Ebû Cehl bir grab içinde ona şöyle seslendi: 'Ey Ebû'1-Fadl! Tavafın bitince bana gel!' Tavafı bilince ona gelip yanına oturdu.
Ebû Cehl dedi ki: 'Anlat bakalım Atike ne rüya görmüş.'
'O bir şey görmemiş.'
'Bilakis görmüştür. Ey Hâşimoğullan! Adamlarınızın yalanı yetmiyormuş gibi bir de kadınlarınız yalan konuşuyor. Siz ve biz yarış atlan gibiydik. Uzun zamandan beri mescid için yarış yapmaktayız. Yarış hızlanınca 'Bizden peygamber gelmiştir' dediniz. Şimdi de: 'Bizden kadın peygamber gelmiştir' diyorsunuz. Sîzin kadar yalancı erkekleri ve yalancı kadınları bulunan bir hane halkı görmedik, ta-
nımadık.' Dedi ki: 'Atike şu iddiada bulunmuş. Bir süvari demiş ki: 'İki veya üç gece içinde çıkın!' Bu üç gece geçince Kureyş yalanınızı anlayacaktır. Bir yazı yazıp Kâ'be'ye aslık. Siz kadın erkek arabın en yalancı hane-sısiniz. Ey Kuseyyoğullan, Hicâbe, Nedve, Sikâye (gibi hacılara hizmet veren vazifeleri) ve sancağı aldınız. Bunlar size yetmedi mi ki bir de kalkıyor başımıza bir peygamber getiriyorsunuz?' O gün ona çok büyük bir eziyet etliler. Abbâs şu cevabı verdi: 'Ey kıçı sah! Yavaş ol bakalım! Asıl yalan sende ve senin ailendendir.' Orada bulanan biri şöyle dedi:
'Ey Ebû'1-Fadl! Sen cahil ve anlayışsız bir adam değildin. Nasıl da bunlara inandın?'
Hülasa, Abbâs, Âtike'nin yüzünden, onun rüyasını yaydığı İçin çok büyük eza ve cefalar gördü.
Üçüncü gün olunca Ebû Süfyan'm gönderdiği Damdam bin Amr el-Ğifârî adındaki süvari çikageldî ve şöyle seslendi: 'Ey hıyanet ailesi ne duruyorsunuz! Haydi koşun, Mu-hammed ve arkadaşları çıkmış Ebû Süfyan'a saldırıyor!'
Kureyş bu sesi duyunca, Âtike'nin rüyasını hatırladı ve büyük bir korku ve paniğe kapıldı. Bütün güçlükleri ve zilleti kabullenerek hep birden Ebû Süfyan'a yardım etmek için çıkıp gittiler."
[Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de leyyin ve mürsel bir senedle. |
6455- Mus'ab bin Abdillah ve diğerlerinden:
"Âtika, rüyası doğru çıktıktan sonra şöyle dedi: 'Nasıl rüya doğru çıkmadı mı? Size kaçan bir kişi yorumunu yapmıştır. Yakînen gören kişi gelip size durumu bildirmiştir. Gözleri ile de sakırdayan kılıçlan görmüştür.
Yalan söylemediğim halde bana 'Yalan söyledin' demiştiniz. Doğru çıkan rüya, kimin yalancı olduğunu açık seçik beyan etmiştir.' Birkaç beyit..."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.|
6456- Enes radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve selkm,
Büseyse'yi casus olarak gönderdi ve dedi ki: 'Git bakalım Ebû Süfyan'ın kervanı ne âlemdedir?' Adam gidip döndü; evde ben ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "den başka hiç kimse yoktu. —Ravİ dedi ki: 'Hanımlarından birisini istisna edip etmediğini bilmiyorum'— Gördüklerim anlatıp, onun hakkında bilgi verdi. Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: 'Hemen onların arkasına düşebileceği kimin binek hayvanı hazırsa hemen binsin!' Birtakım adamlar ise biraz beklemesini ve Medine'nin dışında bulunan binek hayvanlarım getirmek için izin istemeye başladılar. Şöyle buyurdu: 'Olmaz, kimin devesi hazırsa binsin ve bizimle beraber gelsin!'
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yola revan olup müşrikler gelmeden önce. Bedir'e vardılar.
Müşrikler de geldiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: Ben izin verinceye kadar kimse bir adım bile ileri atmasın!' buyurdu. Müşrikler iyice yanaşınca şöyle buyurdu:
'Haydi genişliği gökler ve yer kadar olan cennete hazırlanıp kalkın!'
Umeyr bin el-Humâm el-Ensârî dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Gökler ve yer kadar genişliği olan cennet mi?' 'Evet.'

'Çok çok iyi. ey Allah'ın Resulü!* 'Sana çok çok İyi dedirten şey nedir?' 'Hayır vallahi ey Allah'ın Resulü! Ben cennet ehlinden olmak istedim de onun için böyle söyledim.'
"Öyleyse sen cennet ehlindenün.' Hemen dağarcığından birkaç hurma çıkarıp yemeğe başladı. 'Bu hurmaları bitirinceye dek yaşarsam gerçeklen benim için uzun bir yaşantı olacaktır1 dedi. Hemen elindeki hurmalar âttı, savaşa girişti ve çok geçmeden şehit düştü." [Müsliml
6457- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bana Ömer anlattı:
Bedir günü olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, müşriklerin bin kişi, kendilerinin ise sadece üçyüz ondokuz kişi olduğunu gördü.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine kıbleye karşı durup ellerini kaldırdı ve Rabbine şöyle yalvardı: 'Aliahtmi Bana vâdettiğini yerine getir! Altahun! Bana vâdet-fiğini ver! Allahun! Şayet mâm ehlinde/ı olan su cemaati helak edersen (bundan .sonra) yeryüzünde sana ibadet olunmaz!' Ellerini kıbleye karşı durup uzatarak o kadar çok Rabbine niyaz etti ki, nihayet cübbesi omuzlarından düştü. Hemen Ebû Bekr gelip cübbesini aldı ve onun omuzlarına koydu ve şöyle demekten kendini alamadı: 'Ey Allah'ın NebîsİI Allah'a yalvarışın yeter. Kendini bu kadar hırpalama! Allah sana verdiği sözünü yerine getirecektir. Üzülme, müsterih ol!' Bunu müteakip Allah hemen şu âyeti kerimeyi inzal buyurdu:
'Hani Rabbinizin yardımına sığınıyordunuz da O: Ben size birbiri peşinden bin melekle yardım edeceğim.' (Enfal 9) diye cevap vermişti.
Böylece Allah ona melekler göndererek yaıdim etti."
(Râvi) Simâk der ki; Bana İbn Abbâs şöyle anlattı:
"O gün müsİümanlardan bir adam, müşriklerden birini kovalarken, ansızın üzerinde bir süvarinin kamçısının sesini ve o süvarinin şöyle dediğini duydu: 'Dur ey Hayzûm!' Bir de ne görsün, müşrik önünde yere serilmiş, bumu delinmiş, yüzü (kamçı ile) yarılmış , bütün bunları yeşillere bürünmüş biri yapmıştı. Ensârî gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirince şöyle buyurdu: 'Doğru söyledin, işte bu üçüncü kat gökten gelen yardımdır.' O gün müşriklerden yetmiş kişi Öldürüldü, yetmiş kişi de esir alındı.
İbn Abbâs der ki: 'Yetmiş kadar esir ele geçince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem, Ebû Bekir ve Ömer'le esirler hakkında istişare edip: 'Bunlar hakkında görüşünüz nedir?' diye sordu.
Ebû Bekir şu görüşü ileri sürdü: 'Ey Allah'ın Resulü! Bunlar amca oğulları ve akrabadırlar. Fidye karşılığında bunları bırakalım, alacağımız fidyeyi İslâm'ı güçlendirmek için kullanırız. Belki Allah onlan İslâm'a hidayet eder." Ömer'e dönerek: 'Ey Hattûb'ın oğlu! Sen de görüşünü açıkla!'
Şöyle cevap verdi:
'Hayır, vallahi ey Allah'ın Resulü! Benim görüşüm şudur: Onların boyunlarını vuralım, Ali'ye Ukayl'ın boynunu vurdur, ben de falanın boynunu vurayım —neseben Ömer'e yakın olan bir adamın ismini söyledi—. Çünkü bunlar küfrün liderleri ve eşrafıdırlar.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr'in görüşünü kabul elti. Benim görüşümü ise reddetti. Ertesi sabah geldiğimde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ebû Bekr'i ağlarken gördüm. Hemen sordum: 'Ey Allah'ın Resulü! Sen ve arkadaşın neden ağlıyorsunuz? Eğer ağlanacak bir şey varsa ben de ağlayayım, değilse ağlamanızdan dolayı ağlamaklı olayım?'
Şöyle buyurdu: 'Senin arkadaşlarının bana teklif ettikleri fidye meselesi için ağlıyorum. Gerçekten onların azapları bana şu ağaçtan daha yakın arzolundu' —Bu sırada yakındaki bir ağaca işaret elmiş:— Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu:
'Yeryüzünde savaşırken düşmanı yere sermeden esir almak hiçbir peygambere yaraşmaz. (Geçici dünya malını istiyorsunuz oysa Allah âhireti ister. Allah Azîz'dİr, Hakîm'dir. Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azap erişirdi.)
Elde ettiğiniz ganimetlerden temiz ve helâl olarak yiyin. (Allah'tan sakının. Doğrusu Allah bağışlar, merhamet eder)." (Enfâl, 67-69)
Böylece Allah, ganimeti onlara helâl kılmış oldu." [Tirmizî ve lafzıyla Müslim.]
6458- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ben, Mikdâd bin el-Esved'in ağzından gayet kesin bir söz söylediğine şahit oldum. Öyle ki bu sözün sahibi olmak bana, ona (sevapça) denk olabilecek her kıymetli sözden daha sevimlidir. O (Resûlullah), o sırada müşriklere karşı müslümanlari davet ediyordu. (Mikdad) Peygamber'in huzuruna gelerek: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz sana, İsrailoğulları-
nın Musa'ya: 'Haydi git sen Rabbinte beraber savağ, biz burada oturuculanz.' dedikleri (Mâide 24) gibi demeyiz. Lâkin sağında, solunda, önünde ve arkanda kahramanca savaşırız.' Baklım ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mübarek yüzü aydınlanarak bir anda sevinçten parlayiverdi." [Bulıârî]
6459- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü, şöyle hitap buyurdu: "İşte Cibril; üzerinde harp teçhizatını kuşanmış olarak
atının başını tutmuş." [Buhârîj
6460- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O sallallahu aleyhi ve sellem, çadırdan şöyle diyerek çıklı: "Toplulukları dağıtılacak, arkalarını dönüp kaçacaklar. Kıyamet onların azapla vâdedildikleri gündür. O ne korkunç, ne acı bir gündür." (Kamer, 45-47) [Buhârî]
6461- Abdullah bin Amr b. el-As radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü, üçyüz onbeş kişi ile çıktı; oraya varınca şöyle dua etti: 'Allahım, onlar yayadırlar, onları bindir! Allahım, çıplaktırlar, onları giydir! Allahım, onlar açtırlar, onları doyur!' Allah onlara Bedir'de fethi müyesser kıldı. Onlar geri dönerlerken herbirinin yanında bir ya da iki deve vardı. Üstelik giyinmiş ve karınları da doymuştu." [Ebû Davud]
6462- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Biz, Muhammed'in ashabı olarak şöyle
konuşurduk: "Bedir'de bulunanların sayısı, Tâlût'un (Filistin) nehri(ni) beraber geçtiği mü'min askerinin sayısı olan üçyüz onüç-dür1." ITirmizî ve aynı lafızla Buhârî.j
6463- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Bedir günü ben ve İbn Ömer (harbe katılmak için) küçük görüldük. Bedir gazvesinde muhacirlerin sayısı altmış küsurdu. Ensânn sayısı ise ikiyüz kırk küsurdu." [Buhârî]
6464- Ebû Üseyd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Bedir günü Kureyş (müşrikleri) için sallandığımızda, şöyle dedi:
"Düşman size yaklaştığında yani etrafınızı sardıklarında) onlara ok atınız! (Atış menzili dışındalarsa) Oklarınızdan bir miktarını alıkoyunuz!"
6465- Diğer rivayet:
"Düşmanlara yaklaştıkları zaman ok atın. Ancak size toptu halde hücum edip göğüs göğüse gelmeden sakın kılıçlarınızı sıyırmayın!" [Buhârî ve Ebû Dâvud]
6466- Sa'd bin Muâz radîyallahu anh'dan: "O (Sa'd), Ümeyye bin Halefin arkadaşı
idi. Ümeyye Medine'ye geldiği vakit onun evinde kalırdı. Sa'd da Mekke'den geçtiği zaman onun evinde misafir olurdu.

Sa'd umre yapmak üzere Mekke'ye gitti ve Ümeyye'ye misafir oldu. Ona dedi kî: 'Benim için boş ve tenha bir zaman ayarla da belki kâbeyi tavaf ederim!' Onu gündüzün ortasına yakın bir saatte Kâ'be'ye çıkardı. Derken orada Ebû Cehl kendilerine rastladı. Ümeyye sordu: 'Ey Ebû Safvân! Beraberinde olan bu adam kimdir?'
'Sa'd'dır' diye cevap verince Ebû Cehl ona dönerek: 'Bakıyorum da Beyt'i güvence içinde, korkusuzca tavaf ediyorsun. Halbuki siz o
dinlerini değiştirenleri (Muhammed ve ashabını) sığındırdınız ve onlara yardım etmekte olduğunuzu söylüyorsunuz. Eğer Ebû Safvân'la beraber olmasaydın, ailene sağ dönemezdin.'
Sa'd da avazının çıktığı kadar yüksek bir sesle ona şöyle bağırdı: 'Eğer sen beni bundan (tavaftan) menedersen sana karşı bundan daha şiddetli davranır, senin Medine üzerinden geçen ticaret yolunu keserek sana engel olurum.' Ümeyye müdahale etti:
'Ey Sa'd! Ebû'l-Hakem'e karşı yüksek sesle konuşma; çünkü o, bu vadi ehlinin efendisidir.' Sa'd da şu cevabı verdi: 'Bırak bizi ey Ümeyye! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den, seni Öldüreceğini duydum.'
Sordu: 'Bunu Mekke'de mi (yapacak).' 'Bilmiyorum' diye cevap verdi.
Ümeyye paniğe kapıldı ve çok korktu. Evine geldiği zaman ailesine şöyle dedi: 'Ey Ümmü Safvân! Bana Sa'd'ın dediğini biliyor musun?'
'Sana ne dedi?'
'Muhammed'in beni Öldüreceğini söylediğini ileri sürdü.1 Kendisine: 'Mekke de mi?' diye sordum 'Bilmiyorum' dedi. Ondan sonra Ümeyye dedi ki: 'Ben de Mekke'den dışarıya çıkmam.'
Bedir günü gelince, Ebû Cehl insanları savaşa çağırdı ve dedi ki: 'Ne duruyorsunuz kervanınıza saldırılacak]ar yetişin!' Ümeyye çıkmak istemeyince Ebû Cehil yanına gelip şöyle dedi: 'Ey Ebû Safvân! Halk senin harpten geri kaldığını görürlerse, harbe iştirak etmeyip hepsi geri kalırlar. Çünkü sen vadinin efendi-sisin.' Bu sözünde o kadar ısrar etti ki nihayet Ebû Safvân şöyle demek zorunda kaldı: 'Anlaşıldı seninle başa çıkamayacağım, onun için Mekke'de en hızlı koşan deveyi salın alıp (icabında kaçmak üzere) harbe katılacağım."
Sonra (hanımına) dedi ki: 'Ey Ümmü Safvân haydi beni savaşa hazırla!' Bunun üzerine karısı: 'Yesrib'li arkadaşının sana dediğini ne çabuk unuttun!' dedi.
'Korkma, ben ona (savaşa) fazla yaklaşmam. Kendimi korurum' dedi.
Nihayet Ümeyye de onlarla beraber harbe çıktı, hangi yerde konakladı ise devesini (yanına sıkıca) bağladı. Allah onu Bedir'de öldü-rünceye dek hep böyle yaptı." |Buharî]
6467- Bezzâr, Sahîh râviler kanalıyla gelen bir tarikten İbn Mes'ûd radiyallahu anh'-dan, dedi ki:
"Utbe bin Rabîa, Sa'd bin Muâz'ın dostu idi. Utbe Medine'ye geldiği zaman Sa'd'a misafir olurdu. Sa'd da Mekke'ye gittiğinde Ut-be'ye misafir olurdu."
Kelime kelimesine aynı yukarıda geçen hadis gibi nakletti. Aralarında ancak şu değişiklik vardır: Birinci rivayette Sa'd'm arkadaşı Ümeyye bin Halef idi, burada ise Ulbe bin Rabîa'dır. Allah en iyi bilendir,
6468-Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan;
"Ümeyye bin Halefe 'Muhtevası Mekke'ye geldiğim zaman sen malımı korursun, Medine'ye geldiğin zamanda da ben senin malını ve yakınlarını korurum.'şeklinde yazılı bir antlaşma yapmıştık."
(Antlaşmanın üzerinde ismimin bir parçası olan) 'Rahman' kelimesini zikrettiğimde 'Ben Rahman'ı tanımıyorum. Bana cahiliye-deki adınla yaz!' dedi. Ben de ona cahiliyette-ki adımla 'Abdi Amr' diye yazdım, Bedir günü gelince, insanlar uyuduğu zaman, onu (Ümeyye'yi) korumak amacıyla dağa çıktım. Bilâl onu gördü, Hemen çıkıp En-sâr'm oturduğu bir mecliste durdu ve şöyle bağırdı: 'Ey Ensâr topluluğu! İşte Ümeyye bin Halef! Eğer o kurtulursa ben kurtulmam,1 Bunun üzerine onunla beraber Ensâr'dan birtakım insanlar çıkıp bizi takip etmeye başladılar, Bize yetişeceklerinden korkunca bu defa onları oyalamak için oğlunu geride bıraktım. Ancak oğlunu öldürdüler. Yine de peşimizi bırakmadılar. Ümeyye ağır bedenli şişman bir adamdı, bize yetiştiklerinden endişelenince: 'Çok!' dedim. Diz çöktü ben de onlara mani olmak için üzerine abandım.
Abandım ama, yine de kılıçlarını altımdan Ümeyye'ye sapladılar ve nihayet onu öldürdüler. - O şuada biri kılıçla ayağıma vurmuştu.
(Oğlu İbrahim dedi ki:) Abdurrahman ayağının üstündeki bu kılıç izini bize gösterirdi."
6469- Diğer rivayet:
"Bedir günü olunca, Abdurrahman kendi-
sine iki zırh edindi. Ümeyye ile karşılaşınca dedi ki: 'Beni ve oğlumu (himayene) al! Ben senin için iki zırhtan daha iyiyim. Onları sana feda ederim.' Derken Bilâl onu gördü. 'İşte küfrün başı olan Ümeyye! Eğer o kurtulursa ben kurtulmam' dedi ve o ikisini de öldürdü."
İbn Avf şöyle derdi: "Allah Bilâl'i esirgesin! Ne zırhımı dinledi ve ne de esirimi."
[Buhârîl
6470- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan;
"Bedii- günü ben savaş safında duruyordum. Sağıma soluma baktım; bir de ne göreyim. Ensârdan iki genç çocuk. Keşke bunlardan daha kuvvetli biri olan (iki kimse) arasında bulunayım diye temenni etlim. Bu iki gençten biri beni gözü ile süzerek: "Ey Amca! Ebû Cehl'i tanıyor musun?'
'Evet, ne işin var onunla ey kardeşimin oğlu?' dedim.
'Onun Resûlûllah sallallahu aleyhi ve sel-
lem'e sövdüğünü duydum. Canım elinde olana yemin ederim ki onu bir görürsem artık ikimizden eceli yakın olanı ölünceye kadar gölgem onun gölgesinden asla ayrılmayacaktır.'
Onun bu sözüne hayret ettim. Diğer genç de beni gözüyle süzerek aynısını söyledi.
Aradan çok geçmeden Ebû Cehl'in insanların arasında dolaştığını gördüm ve 'İşte aradığınız ve sorduğunuz adam' diyerek onlara onu gösterdim.
Hemen kılıçlarıyla koştular ve onu öldürdüler. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp durumu ona haber verdiler. 'Onu hanginiz öldürdü?' dîye sordu.
Herbiri: 'Ben öldürdüm' deyince, 'Kılıçlarınızı şildiniz mî?' diye sordu, 'Hayır' dediler. Kılıçlarına baktı ve şöyle buyurdu: 'Öyleyse her ikiniz de öldürdünüz.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Cehl'in üzerinden çıkan eşyanın Muâz bin Amr İbni'l-Cemûh'a verilmesine hükmetti. Onu katleden iki adam Muâz b. Amr b. el-Cemflh ile Muâz b. Afra' idiler."
6471- Diğer rivayet:
"(Daha sonra) Onu (Ebû Cehl'i) öldürene dek İkİ kartal gibi saldırdılar. Saldıran o iki kişi Afrâ'nın iki oğlu (Muâz ve Muavviz) idi." [Buhârî ve Müslim]
6472- Enes radiyallahu anlı'dan: "Bedir günü Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem dedi ki: 'Ebû Cehl'e ne olduğunu bize kim bakıp haber verecek?' Hemen İbn Mes'ûd gitti. İbn Afrâ'nın vurup

öldüriinceye kadar onu yere sermiş olduğunu gördü. Sakalına yapışıp 'Sen Ebû Cehil misin?' diye sordu. Dedi ki: '(Kendini kastederek) Sizin Öldürdüğünüz (şu) adamın üstünde (fevkinde) bir adam var mıdır?' Yahut: 'Bizzat kendi kavminin öldürdüğü (bu) kişinin üstünde bir kimse var mıdır?'"
6473- Diğer rivayet:
'Ebû Cehl dedi ki: "(Afrâ'nın oğlunu kastederek) Keşke beni öldüren bir çiftçiden başkası olsaydı!" [Îkisi de Bohârî ve Müslim'e aittir.]
6474- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "(Bedir günü sona erince Ölüler arasında)
dolaşmaya başladım. Bir de ne göreyim Ebu Cehil ayakları kesilmiş bir halde yere yıkılmış yatıyor. Bunun üzerine:
-'Ey Allah'ın düşmanı Ebû Cehil, Allah sonunu rezil etti' dedim ve bunu söylerken kendisinden (hiç) korkmadım. O da:
-'Bir kimseyi kavminin öldürmesinde şaşılacak ne vardır?' diye cevap verdi. Bunun üzerine işe yaramaz bir kılıçla ona vurmama engel olamadı. Kılıcı elinden düştü, ölene kadar da ona kendi kılıcı ile vurdum." [Ebû Dâvud|
6475- Rezîn:
"Ona kılıcımla vurdum bir şey yapamadı, yüzüme tükürdü ve şöyle dedi:
'Kılıcın kör; al kılıcımı da başımı gövdemden ayır!' Bir vurdum, cansız oluverdi. Son nefesini elimde verince. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ganimet olarak kılıcını bana verdi. Yere serilmişti. (Daha önce) Ut-be, Ebû Cehl'e oradan ayrılmasına işaret etmişti. Ona Ebû Cehl şöyle dedi 'Korkudan ödü patlamış.'
Bunun üzerine Utbe: 'Kıçı sarı! Hangimizin korkudan ödü koptuğunu yakında anlayacaktır' cevabını verdi."
6476- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Bedir günü, Ubeyde bin Saîd bin el-Âs'a kavuştum. Başlan ayağa kadar zırhlanmış ve silahlanmıştı.
Gözlerinden başka bir yeri görünmüyordu. Ona 'Ebû Zâti'l-Keriş' künyesi ile hitap edilirdi. Bu seferinde o bana:
'Ben Ebû Zâti'l-Keriş'im' dedi. Kargı ile hücum edip, gözlerine isabet ettirdim, anında öldü. Ayağımı üzerine koydum, bütün gücümle kargıyı çıkardım. Kargının iki ucu da eğritmiş vaziyetteydi.
Urve dedi ki: Onu (kargıyı) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem istedi, o (Zübeyr) da ona verdi. O ölünce Zübeyr geri aldı. Sonra da Ebû Bekr istedi, ona da verdi. O da ölünce yine geri aldı. Ömer istedi. O da ona verdi. O öldürülünce, Zübeyr yine aldı. Osman isteyince ona verdi. Osman öldürülünce Ali'nin ailesine geçti. Sonra Onu Abdullah bin Zübeyr isledi ve öldüıülünceye kadar onun yanında kaldı." [Buhârî]
6477-Ali radiyallahu anh'dan:
"Bedir savaşı olunca, Utbe bin Rabia öne atıldı, onu oğlu ve kardeşi lakib etti. 'Benimle kim mübareze edecek?' diye nara attı. Ensâr'dan gençler hemen öne atıldılar. Utbe onlara: 'Kimlerdensiniz'?' diye sordu. Onlar kimlerden olduklarını bildirdiler. Bunun üzerine: 'Bizim sizinle bir İşimiz yoktur. Biz, amca oğullarımızı istiyoruz' dedi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Haydi kalk ey Haınza! Kalk Ali! Kalk ey Ubeyde bin el-Hâris!' diye emir verdi.
Hamza, Utbe'ye karşı çıktı; ben de Şey-be'ye karşı çıktım. Ubeyde ile Velîd arasında birbirini takip eden iki değişik darbe cereyan etti. Herbirimiz rakibini yere serdi. Sonra Ve-lîd'e hücum edip öldürdük. Ubeyde ile Velid ise karşılıklı olarak birbirlerini ağır yaralamışlardı ve Ubeyde'yi de yüklenip gelirdik." [Ebû Dâvud|
6478- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Bedir günü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem düşmana galip geldikten sonra Ku-reyş'in ileri gelenlerinden yirmi dört kişinin cesetlerinin biraraya loplanılmasını emretti. Daha sonra bunlar Bedir kuyularından pis nesneleri içine alan bir kuyuya atıldılar.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem düşmana galip geldiği zaman onların toprağında üç gün ikamet etmek âdetinde idi. Bedir'de de bu üç gün dolunca, devesinin hazırlanmasını emretti, hazırlandı. Sonra yürüdü, arkasında ashabı da yürüdü, Nihayci Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Kureyş ileri gelenlerinin atıldıkları kuyunun bir tarafında durarak kendi ve babalarının isimleriyle onlara şöyle seslendi: 'Siz Allah'a ve Resulüne itaat etseydiniz daha sevinçli olmaz mıydınız? Biz Allah'ın bize vâdettiğini gerçek bulduk; siz de Allah' in size vâdettiğini gerçek olarak buldunuz mu?'
Ömer dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ruhları gitmiş cesetlere ne konuşuyorsun?' Şöyle buyurdu:
'Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki: (Şu anda) Benim söylediklerimi siz onlardan daha iyi duyamazsınız."
Katâde der ki: 'Allah, onları ayıplamak, küçültmek, azap etmek ve kaçırdıkları fırsatlara yanmak ve zulümlerine pişmanlık duymaları için, Bedir kuyusundaki cesetlere Pey-gamber'in hitabını işittirecek derecede bir hayat bahsetmiştir1." |BuhSrî ve Müslim.!
6479- Ene's radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Bedir'de öldürülenleri üç gün öylece bıraktı. Sonra yanlarına gelip onlara şöyle seslendi: 'Ey Ebû Cehl bin Hişâm! Ey Ümeyye bin Halef. Ey Utbe bin Rabia! Ey Şeybe bin Rabia!' Benzerini nakletti.
Sonunda şöyle geçmekledir: 'Sonra emretti, onları sürüklediler ve Bedir kuyusunun içine attılar'." [Müslim]
6480- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir esirlerini ele geçirince, şöyle dedi:
"(Tâif'ten kederli dönüşünde onu himayesine almış olan) Mut' im bin Adiyy (şu anda) hayatta olup da kokmuş cesetler hakkında benimle konuşarak şefaat dikseydi onları (esirleri) ben ona (fidyesiz) bırakırdım." [Buhârî ve Ebû Dâvud]
6481- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana dedi ki: Ashabını Bedir esirleri hakkında muhayyer bırak! Ya esirlerin öldürülmelerini ya da gelecek yıl kendilerinden onların miktarı kadar öldürülmek şartıyla fidye (ile serbest bırakma)yı tercih etsinler." As-hâb ise: "Fidyeyi ve bizden (onlar kadarının) öldürülüp şehit olmayı tercih ettik" dediler.
|Tİrmizî]
6482- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü şöyle buyurdu;
'Kim böyle böyle yaparsa, şu kadar şu kadar ganimet alır.' Bunun üzerine gençler ileri atıldılar, yaşlılar ise sancağın yanını bırakmayıp orada kaldılar.
Allah onlara fethi müyesser kılınca, bu defa yaşlılar şöyle dediler:
'Biz sizi savunuyorduk, mağlup olsaydınız bize doğru kaçıp sığınacaktınız. Ganimeti hep götürmeyin! Biz ganimetsiz kalıyoruz.1 Delikanlılar buna razı olmadılar ve: 'Bu ganimetleri bize Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem verdi' dediler.
Bunun üzerine Allah '(Yes'elûneke anil-Enfâli =) Sana ganimetler hakkında soruyorlar..,' el-kârihûn kavline kadar (Enfâl, 1) inzal buyurdu. Diyor ki: 'Harbe çıkmak onlar için daha hayırlı idi. Bu durum böyledir. O halde bana itaat edin! Zira bunun sonunu ben sizden daha iyi bilirim.' Böylece anlaştılar, herbiri Allah'ın taksimine razı oldular." [Ebû Davudi
6483- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud günü hakkında rüya gördüğü Zü'1-Fikar adındaki kılıcını Bedir günü ganimetken ilave hisse) olarak almıştı." ITirmizî]
6484- İbn Mes'ûd radiyallahu aıh'dan: "Bedii' günü, esirler getirildiğinde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

'Bu esirler hakkında ne diyorsunuz?' İbn Mes'ûd bu hususta bir kıssa anlattı.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
'Onlardan hiçbiri fidye vermedikçe ya da boyunları vurulmadıkça kurtulamazlar.' Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: Şöyle dedim:
'Ey Allah'ın Resulü! Ancak Sehl bin Beydâ kurtulabilir, çünkü ben onun İslâm'dan bahsettiğini duydum.'
Sükût buyurdu. O günkü kadar bu denli çok korkmamıştım. Çünkü o gün sanki gökten üzerime bir taş düşecekmiş gibi oldum.
Bu korku, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in 'Sehl bin Beydâ hariç' deyinceye kadar devam etti. Sonra Ömer'in görüşünü doğrulayan şu âyet nazil oldu:
'Bir peygamberin, mıntıkada kâfirlerin gözünü yıldırmadan esir toplamaya hakkı yoktur'." (Enfâl. 67) [İkisi deTirnizî'ye aittir.]
6485- Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Ke-bîr'de bu kıssanın bir bölümü şöyle yer almıştır:
Buyurdu kî: "Bit esirler hakkında ne dersiniz?"
Ebû Bekr dedi ki: "Bunlar senin kavmindir, akrabalarındır. Fidye karşılığında onlan serbest bırak! Belki Allah onların tevbesini kabul edip affeder."
Ömer ise: "Bunlar seni yurdundan çıkarıp sürdüler, seni yalanladılar. Boyunlarını vuralım" dedi. İbn Ravâha şöyle dedi: "Odunu çok olan bir vadi bulun ve bunları onun içine atın da üzerlerine ateş tutuşturayım."
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girip çıktı; sonra şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Bekr! Senin halin İbrahim'in halini andırıyor: O söyle demişti: 'Kim bana uyarsa o, bendendir. Kim de bana başkaldırırsa —bilsin ki— Allah, çokça bağışlayan, çokça merhamet edendir.' (İbrahim sûresi, 36)
Ve İsa'nın halini andırmaktasın. O da şöyle demişti: 'Eğer onları azaplandırırsan, şüphesiz onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan zaten sen hiç şüphe yok ki hem Azîz'sİn, hem Hâkim'sin.' (Mâide, 118)
Ey Ömer! Sana gelince sen de Nuh'u andırıyorsun. O şöyle demişti:
'Rahbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma!' (Nûh, 26)
Ve Musa'yı andırıyorsun. O da şöyle demişti: 'Kalplerini bağla da elemli azabı görünceye kadar İman etmesinler.' (Yunus, 88)
Sonra Hz. Peygamber müşriklere hitaben: Siz haktan sapan zalimlersiniz, ya fidye vererek kurtulursunuz veya boynunuz vurulur""
6486- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Bedir günü cahiliye ehlinin fidyesini dörtyüz (dirhem) yaptı." [Ebû Davud]
6487- Enes radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir kısım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istediler. Dediler ki: '(Müşrik olan) Kız kardeşimizin oğlu Abbâs'm fidyesini bırakalım (almayalım).' Şöyle buyurdu: 'Bir dirhem bile bırakmayın, alın!'" [Buhârîl
6488- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Mekke'liler esirlerinin fidyelerini gönderdiklerinde, Zeynep de kocası Ebû'l-As'ın fidyesini gönderdi. Ebu'1-Âs'a gelin giderken Hatice'nin hediye etmiş olduğu gerdanlığı da (fidye olarak) gönderdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce çok üzüldü ve duygulandı. Şöyle buyurdu:
'Eğer münasip görürseniz, bu gerdanlığı kendisine geri gönderin ve esirini de serbest bırakın!'
Ashâb: 'Evet; olur' dediler. Onu serbest bırakmak karşılığında Zeynep'i kendisine göndereceğine dair, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ondan söz aldı.
Öte yandan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Zeyd bin Harise île Ensâr'dan bir adamı da şöyle diyerek gönderdi: 'Ye'cic vadisinde durun, Zeynep oradan geçerken, alıp onu getirirsiniz'." [Ebû Dâvud|
6489- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir savaşını bitirince, kendisine denildi ki: 'Kervanı ele geçir, onu koruyacak kimse kalmadı.' Bunun üzerine elleri bağlı olan Abbâs öte yandan seslendi: 'Bunu yapman doğru olmaz; çünkü Allah sana iki taifenin birini va'd etmişti ve sana va'd ettiğini de verdi.'
'Doğru söyledin' buyurdu." |Tirmizi|
6490- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Bekr, Kelboğullarından 'Ümmü Bekr' adında bir kadınla evlenmişti. Onu boşadı.
Daha sonra onu, kadının amcasının oğlu olan ve Kureyş kâfirlerine mersiye yazan şair Ebû Bekr bin el-Esved zevceliğe aldı.
Onun (söz konusu) şiiri:
'Ne oluyor, toprak kuyuya Bedr'in kuyusuna.
Deve hörgüçleri ile süsleniyordu. Vay toprak kuyuya, Bedr'in kuyusuna!
Şarkıcı kadınlar ve üzüm şarabiyla püsle-niyordu.
Selâmetle mi yaşasın Ümmü Bekr! Kavmimden sonra bana selâm var mıdır?
Yaşayacağımızı Resul bize bildiriyor. Bundan sonra yaşamanın ne tadı kaldı ve ne de tuzu'." [Buhârî]
6491- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bedir yönünde yola çıktı. Harretü'1-Vebe-re'ye varınca, cesurluğu ile tanınan bir adam kendisine yetişti. Sahabe onu görünce pek sevindi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: 'Sana tabî olup seninle birlikte yaralanmak için geldim.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu:
'Allah'a ve Resulüne inanıyor musun?'
'Hayır.'
'Öyleyse geri dön! Ben bir müşriğin yardımını istemem.' Sonra geçip gitti; ağaçlığa varınca adam gene ardına düşüp yetişti. Ona ilk önce söylediği gibi söyledi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona ilk önce verdiği cevabı verdi.
Sonra yürüyüp gitti, adam da geri döndü. Sonra ona Beydâ'da yine yetişti, Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem ona yine sordu:
'Allah'a ve Resulüne inanıyor musun?'
'Evet.'
'O halde bizimle gelebilirsin, haydi yürü!' buyurdu."
[Tirmizî. Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.]
6492- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Bizi Bedir'den alıkoyan husus şudur: Ben babam Huseyl ile yola çıktık. Kureyş (müşrikleri) bizi (yolda) yakalayıp sordu:
'Siz Muhammed'in yanma mı gitmek istiyorsunuz? '
'Hayır biz sadece Medine'ye gitmek istiyoruz' dedik.
Doğru Medine'ye gitmemiz, Muhammed'in safında savaşmamamız hakkında bizden Allah'ın adma ahd ü misak aldılar. Gelip olan bitenleri Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdik. Şöyle buyurdu: 'Haydi dönün.' Biz onlara verdiğimiz sözü yerine getiririz ve onlara karsı da Allah'tan yardım isteriz7." [Müslim]
6493- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Bedir günü (ganimetten) muhacirler için
yüz hisse ayrıldı."

(Buhârî) Dedi ki:
"Kureyş'ten Bedir'de bulunup ta ganimetinden alanların lümü, seksen bir kişi idiler." Urve derdi ki: Zübeyr şöyle demiştir: "Hisseleri taksim edilip ayrıldı. (Kureyş'ten) hisse alan yüz kişi idiler."

BEDİR SAVAŞINA KATILANLARDAN SAHÎH-İ BUHÂRÎ'DE İSMİ ZİKREDİLENLER
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer, Osman —ki onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hasta olan kızının başında bırakmış ve (Bcdir'den) ona hisse ayırmıştır— Ali, Ziibeyr, Sa'd bin Ebî Vak-kâs, Saîd bin Zeyd, Abdurrahman bin Avf, Hamza, Ubeyde bin el-Hâris, İbn Mes'ûd, Ebû Huzeyfe bin Utbe, Huneys bin Huzâfe es-Schmî, Sa'd bin Havle, Bilâl bin Rebâh, İyâs bin el-Bukeyr, Hâtib bin Ebî Belta'a, Amr bin Avf, Âmir bin Rabîa el-Anezî, Kudâ-rae bin Maz'ûn, Mistah bin Esâse, el-Mikdâd bin Amr el-Kindî. ,
Ensâr'dan olanlar: Harise bin Rabî' —ki Bedir'de şehit olmuştur— Hubeyb bin Adiyy, Rifâa bin Râfi', Rifâabin Abdi'l-Münzir, Ebû Lubâbe, Zeyd bin Sehl, Ebû Talha, Ebû Zeyd el-Ensârî, Sehl bin Huneyf, ZÜheyr bin Râii' ve kardeşi, Ubâde bin es-Sâmit, Ukbe bin
Amr, Âsim bin Sâbil, Uveym bin Sâide, İtbân bin Mâlik, Katâde bin en-Nu'mân, Muaz bin Amr bin el-Cemûh, Muavviz bin Afra ve kardeşi, Mâlik bin Rabîa, Ebû Üseyd, Murâre bin er-Rebî', Ma'n bin Adiyy, Hilâl bin Umeyye.

BUNLARIN DIŞINDA MECMA'UZ-ZEVÂİD'DE ZİKREDİLENLER
MUHACİRLERDEN: el-Erkam bin el-Erkam, Hâtib bin Ebî Beltaa'nın azatlısı Es'ad, Gifâr oğullarının üç kölesi, Sa'lebe bin Kibliyy bin Sahr bin Seleme, Husayn İbni'l-Hâris bin Abdi'l-Multalib, Ubeyde'nin kardeşi, el-Hakem bin Saîd bin el-Aş, Rifâa bin Kays bin Amr bin Sa'lebe, Zeyd bin Harise, Zeyd bin el-Hattâb, Zeyd bin Eşlem, Ebû Hu-zeyfe'nin azatlısı Salim, es-Sâib bin Osman bin Maz'ûn, Havlî'nin azatlısı Sa'd, Müdec-cec'den bir adam, Süheyl bin Beydâ, Suheyb bin Sinan, Talha bin Ubeydillah, Âmir bin Fu-heyre, Abdullah bin Cahş, Abdullah bin Huzâfe es-Sehmî, Abdullah bin Maz'ûn, Utbe bin Gazavân bin Câbir, Osman bin Maz'ûn; Osman bin Habîb, Ebû Vehb, Ebû's-Sâib, Uk-kâşe bin Mihsan, Umeyr bin Ebî Vakkâs, Mersed bin Ebî Mersed el-Gancvî, Ebû Ubeyde bin Cerrah, Hz. Peygamber'in azatlısı Ebu Kebşe ve Ebû Mersed el-Ganevi
ENSÂR'DAN: Es'ad bin Zeyd, Esved bin Zeyd. Ümeyye bin Lûdân, Üneys bin Katâde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlısı Üneyse, Evs bin Sabit bin el-Münzir, Evs bin es-Sâmit, Evs bin Abdillah bin el-Hâ-ris, Büceyr bin Ebî Büceyr, Besbes bin Amr. Beşîr bin el-Berâ bin Ma'rûr, Beşîr bin Sa'd, Temîm bin Yesar bin Kays, Temîm mevlâ benî Ganm, Temîm mevlâ Hirâş bin es-Samit, Sabit bin Akranı, Sabit bin Amr bin Zeyd, Sabit bin Hassan bin Amr, Sa'Iebe ibni'l-Hâtib, Sa'lebe bin Amr bin el-Mıhsan, Sa'lebe bin Ganîme, Kendisine el-Ceda' denilen Sa'lebe. Sa'lebe bin Sa'd es-Sâidî, Câbir bin Hâlid, Câbir bin Abdillah bin Riyâb, Câbir bin Sahr. Cübeyr bin Atık İbni'I-Hâris, el-Hâris İbn Enes, el-Hâris bin Evs, el-Haris bin Kays, el-Hâris İbni's-SamI —ki bir yeri Ravhâ'da kırıldı ve ona ganimetten pay ayrıldı—, el-Haris bin Muâz, el-Hâris bin en-Nu'mân, el-Hâ-ris İbn Huzeyfe bin Adiyy, el-Hâris bin el-Hâ-tib, Harise bin Zeyd, Harise bin el-Humeyyir, Harise bin Surâka, Hureys bin Zeyd, Hâlid bin Zeyd Ebû Eyyub, Halîfe bin Adiyy, Hal-lâd bin Râfi', Havvâl bin Cübeyr, Zekvân bin Abd-i Kays. Râfi' bin Sehl, Râfi' bin el-Hâris bin Sevâd, Râfi' bin Ğunca, Râfi' bin el-Mu-allâ, Râfi' bin Yezîd, Rib'î bin EM Râfi', Re-bî' bin İyâs, Rabîa bin Eksem, Ruhayle bin Sa'lebe, Rifâa bin Kays, Zeyd bin Eşlem bin Sa'lebe. Zeyd bin Avf, Zeyd İbni'l-Müzey-yen, Zeyd bin Vedîa, Zeyd bin Hârice, Zeyd bin el-Hâris bin el-Hazrec, Ziyâd bin Lebîd, Ziyâd bin Amr el-Cühenî, Sa'd bin Muâz, Sa'd bin Ubâdc, Sa'd bin er-Rebî\ Sa'd ibn-i Hayseme, Sa'd bin Zeyd, Sa'd bin Yezîd bin Osman, Sa'd bin en-Nu'mân, Sa'd bin es-Sehl, Saîd bin Osman, Ebû Ubâde. Seleme bin Selâme, Simâk bin Hareşe, Ebû Dücâne, Sehl İbn Kays, Sehl bin Adiyy, Sehl bin Râfi' bin Ebî Amr, Süheyl bin Ubeyd, Tufeyl bin en-Nu'mân, Âsim bin Adiyy —ki kendisine ganimetten pay verildi—, Abdullah bin Revâ-ha. Abdullah bin Haram, Abdullah bin Sercis, Abdullah bin Abdillah bin Übey bin Selûl, Abdullah biıı Sa'd bin Hayseme, Abdullah bin Târik, Abdullah bin Seleme bin Mâlik, Abdullah bin Uıfuta, Abdullah bin Umeyr, Abdullah bin Sehl, Abdullah bin Rebi' bin Kays, Abdullah bin Sa'lebe bin Hazme, Abdullah bin el-Cedd bin Kays, Abdullah bin el-Humeyyir, Abdullah bin Menâf, Abdullah bin Kays bin Sahr, Abdullah bin Ka'b bin Âsim, Osman bin Amr, Umâre bin Hazm bin Zeyd, Umeyr bin Amir Ebû Dâvud, Ferve bin Amr, Muhammed bin Mesleme, Mes'ûd bin Asram Ebû Muhammed, Muâz bin Cebel, Muâz bin el-Hâris bin Rifâa, el-Mikdâd bin Amr, en-Nu'mân bin Kavkal, Ebû Bürde bin en-Niyâr, Ebû Abes bin Cübeyr, Ebû Amr el-Ensârî, Ebû'l-Heysem bin et-TeyyİhÂn.
6494- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bedirde bulunanların sayısı üçyüzoniiç kişi idi. Bunların yetmiş altısı Muhacir idi. Bedir'de savaş Ramazanın onyedisine tesadüf eden cuma günü son bulmuştur." [Ahmed|
6495- Bezzâr da (İbn Abbâs'tan) aynısını nakletti. Ancak onlann sayısının üçyüz on küsur olduğunu söyledi ki, bunlardan Ensâr'ın sayısı 236 idî.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de aynısını nakletti.]
6496- Taberânî'nin bir müdellis tarikiyle yaptığı rivayetle şöyle geçer:
"Bedir savaşı Ramazan'ın yirmiyedisinde cereyan etmiştir."
6497- Onun (Taberânî'nin) Âmir bin Ab-dülah el-Bedrî'den nakletliği hafi senedli rivayetinde şöyle geçer: "Bedir savaşı, Ramazanın onyedisinde Pazartesi günü vâki olmuştur."
6498- RİfÂa bin Râfi' radiyallahu anh'dan: "Cibril, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki:
'İçinizde Bedir ehlini nasıl kabul edersiniz?'
'Müslümanların en üstünleri—ya da buna benzer bir kelime söyledi— sayarız' buyurdu. Bunun üzerine Cibril:
'İşte Bedir savaşına katılan melekler de (bizim aramızda) böyledir' dedi.
6499- Diğer rivayet:
"Rifâa, Bedir ehlindendi. (Oğlu) Râfi' ise Akabe ehlindendi. O (RİfÂa), oğluna şöyle derdi: 'Akabe'de bulunmakla kendimi Bedir'de bulunmuş gibi hissediyorum1," jBuhârîj
6500- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Bedir ehline muttali oldu (tecelli etti} ve şöyle buyurdu: Dilediğinizi yapın, artık ben sizi bağışladım." |Ebû Davud]
6501- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Bedir günü hakkında şöyle buyurdu: "Canım elinde olan Allah'a kasem ederim ki, eğer bir çocuk kırk yaşındaki adamın bilgisine .sahip olarak doğsa kocayıncaya kadar Allah'ın ta-atında bulunup masiyetlerinden uzak dursa, birinizin bu gece elde ettiği derece ve sevabı elde edemez."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de. isnadında Ca'fer bin Miklâs vardır.]
6502- Ali radiyallahu anh'dan:
"Bedir kuyusunun yanındaydım. Su çekip dağıtıyordum. Bir şiddetli rüzgâr geldi. Ardından bir şiddetli rüzgâr daha geldi. Ardından bir şiddetli rüzgâr daha geldi. Birincisi bin melekle gelen Mikâil'di. Gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağında yer aldı, ikincisi bin melekle gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in solunda yer alan İsrafil idi, üçüncüsü bin

melekle gelen Cibril idi. Ebû Bekr. onun sağında, ben de solundaydım. Allah kâfirleri hezimete uğratınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni alına bindirdi. Üzerinde tam yerleşince, beni öyle bir zıplattı ki hemen alın boynuna vardım. Allah'a dua ettim, artık üzerinden düşmedim. Mızrağımla (düşmana) isabet ettiriyordum. Kanlar nerdey-se koltuğumun altına ulaşmıştı." |Ebû Yalâ)

6503- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Ben Bedir kuyusu dolaylarında yürürken
çukurdan bir adam çıktı, boynunda zincir vardı. Bana 'Ey Abdullah! Bana su ver!' diye seslendi. İsmimi bilip de mi çağırdı; yoksa arapların çağırışları gibi mi çağırdı, bilemiyorum. Aynı çukurdan elinde kamçı bulunan bir
adam daha çıktı; bana şöyle seslendi: 'Ey Abdullah, ona su verme! Çünkü o kâfirdir." Sonra ona kamçı ile vurdu. Hemen çukuruna döndü. Koşarak gelip gördüklerimi Peygamber sallallahu aleyhi ve scllem'e bildirdim. Bana şöyle buyurdu:
'Onu gürdün mü?'
'Evet' dedim.
'işte o Allah'ın düşmanı Ebû Cehl'dir Kıyamete kadar o, böyle azap ve işkence görecektir' buyurdu."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat'te zayıf bir senedle.]

6504- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bedir günü meleklerin işaretleri beyaz sarıkları idi. Onları arkalarına kadar sarkıl-mışlardı. Huneyn günü ise sarıkları kırmızı idi. Melekler ancak Bedir günü bilfiil savaşmışlardır. Diğer savaşlarda ise savaşmaksızm müminleri desteklemek amacıyla düşmana kalabalık gözükmek için gelirlerdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]

6505- Diğer rivayet:
"Melekler ancak Bedir gününde bizzal savaştılar; diğer harplerde iştirakleri yardım şeklinde olmuştur.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in beraberinde biri Mikdâd, diğeri İse Ebû Mcr-sed olmak üzere iki süvari vardı."

6506- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ali'ye: "Bana bir avuç taş ver!" dedi; verdi ve onları düşmanın yüzlerine attı. Düşmanlardan taşlan gözleri dolmayan hiçbir fert kalmadı. Hemen şu âyet nazil oldu; "Attığın zaman sen atmadın lâkin Allah attı." (Eıfâl, 17) [Taberânî, Mu 'cemıı'l- Kebîr 'de. J

6507- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan; Babama dedim ki: "Ey babacığım! Ebû'l-Yüsr seni nasıl esir aldı. İsteseydin sen onu eline geçirirdin."
"Oğlum bunu söyleme! Çünkü karşılaştı-
ğımız zaman o bana handeme dağından daha büyük göründü."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf senedle]

6508- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "(Müşrikler safında olan) Abbâs'ı esir alan kişi Ebu'1-Yüsr idi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona: 'Onu nasıl esir aldın?' diye sorunca, şu cevabı verdi:
'Ona karşı bana büyük bir adam yardım etti. O güne kadar ve ondan sonra onun kadar büyük bir adam görmedim.' Şöyle buyurdu; 'Demek ki ona. karşı sana kerîm bir melek yardım etmiş.'
Abbâs'a: 'Haydi fidye ver de kendim kurtar! Kardeşinin oğlu Ukayl'ın, Nevfel bin el-Hâris'in, dostun Utbe' nin fidyelerini de ver!'
Şöyle cevap verdi: 'Ben daha önce müslü-man olmuştum, ancak beni zorladılar.'
Bunun üzerine Hz. Peygamber: 'Durumunu en iyi Allah bilir. Eğer dediğin doğru ise Allah karşılığında elbetteki seni mükâfatlandırır. Sen kendi nefsinin fidyesini ver!' buyurdu.
Daha önce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan yirmi ukiyc altın (ödünç) almıştı,
'Onu benim fidyem olarak say!' dedi. 'Allah'ın senin namına bize ihsan ettiği şey o değildir ki' buyurdu.
Abbâs da; 'Başka param yoktur' dedi.
'Mekke'de Ümmü'l-Fadl'ın yanından ayrılırken falan yere koyduğun paraya ne oldu?'
'Belki bu seferde başıma bir şey gelir düşüncesiyle Fadl'a şu kadar, Kusem'e şu kadar. Abdullah'a da şu kadar kalsın diye ayırdım. Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, o koyduğum yeri ben ve ondan (hanımını kastediyor) başka hiç kimse bilmiyor. Şimdi anladım ki sen gerçeklen Allah'ın Resulüsün' dedi." [Ahmed, kimliği meçhul bir râvi kanalıyla.]

6509- Ali radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Bedir günü şöyle buyurdu:
"Abdıılmuttalipoğullarından esir alabildikleriniz (var ya) işte onlar (savaşa) istemeyerek çıkmışlardır." [Ahmed ve Bezzâr.]

6510- Ebû Râfi' radiyallahu anh'dan:
Ben Abbâs'ın kölesi idim. Ben, Ümmü'l-Fadl ve Abbâs müslüman olmuştuk. Abbas kavminden korktuğu için müslüman oluşunu gizliyordu. Ebû Leheb, Bedir harbine katılmamış; kendi yerine el-As bin Hişâm'i göndermişti. Haber gelince Allah Ebû Leheb'i kahretti. Ben Zemzem çadırındaydım. Kadehlerimi yontuyordum. Yanımda Ümmü'1-Fadl vardı. Fâsık Ebû Leheb ayaklarım sürterek gelip odanın yanında oturdu ve şöyle dedi: 'İşte bu Ebû Süfyan bin cl-Hâris'tir.'
Ona dedi ki: 'Ey Kardeşimin oğlu, gel, anlat bakalım olay nasıl oldu?" Cevap verdi: 'Hiçbir şey olmadı- Vallahi, bu olay sadece şöyle cereyan etmiştir: Biz onlarla karşılaştığımızda, omuzlarımızı onlara verdik (elimiz kolumuz bağlandı), durmadan bizi öldürdüler ve esir aldılar. İstedikleri gibi çok rahat bir şekilde bizi yenip perişan ettiler. Ben şahsen beyaz atlar üzerinde hiç tanımadığım beyazlara bürünmüş insanlar gördüm; öyle saldırıyorlardı ki karşılarında hiç kimse tutunamazdı' dedi.
Ebû Râfi' dedi ki: 'Çadırın iplerini kaldırıp şöyle dedim:
Vallahi onun gördükleri meleklerdir.' Ebû Leheb hemen elini kaldırıp yüzüme bir lokal attı. Karşı geldim. Beni kaldırdığı gibi yere çaldı. Üzerime çullandı. Hemen Ümmü'1-Fadl çadırın direklerinden birini alıp ona vurdu ve başım yardı. Şöyle dedi: 'Ey Allah'ın düşmanı! Efendisi burada yok diye onu güçsüz gördün değil mi?' Ebû Leheb yerinden zelil ve makhûr olarak kalktı. Vallahi ondan sonra ancak yedi gün yaşadı, çiçek hastalığına yakalanıp öldü. Çocukları kokuncaya kadar onu yerinde bıraktılar. Bir adam onlara dedi ki: 'Utanmıyor musunuz, babanız evinde kokmuş ve çürümüş bir halde kaldı. Kaldirsanıza!' Cevaplan şu oldu: 'Biz yakalandığı hastalığın yarasından korkuyoruz.' Kureyş çiçek hastalığından, vebadan kaçar gibi kaçarlardı. Vallahi ona uzaktan su alarak yıkadılar, kaldırıp Mekke'nin tepesine götürdüler. Bir duvarın yanına koyup üzerine taş yığdılar." ITaberanî, Mu'cemu'I-Kebtr'ûs ve Bez-zâr leyyin bir senedle.J

6511- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Bedir esirlerini fidyelendirdi; herbir esirin verdiği fidye, dört bin dirhemdi. Ukbe bin Ebî Muayt fidye vermeden önce Öldürülmüştü. Ali kalkıp onu hedef alarak öldürmüştü. 'Ey Muhammed çocuklara kim bakacak?' demişti de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştu: 'Ateş.'
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir vel-Evsat'ta. Sahili râvileri kanalıyla.]

6512- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Bedir günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından öldürülen on sekiz kişinin ruhlarını Allah, cennette uçuşan yeşil kuşların içlerine yerleştirmiştir."
[Taberânî, Mu'cemu'l'Kebîr'de uzun bir metlinle.]

6513- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bedir günü Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'in sancağı Ali'nin, Ensâr'm sancağı ise Sa'd bin Ubâde'nin yanında idi."

NADIROĞULLARIYLA YAPILAN SAVAŞ, MEDİNE YAHUDİLERİNİN ÇIKARILMASI, KÂ'B BİN EL-EŞREF VE EBÛ RÂFİ'İN ÖLDÜRÜLMELERİ

6514- Un'e radiyallahu anh'dan:
"Bu (savaş), Bedir gazvesinden allı ay sonra olmuştur." [Buhârî]
6515- Sahabeden bir adamdan:
Bedir gazvesinden önce, Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem henüz Medine'de iken Kureyş kâfirleri, İbn Übeyy ile beraberinde bulunan Evs ve Hazree putperestlerine mektup yazdılar ve şöyle dediler: 'Siz bizim adamımıza (Peygamber'e) kucak açıp barındırdınız. Biz Lâl ve Uzzâ'ya yemin ederiz ki, ya onu oradan çıkartıp kovar veya öldürürsünüz yahut da biz topluca gelip sizinle savaşçılarınızı öldürecek, çocuklarınızı esir alacağız.'
İbn Ubeyy ve beraberinde olanlar bunu duyunca, içlerinden (Medine'deki) müslümanlarla harp yapmak hususunda görüş birliğine vardılar. Ayrıca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberinde olanlara karşı da savaşacaklarını söylediler. Aynı şekilde müslü-manlar da onlarla savaşacakları konusunda fikir ve söz birliğine vardılar.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelip onlara şöyle öğüt verdi: "Kureyş kâfirlerinin tehdidi sizi bayağı etkilemiş. Siz birbirinize karşı cephe almak ve savaşmakla Kureyş'in ekmeğine yağ sürmüş olursunuz. Çünkü bu takdirde Kureyş'in size yapamadığım siz kendi kendinize yapmış, çoluk çocuklarınızı öldürmüş olacaksınız. Yazık değil mi?'
Onlar bunu dinleyince dağıldılar. Bu durumu Kureyş'e ulaştı. Ondan sonra Bedir gazvesi oldu.
Sonra Kureyş (Medine'deki) Yahudilere şöyle bir mektup yazdılar: 'Siz güç ve kale sahiplerisiniz. Ya adamımıza karşı savaş yapacaksınız yahut biz gelip hakkınızdan geleceğiz, sizinle kıyasıya savaşacağız.'
Müşriklerin mektubu onlara ulaşınca, Na-dfr (Yahudileri) hıyanet üzere toplanıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e haber saldılar: 'Sen ashabından otuz kişi ile gel, biz de otuz bilginimizle gelelim; münasip bir yerde buluşalım. Sen konuş biz de dinleyelim. Eğer bizim din bilginlerimiz seni tasdik edip iman ederlerse biz de hepimiz seni doğrulayıp iman ederiz."
Hemen Cibril Aleyhisselam, gelip onların hile ve desiselerini, hıyanet ve entrika!a* nnı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi.
Hz. Peygamber, Sabah erkenden gönüllülerle beraber gidip kalelerini kuşattı ve şöyle dedi: 'Biz size güvenmiyoruz. Bizim emniyetimizi sağlayacak gerçek bir söz verin, ahidde bulunun ki sizinle rahatça buluşup konusalım.' Onlar ise böyle bir anlaşmaya yanaşma-yıp söz vermediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashâbıyla birlikte onlarla savaştı ve o gün onları perişan etti.
Ertesi sabah yine gönüllülerle Benû Ku-rayza'ya gitti. Onlardan anlaşma istedi. Onftar teklifi kabul edip anlaştılar. Onlara ilişmeden geri döndü.
Ondan sonra Nadîroğullarına, yanma gönüllü savaşçıları alarak gilti ve onlarla kıyasıya çarpıştı. Nihayet yurtlarını terk etmeye razı oldular.
Bu suretle Nâdiroğulları ev kapıları ve odunlarına varıncaya dek bütün eşyalarım develerine yükleyip orasını terk ettiler. Nadîro-ğullarımn hurmalıkları ise Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem'e kaldı. Çünkü onları Allah, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e tahsis ederek şöyle buyurmuştur: 'Ey inananlar! Onların matlarından Allah'ın, Peygamber' ine fey olarak verdiği şeyler için sizler ne at, ne de deve koşturdunuz.' (Haşr, 6)
Ayette özellikle 'harpsiz olarak' denilmektedir. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onlardan (hurmalıktan) muhacirlere verdi; aralarında taksim etti, Ensardan ise sadece ihtiyaç sahibi iki kişiye verdi. O hurmalıktan daha sonra Fâtımaoğu Harının eline geçen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sadakası (vakfettiği yeri) kaldı." [Ebû Dâvud]
6516- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Nadîroğullarının hurmalıklarını yaktı ve kesti. Bu hurmalığa el-Büveyre deniyordu. Bu yer hakkında Hassan (b. Sabit) şöyle demişti:
'Lüeyoğullarının İleri gelenlerine Büvey-re'deki yangın hafif gelmiştir, aldırmamışlardır bile.'
Ona Ebû Süfyân (b. el-Hâris) şu cevabı vermiştir:
'Allah bu fiil ve yangını devam ettirsin! Etrafını da cehennem yaksın!
O yangınlardan hangimizin kurtulacağını göreceksin. (Mekke ve Medine'den) Topraklarımızın hangisinin zarar göreceğini de anlayacaksın'."
6517- Diğer rivayet:
Bu hususta şu âyet nazil olmuştur: "İnkarcı kitab ehlinin yurtlarındaki hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir. Allah, yoldan çıkanları böyle rezilliğe uğratır." (Haşr, 5)
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve TirmİzÎ.]
6518- Muhayyisa'nın kızından, o da babasından:
"Allah, Resulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e yahudilerin hıyanet ve entrikalarını bildirdiği zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ashabına şöyle buyurdu: 'Yahudi erkeklerinden kimi ele geçirirseniz öldürün!' Bunun üzerine Muhayyisa hemen kendilerini giyindiren yahudi tüccarlarından birinin üzerine atlayıp onu öldürdü. Amcam Huvayyisa o zaman daha müslüman olmamıştı. Babamdan daha yaşlı idi. Huvayyisa babamı dövüyor, bîr yandan da şöyle diyordu: 'Ey Allah'ın düşmanı! Onun malından meydana gelen karnında nice yağlar vardır.' Babam ona şu cevabı verdi:
'Onu öldürdüm; çünkü onu öldürmemi bana öyle bir kimse emretti ki seni Öldürmemi de emretseydi gözünün yaşına bakmaz, öldürürdüm.' İşte o zaman amcam müslüman oldu."
Ebû Dâvud, "yahudi erkeklerinden" diye başlayan kavilden "malından yağlar vardır" kavline kadar.
Derim kî: Aslında da (Ebû Davud'un Sünen'inde) bu şekilde geçmektedir. Ancak müellif burada daha geniş olarak hadisi kimin tahrîc elliğini bildirmemiştir. Böylesi hususlara (Cami'ul-usûl'da) sıkça rastlanmaktadır.
6519- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"(Medine civarındaki yahudi grupları olan) Nadîr ve Kurayza, Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'e savaş açtılar. Nadîr'i topraklarından çıkartıp sürdü. Kurayza'yı ise yerinde bıraktı. Aradan epey zaman geçtikten sonra onlarla da harp yaptı, adamlarını öldürdü, kadınlarını, mallarını ve çocuklarını taksim etti.
Ancak onlardan kimileri Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e iltihak ettiler. Onlara emân verdi. Onlar da müslüman oldular. Abdullah bin Selâm'ıı kavmi Kaynuka oğulları ve Harise oğulları olmak üzere Medine'de bulunan tüm yahudileri de çıkarttı."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
6520- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Bir gün biz mescİddeyken, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizim yanımıza çıkıp şöyle buyurdu:
'Haydi yahudilevin yurduna yürüyün!' (Oraya varınca) Onlara (Yahudilere) de şöyle hitap buyurdu: "Müslüman olun da .selamet bulun!' 'Tebliğ ettin.' dediler. 'Benim muradım da budur: Müslüman otun kurtulun!' Yine: 'Sen tebliğ ettin' dediler.

'Benim muradım da budur.' Sonra üçüncü kez aynı şeyi söyledi. Ondan sonra ise şöyle buyurdu:
'Şunu iyi bilin ki, bu yer Allah'a ve Resulüne aittir. Sizi buradan sürmek istiyorum. Kimin malı varsa satsın. Aksi halde şunu iyi bilin ki (bu) yer, Allah'ın ve Re sülünündür..'
[İkisi de Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'a aittir.]
6521-Amr bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
"Âmir bin et-Tufeyl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle yazdı:
'Senin himayende olan iki adam Öldürüldü. Onların diyetlerini gönder!' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, doğru Küba'ya gitti. Oradan da onların diyetlerine yardım etmeleri için Nadîroğullarına gitti. Beraberinde müslümanlardan bir grup olduğu halde, duvarlarına yaslanıp onlarla konuştu. 'Evet olur' dediler. Ondan sonra içlerinden biri kalkıp duvarın üstüne çıkarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in başına büyük bir kaya yuvarlamak istedi; fakat Cibril ona haber verdi. Bunun üzerine oradan kalktı ve müslümanlar da ona uyup kalktılar. Sonra şöyle buyurdu:
'Yahudiler beni öldürmek istediler.' Mu-hammed bin Mesleme'ye dedi ki:
'Haydi yahudilere git, ve 'Medine'den çıkın!' de! Orada benimle oturmasınlar.'
Böylece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yahudileri Medine'den çıkartıp sürdü. Ondan sonra Abdullah bin Ubey bin Selûl onlar için yalvardı. O da onları ona bağışladı."
[Rezîn]
6522- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ka'b bin el-Eşrefin hakkından kim gelecektir? Çünkü o, Allah'a ve Resulüne eza etmistir." Hemen Muhammed bin Mesleme dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, onu öldürmemi ister misin?"
"Evet."
"Müsaade buyurun da (onun güvenini kazanmak için) hakkınızda (istemeyerek) menfi şeyler söyleyeyim."
"(İstediğini) konuş!"
Bunun üzerine hemen onun (Kâ'b'ın) yanına varıp onunla konuştu. Sonra aralarında (eskiden) geçenleri anlattı. Dedi ki: "Bu adam (Resûlullah'ı kastediyor) sadaka istiyor. Bizi sıkıntıya sokuyor." Bu sözleri duyunca Kâ'b: "Vallahi ondan daha çok çekersiniz." Dedi ki: "Biz ona şimdi uyduk. Bakalım durumu ve davranışı ne olacak bir görelim. Onu sonunu görmeden böyle bırakamayız" dedi.
Muhammed (b. Mesleme): "Bana ödünç para vermeni istiyorum" dedi.
"Rehin olarak ne buakacaksin? Kadınlarınızı rehin verir misin?"
"Sen arapların en yakışıklı kişisisin, kadınlarımızı sana nasıl rehin bırakalım?"
"Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakın!"
"Birimizin çocuğuna hakaret ederek: 'İki vaşak hurma için rehin bırakıldı' diye başına kakarlar. En iyisi mi sana silahı rehin olarak bırakalım."
Kâ'b: "Tamam olur" dedi. Böylece Muhammed, ona el-Hâris (b. el-Evs) Ebû Abs bin Cebr ve Abbâd bin Bişr'i getirmeyi va'detti.
Geldiler ve geceleyin onu çağırdılar; hanımı ona dedi ki: "Ben bir ses duyuyorum, kan sesini andırıyor."
Dedi ki: "O, Muhammed bin Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. Ayrıca Kerim olan kişi gece de olsa çağırıldığında sûikasle uğrasa bile gider."
Muhammed dedi ki: "Geldiği zaman elimi basma uzatırım. İyice yaklaştığı zaman siz işini bitirirsiniz."
Kokulanmış bir halde aşağıya inince, "Sende güzel bir esans kokusu duyuyoruz" dediler.
"Evet, nikâhımda filan kadın var. Arap kadınlarının (sevdiği) kokuyu süründüm."
"Müsaade edersen bir koklayayım."
"Buyur kokla!" dedi.
"Tekrar koklayabilir miyim?" "Tabii, kokla!" dedi. Ve başını uzatınca hemen başına yapıştı ve arkadaşlarına: "Haydi görün işini!" dedi ve onu orada hemen öldürdüler. [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
6523- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yahudi Ebû Râfi'nin üzerine Ensâr'dan birtakım insanları gönderdi. Başlarına da Abdullah bin Uteyk'i emîr kıldı. Ebû Râfi', Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e eziyet ederdi, ona karşı olanlara da yardım ederdi. Hicaz topraklarında bulunan kendine has bir kale içindeydi. Güneş batmakta iken kaleye vardılar. Halk artık sürüleriyle (kaleye) dönüyorlardı. Bunun üzerine Abdullah arkadaşlarına: 'Siz burada yerinizde oturun! Ben gidip kapıcıyı, oyahyayım hoş göriineyim belki içeriye girerim' dedi.
Gidip kapıya yanaştı, elbisesini sanki def-i hacet yapıyormuş gibi üstüne çekti. Herkes içeriye girmişti. (Onu gören) Kapıcı seslendi:
'Ey Allah'ın kulu! Gireceksen gir, yoksa kapıyı kapatacağım.' (Devamını Abdullah şöyle anlatmıştır:) Hemen içeriye girip gizlendim. Kapılar kapandı. Adam anahtarları bir kapıya bağladı. Sonra ben kalktım kilitlerin yerini buldum. Bir bir kapıları açtım; hangi odaya girdiysem üzerime kapıyı kapadım. Derken-epey üst katlara çıktım baktım ki Ebû Rafi' dost ve arkadaşları ile beraber özel bir köşkle muhabbete dalmış konuşuyorlar. Arkadaşlarıma söz verdim ve 'onu öldürmeden geri dönmem' diye içimden geçirdim. Ebû Rafi' sohbetini bitirdikten, arkadaş ve dostları dağıldıktan sonra asıl kendi odasına çoluk çocuğunun yanına çekildi. Oda oldukça karanlıktı.
Onun nerede olduğunu bilmiyordum, anlayabilmek için: 'Ey Ebû Râfü' diye seslendim. 'Kim o?' diye seslendi. Sesin geldiği yere doğru yöneldim. Heyecan İçinde bir kılıç darbesi indirdim. Ancak boşa gitti. Adam çığlık attı. Fakat bir şey yapmış değildim. Odadan çıktım, biraz bekledikten sonra yine gir-
dim ve (sesimi değiştirerek) 'Ne idi o ses, ey Ebû Rafı'?' diye sordum. Cevap verdi: 'Kahrolası, odada birisi var, biraz önce bana kılıç salladı.' Bunun üzerine bir darbe daha indirdim. Yaraladım, fakat öldüremedim. Hemen kılıcımın sivri ucunu karnına sapladım, arkasından çıktı, öldürdüğümü anladım. Hemen geri döndüm, kapıları teker teker açarak, aşağıya doğru yürüdüm. Bir merdivenin başına geldim, yer sanarak ayağımı koydum, fakat birden kendimi aşağıda buldum; ayağım kırılmıştı. Mehtaplı bir gece idi. Hemen ayağımı sarığımla sardım. Sonra yürüdüm kapının eşiğinde oturdum. Öldürüp öldürmediğimi iyice anlamak istiyordum. Sabah olup horoz ötünce, kalenin tepesinden cenazeye ağlama sesleri yükseldi. Ölüm habercisi: 'Hicaz ahalisinin tüccarı Ebû Râfi'in ölümünü duyuruyorum' diye bağırdı.
Sonra kimseye farkelürmeden yürüdüm, arkadaşlarımın yanma geldim. Varıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e olayı başından sonuna kadar anlattım. Çok memnun oldu ve 'Uzatayağım!' dedi. Uzattım, sıvazladı, hemen iyileşti sanki hiçbir şey olmamış gibi eski haline döndü." jBuhârîj
6524- Abdurrahman bin Kâ'b radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, İbn Ebî'I-Hukayk'i öldürenlere (yani öldürmeye gideceklere), kadınlar ve çocukları öldürmelerini yasaklamıştı. Onlardan biri şöyle diyordu: Hanımı bizi gördü, çığlık attı, kılıcımı kaldırıp onu öldürmek istedim, sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yasağını hatırladım da vazgeçtim. Eğer o yasak olmasaydı, onu öldürüp rahatlardık." [Mâlik]

O, Ebû Rafi' Abdullah (bin Ebî'l-Hu-kayk)'tır. Kendisine Sellâm bin Ebî'l-Hukayk da denilmiştir. Hayber'de yaşardı. Onun Hicaz topraklarındaki kalesinde olduğu da söylenir. Zührî: "O, Kâ'b bin el-Eşref'ten sonra Öldürülmüştür."

UHUD SAVAŞI

6525- Zeyd bin Sâbil radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem, Uhud'a çıktığında, beraberinde olanların bir kısmı geri döndü. Ashab onlar hakkında iki gruba ayrıldı. Bir kısmı: 'Onları öldürelim' derlerken; diğerleri: 'Hayır onları öldürmeyelim' dediler.
Bunun üzerine 'Neden münafıklar hakkında siz iki grup haline geldiniz' mealindeki âyet (Nisa, 88) nazil oldu. Peygamber sallal-Iahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu:
'Burası Taybe (Medine)' dir. O kötü insanları, körüğün demirin pasım giderdiği gibi temizler' |Buhârî, Müslim veTjrmîzî.]
6526- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'dan: "O gün (Uhud'da) müşriklerle karşılaştık.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah bin Cübeyı'in kumandası altında okçuları bir tepeye oturtmuş ve onlara: 'Onlara galip geldiğimizi görseniz bile buradan sakın ayrılmayın! Onların bize galip geldiklerini görseniz, bize yardım maksadıyla dahi olsa yine orayı terk edip ayrılmayın!' şeklinde ten-bihte bulundu.
Onlarla karşılaşınca (müşrikler) kaçtılar, hatta dağlara doğru hızla kaçmakta olan kadınların eteklerini topladıklarını gördüm. Bu esnada (ayak bileklerindeki) halhallar bile gözüküyordu.
Okçular hemen 'Ganimet! Ganimet!' demeye başladılar. Kumandan Abdullah onlara: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem size 'Buradan ayrılmayın!' demedi mi? diye çıkıştı ise de onun sözünü dinlemediler, yerlerini (ganimet kapmak için) bıraktılar. Allah onların yüzlerini çevirdi (yani şaşkına döndüler). Ve o gün tam yetmiş şehit verdiler.
Ebû Süfyan ortaya çıkarak: 'Topluluk arasında Muhammed var mıdır?" diye sordu. Allah Resulü: 'Ona cevab vemeyin!' buyurdu. Ebû Süfyân yine sordu: 'İbn Ebî Kuhâfe var mıdır?' Yine: 'Ona sakın cevap vermeyin!" buyurdu.
'Kavmin içinde Hattâb'ın oğlu var mıdır? Galiba bunların hepsi öldürüldüler, eğer sağ olsalardı cevap verirlerdi' dedi. Ömer bunu duyunca, dayanamayıp şöyle haykırdı:
'Yalan söyledin, ey Allah'ın düşmanı! Al-
lah, seni rezil ve rüsva edecek kadar insanları sağ bıraktı.'
Ebû Süfyân'in cevabı:
'Hübel yücedir!' O zaman Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Haydi simdi cevab verin!' dedi. Oradakiler sordular:
'Ne diyelim?'
'Allah en yücedir, en büyüktür!' deyin, buyurdu. Ebû Süfyan:
'Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok.' 'Siz de ona söyle deyin:'Allah bizim Mevlâ'mızdır, sizin mevlânız yoktur' buyurdu.
Ebû Süfyân: 'Bir gün size, bir gün de bize (yani Bedir'e karşılık Uhud). Harp, (elden ele dolaşan) dolu kovalara benzer. (Savaş yerinde) uzuvları koparılmış insanlar bulacaksınız. Ancak ben bunu emretmedim. Bu hususta beni suçlamayın.'
Rezîn şunu ilave etti:
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Haydi ona cevab verin!'
'Ne diyelim?"
'Şunu deyin: 'Eşit değiliz; bizim ölülerimiz cennettedir, sizinkiler ise cehennemde.' |Buhârî. Ebû Dâvucl da benzerini rivayet elti.j
6527- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Uhud günü Önceleri müşrikler mağlubiyete uğradılar. Bunun üzerine İblis (müslü-manlara) bağırdı:
'Ey Allah'ın kulları! Arkada kalanlarınıza dikkat edin!' Bu defa öndekiler de (müşriklerin geldiğini zannedip) arkaya döndüler. Öndekiler ile arkadaküer arasında vuruşma oldu. Derken Huzeyfe bin el-Yemân baktı ki babası orada ve müslümanlar onu müşrik zannedip vuracaklar: 'O babamdır. O babamdır' diye seslendi. Vallahi geri durmadılar, nihayet onu öldürdüler. Bunun üzerine Huzeyfe (hata ile öldürenlere) şöyle dedi: 'Allah sizi bağışlasın!'
(Râvi) Urve dedi ki: "Vallahi Huzeyfe'de, Allah'a kavuşuncaya dek bu üzüntüden bir eser kalmıştı."
6528- Diğer rivayet:
"Onlardan bir grup yenilmiş ve Taife ulaşıncaya kadar kaçmışlardı." [Buhârî]
6529- Enes radiyallahu arın'dan:
"Uhud günü olunca yenilgiye uğrayanlardan birtakım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den uzaklaşmışlardı. (Babam) Ebû Talha ise, önünde durmuş deriden yapılan bir kalkanla hem onu, hem de kendisini koruyordu. Hızlı ok çeken, fevkalâde bir atıcı idi. O gün iki ya da üç yay kırdı. Yanında ok dolu bir torba ile geçen her adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem(durdurarak): 'Bu okları Ebû Talha' mn önüne dök!' derdi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oradan (başını uzatarak) düşmana bakıyordu. Ebû Talha ise ona şöyle sesleniyordu: 'Ey Allah'ın Peygamberi! Anam babam sana feda olsun! Uzanıp bakma! Düşman oklarından bir ok sana isabet etmesin! Göğsüm onlara senin göğsünden daha yakın olsun!'
Âişe ile Ümmü Süleym'i gördüm; eteklerini toplamış sırtlarında tulumlarla su taşıyıp halkın ağızlarına boşaltıyorlardı. Sonra yine dönüp su dolduruyorlardı. Gelip gene ağızlarına su verip boşaltıyorlardı. Hummalı bir çalışmaları vardı onların. Uyuklamadan dolayı, bir ya da iki defa kılıç, Ebû Talha'nın elinden düştü." [Buhârîve Müslim.]
6530- Enes radiyallahu anh'dan: "Amcam Enes bin en-Nadr, Bedir savaşında bulunamadı. Bu nedenle dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Müşriklerle yaptığınız ilk savaşta bulunamadım; Allah bana bir daha müşriklerle yapılacak savaşı gösterirse, ne yapacağımı Allah mutlaka gösterecektir.'
Uhud günü gelip müslümanlar etrafa dağılınca, şöyle dedi:
'Allahım! Bunların —ashabı kastediyor— yaptıklarından dolayı senden özür beyan ederim; bunların —müşrikleri kastediyor— yaptıklarından da sana sığınırım.' Sonra ileriye atıldı, Sa'd (b. Muâz) onu karşıladı. Ona şöyle dedi: 'Ey Sa'd! Cenneti İstiyorum. Nadr'in Rabbine yemin olsun ki ben (cennetin) kokusunu Uhud'un eteklerinde hissediyorum."
Sa'd anlatıyor: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben onun yaptığını yapamadım.' Enes dedi ki:
Onun üzerinde (amcamda) biz, kılıç, mızrak, ok yaraları olarak tam seksen küsur yara bulduk. Müşrikler onun uzuvlarını kesmişlerdi. Onu vücudundaki bîr ben'den veya parmak ucundan tarayabilen kız kardeşinden başka hiç kimse tanımadı.
Biz: 'Mü'mirilerden Öyle kimseler vardır ki Allah'a verdikleri sözlerinde sadık kaldılar' mealindeki âyetin, onun (Enes b. en-Nadr'm) ve benzerlerinin hakkında nazil olduğunu sanmaktayız." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
6531- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Uhud harbi başladığında müslümanlar yenilmeye yüz tutunca, insanlar Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'den uzaklaştılar, yanında sadece oniki kişi kaldı. Bu oniki kişi arasında Talha bin Ubeydillah da bulunmaklaydı. Müşrikler onların

yanına kadar yaklaştılar; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle etrafa bir bakındı ve sordu: 'Bunlarla kim savaşacak?' Talha: 'Ben ey Allah'ın Resulü! Ben varım.' dedi. 'Sen mi?' buyurdu. Öbür taraftan Ensâr'dan bir adam daha: 'Ben de varım ey Allah'ın Resulü!' dedi. 'Haydi ne duruyorsun, sava§!' buyurdu. Adam savaştı ve öldürüldü. Döndü, baktı ki müşrikler daha da yaklaşmışlar. Bu sefer: 'Bunlarla kim savaşacak?' diye sordu. Talha yine 'Ben' diye cevap verdi.
'Sen kımıldama olduğun gibi kal!' dedi. Hemen Ensar'dan bir adam meydana çıkıp: 'Ben ey Allah'ın Resulü!' dedi. 'Haydi ne duruyorsun savaş!' buyurdu, adam savaştı ve öldürüldü. Sonra aynı soruya devam etti, her teklifinde bir adam çıkıyor, savaşıyor ve öldürülüyordu. Nihayet Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında tek olarak Talha kaldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yine sordu: 'Bu düşmana karsı kim savaşacak?' Talha yine her seferinde olduğu gibi: 'Ben, ey Allah'ın Resulü!' dedi. Böylece kendinden önceki onbir kişi gibi savaştı. Eline kılıç darbesi isabet etti, parmakları kesildi.
'Hasse!* dedi (yani acı ile bağırdı). Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Eğer sen 'Bismillah' deseydin, melekler seni yukarıya kaldırırlardı ve insanlar arkandan öyle baka kalırlardı.' Sonra Allah müşrikleri oradan geri püskürttü. [Nesâî.]
6532- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud günü eline bir kılıç aldı ve sordu:
Bu kılıcı kim alacak?' Hepsi kılıcı almak için ellerini uzatıp 'Ben' dediler. Tekrar buyurdu:
'Bunu hakkıyla kim alacak?' Halk bu sefer ses çıkarmadı. Simâk bin Hareşe Ebû Dücâ-ne: 'Onu hakkıyla ben alırım' dedi. Aldı ve müşriklerin başlarını ikiye ayırdı." [Müslim]
6533- Bezzâr, Zübeyr'den naklen şunu da ilave etti:
"Ebû Dücâne'yi takip ettim, nereye do-kunduysa kırdı, geçirdi. Hatta içlerinde Hind'in bulunduğu birtakım kadınlar geldiler. Hind şöyle diyordu:
'Biz Tarık'ın kızlarıyız, minderler üstünde yürürüz. Mafsallarımız misk gibi kokar. Bize gelirseniz kucaklarız, sırt çevirirseniz ayrılırız. Acayip bir ayrılık olur.' Bunu duyunca ona bir hamle yaptı, sonra geri çekildi.
Dedim ki: 'Senin tüm yaptıklarını gördüm hoşuma gitti fakat; bu kadını Öldürmekten geri durdun; sebebi ne ola ki?' Cevap verdi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kılıcıyla bir kadın öldürmek istemedim'."
6534- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Uhud günü gözlerine uyku basanlardandım. Hatta elimden kılıç bu yüzden birkaç defa düştü. Düşen kılıcımı her seferinde yerden alıyordum." |Tirmizî ve aynı lafızla Buharı.]
6535- Câbir radiyallahu anh'dan: "Uhud günü bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: 'Ben öldürülür-sem, acaba nerede olurum?'
'Cennette' buyurdu.
Bunun üzerine hemen elindeki hurmaları attı ve savaşmaya başladı, öldürülünceye kadar savaştı." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
6536- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Uhud günü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sadağının içindeki okları bana verdi. Bir yandan da şöyle diyordu: 'Babam ve annem sana feda olsun, at (ey Sa'd)!'"
[Buhârî ve Müslim]
6537- Diğer rivayet:
"Dedi ki: Müslümanları yakan müşriklerden bir adam vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona (Sa'd'a): 'Babam annem sana feda olsun!' dedi. —Sa'd diyor ki— Hemen tutacak yeri olmayan bir ok çektim attım, adamın bir yanma isabet ettirdim, olduğu yere düştü ve hatta avreti açıldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce mübarek azı dişleri görununceye dek güldü."
6538- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Uhud günü Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'in biri sağında, ötekisi solunda olmak üzere beyazlara bürünmüş iki adam gördüm. Onu müdafaa etmek için düşmana karşı kıyasıya savaştılar. Bu ikisini ne daha önce gördüm, ne de daha sonra." Yani Cibril ile Mîkâîl (Aleyhimusselâm)'ı kastediyor.
[İkisi de Buhârî ile Müslim'e aittir.]
6539- Ca'fer bin Amr ed-Damrî radiyallahu anh'dan:
"Ubeydullah bin Adiyy bin el-Hiyâr ile yolculuğa çıktım. Hımıs'a gelince, bana dedi ki:
'Vahşî'yi görmek ister misin? Gidelim, ona Hamza'yı nasıl öldürdüğünü soralım.'
'Olur' dedim.
O sırada Vahşî, Hımıs'ta oturuyordu. Hemen gittik, nerede oturduğunu sorduk, bize onun yerini gösterdiler ve 'İşte evinin gölgesinde oturuyor' dediler. O, büyük bir yağ tulumu gibi şişman birisi idi. Varıp başucunda durduk ve selam verdik. Selamı aldı. Ubeydullah sangını iyice sarmıştı, Vahşî ancak onun gözlerini ve ayaklarını görebiliyordu. Ubeydullah sordu: 'Ey Vahşî beni tanıyor musun?' Ona şöyle bir baktı ve şöyle dedi: 'Hayır vallahi, ancak ben şunu biliyorum. (Soranın babası) Adiyy bin el-Hiyâr, Ümmü Kitâl bint Ebî'1-İys adında bir kadınla evlenmişti. Ona Mekke'de bir çocuk doğurdu. Ben de bir süt anne buldum ve bu çocuğu anası ile beraber taşıyıp süt anneye götürmüştüm. Ayakların o çocuğun ayakları gibi olduğu için, ayaklarına dikkatle baktım.'
Ubeydullah yüzünü açtı ve sonra şöyle dedi:
'Anlat bakalım Hamza'yı nasıl Öldürdün'?'
'Olur (anlatayım). Hamza daha önce, Tu-ayme bin Adiyy bin el-Hiyâr'ı Bedir'de öldürmüştü. Efendim Cübeyr bin Mut'im ise bana dedi ki: 'Eğer amcamı öldüren Hamza'yı öldürürsen seni azat ederim.' Ayneyn yılı insanlar Medine'ye sefere çıkınca ben de onlarla beraber savaşa gittim. Ayneyn, Uhud Dağının yanında bir dağdır kî Uhud ile arasında bir vadi vardır.
İki ordu karşılıklı saf olunca (müşriklerden) Siba' çıktı ve şöyle nara attı: 'Karşıma çıkan yok mu?' Hemen karşısına Hamza çıkıp şöyle nara atlı:
'Ey kadın sünnetçisi Ümmü Emmâr'm oğlu! Sen Allah'a ve Resulüne mi karşı geliyorsun?' Sonra ona hücum etti ve hakladı. Ben de bir kayanın altında gizlendim, Ham-za'nın yaklaşmasını kolladım. Yaklaşınca, mızrağımı fırlattım, kasığından girip uyluğunun arkasından çıktı. İşte öldürmem böyle oldu. İnsanlar harpten geri dönünce ben de onlarla beraber geri döndüm. Sonra Mekke'de İslâm yayılınca Taife kaçtım. Sonra Taif 'liler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e elçiler gönderdiler. Dediler ki: 'O, elçilere zarar vermez.' Ben de onlara katılıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım.
Beni görünce sordu:
'Sen Vahşî misin?'
'Evet.'
'Hamza'yı sen mi öldürdün?'
'Durum sana ulaştığı gibidir.'
'Benden yüzünü uzak tutmaya gücün yeter mi?' buyurdu. Ben de hemen oradan çıktım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etlikten sonra Müseylemetü'l-Kezzâb meydana çıktı ve peygamberlik İddiasında bulundu. Ben de (kendi kendime) dedim ki: 'Ona karşı savaşırım ve onu Öldürürüm. Belki Hamza'ya karşı işlediğim cinayeti Allah bu şekilde affeder.' Hemen ona karşı savaşanlarla birlikle çıktım. Baktım bir adam duvarın karaltısında rengi esmer bir deve rengine bürünmüş,

saçları dağınık bir halde duruyor. Hemen onu hedef aldım mızrağımı fırlatıp altım, göğsünden
girdi iki omuz arasından çıktı. Ensârdan bir adam da hemen ona sıçrayıp atladı ve kılıcıyla başım kesti."
Abdullah bin el-Fadl dedi ki: Süleyman bin Yesâr, Abdullah bin Ömer'den bana şunu nakletti: "(Müseyleme'nin öldürülmesi üzerine) Evin üstünde bir cariye şöyle bağırdı: "Vah sana mü'minlerin emîri! Onu siyah bir köle (yani Vahşî) öldürdü." [Buhârfl
6540- Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de Vahşî'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Çık, insanları daha önce Allah yolundan alıkoymak için savaştığın gibi simdi de Allah yolunda savaş!' buyurdu."
6541- Yahya bin Saîd'den:
Uhud günü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: "-Bana Sdd bin er-Rebı nin haberini kim getirecek?" Bir adam: "Ben Ey Allah'ın Resulü!" dedi. Gitti ve öldürülenler
arasında dolaşıp onu buldu. Sa'd ona dedi ki: "Nen var, burada ne işin vardır?" Cevap verdi: 'Beni Allah Resulü senin hakkında bilgi edinmem için gönderdi."
"Ona benden selâm söyle, oniki tane yara aldığımı ve benîm İçin mağfiret dilemesini kendisine bildir. Yaraların hepsi de can alıcı yerlerimde. Kavmine de şunu bildir: Kendileri sağken eğer Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu harpte öldürülürse Allah indinde beyan edecek hiçbir mazeretleri kalmaz/' [Mâlik.|
Ancak Mâlik'İn aslında: "Benim için mağfiret dilemesini söyle" ibaresi ile "Kendileri sağken" ibaresi yoktur.
6542- Câbir radiyallahu anh'dan: "Babam Uhud günü öldürüldü. Ben yüzünü açıp ağlamaya başladım. İnsanlar ağlama diye beni menediyorlardı. Fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mani olmuyordu.
Amr'm kızı Falıma da onun için ağlıyor-
du. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Ağlasan da ağlamasan dafarket-mez. Nasılsa onu kaldırıp depıedinceye kadar melekler onu kanatlarının altında gölgeliyorlar'."
6543- Diğer rivayet:
"Uhud günü olunca babam, azaları kesilmiş ve sarılmış bir vaziyette getirildi."
[Buhârî, Müslim ve Nesaî]
6544- Sahabeden bir adamdan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud günü iki zırh alarak bunları üst üste giymiştir." |Ebû Dâvud|
6545- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
—Peygamber ön dişleriyle azı dişleri arasındaki, kırılan dişini göstererek— "Peygamberlerine şu cinayeti isleyen bir kavme karşı Allah'ın gazabı çok şiddetli olur. Allah Resulünün Allah yolunda öldürdüğü adama karşı da Allah'ın gazabı şiddetli olur." |Buhârî ve Müslim.]
6546- Eries radiyallahu anh'dan: "Uhud günü Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'in öndişleri ile azılar arasındaki dişi kırıldı. Başı yarıldı; yüzünden kan akmaya başladı. O anda şöyle diyordu:
'Kendilerini Allah'a, çağıran peygamberlerinin dişini kıran ve başını yaran bir kavim, nasıl iflah olur?' Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
'Allah'ın, onların tevbelerini kabul veya onlara azap etmesi işiyle senin bir ilgin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir'." (Al-i İmran, 128) [Buhârî, Müslim ve Tirmi/,î.|
6547- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Uhud günü Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'in yüzü yaralandı. Mâlik bin Sinan gelip onun kanını emdi, sonra yuttu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Kim, kanımın kanına karıştığı birini görmek isterse gelsin Mâlik bin Sinan'a baksın!' [Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr'de.\
6548- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Uhud günü şöyle diyordu: 'Allahım! Dilersen, yeryüzünde sana ibadet edilmez'." [Müslim]
6549- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Kendilerine yara isabet ettikten sonra
Allah'ın ve Resulünün çağrısına uyanlar (özellikle), içlerinden iyilik yapanlar ve Allah'tan sakınanlar için büyük bir mükâfat vardır" mealindeki âyet (Âl-i îmrân, 172) hususunda, Âişe Urve'ye şöyle dedi:
"Ey kız kardeşimin oğlu! Babaların Zü-beyr ile Ebû Bekr işte (bu âyette geçen) onlardandır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in Uhud günü başına gelen hadiseden sonra, müşriklerin tekrar (Medine üzerine) geri dönmesinden korktu ve şöyle buyurdu: 'Onların ardından gönüllü olarak kim gidecektir?' Ebû Bekr ve Zübeyr'in de dahil olduğu yetmiş kişi hemen gönüllü olarak ortaya alıldılar." IBuhârî ve Müslim.]
6550- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de İbn Abbâs radiyallahu anh'dan;
"Müşrikler ayrılıp Ravhâ'ya vardıklarında, Ebû Süfyân şöyle dedi: 'Ne Muhammed'i öldürdünüz, ne de güzel kızları arkanıza alabildiniz. Çok kötü bir harekette bulundunuz.' Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duydu ve onlara: 'Haydi yürüyün!' dedi. Onlar da yürüyüp Hamrâu'l-Esed'e vardıklarında şu âyet nâzİl oldu: 'Allah' in ve Resulü'nün Çağrısına uyanlar...' âyeti, soıtuna kadar.
6551- Ali radiyallahu anh'dan:
"Uhud günü insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den uzaklaşınca, öldürülenlere baktım. Aralarında Allah Resulünü göremedim. Dedim ki: 'O, kaçmazdı. Onu öldürülenler arasında da göremedim. Galiba yaptıklarımızdan dolayı Allah bize gazap etti, Peygamber'ini aramızdan kaldırdı. En iyisi mi ben düşmana hücum edeyim de, öldürü-lünceye dek çarpışayım. Kılıcımın kınını kırıp, müşriklere saldırdım. Bana yolu açtılar, baktım ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in aralarında olduğunu gördüm."
[Ebû Ya'lâ leyy'm bir senedle.j
6552- Âişe, babasından (Ebû Bekr'den): "Uhud günü insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i bırakıp uzaklaşınca, yanma ilk varan ben oldum. Önünde düşmana karşı savaşan bir adam gördüm, baktım ki o Talha imiş. Arkamda kuş gibi uçan bir adam hissettim, baktım ki o da Ubeyde bin el-Cerrâh'mış. Baktım ki Talha önünde yere serilmiş. Bunun üzerine: 'Kardeşinize dikkat edin, ölmüştür!' buyurdu. Onu bıraktık Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yöneldik; baktık ki mübarek yüzüne iki ok isabet etmiş. Onları çıkartmak istedim. Ebû Ubeyde bana: 'Ne olur sen bırak da ben çıkarayım' diye yalvarmaya başladı. Ona müsaade ettim. Dişleri ile iki oku çıkartmak istedi. Birini çıkarırken bir dişi kırıldı. Ötekini de çıkarmasını benden rica etti, yine müsaade ettim, Ötekini de dişiyle dikkat ederek, Peygambere acı vermemek için son derece itina ile çıkardı; fakat bu defa öteki dişi de kırılmıştı. Böylece o, çok önem verdiği dişlerini
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in uğrunda kaybetmiş oldu."
Bezzâr, metruk olan İshak bin Yahya'nın da bulunduğu bir senedle.
Derim ki: Lâkin bu râvi Tirmizî ve İbn Mâce'nin bazı rivayetlerinde de yer almıştır. Bu hadisin başka tarikleri de vardır.
6553- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Uhud günü gelip de biz vadiye yerleşince onu ilk tanıyan ben oldum, dedim ki: 'İşte Allah'ın Resulü!' Eliyle: 'Sus!' diye işaret etli. Sonra bana zırhını giydirdi. Kendi de benim zırhımı giydi. Darbeler yedim, hatla yirmi ya da yirmi küsur yara aldım. Bana

her darbe vuran beni Resûlullah sanıyordu,"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsal'ta.J
6554- Katide radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e,
bir yay hediye edildi, onu Uhud günü bana
verdi. Önünde o yayla ok almaya başladım. Onun siyesi aşınıncaya kadar attım. Devamlı olarak onun yanında durup düşmandan gelen oklara siper oldum. Ona gelmekte olan okların bana isabet etmesi için hemen yüzümü ona karşı çeviriyordum. Gayem Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mübarek yüzünü korumaktı. Gelen son ok göz bebeğime isabet etmişti, gözbebeğim çıkıp yanaklarıma akmıştı. Harp durunca onları elimle alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelirdim. Peygamber onları elimde görünce, gözleri yaşardı ve şöyle dedi: 'Altahım! Katâ-de'nin yüzü Peygamberinin yüzünü korudu. Onun gözlerini en iyi göz yap, birini de görür kıl!' Ondan sonra onun gözleri en iyi göz olurken, birisi de görür oldu."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.]
6555- el-Hâris bin es-Sımt radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Uhud'daki) vadideyken bana: ' Abdurrah-man bin Avf'ı gördün mü?' diye sordu. Onu dağın eleğinde gördüm, üzerinde müşrikler vardı, seni görünce hemen sana geldim' dedim.
"Ancak melekler düşmana karşı onunla beraber savaşıyor" buyurdu.
Hemen Abdurrahman bin Avf'a yöneldim, onu yere serilmiş yedi kişi arasında buldum ve sordum: 'Bunların hepsini sen mi öldürdün?' Cevap verdi:
'Bu ikisini ben öldürdüm; şunları da göremediğim kimseler öldürdüler' dedi. 'Demek ki Allah Resulü doğru söylemiş" dedim.
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr zayıf bir .senedle. |
6556- Enes radiyallahu anh'dan: "Uhud günü Medine çalkalandı. Dediler
ki: 'Muhammed öldürüldü.' Çığlıklar atıldı, ağlamalar ve feryatlar çoğaldı. Hatta En-sâr'dan bir kadın babasmı, oğlunu, kocasını ve kardeşini karşıladı. 'İşte baban, işte oğlun, işte kocan, işte kardeşin!' dadîler. Kadın hiçbirine bakmadan devamlı olarak 'Allah Resulünün durumu nasıldır? O'na bir şey oldu mu?' diye soruyordu. 'İşte önünde!' dediler.
Hemen gitli elbisesinin ucundan lutup: 'Babam anam sana feda olsun! Ey Allah' m Resulü, sen ölümden kurtulduktan sonra artık ben hiçbir şeye aldırmam'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta, isnadında hocası Muhammed bin Şuayb vardır.]
6557- ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Uhud günü bir kadın koşarak geldi, ner-
deyse ölüleri görecekti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Kadını uzaklaştırın, kadım uzaklaştırın!' buyurdu. Baktım ki kadın annem Safiyye. Koşarak çıktım, ölülerin yanına varmadan ona yetiştim. Hemen bağrıma bastım. Bana 'Uzaklaş benden' dedi!
'Fakat Allah Resulü seni durdurmamı emretti' dedim. Hemen durdu ve koynundan iki elbise çıkardı ve şöyle dedi: 'Bu iki elbiseyi Hamza'ya getirdik, baktık ki Ensâr'dan bir adam da aynı akıbete uğramış, onun yamnda yatıyor.' Biri Hamza'mn ötekisi de Ensârî'nin olsun' dedik ve kur'a çektik. Hamza'ya çıkanı Hamza'ya, Ensarîye çıkanı Ensârî'ye ayırıp sardık."
|Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr, leyyin bir senedle.|
6558- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hamza öldürüldüğünde karısı Safiyye
gelip: 'Ne oldu?' diye sordu. Ali ile Zübeyr'e rastladı. O ikisi kadını bilgileri olmadığına inandırmaya çalıştılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü ve şöyle buyurdu: 'Ben onun aklından endişeleniyorum.' Mübarek elini göğsüne koyduktan sonra sakinleşti. 'Innâ lillahi ve-innâ ileyhû râciûn' dedi. Kadın ağladı. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hamza'mn yanında durdu ve şöyle buyurdu: 'Kadınların âhu figanı olmasaydı
onu, yırtıcı hayvanların karınlarından ve kuşların kursaklarından diriltilinceye kadar o haliyle bırakırdım.' Sonra şehitler getirildi. Onların namazları kılınmak üzere yedi kişi ve Hamza getirilip yerleştirildi. Üzerlerine yedi tekbir aldı. Sonra Hamza'yı yerinde bırakıp diğerlerini kaldırıyorlardı. Yedi kişi de konuyor; herbirinin yedi tekbirle namazım kikhrı-yordu. Hepsinin namazları bitinceye dek hep böyle devam etti."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr, zayıf bir senedle.|
6559- Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem emretti, Hamza hazırlandı ve kıbleye karşı konuldu. Onun üzerine yedi tekbir aldı. Sonra bütün şehitleri onun yanına getirtti. Getirilen her şehit onun yanına konuluyordu. Bunun üzerine ona tüm şehitlerle birlikle yetmiş iki namaz kıldı."
6560- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hamza'yı görünce, şöyle dedi: 'Vallahi ben de onlara sana yaptıkları gibi yetmiş kişi keseceğim.' Bunun üzerine 'Cezalandırdığınızda size yapılan cezanın aynısını yapın!' mealindeki âyet (Nahl 126) nazil oldu. Sonra Allah Resû-Iü sallallahu aleyhi ve sellem, yeminin keffâ-reüni verdi ve söylediğinden vazgeçti."
[Taberânî, Mu're mu'I-Kebîr7 de ve Bezzflr, zayıf bir senedle daha uzun bir metinle.J
6561- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Uhud'dan döndüğünde, Ensâr kadınları şehit-
lerine ağladılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, şöyle buyurdu: 'Hamza'mn ağlayanları yoktur'
Hemen Ensâr erkekleri dönüp kadınlarına şöyle dediler: 'Hamza'ya ağlamaya başlamadan hiç kimseye ağlamayın.' İşte ondan sonra âdetleri böyle oldu. Ölülerine ağlarken önce Hamza'dan başlıyorlardı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de. İsnadında Yahya bin Mulî' eş-Şeybânî adlı râvi vardır.]
6562- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Uhud günü bir adam şöyle dedi: 'Allah'ını! Eğer Muhammed hak üzereyse beni yerle bir et!' (Çok geçmeden) Allah, onu yerle bir etti." [Bezzâr]
6563- Câbir radiyallahu anh'dan: "Uhud günü Ali, Fâtıma'nın yanma girdi ve şu şiiri İnşâd etti:
'Bu kılıçla kesip doğruyacağım. Ben ne saygın kişiyim, ne de barış severim. Hayatım hakkı için bunu (kılıcı) ben, Ahmed'in yardımı uğrunda ve kulları yakinen bilen Rabbin rızasında eskittim.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Eğer sen çarpışmayı güzel yapmışsan, Sehl bin Huneyfde güzel yapmıştır, İbnü's-Samma da güzel yapmıştır' — Râvi sadece nisbesini verdiği diğer bîr şahsı daha zikretti— Cebrail Resûlullah'a: 'Baban hakkı için ona tesellide bulun.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: 'O bendendir.' Bunun üzerine Cibril Aleyhisselâm da: 'Ben de sizdenim' dedi."
[Bezzâr leyyin bir senedle. |
6564- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de İbn Abbâs'tan:
"Eğer sen iyi savaşmtşsan; Sehl bin Huneyfde iyi savaşmıştır, Ebû Dücâne de.

UHUD ŞEHİTLERİNDEN MECMAU'Z-ZEVÂİD'DE İSİMLERİ GEÇENLER

Muhacirler'den: Hamza bin Abdilmulla-lib, Rabîa bin Eklem, Abdullah bin Cahş, Mus'ab bin Umeyr.

Ensâr'dan: Üneys bin Kalâde, Evs bin Erkanı, Evs bin el-Münzir, İyâs bin Evs, Sa'lebe bin Sa'd, el-Hâris bin Evs, meleklerin yıkadığı Hanzale bin Ebî Amir, Zekvân bin Abd-i Kays, Rabîa bin el-Fadl, Rifâa bin Evs, Rifâa bin Arar, Sa'd bin er-Rebî', Sa'd bin Süveyd, Selîl bin Sâbil, Sehl bin Kays, Abdullah bin Amr bin Haram ve el-Mucezzer bin Ziyad.
6565- İbn İshâk radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
cuma günü, namazdan sonra çıktı; Uhud vadisine vardı. Cumartesi günü Şa'ban'ın onbe-şinde ise düşmanla karşı karşıya geldiler."
[Taberanî, Mu' cemu'l-Kebîr'de]
6566- Abdulmuttalib'in kızı Safıyye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud günü harbe çıktığı zaman, kadınlarını Fâri' denilen tepede tultu. Hassan bin Sâbit'i de onlarla beraber bıraktı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, müşriklere karşı şiddetlenip hücum ettiği zaman, o (Hassan) da hücum ederdi, geri çekildiği zaman geri çekilirdi. Derken yahudilerden birtakım insanlar geldi. Biri kaleye çıkıp bizi gördü. Hassân'a dedim ki 'Ne duruyorsun git onu öldür!' Cevap verdi: 'Bu benim işim değil, benim işim olsaydı burada değil, gider Allah Resûlu ile beraber olurdum.'
Tuttum ben başına vurup öldürdüm. Dedim ki: 'Ey Hassan! Git haydi bunun başını aşağı, onların üzerine fırlat!" Cevab verdi: 'Ben bunu da yapamam.'
Tuttum başını aşağıya kendim atlım. Bunu görünce dediler ki:
'Demek ki, Muhammed ailelerini yalnız başlarına bırakmıyor. Mutlaka yanlarında insanlar vardır. Ondan sonra (korkudan) dağılıp gittiler.
Dedi ki: bize Sa'd bin Muâz uğradı. Sanki güvey girmiş gibi süslenmiş ve kokulanmıştı. Bir yandan da şu şiiri söylüyordu:
'Yavaş ol, az yavaş ol! Develer harbe yetişsin. Ecel geldiği zaman ölümün sakıncası yoktur'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr ve el-Evsat'ta hafi bir scnedle]

RECİ' GAZVESİ, Bİ'R-İ MAUNE GAZVESİ VE FEZÂRE GAZVESİ

6567- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gözcü olarak bir müfreze gönderdi, başlarına da Asım bin Ömer bin el-Hattâb'ın dedesi olan Asım bin Sâbit'i kumandan yaplı. Yürüdüler, nihayet Usfân ile Mekke arasına vardılar. (Onların geldikleri) Benû Lihyân denilen Hüzeyl'den bir kabileye haber verildi. Onlar yüz kadar okçu ile müslümaniarı izleyip peşlerinden gittiler. Bir konaklama yerine vardıklarında orada konakladılar.
Onların Medine'den azık olarak aldıkları hurma çekirdeğini buldular. 'İşte bu Medine hurrnasıdır' dediler. İzlerini takip ederek onlara yetiştiler. Âsim ve arkadaşları onları farke-dince sarp bir yere sığındılar.
Takipçiler gelip onları kuşattılar ve dediler ki: 'Size verilmiş ahdü misak vardır. Aşağıya inip kendinizi bize teslim ederseniz biz, sizden kimseyi öldürmeyiz." Bunun üzerine Âsim dedi ki: 'Ben bir kâfirin zimmet ve himayesine güvenerek aşağıya inmem. Alla-hım! Bizim hakkımızda Resulünü haberdar et!' Bunun üzerine düşmanlar onlarla savaştı ve üzerlerine ok attılar. Âsım'i yedi kişi ile beraber oklarla öldürdüler. Hubeyb, Zeyd ve diğer bir adam sağ kaldı. Onlar (tekrar) and ü misak vererek aşağıya indirdiler, Müslümanlar kâfirlerin yanına varınca, oklarının iplerini çözüp onları İyice bağladılar. (Hubeyb ve Zeyd'in yanındaki) üçüncü adam dedi ki:
'İşte bu onların ilk hıyanetidir.' Onun için onlarla gitmeyi istemedi.
Çektiler, gitmedi, derken onu da öldürdüler. Hubeyb ile Zeyd'i de götürüp Mekke'de sattılar. Hubeyb'i Benû'l-Hâris b. Âmir b. Nevfel satın aldı. Hubeyb ise daha önce Bedir günü el-Hâris'i öldürmüştü. Onların yanında esir olarak kaldı. Onu da öldürmeye karar verdiklerinde tıraş olmak için el-Hâris'in kızlarından bir ustura istedi. O da kullanması için ona verdi. (Kadın) Dedi ki: 'Ah çocuğumu unuttum, orada bıraktım.' Adam onun çocuğunun yanma girdi, alıp kucağına oturttu. Kadın da daha önce verdiği usturayı onun elinde görünce, çocuğa bir şey yapmasından korktu. Ona (kadına) güven vermek için dedi ki: 'Onu öldüreceğimden korkuyor musun? Ben bunu yapmam, korkma! İnşaallah böyle bir şeye yeltenmem.' Kadın hep şöyle dermiş:
'Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim. Mekke'de o zaman hiçbir meyve olmadığı halde o, bağlı olduğu yerde hep üzüm yerdi. Demek ki yediği bu üzümler Allah'ın ona gönderdiği bir rızıktı.'
Sonra onu öldürmek için Harem'den çıkardılar. Dedi ki: 'Bırakın beni de iki rek'at namaz kılayım.' Namaz kıldı, geldi ve dedi ki: 'Benim için ölümden korkuyor diyeceğinizden korkmasaydım, namazı daha uzatır iki rek'attan fazla kılardım.' Böylece idamdan önce namaz kılma prensibini çıkartan ve koyan ilk kişi o oldu.'
Ve şöyle dedi: 'Allahım onların hepsini say! (tek tek öldür)' Sonra şöyle dedi:
'Nasıl öldürülürsem öldürüleyim atılaca-
ğım yerimin arzın hangi yanı olmasına aldırmam. Çünkü öldürülmem Allah'ın Zâtı (rızası) içindir. O, dilerse parçalanmış azalarıma bile bereketler İhsan eder.'
Ondan sonra Ukbe bin el-Hâris kalkıp onu öldürdü.
Kureyş, Asım için onlara (öldürenlere), onun cesedinden bir parça gönder de tanıyalım ve içimiz rahat etsin diye haber gönderdi. Çünkü Asım Bedir'de onların büyüklerinden birini öldürmüştü. Allah (balansı veya eşeka-nsından) gölgelik gibi bir şey gönderdi ve onu gönderdiği elçilerden himaye etli ve ondan hiçbir parça alamadılar."
[Buhârî ve Ebû Dâvud.]
Rezîn şunu ilave etti:
Âsim onlara şöyle diyerek ok atıyordu:
"Ben güzel bir okçuyum. Atarım, attığınız oklardan hiç korkum yoktur, bana vız gelir. Yanımdan gelip geçer."
6568- Enes radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ümmü Süleym'in kardeşi olan (Enes'İn) dayısını yetmiş kişilik bir müfreze ile Âmiroğulla-rına gönderdi. Oraya vardıkları zaman onlara dayım şöyle dedi: 'Ben sizden önce varayım, eğer bana güvence verirlerse, onlara Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den mesaj veririm. Aksi halde siz zaten benim yakınımda olursunuz.' Hemen öne çıktı. Onlar da ona (sözde) güvence verdiler. Bunun üzerine onlara Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in tebliğlerden bahsederken, içlerinden bir adama işaret etiler. O da onu mızrakla öldürdü. Ancak daha ölmeden ' Allahü ekber! Kabe'nin Rabbi hakkı için (şehitliği) başardım' dedi. Sonra diğer arkadaşlarına hücum edip onları da öldürdüler. Ancak topal bir adamı öldüre-mediler. O, dağa çıkıp kendini kurtardı. (Râvi) Hemmâm dedi ki: 'Sanırım onunla beraber bulunan başka biri daha vardı.'
Hemen Cibrîl Aleyhisselâm gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e onların Rablarma kavuştuklarını; Rablerinin onlardan hoşnut olduğunu, onların da RablerİnDen hoşnut olduğunu bildirdi. Biz o zamanlar şunu (Cibrîl'in sözünü) okurduk:
'Bizi kavmimize bildirin! Biz Rabbimize kavuştuk, o bizden razı oldu. Bizi de kendinden razı etli.' Sonra bu (tilâvet) neshedildi.

Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tam kırk gün sabah (namazmda) Allah ve Resulüne âsi olan Ra'l, Zekvân, Be-nû Lihyân ve Benû Usayya'ya beddua etti."
6569- Diğer rivayet:
"Ra'l, Zekvân, Usayye ve Benû Liyhân, kendi düşmanlarına karşı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den yardım istediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara kendilerine 'Kurrâ' dediğimiz Ensârdan yetmiş kişiyi gönderdi. Bunlar gündüz odun topluyor, gece de namaz kılıyorlardı. Bi'r-i Maûne'ye vardıklarında bu kabilelerin ahalisi onlara hıyanette bulunarak öldürdüler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu haber ulaşınca tam bir ay onlara beddua etmek suretiyle kunût yaptı."
6570- Diğer rivayet:
"Bİ'r-i Mâune günü (Enes'in) dayısı Haram bin Milhân, mızrakla vurulduğu zaman, bedeninden fışkıran kanı yüzüne başına sürerek şöyle haykırdı: 'Kâ'be'nin Rabbi hakkı için, (cenneti) kazandım'."
6571 - Diğer rivayet:
"Birtakım insanlar gelip Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'e dediler ki: 'Bizimle birkaç kişiyi gönder de bize Kur'ân ve Sünneti öğretsinler.' Bunun üzerine onlara 'Kurrâ' diye adlandırılan Ensâr'dan yetmiş kişiyi gönderdi.
İçlerinde dayım Haram da vardı. Kur'ân okuyorlar, gece ders alıp öğreniyorlardı. Gündüz ise su getirip mescide koyarlardı. Odun toplayıp satarlardı; parasıyla da Suffe ehline ve fakirlere yiyecek satıh alırlardı. İşte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu kimseleri onlara gönderdi.
Daha yerlerine varmadan yollarına çıktılar ve onları öldürdüler. Onlar şöyle dediler:
'Allahım! Sen Peygamberine biz senden razı, sen de bizden razı olmuş bir halde sana kavuştuğumuzu bildir!"'
6572- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Enes'in) dayısını yetmiş kişilik bir müfreze ile birlikte (Âmiroğullan kabİlsine) gönderdi.
Bunun sebebi isi şuydu: Müşriklerin başkanı olan Âmir bin Tufeyl (Âmiroğullan heyetiyle Medine'ye geldiği zaman) Hz. Peygamber'e şu Üç tekliften birini tercih etmesini söylemişti: Şehirliler senin, köylüler benim olsun veya sana halife olayını; ya da bunları kabul etmezsen, binlerce Gatafanlı ile seninle savaşayım.'
Âmir, Ümmü Fülânm evinde mızrak saldırısına uğradı ve (yara için) dedi ki: 'Devenin guddesi gibi bir şey bu! Fal an oğullarının karısının evinde ölmek ha! Olmaz böyle şey. Getirin atımı!' Getirdiler, bindi ve atının sırtında öldü. Bunun üzerine Haram, yanında topal bir adam ve falan oğullarından bir adam ile birlikte gitti ve dedi ki:
'Siz yakınlarda durun. Ben onlara gideyim, eğer bana güvence verirlerse, ne âlâ! Beni öldürürlerse derhal arkadaşlarınızın yanma kaçırsınız.' Gitti ve dedi ki: 'Size Allah Resû-Iü sallallahu aleyhi ve sellem'in mesajını ulaştıracağım bana güvence verir misiniz?'"
Benzeri bir hadis. [Buhârî ve Müslim.]
6573- Ahmed'in rivayetinde şöyle geçer: "Yelesi ve kuyruğu al atlı bin kumral kişi ile" Ayrıca şöyle geçer: "Haram, beraberinde Umeyye oğullarından iki adam bir de topal bir adam olduğu halde gitti. Dedi ki:
"Siz yakınımda bulunun!" Benzeri rivayet.
6574- Taberânî, Mu cemu l-Kebîr'dc zayıf bir senedle, Sehl bin Sa'd'dan:
"Bu hadiste (Taberânî) Âmir bin el-Tu-leyl'in Medine'ye gelişi hakkındaki kıssayı, Sabit bin Kays'm Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurundaki konuşmasını ve Âmir'in şöyle dediğini zikretti:
'Sana karşı bir çok atlar ve adamlar toplayacağım.' Sonra çıktı ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı topladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tam onyedi gece (bed)dua elti.
Sonra içlerinde Amr bin Ümeyye ed-Damrî'nin de bulunduğu on Ensâr'lıyı, el-Münzir bin Âmr'ın kumandası altında onların üzerine gönderdi. Yola revan olup Bi'r-i Mâ-une'ye vardılar. Gelip onlara hücum elli. Bineğinin üzerinde kalan Amr bin Ümeyye'nin dışında hepsini öldürdü. Hemen vahiy nazil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellcm'e durum bildirildi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Âmir İbni't-Tu-feyl'e beddua elti ve şöyle dedi: 'Allahım! Amir'i sana havale ediyorum.'
Allah, ona SelûTde bir kadının evinde boğazına bir ok isabet etlirdi.
Âmir de ardından şöyle demeye başladı: 'Ey Âmir! Devenin guddesi gibi bir şiş. Selû-lî bir kadının evinde ölmek ha!. O kadının evinde böyle' diye diye öldü. Erbed bin Kays da yıldırım çarpıp yanmıştı. Onlarla beraber olanlar hep geri döndü."
6575- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'-dan:
"Mülâibu'l-Esinne Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hediye getirdi. Peygamber ona İslâm'ı arz etti. Fakat o kabul etmedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ben bir müşriğin hediyesini kabul etmem' dedi. Adam da şöyle dedi:
'Necid ehline dilediklerini gönder, ben onları himaye ederim.' Bunun üzerine onlara birtakım insanlar gönderdi. Âmir bin et-Tu-feyl onlara karşı Âmiroğullanndan ordu toplamak istedi, kabul etmediler. Mülâibu'l-Esinne'nin zimmetini çiğnemediler. Derken onlara karşı Süleymoğullarını saldırtmak istedi; onlar kabul ettiler. Yüz okçuya yakm bir müfreze ile onları takip etti. Amr bin Ümeyye hariç hepsini öldürdüler."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de güvenilir râvileri kanalıyla.]
6576- (Muh.) İbn İshâk radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud harbinden dört ay sonra Safer ayında, ne müslüman olan ve ne de İslâm'a düşman olan Ebû Berâ Âmir bin Mâlik Mülâibu'l-Esinne, Huzur-u Scâdete gelip: 'Ey Muham-med! Necid ehline senin davetini ulaştıracak birtakım insanlar göndersen; umarım ki onlar İslâm'ı kabul ederler' teklifinde bulundu. Bunun üzerine O cevaben şöyle buyurdu:
'Necid ehline güvenim yoktur, onlar (da-vetçilere) saldırabilirler.' Ebû Berâ dedi ki:
'Ben onları himaye ederim, korkulacak bir şey yok.'
Bi'r-i Maûne ashabını el-Münzir bin Amr'in kumandasında seçkin müslümanlar olarak onlara gönderdi ki, içlerinde el-Hâris bin es-Samt, Haram bin Milhân, Urve bin Esma, Nârı' bin Büdeyl bin Verkâ el-Huzâî ve Âmir bin Füheyre de vardı. Yola revan oldular, Bi'r-i Maûne'ye —ki Âmiroğullarının yeri ile Benû Süleym taşlığı arasında bir mahal-dir— vardıklarında, Haram bin Milhân'ı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mektubu ile Âmir bin et-Tufeyl'e gönderdiler. Onların yanına vardığında mektuba bile bakmadan onu öldürdü. Sonra Âmiroğullarmı çağırdı, fakat daha önce kendisiyle anlaşma bulunan Ebû Berâ'nın zimmetini çiğnemek istemedikleri için ona kulak vermediler. Bu sefer, Benû Süleym, Usayye, Ri'l ve Zekvân'a çağrıda bulundu. Onlar kabul ettiler, çıkıp müslü-manlan kuşattılar. Ashab onları gördüklerinde kılıçlarına davrandılar, çarpıştılar. Fakat, Kâ'b bin Zeyd eıı-Neccârî hariç hepsini katlettiler. Canı çıkmadan onu Ölüler arasında bıraktılar. Bilahare ölülerin atasından çıkarak ülkesine gitti. Daha sonraları bu zat, Hendek savaşında öldürüldü.
Serh'te Amr bin Ümeyye ed-Damrî ile, Ensâr'dan bir adam vardı. Arkadaşlarının başına gelenlerden habersiz idiler. Nihayet kuşların askerler arasında dalıp çıktığını görünce, galiba orada bu" şey var deyip oraya vardılar. Baktılar ki, arkadaşları öldürülmüş yerde yatıyor. Onları bu hale getiren düşman da orada duruyor.

Ensârî olan, Amr bin Ümeyye'ye:
'Ne dersin ne yapalım?' deyince o, şu cevabı verdi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gidip durumu bildirelim.' Ensârî şöyle dedi:
'el-Münzir bin Amr'in da öldürüldüğü yerden (intikam alamadan) geri dönmeye gönlüm razı olmuyor.' Sonra düşmanla savaştı, nihayet o da öldürüldü. Nihayet Amr bin Ümeyye'yi de esir aldılar. Onun Mudaroğul-lanndan olduğu kendisine bildirilince, Âmir bin et-Tufeyl onu serbest bıraktı. Saçını tıraş edip, annesinin adamış olduğu kölenin yerine onu azat etti.
Amr yola çıktı; gölgede olan iki adama rastladı. Âmiroğullanndan olan o iki kişinin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir akdi ve himayesi vardı. Amr bin Ümeyye'nin bundan haberi yoktu. Onların yanında konaklayınca, sordu:
'Siz kimlerdensiniz?'
'Biz Âmir oğullarındanız' dediler.
Onlara mühlet verdi, uyuduklarında hemen onları öldürdü. Böylece arkadaşlarının intikamını aldığını sandı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelince, durumu bildirdi, iki kişiyi öldürdüğünü ve intikamını aldığını söyledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Bu, Ebû Berâ'ntn işidir, O bana güvence vermişti. Halbuki Necdlüerden böyle bîr t'j zuhur edeceğini biliyordum ve bu yüzden de endişe duyuyordum.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözünden Ebû Berâ haberdar olunca, Âmir'in onun zimmetini ihlâl etmesine çok kızdı ve ona çok ağır geldi.
Şair Hassan bu sebeple Ebû Berâ'nın oğlunu, Âmir bin et-Tufeyl'e karşı kışkırtmak ve onu öldürmeğe teşvik etmek için şu şiirini inşâd etti:
'Ey Ümmü'l-Benînoğulları! Sizler Necd ahalisinin ileri gelenlerindensiniz.
Âmir'in Ebû Berâ'ya karşı yaptığına hiç aldırmaz mısınız?
Hiçbir zaman hata, kasıt (taammüd) gibi değildir.
Dikkat edin, Rabîa'ya söyleyin bu vak'adan sonra eli kolu bağlı duracak mı?
Babasının zimmet ve himayesini çiğneyen adamdan intikam almayacak mı?
Senin baban, harplerin babasıdır. Dayın ise şeref ve onur timsali Hakem bin Sa'd'dır.'
Bunun üzerine Rebîa bin Ebî Berâ, Âmir bin et-Tufeyl'e bir mızrak darbesi indirdi. Ebû Tufeyl'i uyluğundan yaraladı ve onu atından düşürdü.
Âmir ölmeden şöyle dedi: "Bu, Ebû Be-râ'nın işidir. Ölürsem kan amcamındır, ona uyulup takip edilmesin. Yaşarsam kendi kararımı kendim vereceğim'."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6577- Onun (Taberânî'nin) Abdurrahman bin Kâ'b bin Mâlik'den naklettiği mwr.se/ rivayeti:
"Onların içinde Âmir bin Füheyre de vardı. Orada Öldürüldü, cesedi bulunamadı. Meleklerin onu defnettiği söyleniyor."
6578- Onun (Taberânî'nin) Urve'den rivayeti:
Bi'r-i Maûne'de bulunanlardan bazıları da şunlardı:
"Evs bin Muâz el-Ensârî, el-Hakem bin Keysân el-Mahzûmî."
6579- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr'in kumandasında Fezâre'ye harbe gittik. Su ile atamızda bir saatlik mesafe kalınca, gecelememizi ve istirahata çekilmemizi emretti.
Sonra baskın başladı. Suyun yanına vardık. Orada öldürülenler öldürüldü, esir alınanlar da esir alındı. Sonra insanlardan bîr gruba baktım, kadınlar ve çocuklar gördüm,
Benden önce dağa varacaklarından endişe ettim ve onlarla dağın arasına bir ok altım. Oku görünce durdular; onları önüme katlım. Aralarında Fezâıeoğull arından bir kadın vardı. Üstünde deriden bir giysi, beraberinde de ktzı vardı. Kız arapların en güzel kızlanndandı. Onları alıp Ebû Bekr'e getirdim. Kızı bana ganimet olarak verdi. Medine'ye geldik; daha elbisesini açmadan, çarşıda Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem bana rastladı. Dedi ki: 'Ey Seleme! Kadını bana bağışla!' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü onu çok beğendim. Henüz elbisesini açmadım'.
Ertesi gün çarşıda yine bana rastladı ve: '(Babana rahmet) Allah, için onu bana bağışla ey Seleme/' dedi. 'Ey Allah'ın Resulü! O senindir. Allah'a yemin olsun, kadının elbisesini açmadım1 dedim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'de esir tutulan müslünıan-lardan birtakım kimseleri kurtarmak için, onu (kızı) Mekke'ye fidye olarak gönderdi.
[Müslim ve Ebû Dâvud.l

HENDEK SAVAŞI, BENÛ KURAYZA GAZVESİ

6580- Buhârî:
"Bu savaş, Hicretin dördüncü yılının şevval ayında olmuştur."
6581- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'ûe İbn İshâk'tan:
"O (Hendek savaşı hicretin), beşinci yılında olmuştur."
6582- Amr bin Avf el-Müzenî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû Harise tarafından (başlamak üzere) Hendek açtırdı, Medâhic'e ulaşınca, her on kişiye kırk arşın verdi. Muhacirlerle Ensâr Selmân'ın kendi taraflarında olduğunu iddia ettiler. Selman güçlü bir adam idi. Muhacirler: 'Selmân bizdendir' derken, Ensâr da 'Sel-mân bizdendir' dedi. Bunun üzerine Peygam-
ber sallallahu aleyhi ve sellem de "Selmân, ehl-i beyt'tendir' buyurdu.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin birsenedle.]
6583- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hendek'e gitti. Bir de ne görsün soğuk bir sabahta Muhacirler ve Ensâr hendek kazıyorlar; kendilerine yardım edecek köleleri de yok. Onların yorgunluğunu ve açlıklarını görünce, şöyle buyurdu: 'Allahım! Asıl yaşantı âhiret yaşantısıdır. Hem Ensâr'ı hem de Muhacirleri bağışla!'
Olar da Hz. Peygamber'e: 'Biz sağ kaldığımız sürece cihad etmek üzere Muhammed'e biat ettik.' diyerek mukabelede bulundular"
6584- Diğer rivayet:
"Muhacirler, Medine çevresinde hendek kazmağa koyuldular. Çıkan topraklarını da omuzlarında taşıyarak şöyle diyorlardı: 'Bizler yaşadıkça İslâm üzere Muhammed'e biat eden kimseleriz.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onlara şöyle mukabelede bulunuuyordu: 'Allahım! Ahiretin hayrından başka hayır yoktur. Bu işi hem Ensâr hem de Muhacirler için bereketli kıl!'
O zamanlar bir avuç dolusu arpa getirirlerdi; akabinde bu, onlar için bozulmuş et yağında pişirilmiş bir halde önlerine konurdu. Çünkü o çalışan topluluk açtı. Mecburen yiyorlardı, boğazlarına koyduklarında yağın kötü kokusunu da duyuyorlardı."

[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.j
6585- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bizimle beraber (Hendek kazarken) toprak taşıdığını ve şöyle dediğini gördüm: 'Vallahi Allah olmasaydı hidayete eremezdik. Ne sadaka verebilirdik, ne de namaz kılabilirdik. Kâfirlerle karşılaştığımızda bize sükûnet indir (Allahım)! Ayaklarımızı sabit kılıp kaydırma! Müşrikler bize karsı azdılar. Bize fitne çıkarmak istediklerinde kaçmayı/? onlara karşı savaşırız.' Bunları yüksek sesle söylüyordu."
Diğer rivayet: "Kaçmayıp direniriz, kaç-mayıp savaşırız." derken sesini yükseltti.
[Buhârî ve Müslim.]
6586- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Bir adam ona (Huzeyfe'ye) dedi ki:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve seüem'e erişseydim onun safında çarpışır, her türlü tehlikeyi de göze alarak yardım ederdim.'
Şu cevabı verdi:
'Sen bunu hakikaten yapar miydin? Ahzâb gecesi biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'le beraberdik, çok şiddetli ve soğuk bir rüzgâra yakalanmıştık. O yerinden hiç kıpırdamıyordu; şöyle buyurdu: 'Gidip düşmandan bize haber getirecek kimse yok mudur? Allah onu kıyamet gününde benimle beraber kılsın'."
Sükût ettik, içimizden hiç kimse cevap vermedi. Tekrar: "Düşmandan bize gidip haber getirecek kimse yok mudur? Bunu tam üç kere tekrarladı. Kimse cevap vermedi. Ondan sonra beni bizzat ismimle çağırarak: 'Ey Huzeyfe! Kalk git, bize düşmandan haber getir! Onları da endişelendirme!' İsmimle çağırdığı için ben onun emrine itaat ettim; kalktım yavaş yavaş ve sessizce yürüdüm, hamamda yürür gibi. Nihayet düşmanların yakınına sokuldum.
Ebû Süfyan'ı sırtım ateşe karşı tutmuş ısındığını gördüm. Oku yaya koyup hedef aldım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in 'Onları endişelendirme!' sözünü hatırladım. Halbuki atsaydım mutlaka isabet ettirecektim. Yine hamamda yürür gibi yavaş yavaş yürüyerek geri döndüm ve düşmanın durumunu kendilerine bildirdim. Bana verilen bu işi bitirdiğimde üşümeye başladım.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hemen üzerinde bulunan ve içinde namaz kıldığı fazla bir abayı bana giydirdi. Uyudum, sabah olunca şakalaşarak bana şöyle seslendi: 'Kalk bakalım ey uyuşuk!'"
[Müslim]
6587- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"el-Hâris el-Gatafanî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Bize Medine hurmalarının yarısını ver! Aksi halde atlarımız ve askerlerimizle sana hücum ederiz.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Sa'd'larla yani Sa'd bin Muâz ve Sa'd bin Ubâde ile istişare etti. Ona: "Hayır! Onlara biz cahiliyette zırnık bile vermedik de Allah bizi İslâm'la müşerref kıldıktan sonra mı vereceğiz' dediler.
el-Hâris tekrar gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: 'Ey Muhammedi Sen bize hıyanet ettin' dedi. Bunun üzerine Hassan şöyle bir şiir inşâd etti:
'Ey Hâr(is)! İçinizden komşusuna hıya-nelte bulunan biri olur ama, Muhammed asla hıyanet etmez.
Eğer hıyanet yaparsanız zaten bu sizin değişmez âdetinizdir.
Çünkü kötülük sencerin kökünde biter. Nehdî'nin emaneti, karşılaştığın zaman, cam gibidir. Kırıldığı zaman bir daha tamir edilemez.'
Bunu duyunca el-Hâris kendini şöyle demekten alamadı:
'Ey Muhammed! Hassân'ın dilini bizden uzak tut! Eğer o, suyu (şiiriyle) deniz suyuna karıştırırsa (hakikaten) karışır.'
[Taberânî. Mıt'cemıı'l-Kebîr'tİe ve Bezzâr te.yyin bir seneılle.)
6588- RâfÎ' bin Hadîc radiyallahu anh'-dan:
"Benû Hârise'nin kalelerinden daha sağlam bir kale yoktu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadınları ve çocukları oraya yerleştirdikten sonra: 'Eğer birisi gelip bir §ey yapmak isterse, kılıçla bize işaret edin!' buyurdu.
Onlara Necdân adında bir süvari yaklaştı. Onlara durmadan: 'Haydi sizin için daha iyi olan bir yere inin!' diyordu. Hemen kılıcını hareket ettirip işaret ettiler. Bunun üzerine sahabe onu hemen gördü. İçlerinde Züheyr bin Râfi'in de bulunduğu grup kaleye hücum etti. Züheyr dedi ki: 'Ey Necdân! Haydi meydana çık!' Ortaya çıktı, çatışma yaptılar. Nihayet onu öldürüp, başını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6589- Süleyman bin Surad radiyallahu anh'dan:
"Ahzâbın (müşrik ordularının) kendisinden uzaklaştığını görünce, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'İşte simdi biz onlarla savaşacağız onlar bizimle değil. Artık onlara doğru yürüyüp hücum edeceğiz'."
6590- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İlk katıldığım gazve, Hendek savaşıdır."
[İkisi de Bııhârî'ye ait.J
6591- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Sa'd, Hendek harbinde isabet alıp yaralandı. Kureyş'ten Hibbân bin el-Arika adında bir adam ona ok atıp kol damarından vurmuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu sık sık ziyaret yapabilmesi için ona mes-ciddc bir çadır kurdu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hendek'ten dönünce, silahı bıraktı ve yıkandı. O sırada gelerek başındaki tozlan silen Cibrîl şöyle dedi: 'Silahı bıraktın. Vallahi ben silahı bırakmadım. Haydi onlara hücum etmek için çık!'
'Nereye?'
'Kurayzaoğullarına' diyerek hedef gösterdi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlara doğru hücum etti. Nihayet onlar haklarında verilecek hükme razı oldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onlar hakkında hükmü Sa'd'ın ver-
meşini istedi ve bunu Sa'd'a teklif etti. Sa'd dedi ki: 'Ben onlann hakkında savaşçılarını öldürmene, kadınlarını ve çocuklarını esir almana, mallanın da taksim etmene hükmediyorum.'
Hişâm der ki: Babam bana Aişe'den şunu nakletti:
Sa'd dedi ki: 'AİJahım! Hiç şüphe yok ki sen Resulünü yalanlayan ve O'nu yurdundan çıkaran bir kavimle savaşmaktan daha iyi bir şeyi görmediğimi bilmektesin.
Allahim! Ben biliyorum ki onlarla aramızdaki harbi sen koydun. Senin uğrunda onlarla savaşmam için beni yaşat! Şayet onlarla aramızda harp olacaksa onlarla savaşmam için beni yaşat; olmayacaksa, şu yaramı patlat da ölümüm ondan olsun!'
Sonra (bu duası kabul edilip) yarası patladı. Mescidde bulunan Gifâ-roğullanna ait çadırda kalanlar: kanın kendilerine doğru akmasından başka hiç bir şey bu kadar ürkütemezdi. Dediler ki; 'Ey çadır sahibi! Bize doğru gelen o şey nedir?' Bir de ne görsünler ki Sa'd tamamen kanlara bulanmış. Böylece kan kaybından orada ölmüş."
[Buhârî ve Müslim]
6592- Diğer rivayet:
"Sa'd'ın yarası iyileşmeye yüz tutup oldukça kurumuş olduğu sırada şöyle dua etti: 'Alla-hım! Sen biliyorsun ki...' Benzerini nakletti.
6593- Diğer rivayette şunu da ekledi: "İşte şairin onun (Sa'd bin Muâz'ın) hakkında söyledikleri;

'Dikkat! Ey Sa'd, MuâzoğuUarımn Sa'd'ı! Sabahleyin sırtladılar, (kavmi) o zaman sanki o bir sabır timsaliydi.
İçinde bir şey olmayan tencereyi bomboş bıraktınız.
Halbuki şu kavmin tencereleri kipkızgın kaynıyor.'
Kerîm olan Ebû Hubâb demişti ki: 'Kaynukâ'yı durdurun, yürümesin!'
(Halbuki Kurayzaoğulları) Kendi beldele-inde, Meytan dağındaki büyük kayaların ağır duşları gibi ağırlıklı idiler."
6594- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Ahzâb günü (yani Hendek muharebesinde) Sa'd'a ok atıldı. Kolundaki ana damardan fena halde yara aldı. (Kam durdurmak İçin) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun yarasını ateşle dağladı. Ancak eli şişti. Dağlamayı kesti. Sa'd oldukça kan kaybetti. Yine dağladı, yine eli şişti. Bunu görünce (Sa'd) şöyle dedi: ' Allahım! Kuray-zaoğullan hakkında bana gözümü aydınlatacak bir şeyi göslerinceye dek ruhumu alma!' Derken damardaki kan akışı durdu. Kuray-zaoğulları hakkında hükmünü verinceye dek tek damlası bile damlamadı. Onlar hakkında erkeklerinin öldürülmesi, kadınlarının müs-Iümanlara yardım etmeleri için sağ bırakılmalarına hükmetti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Sa'd! Onlar hakkında Allah'ın hükmünü verdin.' Dörtyüz kişi idiler. Onlann öldürülmeleri bitlikten sonra damarı patladı, kan kaybından öldü." [Tirmizî]
6595- İbn Ömer radiyallahu anh'daıı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ahzâb (Hendek) muharebesinden döndüğünde şöyle buyurdu; 'Hiçbiriniz ikindiyi Benû Ku-rayza'ya varmadan kılmasın.' İkindi vakti kimisine yolda erişti. Kimisi: 'Oraya varmadan ikindiyi kılmayalım' derken; diğerleri de: 'Kılalım zira Resûlullah'ın bu emriyle amacı seferde çabuk davranmamızdır' dedi. Bu durum Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatılınca kimseyi ayıplamadı." [Buhârî ve Müslim.l
6596- Enes radiyallahu anh'dan:
Aflah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Benû Kurayza'nın üzerine yürüdüğü zaman, Ganemoğulları sokağından geçtikleri sırada Cibril'in kafilesinin çıkardığı tozların yükselmekte olduğunu hâlâ görür gibiyim." |Buhârî|
6597- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Benû Kurayza ahalisi Şa'd'ın hükmüne
razı oldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem, Sa'd'a haber gönderdi. Bunun üzerine o bir eşek üstünde geldi. Mescide yaklaşınca, Ensâr'a şöyle hitap etti: 'Haydi efendiniz (seyyidiniz) için ayağa kalkın!' veya 'En hayırlınız için ayağa kalkın!' dedi. Sonra şöyle buyurdu:
'işte bunlar, senin vereceğin hükmü kabul ediyorlar.' Bunun üzerine Said şöyle dedi:
'Savaşçılarını öldürelim, çocuklarını esir alalım.' Benzerini nakletti.
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
6598- Atiyye el-Kurazî radiyallahu anh'dan:
"Kurayza günü (esirler olarak) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sunulduk. Her sakalı bilen öldürüldü, bitmeyen serbest bırakıldı. Ben de sakalı bitmeyenlerden olduğum için serbest bırakıldım." [Sünen ashabı]
6599- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Kurayza oğullarından bir kadın hariç
başka hiçbir kadın öldürülmedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (Kurayza oğullarının) erkeklerini kılıçla öldürürken, bu kadın benim yanımda, sarsıla sarsıla gülüyor ve (kendi kendine) söyleniyordu. Derken sahibini görmediğim bir ses:
'Fülan kadın nerede?1 diye ismiyle çağrıldı
'Ben hurdayım' dedi. Ben (o kadına):
'Bu halin ne?' dedim.
'Ben bir iş yaptım(da ondan dolayı aranıyorum) dedi.'
Bunun üzerine hemen onu alıp götürdü ve boynunu vurdu.
Bu hayret verici olayı hiç unutamıyorum? Çünkü öldürüleceğini bildiği halde gülüyordu. [Sünen ashabı]
6600- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Zübeyr kör bir adamdı. Sabit bin Kays bin Şemmâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
'Zübeyr bana Buâs günü iyilik yapmıştı. Ne olur onu bana bağışla da (bu şekilde) mükâfatlandırayım.' 'Senin olsun!' buyurdu.
Bunun üzerine (Sabit) Zübeyr'e dedi ki: 'Beni tanıyor musun?' 'Evci' dedi.
'Buâs günü sen bana iyilik yaptığın gibi ben de şimdi sana iyilik yapıyorum.'
'Peki ailem nerede?' diye sordu. Bunun
üzerine Sabit tekrar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp ailesini bağışlamasını rica etti. O da ona ailesini bağışladı.
Zübeyr dedi ki: 'Parasız, malsız kupkuru yaşamanın bana bir faidesi olmaz.' Sabit yine Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'e gitti; "Ne olur benim hatırım için ona malını da geri ver!' dedi. 'Malını da al götür!' buyurdu. Hemen ona geri dönüp durumu haber verdi. Dedi ki;
'Ey yeğenim! Huyey bin Ahtab ne oldu?'
'Öldürüldü.'
'Fülan ve falarım durumu nasıl?' diyerek bir çok kimsenin ismini saydı. Sabit de her seferinde her biri için 'Öldürüldü' dedi.
Zübeyr:
'Senden beni kurtarmanı rica ettim, sen ise beni düşmanlara götürmüşsün.' dedi. Bunun üzerine (Sabit kızdı); hemen onu oracıkta öldürdü."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle]

ZÂTU'R-RİKÂ', BENÛ'L-MUSTALİK, VE ENMÂR GAZVELERİ
6601- Ebû Mûsâ radiyallahu anlı'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
ile bir gazveye çıktık, altı kişi idik. Aramızda nöbetleşe bindiğimiz bir deve vardı. Ayaklarımız şişti; benim de ayaklarım şişti ve yaralandı. Tırnaklarım düştü. Bu yüzden ayaklarımıza paçavralar bağlamaya başladık. Paçavraları ayaklarımıza bağladığımız için o savaşa 'Zâtu'r-Rikâ' gazvesi (= paçavralar harbi)' ismini verdik."
(Ebû Bürde) Dedi ki: "Ebû Mûsâ, bu hadisi rivayet etti. Ancak sonra bunu rivayet etmekten hoşlanmadı ve: "Bir daha bunu anlatmayacağım." dedi. O, bu sözü ile amelinden bir şeyi açıklamaktan hoşlanmamış gibiydi.
[Buhârî ve Müslim.|
6602- Buhârî ve Müslim, Câbir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Gatafân arazisinden olan Nahl denilen yerdeki Zâtu'r-Rikâ' mevkiine geldi. Burada Gata-
fan kabilesinden bir toplulukla karşılaştı. Çalışma olmadı ancak taraflar birbirinden korkmaya başladığı için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, burada iki rek'at korku namazı kıldırdı."
6603- Ebû Musa'dan nakledilen diğer rivayet:
"Câbir, onlara Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kendilerine, Muhârib ve Sa'Ie-bc günlerinde namaz kıldırdığını

anlatmış."
[Buhârî]
6604- Buhârî dedi ki:
"Bu (Zâtu'r-Rikâ' savaşı) Hayber'den sonra olmuştur. Zira Ebû Mûsâ (Habeşistan'dan) Hayber'den sonra gelmiştir.
Ebû Hureyre dedi ki: "Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile, korku namazını Necid (yani Zâtu'r-Rikâ') gazvesinde kıldım. Ebû Hureyre de (Medine'ye) Hayber günlerinde gelmiştir."
6605- İbn İshâk radiyallahu anh'dan (müsned olarak):
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Benû'l-Muslalik'in kendisi için asker lopla-yıp hazırlandığını duydu. Onlara karşı çıktı ve onlarla kendi sulak arazilerinde karşılaştı. O yerin adı el-Muraysî' idi. Kadîd mıntıkasından sahile kadar uzanıyordu, Orada çarpıştılar. Muslalikoğulları mağlup oldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi Cü-veyriye'nin babası olan el-Hâris bin Ebî Dİrâr da orada öldürüldü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem orada aldığı esirleri müslü-manlar arasında paylaştırdı, elde ettiği esirler içinde (eşi) Cüveyriye de vardı."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6606- Buhârî:
"Anlatıldığına göre bu harb (Mustalik gazvesi), altıncı hicri yılda meydana gelmiştir. Kimisine göre dördüncü hicrî yılda olmuştur, 'İfk' hâdisesi de bu gazve esnasında meydana gelmiştir,"
6607- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in devesinin üstünde doğu yönüne karşı nafile namazını kıldığını Enmâr gazvesinde gördüm." [Buhârî]

HUDEYBİYE GAZVESİ

6608- el-Misver bin Mahrame ve Mervân radiyallahu anhumâ'dan:
(O iki râviden) Her biri arkadaşının anlattıklarını doğrulayarak, bazen de münferid olarak rivayet ediyorlar:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Hudeybiye senesinde Medine'den) çıktı; yolun bir kısmını katettikten sonra şöyle buyurdu;
'Hâli(l bin el-Velîd, Kureyş ordum için, el-Gamlın'de gözcülük yapmaktadır. Bu yüzden yolun sağından gidin!' Vallahi Hâlid, (müslü-man) askerin kaldırdığı toz toprağı görünceye dek onların farkına varmadı.
Allarını mahmuzlayarak doğru Kureyş'e uyarıcı olarak gitti. Öte yandan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yoluna devam etti. Seniyye mevkiine varınca, devesi çöktü. İnsanlar deveye 'Kalk, kalk, yürü!' dedilerse de deve ısrarla kalkmadı. Bu sefer halk 'Kusvâ çöktü kaldı' dediler.
Bunun üzerine Peygamber sallaUahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hayır. Kusvâ çöküp kalmadı, çökmek de âdeti değildir. Lâkin onu, Fil'i (Mekke'ye girmekten alıkoyan) Zat durdurmuştur.'
Sonra şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, onların (Mekke de), Allah'in hürmetlerinden tazim ettikleri her ne (kutsal) şey varsa kendilerine vereceğim.' Sonra devesini sürdü, deve hemen ayağa sıçradı. Sonra onlardan ayrılıp Hudeybiye'nin en ücra köşesinde Semed adlı kuyunun bulunduğu yerde konakladı. Kuyunun suyu azdı. İnsanlar ondan avuç avuç su alırlarken bir yandan da susuzluklarını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı dile getirdiler. Çok geçmeden kuyunun suyu da bitti. Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem, sadağından bir ok çıkardı. Onların bunu o su deliğine sokmalarını emretti. Bu emri yerine getirilir getirilmez oradan şarıl şarıl su kaynadı ve bundan kana kana içliler.
Tam o sırada Budeyl bin Verkâ el-Huzaî, Huzâa'dan birkaç kişiyle çıkageldi. Bunlar, Tîhâme kabileleri arasında Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem'in sırdaşı idiler (Bü-deyl) Şöyle dedi:
'Kâ'b bin Luey ile Âmir bin Luey kabilelerini Hudeybiye'nin su kuyuları başında yanlarında sütlü ve yavrulu develeri olduğu halde gördüm. Bütün arzulan seninle çarpışıp seni ashabınla birlikte Beyt-i Şerîf'i tavaf etmekten alıkoymaktır.' Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:
'Biz buraya kimse i/e harp etmeğe gelmedik. Biz umre yapmağa geldik. Savaşmak Küreydin içine işlemiş. Halbuki bu, onlara zarar da verdi. Şayet dilerlerse (onlarla sulh yaparak) kendilerine müddet tanırım. Böylece benimle diğer insanların arasından çekilirler. Eğer ben ötekilere galip gelirsem, Kureyş'itler de dilerlerse onlarla yapacağım sulha girerler. Şayet ben, ötekilere galip gelemezsem (Kureyş'liler) rahata kavuşurlar. Eğer Kureyş' liler bu teklifime itiraz ederlerse nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, kanımın son damlasına kadar ashabımla birlikte onlarla savaşırım.' Böyle bir durumda Allah'ın Kur'an'da ifade buyurduğu yardım va'dini yerine getireceği ise kesindir.
Budeyl'in cevabı: 'Gider onlara söylediklerini ulaştırırım.' Sonra gitti Kureyş'lilerin yanına varıp şöyle dedi: 'Biz size o adamın yanından geliyoruz; İsterseniz dediklerini size anlatalım.' Alçaklarından birisi: 'Bizim O'ndan bize bir şey haber vermenize ihtiyacımız yoktur' derken, içlerinden aklı erenlerden biri de şöyle dedi: 'Söyle bakalım ne dedi?'
'O şöyle şöyle, söylüyor' diyerek söylediklerini anlattı. Bunun üzerine hemen Urve İbn Mes'ûd ayağa fırladı ve şöyle dedi:
'Ey topluluk! Sizler baba değil misiniz?'
'Evet.'
'Siz çocuk değil misiniz?'
'Evet.'
'Siz beni herhangi bir suç ve ihanetle suçluyor musunuz?'
'Hayır.'
'Bilmiyor musunuz ben Ukaz ehlini, haydi (Kureyş'e yardıma) gidelim diye çağırdım, gelmediler, bana da başkaldınnca, hanımımı, çocuklarımı ve sözümü dinleyenleri alıp size getirdim. Bunu da biliyorsunuz, değil mi?1
'Evet' dediler. Ondan sonra şöyle devam etli:
'Bu adam size bir anlaşma teklif ediyor. Onu kabul edin! Bırakın beni de (anlaşmak üzere) ona varayım!'
'Peki Öyleyse ona git ve konuş!' dediler.
(Urve) Hemen varıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le konuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona da aynen Büdeyl'e söylediklerini söyleyip, ("bir anlaşma kabul etmezlerse, Kureyş ile ölünceye kadar savaşırım" buyurunca) Urve ibn Mes'ûd şöyle dedi:
'Ey Muhammed, sen kavminin kökünü kurutursan, bugüne kadar senden önce arabın kökünü kurutan başka birini duydun mu?' Eğer durum aksi olursa Kureyş seninle harbe
kalkıştığı zaman vallahi yanından kaçacak ve seni yalnız başına bırakacak birtakım kimseleri de gömlekteyim.' Bunun üzerine Ebû Bekr: 'Sen git Lât'ın tenasül uzvunu yala! Hiç biz kaçıp onu yalnız bırakır mıyız?'
'Kim bu adam?' diye sorunca, Ebû Bekr olduğunu söylediler. Bunun üzerine ona şöyle dedi: 'Senin bana Ödenecek bir iyiliğin olmasaydı, bu sözüne cevap verirdim.'

Sonra tekrar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp konuşmaya başladı. Konuştukça onun sakalından tutuyordu. Muğîre bin Şu'be de elinde kılıç, başında miğfer olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in başında dikiliyordu. (Urve) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sakalına elini her uzattıkça, o da kılıcın ucu ile (Urve'nin) eline vurup 'Çek elini Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sakalından!" diye ikaz ediyordu. Urve başını kaldırıp 'Kim bu adam?' diye sordu: 'el-Muğîre bin Şu'be'dİr' dedjiler. Bunun
üzerine ona şöyle dedi: 'Ey zalim! Ben halâ senin (geçmişteki) ihanetini ödemekle meşgul değil miyim?'
el-Muğîre, cahiliyette bir grup insanla yol arkadaşlığı yapmış, sonra onları öldürüp mallarını almıştı. Sonra da (Peygamber'e) gelip müslüman olmuştu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştu: 'islâm'ına gelince ben onu kabul ederim, malını İse (ihanet malı olduğu için) kabul etmiyorum.' Urve bk yandan da Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabını göz ucuyla gözetliyor ve onların ona karşı davranışlarını inceliyordu. Sonra kavmine dönüp geldi ve şunları anlattı:
'Arkadaşlar! Ben çok kralları; Kayser'i, Kisra ve Necâşî'yi gördüm. Onlara halkları, Muhammed ashabının Muhammed'e yaptıkları saygıyı göstermiyorlar. Bir sümkürse ve sümkürüğü bir adamın eline düşerse hemen onu yüzüne sürüyor. Bir emir verirse, herkes onun emrini yerine getirmek için âdeta yarış halinde. Abdest aldığı zaman onun abdest suyundan kapmak için nerdeyse birbirlerini öldürecek derecede kavga ediyorlar. Konuştuğu zaman, başlarını eğip sükûnetle dinliyorlar. Ona saygılarından ötürü kimse onun yüzüne dikkatle bakamıyor. O sîze makul bir teklif sunuyor, kabul edin!'
Kinâneoğullarından bir adam kalkıp 'Bir de ona ben gideyim' dedi.
'Bir de sen git onunla görüş, bakalım' dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabının yanına varınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bu, kurbanlık develere saygı duyan bir jnilletten falan kimsedir. Onun için onun önüne develeri çıkarın.'
insanlar da onu develerle, bk yandan tel-biyc getirerek karşıladılar. Bunu gören adanı kendini şöyle demekten alamadı: 'Sübhanal-lalı! Bunlar, Beyt-i Şeriften menedilmemeli-dir,'
Arkadaşlarına döndüğünde şöyle dedi: "(Kurbanlık) Develerine takılar takarak süslemişler, niyetleri kötü değildir. Böyle bir kavim Beyt-i Şeriften menedilmemeli. Benim kanaatim budur.' Bunun üzerine Mikraz bin Hafs adında bir adam hemen ayağa kalkıp: 'Bir de ben gidip göreyim' dedi.
'Haydi git sen de gör ve konuş!' dediler.
Gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lern ve ashabını gördüğünde, Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: "Jşte bu adam Mikraz bin Haf s dır, facirin tekidir.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile konuşmaya başladı. O konuşurken Süheyl bin Amr çıkageldi,
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu görünce: 'İşte şimdi işiniz kolaylaştı' dedi.
Süheyl'in cevabı: "Gel aramızda bir anlaşma yazalım.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir kâtip çağırdı ve şöyle dedi: 'Haydi önce BismillahirRahma-nirRahîm' yaz!' Süheyl: 'er-Rahman ne demek? Vallahi ben onun ne olduğunu bilmiyorum. Lâkin eskiden yazıldığı gibi; 'Bİsmikel-lahumme' diye yaz!' dedi. Müslümanlar itiraz ettiler: 'Vallahi BismillahirRahmanirRa-hîm'den başkasını yazmayız!1 dediler. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Haydi Bismikellahumme, yaz! Sonra devam et: 'İşte bu, Allah'ın Resulü Muham-med'in anlaşmasıdır.' buyurdu. Süheyl gene itiraz etli ve şöyle dedi: 'Biz senin Allah'ın Resulü olduğunu kabul etseydik, seni ne Beyt'ten menederdik ve ne de seninle çarpışırdık, Lâkin: 'Abdullah'ın oğlu Muhammed' diye yaz!' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Beni yalanlasamz da Vallahi ben Allah' in Resulüyüm, zararı yok, Abdullah'ın oğlu Muhammed' diye yaz!'
Zührî dedi ki; Onlara bu kolaylığı göstermiştir. Çünkü O şöyle buyurmuştu: 'Allah'ın emirlerine aykırı olmayan herhangi bir teklifi benden isterlerse mutlaka onu kabul ederim.'
(Şartlan şunlardı): Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
'Bizi serbest bırakmanız, böylece Beyt-i Şerifi tavaf etmemiz.'
Süheyl:
'Bu yıl sıkıntı içindeyiz; gelecek sene olsun bu. Çünkü bu yıl kabul edersek arablar bunu mecburiyetten kabul etliğimizi sanırlar.'
Gene Süheyl (şu şartı öne sürdü):
'Senin dininde olan bir adam bizden size giderse, mullaka onu geri çevireceğinize.'
Müslümanlar:
'Sübhanallah! Müslüman olarak bize gelen bir adam müşriklere nasıl geri çevrilir?' diye itiraz ettiler.
Tam o sırada, Ebû Cendel bin Süheyl bin Amr zincirlerine vurulu halde Mekke'nin aşağılarından hapsedildiği yerden (kurtulmuş olarak) geldi ve kendisini müslümanlarm arasına altı (sığındı). Hemen Süheyl şöyle dedi:
'İşte ey Muhammed! Anlaşmamıza göre bunu bana geri vermelisin.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'Daha anlaşmayı bitirmedik ki?' buyurunca (Süheyl'in) cevabı;
'Öyleyse vallahi ben seninle hiçbir şey üzerinde asla barış yapmam."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki; "Onu benim için kabul et!'
'Hayır kabul etmem.'
'Evet, kabul edeceksin.'
'Elmem' dedi. Bunun üzerine Mükriz bin Hafs dedi ki:
'Onu senin için kabul ettik.' Ebû Cendel de şöyle dedi; 'Ey Müslümanlar topluluğu, Müslüman olarak geldim, tekrar müşriklere geri teslim ediliyorum. Başıma gelenleri gör-
müyor musunuz?' Hakikaten o (Ebû Cendel), Allah uğrunda çok çetin azab ve işkencelere maruz kalmıştı.'
(Hz.) Ömer diyor ki: (Bu manzara karşısında) Hemen Peygamber saJlallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve: 'Sen Allah'ın gerçek peygamberi değil misin?' dedim.
'Evet' buyurdu.
'Peki biz hak üzere, düşmanlarımız da batıl üzere değiller mi?'
'Evet.'
'Öyleyse dinimizde neden taviz veriyoruz?'
'Ben Allah'ın Resulüyüm. (Bu anlaşmayı imzalamakta) O'na asla asi gelmem. O bana yardım edicidir' buyurdu.
'Beyt'e gelip tavaf edeceğiz, diye anlatan sen değil miydin?'
'Evet, ama bu yıl onu tavaf edeceğimizi söyledim mi'
'Hayır' dedim. 'Sen mutlaka ona varıp tavaf edeceksin' buyurdu. Daha sonra Ebû Bekr radiyallahu anh'a vardım ve dedim ki:
'Ey Ebû Bekr! Bu, Allah'ın gerçek peygamberi değil midir?'
'Evet.'
'Pekiyi, biz hak üzere, düşmanlarımız da batıl üzere değiller mi?'
'Evet.'

'Öyleyse neden dinimizden Ödün veriyoruz?'
'Be hey adam! O, Allah'ın gerçek peygamberidir. O, asla Rabbine âsi gelmez. Rab-bİ mutlaka ona yardım eder. Sen onun dediğini yap! Vallahi o, hak üzeredir.'
'O, Beyt'e gelip tavaf edeceğimizi bize söylememiş miydi?'
'Evet ama sana bu yıl geleceğini söylemiş miydi?'
'Hayır.'
'Şüphesiz sen oraya gidecek ve tavaf edeceksin' dedi.
Ömer: 'Bu itirazlarımdan dolayı daha sonra keffaret olması için bir çok iyi şeyler yap-mışımdır.'
Antlaşma imzalandıktan sonra, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Haydi kalkın kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olun!'
Bu emri üç kere tekrarladığı halde hiç kimse kalkmadı. Kimse kalkmayınca, hemen Ümmü Seleme'nin yanına girdi, durumu ona anlattı. Ümmü Seleme: 'Sen onlann bunu (söylediklerini) yapmalarını istiyor musun?' dedi ve şunu ilave etti: 'Öyleyse dışarıya çık, hiç kimseyle konuşmadan kurbanını kes ve tıraşını ol!' Ondan soma dışarıya çıktı kurbanını kesti ve bir berber çağırtıp tıraş oldu. Onlar bunu görünce hemen kalktılar. Kurban kesip birbirlerini tıraş etmeye başladılar hatta bu husustaki acele davranmaları sebebiyle neredeyse (yanlışlıkla) birbirlerini öldüreceklerdi.
Ondan sonra (Mekke müşriklerinden koşarak mü'min kadınlar geldi. Bunun üzerine Allah, (onlann iade edilmemesi meyanmda) şu âyeti inzal buyurdu:
'Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse, onları deneyin. Hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onlann imanlarını çok iyi bilir. Onların mü'min kadınlar olduklarını anlarsanız, kâfirlere iade etmeyin! Bu kadınlar, o kâfirlere helâl değil-dır, onlar da bunlara helâl olmazlar. Kâfirlerin bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin. Bu kadınların /nehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenize bir engel yoktur." (Mümtehine, 10)
Ömer, müşrik iken (Cahüiyede) evlenmiş olduğu iki kadınını boşadı. Birisini Ebû Süf-yân'in oğlu Muâviye nikahladı. Diğeriyle ise Safvan bin Ümeyye evlendi.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem Medine'ye döndü. Kureyş'ten Ebû Basîr adlı bir adam müslüman olarak ona iltica etti. Ardından onu geri çevirmek için (müşrikler) iki kişi gönderdiler.
'Yaptığımız anlaşmaya göre bu adamı bize geri vereceksin' dediler. O da onlara onu (Ebû Basîr'i) teslim elti. Beraberce geri döndüler. Zû'1-Huleyfe'ye vardıklarında yemek yemek için oturdular. Hurma yemeğe başladılar. Ebû Basîr o iki adamdan birine dedi ki: 'Senin bu kılıcın çok hoşuma gitti.' Öbürü ise kılıcını çıkardı. Adam dedi ki: 'Hakikaten bu çok güzeldir, defalarca denedim.' Ebû Basîr: 'Göster de bakayım' dedi. Adam gösterince hemen kılıcı elinden alıp ona bir darbe indirdi, adam cansız yere düşlü. Ötekisi kaçtı ve Medine'ye geldi. Koşarak mescide girdi Hz. Peygamber onun telaşla koşup geldiğini görünce: "Bu adam bir korku atlatmış7' buyurdu. Adam Hz. Peygamber'e yaklaşınca şöyle dedi: 'Vallahi arkadaşım öldürüldü ben de öldürülecektim.' Çok geçmeden Ebû Basîr de geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Nebisi! Sen verdiğin sözü yerine getirdin. Allah'a karşı olan sorumluluğun da yerine getirilmiş oldu. Sen beni onlara geri verdin, sonra Allah beni onların elinden kurtardı.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Yazık anasına! Bu adam harbi yeniden alevlendirecek. Biri onu yakalasa!'
Bu sözü duyunca, tekrar onlara geri gönderileceğini anladı. Oradan çıkıp deniz kenarına gitti. O arada Ebû Cendel bin Amr da müşriklerin elinden kurtulmuştu. O da hemen Ebû Basîr'e katıldı, müşriklerin elinden müslüman olup kurtulan kim varsa hepsi gelip Ebû Basîr'e katıldılar, böylece orada ufacık bir toplum meydana gelmişti. Ondan sonra Şam'a çıkan Kureyş kervanını duydukları ve gördükle-
ri zaman, hemen yollarını kesip adamlarını Öldürüp mallarını da almaya başladılar.
Bunun üzerine Kureyş, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yemin billah edip aralarındaki akrabalığı da Öne sürerek 'Artık bizden size kim giderse ona ilişilmeyecek; o güven içinde olacak' diye and verdiler. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onlara bunu kabul ettiklerine dair haber saldı.
Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan alıkoyan O'dur...' 'Cahiliye taassu-bu'na kadar (Fetih, 24). Müşriklerin cahiliye taassubu, onun Allah'ın Nebisi olduğunu ve 'Bİsmillahirrahmanirrahim'i kabul etmemeleri ve müslümanları Beyt'in arasına girip (umre yapmalarına) mâni olmaları idi.
6609- Onun rivayetlerinden birisi de şudur:
"Ukbe bin Ebî Muayl'ın kızı Ümmü Gülsüm, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
çıkıp (kaçıp) gelenlerdendi. O, evlilik çağını çoktan geçmiş ve henüz evlenmemiş bir kızdı. Ailesi gelip onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den geri İslediler. Ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu (inen âyetin hükmünce) geri vermedi."
6610- Rivayetlerinden birisi de şöyledir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bin kişiye yakın insanla (umre için yola) çıktı. Zû'1-Huleyfe'ye varınca kurbanını süsledi, ona takılar taktı. Kurbanlık nişanesi olarak hörgücüne çizik atlı. Ve oradan umreye niyet edip ihrama büründü. Huzâa'dan bir gözcüyü de keşif için gönderdi. Gözcünün peşinden kendisi de maîyetiyle yürüdü. Gadir el-Eştât denilen yere varınca gözcü geri geldi ve durumu ona şöyle bildirdi:
'Kureyş seninle savaşmak için epey asker toplamış, Ahâbîş denilen topluluğu da yanlarına kalmış. Seninle savaşacaklar, seni Mekke'ye sokmayacaklar. Beyti Şerifi tavaf etme-
ni engelleyecekler.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (İstişare amacıyla sahabilerini toplayıp onlara) şöyle buyurdu:
'Ne dersiniz, bizi Ka'beyi ziyaretten menetmek isteyen §u müşriklerin çoluk çocukları üzerine hücum edip perişan edelim mi? Eğer bu sırada müşrikler bize karşı gelirlerse, (onlarla savaşırız). Allah, müşriklerin bir gözünü kesmiştir (yani casusumuzu onların gözünden korumuştur). Aksi durumda onları öyle baskına uğramış oldukları halde bırakırız.'
EbûBekr şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Sen kimse İle savaşmak İçin değil Allah'ın Evini kasdederek, yola çıktın. Doğruca, Beyt-İ Şerife yonel! Kim bizi ondan alıkoymaya kalkışırsa onunla savaşırız.' Bunun üzerine 'Allah'ın adıyla haydi yürüyün!' buyurdu."
6611- Onun rivayetlerdendir:
"Onlar (HudeybİYe'de) on senelik barış imzaladılar. Bu müddet zarfında herkes güven içinde olacak, kimse kimseye karışmayacak. Bu müddet zarfında ne kılıç çekme olacak ve ne de hıyanet." [Buhârî ve Ebû Davud]
6612- Rezîn şu lafzı ekledi:
"Bunu nasıl yazalım?" Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Evet, kim bizden onlara giderse, Allah onu uzaklaştırsm. Onlardan kim kaçarak bize gelirse onu geri çevririz. Sonra da Allah, ona bir kurtuluş yolu ihsan eder."
6613- Bîr başka rivayette (Rezîn) Şunu da ekledi:
Ömer dedi ki: "Babasına darbe indirmesi için eline kılıç verdim. Fakat ona kıyamadı. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem anladı ve şöyle buyurdu: "Ömer! Kim bilir belki o, Allah yolunda senin de memnun olacağın bir makama, sahip olacaktır'."
6614- Tirmizî, Ali radiyallahu anh'dan: "Süheyl bin Amr ile müşriklerden bir kısım insanlar şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü!

Çocuklarımızdan, kardeşlerimizden ve kölelerimizden birtakım insanlar çıkıp (kaçıp) sana geldiler. Onların din hususunda en ufak bir bilgileri dahi yoktur. Sırf mallarımızdan
ve topraklarımızdan (işlen) firar elmek için sana geldiler, bu nedenle onları haydi bize geri ver! Eğer onların dinde bilgileri yoksa onlara biz birşeyler öğretiriz.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Kureys topluluğu! Ya bundan (kötü davranışlardan) vazgeçersiniz, ya da din hususunda Allah boyunlarınıza kılıç vuracak birini gönderir. Allah, onların (bilgisiz oldukları iddia edilenlerin) kalplerini iman üzerinde imtihan etmiştir'
'Kimdir o ey Allah'ın Resulü?' diye sordular. Ebû Bekı- ile Ömer:
'Ey Allah'ın Resulü! O kimdir?'
'Pabuç tamir eden kişidir" buyurdu. O anda Ali'ye tamir etmesi için pabucunu vermişti. Sonra Ali bize dönüp şöyle dedi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
'Kim benim hakkımda kasıtlı olarak yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.'
6615- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh'-dan:
"Şecere günü İnsanların Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'e biat ettiklerini gördüm. Ben o ağacın dallarından bir dalı onun başından kaldırıyordum. Biz bindörlyüz kişi, ona ölüm üzerine değil, lâkin kaçmamak üzere biat ellik." [Müslim)
6616- Târik bin Abdirrahman'dan: "Hac yapmak üzere yola çıktım. Namaz kılan bir topluluğa uğradım, dedim ki:
'Bu mescid nedir?' Şöyle dediler: 'Bu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Rıdvan bey'atmın yapılmış olduğu ağac(ın bulunduğu yerdir) mesciddir.' Gelip bu durumu İbnü'l-Müseyyeb'e bildirdim; şöyle dedi: 'Babam da o ağacın altında biat edenlerdendi.' Gelecek yıl gene hac yolculuğuna çıktığımızda onu (ağacın yerini) unuttuk, göremedik, bulamadık.' Saîd dedi ki: "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı onu (ağacı) bilemediler de, siz mi bildiniz'? Siz daha bilgili misiniz?'" IBuhârî ve Müslim.]
6617- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ağacın altında biat edenlerden hiç kimse cehenneme girmeyecektir.''
[Müslim, Ebû Dâvud veTirmizî.]
6618- Onun (Tirmizî'nin) diğer rivayeti: "Kırmızı erkek devenin sahibi hariç, ağacın altında biat edenlerin tümü cennete girecektir."
6619- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"O, Hudeybiye'ye gelip herkesten evvel Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e biat etti. Nihayet İnsanların ortasında kalınca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Ey Seleme, biat et!'
'Ey Allah'ın Resulü! Sana ilk önce ben biat ettim.'
Devamla anlatıyor: Ayrılırken beni silahsız olarak görmüştü. Bu nedenle bana sığır derisinden yapılmış bir kalkan verdi. İnsanların sonuncusu da gelince bana dedi ki:
'Ey Seleme, bana biat etmiyecek misin?'
Dedim ki:
'Ey Allah'm Resulü! İnsanların başında ve ortasında sana biat ettim.'
Dedi ki: Üçüncü kez de ona biat ettim. Sonra bana hitaben:
'Ey Seleme! Sana verdiğim sığır derisinden yapılmış kalkan nerede?' buyurdu.
'Ey Allah'ın Resulü! Bana amcam uğradı, silahsızdı ben de onu ona verdim' dedim.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü ve şöyle buyurdu: 'Sen vaktin birinde Söyle söyleyen gibisin:
"Alladım! Bana kendi nefsimden daha sevimli olan bîr'sevgHî ihsan et.'"'
Sonra müşrikler barış yapmak üzere bize haberciler gönderdiler. Ve barış yaptık. Ben, Talha bin Ubeydillah'm hizmetçisi idim; alını sular, bakar ve ona hizmet ederdim. Onun yemeğinden yerdim. Müşriklerle barış yapıldıktan sonra bir ağacın altına gidip yattım, müşriklerden dört kişi geldi ve Peygamber sallal-
lahu aleyhi ve sellem hakkında ileri geri konuştular. Onlara kızdım, başka bir ağacın altına gittim. Daha sonra onlar silahlarını asıp yattılar. O esnada biri şöyle seslendi: 'Ey Muhacirler nerdesiniz? İbn Züneym Öldürüldü.' Hemen silahımı kuşandım ve onların (ağacın altındakilerin) yanma vardım. Kılıçlarım aldım; sonra onlara şöyle dedim: 'Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünü şerefli kılan Allah'a yemin ederim ki başım kaldıranın boynunu vururum!1 Sonra onları önüme katıp doğru Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdim. Sonra amcam alına binmiş bir halde Kureyş'li Abelâl oğullarından Mük-riz adında birini yetmiş müşrikle birlikte önüne katmış getirdi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onları gördü ve şöyle buyurdu: 'Onları bırakın! Fücurun başlangıcı onların olsun, sonu da!' Sonra onları bağışladı. Bunun üzerine 'Ellerinizi onlardan alıkoyan O'dur' mealindeki âyel (Fetih, 24) nazil oldu.
Sonra Medine'ye dönmek üzere yola koyulduk. Nihayet Benû Lihyân ile aramızda bir dağ bulunan bir yerde konakladık. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gözcü olarak o dağa tırmanacak kimsenin günahlarının bağışlanmasını (Allah'tan) diledi. Ben bunun üzerine o gece iki ya da üç kere o dağa gözcü olarak tırmandım.
Sonra Medine'ye geldik, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yük devesini kölesi Rabah'la gönderdi. Ben de onun maiyetinde Talha bin Ubeydillah'm atı ile çıkmıştım.
Sabah olunca, Abdurrahman el-Fezârî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in develerine hücum etmiş hepsini alıp götürmüş. Üstelik çobanını da öldürmüş. Dedim ki:
'Ey Rabah! Bu atı al, Talha'ya ulaştır! Peygamber sallallahu aleyhi ve selfem'e de durumu bildir!'
Sonra bir tepeye çıkıp Medine'ye dönerek üç kere 'Ne kötü bir sabah!' diye seslendim
Sonra düşmanın izini takip ederek, yola çıktım. Onlara ok atıyor bir yandan da şunları terennüm ediyordum:
'Ben el-Ekva'nm oğluyum! Bugün alçakların (ceza) günüdür.1
Sonra onlardan bir adama yetiştim ve bir ok allım semerine isabet elti, okun yüzü omu-zuna erişti. Ve şöyle dedim: 'Al sana! Ben el-Ekva'ın oğluyum. Bugün, alçakların (ceza) günüdür.'
Vallahi onları devamlı olarak ok yağmuruna tutuyor ve yaralıyordum.
Bana bir süvari yöneldiği zaman, hemen bir ağacın dibine oturup siper alıyor, hayvanını vuruyordum. Hatta dağ onlara dar gelip de kuytulara sığındıkları zaman dağa tırmanıp oradan üzerlerine taş yağdırıyordum. Onları böyle devamlı olarak takip ettim. Artık Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in devesi dahil ne kadar deve elime geçirdimse arkama almaya başlamıştım. Gene okumu almaya devam eltim. Yüklerini hafifletmek için belki otuzdan fazla elbise ve otuz da mızrak bıraktılar. Ne attılarsa onlara bir işaret koyuyordum ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem ile ashabına bir işaret olsun.
Bir tepede sıkışınca, onların yanına Bedr el-Fezârî'nin falanca oğlu geldi. Kuşluk kahvaltısı yapmak için oturdular, konuşuyorlardı. Ben de bir höyüğün tepesine oturmuştum.
el-Fezârî dedi ki: 'Nedir şu benim gördüklerim? '
'Bununla başımız belada. Sabahın erken saatinden beri durmadan bize ok atıyor. Neyimiz varsa hepsini elimizden aldı' dediler.
O da şöyle dedi: 'Haydi İçinizden dört kişi yukarıya çıkıp (onunlakonuşsun).' Hemen çıkıp yanıma geldiler ve bana konuşma fırsatı verdiklerinde şöyle dedim:

'Beni tanıyor musunuz?'
'Hayır; sen kimsin?'
'Ben Seleme bin el-Ekva'ım. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünü şerefli
kılan Allah'a yemin ederim ki, sizden kimi istersem ve kimin ardından düşersem onu mutlaka yakalarım. Sizden beni kimse yakalayamaz' dedim. Onlardan biri şöyle dedi: 'Ben bunu biliyorum.'
Sonra dönüp gittiler. Daha henüz yerimden ayrılmadan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in süvarilerinin ağaç aralarından geldiklerini gördüm. Onlardan ilk gelen el-Ahram el-Esedî idi. Sonra onu Ebû Katâde ile el-Mikdâd bin cl-Esved takip ettiler. Sonra el-Ahram'm dizgininden tuttum; bu sırada (kâfirler) arkalarını dönüp kaçtılar. Dedim ki:
'Ey Ahram! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabı buraya yeüşinceye dek onlardan (kâfirlerden) uzak dur, yolunu kesmesinler.' Şu cevabı verdi:
'Ey Seleme! Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsan ne olur beni şehitlikten alıkoyma!' Bunun üzerine onu bıraktım.
Abdurrahman (el-Fezârî) ile karşı karşıya geldiler. Abdur-rahman'ın atını öldürdü. Fakat Abdurrahman
ona bir darbe indirip, öldürdü. Ve tekrar (Ah-ram'ın) atma bindi. Kaçarken, Ebû Katâde ona yetişip onu yaraladı ve öldürdü.
Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünü mükcrrem kılan Allah'a yemin ederim ki, yaya olarak koşarak onların peşine düştüm. O kadar hızlı gidiyordum ki arkamda ne Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabını, ne de kaldırdıkları tozu görebiliyordum.
Nihayet güneş batmadan su içmek için içinde su bulunan 'Zû Karad' adındaki bir vadiye indiler. Çok susamışlardı. Peşlerinden koştuğumu görünce, bir damla bile içmeden gittiler ve sarp bir tepeye çıkmaya çalıştılar. Bu arada onlardan birine yetiştim omuzunu hedefleyerek bir ok attım ve şöyle dedim: 'Al sana! 'Ben İbnü'l-Ekva'ım. Bugün, alçakların (cezalandırılma) günüdür.' Dedi ki:
'Hay anasız kalasıca! Şu sabahki Ekvâ mı?'
'Evet ey kendi nefsinin düşmanı, sabahki Ekvâ' dedim.
Dağ yoluna iki at bıraktılar, onlan alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. (Amcam) Âmir bana yetişti, içinde sulandırılmış süt bulunan bir tulum ile içinde su bulunan bir tulum getirdi. Abdest aldım, içtim. Sonra onları (müşrikleri) kovmuş olduğum suyun başında oturan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim. Baktım ki o, deveyi, (müşriklerin) ellerinden kurtardığım her şeyi. her mızrak ve elbiseyi almış toplamış.
Baktım, Bilâl o develerden bir tanesini kesmiş, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e onun ciğer ve hörgücünü kızartıyordu.
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü, bırak beni kavimden yüz kişi seçeyim, düşmanın ardına düşüp, onlardan öldürmedik hiçbir haberci bırakmayalım.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü ve şöyle buyurdu: 'Ne dersin, sen bunu yapabilir misin?'
'Evet. Seni mükerrem kılan Allah'a yemin olsun ki yaparım' dedim.
'Şüphesiz şimdi onlara Gatafân topraklarında ziyafet verilmektedir.' buyurdu.
Daha sonra Gatfân'dan bir adam geldi. 'Onlara (müşriklere) falan kişi bir deve kesmişti, derisini yüzer yüzmez bir toz bulutu gördüler ve hemen 'düşman size gelmiş' diyerek, bırakıp kaçılılar' dedi. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bugün süvarilerimizin en iyisi Ebû Katâde'dir. Piyadelerimizin en iyisi ise Seleme'dir.' Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana biri piyade, öbürü süvari hissesi olarak iki hisse verdi. Sonra devesi el-Ad-
bâ'mn üstünde beni terkine alıp Medine'ye dönmek üzere yola revan olduk.
Biz Medine'ye doğru yürürken, En-sâr'dan bir adam: 'Var mıdır koşu yapacak? Var mıdır Medine'ye kadar koşu yapacak?1 diyordu. Bunu bir kaç kez tekrarlayınca, dedim ki: 'Sen hiç bir İyiye ikram etmez, hiçbir şerefliyi saymaz mısın?' Şu cevabı verdi: Allah Resulü hariç, ne bir iyiye kıymet veririm, ne de şerefliyi sayarım.'
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade et de şu adamla bir yarış yapayım.'
İstersen yap!' buyurdu.
Adama: 'Geliyorum' dedim. Ayağımı ayarlayarak bir sıçradım, bir koştum. Nefesim tükenmesin diye bir ya da iki bayırda kendimi tuttum (dinlendim). Sonra yine onun peşinden koştum. Yine bir iki bayırda dinlendim. Nihayet ona yetişmek ve omuzları arasına dokunmak için (tabanları) kaldırdım ve:
'Seni geçtim, vallahi' dedim.
'Biliyorum' dedi. Hülasa Medine'ye ondan önce vardım.
Vallahi, orada ancak üç gün kaldık, ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Hayber'e gittik. Amcam askerler içinde şunu terennüm etti:
'Allah olmasaydı, ne hidayete ererdik, ne zekat verirdik ve ne de namaz kılabilirdik. Biz senin fazlından müstağni değiliz. Düşmanla karşılaştığımız zaman ayaklarımızı kaydırma (sabır ver) Üzerimize sekinel indir!"
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Bu kimdir?' diye sordu.
'Âmir" dedim.
'Rabbin seni bağışlasın!' dedi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kimin için özellikle mağfiret dilediyse o mutlaka şehit düşmüştür.
Ömer seslendi: 'Ey Allah'ın Resulü! Âmir'le bizi faydalandırsan.'
Hayber'e varınca, kralları Merhab çıkıp kılıcını çekti ve şöyle terennüm etti:
'Hayber benim kim olduğumu biliyor; harp başladığında, ben silahı tamam, deneyimli bir kahraman oluveririm.'
Ona karşı hemen amcam Âmir çıktı ve şöyle nara attı:
'Hayber beni de tanıyor; ben Âmir'im. Silahı tamam, yiğit kahramanım.'
Derken karşılıklı birer darbe indirdiler. Merhab'm kılıcı Âmir'in kalkanının içine isabet elti. Âmir kılıcıyla ona alttan vurmaya çalışırken kılıcı kayıp kendi can damarına isabet etti ve cansız olarak yere düşüp şehit oldu.
Bir ara çıkıp baktım, (ashâbtan) bir takım insanların şöyle dediğini duydum: 'Âmir'in ameli boşa gitti, çünkü kendisini öldürdü.'
Bunu duyunca ağlayarak Allah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem'e koştum; 'İnsanlar Âmir'in ameli batıl oldu, çünkü o kendisini öldürdü' diyorlar.
'Kim dedi bunu?' diye sordu.
'Ashabından birtakım insanlar.1
'Bunu söyleyen yalan söylemiştir. Tam aksine, onun için iki ecir vardır' buyurdu.
Sonra beni gözleri ağrıyan Ali'ye gönderdi. Ve şöyle buyurdu: 'Ben, bugün sancağı öyle bir adama vereceğim ki, o, Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu severler.' Hemen Ali'ye geldim, onu alıp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdim. Onun gözüne mübarek tükürüğünü sürerek okudu, hemen iyileşti, hiç bir ağrısı kalmadı.
Merhab, yine mübareze maksadıyla çıkıp şöyle bir nara attı:
'Ben Merhab'im.' (Daha sonra söylediklerini tekrarladı.)
Ali de karşısına çıkıp şöyle nara attı: 'Ben o kimseyim ki annem bana 'Haydar' (arslan) ismini koymuştur. Ormandaki korku saçan arslan gibiyim.

Düşmanlara küçük ölçekle Sendera kilesi ölçerim.' (Yani sanıldığından çok daha kolay bir şekilde düşmanı tepelerim.)
Bunu der demez hemen Merhab'm başına bir darbe vurdu ve onu cansız yere serdi. Böylece Hayber'in fethi onun sayesinde olmuştu."
[Müslim ve bir bölümünü Ebû Dâvud.|

ZÛ KARAD, HAYBER GAZVELERİ VE UMRETU'L-KADÂ

(Hudeybiye antlaşması hükmünce yapılan umre)
6620- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Sabah ezanı okunmadan yola çıktım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağmal develeri Zû Karade'de otluyordu. AbduïTahman bin Avf'ın bir hizmetçisi bana rastladı. Dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in devesini almışlar (çalmışlar).'
'Kim aldı?'
'Gatafân (kabilesi)' dedi.
Medine'nin iki laşlık yakasının duyacağı bir sesle üç kere: 'İmdat yetişin, ne kötü bir sabah!' diye bağırdım. Sonra hızla ileriye doğru atıldım. Onlara su içmeye hazırlanırken yetiştim. İyi bir okçu ve nişancı olduğum için ha bire onlara ok atıyordum. Bir yandan da şöyle diyordum:
'Ben el-Ekva'nın oğluyum. Bugün alçakların günüdür.'
Böyle kısa vezinli şiirler terennüm edip durdum. Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sağmal develerini onların elinden kurtardım, üstelik otuz tane de elbise ele geçirdim.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanlarla beraber gelince ben, ona şöyle dedim:
'Ey Allah'ın Nebisi! Ben düşmanı susuz oldukları halde su içmelerine fırsat vermeden kaçırdım. Hemen onların peşine adam gönder!'
Şöyle buyurdu: 'Ey el-Ekva nın oğlu! İstediğini elde etmişsin. Bu yüzden artık merhametli davran!'
Sonra beni de devesinin terkisine alarak hep birlikte Medine'ye döndük."
[Buhârîve Müslim.]
6621- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile (Hayber'e) çıktüc. Geceleyin Hayber'e vardık.
Bir adam (amcam), Amir bin el-Ekva'ya dedi ki:
'Şiirlerinden bize bir şeyler duyulmaz mısın'?' Amir şâir idi. Halka şunları terennüm elti:
'Allahım eğer sen olmasaydın biz ne hiya-dete erebİHrdik, ne de zekât verip, namaz kılabilirdik. Sana feda olsun canımız, hayatta olduğumuz müddetçe günahlarımızı bağışla! Düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı kaydırma ve üzerimize sekînel indir! Şüphesiz bizler savaş için davet olunduğumuzda direniriz. Düşmanlar da haykırarak (orduları bize hücuma) davet etmişlerdir.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Kimdi bu güzel sözleri terennüm eden?'
'O, Amir'dir' dediler.
'Allah onu esirgesin!' diye dua etti. Bir adam dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Cenneti haketti. Bu hususta bizi de yararlandırsaydın olmaz mıydı?'
Nihayet Hayber'e geldik, kuşatmaya aldık. (Muhasara uzun sürdüğü için) Bize açlık isabet elti. Sonra Allah onlara oranın fethini müyesser kıldı."
İlgili hadisi (yukardaki gibi) zikretti. Onda ayrıca şöyle geçmektedir.
"İki parmağını bir araya getirerek şöyle buyurdu:
'Âmir için iki ecir vardır, çünkü o hem câ-hid(ğa.yreûi), hem de mücahiddir (Allah yolunda gazi olmuştur). Yeryüzünde yürüyen arapiar içinde onun gibisi az bulunur."
[Buhârî ve Müslim.|
6622- Enes radiyaüahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber'e gaza için çıkmıştı. Hayber'İn yanı-başında sabah namazını henüz karanlık iken kıldık. Devesine bindi. Ebû Talha da bindi ve beni de terkine aldı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hayber'İn sokaklarında devesini sürerken, dizim onun dizine dokundu. Uyluğu açıldı, uyluğunun beyaz kısmını gördüm.
Kasabaya girince, şöyle dedi: 'Alîahü ek-ber! Hoyber harap oldu. Biz bir kavmin sahasına indiğimiz zaman, korkutulanların (uyardıklarımızın) sabahı kötü olur.' Bunu üç kere söyledi.
Sabah olup da (Hayber'İn) ahalisi (düşmanlar) kendi işlerine çıkınca: 'İşte Muham-med ve ordusu' dediler. Böylece orasını zorla (yani harple) aldık; esirler bir araya getirildi. Dihye gelip: "Ey Allah'ın Resulü! Bana bir cariye ver!' dedi. 'Haydi git bir cariye al!' buyurdu. O da gitti içlerinden Safiyye bint Hü-yey'i aldı.
Ondan sonra bir adam gelip Allah Resulü'ne şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Nebîsi! Dihye'ye Kurayza ve Nâdiroğullarının hanım efendisi olan Safiy-ye'yi verdin. O, ancak sana lâyıktır.'
'İkisini de çağırın gelsin' dedi; geldiler. Cariyeye bir baktı, (beğenmiş olacak ki) Dihye'ye şöyle dedi: 'Haydi git başkasını al!'
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu (Safiyye'yi) azat edip evlendi."
[Buhârî, Müslim ve uzun bir metinle Nesâî.]
6623- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Hayber'i kuşattık. Ebû Beki' sancağı alıp
gitti, orayı alamadan geri geldi. Ertesi gün sancağı Ömer alıp gitti. O da fethedemeden geri döndü. İnsanlar bayağı yorulmuş bitkin düşmüşlerdi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Ben yarın sancağı öyle bîr adama vereceğim ki Allah ve Resulü tarafından pek sevilir. O da Allah ve Resulünü çok sever.' İlgili hadisi zikretti. [Ahmed]
6624- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Hayber'i fefh etliği zaman, el-Haccac bin İlât şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Mekke'de benim malım ve ailem vardır, onlara gitmek istiyo-
mm; eğer senin aleyhinde bir şey konuşursam (zonanda kalırsam) izin verirsin değil rai?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, istediğini söylemesi için ona izin verdi.
(Mekke'ye) Geldiği zaman, hanımının yanma vardı ve şöyle dedi: 'Yanında ne varsa toparla! Ben, Muhammed ve ashabının ganimetlerini satm almak isliyorum. Çünkü O ve ashabı sağdırlar, ama ellerindeki malları hep alındı.' Bu söz Mekke'de yayıldı. Müslümanlar üzüldüler, müşrikler sevindiler. Abbâs halsizdi, kalkamıyordu. Kölesine dedi ki: 'Haydi git Haccâc'a şöyle de: Yazık sana! Ne (biçim bir söz) gelirdin, ne diyorsun? Allah'ın vâdet-tiği senin getirdiğinden daha iyidir.' Hac-câc'ın cevabı şöyle oldu:

'Ona söyle, ona güzel haberlerim var, odalarından birini (kadınlardan) boşaltsın, gelip onunla konuşacağım.'
Köle, evin kapısına gelince, şöyle dedi: 'Ey Ebû'1-Fadl, müjde!' Hemen Abbâs yerinden sıçradı ve onun iki gözünden öptü. Köle, kendisine el-Haccâc'ın anlattıklarım bildirdi, sevincinden onu azal elti. Sonra Haccac geldi ve ona, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Hayber'i fethettiğini birçok ganimetler elde ettiğini, Allah'ın verdiği sehimleri taksim ettiğini, Safiyye'yi hür kadın olup isterse ailesine gitmek veya kendisiyle evlenmek arasında onu serbest bıraktığını, fakat Safiy-ye'nin kendisini azat edip kendisine eş olmayı tercih ettiğini bir bir anlattı. Sonra (Hac-câc) dedi ki: 'Lâkin ben buraya paralarımı ve mallarımı toplamaya geldim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istedim. Dilediğimi söyleyebileceğime dair izin verdi ve: 'Üç gün süreyle benden uzak ol, sonra dilediğini söyle' dedi. Karısı İse yanında mal ve zi-net eşyalarından ne varsa toplayıp ona verdi. Sonra o (Haccâc) onları alıp gitti.
Sonra Abbâs, Haccâc'ın karısına gitti ve: 'Haccâc ne yaptı?' diye sordu.
Ona onun gittiğini söyledi. Sonra (kadm) dedi ki: 'Ey Ebû'1-Fadl! Sana çok zahmet verdik, üzdük. Allah seni bunun için mahzun etmesin!' Bunun üzerine Abbâs: 'Evet beni ancak o mahzun edebilir. Allah'a şükür istediğimiz oldu. Allah Hayber'in fethine Resulünü muvaffak kıldı. Ganimetler taksim edildi. Safiyye'yi kendisine seçti. İstersen git kocana katıl. Kadın dedi ki: 'Sanırım doğru söylüyorsun.' 'Doğru söylüyorum, durum aynı sana bildirdiğim gibidir' dedi.
Sonra gitti, Kureyş meclislerinden hangisine uğradıysa: 'Ey Abbâs! Haberler inşaallah
iyidir' dediler. O da: 'Allah'a şükür kötü bir haber yok. Allah, müslümanlarla Hayber'in fethini müyesser kıldı. Ganimetler taksim edildi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Safiyye'yi kendine ayırdı. Bunu bana Haccâc bin İlâl bildirdi hatla Resûlullah'ın, kendisine: 'Üç gün benden uzak dur, .sonra hakkımda istediğini .söyle!' dediğini de bildirdi. Parasını alıp sonra gideceğini de söyledi.'
Böylece Allah müslümanların müşriklerden dolayı olan üzüntülerini bertaraf etti. Müslümanlar hemen Abbâs'a geldiler. O da durumu anlattı, çok sevinerek dağıldılar."
[Ahmed, Ebû Yâlâ. Bezzâr veTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6625- el-Berâ bin Âzib radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zü'1-ka'de ayında umre yapmak için yola çıktı. Müşrikler onun Mekke'ye girmesine müsaade etmediler. Gelecek yıl gidip sadece üç
gün orada kalması hususunda onlarla anlaşıp şöyle bir barış antlaşması yaptılar:
'Bu, Allah Resulü Muhammed'in antlaşmasıdır.' İliraz etliler:
'Eğer biz senin Allah Resulü olduğunu kabul etseydik, Mekke'ye girmene mani olmazdık. Lâkin sen, ancak Abdullah'ın oğlu Mu-hammed'sin.'
'Ben, Allah'in Resulüyüm; aynı zamanda da Abdullah' in oğlu Muhammed'im'buyurdu.
Sonra dönüp Ali'ye şöyle dedi: 'Antlaşmadaki 'Resûlullah' kelimesini sil!' Ali: 'Hayır. Vallahi asla silmem.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yazıyı eline aldı; ancak iyi yazmayı bilmiyordu. Şöyle yazmaya başladı: 'Bu Abdullah oğlu Muhammed'in karşı tarafla yazdığı sözlegmesidir: Buna göre Mekke'ye ancak kınındaki kılıçla girilecek, başka bir silah taşınmayacak. Mekke 'İllerden bir erkek Muhammed'e tâbi olmaya kalkışırsa Mekke'den çıkamayacak. Muhammed'in ashabından birisi ise Mekke'de kalmak islerse, bunun da kalmasına engel olunmayacak.'
Ertesi yıl Mekke'ye girip de söz verdiği süreyi aşınca Ali'ye geldiler ve şöyle dediler: 'Söyle arkadaşına (Mekke'den) çıksın, süre bitti.'
Ondan sonra oradan çıklı. Çıkarken Ham-za'nın kızı: 'Ey amca, ey amca!" diye (Allah Resulünün) peşine düşlü. Ali onu aldı ve elinden tutup Fâtıma'ya: 'Amcanın kızını al!' dedi. Fâtıma da onu sırtladı, (beraberinde Medine'ye) götürdü. Daha sonra onun hakkında (onu yanma alma hususunda) Ali, Zeyd (bin Hâlise) ve Ca'fer hak iddia ettiler.
Ali şöyle dedi: 'Onu getiren benim; üstelik o benim amcamın kızıdır.'
Ca'fer şöyle dedi: 'O benim amcamın kızıdır. Teyzesi de benimle evlidir.'
Zeyd ise şöyle dedi: 'O benim (İslâm) kardeşimin kızıdır.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kızı teyzesine verdi ve şöyle buyurdu:
'Teyze, anne yerindedir.' Ali'ye de şöyle dedi: 'Sen bendensin, ben de sendenim.' Ca'fer'e şöyle dedi: 'Huyca ve yaradılışça sen aynen bana benziyorsun.'
Zeyd'e ise şöyle hitap buyurdu: 'Sen bizim kardeşimiz ve mevlâmızsıri."
|Buhârî ve Müslim.)
6626- İbn Şihâb (ez-Zührî)'den:
"Kadın, erkek, çocuklar, lüm Mekke'liler; Peygamber ve ashabı, Beyl-i Şerifi tavaf ederlerken, eğilmiş seyrediyorlardı. Abdullah bin Revâha da kılıcına sarılmış şöyle terennüm ediyordu:
'Ey kâfirlerin oğulları! O'nu rahat bırakın! İstediği gibi tavaf etsin. O'nun Resulü olduğuna ben şahidim.
Rahman, Kur'ân'ı indirmiş; sahifeler halinde Resulüne okunuyor.
Tenzili hususunda boyunlarınızı vurduğumuz gibi, bugün de yorumu hususunda boyunlarınızı vuruyoruz.
Öyle bir darbe ki bu, başı gövdeden, dostu dosttan ayırır.'
Müşriklerin ileri gelenleri ise, şiddetli bir
kin, öfke ve abmaklılıkla Allah Resulü sallai-lahu aleyhi ve seHem'i görmek islemedikleri için Mekke'nin etrafına (dışına) çıktılar. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hac ibadetlerini ifa elti ve Mekke'de üç gün
kaidl." (Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]

ŞAM TOPRAKLARINDAN OLAN MU'TE GAZVESİ VE ÜSÂME BİN ZEYD'İN CÜHEYNE KABİLESİNİN HURAKA BOYUNA GÖNDERİLİŞİ

6627- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Mu'te harbinde Zeyd bin Hârise'yi kumandan tayin etti ve şöyle buyurdu: 'Eğer bu öldürü-lürse, Cafer (bayrağı alıp) kumandan olsun. O da öldürülürse, Abdullah bin Revana kumandan olsun.' (İbn Ömer dedi ki:) O harple ben de onlarla beraber İdim. Ca'fer'i aradık, öldürülmüşler arasında bulduk.
Cesedinin ön tarafında ok ve mızrak yarası olarak lam doksan küsur yara bulduk."
[Buhari]
6628- Murre bin Avf oğullarının birinden: "Allah'a yemin ederim ki, Ca'fer'in kırmızı atından inip, onun (alın) sinirlerini (kendisi şehit olduktan sonra düşmanın İşine yaramasın diye) kılıcı ile kestiğini —ki (İslâm'da) Allah yolunda alının ayak sinirlerini ilk kesen o olmuştur— sonra da şehit edilene kadar düşmanla savaştığını seyrediyor gibiyim."
Ebû Dâvud; isnadı hakkında "kavî değildir" dedi.
6629- Enes radiyallahu anh'dan:

(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sancağı Zeyd aldı ve şehit düştü, sonra Cafer aldı, o da şehit düştü. Ondan sonra Abdullah bin Revâha aldı o da şehit düştü." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in gözlerinden yaşlar akıyordu. Ondan sonra Hâlid bin el-Velîd onu herhangi bir emir beklemeden aldı ve ona fetih müyesser kılındı.
6630- Diğer rivayet:
"(Ulaştıkları yüce makam sebebiyle) Bu şehit olanların bizim yanımızda olmalarını istemen bizi sevindirmez —yahut—- o şehitler bizim yanımızda olmayı istemezler" buyurdu.
6631- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, henüz onlardan haber gelmezden önce, Zeyd, Ca'fer ve İbn Revâfaa'nm ölüm haberlerini halka şöyle anlatarak duyurdu: 'Sancağı Zeyd aldı...' Yukarıdaki gibi devamım zikretti."
6632- Diğer rivayet:
"Nihayet sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Hâlid) aldı ve Allah ona fethi müyesser kıldı." IBııhârî veNesâî.]
6633- Hâlid bin el-Velîd radiyallahu anh'dan:
"Mu'te günü elimde tam dokuz kılıç parçalandı. Elimde sadece Yemen'de imal edilmiş safiha (enli kılıç) kaldı."
[Buhârîj

6634- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan:
"Mu'te harbinde ben, Zeyd bin Harise ile birlikte çıktım. Yemen ehlinden olan bir im-dad gazisi bana arkadaş oldu. Fakat yanında kılıcından başka bir şeyi yoktu. Müslümanlardan birisi deve kesmişti. İmdad gazisi ondan biraz deri isledi. Kesen kişi onun istediğini verdi. O da bundan bir kalkan yaptı. Sonra yolumuza devam etlik. Rum topluluğuna rastladık. Aralarında üzerinde altın kaplama eğer İle ala binmiş bir adam vardı. Bu adam, müs-lümanları acımasızca öldürüyordu. İmdad ga-zİsi, bir kayanın arkasında gizlenip siper aldı. O cani Rum oradan geçerken, hemen onun atının sinirini keşli. Adam yere düştü, üstüne çullandı ve öldürdü. Atını ve silahım aldı.
Allah müslümanlara oranın fethini müyesser kılınca, hemen Hâlid (b. el-Velîd) ona haber gönderdi. Adam geldi ve (Hâlid) onun elde ettiği (ganimet) şeyleri elinden aldı. Bunu görünce ben kendisine şöyle dedim:
'Öldürülen adamın üstünde bulunan şeylerin öldürene ait olacağım Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem'den duymadın mı?'
'Evet ama, ona bunları çok gördüm' dedi.
'Ya onu ona geri verirsin, yahut da durumu ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'İn yanında anlatırım.' Ancak vermedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında toplandığımızda bunu ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattım.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Ey Hâlid! Bunu yapmana sebep nedir?'
'Onu ona çok gördüm.'
'Onu ona ver ey Hâlid!' buyurdu.
Ben de dedim ki: 'Ey Hâlid! Haydi ver bakalım, nasıl sözümde durmadım mı?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: 'Nedir o?'
(Bildiririm dediğimi) ona söyledim. Bu-
nun üzerine öfkelenip şöyle buyurdu: 'Ey Hû-lid, verme! Sizin başınıza (ayin ettiğim kumandanları siz, bana mı bırakıyorsunuz? Demek ki onların güzel iş ve icraatlarından istifade edeceksiniz, kederlerine gelince, onları kedeıieriyle başbaşa bırakacaksınız, olmaz böyle şey!' [Müslim ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
6635- Urve radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hicretin sekizinci yılının Cemâdiyu'l-ûlasında Mu'te'ye bir ordu gönderdi. Zeyd'i de başlarına kumandan olarak atadı." Benzeri rivayet; ancak onda şöyle geçmektedir:
"İnsanlar yola çıkmak üzere hazırlandılar; üçbin kişi idiler. Çıkacakları zaman Resûlul-lah'ın komutanları insanlarla vedalaştılar. Selâm verdiler.
Abdullah bin Revâha vedalaşırken ağlamaya başladı: 'Neden ağlıyorsun?' diye sorduklarında şöyle cevap verdi: 'Vallahi bende dünya sevgisi yok. Fakat ben Allah Resulü sallallahu aîeyhi ve sellem'in: 'Sizden cehenneme uğramıyacak hiç kimse yoktur. Bu Rab-binin üzerine yerine getirilmesi muhakkak olan bir hükümdür' mealindeki âyeti (Meryem, 71) okurken duydum.
'Oraya uğradıktan sonra benim İçin dönüş nasıl mümkün olur ki?' diye düşündüm. Müslümanlar şu cevabı verdiler: 'Allah sizinledir. Sizi korur ve sizi tekrar bize sağsalim kavuşturur.'Abdullah bin Revâha da bunun Üzerine şöyle dedi:
'Lâkin ben Rahman'dan mağfiret dilerim. Köpükler saçan bir darbeyi de dilerim. Bağırsakları ve ciğerleri dışarıya döken bir mızrak ve hırba (şiş) alışını da ondan isterim ki, dedeme uğradıklarında, 'Allah'ın doğru yolu gösterdiği bir gaziden dolayı ne mutlu sana!' desinler.'
Onda yine şöyle geçmektedir:
Sonra geçip gittiler, Şam topraklarındaki Maân'da konakladılar. Sonra Hirakl'in yüz-bin Rum, yüzbin de Arap kabileleri olan Lu-ham, Cüzam ve el-Kayn ve Behram'dan mü-
teşekkil bir orduyla geldiğini duydular. Müslümanlar bunu duyunca Maân'da iki gün beklediler ve dediler ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yazıp onların sayısını bildirelim. Ona göre ya bize yardım gönderir ya da bizim kendi başımıza düşmana saldırmamızı emreder.' Abdullah bin Revâha şöyle diyerek orduya cesaret verdi: 'Ey kavmim! Şehadet isteğiyle bu din için yola çıkan siz değil misiniz? Sakın isteksizlik göstermeyin! Sonra şunu da iyi bilin ki, biz insanlarla sayı, kuvvet ve çokluk için savaşmıyoruz, biz ancak Allah'ın bize ikram etliği dini için savaşıyoruz. Korkacak bir şey yoktur. Yürüyün; iki güzelden birine; yani ya zafere ya da şehadete kavuşacaksınız.'
Onda yine şöyle geçer; Müslüman ordusu yürüdü. Belkâ'ya varınca, Rum ve araplardan teşekkül eden Hirakl'in ordusuyla karşı karşıya geldi. Müslümanlar Mu'te köyüne doğru çekildiler ve Vz-re oğullarından Kutbe bin Katâde'yi sağ taraflarına, Ubâde bin Mâlik el-Ensârî'yi de sol taraflarına aldılar. Sonra düşmanla çarpıştılar.
Zeyd bin Harise Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sancağı elinde olduğu halde savaştı, düşmanın mızraklarından aldığı isabetle şehit düştü; sonra sancağı Ca'fer aldı." Benzerini nakletti.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6636- Üsâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi Huraka üzerine savaşa gönderdi. Sabahleyin düşmana hücum edip yendik. Ben ve Ensâr'dan bir adam onlardan bir adamla karşılaştı. Elimize geçirdiğimizde adam: 'Lâ ilahe illallah' dedi. Ensârî bunu duyunca adamdan elini çekti; bir şey yapmadı. Fakat ben mızrağımla ona vurup öldürdüm. Dönüp geldiğimde Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem bunu duydu ve :
'Ey Üsâme! Sen onu 'Lâ ilahe illallah' dedikten sonra mı Öldürdün?' dedi.
'Bunu korkusundan dolayı söylemiştir' dedim.
'Demek ki sen onu Lâ ilahe illallah, dedikten sonra Öldürdün ha!' dedi ve bunu o kadar tekrarladı ki, içimden şöyle dedim: 'Keşke bu günden önce mÜsltiman olmayaydım'."

6637- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi bir müfreze ile gönderdi. Cüheyne kabilesinin Hurakât boyuna sabahleyin baskın yaptık. Bir adama yetiştim. Adam 'Lâ ilahe illallah' dedi. Buna rağmen ona vurup öldürdüm. Sonra bu içimde yer etti. Döndüğümüzde durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattım, şöyle buyurdu: 'Lâ ilahe illallah dediği halde .sen onu öldürdün mü?' Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! O bunu silahtan korktuğu için söylemiştir.'
'Kalbini yarıp bunu gerçekten söyleyip söylemediğini iyice anlasaydın ya/' buyurdu ve bu sözünü o kadar tekrarladı ki, 'Keşke ben o gün (yeni) müslüman olsaydım!' diye içimden geçirdim.
Bunun üzerine Sa'd dedi ki: 'Vallahi şişko (Üsâme'yi kastediyor) öldürmedikçe ben her-
hangi bir müslümanı öldürmem;' Bir adam da:
'Allah: 'Fitne kalmaytncaya, dinîn tümü Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın!' bu-vurmadı mı?' dedi.
Buna karşılık Sa'd şu cevabı verdi: 'Biz fitne olmasın diye savaştık. Sen ve arkadaşların ise fitne olsun diye savaşmak istiyorsunuz'." (Buhârî. Müslim ve Ebû Dâvud.l

FETİH GAZVESİ

6638- Ali radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem beni, Zübeyr ve Mikdâd'ı gönderip şöyle buyurdu:
'Haydi gidin, Ravdatu Hah adlı mevkiiye vardığınızda bir kadın göreceksiniz. Onda bir mektup var, elinden onu alın getirin!'
Bu emir üzerine yola revan olduk; atlarımızı koşturarak kadına Ravda'da yetiştik ve dedik ki: 'Haydi mektubu çıkar!'
'Bende mektub falan yoktur' deyince, şöyle dedik:
'Ya mektubu çıkartıp verirsin ya da elbiselerini soyup mektubu biz senden zorla alırız.' Bunun üzerine kadın mektubu saç bağından çıkartıp verdi.
Onu hemen alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdük. İçerisinde şunlar yazılı idi:
'Hâtib bin ebî Beltaa'dan Mekke'deki müşriklerden birtakım insanlara.'
Bu mektubu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in (savaş hazırlığı ile ilgili) bazı işlerini onlara (müşriklere) bildiriyordu. Şöyle buyurdu: 'Ey Hâtib! Bu nedir!' Cevap verdi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bana kızmakta acele etme! Sana anlatayım. Biliyorsunuz ki ben Ku-reyş arasında akrabası olmayan biriyim. Kendilerinden de değilim, yabancıyım. Seninle bulunan muhacirlerin de orada akrabaları vardır ki onların malları ve ailelerini korurlar. Fakat benim malımı ve ailemi orada koruyacak kimsem yoktur. Onun için onlardan dost edinmek istedim; yoksa bu işi ben kâfir olduğum ya da dinimden döndüğümden, ya da İslâm'la müşerref olduktan sonra haşa küfre rıza gösterdiğimden dolayı yapmış değilim. Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmiş değilim.'
Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Bakınız bu (adam) size doğruyu söyledi.' Ömer fırlayıp dedi ki:
'Beni bırak da bu münafığın boynunu vurayım.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'O, Bedir'de bulunmuştur, ne biliyorsun belki Allah Bedir ehline muttali olup da söyle buyurmuştur:
'İstediğinizi yapın, sizi bağışladım.' Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyin!'" (Mümtehine, I).
6639- Diğer rivayet:
"Hemen (kadının) devesini çöktürdük, üs-lündekilerini aradık; bir şey bulamadık.
Arkadaşlarım dediler ki: 'Onda mektup falan bulamadık. Bir şey göremiyoruz.'
Ben de şöyle dedim: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yalan söylememiştir. Kendi adıyla yemin edilene yemin ederim ki ya mektubu çıkartıp vereceksin ya da seni soyacağım.' Bunun üzerine kadm saç bağından bir örtü içinde olan mektubu çıkartıp verdi."
[Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
6640- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Medine'den, Ramazan ayında beraberinde onbin kişi olduğu halde yola çıktı. Yıl hicrî sekizbuçuk idi. Oruçlu idi, beraberindekiler de oruçlu idiler. Kadîd denilen yere vardıklarında o orucunu bozdu, onlar da oruçlarını bozdular." [Buhârî. Müslim ve Ebû Dâvud]
Bu hadis, daha önce "Oruç" bölümünde geçmiştir.
6641- Urve radiyallahu anh'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Fetih yılında (Mekke'ye doğru) yola çıkışını Kureyş duyunca Ebû Süfyân, Hakîm bin Hizam ve Büdeyl bin Verkâ, haber toplamak üzere yola çıktılar. Merru'z-Zahrân'a vardıklarında, Arafat ateşlerini andıran yakılmış ateşlerle karşılaştılar. Bunun üzerine Ebû Süfyân dedi ki:
'Bu nedir? Sanki Arafat ateşleridir.'
Büdeyl ise şöyle dedi: 'Amroğullarının yaktıkları ateşler olmasın?'
Ebû Süfyân cevap verdi: 'Amr'ınkiler bunlardan sayıca azdır, olamaz.' Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in muhafızları onları gördüler, yakalayıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüler. Ebû Süfyân müslüman oldu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abbâs'a dedi ki:
'Bunu şu dağın önünde tut ki müslümanla-rın çokluğunu görsün.'
Abbâs onu orada tuttu. Kabileler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bölük bölük geçmeye başladılar.
Her kabilenin askerleri Ebû Süfyân'm önünden geçiyordu. Ebû Süfyân da, Abbâs'a onların kim olduğunu soruyordu. Gifâr kabilesi geçti, Abbâs'a sordu: 'Bunlar kimdir?'
'Ğifâr'dir.'
'Gifâr'dan bana ne?' dedi.
Sonra Cüheyne kabilesi geçti, yine sordu. Yine aynı cevabı aldı. Sonra Sa'd bin Hü-zeym geçti. Sonra aynı soru, aynı cevap. Sonra Süleyrrt geçti, aynı soru, aynı cevap.
Ardından misli görülmemiş bir bölük geçince, sordu: 'Ya bunlar kimdir?' Cevap verdi: 'Bunlar Ensâr'dır, başlarında elinde sancağı Sa'd bin Ubâde bulunmaktaydı. Sa'd dedi ki: 'Ey Ebû Süfyân! Bugün harp günüdür. Bu gün Kabe helâl kılınacaktır.' Ebû Süfyân dedi ki: 'Ey Abbâs! (Sen Mekke'li olduğun için) Bugün koruma vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Görelim seni (Şehrin yağmalanmasına engel ol!)'
Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in de içinde bulunduğu en büyük ve en
kalabalık ordu geçti. Sancak ise Zübeyr'İn elinde bulunuyordu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanından geçerken Ebû Süfyân dedi ki: 'Sa'd bin Ubâde'nin ne dediğini bilmiyor musun?'
'Ne dedi?' buyurdu.

'Böyle böyle dedi.'
'Sa'd yalan söylemiştir (kim bilir belki de Şaka yapmıştır). Lâkin bugün Allah'ın Kâ'be'yi yücelteceği, Kabe'nin giydirileceği muazzam bir gündür' buyurdu. Sonra sancağının Hacûn dağına dikilmesini emretti.
Urve, Nâff bin Cübeyr bin Mut'İm'den naklen dedi ki: Abbâs'ın Zübeyr'e şöyle dediğini duydum: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sana sancağı buraya dikmeni mi emretti?'
'Evet'dedi.
O gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hâlid bin el-Velîd'e Mekke'nin üstünden Kedâ'dan girmesini emretti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Kedâ'dan (Mek-
ke'ye) girdi. O gün Hâlid'in ordusundan iki kişi öldürüldü: Hubeyş biti el-Eş'ar ile Kürz bin Câbir el-Fihrî." |Buhârî|
6642- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Mekke'nin fetiıedîleceği gün) Merru'z-Zah-rân'da konakladığında Abbâs dedi ki: 'Eğer Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem, Mekke'liler gelip kendisinden emân dilemeden önce, Mekke'ye zorla girerse işte Ku-
reyş'in helaki ve mahvı o zaman söz konusu olur."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in katırının üstünde oturdum; içimden dedim ki: 'Belki Mekke'de işi olan biri buradan geçer de Mekke'ye girdiğinde oranın halkına Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yerini bildirir, onlar da gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den emân dilerler.'
Ben yürürken, Ebû Süfyân ile Büdeyl bin Verkâ'nın sözlerini işittim ve: 'Ey Ebû Han-
zale!' diye selendim. Ebu Süfyan sesimi tanıdı ve 'Ey Ebû'1-Fadl sen misin?' dedi.
'Evet' dedim.
'Babam annem sana feda olsun! Ne var, ne yok?'
'İşte Allah'ın Resulü ve ordusu.'
'Peki (Mekke için) kurtuluş yolu nedir?' diye sordu.
Cevab verdim; terkime bindi ve öteki adam (Büdeyl) geri döndü. Sabah olunca erkenden onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Ebû Süfyân (dünya ile) iftihardan hoşlanır ona iftihar edeceği bir şey versen.'
'Evet vereyim dedi; ardından şöyle buyurdu:
"Ebû Süfyân in evine giren güven içindedir. Evini kilitleyip dışarı çıkmayanlar güven içindedir. Mescid-i Haram'a giren de güven içindedir.' İnsanlar hemen evlerine ve Mescid-i Haram'a girmek üzere dağılıp gittiler, evlerine ve Mescid'e girdiler." [Ebû Dâvud]
6643- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye gitmek üzere ordusu ile yola çıktı. Mekke'ye gelince ordunun iki kolundan birine Zübeyr'i, diğerine Hâlid'i ve zırhsız askerlerin başına da Ebû Ubeyde'yi komutan tayin ederek gönderdi. Bunlar da vadinin içinde yol aldılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise ordunun ortalarında bulunmaklaydı. Bakıp beni görünce:
'.Ey Ebû Hureyre!' diye seslendi 'Buyur ey Allah'ın Resulü!' dedim.
'Bana Ensâr'ı çağır!' buyurdu. Ensâr derhal etrafını sardılar.
Kureyş ise Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile savaşmak Üzere kendine ail muhtelif kabilelerden ve onların tabiilerinden bir ordu toplayıp şöyle dediler 'Toplanan bu ordumuzu ileriye süreriz. Şayet bunların lehine bir zafer olursa biz de onlarla beraber oluruz. Aksi durumda bunlar bozguna uğrarlarsa o taktirde bizden istenilecek şeyi veririz.'
Allah Resulü saUallahu aleyhi ve sellem, yanındakilere: 'Kureyş'in cemaatleri ile onlara tâbi olanları işte görüyorsunuz' dedi ve sonra da ellerinin birini diğerinin üzerine koyarak onların topluluklarının kökünden sökülüp atılmasını işaret buyurdu —başka rivayette— 'Onları biçiniz!' emrini verdi.
Sonra şöyle dedi: '(En sonunda) Safa'da buluşuruz,'
Daha sonra yola devam ettik. Nihayet bizden bilimiz öldürmek istediği kimseyi öldürdü. Kureyş hiçbir mukabelede bulunmuyordu. Ebû Süfyân gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bugün Kureyş topluluğu helak oldu. Artık bugünden sonra Kureyş yoktur.' Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Ebû Süfyân'in evine giren güvencededir.'
Bunun üzerine Ensâr onun hakkında birbirlerine şöyle dediler: 'Adam ülkesini özlemiş. Aşiretine de hasret kalmış.'
Vahiy geldi. Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ey Ensâr topluluğu!'
'Buyur ey Allah'ın Resulü!' dediler.
'Siz, adam ülkesini özlemiş, dediniz değil mi?'
'Öyle bir şey oldu.'
'Hayır. Ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm. Ben sadece Allah'a ve size hicret ettim. Artık benim hayatım sizin yanınızda, ölümüm de sizin yanınızdadır' buyumnca, ağlayarak başına üşüşüp şöyle dediler: 'Bizim, söylediklerimiz ancak Allah ve Resulüne olan bağlılığımız ve senin bizim aramızda kalmanı şiddetle arzuladığımızdan Ötürüdür.'
Şöyle buyurdu: 'Allah ve O'nun elçisi sizi doğruluyor, mazeretlerinizi de kabul ediyor.'
Hemen herkes Ebû Süfyân'ın evine gitti. Kimileri de evlerine girip kapılarını kapattılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Hacer-İ Esved'e varıp onu istilâm etti. Sonra Beyt'i tavaf etti. Elindeki yayın eğri tarafından tutmuş olarak Beyl'in yanında duran ve müşriklerin tapmakta oldukları puta gidip, putun gözüne dürttü. Bir yandan da şöyle diyordu: 'Hak geldi, batıl (tutunamayıp) zail (yok) oldu. Zira batıl daima yok olucudur." Tavafı bitirince Safa tepesine çıktı. Beyt-i Şerife yukardan baktı. Allah'a hamd etmeye, dilediği gibi dua etmeye koyuldu." |Müslim|
Ebû Davud'un rivayeti:
"Kim Ebû Süfyân in evine girerse güvencededir. Kim silahı elinden bırakırsa o da güvencededir" buyurdu. Kureyş'in ileri gelenle-
ri gelip Kabe'ye girdiler. İçerisi tıklım tıklım doldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Kabe'yi) tavaf etti. Makam'ın arkasında namaz kıldı. Sonra kapının iki yanım tuttu, onlar çıktılar. Bir bir İslâm üzere ona biat ettiler.
6644- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Fetih günü başında miğferi olduğu halde Mekke'ye girdi. Onu Çıkarınca bir adam gelip 'İbn Hatal, Kabe'nin örtüsüne sarılmış (olarak yakalandı, affedelim mi?)' diye sordu. 'Onu Öldürün!' emrini verdi. [Altı hadis imamı.]
6645- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
Mekke'nin fethinde dört erkek iki kadın hariç halka emân (güvence) verdi. Onlar hakkında: 'Kabe' nİn örtülerine sarılmış olarak bulsanız dahi öldürün!' buyurdu. O dört kişi: İkrime bin Ebî Cehl, Abdullah bin Halal, Makîs bin Subâbe, Abdullah bin Sa'd bin Ebî's-Serh.
İbn Hatal'ı, Kabe'nin örtülerine sarılı bir haldeyken, Saîd bin Hureys öldürüldü. Ma-kîs'i, halk koşup onu çarşıda yakalayarak öldürdüler. İkrime gemiye binip kaçtı, denizde fırtınaya yakalandı. GemİdekIler (müşriklere) şöyle dediler: 'Hak dinine ihlasla

sarılın. Zira burada ilahlarımızın (putlarınızın) size bir faydası dokunmaz.'
Bunun üzerine İkrime şöyle dedi: 'Vallahi denizde beni ancak ihlas kurtarırsa, karada da beni ancak ihlas kurtarır.' Sonra Allah'a şöyle yalvardı:
'Allahım, sana söz veriyorum; eğer beni bu içinde bulunduğum felâketten kurtarırsan, Muhammed'c gidip elimi eline koyup kendisinden af dileyeceğim; mutlaka onu bağışlayıcı ve affedici bulurum.' Kurtuldu; sonra gelip müslüman oldu.
İbn ebî's-Serh ise Osman'ın yanında gizlendi;
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sonra insanları kendisine biat etmeye çağırın-
ca, Osman onu alıp getirdi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Abdullah'ın biatini kabul et!'
Başını kaldırıp ona üç defa bakmak suretiyle ricada bulundu. Üç seferde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elini uzatmadı. Üçüncüden sonra elini uzattı, biat etti. Sonra ashabına dönüp şöyle dedi: '(Biat etmemek üzere) Elimi bu adamın elinden çektiğim zaman, içinizde aklı başında olan bir adam çıkıp bunu öldürmeti değil miydi.'
'Biz senin İçindekini nereden bilebilirdik? Sen bize gözle işaret etseydin yeterdi' dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Göz işareti ile hıyanette bulunmak bir peygambere yaraşmaz'." [Nesâîvc Ebû Dâvud.|
(Ebû Dâvud) Dedi ki:
"Abdullah, Osman'ın süt kardeşi idi."
6646- Ebû Dâvud, Saîd bin Yerbû' el-Mahzûmî'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dört erkek, iki kadın vardır ki onlara ne İhramlı iken ne de ihramsız iken güvence (emân) vermem (yakalandıkları zaman öldürülsünler)," Onların isimlerini söyledi. O iki kadın Makîs bin Subâbe'nin şarkıcı cariyeleri idi. Biri öldürüldü, diğeri ise kaçıp kurtuldu ve (sonra) müslüman oldu.
6647- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Fetih günü Beyt'e (Kâ'be'ye) girdi. Beyt'in etrafında üçyüzaltmış put vardı. Elindeki değnekle vurup onları deviriyor, bir yandan da şunu okuyordu: 'Hak geldi, batıl zail oldu, zaten batıl daima zail olucudur." (İsrâ, 81) 'Hak geldi; batıl hiçbir şeyi (yoktan) var edemez, gideni de geri getiremez'." (Sebe, 49) IBuhârî, Müslim ve Tirmizî.]
6648- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Fetih vakti Bathâ'dayken, Ömer'e Kâ'be'ye girip içindeki bütün heykelleri imha etmesini emretti. İçindeki tüm heykeller imha edilinceye kadar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oraya girmedi." |Ebû Dâvud]
6649- Câbir radİyallahu anh'dan: ''Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'ye girerken sancağı beyaz idi," [Timizî ve Ebû Dâvud]
6650- Ebû Dâvud: "Vehb bin Münebbih, Câbir'e sordu; 'Mekke'nin feliiinde ganimet olarak bir şey aldılar mı?" 'Hayır' diyerek cevap verdi."
6651- Meynıûne radiyaUahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yanında geceledi, abdesl almak için gece kalkınca şöyle dediğini duydu; 'Lebbeyk! Lebbeyk! —üç kere— Zafere kavuştum zafere kavuştum —üç kere—' Çıkınca dedim ki; 'Ey Allah'ın Resulü! Böyle böyle dediğini duydum. Sanki bir insanla konuşuyordun; yanında kimse var mıydı?'
'İşte Ka hoğulîannın recez şairi, imdat istiyor ve Kureyş'in ise Bekr bin Vâil kabilesine yardım ettiğini iddia ediyor' buyurdu, sonra çıktı. Âişe'ye kendisini teçhiz etmesini emretti. Hemen Ebû Bekr de ÂİŞe'nin yanma girdi, dedi ki:
'Nedir bu hazırlık? Şimdi Benû Asfar'la savaşma zamanı değildir. AD ah Resulü sallal-lahu aleyhi ve sellem nereye gitmek istiyor?'
Âişe cevap verdi: 'Vallahi benim haberim yoktur. Nereye gideceğini de bilmiyorum.'
Üç gün bekledik ve nihayet Resûlullah insanlara sabah namazını kıldırdı. Bunun akabinde recez (kısa kafiyeli şiir söyleyen) şairin şöyle dediğini duydum;
'Ey Rabbim! Ben Muhammed'den babamızın ve onun babası arasındaki anlaşmayı talep ediyor ve hatırlatıyorum.
Siz çocuklar biz ise doğuranlar olmuştuk.
Biz sana teslim olduk el çekmedik.
Eğer Kureyş seninle yaptıkları anlaşmaya rcnıfaaleel eder, senin te'kid'li misakını bozarlarsa Benim hiç bir kimseyi çağırmadığımı iddia ederlerse, bize yardımını esirgeme, Allah'ın kullarım çağır, gelip sana yardım etsinler! İçlerinde silahtan arınmış Allah Resulü vardır.
Eğer başına bir şey gelirse, kâinat yerle bir olıar."
Bunun üzerine Peygamber sailaliahu aley-
hi ve sellem 'Lebbeyk! Lebbeyk! Lebbeyk! Zafere kavuştum, -üç kere- dedi ve ve çıktı, sonra şöyle buyurdu: 'kilahımi Onların gözlerim kör et. Sonra da bize haber ver de onları aniden yakalayalım.' Nihayet Merru "z-Zah-rân'da konakladı.
(Devamında) Ebû Süryân, Bakîm ve Bü-deyî'in başlarından geçeni anlattı.
Abbâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, kendisine emân isteyenlere emân vermesini rica etli. Şöyle buyurdu: 'Ebu Süf-yân dışında kime emân vermişsem ben de ona eman veririm.' Şöyle dedi: *Ey Allah'ın Resulü! Bana engel olma!'
Şöyle buyurdu: 'Kime eman vermişsem, o güvence içindedir.'
Ondan sonra alıp onları onun yanma götürdü. Sonra onlarla beraber yanından çıktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem abdest aldı. Müslümanlar başına üşüşüp onun .abdest suyundan aldılar ve yüzlerine sürdüler. Ebû Süfyân (AbbâVa) dedi ki:
'Ey Bbû'I-Fadl!
Kardeşinin oğlunun hükümranlığı gerçekten büyük oldu.' Şu cevabı verdi:
'O hakimiyet değil, nübüvvettir.*
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle]
6652- Onun (Taberânî'nin) Sahîh ravileri kanalıyla, İbn Abbâs radiyallahu anlı'dan naklettiği rivayet:
"Peygamber sallallalıu aleylıi ve sellem, Medine'ye idareci olarak Ebû Rühm Gülsüm bin el-Huseyn el-ĞifârTyi bırakarak yola çıktı." İlgili hadisi zikretti; ayrıca onda şöyle geçer; Kureyş bir türlü haber alamıyordu. Yolun birinde Abbâs, Peygamber sallallahu aleyhi ve seUern'i karşıladı. Ebû Süfyân bin el-Hâris bin Abdilmutlalib ve Abdullah bin Ebî Ümey-ye, Mekke İle Medine arasında Peygamber sallallahu aleyhi ve seîlem'e rastlamışlardı. Onun yanına girmek İçin bir çare alıyorlardı. Bunun üzerine Ümmü Seleme ona şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Amcanın oğlu (kayınpederin), ve halanın oğlu (bekliyorlar). Ne olur ¦onları kabul eti'
'Benim onlara bir ihtiyacını yoktur. Amcamın oğluna gelince, Mekke'de namusumu pay-mal etti. Halamın oğlu ile damadıma gelince, onlar Mekke'de bana diyeceklerini dediler' Bunu duyduklarında Ebû Süfyân'ın yanında oğlu da vardı. Ebû Süfyân şöyle dedi: 'Ya bana izin verir, ya da şu oğlumun elinden tutup buradan gider, çöllerde açlık ve susuzluktan ölünceye dek (sersem tavuk) gibi dolaşırım.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu işitince, kalbi yumuşadı, onlara acıdı ve içeriye girmelerine izin verdi; girdiler ve müslüman oldular."
Bu rivayette ayrıca şöyle geçmektedir:

"Abbâs, Ebû Süfyân'la karşılaştığında şöyle dedi: 'Yazık sana ey Ebû Süfyan! İşte Allah'ın Resulü insanların içinde, Kureyş'in ileri gelenleri de onunla beraber.' Vallahi şöyle dedi;
'Peki bunun çaresi nedir? Babam annem sana feda olsun!'
Abbâs: "Vallahi muzaffer olursa, senin boynunu vurdurur. En iyisi mi benimle birlikte şu kaüra bin!' dedi. Katırının üstünde onu terkine aldı, katır hareket elti, müslümanlarm ocaklarından hangisinin yanından geçti ise, 'Bu kim?' diye sordular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in katırmı görünce; 'Allah Resulü saflallahu aleyhi ve sellem'in amcası, onun katırının üstünde' dediler. Nihayet Ömer'in çadırına uğrayınca, 'Kim bu?' diye sordu ve bana doğru kalktı. Sonra Ebû Süf-yân'ı katırın sırtında arka kısmında görünce, kendini şöyle demekten alamadı: 'İşte Allah'ın düşmanı Ebû Süfyân! Akilsiz ve ahiisiz seni bana gönderen Allah'a hamdolsun!'
Sonra çıkıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hızla yürümeye başladı; ben de katırımı dehleyip onu geçîim. Ondan Önce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma girdim, arkamdan Ömer de girdi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah, akilsiz ve ahitsiz Ebû Sülyân'ı ayağımıza kadar getirdi, bana müsaade et de onun boynunu vurayım!' Bunun üzerine ben dedim ki;
'Ey Allah'ın Resulü! Ben ona emân (güven) verdim.' Ömer onun hakkında ileri geri konuşup çok söz edince, kendisine şöyle dedim:
'Ey Ömer! O, vallahi Adiyy bin Kâ'b'm oğullarından olsaydı bunu demezdin. Lâkin sen onun Abd-i Menafbğullarmdan olduğunu biliyorsun.' Bunun üzerine Peygamber sallal-lalıu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Ey Ab-bâs! Haydi şimdi bunu çadırına götür." Götürdüm, sabah olunca onu alıp tekrar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma götürdüm. Ona şöyle dedi:
'Ey Ebû Siifyân yazık sana! Allah'tan başka ilah olmadığını bilme zamanın hâlâ gelmedi mi?' Şu cevabı verdi:
'Babam ve annem sana feda olsun! Sen çok halım, çok kerim ve çok düşünceli birisin. Şimdi anladım ki, eğer Allah'tan başka ilah bulunsaydı bugüne kadar bana bir faydası olurdu.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine buyurdu:
'Yazık sana, ey Ebû Süfyân, benim Allah Resulü olduğumu bilme zamanın hâlâ gelmedi mi?'
'Babam ve annem sana feda olsun! Sen pek halimsin, pek kerimsin ve akrabayı çok düşünen birisin. Vallahi şimdiye kadar içimde bir tereddüt vardı.' Bunun üzerine Abbas şöyle dedi: Dedim ki: 'Ey Ebû Süfyân yazık sana! Boynun vurulmadan müslüman ol! Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muham-med'in O'nun Resulü olduğuna şehadet getir!' Ondan sonra gerçek bir şehadet getirip müslüman oldu."
Ayrıca bu rivayette şöyle geçer:
"Hatta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Muhacirler ve Ensâr ile birlikte Ebû Süf-yân'ın önünden geçti. Onların sadece göz bebekleri görünüyordu. Bunun üzerine:
'Sübhanallah! Kim bunlar1?' diye sordu.
'Bu, Allah'ın Resulüdür' dedim.
'Bunların hiçbirinde önceleri savaşmak için ne bir güç vardı, ne de bir azim. Ey Ebû'1-Fadl, Vallahi kardeşinin oğlunun hakimiyeti gerçekten büyük oldu' deyince kendisine şöyle dedim:
'Ey Ebû Süfyân! O dediğin hakimiyet değil, (ancak) nübüvvettir.'
'Ne güzel bir şey bu!'
'Şimdi haydi halkının kurtulmasını sağla!' dedim. Bunun üzerine onların yanma gidip avazının çıktığı kadar şöyle bağırdı:
'İşte Muhammedi Size daha önceden bilmediğiniz bir din getirmiştir. Kim Ebû Süf-yân'm evine girerse o emniyettedir.'
Hemen Utbe'nin kızı olan kendi eşi Hind ayağa kalkıp bıyığına yapıştı ve şöyle dedi: 'Bu alçağı öldürün! Halkının yüz karasısın sen!'
Şöyle dedi: 'Yazık size, buna inanmayın! Bu kadın sizi aldatmasın! O yepyeni bir din getirmiştir.'
'Senin evinin bize ne faydası vardır?' diye sordular, şu cevabı verdi:
'Kim içeriye girip de kapısını kilitlerse o güvence içinde olacaktır. Kim Mescid-i Ha-ram'a girerse o da güven içindedir.' Bunun üzerine Mekkelüer dağılıp evlerine ve Mes-cid'e girdiler."

HUNEYN GAZVESİ

6653- Sehl bin el-Hanzeliyye radiyallahu anh'dan:
"Onlar Huneyn günü Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem ile akşam üstü oluncaya kadar yürüdüler. Öğle namaz vakli geldi. Bir süvari gelip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben sizin aranızdan ayrılıp talan dağa çıktım, bir de ne göreyim, Havâzin kabilesi toptan, kadınları, develeri ve davarları ile ve koyunlarını alıp Huneyn'e gelip toplanmışlar.'
Bunu duyan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi ve şöyle buyurdu: 'Yarın inşaallah bunlar Müslümanların ganimeti, olacaktır. Bu gece bizi kim bekliyecek?' dîye sorunca, Enes bin ebî Mersed el-Ganevî atıhp: 'Ben ey Allah'ın Resulü!' dedi.
'Haydi bin öyleyse!' buyurdu.
Alma binip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldi.
'Şimdi şu vadiden git, en yüksek yerine çık
ve bu gece dört gözle bizi bekle, oralardan kus uçurma!'
Sabah olunca, namazgahına gidip iki rek'at namaz kıdı. Sonra şöyle buyurdu: 'Atlıdan bir haber var mı?7
'Hayır' dediler. Namaza duruldu, namaz kılarken vadiye doğru (bazen) dönüp bakıyordu. Sonra şöyle buyurdu:
'Müjde, süvariniz geldi!' Ağaçların arasından baktık ki, hakikaten gelmiş ve Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem yanında durmuş.
Süvari dedi ki: 'Bana emrettiğin yere gil-tİm ve vadinin tepesinde durdum. Sabah olunca iki geçit daha tırmandım, fakat kimseyi göremedim.'
'Peki bu gece atından hiç indin mi?' diye sorunca, süvari şu cevabı verdi: 'Hayır, sadece namaz kılmak ve kaza-i hacetimi yapmak için indim.'
'Sana (cenneti) kazandıran bir amel işledin. Bundan sonra (başka) bir sey yapmasan da bu sana yeter' buyurdu. [Ebû Davud]
6654- Enes radiyallahu anh'dan: "Huneyn günü Havâzin, Ğatafan ve diğerleri çocukları, hayvanları ile birlikte (savaş yerine) geldiler. O gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber on kişi vardı. (Mekke'li) Tulâkâ da onunla beraberdi. (Savaş başlayınca) Hepsi Peygamber sallallahu aleyhi ve seüem'i yalnız başına bıraktılar. O gün aralarına başka hiçbir söz karıştırmadan iki seslenişte bulundu; sağına dönüp: 'Ey Ensâr topluluğu!' diye seslendi. Ensâr: 'Buyur ey Allah'ın Resulü! Biz seninle beraberiz' dediler.

Sonra soluna dönüp seslendi; 'Ey Ensâr topluluğu!' Yine hepberaber: 'Buyur ey Allah'ın Resulü! Biz seninle beraberiz' dediler. O gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem beyaz bir katırın üstündeydi. Katırdan inip; 'Ben Allah'ın kulu ve Resulüyüm' buyurdu.
O gün" müşrikler hezimete uğradı, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem birçok ganimet elde elti. Ganimetleri muhacirler ve Tıı-lakâ (serbest bırakılanlar) arasında bölüştürdü. Ensâr'a hiç bir şey vermedi.
Bunun üzerine Ensâr: 'Şiddet anlarında biz çağırılırız, ama ganimetler bizden başkasına veriliyor' dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, onları çadıra topladı ve şöyle buyurdu:
'Ey Ensâr, benim hakkımda neler söylediniz?'
Sustular, ses çıkarmadılar. Sonra şöyle buyurdu:
'İnsanların evlerine dünyalıklarla dönmelerini; sizin de Muhanımed.' le evlerinize dönmenizi istemez misiniz?'
'Evet ey Allah'ın Resulü! Razı olduk' dediler.
Şöyle buyurdu: 'Tüm insanlar bir vadiden gitseler, Ensâr da başka bir vadi (yol)dan gitse, ben Ensâr' in gittiği yolu tercih eder ve onlarla beraber yürürüm.'
Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kureyş'ten bazı adamlara yüzer deve verince, Ensâr'dan birtakım insanlar şöyle dediler: 'Allah, Resulünü bağışlasın! Kureyş'e veriyor, bizi terkediyor, kılıçlarımızdan hâlâ onların (Kureyş'lilerin) kanlan damlıyor.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem !e bu anlatılınca, hemen Ensâr'a haber gönderip onlan bir araya topladı ve şöyle buyurdu:
'Sizlerden neler duyuyorum?'
Fakihleri (ince anlayış sahipleri) şöyle dediler:
'Bunu aklı başında olanlarımız söylemedi, genç olan birtakım deneyimsizler söyledi.'
Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Ben (ganimeti) henüz müslüman olmuşlara veriyorum ki, onların gönüllerini dine daha iyi ısındırayım, insanlar dünya malı ile evlerine giderlerken sîzin de Allah Resulü ile
evlerinize dönmenizden hoşnut- değil misiniz? Vallahi sizin kendisiyle döndüğünüz, onların döndükleri şeylerden daha hayırlıdır.'
'Evel ey Allah'ın Resulü, biz hoşnut olduk' dediler. Sonra şöyle buyurdu: 'Siz benden soma (yakın bir zamanda) başkalarının size tercih edilmesiyle karşılaşacaksınız, Allah ve Resûlüyle Havz'unda bulusuncaya kadar sabredin!' (Enes) dedi ki: 'Ancak biz sabretmedik'."
6655- Diğer rivayet:
"Bu hayret verici bir şeydir doğrusu. Kılıçlarımızdan hâJâ (Kureyş'İn) kanlan damlıyor, buna karşılık ganimetlerimiz Kureyş'İn ileri gelenlerine veriliyor." Bunun üzerine O şöyle buyurdu;
"Sizlerden bazı haberler duyuyorum?"
"O duyduklarınız doğrudur" dediler. Çünkü onlar (Ensâr) yalan söylemezlerdi. Benzerini nakletti
6656- Diğer rivayet:
"Huneyn savaşma çıktık; müşrikler en güzel safları teşkil ettiler. Şöyle ki önce atlılar, sonra piyadeler, sonra kadınlar, sonra koyunlar, sonra develer saf oldu.
Biz o gün bayağı çoktuk, allıbin asker civarındaydık. Yolun sağındaki süvarilerin başında Hâlid bin el-Velîd vardı. Derken süvarilerimiz arka tarafımızda atlarını döndürmeye başladılar. Nihayet çok geçmeden süvarilerimiz açılıverdiler (bozguna uğradılar). Bedeviler ve insanlardan bildiğimiz bazı kimseler kaçtılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem bunun üzerine şöyle seslendi:
'Ey Muhacirler! Ey Ensâr!' —Enes dedi ki: Bizimkilerin hikayesi budur.— Dedik ki: 'Buyur ey Allah'ın Resulü!'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öne atıldı, biz de hemen yanma toplandık. Allah bir anda düşmanlarımızı büyük bir hezimete uğrattı. Biz de o mallan ele geçirdik. Sonra Tâif'e gidip tam kırk gün onları kuşattık. Sonra Mekke'ye
dönüp konakladık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ganimet mallarından tek kişiye yüz kadar deve vermeye başladı."
Benzeri rivayet.
6657- O ikisinin (Buhârî ile Müslim'in) Abdullah bin Zeyd bin Âsim'dan naklettikleri benzeri bir hadis vardır. Ayrıca onda şöyle geçmektedir:
"Ey Ensâr topluluğu, ben sizi sapıtmışlar olarak bulmadım mı? Allah sizi benimle hidayete erdirmiştir. Siz darmadağın idiniz de Allah sizi benim sayemde birleştirdi ve sizi birbirinize sevdirdi. Siz fakirdiniz benim sayemde Allah sizi zengin etti."
O ne derse onlar "Allah ve Resûlü'nün nimetleri pek büyüktür' dediler. Sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Cevap vermenize mani olan şey nedir, isteseydiniz bize bunu bunu getirdin, diyebilirdiniz."
6658- el-Abbâs radiyallahu anh'dan: "Huneyn günü ben Peygamber salJallahu
aleyhi ve sellem ile birlikte haıpte bulundum. Müslümanlarla kâfirler karşı karşıya gelince, müslümanlar sırtlarını dönüp kaçtılar, (yalnız kalan) Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem korkusuzca büyük bir cesaret ve kahramanlıkla katırını düşmana doğru sürdü. Ben-hızlanmasmı önlemek amacıyla katırın yularından tutuyordum.
Ebû Süfyân bin el-Hâris ise onun üzengisinden tutmuş önlemeye çalışıyordu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Ey Abbâs! Ashâb-ı Semureyi çağır!' Ab-bâs —ki sesi kuvvetli biriydi— dedi ki: 'Avazımın çıktığınca şöyle bağırdım: Semure ashabı nerede?'
Vallahi sesimi duyduklarında onların dönüşleri sığırın yavrularına karşı duydukları sevgi ve şefkati andırıyordu. (Bu çağrıya) şöyle cevap verdiler: 'Buyur, buyur!'
Sonra düşmanların üzerine amansız bîr şekilde hücum edip savaştılar.
Sonra Ensâr'a seslenildi: 'Ey Ensâr topluluğu! Ey Ensâr topluluğu!' Daha sonra bu çağrı el-Hâris bin el-Hazrecoğullanna tahsis edildi.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem düşmana saldırmak üzere katırının üstünde şöyle bir baktı ve: 'İşte bu, tandırın kızıştığı zamandır' buyurdu.
Sonra bir avuç taş alıp kâfirlerin yüzlerine doğru şöyle söyleyerek attı: 'Muhammed'in Rabbine yemin olsun, bozguna uğradılar.' Gittim baktım, hakikaten harbin durumu aynen onun dediği gibi. Vallahi o, kâfirlere taş atmaktan başka bir şey yapmamıştı. Arlık onların kuvvetinin zayıfladığını ve durumlarının büsbütün bozulduğunu hâlâ görüyordum."
[Müslim]
6659- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Ona bir adam dedi ki: 'Huneyn günü (hepiniz) kaçmış mıydınız?' Cevap verdi:
'Ben, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-İem'in kaçmadığına tanıklık ederim. Lâkin askerler içinde yükleri hafif olanlar ile zırhsız olanlar Hevâzin'in bir kanadına doğru yürüdüler. Halbuki bu mevkide okçu kimseler vardı. Onlan çekirge sürüsü gibi

hep birden ok yağmuruna tuttular. Bunun üzerine dağıldılar. Böylece düşman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yöneldi. Ebû Süfyân bin el-Hâ-ris Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in katırının yularından çekiyordu. İndi, dua etti ve Allah'tan yardım istedi. Şöyle diyordu: 'Yalan yok, ben Peygamber' im. Ben Abdul-muttalib'in oğluyum. Allahım nusretini bize indir!' Sonra onları saf yaptı. Vallahi harp kızışıp herhangi bir sıkıntı ile karşı karşıya kaldığımız zaman Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sığınırdık. İçimizden cesur ve kahraman olan da onun (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in) yanında yer alırdı."
6660- Diğer rivayet:
"Biz onlara (Hevâzin kabilesi üzerine) hamle yaptığımız zaman, dağıldılar. Biz de onların ganimetlerinin başına üşüşünce, hemen bize oklar yağdırdılar."
[Buhûrî, Müslim veTirmizî.]
6661- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Hevâzin'le savaşmak için çıktık. Biz birara onunla kuşluk yemeği yerken devesi üstünde bir adam çıkageldi, devesini çökertti. Sonra onu bağladı.
Gelip toplulukla beraber yemek yedi. Bİzi iyice inceledi, develerimizin azlığını ve piyadelerimizi gördü. Hemen hızlı olarak çıktı, devesini çözdü, çökertip üstüne bindi. Mah-muzlayarak yola çıktı. Ardından alaca deve üstünde bir adam onu takip etti. Ben de onun ardından gittim, devesinin yularından tutup yere yıktım, kılıcımı çekip onu öldürdüm. Sonra üzerinde mal ve silah bulunan deveyi önüme kalıp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelirken beni karşılayıp sordu: 'O adamı kim öldürdü?'
'İbnü'1-Ekva'!' dediler. 'Öldürdüğü adamın tüm malları onundur' buyurdu."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
6662- Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: "Huneyn (harbi) günü Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem ile savaşa çıktık, (düşmanla) karşılaştığımızda mtislümanlarda bir bozulma oldu. Müşriklerden birinin müslü-manlardan birinin üstüne çıktığını gördüm, hemen arkasından dolaşıp geldim, can damarına bir darbe indirdim, üzerime yıkılıp beni kucakladı, o anda onda ölümün kokusunu hissettim, çok geçmeden öldü ve beni bıraktı. Hemen Ömer'e vardım, dedi ki:
'Bu insanlara ne oldu?'
'Allah'ın emri (ölüm)1 dedim. Sonra insanlar döndüler, Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oturdu ve şöyle buyurdu:
'Kim (düşmandan) birini katleder de sonra bunu isbat ederse, onun üstündeki eşyası onundur.' Hemen kalktım: 'Bana şahitlik edecek kim vardır?' dîye sordum.
Sonra oturdum. Sonra aynısını söyledi, yine kalktım: 'Bana şahitlik edecek yok mudur?' dedim. Sonra oturdum. Yine aynısını tekrarladı. Üçüncüsünden sonra yine kalkınca, bana sordu: 'Ne'n var Ey Ebû Katâde?' Ben de olayı ona anlattım. Cemaatten bir adam: 'Ey Allah'ın Resulü! Doğru söylüyor, o öldürdüğü adamın eşyası benîm yanimda-dır; hakkından dolayı Ebû Katâde'yi razı el (de eşyası bende kalsın) dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi: 'Hayır vallahi Resûlullah, Allah ve Resulünün uğrunda çarpışan Allah'ın arslanlarmdan birinin hakkını çiğneyerek onun eşyasını sana veremez.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Doğru söylemiştir. Bunu ona ver!' Bunun üzerine bana verdi. Daha sonra zırhı sattım, onunla Selemeoğulları içinde bir hurmalık aldım. İşte müslüman olduktan sonra ilk edindiğim mal bu olmuştur."
[Buhârî, Müslim. Muvatta ve Ebû Davud.]
6663- Enes radiyallahu anh'dan: "(Annem) Ümmü Süleym, Huneyn günü
bir hançer edindi. Ebû Talha onu görünce dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İşle Ümmü Süleym, yanında bir hançer vardır.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Bu hançer nedir?' diye sordu. Cevabı:
'Onu edindim, çünkü müşriklerden biri bana yanaşırsa, bununla onun kamını delerim.' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca gülmeye başladı. Kadın dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Sizinle olup da (Mekke'nin fethi sırasında mecburen müslüman olan) bizim dışımızdaki bozguna uğrayan azadlıları öldür!'
Şöyle buyurdu: 'Ey Ümmü Süleym! Allah kâfi geldi ve en iyisini yaptı'."
Müslim ve Ebû Dâvud benzerini nakletti; ayrıca onda şöyle geçer:
'Ebû Talha, o gün yirmi kişiyi öldürüp üzerlerinden çıkan silah ve diğer eşyalarını aldı."
6664- el-Misver radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hevâzin'in müslüman olmuş heyeti gelip harpte kendilerinden ganimet olarak alman mal ve esirlerini geri istediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu:
'Benm yanımda §u gördüğünüz (askerler) vardır. (Onların hepsinin de bu mallarda hakkı vardır.) Sözlerden en hoşuma gideni doğru olanıdır. (Binaenaleyh) ya esirlerinizi tercih ediniz ya da mallarınızı. Ben sizi çok beklemişim.' Evet gerçekten de o, Tâif dönüşü onları on küsur gece beklemişti.
Kendilerinden iki taifeden ancak birini vereceğini anlayınca: 'Esirlerimizi seçiyoruz' dediler.
Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanlar içinde ayağa kalkıp Allah'a lâyığı ile hamd-u senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
'Bu kardeşleriniz bize tevbe etmiş olarak geldiler. Ben esirlerini kendilerine geri vermeyi uygun buldum. Kim karşılıksız olarak bunu yapmak isterse yapsın.' İnsanlar: 'Gönlümüz buna hoş ve razıdır, ey Allah'ın ResulüV dediler. Onlara şöyle dedi:
'Hanginizin izin verip, hanginizin vermediğini kestiremiyorum.
(Bu nedenle) Dönün de işinizi daha iyi bilen bilgeleriniz gelsinler.' Döndüler, kabilelerin bilgeleri, kendi toplulukları ile görüştüler ve geldiler ve: 'Razı olup izin verdiler' dediler." [Buhârî ve Ebû Dâvud]
6665- Onun (Ebû Davud'un) Ve Nesâî'nin Arar bin Şuayb'dan naklettikleri rivayetleri;
Onlara (Hevâzin heyetine) dedi ki: "(Ben) öğle namazını kılınca sizler kalkın ve: 'Biz, mü'min ve müslümanlar in, kadın ve çocuklarımızı (geri vermeleri) konusunda, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den yardım istiyoruz' deyiniz." Namaz kıldıklarında böyle söylediler. Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu: "(Mal ve esirlerden) Bana ve Abdü' l-Muttaliboğul-larına düşenler, sizindir."
Bunun üzerine muhacirler de ensâr da: "Bi-
ze düşenler de Allah Resûlü'nündür." dediler. Akra' bin Habis şöyle dedi: 'Benim ve Temî-moğullarının payını vermiyoruz."
Uyeyne bin Hısn da şöyle dedi: "Benim ve Fezâreoğullan'nın malını, biz de vermiyoruz."
Abbâs bin Mirdâs ise şöyle dedi: "Ben ve Süleymoğulları da vermiyor."
Benû Süleym hemen ayağa kalkıp şöyle dediler. "Yalan söyledin; bize düşenler Allah Resûlü'nündür."
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu emri verdi: "Haydi kadınlarını, çocuklarını geri verin! Kim, şu ganimetten bir hisse ele geçirir (de sonra onu geri verirse, şunu bilsin ki iade edeceği) bu ganimet karşılığında ona Allah' m bize vereceği İlk ganimetten altı deve vermek üzerimize borçtur."
6666- Câbir radiyallahu anh'dan: "Huneyn vadisi önümüze çıkınca karnı aç atlarımızla Tihâme vadilerinden birine yöneldik. Sabahın köründe aşağı doğru İndik.

Hevâzin kabilesi vadinin dar yollarında, yanlarında âdeta pusu kurmuştu; iyice hazırlanıp bir araya gelmişlerdi. Bize tek adam gibi gönüllü askerler toplu halde şiddetli bir şekilde saldırınca, kimse kimseye bakmadan ordumuz geri dönüp kaçtı. Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem sağ tarafa çekilip şöyle haykırdı: [Ey insanlar! Bana doğru gelin, buna doğru gelin!' Ama ne yazık ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Ensâr, Muhacir ve Ehl-i Bey t'inden sadece birer grup kalmıştı.
Onun yanından aynlmayarak kalanlar şunlardı: Ebû Beki; Ömer, Ali, Abbâs. oğlu el-Fadl, Ebû Süfyan bin el-Hâris, Rabîa bin el-Hâris, Eymen bin ümmi Eymen ve Üsâme bin Zeyd.
HevâzİN'den bir adam, uzun bir mızrağın başındaki siyah bayrağı eline almış olduğu halde, kırmızı bir devenin üstünde, Hevâ-zin'in Önünde duruyordu. Yetiştiği zaman mızrağı muhakkak isabet ederdi. Önünde
kimse bulamayınca arkasına dönerdi. Ali ve Ensâr'dan bir adam bir fırsatını kollayıp adama saldırdılar. Ali, arkasından devesini tökezletti, Ensârî de adamın üstüne allayıp bir darbe indirdi, adamın ayağının yansını kopardı. İnsanlar galeyana geldiler. Onlar (Hevâzin) öylesine mağlup olmuşlardı ki, esirleri elleri bağlanmış bir halde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında görünü verdiler." [Ahmed ve Ebû Ya'lâ.]
Ebû Ya'lâ şunu ekledi:
"Hezimete uğradıklarında, Safvân bin Ümeyye'nin kardeşi Kelde —ki o henüz müşrikti ve Hz. Peygamber'in kendisine mühlet verdiği süre içindeydi— şöyle çığlık attı: 'Dikkat edin, bugün sihir boşa çıkmıştır.' Safvân ona: 'Sus! Allah ağzını dağıtsın! Vallahi bugün Kureyş'ten bir adamın beni terbiye etmesi HevâzİN'den bir adamın terbiye etmesinden benim için daha sevimlidir'."
6667- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Huneyn günü ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem İle beraberdim. İnsanlar arkalarını dönüp kaçtılar, yanından ayrılmayip sebat edenler sadece seksen kişi idi ki tümü Ensâr ve Muhacirlerdendi. İşle Allah'ın üzerlerine 'sekînel' indirdiği kişiler onlardı. O zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem katırı üstündeydi. Kalır ürktü. O, eğerden düşer gibi oldu. 'Kalk, Allah da seni yükseltsin!' dedim.
'Haydi bana bir avuç toprak ver!' buyurdu. Verdim, onları onların yüzlerine altı. Gözleri toprak doldu ve sonra şöyle buyurdu: 'Muhacirler nerede? Ensâr nerede?'
'İşte onlar orada.'
'Haydi onlara seslen!'
Seslendim, kılıçları sağ ellerinde ateş kıvılcımı gibi geldiler. Müşrikler onları görünce tabana kuvvet kaçlılar."
|Ahmed, Bezzâr, Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'de.]
6668- O, (Taberânî, M. el-Kebîr'de) Yezîd bin Âmir es-Sivâî'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir avuç toprak alıp yüzlerine attı ve şöyle buyurdu:
'Dönün yüzleri kara olası insanlar!' Gözlerinin ağrısından kıvranmadık, gözlerini sil-medik hiçbir müşrik kalmadı".
6669- Ebû Cervel Züheyr bin Surad radi-yallahu anh'dan:
"Huneyn günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bizi esir alıp esirleri ve ganimeti taksim etmeğe gidince, ona gelip şunu inşad ettim:
'Ey Allah'ın Resulü! Kerem içinde bize lütfet! Kendisinden umul beklediğimiz kişi sensin.
Tencerenin kaynattığı yumurtaya lütuf et! Zamanında parçalanmış perişan hale gelmiştir.
Zaman da bize hüzün ve inlemekten başka ne bıraktı ki! Gam gam üstüne, keder keder üstüne.
Ver onlara nimetler ve bahşet! Çünkü sen insanların en cömerdi ve hoşgörü sahibisin.
Hani bir zamanlar memelerini emdiğin kadınlara da lütfet, onları da bize ver!
Hani bir zamanlar küçük bir çocuktun da onların sütlerini doya doya emerdin, vücudun tartıya gelir büyürdün.
Bizi her şeyi berbat olmuş insanlar gibi bırakma! BİZ Züh(ey)r topluluğuyuz. Bizlere bir şeyler bırak da yaşantımızı iyi veya kötü sürdürelim.
Herkes nankör davrandığında biz, verilen nimetlere şükrederiz. Yanımızda o nimetleri saklar kadrini biliriz.
Annelerinden emzirdiğin kimselere af elbisesi giydir. Çünkü affetmek büyüklerin şanından dır.
Kötüler çoğaldığı zaman, küheylanları şahlandıran ey insanların en iyisi, lütfet ve bizi bağışla!
Affını umuyoruz, ey kâinatı doğru yola çağıran, biliyoruz ki sen affeder ve yardımda bulunursun!
Affet! Allah, korktuğun şeylerden dolayı mutlaka seni de affeder, kıyamet gününde muhakkak seni zafere kavuşturur.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu şiiri duyunca, şöyle dedi:
'Bana ve Abdulmuttaliboğullanna düşenler sizindir.' Bunun üzerine Kureyş ve Ensâr bunun üzerine: 'Bizim hissemize düşenler Allah ve Resûlü'nündür.'dediler.
|Taberânî, Mn'c?mıt'I-Kebîr'de zayıf bir senecile.|
Derim ki: Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de, Abdullah bin Zemâhis tarikiyle, Ziyâd bin Tânk'dan —ki yüzyirmi sene yaşamıştır— o da Züheyr'den rivayet etmiştir. Lisânu'1-Mî-zân'da, onun İddia edilen illetlerinin olmadığı ispat edilerek "hasen" mertebesinde olduğu söylenmiştir.
Zehebî onun "u§ârV' (on râvili) isnada sahip rivayetlerini naklclmiştir ki bu isnadlar-dan birinin râvi zinciri şöyledir:
An Ebihhâk b. el-Hartrî an Ahmed b. el-Fahr el-Ba'lî an ismail b. Muhammed el-Makdisf an Yahya b. Mahmûd an Fâtimeti'l-Cevzâniyye an îbn Abdillah ani't-Taberânî.
6670- Onun (Taberânî'nin) İbn Anır bin el-As'dan naklettiği rivayeti:
"el-Cİ'râne'de, Hevâzin delegesi müslü-man olarak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiklerinde şöyle dediler: 'Biz asalet sahibi bir aşiretiz. Bildiğin gibi bize büyük bir belâ isabet etmiştir. Bize lutf et ki Allah da sana lütfetsin.'
Züheyr dedi ki: 'Kadınlarımız, sizin halalarınız ve teyzelerinizdir. Seni yetiştiren ku-caklanna alan dadılarındır. Eğer biz el-Haris bin Ebî Şemir ve Nu'mân bin el-Münzir'e katılırsak (ondan da bize senden gelen belâlar gibi belâlar gelse) onun da merhametini isterdik. Sen affı istenenlerin en iyisisin.
Sonra 'Bize lütfet' ile başlayıp 'Biz Züh(ey)r topluluğuyuz'a kadar devam eden şiirini inşad etti. İlgili hadisi zikretti.

HUNEYN'DE ŞEHİT OLANLARDAN MECMA' UZ-ZEVÂİD 'DE YER ALANLAR

Eymen bin Ümmü Eymen, Yezîd bin Zem'a, Surâka bin el-Hubâb.

EVTAS GAZVESİ VE TÂİF GAZVESİ

6671- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn gazvesinden döndükten sonra (bu savaşta bozguna uğrayıp kaçan müşrik ordusundan bir bölümünün üzerine) Ebû Âmir'i askeri bir birliğin başında Evlâs'a gönderdi. Dü-reyd b. es-Sımma İle karşılaştı. Düreyd öldürüldü ve Allah onun arkadaşlarını da hezimete uğrattı. (Resûlullalı) Beni (amcam) Ebû Âmir'Ie beraber göndermişti.
Ebû Âmir dizinden bir ok İsabet aldı. Oku atan Cüşem kabilesinden birisi idi. Sordum:
'Ey amca! Sana oku alan kimdir?'
'İşle benî öldürecek olan adam şu!' diyerek gösterdi. Ardından koşup yetiştim. Beni görünce geri döndü. Yine kaçmaya başladı; takip ettim. Bir yandan da ona şöyle diyordum: 'Ulanmıyor musun, dursana!' Bunun üzerine durdu, karşılıklı birbirimize iki darbe indirdik; sonunda onu öldürdüm. Sonra Ebû Âmii'e dedim ki:
'Allah düşmanım öldürdü.'
'Şu oku çıkart!' dedi. Hemen çıkarttım, (okun yerinden) su boşandı. Sonra şöyle dedi:
'Ey kardeşimin oğlu! Allah Resulüne benden selâm söyle! Benim için Allah'tan mağfiret dilesin.' Ebû Âmir yerine beni komutan bırakarak öldü.
Bu seferden geri döndüğümde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gittim, odasına girdim. Hasırdan örülmüş ve üzerine İnce şilte serilmiş bir sedir üstünde yatıyordu. Hasırın örgüleri vücudunun arkasına ve iki yanma iz yapmıştı. Başımızdan geçenleri anlattım. Bilhassa (amcam) Ebû Âmir'in: 'Söyle de, benim için Allah'tan mağfiret dilesin' dediğini kendisine ilettim. Ondan sonra su getirtti, abdest aldı ve ellerini açıp şöyle dua etti:
'Allahım! Ebû Amir kulunu bağışla!' (Dua ederken) Koltuk altlarının beyaz tenini (ellerini çok kaldırdığı için) gördüm. Sonra şöyle
dedi. 'Allahım, kıyamet gününde onu birçok yaratıklarının veya insanların üstünde bir makamda kıl ve emniyet içinde eyle!' Dedim ki 'Benim için de istiğfar el!' Şöyle dua etti: 'Allahım! Abdullah bin Kays'ın da günahlarını bağışla! Onu kıyamet gününde hoş ve güzel bir yere (cennete) koy!'"
[Buhârî ve Müslim|
6672- İbn Amr (b. el-Âs)'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Tâif'İ muhasara edip de onlardan bir şey elde edemediği zaman: 'Inşaallah biz yarın yola çıkacağız' buyurdu. Bu onların ağırına gitmiş olacak ki şöyle dediler: 'Fethetmeden mi gideceğiz?1
Bunun üzerine 'Sabahleyin saldırın!' buyurdu. Nihayet hücum etliler, birçokları yaralandı. Yine: 'İnşaallah yarın gideceğiz dedi Onların bu söz pek hoşlarına gitti ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de (onların bu haline) güldü." [İkisi de Buhârî ve Müslim'e aittir.)
6673- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, TâİF kalesini kuşattığı zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bekre (çıkrık) ile sarkarak ulaştım. Dedi ki: 'Nasıl sarktın?'
'Bekre (çıkrık) ile' dedim. 'Artık sen Ebû Bekre'sin?' buyurdu."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de. İsnadında Ebû'l-Minhal el-Bekrâvî vardır.]

Tâif günü şehit düşenlerden Mecma'uz-Zevâid'de yer alanlar:
Saîd bin Saîd bin el-Âs, Abdullah bin Ebî Ümeyye —ki Ümmü Seleme'nin anne-baba bir kardeşidir—, Abdülmuttalib'in kızı Âtika, ve Abdullah'ın kızı Halime. Ensâr'dan: Sâbil bin el-Ecda' ve Rukaym bin Sabît.
6674- Buhârî:
"Tâif gazvesi sekizinci hicrî yılında meydana gelmiştir."
6675- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Taife müteveccihen yola çıktık, bir kabre rastladık. Şöyle buyurdu: 'Bu, Ebû RiğâVin kabridir.' Bu adam, Harem'de bulunup, onu savunuyordu. Çıkınca kavminin başına gelenler onun da başına geldi ve oraya defnedildi. Bunun en büyük delili, kendisiyle beraber gömülen altın daldır. İsterseniz kazın, kabri açın ve çıkartın!' Hemen büyük bir heyecanla kazdılar, kabri açtılar ve o altın dalını çıkardılar."
[Ebû Dâvud]

HÂLİD BİN EL-VELÎD'İN BENU CEZÎME'YE GÖNDERİLİŞİ, ABDULLAH BİN HUZÂFE ES-SEHMÎ'NİN VE ALKAME BİN MÜCEZZİZ EL-MÜDLİCÎ'NİN SERİYYESİ

—Ki bu sonuncunun bir Ensâr seriyyesi olduğu söylenir.—
6676- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hâlid bin el-Velîd'i Cezîme oğullan üzerine gönderdi ve (Hâlid) onları İslâm'a davet etti. Fakat onlar '(Eslemnâ =) müslüman olduk' kelimesini iyi söyleyemediler ve sürekli olarak: 'Sâbiî olduk, sâbiî olduk' dediler. Bunun üzerine Hâlid öldürmeye ve esir almaya başladı. Bizden her bir askere esirini verdi. Bir gün sonra herkese esirini öldürmeyi emretti. Dedim ki: 'Ben esirimi öldürmem. Arkadaşlarımdan hiç kimse de, (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidinceye kadar) esirini öl-dürmeyecektir.' Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlattık. Ellerini kaldırıp —iki kere— şöyle dedi: 'Al-lahım! Hâlid'in yaptıklarından uzak olduğumu sana sunarım'." [Buhârî ve Nesâî]
6677- Ali radiyallahu anh'dan; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
bir seriyye (müfreze) gönderip başlarına da Ensâr'dan bir adamı tayin etti ve ona itaat etmelerini emretti. Adam bir şeyden dolayı kız-
mış olacak ki onlara şöyle dedi: 'Allah Resulü bana itaat etmenizi emretmedi mi?' 'Evet' dediler.
'Öyleyse haydi odun toplayın!' dedi; topladılar. 'Şimdi ateş yakın!1 dedi; yaktılar. 'Haydi şimdi içine girin!' dedi. Hemen girmek istediler, fakat bazıları buna karşı çıkarak birbirlerini tutup sokmadılar ve dediler ki:
'Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ateşten kaçarak sığındık, şimdi ateşe mi gireceğiz?'
Bunlar böyle tartışırlarken ateş söndü, adamın da öfkesi gitü.
Bu vak'ayı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duyunca şöyle buyurdu: 'Eğer onlar ona (ateşe) girselerdi, bir daha kıyamete kadar oradan çıkamazlardı. İtaat ancak bilinen ma'rûfve meşru şeylerde olur'."
[Buharî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
6678- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Alkame bin Mücezziz'i bir müfrezenin başında (savaşa) gönderdi. Ben de içlerin deydim. Savaşın başına yaklaşılınca ya da yola çıkıldıktan bir müddet sonra askerlerden bazıları (ayrı gitmek için) ondan izin islediler, o da izin verdi. Onların başına ise Abdullah bin Huzâfe bin Kays es-Sehmîyi tayin elli. Ben de onunla gidenler arasmdaydım. Yolun birinde askerler ateş yaktılar, bir şey (ısınmak ya da yemek) yapmak istiyorlardı.

(Kumandan) Abdullah —ki kendisinde biraz şaka yapma huyu vardı— dedi ki:
'Bana ilaat etmek mecburiyetinde değil misiniz?'
'Evet.'
'Size bir şey emrettiğimde yapmak zorundasınız değil mi?'
'Evet.'
'Size emrediyorum. Bu ateşin içine allayacaksınız. '
İçlerinden birtakım insanlar ateşe atlamaya hazırlandılar. Bunu görünce şöyle dedi:
'Sakın ha! Yapmayın, kendinizi tulün. Ben size şaka yaptım' dedi. (Savaştan) Dönünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu anlattık; şöyle buyurdu:
'Onlardan her kim size Allah'a karşı isyanı emrederse, itaat etmeyin!'" |Tirmizî|

EBU MUSA İLE MUAZ BİN CE-BEL'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ, ALİ İLE HÂLİD'İN YEMEN'E GÖNDERİLMELERİ; BU İKİSİ DE VEDA HAC-CINDAN ÖNCE İDİ

6679- Ebû Bürde (b. e. Mûsâ)'dan mürsel olarak:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Mûsâ ile Muâz bin Cebel'i Yemen'e her birini (Yemen'in) ayrı bir semtine gönderdi. Sonra şöyle buyurdu: 'Kolaylaştırın; güçleş-tirmeyin, müjdeleyin, ürkütüp kaçırmayın!'
Bunu müteakip her biri İşine gitti. Kendi toprağında yürüdüğü zaman arkadaşına yakın yürürdü! Böyle anlaşmışlardı ve birbirlerine selâm verirlerdi.
Muâz kendi toprağında Ebû Musa'ya yakın yürüdü, Katırı ile gitti ve ona (Ebû Mû-sâ'ya) varınca bir de ne görsün, bir adamın elleri zincirlenmiş, onun yanında duruyor.
Muâz ona sordu:
'Neden böyle yaptın?' Ebû Mûsâ cevab verdi:
'Bu adam müşlüman olduktan sonra tekrar kâfir oldu.'
'O öldürülünceye kadar katırımdan inmem' dedi.
'Zaten o öldürülmek üzere buraya getirilmiştir, in!'
'Öldürülmedikçe inmem' deyince, hemen emretti ve adam öldürüldü. O da (kalırından) indi. (Muâz) Dedi ki: 'Ey Abdullah! Sen Kur'ân'ı nasıl okursun?
'Ona son derece saygı duyarak okurum. Peki ey Muâz! Ya sen nasıl okursun?'
'Ben gece olunca hemen yatarım, biraz uykumu aldıktan sonra kalkarım, Allah'ın nasip ettiği kadar okurum. Kalkıp İbadet ettiğim zaman Allah'tan sevap beklediğim gibi uykumda da Allah'tan sevap beklerim'."
[Buharı, Müslim ve Ebû Dâvud.]
6680- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seli em
bizi Hâlid bin el-Velîd'Ie (Yemen'e) gönderdi. Sonra Ali'yi (Hâlid'in) yerine gönderdi. Dedi ki: '(Daha önce gitmiş olan) Hâlid7 in ashabına söyle; onlardan seninle düşmanı kim takip etmek isterse, elsin. Dileyen de gitmeyip dönsün. Ben onunla düşman takip edenlerin içindeydim. Sayıca bayağı çok olan ukiyeleri (ganimet olarak) elde ettim'." [Buhârî]
6681- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Ali'yi Hâlid'e humus (beşte biri) almak için gönderdi. Hâlid onu Ali'ye verdi. Ali ondan bir cariyeyi seçti. Sabah olunca, Ali'nin geceleyin yıkandığının farkına vardım. Bu sebepten dolayı Ali'ye kin duydum. Hâlid'e dedim ki: 'Bunu görmüyor musun?'
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelince, bunu ona anlattım, şöyle buyurdu:
'Ey Büreyde/ Ali'ye mi öfkeleniyorsun?'
'Evet.'
'Ona öfkelenme! Çünkü onun humusta (ganimetin beşte birinde) bundan daha çok hakkı vardır'." [îkîsi deBuhârî'yeaittir.]
6682- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Yemen'e iki ordu gönderdi, birine Ali'yi, Ötekine de Hâlid'i kumandan yaptı. Savaş olduğu taktirde Ali kumandan olacaktı. Derken savaş oldu ve bir kalenin Ali'nin elinde fethi müyesser oldu. Ali de elde edilen ganimetlerden bir cariye aldı. Hâlid bunun üzerine benimle Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e bu hususta bir mektup gönderdi. Mektubu verdim. Okuyunca rengi değişti ve şöyle buyurdu: 'Allah ve Resulü tarafından sevilen, Allah ve Resulünü seven adamdan ne istiyorsunuz?' Şu karşılığı verdim: 'Allah'a, Allah'ın ve Resulünün gazabından sığınırım. Ben sadece bir elçiyim.' Ondan sonra sükût buyurdu ve bir şey demedi." [Tirmizî]

ZÛ'L-HALASA, ZATU'S-SELASİL, VE TEBÛK GAZVELERİ

6683- Cerîr radiyallahu anh'dan: "Cahiliye devrinde (Yemen'de) Zû'l-Halasa ve Kâ'betu'I-Yemâniyye İle (Mekke'de) el-Kâ'betu'ş-Şâmiyye denilen bir (put) ev(i) vardı.
Bana Peygamber sallaflahu aleyhi ve sel-lera dedi ki: 'Zul-Halasa hususunda beni ra-hatlatamaz mısın?' Hemen yüz elli süvarinin başında oraya gittim. O puthaneyi kırıp yıktık ve yanında bulduğumuz kimseleri de öldürdük. Hemen gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu bildirdik, bizlere ve Ahmes kabilesine dua buyurdu."
6684- Diğer rivayet:
"At üzerinde duramıyordum. (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) göğsüme öyle bir vurdu ki, parmaklarının izlerini göğsümün üzerinde gördüm. Şöyle dua etti: 'Allahım! Onu (atının üstünde) sabit kıl! Onu hem yol
gösteren, hem de hidayete erdirilmiş kıl!' Akabinde (Cerîr) hemen (puthaneye) gitti; onu paramparça edip yaktı. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir haberci gönderdi.
Cerîr'in elçisi dedi ki: 'Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, onu (puthaneyi) uyuz deve gibi bırakıp senin huzuruna gelmişimdir.' Bunun üzerine Ahmes'in atlarına ve adamlarına beş kere bereketle dua etti."
6685- Diğer rivayet:
"Ondan (bu duadan) sonra attan hiç düşmedim."
(Cerîr dedi ki:) "Zû'1-Halasa, Yemen'de Has'am ve Becîle'ye ait bir ev idi ki, içinde put (dikilmiş taş) vardı ve o pula tapilirdi. Bu eve Kâ'be de denirdi."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud]
6686- Ebû Osman en-Nehdî radiyallahu anh'dan, mürsel olarak:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Arar bin el-Âs'ı Zâtu's-Selâsil savaşına gönderdiği ordunun başına kumandan yaptı. Amibin gazveyle ilgili şunu anlattı: (Gazveden dönünce) Hz. Peygamber'e gelip dedim ki:
'İnsanların içinde en çok kimi seversin'?'

'Âişe'yi.'
'Erkeklerden?'
'Babasını.'
'Sonra kimi seversin?'
'Ömer'i.' Birtakım adamları daha saydı. Beni onların en sonlarında saymasından korktuğum için sükût eltim (de başkalarını sormadım)." IBuhârîve Müslim.]
Derim ki: Bu rivayet, "Fadan1" bölümünde Bühârî, Müslim ve Tirmizî'ye ait olarak nakledecektir.
6687- Şa'bî radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Zâtu's-Selâsil ordusunu gönderirken, muhacirlerin başına Ebû Ubeyde'yi, bedevilerin başına da Amr bin el-Âs'ı atadı. Onlara şöyle dedi: 'Dikkat edin, itaat edin!' Beki" bin Vâil'c hücum etmeleri emrediliyordu.
Amr gitti, Kudaa'ya hücum edip yağmaladı. Çünkü Bekr b. Vail dayıları oluyordu. Bu-
nun üzerine Muğîre bin Şu'be, Ebû Ubey-de'ye gidip şöyle dedi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem seni bizim başımıza komutan layin elli. Fiila-nın oğlu. topluluğun emrine uydu. Onunla bilişin olmayacak mı?1 Ebû Ubeyde şu cevabı verdi;
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize itaati emretti. Amr, âsi gelse de ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine ilaal ediyorum.' [Ahmed,mürselolarak.)
6688- Buharı radiyallahu anh'dan:
"Bu Zâlu's-Selâsil gazvesi. Lalım ve Cüzüm kabilelerine karşı yapılan bir savaştır. Zâtu's-Selâsil'in ise Bcliyy, Uzre ve Kayno-ğulları (adıyla amlan üç kabilenin) beldelerinin adı olduğu söylenmiştir."
6689- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
"Arkadaşlarım beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, (Tebûk gazvesi için) kendilerine binek ve yük hayvanı islemem için gönderdiler. Zira onlar Tebûk gazasında onunla beraber bu 'güçlük ordusu' içinde yer almak isliyorlardı.
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Peygamberi! Arkadaşlarım, beni sana, kendilerine binek ve yük hayvanı verip harbe göndermeni rica etmek için gönderdiler. Şöyle buyurdular:
'Vallahi sizleri hiçbir şeye bindirmem,' GaÏÏba kızgın bir anına rastlamıştım. (Kızgınlığının sebebini) bilmiyorum. Bana da kızmasından korktuğum için ve beni reddetmesinden dolayı üzgün, bana karşı gönlünde bir dargınlık bulunmasından endişeli olarak arkadaşlarıma gitlim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediklerini kendilerine bildirdim. Aradan çok geçmeden Bilâl'ın şöyle seslendiğini duydum:
'Abdullah bin Kays nerede?'
'Ben buradayım' dedim. 'Haydi hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem.'e icabet et!' dedi.
Ona varınca şöyle buyurdu: 'Al bu iki çift ieveyi, §u iki çift devayı de al, (toplam) altı leve! Bunları ben Sa'd'dan satın alıyorum. Şunları arkadaşlarına götür ve de ki: 'Allah m da Allah' in Resulü sîzi develer üzerine bin-
diriyor, artık bunlara binin.' Ben de bu develeri arkadaşlarıma götürerek: "Resûlullah sal-iallahu aleyhi ve sellem, bunları binmeniz için size gönderdi. Ancak sizden biriniz benimle gelip de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den sizin için talepte bulunduğum zaman söylediği sözü işiten ve ilk Önce vermeyip de sonra verişini (gören) birine beraber gitmedikçe yakanızı bırakmam. Böylece sizler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylemediği bir sözü benim size söylemiş olduğum zaiimna kapilmayasımz.' Bana şu cevabı verdiler:
'Vallahi sen bizim yanımızda elbette doğru sözlü olarak kabul edilen bir adamsın. Bununla birlikte söylediğini de yaparız.'
Akabinde Ebû Mûsâ, onlardan bir kişi ile birlikte yola çıktılar. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözünü işiten ve onlara (evvelce) vermeyip sonradan verdiğini görenlerin yanına vardılar. Onlar da Ebû Mûsâ'nm kendilerine anlattıklarının aynısını anlattılar."
6690- Vasile radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk gazvesi İçin çağrıda bulundu. Ben de onu takiben Medine'de: 'Mâlî ganimetten hissesini almak şartıyla bir kimseyi devesine kim bindirir?' diye bağırdım.
Ensâr'dan yaşlı bir adam dedi ki: 'Kendisine nöbetleşe bindirmem ve yiyeceğini vermem karşılığında onun payı (savaştan elde edeceği) hakikaten bizim mi olacak?' dedi. 'Evet' dedim.
'Öyleyse Allah'ın bereketi üzere haydi yürü!' (Bu) Hayırlı arkadaş ile yola çıktım. Allah, bize ganimetler ihsan etti; develer elde ettim, onları önüme katıp getirdim. Ensârî'nin yanma vardım. Devesinin semerinin deri kaşından birinin üzerine oturup:
'Haydi onları öne doğru sür!' dedi. Sürdüm; 'şimdi de çevir geriye doğru sür!' dedi.
'Ne güzel develerin var!' deyince, şöyle dedim: "Bunlar senin için şart koştuğum ganimetindir.' Cevap verdi: 'Ey yeğenim! Gani-
metimi al, götür! Biz senin hissenden başka bir şey (yani âhirel sevabını) kastetmiştik'."
6691- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"O, Tebûk günü, 'güçlük ordusunda' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sadakayı emrettiği zaman Osman'ın olağanüstü davranışına şahit oldu.
Arap hiristiyanları, Heraklius'a şöyle bir mektup yazdılar:
'Peygamberlik iddia eden adam mahvolmuştur. Büyük bir kıtlık ve sıkıntı ile karşı karşıya kalmıştır, malları da helâle olmuştur, fırsat bu fırsat, ne duruyorsunuz hücum etsenize!' Heraklius da. ileri gelen adamlarından birinin komutasında kırkbin kişilik ordu gönderdi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca her gün minberde şöyle dua etmeye başladı:
'Allahını! Eğer bu cemaat yok olursa sana, yeryüzünde asla ibadet edilmez, insanların hiçbir gücü ve kuvveti kalmaz,'
Osman, ticarî amaçla Şam'a göndermek üzere bir kervan hazırlamıştı; şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! İşte size yularları, çulları ile tam ikiyüz deve. İkiyüz de ûkiye (altın).' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a hamd etli. İnsanlar da tekbir getirdiler. Osman hemen gidip ikiyüz deveyi getirdi ve sadakayı da ortaya serdi. Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini duydum: 'Bugünden sonra Osman'ın işleyecekleri kendisine zarar vermez'."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
6692- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Rûm ve Şam'daki arap hıristiyanlarınt hedef alarak, Tebûk harbine çıktı." [Rezîn]

BENU'L-MÜLEVVAH, RAİYYETU'S-SÜHEYMÎ VE DİĞERLERİNİN SERİYYELERİ
6693- Cündeb bin Mekîs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah bin Gâlib el-Leysî'yi bir seriyyenin başında gönderdi; ben de içlerindeydim. Onlara Kedîd'de bulunan Benû Mülevvah (kabilesine) baskın düzenlemelerini emretti. Çıktık, Kedîd'e varınca, el-Hâris bin el-

Bersâ el-Leysî'ye rastlayıp onu yakaladık. Dedi ki: 'Ben Allah Resulüne gitmek ve onun nezdin-de müslüman olmak için yola çıktım.' Şöyle dedik: 'Eğer sen müslüman isen seni bir ya da iki gün bağlamamız sana bir zarar vermez. Eğer değilsen, durumunu iyice anlayıp güve-ninceye dek seni bağlarız' dediler ve onu iyice bağladılar." |Ebû Dâvud]
6694- Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de:
"Cündeb dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Gâlib ibn-i Ebcur el-Leysî'yi gönderdi."
(Yukardaki) hadisi zikretti ve ona şunu ilave etli: "Sonra bizimle olan siyah adamı ona nezaret etmek üzere geride bıraktık. 'Biz geri dönüp gelinceye kadar onu bekle! Sana karşı gelirse, başını kes!' dedik.
Sonra yola koyulduk, Kedîd'e vardık. İkindiden sonra orada konakladık.
Arkadaşlarım beni kendileri için bir gözcü olarak gönderdiler. Olanları iyi görebilmem İçin bir tepeye tırmandım; akşamdan önce orada bulundum. Bir adam çıktı ve beni yokuşta gördü. Karısına dedi ki: 'Vallahi gündüz görmediğim bir şeyi ben şimdi bu tepede bir karartı olarak görüyorum. Git bak, sakın senin bazı kaplarını sürükleyen köpekler olmasın!'
Baktı ve şöyle dedi: 'Hayır vallahi bir şey bulamıyorum.'
'Öyleyse bana bir yay, iki ok ver!' dedi. Kadın da onun emrini yerine getirdi. Nihayet bana ok attı, yan tarafıma saplandı ve hareket etmeden onu çıkarttım. Bir tane daha attı, onu da omuz başıma değdirdi, onu da çektim çıkardım. Yine kımıldamadım. Karısına dedi ki: 'Vallahi iki okum da ona karıştı(saplandı). eğer bir gözcü olsaydı mutlaka kımıldardı.' Sabah olunca gider oklarımı alırım; onları köpekler çiğneyecek değil ya!"
Ondan sonra onlara biraz mühlet verdik, hayvanları geldi. Onları sağdılar, yatağa yattılar, geceden epey bir zaman geçtikten sonra aniden hücum ettik, öldürdüklerimizi Öldürdük. Hayvanlarını önümüze katlık; içlerinden biri çığlık attı. Fakat biz tabana kuvvet yürüdük. İbnü'l-Bersâ ve arkadaşına geldik. Onu da alıp götürdük. İnsanlar çığlıklar atarak bize doğru yürüdüler, aramızda sadece bir vadi vardı. Havada ne yağmur vardı ve ne de bulut.
Allah tarafından bîr sel geldi, biz vadinin bir tarafında kaldık; onlar öbür tarafında kaldılar. Onlar karşı taraftan bize baka kaldılar, tek ki-şİ bile bu tarafa bir adım bile alıp geçemedi.
6695- Şa'bî, Raiyelu's-SuheymîradİyallaHu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve selleın ona bir (İslâm'a davel amacıyla) mektup yazdı. O ise, mektubu alıp onunla kovasını yamadı.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bir müfreze gönderdi. Onun ne malını, ne ailesini, ne koyununu, ne sığırını ve ne de devesini bırakmayıp hepsini aldılar. Kendisi çıplak olarak kaçtı, eğersiz atına bindiği gibi daha önce müslüman olan kızı ve damadının yanma vardı.
Kızı onu öyle çıplak görünce, üzerine bir örtü attı ve sordu: 'Ne'n var, ne oldu?'
Başına gelenleri bir bir anlattı. Adam sordu:
'Kocan nerdedir?'
'Develerin yanındadır' dedi. Hemen onun yanına gitti. O da: 'Ne'n var?' diye sorunca ona şöyle cevap verdi: 'Başıma gelenleri sorma; ne ineğim, ne devem, ne koyunum, ne ailem, ne de param kaldı, hepsini alıp götürdüler. Ben şimdi Muhammed'c gitmek istiyece-ğim, malım taksim edilmeden bari yetişeyim.'
'Al devemi de git!' dedi. 'Ona ihtiyacım yok' dedi ve çobanın yük devesini aldı. Üzerinde bir elbise ile çıktı. Öylesine kısa bir elbise idi ki, başını örtünce kıçı, kıçını örtünce başı meydana çıkıyordu. Tanınmaktan hoşlanmıyordu. Nihayet Medine'ye vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazını kılınca, dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ver elini de sana biat edeyim!' dedi. Elini uzattı, onun eli üzerine koymak istediğinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elini çekti. Bunu tam üç kere yaptı. Üçüncüsünde sordu: 'Sen kimsin?'
'Ben Raiyetü's-Süheymî'yim' dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onun kolunu kaldırıp şöyle dedi: 'Ey müslümanlar topluluğu! İşte Raiyetü's-Süheymî denilen adam budur. Kendisine yolladığım mektubu yırtıp onunla kovasını yamayan adam iste budun' Bunun üzerine ona yalvarmaya başladı. Ve sonunda dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ailem ve malım ne oldu? Onları istiyorum.' 'Malım, soruyorsun, o taksim edildi. Ailene gelince görebildiğini ve gücün yettiğim alırsın.' Derken, devesini tanıdı, oğlunu da. Oğlu onun yanında duruyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp 'İşte oğlum budur!' dedi.
'Ey Bilâl onunla çık ve oğluna: 'Bu senin baban mıdır?' diye sor.
'Evet' derse onu ona ver!' Çıktı, sordu, o da: 'Evet' dedi ve oğlunu bunun üzerine ona verdi. Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Ashabına bu kadar {senin gibi) düşkün olan birini bugüne kadar görmedim.'
'İşte bu bedevilerin sefilidir' buyurdu."
[Ahmed veTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6696- Onun (Taberânî'nin) başka bir kanaldan naklettiği rivayeti:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona (Raiye'ye) dedi ki: 'Taksim edilmeden önce malına yetişirsen onu almakta sen herkesten fazla hak sahibisin."
6697- Esma bint Yezîd radiyallahu an-hâ'dari:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mudar kabilesinin çölde oturanları üzerine bir seriyye gönderdi.
Anlattıklarına göre onlar, sahrada bir yerde konakladılar. Sabah olunca bir çadır gördüler. İçinde bir adam, etrafında da koyunlar vardı.
'Bize bir koyun keser misin?' diye rica eltiler. Adam onlara bir koyun kesti; yüzdüler, pigirdÜer. Sonra bir tane daha kesti onu da yüzüp pişirdiler. Öğlen vakti sıcak basınca, sığınacak gölgelikleri olmadığı için koyunların gölgelendiği yeri adamdan istediler. 'Biz burada gölgelenmeye bu koyunlardan daha lâyığız' dediler. Adam dedi ki: 'Eğer koyunları buradan çıkartırsam sıcaktan ölür ve yavrusunu düşürür. Ben. Allah'a ve Resulüne iman ettim, namaz kıldım, zekât verdim.' Dinlemediler ve adamın koyununu zorla uzaklaştırdılar, çok geçmeden koyunlar yavrularım düşürdüler. Adam hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'e koşarak gitti ve başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çok öfkelendi: 'Otur, o topluluk gelinceye dek bekle/' dedi. Nihayet onlar da geldiler. Onlara: 'Neden böyle yaptınız?' diye sorduğunda hepsi yalan söylediler ve yaptıklarını inkar ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir an düşünceye daldı. Bedevî dedi ki: 'Benim doğru söylediğimi onların yalan söylediklerini hiç şüphe yok ki Allah biliyor. Ey Allah'ın Nebisi! Mutlaka Allah sana bunu bildirecektir.'
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kalbine adamın doğru söylediği ilham olundu. Bunun üzerine onları bir bir çağırdı ve doğru söylemeleri hususunda and verdi. Hepsi ayrı ayrı Bedevinin söylediği gibi söylediler ve suçlarını böylece itiraf clmiş oldular.
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:
'Neden pervanelerin(kelebeklerin), ateşe üşüştükleri gibi yalana üşüşüyorsunuz?'"
[Taberftnî, Mu'cemtı''I-Kebi^'de leyyin bir scneılle.|
6698- İbn Abbâs radiyallahu anlı'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir müfreze gönderdi. Galip gelip ganimetler elde ettiler. (Mağlup düşmanların)

aralarında bir adam vardı, dedi ki: 'Ben onlardan değilim. Ancak ben onlardan olan bir kadına âşık oldum; bırakın beni onu göreyim; sonra bana islediğinizi yaparsınız.'
Ondan sonra uzunca esmer bir kadının yanına vardı. Ona (kadına) şöyle dedi:
'Ey Hubeyş! Hayat sona ermeden müslü-man ol. Biliniz ki ya hile yoluyla ya da peşinize düştüğümde İsterse daracık sokaklarda olsun, size ulaşabilirini. Ne dersiniz? Yağmurlu gecelerde yollara düşmenin zorluğuna katlanan aşığın sevdiğine ulaşması hak değil midir?
Kadın 'Evet bu, senin diyetin olur1 dedi. Ondan sonra adam geldi. Bunun üzerine o şahsın boynunu vurup öldürdüler. Kadın gelip üzerine kapandı, bir veya iki defa hıçkırdı, sonra o da öldü.
Döndüklerinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu durumu haber verdiler; şöyle buyurdu:
'İçinizde merhametli biri yok muydu?'
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.]
6699- İsâm el-Müzenî radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ordu veya seriyye gönderdiği zaman onlara şöyle derdi: 'Bir mescid görürseniz, ya da bir müezzini ezan okurken duyarsanız, kimseyi öldürmeyin!' Bunun üzerine biz bir seriyye ile yola çıktık. Tihâme topraklarına varınca, hayvanlarını önüne katmış giden bir adama rastladık. Ona İslâm'ı arzettik.
Dedik ki: 'Sen müslütnan mısın?'
'Nedir İslâm?" diye sordu. Biz ona bildirdik, bilmediğini anladık.
Dedi ki:'Ya ben müslüman olmazsam, bana ne yaparsınız?'
'Öldürürüz seni' dedik.
'Tahtırevanında kadın bulunan develer ye-lişinceye dek bana müsaade eder misiniz?'
'Evet. Bize yetişirler.' Çıktı bir de ne görsek tahtırevanında bir kadın var. Ona dedi ki: 'Ey Hubeyş, hayat(ın) bitmeden müslüman ol!'
Kadın: 'Ardı ardına ondokuz kere müslüman olurum.'dedi.
Sonra adam şöyle dedi: 'Biliniz ki ya hileyle ya da isterse daracık sokaklarda olsun peşinize düşerek size ulaşabilirim. Ne dersiniz? Yağmurlu gecelerde yollara düşmenin zorluğuna katlanan aşığın sevdiğine ulaşması hak değil midir?'
Bunu size ailem y anırtıdayken söyledim artık hiçbir kabahaüm kalmadı. Sonra şöyle dedi: 'Bana sevgi ver, her çirkin yüzlü kadın gelmeden. Bana sevgi ver, çekirdekler mahvolmadan. Emir, sevgili ile ayrılıp uzaklaşmadan.' Sonra bize geldi ve:
'Bana dilediğiniz yapabilirsiniz' dedi.
Hemen onu alıp boynunu vurduk. Kadın da tahtırevanından indi ve üzerine abanıp kendisi de ölünceye kadar ağladı."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr]

DİNDEN DÖNENLERLE YAPILAN SAVAŞ
6700- Şa'bî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Öldükten sonra insanlardan bazıları dinden döndüler. Bir kısmı şöyle dedi: 'Biz namaz kılarız, fakat zekât vermeyiz.' Bunun üzerine bazıları (halîfe) Ebû Bekr'e dediler ki: 'Onların bu teklifini kabul et!'
Şu cevabı verdi: 'Bir dişi keçiyi bile zekâl olarak vermekten kaçınsalar dahî onlarla savaşırım.'
Daha sonra Hâlid bin el-Velîd'i (onların üzerine) gönderdi. Adiy bin Hatim de Tayy'lı bin kişi ile birlikte gelip doğruca Yemame'ye yöneldi. Âmiroğulları Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in valilerini öldürmüş ve ateşte yakmışlardı. Onun için Ebû Bekr, Hâlid bin el-Velîd'e: 'Onları öldür ve ateşte yak!' diye mektup yazdı. Birini yerine getirdi. Sonra yoluna devam etti. Sulak yere varınca, ona şöyle diyerek çıktılar: 'AHahu Ekber, Allahü ekber! Allah'tan başka ilah olmadığını, Mu-hammed'İn O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet ederiz.' Bunu duyunca onlardan elini çekti. Ebû Bekr ona yoluna devam etmesini Hîre'ye oradan da Şam'a gitmesini emretti.
Hîre'ye İnince, Fâris ehline mektup yazdı. Sonra onlara hücum etti. Sevrâ'ya varınca birçok kimseyi öldürdü ve esir aldı. Sonra Ay-nu'l-temr'e hücum etti. Omda da birçok kimseleri öldürdü, bir o kadarını da esir aldı. Sonra da Şam'a vardı. Yazdığı mektup şudur: 'Bismillahirrahmanirrahîm. Hâlid bin el-Ve-lîd'den Fâris'in Mirzalarına (beylerine); selâm hidayete uyana olsun! Ben kendinden başka hiçbir ma'bûd olmayan Allah'a haınd ederim. Topluluğunuzu dağıtan, başınıza i§ açan, mülkünüzü (hakimiyetinizi) elinizden alan O'dur. Size bu mektubum ulaşınca benimle zimmet akdi yapın! Bana
cizye verin! Bana eınân gönderin! Aksi halde, kendinden başka hiç bir ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ölümü, sizin yaşamayı sevdiğiniz gibi seven bir ordu ile gelip mülkünüzü darmadağın ederim. Sizi öldürürüm.' |Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.|
6701- (Muhammed) İbn İshak'dan:
"Hâlid bin el-Velîd, Yemâme'deki işini bitirince, el-AIâ bin el-Hadremî'yi Bahreyn'e gönderdi. el-AIâ, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in el-Münzir bin Sâvî el-Abdî'ye gönderdiği kişidir. el-Münzir o zaman müslü-man olmuştu. el-AIâ orada Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in valisi olarak ikamet ediyordu.
Bahreyn'de mürted olanlarla birlikle Ra-bia da mürted olmuştu. Yalnız el-Cârud bin Amr ve kendisine tâbi olan kavmi dininde sabit kalmıştı.
Rabîa kabilesi Bahreyn bir araya gelip mürted oldu. Dediler ki: 'Biz hakimiyeti
Münzir ailesine teslim edelim." Bu hususla Münzir bin en-Nu'mân'Ia konuştular. Ona el-Garur deniliyordu. O ve onunla beraber diğerleri de kılıçlarını kuşanmış olarak müslüman olunca: 'Ben aldatan değil, meğer aldanmı-şim' demeye başladı. Rabîa Bahreyn'de diğerleriyle bir araya gelince, müslümanların üzerine yürüyüp Cevâsâ'da onları kuşattılar. Az kalsın müslümanlar yorgunluk ve sıkıntıdan helak olacaklardı. Abdullah bin Hazaf el-Amirî bu hususta şöyle dedi:
'Ebû Bekr'e ve Medine delikanlılarının tümüne elçi gönder!
Cavâsâ'da mahsur kalacak gençlerin var mıdır?
Biz Rahman'a tevekkül etlik. Mütevekkil olanlar için zafer bulduk.'
Ondan sonra el-Alâ emrindeki arap ve acem askerleri ile oraya gitti ve onların tümünü kılıçtan geçirdi. Böylece onlar yenilip perişan oldular."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'âe uzun bir metinle. |
6702- Huzeym bin Evs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şu bembeyaz Hîre bana kaldırılıp (gösterildi). İşte Nüfeyle kızı Şeyınâ alaca katıra binmiş siyah bir örtü Örtmüş."
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Eğer ben Hîre'ye girersem ve onu o kılıkta görürsem o benim olsun mu?"
"O senin olsun!" buyurdu.
Daha sonraları bîr kısım araplar dinden döndüler. Biz Kays'a karşı savaş açmişlık. Onlardan birisi de Uyeyne bin Hısn idi. Talha bin Huveylid el-Ansî'ye de savaş açmıştık. Hâlid bin el-Velîd, Müseyleme üzerine yürümüştü; biz de onunla birlikteydik. Orada işimiz bittikten sonra Basra'ya yöneldik. Hürmüz'ü büyük, kalabalık bir asker topluluğunun başında bulduk, arapara

karşı Hürmüz'den daha büyük düşman yoktu. Hatla 'Hürmüz'den daha kâfir' diyerek onunla darbımeselde bulunurdu.
Onun karşısına Hâlid bin el-Velîd çıktı ve onu Öldürdü. Üstündeki eşyasını ganimet olarak aldı. Sadece başlığının değeri yüzbin dirhemdi.
Sonra ilerledik, Hîre'ye girdik. Orada bizi ilk karşılayan, alaca katır üstünde siyah bir başörtüsü örtmüş olan Şeymâ oldu. Dedim ki:
'İşle Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bana hibe ettiği kadın budur.' Hâlid benden bu hususta delil istedi. Delil getirip is-bat ettim, Bunun üzerine Hâlid onu bana teslim etti. Derken kardeşi Abdü'l-Mesih gelip: 'Onu bana sat!' dedi.
' Vallahi binden aşağı vermem' dedim. Bunun üzerine bana bin dirhem verdi. Bana denildi ki: 'Eğer yüzbin deseydin yine de sana verirdi.' Dedim ki:
'Binden fazla para olduğunu bilmiyordum. '
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de uzun bir metinle.]

TAHRİC

==========

6348-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 166), Kuteybe an Ya'k?b b. Abdirrahman an Amr an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.
6349-Bu sahîh hadisi Müslim (fadâil 1, s. 1782) ve Tirmizî (no. 3605-6), el-Evzâî an Ebî Ammâr Şeddâd an Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6350-Bu hadisi Tirmizî (no. 3607), Yûsuf b. Mûsâ an Ubeydillah b. Mûsâ an İsmaîl b. e. Hâlid an Yezîd b. e. Ziyâd an Abdillah b. el-Hâris ani'l-Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
6351-Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Hasan bin Ferkad zayıf bir râvidir (Mecma' VIII, 218).
6352-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' VIII, 214).
6353-Râvilerinden Muh. b. Ca'fer b. Muh. b. Alî'nin bir rivayeti hakkında el-Hâkim, Müstedrek'inde sıhhat hükmü vermiştir. Ancak bu şahıs hakkında menfi sözler sarfedilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 214).
6354-Heysemî, ne el-Medînî'yi, ne de onu şeyhi Ebû'l-Huveyris'i tanımadığını, buna karşılık diğer râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma' VIII, 214).
6355-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevcudiyetine işaret etmiştir (Mecma' VIII, 218).
6356-Aynı şekilde Heysemî'nin hâlini bilmediği bir râvi, isnâdında mevcuttur (Mecma' VIII, 219).
6357-Bu rivayeti Tirmizî (no. 3609), el-Velîd b. Şücâ' ani'l-Velîd b. Müslim ani'l-Evzâî an Yahya b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen sahîh garîb hükmü verdi.
6358-Bu hadisi Ahmed, (Müsned IV, 127, 128), üç ayrı tarikten olmak üzere Saîd b. Süveyd an Abdillah b. Hilâl es-Sülemî ani'l-İrbâd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Saîd, İbn Hibbân'a göre güvenilir bir râvidir. Abdullah ise Sahîh ricâlindendir (Mecma' VIII, 223).
6359-Buhârî, Sahîh, menâkıbu'l-Ensâr 28, IV, 238.
6360-Bu hadisi Mâlik (esmâ'un-Nebî 1, s. 1004), Abdirrezzâk (Ono. 19657), Ahmed (IV, 80, 84), Buhârî (menâkıb 17, IV, 162; tefsir Saff 1, VI, 62), Müslim (fadâil 124-5, s. 1828) ve Tirmizî (no. 2840), ez-Zührî an Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an ebîhî Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6361-Bu sahîh hadisi Müslim (fadâil 126, s. 1828-9), İsh. b. İbr. el-Hanzelî an Cerîr ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Ebî Ubeyde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
6362-Bu ziyade Ahmed'in (Müsned IV, 395, 404, 407) Ebû Mûsâ rivayetinde de yer almıştır.
Huzeyfe hadisinin (V, 405), râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' VIII, 284).
6363-Râvilerinden Urve b. Mervân, hadiste güçsüz bir kimsedir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 284).
6364-Heysemî, bunun isnâdı hakkında bir hüküm serdetmemiştir (Mecma' VIII, 284).
6365-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 17/3, IV, 162) ve Nesâî (talâk 25, VI, 159), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6366-Bu hadisi Tirmizî (no. 3619), Muh. b. Beşşâr an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk ani'l-Muttalib b. Abdillah b. Kays b. Mahrame an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen garîb hükmü verdi.
Bir başka rivayeti kuşların tersi yerine "fiilin tersi"şeklinde geçmiştir.
6367-Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Ca'fer b. Mihrân es-Sebbâk hakkında ihtilâf olan bir kişidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 257).
6368-Bu hadisi Ahmed (I, 277), Mûsâ b. Dâvud an İbn Lehî'a an Hâlid b. e. İmrân an Haneş es-San'ânî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a hakkında ihtilâf vardır. Sâir râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 196).
6369-Heysemî'ye göre her ikisinin de râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 221).
6370-Bu hadisi Ahmed (Müsned IV, 184-5), Bakiyye an Buhayr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an İbn Amr es-Sülemî an Utbe b. Abd es-Sülemî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' VIII, 222).
6371-Bu hadis Müsned'in ziyâdelerindendir (V, 139). Abdullah b. Ah. b. Hanbel'in isnâdı şöyledir: Muh. b. Abdirrahîm el-Bezzâz an Yûnus b. Muh. an Muâz b. Muh. b. Ubeyy b. Ka'b an ebîhî Muh. b. Muâz an Muâz an Muh. an Ubeyy.
Râvileri Heysemî'ye göre İbn Hibbân tarafından tevsîk olunan güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 223).
6372-Râvilerinden Abdurrahman b. Uyeyne ile Seleme b. Muhârib'i Heysemî tanımadığını söylemektedir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VIII, 224).
6373-Bu hadisi Müslim (imân 261), Şeybân b. Ferrûh an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes sahîh senedi ile tahrîc etti.
6374-6375-Bu hadisi Tirmizî (no. 3624), el-Fadl b. Sehl an Abdirrahman b. Gazvân an Yûnus b. e. İshâk an Ebî Bekr b. e. Mûsâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen garîb hükmü verdi.
6376-6377-Bu hadisin rivayetleri Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (enbiyâ 21, IV, 124; tefsîr Alak 96, 1, 1-3; VI, 87-89; ta'bîr 1, VIII, 67-8), Müslim (imân 252-54, s. 139-42) ve Tirmizî (no. 3632), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6378-6380-Bu hadisin rivayetleri de Buhârî'nin lafzıyladır. Bunu Ahmed (III, 306, 392), Buhârî (tefsîr Müddessir 74/4-5, VI, 75-76), Müslim (imân no. 255-8, s. 143-5) ve Tirmizî (no. 3325), ez-Zührî ve Yahyâ an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6381-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-vahy 1/2, I, 2-3), Müslim (fadâil 87, s. 1816-7), Tirmizî (no. 3634) ve Nesâî (iftilâh 37, II, 146), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6382-Bu hadisi Tirmizî (no. 3173), Abdürrezzâk an Yûnus b. Süleym ani'z-Zührî an Urve an Abdirrahman b. Abdilkârî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
6383-Bu hadisi Müslim (fadâil no. 88, s. 1817), Muh. b. el-Müsennâ an Abdila'lâ an Saîd an Katâde ani'l-Hasan an Hittân b. Abdillah an Ubâde senedi ile tahrîc etti.
6384-Bu hadisi muhtelif lafızlarla Buhârî (cezâu's-sayd 19, II, 217; umre 10, II, 202; mağâzî 56/6, V, 103; fadâilu'l-Kur'ân 2/2, V, 97), Müslim (hacc no. 6-10, s. 836-8) ve Nesâî (menâsık 29, V, 130-1; 44, V, 142), Safvân b. Ya'lâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6385-6386-Bu hadisi Buhârî (vudû' 69/2, I, 65; salât 109, I, 131-2; cihâd 98/4, IIII, 234; menâkıbu'l-Ensâr 29/1, IV, 238-9; mağâzî 7, V, 5), Müslim (cihâd 107, s. 1418-9), Nesâî (tahâret 192, I, 161), Ebû İshâk an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
6387-Bezzâr (no. 2398), bunu İbr. b. Abdillah b. el-Cüneyd an Dâvud b. Amr ani'l-Müsennâ b. Zür'a an Muh. b. İshâk ani'l-Eclâh an Ebî

İshâk senedi ile tahrîc etti.
Eclah, ihtilaflı bir râvidir (Mecma‘ VI, 18).
6388-Heysemî'ye göre Ebû Ya'lâ'nın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 15).
6389-Râvilerinden Muh. b. Amr b. Alkame'nin rivayetleri hasen olarak kabul edilmiştir. Taberânî'nin diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 16).
6390-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2686), Alî b. el-Hüseyn er-Rakiyy an Abdillah b. Ca'fer er-Rakiyy an Ubeydillah b. Amr an Zeyd b. e. Üneyse an Amr b. Murre an İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.
6391-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 17).
6392-Mürsel bir rivayet olması yanısıra isnâdında yer alan Züheyr b. el-Alâ zayıf bir râvidir (Mecma‘ VI, 19).
6393-Râvilerinden Eclah el-Kindî, hakkında ihtilâf vâki olan bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 20).
6394-İsnâdında yer alan İbr. b. Alî b. el-Hüseyn er-Râfikî zayıf bir râvidir (Mecma‘ VI, 21).
6395-Bu hadisi Ahmed (IV, 63), Ebû'n-Nadr an Şeybân an Eş'as an raculin senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 22).

6396-6397-Ahmed'in (Müsned I, 84) isnâdı şöyledir: Esbât b. Muh. an Nuaym b. Hakîm el-Medâinî an Ebî Meryem an Ali.
Heysemî'ye göre tüm musanniflerin râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 23). İlk hadis Ahmed'in lafzıyladır.
6398-Râvilerinden Muh. b. İshâk, burada hadisi dinlediğini "semâını" tasrîh etmiştir (Mecma‘ VI, 24).
6399-Râvilerinden Hadîc b. Muâviye'yi Ebû Hâtim tevsîk etmek ve "Bazı rivayetlerinde zaaf vardır" demiştir. İbn Maîn'e göre de o, zayıftır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 24).
6400-Ahmed (V, 290-1), bunu Ya'k?b an ebîhî an Muh. b. İshâk an Muh. b. Müslim b. Ubeydillah b. Şihâb an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir. İbn İshâk da "semâını tasrîh" etmiştir.
6401-Râvi Umeyr b. İshâk'ı İbn Hibbân ve bir başkası tevsîk etmiştir. Ancak onun hakkında zararsız bir söz de sarfedilmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 29).
6402-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 31).
6403-Taberânî'nin bu rivayeti mürseldir. İsnâdında yer alan Muh. b. Kesîr es-Sekafî zayıf bir râvidir (Mecma‘ VI, 32).
6405-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 7, IV, 83) ve Müslim (cihâd no. 111, s. 1420-1), Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6406-İsnâdında yer alan Muh. b. İshâk güvenilir olmakla birlikte "müdellis" bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 35).
6407-Bu hadisi Ahmed (III, 390), Esved b. Âmir an İsrâîl an Osmân b e. Muğîre an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 35).
6408-Ahmed'in (V, 427) isnâdı şöyledir: Ya'k?b b. İbr. an ebîhî an Muh. b. İshâk ani'l-Husayn an Abdirrahman b. Amr b. Sa'd b. Muâz an Mahmûd.
Bu isnâdın râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 36).
6409-İbn İshâk'a kadar râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 46).
6410-Mürsel olan bu rivayetin isnâdı içinde yer alan râvilerden İbn Lehî'a hakkında ihtilâf vardır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 42).
6411-Râvilerinden, Ya'k?b b. Muh. ez-Zührî, Haccâc b. eş-Şâir'in indinde güvenilir, çoğunluğa göre ise zayıftır (Mecma‘ VI, 42).
6412- Ahmed'in (III, 460-1) isnâdı şöyledir: Ya'k?b an ebîhî an İbn İshâk an Ma'bed b. Kâ'b b. Mâlik an Kâ'b.
Burada İbn İshâk, semâını tasrîh etmiştir. Bütün râvileri güvenilir kimselerdir.
6414-Ahmed (IV, 119), Yahyâ b. Zekeriyyâ b. e. Zâide an ebîhî ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etmiştir.
Mürsel olan bu isnâdın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 48).
6415-Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Alî b. Zeyd ihtilâflı bir râvidir (Mecma‘ VI, 49).
6416-Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 50).
6417-İsnâdının râvilerinden İbn Lehî'a, hadisleri hasen sınırında olan zayıf bir râvidir (Mecma‘ VI, 51).
6418-İsnâdında zayıf bir râvi olan İbn Şebîb'e rağmen Bezzâr, senedi hakkında "hasen" hükmü vermiştir (Mecma‘ VI, 42).
6419-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 254-6), Yahyâ b. Bukeyr ani'l-Leys an Ukayl ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6420-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 180-1; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 262-3; eşribe 12, VI, 246) ve Müslim (zühd no. 75, s. 2309-10), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
6421-Kezâ bu da Müslim'e ait bir ziyadedir. İsrâil an Ebî İshâk tarikiyle gelmiştir.
6422-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 2/2, IV, 190; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 263), Müslim (fadâilu's-sahâbe 1, s. 1854ı) ve Tirmizî (no. 3095), Sâbit an Enes an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6423-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45/14, IV, 259-60), daha uzun bir metinle Abdüssamed b. Abdilvâris an ebîhî an Abdilazîz an Süheyb an Enes senedi ile tahrîc etti.
6424-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 46/1-2, IV, 264-5; fadâilu'l-Kur'ân 6/3, VI, 101; tefsîru S?reti'l-A'lâ 1, VI, 82), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6425-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45/19, VI, 261-2), Muh. b. es-Sabbâh an İsmâil an Âsım an Ebî Osmân senedi ile tahrîc etti.
6426-Bu hadisi Tirmizî (no. 3923), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ an ësâ b. Ubeyd an Gaylân b. Abdillah el-Âmirî an Ebî Zür'a b. Amr an Cerîr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi:
6427-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 37/5, VI, 246; mağâzî 38/33, V, 79-80) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 169, s. 1946-7), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6428-Bu hadisi Nesâî (bey'at 13, VII, 144-5), el-Hüseyn b. Mansûr an Mübeşşir b. Abdillah an Süfyân b. Hüseyn an Ya'lâ b. Müslim an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6429-Bu hadisi Nesâî (bey'at 15, VII, 147), Mahmûd b. Hâlid an Mervân b. Muh. an Abdillah b. el-Alâ b. Zebr an Busr b. Ubeydillah an Ebî İdrîs el-Havlânî an Hassân b. Abdillah ed-Damrî an Abdillah b. es-Sa'dî senedi ile tahrîc etti.
6430-Bu hadisi Nesâî (bey'at 15/1, VII, 145), Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys an ebîhî an ceddihî an Ukayl ani'z-Zührî an Amr b. Abdirrahman b. Umeyye an ebîhî an Ya'lâ senedi ile tahrîc etti.
Râvi Abdurrahman, İbn Hibbân'a göre güvenilir olmakla birlikte Ebû Hâtim "hâli bilinmiyor" demektedir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir.
6431-Bu hadisi Nesâî (bey'at 15/3, VII, 146), Amr b. Alî an İbn Mehdî an Şu'be an Yahyâ b. Hânî an Nuaym b. Dücâce an Ömer senediyle tahrîc etti.
Yahyâ hariç tüm râvileri Sâhîh ricâlinden olup, sözkonusu râvi de güvenilir bir kimsedir.
6432-Bu hadisi Nesâî (bey'at 12, VII, 144), Ahmed b. Abdillah b. el-Hakem an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Amr b. Murre an Abdillah b. el-Hâris an Ebî Kesîr an İbn Amr senediyle tahrîc etti.
6433-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2479), İbr. b. Mûsâ an ësâ an Harîz b. Osmân an Abdirrahman b. e. Avf an Ebî Hind an Muâviye senedi ile tahrîc etti.
6434-Bu hadisi Buhârî (menâkibu'l-Ensâr 48, IV, 267), Abdullah b. Mesleme an Abdilazîz an ebîhî an Sehl senediyle tahrîc etmiştir.
6435-Urve nedeniyle mürsel bir rivayet olmasına karşılık râvilerinden İbn Lehî'a hadisi hasen kabul edilen ihtilâflı bir râvidir (Mecma‘ VI, 52).
6436-Heysemî, isnâdında durumlarını bilmediği râvilerin bulunduğunu söylemiştir (Mecma‘ VI, 53).
6437-Kezâ bu hadisin de isnâdında hâli bilinmeyen bir râvi mevcuttur (Mecma‘ VI, 55).
6438-Heysemî'ye göre durumları bilinmeyen birden fazla râvi mevcuttur (Mecma‘ VI, 58).
6439-Mecma‘ VI, 58.
6440-Heysemî, isnâdında durumlarını bilmediği râvilerin mevc?diyetine işaret etmiştir (Mecma‘ VI, 55).
6441-Aynı şekilde hâlleri bilinmeyen birden fazla râvi mevcuttur (Mecma‘ VI, 60).
6443-Urve'nin rivayeti mürseldir. Ayrıca hakkında ihtilâf bulunan râvi İbn Lehî'anın rivayetleri hasen mertebesindedir.

6444-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 61).
6445-Bu hadis Abdullah b. Muh. b. Umâre el-Ensârî an Sül. b. Dâvud b. el-Husayn tarikiyle gelmiştir. Her iki râvi de ne tevsîk edilmiştir, ne de zayıf addedilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 64).
6446-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (mağâzî 1, V, 2; 89, V, 145-6), Müslim (cihâd 144, s. 1447) ve Tirmizî (1676), Ebû İshâk an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6447-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 89/3, V, 146) ve Müslim (cihâd no. 147, s. 1448), Kehmes an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6448-Bu hadisi Ahmed (I, 178), Abdülmüteâlî b. Abdilvehhâb an Yahyâ b. Saîd an Mücâlid an Ziyâd b. İlâka an Sa'd senedi ile tahrîc etti. Mücâlid, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 67).
6449-Taberânî, her ikisini de tek bir senedle rivayet etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` VI, 67).
6450-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 198).
6451-Taberânî, bunu "vicâde" yoluyla gelen bir isnâdla tahrîc etmiştir. Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 68).
6452-Taberânî, bunu Kesîr b. Abdillah el-Müzenî tarikiyle tahrîc etmiştir. ,oğunluğa göre zayıf bir râvi addedilmesine karşılık Tirmizî onun rivayetlerini "hasen" olarak kabul etmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 68).
6453-Bu hadisi Müslim (cihâd 83, s. 1403-4) ve Ebû Dâvud (no. 2681), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6454-Bu rivayetin "mürsel" olması yanısıra râvilerinden İbn Lehî'a sebebiyle isnâdı "hasen"dir (Mecma` VI, 71).
6455-Kezâ bunun isnâdında da İbn Lehî'a'nın hadisleri hasen kabul edilmiştir (Mecma` VI, 72).
6456-Bu hadisi Müslim (imâret 145, s. 1509-10) ve başındaki ilk cümleyi Ebû Dâvud (no. 2618), Hâşim b. el-Kâsım an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6457-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 58, s. 1383-5), Ebû Dâvud (no. 2690) ve Tirmizî (3081), İkrime b. Ammâr an Simâk b. el-Velîd an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6458-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 4/1, V, 4; lafız buraya ait; tefsîr Mâide 4, V, 187), Muhârik an Târık b. Şihâb an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6459-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 11/4, V, 14), İbr. b. Mûsâ an Abdilvehhâb an Hâlid an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6460-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kamer 6, VI, 54, 7/2, 54), Hâlid an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
2461-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2747), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Huyeyy an Ebî Abdirrahman el-Hubulî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6462-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 6/2-4, V, 5), Tirmizî (no. 1598) ve İbn Mâce (no. 2828), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6463-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 6/1, V, 5), Şu'be an Ebî İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6464-6465-İlk lafız Buhârî'nin ikincisi Ebû Dâvud'undur. Buhârî (cihâd 78/2, III, 227; mağâzî 10/1-2, V, 10-1) ve Ebû Dâvud (no. 2663-4), Hamza b. e. Üseyd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6466-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 2, V, 2-3; menâkıb 25/58, IV, 184-5), Ebû İshâk an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd an Sa'd b. Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6468-6469-Bu hadisi Buhârî (vekâlet 2, III, 60-1; mağâzî 8/13, V, 7-6), Abdülazîz b. Abdillah an Yûsuf b. el-Mâciş?n an Sâlih b. İbr. b. Abdirrahman b. Avf an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
6470-6471-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 18/1, 57, lafız buraya ait; mağâzî 10/5, V, 11) ve Müslim (cihâd 42, s. 1372), İbrâhîm b. Abdirrahman an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6472-6473-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 8/2-3; V, 6) ve Müslim (cihâd 118, s. 1424), Sül. et-Teymî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6474-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2709), Muh. b. el-Alâ an İbr. b. Yûsuf b. İshâk b. e. İshâk an ebîhî an Ebî İshâk an Ebî Ubeyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6476-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 12/3, V, 14-5), Ubeyd b. İsm. an Ebî Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî ani'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
6477-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2665), Hârun b. Abdillah an Osmân b. Ömer an İsrâîl an Ebî İshâk an Hârise b. Mudrib an Alî senedi ile tahrîc etti.
6478-Bu hadisi Buhârî (cihâd 185, IV, 35; mağâzî 8/18, V, 8-9, lafız buraya ait), Müslim (kitâbu'l-cenne no. 78, s. 2203-4), Ebû Dâvud (no. 2695) ve Tirmizî (1551), Katâde an Enes an Ebî Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6479-Bu hadisi Müslim (kitâbu'l-cennet no. 77, s. 2203), Hudbe b. Hâlid an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
6480-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 16, IV, 56; mağâzî 12, V, 20) ve Ebû Dâvud (no. 2689), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Muh. b. Cübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6481-Bu hadisi Tirmizî (no. 1567), Ebû Dâvud el-Hafrî an İbn e. Zâide an Süfyân b. Saîd an Hişâm an İbn Sîrîn an Abîde an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6482-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2737), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Dâvud an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6483-Bu hadisi Tirmizî (no. 1561), Hennâd an İbn ebî'z-Zinâd an ebîhî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6484-Bu hadisi Tirmizî (no. 1714, 3084), Hennâd an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Ebî Ubeyde b. Abdillah an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
6485-Ahmed (I, 383-4), yukarıdaki isnâda Ebû Muâviye'den ahzetmek s?retiyle mütâbaat etmiştir.
6486-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2691), Abdurrahman b. el-Mübârek an Süfyân b. Habîb an Şu'be an Ebî'l-Anbes an Ebî'ş-Şa'sâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6487-Bu hadisi Buhârî (İtk 11, III, 121; cihâd 172, IV, 30), İsm. b. Abdillah an İsm. b. İbr. b. Ukbe an Mûsâ ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc etti.
6488-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2692), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd an ebîhî Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6489-Bu hadisi Tirmizî (no. 3080), Abd b. Humeyd an Abdirrezzâk an İsrâîl an Simâk an İkrime an İbn Abbâs senediyle tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Sözkonusu iki tâifeden kasdedilen, başında Ebû Süfyân'ın bulunduğu ticaret kervanı ile müslümanlara karşı savaş için Bedr'e çıkan Kureyş ordusudur. Abbâs'ta o zamanlarda Kureyş içinde müslümanlara karşı savaşıyordu. Esir düşmüştü.
6490-Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 263), Asbağ an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6491-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 150, s. 1449-50), Ebû Dâvud (no. 2732) ve Tirmizî (no. 1558), Mâlik ani'l-Fudayl b. e. Abdillah an Abdillah b. Niyâr an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6492-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 12/30, V, 21), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an Ma'mer an Hişâm an b. Urve an ebîhî ani'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
6494-6495-İsnâdında yer alan el-Haccâc b. Artât müdellis bir râvidir (Mecma` VI, 93).
6497-Heysemî'ye göre isnâdında durumu bilinmeyen bir râvi mevcuttur (Mecma` VI, 93).
6498-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 11/1, V, 13-4), İshâk b. İbr. an Cerîr an Yahyâ b. Saîd an Muâz b. Rifâa b. Râfi' an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6499-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 11/2, V, 13), Sül. b. Harb an Hammâd an Yahyâ an Muâz b. Rifâa b. Râfi' an ebîhî senediyle tahrîc etti.
6500-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4654), Hammâd b. Seleme an Âsım an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6501-Ca'fer b. Miklâs'ı Heysemî tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma` VI, 106).
6502-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 77).
6503-Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvinin mevc?diyetine işaret etmiştir (Mecma` VI, 81).
6504-İsnâdında yer alan Ammâr b. e. Mâlik, el-Ezdî'ye göre zayıf bir râvidir (Mecma` VI, 83).
6505-Bunu Taberânî hem M. el-Kebîr, hem de M. el-Evsat'ta tahrîc etmiştir. İsnâdında yer alan Abdülazîz b. İmrân zayıf bir râvidir (Mecma` VI, 83).
6506-Heysemî, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma` VI, 84).
6507-Râvilerinden Alî b. Zeyd, hıfzının bozukluğu nedeniyle kimi imamlarca zayıf addedilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 85).

6508-Bu hadisi Ahmed (I, 353), Yezîd b. Hârûn an Muh. b. İshâk ammen semia İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Bütün râvileri güvenilir kimselerdir; ancak görüldüğü gibi isnâdında kimliği belirsiz bir râvi vardır.
6509-Bu hadisi Ahmed (I, 89), Ebû Saîd an İsrâîl an Ebî İshâk an Hârise b. Mudrib an Alî senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
6510-Râvilerinden Hüseyn b. Abdillah b. Ubeydillah, Ebû Hâtim ve bir başkasına göre güvenilir, çoğunluğa göre ise zayıf bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 89).
6511-Mecma` VI, 89.
6512-Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 90).
6513-Râvilerinden el-Haccâc b. Artât "tedlîs" yapmakla mar?f bir şahsiyettir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 93).
6514-Bu "maktû? eseri" Buhârî (mağâzî 14/1, V, 22), ez-Zührî an Urve "muallak" senedi ile irâd etmiştir.
6515-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3004), Muh. b. Dâvud b. Süfyân an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Abdirrahman b. Kâ'b b. Mâlik an raculin senedi ile tahrîc etti.
6516-6517-Bu hadisi Buhârî (el-hars ve'l-müzâraa 6, III, 67; cihâd 154/2, IV, 23; mağâzî 14, V, 22, tefsîr Haşr 2, VI, 58), Müslim (cihâd 29-31, s. 1365-6), Ebû Dâvud (no. 2615) ve Tirmizî (no. 3298), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6518-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3002), Musarrif b. Amr an Yûnus an İbn İshâk an mevlâ li-Zeyd b. Sâbit an İbneti Muhayyisa an Muhayyisa senedi ile tahrîc etti.
6519-Bu hadisi Buhârî (mağazî 14/2, V, 22), Müslim (cihâd no. 62, s. 1387-8) ve Ebû Dâvud (no. 3005), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6520-Bu hadisi Ahmed (II, 451), Buhârî (cizye 6, IV, 65; ikrâh 2, VIII, 56; i'tisâm 18, VIII, 156), Müslim (cihâd 61, s. 1387) ve Ebû Dâvud (no. 3003), Leys b. Sa'd an Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6521-Bu hadisi Buhârî (rehn 3, III, 115; cihâd 158, IV, 24-5; mağâzî 15, V, 25-6), Müslim (cihâd 119, s. 1425-6) ve Ebû Dâvud (no. 2768), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6523-Bu hadisi Buhârî (cihâd 155, IV, 23; mağâzî 16/2-3, V, 26-7), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6524-Mâlik (cihâd no. 8, s. 447), ani'z-Zührî an İbn li-Kâ'b b. Mâlik senedi ile tahrîc etti.
İbn Abdilberr: "Muvattâ râvilerinin tümü tarafından mürsel olarak nakledilmiştir."
6525-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Medîne 10/2, II, 224, lafız buraya aittir; mağâzî 17, V, 31; tefsîr Nisâ 15, V, 181), Müslim (münâfik?n 6, s. 2142) ve Tirmizî (no. 3026), Şu'be an Adî b. Sâbit an Abdillah b. Yezîd an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

6526-Bu hadisi Buhârî (cihâd 164/2, IV, 26-7; mağâzî 17, V, 29-30, lafız buraya aittir; tefsîr Âl-i İmrân 10, V, 171) ve Ebû Dâvud (no. 2662), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6527-Bu hadisi Buhârî (eymân ve'n-nüz?r 15, VII, 226), Ferve b. ebî'l-Mağrâ' an Alî b. Müshir an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6529-Bu hadisi Buhârî (cihâd 65, III, 221-2; menâkıbu'l-Ensâr 18, IV, 229; mağâzî 18/13, V, 33-4) ve Müslim (cihâd 136, s. 1443-4), Abdülvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
6530-Bu hadisi Buhârî (cihâd 12/1, III, 205, lafız buraya ait; mağâzî 17, V, 31) ve Tirmizî (no. 3201), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile;
Müslim (imâret 148, s. 1512) ve Tirmizî (no. 3200), Sül. b. el-Muğîre an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6531-Bu hadisi Nesâî (cihâd 28, VI, 29-30), Amr b. Sevâd an İbn Vehb an Yahyâ b. Eyyûb an Umâre b. Gaziyye an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6532-Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 128, s. 1917), İbn e. Şeybe an Affân an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
6533-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 109).
6534-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 20/3, V, 35; tefsîr Âl-i İmrân 11, V, 171-2) ve Tirmizî (3007-8), Katâde an Enes an Ebî Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6535-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 17, V, 30), Müslim (imâret no. 143, s. 1509) ve Nesâî (cihâd 31, VI, 33), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6536-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 18, V, 32), Abdullah b. Muh. an Mervân b. Muâviye an Hâşim b. Hâşim an Saîd an Sa'd senedi ile tahrîc etmiştir.
6537-Müslim'deki (fadâilu's-sahâbe 42, s. 1876-7) bu rivayetin isnâdı şöyledir: Muh. b. Abbâd an Hâtim b. İsm. an Bükeyr b. Mismâr an Âmir b. Sa'd an ebîhî.
6538-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 18/4, V, 32; libâs 24/1, VII, 43) ve Müslim (fadâil no. 46-47, s. 1802), İbr. b. Sa'd b. İbr. b. Abdirrahman b. Avf an ebîhî an ceddihî an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6539-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 23, V, 36-7), Ebû Ca'fer Muh. b. Abdillah an Huceyn b. el-Müsennâ an Abdilazîz b. e. Seleme an Abdillah b. el-Fadl an Sül. b. Yesâr an Ca'fer b. Amr b. Umeyye senedi ile tahrîc etti.
6540-Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` VI, 121).
6541-Bu mürseli Mâlik (cihâd 41, s. 465-6), Yahyâ'dan ahzetmiştir.
6542-6543-Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (cenâiz 3/4, II, 71; 35, II, 82; cihâd 20, III, 208; mağâzî 26/3, V, 39), Müslim (fadâilu's-sahâbe 129-30, s. 1917-8) ve Nesâî (cenâiz 13, IV, 13), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6544-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2590) ve İbn Mâce (no. 2806), Süfyân b. Uyeyne an Yezîd b. Hasîfe ani's-Sâib b. Yezîd (an raculin) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Sindî, İbn Mâce'nin Zevâid'inde isnâdı hakkında "Buhârî'nin şartınca sahîh" hükmü vermiştir.
6545-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 24/1, V, 37) ve Müslim (cihâd 106, s. 1417), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6546-Bu hadisi Buhârî (muallak olarak, mağâzî 21/1, V, 35), Müslim (cihâd no. 104, s. 1417) ve Tirmizî (no. 3002-3), Humeyd ve Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6547-İsnâdı hakkında Heysemî, herhangi bir hükme varmamıştır (Mecma` VI, 114).
6548-Bu hadisi Müslim (cihâd 23, s. 1363), Haccâc b. eş-Şâir an Abdissamed an Hammâd an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
6549-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 25, V, 38) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 51, s. 1880-1), Hişâm an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6550-Râvileri, Muh. b. Mahs?r el-Cevvâz dışında Sahîh ricâlindendir. Bu şahıs ta güvenilir bir kimsedir (Mecma` VI, 121).
6551-Râvilerinden Muh. b. Mervân el-Ukaylî, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'a göre güvenilir, Ebû Zür'a ve bir başkasına göre zayıftır. Diğer râvileri Sahîh ricâlinden ibarettir (Mecma` VI, 112).
6552-Mecma` VI, 112.
6553-Heysemî'ye göre M. el-Evsat ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 112).
6554-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir (Mecma` VI, 113).
6555-İsnâdı, râvilerinden Abdülazîz b. İmrân sebebiyle zayıftır (Mecma` VI, 114).
6556-Heysemî, Taberânî'nin şeyhi olan Muh. b. Şuayb'ın hâlini bilmediğini, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` VI, 115).
6557-Râvilerinden Abdurrahman b. ebî'z-Zinâd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir (Mecma` VI, 118).
6558-Râvilerinden Yezîd b. e. Ziyâd sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma` VI, 118).
6559-Râvilerinden, Ah. b. Eyyûb b. Râşid zayıf bir râvidir (Mecma` VI, 120).
6560-Râvilerinden Sâlih b. Beşîr el-Müzenî sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma` VI, 119).
6561-Sözkonusu râvinin durumunu bilmediğini söyleyen Heysemî, diğer râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu ilave etmiştir (Mecma` VI, 121).
6562-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 122).
6563-Râvilerinden Muallâ b. Abdirrahman el-Vâsıtî zayıf bir râvidir. Onun hakkında İbn Adî "umarım bir beisi yoktur" demiştir.
6564-Râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 122).

6565-İbn İshâk'a kadar râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 124).
6566-Heysemî diyor ki: "Ümmü Urve binti Ca'fer b. ez-Zübeyr an ebîhâ tarikiyle gelmiştir. Her iki râvinin de durumlarını bilmiyorum. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (Mecma‘ VI, 115).
6567-Bu hadisi Buhârî (cihâd 170, IV, 28-29, lafız buraya ait; tevhîd 14, VIII, 170-1) ve Ebû Dâvud (no. 2660-1), ez-Zührî an Amr b. e. Süfyân b. Câriye an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6568-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 28/5, V, 42), Abdüla'lâ b. Hammâd an Yezîd b. Zurey' an Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
6570-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 28/7, V, 43), Hibbân an İbni'l-Mübârek an Ma'mer an Sumâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
6571-Bu rivayeti Müslim (imâret no. 147, s. 1511-2) Muh. b. Hâtim an Affân an Hammâd an Sâbit an Enes.
6572-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 28/6, V, 42-3), Mûsâ b. İsm. an Hemmâm an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
6573-Bu rivayeti Ahmed (III, 210), Abdüssamed an Hemmâm an İshâk an Enes senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir.
6574-Râvilerinden Abdülmüheymin b. Abbâs sebebi ile isnâdı zayıftır (Mecma‘ VI, 126).
6575-Mecma‘ VI, 126.
6576-Muh. b. İshâk'a kadar ulaşan tüm râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 127).
6577-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 127).
6578-Râvilerinden İbn Lehî'a, ihtilâflı bir râvidir. Hadisleri hasen olarak tellaki edilmiştir (Mecma‘ VI, 130).
6579-Bu hadisi Müslim (cihâd 46, s. 1375-7) ve Ebû Dâvud (no. 2697), İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6580-Buhârî (mağâzî 29/1, V, 44), bu tariki Mûsâ b. Ukbe'nin sözü olarak isnâdsız irâd etmiştir.
6581-İbn İshâk'a kadar râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 142).
6582-Bu hadis, Kesîr b. Abdillah el-Müzenî tarikiyledir. Bu şahıs, çoğunluğa göre zayıf kabul edilmesine karşılık Tirmizî tarafından rivayetleri hasen telakki edilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 130).
6583-6584-Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (cihâd 33, III, 212, ilk lafız buraya ait; cihâd 110/4, IV, 8; menâkıbu'l-Ensâr 9/2, IV, 225; mağâzî 29/3, V, 45; ahkâm 43/2, VIII, 122), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 9/1, IV, 225; rikâk 1, VII, 170) ve Müslim (cihâd 127, s. 1431), Şu'be an Muâviye b. Kurre an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (cihâd 128, s. 1431) ve Tirmizî (no. 3857), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (cihâd 34, III, 212; mağâzî 29/4, V, 45, ikinci lafız buraya ait), Abdülvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6585-Bu hadisi Buhârî (cihâd 34/2-3, III, 212-3; cihâd 161, IV, 25; mağâzî 29, V, 47; kader 16, VII, 216; temennî 7, VIII, 130) ve Müslim (cihâd 125, s. 1430-1), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6586-Bu hadisi Müslim (cihâd 99, s. 1414-5), Cerîr ani'l-A'meş an İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6587-Bu hadisi Taberânî (M. el-Kebîr no. 5409) ve el-Bezzâr (no. 1803), Ukbe b. Sinân an Osmân b. Osmân el-Gatafânî an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Heysemî'ye göre İbn Amr'ın rivayetleri hasendir. Diğer râvileri ise güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 133). Lafzı Bezzâr'a aittir.
6588-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 133).
6589-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 29, V, 48), Abdullah b. Muh. an Yahyâ b. Âdem an İsrâîl an Ebî İshâk an Sül. b. Surad senedi ile tahrîc etti.
6590-Bu rivayeti de Buhârî (mağâzî 29, V, 48), Abde b. Abdillah an Abdissamed an Abdirrahman b. Abdillah b. Dînâr an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6591-6592-6593-Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (cihâd 18, III, 207; mağâzî 30, V, 48-9), Müslim (cihâd 67, s. 1389-90), Ebû Dâvud (no. 3101) ve Nesâî (mesâcid 18, II, 45), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6594-Bu hadisi Tirmizî (no. 1582), Kuteybe an Leys an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
6595-Bu hadisi Buhârî (salâtu'l-havf 5. I, 227; mağâzî 30, V, 50) ve Müslim (cihâd 69, s. 1391), Cüveyriye an Nâfî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6596-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 6/8, IV, 80; mağâzî 30/2, V, 50), Cerîr b. Hâzım an Humeyd b. Hilâl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6597-Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 22, 71), Buhârî (cihâd 168, IV, 28; mağâzî 30, V, 50; isti'zân 26, VII, 135), Müslim (cihâd (no. 64, s. 1388) ve Ebû Dâvud (no. 5215), Şu'be an Sa'd b. İbr. an Ebî Umâme b. Sehl an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6598-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4404-5), Tirmizî (no. 1584), Nesâî (talâk 20/2, VI, 155) ve İbn Mâce (no. 2541), Abdülmelik b. Umeyr an Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6599-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2671), en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an İbn İshâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
6600-Râvilerinden Mûsâ b. Ubeyde sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma‘ VI, 142).
6601-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 31/2, V, 52) ve Müslim (cihâd 149, s. 1449) Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6602-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 31/1, V, 52), İbn İshâk an Vehb b. Keysân an Câbir muallak senedi ile; Müslim uzun bir metinle (salâtu'l-müsâfirîn 311, s. 576), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
6603-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 31/1, V, 52), Bekr b. Sevâde an Ziyâd b. Nâfi an Ebî Mûsâ muallak senedi ile tahrîc etti.
6604-Buhârî, bunu bir önceki bâbın girişinde irâd etmiştir.
6605-Muh. b. İshâk'a kadar tüm râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VI, 142).
6606-Buhârî, 6. yılı İbn İshâk'tan; 4. yılı Mûsâ b. Ukbe'den ifk hâdisesi tarihini de Zührî'den naklen îrâd etmiştir (mağâzî 32, V, 54).
6607-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 33, V, 55), Âdem an İbn e. Zi'b an Osmân b. Abdillah b. Sürâka an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6608-Bu lafzı Buhârî (şur?t 15, III, 178-184), Abdullah b. Muh. an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Urve ani'l-Misver senedi ile tahrîc etti.
6609-Bu lafzı Buhârî (mağâzî 35, V, 68), İshâk an Ya'k?b an İbn ahî Şihâb an ammihî'z-Zührî an Urve ani'l-Misver senedi ile;
6610-Bu lafzı Buhârî (mağâzî 35, V, 67), Abdullah b. Muh. an Süfyân ani'z-Zührî an Urve ani'l-Misver senedi ile;
6611-Bu lafzı Ebû Dâvud (no. 2766), Muh. b. el-Alâ an İbn idrîs an İbn İshâk ani'z-Zührî... senedi ile tahrîc etti.
6614-Bu hadisi Tirmizî (no. 3715), Süfyân b. Vekî an ebîhî an Şüreyk an Mansûr an Rib'î b. Hirâş an Ali senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6615-Bu hadisi Müslim (imâret no. 76, s. 1485), el-Hakem b. Abdillah an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6616-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35/14-6, V, 64-5) ve Müslim (imâret no. 77-9, s. 1485-6), Târik b. Abdirrahman an Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6617-Bu hadisi Müslim (fadâlu's-sahâbe no. 162, s. 1942), Ebû Dâvud (4653) ve Tirmizî (3860), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6618-Bu hadisi Tirmizî (no. 3863), Mahmûd b. Gaylân an Ezheri's-Semmân an Süleymân et-Teymî an Hidâş an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Kırmızı devenin sahibinin Ced bin Kays isminde bir münâfığın olduğu söylenmiştir. Anlatıldığına göre biat sırasında kaybolan devesini aramayı bey'ata tercih etmiştir.
6619-Bu hadisi Müslim (cihâd no. 132, s. 1433-41) ve Ebû Dâvud (no. 2752), İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafzın tamamı Müslim'e aittir.
6620-Bu hadisi Buhârî (cihâd 166, IV, 27-8) ve Müslim (cihâd 131, s. 1432-3), Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafzı Müslim'e aittir.
6621-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 38/2, V, 72-3) ve Müslim (cihâd 123, s. 1427-9), Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
6622-Bu hadisi Buhârî (salât 13/1, I, 97-8), Müslim (cihâd 120, s. 1426-7), Ebû Dâvud (no. 3009) ve Nesâî (nikâh 79, VI, 131-4), İbn Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6623-Bu hadisi Ahmed (V, 353-4), Zeyd b. el-Hubâb ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir.
6624-Bu hadisi Ahmed (III, 138-9), Ebû Ya'lâ (Müsned, Şehit Ali nüshası 164-b), Bezzâr (1816) ve İbn Hibbân (4513), Ma'mer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Görüldüğü gibi râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 155).
6625-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (mağâzî 43, V, 84-5) ve Müslim (cihâd 90, s. 1409-10), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6626-Mürsel olan bu rivayetin râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 147).
6627-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 44, V, 86-7), Ah. b. e. Bekr an Muğîre b. Abdirrahman an Abdillah b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6628-Bu hadisi Ebû Dâvud (2573), en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an İbn Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6629-Bu hadisi Buhârî (cenâiz 4/2, II, 72), Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Eyyûb an Humeyd b. Hilâl an Enes senedi ile tahrîc etti.
6630-Bu rivayeti Buhârî (cihâd 7/2, III, 203), Yûsuf b. Ya'k?b es-Saffâr an İbn Uleyye an Eyyûb senedi ile;
6631-6632-Bu iki rivayeti de Buhârî (fadâilu'l-ashâb 25, IV, 218; mağâzî 44/3, V, 87) ve Nesâî (cenâiz 27/1, IV, 26), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6633-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 44/6, V, 87), İbr. an Süfyân an İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Hâlid senedi ile tahrîc etti.
6634-Bu hadisi Müslim (cihâd 43, s. 1373) ve Ebû Dâvud (2719-20), Cübeyr b. Nüfeyr an Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6635-Heysemî'ye göre Urve'ye kadar râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 159).
6636-6637-İlk lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (diyât 2, VIII, 36), Müslim (îmân 158-9, s. 96-7; ikinci lafız) ve Ebû Dâvud (2643), Ebû Zibyân an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6638-6639-İlk rivayeti Buhârî (cihâd 141, IV, 19; tefsîr Mümtehine 1, VI, 60-1, lafız buraya ait), Müslim (fadâilu's-sahâbe 161, s. 1941), Ebû Dâvud (2656) ve Tirmizî (3305), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr ani'l-Hasan b. Muh. an Ubeydillah b. e. Râfi' an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci rivayeti Buhârî (cihâd 195, IV, 38-9; mağâzî 9/2, IV, 10; istîzân 23, VII, 134-5; istitâbetu'l-mürteddîn 9/4, VIII, 54-5; ikinci lafız), Müslim (fadâilu's-sahâbe 161, s. 1942) ve Ebû Dâvud (no. 2651), Husayn an Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6640-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 47, V, 90) ve Müslim (sîyâm 88, s. 784-5), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadis bu mânâsıyla başka yollarla İbn Abbâs'tan rivayet olunmuştur. Lafız Buhârî'ye aittir.
6641-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 48, V, 91), Ubeyd b. İsm. an Ebî Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6642-Bu hadisi Ebû Dâvud (3022), Muh. b. Amr er-Râzî an Seleme b. el-Fadl an Muh. b. İshâk ani'l-Abbâs b. Abdillah b. Ma'bed an ba'di ehlihî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Görüldüğü gibi isnâdında kimliği belirsiz bir râvi mevcuttur.
6643-Bu hadisi Müslim (cihâd 84-6, s. 1405-7) ve Ebû Dâvud (3024), Sâbit el-Bünânî an Abdillah b. Rebâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6644-Bu hadisi Mâlik (hacc no. 247, s. 423), Ahmed (III, 109, 164, 180, 185, 224, 231, 232, 240), Dârimî (II, 221), Buhârî (cezâu's-sayd 18, II, 216; cihâd 169, IV, 28; mağâzî 48, V, 92; libâs 17, VII, 40), Müslim (hacc 450, s. 989), Ebû Dâvud (2685), Tirmizî (1693), İbn Mâce (2805) ve Nesâî (hacc 107, V, 200), Mâlik ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6645-Bu hadisi Ebû Dâvud (2683) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 14, VII, 105-6), Esbât b. Nasr ani's-Süddî an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye aittir.
6646-Bu hadisi Ebû Dâvud (2684), Muh. b. el-Alâ an Zeyd b. Hubâb an Amr b. Osmân b. Abdirrahman b. Saîd b. Yerb?' an ceddîhî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6647-Bu hadisi Ahmed (I, 377), Buhârî (mazâlim 32, III, 108; mağâzî 48, V, 92; tefsîr Benî İsrâîl 12, V, 228), Müslim (cihâd 87, s. 1408) ve Tirmizî (3138), İbn e. Necîh an Mücâhid an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6648-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4156), el-Hasan b. es-Sabbâh an İsm. b. Abdilkerîm an İbr. b. Ukayl an ebîhî an Vehb b. Münebbih an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6649-Bu hadisi Ahmed (III, 387), Ebû Dâvud (2592), Tirmizî (1679), Nesâî (V, 200; VIII, 211) ve İbn Mâce (2817), Şerîk an Ammâr ed-Dühnî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6650-Bu hadisi Ebû Dâvud (3023), el-Hasan b. es-Sabbâh an İsm. b. Abdilkerîm an İbr. b. Ukayl b. Ma'kil an ebîhî an Vehb b. Münebbih an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6651-İsnâdında yer alan Yahyâ b. Sül. b. Nadle zayıf bir râvidir (Mecma` VI, 164).
6652-Mecma` VI, 164-6.
6653-Bu hadisi Ebû Dâvud (2501), Ebû Tevbe an Muâviye b. Sellâm an Zeyd b. Sellâm an Ebî Kebşeti's-Sel?lî an Sehl senedi ile tahrîc etti.
6654-Bu ve sonra gelen lafızların tümü Müslim'e aittir. Bu rivayetin ilk kısmını Buhârî (mağâzî 56, V, 105) ve Müslim (zekât 135, s. 735-6), İbn Avn an Hişâm b. Zeyd an Enes asl-ı senedi ile;
Bu rivayeti yakın lafzı ile Buhârî (mağâzî 56, V, 105) ve Tirmizî (3901), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı ile Buhârî (mağâzî 56, V, 104) ve Müslim (zekât 132, sl. 733-4), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6655-Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 56, V, 105) ve Müslim (zekât 134, s. 735), Şu'be an Ebî-t-Teyyâh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6656-Bu rivayeti Müslim (zekât 136, s. 736), el-Mu'temir b. Sül. an ebîhî ani's-Sümeyt an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6657-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 56, V, 103-4) ve Müslim (zekât 139, s. 738), Amr b. Yahyâ b. Umâre an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6658-Bu hadisi Müslim (cihâd 76, s. 1398-9), ez-Zührî an Kesîr b. el-Abbâs an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6659-6660-Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (cihâd 52, III, 218; 61/2, III, 220; 97, III, 233; 167, IV, 28; mağâzî 54/2, V, 98-9), Müslim (cihâd 79-80, s. 1400-1) ve Tirmizî (1688), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6661-Bu hadisin lafzı Müslim'e aittir. Buradaki lafız ile Müslim (cihâd 81, s. 1402) ve Ebû Dâvud (2654), İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî ise (cihâd 173, IV, 31), aynı senedle daha kısa bir metinle tahrîc ettiler.
6662-Bu hadisi Buhârî (buyû` 37, III, 16; fardu'l-humus 18/2, IV, 57-8; mağâzî 54/7, V, 100), Müslim (cihâd 41, s. 1370), Ebû Dâvud (2717), Tirmizî (1562) ve Mâlik (cihâd 18, s. 454-5), Yahyâ b. Saîd an Ömer b. Kesîr b. Eflah an Ebî Muh. mevlâ Ebî Katâde an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6663-Bu hadisi Müslim (cihâd 134, s. 1442-3), İbn e. Şeybe an Yezîd b. Hârûn an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile;
Ebû Dâvud'un lafzını ise metnini vermeksizin Müslim (aynı yerde) ve Ebû Dâvud (2718), Hammâd b. Seleme an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6664-Bu hadisi Buhârî (vekâlet 7, III, 62; ıtk 13/1, III, 121-2; hibe 10, III, 133; hibe 24, III, 139-40; fardu'l-humus 15/1, IV, 54; mağâzî 54/5, V, 99-100; lafzı buraya ait) ve Ebû Dâvud (2693), ez-Zührî an Urve ani'l-Misver asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6665-Lafzı Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (II, 184, 218), Ebû Dâvud (2694), Nesâî (hibe 1, VI, 262-3) ve Taberânî (M. el-Kebîr 5304), Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî Abdillah b. Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6666-Bu hadisi Ahmed (III, 376), Ebû Yâ'lâ (no. 1863), Bezzâr (1834) ve el-Hâkim (Müstedrek III, 48), Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer b. Katâde an Abdirrahman b. Câbir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tüm râvileri Sahîh ricâlindendir, Muh. b. İshâk dışında, o da bazı tariklerde "semâını tasrîh" etmiştir.
6667-Bu hadisi Ahmed (I, 453-4), el-Bezzâr (1829), Taberânî (Me. el-Kebîr 10351) ve el-Hâkim (Müstedrek II, 117), Affân b. Müslim an Abdilvâhid b. Ziyâd ani'l-Hâris b. Harîse ani'l-Kâsım b. Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâris zayıf bir râvidir.
6668-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 183).
6669-(Mecma` VI, 186-7), Heysemî: "Bunu üç Mu'cem'inde de tahrîc etmiştir. İsnâdında tanımadığım râviler mevcuttur" demiştir.
6670-Heysemî'ye göre râvilerinden birisi Muh. b. İshâk olup o, müdellis olması yanı sıra güvenilir bir râvidir. Diğer ricâli de güvenilir

kimselerdir (Mecma` VI, 187)
6671-Bu hadisi Buhârî (cihâd 69, III, 222; mağâzî 55, V, 101-2, lafız buraya ait; da'vât 49, VII, 162) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 165, s. 1943-4), Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6672-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 56/2, V, 102; edeb 68/3, VII, 93-4; tevhîd 31, VIII, 194) ve Müslim (cihâd 82, s. 1402-3), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ebî'l-Abbâs eş-Şâir an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6673-Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvi bulunduğunu, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` VI, 190).
6674-Sahîh-i Buhârî, mağâzî 56, V, 102.
6675-Bu hadisi Ebû Dâvud (3088), Yahyâ b. Maîn an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an İsm. b. Umeyye an Buceyr b. e. Buceyr an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.
6676-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 58, V, 107; ahkâm 35, VIII, 118) ve Nesâî (âdâbu'l-kudât 16, VIII, 237), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6677-Bu hadisi Ahmed (I, 84, 94, 124), Buhârî (mağâzî 59, V, 107; ahkâm 4/4, VIII, 106; haberu'l-vâhid 1, VIII, 132), Müslim (imâret 40, s. 1496-70), Ebû Dâvud (2625) ve Nesâî (bey'at 34, VII, 159), Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6678-Bu hadisi İbn Mâce (2863), İbn e. Şeybe an Yezîd b. Hârûn an Muh. b. Amr an Ömer b. el-Hakem b. Sevbân an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde isnâdının sahîh olduğunu söyledi.
6679-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (mağâzî 60/1-4, V, 107-9; istitâbetu'l-mürteddîn 2/2, VIII, 50; ahkâm 7, VIII, 106; 12, VIII, 108), Müslim (cihâd 6-7, s. 1358-9; eşribe 71, s. 1587), Ebû Dâvud (4354-6) ve Nesâî (tahâret 4, I, 10), Ebû Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6680-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 61/1, V, 110), Ah. b. Osmân an Şüreyc b. Mesleme an İbr. b. Yûsuf b. İshâk b. e. İshâk an ebîhî an Ebî İshâk ani'l-Berâ senedi ile tahrîc etmiştir.
6681-Bu hadisi de Buhârî (mağâzî 61/2, V, 110), Muh. b. Beşşâr an Revh b. Ubâde an Alî b. Süveyd b. Menc?f an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6682-Bu hadisi Tirmizî (1704, 3725), Abdullah b. e. Ziyâd ani'-Ahvas b. Cevvâb an Yûnus b. e. İshâk an Ebî İshâk ani'l-Berâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6683-6684-6685-Bu hadisi Buhârî (cihâd 154, IV, 22; 162, IV, 25-6; mağâzî 62/1-3, V, 111-2; menâkıbu'l-Ensâr 21, IV, 231-2; da'vât 19, VII, 152), Müslim (fadâilu's-sahâbe 137, s. 1926) ve Ebû Dâvud (2772), Kays b. e. Hâzım an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6686-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-ashâb 5/8, IV, 192; mağâzî 63, V, 113, lafız buraya ait) ve Müslim (fadâilu'l-ashâb 8, s. 1856), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Osmân en-Nehdî (an Amr b. el-Âs) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Hadisin aslı "mürsel" olmayıp, "müsned"dir.
6687-Bu hadisi Ahmed (I, 196), Muh. b. e. Adî an Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti.
Mürsel olması yanısıra râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 206).
6688-Sahîh-i Buhârî, mağâzî 63, V, 113.
6689-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 78, V, 128-9) ve Müslim (eymân 8, s. 1269-70), Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6690-Bu hadisi Ebû Dâvud (2676), İshâk b. İbr. Ebû'n-Nadr an Muh. b. Şuayb an Yahyâ b. e. Amr es-Seybânî an Amr b. Abdillah an Vâsile senedi ile tahrîc etti.
6691-Râvilerinden Abbâs b. el-Fadl el-Ensârî zayıf bir râvidir (Mecma` VI, 191).
6693-Bu hadisi Ebû Dâvud (2678), Abdullah b. Amr b. ebî'l-Haccâc an Abdilvâris an Muh. b. İshâk an Ya'k?b b. Utbe an Müslim b. Abdillah an Cündeb senedi ile tahrîc etti.
6694-Bu rivayeti Ahmed (III, 467) ve Taberânî (1726), Muh. b. İshâk'tan tahrîc ettiler.
6695-Bu hadisi Ahmed (V, 285-6), Muh. b. Bekr an İsrâîl an Ebî İshâk ani'ş-Şa'bî an Raîyeti's-Süheymî senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
6696-İsnâdında el-Haccâc b. Artât yer almıştır ki "tedlîs" yapmakla maruftur. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak burada hadis Ebû İshâk an Raîye tarikiyle gelmiştir. Halbuki daha öncekiler Ebû İshâk ani'ş-Şa'bî an Raîye ve Ebû İshâk an Ebî Amr eş-Şeybânî mürsel tarikleriyledir (Mecma` VI, 206).
6697-Bu hadis Şehr b. Havşeb tarikiyle rivayet olunmuştur. Bu râvi ihtilâflıdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 209).
6698-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` VI, 210).
6699-Her ikisinin de isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma` VI, 210).
6700-Bunu Şa'bî'den Mücâlid rivayet etmiştir. Bu râvi ihtilâflı bir şahıstır (Mecma` VI, 220).
6701-Muh. b. İshâk'a kadar râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 221).
6702-Heysemî, isnâdında durumlarını bilmediği, tanımadığı râvilerin olduğunu söylemiştir (Mecma` VI, 223).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SİYER KİTABI

1. "Ümmetime Sabahın Erken Vaktindeki Çıkışlarında Bereket Ver!"
2. (Yolculuğa) Perşembe Günü Çıkmak Hakkında
3. Güzel Arkadaşlık Yapmak Hakkında
4. Arkadaşların, Küçük Askeri Birliklerin Ve Orduların En Hayırlıları Hakkında
5. Devlet Başkanının Askeri Birliklere Tavsiyede Bulunması
6. "Düşmanla Karşılaşmayı Arzu Etmeyin"
7. Savaşın Başında Ve Savaş Esnasında Dua Etmek Hakkında
8. Savaştan Önce Müslüman Olmaya Çağırma Hakkında
9. Düşmana Baskın Yapmak
10. Hz. Peygamberin; "İnsanlarla, "Allah'tan Başka Hiç Bir İlah Yoktur!" Deyinceye Kadar Savaşmakla Emrolundum" Sözü Üzerine Savaşmak Hakkında
11. Allah'tan Başka Hiçbir İlahın Olmadığına Şahidlik Eden Hiçbir Adamın Kanı Helâl Olmaz
12. Hz. Peygamberin; "Cemaatle Namaza!" Sözünün Açıklaması Hakkında
13. Danışılacak Kimse Güvenilecek Kimsedir!
14. "Harb Hiledir!" (Hadisi) Hakkında
15. Parola
16. Hz. Peygamberin; "Şu Yüzler Çirkin Olsun!" Sözü Hakkında
17. Hz. Peygamber'e Biat Etme Hakkında
18. Kaçmamak Üzere Biat Etme Hakkında
19. Hendek Kazmak Hakkında
20. Hz. Peygamber, Mekke'ye Başında Miğfer Var İken Nasıl Girdi?
21. Rasulullah'ın Kılıcının Kabzasının Bileziği Hakkında
22. Rasulullah'ın, Bir Topluluğa Galip Geldiğinde Yerlerinde Üç Gün Kalması
23. Hz. Peygamberin, Nadiroğulları'nın Hurma Ağaçlarını Yaktırması Hakkında
24. Allah'ın İşkencesi İle İşkence Etme Yasağı Hakkında
25. Kadınları Ve Çocukları Öldürme Yasağı
26. Çocuğun Öldürülebileceği (Yaş) Sınırı
27. Esirlerin Kurtarılması Hakkında
28. Esirlerin Değiş-Tokuşla Serbest Bırakılması
29. Ganimet Bizden Önce Hiç Kimseye Helal Olmamıştır
30. Ganimetlerin Düşman Beldelerinde Bölüştürülmesi
31. Ganimetleri Bölüştürmenin Nasıl Yapılacağı Hakkında
32. Akrabanın Payı
33. Atın Payları Hakkında
34. Fetihten Sonra Gelen Kimseye Pay Verilip Verilmeyeceği Hakkında
35. Kölelerin Ve Çocukların Payları Hakkında
36. Ganimetleri, Dağıtılmadıkça Satma Yasağı Hakkında
37. Kadın Kölenin (Gebelikten) Uzak Olmasını Araştırma Hakkında
38. (Esir Edilen) Gebe Kadınlarla Cinsi Münasebet Yasağı Hakkında
39. Anne İle Çocuğunu Birbirinden Ayırma Yasağı
40. Daru'l-Harb'e Mensup Kimse (Harbi), Müslüman Olarak Geldiğinde (Ne Yapılır)?
41. Paydan Fazla Ganimet Vermenin Başkana (İmam'a) Ait Olduğu Hakkında
42. (Savaşın) Başlangıcında Dörtte Birin, (Savaştan) Dönüş Sırasında Üçte Birin Fazladan Ganimet Verilmesi Hakkında
43. "Beşte Bir"den Sonra, Pay Fazlası Ganimet Verme
44. Kim Bir (Düşman) Öldürürse, Üzerinden Çıkan Şeyler Onundur
45. Paydan Fazla Ganimetlerin (Enfal'in) Mekruhluğu Hakkında da O Şöyle Buyurmuştur: "Müminlerin Güçlüsü Onu Zayıflarına Versin!"
46. O'nun, "İplik Ve İğneyi (Bile) Ulaştırın!" Buyurduğuna Dair Gelen Haberler
47. (Dağıtım Yapılmadan) Ganimet Hayvanına Binme İle Ganimet Elbisesini Giyme Yasağı
48. Ganimet Malına Hainlik Etme Hakkında Gelen Sertlik
49. Ganimette Hainlik Edenin Cezası Hakkında
50. Ganimette Hainlik Eden Kimse Hainlikle Aldığı Şeyi Getirdiğinde (Ne Olacağı) Hakkında
51. Savaşta (Hırsızlık Sebebiyle) Ellerin Kesilmeyeceği Hakkında
52. (Zekat Toplamada) Görevli Kimse Görevi Esnasında Bir Şey Elde Ettiğinde (Ne Olacağı) Hakkında
53. Müşriklerin Hediyelerini Kabul Etmek Hakkında
54. Hz. Peygamberin; "Biz Kesinlikle Müşrikten Yardım İstemeyiz!" Sözü
55. Müşrikleri Arap Yarımadasından Çıkarmak Hakkında
56. Müşriklerin Kabında (Bir Şey Yiyip) İçmek Hakkında
57. Ganimetin Dağıtılmasından Önce (Ondan) Yemek Hakkında
58. Mecusilerden Cizye Almak Hakkında
59. Müslümanlar Adına En Aşağıdakileri (Bile) Emân Verebilir
60. Elçileri Öldürme Yasağı Hakkında
61. Andlaşma Yapılmış Kimseyi Öldürme Yasağı Hakkında
62. Düşmanlar Müslümanların Malından Bir Şey Ele Geçirince (Ne Yapılır)?
63. Müşriklerle Yapılan Andlaşmayı Yerine Getirme Hakkında
64. Hz. Peygamberin Hudeybiye Günü Barış Yapması
65. Müşriklerin, Müslümanlar Tarafına Kaçan Köleleri Hakkında
66. Kurayza Ahalisi'nin Sa'd b. Muaz'ın Hükmüne Razı Olmaları
67. Hz. Peygamberin Mekke'den Çıkarılması
68. Ölülere Sövme Yasağı Hakkında
69. (Mekke'nin) Fethinden Sonra Hicret Etmek Yoktur
70. Şüphesiz Hicret Kesilmeyecektir
71. Hicret Olmasaydı Ensar'dan Bir Kişi Olurdum
72. Başkan Olma Hususunda Sert Davranma
73. Haksızlık Etme Yasağı Hakkında
74. Allah, Bu Dini Günahkârla da Güçlendirir
75. Bu Ümmetin Fırkalara Ayrılması Hakkında
76. İtaat Etmenin Ve Cemaate Bağlılığın Gerekliliği Hakkında
77. Kim Bize Karşı Silah Taşırsa Bizden Değildir

78. Başkanlık Kureyş'te (Olacaktır)
79. Kureyş'in Üstünlüğü Hakkında
80. Eşlem Ve Ğıfar'ın Üstünlüğü
81. İslam'da (Haksız Ve Geçersiz) Andlaşma Yapmak Yoktur!
82. "Bir Topluluğun Azadlısı ("Mevlâ"sı) Ve Kız Kardeşlerinin Oğlu Onlardandır"
83. Kendisini, Âzâd Edenleri Olan Efendilerinden Başkasına Ait Gösteren Kimse Hakkında

SİYER KİTABI

1. "Ümmetime Sabahın Erken Vaktindeki Çıkışlarında Bereket Ver!"

2440. "Bize Saîd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Umare b. Hadid'den, (O da) Sahr el-Gamidi'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'ım, ümmetime sabahın erken vaktindeki çıkışlarında bereket ver!" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir askeri birlik gönderdiğinde de onu günün başında gönderirdi.
(Umâre) dedi ki;
"Bu adam (yani Sahr) ticaretle uğraşan biri idi. O da hizmetçilerini (işe) günün başında gönderirdi. Bu sebeple malı çoğalmıştı."[1]

Açıklama

"Siyer" kelimesi "sîret'in çoğuludur. "Sîret" ise gidiş, hal, insanın manen tuttuğu yol gibi manalara gelir. "Siyer" kelimesi, özel olarak, Hz. Peygamer'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatını ve bu örnek hayat içindeki O'nunla alâkalı çeşitli olayları inceleyen ilim dalının adıdır. Bu kelime İslam hukukunda ise "savaş hukuku", "devletlerarası hukuk" manalarına kullanılır. Dârimî (Rahmetullahi Aleyh) de, öyle anlaşılıyor ki, bu kelimeyi hukuki manasına yakın bir manada kullanmıştır. Bu bölümde, savaş manasına cihadın uygulanmasıyla alâkalı Hadisler yer alacaktır. Bu Hadislerin yer aldığı bölüme "siyer" denmesi, bu Hadisleri, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savaşlardaki uygulamaları ve "gidişat'ı hakkında olmaları sebebiyledir.[2]

2. (Yolculuğa) Perşembe Günü Çıkmak Hakkında

2441. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den, (O) Abdurrahman b. Ka'b'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yolculuğa çıkmak istediğinde (yola) perşembe gününün dışında az çıkardı."[3]

3. Güzel Arkadaşlık Yapmak Hakkında

2442. "Bize Abdullah b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Hayve ve Ibn Lehia rivayet edip dediler ki, bize Şurahbil b. Şerîk rivayet etti ki; O, Ebu Abdirrahman el-Hubuli'yi, Abdullah b. Amr İbni'l-As'tan, (O da) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet ederken işitmiş ki," O şöyle buyurmuş: *"Arkadaşların Allah katında en hayırlısı arkadaşına en hayırlı olanları; komşuların Allah katında en hayırlısı ise komşusuna en hayırlı olanlarıdır."*[4]

4. Arkadaşların, Küçük Askeri Birliklerin Ve Orduların En Hayırlıları Hakkında

2443. "Bize Muhammed ibnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Hıbban b. Ali, Yunus ile Ukayl'dan, (onlar) İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Arkadaşların en hayırlısı dört kişi olanları, orduların en hayırlısı dört bin kişi olanları, küçük askeri birliklerin en hayırlısı ise dört yüz kişi olanlarıdır. (Bir ordunun asker sayısı da) on iki bine ulaştığında, onlar sabredip (şehid oluncaya kadar savaşacaklarına dair Allah'a verdikleri söze) sadık kaldıkları sürece, (sayılarının) azlığından dolayı yenilmezler!"[5]

Açıklama

Gazali (Rahmetullahi Aleyh); arkadaşların dört kişi olmasının hayırlılığını şöyle izah eder: "Bir yolcunun koruması gereken bineği, eşyası ve gidip geleceği ihtiyacı olur. Şayet onlar üç kişi olursa ya eşyanın yanında tek kişi kalacak, ya da ihtiyaçları görmeye tek kişi gidip gelecek. Yolculukta tek kişi ise, arkadaşsızlıktan endişeye düşer veya tehlikelere maruz kalır."[6] Yolculukta meydana gelebilecek bazı acil durumlarda da arkadaşların asgari dört kişi olmaları gerekebilir. Mesela birisi hastalansa ve arkadaşlarından birini vasisi tayin etmek istese iki şahidin olabilmesi için sayılanını: asgari dört olması gerekir. Tîbî (Rahmetullahi Aleyh) ise, Hadiste verilen rakamların dört ve dördün katlan olduğuna dikkat çekerek; bunun bir binanın dört temeline benzetme suretiyle, sağlam ve kuvvetli ol maya, arkadaşların birbirleriyle kuvvetlenmelerine işaret ola bileceğini söylemektedir. Bu Hadis asker sayısı on iki bine ulaşan bir ordunun, sabredip sadakat göstermesi halinde sayı azlığından değil sayılarına güvenip Allah'a (Celle Celaluhu) dayanmayı akıldan çıkarma gevşeklik gösterme gibi diğer herhangi bir sebeple yenilebileceğini göstermektedir. Nitekim Huneyn savaşında (6 Şevval 8) on iki bin kişi olan müslümanlar, sayılarıyla böbürlendikleri için düşmana yenik düşmüşlerdi.[7]

5. Devlet Başkanının Askeri Birliklere Tavsiyede Bulunması

2444. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Alkâme b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adamı bir askeri birliğin başına komutan yaptığında ona, özel olarak kendisi hakkında Allah'tan korkmayı, beraberindeki müslümanlara da iyi davranmayı tavsiye eder ve şöyle buyururdu:
"Allah'ın adıyla ve Allah yolunda savaşın! Allah'ı inkar edenlerle vuruşun! Savaşın ama ne sözünüzde durmamazlık edin, ne hainlik edin; ne burun, kulak gibi bir uzvu keserek veya göz oyarak işkence yapın, ne de çocuk öldürün!"[8]

6. "Düşmanla Karşılaşmayı Arzu Etmeyin"

2445. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Ziyad, Abdullah b. Yezid'den, (O da) Adullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin ve Allah'tan sağlık isteyin. O (düşmanlarla) karşılaştığınızdaysa dayanın ve Allah'ı çok anın! Sonra şayet onlar gürültü patırtı eder, bağırıp çağırırlarsa, siz susun (ve onlar size yaklaştıklarında Allah'a sığınıp üzerlerine hücum edin!)"[9]

7. Savaşın Başında Ve Savaş Esnasında Dua Etmek Hakkında

2446. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Sabiften, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) Suheyb'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşı) günlerinde şöyle dua ediyordu:
"Allah'ım, (düşmana) senin (yardımın) ile karşı duruyorum, senin (yardımın) ile hamle yapıyorum, (düşmanla) senin (yardımın) ile

savaşıyorum!"[10]

8. Savaştan Önce Müslüman Olmaya ÇağırmaHakkında

2447. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Alkame b. Mersed'den, (O) Süleyman b. Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir adamı bir askeri birliğin başına komutan yaptığında ona şunları tavsiye ederdi:
"Müşrik düşmanlarınla karşılaştığında onları şu üç yoldan (veya -üç husustan-) birine çağır ve hangisinde sana icabet ederlerse, onlardan (onu) kabul et ve onlardan el çek. Şöyle ki, onları müslüman olmaya çağır, eğer sana icabet ederlerse onlardan (bunu) kabul et ve onlardan el çek. Sonra onları yurtlarından, muhacirlerin yurduna geçmeye çağır ve onlara, eğer (bunu) yaparlarsa muhacirlerin lehine olan şeylerin kendilerinin de lehine olacağını, muhacirlerin üzerindeki yükümlülüklerin kendilerinin üzerine de olacağını bildir. Eğer razı olmazlarsa onlara bildir ki, onlar müs-lümanların bedevileri gibi olurlar, haklarında Allah'ın, müs-lümanlar üzerinde geçerli olan hükmü geçerli olur ve müslümanlarla birlikte cihad etmeleri hariç, onlara savaşmaksızın elde edilen ganimet (fey) ile savaşarak elde edilen ganimetten hiçbir pay yoktur!
Onlar müslümanlığa girmeye razı olmazlarsa, onlardan cizye vermelerini iste. Eğer (bunu) yaparlarsa onlardan kabul et ve onlardan el çek. Onlar (cizye vermeye de) razı olmazlarsa, Allah'tan yardım iste ve onlarla savaş! Eğer bir kale ahalisini kuşatırsan, onlar da senden kendilerine Allah'ın güvencesi ("zimmet'i) ile Peygamber'inin güvencesini vermeni isterlerse, onlara ne Allah'ın güvencesini, ne de Peygamber'inin güvencesini ver! Fakat onlara kendi güvencen ile babanın güvencesini ve arkadaşlarının güvencesini ver. Çünkü kendi güvencenizle babalarınızın güvencesini yerine getiremezseniz bu size, Allah'ın güvencesi ile Rasûlünün güvencesini yerine getirmemenizden daha kolay gelir! Bir kaleyi kuşatırsan, onlar da senden, Allah'ın hükmüne tabi tutulmalarını isterlerse, sen onları Allah'ın hükmüne tabi tutma. Fakat sen onları kendi hükmüne tabi tut. Zira sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isabet ediyor musun yoksa etmiyor musun, bilemezsin! Ardından sen onlar hakkında dilediğini hükmet!"[11]
Alkame demiş ki; sonra ben bu (Hadisi) Mukatil b. Hayyan'a rivayet ettim de O şöyle dedi:
"Bana Müslim b. Heysam, en-Nu'man b. Mukarrin'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki Hadisin) aynısını rivayet etti."[12]

Açıklama

Bu Hadis, düşmanı savaştan önce müslüman olmaya çağırmanın gerekli olduğunu göstermektedir. Âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak onlar, ilgili diğer Hadisleri de göz önüne alarak, bunun, yani savaştan önce müslüman olmaya çağırmanın, kendilerine İslamî tebliğ ulaşmamış olan kimseler hakkında vacib, ulaşmış olanlar hakkındaysa müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Hadiste geçen "Allah ve Rasûl'ünün güvencesi'ni verme yasağının ihtiyati bir yasaklama olduğu söylenmiş, sebebi de şöyle açıklanmıştır: Ahdi bozmanın, sözde durmamanın her türlüsü haramsa da, Allah (Celle Celaluhu) ve Rasûl'ü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) adına verilen bir sözde durmama daha büyük bir haramdır. Ancak İslam ordusu içinde Allah Tealâ ve Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) adına verilen sözün büyüklüğünü takdir edemeyen ve onu bozan yahut herhangi bir sebeple onu yerine getiremeyen kimseler bulunabilir ve böylece bu kimseler büyük bir mes'uliyet altına girebilirler. Bu endişeden dolayı, bozulması daha az mes'uliyetli olan kendi güvencelerini vermeleri emredilmiştir.
"Allah'ın hükmü"ne tabi tutma yasağı da, Allah'ın (Celle Celaluhu) hükmüne isabet edememe ve bu suretle Allah'a (Celle Celaluhu), O'nun olmayan bir hükmü nisbet etme endişesiyle konulmuş ihtiyati ve tenzihi bir yasaktır. Nitekim Hadiste bu endişeye işaret edilmiştir. Bununla beraber Hadisin bu parçasını zahiri manasıyla anlamak müşkildir. Belki şöyle bir mana kastedilmiştir: Allah'ın Ayetlerine dayanarak vereceğin bir hüküm için, kesin olarak "bu, Allah'ın hükmüdür!" deme. Bilakis şöyle de:
"Bu, hakkınızda Allah'ın ahkamından benim çıkarabildiğim hükümdür!" Allahu alem.[13]

2448. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyan'dan, (O) İbn Ebi Necih'ten, (O) babasından, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiçbir toplulukla, onları (müslüman olmaya) davet etmedikçe savaşmamıştı."[14]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Süfyan, İbn Ebi Necih'ten Hadis (yani bu Hadisi) işitmemişti!" demiştir.[15]

Açıklama

Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) açıklamasına göre bu Hadisin senedi munkatı'dır. Çünkü Süfyan (Rahmetullahi Aleyh) onu İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) işitmemiş, (sema1 etmemiş) idi. Aslında Süfyan (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) Hadis almıştır. Rical âlimleri Süfyan'ı (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) Hadis alan kimseler arasında zikrederler. Süfyan'ın (Rahmetullahi Aleyh), İbn Ebi Necih'le (Rahmetullahi Aleyh), karşılaşıp O'ndan Hadis alması zaman bakımından da mümkündür. Şöyle ki, İbn Ebi Necih (Rahmetullahi Aleyh), 131 yılında veya daha sonra vefat etmişti. Süfyan-ı Sevri (Rahmetullahi Aleyh) ise 97 yılında doğmuş. 161 yılında vefat etmişti. Yani İbn Ebi Necih (Rahmetullahi Aleyh) vefat ettiğinde Süfyan (Rahmetullahi Aleyh) 34 yaşlarındaydı. Dolayısıyla Sufyan'in (Rahmetullahi Aleyh) îbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyh) sema'ı tarihen mümkündür. Bununla beraber Dârimî (Rah-metullahi Aleyh), Süfyan'in, İbn Ebi Necih'ten (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) yukarıdaki Hadisi sema' etmemiş olduğunu bildirmektedir ki; bu, Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) râvileri tanımadaki geniş bilgisini gösterir.
Rical âlimlerinin, râvilerin hocalarından herhangi bir Hadisi sema' etmemiş olmaları ile ilgili açıklamaları herhalde şöyle mümkün oluyordu: Rical âlimleri, râvilerin hocalarından sema' etmiş oldukları Hadis mecmualarını tespit ediyorlardı. Zaten Hadis mecmualarını sema' etmiş olan kimselerin isimlerini, mecmuaların baş veya son taraflarına kaydetme âdeti vardı. Rical âlimleri bu mecmuaların asıllarını görüyorlar veya muhtevalarını öğreniyorlardı. Sonra bir râvi, hocasından naklettiği bir Hadisi, bu Hadis hocanın diğer Hadis mecmualarında bulunsa da, hocasından sema1 ettiği bilinen Hadis mecmualarında bulamayınca o râvinin o Hadisi hocasından sema etmemiş olduğu sonucuna varıyorlardı. Böyle bir durumda râvi "an" gibi, Hadisin hocadan duyulduğunu kesin olarak göstermeyen bir eda sigası kullandığında "tedlis" yapmış olmaktadır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh) yukarıdaki açıklamasına göre Süfyan-ı Sevri (Rahmetullahi Aleyh) de "tedlis" yapmış oluyor. Nitekim Süfyan'ın (Rahmetullahi Aleyh), sika bir râvi olsa da, tedlis yaptığı bilinmektedir.[16]

9. Düşmana Baskın Yapmak

2449. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selem) sabah namazı sırasında baskın yapar, (baskın yapmadan önce de ezan okunup okunmayacağına) kulak verirdi. Eğer bir ezan işitirse (baskından; vazgeçer, bir ezan işitmezse baskın yapardı.[17]

10.Hz. Peygamberin; "İnsanlarla, "Allah'tan Başka Hiç Bir İlah Yoktur!" Deyinceye Kadar Savaşmakla Emrolundum" Sözü Üzerine Savaşmak Hakkında

2450. "Bize Haşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, en-Nu'man b. Salim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Evs b. Ebi Evs'i, şöyle derken işittim:"
Ben Sakîf heyeti içinde Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiştim. (Evs sözüne devamla) dedi ki; ben bir ara çadırın altındaydım. Onun içinde Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başka herkes uyumuştu. Derken bir adam O'nun yanına geldi ve O'na gizlice bir şey söyledi. O da;
"Git de onu öldür!" buyurdu. Sonra;
"O, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahidlik etmiyor mu?" buyurdu. -Şu'be; Ben; "... ve Muhammed'in *Allah'ın elçisi olduğuna (şahidlik etmiyor mu?"* kısmını buyurup buyurmadığında) şüphe ediyorum, demiştir-. (Gelen adam);

"evet, şahitlik ediyor!" cevabını verdi. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Ben insanlarla, "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur!" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu dediklerinde kanları ve malları - bunların (din tarafından konulan) hakları hariç-bana haram olur ve (sözlerinde, işlerinde samimi olup olmadıklarına dair) hesapları Allah'a kalır!"[18]
Evs sonra) şöyle dedi:
"Ebu Mesudu öldüren bu (adamdır)." O sözüne şöyle devam etti:
"O, Taif'teki en iyi insanı öldürmedikçe de ölmemişti!"[19]

Açıklama

Bu Hadîs savaş sebebinin küfür olduğunu, yani müslüman olmayanlarla müslaman oluncaya kadar savaşmanın vacib olduğunu göstermektedir. Şafiiler, bazı Hanbeliler ve Malikilerden Kurtubi ile İbnu'l-Arabi (Rahmetullahi Aleyhim ecmain), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Alimlerin cumhuru, bu meyanda Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler ise, savaşın sebebinin, düşmanın İslam'a ve müslümanlara savaş açması olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda bazı Ayet ve Hadislere dayanan bu görüş sahipleri yukarıdaki Hadisle benzerlerini muhtelif şekillerde izah etmeye çalışmışlardır. Bu izahlardan birine göre bu Hadislerde kastedilen "insanlar", müşrik Araplardır. Onlar baştan beri İslam ve müslümanlara düşmanlık beslemiş, tecavüzde bulunmuşlardı. Bu sebeple ya müslüman olacaklar, ya da öldürüleceklerdi.
Diğer bazı izahlara göre söz konusu Hadislerin hükmü, cizye alma ve anlaşma yapma hükümleriyle kaldırılmıştır; veya bu Hadislerdeki savaştan maksat, savaş yahut savaş yerine geçecek cizye alma, anlaşma yapma gibi şeylerdir; veya bu Hadislerdeki Kelime-i Şehadet'i söylemekten maksat, Allah'ın (Celle Celaluhu) sözünü yüceltmek ve İslam'ın üstünlüğünü kabul etmektir. Bu da bazı kimselerde savaşla, bazılarında cizye almakla, diğer bazılarında ise anlaşma yapmakla gerçekleşir.[20]

11. Allah'tan Başka Hiçbir İlahın Olmadığına Şahidlik Eden Hiçbir Adamın Kanı Helâl Olmaz

2451. "Bize Ya'Iâ haber verip (dedi ki), bize el-Ameş, Abdullah b. Murre'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahidlik eden hiçbir adamın kanının (akıtılması, öldürülmesi) helâl olmaz, yalnız üç kimseden biri; yani (öldürmüş olduğu) cana karşı (öldürülecek) can, zina eden evli ve dinini bırakan, cemaatten ayrılan kimse (olması) sebebi ile (kanı helâl olacak olan kimse) hariç!"[21]

12. Hz. Peygamberin; "Cemaatle Namaza!" Sözünün Açıklaması Hakkında

2452. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize el-Esved b. Şeyban, Halid b. Sumeyr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Yanımıza Abdullah b. Rebah el-Ensari -ki Ensar O'nu fâkih sayardı- geldi (ve şöyle dedi):
Bize Ebu Katâde rivayet etti ki;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "komutanlar ordusu"nu[22] göndermişti." (Ebu Katâde) sözüne şöyle devam etti:
"Onlar da gitmişler ve Allah'ın dilediği kadar kalmışlardı. Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) minbere çıkıp emretmişti de,
"Cemaatle namaza!" diye bağırılmıştı."[23]

Açıklama

"Cemaatle namaza!" veya "Namaz toplayıcıdır!" şeklinde anlaşılabilecek olan "'Esselâh camian" sözü, bildiğimiz ezanın meşru kılınmasından önce müslümanları namaza çağırmak için kullanılan bir sözdü. Bu sözün, bir açıklama yapmak için veya herhangi bir mesele için halkı bir yere toplamak maksadıyla kullanıldığını da gösteren rivayetler vardır.[24]
Yukarıdaki Hadis, bunlardan biridir. Bu durumda, konuşmadan önce veya sonra cemaatle nafile bir namaz kılınıyor muydu, bunu bilemiyoruz.[25]

13. Danışılacak Kimse Güvenilecek Kimsedir!

2453. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) Ebu Amr eş-Şeybani'den, (O) Ebu Mes'ud el-Ensari'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Danışılacak kimse, güvenilecek kimsedir!"[26]

14. "Harb Hiledir!" (Hadisi) Hakkında

2454. "Bize Muhammed b. Yezid el-Hızami haber verip (dedi ki), bize İnu'l-Mübarek, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Abdurrahman b. Ka'b'dan, (O da) Ka'b b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir savaş yapmak istediğinde onu, başkasını (sezdirecek şekilde, başkasını söyleyerek) gizlerdi!"[27]

15. Parola

2455. "Bize İshak b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Veki', Ebu Umeys'ten, (O) İyas b. Seleme ibnu'l-Evka'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben bir adamla döğüşmüş ve onu öldürmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selem) de onun üzerinden çıkan şeyleri bana vermişti. Bizim, Halid ibnu'l-Velid ile parolamız ise "emit" yani "üktül: öldür" idi."[28]

16. Hz. Peygamberin; "Şu Yüzler Çirkin Olsun!" Sözü Hakkında

2456. "Bize Haccâc b. Minhâl ve Affân rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Seleme, Ya'lâ b. Atâ'dan, (O) Abdullah b. Yesâr Ebu Hemmâm'dan, (O da) Ebu Abdirrahman el-Fihri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber Huneyn savaşındaydık ve yaz mevsiminin çok sıcak bir gününde bulunuyorduk. Bu sebeple ağaç gölgelerinin altına konaklamıştık..." (Ebu Abdirrahman) sonra (gördüklerinin) hikayesini anlattı (ve sözüne şöyle devam etti): Ardından (Hz. Peygamber) bir avuç toprak almıştı. (Ebu Abdirrahman sözüne devamla) dedi ki; işte bana, O'na (yani Hz. Peygamber'e) benden daha yakın olan kimse bildirmişti ki, (Hz. Peygamber) o (toprağı) onların yüzlerine çarpmış ve
"Şu yüzler çirkin olsun!" buyurmuş. Allah da müşrikleri yenilgiye uğratmıştı.
Ya'lâ demiş ki; bana da onların oğulları haber verdiler ki, babaları şöyle demişmiş:
"O zaman bizden hiç kimse kalmamıştı ki, gözleri ve ağzı toprak dolmuş olmasın!"[29]

17. Hz. Peygamber'e Biat Etme Hakkında

2457. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, ez-Zühri'den, (O) İdris'ten, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kendisiyle bir toplantı yerindeyken bize şöyle buyurmuştu:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak:, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek ve ellerinizle ayaklarınız arasında (kendiliğinizden) uyduracağınız bir iftira yapmamak üzere bana biat edin! Artık kim sözünde durursa onun mükâfaatı Allah'a aittir. Kim bunlardan bir şey yapar da Allah onu gizlerse, onun işi Allah'a kalır. O dilerse onu cezalandırır, dilerse bağışlar. Kim de (bunlardan) bir şey yapar da ondan dolayı bu dünyada cezalandırılırsa, bu (cezalandırılma) onun için keffâret olur!"
(Ubâde sözüne devamla) dedi ki,
"Biz de bunlar üzerine O'na biat etmiştik."[30]

Açıklama

"Biat (bey'at) etmek", bir kimseye, özellikle de devlet başkanına bağlılık ve itaat sözü vermek demektir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Selem) Medine'ye hicretinden önce Akabe mevkiinde Medine'li Sahabelerden, Hicretten sonra da muhtelif zamanlarda ve bilhassa mühim olaylar öncesinde yanındaki Sahabelerden biatler almıştır.
Yukarıda Ubâde'nin (Radıyallahu Anh) anlattığı biatin ne zaman vuku bulduğu konusunda farklı rivayet ve görüşler vardır. Ubâde'nin (Radıyallahu Anh) bu haberinin bazı rivayetlerinde onun birinci Akabe biati (Hicretten önce 2. yıl) olduğu görülmektedir. Ancak İbn Hacer'in (Rahmetullahi Aleyh) tahkikine göre[31] bu biat hicretten, hatta Mekke'nin fethinden (H. Ramazan ayı, 8. yıl) sonraki bir zamanda vuku bulmuş olmalıdır. Ubâde ibnu's-Samit (Radıyallahu Anh) Akabe biatlarına katılmış bir Sahabedir. O, bu biatlere katıldığından zaman zaman bahsederdi. Yukarıdaki biat olayını anlatırken de, Akabe biatlarına katıldığından söz ediyordu. Herhalde bu yüzden bazı râviler yukarıdaki biatin Akabe'deki biat olduğunu sanmış ve öylece rivayet etmişlerdir.
Yukarıdaki biata, Kur'an-ı Kerim'de kadınlarla ilgili olarak zikri geçen biatla[32] aynı hususları ihtiva ettiği için, "kadınlar biati" da denilir. Bu biatta, ferdi ve içtimai hayatın en mühim i'tikadi, iktisadi ve ahlaki meselelerine özlü bir şekilde temas edilmiştir.[33]

18. Kaçmamak Üzere Biat Etme Hakkında

2458. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Biz Hudeybiye günü bin-dört yüz kişi idik ve O'na (yani Hz. Peygamber'e), Ömer elini tutuyorken O ağacın -ki o, bir "semura"dır-[34] altında biat ettik."
(Cabir) şöyle de demiştir:
"Biz O'na kaçmamak üzere biat etmiştik, ölmek üzere biat etmemiştik!"[35]

Açıklama

Hudeybiye biati -ki ona, Allah'ın hoşnutluğuna sebep olduğu için[36] "rıdvan biati" da denir-, Hicri 6. yılın Zilkade ayında vuku bulmuştur. Şöyle ki; bu sene Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 1400 kadar Sahabeyle, Kabe'yi ziyaret etmek için Medine'den yola çıkmıştı. Bunu duyan Mekke müşrikleri müslümanları Mekke'ye sokmamaya karar verdiler. Müslümanlar Hudeybiye denilen yere vardıklarında silahlı Mekke'li müşriklerle karşılaştılar. Derken Mekke'liler müslümanlara, durumlarını öğrenmek ve kararlarını bildirmek için bir elçi gönderdiler. Ardından başka bir elçi yolladılar. Bu arada bir baskın teşebbüsünde de bulundular. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) işin, müşriklerin elçileriyle hallolmayacağını anlayınca Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) elçi olarak Mekke'ye gönderdi. Mekke'liler elçi olarak gelen Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) göz hapsine aldılar. Bu sebeple Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) dönüşü gecikti. Müslümanlar da bundan telaşlandılar. Hal böyle iken Hz. Osman'ın (Radıyallahu Anh) şehid edildiği haberi de yayıldı. Bunu üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabını toplayarak onlardan, ölünceye kadar savaşmak, asla kaçmamak üzere biat aldı. Hudeybiye mevkiindeki "semûra" ağacı altında alman bu biat Mekke müşriklerini dehşete düşürdü. Bu sebeple hemen Hz. Osman'ı (Radıyallahu Anh) serbest bıraktılar ve bir heyet göndererek andlaşma yapmak istediler. Uzun görüşmelerden sonra meşhur Hudeybiye Andlaşması yapıldı. (H. 1 Zilkade, 6. yıl)
Hudeybiye biatinin hangi hususta alındığı konusunda zahiren farklı rivayetler vardır. Bunlardan kimine göre "ölmek", yani ölünceye kadar savaşmak, kimine göre "kaçmamak", kimine göre "cihad etmek", kimine göre "dayanmak" ... üzere biat alınmıştı. Fakat bunlar arasında netice itibariyle fark yoktur.[37]

19. Hendek Kazmak Hakkında

2459. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak rivayet edip dedi ki, el-Bera' b. Azib'i şöyle derken işittim:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ahzab Günü bizimle beraber, toz toprak koltuk altlarının beyazlığını örttüğü, (yani koltuk altları toz toprak içinde kalmış olduğu) bir halde, sesini yükseltip şöyle diyerek toprak taşıyordu:
"Allah'ım, sen olmasaydın doğru yolu bulamazdık!
Ne sadaka verir, ne namaz kılardık!
Şimdi de üzerimize manevi bir kuvvet, gönül rahatlığı indir!
Karşılaşırsak eğer, ayaklarımızı sabit kıl!
Şüphesiz şu (kafir olan) kimseler bize karşı haddi aşmışlardır!
Ama onlar bir fitne (çıkarmak) isterlerse, biz dayatırız!"[38]

20. Hz. Peygamber, Mekke'ye Başında Miğfer Var İken Nasıl Girdi?

2460. "Bize Abdullah b. Halid b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bize Malik, ez-Zühri'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye fetih yılı başında miğfer olduğu halde girmişti. Sonra onu çıkardığında bir adam yanına gelip;
"Ya Rasulullah! Bakın, şu İbn Hatal! Kabe'nin örtülerine tutunmuş, (onu ne yapalım?)" demiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Onu öldürün!" buyurmuştu.[39]

Açıklama

Mekke-i Mükerreme, içinde savaş yapılması haram olan, saygı gösterilmesi gereken "Harem" bölgesindedir. Oraya giren kimse güven içinde olur.[40] Bu sebeple Mekke'ye, değil başta miğferle, âlimlerin cumhuruna göre ihramsız olarak girmek bile caiz değildir. Orada savaş yapmaya sadece Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), oranın fethi zamanında bir müddet müsaade edilmişti ki, işte Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de o zaman Mekke'ye miğferli olarak girmişti.
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi müşriklerden kurtarınca, oradaki herkesin serbest ve can güvenliği içinde olduğunu ilan etmiş, sadece bazı kimseleri af dışı bırakmıştı. Cinayet işlemiş olan, dolayısıyla kısasen öldürülmeleri gereken veya İslam aleyhine tahkir edici faaliyetlerde bulunmuş olan bu kimselerin sayısı ba2i kaynaklarda 17 veya 10, yahut 9 olarak verilir. Sonra bunlardan bir kısmı da affedilmiş ve neticede birkaç kişi af dışı kalmıştı.
Af dışı kalanlardan biri de İbn Hatal idi. Bu adam, müslüman olduktan sonra dinden çıkmış ve üstelik müslüman hizmetçisini öldürmüştü. O, cariyeleriyle Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve müslümanları yeren şiirler söylemekten de geri durmayan kötü ruhlu bir insandı. Bu sebeple, en azından öldürdüğü müslümana kısas olarak af dışı bırakılmış ve Makam-ı İbrahim ile Zemzem kuyusu arasında öldürülmüştü.[41]

21. Rasulullah'ın Kılıcının Kabzasının BileziğiHakkında

2461. "Bize Ebu'n-Nu'man haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim, Katâde'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kılıcının kabzasının bileziği gümüşten idi.[42]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki; "Hişam ed-Destuvâî O'na (yani Cerir b. Hâzim'e) muhalefet edip şöyle demiş: Katâde, Saîd b. Ebi'l-Hasan'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen rivayet etti).[43] Âlimler de (bu iki rivayetten) mahfuz (ve makbul olanın) bu (ikinci rivayet) olduğunu söylemişlerdir."[44]

22. Rasulullah'ın, Bir Topluluğa Galip Geldiğinde Yerlerinde Üç Gün Kalması

2462. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Muâz rivayet edip (dedi ki), bize Saîd b. Ebi Arûbe, Katâde'den (O), Enes'ten, (O da) Ebu Talha'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir topluluğa galip geldiğinde yerlerinde üç gün kalmayı severdi.[45]

23. Hz. Peygamberin, Nadiroğulları'nın Hurma Ağaçlarını Yaktırması Hakkında

2463. "Bize Abdullah b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Nadiroğullarının hurma ağaçlarını yaktırmıştı."[46]

Açıklama

Bu Hadis savaşta düşmanların ağaçlarını yakmanın caiz olduğunu göstermektedir. Alimlerin cumhuru bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Çünkü maksat Allah'ın (Celle Celaluhu) düşmanlarını alt etmek, onların güçlerini kırmaktır.
Bu neticeyi elde etmek için bazen başka bir çare kalmaz da, onların yer ve yurtlarını tahrip etmek, ağaçlarını kesmek veya yakmak gibi işler gerekebilir. Böyle bir durumda bu zikredilenleri yapmak caiz olur. Aksi halde gereksiz yıkım olur ki, bu caiz değildir.
Nadiroğulları, Medine ve civarındaki Yahudi topluluklardan biriydi. Onların Medine'ye iki saatlik bir mesafede yurtlan vardı. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir vesileyle yurtlarına gittiğinde Rasulullahi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) öldürme teşebbüsünde bulunmuşlar, daha sonra da aynı gayeyle çalışmışlardı. Bunun üzerine yurtları kuşatılmış ve bu kuşatma esnasında, siper olarak kullanabilecekleri hurma ağaçlarının bir kısmı, "Allah'ın izni ile"[47] kesilmişti.
Kuşatma sonunda bir çatışma olmadan, yanlarında götürebilecekleri kadar eşya alıp gitmelerine müsaade edilmiş, onlar da bunu kabul ederek Şam ve Filistin taraflarına göçmüşlerdi. Bu olay H. 4. yılın Rebiülevvel ayında vuku bulmuştu.[48]

24. Allah'ın İşkencesi İle İşkence Etme YasağıHakkında

2464. "Bize Abdullah b. Amr b. Ebân haber verip (dedi ki), bize Abdurrahim b. Süleyman, Muhammed b. Ishak'tan, (O) Yezid b. Ebi Habib'den, (O) Bukeyr b. Abdillah ibni'l-Eşecc'den, (O) Ebu İshak ed-Devsi'den, (O da) Ebu Hüreyre ed-Devsi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bizi bir askeri birlik içinde göndermiş ve
"*Eğer falanı ve falanı yakalarsanız onları ateşle yakın!*" buyurmuştu. Sonra ertesi gün olunca bize (bir adam) gönderip (çağırtmış, yanına gidince) de şöyle buyurmuştu:
"Doğrusu ben size şu iki adamı yakmayı emretmiştim. Sonra düşündüm ki, ateşle işkence etmek, Allah'tan başka hiç kimseye yakışmaz. Şu halde yakalarsanız öldürün!"[49]

25. Kadınları Ve Çocukları Öldürme Yasağı

2465. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan -ki O, İbn Hafs b. Asım'dır-, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savaşlarından birinde bir kadın ölü olarak bulunmuştu da, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştı."[50]
2466. "Bize Asım b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Yunus b. Ubeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) el-Esved b. Seri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Biz Rasulullah ile beraber bir savaşa çıkmıştık. Derken müşrikleri yakalamıştık da halk öldürme hususunda acele etmiş ve çocukları bile öldürmüşlerdi. Sonra bu, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ulaşmış, O da şöyle buyurmuştu:
"Bazı topluluklara ne oluyor ki, ölüm, çocukları öldürmeye varacak kadar onların (aklını başından alıp) götürmüş? Dikkat edin! Hiçbir çocuğu öldürmeyin!" (Hz. Peygamber bunu) üç defa (buyurmuştu).[51]

26. Çocuğun Öldürülebileceği (Yaş) Sınırı

2467. "Bize Muhammed b. Yusuf, Abdulmelik b. Umeyr'den, (O da) Atıyye el-Kurazi'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Biz o gün (yani Kurayzaoğullarının ihanet suçundan dolayı toptan öldürüldükleri gün) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sunulmuştuk da (etek) kılları bitenler öldürülmüş, bitmeyenler bırakılmıştı. Ben de (etek) kılları bitmeyenlerden idim. Bu sebeple beni öldürmemişlerdi.[52]

Açıklama

Kurayzaoğulları, Medine'deki Yahudilerden bir topluluktu. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunlarla da anlaşma yapmıştı. Buna rağmen onlar, Hendek savaşının (H. Şevval, 5. yıl) en tehlikeli zamanında müşriklerin tarafına geçerek ihanette bulunmuşlardı. Bunun için Hendek savaşı bittikten sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları kalelerinde kuşatmıştı. Kuşatma 25 gün sürmüş ve sonunda, kayıtsız şartsız teslim olmaya mecbur kalmışlardı. Sadece hakemliği Sa'd b. Muaz'ın (Radıyallahu Anh) yapmasını istemişlerdi. Sa'd b. Muaz (Radıyallahu Anh) da, istekleri üzerine onlara Tevrat'ın hükmünü vermişti. Tevrat'a göre barışa yanaşmayıp kuşatılan bir şehrin ahalisi ele geçirildiğinde onlar, kadınlar ve çocuklar hariç, kılıçtan geçirilir. [53] Kurayzaoğullarının bir de ihanet suçlan vardı. Bununla beraber onlara Tevrat'ın bu hükmü uygulanmış ve erkekleri kılıçtan geçirilmişti. (H. Zilkade, 5. yıl)
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) erkek çocukların büyüklerden ayrımını, etek kıllarının bitip bitmediğine göre yaptırmıştı İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler bu uygulamaya bakarak, etek kıllarının bitmesini, bulûğa ermenin belirtilerinden saymışlardır. Ancak âlimlerin çoğuna göre bu, bulûğ alâmeti değildir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kılların bitmesine itibar etmesi bir zaruretten dolayı olabilir. Çünkü, ölüm söz konusu olduğu için doğruyu söylemeyebilirlerdi. Muhtemelen bunun için zahiri bir belirtiye itibar edilmişti.[54]

27. Esirlerin Kurtarılması Hakkında

2468. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Mansur'dan, (O) Ebu Vail'den, (O) Ebu Musa'dan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Esiri kurtarın, açı yedirin!"[55]

28. Esirlerin Değiş-Tokuşla Serbest Bırakılması

2469. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Mühelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (müşrik) bir adamı (müslüman) iki adama karşılık serbest bıraktı.[56]

29. Ganimet Bizden Önce Hiç Kimseye Helal Olmamıştır

2470. "Bize Yahya b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebu Avâne, Süleyman'dan, (O) Mücahid'den, (O) Ubeyd b. Umeyr'den, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu şöyle:
"*Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmemiş olan beş şey verildi: Ben kızıl renklilere ve siyah renklilere (yani bütün insanlara) Peygamber gönderildim. Bana yeryüzü mescid ve temiz-temizleyiCİ kılındı. Bana ganimetler helâl kılındı; halbuki, onlar benden önce hiç kimseye helâl kılınmamışlardı. Ben, bir aylık (uzaklıktan) korkulmakla yardım olundum, düşman benden bir aylık mesafeden korkar. Bana, "iste de sana (istediğin) verilsin!" denildi, ben de isteğimi ümmetime şefaat olarak sakladım. O, sizden Allah'a hiçbir şey ortak koşmayanlara, İnşallahu Teala, ulaşacaktır!*"[57]

30. Ganimetlerin Düşman Beldelerinde Bölüştürülmesi

2471. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Asim'dan, (O da) Ebu Vail'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşında elde edilen) ganimetleri el-Ci'râne'de bölüştürmüştü."
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu Hadisin) senedinde Abdullah b. Mes'ud vardı."[58]

31. Ganimetleri Bölüştürmenin Nasıl YapılacağıHakkında

2472. "Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakki haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd ibnu'l-Hakem'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hayber'in fethine katılmıştım. O zaman müşrikler yenilgiye uğramışlar, biz de onların göç yüklerine dalmıştık. Halk ise buldukları develere koşuşmuşlardı. (Abdurrahman'ın babası) sözüne şöyle devam etti: Yine de bu, kazanların kaynayıp taşmalarından daha çabuk olmamıştı. Ama Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) emretmiş ve bu (kazanlar) tersine çevrilmiş, dökülmüşlerdi. (Abdurrahman'ın babası sözüne devamla) dedi ki: Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda dağıtım yapıp on kişiye bir koyun vermişti. (Abdurrahman'ın babası) sözüne şöyle devam etti: O zaman falancalardan dokuz kişi vardı. Bense yalnızdım. Bu sebeple onlara yönelmiştim de on kişi olmuştuk, bize de bir koyun verilmişti."[59]
Abdullah (b. Ca'fer) şöyle dedi:
"Bana ulaştı ki, arkadaşınız (Ze-keriyya, senedinde) "...Kays b. Müslim'den..." diyormuş!" Sanki O, (Zekeriyya'nın) onu bellememiş olduğunu söylemek istiyor.[60]
2473. "Bize Zekeriyya b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Zeyd'den -ki O, İbn Ebi Uneyse'dir-, (O) babasından, (O) Kays b. Müslim'den, (O) Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bunun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi. O (rivayetinde);
"Bu sebeple onlara eklenildim" dedi.[61]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Bana göre doğru olan, senedde Zekeriyya'nın söylediğidir."[62]

32. Akrabanın Payı

2474. "Bize Ebu'n Nunıan haber verip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzim rivayet edip (dedi ki), bana Kays b. Sa'd, Yezid b. Hürmüz'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Necde b. Amir, İbn Abbas'a mektup yazıp O'na bazı şeyler sormuş, O da O'na şöyle cevap yazmıştı:
"Sen, Allah'ın zikrettiği[63] akrabanın (ganimet) payını sordun. Biz bunların (yani işaret edilen Ayetteki akrabanın), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) akrabası olduğu görüşündeydik. Ama toplumumuz bunu bizden kabul etmedi."[64]

33. Atın Payları Hakkında

2475. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Hâzim Ebu Muaviye, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hayber günü binekli olana üç pay, yaya olana bir pay vermişti.[65]
2476. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süyan'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[66]

34. Fetihten Sonra Gelen Kimseye Pay Verilip Verilmeyeceği Hakkında

2477. "Bize Haccac b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O) Ammar b. Ebi Ammar'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber hiçbir ganimete şahid olmadım ki, O bana (pay) dağıtmış olmasın, Hayber günü hariç. Çünkü bu (Hayber ganimeti) sadece Hudeybiye (biatında bulunmuş) kimselere aitti."
Ebu Musa ile Ebu Hüreyre ise (Medine'ye) Hudeybiye (biati) ile Hayber'in (fethi) arasındaki (zamanda) gelmişlerdi.[67]

35. Kölelerin Ve Çocukların Payları Hakkında

2478. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Hafs haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Zeyd, Âbi'l-Lehm'in azadlısı Umeyr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ben, sahipli bir köle iken Hayber (savaşına) katılmıştım da Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana ev eşyasından bir şeyler vermişti. O bana bir kılıç da vermiş ve
"Bunu takın!" buyurmuştu."[68]

36. Ganimetleri, Dağıtılmadıkça Satma YasağıHakkında

2479. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Ebu Usâme, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir'den, (O) el-Kasım ve Mekhûl'den, (onlar) Ebu Umâme'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki,"
O, (ganimet) paylarının satılmasını, dağıtılıncaya kadar yasaklamıştı.[69]

37. Kadın Kölenin (Gebelikten) Uzak Olmasını Araştırma Hakkında

2480. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezid b. Ebi Habib'den, (O da) Tuciboğullarının bir mevlası olan Ebu Merzuk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bana Haneş es-San'ani rivayet edip şöyle dedi:"
"Biz, başımızda (komutan olarak) Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari olduğu halde Mağrib'e savaşa gitmiş ve Cerbe denilen bir köyü fethetmiştik. O zaman Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari konuşmacı olarak aramızda ayağa kalkıp şöyle demişti:
"Ben aranızda sadece, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyden dolayı ayağa kalkmış bulunuyorum. O, Hayber günü orayı fethettiğimizde aramızda ayağa kalkıp (şöyle buyurmuştu):"
"Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, esir kadınlardan hiçbirine, (gebelikten) beri olmasını araştırmadıkça yaklaşmasın!"[70]

38. (Esir Edilen) Gebe Kadınlarla Cinsi Münasebet Yasağı Hakkında

2481. "Bize Esed b. Musa haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezid b Humeyr Ebu Amr eş-Şami el-Hemdani'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr'i babasından, (O da) Ebu'd-Derda'dan (naklen anlatırken) işittim ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kıl çadırın kapısında karnı büyümüş, yani gebe bir kadın görmüş ve
"Herhalde bu (cariyenin sahibi) ona yaklaşmış?" buyurmuş. (Sahabe-i Kiranı);
"Evet!" demişler. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Andolsun ki ben içimden ona, kendisi ile beraber kabrine girecek bir lanet yapmayı geçirdim. O, (başkasının çocuğunu mirasçısı yapmak) kendisine helâl olmadığı halde onu nasıl mirasçısı yapar? O, (doğacak çocuğun kendisinden olması durumunda onu, köle gibi hizmete koşması) kendisine helal olmadığı halde onu nasıl hizmete koşar?"[71]

Açıklama

Bu Hadisin son kısmı şöyle açıklanmaktadır: Çocuğun nesebi asgari altı ayda sabit olur. Bu sebeple bir kimse gebe olarak aldığı bir cariye ile cima eder de sonra cariyenin doğumu altı aydan sonraya kalırsa, iki ihtimal ortaya çıkar: Doğan çocuk cariyenin önceki kocası veya sahibinden de olabilir, kendisinden de olabilir. Eğer çocuk kendisinden ise onlar birbirine mirasçı olurlar. Kendisinden değilse mirasçı olamazlar, bilakis doğan çocuk da kendisinin kölesi olur. Bu durumda bu kimse kendisinden olmayan çocuğu kendisinden sanıp onu mirasçısı yapabilir ki, başkasının çocuğunu kendine mirasçı yapmak helâl değildir. Yahut bu kimse kendisinden olan çocuğu başkasının sanıp onu kölesi kabul edebilir ki, bu da helâl değildir. İşte bu ihtimallerden dolayı Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) alınan cariyelerin gebe olup olmadıklarının araştırılmasını emretmiş ve gebe olanlarla cinsi münasebet yapılmasını yasaklamıştır.[72]

39. Anne İle Çocuğunu Birbirinden Ayırma Yasağı

2482. "Bize el-Kasım b. Kesir, el-Leys b. Sa'd'dan kıraat yoluyla, (O) Abdurrahman b. Cunâde'den, (O da) Ebu Abdirrahman el-Hubulli'den (naklen) haber verdi ki;"
Ebu Eyyub bir ordudaymış da, çocuklarla anneleri birbirinden ayrılmış, O da onları ağlarken görmüş. Bunun üzerine; "Muhakkak ki Rasulullah;
"Kim anne ile çocuğunu birbirinden ayırırsa, Allah da Kıyamet günü onunla sevdiklerini birbirinden ayırır!" buyurmuştur" diyerek, her çocuğu annesine iade etmeye başlamış.[73]

40. Daru'l-Harb'e Mensup Kimse (Harbi), Müslüman Olarak Geldiğinde (Ne Yapılır)?

2483. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah el-Beceli, Osman b. Ebi Hâzim'den, (O da) el-Ayle'nin ("el-Gayle'nin" diyenler de vardır) oğlu Sahr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Hicri 8. yılda, Taif teki Sakîf kabilesini muhasara ettiğimizde) el-Muğire b. Şu'be'nin halasını (esir olarak) almış ve onu Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına getirmiştim. Derken (el-Muğire gelerek) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) halasını istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Sahr! Muhakkak ki, bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh, onu ona geri ver!"
Süleymoğulları'nın da bir su kaynağı vardı. (Onlar, müslümanlar gelince oradan kaçıp gitmişlerdi. Ben de Hz. Peygamber'den, beni ve kabilemi o su kaynağının yanına yerleştirmesini istemiştim. Hz. Peygamber de bizi oraya yerleştirmişti). Sonra onlar müslüman olup geri gelmiş ve bu yerin geri verilmesini istemişlerdi. Ben vermeyince (Hz. Peygamber'e) gelip bunu O'ndan istemişlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) beni çağırtıp şöyle buyurmuştu:
"Sahr! Bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh, onu onlara geri ver!" Ben de onu geri vermiştim."[74]

41. Paydan Fazla Ganimet Vermenin Başkana (İmam'a) Ait Olduğu Hakkında

2484. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde İbn Ömer'in de bulunduğu askeri bir birlik göndermiş, onlar da birçok deve ganimet almışlardı. (Her birinin ganimet) payları on iki deve -veya on bir deve-olmuştu. Onlara fazladan birer deve daha verilmişti.[75]

42. (Savaşın) Başlangıcında Dörtte Birin, (Savaştan)Dönüş Sırasında Üçte Birin Fazladan GanimetVerilmesi Hakkında

2485. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezari, Abdurrahman b. Ayyâş'tan, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ebu Sellâm'dan, (O) Ebu Umâme el-Bâhili'den, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) düşman toprağına baskın yapıp (ganimet elde ettiğinde) dörtte biri fazladan ganimet verirdi. Dönmeye yöneldiği ve insanlar yorulduğu zaman (ganimet elde ettiğinde) ise üçte biri fazladan ganimet verirdi.[76]

Açıklama

Devlet başkanının veya komutanın, lüzum görmesi halinde, askerlere ganimet paylarının dışında fazladan bir şey vermesine "tenfil = fazladan verme", bu şekilde verilen şeye "nefl" (ç. enfal) denilir. Tenfil, askeri savaşa teşvik için bir ikramiye mahiyetindedir. Yukarıdaki Hadiste Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), savaştan dönüşte elde edilen ganimetten daha fazla "ikramiye" vermesinin sebebi, dönüş esnasında, düşmanın tedbirlerini almış olmasından, askerlerin ise yorgunluk ve bıkkınlık içinde bulunmasından dolayı savaşmanın zorluğudur.
Tenfilin ganimetin hangi kısmından ve ne ölçüde verileceği, ganimetin dışından da verilip verilemeyeceği konusunda farklı görüşler vardır. Hanefi'lere göre "tenfil", devlet başkanı veya komutanın takdirine göre ganimetin tamamından değişik oranlarda verilebileceği gibi, bazı şartlarla ganimet dışından da verilebilir. Tenfil, İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ganimetin Beytü'l-Mal'e ait olan beşte birinden, İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise bu beşte birin beşte birinden verilir. Bazı âlimler ise ganimetin üçte bir veya dörtte birinden fazlasıyla tenfil yapılamayacağını söylemişlerdir.[77]

43. "Beşte Bir"den Sonra, Pay Fazlası Ganimet Verme

2486. "Bize Ebu Asım, Süfyan'dan, (O) Yezid b. Câbir'den, (O) Mekhûl'den, (O) ziyad b. Cariye'den, (O da) Habib b. Mesleme'den (naklen) haber verdi ki;"
Hz. Peygamber "beşte bir -Humus"tan sonra üçte bir fazladan ganimet verdi.[78]

44. Kim Bir (Düşman) Öldürürse, Üzerinden Çıkan Şeyler Onundur

2487. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize İshak b. Abdillah b. Ebi Talha, Enes b. Malik'ten (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim bir kâfir öldürürse, üzerinden çıkan şeyler onundur!"
Ebu Talha da o gün yirmi kişi öldürmüş ve üzerlerinden çıkan şeyleri almıştı![79]
2488. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan b. Uyeyne'den, (O) Yahya b. Saîd'den, (O) İbn Kesir b. Eflah'tan -ki O, Ömer b. Kesir'dir-, (O) Ebu Katâde'nin azadlısı Ebu Muhammed'den, (O da) Ebu Katâde'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben bir adamla döğüşmüş ve onu öldürmüştüm. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onun üzerinden çıkan şeyleri bana vermişti."[80]

45. Paydan Fazla Ganimetlerin (Enfal'in)Mekruhluğu Hakkında da O ŞöyleBuyurmuştur: "Müminlerin GüçlüsüOnu Zayıflarına Versin!"

2489. "Bize Muhammed b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bize Ebu İshak el-Fezâri, Abdurrahman b. Ayyaş'tan, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ebu Sellâm'dan, (O) Ebu Umâme el-Bâhili'den, (O da) Ubâde ibnu's-Samit'ten (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), adam başına düşen paydan fazla olarak ikramiye şeklinde verilen ganimetlere (enfal'e) (gözlerin dikilmesini ve enfal alan kimsenin onları kendisine ayırmasını) çirkin görür ve şöyle buyururdu:
"Müminlerden, (kendisine enfal verilmiş olan) güçlü kimse, (bunu kendilerine enfal verilmemiş olan) zayıflarına geri versin!"[81]

46. O'nun, "İplik Ve İğneyi (Bile) Ulaştırın!" Buyurduğuna Dair Gelen Haberler

2490. "Bu senedle, (yani bir önceki Hadisin senediyle rivayet edildi) ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"İplik ve iğneyi (bile ganimet toplama merkezine) ulaştırın! Aman ganimet malında hainlik etmekten sakının! Çünkü o, Kıyamet günü sahiplerine bir utanç kaynağıdır!"[82]

47. (Dağıtım Yapılmadan) Ganimet Hayvanına Binme İle Ganimet Elbisesini Giyme Yasağı

2491. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Mu-hammed -ki O, İbn İshak'tır-, Yezid'den, -ki O, İbn Ebi Habib'dir-, (O da) Tuciboğullarının bir mevlası olan Ebu Merzuk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Bana Haneş es-San'ani rivayet edip şöyle dedi:
"Biz, başımızda (komutan olarak) Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari olduğu halde Mağrib'e savaşa gitmiş ve Cerbe denilen bir köy fethetmiştik. O zaman Ruveyfi' b. Sabit el-Ensari konuşmacı olarak aramızda ayağa kalkıp şöyle demişti:"
"Ben aranızda sadece, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyden dolayı ayağa kalkmış bulunuyorum: O, Hayber günü orayı fethettiğimizde aramızda ayağa kalkıp (şöyle buyurmuştu):
"Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa müslümanların (ortak) ganimetinden hiçbir hayvana, onu güçsüz bırakınca -veya "onu zayıflatınca" buyurmuştur. Ebu Muhammed (ed-Darimi);
"Bunda ben şüphe ediyorum!" dedi-, *geri vermek üzere asla binmesin! Kim de Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, müslümanların (ortak) ganimetinden hiçbir elbiseyi, onu eskitince (ganimete) iade etmek üzere giymesin!"*[83]

48. Ganimet Malına Hainlik Etme Hakkında Gelen Sertlik

2492. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize İkrime bin Ammar rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Zumeyl rivayet edip (dedi ki), bana İbn Abbas rivayet edip (dedi ki), bana Hz. Ömer ibnu'l-Hattab rivayet edip şöyle dedi:"
Birtakım insanlar Hayber günü öldürülmüştü de, (Sahabe-i Kiram);
"Falan şehiddir!" deyip (onlardan bahsetmeye başlamışlardı.) Nihayet bir adamı zikredip;
"Falan şehiddir!" demişlerdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hayır, asla! Ben onu gerçekten ganimet malından hainlikle almış olduğu bir cübbeden dolayı -veya "bir çeşit abadan dolayı"- Cehennem'de gördüm!" buyurmuş, sonra da bana şöyle emretmişti:
"Hattaboğlu! Kalk ve halkın içinde bağır ki, Cennet'e (doğrudan) ancak (günah işlememiş) mü'minler girecektir!"
"Ben de kalktım ve (bunu) halkın içinde nida ettim."[84]

49. Ganimette Hainlik Edenin Cezası Hakkında

2493. "Bize Saîd b. Mansur, Abdulaziz b. Muhammedi'den, (O) Salih b. Muhammed b. Zaide'den, (O) Salim b. Abdillah'tan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kimin ganimet malında hainlik ettiğini bulursanız onu dövün, eşyasını da yakın!"[85]

50. Ganimette Hainlik Eden Kimse Hainlikle Aldığı Şeyi Getirdiğinde (Ne Olacağı) Hakkında

2494. "Bize Muhammed b. Hatim el-Muktib haber verip (dedi ki), bize El-Kasım b. Malik rivayet edip (dedi ki), bana Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf el-Muzeni, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hiç talan edip ganimet almak yok! Hiç hainlik etmek yok! Hiç "islal = gizlice çalmak" yok! Kim ganimet malında hainlik ederse, Kıyamet günü, hainlik ederek aldığı ganimet malını (boynunda taşıyarak) getirir!"[86]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"İslal, "hırsızlık etmek" demektir."[87]

51. Savaşta (Hırsızlık Sebebiyle) Ellerin Kesilmeyeceği Hakkında

2495. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrani rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah -ki O, İbn Lehîâ'dır-, rivayet edip (dedi ki), bize Ayyaş b. Abbas, Şiyeym b. Neytân'dan, (O da) Cunâde b. Ebi Umeyye'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben İbn Ertat'ı; "Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Savaşta (hırsızlık sebebiyle) eller kesilmez!" buyururken işittim" derken duymamış olsaydım, onları (bu sebeple savaşta da) keserdim."[88]

Açıklama

Bu Hadis savaş esnasında hırsıza el kesme cezasının uygulanmayacağını göstermektedir. Bazı âlimler bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiş, bunun hikmetini de, savaşta bu cezanın uygulanması halinde eli kesilen kimsenin Dâru'l-Harb'e kaçıp dinden çıkma tehlikesi ile açıklamışlardır. Bu sebeple ceza savaştan dönülünce Dâru'l-İslam'da uygulanır. Ancak âlimlerin cumhuru bu Hadisin zahiriyle amel etmemiş ve diğer nasslara dayanarak, Şer'î cezaların savaş esnasında da uygulanacağını söylemişlerdir. Bu durumda yukarıdaki Hadiste, savaşta ortak ganimet malından bir-şey çalmadan dolayı ellerin kesilmemesi kastedilmiş olabilir. Diğer taraftan bu Hadisin râvisi olan Busr'un Sahabeliği kesin değildir. Yahya b. Mâin Onu tenkid etmekte ve Sahabe olmadığını söylemektedir ki, buna göre bu Hadis mürsel ve dolayısıyla zayıf demektir.[89]

52. (Zekat Toplamada) Görevli KimseGörevi Esnasında Bir Şey Elde Ettiğinde(Ne Olacağı) Hakkında

2496. "Bize el-Hakem b. Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana urve ibnu'z-Zübeyr, Ebu Humeyd es-Saidi'den (naklen) haber verdi ki, O kendisine haber vermiş ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekat toplamaya bir görevli tayin etmişti de bu görevli toplama işini bitirince O'na gelip;
"Ya Rasulullah! Bu, size ait olandır, bu da bana hediye edildi!" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Peki, sen babanın ve annenin evinde oturup da, sana hediye edilecek mi, edilmeyecek mi, diye baksaydın ya!" Daha sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) günün bitiminde namazdan sonra minbere çıkmış ve şehadet getirip Allah'a, layık olduğu şekilde hamd-ü senada bulunmuş, ardından da şöyle buyurmuştu:
"*İmdi, şu görevliye ne oluyor ki, biz onu (zekat toplamakla) görevlendiriyoruz da o bize gelip; "bu sizin görevinizden dolayı (verilendir), bu da bana hediye edildi" diyor. Peki, o, babasının ve annesinin evinde oturup da kendisine hediye edilecek mi, edilmeyecek mi, diye baksa ya! Muhammed'in canı elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, biriniz şu (zekat malından) hainlikle bir şey almaz ki, onu Kıyamet günü boynunun üzerinde taşıyarak getirmiş olmasın! Eğer (bu aldığı şey) bir deve ise onu, böğürtüsü olduğu halde getirir, bir sığır ise onu böğürürken getirir, bir koyun ise onu da melerken getirir, işte ben (size bunları) tebliğ etmiş oldum!"*
Ebu Humeyd sözüne şöyle devam etmiş: Sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini, biz O'nun koltuk altlarının beyazlığını görecek kadar yukarı kaldırmış (ve *"Allah'ım, tebliğ ettim mi?"* buyurmuştu.) Ebu Humeyd sözüne devamla demiş ki; bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle bareber Zeyd b. Sabit de işitmişti. O'na da sorun![90]

53. Müşriklerin Hediyelerini Kabul EtmekHakkında

2497. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Umâre b. Zâzân, Sabit'ten, (O da) Enes b. Malik'ten (naklen) haber verdi ki;"
Zû Yezen hükümdarı Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) otuz üç erkek deve veya otuz iki dişi deve karşılığında almış olduğu bir takım elbise ("hülle") hediye etmiş, O da bunu kabul buyurmuştu.[91]
2498. "Bize Abdullah b. Seleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal, Amr b. Yahya'dan, (O) Abbas b. Sehl es-Saidi'den, (O da) Ebu Humeyd es-Saidi'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Eyle hükümdarı Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir mektup göndermiş ve O'na beyaz bir katır hediye etmişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona mektup yazmış ve bir elbise hediye etmişti.[92]

54. Hz. Peygamberin; "Biz Kesinlikle Müşrikten Yardım İstemeyiz!" Sözü

2499. "Bize İshak b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Vekî, Malik b. Enes'ten, (O) Abdullah b. Niyar'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biz kesinlikle bir müşrikten yardım istemeyiz!"[93]
2500. Bize İshak, Ravh'dan, (O) Malik'ten, (O) Fudayl'dan ki O, İbn Ebi Abdillah'tır ve O, Hatmoğullarındandır, (O) Abdullah b. Niyâr'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen, bir önceki Hadisi) ondan daha uzun olarak haber verdi.[94]

Açıklama

Bazı âlimler bu Hadisin mutlak ifadesine uygun görüş beyan ederek savaşta müşrikten yardım istenemeyeceğini, yani onun müslümanlar safında savaşmasına müsaade edilemeyeceğim söylemişlerdir. Şafii (Rahmetullahi Aleyh) gibi bazı âlimler ise bu Hadisi mutlak manasında anlamamışlardır. Bu sebeple onlara göre bir kâfir müslümanlara karşı hüsnü niyet sahibi ise ve onun yardımına da ihtiyaç varsa, ondan yardım istenebilir. Bu iki şart bulunmazsa o zaman ondan yardım talebi mekruh olur ki, yukarıdaki Hadis bu durum hakkındadır. Diğer taraftan âlimlerin cumhuruna göre, verilen izinle müslümanlar safında savaşan gayr-i müslime ganimetten pay verilmez, ona ganimetten bir miktar bağış yapılır.[95]

55. Müşrikleri Arap Yarımadasından ÇıkarmakHakkında

2501. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd el-Kattân rivayet edip (dedi ki), bize, Küfe ahalisinden bir adam olan İbrahim b. Meymûn rivayet edip (dedi ki), bana Saîd b. Semûre b. Cündeb, babası Semûre'den, (O da) Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) son konuştuğu şeyler arasında şöyle buyurmuştu:
"Hicaz'ın ve Necran ahalisinin yahudilerini Arap Yarımadası'ndan çıkarın!"[96]

56. Müşriklerin Kabında (Bir Şey Yiyip) İçmekHakkında

2502. "Bize Ebu Asım, Hayve b. Şureyh'ten haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Rebia b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bana Ebu İdris rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Sa'lebe rivayet edip dedi ki;"
Ben Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Ya Rasulullah, muhakkak ki, biz ehl-i kitabın (yaşadığı) yerdeyiz. Şimdi onların kaplarında yemek yiyelim mi?" dedim de Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Eğer söylediğin gibi bir yerde isen, başka bir çare bulamamanız hariç, onların kaplarında yemek yeme! Başka bir çare bulamazsanız onları yıkayın, sonra içlerinde yemek yiyin!"[97]

Açıklama

Âlimleri cumhuruna göre bu Hadis, gayr-i müslimlerin, içlerinde domuz eti ve benzeri pis şeylerin pişirildiği kapları hakkındadır. Onlara göre, gayr-i müslimlerin böyle olmayan kaplarını yıkadıktan sonra, başka kaplar bulunsa da, kullanmakta bir mahzur yoktur.[98]

57. Ganimetin Dağıtılmasından Önce (Ondan) YemekHakkında

2503. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'l-Muğire'dir-, Humeyd'den, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hayber savaşında yukarıdan bir dağarcık iç yağı atılmıştı. (Abdullah, sözüne devamla) dedi ki; ben de gelip onu kendime almıştım. (Abdullah) sözüne şöyle devam etti: Sonra, bundan bugün hiç kimseye bir şey vermeyeceğim, demiş, ardından da etrafıma bakmıştım. Bir de ne görsem, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana gülümsüyor!"[99]
Abdullah (ed-Dârimî);
"Humeyd'in, Abdullah'tan (Hadis) işitmiş olmasını ümid ederim" dedi.[100]

58. Mecusilerden Cizye Almak Hakkında

2504. "Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den, (O) Amr'dan, (O da) Becâle'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Amr) şöyle dedi: Ben O'nu (yani Becâle'yi) şöyle derken işittim:"
Hz. Ömer mecûsilerden cizye kabul etmiyordu. Nihayet Abdurrahman b. Avf şahidlik etti ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hecer mecûsilerinden cizye kabul etmişti. Ondan sonra Hz. Ömer de mecûsilerden cizye kabul etmeye başladı.)[101]

59. Müslümanlar Adına En Aşağıdakileri (Bile) Emân Verebilir

2505. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Ebu'n-Nadr'dan (naklen) rivayet etti ki; Âkil b. Ebi Talib'in azadlısı Ebu Murre O'na haber vermiş ki, O (yani Ebu Murre) Ümmü Hâni' bin Ebi Talib'i işitmiş ki, O rivayet ediyormuş ki,"
(Mekke'nin) fethedildiği yıl Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gitmiş. Derken şöyle demiş:
"Ya Rasulullah! Anamın oğlu (Ali b. Abi Talib), benim kendisine emân verdiğim bir adamı, yani Hübeyre'nin oğlu falanı öldüreceğini söyledi, (siz ne buyurursunuz.)" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Senin emân verdiğin kimseye muhakkak ki biz de emân verdik, Ümmü Hâni'!"[102]

60. Elçileri Öldürme Yasağı Hakkında

2506. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Bekr b. Ayyaş, Asım'dan, (O) Ebu Vâil'den, (O da) İbn Mi'yer es-Sa'di'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Bir gün) akşamüzeri bir atımı gövdeli bitkilerin (yapraklarından) otlatmaya çıktım. Derken Hanifeoğullan'nın mescidlerinden bir mescide uğradım da onları, Müseylime'nin Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet ederken işittim. Hemen Abdullah b. Mes'ud'un yanına dönüp (bunu) O'na haber verdim. O da onlara güvenlik görevlilerini gönderdi. Bunlar da onları alıp getirdiler. O zaman bu topluluk tevbe edip görüşlerinden vazgeçti, (Abdullah) da onları serbest bıraktı. (Sadece) içlerinden, Abdullah b. Nuvaha isimli bir adamı öne geçirip boynunu vurdurttu. Bunun üzerine (oradakiler) O'na
"Bu topluluğu bıraktın, bunu ise öldürdün?" dediler. O da şöyle cevap verdi:
"Ben gerçekten (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında oturuyordum, bu ve bir adam Müseylime'nin yanından elçi olarak çıkagelmişlerdi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onlara; *"Benim, Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet ediyor musunuz?"* buyurmuştu. Onlar da O'na;
"Biz Müseyleme'nin, Allah'ın rasûlü olduğuna şehadet ediyoruz!" demişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurmuştu:
"Ben Allah'a ve Rasûllerine iman ettim. Şayet ben elçileri öldüren biri olsaydım, sizi öldürürdüm!" (Abdullah b. Mesud sözüne şöyle devam etti):
"İşte ben onu bundan dolayı öldürdüm!" (Sonra) O, onların mescidine dair emir verdi de o yıkıldı.[103]

61. Andlaşma Yapılmış Kimseyi Öldürme Yasağı Hakkında

2507. "Bize Abdullah b. Yezid haber verip (dedi ki), bize Uyeyne b. Abdirrahman b. Cevşen el-Gatafani, babasından, (O da) Ebu Bekre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim andlaşma yapılmış bir kimseyi ("müâhed"i, "zimmi"yi) haksız yere öldürürse, Allah ona Cennet'i haram kılar!"[104]

62. Düşmanlar Müslümanların Malından Bir Şey Ele Geçirince (Ne Yapılır)?

2508. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Ebu'l-Muhelleb'den, (O da) İmran b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Azba' (isimli deve) Ukayloğullarından bir adamın idi. Derken (bu adam) esir edilip Azba' alındı. Sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona, (esaret altında) bağlı iken uğradı da o şöyle dedi:
"Ya Muhammed! Ne diye beni yakalıyorsunuz, hacıların (kafilelerini) geride bırakan (Azba'yı) alıyorsunuz? Halbuki ben müslüman oldum!" O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Sen bunu, kendi işine sahip iken (yani esir edilmeden önce) söyleseydin tamamen kurtulurdun!" buyurdu. Ardından Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözüne şöyle devam etti:
"Seni müttefiklerin (olan Sakîf kabilesinin) suçundan dolayı yakalıyoruz!" Sakîf kabilesi (Hz. Peygamberle yaptıkları andlaşmayı bozmuş ve) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından iki adamı esir etmişlerdi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (söz konusu esirin yanma), üzerinde saçaklı bir keçe bulunan bir eşek üzerinde gelmişti. Sonra (bu esir);
"Ya Muhammed! Ben gerçekten açım, beni yedir; ben hakikaten susamışım, bana su ver!" dedi. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Bunlar senin ihtiyacın, (onlar hemen görülecektir!)" buyurdu. Müteakiben bu adam (müslümanlardan) iki adama karşılık serbest bırakıldı. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de Azba'yı, kendi binmesi için -başka bir râvi; "kendi payına karşılık" demiştir- alıkoydu. Bu (deve) hacıların (kafilelerini) geçip onları geride bırakan (süratli develerden) idi. Daha sonra müşrikler Medine'nin hayvan sürüsüne baskın yapıp, içlerinde Azba' olduğu halde onları götürdüler, müslümanlardan bir kadını[105] da esir ettiler. Onlar konakladıklarında develerini (çadırlarının) etrafında... -Ebu Muhammed (ed-Dârimî);
"O (burada, hatırlayamadığım) bir kelime söylemişti" demiştir-.[106] Derken gece olunca, onlar iyice uykuya daldırılmışlarken bu kadın kalkmış, (develerin yanına gelmiş). Fakat ellerini üzerine koyduğu her deve böğürmeye başlamış. Sonunda Azba'nın yanına gelmiş. Böylece Rasulullah'm (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) itaatkâr ve tecrübeli devesinin yanma gelmiş ve ona binmiş. Sonra Medine tarafına yönelmiş ve eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka kurban edeceğini adamış. (İmran) sözüne şöyle devam etti: Derken o, Medine'ye gelince devesi tanındı ve;
"(Bakın), Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesi!" dendi. Sonra da onu Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) getirdiler. Kadın adağını bildirdi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ona karşılığını ne kötü verdin. Eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka kurban edecek! Şunu iyi bilin ki, ne Allah'a isyan hususunda, ne de insanoğlunun sahip olmadığı şeyler hususunda adanılan adağı yerine getirmek yoktur!"[107]

Açıklama

Müslümanların düşman eline geçen mallan tekrar müslümanlarm eline geçerse bunlar eski sahiplerine mi verilir, yoksa ortak ganimet mi olur? Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ve bazı âlimler, bu gibi malları, her halükârda eski sahiplerinin alma hakkı olduğunu söylemişlerdir. Mâlik, Ahmed ve bazı hususlar hariç Ebu Hanife'ye (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre ise bu mallar, asıl sahipleri tarafından, ganimet olarak dağıtılmadan önce bulunurlarsa onları alırlar, dağıtımından sonra bulurlarsa alamazlar.[108]

63. Müşriklerle Yapılan Andlaşmayı Yerine Getirme Hakkında

2509. "Bize Bişr b. Sabit haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Muğire'den, (O) eş-Şabi'den, (O) Muharrer b. Ebi Hüreyre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Ali'yi (H. 9. yılın hac mevsiminde bazı hükümleri ilan etmek göreviyle Mekke'ye) gönderdiğinde ben O'nunla beraberdim. O, sesi boğuklaşıncaya kadar şu dört şeyi bağırarak söylemişti:
"İyi bilin, gerçek şu ki, Cennet'e sadece mü'min kimse girecektir. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik kesinlikle haccetmeyecektir. Hiçbir çıplak kimse Ka'be'yi tavaf etmeyecektir. Kiminle Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) arasında bir andlaşma varsa, (onun andlaşması müddetine kadar geçerlidir. Müddeti olmayan andlaşmanın) süresi ise dört aya kadardır. Dört (ay) geçince, artık şüphe yok ki, Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır."[109]

64. Hz. Peygamberin Hudeybiye Günü Barış Yapması

2510. "Bize Muhammed b. Yusuf, İsrail'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu İshak, el-Bera' b. Azib'den, O'mın şöyle i dediğini rivayet etti:"
Rasulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) (H. 6. yılın) Zilkade ayında umre yapmak (için gitmiş), fakat Mekkeliler O'nu Mekke'ye girmeye bırakmamışlardı. Sonunda onlarla (gelecek yıl gelip Mekke'de) üç gün kalmak üzere andlaşma yapmıştı. (Kâtipler);
"Bu, üzerinde Allah'ın Rasûlü Muhammed'in andlaşma yaptığı şeydir" diye yazdıklarında onlar;
"Biz bunu kabul etmiyoruz. Biz bilseydik ki, sen Allah'ın Rasûlüsün, sana hiçbir şeyi engellemezdik. Fakat sen (bize göre sadece) Abdullah'ın oğlu Muhammed'sin!" demişler, (Hz. Peygamber) de;
"Ben Allah'ın Rasûlüyüm, ben Abdullah'ın da oğluyum!" buyurmuş, sonra da Ali'ye;
"Allah'ın Rasûlü Muhammed (ifadesini) sil!" diye emretmişti. O;
"hayır, vallahi, bunu asla silmem!" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), güzel yazamadığı halde, (üzerine andlaşmanın yazıldığı) sayfayı almış ve "Allah'ın Rasûlü" yerine ("Abdullah'ın oğlu Muhammed" yazmıştı. Neticede andlaşma şöyle olmuştu):
"Bu, üzerinde Abdullah'ın oğlu Muhammed'in; Mekke'ye, kınındaki kılıç dışında hiçbir silah sokmayacağına, (Mekke) ahalisinden kendisine uymak isteyecek hiç kimseyi (oradan) çıkarmayacağına, kendi Ashabından orada kalmak isteyecek hiç kimseye ise engel olmayacağına dair andlaşma yaptığı şeydir."
Daha sonra (ertesi yıl Hz. Peygamber ve Ashabı) Mekke'ye girip de (üç günlük) süre geçtiğinde (Mekke müşrikleri) Ali'ye gelip; "arkadaşına söyle, yanımızdan çıksın. Artık süre geçmiştir!" demişlerdi.[110]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okuma-yazma biliyor muydu? Bununla ilgili bir Ayetin meali şöyledir: *"Sen daha önce ne bir kitap okumuş, ne de elinle onu yazmış değildin. Öyle olsaydı bâtıla uyanlar elbette şüphelenirlerdi!"*[111] Şu halde Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vahyin gelmeye başlamasından önce okuma-yazma bilmediği kesindir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Peygamberliğin ileriki yıllarında yazı yazmayı öğrenip öğrenmediği hususu ise tartışmalıdır. Alimlerin çoğu Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatı boyunca yazıyı öğrenmemiş olduğu görüşündedir. Ebu'l-Velid el-Bâci, yukarıdaki Hadis ile ilgili diğer nasslara dayanarak bunun aksini, yani Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) okuma-yazmayı bildiğini söylediğinde, o zamanki Endülüs âlimleri O'nu şiddetle kınayıp zındıklıkla suçlamışlardı. Ancak okuma-yazmaya işaret ve teşvik eden birçok Ayet ve Hadis vardır. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sonradan az da olsa okuma-yazma öğrenmiş olması mümkündür. Yukarıdaki Hadis de bunu göstermektedir.[112]

65. Müşriklerin, Müslümanlar Tarafına Kaçan Köleleri Hakkında

2511. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebu Halid, el-Haccac'dan, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Taif'ten iki köle (kaçıp) gelmiş, O da onları hürriyetlerine kavuşturmuştu. Bunların biri Ebu Bekre'dir.[113]

66. Kurayza Ahalisi'nin Sa'd b. Muaz'ın HükmüneRazı Olmaları

2512. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ahzab (Hendek) savaşında Sa'd b. Muaz'a (ok) atılmış ve bununla kolundaki atardamarı kesilmişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu ateşle dağlamış, ama eli şişmiş ve (yaranın açılmasıyla akan kan) O'nu halsiz düşürmüştü. (Hz. Peygamber) onu tekrar dağlamış, fakat eli yine şişmişti. (Sa'd) bunu görünce;
"Allah'ım! Gözümü Kurayzaoğulları'nın (cezalandırılışını görmekle) sevindirmedikçe canımı çıkarma!" demiş, bunun üzerine damarı tutulmuş ve artık bir damla (kan) bile damlatmamıştı. Nihayet onlar Sa'd'ın hükmüne razı olmuşlar, bu sebeple Sa'd bu (hakemliğe) gönderilmiş, O da (gidip) erkeklerinin öldürülmesine, müslümanların kendilerinden yararlanmaları için kadınlarının ve çocuklarının sağ bırakılmasına hükmetmişti. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Haklarında Allah'ın hükmüne isabet ettin!" buyurmuştu. Onlar dört yüz kişi idiler. Öldürülmeleri bitirilince (Sad'ın) damarı yarılmış ve (Sa'd) ölmüştü.[114]

67. Hz. Peygamberin Mekke'den Çıkarılması

2513. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki) bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu Seleme b. Abdirrahman haber verdi ki, Abdulah b. Adiyy b. Hamra' ez-Zühri şöyle dedi:"
"Ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bineğinin üzerinde olduğu halde el-Hazvera'da[115] dururken gördüm." O (Mekke'ye hitaben) şöyle buyuruyordu:
"Vallahi şüphesiz sen Allah'ın arzının en hayırlısı ve Allah'ın arzının Allah'a en sevimli olanısın. Şayet ben, (Allah'tan gelen emirle) senden çıkarılmamış olsaydım, (senden) çıkmazdım!"[116]

68. Ölülere Sövme Yasağı Hakkında

2514. "Bize Saîd ibnu'r-Rebi' rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Süleyman'dan, (O da) Mücahid'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Hz. Aişe dedi ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar önden gönderdikleri şeylere (amellerine) ulaşmışlardır!"[117]

Açıklama

Bu Hadis ölülere sövmenin, yani onlar hakkında kötü söz söylemenin yasak olduğunu göstermektedir. Çünkü onlar, dünya hayatlarında yapmış oldukları amellere kavuşmuşlardır. Artık onların karşılığını Allah Azze ve Celle verecektir. Bu sebeple onlar hakkında kötü söz söylemenin bir faydası yoktur. Aksine bunun, söven kimseye, çirkin ve gereksiz şeylerle meşgul olması yönünden zararı vardır. Ölüler hakkındaki bu umumi hükümle beraber, ilgili diğer Hadislerin gösterdiği gibi, meşru bir yarar söz konusu olduğunda onlar hakkında kötü söz söylemekte de bir mahzur yoktur. Buna göre, bıraktıkları zararlı etkileri önlemek, gerekli olan bir gerçeğin orsaya çıkmasını sağlamak gibi gayelerle ölüler hakkında kötü söz söylenebilir. Şüphe yok ki, Allah Azze ve Celle herkesin niyetim bilir ve O, herkese yaptığı işinin karşılığını niyetine göre verecektir.[118]

69. (Mekke'nin) Fethinden Sonra Hicret Etmek Yoktur

2515. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O) Mücahid'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbni Abbas'tan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Mekke'nin fethedildiği gün Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"Bu fetihten sonra (Medine'ye) hicret etmek yoktur! Fakat cihad ve (iyi bir) niyetle (herhangi bir yere göç etmek) vardır. Savaşa çıkmanız istendiğinde ise savaşa çıkın!"[119]

Açıklama

Mekke'nin fethinden (Hicri 20 Ramazan, 8. yıl) önce Medine'ye hicret etmek farz idi. Çünkü sayıları az olan müslümanların bir yerde toplanıp bir topluluk ve maddi güç oluşturmaları gerekiyordu. Mekke'nin fethinden sonra buna gerek kalmadığı için, Medine'ye hicret etme farzı da kaldırılmıştı. Dinini koruma imkânının kalmaması veya ilim tahsili gibi meşru bir maksatla, bulunulan yeri bırakıp başka bir yere göç (hicret) etmek ise caizdir. Ancak bu caizlik; yerini yurdunu, bir İslam beldesinin, kafirlerin eline geçmesini sonuçlandıracak şekilde bırakıp göç etmenin mahzursuz, mesuliyetsiz olduğu manasına değildir. Yukarıdaki Hadiste, söz konusu caizliğe bir işaret olarak anlaşılan "niyet" kelimesinden önce "cihad"ın zikredilmiş olması manidardır. Bu demektir ki, cihad yapılacak, hiçbir imkân kalmayınca son çare olarak iyi bir "niyet'le göç etme düşünülecektir.[120]

70. Şüphesiz Hicret Kesilmeyecektir

2516. "Bize el-Hakem b. Nafi', Hariz b. Osman'dan, (O) İbn Ebi Avf tan -ki O, Abdurrahman'dır-, (O da) İbn Ebi Hind el-Beceli'den -ki bu, selef-i (salihinden) idi-, (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Muaviye'nin yanında, O tahtının üzerinde oturuyorken hicret etme konusunu görüştüler de O (yani Muaviye) şöyle dedi: Ben Hz. Peygamber'i (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Tevbe (imkânı) kesilmedikçe hicret kesilmeyecektir! -(Bunu) üç (kere buyurmuştu).- Tevbe (imkânı) ise, güneş batış yerinden doğuncaya kadar kesilmeyecektir."[121]

71. Hicret Olmasaydı Ensar'dan Bir Kişi Olurdum

2517. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Hicretin (fazileti) olmasaydı Ensar'dan bir kişi olmak (isterdim!)"[122]

72. Başkan Olma Hususunda Sert Davranma

2518. "Bize Haccâc b. Mihhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yahya b. Saîd'den, (O) Saîd b. Yesâr'dan, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki,"
Nebiyyullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*On kişinin başkanı hiç kimse yoktur ki, Kıyamet günü (hesap yerine, ortaya çıkacak) hakikat ister onu serbest bıraksın, ister hapsetsin, elleri boynuna bağlanmış olarak getirilmiş olmasın!"*[123]

73. Haksızlık Etme Yasağı Hakkında

2519. "Bize Ebu'l-Velid haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Amr haber verip dedi ki; ben Abdullah ibnu'l-Haris'i, Ebu Kesir'den (naklen) rivayet ederken işittim, O demiş ki, ben Abdullah b. Amr'ı, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki,"
O şöyle buyurmuş:
"Haksızlık etmekten sakının! Çünkü haksızlık etmek, Kıyamet günü karanlıklara, (zorluk ve işkencelere sebep olur)."[124]

74. Allah, Bu Dini Günahkârla da Güçlendirir

2520. "Bize el-Hakem b. Nafi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zühri'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebu Hureyre şöyle demiş:"
Gerçekten Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şüphe yok ki, Allah bu dini günahkâr adamla da güçlendirir!"[125]

75. Bu Ümmetin Fırkalara Ayrılması Hakkında

2521. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize Safvân rivayet edip (dedi ki), bana Ezher b. Abdillah el-Harazi, Ebu Amir Abdullah b. Luhayy el-Hevzeni'den, (O da) Muaviye b. Ebi Süfyan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) içimizde ayağa kalkıp şöyle buyurdu:
"Şunu iyi bilin, muhakkak ki sizden önceki ehl-i kitab yetmiş iki dini topluluğa ayrıldılar. Şüphesiz bu ümmet ise yetmiş üç (dini topluluğa) ayrılacaktır. (Bunlardan) yetmiş ikisi Cehennem'de, biri Cennet'te olacaktır!"[126]
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Ezher b. Abdillah'ın mensup olduğu) el-Heraz, Yemen ahalisinden bir kabiledir."

Açıklama

İçlerinde yedi, altmış, yetmiş gibi sayılar geçen pek çok Hadiste olduğu gibi, bu Hadiste de söz konusu sayılar zahiri manalarıyla anlaşılabilecekleri gibi, birçokluk ifadesi olarak da anlaşılabilirler. Bazı âlimler bu sayıları zahiri manalarıyla anlayıp müslümanlar arasında yetmiş üç fırka tespit etme yoluna gitmişlerdir. Ancak bu Hadisteki sayıların birçokluk ifadesi olarak kullanılmış olması da kuvvetle muhtemeldir. Buna göre, bozulmamış, özlerinde düşünce özgürlüğü bulunan önceki ilahi din mensupları arasında birçok farklı görüş ve topluluk ortaya çıkmıştı. Son ilahi din olan müslümanlıkta ise düşünce özgürlüğü daha da genişletildiği için, müslümanlar arasında bu topluluklar, önceki din mensuplarındakinden daha fazla olacaktır. Bununla beraber, hakikat esasen tek olduğu için, bu farklı görüş sahibi topluluklardan yalnız bir tanesi doğruya isabet etmiş olacaktır.[127]

76. İtaat Etmenin Ve Cemaate Bağlılığın Gerekliliği Hakkında

2522. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, el-Ca'd Ebu Osman'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Ebu Reca1 el-Utaridi rivayet edip şöyle dedi: Ben İbn Abbas'ı, Hz. Peygamber'den (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki," O şöyle buyurmuş:
"Kim başkanından hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin! Çünkü gerçek şu ki, cemaatten bir karış ayrılan ve öylece ölen hiç kimse yoktur ki, cahiliye ölümü gibi ölmüş olmasın!"[128]

77. Kim Bize Karşı Silah Taşırsa Bizden Değildir

2523. "Bize Ebu'l Velid haber verip (dedi ki), bize İkrime b. Ammâr rivayet edip (dedi ki), bize İyâs b. Seleme, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Kim bize karşı silah çekerse bizden değildir!"[129]

78. Başkanlık Kureyş'te (Olacaktır)

2524. "Bize el-Hakem b. Nafî', Şuayb b. Ebi Hamza'dan, (O da) ez-Zühri'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im, Muaviye'den rivayet ediyordu ki,"
O; kendisi, Kureyş'ten bir elçi heyeti içinde yanındayken şöyle demiş:
"Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Muhakkak ki bu (devlet başkanlığı) işi, dini ayakta tuttukları sürece, kendileriyle düşmanlaşacak herkesi Allah'ın yüzükoyun (Cehennem'e) düşüreceği Kureyş'te (olacaktır!)"[130]

Açıklama

Âlimlerin cumhuru bu Hadis ve ilgili diğer Hadislere dayanarak devlet başkanının (Halifenin) Kureyş'li olmasının şart olduğunu söylemişlerdir. Hatta bunda icma olduğu da iddia edilmiştir. Bununla beraber Hz. Ömer'den (Radıyallahu Anh) gelen bazı haberlerden O'nun, Kureyş'li olmayan kimsenin de Halife olabileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bazı rivayetlere göre Ebu Hanife ile Ebu Yusuf (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) da, devlet başkanlığı için Kureyş'li olmanın şart olmadığı görüşünde idiler. Bu görüş, söz konusu sahih Hadislere aykırı değildir. Bu Hadisler; Kureyş'in, dini ayakta tuttukları, yani dinin hükümlerine uydukları sürece Halife olacakları vakıasını haber veren Hadisler olarak da anlaşılabilir.[131]

79. Kureyş'in Üstünlüğü Hakkında

2525. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kureyş, Ensar, Muzeyne, Cuheyne, Eşlem, Ğıfar ve Eşca'; bunların Allah ve Rasûlunden başka dostları yoktur!"[132]
2526. "Bize Haccâc b. Mihhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O) Ab dur rahman b. Ebi Bekre'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne dersiniz, eğer Eşlem ve Gıfar, iki müttefik olan Esed ve Gatafan'dan daha hayırlı iseler, bunların kaybettiklerine inanır mısınız?" (Sahabe-i Kiram)
"Evet!" dediler. (Hz. Peygamber de);
"İşte onlar gerçekten bunlardan daha hayırlıdır!" buyurdu. (Daha sonra Hz. Peygamber), sesini yükselterek; *"Peki ne dersiniz, eğer Muzeyne ve Cuheyne, Temim ve Amir b. Sa'sa'a'dan daha hayırlı iseler, bunların kaybettiklerine inanır mısınız?"* buyurdu. (Sahabe-i Kiram yine);
"evet!" dediler. (Hz. Peygamber de);
"İşte onlar gerçekten bunlardan daha hayırlıdır" buyurdu.[133]

Açıklama

Bu Hadislerde isimleri geçen kabilelerin üstünlükleri, onların daha çabuk müslüman olmaları ve müslümanlığa yaptıkları hizmetler sebebiyledir. Onlar cahiliye döneminde güç ve mevki bakımından zikri geçen diğerlerinden daha aşağıda iken, daha erken ve kolay müslüman olduklarından şeref ve üstünlük kendilerine geçmişti. Bununla beraber bu üstünlükleri fert fert değil, geneli ve çoğunluğu itibariyledir. Bilindiği gibi müslümanlıkta üstünlük ölçüsü "takva" dır.[134]

80. Eşlem Ve Ğıfar'ın Üstünlüğü

2527. "Bize Abdullah b. Mesleme rivayet edip (dedi ki), bize Süleyman -ki O, İbnu'l-Muğire'dir-, Humeyd b. Hilâl'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah Ğıfar'ı bağışlasın! Allah Eslem'e ise barışıklık ve huzur versin!"[135]
2528. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz, Musa b. Ukbe'den, O Abdullah b. Dinar'dan, (O da) ibn. Ömer'den naklen rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Allah Ğıfar'ı bağışlasın! Allah Eslem'e ise barışıklık ve huzur versin! Usayye ise Allah Rasûlü'ne başkaldırmıştır!"[136]

Açıklama

Ğıfar kabilesi, cahiliyye döneminde yağmacılık ve eşkiyalıkla geçinirdi. Ama onların çoğu müslümanlığı duyduklarında kolaylıkla ve hemen müslüman olmuşlardı. Eşlem kabilesi ise Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile barış yapmışlardı. Usayya kabilesine gelince, onlar vefasızlık gösterip Hz. Peygamberle yaptıkları barışı bozmuşlardı. Yukarıdaki Hadislerde Gıfar ve Eşlem kabileleri ile ilgili cümleleri de haber olarak; "...bağışlamıştır!", "...vermiştir!" şeklinde anlamak mümkündür.[137]

81. İslam'da (Haksız Ve Geçersiz) Andlaşma Yapmak Yoktur!

2529. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şerik, Simâk'tan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen)... Şerik'e denilmiş ki,
"(O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) mi?" O da;
"Evet!" demiş-, rivayet etti ki, (O şöyle buyurmuş):
"İslam'da (haksız ve geçersiz) andlaşma yapmak yoktur! Cahiliyyede yapılmış olan (haklı ve geçerli) andlaşmanın ise İslam sadece sağlamlığını ve ciddiyetini artırır!"[138]

82. "Bir Topluluğun Azadlısı ("Mevlâ"sı) Ve Kız Kardeşlerinin Oğlu Onlardandır"

2530. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip şöyle dedi:"
Ben Muaviye b. Kurreye; "Enes zikreder miydi ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), en-Numan b. Mukarrin'e;
"Bir topluluğun kız kardeşlerinin oğlu, onlardandır" buyurmuştu?" diye sordum; O da;
"Evet!" dedi.[139]

Açıklama

Hanefilerle İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) ve diğer bazı âlimler bu Hadise dayanarak ölünün erkek akrabası ("asabe"si) bulunmazsa ana tarafından akrabasının ("zevi'l-erham"ın) ona mirasçı olacağını söylemişlerdir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ve İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise zevil-erhamın, asabeden mirasçı bulunmadığında mirasçı olamayacakları görüşündedirler. Onlara göre yukarıdaki Hadis mirasla alâkalı olmayıp, mezkur kimseler arasındaki bağı ve yakınlığı ifade etmektedir. Dârimî de bu Hadisi Siyer bölümünde zikrettiğine göre, herhalde

bu görüşte idi.[140]

2531. "Bize Saîd ibnu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Kesir b. Abdillah'tan, (O) babasından), (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bir topluluğun azâdlısı ("mevlâ"sı) onlardandır. Bir topluluğun andlaşmalısı ("halif'i) onlardandır. Bir topluluğun kız kardeşlerinin oğlu da onlardandır!"[141]

83. Kendisini, Âzâd Edenleri Olan Efendilerinden Başkasına Ait Gösteren Kimse Hakkında

2532. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (O) Abdurrahman b. Ganm'dan, (O da) Amr b. Harice'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devesinin yanındaydım da O'nu şöyle buyururken işitmiştim:"
"Kim babasını ve kendisini âzâd etmiş olan efendilerini bile bile terk ederek babasından başkasına neseb iddia ederse veya kendisini, âzâd edenleri olan efendilerinden başkasına ait gösterirse, Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Ondan ne tevbe, ne de fidye kabul olunur!"[142]
2533. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Asım'dan, (O) Ebu Osman'dan, (O da) Sa'd ile Ebu Bekre'den (naklen) haber verdi ki, onlar rivayet etmişler ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:
"Kim babasından başkasına, onun kendi babası olduğunu bildiği halde neseb iddia ederse, ona Cennet haram olur!"[143]

---

[1] Ebu Davud, Cihad, 84(3/35); Tirmizi, Buyu', 6(3/517); İbn Mace, Ticaret, 41(2/752); Tayâlisî, s. 175. Müsned, 3/416, 417, 432, 4/384, 390, 91., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/264
[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/264-265
[3] Buhari, Cihad, 103(4/6); Ebu Davud, Cihad, 83(3/35); Müsned, 3/456, 6/390., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/265
[4] Tirmizi, Birr, 28(4/333); Müsned, 2/168; Müstedrek, 1/443, 2/101, 4/164., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/266
[5] Ebu Davud, Cihad, 88<3/36);Tirmizi, Siyer, 7(4/125); Müsned, 1/294, 299; Müstedrek 1/443, 2/101., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/267
[6] Bkz.İhyâ, 2/251.
[7] Bkz. Tevbe: 9/25., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/266/267-268
[8] Ebu Davud, Cihad, 89(3/37). Bkz. 2447. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/268
[9] Musannaf, 5/250; Beyhaki, 9/153; Firdevs, 5/44, Bkz. Musannaf, 5/248., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/269
[10] Müsned, 4/332-333, 6/16., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/269-270
[11] Müslim, Cihad, 3(3/1357); Ebu Davud, Cihad, 89(3/37); Tirmizi, Siyer, 48(4/162); İbn Mace, Cihad, 38(2/953); Müsned, 5/358. Bkz. 2444. Hadis.
[12] Bu rivayet bu şekliyle muallak görünüyorsa da, bir önceki Hadisin senediyle muttasıldır. Bu rivayet için, bir önceki Hadisin Müslim, Ebu Davud ve İbn Mace'deki yerlerine bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/271-172
[13] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/272-273
[14] Müsned, 1/231,236; Mecmâu'z-Zevâid, 5/304 (Ebu Yala ve Taberani'den); Müstedrek, 1/15.
[15] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/273
[16] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/270-274
[17] Buhari, Cihad, 102(4/5); Müslim, Salât, 9(1/288); Ebu Davud, Cihad, 98(3/43); Tirmizi, Siyer, 48(4/163); Müsned, 3/132,159, 229., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/275
[18] Nesai, Tahrim, 1(7/74-75); İbn Mace, Fiten 1(2/1295); Müsned, 4/8; Tayâlisî, s. 151.
[19] Söz konusu Ebu Mes'ud'un kim olduğunu ve onu Hz. Peygamber'le fısıldaşan adamın mı, yoksa öldürülmekten vazgeçilen adamın mı öldürdüğünü tesp6it edemedik. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/27
[20] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 1/141; İslam Hukukunda Ülke Kavramı, s. 50 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/275-277
[21] Bkz. 2203. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/277-278
[22] Mute savaşına (h. Cumade'1-Ula, 8. yıl) giden orduya, içinde, birinin ölümünden sonra diğeri görev yapacak olan birçok komutan bulunduğu için "ceyşu'l-umera' = komutanlar ordusu" denilmiştir. Hayber savaşına (h. Muharrem, 7. yıl) giden orduya da "komutanlar ordusu" denmiştir. Çünkü onda da sırasıyla birçok kimse komutanlık yapmıştı. Yukarıdaki Hadiste, Musned'deki rivayetten anlaşıldığına göre, Mute savaşına giden ordu kastedilmiştir.
[23] Ebu Davud, Salât, 11(1/120); Müsned, 5/299, 300., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/279
[24] Bkz. Müslim, Fiten, 120(4/2264); Nesai, Bey'at, 25(7/137); İbn Mace, Fiten, 9(2/1306).
[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/278-279
[26] İbn Mace, Edeb, 37(2/1233); Müsned, 5/274., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/279-280
[27] Buhari, Cihad, 103(4/6); Müslim, Tevbe 54(4/2128); Ebu Davud, Cihad, 99(3/43); Müsned, 3/456, 457; 6/387., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/280
[28] Ebu Davud, Cihad, 77(3/33), 100(43-44); Müsned, 4/46. Zikredilen bu yerlerde Hadisin sadece parola ile ilgili kısmı vardır. Hadisin birinci kısmı için bkz. Buhari, Cihad, 173(4/31); Müslim, Cihad, 45(3/1375); İbn Mace, Cihad, 29(2/946); Müsned, 4/45,46., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/280-281
[29] Ebu Davud, Edeb, 155(4/359); Müsned, 5/286; Tayâlisî, s. 185-196., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/281-282
[30] Buhari, İman, l(l/10); Müslim, Hudud, 41(3/1333); Nesai, Bey'at, 38(7/144); Tirmizi, Hudud, 12(4/45); Müsned, 5/314, 323., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/283
[31] Fethu'1-Bâri, 1/126-128.
[32] Bkz. Mümtehine: 60/12.
[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 5/282/283-284
[34] "Semura", çölde yetişen bir ağaçtır. Bunun mugaylan cinsinden olduğu söylenir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/285
[35] Müslim, İmaret, 67(3/1483); Nesai, Bey'at, 7(7/127); Tirmizi, Siyer, 34(4/149, 150); Müsned, 3/355, 381, 396.
[36] Bkz. Fetih: 48/18.
[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/284/285-286
[38] Buharı, Cihad, 34(3/213); Müslim, Cihad, 125(3/1430); Tayâlisî, s. 97; Müsned, 4/282, 285, 291., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/286-287
[39] Bkz. 1944. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/287-288
[40] Bkz. Al-i İmran: 3/97.
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/287-288
[42] Ebu Davud, Cihad, 70(3/30); Nesai, Zinet, 121(8/194); Tirmizi, Cihad, 16(4/201).
[43] Bu rivayet İçin önceki Hadisin kaynaklarına bakınız. Said, Tabiundandır. Dolayısıyla O'nun bu rivayeti mürseldir. Ancak, Darimi'nin açıklamasına göre, Hadisin bu mursel şekli, Enes'e nisbet edilen rivayetten daha makbuldür. Bu durumda Enes'ten gelen rivayet "şazz" ismini alır.
[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/289
[45] Buhari, Cihad, 185(4/35); Ebu Davud, Cihad, 130(3/63); Tirmizi, Siyer 3(4/121)- Müsned, 4/29., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/290
[46] Buhari, Cihad, 154(4/23); Müslim, Cihad, 31(3/1366); Ebu Davud, Cihad, 90(3/38); Tirmizi, Siyer, 4(4/122); İbn Mace, Cihad, 31(2/948); Müsned, 2/8, 52, 80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/29291
[47] Bkz. Haşr: 59/5.
[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/290-291
[49] Buhari, Cihad, 149(4/21); Ebu Davud, Cihad, 120(3/55); Tirmizi, Siyer, 20(4/137-138); Müsned, 2/307, 338, 453., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/292
[50] Buhari, Cihad, 148(4/21); Müslim, Cihad, 25(3/1364); Ebu Davud, Cihad, 119(3/53); Tirmizi, Siyer, 19(4/136); İbn Mace, Cihad, 30(2/947); Muvatta, Cihad, 9(2/447); Müsned, 2/22, 23, 76., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/293
[51] Müsned, 3/435, 4/24; Müstedrek, 2/123; Mecmâu'z-Zevâid, 5/316 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/292/293-294
[52] Ebu Davud, Hudud, 17(4/141); Tirmizi, Siyer, 29(4/145); İbn Mace, Hudud, 4(2/849); Müsned, 4/310, 5/312; Müstedrek, 2/123, 3/35.
[53] Bkz. Tevrat, Tesniye Bölümü, 20/13-14., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/294
[54] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/294-295
[55] Buhari, Cihad, 171(4/30); Müsned, 4/394, 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/295-296
[56] Müslim, Nezr, 8(3/1262); Tirmizi, Siyer, 18(4/135); Müsned, 4/427,432. Bkz. H: 2508., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/296
[57] Ebu Davud, Salât, 24(1/132, Muhtasaran); Tayâlisî, s. 64. Müsned, 5/145, 148, 161. Bkz. 1396. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/297
[58] Müsned, 1/427, 456- Huneyn savaşı hicri 8. yılın 6. Şevvalinde yapılmış, bu savaş ile devamında yapılan Evtas savaşından elde edilen ganimetler, Mekke'ye 10 km kadar bir mesafede bulunan el-Cirane (buraya el-Ciirrane de denir) mevkiinde dağıtılmıştı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/298
[59] Abdullah açıklamasına göre hadisin bu senedi muttasıl değildir.
[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/299
[61] Müsned, 4/348; Müstedrek, 2/134; Mecmâuz-Zevâid, 5/337, 341 (Ahmed TaberanİEbu Ya'la'dan)
[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/298-300
[63] Bkz. Enfal: 8/41.
[64] Müslim, Cihad, 140(3/1446); Ebu Davud, Haraç, 20(3/146); Nesai, Fey', 1(7/117); Müsned, 1/224, 248, 294., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/300-301
[65] Buhari, Meğazi, 38(5/79); Müslim, Cihad, 57(3/1383); Ebu Davud, Cihad, 152(3/75); Tirmizi, Siyer, 6(4/124); İbn Mace, Cihad, 36(2/952); Müsned, 2/2, 62,143., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/301
[66] Müsned, 2/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/300-301
[67] Müsned, 2/535; Tayâlisî, s. 324. Seneddeki Ali b. Zeyd, hafızası sayıf (seyyiul-hıfz) bir ravidir. Bu sebeple Hadis zayıftır. (Bkz. Mecmâu'z-Zevâid, 6/155). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/302
[68] Ebu Davud, Cihad, 150(3/75); Tirmizi, Siyer, 9(4/127); İbn Mace, Cihad, 37(2/952); Müsned, 5/223; Tayâlisî, s. 169; Müstedrek, 2/131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/303
[69] Mecmâu'z-Zevâid, 4/101 (Taberani'nin büyük Me'cem'inden). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/303-304
[70] Ebu Davud, Nikah, 45(2/248); Tirmizi, Nikah, 35(3/437); Müsned, 4/108,109. Bkz. 2491. Hadis. Cerbe, Kuzey Afrika'da Tunus'un güneyinde Kabes körfezinde anakaraya çok yakın bir adadır. Bu Hadiste söz konusu edilen köy, bu adadaki yerleşim yeri olmalıdır. Bu ada h. 47. yılda fethedilmiş ve cizyeye başlanmıştı. Yakut el-Hamevi bu Hadisin değişik rivayetlerinde bu köyün isminin Cerebb, Cerebbe, Cerbe ve Cirbe gibi farklı şekillerde geçtiğini kaydederler. İbnu'1-Esir de bu köyün ismini Cerebbe olarak verir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/304-305
[71] Müslim, Nikah, 139(2/1065-1066); Ebu Davud, Nikah, 45(2/247); Müsned, 5/195, 6/446; Tayâlisi, s. 131., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/305-306
[72] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/305-306
[73] Tirmizi, Siyer, 17(4/134); Müsned, 5/413, 414. Müstedrek, 2/55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/307
[74] Ebu Davud, imaret, 36(3/175-176); Müsned, 4/310. Bkz. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/307-308
[75] Buhari, Humus, 15(4/55); Müslim, Cihad, 36(3/1368); Ebu Davud, Cihad, 155(3/78-79); Muvatta, Cihad, 15(2/450); Müsned, 2/10, 62,156. Sözkonusu sefer h. 8. yılda Necd tarafina yapılmıştı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/309

[76] Tirmizi, Siyer, 12(4/130); İbn Mace, Cihad, 35(2/951); Müsned, 5/320, 324., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/310
[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/309/310-311
[78] Ebu Davud, Cihad, 155(3/79-80); îbn Mace, Cihad, 35(2/951); Müsned, 4/159,160; Müstedrek, 2/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/311
[79] Ebu Davud Cihad 145(3/71); Müsned, 3/114, 123,190; Müstedrek 3/353. Bu Hadis Huneyn savaşı esnasında varıd olmuş, Ebu Katade de bu savaşta 20 kâfir öldürmüştü. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/312
[80] Buharı, Humus 18(4/57); Müslim, Cihad, 41(3/1370); Ebu Davud Cihad, 145(3/70); Tirmizi, Siyer, 13(4/131); İbn Mace, Cihad 29(2/946); Muvatta Cihad, 18(2/454); Müsned, 5/296, 306, 307., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/311-312
[81] Müsned, 5/324; Müstedrek, 3/49; Mecmâu'z-Zevâid, 6/92 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/313
[82] İbn Mace, Cihad, 34(2/950); Müsned, 5/316, 318, 326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/313-314
[83] Ebu Davud, Cihad, 139(3/67); Müsned, 4/108,109. Bkz. 2480. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/314-315
[84] Müslim, İman, 192(1/107); Tirmizi, Siyer, 21(4/139); Müsned, 1/30, 47., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/315-316
[85] Ebu Davud, Cihad, 143(3/69); Tirmizi, Hudud, 28(4/61); Müsned, 1/22; Müstedrek, 2/ 128. Bu Hadis zayıftır. Salih b. Muhammed "munkeru'l-Hadis" bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/316-317
[86] Mecmâu'z-Zevâid, 5/339. Bu Hadisin ravilerinden Kesir b. Abdillah zayıf bir ravidir. Bazı alimler onun yalancı olduğunu da söylemişlerdir.
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/317-318
[88] Davud, Hudud, 18(4/142); Nesai, Sarık, 16(8/84); Tirmizi, Hudud, 20(4/53); Müsned, 4/181., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/318
[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/318-319
[90] Buhari, Ahkam, 24(8/114-115), Ayrıca bkz. 1676. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/319-320
[91] Ebu Davud, Libas, 6(4/44); Müsned, 4/221. Zû Yezen, Yemen'in ana kabilelerinden olan Hımyer'in bir boyudur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/321
[92] Buhari, Zekat, 54(2/132); Müslim, Fedail, 11(4/1785); Ebu Davud, İmaret 37(3/179);Müsned, 5/425., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/321-322
[93] İbn Mace, Cihad, 27(2/945). Ayrıca bundan sonraki Hadise de bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/322
[94] Müslim, Cihad 150(3/1449); Ebu Davud, Cihad, 151(3/75); Tirmizi, Siyer, 10(4/126); Müsned, 6/68,149., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/322-323
[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/32323
[96] Müsned, 1/195,196; Tayâlisî, s. 31, Mecmâu'z-Zevâid, 5/325 (Ahmed ve Ebu Ya'la'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/323-324
[97] Buhari, Zebaih, 10(6/221); Müslim, Sayd 8(3/1532); Ebu Davud, Et'ıme, 45(3/363); Tirmizi, Siyer. 11(4/129); İbn Mace, Sayd, 3(2/1069-1070); Müsned, 4/193-195., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/324-325
[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/324-325
[99] Buhari, Humus, 22(4/61); Müslim, Cihad, 72-73(3/1393); Ebu Davud, Cihad, 135(3/65); Nesai, Dahâyâ, 38(7/209; Müsned, 4/86, 5/55; Tayâlisî, s. 123.
[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/325-326
[101] Buhari, Cizye, 1(4/62); Ebu Davud, îmaret, 31(3/168); Tirmizi, Siyer, 31(4/147); Müsned, 1/191,194., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/326-327
[102] Buhari, Cizye, 9(4/67); Müsned, 6/343, 423, 425. Ayrıç Bkz. 1461. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/327
[103] Ebu Davud, Cihad, 163(3/84/); Müsned, 1/390, 396, 404; Mecmâu'z-Zevmd, 5/314., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/328-329
[104] Ebu Davud, Cihad, 162(3/83); Nesai, Kasame, 12(8/22); Müsned, 5/36, 38, 50; Tayalisi, 118; Müstedrek, 2/142., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/329
[105] Bu kadının, Ebu Zerr'in hanımı olduğu söylenir. O, muhtemelen, hayvanların çobanı idi.
[106] Bu kelime, diğer rivayetlerden anlaşıldığına göre; "...istirahat ettirirlerdi." şeklindedir.
[107] Müslim, Nezr, 8(3/1262-1263); Ebu Davud, Eyman, 28(3/239-240); Müsned, 4/ 430,432,433. Ayrıca bkz. 2342. ve 2469. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/331-332
[108] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/330-332
[109] Bkz. 1437. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/332-333
[110] Buhari, Sulh, 6(3/168); Müslim, Cihad, 90(3/1409); Ebu Davud, Menasik, 33(2/167); Tirmizi, Hac, 94(3/275); Müsned, 4/289, 291, 298; Mecmuatu'l-Vesaik, madde 11, s. 58. Bkz. 2457. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/334-335
[111] Ankebut: 29/48.
[112] Bu konuda bkz. Fethu'1-Bâri, 16/88; Hemmam İbn Munebbih'in Sahifesi, paragraf 13'ten, 15'e kadar; Peygamberimizin Okuma-Yazma Seferberliği, s. 60 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/333-335
[113] Müsned, 1/243,248; Mecmâu'z-Zevâid, 4/245 (Ahmed ve Taberani'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/336
[114] Tirmizi, Siyer, 29(4/144-145); Müsned, 3/312, 350. Bkz. 2467. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/336-337
[115] El-Hazvera, Mekke'de bir yerdir.
[116] Tirmizi, Menakıb, 69(5/722); İbn Mace, Menasik, 103(2/1037); Müsned, 4/305., . Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/337-338
[117] Buhari, Cenâiz, 97(2/108); Nesai, Cenâiz, 52(4/43); Müsned, 6/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/338-339

[118] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/338-339
[119] Buhari, Cihad, 1(3/200); Müslim, Cihad, 85(3/1487); Ebu Davud, Cihad, 2(3/3-4); Nesai, Bey'at, 15(7/131); Tirmizi, Siyer, 33(4/148-149); İbn Mace, Cihad, 9(2/926, sadece son cümle); Müsned, 1/226, 266, 355., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/340
[120] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/339-340
[121] Ebu Davud, Cihad, 2(3/3); Müsned, 4/99., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/341
[122] Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 2(4/222); Müsned, 2/315,410, 501., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/341-342
[123] Müsned, 2/431; Mecmâu'z-Zevâid, 5/205 (Ahmed, Bezzar ve Taberani'den); Firdevs, 4/40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/342
[124] Müsned, 2/159,191,195; Tayâlisî, s. 300; Müstedrek, 1/11., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/343
[125] Buhari, Cihad, 182(4/34); Müslim, İman, 178(1/105-106); Müsned 2/309., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/343-344
[126] Ebu Davud, Sünnet, 1(4/198). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/344-345
[127] Bu konuda bkz. Mezhebler Arasındaki Farklar, çevirenin önsüzü, XIX. vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/344-345
[128] Buhari, Fiten, 2(8/87), Ahkam, 4(8/105); Müslim, İmaret, 55(3/1477); Müsned, 1/275, 297, 310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/345-346
[129] Müslim, İman, 162(1/98; Müsned, 4/46, 54., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/346
[130] Buhari, Merakıb, 2(4/155), Ahkam, 2(8/105); Müsned, 4/94., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/347
[131] Bkz. Fethu'l-Bâri, 27/138; Feyzu'1-Bari, 4/498., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/347-348
[132] Buhari, Menakıb, 2(4/155); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 189(4/1954); Müsned, 2/388, 467, 481., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/348
[133] Buhari, Merakıb, 6(4/157-158); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 195(4/1956); Müsned, 5/36, 39, 51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/349
[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/348-349
[135] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 182(4/1952); Müsned, 5/175,177., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350
[136] Buhari, Menakıb, 6(4/157); Müslim, Fedailu's-Sahabe, 187(4/1953); Tirmizi, Menakıb, 73(5/729); Müsned, 2/20, 50, 60., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350
[137] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/350-351
[138] Müsned, 1/317, 329; Mecmâu'z-Zevâid, 7/173 (Ebu Yala ve Ahmed'den) Şahidleri için bkz. Müslim, Fedailu's-Sahabe, 206(4/1961); Tirmizi, Siyer, 30(4/146). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/351-352
[139] Buhari, Merakıb, 14(4/158); Müslim, Zekat, 133(2/735); Tirmizi, Menakıb, 66(5/713); Müsned, 3/119, 172, 222; Nesai, Zekat, 96(5/80). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/352
[140] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/352-353
[141] Mecmâu'z-Zevâid, 5/194 (Taberani'den). Seneddeki Kesir b. Abdillah zayıf bir ravidir. Onun yalancı olduğunu söyleyen alimler de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/353
[142] Tirmizi, Vesaya, 5(4/434); İbn Mace, Vesaya, 6(2/905); Müsned, 14(186, 187, 238. Bkz. 3263. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/354
[143] Buhari, Feraiz, 29(8/12); Müslim, İman, 114-115(1/80); Ebu Davud, Edeb, 110(4/330); İbn Mace, Hudud, 36(2/870); Müsned, 5/46; Tayâlisî, s. 28,120. Bkz. 2863. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/353-354

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SOHBET BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
ERKEĞİN HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI
İKİNCİ FASIL
KADININ KOCA ÜZERİNDEKİ HAKKI
ÜMMÜ ZER' HADİSİ
*LA'NET:
* TEKFİR:
İSLAM'DA KADININ YERİ
ÜÇÜNCÜ FASIL
SOHBET ÂDÂBI
* TECESSÜS:
* HASED:
* TEDÂBÜR:
* TEBAĞUZ:
İSLAMÎ TERBİYEDE MÜHİM BİR ESAS:
FITRÎ DUYGULARIN YÖNLENDİRİLMESİ
DÖRDÜNCÜ FASIL
MECLİS (OTURMA) ÂDÂBI
BEŞİNCİ FASIL
ARKADAŞIN VASFI HAKKINDA
ÇOCUK TERBİYESİ BAKIMINDAN ARKADAŞIN EHEMMİYETİ:
KİŞİ SEVDİGİ İLE BERABERDİR:
SEVGİ KURTULUŞ VASITASIDIR:
ALTINCI FASIL
KARŞILIKLI MUHABBET
YEDİNCİ FASIL
DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA
SEKİZİNCİ FASIL
İSTİ'ZAN (İZİN TALEBİ)
UMUMÎ AÇIKLAMA:
İSTİ'ZÂNLA İLGİLİ BAZI ÂDÂB
DOKUZUNCU FASIL
SELÂMLAŞMAK
UMUMÎ AÇIKLAMA:
BATILI NİÇİN BÖYLE?
ONUNCU FASIL
MUSÂFAHA (TOKALAŞMA) ÜZERİNE
ONBİRİNCİ FASIL
HAPŞIRMA VE ESNEME HAKKINDA
ONİKİNCİ FASIL
HASTA ZİYARETİ VE FAZİLETİ
ONÜÇÜNCÜ FASIL
BİNME VE TERKİYE ALMA
ONDÖRDÜNCÜ FASIL
KOMŞUYU HİMAYE
ONBEŞİNCİ FASIL
KÜSÜŞMEK HAKKINDA
ONALTINCI FASIL
İNSANLARIN KUSURLARINI ARAŞTIRMAK VEYA ÖRTMEK
ONYEDİNCİ FASIL
KADINA BAKMA HAKKINDA
ONSEKİZİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HADİSLER

SOHBET BÖLÜMÜ

(Bu bölümde onsekiz fasıl var).

BİRİNCİ FASIL

ERKEĞİN HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

*

İKİNCİ FASIL

KADININ KOCA ÜZERİNDEKİ HAKKI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

SOHBET ÂDÂBI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

MECLİS (OTURMA) ÂDÂBI

*

BEŞİNCİ FASIL

ARKADAŞIN VASFI

*

ALTINCI FASIL

KARŞILIKLI SEVME VE SAYMA

*

YEDİNCİ FASIL

DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA

*

SEKİZİNCİ FASIL

İZİN TALEBİ

*

DOKUZUNCU FASIL

SELAMLAŞMA

*

ONUNCU FASIL

MÜSAFAHA

*

ONBİRİNCİ FASIL

HAPŞIRMA VE ESNEME

*

ONİKİNCİ FASIL

HASTA ZİYARETİ VE FAZİLETİ

*

ONÜÇÜNCÜ FASIL

BİNME VE TERKİYE BİNDİRME

*

ONDÖRDÜNCÜ FASIL

KOMŞULUK HAKKI

*

ONBEŞİNCİ FASIL

KÜSÜŞME

*

ONALTINCI FASIL

KUSURLARI ARAŞTIRMA VE ÖRTME

*

ONYEDİNCİ FASIL

KADINLARA BAKMAK

*

ONSEKİZİNCİ FASIL

UMUMİ AÇIKLAMA

Arapçadaki aslî mânasına oldukça yakın bir kullanışla dilimize de girmiş bulunan sohbet, beraber olmak, arkadaşlık etmek, karşılıklı münâsebette bulunmak, mülâzemet etmek gibi mânalara gelir. Dilimizde daha ziyade karşılıklı olarak dostça, samimi duygularla konuşmaya sohbet deriz. Sözgelimi telefonla konuşma sohbet'e girmez, daha ziyade beraberlik aranır. Tatsız bir konuşmaya da sohbet demeyiz, hattâ resmiyetin girdiği konuşma da sohbetin dışında kalır. Sadedinde olduğumuz bölümde sohbet'e daha geniş bir mana ile, insanî beraberlikler girmektedir. Karı-koca beraberliği, bu beraberlikten doğan haklar, komşuluk, yolculuk beraberlikleri, bu beraberliklerde ortaya çıkan hukuk, âdab; ziyâretler, ziyaret âdabı; dayanışma, selamlaşma, küsüşme, barışma; kadınlara bakmak, dedikodu, tecessüs, kusurları araştırmak vs...
Bölümün fasıl başlıklarından da anlaşılacağı üzere sohbet'le, medeniyyü'n-bıttab yani yaratılış icabı medenî kabul edilen insanın medeniliği gereği hasıl olan içtimaî münâsebetlerin pek çoğu kastedilmektedir. İnsan hayatının her safhasına ışık tutup en iyi tarzı, en güzel istikâmeti, her hususta ilahi değerleri beyan eden din-i mübin-i İslâm, beşeri sohbetin Allah'ın rızasına uyacak, insanları kâmil mânada saadet ve maâliyata götürecek edeb ve âdabı da beyan etmiştir. Şu halde sadedinde olduğumuz bölümde bu âdabı açıklayan hadisleri göreceğiz. "Sohbetler"imizi bu âdab çerçevesinde yürüttüğümüz ölçüde imanî samimiyetimiz ortaya çıkacak ve İslamımız tezahür edecek ve Allah'ın mü'minlere vaadettiği nimetlere yine o nisbette mazhar olma liyakatını kazanacağız.
Tevfik Allah'tandır.[1]

BİRİNCİ FASIL

ERKEĞİN HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

?3293 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ‘??????? ?????????? ???? ???????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (3293)- Hz. Hüreyre (Radıyallahu Anh) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Şayet ben bir insanın başka bir insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim."[2]

AÇIKLAMA:

Dinimiz, Allah'tan başkasına secdeyi şiddetle yasaklamış ve haram kılmıştır. Resulullah (Aleyhissalâtu Vesselâm) İslamî esaslara göre işleyecek, ailedeki kocanın hanımı karşısındaki hukukunun büyüklüğünü ifade etmek için böyle mübalağalı bir üslûba başvurmuştur. İslam'da âile dirliği kocanın hakimiyetine dayandırılmıştır. Ayet-i kerime, âilede erkeğin reisliğini esas kılmıştır, ama bunu nafaka temin etme sebebine bağlamıştır. Nafakanın te'mini itaati gerektiren bir hukuk getirmektedir. Ayet aynen şöyle: "Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. O sebeple ki, Allah onlardan kimini (erkekleri) kiminden (kadından) üstün kılmıştır. Bir de (erkekler kendi) mallarından infak etmektedirler. İyi kadınlar itaatli olanlardır..." (Nisa 34).
Aile dirliği büyük ölçüde itaate dayandığı için, itaat meselesi birçok hadiste tekrar tekrar ele alınarak te'yid edilmiştir. Tirmizî yukarıdaki hadisi kaydettikten sonra bu mevzuda Mu'az İbnu Cebel, Sürâka İbnu Mâlik, Hz. Aişe, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ebi Evfâ, Talk İbnu Ali, Ümmü Seleme, Enes ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmâîn)'den de rivayetler olduğunu belirtir. Bunların hepsini burada kaydetmek uzun kaçar. Abdullah İbnu Ebi Evfâ'nın rivayeti şöyle:
"Mu'az İbnu Cebel (radıyallahu anh) Şam'dan dönmüştü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a secde etti.
"Ey Muaz bu da ne?" diye sorunca:
"Şam'a gitmiştim. Orada insanların piskopos ve patriklerine secde ettiklerini gördüm. Bunu sana yapmak, içimden geçti" dedi. Bunu işiten Efendimiz:
"Sakın bunu yapmayın. Eğer ben bir kimsenin Allah'tan başka birine secde etmesini emretseydim, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Zât'a yemin ederim, kadın kocasına olan hakkını eda etmedikçe Rabbine olan hakkını eda edemez. Kocası, nefsini taleb etse, kadın havid üzerinde bile olsa bunu men edemez."
Hz. Enes'in rivayeti de şöyle: "Bir insanın diğer bir insana secdesi doğru olmaz, şayet doğru olsaydı, üzerindeki hakkının büyüklüğü sebebiyle kadının kocasına secde etmesini emrederdim..."[3]

?3294 ?2 -?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ???????? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (3294)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hangi kadın, kocası kendisinden razı olarak vefat ederse, cennete girer."[4]

?3295 ?3 -?????? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ??????? ???????? ??? ???? ?????? ??????? ??????????? ????? ????????? ????????? ???????? ??? ????? ??????? ??? ?????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????????[.

3. (3295)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefsim kudret elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, bir erkek hanımını yatağa davet ettiğinde kadın imtina edip gelmezse, kocası ondan râzı oluncaya kadar semada olan (melekler) ona gadab ederler."[5]

?3296 ?4 -??? ?????:]????? ????? ???????? ??????????? ????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????? ???????? ??????????? ???????????? ?????? ???????? ????? ????????. ?????? ????????[.

4. (3296)- Bir başka rivâyette şöyle denmiştir: "Erkek, kadınını yatağına çağırır, kadın da gelmeye yanaşmaz, erkek öfkelenmiş olarak sabahlarsa, melekler sabaha kadar -bir rivayette yatağa gelinceye kadar- kadına lânet okurlar."[6]

?3297 ?5 -??? ?????:]????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? ?????? ?????? .

5. (3297)- Bir başka rivâyette: "Kadın küskünlükle kocasının yatağından ayrı olarak sabahlarsa, melekler onu lanetler" denmiştir.[7]

AÇIKLAMA:

Bazı hadislerde kadının başta gelen vazifeleri arasında zikredilen taat'ın mühim maddelerinden biri, yatağa icâbettir. Erkek yatağa dâvet edince, buna icabet etmesi gerekmektedir. Bazı hadîslerde: "Fırın üzerinde olsa bile.." veya "Havıd (deve semeri) üzerinde olsa bile..." diye, yani "yanda bırakılması zor olan bir işte bile olsa mutlaka emre icabet etsin" manasında te'kid edilmiştir.
Yukarıdaki rivâyetler sebepsiz, meşru olmayan bir mâzerete emre icâbet etmeyen, kocasının yatak dâvetine uymayan kadının bu davranışına terettüp eden mânevî müeyyideyi beyan etmektedir: Kocasının davetine icâbet edinceye, kocasını razı ve memnun kılıncaya kadar meleklerin lânetine maruz kalmak... Mü'mine bir kadın için bu pek büyük bir hasâret ve zarardır.
Şârihler, "yatak" kelimesiyle münâsebet-i cinsiye'nin kinaye edildiğini belirtirler. Utanma vesilesi olan meselelerin zikrinde Kur'an ve hadiste sıkça kinâyeye başvurulmuştur, örneği çoktur...
Hadiste geçen "sabah oluncaya kadar..." ibâresi, imtina hâdisesinin geceye mahsus olduğu intibâını vermekte ise de, bu hal, kadının gündüzleri olacak davete imtinaına cevaz vermez. Gecenin zikri, istirahat ve yatma vaktinin gece olması, gündüzleri maişet kazanma meşguliyetinin galebe çalması sebebiyledir. Ayrıca bazı hadislerde, "gece" veya "gündüz" ayırımına yer verilmeden aynı durum mevzubahis edilmiştir.
Hz. Câbir'in bir rivayeti şöyle: "Üç kişinin namazı kabul edilmez ve hiçbir hayırları semaya yükseltilmez:
* Geri dönünceye kadar, kaçan köle;
* Ayılıncaya kadar, sarhoş;
* Râzı edinceye kadar, kocasını darıltan kadın."
3296 numaralı rivayette geçen "erkek öfkeli olarak sabahlarsa" ifadesi, kadının her icâbet etmeme hâlinin aynı derecede olmadığını belirtir. Yani erkek, kadının gelmeyişini mâzur addetmiştir veya çağırma hakkından vazgeçmiştir ve hanımına bu davranışı sebebiyle kızmamıştır. Şu halde yatağa gelmeme halleri, aynı mânevî müeyyideyi icâb ettirmemektedir. Kadının yataktan ayrı sabahlaması meselesi de böyle.
Mühelleb, sadedinde olduğumuz hadislerden hareketle: "Bedenlerdeki olsun, mallardaki olsun hukukun men edilmesi, mağfiretiyle örttükleri hariç, Allah'ın gadabını gerektiren durumlardır" der ve hadisten şu hükmü çıkarır:
"Hadis, müslüman âsiye, eyleme geçmesini önlemek için, korkutma maksadıyla lânette bulunmanın câiz olduğunu göstermektedir. Şâyet fiili işlerse, ona lânet değil, af ve hidâyet duasında bulunmak gerekir."
Bazı âlimler bu istidlali hoş karşılamamışlar ve demişlerdir ki: "Müslüman için, rahmetten uzak olması mânasına lânet okumak uygun değildir. Muvafık olanı, onun için hidayet, af ve mâsiyetten dönmesi için dua etmektir. Lâneti tecviz edenler, lânetin örfi mânasını düşünmüş olmalıdırlar: Bu da, kötü söz söylemek mânasına olan sebbetmektir. Bunun da caiz olduğu durum, günaha düşenin bu kötü sözden ders alıp, utanma ve dönüş yapma hâline bağlıdır. Sadedinde olduğumuz hadiste meleklerin bunu yapmış olması, insanların da lânet okumasına mutlak cevâzı ifade etmez."
Bazı âlimler hadisten şu hükümleri de çıkarmıştır:
* Melekler, mâsiyet ehline, mâsiyete devam ettikleri müddetçe beddua etmektedirler. Bu onların, itaat edenlere de taatte oldukları müddetçe hayır dua ettiklerini ifâde eder.
* Meleklerin duası, hayra da olsa şerre de olsa makbuldür. Bu sebeptendir ki, Aleyhissalâtu vesselâm, onların duasıyla korkutmuştur.
* Kocaya yardım ve rızasını aramaya irsâd var.
* Erkeğin cimayı terketmeye sabrı, kadınların sabrından daha zayıftır.
* Erkeğe en kuvvetli teşviş nikah yönünden gelmektedir. Bu sebeple Şârî bilhassa bu hususta kadının yardımcı olmasına ehemmiyet atfetmiş, teşriatta bulunmuştur.
* Hadis, hiçbir meselesini ihmâl etmeyip, herhangi bir, arzusuna mümânaat edeni bile meleklerin bedduasına mazhar etmek suretiyle alakasını gösteren, hukukunu koruyan Allah'a, erkeğin bu nimetlerine bedel, itaat etmesi, ibadetlerine sabır göstermesi gereği anlaşılır. Evet kula düşen, Rabbinin kendinden taleb ettiği hakları yerine getirmektir. Aksi takdirde onun davranışı, ihsanı bol bir zengine muhtaç durumda olan fakirin gösterdiği kabalık ve nankörlükten daha çirkin kaçar.[8]

?6 ?69 -??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??? ??????? ????? ????? ?????????? ??????? ????? ??????? ????????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????? ??? ??????????? ??? ????????? ?????????? ????? ????????[. ????? ??????? .

6, (3298)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü! dendi, hangi kadın daha hayırlıdır?"
"Kocası bakınca onu sürura garkeden, emredince itaat eden, nefis ve malında, kocasının hoşuna gitmeye şeyle ona muhalefet etmeyen kadın!" diye cevap verdi."[9]

?3299 ?7 -?????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ????????? ????? ?????? ????????????[. ????? ????? ?????? .

7. (3299)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeğe, hanımını ne sebeple dövdüğü sorulmaz."[10]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz, bazı şartlarla kadınların dövülebileceğini kabul eder. Bu husus Kur'an-ı Kerim'in şu âyetiyle sabittir:
"Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihâyet dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerinde yol aramayın..." (Nisa 34).
* Görüldüğü üzere, kadın keyfi değil, itaatsizliği sebebiyle -Bagavi'nin ifadesiyle "Nikah'ın getirdiği hakların yerine getirilmemesi halinde" - dövülebilecektir. Âyette geçen nüşûz, sivrermek, karşı gelmek, dik başlılık etmek gibi mânalara gelir.
* Nüşûz'undan korkulan kadınlar hemen dövülmez:
** Önce nasihat edilir.
** Nasihattan anlamazsa, ceza olarak yatakta yalnız bırakılır.
** Bundan da anlamazsa en son safhada dövülür. Veda hutbesinde, kadınların şiddetli (yaralayıcı) olmayacak şekilde dövülmesi emredilmiştir.
* Dövmede İslâm'ın vaz'ettiği başka kayıtlar da var:
** Başa vurulmamalıdır.
** Vücudun tehlikeli noktalarına da vurulmamalıdır.
** Çubuk, bükülü mendil gibi yaralayıcı olmayan bir şeyle vurulmalıdır.
** Darbe sayısı had cezası miktarından aşağı olmalıdır. Sayı hususunda ûlemâ ihtilaf eder. Te'dibî vurmaların üç darbeyi geçmemesi umumiyetle benimsenmiştir. Ona kadar vurulabileceğini, hatta daha fazla sayıda vurulabileceğini de söyleyenler olmuştur.
2- Kocasına, niçin dövdüğünün sorulamayışını âlimler kayda bağlamışlardır. Bu yasak mutlak değildir: "Eğer, dinin cevaz verdiği hudud çerçevesinde dövmüşse" denmiştir.
Şu halde dinin meşru kıldığı şartların dışına çıkarak dövülmesi halinde erkek muâheze edilebilir. Sözgelimi, yaralayıcı şekilde dövmüşse meşru hududu dışarı çıkmış demektir.[11]

?3300 ?8 -?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]??????? ????????? ????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????. ?????????: ??? ??????? ????? ??????? ??????????? ????? ?????????? ?????????????? ????? ??????? ??? ???????? ????? ????????? ?????? ???????? ?????????. ?????????? ?????? ???????. ??????? ??? ??????? ?????: ?????? ????????? ??????????? ????? ?????????! ?????????? ???????? ????????????? ?????? ???????????. ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ???? ??????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ??????? ?????? ?????? ? ????????. ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ??????? ????????? ??? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????? ????????

?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ? ??????? ??????????? ?????? ???????? ?????????. ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????. ??????? ???????????? ??? ????????? ???????[. ????? ????? ?????? .

8. (3300)- Ebu Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Safvân İbnu Muattâl (radıyallahu anh)'ın hanımı, yanında Safvân'da bulunduğu bir anda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü, namaz kıldığım zaman kocam beni dövüyor, oruç tuttuğum zaman da orucumu bozduruyor, güneş doğuncaya kadar da sabah namazını kılmıyor!"dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hanımının bu söyledikleri hakkında Safvân'a sordu. Safvân:
"Ey Allah'ın Resulü! "Namaz kıldığım zaman dövüyor" sözüne gelince, o zaman (bir rekatte uzun) iki sûre okuyor. Halbuki ben bunu yasakladım" dedi. Resulullah kadına:
"İnsanlara tek surenin okunması yeterlidir" buyurdu. Safvân devam etti:
"Oruç tuttuğum zaman bozduruyor" sözüne gelince, "Hanımım oruç tutup duruyor.
Ben gencim, hep sabredemiyorum." dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir kadın kocasının izni olmadan (nafile) oruç tutamaz!" buyurdular. Safvân devamla:
"Güneş doğuncaya kadar sabah namazı kılmadığım sözüne gelince, biz (gece çalışan) bir âileyiz, bunu herkes biliyor. (Sabaha yakın yatınca) güneş doğuncaya kadar uyanamıyoruz" diye açıklama yaptı. Aleyhissalatu vesselam:
"Ey Safvân, uyanınca namazını kıl!" buyurdular."[12]

AÇIKLAMA:

1- Safvân (radıyallahu anh)'ın hanımı namazda iki uzun sûre okur olmalı ki müdahale mevzuu olmuştur. Tîbî: "Tek surenin okunması mevzubahis ise, bu Fatiha suresi olmalıdır" der.
2- Hattâbî bu hadîste bazı fıkhî bilgilerin bulunduğuna dikkat çeker:
* Erkeğin hanımından istifadesi için belli bir vakit yoktur, bütün ahvâlde caizdir.
* Erkeğin hakkını kullanmasına kadın mümânaat edecek olursa, erkek onu şiddetli olmayacak şekilde dövebilir.
Kadın hacc için ihrama girecek olursa erkek ona mâni olabilir, hacca göndermeyebilir. Zira, erkeğin kadın üzerindeki hakkı muacceldir, Allah'ın hakkı ise muahhardır. Atâ İbnu Ebî Rebah böyle hükmeder. Bütün imamlar, nâfile haccına erkeğin mâni olabileceğinde ittifak ederler.
3- Safvân İbnu Muattal ailesi geceler boyu su çeker, sabaha doğru yatarlardı. Bu hadisi bir kısım şarihler ihtiyatla karşılamıştır. Hem senetçe zayıf, hem de metinde nekâret vardır: Namazda tek sureye ruhsat, sabah namazının güneşin doğmasına kadar te'hir edilmesine ruhsat gibi. Azîmâbâdî şu açıklamayı dermeyan eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Uyanınca namazını kıl!" sözü -hadisin sahih olması halinde- dikkat çekici bir ruhsattır. Cidden ilâhî bir lütuftur, Resulullah'tan ümmetine bir rıfkı, bir şefkatidir. Safvân'ın işi sanki fitrî bir meleke haline gelmiş ve çalışma âdeti onu istilâ etmiş ve artık ondan vazgeçmesi imkânsız hale gelmiş gibidir. Bu durumda, bu halin sahibi, kendisine baygınlık gelen kimse menzilesindedir, mazur addedilir, ayıplanmaz. Mamafih bu halin her zaman değil, bazen ârız olması da muhtemeldir. Bu da yanında uyandırıp uykusunu açacak birilerinin olmamasından ileri gelebilir. Böylece uyku, güneş doğuncaya kadar devam etmiş olabilir. Bu durum her zaman değil arada sırada olan bir haldir. Çünkü insanın her vakit böyle olması ihtimalden uzaktır. Dolayısıyla arada sırada bu durumla karşılaşan insan hakkında namazı vaktinde kılmaktan kaçıyor diye düşünmek câiz olmaz".
4- Şunu da kaydedelim ki, hadisi bazı alimler sened yönüyle ihticac edilemeyecek kadar zayıf addedmiş, metnindeki hüküm yönüyle de münker bulmuştur: "Bilhassa sabah namazının güneş doğduktan sonra kılınmasına Resulullah'ın ruhsat vermesi oldukça uzak bir ihtimaldir, bir yanlışlıktır" demişlerdir.[13]

?3301 ?9 -?????? ????? ????? ?? ?????? ?????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?? ??????????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????. ?????: ???????? ??????? ????????? ?????? ????????? ??? ???????. ??????????? ????????????? ?????? ????????? ??? ????????. ?????????? ????????? ?????? ?????????? ??????????. ???????? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????. ???????? ?????: ???? ??????? ??????? ??????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ????????? ??????????. ?????????? ???? ??????? ???????: ??? ??????? ?????????? ??????????. ????????: ????? ??????????? ??? ??????? ?????! ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ??? ???????? ?????????? ????????????? ?????? ????????? ??? ????????. ???????? ???? ????? ????????? ?????????? ???? ????????? ?????????????? ???????? ???????? ????? ??????? ?????. ???????: ??????? ?????? ??? ????????. ???????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ?????????? ????????? ??????????. ???????? ??????? ???? ?????? ???? ???? ???????. ???????: ??????? ???? ????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ?????? ? ??????? .

9 (3301)- Ebu'l-Verd ibnu Sümâme anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) İbnu Ağyed'e dedi ki: "Sana kendimden ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'dan -ki o, babasına, ailesinin en sevgili olanı idi- bahsedeyim mi?"
"Evet, bahsedin!" dedim. Bunun üzerine:
"Fâtıma radıyallahu anhâ değirmen çevirirdi; elinde yaralar meydana gelirdi. Kırba ile su taşırdı. Bu da boynunda yaralar açtı. Evi süpürüyordu. Üstü başı toz-toprak oldu. (Bu sıralarda) Resûlullah'a bir kısım köleler getirilmişti. Fâtıma'ya:
"Babana kadar gidip bir köle istesen!" dedim. Gitti. Aleyhisselâtu vesselâm'ın yanında bazılarının konuşmakta olduklarını gördü ve geri döndü. Ertesi gün Resulullah Fâtıma'ya gelerek:
"Kızım ihtiyacın ne idi?" diye sordu. Fâtıma sükût edip cevap vermedi. Ben araya girip:
"Ben anlatayım Ey Allah'ın Resûlü" dedim ve açıkladım: "Fâtıma'nın değirmen kullanmaktan elleri yara oldu, kırba ile su taşımaktan da omuzları incindi. Köleler gelince ben kendisine, size uğramasını, sizden bir hizmetçi istemesini ve böylece biraz rahata kavuşmasını söyledim. Bu açıklamam üzerine Resulullah:
"Ey Fâtıma, Allah'tan kork, Allah'a olan farzlarını eda et, âileyin işlerini yap. Yatağına girince otuzüç kere sübhanallah, otuzüç kere elhamdülillah, otuzdört kere Allahekber de. Böylece hepsi yüz yapar. Bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.." buyurdular. Fâtıma (radıyallahu anhâ):
"Allah'dan ve Allah'ın Resulünden razıyım" dedi. Resulullah ona hizmetçi vermedi."[14]

AÇIKLAMA:

1- Burada, bidayet-i İslâm'da kadınların ev işlerinde çalıştıklarını görmekteyiz. Hatta Hz. Peygamber'in en sevgili kızı Fâtıma'nın, ev işlerinin en ağırını, en çok rahatsız edenini bile yaptığını, bu yüzden ellerinin yara, omuzlarının ezik ve bere içinde kaldığını görmekteyiz. Bu çeşit rivayetler çoktur. Resulullah'ın baldızı Esmâ (radıyallahu anhâ)'nın tarlada çalıştığı, ata yem hazırladığı, at tımar ettiği rivayetlerde belirtilmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayet, bu işleri bir peygamber kızının yaptığını, hizmetçi istediği zaman Resulullah'ın hizmetçi vermeyip ondan daha hayırlı olan bazı tesbihâtı tavsiye ettiğini göstermektedir. Şu halde bu işlerin kadınlar tarafından yapılmasını, Efendimiz normal ve tabiî karşılamış olmaktadır.
Hadisin bazı vecihlerinde, Resulullah, "Suffa Ashabı ihtiyaç içerisinde kıvranırken ben size hizmetçi veremem..." mealinde cevap vermiş, "fazla köle olsa satıp, parasıyla Suffa Ashâbı'nın bazı ihtiyaçlarını karşılamaya çalışacağım" belirtmiştir. Bazı rivayetlerde: "Bedir yetimleri (ihtiyaçta) sizi geçti"; bir başka rivayette: "Ey Fâtıma sabret, kadınların en hayırlısı ailesine faydalı olandır" der. Hülasa hadis, çok farklı vecihlerle rivâyet edilmiştir. Hepsinde pek faydalı ziyadeler var.
2- Bazı Fevaid: Alimler, muhtelif vecihlerindeki ziyadeleri de nazar-ı dikkate alarak bu hadisten pek çok ibretler, düsturlar, hükümler çıkarmışlardır. Bazılarını kaydediyoruz:
* Resulullah uyku sırasında muhtelif zikirlerin okunabileceğini belirtmiştir.

İsteyen bunlardan birini veya birkaçını okuyabilir. Şartlara, ahvâle, eşhasa ve evkâta göre bunlardan her birinin ayrı bir fazileti vardır.
* İbnu Battâl: "Bu hadîste, fakirliği zenginlikten üstün addedenlere delil var. çünkü Resulullah: "Size hizmetçiden daha hayırlı olanı söyleyeyim mi?" demiş ve onlara zikir öğretmiştir. Eğer zenginlik üstün olsaydı onlara hizmetçi verirdi ve zikri de öğretirdi. Şu halde hizmetçi vermeyip zikir talimiyle yetinmesi, Efendimizin onlara Allah indinde daha hayırlı olanı tercih ettiğini gösterir" demiştir.
İbnu Hacer buna itiraz eder ve der ki: "Bu iddia, Hz. Peygamber'in yanında fazla hizmetçi olmasına rağmen böyle yapması halinde doğrudur. Halbuki rivayetler açıkça ifade ediyor ki, Resulullah, satıp parasını Ehl-i Suffe'nin veya Bedir yetimlerinin nafakasına harcamak için bunlara hizmetçi vermemiştir." Buradan hareketle Kadı İyaz: "Bu hadiste "Fakir zenginden efdaldir" hükmünü çıkaranlara delil yoktur" der.
* Hadiste gelen "hayırlı olma" meselesinde de ihtilaf edilmiştir. Kadı İyaz, hadisin zâhirine göre: "Resulullah, onlara âhiretle ilgili amelin, her hâl ve kârda dünya işlerinden daha hayırlı olduğunu öğretmek istemiştir. Onlara hizmetçi vermek mümkün olmayınca, bununla yetindi, sonra istekleri olmayınca, onlara istediklerinden daha efdal ecir hâsıl edecek bir zikir öğretti" der.
Kurtûbi de: "Onları zikre havale etti, tâ ki bu, ihtiyaç halinde, duanın yerine geçsin yahut da Resulullah kendisi için sevdiğini kızı için de sevmesi sebebiyle böyle yaptı, çünkü Aleyhissalatu vesselam, ecri büyük olması sebebiyle fakrı ve sabrederek onun sıkıntısına katlanmayı tercih ediyordu" der.
Mühelleb de şöyle der: "(Aleyhissalâtu vesselâm) kızına, âhirette ona daha çok fayda verecek olan zikri öğretti. Ehl-i Suffe'yi ise, onlar nefislerini karın tokluğuna, ilim dinlemeye ve sünnet öğrenmeye vakfettikleri, mal ve iyâl kesbini düşünmedikleri için tercih etti."
* Bu hadis, humus'un taksiminde ilim talebelerinin öne alınması gereğini ifade eder.
* Hadis Selef-i Sâlihin'in içinde bulunduğu geçim darlığı, kıtlık ve sıkıntıyı gösterir. Allah onları, dünyaya tabi olmaktan korumak için, elde etme imkanına rağmen dünyaya bulaştırmamış, ondan uzak tutmuştur. Bu, enbiya ve evliyanın büyük çoğunluğunun yoludur.
* İsmaîl el-Kâdi: "Bu hadis, humusu İmamın dilediği gibi taksim edeceğini gösterir. Çünkü köleler, humus'tandır. Humus'un beşte dördü ganimetçilerin hakkıdır" der. İmam Malik ve Bazıları böyle hükmetmiştir.
* Mühelleb der ki: "Hadîste, kişinin âhireti dünyaya tercihte kendi gittiği yola, ehlini de sevketmesinin örneği vardır, yeter ki onların da bu işe gücü yetsin."
* Bazı âlimler: "Kişi, kızının ve kocasının evine izin almadan girebilir, yataklarına oturabilir" demiş ise de, diğer bir kısım alimler rivâyetin bir veçhinde "izin alarak girdi" kaydını göstererek "izinsiz girme" istidlâline karşı çıkmıştır. [15]

İKİNCİ FASIL

KADININ KOCA ÜZERİNDEKİ HAKKI

?3302 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ??????????? ??????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ???????? ??? ??? ????????? ???????. ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????? ????????? ???? ?????? ????????? ????????????? ??????????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

1. (3302)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadınlara hayırhah olun, zira kadın bir eyeği kemiğinden yaratılmıştır. Eyeği kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadınlara hayırhah olun."[16]

AÇIKLAMA:

1 - Bu hadis muhtelif vecihlerde rivayet edilmiştir. Burada zikri gereken ziyâdeli bir veçhi şöyle: "Kadın eyeği kemiğinden yaratılmıştır. Aslâ bir istikamet üzere doğru olmayacaktır. Ondan istifâde etmek istersen eğri haliyle istifade et, doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Onun kırılması,boşanmasıdır."
2- Hadis kadınların kendilerine has tabiatları olduğuna, bu tabiatın fitri olup istenen şekilde değiştirilemiyeceğine, onu kendi tabiî şekliyle kabul etmek, mevcut hali üzere uyum yapma yolları aramak icabettiğine, onların eğriliklerine tahammül etmek gerektiğine dikkat çekiyor. Aksi halde istenen şekilde bir istikamet vermek, onu kırmak demek olacaktır. Bu da boşanmadır. Hadisin bir veçhinde: "Kadın eyeğidendir, doğrultursan kırarsın. Ona iyi muâmelede bulun onunla yaşa" denir.
Bu veçhinden daha iyi anlaşılacağı üzere, Resulullah kadınların hassas bir mizaç üzere yaratıldıklarına, onlara iyi muamele yapıldığı takdirde onlarla uyum içinde yaşanabileceğine dikkat çekmektedir. İmam Gazâli: "Kocanın karısı ile iyi geçinmesi, ona karşı güzel ahlakla muamelede bulunması, kadının hakkıdır. Güzel ahlaktan murad kadına eza-cefa etmemek değil, onun ezasına tahammül göstermektir, Resulullah'ın yolundan giderek kadının taşkınlık ve gazabına karşı halîm selîm davranmaktır" der. Bazı âlimler bu hadiste Resulullah'ın kadınlara olan şefkat ve merhametini görürler.
3- Hadis kadınların bidayette eyeği kemiğinden yaratıldığına da parmak basıyor. Yani ilk kadın Hz. Havva'nın, Hz. Adem aleyhisselam'dan yaratıldığına dikkat çekiyor. Başka rivayetlerde daha sarîh olarak Hz. Havvâ'nın, Hz. Adem'in en kısa olan sol eyeği kemiğinden yaratıldığı ifade edilmiştir. Esâsen Kur'an muhtelif âyetlerinde insanlığın bir tek nefisten (Hz. Âdem'den) yaratılıp sonradan çoğaltıldığını açıklar. Ayette bir tek nefisten nasıl yaratıldılar? Eyeğisinden mi, hangi eyeğisinden? gibi teferruata girilmez. Nisa sûresindeki âyet şöyle:
"Ey insanlar sizi bir nefisten yaratan, ondan da zevcesini (Havva'yı) yaratan Rabbinizden korkun. Sonra da o ikisinden çok sayıda erkek ve kadınlar yarattı" (Nisâ 1).
4- Alimler kadınların eğriliği deyince onların hırçınlığı, hissiliği, aklen zayıf oluşu, en basit bir hâdisede boşanma taleb etmesi, kocanın gücünü aşan talep ve isteklerde bulunması, aile sırrını ifşa etmesi, nankörce davranması, dedikodu yapması gibi umumiyetle fitrî olan zaaflarını anlarlar. Şu halde Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste, kadınların bu fitrî hallerine dikkat çekerek, onların bu zaaflarını gidermeye kalkma yanlışlığına düşmeden, bu hallerine tahammül ederek geçinme yollarını aramayı tavsiye etmektedir. Onlarla güzel geçinmede nebevî tavsiyenin esası tahammül, anlayış ve iyi davranıştır.[17]

?3303 ?2 -?????? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????. ?????? ??????????? ????????? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ????????? ??????????? ???????????. ?????? ???????? ?????????????? ??? ??????????? ?????????????? ??????? ?????? ?????????. ?????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??????. ??? ????? ?????? ????? ??????????? ??????? ?????????????? ?????????? ??????. ??????????? ??????????? ???? ? ????????? ?????????? ???? ??????????? ??? ????????? ??? ??????????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ?????????? ???? ?????????? ??????????
??? ???????????? ??????????????[. ????? ???????.»?????« ??? ????? ??? ?'????? ??? ?????? ??? ?????? ??? ??? ????? ??'??? .

2. (3303)- Amr İbnu'l-Ahvas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadınlara karşı hayırhah olun. Çünkü onlar sizin yanınızda esirler gibidirler. Onlara iyi davranmaktan başka bir hakkınız yok, yeter ki onlar açık bir çirkinlik işlemesinler. Eğer işlerlerse yatakta yalnız bırakın ve şiddetli olmayacak şekilde dövün. Size itaat ederlerse haklarında aşırı gitmeye bahâne aramayın. Bilesiniz, kadınlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı var. Onlar üzerindeki hakkınız, yatağınızı istemediklerinize çiğnetmemeleridir. İstemediklerinizi evlerinize almamalarıdır. Bilesiniz onların sizin üzerinizdeki hakları, onlara giyecek ve yiyeceklerinde iyi davranmanızdır."[18]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis karı-koca arasındaki karşılıklı hak ve vazifeleri tesbitte temel nasslardan biridir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın veda hutbesinden bir parçadır. Tirmizî'deki aslı çok daha uzundur. Burada şunu hatırlatmamızda fayda var: Bu hadîs, İslam'ın insanlık tarihinde icra ettiği büyük inkılablardan birine temas etmektedir: "Kadın hakları"

Kadın hakkı mefhumu sadece cahiliye Araplarına yabancı bir mefhum değildir. Yakın zamana kadar Batı dünyası dahil, bütün insanlığın meçhûlü idi. İlk defa İslam, kadının da hukukundan bahsetmiş, erkekle hukukî eşitliğe yükseltmiştir. Hz. Ömer der ki: "(Cahiliye devrinde) Allah'ın kadınlar hakkında koyduğu hükümler gelinceye kadar biz onlara hiçbir değer atfetmezdik."

2- Hadîsteki istîsa vasiyet kabul etmek mânasına gelir. Yani Resulullah şöyle demiş olmaktadır: "Ben kadınlar hakkında hayır tavsiye ediyorum, siz onlar hakkındaki bu tavsiyemi kabul edin." Bazı alimler: "Kadınlar hakkında kendinizden hayır arayın" veya: "Biriniz diğerinizden kadınlar hakkında hayır talep etsin" şeklinde anlamanın da uygun olacağını söylemiştir.

3- Hadisin müteakip kısmı şu mânada anlaşılmıştır: "Siz kadınlar hakkında, bu hayırhahlık dışında başka bir davranışa yetkili değilsiniz, onlara kötü davranma hakkına sâhip değilsiniz, yeter ki çirkin bir iş yapmasınlar..."

Şu halde onlara kötü davranma hakkı, onların "çirkin iş" yapmalarıyla doğuyor. Çirkin bir iş yapmadıkları müddetçe erkek kötü davranma hakkına sahip değildir. Kötü davranırsa hakkı olmayan bir iş, yani zulüm yapmış olur. Bunun Allah katında mes'uliyeti vardır.

Çirkin iş nedir? Ayette nüşûz diye geçen kelime hadiste fâhişe diye gelmiştir. Hatta bu hadîsi, mezkur âyetin tefsiri olarak bile görmemiz mümkündür. en-Nihâye'ye göre, fuhş, fevahiş, fâhişe Allah'a isyan ve günah nev'inden işlenen fiillerin pek çirkinlerine denir. Bunların en çirkini zina olduğu için çoğunlukla fâhişe, zina mânasında kullanılır. Hattâ dilimizde fuhş deyince nerdeyse zinâyı, fahişe deyince de zâniyeyi kastederiz. Fâhiş bir hata, fâhiş bir fiyat dediğimiz zaman kelimeyi aslî mânasında kullanmış oluruz. Şu halde hadiste geçen fâhişe, mübeyyine, "pek açık olay çirkinlik" diye anlaşılmalıdır. Hadiste kastedilen şey de, gerek sözle, gerekse fiille işlenen her çeşit çirkinlikler, ahlaksızlıklar olmalıdır. Bu tâbiri "zina" olarak anlamak mümkün değildir. Çünkü zinâ fazîhasının dindeki hükmü, dayakla nihayet bulan bir terbiye vetiresi değil, recm denen ağır bir cezadır.

4- Yatakta yalnız bırakmayı, İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ "yatakta sırtını dönüp konuşmamaktır" diye tefsir etmiştir. Ancak "Bir başka yatağa geçmek" diye tefsir eden de olmuştur.

5- Şiddetli olmayan dövme mevzuunda Nevevî şu açıklamayı sunar: "Şiddetli dövme (darb-ı müberrih) şiddetli, ağır dövmedir. Hadis buna izin vermiyor. Hadisin manası: "Kadınları şiddetli ve ağır olmaksızın dövün" demektir." Berh, meşakkat demektir. Gayr-ı müberrih tabiri dilimizde umumiyetle yaralayıcı olmaksızın diye tercüme edilmiştir. Ancak, kelimenin aslı yara'dan ziyade, meşakkati, fazla acı'yı ifâde etmektedir.

Resulullah, "Size itaat ederlerse aşırı gitmeyin" buyurarak, "kendilerinden istenen hususlara riâyet etmeleri hâlinde, zulmen yataklarını ayırmak, dövmek gibi muamelelerde bulunmayın, kötü davranmaya bahâne aramayın" demek istemiştir.

6- Erkeğin kadın üzerindeki hakkı olarak zikredilen "yatağı, istenmeyene çiğnetmemesi" tabirini Nevevi şöyle açıklar: "Bunun mânası, evlerinize girip oturmalarını istemediğiniz kimselerden hiçbirine bu hususta müsaade etmemeleridir. Bunun yabancı bir erkek olması ile, kadının akrabalarından bir kadın olması arasında fark yoktur. Yasak bunların hepsine şâmildir."[19]

?3 ?80 -?????? ???? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??? ??????? ?????: ??? ????? ???????? ????????? ????????: ?????: ???? ??????????? ????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??? ???????? ??? ??? ?????????[. ????? ????? ?????? .

3. (3304)- Hakîm İbnu Mu'âviye babası Mu'âviye (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, bizden her biri üzerinde, zevcesinin hakkı nedir?"
"Kendin yiyince ona da yedirmen, giydiğin zaman ona da giydirmen, yüzüne vurmaman, takbîh etmemen, evin içi hariç onu terketmemen."[20]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce kaydedilen hadisteki dövme ruhsatına burada bir kayıt zikredilmektedir: Başa vurmamak.. Resulullah, kadın dayağı haketse bile, başına vurulmamasını, onun haklarından biri olarak zikretmektedir. Alimler, te'dib sırasında başa vurmaktan kaçınmanın vâcib olduğunu belirtirler.

2- Takbih etmek, kötü söz söylemek mânasında anlaşılmalıdır. Yani her çeşit rencide edici sözler... Hakaret etmek, sebbetmek, ayıplamak, beddua etmek, lanetlemek vs. Bütün bunları İslam yasaklamıştır. Erkek, hanımına karşı rencide edici sözlere dilini alıştıracak olursa, kadın da dayanamayıp mukabele etti mi dirlik kalmaz. Bu çeşit küçük görülen davranışlar, aile huzurunu bozup, boşanmaya kadar götürebilir. Halbuki boşanma, gerek erkek, gerek kadın ve gerekçe çocuklar için büyük bir yıkım ve şekâvettir.

3- Evin içi hâriç onu terketmemek tâbiri, yine önceki hadiste geçen "yatakta terketme"nin açıklanması mâhiyetindedir. Kadını yatakta terketmek, bir başka eve, bir başka mahal ve hatta şehre gitmek şeklinde de gerçekleşebilir. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), o ihtimale binâen meseleye açıklık getirmiştir. Kadın yatakta terk'le cezalandırılacaksa bu müştereken yaşanan meskenin içerisinde cereyân etmelidir. Aynı ev içerisinde bir başka odaya veya aynı oda içerisinde bir başka yatağa geçme şeklinde olabilir. Ne kadını evden uzaklaştırmak, ne de erkek, evi terketmek şeklinde bir "yatakta ayırma cezası" İslamî değildir. Esasen Tercümân'ül-Kur'an olan İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın bunu "aynı yatakta kadına arkasını dönüp konuşmamak" şeklinde açıkladığını önceki hadiste kaydetmiştik.[21]

ÜMMÜ ZER' HADÎSİ

?3305 ?1 -?? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????:]?????? ??????? ???????? ????????? ????????????? ????????????? ???? ? ?????????? ???? ????????? ?????????????? ???????. ??????? ?‘???????: ??????? ?????? ?????? ????? ????? ?????? ??????. ? ?????? ??????????? ??? ??????? ????????????? ????? ????????? ???????????: ???????????. ??????? ????????????: ??????? ? ??????? ????????? ?????? ??????? ???? ? ???????? ???? ?????????? ???????? ???????? ??????????. ??????? ????????????: ??????? ???????????. ???? ???????? ?????????? ?????? ???????? ????????. ??????? ????????????: ??????? ???????? ?????????? ? ????? ??? ?????? ??? ????????? ??? ???????. ??????? ????????????: ??????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ??????? ?????? ??????? ??????? ????????????: ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ????????? ???????? ?? ??????? ???????? ?????????? ????????. ??????? ????????????: ??????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ????? ????? ???? ???????? ??????? ???? ??????? ???? ?????? ???? ????. ??????? ????????????: ??????? ???????? ????? ????????? ?????????? ????? ????????. ??????? ????????????: ??????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ???? ????????. ??????? ????????????: ??????? ???????? ?????????? ???????: ?????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ???????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ?????????. ??????? ????????????? ????????: ??????? ????? ??????. ????? ????? ??????? ??????? ???? ??????? ????????. ????‘? ???? ?????? ????????. ???????????? ??????????? ????? ???????. ????????? ??? ?????? ?????????? ???????. ??????????? ??? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????. ?????????? ??????? ??? ????????. ?????????? ????????????. ?????????? ????????????. ????? ????? ??????. ????? ????? ????? ??????? ?????????? ???????. ???????? ???????. ?????? ????? ??????. ????? ?????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????????? ???????????? ??????? ??????????. ?????? ????? ??????? ????? ??????

????? ??????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???????? ??????????. ????? ?????????: ???????? ??????????? ??????? ??????????. ????????? ????? ??????? ????? ????????? ????? ??????? ? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????????? ?????????? ??????????? ??? ????‘? ????????? ??????????. ???????: ?????? ????? ?????? ???‘???????? ???????? ???????? ????????? ??????? ????????? ????? ???????????????: ??????????? ???? ?????? ????????? ???????????????. ??????????? ??????????? ?????????? ???????? ????? ????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ????????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ???? ????? ????????? ???????? ???????: ????? ????? ?????? ???????? ????????. ???????: ?????? ???????? ????? ?????? ??????????? ??? ?????? ???????? ??????? ????? ??????. ???????: ????????? ?????? ?????? ???????: ????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????? ???? ??????? ?????? ‘???? ??????[. ????? ???????.??? ??? ???? ?? ??? ?? ????? ???? ??????? ??? ????? ??? ?? ???? ?‘??? ??????? ??? ???? ??? ????? ?????? ????????? ??? ???? ?? ?????? ??? ?? ???? ???????? ?? ??? ???? ?????? ??? ?? ???. ????? ??????? ???????:??? ?‘???: »???? ??? ??? ??« ?? ?????.????? ??? ??? ?? ??? ?????? ????. ????? ???? ?????? ????: ?? ???? ????? ???? ?????? ??? ?????? ????? ??? ??? ???????? ???? ??? ? ????? ?????.???? ???????: ??????? ???? ?? ????? ?????? ????????.???????: ???? ???? ?? ???? ?? ???? ????? ?? ???? ??? ?????? ???? ????? ?????? ?????? . »??????????? ??????????« ?????? ???? ????? ??????? ??????? ???????.»??????????« ???? ????? ??????? ?????? ??? ????? ??? ?????.»??????????« ????? ? ???? ??? ????? ????.???? ??????? »???? ??????« ?? ?????? ? ???. ???? ???? ????? ?????? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ? ????. ????? ????? ????????: ??????? ????????.???? ???????: ???? ???? ?????. ?? ? ??? ? ????? ? ??????? ????? ??? ????? ????? ???? ?‘??? ????????? ?????? ?????? ???????. ???? ?????: ??????? ?? ????? ? ??? ??????? ????? ???? ?????? ???? ????? ? ???? ??? ?? ? ????. ???????? ???????: ??????? ???? ?????? ?????? ????? ??????? ????? ?? ? ????? ????? ????? ????? ????? ??? ???? ???? ?????? ??? ??? ?? ????? ??? ??? ?????? ??? ????? ???? ?????? ?? ??? ???? ??? ????? ?? ????? ????? ?????.?????? ??? ??? ??? ?? ????? ??? ????? ??????? ????? ????? ????? ??‘??? ???? ????????.???? ???????: ??????? ?? ?????? ????? ?? ???? ?? ?????? ???? ?? ????? ?????? ???? ????.??? ?????? ???????? ?? ?????? ???? ?? ??? ?“???.??? ??????? ???????? ?????????? ???????? ????? ??? ??. ????? ??? ????? ????? ???? ???? ??? ????? ????? ??? ??????? ????? ?? ???? ?? ????? ? ?? ???? ? ???? ????? ?? ?????.

????
???????: ???? ?????? ?? ?????? ????? ???.?????? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ???? ??? ?????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ?????????: ???? ????? ????? ???? ?? ??????? ??? ??????.????? ?????? ???????? ???? ????? ????? ???? ????? ?‘??? ?????.?????? ?? ??? ?? ???? ?? ???? ????? ??????? ?????? ?????.????? ??? ?????.»????? ?????« ??????. ????: ??? ??? ??? ??? ??? ?? ??? ???? ??? ?? ??? ??????. ???? ???????: ???? ???? ?? ????? ?????? ??? ????)!(. ????? ???? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ??? ????? ?? ??? ?????? ??? ???????.???? ???????: ???? ???? ?????? ????? ????. ????? ?????? ??? ?? ?????? ????? ????? ??????? ??? ????.????? ??????? ???? ????? ??? ?? ???? ??????? ??????? ????? ?????? ??????? ????? ????? ??? ????? ????? ?????? ???? ???????.»????? ??????« ??? ?? ?????? ????? ??????? ?? ?????? ?????? ????? ????? ????? ?????.»?????? ???? ????? ?? ?????« ?? ??????? ??? ???? ?????? ??? ?? ?????? ?????? ‘?? ???? ????? ?? ?????? ? ?? ?????? ???? ‘? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?? ??????? ???? ??? ?????? ?? ????? ?????? ?? ??????? ??????? ??? ??????.????

)?1(?? ??? ??? ???????? ???? ?? ???? ????? ?????? ???? ????? ???? ??? ??? ???? ?? ?????? ???????? ???? ?? ????? ????? ???? ??????? ???? ?? ?????.
???????: ???? ???? ????? ????. ???? ?? ??? ??? ???? ??? ?? ??? ????? ??? ????? ?????? ?????? ???? ? ??? ??? ???????? ????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ??? ?? ????? ????? ?? ??????? ???????.??????? ???? ?????: ??? ?????? ??????? ???? ??. ?????? ?? ????? ??? ???? ????? ??? ?? ??????? ????? ??? ????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?“?? ??? ?????? ???? ??? ?? ?????? ??????? ????? ??????? ?????.???? ??????? ???? ???? ????? ??? ????? ????.????? ??????? ???? ?????? ?? ????? ??? ?????? ?? ?? ?? ????.????? ?????? ????? ????? ???????: ?? ??? ???? ?????? ???? ??? ????: ?? ????? ???????.????? »??‘ ???? ?????? ?????????« ?? ?????? ??‘ ???? ???? ‘? ??????? ??? ???? ??????? ????.????? ????????? ?????? ?????.»??????????« ???? ????? ??????? ?????? ????. ?? ????? ????? ?????? ????? ??? ????.?????? ????? ??? ??? ????? ??? ????? ????? ?????? ????? ????? ????? ????? ??? ????? ??? ????? ‘? ?????? ????? ?????? ??‘??? ????? ?“?? ???????? ?????? ???? ????? ?????? ?????? ?????.?????? ??? ???? ????? ??????. ????? ??? ????: ?? ?????? ????????? ??????? ???? ??? ???: ?? ?????? ?????? ???? ?????.?????? »?????« ?? ???? ???? ????? ??? ????? .

»????« ??? ???? ???? ????? ??? ???????? ??? ????? ?????? ?????. ??????? ?? ?????? ??? ??????? ??????? ???? ??????: ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????????: ?? ??? ???? ??? ????? ??????.?????? »????? ???? ? ????« ?? ???? ???? ????? ?? ????? ???.»????? ??????« ?? ???? ??????: ?? ??? ?????? ???????? ??? ??????.?????? »????? ??????« ?????? ??? ????? ??????? ??? ?????. ?????? ??????: ???? ?????? ??? ?????? ?? ??? ????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????.»???????« ?'???? ?????? ??????.»???????« ??????? ???????.»?????? ????« ???? ????? ?????? ????? ???????? ?? ????.?????? »????? ????« ???? ????? ?????? ??????? ?????? ???.»?????« ???? ????? ?????? ????? ??? ????? ????? ????? ????? ???: ????? ?? ????? ?????: ?? ?? '? ??????? ???? ???? ?????. ??????? ??? ????? ???? ????? ???????? ??? ?? ??? ? ?? ?????? ???? ????? ??? ?????? ??? ?? ????.?????? »?????? ???? ??????« ?????? ????? ??? ????. ??????? ???? ????? ?'??? ?? ??? ?????? ???? ?? ?????? ??? ?? ???? ????? ???? ????? ?? ????? ?????? ??? ???? ?'??? ?????? ???? ??.

?????? »??? ????? ???? ????« ?? ????? ???? ?????? '????? .
????? »??? ??????« ?????? ????? ?????. ??? ????? ??? ?????? ???? ????? ?????? ??????: ?? ????? ?????.???? ?????? »?????? ??????? ???: ????? ?? ???? ????? ????? ?? ????? ??????? ????? ?????.?????? «??? ?????? ??????» ?????? ?? ????? ?????? ?? ?????.«? ???? ??????» ?????? ?????? ???????. ????? ???? ??????? ?????? ????? ???? ?????? ??'????.«? ??' ????? ??????» ?????? ??????? ?? ???? ??????? ???????? ????? ?????? ??? ?????? ?? ?? ????? ????? ?????? ???????. ???? ?????? ??????? ?? ???? ??? ??????.«??'????» ??? ??? ???? ????? ????? ????? ??? ????? ????? ???? ???? ????.????? «?????? ?? ??? ????? ????????» ????? ????? ????: ????? ???? ??? ??? ???? ???? ?????? ??? ????? ??? ????? ??? ?? ?'?? ?????? ???? ????? ???? ???? ???? ??????.«??????» ???????? ????? ??????? ???? ?????.«??????» ????????: ????? ?????? ??????.«??????» ???? ????? ??????? ?????? ?????? ????: ????? ????? ????? ????: ???? ????? ????? ??? ????? ? ?????? ?????? ???? '??? ???? ????? ????? ?????? ????? ?????.«????? ??? ???? ????» ?? ??? ??? ????? ?????? ??? ???? ??????? ?????? ?"?? ?????? ?????? .
«??????» ????????? ?????? ?????: ?????? ?? ????? ?????.«??????? ?? ?? ?????» ?? ?? ???? ?? ?"?? ?????? ?????? ???????.«????» ?? ?????.«????? ????» ???? ????? ?? ??????: ?? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????: «??? ?? ???? ???» '? ??? ????? ???????: ?? ????? ?????? ?????? ???? ????? ?????.??????? ??? ?? ???? ??? ? ????? ????? ?? ?????? ? ????? ???? .

1. (3305)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Onbir kadın oturup, kocalarının ahvalini haber vermede ve hiçbir şeyi gizlemiyecekleri hususunda birbirlerine kesin söz verip anlaştılar:
Birincisi (zemmederek): "Benim kocam (yalçın) bir dağın başındaki zayıf bir devenin eti gibidir. Kolay değil ki çıkılsın, semiz değil ki götürülsün" dedi. (Yani kocasının sert mizaçlı, huysuz, gururlu oluşuna, ailenin kendisinden istifade etmediğine işaret etti.)
İkincisi (de zemmederek): "Ben kocamın haberini fâş etmek istemem, çünkü korkarım. Eğer zikretmeye başlarsam büyük-küçük herşeyini söyleyip bırakmamam gerekir, (bu ise kolay değil)" dedi.. (Bu sözüyle kocasının çok kötü olduğuna işaret etti).
Üçüncüsü (zemmederek): "Benim kocam uzun boyludur, konuşursam boşanırım, konuşmazsam muallakta bırakılırım" dedi. (Bu da kocasının akılca kıt olduğunu belirtmek istedi).
Dördüncüsü (överek): "Kocam Tihâme gecesi gibidir. Ne sıcaktır, ne soğuktur. Ne korkulur, ne usanılır" dedi.
Beşincisi: "Kocam içeri girince pars[22], dışarı çıkınca arslan gididir. Bana bıraktığı (ev işlerinden hesap) sormaz" dedi.
Altıncısı: "Kocam, yedi mi (üst üste katlayıp) çok yer, içti mi sömürür, yattı mı sarınır. Benim kederimi anlamak için (elbiseme) elini sokmaz." (Bu da kocasının kendisiyle ilgilenmediğini, yiyip içmekten başka birşey düşünmediğini söylemek ister.)
Yedincisi: "Kocam tohumsuzdur (erlik yapmaktan acizdir). Her dert onundur (vücudunda çeşitli hastalıklar var). Başımı yarar, vücudumu yaralar, (bunları yapmak için) herşeyi toplar, (her eline geçeni kullanır, vurur)" dedi.
Sekizincisi: "Onun (vücuduna) dokunmak tavşana dokunmak gibi (yumuşak)tır. Güzel kokulu bitki gibi hoş kokar" dedi.
Dokuzuncusu: "Kocamın direği yüksektir (evi rahattır), kılıcının kını uzundur (boylu posludur), ocağının külü çoktur, evi meclise yakın (misafirperver) bir adamdır" dedi.
Onuncusu: "Kocam mâliktir, hem de ne mâlik! Artık akıl ve hayalinizden geçen her hayra mâliktir. Onun çok devesi vardır. Develerin çökecek yerleri çok, yaylakları azdır. Çalgı sesini duydular mı helâk olacaklarını anlarlar. (Yani develer yayılmaya salınmaz, kesilmek üzere bekletilir, çalgı ve eğlence sesi duyunca kesileceklerini anlarlar demektir.)
Onbirincisi: "Kocam Ebu Zerr'dir. Amma ne Ebu Zerr'dir! Anlatayım: Kulaklarımı zinetlerle doldurdu, bazularımı yağla tombullaştırdı. Beni hoşnut kıldı, kendimi bahtiyar ve yüce bildim. O beni şıkk denen bir dağ kenarında bir miktar davarla geçinen bir âilenin kızı olarak buldu. Beni atları kişneyen, develeri böğüren, ekinleri sürülüp daneleri harmanlanan müreffeh ve mesud bir cemiyete getirdi. Ben onun yanında söz sahibiyim, hiç azarlanmam. (Akşam) yatar sabaha kadar uyurum. Doya doya süt içerim. Ebû Zerr'in annesi de var: Ümmü Ebû Zerr. Ama o ne annedir! Onun zahire anbarları büyük, hararları iri, evi geniştir.
Ebû Zerr'in oğlu da var. Ama ne nezaketli gençtir o. Onun yattığı yer, kılıcı çekilmiş kın gibidir. Onu dört aylık bir kuzunun tek budu doyurur, (az yer). Ebu Zerr'in bir de kızı var. Ama o ne terbiyelidir. Babasına itaatkârdır. Anasına da itaatkârdır. Vücudu elbisesini doldurur. Endamıyla (kuma ve akranlarını) çatlatır.
Ebu Zerr'in bir de câriyesi var. O ne sadakatli, ne iyi câriyedir. Aile sırrımızı kimseye söylemez, evimizin azığını asla ifsad ve israf etmez, evimizde çer çöp bırakmaz, temiz tutar. Nâmusludur, eve kir getirmez.
Bir gün Ebu Zerr evden çıktı. Her tarafta süt tulumları yağ çıkarılmak için çalkalanmakla idi. Yolda, bir kadına rastladı. Kadının, beraberinde, pars gibi çevik iki çocuğu vardı, koltuğunun altından kadının memeleriyle oynuyorlardı. (Kocam bu kadını sevmiş olacak ki) beni bıraktı, onunla evlendi. Ondan sonra ben de şeref sâhibi bir adamla evlendim. O da güzel ata binerdi. Hattî mızrağını alır ve akşam üzeri deve ve sığır nev'inden birçok hayvan sürer, bana getirirdi. Getirdiği her çeşit hayvandan bana bir çift verirdi. (Bu kocam da bana:)
"Ey Ümmü Zerr! Ye, iç ve akrabalarına ihsanda bulun!" derdi. Ümmü Zerr der ki: "Buna rağmen, ben bu ikinci kocamın bana verdiklerinin hepsini bir araya toplasam, Ebu Zerr'in en küçük kabını dolduramaz."
Bu hadisi rivayet eden Hz. Aişe der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (gönlümü almak için):
"Ey Aişe, buyurdular, ben sana Ebu Zerr'in Ümmü Zerr'e nisbeti gibiyim. (Şu farkla ki Ebu Zerr Ümmü Zerr'i boşamıştır, ben seni boşamadım. Biz beraber yaşayacağız)."[23]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîs, çok veciz, edebi, teşbihli bir üslûb ve garib kelimelerle kadınlar arasında cereyan eden bir muhâvereyi nakletmektedir. Muhavere onbir kadın arasında geçmekte ve kadınlar kocalarını medh veya zemmederek anlatmaktadırlar. Rivayetin sanat yönü ve edebî zevki, tercümede maalesef kaybolmaktadır. Bu hadisten, bunu rivâyet eden Hz. Aişe'nin edebî gücünü ve onun müstesna ve mümtaz şahsiyetini anlamak mümkündür.

2- Hadîste yer verilen teşbihlerle ifade edilmek istenen mânayı tercüme sırasında parantez içi ilaveler veya dipnotlar halinde kısaca belirtmeye çalıştık. Âlimler bu teşbihleri daha da geniş açmışlar, hatta bazan aynı ibâreden birbirine ters düşen yorumlara gitmişlerdir. Zikri geçen onbir kadının şahsiyet ve isimlerini tesbite çalışanlar da olmuştur. Bazılarının ismi söylenmiş ise de bazıları mübhemliklerini korumuştur. Ancak isimden bahseden rivayetlerin mevsûk ve güvenilir olmadığını âlimler ayrıca belirtir. Bu çalışmamızda, çok gerekli olmayan teferruata yer vermediğimiz için, sadedinde olduğumuz rivayetle alâkalı bu nevi teferruata girmedik.[24]
3- Hadis Sahiheyn'de Hz. Aişe'nin rivayetidir. Sadece sondaki "Ey Aişe ben sana, Ebu Zerr'in Ümmü Zerr'e nisbeti gibiyim" kısmı merfudur. Ancak diğer bazı rivâyetlerde ve mesela Nesâî'nin Abbâd İbnu Mansûr'dan kaydettiği bir rivayette hadisin her tarafı merfudur. Hz. Aişe hadîse şöyle başlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki: "Ben sana, Ebu Zerr'in Ümmü Zerr'e nisbeti gibiyim" dedi. Ben de: "Ey Allah'ın Resulü, annem babam sana kurban olsun, Ebu Zerr'de kim?" diye sordum. Anlatmaya başladı: "Kadınlar toplandı..." ve hadisi böylece Aleyhissalatu vesselam sonuna kadar anlatır.
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:
* Kadınlara iyi muamelede bulunmak gerekir. Onlara gösterilecek yakınlık, mübah meseleler çerçevesinde sohbet, mizah bu iyi muamelenin bir parçasıdır. Resulullah bu hikâyeyi Hz. Aişe'den dinlemiş veya Hz. Aişe'ye anlatmıştır.
* Erkek hanımına mizah yapmalı, şakalaşmalı, kadının şımarmasına meydan vermeyecek ölçüde kendisini sevdiğini ihsas etmeli ve hatta söylemelidir.
* Hadiste malla övünmek yasaklanmakta, dinî meselelerdeki faziletin söylenmesinin câiz olduğu beyan edilmektedir.
* Erkek, ailesine onlarla olan durumunu haber verebilir. Bilhassa yaptığı ihsanlara küfrân müşahede ettiği zaman bunu hatırlatması uygundur.
* Kadın, kocasının kendisine yaptığı iyilikleri zikredebilir.
* Erkek hanımlarından birine, diğerinin yanında söz ve fiille hususî bir ikramda bulunabilir. Ancak bu, diğerlerine çevre müncer olmamalıdır.
* Çok evli olan kimse, kadınlarıyla, onların nöbetleri dışında da sohbet edebilir.
* Eski ümmetlerden ibretli temsiller anlatılabilir.
* Ruhları hafifletmek, gönülleri neşelendirmek maksadıyla bir kısım nükteli hikâyeler, nezih fıkralar anlatılabilir.
* Kadınların, kocalarına sâdık ve vefâdar olmaya, nazarlarını onlara hasredip, iyiliklerine şükranda bulunmaya teşvik var.
* Kadın kocasından bildiği iyi ve kötü tarafları anlatabiliyor, tavsifte mübâlağaya da kaçabiliyor. Yeter ki bunu âdet haline getirmesin, bu durumda mürüvvetin kırılmasına sebep olur.
* Hattabî, "Kişiyi kendisinde bulunan bir kusuruyla zikretmek câizdir, yeter ki, bunu yapmaktan nefret ettirmek kastedilsin, bu gıybet sayılmaz" diye bir hüküm çıkarmış, ancak Ebu Abdullah et-Teymî buna karşı çıkıp şöyle demiştir: "Bu şekilde istidlâl Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kocasını gıybet eden kadını bizzat işitip, müdâhelede bulunmaması hâlinde doğru olurdu. Amma, hazır olmayandan yapılan hikâye böyle değil. Şöyle ki, halk içinde birisi: (Herhangi muayyen bir şahsı belirtmeden) "Beş para etmeyen bir kimsedir" diyecek olsa bunda bir mahzur yoktur. "İbnu Hacer, Hattâbî'nin de bunu kastetmiş olabileceğini söyleyerek, hakkındaki tenkidin yersiz olduğunu söyler. Mazirî der ki: "Böylesi bir özür beyanına, bu hadis yanında zikredilen kimse, kadınları kocalarının gıyabında konuşurlarken dinleyip onları bu davranışlarında ikrar etmiş olsaydı, ihtiyaç duyulurdu. Ama hadiste cereyan eden vak'a böyle değil. Hadiste Hz. Aişe, Resulullah'a gâib, meçhul kadınların hallerini hikaye etmiştir, şu halde burada özür aramak gereksiz. Şayet bir kadın, kocasının hoşlanmayacağı bir halini vasfetmiş olsa, bu davranış, Kur'an-ı Kerim'in haram ettiği gıybet olur; bu, konuşana da dinleyene de haramdır. Böyle bir konuşma sadece hâkimin huzurunda şikayet makamında yapıldığı taktirde haram olmaz. Ama tekrar edelim, bu söylediğimiz muayyen bir şahısla ilgilidir. Fakat şahsı bilinmeyen meçhul birisi hakkında olursa bunu dinlemekte bir mahzur yoktur. Zira kişi, yanında zikredildiği kimsenin kendisini tanıdığını bilmesi halinde rahatsız olur.
Şurası da mâlum ki, bu şahıslar zaten meçhul kimseler. İsimleri şöyle dursun ne şahısları ne de zatları bilinmemektedir. Kadınların müslüman oldukları sabit değil ki haklarında gıybet hükmüne gidilsin. Öyleyse söylenen sebeple bununla istidlâl bâtıl olur."
* Daha önce evlenmiş bir dulla nikâhlanmayı mekruh addedenleri, bu hadis te'yid etmektedir. Zira, Ümmü Zerr, ikinci kocasının elinden geldiğince kendisine iyilikler yapıp ikramlarda bulunduğunu itiraf etmesine rağmen, ilk göz ağrısı olan birinci kocasını unutamamakta ve ikinciyi evvelkiyle kıyaslıyarak alçaltmaktadır.
* Sevgi kusuru örtmeye, görmemeye sevketmektedir. Nitekim Ümmü Zerr önceki kocasının, kendisini boşamış olmak gibi ciddî bir kötülüğüne rağmen, sevgisi sebebiyle hâlâ faziletlerini mübalağalı şekilde söylemektedir. Rivâyetin bazı veçhinde Ebu Zerr de onu boşamaktan pişmanlık ifâde etmektedir.
* Hadîs, meçhul olması kaydıyla bir kadının vasfedilip mehâsininin erkeklere söylenmesinin câiz olduğunu da göstermektedir. Muayyen bir kadının bir erkek yanında tavsifi veya kadından, yabancı bir erkeğin bakması haram olan kısımlarının zikri câiz değildir.
* Benzetme (teşbih), benzetilenle benzeyenin her hususta eşitliğini gerektirmez. Nitekim Resulullah, "Ben sana Ebu Zerr gibiyim" demiştir. Maksadı, Ebu Zerr'le Ümmü Zerr arasındaki ülfetteki benzerliği hatırlatmaktır; onun serveti, çocukları, hizmetçisi, hanımını boşaması vs. değildir.
* Kinaye ile boşama, niyetin mukarenetiyle gerçekleşir. Nitekim Resulullah Ebu Zerr'e kendisini benzetti, ama bununla Hz. Aişe'yi boşama niyeti yoktu. Halbuki Ebu Zerr karısını boşamış birisi idi.
* Mühelleb'e göre fazilet ehli hangi dinden olursa olsun, onun fazileti örnek alınabilir, taklid edilebilir. Zira Ümmü Zerr, Ebu Zerr'in iyi davranışlarını anlatınca Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu kendine örnek alarak, Hz. Aişe'ye söylediğini söylemiştir.
Kadı İyaz bu yoruma şu şekilde itiraz etmiştir: "Hadisin siyakında, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ebu Zerr'i örnek edindiğini gerektiren bir karine yok. Bilakis Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Aişe'ye karşı davranışının, Ebu Zerr'in Ümmü Zerr'e karşı davranışına benzediğini ifâde etmiştir."
Bu itirazı mâkul bulmamak mümkün değil, zira örnek almak, önceden kendinde olmayan bir şeyde olur. Böylece kişi bir başkasını örnek alarak, kendindeki eksikliği giderir. Halbuki sadedinde olduğumuz rivayette Resulullah, aradaki benzerliğe dikkat çekmiştir. Mühelleb, hükmünü ümmet hakkında bazı kayıtlar tahtında ifade etse daha uygun olurdu: "Güzel olan bir şeyi bir başka din mensubundan almak câizdir" şeklinde. Bu durumda şu soru akla gelir: "Acaba İslâm'ın ihmal ettiği bir güzellik var mıdır?"
* Kişiyi yüzüne karşı medhetmek caizdir, yeter ki şımarıp fesada uğrayacağından emin olursun.
* Hadis, konuştukları zaman kadınların çoğunlukla kocalarından söz ettiklerine delildir. Erkekler bunun hilafınadır. Zira onlar umumiyetle geçim meselelerinden söz ederler.
* Garip kelimelerin kullanılmasına, zorlamaya, yapmacıklığa kaçmıyorsa sözde secîe yer verilmesine cevaz vardır. Bu husus hikâyenin Arapça aslını okuyunca, Arapça bilenlerce teyid edilecektir. Kadı İyaz, konuşmalarda edebî sanatlardan pek çoğuna yer verildiğini söyler. Şârihler bunları gösterir ve açıklar. Teysîr, hadiste geçen garip kelimelerin, teşbihli ibârelerin açıklanmasına, ihtiyaca binâen beş sayfadan fazla yer ayırmıştır.[25]

?3306 ?2 -?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ? ???????? ???????? ??????????. ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????[. ????? ???? .

2. (3306)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir mü'min erkek, bir mü'min kadına buğzetmesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu beğenir."[26]

AÇIKLAMA:

Nevevî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, erkekleri kadınlara küsüp darılmaktan yasakladığını belirtir. Çünkü bazı huyları hoş olmasa bile, mutlaka hoşlanacağı başka huyları vardır. Sözgelimi kadın hırçın ve huysuzdur ama dindardır, namusludur, ailesine, çocuklarına düşkündür.
Şu halde, Aleyhissalatu vesselam, diğer birçok hadislerinde olduğu gibi, burada da erkeklerin, kadın tabiatı hakkında sağlıklı bir telâkkiye kavuşarak onlar karşısında sabırlı ve anlayışlı olmalarını sağlamaya çalışmaktadır.[27]

?3307 ?3 -?????? ?????? ??? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ???????? ????? ????? ???? ???????????. ??????? ?????????? ????????? ????????:
????? ????????? ????????? ??????????? ?????: ?????? ????????? ????????? ??????? ????????? ???????????? ??????????? ??????. ???????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ? ????????[. ????? ????? ??????. ?????????? ?????.«????????» ??????. ???? ??? ?? ???: ?? ??? ???? .

3. (3307) İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"(Ey kadınlar topluluğu!) Ben, akıl sahiplerine aklı ve dini nakıs olanlardan galebe çalan sizin kadarını hiç görmedim!" demişti. İçlerinden dirayetli bir kadın:
"Bizim aklımızın ve dinimizin noksanlığı nedir?" diye sordu.
"Aklınızın noksanlığı, şâhidlikte, iki kadının şehâdetinin bir erkek şehâdetine denk olmasıdır. Dindeki noksanlık ise, (ay hali sebebiyle) ramazanda oruç yemeniz ve bazı günler namaz kılmamanızdır" cevabını verdi."[28]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyet birçok vecihten gelen hadislerden biridir, aslı uzuncadır. Mesela Bûhari'deki bir veçhine göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bayram günü (Kurban veya Ramazan), hutbe sırasında musallânın kadınlar kısmına geçerek, kadınlara hususî hitapta bulunur:
"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin, zira bana cehennem ehlinin ekseriyetini kadınların teşkîl ettiği gösterildi!" Kadınlar:
"Niye ey Allah'ın Resûlü!" diye sorarlar.
"Siz laneti fazla yapıyor, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz. Ben azim sahibi erkeğin aklını çelmede aklı ve dini noksanlardan sizin kadar ileri olanı hiç görmedin" buyurdu. Kadınlar:
"Ey Allah'ın Resûlü aklımızın ve dinimizin noksanlığı nedir?" dediler. Aleyhissalatu vesselam:
"Kadının şehâdeti erkeğin şehadetinin yarısı değil mi?" dedi. Kadınlar, "Evet!" deyince:
"İşte bu onun aklının noksanlığıdır. Hayız olduğu zaman namaz ve orucu terketmiyor mu?" buyurdu. Kadınlar yine, "Evet!" dediler.
"İşte bu da dinlerinin noksanlığıdır" buyurdular."
2- Cehennem ehlinin çoğunu kadınların teşkil etmesini, bazı alimler, irade sâhibi erkeklerin aklını çelerek kötü söz ve davranışlara itilmelerine sebep olmalarıyla izah ederler: "Böylece onların günahına ortak olurlar. Buna kendi günahları da inzimam edince, kadınlar erkeklere nazaran daha ziyade günahkâr duruma düşerler."
3- Akıl: Hadiste akıl bahsi geçmektedir. Alimler onu "ilim", "Bazı zarurî ilimler", "Bilinen hakikatların arasını temyiz gücü" gibi tariflere tabi tutarlar. Aklın mahiyeti, kısımları, insanda bulunduğu yer hakkında ihtilaf edilmiştir. Burada teferruata girmeyeceğiz. Resulullah, kadınların "Aklımızın noksanlığı nedir?" "Dinimizin noksanlığı nedir?" şeklindeki sorularına, onlara kızıp, levm etmeden anlayacakları bir dille cevap vermiştir. "Şehâdetiniz erkeğin şehâdetinin yarısı.." demekle, "Erkeklerinizden iki şâhit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şâhidlerden razı olacağınız bir erkek, -biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak- iki kadın olabilir" (Bakara 282).
Kadınlardan iki şahidin bir şahid yerine geçmesi, bu onları levm değildir. Onların fitrî zaaflarını tescildir. Hissilik esas olması sebebiyle zabt yönüyle nâkıstırlar. Âyet-i kerime, "Birinin unuttuğunu diğeri hatırlatır" buyurarak bu fitrî farklılığa dikkat çeker.
İbnu Hacer: "Diğerinin yardımını taleb etmek zabtının azlığını, haber vermektir, bu da aklının noksanlığına işaret eder" der.
4- Hadisten istinbat edilen fevâid'e daha önce de kısaca temas edilmişti. Burada yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki kadınlardaki bâzı fitrî zaafı söylemek, bu onları levm etmek mânasına gelmez. Bilakis yaratılıştan fitrâtına konan ve menfi tezâhürlere de sebep olabilen bir vasfına dikkat çekmektir. Bu, ihmal ve dikkatsizlik gibi levm'i gerektiren irâdî bir kusur değildir. Zaaflarına dikkat çekerek, o cihetten gelecek mahzurlara karşı uyarmak, tedbire davet etmek -İbnu Hacer'in ifadesiyle- "onlar sebebiyle fitneye düşmekten tahzîr" etmektir. Nitekim, Resulullah aklî ve dinî noksanlıkları sebebiyle değil, fakat:
1- Laneti çok yapmaları,
2- Kocalarına nankör olmaları,
3- Erkeklerin akıllarını çelmeleri sebebiyle ateş terettüp ettiğini belirtmiştir.
Kadınların dinî yönden noksanlıkla tavsif edilmeleri hususunda şu açıklamayı yapar: "Bazıları bunu anlamakta zorluk çektiler. Aslında mesele açıktır. Şöyle ki: Din, İman ve İslam her üç kelime de bir mânaya gelir. Nitekim bu hususu birçok kereler açıkladık. Yine açıkladık ki, bütün ibâdet ve taatler de iman ve din olarak isimlendirilmiştir. Bu husus sâbit olunca, kimin ibadeti çok olursa imanının ve dininin arttığını, kimin de ibadeti azalırsa dininin eksildiğini anlarız. Şunu da kaydedelim ki, din noksanlığı bazan günah hâsıl eder; özürsüz olarak namaz, oruç vs. bir farz ibadetin terki gibi; bazan de mecburi şekilde ve günaha meydan vermeden hasıl olur, hayızlının namazı terketmesi gibi. Şöyle bir soru akla gelebilir: "Yolcu ve hasta mûtad olarak yaptıkları bir kısım nafile ibadetleri, yolculuk ve hastalık sebebiyle yapamasalar, yol ve hastalık esnasında aynen yapmış gibi sevaba mazhar olduklarına göre, kadın da mazur ise, hayızlı olduğu günlerde terk ettiği namaz sebebiyle sevap kazanmaz mı?"
Bu soruya cevabımız şudur: Bu hadîsin zâhirine göre, kadınlar sevap almazlar. Aradaki farka gelince, hasta ve yolcu bu nafile ibadetleri onlara ehliyeti oldukça devamlı yerine getirme niyetiyle yapıyorlardı. Hayızlı kadın ise, böyle değil. Onun niyeti, hayız vaktinde namazı terketmektir. Dahası, hayız vaktinde namaza niyeti haramdır. Bunun nazîri, devamlı kılmaya niyet etmeden bazan nâfile kılıp bazan kılmayan kimsedir. Böyle biri yolcu veya hasta olsa, bu esnada nâfile namaz sevabından mahrum kalır.
* Hadis, sadaka ve iyilik yapmaya teşvik etmekte, istiğfar ve diğer taatlerin çokça yapılmasını istemektedir.
* Ayrıca, yapılan iyiliklerin kötülükleri götüreceğine ve sadakanın azabı önleyeceğine delil var. Zira nankörlük, lanetleme gibi günahlara bedel, gelecek cehennem cezasına karşı sadaka tavsiye edilmiştir.
* Hadis (Nevevi'ye göre), kocaya ve iyiliğe karşı nankörlüğün büyük günahlardan olduğunu ifade eder. Çünkü ateşle tehdid, mâsiyetin büyük günah oluşunun alâmetidir.

***LA'NET:**

Hadîs, lânetin de çok çirkin günahlardan olduğunu ifade eder. Alimler hadisten lanetin de büyük günah olduğu hükmünü çıkarmaktan kaçınırlar. Çünkü hadis "Lâneti çok yapıyorsunuz" demektedir. Küçük günahlar çoğalınca büyük olur. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Mü'mine lânet, onu katletmek gibidir" demiştir. Ulemâ lânetin haram olduğunda ittifak eder. Zira lânet lügatte uzaklaştırma ve tardetme, şer'i örfte "Allah'ın rahmetinden uzak kılma" mânasına gelir. Hali ve son durumu kesinlikle bilinmeyenin, Allah'ın rahmetinden uzak olmasını dilemek câiz olmaz. Bu sebeple ulemâ: "İster müslüman, ister kâfir ve isterse hayvan olsun, muayyen bir zâta lanet etmek caiz değildir" demiştir. Bir kimsenin son hâlini sadece Allah bilir. Öyleyse Ebu Cehil ve iblis gibi küfür üzerine öldüğü veya öleceği şer'î bir nassla bilinmeyenlere açıkça lânet câiz olmaz. Amma, vasıfla lânet haram edilmemiştir: Eğreti saç takan, eğreti saçı taşıyan, dövme yapan, dövme yaptıran, riba yiyen, riba yediren, musavvirler, zâlimler, fâsıklar, kâfirler, tarlalardan hudud taşlarının yerlerini değiştirenler, kendisini azad eden efendisinden bir başkasını eski efendisi diye iddia eden, kendini babasından başkasına nisbet eden, İslam'da bid'a çıkaran, bid'acıyı himâye eden... gibi hadislerde lânet izâfe edilenler. Bu vasıflara, şahıs tayini yapmadan lânet edilebilir.
Hadîs herçeşit kaba ve çirkin sözleri, şetmi fazla yapmaktan yasaklamaktadır.

*** TEKFİR:**

Hadis, Allah'ı inkar edenlerden başkalarına da küfür kelimesinin izafe edilmesinin câiz olduğunu göstermektedir. Biz bunu dilimizdeki nankörlük veya küfrân-ı nimet kelimeleriyle karşılıyoruz. Kocaya veya iyiliğe veya nimete nankör olmak veya küfrânda bulunmak gibi. Bu çeşit kullanmalarda, imânı selbeden -yani Allah'ı inkar mânasındaki- küfür kastedilmez. Ancak, nimetleri inkârın haram olduğu belirtilmiştir.
* Hadis imanın artıp eksildiğine delildir.
* İmam, vali gibi halkın büyüklerinin hâlka vaa'z ve nasihat etmelerine, hayra teşvik, şerden tahzirlerine örnek görülmektedir.
* Talebenin hocaya, tâbinin metbûa, memurun âmire, sözlerinden anlayamadığı hususlarda başvurup tavzih istemesine örnek var. Hadiste dirâyetli bir kadın Resulullah'a sual tevcih etmiştir.
* Hadîs, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüce ahlâklarına, güzel müsâmahalarına, rıfkına, re'fetine, nezâketine delil olmaktadır.
??????? ?????? ?????????? ??????????? ????????????.[29]

?3308 ?4 -?????? ????? ?? ??? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ???????? ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (3308)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkeklere kendimden sonra kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."[30]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkeklerin en çok kadın sebebiyle fitneye düşeceğine dikkat çekmektedir. Sübkî, bu hadisten halkın yanlış mâna çıkardığını belirtir. Şöyle ki: Hadis, kadın sebebiyle bir kısım düşmanlıkların ve fitnelerin çıktığını haber verdiği halde, halk "kadının uğursuz olduğu", "insanlar üzerinde kötü tesirler hâsıl ettiği"

inancına kapılmıştır. Sübkî, ulemâdan hiçbirinin böyle bir iddiada bulunmadığını belirtir. Sözüne şöyle devam eder: "Kim kadının bunda sebep olduğunu söylerse o câhildir. Nitekim Şâri, yağmurun yıldızın tesiriyle hasıl olduğuna inanan kimseye küfr nisbet etmiştir. Şerrin, hiçbir medhali olmayan kadın sebebiyle vukua geldiğini söyleyen kimseye ne denmez? Gerek şu ki kaza ve kaderin hükmü ona muvafakat edip tesadüf eder, nefis de bu durumdân tedirginlik duyar. Kim bu halle karşılaşırsa bilsin ki, fiilin ondan geldiğine itikad etmedikçe onu terketmesinde bir zarar yoktur."
Şurası muhakkak ki, fitrat gereği erkekler kadınları sever. Hatta dünya metâı arasında sevdikleri şeylerin en başında kadın gelir. Nitekim ayet-i kerimede, insana sevdirilen dünya nimetleri sayılırken önce kadın zikredilmiştir: "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir" (Âl-i İmrân 14).
Evlad bile kadın sebebiyle sevilir. Öyle ki sağ ve yanında olan kadının çocuğu, ölmüş olan eski kadının çocuğundan daha çok sevilir. Hükemâdan biri der ki: "Kadınların hepsi şerdir. Asıl büyük şer onlardan müstağnî olunamayıştır. Akıl ve din yönüyle eksik olmasına rağmen, erkeği de akıl ve dini noksan olanların yapacağı işleri yapmaya sevkederler. Dinî umûrun peşine düşmekten alıkoyarlar, dünya işlerinin peşine takarlar. İşte bu en büyük fitne ve fesaddır." Müslim'in bir rivâyetinde Aleyhissalatu vesselam: "Kadınlardan Kaçının; zira İsrailoğullarına ilk fitne kadın yüzünden düştü."
Hadislerde kadın fitnesi derken, sadece yabancı kadınlara karşı düşülecek zaaf kastedilmiyor. Bilakis kişinin hanımı, kızı, kızkardeşi hepsi dahildir. Kendi hanımından düşeceği fitnenin daha beter olabileceği söylenmiştir.[31]

?3309 ?5 -?????? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?? ??????? ???? ?? ??? ??????? ???????? ??? ?????? ??:]???????? ???? ?????? ???????? ?????: ???????? ???? ?????? ????????? ???? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ????? ??????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ???? .

5. (3309)- Mutarrıf İbnu Abdillah'ın anlattığına göre, bu zatın iki hanımı vardı. Bunlardan birinin yanından çıkmıştı. Geri dönünce, hanımı: "Falan hanımın yanından geliyor olmalısın!" dedi. Mutarrıf "Hayır, dedi İmrân İbnu Husayn'ın yanından geliyorum. O bana Resulullah'ın şu sözünü nakletti:
"Cennet sakinlerinin en azı kadınlardır."[32]

?3310 ?6 -?????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ????? ????
???????? ?'???????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ??????? ????? ????????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????????[. ????? ???? ? ????? ?????? .

6. (3310)- Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şüphesiz ki Kıyamet günü, Allah'ın en çok ehemmiyet vereceği emanet, kadın-koca arasındaki emanettir. Kadınla koca birbiriyle içli dışlı olduktan sonra, kadının esrarını erkeğin neşretmesi, o gün en büyük ihanettir."[33]

AÇIKLAMA:

Hadiste içli-dışlı olmak diye çevirdiğimiz ??????? ?????.tabiri, daha ziyade münasebet-i cinsiyeden kinayedir. Erkeğin, hanımıyla olan hususi hayatını başkalarına anlatması, görüldüğü üzere dinen yasaklanmıştır. Esasen mürüvvet ve insanlık bakımından da hoş değildir.[34]

?3311 ?7 -?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????:]????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????: ?????? '??????? ????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ??????? ???????. ????????: ?????? ?????? ???????? ??????? ?????: ????? ?????? ?????? ????????? ????????? ??????????: ?? ??????? ????????. ??????? ?????? ??????? ???????. ??????: ?? ??????? ???????????. ??????: ?????? ??? ??????? ?????? ???????? ??? ???????? ???? ???????[. ????? ??????? .

7. (3311)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana:
"Ben senin bana kızdığın ve benden razı olduğun zamanları biliyorum" buyurdular. Ben: "Bunu nereden anlıyorsunuz?' diye sordum.
"Benden râzı oldun mu bana: "Hayır Muhammed'in Rabbine yemin olsun!" diyorsun. Bana öfkeli olunca: "Hayır! İbrahim'in Rabbine yemin olsun!" diyorsun" dedi. Ben:
"Doğru, ey Allah'ın Resulü, ben sadece senin adını terkederim?" dedim."[35]

AÇIKLAMA:

Hadis, karı-koca arasında cereyan eden bazı dargınlıkların Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile zevce-i pâkleri arasında da cereyan ettiğini göstermektedir.
Ancak, Ümmühatü'l-Mü'minîn'den Resulullah'a hâsıl olan kırgınlık, isimde kalmaktadır. Kalblerinde yer etmiş olan hakiki sevgiye kadar uzanıp onu haleldar etmemektedir.
Tibî, Hz. Aişe'nin "Sadece adını terkederim" sözünde pek latif bir hasr bulur. "Çünkü der, Hz. Aişe âkil kişinin ihtiyarını selbeden öfke hâlinde bile, kalbindeki sevgide bir değişiklik olmadığını beyan etmektedir."
İbnu'l-Münir de şu yorumu yapar: "Hz. Aişe'nin bu sözden muradı, sadece lafzı tesmiyeyi bıraktığını, kalbinin ise Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'ın zât-ı kerimelerine sevgi ve muhabbetle bağlılığı bırakmadığını beyandır."
Alimlerin açıklamasına göre Hz. Aişe'nin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zaman zaman kızması, kıskançlık sebebiyledir. Resulullah, başka zevceleri de olan bir insandır. Kadınlar fitrî olan kıskançlık damarıyla zaman zaman aralarında bir kısım hadiseler çıkarmışlardır. Resulullah'ın müdâhele ettiği haller bile var. belli bir hudud çerçevesinde kaldığı müddetçe, kıskançlığı sebebiyle kadın kınanmaz. Ama İşi iftiraya, haksızlığa, yalana, tecâvüze başvuracak kadar ileri götürürse ayıplanır. Kıskanç olmamak irâdî değil ama ifrata götürmek iradîdir, müktesebdir, bu noktada sorumluluk başlar. Nitekim İmam Mâlik ve ona tabii olan ulemâ: "Kadın, kıskançlığın sevkiyle kocasına kazifte bulunsa, ondan hadd düşer" diye hükmetmişlerdir. İmam Mâlik bu istidlali, Resulullah'ın "Kıskanç kadın vadinin tepesiyle dibini birbirinden ayıramaz" hadisine dayanarak yapmış ve "Böyle olmasaydı, Hz. Aişe cidden günahkâr olurdu. Çünkü Resulullah'a kızmak ve onu terketmek büyük günahtır" der.
Yeri gelmişken, kıskançlığın ve onun tezahürü olacak bazı davranışların Resulullah -dolayısıyla İslam- nazarında nasıl mâzur addedilecek bir durum olduğunu belirtmek için bir hadîs daha kaydetmek isteriz:
"Allah erkeklere cihadı, kadınlara da kıskançlığı yazmıştır. Onlardan kim kıskançlığına dayanır sabrederse şehid sevabı kazanır."[36]

İSLAM'DA KADININ YERİ

İslam'a atılan iftiralardan biri, kadınlarla ilgili olduğu için, yeri gelmişken kadın bahsini, daha önce yaptığımız bir çalışmadan iktibas ederek biraz açacağız.
Burada, kadınların mânevi yönden erkelerle eşitliğini temin etmek maksadıyla, tarih boyunca insanların iliklerine işleyen kadınları istihkâr edici peşin hükümlerin yıkılabilmesi için Hz. Peygamber'in kadın meselesine husûsî ağırlık verip, ahlâkî bir kısım esaslar koyduğunu göreceğiz.
İslam'dan önceki Arap cemiyetinde kadınlara ve kız çocuklarına karşı umumî bir istihkâr hakimdi. Kur'ân'ın ifadesiyle "Birine kız doğduğuna dâir haber gelse öfkelenir, çehresi bozulurdu" (Nahl, 58). Bu istihkar, birçok durumlarda kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeye kadar götürmüştür (Nahl, 59).
Hz. Ömer: "Câhiliye devrinde kadına hiç bir değer vermezdik, İslâm gelip, Allah'ın onlardan bahsettiğini görünce (...) onların üzerimizde bâzı hakları olduğunu gördük" der.
Nitekim hadîs: "Kadınlar erkeklerin anne-baba bir kardeşleridir", "Allah Teâlâ size kadınlar için hayırhâh olmanızı tavsiye eder, zira onlar anneleriniz, kızlarınız ve teyzelerinizdirler", "Allah Teâlâ eşini senin için bir libâs, seni de onun için bir libâs kılmıştır" gibi pek çok ibârelerle dâima kadından bahsetmiş, riâyet edilmesi gereken hukûku, hürmet edilmesi gereken şahsiyeti olduğunu tekrar etmiştir.

Câhiliye Arapların, kadını, erkeğin mülkiyet ve tasarrufundaki diğer eşyalarından biri olarak telakkî ederek hiçbir hukukî şahsiyet tanımamasına âmil olarak, kadının savaş yapamayacağına dâir vicdanlarda hâkim olan umûmî kanaat zikredilir.
İslâm dînî kadınları hukûken erkeklerle aynı seviyeye getirip erkeklerin sâhip oldukları bütün haklara onları da sahip kılmaktan başka, Allah karşısında da her hususta eşit mes'ûliyetler yüklemiştir. Namaz, oruç zekât gibi bütün vecîbeler kadına da terettüb etmekte, emre uyduğu veya uymadığı takdirde aynı müeyyidelere mâruz kalmaktadır. Bu söylediklerimizi: "Kadınlara cuma, cenâze bir de cihâd hâriç, erkeklere farz olanların hepsi farz kılınmıştır" hadîs-i şerîfi hülâsa eder.
Öte taraftan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların istihkâr edilmesine sebep olan espriyi kökten kaldırmak için kadınların askerî seferlere katılmasına mânî olmamıştır. Bütün gazvelere kadınların katıldığını te'yîd eden rivâyetler var. Buhârî, Kitâbu'l-Cihâd'da meâlen: "Kadınların cihâdı", "Kadınların deniz seferlerine katılması", "Kişinin hanımını seferde yanına alması", "Kadınları gazvesi ve erkeklerle mukâtelesi", "Kadınların gazvede erkeklere su taşıması", "Gazvede kadınların yaralıları tedâvisi", "Kadınların yaralı ve ölüleri harp sâhasından (geri) çekmeleri" adları altında tam yedi ayrı bâbta ilgili hadisleri vererek bu husûsun sünneteki ehemmiyetini tebârüz ettirir.
Bu davranış, muhtemelen kadınları harp edemiyecekleri hususundaki kötü kanaati kökten yıkmayı istihdaf ediyordu. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlar konusunda her tarafta insanların iliklerine işlemiş olan menfi telakkîyi yıkabilmek için başkaca tedbir ve telkînlere de yer vermiştir.
1- Kızı da erkeği de Allah irâdesiyle yaratmıştır: "Evlâdlarınız size Allâh'ın bir bağışı (hibesi)dir. dilediğine kız, dilediğine erkek verir." şu halde bu ilâhî hibeye karşı sâdece sevinç ve şükür izhâr etmek lâzımdır. "Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda yönüyle size daha yakın olduğunu bilemezsiniz" (Nisâ 11) âyetinin de ifâde ettiği üzere kız veya oğullardan hangisinin daha hayırlı olacağı meçhûldür. Şu hâlde biri için üzülmek, ilâhî ihsânı beğenmemek, kadere itirâz etmek mânâlarını tazammun edeceğinden mü'minlik edebiyle bağdaşmaz. Hattâ İslâm müellifleri, doğumda kız haberi gelince, câhiliye düşüncesine muhâlefet için daha fazla sevinç izhar edilmeli derler. Nitekim Hz. Aişe'ye âilelerinden bir doğum haberi ulaşınca kız mı erkek mi diye hiç sormayıp, yaratılışı tam mı diye sorduğu, evet cevâbını alınca da: "Âlemlerin rabbine hamdolsun" diye dua ettiği belirtilir.
2- Müteaddid hadîslerde kız çocuğu yetiştirmenin Allah indindeki ecrinin büyüklüğü ifâde edilmiştir: "Kimin üç kız çocuğu olur da, onlara sabreder, kendi malından yedirir, içirir ve giydirirse, kızlar Kıyâmet günü ateşle onun arasında perde olur." Bu ecri elde etmek için yetiştirilecek kız çocuğunun üç olması da şart değildir, iki ve hattâ terbiyesi iyi yapılmış olan bir kız çocuğu için de aynı vaad beyân edilmiştir. Tirmizî'nin bir tahricinde, haklarında Allah'tan korkup (iyi muâmele etmek) şartıyla bunların kızı veya kız kardeşi bulunmalarının da fark etmeyeceği belirtilir.
Hadîslerde umûmiyetle gelen, kızlara iyilik (ihsân)da bulunmak tâbirinde geçen iyilik (ihsân)dan murâdın onlara gösterilen sabır, onlara yedirip içirip giydirme, terbiyelerini iyi yapıp evlendirme, şefkat etme, işlerini tekeffül etme gibi pek çok umûra şâmil olduğunu, İbnu Hacer hadîsin çeşitli varyantlarını şâhit göstererek ifade eder. Zeynü'd-Dîn el Irâkî, Resûlullah'ın kızlar için taleb ettiği iyiliğin (ihsân) tam olarak gerçekleşmesini, onlara bağırıp çağırmama, surat asmama, memnûniyetsizlik ve istiskâl izhâr etmeme şartlarına bağlar ve: "Zirâ bunların hepsi iyiliği (ihsân) bulandırır, gölgeler" der.
3- Diğer bazı hadîslerde de "kızlara karşı nefret duymayın, zirâ onlar kıymetli can yoldaşlarıdır"; "..Zira ben de kızların babasıyım ve anneleri de kıymetli can yoldaşlarıdır" diyerek kızları istihkâr etmeyi yasaklar. Ahmed İbnu Hanbel'in, kız evlâdı dünyâya gelen kimseleri, "Peygamberler de kız babalarıdır" diye tebrîk ve tesellî ettiği belirtilir.
4- Bâzı hadîslerde de, kızlardan hoşa gitmeyecek şeyler husûsunda mutlak sabır istenmektedir. "Kim kızlarla (veya kızlar vesilesiyle mâruz kaldığı hoşuna gitmeyen şeylerle) imtihân olundukta onlara sabrederse, (kızlar) ateşe karşı kendisine perde olurlar." İbnu Hacer, burada, imtihân edilen şeyle bizzât kızlar mı yoksa onlar vesilesiyle insana ulaşan nâhoş şeyler mi diye ihtilâf edildiğini belirtir. Kız çocuğunun kastedildiği görüşünü iltizâm eden Nevevî: "Halk kızlardan nefret ettiği için, kızlar ibtilâ yâni imtihân sebebi" olarak tavsîf edilmişlerdir" der. Kezâ aynı mânâyı te'yîd etmek üzere "Kimin kızı doğar da onu gömmez, horlamaz, oğlan çocuğunu ona tercîh etmezse, Allah o kimseyi bu kızı vesilesiyle cennetine kor" denmektedir.
5- Bâzı durumlarda kızların oğlanlara takdîm edildiğini görmekteyiz. Her şeyden önce, kız ve erkek çocukların bir hibe-i ilâhîye olduğunu belirten âyette kızlar önce zikredilmektedir: ".. dilediği kimseye kız evlâd verir, dilediği kimseye de erkek evlâd verir" (şûrâ 49). Bu takdimden bâzı âlimler, kızların erkeklere nazaran daha hayırlı olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bunu te'yîd eden bir hadîs, Vâsile'ye vakfen rivâyet edilir: "Bir kadının ilk doğumunun kız olması, onun uğurlu ve hayırlı olmasındandır. Zirâ Cenâb-ı Hak âyet-i kerîme'de önce kızları zikreder."
Sünnette de Hz. Peygamber, ihsân ve ikrâmda kızla erkek çocuk arasında eşit davranmayı emrettikten sonra: "Eğer ben, birisini üstün tutacak olsaydım, kızları üstün tutardım" der. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sefere çıkarken son vedâlaştığı, seferden dönünce de ilk uğradığı kimsenin kızı Fâtıma olduğu belirtilmektedir.
Hadîslerde gelen bu çeşit ifâdelerin bir sonucu olarak terbiye kitaplarımızda "Çarşıdan getirilen değişik yeni bir şey olursa, bunu çocuklar arasında taksîm yaparken kızlardan başlamalı. Zirâ onlar kalben daha hassâs, rûhen daha incedirler" kaidesi yer etmiştir. Aynı mânâ, Âdâb-ı Menâzil'de 10. hicrî asrın Türkçesiyle aynen şöyle ifâde edilir: "Husûsan kızcağızlara şefkati artık gerektir. Zirâ kızcağızların gönlü yumuşak ve kalpleri zayıftır. Ve sünnet oldur ki: Bir kimse yabandan gelse, oğlancıklar karşı varsalar, evvel kızcağızlarını eline almak gerek."
Erkeklere nazaran, kızlarda "umûmiyetle mevcut" zaaf ve acz sebebiyle onların hakkının zâyi olmaması için sünnet dâima çeşitli ifadelerle dikkati çekmiştir: "İki zayıfın hakkına dikkat edin: Biri yetim, biri kadın."
Keza: "En hayırlınız kadınlarına ve kız çocuklarına karşı en hayırlı olanınızdır" hadîsi de çocuklara ve bilhassa kız çocuklarına iyi muâmelenin lüzûmuna delâlet etmektedir. İbnu Hacer Hz. Peygamber'in kız torunu Ümâme, sırtında olduğu halde namaz kılmasını da câhiliye Araplarında kız çocuklarına karşı mevcut nefret hissine muhâlefet olarak değerlendirir.
Söylediklerimizi hülâsa edersek, sünnet, kızların terbiyesinde onları cemiyetin istihkâr edilen bir sınıfı olmaktan kurtarıp, erkeklerle mânevî eşitliğe kavuşturabilmek için gereken her çeşit tedbîri almış, maddî-mânevi müeyyideler koymuştur. Kadın okuma-yazma, ilim talebinde bulunma hakkına dâima sâhiptir. Kızlara yazı öğretilmeyeceği husûsundaki hadîs mevzû olup, kadınlara karşı eskiden beri duyulan câhiliye taassubunu dile getirmektedir. Her şeye rağmen sünnet, kadının kadın erkeğin de erkek olarak yetiştirilmesini, kıyâfet ve bir kısım ahvâlde birbirinden mutlaka ayrılmasını emretmektedir.[37]

ÜÇÜNCÜ FASIL

SOHBET ÂDÂBI

?3312 ?1 -?? ????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ????? ?????????? ?????? ????????: ??????????? ????? ??????????? ? ??????????? ??? ??????????? ??? ??????????. ???????? ??????? ???? ???????? ???? ???????? ??????? ???????????. ????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??????????. ????? ?????? ? ???????? ????? ?????????? ???????????????? ???????? ???????? ????? ??????????? ??????????????. ?????????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ????????. ??? ? ?????? ?????????? ????? ??????? ????????? ??????? ????? ??????????. ??? ??????? ?????????? ???? ???????? ??????? ?????? ?????[. ????? ????? ? ???????? ?????? ??? ????.??????????? ??????: ????? ?? ????? ??????? ???????: ?????? ??????.???????????? ??????? ???????? .

1. (3312)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sakın zanna yer vermeyin. Zira zan, sözlerin en yalanıdır. Tecessüs etmeyin, haber koklamayın, rekâbet etmeyin, hasedleşmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrettiği şekilde kardeş olun.
Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona (ihânet etmez), zulmetmez, onu mahrum bırakmaz, onu tahkîr etmez.
Kişiye şer olarak, müslüman kardeşini tahkir etmesi yeterlidir. Her müslümanın malı, kanı ve ırzı diğer müslümana haramdır.
Allah sizin suretlerinize ve kalblarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar. Takva şuradadır-eliyle göğsünü işaret etti-:
Sakın ha! Birinizin satışı üzerine satış yapmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun. Bir müslümanın kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl olmaz."[38]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, çok değişik vecihlerde rivâyet edilmiştir. Her rivâyette bir kısım ziyade ve noksanlar var. Burada, zikri geçmeyen bazı mühim ziyâdeleri kaydediyoruz: ???

??????????."Pazarlığa girip yalandan fiyat yükseltmeyin" ??? ??????."Bölünüp dağılmayın"; ??? ??????????."Birbirinize küsmeyin" ??? ????????."Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın"; ?????????? ????? ?????? ??????.????????? ????? ???????? ??????? ?????? ???????? ???? ????????."Kişi kardeşinin istediği kıza talip olmasın, tâ evleninceye veya kesinlikle vazgeçinceye kadar."

2- Hadîs, müslümanlar arası münasebetlerin temel prensiplerini vazetmektedir. Bu münasebetlerin esası kardeşliktir. Diline, rengine, coğrafyasına, içtimaî mevkiine, iktisâdi durumuna bakılmaksızın bütün inananlar kardeştir. Bu iman kardeşlerinin müşterek pederleri Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm, müşterek anneleri de, Resûlullah'ın zevceleri, Ümmühâtu'l-Mü'minîn'dir (radıyallahu anhünne ecmaîn). Öyleyse kardeşler arasında câiz olan şeyler burada da câiz, câiz olmayan şeyler burada da câiz değildir.
Bu münâsebet esasları nelerdir?
* Müslüman kardeşi için zanna yer vermemek. Yâni, şekke düşmemek. Şekk, kişinin kalbine delilsiz olarak ârız olan şeydir. Bazı âlimler bunu su-i zan diye açıklamıştır. Şu halde hadîs, kardeşi hakkında zannı yasaklamakla "İnsanların ayıplarını araştırmayın, aklınıza düşen kötü zanların, kötü dedikoduların tahkîk etmek üzere peşine düşmeyin" demektedir. Zaten zannın, hadîste, "en yalan söz..." olarak tavsîfi, onun hiçbir aslı astarı olmayan, insan vehmine şeytanın attığı bir kuruntu olduğunu ifâde eder. Elbette kuruntuyla amel edilmemeli, peşine düşülmemelidir. Böylesi zannın, açık yalandan daha kötü ilân edilmesi, İbnu Hâcer'in açıklamasıyla, yalanın çirkinliği herkesçe bilindiği ve bu sebeple kolay kolay ona yer verilmediği içindir. Halbuki yalanın zanna dayananı gizlidir. Çoğunu aldatır, cür'et ettirir. Bu sebeple bu çeşit yalana daha çok rastlanır. Hadîs, bunu yasaklamaktadır. Bu mevzuda âyet de nazil olmuştur. Rabbimiz (meâlen) şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Zirâ zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Birbirinizi gıybet etmeyin. Hanginiz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır?" (Hucurât 12).
Bazı âlimler bu hadîsten hareketle: Ahkâmda İçtihad ve reyle amelin yasak olduğunu söylemiştir. Ancak Nevevî, hadîsin hiçbir surette, ahkâma müteallik içtihada giren "zann"ı mevzubahis etmediğini kesin bir dille söyler. Kurtubî "şer'î zannın iki canibten birini gâlib kılmak olduğunu" söyler ve "Bu hadîsten şer'î zannın inkârını istidlâl edenlere iltifat edilmez" der.

*** TECESSÜS:**

Dilimizde de olan bu kelime, casusların yaptığı gibi halkın haberini toplamak mânasına gelir. Tahassüs ise, bütün hislerle, beş duyu ile haber toplamak, âdeta havadan nem kaparcasına, koklayarak insanların girdisini çıktısını, kusurunu, ayıbını, söylentisini toplamaya çalışmaktır. İşte bu yasaktır.
Ayette, Hz. Yakup, hayatlarından ümîdini kesmediği Yusuf ve kardeşi için haber toplamalarını oğullarına emrederken: "Ey oğullarım, gidin Yusuf'u ve kardeşini arayın" (Yusuf 87) der ve tahassüs kelimesini kullanır.

*** HASED:**

Hadîsin yasakladığı mezmum ahlâklardan biridir. Bunu şârihler, "Bir şahsın, nimetin layık olan kimseden zevâlini temenni etmesi" diye tarif ederler. Bu duygunun insanda fitri olarak varlığı kabul edilir. Şu halde, hadîste yasaklanan husus bu duyguyu taşımak değil, bu duygu mûcibince amel etmek, bunun gerçekleşmesi için fiile geçmek, koşuşturmaktır. His hâlinde kalması zarar vermez. İstenen, onun frenlenmesidir. Ancak bu frenleme işinin tesâdüfi değil, şuurlu ve irâdî olması gerekir. Acz sebebiyle hasedin gereğini yapmayanla, gücü yettiği halde yapmayan farklıdır. Resulullah'ın istediği bu ikinci kısımdır. Bunda nefsî mücahede var, bunda Allah rızası için, Resulünün emrine uymak için ortaya konan bir gayret var.
Şu kaydedeceğimiz hadîs, sadedinde olduğumuz hadîste yasaklanan bazı hislerin fitrî olduğunu belirtir ve bir kurtuluş yoluna dikkat çeker:
"Üç şey vardır, kimse onlardan sâlim değildir: Uğursuzluk, zan, hased..." Resulullah'a bunlardan kurtuluş yolu nedir? diye sorulunca şu cevabı verdi: "Uğursuzluk içinden geçince hoşlandığın işi bırakma, zanna düşünce araştırmaya kalkma, hased duyunca da gereğiyle amel etme."
Şu halde; zan ve hasedden kurtuluş, bu hislerin peşine düşmemek suretiyle gerçekleşir. Hasan el-Basri hazretleri de şöyle der: "İçinde hased olmayan insan yoktur. Kim bu hissi aşıp, peşine düşmez ve zulme yer vermezse, hased yapmamış olur."

*** TEDÂBÜR:**

Birbirlerini terketmek demektir. Küsüşmek diye tercüme ettik.
Aslında kelime birbirlerine sırt çevirmek, yani karşılaştıkları, görüştükleri zaman sırtlarını dönmek mânasına gelir. İbnu Abdilberr: "İ'raz yani yüzünü çevirmek tedâbürle ifâde edilmiştir, zaten yüzünü çeviren sırtını dönmüş olur" der. Tedâbür'ü düşmanlık olarak anlayan da olmuştur. Hatta Kâdı İyâz, "Hadisteki mâna "mücâdele etmeyin, yardımlaşın" demektir" der. İmam Mâlik bunu, "selamlaşmadan yüz çevirmek" olarak anlamış ve "Bunun, iki müslüman karşılaşınca birbirlerine selamdan yüz çevirmelerinden başka bir mânaya geleceğini zannetmiyorum" demiş, bu durumda ilk selam verenin onların hayırlısı olduğunu belirtmiştir.

*** TEBAĞUZ:**

Birbirine buğz etmek, kin taşımak. Bunun da esas itibarıyla mükteseb olmadığı belirtilir. Şu halde, bu da fitrîdir. Ancak iradî olarak gelişir veya baskı altında tutulur. Hadis buğzetmeyi yasaklamakla, buna götüren sebeplere tevessül etmeyi yasaklamış olmaktadır. Bazı âlimler: "Maksad, buğza, kinleşmeye götüren batıl hevânın yasaklanmasıdır" diye özetlemiştir.
İbnu Hacer bu telakkiyi dar bulur ve tebağuzun yasaklanması, hevanın yasaklanmasından âmmdır, çünkü hevaya uymak bunun sadece bir çeşididir, tebağuzua (kinleşmenin) hakikati, iki kişinin arasında bunun cereyanıdır. Sadece birinden vâki olunca da buğz denmiştir. Buğzun mezmum olanı, Allah için olmayanıdır. Allah için buğzetmek vâcibtir ve bunu yapan Allah'ın hakkına tazimden dolayı sevaba erer. Birbirlerine buğz eden iki kişiden biri veya her ikisi, Allah indinde selâmet ehlinden olsa, -içtihadı ile diğerinin hatâdar olduğuna hükmederek bu hatası sebebiyle buğzeden kimse gibi- bu, Allah indinde ma'zurdur" der.
* Hadîsin sonunda: "Ey Allah'ın kulların kardeş olun!" denmektedir. Bir başka rivâyette "Allah'ın emrettiği şekilde!" ziyadesi mevcuttur.
Hadîs: "Bu yasaklananları terkederseniz gerçek kardeşler olursunuz" demektedir. Manayı muhalifi: "Bu söylenenleri terketmezseniz düşmanlar olursunuz" demektedir. Öyleyse "kardeşler olun!" demenin mânası: "Zikredilenler gibi, sizi kardeş kılacak şeyleri iktisâb ediniz" demektir. Mâna böyle olunca iktisabı gereken şey sayıca artar: Bir kısmı terk nev'inden, bir kısmı fiil.
Kurtubî der ki: "Kardeşler olun!" emrinin mânası şefkatte, merhamette, muhabbette, dostlukta, yardımlaşmada, hayırhahlıkta neseb kardeşleri gibi olun" demektir. Kardeşliğin, Allah'ın emrettiği şekilde olması, Hz. Peygamber'in zikrettiği hususlara riayet edilmesi demektir, çünkü kardeşliğin gerçek mânâda tahakkuku onlarsız olmaz. Bu vasıfları Allah'a nisbet, Resulullah'ın O'nun adına tebliğ etmesi sebebiyledir..."
İbnu Abdilberr der ki: "Hadîs, şer'î bir günah işlemedikçe müslümana buğz edip ondan yüz çevirmenin, sohbetten sonra kopmanın, Allah'ın ona verdiği nimet sebebiyle ona hased etmenin haram olduğunu ifade ettiği gibi, neseb kardeşi ile olan muamele gibi muamelede bulunmasının, hiç bir surette kusurunu araştırmamasının gerektiğini de ifâde etmektedir. Bu vecibeler hazır müslüman hakkında olduğu gibi gâib olanlar hakkında da caridir. Pek çok meselede ölülerle dirilerin hukuku müşterektir."[39]

İSLAMÎ TERBİYEDE MÜHİM BİR ESAS:

FITRÎ DUYGULARIN YÖNLENDİRİLMESİ

Sadedinde olduğumuz hadîsin açıklaması sırasında kaydettiğimiz bir hadîste Resulullah zan ve hased duygularının fitrîliğini haber vermektedir. İslam âlimleri diğer bir çok huyların da mükteseb değil, fitrî olduğunu belirtir. Şu halde İslamî terbiyede bunları insandan çıkarıp atmak diye bir mesele mevcut değildir. Ama bunların istikâmetini değiştirmek gerekmektedir. Esasen Resulullah da buna temas etmiştir: "Müslümana buğzetmemek, müslümana hased etmemek, adâvette bulunmamak" emredilmiştir. Bir kısım kötülüklere, kötülükleri fiil haline getirenlere, İslâm'a, müslümana kin ve adâvet besleyenlere, nefis hesabına değil, Allah hesabına olmak üzere kin câizdir, adâvet gereklidir.
Bu duygular yaradılışımızda olduğuna göre bunların meşru bir kullanılma yerleri olmalıdır.
Öyleyse terbiyeciler, mü'min muhataplarına hitab ederken insanda "yasaklanan" bu huyların meşru ve kullanılması câiz olan yerlerini açıklamaları, iyi göstermeleri gerekir. Bu meseleye geniş yer veren Bediüzzaman'a göre, zamanımızdaki vaizler buna riayet etmediği için halka müessir olamıyorlar. Şöyle irşad eder:
"...Tahmîn ederim ki, nâsihlerin nasîhatları, şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki; ahlâksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme! Adâvet etme! İnad etme! Dünyayı sevme! Yani, fitratını değiştir" gibi zâhiren onlarca mâlâyutâk (güç getirilemeyecek) bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasîhat te'sîr eder, hem dâire-î ihtiyarlarında bir emr-i teklîf olur."
Hemen kaydedelim ki, merhum, bahsin başında, bu hislerin yüzlerini, hayırlı şeylere nasıl çevrileceğini, mecrâlarının nasıl değiştirileceğini daha açık daha müşahhas şekilde göstermeye ehemmiyet vermiştir.
Ona göre, insanın hakiki kemâle ulaşmasının yolu, insan fitratındaki "şiddetli merak", "hararetli muhabbet", "dehşetli hırs", "inadlı taleb" gibi hisleri hayra yöneltmekten geçer.

Bu hisler aslında âhireti kazanmak için verilen sermaye hükmündedir. İnsan ise bunları dünyanın fâni umûruna harcayarak elmas almaya mahsus sermayesini cam parçalarına yatırarak büyük ziyana düşmektedir. Açıklamasına şöyle devam eder:
"Aşk, şiddetli bir mubabbettir; fâni mahbublara müteveccih olduğu vakit ya o aşk, kendi sahibini daimî bir azab ve elemde bırakır; veyahud o mecazi mahbub, o şiddetli muhabbetin fiyatına değmediği için bâki bir mahbûbu arattırır, aşk-ı mecazi, aşk-ı hakîkiye inkılâb eder.
İşte insanda binlerle hissiyat var. Her birisinin aşk gibi iki mertebesi var. Biri mecazi, biri hakîki. Meselâ: Endişe-i istikbal hissi, herkeste var; şiddetli bir surette endişe ettiği vakit, bakar ki, o endişe ettiği istikbale yetişmek için elinde senet yok. Hem rızık cihetinde bir taahhüd altında ve kısa olan bir istikbal o şiddetli endişeye değmiyor. Ondan yüzünü çevirip, kabirden sonra hakîki, uzun ve gâfiller hakkında taahhüd altına alınmamış bir istikbale teveccüh eder. Hem mala ve câha karşı şiddetle bir hırs gösterir. Bakar ki: Muvakkaten onun nezaretine verilmiş o fâni mal ve âfetli şöhret ve tehlikeli ve riyaya medar olan câh (mevki), o şiddetli hırsa değmiyor. Ondan, hakikî câh olan meratib-i maneviyeye ve derecât-ı kurbiyyeye ve zâd-ı âhirete ve hakîki mal olan a'mâl-i sâlihaya teveccüh eder. Fena haslet olan hırs-ı mecazî ise, âli bir haslet olan hırs-ı hakikiye inkılâb eder. Hem meselâ: şiddetli bir inad ile; ehemmiyetsiz, zâil, fâni umûrlara karşı hissiyatını sarfeder. Bakar ki, bir dakika inada değmeyen bir şeye, bir sene inad ediyor. Hem yararlı, zehirli bir şeye inad namına sebat eder. Bakar ki bu kuvvetli his, böyle şeyler için verilmemiş. Onu onlara sarfetmek, hikmet ve hakikata münafidir. O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûru zaileye vermeyip, âlî ve bâki olan bakaik-i îmaniyeye ve esasat-ı İslâmiyeye ve hıdemât-ı uhreviyyeye sarfeder. O haslet-i rezîle olan inad-ı mecazî, güzel ve âli bir haslet olan hakîki inada, yani hakta şiddetli sebata- inkılâb eder.
İşte şu üç misâl gibi, insanlara verilen cihazât-ı maneviyeyi, eğer nefsin ve dünyanın hesabıyla istimal etse ve dünyada ebedî kalacak gibi gâfilâne davransa, ahlâk-ı rezîleye ve israfat ve abesiyete medar olur. Eğer hafiflerini dünya umuruna... ve şiddetlilerini ve zaif-i uhreviyeye ve mâneviyeye sarfetse, ahlâk-ı hamideye menşe, hikmet ve hakikata muvâfik olarak saadet-i dareyne medar olur."[40]

?3313 ?2 -??????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????:]????? ??????????? ????? ??????????? ??????: ???? ????????? ??????????? ??????????? ??????????? ????????????? ??????????? ???????????? ??????????? ??????????? ??????[. ????? ??????.???? ???? ??? ?????: ??????? ??????? ?????????? ?????? ???????????? ????????? ???? .

2. (3313)- Yine Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Müslümanın, müslüman üstündeki hakkı beştir: "Selamını almak, hasta ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetine icâbet etmek, hapşırırca yerhamükallah demek."[41]
Müslim'in bir rivayetinde şu ziyâde vardır: "Eğer seni davet ederse icâbet et, senden nasihat taleb ederse ona nasihat ed."[42]

AÇIKLAMA:

1- Burada müslümanın müslümana karşı vazîfesi "beş" olarak ifâde edilmiştir. Tirmizî'nin rivayetinde "altı" denilir ve altıncı olarak "Kendisi için istediğini onun için de istemek..." olduğu belirtilir. Bir başka rivayette "yedi" denir ve "mazluma yardım..." da zikredilir.
2- Sadedinde olduğumuz hadîste sayılan hususlar, "müslümanın müslüman üzerindeki hakkı...." olarak ifade edilmiştir. Bazı rivayetlerde: "Hz. Peygamber bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı...." şeklinde ifâde edilmiştir.
İbnu Hacer'in açıklamasına göre, bu ifâdeleri değerlendiren bir kısım âlimler, bunu "vâcip" olarak hükme bağlamışlardır. Yani bu sayılan vazifeleri, mü'minin, mü'min kardeşine ifası vâcibtir. Hatta bu hususu te'yid eden hadîs dahi gösterilmiştir: "Beş şey vardır ki bunlar bir müslümanın üzerine diğer müslümana karşı "vâcip" bir vazifedir..."
Mâlikîlerden bazıları ile, Zâhirîlerin cumhûru bunun vücubunda ısrar etmiştir. İbnu Ebî Cemre "bazılarının "farz-ı ayn" dediğini belirtir.
Bunun, Resulullah tarafından ya bizzat vâcib kelimesi, ya da vücûb ifâde eden bir üslûbla geldiğine dikkat çeken İbnu'l-Kayyim: "Bu husus sarîh şekilde vücûb kelimesiyle gelmiş olmaktan başka, vücûb'a delâlet eden hakk kelimesiyle, zahiriyle vücûba delalet eden bir lafızla, hakikatı vücûb ifâde eden emir sîgasıyla ve Sahâbî'nin: "Resulullah bize emretti" lafzıyla gelmiştir" der ve şu neticeye ulaşır: "Şurası muhakkak ki, fakihler, birçok şeyin vâcip olduğuna bu kadar delile dayanmadan hükmetmişlerdir."
Bazıları da bu vazîfelerin farz-ı kifâye olduğuna, bir kısmı yapınca diğerlerinden düşeceğine hükmetmiştir. Hanefilerle Hanbelîlerin çoğunluğu bu görüştedir.
Şâfi'ilerle, Mâlikîlerden bir grup, bunun müstehab olduğuna, bir kişinin yapmasıyla diğerlerinden sâkıt olacağına hükmederler.[43]

?3314 ?3 -?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ?????????? ?????????? ????????? ??????????? ????????? ?????????[. ????? ??????? ????? ??????. »??????« ?‘??? .

3. (3314)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Aç'ı doyurun, hastayı ziyaret edin, esirleri hürriyetine kavuşturun."[44]

?3315 ?4 -?????? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ??????? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????: ??? ????? ????? ? ??????????? ???? ??????????? ??????? ?????? ???? ??????? ??????? ???????? ??????. ??????? ??????????? ??????? ???? ??????? ??????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ??????[. ????? ??????? .

4. (3315)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey Ebu Zerr! Mâruf'dan (iyilik) hiç bir şeyi hakir görme, hatta bir kardeşini güler bir yüzle karşılaman bile (basit bir şey değildir). Et satın aldığın veya bir tencere kaynattığın zaman suyunu artır, ondan komşuna bir avuç (kadar da olsa) ver."[45]

AÇIKLAMA:

Ma'ruf, aklın ve şeriatın güzel bulduğu, tasvîb ettiği her şeydir. Türkçemizdeki iyilik kelimesi kısmen bunu karşılayabilir. Allah'a ibadet ve taat, insanlara ihsan sayılan her şey bu kelimeyle ifâde edilebilir. İnsanların görüp garipsemediği, normal karşıladığı bir fiil, bir durum, adâletli bir iş, aile ve başkalarıyla hoş sohbet, güler yüz hep ma'ruftan sayılmaktadır. Resulullah, güler yüzü de ma'ruftan saymıştır. Çünkü bu, mü'minin kalbine sürûr verir. İşte bu, ma'ruf'tur.
Gönderilecek çorba suyunun avuçla ifâdesi, az bile olsa yapılacak iyiliğin gerekli ve makbul olduğunu ifâde eder.[46]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MECLİS (OTURMA) ÂDÂBI

?3316 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ??????????? ?? ????????????. ??????? ?? ??????? ??????: ??? ????? ????? ???? ????????????? ??????????? ?????. ??????: ???? ????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ???????. ???????: ????? ??????? ??? ????? ??????? ???: ????? ?????????? ??????? ?‘???? ??????? ????????? ???‘???? ?????????????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ???? ????.???? ?? ???? ?? ???: »??????????? ??????????? ?????????? ?????????« .

1. (3316)- Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):

"Sakın yollarda oturmayın!" buyurmuştu.
"Ya Resulullah dediler, oturmadan edemeyiz, oralarda (oturup) konuşuyoruz."
"Mutlaka oturacaksınız, bari yola hakkını verin!" buyurdu. Bunun üzerine:
"Ey Allah'ın Resûlü, onun hakkı nedir?" diye sordular.
"Gözlerinizi kısmak, (gelip geçeni) rahatsız etmemek, selama mukabele etmek, emr bi'lma'ruf nehy-i ani'lmünker yapmaktır!" dedi."[47]
Hz. Ömer'den yapılan bir başka rivayette şu ziyade var: "Yardım isteyen mazluma yardım edersiniz, yolunu kaybedene rehber olursunuz."[48]

AÇIKLAMA:

1 - Hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashâb-ı Kiram hazerâtına yollarda oturmamalarını söylediği halde, onların itirazları mevzubahis olmaktadır. Bu durumdan "Ashab, Resulullah'a itiraz eder miydi?" diye bir soru akla gelebilir.
Kadı İyâz şu açıklamayı sunar: "Hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın onlara olan emrinin vücub için olmayıp teşvik ve daha iyiyi gösterme maksadını güttüğüne delil vardır. Zira, eğer vücub anlamış olsalardı kesinlikle bu itirazı yapmazlardı. Emirlerin vacip ifade etmediği iddiasında olanlar bu hadisle de istidlâl ederler.
İbnu Hacer der ki: "Ashabın, ihtiyaçları sebebiyle şikayet mevzuu yaptıkları hususu hafifletici bir nesh vâki olmasını ümid etmiş olmaları da muhtemeldir. Bu söylediğimizi, şu rivayet de te'yid etmektedir: "Kavm bunu bir vecîbe zannetti." Bir başka rivayette şöyle derler: "Biz zararsız bir şey için otururuz, oturur konuşuruz, müzâkerelerde bulunuruz."
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabın itirazı üzerine bazı şartlarla yolda oturmaya izin verir. Bu şartlar muhtelif rivayetlerde farklı ziyadeler halinde 14 ayrı âdâba çıkmaktadır:
1) Selam vermek,
2) Güzel söz,
3) Hapşırana yerhamukâllah demek,
4) Selama mukabele,
5) Yük taşıyana yardım,
6) Mazluma yardım,
7) İmdat isteyene koşmak,
8) Yol sorana göstermek,
9) Yolunu kaybedene rehber olmak,
10) Emr-i bi'lma'rufta bulunmak,
11) Münkerden nehyetmek,
12) Eza vermekten kaçınmak,
13) Gözünü (haramdan) kısmak,
14) Allah'ı çokça zikretmek.
Bu hususların ehemmiyeti çeşitli hadislerde takrir edilmiştir.
Sokakta oturma yasağına, genç kadınların da hazır bulunarak fitneye düşme endişesi de müessir olmalıdır. Çünkü, ihtiyaçları sebebiyle dışarı çıkmaktan ve sokaklardan geçmekten kadınlar yasaklanmamış oldukları için, onlara bakmadan hâsıl olacak fitne endişesi vardı. Keza evinde kaldığı takdirde faydalı bir meşguliyet içinde olması muhtemelken sokağa çıkarak gerek Allah'ın ve gerekse müslümanların bir kısım hukukunu ihlal etmesi, bazı münkerleri görmesi gibi zararlı ihtimaller de mevcuttu. Bu durumda müslümana emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker terettüp eder, yapmazsa günaha girer, keza gelip geçenlere selam vermek durumunda kalır, bu çokça hâsıl olursa her gördüğüne mukabele etmekten aciz kalabilir, böylece farzın terki ile günaha girer. Kişi fitneden kaçmak ve nefsini sindirmekle sorumludur. Bütün bu sebeplere binaen Şârî, yollarda oturmayı terke çağırdı, ashab, birbirleriyle anlaşma, görüşme, dinî meseleleri müzakere, mübah şeyleri konuşarak gönüllerini ferahlatmak gibi bazı maslahatlar sebebiyle yolda oturmaya olan ihtiyaçlarını zikrettiler. Resulullah da onlara mezkur mahzurları izale edici tedbirlere riayet kaydıyla yollarda oturmaya ruhsat verdi. Yukarıda zikredilen ondört maddelik âdâbtan herbiriyle ilgili muhtelif hadisler ve hatta âyetler vârid olmuştur.[49]

?3317 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ??????? ??????? ??? ?????????? ???????? ????? ?????????? ????? ????? ??????????[. ????? ????? ???? ????. ?????? ?????? ? ??????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? .

2. (3317)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi beraberken, ikisi aralarında hususî konuşmasınlar, bu öbürünü üzer."[50]
Bu ma'nâda bir rivayet İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan gelmiştir. Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî kaydetmişlerdir.[51]

AÇIKLAMA:

1- Necve, fısıldaşmak, gizli konuşmak ma'nâsına gelir. Bu hadis üç kişilik bir gruptan, iki kişinin üçüncüyü hariç kılarak fısıldaşmalarını yasaklamaktadır. Ya konuşma müştereken olmalıdır veya alenî olmalıdır. Bir başka hadiste bunlara bir başkasının katılması halinde, hususî konuşmaya cevaz vermektedir. Çünkü bu sırada öbürleri de aralarında konuşabilirler.
Yani esas itibariyle hususî konuşma yasaklanmış değildir. Üç kişiden ikisinin hususî konuşması yasaklanmıştır.
Hususî konuşma üzerine âyet de mevcuttur: "Ey iman edenler gizli konuştuğunuz zaman, günah işlemeyi, düşmanlık etmeyi ve peygambere karşı gelmeyi fısıldaşmayın" (Mücadele 9).
İbnu Ömer, üç kişiden biriyle hususî konuşmak isteyince, dördüncü birini daha çağırdıktan sonra: "Siz ikiniz biraz istirahat buyurun" der, arkadaşıyla hususî konuşurmuş.
Bazı âlimler: "Bu cemaat on kişi de olsa, bir kişiyi yalnız bırakarak hususî konuşamazlar" diyerek mevzuya açıklık kazandırmışlardır.
Hadiste esas olan, bir kişinin yalnız bırakılmamasıdır. O, kendi aleyhinde bir konuşma yapıldığı vehmine kapılabilir ve kopma husule gelir. İmam Mâlik: "Bu, insanların birbirlerine buğzedip kopmalarını önleyen güzel bir edebtir" demiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hususî konuşmakta olan iki kişiye, onlardan izin almadan sokulmayı da yasaklamıştır:
????? ????????? ????????? ??? ???????? ????????? ??????????? ????? ????????????????
Son olarak şunu da belirtelim ki, bazı âlimlerin: "Bu yasak, sefer halinde kişinin kendisini emniyette hissedemediği, arkadaşına güvenmediği veya tanımadığı veya emin olmayıp kendisinden korktuğu yerlerle ilgilidir, hazerde ve emniyetli yerlerde hususî konuşmanın mahzuru yoktur" dediği de rivayet edilmiştir. Nitekim Ahmed İbn Hanbel şu hadisi rivayet etmiştir: "Resulullah buyurdu ki: "Üç kişi bir tenha yerde iseler, bunlardan ikisinin hususî konuşması helâl olmaz."
Ancak çoğunluk bu yoruma katılmaz. Kurtubî "Bu boş bir iddia, delile dayanmayan bir tahsistir" der. İbnu'l-Arabî de: "Hadis lafzıyla da, ma'nâsıyla da âmmdır. Yasağın illeti "üzmek"tir. Bu ise hazerde, seferde mevcuttur. Dolayısıyla yasağın iki hale de şâmil olması gerekir." der.[52]

?3318 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ????? #: ????????? ???? ??????? ???? ????????? ????? ????? ??????????? ???? ??????????? ???????[. ????? ??????? .

3. (3318)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ashab'a Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'dan daha sevgili kimse yoktu. Buna rağmen Aleyhissalâtu vesselâm'ı gördükleri zaman ayağa kalkmazlardı, çünkü O'nun bundan hoşlanmadığını biliyorlardı."[53]

?3319 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? ????? ?????? # ??????? ???? ????? ????????? ???????. ???????: ? ????????? ????? ??????? ?‘??????? ???????? ????????? ???????[. ????? ??? ????.

4. (3319)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza geldi, elinde bir âsa (değnek) vardı. Biz ayağa kalktık. "Yabancıların birbirlerini büyüklemek için ayağa kalkmaları gibi ayağa kalkmayın" buyurdu."[54]

?3320 ?5? ??? ??? ???????? ???:]?????? ??????????? ???? ????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????. ??????? ????? ??????? ???????? ????? ???????????. ??????? ??????????? ???? ???????: ??????? ??????? ???????? ????? ?????? # ???????: ???? ??????? ??? ???????? ???? ?????????? ???????? ??????????????? ?????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (3320)- Ebû Miclez rahimehullah anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallâhu anh), İbnu'z-Zübeyr ve İbnu Âmir (radıyallâhu anhüm)'in yanlarına geldi. İbnu Âmir ayağa kalktı, İbnu'z-Zübeyr oturdu (kalkmadı). Hz. Muâviye (radıyallâhu anh), İbnu Âmir'e:
"Otur, zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın: "İnsanların kendisi için ayağa kalkmalarından hoşlanan kimse ateşteki yerini hazırlasın" buyurduğunu işittim" dedi.[55]

?3321 ?6? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ????? ???? ?????????? ????? ???????? ????? ???????? ??????????? ????????????? ???????? ?????? ??????. ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ?????? ???? ?????????? ???? ???????? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (3321)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse, bir başkasını yerinden kaldırıp sonra da oraya oturmasın. Ancak (halkayı) genişletin, yer açın, Allah da size genişlik versin."
Birisi yerinden kalkacak olsa, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), oraya oturmazdı."[56]

AÇIKLAMA:

Buraya kadar kaydettiğimiz altı hadisin altısı da, hürmeten insanlara ayağa kalkmayı yasaklamaktadır. Aksini ifade eden rivayetlerin de varlığı sebebiyle bu mevzu ülemâ arasında epeyce münakaşa edilmiştir. Nevevî başta, bir kısım ulema tecviz ederken, İbnu'l-Hâcc el-Mâlikî başta, bir kısmı da bunun caiz olmadığına hükmetmiştir.
el-Ezkâr'da Nevevî şunları söyler: "Cemaate dâhil olana kalkmak suretiyle ikramda bulunmaya gelince, bize göre, bu gelen zât, herkesçe bilinen ilim irfan sahibi, şerefi, mevkii, makamı olan birisi ise buna kalkmak müstehabtır. Bu kalkma birr'dir, ikramdır, ihtiramdır, riya ve yersiz büyükleme değildir. Selef ve halefin adeti hep böyle olmuştur. Ben bu hususta müstakil bir risale (cüz) telif ettim. Risalede cevaza delâlet eden hadisleri, Selefin söz ve fiillerini topladım. Ayrıca muhalif rivayetleri de koyup bunlara da cevaplar verdim. Bu mevzuda tereddüde düşen, kitabı görmek isterse, tereddüdünün zâil olacağını ümid ediyorum."
İbnu'l-Hacc el-Mâlikî, Nevevî'nin bu risalesini el-Medhal'inde aynen nakleder. Nevevî'nin her bir delilini kendince tenkid eder. Nevevî'nin dayandığı en kuvvetli delil, Sahîheyn'de geçen şu rivayettir: "Kureyzalılar Sa'd'ın hakemliğine razı olunca Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd'ı çağırdı. Sa'd gelince: "Büyüğünüz geldi, ayağa kalkın" dedi.
İbnu'l-Hâcc, bu rivayetle ilgili şu açıklamayı yapar: "Buradaki ayağa kalkma emri, münakaşa edilen meseleyle ilgili değildir. Bu, onun bineğinden indirilmesi için verilmiş bir emirdi. Çünkü Sa'd hasta idi. Nitekim onun hasta olduğu bazı rivayetlerde belirtilmiştir.
Hâfiz İbnu'l-Hacer der ki: "Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde, Hz. Âişe'nin bir rivayetinde Benû Kureyza gazvesi ile ilgili kıssada Sa'd İbnu Muaz (radıyallâhu anh)'ın geliş hikayesi uzunca anlatılır. Burada Ebû Saîd der ki: "Sa'd İbnu Muaz görünür görünmez, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Efendinize kalkın!" buyurdu, onlar da onu indirirler. Bu rivayetin senedi hasendir."[57] Bu ziyâde, münakaşası olan ayağa kalkmanın meşruluğuna Sa'd kıssasından istidlâl etmeyi yaralar."
İmam Nevevî hazretlerinin dayandığı hadislerden biri de Ka'b İbnu Mâlik'in tevbesiyle ilgili rivayette (654. hadis) geçen şu ibaredir: "Talha İbnu Ubeydillah kalktı, bana doğru koşup musafaha yaptı ve beni tebrik etti."
İbnu'l-Hacc buna da: "Talha İbnu Ubeydillah onu tebrik etmek, musafaha etmek için kalkmıştır, eğer kalkması, münakaşa edilen meseleyle ilgili olsaydı, o bu işte yalnız kalmazdı. Oysa, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın da ona kalktığı veya kalkmayı emrettiği veya orada hazır olanlardan birinin bunu yaptığı rivayet edilmiştir. Kalkma işini, aralarındaki kuvvetli muhabbet sebebiyle sadece Talha yapmıştır. Çünkü âdet böyledir. Bilindiği üzere tebrik, müjdeleme ve benzeri davranışlar aradaki sevgi ve samimiyete göre cereyan eder. Selam bunun aksinedir, çünkü o, tanıdık tanımadık herkese karşı meşru bir davranıştır."
Nevevî hazretlerinin dayandığı hadislerden biri Hz. Âişe'nin bu rivayetidir: "Ben suretçe, sîretçe, doğrulukça, Resulullah'a Fatıma (radıyallâhu anhâ) kadar benzeyen bir başkasını görmedim. O, Resulullah'ın yanına girince, kalkar, elinden tutar, onu öper ve kendi yerine oturturdu: "Resulullah onun yanına girince, Fâtıma babasına kalkar, elinden tutar, öper ve yerine oturturdu."
Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'de gelen bu rivayetle ilgili olarak İbnu Hâcc şu açıklamayı yapar: "Resulullah'ın bu kalkışı muhtemelen, kızına ikram olsun diye yerine oturtmak içindi, münakaşa edilen ma'nâda bir kalkma değildir. Hususen evinin darlığı ve serginin azlığı göz önüne alınacak olursa bu husus daha iyi anlaşılır. Onun yerine oturtma arzusu mutlaka kalkmasını gerektiriyordu."
Nevevî'nin dayandığı bir diğer rivayet, Ebû Dâvud'un Ömer İbnu's-Sâib'ten kaydettiği şu hadistir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün oturuyordu. Ömer İbnu Sâib'in süt babası yanına geldi. Aleyhissalâtu vesselâm elbisesinin bir kısmını onun için yere koydu o da üzerine oturdu. Sonra annesi geldi. Elbisesinin diğer taraftaki kısmını da onun için yere yaydı, annesi de bunun üzerine oturdu. Sonra süt kardeşi geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "kalkıp" onu da önüne oturttu."
İbnu'l-Hacc, bunu da şöyle cevapladı: "Eğer bu kalkış, münakaşa edilen ma'nâdaki kalkış olsaydı, Resulullah'a ebeveyn, kardeşten daha üstün olması gerekirdi. (Halbuki ebeveyni için kalkmayıp) kardeşi için kalktı, öyleyse bu kalkma ya örtüyü yahut da yeri genişletmek içindi."
Nevevî ile İbnu'l-Hacc arasındaki cedel uzar. Bazı âlimler, bu rivayetleri te'lif etmeye çalışmıştır. Mesela bazıları der ki:
"Enes hadisi, münakaşalı olan kişinin kişiyi görünce ayağa kalkması meselesine temas eder. Hz. Âişe hadisin zâhiri bunun caiz olduğunu gösterir. İbnu'l-Hacc'ın bu hadisle ilgili cevabı tatminkâr değildir. İkisini cem hususunda ihtilaf edilmiştir."
Bazıları: "Enes hadisi tenzihî kerâhete delâlet eder" derken, bazıları da: "Bu büyükleme yoluyla kalkmaya hamledilir" demiştir.
Keza: "Hz. Âişe hadisi, birr ve ikram yoluyla kalkmaya delâlet eder" denmiştir, başka yorumlar da yapılmıştır. Şurası muhakkak ki, kişinin, hastayı bineğinden indirmek için kalkması, yahut seferden gelen için kalkması, nimete eren için tebrik maksadıyla kalkması, yeri genişletmek için kalkması bi'l-ittifak caizdir.
Aynî, Ebû'l-Velid İbnu Rüşd'den şu notu kaydeder:
"Ayağa kalkma dört çeşittir:
1- Yasak olan kalkma: Bu büyüklenerek kendisine ayağa kalkılmasını isteyenler için yapılan kalkmadır. Burada sadece kendisini büyüklemek maksud olmayıp, kendine kalkanları küçültme duygusu da vardır.
2- Mekruh olan kalkma: Bu, kalkanlara karşı kibirlenmeyen, büyüklenmeyen, fakat bu yüzden içine, yasak olan büyüklenme duygusunun düşmesinden korkulan kalkmadır. Bunda ayrıca, cebbarlara benzeme durumu da vardır.
3- Caiz olan kalkma: Bu, hiç arzu etmeyenlere, birr ve ikram olsun diye yapılan ayağa kalkmadır, bunda cebbârlara benzemeyeceği hususunda tam bir kanaat olmalıdır.
4- Mendup olan kalkma: Bu, seferden dönenlere, gelişlerinden sevinilerek, selam vermek için yapılan ayağa kalkmadır.
Keza yeni bir nimete kavuşan kimseye, onu tebrik etmek veya musibete uğrayanı da taziye etmek için ayağa kalkmak bu gruba girer."
İmam Gazalî de: "Büyüklemek için yapılan ayağa kalkma mekruhtur, birr ve ikram yoluyla kalkma mekruh değildir" demiştir.
İbnu Hacer, meseleyi "mekruhtur", "değildir" gibi kesip atmayı uygun bulmaz, yukarıda kaydettiğimiz farklı yaklaşımlarla değerlendirmenin daha muvafik olacağını söyler.
Son olarak, bu mevzunun ehemmiyetini tescilen, Rabbimizin meseleye temas eden bir irşadını kaydedeceğiz: "Ey iman edenler! Toplantılarda size "yer açın" denince, yer açın ki, Alllah da size genişlik versin..." (Mücadele 11).[58]

?3322 ?7? ??? ??? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ??????????? ????? ????? ?????? ?????? ????????????[. ????? ??????? ????? .

7. (3322)- Vehb İbnu Huzeyfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse ihtiyacı için çıkar, sonra geri dönerse, önceki yerine oturmaya (herkesten ziyade) hak sahibidir."[59]

AÇIKLAMA:

Nevevî şu açıklamayı sunar: "Ashabımız dediler ki: "Bu hüküm, mescid veya bir başka yerde mesela namaz için oturmuş olmasına rağmen bir müddet sonra, abdest almak gibi ufak bir meşguliyetle, geri gelmek üzere orayı terkeden kimse ile ilgilidir. İşte bu kısa ayrılış, oranın bu kimseye mahsus olmasını iptal etmez. Döndüğü zaman, o vakte mahsus olmak üzere, o yere ehaktır. Söz gelimi şayet birisi oturmuş ise, onu kaldırma hakkına sahiptir. Oturan kimseye de, bu hadise göre orayı terketmesi gerekir. Ashabımız nezdinde sahih görüş budur. Önceki oturan dönünce sonrakinin orayı terketmesi vaciptir. Bazı âlimler: "Bu müstehabtır, vacip değildir" diye hükmeder. İmam Mâlik bu görüştedir. Doğrusu, önceki görüştür. Ashabımız der ki: "Kişinin kalktığı zaman yerinde kendine ait bir seccade ve benzeri bir şey bırakması ile, bırakmaması arasında bir fark yoktur, her iki durumda da kalkan dönünce o yere ehaktır. Başka vakitlerde değil" hükmünü de koymuştur." 3329 numaralı hadiste Resulullah'ın, ufak ihtiyaçları için çıkışlarda, dönünce aynı yerine oturduğu belirtilir.
Kadı İyâz der ki: "Ülemâ, fetvâ tedris için mescidde aynı yerde oturmayı itiyad (alışkanlık) haline getiren kimse hakkında ihtilaf etmiştir. İmam Mâlik'ten hikaye edildiğine göre, Bu kimse, oraya ehaktır, yeter ki bilinsin" görüşündedir."
Kadı İyaz der ki: Cumhurun benimsediği görüşe göre, bu bir istihsandır, vacip bir hak değildir. Muhtemelen İmam Mâlik de bunu kastetmiştir."
Sahibi bulunmayan avlu ve yollardaki oturma yerleri hakkında da aynı hükme varılmıştır: "Bunlardan birine oturmayı itiyad haline getiren bir kimse, maksadı hâsıl oluncaya kadar orada oturmaya ehaktır."
İyâz der ki: Mâverdî bunu, münakaşayı kesmek üzere Mâlik'ten nakletmiştir"
Kurtubî, "Cumhurun bunu bir vecîbe olarak görmediğini" belirtir.[60]

?3323 ?8? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???? ???????? ????????? # ?????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (3323)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a geldiğimiz zaman, (halkanın) sonuna otururduk."[61]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Ashabın, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın huzurunda edeb içerisinde olduklarını belirtir. O'nun meclisindekiler halkalar halinde nizama girerlerdi. Sonradan gelenler öne geçmek için mevcut halkaları yarmaz, halkanın son kısmında yerini alırdı. Böylece cemaat geldikçe halka tamamlanırdı.[62]

?3324 ?9? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ????????? ??? ????????????[. ????? ??? ????? ????????? ??????: »??? ???????? ???? ??????« .

9. (3324)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimsenin, izin almadan iki kişinin arasına oturması helâl olmaz."[63]

AÇIKLAMA:

Bu yasağın hikmeti, yan yana oturmuş bulunan kimselerin arasında sevgi ve samimiyet ve hususî mesele bulunabilir. Bu durumda izinlerini olmadan aralarına oturan kimse onlara sıkıntı ve rahatsızlık verir, huzurlarını bozar. Resulullah işte bunu yasaklamaktadır.[64]

?3325 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????? ?????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

10. (3325)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Meclislerin en hayırlısı geniş olanıdır."[65]

?3326 ?11? ??? ??? ??????]???? ????? ?????? ????? ??????????. ??????? ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????: ????????? ???? ??????? ????????? # ???? ?????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

11. (3326)- Ebû Miclez anlatıyor: "Bir adam halkanın ortasına oturmuştu. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (radıyallâhu anh) dedi ki: "Halkanın ortasında oturan, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) diliyle lanetlenmiştir."[66]

AÇIKLAMA:

Hattâbî bu yasaklamanın, sonradan gelip, halkanın boş yerine oturmayıp omuzlardan atlayarak ortaya geçip oturanla ilgili olduğunu belirtir. Sebebi de, insanlara verdiği eziyettir. Ortaya oturmakla birbirlerini görmeye mâni teşkil eden bir perde olmaktadır. Böylece işgal ettiği bu yer sebebiyle insanlara zarar ve sıkıntı kaynağı olmuştur.[67]

?3327 ?12? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ??????. ??????: ?????? ???????? ????????[. ????? ???? ???? ???? .

12. (3327)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescide girince cemaatı bir kısım halkalar halinde gördü ve: "Sizleri niye böyle dağınık gruplar halinde görüyorum?" buyurdu."[68]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , mescidde cemaatin öbek öbek çeşitli gruplar yaptığını görünce, "Niye böyle dağınıksınız, tek bir cemaat halinde değilsiniz?" diye müdahale etmiştir. Hattâbî, "bu müdahalenin sebebini tek cemaat teşkil etmemelerine" bağlar.[69]

?3328 ?13? ??? ???? ?? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??? ????????? # ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????? ???????? ??????????? ???? ??????? ???????. ???????: ????????? ???????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

13. (3328)- Amr İbnu's-Şerîd, babasından (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben oturduğum sırada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana uğradı. O sırada sol elimi sırtımın gerisine koymuş, (sağ) elimin kabası üzerine dayanmıştım. Bana:
"Gadaba uğramışların oturuşuyla mı oturuyorsun?"dediler."[70]

AÇIKLAMA:

Tîbî, "Hadiste geçen "gadaba uğramışlar"dan muradın yahudiler olduğunu söyler.
Aliyyü'l-Kârî, meseleyi bu şekilde kesip atmanın doğru olmayacağına dikkat çeker ve böyle bir oturuş gerçekten onların şiarı olması halinde bu iddianın doğru olacağını söyler. Ona göre, "gadaba uğramışlar'la yürüyüş, oturuş vs. tavırlarıyla üzerlerinden kibir ve kendini beğenme zâhir olan kâfirlerin, fâcirlerin, mütekebbir ve cebbarların hepsinin kastedildiğini söylemek daha doğrudur."
Ancak şu da bir gerçek ki Fatiha'daki mağdûbi aleyhim'le ilgili olarak gelen sahih rivayetler, bunlardan maksadın yahudiler olduğunu belirtir.[71]

?3329 ?14? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? # ????
?????? ????????? ????????? ??????? ???? ????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ???
????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

14. (3329)- Ebû'd-Derda (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturdu mu, etrafına biz de otururduk. Kalkar, (fakat geri) dönmeyi arzu ederse ayakkabılarını veya üzerinde olan (rida, sarık gibi) bir şeyi çıkarır (yerine koyar)dı. Böylece ashabı (geri geleceğini) bilir ve yerlerinde otururlardı."[72]

AÇIKLAMA:

Burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın cemaat âdâbı belirtilmektedir. Oturunca Ashab da etrafında halkalanmaktadır. Resulullah şâyet bir ihtiyaç sebebiyle kalkacak olursa, az sonra dönmeyi düşündüğü takdirde kalktığı yere, üzerinden bir şeyler çıkarıp koymaktadır. Böylece Ashâb-ı Kîrâm (radıyallâhu anhüm), Aleyhissalâtu vesselâm'ın geri geleceğini anlar ve yerlerini terketmezlerdi, yani cemaat dağılmaksızın Resulullah'ın geri dönüşünü beklerlerdi.[73]

?3330 ?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ??
?????????[.??? ?????: »?? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?? ????????
?????????? ?? ???????? ??????????«. ????? ??? ???? .

15. (3330)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz güneşte olunca -bir rivayette gölgede olunca- gölge ondan kalkar da, yarısı gölgede kalacak olursa oradan kalksın."[74]

?3331 ?16? ??? ??? ?? ????]?????? ????? ??????????? # ????????? ?????? ?? ????????? ????????
??????????? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

16. (3331)- Kays, babasından naklediyor: "(Bir seferinde mescide) gelmişti, ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe irad ediyordu. (Konuşmayı dinlemek üzere) güneşe dikildi. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendine gölgede durmasını emretti ve gölgeye geçti."[75]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadisten birincisinde yarı gölge yarı güneşte durmak yasaklanmaktadır. Şârihler hadisteki müphemliğe dayanarak ya tam gölge veya tam güneşe geçmeyi emrettiğini belirtirler. Şu halde yasak, bu hadise göre, gölgede veya güneşte durmakla ilgili değil, yarı gölge yarı güneşte durmakla ilgilidir.
Ancak ikinci hadis, sarîh bir şekilde güneşte durmayıp gölgede durmayı tavsiye ettiğini göstermektedir. Şu halde yarı gölge yarı güneşte durmak, sırf güneşte durmaktan daha şiddetli bir yasaktır. [76]

BEŞİNCİ FASIL

ARKADAŞIN VASFI HAKKINDA

1. (3332)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın."[77]

AÇIKLAMA:

Misk, bir nevi geyikten elde edilen bir kokudur. Bunun teşekkülü hakkında İbnu Hacer şu açıklamayı nakleder: "Misk, hayvanın göbeğinde senenin belli bir mevsiminde toplanan bir kandır. Kan toplanınca orası şişer ve geyik de, bu şişen kısım düşünceye kadar ondan rahatsızlık hisseder. Hayvanın yaşadığı bölgedeki insanlar, bu yumruların düşmesi için bir kısım tedbirler alırlar. Câhız, hayvanın Çin'de yetiştiğini zikreder."
Misk asıl itibariyle kan olsa da, istihâleye uğradığı için temiz kabul edilir. Bedene ve elbiseye sürülmesinde hiçbir beis görülmez. Misk'in tâhir olması hususunda İslam âlimleri icma etmiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, Ashab da onu sürünme maddesi olarak kullanılmışlardır. Kokuların en güzeli olduğu söylenir.
Sadedinde olduğumuz hadiste Resulullah iyi arkadaşı misk satıcısına benzetir, çünkü ondan dünyevî veya uhrevî bir faide, bir nur bulaşacaktır. Hadis böyleleriyle arkadaşlığa teşvik ettiği gibi uzaktan yakından dünyevî veya uhrevî bir zarar dokunacak kimselerle de arkadaşlık etmemeyi emretmiş olmaktadır.[78]

?3333 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??????????? ???‘??????? ???
??????? ?????????: ?????? ???? ???????? ??? ?????? ???????? ???????????? ????? ???????? ?????[.
????? ??? ???? .

2. (3333)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu üçü hâriç bütün meclisler emniyettedir: "Haram kan dökülen meclis, haram ferc bulunan meclis, haksız mal taksimi yapılan meclis."[79]

AÇIKLAMA:

Hadisten iki farklı ma'nâ anlaşılmıştır. İbnu Raslân'a göre metinde mahzuf bir kelime var. Şöyle takdir etmek gerekir: "Meclis, ona dâhil olanların emniyetli (ve güvenilir) olmalarıyla güzelleşir" veya "Meclisin güzellik ve şerefi, orada meydana gelenler, söylenen ve yapılanlar hususunda mecliste hâzır olanların emniyetli olmalarıyladır."
Aliyyü'l-Kârî Mirkât'da der ki: "Hâdisin ma'nası şudur: "Mecliste bulunanlardan birinin kötü bir hâlini gördüğü zaman, mü'mine düşen, onu sağda solda yaymamasıdır. Ancak üç mecliste görülen kötülükler hariç..."
Şu halde bu üç çirkinliğin işlendiği veya kararlaştırılıp akdinin yapıldığı meclisler, orada hazır bulunanların sükûtlarıyla emniyette olmamalıdır. İtiraz, müdâhale, ihbar yoluyla

oranın emniyeti mutlaka haleldar edilmelidir. Aksi takdirde onların günahına taraftarlık etmiş, zulüm karşısında susarak ona iştirak etmiş olur.[80]

?3334 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ?????? ?????? # ??? ??????? ?????????? ???? ??????. ???????? ?????? ??????: ??? ????????? ??????: ????????? ??????? ?????? # ?? ???????. ??????: ????? ????? ??????: ??????? ?????. ??????: ? ??????????? ??????? ?????? ?????? # ??????[. ????? ???????? ?????? ????? .

3. (3334)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, bir ihtiyacı için göndermişti. Bu yüzden anneme dönmekte geciktim. Eve gelince annem:
"Niçin geciktin?" diye hesaba çekti.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , dedim, beni bir iş için göndermişti."
"Ne işiydi o?" diye annem sordu.
"O sırdır söyleyemem!" deyince, annem:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın sırrını sakın kimseye açmayasın!" dedi."[81]

AÇIKLAMA:

Hadis, sır tutma ile ilgilidir. Buhârî hadisi, "Sırrı muhafaza" adını verdiği bir bâbta rivayet eder. Hadis, muhtelif vecihlerden rivayet edilmiştir.
Bazı âlimler, bu sırrın Hz. Peygamber'in zevceleriyle ilgili olabileceğini, aksi takdirde, gizlemenin Hz. Enes'e helal olmayacağını söylemiştir. İbnu Battal: "Ehl-i ilmin benimsediği görüşe göre: "Sahibine zarar getirecek bir sırrı fâş etmek mübah olmaz" der ve çoğunluğun: "Ancak adam ölünce, sağlığında gizlenmesi gereken şeylerin gizlenmemesinde bir zaruret görülmez. Yeter ki, bunda adam için bir zillet, bir alçaltma mevzubahis olmasın" dediğini belirtir.
İbnu Hacer, bu hususta şu açıklamayı yapar: "Görünen o ki: Bir kimseyle ilgili sırların, ölümünden sonra söylenmesi veya söylenmemesi hususunda kesin bir hükme gitmeyip, bir taksime tâbi tutmak uygundur:
1- Mübah olanlar: Bunların zikri müstehab da olabilir, hatta sır sahibi istemese bile. Söz gelimi kişinin tezkiyesine bakan kerametler, menkîbeler vs. böyledir.
2- Mutlak olarak mekruh olanlar: Bunlar bazan haram da olabilir. İşte İbnu Battâl buna işaret etmiş olmalıdır.
3- Vacib olanlar: Bazı sırların söylenmesi vacib olabilir. Sözgelimi yerine getirmemekte mazur olduğu üzerindeki haklar gibi. Kendisinden sonra, onun işlerine bakarak kimsenin yanında zikredildiği takdirde o hakları yerine getireceği umulur."
Sırrın korunması sadedinde vârid olan hadislerden biri Enes (radıyallâhu anh)'e aittir: "
Sırrımı koru, güvenilir ol!" Bir diğer hadis de şöyle: "Birbirine emniyet ederek oturup konuşanlardan hiçbirisine, aradaşının hoşlanmayacağı bir şeyi fâş etmesi helal olmaz." Bir diğer hadiste "Bir kimse bir şey konuşur, sonra da etrafına bakınırsa bu emanettir (sır olarak saklanmalıdır)."
Şu halde arkadaşlıkla ilgili mühim âdâbtan biri sır tutuculuktur. Ağzı gevşeklik hoş olmadığı gibi, ağzı gevşeklerle samimiyet de hoş değildir.[82]

ÇOCUK TERBİYESİ BAKIMINDAN ARKADAŞIN EHEMMİYETİ:

Kaydedilen hadisler, büyükler için arkadaşın ehemmiyetine ve arkadaşlığın bazı mühim âdâbına dikkat çekti. Biz arkadaşlığın çocuk terbiyesi açısından çok büyük bir ehemmiyet taşıdığını bu vesile ile göstermek maksadıyla Hz. Peygamber'in Sünnet'inde Terbiye adlı kitabımızdaki bir tahlili aşağıda sunuyoruz.
Bir çocuk (ve hattâ büyük) için âileden sonra, her gün düşüp kalktığı arkadaşlar zümresi, onu saran içtimâî muhitlerin ikinci halkasını teşkil eder. Bu muhit, çocuğun bir kısım alışkanlıklar kazanmasında âile muhitinden daha da müessir olabilmektedir. Zamanımız terbiyecileri nazarında son derece ehemmiyet kazanarak, "çocuklar yaşıtlarını kendilerine yetişkinlerden daha yakın buldukları için, ihtirasları onların yaptıklarıyla daha fazla kamçılanmaktadır" şeklinde izah edilen bu husus, müslüman âlimlerince de böyle değerlendirilmiştir. Bunlardan İbnu Sinâ: "Mektepte çocuk, edebi güzel, alışkanlıkları arzu edilen şekilde olan başka çocuklarla düşüp kalkmalıdır. Zira, bir çocuk diğer bir çocuk için daha çok telkin gücüne sahiptir. Çocuk arkadaşıyla ünsiyet eder, (çok şeyi) ondan kapar" der. Şu halde arkadaşlar zümresinin iyi veya kötü oluşunun, çocukta kesin bir hüküm icra edeceği yeni ve eski bütün terbiyecilerce kabul edilmektedir.
Büyükler için de aynı derecede ehemmiyetli olan arkadaş meselesine Kur'ân-ı Kerîm: "Mü'minler, mü'minlerden ayrılıp kafirleri dost edinmesin. Bunu her kim yaparsa Allah'la ilişiği kesilmiş olur" (Âl-i İmrân 28) âyetiyle, Hz. Peygamber de: "Kişi dostunun dini üzeredir. Öyle ise herbiriniz dost edindiği kimselere dikkat etsin" emri ile kesin bir üslubla temas ederler. Hz. Peygamber'den gelen bir başka rivayette de: "Sâdece mü'minle arkadaşlık et, (öyle ki) senin yemeğinden sadece muttakî olan yesin" denmektedir. Sahih senedle geldiği tasrih edilen bir rivayette de sırf dünyevî maksada yönelen mâlâyânî lehviyatın girdiği meclislerden sakınmak emredilmektedir.
Sık sık beraber olunan arkadaşın ehemmiyetini zihinlerde tesbit için bir de teşbihe yer verilir: "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli misk satıcısı ile demirci körüğüne benzer. Misk satıcısından misk satın almasan bile mutlaka kokusu sana ulaşır. Demirci körüğü ya evini, ya elbiseni yakar (...) hiç biri olmasa bile onun pis kokusu sana mutlaka ulaşır." Ebû Dâvûd'un tahricinde "Sana karası bulaşmasa bile kokusu ulaşır" denir.
Arkadaşla ilgili hadislerden mülhem olarak, İslâm terbiyecileri, bu mevzuya büyük bir ehemmiyet atfederek eserlerinde behemahal yer ayırırlar. Hattâ Gazâli: "Terbiyenin aslı ve esâsı, çocukları kötü arkadaşlarından hıfzetmektir" der. el-Îcî çocukların düşüp kalktığı kimselerin ehl-i hayırdan olmalarını; İbnu Miskevehy, çirkin ve bayağı sözlerin konuşulduğu meclislere uğratılmamalarını tavsiye eder. Yine el-Îcî "gerek kesben, gerek tab'an kendisinde fazilet bulunan bir kimsenin, bunu, fazilet ehline müdâvemet ve şer ehlinden tamamen kopmak sûretiyle korumasını" tavsiye eder.
Zenginlerin, lüks yüzünden çocukların terbiyesini ihmâl etmeleri sebebiyle, Ebû Hüreyre: "Zengin çocuklarıyla düşüp kalkmayın, onların fitnesi bâkirelerin fitnesinden daha fenâdır" der ki: Kınalızâde, sefer ve kıllet-i akl ve maâş şâyi ve fâşi olan bu "ekâbirzâdeler"i ehl-i hezl'in "essefihçelebi" diye târif ettiğini kaydeder. Gazâli de refâhın gevşettiği kimselerle şâir ve ediblerden de çocukların korunmasını talep eder.
Ne sünnette ne de müteakip terbiyecilerde çocuğun akran ve arkadaşlardan tecrid edilmesi diye bir tavsiyeye rastlanmaz. Çocuk behemahal arkadaşlarıyla bir araya gelecek, onlarla oynayacak, çocukluğunu yaşayacaktır. Sünnette bunun misalleri çok vardır: Çocuğun yalnız ve hatta sadece kardeşleriyle düşüp kalkması, onun bir kısım içtimâî his ve melekelerinin nâkıs kalmasına sebep olacaktır. Günümüz terbiyecileri, çocuğun ruh sağlığının korunması ve hattâ ruhî bozukluklara mâruz olanları tedâvi için, çocuğu kaynaşabileceği akranlar grubu içerisinde koymaya büyük ehemmiyet vermektedirler. "Arzuya şâyân olan sosyal itiyadlar, en iyi şekilde insanın kendi yaşındakilerle düşüp kalkmasıyla öğretileceğine" inanılmıştır.
Arkadaş meselesinde nazara alınması gereken bir husus, yaşıtlarına dikkat etmek ise de diğer bir husus cinsiyete dikkat etmektir. Cinsî terbiye ile ilgili bahiste açıklandığı üzere, bir çocuğun uzun müddet karşı cinsten olanlarla düşüp kalkması, onun, o cinse ait davranışları kazanmasına yol açmaktadır. Resâilu İhvânu's-Safâ'da câri âdetlere uzun müddet uymakla ahlâkta onlara benzerlik hâsıl olup, kuvvet bulacağı ifade edildikten sonra: "Şecâatli (...) ve sâlih kimselerin yanında yetişen çocukların çoğu onların ahlâkını aynen kaptığı gibi, kadın ve muhannislerin yanında yetişen çocuklar da aynen onlar gibi olurlar" denmektedir.
Arkadaş seçimi hususunda dinin koyduğu tahdîddeki şiddetin hikmetini beyân sadedinde İbnu Teymiyye'nin yapmış olduğu psikolojik bir tahlil burada nakle değer. Ehemmiyetine binaen tam tercümesini veriyoruz. Der ki: "Umur-u zâhirede birbirine benzeme, umur-u bâtınada da biririne benzemeyi icabettirir. Zâhiri hal ve gidişte müşâreke, arada zaman ve mekân bakımından uzaklık bile bulunsa, karşılıklı tenâsüb ve kaynaşmayı icabeder. Bu söylediğimiz müşâhedenin te'yid ettiği bir hususdur. O hâlde şunu söyleyebiliriz. Az da olsa arkadaşlık ve berâber ikâmet, yukarıda zikredilenlerin vuku bulması ve onların mel'un ahlâklarının iktisabı için kâfi bir sebeptir. Fesâdın sebebi açık olmayıp gizli olması hasebiyle hüküm ona (yani müşriklerle beraberliğe) bağlandı ve tahrim ona tevcîh edildi. Zâhirde de sebep, berâber oluşlarıdır ve bu aynı zamanda mezmum olan ef'al ve ahlâkta, hattâ bizzat inançlarda müşâbehetin de sebebi olma durumundadır. Bu sebeple kâfirle düşüp kalkan, onun gibi olur. Kezâ zâhirde (hârici ahvâlde) görülen müşâreke içte bir nevi sevgi, muhabbet ve dostluk iras eder, tıpkı içteki muhabbetin dışta benzerlik husûle getirmesi gibi. Bu söylediğimiz de (aklî bir kıyasdan ziyade) gözlerimizle müşâhede ettiğimiz harici bir gerçektir. Zirâ aynı bölgeden olan iki kişi, diyâr-ı gurbette karşılaşacak bir araya gelecek olsalar, aralarında derhal bir sevgi ve bir kaynaşma meydana gelir. Bu, yaratılıştan gelen beşerî bir haslettir ve münasebetlerde ehemmiyetli bir yer tutar.
Şu halde umûr-u dünyevîyede benzerlik, kalbte dostluk ve sevgi meydana getirirse, umûr-u diniyyede benzerlik neler yapmaz? Öyle ise müşriklerle dostluk imana münâfidir." İbnu Teymiye sözlerini şu âyetle tamamlar: "Ey imân edenler! Yahudilerle hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. İçinizden kim onları dost ve yardımcı edinirse o da onlardandır. Allah düşmana dostluk etmekle nefislerine zulmedenleri hak yoluna eriştirmez" (Maide, 51).
Görüldüğü gibi bu izah, müşrikle arkadaşlığı yasaklayan bir hadis vesilesiyle yapılmış da olsa, arkadaşlık (ve hattâ muhit) mevzuuna giren meselelerin hepsinin psikolojik sebeplerini izah etmektedir.[83]

KİŞİ SEVDİĞİ İLE BERABERDİR:

Arkadaşın ehemmiyetini en ziyade tebâruz ettiren (vurgulayan) hadislerden biri: "Kişi sevdiği ile beraberdir" hadisidir.[84] Bu hadis, dünyayı da ahireti de kucaklayan bir vüs'ate sahiptir. Bu beraberliği İslâm âlimleri sadece mekanda beraberlik olarak da görmezler. Münâvî: "Tab'an, aklen mükâfaaten ve mahallen beraberlik" der ve açıklar: "Bir şeye ihtimam gösteren herkes istese de istemese de tab'ı icabı ona ve onun ehline müncezib olur. Her insan, memnun da olsa gayr-ı memnun da olsa, kendine uygun olana meyleder. Bu sebeple yüce ruhlar, özleriyle, himmetleriyle, amelleriyle yücelere müncezib olurlar. Alçak ruhlar da özleriyle aşağılara müncezib olurlar. Kim kendisinin Refik-i Â'la (yüce dost) ile mi, aşağılarla mı beraber olacağını bilmek isterse nerede olduğuna baksın, bu dünyada iken kimlerle beraber olduğuna dikkat etsin. Zira ruh, bedeni terketti mi, artık dünyada iken müncezib olduğu dostla beraber olur. Çünkü ona o dost münâsibtir. Kim Allah'ı severse, o dünyada da âhirette de onunla beraberdir. Eğer konuşacak olsa Allah'a konuşur, söz söylese Allah'tan söyler, hareket etse Allah'ın emriyle olur, sükût etse Allah'la birlikte olur. O, daima Allah adına, Allah için ve Allah'ladır.
Ancak şu da bilinmelidir: Ülemâ, mahbubda birlik olmadıkça muhabbetin sahih olmayacağı, kim muhabbet iddia eder ve fakat şeriatın haramhelâl, emiryasak hududunu muhâfaza etmezse, doğru sözlü olmadığında ittifak etmiştir. "Kişi sevdiğiyle beraberdir" hadisiyle: "Kim bir kavmi ihlasla severse bu onların zümresindendir, hattâ onların amellerini yapmamış bile olsa, çünkü kalben yakınlık sabit olmuştur."
Tirmizî'nin rivayetinde Hz. Enes (radıyallâhu anh): "Müslümanlar, bu hadise sevindikleri kadar başka hiçbir şeye sevinmediler" der.
Hadisin zımnında, hayırlı kimseleri (peygamberler, sahâbîler veliler, şehidler, sıddîkler) ebedî hayatta onlarla beraber olmak ve cehennemden halâs bulmak ümidiyle sevmeye teşvik var. Keza Allah için sevmeye teşvik olduğu gibi, müslümanlar arasında kinleşmekten de terhib ve korkutma var. Çünkü kim, müslümanlara husumete devam ederse, bu mümtaz beraberliği kaybeder.
Hadiste, ayrıca kâfirler arasındaki sevişme, onların da cehennemdeki beraberliklerini netice verecektir ama o ne kötü yerdir.[85]

SEVGİ KURTULUŞ VASITASIDIR:

Kalbteki sevme hâdisesinin, insanın ebedî kurtuluş veya ebedî helâketine nasıl sebep olacağının anlaşılması, izahı gereken bir husustur. Bu sebeple İbnu Hacer'in bu hadisi şerh ederken kaydettiği bir açıklamayı sunacağız. Ancak önce şunu bilmemiz gerekiyor: Buhârî, hadisi şu başlığı taşıyan bâbta kaydeder:
Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin" âyeti mucibince Allah için sevmenin alâmeti bâbı..." Buhârî, bu başlığın altına "Kişi sevdiğiyle beraberdir" hadisini kaydeder.
Şârihler bâb başlığı ile hadis arasında irtibat kuramazlar. "Allah için sevmenin alâmeti" ayrı bir mevzu, "kişinin sevdiğiyle beraber olması" ayrı bir mevzu. Pek çok şârih, aradaki irtibatı belirtemez. Ancak Kirmânî'nin getirdiği bir yorum, hem Buhârî'nin kurduğu irtibatı, hem de yukarıda sözünü ettiğimiz "Sevginin necat veya helâket sebebi oluş meselesini" anlamamıza yardımcı olacaktır.
Yoruma göre, "Bâb başlığında kastedilen şey, kulun Allah'ı sevmesinin alâmetidir. Ayet-i kerîmeye göre bu, sadece ve sadece Resulullah'a ittiba etmekle hâsıl olur. Hadis ise, - her ne kadar bu meselede esas, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün emirlerine imtisal etmenin gereğini ifade ediyor ise de- bir lütuf olarak, buna inanmak suretiyle de hâsıl olduğunu ifade eder. Yani, âyetin gereği olan bütün amellere ittiba tam olarak yerine gelmese de, bunu yapanlara gösterilen muhabbet ve onlarla beraberlik, kurtuluşun aslının hâsıl olması için kâfidir. Çünkü onları sevmek, amelleri, taatleri sebebiyledir. Muhabbet kalbin derinliklerinden gelen bir duygudur. Allah ise, Peygamber'in emirlerini tam olarak işleyen kimseleri sevenleri, itikadları sebebiyle mükâfaatlandırır. Çünkü, Allah'ın mükafaatlandırmasında niyet asıldır, amel niyete tâbidir. Ayrıca beraberlik için derecelerde müsâvaat şart değildir. (Bir ziyafet sofrasına çok farklı derecelerdeki insanlar iştirak edip, beraber olabilirler)."
Mevzuyu tamamlayan bir izahı az ileride 3348 numaralı hadisin açıklamasında Bediüzzaman'dan kaydedeceğiz.[86]

ALTINCI FASIL

KARŞILIKLI MUHABBET

?3335 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ????????? ??????? ???????? ? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ??? ?????????? ????? ??????????. ?? ????????? ???? ?????? ???? ????????????? ?????????????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (3335)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefsim yed-i kudretinde olan zâta yemin ederim ki, imân etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe imân etmiş olmazsınız! Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırın!"[87]

AÇIKLAMA:

Ülemâ selamın yaygınlaştırılmasından maksadın, Resulullah'ın sünnetini ihya için halk arasında neşretmek olduğunu söylemiştir. Nevevî, burada arzu edilen sünnete uyan selâmın, en azından muhatabın işiteceği kadar sesin yükseltilmesi olduğunu belirtir. "Ses yükseltmediği takdirde sünneti ifa etmiş olmaz" der.[88]

?3336 ?2? ??? ??????? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ????????????? ?? ??????????? ?????????????? ?????????????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ???????? ??????????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (3336)- Nu'man İbnu Beşîr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkatte mü'minlerin misâli, bir bedenin misâlidir. Ondan bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve hararette ona iştirak ederler."[89]

AÇIKLAMA:

1 - Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemiyeti ve hususan mü'minler cemaatini, yani bir küll olarak ümmeti, bir cesede benzetmiştir. İnsanların her biri mü'minlerden müteşekkil bu küllî bedenin bir uzvu durumundadır. Nasıl ki bedende sadece bir uzuv ve mesela bir parmak rahatsız olsa o beden bütünüyle huzursuz olur, uykusuz kalır, hararet basar vs. Şu halde mü'min, parçası olduğu cemiyette bazı uzuvlarının ızdırabı karşısında ilgisiz kalamaz, onlara şefkat ve merhamet duygularıyla bağlıdır. Bu duygular, insanlığımız ve bilhassa imânımız icabı herkeste olması gerekir. Resulullah bir başka hadislerinde meseleyi daha da vazıh olarak vaz'ederler:
"Merhametli olmadıkça imân etmiş olmayacaksınız."
"Ey Allah'ın Resulü dediler, hepimiz merhametliyiz."
"Hayır dedi, bundan maksad ehlinize olan merhametiniz değil, bilakis halka, umuma olan merhametinizdir."
2- Burada kastedilen imânın kendisi değil, kemâlidir. Şu halde nefyedilen iman da kâmil ma'nâdaki imandır. Aksi takdirde birbirini sevmeyen mü'minleri tekfir gerekir ki, hiçbir âlim hadisten bunu anlamış değildir.
3- İbnu Ebî Cemre, hadiste geçen terâhum, tevâdüd, te'âtuf, kelimelerinin ma'nâca birbirine yakın olmakla beraber aralarında latif bir fark olduğunu gösterir ve şu açıklamayı yapar. Terâhum'dan maksad iman kardeşliğiyle birbirine acımaktır, bir başka sebeple değil.
Tevâdüd: Muhabbeti celbeden sılaya yer vermektir: Ziyaretleşmeler, hediyeleşmeler gibi.
Te'âtuf: Birbirine yardım etmektir: Elbise bağı gibi...
4- Kâdı İyâz: "Bütün mü'minlerin bir tek bedene benzetilmesi, sahih bir benzetmedir. Maksad ince bir hakikatın anlaşılmasını kolaylaştırmaktır, ma'nâları görünen suretler şekline dökmektir."
Hadiste müslümanların üzerimizde olan haklarının büyük olduğu ifade edilmekte, yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik olunmaktadır. İbnu Ebî Cemre: "Aleyhissalâtu vesselâm, imânı cesede, ehlini âzâlarına benzetti, çünkü imân asıldır, fürûu tekliflerdir. Cesed de bir asıldır ağaca benzer, azaları da dallara budaklara. Âzâlardan biri rahatsız olsa, tıpkı bir ağaç gibi diğer uzuvlarda rahatsızlık çıkar. Dallardan birine vurulacak olsa diğer bütün dallar onun tesiriyle kıpırdanırlar."[90]

?3337 ?3? ??? ??????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ?????? ?????????????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.

3. (3337)- Mikdam İbnu Mâdikerib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz kardeşini (Allah için) seviyorsa ona sevdiğini söylesin."[91]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , burada bir kimseye ziyade bir sevgi duyduğumuz takdirde bunu kendisine söylememizi tavsiye buyurmaktadır. Şârihler, bu haber verme ile, karşılıklı olarak sevginin artacağını, o sebeple Resulullah'ın bu tavsiyede bulunduğunu belirtirler.
Hattâbî: "Hadisin ma'nâsı sevişmeye, kaynaşmaya bir teşviktir. Zira kişi, kardeşine kendisini sevdiğini haber verince, bu sâyede onun kalbinin kendine meyletmesini sağlar ve sevgisini celbeder" der.
Hattabî, hadisten şu ma'nâyı istihrac eder: "Eğer kişi bilirse ki seviliyor, kendisini sevenin nasihatini kabul eder. İçinde bulunduğu bir ayıbı terketmesi veya kendinden vâki olan hatayı düzeltmesi için haber verince bunu reddetmez, kabul eder. Eğer bunu önceden bilmezse, hakkında suizan etmiş olmasına zâhib olur ve nasihatini kabul etmez. Hatta bu durum arada soğukluğa ve düşmanlığa sebep olabilir."
Bağdadî der ki: "Bu teşvik, sevginin Allah için olması şartına bağlıdır. Dünyevî bir tamah veya hevâ için olan sevginin bildirilmesi mevzubahis değildir. Dünya ve ihsan için sevgi izhâr etmek bir dalkavukluk ve düşüklüktür."
Hadisle ilgili olarak Münâvî şu hususa dikkat çeker: "Hadisin zahiri kadınlara şâmil değildir. Çünkü hadiste geçen ahad ??? kelimesi erkekler için kullanılır, vâhid ma'nâsındadır. Kadınlar kastedilseydi ihdâ ???????? demesi gerekirdi. Ancak, tağlib yoluyla kadına da şâmil kılınabilir. Betahsis erkeğin zikri, çoğunlukla hitabın onlara gelmesi sebebiyledir. Bu durumda bir kadın, diğer bir kadını Allah için sevecek olursa sevdiğini ona söylemesi mendubtur.
2- Bağdâdî'den de kaydettiğimiz üzere sevgiden maksad Allah için sevmektir. Sadedinde olduğumuz hadisin metninde bu kayıt yoksa da başka hadislerde gelmiştir. 3341-3345 numaralar arasında yer alan hadislerde görüleceği üzere, Resulullah ısrarla, tekrarla mü'minleri, Allah için birbirlerini sevmeye teşvik etmiştir. Bu sebeple metnin tercümesine bu tabiri parantez içerisinde kaydettik.
Münâvî: "Mü'min, mü'min kardeşini onda bulunan güzel sıfatları sebebiyle sevmelidir" der ve devam eder: "Çünkü âlî himmet ve yüce ahlâk sâhiplerinin şe'ni, onlarda bulunan bu makbul sıfatlar sebebiyle sevgidir, muhabbettir. Çünkü onlar, zâtlarında buldukları kemâl sebebiyle bu hasletlerde kendilerine iştirak edenleri severler. Böylece onlar, hakikat-ı hâlde kendi zâtları ve sıfatlarından başka bir şeyi sevmiş olmuyorlar. Aynı şekilde, bunu zâtî muhabbete şümûlü de iddia edilmiştir, yeter ki fâsid maksadlardan ârî olsun."[92]

?3338 ?4? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? ????????? #? ??????? ?????? ??????: ??? ????? ??????! ????? ??????? ???. ????: ??????????? ????: ?. ????: ??????????. ??????????. ??????: ????? ????????? ?? ??????. ??????: ???????? ??????? ???????????? ????[. ????? ??? ???? .

4. (3338)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın yanında bir adam vardı. Derken oradan birisi geçti. (Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanındaki):
"Ey Allah'ın Resulü! dedi, ben şu geçeni seviyorum."
"Pekiyi kendisine haber verdin mi?" diye Aleyhissalâtu vesselâm sordu.
"Hayır!" deyince,
"Ona haber ver!" dedi. Adam kalkıp, gidene yetişti ve:
"Seni Allah için seviyorum!"dedi. Adam da:
"Kendisi adına beni sevdiğin Zât da seni sevsin!" diye mukabelede bulundu."[93]

?3339 ?5? ??? ???? ?? ????? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? #: ???? ???? ????????? ????????? ????????????? ???? ??????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ??????? ?????????????[. ????? ??????? .

5. (3339)- Yezîd İbnu Nu'âme ed-Dabî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse, bir başkasıyla kardeşleştiği zaman, ilk iş ismini, babasının ismini ve kimlerden olduğunu sorsun. Çünkü böyle yapmak, sevginin artmasına daha uygundur."[94]

?3340 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ??????? ????????? ??????? ??? ????? ??? ??????? ????????? ??????? ???? ????????? ????????? ??????? ??? ????? ??? ??????? ????????? ??????? ???[. ????? ??????? ???? ???? .
»????????« ??????? ?????? ?? ???? ??????? ???????? ???? ???? ???? ??????? ? ????? ??? .

6. (3340)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın şöyle söylediğini işittim:
"Dostunu severken ölçülü sev, günün birinde düşmanın olabilir. Düşmanına da buğzunu ölçülü yap, günün birinde dostun olabilir."[95]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, bazı rivayetlerde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ' ın, bazı rivayetlerde de Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin sözü olarak rivayet edilmiştir. Bir hadisin bu şekilde ref ve vakfına ihtilâf olursa, kaideten ref'i esas alınır ve hadis merfu addedilir.
2- Önceki hadislerde hep dostla olan münasebetler üzerinde durulduğu halde burada düşmana temas edilmekte ve mühim bir âdâb belirtilmektedir: Ölçülü olmak.... Biz de bu vesile ile bir mü'minin, düşmanıyla münasebetlerinde takip etmesi gereken siyaseti biraz açmak istiyoruz:
Kur'an ve Sünnette en çok müteyakkız ve uyanık olunması, her an kendisiyle mücadele içerisinde ve ona karşı tetikte bulunulması gereken düşman olarak, kişinin nefis ve şeytanı [Yusuf 53; Haşr 19; Furkân 43; Kasas 50; Câsiye 23; Fâtır 6; Zuhruf 62)] gösterilmiş olmakla beraber, harici düşman meselesine de yer verilmiştir. Burada daha ziyade, affetme talep edilirse de, ölçü dahilinde, yapılan miktarı tecâvüz etmeksizin kötülüğe karşılık vermeye de müsaade edilmiştir.
Hz. Peygamber, "Allah, kötülüğü kötülükle yok etmez, ancak iyilikle yok eder" düsturuna tâbi olarak, şahsî hayatında kötülüğü kötülükle karşılamaz, daha ziyade affeder ve bağışlardı. O'nun bu affedici, bağışlayıcı ve kötülüklere iyilikle, mukabele edici davranışları düşmanlarını yok ediyor. "Az önce nazarımda dünyânın en menfur kimsesi iken, şimdi dünyanın en sevgilisi oldun" itiraflarını yaptıran âni değişiklikler, kalbî fetihler yaptırıyordu. Az önce kendisini öldürmek kastiyle dolu olan kimse, uğrunda canını fedâ etmeye hazır bir hâlet kazanıyordu.
Şahsen tatbik ettiği affedici politikanın müslümanlar tarafından da tatbikini istemiş: "Kötülüğe iyilikle mukabele etmekle kötülüğü yok et ve insanlara güzel ahlâkla muâmele et" demiştir. İnsanlara afla muamele hususunda Kur'ân'da pek çok âyet gelmiştir.
Ancak bütün bu şahsî fiillerine, Kur'ânî ve şifâhî tavsiyelerine rağmen kötülük yapanların, daha açık ifadesiyle düşmanın, tecziye edilerek haddinin bildirilmesine izin verilmiştir. Burada, hıristiyanlığın ve tatbikatta hıristiyanlar arasında bile sözde kalmış olan, sağ yanağa tokat vurulunca sol yanağı da uzatmak (yâni kötülük yapana kötülükle muâmele etmemek) prensibi mevcut değildir. Âyet-i kerîme şöyle der: "Kötülüğün cezası da ona denk bir kötülüktür. Fakat kim bağışlar ve (kendisiyle düşmanı) arasını düzeltirse, onun mükâfaatı Allah'a âittir. Elbette O, zâlimleri sevmez" (Şûrâ 40).
Zâlim taraf, mislyle ceza görmediği takdirde, mazlum taraf da intikam hislerini kabartarak, tahdid ve kontrolü imkânsız alışkanlıklara yol açmak suretiyle düşmanlıkların teselsül edip gideceğinden korkulmuştur. Aile ve hatta kabile ve aşiretlerin tükenmesiyle neticelenen kan davalarının menşeinde bu çeşit normal şekilde tatmin edilmemiş hisler bulmak mümkündür. Misliyle ceza bunları önleyecek mahiyette olduğu için, Kur'an'da: "Kısasta sizin için hayat var" (Bakara 179) denmekten başka, misli taşıp, haddi tecavüz edici davranışlar, şiddetli azabla tehdid edilmiştir [Bakara 178, Şûrâ 40-42).] Bütün bunların temelinde yatan kin, buğz gibi beşeri huylar da Hz. Peygamber'in diliyle takbih edilmiştir.

Netice olarak:
"Dostuna sevginde ölçülü bağlan,
Belki de bir gün düşmanın olur.
Düşmana buğzunda ölçülü davran,
Belki de bir gün has dostun olur."
şeklinde de ifade edebileceğimiz, sadedinde olduğumuz hadis, "Düşmanların dahi başkaca faidesi olur. Çünkü düşman daima bir kimsenin kusurlarını taharrî idub söyleyeceklerinden bir daha işlememeyi ihtâr etmek olur. Bizim en büyük düşmanımızı hâriçte arayıp nefsimizde aramamak hatalı olur (...)" şeklinde son derece ölçüye dâvet eden ifâdelerin terbiye kitaplarımızda yer almasına vesile olmuştur.[96]

?3341 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ??????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????????? ????? ?????????????? ????????? ????????? ??????????? ?? ?????? ?????? ? ????? ??? ??????[. ????? ??????? ????? .

7. (3341)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aziz ve Celîl olan Allah Teâlâ hazretleri Kıyamet günü şöyle diyecek: "Benim celâlim adına sevişenler nerede? Gölgemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı şu günde onları gölgemde gölgelendireyim!"[97]

AÇIKLAMA:

Cenâb-ı Hakk'ın gölgesi olmayacağına göre, hadisi lafzî ma'nâsıyla anlamak uygun düşmez. Cenâb-ı Hakk'ın, Kıyamet günü tecelli edecek olan rahmet ve himayesi böyle teşbihli bir üslupla ifade edilmiştir. Çeşitli vesilelerle tekrar ettiğimiz bir hususu bir kere daha hatırlayalım: Âyet ve hadislerde gelen bu çeşit müteşâbih ifadelerin ma'nâyı lügavisine değil, ma'nâyı maksuduna bakmak gerekir. Selef ulemâsı bu çeşit ifadeleri: "Kastedilen muradı Allah bilir" diyerek yoruma gitmemiş ise de, müteahhir ulemâ, duyulan lüzum üzerine, bazı te'vil ve yorumların gereğine inanmış ve müteşabih ifadeleri makul ma'nâlara tevcih etmiştir.
Şu halde, bu hadiste Resul-i Ekrem, mü'minlere birbirlerini Allah'ın rızasını elde etmek maksadıyla sevmelerini tavsiye ediyor. Buna terettüp edecek sevabın büyüklüğüne dikkat çekiyor.[98]

?3342 ?8? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ?????? ????? ???????: ??????????????? ?? ?????? ?????? ????????? ???? ????? ??????????? ????????????? ??????????????[. ????? ???? ????? .

8. (3342)- Hz. Mu'âz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâlâ hazretleri buyuruyor ki: "Benim celâlim adına birbirlerini sevenler var ya! Onlar için nurdan öyle minberler vardır ki, peygamberler ve şehidler bile onlara gıbta ederler."[99]

?3343 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ?? ?????? # ???:]??????? ?????? ????????? ????????: ???????? ?????????? ?????????????????? ?????? ?????????????????????? ?????? ?????????????????????? ?????? ?????????????????????? ?????[. ????? ???? .

9. (3343)- Ebû İdrîs el-Havlanî, Mu'âz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri şöyle hükmetti: "Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim için bir araya gelenlere, benim için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim için birbirlerine harcayanlara sevgim vacip olmuştur."[100]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Muvatta'da esbab-ı vürûduyla ilgili uzun bir aslı var. Teysir, sadece merfu kısmını almış.
2- Hadiste geçen ve "Benim için biraraya gelenler..." diye tercüme ettiğimiz mücâlese, meclis ve cemaat teşkil etmek demektir. Yani Allah'ı zikretmek veya Allah'ın rızasına vesile olacak bir maksadla bir araya gelmek demektir. Cüneyd rahimehullah, halvet halinde meşgul iken, ihvanları ziyaretine gelir. Halveti bırakıp onların yanına gelir ve şöyle der: "Eğer bilsem ki, sizinle beraber oturmaktan daha hayırlı bir şey var, onu yapar, yanınıza gelmezdim. Ne var ki, havâsla beraber olmanın, tam bir huzura ermede ve ilmin neşrinde, başka hiçbir şeyde olmayan bir tesiri var."
3- Mütebâzil: (Birbirine harcayan) tabiri, el-Bâcî'ye göre, "nefislerini, mallarını düşmanla cihadda harcayan, Allah'ın rızasını kazanma yoluna koyan" demektir. Ama başka âlimler: "Arkadaşının bütün hallerinde ciddî meseleleri için, Allah'ın rızasını düşünerek malını, nefsini harcayanların her biri..." diye açıklamış; Hicret sırasında mağarada nefsini, daha sonraki fırsatlarda da malının tamamını bezleden Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'i misal vermişlerdir.
4- Mütevâzir: Allah rızasından başka bir gâye gütmeyen ziyaretlerde bulunanlar demektir.
5- Hadisin Taberânî'de gelen bir veçhinde mütesâddıkîn ziyadesi gelmiştir, bu da: "Birbirlerine tasadduk edenler..."
Allah rızası için bu işleri yapanlar kalplerini sadece O'nunla meşgul etmiş, başka şeyleri kalblerinden çıkarmış oldukları ve tevhide bağlamış bulundukları için hadiste vaadedilen mükâfaata hak kazanırlar.[101]

?3344 ?10? ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ??????? ?'?????? ??????? ?? ??????? ??????????? ?? ??????[. ????? ??? ???? .

10. (3344)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir."[102]

AÇIKLAMA:

Hadis, sırf Allah rızası için olan sevmeleri ve sırf O'nun rızası için olan nefret ve buğzları en üstün amel olarak değerlendirmektedir. Her insanda sevgi ve nefret vardır ve bunları mutlak isti'mal edecektir. Şu halde mü'min, bu hislerini iradesi ile yönlendirerek, sevdiklerini Allah için sevse, sevmediklerini de yine Allah için sevmese kazancı büyük olacaktır. Menfaat, korku gibi dünyevî emrivâkilerin tesiriyle sevmek veya nefret etmek araya girdi mi hasaret büyük oluyor.
Âlimler derler ki: "Allah için sevmenin gereklerinden biri, Allah'ın evliya ve asfiyalarını sevmektir. Onları sevmenin şartlarından biri de onların bıraktığı sünnete uyup, onlarla yetinmek, bidata yer vermemek ve onların tavsiyelerine uymaktır."
Fâsıklara, zâlimlere ve günahkârlara karşı meşru ölçüde buğzetmek "Allah için buğz"a girer.
İbnu Raslân der ki: "Bu hadis gösteriyor ki, kişinin Allah için buğzetmesi gereken düşmanlarının olması gerekir, nitekim Allah için sevdiği dostlarının olması da gerektiği gibi. Bu hususu şöyle açıklarız: "Eğer sen, bir insanı, Allah'a mutî ve Allah nezdinde mahbub diye seversen, Allah'a âsi olacak olsa, ona buğzetmen gerekir. Çünkü Allah'a âsi olmuştur ve Allah nazarında menfurdur. Öyleyse kim (birisini) bir sebeple severse, zarurî olarak, ona, bunun zıddıyla nefret edecektir. Bu iki sıfat birbirisiz olamayan, biri diğerini gerektiren iki vasıftır. Âdet olarak bu durum, sevgi ve nefretlerde muttarıddır."
Taberânî Mu'cemu'l-Kebîr'de merfu olarak İbnu Abbâs'tan şunu kaydeder: "İman bağlarının en sağlamı Allah için dostluk, Allah için düşmanlık, Allah için sevgi, Allah için nefrettir."[103]

?3345 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???? ??????? ?????? ?????? ??? ???? ??????????? ??? ????????? ???????????? ?‘????????? ????????????? ?????? ???????????? ????????????? ???? ?????? ??????. ??????: ??? ??????? ?????? ??????????? ???? ???? ? ????: ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ???? ?????? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????????. ????????? ???? ??????????? ???????? ????????? ?????? ?????. ? ?????????? ???? ????? ????????? ??? ??????????? ???? ?????? ????????. ?????? ????? ?Œ??: ?? ???? ?????????? ?????? ? ?????? ????????? ??? ???? ???????????[. ????? ??? ???? .

11. (3345)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah'ın kulları arasında bir grup var ki, onlar ne peygamberlerdir ne de şehidlerdir. Üstelik Kıyamet günü Allah indindeki makamlarının yüceliği sebebiyle peygamberler de, şehidler de onlara gıpta ederler."
Orada bulunanlar sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Onlar kim, bize haber ver!"
"Onlar aralarında ne kan bağı ne de birbirlerine bağışladıkları bir mal olmadığı halde, Allah'ın ruhu (Kur'ân) adına birbirlerini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim, onların yüzleri mutlaka nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Halk korkarken, onlar korkmazlar. İnsanlar üzülürken, onlar üzülmezler.
Ve şu âyeti okudu: "Haberiniz olsun Allah'ın dostları var ya! Onlara ne korku var ne de onlar üzülecekler" (Yunus 62).[104]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen Allah'ın ruhu tabirindeki ruh'tan maksad Kur'ân'dır. Ruh'u Kur'ân'la tevil eden ulemâ şu âyeti delil getirmiştir: "İşte biz sana emrimizden bir Ruh (Kur'ân) vahyettik" (Şûrâ 52). Kur'ân'ın Ruh olarak isimlenmesi, kalblerin onunla hayat bulmasındandır, tıpkı nefislerin ve bedenlerin hayatı ruhlarla olması gibi. Ancak bununla muhabbet kastedilmiştir, yani "Alah'ın kalblerine îka ettiği, Allah için olan hâlis muhabbet sayesinde birbirlerini severler" demektir.[105]

?3346 ?12? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????: ???? ?????? ??????? ?????? ??????????. ??????????? ????????. ????? ???????? ??? ????? ??????????: ???? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ????? ??????????. ????? ??????? ???? ?????????? ?? ?‘????[. ????? ????? ????????.???? ????: ?????? ??????? ??????? ????? ?????????: »????? ???????? ?????? ??????????. ???????????? ?????????? ????? ???????? ?? ????? ??????????: ???? ?????? ???????? ?????? ???????????? ????? ??????? ???? ???????????? ?? ?‘????« .

12. (3346)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah bir kulu sevdi mi Hz. Cebrâil aleyhisselâm'a:"Allah falanı seviyor, onu sen de sev!" diye seslenir. Onu Cebrâil de sever. Sonra o, sema ehline:
"Allah falanı seviyor, onu siz de sevin!" diye nidâ eder, derken, bütün sema ehli de onu sevmeye başlar. Sonra onun için arz (halkı arasına hüsn-ü kabûl) konur."[106]
Hadisin Müslim' deki rivayetlerinde şu ziyade var:
"Allah Celle Celâluhu, bir kula da buğzetti mi Cebrâil Aleyhisselâm'a: "Ben falancaya buğzettim sen de buğzet!" diye seslenir. Ona Cebrâil de buğzetmeye başlar. Sonra Cibrîl sema ehline nidâ eder:
"Allah Celle Celâluhu falan kimseye buğzetti, siz de buğzedin!" Sonra yeryüzüne onun için buğz vaz'edilir."[107]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, insanın iyi ve kötü halleriyle semâvât ahalisi olan meleklerin ilgisini göstermektedir. İnsanoğlunun davranışları kendine münhasır kalmıyor. Cenâb-ı Hakk, onun razı olduğu hallerinden memnuniyetini, razı olmadığı hareketlerinden de buğzunu sema ahalisine derhal duyurup, onların da rahmet dualarını veya tel'inlerini sağlıyor. Bu hadis insanları hep hayra teşvik etmekten başka, insanın halife-i zemin olarak Allah indindeki ehemmiyetini de göstermektedir: İyi veya kötü, onun her hali, ilâhî saltanatın uçsuz bucaksız semâvât memâlikinin ahalisi olan bütün melekleri ilgilendiren mühim bir hadise olmaktadır.
2- Allah'a kulu sevdiren sebep, kulun iyi niyeti, ihlası, hayır amelidir. Allah'ın insanı sevmesi, ondan razı olması, onun hayrını istemesi, ona rahmetiyle muamele etmesi demektir. Buğzu da, kulun isyanı ve küfrü sebebiyledir, onun şekâvet ve cezalandırılmasına irade buyurmasını, rahmet ve mağfiretini esirgemesini ifade eder.
3- Kabûl'ün veya buğzun yeryüzüne konması, kulun ameline tabi olarak yeryüzü ahalisine sevdirilmesi veya sevdirilmemesi demektir. Şu halde yeryüzünde Allah dostlarının samimi sevgilerine mazhar olmak isteyenlerin de öncelikle Allah'ı razı edecek fiillerde bulunması gerekmektedir.[108]

?3347 ?13? ??? ??? ?? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????? ????????? ??????? ????????? ??? ??????????? ??? ???????? ??????????? ????: ????? ??? ???? ????? ???? ???? ?????????[.

13. (3347)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Kişi, bir kavmi sever, fakat onların amelini işleyemezse, (sonu ne olacak)?"
"Ey Ebû Zerr, buyurdu, sen sevdiğinle berabersin!"[109]

?3348 ?14? ??? ??? ???????:]???????? ???? ???? ??????[. ????? ??? ???? ?? ??? ??? ???????? ?? ????? ?? ?????? .

14. (3348)- Tirmizî'nin bir rivayetinde: "Kişi sevdiğiyle beraberdir" denmiştir.[110]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'in belirttiğine göre, bu hadis, yirmi kadar sahâbi tarafından rivayet edilmiştir.[111]
2- Bu hadisle ilgili geniş açıklamayı 3334 numaralı hadisten sonra yer verdiğimiz, Çocuk Terbiyesi Bakımından Arkadaşın Ehemmiyeti başlığını taşıyan kısmın sonunda kaydettiğimiz, "Kişi Sevdiği ile Beraberdir" pasajında yaptığımız için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak Resulullah'ın hem mertebece düşük, hem de sayıca pek çok insanlarla, âhirette nasıl beraber olacabileceği meselesini açıklayan bir bahsi Bediuzzaman'dan kaydedeceğiz. Merhum önce soruyu sorar, sonra cevabını verir."
SUAL: "Kişi Sevdiği ile Beraberdir" sırrınca: "Dost dostuyla beraber cennette bulunacaktır. Halbuki, basit bir bedevî, bir dakîkada sohbet-i Nebeviyyede lillah için bir muhabbet peyda eder o muhabbetle cennette Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bulunması lazım gelir. Halbuki, gayr-i mütenâhî feyze mazhar Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam'ın feyzi, bir basit bedevî feyziyle nasıl birleşir?
EL-CEVAP: Bir temsil ile, şu ulvî hakikata şöyle bir işaret ederiz ki, meselâ, gayet güzel ve şa'şaalı bir bağda, muhteşem bir zat, gayet büyük bir ziyafet, gayet müzeyyen bir seyrangah, öyle bir surette ihzar etmiş ki: Kuvve-i zâikanın hissedecek bütün lezâiz-i mat'ûmatı câmi, kuvve-i basıranın hoşuna gidecek bütün mehasini şâmil, kuvve-i hayaliyyeyi keyiflendirecek bütün garaib-i müştemil ve hakeza... bütün havass-ı zahire ve batınayı okşayacak ve memnun edecek herşeyi içine koymuştur. Şimdi iki dost var. Beraber o ziyafete giderler. Bir locada, bir sofrada oturuyorlar. Fakat birisinin kuvve-i zâikası pek az olduğundan cüz'i zevk alır. Gözü de az görüyor. Kuvve-i sâmmesi (koklama

duygusu) yok. Sanayi-i garibeden anlamaz. Hârika şeyleri bilmez. O nüzhetgâhın, binden ve belki milyondan birisi, kabiliyeti nisbetinde ancak zevk ederek istifade eder. Diğeri ise, bütün zahirî ve bâtınî duyguları, akıl ve kalb ve hırs ve latifeleri, o derece mükemmel ve o mertebe inkişaf etmiştir ki: o seyrangâhtaki bütün incelikleri, güzellikleri ve letaifi ve garaibi, ayrı ayrı hissedip zevk ederek, ayrı ayrı lezzet aldığı halde, o dost ile omuz omuzadır. Madem, bu karmakarışık, elemli ve daracık şu dünyada böyle oluyor. En küçük ile en büyük beraber iken, Serâ'dan Süreyya'ya kadar fark oluyor. Elbette, dâr-ı saadet ve ebediyet olan cennette, bittariki'l- evlâ dost, dostu ile beraber iken; herbirisi istidadına göre sofra-ı Rahmanirrahim'den, istidatları derecesinde hisselerini alırlar. Bulundukları cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mâni olmaz. Çünkü, cennetin sekiz tabakası bir birinden yüksek oldukları halde, umumun damı Arş-ı A'zam'dır. Nasıl ki, mahrûtî (koni biçiminde) bir dağın etrafında, birbiri içinde birbirinden yüksek, kaidesinden zirvesine kadar surlu daireler bulunsa, o daireler birbirinin üstündedir... Fakat, birbirinin güneş görmelerine mâni olmaz, birbirinden geçebilir, bir birine bakar. Öyle de: Cennetler de buna yakın bir tarz ile olduğu, ehâdisin mütenevvî rivâyâtı işaret ediyor."[112]

?3349 ?15? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?‘??????? ??????? ??????????? ??? ????????? ??????? ?????????? ????? ????????? ??????? ??????????[. ????? ????. ???? ????? ?????? ??????? ?? ????? .

15. (3349)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ruhlar toplanmış cemaatler (gibidir). Onlardan birbiriyle (önceden) tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar."[113]

AÇIKLAMA:

Bu hadis insan ruhlarının grup grup toplanmış cemaatler olduğunu belirtmektedir. Mücennede "karşılıklı olarak (mütekâbilen)" ma'nâsına geldiği gibi "karışık olarak (muhtaliten)" ma'nâsına da gelir. Nitekim ruhların bir kısmı hizbullah'ı, bir kısmı da hizbuşşeytan'ı teşkil etmektedir.
Hadisteki, teârüf, birbirlerini tanımak demektir. Öyleyse, bedenlere girmezden önce birbirlerini tanımış olanlar, beden giydikten sonra da bir araya gelirler, iyiler iyiler hizbini, kötüler de şerirler hizbini meydana getirir. Önceden tanışmayan ruhlar beden giydikten sonra dünyada biraraya gelecek olsalar kaynaşamazlar.
Bu hadisi Nevevî: "Ruhlar, "toplanmış cemaatler" veya "muhtelif nevler" şeklindedir" diye anlar. Tanışmaları için de: "Ruhları yaratırken hepsinin fitratına koyduğu müşterek bir hassa sebebiyledir." Bazıları: "Ruhların sıfatlarının ve ahlâklarının uygunluk içinde yaratılmış olmaları sebebiyle tanışıp kaynaştıklarını" söylemiştir. Bazı âlimler de: "Ruhlar toplu olarak yaratıldılar, tabiatları birbirine uzak olanların birbirlerinden nefret edip muhalefetle dağıldıklarını" söylemiştir.
Hattabî ve diğer bazıları da "Ruhların kaynaşması, Allah'ın onları başlangıçta şekâvet ve saâdet üzere yaratmış olmasındandır. Nitekim ruhlar mütekâbil iki kısımdan meydana gelir. Dünyada bedenler karşılaşınca, yaratıldıkları esasa göre kaynaşır veya zıdlaşırlar. Hayırlılar hayırlılara, şerirler de şerirlere meylederler" demiştir.
İbnu'l-Cevzî der ki: "Bu hadisten şu istifade elde edilir: "Kişi, fazilet ve salâh sahibi bir kimseden nefret duyar ise, ona bunun sebebini araması gerekir, ta ki bunun izalesine çalışıp kendindeki mezmum vasıftan kurtulsun. Aksi durum için de aynı şey söylenebilir."
Kurtubî de şöyle der: "Ruhlar, ruh olması itibariyle bir iseler de, birçok sebeplerle birbirlerinden ayrılırlar ve tenevvü ederler, tek bir evden pekçok şahıslar ortaya çıkar. Aynı nev'e has bir ma'nânın, o nev'in ferdlerinde müştereken bulunması sebebiyle aralarında bir tenasüb hâsıl olur. Bundan dolayı, her bir nev'in şahıslarının nevleriyle uyuştuğunu, muhalifiyle zıdlaştığını müşahede edersin. Ayrıca, bazan aynı nev'e giren bir kısım fertlerin bazılarıyla uyuşurken, diğer bazılarıyla zıdlaştığını da görürüz. Bu, ittifak ve infiradı hâsıl eden bazı şeylerin o ferdlerde bulunması sebebiyledir."[114]

YEDİNCİ FASIL

DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA

?3350 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?????????? ???? ?????????? ? ?????????? ??? ??????????? ?????? ????? ?? ??????? ?????? ????? ?????? ?? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?????? ????????????[. ????? ??? ????.???? ???? ?? ?????:]?????? ????? ???? ????????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????? ?‘???????[.

1. (3350)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikede yalnız bırakmaz. Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu Kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanı örterse, Allah da onu kıyamet günü örter."[115]
Rezîn bir rivayette şunu ilave etti: "Kim, hakkı sübût buluncaya kadar mazlumla birlikte olursa, ayakların kaydığı günde Allah onun ayağını Sırat'ta sâbit kılar."[116]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste İslâm kardeşliğinin nasıl gerçekleşeceği belirtilmektedir. Görüldüğü üzere müslüman, iman kardeşine karşı bazı vazifelerle mükellef durumda: Zulmetmeyecek, tehlikeye atmayacak, sıkıntısını giderecek, yardımına koşacak ve örtecek.
Resulullah "Örtme" işini mutlak bırakmıştır. Bu sebeple şârihler: "Bedenini örtmek, ayıbını örtmek, ihtiyacını örtmek, gıybetini yapmamak suretiyle kusurlarını örtmek vs." diye her çeşit örtme'yi anlamışlardır.
Şunu da belirtelim ki, müslümanı örtmek, zulüm veya fesadı örtmeye müncer olmamalıdır. Bazı kusurlar, başkasına tecavüz ve zulüm şeklinde veya fesad, fitne şeklinde olabilir. Böylesi ayıplar örtülmez, yetkililere ihbar edilir. Bu müstehabtır, gıybet değildir. Keza ma'siyet işleyen, o davranışından imkân nisbetinde yasaklanır. Ama âciz kalınır, vazgeçirilemezse, bir fesada sebep olmayacaksa hâkime başvurulur. Örtülmesi gereken bir ayıpsa, bu halka karşı örtülür. Adamla kendi arasında kalmak şartıyla kusur sâhibi ikâz edilebilir. İbnu Hacer: "Örtme işi, işlenmiş, bitmiş günahlar için geçerlidir. Müdahale, ikâz işi, bulaşılmış, yapılmakta olan günah içindir. Vazgeçmediği takdirde hâkime gitmek vaciptir. Bu gıybet değil bilakis vacip olan nasihattır" der.
2- Hadis müslümanları kardeş ilan ederken mutlak zikretmiştir. Öyleyse bu kardeşliğe hür, köle, bâliğ, mümeyyiz hepsi girer. Öyleyse müslümanın bunlardan birine zulmü haramdır.
3- Müslümana yapılacak yardımın hükmü şartlara göre farklıdır: Farz, vacib, mendub olabilir.
Taberânî'nin bir başka tarikten yaptığı rivayette şu ziyade vardır: "Başına gelen bir musibette yardımsız bırakmaz." Müslim'in bir rivayetinde "...onu tahkir etmez, şer olarak müslümana, müslüman kardeşini tahkir etmesi yeterlidir" denmiştir. Yine Müslim'de: "Kul kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah o kulun yardımındadır" denmiştir.
4- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:
* Verilecek karşılıklar, tâat cinsinden olacaktır.
* Bir kimse, din kardeşliğini kastederek: "Falan, kardeşimdir" diye yemin etse hânis olmaz.[117]

?3351 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????? ??????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ?? ?????????? ???Œ??????? ?????? ?????? ????????? ???????? ?????? ?? ?????????? ???Œ??????? ??????? ?? ?????? ????????? ??? ????? ????????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ????? ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ??? ?????????? ????? ????????? ?????? ?? ?????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????

??????? ?????? ?????????????????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ???????????? ????????????? ??????????? ????????????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????? ???? ???????? ???? ???????? ???? ????????[. ????? ????? ?????? ??? ???? ???? ???????? .

2. (3351)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir mü'minin dünyevi kederlerinden birini giderirse, Allah da onun Kıyamet günü kederlerinden birini giderir. Kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünyada ve ahirette kolaylık gösterir. Kim bir müslümanı örterse, Allah da onu dünya ve âhirette örter. Kişi kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır. Kim ilim aramak düşüncesiyle bir yola düşerse, Allah onun cennete olan yolunu kolaylaştırır. Bir grup, Allah'ın kitabını okumak ve aralarında tedris etmek üzere Allah'ın evlerinden birinde toplanırsa, üzerlerine mutlaka sekîne iner ve onları rahmet kaplar, melekler onları sarar. Allah da onları yanında bulunan mukarreb meleklere anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz."[118]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, birçok hadiste ayrı ayrı ele alınıp övülen güzel ahlâklardan en mühimlerini topluca zikredip tafdil etmekte ve onlara teşvikte bulunmaktadır. Mü'minlerin, iman kardeşlerine maddî manevî yardımları, ilgileri, nasihatlari, kusurlarını örtüp gıybetlerini etmemeleri, ilim taleb etmeleri gibi hem ferdî yönden, hem de içtimâî yönden fevkalâde mühim neticeler hâsıl edecek olan faziletler topluca mevzubahis edilmiştir.
Nevevî hazretleri: "Bu hadis bütün ilimleri, kaideleri ve âdâbı bir araya toplayan mühim bir hadistir" der.
2- Hadiste geçen sekîne, (Kadı İyâz'a göre) burada rahmet ma'nâsınadır. Ancak itmi'nân ve vekâr ma'nâsının akdem olduğu söylenmiştir.
3- Hadiste, mescidde Kur'an okumak maksadıyla toplanmanın fazileti ifade edilmektedir. Bazı âlimler, bu fazileti mescide hasretmezler. Medrese, ribât ve benzeri yerlerde bu maksadla yapılacak toplanmalarda aynı faziletin olacağını söylemişlerdir. Nitekim bir başka hadiste Aleyhissalâtu vesselâm yer hususunda herhangi bir kayıd koymaksızın Allah'ı zikretmeye salih bütün mekânları ifade edecek bir üslubla şöyle buyurmuştur:
"Bir cemaat Allah'ı zikretmek için (herhangi bir yere) otururse onları melekler sarar, rahmet bürür."
4- Hadisin en son cümlesinde, "kimi, ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz..." buyrulmuştur. Bunun ma'nâsı: "Kimin ameli eksikse, o amel sahibi kimselerin mertebesine ulaşamaz. Hiç kimse, manevî mertebeleri katetmede nesebinin şerefine, ecdadının faziletine umut bağlamamalıdır. Yakınlarına güvenip amelde ihmâle yer vermemelidir" demektir.[119]

?3352 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ???????? ????????????. ??????: ?????? ??? ????? ??????? ????: ????? ????????????? ????????????? ??‘?????? ????????????? ????????????? ?????????? ???? ?????????? ? ?????????? ??? ?????????? ??? ??????????. ???? ????????? ??????? ??????? ??? ???? ???? ???? ??????????? ??????[. ????? ??????? .

3. (3352)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resulullah buyurdular ki: "Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir!" Yanındakiler sordu: "Kimin için ey Allah'ın Resulü?" "Allah için, kitabı için, Resulü için, müslümanların imamları ve hepsi için! Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona yardımını kesmez, ona yalan söylemez, ona zulmetmez. Herbiriniz, kardeşinin âyinesidir, onda bir rahatsızlık görürse bunu ondan izale etsin."[120]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada dini, bir nasihat olarak tarif etmektedir. "Din nasihattır" cümlesi, bazı vecihlerde üç kere tekrar edilmiştir. Bazı âlimler bu ifadeyi, "Dinin direği nasihattır" diye anlamıştır. Hatta âlimlerden birçokları, İslâmî ahkâmı özetleyen dört hadisten biri olarak bu hadisi görmüşlerdir."[121]
Nasihat'ın ma'nâsına gelince, lügat olarak hulûs demektir.
İbnu'l-Kayyim bunu, "Hayır isteği, nasihat edilen kimsenin hayra ermesini dilemektir" diye açıklar. Dilimizdeki hayırhahlık kelimesiyle karşılamak uygundur. Öyleyse:
* Allah için nasihat: Allah'ın varlığı, birliği, kemal sıfatlarıyla tavsifi, noksan sıfatlardan tenzihî hususlarında sıhhatli bir itikad, ibadetinde de ihlaslı olmak, sevgiyi, buğzu, dostluğu onun adına yapmak, her çeşit şirkten uzak bir niyet beslemektir.
* Kitabullah hakkında nasihat: Onun kelamullah olduğunu tasdik etmek, hiçbir mahlukun sözüne benzemediğini te'yid etmek, onu hakkıyla tilâvet etmek, yanında huşu ve edeb üzere olmak, tahrifatçılara, taarruz edenlere karşı müdâfaa etmek, ahkâmıyla amel etmek, içindeki ilimleri anlamak, mev'ızelerinden ibret almak, acaibi üzerinde tefekkürde bulunmak, müteşâbih âyetlerine teslim olup kurcalamamak, âmm, hâs, nâsih ve mensuh âyetlerinin hakikatlerini araştırmak, ilmini neşretmek, Kur'ân'a çağırmak vs.
* Resulullah hakkında nasihat: O'nun nübüvvet ve risaletini tasdik, bütün getirdiklerine iman etmek, emir ve yasaklarına itaat etmek, sevdiklerini sevmek, düşmanlarına düşman olmak, hakkını ululamak, hürmet etmek, sünnetini ihya etmek, davasını ve şeriatını neşretmek, O'na yapılan töhmetleri reddetmek, sünnetine uyanları, ehl-i beytini sevmek, sünnetinde bid'at çıkaranlardan kaçınmak vs.
* İmamlar hakkında nasihat: Hakta onlara yardımcı olmak, hak olan emirlerinde onlara itaat etmek, onlara hakkı duyurmak, gaflet ettikleri şeyleri rıfkla hatırlatmak, onları zulümleri sebebiyle (ve dünyevî hesapların sevkiyle) isyan etmemek, arkalarında namaz kılmak, onlarla cihada katılmak, onlara vergi vermek. Bütün bunlar imamların, mü'minlerin işlerini yapmalarına bağlıdır.
* Müslümanların hepsi hakkında nasihat ise: Onları dünyevî ve uhrevî maslahatlarında irşâd etmek, eza vermekten kaçınmak, dinlerinde bilmediklerini öğretmek, sözle, fiille yardımcı olmak, ayıplarını örtmek, açıklarını kapamak, zararlarını def, menfaatlerini celbetmek, rıfkla, ihlasla emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'lmünkerde bulunmak, şefkat etmek, büyüklerine saygı, küçüklerine merhamet; hîle hasedi terk, kendisi için sevdiğini onlar için de sevmek, kendisi için istemediğini onlar için de istememek onların mallarını, canlarını, ırzlarını sözle, fiille müdafaa etmek.. Buraya kadar sayılan nasihat çeşitlerinin hepsine onları teşvik etmek, himmetlerini Allah'a tâate tahrik etmek.
Seleften bir kısım kimseler, nasihatı dünyalarına zarar verecek derecede ileri götürmüştür.
İbnu Battâl merhum der ki: "Bu hadiste nasihat din ve İslam olarak isimlendirilmiştir. Din ise, hem söz ve hem de amelle ilgilidir." Devamla der ki: "Nasihat farzdır, bunu yerine getiren olursa, geri kalanların üzerinden düşer." Yine der ki: "Nasihat herkesin tâkatı nisbetinde yapılması gerekir. Nasihatci bilirse ki nasihatı kabul edilecek, sözüne itaat edilecek ve kendisine bir kötülük gelmeyecek, o zaman nasihat eder. Kendine eza geleceğinden korkarsa nasihat edip etmeme hususunda serbesttir."[122]

?3353 ?4? ??? ???? ?‘??? ???:]?????? ‘???? ?????? ?????? ?????: ????????? ?? ??????? ?????? # ????: ? ?????? ?? ?“?????. ??????: ???? ??????? ???????? # ?????? ???????? ???‘?????? ?? ??????[. ????? ???????? ?????? ????? ???? ????.?????: ?? ??????? ??????????? ??? ????? .

4. (3353)- Asım el-Ahvel merhum anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallâhu anh)'e "Sana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın: "İslam'da dayanışma akdi (hılf) yoktur!" dediği ulaştı mı?" diye sordum. Şu cevabı verdi.
"Kureyşle Ensar arasında, benim evimde dayanışma antlaşması yaptı."[123]
Ebû Dâvud'un rivayetinde: "Resulullah, bizim evde Ensarla Muhacir arasında iki veya üç kere dayanışma akdi yaptı" şeklindedir.[124]

AÇIKLAMA

Hılf, lügat olarak antlaşmadır. Cahiliye Araplarında iki çeşit antlaşma vardı:
1) Kabîlelerin aralarında, fitne, kıtâl ve yağmalarda bulunmak üzere yaptıkları işbirliği ve dayanışma antlaşması. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu ma'nâdaki cahiliye antlaşmasını yasaklamış ve: "İslâm'da antlaşma (hılf) yoktur" buyurmuştur.
2) Cahiliye devrinde bir de mazlumlara yardım ve sıla-i rahim maksadıyla te'sis edilen hılfler (antlaşmalar) vardı. Hılfu'l-Mütetayyibîn antlaşması gibi... Resulullah bu çeşitten olan hılflar için de: "Cahiliye devrindeki hayırlı antlaşmalara İslâm daha şiddetle sahip çıkar" buyurmuştur.
Nitekim Resulullah, İslam'dan sonra Ensar'la Muhacirlerin arasını akit yoluyla kardeşlemiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste "Kureyş"ten maksad Muhacirlerdir. Nitekim

hadisin bazı vecihlerinde Kureyş yerine, "Muhâcirler" kelimesi kullanılmıştır. Bu antlaşmaya muâhat (kardeşleme akdi) de denir. Başlangıçta bu kardeşler her hususta ortak idiler ve hatta birbirlerine vâris olabiliyorlardı. Sonradan veraset neshedilmiştir.
Cahiliye devrinde, Bi'set'ten bir müddet önce yapılan bir hılf vardı ki buna Hılfu'l-Mütetayyibîn denmiştir. Şöyle ki: Kureyş'ten bir grup toplanır, mazlumlara yardım etmek, halk arasında adâleti hâkim kılmak gibi insanî güzel işlerde yardımlaşmak hususunda kesin karar alıp hılf (akid) yaparlar. Bu akid Bi'setten sonra da devam eder. Bu akde iştirak edenler arasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) da vardı. Rivayete göre, Abdu'd-Dâr, Cumah, Mahzum, Adiyy, Ka'b, Sehmoğulları aralarında bir yardımlaşma akdi kurmuşlardı ve bunlara Ahlâf deniyordu.
Abdu Menâfoğulları, Abdu'd-Dâroğullarının elinde bulunan Ka'be'yle ilgili hicâbe, rifâde, liva, sikâye gibi hizmetleri almak isteyince Abdu'd-Dâroğulları vermeye yanaşmaz. Her iki grup da adamlarını yalnız bırakmamak üzere birer akid yaparlar. Abdu Menâfoğulları, içinde tîb (kokulu madde) bulunan bir kap getirip, Ka'be'nin yanına akit (hılf) yapmak üzere koyarlar. Sonra herkes bu tîbe ellerini batırmak suretiyle hılf (dayanışma) akdi yaparlar. İşte bunlara Mütetayyibîn denmiştir.
Abdu'd-Dâroğulları ve onların dostları da mukabil bir akid yaparak birbirlerini yalnız bırakmayacaklarına kesin söz verirler. İşte bunlara da Âhlaf (yeminliler) denmiştir.[125]

?3354 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]??? ?????? ?????? #: ??????? ?????? ???????? ??? ??????????. ?????: ????????? ???? ????? ??????????? ???????? ????????? ????????? ????: ????????? ???? ?????????? ????? ????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

5. (3354)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşine zalim de olsa mazlum da olsa yardım et." "Mazlumsa yardım ederim, zâlime nasıl yardım ederim?" diye sorulmuştu.
"Onu zulümden alıkoyarsın, bu da ona yardımdır" buyurdu."[126]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), "yardım" mefhumuna burada değişik bir vüs'at getirmektedir.Zâlimi zulmünden vazgeçirici bir şeyler yapmak, zâlim kardeşe yapılacak yardımdır. Şüphesiz, "yardım" deyince ilk hatıra gelen mazluma karşı yapılan yardımdır: Gasbedilen hakkının verilmesini sağlamak, zulümden korumak, zâlime karşı çeşitli desteklerle mağduriyetini gidermek gibi.
Beyhakî der ki: "Zalim de nefsinde mazlumdur. Böylece kişinin nefsine yaptığı maddî ve manevî zulümden caydırılması ona yardım olur."[127]

?3355 ?6? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ?????? ????????????[. ????? ??????? .

6. (3355)- Ebû'd-Derda (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) : "Kim kardeşinin ırzını müdafaa ederse, Kıyamet günü Allah, onun yüzünden ateşi çevirir."[128]

AÇIKLAMA:

1- Irz: Kişinin haysiyet, şeref, itibar gibi mânevî şahsiyyetini ifade eder. Şu halde ırzının korunması, gıybetinin önlenmesidir. Çünkü gıybeti yapılan kimsenin haysiyet ve itibarı zedelenir.
2- Yüz, Arapçada şahsiyeti ifade eder. Yüzden ateşin çevrilmesi, kişiden azabın kaldırılması demektir.[129]

?3356 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ??????????. ??????: ????????? ??????????? ????????? ?????? ???? ??????? ????????? ??? ?????[. ????? ?????? .

7. (3356)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir ihtiyaç taleb eden kimse gelince arkadaşlarına yönelir ve:
"Şefaat edin, ecir kazanın! Allah da Resulünün diliyle dilediğine hükmetsin!" derdi."[130]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, yukarıda belirtilen kaynaklarda farklı ziyadelerle gelmiştir. Ebû Dâvud'un bir rivayetinde: "Ücrete ermeniz için bana şefaatçi olun. Allah, Peygamberinin diliyle dilediği hükmü verecektir" buyurmuştur.
Yine Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivayette Hz. Mu'âviye: "Şefaat edin, ücrete erin. Zira ben, bir işin olmasını dilediğim halde icra etmeyi te'hir ederim, ta ki sizler şefaatçi olun ve ücrete erin. Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) : "Şefaat edin, ücrete erin" buyurmuştur" der.
2- Şârihler hadisi şöyle anlarlar: "Bir ihtiyaç sahibi bana ihtiyacını arzedince, siz o ihtiyacın görülmesi için muhtaç lehine benim nezdimde şefaatçi olun, işini görmem için bana talepte bulunun. Zira siz şefaatçi olursanız, ben sizin şefaatinizi kabul etsem de etmesem de siz ücrete ersiniz."
3- Hadisin sonundaki ????????? ?????? ???? ??????? ????????? ???????? ibâresi de şöyle anlaşılmıştır: "Şayet ben onun ihtiyacını, şefaatiniz sebebiyle görürsem, bu, Allah'ın takdiriyledir, şayet görmezsem yine O'nun takdiriyledir."
Bazı âlimler de şöyle yorumlamıştır: "Resulünün lisanı üzere vahiy veya ilham yolu ile, taleb edileni vermek veya vermemek şeklinde O'nun dileği zâhir olur. Öyleyse şefaat mendubtur ve şefaat edene mutlaka sevab hâsıl olur, ihtiyaç görülse de görülmese de."
4- Hadisten Çıkarılan Fevâid:
* Hadiste hem bizzat yapmak, hem de sebep olmak suretiyle hayır yapmaya teşvik var.
* Sıkıntının giderilmesi ve zayıfa yardım için büyüğe şefaatçi olmak meşrudur. Çünkü herkes bu maksadla reise ulaşamaz, ve yanına girmeye muvaffak olamaz. Halbuki reis ondan haberdar olsa ve gerçek halini bilse yardımcı olabilecektir. Şu halde reise şefaat suretiyle durumun açıklanması gerekir. Nitekim Resulullah halkla kendi arasına bir perde, bir mania koymadığı halde, "şefaat edin" demiştir.
* Şefaat sadece büyükler nezdinde yapılmaz, halk arasında da birbirlerine karşı meselelerinde, kırgınlıkların giderilmesinde, ihtiyaçların görülmesinde yapılır. Müstehabtır.
* Âlimler, hudud (yani, cezası Kur'ân-ı Kerim'de tesbit edilen büyük günahlar) dışındaki bütün meselelerde şefaatin müstehab olduğunu belirtirler. Hususan kendisinden küçük kusurlar vâki olan ve bilhassa iffet ve haya sâhibi kimseler lehinde şefaat, daha çok ehemmiyet ve gereklilik arzeder.
Fesadda ısrar edenler, kötü davranışlarıyla meşhur olanlar için şefaat câiz olmaz, ta ki bu hallerinden zecredilsinler. Keza hakkın iptali, zulmün işlenmesi gibi menfi maksadlarla şefaat yapılmaz. Bu noktada Mâun suresi hatırlanabilir: Cenâb-ı Hakk orada, yardıma mani olanları tehdid etmektedir.[131]

?3357 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ??? ?????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ??? ??????? ??????. ?????????? ??? ??????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

8. (3357)- Yine Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu hususlar da Allah'ı büyüklemenin birer şubesidir:
* Bir müslüman yaşlıya ikramda bulunmak.
* İçindekiyle amel hususunda ölçüyü aşmayan ve ondan uzaklaşmayan Kur'an hâmiline (hâfızına) ikramda bulunmak
* Âdil olan iktidar sâhibine ikram."[132]

AÇIKLAMA:

İkram, burada dilimizdeki ma'nâsında anlaşılmamalıdır. Çünkü dilimizde daha dar, daha maddî bir ma'nâda ihsan etmek, sunmak ma'nâlarında kullanırız. Halbuki burada değer vermek ma'nâsına gelir. Daha doğru bir ifadeyle, kendisine verdiğimiz değer gereği, değer verdiğimizi ifade eden her çeşit davranış, ikramdır. Söz gelimi, yanımızda kıymeti olan bir şeyin bağışı, hürmet ve tâzim göstermek, yer vermek, selam vermek, ayağa kalkmak, tatlı sözlerle ve mütebessim bir yüzle hitabetmek vs. hepsi birer ikramdır.
* Hadiste geçen, müslüman yaşlıya ikram, ona meclislerde yer vermek, rıfk ve şefkat duymak, hürmet göstermektir. Resulullah bunları, Allah'a gösterilen saygının bir parçası ilan etmektedir. Çünkü müslümanlar, peygamberlerinin tâlimiyle yaşlıların Allah indindeki değerlerini bildikleri için bu değere binâen onlara ikram etmektedirler.
Resulullah bu hadisiyle, en müessir bir uslübla yaşlılara hürmete teşvik etmiş olmaktadır.
* Kur'an hâmiline ikram için de aynı şeyler söylenebilir. Ancak hadis, bu hususta iki mühim kayıd koymaktadır. Bu kayıdlar daha ziyade hâmil-i Kur'ân'ı uyarmaya yönelik:
1) Hâmil-i Kur'ân, Kur'ân hususunda haddi aşmamalı, yani Kur'ân'la amel etme, ona uyma, onu okurken mahrecine, tecvidine riayet etme gibi hususlara riayet etmeli.
2) Kur'ân'dan uzaklaşmamalı, onu okumaktan yüz çevirmemelidir.
Bazı âlimler, hadisteki "gulüvv"ü tecvidde mübâlağa ve ma'nâyı düşünemiyecek kadar hızlı okumak diye anlamış, "cefâ"yı da, Kur'an'ı öğrendikten sonra terkedip unutmak diye değerlendirmiştir, çünkü Kur'ân' ın unutulması kebâirden sayılmıştır.[133]

?3358 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ??? ??????? ????? ??????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???? ?????????? ?????? ???????[.

9. (3358)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular:
"Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşı sebebiyle ikramda bulunursa, Allah yaşlılığında ona ikram edecek kimseleri mutlaka takdir eder."[134]

?3359 ?10? ???? #]?????? ?????? ???? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??????????[.??? ?? ?????: »????????? ????????????? ???????? ???? ??????????«. ????? ???????.

10. (3359)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize sayı göstermeyen bizden değildir."
Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "...Ma'rufu emretmeyen, münkerden nehyetmeyen (de bizden değildir)."[135]

?3360 ?11? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ????? ????? ??????? ??????????? ????????? ??????? ????? ????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ????????????? ???????. ??????? ????? ?? ?????? ????????. ????? ????? ????? #: ????????? ???????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

11. (3360)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin anlattığına göre, "Kendisine bir dilenci uğramıştır, o da bir parça ekmek vermiştir. (Bir müddet sonra) üstü başı düzgün, kıyafeti yerinde bir dilenci daha uğramıştır. Hz. Âişe onu oturtup yemek yerdirmiştir.
Kendisine bunun sebebi sorulunca şu açıklamayı yapmıştır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlara mevkilerine göre ikramda bulunun" buyurmuştu."[136]

AÇIKLAMA:

Hadis, herkese din, ilim ve şerefteki yerine uygun tarzda muamele edilmesini irşad buyurmaktadır. Bu, sünnetin cemiyet içerisinde yaygınlaşıp, fiile dönüşmesi halinde insanları kılık kıyafette, yaşayışta, nezaket ve diyanette daha bir dikkatli ve titiz olmaya zorlayacaktır.
Münâvî şu açıklamayı sunar: "Yani herkese kadrine göre hürmet edin, dinde, ilimde, şerefteki haline uygun muamelede bulunun. Hâdimle efendi arasını, reisle ona tabi olanların arasını bir tutmayın. Çünkü bu, kalblerde düşmanlık ve kini tahrik eder. Keza imamlara hitapla, halka hitap da bir olmamalıdır."
Askerî, bu hadisi emsal ve hikmetlerden saymış ve demiştir ki: "Bu, Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın ümmetini terbiye ettiği düsturlardan biridir. Bu sâyede halk, ülemâ ve evliyaya hürmet borcunu eda eder, yaşlılara ikram, büyüklere saygıda bulunur."[137]

SEKİZİNCİ FASIL

İSTİ'ZAN (İZİN TALEBİ)

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İsti'zan: Bir başkasının evine girerken veya bir aile içerisinde küçükler büyüklerin odalarına -en azından günün belli saatlerinde- girerken izin istemek demektir.
İslam'ın getirdiği muâşeret âdâbının mühimlerindendir. Mühim diyoruz, zira meseleye Rabbimiz Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerim'de (Nur 27, 58-59) yer vermiş, isti'zânı emretmiş. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta pek çok ısrarlı beyanlarda bulunmuştur. Bir âyet (meâlen) şöyle: "Ey iman edenler, evlerinizden başka evlere, izin almadan seslenip sahiplerine selam vermeden girmeyiniz. Eğer düşünürseniz bu sizin için daha iyidir." [Nur 27).
Hiç kimse, isti'zanın medenî hayatın gereklerinden biri olduğunu inkâr edemez.
Şüphesiz isti'zân'ın teşri edilmesinin pekçok sebep ve hikmetleri vardır. İslâmî hayatın kâmil ma'nâda yaşanmasında, İslâmî terbiyenin kâmil ma'nâda verilmesinde isti'zân prensibinin uygulanmasının ciddi bir payı olmalıdır.
Şurası muhakkak ki, bu herşeyden önce insanlarda fitrî olan mahremiyet duygusunun bir gereğidir. İslam bu duygunun muhafazasına itina göstermiş, avret, halvet, ihtilat, tesettür gibi mefhumlara bağlı pek çok İslâmî değerlerin korunmasını bu duyguya bağlamıştır. Az ileride gelecek olan "İsti'zân göz sebebiyledir" hadisi, söylediğimiz hususu aydınlatır, İslam'ın mesken telakkisini açıklarken, meskenin geniş olmasında ısrar edip, dar meskeni reddettiğini belirtmiştik.[138] Bu ısrar bir cihetten de mahremiyetin korunması prensibine dayanır. Çünkü dar meskende mahremiyet yeterince korunamaz ve ona bağlı değerler kaybolur.
Şu halde, isti'zân bahsinin daha iyi anlaşılması için İslâm'ın mahremiyet anlayışı üzerine bir ön tahlil sunacağız:
Sünnet açısından ev, sâdece soğuğa sıcağa karşı bir ilticâ yeri değil, aynı zamanda insanda fitrî olan mahremiyeti sağlama yeridir. Bu sebeple eve "haram" denmiş ve buraya sâhibinin izni olmadan girilmesi yasaklanmıştır.
Sünnetin beyânlarına göre mahremiyeti ihlâl, sâdece "girmek" fiiliyle tahakkuk etmez, "bakmak"la da vukûa gelir. Bu sebeple Ebû Dâvud'un bir rivayetinde: "Hiç kimse izin almaksızın başkasının evinin içine bakmasın, kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir" buyrulur ve bu fiil, "helâl olmayan fiiller" meyânında zikredilir.
"İzin istemek (isti'zân) göz sebebiyle vaz edilmiş" olduğu için henüz tahakkuk etmeden gözün içeriye kaymamasına dikkat etmek gerekecektir. Bu sebeple Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kapıyı çalarken, kapıya yüzünü dönerek değil, yan dönerek durmayı emretmiştir. Hz. Peygamber'in kendisi de öyle hareket etmiştir. "Kim, bir başkasının evine ıttılâ peydâ ederken gözü çıkarılır da diyet için mürâcaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiç bir hak talep etmeye hakkı yoktur" hükmü bu meselenin ciddiyet ve ehemmiyetini tesbit eder. Hz. Peygamber, kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama, elindeki tarağa göstererek: "Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım" demiştir. İbnu Abbâs'ın bildirdiğine göre Hakem İbnu Ebî'l-Asî'yi içeriye bakarken tesbit eden Hz. Peygamber: "Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın" diyerek Tâif'e sürmüştür.
Hz. Peygamber'in: "Bir kimse, kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sâhibindedir" sözü, mahremiyeti bozmama hususunda sadece yoldan geçenin veya eve uğrayan ziyâretçinin değil herkesin, bütün ev sahiplerinin dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her aile dışarıya karşı mahremiyetin temini için gerekli tedbiri almalı, bunu te'min vasıtası olan perde, kapı vs.'ye dikkat etmelidir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlâli vak'asında ev sâhibi kabahatlidir.
Bu hadis, müslümanları, evlerin plânlamasında mahremiyyet unsurlarının yerleştirilmesinde itinâya davet etmektedir. Kapılar ve pencereler bu maksada en uygun şekilde yerleştirilmelidir. Umumiyetle giriş kapılarının arkasında yer alan aralık (antre) kısmı bu maksatla ihdâs edilmiş olabilir. Şu halde bâzı yeni plânlamalarda bunun ihmâli, bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.
Dâhilî Mahremiyet: Meskenin şâmil olması gereken muhtemel plânı incelerken de belirttiğimiz üzere plâna, sâdece âile dışındakilere karşı duyulan mahremiyet değil, "zevce ve sağ elin sâhib olduğu (yâni câriye) dışında kalan" bütün âile efrâdına karşı korunması emredilen mahremiyyet de te'sir etmektedir. Hz. Câbir'den, "Kişi çocuğundan, -ne kadar

yaşlı da olsa- annesinden, erkek kardeşinden, kız kardeşinden ve babasından izin almalıdır" dediği rivayet edildiğine göre, bunlarla berâber yaşandığı takdirde, bu ferdlerden her birinin birbirlerine -en az Kur'ân'ın belirttiği üç vakitte- isti'zânla gidip gelecekleri şekilde yerleştirilmeleri gerekecektir. Yukarıdaki hadisi "Burada zikredilen fertlerin ayrı ayrı evlerde yaşamaları hâline râcidir" diye yapılabilecek muhtemel bir itirazı şu hadisle cevaplandırabiliriz: "Atâ İbnu Yesâr anlatıyor: "Hz. Peygamber'e bir adam gelerek sordu: "Yâ Resûlullah annemin yanına girerken izin isteyeyim mi?" "evet" cevabını verince adam tekrar: "Eğer ben evde onunla berâbersem?" Hz. Peygamber tekrar, "izin iste" dedi. Adam itirazla: "Ben ona hizmet etmekteyim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Öfkeyle): "Annenden izin iste, onu üryân olarak görmekten hoşlanır mısın?"dedi. Adam, "hayır" deyince: "Öyle ise (her seferinde yanına girerken) annenden izin iste" buyurdu.
Bilhassa bu son rivayette, hayatının büyük bir kısmını geçirdiği evinde fertlerin, gönlünce ve kılık kıyâfet bakımından da oldukça serbest olabilmesi için behemahal müsait, müstakil bir odaya muhtâç olduğu ifâde edilmektedir. Müslüman âile, geçici darlıklar müstesnâ, devamlı dar yerlerde kalmamalıdır. Bülûğ safhasını aşan -ve hatta bülûğa yaklaşan- aile fertleri, anne baba dâhil, müstakil birer odaya sâhip olmalıdır, sünnetin ulaşılmasını istediği ideal mesken tipi budur. Evet, sünnetten anladığımıza göre İslâm'ın ideal meskeni, bülûğa ermiş her ferde bir oda bahşeden meskendir denilebilir.
Burada bir kere daha tekrar edelim ki günümüz sosyologları dar meskenin zararları üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bunlar çok yönlü olarak mahzurludurlar. Ezcümle, dar meskenlerde ve bunların bir araya gelmesiyle teşkil edilen muhitlerde, zamanla, cemiyette hâkim bir kısım değer ölçülerinin kaybolduğu, bunların yerine, cemiyete ters düşen yeni değerlerin çıktığı binnetice telakki ve davranışların da değişerek, yeni davranışların ortaya çıktığı tesbit edilmiştir. Bu sebeple gecekondu diye ifâde edilen dar ve nâmüsâit yerlerde kalanlar sosyal yönden "anormaller" olarak kabul edilmekte ve "cemiyetin kayıpları" nazarıyla bakılmaktadır. Araştırmalar, uzun müddet böyle dar yerlerde kalanların, müsâit meskenlere geçtikleri zaman, buralara intibâk edemedikleri, yeni ve normal hayat şartlarına intibâk edebilmeleri için "bunların, her seferinde tâkip edilmeleri ve yeniden terbiyeden geçirilmeleri" gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu meseleye ciddiyetle eğilen Hollanda, Belçika, İngiltere, A.B. Devletleri, Fransa gibi ileri memleketlerde, bu, "sosyal yönden bozulmuşlar"a normal ev verilmezden önce, "yeniden terbiye edilerek" cemiyete kazandırılmak düşüncesiyle, hususî surette inşâ edilmiş mutavassıt lojmanlarda belli bir müddet (10-12 ay civarında) oturmaya icbâr edilmişlerdir.
Batı Medeniyetinin Zevâli (le Declin de l'occident) adlı eseriyle ün yapan Spengler'in ifadesinde, medeniyetlerin çöküş sebebi olarak gösterilen "Medenînin kısırlığı" bir başka deyişle doğum azalması, sosyologlarca geniş ölçüde mesken şartlarına bağlanmış olması da bize enteresan gelmektedir. Bazı Batılı araştırmacılar "Çok dar ve gayr-i müsâit meskenlerde, davranışlarda her çeşit kontrolün kaybolmaya yüz tutması sonucu, doğumun fizyolojik bir hâl olarak arttığını, müsait meskenlerde oturan ailelerde de tabii bir şekilde arttığını, bu ikisi arasında kalan nâmüsâid evlerde ise azalmaya yüz tuttuğunu" iddia etmiştir.[139]

?3361 ?1? ?? ?????? ?? ???? ???:]?? ??? ??? ??? ????? ???? ???????? ???? ???????? # ?????? ?? ?????? ??????: ?????? ?????? # ??????????: ???????? ??? ???? ?????????? ??????????? ?????? ???? ????: ???????? ??????????? ????????? ?????????? ?????????. ???????: ???????? ?????????? ????????? ??????? ?? ???????? # ????????[. ????? ??? ???? .

1. (3361)- Rıb'î İbnu Hirâş, Benî Âmir'e mensub bir adamdan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir evde bulunduğu sırada, yanına girmek için:
"Girebilir miyim?" diye izin istedi. Aleyhissalâtu vesselâm hizmetçisine:
"Çık, şu gelene isti'zân âdâbını öğret, bu maksadla ona: "Esselâmün aleyküm, girebilir miyim?" demesini söyle!" buyurdu. Adam bunu işitmişti, (hizmetçiyi beklemeden):
"Esselâmü aleyküm, girebilir miyim?" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da adama izin verdi, o da girdi.[140]

?3362 ?2? ??? ??? ?? ??? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ?????? ?????? # ?? ??????????? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ??????. ??????? ???? ?????? ????????. ???????? '??? ?? ??????? ????????? ?????? #? ??????: ?????? ???????? ????????? ???? ????????. ????? #: ???????? ?????????? ?????????? ??????. ??????? ?????? ?????? ????????. ????? ????? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ?????????? ??????. ????? ?????? ??????????? ?????? ??????: ??? ?????? ??????? ????? ?????? ??????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ????????? ???? ????????. ??????????? ?????? ?????? ?????? # ??????? ???? ????? ???????? ??????????? ????? ????????? ??????????

??????????? ????????????? ??? ?????? ??????????? ?????. ????? ?????? ???????? # ?????? ???????: ?????????? ??????? ??????????? ???????????? ???? ??? ?????? ???? ????????. ????? ?????? ???? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ??????? ???? ?????? ???????? ???? ?????? ???????? ???????????? ???????? ?????? ?????? #. ?????? ??????: ??? ?????? ??????? ?????? ?????? #? ????????????. ??????? ?? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ????????. ??????: ????? ??? ???????? ??????? ??? ??????????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

2. (3362)- Kays İbnu Sa'd İbni Ubâde (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi, evimizde ziyaret etti. Ve:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Babam, çok hafif bir sesle mukabelede bulundu. Babama: "Resulullah'a izin vermiyor musun?" dedim. O:
"Bırak, bize çokça selam okusun!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar:
"Esselamü aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Sa'd yine hafif bir sesle mukabele etti. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar:
"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!"dediler ve döndüler. Sa'd peşine düştü ve:
"Ey Allah'ın Resulü, ben senin selamını işitiyordum. Ancak, bize daha fazla selam vermen için alçak sesle mukabele ediyorum" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm onunla birlikte geri döndü. Ondan su isteyip gusletti. Sonra Sa'd, zâferan veya versle boyanmış bir havlu verdi, Aleyhissalâtu vesselâm onu sarındı. Sonra ellerini kaldırıp:
"Allah'ım, Sa'd İbnu Ubâde ailesine mağfiret ve rahmet buyur!" diye dua etti. Sonra yemek yedi. Geri dönmek isteyince Sa'd, bir merkeb yaklaştırdı. Üzerine kadife bir örtü yaymıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) merkebe bindi. Sa'd, bana:
"Ey Kays, Resulullah'a refakat et!" dedi. Ben de refakat ettim. Yolda Aleyhissalâtu vesselâm bana:
"Benimle sen de bin!" dedi, ben imtina edince:
"Ya binersin, ya dönersin!" buyurdular. Ben de geri döndüm."[141]

?3363 ?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? # ?? ??????? ??????? ?????? ?? ??????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ??????: ???????. ??????: ??????? ??? ?????? ??????? ????: ???????. ???????????? ???? ??????? ???? ????? ???? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (3363)- Avf İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Tebük Gazvesi sırasında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a uğradım. Deriden yapılmış bir çadırda idi. Selam verdim. Selamıma mukabele etti ve:
"Gir!" buyurdu. Ben:
"Tam olarak mı, ey Allah'ın Resulü?" dedim.
"Tam olarak gir!" dedi. Ben de girdim."
(Râvi) der ki: "Tam olarak mı gireyim?" diye sorması, çadırın küçüklüğünden dolayı idi."[142]

AÇIKLAMA:

Ebû Dâvud, bu hadisi mizah üzerine açtığı bir babta kaydeder ve mizaha giren bazı rivayetler kaydeder. Şârihler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın zaman zaman mizaha yer verdiğini, ashâbın da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a mizâhî şakalar yaptığını belirtir. Ancak, bu hadisin sonunda görüldüğü üzere, çadırın küçüklüğü de mevzubahistir. Bu rivayette, sondaki bu cümle aynı hadisin devamı gibi görünse de, Ebû Dâvud'da senetçe farklı ikinci bir hadis olarak yer alır."[143]

?3364 ?4? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ???? ????? ?????? ???? ??????????? ???????? ???? ????????? ???????? ??????? ???? ???????? ?'?????? ??? ?'?????. ????? ???????: ???????? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (3364)- Abdullah Büsr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kavmin kapısına gelince, yüzüyle kapıya dönmezdi. Sağ veya sol omuzunu çevirirdi. Sonra da:
"Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm!" derdi. Böyle yapışı o sıralarda kapılarda örtü olmayışındandı."[144]

AÇIKLAMA:

Bu hadis yabancı bir eve geldiğimiz zaman kapıyı vururken duruş âdâbını tâyin etmektedir. Kapıya yüzünü dönerek durmamak, fakat yan durmak gerekmektedir. Bundan maksad, kapı açılınca gözün içeri kaymaması ve henüz müsaade çıkmadan evin mahremiyetine ıttılâ olunmaması ve bu esnada selam vermek, içeriye duyurmak ve izin taleb etmek içindir. Zamanımızda kapılar muhkem olduğu için, bu tarzda duyurma yapmak imkânsız denecek kadar zordur. Bunun yerine ya zile basılır, ya da kapıya vurulur. Vurarak izin talebi hadislerde de gelmiştir. Hz. Câbir, Resulullah'ın kapısını vurarak çaldığını belirtir.
İki sefer selam verilmesi, miktar tayin etmek için değildir. Çünkü normalde bu üçtür.[145]

?3365 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????????? ?????? ?????? ?????? ????? ????: ??????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???[. ????? ??????? .

5. (3365)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bana anlatmıştı: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'dan üç sefer izin istedim ve bana izin verdi."[146]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu izin meselesi îlâ hadisesi sırasında cereyan eder: Resulullah bir ara hanımlarına kızıp onları bir ay kadar terkettiği zaman meşrübe denen bir tenezzüh odasına çekilmişti. Resulullah o gün, mûtadı hilâfına cemaatini sabah namazını kılar kılmaz terketmiş, sohbete kalmamıştı. İşte bu hal Hz. Ömer'i rahatsız etmiş, bir şeyler olduğunu sezmişti. Resulullah'la görüşmek üzere gitti ise de Aleyhissalâtu vesselâm, yanına girmeye izin vermedi. Hz. Ömer bu şekilde üç ayrı defa gelerek izin ister. Üçüncüden de netice alamayınca üzülerek döner. İşte bundan sonradır ki Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ömer'i çağırtır.[147]

?3366 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ??? ?????? ??? ?? ?????: ??????? ??????????? ???? ?????????[.

6. (3366)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Göz içeri girdi mi artık izin yok." Bir rivayette de şu ziyade gelmiştir: "İzin istemek görme sebebiyledir."[148]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, izinsiz yabancı evin içine bakmaktan şiddetle zecretmektedir. Çünkü, içeri görüldüğü takdirde izinsiz girilmiş yani haram işlenmiş oluyor. İzin istemek haram işlememek içindir. İçeri görülünce, artık izin istemeye hacet kalmaz. Çünkü içeri izinsiz girilmiş, haram işlenmiştir, izin ma'nâsız kalmıştır. İçeri izinsiz girmekle, izinsiz bakmak günahta eşittir, ikisi de haramdır.
"İzin istemek nazar sebebiyledir" hadisini Kirmânî şöyle açıklar: "Girişte izin istemeyi, dinimiz, gözün ev halkının avretine bakmaması ve hallerine muttali olmaması için teşrî etmiştir."[149]

?3367 ?7? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ????????? ??? ??????? ??????? ???? ?????????? ?????? ????? ????? ????[. ??????? ??? ???? .

7. (3367)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Biriniz yemeğe çağırıldığı vakit, elçi ile birlikte gelince bu onun için izin sayılır, (ayrıca izin istemeye gerek yoktur)."[150]

AÇIKLAMA:

Bir kimsenin, elçi göndererek birini evine dâvet etmesi halinde, davetli, elçi ile birlikte geldiği takdirde eve girerken izin isteme durumunda değildir. Ancak ev erkeklere mahsus değilse, ihtiyaten izin isteyebilir. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir seferinde Ashâb-ı Suffe'ye Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'yi göndermiş ve hepsini evine davet etmiş idi. Geldikleri zaman izin isteyerek girdiler.[151] Hülasa "elçiye rağmen izin müstehab..." denilmiştir.[152]

?3368 ?8? ??? ???? ?? ????:]???? ????? ????? ????? ?????? # ??????: ?????????? ???? ??????? ?????? ??????. ?????? ?????????: ????? ??????? ?? ?????????. ??????: ?????????? ?????????. ??????: ????? ??????????? ?????? ????? ?????? #: ?????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ??????????? ?????: ?. ????: ??????????? ?????????[. ????? ???? .

8. (3368)- Atâ İbnu Yesâr (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a sordu:
"Annemin yanına girerken izin isteyeyim mi?"
"Evet iste."
"Ama ben evde onunla beraber kalıyorum."
"Annenin yanına girerken izin iste!"
"Ama ben ona hizmet ediyorum."
"Anneden izin iste! Anneni çıplak görmen hoşuna gider mi?"

"Hayır!"
"Öyleyse ondan izin iste!"[153]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, isti'zân sadece yabancılara karşı konulmuş değildir. İnsanın en yakınlarından olan annenin yanına girerken bile, aynı evde beraber yaşansa bile isti'zân İslâm terbiyesinde gerekli bir prensiptir. Pek çok içtimâî ve ferdî değerlerin, dinî değerlerin korunması buna riayete bağlıdır.[154]

?3369 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?? ????? ?????? # ??????? ??????? ??? ???????? ?????????? ????? ???????? ??????? ?????? ????????[. ????? ????.»????????« ?? ???? .

9. (3369)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki:
"Senin, yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Seni ben men edinceye kadar iznim böyle devam edecek."[155]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, izne delil olmak üzere bazı alâmetlerin konulabileceğini gösterir. Şu halde, böyle mâlum bir alâmet konmuş ise, giriş iznine delâlet eden bu alâmetin izharı halinde izin almadan giriş yapılabilir. Büyüklerin, makam sahiplerinin kapılarında, devlet dairelerinde böyle alâmetler olabilir: Perde çekilmesi, ışık yakılması gibi.. Sadedinde olduğumuz hadiste İbnu Mes'ud'a, Aleyhissalâtu vesselâm, perde kalkması ile fısıltının işitilmesini alâmet kılmıştır.[156]

?3370 ?10? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? # ?????????? ???????? ??????: ???? ???? ????????: ????. ???????? ?????? ???????: ????? ????? ???????? ??????????[.
????? ?????? ? ??????? .

10. (3370)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a gelmiştim. Kapıyı çaldım:
"Kim o?" buyurdular.
"Benim!" dedim. (Beni almak üzere) çıktı ama:
"Ben! Ben!" diye söyleniyordu. (Belliydi ki kendimi tanıtma tarzımı) beğenmemişti."[157]

AÇIKLAMA:

İzin istenen kimse "benim" demenizle, sesten sizi tanımayacak biri ise ismi söylemek gerekir. Ancak "Her seferinde isim söylemek şarttır" denemez. Duruma bağlı.[158]

?3371 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ????????? # ?????? ??????? ????????? # ?????????? ???????? ??????? ??????? ???????? ????????? ???????????[. ????? ?????? .

11. (3371)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın hücrelerinden birinden içeriye bakmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) elinde bir okla adama kalktı. Onu batırmak için, ihtiyatla adamın üzerine gitmesini seyreder gibiyim."[159]

?3372 ?12? ??? ???? ???????:]???? ??????????? ???? ????? ???????? # ???????? ????????? ???????? ???????? ???????? ???? ???????? # ??????????? ?????????? ??? ????? ???????? ???????? ??????????. ??????? ????: ???? ?????? ???? ??????? ???????? ????????[.»??????????« ??? ?? ??? ???? ?? ????.?»????????? ????????« ?'??????? ??????????? ???? ????? ???.?»???????????« ?????. ?»?????????« ?????????.

12. (3372)- Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir:
"Bir bedevî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapısına geldi. Gözlerini kapının kırıklarına yapıştırdı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamı farketti. Gözünü patlatmak üzere elinde bir çubukla üzerine yürüdü. Adam hemen sırra kadem bastı. Resulullah "Eğer yerinde kalsaydın gözünü oyduydum!" buyurdular."[160]

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, haram olan izinsiz eve bakmanın cezasını tesbit etmektedir. İmam Şâfiî (rahimehullah) hadisin zâhirini esas almıştır. Ona göre, izinsiz olarak birinin evine bakarken gözü çıkarılsa, diyet gerekmez. Bazıları: "O, bu hükme şu kayıtla varır: "Eğer bakan kimse, ihtira rağmen aldırmaz, bakmaya devam ederse, bu takdirde gözü oyulsa diyet gerekmez" diye hükmetmiştir" derler. Ancak sahih olan şu ki, Şâfiî'ye göre, hadis mutlak olduğu için gözü oyulana diyet yoktur.
Ebû Hanîfe diyete hükmeder, gözün oyulmasına cevaz vermez; der ki: "Dışardan bakmak, eve izinsiz girmekten daha ağır bir suç değildir. Kaldı ki, izinsiz girmenin cezası da da gözün oyulması değildir. Öyleyse dışardan bakmakla hiç oyulmaz. Hadis, zecrde mübâlağaya hamledilir."
Mâlikîler de Hanefîler gibi hükmederler, bakanın ne gözüne, ne de bir başka uzvuna kasdedilemeyeceğini söylerler.[161]

İSTİ'ZÂNLA İLGİLİ BAZI ÂDÂB

Mâzirî der ki: "İsti'zân şu şekilde olur: "Selâmun aleyküm, gireyim mi?" der. Sonra ismini söyleyip söylememede muhayyerdir."
İbnu'l-Arabî, "İsti'zân üç keredir" hadisine dayanarak: "Birincide içeridekilere duyurma yapmış olursunuz, ikincide onları sulha kavuşturursunuz, üçüncüde de girmek veya dönmek hususunda cevap alırsınız" der.
İbnu Abdilberr der ki: "Ulemânın çoğu, "isti'zânda üçü geçmemek gerekir" demiştir. Ancak, "İçerdekiler duymamışsa üçü geçmede bir beis yok" diyen de olmuştur. Bazıları da, üçü geçmeyi mutlak olarak caiz görmüştür. Bunlara göre, "Madem ki üçten sonra geri dön emri bir vecîbe değil, ibâhedir ve bu, izin isteyene kolaylık gayesini gütmektedir, öyleyse bu emir gelmedikçe üçten fazla izin istemek caizdir."[162]

DOKUZUNCU FASIL

SELÂMLAŞMAK

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Dinimizin fazlaca ehemmiyet verip üzerinde ısrar ettiği içtimâî müesseselerden biri de selamlaşmadır.
Tıbî selamın vaz'ediliş hikmetlerini şöyle açıklar:

1- Karşılaşanların birbirlerinden duyacakları korkuyu izale,
2- Mü'minin hâline muvafik olan tevazu,
3- Ta'zim... Zira selamla ya sevgisini kazanmak düşünülür, ya da istenmeyen bir durumun bertaraf edilmesi.
Selâm'ın ne ma'nâya geldiği hususunda ülemâ ihtilaf eder:
* Bir hadis-i şerifte selam'ın Allah'ın isimlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Böyle olunca esselâmu aleyküm demek, Allah'ın ismi üzerine olsun demektir.
Kadı İyâz, muhâfaza ma'nâsına geldiğini, esselâmu aleyke'nin, "Allah' ın muhafaza ve koruması senin üzerine olsun" demek olduğunu, "Allah seninle olsun" "Allah'la beraber olasın" makamında bir dua olduğunu belirtir.
* Bazı âlimler, "Allah yaptıklarına muttalidir" ma'nâsını taşıdığını söylemiştir.
* Bazıları da şöyle der: "İçerisinde her çeşit hayır ma'nâlarını toplamış, fesad unsurlarını da tardetmiş bir ism-i ilahî, amellerin başında hayır ümidiyle zikredilir. Selam da, böyle karşılaşmalarda zikredilen bir Allah ismidir."
* Bazıları: "Selam" selâmet demektir, nitekim Cenâb-ı Hakk, bu ma'nâda olmak üzere: "Artık sağcılardan selam sana!" (Vakıa 91) buyurmuştur" demiştir.
Bu ma'nâda, selam veren kimse, selam verdiği zâta şöyle demiş olmaktadır: "Sen benden selâmettesin, benden sana bir zarar dokunmayacaktır, korkmayasın!"
İbnu Dakîki'l-Îd, İlmâm Şerhi'nde der ki: "Selam birçok ma'nâlarda kullanılır: Selâmet, tahiyye (selam verme), Allah'ın isimlerinden bir isim." Devamla der ki: "Bazan sırf tahiyye ma'nâsında gelir, bazan sırf selâmet ma'nâsında gelir, bazan da her iki ma'nâya çalacak şekilde gelir. Şu âyette olduğu gibi: "...Size selâm verene mü'min değilsin demeyin..." (Nisa 94). Burada selam kelimesi hem tahiyye'ye (= selam verme) ve hem de selâmete muhtemeldir."
Müslümanların, aralarında selamlaşmaları ilâhî bir emirdir: "Size bir selam verildiği zaman ondan daha iyisiyle selam verin veya aynıyla mukabele edin." (Nisa 86). İslam ulemâsı bu âyete dayanarak, selama mukabele etmeyi ilâhî emir bilmiş ve farz olduğuna hükmetmiştir. Ulemâ, âyete tahiyye emrinin âmm gelmiş olmasından hareketle, selamlaşmanın selam kelimesi ile olması gereğinde ittifak eder. Dolayısıyla "esselâmu aleyküm" diye verilen selama, "Hayırlı sabahlar" veya "Mutlu sabahlar" ve benzeri bir tâbirle mukabelenin câiz olmayacağını söylemişlerdir.
Şu var ki ilk selam veren, selamdan başka bir kelime kullandı ise, buna mukabele gerekir mi, gerekmez mi ihtilaf edilmiştir. "Mukâbeleyi vacib kılan en aşağı hudud, selam vereni işitmektir, bu durumda cevaba müstehak olur" denmiştir.
Selam'a işaretle mukabele yeterli olmaz, hattâ bundan nehiy gelmiştir: Tirmizî'nin bir rivayetinde: "Yahudi ve hıristiyanlara benzemeyin, çünkü yahudilerin selamı parmaklarla işarettir, hıristiyanların selamı da avuçlarla işarettir" denmiştir. 3378 numaralı hadiste Tirmizî'den kaydedilecek Esma hadisi bu meseleyi cerhetmez. Çünkü o hadisin, bir rivayette "Selam verdi" diğerinde, "İşaretle selam verdi" şeklinde iki ayrı vechini, âlimler, "Hem sözle hem işaretle selam verdi, ikisini birleştirdi" diye te'vile tabi tutmuşlardır. Ancak, "işaretle selam yasağı mutlak değildir. Daha çok hissi ve şer'î bir mahzuru olmayanlaradır. Dilsizlik gibi hissî, namazda olmak gibi şer'î mahzuru olanlar, işaretle selama mukabele edebilirler" denmiştir. Sağıra selam da böyle, işaretle verilebilir.
Selam Arapça olmayan bir kelamla olursa cevaba müstehak olur mu?
Buna "olur" ve "olmaz" diyenler dışında üçüncü bir görüş daha ileri sürülmüştür. Buna göre, Arapçayı güzel telaffuz edene Arapça mukabele vaciptir. İbnu Dakîki'l-Îd der ki: "Görünen şu ki: Selam kelimesi dışında bir elfaz kullanarak ifâde edilen tahiyye, müstehabın terki sınıfına girer, mekruh değildir. Ancak bunu yapan kimse, dünya ehlinin büyüklerini ta'zimde kullanıldığı bilinen bir tabiri kullanmak maksadıyla selamı terketmişse bu mekruhtur."
Özür yoksa, selama anında mukabele etmek gerekir. Şayet, cevabı te'hir eder, sonra yetişip mukabeleye kalkarsa, bu selamın cevabı sayılmaz. Ulemâ uzaktan gönderilen veya mektupla yapılan selamı da hemen almak gerektiğini belirtmiştir.
Kur'ân-ı Kerim, gidilen yabancı evlere girerken selam vermeyi emrettiği gibi (Nur 27), kendi evine girerken selam vermeyi de emreder: "Evlere girdiğinizde nezdinizden olan mübârek ve hoş selamla kendinizi selamlayın" (Nur 61). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyuruyor: Ey insanlar, selamı yayın, yemek yedirin, akrabaya ilgi gösterin, herkes uykuda iken namaz kılın, selametle cennete girin."
Bir Muvatta hadisi şöyledir: "Tufeyl İbnu Ubeyy anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'e uğrar, onunla çarşıya çıkardık. Biz çarşıya çıkınca Abdullah, hurda şey satan kıymetli şey satan, miskin her kime uğrarsa selam verirdi.
Günün birinde Abdullah'ın yanına gelmişti. "Beraber çarşıya çıkalım" dedi. Ben de kendisine "Çarşıda ne yapacaksın, alışveriş işlerine vâkıf değilsin. Eşyanın fiatını soramaz, pazarlık yapamazsın, pazar yerinde oturmazsın, otur, burda konuşalım!" dedim. Abdullah: "Ey Ebû Bâtın! Biz selam vermek için çıkıyoruz, rastladıklarımıza selam vereceğiz!" dedi.[163]

?3373 ?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ???????? ????????? ??? ?????????? ?????????????. ????? ?????? ??? ??????? ?????????????. ?????????? ?‘??? ???????? ???? ?Œ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (3373)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bir meclise gelince selam versin. Kalkmak isteyince de selam versin. Birinci selâm sonuncudan evla değildir (ikisi de aynı ölçüde ehemmiyetlidir). [164]

AÇIKLAMA

Selam, bir nevi selamet ve sulh duasıdır. Şu halde bir meclise gelen kimse selam verecek, yani cemaatı, kendi huzurundan selamette, sulhta olduklarını, kendisinden bir fenalık gelmeyeceğini bildirmiş olacak. İkinci selam da ayrılışından dolayı onlara bir şer, bir zarar gelmeyeceğini ilân etmektir. Şu halde her ikisine de ihtiyaç vardır.
Nevevî: "Bu hadisin zahiri, kendisine ayrılık sırasında selam verene mukabele etmenin cemaate vacib olduğuna delildir" der. Ancak, Kâdı Hüseyn ve başkaları bu görüşe katılmaz: "Bazı kimseler, ayrılık sırasında selam vermeyi adet edinmiştir. Bu, mukabele edilmesi müstehab olan bir duadır, vâcib değildir, çünkü vâcib olan selam lika sırasında olanıdır, ayrılık sırasında değil" der.
Bazı âlimler, buna da karşı çıkarak: "Selam hem gelme ve hem de ayrılma sırasında sünnettir. Mukabeleye gelince: "Lika sırasında verilen selâma mukabele vacib olduğu gibi, ayrılık sırasında verilen selama da mukabele vacibtir" demiştir. Sahih olan da budur.[165]

?3374 ?2? ??? ??????? ?? ??????? ???:]????????? ????????? ???? ????????? ??? ?????? ?????? # ??????? ???????? ??????? ?????? ??????????? # ??????? ???????. ????: ?????????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????????. ??????: ??????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.???? ??? ???? »???????« ??? ?????.»?????????????« ??????? ??????????? .

2. (3374)- Kelede İbnu Hanbel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Safvân İbnu Ümeyye (radıyallâhu anh) benimle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a süt, ağız ve bir miktar salatalık gönderdi. Aleyhissalâtu vesselâm o sırada Mekke'nin yukarısında idi.
İzin istemeden selam vermeden huzuruna girdim. Bana:
"Dön, esselâmu aleyküm, gireyim mi? de!" buyurdu. Ben de öyle yaptım."[166]

?3375 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??? ????? ?????? #: ??? ??????? ???? ???????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????? ????????[. ????? ??????? ????? .

3. (3375)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki:
"Ey oğulcuğum, âilene girdiğin zaman selam ver ki, selamın, hem senin üzerine hem de aile halkına bereket olsun!"[167]

?3376 ?4? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ????? #: ???? ?“????? ??????? ????: ???????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ???? ????????[. ????? ??? ????. ???: ???????? ??????? ?? ???? ?“???? ?? ????? ???? ?????? ?????? ???? .

4. (3376)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah'a: "İslâm'ın hangi ameli daha hayırlı?" diye sorulmuştu.
"Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selam vermen" diye cevap verdi."[168]

AÇIKLAMA:

Resulullah'a İslâm'ın en hayırlı hasleti mükerrer defa sorulmuştur. Soru bazan "En hayırlı amel hangisi? diye sorulur. Resulullah bunlara farklı cevaplar vermiştir. Cevaplar muhataba ve bulunulan yer ve şartlara göre değişmiştir: Cihad, ilk vaktinde kılınan namaz, birru'lvâlideyn, hacc-ı mebrur vs... Sadedinde olduğumuz hadiste "en hayırlı amel" olarak "yemek yedirmek ve herkese selam vermek" gösterilmiştir.
Nevevî, selamın her rastlanana verilmesi gereğini anlar ve sadece tanıdıklara verilmesinin uygun olmayacağını belirtir. "Böyle yapmada der, ameli ihlaslı yapmak yani Allah'a has kılmak ve mütevâzi olmak ve İslâm'ın bir şiârı olan selamın yayılması vardır."
Bu açıklamadan şunu anlıyoruz ki, selam sadece tanıdıklara verildiği takdirde, bundaki ihlas zedeleniyor, ama tanımadıklara da verilince dinin bir emri olarak, sünneti yerine getirmek düşüncesiyle yapılmış oluyor. Ulemâ "ihlaslı bir dirhem amelin, ihlassız batmanlarla amelden üstün olduğunu" söyler.
Şu halde selamlaşmanın hakkı verildiği takdirde, mü'mine kolay, kolay olduğu kadar da kârlı bir amel kapısı açılmış olmaktadır.
Hadis, karşılaştığımız kimseden selam beklemeden selam vermeye teşvik etmektedir. Buda kişiye tevazu kazandırmakta ve böylece mütevâzi olmanın Allah indindeki mükâfaatını elde etmektedir.
Selam, bu haliyle mü'minlere karşı rahîm ve raûf olan Resul-i Ekrem'in ümmet-i merhûmesine, ayn-ı rahmet, mahz-ı re'fet olan bir lutfu, bir hediyesi olmaktadır.[169]

?3377 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????]?????? ????? ???? ????????? ????????? ??????????? ??????: ????? ?????? ?????? # ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (3377)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, kendisi bir grup çocuğa uğrar ve onlara selam verir. Yanındakilere de şu açıklamayı yapar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapardı!"[170]

AÇIKLAMA:

Selamla ilgili birçok edeb ve teferruat var. Bunlardan biri küçüklerin büyüklere selam vermesidir. Burada ise, büyüklerin ve hatta Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın çocuğa selam vermesi örneği vardır. Ebû Davud'un rivayetinde,
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oynayan çocuklara rastlamıştı, onlara selam verdi" denilmiştir. Bir başka rivayette Hz. Enes: "Ben çocuklarla beraber (oynarken) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize rastladı ve bize selam verdi..." der.
Resulullah'ın çocuklara selam vermesi, onlardan selam alması ile ilgili örnekler bunlara münhasır değildir. Yani, Resulullah'ın çocuklara selam vermesi, rivayetlerde sübût bulmuş bir hâdisedir.
Her şeye rağmen, yukarıda da temas ettiğimiz gibi, çocuklar teklif ehli olmadıkları için onlara selam verilip verilmeme meselesinde ihtilaf edilmiştir. Hasan Basrî verilmemesi re'yinde idi. İbnu Sîrîn selam verir fakat onları dinlemezdi. İbnu Battâl der ki: "Çocuklara selam vermede onların şeriatın âdâbına alıştırılmaları vardır." Bazı âlimler: "Çocuğa selam verilir; ancak çocuğun mukabele etmesi ona farz değildir, çünkü çocuk farz ehli değildir. Ancak çocuğun velisi selama mukabele etmesini çocuğa tenbih etmelidir, bu onun terbiyesi için gereklidir" demiştir.
Çocuğun farz ehlinden olmaması sebebiyle: "Çocuğun da bulunduğu bir cemaate selam verildiği zaman bu selama sadece çocuğun mukabelede bulunması, onlar üzerinden borcu düşürmez, mutlaka bir büyük mukabelede bulunmalıdır" hükmü getirilmiştir.[171]

?3378 ?6? ??? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? ?????? ?????? # ?? ???????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.??? ????? ???????:]???????? ?????? ?????????????[.

6. (3378)- Esmâ Bintu Yezîd (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) biz bir grup kadına uğramıştı, selam verdi."[172]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın rastladığı kadınlara da selam verdiğini göstermektedir. Abdurrezzak'ın Musannaf'ında kadının erkeğe, erkeğin kadına selam vermesinin mekruh olduğuna dair bir rivayet gelmiştir. Cevaza delâlet eden rivayetler bunun zaa'fı sebebiyle nekâretine hükmettirmiştir. Ancak cevazın "Fitne korkusu yoksa" şartına bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu takdirde Abdurrezzak'ın rivayeti fitne korkusuna hamledilir. Halîmî: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ismet'i sebebiyle fitneden emindi, öyleyse kim fitne hususunda nefsinden emin ise selam verir, aksi takdirde sükût eslemdir" der. Müslim'de gelen bir rivayet Ümmü Hâni'nin, Resulullah'a guslederken uğradığını ve selam verdiğini belirtir.
Mâlikîler, mahzuru bertaraf etmek (yani sedd-i zerî'a) maksadıyla, kadına selam bahsinde, gençle yaşlı arasında tefrik yapmayı esas almışlardır. Kûfîlere göre, "Kadınların erkeklere ilk selam veren olması meşru olmaz. Zira, onlar ezan ve ikâmet okumaktan, cehren kırâatte bulunmaktan men edilmişlerdir. Ancak mahrem hariç, kadın, mahrem olanlara selam verir" derler.
Şâfiî fakih el-Mütevelli der ki: "Kadın erkeğin zevcesi veya mahremi veya câriyesi ise o zaman selamlaşma, erkeğin erkeğe selamı gibi olur. Kadın erkeğe yabancı ise, bakılır güzelse ve onun sebebiyle fitneye düşmekten korkulursa, ister ilk vermede isterse mukabelede selam câiz olmaz. Kim erken başlayarak selam verirse mekruh bir iş yapmış olur. Öbür tarafın mukabele etmemesi gerekir, kadın, fitneden emin olunan bir yaşlı ise, selam caizdir."
İbnu Hacer bahsi şöyle tamamlar: "Şu halde, bu görüşle Mâlikîler arasındaki farkın özü, gencin güzel olup olmamasına dayanıyor. Mâlikîler genç için ayırım yapmazken, burada güzel olanı tefrik edilmektedir, çünkü güzellik, mutlak gençliğin hilafına fitneye düşme sebebidir. Şayet bir mecliste kadın ve erkek beraber olursa, fitneden emin olma durumunda selamlaşmaları caizdir."
2- Kadınla Selamlaşma Meselesinde İmam-ı Nevevî'nin Açıklaması:
Kadınlara selam bahsini Nevevî daha vâzıh bir özetlemeye tabi tutar. Der ki:
* "Kadınlar cemaat halinde iseler onlara selam verilir."
* "Kadın tekse, ona kadın, kocası, efendisi, mahremi selam verir;
* "Kadın kendisine şehvet duyulmayacak kadar yaşlı ise yabancı erkeğin ona selam vermesi müstehabtır, kadının da erkeğe selam vermesi müstehabtır. Bunlardan hangisi önce vermişse mukabele diğerine gerekli olur."
* "Eğer kadın, şehvet duyulan biri ise genç de olsa, yaşlı da olsa ona ecnebî erkek selam vermez, erkeğe de kadın vermez. Şayet biri selam verecek olsa, mukabeleye müstehak olmaz ve hatta mukabele mekruh olur. Bu, mezhebimizinin (Şâfiî) ve cumhurun görüşüdür."
3- Sadedinde olduğumuz hadisin Tirmizî'deki bir vechi, kadınlara işaret suretiyle elle selam verileceğine delâlet eder. Hadisin bu vechinde Esmâ (radıyallâhu anhâ) şöyle der: "Birgün biz, bir grup kadın, mescidde iken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescide uğradı bize eliyle selam verdi." İki farklı rivayeti bazı âlimler: "Hem söz ve hem de işareti birleştirdi" diye te'vil etmiştir.[173]

?3379 ?7? ??? ????????? ?? ??? ???? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????. ??? ??? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ??? ???? ????? ?????? # ????:]???????? ??? ??????????? ???? ??????? ??? ????????? ????????? ?????????? ???? ????????? ??? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? .

7. (3379)- Ubeydullah İbnu Ebî Râfi, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'den nakletmiştir: Ebû Dâvud derki: "Hasan İbnu Ali ise bunu merfu olarak yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) 'dan rivayet etmiştir. Bir cemaat giderken, yeri gelince içlerinden bir kişinin selam vermesi hepsi için yeterlidir. Oturanlar adına da bir kişinin mukabelesi yeterlidir."[174]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin iki ayrı tarikten geldiği anlaşılmaktadır. Hadis birine göre Hz. Ali'nin sözüdür, diğerine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın sözü. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu durumda ref'in esas alınması kâidedir.
2- Aliyyu'l-Kâri der ki: "Karşılaşma halinde selam vermek müstehab bir sünnettir, vâcib değildir. Aynı zamanda kifâye bir sünnettir de. Yani cemaat hâlinde olunduğu takdirde gerek vermede ve gerekse mukabelede bulunmada bir kişi yaptı mı cemaatten vazife düşer. Ancak hepsi birden selamlaşmaya iştirak ederse bu efdaldir. Selama mukabele, bütün ulemânın ittifakıyla farzdır. Hepsi birden mukabele etse bu da efdaldir."[175]

?3380 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (3380)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a en makbul insan, karşılaşmada selama önce davranandır."[176]

?3381 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? #: ????????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ???? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .

9. (3381)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Binekte olan yürüyene, yürüyen oturana, az çok'a selam verir."[177]

?3382 ?10? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ??????? ???????? ????????. ????: ??????? ????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ??? ????????????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????. ??????: ???????? ??????????. ????????: ???????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ??????. ??????? ???? ???????? ????????? ???? ??????? ?????. ?????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?Œ??[. ????? ??????? .

10. (3382)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ Hazretleri, Hz. Âdem (aleyhisselâm)'ı kendi sureti üzere ve boynunu da altmış zirâ olarak yaratınca:
"Git, şu oturan meleklere selam ver, onların seni nasıl selamlayacaklarına da dikkat et, dinle. Zira o selam, senin ve zürriyetinin selamı olacaktır" dedi. (Bunun üzerine Âdem onlara gidip):
"Esselâmü aleyküm!" diye selam verdi. Melekler: "Esselâmü aleyke verahmetullahi" dediler ve selama mukabele ederken verahmetullahi'yi ilâve ettiler. Cennete her giren Hz. Âdem suretinde (ve boyu da altmış arşın boyunda) olacak. Halk şu ana kadar (boyca) hep eksilmektedir."[178]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "kendi" zamirinin Allah'a veya Âdem'e râci olması ihtimali var. Âlimler her iki ihtimale de yer verip ma'nayı ona göre tevil etmişlerdir.
* Allah'a râci olduğu takdirde, Allah'ı insana benzetmek gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Halbuki Kur'ân-ı Kerim, buyurarak Allah'ın hiç bir şeye benzemediğini beyan etmektedir. Ancak âlimler bu hususta maddî bir benzerliğin kastedilmediğini, insanlara Allah'ın ilim, hayat, semî (işitme), basar (görme), kelam (konuşma) gibi sıfatlardan verilmiş olmasının kastedildiğini belirtmişlerdir.
* Zamir'in Hz. Âdem'e râci olması takdirinde, ma'nâ şöyle olur: "Allah Âdem'i, yeryüzünde hangi suret üzere yaşadı ise o suret üzere yarattı." Başka bir ifade ile: "Âdem'in cennetteki ilk yaratılışındaki sureti ile, yeryüzündeki sureti aynı idi. Kendi neslinden gelen insanlar gibi tavırdan tavıra, halden hale geçmedi. Suret değişikliğine uğramadı." Bilindiği üzere bir insan anne karnındaki alak halinden başlamak üzere ihtiyarlayıp ölünceye kadar çeşitli haller geçirir, suretler değiştirir.Şu halde bu hadis, Hz. Âdem'in bu halleri geçirmediğini, ölüm ânındaki sureti üzere yaratıldığını beyan etmiş olmaktadır. Bu te'vil vak'aya daha muvafık gözükmektedir. Çünkü Hz. Âdem diğer insanlar gibi nutfeden yaratılmadı. Anne rahmindeki safhalardan geçmedi. O önce kalıp halinde, yaşadığı suret üzere tam ve eksiksiz olarak yaratılıp bilâhere ruh üflendi. Bu hususu te'yid eden rivayetler mevcuttur. Yaratılışla ilgili İslâm'ın temel görüşü de budur. Bu görüş "Her insan nutfeden yaratılmıştır, nutfe için insan gereklidir. Öyleyse insanlığa bir başlangıç tayin edilemez, ezelden beri olagelmiştir" diyen Dehrîlerin iddiasını reddeder. Keza "İnsanlık tabiatın tesiriyle vücut bulmuştur" diyen tabiatçıların görüşünü de veya şimdilerde olduğu üzere "maymundan gelmiştir" diyen Darvincilerin görüşünü de reddeder.
İnsanı, Cenâb-ı Hakk, kudretiyle Rahmân'a has semî, basar, hayat, kelam gibi bir kısım mümtaz sıfatlarla mücehhez olarak yaratmıştır.
2- Hz. Âdem'in altmış zirâ boyunda yaratılması: İbnu Hacer, buradaki zirâ (arşın) kelimesinin iki ihtimal taşıdığını belirtir:
1) Hz. Âdem'in zirâ'ı ile altmış zirâ.[179]
2) Halen bilinen zirâ ile altmış zira.
Birinci ihtimal esas alındığı takdirde Hz. Âdem'in boyu, kendi zirâ'ına göre tayin edilmiş olur. Şârihlere göre birinci ihtimal daha kavî gözükmektedir. Çünkü herkesin zirası, boyunun dörtte biri kadardır. Eğer bilinen zirâ kadar olsa, eli, bu boydaki vücudunun yanında çok kısa kalır.
Ebû Hüreyre'den gelen merfu bir rivayette Hz. Âdem'in boyunun 60, eninin 7 zirâ olduğu tasrih edilir.
3- Hadiste, yaratılıştan hemen sonra, Hz. Âdem'in meleklere selam vermekle emrolunmasını esas alan bazı âlimler, "Selam vermek vâcibtir" diye hükmetmiş ise de bu zayıf bir te'vil olarak kabul edilmiştir.
İbnu Abdilberr, selam vermenin sünnet olduğunda icma edildiğini nakleder. Selama mukabelede bulunmak farzdır.
4- Bazı hadislerde: "Yahudiler, sizi selâmınız ve âmin demeniz sebebiyle kıskandıkları kadar başka bir şeyde kıskanmazlar" buyrulmuştur. Bu hadise dayanan âlimler, selam verme işinin, İslâm'da olduğu kadar, daha önce gelip geçen ümmetlerin hiçbirinde teşrî edilmediğini söylerler, her millette bir selam verme an'anesi vardır diye itiraz edilebilir. Ancak İslâmî selamın muhtevası ve mâhiyeti farklıdır. Nitekim cahiliye devrinde de selamlaşma vardı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) o selamı yasakladı, İslâmî selamı teşrî etti. Ebû Dâvud'un bir rivayeti şöyle:
"İmran İbnu Husayn der ki: "Biz cahiliye devrinde en'amallâhu bike aynen ve en'am sabâhan (Allah sevdiğine kavuştura, sabahta mesud kıla) derdik. İslâm bizi bundan yasakladı."
Ebû Zerr-i Gıfarî hazretleri müslüman oluş hikayesini anlatan uzun hadislerinde, "Resulullah'ı İslâmî selamla ilk selamlayan ben oldum..." der.
Bugünkü elfazıyla İslâmî selamın, bu ümmete bir imtiyaz olarak Allah tarafından tahsis edildiği muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Müslümanların bunu başka elfazlarla değiştirmemeleri, Resullerinin şeâirine sahip çıkmaları gerekir. Çünkü pekçok hadis ve hatta âyet-i kerime selam üzerinde elfazını da zikrederek durmuştur. Bir hadiste: "Allah selamı, ümmetim için bir tahiyye (selamlaşma vâsıtası) ve zimmet ehlimiz için de bir emniyet kıldı" buyurmuştur.
5- Cennete her girenin Hz. Âdem suretinde girmesini, âlimler cennete girenlerin her çeşit noksan sıfatlardan arınmış olarak gireceği şeklinde yorumlamışlardır. Siyahlık, sakatlık, körlük vs. hepsi cennete girerken bertaraf edilecektir.
6- İnsanların boyca eksilmesi: Hadisin son cümlesinde, insanların boyca eksilmekte olduğu ifade edilmektedir. Âlimler bunu, her çağda insanların boyca biraz daha kısalarak zamanımıza kadar böyle geldiği şeklinde anlarlar. İbnu Hacer, "Boy kısalması bu ümmete kadar devam etti, artık bu şekilde kesinleşip kaldı" der. İbnu't-Tîn şu açıklamayı yapar: "Nasıl ki, her şahsın boyu yavaş yavaş büyür, ancak büyüme saatler veya günler arasında sezilmez, ancak günler artınca büyümenin farkına varılır. İnsanlığın boyca gerilemesindeki durum dahi böyledir." Şârihler bu hükmü müşâhede ile zıdlık içinde bularak müşkil'e dikkat çekerler: "Geçmiş ümmetlerden bize intikal eden eserlere baktığımız zaman müşkilatla karşılaşırız. Mesela Semûd Kavmi'nin yaşadığı memleket gibi... Onlardan kalan meskenler, boylarının, daha önce belirttiğimiz tertip açısından aşırı uzun boylu olmadıklarına delâlet eder. Ancak şurası muhakkak ki, onlar çok eski sayılmazlar. Onların Hz. Âdem'le aralarındaki zaman farkı ile, bizimle olan zaman farkı bir değildir. Bize çok daha yakındırlar."[180]

?3383 ?11? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ????? ?????? # ??????? ?????? ????????? ??????: ???????? ??????????. ??????? ???????? ????? ?????? # ????????? ????? ??????? ?????? ????????? #: ??????? ????? ????? ???? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ??????. ??????? ???????? ???????? ??????: ?????????? ????? ????? ????? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ?????? ?????????????. ??????? ???????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

11. (3383)- İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın yanında iken bir adam gelerek selamı verdi ve:
"Esselâmu aleyküm!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) selamına mukabele etti. Adam da oturdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm);
"On (sevap kazandı!)" dediler. Sonra birisi daha geldi.
"Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi!"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm onun selamına da mukabele etti. Adam oturdu. Aleyhissalâtu vesselâm.
"Yirmi!" dediler. Sonra biri daha geldi ve:
"Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhu" dedi. Resulullah, selamına mukabele etti, adam da oturdu. Hz. Peygamber bu sefer:
"Otuz!" buyurdular."[181]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud hadisi, "Selam nasıl verilmeli?" adını verdiği bir bâbta rivayet etmiştir. Böylece bu hadisin, ne şekilde selam verileceğini öğretmek gayesini güttüğünü anlıyoruz.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) en kısa selamın esselamu aleyküm şeklinde olmasını meşru addetmiş, buna on sevap terettüp edeceğini belirtmiştir. Zaten, âyette de belirtildiği üzere her hayır amelimiz en az on misliyle mükâfaatlanmaktadır. Hadisin devamında, selama ilave edilen her kelime için on sevabın daha ilave edildiğini görmekteyiz. Böylece, esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuhu şeklindeki selamın otuz sevab kazandırdığı belirtilmektedir.
3- Hadis, selama ilk başlayan kimsenin hadiste geldiği şekilde ziyade edilen kelimeleri katarak selam vermesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Bazı şârihler, ziyadeli kelimelerle selam vermenin meşru olup olmayacağını araştırmışlardır. Muvatta'da gelen bir haberde İbnu Abbâs "selamın bereketle son bulmasını" söyler. Bunu te'yid eden bir rivayeti Beyhakî, Şu'abu'l-İmân'da kaydetmiştir: Buna göre, bir adam İbnu Ömer'e gelince, Esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtuhu ve mağfiretuhu diye selam verince İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ):
"Sana, ve berâkatuhu yeterlidir ve berekâtuhu da olur!" diye müdâhale eder.
Muvatta'nın bir diğer rivayetinde İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e Esselâmu aleyke ve rahmetullahi ve berekâtuhu ve'lgâdiyâtu ve'rrâihâtu[182] diye selam veren birisine ilk vehlede: ?? ???????? ??????? "Söylediğin senin üzerine de bin kere olsun!" diye cevap vererek berekâtuhu üzerine ziyadeyi tasvib etme tavrını takınmış ise de, bilâhere bunda, "şeriatın ötesine geçme" gibi bir hal bularak mekruh addetmiştir.[183]
Bu mevzuda daha tatminkar merfu bir rivayeti Zürkânî kaydeder. Aynen veriyoruz: "Hz. Selmân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a gelerek:
"Esselâmu aleyke!" dedi. Resululah da:
"Ve aleyke(sselamu) ve rahmetullahi!" diye cevap verdi. Sonra bir başkası geldi.
"Esselamu aleyke ve rahmetullahi!" diye selam verdi. Aleyhissalâtu vesselam buna da:
"Aleykesselamu ve rahmetullahi ve berekâtuhu!" diye cevap verdi. Sonra bir başkası geldi ve:
"Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berekâtuhu!" diye selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu zâta da:
"Ve aleyke!" diye cevap verdi. Adam:
"Falan ve falan gelip size selam verdiler, siz de onlara, bana söylediğinizden daha fazlasını söyleyerek mukabele ettiniz" dedi. Resulullah ona şu cevapta bulundu:
"Sen bize söyleyecek bir şey bırakmadın ki. Allah Teâlâ Hazretleri "Size bir selam verildiği zaman, ondan daha iyisiyle mukabele edin veya aynıyla selam verin..." (Nisa 86) buyurmuştur. Biz sana aynısıyla mukabele ettik."
Ebû'l-Velîd İbn Rüşd, kaydettiğimiz bu âyette gelen "daha iyisiyle mukabele edin" fikrasına dayanarak: "Selamı ilk verenin tahiyyesi bereket kelimesiyle sona erecek olursa, mukabele edenin, buna başka kelimeler ilâve etmesinin caiz olacağını" söyler. Nitekim, Ebû Dâvud'da metnini müteakiben kaydedeceğimiz Mu'az İbnu Enes rivayetinde, İmran hadisinin bir benzeri zikredilir. Devamında, bir başkasının gelip "ve mağfiretuhu" kelimesini de ilave ettiği ve bana Resulullah'ın "Kırk (sevab)" dediği belirtilir. Keza İbnu Sünnî'nin bir rivayetinde Resulullah'ın "Esselamu aleyke ya Resulellah!" selamına,
"Ve aleykesselamu ve rahmetullahi ve berekâtuhu ve mağfiretuhu ve rıdvanuhu" diye cevap verdiği belirtilir.
Yâni, selamlaşmada ve berekâtuhu kelimesinin üzerine ziyade yapılmasının cevazına delâlet eden rivayetler de vardır. Gerçi bunlar zayıftır; ancak, İbnu Hacer'in belirttiği üzere bunlar bir araya gelince birbirlerini takviye ederek, cevaza bir karîne teşkil ederler.[184]

?3384 ?12? ?'?? ???? ?? ???? ?? ??? ??????. ????]????? ???? ????? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ????? ????????????? ?????????????. ??????? ???????? ????? ?????? # ??????: ?????????? ????? ????: ????? ??????? ????????????[.

12. (3384)- Ebû Dâvud'da Muâz İbnu Enes'ten aynı ma'nâda bir rivayet vardır. Ayrıca şu ziyade yer alır:
"Sonra bir diğeri geldi ve dedi ki: "Esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuhu ve mağfiretuhu." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mukabelede bulundu ve:
"Kırk (sevap)" deyip ilave etti: "Böylece (ziyade edilen her kelime için) sevap artar."[185]

?3385 ?13? ??? ??? ????? ???????? ?? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ????????: ??????? ???????? ??? ????? ??????. ??????: ? ??????
???????? ????????. ?????? ???????? ???????? ????????? ?????????. ???? ????????? ??????: ???????? ????????. ????????? ????????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

13. (3385)- Ebû Temîme el-Hüceymî, Ebû Cüreyy el-Hüceymî'den, o da babasından (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a gelip:
"Aleyke'sselâm ya Resulellah. (Sana selam olsun ey Allah'ın Resulü!)" dedim. Bana hemen müdâhale etti:
"Aleyke'sselâm deme. Çünkü aleyke'sselâm diye verilen selâm, ölülerin tahiyyesidir. Selam verdiğin zaman, "Esselamu aleyke" de! Sana mukabele eden de, "Ve aleykesselâm!" der."[186]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ölülere verilecek selamın nasıl olacağı ilham ediliyor gibi. Ancak Resulullah'ın kabristana girince: "Esselamu aleyküm ehl-i dâr-ı kavm-i mü'minîn" şeklinde selam veridiği sabittir. Burada selamda dua, lehine dua edilenin isminden önce zikredilmiştir, tıpkı canlılara verilen selamda olduğu gibi. Şârihler, sadedinde olduğumuz hadiste, Resulullah'ın, muhataplarının âdetlerine atıfta bulunmuş olacağına dikkat çekerler. Çünkü, bazı cahiliye şiirinde örneğine rastlandığı üzere, Araplar, cahiliye devrinde ölülerine selam verirken önce isim zikrederlerdi. Şu misalde olduğu gibi. ... ???????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ????? ???????????

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin (Ebû Dâvud)'da rivayet ettiği şu hadise göre, ölülerle dirilere verilen selam arasında bir fark yoktur. Ulemâ bunu esas almıştır.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) mezarlığa gitti. Varınca: "Esselamu aleyküm dare kavm-i mü'minîn" (Selam size olsun ey mü'minler evinin ahalisi) diye selam verdi ve ilave etti: "Biz de inşaallah size iltihak edeceğiz."

Ancak, beddua yapılıyorsa, hakkında beddua yapılacak kimsenin ismi önce zikredilir. "Allah'ın lâneti üzerine olsun" sözünde olduğu gibi. Bunun Kur'ân'da da örneği vardır: "Lânetim Kıyamet gününe kadar onun üzerine olsun" (Sâd, 78).[187]

?3386 ?14? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ?????????? ?????????? ????????? ??????? ?????????: ???????? ????????. ??????: ??????????[. ????? ????? ? ??????? .

14. (3386)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yahudiler size selam verince onlardan biri, "essâmu aleyküm" der, sen de ona, "Ve aleyke!" de."[188]

?3387 ?15? ??? ??? ?????? ?????? ????? ?????:]???? ??????? ?????????? ????? ?????????? ????????? ????????????[. ????? ??????? .

15. (3387)- Hz. Enes (radıyallâhu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın şu sözünü nakletmiştir:
"Ehl-i Kitap size selam verince onlara "Ve aleyküm" diye cevap verin."[189]

?3388 ?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ?????? ?????????????? ?? ??????? ??????????????? ??? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???? ???????? .

16. (3388)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hıristiyan ve yahudilerle karşılaşınca önce siz selam vermeyin, (onlar size versinler, siz mukabele edin). Bir yolda onlarla karşılaşınca, (kenardan geçmeleri için) yolu onlara daraltın."[190]

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis, ehl-i kitap denen yahudi ve hıristiyanlarla selamlaşma âdâbını beyan etmektedir. Bu âdâbı şöyle özetleyebiliriz:
1) Selam her şeyden önce bir dua ve bir teşrifdir. Muhataba kıymet verme, onu şereflendirmedir. Bu sebeple hadis der ki: "Ehl-i Kitap mağdub ve dâll olmaları, münderis ve muharref bir şeriata tabi olmaları, Allah hakkında iftiralarda bulunmaları, insanları ve menfaatleri ilahlaştırmaları sebebiyle onlar teşrife layık değillerdir. Öyleyse önce selam vererek onları teşrif etmeyin, tâzim izhâr etmeyin. Bırakın, onlar size selam versinler, siz selamlarına mukabele edin."[191]
2) Selamlarına mukabele ederken: "Ve aleyküm" (Sizin üzerinize de olsun!) deyin. Çünkü onlar sizin hakkınızda hayır düşünmezler. Bir nevi hayır duası olan, "Allah'ın selameti, sulhü, huzuru üzerinize olsun" ma'nâsında bir dua olan esselamu aleyküm demeye dilleri varmaz; sözü eğerler büğerler, başka şeyler söylerler. Mesela essâmu aleyküm "âcil ölüm üzerinize olsun!" derler. Öyleyse siz de onlara "ve aleyküm" (sizin de üzerinize olsun) diyerek selamlarına mukabele edin."[192]
3) Ehl-i kitaba karşı izzet-i İslâm'ı koruyun, İslâmî benlik ve şahsiyetinizi unutmayın, bu hususta taviz vermeyin. Bu maksadla yolda karşılaştığınız zaman tevazu olsun düşüncesiyle kenara çekilmeyin. Şuurla hareket ederek onu yana çekilmeye zorlayın. Böylece o, görmezlikten gelerek selam vermeden de geçemez. Size selam vermek mecburiyetinde kalır.
Bu üç noktayı işleyen hadisler birçok sahâbe tarafından rivayet edilmiştir.
Bu hadislerde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın ihbar-ı gayb nev'inden, istikbalde vukua gelecek şeyleri haber verme nev'inden mühim bir mucizesini görmekteyiz: Ehl-i kitap, tarih boyu müslümanlara hep düşmanca hislerle hareket etmiştir. Bugünde böyledir, yarın da öyle olacaktır. Nice fırsatlarda müslümanlar onlar karşısında hakkı, adaleti teslim etmiş, insaftan ayrılmamış olmasına rağmen, onlar her fırsatı müslümanların aleyhine azami ölçüde değerlendirmesini bilmişler, hakka, adalete, insafa, insanlığa, hümanizm adına kendilerinin koyduğu prensiplere uymamışlardır.Şu son yılların, beynelmilel vüs'atteki her hadisesinde, müslümanların mağduriyetleri de mevzubahis olunca, görmezden, duymazdan gelmenin ötesinde, zalimleri alkışlamışlar ve desteklemişlerdir. Filistin meselesinde, yahudilerin Lübnan başta olmak üzere dünyanın her tarafında icra ettikleri katliamları, devlet terörü hâdiselerinde, Kıbrıs meselemizde, Bulgaristan'daki, Yunanistan'daki müslümanların katliam ve tehcirleri meselesinde, ne diğer müslümanlar ne de Türkiye hiçbir Batı desteği görmemiştir. Komünist idaresine baş kaldıran Doğu Avrupa memleketleri (Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Doğu Almanya), hıristiyan âlemin tam desteğine mazhar olurken, aynı komünist idarenin haksızlıklarına ve onun kışkırtması olan Ermeni katliamına karşı protesto gösterisinde bulunan mâsum Azerî müslümanlarına silahla mukabele edip binlerce insanı katleden komünist Rusya'yı kınamak şöyle dursun, tasdik, te'yid ve tasvip etmişler, destek vermişlerdir. Hatta yalan haberlerle kışkırtmaktan sıkılmamışlardır bile...
2- Ehl-i Kitab hakkında Resulullah'ı bu tavsiyeleri yapmaya zorlayan bir çok hâdiseler olmuştur. Bunu anlatan rivayetlerden birini Buhârî kaydetmektedir: "Hz. Âişe anlatıyor:
"Yahudilerden bir grup Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın huzuruna girdi ve: "Essâmu aleyke (ölüm üzerine olsun)" diye selam verdi. Ben ne dediklerini anlayıp:
"Sâm ve lânet size olsun" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hemen atılarak:
"Ey Âişe, ağır ol! Çünkü Allah her işte rıfkla (tatlılıkla) hareket etmeyi sever!" buyurdular. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü, ne söylediklerini işitmedin mi?" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ama ben de, "Size de!" dedim" cevabını verdiler.
Esasen Kur'ân-ı Kerim, müslümanlar dinlerini terketmedikçe Kıyamete kadar ehl-i kitabın müslümanlara düşmanlıktan vazgeçmeyeceğini ifade etmektedir: "Kendi dinlerine uymadıkça, yahudi ve hıristiyanlar senden asla hoşnud olmayacaklardır. De ki: "Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur" (Bakara 120).[193]

BATILI NİÇİN BÖYLE?

Sadedinde olduğumuz hadislerin bize vermek istediği mesajın hakikatı kavranmadığı takdirde, pek kesif Batı propagandasıyla parazitlenerek kendi ölçülerini kaybetmiş, neye iyi, neye kötü diyeceği, kimi dost kimi düşman bileceği hususlarında tereddütlere düşmüş müslüman esprilerin birçoğu, bu hadisleri değerlendirmekten uzak kalabilir. Hadislerin o devre baktığını, günümüzde hıristiyanların değiştiğini söyleyebilir. Dahası, hadisler hakkında mü'minlik edebine yakışmayacak mütâlaalarda bile bulunabilir. Bu sebeple, mevzuun aydınlanması için Batının bugün bile müslümanlara karşı ciddi bir tavır değişikliğine gitmediğini kendi kaynaklarına inen bir tahlille belirtmeye çalışacağız.
Hemen belirtmek isteriz ki, Batı, kendini üstün görür ve kendi dışındakileri, yaratılıştan eksik ve geri görür. Ona göre insanlık ikiye ayrılır: Aryen ırkından gelen Batılılar ve bu ırk dışında kalan diğerleri. Her çeşit kemal sıfatlar Aryen ırkından olanlara hastır; düşük vasıflar da Aryen dışındakilere... Onlardaki ırk ayırımı sadece beyazsiyah ayırımı değildir. Temelde batılı olanbatılı olmayan ayırımıdır. Bu ayırım medenîbarbar, Avrupalıyerli, Batılı-Doğulu gibi değişik tabirlerle ifade edilmiştir. Tabirlerin farklılığı, mefhumların da farklılığını gerektirmiyor. Yani barbar, yerli, doğulu neticede aynı mefhum ve medlûlü ifade eder. Açıklayalım:
Medenî-Barbar: "Ne âyetlerde, ne de hadislerde, insanlığı bugünkü ma'nâda bir medenîgayr-ı medenî diye ayırıma rastlamayız. Böylesi bir ayırım Avrupa'ya hastır ve târihen, kadim Yunan ve Roma devirlerine kadar gider. Zira onlar Yunanca ve Latince bilmeyen bütün yabancılara barbar diyorlardı. Bu ayırım Roma dünyasının medeniyet deyince Greko-Latin kültürünü anlamasından ileri geliyordu. Neticede barbar, medeniyetin dışında kalan, aşağı, medeniyetsiz, vahşî ma'nâlarını taşıyordu. Onlardan Batı dillerine intikal eden bu kelime, Batılı olmayanlar için aynen kullanılmaya devam etmiştir. Vahşî, gayr-ı medenî, insaniyetten uzak vs. ma'nâlarına gelir. Avrupa, kelimenin ifade ettiği ma'nâya o kadar samimiyetle inanmıştır ki, mesela dilciler, barbar diye şöhret yapan yabancı dillerde çok büyük bir şekil zenginliği görünce apışıp kalmışlardır.
Avrupalı-Yerli: Batılıların kendilerini esas alma prensibiyle yaptığı yeni bir ayırım ilk nazarda tabiî olmakla beraber, yerli'ye izafe edilen vasıflar ve onlar karşısında takınılan Avrupaî tavır, en azından biz müslümanlar için gayr-ı tabiidir, gayr-ı insânidir ve son derece rahatsız edicidir. Fransızlar bu yerlilere "medenî seviyelerinin düşüklüğü" gerekçesiyle belli kanunlara tabi normal vatandaş muamelesi yapmamayı prensip edinirken -meselâ 1881'lerde işgal ettiği Cezayir'e, 1944'lerde normal vatandaş hakkı tanımış ve o da kâğıt üzerinde kalmıştır-. İngilizler yerlileri toptan katliama tabi tutmuşlardır. Onları bu davranışlara iten "yerli" karşısındaki Batı telâkkisini bir Batılı'dan, Toynbee'den dinleyelim. Der ki:
"Biz Batılılar, insanları "yerliler" olarak vasıflandırdık mı, onları zımmen beşerî değerlerden tecrid ederiz. Biz onları, kendileriyle karşılaştığımız diyarları talan edip kirleten vahşî hayvanlar yerine koyuyoruz. Onlara, bizdeki aynı duyguları taşıyan insanlar olarak değil, keşfettiğimiz yerlerde rastladığımız mahallî bitki ve hayvan türlerinin bir parçası olarak bakıyoruz. Biz onları "yerliler" olarak düşündükçe, onları tamamen imha etmeye veya günümüzde daha geçerli göründüğü üzere, onları ehlileştirme hakkına sahip olduğumuza

hükmediyor ve mâsumâne (belki de tamâmen haksız olmaksızın) ırkı ıslâh ettiğimize inanıyoruz... Ancak hiçbir zaman onları anlama zahmetine katlanmıyoruz" (L'Histoire, p. 46).[194]
Sömürgeci asker takımının kafasına "yerli"yi, o bölgede rastlanan "bitki ve hayvan türlerinden bir tür" olarak sokan Batı, onlardaki her çeşit merhamet duygusunu kaldırarak, ırgat olarak bedâva çalıştırmadan, toptan imhâya varıncaya kadar[195] -Batılı menfaatin gerektirdiği- her çeşit muameleyi yerliye icra etmede tereddüd göstermeyecek fetvayı vicdânen verdirecek birtakım ilmî(!) nazariyeleri de ilim adına ileri sürmekten geri durmamıştır. Bu cümleden olarak Fransız içtimâiyâtçılardan Levy-Bruhl tarafından ileri sürülen ve bilâhare bazı ehl-i vicdan Batılılarca bile hiçbir ilmî esasa dayanmadığı için kınanan "Yerlide mücerred mefhumları düşünme ve tefekkür etme kaabileyeti bulunmadığı, onlarda medenîlerden tamamen farklı bir mantık ve düşünce sistemi bulunduğu ve bu farklılığın fitrî olduğu"na dair nazariye burada zikre değer. Bu hususu başka örnekleriyle daha geniş olarak bir başka kitabımızda[196] incelediğimiz için, burada bu kadarıyla keserek "yerli" tâbirine mümâsil bir başka tâbiri açıklayacağız:
Şarklı: Batı'nın şarklı karşısındaki tavrı "yerli" karşısındaki tavrından hiç farklı değilir. O, daha işin başında "şarklı (oriental)" kelimesine günlük sıfat olarak "tedennî, durgunluk, tefessüh, istibdâd, hurâfe ve gayr-i aklîlik" sıfatlarını yakıştırıp, kafalara yerleştirerek, günlük içtimâî değerlendirmelerde zihnî kalıp ve boya yapmıştır.
Şark ve şarklı karşısındaki düşünce tarzlarını daha bâriz hâle getirmek maksadıyla şu koyacağımız pasaj, sıradan bir kimseye değil, pek çok eserleriyle şöhret yapmış ve ciddî te'sirler husûle getirmiş bir Fransız feylesofuna (J.-M. Guyeau) âittir. Bize muasır sayılacak kadar da yaşadığı devir yakındır (vefatı: 1888). Feylosofumuz, doğum kontrolünün Batılılar için zararlarını anlattığı uzunca bir tahlîlinde Batı efkâr-ı umumiyesini ikna etmek maksadıyla şu açıklamaya da yer verir.
"Hayvan yetiştiricilerin, hayvanları üretmede başvurdukları prensipleri, insanların çoğaltılmasında tatbik etme yollarını arayan Malthus'cular bir noktayı unutuyorlar. O da şudur: Her çeşit yetiştirme işinde temel prensip "üstün ırkların çoğalmasını teşvik ve temindir." Söz gelimi, kaliteli bir boğa on aded âdi boğaya müreccahtır. Öyle ise sığırlar ve davarlar hakkında câri olan bir prensip insanlar hakkında fazlasıyla mûteberdir: Bir Fransız, ırkının ilmî ve estetik kaabileyetleri sebebiyle, bir zenci, bir A-rap, bir TÜRK, bir Kırgız, bir Çinliye nazaran ortalama YÜZ DEFA DAHA ÜSTÜN içtimâî bir serveti temsil eder. Müstakbel insanlık içerisinden, Kırgızların veya TÜRKLER'in lehine kendi kendimizi bertaraf etmemiz, hattâ Malthus nokta-i nazarından bile tam bir aptallıktır."[197]

?3389 ?17? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ????? ???? ????????? # ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ??? ????:]????? ???????? ??????? ??????: ????? ???????? ??? ??????? ?????? ??? ???? ??????[.

17. (3389)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevl ederken bir adam ona uğradı ve selam verdi. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) , selamına mukabelede bulunmadı."[198]
Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şu ziyade var: "Sonra adama (selama mukabele etmeyişinin) özrünü beyan etti: "Ben, temiz değilken Allah'ı zikretmeyi uygun bulmadım."[199]

AÇIKLAMA:

Burada abdest bozarken selam vermenin kerâheti teşrî edilmektedir. Â-limler ittifakla: "Büyük veya küçük abdest bozana selam veren kimsenin, selamına mukabele görmeye müstehak olmadığına bu hadis delildir" demiştir.
Bu hallerde selamın mekruh olduğunda ihtilaf etmezler. Abdest bozmak üzere oturana sadece selam değil, hapşırınca hamdetmek veya hapşırana yerhamükâllah demek, tesbih vs. gibi her çeşit zikir mekruhtur. Yanlışlıkla verilse bile bu selama, bevl bittikten sonra cevap vermenin câiz olduğu belirtilmiştir.
Bu bâbta farklı hadisler gelmiştir. Bazıları Resulullah'ın abdest aldıktan -veya teyemmüm ettikten sonra selama mukabele ettiğini ve hatta yukarıda Ebû Davud'dan ziyade olarak kaydettiğimiz hadiste görüldüğü üzere- selama kubale edemeyişinin sebebini abdestsiz olmakla izah ettiğini belirtir.
Ancak, abdestsiz olunduğu zaman selama mukabele edilmeyeceği meselesine itiraz edilmiş, bu hükmün neshedildiği belirtilmiştir.[200]

ONUNCU FASIL

MUSÂFAHA (TOKALAŞMA) ÜZERİNE

?3390 ?1? ?? ?????:]?????? ‘???? ?????? ?????? ?????: ???????? ????????????? ?? ???????? ????? ?????? #? ????: ??????[. ????? ??????? ???????? .

1. (3390)- Katâde rahimehullah anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallâhu anh)'a sordum: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın Ashâbı arasında müsâfaha var mıydı?" Bana: "Evet!" diye cevap verdi."[201]

?3391 ?2? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ???? ??????????? ????????????? ???????????????? ??? ?????? ?????? ?????? ??? ????????????[. ????? ??? ???? ????????. ???? ???? .

2. (3391)- Hz. Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki müslüman karşılaşıp musâfahada bulununca, ayrılmalarından önce (küçük günahları) mutlaka affedilir."[202]

?3392 ?3? ??? ???? ??????? ?? ??? ????? ????? ???:]???? ?????? ??????????? ?‘???? ?????????[.

3. (3392)- Tirmizi'nin İbnu Mes'ud'dan kaydettiği bir diğer rivayette şöyle buyrulmuştur: "(Musâfaha etmek üzere mü'min kardeşin) elinden tutulması selamlaşma cümlesindendir."[203]

?3393 ?4? ??? ???? ?????????:]???? ????? ?????? # ????: ??????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????????[. ????? ???? .

4. (3393)- Atâ el-Horasânî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Musâfaha edin ki, kalblerdeki kin gitsin, hediyeleşin ki birbirinize sevgi doğsun ve aradaki düşmanlık bitsin."[204]

AÇIKLAMA:

1- Burada kaydedilen dört hadis, musâfahanın meşruiyyetini te'yid etmektedir. Mesele hakkında başka rivayetler de mevcuttur. İslâm ülemâsı musâfahayı Resûlullah'ın teşvik ettiğini ve bunun sünnet-i müekkede olduğunu belirtmiştir. Ulemânın bazı ahvalde buna ısrarla devam etmesi onun sünnet olma vasfını değiştirmez. Bir rivayette Efendimiz: "Yemenliler geldiler ve bizi musâfaha yaparak selamlayan ilk kimseler oldular" buyurmuştur.
Şu rivayet selamlaşmada eğilmeyi yasaklar:
"Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah'a: "Kişi kardeşine rastlayınca ona (hurmet ve selam için) eğilmeli midir?"diye sorulmuştur. "Hayır!" diye cevap verdi. "Elinden tutup musâfaha da mı yapamaz?" deyince: "Elbette bunu yapar!" diye cevap verdi."
İbnu Battal der ki: "Musâfahayı bütün âlimler hoş karşıladılar. İmam Mâlik önce mekruh addetmiş ise de sonradan o da müstehab bulmuştur." Nevevî "Karşılaşmalarda musâfaha etmenin sünnet olduğunu söylemekte ulemâ icma eder" der.
Berâ'nın bir rivayeti meâlen şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'la karşılaştım, elimi tutup benimle musâfahada bulundu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü dedim, ben, bunun Acemlere has bir âdet olduğunu sanıyordum."
"Biz musâfaha yapmaya onlardan ehakkız!" cevabını verdi."

Bazı devirlerde, yer yer sabah ve ikindi namazlarından sonra cemaate katılanların, aralarında musâfaha etmeleri âdet kılınmıştır. Nevevî bu gelenek hakkında: "Musâfahanın sabah ve ikindi namazlarının peşine tahsis edilmesine gelince, İbnu Abdisselâm, bunu mübah bid'atler zımnında misâl olarak zikreder" açıklamasını sunar.
İbnu Hacer, musâfaha emrinin umumî olduğu, ancak, yabancı kadınlarla ve yakışıklı olan sakalı çıkmamışlarla (emred) musâfahanın bu emirden istisna tutulduğunu belirtir.
2- 3392 numaralı hadiste "elden tutma", selam cümlesinden gösterilmiştir. Bundan maksad musâfaha mıdır, pek açık değil. Buhârî, musâfaha olma ihtimaline yer verir. Ancak musâfaha etmeden bir başkasının elini, avucu içine alma durumu da olabilir. Âlimler her iki ma'nâyı da makbul addederler. Hz. Enes'in bir rivayeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) , bir kimseyle karşılaşınca (musâfaha ederdi), kişi elini çekinceye kadar Aleyhissâlatu vesselâm elini onun elinden çekmezdi, keza adam yüzünü çevirinceye kadar yüzünü de çevirmezdi."
3- 3393 numaralı hadiste, hediyeleşmeye de teşvik buyrulmuştur. İslâm'ın hediyeleşmeye verdiği ehemmiyeti ve bu mevzu üzerine gelen diğer bir kısım rivayetleri kitabımızın Hediye ile ilgili bölümünde (5780-5787) göreceğimiz için burada açıklama yapmıyoruz.[205]

ONBİRİNCİ FASIL

HAPŞIRMA VE ESNEME HAKKINDA

?3394 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? ????????? # ????????? ?????????? ?????? ????????? ?Œ????. ??????? ???? ?? ?????? ???????: ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3394)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın yanında iki kişi hapşırdı. Efendimiz, bunlardan birine teşmitte bulundu (yâni "yerhamukâllah!" dedi), diğerine teşmitte bulunmadı. Niye böyle davrandığı sorulunca:
"Şu, Allah Teâlâ'ya hamdetti, öbürü Allah Teâlâ'ya hamdetmedi!" cevabını verdi."[206]

?3395 ?2? ??? ???? ????? ?? ??? ????:]???? ????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ????? ???? ???????? ?????? ??? ???????????[.

2. (3395)- Müslim'in Ebû Musa'dan yaptığı bir diğer rivayette şöyle buyrulmuştur: "Biriniz hapşırır ve hamdederse, ona teşmitte bulunun, Allah'a hamdetmezse teşmitte bulunmayın."[207]

AÇIKLAMA:

1- İslamî âdâbtan biri de teşmittir. Teşmit lügat olarak tebrik ma'nâsına gelir. Bereketle dua edilince, Arap "ona teşmitte bulundu" der. Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile evlenmeleriyle ilgili rivayette, Resûlullah'ın onlara yaptığı bereket duası, ???????? ????????? diye ifâde edilmiştir. Kelimenin şemâta kökünden geldiği de ileri sürülmüştür. Bu, düşmana gelen kötülükle sevinmek demektir. Bu durumda, teşmit, düşmanı sevindirecek hale düşmemesi için yapılan dua ma'nâsına gelir. Veya hamdedince şeytanı üzecek bir hal ortaya koymuş, şeytanın hâli sebebiyle de kişi sevinmiştir. Kelimeyle ilgili başka açıklamalar da yapılmıştır. Teferruat mühim değil.
Dinî bir tabir olarak, teşmît, hapşıran kimse elhamdülillah dediği takdirde ona "yerhamukallah (Allah sana rahmet kılsın)!" diyerek dua etmektir. Aslında hapşırana dua etmek İslam'a has bir âdet değildir. Diğer milletlerde de birtakım güzel temennîlerde bulunulduğu görülür. Ancak İslâm dini bunda ısrar etmiş ve bütün ümmete şâmil bir formüle bağlamıştır.
Hadisin vürud şekli, sarih emir ifade etmesi sebebiyle hükmün vâcib olduğunu ifade eder. Ancak İslâm ulemâsı teşmît'in vücubuna hükmetmez, müstehab olduğunda ittifak eder.
Teşmît'in formülüne gelince, bunun hapşıran tarafından söylenecek olan tahmid kısmında farklılıklar bulunduğu gibi, teşmît kısmında da var. Şöyle ki:
* Bazı rivayetler, hapşıranın sadece "elhamdülillah" diyeceğini ifade eder.
* Bazı rivayetler, "Elhamdülillah alâ külli hâl (her bir durum için Allah'a hamdolsun)" demek gerektiğini ifade eder.
* Bazı rivayetler ise, "Elhamdülillâhi Rabbilâlemîn"in söylenmesi gerektiğini ifâde eder.
* Bazı rivâyetlerde: "Elhamdülillâhi Rabilâlemîn alâ külli hâlin mâ kâne. (Ne olursa olsun her bir durum için âlemlerin Rabbine hamd olsun!)" denmesi gerektiği ifâde edilir.
Hz. Ali'nin el-Edebü'l-Müfred'de kaydedilen bir rivayeti şöyle: "Kim hapşırdığı zaman ??????????????? ????? ???????????? ???? ????? ????? ??? ????? derse ebediyyen ne kulak, ne dil (ne de karın) ağrısı çeker." Bu söz Hz. Ali'nin gözükmekte ise de, bu çeşit sahâbe sözü hükmen merfu addedilir, zîra haber verilen husus, içtihadla söylenecek bir şey değildir, ihbâr-ı gaybî nev'indendir. Ancak vahiyle söylenebilir.
* Şu rivayet hapşıranın, zikrine başka kelimeler de ilâve edebileceğini gösterdiği gibi, bunun müstehab olduğunu da ifâde eder:
"Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın yanında hapşırmıştı, elhamdülillah dedi. Aleyhissalâtu vesselâm "Yerhamukâllah!" buyurdular. Derken, bir diğer kimse de hapşırdı ve ??????????????? ????? ???????????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ???? dedi. Efendimiz: "Bu, öbürüne ondokuz derece üstünlük kazandı" buyurdular.
* İbnu Ömer'den gelen bir rivayette, "hapşıranın hamdeleye salvele de ilâve ederek: ?????????? ????? ????? ???????????? ?????????? ???? ??????? ?????? # demesi daha hoştur." Bir diğer rivayette "bu güzelse de sünnete uygun değildir" denilmektedir.
* Hamdele'den sonra şehadet de getirilmesi mekruh addedilmiştir.
* Taberânî demiştir ki: "Hapşıranın, elhamdülillah demekle, buna Rabbi'l âlemîn veya alâ kulli hâl lâfızlarından birini ziyade etme hususunda mütehayyirdir. Delillerin ortaya koyduğu husus ise şudur: "Bunlardan her biri o esnada söylenmesi gereken zikri karşılar; lâkin hangi zikir daha çok senâ ifâde ediyorsa o efdaldir, yeter ki me'sur (sünnette rivayet edilmiş) olsun."
* Nevevî, el-Ezkâr'da der ki: "Ülemâ, hapşıranın "elhamdülillah" demesinin müstehab olduğunda ittifak etmiştir. Ancak elhamdülillâhi Rabbilâlemîn derse bu daha iyidir, şayet elhamdülillah alâ kulli hâl derse bu efdaldir."
2- Sadedinde olduğumuz hadis, hapşırınca hamdetmeyene teşmît'te bulunmamak gerektiğini ifade etmektedir. Ancak, hamdettiğini işitirse, teşmitte bulunmak bir vazife olmaktadır. Çeşitli hadisler bunu takrir etmiştir.
Bir rivayette: "Müslümanın müslüman üzerindeki hakları altıdır" dendikten sonra bunlar arasında teşmit de zikredilir. Zâhirîlerin cumhuru ile Mâlikîlerden bazıları hadisin zâhirini esas alarak teşmit'in vâcib olduğuna hükmetmiştir. Cemaat halinde, bir kişinin söylemesiyle diğerlerinden düşen bir farz-ı kifaye olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hanefîler ve Hanbelîlerin cumhuru bu görüştedir. Şâfiîlerle Mâlikîlerden bir grup müstehab olduğuna, bir kişi söyleyince cemaatten sâkıt olacağına hükmetmiştir.[208]

?3396 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????? ?????? ????? ????? ????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

3. (3396)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşine üç kere teşmitte bulun, üçten fazla (hapşırırsa) artık bu nezle olmuştur."[209]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, hapşırana üç kere yerhamukâllah deneceğini hapşırmaya devam ettiği takdirde, bunun nezle gibi bir rahatsızlıktan ileri gelmesinin anlaşılacağından, artık her seferinde teşmît gerekmeyeceğini ifade eder. Hatta, hadisin Tirmizî'deki vechinde: "...Hapşırana üç kere teşmîtte bulun. O hapşırmaya devam ederse sen muhayyersin, dilersen teşmîtte bulun, dilersen bulunma" buyrulmuştur.

Ancak, bazı rivayetlerde üçten sonra teşmîti açık bir üslupla nehyetmiştir: "...üçten fazla hapşırırsa, (artık anlaşılmıştır ki) o nezlelidir, teşmîtte bulunmasın." Şârihler bunun kavî, Tirmizî'nin rivayetinin zayıf olduğunu belirtirler. Şu halde üçten fazla teşmitte bulunmamak esastır.[210]

?3397 ?4? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????????????. ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ???????? ???????? ??? ?????: ?????????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ???? ????????????? ????? ????????? ????????? ?? ???????? ??????????? ??? ?????????? ??? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ????????????? ???????? ??????[. ????? ?????? ? ???????.????: »??????« ?? ????? ??? .

4. (3397)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah hapşırmayı sever, esnemeden hoşlanmaz. Öyleyse sizden biri hapşırır ve Allah'a hamdederse, bunu işiten her müslüman üzerine, yerhamukâllah demesi hak (bir vazife)dir. Ancak esnemeye gelince, işte bu, şeytandandır. Biriniz namazda esneyecek olursa, imkân nisbetinde kendini tutsun ve hah diye ses çıkarmasın. Zira bu, şeytandandır, şeytan kendisine gülüyor demektir."[211]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî: "Allah'a nisbet edilen sevmek, hoşlanmamak gibi ifadelerin ma'nâsı, hapşırma ve esneme fiillerinin sebebine bakar. Zira, hapşırma bedenin hafifliğinden, mesâmâtın açılmasından ve fazla doygunluğun olmayışından ileri gelir. Bu, esnemenin zıddı bir haldir. Çünkü o, bedenin iyice dolmuş olmasından, bir de çok ve karışık yemekten hâsıl olan ağırlıktan ileri gelir. Önceki hal, ibâdet için şevk verir. İkinci hal bilâkis gaflete sevkeder" der.
2- Rivayetler hapşırmanın bazı çeşitlerine dikkat çeker:
* Şârihler, hadiste Allah'ın sevdiği belirtilen hapşırmanın nezleden hasıl olan hapşırma olmadığını belirtirler. Çünkü, tahmîd ve teşmît bunun için emredilmiş, öbürü için emredilmemiştir. Mamafih teşmîti her ikisine teşmil eden âlim de vardır.
* Hapşırmanın namazda olanıyla namaz dışında olanı da tefrik edilmiştir. Tirmizî'nin bir rivayeti şöyle: "Namazda hapşırma, uyuklama ve esneme şeytandandır." Burada "namazdaki hapşırma", esneme ile bir tutulmaktadır.
* Abdurrezzak'ın bir rivayetinde, şeytandan olduğu belirtilen yedi şeyden birinin, "şiddetli hapşırma" olduğu belirtilir. Şu halde, hapşırırken imkân nisbetinde başkasını rahatsız etmeyecek şekilde hafif yapmaya gayret edilmelidir. Nitekim müteakip hadis hapşırmanın âdâbını takrir etmektedir.
3- Hadiste geçen, "Hamdedeni işitene teşmît hak bir vazifedir" ibaresinden hareket eden âlimler, "Hapşıranın hamdetme hususunda acele davranmasının müstehab olduğu" hükmünü çıkarmışlardır. İbnu Dakîki'l-Îd, bazı âlimlerden şu görüşü nakleder: "Kişi hapşıranı görünce teennî ile hareket etmeli, sükûnet bulmasını beklemeli, teşmît için acele etmemelidir." İbnu Dakîki'l-Îd, teşmit için zâten tahmidin işitilmesinin şart olduğunu belirterek bu tavsiyenin gâyesini açıklar.
Buhârî'nin el-Edebü'l-Müfred'de kaydettiği bir rivayete göre, İbnu Ömer (radıyallâhu anh) mescidde iken, mescidin bir tarafından bir hapşırma işitir. O tarafa yönelerek: "Hamdetti isen yerhamukâllah der. Bu rivayeti de, teşmit için tahmid'in gerekli olduğu hususunda delil olarak zikretmişlerdir.
4- Esnemede kendini tutma emri, esnemeyi durdurmanın kişinin elinde olduğu ma'nâsına gelmez; çünkü esneme hâsıl olunca onun gerçek şekilde durdurulması mümkün olmaz. Öyleyse buradaki durdurma, esnemenin tabiî şekilde olmasını önlemek, ondan meydana gelecek vücud hareketlerini asgariye indirmektir. Hadisin sadedinde olduğumuz vechi "namazda diye kayıtlarken bazı vecihleri bu kayda yer vermez ve "Biriniz esneyecek olursa..." diye mutlak gelir. Bir rivayette: "Biriniz esneyecek olursa elini ağzı üzerine koysun, (köpek gibi) havlamasın, zira şeytan ona güler" denmiştir. Burada ağzın sonuna kadar açılması, köpeğin havlamasına benzetilmiştir. Zira köpek havlarken başını kaldırır ve ağzını açar.
5- Esnemenin şeytandan olması, şeytanın bunu sevmesindendir. Çünkü, şeytan insana gaflet veren, hayrını azaltan, namazını kesen her şeyi sever. Ayrıca, esneme umumiyetle çok yemekten hâsıl olan bir hâlettir. Çok yeme de şeytan işidir. Türbüştî şu açıklamayı sunar: "Bunun şeytana nisbeti, şeytanın kulun Allah'ın önünde duyacağı huzur ve kendinden geçercesine yapacağı mürâcaattan alacağı zevk gibi mendub şeyler arasına girmeyi sevmesindendir."[212]

?3398 ?5? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????????? # ???? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????????? ??????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (3398)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hapşırdığı zaman, yüzünü elleriyle veya elbisesiyle örterdi ve sesini de kısardı."[213]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, hapşırma sırasında dikkat edilmesi gereken edebe dikkat çekmektedir. Bu hususlar bazı hadislerde Nebevî bir emir olarak belirtilirken, burada Nebevî bir amel olarak ifade edilmektedir: Yüzün, yani bilhassa ağzın elbise veya elle örtülmesi, sesin kısılması. Her iki edeb de yakınlardakini rahatsız etmekten korur. Ağzın veya yüzün örtülmesi, hapşırma sırasında ağız ve burundan tükrük ve sair parçaların etrafa sıçramasını önler, sesin kesilmesi de rahatsızlık verici bir gürültünün asgariye inmesini sağlar.
İbnu Hacer, başka rivayetleri de göz önüne alarak hapşırmanın edebiyle ilgili olarak şunları sayar: "Sesini kısması, hamdini yüksek sesle yapması, ağız ve burnundan akanlarla arkadaşına eza vermemesi için yüzünü örtmesi, hapşırması ile zarar vermemesi için başını sağa sola çevirmesi."
İbnu'l-Arabî, hapşırırken sesi kısmanın hikmetini, "sesin yükselmesinde uzuvlar için eza var" diyerek izah eder. Diğer edeblerin hikmetiyle ilgili olarak, kaydedilene yakın şeyler söyler.
İbnu Dakîki'l-Îd, teşmîtin faydaları zımnında müslümanlar arasında uyuşma sağlamayı ve sevgi kazanmayı zikreder. Ayrıca hapşıranın nefsini de te'dip ettiğini söyler: "Çünkü der, rahmetin zikredilmesinde, mükelleflerin çoğunda mevcut olan günahı hatırlatma bulunduğu için, hapşıran, nefsin gururunu kırıp tevazuya yer vermiş olur."[214]

?3399 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????????? ?????????????? ?????? ???????? # ????????? ??? ??????? ??????: ??????????? ??????. ?????????: ??????????? ?????? ?????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

6. (3399)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yahudiler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın huzurlarında zoraki hapşırırlar ve bununla kendileri için yerhamukumullah demesini umarlardı. Resûlullah ise onlara: "Allah size hidayet versin ve aklınızı ıslah etsin." derdi."[215]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, gayr-ı müslimlere teşmît'te bulunmanın meşruluğunu ifade ettiği gibi, onlara nasıl teşmît yapılacağını da göstermektedir. Rahmet mü'minlere has olduğu için, gayr-ı müslimlere hiçbir durumda Allah'ın rahmeti dilenmez. Onlara en iyi dua, hidayetlerini temenni etmektir. Teşmît'te de aynı şey yapılacaktır.
Resûlullah gayr-ı müslimlere yazdığı mektuplara, "Selam hidayete tabi olanlara olsun" diye başlardı. Onların selamlarına da, ve aleyküm diye mukabele ettiğini daha önce belirttik (3386-3388).[216]

ONİKİNCİ FASIL

HASTA ZİYARETİ VE FAZİLETİ

?3400 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? #: ??? ???? ?????? ??????? ???????? ????????? ??? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????????????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ???????

?? ????????? ?????? ?????? ????????? ????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????????????? ???? ????? ????????? ??????? ???? ??????? ?? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»??????« ??? ?????? ?? ????? .

1. (3400)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir hastayı akşam vakti ziyaret ederse onunla mutlaka yetmişbin melek çıkar ve sabaha kadar onun için istiğfarda bulunur. Ona cennette bir bahçe hazırlanır. Kim de hastaya sabahleyin giderse, onunla birlikte yetmişbin melek çıkar, akşam oluncaya kadar ona istiğfarda bulunur. Ona cennette bir bahçe hazırlanır."[217]

?3401 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???? ?????? ?? ???????? ???????? ????? ????????[. ????? ???? ???????? .

2. (3401)- Hz. Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasta ziyaretinde bulunan kimse, ziyaretten dönünceye kadar cennet meyveleri arasındadır."[218]

?3402 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ??????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ????????[.??? ???: »????????« ?????. ????? ??? ????.

3. (3402)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alır ve abdestini mükemmel kılar sevab ümidiyle müslüman kardeşini hasta iken ziyaret ederse, ateşten, yetmiş yıllık yürüme mesafesi kadar uzaklaştırılır."[219]

AÇIKLAMA:

1- Burada kaydedilen hadisler, hasta ziyaret etmenin ehemmiyetini belirtmektedir. Sonuncu hadiste, ziyaret sırasında abdestli olmaya teşvik edilmektedir. Bazı âlimler abdestli olmanın hikmetini şöyle açıklamıştır: "Hasta ziyareti bir ibadettir. İbadetlerin abdestli olarak yapılması, onu en mükemmel şekilde yapmak demektir, bu ise efdaldir."
2- Her işte olduğu gibi bunun da Allah rızası için yapılması, sevab elde etmek niyetiyle yapılması gerekmektedir. Başka gayelerle yapılan ziyaretlerin aynı şekilde sevablı olmayacağı anlaşılmaktadır.[220]

?3403 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ???????? ??? ????? ???? ???? ?? ?????? ?????? ???????? ???????: ??? ?????? ??????? ????????? ??????????? ???? ????????? ????????[. ????? ???????. »?????????« ?? ????? .

4. (3403)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah rızası için bir arkadaşını ziyaret eder veya bir hastaya geçmiş olsun ziyaretinde bulunursa, bir münâdi ona şöyle nidâ eder: "Dünya ve âhirette hoş yaşayışa eresin. Bu gidişin de hoş oldu. Kendine cennette bir yer hazırladın."[221]

?3404 ?5? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ?????? # ???? ?????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

5. (3404)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gözümdeki bir ağrı sebebiyle beni ziyaret etti."[222]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın, Ashab hasta olduğu zaman ziyaretlerine gittiğini göstermektedir. Bu mesele ile ilgili başka örnekler de rivayet edilmiştir. Bir rivayet, Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'a baygınlık geçirdiği sırada uğradığını ve ayrılıncaya kadar yanından ayrılmadığını haber verir.
2- Bu hadisten çıkarılan bir diğer hüküm, hafif rahatsızlıklar için dahi ziyaretin meşruiyetidir.Zira göz ağrısı korkutucu, ağır bir hastalık değildir. Baş ve diş ağrılarını da bu sınıftan mütâlaa edebiliriz. Bazı hanefî âlimler göz ağrısı gibi hafif rahatsızlıklar için geçmiş olsun ziyaretini uygun görmemiş ve hatta mekruh olduğunu söylemiştir. Ancak görüldüğü üzere bu hadis, nassa dayanmayan o çeşit iddiaları tekzib etmektedir. Hadis, Buhârî tarafından el-Edebü'l-Müfred'e alınmıştır, âlimler sıhhati hususunda kesin kanaat sahibidir.[223]

?3405 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??? ????????. ????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??? ?????????? ??????????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (3405)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Sa'd İbnu Mu'az, Hendek savaşı sırasında kol damarından yaralanınca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun için mescide bir çadır kurdurdu. Maksadı, onu daha yakından ziyaret etmek (ve ilgilenmek)ti."[224]

AÇIKLAMA:

Hadiste mescidin tedavi yeri gibi kullanılma örneği mevcuttur. Yaralanan Sa'd İbnu Mu'az için Hz. Peygamber mescidin içerisinde çadır kurdurup, daha yakından tedavisiyle ilgilenmek istiyor. Bilindiği üzere Sa'd İbnu Mu'az (radıyallâhu anh), Ensar'ın iki liderinden biridir. Diğer itibarlı lider Sa'd İbnu Ubâde'dir. Aleyhissalâtu vesselâm bu davranışıyla, insanların itibar edip mevki ve makam verdiği kimselere de hususi muamele etme, böylece onu sevenlerin gönlünü kazanma örneği de vermiş olmaktadır.
Âlimler hadisten şu hükümleri de çıkarırlar:
* Özre binâen mescidde ikâmet caizdir.
* Sultan veya âlim, ziyaretine ehemmiyet verdiği hasta şahısların ziyaretinde zorlukla karşılaştığı hallerde, hastanın, ziyareti kolay ve daha yakın bir yere taşınması caizdir.[225]

?3406 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ????? ???????? ???? ???????? ??????? ??????? ???????? ?????? ????????: ?????? ?????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??? ????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??? ????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.

7. (3406)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim eceli gelmeyen bir hastayı ziyaret eder ve yanında şu duayı yedi kere okursa, Allah ona bu hastalığından mutlaka şifa verir: Es'elullahe'l-azîme Rabbe'l-Arşi'l-azîmi en yeşfiyeke. (Büyük Arş'ın Rabbi olan Allah'tan senin için şifa taleb

ediyorum.)[226]

?3407 ?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????????? ???? ??????? ?????????? ???? ?? ??????? ?????? ????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

8. (3407)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir hastanın yanına girince, ona sağlık ve uzun ömür temennisiyle onu rahatlatın. Zira böyle yapmak onun gönlünü hoş eder."[227]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, hastayı ziyaret ederken uyulması gereken mühim bir edebe dikkat çekmektedir: Onunla yapılacak konuşmanın ve ona yapılacak duanın mahiyetine gelince; bunlar, hastayı ferahlatacak, hayata sevgi ve bağlılığını artıracak, yaşama ümidini verecek tarzda olmalıdır. Hadiste geçen tenfîs, ferahlatma, nefes aldırma ma'nâsına gelir. Şârihler bunun "Allah ömrünü uzun etsin", "şifa versin", "afiyet versin" gibi sözlerle gerçekleşeceğini belirtir. Tîbî bu hadisi: "Yani uzun ömre heveslendirin" diye yorumlar. Bazıları: "Eceli hususundaki endişesini gidererek ferahlandırın bu da uzun ömür dilemek, hastalığın gitmesine dua etmekle ve "mühim bir şey yok, korkacak bir şey yok, Allah sana şifa verecektir, hastalığın ağır değil" gibi sözler söylemekle gerçekleşeceğine" dikkat çekmiştir. Gerçi bu çeşit sözler mukadder olan eceli değiştirmez ise de hastayı rahatlatır, gönlünü hoş eder. Hadis, hasta ve sakatlara güler yüz, tatlı söz ve mültefit davranışla muamele etmede bir beis olmadığını tebliğ etmekten başka, böyle davranmaya teşvik etmekte ve gönül alıcılığı ziyaret âdâbı kılmaktadır.[228]

?3408 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ???? ?????????? ????? ???????? ???????? # ???????? ????????? ???????? # ???????? ?????? ??????? ?????? ????: ???????. ???????? ??? ???? ??? ????? ?????? ???? ??? ??????? ?????? ???? ??????? # ?????? ???????: ???????? ????? ??????? ????????? ??? ???? ????????[. ????? ??????? ???? ????.

9. (3408)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yahudilerden bir çocuk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a hizmet ediyordu. Bir gün hastalandı. Resûlullah onun ziyaretine geldi. Baş ucunda oturdu ve: "Müslüman ol!" buyurdu. Çocuk yanında durmakta olan babasına baktı. Babası da: "Ebû'l-Kasım'a itaat et!" diye emretti. Çocuk derhal müslüman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oradan ayrıldığı vakit şöyle diyordu:
"Onu benim vesilemle ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun."[229]

AÇIKLAMA:

Hadisten âlimler bazı fevâid çıkarmışlardır:
* Müşriğin istihdamı, hastalanınca da ziyareti caizdir.
* İyi niyet taşımak esastır.
* Küçüğün istihdamı câizdir.
* Çocuğa islâm'ı arzetmek caizdir.
* Çocuğun İslâm'ı câizdir. Çünkü hadiste, "Benim vesilemle onu ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun!" denmiştir.
* Çocuk küfrü anlar olsa ve küfür üzerine ölse, ahirette bunun cezasını çekecektir.[230]

?3409 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????????? ????????? ?????????? ????????? ????????? ?? ????????? ????????[. ????? ???? .

10. (3409)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hastayı ziyaret ederken az oturmak ve az gürültü yapmak sünnettendir."[231]

AÇIKLAMA:

Burada, hasta ziyareti âdâbı olarak zikredilen hastanın yanında az oturmak ve az gürültü yapmak prensibi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı sırasında, vasiyet yazmak üzere kâğıt ve kalem isteyince hazır bulunanların bu durumda bir şey yazılması caiz mi, değil mi? diye münakaşa etmeleri üzerine Hz. Peygamber'in "Beni terkedin" sözünden çıkarılmıştır.[232]

ONÜÇÜNCÜ FASIL

BİNME VE TERKİYE ALMA

?3410 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ???????? # ??????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (3410)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldiği zaman kendini, Abdulmuttaliboğullarının çocukları karşıladılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birini önüne, diğerini de arkasına bindirdi."[233]

?3411 ?2? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ??? ?? ??? ??????:]????????? ??? ??????????? ????? ?????? # ???? ??????? ??????? ????????? ????: ??????. ??????????? ??????????[. ????? ???????? ???? ??????? ???? ???? .

2. (3411)- Abdullah İbnu Câfer (radıyallâhu anhümâ), İbnu'z-Zübeyr'in, kendisine şunları söylediğini anlatmıştır: "Hatırlar mısın, hani biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ı karşılamıştık: Ben, sen ve İbnu Abbâs!"
Abdullah: "Evet hatırlıyorum" , demiş ve ilâve etmiştir: "Bizi bineğine almış, seni terketmişti."[234]

?3412 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???? ????????[. ????? ??? ???? .

3. (3412)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın Ufeyr denen merkebinin terkisinde idim."[235]

?3413 ?4? ??? ??? ???????? ?? ??? ???:]?????? ??????? ?????? ?????? # ?????????? ????? ??????????. ????????: ?????? ????????????. ??????: ? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????????? ?????????: ?????????? ?????????? ???????? ????: ?????? ??????? ??????? ???? ?????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (3413)- Ebû'l-Müleyh, bir adamdan naklen demiştir ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın terkisinde idim. Hayvanın ayağı kaydı, Ben, "Kör şeytan!" demiş bulundum. Bana:
"Böyle söyleme, zira böyle söylersen o büyür, hatta ev kadar olur ve "kendi gücümle onu yere attım!" der. Fakat sen: "Bismillah!" de, zirâ böyle söylersen o küçülür ve sinek kadar olur."[236]

?3414 ?5? ??? ???????? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??? ????? ?????? ???????? ?????????? ?????????. ?????? ???? ????? ????? #: '????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??? ??? ?????????? ???: ???: ??????? ???? ?????????? ????. ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (3414)- Abdullah İbnu Büreyde, babasından (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Beraberinde bir merkeb olan bir zat Hz. Peygamber'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bin!"dedi ve adam (kayarak, hayvanın) terkisine geçti. Aleyhissâlatu vesselâm:
"Hayır, hayvanın önüne binmeye sen benden daha çok hak sâhibisin, hakkını bana bağışlarsan o başka!" buyurdu. Adam da: "Önü sana bağışladım!" dedi. Bunun üzerine hayvana bindi."[237]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda kaydedilen beş hadis, Resûlullah'ın terkisine aldığı kimseler hakkında bilgi vermektedir. Bu meseleye müstakil bir başlık tahsis edilecek kadar ehemmiyet verilmiştir. Çünkü, Resûlullah'la birlikte aynı anda aynı hayvana beraber binmek, yani hayvan üzerinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın terkisinde veya önünde yer almak bir şeref vesilesidir. Bu şerefe kimlerin erdiğini âlimler araştırmıştır. Hattâ İbnu Mende'nin Ma'rifetu Esâmî Irdâfu'n-Nebî adında bir te'lifi vardır. Burada otuzdört kadar sahâbînin bu şerefe erdiği görülmektedir. Şu halde, hem bir hayvana birden fazla kimsenin binmesinin şer'î cevazını göstermek, hem de zikrettiğimiz şerefe erenlerin başlıcalarını belirtmek üzere Teysîr'de bu bâba yer verilmiş olmaktadır.[238]

ONDÖRDÜNCÜ FASIL

KOMŞUYU HİMAYE

?3415 ?1? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ?????? #: ??? ????? ????????? ????????? ?????????? ????? ???????? ?????? ?????????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3415)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hz. Cebrâil aleyhisselâm bana komşu hakkında o kadar aralıksız tavsiyede bulundu ki, komşuyu vâris kılacağını zannettim."[239]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, komşunun komşusuna karşı bir kısım ahlâkî vecibeler içerisinde olduğunu tebârüz ettirmektedir. Cebrâil aleyhisselâm öylesine bu meselede Resûlullah'a ısrarlı ve devamlı uyarılarda bulunmuştur ki, Aleyhissalâtu vesselâm, bunun sonunda Cebrâil'in Cenâb-ı Hakk'tan komşuyu komşuya vâris kılan bir vahiy getireceği zannına kapılmıştır.
2- Âlimler hadiste geçen bu vâris kılmadan maksadın ne olduğunda ihtilâf etmiştir:
* Bazısı, "akrabalarla birlikte malda hisse sahibi kılmaktır" demiştir.
* Bazısı, "iyilik ve sıla yönüyle, vârislerin derecesine koymaktır" demiştir.
Birincinin daha kavî olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, ikinci şık zâten devam etmektedir. Zâten rivâyet, Resûlullah'ın içinden geçen verâset hadisesinin vâki olmadığına işaret etmektedir. Bunu yine Buhârî'de kaydedilen Hz. Câbir'in bir rivayeti te'yid eder: "...o kadar ki, komşuya bir miras kılacak zannettim."
İbnu Ebî Cemre der ki: "Miras iki kısımdır: Hissî (maddî) ve mânevî, Hissî olan, hadiste kastedilen mirastır. Mânevî olan ise ilim mirasıdır. Burada ilim mirası da mülâhaza edilebilir, çünkü yine, Resûlullah'tan gelen bir hadise göre komşunun komşu üzerindeki haklarından biri muhtaç olduğu bilgiyi öğretmesidir."[240]
3 - Hadiste geçen komşu kelimesi mutlak gelmiştir.Müslümankâfir, hür- köle, dindarfâsık, dostdüşman, yerliyabancı, faydalızararlı, akrabagayr-ı akraba, evce yakın-uzak, hepsine şâmildir. Ancak aralarında mertebe farkı vardır, bazısı bazısından üstündür. En üstünü önceki sıfatların hepsini cem eden, sonra en çoğunu cem edendir. Böylece birini cem edene kadar devam eder. Aksini yâni en uzağını da ikinci sıfatları en ziyade cem eden teşkil eder. Böylece her birine, hâline göre hakkının ödenmesi gerekir. Bazen iki veya daha fazla sıfatın teâruz ettiği, bunlardan birinin üstün veya her ikisinin de müsâvi olduğu durumlar da olabilmektedir. Bu hususu Taberânî'nin Hz. Câbir'den kaydettiği şu merfu rivayet te'yid eder: "Komşu üç çeşittir: "Bir komşu vardır, (onun, üzerinizde) tek hakkı vardır. Bu, müşrik komşudur. Bunun sadece komşuluk hakkı vardır. Komşu vardır, (üzerinizde) iki hakkı vardır. Bu müslüman olan komşudur. Bunun hem komşuluk, hem de müslümanlık hakkı vardır. Diğer bir komşunun (üzerinizde) üç hakkı vardır. Bu, akraba olan komşudur. Bunun hem komşuluk hem müslümanlık, hem de akrabalık hakkı vardır."
İbnu Ebî Cemre der ki: "Komşuyu himâye îmânın kemâlindendir. Câhiliye halkı bile buna riâyet ederdi. (Resulullah'ın komşu ile alâkalı) tavsiyesine uymanın yolu açıktır: Kişi, şahsî gücüne göre, çeşitli şekilde iyilikler yapmakla bu vasiyeti yerine getirmiş olur: Hediye sunma, karşılaşınca selam verme, güler yüz gösterme, halini hatırını sorma, muhtaç olduğu hallerde yardım vs.gibi. Keza komşuyu rahatsız edici maddî ve manevî her çeşit davranışlardan, sebeplerden kaçınmak da buna girer. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) , komşusu şerlerinden emin olmayan kimseden imanı nefyetmiştir. Bu hadis, komşu hakkının büyüklüğünü, ona zarar vermenin kebâirden olduğunu haber vermede mübalağalı bir beyân üslubudur."
İbnu Ebî Cemre, açıklamasına devamla şunları söyler: "Bu hususta durum, komşunun sâlih veya gayr-ı sâlih oluşuna göre değişir. Hepsine şâmil olanı, komşu için hayırhah olmak, hayırlıyı tavsiye etmek, hidayeti için dua etmek, -söz ve fiille zarar vermenin vâcib olduğu durum dışında- ona zarar vermeyi terketmektir. Sâlih kimseye mahsus olanlar, söylenenlerin hepsidir. Sâlih olmayanlara mahsus olanlarda, onun irtikab ettiği kötülükleri yapmaktan kaçınmak, duruma göre imkân nisbetinde iyilikle mukabele etmek, emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmak; kâfire va'z ve nasihatta bulunmak. İslâm'ı arzetmek, islâm'ın güzelliklerini açıklayıp rıfkla ona tergip ve teşvik etmek; keza fâsığa da hâline uygun şekilde rıfkla va'z ve nasihat etmek, kusurlarını başkalarına karşı örtmek, rıfkla onlardan nehyetmek; bunları yerine getirirse ne âlâ, yerine getirmezse, onu te'dib gayesiyle, sebebini de beyan ederek küsmek."
Komşunun üzerimizdeki haklarıyla ilgili uzunca bir rivayeti 3418 numaralı hadisin açıklamasında kaydedeceğiz.[241]

?3416 ?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]???????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? '??????: ???? ?????????? ??????? ?????????? ?????????????? ???????: ?. ????: ????????? ???? ???????? ?????? ???????? ?????? ?????? # ???????: ??? ????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (3416)- Amr İbni Şu'ayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) için bir koç kesildi. İbnu Ömer, ailesine: "Ondan yahudi komşumuza hediye ettiniz mi?"diye sordu. "Hayır!" cevabını alınca:

"Bundan ona da gönderin. Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'ın: "Cebrail bana komşu hakkında o kadar aralıksız tavsiyede bulundu ki, komşuyu vâris kılacağını zannettim" dediğini işittim" buyurdu."[242]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki rivayette, kesilen koyundan yahudi komşusuna da göndermeyi emredenin Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) olduğu ifade edilmektedir. Halbuki, hadisin gerek Tirmizî ve gerekse Ebû Dâvud' daki asıllarına bakınca, bu emri verenin, Abdullah İbnu Ömer değil, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) olduğunu görürüz, yani hadisin bizzat râvisi. Kanaatimizce, bu bir rivayet hatasıdır veya eserde sıkça rastlandığı üzere, dizgi hatasıdır. Zira Amr ile Ömer arasında, imla yönüyle, Amr'ın sonuna ilave edilen vav farkı vardır, bu vav düşünce Amr, Ömer olur (???? Amr, ???? = Ömer) Bu ihtimâl daha kavîdir.[243]

?3417 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ? ???????? ???????? ???? ? ??????? ??????? ???????????[. ????? ???????? ?????? ?????.»??????????« ??????? ???????: ??? ?????? ??? ??????? .

3. (3417)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Komşusu, zararlarından emin olmayan kimse cennete giremez."[244]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Buhârî'de daha şiddetli bir üslûbla gelmiştir:
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun inanmamıştır, Allah'a yemin olsun inanmamıştır, Allah'a yemin olsun inanmamıştır!" "Kim ey Allah'ın Resûlü?" diye sorulunca: "Komşusu zararlarından emin olmayan kimse!" cevabını verdi."
Şu halde, bu rivayette komşuya karşı davranışın ehemmiyeti fevkalâde büyütülmüş olmaktadır. Çünkü komşusu, kendisinden kötülük mü gelir diye endişe duyduğu kimseden, iman nefyedilmektedir.
2- Hadîste geçen bevâik, bâika'nın cem'idir. Âniden gelen ve zarar veren, helak eden şey demektir. Ahmet İbnu Hanbel'in bir rivâyetinde "Bevâik nedir?" diye sorulur, Resulûlllah da, "Onun şerri" diye açıklar.
3- Âlimler komşuyu, sözleri veya fiilleriyle rahatsız edenden imânın nefyedilmesini kemâle hamlederler. Yâni "o kimsede kâmil ma'nâda iman yoktur" demektir, "kâfir olur" demek değildir" derler. Şurası muhakkak ki, âsi kimsenin imânı kâmil değildir.
Nevevî der ki: "Bu gibi meselelerde imanın nefyedilmesinde iki çeşit açıklama câridir:
1- Hadis, onu helal addeden hakkındadır.
2- Hadîsin ma'nâsı: "Kâmil mü'min değildir" demektir."
Dînin yasakladığı herhangi bir şeyi helal addederek yapma ile, haram addetmekle beraber, nefsinin galebesiyle, cehâletle yapmak aynı neticeye götürmüyor. Helâl addeden kâfir olur, helâl addetmeden işleyen fâsık olur, günahkâr olur. Biri tevbe ederse îmâna döner; diğeri tevbe ile günahtan arınır.
İbnu Hacer der ki: "Hadîsten muradın şöyle olması da ihtimalden uzak değildir: "Hiç azab görmeden cennete girmek gibi, mü'minin mazhar olacağı bir mükâfaatla mükâfaatlanamaz" demektir. Veya bu hadîs, zecr ve tağlîz yani caydırma ve sertlik gösterme makamında beyan edilmiştir, zâhiri murad değildir."
İbnu Ebî Cemre der ki: "Aralarında duvar gibi bir engel bulunan iki komşusunun hukukuna riâyet ve hakların korunmasına bu derece ehemmiyet verilir, birbirlerine iyilik yapıp, zarar verici sebeplerden kaçmaları emredilirse, aralarında duvar gibi bir mânia bulunmayan iki şahıs arasındaki hukuka riâyetin ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşılır. Bunlar kesinlikle birbirlerine muhalif davranışlarla birbirlerini rahatsız etmemelidir. Böylelerinin birbirlerinin sürûruyla sürûrlandıkları hüzünleriyle hüzünlendikleri rivâyet edilmiştir. Öyleyse her iki tarafında, tâate müteallik amelleri çoğaltmak ve ma'siyete müteallik amellerden kaçınmaya devam etmek sûretiyle birbirlerini razı edip gönüllerini alacak davranışlara ehemmiyet vermeleri gerekir. Böyle komşular, birbirlerinin hukukuna riâyet hususunda diğer komşulardan çok daha fazla vecîbe içindedirler."[245]

?3418 ?4? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ????? ??????? ???????? ?????????? ?Œ???? ??????????? ????????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????????? ?Œ???? ??????????? ??? ???????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????????? ?Œ???? ?????????? ??????? ??? ??????????[. ????? ???????? ???? ????? ?????? ?? .

4. (3418)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa misafirine ikrâm etsin. Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa komşusuna ihsanda (iyilikte) bulunsun. Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa hayır söylesin veya sükût etsin."[246]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîste de komşu hukukunun ehemmiyeti îmanla tartılarak takrîr ve tesbit edilmektedir. Allah'a inanan, hadiste sayılan hususlara ehemmiyet vermelidir, çünkü hiçbir davranış Allah'ın bilgisiden kaçmamakta, hepsi zabtedilmektedir. Ahiret hesap yeridir, her yapılan iş orada karşımıza çıkacaktır: Ağızdan çıkan her kelâm, komşuya yapılan her davranış. Din bunların üzerinde ısrarla durduğuna göre, bu hususlardaki iyi davranışlar, hayırlı sözler fevkalâde değerlidir, kötü davranışlar ve hayırlı olmayan sözler ve fevkalâde hesabı çetin olan amellerdir.
2- Hadîste zikredilen "iman"la, kâmil iman kastedilmiştir. Allah ve âhiretin zikri, mebde ve me'âd'ın hatırlatılmasıdır. Yani şöyle denmek istenmiştir: "Kim kendisine yaratan Allah'a inanırsa; kim, amellerinin âhirette hesaba çekilip karşılık göreceğine inanırsa zikredilen amelleri yapsın."
3- Hadisin bazı vecihlerinde "komşusuna ihsanda bulunsun" yerine, "komşusuna eza vermesin" denmiştir. "İhsan" bazan "ikrâm" diye gelmiştir. Her iki kelime de iyiliklerin maddî ve manevî her çeşidine şâmildir. Bir kısım hadislerde bunlar, "eziyet etmeyi terk" olarak tefsir edilmiştir. Bir hadis şöyle: "Ya Resulullah, komşunun komşuda hakkı nedir?" diye sorulmuştu; şöyle açıkladı: "Senden borç isterse borç vermen, yardım dileyince yardım etmen, hastalanınca ziyaret etmen, muhtaç olunca ihtiyacını görmen, fakirleşince yardım etmen, bir hayra kavuşunca tebrîk etmen, musîbete uğrayınca taziyette bulunman, ölünce cenâzesine katılman, izni olmadıkça binanı onun binasından daha yüksek yapıp rüzgârına mâni olmaman, çorbanda az da olsa ona da göndermek sûretiyle tencerenin kokusuyla onu rahatsız etmemen. Bir meyve satın alınca ona da hediye et, eğer bunu yapmazsan meyveyi evine (komşuna göstermeden) gizlice taşı. Onu, çocuğun da dışarı götürüp, komşunun çocuğunu gayza atmasın."
4- Komşuya ikrâm etmenin hükmü hususunda ulemâ der ki: "Bu, şahıslara ve durumlara göre değişir. Bazan farz-ı ayn olur, bazan farz-ı kifaye ve bazan da müstehab. Hepsi de mekârim-i ahlâktandır."
5- Hadiste misâfire ikrâm da mevzubahistir. Bu hadis misafirlikle ilgili bölümde (3487-3492) müstakillen geleceği için burada açıklama yapmıyoruz.
6- Hadiste geçen "Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa ya hayır söylesin, ya sükût etsin" ibaresine gelince, âlimler bunu cevâmi'u'lkelim' den yani Resûlullah'ın az kelamla çok ma'nâ ifade ettiği veciz sözlerden biri sayarlar. "Çünkü derler, ağızdan çıkan sözlerin tamamı ya hayırdır, ya şerdir, ya da bunlardan birine meyyâldir. Farz veya nâfile, matlub olan bütün sözler hayra dahildir, bunlara, bütün çeşitleriyle müsaade edilmiştir. Şerre gelince, bunlar da şer olduğu açık olan ve şerre te'vil edilenlerdir. Bunların söylenmeyip, sükût edilmesi emredilmiştir."[247]

?3419 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ????? ??????: ???? ??? ????????? ?????? ????????? ???????. ????: ??? ??????????? ?????? ??????[. ????? ??????? ????? ???? .

5. (3419)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "(Bir gün), ey Allah'ın Resûlü! dedim, iki komşum var, hangisine (öncelikle) hediyede bulunayım?"
"Sana kapı itibarıyla hangisi yakınsa ona!" cevabını verdi."[248]

AÇIKLAMA:

1 - Bu hadis, komşular arasında tercih yapmada yakınlığın esas alınmasını irşad buyurmaktadır. Halbuki bâbın ilk hadisini (3415) açıklarken kaydettiğimiz üzere bu tercihi yapmada çeşitli unsurlar araya girmektedir: Akrabalık, mü'minlik, müttakîlik dostluk vs. gibi. Burada mutlak bir üslubla yakın olanın önceliği belirtilmektedir. Âlimler yakına tanınan bu evleviyeti, şu hikmetlere bağlarlar:
* En yakında olan, komşusunun evine hediye vs. nev'inden ne girerse görür ve uzakta olana nisbetle bunlara muttali olur.
* En yakındaki, komşusunun başına gelen ciddî durumlarda icâbet etmede daha çabuktur ve bilhassa gaflet vakitlerinde ondan önce kimse imdadına koşamaz.
2- İbnu Ebî Cemre der ki: "En yakına hediyede bulunmak mendubtur. Çünkü hediye zâten asıl itibariyle vâcib bir amel değildir. Öyleyse burada bu tertibe riâyet de vacib olamaz. Hadisten şu prensip çıkarılmıştır: Amelde en üstün olanı tercih etmek evladır."
3- Keza hadiste ilmin amele takdim edilmesi vardır.
4- Komşuluk hududunu tayinde ihtilâf edilmiştir:
* Hz. Ali (radıyallâhu anh) derki: "Sesimizi işiten herkes komşudur."
* Bazı âlimler: "Mescidde seninle sabah namazını kılan komşudur" demiştir.
* Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ): "Komşuluğun sınırı her cihetten kırk evdir" demiştir. Evzaî ve Hasan Basrî de bu görüştedir. Mamafih Resûlullah'ın da: Haberiniz olsun kırk ev komşudur" dediği de rivayet edilmiştir. İbnu Şihâb'ın: "Kişinin sağından, solundan, önünden ve arkasından kırk ev komşusudur" dediği rivayet edilmiştir. Âlimler, bununla taksimi kastetmiş olma ihtimalinin bulunduğunu, bu durumda her bir cihete on ev düştüğünü söylerler.[249]

?3420 ?6? ??? ???? ??????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ? ??????????? ???????? ??????????? ?????? ???????? ?????[. »??????????« ????? ???????? ??? ?????? ??? ????? ???? ??????? ?? .

6. (3420)- Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'tan yaptığı bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Komşu kadın komşu kadından gelen koyun paçasını bile küçük görmesin."[250]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, istifade edilemeyecek kadar basit şeylerle de olsa hediyeleşmeye teşvik buyurmaktadır. Hadisin zâhirî ma'nâsı, hediye olarak gelen en kıymetsiz birşey bile olsa bunun hakir görülüp horlanmamasını tavsiye etmektedir. Hususan kadınların zikredilmesi, sevgi ve husumetin kaynağı onların olmasından, bu çeşit hediyeleşmelerin, daha ziyade kadınlar arasında cereyan etmesindendir. Ayrıca bu durumlarda infial ve aksülamel göstermede de onlar daha çabuk davranırlar.[251]

?3421 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? # ? ???????? ????????? ??????? ??? ???????? ???????? ?? ?????????? ????? ????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????: ?????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ‘????????? ????? ?????? ????????????[. ????? ????? ? ???????.»??????????« ???? ??????: ?? ??? ?????? ? ?????? ??? ?“???? ????? ??????? ??? ?????? ??? ???????. ???? ??? ?????? ??? ?????? ???? ???? ???????? ????? ? ??????? .

7. (3421)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kimse, duvarına, komşusunun kiriş saplamasına mâni olmasın."
Ebû Hüreyre'den hadisi rivayet eden zat der ki: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), sonra şunu ilâve etti: "Görüyorum ki, bunu hoş karşılamadınız. Allah'a yemin olsun, onu omuzlarınız arasına uzatırım."[252]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, komşuluk haklarının hududlarını tayinde değişik bir örnek görmekteyiz: Ev inşaatına başlayan komşu, ihtiyaç duyduğu takdirde inşaat kirişini komşusunun duvarına saplayabilmelidir. Bu meselenin hükmünde ihtilaf edilmiştir:
* Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye ve diğer bir kısım hadisçiler, eski kavlinde Şâfiî ve Mâlikîlerden İbnu Habîb: "Duvar sâhibi razı olsa da olmasa da komşusu duvara kiriş saplayabilir, itiraz ederse icbâr edilir" demiştir.
* Hanefîler ve yeni görüşünün meşhur olanında İmam Şâfiî: "Duvar sahibinin izni olmadan koyamaz, itiraz ederse icbâr da edemez" demiştir. Bunlar hadisteki emrî nebde; nehyi de tenzihe hamlederler. Böylece bu hadisle, müslümanın malının, rızası olmadan, başkasına haram olduğunu beyân eden delilleri cem'etmiş olurlar.
2- Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde şu ziyade vardır: "Ebû Hüreyre bu hadisi rivayet edince başlarını eğdiler." Ebû Hüreyre'nin sözünü Hattâbî şöyle açıklar: "Bunun ma'nâsı: "Eğer siz, bu hükmü gönül rızasıyla kabûl edip onunla amel etmezseniz ben kirişi omuzlarınıza zorla koyacağım." Böylece mübâlağa ifade etmek istemiştir. Bu açıklamaya İmâmu'l-Harameyn başkalarına uyarak tâbi olmuştur." Hattâbî der ki: "Bu, Medine'ye emir olduğu zaman Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'tan vâki olmuştur."
Mâlikî âlimlerden Mühelleb, Ebû Hüreyre'nin: "Görüyorumki bunu hoş karşılamadınız" sözünden hareketle, o devirde Ebû Hüreyre'nin bu görüşüne muhalif bir tatbikatın bulunduğuna hükmeder. "Zira der, eğer bu hadis vücub ifade etseydi, Sahâbe bundan bîhaber olmazdı, Ebû hüreyre hatırlatınca da hoşnutsuzluk izhâr etmezlerdi. Öyleyse hüküm, onlar yanında bunu hilafına takarrur etmiş olmasaydı, bu farizayı bilmemeleri caiz olmazdı. Şu halde bu durum, mezkur emri, Ashâb'ın istihbâba hamletmiş olmalarına delildir." Ancak bu açıklamaya: "İmâmu'l-Haremeynin, hoşnutsuzluk izhâr eden bu kimselerin sahabî olduğunu nereden bildiği anlaşılmıyor. Belki de onlar bu hükmü bilmeyen kimselerdi. Ebû Hüreyre'nin hitab ettiği bu kimselerin gayr-i fakîh olmaları da câiz değil midir? Aslında bu husus açıktır. Şayet onlar sahâbî veya fakîh olsalardı Ebû Hüreyre onlara böyle davranmazdı" diyerek itiraz edilmiştir.
Görüldüğü üzere, sadedinde olduğumuz hadisin hükmü hususunda münakaşa edilmiştir.[253]

?3422 ?8? ??? ?????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ?????? ???? ?????? ?? ??????? ?????? ???? ?‘???????? ?????? ????????? ???????. ??????? ??????? ???????? ??? ???????? ??????????? ???? ?????????. ???????? ??????? ??? ??????????? ??????. ?????? ?‘????????? ??????? ?????? # ???????? ???? ?????. ???????? ??????? ?????? ?????? # ??? ????????? ?????. ???????? ??? ??????????? ??????. ????: ???????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????. ??????? ??????: ????? ????????? ????? ????? ??‘?????????? ??????? ????????? ????????[. ????? ??? ????. »?????????« ??? ????? ?? ?????.»????????????« ???? ???? ?????? ?????? ?????? .

8. (3422)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ensâr' dan bir zâtın bahçesinde benim bodur bir hurma ağacım vardı. O zât ailesiyle beraberdi. Semüre, kendi ağacına gitmek üzere bahçeye girerdi. Bu girişten bahçe sâhibi rahatsız oluyordu. Kendisine o ağacı (bir başka yerdeki ağaçla) değiştirmeyi taleb etti. Ama Semüre kabul etmedi. Bunun üzerine Ensârî (radıyallâhu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 'a gelip durumu anlattı. Resûlullah Semüre'ye o ağacı satmasını taleb etti; fakat o kabul etmedi. Bu sefer (bir başka yerdeki ağaçla) değiştirmeyi teklif etti, o bunu da kabul etmedi. Resûlullah: "ağacı ona bağışla!" dedi ve buna rağbet etmesi için "şöyle şöyle ecir var!" buyurdu. Semüre yine kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Sen muzır birisin!" dedi. Sonra Ensârî zâta dönüp:
"Git, onun hurmasını sök!" buyurdu."[254]

AÇIKLAMA:

1- Bodur hurma diye tercüme ettiğimiz ????? kelimesinin ma'nâsı hususunda ulemânın farklı açıklamaları olmuştur. Başına elle ulaşılan kısa boylu hurma ağacı ma'nâsına gelen ?????? yerine ????? diye kullanıldığına dâir yapılan açıklamayı esas alarak bodur bir hurma ağacı diye tercüme ettik.
2- Resûlullah'ın "Ağacı ona bağışla" sözünü, ulemâ, kesin bir emir değil, teşvik ve şefaat makamında söylenmiş bir emir olarak yorumlar.
3- "Sen muzır birisin" sözü "sen başkasına zarar vermek isteyen birisin" diye açıklanmıştır.
Hadisten: "Başkasına zarar vermek isteyenin zararı defedilir" diye hüküm çıkarılmıştır.[255]

?3423 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

9. (3423)- Ebû Sırma (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (bir müslümana) zarar verirse Allah da ona zarar verir. Kim de (bir müslüman) ile, nizaya husumete girerse Allah da onunla husûmete girer."[256]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslı ???? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? şeklindedir.
2- Hadis bir rivayette "müslümana" diye tasrih eder. Yani "Kim, bir müslümana -ki bu komşu olur, yolcu olur, müşteri... vs olur aynıdır- gerek malı ve gerekse şahsı ve ırzı yönünden haksız yere bir zarar verecek olursa, Allah ona ameli cinsinden bir ceza takdir ederek onu zarara sokar" demektir. Keza "müslümanlara haksız yere husûmet edip meşakkat verene de Allah aynı cinsten ceza olarak ona meşakkat verir" demektir.
Hadis, hangi suretle olursa olsun komşu veya bir başkasına zarar vermenin haram olduğuna delildir.[257]

ONBEŞİNCİ FASIL

KÜSÜŞMEK HAKKINDA

?3424 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???????? ????????????? ?????????? ???? ?????????? ????? ????????????? ??????? ???????? ??????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (3424)- Hz. Ebû Eyyûb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir müslümana, kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl değildir. Yani, bunlar karşılaşırlar da her biri diğerinden yüz çevirir. Bu ikisinden hayırlı olanı, birinci olarak selam verendir."[258]

?3425 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ?????????? ??? ???????? ????????? ?????? ?????. ???? ??????? ???? ????? ??????????? ????????????? ????????? ???? ????? ???????? ??????? ?????????? ?? ?'????? ????? ???? ??????? ?????? ????? ???"????[. ??? ????:]???? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (3425)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir mü'minin diğer bir mü'mine üç günden fazla küsmesi helâl olmaz. Üzerinden üç gün geçince, ona kavuşup selâm versin. Eğer o selama mukabele ederse ecirde her ikisi de ortaktır. Mukabele etmezse günah onda kalmıştır."
Bir diğer rivâyette şöyle buyrulmuştur: "Kim üç günden fazla küs kalır ve ölürse cehenneme girer."[259]

?3426 ?3? ??? ??? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????[. ????? ??? ????.

3. (3426)- Ebû Hırâş es-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kardeşine bir yıl küserse, bu tıpkı kanını dökmek gibidir."[260]

AÇIKLAMA:

1 - Hadîste hicret veya hicrân kelimeleriyle ifâde edilen içtimâî hâdiseyi dilimizdeki küsmek kelimesiyle karşılıyoruz. Çünkü hicret'i, şârihler: "Şahsın, bir başkasıyla karşılaştığında konuşmayı terketmesi" olarak tarif ederler ve hicret'in lügatte esas itibârıyle, fiil veya söz olarak terk ma'nâsına geldiğine dikkat çekerler. Bu terk'ten murad vatandan ayrılma ma'nâsındaki hicret değildir.
2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yukarıda kaydedilen örneklerde de görüldüğü üzere, müslümanlar arasında üç günden fazla devam edecek küsüşmeleri yasaklamıştır. Nevevî, ulemâdan naklen der ki: "Müslümanlar arasında üç günden fazla küsüşmek nassla haramdır. Ancak üç güne kadar küsmenin mübah olduğu, hadîsin mefhumunda mevcuttur. Güç güne kadar olan küsmeler affedilmiştir, çünkü insanoğlu gadab üzere mecbûldür, öfkelenmek onun cibiliyetinde vardır. Bundan ötürü, dönmesi ve gadab hâlinin izâlesi için o miktardaki küsmeye müsâmaha edilmiştir." Ebû'l-Abbâs el-Kurtubî der ki: "Müddet hususunda muteber olan üç gecedir. Öyle ki, küsmeye gündüzleyin başladı ise, akşama kadar olan kısmı hesaba katmaz, o günün gecesini esas alır ve üçüncü gecenin bitimiyle, mazhar olduğu af da sona erer." Günah dışı bırakılan üç günün hesaplanmasında gündüzü nazara almayıp sadece geceyi esas alan bu görüşe îtiraz edilmiştir. Sözgelimi cumartesi öğlede küsüşme başladı ise salı öğlede bu müddetin dolması gerektiği, salı akşamını beklemenin câiz olmadığı belirtilmiştir. Bu müddetin haram dışı kalması, o müddet esnasında küsmenin sebebi olan öfke hâlinin geçeceğine inanıldığı içindir.
3- Muhibbu't-Taberî yasaklanan küsmenin, karşılaşınca selamı kesmek olduğunu söyler. Ancak ulemâ, bunun "konuşmayı kesmek" olduğunu söyler ve selamı kesmenin konuşmayı kesmede dâhil olduğuna dikkat çeker.
4- Hadîste üç günün içinde (veya sonunda) selama ilk başlayanın küsüşenlerin hayırlısı olduğunu belirtmiştir. Taberî'nin bir rivâyetinde şu ziyade vardır: ".cennete öbüründen önce girer." Bir başka rivâyette küsmeyi devam ettirenler "halktan kopmuşlar" olarak tavsif edilir. Bir başka hadîste "Küs halde öldükleri takdirde her iki tarafın da cennete girmeyeceği" belirtilir:
5- Âlimlerin çoğu "Selamlaşmak ile küsme sona erer" demiştir. Ancak, Ahmet İbnu Hanbel: "Daha önceki hâle aynen dönmedikçe küsme ortadan kalkmaz" demiştir. Keza: "Konuşmayı terk ona eza veriyorsa, selamla küsme sona ermez" demiştir. Kâdı İyâz: "Konuşmayı kesmişse, selam verse bile, bize göre, öbürü aleyhine şehadeti makbûl olmaz (zira bu, aralarında bir husûmetin varlığına delildir)" der.
Küsmenin selamlaşma ile sona ereceği görüşünde olanlar, İbnu Mes'ud'dan rivâyet edilen mevkuf bir hadîste geçen şu ibâre ile de istidlâl ederler: "Küsmeden vazgeçmesi, arkadaşına gelip ona selam vermesidir."
6- Hadîste geçen "kardeşine" tabiri, küsme ile ilgili ahkâmın müslümanlara mahsûs olduğuna delil kılınmıştır. Şu halde kâfire küsmenin herhangi bir müddeti yoktur.
İbnu Abdilberr'in şu sözünü de bilmemiz faydalıdır: "Ulemâ üç günden fazla küs durmanın haram olduğunda icma eder. Ancak bir istisna vardır: Eğer bir kimseyle konuşmanın onun dînine bir fesad vereceği ihtimâli varsa veya bu yüzden nefsine veya dünyasına zarar verecek bir şeyin hâsıl olacağı husûsunda korkulursa, onunla konuşulmaması câiz olur. Nice güzel küsme, eza verici kaynaşmadan hayırlıdır."
7- Bazan, konuşmamak üzere nezredenlere ve yemîn edenlere rastlanmaktadır. Ulemânın bu mevzudaki hükmü, yemini bozmak ve fakat nezir için kefâret ödemektir. Çünkü, tâat üzere nezretmiş ise bu nezîr mün'akid olur. Mesela şöyle demiştir: "Konuşursam köle âzad edeyim veya şu kadar namaz kılayım" gibi. Haram, mekruh ve hatta mübah üzere

nezretmişse bu nezir mün'akid olmaz.
Buhârî'nin bu meseleyle ilgili olarak kaydettiği İbnu'z-Zübeyr örneği burada hatırlatmaya değer: Hz. Âişe'yi üzecek bir sözü yeğeni olan Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in sarfettiği kulağına gelince Âişe validemiz, İbnu'z-Zübeyr'le ebediyen konuşmamak üzere yemîn eder. Küsüşmenin uzaması üzerine araya giren şefaatcileri de Hz. Âişe nezrim var diyerek reddeder. İbnu'z-Zübeyr, bir grupla Hz. Âişe'nin huzuruna girerek özür diler ve Hz. Peygamber'in mü'minin kardeşine üç günden fazla küsmenin haram olduğuna dair hadîsini hatırlatır. Ve bu hususta ısrar eder. Sonunda Hz. Âişe, İbnu'z-Zübeyr'le konuşur ve nezrine mukabil kırk köle âzâd eder. [261] Râvi der ki: "Hz. Âişe, bilahere bu nezri hatırladıkça ağlar, göz yaşlarıyla başörtüsünü ıslatırdı."[262]

?3427 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ?'??????? ?? ????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?? ????? ????????? ??????? ?????? ? ???????? ???????? ??????? ??? ???? ??????? ???????? ???????? ?????? ?????????. ?????????: ????????? ??????? ??????
???????????[. ????? ????? ?????? ???? ????? ????????. »????????????« ??????? .

4. (3427)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller her perşembe ve pazartesi günü arzedilir. Aziz ve Celîl olan Allah o gün, Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder, (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışıncaya kadar terkedin."[263]

?3428 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ??????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????. ?????? ??????? ?????? ??????????: ????????? ????????. ????????: ???? ??????? ?????? ?????????????? ???????? ???????? # ?????????? ??? ????????? ???????????? ???????? ??????[. ????? ??? ???? .

5. (3428)- Hz.Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Safiyye Bintu Huyeyy'in devesi hastalandı. Zeyneb Bintu Cahş'ın yanında fazla deve vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Safiyye'ye bir deve ver!" buyurdu. Zeyneb:
"Ben bu yahudi kızına deve mi verecek mişim?" diyerek (red cevabı verdi). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona kızıp, Zilhicce ve Muharrem ayları ile Safer ayının bir kısmı boyunca küstü."[264]

AÇIKLAMA:

Burada, küsme bahsinin değişik bir rivayeti mevzubahistir.Zira öncekiler âmm ve mutlak bir ifade ile üç günden fazla küsmeleri gayr-ı meşru ve hattâ haram ilân ederken, burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımlarından birine aylar boyu devam eden küsmesinden bahsetmektedir.
Şu halde bu hadisle, bazı küsmelerin meşruiyetine dikkat çekilmiş olmaktadır. Çünkü umumî olan yasak, küsmesi için meşru bir sebebi olmayan kimselere mahsustur. Öyleyse meşru olan caiz ve hattâ gerekli olan küsmeler de vardır. Söz gelimi masiyete giren insana, bundan vazgeçmesi için küsülebilir. Buhârî, bu maksadla Tebük seferine katılmayan Ka'b İbnu Mâlik'le elli gün boyunca konuşmayı Resûlullah'ın yasakladığına dair rivayeti kaydeder.[265]
Bu mevzu üzerine İbnu Hacer'in muhtelif âlimlerden derlediği açıklamayı kaydediyoruz: "...câiz olan küsmek, işlenen cürmün miktarına göre farklılıklar arzeder. Söz gelimi isyankâr olan kimse, Ka'b ve iki arkadaşının kıssasında olduğu üzere, konuşmayı terk suretinde küsmeye müstehak olur. Aile ve kardeşler arasındaki kızmalarda selam ve kelâm devam etmekle birlikte ismini söylemeyi terketmek veya surat asmak suretiyle küsmek de caiz olabilir..."
Taberî der ki: "Ka'b İbnu Mâlik'in kıssası, şer'î emirlere âsi olanlara küsmede asıldır. Bu durumda fâsık ve bid'a ehline küsme meşru iken, kâfire küsülmemesi, izâhı zor bir durum ortaya kor. Çünkü bu, küfrü sebebiyle fâsığın fıskından daha şiddetli bir cürüm işlemiş olmaktadır. Fâsık ve bid'at ehli ne de olsa tevhid ehlidir." İbnu Battâl, Taberî'nin bu mütâlaasına şöyle açıklama getirir: "Allah'ın, kulların maslahatı bulunan ahkâmı var. O, kullarının hâlini herkesten iyi bilir, öyle ise O'nun emirlerine teslim olmaları gerekir."
Böylece, bunların bir kısmını, ma'nâsı anlaşılmayan ibâdetler teşkil ettiği kanaatini ortaya kor. Bu meseleye bâzı başka âlimler de şu açıklamayı getirmiştir: Küsme, iki mertebelidir:
1- Kalble olan küsme,
2- Dille olan küsme.
Kâfire olan küsme kalbledir, sevginin ve bilhassa harbî kâfir ise yardımlaşma ve dayanışmanında terkiyle husul bulur. Şu halde bununla konuşmayı kesmek suretiyle küsme meşru olmaz, çünkü küsme, onu küfründen vazgeçirecek değildir. Ama müslüman âsi öyle değil. Zira bu, küsme sebebiyle çoğunlukla halini düzeltir. Kâfir ve âsi her ikisi de tâate davet, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i anil münker maksadıyla kendileriyle konuşulma meselesinde müşterektirler. Burada meşru olan, sevgi ve samimiyetle konuşmayı terketmektir.
Kadı İyâz, bu meyanda 3311 numaralı hadiste dile getirilen Hz. Âişe'nin Resûlullah'a karşı olan öfkesiyle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Hz.Âişe'nin Resûlullah'a olan öfkesi bu meseledeki ciddiyete rağmen -zira Resûlullah'a öfkelenmek büyük günahlardandır- mağfirete mazhar olmuştur, çünkü onu buna sevkeden şey, kadınların fıtratına konmuş olan kıskançlıktır. Bu ise, aşırı muhabbetten neş'et eder. Öyle ise, bir öfke ki buğza ve kin tutmaya sevketmez, bu öfke mağfirete mazhar olur. Affedilmeyecek olan buğz, küfür ve isyana götüren buğzdur. Nitekim Hz. Âişe, o hadiste öfkesini anlatırken: "Ben sadece ismini terkediyorum" demiştir. Bu, onun kalbinin Resûlullah'ın sevgisiyle dolu olduğunu ifade eder."
Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, kalbî olmayan, terbiyevî maksada yönelik, muhatabın hatasını idrâk ettirici mahiyetteki âile efradı arasında cereyanı câiz olan küsmeye nebevî bir örnek olmaktadır.[266]

ONALTINCI FASIL

İNSANLARIN KUSURLARINI ARAŞTIRMAK VEYA ÖRTMEK

?3429 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????????? ???????? ?????? ????????: ??? ???????? ???? ??????? ??????????? ?????? ?????? ?"?????? ??? ????????? ? ???????? ????????????? ??? ?????????????? ??? ?????????? ????????????? ??????? ???? ????????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ?? ?????? ????????? ???????? ???? ?????? ??????? ??? ?????????? ??????: ??? ?????????! ????? ??????? ??????????! ???????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??????[. ????? ??????? .

1. (3429)- Hz.Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minbere çıkıp yüksek sesiyle şöyle nidâ etti:
"Ey diliyle müslüman olupda kalbine iman nüfuz etmemiş olan (münafik)lar! Müslümanlara eza vermeyin, onları kınamayın, kusurlarını araştırmayın. Zira, kim müslüman kardeşinin kusurunu araştırırsa, Allah da kendisinin kusurlarını araştırır. Allah kimin kusurunu araştırırsa, onu, evinin içinde (insanlardan gizli) bile olsa rüsvay eder."
İbnu Ömer bir gün Ka'be'ye nazar etti ve:
"Şânın ne yüce, hürmetin ne yüce! Ancak mü'minin Allah yanındaki hürmeti senden de yüce!" dedi."[267]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanların kusurlarını araştırmayı münâfiklık olarak ifâde buyurmaktadır. Zîra diliyle müslüman olup kalbine iman ulaşmayanlar münafiktır. Ancak imanı "kemaliyle" diyerek kayıtlayacak olursak müslümanın da kastedildiği anlaşılır ve böylece hitaba müslüman ve münâfik her iki grup da dâhil olur. Şârihler hadisi böyle anlarlar. Nitekim hadisin devamında "kim müslüman kardeşinin kusurunu araştırırsa"tabiri için, müslüman kardeşi tabiri geçmektedir. Münâfik müslümana kardeş olamayacağına göre, Resûlullah, hitabında fâsık müslümanı da kastetmiş olmaktadır. Şu halde, hadiste sadece münâfikların kastedildiğini söyleyenler hadisin zâhirine muhalefet etmiş olur. Hadisin daha âmm olan vechiyle hükmetmek daha doğru, daha isâbetli olur.
2- Müslümanlara eza vermeyin ibâresindeki müslümanlar'la "kâmil müslümanlar", yâni diliyle ikrar eden ve kalbiyle de inanmış bulunan müslümanlar kastedilmiş olmaktadır.
3- Müslümanın kınanması demek, geçmiş zamanda işlediği günahları, hataları, kusurları sebebiyle ayıplanması geçmişinin başına kakılması demektir. Âlimler, müslüman kişi hâlini düzeltmiş ise, eski günahlarından tevbe ettiğinin bilinmesi ile bilinmemesi arasında fark görmezler, her iki halde onların başına kakılmasının câiz olmayacağını söylerler.
Ancak, işlemekte olduğu esnada görülen veya yakın zamanda işlemiş olduğu ve fakat tevbe ettiği görülmeyen günahı sebebiyle ayıplanmasına gelince, bu işin, muktedir olan herkese vacib olduğu belirtilmiştir. Hatta duruma göre fiiline hadd veya ta'zir gerekebilir. Bu durumda müdahale, emr-i bi'lmâruf ve nehy-i ani'lmünker sınıfına girer.
4- Müslüman kardeşinin kusurunu araştırmama emri, "kâmil müslüman" diye kayıtlanmıştır. Fâsık bu yasaktan hariç tutulmuştur, çünkü ondan sakınmak ve başkalarını da sakındırmak gerekir.
Müslümanın kusurunu araştırmayı âyet-i kerime de yasaklamıştır: "Mü'minler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve âhirette can yakıcı azâb vardır. Allah bilir, siz ise bilmezsiniz" (Nur 19).
"Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Zira zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin (kusurunu arayıp) tecessüs etmeyin, kimse kimseyi gıybet etmesin. Hanginiz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır...?" (Hucurat 12).
5- Bu hadiste müslümanın hürmetinin Ka'be'den üstün olduğu ifade edilmektedir. Bu ifâde sadedinde olduğumuz rivayette İbnu Ömer'in sözü gibi gözükmektedir. Ancak hadisin İbnu Mâce'deki vechinde, ifadenin Resûlullah'a ait olduğu sarihtir: "İbnu Ömer der ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ı tavaf ederken gördüm. Ziyâret sırasında Ka'be'ye hitaben şunu söylüyordu: "Sen ne temizsin, senin kokun da ne hoş, ne temiz. Sen ne ulusun, senin hürmetin ne yüce. Muhammed'in ruhunu elinde tutan Zât'a yemin ederim ki, mü'minin Allah indindeki hürmeti, mal ve canının hürmeti, senin hürmetinden daha büyük. Mü'min hakkında hayırdan başka zanda bulunmamızın hürmeti (haramlığı) da böyledir. (Biz onun hakkında sâdece hüsn-i zanda bulunmakla mükellefiz.)"
İnsanın hürmetinin Ka'be'nin hürmetinden yüce oluşu ilk nazarda garipsenebilir. Ama âyet-i kerime'nin, insanı "mükerrem" (İsra 70) ve "yeryüzünün halifesi" (En'am 25) ilân ettiğine dikkat eder ve yine Kur'an'da bir insanın haksız yere öldürülmesinin bütün insanlığı öldürmeye denk tutulduğu'nu (Mâide 32) göz önüne alırsak meseleyi hakkıyla takdir edebiliriz.[268]

?3430 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ???? ???????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??? ???? .

2. (3430)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ayıp görür ve onu örterse, diri diri gömülmüş bir kızı ihya etmiş gibi olur."[269]

?3431 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ????? #: ? ???????? ?????? ??????? ?? ????????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????????[. ????? ???? .

3. (3431)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kul dünyada bir kulu örterse, Allah Kıyamet günü onu mutlaka örter."[270]

?3432 ?4? ??? ??? ?? ??? ???:]??? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ??????? ????: ???? ????? ???????? ?????????? ???????. ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????: ????? ???? ????????? ???? ??????????? ???????? ??? ???????? ????? ?????? ??????? ????[. ????? ??? ???? .

4. (3432)- Zeyd İbnu Vehb anlatıyor: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'a (bir adam) getirilip: "Şu herif falancadır, sakalından şarap damlıyor" denildi. Abdullah (radıyallâhu anh): "Ben tecessüsten men edildim. Lâkin bize bir şey zâhir olursa onu ele alırız!" cevabını verdi."[271]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler müslümanda görülecek çirkin bir hal, bir davranış olursa onun gizlenmesi, neşredilmemesi gereğini takrir etmektedir. Âlimler: "Bu fiil yapılmış, bitmiş bir günah bile olsa örtülmelidir, yeter ki fâili onu gizli yapmış bulunsun" demiştir.Tâbiî ki bu açıklama, fiskını alenî yapan fâsığın örtülmesinin gerekmeyeceğini ifade eder. Âlimler bu ma'nâyı: "Fâsık-ı mütecâhiri gıybet günah değildir" diye bir başka tarzda hükme bağlamışlardır.
İslâmî âdâb, alenî işlenmeyen günahların peşine düşülmesini yasaklamıştır. İctihadla değil, nassla mâsiyet olduğu sabit olan bir günah alenî işlenecek olursadevlet yetkililerinin müdâhale hakkı doğar. Hâdisenin alenîyet kazanması iki şâhiddir. Zina suçunda dört erkek şâhid şart koşulmuştur. İslam, günümüzde olduğu gibi, hususî ve görünmez tedbirlerle, gizli istihbarat teşkilatlarıyla ayıpların araştırılmasına, mâsiyet olduğu nassla kesinlikle sabit olmayan -bir başka deyişle ferdî ictihadla masiyet olduğuna hükmedilen hususlarda- insanlara devlet görevlisinin bile müdahale etmesine müsaade etmez. Bu çeşit müdâhalelerin insanları ifsâd edeceği kabul edilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Eğer sen insanların kusurlarını araştıracak olursan onları ifsad edersin -veya- ifsâd noktasına getirirsin" buyurmuştur.
Bir başka hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer emîr (devlet reisi) insanlar arasındaki şüpheli şeylerin peşine düşecek olursa onları ifsâd eder" buyurmuştur.
Bilhassa günümüzde diktatörlüğün artıp, insanların inançlarına varıncaya kadar, -Ben size müsaade etmeden inanır mısınız?.... ellerinizi ayaklarınızı çaprazlama keseyim de görün!" (A'râf 123) diyen Firavunvâri- devlet müdahaleciliğinin arttığı bir devrede, yüce dinimizin bu prensibinin daha iyi anlaşılması için 3430 numarada özet olarak kaydedilen Ukbe İbnu Âmir hadisini aynen kaydediyoruz. İbretle okunmalıdır:
Ukbe'nin kâtibi Duceyn[272] anlatıyor: "Ukbe'ye:
"Benim bazı komşularım var, şarap içiyorlar, onları polise haber vermek istiyorum, gelip götürsünler" dedim. Kabul etmeyip:
"Bunu yapma, ancak onlara va'z u nasihat et ve (ihbar ederim diye) tehdid et!"dedi. Ben öyle yaptım ama yine de vazgeçmediler. Tekrar Ukbe (radıyallâhu anh)'a geldim ve: "Ben (dediğiniz gibi) onları şaraptan nehyettim ama dinlemediler, içmeye devam ediyorlar. Artık polis çağıracağım, gelip yakalasınlar!" dedim. Ukbe yine razı olmadı ve:
"Yazık sana, bu yapılır mı? Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim bir mü'minin kusurunu örterse, kabre diri gömülmüş kızcağıza hayat vermiş gibi olur" cevabını verdi."[273]

ONYEDİNCİ FASIL

KADINA BAKMA HAKKINDA

?3433 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ?????? ??????: ?? ? ?????????? ?????? ?????????? ??? ???? ??? ????????[. ????? ??????? .

1. (3433)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sakın bir erkek, yanında mahremi olmadıkça yabancı bir kadınla yalnız kalmasın."[274]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, nikâh düşecek durumda olan bir kadınla halveti yani başbaşa yalnız kalmayı yasaklamaktadır. Böylece hadis kadın-erkek münasebetlerinde İslâm'ın mühim bir esasını vaz'etmiş olmaktadır. Bu bâbta bir çok hadis vârid olmuştur. Birkaçını kaydediyoruz: "Beraberinde kocası olmayan kadınların yanına girmeyin, zirâ şeytan, insanoğluna (damarlardaki) kan gibi nüfuz eder." "Bir erkek, beraberinde kocası olmayan kadının yanına kendisiyle birlikte bir veya iki kişi olmaksızın girmesin";
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular: "Kadınların yanına girmekten kaçının." Bir adam: "kocasının (kardeş, amca, amca oğlu gibi) yakınları da mı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yakını ölümdür" buyurdu."[275] "(Yabancı) bir kadınla yalnız kalmayın, çünkü onların üçüncüsü şeytandır."
2- Kadının Mahremi: Nikâhı ebediyen kendisine haram olan kimselerdir.
3- Bu hadislerde erkeğin, kadının yanına girmesi sarih olarak yasaklanmıştır, aynı yasak kadının erkeğin yanına girmesine de şâmildir. Ayrıca girme yasağı, kadınla yalnız kalma yasağını da içine alır. Bazı âlimler hamv'ı dilimizdeki kaynata yani kocanın babası veya kızın babası diye tarîf ederler. Günümüzde kelime bu ma'nâda kullanılır. Ancak Nevevî, hadiste, yukarıda açıkladığımız gibi kocanın yakını ma'nâsında kullanıldığını belirtir; ancak kocanın babaları ile oğullarını bundan hariç tutar. "Çünkü, der, onlar kadının mahremleridir (nikâh düşmez), bu sebeple kadının yanına onların girmesi câizdir. Öyleyse hadisteki hamv'dan murad, kadın bekar olsaydı evlenmesi helâl olan kocanın kardeşi, kardeşinin oğlu, amcası, amcasının oğlu, kız kardeşinin oğlu ve benzerleridir. Cemiyetin adeti bu sayılanlar hususunda tesâhüle dayanır, yani gevşeklik gösterilir, erkeğin erkek kardeşi, kardeşinin hanımıyla yalnız kalır. İşte Resûlullah bunu ölüme benzetmiştir. Yani bu, yasaklamada ecnebiden evladır."
Kadının kocasının yakınlarıyla yalnız kalmasını Efendimizin ölüme benzetmesindeki gaye farklı şekillerde açıklanmıştır:
* "Yakınla halvet, mâsiyet vâki olduğu takdirde dinin helâkine veya masiyet olur da recm gerekirse gerçekten ölüme sebep olur, yahut da kocası kıskançlığın sevkiyle boşaması halinde vukua gelen ayrılıkla kadının helâkine sebep olur. Kurtubî'nin yer verdiği bu açıklamaya Taberî bir başka ufuk getirir:
* "Kişinin, kardeşinin veya yeğeninin zevcesiyle halveti ölüm makamındadır. Araplar hoş olmayan şeyi ölüme teşbih ederler."
* İbnu'l-Arabî de der ki: "Bu, yani ölüm, Arapların misâl olarak zikrettikleri bir kelimedir, nitekim "arslan ölümdür" derler, yani "arslana yaklaşmada ölüm var" demektir. Bu durumda hadisin ma'nâsı şöyle olur. "Kadın, kocasının yakınıyla halvetten sakınsın, tıpkı ölümden sakındığı gibi."
* Bazı alimler şu ma'nânın da muhtemel olduğunu söylmişlerdir: "Kadın bir erkekle yalnız kaldı mı âfet kaynağı olur, kadına karşı hiç kimseden emin olunamaz. Öyleyse kadının yakını ölüm olsun, yani kadınla ölümden başka hiç kimsenin halvet yapması caiz değildir. Nitekim, kabir için "Kadının ne iyi sıhrıdır" denmiştir Bu, kemal mertebesindeki kıskançlık ve hamiyetin gereğidir."
* Ebû Ubeyd: "Yakın, ölümdür" hadisinin ma'nâsı: "Yakın, ölsün fakat kadınla halvet yapmasın" demektir." der. Nevevî buna itiraz ederek der ki: "Bu fasid bir sözdür. Hadisten murad "kocanın yakını ile halvet bir başkası ile halvetten daha fazladır. Bu sebeple bundan hâsıl olan şer, yabancıdan hâsıl olan şerden fazladır. Yakının, bir yabancıya nisbetle herhangi bir yadırganmaya uğramadan kadınla teması ve halvet etmesi daha çok imkân dahilinde olduğu için fitne, yakınla daha çok imkân dahilindedir."
* Kadı İyâz da şunu söylemiştir: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Yakınlarla halvet dinde fitne ve helâke sebep olur. Bu sebeple Resûlullah onu, ölüm helâkine benzetti ve hadisi tağlîz (sertlik gösterme) makamında irad etti.
* Kurtubî der ki: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Kocanın yakınlarının, kocanın karısının yanına girmesi kötülük ve fesadda ölüme benzer, yani bu, açık bilinen bir haramdır. Halkın bu husustaki gevşekliği sebebiyle Resûlullah, ondan zecretmede mübalâğaya başvurarak ölüme benzetti."
* Son olarak "Yakın, ölümdür" ibaresini, bazı âlimlerin: "Yani, bu kaçınılmaz bir hal; yakın, zevceden sakındırılamaz, tıpkı ölümden kaçınılmayacağı gibi" şeklinde anlamak da ihtimallerden biridir" dediğini kaydetmek isteriz.[276]

?3434 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? ????? ?? ????????? ??????. ????????: ??? ?????? ??????? ??? ??????? ???????. ????: ??? ????? ????? ???????? ??? ???? ????????? ?????? ????? ??????? ???? ????????? ????? ??????? ?? ?????? ????????? ????? ???????? ???? ??????????[. ????? ???? ???? ???? .

2. (3434)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Aklında bir şeyler olan bir kadın vardı. Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"Ey Allah'ın Resulü! Benim sana bir ihtiyacım var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey ümmü fülan, yollardan hangisini dilersen bak da ihtiyacını göreyim" dedi. Kadınla birlikte bir sokağa gitti, kadın da ihtiyacını arzetti."[277]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, Hz. Peygamber'e fetva soran bu kadının, Hz. Hatice'nin bir tarayıcısı Ümmü Züfer olduğunu belirtir. Kadın, meselesini kimsenin işitmesini istemediği için hususi şekilde arzetmek istiyordu. Bu sebeple tenha bir yer arıyordu. Resûlullah ona, istediği yere kadar gidebileceklerini söyledi. Rivayetin Ebû Dâvud'daki vechi daha teferruatlı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadına: "Sokakların hangisini istersen oraya oturup (seni dinleyecek ve) ihtiyacını göreceğim" der. Rivayet şöyle devam eder: "Resûlullah ve kadın oturdular ve onun meselesi halloluncaya kadar orada kaldılar."
Hadisin bir benzeri Buhârî'de Enes'ten gelmiştir. Şöyle der: "Ensardan bir kadın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi. Resûlullah onunla (yolların birinde) başbaşa kaldı. Şöyle söylediğini işittim: "Allah'a yemin olsun, siz (kadınlar) bana insanların en mahbub olanlarısınız." Burada, Hz. Enes'in "Başbaşa kaldı." ????? ????? sözüyle, "gözden tamamen kayboldular" demek istemediği, hazır bulunanların, kadının şikayetlerini ve aralarında geçecek konuşmaları işitmeyecek kadar bir uzaklaşmayı kastettikleri belirtilmiştir. Hatta Mühelleb: "...nitekim Enes, bu konuşmada söylenen son cümleyi işitmiş ve rivayet etmiştir" diye yorumuna delil getirir, ilaveten de şunu söyler: "Enes, onların konuşmalarını nakletmemiştir, çünkü işitmemiştir." Burada şunu ilave edebiliriz: "Resûlullah bu görüşmeyi niye hücrelerinin birinde yapmadı da sokakta yaptı? diye bir soru hatıra gelebilir. Hücrelerinde yapması haram olan halvet olurdu. Sokak da olunca, kadının aradığı hususiyet tahakkuk etmekte ve fakat haram olan halvet vukua gelmemektedir. Bir kere daha tekrar edelim: Resûlullah kadın-erkek münasebetlerinde şeriatın zevâhirine aynen müraat etmiş, peygamberlik hususiyetini mevzubahis etmemiştir.
2- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geniş bir hilm ve hudutsuz bir tevazuya sahip olduğunu, büyükküçük herkesin ihtiyaçlarını görmede fevkalâde sabırlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca fitneden emin olunduğu takdirde yabancı kadınla sırrî olarak bilgi alışverişinde bulunmanın caiz olacağı, kişinin diyanetini yaralamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak,bu hususta Hz. Âişe'nin dediği gibi ??????????? ???????? ???????? ????? ????? # ???????? ???????? "Bu meselelerde herkes Resûlullah gibi olabilir mi?"[278]

?3435 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???????? # ???? ?????? ??????????. ?????? ??????? ????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

3. (3435)- Hz. Cerîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a âni bakıştan sordum. Bana:
"Nazarını hemen çevir!" buyurdu."[279]

AÇIKLAMA:

1- Burada mevzubahis olan âni bakış, kasıdsız ve gayr-i irâdî olarak bir kadının görülüvermesidir. Resûlullah, herhangi bir yerde, ihtiyarsız olarak nazarımıza ânîden çarpan bir kadına irâdî olarak bakmaya devam etmeyi yasaklamakta nazarlarımızı derhal çekmeyi emretmektedir. Müteakip hadiste daha sarih olarak görüleceği üzere, böyle, göze birden ilişen kadına ihtiyarsız ilk bakmanın herhangi bir günahı yoktur. Ancak irâdî olarak bakmaya devam edilirse bu bakış haram hududuna girer ve günah işlenmiş olur. Esasen zinâya giden yolun ilk basamağında bakmak yer aldığı için, zina fazîhasının önlenmesinde mühim ön tedbirlerden biri, göze hakim olmak, harama bakmamaktır. İslâm âlimleri nazarın kalbi bozan en mühim âmillerden biri olduğunu kabul eder. Hatta Seleften bazıları "Nazar kalbe düşen zehirli bir oktur" demiştir. Rabbimiz Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri zina ile nazar arasındaki bu sıkı irtibat sebebiyle ferclere sahip olmayı emrettiği aynı âyette gözleri kısmayı da emretmiştir: "Mü' min erkeklere söyle, gözlerini kıssınlar ve ferclerine (cinsiyet organlarına hâkim olup, zinâdan) muhafaza etsinler. Bu, onlar için (kalbin temizliğinde, dinin lekesiz kalmasında) en temiz yoldur" (Nur 30). İbnu Kesir: "Fercin muhafazası bazan onunzinadan uzak tutulmasıyla, bazan da nazarı haramdan korumakla olur" der. Bir Buhârî hadisinde Resûlullah, "göz zinası"ndan bahseder ve bunun, bakmak olduğu belirtir.
Ulemâdan bir kısmı, bu hadisi esas alarak: "Kadının yolda giderken yüzünü örtmesi farz değildir" hükmünü vermiştir. Ancak erkeklerin irâdî olarak yabancı kadına bir-iki zaruret hali dışında bakması haramdır.

Şeriat-ı garrâmızın tecviz ettiği haller şâhidlik, tedavi ve evlenmektir. Bunlar da hacet miktarı olmalıdır. Samimi bir niyetle evlenmeye karar veren erkek, evlenmek istediği kızın yüzüne bakabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu tavsiye buyurmuştur.
İslâm sadece kadına değil, emred olan yani henüz sakalı çıkmamış (parlak) erkek delikanlılara da bakmayı yasaklamıştır.
Resûlullah der ki: "Kıyamet günü bütün gözler ağlayacaktır, ancak şunlar müstesna:
* Allah'ın haramlarına bakmayan gözler.
* Allah yolunda seher vakti uyanık olan gözler.
* Allah korkusuyla sinek başı (gibi yaşlar) döken gözler."
Az önce kaydedilen âyetin devamında Rabbimiz kadınlara da ayrıca hitab edip, onlara da gözlerini kısmalarını emreder: "Mü'min kadınlara söyle, onlar da gözlerini kıssınlar ve ferclerini muhafaza etsinler..."
Bu âyetten, âlimlerden bir kısmı kadınların yabancı erkeklere, şehvetle veya şehvetsiz olarak bakmalarının câiz olmadığı hükmünü çıkarmışlardır. Bu hükmü te'yid eden ve 3440 numarada gelecek olan bir rivayette, "Ümmü Seleme ile Meymûne vâlidelerimiz Aleyhissalâtu vesselâmla otururken yanlarına İbnu Ümmi Mektum gelir. Aleyhissalâtu vesselâm zevcelerine örtünmelerini emreder. Gelenin âmâ olduğu, kendilerini göremeyeceği hatırlatılınca, Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizler de mi körsünüz, onu görmüyor musunuz?" buyurur.
Bazı âlimler, kadınların şehvetle olmadığı takdirde erkeklere bakmasının haram olmadığını söylemiştir. Nitekim, Resûlullah, Hz. Âişe'ye bayram günü oynayan Habeşlileri seyretmesine müsaade etmiştir. Nevevî, bu hadisi: "O sırada Hz. Âişe henüz büluğa ermemişti ve mükellef değildi. Veya örtünme emri henüz gelmemişti" diye te'vil eder. İbnu Hacer bu te'vile katılmaz ve hadisin bazı vecihlerinde, hâdisenin Habeşistan heyetinin gelmesinden sonra olduğunun belirtildiğini, bu heyetin de yedinci hicrî yılında geldiğini, o sene Hz. Âişe'nin onaltı yaşında olması gerektiğini söyler. Kadınların dizkapağı ile göbek arası dışında erkeklere bakabileceğini söyleyenler, bir de Fâtıma Bintu Kays hadisini delil getirirler. Buhârî ve Müslim'de gelen hadise göre, Resûlullah, kocasından boşanan Fatıma'ya, iddetini İbnu Ümmi Mektum'un evinde geçirmesini söyler ve: "O, âmâ bir kimsedir, onun yanında elbiseni çıkarabilirsin" der. Mukabil görüşte olanlar: "Bu, gözü kısmakla da olabilir, aynı evde olmak mutlaka bakmayı gerektirmez" diye cevap vermişlerdir. Ebû Dâvud 3440'da gelecek Ümmü Seleme hadisinin Resûlullah'ın zevcelerine mahsus, Fatıma Bintu Kays hadisinin ise bütün mü'min kadınlara mahsus olduğunu söyleyerek iki zıd rivayeti te'lif eder. İbnu Hacer bu telifi takdir eder ve bazı başkalarının da takdir edip beğendiklerini belirttikten sonra kendisi de şöyle bir teklif getirir: "İbnu Ümmi Mektum'a karşı örtünme emri, onun âmâ olması sebebiyle, vukuunu farkedemeyeceği herhangi bir yerinin açılma ihtimaline binâendir. Öyleyse, bakma yasağı mutlak şekilde dâimî olmaz." Ayrıca der ki: "Bu hususu, kadınların mescidlere, çarşılara, seferlere, yüzleri örtülü olarak çıkmalarına verilen cevaz da teyid eder. Onların örtünmeleri erkeklerin onları görmemeleri içindir. Ama, kadınların görmemesi için de erkeklere örtünmeleri emredilmez. Bu durum, iki cins arasındaki hükmün farklılığına delildir. Gazâlî de bu şekilde ihticac etmiştir. Suyûtî'nin görüşü de böyledir."[280]

?3436 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? # ?????????: ??? ??????? ? ???????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ?‘?????? ?????????? ???? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (3436)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a buyurdular ki:
"Ey Ali, bakışına bakış ekleme. Zira ilk bakış sanadır, ama ikinci bakış aleyhinedir."[281]

?3437 ?5? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? # ????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ???? ???????? ????? ??????????? ?????? ???? ????????? ???? ????????? ???? ???????? ??????????? ????? ??????? ???? ??????????? ???? ???????? ????????. ??????? ???? ????????? # ??? ????????? ???? ??????????? ????: ?????? ???????? ????? ??????? ???? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

5. (3437)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fâtıma (radıyallâhu anhâ)'ya, bir köle getirdi. Bunu ona hibe etmişti. Hz. Fâtıma'nın üzerinde (çok uzun olmayan) bir elbise vardı, elbiseyi başına çekecek olsa öbür ucu ayaklarına ulaşmıyordu. Elbisesiyle ayaklarını örtecek olsa üst ucu başına yetişmiyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), örtünme hususunda mâruz kaldığı sıkıntıyı görünce:
"Bu kıyafette olmanın sana bir mahzuru yok, zira, karşındakiler baban ve kölendir." buyurdu."[282]

AÇIKLAMA:

Hadis bâzı âlimlerce, kölenin kadın efendisine bakabileceğine delil kılınmıştır. Köle, kadının mahremlerinden sayılır. Halvet halinde bulunabilir, beraber yolculuk yapabilirler. Mahrem olan kimseye bakması helâl olan yerlerine bakmak, köleye de helâldir. Hz. Âişe, Saîd İbnu Müseyyeb, iki görüşünden birinde Şâfiî ve Ashabı ve Seleften ekseriyetin görüşü böyledir.
Ancak cumhur, köleyi de ecnebi gibi kabul etmiştir. "Çünkü derler, azad edildikten sonra kadın efendisine nikâhı helâldir."
Bazı âlimler bu hadiste gelen gulâm kelimesinin hem "köle" hem de "oğlan" ma'nâsına gelmesini esas alarak, hadiste geçen kölenin henüz çocuk olduğuna hükmederler.[283]

?3438 ?6? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????:]???? ??????? # ????? ????????? ???? ????????? ?????????. ?????? ???????? ?????? ??? ???? ????????? ???? ????? ????????: ??? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????? ??????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ???????. ?????? #: ? ??????????? ?????? ??????????. ??????? ?????????????? ??????????. ???? ???? ???????: ??????????? ??????[. ????? ????? ???? ????.????: »??????? ?????????« ?? ????? ???.»?????????? ????????« ???? ????? ????? ?‘??? ?? ???????? .

6. (3438)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımda idi. Evde bir muhannes vardı. Bu muhannes, Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah İbnu Ebî Ümeyye'ye: "Ey Abdullah, şayet yarın Allah Tâif'in fethini müyesser kılarsa, ben sana Gaylân'ın kızını göstereceğim. Çünkü o, gelirken dört, giderken sekizdir" der. Bu söz üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Böyleleri bir daha yanınıza girmesin" buyurdu. Bu sözüyle muhannesleri kasdetmişti. Bundan sonra onu, (evlerine girmekten) men ettiler."[284]

AÇIKLAMA:

1- Muhannes kadınlaşmış erkek demektir. Ahlâkında, davranışlarında, konuşma tarzında ve bütün davranışlarında kadına benzeyen kimsedir. Bu hal, bazan yaratılıştandır. Böyleleri levmdilmezler; ancak kendilerini buna zorlayan ferdlere de rastlanır. İşte bu mezmumdur ve müdâhale edilmesi gerekir. Sesi ve bazı halleriyle yaratılıştan kadına benzeyenlere hünsâ denir. Zikri geçen zâtı Resûlullah'ın hünsâ bilmesi, ilk gördüğünde yasaklamayışının sebebini izah eder. Bâzı rivayetler, herkesçe onun cimaya ihtiyaç duymayan biri olduğunun bilindiğini belirtir.
Peygamberimiz Medine'den bazı muhannesleri sürmüştür. Ebû Dâvud'da, ellerini ve ayaklarını kınalayan bir muhannesin Medine'den iki gece uzaklıktaki Nakî tam mevkiye sürüldüğü belirtilir. Öldürülmesini teklif edenlere Resulullah, "Ben musallî olanları öldürmekten nehyolundum" cevabını verir. Bu sürülen kimsenin Hit adını taşıdığı belirtilir. Hind diyen de olmuştur başka isimler de var. Sürüldüğü yerin adı da farklıdır. Bundan, birden fazla kimsenin sürüldüğü hükmüne varılabilir. Nitekim Âmirî, bunların dört aded olduğunu kaydeder.
2- Gelirken dört, giderken sekiz sözüyle kadının önden bakınca karnında dört boğum göründüğünü, arkadan bakınca bu boğumların sağlı sollu iki taraftan da görünmesi sebebiyle sekiz görüneceğini ifade eder. İbnu Hacer, bu tasvirin kadının şişman olduğunu ifade ettiğini, o devirde umumiyetle erkeklerin şişman kadınlara rağbet ettiklerini

belirtir.
3- Resûlullah bir çok hadislerinde erkeklerin kadınlara, kadınların da erkeklere benzemesini yasaklamıştır. Bir hadisleri şöyle: "Allah'ın yaratışından nefret ederek kadınlara benzeyenlere Allah'ın öfkesi şiddetlidir." Bir başka hadis de şöyledir: "Kadınlardan kendisini erkeklere benzetenlerle, erkeklerden kendilerini kadınları benzetenlere Allah lanet etsin."
4- Resûlullah'ın Hît'i sürgün edişinde başlıca üç sebep gösterilmiştir.
* Kadınlara ihtiyaç duyan biri olduğu halde bunu gizleyerek, kendinin herkesçe kadınlara ihtiyacı olmayan biri bilinmesine sebep olması.
* Kadınların güzelliklerini ve avret yerlerini erkeklere alenî şekilde anlatmasıdır. Bu, dinimizin yasakladığı bir edebsizliktir. Kadının erkeğini, erkeğin hanımını tasvir etmesi memnudur. Bir rivayette Hît, vasfettiği kız hakkında daha müstehcen tabirler kullanmıştır: "Ağzı papatya çiçeği gibi, oturduğu zaman iki olur, konuşursa renk saçar gibi..."
* Kadınların en mahrem yerlerine muttalî olmuştur, bunları başka kadınlar bile kolay kolay öğrenmez. İşte bu sebeplerle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu sürmüştür.
Sadedinde olduğumuz hadisin şerhinde başka teferruatlar da var, bu kadarını yeterli görüyoruz.[285]

?3439 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ?????? # ?????????????? ???? ?????????? ???????????????? ???? ??????????. ??????: ??????????? ???? ??????????[. ????? ???????? ???? ???? ???????? .

7. (3439)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) erkeklerden kadınlaşanlara, kadınlardan da erkekleşenlere lânet etti ve: "Onları evlerinizden çıkarın!" şeklinde ferman buyurdu."[286]

?3440 ?8? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????? ????????? # ?????????? ?????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ??????. ???????? ???? ????? ????????? ??????? ?????? ??? ????????? ??????????? ???????? ????????. ?????? #: ??????????? ??????. ????????? ??? ????? ??????? ??????? ???? ?????? ? ??????????? ??????: ??????????????? ????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .

8. (3440)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idim. Yanında Meymûne Bintu'l-Hâris (radıyallâhu anhâ) da vardı. (Bu esnada) İbnu Ümmi Mektum bize doğru geliyordu. -Bu vak'a, tesettürle emredilmemizden sonra idi- ve yanımıza girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize:
"Ona karşı örtünün!" emretti. Biz:
"Ey Allah'ın resulü! O, âmâ ve bizi görmeyen (ve varlığımızı tanımayan) bir kimse değil mi?" dedik. Bunun üzerine:
"Siz de mi körlersiniz, siz onu görmüyor musunuz?" buyurdu."[287]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önce de temas ettiğimiz gibi, kadının erkeğe, erkeğin kadına bakmasına haram diye hükmedenlerin delilidir. Bu meselede aksi görüş de vardır. Nevevî: "Esahh olan, her ikisinin de nazarlarının haram olmasıdır" der. Nevevî, kadınlara gözlerini kısmalarını emreden âyeti (Nur 30) de kaydettikten sonra şunu söyler: "Çünkü kadın insanlığın iki cinsinden biridir. Onlara, erkeklere kıyasen diğer cinse (erkeklere) bakmak haram edilmiştir. Burada bakma yasağı fitne korkusu sebebiyledir. Bu, kadınlar hakkında daha açıktır, çünkü onlar şehvetçe daha şiddetli, akılca daha kıttırlar; dolayısıyla onlara fitne erkeklerden daha çabuk ulaşır."
Bu mevzu üzerine geniş açıklamayı 3435 numaralı hadiste kaydettik.[288]

?3441 ?9? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ?????? ??????? ???? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ???? ?????????? ?? ??????????. ??????: ??????????? ???????? ?????? ??? ?????????? ??????????. ??????????? ?????????? ??????????. ????????? ????????? ???????? ??????????? ????? ???? ????????? ???????????? ??????????? ???? ?????????? ????[. ????? ??? ????.»???????? ??????????« ??? ????????? ???????? ?????? ????????? .

9. (3441)- Ebû Üseyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidden çıkıyordu. Yolda kadınlarla erkeklerin karışmış vaziyette olduklarını görünce, kadınlara:
"Sizler geride kalın. Yolun ortasından gitmeyin, kenarlarından gidin!" diye ferman buyurdu. Bundan sonra, kadınlar nerdeyse duvara değecek şekilde kenardan yürürdü. Bazan bu değmeler sebebiyle, elbisenin duvara takıldığı olurdu."[289]

?3442 ?10? ??? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ??? ??????? ???????? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? .

10. (3442)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), erkeğin iki kadın arasında yürümesini yasakladı."[290]

AÇIKLAMA

Erkeğin iki kadın arasında yürümesi hayaya, mürüvvete ve vekâra aykırı bulunmuştur. Yasağın sebebi budur. Ancak hadis umumiyetle zayıf addolunmuştur.[291]

?3443 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????????? ????????????[. ????? ??????? .

11. (3443)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kadın avrettir, dışarı çıktı mı şeytan ona muttalî olur."[292]

AÇIKLAMA:

1- Avret, ortaya çıktığı, görüldüğü takdirde utanılan her şeydir. Kadının avret olarak ifâdesi, kadından da haya duyulduğu içindir. Bu hadis "kadın, avret (utanılacak şey) sahibi olduğu için böyle denmiştir" şeklinde de açıklanmıştır.
2- Şeytanın kadına istişrâfi (ıttılâı) farklı şekillerde yorumlanmıştır:
* Kadını erkekler nazarında tezyin eder.
* Şeytan kadına onu iğva etmek ve onunla başkalarını da iğva etmek için bakar.
İstişrâf lügat olarak bir şeye bakmak üzere gözünü kaldırmak ve daha iyi görmek için elini kaşı üzerinde açıp gölgelemektir.
Bu durumda hadis, kadının lüzumsuz yere sokağa çıkmasının hoş olmadığını takrir buyurmaktadır. Âlimler hadisten: "Kadın çıkınca, şeytan başkasıyla onu şaşırtmak, onunla da başkasını şaşırtmak, böylece her ikisini veya ikisinden birini fitneye atmak için dikkatini onun üzerine toplar" ma'nâsını çıkarmışlardır.
Buradaki şeytandan Resûlullah, cinnî şeytanı kasdettiği gibi fâsıklardan insî şeytanı da kastetmiş olabilir. Zira Nâs suresinde şeytanın insî ve cinnî olabileceği ifâde

edilmiştir.[293]

?3444 ?12? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ?????? ????????? ??????? ???? ?????? ????????? ??????: ????? ?????????. ?????? ??? ????? ??????: ???? ?????? ?????? ???? ?????? ????? ?????? ????. ??????: ???? ??????????? ??????? ??? ???? ????? ??????? ???????[. ????? ???? .

12. (3444)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarından biriyle beraber idi. Yanından bir adam geçti. Aleyhissalâtu vesselâm adamı çağırarak:
"Bu benim zevcemdir!" dedi. Adam:
"Ey Alah'ın Resulü! Ben herkesten şüphe etsem de sizden şüphe etmem!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Şeytan insana kanın nüfuz ettiği gibi nüfuz eder!" buyurdular."[294]

AÇIKLAMA:

Bu hâdise, birinci ciltte kaydedilen 103 numaralı hadise benzemektedir. Muhaddisler her iki rivayetin de aynı hâdiseye ait olabileceği gibi, iki ayrı hâdiseye de ait olabileceğini söylemiştir. Şu kadar var ki, öbür rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) i'tikafta iken, gece vakti ziyaretine gelen Safiyye'yi uğurlamak üzere mescidin kapısına geldiği sırada iki kişi geçer. Resûlullah onları "Ağır olun!" diye çağırır.
Her iki rivayetin aynı hadiseye ait olması hâlinde, sadedinde olduğumuz rivayet te'vil olunur: "Geçenler iki idi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birisi ile konuştuğu için burada bir adam mevzubahis edilmiştir" denilir.
Hadisten çıkan hükümler için 103 numaralı hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[295]

ONSEKİZİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

?3445 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??? ??????? ?????? #: ??? ???? ???? ????????: ????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (3445)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Ey Ebû Zerr!" dedi. Ben:
"Ey Allah'ın Resûlü, buyurun! Emrinizdeyim, canım sana feda olsun!" diye cevap verdim."[296]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir büyüğe hürmeten "canım sana feda olsun", "kurbanın olayım!" gibi tabirleri kullanmanın câiz olup olmadığı meselesine cevap teşkil etmekte ve câiz olduğuna delil olmaktadır. Rivayette gözükmüyor ise de, hadis böyle bir soruya cevap sadedinde söylenmiş gibi. Ebû Bekr İbnu Ebî Âsım, cevaza delâlet eden rivayetleri göz önüne alarak şu hükme varır: "Kişi bu tabiri sultanına, büyüğüne, ilim sahiplerine, kardeşlerinden sevdiklerine karşı kullanılabilir, bunda bir mahzur yoktur. Hattâ, onu büyüklemek ve muhabbet izhâr etmek maksadıyla yapınca sevab da kazanır. Bunu söylemek haram olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu söyleyeni ondan men ederdi. Bunun Resûlullah' tan başkası için söylenmesi de câizdir, aksini bilmiyorum."[297]

?3446 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ? ????????? ??? ????????? ??? ??????? ????????? ??? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (3446)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sadece mü'minle arkadaşlık et. Senin yemeğini muttakî olan yesin."[298]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "Sadece mü'minle arkadaşlık et!" sözü iki ma'nâya muhtemeldir:
1- Kâmil mü'minle arkadaşlık yap.
2- Kâfir ve münâfiklarla arkadaşlık yapma, çünkü onlar kişinin diyanetine zarar verir. "Mü'min"den murad bütün mü'minler sınıfıdır.
Hadisin ikinci kısmı, yemeğimizden sadece muttakî olanların yemesini irşad buyurmaktadır.
Şu halde, bu hadiste arkadaşlık, mertebelere ayrılmış olmaktadır: "Mü'minden başkası arkadaş olamaz. Yani her mü'minle konuşmak, diğer beşerî münasebetler, ziyaretler, selamlaşmalar vs. caizdir. Ama evine davet edip yemek yedirecek kadar ileri seviyeye götürülecek bir arkadaşta ittikâ aranmalıdır. Bir başka deyişle müttakî olmayan fâsık, gevşek bir mü'minle arkadaşlık, yemeğe çağırılacak kadar ilerletilmemelidir."
Gerçekten de arkadaş vardır selamlaşılır; arkadaş vardır sokakta beraber gezilir; arkadaş vardır, çayhâneye oturulup çay içilir; arkadaş vardır, evde bile beraber oturulabilir; arkadaş vardır, zaman zaman evlerde müşterek yemek yenilir.
Bu arkadaşlık dereceleri daha da çoğaltılabilir. Dikkat edersek bu sayılan arkadaşlıkların samimiyet derecelerinin farklı olduğunu görürüz. Arkadaşımız çoktur ama pek azıyla evde yemek yeriz. Öyleyse evde birlikte yemek arkadaşlığın ileri samimiyetteki derecesini gösterir. İşte hadis, bu derece ileri samimiyet kuracağınız kimseleri muttakîlerden seçin demiş olmaktadır.[299]

?3447 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???????? ???? ???? ????????? ??????????? ????????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (3447)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse her biriniz, kiminle dostluk kuracağına dikkat etsin."[300]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, arkadaşlığın ehemmiyetine dikkat çekmektedir. O kadar ki arkadaşlar birbirine ciddî tesirlerde bulunabilmekte, "din"le ifâde edilen îtikad, âdet, sîret, ahlâk gibi hususlarda benzemeler husûle gelmektedir.
Bu sebeple hadisin devamında, sıkı dostluk kuracağımız kimsenin ahvâlini iyice bir tedkik ve teemmülden geçirip ondan sonra dostluğa girmemiz tavsiye buyrulmaktadır. Bir başka hadiste: "Müşriklerle beraber yaşamayın, onlarla cimada bulunmayın. Kim onlarla beraber yaşar veya cimada bulunursa onlardan olur" buyrulmuştur.[301]

?3448 ?4? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????????????? ??????: ????. ????: ?????? ????? ????????

?????? ??????? ????? ????????? ???? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? ????? .
????: »? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????????« .

4. (3448)- Ebû'd-Derda (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size oruç, namaz ve sadakanın derecesinden daha üstün olan şeyi haber vermeyeyim mi?"
"Evet (Ey Allah'ın resulü, söyleyin!)" dediler.
"İnsanların arasını düzeltmektir. Çünkü insanların arasındaki bozukluk (dini) kazır."[302]
Tirmizî'de şu ziyade gelmiştir: "Ben saçı kazır demiyorum, velâkin dini kazır (diyorum)."[303]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen zâtu'lbeynle kalplerde bulunan ülfet, muhabbet gibi, insanları kaynaştıran hasletler anlaşılmıştır. Bu durumda ıslah-ı zâtı'lbeyn bu kaynaşma vasıtalarını iyileştirme, güçlendirme ma'nâsına gelir. Ancak, aynı tabirle kalplerdeki düşmanlık, küsme, kırılma gibi hallerin de kastedilmiş olabileceği kabul edilmiştir. Bu durumda ıslah-ı zâtı'lbeyn kırgınlıkların giderilmesi, küslerin barıştırılması gibi ma'nâlara gelir. Her iki te'vil de sonuçta birleşir, çünkü muhabbet ve kaynaşmayı netice vermektedir.
2- Hadis, insanlar arasındaki kırgınlığın küçümsenmemesine dikkat çeker, bunun dini götüren ve kazıyıp atan bir hal olduğunu belirtir. Çünkü kalbte kırgınlık, kin, husûmet yerleşti mi, kişi artık aklıyla, sağ duyusuyla hareket edemez, onun birçok davranışlarında dinin yönlendirici, frenleyici rolü müessir olamaz. Bu menfi durumdan, Allah korusun her çeşit kötülükler neşet eder, bu çeşit ferdlerin hayatında ne din, ne diyanet, ne de hamiyet-i diniyye kalır. Bu hale düşen insanlar, kendine düşman bildiği kimselere galebe çalmak için kâfirin bile yardımını taleb edebilir, bu yardımı garantilemek için dininden, dinî mukaddesâtından tavizler verebilir, müşriklerle, din düşmanlarıyla işbirliği yapabilir. Şuurlu müslümanlar hadisin bu irşadına uyarak, bir taraftan keskin bir ustura gibi dinin kazınmasında müessir olacak bu durumları düzeltmeyi mühim bir vazife bilirken, diğer taraftan da insanları bu çeşit durumlara itmemenin çok mühim olduğunu anlarlar. Bu hislerin doğmasına basiretsizce zemin hazırlayanlar, kin sahibi insanların dinde merhametsizce işleyecekleri tahribatın sorumluluğuna iştirak edebilecektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ciddi tehlikeye çarpıcı kelimeler kullanarak dikkat çekmektedir. Tirmizî'nin bir rivayetinde, "Resûlullah'ın: "Bu kazıyıcıdır" derken, "bu saçı kazıyor" demek istemiyorum, lâkin dini kazıyor demek istiyorum" demiş olduğu belirtilir.
Şu halde, bu meş'um neticeleri önleyici ıslah ve barıştırma çalışmaları, namaz, oruç, sadaka gibi ferdî ibadetlerden çok daha üstün olacaktır. Sadedinde olduğumuz hadis bu vak'aya parmak basmıştır. Bu, fevkalâde şümullü hayırlara menşe' olan ıslah işinin ehemmiyetini tebârüz ettiren diğer bir husus, bu yolda yalan söylemeye bile fetva verilmiş olmasıdır. Evet, İslâm nazarında en merdûd ve en meş'um bir şey ilan edilen kizb, insanlar arasını bulup barıştırmada tecviz edilmiş, mubah addedilmiştir.[304]

?3449 ?5? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ??????: ??? ??????? ???????? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? # ??????. ?????: ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ????? ??????? ????????? ????? ???????? ????????? ??? ????????????? ?????????? ?????????? ??? ????????????. ?? ? ?????????? ?????? ????????? ??? ????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????????????? ?????????? ?????????????: ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ???? ????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ??????????. ???? ????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

5. (3449)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), el-Câbiye'de bize hitaben:
"Ey insanlar, dedi. Ben, (şu hutbeyi okumak üzere) aranızda kalkıyorum, tıpkı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da bizim aramızda kalktığı gibi. (O kalkıp) şöyle demişti: "Size Ashâbımı, sonra da onların peşinden gelecekleri [sonra da bunların peşinden gelecekleri] tavsiye ediyorum. Daha sonra (gelenler arasında) yalan, öylesine yayılacak ki, kişi, kendisinden yemin taleb edilmediği halde yemin edecek, şâhidliği istenmediği halde şehâdette bulunacak. Haberiniz olsun, bir erkek bir kadınla baş başa kaldı mı onların üçüncüsü mutlaka şeytandır. Size cemaati tavsiye ederim. Ayrılıktan sakının. Zira şeytan, tek kalanla birlikte olur. İki kişiden uzak durur. Kim cennetin ortasını dilerse, cemaatten ayrılmasın. Kimi yaptığı hayır sevindirir ve kötülüğü de üzerse, işte o, mü'mindir."[305]

?3450 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? # ???? ????? ????????? ?? ??????? ??? ????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???????????? ? ???????? ????? ????????. ???? ??? ???? ?????? ?????? ?????: ??????? ??? ??????? ?????? ???????????? ????????? ?? ??????? ??????[. ????? ??????? ???? ????. »???????« ???????.

6. (3450)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): buyurdular ki: "Sizden biri bir meclis veya bir çarşıdan geçerken elinde ok bulunduğu takdirde, okun demir kısmını tutsun, onunla bir müslümanı yaralamasın." Ebû Musa (radıyallâhu anh) derdi ki: "Biz, vallahi, onları ölmezden önce birbirimize yönelttik."[306]

AÇIKLAMA:

Hadis, müslümanlar hususunda, Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ne kadar müşfik ve merhametkâr olduğunu göstermektedir. Müslümanlar birbirlerini incitmekten, rahatsız etmekten, maddîmanevi yaralara sebep olmaktan son derece kaçınmalıdırlar.
Ebû Musa (radıyallâhu anh), Aleyhissalâtü vesselâm'dan sonra çıkan fitneye işaret ediyor: "Biz çarşı pazarda dolaşırken demir kısmının gafletle değmesinden hâsıl olacak rahatsızlığa bile meydan vermememiz için uyarıldığımız okları, Resûlullah'ın vefatından sonra, birbirimizi öldürmek için kullandık, zehî gaflet!" demek istiyor, hayıflanıyor.[307]

?3451 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? ?# ??? ?????????? ????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ?'?? ???????? ??????? ??? ???? ??? ????? .

7. (3451)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıplak olarak kılınç teati edilmesini yasakladı."[308]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/64.
[2] Tirmizî, Rada': 10, (1159); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/65.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/65-66.
[4] Tirmizî, Radâ: 10, (1161); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/66.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/66.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/66.
[7] Buharî, Nikâh: 85, Beď'ü'l-Halk: 6; Müslim, Nikâh: 120-122 (1436); Ebu Dâvud, Nikâh: 41, (2141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/67.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/67-68.

[9] Nesâî, Nikâh: 14, (6,68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/69.
[10] Ebu Dâvud, Nikâh: 43, (2147); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/69.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/69-70.
[12] Ebu Dâvud, Savm: 74, (2459); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/70-71.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/71-72.
[14] Buharî, Fedâilul Ashâb: 9, Humus 6, Nafakât: 6,7, Da'avât: 11; Müslim, 80, (2727); Tirmizî, Da'avât: 24, (3405); Ebu Dâvud, Harâc: 20, (2988, 2989), Edeb. 109, (5062, 5063); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/72-73.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/73-75.
[16] Buharî, Nikâh: 79, Enbiya: 1, Edeb: 31, 85, Rikâk: 23; Müslim, Radâ: 65, (1468); Tirmizî, Talâk: 12, (1188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/76.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/76-77.
[18] Tirmizî, Tefsîr Tevbe: (3087); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/78.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/78-79.
[20] Ebu Dâvud, Nikâh: 42, (2142, 2143, 2144); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/79-80.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/80.
[22] Kâmus'ta Âsım'ın açıklamasına göre pars, köpek gibi avda kullanılan bir hayvandır. Avladığını yemez sâhibine getirir, uykuyu çok sever. Hikayede kadın kocasının iyi kazanıp ailesine getirdiğini, ailesinin harcama vs. işlerine karışmadığını ifade ediyor. Dışarıda arslan olması, çalışıp kazanmasından kinaye olmalıdır.
[23] Buharî, Nikâh: 82; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe: 92, (2448); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/88-90.
[24] Hadisle ilgili teferruatı merak edenler Ahmed Davudoğlu'nun Müslim Şerhi'ne bakabilirler. 10, 308-315. (İbnu Hacer, hadîsin şerhine tam yirmibeş sayfa tahsis eder.)
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/90-93.
[26] Müslim, Radâ: 61, (1469); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/93.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/93.
[28] Ebu Dâvud, Sünnet: 16, (4679). Bu, Sahiheyn'de geçen uzunca bir hadisten bir parçadır. Müslim, İman 132, (79); Buharî Hayz 6; İbnu Mâce, Fiten 19, (4003); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/94.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/94-97.
[30] Buharî, Nikâh: 17; Müslim, Zikr: 97, (2740); Tirmizî, Edeb: 31, (2781); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/97.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/97-98.
[32] Müslim, Zikir: 95, (2738); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/98.
[33] Müslim, Nikâh: 123, (1437); Ebu Dâvud, Edeb: 37, (4870); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/99.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/99.
[35] Buharî, Nikâh: 108, Edeb: 63; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe: 90, (2439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/99.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/99-100.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/100-103.
[38] Buharî, Nikâh: 45, Edeb: 57, 58, Ferâiz: 2; Müslim, Birr: 28-34, (2563-2564); Ebu Dâvud, Edeb: 40, 56, (4882, 4917); Tirmizî, Birr: 18, (1928); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/104-105.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/105-108.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/108-109.
[41] Buhari, Cenâiz: 2; Müslim, Selam: 4,(2162); Ebu Dâvud, Edeb: 98, (5030); Tirmizî, Edeb: 1, (2738); Nesâî, Cenâiz: 52, (4,52).
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/109-110.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/110.
[44] Buhari, Mardâ: 4, Cihâd 171, Nikâh: 71, Ahkâm: 23; Ebu Davud, Cenâiz: 11, (3105); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/111.
[45] Tirmizî, Et'ime: 30, (1834); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/111.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/111.
[47] Buhârî, İsti'zân: 2 Mezâlim. 22; Müslim, Libas: 114, (2121); Ebû Dâvud, Edeb: 13, (4815).
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/112.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/112-114.
[50] Buhârî, İsti'zân: 45; Müslim, Selâm: 36, (2183); Muvatta, Kelam: 13, (2, 988, 989); Ebû Dâvud, Edeb: 29, (4852).
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/114.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/114-115.
[53] Tirmizî, Edeb: 13, (2755); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/115.
[54] Ebû Dâvud Edeb: 165, (5230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/116.
[55] Ebû Dâvud, Edeb: 165, (5229); Tirmizî, Edeb: 13, (2756); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/116.
[56] Buhârî, İsti'zan: 31, Cuma: 20; Müslim, Selam: 27, (2177); Tirmizî, Edeb: 9, (2750, 2751); Ebû Dâvud, Edeb: 18, (4828); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/116.
[57] Rivâyetin sened yönüyle hasen olması, hükmüyle amel edilebilecek derecede sıhhatli olduğunu ifâde eder.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/116-119.
[59] Tirmizî, Edeb: 10, (2752); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/119.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/119-120.
[61] Ebû Dâvud, Edeb: 16, (4825); Tirmizî, İsti'zân: 29, (2723); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/120.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/120.
[63] Ebû Dâvud, Edeb: 24, (4844, 4845); Tirmizî, Edeb: 11, (2753); Tirmizî'nin rivayetinde: "İzinleri olmadan iki kişinin arasını açması kişiye helâl olmaz" şeklinde gelmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/121.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/121.
[65] Ebû Dâvud, Edeb: 14, (4820); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/121.
[66] Ebû Dâvud, Edeb: 17, (4826); Tirmizî, Edeb: 12, (2754); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/121.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/121.
[68] Müslim, Salât: 119, (430); Ebû Dâvud, Edeb: 16, (4823); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/122.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/122.
[70] Ebû Dâvud, Edeb: 26, (4848); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/122.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/122.
[72] Ebû Dâvud, Edeb: 30, (4854); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/123.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/123.
[74] Ebû Dâvud, Edeb: 15, (4821); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/123.
[75] Ebû Dâvud, Edeb: 15, (4822); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/123.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/123-124.
[77] Buhârî, Büyû: 38; Zebâih: 31; Müslim, Birr: 146, (2628); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/125.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/125.
[79] Ebû Dâvud, Edeb: 37, (4869); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/126.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/126.
[81] Buhârî, İsti'zân: 46; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe: 145, (2482). Metin Müslim'e aittir.; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/126-127.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/127.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/128-130.
[84] Bu hadis az ileride 3347, 3348 hadislerde kaydedilecek.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/130-131.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/131-132.
[87] Müslim, İmân: 93, (54); Ebû Dâvud, Edeb: 142, (5193); Tirmizî, İsti'zân: 1, (2589); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/133.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/133.

[89] Buhârî, Edeb: 27; Müslim, Birr: 66, (2586); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/133.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/133-134.
[91] Ebû Dâvud, Edeb: 122, (5124); Tirmizî, Zühd: 54, (2393); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/135.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/135-136.
[93] Ebû Dâvud, Edeb: 122, (5125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/136.
[94] Tirmizî, Zühd: 54, (2394); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/136.
[95] Tirmizî, Birr: 60, (1998); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/137.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/137-138.
[97] Müslim, Birr: 37, (2566); Muvatta, Şi'r: 13, (2952); Teysir'in elimizdeki baskısında bu hadisle müteakip hadisin kaynaklarını göstermede teknik bir hata ile taktimtehir yapılmış olmalı; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/138.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/138-139.
[99] Tirmizî, Zühd: 53, (2391); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/139.
[100] Muvatta, Şi'r: 16, (2, 953, 954); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/139.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/139-140.
[102] Ebû Dâvud, Sünnet: 3, (4599); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/140.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/140-141.
[104] Ebû Dâvud, Büyû: 78, (3527); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/141-142.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/142.
[106] Buhârî, Tevhid: 33, Edeb: 41; Müslim Birr: 157, Muvatta, Şi'r: 15; Tirmizî, Tefsîr, Meryem: (3160).
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/142-143.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/143.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/143.
[110] Buhârî, Edeb: 96; Müslim, Birr: 165, (2640); Ebû Dâvud, Edeb: 122, (5126); Tirmizî, Zühd: 50, (2388); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/143-144.
[111] Ebu Nu'aym bu hadîsin bütün senetlerini müstakil bir cüz'de toplamış, te'lifine, Kitâbu'l-Muhibbîn Ma'a'l-Mahbûbîn (28) adını vermiştir.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/144-145.
[113] Buhârî, Enbiya: 2; Müslim, Birr: 159, (2638); Ebû Dâvud, Edeb: 19, (4834); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/145.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/145-146.
[115] Ebû Dâvud, Edeb: 46, (4893); Tirmizî, Hudud: 3, (1426); Buhârî, Mezâlim: 3, İkrâh: 7; Müslim, Birr: 58, (2580).
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/147.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/147-148.
[118] Müslim, Zikr: 38, (2699); Ebû Dâvud, Edeb: 68, (4946); Tirmizî, Hudud: 3, (1425); Birr: 19, (1931); Kırâat. 3, (2946); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/149.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/149-150.
[120] Tirmizî, Birr: 17, 18, (1927, 1928, 1930); Müslim, İman: 95, (55); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/150.
[121] Diğer üç hadîs şunlardır:
1- "Niyetler amellere göredir."
2- "Bizim emrimize uymayan amel merduddur."
3- "Helâl da haram da açıklanmıştır. Arada şüpheli şeyler var, şüpheli şeylerden kaçının."
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/150-151.
[123] Buhârî, Edeb: 67, Kefâlet: 2, İ'tisam: 16; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe: 204, (2529); Ebû Dâvud, Ferâiz: 17, (2926).
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/152.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/152-153.
[126] Buhârî, Mezâlim: 4, İkrah: 7; Tirmizî, Fiten: 68, (2256); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/153.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/153.
[128] Tirmizî, Birr: 20, (1932); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/153.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/154.
[130] Buhârî, Edeb: 37, Salât: 88, Mezâlim: 5; Müslim, Birr: 145, (2627); Ebû Dâvud, Edeb: 126, (5131); Tirmizî, İlim: 14, (2674); Nesâî, Zekât: 65, (5, 78); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/154.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/154-155.
[132] Ebû Dâvud, Edeb: 23, (4843); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/155.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/155-156.
[134] Tirmizî, Birr: 75, (2023); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/156.
[135] Tirmizî, Birr: 15, (1920); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/157.
[136] Ebû Dâvud, Edeb: 23, (4842); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/157.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/157.
[138] Üçüncü cilt 183-192-195.sayfalara bakılmalıdır.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/158-161.
[140] Ebû Dâvud, Edeb: 137, (5177, 5178), 5179); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/161.
[141] Ebû Dâvud, Edeb: 138, (5185); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/162.
[142] Ebû Dâvud, Edeb: 92, (5000, 5001); Buhârî, Cizye: 15; İbnu Mâce, Fiten: 25, (4042); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/163.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/163.
[144] Ebû Dâvud, Edeb: 138, (5186); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/163.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/164.
[146] Tirmizî, İsti'zân: 3, (2692); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/164.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/164.
[148] Ebû Dâvud, Edeb: 136, (5173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/164.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/165.
[150] Ebû Dâvud, Edeb: 140, (5189-5190); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/165.
[151] Bu hâdise 1. Ciltte anlatılmıştır. [1. cilt, s. 447-49].
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/165.
[153] Muvatta, İsti'zân: 1, (2, 963); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/165-166.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/166.
[155] Müslim, Selam: 16, (2169); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/166.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/166.
[157] Buhârî, İsti'zân: 17; Müslim, Âdâb: 38, (2155); Ebû Dâvud, Edeb: 139, (5187); Tirmizî, İsti'zân: 18, (2713); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/167.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/167.
[159] Buhârî, Diyât: 23, 15, İsti'zân: 11; Müslim, Âdâb: 42, (2157); Ebû Dâvud, Edeb: 136, (5171); Tirmizî, İsti'zân: 17, (2709); Nesâî, Kasâme: 44, (7, 60); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/167.
[160] Nesâî, Kasâme: 44, (8, 60); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/168.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/168.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/168.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/169-171.
[164] Tirmizî, İsti'zân: 15, (2707); Ebû Dâvud, Edeb: 150, (5208); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/171.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/171-172.
[166] Tirmizî, İsti'zân: 18, (2711); Ebû Dâvud, Edeb: 137, (5176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/172.
[167] Tirmizî, İsti'zân: 10, (2699); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/172.

[168] Ebû Dâvud, Edeb: 142, (5194); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/173.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/173.
[170] Buhârî, İsti'zân: 14; Müslim, Selam: 14, (2168); Ebû Dâvud, Edeb: 147, (5202); Tirmizî, İsti'zân: 8, (2697); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/174.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/174.
[172] Ebû Dâvud, Edeb: 148, (5204); Tirmizî, İsti'zân: 9, (2698); Buhârî, İsti'zân: 15. Tirmizî'nin bir rivayetinde: "Eliyle selamladı" denmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/175.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/175-176.
[174] Ebû Dâvud, Edeb: 152, (5210); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/176.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/176.
[176] Ebû Dâvud, Edeb: 144, (5197); Tirmizî, İsti'zân: 6, (2695); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/177.
[177] Buhârî İsti'zân: 4, 5, 6; Müslim, Selam: 1, (2160); Ebû Dâvud, Edeb: 145, (5198, 5199); Tirmizî, İsti'zân: 4, (2704, 2705); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/177.
[178] Buhârî, İsti'zân: 1, Enbiya: 1, Müslim, Cennet: 28, (2841); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/177.
[179] Zirâ, arşın da denilen bir uzunluk birimidir, metre gibi. Ancak kol boyuna da zirâ denir. Dirsekten parmak uçlarına kadar olan uzunluk. Şu halde burada, kol boyu uzunluğu anlaşılacaktır.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/178-180.
[181] Ebû Dâvud, Edeb: 143, (5195); Tirmizî, İsti'zân: 2, (2690); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/180.
[182] Bunlarla amelleri yazmak üzere gelen melekler kastedilmiş olmalıdır (el-Bâcî).
[183] Azîmâbadî'nin Tirmizî Şerhi'nde dikkatinden kaçan bir hataya burada dikkat çekmek isteriz: O'nun şerhte kaydına göre, ?????????????? ?????????????? kelimelerini, İbnu Ömer, kendisine selam veren zatın selamına mukabele ederken ilave etmiş olmalıdır. Halbuki bu ziyade kelimelerin, İbnu Ömer'e selam veren zât tarafından söylendiği, rivayette açıktır.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/180-182.
[185] Ebû Dâvud, Edeb: 143, (5196); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/182.
[186] Ebû Dâvud, Libas: 28, (4084), Edeb: 151, (5209); Tirmizî, İsti'zân: 28, (2722, 2723); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/183.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/183.
[188] Buhârî, İsti'zân: 229; İstitâbe: 4; Müslim, Selam: 8, (2164); Muvatta, Selam: 3, (2, 960); Ebû Dâvud, Edeb: 149, (5206); Tirmizî, Siyer: 41, (1603); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/184.
[189] Buhârî, İsti'zân: 22; Müslim, Selam: 6, (2163); Ebû Dâvud, Edeb: 149, (5207); Tirmizî, Tefsir, Mücâdele: (3296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/184.
[190] Müslim, Selam: 13, (2167); Tirmizî, İsti'zân: 12, (2701); Ebû Dâvud, Edeb: 149, (5205); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/184.
[191] Yahudi ve hıristiyanlara evvelâ müslümanların selam vermesini câiz gören âlimler vardır. Ancak ekseriyet bunu câiz görmez. Bazısı mekruh görürken, Nevevî gibi bazıları haram kabul eder.
[192] Ülemâ bu ve benzeri durumlarda, akılsızca davranışlar karşısında Resulullah'ın yaptığı gibi mülâyemetle, sabırla davranmanın daha iyi olacağını söylemiştir.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/184-186.
[194] Toynbee, L'Histoire, p. 46. Okuyucuya, batılılar ile aramızda bir mukaayese imkânı tanımak için tarihçi İlhan Bardakçı tarafından neşredilen Üçüncü Mustafa'ya âit bir fermanı burada kaydetmeyi uygun bulduk. İbretle okunmalı: "Buğdan ve Eflâk'dan gelen şikâyetlere bakılırsa, hıristiyan ahâlinin dertlerine eğilmemişsin. Mora ve Hicâz'a yeni idarecilerin gönderilmesine çalışılan bu zamanda, sen sadrazamımdan isteğim odur ki, seçeceğin insanları namus ehli arasından arayacaksın. Dinleri ve dilleri başkadır diye, ihmalini görmek istemem. Onlar ki benim tebaamdır. Bilesin ki, İstanbul içindeki tebaamın sâhip olduğu haklara sâhiptirler. Hiçbirisini incitmeyesin..." (Bizimle Dört Mukayese, Tercüman, 9.2.283.)
[195] Burada İslâm'da Çocuk Hakları adlı kitabımızın giriş kısmından şu pasajı aynen alıyoruz: "Her millet kendi medeniyetini, kendi değerlerini ve kendi medeniyetdaşlarını üstün görmüş, dışında kalanlara küçümser bir nazarla bakmışsa da bu ayırım Batı'nınki kadar kıyasıya olmamıştır. Arapçadaki acem (Arapçayı konuşmayı bilmeyen), Türklerdeki gâvur, eski Lâtinlerdeki barbar kelimesi bu ayrımı ifâde eder...Batılı efendini Batılı olmayan "yerlileri" insandan ziyâde ruhsuz hayvanlar, "iş yapan makineler veya zevkini tatmine yarayan âletler" yerine tuttuğu, pek çok müelliflerce ifâde edilmiştir. Batılı iş adamlarını en usta yerli işçinin ücretini, en acemi beyaz işçinin ücretine nazaran, en az 4-5 misli daha az ödemeye sevk eden düşünce bu telâkkînin netîcesidir." (s. 11-13).
[196] İslâm'da Çocuk Hakları, s. 10-11. Levy Burhl,1949'larda neşredilen Carnet'sinde bu fikirlerinden vazgeçtiğini ifâde etmiştir. Ancak bunu, ilmî hasbîlik olarak değerlendirmede acele etmemek, müteyakkız olmak gerekir. Zira İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra, sömürme sistemi değişmiş, neocolonialisme (Yeni sömürgecilik) denen yeni metodda bu nazariyeye ihtiyaç kalmamıştır. Yeni sömürge sistemi, geri kalmış memleketleri, kendi menfaatlarına göre şartlandırılmış yerli aydınlarla idare etmeye, sık sık ihtilallerle istikrarsız halde tutmaya dayanır. Bu onlar için daha kolay, daha az zahmetli bir sömürmedir.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/186-188.
[198] Müslim, Hayz: 115, (370), Ebû Dâvud, Tahâret: 8, 124, (16, 330, 331); Tirmizî Tahâret: 67, (90); Nesâî, Tahâret: 33, (1, 36).
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/189.
[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/189.
[201] Buhârî, İsti'zân: 27; Tirmizî, İsti'zân: 31, (2730); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/190.
[202] Ebû Dâvud, Edeb: 153, (5211, 5212); Tirmizî, İsti'zân: 31, (2729); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/190.
[203] Tirmizî, İsti'zân: 31, (2731); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/190.
[204] Muvatta, Hüsnü'l-Hulk: 16, (2, 908); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/190.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/191-192.
[206] Buhârî, Edeb: 127; Müslim, Zühd: 53, (2991); Ebû Dâvud, Edeb: 102, (5039); Tirmizî, Edeb: 4, (2743); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/193.
[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/193.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/193-195.
[209] Ebû Dâvud, Edeb: 100, (5036); Tirmizî, Edeb: 5, (2745); İbnu Mâce, Edeb: 20, (3714); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/195.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/195-196.
[211] Buhârî, Edeb: 125, 128, Bed'ül-Halk: 11; Müslim, Zühd: 56, (2994); Ebû Dâvud, Edeb: 97, (5028); Tirmizî, Salât: 273, (370), Edeb: 7, (2747, 2748); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/196.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/196-197.
[213] Ebû Dâvud, Edeb: 98, (5029); Tirmizî, Edeb: 6, (2746); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/197.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/198.
[215] Ebû Dâvud, Edeb: 101, (5038); Tirmizî, Edeb: 3, (2740); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/198.
[216] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/198.
[217] Ebû Dâvud, Cenâiz: 7, (3098); Tirmizî, Cenâiz: 2, (969); İbnu Mâce, Cenâiz: 2, (1442); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/199.
[218] Müslim, Birr: 40, (2568); Tirmizî, Cenâiz: 2, (967); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/199.
[219] Ebû Dâvud, Cenâiz: 7, (3097); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/200.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/200.
[221] Tirmizî, Birr: 67, (2009); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/200.
[222] Ebû Dâvud, Cenaiz: 9, (3102); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/200.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/200-201.
[224] Ebû Dâvud, Cenâiz: 8, (3101); Nesâî, Mesâcid: 18, (2, 45); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/201.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/201.
[226] Ebû Dâvud, Cenâiz: 12, (3106); Tirmizî, Tıbb: 32, (2084); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/202.
[227] Tirmizî, Tıbb: 35, (2088); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/202.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/202.
[229] Buhârî, Cenâiz: 80, Merdâ: 11; Ebû Dâvud, Cenâiz: 5, (3095); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/203.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/203.
[231] Rezîn ilavesidir. Buhârî, İlm: 39, Cihad 176 Cizye: 6; Megazî: 83, İ'tisâm: 26, Mardâ: 17; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/203.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/203.
[233] Buhârî, Umre: 13, Libâs: 99, 100; Nesâî, Menâsik: 121, (5, 212); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/204.
[234] Buhârî, Cihâd: 196; Müslim Fedâilu's-Sahâbe: 65, (2427); Ebû Dâvud, Cihâd: 60, (2566); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/204.
[235] Ebû Dâvud, Cihâd: 53, (2559); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/204.
[236] Ebû Dâvud, Edeb: 85, (4982); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/205.

[237] Ebû Dâvud, Cihâd: 65, (2572); Tirmizî, Edeb: 25, (2774); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/205.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/205.
[239] Buhârî, Edeb: 28; Müslim, Birr: 140, (2624); Ebû Dâvud, Edeb: 132, (5151); Tirmizî, Birr: 28, (1943); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/206.
[240] Bu husûsu genişçe daha önce açıkladık ve mezkûr hadîsin metnini meâlen kaydettik: Birinci cilt s. 434.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/206-207.
[242] Ebû Dâvud, Edeb: 132, (5152); Tirmizî, Birr: 28, (1944); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/208.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/208.
[244] Buhârî, Edeb: 29; Müslim, İman: 73, (46); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/208.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/208-210.
[246] Buhârî, Edeb: 31, 85, Nikâh: 80, Rikâk: 23; Müslim, İmân: 74, (47); Ebû Dâvud, Edeb: 132, (5154); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/210.
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/210-211.
[248] Buhârî, Edeb: 32, Şüf'a: 3, Hibe: 16; Ebû Dâvud, Edeb: 132, (5155); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/211.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/211-212.
[250] Buhârî, Edeb: 30, Hibe: 1; Müslim, Zekât: 90, (1030); Tirmizî, Velâ: 6, (2131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/212.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/212.
[252] Buhârî, Mezâlim: 20; Müslim, Müsâkât: 36, (1609); Muvatta, Akdiye: 32 (2, 745); Ebû Dâvud, Akdiye: 1, (3634); Tirmizî, Ahkâm: 18, (1353); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/213.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/213-214.
[254] Ebû Dâvud, Akdiye: 31, (3636); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/214-215.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/215.
[256] Ebû Dâvud, Akdiye: 31 (3635); Tirmizî, Birr: 27, (1941); İbnu Mâce, Ahkâm: 17, (2342); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/215.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/215.
[258] Buhârî, Edeb: 62, İsti'zân: 9; Müslim, Birr: 25, (2560); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk: 13, (2,906, 907); Ebû Dâvud, Edeb: 55, (4911); Tirmizî, Birr: 21, (1933); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/216.
[259] Ebû Dâvud, Edeb: 55, (4912, 4914); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/216.
[260] Ebû Dâvud, Edeb: 55, (4915); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/217.
[261] Ezvac-ı tâhirât radıyallahu anhünne'nin maddî yönden darlık içinde olduklarına dair genel malumatımızla bu rivâyet çelişkili gözükür. Şunu bilelim ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından sonra gelişen fetihler, Mekke ve Medine'ye fevkalâde servetin akmasını sağlamış, eski fakirlik kalmamıştır. Güzel bir cariye, ağırlığınca parayla satılacak kadar, para değer kaybına uğramıştır.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/217-218.
[263] Müslim, Birr: 36, (2565); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk: 17, (2, 908); Ebû Dâvud, Edeb: 55, (4916); Tirmizî, Birr: 76, (2024); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/219.
[264] Ebû Dâvud, Sünnet: 4, (4602); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/219.
[265] Ka'b İbnu Mâlik ve iki arkadaşıyla ilgili kıssa uzun uzadıya daha önce geçti:654. Hadîs.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/219-220.
[267] Tirmizî, Birr: 85, (2033); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/221.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/221-222.
[269] Ebû Dâvud, Edeb: 45 (4891); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/223.
[270] Müslim, Birr: 72, (2590); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/223.
[271] Ebû Dâvud, Edeb: 44, (4890); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/223.
[272] Ukbe İbnu Âmir sahâbîdir ve Mısır'da vâlilik yapmıştır.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/223-224.
[274] Buhârî, Nikâh: 111, Cezâu's-Sayd: 26, Cihâd: 140, 181; Müslim Hacc: 424, (1341); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/225.
[275] Yakın diye tercüme ettiğimiz hamv kelimesi, kocanın baba, oğul, kardeş, yeğen, amca, amca oğlu gibi akrabalarının hepsini ifâde eder; sadece kayın, yeğen vs. ile tercümesi nâkıs olur.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/225-227.
[277] Müslim, Fedâil: 76, (2326); Ebû Dâvud, Edeb: 13, (4818, 4819); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/227.
[278] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/227-228.
[279] Müslim, Âdâb: 45, (2159); Ebû Dâvud, Nikâh: 44, (2159); Tirmizî, Edeb: 29, (2777); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/228.
[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/228-230.
[281] Tirmizî, Edeb: 28, (2778); Ebû Dâvud, Nikâh: 44, (2149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/230.
[282] Ebû Dâvud, Libâs: 35, (4106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/230-231.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/231.
[284] Buhârî, Megâzî: 56, Nikâh: 113, Libâs: 62; Müslim, Selâm: 32, (2180); Muvatta, Vasiyyet: 5, (2, 767); Ebû Dâvud, Edeb: 61, (4929); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/231.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/232-233.
[286] Buhârî, Libas: 62, Hudûd: 33; Ebû Dâvud, Edeb: 61, (4930); Tirmizî, Edeb: 34, (2785, 2786); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/233.
[287] Ebû Dâvud, Libas: 37, (4112); Tirmizî, Edeb: 29, (2779); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/233.
[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/233-234.
[289] Ebû Dâvud, Edeb: 180, (5272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/234.
[290] Ebû Dâvud, Edeb: 180, (5273); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/234.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/234.
[292] Tirmizî, Rada: 18, (1173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/234.
[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/234-235.
[294] Müslim, Selâm: 23, (2174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/235.
[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/235-236.
[296] Ebû Dâvud, Edeb: 162, (5226); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/237.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/237.
[298] Ebû Dâvud, Edeb: 19, (4832); Tirmizî, Zühd: 56, (2397); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/237.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/237-238.
[300] Ebû Dâvud, Edeb: 19, (4833); Tirmizî, Zühd: 45, (2379); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/238.
[301] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/238.
[302] Ebû Dâvud, Edeb: 58, (4919); Tirmizî, Kıyamet: 57, (2511).
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/239.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/239-240.
[305] İbnu Mâce, Ahkâm: 27, (2363); Tirmizî, Fiten: 7, (2166); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/240.
[306] Buhârî, Fiten: 7, Salât: 67; Müslim, Birr: 124, (2615); Ebû Dâvud, Cihad: 72, (2587); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/241.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/241.
[308] Ebû Dâvud, Cihâd: 73, (2588); Tirmizî, Fiten: 5, (2164); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/241.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Takdim
Sunarken
Giriş
Ahbar
Akika
Alım-Satım
Alış-Veriş
Av
Bed'ul-Halk
Cenazeler
Cezalar
Cihad
Cizye
Diyetler
Dua
Edep
Enbiya
Ensarın Menkıbeleri
Feraiz
Fıtır Sadakası
Fitne
Giyim-Kuşam
Hac
Hasta Ziyareti
Havaleler
Hibe
Hileler
Hükümler
Humus
Husumetler
İcare
İçecekler
İkrah
İlim
İman
İstikraz
İstitabe
İtikaf
İ'tisam
İzin
Kader
Kefalet
Köle Azadı
Kuran'ın Faziletleri
Lukata
Medinenin Fazileti
Megazi
Menkibeler
Muhsar
Mukateb
Musakaat
Muzaraat
Nafakalar
Namaz
Nikah
Ortaklık
Oruç

Rehin Tutma
Rikaak
Rüya
Sahablerin Faziletleri
Şahitler
Şartlar
Savaşlar
Selem
Şuf'a
Sulh
Talak
Tefsir
Temenni
Temizlik
Teravih
Tevhid
Tıp
Udhiyeler
Umre
Vahiy
Vasiyet
Vekalet
Yemin Keffareti
Yeminler
Yiyecekler
Zekat
Zülümler

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.11.30 sol

Mukaddime
Alım-Satım
Cenazeler
Cihad
Davalar
Diyetler
Edep
Fitneler
Giyim-Kuşam
Hac
Hadler
Hamam
Harac
Harfler
İçecekler
İlim
Köle Azat Etmek
Kuran Secdeleri
Kurban
Mehdi
Melahim
Miras
Namaz
Nikah
Oruç
Ramazan
Saç-Sakal
Sünnet
Talak
Temizlik
Tıp
Vasiyet
Yemin
Yitik Mal
Yiyecekler
Yüzük
Zekat

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.28.2 Sorular

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SÖZLÜK

âbid: ibadet eden.
acem: Arap olmayan.
acz: güçsüzlük.
adi: sıradan.
âdil: adaletli, hak sahibine hakkını veren.
âfiyet: esenlik, hastalık ve belanın olmaması durumu.
ahbab: yakın arkadaş.
âhiret: öbür dünya, ölümden sonra gidilecek yer.
ahirzaman: dünyanın son zamanları, kıyamet öncesi.
ahval: haller, durumlar.
akib: son gelen, sonuncu.
akîka: çocuk doğunca kesilen kurban.
akval: konuşmalar, sözler.
alamet: bellik, nişan.
aleyh: üzerine, zararına.
aleyhissalatü vesselam: dua ve selâm üzerine olsun.
allahümme ecirnî minennâr: Allahım beni ateşten kurtar.
allame: büyük bilgin.
amcazade: amca oğlu.
amel: iş, eylem, uygulama.
arabî: arapça.
arş: semanın en üstünde bulunan varlık.
arz: yer, yeryüzü.
arzetmek: sunmak.
asabiyet: ırkçılık, kavimcilik, milliyetçilik ve benzeri şeylere taraf olma duygusu.
asi: isyan eden, baş kaldıran.
asiye: isyan eden kadın.
avret: örtülmesi gereken organlar.
ayet: Kurânın her bir cümlesi.
ayetelkürsi: Kurândaki önemli bir âyet.
aynen: tıpkı.
ayniyet: aynılık.
aza: organ.
azab: azap, işkence.
azamet: büyüklük.
azami: en fazla, maksimum.
azat: bırakma, salıverme.
azık: yolcu için hazırlanan yemek.
azim: kararlılık.
azîz: izzetli, kuvvetli, yenilmez.
baht: talih.
baki: sürekli, devamlı.
bedel: karşılık.
bedevi: çöl adamı, kaba adam.
belagat: sözü muhataba göre ve güzel söyleme sanatı.
bengisu: içilince kişiyi ölümsüz kılacağına inanılan su, iksir.
beraat: arınma, kurtulma.
bereket: bolluk.
biat: itaat etmeyi kabullenme ve bunu bildirme.
bidat: sonradan uydurulan ve sünnete aykırı olan yenilik.
buğz: düşmanlık, sevmeme.
cahil: bilgisiz, ham.
cahiliyet: islâm öncesindeki karanlık dönem.
cariye: dişi köle.
cebrail: vahiy getiren büyük melek.
cefa: sıkıntı, darlık, üzücü durum.
cehalet: bilgisizlik, hamlık.
cehd: çalışmada isteklilik, kararlılık.
cehl: cehalet, bilgisizlik, hamlık.
celâl: büyüklük ve ululuk.
cemaat: topluluk, topluca namaz kılanlar.
cemâl: güzellik.
cemîle: cemîl kelimesinin dişil söylenişi, güzel.
cenaze: ölü, ruhsuz beden.
cerh: yaralama.
cihad: kutsal savaş.
cinayet: adam öldürme, büyük günah işleme.
cünüplük: kişinin eşiyle cinsel ilişkisinden sonraki durumu.
dair: ilgili.
deccal: kıyametten önce ortaya çıkarak yandaşlarıyla birlikte dini yıkmaya çalışan azgın kimse.
def: bir tür vurmalı saz.
delil: kanıt, öncü.
derc: içine koyma, girdirme.
dinar: bir tür para.
dirhem: üç gram ağırlık, hadîste mal anlamında kullanılıyor.
düstur: ilke.

ebed: sonsuz gelecek zaman.
ebediyet: sonsuzluk.
ebû: babası.
ebul Kasım: Kasımın babası.
ecel: ölüm zamanı.
edeb: terbiye, görgü, güzel davranış.
ehl: ehil, usta, sahip, yakın.
ehlibeyt: Peygamberimizin soyundan olan.
ehlikitap: ilahi kitaplardan birine inanan.
emanet: sonra alınmak üzere verilen şey.
emin: güvenilir, güvenli.
emîr: bey, başkan.
ensar: Medineli sahabiler.
etvar: tavırlar, davranışlar.
evvel: önce, ilk, başlangıç.
eza: üzme, incitme.
ezel: öncesizlik.
eziyet: büyük sıkıntı, incinme.
faiz: paranın haram olan kârı.
fakîh: anlayıcı, kavrayıcı, islâm hukuku bilgini.
fani: geçici.
Farisiler: iranlılar.
farz: mutlaka yapılması gereken.
fasık: günah işleyen.
Fatiha: Kurânın birinci sûresi.
fehim: anlayış.
felah: tam kurtuluş.
felaket: büyük zararlar veren olay.
ferah: geniş, iç açıcı, tasasız.
feth: açma, bir yeri ele geçirme.
fetva: bir meselenin dini hükmü.
feyiz: manevi gıda, bolluk, bereket.
fıkıh: ince anlayış, islâm hukuku.
fırka: parti, bölük.
fıtrat: yaradılış.
fitne: kargaşa, karışıklık, sınanma nedeni.
fitre: dileyenin verebileceği bir tür sadaka.
gafil: aymaz, habersiz, kul olduğunu hatırlamadan yaşayan.
Gafûr: günahları daima ve pek çok affeden.
garîb: garip, yabancı, yadırganan, kimsesiz.
gaybi: görünmeyenle ilgili.
gaye: erişilmek istenen sonuç.
gazâ: din uğruna savaş.
gazab: gazap, öfke, kızgınlık.
gurur: böbürlenme.
gusül: bedenin her yerini yıkamak biçimindeki temizlik.
habib: sevgili.
habis: pis, kötü, zararlı.
hacim: oylum.
hadîs: Peygamberimizin sözleri, davranışları ve görüp de engellemediği durumların tümüne verilen ad, haber anlamına da gelir.
hainlik: umulmadık biçimde kötülük etme.
hak: adalet, pay, doğruluk, emek, ücret, doğru.
hakaret: küçük görme, birini alçaltıcı biçimde davranma.
hâkim: hüküm veren, yargılayan, yargıç.
halife: öncekinin yerine geçen, Peygamberimizin yöneticilik anlamında vekili.
hamd: övgü ve şükür.
haram: ilahi yasak.
harb: harp, savaş.
harem: evin kadınlara özgü yeri.
harikulade: olağanüstü, görülmedik.
haset: kıskanma duygusu.
hassas: duygulu, duyarlı, titiz.
hassasiyet: duygululuk, duyarlılık, titizlik.
haşarat: böcekler.
haşir: ölümden sonra dirilip toplanma.
haşr: haşir, dirilip toplanma.
haviye: cehennemin bir bölümü.
havz: havuz.
haya: utanma duygusu.
hayır: iyilik.
haysiyet: değer, saygınlık.
Hayy: diri manasında bir ilahî isim.
hazer: dikkat.
hela: tuvalet.
helak: mahvolma, yıkılma, tehlikeye düşme.
helal: dince izin verilen şey.
hesap: dünyada yapıp ettiklerimizin sayılması.
heva: nefsin istekleri, boş arzular.
heves: gelip geçici istek.
hırs: aşırı düşkünlük, tutku.
hıyanet: hainlik, beklenmedik kötülük.
hicvetti: yerdi, sözle taşladı.
hicran: ayrılık.
hicret: göç, Peygamberimizin Mekkeden Medineye göçü.
hidayet: îman yolu.

hikmet: faydalı söz, güzel bilgi, gaye.
hilafet: halifelik.
hile: düzencilik, aldatma.
hilim: kızmama hali, olgunluk durumu.
hilm: hilim, kızmama hali, olgunluk.
hiza: sıra, seviye.
hudut: sınır.
husus: konu, özellik, iş.
huşû: sevgi ve saygı ve korkudan oluşan hâl.
hutbe: Cuma namazından önce camide imamın minberden yaptığı konuşma.
hüküm: yargı, karar, egemenlik.
hür: özgür.
hürmet: saygı.
hüzün: üzgünlük.
ibare: bir kısım yazı.
İbn: oğlu.
icabet: yanıtlama, karşılık verme.
idrar: sidik.
ifşa: gizli olanı açıp gösterme, yayma.
iftar: oruç açma.
iftira: karaçalma, birine asılsız suç yükleme.
ihlas: her işi Allah için yapmak.
ihlas kelimesi: Lâ ilâhe illallah sözü.
ihmal: savsaklama, boşlama.
ihram: hacda giyilen elbise.
ihsan: iyilik, güzelce verme, güzel davranış.
ihtilaf: anlaşmazlık, uyuşmazlık, ayrılık.
ihtisas: uzmanlık.
ikame: namazı zamanında ve mükemmel biçimde kılmak.
ilah: tanrı.
ilahi: tanrısal, Allah ile ilgili.
ilham: kalbe gelen mâna.
imamet: imamlık.
imtihan: sınav.
inşâd: şiir okuma.
intihab: seçip alma.
intikal: taşınma, geçme.
inziva: bir köşeye çekilme.
irade: seçme ve isteme yeteneği.
irşad: doğru yolu gösterme.
istiğfar: Allahtan af dilemek.
istikbal: gelecek zamanlar.
istişare: danışma.
itaat: söz dinleme, boyun eğme.
itina: özen.
izah: açıklama.
izzet: üstünlük, yenilmezlik
kamet: namazın farzından önce okunan ezan.
kanaat: kısmetine razı olma, kabullenme.
Kayyum: yarattıklarını varlık aleminde tutan Allah.
keffaret: dini suçun affı için dünyada çekilen ceza.
kefil: "O, borcunu ödemezse ben ödeyeceğim," diyen kişi.
kelepir: önemsiz mal.
kerem: iyilik, lütuf.
kısas: birine kötü bir iş yapanı aynısını ona yaparak cezalandırma, öldürene ölüm cezası verme.
kıyamet: evrenin ölümü, dünyanın sonu.
kıyas: karşılaştırma.
kibir: büyüklük taslama.
kin: gizli düşmanlık.
Kitâb: kitap, burada bazen Kurân mânasında kullanılıyor.
köle: savaş esiri, hizmetçi.
köşk: güzel ve büyük ev.
Kureyş: Peygamberimizin kabilesi.
küfr: küfür, inanmama.
küfür: imansızlık, inanmama.
külfet: yük, zahmet, zorluk.
lafız: anlamı kuşatan söz.
lâkin: ama, fakat, ancak.
lehine: onun yararına.
libas: giysi.
lisan: dil.
lohusa: doğum yapmış kadın.
lütf: lütuf, iyilik.
mağfiret: Allahın affı, bağışlaması.
mahlukat: yaratıklar.
makam: mertebe, yer.
maksad: maksat, istenen, amaç.
makul: akla uygun.
manastır: hıristiyanların ıssız yerlerdeki ibadet evleri.
maslahat: fayda.
mazlum: zulüm gören.
meâl: anlam.
meclis: topluca oturma yeri.
mecnun: deli.
medenî: kentli, kibar.

Mehdi: dünyanın son zamanlarında eserleri ve talebeleriyle îmana hizmet ederek yeryüzünü nurlandıran büyük ve nurânî âlim.
mekân: yer.
melik: mülkün sahibi, hükümdar.
menba: kaynak.
menetme: yasaklama.
mera: otlak.
mescid: secde edilen yer, küçük cami.
Mesih: olumlu anlamda isa aleyhisselamın bir ismi, olumsuz anlamda "silen ve bozan" demek olup islâm düşmanı deccalın bir adıdır.
mesihüddeccal: ahirzaman deccalı, din yıkıcı önder.
mesuliyet: sorumluluk.
meşguliyet: uğraş.
meta: ticaret malı.
metanet: dayanıklılık.
metin: dayanıklı, sarsılmaz.
mevki: makam, yer, mertebe.
meyil: eğilim.
meziyet: güzel özellik, nitelik.
minber: Cuma namazında imamın çıkıp konuştuğu yüksek yer.
Mîraç: Peygamberimizin semaya çıkma mucizesi.
miras: ölen kimsenin geride kalan malı.
misafir namazı: yolculukta dört rekatlık namazlar iki rekat kılınır ve buna misafir namazı denir.
misk: güzel bir koku.
misvak: aynı adla anılan bir ağaçtan koparılan ve diş temizlemek için kullanılan dal parçası.
mizac: huy, yaradılış.
mizan: terazi, tartı, ölçü, âhirette kulun amellerini tartacak terazi.
muamele: davranış, işlem.
mûcize: Peygamberlerin gösterdikleri ve insanların yapamadıkları harika şeyler.
muhabbet: sevgi.
muhakkak: kesin olarak.
muhannes: kadınsı erkek.
muhatab: muhatap, kendisine söz söylenen kimse.
muhterem: hürmete layık, saygı duyulan.
muhteva: içerik.
mukabil: karşılık.
mukaddes: kutsal.
murakabe: denetim.
musafaha: tokalaşma.
musallat: sataşan.
mutâ: geçici bir süre için kıyılan haram nikâh.
mutedil: ılımlı.
muvaffak olmak: başarmak.
mübarek: bereketli, hayırlı, uğurlu.
mücadele: çatışma, tartışma.
müezzin: ezan okuyan.
mühim: önemli.
mükellef: yükümlü.
mükemmel: tam, eksiksiz.
mümin: inanan, imanlı.
münafık: kendini inanan biri gibi gösteren imansız kimse.
münasebet: ilişki.
Müseyleme: peygamberlik iddia eden yalancı bir adam.
müslim: müslüman, islâmı kabul etmiş, teslim olmuş.
müstesna: başka, sıradışı, hâriç.
müşrik: Allaha ortak koşan kâfir, puta tapan, pagan.
müşteri: alıcı.
müteşabih: teşbihli, benzetme ve benzeri edebî sanatlarla bezeli olduğu için anlaşılması uzmanlık isteyen âyet ve hadîslerin özelliği.
müttaki: Allahtan korkup günahlardan sakınan kimse.
nafaka: evde harcanmak üzere verilen para.
nafile: zorunlu olmayan isteğe bağlı ibadet.
nakil: taşıma, hadîsi elden ele aktarma.
nasib: nasip, kısmet.
nasihat: öğüt.
nazar: göz değmesi, bakış.
nazariyat: teorik bilgiler.
nebi: peygamber.
necât: kurtuluş.
nefs: nefis, kendi, insanda maddi arzuların kaynağı olup sınır tanımayan bir duygu.
nehy: nehiy, yasaklama.
nevi: türlü.
nihayet: son olarak, sonunda.
nimet: rızık olarak verilen.
nispet: oran.
nuranî: nurlu, nur ile ilgili, nura ait.
nutfe: döl suyu.
nübüvvet: peygamberlik.
Rab: "terbiye eden" anlamında Allahın bir ismi.
radıyallahu anh: Allah ondan razı olsun!
radıyallahu anha: Allah o hanımdan razı olsun!
rahim: ana karnı.
râhip: hıristiyan din adamı.
rahm: rahim, ana karnı, soydan gelen akrabalık.
Rahîm: "merhamet eden" manasında ilahî isim.
Rahman: inanan ve inanmayanı ayırmadan Allahın tüm insanlara merhametini ifade eden ilahi ismi.
rahmet: merhamet.
râvi: hadis rivayet eden, Peygamberimizin sözlerini elden ele hadîs kitabı yazarlarına kadar getiren kişiler.

rehin: borcun karşılığı olarak alacaklıya bırakılan mal.
rekabet: yarış.
rekat: namazın her bir bölümü.
resûl: elçi, ilahî kitapla gelen peygamber.
rezil: utanmaz, alçak.
rıza: hoşnutluk, memnunluk.
rızk: rızık, Allahın ihsanı olan maddi ve manevi nimetler.
riya: ikiyüzlülük, gösterişçilik.
rükû: namazda eğilme hareketi.
rükünler: namazın temel bölümleri.
sabit: değişmez.
sadaka: zekât gibi zorunlu olmadan yapılan yardımlar.
sahabi: Peygamberimizin arkadaşı.
salât: namaz, dua.
salât ve selâm: Peygamberimize selâm vermek ve dua etmek.
salâvat: Peygamberimize edilen dualar.
salih: iyi halli, uygun, düzgün, dindar.
saliha: iyi halli, uygun, düzgün, dindar kadın.
sallallahu aleyhi ve sellem: dua ve selâm ona olsun!
sarfeden: harcayan.
secde: ibadet için alnını yere koyma hareketi, namazın önemli bir esası.
sefer: yolculuk, defa, kez, kere.
selamet: kurtuluş, güvende olma, esenlik.
sened: senet, güvenilir söz veya yazı.
serap: olmayıp da var gibi görünen.
sıddık: çok sadık, pek doğru.
sıhhat: sağlık.
Sırat: âhirette geçilmesi gereken köprü.
siyahî: kara derili.
siyer: Peygamberimizi anlatan kitap.
sûre: Kurânın yüzondört kısmından her biri.
sûret: şekil, biçim, görünüş.
sükût: susma hali.
sünnet: Peygamberimizin bütün kabulleri, redleri ve hâlleri, bize bıraktığı kutsal mirası, yolu.
sürûr: sevinç, neşe.
şâhit: tanık.
şalvar: bol pantolon.
şâyan: layık, uygun.
şefaat: günahımızın affı için Peygamberimizin aracılık etmesi.
şehadet: şehit olmak. şahitlik etmek.
şehadet kelimesi: Allahtan başka ilah olmadığını ve Muhammedin de onun kulu ve Resûlü olduğunu söyleme.
şehîd: şehit, Allah için ölen.
şer: kötü, kötülük.
şirk: Allaha ortak koşma.
şükr: şükür, elindeki nimetlerin Allahtan olduğunu bilip söylemek.
tâbi: boyun eğen, uyan.
tâbir: yorum.
tafsil: genişletme, detaylandırma.
tahmid: hamdetme, elhamdülillah demek.
tahsil etmek: almak, toplamak, ilim elde etmeye çalışmak.
tâkat: güç, kuvvet, mecâl.
takdir: kaderini belirlemek, değerini ifade etmek.
takva: Allahtan korkup günahlardan sakınma hâli.
talep: istemek.
tarif: tanım.
tasnif: sınıflandırma.
tasvib: uygun bulma.
tasvir: suretlendirme, betimleme.
tatbik: uygulama.
tatbikat: uygulamalar.
tatmin: doyma, ikna olma.
tavr: tavır, davranış, duruş.
taziye: yakını ölene gidip onu teselli etmek.
teâlâ: namı büyük, yüce.
tebliğ: bildirme, ulaştırma, dini tam olarak güzel bir biçimde birine sunup anlatmak.
tecelli: görünme, belirme.
tecrübe: deneyim.
tefekkür: düşünme, fikir üretme.
tefsir: yorum, Kurânı yorumlama, bu konuyla ilgili bilim dalı.
tehdid: tehdit, gözdağı verme.
teheccüd: gece namazı.
tehlil: La ilahe illallah demek.
tekbir: Allahuekber demek.
telâfi: eksiği giderme.
telkin: empoze, etkileyici bir söyleyişle bir bilgiyi zihne kazıma.
temayüz: kendini göstermek.
temenni: dileme, isteme.
temin: edinme, güven verme.
tenha: ıssız.
teravih: Ramazanda yatsıdan sonra kılınan nafile namaz.
tesbih: sübhanallah demek.
tesbit etmek: saptamak.
teşbih: benzetme.
teşvik: isteklendirme.
tevazu: alçakgönüllülük.

tevbe: günahı için af dileyip bir daha işlememeye niyetlenmek.
tevekkül: vekil tutmak, gerekeni yapıp sonucu Allaha bırakmak.
tevil: sözü çevirme, söze dış anlamından başka bir anlam vermek.
teyemmüm: suyun bulunamadığı yerde toprakla temizlenmek.
teyid: desteklendirme, kuvvetlendirme.
tezat: çelişki.
tezkir: zikretme, anma.
tilâvet: Kurânı okuma.
tirit: basit bir yemek.
ubudiyet: kulluk.
umre: zorunlu olmayan hac.
unsur: parça, konu, eleman.
usûl: yöntem.
ümmet: bir peygambere inanan topluluk.
vaad: söz verme.
vaaz: dinî konuşma.
vâcib: zorunlu, mecburi, farza yakın hüküm.
vâd: vaad, söz verme.
vahiy: Allahtan peygambere inen yüce manalar.
vahy: vahiy.
vakar: ağırbaşlılık, ciddiyet.
vakfet: vakıf yap, bağışla.
vakıf: Allah için bağışlanan, hayır kurumu.
vallahi: "Allah için" mânasında yemin sözü.
vasıta: araç.
vasiyet: kişinin ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyler.
vebâl: ağırlık, günah, yük.
veciz: özlü, kelimeleri az anlamı geniş söz.
veda: ayrılık.
vehim: kuruntu.
vehmî: kuruntuyla ilgili.
velî: eren, ermiş, evliya, koruyan, bakıcı, birinden sorumlu olan kişi.
verâ: günahtan şiddetle kaçınma hali, şüpheli şeylerden bile sakınma durumu.
vesile: yol, hedefe götüren araç.
vesselâm: işte bu kadar!
vesvese: kuruntu.
vird: devamlı okunan şey.
yakîn: kesin bilgi ve inanış.
yegâne: tek.
yerhamükellah: Allah merhamet etsin!
yetim: babası ölmüş çocuk.
zâhidlik: din için dünyayı önemsemeyen.
zahirî: dış, dıştan.
zan: sanı, sanma.
zât: kendi.
zelzele: deprem, sarsıntı.
zemin: yer, yeryüzü.
zerre: en küçük parça.
zikir: anma, Kurânın bir adı.
zikr: zikir, anma.
zina: nikâhsız yapılan cinsel ilişki, büyük bir günah.
zira: çünkü.
zirve: doruk.
ziyade: çok.
ziyan: zarar.
zuhur: ortaya çıkma.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence, kıyıcılık.
zühd: din adına dünyadan el etek çekmek.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

__S__

Sa'y, 2/193,2/214, 2/216, 2/217, 2/221, 2/225, 2/232 - 235
Sa'y Yapmaya Safa Tepesinden Başlanması, 2/232
Sabah Ezanı, 1/144
Sabah Namazı, 17229
Sabah Namazının Vakti, 1/54 - 58
Sabah Namazında Kunut Duası. 1/273
Sabah Namazında Kıraat, 1/155
Sabah Namazının Sünneti, 1/222
Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Nafile Kılınmaması, 1/370
Sabah ve ikindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması, 2/226 Sadakadan Dönüş, 3/404
Sadakanın Satın Ya da Geri Alınması, 2/73
Sadakaya Teşvik, 4/407
Sahur Yemeği, 1/147
Sahurun Yenilebileceği Süre, 1/147
Şaibenin Mirası ve Yahudi ve Hıristi-yanın Azad Ettiği Kölenin Velâ-si, 4/39
Safa ve Merve 2/232 - 235
Sakalda Sünnet, 4/323
Salat Vustâ (Orta Namaz), 1/241
Sarf (Para Bozdurmak), 3/201
Sarımsak Kokusuyla Mescide Girmenin ve Namazda Ağzı Kapatmanın Caiz Olmayışı, 1/70
Satılan Kölede Zuhur Eden Haller3/165
Satılan Meyve ve Hububatı Afeîin Helak Etmesi, 3/180
Satranç Oynamak, 4/340
Savaş Harcamalarına Katkı, 2/349
Savaşta Kadın ve Çocukları Öldürmenin Yasakhğı, 2/317
Savm-ı Visal, 27117
Saçları Boyamak, 4/326
Saçları Düzeltmek, 4/325
Saç ve Sakalda Sünnet, 4/323
Sarığın Üzerine Mesh, 1/91
Secdede Elleri Alnın İki YanmaKoymak, 1/279
Seferden Dönenin Hareket Tarzı,2/110
Seferde Kaç Gün Kalacağı Belli Olan Kimsenin Namazı Kılış Şekli, 1/258
Seferde Oruç Tutulması, 2/108
Seferde ve Abdestsız Ezan Okumak,1/145
Seferi Durumlarda Namaz KılarkenÖnüne Sütre Koymak, 17269
Seferi Olan Kimsenin Sünnetleri Kılışı, Binek Üzerinde Namazın Kılmışı, 1/260
Seferi Olan Kimsenin İmam Olunca veya İmama Uyunca Namazı Kılış Şekli, 1/259
Seferi İken Namazın Kılmışı, 1/252
Sehiv Secdesi, 1/171 -176,1/181,1/182
Selam Hakkında Çeşitli Rivayetler,4/346
Selamlaşma Şekli, 4/343
Selâm Vermeden Yahut İkinci Rekat-te Oturmadan Kalkmak, 1/176
Selem ve Malı Mal Karşılığında Satmak, 3/234
Selem, 3/225, 3/236
Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak, 3/308
Serbest Bırakılan Kölenin Diyet veCinayeti, 4/205
Servet Stoku Yapmanın Kötülüğü,2/36
Sevilmeyen Sözler, 4/387
Sihirle Adam Öldürme, 4/196
Sikke Halindeki Altın GümüşleDeğişmek, 3/196
Sokağa Atılan ve Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk, 3/379
Sol Elle Yemenin Caiz Olmayışı, 4/282
Sopa ve Taşla Vurulan Avın Yenmesi.2/393
Sorgun, 3/247
Sular, 3/388
Sıtmaya Karşı Soğuk Su ile Yıkanmak, 4/318
Sığırların Zekâtı, 2^39
Sözleşmeye Uymama, 3/371
Süslenme Maksadıyla Elbise Giyme 4/263

Süt, Su ve Benzeri İçecekleri İçtiktenSonra Sağdakine Vermek, 4/287

__Ş__

Şafaktan Önce Oruca Niyetlenmek.2/99
Şahidle Beraber Yemin Edilmesi,3/352
ŞahidlİK, 3/349, 3/351, 3/352, 3/358,3/360
Şarabın Haram Kılınması, 4/148,4/150
Şarap İçmenin Cezası, 4/143
Şartla Satılan Cariye, 3/172
Şatavî, 3/234
Şavt, 2/220-221, 2/224
Şehit Olmanın Fazileti, 2/338
Şehitlerin Yıkanması, 2/343
Şehitlik, 2/338, 2/342, 2/343
Şehitliğin İstenmesi, 2/342
Şer'an Caiz Olmayan Nikâhlar, 3/36
Şirket, Tevliye ve İkale, 3/265
Şirket-i Milk, 3/265
Şirket-i Ukûd, 3/265
Şuf'a Hakkı, 3/333, 3/335, 3/341

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

36- KİTABU'Ş-ŞUFA
1- "Şufa (Hakkı) Taksim Olunmamış Maldadır. Sınırlar Konduğunda Şufa Yoktur" Babı
2- Ortağın Satıştan Önce Şuf'a Hakkı Sahibi Olan Ortağına Şuf'a Yi Arzetmeşi (Yânî Satış Teklif Etmesi) Babı
3- Bâb: Hangi'komşuluk Daha Yakındır?

Rahman ve Rahfm olan Allah fın ismiyle

36- KİTABU'Ş-ŞUFA
(Şufa Kitabı)

1- "Şufa (Hakkı) Taksim Olunmamış Maldadır. Sınırlar Konduğunda Şufa Yoktur" Babı [1]

1-.... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) tak-sîm olunmamış her şeyde şuf'a (hakkı) ile hükmetti. Sınırlar konulup yollar ta'yîn edildiği zaman artık şuf'a hakkı yoktur [2].

2- Ortağın Satıştan Önce Şuf'a Hakkı Sahibi Olan Ortağına Şuf'a Yi Arzetmeşi (Yânî Satış Teklif Etmesi) Babı

Hakem ibnu Uteybe: Şufa hakkına sâhib kişi, malı satmak isteyen ortağına satmadan önce izin derdiğinde, artık izin veren ortak için şufa kalmaz, demiştir. eş-Şa'bî de: Her kim kendisi hâzır ve şâhid iken şuf ası satılır da bu satışı değiştirmezse, artık onun şufa hakkı yoktur, demiştir [3],

2-.....Tabiî olan Amr ibnu'ş-Şerîd şöyle demiştir: Bir kerre Sa'd ibn Ebî Vakkaas'm yanında durmuştum. Akabinde Misver ibnu Mahreme geldi ve elini.benim bir omuzumun üzerine koydu. Bu sırada Peygamber'in âzâdh kölesi Ebû Râfi' geldi ve:
— Yâ Sa'd, hanen içinde bulunan iki odamı (satacağım), benden bunu satın al, diye teklif etti.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Vallahi ben onları satın almıyorum, dedi. Misver ibnu Mahreme de hemen:
— Vallahi sen bu iki odayı elbette satın alacaksın, dedi. Sa'd, Ebû Râfi'e:
— Vallahi ben sana dörtbin dirhemden fazla vermem, bu da ceste ceste yâhud kesik kesik olacak, dedi.
Ebû Râfi' de:
— Bu iki odaya karşılık bana (başkası tarafından) beşyüz dînâr verilmiştir. Eğer ben Peygamber(S)'i "Komşu komşuya en hakklı bir şejî'dir" buyururken işitmemiş olsaydım, bu iki odalı mekânımı, ona karşılık beşyüz dînâr teklîf edilmiş olduğum hâlde, onu sana dörtbin dirheme vermezdim, dedi.
Akabinde o yeri Sa'd'e verdi [4].

3- Bâb: Hangi'komşuluk Daha Yakındır?

3-..... Âişe (R): Ben:
— Yâ Rasûlullah! Benim iki komşum vardır. (Hediye vermek istediğimde) hediyemi bunlardan hangisine evvelâ vereyim? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Kapısı sana en yakın olan komşuna ver" buyurdu [5]

---

[1] el-Câmi'u's-Sahîh'in nüshalarını rivayet eden râvîler bu kitâb ve bâb başlıklarını değişik şekilde getirmişlerdir. Ebû Zerr el-Herevî, el-Müstemlî'den buradaki gibi rivayet etmiştir. Ebû Zerr'in yine el-Müstemlî'den gelen diğer rivayetinde "Kitâbu's-Selem fi'ş-Şuf'a" şeklindedir.
Bu son rivayete göre şufa bahsi selemin tamamlayıcı bölümlerinden oluyor.
[2] Şufa, lügatte, bir şeyi diğer bir şeye zamm ve ilâve etmektir. Bu suretle şuf'a, biri iki; teki çift yapmaktan ibaret oluyor. Şeriat örfünde şuf'a: Satılan bir mülk üzerinde ortaklık veya komşuluk sebebiyle, satılan bu mala müşteri üzerinde takarrür eden şartlar dâiresinde cebren mâlik olma hakkını hâiz olmaktır. Daha açık bir deyişle, şuf'a, satılan bir malı müşteriye kaça verildiyse o fiatla mal edinme hakkına mâlik olmaktır. Meselâ bir akarın iki veya daha fazla hissedarları, onun şâyialı bir hissesini satın alan üçüncü bir şahsa karşı şuf'a hakkını hâizdir. Bu hakk, adı anılan mülkte ortaklıktan doğmaktadır. Ortaklardan biri şâyialı hissesini üçüncü bir şahsa temlik etse, herbir hissedar üçüncü şahıstan bedelini vererek o malı cebren satın almak hakkını hâizdir.
Taşınmaz mallar üzerinde şufa hakkı, o mal taksim olununcaya kadar devam eder. Meselâ bir tarla ve bahçe taksim edilip de sınırlar ayrılarak yollar ta'yîn edildiği zaman şuf'a nihayet bulur.
Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır. Bu hadîs, Buyu' Kitâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[3] Buhârî'nin başlığa delîl için getirdiği Hakem'in sözü ile eş-Şa*bî'nÎn sözünü îbn Ebî Şeybe, senedleriyle rivayet etmiştir.
[4] Hadîsin başlığa delîîîiği "Evinin içinde bulunan iki odamı benden satın al" sö-zündedir. Çünkü bunda ortağın, şuf a hakkından dolayı satıştan önce kendi ortağına satış arzetmesi vardır.
Bu hadîste dört sahâbî ismi geçmiştir: Ebû Râfi', Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Misver ve Mahreme. Ebû Râfi', Misırlı'dır.
Evvelâ Abbâs'ın kölesi idi. Abbâs, Peygamber'e hibe etmiştir. Abbâs müs-lümân olunca, Ebû Râfi', Abbâs'ın İslâm'a girişini Peygamber'e müjdelemiş. Peygamber de bu müjdeye karşılık kendisini hürriyete kavuşturmuştur. Ali'nin halîfeliği zamanında ölmüştür (Umdetu'l-Kaarî).
Bu hadîs, şuf a hakkının subûtu hususunda en mühim şer'î esâsları ihtiva etmektedir. Bunlardan biri; "Komşu komşunun malında en haklı bir şefi'dir" esâsıdır.
Diğer bir esâs, şuf'a hakkının mutlak olarak sabit olmasıdır. Bunda bu hakkı hâiz olan şefi'in hâzır gâib; şehirli, köylü; müsiim, zımmî; küçük, büyük olmasının hiçbir farkı yoktur.
[5] Hadîsin başlığa uygunluğu, hangi komşunun daha yakın olduğunu açıklayıp ce-vâblaması yönündendir.
Buhârî'nin hediye hakkında gelen bu hadîsi Şuf a Kitâbı'nda zikretmesi, komşuluk hakkının ehemmiyetini beyân ve şuf'a için de kıyâsa dayanak olabileceğini bildirmek içindir. Hattâ şârih Kastallânî, Buhârî'nin Âişe hadîsini burada sevketmesi en yakın komşunun şuf'aya hakk kazanacağı hakkındaki Küfe ehli mezhebini tercih ettiğini iş'âr İçindir diyor ki, ehli Küfe ile Hanefîler'i kasdet-miş olacaktır.
Fîlhakîka, komşu şuf'asımn subûtu hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Hanefî imamları yalnız bitişik komşu için şuf'anın subûtunu kabul etmişlerdir. Bitişik olmayanlara şuf'anın şümulünü kabul etmemişlerdir. Şuf'anın vucûbundaki gaye, hâriçten gelecek ezâ ve rahatsızlığı def etmektir...

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

35 ŞUF'A (ONALIM) KİTABI
1. Şuf'a Hakkının Bulunduğu Yerler
2. Şufa Hakkı Bulunmayan Yerler

35 ŞUF'A (ONALIM) KİTABI[1]

1. Şuf'a Hakkının Bulunduğu Yerler

1. Abdurrahman b. Avfın oğlu Ebu Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) ortaklar arasında taksim edilebilen müşterek mallarda şufa olduğuna hükmetti. Ortaklar arasında sınırın bulunduğu yerlerde şufa hakla yoktur.[2]
imam Malik der ki: Bizde amel ittifakla böyledir.

2. Saidb. el-Müseyyeb'e soruldu:
«— Şuf ada bir prensip var mı?» Said:
«— Evet, Şufa evlerde, arazide ve yalnız ortaklar arasında olur» dedi.

3. Malik'e de Süleyman b. Yesar'dan bu hadisin benzeri rivayet edildi.
imam Malik der ki: Bir adam, bir köle yahut bir cariye ya da benzeri metalar vererek bir topluluğa ait toprağın bir parçasını aldı. Sonra ortaklardan biri gelip şufa hakkını kullanarak toprağı geri aldı fakat (bu arada) köle ya da cariye ölmüştü. Hiç kimse bunların kıymetini bilemedi. Bunun üzerine müşteri: «Kölenin ya da cariyenin kıymeti yüz dinar» dedi. Şufa sahibi ortak: «Hayır elli dinar» dedi.
îmanı Malik (bu konuda) der ki: Müşteri verdiği bedelin yüz dinar kıymetinde olduğuna yemin eder. Sonra şufa sahibi dilerse (bu meblağı vererek, satın alınan toprağı) geri alır, isterse almaz. Ancak şufa sahibinin köle ya da cariyenin kıymetinin müşterinin dediğinden daha aşağı olduğunu isbat ederse o fiyattan alır.
îmam Malik der ki: Müşterek bir toprak ya da evin bir parçasını bir kimse hibe etse, hibe edilen kişi de hibe edene hibe edilen şeye karşılık para ya da mal verse, ortaklar isterlerse hibe edilen kişiye verdiğini dinar veya dirhem vererek orasını alabilirler.
imam Malik der ki: Bir kimse müşterek bir toprağı ya da evi hibe eder, karşılığında bir şey almaz ve hibe ettiğini de geri istemez, ortağı burasının kıymetini vererek almak isterse, hibenin karşılığında birşey verilmediği müddetçe olamaz. Şayet karşılığında birşey verilirse, ortak olan şufa sahibinin, verilenin bedelini ödeyerek orasını alma hakkı vardır.
imam Malik der ki: Bir kişi, müşterek bir toprağın bir parçasını satış fiyatına belirli bir zamana kadar veresiye satın almıştır. Eğer ortak zenginse, aynı fiyata aynı zamana kadar şufa yoluyla orasını alabilir. Ortağın parayı aynı süre içerisinde verememesinden korkutuyorsa, bu müşterek toprak parçasını sahibinden satın alabilen adam gibi güvenilir, zengin bir kefil getirirse bu hak ona da tanınır.
imam Malik der ki: (Ölen) Bir adam çocuklarına bir toprağını miras bırakır, sonra çocuklardan birinin de çocukları dünyaya gelir, daha sonra baba ölür, bunun üzerine çocuklarından biri bu topraktaki hakkını satarsa, satanın kardeşi, babasının ortakları olan amcalarından şufa hakkı bakımından önce gelir.
îmam Malik der ki: Hüküm bizce de böyledir. Şufa ortaklar arasında hisseleri miktarıncadır.[3] Her biri hissesi oranında alır. Hissesi azsa az, çoksa çok alır. Bu durum, ortaklar, şufa'da hisselerinin fazla olduğunu iddia ettikleri zaman söz konusudur.
Bir adam, hissedarlardan birinden hissesini alıp da, hissedarlardan başka biri: «Ben şufa dan hissem kadar pay alırım» der, müşteri de: «Ya hepsini alırsın, yahut hiç almazsın» derse, şufa hakkını isteyen, ya tamamını alır, ya da hakkından vazgeçer. Almak istediğinde hak kendisinindir.
îmam Malik der ki: Bir adam bir arazinin tamamını alır ve ağaç dikmek ya da bina yapmak gibi kalıcı birşeyle veya kuyu kazmak suretiyle imar ettikten sonra ikindi bir şahıs o arazinin bir kısmında önceden hakkı olduğunu isbat ederek şufa yoluyla arazinin tamamını almak istediği takdirde, bu araziyi o adamın elinden şufa yoluyla imar ettiği şeyin değerini vermedikçe alma hakkı yoktur. Eğer arazide yaptığı şeylerin kıymetini verirse, şufa yoluyla araziyi alabilir.[4]
imam Malik der ki: Müşterek bir ev ya da arazideki hissesini satan bir kimse, hissedarın şufa yoluyla alacağını öğrenince, (engellemek amacıyla) müşteriyle kendi isteği üzerine ikale[5] yapsalar, hakka engel olamaz, şufa sahibi mal sahibinin sattığı para mukabilinde o hisseyi alma hakkına sahiptir.
Bir kişi, hayvan ve meta'larla birlikte bir pazarlıkla (şuf alı) bir arazinin ya da bir evin bir bölümünü satın alsa, hissedar, şufa yoluyla yalnız arsa ya da arazideki hisseyi almak istese, müşteri de, «Satın aldıklarımın hepsini al, çünkü ben hepsini birden aldım» derse bu konuda imam Malik der ki: Hissedar arazi ya da evdeki hisseyi, hepsine verilen bedelden yalnız paylarına düşen miktarı vererek alır. Müşterinin aldığı her şey, müstakil olarak satın alınabileceği bedelle diğerlerinden ayrılır. Sonra, şufa sahibi alacağı hisseyi, umumi bedelden payına isabet eden kıymet karşılığı alır. İstemezse, hayvan ve meta'lardan hiç birini almayabilir.
imam Malik der ki: Bir kişi ortak arazinin bir parçasını satar, hissedarların bir kısmı buradaki haklarını satıcıya devreder, diğerlerini devretmeyip şufa haklarını kullanarak hisseleri kadarını almak isterlerse, şufa haklarını devretmeyenler hissenin

tümünü alabilir. Hisseleri kadarını alıp geri kalanını bırakma hakları yoktur.
imam Malik der ki: Çok ortaklı bir arsa bulunsa, hissedarlardan birisi hazır, diğerleri yokken bir ortak, hissesini satmak isterse ve mevcut kişiye şufa hakkını kullanarak bu hisseyi alması ya da vazgeçmesi teklif edilir, o da «Ben bu parçadaki hissemi alırım, diğer ortaklarım gelene kadar hisselerini bırakırım. Onlar bu parçadaki hisselerini alırlarsa alırlar, almazlarsa hissenin hepsini ben alırım» derse, bu kişinin derhal hissenin tamamını almak ya da vazgeçmekten başka bir hakkı yoktur. Sonra (alması halinde) ortaklar gelince, isterlerse ondan alırlar ya da ona bırakırlar. Eğer bu şahıs kendisine yapılan teklifi kabul etmezse, şufa hakkının devam edeceği görüşünde değilim.

2. Şufa Hakkı Bulunmayan Yerler

4. Osman b. Alfan (r.a.) der ki: «Sınırları belli olan arazide (evin bahçesinde), kuyuda ve erkek hurma[6] ağacında şuf a yoktur.»
imam Malik der ki: Hüküm bizce de böyledir.
îmanı Malik der ki: Taksim edilebilsin veya edilemesin, yollarda ve evin bahçesinde[7] şuf a olmaz.
İmam Malik der ki: Bir adam, muhayyer olması şartıyla müşterek arazinin bir parçasını satın almıştır. Satıcı ortağın sattığı bu yeri, müşteri, almayı kesin olarak kabul etmeden şuf a yoluyla ortakları almak istemeleri halinde, müşterinin o parçayı kesin olarak alıp satış sabit olana kadar şuf a haklan sabit olmaz. Satış kesinleşirse, şuf a haklan da sabit olur.
imam Malik der ki: Bir kimse, bir araziyi satın alır ve arazi elinde bir müddet kalır, sonra başka bir adamın miras yoluyla o arazide hissesi olduğunu iddiası neticesinde hissesi olduğu ortaya çıkarsa, şuf a lıakkı sabit olur. Arazi gelir getirirse, bu gelir hakkının sabit olduğu güne kadar ilk müşterinindir. Çünkü, arazideki dikili ağaçlar telef olsa ya da sel götürse, ilk müşteri sinesine çeker.
Zaman uzar veya şahidler ölür veya satıcı ya da alıcı ölür veyahut her ikisi de sağdır, uzun zaman geçtiği için alış veriş unutulmuş olursa şufa hakkı kalmaz. Adam sadece sabit olan hissesini alır. Adamın durumu, satışın yakın bir zamanda olması konusunda yukardaki gibi olmazsa ve bayiin arazinin bedelini, şufa sahibinin hakkını iptal etmek maksadıyla gizlediğini düşünürse, arazi tahmini bedeli üzerinden değerlendirilir ve arazinin bedeli yeni değere göre olur. Sonra arazi üzerine eklenen binalara ağaçlara ve diğer tamirata bakılır. Böylece önce müşterinin belirli bedelle aldığı arazinin durumu, sonra bu arazide yaptığı bina ve diktiği ağaçlar değerlendirilmiş olur. Bundan sonra şufa sahibi araziyi alır.
îmanı Malik der ki: Şufa hayattaki bir kişinin malında olduğu gibi, ölü bir kişinin malında da olur. Vereseler ölenin malının değeri (şufalı olduğu için) azalacağından korkarlarsa önce malı taksim ederler, sonra da satarlar. Böylece, bu kişilerin malda şufa haklan kalmaz.
imam Malik der ki: Bizce kölede, cariyede, devede, inekte, koyunda, diğer hayvanlarda, kumaşta ve susuz bir kuyuda şufa yoktur. Şufa taksim edilebilen ve sınır çekilebilen arazidedir. Taksimi kabul olmayan şeylerde şufa yoktur.
İmam Malik der ki: Bir kimse hissedarların huzurunda bir araziyi satın alırsa (hissedarların şufa hakkını iptal etmek isterse), onları hakimin huzuruna çıkarır. Böylelikle, ya şufa hakkına sahip olurlar, ya da hakim bu haklarını iptal ederek araziyi müşteriye teslim eder, şayet müşteri onları mahkemeye vermezse, onlar da müşterinin (bu araziyi) satın aldığını bildikleri halde aradan uzun zaman geçinceye kadar şufa hakkı talep etmezler, sonra gelip şufa haklarını isterlerse, kanaatimce bu haklan kendilerine verilmez

---

[1] Şufa; lugatta eklemek anlamındadır. Üç kökten gelebilir:
1) Bir hisseyi öteki hisseye eklemek manasını taşır. Ezan lafızlarını iki defa söylemeye ve iki rekatlı bir namaza da şef denir.
2) Şufa tekin karşıtı olan çiftten türetilmiştir. Ortağının hissesini şufa yoluyla alan kişi çift hisseye sahip olmaktadır.
3) Şefaat kelimesinden türetilmiştir. Bu takdirde, ortağın kendi hissesine diğer ortağının hissesini katması anlamını taşır. İslam'dan önce ortaklardan biri hissesini satarsa, diğer komşu ortak müşteriden kendisi almak isterdi.
Fıkıh dilinde şufa, bir ortağın, ortağının sattığı malı parasını vererek almak hakkıdır. Başka deyişle şüfa, bir akarın (taşınmazın), müşteriye mal oluş fiatı karşılığında müşteri istemese de ondan alınmasıdır. Şufa fasid ya da sahih bir satıştan sonra sabit olur. Şufa hakkı, Hanefi mezhebinde sırasıyla şu dört kişi için sabit olur.
a) Satılan bir akara ortak olan kimsenin şufa hakkı vardır.
b) Satılan bir malın özel sulama hakkına ortak olan kimsenin şufa hakkı vardır.
c) Satılan bir akarın özel yoluna ortak olan kişinin de şufa hakkı vardır.
d) Akar sahibi bitişik komşu için de şufa hakkı sabittir.
Bir evin duvarında kirişi olan ya da duvar üzerindeki kirişten beraberce istifade eden kişi, komşu sayılır. Şufa hakkı, şufa sahihlerinin adedine göredir, hisselerine göre değildir. Malikilerde ise hisselerine göredir. Şufa sahibi hakkını üç şekilde talep eder:
1. Taleb-i MüvâseBe: Satışın yapıldığını öğrenir öğrenmez o mecliste şufa hakkını kullanacağını hareketleriyle göstermesi ya da söylemesidir.
2. Taleb-i Takrir ve işhad: Akarın yanında veya müşteriye ya da akar satanın elindeyse ona şöyle der: «Falanca bu evi satın almıştır. Ben şufa hakkımı kullanarak orasını almak istiyorum, şahid olun.»
3. Taleb-i Husumet ve Temlik: Hakime «Falanca falan evi satın almıştır. Benim şu sebepten dolayı orada şufa hakim var. Emret de orasını bana tesli-metsin» demesidir. Genellikle talebin gecikmesiyle İmam Ebû Hanife'ye göre şufa hakkı düşmez. Fetva böyledir, imam Muhammed'e göre özürsüz bir ay tehir ederse şufa hakkı batıl olur (düşer).
[2] Ibn Abdilber der ki: Çoğu Muvatta ravileri Malik'ten ve başkaları mürsel olarak rivayet etmişlerdir.
[3] Hanefi mezhebinde, hissedarların hisselerine göre değil adedine göredir.
[4] Müşterinin bir araziyi imarı, iki şekilde olur:
aj Yaptığı şeyler ya arazide sabit kalan köklü şeylerdir. Bina yapmak, ağaç dikmek, kuyu kazmak gibi.
b) Ya da sabit kalmayan geçici şeylerdir. Ekin ekmek, araziyi ıslah etmek gibi. Bu îkinci kısımda, şufa hakkı yoktur. Birinci kısma giriyorsa, şuf & sahibi arazi üzerinde yapılan şeylerin kıymetini verirse, şufa hakkına sahip olur. Vermezse hak taleb edemez. Hatta kendi hissesi üzerinde yapılan şeylerin kıymetini vermedikçe, kendi hissesini alma hakkı da yoktur. Müşteriye binayı yıkmasını ya da ağaçlan sökmesini emredemez. Zira alıcı bunları kendi mülkü olduğu kanaatiyle yapmıştır. Eğer hissedar yapılan şeylerin kıymetini vermek istemezse, müşteriden hissedarın hissesinin kıymetini vermesi istenir. O da vermek istemezse, hissedar hissesinin kıymetine karşılık, müşteri de üzerine yaptığı şeylere mukabil bu hissede ortak olurlar.
[5] Yapılan bir satışın taraflarca bozulmasıdır.
[6] Hurma bahçesi ortaklar arasında müşterek olup diğer hurmaları aşılamak için ihtiyaç duyulan erkek hurmada şuf a söz konusu değildir. Şayet aşılanacak bir bahçe yoksa, o zaman bunun hükmü bir hurma gibidir ki şuf alı olabilir.
[7] Evin bahçesinde şuf a olmaması şu şekilde olur: Bahçe ve içinde bulunan evler, ortaklar arasında müşterek olur, ortaklardan biri ev veya bahçesindeki hissesini satmış olsa, diğer ortakların bu arsada şuf a hakları yoktur. Çünkü evlerin taksim edilmesiyle arsa şufah olmakta, evlere tabi olmaktan çıkmıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.19 Sufiilerin hadis anlayisi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

A. İBÂDET FIKHI
1.İBÂDET ÖNCESİ TEMİZLİK
a)- SULAR VE İLGİLİ HÜKÜMLER
* Suların Temizleyici Özelliği: Deniz Ve Kuyu Suları
* Su Bulunmadığında Şıra İle Temizlik
* Karı Ve Kocanın Aynı Kaptan Gusül Alması Ve Kabın Temiz Kalması
* Kendisiyle Abdest Alınan Suyun Temizleyici Değil De Sadece Temiz Kalması
* Temizleyici Suyun Kalanı İle Temizlenmenin Yasaklanması
* Temizleyici Suyun Kalanı İle Temizlenme Yasağının Kalkması
* Temiz Bir Madde İle Karışmış Suyun Hükmü
* Kendisine Necaset Bulaşmış Su Ve Büdâa Kuyusunun Durumu
* Yırtıcı Olan Ve Olmayan Hayvanların İçtiği Sular, Kulleteyn (Bir Varillik Su) Hadisi
* Durgun Suya İdrar Yapmak, Bundan Alınan Abdest Ve Guslün Hükmü
* Köpeğin Artığı Olan Su Ve Hükmü
* Kedinin Artığı ve Hükmü
A- Temiz Ve Temizleyici Sular:
B- Temiz Olduğu Halde Temizleyici Olmayan Sular
C- Temiz Olmayan Sular

A. İBÂDET FIKHI

1.İBÂDET ÖNCESİ TEMİZLİK

Allah Teâlâ buyurdu:
'....Şüphesiz Allah; tevbe edenleri sever, (ayrıca) temizlenenleri de sever.' (Bakara 2/222)
(İslâm'da temizlik önemlidir ve bu konuda temel kaynak sudur. Suyu yarattığı için Allah'a ne kadar şükretsek azdır. Çünkü o, temizlik ve hayat kaynağımızdır. İnsanlar su ihtiyacını hem karadaki ve hem de denizdeki sulardan giderirler. İslâm'da temizlik ve içmek için kulandan kuyu, kaynak, nehir, göl ve deniz suları hakkında çeşiti düzenlemeler bulunmaktadır.
İbadet öncesi temizlik, su ile yapılır, ancak su bulunmazsa toprakla yapılır.)
Allah Teâlâ buyurdu:
"Ey İman edenler! Namaz kılmaya kalktığınızda (abdestiniz yoksa); yüzünüzü, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın. Eğer cünüp olduysanız iyice temizlenin/yıkanın. (Ancak) siz hasta ya da yolculukta veya sizden biri hacet yerinden gelmiş yahut da kadınlara dokunmuşsanız/beraber olmuşsanız ve su da bulamadıysanız, bu durumda temiz toprağa yönelin/teyemmüm yapın; (onunla) yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin. Allah size zorluk çıkartmak istemez, ancak sizi temizlemek ve nimetini tamamlamak ister ki siz de belki şükredersiniz." (Mâide 5/6).[1]

a)- SULAR VE İLGİLİ HÜKÜMLER

* Suların Temizleyici Özelliği: Deniz Ve Kuyu Suları

Allah Teâlâ buyurdu:
'O (Allah), kendi rahmeti ile birlikte rüzgârı (yağmuru) müjdeci olarak gönderendir. Biz gökten (sizin için böyle) temiz/temizleyici su indirdik.' (Furkan 25/48)
Allah Teâlâ buyurdu:
'Deniz avı ve oradan elde edilen diğer yiyecekler hem size, hem de yolculara helâl kılındı. (Ancak) îhramlı olduğunuzda, kara avı size haram kılındı. Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı dürüst/takva sahibi olun.' (Mâide 5/96).[2]

1/309- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahuanh):[3]
(Müdlic kabilesinden)[4] biri Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) sordu:
'Biz denizde yolculuk yapıyor ve yanımıza az miktarda su alıyoruz. Eğer onunla ab'dest alsak susuz kalırız. Deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?' Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:
"Dçniz; suyu temizleyici ve ölüsü helâl olan (mekân)dır."
§Aynı sahabiden başka tarikle gelen rivayet:
Bazı kişiler Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) yanına geldiler ve dediler ki:
'Biz denizde çok uzaklara gidiyor ve yanımıza ancak bir ya da iki kova su alıyoruz. Yakınlarda av bulamadığımız için uzaklara yolculuk yapıyoruz." Deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?' Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) rdu: Evet, (çünkü) deniz, suyu temizleyici ve ölüsü helâl olan (mekân) dır.'[5]

2/310- Abdullah b. Muğîre b. Ebû Bürde el-Kinânî'den:[6]
Müdlic kabilesinden bazıları (Radıyaliahü anhum); avlanmak için denizde layıklanyla yolculuk yaptıklarını, yanlarına çok az içme suyu aldıklarını ve iradileri denizdeyken namaz vaktinin de girdiğini anlatıyorlardı. Bu durumu Rjsolullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) arz ettiler ve dediler ki:
'Eğer (içme) suyumuzla abdest alırsak susuz kalırız, ama deniz suyuyla abdest alırsak, bu abdest hakkında da (tuzlu ve kötü kokulu olduğu için) içimize şüphe giriyor.' Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) onlara şöyle dedi:
"Deniz; suyu temizleyici ve ölüsü helâl olan (mekân)dır.'[7]

3/311- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaliahü anh):[8]
Hz. Peygamber'in (Sqiiaiiaha aleyhi ve seiiem) deniz hakkındaki şu sözü nakledildi:
"Deniz; suyu temizleyici ve ölüsü helâl olan bir (mekândır.)"[9]

4/312- Mûsâ b. Seleme'den:[10]
Sinan b. Seleme, İbn Abbas'a (Radıyaiiaha anhamâ) "deniz suyunun' hükmünü sordu, o da şöyle dedi:
'Deniz; suyu temizleyici olan (mekân)dır.'[11]

5/313- (z.) Hz. Ali (RadıyallaM anh)[12] RaSÛlullah'in (Sallallahii aleyhi ve sellem) yaptığı haccın vasfını[13] anlattıktan sonra dedi ki:
'Rasûlullah (SaiiaUaha aleyhi ve sellem) ifâda tavafı[14] yaptı ve içi zemzem siyayla dolu bir kap-istedi. Ondan içti, abdest aldı. Sonra:
"Ey Abdülmuttalip oğulları, zemzem suyunu (kuyudan) siz çekin ve getirin. Eğer insanların kuyuya üşüşüp (zemzem dağıtmayı elinizden alacaklarından) korkmasam bizzat kendim (gider ve) kuyudan alırdım" dedi.[15]

Açıklama

Sır ile ilgili farklı hükümler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:
1- Mutlak sular; deniz, göl, ırmak, pınar, kuyu ve yağmur sulan temizdir ve temizleyicidir.
2- Sadece suda yaşayan hayvanların ölüsü helâldir. Ancak Hanefi mezhebine göre, denizde yaşayanlardan balık dışındakiler helâl değildir ve balıklar da ancak dış bir etkiyle ölürse yenebilir. Mâlikilere göre denizde yaşayanlar, kara hayvanlarına benzesinler ya da benzemesinler yenir. Şafiî ve Hanbelilere göre ise kurbağa ve timsah gibi karada dolaşabilenler dışındaki deniz hayvanları yenir.
3- İhramda sadece dentz avı helâldir.[16]

*** Su Bulunmadığında Şıra İle Temizlik**

6/314- İbn Mes'ûd (RadıyaiiaM anh) anlatıyor:[17]
Cinlerin (Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) İslâm'ı öğrenmek için) jprikiği gece, onlardan iki kişi kaldı, gitmedi ve dediler ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz seninle fecre kadar kalmak istiyoruz.'
Peygamberimiz (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bana dedi ki:
"Yanında su var mı?" Ben:
'Yanımda su yok, ancak içinde şıra bulunan bir kap var' dedim. Rasûlullah Sallallahü aleyhi ve sellem):
"(Şıranın) meyvesi temiz ve (ondan çıkan) temiz(leyici) bir sudur" nüyurdu ve şıradan abdest aldı.
§ Ondan ikinci rivayet:
Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve sellem) bana dedi ki: "Yanında su va,*r mı?" Ben: 'Hayır,' dedim. "Bu kaptaki ne?" '(Onda) şıra var.'
"Onu bana getir, (şıranın) meyvesi temiz ve (ondan çıkan) temiz [teyici) bir sudur" buyurdu ve şıradan abdest aldı, sonra namaz kıldı.
§ Ondan üçüncü rivayet:
Cinlerin (Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) İslâm'ı öğrenmek için) geldiği gece, İbn Mes'ûd onunla beraberdi. Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) ona dedi ki:
"Ey Abdullah, yanında su var mı? "
'Yanımda şıra bulunan bir kap var,' deyince:
"Bana dök!" dedi ve abdest aldı.
Rasûlullah (SallallahU aleyhi ve sellem) buyurdu ki:
"Ey Abdullah b. Mes'ûd, o temiz bir içecektir ve temizleyicidir."[18]

Açıklama

Su dışında başka sıvıyla necaset izalesi İmam Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf a göre caiz,[19] cumhura göre ise caiz değildir.[20]
Abdestte ise Hanefî İmamlarından Ebû Hanife'ye göre su bulunmadığında söz konusu rivayetlerden dolayı sadece hurma şırası ile abdest alabilir,
İ. Muhammed'e göre onunla abdest alır, sonra teyemmüm yapar,
İ. Ebû Yusuf ve cumhura göre abdest sadece su ile olur, su bulunmadığında toprakla teyemmüm yapılır, su ile topraktan başka bir alternatif yoktur, Peygamberimiz'in su bulamadığında şıra ile abdest alması rivayetine gelince Abdullah b. Mes'ûd'un cin gecesi Rasûlullah'la beraber bulunmaması başka sahih rivayetlerde geçmektedir.
Hanefî âlimleri ise bu rivayetlerin sahih olduğunu, ayrıca cin gecesinin birden fazla olması ile cumhurun belirttiği tenkidin geçersiz olduğunu söylerler. Doğrusunu Allah bilir.[21]

*** Karı Ve Kocanın Aynı Kaptan Gusül Alması Ve Kabın Temiz Kalması**

Rasûlullah'ın (Sallallahu aleyhi ve seiiem) yaşadığı dönemde/topraklarda büyük su sıkıntısı vardı ve o insanlar için su çok önemliydi. Buna rağmen İslâm, Müslümanlara görünen pislikler yanında, ibadet için abdest almayı ve cünüplükten kurtulmak için de guslü emretti. O dönemdeki Müslümanlar büyük bir özveri ile bu emri yerine getirmeye çalıştılar. Ancak su imkânları az olduğu için, onlar çoğu zaman büyük bir kaptan ya da kazandan avuç avuç veya bir kapla aldıkları su ile abdest ve gusül alıyorlardı. Bazen aynı kaba evde karı-koca abdest veya gusül almak için, dışarda ise erkek ve kadınlar abdest almak için ellerini daldırıp avuç avuç alıyor ve temizliklerini yapıyorlardı. Ama ellerini kaba daldırmadan önce dışarıda üzerine su dökerek temizlenmek zorundaydılar. Uykudan uyandığında kişinin ellerini bir kaba daldırmadan dışarıda yıkaması emri bunun en güzel örneğidir.[22]

7/315- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiaha anM) dedi ki:[23]
'Ben ve Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) cünüp olduğumuz halde aynı kaptan (su alarak) gusül alırdık, (Dikkat edin,) suya

cünüplük bulaşmaz, (temiz kalır.)'[24]

8/316- Hz. Âişe (Radıyaiiaha anhâ) annemizin:[25]
'Ben ve Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) aynı kaptan (su alarak) gusül alırdık. O, Fer ak denilen/hacimli bir kaptan gusül alırdı' dediği nakledilmiştir.
NOT: Ferak; Rasûlullah döneminde yaygın ölçek kaplarından birisidir
ve birçok hadiste geçmektedir.[26] Ferak; 16 ntl olup 3 sa'a denktir ki[27] cumhura göre yaklaşık 6 litrelik, Iraklılar ve Hanefî fakihlere göre 9 litrelik kaptır.[28]

9/317- Muâze el-Adeviyye, Hz. Âişe (RadtyaiiaM anhâ) annemizden nakletti:[29]
'Ben ve Rasûlullah (Sailallahu aleyhi ve seiiem) bir kaptan (su alarak) gusül alırdık. Ben (bazen); 'bana da bırak, bana da bırak,' derdim.
§ Ondan ikinci rivayette benzeri nakledildi, ancak; (Onunla yarış ederdim ve "bana da bırak, bana da bırak,* derdim, şeklinde) farklılık zikredildi.[30]

10/318- Urve, Hz. ÂİŞe (Radıyaliahüanhâ) annemizden:[31]
'Kendisinin ve Rasûlullah'in (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bir kaptan gusül al-ve bazen Rasûlullah'm, bazen de kendisinin önce suyu kaptan avuçla bir kapla) aldığını, nakletti.' SBir başka lafızda; "O önce başlardı" şeklinde geçmektedir.[32]

11/319- Meymûne annemizin (Radıyatlahâanhâ):[33]
'Ben ve Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve setiem) bir kaptan gusül alırdık' dediği nakledilmektedir.[34]

12/320- Ümmü Seleme (Radryallahü anhâ) annemizden:[35]
'Kendisinin ve Rasûlullah'ın (SattaBahtı aleyhi ve sellem) cünüp oldukları halde bir kaptan (su alarak) gusül aldıklarım (ve suyun temiz kaldığını), (ayrıca) Rasûlullah'ın (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) oruçlu olduğu halde kendisini öptüğünü (ve bunun orucu bozmadığını)' nakletti.[36]

13/321- Ümmü Seleme annemizin (RadtyaUahü anhâ) azatlısı Nâim anlatıyor:[37]
Ümmü Seleme annemize; 'Kan ve koca aynı kaptan gusül alabilir mi?' diye sorulunca dedi ki:
'Evet, hanımı bunu usulüyle yapabilirse (olur.) Kendimin Rasûlullah (Saiiatiahü aleyhi ve settem) ile birlikte bir kaptan (su alarak) gusü! aldığımızı bilirim; önce elimize su döker temizlerdik, sonra (avuçla) alır, suyu üstümüze dökerdik.'[38]

14/322- Enes b. Mâlik1 ten (Radıyaiiahuanh):[39]
'Rasûlullah (Sailallaha aleyhi ve sellem) ve hanımlarından biri aynı kaptan (avuçla su alarak) gusül alırlardı. Rasûlullah gusül için beş mekkûk ve abdest için de bir mekkûk su kullanırdı.'
NOT: Mekkûk; su içmede ya da başka yerlerde kullanılan tas olup ağzı dar ve ortası geniştir. Mekkûk 1 Vı sa1 olup Iraklı fatihlere göre 6,36 İt. ve Hicazlılara göre ise 3,181t. ye denktir.[40]

15/323- Sâlim b. Serc'den:[41]
Ümmü Subeyye (Havle bt. Kays) el-Cüheniyye'den (Radıyaiiah duydum, şöyle dedi:
'Ben ve Rasûlullah (SalHiahü aleyhi ve seiiem) aynı kaptan bir o, bir ben (şeklinde) sırayla avuçlayarak abdest almıştık.'[42]

16/324- îbn Ömer'den (Radıyailûha anhümâ):[43]
Rasûlullah (Salîaüakü aleyhi ve sellem) döneminde (hicâb âyeti inmeden önce) erkeklerin ve kadınların aynı kaptan abdest aldıklarını gördüm.
§ Ondan ikinci rivayet:
'Rasûlullah (Salfoiiahü aleyhi ve sellem) döneminde (hicâb âyeti inmeden önce) erkekler ve kadınlar aynı kaptan beraber abdest alırlardı.'
§ Ondan üçüncü rivayet:
'Rasûlullah (Saüaiiam aleyhi ve seiiem) döneminde (hicâb âyeti inmeden önce) kadınlar ve erkekler aynı kaptan abdest alır ve (suya) ellerini beraber
daldırırlardı.'
NOT: Hicâb âyeti inmeden önce erkek ve kadınlar birlikte aynı kaptan abdest alırlardı. Ancak daha sonra erkek ile kadının beraber aynı kaptan abdest alması cevazı, yalnız kan-koca ve mahrem (kendisiyle evlenilmcsi ebediyyen haram olan yakın akraba) ile sınırlandı.[44]

*** Kendisiyle Abdest Alınan Suyun Temizleyici Değil De Sadece Temiz Kalması**

17/325- İbnü'l-Münkedir'den:[45]
Câbir'in (Radıyaiiahu anh) şöyle dediğini duydum:
Ben (bir keresinde) hastalanmıştım, Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi w seiiem) ve Hz. Ebû Bekir (Radıyaiiaha anh) yürüyerek ziyaretime geldiler. O anda baygındım ve kendileriyle konuşamadım. Peygamberimiz (SaihUaha aleyhi ve seiiem) abdest almış, onun suyundan benim üzerime serpmiş ve ben de ayılmışım. Dedim ki:
'Ey Allah 'in RasûM Benim kız kardeşlerim var, malımı ne yapmalıyım?'
O anda mirasla ilgili şu âyet indi;
"Senden açıklama (fetva) istiyorlar. De ki: Allah size Kelâle (yani çocuğu olmayıp da kardeşleri varis olan kişi)[46] hakkında (şimdi) açıklama yapıyor..."
Onun da (Câbir'in (Radıyaiiaha anh)) kız kardeşleri dışında kimsesi yoktu ve âyetin devamında şöyle buyuruluyordu:
...Bîr kişi ölür de çocuğu bulunmaz ve geride kız kardeşi varsa, ona malın yarısı verilir. O kız kardeşin de çocuğu bulunmadığında erkek kardeşi kendisine varis olur. Eğer kız kardeşi iki taneyse, malın üçte ikisi onlarındır. Ancak (kardeşleri) hem erkek ve hem de kız kardeş İse bu durumda erkeğe İki kız hissesi verilir. Allah doğruluktan sapmayasmız diye böyle bir açıklamada bulundu. (Unutmayın,) Allah her

şeyi en iyi bilendir." (Nisa sûresi 4/176).[47]

18/326- Misvâr b. Mahrame ve Mervân b. el-Hakem'den (BadıydUManhnmâ):[48]
Hudeybiye barışı sırasında Kureyş'in elçisi Rasûlullah'ın (Sattailahü aleyhi ve seiiem) yanında kaldı ve burada gördü ki onun ashabı, (teberrüken) abdestinden kalan suyunu almak için yarışıyor, onun mübarek ağzından çıkan suya üşüşüyor ve yere düşen bir kılını bile almaya çalışıyorlar.[49]

19/327- Ebû Cühayfe'den (Radıyailûha anhümâ):[50]
Sıcak bir günün ortasında Rasûlullah (Saiiailahu aleyhi ve seliemj çıktı ve abdest aldı. İnsanlar da onun abdest fazlası suyunu (bereketlenmek için) üstlerine sürdüler. Rasûlullah {SaiUdiahü aleyhi ve seiiem) (yolculukta)[51] Öğleyi iki rekât olarak kıldı ve önünde kısa baston (dan bir sütre)[52] vardı.
NOT: Bu ve benzeri rivayetlerde, sahabe Rasûlullah'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) kullandığı suyu teberrüken üstlerine sürmektedir. İmam Ebû Hanife'den gelen bir rivayetle, Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre müstamel su temizdir, Aynca İmam Mâlik ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel temizleyici olduğunu da belirtmektedir. [53]

*** Temizleyici Suyun Kalanı İle Temizlenmenin Yasaklanması**

20/328- Humeyd b. Abdurrahman el-Hımyerî'den:[54]
Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'in (Saiiatiahu aleyhi ve settem) yanındaki sohbet süresi gibi, Rasûlullah'ın yanında dört sene kalarak sohbetine katılan bir başka kişiye rastladım. Bu kişi dedi ki:
'RasÛlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) bize:
Her gün sürekli taranmayı (yâni aşırı süslenmeyi), Gusül alacağı (su topluluğuna/yere) idrar yapmayı, Bir kadının erkeğinden kalan su ile erkeğin de karısından kalan su ile gusül yapmasını yasakladı, birlikte avuç avuç (ya da bir kapla) alsınlar!' buyurdu.
NOT: Hadis metni lafız olarak 'her gün sürekli taranmayı' şeklindedir. Ancak RasÛlullah (Saitaiiaha aleyhi ve sellem) her gün saçını taradığı[55] için buradaki mânâ, aşırı olarak makyajın/süslenmenin yasaklan maşıdır. Bİr Müslüman, insanların arasında saçı ve sakalı düzgün olarak dol aşmalıdır. Zira Hz. Peygamber saçı, sakalı karışmış ve pejmürde olarak dolaşan bir kişiyi tenkit etmiştir.[56]
21/329- Hakem b. Amr el-Gifârî'den (RadıyatUıhaanh):[57]
Hz. Peygamber (SaüaiiaM aleyhi ve seiiem), kadının (içmesinden sonra) artan su ile bir erkeğin abdest almasını yasakladı.
§ Ondan ikinci tarikle gelen rivayet:
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem), kadının abdest aldığı sudan kalan mı yoksa (içmesinden sonra) artan su mu olduğu bilinmediğinde bir erkeğin o su ile abdest almasını yasakladı.
§ Ondan üçüncü tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (Salîaiîahü aleyhi ve sellem), kadından kalan abdest suyu ile bir erkeğin abdest almasını yasakladı.
§ (Ondan) dördüncü tarikle gelen rivayet:
Ebû Hâcib, Rasûlullah'ın sababilerinden olan Gıfar oğullarından (Hakem b. Amr adlı) bir kişiden naklediyor:
Hz. Peygamber (SalMiaha aleyhi ve sellem) erkeğin, kadından kalan abdest suyu ile abdest almasını yasakladı.
NOT: Bu rivayetler arasında tearuz olduğu zannedilebilir, zira yasaklama rivayetleri ile Meymûne validemizden gelen cevaz rivayeti birbirine zıt görünmektedir, Ancak iki kısım rivayet cem edilebilir; Eşinden kalanın yasaklanması, ondan dökülen kullanılmış su ile ilgilidir, cevaz ise kapta kalan su hakkındadır, ondan abdest alınabilir, bunu destekleyen çok sayıda rivayet vardır ya da buradaki nehiy tenzihi (helâle yakın) mekruh olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[58]

*** Temizleyici Suyun Kalanı İle Temizlenme Yasağının Kalkması**

22/330- İbn Abbas'tan (Radıyallahüanhümâ):[59]
Hz. Peygamber'İn (Sallallahü aleyhi ve sellem) eşi Meymûne (Radıyallahü anhâ) annemiz dedi ki:
Ben ve Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve ,sellem) cünüp olmuştuk. (Sonra) büyük bir kaptan (su alarak) gusül aldım ve suyun bir kısmı arttı. Rasûlullah, o
kaptaki sudan gusül almak için geldiğinde,
'Ben ondan gusül aldım,' dedim. O da:
"Su cünüp olmaz ya da bu durum onu pisletmez, (temiz kalır,)" buyurdu ve ondan gusül aldı.[60]

23/331- İbn Abbas'tan (RadıyallahUanhUmâ):[61]
Rasûlullah'm (Saüaüahualeyhi ve seüem) eşlerinden biri cünüblük sebebiyle, bir kaptan gusül aldı. Sonra Peygamberimiz (Sailaihhü aleyhi ve seiiem) ondan kalan su ile abdest aldı. Peygamberimize bu hatırlatılınca:
"Bu durum suyu pisletmez, (temiz kalır,)[62] buyurdu.[63]

24/332- İbn Abbas'tan (RadıyatUıhaanhuma):[64]
Hz. Peyganiber'İn (Sallallahü aleyhi ve seüem} eşi MeymÛne {Radıyailahü anhâ) annemiz:
Kendisinin cünüplüğü sebebiyle gusül aldığı suyun kalanı ile de Rasû-Iullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve seîiem) abdest aldığını nakletti.[65]

*** Temiz Bir Madde İle Karışmış Suyun Hükmü**

25/333- Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hanî'den (Radıyaiiahü anhâ):[66]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) büyük fetih günü, Mekke'nin yukarı mahallesine geldi ve ben de yanına vardım. Ebû Zer, kendisine büyük bir kapta[67] su getirdi, (ama) ben onda hamur kalıntısı gördüm. Hz. Peygamber Ebû Zerr'i kendisine siper yaptı ve gusül aldı, sonra sekiz rekât namaz kıldı. Bu duha (yani kuşluk) vaktindeydi.
NOT: Tekne gibi büyük bir kapla hamur kalıntılarının olması, o dönemdeki eşyanın ya da suyun azlığından olsa gerek. Bu gibi rivayetlerden çıkan hüküm:

Suyun içine temiz bir şey karışıp, üç vasfından birini değiştirse de suyun tab'ını bozmamışsa Hanefî mezhebine göre, o su temiz ve temizleyicidir, iki vasfı da değişse onunla abdest alınmasına fetva verilmiştir. Meselâ, taş, toprak ve ağaç gibi şeyler sürükleyip getiren selin su tab'ı/inceliği bozulmadıkça kendisiyle temizlik yapılabilir. Ayrıca içine sabun, çöven ve zaferan gibi temiz bir madde karışmış ve üç vasfından biri değişmiş su temiz ve temizleyicidir.[68] Bu sular İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre ise temizdir, ancak temizleyici değildir.[69]

26/334- ÜmmüHânVden (Radıyallahüanhâ):[70]
Hz. Peygamber (SaHalfoks aleyhi ve seiiem) ve Meymûne (RadıyallaM anh) aynı büyük kaptan gusül alırlardı ve onda da hamur kalıntısı vardı.[71]

Açıklama

Peygamberimiz (SaiiaUaka aleyhi ve seitem) döneminde kullanılan bazı su kaplan:
1- Cerra; yeşil testi, küp[72]
2- Kûz: testi[73]
3- Kas'a ya da Cefhe ; büyük kap[74]
4- Kulle Büyük kap, ancak miktarında farklı görüşler vardır:
Şafiî ve Hanbelîlere göre, bir kullenin miktarı 2,5 Hicaz kırbasıdı[75] ki bu duruma göre iki külle (yani beş kırba); beşyüz ya da altiyüz Bağdat rıtlıdır veye seksen dokuz Halep nflma denktir.[76] Bu da yaklaşık olarak 12 teneke ya da i varil (yaklaşık 200 litre) su demektir.[77]
5- Kadeh ; Bardak[78]
6- Ferak; RasûluIIah döneminde yaygın ölçek kaplarından birisidir ve birçok hadiste geçmektedir[79] Ferak; 16 rıtl olup o da 3 sa'a denktir ki[80] cumhura göre yaklaşık 6 litrelik, Iraklılar ve Hanefî fakihlere göre 9 litrelik kaptır.[81]
7- Tevr ve Rakve; su kaplarıdır ki içmek veya abdest almak için kullanılır.[82]
8- Kırba; deriden yapılmış tulum[83]
9- Garra; dört kulplu karavana olup dört kişi tarafından taşınırdı.[84]
10- Demir kadeh/bardak
ll- Zücac (çUjft); cam kadeh/bardak[85]
12- Kavârîr (jjyti)\ cam şişeler[86]
13- fleyyân (üi^ı) adlı bardak[87]
14- Mihdab (vİaii); taş tekne, içinde elbise yıkanan kap, leğen[88]
15- MefcfcHfc(i)JKİi); su içmede ya da başka yerlerde kullanılan tas olup ağzı dar ve ortası geniştir. Mekkûk 1 Vı sa' olup Iraklı fakihlere göre 6,36 İt. ve Hicazhlara göre ise 3,1 SU. ye denktir.[89]
16- Mirken leğen/ geniş kap[90]
17- Zenûb veya Seci O—) denilen kova[91]
18- Sâder (jSuJı) isimli kap[92]
19- Ahşap kadeh (Gümüşten üç kulpu vardı, bunun demirden olduğu ve etrafında halkalar bulunduğu da söylenir. Bu kadeh kendisinden sonra Enes b. MâHk'in yanında, sonra da onun kızmdaydı.)[93]
20- Bakır leğen
21- Tunçtan tekne.[94]

*** Kendisine Necaset Bulaşmış Su Ve Büdâa Kuyusunun Durumu**

27/335- Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyailahü-anh):[95]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem), Büdâa (Benû Sâide[96]) kuyusundan abdest alırken onun yanma geldim ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kuyuya bazı pislikler (rüzgâr veya sel sebebiyle savrulup) düştüğü halde, ondan abdest mi alıyorsun?' Hz. Peygamber buyurdu ki:
(Bu durum) suyu necis yapmaz."
NOT: Büdâa kuyusundaki su fazlaydı, ayrıca bu suyun akıcı olma ihtimâli de var. Fazla ya da akıcı olan suyun Uç vasfından biri (yani kokusu, rengi veya tadı) değişmediği zaman kullanılabilir. Suyun az olduğu bölgelerde insanlar bunları kullanmak zorundadırlar.[97]

28/336- Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den (Radıyaiiahaanhy):[98]
Rasûlullah'a (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) Büdâa kuyusundan ellerimle su çektim (ve onu kullandı.)
NOT: Rasûlullah'm (Sallaiiahu aleyhi vesellem) suyunu kullandığı bazı kuyular:
1- Mâlik b. Nadr b. Damdam kuyusu (Ebû Enes kuyusu da denirdi),
2- Benî Hudeyle köşkünün yanındaki kuyu,
3- Casim Ebu'l-Heysem et-Teyyehân kuyusu,
4- Kuba'daki Gars kuyusu,[99]
5- Benî Ümeyye b. Zeyd kuyusu,
6- Büdâa / Benû Sâide kuyusu,
7- Akik'teki Rûme kuyusu.[100]
8- Enes b. Mâlik'in kuyusu[101]
9- Hudeybiye Kuyusu[102]
Allah Rasûlü annesi vefat eden ve onun adına hayır yapmak isteyen Sa'd b. Ubâdeye en iyi sadakanın su olduğunu söylemiş ve kuyu/çeşme yapılmasını istemiştir.[103]
Peygamberimizin kendisinden faydalanılmasını yasakladığı veya suyunu boşalttığı kuyular da vardır:
1- Zervân (Zû Ervân) Kuyusu[104]
2- (Tebük Seferinde) Semud kavminin meskenlerinin bulunduğu Hıcr'deki kuyu[105]

*** Yırtıcı Olan Ve Olmayan Hayvanların İçtiği Sular, Kulleteyn (Bir Varillik Su) Hadisi**

29/337- İbn Ömer'den (Radıyaüahü anhiimâ):[106]
Rasülullah'a (Saüaiiahü aleyhi ve sdiem), sahralarda bulunan ve yırtıcı olan, olmayan hayvanların içtikleri suların hükmünün sorulduğunu duydum. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
"Su iki külle[107] miktarına ulaştığında necaset tutmaz."
§ Ondan ikinci rivayet:
İtm Ömer (Radıyallahü anhümâ) RaSÛlullah'tan (Sallallahü aleyhi ve sellemj ŞUnlan da nakletti:
"Su miktarı iki ya da üç külle miktarına ulaştığında necaset tutmaz." Vekî' dedi ki: Külle ile cerre kastedilmektedir.[108]

Açıklama

Peygamberimiz suyun az olduğu bölgeleri baz alarak asgari iki külle (bir varil) hacmindeki durgun suyu, çok suyun en az miktarı olarak kabul etmiştir. Bu miktardaki bir suya necaset düşse de suyun üç vasfından birisi değişmedikçe temiz ve temizleyicidir.
Bu ve benzeri rivayetlerde geçen külle (aülı) miktarında farklı görüşler vardır;
Kulleteyn görüşünü alan Şafiî ve Hanbelîlere göre, bir kullcnin miktarı 2,5 Hicaz kırbasıdır[109] ki bu duruma göre iki külle (yani beş kırba); beşyüz ya da aitıyüz Bağdat ntlıdır veye seksen dokuz Halep rıtlına denktir.[110] Bu da yaklaşık olarak 12 teneke ya da 1 varil (yaklaşık 200 litre) su demektir.[111]
Çok suyun en az miktarı ile ilgili farklı rivayetler olduğu için müctehidler ihtilâf etmişlerdir:
Hanefîlere göre kulleteyn. miktarında ihtilaf bulunup, kesinlik olmadığı için bu rivayetlerde ızdırab vardır ve durgun suyun bulunduğu havuz/kap hacmi 10x10 zira' (yaklaşık 48 m2) olunca ya da bir kenarında oluşan dalganın öbür kıyıya varmadan kaybolacağı genişlikteki havuz olunca çok su kabul edilir ve suyun üç vasfından biri bozulmadıkça su pislenmez, kullanılabilir, Hanefî müctehidleri çok su miktarında dalganın öbür tarafa ulaşmaması şartını denize kıyas ederek kabul ettiler, zira Peygamberimiz "Deniz suyu temizleyici ve Ölüsü helâl olan (bir yerdir)" buyurdu. Ayrıca uykudan uyananan kişinin dışarıda elini yıkamadan su kabına daldırması ve durgun suya bevletmenin yasaklanması gibi rivayetlerde bu görüşün tesbitinde etkili olmuştur.[112]
Mâlikîler çok su için bir sınır belirtmediler, ancak az suya necaset düşüp vasıflarını değiştirmese de necis olur, dediler.[113]
Şafiîler en az iki külle hacmindeki suyu çok su kabul eltiler.[114]
Hanbelîler ise İmam Ahmed'den iki farklı görüş zikrederler; birine göre en az iki külle olması lâzım, diğerine göre ise su az da olsa üç vasfından biri bozulmazsa temiz ve temizleyicidir, dediler. Doğrusunu Allah bilir.[115]

*** Durgun Suya İdrar Yapmak, Bundan Alınan Abdest Ve Guslün Hükmü**

30/338- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyaiiahu anh):[116]
RasÛluJlah (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) durgun suya idrar yapmayı yasakladı.[117]

31/339- Ebü Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[118]
Rasûlullah {Saîialtahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki:
"Sizden biri kesinlikle durgun suya idrar yapmasın, sonra ondan abdest almak zorunda kalabilir!.."[119]
§Aynı sahabiden, başka tarikle gelen rivayette; Abdest kelimesi yerine, "Sonra ondan gusül almak zorunda kalabilir" şeklinde geçmektedir.
§ Aynı sahabiden, başka tarikle gelen rivayette:
RasÛlullah (SallaUahü aleyhi ve seUem) buyurdu kî:
"Akıcı olmayan durgun suya idrar yapma, sonra ondan gusül almak zorunda kalabilirsin!.."
NOT: Bu ve benzer rivayetlerden durgun suya bevletmenin haram olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu durum suyu necis kılıp kullanılmaz hale getirmektedir.[120]

*** Köpeğin Artığı Olan Su Ve Hükmü**

32/340- Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahu anh):[121]
Rasûlullah'm (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğunu işittim: "Birinizin kabını köpek yalarsa (bir rivayette; su İçerse), kabını yedi kere yıkasın!"[122]

33/341- Ebû Hüreyre'den (Raciıyatiahüank):[123]
Rasûlullah (Saihiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "(Birinizin kabından köpek su içerse/yalarsa) İlki toprakla olmak Çizere kabı yedi kere yıkanır, (yıkasın!)"[124]

34/342- Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyaliahüanh):[125]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aieyM ve sciiem) (bir zamanlar) köpeklerin Öldürülmesini emrettti. Sonra:
"Artık köpeklerden size ne, onları bırakın"[126] dedi. Peygamberimiz, av köpeği ile çoban köpeğinin bulundurulmasına/beslenmesine izin verdi ve buyurdu ki:
"Birinizin kabını köpek yalarsa, o kabı yedi kere yıkasın, sekizincide toprağa bulasın.[127]"
NOT: Peygamberimiz (Saihi/ahu ahyid ve sciiem), Medine'de köpeklerin oldukça çoğaldığı ve zararlı olduğu bir dönemde öldürülmelerini emretti. Daha sonra sayılarının azalması ve soylarının kesilmesHehlikesine karşı bu emri durdurdu.[128]

35/343- Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):[129]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: "Birinizin kabını köpek yalarsa, kabının temizliği onu yedi kere yıkamakla olur."[130]

36/344- Ebû Hüreyre'den[131] (Radıyaiiahü anh):[132]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu; "Birinizin kabını köpek yalarsa, kabının temizliği onu yedi kere yıkamakla olur."[133]

37/345- İbn Ömer'den (Raâıyattahu anh):[134]
Ben Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) döneminde, mescidde yatan genç bir bekârdım. (İlk zamanlarda) köpekler oradan gelip geçerdi, (ama) kimse onların gezindiği yere su serpmez (ve dökmezlerdi.)[135]
Açıklama

İlk dönemlerde 'Eşyada temel kural, mubah olmasıdır!serbestliktir kaidesin-ce, köpeklerin mescidlere girmesine müdâhele edilmezdi. Ancak daha sonra mescidlerin temiz tutulması emredilince, kapılar yapıldı ve köpekler dahil bütün varlıklara karşı titiz davramldı.
Yırtıcı hayvanların artığı konusunda miictehidler ihtliiâf ettiler; İmam Ebû Hanife ve bir rivayette Ahmed b. Hanbei'e göre necistir. İmam Mâlik, Şafiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbei'e göre ise temizdir.[136]
Köpek ve domuzun artığı İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre necistir[137] İmam Mâlik'e göre 'köpeğin artığı temizdir, zira avda kullanılmaktadır. Köpeğin arüği/yaladığı kabı ise yedi kere yıkamak necis olduğu için değil de taabbüden emredilmiştir ve yıkanması menduptur. Domuzun kendisi necistir, ama artığı konusunda ondan İki rivayet vardır.'[138]
Köpeğin kılı ve tüyü İmam Ebû Hanife ve Mâlik'e göre temiz, diğer İmamlara göre necistir.[139]
§Köpeğin yaladığı kabın temizlenmesi ile igjli farklı rivayetler bulunmaktadır, ancak bu rivayetler arasında ızdırap var, iddiası doğru değildir. Çünkü ızdırap eşit kuvvetteki rivayetler arasında olur. Ama bu konuda Ebû Hüreyre rivayetleri diğerlerinden daha kuvvetlidir.[140]
Müctehidler rivayetlerin farklılığı sebebiyle köpeğin yaladığı bir kabın yıkanması ve sayısı hakkında ihtilaf ettiler:
1- Hanefî mezhebine göre; yedi kere yıkamak nedben emredildi. Zira bu rivayetleri nakleden Ebu Hüreyre köpek ve kedi yalamasında üç kere yıkamakla fetva verdi.[141] Diğer necasetler de Uç kere yıkama emri bulunmaktadır ve bu necasetlerin bir kısmı köpek yalamasından daha necistir, o halde üç kere yıkamak temel esastır, daha fazla yıkamak mendupfur.[142]
2- MalikîIere göre; köpek remizdir, Çünkü av köpeğinin yakaladığı av temizdir. Köpeğin yaladığı kabın yıkanması ile ilgili sayılar nedben emredildi, vacip degıldır.[143]
3- Şafnlere göre; ilkini toprakla ovalayarak yedi kere bu kabı yıkamak vaciptir.[144]
4- Ahmed b. Hanbel'den nakledilen iki görüşü vardır: Biri Şafiîler gibi ilkini toprakla ovalayarak yedi kere bu kabı yıkamanın vücûbiyeti, nakledilen diğer görüşü de sekiz kere yıkamaktır, ancak sekizincisini toprağa bulayarak yıkamak gerekir, şeklindedir.[145]

*** Kedinin Artığı ve Hükmü**

38/346- (Abdullah) b. EbîKatâde'nin karısı, Ka'b b. Mâlik'in kızı Kebşe (itadıyaiiaM anhum) anlatıyor:[146]
Ebû Katâde (Radıyaiiaha anh), Kebşe'nin yanma geldi ve o, Ebû Katâ-de'ye abdest suyu döktü. Bu sırada bir kedi geldi ve o sudan içti. Ebû Katâde de kabı biraz eğdi ki kedi (rahat) içsin... (Kebşe devamla şöyle dedi:)
Kendisine baktığım] görünce dedi ki:
'Ey Kardeşimin kızı, şaşrrdm mı?'
'Evet:
'(Bu konuda) Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:
"Kedi necis değildir, o sîzin etrafınızda dolaşan/size hizmet eden erkek ve dişi varlıklardandır.'"
§ Râvilerden İshak dedi ki: Hadiste "ve" yerine "veya" geçmektedir:
"...Ya da etrafınızda dolaşan/size hi2met eden dişi varlıklardandır."[147]

39/347- Abdullah b. İbn Ebî Talha'nın[148] karısı anlatıyor:[149]
(Bir keresinde) Ebû Katâde (Radıyaiiaha anhâ) su kabını kediye eğdi ve o da içti, sonra şöyle dedi:
Rasûlullah (Saiiaîlahü aleyhi ve seiiem) bize şöyle buyurdu: "Kedi necis değildir, o sizin etrafınızda dolaşan/size hizmet eden erkek ve dişi varlıklardandır."[150]

Açıklama

Evcil hayvanların artıkları temizdir.
1- Kedi ve daha küçük hayvanların artığı temizdir. Ancak İmam Ebû Hanife kullanılmasını mekruh görmüştür. Zira o da eti yenmeyen hayvanlardandır.[151]
2- Katır ve eşeğin artığı cumhura göre temizdir,[152] ancak îmanı Ebû Hanife'ye göre bunlar şüpheli sulardır, çünkü sahabe meşruluğunda ihtilâf etmişlerdir. Başka su yoksa onunla abdest alır, aynca teyemmüm yapar.[153]
3- Eti yenen hayvanların artıkları ittifakla temizdir,[154] ancak gezinen ya da pislik yeme ihtimâli olan tavukların, ayrıca yırtıcı kuşların, evde bulunan iare ve yılan gibi haşere hayvanların artığım kullanmak İmam Ebû Hanîfe'ye göre mekruhtur.[155]
4- Eti yenen hayvanların bevli ve dışkısı İmam Mâlik ve Ahmed'e göre temizdir. İmam Ebû Hanife'ye göre güvercin ve serçe dışındakilerin bevli ve dışkısı necistir, Şafiî'ye göre de hepsi necistir.[156]

40/348- Abdullah, babası Ebû Katâde'den (Râdtyaüahuanh) naklediyor:[157]
Kendisi için abdest suyu hazırlandı, o sırada bir kedi geldi ve kabı yaladı. Ebû Katâde ondan abdest almaya başladı ve kendisine:
'Ey Ebû Katâde, onu kedi yalamıştı' denilince o şöyle dedi: Rasûlullah'ın (SaiiattaM aleyhi ve seiiem) şöyle buyurduğunu duydum: "Kedi ev sakinlerinden sayılır, o sizin etrafınızda dolaşan/size hizmet eden erkek ve dişi varlıklardandır."[158]

Açıklama

İslâm'da ibadet öncesi temizlik su İle, su yoksa toprakla (teyemmüm şeklinde) yapılır. Sular üç kısma ayrılır; Temiz ve temizleyici sular, sadece temiz olan sular ve necis sular.[159]

A- Temiz Ve Temizleyici Sular:

1- Mutlak sular; deniz, göl, ırmak, pınar, kuyu ve yağmur suları,[160]
2- Uzun süre kalmakla rengi, tadı ya da kokusu değişen sular,[161]
3- İçine necaset düştüğü halde rengi, kokusu ya da tadı gibi üç vasfından biri değişmeyen çok su. Ancak çok suyun Ölçüsünde ihtilâf edilmiştir:
a- Haneffler; bir tarafından hareket ettirildiğinde bu dalga diğer tarafa varmaz ve 10x10 zira' (yaklaşık 48 m2) büyüklüğünde bir havuz ise onu çok su ya da büyük havuz kabul etmişlerdir.[162]
b- Mâlikîler; çok su için bir sınır belirtmediler, ancak az suya necaset düşüp, vasıflanın değiştirmese de necis olur, dediler.[163]
c- Şafiîler; en az iki külle hacmindeki suyu çok su kabul etmişlerdir.[164] Bir külle 2,5 Hicaz kırbasıdır[165] ki bu duruma göre iki külle (yani beş kırba); beşyüz ya da altiyüz Bağdat rıtlıdır veye seksen dokuz Halep ntlına denktir.[166] Bu da yaklaşık olarak 12 teneke ya da 1 varil (yaklaşık 200 litre) su demektir.[167]
d- Hanbelîler; İmam Ahmed'den iki farklı görüş zikrederler; birine göre en az iki külle olması lâzım, diğerine göre ise su az da olsa üç vasfından biri bozulmazsa temiz ve temizleyicidir, derler.[168]
4- Akan suya necaset düşse ve üç vasfından biri değişmese temiz ve temizleyicidir.[169]
5- Suda yaşayan hayvanların ölüsü/leşi suyu Hanefî, Mâliki ve Hanbeli mezhebine göre necis kılmaz. İmam Şafiî'ye göre ise balık ve çekirge dışındaki ölüler suyu necis kılar.[170]
6- Akıcı kanı olmayan sinek, sivrisinek ve tahtakurusu gibi küçük hayvanlar/böcekler az bir suya da düşse, suyu necis kılmazlar. O su, ibadet için temizlikte (yani abdest ve gusül almada) kullanılır, bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır.[171]
7- Leşin yün, kıl, boynuz ve tırnak gibi kanı olmayan sert parçalarının düştüğü su Hanefîlere göre temiz, Şafiî ve Hanbelîlere göre necis, Mâh'kîlere göre ise kemik düşen su temiz, kıl/tüy düşen su necistir.[172]

B- Temiz Olduğu Halde Temizleyici Olmayan Sular

1- Müstamel su temizdir, ancak temizleyici değildir. Bu, cumhurun görüşüdür. İmam Mâlik ise aynı zamanda temizleyici olduğunu da ifade eder.
Müstamel su; kendisiyle bir hadesin (yani abdestsizlik, cünüplük gibi manevî kirin) giderildiği ya da ibadet niyetiyle bedene dökülen/değen ve bir yerde toplanan sudur.[173]
2- Suyun içine başka bir madde karışır ve kaynatmakla suyun tab'ı (niteliği) değişirse, o su temizdir, ancak temizleyici değildir. Bu konuda müctehidlerin ittifakı vardır. Ancak suyun temizleyici özelliğini artırmak için sabun, çöğen gibi bir şey karıştırıp kaynatılırsa temizleyici kalır, tıpkı cenaze yıkamada olduğu gibi.[174]
3- Suyun içine (meşrubat, sirke ve gül suyu gibi) bir başka temiz madde karışır ve ona galip gelir, tab'ını (niteliğini) bozarsa temizdir, ancak temizleyici değildir.Çünkü bu su, mutlak su olma vasfını kaybetmiştir.[175]

C- Temiz Olmayan Sular

1- Az ya da çok olsun bir suya necaset düşer ve üç vasfından birini değiştirirse, o su icmâ ile necislir.[176]
2- Az suya necaset düşerse, üç vasfından birini değiştirmese de o su necistir.[177]

---

[1] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/60.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/61.
[3] Sened:
Sahih: Müsned, 11/361, H.no:8720; İkinci rivayet: 11/378, H.no:8898; Benzer rivayetler için bk.II/237, H.no:7232; 11/392-393, H.no:9075; Mâlik, Taharet, 12; Sayd, 12; Ebû Dâvûd, Taharet, 41, H.no:83; Tirmizî, Taharet, 52, H.no:69 (Tirmizî, hadis hakkında "hasen-sahih" hükmünü verdikten sonra "Deniz suyu ile abdest almayı mekruh gören sahabeye örnek verir: Abdullah b. Ömer ve Abdullah b.Amr (Radıyallahü anhiimâ); Nesâî, Taharet, 47, H.no:59; Miyâh, 4, H.no:331; Sayd, 35, H.no:4347; İbn Mâce, Taharet, 38, H.no:386; Sayd, 18, H.no:3246; İbn Huzeyme, 1/59, H.no:lll; Dârimî, Vudû', 53, H.no:734-735; Sayd, 6, H.no:2017.
İbn Hacer ahkâm hadislerini derlediği eserinde İbn Ebî Şeybe'nin lafzı ile verdiği hadisi İbn Huzeyme ve Tirmizî'nin sahih saydıklarını söyler. Eserini şerh eden San'ânî ise İbn Hacer'in Telhîs'ta dokuz tarikle bu hadise yer verdiğini ve her birinin de eleştiriden payını aldığını fakat hadislerin sahih olarak âlimler tarafından kabul gördüğünü belirtir. İbn Abdilber, İbn Mende, İbnü'l-Münzir ve Beğavî hadisi sahih saymışlardır. Bk. Sübülü's-selâm, 1/35-37; Abdullah b. Muğire. Câbir b. Abdullah ve İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüm) şahidi için bk. 2-4/310-312.hadisler.
Ayrıca Heysemî, hadisin Taberânî tarafından Abdullah el-Müdlicî ve el-Arakî'den (Radıyallahü anhiimâ) nakledilen rivayetlere yer vermiştir. Bk.Mecma', 1/215. Bennâ, Humeydî'nin, imam Şafiî'den "Bu hadis Taharet ilminin yarısıdır" sözünü naklettiğini ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/202.
Hadisin şâhidleri:
a-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 3/311.hadis
b-İbnü'1-Firâsî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 38, H.no:387;
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hâkim, 17237, H.no:490 (Müslim'in şartına/râvisine göre sahihtir); Dârekutnî, "doğrusu, mevkuf oluşunudur" der. Bk. Sünen, 1/35.
d-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Hâkim, 1/240, H.no:499; Dârekutnî, Sünen, 1/35.
e-Abdullah b. Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Hakim, 1/240, H.no: 501; Dârekutnî, Sünen, 1/35, 37.
f-Hz.Ebû Bekir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, Sünen, 1/34.
g-Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Dârekutnî, Sünen, 1/35.
h-Abdullah el-Müdlicî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'ine nisbet eder ve senedindeki Abdulcebbâr b. Ömer'e dikkât çekerek
Buhârî ve Nesâî'nin zayıf, İbn Sa'd'ın sika saydığını söyler. Bk. Mecma', 1/215.
i-el-Arakî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebir'ine nisbet eder ve isnadının hasen olduğunu söyler. Bk. Mecma', 1/215.
[4] Bu sahabînin kabilesi ile ilgili bk. H.no: 2/310.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/61-63.
[6] Sened:
Sahih: Müsned, V/365, H.no:22990; Heysemî râvilerinin sika olduğunu belirtmiştir. Bk.Mecma', 1/215. Hadisin şâhidleri için l/309.hadise bk.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/63.
[8] Sened:

Sahih: Müsned, III/373, H.no: 14952; İbn Mâce, Taharet, 38, H.no:388; İbn Mâce hadisi iki isnadla verir. Birincisinde Ahmed b. Hanbel hocasının hocası; ikinci senedinde ise hocasının hocasının hocası olarak görülmektedir.
İshâk b. Hâzım'ın hadislerinden birer tane Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd, ikisini de İbn Mâce rivayet eder. Ebu'l-Kâsım b. Ebi'z-Zinâd'ın ise İbn Mâce bir, Ahmed b. Hanbel yedi hadisini nakleder. "Hadis, İshâk b. Hazım ve Ebu'l-Kâsım b. Ebi'z-Zinâd sebebiyle hasendir" diyen Müsned muharrici Hamza Ahmed ez-Zeyn'in delili yoktur. Râvilerin her ikisi de sikadır. İshâk b. Hazım için bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no:293; 6785; Ebu'l-Kâsım b. Ebi'z-Zinâd için İbn Hacer "bir beis yok" der. Zehebî ise sika sayıldığını söyler. Bk.Takrtb, Trc. no:8310; Kâşif, Trc. no:6785; İbnü's-Seken: "Câbir'in (Radıyallahü anh) hadisi bu konudaki rivayetlerin en kuvvetlisi, delil getirilmeye daha uygun olanıdır" der. Bk. Bülûğu'l-emânî, 1/203;
Ayrıca hadisin şâhidleri için de bk. 1/309.hadis.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/63-64.
[10] Sened:
Sahih: Müsned, 1/279, H.no:2518. Heysemî, râvilerinin sahih hadis ricali olduğunu belirtir. BkMecma', 1/215-216. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından naklini de verdikten sonra râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını ifade eder. Bk.Mecma', 1/216. Hadisin şâhidleri için 1/309.hadise bk.
Bennâ hadisin şerhinde: "Bu hadis menâkıb bahsinin İbn Abbas'ın (Radıyallahü anhümâ) tercüme-i hâlinde tekrar edilecektir" demiştir. Ancak tasarladığı/düşündüğü gibi bu gerçekleşmemiş. Çünkü Bennâ uzun olan bu hadisi konulara göre bölmüş ve tertibinde sadece hadisin baş kısmını almış, hadisin ortasını ise şerhinde (bk.Bülûğu 'l-emânî, Xm/46-47) ihmâl ettiğini farkederek bu kısmın da metnini vermiş ve ilgili bölümlere göndermede bulunmuştur:
a-Hadisin baş tarafı: Hedy ve Kurban bahsinde 28/405O_hadiste, b-Hadisin ortası: Hac konusu 22/3587, 26/3591-hadislerde ve Cenâiz bölümü 278/2897, 285/2904. hadislerde zikredilecektir. c-Son bölümü ise bu hadiste verildi. İbn Abbas'ın diğer fetvaları için bk. Menâkıb bölta* 265-266/10691-10692.hadisler.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/64.
[12] Sened:
Sahih:Müsned, 1/76, H.no:564; Benzer rivayetler için bk. 1/75-76, H.no:562; 1/157, «Um: 1347; 1/72, H.no:525; Tirmizî, Hac, 54, H.no:885; İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhUmâ) şahidi için bk. Müsned, 1/372, H.no:3527; 1/248, «JBE2227;CSbir'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.Müslim, Hac, 147; Ebû Dâvûd, Menâsik, 56, mMw.1905: İbn Mâce, Menâsik, 84, H.no:3074; Dârimî, Menâsik, 34, H.no:1857; Amir Hasan Sabri zevâidden olan bu hadisi Zevâidü Abdillah isimli eserinde aitaamez. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu, bu anlamda Buhârî ve Müslim'in Sa-tait Terinde rivayetlerinin bulunduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu 'l-emânî, XI/86.
Bu hadisin tamamı hac bahsinin Allah Rasûlü'nün (Sallallahii aleyhi ve sellem) haccı MifiiinBode 65/3630.hadiste zikredilecektir. Ayrıca benzer bir metin için bir sonraki hadise bk.
[13] Haccı vasfettiği rivayet:
VkMüsned, 1/81, H.no:613 (Bu rivayet Müslim b. Hâlid ez-Zencî (v.180/796)
leıkefciyle zayıftır. Bu zat Şafiî'nin fıkıh hocalarından biridir. Saduktur. Rivâyetlerindeki hata ıslatın çokluğu sebebiyle Ebû Dâvûd zayıf sayar. Şâfı, Müsedded ve Humeydî gibi âlimler aticisinden hadis almıştır. Bk. Zehebî, Kâşif, Trc. no:5413; İbn Hacer, Takrîb, Trc. no:6625; ve Dârimî bir, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce yedi, Ahmed b. Hanbel ise 14 rivayetini ueder. Ebû Dâvûd, Müslim b. Hâlid ez-Zencî'nin adı geçen iki hadisinin bu râvinin ilığı sebebiyle kuvvetli olmadığını söyler. Bk.Sünen, Şehru Ramazân, 1, H.no:1377;aya', 71, H.no:3510; Ancak diğer rivayetler bu senedi kuvvetlendirmektedir).
[14] İfâda; taşmak anlmındadır. Müslümanların Arafat ıe Mtadefife «kfefcrinden ayrılmaları/çıkmaları kalabalıkların taşması anlamında bdtaHdHyac Baltadan sonra yapılan farz tavafa bu nedenle ifâda tavafı denir. İfâda tavafı ile bilgili hac konusunda gelecektir.
[15] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/65-66.
[16] İbnü'l-Münzir, İcmâ, 18; Şirâzî, Mühezzeb, 1/250; JbaMjt,KfarT mmctrhid, 1/24; İbn Kudâme, Muğnî, 8/606, Meydânî, Lübâbfi şerhi'l-kitab, III/ 96.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/66.
[17] Sened:
Sahih: Müs'ned, 1/449, H.no: 4296; İkinci rivayet: 1/402, H.no: 3810; 1/450, H.no: 4301 (Bu rivayetlerde Ebû Zeyd var ki bu râvi meçhuldür); Üçüncü rivayet: 1/398, H.no: 3782 (Sahihtir. Çünkü bu rivayet Haneş es-San'ânî'nin İbn Abbas kanalı ile naklettiği bir rivayettir. Haneş ise sika biridir. İbn Mâce'nin senedlerinden biri de böyledir. Bk.Sünen, Taharet, 37, H.no: 385); Benzer rivayetler için bk. 1/455, H.no: 4353 (Ali b. Zeyd, Ebû Râfi' kanalıyla sahih bir senedle İbn Mes'ûd'dan nakleder); Dârekutnî de bu hadisi zikrettikten sonra: "Ali b. Zeyd zayıftır. Ebû Râfi'in İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) semâı gerçekleşmemiştir. Ayrıca bu hadis, Hammâd b. Sele-me'nin rivayetlerinden biri değildir" der. (Bk.Sünen, 1/75-79; tenkidler 14.hadiste) Ahmed Muhammed Şâkir bu değerlendirmeyi uygun bulmamaktadır. Zira, Ali b. Zeyd b. Cüd'ân el-Kuraşî'nin sika olduğunu tercih etmiştir. (Bk.I/100, H.no: 783; 1/7, H.no: 26.hadislerin tahricinde) Nitekim Tirmizî de bu zatın hadislerini hasen-sahih addeder. (Bk.Tirmizî, Taharet, 80, H.no: 109; Cum'a, 39, H.no: 545)
Ebû Râfi' es-Sâig'e gelince; muhadram tâbiîndendir. Câhiliye dönemini görmüş, meşhur, sika bir râvidir. Sahabenin ileri gelenlerinden ve dört büyük halifeden nakillerde bulunmuştur. İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) semâmda ise bir şüphe yoktur. Ahmed Muhammed Şâkir, Dârekutnî'nin bu hadisi Hammad b. Seleme'nin rivayetleri arasında görmeyi-şini çok zayıf bir tenkid olarak kabul eder.
Bir başka rivayet:
1/458, H.no: 4381; Ebû Dâvûd, Taharet, 42, H.no: 84; Tirmizî, Taharet, 65, H.no: 88 (Râvilerden Ebû Zeyd meçhuldür. Bu hadisten başka bir rivayeti de bulunmamaktadır. Tirmizî sened açısından bu değerlendirmeyi ifade ettikten sonra şunları söyler: "Nebizle abdesti uygun görenler vardır, bunlardan biri de Sûfyân es-Sevrî'dir. Bazıları da bunu caiz görmezler: Şafiî, Ahmed ve İshâk gibi. Tirmizî, Kur'ân'a (Nisa, 43; Mâide, 6 -teyemmüm âyetine-) daha uygun bulduğu için, cevaz vermeyenlerin görüşünü tercih eder); İbn Mâce, Taharet, 37, H.no: 384-385; Heysemî, Ebû Ya'lâ'dan İkrime'nin "Abdest için sudan başka bir şey bulamayan nebizi abdest suyu olarak kullanabilir"; Evzâî'nin de "Şayet sarhoş yapıyorsa nebizle abdest alma" dediğini naklettiğini kaydeder. Bk.Mecma', 1/215.
Müsned'in 4381, 3810, 4296 ve 4301.hadisleri, senedlerinde hadis âlimlerince mechûl kabul edilen Amr b. Hureys'in azadlığı Ebû Zeyd'in bulunması sebebiyle zayıftır. Bk. Mecma', VIII/313-314. Buhârî, hadisin sahih olmadığını bilinir. (Tirmizî'nin 88.hadisinin haşiyesinde Ahmed Muhammed Şâkir, İbn Adiy'in Buhârî'den şöyle bir nakilde bulunduğunu anlatır: "Ebû Zeyd meçhuldür, İbn Mes'ûd'la (Radıyallahü anh) hoca-talebe ilişkisi bilinmemektedir. Bu rivayet Kur'ân'a muhalif olduğu için sahih değildir"). İbn Abdilber ise münker olduğunu söyler.
İbnü'l-Arabî, seneddeki râvilerden Ebû Fezâre"nin nebbâz (nebiz satıcısı) olduğunu, malını satabilmek için "onunla abdest aldı" cümlesini ilave ettiğini iddia eder. (Bk.Ârızatü'1-ahvezî, 1/128) Hadisin diğer senedlerinde Ebû Fezâre olmadığı halde bu ilâvenin varlığına şâhid oluyoruz. Bu da iddianın ne kadar çürük ve yersiz olduğunun ispatıdır. (Bk.Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/95)
İbn Mes'ûd'un (Radıyallahü anh) cin gecesinde Albh Rasölö (Sallallahü aleyhi ve sellem) ile beraber bulunup bulunmadığına dair farklı ve f*Tirai rivayetlere gelince; cinne dair haberlere göre Rasûlullah'a (Sallallahü aleyhi ve stSam) Mlcaddb defalar cin heyeti gelmişti. Mekke'de, Medine haricinde, Bakî'de, H<"-a-yfr aw|fffr«ıHir Bunların dördünde İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) bizzat buluam^Br. Bfltt rivayetlerin bir kısmında İbn Mes'ûd'un (Radıyallahü anh) onlara Kur'ân ülâveüde fcataadq^ da sabittir. (Bk.Ahmet Nâinı, Tecrid-i sarih tercemesi, X/48; n/756-767; 4OM06 w EM Dmmt, TAâret, 42, H.no: 84. hadisin haşiyesi -Tirmizî'nin Sünen'inin şerhi olan d-KakekS4*Mm inarii eserden naklen-)
Nevevî, nebizle abdesti caiz görmeyenler mtamâm İmam Mâlik. Ebû Yûsuf, Şafiî ve Ahmed'in isimlerini verdikten sonra, İmam EbâHaBifc'"4eB gele» rivayetlere yer verir:
a-Kaynatılmış hurma nebizi ile sefadeyfa» «fcah—tınman abdest caizdir.
b-Teyemmümle beraber caizdir. (İnan M^ammoFm gBiSlg de bodur.)
c-Teyemmümle beraber müstehabdır.
d-"Câizdir" görüşünden dönmüş, "sadece ıncMBMft .soyar" deniştir. Abderî, İmam Ebû Hanife'nin en son görüşünün bu olduğu ifade etti.
e-Hurma nebiziyle abdest hadisi mensuhtur.
Nevevî, bu hadisin zayıf oluşunda muhaddislerin icmâ'mdan bahseder. Tahâvî'nin de Şerhu meâni'l-âsâr'da (Bk.I/94-96) İmam Ebû Hanife ve Muhammed'in aslı olmadığı halde bu hadisle hüküm verdiklerini ifade eder. (BkMecmû', 1/93)
Müsned'in 3782 ve 4353.hadisleri ile İbn Mâce'nin 385.hadisinde İbn Mes'ud'dan (Radıyallahü anh) rivayet eden Haneş es-San'ânî'dir. Bu rivayetin senedinde ise İbn Lehîa bulunmaktadır. Buna rağmen bu rivayet sahihtir.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/66-69.
[19] Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 1/83.
[20] Şirâzî, Mühezzeb, 1/92; İbn Kudâme, Muğnî, 1/8.
[21] İ.Muhammed, el-Câmiu's-sağîr, 74; İbn Rüşd, Bidayetti'l-müctehid 1/23-24; Leknevî, en-Nâfiu'l-kebîr (el-Câmiu's-sağîr ile birlikte)74-75.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/69-70.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/70.
[23] sened:
Sahih: Mü'sned, VI/157, H.no: 25111; Benzer rivayetleri için bk.VT/103, H.no: 24600; VI/168, H.no: 25229; VI/171, H.no: 25256-25257; VT/172, Hm 2S265; VT/17Z H.no: 25270; VI/189, H.no: 25439; VI/191, H.no: 25459; VI/192, Rno: 2569; W21Ü. H_no: 25640; VI/30, H.no: 23896 (Bu rivayet Amr b. Ebû Seleme sebebiyle haseafir); W129, ftao: 24859.
Müsned'in VI/157, H.no: 25111 ve VI/129, Hjo: 24859 rivayetleri, Câbirb. Yezid b. el-Hâris el-Cu'fî (v. 128/746) sebebiyle zayıftır. Ba Aârp Ş»T»e ve Sûfyân sika, ekseriyet zayıf saydı. Bk.Mecma', 1/241. Tirmizî alü, EbA Dtvid ifa. İbn Mâce 16, Dârimî üç ve Ahmed b. Hanbel 97 rivayetini nakletti. Daha öoce 63/260. hadiste de Câbir b. Yezid el-Cu'fî'nin zayıf olduğu açıklanmıştı. Bil Meamm". U73L Zefaebî, Câbir b. Yezîd el-Cu'fî hakkında Şia âlimlerinin ileri gelenlerinden kâri «Mh^bb, sadece Şu'be'nin sika saydığını, hadis hafızlarının bu zâtı terk etliklerini söşfcr «c Ehft Dfemd'm: "Bu râvînin benim kitabımda sehv hadisinden başka hadisi yokmr {EH Dmmâ, S'tt, 19S.H.DO: 1036 -Münzirî de bu zâtın hadisleri ile delil getirilemeyeceği beSHK.-|" ioMğmi aaklcder. Bk.Kâşif, Trc. no: 739. Fakat Ebû Dâvûd, Diyet bahsinde (H.no: 4580) mütâbaat olarak da olsa bu râvinin hadisine yer vermiştir. Tirmizî, Câbir el-Cu'fî hakkında "Âlimler hadisini zayıf saydılar. Yahya b. Saîd ve Abdurrahman b. Mehdî bu râviyi terk ettiler. Hocam Cârûd Vekî'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet Câbir el-Cu'fî olmasaydı, Kûfeliler hadissiz kalırlardı..." Bk.Sünen, Saüt, 38, 152, H.no: 206, 364; İbn Sa'd da çok zayıf biri olduğunu söyler. Bk.Tabakât, VH240; Bu râvî için bk.l50/458.hadis.
Diğer rivayetlerin senedleri sahihtir.
Buhârî, Gusl, 9, 15; Hayz, 5; Libâs, 91; Müslim, Hayz, 43-45, 59; Ebû Dâvûd, Tahâ-set, 39, H.no: 77; Tirmizî, Libâs, 21, H.no: 1755 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 146, H.no: 232-235; 58, H.no: 72;

Gusl, 9, H.no: 409-410; Miyâh, 12, H.no: 343; İbn Mâce, Taharet, 33, ttao: 370; 35, H.no: 376; 108, H.no: 604; Dârimî, Vudû', 68, H.no: 755;
İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 35, H.no: 38; Immâ, Taharet, 48, H.no: 65.
[24] Rivayette geçen fiil, v* (sülâsî) ya da((rubâî) olabilir. Manası; suya cünüplük halinin ayeti ve suyun müstamel su hükmünü alması, kirlenmesidir. (Bk. Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/92; Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/167; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, 11/383).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/70-71.
[25] Sened:
SrtA: Müsned, VI/37, H.no: 23971; Benzer rivayetler için bk. VI/199, H.no: 25510; VI/230, VLmo: 25801; VI/64, H.no: 24230; VI/43, H.no: 24042; Mâlik, Taharet, 68; Buhârî, Gusl, 2; JÜfton, Hayz, 40-41; Ebû Dâvûd, Taharet, 96, H.no: 338; Nesâî, Taharet, 144-145, H.no: 31,228; Gusl, 8, H.no: 408; Dârimî, Vudû', 68, H.no: 756.
[26] Müsned, VI/37,199; Buhârî, Gusl, 2; Müslim, Hayz, 40-41; İbnü'1-Esîr, en-Nihâye, ID7391.
[27] bk-Müslim, Hayz, 40-41 (Bu rivayette Süfyan Ferak'ın 3 sa' olduğunu söylediği zikredi-Ik); Ebû Dâvûd, Taharet, 96, H.no: 338 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Hanbef'n Fcnk'ı 16 ntl kabul ettiğini nakleder.)
İbnü'1-Esîr, Nihâye, III/196; İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, XII/181.
[28] Ferak'daki farklı ölçeğin çıkma sebebi Iraklı ve Hicazlı fakihlerin ntılı farklı anlamalannaadır. Bk. Ahmed Nâim, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesl, 1/205; Bazı baplarda hacim ölçülerinin tartı (gr. ya da k.g.) olarak değerleri verilmiş, ancak bu doğru degiktir, çünkü her maddenin hacmi ve ağırlığı farklıdır. Her maddenin hacim ve tartısı ayn ayrı afaedilirse doğru olur. Örnek için bk. Muhammed Necmüddin, el-Mekâdîru 's-şer'iyye, 308.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/71.
[29] sened:
Sahih: Müsned, Vî/91, H.no: 24480; İkinci rivayet: VI/103, H.no: 24603; Benzer rivayetler için bk. VI/265, H.no: 26166; VI/235, H.no: 25857; VI/193, H.no: 25485; VI/171-172, H.no: 25263; VI/170, H.no: 25245; VT/161, H.no: 25153; VI/123, H.no: 24796; VI/118, H.no: 24747; Müslim, Hayz, 46; Nesâî, Taharet, 148, H.no: 239; Gusl, 10, H.no: 412; Humeydî, 1/90, H.no: 168; İbn Huzeyme, 1/118, H.no: 236.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/72.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, VI/130-131, H.no: 24872; Benzer rivayetleri için bk. VI/231, H.no: 25817; VI/193, H.no: 25484; VI/173, H.no: 25281; Vl7127, H.no: 24834.
Zayıf rivayetleri:
Müsned, VÎ/281, H.no: 26285 (Buradaki rivayette Âmir b. Salih zayıftır); Âmir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr b. Avvâm (v. 182/798): Ahmed b. Hanbel bu râvi hakkında: "Yalan söylemedi, sika biridir" derken Yahya b. Maîn: 'Yalancıdır" der. Yahya b. Maîn'e, Ahmed b. Hanbel'İn Âmir b. Salih'ten hadis rivayet ettiği hatırlatılınca: "O delirdi mi acaba?" cevabını verir. Dârekutnî metruk olarak değerlendirir. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 2535; ibn Hacer İse hadisinin metruk olduğunu, fakat Yahya b. Maîn'jn tenkıdde İleri gittiğini belirtir. RkTahib, Trc. no: 3096; Tirmizî ve Dârimî bir, Ahmed b. Hanbel ise 19 rivayetini nakleder. Müsned, VI/255, H.no: 26055 (Bu rivayette ise Ebân b. Şam'a el-Basrî (v.153/770) sadûkür); Ahmed b. Hanbel: "Sâlihtir" derken diğerleri sika saymışlardır. Ömrünün son dönemlerinde ihtilât etti BkJZehebî, Kâşif, Trc. no: 106; İbn Hacer,Tafcrîfc, Trc. no: 138; Müslim (mütâbî olarak) ve ibn Mâce bir, Nesâî İki, Ahmed b. Hanbel ise beş rivayetini nakleder.
Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu, aynı lafızlarla Tahâvî'nin Şerhu meâni'l-âsâr isimli eserinde de nakledildiğini ifade eder. V.Bülûğu'i-emânt, 1/206.
[32] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/72-73.
[33] sened:
Sahih: Müsned, VI/329, H.no: 26676; Müslim, Hayz, 47; Nesâî, Taharet, 146, H.no: 236; İbn Mâce, Taharet, 35, H.no: 377; Tirmizî, Taharet, 46, H.no: 62 (Tirmizî, haseıı-sahih hükmünü verdikten sonra: "Bu konuda Hz. Ali, Hz. Âişe, Enes, Ümmü Hânî, Ümmü Subeyye el-Cüheniyye, Ümmü Seleme ve ibn Ömer'den (Radıyaltahü anhSm) rivayetler vardır" der,) a-Ümmü Hânî'den (Radıyaliahü anhâ) gelen rivayet için bk. Müsned, VI/342, H.no: 26775 (26/334.hadise bk); İbn Mâce, Taharet, 35, H.no: 378; Nesâî, Taharet, 149, H.no: 240;) b-Hz. Ali'den (Radıyaliahü anh) gelen rivayet için bk. İbn Mâce, Taharet, 34, H.no: 375 (zayıf) c-Câbir'den (Radıyaliahü anh) gelen rivayet için bk. İbn Mâce, Taharet, 35, H.no: 379 (sahih).
[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/73.
[35] Sened:
Sahih: Müsned, VI/291, H.no: 26378; Benzer rivayet için bk. VI/3I0, H.no: 26525; VI/319, H.no: 26591; Buhâri, Gusl, 3; Hayz, 4, 21; Savm, 24; Müslim, Hayz, 2, 5, 49; İbn Mâce, Taharet, 35, H.no: 380; Dârimî, Vudû', 107, H.no: 1050.
Bu hadisin Müsned'de zikredilen bir rivayeti de şöyledir: Müsned, VI/300, H.no: 26445-26446; VI/318, H.no: 26582:
Hadiste zikredilen "hamile" siyah kadifeden yapılmış yorgan demektir. Hz. Peygamber m (Sallallahu aleyhi ve sellem) kızı Fâtıma'ya hazırladığı çeyizden biri de bu idi. Ahmed b. Hanbel bu kelimeyi bizzat kendisi tarif etti. Bk.Müsned, 1/84 (İÜ&Üi u0 -M^JCj -..Jt'jfy Ayrıca I9/823.hadise bk. Hadisin oruçla ilgili kısmı için bk.l24-125/3335-3336.hadis.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/73-74.
[37] Sened:
Sahih: Müsned, VI/323. H.no: 26628; Nesai , Taharet, 146, H.no:237.
[38] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/74.
[39] Sened:
Sahih: Müsned, III/112, H.no:'l2044; Benzer rivayet için bk. ÎÜ7116, H.no: 12095; III/259. H.no: 13651; Tu/282, H.no: 13935; ÜT/290, H.no: 14026: (Hadisin "aynı kaptan yıkandıklarını" ifade eden bölümü için bk. Müsned, 1II/I30, H.no: 12255; III/133-134, H.no: 12309; III/209, H.no: 13117; ÎII/249, H.no: 13531;) Buhâri, Gusl, 9; Müslim, Hayz, 50; Ebû Dâvûd, Taharet, 44, H.no: 95 (Hadisin sonunda hocası Ahmed b. Hanbel'den bir sa'ın 5 rıtl olduğunu duyduğunu, bu da İbn Ebî Zİ'b'in kullandığı ve aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (Saüallahü aleyhi ve sellem) tercih eltiği bir ölçü olduğunu nakleder); Nesâî, Taharet, 59, H.no: 73; 144, H.no: 229; Miyâh, 13, H.no: 344; Tirmizî, Cennet, 76; Taharet, 609; Dârimî, Vudû\ 23; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/194.
[40] Sa'ın litre değerindeki ihtilaf için bk. 2)5/523 nolu rivayetin açıklaması.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/74-75.
[41] Sened:
Sahih: Müsned, VI/366-367, H.no: 26946; Benzer rivayet için bk. VI/367, H.no: 26947 (Bu rivayet için Müsnedi tahric eden Hamza Ahmed ez-Zeyn: "Üsâme b. Zeyd el-Lcysî sebebiyle hasendir" der. Halbuki bu râvi Buhârî ve Müslim'in ricâlindendir); Buharı, el-Edebü'l-müfred, H.no: 1054; Müslim, Hayz, 45; Ebû Dâvııd, Taharet, 39, H.no: 78 (Haşiyesinde Hindîyye nüshasına göre Ümmü Subeyye'nin (Radıyallahü anhâ) de Hz.Âişe'den (Radıyal-lahü anhâ) naklettiği zikredilmektedir); İbn Mâce, Taharet, 36, H.no: 382;
Hadisi nakleden Ümmü Subeyye Havle bt. Kays el-Cüheniyye (Radıyallahü anhâ) Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. Hicretten sonra Rasûlullah'a biat edenlerdendir. Peygamberimiz'den bir çok rivayetleri bulunmaktadır. (Bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, VIII/295). Bu hanım, Hz.Hamza'nın eşi Havle bt. Kays el-Ensâriyye'den farklı biridir. Ahmed b. Hanbel de bu farklı iki hanıma İşaret olsun diye ayrı başlıklar altında hadislerini verir:
a-Hz.Hamza'nın eşi Havle bt. Kays1 in rivayetleri için bk. Müsned, VI/364
b-Harice b. Hâris'in ninesi Havle bt. Kays'ın rivayetleri için bk. Müsned, VI/366-367.
[42] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/75-76.
[43] Sened:
Sahih: Müsned, II/4, H.no: 4481; İkinci rivayet: ü/103, H.no: 5799; Üçüncü rivayet: H/142, H.no: 6283; Buhârî, Vudû', 43; Ebû Dâvûd, Taharet, 39, H.no: 79-80; Nesâî, Taharet, 57, H.no: 71; Miyâh, 10, H.no: 341; İbn Mâce, Taharet, 36, H.no: 381; Bu konuda dördüncü bir rivayet daha var:
İbn Ömer (Radıyallahü anhümâ): Ashabın hepsi beraberce abdest alıyorlardı. Râvi Abdurrahman: Hocam Mâlik'e: "Erkekler kadınlarla mı?" diye sorunca, "Evet" dedi. "Peki bu uygulama Hz. Peygamber (Sallatlalıü aleyhi ve sellem) zamanında mı gerçekleşti?" deyince, yine "Evet" cevabını verdi. Bk.Müsned, 11/113, H.no: 5928 (Bu rivayet İmam Muhammed'in 1-mam Mâlik'ten rivayet ettiği Muvatta'ın 61.hadisidir.) Bezzâr'da Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) bir nakil daha bulunmaktadır: "Allah Rasûlü (Sallallahü aleyhi ve sellem) ve ailesi aynı kaptan guslediyorlardı." Heysem! râvilerinin sika olduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 1/273.
[44] Bk. Ahmet Nâim, Tecrîd-i Sarîh Trc, 1/161.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/76-77.
[45] Sened:
Sahih: Müsned, IH/307, H.no: 14232; Benzer rivayet için bk. IIJ/298, H.no: 14120; Buhârî, Vudû', 44; Merdâ, 5, 21; İ'tisâm, 8; Ferâİz, 1; Müslim, Ferâiz, 5, 8, 6 (Müslim'in bu rivayetinde Nisa 176. âyet değil, Nisa 6.âyetin nazil olduğu; bu olayın ise Benî Seleme'de gerçekleştiği kayıtlıdır); Ebû Dâvûd, Ferâiz, 2, H.no: 2886 (Hocası Anmed b. Hanbel'den naklettiği bir hadistir), H.no: 2887 (Kardeş sayısı 7 olarak zikrediliyor); Tirmizf, Ferâiz, 7, H.no: 2097 (hasen-salıih. Kardeş sayısı 9 olarak zikrediliyor); Tefsir, 4/1, H.no: 3015 (hasen-sahili); Nesâî, Taharet, 103, H,no: 138; İbn Mâce, Ferâiz, 5, H.no: 2728; Dârimî, Vudû', 56, H.no: 739.
[46] Rizi, Muhtâru's-Sıhâh 576.
[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/77-78.
[48] sened:
Sahih: Müsned, IV/323-326, H.no: 18812 (İbıı İshâk sebebiyle hasendir, ancak diğer rivayet bunun mü tabii d ir). Benzer rivayet İçin bk. IV/328-331, H.no: 18830 (sahih). Buharı, Vudû', 40; Şurût, 15; Ebû Dâvûd, Cihâd, 156, H.no: 2765; Abdürrezzâk, Musannef, V/330, H.no: 9720; Beyhakî, IX/218-219 Bu hadis gazveler bölümünün Hudeybiye barışı ile ilgili kısmında 305/9714.hadisin ikinci tarikinde buradaki senedi ve uzunca şekli ile zikredilecektir.
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/78.

[50] Sened:
Sahih: Müsned, IV/308, H.no: 18663; Benzer rivâyel için bk. IV/307. H.no: 18650; Bir başka rivayette Ebû Cuhayfe'nin (Radıyallahu anh) ismi Vehb b. Abdullah es-Süvâî olarak geçmektedir. Bk. IV/307, H.no: 18658. Diğer rivayetlerde olayın cereyan etliği yerin ismi de telaffuz edilmektedir: 18664. hadis: Minör, 18650. hadis: Bathâ; 18659. ve 18661. hadis: Ebtah. İsmi zikredilen yerler aynı bölgenin sınırları içinde yer alan mahallerdir. Buharı, Salât, 17; Libâs, 42; Müslim, Salât, 250, 253; Ebû Dâvûd, Salât, 10], H.no: 688; Nesât, Salât, 12, H.no: 468; Vudû', 103, H.no: 137. Buhârî'nin metni şöyledir (Salât, 17): ->j ü-i ÜLL ^Ijj t f^l j> frly**-
Buhârî'nin bir diğer metni ise şöyledir (Vudû', 40, hadisin ikinci bölümünün açılımı: Meğâzî, 57).
[51] Namazın kısaltılması yolculuk sırasındadır. Bk. Nevevî, Şetim Müslim, IV/194-195.
[52] Sütre, (kelime olarak) kendisiyle örtü/engel yapılan şey anlamındadır. Bk. Râzi, Muhtâ-ru's-Sıhâh 285;
İbadet ıstılahında ise, namaz kılarken secde mahalline konulan bir parça dal/tahtadır ki o kişinin namaz kılındığı bilinsin ve önünden geçenlerin secde mahalline geçmeleri engellensin.
[53] Merğmânî, Hidâye, 1/20; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/28; Nevevî, Mecmu', 1/153; İbn Kudâme, Muğnî, 1/18.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/78-79.
[54] Sened:
Sahih: Müsned, IV/11I, H.no: 16949; Benzer rivayetler için bk. IV/110-111, H.no: 16948; VI/369, H.no; 23026; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 28; 40, H.no: 81; Nesâî, Taharet, 147, H.no: 238; Zinet, 6, H.no: 5051;
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi: Hâkim, 1/273, H.no: 596 (Hâkim bu rivayeti Abdullah b. Muğaffel'in hadisine şâhid olarak verir).
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.l00/408.hadis.
Banyoya bevletmenin yasaklanışı ile ilgili Abdullah b. Muğaffel'in (Radıyallahü anh) rivayetleri için bk. Müsned, V/56, H.no: 20441; 20447; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 27 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği bir hadistir); Nesâî, Taharet, 32, H.no: 36; İbn Mâce, Taharet, 12, H.no: 304; Tirmizî, Taharet, 17, H.no: 21 (garib). Tirmizî, bazı âlimlerin bu yasağı mekruh olarak telakki ettiklerini, bazılarının ise (İbn Şîrîn ve İbnü'l-Mübarek gibi âlimlerin) banyo yapılan yerde su akıntısı gerçekleşİyorsa buna ruhsat verdiklerini beyan etti.
Bu hadis 101/409.hadisle tekrar edilecektir.
[55] Müsned, IV/İli; Ebû Dâvûd, Taharet, \5;Nesâi, Taharet, 146,Zinet6.
[56] Hadisin metni şöyledir:
(Atâ' b. Yesâr'dan mürsel olarak nakledilmiştir. İbn Abdilber, Câbir vd. sahâbilerden (Radıyallahü anhüm) mevsûl olarak nakledildiğini söyler.) Saç bakımını tavsiye eden örnek bir rivayet:
Muvatta', Şa'r, 6.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/79-80.
[57] Sened:
Sahih: Müsned, IV/213, H.no: 17790; İkinci rivayet: IV/213, H.no: 17792; Üçüncü rivâyel: V/66, H.no: 20535 (Hocası Tayâlisfden nakli); Dördüncü rivayet: V/66, H.no: 20533; Tayâlisî, H.no: 1252 (Sahâbî ismi müphem); Ebû Dâvûd, Taharet, 40, H.no: 82; Tinnizî, Taharet, 47, H.no: 63, 64 (Hasen hükmü veren Tirmizî, bazı âlimlerin kadının abdest suyu artığı ile abdest almanın mekruh oluşunu İfade ettiklerini, Ahmed b. Hanbei ve İshâk gibi âlimlerin kadının artığında ise bir beisin olmadığını belirttiklerini kaydetti); Nesâî, Taharet, 11, H.no: 342-JbnMâce, Taharet, 34, H.no: 373;
Abdullah b. Sercis'ten (Radıyallahü anh) şahidi için bfc. ibn Mâce, Taharet, 34, H.no: 374;
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. ibn Mâce, Taharet, 34, H.no: 375 (Bûsirî isnadım zayıf görür). îbn Mâce'nin Sindî haşiyesinde Buhârî'nin Hakem b. Amr (Radıyallahü anh) hadisini sahih görmediği, sabit olsa bile mensuh olduğunu kabul etliği belirtilmiştir. İbn Mâce ise Hakem b. Amr (Radıyallahü anh) hadisini Abdullah b. Sercis'in (Radıyallahü anh) hadisine göre sahih bulur.
[58] Bk. Bennâ, Bulûğu'l-emânî, 1/211.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/81-82.
[59] Sened:
Sahih: Müsned, VI/330, H.no: 26681; Benzer rivayet için bk. 1/337, H.no: 3120; 1/308, H.no: 2806-2808; Ebû Dâvûd, Taharet, 35, H.no: 68; TirmizU Taharet, 48, H.no: 65 (Hasen-sahih); Nesâî, MİyâH, 2, H.no: 324; İbn Mâce, Talıâret, 33, H.no: 370-372; Meymûne annemiz, İbn Abbas'ın (Radıyallahüanhiimâ) teyzesidir.
Ayrıca 23/331 ve 24/332.hadislere bk.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/82-83.
[61] Sened:
Sahih: Müsned, 1/235, H.no: 2102; Benzer rivayet için bk. 1/284, H.no: 2566; 1/337, H.no: 3Î20; 1/308, H.no; 2806-2808; 1/235, H.no: 2100-2101; fbnü'l-Cârûd, H.no; 48; Ebû Dâvûd, Taharet, 35, H.no: 68; Tirmizî, Taharet, 48, H.no: 65 (Hasen-sahih); Nesâî, Miyâh, 2, H.no: 324\İbnMâce, Taharet, 33, H.no: 370-372; Dârimî, Vudû', 57, H.no: 740-741. Ayrıca 22/330 ve 24/332.hadislere bk.
[62] Lafiz mânâsı, 'Suyu herhangi bir şey pisletmez' şeklindedir. Ancak diğer naslarla bu hadis tahsis edildiği için 'Bu durum suyu kirletmez' şeklinde terceme edilmiştir.
[63] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/83.
[64] Sened:
Şahih: Müsned, VI/330, H.no: 26680 (Hocası Tayâlisî'den nakli); Müslim, Hayz, 48; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'e nisbet ederek sahih hadis ricâliyle nakledildiğini ifade ettiği fikMecma', 1/273): şeklindeki hadisi Müsned'de bulamadık. İhtimaldir ki bu yazılım hatasıdır. Doğrusu ise yukarıdaki metindir. Aslında bu hadis, Müslim'de zikredildiği için Mecmau'z-Zevâid'de yer almaması gereken bir hadistir..Ayrıca 22/330 ve 23/331.hadislere bk.
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/83.
[66] Sened:
Sahih: Müsned, VI/341, H.no: 26766; Benzer rivayet için bk. VI/341, H.no: 26767; VI/423-424, H.no: 27253; VI/424, H.no: 27259; Buhârî, Taksîru's-Salâl, 12; Müslim, Salâlü'l-müsâfirîn, 80-83; Bazı rivayetlerde sütreyi tutanın Ebû Zer (Radıyaliahü anlı) değü, RasûÎullah'in kızı Fâtıma (Radıyaliahü anhâ) olduğu belirtil mistir. Bk, Müsned, VI/343, H.no: 26786-26787; VI/423-424, H.no: 27252-27253; VI/425, H.no: 27261.
[67] Cefne denilen bu kap için bk. 26/334 nolu hadisin açıklaması.
[68] Merğmânî, Hidâye, 1/19; Meydânî, Lübâb, 1/43-44.
[69] İmam Şafiî, Ümm, 1/20; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/19.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/84.
[70] Sened:
Sahih: Mü'med, VI/342, H.no: 26775; Benzer rivayetler için bk. VI/341, H.no: 26766-26767; VI/343, H.no: 26786-26787; VI/423-424, H.no: 27252-27253; VI/424, H.no: 27259; İbn Mâce, Taharet, 35, H.no; 378; Nesâî, Taharet, 149, H.no: 240.
Ümmü Hânî'nin asıl isminin Fâlıile olduğunu belirten rivayet için bk, Müsned, VI/341, H.no: 26771.
Ayrıca ll/319.hadise bk.
[71] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/84-85.
[72] Müsned, 1/27; Buhâri, Eşribe, S; Müslim, Eşribe, 47; Heysemî, Meanau'z-Zevâid, V/65; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/343; lbnü'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe, V/172; İbn Hacer, İsâbe, IV/417 (Müslim b. Umeyr'in biyografisinde).
[73] Makdisî, Muhtara, V/241.
[74] Müsned, IV/25; Müslim, Müsâfirûn, 187; İbn Huzeyme, î/66.
[75] Müsned, H/23; Ebû Dâvûd, Taharet, 33; TİrmizÎ, Taharet, 50; Beynakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/263; Makdisî, Muhtara, V/241.
[76] İbnn\'Esir, Nihâye, ÎV/104; Milnkvî, Feyzu'l-Kadîr, 1/312 .
[77] Abdiilfettah Ebû Gudde, Hasiyetli Fethi bâbi'l-İnâye, 1/112; (Kulle'nin hacmi hakkında değişik görüşler vardır. Bir görüşe göre külle, 250 ntıldır. Bir Bağdadî nth yaklaşık 400 gramdır. (Bk. Ahraed Nâim, Tecrid-i sarih trç., 1/166): Bazı eserlerde hacim ölçülerinin tartj (gr. ya da kg.) olarak değerleri verilmiştir. Ancak bu doğru değildir. Çünkü her maddenin hacmi ve ağırlığı farklıdır. Her maddenin hacim ve tartısı ayrı ayrı zikredilİrse doğru olur. ömek için bk. Muhammed Necmüddin, el-Mekâdîru 'ş-şer'iyye, 308.
[78] Müsned, V/340; Müslim, Eşribe, 89.
[79] Müsned, VI/37, 199; Buhâri, Gusl, 2; Müslim, Hayz, 40-41.
[80] İbnü'l-Esîr, age., IV/437-438; İbn Manzûr, lisânü'l-Arab, X/305-306.
[81] Ferak'daki farklı ölçeğin çıkma sebebi Iraklı ve Hicazlı fetihlerin ntıh farklı anlamalann-dandir. (Bk Ahmed Nâim, age., 1/205).
[82] Müsned TrcH.no. 145/453; İbn Hacer, Fethu'/-Bân'JX/25URâzlMuhtâru's-Sıhâh, 80, 256.
[83] Müslim, Müsâfirûn, 181, 187.
[84] Âmiri, Behcetü'l-tnehafil, 11/172-173; Kastalânî, Mevâhibü'l-ledünniye, 1/303.
[85] ibn Mâce, Eşribe, 27; İbn Sa'd, Tabakât, 1/485; İbnü'1-Esîr, Bidâye, Y/71.
[86] Hamci, Nesîmu 'r-riyâz, 1/362.
[87] Haföci, Nesîmu'r-riyâz, 1/362.
[88] Müsned, VI/151, 228; Buhârî, Vudû', 54; Tıb, 22.
[89] Sa'ın litre değerindeki ihtilaf için bk. 215/523 nolu rivayetin açıklaması.
[90] Bk. l3/321.hadis.

[91] Bk. 69/377 nolu rivayet.
[92] İbnü'1-Esîr, Bidâye, 111/16.
[93] EbûDâvûd, Et'ime, 17.
[94] İbn Sa'd, Tabakât, 1/485.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/85-86.
[95] Sened:
Sahih: Uüsned, 111/15-16, H.no: 11061; Benzer rivayetler için bk. IH/31, H.no: 11196 (Müsnedi tahric eden Hamza Ahmed "Bu rivayetin senedinde Velid b. Kesir el-Mahzûmî el-Medenî (v.151/768) var. Bu zat haricî görüşleri benimseyen bir râvidir. Bu sebeple basendir" der. Bu râvinin Buhârî dört, Müslim on akı, Tirmizî iki, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî sekiz, Ebû Dâvûd yedi, İbn Mâce ve Dârimî dört rivayetini nakleder Zehebî de "sika olduğunu söyler. Bk, Kâşif, Trc. no: 6090); 111/86, H.no: 11754, 11757 (Müsnedi tahric eden Hamza Ahmed, bu iki rivayetin senedinde mestur kabul edilen Ubeydullab b. Abdurrahman b. RâfT el-Ensârî'nin (v.111/729) varlığına dikkat çekmektedir. Fakat Zehebî, Ahmed b. Hanbel'in Büdâa Kuyusu hakkındaki hadisini sahih saydığını, ihyâü'l-mevâî konusunda da bir hadisinin bulunduğunu söyler. Bk. Kâşif, Trc. no: 3566. Ebû Said el-Hudrî (Sa'd b. Mâlik)'den Büdâa Kuyusu hakkındaki hadisini nakledenler: Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd (ikişer rivayetle), Tirmizî ve Nesâî (birer rivayetle). CSbÎr'den İhyâü'l-mevât hadisini nakledenler: Ahmed b. Hanbel üç tarikle ve Dârimî. Nesâî de es-Sünenü'I-kübrâ isimli eserinde nakleder.) Metni şöyledir:
İbn EbiŞeybe, 1/131, H.no: 1505; VH/281, H.no: 36092; Ebû Dâvûd, Taharet, 34, H.no; 66-67; Tirmizî, Taharet, 49, H.no: 66 (Hasen hükmünü veren Tirmizî, bu konuda Ebû Üsâme'nin ceyyid olarak naklettiği hadisin en sağlam nakil olduğunu, ayrıca İbn Abbas ve Hz. AÎşe'den (Radıyallahü anhüm) de rivayetlerin bulunduğunu söyler. Tirmizî'nÎn işaret ettiği Ebû Üsâme hadisi için bk. Uüsned, M/31, H.no: 11196); Nesâî, Miyâh, 2, H.no: 326-328; İbrü'l Cörûd, H.no: 47; Dârekumî, 1/29; Beyhakt 1/257, H.no: 1147; Ebû Ya'lâ, H/476, H.no: 1304
[96] Müsned, IH/86, H.no: 11754.
[97] Bennâ, age,,I/215.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/86-87.
[98] sened:
Sahih: Miisned, V/337-338, H.no: 22758; £/w Ya'lâ, XIII/511, H.no: 7519; Beyhakî, 1/259, H.no: 1152; Rûyânt, 11/235, H.no: 1121 (Bu üç eserde Sehl (Radıyallahü anh): "Ben sizi Büdâa kuyusundan sulardım ancak siz hoş karşılamıyorsunuz. Halbuki ben şu ellerimle Allah Rasûlü'ne (Salialîahü aleyhi ve sellem) su ikram etmiştim" der.) Dârekutnî, 1/32 (Burada ise"Allah Rasûlii (Saüallahü aleyhi ve sellem) Büdâa kuyusundan su içmişti" lafzı İle rivayet edilir.) Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/207, H.no: 6026.
[99] Bk. İbn Mâce, Cenâiz, 10, H.no: 1468.
[100] İbn Sa'd, Tabakât, 1/503-506.
[101] Bu kuyu hakkında Buhârî'de şu rivayet nakledilir:
Bk. Buhân, Müsâkât, 1; Hibe, 4; Eşribe, 14; Müslim, Eşribe, 124-125.
[102] Bu kuyu hakkındaki rivayet:
Bk. Buhâri, Menâkıb, 25; Meğâzî, 36.
[103] Ebû Dâvûd, Zekât, 41, H.no: 1681; Nesâî, Vasayâ, 9, H.no: 3664; İbn Mâce, Edeb, 8, H.no: 3684 (Hadis munkatı olduğu için zayıftır.)
[104] Bu kuyu Hz.Peygamber'e yapılan sihirde kullanılan Benû ZÜrayk'takİ kuyudur. Bk. Buhârî, Tıb, 49, Edeb, 56, Deavât, 57; Müslim, Selâm, 43.
[105] Bk. Buhârî, Enbiyâ, 17; Müslim, Zühd, 40. Bu sudan yasaklanmalarının sebebi şehrin tarihinden kaynaklanmaktadır. Hz.Peygamber sadece Salih peygamberin dişi devesinin sulandığı kuyudan su almalarını emretti. Hıcr, Medine ve Şam arasında Âd ve Semûd kavminin merkezi olan şehirdir. Kur'an'da da bu şehrin adını taşıyan bir sure vardır. Bu sûre adını peygamberlerini yalanlayan Hıcr halkından bahseden 80-84.âyetIerinden almıştır.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/87-88.
[106] Sened:
Sahih: Müsned, 11/38, H.no: 4961; İkinci rivayet için bk. 11/23, H.no: 4753; Benzer rivayet için bk. n/12, H.no: 4605; 11/26-27, H.no: 4803; 11/107, H.no: 5855; Bu son rivayetin metni şöyledir:
Ebu Dâvûd, Taharet, 33, H,no: 63-65; Tirmizî, Taharet, 50, H.no: 67 (Tirmizî, İmanı Şafiî, İshâk ve Ahmed b. Hanbel'in kavlinin de bu hadis olduğunu söyler); Nesâî, Taharet, 44, H.no: 52; Miyâh, 2, H.no: 327; îbn Mâce, Taharet, 75, H.no: 517-518 (Bûsirî, râvilerinin sika olduğunu belirtir); Dârimî, Vıdü', 55, H.no: 737-738; İbnü'l-Cârûd, H.no: 44-46; Ebû Ya'lâ, IX/439. H.no: 5590.
[107] Külle, varil mânâsındadır ve yaklaşık 200 İl. su alır. Bununla ilgili ölçü birimleri için bk. 29/337 no. lu rivayetin notu.
[108] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/89.
[109] Müsned, 11/23; Ebû Dâvûd, Taharet, 33; Tirmizî, Taharet, 50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/263; Ebû Abdillalı el-Makdisî, Muhtara, V/241.
[110] Münâvî, Feyzu'l-Kadtr, 1/312.
[111] Abdülfetlah Ebû Gudde, Hâşiyetü Fethi bâbi'l-lnâye, I/Î12;
(KulIe'nİn hacmi hakkında değişik görüşier vardır. Bir görüşe göre kuile, 250 ntıldır. Bir Bağdadî ntls yaklaşık 401 gramdır. (Bk.Tecifd.-i Sarih Tercemesi, 1/166).
[112] Mevsılî, İhtiyar, 1/14.
[113] İbn Rüşd, age. 1/3 7.
[114] İmam Şâfiî, age. 1/18,28; Nevevî, Mecmu', 1/112.
[115] İbn Kudâme, age. 1/24.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/90.
[116] Sened:
Sahih: Müsned, 111/341, H.no: 14603; Benzer rivayet için bk. 111/350, H.no: 14713; Müslim, Taharet, 94 lafzı ile); İbn Mâce, Taharet, 25, H.no: 343 (İbn Mâce'nin İbn Ömer'den (Radıyallahü anhîimâ) nakleüiği zayıf rivayet için bk. Taharet, 25, H.no: 345); Talıâvî, Şerhu meânVI-âsâr, 1/15; Dârekutnî, 1/13-27; Beyhakî, 1/262. Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/91.
[118] Sened:
Sahih: Mî^nk, 11/259, H.no: 7517-7518; Benzer rivayet için bk.II/394, H.no: 9090; 117362, H.no: 8725; H/346, 8539; U/529, H.no: 10785; 11/492, H.no: 10334; İİ/464, 9946 (Abdullah b. Velîd b. Meymûn el-Emevî sebebiyle bu rivayet hasendir); 11/316, H.no: 8171 (Hemmâm, Sahîfe, H.no: 73); 11/265, H.no: 7592; H/288, H.no: 7855; H/532, H.no: 10836; Buharı, Vudü', 8; Müslim, Taharet, 95-96; Ebü Dâvûd, Taharet, 36, H.no: 69-70; TirmızL Taharet, 51, H.no: 68 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 46, H.no: 57-58; Gusİ, 1, H.no: 394-398; Miyâh, 6, H.no: 334; İbn Mâce, Taharet, 25, H.no: 344; Dâuimî, Vudü', 54, H.no: 736; İbnü'l-Cârûd, H.no: 54.
[119] Lafiz olarak 'abdest alır' şeklindedir. Ancak burada cümle akışına uygun olarak 'abdest almak zorunda kalırV diye terceme edildi.
[120] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/91-92.
[121] Sened:
Sahih: Müsned, İT/253, H.no: 7440 (hadisin birinci bölümü); Benzer rivayet İçin bk. 11/460, H.no: 9891 ("izâ şeribe" lafzı ile rivayet edilmiştir); 11/398, H.no: 9142; 11/245, H.no: 7341 (36/344.hadise bk); 11/265, H.no: 7593; 11/271, H.no: 7659; 11/360, H.no: 8710; 11/424, H.no: 9451; 11/480, H.no: 10172; 11/482, H.no: 10201; Muvatta', Taharet, 35; Müslim, Taharet, 90 (Bu iki eserde "izâ şeribe" lafzı ile rivayet edilmiştir); Ebû Dâvûd, Taharet, 37, H.no: 73; İbn Mâce, Taharet, 31, H.no: 363-364; Şâlîî, Müsned, s.7-8; Îbnü'l-Cârûd, H.no: 50; Dârekutnî, 1/63-64; 11/253;İbn Ömer'den (Radıyaüahu anhiimâ) şahidi için bk. İbn Mâce, Taharet, 31, H.no: 366; Heysernî, hadisin İbn Abbas'tan {Radıyaüahu anhiimâ) da şahidinin bulunduğunu, Taberânî ve Bezzâr tarafından rivayet edildiğini, senedindeki râvüerden İbrahim b. İsmail'in Ahmed b. Hanbel'in sika olarak kabul etmesine rağmen kendisiyle ihtıcacda ihtilafın varlığını ifade etti. BkMecma', 1/287.
Hadisin bazı. rivayetlerinde şu ziyade vardır: Bk.MüslÎm, Taharet, 89; İbnü'l-Cârûd, H.no:51.
[122] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/92.
[123] Sened:
Sahih: Müsned, 11/489, H.no: 10290; Benzer rivayet için bk.İl/427, H.no: 9479; U/508, H.no; 10544; Müslim, Taharet, 91; İbnü'l-Cârûd, H.no: 52; Ebû Dâvûd, Taharet, 37, H.no: 71; Tirmizî, Taharet. 68, H.no: 91 (TİrmizÎ, basen-sahih hükmünü belirttikten sonra, İmam Şafiî, İshâk ve Alımed b. Hanbel'in kavlinin de bu hadis olduğunu söyler); Heysemî, Bezzâr'ın bu hadisin lafzını şeklinde (yani, "ilkini toprakla yıkayın" yerine "onlardan biri toprakla olsun") rivayet etliğini, Bezzâr'm hocası hâricinde kalan tüm râvilerin sahih hadis ricali olduklarım belirtir. Bk.Mecma', 1/287.
[124] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/92-93.
[125] Sened:
Sahih:-Müsned, IV/86, H.no: 16736. Benzer rivayet için bk.V/56, H.no: 20444. Müslim, Taharet. 93; Ebû Dâvûd, Taharet, 37, H.no: 74 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Taharet, 53, H.no: 67; Miyâh, 7, H.no: 335-336; Dârimî, Vudü', 59, H.no: 743; İbnü'l-Cârûd, H.no: 53; îbn Mâce, Taharet, 31, H.no: 365; Hadisin birinci bölümü için bk. Müslim, Müsâkât, 48; îbn Mâce, Sayd, 1, H.no: 3200-3201; Dârekutnî, 1/65.
[126] Bir rivayette: şeklinde zikredilmektedir. Onun için tercemeye bu cümleyi yansıttık.
[127] Bk. Nevevî, Şerhu Sahîhi Müslim III/184-185; Azimâbâdî, Avnü'l-Mâbûd, 1/97; Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/256.
[128] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/93.
[129] sened:
Sahih: Müsned, 11/314, H.no; 8J33 (Hemmâm, Sahîfe, H.no: 73); Benzer rivayet için bk. 11/427, H.no: 9479 (lafzı ile); MüsUni, Taharet, 92 ("I^i" lafzı ile).
[130] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/94.
[131] sened:

Sahih: Müsned, 11/245, H.no: 7341. Araştırmamız neticesinde Alımed b. Hanbel'in bu lafzı ile rivayet eden bir başka musannife rastlayamadık.
[132] Râvilerden Süfyân, bu rivayetin Ebû Hiireyre'nin (Radıyaliahü anhUm) sözü değil de Allah Rasûlü'nden (Sallallahü aleyhi ve sellem) nakledilmiş olabileceğini belirtti.
[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/94.
[134] sened:
Sahih: Müsned, 11/70-71, H.no: 5389; fi«/îtîrf, VudÛ', 33; £ö(î Dâvörf, Taharet, 137, H.no: 382 (Buhârî ve Ebû Davud'un senedinde İbn Ömer'in (Radıyaliahü anlı) oğlu Salim'İn yerinde diğer oğlu Hamza bulunmaktadır.) Bu hadis aslında iki bölümden ibarettir: İlk kısmı şöyle rivayet edilir:
İbn Ömer (RâdıyaÜâhü anhiimâ): "BİZ gençken Allah Rasûlü (Satlallnhü aleyhi ve seîiem) zamanında mescidde kaylûle yapardık/öğle uykusu uyurduk" demiştir. Bk. Müsned, 11/70-71, H.no: 5389.
Diğer rivayet:
İbn Ömer (Radıyallahü anhiimâ): "Allah Rasûlü (Salhliahü aleyhi ve seîiem) zamanında mescidden başka geceleyecek ve sığınacak bir yerim yoktu" dedi. Bk. Müstıed, 11/70-71, H.no: 5389. Hadisin bu bölümü, Buhârî'nin Salâl, Cum'a, Menâkıb, Ta'bİr; Müslim'in Fezâilü's-salıâbe; Ebû Davud'un Taharet; Tirmizî'nin Salât; Nesâî'nin Mesâcid; İbn Mâce'nİn Ta'bİr, Mesâcid; ve DârİmÎ'nin Salât, Rü'yâ bablannda "genç ve evli değilken mescidde gecelerdim", "eşi-âilesİ olmayan bir bekârken mescidde uyurdum", "evlenmeden Önce evim mesciddi" gibi sadece İbn Öiner'e âit cümlelerle değii; diğer genç bekâr sahabenin geceledigi ve sığındığı yerin mescid olduğunu ifade eden ibarelerle de karşılaşıyoruz.
[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/94-95.
[136] Sehnûn. Müdevvene, 1/5; İbn Kudâme, Muğnî, 1/43; Nevevî, Mecmu', 1/172,11/589.
[137] Merğınânî, Hİdâye, 1/24; İbn Kudüme,Muğnî, 1/41; Nevevî, Mecmu', 1/172-173.
[138] Sehnûn, Müdevvene, 1/5; Desûkî, Haşiye, 1/83.
[139] Merğınânî, Hidâye, 1/21-22; Kâsânî, BedâV, 1763.
[140] San'ânî, Sübidü's-selâm, 1/28-29.
[141] Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/23.
[142] İbnü'J-Hümam, Fethu'l-Kadîr, 1/109.
[143] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/20-22.
[144] Nevevî, Mecmu', VI72-173.
[145] İbn Kudânıe, Muğnî, 1/45.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/95-96.
[146] sened:
Sahih: Müsned, V/303, H.no: 22479; Mâlik, Taharet, 13; Ebû Dâvüd, Taharet, 38, H.no: 75; Nesâî, Taharet, 54, H.no: 68; Miyâh, 8, H.no: 339; Dârimî, VudÛ', 58, H.no: 742; İbn Mâce, Taharet, 32, H.no: 367; TirmizU Taharet, 69, H.no: 92 (Tirmizî, hasen-sahih hükmünü belirttikten sonra, hadisin Hz, Aişe ve Ebû Hüreyre'den (Radıyallahüanhümâ) nakledildiğini söyler); Hz. Aişe'den (Radıyallahü anhâ) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 38. H.no: 76 (Bu rivayette artığı ile abdest aldığı da kayıtlıdır.) Hadisin metni:
Dârekutni, 1/66; Heysemî, bu hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından da rivayet edildiğini, ricalinin sika râviierden oluştuğunu belirtir. Bk.Mecma', 1/216. Ayrıca, Hz. Enes'ten (Radıyallahii anh) de şahidinin Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde Ömer b. Hafs el-Mekkî'nin bulunduğunu, İbn Hibbân'ın sika, Zehebi'nin de mechûl saydığını söyler. Bu rivayette Allah Rasûlü'nün (Saüallahü aleyhi ve sellem) Hz. Enes'e (Radıyallahii anh) hitabı şöyledir:
"Ey Enes! Kedi evin bir eşyası (gibi)dir, Hiçbir şeyi kirletmez ve necis hâle getirmez."
[147] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/96-97.
[148] 38/346. hadiste Abdullah b. Ebû Katâde'nin karısı Kebşe bt. Ka'b b. Mâlik olarak geçmişti. İbn EbÎ Talha yanlışlıkla İbn EbÎ Katâde ismi yerine geçmiş olabilir. Çünkü hadiste aynı hâdise, olayın kahramanı ise Ebu Talha'dır. Zaten hadis de Ebu Talha Müsnedi'nde zikredilmiştir.
[149] Sened:
Sahih: Müsned, V/296, H.no: 22427; Benzer rivayet için bk. V/309, H.no: 22535; Humeydî, 1/205, H.no: 430; Ayrıca bir önceki 38/346. ve 40/348. hadislere bk.
[150] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/97.
[151] Sehnûn, Müdevvene, 1/4-5; Merğınânî, Hidâye, 1/25; Nevevî, Mecmu', 1/173; İbn Kudâme. Muğnt, 1/25.
[152] Sehnûn, age. 1/5; Nevevî, age. 1/173; İbn Kudâme, age. 1/43.
[153] Merğınânî, age. 1/25.
[154] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 1/20.
[155] Merğınânî, age. 1/23-24.
[156] İmam Şafiî, Ümm, 1/18; Kâsânî, BedâV, 1/62; Nevevî, age. 11/173; İbn Kudâme, age. 1/732.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/98.
[157] Sened:
Sahih: Müsned, V/309, H.no: 22536 (Bu rivayet Haccâc b. Ertâd sebebiyle basendir. Ancak hadis şâhid ve mülâbileri ile kuvvetlenmektedir); Heysemî de râvilerinin sika olduğunu, Haccâc'ın da sika olmakla birlikte müdellis olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/216-217. Ayrıca 38/346. ve 39/347. hadislerin lahricine bk.
[158] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/98.
[159] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/99.
[160] İbn Miinzir, îcmâ', 18; İbn Rüşd, age. 1/16-17.
[161] İbn Münzir, age. 19, İbn Kudâme, age. 1/11.
[162] Merğınânî, age. 1/19-20.
[163] İbn Rüşd, age. 1/17.
[164] İmam Şafiî, age. 1718,28; Nevevî, Mecmu', VI12.
[165] Müsned, 11/23; Ebû Dâvûd, Taharet, 33; Tirmizî, Taharet, 50; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ. J/263; Makdisî, Muhtara, V/241.
[166] Miinâvî, Feyzu'l-Kadîr, 1/312.
[167] Abdülfettah Ebû Gudde, Hâşiyetü Fethi bâbi'l-İnâye, 1/112.
[168] İbn Kudâme, age. 1/24.
[169] İmam Şafiî, Ümm, illi; Merğınânî, age. I/18.
[170] İmam Şafiî, age. J/18; Şirâzî, age. 1/47; Kâsânî, Bedâiu's-sanâî, 1/62; İbn Rüşd, age. 1/18,55.
[171] İmam Şafiî, Ümm, 1/18; Nevevî, Mecmu', 1/129; Mevsılî, İhtiyar, 1/15; Sadi Ebû Ceyb, Mevsûatü'l-icmâ', 11/719.
[172] Kâsânî, age. 1/63; İbn Rüşd, age. 1/56; ibn Kudüme, age. 1/61; ŞirbM, Muğni'l-muhtâc, 1/78.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/99.
[173] Merğınânî, age. 1/19,20; İbn Rüşd, age. 1/20; Nevevî, Mecmu', 1/151; İbn Kudâme, age. 1/8.
[174] Merğınânî, age. 1/18; İbn Rüşd, age. 1/18.
[175] Mevsilî, İhtiyar, 1/14; İbn Rüşd, age. J/19.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/100.
[176] İbn Münzir, icmâ 19; Merğınânî, age. 1/19.
[177] Mevsilî, age. 1/14; İbn Rüşd, age. 1/17.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/100.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

53-KİTÂBU'S-SULH
1- İnsanların Arası Bozulduğu Zaman Onu İyileştirme Ve Barışı Kurma Hakkında Gelen Şeyler Babı
2- Bâb: İnsanlar Arasını İyileştirip Düzelten Kimse Yalancı Değildir
3- İmâmın Kendi Arkadaşlarına Hitaben:
'Bizi Götürün, Aralarını İyileştirip Barıştıralım"
Sözü Babı
4- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;
5- Bâb: Birbirleriyle Çekişen Kimseler Yâhud Topluluklar Bir Haksızlık Ve Zulüm Barışı Üzerine Anlaşma Yaptıkları Zaman Bu Barış Reddedilmiştir
6- bâb: (barış yazısı) nasıl yazılır?
7- Müşriklerle Barış(ın Hükmünü Beyân) Babı
9- Peygamberdin Alî'nin Oğlu Hasen İçin (Allah İkisinden De Razı Olsun): "Şu Benim Oğlumdur; Bir Seyyiddir. Umarım Ki Allah Bu Oğlum Sebebiyle İki Büyük Fırka Arasını Düzeltir" Sözü Bâbî
10- Bâb: İmâm (Hasımlardan Birine Yâhud Her İkisine Birden) Barışmaya İşaret Eder Mi?
11- İnsanlar Arasını İyileştirip Barıştırmanın Ve Yine İnsanlar Arasında Adalet Yapmanın Fazileti Babı
12- Bâb: İmâm Barışmaya İşaret Ettiği Ve Üzerinde Hakk Bulunan Kimse De Barıştan Çekindiği Zaman, İmâm (Yânî Hâkim), O Kimse Üzerine Kendisine Apaçık Olan Hükümle Hükmeder
13- Alacaklılar Arasında Ve Mîrâs Sâhibleri Arasında Barış, Ve Bunların Herbirine Birşeyi Bedel Ve İvaz Verme Sırasında Ölçüp Tartmadan Takdir Ve Tahmîn Yapma(Nın Hükmü) Babı
14- Borç İle Ve Mevcûd Olan Şey İle Sulh Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

53-KİTÂBU'S-SULH

(Barış ve Barışıklık Kitabı) [1]

1- İnsanların Arası Bozulduğu Zaman Onu İyileştirme Ve Barışı Kurma Hakkında Gelen Şeyler Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
'İnsanların toplanıp gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Meğer ki toplanıp konuşanlar bir sadaka vermeyi yâhud bir iyilik yapmayı veya insanlar arasını iyileştirip düzeltmeyi emreden kimseler olsun. Her kim bu üç hayrı Allah'ın rızâsını dileyerek yaparsa, biz ona çok büyük bir mükâfat vereceğiz" (en-Nisâ: 1i4) [2]
Ve devlet başkanının (ve onun vekîli olan âmirin) insanlar arasını düzeltmek için adamlarıyle ihtilâf ve çekişme yerlerine çıkıp gitmesi [3]

1-..... Bana Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki (o, şöyle demiştir): Amr ibn Avf oğulları'ndan bir takım insanlar arasında bir kavga olmuştu. Bunun üzerine Peygamber (S) bunların arasını düzeltmek için sahâbîlerinden bâzı insanlarla birlikte Avf oğullan'na (onların Kubâ'daki yurduna) çıkıp gitti. Namaz vakti gelmişti. Hâlbuki Peygamber henüz Medine Mescidi'ne gelmemişti. Bilâl geldi, namaz için ezan okudu da Peygamber hâlâ gelmemişti. Bunun üzerine Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve:
— Peygamber (ara düzeltmek sebebiyle) alıkonuldu. Namaz vakti de geldi. Sen cemâate imâm olup namaz kıldırır mısın? dedi.
Ebû Bekr:
— Evet, istersen namaza ikaamet et, dedi.
Ve Ebû Bekr öne geçip namaza durdu. Sonra Peygamber geldi, safflar arasında yürüyerek tâ birinci saffta durdu. Peygamber'i gören insanlar el çırpmaya başladılar. Ebû Bekr namazda başım çevirip bir tarafa bakmazdı. İnsanlar el çırpmayı çoğaltınca dönüp baktı. Ve Peygamber'i arkasında gördü. Peygamber ona eliyle işaret ederek yerinde durmasını ve öylece namazı kıldırmasını emretti. Ebû Bekr de elini kaldırıp (Peygamber'in bu emrinden dolayı) Allah'a hamcletti. Sonra Ebû Bekr birinci saffa girinceye kadar arkasına geri geri çekildi. Peygamber de ilerledi ve insanlara namazı kıldırdı. Namazı bitirince insanlara karşı döndü de:
— "Ey insanlar! Namazınızın içinde size bir şey arız olunca el çırpmaya başladınız. Namaz içinde el çırpmak ancak kadınlara mahsûstur. Her kime namazı içinde (hatırlatmaya değer) birşey arız olursa Subhânattah desin. Çünkü onun teşbihini işiten kimse (yânı imâm) muhakkak ona döner" buyurdu.
(Sonra Peygamber):
— "Yâ Ebâ Bekr! Sana işaret ettiğim zaman, seni yerinde durmaktan ne men' etti de insanlara namaz kıldırmadın?" diye sordu.
Ebû Bekr:
— (Yâ Rasûlallah!) Ebû Kuhâfe'nin oğluna Peygamber'in önünde insanlara namaz kıldırması yakışmazdı, dedi [4].

2-..... Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Süleyman ibn Tarhân'dan işittim ki, Enes (R) şöyle demiştir: (Medine'ye gelişinin ilk günlerinde) Peygamber'e:
— (Hazrecliler'in başkanı) Abduilah ibn Ubeyy'in yanına gitseniz (de İslâm'a çağırsanız hayırlı olur), denildi.
Bunun üzerine Peygamber bir eşeğe binerek; müslümânlar da kendisiyle beraber yürüyerek, Abdullah ibn Ubeyy'in (Âliye'deki menziline) gitti. Gidilen yol çorak bir arazî idi. Peygamber, İbn Ubeyy'in semtine vardığında, o, Peygamber'e:

— Benden uzak dur! Vallahi eşeğinin kokusu bana ezâ veriyor! dedi.
Buna karşı Ensâr'dan Hazrec kabilesinden bir adam:
— Vallahi Rasûlullah'ın eşeği, koku yönünden elbette senden daha temizdir, dedi.
Abdullah ibn Ubeyy hesabına onun kavminden biri öfkelendi de, bu iki kişi sövüştüler. Bunlardan herbirinin taraftarları öfkelendiler de aralarında hurma deyneği ile, ellerle ve pabuçlarla vuruşma oldu.
Enes; "Eğer mü 'minlerden iki zümre birbiriyle dönüşürlerse, aralarını bulup barıştırın...'\e\-Hucmat: 9) âyetinin indirildiği haberi bize ulaştı, demiştir [5].

2- Bâb: İnsanlar Arasını İyileştirip Düzelten Kimse Yalancı Değildir

3-.....Bize İbrâhîm ibnu Sa'd, Salih ibn Keysâ.Vdan: o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, ona Humeyd ibn Abdirrahmân; ona da annesi Ukbe kızı Ümmü Kulsüm haber vermiştir: Ümmü Kulsüm, Ra-sûlullah (S)'dan: "İnsanlar arasını iyileştirip düzelten ve bunun için hayır maksadıyle söz ulaştıran veya hayır kasdıyle söz söyleyen kimse yalancı değildir" buyururken işitmiştir [6].

3- İmâmın Kendi Arkadaşlarına Hitaben:
'Bizi Götürün, Aralarını İyileştirip Barıştıralım"
Sözü Babı

4-.....Sehl ibn Sa'd (R)'dan (şöyle demiştir): Kubâ ahâlîsi birbirleriyle döğüştüler; hattâ birbirlerine taşlar attılar. Bu hâdise Ra-sürullah'a haber verilince, Rasûlullah (S) hemen: "Bizi götürün de aralarım iyileştirip barıştıralım" buyurdu [7].

4- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;

"Kadınla kocasının kendi aralarında bir sulh anlaşması yapmalarında bir günâh yoktur" («ı-Nisâ: 128).

5-.....Aişe(R) "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yâhud yüz çevirmesinden endîşe ederse, sulh ile aralarını düzeltmekte 'En yassâlahâ" kıraatine göre: Barış anlaşması yapmalarında- ikisine de günâh yoktur.Barış hep hayırdır... " (en-Nisâ: 128) âyetinin tefsiri hakkında şöyle demiştir:
Bu öyle bir adamdır ki, karısından hoşlanmayacağı yaşlılık yâhud da bunun gayn kötü bir hâl görür de o kadından ayrılmak ister. Bunu sezen karısı: Sen beni nikâhında tut ye benim için (nafaka ve diğer şeylerden) istediğin taksimi yap, der. Âişe: İşte, kadın ile kocası bu suretle karşılıklı razı olurlarsa, bu anlaşmada günâh yoktur, demiştir [8].

5- Bâb: Birbirleriyle Çekişen Kimseler Yâhud Topluluklar Bir Haksızlık Ve Zulüm Barışı Üzerine Anlaşma Yaptıkları Zaman Bu Barış Reddedilmiştir

6-.....Ebû Hureyre ile Zeyd ibnHâlid el-Cuhenî (R), ikisi de şöyle demişlerdir: Bir bedevi geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Hasmımla aramızda Allah'ın Kitabı ile hüküm ver, dedi.
Hasmı olan kimse de ayağa kalktı ve:
— O doğru söyledi. Onunla aramızdaki da'vâya Allah'ın Kitabı ile hükmet, dedi.
Çöl Arabi da'vâyı şöyle anlattı: Benim oğlum bu adamın yanında ücretle hizmetçi idi, onun karısı ile zina etti. Bana: Oğluna taşlanmak cezası düşer, dediler. Ben oğlumu bu cezadan yüz koyun ve bir de cariyeyi fidye verip kurtardım. Sonra bu mes'eleyi ilim sahibi olanlara sordum. Onlar bana: Oğlunun üzerine ancak yüz deynek ile bir yıl gurbete gönderme cezası düşer dediler, dedi.
Bu ifâde üzerine Peygamber (S):
— "Elbette aranızda Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunlar sana geri verilecektir; oğluna da yüz deynek vurulacak ve bir sene de sürgün edilecektir. Sana gelince yâ Uneys -ki Uneys ibn Dahhâk el-Eslemî adında sahâbîlerden bir adamdır-, sen yarın kuşluk vaktinde bu adamın karısına git (suçunu i'tirâf ederse) ona taşlama cezası uygula!" buyurdu.
(Râvî dedi ki): Ertesi günü kuşluk vaktinde Uneys o kadına gitti ve (suçunu i'tirâf etmesi üzerine) o kadına taşlama cezası uyguladı [9].

7-.....Âişe(R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S): "Herkim bizim şu dîn işimizin içinde ondan olmayan bir bid'at îcâd ederse, o reddedilmiştir; bâtıldır" buyurdu.
Bu hadîsi Abdullah ibn Ca'fer el-Mahramî ile Abdulvâhid ibnu Ebî Avn da, Saîd ibn İbrahim'den rivayet etmişlerdir [10].

6- bâb: (barış yazısı) nasıl yazılır?

(barış anlaşması yazısı) "bu fulân oğlu fulân ile fulân oğlu fulân'ın barış anlaşmasıdır" başlığı ile yazılır [11].

8-.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir:
Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, o şöyle dedi:

Rasûlullah (S) Hudeybiye'de Mekkeliler'le barış anlaşması yapmaya karar verdiği zaman, taraflar arasında barış yazısını Alî yazdı. Alî "Allah'ın Elçisi Muhammed" yazdı. Müşrikler:
— Sen "Allah'ın Elçisi Muhammed1' yazma. Biz senin rasûl olduğunu kabul etseydik, seninle harbetmezdik, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah, Alî'ye hitaben:
— "Rasûlullah sözünü sil!" buyurdu. Alî de:
— Ben onu silen kimse olmam, dedi.
Bunun üzerine onu Rasûlullah bizzat kendi eliyle sildi. Ve gelecek sene kendisi ile sahâbîleri Mekke'ye girip üç gün ikaamet etmeleri; oraya ancak silâhlan kılıfları içinde olarak girmeleri şartı üzere Mekkeliler'le barış anlaşması yaptı.
Râvîye: Bu "Culubbânu's-silâh" nedir? diye sordular. îçinde-kiyle beraber kılıftır, dedi [12].

9-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) (altıncı hicret yılının) Zu'1-Ka'de ayında umre yapmak istedi (yola çıktı). Mekke ahâlîsi bunu kabul etmeyip, Peygamber'i, Mekke'ye girmesine bırakmadılar. Nihayet Peygamber Mekkeliler'le, (gelecek yıl) Mekke'de üç gün ikaamet etmek üzere, bir barış anlaşması yaptı. Barış yazısını yazdıkları zaman: "Bu Allah Elçisi Muhammed'in üzerinde sulh anlaşması yaptığı yazıdır" başlığını yazmışlardı. Mekkeliler'in müşrik elçileri:
— Bizler bu "Allah elçiliğini" ikrar etmiyoruz. Eğer biz senin Allah Elçisi olduğunu biliyor olsaydık, seni (Mekke'ye girmekten) men' etmezdik. Lâkin sen, Abdullah oğlu Muhammed'sin, dediler.
Rasûlullah:
— "Ben Allah'ın Elçisiyim ve ben Abdullah oğlu Muhammed'im" dedi.
Bundan sonra Alî'ye:
— "Rasûlullah lâfzını sil!" buyurdu. Alî:
— Hayır, vallahi ben Sen'in (Rasûlullah) unvanını ebeden silmem! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah yazıyı aldı ve:
— "Bu, Muhammed ibn Abdillah'ın üzerinde sulh anlaşması yaptığı maddelerdir" diye yazdı.
(Maddeler şunlardır):
1. Mekke'ye silâh girmeyecek; silâh ancak kılıfında girecek;
2. Mekkeliler'den bir er kişi Muhammed'e tâbi' olmak isterse, Mekke'den çıkamayacak;
3. Muhammed'in sahâbîlerinden birisi Mekke'de kalmak isterse, bunun da Mekke'de ikaameti men' edilmeyecektir.
(Ertesi yıl) Rasûlullah Mekke'ye girdi ve ta'yîn edilen üç günlük müddet sona ermeye yaklaşınca, Mekke müşrikleri Alî'ye geldiler de:
— Anlaşmanın müddeti geçti. Artık sahibine (Peygamber'ine) söyle de Mekke'den çıksın! dediler.
Peygamber de (sahâbîleriyle birlikte) Mekke'den çıktı. Bu sırada Hamza'nın kızı Peygamber'e:
— Yâ ammî, yâ ammî! diye feryâd ederek arkalarına takılmıştı. Alî ona uzandı ve eliyle tuttu da (mahfede bulunan) Fâtıma'ya
hitaben:
— Amcanın kızını al! deyip, onu mahfeye yükledi.
Medine'ye geldikten sonra Hamza'nın kızının misafirliği hakkında Alî, Zeyd ibn Harise, Ca'fer çekiştiler. Alî:
— O, benim amcamın kızıdır. Onun terbiyesine ben herkesten fazla hakk sahibiyim, dedi.
Ca'fer de:
— O, benim amcamın kızıdır. Teyzesi de benim nikâhım altındadır. (Terbiyesi bana düşer), demişti.
Zeyd ibn Harise de:
— O, benim (ahdî) kardeşimin kızıdır, diyordu.
(Bu da'vâ kendisine arzedilince) Peygamber (S), Hamza'nın ki-un teyzesine âid olduğuna hükmetti ve:
— "Teyze, terbiye hususunda ana menzjlesindedir" buyurdu. Sonra Alî'ye hitaben:
— "Sen bendensin, ben de sendenim (yânî sen bana neseble, /gi ile bağlısın, ben de sana bağlıyım)" diye naziklik gösterdi.
Ca'fer'e de:
— "Sen de yaratılışım bakımından ve ahlâkım bakımından ba-benzedin" dedi.
Zeyd ibn Hârise'ye de:
— "Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun" dedi [13].

7- Müşriklerle Barış(In Hükmünü Beyân) Babı

Müşriklerle barış konusunda Ebû Sufyân(Sahr ibn Harb)'dan Hırakliyus'la ilgili hadîs vardır [14].
Avf ibn Mâlik de, Peygamber(S)'den: "Sonra sizinle Asfar oğulları (yânî Rumlar) arasında bir mütâreke, yânî bir barışma olur" dedi [15].
Yine bu konuda Sehl ibn Huneyf, Esma bintu Ebî Bekr ve Mısver ibn Mahreme de Peygamberden hadîs rivayet etmişlerdi [16].
Ve Mûsâ ibn Mes'ûd da şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Saîd, Ebû İshâk'tan; o da el-Berâ ibn Âzib (R)'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Peygamber (S) Hudeybiye günü müşriklerle üç madde barış anlaşması yaptı: 1. Müşriklerden her kim Allah'a îmân edip Peygamber'e gelirse, Peygamber onu müşriklere geri verecek; müslümânlardan da her kim müşrikler tarafına giderse Mekkeliler onu geri vermeyecektir. 2. Mekke'ye gelecek sene girilecek ve Mekke'de ancak üç gün ikaamet edilecek. 3.

Mekke'ye kılıç, yay ve benzeri silâhlar muhafazaları içinde olarak girilecek.
(Barış maddeleri kararlaşıp yazılacağı sırada) Ebû Cendel (ki, Kureyş elçisi olan Süheyl ibn Amr'ın oğludur, Mekke'den hapisten kaçarak) ayaklan zincirde, seke seke oraya gelmişti. (Süheyl, anlaşma maddesi gereğince oğlunu istedi.) Peygamber de Ebû Cendel'i Kureyşliler'e geri verdi [17].
(Buhârî dedi ki): Râvî Müemmel ibn îsmâîl, Sufyân es-Sevrî'den rivayetinde Ebû Cendel'i zikretmedi de, onun yerine "İllâ bi-culubbi's-silâh" dedi [18].

10-..... Bize Fulayh, Nâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki: Rasülullah (S) umre yapmak niyetiyle (Medine'den) çıkmıştı. Fakat Kureyş kâfirleri Rasülullah ile Ka'be arasına girip men' ettiler. Rasühıllah da Hudeybiye'de kurbânını kesti ve başını tıraş etti (ihramdan çıktı). Ve müşriklerle: "Gelecek sene umre yapmak, Pey-gamber'in sahâbîleri Mekkeliler'e karşı kılıçlardan başka silâh taşımamak ve Mekke'de, Mekkeliler'in istedikleri müddetten fazla ikaamet etmemek" şartları üzerine barış anlaşması yaptı. Bu suretle Rasülullah, gelecek sene umre yaptı. Rasülullah onlarla yaptığı barış anlaşmasına uygun olarak Mekke'ye gidip üç gün orada ikaamet edince, (bu müddetin girmesinde) Mekkeliler Rasûlullah'a Mekke'den çıkmasını söylediler; O da Mekke'den çıktı [19]

1l-.....Sehl ibn Ebî Haşmete (R) şöyle demiştir: Abdullah ibn Sehi ile Mes'ûd ibn Zeyd'in oğlu Muhayyısa, Hayber'e (hurma toplamağa) gitmişlerdi. O sene Hayberli Yahûdîler'le müslümânlar arasında barış anlaşması vardı [20].

12-.....Bana Humeyd tahdîs etti ki, onlara Enes şöyle tahdîs etmiştir: Nadr'm kızı olan er-Rubeyyı', genç bir kızın ön dişini kırmıştı. Onlar, yânî Rubeyyı'm kavmi, o kızın sâhiblerine diyet vermek istediler. Ve yine onlar kızın kavminden, Rubeyyı'den kısası afvetmelerini istediler. Kızın sâhibleri diyet almayı kabul etmediler, kısası afvetmeyi de kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber'e gelip O'nun huzurunda muhakeme oldular. Peygamber (S) onlara kısasla emretti. Enes ibn Nadr hemen:
— Yâ Rasûlallah! er-Rubeyyı'ın ön dişi kırılacak mı? Hayır, Seni
hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, onun ön dişleri kırılmaz, dedi.
Peygamber: 'i — "Yâ Enes! Allah'ın Kitâbı'nın hükmü kısastır" buyurdu.
Akabinde da'vâcılar diyete razı olup, Rubeyyı'den kısası afvet-tiler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah'ın kullarından öyle kimse vardır ki, o Allah'a yemin etse, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir (onu yemininde doğru çıkarır)" buyurdu [21].
el-Fezârî, Humeyd'den; o da Enes'ten "Kızın kavmi razı oldular ve diyeti kabul ettiler" sözünü ziyâde etmiştir.

9- Peygamberdin Alî'nin Oğlu Hasen İçin (Allah İkisinden De Razı Olsun): "Şu Benim Oğlumdur; Bir Seyyiddir. Umarım Ki Allah Bu Oğlum Sebebiyle İki Büyük Fırka Arasını Düzeltir" Sözü Bâbî [22]

Ve zikri ulu Allah'ın şu kavli: "Eğer mü'mirilerden iki zümre birbiriyle döğüşürlerse, aralarım bulup barıştırın*'
(el-Hucurât: 9) [23].

13-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebû Mûsâ İsrail'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim. O Allah'a yemîn ederek şöyle diyordu: Vallahi Alî'nin oğlu Hasen, Muâviye'yi (Medâin'de) dağlar misâli ordu birlikleriyle karşılamıştı. Amr ibn Âs, Muâviye'yi harbe teşvîk ederek:
— Ben (karşımızda) öyle ordu birlikleri görüyorum ki, onlar karşılarındaki (sayıca ve keyfiyetçe) akranı olan orduyu kesin surette boğup öldürmedikçe, geri dönmeyecektir, dedi.
Muâviye de Amr ibn Âs'a -ki vallahi Muâviye bu iki adamın hayırhsıdır-:
— Ey Amr! Eğer muhaliflerimiz askerlerimizi veya askerlerimiz muhaliflerimizi öldürürlerse (Allah'ın ifâsını emrettiği) insanların işlerini benim adıma yerine getirmeyi kim üzerine alır? Bana bu öldürülenlerin kadınlarına, yetîm ve dullarına bakmayı kim tekeffül eder? dedi.
Ve (barış için) Hz. Hasen'e, Kureyş'ten ve Abdu Şems oğulları'n-dan iki kişiyi: Abdurrahmân ibn Semure ile Abdullah ibn Âmir ibn Kurayz'ı gönderdi. Ve bunlara hitaben:
— Haydi şu adama (Alî'nin oğlu Hasen'e) gidiniz. Ona barışı arzediniz. Ona (barış istediğimi) söyleyiniz. Ne arzu ederse onları öğrenip geliniz! dedi.
Bunlar Hz. Hasen'e gittiler, huzuruna girip konuştular. Ve (Muâviye'nin tekîfini) söylediler. İsteklerini sordular. Hasen ibn Alî bunlara cevaben:
— Bizler Abdulmuttalib oğulları'yız. (Kerem ve cömertliğe alışmışız. Halifelik adına) Beytu'l-mâl'den bize düşen hisse nedir ki? (Onunla etrafımızdaki muhtaçları infâk edeceğiz.) Şübhesiz bu ümmet (görüyorsunuz, ihtiyâçtan) kendi kanı içinde şaşırmış birbirini kırıyor, dedi.
Onlar cevaben:
— Muâviye size şöyle şöyle (mal, elbise, erzak) arzediyor; (bunları dağıtırsınız) ve daha neye ihtiyâcınız varsa onu sormamızı ve sizin bildirmenizi istiyor, dediler.
Hz. Hasen:
— Bu söylediğiniz şeyleri bana karşı kim tekeffül edip üzerine alır? dedi.
Muâviye'nin elçileri:

— Biz bunları senin için üzerimize alırız! dediler.
Ve Hasen ibn Alî her ne istediyse, onlar "Biz te'min ederiz" diye karşıladılar, Hasen bu suretle (yânî vâki' olan şartlar üzerine dînî maslahatı ve ümmetin maslahatını gözeterek) Muâviye ile sulh and-laşması yaptı.
el-Hasen el-Basrî şöyle dedi: Ben Ebû Bekre (Nufey' ibn Haris -R)'den işittim; o şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'ı minber üzerinde torunu Hasen ibn Alî yanıbaşında olduğu hâlde gördüm. Kendisi bir kerre cemâate, diğer bir defa da Hasen ibn Alî'ye dönüp, ona işaret ederek şöyle buyuruyordu: "Şübhesiz bu benim oğlumdur, bir sey-yiddir (şeref sahibi efendidir). Allah'ın bu oğlum sebebiyle müslü-mânlardan iki büyük fırkanın arasını düzeltmesini umarım."
Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: Alî ibn Abdillah bana şöyle dedi: el-Hasen el-Basrî'nin Ebû Bekre'den işitmesi, bize ancak bu hadîs ile sabit olmuştur [24].

10- Bâb: İmâm (Hasımlardan Birine Yâhud Her İkisine Birden) Barışmaya İşaret Eder Mi?

14-.....Ebu'r-Ricâl Muhammed ibn Abdirrahmân tahdîs etti ki, annesi Amrete bintu Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Âişe (R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) kendi kapısı önünde (bir alacak da'vâsından dolayı) hasımların yüksek sesle çekiştiklerini işitti. İki hasımdan biri (yânî borçlu) ötekinden (yânî alacaklıdan) borcun bir mikdârmı indirmesini ve alacağını kendinden yumuşaklıkla taleb etmesini istiyordu. Borç veren ise:
— Vallahi indirme işini yapmam, diyordu.
Bunun üzerine Rasûlullah evinden bu iki muhâsımın yanına çıktı da:
— "Ma'rûfolan bir iyiliği işlememek üzere Allah üzerine yemîn eden nerededir?" diye sordu.
Borç veren utanarak:
— Benini yâ Rasûlallah! Şimdi borçlu bunlardan hangisini arzu ederse onun olsun, dedi (ve yarı yarıya sulh oldu) [25].

15.....Ka'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah şöyle tahdîs etmiştir: Babam Ka'b'ın, Eslemî Abdullah ibn Ebî Hadred üzerinde bir mal alacağı vardı. Ka'b, borçlu olan Abdullah'a kavuştu ve ondan alacağını istedi. Her ikisi, sesleri yükselinceye kadar birbirine söylendiler. Bu sırada Peygamber (S) bunları yanına uğradı da:
— "Yâ Ka'b!" dedi ve "Abdullah'ın üzerindeki alacağının yarısını al!" der gibi eliyle işaret etti.
Bunun üzerine Ka'b da Eslemî'deki alacağının yarısını aldı ve öbür yarısını ona terketti [26].

11- İnsanlar Arasını İyileştirip Barıştırmanın Ve Yine İnsanlar Arasında Adalet Yapmanın Fazileti Babı

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûhıllah (S) şöyle buyurdu: "Her insanın bedenindeki her bir eklemin faydalarına karşı (şükretmesi kendi) üzerine bir sadakadır. Güneşin doğmakta olduğu her gün (yânî her günün gündüzünde) insanlar arasında adalet yapması büyük bir sadakadır" [27].

12- Bâb: İmâm Barışmaya İşaret Ettiği Ve Üzerinde Hakk Bulunan Kimse De Barıştan Çekindiği Zaman, İmâm (Yânî Hâkim), O Kimse Üzerine Kendisine Apaçık Olan Hükümle Hükmeder

17-.....Zuhrî şöyle demiştir: Bana Zubeyr'in oğlu Urve haber verdi ki, Zubeyr şöyle tahdîs ediyordu: Kendisi, Bedir'de hazır bulunmuş olan Ensâr'dan bir adamla Harre mevkiinde hurmalıklarını suladıkları su yolları ve su nevbeti hakkında Rasûlullah huzurunda da'vâlaşmış. Rasûlullah, Zubeyr'e:
— "Yâ Zubeyr! Tarlanı sula, sonra suyu habsetmeyip komşuna salıver" buyurdu.
Ensârî zât bundan öfkelendi de:
— Yâ Rasûlallah! Zubeyr halanın oğlu olduğu için mi? diyerek (tarafgirlik yaptığını) ta'rîz etti.
Hemen Rasûlullah'ın yüzünün rengi değişti. Sonra Rasûlullah, Zubeyr'e:
— "Yâ Zubeyr! Tarlanı sula, sonra suyu habset; hurma ağaçlarının köklerine erişmedikçe bırakma!" buyurdu.
Rasûlullah o vakit Zubeyr'e kendi hakkını bol bol kullanmasını söyledi. Hâlbuki bundan önce Zubeyr'e, hem kendisine, hem de Ensârî lehine müsamahalı bir sulama yapmasını işaret etmiş idi. Ensârî Rasûlullah'a öfkelenince, Rasûlullah Zubeyr'e apaçık hüküm içinde hakkını bol bol kullanmasını bildirmiştir.
Urve dedi ki: Zubeyr:
— Vallahi ben şu âyetin bu hâdise hakkında indiğini zannediyorum, dedi: "Öyle değil;Rabb'ine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olamazlar"\(en-Nisâ: 65) [28].

13- Alacaklılar Arasında Ve Mîrâs Sâhibleri Arasında Barış, Ve Bunların Herbirine Birşeyi Bedel Ve İvaz Verme Sırasında Ölçüp Tartmadan Takdir Ve Tahmîn Yapma(Nın Hükmü) Babı

İbn Abbâs şöyle demiştir: İki ortağın bir insan üzerinde alacakları olup da onun iflâsı yâhud ölmesi... hâlinde, ortaklardan herbiri diğerinin payına düşenden çıkmasında ve şunun borcu ve şunun da bulunan malı almasında be's yoktur. Eğer ikisinden birinin aldığı şey helak olursa, arkadaşına dönmez [29].

18-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah, Uhud günü şehîden vefat etmişti. Hâlbuki üzerinde borç

vardı. Üzerindeki borca mukaabil o yılın hurma mahsûlünü almalarını (ve babamı borçtan temize çıkarmalarını) alacaklılarına arz ve teklif ettim. Alacaklılar o mahsûlde borca vefa edecek mikdâr görmediler de, bu teklifimi kabul etmediler. Bunun üzerine ben Peygamber'e geldim ve bu durumu kendisine zikrettim. Peygamber:
— "Hurma mahsûlünü kestiğin ve onu harmana koyduğun zaman (bana bildir)" buyurdu.
Ben Rasûlullah'a bildirdim. Rasûlullah beraberinde Ebû Bekr ve Umer olarak geldi ve hurma mahsûlünün yanına oturdu, bereketle duâ etti. Sonra:
— "Alacaklılarını çağır ve onlara haklarını tastamam ver!" buyurdu.
Artık ben, babam üzerinde hakkı olan hiçbir alacaklı bırakmadım, muhakkak herbirine borcunu ödedim. Ve on üç vesk mikdârı da arttı. Yedi vesk acve nev'inden, altı vesk levn nev'inden yâhud altı vesk acve nev'inden, yedi vesk levn nev'inden olmak üzere fazla geldi. Akabinde ben Rasûlullah'a akşam namazı kılarken tesadüf ettim. Kendisine bu ödemeyi ve fazlayı zikrettim. Rasûlullah güldü ve:
— "Sen Ebû Bekr ile Umer'e git de bunu onlara haber ver!" buyurdu.
Ben onlara haber verdim. Onlar:
— Yemîn olsun, biz, Rasûlullah'ın hurmalıkta yaptığı şeyleri yaptığı zaman, hurmanın böyle çoğalacağını kesin olarak bilmişizdir, dediler [30].
Hişâm ibn Urve, Vehb ibn Keysân'dan; o da Câbir'den senediyle yaptığı rivayetinde (akşam namazı yerine) ikindi namazı diye söyledi. Ebû Bekr'i de zikretmedi. Peygamber güldü sözünü de söylemedi. Ve Câbir: Babam üzerinde otuz vesk ölçeği hurma borcu bırakmıştı, dedi.
Muhammed ibn İshâk ise Vehb ibn Keysân'dan; o da Câbir'den senediyle yaptığı kendi rivayetinde, öğle namazında bulduğunu söylemiştir [31].

14- Borç İle Ve Mevcûd Olan Şey İle Sulh Babı

19-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ka'b'm oğlu Abdullah haber verdi; ona da babası Ka'b ibn Mâlik (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi, yânî Ka'b ibn Mâlik el-Ensârî, Abdullah ibn Ebî Hadred'el-Eslemî üzerinde bulunan bir alacağını, Rasûlullah zamanında, Mes-cid'de, (hasmının yakasına yapışıp) borcunu ödemesini istedi. Her ikisinin sesleri, evinde olan Rasûlullah işitecek derecede yükseldi. Rasûlullah onlara doğru çıkıp, hücresinin perdesini açtı ve:
— "Yâ Ka'b ibne Mâlik!" diye nida etti. Ka'b:
— Lebbeyk yâ Rasûlallah! deyince, Rasûlullah (S) eliyle işaret vererek:
— "Yansım indir (yânî alacağmdanyarısınıbağışla)",buyurdu. Ka'b da hemen:
— Vallâhî bağışladım yâ Rasûlallah! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, Abdullah ibn Ebî Hadred el-Eslemî'ye hitaben:
— "Şimdi kalk da (kalan) borcunu öde!" buyurdu [32].

---

[1] Başlık, el-Câmi'u's-Sahîh'in en-Nesefî, el-Asîlî ve Ebu'l-Vakt nüshalarında böyledir. Diğer nüshalarda "Kitâb"" yerine "Bâb" gelmiştir. es-Sâgânî nüshasında "Ebvâbu's-Sulh, Bâbu mâ câe..." şeklindedir. Ebû Zerr nüshasında bunların hepsi kaldırılıp "Mâ câe fi'1-İslâh beyne'n-Nâs" diye kısaltılmış. el-Kuşmeyhenî nüshasında buna "İnsanlar arası bozulduğu zaman" fıkrası ziyâde olmuştur.
es-Salâh, es-Salûh, es-Salâha: Bir nesne fâsid ve tebâh olmayıp iyi olmak ma'nâsma 3. ve 5. bâbdan masdardır, Fesede'nm zıddıdır. Ve Salâh, bir nesne bir şeye yaraşık ve uygun olmak ma'nâsmadır.
es-Sulh: Sâd'ın dammıyle barışıklık ma'nâsma isimdir ki, iki taraf fesâd ve nizâ'ı kaldırıp aralan iyi olmaktan ibarettir...
el-Musâleha, iki taraf çekişmeyi terkedip barışmak ma'nâsmadır.
el-lslâh: Bir nesneyi iyi ve sâlih kılmak ma'nâsmadır; gerek işin başında ve gerek fesadını gidermek ile sonradan kılsın, ki onarmak ta'bîr olunur (Kaa-mûs Ter.).
Şerîat ıstılahında sulh, da'vâcı ile da'vâh arasındaki niza' ve husûmeti iki tarafın nzâlarıyle kesen bir akiddir. Diğer akîdier gibi îcâb ve kabul ile olur.
Sulh'un birçok kısımları vardır: Müslimin kâfir ile sulhu; kan koca arasında sulh; azgın topluluk ile âdil topluluk arasında sulh., gibi.
[2] Bunârî bu en-Nisâ: 114. âyetini başlığa delîl olarak getirmiştir. Çünkü bu âyette insanlara, arasındaki çekişme ve fesadı giderip arayı düzeltmenin fazileti ve barışın işlenmesini teşvik ile da'vet olunmuş birşey olduğu hükmü vardır.
[3] Bu da bâb başlığının devamıdır.
[4] Hadisin başlığa uygunluğu açıktır: Peygamber insanlar arasındaki çekişmeyi gi derip onları barıştırmak için Küba'ya gitmiş ve bu yüzden namaza geç kalmıştır. Bu hadis Ezan Kitâbı'nda da geçmiştir. Burada imâmın insanlar arasında barışı kurmak için ihtilâf yerlerine gitmesi ve barışı sağlamasının faziletini beyân için getirilmiştir.
[5] Hadisin başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber Medine'ye gelişinin evvelinde Abdullah ibn Ubeyy'in bulunduğu yere, onları İslâm'a da'vet için gitmiştir. Çünkü da'vet ve tebliğ kendisine farz idi. Ve onun İslâm'a girmesiyle kavminin İs lâm'a girmelerini ümîd ediyordu. Peygamber'in bu çıkışı, işin aslında onlar lehine en büyük ıslâh ve en büyük iyileştirme idi. Enes'in sözü, bu âyet bu sırada İndirildi ma'nâsına değil, bu gibi hâdiseler hakkında indirildiği ma'nâsmadır.
[6] Bunun ma'nâsı, böyle kimse yalan günâhına hakk kazanmaz demektir. Çünkü hadîste yalanın aslı yok edilmiş değildir. Fakat yalan üzerine rütbelendirilmiş olan günâh yok edilmiştir. Şübhe yok ki yalan, gerek ıslâh gerek başka mak-sadla söylensin, yine mâhiyeti i'tibâriyle yalandır. Yalnız bâzı hususlarda fesadı düzeltmek için ruhsat verilmiştir.
Bu hususta âlimler arasında görüş ayrılığı vardır: Bâzısı, Müslim'de Ümmü Kulsüm'ün: "İnsanların dedikodusuna şu üç yerden başkasında ruhsat verildiğini işitmedim: Harbde; insanlar arasını düzeltmekte; kadının kocasına, kocanın da karısına karşı (aile düzenliği için) va'dinde" hadîsine dayanıp, bu ruhsatı kabul etmiştir. Bâzı âlimler de bu hadîsteki ruhsatı yalan söylemek ma'nâsına değil de, sözü tevriye ve mecaz şeklinde söylemeye hamledip, yalana hiçbir yerde asla cevaz vermemişlerdir. Muhellib bunu şöyle açıklamıştır:
Hiçbir kimse için yalanı mübâh i'tikâad etmek caiz değildir. Çünkü Rasû-lullah, yalanı mutlak surette men' etmiş ve yalanın îmândan uzak olduğunu haber vermiştir. Peygamber bu hadîste İnsanlar arasım düzeltmeye çalışan kimseler için, iki taraf arasında hayır olan şeylerin söylenmesini; aralarında şerr olmak üzere duyduklarından sükût etmelerini öğretmiştir. Böyle hareket etmek güçlü ğü kolaylaştırmak, uzağı yakınlaştırmak sayılır. Yoksa bir vakıanın aksini haber vermek demek değildir. Çünkü hakîkatin hilafını haber vermeyi Allah haram kılmış, Peygamber'i de harâmlığı bildirmiştir.
Bunun gibi, karı kocanın birbirlerine va'di de yalan nev'inden değildir. Çünkü va'd, yerine getirildiği zamana kadar hakîkat mâhiyetini kazanmaz. Va'din yerine getirilmesi ise istikbâlde ümîd edildiğinden, bu da yalan sayılmaz. Harb-de cevaz verilen hud'a da iki ma'nâya ihtimâli olan lâfızlarla vehîm vermektir, yoksa hakikati zıddı ile haber vermek değildir... (Özetlenerek Aynî'den).
[7] Bu hadis, bu kitabın birinci hadisinin başka bir senedden gelen rivayetinin bir parçasıdır. Bu kısmın başlığa uygunluğu ise, tam tamına aynı lâfızla olmasıdır.
[8] Hadis; Hz. Âişe'nin başlıktaki âyetle ilgili bir tefsiridir. Uygunluk gizli değildir. Daha fazla açıklama inşâallah Tefsîr Kitâbı'nda gelecektir.
[9] Hadisin başlığa uygunluğu "Câriye ile koyunlar sana geri verilecektir" sözün-dedir. Çünkü onların anlaşması zina edene vâcib olan hadd nev'inden olarak yapılmış bir sulh anlaşması ma'nâsmadır. Hâlbuki zina suçunun cezasının böyle câriye ve koyun olması, şerîatte caiz değildir. Bu, bir zulüm ve haksızlık sulhu idi. İşte bundan dolayı Peygamber tarafından bozulup reddedilmiştir (Kastallânî).
Buhârî bu hadîsi şartlar, Hükümler, Vekâlet,-l'tisâm ve Vâhid Haberi Ki-tâbları'nda da getirmiştir.
[10] Hadisin başlığa uygunluğu, başlığın hadîsin ma'nâsında dâhil bulunması yönün-dendir. Yânî bir haksızlık üzerine anlaşma yapan, dînde olmayan bir şey yapmıştır; onun için bu haksızlık ve zulüm anlaşması reddedilecektir (Aynî).
Bu hadis, İslâm'ın asıllarından ve temellerinden sayılmıştır. Çünkü bunun ma'nâsı, her kim dînde aslına şâhid olunmayan birşey îcâd ederse, ona dönülmez demektir. Nevevî: Bu hadîs, ezberlenmesine ve münker işleri ibtâlde ve bununla delîl getirmeyi yaygınlaştırmada kullanılmasına' ehemmiyet verilmesi gereken hadîslerdendir, demiştir (Fethu'l-Bârî).
Bu hadîsi Müslim de Akdiye'de getirmiştir. Buhârî hadîsin sonunda, bu hadîsin iki senedini daha haber vermiştir. Bu senedlerden birincisini Buhârî, Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı'nda; ikincisini de Dârakutnî rivayet etmiştir (Kastallânî).

[11] Eğer barış anlaşması yapanlar insanlar arasında tanınmış meşhur kimseler ise, bu kadarla yetinilir. Yazıda bunların kabile ve neseblerine nisbet etmeye ihtiyâç yoktur. Amma bu gibi resmî vesikaları yazanlar, tarafların isimlerini, babalarının isimlerini, dedelerinin isimlerini, nisbetlerini yazmalarına gelince, bu karışma ve seçilememe endîşesinden dolayı bir ihtiyattır... (Aynî).
[12] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah'ın Elçisi Muhammed yazdı" sözündedir. Çünkü kâtib, O'nun babasının ismini de, dedesinin ismini de zikretmedi. Çünkü "Allah'ın Elçisi" ismi, yalnız O'nun için vardı. Peygamber, kâtibin bu yazısını ikrar etmiştir. Sonra da Peygamber, hiçbir ziyâde olmaksızın "Muhammed ibn Abdullah" ile yetinmiştir.
Bu kısaltmaların hepsi, karışmadan ve seçilmemekten emîn olunduğu için yapılmıştır.
Bu hadîsi Müslim Mağâzî'de; Ebû Dâvûd Hacc'da getirmiştir.
[13] Hadîsin başlığa uygunluğu "Mukaadât(= Sulh anlaşması yapmak)" lâfzında-dır. Bu lâfız başlığa delâlet etmektedir.
Bu hadîste çocuk terbiyesi hususunda ananın yakınları babanın yakınlarından öne geçirilmiştir. Hadîste daha birçok hükümler vardır. Bunlar inşâal-lah ileride verilecektir.
Buhârî bu Hudeybiye vak'asım Sahîh'inm birçok yerinde ayrı ayrı başlıklara delîl olarak getirmiştir. Buhârî yalnız bu Sulh Kitâbı'nda bu hadîsi ayrı se-ned ve metin ile dört ayrı yerde getirmiştir.
Hudeybiye anlaşmasının uzun bir rivayeti Şartlar Kitâbı'nda gelecektir. Bu anlaşmanın maddeleri müslümânlar hesabına çok ağır olmakla beraber, İslâm Dîni'nin ve İslâm Devleti'nin varlığı ilk defa Kureyş tarafından kabul ve tasdik edilmiş olması bakımından, esâsında çok mühimdir. Ve İslâm'ın yükselme safhalarından hayırlı bir dönüm noktasıdır. Bu hususlar ileride daha geniş verilecektir
[14] Bu, Sulh Kitâbı'mn başında geçmişti. Burada bundan maksad, o hadîste zikredilen barış müddetini işaret etmektir
[15] Bu hadîs Cizye Kitâbı'mın sonunda gelecektir
[16] Bu üç sahâbînin hadîslerini Buhârî sırasıyle Cizye, Hibe ve Şartlar Kitâbları'-nda senedli olarak getirmiştir
[17] Peygamber Ebû Cendel'i, yapılan barış anlaşmasının 1. maddesi gereğince kendisinden babası tarafından geri verilmesi istendiği için ve bir de babasının onu Öldürmeyeceğini göz önüne alarak geri vermiştir.
[18] Râvî Müemmel ibn İsmail'in bu tarîkini Ahmed ibn Hanbel rivayet etmiştir.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu, metindeki "Ve kaadâhum" sözündedir. Çünkü "Mukaadât" lâfzında barış ma'nâsı vardır
[20] Bunun başlığa uygunluğu ise "Hayberli Yahûdîler'le müslümânlar arasında barış anlaşması vardı" sözündedir. Yânî Hayber ahâlîsi olan Yahudiler ile müslümânlar arasında barış anlaşması yapılmıştı.
Buhârî bu Sehl hadîsini Cizye, Edeb, Diyetler, Hükümler Kitâbları'nda; Müslim de Haddler'de getirmiştir.
[21] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra topluluk razı oldular ve diyeti kabul ettiler" sözündedir. Çünkü diyetin kabulü kısas yerinedir. Bu da ancak barışma ile olur. Buhârî bu hadîsi Tefsîr'de ve Diyetler'de de getirmiştir. el-Fezârî'nin rivayetini de Buhârî, el-Mâide'nin tefsirinde getirmiştir.
[22] Buhârî bu başlıktan sonra içinde Peygamber'in bu sözünün geçtiği el-Hasen el-Basrî'den gelen uzunca hadîsi getirmiştir ki, bununla Hasen ibn Alî'nin iki mühim İslâm fırkası arasındaki fitne ve fesadı ne suretle giderip barışı sağladığını ortaya koymuştur. Hasen ibn Alî kuvvetli bir orduya sahip iken, sırf müslü-mânlar arasında kan dökülmesinden çekindiği için, bâzı şartlarla barış yapmış ve Muâviye adına halifelikten vazgeçmiştir. Bu mühim haberi Hasen Basri'nin dilinden öğreniyoruz.
[23] el-Hucurât: 9. âyetinin bu parçası, barışın muhakkak bir hayır olduğunu iki kelime ile en vecîz ve en belîğ olarak ifâde etmiştir.
[24] Başlık hadîsten alınmış olduğu için, uygunluk gizli değildir.
Hasen Basri hadîsin geliş sureti hakkında bu mühim bilgileri vermekle Hasen ibn Alî'nin aralarını düzelttiği bu iki büyük fırkanın kimler olduğunu ve bunların büyüklük yönlerini iyice anlamış oluyoruz.
İbn Hişâm'm bildirdiğine göre Alî'nin ölümü üzerine Kûfeliler Hasen'e, Şamlılar Muâviye'ye bey'at etmişler. Hasen, hilâfet işinde müslümânların iki fırkaya ayrılmalarını günlerce düşünmüş, müslümânlar arasında kan dökülmesine bir türlü razı olmayıp, müslümânların arasını düzeltmek İçin 41. hicret yılının 5 Şevvâl'inde hilâfetten Muâviye lehine çekilmiştir. Halifeliğe altı aydan biraz noksandır.
Böylece Peygamber'in o sözü bu vak'aya İşaret olmuş, hâdiseler Pey-gamber'in haber verdiği gibi cereyan etmiş, bu da Peygamber'in mu'cizeierin-den biri olmuştur.
[25] Başlığa uygunluğu "Hangisini arzu ederse onun olsun" sözünde, sulh olmak ma'nâsı bulunması yönündedir.
[26] Hadîsin başlığa uygunluk noktası, Ka'b'ın, alacağını Ödetmek için borçluya müracaat etmesi ve Peygamber'in bu müracaatı bildiği hâlde men' etmemesi, hattâ Ka'b'a, alacağının yarısını bir insancıllık olarak bırakmasını İşaret etmesidir.
[27] Başlığa uygunluğu "İnsanlar arasında adalet etmesi bir sadakadır" sözündedir. Bu sözde ıslâh olduğu bellidir. el-Kirmânî'nin dediği gibi, insanlar arasını iyileştirip barıştırmak, adaletten bir nevi'dir. Başlık da adalet, barıştırma üzerine atfedildi ki, bu âmmın hâss üzerine atfı nev'indendir (Kastallânî).
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsından alınır:
Bu da'vâda Rasûlullah, Zubeyr ile Ensârî arasında evvelâ sulh yoluyla hükmetmek istemiştir. Zubeyr'e sulama ile yetinip, suyu habsetmemesini emretmiştir. Ensârî'nin i'tirâzı üzerine, iki tarafın ma'rûf olan haklarını bol bol kullanmaları görüşüne tutunarak, Zubeyr'e, örfen hakkım bol bol kullandıktan sonra suyu bırakmasını emretmiştir.
[29] Ibnu'1-Esîr en-Nihâye'de dedi ki: Yânîmetâ' vârisler arasında olup, onu taksîm etmemişler yâhud ortaklar arasında olup taksîm etmemiş olurlar ve mal onlardan bâzısının elinde bulunduğu hâlde, onlardan herbiri satıştan evvel kendi payını ayniyle tanımamış ve sahibi teslim almamış olsa da satış yapmalarında be's yoktur.
Ibn Abbâs'ın bu sözünü Atâ, ondan tefsir edilmiş olarak rivayet edip: Bir topluluk, meydana gelecek bir ortaklıkta olup da şu on dînâr nakit, şu da on dînâr alıp ortaklıktan çıkmalarında be's yoktur, demiştir. Tahâruc, Hurûc'dm tefâuldür. Sanki herbiri satışla kendi mülkünden sahibine çıkmaktadır (Kas-tallânî).
eî-Tahâruc, tefâul vezninde çıkışmak ma'nâsmadır ki, murâd, ortakların bâzısı hâne ve bâzısı arazî üzere ve yine böyle mirasçıların kimi nakiller ve kimi metâ'lar üzere sulh ve teslîm almakla çıkışmaktır. Fıkıh kitâblarınöa; husûsan Hidâye'dt mahsûs bir fasıl ile pekçok hükümleri açıklanmıştır (Kaamûs Ter.)
İbn Abbâs'in bu sözünü Ibn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[30] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir. Çünkü içinde mirasçıların alacaklılarla barışıp sulh olmaları vardır. Bu barış, Câbir'in: "Babamın üzerinde alacağı bulunan hiçkimseyi bırakmadım, ille herbİrine borcu ödedim" sözü bildiriyor. Çünkü onlardan alacağını teslîm almak hususundaki sulhtan hiçkimse hâlî kalmamıştır (Aynî).
[31] Bunlar Câbir hadîsinin diğer senedleridir. Bunlar da hep sahîh senedlerdir. Râ-vîler Câbir'in Rasûlullah İle kıldığı namazı ta'yînde ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâf, hadîs ehlinin sahîhliğinde bir kötüleme olmaz. Bundan maksad, Peygamber'-in bereketinin husulünde uyuşmalarıdır, ki bu da hâsıl olmuştur. Bu namazın ta'-yîn edilmesine büyük bir ma'nâ rütbelenmez (Kastallânî).
[32] tbnu't-Tîn şöyle dedi: Bu hadîste başlık yaptığı şey yoktur. Bu i'tirâza, hadîste borçla ilgili husustaki sulh vardır; Buhârî buna, mevcûd olan şeyle ilgili husustaki sulhu evleviyet yoluyla katmıştır, diye cevâb verildi (İbn Hacer).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

SUNARKEN

Yaşadığımız yüzyılın yarısından i'tibâren İslâm Dün-yâsı'nda yeni bir canlılığın başladığı görülür. Bir uyanış cehdi olarak da değerlendirilen bu hareketlenme içinde, İslâm âlemi'nin aydınları, Batı tecrübesi dışında da yükselmenin imkânları olabileceğini düşünmeye başlamış ve gözlerini yeniden İslâm'a çevirmiş bulunmaktadırlar. Batılı aydınlar arasında da Müslümanlığa yöneliş ve yeniden değerlendirme gayretleri yaygınlaşmaktadır.

Bu gelişmeler bizi İslâm Medeniyeti'nin geleceği konusunda ümitlendirecekse, Türk insanını ve özellikle aydınlarını çetin ve şerefli yükler bekliyor demektir. Çünkü, yüz yıllarca hemen hemen tek başına bu medeniyeti omuzlamış olan bizler, bugün de, dostun ve düşmanın göz diktiği en diri nokta olmakta devam ediyoruz.
İşte, İslâm Medeniyeti'nin en önemli eserini bu ümit ve heyecan içinde Türk okuyucularına sunuyoruz.

* * *

İslâm Medeniyeti'nin son kalesi olan Osmanlı'nın Batı karşısındaki direnişi de kırıldıktan sonra, sarsıntı ve buhranlar içindeki İslâm Dünyâsı'nm aydınları arasında Batı'ya teslimiyeti son kurtuluş çâresi olarak gören tavır yaygınlaşmaya başlar. Bu yöneliş, birçok İslâm ülkesine acılı zamanlar yaşatır ve aydın-halk farklılaşmasını artırır. Fakat, ayni hüzünlü zamanlarda, kendi medeniyetimiz üzerinde yeniden düşünme gayretleri de yoğunlaşır.

Batı'ya erken teslîm olanlarımız bir yana bırakılırsa, kendi medeniyetimizi savunmaya çalışanlar, tartışmayı göze alamadıkları Batı Medeniyeti değerlerinin İslâm ile çatışmadığını', bu değerlerinMüslümanlık'ta damevcûd olduğunu ileri sürerler. İslâmiyet'in ilerlemeyi engellle-mediğini, gelişmeye açık bir dîn olduğunu isbâta çalışan bu aydınlarımız, bir adım daha atarak, Batı Medeniyeti'nin köklerinin Doğu'da olduğunu söyler ve Müslümanlar'm bu medeniyetin oluşumuna yaptıkları katkıları gün ışığına çıkarmaya çalışırlar.

Onlara göre, İslâm Dünyâsı'mn geri kalışı İslâmiyet'in ortaya koyduğu ilkeler ve değerler sisteminden değil, oir zamandan beri bu değer ve ilkelerin hayata hâkim kı-ınamayışmdan, diğer bir söyleyişle, İslâmiyet'ten vuku-bulan sapmalardan ötürüdür.

Bir dünyâ görüşüne îmânla bağlanmış olmanın tabiî sonucu olan ve an'anevî Osmanlı düşüncesine de uygun bulunan bu doğru tesbîtten sonra, İslâmî değerlerin ha-yatdan çekilişinin sebebleri araştırılır. Ulaşılan ilk tesbît, ana kaynaklarda mevcûd olmayan bir kısım yabancı düşünce unsurlarının ve hurafelerin İslâm'a girmiş olmasından kaynaklanan yanlış anlayış ve yorumlardır. İkinci önemli nokta olarak da, içtihâd kapısının kapanması üzerinde durulur; bu yüzden İslâm düşüncesinin dinamizmini kaybettiği, zamanın getirdiği değişme ve ihtiyaçların karşılanamadığı ileri sürülür.

Bu yöneliş ve arayışların ulaştığı mantıkî çözüm, te-ceddüddür; İslâmiyet yabancı unsur ve te'sîrlerden arındırılıp, aslî anlayış ve muhtevasına kavuşturulabilirse, medeniyetimizin yolu açılacaktır.

Teceddüd hareketleri Hind-Pâkistan İslâmlığında daha çok, tasavvufun arındırılarak gerçek İslâmî hüviyetine büründürülmesi şeklinde gelişir. Osmanlı sahasında ise, Devr-i Saadet Müslümanlığı örneğine göre bir yenilenme hareketi geliştirilmeye çalışılır. Bu gayretler, çağın idrâki ile İslâm'ın yeniden yorumlanması esasına dayanan, düşünce ve anlayış plânında bir teceddüdü gerçekleştirmeye yönelikti.

Şurası da belirtilmelidir ki, bu aydınlarımız Osmanlı-İslâm düşünce geleneğini devam ettiriyor değillerdi. Onlar da Batı'dan çarpan dalgaların ağır baskısı altında yön çiziyor, Batılı ölçü ve kavramlarla değerlendirmeler yapıyorlardı. Ama, fiilî hâlin perişanlığına rağmen, îmânlarına sâhib kaldıkları için; en iyi, en güzel olanın bu olması gerektiğine inandıkları için İslâmiyet'in fikir ve inanç sistemini savunuyorlardı. Medrese kökenli an'anevî Osmanlı-İslâm düşüncesi ise cami vaazlarına hapsedilmişti ve düşünce hayâtımız buraya çoktan kulaklarını tıkamıştı.

Zamanla, Batı karşısındaki eziklik duygusu azaldıkça, dikkatler daha çok manevî ve içtimaî kıymetlere çekilerek, İslâm'ın insanlığa sunduğu değerlerinBatı'nınki-lerden daha üstün olduğu ifâde edilmeye başlar. Bu sıralarda Batılı aydınlar da kendi medeniyetlerinin karşılaştığı sıkıntıları tartışmaya ve bir buhrandan bahsetmeye başlamışlardır. Bunun da verdiği imkânla, Müslüman aydınların İslâmî yapıyı yücelterek Batı Medeniyeti'ne sal-, dırdıkları ve buhrana karşı bir alternatif olarak ileri sürmeye başladıkları görülür.

Bu düşünce gayretleri, asrımızın ikinci yarısından i'-tibâren daha bir canlanır ve kendine güveni artmaya başlar. Şimdi, bir kısım Müslüman aydınlar Batı Medeniye-ti'nin tüm değerlerini reddetmekte, saf bir İslâm ideolojisinden, san'atından ve ilminden söz etmektedirler. Batı Medeniyeti ve batılılaşma hareketlerine şiddetli bir tepki havası veren bu düşünce çabalarında, yüceltilen ideolojik çerçevelerle hayât arasında gerekli ilgiler başarıyla kurulamamaktadır. Teceddüd geleneğine bağlı kalan bu aydınların bir bölümü ise, ilk kaynaklara bağlı kalmak kaydiyle, Batı ile beraber İslâm târihinin bin yıllık gelenek ve birikimini reddetmekte de bir be's görmemektedirler. Bâzı İslâm ülkeleri aydınlarının bu tür tavırlarının târihe (dayalı |açıklamalarını yapmak mümkündür. Türk aydınlan arasında ayni tavrın görülmesi ise, düşünce gücünün henüz tercüme safhasını geçemediği şeklinde yorumlanabilir.

Batı'mn İslâm düşüncesine vurduğu en büyük darbe, medeniyetlerin düşünce ile değil amelle kurulduğunu ve ameli yönlendiren gücün de îmân olduğunu unutturmasıdır. Bu yüzdendir ki, iki yüz yıla yakın zamandır aydınlarımız hep düşünce plânında teceddüd yapmak ve mes'elelerimizi çözmekle uğraşmaktadırlar. Bu yüzdendir ki, hayâtı amellerin yaptığını, onlara hâkim olabilmek için de îmânımızın yenilenmesi, ateşlenmesi gerektiğini söyleyen pek çıkmamıştır.

* * *

İnsan, metafizik kaygılarını da kucaklayan küllî bir varlık anlayışı içinde yaşamak ihtiyâcındadır. Batı'mn, bütüncü bir varlık anlayışına ulaşamadığı veya böyle bir anlayışı kaybettiği görülüyor. Modern cemiyetin getirdiği parçalanmaları yumuşatıp, bir anlamlar zincirine bağlayacak anlayışla kavuşulamamıştır.

Günümüzde insan, günlük hayâtı bile bütünlüğü olan mantıkî bir tutarlılık içinde kavramakta zorluk çekmektedir. Hayâtını, her birini bilip, kavrayamadığı, bütün ile olan ilgi ve- fonksiyonlarım çözemediği, dev ve karmaşık organizasyonlara bağlı olarak geçirmektedir. Bu karmaşık ve anlam bütünlüğü kurulamayan münâsebetler ağında insanın yalnızlığı artmaktadır.

Beşerî münâsebetler gittikçe artan bir şekilde maddî kıymet ve ölçülere dayanmakta, manevî değerler gözetilmemektedir. Ve, bu kültür ortamında insan daralmaktadır, yozlaşmaktadır. Metafizik boyutu gittikçe kaybolan inşan şahsiyeti yiyip, içen ve savaşta birbirini boğazlayan bir derekeye düşmek tehlikesindedir.

Yüzyılımızın insanı, her zamankinden fazla, kendi mes'eleleri ile birlikte bütün kâinatı kavrayıp, ma'nâlan-dırabileceği; hayâtın yükünü taşınabilir ve hayâtı yaşanabilir hâle getirebileceği bir varlık anlayışına muhtaçtır. Modern zamanlar insana,

tanımadığı yeni yükler, acılar getirmekte ama, bunlara katlanacak manevî kudreti ve bu karmaşa içinde hayatını tanzim edebileceği ilkeleri verememektedir.

Ayrıca, insan istikrar istemektedir; dâima değişen dış dünyâyı, değişmeyen, kalıcı değerlere göre düzenlemeyi arzulamaktadır; bu tavır, yaratılışındandır. Bütün hayallerini, bildiği ve bilmediği korkularını, ümîdlerini, 1 arayışlarını cevâblandıracak kavrayışlarla birlikte, kalıcı değerler istemektedir; huzuru, mutluluğu buna bağlıdır.

Bu tür küllî ve kalıcı değerlere ise ancak îmânla ka-vuşulabilir. Batı Medeniyeti İlmî gerçeklerin kalıcı olduğu zannı içinde, bu bilgilere dayalı beşerî ve sosyal değerler kurarak bunlara bağlandı. Ancak, ilmî gerçeklerin de izafî ve değişebilir olduğunun anlaşılması ile dünyâ sallanmaya başladı. Yaptığı putlar yıkıldıkça Batılı insanın îmânı sarsıldı ve buhranlar başgösterdi.

Şimdi ise görünen odur ki, insan, ilim ve tekniğin getirdiği imkânlara ihtirasla bağlanarak, kendi hizmetine verilmiş olan şeylerin hizmetine koşulmuş bulunmaktadır.

Ancak, kendi medeniyeti üzerinde düşünmesini bilen Batılı, sıkıntılarının ve içinde bulunduğu buhranın da farkındadır. Batılı sıradan insanın hipilikten, uyuştu-turucuya kadar çeşitli çalkantılar içinde, bâtıl inanç ve tarîkatlere ilgisi gittikçe artarken,Batılı aydınlarda dikkatlerini Doğu'ya çevirmiş bulunmaktadırlar. Batı'nın Uzak-Şark ilgisi geçen asırda başlamıştır. Yüzyılımızda ise Avrupalı aydınların İslâmiyet'e yönelişlerinin arttığı ve bunun bir müsteşrik yaklaşımı olmadığı bilinmektedir.

Batılı aydın, gittikçe yozlaşan, bencilleşen, insanî derinlik ve değerlerini yitirmek tehlikesi ile karşı karşıya gelen insanını kurtarmak için arayışlara girmiştir. Şimdi, îmânını kurtarmak veya yeni bir îmâna bağlanmak peşindedir. Eğer, Ondokuzuncu Yüzyıl'da kiliseyi o ölçüde hırpalayıp, tahrîb etmemiş olsaydı, belki yeniden bir Hrıstiyan hamlesinin imkânlarını araştırabilirdi. Ancak, korunmuş bir kitâblarmm olmayışı, Avrupa Medeniyeti'-ne can katacak yeni bir reform hareketine şans bırakmamaktadır. Çünkü, günümüzün idrâki çok genişlemiştir ve ayrıca, Hnstiyan düşüncesinin ufkundaki teslis akidesi, bu idrâki duyuramamaktadır.

Bu noktada dikkatler İslâmiyet'e dönmektedir. İslâm'ın ana kaynaklarının, her türlü şübheden uzak bir biçimde korunmuş olması, onun büyük şansı ve son dîn olduğunun delilidir. Kitâb, tartışmasız bir sıhhatle insanlığın elindedir; sünnet bütün genişliği İle istifâdeye açıktır. Ve, sâdece bu tesbîtler bile İslâm Medeniyeti'nin yeniden filizlenmesinin imkânını açık bulundurmaktadır.

Bütün medeniyetler belli bir îmân çevresinde gelişir ve.bu îmânın zaafa|uğramasiiile çökerler. Bir medeniyetin yeniden canlanması, o medeniyetin bağlı olduğu îmânın yeniden alevlenmesi ile yânî tecdîd-i îmân ile mümkün olur. Temel değerlerini ister dînden, ister gelenekten almış olsunlar, geçmiş medeniyetlerin hiç birisi açık ve korunmuş bir kitaba dayalı değildir.

İmânın telkîn ettiği değerler belirli bir zaman dilimi ve şartlar içinde, belli bir üslûbta gerçekleştirilmekte ve medeniyet yaşlandıkça, değer ile onun gerçekleştiriliş biçimi bütünleşmektedir; diğer bir yönüyle, üslûblar da kutsallaşmaktadır. Bu yüzden, üslûb kaybolurken, o medeniyetin îmânı ve değerleri de birlikte göçmektedir. îmânı ve değerlerini, tezahür eden biçimlerinden kurtararak, aslî mukaddeslerine dayalı yeni bir heyecana kavuşturmak kolay değildir. Çünkü, artık bütünleşmiş bir gelenek vardır.

Bu yüzden, mukaddesleri sırf geleneğe dayalı kültürler bir kere göçtükden sonra îmân tazelemeleri ve yeniden filizlenmeleri mümkün olamamaktadır. Eğer, îmânlarını yenileyebilseler, geçmiş zaman üslûblarmı diriltmeye uğraşmayacak, fakat onlara dayalı günün hayât üslûbunu kuracaklardır.

İslâmiyet ise, Kitâb'ı ve Sünnet'i ile, dünyânın herhangi bir yerinde ve gelecek zamanların herhangi bir noktasında dâima bir medeniyet kurma potansiyelini taşımaktadır. Çünkü, zedelenmemiş, sâf ilâhî çağrısı süreklidir ve her an mü'minler ordusu bu çağrı ile yürüyebilir. Kitâb ve Sünnet'in korunmuşluğundan doğan bu imkân, târihî tecrübesi olan veya olmayan bütün milletlere açıktır.

Ancak, zengin bir tecrübeye sâhib olanlar, târihî birikimlerini omuzlarında bir yük olarak taşımak yâhud kolaya kaçıp inkâr etmek yerine, yeniden dirilişin üslûbunu bu birikime dayandırmaya çalışmalıdırlar. Çünkü, insanın kendi yaşından kaçamayışı gibi, milletler de târihlerinden kopamazlar. Görmezlikten gelinen birikimler bütün ileri atılımlara köstek olurlar.

Onları'değerlendiren bir îmân hareketinin ise vazgeçilmez malzemeleri olarak, güzelliklerinin kaynağını oluştururlar. îmânı ayni, ama

târihî macerası, imkânları ve yaşadığı çevre farklı olan cemiyetler elbetteki farklı hayât üslûbları kuracaklardır. Millî kültür farkları olmayan bir İslâm Medeniyeti ne dün vardı, ne de gelecekte var olabilir. Her milletin kendi târihî birikimini değerlendirmesi kolay olmayacaktır; uzun ve sabırlı çalışmaları gerektirecektir. Ama, îmânlar tâze-lenebilirse, bu güce de kavuşulmuş olur.

* *

Türk aydınları gönüllerindeki medeniyet hamlesini ancak îman tazelemekle gerçekleştirebileceğimizi anlamalıdırlar; gür bir îmân, ateşli bir bağlanış, medeniyetimizin ilk ve tek şartı olacaktır.

Bir îmân hareketi içinde gelişmedikçe düşünce, hayâttan kopuk ve sırf zihnî spekülasyonlar olmaktan kurtulamaz. Hayâtı yapan, medeniyetleri kuran ise, zihnî spekülasyonlar değilamellerdir. Amelleri ölçülendiren, kültürün unsurlarını bütünleştiren ve bir medeniyet manzumesi hâlinde üslûba sokan da îmândır. Ateşli bir bağlanış olmadıkça kültür, yaratıcılığa kavuşamaz;.dünyâyı kavrayıp yorumlayamaz, mukaddeslerine göre sıralaya-maz ve problemlerini çözemez. Onun için, bütün dikkat ve imkânlar bu noktaya teksif edilmeli; şahsiyetler onun boyası ile boyanıp, ameller onun ölçüleri ile gerçekleştirilmelidir. Yeniden doğuş çabaları içinde olan bir medeniyet çevresinde, kültürün muhtemel üslûb ve muhtevasını tartışan düşünce ürünleri, arayışlara yön verip, îmânı güçlendirebildikleri ölçüde hizmet etmiş olacaklardır.

* *

İslâm Âlemi, sahip olduğu bir takım çevre imkânlarının da desteği ile yeniden kendine ve Kitâb'ına güvenini kazanmaya başlamıştır. Canlanmanın işaret ettiği bir ruhî gerilim doğmaktadır. Şimdi önemli olan, oluşmakta olan bu enerjinin bir medeniyet hamlesine dönüşebilip dönüşeiniyeceğidir.

Bunu, enerjinin gücü ve bunu doğuran motivasyonun İslâm îmânı olup olmadığı belirleyecektir. Çünkü rûhî muhtevalar nasıl motive edilmişse, hangi îmân ile öl-çülenmişse, kültürün gerçekleşmesi de o yönde olacaktır. İslâm Âlemi'ndeki bu canlanmada sırf maddî kalkınma, dünyâ ni'metlerinden daha çok pay alma gibi motifler hâkimse, şübhesiz ki başarıya ulaşılır; ama, ortaya çıkacak olan kültürün İslâmî olup olmadığı tartışılacaktır. Daha doğrusu gerçekleştirilen bu olgu İslâm Medeniyeti olmayacak, İslâmî motifler ancak, tamamen silinememiş eski bir medeniyetin arta kalmış izleri olarak görülebileceklerdir.

Bu hareketlenmeyi oluşturan amellerde Allah rızâsı irâdesinin söz olarak değil, derinlik olarak, hâl olarak yeri nedir? Diğer bir söyleyişle, Allah'ın boyası ile ne ölçüde boyanabilmiş bir canlanma ile karşı karşıyayız? Bu gibi mes'elelerde hüküm vermek çok zordur.

Müslüman aydınlar, ruhun İslâmî motivasyonunu gerçekleştirebilmek için ciddî, ilmî çalışmalarla dolu yoğun bir kültür hareketine ihtiyâç olduğunu bilmelidirler. Ve, bütün bu gayretlerin îmânı artırmaya ve İslâm ile öl-çülenmeye matuf olduğunu unutmamalıdırlar. Ancak, bu yol ve gayretlerle bir kavmin kendisini değiştirmesi sağlanabilir ki, ancak o zaman Allah da onun

durumunu değiştirir.
Cemiyet olarak kendini değiştirmenin anahtarı ferd-dir. Kendi içinde Allah'ın nizâmını kurmadan, O'nun ölçüleri ile ölçülenmeden cemiyeti değiştirmeye kalkmak, doğmakta olan bir enerjiyi saptırmak, jhebâ etmek sonucuna varır. Şübhesiz ki hiç bir Müslüman aydın bunu istemez; ancak, yanlış yapmamak için sâdece istememek yetmez, ayni zamanda bilmek gerekir.
Nihayet, hiç bir zaman hatırdan çıkartılmamalıdır ki, amelsiz îmânla bir medeniyet kurulamaz. Her medeniyet, kendi îmânının ameller hâlinde hayâta geçirilmesi ile doğar. Esasen alevlenmiş bir îmân, rûh gücünün, o îmânın dünyâ görüşü ile motive olması ve amellerin de tabiî olarak o îmânla ölçülenmesi, şekillenmesi demektir.
Imân-amel birliğinin dînî hükmü ayrı bir konudur. Amelsiz îmân, Müslümânlar'ı öbür dünyâda kurtarabilir; Allah'ın bağışlayıcılığma herkes güvenebilir. Ancak, bu dünyâda haysiyetli bir medeniyetin sahibi yâhud mensubu olarak yaşamak isteyenler için, bunu amelleriyle gerçekleştirmekten başka yol yoktur. Kendi medeniyetimize giden yol, hayâtı bütünüyle, Allah'ın emrettiği gibi dosdoğru yaşamak ve küçük menfâatlere O'nun rızâsını feda etmemekten geçer.
Amelleri ölçüîendirebilmek için kültürün îmânını pekiştirmek, îmânın heyecanını koruyabilmek için de, sürekli ona uygun ameller gerçekleştirmek mecburiyeti vardır. Kültürün ölüm-kalımının, îmân-amel ilişkilerinin bu yapısına bağlı olduğu bilinmelidir. Bunun için de, yaşamak isteyen kültürler, kendi îmânları doğrultusunda sürekli amel üzere olmak zorundadırlar.

* *

Kitâb üzerinde îmânla teemmül, bize, Müslümanca düşünmenin mantığını ve duyuş imkânlarını kazandıracaktır. Çağın, problem sahası artan, genişleyen idrâki ile İslâm'ı daha doğru ve derinden kavrama imkânımız olacaktır. Meselâ, sanayi cemiyetinin, yukarıda kısmen dokunulan problemlerini bilen ve bunlar üzerinde düşünen bir insan, "" Ey dünyâ! Bana hizmet edenin hizmetinde ol; sana hizmet edeni hizmetinde kullan'' hadîs-i kudsî-sini bütün gerçeği ile kavrayabilecektir.
İslâm'ın boyası ile boyanıp, o idrâki kazandıkça da, çağımızın ve insanın bütün mes'elelerini İslâm'ın idrâki ile görebilecek, değerlendirebilecek ve sıralayabileceğiz. Zâten, İslâm Medeniyeti'nin yeniden dirilişi de, dünyânın yeniden İslâm'ın idrâki ile kavranıp, düzene sokulabilmesi demektir.
Bu gelişme diğer bir görünüşü ile, yabancı kültürler karşısında zihnî istiklâle kavuşma sürecidir. Bir îmân ancak kendi ölçüleri, kendi kavramları ile dünyâyı kavrayıp ifâde edebildiği zaman o kültür,istiklâlini kazanmış, yaratıcılığına kavuşmuş demektir. Bunun da yolu, kendi mukaddeslerimize bağlanmak, onlarla ölçülenmek ve îmânımızın aydınlığında düşünebilmektir. îmânı alevlen-direbilir ve onun aydınlığında bir düşünce cehdine gire-bilirsek, o zaman her türlü zihnî bağdan kurtularak kendi gözümüzle görmeye, kendi ölçülerimizle değerlendirmeye ve kendi mukaddeslerimize göre sıralamaya muvaffak oluruz. Bu îmân heyecanı ve ifâde gücüne ulaşmadan yapılan zihnî spekülasyonlar yine, ancak îmân arayışlarına ve güçlenmesine hizmet edebildikleri ölçüde değer kazanabileceklerdir.

* * *

İnsan, zübde-i âlem olduğunun şuuruyla varlığa ba-kabilmeli; dünyânın kendisi için yaratıldığını bilebilme-lidir. Zamanın, bu dinmeyecek karmaşasında korkularını, tedirginliklerini yenerek, hayâtı fütursuzca yaşayabil-melidir. Ona, yalnız olmadığı, dünyâya terkedilmediği söylenmelidir. Bu emniyete ulaşamamış yüreklerden hayâtı güzelleştirecek sevgiler beklenmemelidir. Bunun için de, Allah'ın ipine sarılmak, dünyânın bütün problemleri karşısında O'nun, yanıbaşımızda olduğunu bilmekten başka çâre yoktur. İnsan o zaman bütün ruh zenginliklerinin açılması imkânına kavuşabilecektir. İnsan o zaman ' bütün putlarından temizlenerek varlığın efendisi olabilecektir.

* *

And olsun Allah'ın and içtiklerine ki, insan için îmândan başka gerçek yoktur ve çâre olmayacaktır. Nevzat Kosoğlu
"... Ve binâenaleyh akıl, bir Hâdî ve Mürşide muhtâc-dır. En yüksek mürşid ise Allah kelâmiyle Enbiyâ irşadıdır..." Hakk Dîni, IV., 3518.
"... Hayât, muhîta mutabakat diye mülâhaza edildiğine göre de, en yüksek hayât en yüksek muhîta mutabakat demek olur. En yüksek muhît ise...Allah Taâlâ'dır.Binâenaleyh bu en yüksek hayât her hâl ü kârda Allah Taâlâ'nın emrine intibak ederek O'nun likaasına yükselmekle olur..." Hakk Dîni, VII., 5683

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

39. SÜNNET BÖLÜMÜ
1. Sünnet (in Mahiyeti) Hakkında Açıklama
2. Sapık Kimselerden Uzak Kalmak [(Sapık Kimselerle) Tartışmak Ve Kur'an'da Bulunan Müteşabih Ayetlere Sarılmak Yasaklanmıştır.]
Muhkem Ve Müteşabih Konusunda Âlimlerin Görüşleri
Nefsani Arzularının Peşinde Koşan Kimselerden Uzak Kalmak Ve Onlara Buğz Etmek
Kendi Nefsani Arzularına Göre Hareket Eden Sapık Kimselere Selam Vermemek Caizdir
4. Kur'ân-ı Kerim Hakkında Münakaşa Etmenin Yasaklanışı
5. Sünnete Sarılmanın Lüzumu
6 - (İyi Yada Kötü) Bir Yola Çağırman (ın Ve O Yollardan Birini Tutmanın) Hükmü
a) Kader Ne Demektir?
b)Kazâ'nın Mânası:
7. (Sahabeler Arasında) Faziletler (İn) E (Dair Yapılan) Derecelendirme
Açıklama
8. Halifeler (Hakkında Gelen Hadisler)
9. Allah Rasûlünün Sahabilerinin Fazileti
10. Rasûlullah (S.A.)'In Sahabilerine Sövmenin Yasak Olduğu
11. Ebu Bekir (R.A.)'İn Halife Seçilmesi
12. Fitne Zamanında (Fitneyi Körükleyecek) Söz Söylemekten Kaçınmak Gerekir
13. Peygamberin Biri Diğerine Tercih Edilemez
14. Mürcie'yi Redd (Eden Hadisler)
15. İmânın Artıp Eksildiğinin Delili
İmanda Artma Ve Eksilmeyi Reddedenler
16. Kader
17. Müşrik Çocukları (Nın Ahiretteki Durumu)
18. Cehmiyye
19. (Âhirette Allah'ı) Görmeye Dair
Cehmiyye Fırkasının Görüşlerini Red (Eden Hadisler)
19-20 Kurân-I Kerim'in Allah Sözü Olduğu Hakkında (Gelen Hadisler)
20,21. Şefaat
Öldükten Sonra Dirilme Ve Sur(Un Üfürülmesi)
21, 22. Cennet Ve Cehennemin Yaratılması
22,23. Havz Mevzuunda (Gelen Hadisler)
23, 24. Kabir Ve Kabir Azabı
24, 25. Mizan (Amellerin Tartılması)
25, 26 Deccal (Konusunda Gelen Hadisler)
26, 27. İslam Toplumundan Ayrılanlarla Savaşmanın Hükmü
27,28. (Sahabilerin) Haricilere Karşı (Yaptıkları) Savaş
28, 29. Hırsızlara Karşı Mücadele (Nin Hükmü)

39. SÜNNET BÖLÜMÜ

SÜNNET: Sünnet, lugatta, iyi olsun kötü olsun (yani ister övülmeye, ister kötülenmeye layık olsun) tarîk (yol) ve sîre müstemirre (devamlı gidiş) manasına gelir. Bu mananın kolaylıkla dökülen suyun gidişinden alındığı söylenir ki, "senne aleyhi'1-mâe: (suyu yavaşça döktü)" manası anlaşılır. Araplar, takip edilen yolu ve devamlı gidişi, dökülmüş bir suyun bütün katrelerinin, sanki tek ve aynı şeymiş gibi, belirli bir yol üzerinde gidişine benzetmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de sünnetin, zikrettiğimiz bu lügat manasında kullanıldığını gösteren ayetler vardır: "Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan ve Rablarından mağfiret dilemekten alıkoyan, sadece evvelkilerin sünnetinin (gidişatının ve başlarına gelenlerin) kendilerine gelmelerini beklemeleridir." (Kehf (18), 55)
Aynı lügat manası, Hazret-i Peygamberin bir hadisinde de görülür: "Men senne sünneten haseneten kâne lehû ecruhâ ve ecru men amile bi-hâ; ve men senne sünneten seyyieten...: Her kim iyi bir sünnet (yol-adet) ortaya koyarsa, onun ve onunla amel edecek olanların sevabı o kimseye ait olur. Her kim kötü bir yol ortaya koyarsa, ederse, onun ve onunla amel edecek olanların günahı o kimseye ait olur."[1]
Lugatta yukarıda zikredilen manalarda kullanılmış olan sünnet kelimesi, İslâmın başlangıcından itibaren hususi bir mana kazanmış, yine tarik (yol) ve sîret (gidiş) manalarını muhafaza etmiş olmakla beraber, bu manalar sadece Hazret-i Peygamberin tarîk ve sîretine tahsis olunmuştur. Ancak Hazret-i Peygamberin tarîk ve sîretinin, Allah'ın tebliğine memur ettiği "din" ile ilgili olması dolayısıyla, kelimenin lugatta görülen "kötü" veya "mezmum yol" manası, ıstılahta kaldırılmıştır; çünkü Hazret-i Peygamberin sünneti sözkonusu olduğu zaman, bu sünnetin zemme layık yol ve gidiş olması mümkün değildir; aksine bu yol ve gidiş övülmeye ve örnek alınmaya layıktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetlerde sünnetin bu manasını görmek mümkündür: "Allah'ın Rasulünde sizin için bir numune-i imtisal vardır." (el-Ahzâb (33) 21); "Sen (insanları) dosdoğru yola, Allah'ın yoluna hidayet edersin." (Şura, (42), 52)
Aynı mana, Hazret-i Peygamberin şu hadisinde de görülebilir: "Size iki şey bıraktım; bunlara sarıldığınız müddetçe asla dalâlete düşmeyeceksiniz: Biri Allah'ın, Kitabı, diğeri Rasulünün sünneti."
İslam'ın başlangıcında sünnet, yukarıda açıkladığımız şekilde, Hazret-i Peygamberin tarîk ve siretine tahsis olunmakla

beraber, tedvîn devrinin başlamasından ve çeşitli ilimlerin ortaya çıkıp tedvin edilmesinden sonra her ilmin konusu ile ilgili olması yönünden değişik tarifleri yapılmış ve böylece farklı ıstılah manaları kazanmıştır.
Fıkıh usulü alimleri, sünneti şer'î deliller içinde incelerken, fakihler onu farz, vacib, mendub, haram, mekruh gibi şer'î ahkâmın bir çeşidi olarak mütâlâa etmişlerdir. Kelam ehli arasında ise, sünnet, bid'atın karşıtı olarak görülür ve bazı kimseler bid'at ehlinden sayılırken, hakkında bir nass bulunsun veya bulunmasın umumiyetle Hz. Peygamberin düşünce ve davranışlarına uygun bir hayat yolu takip edenlerin sünnet ehlinden oldukları söylenir.
Hadisçilere göre ise sünnet, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir. Keza onun ahlaki sıfatları, sîreti, meğazisi ve kendisine vahiy gelmeden önce ibadet için çekildiği Hıra mağarasındaki yaşayışı da sünnetten ayrılır. Bu manası ile sünnet hadisin müradifi (eş anlamlısı) dir.
Söz, fiil ve takrirden ibaret olan sünnet, aynı zamanda, ilahî vahyin iki kısmından birini teşkil eder; diğer kısmı Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü Allah Teâlâ Hz. Peygamberin: "Kendi hevâ ve hevesinden konuşmadığını, her ne konuşmuş ise onun, kendisine vahyedilen bir vahiy olduğunu" beyan buyurmuştur. Bu manayı teyid eden Hazret-i Peygamberin bir hadisinde de: "Bana Kur'ân verildi; bir de onunla birlikte onun gibisi" denilmiştir[2]. Kur'ân'la birlikte Hz. Peygambere verilen Kur1 an gibi vahye müstenid olan şeyin, sünnetten başka birşey olabileceğini düşünmek mümkün değildir.
Kur'ân ve sünnetin vahye müstenid olmalarına rağmen her ikisi arasında fark olduğunda şüphe yoktur. Kur'ân, mana ve lafız olarak vahyedil-miştir. Bu sebeple onun manen rivayeti veya nakli caiz değildir. Hazret-i Peygambere gönderilişinden bugüne kadar, nasıl tebdil, tağyir ve tahriften korunmuş ise, kıyamete kadar da korunacaktır. Çünkü onun korunmasını Allah Teâlâ tekeffül etmiş ve: "O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik, biz; onun koruyucusu da elbette biziz" buyurmuştur.[3] Lafzı ve manası ile mu'ciz olan Kur'ân beşer kelamı ile kıyaslanamayacak kadar üstün vasfa sahiptir. Hiç kimse onun bir benzerini getirmeye muktedir olamaz. Allah Teâlâ bu gerçeği açık ve kesin bir ifade ile şöyle açıklamıştır: "De ki: Andolsun, insanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler; birbirlerine arka olup yardım etseler bile bunu yapamazlar."[4]
İşte bu vasıfları ile Kur’an'-.ı Kerim'in namazda ve namaz dışında okunması ibadet hükmündedir.
Vahye müstenid olduğuna işaret ettiğimiz söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan sünnete gelince, onu Kur'an-ı Kerim'den ayıran en büyük özellik, lafzen vahyedilmiş olmamasıdır. Bu sebepledir ki sünnetin lafızları Kur'an'ın lafızları gibi muciz değildir, bu lafızlara ve manalarına hakkı ile vakıf olanlarca manen rivayet edilmesi caizdir, okunması ibadet hükmünde sayılmaz.
Şu var ki, İslam uleması, Hazret-i Peygamberin, ilahi vahyin gelmediği bazı meselelerde ietihadda bulunduğunu ve kendi görüşü ile hüküm verdiğini ittifakla kabul etmişlerdir. Bu husus, ilk anda sünnetin vahye müstenid olduğu görüşüne aykırı görünür. Fakat bazı meselelerde, Hz. Peygamberin ictihadlannda yanılması halinde bu yanılgının ilahi vahiyle tashih edildiği gözönünde bulundurulursa, Hz. Peygamberin ictihadlannda da tamamıyla yalnız bırakılmadığı, Rabbi tarafından daima kontrol edildiği, yanıldığı ietih adi arının düzeltildiği, yapılmadıklarının ise tasvib gördüğü anlaşılır ki, bu da sünnetin vahye müstenid olduğunu leyid eder. Keza Kur'an-ı Kerim'de yer alan Hz. Peygambere itaati emreden ayetler de bu teyidin diğer örnekleridir:
"Allah'a ve peygamberine itaat ediniz; ola ki rahmet olunursunuz.”[5]
"Kim Peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.”[6] "Ey Peygamber de ki: Allah'ı seviyorsanız bana ittiba ediniz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin."[7]
"Ey Peygamber de ki: Allaha ve Peygambere itaat ediniz, eğer yüz çevirirseniz biliniz ki Allah kâfirleri sevmez.”[8]
"Peygamber size neyi getirmiş ise onu alınız; neden sizi nehyetmiş ise ondan da sakınınız."[9]
Zikrettiğimiz bu ayet meallerinde Hz. Peygambere itaat, Allah Teâlâ'ya itaatla birlikte zikredilmiş, bu itaatlar arasında hiçbir ayırım yapılmamış, hatta Peygambere itaatin Allah'a itaat etmek olduğu, bir ayette apaçık belirtilmiştir. Peygambere itaatla ilgili olan bu emrin, onun sünnetine raci olduğu, ona itaatin onun sünnetine itaat manasına geldiği hiç bir şekilde inkâr edilemez. Bu mütalaa bizi şu neticeye ulaştırır: Allah'a itaatla peygambere itaat arasında hiçbir fark mevcut değildir. Şu var ki insan yegane halik ve hakim-i mutlak olan Rabbına bir kul olarak ibadet eder; fakat onun yine kendisi gibi kulu olan Peygamberine ibadet etmekle mükellef değildir. Yahut bir başka ifade ile Peygamber ibadet olunan bir varlık değil, fakat insan olarak o da Allah'ın bir kuludur. Öyle bir kul ki, Allah diğer insanlar arasından seçip çıkarmış, elçisi, peygamberi yapmış ve böylece şereflendirip yüceltmiş, sonra da diğer insanlara ona itaat etmelerini emretmiş ve bu itaatin kendisine itaattan farkı olmadığını bildirmiştir. Tıpkı bunun gibi, Kur'an-ı Kerim Hz. Peygambere vahyedilmiş bir "Allah Kelamı"dır. Sünnet ise yine Hz. Peygambere vahyedümiştir; fakat Kur'an gibi "Allah Kelamı" değil, "Peygamber kelami"dır. Bu bakımdan sünnete itaat, Kur'an'a itaat gibidir; şu farkla ki yukarıda da işaret ettiğimiz gibi "Peygamber Kelamı" olması dolayısıyla, kıraati, Kur'an kıraati gibi ibadet sayılmaz.
İşte sünnet, açıkladığımız bu manası ile Kur'an'la birlikte dinin temeli ve teşriin kaynağı olmuştur. İster Hz. Peygamberin söz (kavl)ü, ister fiili, ister takriri olsun, her üç şekilde Hz. Peygamber'den nakledildiği zaman nakledilen bu sünnet İstılahta hadis adını almış, Kur'an-ı Kerim'le birlikte dinin bir aslı kabul edilerek, Hz. Peygamberin haJyatta bulunduğu devirden itibaren müslümanlar tarafından toplanmaya ve öğrenilmeye başlanmıştır. Çeşitli dallan ile sünnet veya hadis, bir ilim hüviyeti kazanıp hakkında kütüphaneler dolduran eserler meydana getirilmiş ise, bu sünnetin İslam dininde sahip olduğu büyük öneminden başka bir şeyle ifade edilemez.[10]

1. Sünnet (in Mahiyeti) Hakkında Açıklama

4596... Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Yahudiler ve hiristiyanlar yetmiş bir, yahut yetmiş iki fırkaya aynl(rmşlar)dı. Hıristiyanlar da yetmiş bir, yahut yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardı. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır."[11]

4597... Ebû Âmir el-Hevzenî'den (rivayet edilmiştir), dedi ki: (Bugün) Muaviye İbn Ebi Süfyan, aramızda (ayağa) kalkarak dedi ki: Şunu iyi bilin ki Rasûlullah (s.a.) (birgün) bize bir hutbe okumak üzere aramızda (ayağa) kalkıp (şöyle) buyurdu:
"Dikkat ediniz! Sizden önceki kitap ehli yetmiş iki dini fırkaya ayrılmışlardı. Bu (İslam) ümmet (i) de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır (Bunlardan) yetmişiki fırka cehennemlik bir tanesi de cennetliktir. Bu (cennetlik olan fırka) ehl-i sünnet ve'I-cemaattir."
(Bu hadisin ravilerinden) İbn Yahya ile Amr b. Osman rivayetlerine (şu sözleri de) eklemişlerdir. "Benim ümmetimden bir takım cemaatlar zuhur edecektir ki onlara bu bidatlar, kuduz hastalığının sahibin (in için)e, işlediği gibi işleyecek, işlemediği bir damar ve eklem kalmayacak."[12]

Açıklama

Hadis-i şerifte kasdedilen ve yerilen ayrılıklar inançta meydana gelen ayrılıklar ve bölünmelerdir. Amelde ve teferruatta meydana gelen ayrılıklar ve bölünmeler değildir. Çünkü amelde meydana gelen farklılıklar İslamiyyette yerilmemiş, bilakis övülmüştür. Esasen İslamî manada yapılan ictihadlar neticesinde meydana gelen amelî ayrılıklar asılda değil, sadece ayrıntılarda meydan gelmiş olmaları cihetiyle bunlar kökte yine bir olduklarından amelî ayrılıkları gerçek manada bir ayrılık veya bölünme olarak kabul etmek doğru değildir. Zira zahirde ayrı gibi görünen bu ayrılıklar asılda birleşmektedirler.
Bir başka ifadeyle İslamiyeün yapısında bulunan fikrî hareketliliğin doğurduğu ve sadece ayrıntılarda kendini gösteren bölünmeleri bir asılda birleştirmek mümkündür. Dolayısıyla bu nevi fırkalar arasında herhangi bir münaferet ve tekfir sözkonusu değildir.
Ama inanç sahasında ortaya çıkan fırkalar genellikle münaferet, asıldan kopma va karşılıklı tekfir ile neticelendiğinden mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamberin diliyle verilmiştir.
Bu nedenle dini ihtilafları değerlendirirken bu ihtilafların dinin usulü veya fürûunu alakadar edişinin gözönünde bulundurulması ayrı bir ehemmiyet arzeder. Ümmet-i Muhammed'in furii-ı dinde, yani fıkhı meselelerde ihtilaf etmesi en muhafazakâr zümreler tarafından bile müsamaha ile karşılanmış, hatta rahmet telakki edilerek tevsik edilmiştir. Çünkü fıkhı meselelerin hükmünü tayin etmekteki fikri hareket daima İslam hukukunu işlemekle ve onu her zaman ve her yerde kabil-i tatbik bir hukuk istemi haline getirmektedir. Bunun aksi, birçok dini hükmün meçhul kalmasını ve dolayısıyla tatbikat ve hayat sahnesinden çekilmesini doğurur ki Kur'an-ı KerimMe bunun için "küfür, zulüm ve fisk" tabiri kullanılmıştır.[13] Nitekim Rasul-i zişan efendimiz: "Hakim, hükmünü vereceği sırada ictihad eder de doğru olanı bulabilirce iki sevap alır."[14] buyurarak müctehidlerin hayatın her dalında, şu'belerinde bütün ayrıntılara inerek ictihadda bulunmalarını teşvik etmiştir.
Akaid dalında ise fırka ve mezheblere ayrılmak asla caiz değildir. Zira "cemaat" hak ve isabetli olan yegane yoldur. Bu babdaki tefrika ise dalâlet ve azab vesilesidir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, akaid sahasında cemaat ehli dışında meydana gelecek fırka ve mezheblerin tümünün cehennemlik oldukları bildirilirken, cemaat ehlinden kopmamanın, cemaat ehli dışında oluşan fırkalardan da kaçınmanın lüzum ve önemi çok veciz bir şekilde vurgulanmıştır.
Cemaat ehlinden maksat "ehl-i sünnet ve'I-cemaat" dediğimiz, gerçek müslümanlardır. Bu mevzuda İslam ulemasının açıklaması şöyledir: "Ehl-i sünnet ve'1-cemaat kelimesi Rasûlullah (s.a.) ile ashabının akaid sahasında takib ettikleri yolu izleyenler[15] manasına gelen; "ehlü sünneti rasûlillah ve ve cemaati'1-ashâb fî bâbi'l-itikad" teriminin kısaltılmış şeklidir. Bazan bu mefhumu ifade etmek üzere" ehl-i hakk" terimi de kullanılır.
İslam tarihi boyunca olduğu gibi bugün de akaid sahasında isabetli yolu takibettiği kabul edilen ve müslümanların büyük çoğunluğunu sinesinde toplayan ehl-i sünnet, Abdülkadir el-Bağdadî'ye (vef. 429/1037) göre şu sekiz zümreden teşekkül eder:
1- Ehl-i bid'atın hatalarına düşmeyen kelam alimleri
2- Sevrî, Evzaî, Davud-i Zahirî dahil büyük fakihler ve mensubları.
3- Muhaddisler.
4- Ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf-nahiv, lügat ve edebiyat alimleri.
5- Ehl-i sünnet görüşlerine sadık kalan kıraat imamları ile müfessirler.
6- Müteşerri Sûfiyye
7- Ehl-i sünnet yolundan ayrılmayan müslüman mücahitler.
8- Ehl-i sünnet akidesinin yayıldığı memleket ahalisi.
Ümmet-i Muhammed'in fırkalara ayrılacağı hususunda nakledilen hadisin bazı rivayetlerine göre Rasûlullah (s.a.) Efendimize kurtuluşa erecek fırkanın (fırka-i nâciye'nin) hangisi olduğu sorulmuş, o da: "Benim ve ashabımın yolunu takibedenler" buyurmuştur. Hakikaten kelam mezheplerinin prensip ve görüşleri incelendiği takdirde görülecektir ki itikad sahasında kitab ve sünnete bağlı kalan, bu iki kaynakta mevcud, akaide ait delilleri îslamın ana prensiplerine ve ruhuna uygun bir şekilde yorumlayan bilhassa sem'iyyat bahislerinde nassa teslimiyet gösteren zümreler ehl-i sünnet cemaatleridir. Ehl-i sünnet ayrıca Mu'tezile, Havaric, Şia ve diğer bid'aî fırkaları hilafına ashab-i kiramın (Allah cümlesinden razı olsun) hepsine hürmet ve muhabbetle bağlı kalmış, onları hayırda önder bilmiş, rivayetlerini kabul etmiş, dinin diğer sahalarında olduğu gibi akaid mevzuunda da Rasulullah'tan sonra onların yolunu takibetmiştir. Binaenaleyh hadis-i şerifte: "Benim ve ashabımın yolunu takibedenler" ifadesine en çok yaklaşan, bu payeye en çok yakışan ehl-i sünnet olmuştur.[16]
Metinde geçen; "Benim ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır"
mealindeki cümlenin anlamı üzerinde ulema ihtilaf etmişlerdir.

1 - Ulemâdan bir kısmına göre burada "yetmişüç" kelimesiyle kasdedi-len yetmişüç kelimesinin ifade ettiği gerçek mana değildir. Bu sayıyla "çokluk" kasdedilmiştir. Bir başka ifadeyle "ümmetim birçok fırkalara ayrılacak" denmek istenmiştir. Yetmişüç kelimesinin ifade ettiği sayı kastedilmmiştir.
2- Bu kelime ile kasdedilen "yetmişüç" sayısıdır.
Meseleye hem fıkhî, hem de itikadi mezhepler açısından baktığımız zaman birinci görüş doğrudur. Çünkü fıkhî ve itikadi mezheblerin toplam sayısı yüzü aşkın olduğundan, onları yetmişüç fırka içerisine sığdırmak mümkün değildir. Esasen hadis-i şerifte kasdedilen ve kotüîenen bölünmenin itikadi bölünme olup, ameli bölünme olmadığı da düşünülürse meseleyi hem nkhi hem de ameli mezhepler açısından ele almanın doğru olmadığı yine kolayca anlaşılır.
Meseleyi ikinci görüş açısından ele aldığımız zaman yetmiş üç sayısıyla kasdedilen yetmişüç itikadi fırkadır. Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadis-i şeriflere göre Muhammed (s.a.)'in ümmeti yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Yani bu ümmet arasında meydana gelen itikadi fırkaların sayısı- mutlak yetmişüçe ulaşacaktır. Yetmişüçten aşağıda kalmayacaktır.
Bu fırkaların zamanla yetmişüçü geçmesi bu gerçeğe aykırı değildir. Çünkü hadis-i şerifte bildirilen bu fırkaların sayısının yetmişüçü geçmemesi değil, yetmişüçe ulaşmasıdır.
Bilindiği gibi ümmet-i Muhammed, ümmet-i davet, ümmet-i icabet olmak üzere iki kısımdır. Ümmct-i davet, Hz. Muhammed'in kendilerine İslamı tebliğ ile gönderildiği insanların tümüdür. Ümmet-i icabet ise bu daveti kabul edenlerdir. Hanefi ulemasından Aliyyü'l-Kari hadis-i şerifte kasdedilen ümmetin "Ümmet-i icabet" olduğunu söylemiştir. Ulemadan bazılarına göre ümmet-i Muhammed arasında görülen itikadi bölünmeler sonucu ortaya çıkan itikadi fırkaların sayısı ehl-i sünnetle birlikte yetmişüçe ulaşmıştır. Ehl-i sünnetin dışındaki sapık fırkaları anahatlarıyla ve kısaca vermeye çalışacağız:
Sözü geçen sapık fırkaların aslı yedi fırkadır:
I. Mu'tezile, **II.** Şia, **III.** Hariciler, **IV.** Mürcie, **V.** Neccariyye, **VI.** Cebriyye, **VII.** Müşebbihe
I) Mutezile kendi arasında ve aşağıda görüldüğü şekilde yirmi fırkaya ayrılmıştır:
1. Vâsiliyye, **2.** Hüzeyliyye, **3.** Nazzâmiyye, **4.** Hâıtiyye, **5.** Büşriyye, **6.** Ma'meriyye, **7.** Müzdariyye,
8. Semamiyye, **9.** Hişamiyye **10.** Câhzıyye, **11.** Hayatıyye, **12.** Ka'biyye, **13.** Cübâiyye, **14.** Behşemiyye,
15. Amriyye, **16.** Esvariyye, **17.** Eskafiyye, **18.** Caferiyye, **19.** Salihiyye, **20.** Hudbiyye
II- Şîa: Şianın aslı üç fırkadır:
a) Gulat-ı şia, **b)** Zeydiyye, **c)** İmamiyye
Bunlardan Gulat-ı Şia kendi arasında şu şekilde onsekiz fırkaya ayrılmıştır:
1. Sebeiyye, **2.** Kâmiliyye, **3.** Ulyâiyye, **4.** Muğayriyye, **5.** Mansuriyye, **6.** Hattabiyye, **7.** Hişamiyye,
8. Nu'maniyye, **9.** Yunusiyye, **10.** Nusayriyye, **11.** Cenahiyye, **12.** Gurabiyye, **13.** Rezzamiyye **14.** Zerariyye
15. Müfavvize, **16.** Bedaiyye, **17.** Benaniyye, **18.** İsmailiyye
Ayrıca Zeydiyye de kendi arasında üç fırkaya ayrılmıştır: **1-** Carûdiyye, **2-** Süleymaniyye, **3-** Salihiyye
Gulat-ı Şia'ya ait bütün bu fırkaların toplam sayısı İmamiyye ile birlikte yirmi ikiye ulaşmaktadır.[17]
III - Hariciler
Bu fırkanın;
1. Muhakkime-i ûlâ, **2.** Ezarıka, **3.** Acaride **4.** Yezidiyye, **5.** Sufriyye gibi kollan vardır.[18]
Hariciler de kendi aralarında çok fırkalara ayrılmışlardır. Hatta bazı tarihçiler onlardan yirmi kadar fırka saymışlardır.[19]
IV- Murcie: Bu mezhebin salikleri de Hariciyyenin tam zıddı bir iti-kad taşırlar, "insan hakkıyla inandıktan sonra ona ma'siyet (büyük ve küçük günah) zarar vermez" der ve amellere, hareketlere hiç önem vermezler.[20]
V- Cebriyye: Bu mezhebin taraftarları kullardan fiilleri selbedip bütün fiilleri Allah'a isnad ederler.[21]
VI- Neccariyye: Bunlar Hasan İbn Muhammed İbn en-Neccar'm tabileridirler.
VII- Müşebbihe; Bunlar cenab-ı hakkı mahlükata benzetirler.
Buraya kadar zikrettiğimiz batıl mezheplerin toplam sayısı tam yetmiş iki eder. Bunların düşünceleri hakkında geniş malumat Şehristani'nin "el-Milel ve'n-Nihal" isimli eserinde mevcuttur.[22]
İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerde çıkacaklarından bahsedilen batıl mezheplerin günümüze kadar zuhur etmiş olanlarının isimleri bunlardır. Bunlara ilaveten ve bunlardan tamamen farklı olan bir de ehl-i sünnet ve'1-cemaat ismiyle bilinen bir fırka daha vardır ki, hadis-i şerifte efendimizin "fırka-i naciye" ismini verdiği ve kendilerini "Benim ve ashabımın yolunu takib edenler"[23] diye nitelendirdiği bu fırka ile üm-met-i Muhammed'in ayrıldığı fırka sayısı yetmişüçe ulaşmıştır.
Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifler, Hz. Peygamberin istikbale ait hadiselerden haber vererek ortaya koyduğu mucizelerden birini teşkil etmektedir.
Şimdi de yine kısaca İslamin gerçek mümessillerinin ve çoğunluğunun mensub olduğu ehl-i sünnet hakkında kısaca bilgi vermekte fayda ümid ediyoruz:
"Ehl-i sünnet (Mütekaddimîn-öncekiier) ve (Müteahhirîn-sonrakiler) diye iki kısma ayrılır.
I- Mütekaddimûn -ki bunlara selef de denir- takriben hicri 300 yılına kadar yaşayan, sırayla,: Ashab, tabiin, etbaıttabiin ile onların izinden giden bilginler, fakih ve miictehidler, muhaddisler çoğunluğudur.
Bunlar, Allah'ı kemal sıfatlarıyla muttasif, noksan sıfatlardan münezzeh bilmişler, kitap ve sünnette varid olan müteşabih nakilleri tevil etmeden gerçek manalarını Allah'a ısmarlayarak kabul etmişlerdir.
II- Müteahhirûne gelince;, bunlar da iki kısma ayrılmıştır: Matüridi-ler, Eş'ariler. [24]

Matüridiler:
Fıkıh ve füruat bakımından Tmam-ı A'zam'a tabi, i'tikadi konularda ise, onun görüş ve delillerini, kendi zamanındaki icaba göre düzenleyip genişleterek, i'tikadi mezheb meydana getirmiş bulunan Türkistanlı Ebu Mansur-i Matüridî'ye tabi olanlardır

ki, başlıca salikleri Hanefî mezhebinin salikîeridir. Bu zat (H.333)te vefat etmiştir. Matüridi onun doğduğu köyün adı olup Semerkand'a bağlıdır.[25]

Eş'ariler:
İmam Şafii mezhebinde yetişerek, onun fıkıh esaslarından mülhem bir itikadı mezhep meydana getiren ve (H. 330 veya 320)de vefat eden EbVl-Hasen'il-Eş'arî'ye mensup olanlardır. Bu zat da, ashabdan meşhur Ebu Mus'se'I-Eşari'nin soyundandır.
Matüridî mezhebi, daha ziyade Türkistan taraflarında ve hanefiler arasında yayılmış olduğu halde, Eş'ari mezhebi, Mısır, Afrika ve Endülüs taraflarında yayılmıştır. Salikleri arasında Şafiilerden başka bir kısım Maliki ve Hanbeliler de vardır. Sayıca Eş'ariler, Matüridilerden çoktur. Tağ-lib yoluyla her ikisine "Eşâire" dendiği de olur.
İki mezheb arasında tabii olarak bazı görüş ve anlayış farkları vardır. Fakat ana meselelerde ittifak halinde olduklarından birbirlerini ehl-i sünnet haricinde telakki etmezler. Öncekilerle sonrakiler de böyledir.
Biz bu mezhepler arasındaki talî farkları kelam tarihi derslerine bırakarak, bilhassa fıkıh usulü bakımından, bid'at mezheplere karşı bulunan esaslarını (ki bu meselelerde üçü de ittifak halindedir) görelim:
Ehl-i Sünnet Prensipleri:
1- Bütün kainat ve olaylar hadis (sonradan olma) dir.
2- Onların yaratıcısı tek yaratıcı olan Allah'tır.
3- Allah birdir, kadimdir, vacibü'l-vücıttur (varlığı gerekli ve zaruridir), kendinden başka yaratıcı yoktur, ortağı benzeri ve hiç bir vecihle eşi yoktur. Doğmamış doğurmanuştır. Zaman, mekan, cisim ve her nevi cis-maniyetten münezzehtir. Kemal sıfatlarıyla muttasıf, eksik sıfatlardan münezzeh ve beridir. Ondan başka tanrı, ibadete layık ma'bud ve yaratmada müessir yoktur...
4- Sebepleri ve sebeplerin meydana getirdiği olayları (müsebbebat) tabiata ait müessirlerle (tesir ve etki yapan) bu tesirlerin meydana getirdiği eserleri yaratan, bütün kainat ve olaylar arasındaki münasebet ve irtibatı, takdir, tayin ve tesbit eden ancak Allah'tır.
5- Hiç bir şeye ve -isterse peygamber ve veli olsun- hiç bir kimseye hulul (içine girme) etmemiştir. Bütün peygamber ve veliler bizim gibi birer beşer ve insandırlar. Hiç birinde zerrece ulûhiyyet (tanrılık) eseri yoktur.
6- Her kim ve her ne olursa olsun birine ulûhiyyet hükmü yüklemek şirk ve küfürdür. Kimin kabri olursa olsun ondan, hastalar için şifa, fakirler için servet, kısırlar için çocuk gibi şeyler istemek haram, hatta tehlikelidir. (Çünkü bunları vermek yaratığın değil, yaratanın işidir).
7- İnsanları yaratan Allah olduğu gibi, onların işlerini de (irade-i cü-ziyyelerine ve kesblerine uygun olarak) yaratan Allah'tır. Onun kudret ve iradesi herşeyi kaplar.
8- Amel imandan cüz (rükün veya kısım) değildir. Buna göre müslü-man helal ve caiz i'tikad etmemek ve böyle dememek üzre büyük bir günah işlemekle İslamdan çıkıp küfre girmez. O yine mü'mindir, fakat artık salih mü'min değil, fasik mü'mindir.
9- Bir başkan tayin ve tesbiti (ki bu başkana imam denir) müslüman-lar üzerine farzdır. Tayin ve tesbitin yolu istişare (şûra), seçme ve bey'at-tır, Nass (daha önceki imamın açık veya kapalı sözü) değildir. İmamın ma'sum (günah işlemekten beri olması) şart değildir. Rasûlullah (s.a.)den sonra, layık imam (devlet başkanı) ve en üstün insan Hz. Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman sonra Ali (r.anhuma) dir.
10- İslam'ı kabul etmiş, ibadetinde kıbleye yönelen (ehl-i kıble) kimseler, ancak şunlardan birini yapmakla tekfir olunur (dinden çıktıklarına hükmolunur)lar:
a) Allahu zülcelâli inkâr
b) O'na ortak ve eş tanımak
c) Peygamberliği ve peygamberi inkâr
d) Tevatür yoluyla sabit olmuş,.herkes tarafından bilinen (veya bilinmesi gereken) -zarurat-ı diniyye-den birini inkâr.
e) Haramlığı veya helalliği kat'i nasla sabit ve üzerinde icma vaki olmuş helala haram veya harama helal demek ve böyle inanmak.
İşte bir müslüman bunlardan birini yapmakla tekfir olunursa da bunlar haricinde bir hareket onu dinden çıkarmaz. Fakat yerine göre bid'at ve dalâlet ehlinden kılar.
11- İyiler, Allah'ın va'dettiği mükâfatlara nail olacakları gibi, kötülük edenler de, ilahî cezaya çarpılacaklardır. Ancak, Allah dilediği mü'min kulunun günahlarını affedebilir.
İşte nurlu çehresini bu çizgilerin meydana getirdiği ehl-i sünnet, Allah'ın kendilerinden razı olduğunu bildirdiği bahtiyar zümredir, her Fatiha okunduğunda Cenab-i Bariden, iletmesi niyaz edilen yol (sırat-i müstakim) bunların yoludur. İslam kardeşliği ve îslamda birlik ancak bu esas ve prensiplerde birlik ve ittifakla meydana gelebilir.[26]
Her fırkanın kendisinin ehl-i sünnet ve'1-cemaat kendi dışındakilerin de ehi-i dalâlet olduğunu idda etmesi önemli değildir. Önemli olan bu iddianın gerçeğe uyup uymamasıdır.
Bu iddialar ayrı ayrı değerlendirildiği zaman gerçekten "ehl-i sünnet vel-cemaat" ismini almaya layık olan fırkanın, selefle birlikte asılda birleşen Maturidiyye ile Eş*ariyye fırkası olduğu görülür.[27] Hz. Ali (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Bir kimse (Hz. Peygamberin) sünneti ile onun sahabileri ve tabiinden meydana gelen cemaati severse, Allah da onu sever, duasını kabul eder, ihtiyaçlarım karşılar, günahlarını bağışlar, kendisine cehennemden ve münafıklıktan (kurtulduğuna dair) beraet yazılır."[28]
Abdullah İbn Ömer'den rivayet edilen bir haberde açıklandığı üzere Peygamber (s.a.): 'Kim ehl-i sünnet ve'1-cemaat (yolu)

üzerinde olursa, Allah onun her adımına on sevap verir, derecesini de on kat arttırır."

buyurmuştur.[29] Bu konuyu (4607) numaralı hadisin sonunda tekrar ele alacağız inşaallah.[30]

2. Sapık Kimselerden Uzak Kalmak [(Sapık Kimselerle) Tartışmak Ve Kur'an'da Bulunan Müteşabih Ayetlere Sarılmak Yasaklanmıştır.]

4598... Aişe (r.a.)'den (rivayet olunmuştur:) Dedi ki: Rasûlullah (s.a.) "Kitabı sana o indirdi. Onun bazı âyetleri açık anlamlıdır"[31] (mealindeki) ayeti, "Akl-i selim sahibleri (nden başkası düşünüp anlamaz)"[32] sözüne kadar okudu ve: Kur'an-ı Kerini'den, müteşabih olan ayetlere sarılanları gördüğünüz zaman (şunu unutmayınız ki); onlar Allah'ın, (Al-i İmran suresinin yedinci ayetinde kendilerini "kalplerinde eğrilik olanlar" diye) isimlendirdiği kimselerdir. Binaenaleyh, onlar (la oturup konuşmak)dan kaçınınız." buyurdu.[33]

Açıklama

Muhkem kelimesinin aslı olan "ihkâm" sözlükte bir şeyi kuvvetli dayanıklı ve metanetli yapmak anlamındadır. "Muhkem" de "ihkâm" masdanndan türetilmiş bir ism-i mef'ul olup, güzelleştirilmiş, sağlamlaştırılmış, metin kılınmış, yerli yerince yapılmış anlamına gelir. "Teşabûh" ve "İştibâh" ise, iki şeyin birbirinden ayrılamayacak şekilde birbirine benzemesidir. Terim olarak bu iki kelimenin anlamı, kısa ve özlü olarak şöyle ifade edilebilir: Muhkem, manası kolaylıkla anlaşılan, harici bir tesire ihtiyaç göstermeyen ve tek manası olan ayetlerdir. Müteşabih ise, bir çok manaya ihtimali olup bu manalardan birini tayin veya tercih edebilmek için harici bir delile ihtiyacı olan âyetlerdir.[34]

Muhkem Ve Müteşabih Konusunda Âlimlerin Görüşleri

Görüldüğü gibi bu iki kelimenin sözlük manalarında bir zıtlık bahis konusu değilken, Al-i İmran süresindeki ayette bu iki kelime terim manasında birbirinin karşıtı olarak kullanılmaktadır. Bu iki kelimenin tarifinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Genel olarak, manası açık olan ayetlere muhkem, manasını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ayetlere de müteşabih demişlerdir. Biz burada her iki kelimenin sözlük manalarından ziyade, terim manası üzerinde duracağız. Muhkem terimi de açık ve vazıh manasını ifade ettiğinden daha fazla miiteşabihat üzerinde durulacaktır.
Müteşabih olan ayetler hakkında alimler iki kısma ayrılmışlardır:
a) Selef mezhebi: Genellikle müteşabih ayetler, Allah'ın sıfatları üzerinde cereyan eder. Bu mezhebe göre Allah'ın müteşabih sıfatları bilinir (ma'lum) gibi görünürse de, bu sıfatların Allah'a verilmesini (isnadını) mümkün görmediklerinden, bunların tayini hususunu Allah'a havale (tefviz) etmişlerdir. Onlara sadece inanmak gerekir. Bu konuda imam Malik b. Enes (öl. 179/795)'in şu sözü, selef mezhebi görüşünün bir formülü olmuştur. İmam Malik "Allah Arşa istiva etti"[35] ayetindeki "istiva" kelimesi hakkında soru soran kimseye:
"İstiva ma'lumdur, onun nasıl olduğu (keyfiyeti) bilinemez, buna dair som sormak bid'attir. Senin kötü bir insan olduğunu zannederim. Onu benim yanımdan çıkarın" demiştir. İlk devirde bu müteşabih ayetler olduğu gibi kabul edilir, onlara inanılır, fakat onların bilinmesi Allah'a bırakılır, onlar üzerinde durulmazdı. Çünkü Kur'an bu gibi ayetleri kurcalayanların kalblerinin hasta olduğunu beyan etmektedir.[36]
Bu işi Hz. Ömer de sıkı tutmuştur. Sabiğ adında biri, bir gün Medine'ye gelmiş ve Kur'an'ın müteşabihatı hakkında sorular soruyormus. Bunu haber alan Hz. Ömer, onu çağırtıp yaş hurma dallarıyla başını ka-natıncaya kadar dövmüş ve onu Medine'den memleketine göndermiş, bu şahısla kimsenin görüşmemesini Ebu Musa El-Eş'ari (Öl. 44/664)'ye emretmiş.[37]
b) Halef mezhebine göre ise müteşabih ayetleri, Allah'ın zatına sıfatlarına ve Kur'an-ı Kerim'iri genel mevzuatına yakışır bir şekilde te'vil etmek caizdir. Halef ulemasından bazılarının bu mevzudaki görüşleri şöyledir:
İmam-! Maturidî (v.333/944): Şeriata muhalif olmayan noktalarda aklın hükmünü esas kabul eder. Fakat Şeriata muhalif düşerse elbette Şeriatın hükmüne boyun eğmek gerekeceğini söyler. İşte bu yol yani nass-lardan yardım istemekle beraber aklî düşüncenin şart oluşu hususu, onun Kur'an'ı tefsir konusundaki, ilkesidir. Bunun içindir ki, Kur'an'ı tefsir ederken müteşabih ayetleri muhkem ayetlere hamletmekte ve böylece müteşabihleri muhkemlerin delaletiyle te'vil etmektedir.
Nazari mevzularda te'vile en çok yönelen mezhep Mıf tezile olmuştur. Eş'ariler de bazı konularda te'vil yolunu tutmuşlardır. Mesela "Amellerin terazi ile tartılması" hakkındaki nasları te'vil eden İmam el-Eş'arî (v. 324/936) "Ameller değil amellerin yazıldığı kağıtlar tartılacak ve Allah bu kağıtlar üzerinde amellerin derecesine ve miktarına göre ağırlık yaratacaktır" demiştir. Mu'tezile ise terazinin kendisini te'vil ederek "Terazi, herkese amelinin miktarının bildirilmesinden ibarettir." demiştir.
İmam el-Gazzali (v.505/11 ll)'de aklın imkansız olarak gödüğü meselelerde varid olan nassları te'vil etmenin gereğine inanır. Çünkü "nas-sın akla uygun olmayan hükümler ihtiva etmesi düşünülemez." der.
Müteahhir, selef ulemasından İbn Teynıiyye (v. 738/1328) ise reddo-lunan ve kötülenen te'vilin, sözün zahiri manasından, zahirine muhalif bir başka manaya aktarılması şeklindeki te'vil olduğunu söyler.
Rumeli kazaskerlerinden Kemaleddîn el- Beyâdî (v. 1098/1687) ise ehl-i sünnetin hem akla, hem de diğer naklî delillere kat'iyyetle zıt gibi görünen nassları zaruri olarak te'vil yoluna gittiğini kaydederek, Allah'ın hüccetleri arasında zıtlık ve çelişkinin bulunmadığını zikreder.
Te'vile aklen zaruret vardır. Kur'an ve hadislerde zahirleri itibariyla birbirleriyle çelişkili görünen nasslar vardır. Allah'ı yarattıklarına benzetmeye götüren lafızlar bulunmaktadır. Bu lafızlarda zahiren görülen çelişkinin te'vil yoluyla uzlaş tın

İmasın a duyulan ihtiyaç ortadadır. Te'vilin gereğine inanan Ebu Zehra şöyle der: "Kur'an'da geçen "eli", kudret ve nimet; yüzü, zat; hadiste geçen dünya semasına inmeyi, hesabın yaklaşması veya Allah'ın kullarına yakın olması manasında tefsir ve te'vil etmek doğru olur. Nitekim Kelam alimlerinden, fukaha ve muhaddislerden pek çoğu böyle yapmıştır. Bu tip bir davranış onların keyfiyetini bilememekten, harfi harfine zahiri mana vermekten daha uygundur. Mesela "Allah'ın eli vardır. Fakat biz onu bilemeyiz. O el mahlukatmki gibi değildir" demek ve bu tip bir anlayışta olmak, işi nereden nereye gidecğim kestiremediğimiz meçhuller alemine aktarmaktır.
Selef görüşünün kuvvetli ve çilekeş müdafılerinden ve te'vil yapmaktan en uzak kalmış bir zat olan Ahmed b. Hanbel (v. 241/855) bile Allah'ın insanlara yakın ve onlarla beraber olduğunu ifade eden ayetleri "ilm" ile te'vil etmeye mecbur kalmıştır. Aynı şekilde İmam Es-Sevri (v. 161/778) de "nerede olursanız o sizinle beraberdir." ayetindeki 'maiy-yeti' "onun ilmi" diye te'vil etmiştir.[38]
Metinde geçen ayet-i kerimenin tamamı meâlen şöyledir: "Sana kitabı indiren O'dur. Ondan bir kısım ayetler muhkemdir ki bunlar kitabın anası (temeli) dir. Diğer bir kısmı da müteşabihdirler. İşte kalplerinde eğrilik bulunanlar sırf fitne aramak ve onun te'viline yeltenmek için onun müteşabih olanına tabi olurlar. Halbuki onun te'vilini Allah'dan başkası bilmez. İlimde yüksek payeye erenler ise - Biz ona inandık. Hepsi rabbimiz katındandır- derler. (Bunları) salim akıllılardan başkası iyice düşünmez."[39]
Müteşabih ayetlerin tevilini caiz gören ulema "er-Rasihun" kelimesini "İlla]lah"daki lafza-i celale.atf ederek bu ayete, "onun te'vilini Allah'dan ve bir de ilimde râsıh olanlardan başkası bilmez." diye mana vermişlerdir. Müteşabih ayetlerin tevilini caiz görmeyen ulema ise sözko-nusu ayette bulunan lafza-i celal üzerinde durmuşlar ve lafza-i celali taki-beden vav'i istinafiyye kabul ederek âyete; "...müteşabihin manasını Allah'dan başkası bilmez. İlimde rusuh sahibi olanlar da -biz ona inandık hepsi Rabbimiz katındadır derler" diye mana vermişlerdir.[40]
Mevzuumuzu teşkil eden Hadis-i şerif, kalblerinde bozukluk olan sapık insanların, sahih akide sahiplerinin inançlarını bozmak için her zaman Kur'an-i Kerim'in müteşabih ayetlerinden yararlanmak isteyeceklerini haber vermekte ve bu gibi kimselerden uzak durmayı emretmektedir.[41]

Nefsani Arzularının Peşinde Koşan Kimselerden Uzak Kalmak Ve Onlara Buğz Etmek[42]

4599... Ebu Zeri (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a) "Amellerin (Allah'a) en sevimli olarıı Allah için sevmek ve Allah için öfkelenmektir." buyurmuştur.[43]

4600... Abdurrahman İbn Abdullah İbn Ka'b İbn Malik dedi ki: -(Aynı zamanda) Ka'b kör olduğu zaman Ka'b'ın bakıcısı oğullarından Abdullah idi- (Abdullah şöyle) dedi. (Musannif Ebu Davııd burada şu açık' lamayı yaptı): Hz. Ka'b'ın (Tebuk savaşında Peygamber (s.a.) den geri kah (p) savaşa katılmayışı hadisesini bana İbn Şerh (uzun uzadıya) anlattı) (Hz. Ka'b sözlerine devam ederek) dedi ki: Rasûlullah (s.a.) müslü-manlara bizimle -ki iki üç kişiydik- konuşmayı yasaklamıştı. Nihayet (bu durum) bana çok uzun gelmeye başlamıştı. (Bunun üzerine) amcamın oğlu olan Ebu Katade'nin avlusunun duvarına tırmanıp kendisine selam verdim. Vallahi selamı (mı) almadı. (Hadisin bundan sonraki kısmında İbn Şerh, (Hz. Ka'b'ın) tevbesinin kabulü hakkında ayet indirilmesiyle ilgili haberi rivayet etti.[44]

Açıklama

İbn Raslan "Şerhu's-Sünen" isimli eserinde mevzumuzu teşkil eden (4599) numaralı hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor: "Bu Hadis-i Şerif bir kimsenin Allah için sevdiği dostları olduğu gibi, Allah için kin beslediği düşmanları olması gerektiğinide ortaya koymaktadır. Şöyle ki: Birisini Allah'a itaat ettiği ya da Allah'ın dostu olduğu için seven bir kimsenin, Allah'a isyan eden Allah düşmanlarına da kin beslemesi kaçınılmazdır. Çünkü bir sebepten dolayı seven kimsenin o sebebin zıddındaıı dolayı da düşmanlık beslemesi tabii ve zaruridir. Bu şaşmaz bir kaidedir."
Bu sebeple İbn Abbas'dan merfuan rivayet edilen bir hadis-i şerifte: "İmanın en sağlam kulpu Allah için dostluk ve Allah için düşmanlıktır" Duyurulmuştur.[45]
Rivayet edilir ki: Cenab-ı Hak Musa (a.s.)'ya vahyedip "Ey kulum Musa, benim için acaba hangi ameli yaptın?" diye sordu. Musa (a.s.)da "Ya rab, senin için namaz kıldım, oruç tuttum, zekat verdim" der. Bunun üzerine Yüce Allah:
"Namaz senin için delildir, oruç senin için bir kalkan, sadaka ise senin için (kıyamet gününde) bir gölge, zekat ise senin için bir nurdur. O halde bütün bunlar senindir, benim için hangi ameli yaptın?" buyurur. Musa (a.s.): "Ya Rab, sırf senin için olan bir ameli bana öğret" der. Yüce Allah da: "Ey Musa! Acaba benim bir dostuma hiç dost oldun mu? Acaba benim için bir düşmana hiç düşman oldun mu?" buyurur. Bunun üzerine Hz. Musa, amellerin en faziletlisinin Allah için sevmek ve Allah için buğzet-mek olduğunu anlar.[46]
Bu mevzuda Hasan-1 Basri (r.a.)'de şöyle buyurmuştur:
"Ey Ademoğlu kişi sevdiğiyle beraberdir,[47] sözü sakın seni aldatmasın. Çünkü sen iyiler zümresine ancak onlar gibi amel edersen katılırsın. Zira yahudi ve hırisiiyanlar da Allah'ın peygamberlerini severlerdi. Halbuki onlarla beraber değillerdir,"[48]
Allah için buğz konusunda yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir de zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş çarpar. Zaten sizin Al-lah'dan başka yardımcınız yoktur. Sonra (ondan da) yardım göremezsiniz."[49]
Allahü Teâlâ Hazretlerinin, Yuşa Aleyhisselamın kavminden kırkbin salih kişiyi zalimlere buğz beslemedikleri için kahr-ü helak ettiği rivayet edilir.[50]
Fasıklar üç kısımdır:

1- Büyük günah işlemenin çirkinliğine inanarak onu ara sıra işleyenler
2- Kötülüğü, üzerinde hiçbir fikir sahibi olmaksızın onu devamlı işleyenler
3- Kötülüğünü inkâr edip, büyük günahları savunarak işleyenler. Bu üçüncü maddede yer alanlar zaten kafir olduklarından onların dostluğu hiçbir zaman sözkonusu değildir. Binaenaleyh bir müslüman bu üç grubun hiç birisini sevemez.[51]
Allah için buğz beslemek, konuşmayı kesmek ve buğz beslenecek kişinin yaptıklarına karşı koymakla olur.[52]
İşte mevzuumuzu teşkil eden 4599 numaralı Hadis-i Şerif Allah'a en sevimli amelin Allah için muhabbet ve Allah için buğz beslemek olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar el-Mtinziri'nin dediği gibi hadisin senedinde hadisleri delil olarak alınamayan Yezid b. Ebi Ziyad varsa da yukarıda bu mevzuda zikrettiğimiz haberler ve benzerleri bu hadisin sıhhatini te'yid etmektedir.
Mevzuumuzu teşkil eden ve Hz. Ka'b b. Ma'lik ile diğer iki arkadaşının ihmalkârlık sebebiyle Tebuk Savaşından geri kalmaîarıyla ilgili tev-belerinin kabul edildiğini müjdeleyen Tevbe Suresinin 117-118. ayetleri ininceye kadar müslümanlann onlarla selamı ve konuşmayı kestiklerini bildiren 4600 numaralı Hadis-i Şerif ise Allah'a ve rasulüne açıktan isyan eden kimselerle tevbeleri görülene kadar ilgiyi kesmenin caizliğine delalet etmektedir. Fasik kimseler hakkında durum böyle olunca kafirlerle ilgiyi tamamen kesmenin lüzumu kolayca anlaşılır.
Hafız İbn Kesir'in açıklamasına göre Tebuk savaşma katılmadıkları için müslümanlann selamı kestikleri üç kişinin isimleri şöyledir: "Ka'b b. Malik, Mürare b. Rebi, Hilal b. Ümeyye"[53]

Bazı Hükümler

1. 4600, Hadis-i Şerif, yöneticinin raiyyesine küsmesinin aralanndaki biati bozmadığına delâlet eder. Nitekim Vahşi (r.a.)'in herkesçe malum olan durumu da jpunu ifade eder.
2. Bid'at ve fısk sahiplerinin tevbe etmedikleri sürece selamlarını almamak caizdir.
3. Bir kimse, bir başkası ile konuşmamaya yemin ettikten sonra o kimse ile konuşacak olursa yeminini bozmuş olur. 4600 numaralı hadis daha Önce 2202 numarada geçmişti.[54]

Kendi Nefsani Arzularına Göre Hareket Eden Sapık Kimselere Selam Vermemek Caizdir

4601... Ammâr b. Yâsir'den dedi ki: "Ellerim yarılmış olarak ailemin yanına gelmiştim. Ellerime zaferan sürdüler. (Ertesi gün) sabahleyin, Peygamber (s.a.)'e vardım ve kendisine selam verdim, selamımı almadı ve: "Git, bunları yıka" buyurdu.[55]

4602... Âişe (r.anhâ)'den rivayet edildiğine gör;) (hac yolculuğu esnasında, Hz. Peygamberin hanımı) Safiyye bintü Huyey'in devesi hastalanmış ve (Hz. Peygamberin diğer hanımı) Zeyneb'in yanında da fazladan (yedek) bir deve^varmış. Rasûlullah (s.a.) de Hz. Zeyneb'e: (Bu) deveyi Safiyye'ye ver; diye emretmiş (Hz. Zeyneb ise) "Ben (Bu deveyi) şu Yahudiye mi vereceğim?" karşılığını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) öfkelenmiş ve Zilhicce ile Muharrem aylarında ve biraz da saf er ayında Hz. Zeyneb'e küs durmuş.[56]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifler, Allah'ın Rasulünün emirlerine uymayan kimselerden selamı ve ilişkiyi kesmenin caizliğine açıkça delâlet ettiklerinden. Sünnet çizgisinden sapan bid'at ehliyle ilişkiyi kesip onların selâmını bile almamanın caizliğine evleviyyet-le delâlet eder.
Rasul-i Zişan efendimiz, diğer bir hadis-i şeriflerinde de: "Yahudi ve hıristiyanlara selam vermeyiniz" buyurmuştur.[57] İmam-ı Nevevi'nin açıklamasına göre: "Şafii alimlerinden bazıları gayr-i müslimlere selam vermenin haram değil mekruh olduğunu savunmuşlardır." Kadı îyaz da zaruret karşısında onlara selam vermenin caiz olduğu görüşündedir.[58]

4. Kur'ân-ı Kerim Hakkında Münakaşa Etmenin Yasaklanışı

4603... Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.):
"Kur'ân-ı Kerim hakkında (şahsi kanaate dayanarak) münakaşa etmek küfürdür." buyurmuştur.[59]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hakkında Hattabi (r.a.) şu açıklamayı yapıyor: İslam alimleri bu hadisin açıklanmasında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
Bazılarına göre metinde geçen "el-Mirâü" kelimesi "... Bu (Kur'ân)dan hiç kuşkun olmasın..."[60] âyet-i kerimesinde olduğu gibi, şüphe, kuşku manasında kullanılmıştır. Bu ihtimale göre hadisin manası şöyle otur: "Kur'ân-ı Kerim'den şüphe etmek küfürdür."
Bu kelime münakaşa, tartışma anlamına da gelir. Bu ihtimale göre hadisin manası şöyle olur: "Kur'ân-ı Kerim hakkında münakaşaya girmek küfürdür." Söz konusu kelimenin münakaşa anlamıyla kullanıldığı kabul edilirse, burada yasaklanan münakaşanın nasıl olduğu hususu da ihtilaf konusu olmuştur. Bazılarına göre hadis-i şerifte yasaklanan münakaşadan maksat Kur'an-ı Kerimin kıraat şekilleri üzerinde keyfi olarak bilgisizce girişilip de Hz. Peygamberden gelen rivayet şekillerini inkâra

varan münakaşalardır. Oysa, Hz. Peygamberin haber verdiğine göre Kur'arı-ı Kerim yedi kıraat şekli üzerine inmiştir. Hepsi de haktır. Safi ve kâfidir. Bunlardan birini inkar etmek küfürdür.
Bazılarına göre de hadis-i şerifte yasaklanan münakaşadan maksat, kelam ulemasının üzerinde durduğu kaza ve kader gibi mahiyeti bir sır olmaktan çıkmayan mevzuları ihtiva eden ayetler üzerinde yapılan münakaşalardır. Helal, haram, emir, nehy gibi hususları ihtiva eden ayetler üzerinde yapılan münakaşalar değildir. Çünkü sahabe-i kiram bu gibi mevzulara dalmışlar ve bu araştırmaları neticesinde aralarında çıkan 'fikir ayrılıklarım da Kur'an-ı Kerim ve sünnetin ışığında çözmeye çalışmışlardır.
Nitekim Allahü Teâlâ Hazretleri de: "... Eğer herhangi bîr şeyde anlaşmazlığa düşerseniz onu AİJah'a ve rasülüne götürünüz..."[61] buyurarak, bu mevzuda çıkan ihtilafları Kur'an-ı Kerim ve sünnetin rehberliğinde çözmeyi emir buyurmuştur."[62]
Fakat Kur'an-ı Kerim'in ve sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyulmaksı-zın yapılan Kur'an-ı Kerim hakkındaki münakaşalar sahibi her zaman İs-lamın bir rüknünü küfre götürebileceği için yasaklanmıştır.
Nitekim diğer bir hadis-i şerifte de "Kur'ân-ı Kerim hakkında kendi şahsi görüşü ile konuşan kimse bu cehennemden yerini hazırlasın."[63] buyurulmuştur.
Bir gün Hz. Ebu Bekir'e Abese suresinin 31. ayetinin manası sorulduğunda "Allah'ın Kitabına dair birşeyi kendi fikrime göre tefsir edersem veya bilmediğim halde konuşursam hangi yer beni üzerinde taşır ve hangi sema beni gölgelendirir" demiştir.[64]
Bu mevzuda Hafız İbn Kayyım de şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.) bu mevzuda "Kalpleriniz, Kur'an-ı Kerimle kaynaştığı sürece onu okuyunuz. Fakat onun hakkında ihtilâfa düştüğünüz zaman kalk (ip dağıl)ınız."[65] buyurmuştur. Bir başka hadis-i şerifinde ise "İnsanların Allah'a en sevimsiz olanı hasımlıkta en ileri gidendir."[66] buyurmuştur. Diğer bir rivayette açıklandığına göre Peygamber (s.a.) "Hiçbir kavim, hidayete erdikten sonra (batılı hak ve hakkı batıl göstermek üzere) münakaşaya girerek sapıklığa düşmemiştir." buyurmuş ve sonra (Zuh-ruf suresinin) "Bunu sadece tartışma için ortaya attılar. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur" (mealindeki 58.), ayeti (ni) okumuştur.[67]

5. Sünnete Sarılmanın Lüzumu

4604... El-Mikdam İbn Ma'dikerib'den (rivayet edildiğine göre) Rasû-lullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Şunu iyi biliniz ki bana Kur'an-ı Kerim ile birlikte (onun bir) benzeri de verilmiştir. Dikkatli olun koltuğuna kurulan tok bir adamın size: (Sadece) şu Kur'an lazımdır onda bulduğunuz helali helal, haramı da haram kabul ediniz (yeter), diyeceği (günler) yakındır. Şunu iyi biliniz ki ehli eşek eti, yırtıcı (hayvanlar) dan köpek dişli olanlar, (bir süre kalmak üzere İslam topraklarına pasaportlu olarak giren) anlaşmalı (kafir)Ierin kaybettiği mallar size hela? değildir. Ancak sahibinin kendisine ihtiyaç duymadığı (için almadığı) yitik mallar bu hükmün dışındadır. Kim bir kavme misafir olursa o kavmin onu ağırlaması gerekir. Eğer ağırlamazlarsa, o misafir ağırlama hakkını alarak onları cezalandırabilir."[68]

Açıklama

Bu Hadis-i Şerif, Hz. Peygambere melek aracılığı ile ve meleğin okumasıyla gelen vahy-i metluv(okunmuş vahy yani Kur'ân âyetleri) kadar Önemi haiz olan bir de melek aracılığı veya okunması olmaksızın gelen vahy-i gayr-i metluv bulunduğunu^ İslam'ın teşriinde her ikisinin de aynı önemi haiz olduklarını, binaenaleyh, sünnetin ortaya koyduğu yasakların da Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu yasaklar derecesinde önemli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber dini mevzularda konuşurken, kafasından konuşmaz. Rab-bisinden aldığı ilhamla konuşur.
Nitekim Cenab-ı Hak da Kur'an-ı Kerim'inde "O (Peygamber) kafasından konuşmaz. O'(na inen Kur'an veya onun söylediğ sözler) kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir."[69] buyurarak bu gerçeği bizlere açıklamıştır.
Hadis alimlerinin açıklamasına göre bir vahy eseri olan sünnetin üç görevi tesbit edilmiştir:
1. Kur'ân-i Kerim âyetlerini açıklamak.
Bu da iki şekilde olur:
a) Kur'ân-ı Kerim âyetlerine uygun olarak gelip onları te'yid eder. Örnek:
Âyet: "Ey iman edenler, aranızda birbirinizin mallarını meşru olmayan yoldan elde edip yemeyiniz."[70]
Hadis "Kendisi razı olmadıkça bir nıüslümanın malı başkasına helal olmaz."
b) Ayetten ne kasdedildiğini açıklar, örnekler:
I. Namaz, oruç, hacc ve zekat gibi dini vazifelerle ilgili ayetleri açıklayan (bunların mücmel durumlarını gideren), nasıl yapılacaklarını gösteren hadisler.
II. Kayıtsız (mutlak) olan ayetleri, şart ve kayda bağlayan hadisler. Hırsızlığın cezasıyla ilgili ayeti[71] "Sağ el ve bilekten" kayıtlarına bağlayan sünnet buna örnektir.
III. Genel (âmm) bir ayeti tahsis eden (özelleştiren) hadisler:
Örnek:
Ayet: "Onlar ki iman edip, imanlarını zulm ile karıştırmazlar, emniyete layık olan onlardır ve onlar doğru yol üzerindedirler."[72]
Ashab buradaki zulmü genel manasıyla (haksızlık) diye anlayarak Ra-sul-i ekreme: "Hangimiz zulmetmez ki?" dediler.
Efendimiz cevap verdi: "Maksat o (zulüm) değildir. Burada kasdedilen şirktir."[73]
IV. Müşkil (maksud olan mana kapalı) olan âyetleri açıklayan hadisler.
Örnek: Âyet: "Fecrden (ibaret olan) beyaz iplik (gecenin) siyah ipinden ayırd olununcaya kadar yiyin ve için,."[74]

Buradaki "beyaz ve siyah iplik" tabirlerini bazıları gerçek iplik sanmışlardı. Rasul-i Ekrem: "Onlar gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır" diyerek durumu aydınlattılar.
2. Kur'an-ı Kerim'de bulunan bazı ayetlerin hükümlerini nesheder.[75] Örnek:
Nisa suresinin 2. ayeti mirasla ilgilidir. Buna göre din farkı sözkonusu olmadan belli akraba birbirinin varisi olur.
"Müslüman kafire, kafir de müslümana varis olamaz."[76] hadisiyle ayrı dinde olanların birbirine varis olmaları neshediimiştir.[77]
3 . Kur'an-ı Kerim'in ihtiva etmediği bir bilgi ve hükmü getirir. Sünnetin getirdiği ve Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan hükümlerden bazıları:
1. Kadını halası veya teyzesi üstüne nikahlamanın haram olması.
2. Soy akrabalığından haram olanlar derecesinde, süt akrabalığından da nikahın haram olması.
3. Alış-verişte şart koşma muhayyerliği
4. Şuf'â kaideleri ve müessesesi.
5. Seferde olmadan rehin.
6. Büyük annenin varis olması.
7. Hayız görenin oruç tutmaması ve namaz kılmaması.
8. Ramazanda oruçlu iken münasebette bulunana keffaret gerekmesi.
9. Vitir namazının vacib olması.
10. Oğuldan olan kız turunun - ölenin kızıyla- altıda bir hisse alması.
11. En aşağı nıehrin on dirhem olması.
12. Oğul katili babanın kısas edilmemesi.
13. Mecusilerden de cizye vergisinin alınması.[78]
Kısaca özetlersek şunları söyleyebiliriz: "Kur'an bir iskelet yapı verir.
Yerine göre et, kemik, kas, sinir vb. hep hadisten teşekkül eder. Tenasüb hadisin görevleri arasındadır.[79]
Mekhûl bu hususu şu sözleriyle dile getirmiştir: "Kur'ân'ın sünnete olan ihtiyacı sünnetin Kur'ân'a olan ihtiyacından fazladır."[80]
Hattâbi (r.a.)'nin de ifade ettiği gibi bazıları: "Si/e bir hadis geldiği zaman onu Kur'an-ı Kerimle karşılaştırınız. Eğer Kur'an-ı Kcrim'e uyarsa onu alınız. Eğer uyma/sa bırakınız" mealinde bir hadis rivayet etmişlerse de bu hadisin aslı yoktur. Hatta Zekeriyya İbn Yahya es Sâcî, Yahya İbn Mam'in sözü geçen hadis hakkında "Onu zındıklar uydurdular" dediğini rivayet etmiştir.
Hattabi (r.a.)'nin beyanına göre o hadisi, Şam'lılar, Yezid b. Rabia'dan rivayet etmişlerdir. Yezid b. Rabia'nın kimliği meçhuldür. Ayrıca Ye-zid'in bu hadisi Ebu'l-Eş'as'dan, Ebu'l-Eş'as'ın da Sevban'dan aldığı söylenir. Halbuki Yezid'in Ebu'l-Eş'as'dan hadis rivayet ettiği sabit olmadığı gibi Ebu'l - Eş'as'ın da Sevban'dan hadis rivayet ettiği sabit değildir.[81]
Ancak şurasını da ifade edelim ki Kur'an sünnet ilişkisi işlenirken şu
noktalardan kesinlikle kaçınmak gerekir:
a) Peygamberimizi güçsüz bir tebliğci olarak görüp dinimizdeki otoritesini sınırlı saymak; hatta bazan, bir cami görevlisine tanıdığımız dini otoriteyi ondan esirgemek, Kıır'anı üstün göstereceğiz zannıyla yanlış yollara sapmak.
b) Kur'anı ve hadisleri karşılıklı kuvvet denemesine tabi tutmak.
c) Bu iki kudsî kaynağı, yerine göre karşılıklı muarız ve yerine göre kademeli salahiyet sahibi görmek, bu onun altında o onun üstünde gibi sıralamak.
Yukarıda saydığımız noktalarda yapılan yanlışlar, bazı bilginlerin "sünneti üstün gösterir beyanları"nın yanlış anlaşılmasına bile vesile olmuştur. "Sünnetin Kitaba olan ihtiyacı, Kur'an'ın sünnete olan ihtiyacından daha azdır" sözü, bu yönden yanlış anlaşılmış, bu bir nevi cür'et olarak bile tavsif edilmiştir. Bu sözün sahibi Kur'an'Ia hadisi elbette güç yarışması içine koyan bir kişi değildir. Onun kasdı şudur: Kur'an'ın ana esasları verdiği için özdür, kısadır. Sünnetin varlığı lüzumludur.[82]
Sadece Kur'an-ı Kerim'le yetinmek İslamdan sapmadır. Çünkü bu tutum: "... Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladrysa ondan sakının..."[83] "O havadan konuşmaz, o kendisine vahyedilen vahiyden başka birşey değil."[84] mealindeki ayet-i kerimelere aykırıdır.[85] Hz. Peygamberin bu mevzudaki ihbarı zamanla aynen haber verildiği şekilde ortaya çıktığından mevzumuzu teşkil eden hadis, Hz. Peygamberin mucizelerindendir. ..
Bu mevzuya şu hadis-i şerifle son vermek istiyoruz:
"Rasûlullah (s.a.) Veda haccmda, orada toplananlara bir hitabede bulunarak ezcümle buyurdular ki: "Şeytan artık sizin toprağınızda tapınıl-maktan ümidini kesmiştir. Bundan başka, amellerinizden küçüm-sedikleriniz şeylerde kendisine itaat olunmasına ise çoktan razı olmuştur. O halde şeytana uymaktan sakınınız. Zira ben size öyle bir şey bıraktım ki ona sımsıkı yapışırsanız ebediyyen sapmazsınız. O şey, Allah'ın kitabı ve peygamberin sünnetidir."[86] Sünnete sarılmanın lüzumunu 4607 numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız, inşaallah.
Mevzumuzu teşkil eden Hadis-i Şerifte geçen "Ağırlanmayan bir misafirin, ev sahibini dava etme hakkına sahip olması" meselesi 3751-3752 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[87]

4605... (Ebu Rafi'in) babasından (rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Sakın sizden birini, emrettiğim ya da nehyettiğim bir husus kendisine ulaşınca koltuğuna yaslanmış bir halde "Benim aklım ermez. Biz Allah'ın Kitabında ne bulursak ona uyarız" derken bulmayayım."[88]

Açıklama

Bir önceki hadisle ilgili açıklama bv. hadis için de geçerlidir.[89]

4606... Âişe (r.a.)'den (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a.) "Kim bizim dinimizde, onda olmayan bir şey ortaya atarsa, (onun ortaya attığı) o şey batıldır." İbn İsa (bu hadisi) Peygamber (s.a.); "Kim bizim dinimizin dışında bir iş yaparsa (o iş) batıldır" buyurdu, (şeklinde) rivayet etti.[90]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahiri Hz. Peygamberin vefatından sonr3) fcilap ve sünnetin ruhuna aykırı olarak din adına ortaya atılan bütün yeniliklerin batıl ve İslam dışı olduğunu ifade etmektedir.
Bilindiği gibi Hz. Peygamberin irtihalinden sonra din adına ortaya atılan şeylere bid'at duıir.
Bid'at kelimesi "bir şeyi örneği ve benzeri olmaksızın meydana getirmek, yeniden icad etmek, anlamına gelen bed' kökünden gelir. Buna göre bid'at eskiden olmadığı halde sonradan icad edilen şey demektir.
Kur'an-ı Kerim'de de beyan edildiği üzere İslam dini Hz. Peygamber (s.a.) hayatta iken kemale ermiştir[91] Binaenaleyh, Rasülullah'dan sonra dinde ihdas edilen herşey bid'at mefhumuna girer. Böyle bir şeyi meydana çıkarmaya ve ona uymaya "ibtida"' denildiği gibi o şeyin vasıf ve şekline ve bir de o tarzda işlenen amele de "bid'at" denilir.[92] İslam uleması bid'atın tarifinde birleşmemiş, çeşitli tarifler ileri sürmüşlerdir. Bir grup bid'atı dar manada ele almış ve "Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra ortaya çıkan, din ile alakalı olup bir ilave veya eksiltme mahiyetinde olan şey" diye tarif etmişlerdir. Bu tarife göre her bid'at kötüdür, sapıklıktır, dini bozacağı, değiştireceği için onunla mücadele etmek gerekir.
Diğer gruba göre bid'at, Hz. Peygamberden sonra icad edilen, ortaya çıkan, moda haline gelen herşeydir. Bu tarif çok geniş olduğu için tek yönlü bir değerlendirmeye tabi tutulamamış "mezmume" ve "hasene" yani kötü ve iyi olarak iki kısma ayrılmıştır. Bu arada Şer'î delillere aykırı her şey ve her davranışa bid'at diyenler de olmuştur.
Birinci tarife göre, herhangi bir adet, alet ve davranışın bid'at olabilmesi için, dine katılması, dinî telakki edilmesi, iman ve ibadet manzumesine dahil bulunması gerekir. Mesela, bir kimsenin bedenini geliştirmek için her sabah bir müddet koşması, sonra bir yerde durup belli hareketler yapması, caizdir, bunlar, Hz. Peygamber zamanında yapılmamış olsa dahi bid'at değildir. Aynı hareketler, ibadet olsun diye yapılır veya ibadet sayılırsa bid'at olur ve caiz olmaktan çıkar. Çünkü İslam'da ibadetin yeri, zamanı ve şekli, Allah ve Rasulü tarafından kesin çizgilerle açıklanmıştır. Hiçbir kimsenin bunları, değiştirme, arttırma ve eksiltme selahiye-ti yoktur.
İkinci gruba göre, Rasûlullah'ın ahirete intikalinden sonra ortaya çıkan herşey, bid'attir; ancak her bid'at sapıklık olmadığı gibi günah ve kötü de değildir. Kabîh (kötü) bid'at vardır, hasen (iyi) bid'at vardır. Birincisi: Caiz olmadığı ve delile dayanmadığı halde dinde ilave veya eksiltme ifade eden bid'atlerdir. İkincisi: Sonradan ortaya çıkmakla beraber, ya din ile alakası olan veya caiz olduğuna delil bulunan, bid'atlerdir. Dikkat edilirse bu tarifin "kötü bid'at" diye tavsif edilen kısmının, birinci grubun bid'at anlayışı içine girdiği görülecektir, "iyi ve güzel bid'at" denilen kısmına ise onlar bid'at dememiş, bunları bid'at mefhumu içine almamışlardır. Bid'atı iyi ve kötü diye ikiye ayıranlara göre horozu kurban olarak kesmek kötü bid'attir; caiz değildir; çünkü bu adet sonradan çıkmıştır, islam'ın kurban nizamına aykırıdır. Aynı adet birinci grubun tarifine göre bid'attir. Kur'an-ı Kerim'i, bir mushaf içinde toplamak, hadis kitapları yazmak, teravih namazını cemaatle kılmak da sonradan olmuş şeylerdir; fakat bunlar iyi bid'attir, caizdir, caiz olduğuna deliller vardır. Unu elekten geçirmek, yemekte; çatal, kaşık, masa kullanmak; otomobile binmek de sonradan çıkmış şeylerdir; fakat bunlar dünya hayatı ile alakalı mubah bid'atlerdir, din ile (iman ve ibadet, günah ve sevap mefhumu ile) alakası yoktur.[93]
Hulasa, İslam dininin, itikad ve ibadet sahasında Rasülululllah (s.a.) ile ashab-ı kiramdan nakledilenlerin dışında kalan ve ehl-i sünnetin mütehassıs alimlerince zaruri görülmeyen her yenilik, maksatlı bir şekilde "olanı terk etmek" veya "olmayanı icad etmek" gayr-i meşrudur, dalalettir ve bidattir. İbadetle ilgili olmadığı halde, kendisine ibadet rengi verilen her adet te böyledir. Bunların dışında kalan yenilik ve icadlarsa meşrudur.[94]

4607... İbn Amr es-Sülemî ile Hucr (un şöyle) dedi (k)ler (i rivayet edilmiştir): Hakkında: "Sen, sizi bindirecek birşey bulamıyorum deyince, harcayacak birşey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselerin aleyhine de bir yol yoktur."[95]
(âyeti) inen el-Irbaz b. Sâriye'nin yanına varmıştık. Selam verdik ve "Seni ziyarete, hastalığın için geçmiş olsun demeye ve (senden) ilim almaya geldik" dedik. Bunun üzerine Irbaz (şöyle) dedi:
"Birgün Rasûlullah (s.a.) bize namaz kıldırdı. Sonra bize dönüp çok tesirli bir va'z etti. Bu va'zdan dolayı gözler yaşarıp kalpler ürperdi. Derken bir konuşmacı: "Ey Allah'ın rasulü (senin) bu (va'zm yolculuğa çıkacağı için kalanlara) veda eâ&n bir kimsenin va'zana benziyor. Binaenaleyh bize neyi tavsiye edersiniz?" (söyleyin de bilelim), dedi. (Fahr-i kainat efendimiz de):
"Size Allah'dan korkmanızı (başınızdaki idareciler) Habeşli bir köle olsa bile (onlan) dinleyip, itaat etmenizi tavsiye ederim. Çünkü benden sonra sizden kim yaşarsa o, pek çok (dini) ihtilaflara şahid olacaktır. Binaenaleyh size gereken, sünnetime ve doğru yolum üzerinde bulunan halifelerimin sünnetine sarılınız. Bu sünnetlere (adeta) dişlerinizi (bir daha çıkmamak üzere iyice) hatırınız. Sizi (din adına) sonradan ortaya atılan işlerden sakındırırım. Çünkü sonradan ortaya atılan her iş bid'attır ve her bid'at sapıklıktır" buyurdu.[96]

Açıklama

Metinde geçen "Bu sünnetlere dişlerinizi batırınız>, sözü oıan]ara bütün varlığınızla, olanca gücünüzle ciddi bir şekilde sarılınız" anlamında kullanılmıştır.
Bu hadis-i şerif, ümmet-i Muhammed'in mü'min ve müslüman olarak kalmalarının ancak sünnet çizgisinden ayrılmamaları ile mümkün olacağını, Hz. Peygamber'in vefatından sonra (4596 numaralı hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi) müslümanlar arasında pek çok dini ihtilaflar doğacağını ve bu fitnelerden korunmanın ancak Hz. Peygamberin ve dört halifenin sünnetine sarılmakla mümkün olacağını haber vermektedir. Sözü geçen hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, bir kimsenin veya toplumun sünnet üzerinde yürüdüğünü iddia edip kendisinin dışındaki kimselerin sünnetin dışında olduklarını söylemesi Önemli değildir. Önemli olan, Allah'ın ve rasulünün bu hususta koymuş oldukları ölçülere uymaktır, bu ölçüleri bir düstur olarak almak ve onları eksiksiz uygulamaktır.
"Çünkü sürinet-i seniyye gemilerde hatt-i hareketi gösteren kıble nümali bir pusula, hadsiz, zararlı, zulümatlı yollar içinde birer düğme hükmündedir."[97] Hz. Peygamberin sünnetine sarılmanın nasıl olacağını yüce Allah şöyle açıklıyor:
"Hayır, rabbına andolsun ki aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip sonra haklarında verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadan, kendilerini tamamen teslim etmedikçe iman etmiş olmazlar."[98]
Bu âyet-i kerime'ye göre bir kimsenin mü'min sayılabilmesi için onun bütün ihtilaflarının çözümünde Hz. Peygamberi hakem tayin etmesi yani Hz. Peygamberin sağlığında ortaya çıkan tüm anlaşmazlıkların hall-ü faslında bizzat onun hakemliğine başvurması, vefatından sonra da bu ihtilafın çözümünü onun sünnetinde ve dolayısıyla Allah'ın Kitabında araması ve Hz. Peygamberin verdiği hükümden ya da sünnetinin getirdiği çözüm şeklinden dolayı kalbinde en ufak bir sıkıntı veya bir itiraz hissinin doğmaması şarttır.[99]
Cenab-ı vacibu'l-vücud hazretleri diğer bir ayet-i kerimesinde de şöyle buyurmuştur. "Kim Allah'a ve Rasul(ün)e itaat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine nimet bahşettiği peygamberlerle, siddıklarla, şe-hidlerle ve iyi kimselerle beraberdirler. Arkadaş olarak bunlar ne güzeldir!"[100]
Bu mevzuda şu iki ayet-i kerimeyi de hatırlamak gerekir: "Kim peygambere itaat ederse o, gerçekten Allah'a itaat etmiş olur..."[101]
"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu (bilhassa) sakınanlara, zekât verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım. Onlar öyle kimselerdir ki, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları ümmi Nebi olan Peygambere uyarlar ki o Peygamber, onlara iyilikle emreder, onları kötülükten meneder, iyi ve temiz olan şeyleri helal, kötü ve zararlı şeyleri haram kılar, onların ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indirir.
İşte ona iman edenler, ona saygı gösterip onu İ'zaz edenler, ona yardım edenler ve onunla indirilen nura uyanlar yok mu, onlar felâ-ha kavuşanların ta kendileridir."[102]
Metinde geçen "Raşid halifeler" den maksad, Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.) ile Hz. Ömer İbn Hattab, Hz. Osman ve Hz. A (r.anhüm) dür. Hadis-i şerifte bu raşid halifelerin yoluna uymak emredilmiştir. Çünkü bunların hepsi de Hz. Peygamberin yolundadırlar.
Fıkıh ve usul alimleri 4657 numaralı hadis-i şerif ve benzerlerine bakarak Hz. Peygamberin sahabilerinin tümünün sünnetinin de raşid halifelerin sünnetleri gibi bir delil olduğunu söylemişlerdir.[103]

Bazı Hükümler

1. İnsanın saadeti takva üzere hareketmesiyle kaimdir.Çünkü «Allah yalnız takva sahiplerinin amelini kabul eder."[104]
2. İdareciler, dinin emirlerine uygun hareket ettikleri sürece kendilerine itaat etmek vacibdir. Fakat, dine aykırı hareket edip emirler vermeye başlanınca bakılır, eğer onları İşbaşından uzaklaştırmak mümkün ise isyan edilip iş başından indirilirler. Fakat onlara isyan, daha büyük bir fesada ve yıkıma sebep olacaksa, buna tevessül edilmez. Çünkü "İki kötülükten birini tercih etmekle karşı karşıya gelindiği zaman, büyüğünden kurtulmak için hafif olana katlanılır"[105] sözü umumi bi; fıkıh kaidesidir.[106]
3. Devlet başkam, Kureyş'in dışında herhangi bir kabileden de olabilir. İsterse Habeşli bir köle olsun. Ancak bazıları "İmamlar Kn-reyş'dendir..."[107] hadis-i şerifine dayanarak devlet başkanının mutlaka Kureyş'den olacağını savunmuşlar ve hadisi şerifte geçen: "Habeşli bir köle de olsa" sözünün "olmaz ya farz-i muhal Habeşli bir köle bile olsa" manasında kullanıldığını söylemişler ve bu cümlenin kendi anladıkları manada kullanıldığını isbat için şu hadisleri delil getirmişlerdir.
1. "Her kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası gibi bir mescid yaparsa, Allah da onun için cennette bir ev yapar."[108]
2. "Eğer kızım Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim."[109]
3 . "Allah hırsıza lanet etsin. Bir yumurtayı çalar da eli kesilir, ipi çalar yine eli kesilir."[110] Çünkü bu hadislerde Hz. Fatima'nın hırsızlık yapmasından, bağırtlak kuşu yuvası kadar büyüklükteki mescidderi söz ediliyor ki aslında bunlar olağan değildir. Farazi olarak söylenmiştir.
Keza bir yumurtadan dolayı da el kesilmez, ancak yumurta çalan kimse hırsızlığa alışır. Zamanla el kesilmesini gerektirecek çapta büyük hırsızlık yapar. (Biz bu emirlik konusunu (2928) riö'İu hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.)
4. Her bidat sapıklıktır. (Nitekim 4609 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.)
5. Hz. Peygamberin vefatından sonra çok büyük dini ihtilâflar olacaktır. Bunların tahribatından kurtulmanın tek çaresi Kitaba ve sünnete sarılmaktır.
6. Raşid halifelerin sözü diğer sahabilerin sözlerine tercih edilir.[111]

4608... Abdullah İbn Mes'ud'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) üç defa: "Taşkınlar helak oldular" buyurmuştur.[112]

Açıklama

Bu hadisten murad, kavillerinde, fiillerinde haddi aşan, taşkınlık yapan kimselerdir. Ne söylediğini bilmeyen, ölçüsüz konuşan ve aşırı fillerde bulunan bu gibi kimseler insanlar tarafından sevilmedikleri ve çok defa yaptıklarının cezası olarak hapislerde çürüdükleri gibi, âhiretlerinin de harab olacağına bu hadis~i şerif delâlet etmektedir.[113]

6 - (İyi Yada Kötü) Bir Yola Çağırman (ın Ve O Yollardan Birini Tutmanın) Hükmü

4609... Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a.): "Kim (insanları) doğru yola çağırırsa, kendisine uyanların sevabı
kadar ona da sevap yazılır. Bu (kendisine) uyanların sevabından bir-şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağırırsa kendisine uyanların günahı kadar ona da günah yazılır. Bu (kendisine) uyanların günahından bir şey eksiltmez" buyurmuştur.[114]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, hayırlı işler yapmanın teşvik edildiğini, kötü çığır açmanın da haram olduğunu ifade eden açık bir delildir. Hayırlı bir çığır açıp diğer insanların o çığırdan gitmesine sebep olan kimse, kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin sevabına nail olacağı gibi, kötü çığır açan da kıyamet gününe kadar o yoldan gidenlerin kazandığı günahlar kadar günah kazanmakta devam edecektir."[115]
Davet edildikleri hayrı işleyenlerin sevabının, onu işleyenler kadar, aynen davet eden kişiye de yazılması, onu işleyelerin bu hayırdan kazandıkları sevabı eksiltmediği gibi; şerri işleyenlerin günahının, aynen ona davet eden kişiye de yazılması, o şerri işleyenlerin bu serden kazandıkları günahı eksiltmez. Ancak bu konuyu: "Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir. Kendi (günah) yükünü taşıyan hiçbir kimse bir başkasının (günah) yükünü taşımaz..."[116] ayet-i kerimesi ile karıştırmamak lazım. Çünkü, burada, bir kimsenin, diğer bir kimsenin günahını çekeceği ifade edilmiyor. Sadece bir kimsenin, işleyeceği günahtan kazandığı vebal kadar, vebal yükleneceği ifade edilmektedir ki ayet-i kerimede kasdedilen mesele ile bu mesele birbirlerinden tamamen farklıdırlar.[117]

4610... Amir İbn Sa'd'ın babasından rivayet edildiğine göre Rasûlul-lah (s.a.): "Şüphesiz ki müslümanlar arasında en büyük günahkâr müslüman, haram kılınmamış bir hususa dair soru sorup da, (sırf) kendisi soru sorduğu için o hususun insanlara haram kılınmasına sebep olan kişidir" buyurdu.[118]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften maksat çok sual sormayı, bilhassa vuku bulmamış şeylerin sorulmasını, yasaklamaktır.
Çok sual sormak, şu sebeplerden dolayı kerih görülmüştür:
1. Müslümanlara o şeyin haram kılınmasına sebep olabilir. Bu surette onlara meşakkat celbetmiş olur.
2. Verilen cevapta, soran için, hoşlanmayacağı bir şey olabilir.
3. Ashab-ı Kiram tekrar tekrar sual sormakta ısrar ederlerdi. Bu ise Peygamber (s.a.)'e eziyet verirdi. Helâklarına sebep olabilirdi. Bundan dolayıdır ki, Zât-i Bari Hazretleri: "Ey iman edenler, çok soru sormayın. Çünkü size açıklanırsa hoşunuza gitmeyebilir" (Maide, (5), 10i) buyurarak lüzumlu lüzumsuz olmuş veya olmamış her şeyi sormayı yasak ettiği gibi,
"Şüphesiz ki Allah ve Rasulüne eziyet verenlere, Allah, hem dünyada, hem âhirette lanet eder, onlar için dehşetli azab hazırlanmıştır." (Ahzab (33), 85) buyurarak Rasulüne eziyeti de haram kılmıştır.
Kaadi Iyaz hadisteki "cürmü" müslümanlara meşakkat vermek diye tefsir etmişse de Nevevi bunu beğenmemiş, hatta batıl olduğunu söylemiş, sonra sözüne şöyle devam etmiştir: "Doğrusu bu hadisin şerhinde Hattâbî ile Tahrir sahibinin ve cumhur ulemanın söylediklerdir ki şudur: Burada cürümden murad suç ve günahtır. Bu hadis lüzumsuz yere tekel-lüf ve ısrar göstererek sual soranlar hakkındadır. Bir zaruretten dolayı mesela bir şey vuku bulduğu için sual sormak günah değildir. Bu hususta muaheze yoktur. Hadis-i şerifte başkasına zarar verecek bir şey yapmanın günah olduğuna delil vardır."[119]

4611... (Muaz b. Cebel'in arkadaşlarından olan Yezid îbn Amira) dedi ki: (Muaz b. Cebel) vaaz etmek için her oturuşunda "Allah adaletli bir hakimdir. (Bundan) şüphe edenler helak olurlar" derdi. Bir gün de (şöyle) dedi: "Muhakkak ki sizin önünüzde (birtakım) fitneler vardır. O zamanda mal çoğalır (her yerde insanlar tarafından) Kur'an (ı-Kerim) açıl (ip okun)ur. Hatta Kur'an'ı mü'min, münafık, erkek, kadın, küçük, büyük, hür, köle (herkes) al(ıp ok)ur. Bir sözcünün (herkesin böyle Kur'an okuyup ta onu anlamadıklarını ve şeytana uyup çeşitli bidatlere saptıklarını görerek kendi kendine): Bu insanlara ne oluyor da ben Kur'an okuduğum halde bana uymuyorlar? Ben (din adına) kur'an'a aykırı olan şeyler ortaya atmadıkça onlar bana uyacak değildir, diyeceği günler yakındır. Sizi (dine aykırı olarak, din adına) ortaya atılan yeniliklere karşı uyarıyorum. Çünkü din adına ortaya atılan (bu tür) yenilikler, batıldır. Sizi alim bir kimsenin sapıklığından da sakındırırım. Çünkü şeytan bazan batıl sözü alim kişinin diline söyletir. Bazan da doğru sözü münafık söyler."
(Yezid b. Amira) dedi ki: Ben (burada) Muaz İbn Cebel'e: "Allah sana rahmet etsin (iyi ama), ben alim kimsenin bazan batıl söylediğini, münafığın da bazan doğruyu söylediğini nasıl anlayabileceğim?" dedim. (Hz. Muaz şöyle) cevap verdi:
"Evet, sen (bu hususta şöyle hareket et): Alimin herkesin gözüne batan ve hakkında (insanlar tarafından): Bu da nedir böyle?

de (yip tepki göster) dikleri sözünden sakın. (İşte bu söz alimin ağzından kaçırdığı sapık sözlerdendir.) Fakat alimin bazan böyle yanılması seni on(un sözlerini dinlemek)den vazgeçirmesin. Çünkü onun (o sözünden hakka) dönmesi (her zaman için) mümkündür. Ve sen hakkı işittiğin zaman (onu kimin ağzından çıktığına bakmadan mutlaka) al. Çünkü hakkın üzerinde nur vardır.
Ebu Davud der ki: Bu hadisi Zührî'den Ma'mer'de rivayet etmiştir. (Ancak Ma'mer:) "Seni vazgeçirmesin anlamına gelen: "La yüsniyenne-ke" kelimesi yerine ("seni ondan uzaklaştırmasın" anlamına gelen) "yurt iyenneke" sözünü rivayet etmiştir. Salih îbn Keysan da Zühri'den (rivayet ettiği) bu hadiste "herkesin gözüne batan" anlamına gelen "el-müş-tehirât sözü yerine ("şüpheli" anlamına gelen)=el-müştehihat" sözünü rivayet etmiş ve "la yüsniyenneke" sözünü de îbn Akil gibi "la yüsniyen-neke" diye rivayet etmiştir.
İbn İshak da Zühri'nin (bu hadisi) şöyle rivayet ettiğini söyledi: Evet (alim insanın hatıl olan sözü) sana şüpheli gelen ve hatta senin (bu adamcağız) bu sözle neyi kasdediyor, diye (kendi kendine) sorduğun (sözü)dür.
îbn İshak da Zühri'nin (bu hadisi) şöyle rivayet ettiğini söyledi: Evet (alim insanın hatıl olan sözü) sana şüpheli gelen ve hatta senin (bu adamcağız) hu sözle neyi kasdediyor, diye (kendi kendine) sorduğun (sözü)dür.[120]

Açıklama

Hadis-i şerif asr-ı saadetten sonra müslümanlar arasında malın ve Kur'an-ı Kerim nüshalarının çoğalacağını fakat Kur'an-ı Kerim'i hakkıyla anlayanlar azalacağı için fitnelerin ve bid'atlerin de artacağını, bu bid'atlere öncülük etmek hevesinin yaygınlaşacağını haber vermektedir. İstikbale dair verdiği haberlerin aynıyla gerçekleştiği için bu hadisin Hz. Peygamberin mucizelerinden biri olduğunda şüphe yoktur.
Hadis-i şerifin ihtiva ettiği uyanlardan biri de alimlerin bazan şeytanın ağına düşerek batıl sözleri, münafıkların da bazan hak sözleri söyleyebileceklerine dair olan uyarıdır.
Gerçekten bu iki husus, mtislümanların son derece uyanık ve hassas olmaları gereken hususlardır.
Bir alimin herhangi bir meselede yanılması, artık bir daha ondan yüz çevirip sözlerine kulak vermemeyi gerektirmez.
İlim adamlarının yandan bir alimden yüz çevirmeyip ona yakın durarak onu uyarmaları, onun hakka dönmesine yardımcı olmaları gerekir. Esasen yaralan bir alimin hatasını anlayıp hakka dönmesi her zaman için mümkündür. Bu bakımdan insanların alimin bir hatasına bakarak ondan yüz çevirmeleri asla doğru değildir.
Hele ilimden behresi olmayan kimselerin ondan yüz çevirip sözlerini dinlememeleri büsbütün tehlikelidir. Esasen ilimden nasibi olmayan kimselerin ilim adamlarının sözlerini kendi kafalarına ve bilgilerine göre eleştiriye tabi tutmaları son derece büyük bir cinayettir. Bu çok tehlikeli bir tutumdur. Böylesi bir kimse alimin bir sözünün yanlışlığını kendi şahsi bilgisine ve Ölçülerine göre tayin ve tesbit edemez. Olsa olsa gerçekten ilmi irfanı herkes tarafından tasdik ve teslim edilen kişilerin verdikleri hükümle ya da o sözün gerçekten İslami kültürün canlı ve yaygın olduğu bir toplumun fertleri tarafından yadırganıp kabul edilmediğini görmekle anlayabilir.
Fakat İslami kültürün ortadan kalkıp yerini cehalete ve bidatlara terket-tiği toplumlarda fertlerin bir alimin fetvası hakkındaki eleştiri ve yargılarının hiçbir değer ve önemi yoktur.
Müslümanların uyanık olmaları gereken ikinci husus da, münafıkların, sözleri arasında bulunan bazı doğrulara bakıp da onların, her sözünün doğru olduğu kanaatine varmanın, doğuracağı vahim neticelerdir.
Esasen en tehlikeli yalan doğruyla karışık olan yalandır. Müslüman bunun şuurunda olup, hakkı ve hakikati İslamî ölçüler çerçevesinde tereyağından kıl çekercesine dikkatle tesbit ettikten sonra, hak ve hakikati (şöyle) dediği kimin ağzından çıktığına bakmadan almalıdır.
Bu hadis-i şerif mevkuftur. Yani sahabi sözüdür. Ancak, bilindiği gibi, sahabilerin sözlerinin, Hz. Peygamberden işittikleri bir sözden veya gördükleri bir fiilden kaynaklanmış olması kuvvetle muhtemeldir.[121]

4612... Süfyan (es-Sevri) (r.a.)'den (rivayet edilmiştir:) Demiştir: Bir adam kaderi (mânâsını) sormak üzere Ömer İbn Abdî-Aziz'e bir mektup /azdı. (Hz. Ömer İbn Abdil-Aziz de bu adama bir mektup yaz (arak şu cevâbı ver)di... "Gelelim mevzûmuza (ey mektub sahibi!) Sana AUah'dan torkmayı, Allah'ın emrin(i yerine getirme)de orta yolu (tutmanı) Peygamberinin (s.a.) sünnetine uymayı ve (Hz. Peygamberin) sünneti yürür-üğe girdikten sonra bidatçilerin (bid'atlerine Allah tarafından) bırakılmadığı halde (din adına) ortaya attıkları bidatleri terketmeni tavsi-tt ediyorum. Sana gereken sünnete sarılmaktır. Çünkü sünnet, Allah'ın zniyle senin için bir güvencedir.
Şunu bil ki; İnsanların ortaya attığı ne kadar b.vl'at varsa mutlaka bu »id'at (ortaya atılmaz)dan önce onun kötülüğüne dair (Kur'an ya da sün-tette) bir delil, yahutta onun hakkında bir söz geçmiştir. Çünkü (bir yol olarak) sünneti, -hatâ, sürçme, budalalık, zorluk çıkarma gibi- sünnetin ksini de bilen bir zât, ortaya koymuştur. -Ancak İbn Kesîr: "bilen" anlamındaki) lafzı kullanmamıştır.- (İbn Kesir'in rivayetine göre Hz.Ömer İbn.Abdu! Aziz'in mektubu şöyle devam ediyor: Ey mektup sahibi) sahâbe-t kiramın (kendileri için) seçtikleri yolu sen de kendin seç. Çünkü onlar (oldukları) bir bilgiye sahiplerdi. (Meselelerin aslına) nüfuz eden bir görüşle (dine aykırı olan davranışlardan) uzak kalırlar ve muhakkak ki onlar, (dini) işleri (n hakikatini) kavramakta (başkalarından) daha kuvvetlidirler. (Binaenaleyh Sahâbe-i Kiram) sahip oldukları (bu) faziletler) sebebiyle dini meselelerde (örnek alınmaya) daha layıktırlar.
(Ey, bidatçiler)! Eğer (sizce) hidâyet, üzerinde bulunduğunuz bid'atler ise o zaman siz, onlardan önce ona (hidayete) erişmişsiniz demek olur. (Halbuki bu düşüncenizin tamamen yanlış ve asılsız olduğu açıkça bellidir).
Şayet: Onlardan sonra yeni bir takım şeyler ortaya çıktı (bunun için biz de bid'atleri çıkardık), diyorsanız; şunu bilin ki, onlardan sonra ortaya çıkan (bu bid'at) lan, onların yolundan başka bir yolu takip eden ve onlardan yüzçeviren bir kimse

ortaya koymuştur. Çünkü sahabe-i kiram din konusunda (gelecek nesillerin ihtiyacına) yeterli olan hususları söylemişler ve (onlara) şifa verecek açıklamayı yapmışlardır. Onlar(m daraltmalarının altında bir daraltma, onlar(ın getirdiği genişliğin üstünde bir genişlik (yapmak, doğru) olamaz. Bir topluluk, onların (kısıntılarmın) aşağısında bir kısıntı yaptılar da bir daha i'tidal sınırına erişemediler. Bir takım topluluklar da onlar(m ölçülerinin üstüne çıktılar (bunlar da) sınırı aşmış oldular. Oysa ashab-ı kiram, bu iki ölçüsüzlüğün arasında doğru bir yol üzerindedirler. (Ey mektup sahibi) mektubunda kadere imânı soruyorsun. Allah'ın izniyle (bu hususu) tam bilene sordum. İnsanların (din adına) ortaya attığı hiçbir yeniliğin ve bidatçilerin geliştirdiği hiçbir bidatin (dini bir) eser ve mesele olarak kadere imandan daha açık olduğuna inanmıyorum. '
Câhiliyye döneminde câhiller nesirlerinde ve şiirlerinde kadere imanı dile getirirler, ellerinden kaçan nimetlere karşı kendilerini onunla teselli ederlerdi.
Sonra İslâm geldi ve kaza ve kader(e iman) ancak (ona inanmayı farz kılarak) pekiştirdi. Gerçekten Rasûlullah (s.a.v), bir iki hadisinde değil pek çok hadisinde kaderden bahsetti. Müslümanlar kadere dair açıklamaları kendisinden işittiler ve (Hz. Peygamberin) sağlığında ve vefatından sonra da kuvvetle inanarak ve Allah'a teslim olarak kaderden bahsettiler. Bir şeyin Allah'ın ilminin dışında olmasını, (Allah'ın ezeldeki) yazgısının onu tesbit etmemiş olmasını ve o şey hakkında Allah'ın (ezeli) bir takdirinin bulunmamış olmasını (düşünmekte) kendilerini yetkisiz ve hatali görerek, kaderden bahsettiler.
Bununla beraber, kader Allah'ın, manası apaçık olan Kur'an'mda da mevcuttur. fSahabe-i kiram) kader inancını Kur'an'dan almışlar ve ona imanı Kur'an'dan öğrenmişlerdir. (Ey bidatçiler)! Eğer siz: (Madem öyle de) Allah niçin (kader inancına aykırı görünen) falan ayeti indirdi ve niçin (bu inanca aykırı düşen) şöyle sözler söyledi? derseniz (ben de size şöyle derim):
Sizin Kur'an'dan okuduğunuzu (sahâbe-i kiram da) okudular ve onlar (ondan) sizin bilmediğiniz (bazı) manalar sezinlediler. Sonra da: "Şu (kainatta vukua gelen hadiselerin) hepsi de (ezeli olan) bir yazgi ve takdir ile (meydana gelmekte) dir, takdir edilen olur. Allah'ın dilediği olmuştur, dilemediği de olmamıştır. Biz kendimize fayda ve zarar verme gücüne sahip değiliz" dediler. Bu (hükme vardikta)n sonra (Allah'a ibadet etmeye) rağbet ettiler ve (kötü amellerden de) olanca güçleriyle kaçındılar."[122]

Açıklama

Mevzûmuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte sırasıyla şu meseleler işlenmekte ve hükme bağlanmaktadır:
1. Allah korkusu (=takvâ)
2. Orta yolu tutma, ifrat ve tefridden sakınma
3. Sünnete sarılmak.
4. Bidatlerden kaçınmak.
5. Sahabilerin yolundan ayrılmamak
6. Kaza ve kadere iman etmek.
Bunlardan sünnete sarılmanın önemini, bu bölümün giriş kısmında, (4604-4605) numaralı hadislerin şerhinde, bidatlerden sakınmanın lüzum ve ehemmiyetini ise (4596-4597) numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıklamıştık. Bu bakımdan yukarıda işlediğimiz sözü geçen maddelerden sarf-ı nazar ederek şimdi diğer maddelerin izahına geçelim.
a) Takva: Korkmak ve sakınmak demektir. Istılahta, Allah korkusundan dolayı, günahlardan uzak kalmaya, takva denir. Takva, imsak ve per-hizkârlık, yani mutlak olarak zevk ve haz veren şeylerden nefsi mahrum bırakarak onu terbiye etmek, demektir. Takva sahibi kimseye muttakî denir.
İslâm, insanlar arasında eşitlik kurma gayesini gütmüş bunun için tek üstünlük vesilesi olarak takvayı görmüştür: "Ey insanlar! Biz, sizi gerçekten bir erkek ile bir dişiden yarattık ve tanışasınız diye sizi kabile ve kavimlere ayırdık. Allah katında en değerliniz en çok takva sahibi olamnızdir" (Hucurat (49), 13).
Takva, bütün iyilikleri ve faziletleri kendisinde toplayan bir haslettir. Takvanın aslı, önce şirkten, sonra kötü ve günah olan fiillerden, daha sonra da günah olması muhtemel olan şüpheli amellerden sakınmaktır. En son olarak takva, mubah olmakla birlikte lüzumsuz olan şeyleri de terketmektir. Bir başka ifadeyle takva, insanın kendisini Allah'tan uzaklaştıran şeylerden uzak kalmasıdır.
Avamın takvası şirkten korunmakla, havassın takvası günahtan sakınmakla, evliyanın takvası fiil ve iyi amelleri vesile bilmekle olur. Enbiyanın takvası ise fiilleri kendilerine nisbet etmemekle ilgilidir. Çünkü nebilerin takvaları Allah'tan gelir ve Allah rızası içindir.[123]
b) Orta yolu tutma: İnsan iyiliğe kabiliyetli olduğu kadar, kötülüğe de kabil iyy etli dir. Bu iki kabiliyet onun tabiatına yabancı veya ona hâricden yüklenmiş değildir.
İnsanın tabiatında mevcut olan bu iki cevheri, nazarı itibara almayan düşünce ve inanç sistemleri insanın fıtratına uygun olmadıkları için asla gerçekçi ve tatminkâr olamazlar.
Yüce bir hayatın tahakkuku ise ancak bu iki zıt kutup arasında bir muvâzene kurmakla mümkündür. Dengenin bu iki kutuptan biri lehine bozulması fertlerin ve toplumların hayatında bir takım buhranlara sebep olur. İnsanoğlunun ferdî ve içtimaî hayatında, bu dengeyi kuran, yegâne din ve inanç sistemi, İslâmiyettir. İslama aykırı düşen, düşünce ve inanç sistemlerinin hepsi bu dengeden mahrumdur.[124]
Bu itibarla yahudilik enâniyet, hırs ve şehevî hislere ağır gemler vur-masıyla beşeriyetin çocukluk devrini, Hıristiyanlık, hayal ve rüya aleminde dolaşmasıyla beşeriyetin gençlik çağını temsil eder. Müslümanlık ise bu devreden sonra gelen kemal devrini, temsil eder ki, o herşeyi kendi aslî yerine koyar. Ne tamamiyle dünyaya bağlanır ne de dünyadan tamamen kopup âhirete yönelir.
Bilakis bir ölçü ve ahenk içerisinde dünyadan da ahiretten de nasibini alır. Bu bakımdan beşeriyetin çocukluk ve gençlik

çağını temsil eden Yahudilikle hiristiyanlık olgunluk çağını yaşayan insanlığı temsil edemezler.
Beşeriyetin çocukluk çağını temsil eden yahudilikte, kendi döneminin çocukça istek ve arzularım gemlemek üzere indirilen ağır hükümlerden bazıları şöyledir: "... İşledikleri büyük günahlardan tevbe etmiş sayılmaları için intihar etmeleri gerekirdi. Üzerlerine bulaşan bir pislikten temiz-lenebilmeleri için o pisliğin bulaştığı yeri kesip atmaları icab ederdi. Günde elli vakit namaz kılmakla mükelleflerdi. Büyük günah işledikleri zaman, kendilerine helâl kılınan bazı nimetler, haram kılınırdı. Yine büyük günahları işledikleri zaman kılıklarının maymun ya da domuz kılığına çevrilmesi, gibi cezalarla cezalandırılırlardı."[125]
İslâmın tuttuğu bu orta yol, cimrilikle israfın yasaklanıp tutumlu olmanın teşvik edilmesi gibi kaidelerle İslamın muamelât bölümünde kendini gösterdiği gibi[126] menkûl şeriatla ma'kul gerçek arasında bir zıddiyet olmadığını kabul etmek ve cebriye ile mutezile arasındaki orta yolu tutmakla da itikad sahasında[127] insandaki gazab, şehvet, muhayyile gibi kuvvetlerin değerlendirilmesinde ise o şecaat, iffet ve hikmet gibi mu'tedil kuvvetleri tasvib etmekle de ahlâk sahasında kendini göterir.
Yüce Allah şu ayet-i kelimesiyle bu gerçeği bizlere bildirmiştir. "... Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki insanlara şâhid olasınız..."[128]
Binâenaleyh İslâm, fıtrata ve akl-ı selime istinâd eden bir din olduğu içindir ki, dinde tefrite düşmeyi ne derece takbih etmişse ifratı da o nis-bette nehyetmiştir. İslâmın kendi sâliklerinden istediği şey, din nâmına bir sürü ahkâm ile birçok ibadetlerle nefislerini ta'zib etmek, yıpratmak yahut güzel ve nefis şeylerden kendilerini mahrum etmek değildir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrüluyor:
"Bu din metindir, ona yumuşaklıkla, tekellüfsüz gir (takat getiremeyeceğin şeylerle kendini yorup da) Allah'a ibâdetten büsbütün ürkütme. Muhakkak ki: Varacağı yere çabuk gitmek için arkadaşlarından ayrılıp hayvanım takatinden fazla koşturan ne istediği yolu alabilir, ne de hayvanın sırtını sağlam bırakır."[129]
Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyrüluyor: "Sakın dinde gulüv ve ifrat yapmayın. Çünkü sizden evvelkilerin helakine sebep, ancak dinde aşırı gitmiş olmalarıdır."[130]
Bütün bu yoldaki naslar bize şunu gösteriyor ki dinde ifrat ve tefrit yoktur.[131]
Şüphe yok ki itidalin ölçüsü yine Hz. Peygamberin sünnetidir. Onun sünnetine uyan itidal çizgisi üzerinde yürümüş olur. Nitekim Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde bu gerçeği şöyle ifâde buyurmuşlardır. "... Andolsun ki ben AHah'dan sizden fazla korkarım. Takva yönünden O'na daha bağlıyım, fakat bununla beraber ben Oruç da tutarım, iftar da ederim, gece namaz da kılarım, uyku da uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Bilmiş olun ki benim sünnetimi terkeden benden değildir."[132]
c) Sahâbilcrin yolundan ayrılmamak: Sahabîler, Hz. Peygamberi gözleriyle görmüşler ve O'nun tebliğlerini bizzat kendisinden almışlar ve İslâm'ı açıklayışını kulaklarıyla işitmişlerdir. Bu itibarla fakihlerin cumhuruna göre sahabîlerin görüş ve fetvaları nasslardan sonra yer alan şer'î bir hüccettir. Cumhur, bu hususta aklî ve naklî olmak üzere iki türlü delil serd eder. Naklî delilleri şunlardır:
1. "Birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ansar ile onlara güzelce uyanlardan Allah razı olmuştur; onlar da O'ndan razı olmuşlardır."[133] Burada Allah, sahabîlere uyanları Övmüştür. Demek ki onların yolundan gitmek, övülmeyi icab ediyor. Görüşlerini hüccet olarak kabul etmek de bir nevi onlara uymaktır.
2. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Ben ashabım için emânım. Ashabım da ümmetim için emândır."[134] Sahabîlerin ümmet için eman oluşu, ancak ümmetin onların görüşlerine uymasıyla olur. Nasıl ki. Hz. Peygamber'in onlar için eman oluşu, onların Peygamber (s.a.)'in hidayetine uymalarıyla olmuştur.
Aklî delilleri de şöyle sıralanabilir:
1. Sahabîler, Hz. Peygamber'e diğer insanlardan daha yakındırlar. Onlar, hakkında vahiy nazil olan konulara şâhid olmuşlardır. Hz. Pey-gamber'in hidayetine uymak hususunda ihlas dereceleri ve idrak seviyeleri üstün idi. Böylece şeriatin maksatlarını iyi kavrıyorlardı. Çünkü nasslann inmiş olduğu şart ve durumları bizzat görmüşlerdi. Dolayısıyla onların nasslan anlayışları, başkalarınınkinden daha kuvvetli ve nasslar üzerindeki sözleri uyulmaya daha elverişlidir.
2. Sahabilere ait görüşlerin sünnet olma ihtimali vardır; çünkü onlar, çoğu zaman Hz. Peygamber'in açıkladığı hükümleri anlatırken, O'na nisbet etmiyorlardı. Esasen onlardan bunu isteyen de yoktu. Böyle bir ihtimalle birlikte, şarabîlerin görüşleri kıyas ve içtihada dayansa bile, onlara uymak daha iyidir. Çünkü bu, hem nakle yakın, hem de akla muvafık olur.
3. Eğer sahabîlerden kıyas mahsulü bir görüş- bize intikal etmişse, bizim de, onlara muhalif bir kıyasta bulunmamız mümkündür; ancak onların görüşlerine uymamız ihtiyat bakımından daha iyidir; çünkü Peygamber (sav); "Ümmetimin en hayırlısı, benim gönderilmiş bulunduğum çağdakilerdir" buyurmuştur.[135] Sahabîlerden birine ait bir görüş üzerinde icma da edilmiş olabilir; çünkü onun görüşü ötekilerine aykırı olursa, sahabîlerden intikal eden şeyleri araştıran bilginler buna da vâkıf olurlar. Eğer bazı sahabîden rivayet edilen görüşe aykırı başka bir görüş, diğer sahabîlerden intikal etmişse, bu görüşlerin ikisinin de dışına çıkmak, saha-bîlerin hepsinden ayrılmak demektir. Bu ise, kabul edilemeyecek ve sahibine ait bir saçmalıktır.[136]
d) Kaza ve kader.[137]

a) Kader Ne Demektir?

İmânın esaslarından biri de "Kadere imâıV'dır. Allahu Teâlâ Hazretlerinin, ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve mekânını, evsâfını, havâssını, elhâsıl ne şekil ve ne zamanda olacaklarsa onların hepsini ezelde daha onlar meydanda yok iken- bilip o suretle tahdîd ve takdir buyurmuş olmasına Kader denir ki, ilim sıfatına râci'dir.[138]

b)Kazâ'nın Mânası:

Cenâb-ı Allah'ın, ezelde irâde ve takdir buyurmuş olduğu şeyleri za-mânı gelince herbirisini ezeldeki ilim, irâde ve takdirine uygun bir suretle icâd ve halk buyurması da Kazadır ki, Tekvin sıfatına râci'dir. İşte Mâ-turîdî'den menkul olan asıl ta'rif bunlardır.
Şöyle de ta'rif edilir: Kaza ezelen bütün eşyanın vücûduna taallûk eden ilm-i ilâhi (Mâturîdî'ye göre), yâhud ilmine mutabık bur surette kâinatta ezelen taallûk eden irade-i îlâhiyye (Eş'ârî'ye göre)dir. Yâni Allahu Te-âla'nın sonradan olacak şeylerin hepsini, nasıl olacaklarsa öylece, ezelde bilmiş verimine mutabık bir surette dilemiş olması Kazâ'dır. Vakti gelince herşeyi ilim ve irade-i ezelliyyesine mutabık bir surette îcâd buyurması da Kader'dir.[139]

4613... Nâfi (r.a.)'den demiştir ki: (Hz. Abdullah) İbn Ömer'in kendisiyle mektuplaştığı Şamlı bir arkadaşı vardı (onun kader inancını kabul etmediğini öğrenen) Abdullah İbn Ömer, O'na (şu mealde bir) mektup yazdı. "Senin kader hakkında birtakım (inkarcı) sözler söylediğin (haberi) bana ulaştı. (Binaenaleyh) sakın bir daha bana mektup yazma. Çünkü ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi: 'Benim ümmetim içerisinde kaderi inkar eden bir takım kavimler ortaya çıkacaktır' derken işittim."[140]

Açıklama

Bu hadisi şerif, Hz, Peygamber'in gaybe dair verdiği haberlerdendir. Hadis-i şerifte çıkacağı haber verilen, kaderi inkâr edecek kavim, haber verildiği şekilde çıkmıştır. İslâm tarihinde kaderi ilk inkâr eden Vâsıl b. Atâ olmuştur. Vâsıl b. A'tâ ile başlayan ve Me'mun devrinden itibaren Abbâsilerin resmi mezhebi haline gelen bu inkarcı mezheb, İslâm mezhebler tarihinde "mutezile" ve "kaderiyye" ismi ile şöhret bulmuştur.
Kelâm ulemasının tesbitine göre bunlar kendi aralarında yirmi fırkaya ayrılırlar. İsimleri şöyledir:
1. Vâsılıyye, **2.** Amriyye, **3.** Hüzeyliyye, **4.** Nazzâmiyye, **5.** İsvâriyye, **6.** îskâfiyye, **7.** Ca'feriyye, **8.** Bişriyye,
9. Müzdâriyye, **10.** Haşimiyye, **11.** Sâlihiyye, **12.** Habitiyye, **13.** Hudbiyye, **14.** Ma'meriyye, **15.** Sümâmiyye,
16. Hayyâtiyye, **17.** Cahiziyye, **18.** Ka'biyye, **19.** Cubâiyye, **20.** Behşemiyye.[141]

Bazı Hükümler

1. Mektuplaşmak müstehabdir.
2. Kaderi inRar etmeR sapıklıktır.Çünkü kader inancı İslâm inancının esaslarındandır.
3.Sapık insanlarla dostluk kurmak caiz değildir.
Burada şunu ifâde etmek isteriz ki sapık bir insanı islâh etmek için kurulan ilişki ile onu dost edinmeyi karıştırmamak lâzımdır. "Ey İnananlar, yahudileri ve lııristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost tutarsa O, onlardandır..."[142] âyet-i kerimesinde kafirleri dost edinmek kesinlikle yasaklanmıştır. Fakat onlara gönül vermeksizin, onların gönlünü kazanmakta bir sakınca yoktur.[143]

4614... Hâlid İbn el-Hazzâ'dan demiştir ki: Hasen (-i.Basrî'y)e "Adem (a.s.) gök(te yaşamak) için mi yoksa (daha sonra gökten yere inip te)yer(de yaşamak) için mi yaratıldı, bana haber ver" dedim.
"Hayır, o yer(de yaşamak ve üremek) için (yaratılmıştır)" dedi. (Peki): "Eğer (bu ağaçtan yemekten) kendini korusaydı (yine de onu yemeye mecbur edilir miydi?) Bu husustaki görüşün nedir?" dedim.
(Tabii) "O ağaçtan yemeye mecbur değildi" karşılığını verdi. Ben de: (Öyleyse) bana (insanların fiilerinde mecbur olduğu izlenimini uyandıran): "Ona karşı hiç kimseyi fitneye sürükleyebilecek değilsiniz. Tabii ki cehenneme girecek olan(lar) müstesna"[144] âyetlerini açıkla, dedim. O da (bu ayetleri): "Şeytanlar Allah'ın cehenneme girmesini takdir ettiği kimselerden başkasını saptırarak fitneye düşüremezler" diye tefsir etti.[145]

Açıklama

Hz. Halid İbn el-Hezzâ, kaderle ilgili bazı sözlerin tarafından yarmş anlaşıldığı için Hasen-ı Basri'den kader hakkında ayrıntılı malumat almak istemiş. Bu maksatla ona:
"Hz. Adem Cennetteki işlediği hatayı işlemeye mecbur mu idi? Yoksa fiillerinde hür bir irâde sahibi miydi?" diye sormuş. Ve Hasan-ı Basrî hazretlerinden "Hz. Adem, o suçu işlemeye mecbur değildi. İradesini kullan-saydı o suçu istemeyebilirdi" cevabını almış. Bunun üzerine Halid, Hz. Hasan-ı Basri'ye "İnsanların fiillerinde hür olmayıp, mecbur oldukları ve ezelde cehennemlik olmayı gerektiren amelleri işleyerek oraya geçekleri" intibaını uyandıran Saffât suresinin (62-63) ayetlerini hatırlatmış. Hasan-ı Basri hazretleri de: "Allah ezelde herkesin hangi ameli işleyeceğini bilip, ona göre herkesin cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olduğunu takdir eder. İşte buna kader denir. Herkes hür iradesiyle hareket ederek cennetlik ya da cehennemlik olur" anlamına gelen şu cevabı vermiştir:
"Şeytanlar, Allah'ın cehenneme girmesini takdir ettiği kimselerden başkasını saptırarak fitneye düşüremez."
Görülüyor ki, Hasan-ı Basri (r.a.) insanların fiillerinde hür olduğu görüşündedir. Hasan-ı Basri'ye göre Allah insanları irâde ve fiillerinde hür bırakmıştır. Fakat ezeli ilmiyle daha onlar dünyaya gelmeden Önce onların dünya hayatında yapacakları bütün işleri en küçük ayrıntılarına kadar bilip ona göre takdir ve tesbit etmiştir. Ancak insanların hareketleri bu tes-bite bağlı değil, bilâkis bu tesbit insanların hareketlerine bağlıdır. Ehl-i sünnet'in bu mevzudaki görüşü de aynen Hasan-ı Basrî

hazretlerinin görüşü gibidir.
İnsanın fiillerinde mecbur olduğunu iddia eden bâtıl bir mezheb vardır ki; bu mezhebe "cebriyye" mezhebi denir. Bu görüşü ilk defa ortaya atan kimsenin genellikle 745 yılında idam edilen Cehm İbn Safvân olduğu kabul edilir.
Bu görüşe göre; insanın hiçbir iş yapma kudreti, irâdesi yoktur. Rüzgâr önünde uçan tüy gibi her işinde Allah'ın mutlak irâdesine bağlıdır. Aslında yapmış, işlemiş gibi göründüğü işler gerçekte insana isnat edilemez. Filân insan şunu yaptı dediğimiz zaman gerçekten değil mecazen, o işi o insana atfetmiş oluruz.
Bu görüşün kısa ifadesi "alın yazisfdır. Allah, daha insanları yaratmadan, hayatı boyunca o insanın yapacaklarını en küçük teferruatına kadar tespit etmiştir. İnsan istesin istemesin bu tespit edilenler teker teker başına gelecektir.[146]

4615... Halici el-Hazzâ, Hasan(ı Basrî'nin) "zaten (Allah) onları bunun yaratmıştır.'[147] ayet-i kerimesini "şunlar (yani müminler) şunun için (cennet için), şunlar da (yani kâfirler de) şunun için (cehennem için yaratıldı (lar)" şeklinde açıkladığını söylemiştir.[148]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, daha insanlar yaratılmadan önce insanların dünyada işleyecekleri bütün işlerin Allah tarafından bilinip, tesbit ve tayin edildiği ve dolayısıyle daha insanlar yaratılmadan önce kimlerin Allah'ın rızasına uygun işler yaparak cennetlik olacakları, kimlerin de Allah'ın rızasına aykırı ve gazabını gerektiren işler yapıp cehennemlik olacakları takdir edildiği ifâde edilmektedir.
Ancak bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi insanların hareketleri bu ezeli takdir ve tesbite bağlı değildir. Bilakis tesbit, insanların yapacakları hareketlere bağlıdır. Bir başka ifâdeyle ilim ma'lu-mata tabidir. Bir astronomi alimi bir sene önceden ayın ya da güneşin tutulacağını bildiği için bu tesbiti yapmıştır. Bu tesbit hiçbir zaman ayın veya güneşin hareketini etkilemez. İşte bu tesbite kader diyoruz. Nitekim (4612) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.[149]

4616... Halid el-Hazzâ dedi ki: Hasan-ı Basrî (r.a.)'e "Ona karşı cehenneme girecek olanlardan başka hiç kimseyi fitneye sürükleyebilecek değilsiniz."[150] ayetlerini sordum da (şeytanlar) "Ancak Allah'ın cehenneme girmesini takdir ettiği kimseyi (saptırabilirler)" cevabını verdi.[151]

Açıklama

(4616) numaralı hadis-i şerif üzerinde yaptığımız açıklama bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[152]

4617... Hammâd (İbn Zeyd), Humeyd (İbn Ebi Humeyd) in (şöyle) dedi (ğini) söyledi: Hasan-ı Basrî (r.a.): "Gökten yere düşmek bana -iş, kendi elimdedir- demekten daha iyidir" derdi.[153]

Açıklama

Metinde geçen "el-emru biyedî= iş(im) kendi elimdedir" sözü "ben kendi işimi kendim yaratırım. Çünkü insanlar, kendi işlerini kendileri yaratırlar, İnsanların işlerinde, Allah'ın hiçbir müdâhalesi yoktur. Dolayısıyla ben kader diye birşey tanımıyorum" anlamına gelir.
Bu ise İslâm inancının bir rüknü olan kaderi inkâr demek olduğundan tâbiûnun büyüklerinden olan Hasan-ı Basrî gökten yere düşüp hayatını kaybetmeyi bu sözü söylemeye tercih etmiştir.
(4613) numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi kaderi inkâr etmek, büyük bir sapıklıktır. Bu sapık görüşün temsilcisi mutezile
mezhebi mensuplarıdır.
Bu mezhebe göre kul fiilinin halıkıdır. Kulun fiillerinde Allah'ın hiç bir müdahalesi yoktur. Naklî delilleri ise şu âyet-i kerimelerdir:
1. "Kim kötülük yaparsa onunla cezalanır"[154]
2. “Her şahıs kazandığına (mukabil) bir nevi rehinedir."[155]
3. "Ey Rabbimiz! Biz nefislerimize zulm ettik."[156]
4- "Dileyen imân etsin. Dileyen inkâr etsin,"[157]
Mutezileye göre, bu âyet-i kelimelerdeki fiiller kullara isnâd edilmektedirler. Bu durum fiillerin tamamen insan tarafından yaratıldığına delâlet eder.
Hakkın Ve hakikatin temsilcisi olan ehl-i sünnete göre ise bu âyet-i kerimelerde geçen fiillerin kula isnâd edilmesi bu fiillerin yaratıcısının kullar olduğuna delâlet etmez. Çünkü herhangi bir fiil sâdır olduğu mahalle isnad edilir. O fiili yaratana değil, mesela beyazlık herhangi bir cisme is-nad edilir. Fakat beyazlığı yaratan o cisim değil Hak Teâlâdır. İnsanlara isnâd olunan her fiil de böyledir.
Mutezile'nin nakli delillerinden biri de "... yaratanların (suret yapanların) en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir."[158] ayet-i kerimesidıı. Mutezileye göre; bu âyet-i kerimede: Hak Teâlâ'nın en güzel halik olduğu beyan olunduğuna göre; Allah'dan başka halik bulunduğu, fakat onların mahlûkâtının noksan ve kusurlu olduğu mânası anlaşılmaktadır.
Ehl-i sünnet uleması, bu âyet-i kerimede zikredilen "halk" kelimesinin, yaratmak mânasında olmayıp, "takdir", yani mümkini

tahdid ve tasvir mânasına olduğunu söylemişlerdir. Zira: "Allah herşeyin yaratıcısıdır."[159] "Allah'dan başka yaratıcı var mıdır?"[160] gibi âyet-i kerimeler, Hak Teâla'mn her şeyin yaratıcısı olduğunu ve O'ndan başka yaratıcı bulunmadığını çok açık olarak ifade etmektedir.
Kulun, mükellef ve yaptığı işten sorumlu olması için; mutlaka onu yaratması gerekmez. Kulun sorumlu olabilmesi için, o işi yapmayı irade etmesi, ona yönelmesi ve onu kesbetmesi kâfidir. Kul kâsib değil, hâlikdir demekle, kulu hâlikıyyet mertebesine ulaştırmış, bazı mümkinâtm Allah'dan başka hâliki olduğunu iddia etmiş ve Allah'a hâlikıyyet sıfatında şerik koşmuş oluruz. Bu ise asla caiz değildir.[161]

4618... Humeyd dedi ki: Hasan-ı (Basrî , birgün) Mekke'de bizim yanımıza geldi. Mekke halkının fıkıh alimleri bana, birgün Mekke'li fıkıh alimleriyle oturup onlara nasihat etmesi hususunda kendisiyle konuş(up ricada bulun)mamı söylediler. (Bunun üzerine ben kendisiyle bu hususu konuştum. O da ricamı kabul ederek): Evet (olur) cevâbını verdi. Bunun üzerine (Mekke'li âlimler bir yerde) toplandılar (Hasan-ı Basrî Hazretleri de onlara bir konuşma yaptı. Doğrusu) ondan daha hatip bir insan görmedim. (Orada bulunanlardan) birisi (Hz. Hasan-ı Basrî'ye hitaben): "Ey Ebû Saîd şeytanı kim yarattı?" diye sordu. (Hasan-ı Basrî de): "Sübhanallah! Allah'dan başka yaratıcı mı var? Şeytanı da Allah yarattı. Hayrı da (Allah) yarattı, şerri de!" cevabını verdi. (Soruyu soran) adam (bu cevâbı alınca), "Allah onları kahretsin; bu şeyh hakkında nasıl da yalan uyduruyorlar" dedi.[162]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "kul fiilinin halıkıdır" diyen mutezile'nin aleyhine, "kul kâsibdir (kazanıcıdır) Allah da yaratıcıdır" diyen ehl-i sünnetin lehine bir delildir.
(4621- 4622) numaralı hadis-i şeriflerde de geleceği üzere Mutezile taraftarları kendi fikirlerini Hz. Hasan-ı Basrî'ye isnad ederek, halkı bu fikirlere davet ederlerdi. Oysa Hasan-ı Basrî hazretlerinin bu mevzûdaki görüşü Mutezileye taban tabana zıt idi.
Hz. Hasan-ı Basrî, Mekke'de yaptığı söz konusu konuşmasında bu mevzûdaki görüşlerini açıklayınca Mutezile taraftarlarının Hz. Hasan-ı Basri'nin de kendilerinden olduğuna dâir yaptıkları propagandaların tesiri altında kalarak Hasan-ı Basrî hazretlerine "şeytanı kim yarattı?" diye soru soran kimse de bu propagandaların tamamen asılsız, kuru bir idda ve iftira olduğunu anlayarak; "Allah onları kahretsin bu şeyhin hakkında nasıl da yalan harcıyorlar" demekten kendini alamamıştır.
Mutezile ile ehl-i sünnet arasında ihtilaflı olan "kulların fiilleri" mevzuunu bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[163]

4619... Humeyd'den (rivayet olunduğuna göre) Hasan-ı basrı; "işıe biz onu suçluların kalbine böyle sokarız."[164] (ayet-i kerîmesinde geçen) , "onu" kelimesini "şirki" diye tefsir etmiştir[165]

Açıklama

Hz. Hasan-ı Basri ayet-i kerimede geçen "onu" kelimesini "şirki" diye tefsir etmiştir.[166] Ancak bu tefsiri Cebriyecilerin anladığı manada kuldan iradeyi kaldıran onu iradesiz ve ihtiyatsız, rüzgâr önünde sürüklenen bir yaprak durumuna düşüren mümin ya da müşrik olma tercihini ortadan kaldıran bir tefsir değildir.
Hasan-ı Basrî'nin bu tefsirine göre Allah ezelde, ilm-i ezelisi ile irâdesini iman yolunda mı yoksa şirk yolunda mı kullanacağını bilir ve bunu takdir eder. Günü gelince iradesini şirk yolunda sarfedeceği takdir edilen insan gerçekten Allah'ın bildiği ve takdir ettiği şekilde irâdesini o yolda kullanır. İradesini bu yolda kullanmak suretiyle şirki kazanmış olur. Allah da bu yüzden onun kalbinde şirki yaratır.
Görülüyor ki, Hasan-ı Basrî'nin bu sözü Cebriye'yi değil "kul kâsib, Allah haliktır" diyen ehl-i sünneti desteklemektedir. Cebriyye mezhebinin bu konudaki görüşlerini (4614) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Kalplerin ve kulakların mühürlenmesi mevzuuna da temas ederek bu konuya son vermek istiyoruz.
Bilindiği gibi Yüce Allah: "Allah da onların kalplerini ve kulaklarını mühüıiemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük azap vardır." (Bakara (2) 7) mealindeki âyet-i kerimede kalp ve kulakların mühürlenmesinden bahsetmektedir. Bu durum, Cebriyyenin anladığı gibi değildir. Yani sırf Allah ezelde bazı kimselerin kalplerinin ve kulaklarının mühürlenmesini istediği için, onların kalbi ve kulakları mühürlenmiş değildir. Bilâkis, Allah onların hakka ve hakikata kalp ve kulaklarını tıkayacaklarını bildiği için ezelde böyle takdir etmiş, onlar da gerçekten bu dünyaya gelince Allah'ın ilmine uygun olarak, kalplerini ve kulaklarını hakka tıkayıp onları rnühürlemişlerdir. Nitekim yüce Allah Saff suresinin beşinci âyetinde bu hususu şöyle açıklamıştır: "Onlar (haktan) ayrılıp, uzaklaştıkları zaman, Allah da onların kalplerini (hidâyetten) uzaklaştırdı."[167]

4620... Ubeyd es-Sayd'dan; demiştir ki: Hasan (el Basrî hazretleri) Yüce Allah'ın: "Ve kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekılmistir"[168] ayeti hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "(Yâni) onlarla iman arasına perde çekilmiştir."[169]

Açıklama

Bu hâdis-i şerif, kaderi inkâr eden Mutezilenin aleyhine ve kadere imanı İslâm inanç sisteminin bir rüknü sayan ehl-i sünnetin

lehine bir delildir.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hasan-ı Basrî hazretlerinin bu sözünden Cebriye'nin anladığı manada bir kader inancı çıkarmak da asla doğru olmaz. Çünkü bu cümlede o manaya gelen bir ifade yoktur.
Metinde geçen âyet-i kerimede anlatılmak istenen, öldükten sonra dirilme ile başlayan âhiret alemindeki kâfirlerin durumudur. Söz konusu ayet-i kerime kendinden önceki ayetlerle birlikte okununca bu durum kolayca anlaşılır: Mevzumuzu teşkil eden bu âyet-i kerime ile kendisinden önceki âyetlerin meali şöyledir: "-Ey Muhammed -telaşa düştükleri zaman (onları) bir görsen: Hiç kaçamak yoktur. Ona yakın yerden yakalanmışlardır. Ona inandık demektedirler, ama uzak yerden (tâ dünyadan imanı almak) nasıl mümkün olur? Halbuki daha önce onu inkâr etmişlerdi. Uzak yerden görünmeyene taş atıyorlardı. Artık kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir. Tıpkı bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onları endişeye düşüren bir kuşku idi."[170]

4621... İbn Avn'dan demiştir ki: "Ben Şam (sokaklann)da yürüyordum. Birisi arkamdan bana seslendi. Dönüp baktım. Meğer Recâ İbn Hayve imiş. (Bana hitaben): "Ey Ebû Avn (bu halkın) Hasan-ı Basrî hakkında söyleyip durdukları şeyler(in aslı) nedir?" dedi. (Ben de): "Gerçekten onlar Hasan adına çok yalan üretiyorlar" cevabını verdim.[171]

4622... Hammâd dedi ki: Ben Eyyûb es-Sahtiyânî'yi (şöyle) derken işittim: "Hasen (el-Basri) adına yalan üreten insanlar iki kısımdır. (Birinci kısmı teşkil eden) insanlar kader(in olmadığı) görüşünde olanlardır. Bunlar (Hz. Hasan adına ürettikleri) bu yalanlarla kendi görüşlerini yaygınlaştırmak istiyorlar. (İkinci kısmı teşkil eden) diğer insanlar ise kalplerinde Hasan-ı Basrî için kin ve Öfke bulunan insanlardır. (Bunlar da onun hakkında); -O böyle demedi mi, o şöyle demedi mi?-di(yerek onun adına yalan üretiyorlar.[172]

4623... Yahya İbn Kesir'den demiştir ki: Kurre b. Hâlid bize şöyle derdi: "Ey gençler, Hasan-ı Basri aleyhine (çıkartılan onun kaderiyye mezhebinden olduğuna dair iddialara) kendinizi kaptırmayınız. (Şunu iyi bilin ki iddiaların tam tersine) onun görüşü sünnetin ve doğrunun ta kendisi idi."[173]

4624... İbn Avn'dan demiştir ki: Eğer biz Hasn-ı Basrî'nin (kaderle ilgili) sözlerinin (halk arasında böyle yanlış bir şekilde) yayılacağını bilseydik, onun bu sözlerden döndüğüne dair bir kitap yazar ve buna şâhidler tutardık. Fakat biz (bu sözlerin böyle ters anlaşılacağını bilemediğimiz için; bunlar Hz. Hasan'ın ağzından) çıkmış birtakım kelimelerdir bunlar, kendileriyle hiç te ilgisi olmayan manalara) çekilemezler; demiştik.[174]

4625... Eyyûb (es-Sahtiyânî)'den demiştir ki: Hasan(-ı Basrî) bana: "Bir daha ben o hususta(kaderle ilgili olarak yanlış anlaşılmaya müsait söylediğim sözlerin) bir benzerini bir daha asla ağzına almayacağım" dedi.[175]

4626... Osman - el-Bettî'den demiştir ki: "Hasan (-1 Basrî tefsir ettiği) her âyeti kaderin varlığına dair tefsir etti."[176]

Açıklama

Mevzûmuzu teşkil eden, hadis-i şerifler; Hasan-ı Basrî hazretleri, aslında sünnetten kupayı sapmayan ve dolayısıyla kaza ve kadere inanan dini bütün bir müslüman olduğu halde, onu kendilerinden göstermeye çalışan istismarcı kaderiyeciler ile kendisine özel kinleri olan bazı sapık kimselerin kaza ve kaderi inkâr eden bir kimse olarak gösterme gayretine düştüklerini ve bu uğurda onun te'vile müsait bazı sözlerini malzeme yapmaya yeltendiklerini ifade etmektedirler.
İslâmin bu güzide âliminin vefatından sonra bu gibi sözlerinin, sözü geçen kötü niyetli kimseler tarafından malzeme yapılmak istendiğini farkeden bazı müslümanlar bu durumdan çok rahatsız olmuşlar. "Keşke onun sözlerinin bu şekilde sû-i te'vile uğrayacağını tahmin edebilseydik de bu sözlerle böyle bir mana kasdetmediğine dair bir belge hazırlasay-dik" demekten kendilerini alamamışlardır.
(6425) numaralı hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere, Hasan-ı Basrî kendisinin, kaderi kabul etmediği izlenimini uyandıran sözlerini söyledikten sonra, bu sözleri bilerek ve şuurla söylediğini, binâenaleyh doğruluğuna inandığı bu sözlerden dönmesinin asla sözkonusu olamayacağını yeri geldikçe ifade etmekten geri durmamıştır.
Bezl-ül-Mechûd yazarının "Tehzibu't-Tehzib"den naklettiğine göre Hasan-ı Basri (r.a.)'in bu sözlerinden birisi "Hayır kader iledir ama, şerr kader ile değildir" sözüymüş ve Eyyüb-es-Sahtiyânî bu hususta onunla
münazara yapmış ta kendisine "Ben bu sözümden asla dönmem" cevabını vermiş."[177]
Ancak Hasan-ı Basrî Hazretlerinin bu sözünden kaderi kabul etmediğini anlamı çıkarılamaz. Hatta "Hayır kader iledir" sözü onun kadere inandığını açıkça ortaya koymaktadır.
Fakat onun kader konusunda şerri hayırdan ayrı mütalaa etmesi, sadece Allah'ın şerre rızası olmadığı noktasından ileri gelebilir.
Çünkü her ne kadar şerri de Allah yaratırsa da ona rızâsı yoktur. Bununla beraber Allah kulun kesbi ve iradesi sebebiyle yine kulun elinde şerri yaratır.
Hayra gelince; Allah'ın ona rızâsı olduğu için onu kulun kesbi ve iradesine bağlı olarak yarattığı gibi, bazan kulun kesbi olmadığı halde sırf kendi lütuf ve ihsanı ile de yaratır. Binaenaleyh Yüce Allah'ın "...De ki: Hepsi de Allah tarafındandır...."[178] ayetinde açıklandığı üzere herşeyi bir kader planında yaratan AH ah tır. Fakat hayra rızası var şerre ise yoktur. Hayır ile şerr arasında yaratılış bakımından böyle bir fark vardır. Bu bakımdan Hasan-ı Basrî Hazretlerinin: "Şer

kader ile değildir" sözünü "Allah'ın şerre rızası yoktur" şeklinde anlamak gerekir. Çünkü bunca âyât-ı beyyinât ve onun kaderi kabul ettiğine dair (4621, 4622, 4623, 4624, 4626) numaralı hadis-i şerifler varken bu ümmetin hüccet meselesindeki tüm alimlerinin lehine şâhidlik ettiği Hasan-ı Basrî (r.a.) gibi bir zâtın kaderi inkâr ettiğini söylemek büyük bir haksızlık ve zulüm olur.
İslâm tarihinde kaderi inkâr edenler bellidirler. (4613) numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bunlara "kaderiyeciler" denir.
Mezheb imanımız Ebu Mansûr Mâtûrîdi'nin buyurduğu gibi kaderiyeciler kader konusundaki inkarcı görüşlerinden dolayı Allah'ın açık beyanlarını, Nuh Aleyhisselami, Cennet ve Cehennem ehlinin sözlerini ve hatta şeytanların bile itiraf ettiği bir gerçeği yalanlamışlardır. Şöyle ki kade-riyyeciler bu sözleriyle:
1. Allah'ın: "...Allah dilediğini sapıklık içinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir..."[179] mealindeki beyanına,
2 . Nuh aleyhisselâm'ın: "Eğer Allah sizi azdırmak dilemişse ben, size nasihat etmek istesem de nasihatim size fayda vermez"[180] mealindeki sözüne,
3 . Cennet ehlinin: "Lütfedip bizi buraya getiren Allah'a hamdol-sun. Allah, bizi getirmeseydi, biz bunu (bu nimeti) bulamazdık"[181] mealindeki sözlerine,
4. Cehennem ehlinin: "Allah bize yol gösterseydi, biz de size yol gösterirdik"[182] mealindeki sözlerine,
5. Şeytanın dile getirdiği: "Beni azdırdın..."[183] mealindeki gerçeğe ters düşmüşlerdir.[184]
Hasan-ı Basrî gibi bir alim-i yektanın böyle bir hataya düştüğünü söylemek gerçekten hakka ve hakikate aykırılığın ötesinde büyük bir gaflet ve hamakat olur.[185]

7. (Sahabeler Arasında) Faziletler (İn) E (Dair Yapılan) Derecelendirme

4627... İbn Ömer'den demiştir ki: Biz peygamber (s.a.) zamanında: "Sahâbilerden hiçbir kimseyi Ebû Bekir'e denk tutmayız, (bilâkis onu hepsinden üstün görürüz. Ondan) sonra aynı şekilde Ömer'e (kimseyi denk tutmayız) sonra da aynı şekilde Osman'a (kimseyi denk tutmayız). Peygamber (s.a.) in (diğer) sahâbilerini ise (kendi hallerine) bırakırız; aralarında bir derecelendirme yapmayız (bir diğer rivayete göre: diğerlerinin arasında fazilet farkı gözetilmez)" derdik.[186]

4628... Salim İbn Abdullah , (Abdullah) İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir.
"Biz Rasûlullah (s.a.) hayatta iken: Peygamber (s.a.) in ümmetinin en faziletlisi Hz. Peygamberden sonra Ebû Bekir'dir. Sonra Ömer, sonra da Osman'dır. Allah hepsinden razı olsun, derdik"[187]

4629... (Hz. Ali'nin oğullarından olan) Muhammed İbn el Hanefiy-ye'den (şöyle) dedi (ği rivayet edilmiştir):
"Babama, Rasûlullah (s.a.)den sonra insanların en hayırlısı kimdir? diye sordum. Ebû Bekir'dir, dedi.
Sonra kimdir? dedim.
Sonra Ömer'dir, cevabını verdi.
Sonra kimdir, derim de , Osmandır, cevabını verir diye korktum. (Bu soruyu soramadım). Bunun üzerine: Sonra sensin ey babacığım! dedim.
Ben sadece müslüfhafılardan birisiyim, karşılığını verdi.[188]

4630... Muhammed el-Firyâbî, Süfyân-es-Sevrî'nin şöyle dediğini rivayet etti:
"Kim Ali Aleyhisselâm'ın halifeliğe Ebû Bekir ile Ömer (r.a.)'dan daha lâyık olduğunu iddia ederse, o kimse, hem Ebû Bekir'e, hem Ömer'e, hem de muhacirlerle ensara hatâ isnâd etmiş olur. Böyle bir kimsenin böyle bir tutum ile amelinin semâya yüksel(ip kabul gör)eceğine ihtimal vermiyorum."[189]

4631... Abbâd es-Semmâk (şöyle) dedi: Ben Süfyân es-Sevrî'yi: "Halifeler beştir: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer İbn Abdi'1-Azîz. Allah onlardan razı olsun" derken işittim.[190]

Açıklama

Hattâbi (r.a.)'in açıklamasına göre (4627) numaralı hadis-i şerifte, geçen: "Biz peygamber zamanında Hz. Ebu Bekir'e kimseyi denk tutmazdık" mealindeki cümlede Hz. Ebû Bekr'e denk olamayacakları söylenen kimselerden maksat haklarında: "onlara danış..."[191] âyet-i kerimesi nazil olan kimselerdir. Bir başka ifadeyle bu kimselerden maksat şûra üyeleridir. Bunların, tavsiye ve görüşlerine müracâat edilebilen kimseler oldukları âyet-i kerime ile sabit olduğundan, faziletleri herkes tarafından kabul edilen kimselerdir. Bu sebeple sahabe-i kiram arasında faziletlerine göre bir sıralama söz konusu olunca, şûra üyelerinin akla gelmemesi mümkün değildir. Hz. Abdullah İbn Ömer, Hz. Ebu Bekr'in sâhabiler arasındaki yerini belirtmek isteyince, tabiatiyle. aklına ilk gelen husus, faziletlerinde şüphe olmayan şûra üyeleriyle mukayese etmek olmuştur. Çünkü ümmetin en faziletlileri, Hz. Peygamber dönemindeki şûra ehli olduğuna göre, Hz. Ebû Bekr'in onlardan üstün olduğunu söylemek, onun Hz. Peygamberin ümmetinin tüm fertlerinden üstün olduğunu söylemek anlamına gelir.
İslâm tarihinden anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber zaman zaman değişik cemaatlerle bir şûra oluşturup onlarla istişare etmiştir. Bunlardan birisi Uhut savaşına katılan mücahidlerdir.[192] Nitekim "bir peygamber, zırhını giydikten sonra (harpten vazgeçerek) onu çıkarması kendisine yakışmaz"[193] mealindeki hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir.
Sözü geçen şurayı oluşturan diğer bir cemaat büyük Bedir savaşına katılan mücahidlerdir. Hz. Peygamber, Bedir savaşına

çıkarken onlarla istişare etmiştir.[194] Üçüncüsü ise Habbâb İbn Münzir, Ebu Bekir ve Ömer gibi akıl ve görüşlerine güvenilen sahabilerdir.
Nitekim Hz. Peygamber, Bedir Savaşma giderken ordunun karargahını nerede kuracağı konusunda, Habbâb İbn Münzir'le Bedir'de ele geçen esirlerin, fidye karşılığında salınıp salmmayacağı konusunu da Abdullah İbn Mes'ud, Ebıı Bekir, Ömer fr.a.) gibi sahâbileıie görüşmüş ve bir karara bağlamıştır.
Hendek savaşında, Gatâfanlılarla yapılan sulh müzakeresi esnasında da Sa'd ibn Mûaz ve Sa'd İbn Ubade ile istişare etmiştir.[195]
Yine Hattâbî (r.a.)'in açıklamasına göre, Hz. Abdullah, Hz. Ali'nin faziletini bildiği halde bu hadiste O'ndan hiç bahsetmemiştir. Çünkü, Hz. Ali, Hz. Peygamber devrinde daha çocuktu. O devirde çocukluk devrinden çıkmış yaşlı başlı kimseleri söz konusu ettiği için Hz. Ali'den bahsetmesi uygun düşmemiştir.
Hz. Ali'nin, faziletçe, Hz. Ebu Bekir ve Ömer'den sonra gelen sahabi-lerden biri olduğu bilinmekle beraber ulema Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman'ın mı yoksa Ali'nin mi daha faziletli olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir. Selef ulemâsının Cumhuruna göre Hz.'Osman, Hz. Ali'den daha faziletlidir. Küfe ulemasının Cumhuruna göre ise Hz. Ali, Hz. Osman'dan daha faziletlidir.
Nitekim Süfyân-ı Sevri (r.a.); "Kûfe'nin ehl-i sünnet ulemasına göre, Hz. Ali Hz. Osman'dan daha faziletlidir. Basralı ehl-i sünnet ulemasına göre ise Hz. Osman daha faziletlidir1' demiştir.
Müteahhirin ulemâsı ise bu hususta çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları sahabe olarak Hz. Ebu Bekir'in bütün sahabilerden üstün olduğunu söylerken bazıları da Hz. Peygambere yakınlık cihetinden Hz. Ali'nin bütün sahabelerden üstün olduğunu söylemişlerdir.
"Hiçbir sahabenin diğerinden daha üstün veya aşağı olduğu söylenemez" diyenler olduğu gibi, Ebu Bekir (r.a.)'in Hz. Ali'den daha hayırlı, Hz. Ali'nin ise Hz. Ebû Bekir'den daha faziletli olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlara göre hayırlı olmak başka faziletli olmaksa başkadır. Çünkü hayır geçişlidir (yani kişinin kendisini aşarak başkasına da ulaşır), fazilet ise geçişsizdir.
BezIu'I-Mechûd yazarının dediği gibi sahabeler arasında faziletçe en üstün olanlar dört halifedir. Bunların kendi aralarındaki derecelendirme ise hilafet sırasına göre en başta Hz. Ebû Bekir, sonra Hz. Ömer, sonra Hz. Osman, sonra Hz. Ali gelir.
(4629) numaralı hadis-i şerifteki: "Ben sadece müslürnânlardan biriyim" mealindeki Hz. Ali'ye ait söz, Hz. Ali'nin faziletsiz olduğuna değil, onun tevâzuuna delalet eder.
Binâenaleyh bu hususta en isabetli görüş ehl-i sünnetin görüşü olduğundan Hz. Süfyan-ı Sevrî aksini iddia eden bir kimsenin bir anlamda muhacirleri de ensan da suçlamış olacağından onun amellerinin Allah katında makbul olmayacağını söylemiştir. Çünkü yüce Allah: "Güzel soz ona çıkar, iyi amel onu yükseltir"[196] buyurmuştur.
(4631) numaralı hadis ise ayrıca Ömer İbni Abdil-Aziz'ın sünnet çizgisinde icrây-ı hükümet eden İslam halifelerinden biri olduğunu açıkça ifade etmektedir.[197]

8. Halifeler (Hakkında Gelen Hadisler)

4632... İbn Abbâs (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Ebu Hureyre (radiyallahü anh) şöyle demiştir: Adamın biri Rasûlullah (s.a.)'e gelip: "(Ey Allah'ın Rasulü!) Ben bu gece (rüyamda) kendisinden yağ ve bal yağan bir bulut gördüm. Halkı da (yağan yağ ve baldan) elleriyle avuçlarken gördüm. Kimisi çok avuçluyordu, kimisi de az. Bir de gökten yere ulaşan bir ip gördüm. Ey Allah'ın Rasülü, senin de o ipi tutup yükseldiğini gördüm. Sonra onu başka bir adam tutup o iple o da yükseldi. Sonra başkası onu tutup onunla o da yükseldi. Sonra onu başka bir adam tuttu. Fakat (ip) koptu. Sonra (ip koptuğu yerden) ulandı. Onunla (o adam da) yükseldi."
(Bu rüyayı Hz. Peygamberle birlikte dinleyen) Hz. Ebu Bekir (söz alarak: "Ey Allah'ın rasulü!) İzin ver de ben onu yorumlay ayım "dedi. (Hz. Peygamber de: "Haydi) onu yorumla!" buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Ebû Bekir şöyle) dedi: "Buluta gelince. (O) İslâmın bulutudur. (Ondan) yağan yağ ve bala gelince o da Kur'andır. (Yani Kurân'ın) yumuşaklığı ve tadıdır. (Yağ ve baldan) çok ve az avuçlaym(lar)a gelince o Kur'an'dan az ve çok alan (lar) dır.
Gökten yere ulaşan ip, senin üzerinde bulunduğun hakk (yol) dur. Sen onu tutuyorsun (o da) seni Allah'a yükseltiyor. Senden sonra onu bir adam daha tutuyor. O iple (o adam da) yükseliyor. Sonra onu başka bir adam tutuyor, (fakat ip) kopuyor. Sonra O adam için (ip) ulanıyor ve onunla o adam da yükseliyor. Ey Allah'ın Rasulü! Bana kesinlikle söyle! (yorumumda) isabet mi ettim hata mı ettim?
(Hz. Peygamber de): "Bazısında isabet ettin, bazısında hatâ ettin"
buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Ebû Bekir) "Ey Allah'ın rasulü yemin verdim hatamın ne olduğunu bana söyle!" dedi. Peygamber (s.a.) de, "Yemin verme!" buyurdu.[198]

4633... Ubeydullah b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) İbn Abbâs (r.a.) da şu (bir önceki hadis-i şerifte anlatılan) olayı Peygamber (s.a.)'den (şu farkla) rivayet etmiştir: "Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Bekir'e (bu tabirinde yanılıp yanılmadığı yerleri) açıklamayı kabul etmedi."[199]

Açıklama

Tamamı Eymân bölümünde (3298) numaralı hadiste geçen bu nadis_j şerifler, başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere dört halifenin dördünün de Hz. Peygamberin gerçek halifeleri olduklarını, dördünün de Hz. Peygamberin tuttuğu İslamın nurlu ve

feyizli yolunda yürüyerek Allah'ın rızâsına erdiklerini söyleyen ehl-i sünnetin lehine, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Osman ve Ali (r.a.)'e dil uzatmak isteyen sapık mezheb mensuplarının da aleyhine delildir.
Bazı müfessirlere göre; ".... takva sahiplerine söz verilen cennetin durumu şudur: **1.** İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, **2.** Tadı değişmeyen sütten ırmaklar, **3.** İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, **4.** Ve süzme baldan ırmaklar..."[200] ayet-i kerimesinde zikredilen dört ırmaktan maksat, dört halifedir. Âyet-i kerimedeki sıraya göre ikinci halife olarak sütten ırmağı Hz. Ömer teşkil etmektedir. Nitekim bu hikmete mebnî olarak Hz. Ömer rüyada kendisini kana kana süt içerken görmüş ve Hz. Peygamber de bunu Hz. Ömer'in ilmine yormuştur.[201]
Avnu'I-Ma'bud yazarının açıklamasına göre, hadis-i şeriflerde elinde ipin önce kopup ta sonradan ipin ulanmasiyla ona yapışıp Allah'ın rızasına kavuşmaya muvaffak olduğundan bahsedilen zâttan maksat, Hz. Osman'dır. Onun elinde ipin kopması, kendi hilâfet döneminde meydana gelen bazı nahoş hadiseler sebebiyle, hizmetinin ve dolayısıyla Allah'ın rızasına erme imkânın, tehlikeye girmesini, sonra ipin ulanmasıyla ona yapışıp yükselmesi de şehidlik mertebesine ermek suretiyle, Allah katında büyük bir mertebeye ermesini simgeler.
Merhum Ahmed Davudoğlu bu hadis-i şerifleri açıklarken şu görüşlere yer verir:
"Metinde geçen 'bazısında isabet ettin, bazısında yanıldın' sözünden muradın ne olduğu ulema arasında ihtilaflıdır. İbni Kuteybe ile başkalarına göre, bunun mânâsı: "Tefsirinde isabet ettin, hakiki te'vîlini buldun, ama ben emretmeden tefsirine şitab etmekte yanıldın" demektir. Bâzıları bu te'vîli fasit bulmuşlardır. Çünkü Peygamber (s.a.v.) rü'yayı te'vîî hususunda Ebû Bekr'e izin vermişti. Onlara göre, Ebû Bekr, ancak rÜ'yanın bazı yerlerini ta'bir etmeden bıraktığı için hatâ etmiştir. Çünkü rü'yayı gören: "Ben yağ ve bal yağdıran bulut gördüm" demişti. Ebu Bekr bunu Kur'an'la onun lezzeti ve yumuşaklığı ile tefsir etmiştir. Halbuki bu yalnız balın tefsiridir. Yağın tefsirini bırakmıştır. O sünnet diye tefsir edilir. Ebû Bekr'e yaraşan: "Kur'an ve Sünnet" demekti. Tahâvî de bu kavle işaret etmiştir.
Diğerlerine göre hata, Hz. Osman'ın hal'inde olmuştur. Çünkü rü'ya-da zikredildiğine göre, Hz. Osman, ipten tutunmuş, ip kopmuştur. Bu da Osman (r.a.)'m kendiliğinden hilâfetten hal' edildiğini gösterir. Ebû Bekr ise bunu: "Osman zorla hal edilmiş ve öldürülmüş ve hilâfete başkası geçmiştir." şeklinde tefsir etmiştir. Cümlenin doğru tefsin ipin eklenmesini, Osman'ın kavminden başka birinin iş başına geçmesine hamletmektir. Bir takımları da, hatânın, ta'bir için Peygamber (s.a.v.)'den izin istemesinde olduğunu söylemişlerdir.
Peygamber (s.a.v.)'ın Hz. Ebû Bekr'e:
"Yemin verme!" demesi yeminini tekrarlama, çünkü söylemiyeceğim, manasınadır. Bazıları bunu düşünürsen hatânı anlarsın, mânâsına almışlardır.[202]

Bazı Hükümler

1. Rü'ya tâbiri, caizdir. Rü'yayı tabir eden kimse, bazan isabet, bazan- hatâ edebilir.Rü'ya aleP ıtlak ilk ta'bir edenin dediği gibi çıkmaz. İsabet ettiği zaman, onun dediği gibi çıkar.
2. Yemin eden kimsenin, yemininde durması, bir mefsedeti veya meşakkati icâb ederse, o yemini bozmamak, müstehab değildir.
3. Kaadî İyâz'in beyânına göre, kasem kelimesiyle yapılan yeminde, keffâret yoktur. Çünkü Hz. Ebû Bekr sadece kasem ederim demiş; fazla bir şey söylememiştir. Nevevî, Kaadî'nin sözüne şaşmakta ve Hz. Ebû Bekr'in vallahi diyerek yemin ettiğini bütün Müslim nüshalarının sarahaten naklettiğini hatırlatmaktadır. Yine Kaadî'nin beyânına göre, İmam Mâlik'e: Bir adam rü'yayı içinden şerre yorduğu halde, ağzından hayra yorabilir mi? diye sorulmuş, İmam Malik: Maazallah peygamberlikle oynanıyor mu? Rü'ya peygamberliğin cüzlerindendir, de mistir.
4. Hadis-i Şerif, rü'ya ilmini öğrenmeye ve rü'yayı sorup te'vil etmeye teşvik mahiyetindedir.[203]

4634... Ebû Bekre'den {rivayet edildiğine göre) peygamber (s.a.) bir-gün (halka) "İçinizden (bu gece) kim rüya gördü?" diye sormuş. (Orada bulunanlardan) birisi de: "Ben gördüm" cevabını vermiş (ve sözlerine şöyle devam etmiş:
Gökten sanki terazi gibi birşey indi. Sen, Ebû Bekir'le birlikte tartıldın ve Ebu Bekir'den ağır geldin. Ömer de, Ebû Bekir'le tartıldı. (Bu sefer) Ebû Bekir, ağır geldi. Ömer, bir de Osman'la tartıldı (bu sefer de) Ömer ağır geldi. Sonra terazi (göğe) kaldırıldı (Ravî Ebû Bekre bu rivayetini şöyle bitirdi:)
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'in yüzünde memnuniyetsizlik (alâmetleri) sorduk.[204]

4635... (Ebû Bekre'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber sallailâhü aleyhi ve sellem bir gün (sahâbilerine: "Bu gece) hanginiz rü'yâ gördü?" diye sormuş (ravi, hadisin bundan sonraki kısmında bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiş, (fakat bir önceki hadiste, Hz. Peygamberin yüzünde görüldüğünden bahsedilen) memnuniyetsizliği zikret-memiştir. (Ancak sözü geçen memnuniyetsizlik yerine şu sözleri) söylemiştir:
Rasûlullah (s.a.) buna üzüldü. Yani bu (rüya) onu üzdü. Bunun üzerine (şöyle) buyurdu: (Anlatılan rüyanın delâlet ettiği mana) Peygamber halifeliğidir. (Bu halifelik bir gün sona erecek) sonra (yerine sultanlık gelecektir. İşte o zaman) Allah (bu) mülkü (n idaresini) istediği kimseye verir."[205]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, Hazret-i Peygamberden sonra ümmeti Muhammed içerisinde en faziletli kimsenin, Hz. Ebu Bekir olduğuna, Hz. Ömer'in de Hz. Osman (r.a.)'dan daha faziletli olduğuna delâlet etmektedir.

Hz. Peygamberin, söz konusu rü'ya üzerinde yaptığı yoruma göre, rüyada gökten indiği görülen terazi, Hz. Peygamberin sünneti üzerinde devam eden halifelik idaresidir. Bu idare Hz. Osman devrine kadar başarıyla hedefine doğru ilerleyecek, fakat Allah'ın takdir ettiği bir süre sonra kaldırılacak ve yerine saltanat gelecektir.
Bezlu'l-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi (4635) numaralı hadisin son cümlesinde geçen "sonra" kelimesi, terâhî ifâde ettiğinden bu cümleyi hemen Hz. Ömer'den sonra hilâfet kalkacakmış şeklinde anlamak doğru değildir. Zira bilindiği üzere "sümrne: sonra" kelimesi, "fâ-i ta'kı-biyye" gibi değildir. Yani hemen Hz. Ömer'in hilafetinden sonra halifelik kalkacak manasına, gelmemektedir. Bilakis "Sümme" kelimesinin ifade ettiği süre sınırsızdır.
Bu sebeple, cümleyi, tercümede de parantez içerisinde belirttiğimiz gibi, "Halifelik dönemi birgün sona erecek ve halifelik saltanata dönüşecek" şeklinde anlamak hadisin zahirine daha uygun düşer.
Hz. Peygamberin, bu rüyayı dinledikten sonra, yüzünde beliren memnuniyetsizlik hususunda, bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre Hz. Peygamberin bu üzüntüsü, bu rüyadan, Hz. Ömer'den sonra birtakım fitnelerin ortaya çıkacağını ve daha sonra bunu büyük fitnelerin ta'kib edeceğini, anlamasından ileri gelmiştir.
Bazılarına göre ise bu üzüntü birçok hakikatlere ışık tutacak mâhiyetteki bu rüyanın, böyle kısaca sona erip, sayesinde birçok hakikatleri öğrenme fırsatının kaçmış olmasından ileri gelmiştir.
Daha önce de açıkladığımız gibi hakkı temsil eden ehl-i sünnet ulemasına göre, dört halifenin fazilet itibariyle sıralandırılması, halifelik makamına gelişlerindeki sıraya göredir ve halifelik Hz. Osman'la değil, Hz. Ali ile sona ermektedir. Buna göre, Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti iki buçuk yıl, Hz. Ömer'inki dokuz yıla yakın, Hz. Osman'ınki oniki yıl ve Hz. Ali'nink altı yıldır.[206]
"Benden sonra halifelik otuz senedir" mealindeki (4646) numaralı hadis-i şerif de buna delalet etmektedir.
Çünkü, Hz. Ali, Hz. Peygamber'in dâr-ı bakaya irtihallerinin, tam otuzuncu senesi dâr-ı bakaya irtihâl etmiştir.[207]
Ancak, halifeliği sadece bu dört zata hasredip ondan sonra gelenlerin hiçbirini halifeliğe lâyık görmemek doğru değildir. Çünkü ulema, Hz. Hasan, Ömer îbn Abdülaziz gibi pek çok kimselerin de Hz. Peygamberin halifeliğine hakkıyle layık olduklarında ittifak etmişlerdir. Nitekim 4631 numaralı hadis, Hz. Ömer İbn Abdulaziz'in de, bu halifelerden biri olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ancak, bunların, dört halifeden farkları, halifeliği, onlar kadar mükemmel temsil edememiş olmaları, onlar kadar kabul görmemiş olmalarıdır.[208]
Hafız Sûyütî'nin talebesi Alkamî'ye göre, hadis-i şerifte belirtilen otuz sene, Hz. Hasan'ın yaklaşık yedi ay süren halifeliği ile tamamlanmaktadır.[209]
(4646) numaralı hadiste tekrar karşımıza çıkacak olan bu mevzuya şimdilik şu hadisle son veriyoruz:
"Dinimizin evveli nübüvvet ve rahmettir. Bu, yüce Allah'ın dilediği zamana kadar devam ettikten sonra kalkacaktır. Daha sonra nübüvvet yolu üzerinde gidecek olan halifelik olacaktır. Bu da yüce Allah'ın dilediği zamana kadar devam edecek ve sonra kalkacaktır. Daha sonra uzunca bir krallık olacaktır. Bu da Vüce Allah'ın dilediği zamana kadar devam ettikten sonra kalkacaktır. Bundan sonra tekrar nübüvvet yolu üzerine gidecek olan halifelik olacaktır. Peygamberin sünneti üzerine kurulan bu halifelik, yer ve gök halkına rahmet vesilesi olacaktır. Bu devrin yüzü suyu rahmetine gök yağmurunu, yer yüzü de bitkisini esirgemeyecektir. Her taraf, bolluk ve bereket içinde kalacaktır."[210] Hattâbi (r.a.)'in açıkladığı gibi mevzumuzu teşkil eden bu (4635) numaralı hadisin senedinde, rivayetleri delil sayılmayan Ali b. Zeyd b. Ced'ân el-Kureşi vardır.[211]

4636... Câbir b. Abdillâh'dan, dedi ki: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem (birgün bize): "Bu gece salih bir zâta (rüyasında) Ebû Bekir'in, RasûiuUah (s.a.)'e, Ömer'in Ebu Bekir'e, Osman'ın da Ömer'e tutunduğu gösterildi" dedi. Câbir sözlerine devamla şöyle) dedi:
Biz Rasûlullah (s.a.)Mn yanından kalkınca (kendi kendimize şöyle) dedik:
(Hz. Peygamberdin rüya gördüğünden bahsettiği) sâlih zata gelince, (o) Rasûlullah (s.a.)'clir. Birbirlerine tutunan kimseler ise Allah(ü teâlâ hazretlerin) in peygamberini (yürütmekle görevli olarak) gönderdiği şu iş (in, yani yönetimin) başına geçecek kimselerdir.
Ebû Davud der ki: Bu hadisi Yunusla Şuâyb da rivayet etti(ler.Fakat) Amfi zikretmediler.[212]

4637... Semûre b. Cündüb'den (rivayet edildiğine göre) Bir adam: "Ey Allah'ın rasûlü. Ben (bu gece rüyamda) gökten sarkıtılmış kova gibi bir-şey gördüm. Ebu Bekir geldi. (Onun) sapından tutup biraz içti. Sonra Ömer geldi (kovanın) sapından tuttu, karnı şişinceye kadar içti. Sonra Osman geldi, o da sapından tuttu karnı şişinceye kadar içti. Sonra Ali geldi (kovanın) sapından tuttu. (Fakat kova sallandı) ondan üzerine birazcık (su) sıçradı" dedi.[213]

Açıklama

Tercümemizden de anlaşılacağı üzere, (4636) numaralı hadiste, Hz. Peygamberin rüyasında gördüğünden bahsettiği sâlih zattan maksat kendisidir. Bir başka ifadeyle, Hz. Peygamber kendisinden bahsederken "ben" sözü yerine o "sâlih bir zât" sözünü kullanmıştır.
Mevzuumuzu teşkil eden bu (4636) ve (4637) numaralı hadis-i şerifler, İslam tarihinde "hulefâ-i râşdin" diye anılan dört halifenin dördünün de hadis-i şeriflerde anlatılan sıraya uygun olarak, Hz. Peygamberin sünneti doğrultusunda, halifelik yapacaklarına, fakat Hz. Ali devrinde bu hizmetin çeşitli fitneler sebebiyle sarsılıp hizmetin biraz zayıflayarak inkıtaa uğrayacağına ve Hz. Ebu Bekir'in halifeliğinin de az süreceğine delâlet etmektedirler. Gerçekten de (4635) numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Ebu Bekir'in halifelik devri, iki buçuk yıl sürmüştür.
Musannif Ebu Davud, (4636) numaralı hadisi, Yunus ile Şuayb'ın da rivayet ettiklerini fakat rivayetlerinde senedde bulunması

gereken Amr b. Ebân'ı, atladıklarından bunların rivayetlerinin munkatı' olduğunu söylenmiştir.[214]

4638... Mekhûl'den (rivayet edildiğine göre) demiştir ki: Rum (askerleri) kırk gün (önünü) yara yara Şam bölgesinde ilerleyeceklerdir. Bu bölgede Dımeşk ile Amman'dan başka (hiçbir şehir, onlara) karşı duramayacaktır.[215]

4639... Ebu'l-A'yes Abdurrahmân ibn Selmân (şöyle) demiştir: "Acem krallarından bir kral gelip, Dımeşk'ın dışında, (Şam bölgesindeki) bütün şehirleri ele geçirecektir."[216]

Açıklama

Bilindiği gibi"Şam" Eski Suriye ülkesinin bulunduğu topraklara verilen isimdir. Bu topraklar "Filistin, Ürdün, Humus, Dımeşk, Kınnesrîn, Avâsım, Şuğûr" olmak üzere yedi kısımdan oluşur.
Bugün Şam deyince bugünkü Suriye'nin başşehri anlaşılmaktadır. Oysa aslında Suriye'nin başşehrinin esas ismi Dımeşk'tır. Şâm ise sözü geçen yedi kısımdan oluşan bölgedir.
(4639) numaralı hadis-i şerifte sözü geçen Amman'dan maksat, bugünkü Ürdün şehrinin başkentidir. Bir de Hint denizi kıyılarında halkının ekserisi Abaza Haricilerinden olan Umman vardır ki burada kasdedilen o değildir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, dört halifeden sonra fitnelerin başlayıp, kafirlerin İslâm ülkelerinin Şam bölgesi gibi önemli yerlerini ele geçireceklerini ve Dımeşk'in dışındaki müslümanların düşman karşısında dize düşeceklerini haber vermektedir.
Her ne kadar, bugüne kadar sözü geçen yerlerde çeşitli fitne ve istilâlar görülmüşse de mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde söz konusu edilen olayların, hangi tarihte ve hangi krallar zamanında vukua geleceği açıklanmadığından kesin bir şey söylemek doğru değildir. Ahir zamanda çıkacak savaşlarda, Şam halkının işgal edeceği yeri (2483) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[217]

4640... Mekhûl'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "(Son zamanlarda Deccal'in ordusu ile müslümanlar arasında çıkacak) savaşlarda müslümanların çadır yerleri "el-Ğûta" denilen yerdir."[218]

Açıklama

Bezlu'l-Mechûd yazarının ifade etiği gibi, bu hadis-i şerifte söz konusu edilen savaştan maksat, Hz. Mehdî zamanında müslümanlarla Deccâl arasında çıkacak savaşlar olabilir.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, o zaman müslümanlar ellerinde bulunan toprakları savaşlarda kaybedecekleri için "el-Ğûta" denilen yerde sıkışıp kalacaklar. Karargâhlarını orada kurup orada mevzileneceklerdir.
"EL-ĞÛTA" Dünyanın dört cenneti diye bilinen dört harika yerden biri ve en güzelidir.
Dımeşk 'ı da içerisine alan bu beldenin etrafı fevkalade güzel manzaralarla süslü yüksek dağlarla çevrilidir. Bu dağlardan fışkıran serin ve tatlı sular ise, beldeye ayrı bir özellik ve güzellik kazandırmaktadır.
(4298) numaralı muttasıl ve merfû' hadis de bu beldenin Şam bölgesinin en güzel beldesi olduğu ifâde ediliyor.[219]

4641... Avf (b. Ebî Cemile el-A'râbî'den rivayet edildiğine göre) demiştir ki:
Ben el-Haccâc'ı: "Gerçekten Osman (b. Affâıı)ın durumu, îsâ İbn Meryem'in durumu gibidir" derken işittim. (Haccâc bu sözü söyledikten)sonra şu: "... Ey İsâ ben seni öldüreceğim, bana yükselteceğim, seni inkâr edenlerden temizleyeceğim..."[220] âyetini okudu. Onu okuyup tefsir ederken eliyle de bize ve Şam'lılara işaret ediyordu.[221]

Açıklama

Bu haber, son zamanlarda Deccâla ve ordusuna karşı savaşacakları birçok hadislerden öğrenilen Şam halkının tarihte uzun süre İslama hizmetin bayraktarlığını yapacaklarını ifade etmektedir. Bilindiği gibi bu haberin râvisi, Hicretin 661 yılında Tâif'te doğup 714 yılında ölen Haccâc İbn Yusuf'tur.
Sakîftan çıkacağı haber verilen hunhar[222] in da bu adam olduğu rivayet edilir.[223]
Her ne kadar Haccâc'ın kan dökücülüğü ma'lum ise de onun hadis uydurduğu görülmemiştir. Bu bakımdan Musannif Ebû Dâvud, onun Şam'lıların istikbâli ile ilgili olan bu sözünü "sünen" ine almakta bir sakınca görmemiştir. Esasen Haccâc'ın bu sözü bu mevzuda gelen haberlere de muvafık düşmektedir.
Haccâc'ın kendi kafasından istikbâle dair vereceği bir haberin hiç bir kıymeti yoktur. Böyle bir haberin kıymeti sadece onun kendi tecrübesine dayanarak yaptığı bir tahminin kıymeti kadardır. Ancak Haccâc, bu sözü sohbetinde bulunduğu tabiilerden duyduğu hadislere dayanarak söylemiş de olabilir.
Haccâc'ın bu sözüne göre "Allah-ü Teâlâ hazretleri mealini sunduğumuz, âyet-i kerimesinde haber verdiği şekilde nasıl Hz. İsa'yı yanına yükselterek, onu düşmanlarının üzerine yüceltmiş ve böylece onu ve tabileri-ni düşmanlarına galip getirmişse, Hz. Osman'ı da, şehid olarak yanına kaldırmak suretiyle düşmanlarının üzerine çıkarmıştır. Ve onun taraftarları da Şanı ve Irak'da halifeliği ellerine geçirerek rakiplerine galib geleceklerdir. Bu bakımdan Hz. Osman'ın durumu Hz. İsa'ya benzemektedir."
Gerçekten de Hz. Osman adına ortaya çıkan Ümeyye oğulları Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra halifeliği ellerine geçirerek

uzun süre icrây-ı hükümet etmişlerdir.
Bu haberin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır.[224]

4642... Er-Rabî' b. Hâlid ed-Dabî'den (rivayet edilmiştir); demiştir ki: Ben Haccâc'ı bir hutbesinde: "Birinizin, kendi ihtiyacı için görevlendirdiği elçisi mi kendisine daha iyidir, yoksa ailesi içerisinde (onların) ihtiyaçlarını karşılamak üzere görevlendirdiği halifesi mi?" derken işittim.
Bunun üzerine kendi kendime: "Allah için (bir daha) senin arkanda hiçbir zaman namaz kılmamak ve seninle savaşan bir cemaat bulursam onlarla beraber sana karşı savaşmak üzerime borç olsun" dedim. (Ravi) İshâk (ibn İsmail) rivayetinde (bu habere şu sözleri de) ekledi: (Cerîr) dedi ki: (Gerçekten Er-Rabî) Cemâcim (savaşın) da şehid edilinceye kadar(Haccâc'a karşı) savaştı.[225]

Açıklama

Er-Rabî' b. Hâlid, Haccâc'ın sözlerinden kendisini V£ Meıvânileri Hz. Peygamberden üstün tuttuğu ve dolayısıyle Hz Peygambere dil uzattığı manasını çıkarmış ve onun arkasında namaz kılmamaya ve fırsatını bulunca ona karşı savaşacağına yemin etmişse de, aslında Haccâc bu sözleriyle asla böyle bir mana kasdet-memiştir.Çünkü ondan ve onun tâbi olduğu Ümeyye oğullarından, Hz. Peygambere, Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e karşı herhangi bir saygısızlık ifade eden bir söz ve tavır görülmemiştir. Ancak onlar olanca güçleriyle Hz. Osman'ın Hz. Ali'ye üstünlüğünü savunmuşlar ve her fırsatta bunu isbatlamaya çalışmışlardır.
İşte Haccâc-ı Zalim , bu sözüyle yine Hz. Osman'ın Hz. Ali'ye üstünlüğünü ifade ve isbât etmek istemiştir. Onun iddiasına göre, Bedir savaşında, Hz. Rukiyye'nin hastalığı sebebiyle, Hz. Peygamberin, onun harbe çıkmsına izin vermeyip, Hz. Rukiyye'nin tedavisi ile meşgul olmak üzere evde kalmasını emrettiği halde, Hz. Ali'yi Tebük savaşında, sonra inen Beraet (Tevbe) suresinin ayetlerini hacılara tebliğ etmek üzere elçi olarak göndermesi,[226] bu iki sahabi arasındaki farkı göstermek için kâfidir.
Çünkü bu iki hadisede, Hz. Osman, Hz. Peygmberin halifeliğini, Hz. Ali ise elçiliğini üstlenmiştir ve halifelik makamı ise elçilik makamından üstündür. İşte Haccâc'in iddiası ve söylemek istediği budur.
Oysa, bu iddia tamamen yersiz ve yanlıştır. Çünkü Hz. Peygamber, Hudeybiye savaşında Hz. Osman'ı Kureyş'e elçi olarak gönderdiği halde[227] Hz. Ali'yi bazı gazalarda yerine halife olarak bırakmıştı. Bu durum Haccâc'in yanlışlığını ortaya koymak için yeterli olduğu gibi aynı zamanda kendi mantığına göre Hz. Osman'ın Hz. Ali'den daha faziletli olmasını gerektirir. Nefsâni duygularla hareket eden kimselerin bu gibi tezatlara düşmesi kaçınılmaz bir sonuçtur.
Daha önce de ifade ettiğimiz gibi en isabetli hareket, Hz. Peygamberin halifelerinin dördünün de faziletine inanıp, hangisinin daha faziletli olduğunu münakaşa mevzuu etmekten kaçınmaktır.
Râvi Er-Rabi'in Haccâc-ı Zâlime karşı şehid oluncaya kadar savaştığı Cemâcim Savaşı Irak'ta Abdurrahman İbn-el-Eş'as ile Haccâc arasında olmuştur. Bu savaşta o kadar çok kurrâ şehid olmuştur ki Talha b. Musarrif gülen bir adamı görünce; "Belli ki bu adam Cemâcim savaşım görmemiş. Eğer bu savaşı ve bu savaşta şehid olan Kurcanın çokluğunu görmüş olsaydı, asla gülemezdi" demiştir.[228]

4643... Âsım'dan demiştir ki: - Ben Haccâc'ı minber üzerinde (şöyle) derken işittim: "Hepiniz gücünüz yettiğince Allah'dan korkunuz. Bu hususta (hiçbir kimse için) ayrıcalık (istisna) yoktur. (Hepiniz) müs-lümanların başkanı (olan) Abd-ül-Melik (ibn Mervân)i dinleyiniz ve itaat ediniz. Bu hususta da (hiçbir kimse için) ayrıcalık yoktur.
Allah'a yemin olsun ki ben, halka mescidin bir kapısından çıkmalarını emr etsem de onlar başka bir kapıdan çıksalar onların kanları ve malları bana helâl olur. Vallahi ben Mudar (kabilesin)in (malları) karşılığında Rabia kabilesinin maİIarı)nı alsam Allah'dan bu bana helâl olur.
Ya (şu) Hüzeyl'in kölesinden dolayı beni kim mazur görür? (Bilemiyorum). O kendi kıraatinin Allah'dan olduğunu iddia ediyor. Vallahi O'nun kıraati bedevi arapların recez kalıbından başka birşey değildir. Allah (c.c.) Peygamberine (s.a.) bu kalıbı indirmemiştir.
(Ya) şu acemlerden dolayı beni kim affeder? (Onlar, içlerinden) birinin (havaya) attığı taş düşünceye kadar (kısa bir zamanda muhakkak) bir fitne meydana gelmekte olduğunu iddia ediyorlar.
Allah'a yemin olsun ki: Onları geçen gün gibi (yok olmuş bir halde) bırakacağım. (Ravi Asım sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben bu sözü A'meş'e sordum da (bana)"Vallahi bu sözü Haccâc'dan kendim de duydum" cevabını verdi.[229]

Açıklama

Metinde geçen, Haccâc-ı Zâlim'e ait sözlerin bir kısmı İslâm ile tabana zıttır.
Bu sözlerden biri. Devlet başkanına mutlak surette itaatin farz olduğunu ifade eden "Abdülmelik'i dinleyiniz ve ona mutlak surette itaat ediniz" mealindeki sözdür. Oysa, Devlet Başkanına itaat onun emirlerinin, Allah ve rasûlünün emrine uygun olması ile kayıtlıdır. Devlet başkanının Allah ve rasûlünün emrine aykırı olan emirlerine itaat edilemez. Nitekim: "Allah'a isyan olan bir hususta itaat olamaz"[230] mealindeki hadîs-i şerif de bunu açıkça ifade etmektedir.
Haccâc'ın sözündeki yanlışlardan biri de, Devlet başkanlarının istedikleri gibi hüküm koyma ve bu hükümleri uygulama hakkına sahip olduklarını ifade eden sözleridir. Oysa haram ve helâl hakkında hüküm koyma yetkisi ancak Allah'ındır. Nitekim Allâhü Teâlâ hazretleri bu mevzuda şöyle buyurmaktadır. "... Diliniz yalana alışmış olarak herşeye şu haram, bu

helaldir demeyiniz. Zira Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz..."[231] Allah'ı bırakıp ta hahamlarını, rahiplerini, Meryem oğlu Mesih'i Rabbler edindiler..."[232] âyet-i kerimeleri de bunu ifade etmektedir.
Diğer bir yanlışı da Hz. İbn Mes'ud'un Mushafina ve kıraatına dil uzatmasıdır. "Huzeyl'in kölesi" sözüyle kasdettiği Hz. Abdullah İbn Mes'ud'dur. Oysa Hz. Abdullah bu kıraati bizzat Hz. Peygamberden almış ve Hz. Peygamberin takdirine mazhar olmuştur.[233]
Haccâc'ın kendi devrinde, kendi ülkesinde son derece çoğalan ve kesintisiz devam eden fitnenin arap olmayan milletler tarafından yerilmesini tehditlerle karşılaması ise onun zulümler zincirinin sadece küçük bir halkasıdır.
Recez: Müstef İlün, müstef'ilün, müstef ilün vezninden oluşan bir aruz kalıbıdır.[234]

4644... A'meş'den demiştir ki: Ben Haccâc'ı minber üzerinde: "Şu Arapların dışındaki müslüman halk vurulup parça parça edilmeye rnüste-haktırlar. Sopayı sopaya vurduğum zaman onları giden dün gibi (yok olmuş bir vaziyette) bırakacağım" derken işittim (Haccâc bu sözüyle) arap-ların dışındaki müslüman halkı kasdediyordu.[235]

Açıklama

Bu haber de Haccâc'ın zulm ve kindarlığının ulaştığı ölçülerin boyutlarını gösteren ve hakkındaki "Cellâda 130.000 mağdur teslim ettiğine, öldüğü zaman zindanlarda 50.000 erkek, 30.000 kadın bulunduğuna dair" rivayetleri[236] te'yid eden bir haberdir.
Her ne kadar onun hakkında verilen bu rakamların yalan olduğunu savunanlar varsa da[237] mevzuumuzu teşkil eden bu haber ve Özellikle Sa-kıftan bir hunharın çıkacağını haber veren hadis[238] onun hunharlığında en küçük bir şüpheye dahi yer bırakmamaktadır.
Aslında bu haberin sünnetle ilgisi olmadığından "sünnet bölümü"ne yerleştirilmemesi gerekirdi. Fakat Musannif Ebu Davud (r.a.) Ümmeyye oğullarının halifelik makamını zorla gasbettiklerini ve hakkıyla temsil etmedikleri için sünnetten ayrıldıklarını ifade ettiğinden bu haberi olumsuz yönden sünnetle ilgili görerek burada zikretmiştir.[239]

4645... Süleyman el-A'meş'den (rivayet edilmiştir:) Dedi ki: Haccâc-la birlikte bir Cuma namazı kılmıştım. Bir hutbe okudu.
Musannif Ebu Davud haberin burasında şöyle dedi:
Bu haberi hana nakleden Şeyhim, Kain h. Nüseyr haberin bundan sonraki kısmında (4643 numaralı) Ebu Bekir h. Ayyaş hadisini (aynen) zikretti ve bu hutbede Haccâc(tn) "Allah'ın halifesi ve seçkin kulu Abdülme-lik h. Mervanı dinleyiniz ve itaat ediniz" dedi(ğini söyledi ve 4643 numaralı hadisin son tarafını ise) "Eğer ben Rabia kabilesinin bütün toprakların)! Mudarr kabilesi(nin topraklan) karşılığında alsam" (bana helâl olur seklinde) rivayet etti. (Orada geçen) Acemlerle ilgili sözü rivayet etmedi."[240]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (4643) numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[241]

4646... Sefine'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Peygamber halifeliği otuz sene (sürecek) dir. Sonra Allah mülkü veya (kendi) mülkünü(n idaresini) dilediği kimseye verir."
(Râvi) Sâid ibn Cümhan dedi ki: (Bu hadisi rivayet eden) Sefine bana: (şunu) kafanda (iyi) tut. Ebu Bekir(in halifeliği) iki senedir. Ömer(inki) on, Osman'(inki) onikidir. Ali de aynı şekilde (Hz. Peygamberin halifele-rinden)dir, dedi. Ben de kendisine (Mervan oğullarına işaret ederek:) "Ama şunlar Hz. Ali'nin halife olmadığını iddia ediyorlar?" dedim."
Mervân oğullarını kasdederek "Zerkâ oğullarının kıçları yalan söylemiştir" dedi.[242]

Açıklama

Hz. Peygamberin sünneti üzerinde yürüyecek olan halifelik süresinin otuz sene süreceğini ve Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman gibi Hz. Ali'nin de Hz. Peygamberin halifelerinden biri olduğunu açıkça ifade eden bu hadis-i şerifte, Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın halifelik süreleri küsuratı teşkil eden ay ve günlerden söz edilmeden yuvarlak hesap olarak verilmiştir. Ancak hadis-i şerifte Hz. Ali'nin halifelik süresinden söz edilmemiştir.
Metinde geçen "Zerka oğulları"ndan maksat, Mervan oğullarıdır. Çünkü Zerkâ, Emevîlerin büyük annelerinden biridir. "Zerka oğullarının kıçları yalan söylemiştir" sözü ile "Hz. Ali'nin halife olmadığına dair sözlerin Mervan oğullarının uydurdukları yalanlardan ibaret olduğu" anlatılmak istenmiştir.
(4635) numaralı hadis-i şerifte yapmış olduğumuz açıklama bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan biz burada otuz yıllık halifelik süresi ile ilgili görüşleri özetlemekle yetineceğiz.
Bezlu'l-Mechûd üzerine bir ta'lik yazan Muhammed Zekeriyya-el Kândehlevî bu mevzuda şöyle diyor:
"Hz. Peygamberin vefatından sonra hicretin onbirinci yılında Hz. Ebû Bekir'e biat edilmiştir. Hz. Ebu Bekir hicretin onüçüncü senesinde vefat edinceye kadar toplam 2 sene halifelik yapmıştır. Nitekim "Takrib" isimli eserde de böyle denilmektedir.
Süyûti'nin "Târihu'I-Hulefâ" isimli eserinde de ifâde edildiği üzere, Hz. Ebû Bekir'in, hicretin on üçüncü yılının Cemâde'l-ûlâsında vefat etmesiyle yerine Hz. Ömer geçti ve hicretin 23. yılının Zilhiccesinde şehi-den vefat edene kadar tam on buçuk

yıl halifelik yaptı.
Yerine geçen Hz. Osman ise Hicrî 35. yılının Zilhiccesinde şehid oluncaya kadar tam 12 (oniki) sene halifelik makamında kaldı. Onun yerine geçen Hz. Ali ise hicretin 40. (kırkıncı) yılının Ramazan ayına kadar beş sene halifelik yaptı. Oğlu Hz. Hasan'a, Kufe'de biat edilmek suretiyle halifelik makamına Hz. Hasan geldi ve bu makamda halife olarak yedi ay kaldı. Hz. Hasan'ın yedi aylık bu halifelik görevi ile otuz yıllık halifelik süresi tamamlanmış oldu."[243]
Avnu'l-Ma'bud yazarının tesbitine göre "Hz. Ebû Bekir iki sene üç ay on gün halifelik yapmıştır. Hz. Ömer'in halifelik süresi on sene altı ay ve sekiz gündür. Hz. Osman'ın onbir sene, onbir ay ve dokuz gündür. Hz. AH'ninki ise dört sene dokuz ay ve yedi gündür. Bu hususta en doğru tesbit budur."[244] İmâm-ı Nevevi'ye göre Hz. Ebu Bekir 2 yıl, Hz. Ömer on sene beş ay onbir gün, Hz. Osman 12 yıldan altı gün eksik, Hz. Ali beş sene, Hz. Hasan da 7 ay halifelik yapmıştır.[245]
Bu mevzuyu merhum Ahmed Cevdet Paşa'nın şu sözleriyle kapatıyoruz: "Hal ve zamanın gidişi dahi bu hadis-i şerifin ifâdesine muvafık görünmüştür ki, dört halifenin müddet-i hilâfetleri yirmidokuz buçuk sene olup Hz. Hasan'ın altı ay kadar müddet-i hilâfetiyle otuz seneye baliğ olmuştur."[246]

4647... Sefine'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Peygamber halifeliği otuz senedir. (Otuz seneden) sonra Allah mülkü - veya mülkünü- dilediği kimseye verif' buyurmuştur.[247]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhid geçmiştir[248]

4648... Said b. Zeyd İbn Amr İbn Nüfeyl (in şöyle) dedi (ği rivayet edilmiştir): Falan kimse (yani Hz. Muâviye) Kûfe'ye gelince, falan şahıs (yani Muğîre b. Şu'be) kalkıp bir hutbe okudu. (Bu hutbesinde Hz. Mâviye'yi övüp, Hz. Ali'yi yerdi). Bunun üzerine (cennetle müjdelenmiş on kişiden biri olan) Saîd İbn Zeyd elimden tuttu (ve hatibe işaret ederek):
"Şu zâlimi görüyor musun? Ben (sana) dokuz kişinin cennetlik olduğuna şahitlik ederim. Eğer onuncu kişinin cennetlik olduğuna da şahitlik etsem günaha girmiş olmam. (Kavilerden) İbn İdris dedi ki: (Bu hadisteki " günâha girmiş olmam' anlamına gelen "iem eysim" kelimesini Araplar "(lem) âsem" şeklinde okurlar.
(Bu hadisi Said b. Zeyd'den rivayet eden Abdullah b. Zâlim, hadisin burasında dedi ki): Ben (Said b. Zeyd'den bu sözleri işitince kendisine, o cennetlik olan) "dokuz (kişi) kimdir?" dedim.,(Bana şöyle) cevap verdi: Rasûlullah (s.a.) Hıra (dağı) üzerinde iken (dağ bir ara zelzele ile sarsılmaya başlayınca dağa hitaben: "Ey hıra dağı, sakin ol. Çünkü (şu anda) senin üzerinde bir peygamber, bir sıddık, bir de şehid vardır" dedi. Bunun üzerine dağın sarsılması sona erdi. (Ben tekrar bu cennetlik olan): "Dokuz (kişi) kimdir?" dedim.
Rasûlullah (s.a.): "(Bu cennetlikler) Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Ezzûbeyr, Said İbn Ebî Vakkâs, Abdurrahmân b. Avf'dir" buyurdu cevâbını verdi.
"Onuncu kimdir?" dedim. Biraz durakladı, sonra "Benim" dedi.
Ebu Davııd der ki: Bu hadisi aynı şekilde, Said h. Zeyd, Abdullah ibn Zalim, ibn Hayyan, Hilal b. Yesa'f, Mansûr, Süfyân yoluyla el-Escaî' den rivayet etmiştir.[249]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, İbn Mâce'nin Sünen'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir:
"Rasûlullah (s.a.) arkadaşları ile birlikte (Hıra dağında) bulunduğu bir sırada dağ deprenmeye başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) dağa hitaben: "Ey Hıra dağı yerinde dur! Senin üzerinde ya bir peygamber ya bir sıddîk ya da bir şehid bulunur" buyurdu ve sonra dağın üstünde bulunanları şöyle saydı: "Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Ziibeyr, Sa'd, İbn Avf, Said İbn Zeyd."
Buharî'nin Sahih'inde rivayet edilen bir hadis-i şerif ise şu mealdedir:
"Peygamber (s.a.) bir ara Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte Uhud dağına çıkmıştı. Orada iken Uhud'da bir zelzele oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Ey Uhud, dur! Çünkü (şu anda) senin üstünde bir peygamber ile bir sıddîk ve bir de şehid bulunmaktadır" buyurdu[250] Emri üzerine dağın sallanması sona ermişti.
Bu iki hadis-i şeriften anlaşılıyor ki zelzele hadisesi, biri Hıra dağında diğeri Uhud dağında olmak üzere iki defa vuku bulmuştur. Ve bu iki hadise münasebetiyle Hz. Peygamber Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdurrahmân b. Avf ve Said b. Zeyd*in faziletine ve Allah katındaki değerine işaret etmiştir.
Sindî'nin açıklamasına göre, metinde sözü geçen sahahilerden Ebû Bekir Sıddık ile Sa'd b. Ebî Vakkas'ın dışındakiler tamamen Hıra dağında şehid olarak vefat etmişlerdir. Sa'd b. Vakkas ise Medine yakınlarındaki Akik köyünde vefat etmiş ve Medine mezarlığına defnedilmiştir. Bu suretle diğerleri metinde geçen şehid kavramı şümulüne girerken, Hz. Sa'd b. Ebi Vakkâs da Hz. Ebu Bekir'le birlikte "Sıddık" kavramı şümulüne girmiştir.
Her ne kadar bu hadis-1 şeriflerde cennetliklerden olan Hz. Ebu Ubey-de b. el-Cerrah'ın ismi zikredilmiyorsa da Tirmizî'nin şu rivayetinde onun ismi de aşere-i mübeşşere'nin ismiyle bir arada zikredilmektedir.
"Ebû Bekir cennettedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha cennettedir, Ez-Zübeyr cennettedir, Abdur-rahman bin Avf cennettedir, Sa'd bin Ebî Vakkas Cennettedir, Said b. Zeyd Cennettedir ve Ebu Ubeyde b. el-Cerrrah Cennettedir."[251]

Bunlardan Hz. Talha, Siffın savaşında Hz. Muaviye saflarında bulunuyordu. Suyutî (r.a.)'nin açıklamasına göre "onlardan kimi de adağını yerine getirdi" (yani şehid oluncaya kadar çarpışacağını adadı ve bu adağını yerine getirdi), mealindeki Ahzab 23 ayet-i kerimesi onun hakkında inmiştir.
Metinde kendisinden falanca diye bahsedilen ve Küfe*ye geldiğinden söz edilen zat Hz. Muaviye'dir, yine kendisinden falanca diye bahsedilerek hutbe okuduğu bildirilen zat da Muğire İbn Şu'bedir. Bezlü'1-Mec-hud yazarının da açıkladığı gibi, Muğire İbn Şu'be bu hutbesinde Hz. Ali'den saygısızca bahsettiği için Musannif Ebu Davud onların isimlerini açıklamamıştır. Gerçekten müslümana yakışan da sahabe arasında geçen bu gibi nahoş hadiseleri sözkonusu etmekten kaçınmaktır. Çünkü onlar kılıçlarını kana bulamaktan kendilerini koruyanlamışlardır. Ama bizler dillerimizi günaha batmaktan kolayca koruyabiliriz.
Bu hadis-i şerifin bab başlığı ilgisi Hz. Ali'nin de Hz. Peygamberin yolunu izleyen dört halifeden biri olduğuna delâlet etmesidir.[252]

4649... Abduırahman b. Ahnes'den (rivayet edildiğine): Kendisi (bir gün) mescidde iken adamın biri kalkıp Hz. Ali'ye dil uzatmış. Bunun üzerine Said b. Zeyd ayağa kalkıp:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i: "On kişi cennettedir: Peygamber (s.a.) cennettedir, Ebu Bekir Cennettedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha Cennettedir, Zübeyr b. Avvam Cennettedir, Sa'd b. Malik cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir." derken işittiğime şahitlik ederim. Eğer dikseydim (cennetliklerden) onuncunun ismini de verirdim." demiş. (Abdurrahman rivayetine devam ederek şöyle) dedi; (Orada bulunanlar bu hadisi nakleden zata): "O kimdir?" dediler. Cevap vermedi. (Sonra tekrar): "Kimdir o?" dediler "Said b. Zeyd'1 cevabını verdi.[253]

4650... Riyah b. Haris (in şöyle) dediği (rivayet edilmiştir): "Küfe mescidinde falan kimsenin (Muğire'nin) yanına oturuyordum. Yanında Kûfe-li (bazı kimse)ler de vardı. Derken Said İbn Amr İbn Nüfeyl geldi. (Mu-ğire) ona: "Merhaba" dedi ve kendisini selamladı, ayağının yanına koltuk üzerine oturttu. O sırada Küfe halkından, Kays İbn Alkame denilen bir adam daha geldi ve yönünü Muğire'ye dönüp söğmeye başladı. Said, (Mugire'ye dönerek): "Bu adam kime soğuyor?" dedi. (O da): "Ali'ye sö-ğiiyor" cevabını verdi. (Bunun üzerine Said): Görüyorum ki Rasûlullah (s.a.)'ın sahabüerine senin yanında soğuluyor da sen bunu kötü görmüyor ve engel de olmuyorsun. Ben Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) derken işittim - ve ben onun söylemediği bir şeyi onun adına söylemeye de ihtiyaç duymam. Çünkü yarın (kıyamet gününde) kendisiyi karşılaştığım zaman bun(un hesabın)! benden sorar: "Ebu Bekir cennettedir. Ömer cennettedir..." (Said) hadisi rivayete devam edip, bir önceki (hadisin) manasını (eksiksiz) rivayet etti. Sonra "Muhakkak ki: Onlardan birinin Rasûlullah (s.a.)'la birlikte savaşta bulunup orada yüzünün tozlanması birinizin ömür boyu (yaptığı) amelinden daha hayırlıdır. İstersen kendisine Nuh'un ömrü kadar ömür verilmiş olsun" dedi.[254]

Açıklama

Bu iki hadisle ilgili açıklama 4648 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[255]

4651... Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Allah'ın rasulii (s.a.) Uhud (dağın)a çıkmış arkasından Hz. Ebu Bekir'le Ömer ve Osman da çıkmış. Derken (dağ deprenip) onları sallamaya başlamış. Bunun üzerine Allah'ın rasulii dağa ayağıyla vurup:
Ey Uhud sakin ol! (Senin üzerinde) bir peygamber ile bir Siddik ve iki şehid (bulunmaktadır)" buyurmuş.[256]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Peygamber efendimizin iki mucizesini haber vermektedir. Birincisi Hz. Peygamberin sallanmakla olan Uhud'a: "Sakin ol" diye emretmesiyle dağın sakin olması, ikincisi de yanında bulunan zatların şehiden vefat etmeleridir. Nitekim (4648) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Bu hadisin bab başlığıyla ilgili kısmı Hz. Ebu Bekir'le Ömer ve Osman (r.a.)'in de Peygamber halifeliği çizgisinden ayrılmayan halifelerden olduklarına delâlet etmesidir.[257]

4652... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Bana Cebrail (a.s.) geldi. Elimden tutup ümmetimin kendisinden (cennete) gireceği cennet kapısını gösterdi." buyurmuş. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Rasulii, ben de (o sırada) seninle beraber olup o kapıyı görmeyi çok isterdim" demiş.
Rasûlullah (s.a.) de: "Ey Ebu Bekir şunu iyi bil ki ümmetimden Cennete ilk girecek olan sensin" cevabını vermiş.[258]

Açıklama

Bu hadis-i şerif te Hz. Ebu Bekir'in Hz.Peygambe-rin sünnetinden ayrılmayan halifelerden olduğuna delalet etmektedir. Hadisin bab başlığıyla ilgisi budur.
Bezlü'l-Mcchûd yazan bu hadisi açıklarken şu bilgileri vermektedir: "Cennet kapılarının sayısı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Meşhur olan rivayete göre cennetin sekiz kapısı olduğu söyleniyorsa da bu mevzuda gelen rivayetler cennetin kapılarının daha çok olduğunu ifade etmektedir. İnfak kapısı, namaz kapısı, oruç titanlara mahsus olan reyyan kapısı, hacc kapısı, Öfkesini yutanlar kapısı, mütevekiller kapısı, ilim ya da zikir kapısı, Duhâ kapısı, tevbe kapısı, razı olanlar kapısı...

Dckaiku'l-Ahbar isimli eserde açıklandığı üzere İbn Abbas'a göre cennetin 8 kapısı vardır. Suyûtî de bu görüştedir.[259]

4653... Cabîr'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) "Ağacın altında bana biat edenlerden hiçbir kimse cehenneme girmeyecektir." buyurmuştur.[260]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir..."[261] ayet-i kerimesinde medh edilen, Hudeybiye sulhunda, ağaç altında Hz. Peygambere biat eden ashab-ı kiram kasdedilmekte ve onlardan hiçbirinin cehenneme girmeyecekleri müjdelenmektedir.
İslam tarihinde Rıdvan Biati diye anılan bu biat hicretin altıncı senesinde müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında Mekke'nin varoşlarındaki "Hudcybiye"de yapılmıştır.[262]
Müslümanlar orada savaştan asla kaçmamaya veya Ölüme söz vererek Hz. Peygambere biat etmişlerdir.[263]
Bu biatta bulunan sahabi sayısının 1400 ve 1500 olduğuna dair rivayetler varsa da Hafız İbn Kesir'in tahkikine göre 1400 dür.[264]
Bilindiği gibi biat "mübadele akdi" anlamına gelir. Fakat sonraları devlet başkanına itaat ve sadakat bildiren ve el sıkma suretiyle yapılan ahitleşme anlamında kullanılır olmuştur.
İslam tarihinde ilk biat hadisesi, Akabe denilen yerde yapılmıştı. Yüce Allah Rıdvan biatında bulunanları Kur'an-ı Kerim'inde şöyle övmüştür: "Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek biat edenlerden andolsun ki razı olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetlerden bahsetmiştir."[265]
Dört halife devrinde ve sonraki İslam devletlerinde halkın ileri gelenlerinin halifeye itaatlerini bildirmesine de biat denmiştir.
Biat halifenin tesbit edilmesinde kullanılan usullerden biridir. Bunda esas, seçme ehliyetine sahip alim, hakim, idareci ve halk biraraya gelmeleri mümkün olanların seçilme ehliyetini taşıyan bir kimseyi seçip ona biat etmeleridir. Hz. Ebu Bekir'in seçimi bu yolla olmuştur. Biata bütün halkın iştiraki şart olmadığı gibi birkaç kişinin biati da yeterli değildir.[266]

4654... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Umulur ki Allah Bedir (savaşı) mücahidlerine rahmetle bakıp (ta onlara): İstediğinizi yapın muhakkak ki ben sizi affettim, buyurmuştur" dedi.
Metinde geçen ve "umulur ki" anlamına gelen "lealle" sözünü Musa rivayet etti. İbn Sinan ise (bu hadisi, "lealle" kelimesini zikretmeden) rivayet etti.[267]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte. Bedir savaşına katılanların her türlu gUnanı işleyebileceklerine dair bir izin olduğunu zannetmek yanlıştır.
Burada Allahu Teâla'mn onlardan kamil manada razı olduğu ve onlardan devamlı hayır sudur edeceği, şerrin ise yok denecek kadar nadir görüleceği ifade edilmek istenmektedir.
Nevevi, Bedir mücahidlerinin işleyecekleri bir suçtan dolayı, kendilerine hadd uygulanacağı huşunda, ulemanın ittifakı olduğu noktasından hareket ederek, Allah'ın Bedir mücahidlerine olan bu af ve merhamet vadinin kıyamet gününe ait olduğunu söylemiştir.
Bu hadisin daha uzun bir metni ve izahı cihad bölümündeki 2650 numaralı hadiste geçtiğinden muhterem okuyucularımızın oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[268]

4655... el-Misver b. Mahrcme'den (rivayete göre) dedi ki: "Peygamber (s.a) Hudeybiye (sulhu) yılında (Ka'be'yi tavaf etmek üzere yoia) çıkmıştı.," (el-Misver sözlerine devam ederek Hudeybiye sulhu ile ilgili) hadisi rivayet etti (ve şöyle) dedi: (Müslüman askerler Hudeybiye'de Hz. Peygamberle birlikte bulundukları sırada) Urve İbn Mes'ud Hz. Peygambere gelip onunla konuşmaya başladı. Konuşurken Hz. Peygamberin sakalını tutuyordu. el-Muğire b. Şu'be'de (o sırada muhafız olarak Hz. Peygamberin) başında kılıcı ve miğferiyle birlikte dikiliyordu. (Urve'nin Hz. Peygamberin sakalını tuttuğunu görünce) kılıcının (kınının) alt tarafını (alt ucunu) onun eline vurup: "Elini onun sakalından çek!" dedi. Bunun üzerine Urve başını kaldırıp "Bu da kim?" dedi. "Mıığire İbn Şif be'dir." dediler.[269]

Açıklama

Bu hadisin tamamı (2765) numaralı hadiste geçtiği halde burada tekrar zikredilmesinin sebebi 46484650 numaralı hadislerde Hz. Muğire'nin, Hz. Ali'ye söğmek gibi bir hatasından bahsedilmesidir.
Sözü geçen hadis-i şeriflerde, Hz. Muğire'nin, bu hatası zikredilince, merhum Musannif Ebu Davud, bu hadisleri okuyan kimselerin Hz. Muğire'ye buğzederek günaha girmelerini önlemek üzere bu hadisi rivayet edip, aslında onun bu hatasını kapatacak çok şerefli hizmetleri ve büyük faziletleri olduğunu hatırlatmak istemiştir.
Nitekim 4653 numaralı hadisin şerhinde, meallerini sunduğumuz fetih sûresinin 18. ve 19. âyetleri de Hudeybiye sulhunda Rıdvan biatında bulunan sahabüerin Allah katındaki derecelerinin büyüklüğüne delalet etmektedir. Binaenaleyh bizler bu büyük sahabiler arasında geçen üzücü olayları dilimizi dolayarak dillerimizle günaha girmekten kaçınmalıyız.
Urve İbn Mes'ud'un yaptığı gibi bir kimsenin konuşurken muhatabının sakalından tutması, cahiüyye arapları arasında bir saygı ve samimiyet ifadesi sayılırdı. Fakat Hz. Muğire bir müşrikin Hz. Peygamber'in sakalından alalede bir insanın sakalını

tutar gibi tutmasından rahatsız olmuş ve. kılıcıyla dürterek buna engel olmuştu.
Bir kumandanın başında silahlı olarak nöbet tutmanın caiz olduğuna da delalet eden bu hadisin tamamını görmek için 2765 numaralı hadise ve şerhine müracaat edilmesini tavsiye ederiz.[270]

4656... Ömer İbn Hattab (r.a.)'ın müezzini el-Akra (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ömer (r.a.), beni (huzuruna çağırmam için) yahudilerin din alimine gönderdi. (Ben de varıp) onu çağırdım. (Sözü geçen yahudi alimi gelince) Hz. Ömer, ona:
Kitabınız da (hiç) beni (mle ilgili olan sözler) buluyor musunuz? diye sordu. O da: Evet, cevabını verdi. (Hz. Ömer):
Nasıl buldun? dedi (Yahudi alimi de):
Seni (orada) bir kale olarak buluyorum, cevabını verdi. (Hz. Ömer gayr-i ihtiyari olarak elindeki) kamçıyı onun üzerine kaldırıp:
O kale de ne demek? diye sordu. (Yahudi alimi de):
Muhkem ve güvenilir, demirden bir kale: dedi. (Hz. Ömer),
Benden sonra (halifeliğe) gelecek olan kimseyi nasıl buluyorsunuz? dedi (Yahudi alimi de):
Onu salih, fakat yakınlarını (diğer müslümanlara) tercih eden bir halife olarak buluyorum, cevabını verdi. (Bunun üzerine) Hz. Ömer; üç defa:
Allah Osman'a merhamet etsin, dedi, sonra:
(Peki) ondan sonrakini nasıl buluyorsun? dedi. (Yahudi alimi de):
Onu da demir pası olarak buluyorum, dedi.
Bunun üzerine Ömer eliyle hemen onun ağzını kapadı ve: Ey kerceğizim, ey pasçağızım, diye feryad etti. (Yahudi alimi de):
Ey mü'minlerin emîri (aslında) o iyi bir halifedir, fakat o kılıcın kınının sıyrıldığı ve kanın da akıtıl (maya başla)dığı bir zamanda halifeliğe seçilecek, dedi."[271]
Ebu Davııd der ki: (Hadiste geçen:) "eddefnt" lafzı, "kir" demektir.[272]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Ömer'in kendinden sonra kimlerin halife olacağını bildirdiğine delâlet etmektedir.
Bunu kendiliğinden bilmesine imkan olmadığından, Hz. Peygamberden öğrenmiş olması gerekir. Kendisinden sonra halifeliğe kimerin seçilebileceğini kesinlikle bildiği halde, bu hususu yahudi alimlerinden Ka'b-u'1-Ahbar'a sorarak bir de onun bu mevzudaki düşüncesini öğrenmek istemiştir.
Ka'bu'l-Ahbar, Ebu İshak Ka'b b. Mati b. Haysu, araplarda îsrailî ve İslamî rivayetlerin en eski ravisidir. Yemen yahudilerinden olup, Ebu Bekir veya Ömer'in halifeliği zamanında müslümanlığı kabul etmiştir.
İlahiyat sahasında ve bilhassa Kitab-ı Mukaddes üzerindeki malumatı dolayısıyla kendisine Ka'bu'l-Ahbar veya Ka'bu'1-Habr, ismi verilmiştir.[273]

9. Allah Rasûlünün Sahabilerinin Fazileti

4657... İmran b. Husayn'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Ümmetimin en hayırlısı kendilerine gönderildiğim asır (da olanlar) dır. Sonra onlardan sonrakiler, sonra da onlardan sonrakilerdir."
(İmran dedi ki): Hz. Peygamber; "sonra onlardan sonrakiler" sözünü "üçüncü bir defa daha tekrarladı mı yoksa tekrarlamadı mı (iyice hatırlamıyorum), Allah daha iyi bilir.
(Hz. Peygamber sözlerine şöyle devam etti): "Sonra kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlik yapan bir kavim zuhur edecek. Söz verecekler, sözlerini yerine getirmeyecekler. Hıyanet edecekler, kendilerine güvenilmeyecek. (Allah korkusundan yoksunlukları ve oburlukları sebebiyle) aralarında şişmanlık yaygınlaşacaktır."[274]

Açıklama

Bilindiği gibi, Hz. Peygamberin, peygamber olarak gönderildiği asırda yaşayanlar sahabilerdi. Mevzunıuzu teşkil eâcn bu hadis-i şerifte, ümmet-i Muhammedin en hayırlısının sözü geçen devirde yaşayan sahabiler olduğu ifade edilmektedir.
Ümmeti Muhammed, içerisinde hayırlıhkta ikinci dereceyi sahabeden sonra gelen müslümanların üçüncü dereceyi de onları takibeden müslümanlann aldığı ifade edilmektedir. Hatırlanacağı üzere sahabeden sonra gelen kimselere tabiim; taibûndan sonra gelen kimselere ctbau't-tabiîn denilir. Terim olarak bir sahabi ile mti'min olarak görüşen konuşan ve ondan ilim alan kimselere "tabiûn", tabiim ile görüşüp onlardan hadis rivayet edenlere de "ctbau't-tabiîn" denir.
Metinde geçen birinci: "sonra onları (yani sahabileri) takibedenler" cümlesiyle tabiiler, ikinci "Sonra onları (yani tabileri) takibedenler" cümlesiyle de ctbau't-tabiîn kaydedilmektedir.
Ravi. Hz. Peygamberin, bu cümleyi iki defa tekrarlayarak sahabiden sonra gelen tabiim ve etbau l-tabiîn nesillerini Övdüğünden emin olmakla beraber bu kelimeyi üçüncü defa tekrarlayarak eibâu tebe i't-tabiîn denilen ve etbâu'(-tabiinden sonra gelen nesli de övdüğünden emin değildir. Ancak İbn Kayyim'in Sünen-i Ebi Davud üzerine yazdığı "Tchzîb" isimli eserinde açıkladığına göre şu hadis-i şerifte bu dördüncü nesil de Hz. Peygamberin diliyle övülmektedir. "İnsanlar üzerine zaman gelecek, kendilerine bir ordu gönderilecek de; "Bakın aranızda Peygamber (s.a.)'in ashabından bir kimse bulabilecek misiniz?" denilecek. Böyle bir zat bulunacak ve kendilerine onların sayesinde fetih müyesser olacak. Sonra ikinci bir ordu gönderilecek yine:

Acaba bunların arasında Peygamber (s.a.)'in sahabilerini görenler var mı? diyecekler ve onun sebebiyle kendilerine fetih müyesser olacak. Sonra üçüncü bir ordu gönderilecek ve: "Bakın aralarında peygamberin ashabını görenleri gören var mı?" denilecek. Sonra dördüncü ordu gönderilecek ve yine; "Bakın içlerinde Peygamber (s.a.)Jın ashabını göreni gören birini gören var mı?" denilecek. Böyle birisi de bulunacak ve onun sayesinde kendilerine fetih müyesser olacak."[275]
Yine Müslim'in Ebu Said el-Hudri'den rivayet etliği başka bir hadisi şerif[276] te de bu dördüncü nesil övülmüştür.
Muhammed Zekeriyya İbn Yahya el-Kândehlevî'nin İzâletü'l-hafâ'dan naklettiğine göre;
Birinci neslin (yani sahabenin) devri, hicretle başlar. Peygamber (s.a.)'ın vefatı ile sona erer.
İkinci neslin devri, Hz. Ebu Bekir'in hilafeti ile başlar, Hz. Ömer'in şe-hid edilmesiyle sona erer.
Üçüncü neslin devri ise. Hz. Osman'ın hilafeti zamanıdır. Fcthu'1-Vedûd isimli eserde verilen bilgiye göre ise sahabe dönemi Hz. Peygamberin bi'setiyle başlar. Dünyada sahabilerden hiç bir kimse kalmayıncaya kadar yani hicretin yüzonuncu senesine kadar devam eder. Tabiûn dönemi ise sahabe döneminin sona ermesiyle başlar yetmiş sene devam eder.
Tebeuttabiîn devri ise hicretin 220. senesine kadar sürer. Bu dönemden sonra bidatlar çoğalır. Ulemanın bidatçılarla başları derde girer. Mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte zuhur edeceği haber verilen menli zümreler bu dönemden sonra yavaş yavaş artma gösterir. İmanı Nevevi'niı açıklamasına göre metinde geçen "sirhen" kelimesi "şişmanlık" anlamına gelmektedir. Cumhuru ulema bu görüştedir. Binaenaleyh tebe-ü tabiin ya da etbeü tebei tabiin döneminden sonra halk arasında şişman insanlar çoğalmaya başlayacaktır. Bazılarına göre burada bu kelimeyle şeref ve fazilet taslayan, şeref ve fazilet yoksunu kimseler, kasdedilmektedir. İnsanların aşın mal toplama gayretleri anlamına geldiğini söyleyenler de vardır.
Her ne kadar metinde geçen: ".... Kendilerinden sahicilik istenmediği halde şahitlik yapacaklar..." mealindeki cümle ile: "şahidlcrin en hayırlısı kendisinden şahitlik istenmeden gelip şahitlik edendir."[277] mealindeki hadis arasında zahiren bir çelişki varmış gibi görünmüyorsa da aslında böyle bir çelişki yoklur.
Çünkü mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte yerilen şahid dava sahibi onun şahitliğini bildiği ve bilerek şahitliğe çağırmadığı halde davetsiz olarak şahitlik yapmak üzere mahkemeye gelen kimsedir. Diğer hadis-i şerifte övülen şahit ise, dava sahibi bir şahide muhtaç iken ve bu hususta şahitlik yapacak bir kişinin bulunduğunu bilmezken kendiliğinden gelip hakkın ortaya çıkması için şahitlik yapan kimsedir.
Yine mevzumuzu teşkil eden ve etbâu't-tabiin ya da etbeu tebeittabiin devrinden sonraki nesiller arasında bidatlerin ve bidatçilerin artacağını ifade eden hadisle "ümmetim bir yağmura benzer, başı mı sonu mu hayırlı bilinmez."[278] hadisi arasında da bir çelişki sözkonusu değildir. Çünkü sahabenin ve onu takibeden üç neslin daha faziletli olmasından maksat, bu nesiller içerisinde hayırlı insanların sayıca daha fazla olmasıdır. Yani ümmetin sonunu teşkil eden nesillerde de sayıca çok iyi insan vardır. Ancak; ilk nesiller kadar değildir. Yahut da son nesiller içerisinde fert fert öyle insanlar vardır ki neredeyse onlar çok az da olsalar iyilikte ilk nesillere yaklaşırlar. Cumhur-u ulemanın görüşü de bu ikinci tevil doğrultusundadır.
Bu mevzuda İbn Kuteybe de, şöyle diyor: "Ümmetim yağmura benzer, başı mı hayırlıdır, yoksa sonu mu bilinmez" hadisini, onların derecesinin ashabına yakın olduğunu ifade etmek için söylemiştir. Nitekim "Bu elbisenin önü mü daha güzel, arkası mı?" denilir. Önü daha güzeldir, ancak sen bununla (güzellik bakımından) elbisenin önü ile arkasını birbirine yaklaştırmayı kasdetmiş olursun. Keza "Bu kadının yüzü mü güzel yoksa boynu mu?" demen de buna benzer. Yüzü daha güzeldir, fakat sen güzellikte yüz ile boynu birbirine yaklaştırmak istiyorsun.
Rasûlullah'ın, Tihame hakkında: "O (Tihame) bal tulumuna benzer, başı mı daha iyidir, yoksa sonu mu bilinmez" buyurması da bunun gibidir.
Bal, tulumda; sütün kapta kesilip bozulduğu gibi bozulmaz ki, başı sonundan iyi olsun. Başı da sonu da hemen hemen birdir. Başının sonundan bir üstünlüğü yoktur."[279]

10. Rasûlullah (S.A.)'In Sahabilerine Sövmenin Yasak Olduğu

4658... Ebu Said (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Sahabilerime sövmeyiniz! Varlığı elinde olan zata yemin ederim ki eğer biriniz, sadaka olarak Uhud Dağı kadar altın dağıtsa bu onlardan birinin bir müdd (lüka sadakasının sevab)ına erişmez ve (hatta bunun) yarısına da ulaşamaz" buyurmuştur.[280]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ashab-ı kiramın ümmeti Muhammed içerisinde işgal ettiği üstün mevkiyi ve amellerinin Allah katındaki değerinin ümmetin diğer fertlerinin amelleıiyle kıyas kabul etmeyecek kadar yüksek olduğunu ifade etmektedir.
Nitekim, bu hususu yüce Allah: "... Elbette içinizden (Mekke'nin) Feth(in)den önce (hak yolunda) harcayan ve savaşanflar ötekilerle) bir olmaz. Onların derecesi sonradan infak eden ve savaşanlardan daha büyüktür..."[281] mealindeki âyet-i kerimesinde de açıklanmıştır.
Hz. Peygamberin sahabelere sövmeyi yasaklayan bu sözlerindeki muhatabları, o anda orada hazır bulunan sahabileıie, onların şahsında orada hazır bulunmayan tüm sahabiler ve sahabilerin dışında kalan tüm miislü-manlardır.
Hadis-i şerif sahabe-i kiramdan birine sövmenin haram olduğuna delâlet etmektedir. Sahabe arasındaki ihtilaflar bir ietihad neticesidir. İsabet eden on, hata eden ise bir sevap almıştır. Meseleye bu açıdan bakmak gerekir. Sahabeye söven bir kimsenin kafir olacağını söyleyenler de vardır.
Nitekim Hanefi ulemasından İbn Abidin (r.a.) "Kitabü Tcnbihi'I-Vülat vc'1-Hukkâm" isimli özel bir risale hazırlayarak bu mevzudaki görüşlerin tümünü nakletmiş ve aynı zamanda kendi görüşünü de belirtmiştir.[282]
Netice olarak onlara sövmenin fasıklık ve büyük günahlardan olduğunda ittifak olduğu gibi, onlara sövmeyi helal sayarak

sövmenin küfür olduğunda da ittifak vardır. Bu suçu işleyen kimseler siyaseten öldürülürler.[283]
İmam Nevevi'nin açıklamasına göre "Şafii uleması ve Cumhuru ulemâ bu suçu işleyen kimsenin tazir cezasıyla cezalandırılması gerektiği görüşündedirler. Malikilerdcn bazılarına göre ise bu suçu irtikab eden kimseler öldürülür."
Sahabilerin verdikleri sadakanın değerinin Allah katında başkalarının verdiği sadakaların değerlerinden daha üstün olmasının sebebi ise şüphesiz ki onların bu sadakayı fakr-ü zaruretin getirdiği çok ağır şanlar altında vermiş, olmalarının yanında büyük bir ihlas duygusu içerisinde vermiş olmalarıdır.
Hanefi mezhebine göre bir müdd 1/4 sa'dır.
Bir sa 3.334 kg. ettiğine göre bir müdd bu rakamın 1/4'dir.[284]

4659... Amr b. Ebî Kurre'den (rivayet olunmuştur); dedi ki: Huzeyfe Medayin'de idi ve Rasûlullah (s.a.)'ın öfke halinde sahabilerinden bazı kimseler için sarfetmiş olduğu sözleri (halka) aktardı. Bunları Hıızeyfe'den dinleyenlerden bazıları da gider Selman'a haber verir ve Huzeyfe'den duyduklarını ona anlatırlardı. Selman da "Huzeyfe söylediği (sözün doğruluk derecesi) ni (benden) daha iyi bilir" derdi. Sonra da Huzeyfe'ye gelip:
"Senin sözlerini Selman'a anlattık. Seni ne tasdik etti ne de tekzib etti." derlerdi. Huzeyfe (bir gün) sebze tarlasında bulunan Selman'a varıp; "Ey Selman benim Rasûlullah (s.a.)'dan duyduklarımı tasdik etmekten seni engelleyen (sebep) nedir? dedi. Hz. Selman da (ona şöyle) cevap verdi:
"Gerçekten Rasûlullah (s.a.) (bazan) öfkelenirdi ve öfkeli iken sahabilerinden bazıları hakkında (bazı ağır) sözler söylerdi. Bazan da hoşnut olur ve hoşnutluk halinde sahabilerinden bazıları hakkında (sitayiş-kâr)sözler söylerdi. Artık sen (Hz. Peygamberden her duyduğun sözü nakletmeye) bir son vermiyor musun? (Eğer sen bu rivayetlerine devam edersen) Bazı kimseler (in kalbin)e bazı kimselerin sevgisini, bazı kimseler (in kalbin) de bazılarının nefretini aşılarsın ve neticede bazı anlaşmazlıkların ve bölünmelerin meydana gelmesine sebep olursun. Oysa sen Rasûlullah (s.a.)'m bir hutbesinde:
"Ben, öfkeli iken Ümmetimden herhangi bir kimseye sitem ya da beddua edersem (bu bir insanlık halidir); çünkü ben de Adem oğullarından biriyim. (Binaenaleyh) onların öfkelendiği gibi (bazan) ben de öfkelenirim (fakat, Allah) beni alemlere sadece rahmet için göndermiştir. (Bu sebeple ben rabbime: Ey Allah'ım, ben ancak bir beşerim, Müslümanlardan herhangi birisine, hakketmediği halde beddua ya da sitem edersem) kıyamet gününde bunu onun için bir rahmet kıl (diye dua ettim. Rabbim de bu duamı kabul etti)" dediğini bilmektesin. Allah'a yemin olsun ki ya bu sözlerine son verirsin ya da (bunu) Ömer'e mektupla bildireceğim."[285]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in ümmetine gösterdiği dikkat ve şefkati beyan etmektedir. Bu mevzuda gelen rivayetlerin umumundan anlaşılıyor ki, Peygamber (s.a.)'in bedduası ve sitemi bunları haketmeyen birine yapılmışsa o kimse için rahmet ve keffaret olur. Yoksa hak edenler için böyle bir şey mevzu bahis olamaz. Peygamber (s.a.), kafirlerle münafıklara beddua etmiş, fakat bu onlara rahmet olmamıştır. Burada şu sual hatıra gelebilir: Bedduayı hak etmeyen kimseye Peygamber (s.a.) nasıl beddua eder? Bu suale ulema iki
207. vecihle cevap vermişlerdir. Birinci veçhe göre bedduayı haketmemekten murad, kulun batında yani Allah indinde onu haketmemiş olmasıdır. Zahire göre o kul bedduayı hak etmiştir. Peygamber (s.a.) şer'i bir emareye göre onun bedduayı hak ettiğine hüküm vermişir. Çünkü o zahirle hüküm vermeye memurdur. Sırlan bilen yalnız AIlarTdır. İkinci veçhe göre Ra-sûlullah (s.a.)'ın beddua etmesi, sitemde bulunması ve emsali şeyler kasten söylenmiş olmayıp, Arabların adetine göre niyyetsiz olarak dile gelen sözleridir. Muaviye hakkında:
"Allah onun karnını doyurmasın!"[286]
"Allah senin yaşını büyütmesin."[287] demesi hep bu kabildendir. Bunlardan duanın hakikati kastedilmemişfir. Maamafîh Peygamber (s.a.) bu sözlerden birinin icabet saatine rastlayarak kabul edileceğinden endişe duymuş ve Hak Teâlâ hazretlerine niyaz ederek bu sözlerin nuıhatabları hakkında rahmet, keffaret ve sevab olmasını dilemiştir. Şu da muhakkaktır ki Rasûlullah (s.a.) bu gibi sözleri pek nadir söylemiştir. Kendisi kötü söz söylemez, kimseye lanet etmez, şahsı için kimseden intikam almazdı. Nitekim ashab Devs kabilesine beddua etmesini istedikleri halde, O:
"Ya Rab, Devs'e hidayet ver" diye dua etmiş. Kavmi kendisine nice eza ve cefalarda bulundukları halde:
"Allahim, kavmimi af buyur. Çünkü onlar bilmiyorlar." diye niyazda bulunmuştu.[288]

11. Ebu Bekir (R.A.)'İn Halife Seçilmesi

4660... Abdullah b. Zem'a'dan rivayet edilmiştir, dedi ki: Rasülullah (s.a.; (vefatına sebep olan) hastalığın iyice şiddetlendiği sırada ben müslii-manlardan bir cemaatle birlikte (kendisinin) yanında bulunuyordum. Bilal (r.a.j kendisini namaza çağırdı (Hz. Peygamber de): "Namazı cemaate kim kıldıracaksa (ona) emredin (de namazı kıldırsın)" buyurdu.
Bunun üzerine Abdullah İbn Zem'a (dışarıya) çıktı. Bir de baktım ki Hz. Ömer cemaatin içerisinde bulunuyor. Fakat Ebu Bekir ortalıkta yok. Hencn (Hz. Ömer'e): "Ey Ömer, kalk halka namazı kıldır' dedim (Hz. Örrur de) öne geçip (namaza başlamak üzere) tekbir gelirdi. RasCıkıllah (s.a.; de onun sesini duydu. Hz. Ömer yüksek sesli bir adamdı. (Bu sebeple H:i. Peygamber onun sesini uzaktan duyabilmişti. Hz,Peygamber onun sesir.i duyunca)" Ebu Bekir nerede? (Ebu Bekir hayatta iken) Ebu Bekir'den başka birisinin öne geçmesini Allah da kabul etmez müslümanlar da kabul etmedi. Bunu Allah'da kabul etmez, müslümanlar da kabul etmez" dedi ve (mescide gelip halka namaz kıldırması için) Ebu Bekir'e (haber) gönderdi. Ömer bu namazı kıldırdıktan sonra Ebu Bekir geldi ve halka namazı kıldırdı.[289]

4661... Ubeydullah b. Abdullah b. Atabe den (rivayet edildiğine göre) Abdullah b. ZcnVa şu (bir önceki) hadisi rivayet etmiş ve (şöyle) demiştir:
Peygamber (s.a.) Ömer'in sesini duyunca (yatağından) çıkıp b=aşını odasından dışarı çıkardı. Sonra: "Hayır, hayır, hayır, halka namazı Ebu Kuhafe'nin oğlu (Ebu Bekir) kıldırsın" dedi. (Hz. Peygamber) bu sözü öfkeli olarak söyledi.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "İlk halifelik Hz. Ebu Bekir'in hakkı idj ve Hz.Ebu Bekir haklı olarak ilk halifeliğe seçildi" diyen ehl-sünnetin lehine ve aksini iddia eden şiilerin de aleyhine bir delildir.
Çünkü "Bunu Allah da, müslümanlar da kabul etmez" sözüyle reddedilmek istenen, Hz. Ömer'in arkasında namaz kılmak değil, Hz. Ebu Bekir varken, Hz. Ömer'in öne geçmesidir.
"Her salih ve facir kişinin arkasında namaz kılınız."[291] hadisi şerifi buna açıkça delâlet etmektedir. Zira herkesin arkasında namaz kıhna-bildiğine göre mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Allah ve müslümanlar tarafından kabul edilmeyen şeyin Hz. Ömer'in arkasında namaz kılmak değil, Hz. Ebu Bekir varken Hz. Ömer'in öne geçmiş olması olsa gerektir. Öyleyse Hz. Ebu Bekir hayatta iken, başka birisinin müslüman-lann önüne geçmesi bir başka ifadeyle halife olması caiz değildir.
Bu bakımdan, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'e: "Rasûlullah (s.a.) seni din işlerimizde bizim Önümüze geçirdiğine göre senin dünya işlerimizde önümüze geçmene kim engel olabilir?" demiştir.
Her ne kadar (4660) numaralı hadisin sonunda bulunan "Ömer bu namazı kıldırdıktan sonra Ebu Bekir gelip halka namazı kıldırdı" mealindeki cümleden hadiste reddedilen hususun Hz. Ömer'in arkasında namaz kılmak olduğu ve bu sebeple onun arkasında kılınan namazın iade edildiği gibi bir mana sezilebilirse de cümleyi bu şekilde anlamak yanlış olur. Çünkü Hz. Ömer namazın tamamını kıldırdıktan sonra değil de bir kısmını kıldırdıktan sonra Hz. Peygamberin, kendi imamlığına razı olmadığını anlayıp namazı bozmuş olması ve biraz sonra da Hz. Ebu Bekir'in gelip yarım kalan namazı tamamlamış olması mümkündür. Kaldı ki bu cümle hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerinde bulunmamaktadır. Esasen bu cümleyi rivayet eden ravilerden Muhammed İbn İshak, her bakımdan güvenilir bir ravi değildir.[292]

12. Fitne Zamanında (Fitneyi Körükleyecek) Söz Söylemekten Kaçınmak Gerekir

4662... Muhammed ibn Abdullah el-Ensari ile Ebu Bekre'den (rivayet edildiğine göre):
Rasûlullah (s.a.) Hasen İbn Ali için: "Benim şu oğlum Seyyiddir. Onun vasıtasıyla Allah'ın ümmetimden iki cemaatin arasını düzelteceğini ümid ediyorum" demiştir.
Hamm'ad hadisinde (bulunan ifadeye göre Hz. Peygamber Hz. Hasan için şöyle) demiştir: "Umarım Allah onun vasıtasıyla, müslümanlar-dan iki büyük topluluğun arasını düzeltir."[293]

Açıklama

Hattabî'ye göre "seyyid" kelimesi "Halkın çoğunluğu" anlamına gelen "sevad" kökünden gelir. Halkın büyük çoğunluğunun idaresini elinde tutan ve onları idare eden başkan anlamına gelir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, özellikle fitne dönemlerinde her sözün kötüye yorumlanması ve dolayısıyla fitnenin körüklenmesine sebep olması tehlikesi kuvvetle muhtemel olduğundan, bu dönemlerde münakaşalara girmekten ve münakaşayı devam ettirmekten kaçınmanın lüzum ve ehemmiyetini ifade ettiği gibi, Hz. Hasan İbn Ali'nin ileride iki müslüman cemaatin arasında çıkacak olan ihtilafları önleyeceğini haber vermesi bakımından da Hz. Peygamberin istikbale ait verdiği haberlerle ilgili bir mucizesini teşkil etmektedir.
Gerçekten de, Hz. Hasan (r.a.), Hz. Peygamberin vefatından sonra, Iraklılar'la Şam'lilar arasında anlaşmazlıkta, bir fitnenin çıkmasını önlemek amacıyla hakkı olan halifelik davasından vazgeçmiş bu suretle iki büyük müslüman topluluğun arasını düzeltmiştir. Bu iki topluluğun aralarında anlaştıkları sene, Larihe "ittifak senesi" olarak geçmiştir.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamberin her iki topluluktan "İslam topluluğu" diye bahsetmesi ise, Muaviye taraftarı olan Şam halkının da, Hz. Ali taraftarı olan Irak halkının da, gerek Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında cereym eden savaşlara, gerekse onların uzantısı olan daha sonraki savaşlara, katıldıkları için, dinden çıkmamış olduklarına delâlet etmektedir.[294]

Bazı Hükümler

1. Fitne dönemlerinde sükût etmek teşvik edilmiştir.
2. Hz. Ali taraftarı ile Muaviye taraftarları aralarında çıkan nahoş hadiselerden dolayı islam dairesinden çıkmış değillerdir.
3. Bu iki topluluktan herhangi birine dil uzatmak caiz değildir.[295]

4663... Muhammed b. Şirin'den (rivayet edildiğine göre) Huzeyfc (şöyle) demiştir:
Halktan, kendisine erişen fitneden korkmadığını hiçbir kimse yoktur. Muhammed b. Mesleme müstesna.
Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)'ı (Muhammed b. Mesicme'yc): "Sana fitne zarar vermez" derken işittim.[296]

Açıklama

Hz. Peygamber'in Hz. İbn Mesleme için söylemiş olduğu bu sözü, yahudilerin ileri gelenlerinden Ka'b b. Eşref i öldürdüğü zaman söylemiştir.
Muhammed b. Mesleme sahabenin ileri gelenle/indendir. Hz.Peygamberin, peygamber olarak gönderilmesinden 22 sene önce dünyaya gelmiştir. Cahiliyye döneminde de ismi Muhammed olanlardandır. Künyesi ise Ebu Abdullah Mır. Tebuk gazvesinin dışında bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamberin izniyle Tebük gazvesine çıkmamış ve Hz. Peygamberin tavsiyesine uyarak fitne zamanlarında köşesinden çıkmamış ve Hz. Peygamberin tavsiyesine uyarak fitne zamanlarında köşesine çekilmiş. Cemel ve Sıffîn vakaları gibi ilelebed müslümanların içini sızlatacak
olan'kanli olaylardan uzak kalmıştır.[297] Hz. ibn Mesleme ile mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığıyla ilgili olan tarafı rası olması gerekir.[298]

4664... Sa'lebe b. Dubay'a'dan (rivayet olunmuştur) dem Ki: kız ıii gün) Huzeyfe'nin yanına girmiştik. Bize: Ben kendisine fitnenin zarar vermediği bir kimse tanıyorum, dedi. Bunun üzerine (oradan) çıktık. Bir de baktık ki kurulmuş bir çadır var. Hemen (içerisine) girdik. Bir de ne görc-'üm! Muhammed İbn Mesleme orada. Kendisine hayatını böyle halktan lyrı olarak geçirmesinin sebebini sorduk. (Şöyle) cevap verdi. "Sizin şehirlerinizden bana bir fitne gelmesini istemiyorum (da onun için böyle halktan ayrı yaşıyorum). Ortaya çıkan (bunca fitne) ortadan kalkıncaya kadar (da böyle yaşamaya devam edeceğim.)"[299]

4665... Müsedded, Ebu Avane, Eş'as b. Suleyın, Ebu Bürde, Dubey'i b. Husayn es-Sa'lebî yoluyla (da bir Önceki hadisin) manası (rivayet edilmiştir.)[300]

4666... Kays İbn Ubad'dan (rivayet edildiğine göre) dedi ki: Ali (r.a.)'ye "Bu seferini bize açıkla! (Bu seferin) Rasûlullah (s.a.)'m senden aldığı bir söz(ün neticesi) midir, yoksa kendi görüşün(ün neticesi) midir?" diye sordum da:
"Rasûlullah (s.a.) bu hususta benden hiç bir söz almadı. Fakat bu sadece benim şahsi görüşümdür" cevabını verdi.[301]

4667... Ebu Said'den (rivayet edildiğine göre), Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Müslümanların (kendi aralarında meydana gelen ihtilaflar sebebiyle ikiye) bölünmeleri sırasında (içlerinden) bir (başka) fırka da ortaya çıkacak ve (müslümanların kendi aralarında bölünmesiyle meydana gelen) iki cemaatten hakka en yakın olanı onu öldürecektir."[302]

Açıklama

4664 ve 4665 numaralı hadis-i şerifler 4663 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Muhammed İbn Mesleme'nin miislümanlar arasında ihtilaflar ve savaşlar ortaya çıkmaya başladığı sıralarda bu fitnelere bulaşmamak için Hz. Peygamberin tavsiyesine uyarak eline ve diline sahip olup, kendini kurtarmaya muvaffak olduğunu ifade etmektedirler.
4666 numaralı hadis-i şerif ise Hz. Ali'nin Sıffîn ve Cemel vakalarına Hz. Peygamber'in emri ya da isteği üzerine çıkmayıp kendi içtihadına dayanarak çıktığını ifade etmektedir.
Hz. Ali bu savaşlara bir ietihad neticesinde çıktığına göre, bu içtihadında yanılmışsa bir, isabet etmişse on sevap almış olduğundan Allah katında makbul bir iş yapmıştır.
Kaldı ki Haricileri katleden Hz. Ali olduğuna göre 4667 numaralı hadis-i şerif Sıffîn ve Cemel savaşlarında Hz. Ali'nin içtihadında hakka isabet ettiğini açıkça ifade etmektedir.
Hz. Muaviye ise bu savaşlara katılırken yaptığı içtihadında yanılmış olmakla beraber, ietihad ehliyetini haiz olduğundan dolayı yine ecir almıştır. Öyleyse fikri atalete razı olmayarak karşılaştıkları müşkülen halletmek için Islamın emrettiği ietihad yoluna gidip İslam fikir hayatının inkişafına hizmet eden müctehidlere bu hareketlerinden dolayı dil uzatmak doğru değildir ve bu gibi hareketlerin ortaya çıktığı dönemlerde müslü-mana yakışan, müslümanlar aleyhine olacak davranışlardan sakınmak, eline ve diline sahip olmaktır.
Bu hadislerin bab başlığı ile ilgili tarafı da burasıdır. 4667 numaralı hadis-i şerifte Hz. Ali taraftarlarının mağlub edeceği Haricilerin katli meselesi 4758 numaralı hadisle onu takibeden hadislerde etraflıca açıklanacaktır, inşaallah.[303]

13. Peygamberin Biri Diğerine Tercih Edilemez

4668... Ebu Said el-Hudri'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) "Peygamberlerin birini diğerinden üstün görmeyiniz" buyurmuştur.[304]

Açıklama

İlk Peygamber Adem (a.s.) ile son peygamber Muhammed (s.a.) arasında binlerce asırlık bir zaman geçtiği gibi, geçen bu süre içerisinde sayısını ancak Allah'ın bildiği birçok da peygamber gönderilmiştir. Bu peygamberler arasında gerek Allah'a itaat yönünden ve gerekse tebliğ ettikleri dinlerin, insanları dünya ve ahiret saadetine yöneltmesi yönünden hiçbir fark yoktur. Bu sebeple yaptıkları peygamberlik görevi yönünden bu peygamberlerden herhangi birini veya birkaçını üstün görüp diğerini küçük görmek doğru değildir. "Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayrı tutmayız..."[305] ayet-i kerimesi de bu gerçeği ifade etmektedir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kastedilen de bu husustur.

Bununla beraber yüce Allah bu peygamberlerden dilediklerini, dilediği bazı meziyetlerle bezemiştir. Bu meziyetler yönünden onlardan kimini kiminden üstün yapmıştır. Mesela, Adem (a.s.) e melekler secde etmiştir.
İbrahim (a.s.) ı ateş yakmamıştır. Musa (a.s.) Allah ile konuşmak şerefine erişmiştir. Hz. Süleyman'a insanlar, cinler, kuşlar, vahşi hayvanlar ve rüzgarlar boyun cğdirilmiştir. Peygamber olmaları bakımından hepsi de çok yüce bir şerefe haizdir. Ancak her biri, bir meziyette ve sıfatta diğerinden üstün kılınmıştır.
Nitekim Allahu Teâlâ hazretleri "İşte bu peygamberler... Onlardan bazılarını üstün kılmışızdır..." (Bakara (2), 253) ayet-i kerimesiyle de bu hususu bizlere açıkça bildirmiştir. Bu mevzu için 4670 ve 4673 numaralı hadislerin şerhine de bakılabilir.[306]

4669... İbn Abbas (r.a.)'den (şöyle) dedi (ği) (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a): "Hiçbir kula benim Yunus İbn Metta'dan dahıı hayırlı olduğumu söylemek yaraşmaz." buyurmuştur.[307]

4670... Abdullah b. Muhammed'den (rivayet edilmiştir): Rasûlullah (s.a): "Hiçbir peygambere benim, Yunus İbn Metta'dan daha hayırlı olduğumu söylemek gerekmez" buyurdu.[308]

Açıklama

Metta, Yunus (a.s.) in babasının ya da annesi ismidir. Bir önceki hadıs-i serttin şerhinde de açık ildiğimiz gibi peygamberlikleri ve tebliğ ettikleri dinlerin hak olması yönünde peygamberler arasında bir ayırım yapmak ya da birini diğerine tercih etmek doğru değildir.
E ı.ı husus, bütün hak peygamberler için böyle olmakla beraber Hz. Peygamberin bu hususta sadece kendisinin Hz. Yunus*tan üstün görülmesinden endişe ederek ümmetini Özellikle Hz. Yunus üzerinde uyarmak istemesi, ümmetinin: "Sen Rabbinin hükmüne sabret, balık sahibi (Yunus gibi olma! Hani o sıkıntıdan yutkunarak (Allah'a) seslenmiştir... '[309] ayet-i kerimesine bakarak kendisini Hz. Yunus'tan daha üstün .görü:) Hz. Yunus'a da bir hata isnad etmelerinden korkmasından kaynaklannaktadır.
Âshnca yüce Allah, son peygamber Hz. Muhammed'i, diğer peygamberlerde olmayan, pek çok meziyetlerle bezeyerek, onu, diğer peygamberlerden üstün kılmıştır. Çünkü o son peygamberdir. Yüce Allah Ahzab suresinin 40. ayetinde onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu, Sebe suresinin yirmisekizinci ayetinde de onun bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiğini haber vermiştir.
Böyle iken, Hz. Peygamber, tabiatında bulunan eşsiz tevazu icabı kendisinden bahsederken devamlı olarak tevazu göstermiş, yüksek meziyetlerin ifade etmekten kaçınmıştır.
İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif te bu tevazünün eseri olarak söylenmiştir.
Bij nevi hadis-i şeriflerden biri de şu mealdedir: 'Îîenimle, benden önce gelen peygamberlerin durumu, tıpkı şu bina ynpan adamın durumu gibidir ki bu adam güzelce bir bina yaptı onu süsledi, tamamladı. Yalnız köşelerinden birinde bir kerpiçlik ver eksik kaldı. İnsanlar binanın çevresini dolaşmaya başladılar. Onu çok beğendiler ama: Keşke şu kerpiç tc yerinde olsaydı, dediler. İşte o kerpiç benim, ben peygamberlerin sonLncusuyum."[310]
Fakat gerçeği de saklamaktan korktuğu için kendisinin diğer peygamberler arasındaki yerini açıklamaktan geri durmamıştır. Bu maksatla söylemi.1, olduğu hadislerden bazıları şu mealdedir:
"Ken kıyamet günü Adenıoğlunun efendisiyim. Kabri ilk yarılan ben olacağım. İlk şefaat eden ve şefaati kabul edilen de benim."[311]
"Ben kıyamet günü, Ademoğlunun, en hayırlısıyım, ama övünmen, Hamd bayrağı benim elimdedir, yine övünmem. O gün gerek Adem gerek ondan başka bütün peygamberler, hep benim bayrağım altındadırlar. İlk şefaat eden ve şefaati kabul edilecek olan benim, fakat yine övünmem.[312]
Binaenaleyh, nasıl ki, bir insanın bazan kendisi hakkında bilgi verirken gerçeği söylemesi ve yanlış bilgi vermekten korktuğu için bazı meziyetlerini söylemek zorunda kalarak, sözkonusu meziyetlerini ifade ettikten sonra özel hayatında devamlı surette kendisinden tevazu ile bahsetmesi bir çelişki sayılmazsa, Hz. Peygamberin de, peygamberlik görevini yaparken, kıyamet ahvalini açıklamak ve kendisinin orada diğer peygamberler arasındaki yerini belirtmek mecburiyetinde kalınca gerçeği söylemiş olmak için, bazı üstünlüklerini dile getirdikten sonra, özel hayatı da kendi üstünlüklerini belirtmekten kaçınması da bir çelişki sayılamaz. Bu mev-zuyu 4673 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşallah.
Bu mevzuda İbn Kuteybe (r.a.) şöyle diyor:
"Demek ki Rasülullah (s.a.) beni ondan üstün tutmayınız, sözüyle tevazu yolunu kasdetmiştir.
Beni amel bakımından ondan üstün tutmayın. Onun amelinin benden çok olması mümkündür. Beni bela ve imtihan bakımından da üstün tutmayın. Şüphesiz o benden daha çok bela ve musibetlere maruz kalmıştır demek istemiş olması da mümkündür."[313] Bu mevzuyu 4673 numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız inşallah.[314]

4671... Ebu Hureyre'den (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir): Yahudilerden bir adam "Musa'yı (bütün insanlardan) üstün kılan (Allah)'a yemin olsun" dedi. (Orada bulunan bir) müslüman da elini kaldırıp yahudinin yüzüne vurdu. Bunun üzerine yahudi varıp (durumu) Rasülullah (s.a.)'a haber verdi. Hz. Peygamber de:
"Beni Musa'dan üstün tutmayınız. Çünkü bütün insanlar ölü iken ilk dinlen ben olurum. Bir de bakarım ki Musa, Arş (in kenarından) tutmuş... Artık Ölenler arasındaydı da benden önce mi dirildi, yoksa Aziz ve Celil olan Allah'ın istisna ettiklerinden miydi? Bilmiyorum" buyurdu.[315]

Açıklama

"(Birinci defa) Sura üflendi, göklerde ve yerde olanıar (korkudan) düşüp bayıldı (lar, yahut öldüler). Ancak Allah'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflendi, birden onlar ayağa kalktılar,bakıyorlar (ne olacağını bekliyorlar)"[316] âyet-i kerimesinde de açıklandığı üzere, İsrafil aleyhisselamm Sura birinci üflemesiyle yerde ve gökte Allah'ın yaşamasını dilediği kimselerin dışında herkes can vermiş olacak. Sura ikinci defa üfürülmesiyle ilk dirileri Hz. Musa olacak. Arkasından Hz. Muhammed (a.s.) dirilecek ve Hz. Musa'yı arşın bir kenarından tutmuş olarak ayakta bekler vaziyette görecektir.
Şüphesiz kıyamet gününde herkesten önce dirilme büyük bir fazilettir ve üstünlük sebebidir. Ancak bu kısmi bir üstünlüktür. Umumi üstünlük ise Hz. Fahr-i Kainat efendimize aittir.
Nasıl ki bir insanın herhangi bir vasıfta, mesela cömertlikte diğer insanlardan üstün olması, onun insanlara her hususta üstün olmasını gerektirmezse, Hz. Musa'nın da kıyamet gününde herkesten önce dirilmiş olması onun her hususta diğer peygamberlerden üstün olmasını gerektirmez. Bu hususta itibar, genel vasıflaradır. Genel vasıflar itibariyle, üstünlük ondadır. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi meseleye bu açıdan bakınca, gerçek üstünlük fahr-i kainat efendimizdedir. Fakat tevazu icabı kendi üstünlüğünü dile getirmekten kaçınmıştır.[317]

4672... Enes'den (şöyle) dediği rivayet edilmiştir: Bir adam Rasûluilah (s.a.)'a: "Ey yarattıkların en hayırlısı" diye hilabettidi Rasûluilah (s.a.) "O, İbrahim'dir" buyurdu.[318]

Açıklama

Gerçeklen Hz. İbrahim, kendi zamanının ve Hz.Peygamberden Önceki tüm devirlerin en hayırlısı olmada beraber, Hz. Peygamberin dünyaya gelmesiyle bu üstünlük ona geçmiştir.
Her ne kadar Hz. İbrahim'in bazı noktalarda bütün peygamberlerden üstü ı olduğu söylenebilirse de genel manada, yani tüm vasıflar ortaya konduğu zaman üstünlüğün Hz. Muhammed'de olduğu görülür ki, hakiki üstünlük de budur. Fakat 4670 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığınız Hz. Peygamber, tevazuundan dolayı kendi üstünlüğünden bahsetmemiştir.[319]

4673... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûluilah (s.a.): "İten (kıyamet günü) Ademoğlunun en hayırlısıyım. Kabri ilk açılacak, ilk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul edilecek olan da benim."
buyurmuştur.[320]

Açıklama

İmam Nevevi bu hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlerc yer vermektedir; "el-Herevî'ye göre Scyyid, kavminin en üstünü demektir. Başkalarına göre ise halkın bütün sıkıntısı ve çaresizliklerinde kendisine başvurdukları ve onları bu sıkıntılardan kurtaran kimse demektir."
Bı hadis-i şerif, Hz. Muhammed'in insanların tümünden daha üstün ve faziletli olduğuna delâlet etmektedir.
Ehl-i sünnet inancına göre, insanlar, meleklerden üstündür. Hz. Mu-hamnıed de tüm insanların ve diğer yaratıkların en faziletlisidir. "Beni diğer peygamberlerden üstün tutmayınız." anlamına gelen 4668 numaralı hadis-i şerif ve benzerleri ile mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif arasında bir çelişki olduğu söylenemez. Çünkü:
1 . Hz. Peygamber, kendisinin diğer peygamberlerden üstün olmadığını Mİylediği sıralarda, aslında kendisinin diğer peygamberlerden daha faziletli olduğunu bilmiyordu. Onun için böyle konuşmuştu. Fakat sonra kendisinin daha faziletli olduğunu öğrenince görevi icabı bunu açıkladı.
2. Bu sözü, terbiye, nezaket ve tevazu yoluyla söylemiştir.
3. Yasak olan üstün çıkarma, birinin diğerinden noksan olduğunu ileri sürecek noktaya vardırandır.
4. Yasak edilen fark, gözetme, fitne ve düşmanlığa vardırandır.
5. Yasak edilen fark gözetme, peygamberlik hususudur. Peygamber olma msusunda, aralarında fark yoktur. Fark yalnız özellik ve diğer faziletler huşu şundadır. Ve fark itikadı lazımdır. Çünkü Allahü Teâlâ Hazretleri:
"Hu peygamberler yok mu? Biz onların bazısını bazısı üzerine faziletli kıldık"[321] buyurmuştur.[322]

4674... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûluilah (s.a.) "Tübba (Allah'ın rahmetinden mahrum kalmış) bir mel'un mudur, değil midir bilmiyorum ve Uzeyr peygamber midir, değil midir (bunu da) bilmiyorum" demiştir.[323]

Açıklama

Bilindiği gibi, Yemen krallarına "Tübba" denir. İklil,.risimli tefsjrde açıklandığına göre "Tübba" kelimesi metbu "kendisine tabi olunan kimse" anlamına gelir. Cahiliy-ye döneminde tübbalar, İslamiyet dönemindeki halifeler gibiydiler. Halk onlara uyardı. Diğer bir görüşe göre de tübba kelimesi tabi (uyan, tabi olan) anlamına gelir. Yemen kralları mutlak surette babalarının yoluna uydukları için kendilerine bu isim verilmiştir.
Fadis sarihlerinin açıklamalarına göre mevzuumuzu teşkil eden bu ha-dis-i şerifte sözkonusu edilen Tübba'dan maksat

tübbaiann en büyüğü ve en ünlüsü olan Esad Ebu Kureyb'dir. Ka'be'ye ilk Örtü geçiren kimse budur. Hz. Peygamber, gönderilmeden bin sene önce onun varlığından ve peygamber olarak gönderileceğinden haberdar olup, kendisine iman etmiştir. Fakat, Hz. Peygambere, onun kendisine iman edip dünyadan mümin olarak gittiği önceleri bildirilmemişti. İşte bu sıralarda sözü geçen Tübba'dan bahsedildiği bir sırada onun gerçekten iman şerefiyle şereflenmiş bir kimse mi yoksa iman şerefinden ve dolayısıyla Allah'ın rahmetinden mahrum melun bir insan mı olduğunu bilmediğini ifade etmişti. Aynı şekilde Hz. Uzeyr'in bir peygamber olup olmadığını henüz bilmediği için onun hakkında da kesin bir bilgiye sahip olmadığını açıklamıştı. İşte konumuzu teşkil eden bu hadis, Hz. Peygamberin Tübba ve Hz. Uzeyr hakkında Hz. Peygamberin kesin bir bilgiye sahip olmadığı bir sırada onları iyice tanımadığını ifade ettiğini açıklamaktadır. Ama daha sonra, Allahu Teâlâ hazretleri Tübba'nın müslüman olduğunu ve dünyadan mümin olarak gittiğini, Hz. Uzeyr'in de Allah'ın peygamberlerinden bir peygamber olduğunu ümmetine açıklamıştır. Nitekim bir hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin: "Tübba'ya sövmeyiniz. Çünkü, o müslüman olmuştur" dediği rivayet edilmektedir.[324]

4675... Ebu Hureyre (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Ra-sûlullah (s.a.)'ı: "Meryem'in oğluna insanların en yakın olanı benim (Çünkü) Peygamberler baba bir kardeşler gibidirler ve benimle onun arasında (başka) bir peygamber de yoktur" derken işittim.[325]

Açıklama

Hz. İsa'ya en yakın insanın Peygamber (s.a.) olmasından maksat İncil'de İsa'dan sonra Ahmed isminde bir âhir zaman peygamberi geleceğinin müjdelenmesidir. Bazıları aralarında başka peygamber olmadığı için, ikisinin bir zamanda gönderilmişler gibi biribirine yakın olduklarını söylemişlerse de bu söze itiraz edenler olmuştur. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Bu hadiste Rasûlullah (s.a.) kendisinin Hz. İsa'nın en yakım olduğunu bildiriyor. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de Allahû Teâlâ hazretleri onun Hz. İbrahim'in en yakını olduğunu haber vermiştir.
Cevap: Bu iki yakınlık arasında bir olumsuzluk ve çelişki yoktur. Peygamber (s.a.), Hz. İbrahim'in yolundan gitmesi itibariyle Hz. İbrahim'in en yakını olduğu gibi, yukarıda belirttiğimiz şekilde Hz. İsa'nın da en yakınıdır. Bu iki yakınlığın biri diğerine mani değildir.
Evladu'l-allat yahut benu'I-allat: Baba bir anne ayrı kardeşler demektir. Anne bir kardeşlere evlad-ı ahyaf, anne - baba bir kardeşlere de evlad-ı a'yan denir.
Cumhuru ulemaya göre, hadisten murad: Bütün peygamberlerin iman esasları bir, şeriatları muhteliftir. Bir Allah'a inanmakta hepsi müttefiktirler. Yanhz şeriatlerinin fürûunda ihtilaf vaki olmuştur. Yani bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin aslı birdir. O da tevhiddir. Ulemadan bazıları:
"Benimle İsa arasında Peygamber yoktur." sözüyle istidlal ederek Hz. İsa ile Peygamberimiz (s.a.) arasında başka bir peygamber gelmediğine kail olmuşlarsa da istidlal kuvvetli görülmemiş, aralarında Cer-cis ile Halid b. Sinan'ın bulunduğunu, bunların da birer peygamber olduğunu söylemişlerdir.
Bu takdirde hadisin manası: Benim ile İsa'nın arasında müstakil bir şeriat sahibi peygamber yoktur, demek olur. Mamafih Cercis'le Halid hakkındaki hadisin sabit olmadığım sahih hadisin bunu reddettiğini söyleyenler de olmuştur.[326]

14. Mürcie'yi Redd (Eden Hadisler)

4676... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "İman yetmiş küsur şu'bedir. Bunların en faziletlisi Allah'dan başka ilah yoktur, demektir. En aşağısı da (atılmış bir) kemiği (yada bir engeli) yoldan kaldırmaktır. Haya da imanın bir şu'besidir,"[327]

Açıklama

İrca, lugatta te'hir etmek anlamına gelir. Tevhid ilminde, irca, imanı esas alıp ameli geri plana bırakmak demektir.
Hu düşünce ve inanç üzerine kurulmuş olan itikadi mezhebe "Mürcic" denir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, şer'î imanın amellerden teşekkül eden bir takım şu'beleri ve dalları olduğunu, bu dallardan ve şubelerden lecrid edilmiş bir imanın kamil bir iman olmayacağını ifade ettiği için Mü-'oie mezhebi mensuplarının aleyhine bir delildir.
Mezhepler tarihinde açıklandığı üzere "mürcie" Ebu's Salti's-Sâm isimli şahsa tabi olan kimselerdir. Bu mezhebi Ebu's-Salt te'sis etmiş. Hasan b. Bilal isimli şahıs da Basra havalisinde neşre çalışmıştır.
Mürcie Fırkası: Müricc-i havaric, müriee-i şia, mürcie-i cebriyyc, mürcie-i halisa namıyla dört şu'beye ayrılır.
Mürcie-î halisa: Yunus, isimli şahsa ittiba eden kimselerdir ki bunlara Yunusiyye denir. Bunların itikadınca iman ancak marifetullah ile zat-ı bâriye hudu ve kalben muhabbetten ve cenab-ı hakka karşı istikban ter-ketmekten ibarettir. Kendisinde bu hasletleri toplayan kimse mü'min-i kâimidir. Velevki ma'siyetleri irtikabde bulunsun.[328]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, irca' "hakkıyle inandıktan sonra ma'siyetin (büyük ve küçük günahların) insana hiçbir zaman zarar -/ermeyeceğine inanmak, amellere hiç önem vermemek" anlamına gelmekledir.
Hadis-i şerifte, imanın yetmiş küsur şubeden meydana geldiği ve imanın lıaya gibi dışa vuran alametleri olduğu ifade edilerek, imanın dışa vuran alameti demek olan amellerin önemi vurgulanmak suretiyle mürcie temel görüşü reddedilerek, aynı zamanda imanı teşkil eden şubelerin sayısı jzerînde de durulmakta ve bu sayı yetmiş küsur olarak belirlenmektedir.

Ancak, bazı rivayetlerde bu sayı altmış küsur olarak verilirken, bazılarında da tereddütlü olarak "altmış küsur ya da yetmiş küsur" ifadeleriyle açıklanmaktadır.
İbn Salah; bu sayının kendi memleketinde bulunan Buhari nüshalarında altmış olarak belirlendiğini söylüyor. Tirmizi'nin bir rivayetinde ise "altmış dört" kaydı bulunmaktadır.
Bu rivayetlerin hangisinin tercih edilebileceği meselesi ihtilaflıdır. Kadı Iyaz (r.a.)'a göre yetmiş küsur rivayeti tercihe layıktır. İmam-i Neve-vi ile ulemadan bir cemaatte bu görüştedir. Çünkü, sika raviden gelen ziyade rivayet, makbuldür.
İbn Salah'a göre az adedi bildiren rivayeti tercih etmek daha muvafıktır. Çünkü rivayetlerin üzerinde ittifak ettiği adet olması itibariyle ihtiyata daha uygundur. Hz. Peygamberin daha önceleri imanın altmış küsur olduğunu zannettiği ve sonradan yetmiş küsur olduğunu öğrendiği ve ihtilafın buradan doğduğunu söyleyenler de vardır. Meseleye bu açıdan bakınca rivayetler arasındaki ihtilaf kalkmış olur. Bu sayıların çokluk ifade ettiği de söylenebilir.[329] Metinde geçen bid'un kelimesi küsur manasına gelmektedir. Merhum A. Davudoğlu bu hadisi açıklarken şöyle diyor: "Bid'un kelimesi Kadı Iyaz'ın beyanına göre, sayılarda bad'un bid'atun ve bad'atün şekillerinde okunabilir. Et parçası manasında kullanılırsa yalnız bad'atün okunur. Sayıda bid'atun kelimesi üç ile on adet arasındaki adetlerde kullanılır. Üçten dokuza kadar diyenler de vardır. İmam Halil b. Ahmed'e göre bu kelimenin manası yedidir. Bazıları:
"İki ile on arası ve oniki ile yirmi arasıdır" demişlerdir. Onbir ve oniki adetlerinde kullanılamaz. En meşhur kavil budur. Üçten yediye ve beşten yediye kadar manalarına geldiğini iddia edenler de vardır. Zeccâc, bu kelimenin adet parçası manasına geldiğini söylemiştir. Daha başka kaviller de vardır:
Neyyif: Birden üçe kadar olan adeddir.
Şu'be: Bir şeyin parçası, fırka ve dal manalarına gelir. Şu halde hadisin ma'naşi:
"İman yetmiş küsur haslettir" yahut "İman yetmiş küsur daldır" demek olur. Dal manası verildiği takdirde iman dallı budaklı bir ağaca benzetilmiş olur.
Kaadi Iyaz , şöyle diyor: Yukarıda gördük ki lügatta imanın aslı tasdik, şeriatte ise kalple dilin tasdikidir. Şeriatın zahiri olan amellere de iman adı verilir. Nitekim burada da;
"Mezkûr şu'belerin en makbulü Allah'tan başka ilah yoktur, demektir. Sonuncusu ise yoldan eziyet veren şeyleri gidermektir" buyurulmaktadır.
Yine yukarıda arzettik ki; imanın kemali ameller ve tamamı ise taatler-ledir. Taatleri benimseyerek bu şu'belere katmak, tasdik cümlesinden olup tasdike delil sayılır. Bunlar ehl-i tasdikin ahlakıdır. Binaenaleyh ne şer'î ne de lügavi iman isminden hariç değillerdir. İşte Peygamber (s.a.) bu şu'belerin, herkese aletta'yin lazım olan en makbulünün tevhid olduğuna, o sahih olmadıkça hiç bir şu'benin sahih olmayacağına, en aşağısının da müslümanlara zararı dokunması melhuz olan şeyleri, onların yollarından gidermek olduğuna, tenbih buyurmuşlardır. Bu iki tarafın arasında bir takım adedler kalıyor ki bir müctehid bunları galebe-i zan ve sıkı bir tetebbu ile tahsile çalışsa imkan bulur. Geçmiş ulemadan bazıları bunu yapmıştır. Yalnız Peygamber (s.a.)'in muradı bu olduğuna hüküm vermek ve bu hükmü kabul etmek güçtür. Sonra mezkûr şubeleri, adıyla şanıyla bilmek; lazım değildir. Bunian bilmemek imana zarar vermez. Çünkü imanın usul ve fürü'u malum ve muhakkaktır. İmanın bu kadar şubesi olduğuna inanmak bilcümle vaciptir.
Hattabi de buna benzer şeyler söylemiştir. İmanın şu'belerini tayin hususunda bir çok ulema, kitap te'hf etmişlerdir. Şafiilerden EbuBekrel-Beyhakî ile AbdülcehTin "Şuabü'1-îmait" isimdeki eserleri, İshak İb-ni'1-Kurtubî'nin "Kitabu'n-Nasâih"i Ebu Hatim'in "Vasfu'l-İmanı ve Şuabuh" adlı kitabı bunlardandır. Buhari sarihi Bedrüddin Aynî bunların içinde, sadra şifa veren göremediğini söyledikten sonra, iman şu'belerini yeniden şöyle hülasa etmiştir.
İmanın aslı kalple tasdik, dille ikrardır. Lakin iman-ı kamil kalple tasdik, dille ikrar ve aza ile amelin mecmuudur, Yani iman üç kısımdır:
Birinci kısım: İt'ikadiyata aiddir ve otuz şu'bedir:
1. Allah'a iman; zatına, sıfatlarına ve birliğine inanmak buna dahildir.
2. Allah'dan başka herşeyin hadis olduğuna inanmak
3. Allah'ın meleklerine iman
4. KitapIarına iman.
5. Peygamberine iman.
6. Kadere; hayrına, şerrine iman.
7. Ahiret gününe iman; Kabirde sual, kabir azabı, dirilmek, mahşer yerine gitmek, hesap vermek, amellerin tartılması ve sırat gibi şeylere inanmak, bu şu'beye dahildir.
8. Allah'ın cennet va'dine ve cennetteki ebedi hayata iman
9. Cehennem ateşiyle tehdide, cehennem azabına ve o azabın kafirler hakkında sonu olmadığına iman.
10. Allah'ı sevmek
11. Allah için bir birini sevmek ve Allah için bir birine buğzetmek. Allah için bir sevmeye, gerek muhacirin gerekse ensar, bütün ashab-ı kira-miyle peygamber (s.a.)'in akraba ve sülale-i tahiresini sevmek de dahildir.
12. Peygamber (s.a.)'i sevmek, ona salavat getirmek ve sünnetine tabi olmak buna dahildir.
13. İhlas ve samimiyet. Riya ve nifakı terketmek buna dahildir.
14. Günahlarına pişman olup tevbe etmek.
15. Allah'tan korkmak.
16. Rahmetini ümit etmek.
17. Rahmetinden ümidi kesmemek.
18. Aîlah'a şükretmek.

19. Vefakâr olmak.
20. Belâya sabretmek.
21. Mütevazi olmak; büyüklere hürmet göstermek buna dahildir.
22. Şefkatli ve merhametli olmak; küçüklere şefkat buna dahildir.
23. Allah'ın kazasına razı olmak.
24. Allah'a tevekkül etmek.
25. Kendini beğenmemek. Kendini medhetmemek de bunda dahildir.
26. Kin ve garezi terketmek.
27. Hasedi terketmek.
28. Gadablanmamak.
29. Hıyanet etmemek. Hile ve su-i zannı terketmek buna dahildir.
30. Dünyaya dalmamak. Mal ve makam sevgisini terketmek, buna dahildir. Hasılı fazilet veya rezalet namına burada zikredilmeyen bir kalp ameli bulunursa bilmeli ki bu ziyade zahire göredir. Hakikatte ziyade sanılan şey, zikredilen fasıllardan birine racidir. İyi düşünülünce anlaşılır.
İkinci kısım: Dilin amellerine raci olup yedi nevidir:
1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek,
2- Kur'an okumak
3- İlim öğrenmek
4- İlmi öğretmek
5- Dua etmek
6- Zikirde bulunmak. İstiğfar buna dahildir.
7- Lağv yani batıl sözlerden sakınmak.
Üçüncü kısım: Bedenin amellerine aiddir ve kırk şubeye ayrılır. Bu şubeler üç nevidir:
Birinci nevi: Muayyen şeylere mahsus olup onaltı şubedir.
1- Temizlenmek, abdest almak, cünüplükten, hayız ve nifastan temizlenmek gibi. Bedene aid temizliklerle elbise ve yer temizliği buna dahildir.
2- Namazı dosdoğru kılmak; farz ve nafile namazlarla, kaza namazları buna dahildir.
3- Sadaka vermek. Farz olan zekatla, sadaka-i fıtır ve misafirperverlik, cömertlik gibi şeyler buna dahildir.
4- Farz ve nafile oruç tutmak.
5- Haccetmek. Umre denilen küçük hacc buna dahildir.
6- İ'tikafa girmek. Kadir gecesini aramak buna dahildir.
7- Din aşkına başka yere kaçmak. Müşrikler diyarından İslam beldesine hicret etmek buna dahildir.
8- Nezri, yani adadığı şeyi ifa etmek.
9- Yeminlerde teharri (doğruyu araştırıp ancak doğru olana yemin etmek)
10- Namazda ve namaz dışında avret yerini örtmek.
11- Kurban kesmeyi adamışsa, onu kesmek.
12- Cenaze işlerine bakmak.
13- Borcunu ödemek.
14- Muamelatta doğru hareket ederek ribadan kaçınmak
15- Doğruya şehadeti gizlemeyerek eda etmek.
İkinci nevi: Kendisine tabi olanlara mahsus olup altı şu'bedir.
1- Nikahlanmak suretiyle iffet ve namusu korumak.
2- Çoluk çocuğun haklarını ifa etmek. Hizmetçiye hoş muamele buna dahildir.
3- Anne babaya iyi muamele etmek. Onlara asi olmaktan kaçınmak buna dahildir.
4- Çocuklarına dinî terbiye vermek.
5- Sıla-i rahim
6- Büyüklere itaat
Üçüncü nevi: Âmmeye taallûk eden şeylerdir ki onsekiz şu'bedir:
1- Hükümdarlığı, adaletle icra etmek.
2- Cemaate devam etmek.
3- Ulü'1-emre itaat
4- İnsanların aralarını ıslah etmek. Asi ve bağilerle harb etmek buna dahildir.
5- İyilik hususunda başkasına yardım etmek
6- Münkeri yasaklayıp maruf olanı emretmek.
7- Şer'î hadleri uygulamak.
8- Cihad etmek. Kışlalarda asker bulundurmak.
9- Emaneti eda etmek. Ganimetlerin beşte birini gizlemeyip vermek buna dahildir.
10- Ödünç vermek.
11- Komşuya ikram ve iyi muamelede bulunmak.

12- Herkese iyi muamele etmek. Helâl ından mal toplamak buna dahildir.
13- Malı yerinde harcamak. İsraf ve tebzirde bulunmaktan kaçınmak buna dahildir.
14- Selam almak.
15- Aksırana teşmit eylemek. (Yani yerhanıükallah demek)
16- Başkalarına zarar vermemek
17- Boş şeylerden kaçınmak
18- Yoldan, eziyet veren şeyleri atmak.
Yukarıdaki şu'belerin mecmuu yetmişyedi eder ki (yetmiş küsur) ifadesinden murad da budur.
İmam Ebu Hatim b. Hibban diyor ki:
"Ben bir müddet bu hadisin manasını tedkik ettim ve bütün taatı saydım. Baktım ki taat bu adedden bir hayli ziyade çıkıyor. Bu sefer sünnetlere döndüm, ve Rasûlallah (s.a.)'in iman namına serdetliği, bütün taatlan saydım. Baktım ki bunlar da yetmiş küsurdan azdır. Bir de kitabullaha müracaat ederek onu dikkatle okudum ve Allah Teâlâ'nın iman namına saydığı bütün taatları sıraladım. Onları da yetmiş küsurdan noksan çıktı. Bunun üzerine kitabı sünnete kattım. Ahireti bundan çıkardım. Bir de baktım: Allah ile Rasulünün imandan olmak üzere saydıkları şeyler yetmişdokuz şu'be olup bundan ziyade ve noksanı yoktur ve anladım ki Peygamber (s.a.)'in muradı kitab ve sünnetteki bu adetmiş."
Ebu Hatim (r.a.) bu malumatı "Vasfu'I-İman ve Şuabihi" adlı eserinde vermektedir. O: "İman altmış küsur şubedir" rivayetini de sahih bulmakta ve arapların birşey için bir adet göstermekle o adedden maadasını nefy etmek istemediklerini kaydetmektedir.[330]

Bazı Hükümler

1- Hadisin (Altmış küsur) şeklindeki rivayetjnin hikmet şudur: Bir sayı ya zâidı ya nakıs yahut tam olur.
Zâid:Kesirsiz olan cüzleri, toplandığı zaman kendinden fazla olan addedir. Mesela 12 adeti böyledir. Çünkü 12'nin yarısı, üçte biri, dörtte biri, altıda biri ve altıda birinin yarısı vardır. Bunlar toplanırsa yarısı 6, üçte biri 4, dörtte biri 3, altıda biri 2, onun yarısı da 1 eder ki, toplam, 16 olur.
Nakıs: Cüzleri kendinden az olan sayıdır. Mesela 4'ün yalnız yarısı ile dörtte biri vardır. Yarısı 2, dörtte biri de 1 eder ki toplamı 3 olur.
Tam: Cüzleri kendine müsavi olan sayıdır. 6 gibi; 6'nın yarısı, üçte biri ve altıda biri vardır. Yansı 3, üçte biri 2, altıda biri de 1 olup bunların toplamı yine 6 eder.
Bu üç nevi sayının en mu'teberi tam olanıdır. Tam olan 6 adedi üzerinde mübalağa göstermek istenilince birlikleri onar defa büyütülmüş ve 6 adedi 60 olmuştur.
Yetmiş küsur rivayetine gelince: Bunun ta'yinindeki hikmet de şudur: Yedi sayısı, adedin birçok kısımlarına şamildir. Çünkü aded çift, tek, basit, mürekkeb gibi kısımlara ayrılır. Binaenaleyh 7 üzerinde mübalağa göstermek istenince onun birlikleri de onar defa büyütülerek 70 olmuştur.
Küsur manasını Verdiğimiz "Bid"' kelimesinin 6 ve 7 ma'nalarma gelebileceğini zira bunun bir ile on arasındaki sayılara ıtlak edildiğini az yukarıda mezkur kelimeyi izah ederken gördük. Hasılı, altmış küsur rivayetinde, altmışın aslı, altı, yetmiş küsur rivayetin de yetmişin aslı, yedidir. Aded ta'yininin vechi budur.
2- Rivayetierdeki altmış ve yetmiş adedlerinin hakikat mı yoksa mübalağa yolu ile mi zikredildikleri ulema arasında ihtilafladır. Bazılarına göre, bunlardan murad. çokluk ifade etmektedir, adedlerin hakikatları mak-sud değildir.
3- Utanmak niçin imandan sayılmıştır? denilirse şöyle cevap verilir: Haya namı verilen utanma, iyi şeyleri yapmaya, kötü olanları yapmamaya, sevkeden bir saiktır ki, kimi zaman sair iyi ameller gibi kesbi bir ahlak, kimi zaman da bir tabiat ve haslet olur. Ancak onu şeriat kanununa göre kullanmanın iktisab ve niyyete muhtaç olduğuna bakarak haya da imandan sayılmıştır.[331]
Bu hadiste geçen iman kelimesiyle, kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve amelden oluşan "ınıan-ı kâmil" kasdedilmektedir. Hadis-i şerifte iman, istiare yoluyla bir çok dal ve budakları olan bir ağaca benzetilmiştir. Kendisine benzetilen ağacın bir cüzü zikredilmiştir. Bu ise mecazen imanın teferruatına delalet eder. Yani kalb ile tasdikin asıl dil, ile ikrar ve amelin de teferruat olduğuna, dolayısıyla dil ile ikrar ve amel bulunması bile, imanın bulunabileceğine, fakat bu imanın kamil bir iman olmayacağına delalet edeı\ Yahut da burada, iman kelimesi hakiki manasında kullanılmıştır. Fakat kendisinden önce mahzııf bir müzaf vardır. Yani aslı "mü-kemmilâtu'l-iman-imani kemale erdiren şeyleredir. Bu takdirde cümle "imanı kemale erdiren yetmiş küsur şube vardır" anlamına gelmektedir.
İman kelimesiyle, mecazen imandan doğan taatîer de kasdedilmiş olabilir. Yani, imanın semeresi, yetmiş küsurdur, demek istenmiş olabilir.[332] Binaenaleyh bu hadis mürcienin aleyhine bir delil olmakla beraber, amelin imandan bir cüz olduğunu söyleyen mutezilenin lehine bir delil olmaktan da uzaktır. Esasen böyle ahad yoluyla gelen rivayetler, itikadı konularda delil olamazlar.[333]

4677... İbn Abbas (r.a.) (şöyle) demiştir: Abdülkays heyeti Rasûlullah (s.a.)'e geldiği zaman (Hz. Peygamber) onlara (önce) Allah'a imanı emretti ve: "Allah'a iman nedir biliyor musunuz?"dedi.
"Allah ve Rasülli daha iyi bilir" dediler. (Hz. Peygamber de):
"AHah'dan başka (hakiki) bir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik etmek, namazı kılmak, zekatı vermek, Ramazan orucunu tutmak, ganimet mallarının beşte birini vermeniz" buyurdu.[334]

Açıklama

Vefd: Mühim şeyler görüşmek üzere, büyüklerin huzuruna gönderilen seçkin -cemaattir. Müfredi Vâfid'dir. Bazılarına göre, böyle bir cemaate, vefd denilebilmesi için uzaklardan gelmiş olması şarttır. Yakından gelenlere vefd denmez.
Abdülkays kabileleri arasında Hz. Peygambere ilk gelen heyet budur ve Mekke'nin fethedildiği sene gelmiştir. Heyetin başında "el - Eşeccü'l-Aşari" lakabını taşıyan el-Münzir b. Âiz bulunuyordu. Bunların kaç kişi oldukları ihtilaflıdır. Bir rivayette ondört, diğer bir rivayete göre de onüç süvari imişler, kırk kişi oldukları dahi rivayet olunmaktadır. Hatta, hadisin muhtelif rivayetleri, bir araya getirilince, aynı heyete dahil olanların sayısı, kırkbeşe yükselmektedir. Binaenaleyh muayyen bir adet üzerinde durmak sahih görülmemektedir...
Bu heyetin, (s.a.)'e gelmesinin sebebi şudur: "Münkiz b. Hayvan namında bir zat, cahiliyyet devrinde, Medine'ye ticaret malları getirirdi. Bu işe hicret-i nebiy (s.a.)'den sonra da devam etti. Bir gün Münkız, bir yerde otururken yanında Rasûlullah (s.a.) geçti. Münkız onu görünce hemen ayağa kalktı. Peygamber (s.a.) kendisine iltifatta bulundu ve kavminin hal-Ü şanını sordu. Sonra eşraf takımının birer birer isimlerini söyleyerek ne vaziyette olduklarını sordu. Bunun üzerine Münkız (r.a.) müslüman oldu ve Fatiha ile Alak surelerini öğrendi. Bilahare Hecer tarafına gitti. Rasûlullah (s.a.), onunla Abdülkays kabilelerine bir mektup gönderdi. Münkız (r.a.), mektubu götürdü ve birkaç zaman yanında gizledi ise de sonra karısı onu buldu. Münkız'in karısı, el-Münzir b. Aiz'in, yani Peygamber (s.a.)'e gelen heyetin reisi el-Eşecc'in kızı idi. Hz. Münkız (r.a.) namaz kılar, Kur'an okurdu. Karısı bundan kuşkulanmıştı. Keyfiyeti babasına açıklayarak "Kocam, Medine'den geleli esrarengiz bir hal aldı. Ellerini, ayaklarını yıkıyor, -kıbleyi göstererek-şu tarafa dönüyor ve kah belini eğiyor, kah yere kapanıyor. Oradan geleli adeti budur" dedi. Bunun üzerine babası Hz. Münkız (r.a.) ile buluştu ve bu meseleyi görüştüler. Neticede Eşecc'in kalbine İslamiyet yerleşti. Sonra Rasûlullah (s.a.)'ın mektubunu kavmine götürdü. Mektubu kendilerine okuyunca hepsi müslüman oldular ve Rasûlullah (s.a.)'ın yanma gitmeye ittifak ettiler."[335]
Bu hadis-i şerifte, Allah'a iman açıklanırken imanla birlikte namaz, zekat, oruç ve humus vergisinden bahsedilmesi amelin imanın kemalinden olduğuna delalet etmekte, sadece imana önem verip, amele hiç diğer vermeyen Mürcie mezhebinin aleyhine bir delil teşkil etmektedir. Hadisin bab başlığıyla ilgili yönü de burasıdır.[336]

4678... Cabir'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) "Kul ile küfür arasında (bulunan yol) namazı terktir" buyurmuştur.[337]

Açıklama

Hadisin zahirinden insanla küfür arasındaki ulaşım vasıtasının namazı terk etmek olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadeye göre namazı terkeden bir insan, küfür dairesine ulaşmış olur. Hadisin bu zahiri ifadesi "masiyetin imana işlenen sevaplarında küfrüne bir zarar vermeyeceğini savunan Mürcie mezhebi[338] nin aleyhine bir delildir. Fakat amellerin, imanın bir cüzü olmayıp, sadece kemalinin şartı olduğunu söyleyen ehl-i sünnet uleması, bu hadisi te'vîî ederek, onu namazı inkar ederek terkeden kişinin kafir olacağını, fakat kalbinde imanı olan bir kimsenin, namazın farz olduğunu kabul eden bir kimsenin kafir olmadığını söylemişlerdir. Ehl-i sünnet alimlerinin, namazı kasden terkeden kimse hakkındaki görüşlerini, şu şekilde özetleyebiliriz.
"Ahmed b. Hanbel (v.241/855) ile tabileri, tembellik sebebiyle bile olsa, özürsüz namazı terk edenin kafir olduğunu söylemişlerdir." Ahmed b. Hanbel ve ona tabi olan Hanbeliler, nakle mutlak bağlılıkları sebebiyle namaz kılmayanı tekfir ederken Peygamber efendimizin şu hadisine dayanırlar: "Kim kasden namazı terkederse kafir olur." Dinde naklin ve aklın yeri konusundaki görüşleri sebebiyle, Hanbeliler hakkında nakli delil bulunan bir meselede akla değer vermezler, nakli delil ile amel ederler. Bu alimler, namaz dışındaki ibadetleri terkedenin kafir olduğuna dair bir nassa rastlamadıkları için, oruç, zekat, hac gibi farzları mazeretsiz terkedenin kafir olmadığım söylemişler, fakat namazı terkedenin kafir olduğuna dair hadis bulunduğundan, hadis ile amel etmişler, namaz kılmayanı kafir saymışlardır.
Namaz kılmayan kimseye uygulanacak hükümlere geince; Ahmed b. Hanbel ve tabilerine göre, üç gün namaz kılmaya davet edilir. Kılarsa af-fediler, kılmazsa öldürülür. Hanbelilere göre namazı terkedenin öldürülmesi kafir olduğu içindir.
İmam Malik (v. 179/795) ve eş-Şâfiî (v.204-819) ye göre namaz kılmayan kişiye namaz kılması emrolunur. Kılmazsa kafir olduğu için hadden (şer'î ceza olarak) öldürülür. Böyle bir kimse kafir olmadığı için cenaze namazı kılınır.
İmam Ebu Hanife'ye (v. 150/767) göre, namazı terkeden kafir olmaz. Namaz kılmadığı için de öldürümez. Fakat namaz kılıncaya kadar hapsedilerek uyeun telkinat ve cezalarla tedib edilir ve namaz kılması sağlanır.[339]

15. İmânın Artıp Eksildiğinin Delili

4679... Abdullah b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûullah (s.a.) kadınlara hitaben): "Dini ve aklı noksan olup akıllı bir erkeğe sizden daha çok galebe çalan görmedim" buyurmuş, (orada bulunan kadınlardan biri): "Ey Alah'ın rasulü, akıl ve din noksanlığı (mız) ne demektir?" demiş, (Hz. Peygamber de): "Akıl noksanlığı iki kadının şahidliği (nin) bir erkeğin şalıidliği (ne denk sayılması) dır. Din noksanlığı ise birinizin (hayızh ve nifaslı iken) ramazanda oruç yemesi ve (o) günleri namazsız geçirmesidir" demiş.[340]

Açıklama

Akıl: Lugatta ahmaklığın zıddıdır. Asmaî'ye göre masdar bir kelimedir. İbn Düreyd, "IkaF'den türemiş olduğunu söylüyor. Ikal devenin bacağını bağladıkları iptir. Bu ip deveyi nasıl zapt ederse akıl da insanı cehaletten öylece koruduğu için ona bu isim verilmiştir.... Aklın "hilm, hıcr, lübb, maht ve zihn gibi bir çok müteradifleri vardır. Aklın yeri bazılarına göre dimağdır. İmam-ı Ebu Hanife (r.a.)'nin görüşü de budur. İmam-ı Şafii ile diğer bazı alimlere göre ise aklın yeri kalptir. Bazıları da "Aklın yeri dimağdır. Ancak onu kalp tedbir eder" demişlerdir. Bundan dolayıdır ki "Akıl bir cevherdir. Allah onu dimağda yaratmış, nurunu kalbe vermiştir. Onun sayesinde muğayyebât vasıta ile, mahsusât ise müşahede suretiyle anlaşılır" denilmiştir.

Kadınların akıllarının noksanlığını açıklarken İmam-ı Nevevi şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a.)'in namaz ve orucu terkettikleri için kadınları din noksanlığı ile vasıflandırması, müşkil görünüyorsa da aslında bu müşkil bir mesele değildir. Çünkü din iman ve İslam kelimeleri aynı manada müşterektir. Kimin ibadeti çok olursa din ve imanı da artar, ibadeti noksan olanın dini de noksanlaşir."

Fakat Buharı sarihi Bedrüddin Aynî, İmam-ı NevevPnin bu sözüne itiraz etmiş ve;

"Bu üç şeyin, manada müşterek olduğu iddasi müsellem değildir. Çünkü aralarında lügaten ve şer'an fark vardır. îman arttı veya azaldı, demek imanın zatına değil sıfatına racidir" demiştir.

Akıl ve din noksanlığı bu hadiste bütün kadınlara şamil görünüyor, Halbuki Hz. Peygamber diğer bir hadisinde "Cihan kadınlarının dört tanesi sana kafidir. (Bunların kadın oluşu, bütün hanımlara şeref olarak yeter). Meryem bint İmran, Firavun'un karısı Âsiye, Hatice bint Huveylid, Fatıma bint Muhammed"[341] buyurarak sözü geçen hanımların akıl ve dinlerinin kemaline işaret etmiştir.

Bazıları bu iki hadisin arasını bulmak için: "Umum ifade eden 'kadınlar' sözünden bazı ferdier hariç kalmıştır. Çünkü bunlar azdır" demişlerdir. Badrüddin Aynî (r.a.) bu cevabı beğenmemiş ve cüz'üne "Bu hususta doğru cevap şudur: Bireyin bütününe hükmetmek, onun her ferdine hükmetmek anlamına gelmez." demiştir.

İmanı-i Nevevi dinde noksanlığın yalnız günah icabeden şekle münhasır kalmadığını beyanla şunları söylemiştir:

"Din noksanlığı bazen günah icab edecek şekilde olur. Özürsüz namazı terk etmek gibi. Bazan günah icabetmeyecek şekilde olur. Bir özürden dolayı cuma namazını terketmek gibi. Bazan da mükellef iken olur. Ha-yizlı kadının, namaz ve orucu terketmesi gibi. Fakat bu kadın mazur olduğuna göre acaba hayız namazında kazasız olarak terkettiği namazlardan kendisine sevab verilir mi? Nitekim hastaya sevab verilir ve sağlamken kıldığı nafile namazlar, hastalığında da kılmış gibi yazılır, denilirse cevab şudur: Hadisin zahirine göre bu kadına sevap yoktur. Aralarındaki farka gelince, hasla o namazları devam niyeti ile kılardı ve kılmaya da ehil idi. Hayızlının hali öyle değildir. Onun niyeti hayız zamanında namazını terketmektir. Hem nasıl terkelmesin ki? O halde namaz kılmak kendisine zaten haramdır."[342]

Mevzuumuzu teşkil eden hadisi şerif, imanın ziyade ve noksan kabul ettiğine, yani mü'minden mümine farklı olduğuna delâlet etmektedir. Ancak yukarıda açıkladığımız bu farklılık, kemmiyet (nicelik) bakımından değil, keyfiyet (nitelik) bakımındandır. İslam alimleri "İman ziyadelik ve noksanlık kabul eder mi?" sorusuna cevap aramışlar ve bu hususta çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır.

İman mefhumu üzerinde, farklı kanaatlere sahip olan İslam alimleri, aynı zamanda da, iman artar mı eksilir mi? sorusuna cevap aramışlardır. Hakikatte bu soru imanın tasdik mi veya tasdikle beraber ikrar mı yahut da tasdik ve ikrarla beraber amel mi olduğu şeklindeki ihtilafın neticesidir.

Çünkü imanı, tek bir haslet olarak nitelendiren, onu sadece kalbin tasdiki, sadece dilin ikrarı veya hem kalbin dasdiki hem de dilin ikrarı diye tarif edenler, imanın artmasının ve eksilmesinin sözkonusu edilemeyeceğini söylemişler, ameli imanın bîr parçası olarak kabul edenler ise imanda artma ve eksilmenin olabileceğini iddia etmişlerdir. İmanın artmasının ve eksilmesinin mümkün olmadığı görünüşünü Ebu Hanife (v. 150/767) ile ona tabi olan Hanefiler, Matüridi kalemcıları, Eş'arilerden el-Cüveynî (v.478/1085) ile bazı Eş'ari kelâmcılan ileri sürmüşlerdir.

İmanın hem artıp hem de eksilebileceğini söyleyenler arasında Eş'ari-lerin çoğunluğu ile başla Mu'tezile kelâmcılan olmak üzere diğer kelamcılar, selef, müteahhir selef alimlerinden İbn Teymiyye (v. 728/1328) ile Zahirilerden İbn Hazm (v. 456/1064) vardır. İmam el-Buhari de (v. 256/870) aym görüştedir.[343]

İmanda Artma Ve Eksilmeyi Reddedenler

İmanın artma ve eksilmesini kabul etmeyen hanefi alimlerinden "Ali el-Kari (v. 1014/1606), İmam Ebu Hanife'nin "el-Fıkhu'I-Ekber" adlı akaid risalesine yazdığı şerhte, bu mevzuya geniş yer ayırır. Ona göre iman, mü'minen bih (iman edilen şeyler) açısından artmaz, eksilmez. Çünkü tasdik gerçekleşmemiş olursa zan ve tereddüt ifade eder. Zan da itikadi konularda delil olmaz. İmam, Ebu Hanife'ye göre ise imanın artması, inanılacak hususların artması ile mümkün olur. Bu durum ise Hz. Peygamberin zamanından başka zamanlarda düşünülmez. Zira o devirde miislümanlar önce Allah'ın varlığına inandılar, sonraları ayetler indikçe diğer hususlara da iman ettiler. İşte imanın artması diye yapılan tevil bu olsa gerekir.

İmanın artmadığına ve eksilmediğine dair imanı Ebu Hanife "el-Vasiyye" adlı risalesinde şu mantıklı izahı yapar: "İman artmaz, eksilmez. Çünkü imanın artması ancak küfrün noksanlaşması ile, imanın eksilmesi de ancak küfrün artması ile düşünülebilir. Bir şahsın aynı anda hem mü'min hem de kâfir olması batıl bir düşünce şeklidir."

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi imanın kemiyyet olarak, yani tasdik edilen şeylerin ve tasdikin hakikati itibariyle artması ve eksilmesinin imkansız olduğu anlaşılmaktadır. Zira iman esaslarından birini kabul etmeme durumunda, iman gerçekleşmemektedir. Fakat imanın keyfiyyet olarak yani kuvvetli, zayıf ve kamil olması, ifade ettiği yakîn derecelerinin "ilme'l-yakîn, hakka'l-yakîn" gibi değişik olması neticesi farklılık arzettiği bir gerçektir. Ali el-Kari'nin (v. 1014/1606) dediği gibi inananların imanlarının farklı oluşu, aynı varlığa bakan değişik gözlerin o varlık hakkındaki görüşlerinin farklı oluşu gibidir.

İman, yakîn ifade etme yönüyle de farklılık gösterir. Çünkü yakın ehlinin derecelen muhteliftir. "Ayne'l-yakîn" mertebesi "ilme'l-yakîn" mertebesinden üstün olduğundan, görerek inanan kişinin imanı, düşünerek ve haber alarak bilgi edinen ve bu bilgi ile iman eden kişinin imanından daha kuvvetlidir. Bunun içindir ki, Hz. İbrahim (a.s.) Ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesini Allah'tan istemiştir. Ayet-i kerimede buyurulduğu gibi Allah Teâla'mn: "İnanmadın mı?" sorusuna Hz. İbrahim: "(Gözümle de görerek) kalbim mutmain olsun diye"[344] cevabını vermiştir. Aynca "Haber gözle görmeye benzemez."[345] Yine güneşin doğuşunu tasdik etmekle, ahirete ait bir esası tasdik etmek arasında da fark olduğu aşikardır. Görüldüğü gibi, iman kuvvet ve zayıf olma yönünden artmakta ve eksilmektedir.
Ameller, insandan bir parça kabul edilecek olursa, imanın artması ve eksilmesi düşünülebilir. Eğer tasdik manasında ele alınırsa iman bu durumda artmaz, eksilmez. Bu şuna benzer: İnsan başıyla artar denilemez. Çünkü baş, insanın parçasıdır. Onsuz insan düşünülemez. Fakat sakalın uzamasıyla artar denilebilir. Çünkü sakal, insan için bir rükün değildir. Yine namaz rükû ve secde ile artar denilemez. Çünkü bunlar namazın as-lındandır. Ama namazın sevabı, sünnetle artar, denilebilir.
İmanın ziyadeleşmesi, sözüyle kalpte meydana gelen aydınlığın ve nurun, yani imanın semerelerinin artması da kasdedilmiş olabilir. Nitekim iki ayrı kişinin imanının kalpteki pırıltısının farklı oluşu, aynı cins iki ağacın meyvelerinin farklı oluşu gibidir....
İmanın artmasının ve eksilmesinin imkânsızlığını söyleyenlerce Kur'ân-ı Kerim'deki "Bir sûre indirildiği zaman, içlerinden kimisi ,Bu (sûre) hangimizin imanını arttırdı? derler. İman etmiş olanlara gelince, (her inen sûre) daima onların imanını artırmıştır."[346] "O müminlerin yüreklerine imanlarını katmerli bir iman ile artırmaları için kuvvet indirendir"[347] mealindeki ayetler imanın kuvveti ile te'vil edilmiştir.[348]

4680... İbn Abbas'dan (rivayet edilmiştir) dedi ki: Peygamber (s.a.) (namazda) Ka'be'ye yönelmeye başlayınca (sahabeden bazıları):
"Ey Allah'ın Rasulü (şimdi içimizden daha önce hep) Beytü'1-Makdis'e doğru namaz kılarken vefat etmiş olan kimselerin hali ne olacaktır?" dediler. Bunun üzerine yüce Allah: "Allah, sizin imanınızı (daha önce kılmış olduğunuz namazlarınızı) boşa çıkarıcı değildir"[349] âyet-i kerimesini indirdi.[350]

Açıklama

Metinde geçen "iman'1 kelimesi namaz anlamında kullanılmıştır. Namazdan "iman" diye bahsedilme-sinin sebebi namazın imanın kemalinden olmasıdır. İmanın kemali söz konusu olunca, akla kemale ermeyen iman gelir. Öyleyse kişilerde iman farklıdır. Bir önceki hadis-i şerifte de açıkladığımız gibi, iman keyfiyet yönünden artar da eksilir de. İşte bu hadisin bab başlığıyla ilgisi burasıdır.
4676 ve 4677 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıkladığımız gibi ehl-i sünnet uleması namazı ve diğer amelleri imanın semeresi ve kemali ile ilgili görmektedirler. Biz de hadisin izahını bu görüşe göre yaptık.
Namazı ve diğer amelleri imanın bir cüzü, gören Haricilerle Mutezililere göre ise burada namazdan, iman diye bahsedilmesi namazın imanın bir cüzü olmasındandır ve bu durum imanın kemmiyet yönünden artıp ek-silebileceğine delalet eder.
Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu görüşün isabetsizliği son derece açıktır.[351]

4681... Ebu Ümame'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Kim (sevdiğini) Allah (rızası) için sever, (verdiğini) Allah (rızası İçin) verir, (vermediğini de) Allah (rızası için) vermezse, imanı (m) kemale erdirmiş olur."[352]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "ameller imanın bir cüzü değil îmanı kemale erdiren sebeplerdir. Ve iman bu gibi sebepler sayesinde artar, bu gibi sebepler bulunmayınca da zayıflar" diyen ehl-i sünnet alimlerinin delilidir.[353]

4682... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Müminlerin iman bakımından en olgun olanları ahlâk bakımından en güzel olanlarıdır."[354]

Açıklama

Ahlâk, huy demektir. Ahlâk-ı hamide (iyi huy) ve "ahlâk-ı zemime" (kötü huy) olmak üzere iki kısma ayrılır. Ahlak-ı hamîde sıkıntı ve musibetlere sabretmek, eza ve cefalara tahammül etmek, insanlara iyilik etmek, sevgi beslemek şefkat ve merhametli olmak gibi enbiyâ, evliya ve sahillerin huylarıdır.
Ahlâk-ı zemîme, ise bu huyların tersi olan huylardır. Hasan-ı Basri (r.a.)'nin açıklamasına göre; güzel ahlakın aslı insanlara iyi muamele etmek, insanların sıkıntılarım gidermeye çalışmak ve güler yüzlü olmaktır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif güzel ahlakın kuvvetli bir imanın mahsulü olduğunu ve ahlak güzelliğinin imanın derece ve kuvveti nisbetinde arttığını ifade etmektedir ki, bu imanın derecesinin de insandan insana değiştiği, hatta her şahısta zaman zaman artıp eksilmeler olabileceği anlamına gelir. Hadisin bab başlığıyla ilgisi de burasıdır.[355]

4683... (Âmir) babası Sa'd İbn b. Vakkas'dan (rivayetle) dedi ki: Peygamber (s.a.) (müellefe-i külûbden) bazı kimselere

(ganimet mallarından bir şeyler) verdi (müellefe-i kulübden olmayan) bazı kimselere ise, (bu mallardan hiç) birşey vermedi. Bunun üzerine Sa'd: "Ey Allah'ın rasulü (ganimet mallarından) falana, falna (bir şeyler) verdin. Falana ise (hiç) bir şey vermedin. Oysa, o (vermediğin kimse diğerlerine nisbetle daha olgun) bir mü'mindir" dedi. (Hz. Peygamber de) "Yahut da müslümandır (diyebilirsin)" dedi. (Sa'd) bu soruyu üç defa tekrarladı. Peygamber (s.a.) de (her defasında): "Yahut da müslümandır (diyebilirsin)" dedi. Sonra da" "Ben (verilmediği takdirde) yüzleri üstüne ateşe düşecekleri korkusuyla (bu mallardan) bazı kimselere veriyorum. Bana onlardan daha sevimli olan kimseleri de (haklarında böyle bir tehlike sezmediğim için) bırakıyorum, onlara hiç bir şey vermiyorum" buyurdu.[356]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "amel imandan cüz değildir, ancak imanı kuvvetlendiren sebeplerdendir. Binaenaleyh iman amellerle artmaya devam eder" diyen ehl-i sünnet mezhebinin delilidir.
Hadisin bab başlığıyla ilgili olan tarafı burasıdır. Hadis-i şerifte geçen (ev=veya) kelimesi kendinden önce geçen "mümindir" cümlesinin yanlış olduğunu ifade için değil, kendinden önceki cümleden ve mevzudan yeni bir cümleye ve konuya geçildiğini ifade için (yani idrab için) gelmiştir. Bu bakımdan bu cümleden, mü'min olan bir kimseye "müslüman", müslüman olan bir kimseye de "mümin", demlemeyeceği anlamı çıkarılmaz. Çünkü hadis-i şerif, zahiren müslüman olduğu bilinen bir kimseye mümin denmesinin yanlış olduğunu değil, onlara muslini de denilebileceğini ifade etmekte ve muslini demenin daha uygun olacağına işaret etmektedir. Çünkü kalpteki iman gizli, ameller de aşikârdır.
İşle bu hadis-i şerife dayanarak, Hanefi-Maturidi ekolü mensupları, iman ile Islamin biribirini tamamladıklarını savunuyorlar. Bu gruba göre. iman içten bağlanış, İslam ise teslimiyet, itaat ve boyun eğiştir. Bu da emir ve yasaklara dikkat etmekle gerçekleşir, bu durumda iman ile İslam birbiriyle yakın alakası olan iki kavram olup biri diğerinin tamamlayıcısı durumundadır. Bu anlayış tarzı ile "iman Islamin aynıdır" diyen Mutezilenin anlayış tarzı arasında fark vardır. Zira Mu'tezileye göre iman ile İslam bir tek kavramdır. Maturidilere göre ise iman ve İslamın biri birlerini bütünledikleri ve hüküm yönünden ayrılmaz oldukları kabul edilir.
İman ile İslam kavramlarının biribirinden farklı kavramlar olduğunu kabul eden ehl-i sünnet kelamcılan ise Eşarilerdir. Maturidilerden en-Ne-sefi (v, 508/1115) ile Ali el-Kari (v. 1014/1606) de iman ile İslardın farklı iki mefhum olduğunu, çünkü imanın içten boyun eğme, İslamın da dışta boyun eğme manasına geldiğini, imanın kalbin, İslamın da organların işi olduğunu söylemişlerdir.[357]
Hadis-i şerifin bab başlığıyla ilgisi, Hz. Peygamberin müellefe-i kulübün kalplerini kazanmak ve imanlarını arttırmak için onlara diğer müslümanlardan daha fazla ganimet vermesidir. Çünkü bu hareket, imanın artma ve eksilme kabul ettiğine bir delildir.[358]

4684... ez-Zührî "De ki: Siz inanmadınız. Fakat İslam olduk deyin."[359] ayet-i kerimesi hakkında şöyle dedi: "Biz (bu ayetin) İslamın kelime-i şehadet (getirmek) olduğu, imanın da bununla amel etmek olduğu anlamına geldiğine inanırdık."[360]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şehadet kelimelerini okumanın. yani dil ile ikrarın "İslam" demek, kalblc diğer organların da bu ikrara muvafık bir hal ve davranış içerisinde saJih ameller işlemelerinin de iman demek olduğunu ifade etmektedir. Bu bakımdan da bu hadis, iman ile amel ayrı ayrı şeylerdir, diyenlerin delilidir. Zührî de bu görüştedir.
Ancak; "Musa dedi ki: "Ey kavmim eğer siz Allah'a iman ettiyseniz (O'na ihlas) ile teslim olmuş müslümanlar iseniz, artık ancak Allah'a güvenip dayanın" (Yunus (10), 84);
"Siz ayetlerimize iman edecek kimselerden başkasına (söz) dinletemezsiniz. İşte müslüman olanlar, onlardır."[361] ve;
"Derken orada nıü'minlerden kim varsa çıkardık. Fakat orada müslümanlardan bir ev halkından başkasını bulamadık."[362] ayet-i kerimelerinde aynı grup insanlardan bazan mü'min, bazan da müslim diye bahsedilmesi iman ile İslamın farklı şeyler olmadıklarını ortaya koymaktadır. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Maturidi alimlerinin büyük bir kısmı da bu görüştedir.
Fakat her iki halde de İslamın, yani amellerin kuvvet bakımından imanın artmasına yardımcı olması söz konusudur. Ki bu hadisin bab başlığıyla ilgili tarafı burasıdır. Çünkü amellerin imanı takviye etmesi, imanın kuvvet bakımından artma ve eksilme kabul etmesi demektir.[363]

4685... (Âmir b. Sa'd'ın) babasından (yani Sa'd b. Ebî Vakkas'dan rivayet edilmiştir): Peygamber (s.a.) ganimet mallarını halka bölüştürmüş-tü. (Bazı kimselere çok mal verdiği halde bir müslümana hiç vermemişti) Bunun üzerine ben, (Ey Allah'ın rasulü)! Falan kimseye de versen. Çünkü o mü'rnindir, dedim. "Yahut ta muslinidir, Ben bir adama başkası bana ondan daha sevimli olduğu halde, (cehenneme) yüz üstü düşeceği korkusuyla bağışta bulunurum (Bu sayede onun kalpteki imanının artmasına yardımcı olurum. Diğerinin imanına güvendiğim için ona bağışta bulunma ihtiyacı duymam)1' buyurdu.[364]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 4683 numaralı hadisin şerhinde geçti.[365]

4686... (İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Benden sonra dönüp birbirinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayınız."[366]

Açıklama

Hattabi (r.a.)'nin açıklamasına göre metinde geçen "küffâr" kelimesi iki manaya gelebilir:
a) "Setr= örtmek" anlamında kullanılmış olabilir. Bu manaya göre hadisin meali şöyledir:
Baştan ayağa silahla örtülmüş, yani donatılmış, kişiler haline gelip birbirinizin boynunu vurmayınız.
b) Çeşitli fırkalara ayrılıp da birbirlerinin boyunlarım vuran kâfirler haline gelmeyiniz. Kâfirler, dünya için biri birleri ne saldırıp, birbirlerinin boyunlarını vururlar.
Mü'minlerse, kardeş olduklarından birbirlerinin kanlarını korumakla mükelleftirler.
Fakat çeşitli fırkalara bölünüp birikirinize düşerseniz kafirlere benzemiş olursunuz.
Hadisin bab başlığıyla ilgisini sağlayan bu ikinci manadır. Çünkü bu ikinci manaya göre, müslümanların imanları artıp ekşitebilir. İmanları zayıfladıkça aralarında buğz, kin. haset ve kavga artar, halleri kafirlerin haletine benzer.[367]

4687... İbn Ömer (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bir müslüman diğer bir müslünıanin kâfir olduğunu söylerse (bakılır); eğer (kafir dediği kimse gerçekten) kâfirse (bu sözün vebalinden kurtulur. Fakat kâfir) değilse kendisi kâfir olmuştur."[368]

Açıklama

Bir takım müslüman kişi ve grupların mezhep, görüş ve meşrebleri farklı olduğu veya belli konularda kendi görüşlerini benimsedikleri için diğer müslüman kişi ve grupları tekfir ettikleri bir gerçektir.
Böyle bir hüküm verildiğinde durum ne olacaktır. Alimlerin çoğunluğu, mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerife dayarak "müslüman olduğu bilinen bir kimseye te'vilsiz ve mutlak olarak kafir diyen bir kimse küfre düşer" demişlerdir. Çünkü bir müslümana kafir diyen kimse, İslamı küfürle isimlendirmiş, hak dini küfür ve batıl görülmüştür.[369] Ayrıca bir müslümana "kafir" diyen kimse mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte de açıklandığı gibi ya doğru söylemiştir veya yalan söylemiştir. Doğru söylemişse tekfir ettiği şahıs kafir olur. Eğer yalan söylemişse müslüman olan kardeşini tekfir ettiğinden küfür kendisine döner ve kendisi kafir olur.[370]
Buharı ile Müslim'in rivayet ettikleri diğer bir hadis-i şerifte de: "Kim bir insanı "kafir" diye çağırır veya öyle olmadığı halde; Ey Allah düşmanı!'* derse bu sözü kendi aleyhine döner"[371] yani kendisi kafir olur, Duyurulmaktadır.
Her ne kadar, bu- ve bunun gibi hadisler, müslümanı tekfir edenin kafir olacağını belirtiyorlarsa da kelam alimleri zikrettiğimiz hadislerin ahad oldukları için mütevalir haberler gibi kesinlik ifade etmediklerini ileri sürmüşler, bu sebeple bu hadislerin kişileri tekfir edenin tekfir edilmesinde delil olarak kullanılamayacağı görüşünü benimsemişlerdir.
Yukarıdaki hükümler, taklid ve taassubla herhangi bir ietihad ve te'vi-le dayanmaksızın müslümanı tekfir eden içindir. Herhangi bir kasıt olmaksızın ietihad ederek müslüman kardeşinin Hz. Peygamberi yalanladığını söyleyip onu tekfir etmesi ise küfür değil hatadır.[372]
Aralarındaki bir geçimsizlik sebebiyle kan kocadan biri, diğerine "kâfir" dese çoğunluğa göre kafir olmaz, kadın da kocasından ayrılmaz.[373]
Bu tip meselelerde tercih edilen görüş "Kızgınlık, hırçınlık, sövme gibi sebeplerle, eşlerden biri diğerine kâfir demişse, kâfir olmaz." şeklindedir. Çünkü gadap halindeki şahsın psikolojik durumu, bu sözü mantığı ile düşünerek söylemediğinin bir delilidir. Yani deli ve sarhoş gibidir. Ayrıca kalben de eşinin kafir olduğuna inanmamaktadır. Eğer aklı başında iken, eşinin kafir olduğuna inanır ve bu inancını dile getirirse hanefi fetva kitaplarından ez-Zâhiriyye'de belirtildiği gibi kafir olur.[374]
Yukarıdaki misalde olduğu gibi bir kimse çocuğuna: "Ey kafiroğlu, ey mecıısi oğlu" vb. gibi sözler söylese bir kısım alimlere göre bu kimse kafir olursa da çoğunluk kafir olmadığı görüşündedir. Tercih edilen görüş de budur.[375] Çünkü bunu söyleyen düşünmeden ağzına geleni söylemiş, bu sözün sonucunu düşünmemiştir.[376] Bu sebeple hadis sarihleri, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi "bir müslümanı tekfir eden kimse hakkında, bu tekfirinin kendisine dönmesinden korkulur" diye te'vil etmişlerdir. Bu hadis-i şerif, imanın artıp eksiîebileceğini söyleyen Maturidi ulemasının lehine bir delildir. Bu hadisin bab başlığıyla ilgili yönü de burasıdır.[377]

4688... Abdullah b. Amr'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur;
"(Şu) dört şey kimde bulunursa o (kimse) an duru münafıktır.
Kimde de bunlardan bir nesne varsa onu bırakincaya kadar kendisinde münafıklıktın huy var demektir:
1- Konuşunca yalan söylemek
2- Verilen sözü tutmamak
3- Va'dinden dönmek
4- Ara açılınca (eski dostunun hakkında) fena sözler sarf etmektir.[378]

Açıklama

Hadis-i şerif, sözü geçen dört huydan biri, kimde bulunursa, o kimsenin, bir tane nifak alameti taşıdığına dördünü birden

haiz olanın ise münafık sayılabileceğine delalet ediyor. Zahirine bakılırsa bu hasletlerin dördü de kendisinde bulunan bir kimse müslüman bile olsa münafık sayılmak icabeder. Halbuki bunların bir tanesi olsun kendisinde bulunmayan müslüman azdır.
Bu sebeple, ulema hadisin manasında ihtilaf etmişlerdir. İmam-ı NevevFnin açıklamasına göre ulemanın ekserisi ve müdekkık ilim adamları şöyle açıklamışlardır: Bu hasletler, münafıkların hasletleridir. Binaenaleyh, bunlardan biri ile vasıflanan bir müslüman onlara benzediği için kendisine mecazen münafık denmiştir. Çünkü nifak, içindekinin aksini meydana çıkarmaktır. Bu hal sözü geçen huyların sahibinde de vardır. Yalnız onun nifakı kendisi ile konuşan ondan va'd alan, ona emniyet eden ve kavgaya girişen kimse hakkındadır. Yoksa İslamda münafık sayılan, içi kafir dışı müslüman olan kimselerden değildir.[379]
Münafık lafzı, nifaktan alınmıştır. İbn Side'nin beyanına göre, nifak, bir vecihten İslama girip, bir vecihten çıkmaktır. Bu kelime "Nafikatü'l-yerbu= Ova sıçanının deliği" tabirinden alınmıştır. Ova sıçanının yer altında iki deliği olurmuş, Bunların biri yeryüzüne tamamıyla açık, diğeri kapalı fakat kafasıyla vurunca açılıverecek kadar bulımurmuş. Bu deliğe "nafikaa" denilirmiş. Hayvan onu daima gizler; ötekinden girip çıkarmış. Avcı "kaasia" denilen açık deliğe gelirse, o nafikayı açarak kaçarmış. İşte ova sıçanı nasıl naafikayı gizleyip, kaasıayı meydanda tutarsa münafığa da küfürünü gizleyip imanını gösterdiğinden, yahut şeriatın bir kapısından girip öteki kapısından çıktığından kendisine bu isim verilmiştir.
Bazıları münafık kelimesinin "Nefak"dan alındığını söylerler. Nefak yer altındaki kanal (tünel) demektir. Böyle bir kanalın sahibi onda nasıl gizlenirse münafık ta İslam perdesi arkasında gizlendiği için ona bu isim
verilmiştir.
Hasılı münafık başkalarına içindekinin aksini gösteren kimsedir. Istılahta münafık içinden kâfir olup dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu renkli görünüş iman hususunda ise nifakı küfürdür. İman hususunda değilse amel nifakıdır. Bunda fiil ve terk dahildir. Bugün zmdıkı da aynı şekilde izah ediyorlar. İmam-ı Malik'ten rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) devrindeki nifak bugünkü zındıklıktır.
Nifakın hakikatini anlayabilmek için onun taksimatını bilmek şöyle ki: Kalbin dört hali vardır:
1- Delile dayanan mutlak itikad. Bu ilimdir.
2- Delile dayanmayan mutlak i'tikad, Mukallidin itikadı gibi.
3- Gayr-i mutabık itikad (Gerçekle ilgisi olmayan inanç).
4- Kalbin itikaddan hâli oluşu Dilin ise üç hali vardır:
1- İkrar
2- İnkâr
3- Sükût
Bunların toplamından aşağıda sıralayacağımız oniki kısım meydana gelir:
1- Kalble bilerek dille ikrar. Eğer bu ikrarı, sahibi kendi ihtiyarıyla yaparsa o kimse hakiki mirinindir. Cebren yaparsa zahire göre kafirdir.
2- Kalble bilerek, dille inkar. Bu inkar cebri ise sahbi müslüman, İhtiyarî olursa kafir-i muaniddir.
3- Kalble bilgi hasıl, fakat dille ikrar veya inkârdan hali olmak. Eğer bu sükût istikrahı ise o kimse hakiki mü'mindir, ihtiyari olarak susarsa ihtilaflıdır. Mesela bir kimse Allah'ı delili ile bildikten sonra diliyle ikrara vakit bulumadan ansızın ölse. o kimse kesin olarak mü'mindir. Fakat Allah'ı delil ile bildikten sonra kendi ihtiyarı ile ikrar etmezse İmam Gazali onun da mü'min olduğunu söylemiştir.
4- Mukallidin i'tıkadı ya ikrar ya inkar yahud da sükut ile olur. Şayet kendi ihtiyarıyla ikrarda bulunursa bu ikrar mukallidin imamdır ve bazı muhaliflere rağmen sahihtir.
5- Eğer mukallidin ikrarı, izdirarî olursa, mesele birinci surete teferru eder. Orada böylesi için zahire göre kafirdir dediğimize göre; buradakine de münafık hükmünü vermek icabeder.
6- Mukallidin sükut etmesi, ihtiyari ve izlırari hailenle aynen üçüncü kısım hükmündedir.
7- Mukallid kalbden inkar eder de diliyle ikrarda bulunur, fakat bu ikrarı cebri olursa kendisine münafık hükmü verilir.
8- Kalbden inkar ettiği halde, kendi ihtiyariyle ikrarda bulunursa buna küfr-i inadî derler ki, nifakın bir kısmıdır.
9- Hem kalbden hem de diliyle Allah'ın inkar eden kafir olur.
10- Kalbi hali olan bir kimse kendi ihtiyariyle ikrarda bulunursa küfürden kurtulur. Mecburen ikrar ederse küfretmiş sayılmaz.
11- Kalbi hali olup diliyle inkar eden kimsenin hükmü onuncu kısmın aksinedir.
12- Hem kalbi hem dili hali bir kimse tetkik, te'emmül müddetini geçirmişse tekfiri vacib olur. Münafıklığına hükmedilmez.
Bu taksimden anlaşılır ki münafık dışı içine uymayan kimsedir.[380]

4689... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Zina eden kimse zina ederken mü'min olarak zina edemez. (Hırsızlık yapan kimse) hırsızlık yaparken mü'min olarak hırsızlık yap (a)maz (Şarap içen de) şarabı içerken mü'min olarak içmez ve Tevbe (kapısı) ona açıktır" buyurmuştur."[381]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, zina hırsızlık ve şarap içmek gibi büyük günahlardan birini işleyen kimsenin dinden çıktığını söyleyen Haricilerin delilidir.
Hattabi (r.a.)'nin açıklamasına göre. Hariciler bu hadisi, kendi inançları doğrultusunda te'vil ederek, bu hadisin kendilerini te'yid ettiğini iddia etmişlerdir. Helal olduğuna itikat etmedikçe, büyük günahlardan birini işleyen kimsenin, dinden

çıkmadığını söyleyen ehl-i sünnet ulemasından bazılarına göre bu hadiste geçen: "Mü'min olarak zina etmez, hırsızlık etmez, şarap içme/" cümleleri haber cümlesi şeklinde gelmiş "inşa" cümleleridir. Yani "mü'min olarak zina etmesin, hırsızlık etmesin, şarap içmesin. Çünkü bu fiilleri işlemek müslümanlnra yaraşmaz."
anlamında kullanılmıştır.
Yine ehl-i sünnet ulemasından bazılarına göre de bu hadis-i şerifte geçen: "Mü'min olarak bu suçu işlemez" anlamındaki cümleler "Müslim, müslümanlarin elinden ve dilinden salim kaldığı kimsedir" mealindeki 2481 numaralı hadis-i şerifle, "emanete riayet etmeyenin imanı yoktur"[382] hadisinde ve; "komşusu, serinden emin olmayan kimse, mü'inin değildir"[383] hadisinde olduğu gibi.
Yahut da bu hadis-i şerifte büyük günah işlenirken kalmadığından bahsedilen, imanın kendisi değil kemali ve faziletidir. Yani kişi bu günahları işlerken imanın kemali kalmadığı ifade edilmek istenmektedir.
Bir başka ifadeyle "Bu suçlan işleyen kişinin imanı onları işlerken kamil değildir. Böyle bir mü'minin durumu eli, ayağı, burnu ve kulağı olmayan aciz insan gibidir.[384]
Eş'ariler ise hadisi; "Bu günahları işleyen kimse bu işi helal görerek yaparsa imandan çıkmış olur" diye te'vil etmişler ve bu te'vilin gerekli olduğunu, aksi takdirde Hz. Peygamberin: "Allah'dan başka hiçbir ilah olmadığını söyleyip te bu sözü üzere ölen herkes cennete girer. Zina ve hırsızlık yapmış bile Olsa"[385] hadisi ile telifinin imkansızlığını söylemişlerdir.[386] EI-Amidi, Mutezile ve Haricilerin mevzumuzu teşkil eden hadis hakkın da yapmış oldukları te'vil için şu cevabı vermiştir:
"Bu hadisteki mü'min kelimesi, "iman"dan değil "eran" kelimesinden alınmıştır. Bu durumda hadisteki mana "zina eden kişi Allah'ın azabından emin değildir" şeklindedir. Aynı hadisi zina yapan kişi bu işi yaparken mü'min olma vasfını kaybeder, fiilden sonra mümin vasfı geri döner, şeklinde de te'vili yapılmıştır.[387] Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerif bu görüşü desteklemektedir.[388]

Bazı Hükümler

1- Büyük günahları işleyen kimse, bu günahlardan dolayı imandan çıkmaz.
2- Büyük günahlar için tevbe kapısı, ölünceye kadar açıktır. Nevevî'nin açıklamasına göre bu mevzuda icma vardır.[389]

4690... Ebu Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurdu(ğunu) söylemiştir:
"İnsan zina edince iman kendisinden çıkarak (başının) üstünde bir bulut gibi olur (orada bekler durur). Zinadan çekilince iman da ona döner."[390]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi zina eden kimseden, zina yapmakta olduğu sırada imanın çıkıp uzaklaşmasından maksat, ehl-i sünnete göre imanın kendisi değil, kemali ve nurudur. Haricilere göre ise imanın kendisidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklamıştık. Bu durum imanın keyfiyet bakımından eksilip artabildiğini göstermektedir ki, hadisin bab başlığıyla ilgisi de buradadır.[391]

16. Kader

4691... İbn Ömer (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Kaderiyye (fırkası mensupları) bu ümmetin nıecusileridir. Eğer (onlar) hastalanırlarsa ziyaret etmeyiniz, ölürlerse cenazelerinde bulunmayınız" buyurmuştur.[392]

Açıklama

Kader: Allah Teâla hazretlerinin ezelden ebede kadar olacak şeylerin, zaman ve mekânını vasıflarını, özelliklerini, kısaca ne şekil ve ne zaman olacaklarsa, onların hepsini ezele, daha onlar meydanda yokken bilip, o şekilde takdir etmesine denir. Bu takdir, Allah'ın İlim sıfatıyla ilgilidir.
Kaderle ilgili diğer bir terim de kazadır. Kaza, Cenab-ı Allah'ın ezelde irade ve takdir buyurmuş olduğu şeylerin, zamanı gelince, her birini ezeldeki ilim, irade ve takdirine uygun olarak yaratmasıdır. Bu da Allah'ın Tekvin (yaratma) sıfatı ile ilgilidir.
Kısaca, herhangi bir şeyin belirli bir şekilde meydana gelmesini Allah'ın dilemiş olmasına kader, bu dilemiş olduğu şeyi zamanı gelince meydana getirmesine de kaza denir.
Bu tarifler Maturidilere göredir. Eşariler, Maturidilere nisbetle, kadere kaza, kazaya da kader manası verirler.
Kaderiyyc (kaderi inkâr edenler) olmuş-olacak bütün hadise ve eşyanın ezelî olan ilm-i ilahide mevcud olup, yazılı bulunduğunu kabul etmeyenler, kullara ait fillerin Allah'ın yaratmasıyla değil, kulun icadıyla meydana geldiğini kabul edenlerdir. Çoğu zaman Mu'tezile ile birleşirler. Fakat Kaderiyye Mutezileden önce zuhur etmiştir.[393] Kaderiyye mensupları Mu'bed el-Ciihcni'nin ve Gaylan ed-Dimeşkî'nin tabileridir. Ez-Zehebı'nin de dediği gibi Ma'bed el-Cüheni doğru ve güvenilir bir tabii idi. Lakin kötü bir yol açmıştır. O kader inancı hakkında ilk konuşandır.[394] Basra'da Hasan-ı Basri'nin meclisine devam ederdi.
İbn Ebî Hatim onun hakkında şöyle demektedir: "Ma'bed, Medine'ye gelmiş ve orada halkı ifsad etmiştir" İbn IVlace, Sünen'inde onun hakkında şöyle rivayet etmiştir:

"Ma'bed el -Cüheni ve Ata İbn Yesar, Hasan el-Basri'ye gelmişler ve şöyle demişlerdir: "Ey Ebu Said, o melikler müslümanların kanını akıtıyorlar. Mallarını alıyorlar ve bizim fiillerimiz Allah'ın kaderi üzerine cereyan ediyor diyorlar ne dersin?" Hasan el-Basri de cevabında: "Allah'ın düşmanları yalan söylemiştir" demiştir. Basra'da fitne büyüyünce Haccac Ma'bed el-Cühenî'ye işkence yapmış ve Abdulmelik b. Mervan'ın emri ile 80 senesinde asılarak idam edilmiştir. Zehebi'nin rivayetine göre onun öldürülmesi Abdurrahman b. cI-Eş'as ihtilaline katıldığı için siyasi sebeplerle olmuştur.[395]
Netice itibariyle irade ve ihtiyar hürriyetine kail olanlar zıddindan türetilmiş isim kabilinden "Kaderiyye" adıyla tanınırlar. Bunların "Kaderiyye" diye isimlendirilmesinin sebebi, ilahi kaderi inkar etmeleridir. Bu şu manaya gelir: Onlar, kulun Allah Teâlâ'nm dahil olmaksızın başlı basma ve müstakilleri fiil yaratacak bir kudrete sahip olduğunu kabul ederler.
Mutezile de Kaderiyye diye isimlendir ilmeye başlanmıştır. Çünkü onlar da kulların fiillerini kulların kendi kudretlerine bağlamışlar ve o fiillerdeki ilahî kudreti inkâr etmişlerdir.
Mutezile bu ismi kabul etmemektedir. Onlara göre bu ismin kadere, hayır ve şerrin Allah'dan olduğuna inananlara verilmesi daha uygundur.
Bunun içindir ki Mutezile ve Eşariyye birbirlerini Kaderiyye diye isimlendirmişlerdir. Çünkü biri kaderi kula nisbet ettiği için, diğeri ise kaderi nefyettiği için bu isme hak kazanmışlardır. Bazıları da bu mevzuda şöyle demişlerdir: "Kaderiyye'nin bu isimle anılmasının sebebi şudur: Çünkü onlar ilk olarak araştırmalarına ve tetkiklerine mevzu olarak bu konuyu almışlardır."[396]
Ümmet: Din, millet, yol gibi manalara gelir. Bütün müslümanlan içine aian bir kavramdır. Ümmet müslüman kavimlerden meydana gelir.
İslam, insanı kendi kavmine daha çok bağlanmasından dolayı kmamamıştır. Bununla birlikte bütün müslümanlar arasındaki derecelendirmeyi kavim, ırk, kan bağı vs. değil, takva belirler.[397]
Akraba, aile ve menfaat bağlan, Allah ve peygamberden ve Allah yolunda cihaddan üstün değildir.[398]
"Ancak ınü'minlcr kardeştirler,"[399]
Bu esaslardan hareketle, İslam, bütün müslümanlan tek bir ümmet saymıştır. Vatan, renk, dil, ırk farklılıkları ümmetin teşekkülüne engel değildir. Nitekim. "Şüphesiz bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de sizin rabbiniziın. O halde bana ibadet edin"[400] Duyurulmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, Kaderiyye mezhebinin aleyhine ve onların sapık bir yolda olduklarına dair en büyük delillerden biridir.
Her ne kadar "Kaderiyye" bu ismin kendilerine ait olamayacağını iddia etmişlerse de, ümmet arasında bu isim onlara layık görülmüş ve onlara verilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamberin Kaderiyye*yi Mecusilere benzetmesi de bu ismin gerçek sahibinin onlar olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Şöyle ki mecusiler (ateşperestler) birisi nur, diğeri zulmet olmak üzere iki yaratıcı bulunduğuna hayırları nurun, serleri de zulmetin yarattığına inanırlar. Hayrı Allah'ın şeni de kulların yarattığına inanmaları sebebiyle bu ümmet içerisinde Hz. Peygamberin teşbihine uygun düşenler, "Kaderiyye"diye anılan mezheb mensuplarıdır. Kendilerinin bunun aksini iddia etmeleri gerçeği değiştirmez,
Binaenaleyh bu fırkaya mensup olan kimselerin hastalarını ziyaret etmek ve cenaze merasimlerine katılmak caiz değildir. Sirac'üd-din el-Kaz-vînî bu hadisin mevzuu olduğunu söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü Tirmizi onun hasen olduğunu, Hakim de sahih olduğunu söylemişlerdir.
Bu konuda ileri sürülen diğer iddialar da çürütülmüştür.[401]

4692... Huzeyfe (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Her ümmetin bir mecusisi vardır. Bu ümmetin mecusisi de "kader yoktur" diyenlerdir. (Binaenaleyh) onlardan kim ölürse cenazelerinde bulunmayın, onlardan kim hastalanırsa onu ziyaret etmeyin. (Çünkü) o (nlar) Deccalin ordularıdır. Allah kesinlikle onları Deccale kavuşturacaktır."[402]

Açıklama

Bilindiği gibi Deccal yalancı demektir. Kıyamet alametlerinden olarak ortaya çıkacak yalancının adıdır. Hadis-i şeriflerde Deccalden sık sık bahsedilir.
Deccal kıyamet günü yaklaştığında Mehdi'den önce zuhur edecek ve yeryüzünde fesat çıkaracaktır. Hıristiyanlar ona "Yalancı Mesih" derler. İslam'da Müseylime gibi peygamberlik iddia eden otuz kadar deccalden bahsedilmiş, en büyük fitneye sebep olarak deccalin ise ahir zamanda çıkacağı haber verilmiştir. Hadis-i şeriflere göre Deccal doğudan çıkacaktır.[403] Mesih'ten önce otuz tane yalancı peygamber çıkacaktır.[404] "Deccal çıktığı zaman yanında su ve ateş bulunacaktır.[405] İnsanlar deccalden korkarak dağlara kaçacaklardır.[406] Sonunda Hz. İsa, Deccali öldürecektir.[407]
Görüldüğü gibi bu hadis, "kaderiyye" isminin kaderi inkâr eden fırka mensuplarına ait olduğunu ve bu fırkanın da sapık olduğunu, binaenaleyh hastalarını ziyaret etmenin, cenaze merasimlerine katılmanın caiz olmadığını ve âhir zamanda Deccalin ordusunu bunların teşkil edeceğini açıkça ifade etmektedir.
Ancak Hafız el-Münziri bu hadisin senedinde bulunan Ömer'in, güvenilen bir ravi olmadığı ve ensardan bir adam olduğu söylenen diğer ra-vinin de kimliğinin meçhul olduğu ve her ne kadar bu hadisin başka bir kanaldan da rivayet edildiği söylenmişse de bu rivayetin sabit görülmediği gerekçesiyle, bu hadisi tenkid ederek "munkatı"' denilen hadis çeşitlerinden olduğunu söylemiştir.[408]

4693... Ebu Musa el-Eş'arî(nin) haber verdi (ğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Allah, Adem'i yeryüzünün her tarafından avuçladığı bir avuç topraktan yarattı. Bu sebeple Ademoğulları (dünyaya, renk ve tabiat cihetiyle) yeryüzü (nün renkleri ve karakterleri) kadar (değişik şekillerde vücuda) geldiler. Onlardan kimisi kızıl, kimisi beyaz, kimisi siyah, kimisi de bunların karışımı, kimisi yumuşak, kimisi sert, kimisi kötü kimisi de iyi (huylu olarak dünyaya) geldi."[409]
(Ebu Davud der ki): Yahya (b. Said)in rivayetinde "(Kimisi de) yumuşak ile sert ve kötü ile iyi arası" ilavesi (vardır). Yezidin rivayetinde de bu hadis "ihbar" lafzıyla nakledilmiştir.[410]

Açıklama

Yüce Allah, Adem (a.s.)'ı yeryüzünün her tarafından alınmış olan ve dolayısıyla yeryüzünün bütün karakterlerini taşıyan bir avuçluk topraktan yaratmıştır.
Bu toprağı yeryüzünün her tarafından seçip alan. bu hususta emir almış olan bir melektir. Fakat, melek bu işi Allah'ın emri ile aldığı için alma işi Allah'a nisbet edilmiştir.
Hadis-i şerifte özellikle kırmızı, siyah ve beyaz renklerden açıkça bahsedilirken diğer renklerden kapalı olarak bahsedilmesi, insanlarda ve toprakta bulunan renkler içerisinde bu üç rengin asıl renk, diğer renklerin de bu renklerin karışımından ibaret olmasındandır.
İşte metinde geçen "bunların karışımı" sözüyle kasdedilen de bu karışımdır.
Tîbî'nin açıklamasına göre, bu renkler insanların ve toprağın dış görünüşleriyle ilgili olduğu gibi metinde geçen diğer dört özellikle de yine insanların iç karakterleriyle ilgilidir. Şöyle ki "sehl" kelimesi insanın yumuşak huylu, toprağın da engebesiz düz arazi halinde olması anlamına gelmektedir.
"Hazen" kelimesi insan için sert mizaçlı, toprak için de engebeli ve sarp anlamında kullanılmıştır.Tayyib kelimesi de imanlı insan ve faydalı, verimli toprak manasına gelirken, Habis kelimesi, kâfir insan ve verimsiz, zararlı toprak manasına gelmektedir.[411]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Allah daha kâinat yaratılmadan önce, herşeyin bütün inceliklerini bütün ayrıntılarıyla bilmiş ve kendi katında olacak olan şeyleri olacağı şekilde tesbit etmiştir. Bilindiği gibi Allah'ın herşeyi daha dünyaya gelmeden önce bilip bu şekilde tesbit etmesine kader diyoruz. Binaenaleyh bu hadis-i şerif herşeyin bir kader planına uygun olarak yaratıldığını söyleyen ehl-i sünnet ulemasının lehine, aksini iddia eden Mutezililerin de aleyhine bir delildir.
Ancak şurasını unutmamalıdır ki insanlar, Allah'ın bu tespitinden dolayı mecburen iyi ya da kötü olmuş değillerdir. Bilakis Allah insanların hür iradelerini kullanarak, iyi veya kötü olacaklarını bildiği için onların durumunu, onlar yaratılmadan önce, kendi katında iyi veya kötü olarak tesbil ve tayin etmiştir ve Allah'ın iyiliğe rızası vardır, kötülüğe rızası yoktur. İyiliğin kadir kıymeti, ancak kötülüğün bulunmasıyla anlaşabileceği için iyiliğin yanında kötülüğü de yaratmıştır.[412]

4694... Ali (u.s.)'m (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir):
"Biz "Bakiu'i-Garkad" (denilen mezarhk)da Rasûlullah (s.a.)'in de bulunduğu bir cenazede idik. Rasûlullah (s.a.) (yanımıza) gelip oturdu.
Yanında bi; de baston vardı. Bastonla yeri çizmeye başladı. Sonra başını kaldırıp:
"Sizden hiçbir kimse ve dünyaya gelen hiçbir nefis yoktur ki: Allah onun cehennemden, ya da cennetten yerini yazmamış olsun; şaki ya da said olarak yazılmamış olsun" buyurdu.
Bunun üzerine (orada bulunan) cemaatten bir adam:
"Ey Allah'ın peygamberi, yazgımız üzerinde durup ameli (mizi) bırakıvermeyelim mi? (Çünkü nasıl olsa yazgısında) saadet ehlinden olan cennete gidecek, şekavet ehlinden olan da cehenneme gidecek" dedi. Rasûlullah (s.a.)'de: "Çalışınız, herkes (ne için yaratıldı ise ona) kolayca eriştirilecektir. Saadet ehline saadet ehlinin ameli, şekavet ehline de şekavet (ehlinin ameli) kolaylaştıracaktır" buyurdu. Sonra (şu ayet-i kerimeyi) okudu:
"Bundan dolayı kim (fakirlere) verir (günahlarından) korunursa ve en güzel (söz) ü doğrularsa, ona en kolay (en rahat şeylerin yolun) u kolaylaştınnz.
Fakat kim cimrilik eder, kendini zengin görüp (Allah'a kulluğa) tenezzül etmezse ve en güzel sözü de yalanlarsa, ona en güç şeylerin yolunu kolaylaştırırız."[413]

Açıklama

Gerkad üç metre kadar boyu olan kökü ve dallan beyaz böğürtlen ağacına benzer, kaim yapraklı, dalları dikenli, çiçeklerinin boynu uzun bir ağaçtır. Koni şeklinde olan meyvesi vardır. Medine'de içerisinde bu ağacın bol miktarda yetiştiği bir mezarlık vardır ki bu mezarlığa "Bakîû'l-Garkad" denir. Bugün bu mezarlık "Cennetu'1-Baki" ismiyle anılmaktadır.
Said: İman saadetine eren cennetlik kimsedir. Şaki ise, onun zıddı, yani kendisine iman nasib olmayan bedbaht cehennemlik kişidir.
Hadis-i şerif, herkesin cennetlik ya da cehennemlik olacağı, Allah tarafından ezelde bilinip tesbit edildiğine ve dünyaya gelen her insanın hür iradesini kullanarak bu iki yoldan birini tutup Allah'ın kader dediğimiz ezelî bilgi ve tesbitini doğruladığına ve herkesin kaderine uygun şekilde amel etmeye muvafak olacağına delâlet etmektedir.
Bu da gösteriyor ki, Allah'ın ilm-i ezelisi, ezelden ebede kadar olacak şeylerin hepsini kuşatmıştır. Her hadiseyi daha

olmadan Önce nasıl olacaksa öylece tesbit etmiştir. Ancak hadiselerin vukua gelmesi, bu ilim ve tesbite tabi değil, bilakis bu ilim ve tesbit, hadiselere bağlıdır. Bir başka ifadeyle ilim maluma tabidir. Kişi iradesini hangi fiile sarfederse, Allah onun elinde o fiili yaratır.
Binaenaleyh, Allah'ın bir şeyi ezelde bilmesi, bizi onu yapmaya mecbur etmez. Fakat biz yapacağımız için onu bilir. Allah'ın hayra rızası vardır. Şerre ise rızası yoktur. Kim iradesini hayra yöneltirse hayrı ona kolaylaştırıp onun elinde hayrı yaratır. Kim de iradesini şerre sarf ederse onun elinde şerri yaratır. Kul, kâsib, Allah ise haliktır ve kaderle ihticâc edilemez.
Bu bakımdan kişiye düşen, iradesini cennetliklerin amelini işleme yoluna sarfedip, cehennemliklerin amelini işlemekten kaçınmaktır. Çünkü önemli olan son amelimizin iman ve İslam üzere olmasıdır.[414]

4695... Yalıya İbn Ya'mer'den (rivayet edildiğine göre) demiştir ki: Kader hakkında ilk konuşan Basra'da Ma'bed el-Cühenî (isimli bir kimse) dili. (Bir gün) Humeyd b. Abdurrahman el-Hımyerî ile birlikte hacc ya da umre için yola koyulduk. (Kendi kendimize): "Allah rasulunün sahabilerinden biriyle karşılaşsak da bu (türedi) kimselerin kader hakkında söylediklerini ona sorsak" dedik. Yüce Allah bizi mescide girmekte olan Abdullah b. Ömer'i denk düşürdü. Arkadaşımla ben hemen onun etrafını çevirdik. Arkadaşımın sözcülüğü bana vereceğini anladım ve: "Ey Abdurrahman'm babası bizim (o) tarafta birtakım insanlar türedi. Kur'ân okuyorlar, ilim okumaya çalışıyorlar ve: Kader (diye birşey) yoktur, her iş (hiç bir şeye bağımlı olmadan) başlı başına müstakil olarak meydana gelir, diyorlar" dedim.
"Sen onlarla karşılaştığın zaman onlara benim kendilerinden uzak olduğumu onların da benden uzak olduklarını söyle. Allah'a yemin olsun ki eğer onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa da (Allah yolunda) har-casa, kadere iman etmedikçe Allah bunu ondan kabul etmez." dedi.
Sonra babası Ömer b. Hattab (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etti: "Biz (bir gün) Rasûlullah (s.a.)'ın yanında otururken birdenbire yanımıza bir adam geliverdi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üzerinde yorgunluk ve perişanlık gibi bir yolculuk alameti göze çarpmıyordu ve kendisini (asla) tanımıyorduk. Nihayet Peygamber (s.a.)'in yanına varıp oturdu ve dizlerini dizlerine dayadı, ellerini (kendi) uylukları üzerine koydu ve: "Ey Muhammed bana islamı anlat" dedi.
Rasûlullah (s.a.): "İslam, Allah'dan başka (hakiki) bir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şahitlik etmen, namazı kılman, zekatı vermen, Ramazan'ı tutman ve eğer gitmeye gücün yeterse haccetmendir" buyurdu.
Adam: "Doğru söyledin" dedi. Biz kendisine hayret ettik. (Çünkü bilmiyormuş gibi) soruyor, (biliyormuş gibi de) tasdik ediyor (du. Sonra) "Bana imam anlat" dedi.
(Fâhr-i kainat efendimiz de): "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ahiret gününe inanmandır. Ve bir de haynyla, şerriyle kadere inanmandır" cevabını verdi. Adam: "Doğru söyledin" dedi ve: Bana (şimdi de) ihsandan haber ver" dedi. (Hz. Peygamber de):
"Allah'a görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü sen onu göremezsen de o seni görür" buyurdu. (Adam bu sefer de):
"Bana kıyametin zamanından bahset" dedi. (Hz. Peygamber de:)
"Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir" cevabını verdi. (Adam: "Öyleyse) Kıyametin alâmetlerinden bahset" dedi.
(Hz. Peygamber de): "Cariyenin hanımefendisini doğurması ve yalınayak, çıplak deve çobanlarının, bina yükselmekte yarışa girmeleridir" buyurdu.
(Hz. Ömer rivayetine devamla şöyle) dedi: Sonra (bu adam aramızdan çıkıp) gitti. Üç (gün) sonra (Hz. Peygamber bana):
"Ey Ömer (soru) soranı biliyor musun?" diye sordu. Ben de "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dedim.
"O Cebrail idi. Size dininizi öğretmeye gelmişti" buyurdu.[415]

Açıklama

Bu hadis, hadis alimleri tarafından (Hadis-i Cibril) diye adlandırılmıştır. Bir kısım ayet ve hadislere İslam ulemasının hususi isimler verme adeti vardır. Miras ayeti, teyemmüm ayeti, şefaat hadisi, Ümfnü Zer' hadisi gibi.
Bu hadisenin Efendimizin vefatına yakın zamanlarda olduğu anlaşılıyor. Hiç değilse son iki sene içinde vaki olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü İslamın şartlarından hacc ibadetinin farz oluşu, hicretin sekizinci senesinde ve Mekke'nin fethinden sonradır. Hadiste haccın İslamın şartlarından biri olarak anlatılması bu hususu göstermektedir.
Hadisenin cereyan şekli. Efendimize vaki olan vahiy şekillerinden biridir: Cibril (a.s.)'in bir insan şeklinde gelmesi... Buhari'nin naklettiği bir hadiste, efendimiz kendisine vahyin nasıl geldiğini soran sahabeye vahiy hakkında bilgi verirken: "Bazen bana çan sesine benzer bir uğultu biçiminde gelir. Bana en ağır geleni budur. Vahiy hali benden sıyrılmakla birlikte, ben de vahyedileni ezberlemiş olurum. Bazan ise melek, insan şeklinde gelir, benimle konuşur, söylediğini hemen ezberlerim" buyurmuştur. Hadisi nakleden Hz. Âişe diyor ki: Rasûlullah (s.a.) a çok soğuk günde, kendisine vahyin nazil olduğunu gördüğüm olmuştur. Vahiy hali ondan sıyrıldığında Rasûlullah (s.a.)'ın mübarek alnı tere batmış olurdu."[416]
Cibril-i Emin çoğu zaman, Kelb kabilesinden Dihye b. Halife isimli yakışıklı, güzel, bir sahabinin kıyafetinde gelmiştir. Ümm Seleme validemizin başından geçen bir hadise şöyledir: Diyor ki: "Bir kerre Dihye'yi Rasulu Ekremin karşısına oturmuş, onunla konuşurken gördüm. Biraz sonra Rasulu Ekrem'i mescidde mev'iza irad ederken: "Şimdi Cibril ile konuştum" dediğini duydum. Bunu müteakip, Cibril'in Dihye suretinde göründüğünü, Hz. Peygamberle konuşan zatın Dihye olmayıp Cibril olduğunu anladım."
Cibril (a.s.)'in, kimsenin bilmediği bir insan suretinde gelmesi, bilmezmiş gibi sorup, biliyormuş gibi tasdik etmesi, sualler bitince, mescid-den çıkar çıkmaz kaybolması gibi haller, mevzuyu orada bulunanların zihnine daha iyi yerleştirmek içindir.
Buhari ve Müslim'in daha başka yollardan yaptıkları nakillerde efendimiz:
-Onu geri çağırın, buyurmuş, fakat, ardından çıkanlar onu görmemişlerdir. Peygamberimizin maksadı, ashabın bu hadiseye

daha fazla alaka duymasını sağlamaktı, yoksa hemen ardından çıkanların onu göremeyeceklerini ve bulamayacaklarını biliyordu.-
Hadis-i şerifte, sorular oldukça düzenli bir şekilde sorulmuştur. Önce zahir yönleri de bulunan amellerin ifadesi olan İslam, sonra tamamen kalb işi olan iman, daha sonra da imanın en son kemali olan ihsan sorulmuş, efendimiz bu sorulara dinleyenleri tatmin edecek kısa, özlü cevaplar vermiştir.
Bu arada kıyametin zamanı hakkında sorulan sual oldukça dikkate değer. Soru soran Cibril (a.s.), ilk soruların cevabını biliyor, fakat bu sefer sorduğunun cevabını kendi de bilmiyor.[417]
Efendimiz bu hadis-i şerifte, kıyametin küçük alametlerinden ikisini zikretmiş bulunmaktadır.
1. Cariye'nin hanımefendisini doğurması
a . Hattabî'ye göre bundan murad; İslamiyetin yayılması ve müslü-manların küfür diyarını istila ederek ahalisini esir almalarıdır. Bir adam bir cariyeye malik olur da ondan bir çocuğu doğarsa, çocuk hür doğacağı için annesinin sahibi mesabesinde olur. Çünkü çocuk cariyenin sahibinin oğludur. Nevevi ile diğer bazı ulema bunun, ekseri ulemanın kavli olduğunu söylemişlerdir.
b. ibrahim Harbi'ye göre murad: Cariyelerin hükümdarları doğurmasıdır. Bu suretle hükümdarın annesi olan cariye de sair ahali gibi o hükümdarın tebasından biri olur.
c. Bazılarına göre mana ahir zamanda mal çoğalarak ümmü veled (yani efendisinden çocuk doğurmuş) cariyelerin -satılmaları yasak olmakla birlikte- çok satılmasıdır. Böylelikle cariye satıla satıla günün birinde bilmeden oğlunun eline geçer ve oğlu annesinin sahibi olur. Fakat bu kavil yalnız ümmü velede mahsus değil her nevi cariyelere şamildir. Zira, caizdir ki bir cariye nikâh şüphesiyle, meselâ, sahibinin izniyle bir başkasıyla nikahlanarak ondan hür bir çocuk dünyaya getirir. Sonra cariye elden ele satıla satıla doğurduğu çocuğun eline düşebilir. Bu takdirde meselenin kıyamet alameti sayılan tarafı, ümmü veled cariyelerin satıla-madığını bilen kimsenin kalmamış olmasıdır.
d. Bir kavle göre bu cümleden maksat: Ümmü veled cariyenin çocuğu doğurmakla azad olmasıdır. Doğurmak sebebiyle azad olduğu için onu adeta doğuracağı çocuk azat etmiş gibi olur. Ancak bu tevil mecaz yolu iledir; mecazın alakası da sebebiyet müsebbebiyet (sebep-sonuç ilişkisi) dir.
e. Diğer bir kavle göre murad: Anneye babaya itaatsizliğin çoğalma-sıdır. Bu sebeple evlad annesine bir kimsenin cariyesine reva gördüğü muameleyi yapacaktır. Bu te'vilde dahi cariyenin oğluna mecazen "sa-hib" denilmiştir. Bazıları hadisteki (Rabb) kelimesini mürebbi manasına alarak, hakikî manada kullanmak istemişlerse de bu vecih pek zayıf görülmüştür.[418]
2 . Fakir, yalınayak, baldırı çıplak deve çobanlarının yüksek bina yapımında yarışmaları... Buhari ve Müslim'in diğer rivayetlerinde bu çobanların sıfatlan sayılırken (itibarsız, ne idüğü belirsiz) tabiri de geçmektedir. Bu söz ise; servetin git gide, ahlaksız, bütün itibarı servetine ait olan hiçbir faziletin sahibi olmayan kişilerde toplanacağını, bunların söz ve itibar sahibi olacağını anlatıyor.
Yüzyıllarca önce yapılan ve bugün hala ayakta duran binaların ekseriyyeti umumun menfaatine ait olanlarıdır. Şahsı için nihayet bir insanın rahatça oturabileceği bir ev yaptıranlar, İslam cemaati için çok daha fazla harcamalarla sayıya hesaba gelmez, Ölmez unutulmaz eserler bırakmasını bilmişlerdir. Dün cami, medrese, han, hamam, kervansaray... yaptırıp gidenlerin ihtimal ki yüzde onunun bile kendi evi ayakta değildir. Halbuki bugün servetler tamamen şahısların arzularına hizmet yoluna girmiştir. Bir hayır müessesesine yardım için başvurulan nice zenginler, şahıslarına harcadıklarının milyonda birini verirken, titreyen elleriyle de olsa sadakayı gönül rızasıyla vermediklerini anlatmak istiyorlar. Gitgide ahlaksız kimselerin oyuncağı haline gelen servet, insanlığın saadeti uğrunda kaç adımlık mesafeye şeref bayrağını dikebilecektir?
Ne idüğit belirsiz deve çobanları tarafından, yüksek bina yarışına girilmesinin kıyamet alameti olarak gösterilmesini, beldelerin imarı ile aynı manada anlamamak gerekir. Ancak bir kısım şehirlerin anormal derecede gelişmesi, pek çok çeşitten insanı bir araya getirmektedir. Birbirini tanımayan bu geniş kitlenin maddi menfaatten başka hiçbir bağla birbirine bağlanmamış olması, menfaatin de insanı nerelere kadar sürüklediğini pek acı misalleriyle her gün görmemiz acı düşüncelerin gönüllere yerleşmesine sebep olmaktadır.[419]

Bazı Hükümler

1. İslam: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed (s.a.)'in onun Rasulü olduğuna şehadet getirmek, beş vakit namazı kılmak, farz olan zekâtı vermek, ramazan orucunu tutmak, mali kudreti olursa haccetmektir.
2. İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere inanmaktır.
3. İmanla İslamın başka başka şeyler olduğunu söyleyenler bu hadisle istidlal etmişlerdir.
4. İhsan: Allah'a, onu görür gibi ibadet etmektir.
5. Yukarıda zikredilen şeylere iman etmek farzdır.
6. îslâmın tarifinde zikri geçen erkânın mertebeleri pek büyüktür.
7. İhlas ve murakabenin mevkileri pek büyüktür.
8. İnsanın bilmediği bir şey için "bilmiyorum" demesi ilimdir. Bu onun kıymetini düşürmez; bilakis ilim ve takvasına delildir.
9 . Melekler diledikleri şekle girebilirler. Cibril (a.s.) ekseriye Dihye-tü'1-Kelbi (r.a.) suretinde görünürdü. Kendi suretinde Peygamber (s.a.)'e yalnız iki defa görünmüştür.
10. Allahü Teâlâ'yı dünya gözü ile gören olmamıştır. Sahih rivayete göre Hz. İmran b. Husayn (r.a.) meleklerin seslerini işitirmiş. Rasulü Ekrem (s.a.)'in görmesi dünyada değil, melekût âleminde vaki olmuştur.
11. Hz. Cibril'in kıyameti sorması, dinleyenleri sormaktan men etmek içindir.
12. Güzel bir şeyi sormaya ilim ve ta'lim denilebilir.

13. Bir alimin yanında bulunanlar, kendilerine lazım olan bir meseleyi ona sormazlarsa başka birisinin sorması gerekir. Böylelikle sevapla müşterek olurlar.
14. Sual soranın nezaketi, alimin de sorana karşı lütufkâ davranması gerekir.[420]
15. Kader inancı İslam inancının rükünlerinden biridir, bunu inkar eden imandan çıkmış olur.
16- Bir anlamda içe doğru derinleşmek ve nefs tezkiyesi demek olan "ihsan" dinin rükünlerinden biridir.[421]

4696... Yahya b. Ya'mer ile Humeyd b. Abdurrahman'dan, şöyle dedikleri rivayet edilmiştir:
"Biz Abdullah b. Ömer'le karşılaş (mış) tık, kendisine kaderden söz açtı (ve kaderi inkar eden türedilerin) bu mevzuda söyledikleri sözleri anlattık..." (Bu hadisi Ya'mer ile Humeyd'den nakleden Abdullah b. Büreyde bu rivayetine devam ederek, hadisin bundan sonraki kısmında bir önceki hadisin) benzerini nakletti.
(Hadisin ravilerinden Osman b. Gıyas ise bu rivayete bazı cümleler daha) ilave ederek (şöyle) dedi:
Müzeyne yahut Cüheyne kabilesinden biri (Hz. Peygambere): "Ey Allah'ın rasulü o halde ne diye amel ediyoruz? (Kendisini bir yazgı) geçmiş olan bir iş için mi yoksa (hakkında hiç bir yazgı bulunmayan ve) şimdi yeni başlayacak bir iş için mi?" diye sordu. (Hz. Peygamber de: "Kendisini bir yazgı) geçen bir iş için (çalışacaksınız)" buyurdu. (Orada bulunan) bir adam yahut da bazı kimseler: "Öyleyse amel niçin?" diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Cennetlik olanlar (dünyada) Cennet halkının amelin (i işlemey)e, cehennemlikler de (dünyada) cehennem halkının amelin (i işlemey)e muvaffak edilecektir." buyurdu.[422]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden tekrara lüzum görmüyoruz.[423]

4697... Şu (bir önceki) hadisi (bazı yerlerine) ilave ederek (bazı yerlerini de) kısaltarak Alkame de Süleyman İbn Büreyde aracılığıyla Ya'mer'den rivayet etmiştir. (Bu rivayet şöyledir: Yabancı bir yolcu sıfatıyla gelen bir adam Hz. Peygambere): "İslam nedir" diye sordu. (Hz. Peygamber de): "Namaz kılmak, zekat vermek haccetmek, ramazan orucunu tutmak ve cünüblükten dolayı gusetmek" cevabını verdi.
Ebu Davud der ki: Ravi Alkame Mürciecidir.[424]

Açıklama

4695 Numaralı hadisle ilgili açıklama bu hadis için de geçerlidir.. Bu hadis-i şerifte sözü geçen hadisten fazla olarak, "cünüblükten dolayı yıkanma" nın da îslamın esaslarından olduğu ifade edilmektedir. Nitekim: "Eğer cünüb iseniz boy abdesti alınız"[425] ayet-i kerimesi de bunu ifade eder. Her ne kadar musannif Ebu Davud, Alkame'nin Mürcie olduğunu söylemişse de Buhari ile Müslim onun rivayet edilen hadislere güvenilebileceğini söylemişlerdir.[426]

4698... Ebu Zer (r.a.) ve Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir, dediler ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.), sahabileri arasında otururken, ansızın yabancı bir adam çıkageldi. (Hz. Peygamberin kim olduğunu orada bulunanlara) soruncaya kadar Hz. Peygamberin (orada bulunanların) hangisi olduğunu bilmiyordu.
Bu olaydan sonra biz Rasûlullah (s.a.)'den kendisine bir yabancının geldiği zaman, kolayca tanıyabileceği (özel) bir oturma yeri tahsis etmesini istedik. (Bu isteğimizi kabul etti). Bunun üzerine kendisine çamurdan bir oturacak yer yaptık ta (toplantılarda) oraya oturur, biz de onun etrafına otururduk. (Hadisin ravisi), hadisin bundan sonraki kısmında: "Bir adam çıka geldi" (diyerek sözlerine devam edip) şu (bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti ve (gelen adamın) halini anlattı. (Daha sonra rivayetine şöyle devam etti. Adam:) ... Cemaatin (en alt) tarafından: "Esselamü aleyküm ya Muhammed, diyerek selam verdi. Peygamber (s.a.) onun selamını adı..."[427]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 4695 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[428]

4699... İbn Deylemî'den (rivayet edilmiştir): Ubeyy b. Ka'b'in yanma varmıştım. Kendisine: "İçimde kaderle igili bazı şüpheler belirdi. Bana (bu mevzuda) birşey (ler) anlat. Umulur ki Allah (bu sayede) kalbimden bu şüpheyi giderir" dedim.
"Eğer Allah göklerinde ve yerlerinde bulunan halka azab etseydi onlara zulmetmiş sayılmazdı. Eğer onlara rahmetle muamele etseydi bu (onlar için) amellerin (in karşılığın) dan daha hayırlı olurdu. Eğer sen Allah yolunda Uhud (dağı) kadar altın harcasan, kadere iman etmedikçe (kaderde) sana isabet eden şeyin sana (mutlaka) erişeceğini, (kaderde) sana isabet etmeyen şeyin de sana erişemeyeceğini bilmedikçe, Allah bunu senden kabul etmez.
Eğer bundan başka bir inanç üzerinde ölürsen cehenneme girersin" dedi.
Sonra Abdullah b. Mes'ûd'un yanına vardım. O da (bana) buna benzer sözler söyledi. Sonra Huzeyfe b. el-Yâman'ın yanına vardım. O da aynı şeyleri söyledi. Sonra Zeyd b. Sabit'e vardım. O da bana Peygamber (s.a.) den buna benzer sözler nakletti.[429]

Açıklama

İnsanların, kendi tecrübe ve gayretleriyle bilmeleri mümkün olmayan, ancak Allah'ın ve rasûlünün bildirmesiyle bilinebilen ibadetler, âhiret ahvali, kaza ve kader gibi mevzularda sahâbilerin verdikleri bilgiler asla kendi şahsi bilgileri değildir. Mutlaka bu bilgileri Hz. Peygamberden almışlardır. Binâenaleyh, metinde geçen Übeyy b. Ka'b'la, Abdullah b. Mesûd ve Huzeyfe b. el-ye-mârTin kader mevzuundaki sözleri asla kendi şahsî görüşlerini yansıtan sözler değildir. Nitekim Zeyd b. Sabit'in aynı sözleri, Hz. Peygamberden nakletmesi de bu sözlerin hepsinin kaynağının Hz. Peygamber olduğunu gösterir.
Bilindiği gibi zulüm, bir insanın başka birinin hakkına tecavüz etmesidir.
Yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi de Allah'ın olduğundan, hiçbir kimsenin ne kendi varlığı üzerinde ne de bu varlıklar üzerinde hak iddia etmesi söz konusu olamayacağından, Yüce Allah'ın varlıklar üzerinde yaptığı tasarruflardan hiçbirisi zulüm olarak nitelendirilemez. İsterse Öldürür, isterse güldürür, nârı da nuru da haktır, bize düşen O'nun hükmüne teslim olmaktır. Rahmetle muamele etmeye hakkı olduğu gibi, ta'zib etmeye de hakkı vardır, Binaenaleyh haksızlık ve zulüm, başkalarının mülkü ve hakkı üzerinde yapılan tasarruflar için söz konusudur.
Nasıl ki başkasının yaptığı bir resmi yırtan veya tahrib eden bir ressam, haksız sayıldığı halde, kendi yaptığı resmi tahrib eden bir ressam haksız sayılmazsa Allah da kendi eserleri üzerindeki tasarruflarından dolayı haksız ya da zalim sayılamaz.
İşte metinde geçen: "Eğer Allah göklerinde ve yerlerinde bulunan halka azâb etseydi onlara zulmetmiş sayılmazdı" cümlesinin anlamı budur.
Allah mahlukat üzerinde istediği tasarrufta bulunmak hakkına sahip ve yaptıklarından hiç kimseye hesap vermek zorunda değilken, kulların menfaatına olanı yapmaya mecbur olmadığı halde, kimseye zulmetmez ve "kullarına olan rahmeti öfkesinden fazladır."[430]
Herşeyi daha olmadan önce bilmiş, nasıl olacaksa öylece tesbit ve takdir etmiştir. Bu ilmi şaşmaz. Aynı şekilde insanların da dünyaya gelince hür iradeleriyle nasıl hareket edeceklerini bilip tesbit ve takdir etmiştir. Ancak bu ilim ve tesbit işi insanların iradesine tâbidir. Yoksa insanlar, bu tesbite tâbi değillerdir. Bir başka ifadeyle Allah'ın ezelde bilmiş olması insanların onları yapmasını icab ettirmez. Kul hür iradesiyle yaptığı fiillerden mesul, izdırâri olarak (mecburen ve iradesi dışında) yaptığı işlerden mes'ül değildir.[431]

4700... Ebû Hafsa'dan (rivayet edildiğine göre); Ubâde İbn Sâmit (kendi) oğluna: "Ey oğulcuğum. (Kaderinde) sana isabet eden şeyin (sana ulaşmakta) şaşmayacağını, (kaderinde) sana isabet etmeyen şeyin de sana erişemeyeceğini (iyice) bilmedikçe hakiki imânın tadını bulamazsın. (Nitekim, ben) Rasûlullah (s.a.)'ın (şöyle) derken işittim:
"Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. (Yüce Allah kalemi yaratınca) ona: Yaz! emrini verdi. (Kalem):
Ey Rabbim neyi yazayım, dedi (Yüce Allah'da:)
Kıyamet kopuncaya kadar (olacak) herşeyin kaderini yaz! buyurdu."
Ey Oğulcuğum! Ben Rasûlullah (s.a.)'i; "Bundan başka (bir inanç) üzerinde ölen kimse benden değildir" derken (de) işittim.[432]

Açıklama

Metinde geçen "Kalem" den maksat, "Onun aslı Leyh . Mahfuzdadır"[433] âyet-i kerimesinde bahsedilen ve bütün mahlukatın kaderlerini ihtiva eden levhayı yazan kalemdir.[434]
".,,. Kalemler kaldırılmış, salıifelerin mürekkebi kurumuştur..."[435] hadis-i şerifinden anlaşıldığı üzere insanların kaderini yazan kalem, bir ya da iki kalemden ibaret değildir.
Sünnetin delâletinden anlaşıldığı üzere dört türlü kalem vardır:
1. Bütün mahlukatın yaratılmasıyla ilgili olan, yani onların kaderini yazan kalem.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kasdedilen kalem, bu olduğu gibi müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre kalem sûresinde geçen "kalem" kelimesiyle kasdedilen kalem de budur.
2. Adem (a.s.)'ın ve Âdemoğullarının kaderini yazan kalem.
3. Anne karnında bulunan çocuğa ruh üfürüldükten sonra bir meleğin gelip kendisiyle rızkını, ecelini, amelini, şaki (bedbaht) yahut (bahtiyar) saîd yahut saîd olacağını yazdığı[436] kalem.
4 . Kişi bulûğ çağına erdiği andan itibaren, onun amellerini yazmak üzere "Kirâmen Kâtibin" meleklerinin eline verilen kalem.[437]
Her ne kadar bu hadis-i şerifte, ilk yaratılan şeyin bütün yaratıkların kaderlerinin kendisiyle Levh-i Mahfuza yazıldığı kalem, olduğu ifade ediliyorsa da bu Öncelik nisbîdir. Yani Arş ve suyun dışındaki yaratıklara nisbetledir.
Arş ve su bu kalemden daha önce yaratılmıştır.[438] Hatta rüzgarlar da bu kalemden önce yaratılmıştır. Gerçekte ilk yaratılan nûr-i Muhammedîdir.[439]

4701... Ebu Hureyre (r.a.). Peygamber (s.a.)'in (şöyle) dediğini haber vermiştir: "Âdem (a.s.) ile Mûsâ (a.s.) münakaşa etti(ler). Hz. Mûsâ (a.s., H.z Adem'e):
"Ey Adem sen babamız Ademsin. Bizi zarara uğrattın ve cennetten çıkardın" dedi. Hz. Âdem de:
"Sen de Musa'sın. Allah (seninle özel olarak) konuşmasıyla seni seçkin kıldı ve (içerisinde kadere iman etmenin lüzumunu öğreten) Tevrâtı senin için (kendi) eliyle yazdı. (Böylelikle Allah'ın) beni yaratmadan kırk yıl önce benim hakkımda takdir ettiği bir işten dolayı beni kınıyor (mu)sun?" dedi. Bunun üzerine Âdem (a.s.) Hz. Musa'ya galib geldi."
Ahmed b. Salih (bu hadisi) Amr yoluyla Tâvus'dan (naklen rivayet etmiştir). Tavus da Ebu Hureyre'den işitmiştir.[440]

4702... Ömer İbn Hattâb (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Musa (a.s. Yüce Allah'a): "Ey rabbim! Bize bizi ve kendisini cennetten çıkaran Âdem'i göster" diye niyaz etti de yüce Allah Adem'i O'na gösterdi. (Hz. Musa, Adem a.s.):
"Sen bizim babamız (olan) Âdem misin?" dedi. Âdem de:
"-Evet!" cevabını verdi (bunun üzerine Hz. Musa):
"Sen, Allah'ın kendi ruhundan üfürdüğü ve isimlerin hepsini öğrettiği, meleklere (secde etmelerini) emredip de onların secde ettiği Âdem (değil mi)sin?" dedi. (Hz. Âdem de):
"Evet" cevabını verdi. (Bu sefer Hz. Mûsâ):
"Bizi ve kendini Cennetten çıkarmana seni zorlayan (sebep) ne idi?" diye sordu. Hz. Âdem de:
"Sen kimsin?" dedi. (Hz. Mûsâ): "-Ben Musa'yım" dedi. (Bunun üzerine Hz. Âdem):
"Sen İsrailoğuIlarımn peygamberlerinden, Allah'ın araya kendi yaratıklarından, bir elçi koymaksızın kendisiyle perde arkasından konuştuğu peygamber (değil mi)sin?" dedi. (Mûsâ aleyhisselâm da):
"Evet!" cevabını verdi.
(Âdem): Sen bunun ben yaratılmadan önce Allah'ın Kitabında daha önceden takdir edilmiş olduğuna dair (bir bilgiyi sana gelen vahiyler arasında) bulmadın mı? dedi.
(Musa:) Evet, dedi. (Bunun üzerine Hz. Âdem: Öyleyse) hakkımda daha önceden Yüce Allah'ın takdir edilmiş hükmü bulunan birşey hususunda beni nasıl kınarsın?" dedi.
(Rasûllullah (s.a.) sözlerine devam ederek):
"Adem, Musa'ya galib geldi. Adem Musa'ya galib geldi. Allah'ın selâmı ikisinin de üzerine olsun" buyurdu.[441]

Açıklama

Hz. Mûsâ ile Hz. Âdem'in bu münakaşası, semâda olmuştur. Ruhları semada karşılaşmış ve aralarında bu münakaşa cereyan etmiştir.
Münakaşa konusu ise, Hz. Âdem'in Cennette iken yenmesi kendisine yasaklanmış olan buğdaydan yiyerek. Cennetten kovulmaya ve dolayısıyla bütün insanların cennetten uzak kalmasına sebep olmasıdır.[442]
Hz. Mûsâ, Hz. Adem'e bunun hesabını sormuştur. Hz. Âdem de bunun, kendi yaratılmasından kırk sene Önce Levh-ı Mahfuza yazıldığını, binâenaleyh işlenmesi, kendi yaratılışından kırk sene evvel yazılmış olan bir hadiseyi, işlemiş olmaktan dolayı kullar tarafından hesaba çekilmesinin doğru olamayacağını söyleyerek kendisini savunmaktadır.
Bu münakaşanın Hz. Musa'nın sağlığında yapılmış olması da mümkündür. Nitekim Kâdi Iyâz'in açıklamasına göre Hz. Muhammed'in sağlığında İsrâ gecesinde Beyt-i Makdis'de bir araya gelip onlara namaz kıldırdığı gibi Hz. Musa'nın da Hz. Adem'le bu münakaşayı sağlığında yapmış olması mümkündür.
Görüldüğü gibi Hz. Adem bu münakaşada Cennetten çıkmasına sebep olan hatanın kendi yaratılışından kırk sene önce takdir edildiğini söylemiştir. Hz. Adem'in söylediği bu takdirden maksad, kader değildir. Söz konusu hadisenin Levh-ı Mahfuza yazılması olayıdır. Çünkü Allah'ın'7 takdiri, ezelî olduğundan kader için "kırk sene önce" gibi bir başlangıç göstermek mümkün değildir. Bütün ravilerin ittifakiyle bu münakaşada davayı kazanan Âdem aleyhisselâm olmuştur.
Hattâbî'ye göre "Hz. Âdem'in, Hz. Musa'ya galebesi Hz. Musa'nın onu kınamaya hakkı olmaması noktasındadır. Çünkü hiç kimsenin bir rabb tavrıyla diğer bir kulu günahından dolayı kınamaya hakkı yoktur. Bu hakk Allah'a aiddir".
Aliyyu'l-Kâri'ye göre "Hz. Adem'in galip geldiği nokta Allah'ın ezeli ilminin şaşmayacağı noktasıdır"[443]
Binâenaleyh her ne kadar insanlar, kaderlerini göstererek Allah'a karşı kendilerini savunamazlarsa da insanların biribiiierini Allah'a karşı olan günahından dolayı muahezeye de haklan yoktur.
Bu bakımdan; "kulların günahına bir rabb bakışıyla bakmayınız, ancak onlara bir kul tavrıyla bakınız" buyurulmuştur.[444]
Ayrıca Âdem (a.s.)'ın bu münakaşada haklı olmasının bir yönü de Musa (a.s.)'ırı O'nu Allah tarafından affedilmiş olan bir günahından dolayı hesaba çekmiş olmasıdır. Elbette Allah'ın affettiği bir günahtan dolayı, bir kulu hesaba çekmeye ya da kınamaya kimsenin hakkı ve saîahiyyeti yoktur.
Bu konuda İbn Teymiyye de şunu söylemiştir: Kader, ayıplarda değil, musibetlerde delil getirilir. (İbn Kayyım, Şifâu'1-Alîl, s. 185) Yani kul, kendisine isabet eden bir musibet neticesinde (meselâ) organlarından birini kaybetmek gibi bir arıza ile karşılaştığı zaman, kaderi delil getirerek, "benim yazgım bu" diyebilirse de, kendi iradesiyle şirk koşması, Allah'a isyan etmesi gibi hallerde kadere sığınamaz.
Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki; insanlar kaderlerini ileri sürerek kendilerinin Allah katında günahlarından sorumlu olmamaları gerektiğini iddia edemezler.
Ehl-i sünnet ulemasının görüşü budur.
Metinde geçen "Allah'ın eli" kelimesi izaha muhtaçtır. Bütün sıfat hadislerinde olduğu gibi, burada da iki vecih vardır. Birinci veçhe göre, bu kelime müteşabihtir. Allah Teâlâ'nın bizim gibi eli yoktur. Yed'i vardır. Biz ancak bu kadarına iman eder, keyfiyetini Allah'a havale eyleriz. İkinci veçhe göre buradaki "yed" kelimesi kudret diye te'vil olunur.[445]
Metinde geçen "Allah konuşmasıyla seni seçkin kıldı" sözüyle "Ve Allah Mûsâ ile konuşmuştu"[446] ayeti kerimesine, "kendi ruhunu üfürdüğü" cümlesiyle de "... Ona ruhumdan üflediğim zaman"[447] ayetine; "Bizi Cennetten çıkardın..." cümlesiyle, "Biribirinize düşman olarak inin, sizin yeryüzünde kalıp bir süre orada yaşamanız lazımdır..."[448] âyeti kerimesine, "İsimlerin hepsini öğrettiği ve meleklerin secde ettiği..." cümlesiyle de "Âdeme isimlerin tümünü öğretti"[449] ayetiyle "Meleklere: Âdem'e secde edin"[450] ayetine işaret vardır. Bu ayetlerin geniş açıklaması için tefsir kitaplarına müracaat edilebilir.[451]

4703... Müslim b. Yesâr el-Cüıenî'den (rivayet edildiğine göre) Ömer b. Hattab'a şu: "Hani rabbin Âdemoğullarının sulbünden (soylarını) çıkarmıştı.,."[452] (mealindeki) ayeti sorulmuş ta Ömer (r.a.) şöyle demiş:
"Ben bu ayetin Rasûlullah (s.a.)'e de sorulduğunu işittim. Rasûlullah (s.a.).(bu soruya şöyle) cevap verdi:
"Muhakkak ki Azız ve Celîl olan Allah, Adem'i yarattı. Sonra sağ (el)iyle sırtını sıvazlayıp ondan zürriyeti(ni) çıkardı ve Şunları Cennet için yarattım; cennet ehlinin amelini işleyecekler, buyurdu. Sonra (tekrar) Âdem'in sırtını sıvazlayıp ondan zürriyeti(ni) çıkardı ve: Bunları cehennem için yarattım, cehennem halkının işlerini yapacaklar, buyurdu" (Orada bulunan) bir adam:
"Ey Allah'ın elçisi! (O halde) amel niçin?" diye sordu. Allah rasûlü (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Aziz ve Celil olan Allah, kulu cennet için yaratınca ona cennet halkının amelini işletir ve nihayet (o kul) cennet halkının amellerinden bir amel üzerinde ölür de onu bununla cennete sokar.
Kulu cehennem için yaratınca ona da cehennem halkının amelini işletir. Nihayet kul, cehennem halkının amellerinden bir amel üzerinde ölür. Bununla onu cehenneme koyar."[453]

4704... Nuaym b. Rabia'dan demiştir ki: "Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'nın yanında idim.." (Nuaym sözlerine devam ederek) Şu (bir önceki) hadisi rivayet etmiştir. Ancak (bir önceki) Malik hadisi bundan daha ayrıntılıdır.[454]

Açıklama

Hadis-i şerifte, cehennemliklerden önce cennetliklerden bahsedilmesi Allah'ın rahmetinin gazabına gâlib olduğunu ifade eden hadis-i şerife[455] işaret vardır.
Allah'ın Adem aleyhisselâmın sulbünden cennetlikleri sağ eliyle çıkardığı ifade edildiği halde cehennemlikleri hangi elle çıkardığı belirtilmemiştir. Çünkü sağ el, hayırlı işler için kullanılır. Sol el ise, hayırdan uzak işler için kullanılır. Bu sebeple Hz. Peygamber, cennetliklerin Hz. Adem'in sulbünden sağ elle çıkarıldığından bahsetmiş, fakat kâfirlerin sol elle çıkarıldığını teeddüben zikretmemiştir.[456]
Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Allah, kimlerin cennetlik, kimlerin cehennemlik olacağını ilm-i ezelîsiyle bilmiş ve takdir etmiştir. Bu ilim ve tesbit, şaşmaz, aynısı çıkar. Ancak kulların, cennetlik ya da cehennemlik olmaya sebep olacak amelleri işlemeleri kendi iradeleri dışında değildir. Allahü Teâlâ kimin cennet ehlinin amelini işlemek niyyetinde olduğunu, kimin de cehennem ehlinin amelini işlemek niyyetinde olduğunu, bildiği için onların yapmak niyyetinde oldukları ameleri kendilerine kolaylaştırır ve ellerinde halkeder. Neticede cennet ehlinin ameli üzerinde ölen cennetlik ve cehennem halkının ameli üzerinde Ölen de cehennemlik olur. Şurasını da unutmamak lazımdır ki cennete girenleri, cennete sokan, sadece amelleri değildir. Bir başka ifadeyle, bu amelleri cennete girmeleri için yeteri değidir. Allah'ın lütfü olmadıkça amelleriyle cennete giremezler. Öyleyse cennete girmeleri Allah'ın lütfü sayesinde olur. Amelleri sayesinde cennetteki dereceleri artar, devamlı olarak Allah'a kul olma niyetini taşıdıkları için de cennette ebedi olarak kalma hakkını kazanırlar.
Cehennemliklere gelince, bunlar oraya Allah'ın zorlaması, mecbur etmesi ile girmezler. Ancak iradelerini kötü yolda kullandıkları ve kötü ameller işledikleri için Allah'ın onların elinde kötü ameller yaratması ile girerler. Öyleyse kafirler cehenneme girerken lütfuyla değil de adaletle muamele görerek girerler. Cehennemin en alt ve en üst derecelerine atılmaları ise, yine dünyadaki amellerine bağlıdır. Cehennemde ebedi olarak kalmalarının sebebi de ebedi olarak isyan etme niyyetini taşımalarıdır. Öyleyse kafirler cehenneme girerken lütfuyla değil de adaletle muamele görerek girerler. Cehennemin en alt ve en üst derecelerine atılmaları ise, yine dünyadaki amellerine bağlıdır. Cehennemde ebedi olarak kalmalarının sebebi de ebedi olarak isyan etme niyyetini taşımalarıdır. Öyleyse önemli olan kişinin cennet ehlinin ameli üzere ölmesidir.[457]
Hadis-i şerifte sözkonusu edilen Allah'ın Adem (a.s.)'m zürriyetini sulbünden çıkarıp onlarla konuşması konusunda iki görüş vardır:
1 - Aslında Allah, züniyetleri, Âdem Aleyhisselamın sulbünden çıkarıp onlarla konuşmuş ve ahid almış değildir. Fakat Allah'ın dünyada hidayete vesile olacak dalâletten koruyacak bütün delilleri yaratıp onların gözünün önüne sermesi, delalet bakımından onlarla konuşması gibi kuvvetli olduğundan böyle tasavvur ve ifade edilmiştir. Ancak bu görüş zayıftır. Zemahşeri ile Ebu Hayyan ve Ebu's-Suud efendi bu görüştedirler.
2 - Gerçekten Allah bu nesilleri metinde anlatıldığı şekilde çıkarıp kendilerinden: "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" demiş. Onlar da: "Evet Rab-bimizsin" demişler, Allah'a kul olarak yaşayacaklarına söz vermişler. Hepsi de verdikleri bu söze şahid olmuşlardır. Kuvvetli olan görüş de budur.[458]

4705... Übeyy b. Ka'b'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Hızır'ın öldürdüğü çocuk (yaşarsa) kafir olarak (yaşamayı tercih edecek diye) yaratıl(mış)tı. Eğer yaşasaydı, azarak ve küfr ederek anne ve babasının kanını dökecekti."[459]

4706... Übeyy b. Ka'b (şöyle) dedi: Ben Rasûlulullah (s.a.)'ı: "Oğlana gelince, onun anne ve babası mü'min idi..."[460] ayeti hakkında: ("Bu çocuk) yaratıldığı^gün (eğer yaşarsa) kafir olarak (yaşamayı tercih edecektir, diye)yaratılmıştı" derken işittim.[461]

4707... Übeyy b. Ka'b, Rasûlullah (s.a.)'ın (şöyle) buyurduğunu söylemiştir; "Hızır; çocuklarla oynayan bir oğlan

gördü ve (tutup) başını kopardı. Bunun üzerine Musa; "Temiz bir canı öldürdün ha?"[462] dedi."[463]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, Hızır aleyhisselamın, öldürdüğü çocuğun kaderinin ilm-i ezelide belirlenip Levh-i Rfrahfuza kaydedildiğini bu kadere göre çocuğun yaşadığı takdirde, kafir olup anne ve babasını da küfre zorlayıp onların da kanma gireceğini, Allah'ın bu durumu bir sır olarak Hızır aleyhisselama bildirdiği için Hızır aleyhisselamın bu çocuğu öldürdüğünü ifade etmektedirler.
Binaenaleyh, her insanın, hayatı boyunca yapacağı bütün işler, Allah tarafından ezelde bilinip tesbit edilmiştir. Bu tesbite "kader" denir. Hadis-i şerif, kaderin İslam inancının rükünlerinden olduğuna açıkça delâlet etmektedir. Hadisin bab başlığı ile ilgili olan kısımları da burasıdır.
Ancak burada, akla şöyle bir itiraz gelebilir. Henüz günahı sabit olmamış bir çocuk Ledün ilmine mazhar bir kimse tarafından katledilmesini mubah kılan bir günahı işleyeceği bilindiği için öldürülebilir mi?
Büyük müfessir Fahrüddîn-i Razi'nin beyanına göre; Eğer böyle bir bilgi veya zann-ı galib Allah'ın vahyi ile te'yid edilmişse öldürülebilir." Nitekim: "isjg$k ki rableri onun yerine kendilerine daha temiz, daha merhamet|[fcirini versin."[464] âyet-i kerimesi Allah'ın, o çocuğun kötü alabetini Hızır (a.s.)'a bildirdiğine ve bu çocuğu öldürdüğü takdirde yerine hayıjroir evlat vereceğini vahyettiğine delalet etmektedir.[465]
BuAırum Hızır Aîeyhisselamm da Hz. Musa gibi vahye ve Ledün il-mip#'mazhar bir peygamber olduğunu gösterir.
Mxx hadis-i şerif ile "Her çocuk fıtrat üzere doğar..." mealindeki '14 numaralı hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu ikinci hadis, ıer çocukta İslamı kabul etme kabiliyyetinin bulunduğunu ifade etmektedir. Fakat, harici sebepler bu kabiliyyeti zamanla köreltebilir. Hızır (a.s.)'ın öldürdüğü çocuğun bu duruma düşeceği onun tarafından kesin olarak biliniyordu.
Hızır Aleyhisselama lütfedilmiş olan Ledünn ilminden maksat "ilmül-guyub ve esrar-i ulum-i hafiyyedir."
Bir başka ifadeyle: "Hz. Musa'nın ilmi marifet-i ahkam ve zahir ile if-ta. Hızır'ın ilmi ise bevâtın-ı umura marifet idi.
Hasılı ilm-i ledünni, cehd-i fikrî ile istihsal olunamayıp taraf-i haktan mevhibe-i mahza olan bir kuvve-i kudsiyyenin tecellisidir. Eserden müessire, vicdandan vücuda doğru giden bir ilim değil, müessirden esere, vü-cuddan vicdana gelen evveli bir ilimdir..."[466]
Birçok ulema bazı hadislerle ve; "senden önce hiç bir insana ebedîlik vermedik."[467] ayet-i kerimesiyle ve diğer aklî ve naklî delillerle istidlal ederek Hızırın vefat ettiğini söylemişlerdir. Ebu Hayyan ise, bunun cumhurun görüşü olduğunu kaydetmiştir. İbn Salah ve Nevevî gibi, zevat-i kiram ise Hızır'ın hayatı hakkında meşayihin icmaını nakletmişler, fakat ta'kib (görüşleri tenkid ve red) olunmuşlardır.[468]
Tacüddin İbn Ataullah el-İskenderi ise bu konuda şöyle diyor: Hızır'ın hayatta olduğuna dair tasavvuf ulemasının icmai vardır ve evliyanın Hizırla kavuşup görüştüklerine dair olan rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır.[469]
Bediuzzeman hazretleri bu hususta şunları söylemiştir:
“Hz. Hızır ve İlyas aleyhimesselam hayattadırlar. Yani bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levazimatıyla daimi mukayyet değillerdir. Bazan istedikleri vakit bizim gibi yerler içerler, fakat bizim gibi mecbur değillerdir.
Tevatür derecesinde ehl-i şühud ve keşif olan evliya'nın Hz. Hızır ile maceraları bu tabakatı hayatı tenvir ve isbat eder. Hatta makamat-ı velayette bir makam vardır ki "Makam-Hızır" ta'bir edilir. O makama gelen veli, Hızır'dan ders alır ve Hızır ile görüşür, fakat bazan o makam sahibi yanlış olarak ayn-ı hizır telakki olunur."[470]
Ancak hem delillerinin kuvveti, hem bu kanaatte olan ilim adamlarının tahkik ehli oluşu dolayısıyla Cumhurun kanaati daha kuvvetlidir.[471]

4708... Abdullah İbn Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre; doğru olan ve doğruluğu (Allah tarafından) tasdik edilmiş olan Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Birinizin yaratılış (maddesi) annesinin karnında kırk günde tamamlanır. Sonra (yaratılış maddesi olan bu nutfe yine) bu şekilde (bu kırk günlük süre içerisinde) kan pıhtısı halini alır. Sonra (yine) bu şekilde bir çiğnem (et) haline gelir (Bu kırkar günlük üç merhaleden) sonra ona bir melek gönderilir. (Bu meleğe) dört cümle (yi yazması) emredilir. Bunun üzerine (melek bu çocuğun) rızkını, ecelini, amelini, bedbaht mı, bahtiyar mı olacağını yazar. Sonra ona ruh üfürür... Muhakkak ki biriniz cennet ehline ait emelleri işler, o kadar ki cennetle kendi arasında nihayet bir arşın yahut da bir arşın kadar (bir mesafe) kalır. Fakat (hakkındaki) yazgı önüne geçer de cehennem ehlinin amelini işler ve cehenneme girer.
Yine biriniz cehennem ehline ait amelleri işler, o kadar ki cehennemle kendi arasında bir arşın ya da bir arşın kadar (bir mesafe) kalır. Fakat (hakkındaki) yazgı önüne geçer. Bunun üzerine cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer."[472]

Açıklama

Nutfe: Meni demektir.
Saîd . jman saadetine eren bahtiyar kişidir.
Şaki: Aksine İman saadetini tatmayan bedbaht kimsedir.
Hadisin zahiri gösteriyor ki insan, anne karnında kırkar günlük üç devre kaldıktan sonra Allah, ona ruh üfürmek için bir melek gönderir. Bu devrelerin toplamı dört ay eder. Dört aydan sonra anne karnındaki cenine melek tarafından ruh üfürülür. Doğduğu zaman yiyip içeceği rızkı, eceli, ameli, şaki mi yoksa said mi olacağı yazılır. İşte mukadderat denilen şeyler

bunlardır. Hadis-i şerif sarahaten kaderi isbat etmektedir.
Yalnız Rasûlullah (s.a.) bu hadiste nadiren meydana gelen halleri beyan etmektedir. Bu haller ömür boyunca cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip, sonunda cehennemlik olmak ve ömrü boyunca cehenneme girmeyi mucib ameller işleyip sonunda cennete girmektir. Teâlâ Hazretlerinin lutf-u keremine nihayet olmadığı için birçok insanlar ölümlerine yakın serden hayra dönerler. Hayırdan şerre dönenler ise, pek nadir görülür. Rasûlullah (s.a.) bu halleri arşınla temsil buyurmuştur. Yani ölümüyle ahiret arasında o kadar az zaman kalmıştır ki, bu kimse ile varacağı yer arasında sadece bir arşın mesafe kalmasına benzer. Ekseri hallerde ise insanlar, amellerine göre dünyadan giderler.[473]
İnsanoğlunun yaradılış safhaları Kur'an-i Kerim'de meâlen şöyle beyan buyuruluyor:
"Andolsun ki biz insanı (Adem'i) çamurun özünden yarattık. Sonra Âdem'in neslini muhkem ve sağlam bir yerde (rahimde) az bir su yaptık. Daha sonra o suyu kan pıhtısı haline getirdik. Bundan sonra da kan pıhtısını bir parça et durumuna koyduk. Bunun sonunda et parçasını insan iskeleti haline soktuk. Bunun ardından da kemiklere et giydirdik. Daha sonra ona başka bir yaratılış (ruh) verdik. Bu sebeple bak! Şekil verenlerin en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!"[474]
4700 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi insanın dört türlü yazgısı vardır, Bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen bunlardan sadece birisidir.[475]

4709… İmran b. Husayn'dan rivayet olunmuştur, dedi ki: Rasûlullah (s.a.)'a: "Ey Allah'ın Rasulü, cennetliklerin cehennemliklerden ayrılacağı belirlenmiş midir?" denildi. (Rasulü Ekrem):
"Evet" cevabını Verdi. (Soruyu soran kimse bu defa şöyle) dedi: "Öyleyse amel edenler neye amel ediyorlar?"
(Fahr-i kâinat Efendimiz bu soruya da şöyle) cevap verdi: "Herkes yaratıldığı şeye erişmeye muvaffak edilir,"[476]

Açıklama

Bu hadisi şerifle ilgili açıklama 4694 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[477]

4710... Ömer ibn el-Hattab (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kaderiyyecilerle birlikte oturmayınız ve (adaletin tecellisi için davanızı) onlara götürmeyiniz. (Yahut da onlarla münakaşaya önce siz başlamayınız)."[478]

Açıklama

Alkame'nin açıklamasına göre metinde geçen "La tüfatihûhum" kelimesi iki manaya gelmektedir:
1- Davanızı onların mahkemelerine götürmeyiniz. Nitekim "Feteha" kelimesi şu ayet-i kerimede de bu manada kullanılmıştır: "... Ey Rabbimiz, bizimle kavmimizin arasın (daki iş) i gerçekle açığa çıkar..."[479]
2- Onlarla münakaşaya siz başlamayınız.
Bu cümlenin "onlarla selamlaşmaya siz başlamayınız." anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu hadis-i şerife bakarak ehî~i sünnet uleması kadere imanın İslam inancının bir rüknü olduğunda ve kader konusunda münakaşaya girişmenin haram olduğunda icma etmişlerdir.[480]
Kaderriyyeciler hakkında 4691 numaralı hadisin şerhinde gereken açıklama yapıldığından burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Bu hadisin bir benzeri 4720 numarada tekrar gelecektir, inşaallah.[481]

17. Müşrik Çocukları (Nın Ahiretteki Durumu)

4711... İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'e hü'şrik çocukları (nın âhiretteki durumu) sorulmuş ta: "Allah onların dünyada yaşadıkları takdirde) ne yapacak olduklarını en iyi bilendir" buyurmuş.[482]

4712... Aişe (r.a.)'den (rivayet edilmiştir): Dedi ki: Ben (Hz. Peygambere) i "Ey Allah'ın rasulü mü'minlerin çocukları (nın âhiretteki durumu nedir; onlar cennetlik midirler yoksa cehennemlik midirler)? diye sordum da: "Onlar babalanndandır" buyurdu.
"Ey Allah'ın rasulü amelsiz olarak mı (babalarıyla birlikte cennete ya da cehenneme gidecekler)?" dedim.
"Allah onların (dünyada yaşadıkları takdirde) nasıl amel edeceklerini en iyi bilendir" buyurdu. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın rasulü, müşrik çocuklarının âhiretteki durumu nedir)?" dedim.
"Onlar babalarındandır" cevabını verdi.
"Amelsiz oldukları halde mi?" dedim.
"Allah onların (dünyada yaşadıkları takdirde) nasıl amel edeceklerini en iyi bilendir" buyurdu.[483]

Açıklama

Hattabi (r.a.)'in açıklamasına göre (4711) numara hadis-i şerifte Hz. Peygamber, müşrik çocuklarının âhiretteki durumunu Allah'dan başka kimsenin bilemediğini söylemek istememiş ve bu hususta kendisine yöneltilen soruya da cevap vermekten de kaçınmamıştır.
Bilakis Hz. Peygamber bu sözleriyle; "Allah küçükken ölen kafir çocukları, babalan gibi cehennemliktirler. Çünkü Allah,

yaşadıkları takdirde babaları gibi amel edeceklerini bildiğinden onları cehennemine koyacaktır" demek istemiştir. Hattabi (r.a.) bu sözleriyle müşrik çocuklarının babalan gibi cehennemlik olduklarını ve bu hadis-i şerifin bunu ifade ettiğini, söylemek istemiş, sonra sözlerine devam ederek 4712 numaralı hadis-i şerifin de bu manayı te'yid ettiğini ifade etmiştir.
İmam-ı Nevevi'nin açıklamasına göre: İslam ulemasının çoğunluğu müslüman çocuklarının cennetlik olduklarına ve orada ebediyyen çocuk olarak kalacaklarına hükmetmişlerse de, bazıları Hz. Aişe'nin rivayet ettiği: "Bir çocuk öldü de ben Ne mutlu ona, cennet serçelerinden bir serçe, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): Bilmez misin ki Allah cennetle cehennemi yaratmış, ona da buna da girecek kimseler yaratmıştır, buyurdu" mealindeki 4713 numaralı hadise bakarak bu konuda hiçbir hüküm vermeden susmayı tercih etmişlerdir. Kurtubi ile İbn EbiZeyd de bu görüştedirler. Ancak Peygamber çocuklarının cennetlik olduklarında ittifak yardır.
Müşrik çocuklarının babaları gibi cehenneme gideceklerini kabul edenlere göre. Hz. Peygamberin, Hz. Aişe'yi ölen çocukların cennetlik olduğunu söylemesini nehyetmekten maksadı, Hz. Aişe'nin sözünün yanlış olduğunu ifade etmek değil, ona bu hususta sağlam bir delile dayanmadan konuşmakta acele etmesinin doğru olmadığını ihtar etmektir.
Bu görüşte olanların diğer bir delilleri de Abdullah İbn Ahmed'in, Müsned üzerine yazdığı "Ziyâdât" isimli eserinde Hz. Ali'den merfu olarak rivayet ettiği Peygamberin: "Müslüman çocukları cennette, müşrik çocukları da cehennemdedir" buyurup sonra: "Onlar ki inandılar, zürriyetleri de imanda kendilerine uydu...." (Tûr (2), 21) mealindeki âyeti okuduğunu ifade eden hadis-i şeriftir.[484]
İbn Hacer el-Askalânî'nin açıklamasına göre İslam uleması müşrik çocuklarının âhiretteki durumları hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bu mevzuda-ki görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- Bu çocukların durumu Allah'ın iradesine bağlıdır. İsterse onları cehenneme atar, isterse cennetine koyar. İki Hammad ile İbnü'l-Mubarek ve îshak bu görüştedirler. Beyhaki, İmam-ı Şafii'nin de bu görüşte olduğunu söylemiştir. Delilleri ise mevzuumuzu teşkil eden hadiste geçen: "Allah onlrın nasıl amel edeceğini en iyi bilendir" mealindeki hadistir. (Cebriyeciler de bu görüştedir).
2- Babalarının durumuna tabidirler. Binaenaleyh müslümanların çocukları, cennetlik, kafirlerin çocukları da cehennemliktir. Haricilerden "Erakiyye" kolu bu görüştedir. Delilleri ise; "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden tek bir kişi bırakma"[485] ayet-i kelimesidir.
Fakat bu ayetin sadece Nuh aleyhisselamın kavmine ait olduğu, Hz. Nuh, kavminin kalanlarından hiçbirinin kendisine iman etmeyeceğine dair vahy aldığı için çoluk çocuk ayrımı yapmadan, böyle kavminden kendine tabi olmayanların tümüne beddua ettiği gerekçesiyle bu görüş tenkid edilmiştir. "Onlar babalarındandır."[486] hadisi ise harbilerin çocukları hakkında olduğundan bu hadis-i şerifle de Ezrakiyye'nin görüşünü destekleyen bir mana yoktur.
3- Onlar cennet ile cehennem arasında bir yerde kalırlar.
4- Cennet ehline hizmet ederler. Gerçekten Ebu Davud et-Tayalisî bu mealde bir hadis rivayet etmişse de bu hadis zayıftır.
5- Toprak olup giderler. Sumame İbn Eşres bu görüştedir.
6- Cehennemdedirler. Kadı Iyaz bu görüşün İmam-ı Ahmed'e ait olduğunu söylemişse de, İbn-i Teymiye, Kadı Iyaz'i tenkid ederek bu görüşün İmam-t Ahmed'e ait olmayıp, onun bazı arkadaşlarına ait olduğunu söylemiştir. (Bu görüşte olanların delili ise 4717 numaralı hadis-i şeriftir)
7- Onlar önlerinde yakılan bir ateşe atlamakla imtihan edilirler. Ateşe atlayanları ateş yakmaz. Cennete giderler. Atlamayanlar da cehennemlik olurlar.
Bezzar'ın Enes ve Ebu Said'den Taberânî'nin de Muaz İbn Cebel'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif bu görüşü teyid etmektedir.
"Her ne kadar ahirette imtihan yoktur" diyerek bu görüşü tenkid edenler olmuşsa da kendilerine: "Sizin dediğiniz husus cennete ya da cehenneme girmiş olanlar için geçerlidir, girmemiş olanlar için değil" diye cevap verilmiştir.
Nitekim; "Baldırların açıldığı ve secdeye davet edildikleri gün (secde) edemezler." (Kalem (68), 42) ayeti de buna delalet eder.[487]
8- Cennetliktirler. (Delilleri ise İsra suresinin onbeşinci âyetidir) İmam-ı Ebu Hanife de müşriklerin çocukları hakkında bir şey diyemeyip tevakkuf etmiştir.[488] Delili ise 4713 numaralı hadis-i şeriftir. İbn Ha-cer'in açıklamasına göre , en sıhhatli görüş onların da cennetlik olduğunu kabul eden görüştür.[489]

4713... Müminlerin annesi Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: Peygamber (s.a.)e (cenaze) namazını kılması için ensardan bir çocuk getirildi. Ben de (çocuğun cenazesini görünce) "Ey Allah'ın Rasulü! Ne mutlu! Bu çocuğa bir kötülük işlemedi. Kötülükten haberi de olmadı" dedim. Bunun üzerine (RasûluUah (s.a.):
"Ey Âişe (belki gerçek) böyle değildir. Muhakkak ki Allah cenneti yarattığı gibi cennetlikleri de yarattı. Cenneti onlar babalarının bellerinde iken onlar için yarattı. Cehennemi yarattı, cehennemlikleri de yarattı, cehennemi onlar (daha) babalarının bellerinde iken onlar için yarattı" buyurdu.[490]

Açıklama

Bu Hadis Müslim'in Sahih'inde: "Ya Rasûlullah, ne mutlu bu çocuğa! Sanki cennet serçelerinden bir serçe" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.
Hz. Aişe, bu çocuğu, günahsız olduğu için ve bir de cennete girerek kuş gibi cennetten istediği yere uçup konabileceğine inandığı için serçeye benzeterek onun hakkında "cennet serçelerinden bir serçe" tabirini kullanmıştır.
Aliyyu'1-Kari (r.a.)'ye göre bu teşbih bir "teşbih-i beliğdir"

Her ne kadar bazıları "cennette kuş yoktur" diyerek Aliyyü'1-Kari (r.a)'nin bu görüşünü reddetmişlerse de bu itiraz, "Cennette deve kuşları gibi kuşlar vardır."[491] hadis-i şerifleri ve "canlarının çektiği kuş etleri..."[492] ayet-i kerimesiyle reddedilmiştir.[493] Binaenaleyh çocuklar dünyada istedikleri yere girmekte serbest oldukları gibi, ahirette de istedikleri yere girip çıkarlar. Yeşil cennet bahçelerinde eğleşirler. Kadı Iyaz'm açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, insanın cennete girmesinin kendi amelleriyle mümkün olmadığına, cennete girebilmek için Allah'ın lütfunun bulunmasının şart olduğuna delâlet etmektedir.
Bu bakımdan kafir çocuklarının cennetlik mi cehennemlik mi oldukları konusunda kesin bir şey söylemek doğru değildir. Evla olan bu konuda sükût etmektir. Nitekim İmam Ebu Hanife (r.a.) de bu hadis-i şerife bakarak bu konuda susmayı tercih etmiştir.
Nevevi'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin bu konuda mütereddid davranması, müslüman çocuklarının âhiretteki durumları hakkında kendisine bir vahy gelmediği dönemlere rastlamaktadır.
İbn Hacer'e göre buluğ çağına ermeden ölen müslüman çocukları da kâfir çocukları da cennettedir.[494]

4714... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.) "Her çocuk (İslam) fıtrat(ı) üzere doğar. Sonra anne ve babası onu yahudileştirir ve (ya) hristiyanlaştırır. Tıpkı devenin, bütün organları tam bir yavru dünyaya getirdiği gibi (devenin dünyaya getirdiği bu yavrunun) vücudunda kesik bir organ görebiliyor musunuz?" buyurmuş, (orada bulunanlar):
"Ey Allah'ın rasulü küçükken ölenler hakkında ne buyurursunuz?" demişler (Hz. Peygamber de:)
"Allah (yaşadıkları takdirde onların) ne işleyeceklerini en iyi bilendir" cevabını vermiş.[495]

4715... Ebu Davud der ki (bir önceki hadis) Haris b. Miskin'e okundu. Ben de dinliyordum. Kendisine "Yusuf b. Vehb rivayet etti." (ve şöyle) dedi: "Ben, Malik' e nevalarına tabi olan kimseler (yahudîleştirmeyi ve hıristiyanlaştırmayı anne-babaya nisbet eden) şu (bir önceki) hadisi bizim aleyhimize delil getiriyorlar, dendiğini ve Malik'in de (sözkonusu hadiste geçen): "Küçükken ölenler hakkında ne buyurursunuz? dediler. Allah onların ne isleyeceklerini en iyi bilendir" (cümlelerini kasdederek hadisin) son tarafı da onların aleyhine delil getir, dediğini işittim."[496]

Açıklama

Fıtrat: İlk yaratılış tarzı ve heyeti anlamına gelir.[497] Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler üzerinde Hattabi (r.a.) şöyle diyor:
"Hammad İbn Seleme ye göre metinde geçen "fıtrat" tan maksat: "Rabbin, AdemoğuIIanndan, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak: Ben sizin Rabbiniz değil mi-yim?(demişti). Evet (buna) şahidiz, dediler"[498] âyet-i kerimesinde ifade edilen Allah'ın, insanlar daha babalarının sulblerinde iken kendilerinden aldığı ezelî ahddir.
Bu ahde göre, insanlar Allah'ı ezelde "rabb" kendilerini kul olarak tanımışlar ve bunu ikrar etmişlerdir. Binaenaleyh insanların hepsinde müşterek olan Fitrat-ı külliye, kendisini kul, Allah'ın da Rabb olduğunu kabul etme meleke ve istidadıdır."
Hattabi'ye göre Hammad b. Seleme'nin fıtrat hakkındaki bu anlayış ve izahı çok doğru ve isabetlidir. Çünkü Hammad bu açıklamasıyla "Birisi, fıtrî iman diğeri de kesbî iman olmak üzere insanda iki türlü iman olduğunu, dünyevi hükümlerde fıtrî imana itibar edilmeyip, ancak kesbi imana itibar edildiğini" söylemek istemiştir. Nitekim metinde bulunan: "Sonra anne ve babası onu yahudileştirir ya da hristiyanlaştmr" cümlesi de dünyaya gelen bir çocukta fıtri iman bulunmakla beraber anne ve babasının tesiriyle başka bir inanç sistemini benimseyebileceğim, böyle bir durumda, çocuğun inancına göre değerlendirileceğini ifade etmektedir.
Abdullah b. Mübarek de metinde geçen "Allah onların ne işleyecek olduklarını en iyi bilendir" cümlesine bakarak; "Her çocuk fıtrat üzere doğar" cümlesini "Çocuk dünyada kazanacağı saadet veya şekavet fıtratı üzere doğar, bir başka ifadeyle, Allah'ın müslüman olacağını bildiği çocuk, müslüman fıtratı üzere; kafir olacağını bildiği çocuk da kafir fıtratı üzere dünyaya gelir" şeklinde tefsir etmiştir. Ki netice itibarıyla iki tefsir arasında bir fark yoktur.
Binaenaleyh bir çocuğun şakîlik (İslam inancını tadamama talihsizliği) alameti, onun müşrik bir aile içerisinde doğup müşriklik telkinleriyle yetişmesi ve İslama girmeden ölüp gitmesidir. İşte bu çocuk, bu haliyle dünyada anne ve babasının hükmüne tabidir. 4703 numaralı hadis-i şerifle 4706 numaralı hadis-i şerif te buna delâlet eder. Çünkü Hz. Musa, çocuğun anne ve babasının müslüman olduğunu nazar-ı itibara alarak onun mü'minli-ğine hükmedip, Hızır'ın o çocuğu Öldürmesine karşı çıktı. Şurasına dikkat etmek gerekir ki; bütün bu söylediklerimiz çocuklar hakkında verilecek ve uyulacak dünyevi hükümlerle ilgilidir. Ahirette cennetlik mi yoksa cehennemlik mi oldukları konusu ayrı bir konudur. Biz konuyu 4712 numaralı hadisin şerhinde açıkladık. Diğer bir görüşe göre bu hadisin manası şudur: "Her çocuk ilk yaratılışında İslam akidesini kabul edecek kabiliyette yaratılır. Eğer bu çocuk harici tesirlerden muhafaza edilirse İslam inancı üzerinde gelişir ve yetişir. Çünkü İslam inancı, akla ve mantığa uygun olduğundan akıl'İslamın güzelliklerini kendiliğinden ve kolayca kavrar. Fakat harici tesirler onun dikkatini başka taraflara çekerek gerçeği onun gözünden gizleyip, diğer inanç sistemleri içerisine itilir."[499]
İbn Kayyim el-Cevziyye'nin açıklamasına göre, ulemânın bu "fıtrat" kelimesi üzerinde ihtilaf etmelerinin sebebi, Kaderiyye mezhebi mensuplarının küfrü ve isyanı Allah'ın yaratmayıp kulların yarattığı inancından kaynaklanmaktadır. Kaderiyyecilere göre, Allah, insanları İslam yaratılışı üzere yaratmış, onlar için küfrü ve ma'siyeti asla yaratmamıştır. Küfrü ve ma'siyeti insanlar kendileri yaratarak kâfir ve asi olmuşlardır.
Ehl-i sünnet ulemasından bazıları Kaderiyyecilerin bu itirazından kurtulmak için bu "fıtrat'ın İslam fıtratı olmadığını söylemişlerse de Kaderiyyecilerin fikri tutarsızlıklarını isbat için böyle bir tevile hiç te ihtiyaç yoktur. Çünkü seleften gelen rivayetlerin hepsi de buradaki fıtrattan maksadın İslam fıtratı olduğuna delâlet etmektedir. Bu fıtratın İslam fıtratı olduğunu

kabul etmek Kaderiyyecileri tasdik etmek anlamına gelmez. Çünkü metinde geçen; "annesi ve babası onu yahudi ve hristiyan yapar" cümlesi "Allah'ın takdiri ve yaratmasıyla onu yahudi yada hiristiyan yapar" demektir. Buna itiraz ettikleri takdirde hadisin sonunda geçen "Allah yaşadıkları takdirde onların ne işleyeceklerini en iyi bilendir" cümlesiyle kendilerine cevap verilir. Çünkü Allah'ın ezelde onların ne yapacaklarını bilmesi onların hayır mı yoksa şer mi işleyeceklerini bilmesi demektir, ki bu hayır ve şerrin Allah'ın dilemesi ve yaratmasıyla olduğunu açıkça ifade eder.
4715 numaralı hadis-i şerifte ifade edilmek istenen de budur. Bilindiği gibi bu mevzu delilleriyle ayrıntılı biçimde ilm-i kelâm ve ilm-i tevhid kitaplarında işlenmiştir. Bu bakımdan teferruatlı bilgi için bu kitaplarda bulunan "ef âl-i ibâd" bölümlerine bakılabilir.[500]

4716... Haccac b. el-Minhâl (şöyle) demiştir: Ben Hammad b. Sele-me'yi: "Her çocuk fıtrat üzere doğar" hadisini[501] açıklarken işittim. (Hammad bu hadisi açıklarken şöyle) dedi: Bize göre (bu fıtrat) Allah'ın (Âdemoğullarından) daha onlar babalarının bellerinde iken (İslam üzere yaşayacaklarına dair) aldığı sözdür. (İşte o) zaman (Yüce Allah onlara:) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi (onlar da) "Evet Rabbimizsin" dediler.[502]

Açıklama

Bilindiği gibi, fıtrat ilk yaratılış tarzı ve heyeti manasına gelir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, İslam ulemasının birçoğuna göre buradaki fıtrattan maksat, İslam fıtratıdır. Bir başka ifadeyle, Yüce Allah daha insanlar babalarının bellerinde iken onlardan Allah'ı rabb, kendilerini kul bilip ona göre yaşayacaklarına dair söz almış ve hepsini bu ahde şahid tutmuştur. Binaenaleyh, sözü geçen ah d sebebiyle her çocuk dünyaya müslüman olarak ve İslamiyeti kabule kabiliyetli olarak gelir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Hammad İbn Seleme'nin de bu görüşte olduğunu ifade etmektedir.
Yüce Allah'ın Âdemoğullarından bu sözü aldığı meclise "Bezm-i elest" (=Elest toplantısı), "Belâ (evet) ahdi"; "kalu bela"; "bezm-i ezel" gibi isimler verilir.
Biz, İslam ulemasının "Fıtrat" kelimesi hakkındaki görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde; Yüce Allah'ın, Âdemoğullarından babalarının bellerinde iken söz alması hakkındaki görüşlerini de 4704 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan bu konuyu daha fazla uzatmaya lüzum görmeden burada noktalıyoruz.[503]

4717... Amir (eş-Şa'bî)'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.): "Çocuğu diri diri mezara gömen kadın da, diri diri mezara gömülen çocuk (kendisine ait olan ana) da cehennemdendir" buyurmuştur.
(Bu hadisin ravilerinden) Yahya İbn Zekeriyya (İbn Ebi Zaide) dedi ki:
Babamın ifadesine göre Ebu İshak (es-Sebî'î bu hadisi) kendisine Amir (eş-Şabî), Alkame ve İbn Mes'ud zinciriyle Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[504]

Açıklama

Ve'd: Çocuğu diri diri mezara gömmek demektir. Bilindiği gibi cahiliyye çağı araplarından bazıları ar meselesi yaparak ya da rızık endişesiyle kız ve erkek çocuklarını diri diri mezara gömerlerdi.
Hadisin zahirine göre çocuklarını bu şekilde mezara gömenler de, bu şekilde mezara gömülen çocuklar da cehennemliklerdir.
4712 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi hadisin bu zahirî manasına sarılan, bazı Hanbelî alimleri çocuklarını bu şekilde mezara gömen kimselerin de, bu şekilde mezara gömülen çocukların da cehennemlik olduklarını söylemişlerdir.
Bu görüşte olan kimselere göre çocuğu bu şekilde gömen kimsenin cehennemlik olmasının sebebi, çocuğa bu zulmü reva görüp katil olmasıdır. . Çocuğun cehennemlik olmasının sebebi de çocukların âhirette cennetlik ya da cehennemlik olma hususunda anne ve babalarına tabi olmalarıdır.
Bu görüşte olmayan birçok ilim adamına göre ise metinde geçen "diri diri gömülen kız" anlamındaki "mev'ûde" kelimesinin aslı "mevuda-tün lehâ"dır. Yani bu kelimenin aslı böyledir ve "diri diri gömülen çocuk kendisine ait olan anne" anlamına da gelmektedir. "Vâide" kelimesi de çocuğun diri diri mezara gömülmesine razı olan ebe, ya da kürtajcı doktordur. Bu açıklamaya göre annenin de. ebenin de cehennemlik olmasının
Sebebi cinayet suçunu işlemeleridir. Nitekim, Aynü'l-Ma'hud yazarının "es-Siracü'1-Münir" isimli eserden naklen yaptığı açıklamaya göre bu hadisin sebeb-i vürudu fahr-i kainat efendimize çocuğunu gömen bir kadının durumunun sorulmasıdır. Böyle bir soru üzerine bu hadis söylenmiştir.
Öyleyse burada "mev'ûde" kelimesinin aslının "mevudetün lehâ" olduğunda ve "diri diri gömülen çocuğun annesi anlamında" kullanıldığında en küçük bir şüphe yoktur.
Biz de bu görüşü tercih ettiğimiz için tercümemizde de bu kelimeyi böyle tercüme ettik. Binaenaleyh bu hadisten sabiy iken ölen müşrik çocuklarının cehennemlik oldukları hükmünü çıkarmak doğru değildir.[505]

4718... Enes (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) bir adam (Hz. peygambere): "Ey Allah'ın rasulü (şu anda) babam nerededir? (Cennette midir, yoksa cehennemde midir?)" diye sormuş da (Hz. Peygamber): "Senin baban cehennemdedir." buyurmuş. (Adam) sırtım dönüp gidince (kendisini çağırarak): "Benim babam da senin baban da cehennemdedir" buyurmuş.[506]

Açıklama

Her ne kadar bazıları Hz. Peygamberin sözü seçen adama: "Benim babam da senin baban da cehennemdir" demesi, soran zatın musibetine iştirak ederek teselli vermek içindir, diyorsa da Süheylî: Biz buna kail olamayız, çünkü Rasûlullah (s.a.): "Ölülere söğerek dirilere eziyet vermeyin" buyurmuştur, diyerek bu görüşe itiraz etmiştir.
Gerçekte Hz. Peygamberin ebeveyninin cennette mi yoksa cehennemde mi olduğu meselesi kelâm ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Sahih olan kavle göre fahr-i kainat efendimizin ebeveyni mü'mindirîer.[507]
Nitekim biz Hz. Peygamberin ebeveyninin cennette olduklarını 3234 numaralı hadis-i şerifin şerhinde delilleriyle açıkladık. Ancak aksi görüşte oîan Avnü'I-Ma'bud yazan eserinde kendi görüşünde olan kişilerin görüşlerine ağırlık vermiştir. Bu konuda söylenilen sözleri bir arada görme fırsatı verme bakımından bu görüşleri de naklediyoruz: "Bu mevzuda İmam Nevevi şöyle diyor: Peygamber gönderilmeyen dönemlerde yaşayıp da cahiliyye araplan gibi putlara tapan kimseler bu inanç ve yaşayışları üzere öldükleri takdirde cehennemliktirler.
Cahiliyye araplanndan bu şekilde ölenlerin cehennemlik olmaları kendilerine hiçbir peygamber gelmeden hesaba çekilmeleri anlamına gelmez. Çünkü onlara, Hz. İbrahim'in ve daha başka peygamberlerin tebligatı ulaşmıştı. Bu bakımdan Hz. Peygamberin ebeveyni bu hükme tabidir. Onların, Hz. Peygamber, gönderildikten sonra tekrar diriltip iman ettikten sonra ölerek cehennem azabından kurtarıldıklarına dair rivayetlerin bir kısmı tamamen yalan ve uydurmadır. Diğer bir kısmı da son derece zayıf olduklarından, delil olmaktan niteliğinden uzaktır. Darekutni, el-Cevze-kâni, İbn Şahin, el-Hatib, İbn Asâkir, İbn Nasır, İbn el-Cevzî, Süheylî, Kurtubî, Muhıbbü't-Taberi, Fethu?d-din İbn Seyyid'in-Nas, İbrahim Ha-lebi gibi insanla ve daha birçok ilim adamından oluşan bir cemaat bu görüştedir.
Nitekim İbrahim Halebî, bu mevzuda müstakil bir risale yazarak Hz. Peygamberin ebeveyninin cehennemlik olduğunu isbat etmiştir. Allame Aliyyü'1-Kari de; "el-Fıkhü'I-Ekber ŞerhF'nde ve bu mevzuda hazırladığı özel risalesinde bu görüşü savunmuştur. Gerçekten mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif te bu görüşü teyid etmektedir.
Ancak Celalüddin es-Suyutt, bu mevzuda hazırlamış olduğu "Risale-tü't-Tâzim ve'I-Minne fi enne Ebevey RasulHIah fi'1 Cenne" isimli özel risalesinde aksi görüşü savunarak bu mevzuda müdakkik ve muhakkik ulemaya ters düşmüştür.
Gerçekten Suyutî bu mevzuda çok dikkatsiz davranmış ve çok tutarsız görüşler ortaya sürmüştür. Bu bakımdan onun bu görüşlerine itibar etmek doğru olamaz.
Sindî'nin açıklamasına göre Hz. Peygamberin ebeveyninin cennetlik olduğu görüşünde olanlara göre bu hadis-i şerifte geçen "ebî" kelimesi "babam" anlamında değil "amcam" anlamında kullanılmıştır. Çünkü "eb" kelimesi arapçada "baba" anlamına geldiği gibi, "amca" anlamına da gelmektedir. Fakat bu görüş de çok zayıfıtır. Ruhul-Beyan tefsirinde bulunan bu mevzuyu isbat için yazılmış sözler ise tamamen asılsızdır.
Ulemadan bazıları da bu mevzuda susmayı tercih etmişlerdir. En güzeli de budur.[508]
Bu mevzûyu, müteahhirin ulemasının en güzidelerinden biri olan İbn Abidin'in şu sözleriyle noktalıyoruz: "Rasûlullah (s.a.) ebeveyni dirilmiş-lerdir, demek İmam-ı A'zam'ın Fıkh-i Ekber'inde onların kafir olarak Öldüklerini söylemesine münafi olmadığı gibi, Sahih-i Müslim'deki:
"Rabbimden anneme afv talebi için izin istedim, vermedi" ve "benim babam da senin baban da cehennemdedir" hadislerine aykırı değildir. Zira dirilme hadisesi bundan sonra olmuş olabilir."[509]

4719... Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Muhakkak ki şeytan insan oğlunda kanın dolaştığı yerlerde dolaşır, durur." buyurmuştur.[510]

Açıklama

Bu hadisin zahiri Allahu teala'nin, şeytanı en şerli mahluk olarak yaratıp ona insanın içine işlemek suretiyle damarlarında kan gibi akarak düşünce duygularına girebilme güç ve kuvvetini verdiğine delalet etmektedir.
Şeytanın, insanın damarlarında kan gibi akmasından maksadın, onun, insana son derece yaklaşıp pek çok vesvese verme gücüne sahip olması ve insanın kandan uzak kalması nasıl imkansızsa, şeytanın vesvesesinden kurtulmasının da aynı şekilde imkansızlığıdır, diyenler de olmuştur.[511]

4720... Ömer İbn el-Hattab'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):
"Kaderiyyecilerle birlikte oturmayınız ve (adaletin tecellisi için davanızı) onlara götürmeyiniz. (Yahut da onlarla münakaşayı siz başlatmayınız)" buyurmuştur.[512]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama 4710 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[513]

18. Cehmiyye

4721... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuşur:
"insanlar (Allah'ın varlığı hakkında) soru sormaya devam edecekler; hatta şu soru da sorulacak:
Yaratıkları Allah yarattı. (Pekala) Allah'ı kim yarattı? Böyle bir soruyla karşılaşan kimse, Ben Allah'a iman ettim, desin."[514]

Açıklama

Cehmiyye, Cehm İbn Safvân'ın kurduğu bir mezhebdir Cehni; Semerkantlı.katıksız bir Cebriyecidir.
Fiillerin meydana gelmesinde insanın hiçbir tesiri olmadığım savunur. Merv civarında yayılmış olan bir mezhebe göre Allah'ın bazı sıfatlarını kabul etmek mümkün değildir. Allah'a, diridir (Hayy), bilicidir (Alim) denemez, zira o zaman Onu insanlara benzetmiş oluruz. Halbuki Allah'ın yaratıklarına benzemesi imkansızdır. Ancak O'na yaratıcı (Halik), hayat verici (=muhyi) öldürücü (=mümit), yapıcı (= fail) gibi sıfatlar izafe edebiliriz. Görülüyor ki insanların fiillerinin yaratılışı mevzuunda cebriyeci-lere benzeyen bu mezheb, Allah'ın sıfatlan mevzuunda Mutezilelere benzemektedir.
Bu mezhebe göre, sonsuz olan bir hareket de düşünülemez. Bu sebeple tıpkı bu dünyanın bir sonu olduğu gibi cennet ve cehennemin de bir sonu olması gerekil', insanların bû' kısmı cennete bir kısmı da cehenneme girecekler burada bk süre kalacaklardır. Fakat sonra her ikisi de yok olacaklardır.
Bu sapık görüşlerini Tirmizî'de kısmen yaymaya muvaffak olan Cehm ibn Safvan, Emevilerin son zamanlarında Merv'de, Seleme İbn Ahvez tarafından katledilmiştir.[515]
Cehmiyye'nin insan fiilleri konusundaki görüşlerine varırken, çıkış noktası kaza ve kader inancını inkâr etme durumuna düşmekten kurtulma çabasıdır. Fakat böyle bir çaba ile yola çıkarken, maalesef, Allah'a hem kullara fiil işletme hem de onları mecburen yaptıkları bu fiillerden dolayı sorumlu tutma gibi bir zulüm isnad etmekten kurtulamamışlardır.
Oysa hem kaza ve kaderi inkârdan kurtulmak, hem de Allah'a böyle bir zulüm isnadından kurtulmak için Ehl-i sünnetin yaptığı gibi kaza ve kadere inanıp kulun kâsib, Allah'ın da halik olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Aksi takdirde bocalamaktan kurtulmak mümkün değildir. Cehmiyye'nin Allah'ın bazı sıfatlarım inkâr ederken diğer bir çıkış noktası da, Allah'ı yaratıklara benzetmiş olmaktan kurtulmaktır. Fakat böyle bir yolu takibederkeıı Allah'ın Kitap ve sünnet ile sabit olan sıfatlarını inkâr etme durumuna düşmek, gerçekten büyük bir gaflet, cehalet ve basiretsizliktir. Bu hususta en isabetli hareket ehl-i sünnetin yaptığı gibi Allah'ın zatında, sıfatında ve fiillerinde hiç bir yaratığa benzemediğini ve tek olduğunu kabul etmektir. Her ne kadar mu'tezile, Allah'ın sıfatlanın kabul etmek, teaddüd-i kudemayı (yani, kadim ve ezelî varlıkların birden çok olmasını) gerektir demişlerse de kendilerine; "Hayat, ilim, semi gibi sıfatlar, aslında, masdardırlar. Bu sebeple hariçte vücutları olmadığı gibi, üç zamandan biliyle de ilgileri olmadığından bunları kabul etmek teaddüd-i kudemayı gerektirmez." diye cevap verilmiştir.
Metinde geçen "Yaratıkları Allah yarattı" anlamına gelen cümle Allah'ın yaratma (=halk) sıfatının varlığına açıkça delâlet ettiğinden bu hadis, Allah'ın sıfatlarını kabul eden ehl-i sünnetin lehine, bu sıfatlan inkâr eden Mu'tezile ve Cehmiyye'nin aleyhine bir delildir. İmam-ı NevevFnin açıklamasına göre, bu hadis-i şerif kalbe gelen batıl fikirlere iltifat etmeyip, onlardan yüz çevirmenin ve onlardan kurtulmak için Allah'a sığınmanın lüzumunu ifade etmektedir. 4732-4733 numaralı hadisler de Cehmiyye aleyhine olan delillerdendir.[516]

4722... Ebu Hureyre'nın: "Ben Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim" dediği (ve sözlerine devamla bir Önceki hadisin) bir benzerini zikrettiği rivayet edilmiştir. Hz, Ebu Hureyre'nin bu rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
"Size böyle (Allah'ı kim yarattı gibi) bir söz söyledikleri zaman (siz de) 'Allah birdir, hiçbir şeye muhtaç değildir (fakat herşey var olabil^ mek ve varlığını devam ettirebilmek için ona muhtaçtır) doğmamış, doğurmamıştır. Onun bir dengi de yoktur.' deyiniz.
(Muhatab olduğu böylesi batıl sözlere bu şekilde karşılık veren kimse bu hareketinden) sonra sol tarafına üç defa tükürsün. Sonra da (eûzu billahi mine'ş şeytanirracim, diyerek) şeytandan (Allah'a) sığınsın."[517]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de bir öncekinin aynısı olduğundan bir önceki hadis-i şerifteki hükümleri ihtiva ettiği gibi ayrıca "Allah'ı kim yarattı?" gibi küfür şaibesi taşıyan sorular karşısında kalan mü'minlerin İhlas suresini ve manasını hatırlayıp muhatabına bu surenin ihtiva ettiği inanç hükümleriyle de cevap verebileceğini hatırlatmakta ve bu cevaptan sonra da üç defa soluna tükürüp: "Euzu billah-mineşşeytanirracîm" diyerek Allah'a sığınmasını tavsiye etmektedir.
Üç defa sol tarafa tükürmenin hikmeti, şeytanın insana bu gibi vesvese verebilmek için ona sol tarafından yaklaşması, bir başka ifadeyle şeytanın insanın sol tarafında bulunmasıdır.
Tükürdükten sonra şeytandan Allah'a sığınmanın hikmeti ise, onun şerrinden kurtulmak için Allah'dan yardım istemektir.[518]

4723... Abdullah bin Abbas'dan (rivayet edilmiştir); dedi ki: Ben Bat-hâ'da, aralarında Rasûlullah'ın da bulunduğu bir cemaat içerisinde idim. O sırada yanlarından bir bulut geçti de ona bak(maya baş) ladılar. (Derken Hz. Peygamber) "Bunun ismi nedir?" diye sordu, onlar da: "Sehap (=bulut)tur." dediler. "Müzn" de?" (der misiniz) diye sordu (Evet) dediler. "Anan da" (der misiniz)?" diye sordu. "Anan da (deriz), cevabını verdiler.
(Ebû Davud der ki: Ben bu hadisi bana rivayet eden (şeyhimden) Anan {kelimesin)i pek iyice sağlam olarak tesbit edemedim.)
(Hz. Peygamber somlarına devam ederek) "Yerle gök arasındaki uzaklığı biliyor musunuz?" dedi. "(Hayır) bilmiyoruz, dediler. (Bunun üzerine): "Bu ikisi arasındaki uzaklık yetmişbir, yetmiş iki yahut da yetmiş üç sene (lik) tir. Sonra (bu göğün) üstünde aynen bunun gibi bir gök daha vardır." buyurdu. (Onun üstünde bir daha onun üstünde bir daha diyerek) nihayet yedi (kat) gök saydı ve: "Sonra yedincinin üstünde üstü ile altı arası(ndaki mesafe) iki gök arası kadar (olan) bir deniz vardır. Sonra bu denizin üstünde sekiz dağ keçisi (şeklinde sekiz melek) bulunmaktadır. (Onların her birinin) tırnaklarıyla diz

kapakları arası iki gök arasındaki (mesafe) kadardır. Sonra onların sırtlarında altı ile üstü arası iki gök arası kadar olan Arş bulunmaktadır. Sonra yüce Allah da onun üstündedir" (buyurdu)[519]

Açıklama

Sehab, müzn ve anan kelimeleri "bulut" anlamına gejjr Ar§. tantj çatI tayan gibi anlamlara gelir.
Kur'an-ı Kerim ve hadislerde anlatıldığına göre arş, yedi semanın ve kürsinin üzerinde bulunur, bunların hepsini kuşatır. Kur'ân'da Allah'ın Arşın sahibi ve rabbi olduğu belirtilir. "Allah yüce Arşın sahibidir."[520]
"Allah gökleri ve yeri altı günde yaratmış ve sonra onun emri Arş üzerinde hükümran olmuştur."[521]
"Alem yaratılmadan önce O'nun Arş'ı su üstünde idi."[522] "Allah Arş üzerinde istiva etmiş."[523] "O'nun emri ve hükmü Arşı kaplamıştır."[524]
Ehl-i sünnet alimleri Allah'ın Arş ve üzerine istiva etmesinden orada oturmasının gerekmeyeceğini söyleyerek bu gibi ifadeleri müteşabih saymışlar ve te'vili cihetine gitmişlerdir. Buna göre Arş, Allah'ın mutlak hüküm verme ve yürütme gücünün ifadesidir. Arş, Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeridir. Müteahhirin ulemâsı, "Allah Arş üzerine istiva etti"[525] ayetinde Arş ve istiva kelimelerini Allah'ın şan ve uluhiyyetine yakışır bir şekilde te'vil ederken, selef ulemâsı, Arş ve istivaya inanmakla yetinmişler, hakkında bir tevile girişmekten kaçınıp mahiyyetlerinin bilgisini Allah'a havale etmişlerdir.
İmam-i Malik'in kendisine "Allah Arşa istiva etti"[526] âyetindeki "istiva" kelimesini soran kimseye: "İstiva malumdur. Onun nasıl olduğu (keyfiyyeti) bilinmez. Buna dâir soru sormak bid'attir. Senin kötü bir insan olduğunu zannediyorum. Bunu benim yanımdan çıkarın"[527] karşılığını vermesi selefin bu mevzudaki görüşünü çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır.
Metinde geçen "yetmiş bir veya yetmiş iki ya da yetmiş üç seneliktir" kelimeleri çokluk ifade ettiklerinden uzun süre çalışmalar neticesinde göklerin Allah'ın fethine izin verdiği kadarı fethedileceğine ancak bu fetihlerdeki süratin uzay gemilerinin gücü ve hızı nisbetinde olacağına delalet etmektedir.
Ancak hiçbir ilmi gelişme kendi devrinin peygamberinin mucizelerini geçemeyeceğinden ilmî gelişmeler mucizelerin sınırıyla kayıtlıdır.
Binaenaleyh feza fetihleri, hiç bir zaman Miraç olayı ile mukayese edilir hale gelemeyecektir. Bu hadis-i Şerif Allah'ın Arş üstünde olduğunu reddeden Cehmiyye mezhebi aleyhine bir delildir. Bab başlığı ile ilgili tarafı da burasıdır.[528]

4724... (Bir önceki hadisin) manası (yine) oradaki isnadla (başka bir rivayet zinciriyle) Simâk'dan (da rivayet edilmiştir).[529]

4725... Şu (4723 numaralı) uzun hadisin manası (yine oradaki) isnatla (fakat farklı bir rivayet zinciriyle) Simâk'dan da (rivayet edilmiştir).[530]

Açıklama

Bu hadislerle ilgili açıklama 4723 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[531]

4726... (Cübeyr İbn Muhammed İbn Cübeyr İbn Mut'im'in) dedesinden (Cübeyr İbn Mut'im'den) rivayet edilmiştir, dedi ki Hz. Peygamberin huzuruna bir çöl arabı gelip: "Ey Allah'ın Rasulü, canlar son derece sıkıntıya girdi, çocuklar can verdi, mallar azaldı, hayvanlar helak oldu. Bizim için Allah'dan yağmur iste. Biz (yağmurumuzun yağdırılması için) seni Allah'a şefaatçi kılıyoruz. Allah'ı da sana şefaatçi kılıyoruz" dedi. Rasûlullah (s.a.) de! "Vay, yazık sana! Sen ne dediğini biliyor musun?" buyurdu. Sonra: "Sübhanallah" dedi ve "sübhanallah" demeye devam etti. Nihayet (Hz. Peygamberin öfkesinin, gazab-ı ilahinin nüzulüne sebep olabileceğinden endişe edildiği için) bu (öfkeden duyulan endişenin izleri orada bulunan) sahabilerinin yüzünde de belirmeye başladı. Sonra (tekrar): "vay sana!: (şunu iyi bil ki) Allah yarattıklarından hiçbirisi için aracı kılınamaz. Allah'ın şanı bundan yücedir. Vay sana! Sen Allah kimdir biliyor musun? Onun Arşı semâvâtı üzerinde şu şekildedir" buyurdu ve parmak (lanyla) la (el boşluğu) üzerinde kubbe gibi bir şekil yaptı ve: "Muhakkak ki Arş Allah'(in azametin) den (dolayı) semerin süvarifnin ağırhğın)dan (dolayı) gıcırdadığı gibi gıcırdar" buyurdu. İbn Beşşar bu hadisi "Allah Arşının üstündedir Arşı da göklerinin üstündedir"diye rivayet etti (ve sonra hadisin geri kalan kısmını) nakletti.
Abdulla'Iâ, İbnu'l Müsennâ ve İbn Beşşâr; "Ya'kub b. Utbe ile Cubeyr b. Muhammed b. Cûbeyr'den, o babasından, c dedesinden" diyerek aynı hadisi naklettiler.
(Ebû Dâvûd dedi ki): Hadisin Ahmed b. Said'in isnadı (ile gelen rivayeti) sahih olandır. Aralarında Yahya h. Main ile Ali b. el-Medîm nin de bulunduğu bir topluluk, bu hususta ona muvafakat etmişlerdir. Ayrıca bir başka topluluk, bunu, -yine Ahmed'in dediği şekilde- "İbn İshak'tan" (diyerek) rivayet etmişlerdir. Bana ulaştığına göre, Ahdula'lâ, İbnu 'l-Müsennâ ile İbn Beşşâr'in semalan (hocalarından hadis dinlemeleri) aynı nüshadan imiş.[532]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin yüzü suyu hürmeti- ne Allah'dan bir şey istemenin caiz olduğunu, fakat kullardan bir şey istemek için Allah'ı aracı kılmaya kalkmanın haram olduğunu ifade etmektedir.
Nitekim Hanefi ulemasından el-MevsıIî de bu mevzuda şöyle diyor: "Allah'tan, başkaları hakkı için istekte bulunmak, dua etmek mekruhtur. Çünkü hiçbir yaratığın Allah üzerinde hakkı yoktur. Allah'dan ancak Allah hakkı için istenir.[533] Fakat salih bir kulu aracı kılarak Allah'dan onun yüzüsuyu hürmetine bir şey istemek böyle değildir. Ehl-i sünnet ulemasının bu

mevzudaki görüşü şöyledir: Allah'dan istenecek bir şeyin ölü veya diri bir kimseden istenmesi caiz değildir. Fakat hakkında Hüsn-ü zan beslenen, salih bilinen diri veya ölü bir kimseyi aracı kılarak Allah'a yalvarmak, ondan arzuların ihsanını dinlemek, bunun için peygamberlerin ve salih kulların kabirlerini ziyaret etmek caizdir. Ayrıca bu ziyaretten manevi feyiz ve bereket de hasıl olur.
Cumhuru ulemânın bu konudaki delillerini şöylece özetlemek mümkündür:
1- "Ey iman edenler! Allah'a karşı vazifelerinize dikkat edin ve ona yaklaşmanın yolunu arayın..." (el-Mâide, 5/35) âyetinde geçen "vesile", Allah'a yaklaşma çare ve vasıtası" manasında olup tevessüle de şamildir. Muhaliflere göre vesile" den maksad kulun ibadetleri hayırları iman ve ahlakıdır.
2- Buharinin rivayetine göre Hz. Ömer, bir kuraklık ve kıtlık yılında yağmur duası yaparken Hz. Abbas'ı vasıta kılmış ve şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, biz peygamberimizi sana vasıta kılıyorduk (onunla tevessül ediyorduk) da bize yağmur veriyordun; şimdi de peygamberimizin amcasını sana vesile kılıyoruz, bize yağmur ver." Bu dua üzerine yağmur yağmıştır.[534]
Muhalifler bu hadisi kabul ediyor ve: "hayatında Hz. Peygamber ile gene sağlıklarında Ehl-i Beyti ile tevessül caizdir, diyorlar."
3- Hz. Ömer'in hilafeti devrinde Malik b. Iyaz (ed-Dâr) Rasûlullah'm kabrine gelmiş ve: "Ya Rasûlullah ümmetin mahvoluyor onlar için Allah'tan yağmur iste" demiştir.
4- Osman b. Huneyf kendisine Rasûlullah'm öğrettiği bir duada şöyle demiştir. "Allanın rahmet peygamberi senin peygamberin Muhammed ile sana yöneliyor ve istiyorum..."[535]
5- Fatıma bint Esed hadisinde bizzat Rasûlullah: "Peygamberin hakkı için" demişti.[536]
Bütün bu ve benzeri nasslar hayatta ve vefattan sonra peygamberler ve salih kişiler ile tevessülün caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Kevserî, bu naklî deliller dışında Allame Teftazani (v. 793/1391), Fahrüddin er-Razi (v.606/1209) ve Seyyid Şerif el-Cürcani (v.816/1413)nin eserlerinden tevessülün cevazına, enbiya ve evliyanın kabirlerini ziyaretten maddi manevi bir takım faydalar hasıl olmasının mümkün ve vaki olduğuna dair ifadeler nakletmiştir.
Muhaliflere göre nakledilen hadislerin bir kısmı zayıftır, diğerleri ise münakaşa mevzuu ile alakalı değildir.
Netice:
İbn Teymiyye biraz da muasırlarının davranışları sebebiyle bu meselede ifrata düşmüştür.
Tevhid inancını korumak gibi iyi ve yüce bir niyyeti vardır. Bununla me'cur olabilir.
Onun karşısındakiler de zaman zaman sert davranmışlar, neticede İslamın men ettiği tefrika doğmuştur. Şu çizgide birleşmek mümkündür.
"Ölüler ile tevessülün lüzum ve zaruretine dair bir nass yoktur. Bunu inkâr eden ehl-i sünnet camiasından çıkmaz.
Allah'a ortak koşmadan, onun sevdiği bilinen veya zannedilen, ölü yahut diri bir kul vasıta kılınarak Allah'a dua etmek manasında bir tevessülü meneden nass da yoktur; şu halde bunu yapanlar da kınanamaz.
Bu meseleyi bir tefrika mevzuu yapmak ise kınanması gereken davranışların içinde yer alır.[537]
Hattabî'nin dediği gibi Allah'ın Arş üzerinde bulunduğunu söylemek zahiren Allah'a mekân ve keyfiyet isnat etmekse de, aslında Hz. Peygamberin sözüyle ve parmaklarıyla yaptığı kubbe şekliyle maksadı, Allah'ın kudret ve saltanatının azametini biraz olsun bedeviye anlatabilmek. Çünkü mücerred kavramlarla ona böyle muğlak bir meseleyi kavratmak mümkün değildir.
Arş kelimesinin ifade ettiği manaları 4723 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Bu hadis, Allah'ın saltanatının Arş üzerinde tecelli ettiğini inkâr eden Cehmiyye aleyhine bir delildir.[538]

4727... Cabir İbn Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah'ın Arşı taşıyan meleklerinden birini anlatmam için bana izin verildi. (Bu meleklerden birinin) kulak memesi ile omuzu arasındaki mesafe) yediyüz senelik bîr yoldur."[539]

Açıklama

Diğer bir haberde açıklandığı üzere hadis-i şerifte bahsedilen yediyüz yıllık mesafe, rahvan atla yapılan bir yolculukla bu kadar süren bir mesafedir.
Fakat "yediyüz yıl" kelimesinden maksat, bu rakamın ifade ettiği malum miktar değildir, çokluktur. Bu hadis-i şerif, Allah'ın saltanatının keyfiyeti bizce meçhul olan bir Arş üstünde tecelli ettiğini söyleyen ehl-i sünnet ulemasının lehine, bunu inkâr eden Cehmiyye'nin aleyhine bir delildir. Hadisin bab başlığıyla ilgili yönü de burasıdır.[540]

4728... Ebu Hureyre'nin azatlı kölesi Ebu Yunus Süleym İbn Cübeyr dedi ki: Ben Ebu Hureyre'yi şu: "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi emreder..."[541] ayetini, yüce Allah'ın (bu ayetin sonunda yer alan) Semîan (=işitici) Basîran (=görücü) sözüne kadar okurken gördüm. (Ayeti bitirince Hz. Ebu Hureyre): "Ben Rasûlullah (s.a.)'ı baş parmağını kulağının üzerine, onu takibeden (şehadet parmağını) da gözünün üzerine koyarken gördüm. Yani Ben Rasûlullah (bu) iki parmağını (gözü ve kulağı üzerine) koyarak bu ayeti okurken gördüm." dedi. İbn Yûnus, el Mükri(nin şöyle) dediğini söyledi:
Hz. Peygamber sözü geçen parmaklarını bu şekilde gözünün ve kulağının üzerine koyarken:
"Allah işitici ve görücüdür"
"Allah için işitme ve görme (sıfatları) vardır" demek istemiştir.

Ehu Davud der ki: Bu hadis Cehmiyye fırkasını (n Allah'ın sıfatları mevzuundaki görüşünü) reddetmektedir.[542]

Açıklama

Hattabi (r.a.) bu hadisle ilgili olarak yaptığı açıklamada şöyle diyor: "Hz. Peygamberin, metinde zikredilen âyet-i kerimede geçen es-Semî ve el-Basîr kelimelerim okurken parmağının birini gözünün, diğerini de kulağının üzerine koymaktan maksadı, Cenab-ı vacibü'l-viicud hazretlerine göz ve kulak isnad etmek değil, ona işitme ve görme sıfatlarını isnad etmektir. Çünkü göz ve kulak, mahdud bir organdır. Cenab-ı hak ise görmek ve işitmek için böyle organlara muhtaç değildir ve yaratıklara mahsus böylesi organlarla muttasıf olmaktan, onlara benzemekten münezzehtir. Nitekim Cenab-ı Zülcelal hazretleri zat-ı bârisini: "O'nun (Hak Teâlâ'nın) benzeri yoktur. O herşeyi işiticidir ve görücüdür."[543] mealindeki sözleriyle tavsif etmiştir.
Ancak bazı ilim adamları ".... murakabem altında yetiştirilmen için..."[544] ve: "Öyle ki muhafazamız altında akıp gidiyordu..."[545] ayet-i kerimelerini delil getirerek Allanü Teâlâ'nın keyfiyyeti bizce meçhul gözü ve kulağı olduğunu binaenaleyh, metinde geçen ayet-i kerimedeki göz ve kulak kelimelerini te'vil etmenin Kitaba ve sünnete aykırı olduğunu ve selef-i salihinden hiç bir alimin bu ve benzeri ayetleri bu şekilde te'vile yeltenmediğini söylemişlerdir.
Nitekim İmam-ı Ebu Hanife de bu gibi sıfatların keyfiyyeti erini ilm-i ilahiye havale etmiş ve onları tevile yanaşmamıştır.[546]

19. (Âhirette Allah'ı) Görmeye Dair

4729... Cerir İbn Abdullah'dan (rivayet edilmiştir) dedi ki: Biz Rasûlullah (s.a.) ile birlikte oturuyorduk (ayın) ondördüncü gecesi olan dolunay gecesindeki aya bakıp: "Siz (âhiret gününde) Rabbinizi şu ayı gördüğünüz gibi bir izdihama düşmeden göreceksiniz. Binaenaleyh güneşin doğuşundan ve batışından önceki namaz (lar)ı kılmaya gücünüz yetiyorsa (bunu) yapınız" buyurdu; sonra şu ayeti okudu: "... Hem güneşin doğmasından önce hem de batmasından önce Rabbini hamd ile teşbih et... (sabah ve ikindi namazlarını kıl)..."[547]

Açıklama

Hadis-ı şerifte, kıyamet gününde mü'minlerin, kameri ayların başında hilali görmek için çekilen zahmeti çekmeden, kamerî ayların ondördünde dolunayı görmenin rahatlığı içerisinde bulundukları yerden Rablerini rahatça görebileceklerini ifade etmektedir. Bu bakımdan mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, mü'minlerin âhirette Allah'ı görebileceklerini söyleyen ehl-i sünnetin ve cumhuru ümmetin lehine ve aksini iddia eden Haricilerle Mutezilelerin ve bazı Mürcilerin aleyhine delildir.
İbn Battal'in da açıklandığı gibi Allah'ı âhirette görmenin mümkün olamayacağını savunan bu ehl-i bidat mezheplerine göre; "görülen bir şeyin yaratılmış olması, boşlukta bir mekan işgal etmesi, bir başka ifadeyle sınırlı bir mekan ile kuşatılmış olması gerekir ki, bu hususlar fânilik alâmetidir. Şanı yüce mekandan münezzeh ezelî ve bedî olan Allah, bu gibi noksanlıklardan beridir..."
İşte bu mezhep sahipleri, bu gibi düşüncelerden yola çıkarak Allah'ın âhirette görülmesinin mümkün olamayacağını söylerler ve Allah'ın âhirette görüleceğini açıkça ifade eden, "Nice yüzler vardır ki o gün (kıyamette) güzejliği ile parıldar; (O yüzler) rablerine bakarlar."[548] gibi ayet-i kerimeleri te'vil yoluna saparlar ve; "Hiçbir göz onu (dünyada) ihata ve idrak edemez..."[549] "... Beni hiçbir zaman göremeyeceksin..."[550] ayet-i kerimelerini de bu iddialarının doğruluğuna delil getirirler.
Halbuki, Avnü'l-Mabud yazarının da belirttiği gibi bunların delilleri fasittir. Çünkü Allahü Teâlâ mevcuddur, her mevcud gibi onun da görülmesi mümkündür. Onların zannettiği gibi bir varlığın görülmesi onun mahluk olmasını gerektirmez. Çünkü, görmenin, görülene tealluku, ilmin maluma tealluku kabilindendir.
Binaenaleyh Allahü Teâlâ'nın bilinmesi, onun mahluk olmasını gerektirmediği gibi, görülmesi de onun mahluk olmasını gerektirmez.Öyleyse bu kimselerin bu mevzudaki ayetleri te'vile yeltenmeleri büyük bir yanlışlıktır.
Sözü geçen kimselerin bu batıl görüşlerini temellendirmek için, delil olarak sarıldıkları En'am suresinin yüzüçüncü ayet-i kelimesiyle A'raf suresinin yüzkırküçüncü ayet-i kerimesinde de onların görüşlerini destekleyen bir mana yoktur. Çünkü bir şeyin İdrak edilememesi onun görülememesini icabet-tirmez. Bazan birşey görüldüğü halde künhü idrak ve ihata edilemeyebilir.
Keza A'raf suresinde geçen: "Sen beni göremeyeceksin." mealindeki âyet-i kerimede Hz. Musa'nın Allah-ı Zülcelal Hazretlerini dünyada göremeyeceği ifade edilmektedir. Allah'ın ahirette görülmesi ile bir ilgisi yoktur. Ayrıca bunun dünyada mümkün olacağını ifade eden âyet-i kerimelerin yanında pek çok hadis-i şerif de vardır ki, sahabe ve tabiûndan pek çok kimseler bu hadisleri rivayet etmişler, bu rivayetler de ümmetin tasvibine mazhar olmuştur. BezIü'I-Mechud yazarının açıklamasına göre Hz. Peygamberin, miraç gecesinde, Allah'ı görüp görmemesi mevzuunda üç görüş vardır; nitekim Cemel yazan ile Hazin, kendi isimleriyle anılan tefsirlerinde[551] bu mevzuya kısaca temas etmişlerdir:
1- Cenab-ı Vacib'ül-vücud hazretlerini dünyada görmek mümkün değildir. Nitekim Hz. Peygamber de miraç gecesinde Allah'ı görmemiştir. Sahabeden Hz. Aişe ile İbn Mes'ud da bu görüştedirler.
2- Dünyada Allah'ı başgözü ile görmek mümkündür. Hz. Enes ile Ha-san-ı Basri ve İkrime (r.a.) hazretleri bu görüştedirler.
3- Bunların dışında kalan selef ve ehl-i sünnet ulemasına göre ise Dünyada başgözü ile görülemez, fakat kalb ile görülebilir, tercih edilen görüş te budur.
Nitekim Nesefî akaidi sarihlerinden; "Taftazanî" de bu görüşü tercih etmiştir.[552]

Kadı Iyaz bu mevzuyu meşhur Şifâ isimli eserinde teferruatlı bir şekilde incelemiş. Aliyyü'1-Kari (r.a.)de Şifa şerhinde, dünyada Allah'ın zatını görmenin mümkün olmayıp ancak sıfatlarını görmenin mümkün olabileceğini söylerken[553] Fıkhü'l-Ekber Şerhi'nde Taftazanî'nin görüşünü tercih etmiştir.[554]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Ahirette mü'minlerin Alah'ı kolayca ve rahatça görebilecekleri ifade edilirken, bunun yanında sabah ve ikindi namazlarını vaktinde kılmaya teşvik edilmekte ve bu hususta nefsin ve şeytanın çıkaracağı engellerin mutlak surette aşılmaya çalışılması istenmektedir ki bu emir ve tavsiyeler, mü'minlerin ahirette Allah'ı görmeye hak kazanmalarının namazla yakından ilgili olduğunu gösterir. Aslında beş vakit namazın hepsinin de kendine göre ayrı bir fazileti ve ehemmiyeti olduğu halde, burada sadece sabah ve ikindi namazlarından bahsedilmesi, sabah namazı uyku vaktine, ikindi namazı da günlük işlerin sıklaştığı ve arttığı bir zamana rastladığı için nefis ve şeytanın bu namazları engellemede daha çok muvaffak olmalarındandır. Bu bakımdan burada müslümanlar, bu iki vakitte daha uyanık olmaya teşvik edilmişlerdir.
"Ayrıca bu iki vakitte "hafazat'üî-leyl" denilen gece melekleri ile "hafa-zatü'î-fecr" denilen gündüz melekleri gökten inerek birbirlerinden nöbeti devr aîmak üzere camide cemaatle birlikte namazda hazır bulunurlar, nöbeti devir alanlar, yerde kalırlarken nöbeti devr edenler de semaya yükselirler. Bu nöbet teslimi her ikindi ve sabah namazlarında tekrar edilir.[555] Nöbeti devredenler tekrar semaya yükselip nöbetleri gelinceye kadar orada dururlar. Cemaatle namaz kılan mü'minîerden rablerine övgüyle bahsederler.[556]

4730... Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edilmiştir); dedi ki: Halk (Hz. Peygamber'e):
"Ey Allah'ın, Rasulü, biz kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular da (Hz. Peygamber): "Siz bulutsuz bir öğle vaktinde güneşi görmekte izdihama düşer misiniz?" buyurdu; (onlar da): "Hayır" cevabını verdiler. (Hz. Peygamber bu defa): "Bulutsuz bir dolunay gecesinde ayı görmek için izdihama düşer misiniz?" buyurdu (onlar da):
"Hayır" cevabını verdiler. (Bunun üzerine Hz.o Peygamber): "Varlığım elinde olan zata yemin olsun ki: Allah'ı görmek için sadece (bulutsuz bir havada) ayla güneşten birini görmek için çektiğiniz sıkıntı kadar bir sıkıntı çekersiniz, (o kadar)'1 buyurdu.[557]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçmiştir.[558]

4731... Ebu Rezin el-Ukaylî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: dedi ki: Ben (Hz. Peygamber'e); "Ey Allah'ın rasulü, hepimiz ayrı ayrı rabbi-ni görecek mi?" diye sordum.
(Musannif Ebu Davud'un diğer şeyhi Ubeydullah) İbn Muaz (bu cümleyi:
"Ey Allah'ın Rasulü)! Kıyamet gününde (hepimiz) Rabbini onunla tenhaca (başbaşa) kalarak görebilecek mi? Bunun (bu şekilde olabileceğine dair) Allah'ın yaratıkları içerisinde bir delili var mı?" şeklinde rivayet etti. (Musannifin şeyhi Musa îbn İsmail'in naklettiğine göre Hz. Ebu Rezin rivayetine şöyle devam etmiştir: Hz. Peygamber de bana): "Sizin hepiniz, ayı teker teker (biriniz diğerine engel olmadan) görmüyor musunuz?" cevabını verdi: (Diğer şeyhi Ubeydullah İbn Muaz da bu cümleyi Hz. Ebu Rezin'den şöyle rivayet etti:
Hz. Peygamber de: "Kameri ayların ondördüncü gecesi olan dolunay gecesinde (herbiriniz ayı izdiham olmadan) teker teker" (görmüyor musunuz?" buyurdu). (Ebu Davud der ki: Bu hadisi bana rivayet eden Musa îbn İsmail ile Ubeydillah İbn Muaz hadisin bundan sonraki kısmını) (Hz. Rezin dedi ki:) "Ben de evet öyledir" cevabını verdim (şeklinde rivayet etmek suretiyle rivayetlerinde) birleştiler.
İbn Muaz (bu cümleye ilave olarak Hz. Rezin'den şunları da nakletti: Hz. Peygamber de):
"Ay Allah'ın yaratıklarından biridir. Allah ise her şeyden daha ulu ve yücedir" buyurdu.[559]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 1429 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[560]

Cehmiyye Fırkasının Görüşlerini Red (Eden Hadisler)[561]

4732... Abdullah İbn Ömer, Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Allah kıyamet gününde gökleri dürer (sonra) sağ eline alır sonra: Mülkün yegane ve hakiki sahibi benim nerede (o dünyadaki) zalimler ve Nerede (o mallan ve mülkleriyle) büyüklük taslayanlar? buyurur. Sonra da yerleri dürüp eline alır." (Hadisin bundan sonraki kısmını) İbniTl-Ala (şöyle) rivayet etti: (Yerleri de) diğer eline (alır) sonra Mülkün hakiki sahibi benim. Nerede (o) zalimler, nerede o büyüklük taslayanlar?" buyurur.[562]

Açıklama

Bu bab, Sünen-i Ebu Davud'un nüshalarından sadece bir tanesinde yer almaktadır.
Aslında Allah'ın sıfatlarını inkar eden Cehmiyye ve Mutezile'nin bu görüşlerini reddeden bu babdaki hadislerin yeri bu mevzudaki hadislerin toplandığı 19 numaralı babdır. Bu mevzu ile ilgili hadisler o babda toplandığı halde aynı mevzuu ile ile ilgili bu iki hadisin burada ayrı bir bab halinde toplanması herhalde katiplerin hatası sonucu olmuştur.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis, Buhari'nin Sahih'inde "Yüce Allah kıyamet gününde yerleri parmağının üzerine alır, gökleri de sağ eline alır sonra Mülkün hakiki sahibi benim buyurur" şeklinde; İmam-ı Ahmed'in Müsned'inde ise; Peygamber (s.a.) bir gün minberde: "Allah'ı gereği gibi bilemediler. Halbuki kıyamet günü yer tamamen onun avucu içindedir, gökler de sağ elinde durulmuştur. O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."[563] ayet-i kerimesini okudu ve elini bir iç tarafını bir dış tarafını göstermek suretiyle hareket ettirerek şöyle diyordu: " (O gün) Cenab-ı hak kendi şerefini ve yüceliğini dile getirerek yegâne büyük, yegâne mülk sahibi, yegâne izzet ve kerem sahibi benim." buyurur. Mânâsına gelen lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Müslim'in Sahih'inde ise bu hadis, şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:
"Allah (C.C.) gökleriyle yerleri iki eliyle tutacak ve: Allah benim, mülkün gerçek sahibi benim" (diyecek. Peygamber bunları) dedi ve parmaklarını yumup açtı. Hatta minbere bir baktım ki kımıldıyordu. Kendi kendime: "Acaba Rasûlullah (s.a.) minberden düşecek mi? dedim.
İmam-ı Nevevi*nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin ellerini açıp kapaması kıyamet gününde Allah'ın yaratıklarım huzurunda kolayca toplamasını temsili olarak anlatmak için olabilir.
Minberin titremesine gelince, Hz. Peygamberin bu konuşmayı yaparken şiddetli hareketinden olabileceği gibi, minberin işittiği sözlerin şiddetiyle harekete geçmiş olması da mümkündür. Bilindiği gibi hadis-i şerifte $cçtr\ "sağ eline alır, dürer" gibi kelimeler hakiki manasını sadece Allah'ın bilip de kulların anlamaktan aciz kaldığı müteşabih kelimelerdendir. 4729 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi Selef-i Salih bu gibi kelimeleri te'vil etmekten kaçınmış, bu kelimelerin ifade ettiği zahiri manalara inanmakla beraber keyfiyyetini Allah'a havale etmekle yetinmişlerdir.
Ancak daha sonra imanlara zaaf arız olduğundan bu gibi kelimeleri Kur'an'ın ruhuna uymayan fasit tevillerle tevil ederek ümmetin saf akidesini bulandırmak isteyen kötü niyetli kişilerin çıkacağından endişe eden halef uleması bu gibi kelimeleri Kur'an'ın genel hükümlerine uygun olarak te'vil etmekte zaruret görmüşler ve bu şekilde te'vil etmişlerdir.
Kadı lyaz'ın da ifade ettiği bu hadiste geçen kelimeler; Allah bütün yaratıklarını huzurunda toplar, anlamında kullanılmışlardır.
Kıymetli müfessirierimizden Muhammed Hamdi efendiye göre, burada geçen "yemin" "dürmek" "kabza" gibi kelimeler Allah'ın kuvvet ve kudretinin temsil ve tasviri için getirilmişlerdir.[564]
Görülüyor ki bu hadis-i şerifte Allah Melik, Cebbar, ve Mütekebbir gibi sıfatlarla anılmaktadır. Bu bakımdan bu hadis-i şerif, "sıfatların vücudu teüddüd-i kudemayı (ezeli varlıkların çoğalmasını) gerektirir." diyerek Allah'ın sıfatlarım inkar eden Mutezile ve Cehmiyye'yi reddetmektedir.
Hadisin bu bab ile ilgisi de burasıdır.
Hadisin bu bab ne ngısı uc burasıdır.
Oysa Allah'ın ilim, kibir, semî, basar gibi sıfatlarla muttasıf olması, asla teaddüd-i kudemâyı gerektirmez. Çünkü bu kelimeler masdardırlar. Masdarın zamanla ilgisi olmadığı gibi, hariçte de bir vücudu yoktur. Durum böyle olunca teaddüd-i kudema söz konusu olamaz.[565]

4733... Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.), şöyle buyurmuştur: 'uHer gece, gecenin (ilk üçte ikisi gidip de) son üçte biri kalınca, Rabbimiz dünya semasına iner ve: Bana dua edecek kimse yok mu, duasını kabul edeyim, benden bir isteği olan yok mu, ona (isteğini) vereyim, benden aff dileyen yok mu kendisini bağışlayayım, buyurur."[566]

Açıklama

Yüce Allah'ın her gecenin son üçte birinde dünya semasına inmesi meselesinde ulemâ ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazıları, buradaki: "Rabbimiz iner" cümlesinin hissi ve cisrriani bir inişi anlattığını söylemişlerdir. Bunlar müşebbihe veya mücessime fırkalarıdır ki Allahü Teâlâ ve tekaddes hazretleri onların bu iddialarından münezzehidir. Bazıları ise Allahü Teâla hazretlerini cismanîlik gibi noksan sıfatlardan tenzih etmek gayesiyle bu gibi hadislerin sıhhatini inkâr etmişlerdir ki bunlar da hariciler ve mutezilelerdir.
Bazıları da bu gibi hadisleri Allah'ın şanına zat ve sıfatlarına ve İslam'ın genel esaslarına uygun olarak tevil etmişlerdir. Bunlar ehl-i sünnet ulemâsıdır.Bir kısmı da bu ve bunun gibi hadislere geldikleri şekilde ve te'vile gitmeden icmalî olarak iman etmekle beraber, teşbihlerden kaçınarak keyfiyyetini, ilm-i ilahiye havale etmişlerdir ki bunlar da Selef-i sali-hinin cumhurudur. Beyhaki'nin ve daha başkalarının rivayetine göre dört mezhep imamı ile iki Süafyan, iki Hammad, el-Evzai ve el-Leys de bu görüştedirler[567] doğru olan görüş de budur.
Bu mevzuda Bezlü'l-Mechûd yazarı da şöyle diyor: "el Bacî'nin İmam-ı Malik'den rivayet ettiğine göre Allah'a nüzul (inme) isnad eden bu gibi hadislerle Allah'a gülme isnad eden hadisleri[568] rivayet etmekte bir sakınca yoksa da Allah'ın Adem (a.s.)'ı kendi suretinde yarattığını ifade eden hadis[569] ile Hz. Sa'd'ın ölümüyle Arş sallandı[570] mealindeki hadisi ve Allah'ın kıyamet gününde eteğini toplayarak müminlere görüneceğini ifade eden hadisi[571] rivayet etmek uygun olmaz. Çünkü bu ikinci konudaki hadislerin sıhhati, birinci kısımdakiler kadar kuvvetli değildir ve tevilleri de birinci kısımdakilerin te'vili kadar İslamın genel mevzuatına uygun değildir."
Ehl-i sünnetin müteahhirin uleması metinde geçen "yenzilü Rabbu-na" cümlesini "Allah'ın rahmeti iner, lütfü ziyadeleşir, dualara icabet eder, mazeretleri kabul eder" diye te'vil etmişlerdir. Sözü geçen ulemâya göre, bu cümle Allah'ın kerem ve rahmetinden kinayedir. Merhamet ve kerem sahipleri fakir ve muhtaçların yakınlarına indikleri zaman, onları lütuf ve ihsanla donattıkları için gerçek lutfun ve keremin sahibi olan Allah'ın dünya semasına inmesinden bahsedilerek lütuf ve rahmet

deryalarının coşup taştığı, günahların, yunup yıkanma zamanının geldiği manaları kasdedilmiştir. Binaenaleyh, Allahü Teâlâ için cismanî bir nüzul ve hareket aklen muhal olduğundan metindeki inmeyi, bu şekilde manevi bir iniş şeklinde anlamak icabeder.
Eğer bu inişi zahiri manasına uygun şekilde hissi bir iniş olarak ele alacak olursak, Allah'ın emriyle bir müvekkel melek iner, diye te'vil etmek icabeder. Nitekim İbn Fûvrek'in de ifade ettiği gibi bazı ilim adamları "yenzilü" kelimesini "tefîl" babından "yünezzillu" şeklinde okumuşlardır ki bu durumda bu fiile bir de mef'ul gerekir. Mahzuf olan bu meful de "müvekkel melek" olarak takdir edilebilir. İmam-ı Kurtubi de bu görüştedir. Nitekim Nesâi'nin rivayeti de böyledir.
Müslim'in Malik tariki ile gelen rivayetinde de bu kelime "yetenezze-lü" şeklinde gelmiştir ki, manevi nüzule en uygun olan rivayet budur.[572]
Metinde geçen dua, sual (ismetek), istiğfar kelimelerinin hepsi de aynı manaya geldikleri halde, burada peşi peşine ve ayrı ayrı zikredilmelerinin sebebi aralarında bazı ince farkların bulunmasıdır. Şöyle ki burada dua kelimesiyle dünyevi nimetlerin celbini, sual kelimesiyle uhrevi nimetlerin celbini, istiğfar ile de dünyevi ve uhrevi zararların defini istemek kasdedilmiştir.[573]
Gecenin son üçte birinde uyku çok tatlı olduğu için yüce Allah bu vakitte rızasını kazanmak için tatlı uykusunu terk eden ihlaslı kullarına böyle engin bir lutufta bulunmuştur. Bu kapı, isteyen her müslümana açıktır. Neselullahettevfik.
Bu hadis-i şerifi 1315 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.[574]

19-20 Kurân-I Kerim'in Allah Sözü Olduğu Hakkında (Gelen Hadisler)

4734... Câbir ibn Abdullah'dan (şöyle) dedi (ği rivayet edilmiştir): Rasûlulah (s.a.) hac mevsiminde (Mekke'ye gelen) insanlara kendisini tanıtarak: "Beni kendi kavmine götürecek bîr kimse yok mu? Çünkü Ku-reyş Rabbimin kelâmını tebliğ etmekten alıkoymaya çalışıyor" buyururdu.[575]

Açıklama

İslâm tarihinde, Mekke dönemi müslümanlara reva görülen korkunç işkencelerle doludur. Bu itibarla bu döneme işkence dönemi dense yeridir.
Bilindiği gibi, müslümanlarm maruz kaldıkları bu tehammül-fersâ işkenceler döneminde Fahr-i kainat efendimiz müslümanları içerisinde bulundukları acıklı durumdan kurtarmak için îslamın serbestçe yayılmasına imkân verecek müsait bir ortam ve sığmak arıyordu. İşte bu maksatla, özellikle hac mevsiminde çeşitli merkezlerden gelen cemaatlerin karşısına çıkıp davasını ve kendisini tanıttıktan ve Kureyş'in zulmünü anlattıktan sonra kendisini memleketlerine götürüp himayelerine alarak bu davaya sahip çıkmalarını telkin ediyordu.
Bilindiği gibi bu mukaddes ve mübarek görevi yüklenme şerefine Medineliler nail oldular.
Metinde geçen "Rabbimin kelâmı" sözüyle kasdedilen Kur'ân-ı Kerim'dir. Görüldüğü gibi burada "kelâm" sözü Allah (C.C.) hazretlerine izafe edilmiştir. Öyleyse Kur'ân-ı Kerîm Allah sözüdür.
Hadisin bab başlığıyla ilgili olan kısmı da burasıdır. Binaenaleyh Kur'ân, Allah kelâmıdır. Her ne kadar kelâm sıfatı Kelâm-ı nefsî ve Kelâm-ı lafzı kısımlarına ayrılırsa da Kur'ân kelimesi kelâm-ı nefsi hakkında da kelâmı

lafzıda da hakikattir, mecaz değildir.[576]

4735... Hz. Aişe'den (rivayet edildiğine göre) demiştir ki: (Bana şu meşhur olan iftira edilince) benim halim kendimce Allah'ın benim hakkımda okunan bir vahiyle konuşacağı bir seviyede değildi."[577]

Açıklama

Hz.Âişe validemiz, Kureyş müşrikleriyle münafıkların ortaklaşa başlatıp yürüttükleri meşhur iftira kampanyasından, Allah'ın şehadetiyle kurtulmadan önce, kendisinin acizliğini görerek, kendisi gibi aciz ve iftiraya maruz kalmış bir kul hakkında Allah'ın bir ayet indireceğine hiç ihtimal vermiyormuş; "Allah böyle olaylar hakkında bir vahy indirmez. Ama herhalde Hz. Peygambere rüyasında hakikati gösterir de beni içinde bulunduğum dayanılmaz durumdan kurtarır." diyormuş.
Hadis-i şerifte anlatılmak istenen budur.
Görüldüğü gibi, burada, Hz. Aişe Validemiz Allah'ın indirdiği Kur'ân âyetlerinden: "Allah'ın konuşması" diye bahsetmektedir. Bu durum Kur'ân-i Kerim'in Allah'ın kelâmı olduğuna delâlet eder ki; hadisin bab başlığıyla ilgili olan kısım da burasıdır.[578]

4736... Âmir İbn Şehr'den rivayet edilmiştir dedi ki: Ben (Habeşistan kralı) Necaşi'nin yanında idim, Oğlu İncil'den bir ayet okudu da ben güldüm. Bunun üzerine (Necaşi bana, 'Ne o!') Yüce Allah'ın sözüne gülüyor musun?" dedi.[579]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Kur'an ayetleri gibi hakiki İncil ayetlerinin de Allah'ın sözü olduğunu ifade ve "âyetler Allah kelâmıdır" diyen ehl-i sünnet alimlerini tasdik ve teyid etmektedir. İbn Hacer'in "el-isabe"de açıkladığına göre, bu hadisin ravisi Amir İbn Şehr, Hz. Peygamberin sahabilerindendir. Onun bu hadisini Ebu Ya'la buradakinden çok daha uzun bir şekilde rivayet

etmiştir. Hz. Peygamber, onu bir süre Yemen'e vali olarak göndermişti. Orada kaldığı sürece vali olarak müslümanlara hizmet etti.[580]

4737... İbn Abbas (r.a.)'dan (rivayet edilmiştir): "Peygamber (Sallalla-hü aleyhi ve sellem torunları) Hasan ile Hüseyin'e: şeytanın, zararlı böceklerin ve zararlı gözlerin zararlarından korunmaları için): "ikinizi de her şeytana ve zehirli haşerelere ve değen her göze karşı Allah'ın mükemmel olan kelimeleriyle afsunlarım" diye dua eder sonra; "Sizin (büyük) babanız (İbrahim aleyhisselam da oğullan) İsmail ile İshak'ı bu kelimelerle afsunlardı" buyururdu.[581]
Ebu Davud der ki: "Bu (hadis) Kur'an in mahluk olmadığına bir delildir.[582]

Açıklama

Hâmme Yılan, akrep gibi zehirli böcekler anlamına gelir.
Aynün Lâmnıe: Nazar değen göz demektir.
Hattabî'nin açıklamasına göre, İmam-ı Ahmed (r.a.) metinde geçen "Allah'ın mükemmel kelimeleri" anlamına gelen "Kelimatil-lah-it-tâmme" kelimesine dayanarak bu hadisin Kur'an-ı Kerim'in mahluk olmadığına delalet ettiğini söylermiş ve: "Çünkü bu kelimeyle kasdedilen Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'in mükemmel olmasından maksat, onun mahluk olmamasıdır. Ayrıca Rasûlullah (s.a.)'ın bir mahluka sığındığı görülmemiştir. Eğer Kur'an mahluk olsa idi, ona da sığımazdı" dermiş. Musannif Ebu Davud'un hadisin sonuna ilave ettiği, cümleye bakılırsa onun da bu görüşte olduğu anlaşılır.
Hafız İbn Hacer'in "Fethu'1-Bari" isimli eserindeki açıklamasına göre İmam-ı Buhari"... Nihayet kalplerinden korku giderildiği zaman Rabbiniz ne buyurdu? derler..."[583] Ayet-i kerimesine dayanarak Allah'ın kelam sıfatının ezeli olan zatıyla birlikte ebedi olduğunu ve zatının da ezeli ve ebedî olarak kemal sıfatlarıyla kaim olduğunu ve Allah'ın sıfatlarının hiç bir zaman mahlukatın sıfatlarına benzemediğini söylemiştir. Mutezile fırkası ise teaddüd-i kudamâ (kadîmlerin birden çok olması) lazım geleceği gerekçesiyle Allah'ın sıfatları olamayacağını iddia etmektedir. Oysa kelam, ilim, semi gibi sıfatlar mastar oldukları ve zamanla ilgileri olmadığı için bunların varlığı teaddüd-i kudemayı gerektirmez.
Nitekim 4732 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. İmam-ı Beyhaki'nin "Kitabü'l-İ'tikad" isimli eserindeki açıklamasına göre:
"Kur'an-ı Kerim, Allah kelmıdır. Allah kelamı ise, Allah'ın sıfatlarından bir sıfattır. Allah'ın sıfatlarının ise, mahluk ve fani olmaları mümkün değildir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'inde: "Biz bir şeyi dilediğimiz zaman ona sözümüz sadece "ol!" dememizdir; o da hemen oluverir."[584] buyurduğuna göre;
Eğer Kur'an-ı Kerim, mahluk olsaydı, onun da "kün" sözüyle yaratılmış olması gerekirdi. Allah'ın sözünün yine Allah'ın sözüyle yaratılmış olması ise aklen imkansızdır. Çünkü teselsülü gerektirir. Teselsül ise batıldır. Ayrıca Yüce Allah Kur'an-ı Kerimin'de: "Rahman (olan Allah) Kur'an-ı öğretti, insanı da yarattı."[585] buyurarak Kur'anı öğrettiğini insanı ise yarattığını ifade etmiştir ki; bu durum Kur'an-ı Kerim'in mahluk olmayıp Allah'ın sıfatlarından bir sıfat, insanın da Allah'ın yarattıklarından bir yaratık olduğunu gösterir. Eğer Mutezile fırkasının iddia ettiği gibi Kur'ân-ı Kerim mahluk olsaydı, o zaman Cenabı hak bu ayetinde "Kur'ân'ı öğretti" cümlesi yerine "Kur'ân'ı yarattı" buyururdu.
Yine Cenabı Hak Kur'an-ı Keriminde: "Ve Allah Musa ile konuştu."[586] buyuruyor. Konuşanın sözü kendisinin dışında başka bir varlıkla kaim olamayacağına göre, Allah'ın sözünün de kendisinden başka bir varlıkla kaim olacağı düşünülemez. Öyleyse Allah'ın sözü de kendisiyle kaimdir. Allah ezelî olduğuna göre Allah ile kaim olan sözü de ezelîdir, sonradan yaratılmış değildir.
Yüce Allah bir başka ayet-i kerimesinde de "Allah bir insanla ancak ya vahiy yoluyla konuşur ya perde arkasından..."[587] buyuruyor.
Eğer Allah'ın sözü mahluk varlıklarla kaim bir mahluk olsaydı, Allah'ın kullarıyla konuşması için bu ayet-i kerimede açıklamış olduğu şartları koymasının bir manası kalmazdı. Çünkü bütün yaratıklar, Allah'dan gayrisini işitmede hemen hemen eşittirler. Binaenaleyh Allah'ın vahyini bütün insanların işitmesi icabederdi.
Cehmiyye'nin: "Allah ağaçta bir söz yarattı da Hz. Musa o söze muhatab oldu" demesi ise çok daha büyük bir hatadir.Çünkü bu iddiaya göre,
"Gerçekten, ben Allah'ım; benden başka hiçbir ilah yoktur.."[588] ayet-i kerimesinin Hz. Musa ile konuştuğu iddia edilen ağacın sözü olması gerekir. Bu ise ağacın haşa yegane mabud olmasını icabetti-rir ki bunun İslam akidesine aykırı olduğunu söylemeye lüzum bile yoktur.
İbn Hazm'ın da "el-Milel ve'n-nihal" isimli eserinde belirttiği gibi; "İslam uleması Allah'ü teala'nın muşa Aleyhisselam ile konuştuğunda Kur?an-ı Kerim'le diğer semavi kitapların ve sahifelerin Allah'ın sözü olduğunda ittifak etmişlerdir."[589]

Bazı Hükümler

1- Göz değmesi (nazar) haktır.
2- Göz değmesinden ve zehirli böceklerin tehlikesinden korunmak için metinde geçen duayı okumak tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber de sözü geçen tehlikelerden korunmak için bu yolu takibetmiştir.
3- Kur'ân-ı Kerim mahluk değildir.[590]

4738... Abdullah (ibn Mes'ud) dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allahü Teâlâ vahyi

söyleyince gök ehli semada kaya üzerinde çekilen zincirin sesine benzer bir çan sesi işitirler de (kendilerinden geçerek) yere kapanırlar. Kendilerine Cebrail gelinceye kadar bu halde kalırlar. Nihayet kendilerine Cebrail gelince kalplerinden (bu baygınlık hali) giderilmiş olur, (Kendilerinden bu hal gidince Cebrail aleyhisselam'a): "Ey Cibril! Rabbin ne söyledi?" derler. O da: "Hakkı söyledi" cevabını verir. Bunun üzerine diğer melekler de bizim rabbimiz hakkı söy(ledi) "hakkı, hakkı.." diye nida ederler."[591]

Açıklama

İbn Mes'ud (r.a.)'m bu rivayetine göre "Allahü Teâlâ yahyi söyleyince bütün gök ehli onun kdamini duyar. Korkudan titrerler ve nihayet kendilerine bir nevi baygınlık gelir." İbn Kesir (r.a.) bu mevzuda şöyle diyor: "Onlar bu durumdayken biribirlerine rabbiniz ne dedi? derler. Allahü Teâlâ'nm bu vahyi onlardan sonrakilere haber verilir, sonra onlardan sonrakilere, sonra onlardan sonrakilere bildirilir. Nihayet haber dünya göğüne gelir."[592] Ahmed İbn Hanbel bu hadisi şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmişir. "Rabbimiz tebareke ve teala bir konuda hüküm verince, Arşı taşıyan melekler teşbih» ederler, sonra onların altında bulunan melekler teşbih ederler. Sonra onların altında bulunan gök ehli teşbih ederler. Nihayet bu teşbih dünyamıza kadar ulaşır, sonra Arşı taşıyan meleklerin altında bulunan gök ehli bu hallerin ne olduğunu soruşturarak Arşı taşıyan meleklere: Rabbimiz ne dedi? derler, onlar da hükmü kendilerine haber verirler. Her gök ehli diğer gök ehline durumu bildirir. Nihayet haber bu gök sakinlerine kadar ulaşır. Cinler bu haberi kulak hırsızlığı ile çalarlar da bunun üzerine onlar kovalanır.[593] İbn Kayyim el-Cevziyye, Sünen-i Ebu Davud üzerine yazdığı şerhinde Beyhakî'den naklen şu hadisi zikrediyor:
"Allahü Teâlâ bir emrini vahyetmek istediği zaman önce o vahyi dile getirir. Bu vahyi dile getirince gökler Allah'ın korkusundan dolayı titremeye başlar. Gök ehli Allah'ın bu vahyini işitir işitmez kendilerinden geçerek secdeye kapanırlar. Secdeden başını ilk kaldıran Cebrail olur, sonra Cenab-ı hak vahyetmek istediği emirlerini vahye-der. Cebrail Aleyhisselam da bunu sıra ile bütün gök ehline ulaştırmak üzere bütün gökleri dolaşır. Her vardığı yerde gök ehli ona: "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. Cebrail aleyhisselam: "Hakkı söyledi" der. Bu cevabı alan melekler de: "Hakkı (söyledi) hakkı" diye nida ederler."
Bu hadis-i şerif Allahü Teâlâ'nın Kelâm sıfatı ile muttasıf olduğuna bu kelâmın harfe ve sese muhtaç olan insan kelâmına benzemediğine ve zatıyla kaim olup melekler tarafından işitilebildiğine delâlet etmektedir[594] ki bu Kur'an-ı Kerim*in mahlûk olmadığını gösterir. Hadisin bab başlığıyla ilgili olan kısmı da burasıdır.[595]

20,21. Şefaat

4739... Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.): Şefaatim, ümmetimin büyük günah işleyenleri içindir" buyurmuştur.[596]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "Büyük günahları işleyerek cehenneme atılmaya müstehak olan mü'minler, Allah'ın izni ve inayeti ve Hz. Peygamberin şefaatiyle cehenneme atılmaktan ya da cehenemde uzun süre kalmaktan kurtularak cennete gireceklerdir" diyen ehl-i sünnet ulemasının lehine; "büyük günahları işleyenlerin, kâfir olduklarını ve cehennemde ebediyyen kalacaklarını" söyleyen Haricilerle,"büyük günahları işleyenler cehennemle cennet arasında bulunan bir yerde kalırlar ve ne cennetlik ne de cehennemlik olurlar" diyen Mutezile-ninse aleyhine bir delildir.
İbn Raslan'ın açıklamasına göre; metinde geçen şefaat kelimesinin Hz. Peygambere izafet edilmesiyle belli bir şefaat kasdedilmiştir ki; bu şefaat de yüce Allah'ın Rasulüne vadetmiş olduğu Hz. Peygamoerin de kullanma hakkım kıyamet gününe sakladığı şefaattir.[597]
Bazı ilim adamları mevzumuzu teşkil eden bu hadise "ümmetimin büyük günah işlemiş olanlarına şefaat etme hakkı peygamberlerden sadece bana verilmiştir. Diğer peygamberlere, ümmetlerinin büyük günah işleyenlerine böyle bir şefaat hakkı verilmiş değildir" manası verirken Tibî (r.a.) de bu hadise "benim helak olanları kurtaracak olan şefaatim büyük günah işleyenler için yapacağım şefaattir" şeklinde bir mana vermiştir.[598]
İmam Nevevi'nin açıklamasına göm Kadı Iyaz bu hadis üzerinde yaptığı açıklamada şöyle demiştir:
Ehl-i sünnet uleması şefaatin aklen caiz olduğuna ve; "O gün Rahman'ın izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaati fayda vermez"[599] ayet-i kelimesiyle, bu mevzuda gelen sıhhatleri tevatür derecesine ulaşan hadislerin buna inanmanın vücubuna delalet ettiğine ittifakla hükmetmişlerdir. Haricilerle Mutezileden banları ise: "Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda vermez."[600] ".... zalimlerin ne bir dostu ne de sözü tutulur bir aracıları vardır"[601] ayet-i kerimelerini te'vil ederek Şefaati inkâr etmişlerdir. Oysa bu ayet-i kerimeler kâfirler hakkındadır.
Bu âyet-i kerimelerde yerilen "zulüm" den maksat şirktir. Sözü geçen bu sapık mezheplerin şefaat konusunda gelen hadislerdeki "şefaat" kelimelerini ehl-i cennetin derecelerini arttırmak manasına te'vil etmeleri ise tamamen yersiz ve asılsızdır. Çünkü bu onların bu düşüncelerine hiç meydana vermeyecek derecede açıktır.
Bilindiği gibi Hz. Peygamberin şefaati beş kısımdır:
1- İnsanların kıyamet gününde arasatta kaldıkları ve akıbetlerinin ne olacağı hususunda son derece endişeye ve dehşete düştükleri sırada onların hesaplarının acele olarak görülmesi için yapacağı şefaat[602]
2- Kalabalık bir mü'min kitlesinin hesapsız olarak cennete girmesi için yapacağı şefaat

3- Müminlerden cehennemlik oldukları halde cehenneme girmemeleri için yapacağı şefaat.
4- Mü'minlerden cehenneme girenler hakkında, cehennemden çıkarılmaları içirt yapacağı şefaat.[603]
5- Cennet ehlinin makamlarının yükselmesi için yapacağı şefaat.[604]

4740... İmran b. Husayn'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Ümmetimden büyük günah işlemiş olan bir topluluk Muhammed'in şefâât ile cehennemden çıkar, cennete girer. Bunlar (cehennemden çıktıkları için); cehennemlikler diye anılırlar."[605]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[606]

4741... Cabir'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyururken işittim:
"Cennet halkı, orada (diledikleri kadar) yerler ve içerler."[607]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte cennet halkının dünyada olduğu gibi cennette de yiyip içecekleri ifade buyurulmaktadır.
Bilindiği gibi cennet, çok sık ağaçlarla kaplı olduğu için zemini görülemeyen bahçe demektir.
Dini bir terim olarak cennet, dünya gözüyle görülemeyen hakkın gaybında gizli mükâfat yurdunun adıdır. Bu ebedi yurt öyle güzel bir yerdir ki köşklerinin altından, yani zeminin üzerinden ırmaklar akar. Fakat orada, bol olan sadece su değildir. Bal ırmakları, süt ırmakları sarhoş etmeyen şarap ırmakları da vardır. Herşey öylesine boldur, orada. Nitekim "O cennetlikler (oradaki) herhangi bir meyveden rızıklandıkça; bu daha önce de (dünyada) rızıklandığımız şeydir, derler..."[608]
Bu ayeti kerime üzerinde müfessirler özellikle iki açıklama naklederler:
1- Ahirette verilen rızıklar şekil ve renk bakımından birbirine benzer, fakat tat ve lezzet bakımından bir sonra verilen bir öncekinden farklıdır.
2- Ahirette verilecek rızıklar, meyveler şekil ve ad bakımından dünyadaki meyvelere benzerler. Fakat tad ve lezzetleri farklı olacaktır.211 Ayetin muhtevasından bu ikinci açıklamanın daha kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır.[609]
İmam-ı Nevevi de bu hususta şöyle diyor:
Ehl-i Sünnet velcemaat mezhebine göre cennetlikler, cennetin hatır ve hayale gelmeyen nimetlerinden yiyip içerler. Muhtelif nimetlerden, çeşitlerine göre daimi surette lezzet alırlar. Onların bu hali dünya nimetleri şeklinde tecelli ederse de nimetler arasındaki lezzet ve nefaset farkı, pek büyük olduğundan dünya nimetleri, onlara sadece ismen uymuş olurlar. Cennetlikler abdest bozmamak, burun akmamak gibi hususatla da dünyadaki hallerinden ayrılırlar.[610]
Bezi yazarının da belirttiği gibi, aslında bu hadisin bu babla bir ilgisi yoktur, bir sonraki babla ilgilidir. Bu bakımdan Musannif bu hadisi oraya yerleştirse idi, daha uygun olurdu.[611]

Öldükten Sonra Dirilme Ve Sur(Un Üfürülmesi)

4742... Abdullah İbn Amr'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sur boynuz (suretinde bir boru)dur. (Kıyamet gününde) ona üfürülür.[612]

Açıklama

Sûr: Kelime olarak boru, üfürülünce ses çıkaran boynuz manalarına gelir
Sûr: Kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan bir müddet sonra, bütün insanların Mahşer meydanında toplanmak üzere dirilmelerini sağlamak için İsrafil'in üfürdüğü boynuz şeklinde bir borudur. Birinci üfleyişe "Nefhâ-i ulâ", ikinci üfleyişe "Nefhâ-i sâniye"denir.
Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyurulur: "Sûra" üfürüleceği gün, Allah'ın diledikleri hariç, artık göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi dehşetle korkmuştur. Herbiri hor ve hakir olarak ona gelmiştir." (Nemi, (27), 28)
Birinci ve ikinci üfürüşte insanlar şu şekilde olacaklardır: Birinci defa Sûra üfürülünce artık Allah'ın göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölecektir. "Sonra ona bir daha üfürülecektir. O anda görürsün ki: Ölüler dirilip ayakta bakınıp duruyor."(Zümer (39), 68.)
Sûra ikinci defa üflenince insanlar mahşerde toplanmak üzere rablerine doğru koşacaklardır.
"Sûra üfürülmüştür artık; bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp Rablerine doğru koşup gidiyorlar." (Yasin (36), 51)[613]

4743... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Toprak, kuyruk kemiği hariç olmak üzere) her insanı tamamen yiyecektir. (İnsan) kuyruk kemiğinden yaratılmıştır, (kıyamet gününde yine) ondan yaratılacaktır."[614]

Açıklama

Hadis-i şerifte, her insanın kuyruk kemiğinden başka bütün vücudunun çürüyüp toprak olacağı, bir başka tabirle toprak tarafından yeneceği, bu çürümeden ancak "acb-üz-zeneb'Menen kuyruk kemiğinin kurtulacağı, kıyamet gününde insanların tekrar bu kemikten yaratılacağı, ifade edilmektedir. Ancak İmam-i Nevevi'nin de belirttiği gibi peygamberler bu değişmez kanuna tabi değillerdir. Çünkü onların vücudunu toprak yiyemez.
İbn Abdil Berr, şehidlerin vücudunun da çürümeyeceğini söylemiştir.
Tîbî'ye göre metinde geçen; "acb-üz-zeneb çürümez ve onu toprak yemez" sözünden maksat "acbüz-zeneb insanın diğer organları gibi kısa zamanda çürümez, uzun süre varlığını korur, ondan sonra çürür" demektir. "Hiç çürümez" demek değildir.
Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki; peygamberlerden ve şehidlerden başka bütün insanların vücudu çürüyüp toprak olmak suretiyle aslına döner. Toprak onu yer. Bilâhere zamanı gelince tekrar topraktan yaratılacaktır.[615]

21, 22. Cennet Ve Cehennemin Yaratılması

4744... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Allah (Teâlâ hazretleri) cenneti yaratınca Hz. Cebrail'e: "Git de ona bir bak!" buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Cebrail) gidip ona baktı, sonra gelip: "Ey Rabbim, senin izzetine andolsun ki onu işitip de oraya girmeyen bir kimse kalmaz" dedi. Sonra Allah onu (n etrafını) zorluklarla kuşattı ve: "Ey Cebrail, git ona (bir daha) bak" dedi. (Cebrail) gidip ona (bir daha) bakıp geldi.
"Ey Rabbim, senin izzetin hakkı için (söylüyorum ki) ben oraya (ikinci kez baktıktan sonra) oraya hiç kimsenin giremeyeceğinden korkmaya başladım" dedi. Sonra Allah, cehennemi yaratınca: "Ey Cebrail git de ona (bir) bak" buyurdu. Bunun üzerine (Cebrail) gidip (bir de) ona baktı. Sonra gelSp: "Ey Rabbim, senin izzetin hakkı için (söylüyorum ki), onu işiten hiç bîr kimse oraya girmez." dedi. Bunun üzerine (yüce Allah) orayı şehvetlerle kuşattı. Sonra da:
"Ey Cebrail git de ona (bir daha) bak" buyurdu. Bunun üzerine (Cebrail) gidip oraya (bir daha) baktı, sonra gelip: "Ey Rabbim izzetin hakkı için
(söylüyorum ki) ben (orayı tekrar görünce) bir kimse dahi kalmadan herkesin oraya girmesinden korkmaya başladım" dedi.[616]

Açıklama

"Cennetin zorluklarla kuşatılmış olması" demek, oraya girmenin ancak dini emirlere uymak ve nehiylerden kaçınmakla, bu hususta nefsin baskılarına karşı koymakla ve bu noktada karşılaşılacak bütün meşakkatlere katlanmakla mümkün olması demektir.
Bunları hakkıyla yerine getirmek o kadar kolay olmadığı için Cebrail aleyhisse-lam insanların oraya giremeyeceğinden korkmuştur.
"Cehennemin, nefsin istekleri ve şehvanî arzularla çevrili olması" demek ise insanların cehenneme sürüklenmelerinin nefsin gayr-i meşru isteklerine uymasına bağlı olması demektir. Nefsler devamlı surette şehvanî isteklere meylettikleri için, Hz. Cebrail insanların büyük çoğunluğunun cehenneme sürüklenmekten kurtulamayacağından korkmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi şerif, cennet ve cehennemin el'ân yaratılmış ve mevcud olduğunu ifade etmektedir.
İmam-ı Şar'ânî'nin de ifade ettiği gibi her ne kadar cennet ve cehennem el'ân mevcut ve mahluk iseler de binaları tamamlanmış değildir. Bunlar en son ve mükemmel şekillerini âhirette alacaklardır.[617] Nitekim bir hadis-i şerifte: "Cennet çıplak bir arazidir, onun fidanları ise sübhanellah ve elhamdülillahdır."[618] buyurulmuştur. Öyleyse herkes buradaki amelleriyle cenneti kazanacak ve herkesin cenneti buradaki teşbih ve tahmîdleri nisbetinde güzellik ve kemal kazanacaktır. Diğer bir hadisi şerifte de: "Kim (dünyada) bir mescid yaptırırsa Allah da (âhirette) ona cennette bir ev hazırlar."[619] buyurulmuştur. Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis, cennet ve cehennemin elan mevcud olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının lehine, aksini iddia eden Mutezile'nin aleyhine delildir.[620]

22,23. Havz Mevzuunda (Gelen Hadisler)

4745... İbn Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (sav) buyurdu ki: "Gerçekten önünüzde bir havz vardır ki, onun iki ucunun arasındaki mesafe) Cerba ile Ezruh arası(ndaki mesafe) kadardır."[621]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Kevser havzmın hak olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının delillerindendir.
Ehl-i sünnet ulemasının inancına göre Havz-ı Kevser yüce Allah'ın peygamber efendimize ihsan buyuracağı büyük bir havuzdur. Mü'minler, bunun tatlı ve berrak suyundan içerek Mahşerin dehşetinden ileri gelen hararetlerini gidereceklerdir.
Havz-ı Kevser, aynı zamanda: "Şüphesiz biz sana Kevseri verdik."[622] ayeti ile de sabittir. Zira ayette geçen Kevseri Hz. Peygamber çeşitli hadislerinde bir havuz veya bir ırmak olarak açıklamıştır.
Umumiyetle kabul edilen görüşe göre Havz-ı Kevser mahşerdedir, bununla birlikte onun cennette bir nehir olduğu rivayetleri de vardır.[623]

Hattabî (r.a.)nin açıklamasına göre "Cerba", Şam'ın şehirlerinden bir şehirdir. "Ezruh" ise Şam'ın aşağı kısımlarında bulunan bir şehirdir. AIiyyü'I-Kari'nin ifadesine göre Cerba, Ezruh yakınlarında bir şehirdir. Bu iki şehrin arasındaki mesafenin üç günlük bir yol olduğunu söyleyenler yanılmışlardır. Bu yanlışlığa sebep, bazı ravilerin Dârekutni'nin rivayet ettiği "Benim havzumun kenarları arasındaki mesafe, Medine ile Cerba ve Ezruh arasındaki mesafe kadardır" mealindeki hadisi rivayet ederken "el-Medine" kelimesini rivayet etmeyi unutmuş olmalarıdır.[624]
Bu havuzun boyutları hakkında gelen hadisler, birbirlerinden oldukça farklıdırlar. Aslında havuzun boyutları ile ilgili olarak verilen bu ölçüler, havuzun hakiki ölçülerini belirtmek için değil da havuzun büyüklüğünü belirten, yani çokluğa ve genişliğe delalet eden ölçülerdir. İşte rivayetler arasındaki farklılık buradan kaynaklanmaktadır.
Bu havuzun sıfatları hakkında da bir çok hadis-i şerif varid olmuştur. Bunlardan biri şu mealdedir:
"... Benim havuzum bir aylık yoldur. Onun suyu sütten daha beyazdır. Onun kokusu, miskten daha güzeldir. Bardakları semanın yıldızları gibidir. Ondan içen kimse bir daha ebediyyen susamaz."[625]
Bezi yazarının da ifade ettiği gibi Haricilerle Mu'tezile Havzın varlığını inkar etmişler, halbuki Hanefi ulemasından Aynî (r.a.)'in tahkikine göre, Havz'ın varlığına dair hadis rivayet eden sahabilerin sayısı elliden fazladır. Aynî (r.a.) Umdetü'1-Kari isimli eserinde, bunların hepsinin ismini zikretmiştir. İbn Kayyım el-Cevziyye de "Muhtasarı Sünen-i Ebi Davud" adıyla Ebu Davud üzerine yazdığı şerhte bu sahabilerin kırk tanesinin ismim zikretmiştir.[626]

4746... Zeyd İbn Erkam'dan demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.)'la birlikte (bir seferde bulunuyor) idik. (Bir ara) bir yere indik. (Bunun üzerine bize): "Siz (ümmetimden) Havza gelecek olanların yüzbinde biri değilsiniz."buyurdu.
Bu hadisi Hz. İbn Erkam'dan rivayet eden Ebu Hamza dedi ki: Ben Hz. Zeyd'den bu hadisi işitince kendisine: "O gün kaç kişiydiniz?" diye sordum da; "Yedi veya sekiz yüz (kişiydik)." cevabını verdi.[627]

Açıklama

Aslında hadis-i şerifin zahirine göre Havzı Kevserden içebilecek müminlerin sayısı, yetmiş veya seksen milyondan daha fazladır.
Fakat bu rakam Havuzdan içecek müminlerin gerçek sayısını belirtmek için verilen bir rakam değildir. Oradan içecek müminlerin sayısının çokluğunu belirtmek için verilen, yani çokluğu simgeleyen bir rakamdır. Binaenaleyh bu Havuzdan kana kana içecek olan bahtiyarların sayısı,
224. sadece yetmiş veya seksen milyondan ibaret değildir. Onların sayısı rakamlarla ifade edilemeyecek kadar çoktur.[628]

4747... el - Muhtar İbn Fiilfül'den demiştir ki: Ben Enes İbn Malik'i (şöyle) derken işittim: Rasûlullah (s.a.) hafifçe uyuklamıştı. Tebessüm ederek onlara: "Neye güldüğümü biliyor musunuz?" diye bir soru sordu ya da onlar: "Ey Allah'ın rasulü, niçin güldün?" diye bir soru sordular da (şöyle) cevap verdi: "Çünkü bana biraz önce bir sure indi" buyurdu ve: "Bismillahirrahmanirrahim, innâ a'teynâ kelkevser" (diyerek) sureyi sonuna kadar okudu (sonra orada bulunanlara): "Kevser nedir biliyor musunuz?" buyurdu (onlar):
"Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dediler (Hz. Peygamber de): "Muhakkak ki o, aziz ve celil Rabbimin bana cennette (vereceğini) va'dettiği bir nehirdir ki onda pek çok hayır vardır. Onun üzerinde bir havuz vardır ki kıyamet gününde ümmetim (ondan içerek hararetlerini gidermek üzere) ona gelirler; onun kapları (nın sayısı gökteki) yıldızlar adedincedir" buyurdu.[629]

4748... Enes İbn Malik'in şöyle dediği ya da buna benzer bir şey söylediği rivayet edilmiştir. Allah'ın elçisi (Mi'rac gecesinde) cennete çıkarıldığı zaman kendisine kenarları içi boş yakuttan olan bir nehir gösterildi, yanında bulunan melek elini suya daldırıp (bir avuç) misk çıkardı. Muhammed (s.a.) yanında bulunan bir meleğe "O nedir?" diye sordu, melek de: "Aziz ve Celil olan Allah'ın sana verdiği kevserdir" cevabını verdi.[630]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygambere vahyin gelme yollarından biri de uyku halidir. Uyku halinde kendisine vahy gelirdi. Mevzumuzu teşkil eden (4747) numaralı hadis-i şerifin ifadesinden Kevser suresinin de böyle uyku halinde indiği anlaşılmaktadır.
Aslında "kevser" kelimesi lugatta ifrat derecesinde çokluk manasına gelirse de dini bir terim olarak ne manaya geldiği mevzuunda müfessirler yirmi altı kadar görüş ileri sürmüşlerdir ki; bunlardan en önemlileri şunlardır:
1- Cennette bir nehirdir
2- Peygamberlik makam ve şerefidir.
3- Ümmet-i Muhammedin ulemasıdır.
4- Ümmet-i Muhammedin çokluğudur.
5- Hz. Peygamberin evladının çokluğudur.[631]
Bu hadisi şerifler Havz ve Kevser'in hak olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının delillerindendir. Havz hakkındaki görüşleri 4745 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık, kevser hakkındaki tafsilatlı malumat ise tefsir kitaplarındadır.[632]

4749... Abdüsselam İbn Ebi Hazim (yani) Ebu Talut dedi ki: Ben Ebu Berze'yi (Yezid İbn Muaviye'nin Kûfe'ye emir olarak tayin ettiği) Ubey-dullah İbn Ziyad'ın yanına girerken gördüm. (Fakat onunla birlikte Ubey-dullah'ın yanına girmediğim için

aralarından geçen konuşmayı dinleyemedim. Ancak bu konuşmayı) bana falanca (zat) nakletti...
Musannif Ebu Davud der ki: Aslında bu hadisi bana nakleden şeyhim Müslim (ibn İbrahim) bu zatın ismini açıklamıştı (ama ben onu unuttum) ve (bu zat Ubeydullah ibn Ziyad'ın tabilerinden olan) cemaattendi (sözü geçn zat olayı söyle anlattı):
Ubeydullah, Ebu Berze'yi görünce (etrafındakilere) onu göstererek "Sizin Muhammed'e mensub olan sahabiniz işte şu kısa boylu ve şişman adamdır" dedi. Şeyh (Ebû Berze, dolayısıyla Hz. Peygamberin sahabile-rine ve dolayısıyla Hz. Peygambere hakaret etmek istediğini) derhal anladı ve: "Muhammed (s.a.)le olan sohbetimden dolayı beni ayıplayan bir toplumun yanında kalacağımı (böyleleri ile karşılaşacağımı) zannetmiyordum" dedi.
Bunun üzerine Ubeydullah (sözü değiştirip): "Şüphesiz Muhammed (s.a.)'in sohbetinde bulunmak senin için bir zînettir (asla) ayıp değildir. Ben seni havuz hakkında (bildiklerini) sormak için (buraya) çağırmıştım. (Hakikaten) sen (hiç) Rasûlullah (s.a.)'i bu mevzuda bir şeyler söylerken işittin mi?" dedi. Ebu Berze (r.a.)'de; "Evet" (hem de pek çok defalar işittim, öyle) bir defa, iki defa, üç Jefa, dört defa, beş defa değil. Havuzu (n varlığını ve bu mevzudaki hadisleri) yalan sayan kimseyi Allah ondan içirmesin" dedi. Sonra Öfkeli olarak çıkıp gitti.[633]

Açıklama

Hadis-i şerif, Yezid İbn Muaviye tarafından Küfe emiri olarak tayin edilmiş olan Ubeydullah İbn Ziyad'ın, Hz. Peygamberin sahabilerinin kadrini bilmekten mahrum ve onlara karşı saygısız, Havz hakkında şüphesi olan fasık bir kimse olduğunu, oysa Hz. Peygamberin Havz'ın varlığını pek çok defalar açıkladığını ifade etmektedir. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Ubeydullah, Havz'ın varlığını inkâr ederdi. Bu sebeple Hz. Ebu Berze ona sert bir dille çıkıştı.
İmam-ı Ahmed'in Müsned'inde bu hadisi Ebu Berze'ye rivayet eden zatın "el-Abbas el-Ceriri"olabileceği ifade edilmektedir..
İslam ulemasının Havz hakkındaki görüşlerini 4745 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[634]

23, 24. Kabir Ve Kabir Azabı

4750... el-3erâ İbn Âzib'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur.
"Şüphesiz ki müslümana kabirde soru sorulduğu zaman Al-Iah'dan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.)'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik etmesi (var ya!). İşte buyruğunda anlatılan hal odur." Aziz ve celil olan Allah'ın "Allah inananları dünya hayatında da âhirette de sağlam sözle tesbit eder."[635] buyurduğu odur."[636]

Açıklama

4753 numaralı hadiste de açıklanacağı üzere kabirde ölüye şu üç soru sorulacaktır:
"Men rabbüke= Rabbin kimdir?
"Ma dînüke= Dinin nedir?
"Mâ hâzerracülüllezi büise fiküm= size peygamber olarak gönderilen şu şahıs kimdir?"
Gerçek müminler bu sorulara kelime-i şehadet getirerek rahatça cevap vereceklerdir.
Hadis-i şerifte açıklandığı üzere, yüce Allah, Kur'ân-i Keriminde bu kelime-i şehadetten "sağlam söz" diye bahsetmiş ve insanları bu sözle sabit tutacağını beyan buyurmuştur.
Her ne kadar hadiste yüce Allah'ın "sabit söz" diye bahsettiği sözün sadece kabirde sorulan sorulara cevap sadedinde getirilen kelime-i şehâ-detmiş gibi bir ifade varsa da, aslında şehadetin kabirle kayıtlanması bir kayd-ı ihtirazi değildir, kaydı ittifakidir. Binaenaleyh, Allah'ın bu "sabit söz" diye bahsettiği kelime-i şehadete kabirde getirilen şehadet gibi dünyada getirilen şehadetlerin cümlesi de dahildir.
Kâfirlerin ve mü'minlerden bazı günahkârların kabir azabı görecekleri ve Münker ile Nekir'in sual sorması haktır. Bütün bunlar Kitap ve sünnetle sabittir.
Kitapdan delili:
1- "(Kabir azabından biri de) ateşdir ki onlar sabah akşam arz olunacaklardır..."[637]
2- "Benim kitabımdan yüz çeviren bilsin ki onun dar bir geçimi olur ve kıyamet gününde onu kör olarak hasrederiz."[638]
Bazı müfes-sirler bu ayette geçen "dar geçim" tabirine şöyle bir açıklama getirmişlerdir:
Bunun böyle olması gerekir. Çünkü biz kâfirleri dünyada rahat bir yaşayış ve yüksek bir refah içinde görüyoruz. Kâfirlerin kıyamet gününden önce dar ve sıkıntılı bir yaşayışta olmaları icabeder. Bu da kabir azabıdır, kıyamet gününde kör olarak haşr edilme bunun üzerine atıftır.[639]
Sünnetten delili: "İdrardan sakınınız, zira kabirdekilerin çoğunun çektikleri azab bu yüzdendir."[640] hadis-i şerifidir.
Bilindiği kabirde soru sormakla görevli iki melek vardır ki, bunlardan birinin ismi Münker diğerinin ismi ise Nekir'dir. Bunlar ölen kişiye rabbini, dinini ve peygamberini sorarlar. Bu hususta da pek çok hadis-i şerif vardır. Mümin kişi bu sorulara cevap verir, ama kafir veremez. Sözkonusu iki melek ölünün kabrine gelir, Allah ölüyü diriltir ve melekler sorularını yöneltirler. Mutezile ve bid'atçilerin çoğunluğu Münker ve Nekir sualini inkâr etmişlerdir.[641]
Bu mevzuda gelen hadislerden biri şu mealdedir:
"Ölü mezara gömülünce birine Münker diğerine Nekir adı verilen siyah mavi iki melek gelir. Ona derler ki:
Şu (Muhammed Aleyhisselam denilen) zat hakkında ne dersin? O da şöyle cevap verir:
O Allah'ın kulu ve rasûlüdür. Ben şehadette bulunurum ki, Al-lah'dan başka ilah yoktur. Muhammed de onun kulu ve

rasufüdür. Bunun üzerine melekler:
Biz senin böyle diyeceğini zaten bilmekte idik, derler. Sonra onun mezarını yetmiş arşın genişletirler. Daha sonra bu ölünün mezarı ışıklandırılır ve aydınlatılır. Daha sonra melekler Ölüye:
Yat uyu, derler o da:
Aileme gidin de durumu haber verin der..."[642] Münker ve Nekire mezardaki ölüye hiç görmediği bir şekilde görünecekleri için bu isim verilmiştir. Zira bu kelimelerin sözlükteki manası, bilinmeyen, tanınmayan değişik kılık ve kıyafette olan demektir. (Seyyid Ebu Suca "sabi çocuklar (mezarda) sorguya çekilir" demektedir. Bazılarına göre Peygamber (s.a.) de onlar gibi hesaba çekilir.[643]
Bezlu'l-Mechud yazarının açıklamasına göre Suyûtî (r.a.) "ed-Durru'1-Hisan" isimli eserinde, ondört sınıf insanın kabirde sorguya çekilmeyeceğini söylemiştir. Bu mevzuda İbn Âbidin (r.a.)'de şöyle demiştir: "Kabirde sekiz nevi müslüman azab görmeyeceklerdir: Şehid, hudud bekçisi asker, taundan ölen, sabırlı olmak ve sevap saymak şartıyla taun zamanında başka bir sebep ile ölen, sıddik, çocuk, cuma günü veya gecesi ölen ve her gece Mülk suresini okuyanlardır. Bazıları bunlara sure-i Secdeyi okuyanla Ölüm döşeğinde İhlas suresini okuyanı da katmışlardır. Sarih peygamberlerin de ilave edileceğine işaret etmiştir. Çünkü onlar sıddıklardandır.
"Esah olan kavle göre peygamberle müminlerin çocuklarına kabirde sual yoktur" diyen Kemal Ibn Hümamdır. Bunu «el Müsayere" isimli eserinde söylemiştir.[644]
Levâihü'l-Envâri'l-İlâhiyye isimli eserde ise kabir azabının da âhıret azabını hafifletici sebeplerden olduğu ifade edilmektedir.[645]

4751... Enes İbn Malik'clen demiştir ki: "Allah'ın peygamberi bir gün Neccar oğullarının hurmalığına girmişti (orada bulunan kabirlerden korkunç) bir ses işitti de korktu. Bunun üzerine:
"Bu kabirlerde yatanlar kimlerdir?" dedi.
"Ey Allah'ın Rasulü, (onlar) cahiliyyc döneminde ölen bir takım insanlardır" dediler (Peygamber efendimiz de): «Cehennem azabından ve Deccal'in Fitnesinden Allah'a sığınınız" buyurdu. Bunun üzerine '"Bu da niçin (oluyor), Ey Allah'ın rasulü?" dediler. (Hz. Peygamber de şöyle) buyurdu:
Muhakkak ki bir mü'min kabrine konduğu zaman ona bir melek gelir ve ona: Sen (dünyada iken) kime ibadet ediyordun? diye sorar.
Eğer Yüce Allah o mü'mine hidayet vermişse;
"Allah'a ibadet ediyordum" der, bunun üzerine kendisine:
"Sen şu (peygamber olarak gönderildiği söylenen) kimse hakkında ne dersin?" diye sorarlar. (O mü'min de): "O Allah'ın kulu ve rasulüdür" cevabını verir. Artık bundan sonra kendisine başka bir soru sorulmaz. (Ruhen) Cehennemde bulunan evine götürülür ve: "Bu (ev) senin evindir, cehennemde senin için (hazırlanmış) idi. Fakat Allah seni korudu ve sana acıdı da onu sana cennette bir evle değiştiriverdi." denir. (O mü'min de): "Beni bırakınız gideyim de ailemi müjdeleyeyim" der. Kendisine: "Hayır olmaz, sen burada kabrinde otur." cevabını verirler.
Muhakkak ki kafir kabrine konduğu zaman kendisine bir melek gelip sertçe çıkışır da: "Sen (dünyada) neye tapıyordun?" diye sorar. O da: "Bilmiyorum" cevabını verir. (Melek de ona) "Bilmez ve hakka uymaz ol" der, sonra ona: "Şu (Peygamber olduğunu söylenen) kimse hakkında ne dersiniz?" denir. (O kafir de onun hakkında onu yalanlayan) "Halkın dediğini derim" cevabını verir. Bunun üzerine (o melek) onun kulakları arasına demirden bir tokmak vurur; (o adam) öyle bir bağırış bağırır ki, insan ve cinnilerden başka onu bütün yaratıklar işitir."[646]

Açıklama

Bazı hadis-i şeriflerde bir cenaze kabre konduğu zaman kendisine soru sormak üzere iki melek geldiği ifade edilirken[647] mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bir meleğin geldiğinden bahsedilmesi, bu hadis-i şerifler arasında bir çelişki olduğu; anlamına gelmez. Çünkü bu durum şahıslara göre değişir.
Allah, kabir sualinin çetin geçmesini istediği kimselere defnedenler gittikten ve ölü yalnız başına kaldıktan sonra, soru sormak üzere iki melek birden gelir ve ikisi birden soru sorar. Allah'ın kabir sualinin biraz daha kolay geçmesini murad ettiği kimseler, bu iki melek cenazeyi demeden kimseler, daha kabrin başından ayrılmadan Önce gelirler. Daha da kolay geçmesini istediği kullara da som sormak; üzere sadece bir melek gelir.
Meleğin ölüye, Hz. Peygambere iman edip etmediğini sorarken açıkça:
Allah'ın rasulü Muhammed (s.a.) hakkında ne diyorsun? demeyip de;
Şu adam hakkında ne diyorsun? demesi imtihanın kuralına riayet etmek, Hz. Muhammed'in gerçekten peygamber olduğunu ona sezdirmemek, bir başka ifadeyle soru içerisinde cevabı da vermekten kaçınarak imtihandaki cevabın gizli kalması esasına uymak içindir.
Metinde kabir sualini muvaffakiyetle atlatan bir mü'minin kabrinde kıyamete kadar kalacağı ifade edilmektedir. Nitekim Tirmîzî'nin rivayetinde de: "... Sonra o iki melek gelir güveği gibi uyu ki; onu (gelin ve güveyi) ailesinden elbet en çok sevdiği kişi uyandırır, derler. O kişi Allah onu mahşerde yatağında uyandırıncaya kadar (orada uyur)"[648] Duyuruluyor.
Diğer bir hadis-i şerifte ise; "Hiç şüphe yok ki sizden biriniz öldüğü vakit kendisine sabah akşam varacağı yer gösterilir. Cennetlikler -dense cennetlik olacak, cehennenıliklerdense cehennemlik olacaktır. Kendisine: İşte senin yerin burasıdır... denilecektir."[649]
Muhammed Zekeriyya İbn Yahya el-Kandehlevî'nin Bezi üzerine yazdığı tahkikte ve Bezi yazarının Bezl'de ifade ettikleri gibi

bütün bu hadis-i şeriflerden anlaşılan şudur: Ölü kabrinde kıyamete kadar uyur. Orada kaldığı sürece, cennet ve cehennemde bulunan makamı kendisine sabah akşam arz edilir.[650]
İmam-i Kurtubi'nin bu mevzudaki açıklaması da şöyledir:
"Ölülerce cennet ve cehennemin arz edilmesi, ruhendir. Bedenden bir cüzün de buna iştirak etmesi mümkündür. Aslında kabirde kabir hayatında gündüz yoktur. Sadece geceden ibarettir, ancak buradaki sabah ve akşamdan maksat, dünyadaki sabah ve akşam vakitleridir.
Ancak şehidlerin ruhları için kabir hayatı sözkonusu değildir. Onlar doğrudan doğruya cennete giderler."[651]
Bu mevzuda Buharı şârihi Kamil Miras (r.a.) de şöyle diyor: "Sual melekleri meyyite suallerini sorup gittikten sonra meyyitin vazifesi ne olur?
Cevap: Eğer Said kişi ise onun ruhu cennete gider. Eğer şakî ve günahkar bir kişi ise onun ruhu da cehennemin kenarında büyük bir taş üzerine gider. İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre bir kısım insanlar da Berzah-'ta bulunurlar ki burası, ne cennettir ne de cehennem. Ashab-ı A'raf kıssası da buna delalet eder.
Bazı ulemanın beyanına göre ervah-ı suadâ cennette olmakla beraber kabirleriyle olan alakaları bile kesilmez. Bu alaka, bilhassa cuma gece ve gündüzü ile cumartesi gecesi güneş doğuncaya kadar pek canlı bir surette vuku bulur."[652]

Bazı Hükümler

1- Kabir Suali haktır: Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden bu hadis kabir sualinin hak olduğunu söyleyen Ehl-i sünnetin lehine, aksini iddia eden Rafîzîlerle Haricilerden ve Mutezileden bazılarının aleyhine bir delildir.
2- Kabir hayatı ve azabı haktır. Kabir azabından Allah'a sığınmak gerekir.
3- Deccal çıkacaktır. Onun şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Rasulü ekrem efendimiz sözü geçen hususlarda Allah'a şöyle sığınmıştır: "Ya Rab ben, kabir azabından sana sığınırım, Mesih-i Deccal'in fitnesinden de sana sığınırım. Hayat ve memat fitnesinden de sana sığınırım."[653]
Sünen-i Ebu Davud'da bu mevzuda Hz. Peygamberin şöyle dua ettiği ifade ediliyor:
"Ey Allah'ım, cehennem azabından, kabir azabından, Deccal'in fitnesinden, hayat ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."[654]

4752... (Şu bir Önceki hadisin) bir benzerini de (yine) aynı senedle Ab-dulvehhab rivayet etti; (Abdulvehhab) dedi ki:
"Bir kul kabrine konup ta arkadaşları undan ayrılıp gittiği zaman, o, (kendisinden uzaklaşmakta olan) arkadaşlarının ayak tıkıltılarını duyar. Hemen arkasından iki melek gelip ona (şöyle) derler..." (Ab-dülvehhab aşağı yukarı bir) önceki hadise yakın şeyler rivayet etti ve bu hadiste (şunları da) söyledi: "Kafirle münafık meleğe (şöyle) derler." (Yani bu hadise bir Öncekinden farklı olarak) "münafık" kelimesini de ilave etti (ve rivayetine devam ederek şöyle) dedi: "(Onun çıkardığı) bu feryadı ins ve cinden başka ona yakın olan herkes işitir."[655]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte Münker - Nekir in sorularına doğru cevap veremeyen kimselere meleklerin vurduğu tokmakların seslerinin, insanlar ve cinlerden başka herkes tarafından işitildiği ifade edilirken burada insan ve cinlerin dışında sadece ölüye yakın olan varlıkların işitilebileceğinden bahsedilmesi, bu iki hadisin arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü uzaklık konusunda âhiret ölçüleriyle dünya ölçüleri birbirlerinden tamamen farklıdırlar. Dünyada en büyük uzaklık olarak kullanılan "şark ile garp arası kadar" ifadesi âhirette bir evin iki duvarı arasındaki mesafe kadar küçüktür. Binaenaleyh bu hadiste âhiret ölçüleriyle verilen "Ölünün yakın çevresi" sözünde dünyadaki "Şark ile garp arası kadar uzak" sözü gibi bir sonsuzluk ölçüsü ifade ettiğinden bu iki ifade arasında bir çelişki sözkonusu değildir. Binaenaleyh kabirde azab gören kimselerin feryadı insan ve cinlerin dışında yakın olsun uzak olsun herkes tarafından işitilir. Bu hadisle ilgili açıklamayı bir önceki hadisle (3230) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[656]

4753... Berâ İbn Âzib'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) ile birlikte en-sardan bir adamın cenazesinde bulunarak defnetmek üzere Bakî1 mezarlığına doğru yola çıktık. Daha kabrin kazılması tamamlanmadan kabre vardık. Rasûlullah (s.a.) oturdu, kabrin etrafına biz de oturduk. Sanki başlarımızın üzerinde birer kuş varmış gibi (sakin duruyor) idik. (Hz. Peygamber) elindeki bir çöple yeri karıştırıyordu. Derken başını kaldırıp iki ya da üç defa: "Kabir azabından Allah'a sığınınız" buyurdu.
Cerir'in rivayetinde burada (şu) ilave vardır:
Ve (Hz. Peygamber şöyle) buyurdu:
"Muhakkak ki (ölü kendisini defnedenler) dönüp giderlerken (soru meleği tarafından) kendisine: "Ey adanı, Rabbin kimdir? Dinin nedir, peygamberin kimdir?" diye sorulduğu sırada (onların) ayak seslerini duyar."
Hennâd (da hadisin bundan sonraki kısmını şöyle) rivayet etti: (Hz. Peygamber sözlerine devam ederek şöyle) dedi: "Ve ona iki melek gelir. Onu oturtarak ona "Rabbin kimdir?" derler:
Rabbim Allandır, der sonra ona:
Dinin nedir? derler:
Dinim İslam'dır, der, sonra:
"Şu size gönderilen adam da kimdir? diye sorarlar.
"Salat ve selam üzerine olsun, O Allah'ın Rasûlüdür, cevabını verir. Sonra bunu: "Sana öğreten nedir?" derler; (o da):
"Ben Allah'ın Kitabım okudum, ona inandım ve (onu) tasdik ettim der." Cerir'in rivayetinde (şu) ilave vardı: "Bu (nu bana

öğreten şey) Aziz ve Celil olan Allah'ın (şu) sözüdür: "Allah inananları dünya hayatında da ahirette de sağlam bir sözle tesbit eder." (İbrahim (14) 27)
(Bu hadisin bundan) sonra (ki kısmında hadisin ravileri olan Cerir ile
Ebu Muaviye rivayetlerinde) birleşerek hadisin kalan kısmını şöyle rivayet ettiler: (Hz. Peygamber sözlerine devamla şöyle) buyurdu: "Bunun üzerine gökten bir münadî Kulum doğru söyledi. Ona cennetten bir yer hazırlayınız ve ona cennete (açılan) bir kapı açınız. Hemen arkasından o kula (cennetin) esintisi ve hoş kokusu gelmeye başlar ve daha kabrinde iken ufku gözünün alabildiği kadarınca açılıp genişler. "Kafire gelince..." (Hz. Peygamber hadisin bu kısmında) kafirin ölümünü anlattı. (Onun ölümün nasıl zor ve şiddetli olduğunu açıkladıktan sonra şöyle) buyurdu:
"Muhakkak ki kafirin ruhu da cesedine iade edilir. Sonra ona iki melek gelip onu oturtarak kendisine:
Rabbin kimdir? derler O (korkusundan): hık-mık edip:
Bilmiyorum, cevabını verir. Bunun üzerine
Dinin nedir? derler (yine) hık-mık ederek:
Bilmiyorum der, sonra:
Size gönderilen adam da ne oluyor? derler, (yine) hık-mık edip:
Bilmiyorum cevabını verir. Bunun üzerine gökten bir bir münadi:
Yalan söylüyor, ona cehennemden bir yer hazırlayınız. Cehennem elbiselerinden bir elbise giydirin. Ve ona Cehenneme (açılan kapılardan) bir kapı açınız." diye seslenir. O sırada (cehennemin) sıcağı yakıcı havası kendisine gelmeye başlar. Kabri kendisine (öyle bir) daraltılır (ki) kaburga kemikleri birbirine girer." Cerir'in rivayetinde (şu) ilave vardır:
"Sonra ona yanında demirden bir tokmak olan kör ve dilsiz (bir zebani) musallat edilir. Eğer o (tokmak) dağa vurulsa (dağ) toz haline gelir. (Zebanı) o tokmağı o kafire öyle bir vurur ki, o vuruşu (n sesini) insanla cinden başka şark ve garb arası (nda bulunan tüm varlıklar) işitir. (O kafir de yediği bu darbe ile) toz haline gelir, sonra (azabın devam etmesi için o kafirin) ruh(u tekrar) kendisine iade edilir."[657]

4754... (Bir önceki) hadisin bir benzeri Ebu Ömer Zazan'dan rivayet edilmiştir.[658]

Açıklama

Bu hadislerle açıklama (4751) numaralı hadisin şerhinde yapıldığından burada tekrara lüzum görmüyoruz.[659]

24, 25. Mizan (Amellerin Tartılması)

4755... Hasen (r.a.) den (rivayet edildiğine göre? Âişe (r. anhâ) cehennem (ateşini) hatırlayıp da ağlamış, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Seni ağlatan nedir?" diye sormuş (Hz. Aişe de): (Cehennem ateşini) hatırladım da onun iç;n ağlıyorum, demiş (sonra Peygamber Efendimize hitaben):
"Siz kıyamet gününde aile halkınızı hatırlayacak mısınız?" demiş, bunun üzerine Rasûllullah (s.a.):
"Üç yer var ki orada kimse kimseyi hatırlamaz:
1- Ameller tartiırken terazisinin hafif mi yoksa ağır mı geldiğini öğreninceye kadar.
2- (Kendisine) amel defterinin verileceği sırada (yani): "Alnı kitabımı okuyun" (el - Hakka (69) 19) sözünü henüz söylemeden Önce; (yani kişi) kitabının sağından soluna mı yoksa arkasına mı nereye konulacağını bilinceye kadar (geçen zaman içerisinde);
3- Sırat (tan geçme) esnasında (yani Sırat köprüsü) cehennemin üstüne kurulduğu (ve kişiye haydi buradan geç denildiği) zamanda."
(Ebu Davud der ki: Bu hadisi bana rivayet edenlerden) Yakub (hadisi bana) Yunusdan (diyerek "an" harf-i cerriyle muaftan olarak) rivayet etti. Oysa diğer .şeyhim Humeyd îbn Mes'ade daha güvenilir bir rivayet ifadesi olan "ahbarani" kelimesiyle rivayet etti.) Şu yukarıda geçen metin onun (Yakub'un) rivayetidir.[660]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis, amellein tartılması haktır, diyen ehl-i sünnet ulemasının lehine, amellerin tartılmasını inkar eden Mutezilenin ise aleyhine bir delildir.
Nitekim Cenab-ı Hakk: "O gün vezn, (yani amellerin tartılması) haktır."[661] buyurmuştur. "Mizan (amellerin tartılması ve terazi) amellerin miktarının bilinmesini temin eden şeyden ibarettir." Akıl bu terazinin ve amellerin tartılmasının keyfiyetini (ve mahiyetini) idrak etme gücüne sahip değildir. Buradaki terazi sözünü ulemanın büyük çoğunluğu, iki kefesi, iki kolu ve bir dili olan terazi, şeklinde anlamış hatta bu şekilde resimler bile yapılmıştır. Fakat aslında bu terazinin şekil ve keyfiyeti meçhuldür. Bugün ses, hareket ve elektrik gibi cisim ve araziarı ölçen aletler vardır. Amelleri ölçen terazi ve bizce biçimi bilinmeyen, fakat insanların işledikleri fiilleri en iyi ve en doğru biçimde tartmaya yarayan bir ölçü aletidir. Bu aleti tecessüm ettirmeye ve tasvir etmeye ihtiyaç yoktur.
Mu'tezile, "ameller arazdır (onun tartılması için iade edilmesi mümkün değildir) iadesi mümkündür desek bile tartılması ve Ölçülmesi imkansızdır. Zira ameller, Allah Teâlâ tarafından bilinmektedir. Onun için de (mikdarı malum olan bir şeyin) tartılması abestir" diyerek amellerin-tartılmasını inkâr etmiş (ve bu konudaki naslan da te'vil etmiş)tir.

Oysa hadiste de geçtiği gibi tartılacak olan amel defteridir. Burada anlaşılması müşkil bir şey yoktur. Allah Teâlâ'mn fiillerinin bir takım maksatlarla muallel olduğunu (ve bazı hikmet ve maslahatları bulunduğunu) kabul etmemiz halinde, diyeceğimiz şey şudur: Amellerin ölçülmesinde ve tartılmasında mahiyetini kavrayamadığımız bazı hikmetlerin bulunması mümkün ve muhtemeldir. Bu nevi hikmetleri bilemeyişimiz tartılma hikmetinin abes olmasını gerektirmez.[662]
Aslında kıyamet gününde insanın etrafındaki insanlara seslenerek "Alın kitabımı okuyun."[663] diyerek sevincini izhar etmek anı, mevzumu'zu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen kişinin: "evladü ıvalini dahi düşünemeyeceği" üç dehşetli anından birisi değil, bilakis en sevinçli olduğu anlarından bindir.
Binaenaleyh, her ne kadar metinde geçen bu mevzuyla ilgili cümlenin zahiri "kişi amel defterinin verildiği sırada evladü iyalini dahi düşünemeyecek derecede büyük bir korkuya kapılacaktır" gibi bir mana ifade ediyorsa da biz bu gerçeği gözönünde bulundurarak sözü geçen cümleyi "amel defterinin verileceği sırada" diye tercüme ettik. Nitekim Bezlü'I Mechûd yazarı da bu cümlenin bu manaya geldiğine dikkatleri çekmiştir.[664]

Bazı Hükümler

1- Amellerin tartılması haktır.
2 - Amd Nite]dm yüce Allah "Kıyamet günü herkes için bîr kitap çıkaracağız ki, açılmış olarak önüne konulacak."[665] buyurmuştur. Müminlerin amel defterleri Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği üzere[666] sağ tarafından, kafirlerinki ise sol ve arka taraflarından verilecektir.[667]
3- Kıyamet gününde insan amelleri tartılırken, amel defteri verileceği sırada bir de Sırat köprüsünü geçmeden önce korku ve telaşı kendisinden başka kimseyi düşünemeyecek kadar büyüktür.
Her ne kadar hadisin zahirinden peygamberlerin de bu telaşa kapılacakları anlaşılırsa da peygamberlere Allah'ın bu hususta Özel bir te'mina-tı olduğundan, onlar için böyle bir korku ve telaş sözkonusu değildir.[668]

25, 26 Deccal (Konusunda Gelen Hadisler)

4756... Ebu Ubeyde İbn el-Cerrah'dan demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Nuh (a.s.)'dan sonra ümmetine Dec-cal'in tehlikesini haber vermeyen bir peygamber yoktur. Ben size onun tehlikesini haber veriyorum." Sonra Rasûlullah (s.a.) bize Dec-cal'in niteliklerini anlattı ve: "Belki beni görüp dinleyen (bazı) kimse (ler) de ona yetişebilir" buyurdu. (Bunun üzerine orada bulunanlar): "Ey Allah'ın rasulü, o gün kalplerimiz nasıl olacak, bugünkü gibi mi (olacak)?" dediler. (Hz. Peygamber de): "Yahut da daha hayırlı (olacak)" buyurdu.[669]

Açıklama

ed-Dâcil: Karıştırıcı ve yalancı demektir. Bu isim, Deccal'a da bu manadan hareketle verilmiştir, ki bunun Deccaîliği sihri ve yalanıdır. İbn Haleveyh, Deccal kelimesini, Ebu Amr'dan daha güzel tefsir eden olmadı, demiştir. Dedi ki: Deccal yaldızlayıcı demektir. "Decceltü's-seyf' gibi ki parlatmak ve altın suyuna batırmak manasını ifade eder. Deccal de bâtılı yaldızlayıp hak gibi göstermek ister. el-Ezherî her yalancının Deccal olduğunu söyler. Altın suyuna "ed-Dücal" denir. Deccal de gizlediği şeyin aksini beyan edip izhar ettiği için ona benzetilmiştir. Ebü'l-Abbas da Deccal olarak isimlendirilişi, haberleri halka tahrif ederek söylemesi, gerçeği gizleyip batılı süslemesindendir, demiştir.[670]
Deccal, kıyamet günü yaklaştığında, Mehdi'den önce zuhur edecek ve yeryüzünde fesat çıkartacaktır. Hristiyanlar, ona "yalancı mesih" derler. İslam'da Müseyleme gibi peygamberlik iddia eden otuz kadar Deccal'den bahsedilmiş, en büyük fitneye sebep olacak Deccalin ise, ahir zamanda çıkacağı haber verilmiştir. Hadis-i şeriflere göre Deccal, doğuda çıkacaktır.[671] Mesih'ten önce otuz tane yalancı Deccal çıkacaktır.[672] Deccal çıktığı zaman yanında su ve ateş bulunacaktır.[673] İnsanlar Deccal'den korkarak dağlara kaçacaklardır.[674] Sonunda Hz. İsa, Deccaî'i öldürecektir.[675]
4757 numaralı hadiste Nuh (a.s.)'tp da kavmini Deccal'in tehlikesinden sakındırdığı ifade edildiğinden metinde geçen, "Nuh (a.s.) dan sonra" mealindeki cümleyi, Nuh (a.s.)'dan itibaren şeklinde anlamak icabeder. Aslında Hz. Peygamberden önceki bütün peygamberlerin kendi sağlıklarında ve peygamberlik dönemlerinde Deccal'in gelmeyeceğini bildikleri halde ümmetlerini onun tehlikesinden sakındırmaya çalışmış olmaları, asıl sakındırmak istedikleri şeyin Deccal'in kendisi olmayıp temsil ettiği batıl fikirler ve mü'minlerin saf akidelerini bozan bozguncu görüş ve çabalar olduğuna delâlet eder.
Binaenaleyh, geçmiş ümmetlerden olup da hak yoldan saparak dalâlet vadilerine düşen kimseler de Deccal'in zamanına yetişememiş olsalar bile kabirlerinde yatarken yine Deccal'in taraftarları olarak yatmaktadırlar ve onunla haşredileceklerdir.
Metinde geçen: "Beni görüp dinleyen (bazı) kimseler de ona yetişebilir" cümlesine gelince; Hz. Peygamberin sözlerini rivayetler vasıtasıyla, daha sonraki asırlarda ve dolayısıyla Deccal'in çıktığı asırda yaşayan kimselerin de okuyup öğrenmeleri ya da dinleyip işitmeleri mümkün olduğundan bu cümlenin anlaşılmasında bir müşkil yoksa da söz konusu cümlede geçen "beni gören" cümlesini anlamak oldukça müşkildir. Bu bakımdan ulema bu sözü açıklarken bazı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir: Hem Hz. Peygamberin zamanına hem de Deccalin zamanına yetişenler insanlara nisbetle çok daha uzun Ömürlü olan cinniler olabilir. Yahut da bunlar Hz. Peygamberi gördükleri halde Hz. Osman'ın öldürülmesine iştirak ederek İslam aleminde bitmez tükenmez fitnelerin doğmasına sebep olanlarla bu fitneler içerisinde doğup gelişen ve mü'minlerin saf inancını bozmaya yönelik olan "Kaderiyye" gibi akımlardır. Meseleleri çoğu zaman materyalist bir yaklaşımla ele alan bu akım bir anlamda kendi dönemlerinde materyalizmin de temsilcisi ve dolayısıyla Deccal'in temsil ettiği fitnenin öncüsü olmuşlardır.

Öyleyse Hz. Peygamberin Deccal diye vasıflandırdığı şahıs böyle bir fitnenin temsilcisidir ve Hz. Peygamberi görüp işitenlerden de daha sonraki dönemlerde bu fitneye karışanlar olmuştur ve Hz. Peygamberin verdiği haberler gerçekleşmiştir.
Musannif Ebu Davud'un bu hadisi sünnet bölümüne yerleştirdiğine bakılırsa, onun da Deccalin belli bir şahıs olmayıp fitne ve tefrikanın temsilciliğini yapan tüm batıl fikirler olduğu görüşünü taşıdığı anlaşılmaktadır.
Cumhuru ulemaya göre Deccal ile ilgili hadîslerin her biri mütevatir olmasa da manen mütevatir hadislerle sabit olmuştur. Onun çıkacağını inkar etmek küfürdür. Yalnız Deccal bir değil birkaç kişidir. Çıkış zamanlan belli değildir. Bir zamanda birkaç Deccal bulunabileceği gibi ayrı ayrı zamanlarda da olabilirler. İlhad ve zulmün durumuna göre Deccal küçük veya büyük olur.[676] Nitekim; "Her biri Allah'ın Rasulü olduğunu iddia eden otuza yakın Deccal çıkıncaya kadar kıyamet kopmaz."buyuruhnuştur.[677]
Hâsılı kelam, çeşitli zamanlarda çeşitli Deccaller çıkarak mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifte kasdedilen ve kıyamete yakın çıkacak olan esas Deccalin çıkmasına zemin hazırlayacaklardır. Her ne kadar metinde, Deccalin çıktığı günlerde bulunan müslümanlann kalplerinin Hz. Peygamber günündeki müslümanlann kalplerinden daha hayırlı olacağı ifade ediliyorsa da, esas Deccal çıktığı zamana erişen kimselerin kalplerinin Hz. Peygamber devrinde yaşayan müslümanlann kalplerinden daha hayırlı olması demek, her bakımdan temiz olması demek değil, mesela Deccalin çıkışını görüp bu hususta daha da mutmain olmak gibi bazı cihetlerden daha üstün olması demektir. Tirmîzî bu hadis hakkında "hasen-garib" tabirini kullanmıştır.[678]

4757... Salim (İbn Abdullah İbn Ömer')den demiştir ki: Peygamber (s.a.) bir gün halkın arasında ayağa kalkıp Allah'a layık olduğu şekilde hamd-ü senada bulunduktan sonra Deccal'den bahsetti de (şöyle) buyurdu:
"Muhakkak ki ben sizi on (un şerrin) den sakındırıyorum, on(un şerrin)den ümmetini sakındırmamış bir peygamber de yoktur. Hz. Nuh da kavmini on(un şenin) den sakındırmıştır. Fakat ben size (şimdi) Deccal hakkında hiç bir peygamberin ümmetine söylemediği bir söz söyleyeceğim:
Bilesiniz ki Deccal (in bir gözü) kördür. Allah tek gözlü değildir."[679]

Açıklama

Deccal hakkındaki rivayetlerde birbirine zıt tavsifler yapılmıştır. Mesela rivayetlerin birine sağ gözünün, diğerinde sol gözünün kör olduğu, bir rivayette de gözünün silinmiş gibi dümdüz olup üzerinde kaim bir derinin bulunduğu, başka bir rivayette ise gözünün iri üzüm tanesi gibi yuvasından fırlamış olduğu bildirilmektedir. Aynî bu rivayetlerin arasını şöyle bulmuştur. Deccal'in bir gözü tamamıyla kör Ötekisi de sakattır. Bu itibarla her ikisi için de kör tabiri kullanılabilir. Çünkü a'ver kelimesinin aslı kusurlu manasına gelir. Deccal, Allah'lık davasına kalkışacağı için hadis-i şerifte: "Şüphesiz ki Allah tek gözlü değildir" buyurularak hem Deccal'in bu davası tekzib edilmiş, hem de Hak Teâlâ noksanlıklardan tenzih buyurulmuştur.[680]

26, 27. İslam Toplumundan Ayrılanlarla Savaşmanın Hükmü

4758... Ebu Zer (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim (İslam) cemaati (nden) bir karış kadar uzaklaşırsa (o kimse) boynundan İslam boyunduruğunu çıkarmış olur."[681]

Açıklama

İslam toplumundan alakayı kesmekjslam cemaatinin inancına ters düşmek ve İslam devlet başkanına haksız yere isyan etmekle olur. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Her kim taatten çıkar ve cemaatten ayrılırsa cahilliyyet ölümü ile ölür..."[682] buyurulmuştur.
Binaenaleyh, fasik ve zalim âmirler masiyeti emretmedikleri sürece onlara itaat vacibdir."[683]
Nitekim bir hadis-i şerifte: "Dinler ve emrine itaat edersin. Sırtın dövülse ve malın alınsa bile"[684] buyurulmuştur. Binaenaleyh Kitap ve sünnete bağlı İslam müctehidlerinin yönlendirdiği İslam toplumundan ayrılan kişi, aynı zamanda İslam ile ilgili olan bağlarını da koparmış olacağından o inancını tehlikeye sokmuş demektir ki, her zaman için İslam dairesinden çıkma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Musannif (Ebu Davud r.a.) mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Haricilerin İslamın dördüncü halifesi olan Hz. Ali'ye karşı çıkmalarında Hz. Ali'nin yönlendirdiği İslam toplumundan ve bu yüzden de İslam dairesinden çıktıklarına bir işaret bulunduğuna inandığı için bu hadisi bu bölüme yerleştirmiştir.[685]

4759... Hz. Ebu Zer (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.): "Benden sonra gelip de şu ganimet (ler) i (n dağıtımında haktan ayrılıp kendi menfaatlerini) tercih eden devlet başkanlarıyla haliniz nice olacaktır?" buyurdu.
Ben de: "Seni hak (peygamber) olarak gönderen zata yemin ederim ki, o zaman ben de kılıcımı boynuma koyar (ve imamın adaletle muamele etmesi için ya o) sana kavuşuncaya ya da ben sana kavuşuncaya kadar onunla çarpışırım." dedim. "Sana bundan daha hayırlısını haber vereyim mi? Bana kavuşuncaya kadar sabredersin" buyurdu.[686]

Açıklama

Masiyetle emretmediği sürece İslam devlet reisine itaat vacib olduğundan ve masiyetle emretmediği halde İslam devlet reisine isyan etmenin, insanın İslam toplumundan ayrılmasına ve bir önceki hadisin verdiği haber gereğince, İslamla olan bağlarının

kopmasına sebep olacağından devlet reisinin herhangi bir zulmünü veya fışkını görünce hemen ona isyan etmek netice itibariyle çok tehlikelidir.
Bu bakımdan Rasulü zişan efendimiz bu hadis-i şerifinde bizleri masiyet ile emretmeyen İslam devlet başkanlarına isyan etmek s akı ndırm aktadır.
Nitekim İslam tarihinde kendilerince İslam devlet başkanında bazı kusurlar görerek isyan etmek suretiyle İslam cemaatine ters düşerek İslam dairesinden çıkan cemaatler yok değildir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bunların başında Hariciler gelir.
İşte musannif Ebu Davud bu hadisi Haricilerle pek yakından ilgili gördüğü için bu baba yerleştirmiştir.[687]

4760... Peygamber (s.a.)'in hanımı Ümmü Seleme'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İleride sizin başınıza bir takım devlet başkanları gelecektir. Bunlardan (göreceğiniz) bazı işleri (Allah-m ve Rasûlü'nün emirlerine uygun olduğu için) iyi karşılayacaksınız; Bazı işlerini de (Allah'ın ve Rasulünün emirlerine aykırı olduğu için) reddedeceksiniz. (Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine aykırı olan bu davranışları) reddeden kimse (nin durumu ise, aşağıda açıklandığı gibidir:)
Ebu Davud der ki: Hişarn (bu cümleyi) "dili ile reddeden kimse (bu mevzuda üzerine düşen sorumluluklardan ve nifaktan) kurtulmuştur. Kalbiyle reddeden kimse (o başkanın günahına iştirak etmekten) kurtulmuştur. Fakat (o başkandan) razı olan ve (kendisine) uyan kimse ise (onun günahına ortak olmuştur", şeklinde) rivayet etti. (Lakin el-Mualla îbn Ziyad bu cümleyi naklederken "dili ile reddeden kimse" sözünü rivayet etmedi). Bunun üzerine (orada bulunanlar tarafından) "Ey Allah'ın rasulü onlarla savaşmayalım mı?" diye soruldu da (Hz. Peygamber);
"Hayır, namaz kıldıkları sürece (Onlarla savaşmayınız)" buyurdu.[688]

Açıklama

Bu hadisi şerif gelecekten haber veren bir mucizedir yerilen nat,er olduğu gibi zuhur etmiştir. Bir kötülüğü defetmekten âciz kalan insanın mücerred susmakla günaha girmeyeceği, günaha ancak ona kalben razı olduğu zaman gireceği ve keza halife, İslamın esaslarından bir şey değiştirmedikçe sırf zulmünden, ve fışkından dolayı aleyhine ayaklanmanın caiz olmadığı, bu hadisin delalet ettiği hükümlerdendir.[689]

4761... Ümmü Selem (r.anhâ)'den (bir önceki hadisin bir de) manası (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "(O başkanın dine uymayan işlerini) çirkin gören (sorumluluktan ve nifaktan) uzak kalır. Reddeden de (onun günahına iştirak etmiş olmaktan) kurtulur."
Katade (bu cümleyi açıklarken şöyle) dedi: Yani "kalbiyle reddeden ve çirkin gören."[690]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[691]

4762... Arfece (r.a.)'den demiştir ki: Rasulullah (s.a.v) ı şöyle buyururken dinledim: "Hiç şüphesiz ki ileride birtakım fitneler olacaktır. Her kim müslümanlar derli toplu bir halde iken onların işlerini dağıtmak isterse kim olursa olsun o kimseye kılıçla vurunuz."[692]

Açıklama

Henât: Fitne ve fesat anlamlarına gelir. Bu kelime hayır hakkında kullanılmaz. Mutlak şer için kullanılır. İbnü'l-Esir'in "en-Nihâye"deki açıklamasına göre bu kelimenin müfredi "Henef'tir. Çoğulu "Henevât" şeklinde de gelir.
İmam-i Nevevi de bu kelimenin, yeni zuhur eden olay ve fitne anlamına geldiğini, hadis-i şerifte kasdedilen mananın da bu olduğunu söylemiştir.
"Müslümanların derli toplu olmasi"ndan maksat, birlik ve beraberlik içerisinde olup aralarında duygu ve düşünce birliğini sağlayıp teşkilatlanmaları ve tek yumruk ve tek ses haline gelmeleridir.
Müslümanlar böyle bir durumda iken onların dirliğini ve birliğini bozmaya kalkan bir kimse, onların kılıçlarına hedef olur ve vücudu ortadan kaldırılmayı hak eder. Bu fitneyi bu şekilde önlemek müslümanlarm kaçınılmaz görevidir.
İsterse bu fitneyi çıkarmak isteyen kendilerinin en ileri gelenlerinden olsun.[693]

27,28. (Sahabilerin) Haricilere Karşı (Yaptıkları) Savaş

4763... Abîde (es-Selmanî) den (rivayet edildiğine göre) Ali (r.a.) Nehravan (da karargah kuran Harici) cemaatinden bahsetmiş de (şöyle) demiş:
"Onların arasında kolları doğuştan çok kısa olan bir adam vardır. Eğer şımarmayacağınızı bilseydim Allah'ın onlara karşı savaşanlar için Mu-hammed (s.a.)'in diliyle yaptığı va'di size haber verirdim."
(Abîde rivayetine devam ederek) dedi ki: (Bunun üzerine) ben (Hz. Ali'ye): "Sen (gerçekten Allah'ın verdiği) bu va'di Hz. Peygamberden (kulağınla) işittin mi?" dedim de; "Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki evet (işittim)" cevabını verdi.[694]

Açıklama

Nehrevân: Bağdad ile Vâsit arasında bir yerin adı olup h 3g (M 658) yılmda hahfe Ali ile Hariciler arasında vukua gelen muharebe sebebi ile meşhur olmuştur.[695]
Hariciler: Sıffîn savaşındaki Hakem olayından sonra, Hz. Ali'ye isyan ederek ondan ayrılan ve Abdullah b. Vehb er-Rasbi'ye bey'at eden, onu imam tanıyan bir topluluktur. Bilindiği gibi Haricilik İslam tarihinde tekfir mekanizmasını ilk işleten mezheb olmuştur. Hariciler başta Hz. Osman ve Hz. Ali olmak üzere sahabenin ileri gelen şahsiyetlerini tekfir etmişlerdir. Bu sebeple kelamcılardan bir grup, ayet ve hadislerde Allah'ın ve peygamberin övgüsüne mazhar olmuş, hatta hayatlarında iken cennetle müjdelenme şerefine erişmiş kişileri kâfir saydıkları için Haricilerin küfre düştüklerini, çünkü sahabiyi tekfirin Allah rasulünü yalanlamak olduğunu söylemişlerdir.[696] Ancak, fıkıhçılarla hadisçilerin büyük çoğunluğu bu görüşte değildir. Bir sonraki hadis ile 4770 no'lu hadisin açıklamasında bu hususa bir daha değinilecektir.
Mevzûmuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki daha Hariciler çıkmadan önce, Hz. Ali, Hz. Peygamberden; zamanla İslam aleminde okun fırlayıp yaydan çıktığı gibi dinden çıkan bir toplumun zuhur edip fitne ateşini tutuşturacaklarını ve sabır ve ihlasla onların karşısına çıkacak bir cemaatin onlara karşı verdikleri savaştan dolayı çok büyük ecir ve makamlara erişeceklerini işittiğini, üstü kapalı bir şekilde ifade etmiş, fakat onlarla savaşanlara, bu savaştan dolayı kazandıkları mükâfatı ve fazileti haber vermenin kendilerini şımartacağından korktuğu için bunu açıklamaktan kaçınmıştır.
Haricilere karşı savaşan kimselerin Allah katındaki makamları ne kadar yüksek olursa olsun faziletlerini duymaları neticesinde tekebbüre kapılmaları mümkün olduğundan, Hz. Ali onların Haricilerle savaşmaları neticesinde Allah katında erişecekleri makamı Hz. Peygamberden duyarak öğrendiği halde açıklamaktan kaçınmıştır. Gerçekten de Hz. Peygamberin istikbale ait verdiği bu haber, aynen haber verildiği şekilde çıkıyor. Bu bakımdan mevzûmuzu teşkil eden bu hadis, Hz. Peygamberin mucizelerinden biridir.[697]

4764... Ebu said el Hudrî'den; demiştir ki; Hz. Ali, Peygamber (s.a.)'e toprağı ile karışık halde olan bir altın parçası göndermişti. (Hz. Peygamber de) onu dört kişi arasında (yani önce) Hanzala kabilesinden iken sonra el Mecâşi' kabilesine nisbet edilen, el-Akra' İbn Habis ile Uyeyne İbn Bedr el-Fezarî ve (önce) et-Tay kabilesinden, sonra Nebhan oğullarından biri olan Zeydü'1-Hayl ve (önce) Âmir oğullarından sonra Kilab oğullarından biri olan Alkame İbn Ulase arasında paylaştırdı da bu yüzden Kureyş ve ensar (dan bazı kimseler) kızdılar ve:
"Necd halkının ileri gelenlerine veriyor da bizi bırakıyor" dediler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber söz alıp; "Ben bu külçeyi onlara vermekle kalplerini İslama) ısındırmak istiyorum" buyurdu.
(Ebu Said el-Hudri rivayetine devam ederek şöyle) dedi: "Defken (Harkus İbn Züheyr Zülhuvaysıra isimli) çukur gözlü, elmacıkları çıkık, çıkık alınlı, sık sakallı (ve başı) tıraş edilmiş bir adam (ayağa) kalktı (ve): "Ey Muhammed Allah'dan kork!" dedi. (Hz. Peygamber de): "Ben isyan edersem Allah'a kim itaat eder? Allah bana yeryüzünde yaşayan insanlar hakkında güvenirken siz nasıl olur da bana güvenmezsiniz?" buyurdu. Halid İbn Velid olduğunu zannettiğim bir adam onu öldürmek için izin istedi. (Rasûlullah s.a.) izin vermedi. O adam dönüp gidince (Peygamber efendimiz şöyle) buyurdu: "Bu adamın soyundan bir kavim türeyecektir ki: (O kavim) Kur'an-i okurlar da (okudukları Kur'an) gırtlaklarından aşağıya geçmez. İslamiyetten okun avı delip geçtiği gibi çıkarlar. (Onlar) putperestleri bırakırlar da müslümanları öldürmeğe çalışırlar. Ben onlara yetişmiş olsam kesinlikle kendilerini Ad kavminin tepelendiği gibi tepelerim."[698]

Açıklama

Bu hadis, İslam tarihinde tekfir mekanizmasını ilk defa harekete geçirdikten sonra putperestleri bırakıp ehl-i kıbleyle mücadeleye tutuşan, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi haklarında cennetlik olduklarına dair Hz. Peygamberin şehadeti bulunan kimseleri bile tekfirden çekinmeyen Haricilerin bu hareketleriyle din dairesinden çıktıklarına ve kanlarının heder olduğuna delâlet etmektedir. Bu mevzuda Bezi yazarı Şeyh Halil Ahmed şöyle diyor: "Bu hadis-i şerifle bazıları, Haricilerin dinden çıktıklarına hükmetmişlerse de bize göre Hz. Peygamberin onları öldürmek istemesi onların dinden çıktıklarını göstermez. Gerçekte onlar dinden çıkmamışlardır. Hz. Peygamberin onları tepelemek istemesi devlet başkanına isyan edeceklerini bilmesindendir." Nitekim 4770 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında da geleceği üzere fıkıhçıların ve ha-disçilerin büyük çoğunluğunun görüşü de budur.[699]

4765... Ebu Said el-Hudri ile Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "İleride ümmetim içerisinde anlaşmazlıklar ve bölünmeler olacaktır. (Bu bölünmeler neticesinde ortaya çıkacak olan) bir cemaat güzel laf edecek ama işleri bozuk olacak, Kur'ân okuyacaklar da (okudukları Kur'ân) gırtlaklarını geçmeyecek. (Onlar) İslâmiyetten okun avı delip geçtiği gibi çıkarlar, (atılan ok yay üzerindeki) yerine gerisin geri dönmedikçe (onlar da dinlerine) dönmezler. (Onlar) müsfümanların ve yaratıkların en şerlileridir. Onları öldüren veya onlar tarafından öldürülen kimselere müjdeler olsun. (Sözü geçen bu şerli kimseler öyle kimselerdir ki, insanları) Allah'ın kitabına çağırırlarsa da o kitaptan (yanlarında bilgi adına hatırı sayılır) bir şey yoktur. (Ya da o kitapla pek ilgileri yoktur.) Onlarla savaşan kimse Allah'a onlardan daha yakın olur." buyurdu. (Bunun üzerine orada bulunanlar):
"Ey Allah'ın Rasulü (onların) alâmetleri nedir?" diye sordular da; "Saçlarını kökten tıraş etmeleridir" buyurdu.[700]

4766... Hz. Enes, Rasûlullah (s.a.)'dan (bir önceki hadisin) bir benzerini daha (rivayet etmiştir). (Hz. Enes'in bu rivayetine

göre Hz. Peygamber bu hadisin sonunda): "Onların alameti saçlarını kökten tıraş etmeleri ve saçlarını yıkamayı terk etmeleridir. Gördüğünüz zaman onları öldürünüz" buyurmuştur.[701]

Açıklama

Mevzûmuzu teşkil eden bu iki hadis-i şerifte, vasıflan belirtüen kimseîer Haricîlerdir. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde, bu kavmin, bu hadislerde belirtilen sıfatları sayıldıktan sonra: "Bunlar, insanlar tefrikaya düştükleri zaman ortaya çıkarlar. "278buyurulması da bu fırkanın Hariciler olduğunu açıkça isbat eder.
Çünkü Hâriciler Hz. Ali ile Muaviye arasında çıkan tartışmalar sonunda zuhur etmiştir.[702]

Bazı Hükümler

1- Haricîler ve bâeîlerle harbetmek farzdır.Bu hususta ittifak vardır.
Kadı Iyaz (r.a.)'nin açıklamasına göre, Hariciler veya diğer bid'at fırkaları, müslümanların devlet başkanlarına haksız yere karşı çıkarlar ve cumhurun re'yine muhalefette bulunurlarsa önce kendileri tehdid edildik-' ten sonra söz dinlemedikleri takdirde kendileriyle harb etmenin vacib olduğunda bütün ulemâ ittifak halindedir.
Lakin yaralılarına dokunulmaz, bozulan orduları takib olunmaz, esirleri öldürülmez, malları da yağma edilmez. Böyleleri taatten çıkmadıkça ve fiilen harbe girmedikçe kendilerine harb açılmaz va'z-u nasihatta bulunulur.
Fakat bütün bu izahat, bâğîlerin bid'at sebebiyle dinden çıkmamış olanlarına göredir. Bid'atleri sebebiyle dinden çıkarlarsa mürted hükmü icra olunur.
2- Mürted hükmünde olan Haricîleri öldürenler sevap kazanırlar. Çünkü Haricîler, müslümanları farz olan cihaddan alıkoyar, İslam birliğini yıkmak için fitne ve fesat peşinde koşarlar.
3- Haricîler yaratıkların en kötüsüdürler.
4- Başın tümünü tıraş ettirmek Haricîlerin alâmetlerindendir. Bu mevzuda İmam-ı Nevevi şöyle diyor.
"Her ne kadar bazıları başın tümünü tıraş ettirmenin Hâricilerin alâmeti olması noktasından hareket ederek böyle tıraş olmanın mekruh olduğunu sö/İernişlerse de aslında bu söz doğru değildir.
Çünkü alametlerin bazısı haram, bazısı da helal olur. Haricilerin bu alameti helal olan alametlerdendir.
Nitekim Rasulü Zişan efendimiz başının bir kısmı tıraş edilip de bir kısmı bırakılan bir çocuk görmüş te; "Bunun ya tamamını tıraş ediniz ya da tümü bırakınız."buyurmuş.[703]
Ulemânın açıklamasına göre, başın tümünü tıraş ettirmek her halükârda caiz olmakla beraber, kendisine saç bakımı zorlaşan kimsenin saçının tümünü tıraş ettirmesi müstehabdır.[704]

4767... Siiveyd İbn Gafale'den (rivayet edildiğine göre); Ali (r.a.) şöyle demiştir:
"Ben size, Rasûlullah (s.a.) den bir hadis rivayet ettiğim zaman yemin olsun ki, gökten düşmem benim için ona bir yalan isnad etmemden daha sevimli olur. Sizinle aramızda geçen hususlarda konuştuğum zaman ise (durum böyle değildir). Çünkü harp, bir hiledir. Ben, Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işitim;
"Ahir zamanda yaşlan genç, akılları ermez bir kavim gelecek. Bunlar yaratıkların en güzel sözünü söyleyecekler. (Fakat) İslamiyet-ten okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar da imanları gırtlaklarından (aşağı) geçmeyecektir. Nerede karşılaşırsanız onları öldürünüz. Çünkü onları öldürmek, öldüren kimse için kıyamet gününde bir sevaptır."[705]

Açıklama

Hz. Peygambere yalan söz isnad etmenin gökten düşüp parça parça olmaktan daha tehlikeli olduğunu ve harbin bir hileden ibaret olduğunu bildiren bu hadis-i şerif, rnüslümanlar arasından aslında imandan çıkıp da bazı İslâmî sözleri inanmadan geveleyip duran bir cemaatin zuhur edip, fitneyi körükleyeceklerini haber vermekte ve her karşılaşılan yerde onları Öldürmeye teşvik etmektedir. Hâriciler hakkında 4761 ve 4765 numaralı hadislerin şerhinde açıklama geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[706]

4768... Zeyd İbn Vehb el-Cüheni (nin) haber verdi (ğine göre); kendisi Hariciler üzerine yürüyen ve Ali (a.s.)'in maiyyetinde olan bir askeri birlik içinde bulunuyormuş (da) Ali (a.s.) (şöyle) demiş:
"Ey İnsanlar ben Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) derken işittim: Ümmetimden öyle bir kavim zuhur edecek ki Kur'ân okuyacaklar da sizin okuyuşunuz (zahiren) onlarmkine (nisbetle) hiç kalacak. Namazınızda (zahiren) onların namazı yanında hiçbir şey olmayacak. Orucunuz onların orucuna nispetle birşey olmayacak. Kur'âni kendi lehlerine zanniyle okuyacaklar. Halbuki Kur'ân onların aleyhine olacak, namazları gırtlaklarını geçmeyecek, İslamiyetten okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Eğer onlarla harb edecek olan ordu, (onlarla yapacakları savaştan dolayı) Peygamberleri diliyle kendilerine takdir edilen ecri bilselerdi, (yapacakları) bu işe (Allah katındaki değerinin büyüklüğüne tam manasıyla) güvenirlerdi (de bütün gayretlerini ona verirlerdi). Bu kavmin alameti içlerinde pazusu olup, kolu olmayan ve üzerinde beyaz kıllar bulunan pazusunda meme uçları gibi bir çıkıntısı bulunan bir adamın olmasıdır." (Bu durumda) siz (şimdi) çoluk çocuğunuza ve mallarınıza sizin adınıza halef olacak olan bu kimseleri bırakıp da Muaviye ve Şam halkı üzerine mi gideceksiniz?

Allah'a yemin olsun ki: (Hazret-i Peygamberin çıkacaklarını haber verdiği) o (kötü) kavmin (karşımızda bulunan ve Hariciler diye anılan) şu kavim olduğunu ümid ediyorum, Çünkü onlar (dökülmesi) haram olan kanı döktüler, halkın merada yayılan hayvanlarım gasbettiler. Öyleyse siz besmeleyle (onların üzerine) yürüyünüz.
Selemetü'bnu Küheyl dedi ki: "Zeyd İbn Vehb bana (ordunun konakladığı) yerleri birer birer anlattı (ve şöyle dedi): Nihayet bir köprünün üzerine vardık. (Onlarla) Karşılaşınca (bir de baktık ki); Haricilerin başında (bulunan) Abdullah İbn Vehb er-Râsibî'dir. (Abdullah İbn Verîb) Haricilere "Mızraklarınızı bırakın da (onlarla daha yakından savaşmak üzere) kılıçlarınızı (kınlarından) çekiniz. Çünkü ben (karşımızdakilerin) Harura gününde olduğu gibi size (Allah adına) ant vererek sizi barışa davet edeceklerinden korkuyorum." dedi. Onlar da mızraklarını atıp kılıçlarını sıyırdılar; derken (Hz. Ali safında bulunan) halk onlara mızraklarını sapladılar ve Haricileri üst üste Öldürdüler. Neticede o gün (Hz. Ali safındaki) cemaatten sadece iki kişi öldürüldü. (Nihayet) Hz. Ali (harbin sonunda) "Öldürülenler arasında (alamet olarak bulunan) sakat adamı arayınız, buyurdu. (Aradılar fakat) bulamadılar. Bunun üzerine Hz. Ali bizza. (ayağa) kalkıp üstüste öldürülen insanların yanına geldi ve onları bulundukları yerlerden çıkarınız dedi, sonra onu yere gelen cesetler arasında buldular. Ali (r.a.) tekbir getirdi ve: "Allah doğru söyler, Rasulü de doğruyu tebliğ eder." dedi, o sırada Abidetü's-Selmanî Hz. Ali'nin yanına varıp: "Ey mü'minlerin emiri! Kendisinden başka ilah olmayan Allah hakkı için (söyle)! Sen hakikaten bu hadisi Rasûlullah (s.a.)'den işittin mi?" diye sordu. Hz. Ali'de: "Evet kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki (ben bu hadisi bizzat Hz. Peygamberin ağzından işittim)" dedi. Abîde, Hz. Ali'den üç defa yemin istedi. Hz. Ali de yemin etti.[707]

4769... Ebulvadî, Ali (a.s.) Haricilerle savaşı sona erdikten sonra): "Sakat adamı arayınız" dediğini söyledi. Sonra (bir önceki) hadisi (sonuna kadar) rivayet etti (ve şunları söyledi: Hz. Ali'nin bu emri üzerine) onu çamurda (yatan) ölülerin altından çekip çıkardılar. Ben hala onu görür gibiyim. (O) bir Habeşli (idi), üzerinde kerte denilen bir kaftan vardı. Ellerinin biri kadın memesi gibi idi. (O elin) üzerinde de tarla faresinin kuyruğundaki kıllar gibi kıllar vardı.[708]

4770... Ebu Meryem'den demiştir ki; O sakat adam fakirdi de mescid-de bizimle beraberdi, gece ve gündüz onunla beraber otururduk. Kendisini fakirler içerisinde halkla birlikte Ali Aleyhisselamın sofrasında hazır bulunurken görmüş ve kendisine bornozumu giydirmiştim. Ebu Meryem der ki: Bu sakat adam elinde kadın memesi gibi (bir şey), başında da meme çıkıntısı gibi bir çıkıntı bulunduğu ve üzerinde de samur bıyığı gibi kıllar olduğu için "küçük memeli Nâfi" diye anılırdı. Ebu Davud der ki: Halk arasında onun adı "Harkus" idi.[709]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde Haricilerin birtakım batıl fikirlere saplanmaları sebebiyle İslam dairesinden dışarı çıktıkları, her ne kadar zahirde çok güzel namaz kılıp, oruç tutup Kurarı-ı Kerim okusalar da aslında inançlarında bozukluk olduğu için, okudukları Kur'an'ın onların lehlerine değil aleyhlerine şahitlik edeceği ve kıraatlarının gırtlaklarından aşağı geçmediği ifade edilmektedir.
Hz. Ali'nin bunlarla yaptığı savaş neticesinde, Hz. Peygamberin onlar hakkında verdiği haberler, birer birer ortaya çıkmış; Hz. Peygamberin, şerlerinden bahsedip kendileriyle savaşa teşvik ettiği bu kavmin Hâriciler olduğu kesin bir şekilde anlaşılmıştır.
Her ne kadar Sübkî ve Kurtubî gibi bazı ilim adamları bu ve benzeri hadis-i şeriflere dayanarak Haricilerin kâfir olduğunu söylemişlerse de fıkıhçıların ve hadisçilerin cumhuruna göre, kafir değillerdir. Kendileriyle savaşmaya teşvik edilmesinin sebebi kafir olmaları değil, devlet başkanına haksız olarak isyan edip ayaklanmalarıdır.[710]

28, 29. Hırsızlara Karşı Mücadele (Nin Hükmü)

4771... Abdullah İbn Ömer'den (rivayet^edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Malı haksızlıkla elinden alınmak istenen bir kimse malını korumak için mücadeleye girişir de (bu "yüzden) öldürülürse o kimse şehiddir."[711]

4772... Said İbn Zeyd'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Malı uğrunda öldürülen şehiddir, ailesi uğrunda öldürülen şehiddir. Canı uğrunda yahutdim uğrunda öldürülen şehiddir."[712]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler malı, canı, nesli, korumanın, meşru' müdafaa sınırları içerisine girdiğini ve bu uğurda canını kaybeden kimselerin şehid hükmünde olduğunu ifade etmektedir.
Şafii ulemasından İmam-ı Nevevi de bu konuda şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, bir kimsenin az veya çok bir malını gasbetmek isteyen kimseyi öldürmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Her ne kadar bazıları bu hadislere dayanarak mal sahibinin malını gasbetmek isteyen kişiyi öldürmesinin, vacib olduğu hükmünü çıkarmışlarsa da bu görüş cumhuru ulemanın görüşüne aykırıdır. Malikilerden, gasbedilmek istenen malın az olması halinde gasbetmek isteyen kişiyi öldürmenin caiz olamayacağına hükmedenler de olmuştur. Bu mevzuda doğru olan cumhurun görüşüdür.
Maliki ulemasından İmam-ı Kurtubi bu mevzudaki ihtilafın sebebini şöyle açıklıyor:
"Bu meseleye iki ayrı yönden yaklaşmak mümkündür:
1- Münkeri önlemek yönünden yaklaşılabilir ki; bu durumda malın az olması ile çok olması arasında bir fark düşünülemez.
2- Malı korumak açısından yaklaşılabilir ki; bu durumda elbette malın azlığı ile çokluğu arasında fark olması icabeder.

İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre bu mevzuda İmam-ı Sadi'nin görüşü şöyledir:
"Malına ya da namusuna kasdedilen kimse, bu mevzuda serbesttir. İsterse saldırganla konuşmak veya çevreden imdad taleb etmek suretiyle onun tehlikesini önlemek yoluna gider ve çatışmaya girmeden malını ya da canını kurtarmış olur. Fakat bu yol saldırıyı Önlemeye yetmezse saldırganı öldürme yoluna gidebilir. Ancak saldırgana karşı saldırıya geçerken, hiçbir zaman öldürme niyeti taşımamalıdır. Sadece müdafaa niyeti taşımalıdır.
Cumhuru ulemaya göre ise mal veya can sahibinin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken hırsızla konuşmak ya da çevreden yardım istemek gibi saldırganı korkutarak onun da zarara uğramasını önlemek yolunu denemesi sözkonusu değildir.[713]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde, müdafaaları meşru kılınan hususlar, tüm şeriatların ruhunu teşkil eden şu beş esas arasında yer almaktadırlar:
1- Dini muhafaza
2- Aklı muhafaza
3- Malı muhafaza
4- Canı muhafaza
5- Nesli muhafaza
Bu beş husus hayat sahnesinden çekilince, yeryüzünde hiç bir şey yerinde kalmaz. Düzen bozulur, ölçüler sarsılır. Dünün helali haram, haramı helal olur. Bugün kabul edilen yarın reddedilir. Beşeri arzular çeşitli ve çelişkili nazariyelerle kendilerini aldatma çabasına girerler.[714]

---

[1] Bak, Müslim, ilim 15; zekât 69; Nesaî, zekât 69; İbn Mace, mukaddime 14; Darimi, mukaddime 44; Ahmed b. Hanbel, IV, 357.
[2] Bak. Sünen-i Ebu Davud, 4604 numaralı hadis.
[3] Hicr(5). 12.
[4] Bak. İsra (7). 88.
[5] Al-i İmran(3). 132.
[6] Nisa (4). 80.
[7] Bak Ali İmran (7). 31.
[8] Al-i Imran (3), 32.
[9] Haşr (59). 1.
[10] Prof. Dr. Koçyiğit. Talât. Hadis Istılahları, s. 399-403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/331-334.
[11] Tirmizi. iman 18:İbn Mace, fiten 17; Ahmed b. Hanbel, II. 332. III, 120. 145; Darimî. siyer 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/334-335.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/335-336.
[13] Bak. Topaloğlu Bekir. Kciâın ilmine Giriş. s. 101.
[14] Buhari, İ'tisam 21: Müslim, akdiye 6.
[15] Bak Taftazani, Şerhu'l-Akaid. s. 16-17; Şerhu'l-Mekasıd, II. 199; Şaırbî, el-Muvafakat, IV. 48-52.
[16] Topaloğlu Bekir. Kelam ilmine Giriş, s. 109-110.
[17] Bak Ali İbn Osman el-Uşi, Merahü'l-Meâli fi Şerhi'l-Emâlî s. 10-13.
[18] Bak Kılavuz AhmedSaim, İman-Küfür Sınırı, 167-169.
[19] Bak. Subhî es-Salih, İslam Mezhobleri ve Müesseseleri (Çeviren: Sarmış İbrahim), s. 102.
[20] Bak. Karaman Hayıcddin, Fıkıh Usulü, s. 19-20.
[21] Bak. Ali İbn Osman, ei-Ûşi. Merahü'l-Meali fi Şerhi'l-Emâlî, s. 13.
[22] Bak. Ali İbn Osman el-Ûsi, Merahü'I-Meali, s. 13.
[23] Bak. Tirmizi, İman 18; İbn Mace. fiten 17 Darimi: siyer 75.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/336-341.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/341.
[26] Karaman Hayreddin. Fıkıh Usulü, s. 20, 21. 22.
[27] Bak. el-Hâdımi Ebu Said, el-Berika fi-şerhi't-Tarikati'l-Muhammediyye, 1. 103, 201.
[28] Bak. A.g.e. s. 201.
[29] Bak. A.g.y.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/341-343.
[31] Al-i İmran (3), 7.
[32] Al-i İmran (3). 7.
[33] Buhari, tefsir sure 3/1; Müslim, ilim I; Tirmizi, tefsir 3/1; Daiimi, mukaddime 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/343-344.
[34] Lisanu'l-Arab, XII, 140-144: XII, 503-505; el-Burhan, II, 67-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/344.
[35] Taha (20), 5.
[36] İlkan, II, 6; Mebahis fi Uhımi'l-Kur'ân, s. 284.
[37] İsabe, II. 191; İtkan, M, 4; Tefsiru'l-Kasımî, I. 99-100.
[38] Kılavuz Ahmed Sairii, İıuan-Küfür Sınırı, s. 99,100.
[39] Al-i İmran (3), 7.
[40] Bk. Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim. I, 83; Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili. II, 1045, İkinci Baskı, 1960
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/344-347.
[42] Bu babın Concordance'da numarası yoktur.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/347-348.
[44] Buhari. megazi 79; Müslim, tevbe53; Ebudavud, cihat 161; Ahmed. III 458; Tirmizi, tefsir 10/9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/348.
[45] Bak. Gazzali. İhya. II. 159.
[46] Bak. Age, II. 160.
[47] Bak, 5127 numaralı hadis.
[48] Bak. Gazzali. İhya, II/160.
[49] Hud (l). 113.
[50] Bak. Ebu Said Muhammed el-Hadimi, Berika, III, 113.
[51] Bak. A.g.e. III, 110.
[52] Bak. Gazzali, İhyaü ulumiddin, II,166.
[53] Bak. Karlığa Dr. Bekir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, VII, 3695.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/348-350.

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/350-351.
[55] Ebu Davud, tereccül 18; Ahmed, IV, 329.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/351.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/351.
[57] Bak. Aliyyü'l-Kari. Mirkatü'l-Mcfatih. IV, 562.
[58] Bak. a.g.e, s. 556.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/352.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/352.
[60] Hûd (ll), 17.
[61] Nisa, (4), 59.
[62] Bak. Hattâbî, Meâüm-üs-Sünen, V. 9-10.
[63] Ahmed b. Hanbel. I. 269.
[64] Bak. Tefsîru't-Taberi, I, 78, Tefsiru İbn Kesir, 1, 99.
[65] Buhari, Fedâil-ül-Kıır'an 37; İ'tisain 26; Müslim, ilim 3,4; Dârimî, fedüil-ül-Kur'ûn 7; Ahmed b. Hanbel, IV, 313.
[66] Bak. Buhaii, tefsir 2/37; Mezalim 15; Ahkam 34; Müslim, ilim 5; Tirmîzî, tefsir sure 2/23; Nesai, kadâ 34; Ahmed b. Hanbel, VI, 55.63.205.
[67] Tirmîzi, Tefsir Sure 43; İbn Mâce, Mukaddime 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/352-354.
[68] Ebu Davud, İmare 33; Tirmizi, İlim 10; İbn Mace, mukaddime 2; Daiimi, mukaddime 49; Ahmed b. Hanbel, II. 367; IV, 131, 132; VI. 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/354.
[69] Necm (53). 3-4.
[70] Bakara (2), 188; Nisa (4), 29.
[71] Maide (5), 38.
[72] En'am (6), 82.
[73] Bak. el-Hadis ve'1-Muhaddisun, 38.
[74] Bakara (2). 187.
[75] Bak. Karaman Hayreddin, Hadis Usulü 5-6.
[76] Müslim, 3/1233.
[77] Bak. Karaman Hayreddin A.g.e, 142.
[78] Bak. A.g.e. 130.
[79] Bak. Koçkuzu Dr. Ali Osman, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, 45.
[80] Bak. Tefsir'ul-Kurtubi, I, 39.
[81] Bak. Hattabi. Meâlimu's-Sünen, V, 11.
[82] Koçkuzu Ali Osman, Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi, s. 44. 45.
[83] Haşr (59), 7.
[84] Necm, (53). 3,4.
[85] Bak. es-Savvaf, Muhammed Mahmut), Fatihatü'l-Kur'ân, 25.
[86] Bak. Hadimi, Ebu Said Muhammed, Berîka, I. 67.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/355-358.
[88] Tirmîzî. ilim III; İbn Mace, mukaddime 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/358.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/359.
[90] Buhari, i'tisam 20; büyü' 60: sulh 5; Müslim, akdiye 17, 18; İbn Mace, mukaddime 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/359.
[91] Maide (5), 5.
[92] Bak. Topaloğlu Bekir, Kelam İlmine Giriş, 151.
[93] Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, II, 248-250.
[94] Bak. Topaloğlu Bekir, Kelam İlmine Giriş, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/359-361.
[95] Tevbe (9), 92.
[96] Tirmîzî, ilim 16; îbn Mâce, mukaddime 16; Ahmed b. Hanbel, IV, 126, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/361-362.
[97] Bak. Mirkâtü's-Sünne, 79.
[98] Nisa, (4). 65.
[99] Bak. Hadimi. Muhammed Ebu Said. Berika I. 74; Karlığa. Dr. Bekir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV, 1751.
[100] Nisa (4). 69.
[101] Nisa (4), 80.
[102] Araf (7), 156-157.
[103] Bak. Muhammed Ebu Said el-Hadimî, Berika, I, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/362-363.
[104] Maide (5). 27.
[105] Bak. Mecelle. 28.
[106] Bak. Muhammed Ebu Said el-Hadimi. Berika I, 83.
[107] Bak. Âhmed b. Hanbel, III, 129. 183; IV, 421.
[108] Bak. İbn Mace. mesacid, I.
[109] Bak. Sünen-i Ebu Davud. 4373. numaralı hadis.
[110] Müslim, hudud 7; İbn Mâce, hudûd 22: Nesâi, sarık 1; Ahmed b. Hanbel. II. 253.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/364-365.
[112] Müslim, ilm 7; Ahmed b. Hanbel, I, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/365.
[113] Davudoğlu, Ahmcd. Salıih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi, X. 657, 658.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/365.
[114] Buhari, i'lisam 15; Müslim, ilim 16; Zikr 1; Tirmizi, ilim 51; İbn Mâce, mukaddime 14; Muvattâ. Kur'an 41; Dârimi, fedâilu'I-Kur'an, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/365-366.
[115] Bak. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 10/669.
[116] En'am. 164.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/366.
[118] Buhari. İ'tisam 3; Müslim. fedâil-üs-sahabe 132. 133: Ahmed b. Hanbel. I, 176, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/366.
[119] Davudoğlı Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, X, 150.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/367.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/367-369.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/369-370.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/371-374.
[123] Debbağoğlu Ahmet, Kara İsmail, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, s. 601.
[124] Bak. Muhammcd Kutub, İslam ve Materyalizme Göre İnsan, (Çev. Kemâl Sandıkçı) .s. 124-126.

[125] Bk. el-Hadimî Ebu Sâid (Çev. Kemal Işık). el-Berika 1,12.
[126] Bak. a.g.e. 45.
[127] Bak. Gazalî, (Çcv. Kemal Işık), İtikadda Ortayol, 7.
[128] Bakara(2), 143.
[129] Ahmed b. Hanbel, III. 199.
[130] Nesâi. menâsik 217: İbn Mâce. menâsik 163; Ahmed b. Hanbel. I, 215, 347.
[131] Bak. Gazzali, a.g.e., s. 10 v.d
[132] Buhâri, nikâh l, Müslim, nikâh 5, Nesâi, nikâh 14.
[133] Tevbe (9), 100.
[134] Müslim, fazâilüssahabe 307.
[135] Müslim, fezailüssahabe 213. 215, Ebu Dâvud. sünne 9.
[136] Muhammed Ebû Zehra, İslâm Hukuku Metadolojisi (Fıkıh Usûlü), (Çcv. Abdulkadir Şener), s. 208, 209.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/374-378.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/378.
[139] Akseki Ahmed Hamdi, İslâm Dini, 96.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/378.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/379.
[141] Şerh-i Akaid tercemesi, s. 13-19, Kutluay Doç. Dr. Yaşar, Tarihte ve Günümüzde islâm Mezhebleri, s. 69-79.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/379.
[142] Maide(5),51.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/379-380.
[144] Saffât(37), 162-163.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/380.
[146] Kutluay Yaşar, Tarihte ve Günümüzde İslâm Mezhepleri.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/380-381.
[147] Hud(ll). 119.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/382.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/382.
[150] Saffat (37). 162-163.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/382.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/382.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/383.
[154] Nisa (4). 123.
[155] Araf (7), 23.
[156] Tur (52}, 21.
[157] Kehf(18),29.
[158] Mü'minûn (23). 14.
[159] Zümer (39), 62.
[160] Fatır (35). 3.
[161] Aydın Dr. Ali Aslan, İslam İnançları ve Felsefesi, I, 184-186.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/383-384.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/384-385.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/385.
[164] Hicr (15), 12.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/385.
[166] Taberî. Camiu'I-Beyân, XIV, 9.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/385-386.
[168] Sebe' (34), 54.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/386-387.
[170] Sebe '(34), (52-54).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/387.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/387.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/388.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/388.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/388-389.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/389.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/389.
[177] eş-Şeyh Halil Ahmed es-Seharenfûrî, Bezlu'l-Mechûd, XVIII, 144.
[178] Nisa (4), 78.
[179] Fâtır(35), 8.
[180] Hûd (I I). 32.
[181] A'râf(7),43.
[182] İbrahim (14), 21.
[183] A'raf(7), 16.
[184] Bezlu'l-Mechûd. XVIII. 140.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/389-391.
[186] Buhârî, fedail 7. Tirmîzî, menâkıb 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/391.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/391-392.
[188] Buhârî, fedâil 5; İbn Mâce, mukaddime 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/392.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/392-393.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/393.
[191] Al-i İmran (3), 159.
[192] ed-Dûri, Kahtan Abdurrahman, Eş-Şûra, 146.
[193] Buharı, i'tisam 28.
[194] Müslim, cihâd 83, Ahmed b. Hanbel, III; 105, 188. 219, 220, 258, İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, III, 262.
[195] ed-Dürî Kahlan, eş-Şûra. 148-151.
[196] Fatir(35), 10.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/393-395.
[198] Buharî, ta'bir 47; eymân 9; Müslim, ru'yâ 17; Ebû Davud, eymân 10; Tirmizî. ru'yâ 10; İbn Mâce, ru'ya 10; Dârimî, ru'yâ 13; Ahmed b. Hanbel, I, 236.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/395-396.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/397.
[200] Muhammed (47) 15.
[201] Buharı, fedâil 6; ilim 22, ta'bir 15, 16, 34; Müslim, fedâil u's-sahabe 16; Darimî, ru'ya 13.

[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/397-398.
[203] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi. X. 33, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/398-399.
[204] Tirmizi ru'ya 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/399.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/399-400.
[206] Bak. Gölcük Doç. Dr. Şeraleddin, Ehl-i Sünnet Akaidi, 267.
[207] Giritli Sırrı Paşa, Şerh-i Akâid Tercemesi, II, 270.
[208] Bak. a.g.e.. s. 270-277, Uludağ Süleyman, Şerhu'l-Akaid, 325-326.
[209] el-Mübarekfûrî. Tuhfetu'l-Ahvezî. VI, 477.
[210] Ahmed b. Hanbel, IV. 273.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/400-402.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/402.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/402-403.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/403.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/403-404.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/404.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/404.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/405.
[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/405.
[220] Al-i İmrân(3), 55.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/405-406.
[222] Tirmizi. Fiten 44; Menâkib 73.
[223] A.g.y. ve el-Mübârekfûrî; Tuhfetu'l-Ahvezî, VI, 468.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/406.
[225]Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/407.
[226] Bak. Eşref Edip, Asr-i Saadet, 1. 350, Şâmil Yayınevi.
[227] Bak. Eşref Edip, Asr-ı Saadet, I, 333, Şâmil Yayınevi.
[228] Bk. îbnu'I-Esîr, en-Nihâye fî-Ğanbi'l-Hadisi ve'l-Eser, I, 299.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/407-408.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/408-409.
[230] Müslim, imâre 39; Nesâi, beyat 34; İbn Mâce, cihâd 40; Ahmed b. Hanbel, I, 129, 131; IV; 426, 427, 432. 436; V, 66-67, 70 ve Sünen-i Ebû Davud'daki 2625 no'lu hadis.
[231] Nahl (16). 16.
[232] Tevbe (9). 31.
[233] Bak Fedâil-üs-Sahabe, 116: Eşref Edib. Asr-ı Saadet, 2/113.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/409-410.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/410.
[236] Bak. İslâm Ansiklopedisi, V/1,19. (Haccâc maddesi).
[237] Bak. a.g.y.
[238] Bak. İslâm Ansiklopedisi, V/1,19, II, (Haccâc maddesi).
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/410-411.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/411.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/411.
[242] Tirmizi, fiten48; Ahmed b. Hanbel, V-220,221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/411-412.
[243] Bezlu'l-Mechud, XVIII, 170.
[244] Bak, el-Azimâbâdi, Avnu'l-Ma'bud, XII, 398.
[245] Bk. a.g.y.
[246] Bk. A. Cevdet Paşa, Kısâs-ı Enbiya, II, 803, İstanbul, 1947.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/412-413.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/413.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/414.
[249] Tirmizi, menakıb 27; İbn Mace, mukaddime 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/414-415.
[250] Fedailu's-Sahabe 5, fi, Ahmed b. Hanbel. V, 331, 346 ve Ebû Davud, 465 no'lu hadis.
[251] Molla Mehmetoğlu Osman Zeki. Sünen-i Tirmîzi Tercemesi, VI, 288, 299.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/415-416.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/416-417.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/417-418.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/418.
[256] Buharı, Fedail'üs-sahabe 5, 6: Tirmizi, menakıb 27: İbn Mace, mukaddime II; Ahmed b. Hanbel. V.331.346.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/418-419.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/419.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/419.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/419-420.
[260] Müslim. fedailu's-sahabe 163; tilmizi, menakıb 57. 58; Ahmed b. Hanbel. III, 350; IV. IV, 83; V.433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/420.
[261] Feth, (48) 10.
[262] Bak. Debbağolu Ahmed. Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 225.
[263] Bak. Yazır Muhammed Hamdi. Hak Dini Kur'an Dili, VI, 4413.
[264] Bak. "Karlığa Bekir ve Çetiner Bedreddin, Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri, XIII, 7339. Çağrı Yayınları.
[265] Feth (48), 18-19.
[266] Debbağoğlu, Ahmet, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, s. 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/420-421.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/421.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/421-422.
[269] Buhari, cihad 59; şurût 15: Ahmed, b. Hanbel, IV. 323-329, 331.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/422.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/422-423.
[271] Ebu Davud der ki: (Hadisle geçen) "Eddelru", "'kir" demektir.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/423-424.
[273] Bak. İslam Ansiklopedisi, VI, 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/424-425.
[274] Buharı, şehadât 9: fedâil I; rikak 7: eyman 10. 27; Müslim. fedail 210. 214; Tirmizi, fiten 45; şehadet 4; menakıb 56; İbn Mace, ahkâm 27; Ahmed b. Hanbel, I, 378. 417, 434,438, 444; II. 228. 410. 479: IV. 267. 276. 277 426. 436, 440; V, 350, 357.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/425-426.
[275] Bak. Müslim, fedailu's-sahabe 209; Ahmed b. Hanbel, III, 7.
[276] Müslim, fedail 208.
[277] Bak. Suyuti. el-Camiu's-Sağîr, II, 9.
[278] Tirmizi, edeb 9l.
[279] İbn Kuteybe, Hadis Müdafaası, (Çeviren; M. H. Kirbaşoğlu) I57-158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/426-428.
[280] Buhari feadilu's-sahabe 5; Müslim, fedâil-u ashâbi"n-Nebiyy 221. 222; Tirmizî, menakıb 58; Ahmed b. Hanbel, 111. 11. İbn Mace. mukaddime 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/428-429.
[281] Hud (l). 10.
[282] Bk. Mecmuatü Risâili İbn Âbidîn, 344.
[283] Bak. A.g.e. 345.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/429-430.
[285] Buhari, davat 34: Müslim, birr, 88, 89,91,92,94; Darimi, rikak 52; Ahmed b. Hanbel. II. 390. 488. 496; II. 333. 384. 391. 400; V. 294. 437. 439; VI. 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/430-431.
[286] Bak. Müslim, birr 96.
[287] Bk. Müslim, birr 95.
[288] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, X, 560.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/431-432.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/432-433.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/433-434.
[291] Bak. Süyuti, et-Camiu's-Sağîr, II, 47.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/434.
[293] Buhari sulh 9; fedailü ashabi'n-nebiy 22, menakıb 25; Tirmizi, menakıb 30; Nesai, cuma 27; Ahmed, V, 38, 44, 49, 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/435.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/435-436.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/436.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/436.
[297] Bk. İbn. Hacer el-Askalani, el-İsabe, III. 385-386;
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/436-437.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/437.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/437.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/437-438.
[302] Müslim, zekât 150, 152; Ahmed b. Hanbel, III, 32, 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/438.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/438-439.
[304] Buharı, husumât, 1, diyât 32; Müslim, fedâil 163; Ahmed b. Hanbel, III, 31, 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/439.
[305] Bakara {2}, 285.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/439-440.
[307] Buhari, enbiyâ 24, 35; tefsir sure 4/26, 6/4; tevhid 50; Tirmizi, salat 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/440.
[308] Buhari, enbiya 24. 35; tefsir .sure 4/26, 6/4, tevhid 50, Tirmizi, salat 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/440.
[309] Kalem (68), 48.
[310] Buhari, menakıb 1 K; Müslim, fediül 22. 23; Tirmizi. edeb 77; Menakıb 1; Ahmed b. Hanbel, II; 137.
[311] Bk. 4673 numaralı hadis.
[312] Bk. İbn Mace, zühd, 37.
[313] Bk. İbn Kuteybe, Hadis müdafaası. (Çeviren: M.H. Kırbaşoğlu) s. 159.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/440-442.
[315] Buharı, rikak 43; husumat 1, tevhit 31. enbiya 31; Müslim, fedail 160, 162; Ahmed b. Hanbel, II, 264, III, 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/442-443.
[316] Zümer (39), 68.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/443.
[318] Müslim, fedâil, 150, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/443-444.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/444.
[320] Müslim, fedâil 3; Tirmizî, menâkıb i: İbn Mace, zühd 37: Dârimî, mukaddime K; Ahmed b. Hanbel. 11.540: III. 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/444.
[321] Bakara (2). 253.
[322] Nevevî, Şerhu Müslim. XV. 37-38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/444-445.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/445.
[324] Bk. Ahmed b. Hanbel, V, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/445-446.
[325] Buhari, enbiya 48; Müslim, fedâil, 143, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/446.
[326] Bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, X, 162-163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/446-447.
[327] Buhari iman 3; Müslim, iman 57, 5K: Tirmizi, iman 6; Nesai, iman 16: İtin Mace, mukaddime 9; Ahmed b. Hanbel, II, 379, 414, 455.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/447-448.
[328] Bilmen Ömer Nasuhi. Muvazzah İlm-i Kelâm, .s. 32-33.
[329] Bk. es-Şerkavî. Fethu'l-Mübdi, 1, 90.
[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/448-454.
[331] Bk. Davudoğlu Ahmed. Sahih-i Müslim Tercime ve Şerhi, I, 241-246.
[332] Bk. Şerkâvi. Fethu'l-Mübdi. I. 93. Aliyyü'l-Kâri, Mirkatü'l-Mefatih, I, 60.
[333] Bk. Kılavuz Saim. İman-Küfür Sınırı. 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/454-455.
[334] Buharı, iman 40; ilm 25; mevâkit 2; Müslim, iman 23; Tirmizi, iman, 5 Nesâi. iman 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/456.
[335] Bk. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I. 158.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/456-457.
[337] Müslim, iman f 34, Tirmizi. iman; 9; İbn Mace. ikame 77; Darimi. sahil 69; Ahmed b. Hanbel. III. 370-389.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/457.
[338] Bk. Kutluay Doç. Dr. Yaşar, İslam Mezhepleri, 80.

[339] Bk. Kılavuz Ahmed. Saim, lmam-Küfür Sınırı. 159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/457-458.
[340] Buharı, hayz 6; zekat 44 Müslim, iman 132: Tirmizî. iman 6; İbn Mace, fîlen 19; Ahmed b. Hanbel. 11,67.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/458-459.
[341] Ahmed b. Hanbel. III. 135.
[342] Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi. I, 350-352.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/459-461.
[344] Bk. Bakara (2) 260.
[345] Bk. Ahmed b. Hanbel, I. 215: Âclûni, Keşfü'1-Hafa, II, 168.
[346] Tevbe (9). 124.
[347] Feth (48) 4.
[348] Bk. Kılavuz Ahmed Saim, İman-Küfür Sınırı, 46-48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/461-462.
[349] Bakara (2). 143.
[350] Tirmizi, Tefsir 2/4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/463.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/463.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/463-464.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/464.
[354] Buharı, edeb 38, 39; Tirmîzî. redâ 11. îman 6; İbn Mace, zühd 31: Dârimi, rikak 74; Ahmed b. Hanbel. II, 185, 250, 369. 403. 467. 469. 472. 403. 481. 527; V, 89. 99; VI, 47, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/464.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/464.
[356] Buharı, iman 19, zekat 53: Müslim, iman 150: zekat 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/464-465.
[357] Kılavuz, Ahmed Saim, İman-Küfür Sınırı, 43.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/465-466.
[359] Hucurat (l9), 14.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/466.
[361] Neml (27), 81.
[362] Zariyat (51) 35.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/466-467.
[364] Buhari, iman 19; zekat 53; Müslim. iman, 150; zekât 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/467.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/467.
[366] Buhari ilim 43; hacc; 132; meğazi 77; etlâhi 5. edeb 95: hudud 9: fiten 8; tevhit 24; Müslim, iman 118-120; kasame 29: fîlen 50: Tirmizi, fîlen 28; Nesâi. tahrim 29; İbn Mace, fîlen 5; Darimî, menâsik 76: Ahmed b. Hanbel, 1,230,402; 11,85,87; 104: 111,477: IV 76, 351. 358. 363. 366; V. 37. 39. 44, 45, 49, 68. 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/468.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/468.
[368] Buharı,.feraiz 29; Müslim, iman 26-27: Tirmizi, iman 16: Çuvalla, kelam I; Ahmed b. Hanbel. II, 18, 44. 47. 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/468-469.
[369] Gazzâli. Faysalatu't-Tefrika, 81,el-Heytemî, ez-Zevacir I. 30, II, 125. Kılavuz, A. Saim, İman Küfür Sınırı, s.150.
[370] Ibn Manzûr. Lisanü'1-Arab. V. 146.
[371] Buhari ferâiz 29; Müslim, iman 27.
[372] Bk. el-Gazzali, Faysalu't-Tefrika, 8.
[373] Bk. el-Felavâ el-Hindiyye II. 278; Kılavuz. A, Saim, İman-Küfür Sınırı. 151.
[374] Bk. el-Fetavâ el-Hindiyye II, 278.
[375] Bk. el-Hindiyye II, 278.
[376] Bk. Kılavuz A. Saim, İman-Küfür Sının 151.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/469-470.
[378] Buhari. iman 24; mezâlim 17; cizye 17; Tirmizi, iman 14; Nesâi. iman 20, Ahmed b. Hanbel II. 189. I98, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/470.
[379] Bk. Davudoğlu A.. Selamet Yollan, IV. 389.
[380] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I. 313.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/471-473.
[381] Buharî mezâlim 30; eşribe 1: hudud 1.2.14: Tirmîzi. iman 11: Nesai, kastime 49; sârik 1; eşribe 46; İbn Mace, fiten 3; Dârimi, eşribe 11; Ahmed b. Hanbel, II, 243. 317, 376. 386.479; III 356: VI. 139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/473.
[382] Bk. Ahmed b. Hanbel, III, 135, 154, 210, 251.
[383] Buhari, edeb 29; Müslim, iman 73: Tirmizi, kıyame, 60; Ahmed b. Hanbel, 1. 387: II. 288, 336,373: III. 154: IV. 31. VI, 385.
[384] Bk. ez-Zebidi, Şerhü'1-İhya, II. 254 vd.
[385] Buhari. tevhid. 33; Rikak 15: istizan 30; Müslim, iman 40; Tirmizi, iman 18.
[386] Bk. Âmidi, Ebkârü'I-Efkâr: 264, Bakıllâni, et-Temllîd 369; el-İnsaf, 173.
[387] Bk. Kılavuz A. Silim, İman-Küfür Sınırı s. 36.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/473-474.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/474.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/474-475.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/475.
[392] Tirmîzi, kader 13: İbn Mace. mukaddime 10; Ahmed b. Hanbel, 86, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/475.
[393] Bk. Topaloğlu Bekir. Maturidiyye Akaidi, 202.
[394] Bk. 4695 numaralı hadis.
[395] ez-Zehehî. Mizanü'l-İ'tidâl. IV. 141.
[396] Bk. Yaprem M. Saim, İslam'da İtikadi Mezhepler, 285, 286.
[397] Hucurat (49). 13.
[398] Tevbe (9), 24.
[399] Hucurat, (49), 10.
[400] Enbiya (21). 92.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/475-478.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/478.
[403] Bk. Tirmîzî fiten 57.
[404] Bk. Ahmed b. Hanbel, II, 104.
[405] Buharı. Enbiya (21), 50.
[406] Müslim, fiten 125.
[407] Tirmîzî, fiten 62.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/478-479.

[409] Tirmîzi. tefsir 2/1; Ahmed h. Hanbel. IV 400, 406.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/479.
[411] Bk. eI-Mübarekfûri, Tuhfetü'l-Ahvezî. VIII, 290-291.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/479-480.
[413] Leyl (92). 5, 10; Buharı, cenaiz 82, H3; teftir, sure 92/67; Müslim, kader 60Tirmizî, kader 6; Tefsir, sure 92; Ahmed b. Hanbel !, 29; II, 52, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/480-482.
[414] Bk. Buharı, kaderi; rikak 33; Tirmizi, kader4; Ahmed b. Hanbel, V, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/482.
[415] Buharı, îman 37; Müslim. İman 1; Tirmîzî îman 4; İbn Mace. mukaddime 9. Ahmed b. Hanbel, I, 3, 9, 37, 51, 53, II, 107.962. IV. 16,4, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/483-485.
[416] Buhari. Bedü'l-vahy, I.
[417] Bk. Kazancı A. Lütfi, Nübüvvet Pınarından, 44.
[418] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I, 117, 118.
[419] Kazancı A. Lütfi, Nübüvvet Pınarından, s. 48, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/485-488.
[420] Davutoğlu Ahmed. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi. I. 119. 120.
[421] Bk. Abdülkadir İsa. Hakaiku't-Tasavvuf, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/488-489.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/489-490.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/490.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/490.
[425] Maide (5), 6.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/491.
[427] Nesâi. iman 6; Müslim, iman 5, 7; İbn Mace, mukaddime 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/491.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/492.
[429] İbn Mace, mukaddime 10; Tirmiizî. kader 10; Ahmed b. Hanbel, V,317. VI,442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/492.
[430] Buharı, tevhid 15, 22. 28, bedu'1-halk 1; Müslim, tevbe 14-16; İbn Mâce, zühd 35; Ahmed b. Hanbel. 11.242. 258. 260. 313, 358. 381. 397. 433. 466.
[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/493-494.
[432] Tirmîzî Kader 17. Sûre 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/494.
[433] Bûrûc (85), 2.
[434] Bk. Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, 295.
[435] Tirmîzî. kıyâme 5; Amel b. Hanbel. I, 293.303. 307.
[436] Bk. 4708 numaralı hadis.
[437] Bk. Şerhu'l-Akîdeti'I-Tahâviyye. 297.
[438] Bk. Buhârî, tevhid 22, cihad 4. Tirmîzî, cennet 4, tefsir sure 57. 69, Ahmed b. Hanbel. 1. 207, II-197, 335. 339, 370, V-316, 321. Şerhu'l-Akîdeti'l-Tahâviyye, 295.
[439] Bk. es-Seherenfûri, Bezlu'l-Mechûd. XVIII. 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/494-495.
[440] Buhârî, Enbiyâ 31, Tevhîd 37; Müslim, kader 13. 15, Tirmizî. kader 2. İbn Mace Mukaddime 10. Ahmed b. Hanbel. II. 248, 264, 268. 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/495-496.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/496-497.
[442] Bk. Bakara (2) 35-36.
[443] Bk. Aliyy-ül Karî. Mirkatul-Mefâtîh, I, 125.
[444] Bk. Hattabî. Meâlimu's-Sünen, V, 78.
[445] Davudoğlu Ahmed,Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, X, 632.
[446] Nisa (4). 164.
[447] Hicr (15),29.
[448] Bakara (2). 35.
[449] Bakara (2). 31.
[450] Bakara (2), 34.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/497-499.
[452] A'raf (7) 172.
[453] Tirmîzî, Tefsir Sûre 7/2; Mu vatta; Kader 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/499-500.
[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/501.
[455] Bk. Buhari, tevhid 15, 25, 28. bedu'l-halk 1; Müslim, Tevbe 14-16, İbn Mâce, zühd 35. Ahmed b. Hanbel, II, 242. 258, 260. 313, 358, 381, 397, 433, 466.
[456] Bk. Aliyyu'l - Kâri, Mirkât 1/141.
[457] Bk. Aliyyü'l-Karî, Mirkâtu'l-Mefatih, I, 141.
[458] Bk. Sabûni Muhammed Ali, Safvetü't-Tefasir, I, 481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/501-502.
[459] Müslim, fedâil 172: Tirmîzî. tefsir sure 18/2; Ahmed b. Hanbel, V, 119, 121.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/502.
[460] Kehf (I8), 80.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/503.
[462] Kehf (18). 74.
[463] Buharı, enbiya 27; İlim 44; tefsir sure 18/2; Müslim, fedâil 170, 172; Tirmîzî, tefsir sure 18/2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/503.
[464] Kehf (8) 81.
[465] Bk. Farüddin er-Razi, et-Tefsirü'1-Kebîr, XXI. 161.
[466] Bk. Yazır M. Hamdi, Kur'an Dili, V, 3263.
[467] Enbiya (21), 34.
[468] Bk. A.g.e, 3260.
[469] Bk. Letaîfü'i-Minen, I, 84.
[470] Bk. Said Nursi, Mektubat, 5-6.
[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/503-505.
[472] Buhari. tevhid 28; bedu'1-halk 6; enbiya I; kader I; Müslim, kader 1; Tirmizî, kader 4, İbn Mâce. mukaddime 10; Ahmed b. Hanbel, I, 382, 414, 430; IV. 64; V, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/505-506.
[473] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, X, 615.
[474] Mü'minun (23), 12-14.
[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/506-507.
[476] Buharı, tevhid 54; tefsir sure 9,2/3-5,7 edeb 120, kipler 4; Müslim, kader 6-8; Tirmizî. kader 3: tefsir sure 11/3: İbn Mâce. mukaddime 10; ticaret 2; Ahmed b. Hanbel,.I, 6,29, 82, 129, 133, 140, 157: II. 52. 77; III, 293: IV, 67-431.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/507.

[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/507.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/507-508.
[479] A'raf (7), 89.
[480] Bk. Şerhü'l-Akideti't-Tahaviyye, s. 276.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/508.
[482] Buhari, kader 3: cenaiz 93; Müslim kader 23, 24. 26-28; Nesâi, Cenaiz 53; Ahmed, b. Hanbel, II. 244, 253, 259, 268. 315, 347. 393, 464, 471. 481, 518; V, 73, 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/508.
[483] Buhari, kader 3; cenaiz 93; Müslim, kader 23, 24, 26-28; Nesai, cenaiz 60; Muvatta, cenaiz 53; Ahmed b. Hanbel, II, 244. 253, 259, 2fi8. 315, 347, 393. 262,471.481.518; V, 73,410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/509.
[484] Bk. el-Askalani İbn el-Hacer, Fethu'l-Bârî bi Şerhi'l-Buhârî, III, 487.
[485] Nuh (71). 26.
[486] Bk. Ahmed b. Hanbel, V. 410.
[487] Bk. el-Askalani İbnu'l-Hacer, Fethu'1-Bari, III. 489-490.
[488] Bk. İbn Abidin Terecine ve Şerhi. 111. 399 (Terceme:Ahmed Davudoğlu).
[489] Bk. Aliyyül-Kari, Mirkatü'l-Mefatih. I, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/509-511.
[490] Müslim, kader 30,31; Nesai, cenaiz 58; Ibn Mace, mukaddime 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/511-512.
[491] Müslim, fiten 110, Tilmizi, Fiten 59; İbn Mâce, filen 33; Ahmed b. Hanbel II. 221, IV. 182, 191.
[492] Vakıa (56), 21.
[493] Bk. Mirkatü'l-Mefatih, I, 129.
[494] Bk. A.g.e. aynı yer.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/512-513.
[495] Buharî, cenâiz. 80, 92; Tefsir sure 30/1, kader 3; Müslim, kader, 22; Muvatta, cenaiz 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/513.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/513-514.
[497] Bk.Yazar M. Hamdi, Hak Dini Kur'ân Dili, VI, 3822.
[498] A 'raf (7) , 172.
[499] Bk. Aliyyü'l-Kari, Mirkat I, 136.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/514-516.
[501] Bk. 4714 numaralı hadis.
[502] A 'raf (7), 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/516.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/516.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/517.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/517-518.
[506] Müslim, iman 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/518.
[507] Bk. Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, II, 231.
[508] Bk. Azimabadi, Aynü'l-Mabud, XII, 494-495.
[509] Bk. Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi, II, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/518-520.
[510] Buharı, ahkam 21; beď'ü'1-halk ll, İ'tikaf II, 12; Ebu Davud, savm 78; edeb 81, İbn Mace, siyam 65, Darimi, rikak 66; Ahmed b. Hanbel III, 156, 285, 309: VI, 337.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/520.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/520.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/520.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/520.
[514] Buharı, bedü'l - halk, II; Müslim, iman 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/521.
[515] Bk. Kutluay Doç. Dr. Yaşar, Tarihte ve Günümüzde İslam Mezhepleri 69; el-Mliel ve'n-Nihal I, 113: İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, X, 16.
[516] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/521-522.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/522-523.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/523.
[519] Tirmîzî, tefsir e!-Hakka suresi; İbn Mace, mukaddime 13; Ahmed b. Hanbel, I, 206.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/523-524.
[520] Neml (7), 26.
[521] A'raf (7)54; Yunus (10), 3.
[522] Hud (l1).l7.
[523] Taha (20), 5.
[524] Secde (92), 24; Hadid (57), 4.
[525] Taha (20),5.
[526] Taha (20).5.
[527] Suyuti, Itkan, 11,6.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/524-525.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/526.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/526.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/526.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/526-528.
[533] Bak eI-Mevsıli, el-îhtiyar, IV, 164.
[534] Birbirini destekleyen rivayetler için Bk. Şevkanî, Neylu'l-Evtâr, IV, s. 8 vd.
[535] Beyhaki, Tirmizi, İbn Mace.
[536] Hâkim, Taberani, Heysemi.
[537] Bk. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, I, 101-104.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/528-530.
[539] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/530.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/530.
[541] Nisa (4), 58.
[542] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/531.
[543] Şûra (42), 11.
[544] Tâha (20), 39.
[545] Kamer (54) 14.
[546] Bk. Aliyyü'1-Kari, Şerhu Fıkhi'l-Ekber, 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/531-532.
[547] Taha, (20) 130; Buharı, tevhid 24; mevakîf 16, 26; tefsir sure 50/2; Müslim, mesâcid, 211; Tirmîzi, cenne 16.17; İbn Mâce. mukaddime, 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 360, 352, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/532-533.

[548] Kıyame, (22), 23.
[549] En'am(6), 103.
[550] A'raf (7), 143.
[551] Bk. el-Cemel, el-Fütühatü'l-İlahiyye, II, 513; el Hazin, Lübabu't-Tevü, VI/260-261.
[552] Bk. Taftazanî, Şerhü'l-Akaid, 109.
[553] Bk. Aliyy'ül-Kâri, Şerhu'ş-Şifa, I, 430.
[554] Bk. Manbur Ali Nasıf, et-Tac, I, 134-135.
[555] Bk. Mansur Ali Nasıf. et-Tac, I, 134-135.
[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/533-535.
[557] Buharı, tevhid 23; rikak 52; tefsir sure 4/8; Müslim, iman 299, 302; zühd 16, Tirmizî, cenne 15, 20; Ahmed b. Hanbel, III, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/535-536.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/536.
[559] İbn Mâce, mukaddime 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/536-537.
[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/537.
[561] Concordance'de bu baba numara verilmemiştir.
[562] Bahari, rikak 44; Müslim, münafikûn 24; İbn Mâce, mukaddime 13; zühd 33; Ahmed b. Hanbel, III 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/537-538.
[563] Zümer(39), 67.
[564] Bk. Hak Dini Kur'an Dili, VI, 4137.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/538-539.
[566] Buharı, teheccüd 14; tevhid 35; Müslim, müsafirun 168-170; Tirmizi, sala 211; deavat 78; İbn Mace; ikame 182, Darimi, sala 168; istizan 53; Muvatta, Kur'an 30; Ahmed b. Hanbel. II, 358, 264. 267, 282, 419. 487, 504, 521, IV, 16; VI, 217, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/540.
[567] Bk. el-Mubarekfuri, Tuhefetü'l-Ahvezi, II, 524-525.
[568] Bk. Buharı, menakıbü'I-ensar, 10. cihad 28; tevhid, 24; Müslim, imare 128, 129: İbn Mace, mukaddime 13; Muvatta. cihad, 28; Nesâî. cihad 38.
[569] Bk.Buharî, İ'tisam I, Müslim, birr 115; cenne 28; Ahmed b. Hanbel, II, 244, 251. 215, 323,434,463,519.
[570] Bk. Buharı, menakibü'l-ensar, 12; Müslim fedailü'l-sahabe 123-125; Tirmizî, menâkıb 50; İbn Mâce, mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, III, 224,296,316,349; IV, 352; VI, 329.456.
[571] Bk. Buharı, tefsir sure 68/2, tevhid 24, Müslim, iman 302; Darîmî, rikâk 83; Ahmed b. Hanbel, III, 17.
[572] Bk. eş-Şarkavi, Fethu'l-Mübdi bişerhi Muhtasari'z-zebidi, i, 85; Miras Kamil, Tecrid-i Sarih Tercemesi IV, 138: birinci baskı.
[573] Bk. eş-Şarkavi, Fethu'l-Mübdi, 1. 85.
[574] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/540-542.
[575] Tirmizî, sevabü'l-Kur'an, 24; İbn Mâce, mukaddime, 13; Darimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 5; Ahmed b. Hanbel. III, 322, 339, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/542.
[576] Bk. Aydın Ali Aslan, islam inançları ve Felsefesi, 170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/542-543.
[577] Buharî, şehadât, 15; meğazi 34; tefsir sure, 24/6; tevhid, 35, 52; Müslim, tevbe 56; hacc Ahmed b. Hanbel, VI, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/543.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/543-544.
[579] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/544.
[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/544.
[581] Buhari, enbiya 10; Tirmizi, ubb 8; İbn Mâce, Tıbb, 26; Ahmed b. Hanbel, I, 236, 270.
[582] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/544-545.
[583] Nahl (16), 40.
[584] Nahl (16) 40.
[585] er-Rahman (55), 1,2,3.
[586] Nisa (4), 164.
[587] Şura (42), 51.
[588] Taha (10), 14.
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/545-547.
[590] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/547.
[591] Buharı, tevhid 32; tefsir, 15/1, 35/1; Tirmizi, tefsir, 34/2 İbn Mâce, mukaddime, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/547.
[592] Bk. Karlığa Dr. Bekir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, XII/6652.
[593] Bk. A.g.e., 6653.
[594] Bk. Aynî, Umdetü'1-Kari, XXV. 155.
[595] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/548.
[596] Tirmizî kıyâme, II; tbn Mâce, zühd 37; Ahmed b. Hanbel, III, 213.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/549.
[597] Bk. Buharî, Dâvât, 1; Müslim, iman 334, 335, 337, 341; İbn mâce, zühd 37; Tirmizi, kıyâme 13.
[598] Bk. Aliyyü'1-Kari, Mirkât V, 277.
[599] Tâhâ (20) 109.
[600] Müddesîr (74),48.
[601] Mümin; (40), 18.
[602] Bk. Buharı, tefsir, 17/5; Müslim, iman 327.
[603] Bk. Ebu Davud, 4740 nolu hadis.
[604] Bak. Aliyyü'I-Kari, Mirkat, V, 277-278; Nevevi, Şerhıı Müslim, III, 35-36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/549-550.
[605] Buharî, rikâk 51; Müslim, iman 318; Tirmîzi, cehennem 10; İbn Mâce, zühd 37; Ahmed b. Hanbel, IV, 437.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/550-551.
[606] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/551.
[607] Müslim, cenne 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/551.
[608] Bakara (2) 25.
[609] Bk. İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsin, II, 228 v.d.
[610] Bk. Davudoğlu A.. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 245.
[611] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/551-552.
[612] Tirmîzî, Tefsir sure 39/8, 6X; kıyâme 8; Dârimi, rikâk 79; Ahmed b. Hanbel II 126, 192.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/552.
[613] Bk. Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 572.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/552-553.
[614] Buharî, tefsir, sure 39/3,78/1; Müslim, fiten 141, 143; Nesâi, cenâiz 117; İbn Mâce, zühd, 32; Muvatta, cenâiz, 49; Ahmed b. Hanbel, II, 322, 428, 499;III, 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/553.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/553.
[616] Buharî, rikâk 28; Müslim, cenne I; Tirmizî, sıfalü'l-cenne, 21; Nesâi, iman 3; Beya' 1-5; Darimî, rikâk 117; Muvatta,cihad5; Ahmed b. Hanbel, II,260,233,354,373,380; III, 158,254,284.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/554-555.
[617] Bk. Eş-Şar'ânî, el-Yevakit ve'1-Cevahir, II, 193.
[618] Bk. Tirmîzî; davât 58.
[619] Bk. Müslim, mesâcid, 24-25; Müsat'irin 103, Zühd 43, 44.
[620] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/555.
[621] Buharı, rikâk53; Müslim, tahare 36, 38; fedâil 27, 34, 35, 39, 41; Tirmîzî, kıyâme 14, 15; İbn Mace, zühd 36; Ahmed b. Hanbel, 1,5: 11,21. 125, 134, 162; 111,133, 216, 219, 230, IV.424, V,250, 390, 394, 406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/555-556.
[622] Kevser, (108), I.
[623] Bk. Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 200.
[624] Bk. Aliyyü'1-Kari. Mirkatü'l-Mefatih, V,28I.
[625] Bahiri, rikâk 52; Müslim, fedâîl 9; Tirmizî, kıyâme, 15; İbn Mâce, zühd 36.
[626] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/556-557.
[627] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/557.
[628] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/557-558.
[629] Müslim, fedail 37,40; taharet 36, sala 53; Buharı, tefsir sure, l08/1; Nesai, iftitah 21; Tirmizî, kıyame 15; İbn Mâce, zühd, 36; Ahmed b. Hanbel, III, 102; V, 390, 394, 406.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/558.
[630] Buharı, rikâk 53; Tefsir, sure 108/1; Tirmîzî, tefsir sure 108/1; Ahmed b. Hanbel III, 91, 207, 232; IV, 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/558-559.
[631] Bk. Yazır M. Hamdi, Hak dini Kur'an dili, IX, 6180-6186.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/559.
[633] Ahmed b.Hanbel, IV, 419. 421,424-426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/560-561.
[634] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/561.
[635] İbrahim (14), 27.
[636] Buharî. cenâiz K9: tefsir sure 14/2; Müslim, cenne 73; Tirmîzî, tefsir 15/1; Nesâi, cenaiz, 114; İbn Mace, zühd 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/561.
[637] Mü'min (40), 46.
[638] Tâhâ (20) 124.
[639] Bk. Gölcük Doç. Dr. Şerafeddin, Ehl-i Sünnet Akaidi, s. 235-236.
[640] Bk. Tirmîzî. cenâiz 70.
[641] Bk. Gölcük Doç. Dr. Şerafeddin, Ehl-i Sünnet Akaidi, s. 237.
[642] Bk. Tirmîzî, cenâiz 70.
[643] Bk. Uludağ Süleyman, İslam Akaidi, Şerhu'l-Akaid, 251.
[644] Bk. Davudoğlu A.. İbn Abidid Terceme ve Şerhi, III, 399.
[645] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/562-564.
[646] Tirmîzi. cenaiz 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/564-565.
[647] Bk. Tirmîzi, cenaiz 70.
[648] Tirmîzî, cenâiz, 70.
[649] Bk. Buharı, cenâiz, 90;; rikâk 42; Müslim, cenne 65, 66; Nesâi, cenâiz 116; İbn Mâce, zühd, 32; Muvatta, cenâiz 48; Ahmed b. Hanbel, II, 51, 11.3, 123.
[650] Bk. Halil Ahmed, Bezlu'l-Mechûd, XVIII. 292.
[651] Bk. el-Mübarekfûri, Tuhfetü'l-Ahvezî, IV. 184.
[652] Bk. Miras Kamil, Tecrid-i Sarih, IV, 644-645, I. Baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/565-567.
[653] Bk. Müslim, Mesâcid. 129.
[654] 984 no'lu hadis.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/567.
[655] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/567-568.
[656] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/568.
[657] Nesâi, cenâiz 114; İbn Mâce, zühd, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/568-571.
[658] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/571-572.
[659] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/572.
[660] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/572-573.
[661] A'raf (7), 9.
[662] Bk. Uludağ Süleyman. Kelâm İlmi ve İslam Akaidi, 255-256.
[663] Hakka (69), 19.
[664] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/573-574.
[665] İsra (17), 13.
[666] Bk. Hakka (69), 19, 26; el-İnşikak (84), 7.10.
[667] Bk. Topaloğlu Bekir, Matüridiyye Akaidi, 186.
[668] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/574.
[669] Buharı enbiya 3; Meğâzi 77; edeb 97 fiten 26; Müslim, fiten 95, 101; Ebu Davud, melahim 14; Tirmîzî, fiten 55. 56; Nüzur 62; Ahmed b Hanbel, I, 195; II, 135, 149; III, 103, 173.276,290.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/575.
[670] Bk. Kiiçükkakıy Dr. Hüseyin. Din İle Maddecilik Arasında Ezeli Savaş, sh. 10.
[671] Tirmîzî. Fiten 57.
[672] Ahmed İbn Hanbel, II, 104.
[673] Buharı. Enbiya 59.
[674] Müslim, fiten. 125.
[675] Tirmîzî Filen. 62; Bk. Debbaoğlu. Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 122.
[676] Bk. Gönenç Halil. Günümüzün Meselelerine Fetvalar, 20, 21.
[677] Bak. A.g.e. 22.
[678] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/575-577.
[679] Buharî edeb77; fiten 26, cihad 178; enbiya 3; Müslim, fiten, 95, 101; Ebû Davud, melahim 14; Tirmizî, filen 56, 62, İbn Mâce, fiten 33; Ahmed b. Hanbel, I, 176, 182; 11,27, 149; VI, 140.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/578.
[680] Bk. Davudoğlu A., Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi, XI, 384.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/578.
[681] Tirmîzîedeb78;Nesâi,katü's-sarik I; Ahmed b.Hanbel,İII.332;IV, 130,220; V. 165,180,344.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/579.
[682] Müslim, imâre 53.
[683] Bk. Davudoğlu A.. Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi, IX, 17.
[684] Bk. Müslim, imâre, 52.
[685] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/579.
[686] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/580.

[687] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/580.
[688] Müslim imâre 62,64; Tirmizi, fiten78; Nesâi, iman 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 295,302,305,321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/581.
[689] Bk. Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 27-28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/581.
[690] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/582.
[691] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/582.
[692] Müslim, imare 59, 60; Nesâi, Tahrim, 6; Ahmed b. Hanbel, IV, 261, 341, V, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/582.
[693] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/582-583.
[694] Müslim, zekat, 155, 156; İbn Mace, mukaddime 12; hudud, 18 Ahmed, I, 88, 95, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/584.
[695] Bk. İslam Ansiklopedisi, IX, 191, 192.
[696] Bk. Kılavuz A. Saim, İman-Küfür Sınırı, 166.
[697] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/584-585.
[698] Buhari, enbiya 6; menakıb 25; meğazi 61; Fedailü'l-Kur'an, 36 edeb 95; tevhid 23 57; istitabe 95;Müslim zekat 142, 144, 147, 148, 154, 156, 159; Tirmizî, filen 24; Nesai,zdeai79; tahrim 26, İbn Mâce, mukaddime 12; Dârimi, mukaddime 2i; Muvatta.messü'1-Kur'an 10; Ahmed b Hanbel.1,88,92; 131, 137; 151, 156, 160,256.404; III, 5, 15. 33,52,56.60,64,65,68,73, 159, 183,' 189,224. 353, 355,486; IV, 145,422,425: V, 42; 176.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/585-587.
[699] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/587.
[700] Müslim, zekat 149; Ahmed b. Hanbel, II, 197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/587-588.
[701] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/588.
[702] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/588-589.
[703] Müslim, zekât 148.
[704] Bk. el-Azimâbadi, Aynü'l-Ma'bud, XIII, 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/589.
[705] Buharî, istibabe 6; menâkıb 25; fezâilü'l-kur'ân 6; Müslim, zekât 154; Tirmîzî, fiten 24; İbn Mâce, mukaddime 12; Ahmed b. Hanbel, I, 113. 131, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/590.
[706] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/590.
[707] Müslim, zekât 156, 157; Ahmed b. Hanbel I, 88 92, 141.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/591-593.
[708] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/593.
[709] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/594.
[710] Bk. İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, III, 309; Beyrut, Lübnan.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/594.
[711] Tirmizi, diyât 21;Nesâi, tahrimü'd-dem 21-24; İbn Mâce, hudûd, 21; Buharı, mezâlim 33; Müslim, îman 226; Ahmed b. Hanbel, I, 79, 187, 190, 305; II 163, 193, 194, 205, 206, 210,215,217,217,221,224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/595.
[712] Tirmîzî, diyât; Nesâi, tahrimü'd-dem 23, 24; İbn Mâce, hudud 21; Buharî, mezâlim 33, Müslim, İman 226; Ahmed b. Hanbel, I, 79, 187, 190, 305, II, 163/193, 194, 205, 206, 210,215,217,221,324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/595.
[713] Bk. el-Askalani, Fethu'l-Bari, VI, 48-49.
[714] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/595-597.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.22 Sunneti anlamada yontem

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

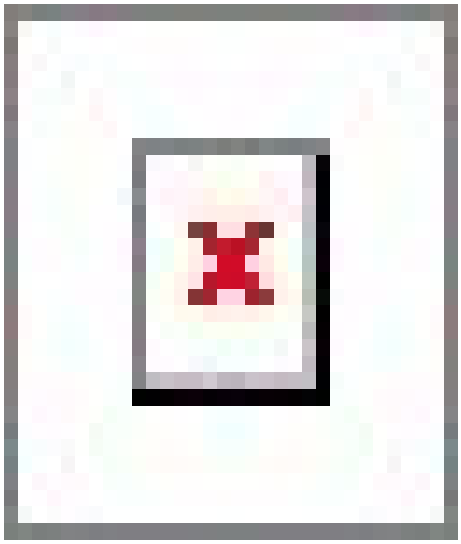

İÇİNDEKİLER

Mütercimin Sunuşu 11
Takdim / Tâhâ Câbir el- Alvânî 13
Önsöz 31

BİRİNCİ BÖLÜM
1- Sünnetin Tanımı ve Kapsamı 37
A- Usulcülere Göre Sünnet 44
B- Fakihlere Göre Sünnet 44
C- Hadisçilere Göre Sünnet 46
I- Nebî'nin (s.a.v.) Sözleri 46
a-Nebevi Belagat 57
b- Kavî Hadislerin Önemi 60
II-Nebî'nin (s.a.v.) Fiilleri 61
III- Nebî'nin (s.a.v.) Takrirleri 71
IV- Nebî'nin (s.a.v.) Sıfatları 74
V - Nebî'nin (s.a.v.) Sireti 75
D- Sünnetin Hepsi Haktır ve Onda Bâtıla Yer Yoktur 77
2- Sünnetin Önemi ve Delil Oluşu 83
A- Kur'an'm Delâleti 83
B- Sünnetin Delâleti 85
C- Sahabe ve Onlardan Sonra Ümmetin İcmaı 89
D- Fıkıhtaki Hükümlerin Çoğunun Kaynağı Sünnettir 92
E- Rey Ekolünde Sünnet 92
F- Fıkıh İmamlarının Bazı Sünnetlerle Amel Etmemelerindeki Mazeretleri 97
G- Sünnet Tasawuf İçin de Bir Kaynaktır 105
H- Sünnet Istâmî Hayat İçin Detaylı Bir Yöntem Verir 110
I- Sünnetin Getirdiği Tafsilatın Miktarı, Konulara Göre Değişiktik Arzeder 116
3- Sünnet-Kur'an İlişkisi 119
A- Kur'an Varken Sünnete Lüzum Yoktur İddiası 123
B-Güvenirliği Açısından Sünnet 126
C- Sünnet ve Hadîsleri Elde Etmek İçin Yapılan Yolculuklar 129
D-Hadîs Usulü İlmi 132

İKİNCİ BÖLÜM
1- Sünnetin İslâm'daki Yeri 145
A-Kapsamlı Bir Usûl 146
B-Dengeli Bir Usûl 146
C- Kolaylaştırıcı Bir Usûl 147
2- Sünnet Karşısında Müslümanların Vazifesi 149
A-Sakındırılan Üç Afet 150
3- Sünneti Ele Almada Temel Esaslar 157
A- Yasama ve İdarede Başvurulan Sünnet 159
B- Sahih Hadîsleri Reddetmek, Zayıf Hadîsleri Kabul Gibidir 162
I- Yanlış Anlayış Sebebiyle Sahih Hadîslerin Reddedilmesi 167
II- Mânâ Karışık da Olsa Sahih Bir Hadîsi Çabucak Reddetmek Pervasızlıktır 174

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
1- Hukuk ve Yasama Alanında Sünnet 181

A- Fukahanın Hepsi Hüküm Verirken Sünnete Müracaat Etmektedir 183
B- Hadîs Üe Fıkhı Biri eştirmenin Zarureti 185
2- Tebliğ ve Rehberlik Alanında Sünnet 193
A- Delil Gösterilecek Hadîsin Sıhhatinin Araştırılması 199
B- Vaizlerden Çoğunun Afeti 202
C- İbn Hacer el-Heysemi'nin Fetvası 205
D- Tembih Edilmesi Gereken Gerçekler 210
I- Tergib ve Terhib'de de Bazı Alimlerin Zayıf Hadîsi Terki 211
II- Cumhurun Ortaya Koymuş Olduğu Şartlara Riayet Edilmemesi 213
III- Cezm (Kesinlik) Siygasıyla Rivayetin Menedilmesi 213
IV- Yeteri Kadar Sahih ve Hasen Hadîs Vardır 214
V- Ameller Arasındaki Nispetlerin Bozulmasından Sakındırma 215
VI- Amellerin Faziletlerinde Zayıf Hadîsin Rivayeti Onunla Bir Hükmün İspatı Mânâsına Gelmez 216
VII- Zayıf Hadîs Rivayetinin Kabulü İçin İki Mükemmel Şart 221
E- Davetçide Olması Gereken İnce Kavrayış 224

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Sünneti İyi Anlayabilmek İçin İlkeler ve Ölçüler
1- Sünnetin Kur'an-ı Kerim Işığında Anlaşılması 237
A- Hadîslerin Kur'an'a Muarız Olması İddiası Hakkında Bir İnceleme 247
2- Bir Konuda Gelen Bütün Hadîslerin Toplanması 253
A- Elbisenin Uzatılması İle İlgili Hadîsler 254
B- Ziraat İle İlgili Hadisler 261
3- Muhtelifu'l-Hadîs Arasında Uzlaştırma ve Tercih 267
A- Uzlaştırma, Tercihten Önce Gelir 268
I- Kadınların Kabirleri Ziyareti İle İlgili Hadîsler 271
II- Azl Hadisleri 273
III- Hadiste Nesh 279
4- Hadîslerin Vârid Olduğu Sebepler, Şartlar ve Maksatlar Işığında Anlaşılması 283
5- Hadîsteki Araç İle Amacın Birbirinden Ayırt Edilmesi 303
6- Hadîsi Anlamada Hakikat İle Mecazın Anlaşılması 325
7- Gaybî Olan İle Olmayan Hususları Birbirinden Ayırt Etmek 349
8- Hadîs Lafızlarının Delalet Ettiği Şeylerin İyi Tespit Edilmesi 357

BEŞİNCİ BÖLÜM -EK-
Sünnetin Teşrîî Yönü 365
Mânâsı Saptırılan Bir Hadîs 366
Sünnetin Teşrîî Yönünün Olmadığı İtirazı 373
İfrat ve Tefrite Düşenler Atasında Teşrîî Sünnet (Sünnetin Bağlayıcılığı) 375
İmam İbn Kuteybe'nin Sünnetler Hakkındaki İfadeleri 384
İmam el-Karafî'nin Tahkiki 387
İmam İbnü'l-Kayyim'in Görüşü 393 -
Şah Veliyullah ed-Dehlevî'nin Vârid Olan Sünnetler Hakkındaki Taksimi 396
Muhammed Reşid Rıza ve îttiba Meselesi 400
Şeyh Şeltut'un Taksimi 406
Umumî ve Hususî Teşrîî İtibariyle Sünnet 407
Tahir b. Aşur'un Tahkiki 414
Konunun Tartışılması ve Değerlendirilmesi 418
Tartışılmaması Gereken İki Gerçek 419
İfrat ve Tefrit Arasında 420
Sahabe ve Selef Nezdinde Sünnet 420
Zekat Kitaplarında Görülen İhtilâfın Yorumu 433
Sık Sık Nesih Görüşüne Sığınmaya Hacet Yoktur 439
Hz. Peygamber'in İctihadları 443
Sünnetten İctihad Yoluyla Gelen Emir ve Yasaklar 445
Tıbbî Nitelikli Hadîsler 447
İbn Kayyim'in Nebevî Tıp Yorumu 450
İbn Haldun'un Görüşü 456
Hz. Peygamber'in Beşeriyeti İcabı Tasarrufları 457
Hz. Peygamber'in Verdiği Haberlerden Bazıları Vahiy Değildir 462
Varılan Sonuçlar 466
Son Bir Tembih 469
NETİCE 471

MÜTERCİMİN SUNUŞU

Sünneti Anlamada Yöntem adıyla Türkçe'ye kazandırdığımız bu değerli kitabından bir yıl sonra Prof. Dr. Yusuf el-KAR-DAVİ'nin sünnet ile ilgili başka bir kitabı daha yayınlandı: *el-Medhal li Dirâseti's-Sünneti'n-Nebeviyye (Sünnet Çalışmalarına Giriş)* adıyla, 1991 Mektebetu Vehbe tarafından Kahire'de neşredilen kitabı görür görmez heyecanla alıp inceledim. Neticede yazar bu yeni kitabında, bizim *Sünneti Anlamada Yöntem* adıyla terceme ettiğimiz kitabın sadece bir kısmını çıkartıp, başına sünnete giriş mahiyetinde seksen sekiz sayfalık yeni bir bölüm koyduğunu gördüm. İki kitap arasındaki yegane farkı oluşturan bu yeni bölümü zevkle okuduktan sonra onu da terceme etmeyi düşündüm. Böylece bir yandan hemen hemen aynı kitabın, kapak ismindeki değişikliğinden
dolayın ikinci kez terceme edilmesinin Önlenmesini de amaçlarken, öte yandan oldukça faydalı gördüğümüz bu farklı girişi de çevirerek *Sünneti Anlamada Yöntem* adlı tercememizin başında neşretmek suretiyle iki kitabı bir araya getirmeyi, böylece de okuyucuya daha yararlı olmayı hedefledim. Bu **ilave** ile kitabın daha da bütünleştiğine inanıyorum.

- Tercemede, yazarın kaynağını zikretmediği hadîslerin kaynaklarını, hadîslerin bab veya hadîs numaralarını ya da yerlerini gösterdim. Bazen hadîsin zikredildiği başka kaynaklara da işaret ettim.
- Yazarın zaman zaman metin içerisinde zikrettiği kaynakların araştırma teknikleri açısından dipnotlarda verilmesinin daha doğru olacağını düşünerek dipnotlarda verdim.
- Hadîsi yazarın işaret ettiği kaynaklarda, işaret ettiği yerde bulamamışsak, kaynaktan sonra <?) işareti koydum.
- Bazen metinde eksik verilen hadîs metinlerini dipnotlarda tamamladım.
- Yazarın zikrettiği hadislerin lafızlarında ve kaynaklara göndermelerinde rastladığımız yanlışlıkları, dizgi hatalarını vb düzeltmeye çalıştım.
- Bazı yerlere tamamlayıcı bilgileri vermek üzere dipnotlar düştüm.
- Yazarın dipnotlarını seri rakamlarla verdim. Ancak bu dipnotlara yukarıdaki katkılarımı da ilave ettim.
- Kendi dipnotlarımı ise harflerle gösterdim. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Takdim / Tâhâ Câbir el- Alvânî

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. O, bize, din olarak İslâm'ı, peygamber, rehber ve resul olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.) seçmiştir. O'nu bütün insanlara Hakk ile müjdeleyici ve **uyarıcı;** resullerin gönderilmeyip, sapıklığın yayıldığı fetret dönemini aydınlatıcı bir nur olarak gönderdi. Bunun üzerine O (s.a.v.), Allah'ın emrini aldığı gibi değiştirmeden, risaleti tebliğ ve emaneti eda etti. İnsanlara indirileni, onlara beyan etti; Allah'ın hükümlerini açıkladı, farzlarını yerine getirdi ve böylece onların dini kemale erdi. Onlara gönderilen nimet tamamlandı ve onlar için din olarak Allah, yeryüzüne ve içindekilere varis oluncaya kadar devamlı ve sabit olan, nuru sönmeyecek, işaretleri kaybolmayacak, hükümleri iptal edilmeyecek İslâm'dan razı oldu.

Bu risalet nurunun yayılması ve kıyamete kadar bayrağının dalgalanması için Allah Teâlâ gerek Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında ve gerekse vefatından sonra nurun ve hidayetin kaynaklarını açıklamıştır. Ta ki söz çelişmesin, kalpler bulanıklaşmasın: "Allah'a itaat ediniz, Resûl'e itaat ediniz ve sizden olan emir sahiplerine de..." (Nisa:59)

Ayette zikredilen ulu'l-emr'den kastedilen ise; "...halbuki onu Resûl'e ve aralarındaki yetkili kişilere götürselerdi, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu bilirlerdi..." (Nisa:83) ayetinin işaretiyle hüküm çıkarmaya gücü yeten âlimler ile ümmet tarafından kendilerine Allah'ın hükümlerini uygulama yetkisi verilen ve buna sıkıca sarılıp ondan asla ayrılmayan yöneticilerdir.

Allah'a itaat; O'nun yüce kitabına itaat; O'nun muhkem ayetlerine tamamen sarılma, emirlerine uyma, yasaklarından kaçınma, müteşabih ayetlerine teslim olma, verdiği haberlere itibar edip, çizdiği yolda yürümekle gerçekleşir. Allah Resûlü'ne itaat ise; O'nun sağlığında emirlerine kusursuz itaat etme, vefatından sonra ise O'nun sünnetlerine harfiyen uyma şeklinde tezahür eder.

İslam'ın zuhurundan beri, Resûlullah'ın sünnetiyle ihticâc {delil getirme), Allah'ın kitabıyla ihticâc gibi algılanmış ve kabul görmüş ve bu, Müslümanların imam ve müctehid-lerinin tespit etmiş oldukları kurallara uygun olarak yapılmıştır. Bilindiği gibi sünnet; Resûlullah'ın (s.a.v.) tebliğ, teşri ve beyana taalluk eden söz, fiil ve takrirlerinden oluşmaktadır. Ve bütün Müslümanlar, işte bu anlayış içerisinde sünnet ile ihticâcı, aklî ve fıtrî melekelerin tabii bir sonucu olarak Allah'ın dininin bir gereği olduğunu bilirler. Bu durumda Allah'a ve Resulüne inanan birisinin bunun aksini söyle-

mesi caiz değildir. Sünnet, Kur'an'ın mücmelini beyan, mü-beyyenini tafsil, ayetlerini tavzih, beyanlarını tefsir, hükümlerini tatbik eder. Bazen zahiren umum ifade edeni tahsis, zahiren mutlak olanı da takyid edebilir. İşte bu konumuyla sünnet, her zaman Kur'an ile iç içe olduğu halde Müslüman olan birisi bundan başka bir görüşü nasıl kabul edebilir?

Bundan dolayı, sünnetin hüccet (delil) oluşu; bu ümmetin seleff olan Müslumanlarından başka hiç kimsenin tartışmadığı dini bir esastır. Daha sonra ise anlayışı kıt, cahil ve türedi (toy) bir nesil yetişti. Onlar Resûlu İlah'tan kafi olarak gelen sabit bir sünnet ile, geçmiş tekilerin haber ve sünnetleri arasında fark gözetmediler. Önceki (nesil)lerden nakledilenlerle ne denli ihticâc edilebileceğini, onunla ihticacın sınırlarının ve beşeri bilgi araçları arasındaki yerinin ne olduğunu fark edemediler. Aynı şekilde onlar, bunun his ve akıl ile çelişmesi halinde desteklenip-desteklenmeyeceğini de ayırt edemediler. Ve bu türediler, söz konusu metodolojik problem hakkındaki münakaşanın, bizatihi Nebevi sünnetin hucciyeti hakkında yapılan bir tartışma olduğu yanılgısına düştüler. Bu metodolojik tartışmayı, sünnetin hadîslerden oluştuğunu, hadîslerin ise haber vermeden ibaret olduğunu; dolayısıyla, bütün tartışmanın haberler üzerinde olduğunu kabul ederek, tartışmayı sünnet dairesine kaydırdılar. Bizzat sünnet oluşu cihetiyle nebevî sünnet ile, öbür taraftaki onun nakil yolları ve haberler arasındaki Önemli farklara dikkat etmediler. Aynı şekilde Resûlullah'tan yapılan nakillerde kullanılan yöntemlerle, başkalarından yapılan nakil yöntemleri arasındaki farklara bakmadılar. Bu tartışmanın neticesi olarak bu acayip tartışma bizzat sünnetin hucciyeti etrafında da yayılıp, Usûl ilmi ve Hadîs alanında yapılan ilmî çalışma-

larda geniş yer kapladı. Oysa bu çalışmaların, sünneti anlama yöntemleri, onu anlama yolları, ondan alınabilecek ders ve ibretlerden istifade metodlarının beyanı gibi sahalara tahsis edilmesi mümkündü.

Bu gibi çalışmalar, her halükârda Müslümanların düşünce, tasavvur ve kültürlerinin, sosyal yaşantılarının sünnet ve ondan elde edilen prensipler ışığında nasıl bina edebileceklerini kolaylaştıran çalışmalardandır.

Gerçekten, genel olarak bütün haberlerin hucciyeti, özelde de âhâd haberlerin hucciyetî etrafındaki bu yapay kavgaların bunlardan başka, Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkların oluşması ve fırkaların çoğalması, zaman zaman ekseriyetle olumlu bir netice doğurmayan teorik tartışmalar gibi konuların, sünnet hakkındaki İslâmî araştırma ve çalışmaların yön değiştirmesinde olumsuz ve tehlikeli tesirleri olmuştur. Misal olarak, Sünnetin Kur'an'a göre yeri meselesi, Sünnetin Kitapla, Ki tap'in Sünnetle neshi meselesi, İslâm âlimlerinin, tevsik (râviyi güvenilir görme), rivayet, isnâdların tashih ve tenkidi gibi konularda bir benzerinin gerçekleştirilemeyeceği kadar gayret göstermelerini verebiliriz. Gerçekten tenkîd çalışmaları ve tahlil metodlarına baktığımızda; isnâd tenkidi sahasında harcanan sınırlı gayretler arasında büyük bir mesafe olduğunu görmekteyiz. Aynı şey metin tenkidini öğrenip, çalışma ve tahlili için ilmî ölçüler ve mo-todlar koymada ve çeşitli hadîslerin zaman, mekan ve vakıa ile alâkalarını ortaya çıkarmada da söz konusudur.

Nitekim, fukaha (r.a.) teşrîî sahasında takdire şayan pek çok gayretler göstermiştir. Bu gayretler eğer sünnetin bütün yönlerini ve diğer çeşitlerini de kapsamış olsaydı, sünnetin anlaşılmasında maksadın hasıl olması ve ihtiyacın giderilmesi mümkün olacaktı. Fakat onlar daha çok tesrii sünnete önem verdiler ve bu sahadaki rivayetlere uygun bir yöntem İzlediler.

Sünnet Resul ullah'm yaşadığı dönemdeki açıklama ve uygulamalardan ibaret olup, aynı zamanda, İslâm'ın içtimaî, iktisadî ve fikrî karakteristiklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle anlama metodlarını öğrenip çalışmanın, en önemli ve zorunlu çalışmalardan olduğu kabul edilmelidir. Gerçekten de bu merhale, Allah'ın yeryüzünde olmasını istediği yöntemin somut bir örneğini teşkil etmektedir. Nitekim yüce Kur'an, pratikte olması gereken yöntemin hayata aktarılması ve uygulanması hareketini bizzat kendisi yönetmekte, yöntemine uygunluk arz etmesi için bu hareketin bütün yönlerini gözetip-kollamakta, ebedî olarak insanlığın kendisine başvurması için meramını en kamil bir şekilde ifade etmektedir. Hatta Kur'an'in ayet-i kerimeleri çok defa uygulamadaki bir hatayı düzeltme, onu tenkîd, tahlil veya tasvip etmek, doğruya yönlendirmek ya da eksikleri tamamlamak üzere iniyordu. Nitekim bu husus, Al-i imran, Enfal vb. sûrelerin bir çok ayetlerinde açıkça ve canlı olarak gözükmektedir.
Gerçekten el-Ma'hedu'l-Âlenü JİI-Fikri'I İslâ-mî=MilIetlerarası İslâmî Düşünce Enstitüsü, sünnetin anlaşılması meselesini, onu Öğrenip çalışma metodunu, onun diğer **boyutlarının** bilinmesini, İslâmî kültür, bilgi ve medeniyet için onun ne şekilde kaynak edinileceğini, Müslüman düşünürlerin en fazla özen göstermesi gereken en önemli düşünce problemlerinden biri saymaktadır. Çünkü İslâm'ın asılları ve kaynaklarının tanınması, problemlerinin açıklanması ve onu anlama metodları İslâm düşüncesinin oluşu-
17

munda ve istikamet bulmasında, İslâm ümmetinin ilmî, kültürel ve medeni sistemlerinin yeniden inşasında en önemli esas olarak kabul edilmektedir.
İşte bunu gerçekleştirebilmek için. Enstitümüz bu alandaki çalışmalarına aşağıda Özetlenen şekilde bir taslak çizmiştir:
1- Hadîs ve Usûl çalışmalarındaki gerekli titizliğin, ele alınmış tarihî problemlerden, henüz ele alınmamış problemlere kaydırılması yönüne gitmek. Mesela enstitümüz, sünnetin hucciyeti problemini, üzerinde yeterince durulmuş bir konu olarak kabul ediyor. Zaten Allah ve Resulüne iman eden bir Müslüman sünnetin hüccet oluşunu inkar edemez. İşte Enstitümüz bu konuda, sünnetin hucciyeti hakkında en önemli ve kapsamlı bir usûl çalışması kabul edilen gerçekten ilmî değeri haiz bir çalışma yayınladı. Bu da, büyük ilim adamı merhum Şeyh Abdülgâni Abdülhâlık'm *Hucciyetu's-Sünne=Sünnetin Delil Oluşu* adlı kitabıdır. Enstitümüz adı geçen eseri, bu alanda yapılabilecek en yeterli ve ayrıntılı çalışma olarak görmektedir. Dolayısıyla araştırmacıların, başka konulara yönelmeleri gerekmektedir.
2- Çeşitli branşlardaki ilim adamı ve araştırmacıların, sünneti kolayca öğrenmelerine yardımcı olmak için, sünnet alanında araştırma yapan araştırmacıları bu alanda bilgisayardan faydalandırmaya yönlendirmek. Nitekim enstitümüz bu amacı gerçekleştirmek için bu alandaki çalışmalardan bir çoğunu desteklemektedir.
3- Konularına göre sünneti tasnife özen göstermek. Sünneti yalnızca fıkhî bilgi için bir kaynak edinmekle yetinmeyip, onu bütün çeşitleriyle insanî ve içtimaî bilgiler için
18

de kaynak olarak ele alma hedeflerimizi gerçekleştirmek üzere bu meyandaki faydalı ilmî metodlardan istifade etmek.
4- Sünnet ve İslâm medeniyetinin yeniden inşasında ve İslâm ümmetini geri kalmışlıktan kurtarmada sünnetin rolü ile ilgili önemli konuları ele alan eserler vermelerini büyük âlimlerden istemek. Bu çerçevede büyük ilim adamı Mu-hammed el-Gazzalî'den bir kitap yazması istenmiş, o da *es-Sünnetü Bq/ne Ehli'l-Fıkhî ve Ehli'l Hadîs- fıkıhçılar ve Hadîs-çiler Arasında Sünnet* adıyla bilinen eserini yazmıştır. Yazar bu eserinde, sünnetin kavranma ve anlaşılma çabası içerisinde, isnâd şekilciliği ve rivayet kalıpları içinde boğulan kimseler ile, haberleri kavrama, ibret ve dersler çıkarmaya yönelik özen gösterenler arasındaki farkı belirtmeye çalışmıştır. Tabi ki büyük üstad, -enstitümüzün gözünde- kendisi için bir çerçeve çizilemeyecek veya kendisine nasıl yazacağı söylenemeyecek veyahut kitabı yayınlanmazdan önce gözden geçirilemeyecek kadar büyüktür. Ardından ise Şeyh Gazza-lî'nin delil getirmiş olduğu bazı misaller veya ayrıntılar etrafında hâlâ devam etmekte olan bir gürültü koptu ve neredeyse bu detaylar etrafında çıkan gürültü arasında kitabın esas mesajı kayboldu.
Gerçekte kitabın mesajı, Öncelikle ne şer'î ilimden, ne de ilmî kimlikten ve ne de hadîsi doğru bir şekilde anlamayı mümkün kılacak, yeterli tarih, siyer, fıkıh ve lügat bilgisinden nasipleri olmayan toy kimseleredir. Çünkü onlar, herhangi bir hadîs kitabına bakıp; orada, hakikatini, boyutlarını, vürûd sebeplerini bilmedikleri, öncesini ve sonrasını idrak edemedikleri bir hadîse rastlıyorlar ve kıt bir anlayışla onu ele alıp, insanlar arasında da öylece yayıyorlar, Kendilerine "Sizin bu anlayışınız Allah Tealâ'nın ayetiyle çelişmektedir" denildiğinde, onlar: "Sünnet, Kur'an'a kâdî'dir. (Kur'an'dan önce ele alınmalıdır) ve onu neshedicidir" derler. Yine kendilerine "Bu rivayet, daha sahih başka bir rivayetle çelişmektedir" denildiğinde ise, çelişkinin mahiyetini, tercih yollarını, anlayış, üslûp, kural ve yöntemlerini de bilmezler.
Yine bu kitabın mesajı, o âlimleri, araştırmacıları ve sünnet hizmetçilerini ikaz ederek, gayretlerinden bir kısmını da sünneti anlama problemleri ve kavrama metodlarına doğru yöneltmelerini istemekteydi. Çünkü, ne fıkhın süzgecinden geçmeyen sünnet anlayışı ve ne de sünnete dayanmayan bir fıkıh anlayışından hareketle İslâm medeniyeti ve İslâm kültürü oluşturulamaz.
5- Enstitümüz, Şeyh Gazzalî' nin kitabı etrafında oluşan ve onun esas mesaj ve muhtevasının anlaşılmasına engel teşkil eden bu kargaşayı görünce, değerli ilim adamı Yusuf el-Kardavî'den Sünneti Anlama Yöntemleri hakkında geniş bir kitap ile Bilginin Kaynağı Olarak Sünnet şeklinde de benzer bir kitap hazırlamasını rica etti. Değerli âlimimiz bu isteğimizi yerine getirdi ve her iki kitabı da hazırladı. Enstitümüz birincisini yayınlamakla bahtiyardır, İnşallah diğerlerini de yakında yayınlayacaktır.
Yine sünnet sahasındaki araştırma ve çalışmaları, sünneti anlama problemine yönlendirme girişimi çerçevesinde Enstitümüz, Amman'daki, Kraliyet Akademisi İslâm Medeniyeti Araştırmaları Enstitüsü ile yardımlaşarak milletlerarası bir toplantı düzenledi. Bu da Kraliyet Akademisi Medeniyet Araştırmaları Yedinci Genel Kongresi çerçevesinde gerçekleşti. Toplantıya 126 ilim adamı ve araştırmacı katıldı.
20

Çalışmalar 15 Zu'l-Kade 1409 = 22 Haziran 1989 Perşembe günü sona erdi. İsmi *Bilgi ve Medeniyetin inşasında Nebevi Sünnetin Metodları* şeklindeydi. Her üç oturumda yer alan diğer kıymetli araştırmalara ilaveten, orada tartışılan en Önemli konulardan biri de Gazzalî'nin kitabı ile Doktor Yusuf el-Kardavî'nin araştırmasıydı.
Enstitümüz, sünnetin anlaşılması ve bunun için takip edilecek metodların belirlenmesi; metin tenkidinde esas alınacak ölçülerin saptanması, vb. sünneti İslâmî kültür, bilgi ve medeniyet için bir kaynak edinmeye yardımcı olacak meseleleri, en önemli konular olarak görmektedir. Bu meseleler o kadar büyük Öneme sahiptir ki; çağdaş İslâmî hayatın yapılanmasında, sünnetin yeniden olumlu ve etkin rolünü üstleNebilmesi için, bir çok ilmî çabaya, ciddi çalışma ve ilmî toplantılara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine İslâmî üniversite, fakülte ve enstitülerdeki hadîs dersleri programlarının bu problemlere ilişkin olmasına ve bunların, üzerinde yeterince durulmuş ve tekrar araştırmaya gerek kalmamış olan konuların yerlerini almasına çok fazla İhtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.
Bu değerli kitabın, okuyucuların ellerine ulaşıp, onlar tarafından anlaşılmasından sonra Müslümanların ihtimamının şu hususlarda kat kat artacağını ümit ediyoruz. Sünnetin anlaşılması meselesi, onu anlama kurallarının iyice öğretilip yayılması,

bunun kaide ve şartlarının belirlenmesi, anlayışların farklı ve bazen de birbirleriyle çelişkili olmasının sebepleri ve bunların açıklanması. Yine, sünneti anlayış problemi nasıl ortaya çıkmıştır? Bunun etkileri nelerdir? Anlama problemlerine götüren, sünnet ile ilgili sonradan gündeme gelen ve ön plana çıkartılan tâli meseleler nasıl çözümlene-

çektir? Anlayış probleminin, sünnetin hucciyeti meselesinde tartışmaların ortaya çıkmasındaki etkisi nedir?
Bu noktada, fazlasıyla araştırılmasına ihtiyaç duyulan ve sünnetin anlaşılması problemiyle ilgisi bulunan bazı meseleler şunlardır:

1- Anlamanın Şartları

Sünnetin etrafındaki problem, anlayış problemi olunca, tarih boyunca, zaman zaman anlayışların farklılığı ile birbirleriyle çelişmelerinin sebepleri nelerdir?
Sünneti anlamaya ve onu en güzel bir şekilde pratize etmeye gücü yeten bir aklın ayırt edici özellikleri nelerdir? Bu anlayışın İslâm'a bağlılık ile ilgisi nedir ve dar ve kısır bakış açılarının üstesinden.nasıl gelinecektir? Anlayış problemi, ona tesir eden diğer problemlerle birlikte nasıl çözümlenecektir? Sonradan ortaya atılan ve anlayış probleminin karmaşıklığına sebep olan problemler nasıl çözülecektir? Ki bu anlayış problemi -birçok araştırmacıya göre- küllî veya cüz'î olarak sünnetin hucciyeti meselesinin öne çıkması ve bunun tartışma ve mücadelelere dönüşmesiyle kendini göstermiştir. Halbuki bu, -bilindiği gibi- daha önceki hiçbir Müslüman'a göre tartışma konusu değildi.

2- İhtilaflar, Ayrılıklar vb. Tetkik İçin Öngörülen İlmî Meseleler

İslâmî fırkalar nasıl ortaya çıkmıştır? Ayrılma ve bölünme sebepleri nelerdir? Bu sebeplerden - anlayış, hucciyet, dirayet ve rivayet olarak- sünnet ve ondaki ihtilafın yeri nedir? Sünnet İslâmî fırkalar arasında birbirlerine karşı nasıl bîr silah olarak kullanılmıştır? Uydurma meselesi, parçacı yakla-

şım ve hukukî akımlar nasıl ortaya çıktı ve bunların ortaya çıkışlarının etkileri nelerdir? Dirayet ve rivayet ilimlerinde ihtisas isteyen teknik meselelerden çoğunun ortaya çıkışında ihtilafın rolü nedir? Mesela; sünnetin hucciyeti, sünnetin Kitaba göre konumu, Kitabın sünnet ile nesh edilmesi, onunia tahsis veya takyid edilmesi, Rasûlullah'ın içtihadı ve bu hususlaki tartışma, kavlî sünnetin Kur'an-ı Kerim nasslarıyla aynı konuları ele alması, bu mesleklerden birçoğunda her iki nassa dayalı ortak hükümlerin çıkarılması gibi hususlarda ihtilafın rolü nedir? Düşünce ve eğitim açısından İslâm düşüncesinde bunun tesiri nedir? Bu meseleleri doğuran tarihî şartlar nelerdir? Çağdaş sünnet çalışmalarında bu meseleleri içeren en iyi yol hangisidir ve bunun için kararlaştırılan program nasıl olmalıdır? Müslümanların birlik ve bütünlüğü, ümmetin tekrar yapılanması meselelerinde, İslâmî görüşün net olarak ortaya çıkarılmasına yardım edecek yöntem ne olmalıdır? Yine ümmetin üretken, aktif, medenî rolüne doğru yönlendirilmesi nasıl başarılacaktır? İşte bütün bunlar, tetkik için Öngörülen ilmî meselelerdir.

3- Zaman ve Mekan ile İlgili Boyutlar ve Sünnnetin Anlaşılması

Gerek Nebî'nin (s.a.v.) fiil ve takrirlerinin ve gerekse insan olarak tecrübeye dayalı bazı fiillerinin sünnet sayılıp sayılmayacağı probleminde, zaman ve mekan ile ilgili boyutlarda çeşitli merhale ve durumların Özelliklerinin göz Önünde bulundurulması, hicri birinci asırdakilerce olduğu gibi, usûlcülerce de açıkça bilinen bir hususlu. Nitekim onlar, bunun için bir takım kurallar koymuşlardır. Şu halde, bu sahadaki ihtisas sahiplerinin, Nebî'nin (s.a.v.) çeşitli sözlerinde

de bu durumları ele alan bazı kuralları belirlemesi mümkün müdür? Şayet mümkünse bu nasıl olacaktır? Yine bu kuralların ortaya konulup, birer asıl yapılmasında çağdaş hadîs çalışmalarının üzerine düşen rol nedir?
Fakihin çözümleyeceği İctihadla ilgili fer'î mesele ile, düşünür, filozof ve kelamcıların çözümleyeceği fikri problem ve sosyologun çözümleyeceği sosyal olay arasındaki Öze dayanan ihtilaflar; sünneti anlama ve onunla yaşamada çeşitli metodlar icad etmeyi zorunlu kılmaktadır. Mesela fakihin ilgi alanına giren cüz'i bir mesele ile alakalı bir hadîsle, anlaşılabilmesi için sosyolog tarafından bütün yönlerinin tahlil edilerek ele alınması gereken, genel sosyolojik bir olay ile ilgili hadîs birbirinden farklılık arz eder. Yine herhangi bir şeyin lehinde veya aleyhinde çeşitli hadîslerin kullanılması sebebiyle ortaya çıkan ayrılık ve bölünmeden doğan müzmin tarihî hastalıktan kurtuluş nasıl mümkün olacaktır? Çünkü her fırka sadece kendi lehindeki hadîslere sarılmaktadır. Durum böyle olunca İslâm düşüncesinde, teorik, genel ve maksatlarla ilgili kaideler yeniden nasıl oluşturulacaktır? Özellikle sünnet ve râvileri bir araya toplamanın kolaylaşması, ilmi araştırma ve çalışmaların, karşılıklı diyalog ve ilmî toplantıların yapılmasından sonra, bu çemberden nasıl çıkılacaktır?

4- Ümmetin Sorunlarını Çözmede Sünnetin Rolü

Genelde İslâm dünyasında, özelde Arap dünyasında çağdaş İslâm düşüncesi ile ilgili problemin bu yönünü teşkil eden bir takım olumsuzluklar baş göstermiştir. Bunlar çeşitli şekillerde ortaya çıkmakta olup, bazıları şunlardır:
- Ümmetin çeşitli birimleri arasındaki bağların çözülmesi, siyasî arenaya ilâveten, fikir, toplum, grup ve mezhep-
ler gibi çeşitli hâlâ boğuşma ruhunun hakim olması, ümmeti parçalayan çeşitli fikirlerin bir ihtiyaçmış gibi canlandırılıp, gündeme getirilmesi.
- Toplumsal ve bölgesel dengelerden geride kalanların da çökmesi ve bencillik veya tarafgirlik ruhunun gaîip olması. Gelecekten endişe ve korku, yaşanılan hayattan bezginlik, herhangi bir olumlu durum karşısında bile cesaretin kaybedilip, sahte tevekkül ve ihmal duygularının egemen olması, çalışma ve başkalarına tesir etme görevinin terk edilmesi, gruplar arasındaki diyalog ortamlarının, tam anlamıyla kavga ve çekişme ortamlarına dönüşmesi.
- Ümmetin içtimaî sorunlarının gerçek nedeni üzerine olaylara uygun bir şuurun ve bu şuurun tarihle ilgisinin kaybolması. Parçacı, yüzeysel, duygusal ve mesnedsiz nutuklar şeklindeki yaklaşımların artması yanında, ümmetin problemlerinin tahlil ve ta'lili ile Ügili bütüncül yaklaşımların zayıflaması. İslâm âlimlerinin**,** herhangi bir şeyin illetini araştırmaksızın veya gerçek illetinden başka bir illet ile ta'lil ederek onu kabule açık olması gibi fakat tek tek sayılması zor olan şeyler.
Şu halde sünnetin sağlıklı bir şekilde ele alınmasıyla birlikte ümmetin gidişatını düzeltmedeki rolünün belirginleşmesi ile bütün bu problemlere ikna edici bir açıklama getirmeye yardım edecek açık bir görüş, doğru bir tasavvur nasıl getirilebilir? Halbuki Müslüman bireyde, eylem iradesi; Müslüman toplumda da sosyal kuvvetleri seferber etme ve onları, kendisinde hayat ve amelin dirileceği İslâmî gayeler etrafında birleştirme kudreti bulunmalıdır. Bu kuvvetler, kendisine aslî hüviyetini iade edecek kültürel bir alternatif, içtimaî, fikrî ve amelî bir planı ortaya koyması için ümmeti

çalışmaya sevk edecek ve böylece bu güçlerde; köklü, yüce bir tarih ve medeniyete yetişme şuuru iyice gelişecektir.

5- Sünneti, Lügatî Olarak Anlama Tehlikesi

Risalet asrında insanlar, sünneti, bütün yönleriyle yaşıyorlardı. Yüce Kur'an'ı da, doğrudan doğruya, açık ve derin bir anlayışla yine bu yaşam çerçevesinde anlıyorlardı. İşte bu surette, vasat (ifrat ve tefritten uzak) ve insanlar için örnek olan, tamamen

haya ile vakfedilen, tüm meydan okumalara karşı güçlü, bütün yokuşları aşabilen bir ümmetin oluşumunda Kur'an'm muciz tesiri, bariz bir şekilde görülmüştür. İnsanlar ile risalet arasındaki zaman uzayınca, diğer anlayış ve izah unsurlarının ve vasıtalarının yanı sıra lügat dönemi başladı. Bu lügat dönemi o kadar gelişti ki, bazılarının nazarında diğer anlayış vasıtalarını da geçip, anlama ve açıklamada yegâne bir araç haline geldi. Böylece lügate dayalı la-fızcı düşünce doğdu ve gelişti. Hatta, zaman, mekan, tarih ve hayatın akışı çerçevesi dışında amel eden bir takım etkin akımlar yetişti. Onlardan bazısı ümmetin uyanışını engelleyen kavga ve kargaşa vb. hususları daha da artırdı. Bütünüyle İslâm'ı, tarihî şekilcilikte aramaya başladılar. Birçok düşünce ve tezlerini, vukuu imkânsız şeyler üzerine bina ettiler. Bütün öğeleriyle bir sünnetin bütün zaman ve mekanlarda aynen tatbikini denemek gibi bir yanılgıya düştüler. Oysa bu, değişen dünya hayatında imkânsızdır. Şu halde çağdaş sünnet çalışmaları bu problemlere nasıl çözüm getirecek, İslâm düşüncesini kendisine karşı olan tehlikeli unsurlardan nasıl uzaklaştıracak, İslâm'ı, kültürel ve medeni içeriğinden neredeyse soyutlamaya çalışan mihrakların tasallutundan nasıl kurtaracaktır? Çünkü, onlar İslâm'ı bir

toplum, bir ümmet ve bir medeniyet meydana getirmesi mümkün olmayan lügavi ve lafzı kalıplara ve bireysel davranış biçimlerine ve şekilciliğe indirgediler.

6- Sünnet ve Ümmetin Uyanış Projesi

Şüphesiz, ümmetimizin, kendisini yeniden üstün ve adil bir medeniyet seviyesine yükseltecek kapsamlı bir projeye bugün her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Ancak, Müslüman toplumlar gerekli olan şartlara kavuşmadıkça bu amacın gerçekleşmesi mümkün değildir .Bu şartların başında ise, bu ümmetin fikrî ve kültürel nizamının inşası ve teşkili gelmektedir. Bugün ümmetimiz, eğitim ve öğretim gören kitlelerini şu iki kültürden birisiyle beslemektedir: Birisi; her çağ ve toplumun kendine özgü öteden beri gelen tarihî kültürü. İkincisi de; ister tercüme olsun, ister olmasın dışarıdan alınan kültür. Bu iki kültürün önünde ise çağdaş İslâm düşüncesi, etkilenmiş ve kültürel dağınıklığa uğramış bir konumdadır. Eylemden aciz, etkilenmeye açık, kültürel üretkenlikten yoksun, tüketimle yetinen bir düşüncenin bir devlet, bir ümmet veya bir medeniyet meydana getirmesi söz konusu olamaz.

Şüphesiz toplumsal değişim için amaçlanan hedef ve vasıtalar ile, ümmetin dini ve akidesi arasında gereken bağın kurulması, ümmet için gerekli olan medeniyet, kültür ve fikri taşıyacak olanların oluşumu için, ümmetin bütün güçlerini seferber etmesine katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla seferber olan bu güçler, kültür taşıyıcılarının yüklenmeyi istediği büyük yükleri bile omuzlayacaktır.

İslâm düşüncesinin şu anda karşı karşıya bulunduğu bu problemi aşıp, ümmetin fikrî ve kültürel sistemlerini yeniden

inşa etmesi ve sağlam bir bakış açısı, kudret ve verimlilik aşamasına kavuşması ve bu aşamanın gereklerine cevap verebilmesi için yapılması gereken şey: Kitap ve Sünnet şeklindeki İslâm'ın temel kaynaklarının yeniden yorumlanmasıdır. Bunun ise ince bir anlayış, engin bir şuur ve çağdaş İslâmî bir bakış açısı ile yapılması gerekir. Bu da söz konusu etkilerin gayelerini sezebilmek için, her türlü etkileri bütün boyutlarıyla değerlendirmeye muktedir bir bakış açısı ve bu aşamada karşılaşılacak problemlere İslâmî cevapların **verilmesi** ve ümmeti güçlendirecek yapının yeniden kurulması için gerekli metod ve genel prensiplerin ele alınmasıyla gerçekleşecektir. Şüphesiz yüce Kur'an, seleflerimizi, hakikatlerin iç yüzünü ortaya koymaya, toplum ve milletlerin değişimlerini anlayıp-analiz etmeye, vakıalara dayanmak suretiyle büyük medeni değişime yol açan özel kanunlar ortaya koymaya muktedir fikrî bîr metodla beslenmiştir. Yalnız bu metodun vakıalara dayanmasında ve uygunluğunda, ilmî oluşunda ve toplumlarda görülen iç çelişkileri, bu çelişkilerin medeniyetlerde ortaya çıkış nedenleri ve gelişme keyfiyetlerini ortaya koymaya muktedir oluşunda şüpheye mahal kalmamalıdır. Bununla birlikte bu metod tarih içerisindeki bütün gelişmeleri tam bir açıklıkla ortaya koymalıdır.

Gerçekten Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnet ve sîreti, gerek O'nun ve gerekse ilk dönemdeki ashabının yaşam biçimi, bu fikrî yöntemin, vakıaya uygun ve ilmî olarak hayata aktarılmasını sembolize eder. Çağdaş Müslüman düşünürler, insanın eşya ile uyum içerisinde olacağı bir hayat tarzı için, bağlayıcı bir yönteme kavuşturacak genel prensip ve gayeleri araştırarak, Kur'an'ı sağlıklı çağdaş bir anlayış ve düşünce ile ele aldıkları zaman karmaşık düşünce problemlerin üstesinden gelebilirler.

Buna Resûlullah'ın ilâhî vahyi uygularken gözetmiş olduğu gayeleri ve bunu hayata geçirmesini her yönüyle ihata eden bir sünnet anlayışı da ilave edildiği zaman, bu ümmetin önündeki cehalet, kin, kavga ve tefrika engeli Allah'ın izniyle silinip gidecektir. Böylece Müslüman fert, kişisel engelleri aşarak, çağdaş insanın kültüre! ve fikri sorunlarını çözmekle onu ikna etmeye, aynı zamanda sabit olan değerleri değişkenlerinden ayırt etmek, maksatları kavramak ve gayeleri belirlemek suretiyle İslâm'ın genel prensipleri ışığında onu hidayet ve kurtuluşa götürmeye muktedir olacaktır.

İşte -Allah'ın izniyle- elinizdeki bu kitap, sünneti anlama metodunu oluşturmada temel dayanaklardan bir dayanak olacak, bu konuyla ilgili bir çok soruya cevap verecektir. Yine dikkatleri Nebevi sünnetten istifadede önemli yönlerden biri olan metod meselesine çevirecektir. Oysa bu metod konusuna ne diyalog seviyesinde, ne ilmî araştırma ve te'lif seviyesinde ve ne de ders ve Öğrenim seviyesinde gereken önem verilmiştir.

Umulur ki bu kitap, sünneti anlama problemleri ve bunun etrafında konuşulan konuların, ilmî araştırma ve çalışma çevrelerinin gündemine de girmesini sağlayacak ve ümmetin, İçerisinde bulunduğu bu kısır münakaşalardan kurtulmasına yardımcı olacaktır.

Yüce Allah'tan, kitabın müellifine bol ecir vermesini, Müslümanların ondan faydalanmasını ve bu eseri, yazarın hasenatından kılmasını. Milletlerarası İslâmi Düşünce Ensti-tüsü'nÜ de İslâm ümmetini hizmet ve düşünce problemlerinin çözümüne yönelik hedeflerini gerçekleştirmede muvaffak kılmasını diliyoruz. Şüphesiz Allah, işiten ve icabet edendir.

ÖNSÖZ

Hamd, Yüce Allah'a, salât ve selam Resûlullah'a, O'nun ehli ve ashabına ve O'nun rehberliğine uyanlara olsun.

Gerek VVashington'daki Milletlerarası İslâmi Düşünce Enstitüsü ve gerekse Ürdün'deki Kraliyet Akademisi İslâm Medeniyeti Araştırmaları Enstitüsü, Kur'an-Kerim'den sonra İslâm'ın **İkinci** kaynağı oluşu itibarıyla sünnetin, fıkıh, yasama, yargı, tebliğ, eğitim ve rehberîik açılarından ne şekilde ele alınması gerektiğine dair bir araştırma veya bir kitap hazırlamamı istedi. -Yüce Allah'ın yardımıyla- nispeten uzamış olan bu araştırmayı yazmaya muvaffak oldum. Aslında bu konu, oldukça önem arz etmesi ve kendisine ihtiyaç duyulması bakımından daha etraflıca ele alınması gereken bir konudur.

Bu araştırmamda, sünnetin sübûtu ve hüccet oluşu üzerinde durmadım. Çünkü bu başka bir bahis olup, o hususlarda

başkaları da güzel eserler yazdığı gibi, ben de yazdım. Bu eserimde ben, daha çok, ister fıkıhçılar olarak, ister davetçi-ler olarak, sünneti ele alırken uymamız gereken temel prensiplerle, sünneti sahih olarak anlayabilmemiz için gerekli kural ve işaretlerin beyanı üzerinde durdum. Bunu yaparken; hadîsleri, zahirleri üzere dondurup, lafzın arkasında yatan maksatlardan gafil olan, sünnetin dış yapısına sarıldığı halde, ruhunu ihmal etmek suretiyle harfi hareket eden kimselerin bu şekildeki dar yaklaşımlarından uzak kalmaya çalıştım. Aynı şekilde evlere kapılarından başka yerlerden giren, iyi yapamayacağı şeylere burunlarını sokan, Allah ve Resulü hakkında bilmedikleri şeyleri söyleyen âlim taslakları ve (sünneti) küçümseyenlerin sulandırmasından da uzak kalarak ele aldım. Araştırmamın ilmî ve güvenilir olmasına, her sözü sahibine isnâd etmeye, her iddiayı deliliyle te'yid etmeye çalıştım. Sadece sahih ve hasen hadîslerle delil getirmeye gayret ettim ki başkalarına karşı çıktığım duruma kendim düşmüş olmayayım. Nurlarıyla aydınlanmak ve metod-larından faydalanmak için, Özellikle en hayırlı nesiller başta olmak üzere ümmetin âlimlerine de başvurdum. Gerçi masum olan Nebî'den (s.a.v.) başka her İnsanın görüşü alınabildiği gibi atılabilir de. Bunun içindir ki, ancak Kur'an ve sünnetin muhkem nassları ile, teker teker nasslar ve sayısız hükümlerinden çıkartılmış şeriatın, maksat ve kaidelerine bağlanmayı prensip edindim. Bunu yaparken de, sünneti, gerek azgın düşmanlarından gerekse - iyi niyet ve ihlaslarına rağmen - iyi yaptıklarını sanan, gerçekte ise, ufuklarının darlığı nedeniyle, sünnete karşı kötülük yapan sünnet taraftarları-

nın da yanlış tutumlarından kurtarıp, insaflı ve adil olmaya gayret ettim.
Aynı şekilde, işlediğim konularda, okuyucunun meseleyi iyice anlayabilmesi ve meselenin iyice aydınlatılması için bir çok misaller verdim. Umarım hem arzu ettiğimi, hem de benden isteneni yerine getirmiş veya buna yaklaşmışımdır. Belki bu yazdığım eserle, azgınların tahrifini, bozguncuların sokuşturmalarını ve cahillerin te'vilini nübüvvet ilminden uzaklaştıran 'adaletli halef zümresi içerisinde bulunurum. Belki bununla peygamberlerin sonuncusu, resullerin efendisi Nebî'nin (s.a.v.) şefaatine nail olurum.
Hamd olsun Allah'a ki bütün salih ameller O'nun yardımıyla tamamlanmak tadır. Yine 'Ham dolsun Allah'a ki, bunun için bize yol gösterdi. Eğer Allah, bize yol gösterme-seydi, biz kendi başımıza yol bulamazdık.' (Araf, 43)

BİRİNCİ BÖLÜM

1 - SÜNNETİN TANIMI VE KAPSAMI

Sünnet, lügatte; ister iyi olsun, ister kötü olsun uyulan ve alışılmış yol demektir- İyi veya kötü olarak o, ya bir sıfat ya da bir tamlama şeklinde kullanılır.
Sıfata misal olarak Müslim'in Sahih'inde Cerîr ibn Ab-dillah (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadîsi zikredebiliriz: "Kim İslâm'da iyi bir çığır (sünnet) açar da sonra onunla amel edilirse, ecirlerinden hiçbir şey eksilmeksizin, onlarınki kadar ona da yazılır. Kim de İslâm'da kötü bir çığır (sünnet) açar, ondan sonra onunla amel edilirse, onu işleyenlerin günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin, onların günahı kadar da ona yazılır."[a]
Müslim, *Zekat* 69, *İlim* 15

Tamlama olarak gelen sünnet kelimesi ise tamlanana göre övme veya yerme işlevi görür. Nitekim hadîs-i şerifte: 'Size, sünnetime ve benden sonra yol gösterici raşid halifelerin sünnetine sarılmanızı tavsiye ederim.'' buyrulmaktadır ki, buradaki sünnet, iyi ve Övülmüş sünnettir.
Başka bir hadiste ise: "(Allah'ın nefret ettiği üç sınıf insandan biri de) Müslümanlıktan sonra Cahiliyye sünnetini (yolunu, âdetini) isteyendir."[2] buyrulmuştur. Burada ise sünnet kötü ve yerilmiştir.
Buharı ve Müslim'de Ebu Saîd'in rivayet ettiği şu hadîs de böyledir: "Sizden öncekilerin sünnetlerine[3] (gidişatlarına) karış karış, kulaç kulaç mutlaka uyacaksınız. Hatta onlar bir BIT deliğine girseler, oraya mutlaka siz de gireceksiniz." **Sahâbe** "Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlar mı?" diye sorunca **resulullah)** "Ya kim olacak" buyurdular.[3]
linç Şafiî'nin naklettiği Abdullah İbn Amr hadîsinde de: "Sizden öncekilerin sünnetine (yoluna), tatlısıyla-acısıyla mutlaka siz *de* katılacaksınız!"[4] buyrulmaktadır.
'¦ Irb.ıd ibn Sariye hadîsinden bir bölümdür. Ebu Davud, *(Siiııııe* 5), İbn Mâce, *(Mukaddime* 6) ve Timüzi *(ilim* 16) rivayet etmiş, 'hasen-sa-hihtir' demiştir. Hadîs Nevevî'nin seçmiş olduğu kırk hadîsten birisidir. (Ayrıca hadîs; Darimi, *Mukaddime* 16, *Müsned, c.* 4, s. 126-127" de de mevcuttur.)
2' Buhârî, (Dıı/ntj'da İbn Abbas hadîsinden bir bölümdür. Hadîs şöyledir: "Allah'ın en çok buğzettiği insanlar şu üç kimsedir, a) (Mekke) Harem'de ma'siyet işleyen, b) (Müslüman olduktan sonra hala) cahiliyye sünnetini isteyen, c) Haksız yere kanını akıtmak üzere bir insanın kanını isteyip duran."
3" Sin harfinin fethasıyla rivayet edildiğinde yol anlamındadır. Ötreli olduğunda ise sünnet kelimesinin çoğuludur.
[a]" Buhârî, ***Enbiya* 50, frisam 14,** Müslim, *İlim* 6, İbn Mâce, ***fiten*** 17; **Ah-**med, *Müsned,* c.2, s.450
[4]" Hafız İbn Hacer, *Fethu'i-Bârf* c. 13, s. 301'de senedinin sahih olduğunu söylemiştir. *Darıt'l-Fikir* Baskısı.

Kur'an'da ise sünnet kelimesi, tekil, çoğul, belirsiz veya tamlama şeklinde; genellikle değişmez kanunlara delâlet için kullanılmıştır. Devam edegelen bir yol olması itibariyle Allah, yaratılmışların düzenini, o kanunlar üzerine kurmuştur; ki genel olarak yaratılmışları yönetmede, özel olarak da azgınları ve yalancıları cezalandırmada ilahî kader bu kanunlara göre cereyan eder.
Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizden önce de nice olaylar <=sünen) gelip geçti. Yeryüzünde dolaşın da yalancıların sonunun nasıl olduğunu görün." (Al-i İmran, 137)
"Onlar öncekilerin kanunundan (=sîînnetü'l-ewelin) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda (sünnetullah) bir değişme bulamazsın. Yine Allah'ın kanununda bir sapma bulamazsın." (Fâtır, 43)
"Sizden önce geçenler arasında da Allah'ın âdeti (sünnetullah) böyle idi. Allah'ın emri, olup bitmiş bir kaderdir." (Ahzâb, 38)
"Bu, Allah'ın önceden geçen (millet)ler arasında (uygulanan) kanunudur (sünnetullah). Allah'ın kanununda bir değişme bulamazsın." (Ahzâb, 62)
Sünnet kelimesi, sahabe ve selefin dilinde tekil ve elif-lâm takısıyla marife (belirli) olarak söylenildiğinde ise, bu. Nebi (s.a.v.) için. kullanılır ve onunla yüce Allah'ın göndermiş olduğu hak dini tebliğ ve ona tevdi etmiş olduğu insanlığa rehber olma vazifesini ifa için Nebî'nin (s.a.v.) seçmiş olduğu yol kastedilir. Diğer bir ifade İle sünnet, Allah'ın dinini anlama ve onu hayattaki bütün işlere uygulamada teorik ve pratik olarak Nebî'nin (s.a.v.) getirmiş olduğu nebevi me-tod demektir. Ashabından zühd

ve ibadet hususlarında aşırı giden bazılarını ikaz ettiğinde, Nebî'nin (s.a.v.), onlara yüz

çevirmelerinden sakındırdığı şey de odur (tarif edilen sünnettir): "Gerçekten Allah'tan en çok korkanınız ve en fazla sakınanınız benim. Lakin ben hem (gece namaza) kalkarım, hem uyurum; bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Kadınlarla da evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir."[3]
Yine, Nebî <s.a.v.), Abdullah ibn Amr İbnu'l-As'ın oruç tutma, geceleri ihya etme ve hanımları terk hususunda aşırılığa doğru gittiğini görünce şöyle buyurmuşlardır: "Her amel için bir gayretlilik vardır. Her gayretin arkasında ise zayıflık vardır. Kimin zayıflığı benim sünnetime yönelirse o, yolu bulmuş olur. Kimin zayıflığı da sünnetimden başka bir şeye yonelirse o helak olur."[5]
Bilindiği gibi, Allah'ın Kur'an'da indirdiklerini tebliğ ve ayetlerini okumasının yanı sıra Nebî'nin {s.a.v.) bir görevi de mü'minleri tezkiye etmekti. Tezkiye ise, temizlik ve yetiştirme anlamlarını içeren bir kelimedir, ki Resul (s.a.v.) onları şirkten ve çeşitli rezaletlerden temizliyor ve onları tev-hid ve faziletlerle yetiştiriyordu. Diğer bir ifade ile O (s.a.v.), onları dini en güzel bir şekilde anlamayı ve ona inanmayı
[a]~ Buhârî, *Nikâh* 1; Müslim, *Nikdh* 5; NesaİI, *Nikah* 4; Darimi, *Nikâh* 3; *Miisned,* c.2, s. 158, e.3, s.241,259,285)
5- Münziri, *et-Terğîb ve'l-Terhib, et-Terğib fi't-tibai'1-Kitabi ıv's-Sünne*= Kitap ve sünnete uymaya teşvik hakkında zikretmiştir. (Eserin Mustafa Muhammed Amare ta'hklı, Daru'I-HadîS-1987 basımında ise hadîs et-Terhib min Terki's-Sünneti ve'rtikabil-Bidai ve'l-Envai= Sünneti terkten ve bidatlere düşmekten sakındırma başlığı altında zikredilmiştir, c. 1, s. 87, no: 14. Hadîsi İbn Ebi Asım ve Snftöl'inde İbn Hıbban da zikretmiştir. Ahmed ibn Hanbel be *Mıisned'de* şu lafızlarla rivayet etmiştin" Her abidin bir gayretliliği vardır. Her gayretin ardında ise bir zayıflık vardır. Bu zayıflık ise ya sünnete ya da bid'ate dönüşür. Kimin zayıflığı..." (c. ", s. 158, 165, 188; c. 5, s. 409) Şeyh Şakır *Müs-ned'âe* yaptığı tahririnde hadîsin isnadını sahih görmüştür. (Nu: 6477)

içeren, olgun, uygulamalı bir terbiye ile yetiştirdi. Öyle bir iman ki, sahibini onunla ve onun için yaşamaya sevk etmektedir. Bu da O'nun gibi güzel bir örnekle gerçekleşir.
Bu uygulamalı tezkiye ile birlikte O (s.a.v,), onlara; indirilmiş ilahi kitabı öğretme, ayetlerinin anlamlarını, yaşama gayelerini, yönlendirme sırlarını anlatma, Kur'an'dan onlara kapalı gelen yerleri açıklama, Kur'an'ın emir, yasak ve haberlerinden mücmel olan yerlerini detaylandırma görevini de yerine getirmektedir ki, Kur'an'ı anlama ve O'na uymada mü'minler şaşırmasınlar. Aynı şekilde onlara Kitap'Ia birlikte teorik ve pratik hikmeti de öğretmektedir. Burada teorikle, hükümlerin sırları ve amaçlarıyla ilgili ve amele sevk edici ilim kastedilir-ken, pratikle de çalışma, davet ve cihadda en güzel yollara ve en üstün faziletlere uyma kastedilmektedir. Nitekim ayet-i kerimede "Kime de hikmet verilmişse, ona bol hayır verilmiştir." (Bakara, 269) buyrulmaktadır.
Daha sonra O (s.a.v!) gerek bireyler olarak ve gerekse topluluklar olarak, hem din işlerinde, hem günlük yaşantılarında onların olgunlaşmalarını sağlayacak bilmedikleri şeyleri de Öğretti.
Nebî'nin (s.a.v.) görevlerinden bu dört husus; yüce Allah'ın dinini anlama, uygulama ve Rabb'inin emrettiği gibi dine 'hikmet ve güzel Öğütle' (Nahl, 125) davet etmede, O'nun sünnetini, yolunu veya metodunu oluşturur.
Yine, Kur'an'ın Bakara Suresi'nde zikrettiği şu ayette sözü edilen husus da odur: "Nitekim kendi içinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitabı, hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten bir Resul gönderdik." (Bakara, 151) Bu anlamda başka üç ayet daha vardır ki bunlardan birisi de:

"And olsun ki Allah mü'minlere büyük lütufta bulundu: Zira daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken onlara, kendi içlerinden kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi." ayetidir. (Al-i İmran, 164)
İşte sünnet -veya metod- bu anlamıyla, amel ve uygulama ile birlikte İslâm'ın tanınması için KuT'an'ın yanında (ikinci) kaynak oldu. Nitekim bu, bizzat Nebi (s.a.v.) hayatta iken İslâm'a giren herkes tarafından açıkça bilinen bir hususdu.
Sünnetin, Kur'an ile beraber olması ve hemen onu izlemesi itibariyle Nebî'nin (s.a.v.) döneminde öğrenildiğine delâlet eden haberlerden Müslim'in Enes ibn Malik'den rivayet ettiği şu hadîsi zikredebiliriz: "Nebî (s.a.v.)'e bazı insanlar gelerek: 'Bize Kur'an ve sünneti öğretecek bazı adamlar gön-derseniz' dediler. O da onlara, Ensar'dan kendilerine kurra denilen yetmiş adam gönderdi."[6]
Nitekim Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri Huzeyfe hadîsinde olduğu gibi Nebî (s.a.v.) de Sünnet kelimesini Kur'an ile beraber, O'nun ardından kullanmıştır: "Emanet (önce) kişilerin kalplerinin içine inmiş, sonra Kur'an'dan, sonra da sünnetten öğrenmişlerdir."[3]
İbn Abbas hadîsinde ise şöyle geçmektedir: "Resûlullah veda haccında insanlara hitab ederek şöyle buyurdu: 'Şeytan sizin topraklarınızda kendisine kulluk etmenizden ümidini kesmiştir. Ancak, bunun dışında, küçük gördüğünüz amellerinizde kendisine itaat etmenize razı kalmıştır ki ondan sa-
6~ Müslim, *İmare,* 147
[a]" Buhârî, *Rikak* 35, *Filen* 13, *İ'limm* 2; Müslim, *îman* 230; Tirmizi, *Filen*
17; İbn Mâce, *Filen* 27; *Müsned,* c.5, s. 383

kınınız! Gerçekten ben size iki şey bıraktım ki onlara sarıldıkça asla sapıtmayacaksınız, onlar: Allah'ın kitabı ve Nebisi'nin sünnetidir.'"[?]
Ramazan ayından bahsederken de şöyle buyurmaktadır: "O, öyle bir aydır ki Allah size orucunu (Kur'an'da) farz kıldı. Ben de (teravihle geceleri) ihyasını sünnet kıldım."[a]
Sahabede bu husus şu şekilde yerleşmiştir: Şeriatın bir kısmı yüce Kur'an'ın getirdiklerinden, bir kısmı da yüce *Re***sûl'ün** koymuş olduğu sünnetten oluşmaktadır.
İmrân İbn Husayn şöyle demiştir: "Kur'an indi, Allah Resulü de sünnetler koydu."[b]
Ömer İbnu'I-Hattab da şöyle der: "Size bir takım insanlar Kur'an'ın müteşabih ayetleriyle mücadele etmeye gelecekler. Siz de onlara karşı sünnetleri ele alarak karşı koyun. Çünkü sünnetlere sahip olanlar Allah'ın kitabını en iyi bilendir."[c]

Yine Fatıma binti Kays hadîsinde Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "(Ezberleyip-unuttuğunu veya doğru söyleyip - söylemediğini bilmediğimiz) bir kadının sözü için Rabbimizin kitabını, Peygamberimiz sünnetini terk etöeyiz."[d]
İbn Mes'ud (r.a.) da şöyle demektedir: "Allah'ın kitabından bildiğimiz bir şeyi sorduğunuzda, onu size haber ve-
'" Hakim, *Miistedrek* el, s.93'te rivayet etmiş ve 'isnadı sahihtir' demiştir. Zehebi de *Miistedrek'in Tethis'inde* ona muvafakat etmiştir. Ayrıca Hakim Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet ettiği bir hadîsi de ona şahid gösterilmiştir. Nitekim Münziri de *et-Teığtb ve'l-Terhib* (c. I, s. 8U, nu: 6)'de *el-Tergibfi'l-tibai'l-Kihıbi* ***ve's-Sünne*** **başlığı altında** vermiş ve onu onaylamıştır.
[a]" *Müsned,* ol, s.191, 195; Nesaî, *Sıyatn* 4U; ibn Mâce, *İkame,* 173. [b]~ *Müsned,* c.4, s.445 [c]' D.irimî, *Mukaddime* 17
"' Buhârİ (?) ve başkaları rivayet etmiştir. (Müslim, *Talak* 46;-Ebu Da-viıd, *Talak* 39; Tirmizi, *Talak* S) .

ririz veya Allah'ın Nebîsi'nin herhangi bir sünnetinden sorarsanız onu da haber veririz. Ama sizin sonradan ortaya çıkardığınız şeylere gelince bizim onlara gücümüz yetmez."[a]
İbn Abbas'ın mevlâsı İkrime ise şöyle der: "İbn Abbas ayaklarıma ipi bağlar ve bana Kur'an ve sünneti öğretirdi."[b]
el-Mu'cemu'l- Müfehres li Elfazi't-Hadîsi'n-NebevSy adlı eserde, sünnet kelimesi ve onunla ilgili diğer maddelerde zikredilen haberleri okuyan birisi, onun Arapça ve İslâm'a ait bir kelime olduğunu açıkça görür. Ve onun *Tevrat'ı* açıklayan İsrailî *mişttâ* kelimesinden alınmadığını ve müsteşriklerin iddia ettikleri gibi, Müslümanların onu sünnet kelimesi şeklinde Arapçalaştırmadıklarını da öğrenmiş olur. Ki bu, tartışmaya değmez batıl bir iddiadır.[8]

A- Usûlcülere Göre Sünnet

Usûlcüler, İslâm'ın ilk dönemlerindeki bu yaygın kullanımından hareketle sünnet kavramını, yasama için Kitap'tan hemen sonra gelen bir kaynak olarak ele almışlar ve onu şu şekilde tarif etmişlerdir: Sünnet; Nebî'den (s.a.v.) sâdır olup gelen söz, fiil ve onaylardır ki bunlardan her biri Allah'in dinini anlama ve uygulamada Nebfnin (s.a.v.) yolunu gösterir.

B- Fakihlere Göre Sünnet

Tarifi tahlile ve örnek vermeye geçmeden önce burada, sünnet kelimesinin bundan başka, iki anlam için daha kullanıldığına işaret etmek istiyoruz.
[a]" Darimi, *Mukaddime* 17 Darimi, *Mukaddime* 46
^ Bu iddiaya Şeyh Mahmut Şeltut el-İslâm, *Akide ve Şeria* kitabında cevap vermiştir.

Fakihler sünneti, farzın ve -kabul edenlere göre- vacibin karşılığı olarak kullanmışlardır ki mendup ve müstehab anlamındadır. Bu, şeriatın kesin olmaksızın istedikleri olup, yapılmasına karşılık sevap verilir ama terk edilmesinden dolayı ceza verilmez. Örneğin şöyle derler; "Sabah namazından önce iki rekat namaz kılmak sünnettir. -Ramazan Bayramından sonra- Şevval ayında altı gün oruç tutmak sünnettir. Erkeklerin namazı cemaatle kılmaları konusunda ihtilaf ederler: Acaba bu sünnet mi? Yoksa farz-ı kifaye ya da farz-ı ayn mı? Yine vitr namazı sünnet mi? Yoksa vacib mi? vb." Şu halde sünnet, usûlcülere göre, şer'î hükümlerin delillerinden bir delildir. Fakihler arasında ise, bu delil ile herhangi bir fiilini sabit olduğu şer'î bir hükümdür. Yani fakihlere göre o, beş şer'î hükümden bir tanesidir.
Başka bir konumda ise sünnet, bid'atin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Irbâd İbn Sariye'nin rivayet ettiği şu hadîs buna işaret etmektedir: "Yaşayanlarınız birçok ihtilaf görecekler. O zaman siz benim sünnetimle, benden sonraki raşid halifelerin sünnetine yapışınız. Ona dişlerinizle sımsıkı sarılınız. Aman, sonradan ortaya çıkan durumlardan sakınınız. Çünkü her bid'at sapıklıktır,"[3]
İbn Mes'ud (r.a.) şöyle der: "Sünnet (sınırları) içinde orta yollu davranmak, bid'at içerisinde çaba sarf etmekten daha hayırlıdır. "[h]
Yine bazı haberlerde şöyle denilmiştir: "Bir topluluk, herhangi bir bid'at ortaya koysun da, sünnetten onun bir benzerini yitirmiş olmasınlar.'^
[a]' Bi«: 1 numaralı dipnol
^ Darimi, *Mukaddime* 23
[e] "Benzer bir haber için bkz: *Müsned,* c.4, s.105

Aynı şekilde fakihler arasında 'sünnet üzere boşama' ve bid'at üzere boşama' ifadeleri de meşhurdur.

C Hadiscilere Göre Sünnet

Mahiyetini daha iyi ortaya koyabilmek için tekrar, hadiscilere gore sünnetin tarifine dönelim. Onlara göre sünnet; Nebî'nin (s.a.v.) sözlerini, fiillerini, onaylannı; gerek ahlâkî ve gerekse yaratılışı ile ilgili özelliklerini ve O'nun siretini kapsamaktadır. Şimdi bu beş kısmın her birinden ayrı ayrı bahsedeceğiz.

I- Nebî'nin (s.a.v.) Sözleri

- Her sözde olduğu gibi- Nebî'nin (s.a.v.) sözleri de haber ve (istek anlamına gelen) inşa oimak üzere ikiye ayrılır. Nebî'nin (s.a.v.) haberleri bazen yüce Allah, O'nun isimleri, sıfatları ve fiilleri hakkında olabilir.
Ebu Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiği şu hadîste olduğu gibi: "Yüce Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim onları sayarsa cennete girer."[3]
Yüce Allah "mahlûkâtı yarattığında, kendi eliyle kendisine şunu yazdı: 'Rahmetim gazabıma üstün gelecektir'[11] hadisi gibi.
Yine Selman'ın (r.a.) rivayet ettiği hadîs de böyledir: "Yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı gün yüz rahmet yaratmıştır. Onlardan her bir rahmet, gök ile yer arasını kaplayacak kadardır. Allah onlardan bir tanesini yere indirmiştir. İşte bir anne, çocuğuna bununla şefkat göstermekte, yabani hayvanlar ve kuşlar kendi aralarında onunla yumuşak davranmaktadır. Yüce Allah (bu yüz rahmetten) doksan doku-
[a]" Müttefekun aleyh (Bk2: *el-lu'lüü ve'lMeram,* h. Nu: 7714)
[b]" Tirmizî, *Deavöi* 99; İbn Mace, *Mukaddime* 13, *Zühd* 35; *Musned* c.2, s.
381

zunu ise sonraya bırakmıştır. Kıyamet günü olduğunda ise o rahmetini bununla tamamlayacaktır."[3]
Kudsî hadîsler de bu kategoriye girmektedir. Çünkü onlar da yüce Allah'tan gelmektedir. Tercih edilen görüş ise onun

anlamının yüce Allah'tan, sözlerinin ise Nebiden (s.a.v.) olduğudur. Müslim'in rivayet ettiği, Ebu Zerr'in (r.a.) şu hadîsi gibi: Nebî (s.a.v.), aziz ve yüce Rabbinin şöyle buyurduğunu haber verir: "Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram ettim ve onu sizin aranızda da haram kıldım. Şu halde birbirinize zulmetmeyiniz...'"°
Melekler, cinler, arş, kürsü vb. gibi beşer ilmine ve duyulara dayalı; idrak dairesinin dışında kalan, gayb âleminden vermiş olduğu haberler de bu kategoridendir.
Müslim'in rivayet ettiği şu hadîste olduğu gibi: "Melekler nurdan yaratılmış, cinler ise ateşten yaratılmıştır."[c]
Yine O'nun, berzah hayatından, ahiret yurdundan ve oradaki çeşitli haller, korkunç durumlar, sevap-ceza, cennet-cehennemden zikrettikleri de bu cümledendir. Kabir suali, kabir azabı veya nimetleri, dirilme, mahşerde toplanma ve durma, şefaat, hesap, mizan, sırat, cennetteki nimet çeşitleri île cehennemdeki azap çeşitleri hakkında vermiş olduğu bilgiler gibi.
Nebî'nin (s.a.v.) haberlerinden bir kısmı İse, geçmiş peygamberlerin hayatlarından, sözlerinden, salih insanlardan ve onların hallerinden bize anlattıklarıdır. İbrahim-İsmail ve Musa Peygamberlerin (a.s.) kıssaları, mağaradaki-
[a]~ Müslim, *Tevbe* 21; İbn Mâce, *Zühd* 35
k" Müslim, *Bin* 55
[c]-Müsilm,Zü/ıi60
[d]" Bkz: Buhâri, *Enbiya* 9; Müslim, *Fedai!* 154
*¦ Bkz: Buhâri, *Enbiya* 27-31; Müslim, *Fedai!* 155-160
47

SÜNNETİ AVLAMADA YÖNTEM
lerin kıssası;*[1] kör, alacaklı ve kel kıssası[b], doksan dokuz kişiyi Öldüren adamın kıssası, vb.[e] akıl ve benliklerde bırakacağı güçlü etkilerden dolayı davetçiler ile eğitimcilerin ihtiyaç duyduğu çeşitli kıssalar gibi.
Yine Nebî'nin (s.a.v.) haberleri kapsamına, Yüce Allah'ın O'nu haberdar ederek, geleceğe dair zikretmiş olduğu şeyler de girer. Zira iyi veya kötü, ister ümmetin, isterse bütün insanların başlarına gelecek gaybî konulardan ancak Allah'ın kendisine bildirdiklerini bilebilir.[9] Çünkü O, inanan toplum için uyarıcı ve müjdeleyicidir. Bu grup haberlere 'fi-ten hadîsleri' ve 'kıyamet alametleri' de girmektedir. Nebî'nin (s.a.v.) gelecekteki olaylara dair verdikleri haberlerden birçoğu gerçekleşmiştir. Nebî'nin (s.a.v.) Ammar için 'Seni azgın bir topluluk öldürecek'[1]* buyurması; Hz. Hasan hakkında ise 'Bu oğlum efendidir. Allah aracılığıyla Müslümanlardan iki grubun arasını düzeltecektir'[e] buyurmasında olduğu gibi.
Bazıları ise asırlar sonra gerçekleşmiştir. Nebî'nin (s.a.v.) müjdeleyip de Abdullah İbn Amr'ın rivayet ettiği 'İstanbul'un fethi' gibi.[10]
Bkz: Buhârî, Enbiya
k" Bkz: Buhârî, *Enbiya* 51, Müslim, *Zühd* 10 [c]~ Bkz: Buhârî, Enbiya 54, Müslim, *Tevbe* 46,47
Nitekim Yüce Rabbimiz, Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: "O (Al-lahi gaybı bilendir. Görülmez bilgisini kimseye göstermez. Ancak razı olduğu elçilere gösterir..." (Cin, 26-27) [d]" Bkz: Müslim, *Filen* 72-73
.: Buhârî, *Sulh 9, Menakıb* 25; Ebu Davut, *Sürme* 12 Abdullah İbn Amr şöyle demektedir: "Bir defasında ResûlulİÎah'ın (s.a.v.) çevresinde (hadîs vb.) yazıyorduk. Derken Allah Resulüne "iki şehirden hangisi (daha) önce fethedilecek? İstanbul mu. Roma mı?" diye soruldu. Resülullah (s.a.v.} da - İstanbul'u kastederek-"Herakl(ius}'ın şehri önce fethedilecek" buyurdu. *Müsned* c.2, s. 176;
48

SÜNNETİ ANLAMADA VÜNTEM
Bazıları da hal-i hazırda gerçekleşmekte olup, gözlerimizle görmekte, ellerimizle onlara dokunmaktayız. Müslim'deki Ebu Hureyre'nin şu hadîsi gibi: "Cehennem halkından iki sınıf var ki, ben onları görmedim. 1-) Yanlarında bulunan, sığır kuyruğu gibi kırbaç (cop)larla insanları döven bir topluluk, 2-) Başları (saçları) deve hörgücü gibi olan, cazibeli, giyinik oldukları halde çıplak kadıniar. Ki bunlar cennete giremeyecekleri gibi onun kokusunu bile alamayacaklardır. Oysa cennetin kokusu nice uzak mesafeden alınır."[a] Görüldüğü gibi hadîs, insanları kendilerine boyun eğmeleri için cellatlar istihdam eden politik baskı ile ahlâkî çözülmeyi bir arada zikretmiştir. Bu ahlâkî çözülmede 'giyinik çıplak' kadınlar, şehvetleri tahrikte ve toplumları ulvi davalarla uğraşmaktan alıkoyup oyalamada birer araç olarak kullanılmaktadır.
Ahmet İbn Hanbel ve Ebu Davud'un rivayet ettiği Sev-ban Hadîsi de böyledir: '"Çeşitli milletlerin, tıpkı oburların çanağa çullaştıkları gibi (her taraftan gelip) üzerinize üşüşmeleri yakındır.' Sahabe 'Bizim azlığımızdan dolayı mı ey Allah'ın Resulü?' diye sorunca; 'Aksine o gün sizler çoksunuz, fakat selin sürüklediği çer-çöp gibisiniz. Gerçekten Allah, düşmanlarınızın kalplerinden sİzİn korkunuzu atacak, sizin kalplerinize ise vehn salacaktır.' buyurdu. Sahabe 'Vehn nedir ey Allah'ın Resulü?' dediler. O da: 'Dünya sevgisi ve ölümden hoşlanmama' buyurdular."[b]qqqqqqqqqqqqqqqqqq"
Darimi, *Mukaddime* 43; İbn Ebi Şeybe, *Musannej* adlı eserinde (?); Hakim, *Müstcdrek* c. 4, s. 555'de rivayet etmiş ve sahih olduğunu belirtmiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Elbâni de *es-Sahiha'ds* 4 numarayla zikretmiştir. [a]~ Müslime, *Cenne* 52 [a]" *Müsned,* c.5, s. 278; Ebu Davut, *Melnhiın* S
49

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Hadîs, günümüzde ayrıntılarına tanık olduğumuz evrensel bir birleşmeye işaret ediyor. Öyle ki, çeşitli milletler Müslümanları çökertmek için bir araya gelmişlerdir. Böylece, sayılarının çokluğuna rağmen selin çer-çöp misali bir çokluk olduğundan, Müslümanlar lezzetli bir lokma gibi yenecektir. Bu hadîste Müslümanlar çer-çöpe benzetilmişlerdir, çünkü hafiflik, gelip-geçirilik ve yüzeysellik gibi özelliklerinin neticesi olarak kendi aralarında ne bir birlik ve gaye, ne de akıp gidecekleri belli bir yer vardır. Aynı şekilde hadîs, İslâmî mukavemetin zayıflığının arkasında gizli hastalığı da açığı çıkarmaktadır ki bu niceliğe değil, niteliğe dönüktür...O her şeyden önce kişisel ve ahlâkî zayıflığa dönüktür. İşte bu 'dünya sevgisi ve ölümden hoşlanmama' halidir.
Yine Nebî'nin (s.a.v.) kıyametin büyük ve küçük alametlerinden zikrettiği şeyler de böyledir. Ki bunlaRIn büyük bir kısmı bilfİİl gerçekleşmiştir. Cibril hadîsinde geçen şu alametlerde olduğu gibi: "Cariyenin efendisini doğurması, başı açık, yalın ayak yoksul koyun çobanlarının uzun uzun binalar yükselttiklerini görmen..."[a] Bu hadîs de bazı toplumların hayatında ortaya çıkan korkunç değişikliğe işaret etmektedir. Anne ve babalara iyiliğin yerini, onlara cefa ve isyan alacaktır. Öyle ki sanki kadIN oğlunu değil, efendisini doğuracaktır. Yine aynı şekilde toplum, birdenbire köy hayatından, şehir hayatına, darlıktan bolluğa, çadırlarda yaşamaktan kıvanç verici ev ve saraylarda oturmaya, yayalıktan veya binek kullanmaktan, lüks otomobillere binmeye... vb. dönüşmüştür. Buda herhangi bir zahmet ve gayret sarf etmeksizin, çok hızlı bir şekilde servetlere kavuşmanın bir sonucudur. Bugün bazı petrol ülkelerinde gördüğümüz
[a]' *d-Lü'luu ve'l Mercan,* H.Nu: 5
50

gibi...Bundan dolayı insanların çoğu dengelerini yitirmişler, kendilerini unutmuşlar ve hızla tarihi kimliklerini tanımaz hale gelmişlerdir.
Kıyamet alametlerinden bir kısmı ise hâlâ beklenmektedir. Buharı ve Müslim'in rivayet ettikleri "Elli kadına, işlerini gören bir erkek düşecek' kadar erkeklerin (azalıp) gitmesi, kadınların ise (çoğalarak) kalması"[3] hadîsi gibi.
Bir de kıyametin büyük alametleri vardır. Hadîslerde tevatür yoluyla geldiği üzere[1'] Mesih Meryem oğlu İsa'nın İslâm şeriatıyla hükmetmek ve Deccal'ı öldürmek üzere inmesi gibi. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri Ebu Hureyre hadîsinde ifade edildiği gibi: "Meryem oğlu (İsa) mutlaka adil bir hüküm (yönetim)le inecektir."[1]* Aynı şekilde Dab-be'nin çıkacağını ve güneşin batıdan doğacağını haber veren hadislerde olduğu gibi.[11]
Yine bazı eşyalar, kavramlar ve işlerin gerçek yönlerini açıklamak, onların değer ve derecelerini ve onlardan kaynaklanan sevap veya cezayı açıklamak üzere Nebî'nin (s.a.v.) zikretmiş oldukları sözler de aynı haber dairesi içerisine girmektedir. Nebî'nin (s.a.v.) meşhur Cibril hadîsinde buyurduğu gibi: "İslâm; Allah'a kulluk etmen ve O'na hiçbir şeyi ortak
[a]" Buhâri, *İlim* 21; Müslim, *İtim* 9
"'" Bu konuda Hindistan'ın büyük âlimlerinden Şeyh Enver el Keş-
miri bir kitap yazmış ve ona *et-Tasrih biniti Tevatera fi Nüzuli'i-Mesih-*
{Isa (Mesih 'in İneceğinin Mütevatir Hadîslerle Açıklanması ismini
vermiştir. Kitabı Şeyh Abdülfetlah Ebu Gudde tahkik etmiş ve çeşitli
dipnotlar düşmüştür. Kitapta kırktan fazla snhih ve hasen hadis ile
bunlardan başka zayıf hadîsler de mevcuttur.
[b]' Müslim, *iman,* 243; *MUsıted,* C-2, s.494
[c]" **Müslim, *İtam,*** 249, *Filen* 39-40-118-129; Ebu Davud, *Melahim,* 11-12,
Tirmizi, ***Filen*** 21; İbn Mâce, ***Fileti*** 28; *Müsned* c.2, s.164)

koşmaman, namazı dosdoğru kılman... dır. İman da; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Resullerine...inanmandır. İhsan ise; Allah'a O'nu görüyormuşçasına kulîuk etmendir. Sen O'nu görmesen de muhakkak O seni görmektedir. "[a]
"Müslüman dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir."[1"]
"Muhacir Allah'ın yasakladıklarından göç edip uzaklaşandır. "[c]
"(Kişi) güreşle (kas gücüyle) güçlü olmaz. Gerçek güçlü, gazap esnasında nefsine hakim olandır."[d]
"Yedi sınıf insan vardır ki, hiçbir gölgenin olmayıp, sadece Allah'ın gölgesinin bulunduğu günde Allah onları kendi gölgesinde gölgelendirecektir..."[6]
"Cihad edenler için, Allah cennette yüz derece hazırlamıştır. İki derece arası gök ile yer arası kadardır."[1]
"Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah'tan umarak Ramazan orucunu tutarsa, önceden işlediği günahları bağışlanır. Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah'tan umarak Ramazan gecelerini (teravih vb.) ile değerlendirirse önceden işlemiş olduğu günahları bağışlanır."E
[a]" *El-Lu'luu ve'l-Mercan,* H. Nu: 5
"" Yazar, 'İbn Ömer'den müftefekun aleyhtir' diyorsa da doğrusu bu
lafzıyla hadîs; Buhirî, *İman* 4'de İbn Amr'den; Müslim, *İman* 65'de ise
Cabir'den rivayet edilmektedir.
[c]" Buhârî, *İman* 4; Ebu Davud, *Cihad* 2; Nesaî, *İman* 8-9-1 l'de İbn
Amr'den rivayet etmişlerdir.
"' El-Lu'luu ve'l-Mercan, H. Nu: 1676 Ebu Hureyre rivayet etmiştir.
^ *El-Lu'luu ve'l-Mercan,* H. Nu: 610 Ebu Hureyre'de'n. Ayrıca Müslim,
Zekat 91'de Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hudri'den rivayet etmiştir.
*~ *Miisned,* c.2, s.335-339; Buhârî, *Cihad* 4'de Ebu Hureyre'den rivayet
etmişlerdir.
S" Buhâri, *Savm* 6; Müslim, *Müsafirin* 175'de Ebu Hureyre'den rivayet
etmişlerdir.

Gördüğümüz gibi bu hadîsler, hem hayır ve Allah'a itaate teşviki, hem de şerden ve Allah'a isyandan sakındırmak üzere, bazı dini yönlendirmeleri, ahlâkî irşadları içermektedir.
Haber tarzında olmasına rağmen, bu hadîslerden bir kısmı ise, hem Müslüman bireyi, hem de Müslüman toplumu bağlayıcı bazı yasamaları içerir. Şu hadîslerde olduğu gibi: "(Fazla sevap almak için) Şu üç mescitten başka hiçbir mescide yolculuk yapılmaz: Mescid-i Haram (Kabe), benim bu mescidim ve Mescid-i Aksa."[a]
"Zarar görmek de zarar vermek de yoktur."[b]
"Bir kadın halasıyla veya teyzesiyle (aynı kocanın Nikâhı altında) bir araya getirilemez. *"*[c]
"Nesebinden dolayı (evliliği) haram kılan (akrabalıklar, emişmeden dolayı da haram kılar."[1']
"Kafir, Müslümana, Müslüman da kafire mirasçı ola-
Nebî'nin (s.a.v.) sözlerinden -istek anlamındaki- inşa kısmına girenler ise emir, yasak, dua ve bu anlamdaki şeyleri içerir
Emre örnek olarak şunları verebiliriz: "Her yerde ve her
[a]" *el-Lü'luu ve'l-Mercan,* H. Nu; 882, Ebu Hureyre ve Ebu Said'den, İbn Mâce (?) İbn Amr'den rivayet etmiştir.
b"*Mûsned,* c.5, s. 327; İbn Mâce, *Ahkam* İ7'de İbn Abbas'tan, İbn Mâce aynı yerde Ubade'den rivayet etmiştir.' [c]- *el-lü'luu ve'l-Mercan,* H. Nu: 890
"~ *el-Lü'luu ve'l-Mercan,* H. Nu: 919 Aişe'den muttefekun aleyhtir. (Doğrusu (bn Abbas'tandır -Çev.)
^ Buhârî, *Hac* 44; Müslim, *Feraiz* 1; Ebu Davut. *Fersiz* 10, Tirmizi, *Fe-raiz* 15; İbn Mesut, *Feraiz* 6, Darimi, *Ferah 29, Muvalta, Ferah* 10, Usa-me'den rivayet etmişlerdir.

zaman Allah'tan sakın, kötülüğün ardından iyilik yap ki onu imha etsin, insanlara karşı güzel ahlâklı ol."[a]
"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız."[b] "(Hilâli) Görünce oruç tutunuz. Onu (tekrar) gördüğünüzde ise orucu bırakınız. Eğer hava bulutlu olursa Şaban ayının sayısını otuza tamamlayınız."[17] "Hacc menasikinizi benden alınız."[d] "Sana

şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene (bak)."[e] Yasaklara örnek olarak da şunları verebiliriz: "Zandan sakının. Çünkü zann, sözün en yalın olanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız. Özel hayatınızı araştırmayınız. Alıcıyı zarara sokmak için, almayacağınız bir malın fiyatını artırmayınız. Birbirinize haset de etmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz.,."[f] "Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı (yüceltmede) aşırı gittikleri gibi, siz de benim hakkımda aşırılığa düşmeyin. Lakin 'Allah'ın kulu ve Resulü' deyin!"S
Dualara örnek olarak da şunlar verilebilir:
[a]" *Müsned,* c. 5, s. 153-158, Tirtnizi, *Bin* 55; Hakim (?) Muaz'dan rivayet etmişler ve Hakim Ebu Zeri* den gelen hadîsin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. îbn Asakir (?) ize Enes'ten rivayet etmiştir. [b]" Buhârî, *Ezan* 18 °~ *el-Lü'lııu vc'UMercan,* H. Nu: 656 Ebu Hureyre'den Nesaî, Siyam 12'de Ibn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. [d]~ Buhârî (?) rivayet etmİştir.(Müsıiftl, c. 3, s, 366 * *Müsned,* c.6, s.153; Tirmizi, *Kıyame* 60; Nesaî, *Kudal* 11; tbn Jııbban, *ef-thsan* c.2, s.498 H. Nu: 722'de Hasan îbn Ali'den, aynca Ahmed, Enes'ten, Taberani, Vabisa ve başkalarından rivayet etmişlerdir. Hadîs bütün tarikleriyle sahihtir. *~ *cl-Lii'htu ve'l-Mercaıt,* H. Nu:166Q
S" Buhârî, *Enbiya* 48, Müslim, (?) rivayet etmişlerdir. (Darimi, *Rikak* 68;Mı<sııeıfc.l,s.23
54

SCJMNETİ ANLAMADA YÖNTEM
"Allah'ım! Dinimi bana düzgün eyle ki o, işimin muhafazasıdır. Dünyamı düzgün eyle ki, geçimim oradadır. Ahi-retimi de düzgün eyle ki dönüşüm orayadır. Benim için hayatı, her çeşit hayırda bereketli kıl. Ölümü de bana, her türlü şerden rahatlama kıl."[a]
Nebî'nin (s.a.v.) duaları arasında istiaze(Allah'a sığın-ma)ler vardır. Mesela: "Yarattıklarının şerrinden, Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırı m. "[b]
"Allah'ım! Yanıltmaktan veya yanıltılmaktan, saptırmaktan veya saptırılmaktan, zulmetmekten veya zulmedilmekten, cahilce davranmaktan veya davramlmaktan Sana sığınırım. "[c]
Bu ve bunlara benzer sığınışlar şekil itibariyle haber, anlam itibariyle ise inşa (istek) dır. Çünkü bunlar, istenilmeyen şeylerden Allah'a sığınmak suretiyle O'ndan bir isteği içerirler.
Bazen bir hadîs, hem haber, hem de -ister emir olsun, ister yasak olsun- talebi birlikte içerebilir. Ebu Hureyre'den merfû olarak gelen şu hadîste olduğu gibi: "Güçlü mü'min, zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Ama hepsinde hayır vardır. Sana fayda verecek şeylere karşı hırslı ol ve Allah'tan yardım iste! Acizlenme! 'Keşke şöyle yapsaydım, şöyle olurdu' deme! Lakin 'Allah takdir etti ve dilediğini yaptı' de! Çünkü 'keşke' şeytanın işini kolaylaştı-
rır.
[a]" Müslim, *Zikr 71*
b- Buhârî, *Enbiya* 10; Müslim, *Zikr* 54-55
[c-] İbn Mâce, *Dua* 18, Ebu Davud, *Edeb.* 103; Tirmizi, *Deavat* 28; Nesaî,
İstiaze 30-65; *Müsned,* c.6, s.306-318
[d'] Müslim, *Kader* 34
55

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Nebî'nin (s.a.v.) kavli hadîslerinden bir kısmı kısa-öz olup, tek bir cümleden oluşur. "Kızma"* sözünde olduğu gibi. Bazıları da sayfalar tutabilecek kadar uzundur. Nebî'nin (s.a.v.) önceki (ümmet)Ierin kıssaları veya kıyametin halleri veya gördüğü rüyalarından hareketle anlattığı, olmuş veya olacaklarla ilgili hadîslerinde gördüğümüz gibi.
Bazı hadîsler, insanlara dinleri hakkında bilmeleri gereken bir hususu öğretmek için yapılmış bir ilk çalışma şeklindedir. Şu hadîslerde olduğu gibi: "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?..."[b] "Size namaz, oruç ve sadakanın derecesinden daha faziletlisini göstereyim mi?
Nebî'nin (s.a.v.) Cuma ve bayram hutbeleri de böyledir.
Bazen kendisine sorulan bir soruya verilmiş cevap olabilir. Cebrail'in (a.s) İslâm, iman, ihsan ve kıyamet hakkında sorduğu sorulara vermiş olduğu cevaplarını ifade eden meşhur hadîsinde olduğu gibi.
Yine, "Ey Allah'ın Resulü! Bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki, o hususta senden sonra kimseye bir şey sormayayım" diyen adama O'nun: "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol..."[d] buyurması gibi.
Aynı şekilde "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorana: "Emanetin yitirildiği zaman kıyameti bekle!" buyurması ve "Onun yitirilmesi nasıl olacak?" sorusuna da "Yönetim,
[a]" Buhâri, *Edep* 76; Tirmizi, *Bin* 73; *Müsned,* c.2, s. 175 k" *el-Lü'lutı ve'l-Meram,* H. Nu: 54 (Bunlar: 1- Allah'a şirk koşma, 2-Ana-babaya isyan, 3- Yalana şahitliktir.)
[c]~ Benzeri için Bkz: Ebu Davud, *Edeb,* 58; Tirmizi, *Kıyame* 56 (Hadîsteki bu faziletli is, iki Müslümamn arasını düzeltmektir. [d'] *Müsned,* c.3, **s.413;** Müslim, *İman* 62; Nesaî, (?); İbn Mâce, *Filen* 12, Süfyan İbn Abdillah es-Sekafi'den rivayet etmişlerdir.
56

SÜNNETİ ANLAMADA VÖNTEM
ehil olmayana teslim edildiğinde artık kıyameti bekle!"[3] şeklinde cevaplaması gibi.
Bazen de Nebî'nin (s.a.v.) gördüğü bir şey veya işittiği bir söz ile ilgili olarak söylenmiş olabilir. Mescide işeyen bedevî kıssasında olduğu gibi. Onu gören sahabe hemen harekete geçmiş, ancak Nebi (s.a.v.): "İşemesini kesmeyin! İşediği yere bir kova su dökün. Siz kolaylaştırıcılar olarak gönde-rildiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz," buyurdular,[1]" Oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün, güneşin tutulması üzerine, bazı insanlar: "ibrahim'in Ölümünden dolayı güneş tutuldu." dediler. Bunu duyan Nebi (s.a.v.) ise "Güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden iki ayettirler. Hiç kimsenin ölümünden veya yaşamasından dolayı da tutulmazlar" buyurduk
a- Nebevi Belagat:
Uzunuyla, kısasıyla sahih olarak Nebiden (s.a.v.) nakledilen sözler, söyleniş, anlam, kapsam, şekil, fikir ve üslûp olarak insanlığa ait olan beyan ve belagatın zirvesini temsil eder. Çünkü onlar, kapsamlı ilimleri, özlü hikmetleri, bilginin gerçeklerini, yasama güzelliklerini, eşsiz yönlendirmeleri, ilginç meseleleri ve ender teşbihleri içerirler. Öyle ki belâğatlı ve hikmetli hiçbir söz, bunları böylesine kolay, bu kadar tatlı ve güzel bir şekilde, bu denli canlı olarak ihtiva etmemiştir. Oysa tıpkı yaş bitki dallarını sıkarak yağını süzen kimsenin yaptığı gibi. Nebevi sözlerin kelimelerinden de bir ruh süzülmüştür. Ve bu sözler "(Allah tarafından) indirilenlerden (hareketle yapılmış) bir çıkarım, [a]" Tirmizi, *Tahare* 1I2'de bu lafızlarla (doğrusu benzer lafızlarla) rivâyet etmiştir. Hadîsin aslı Buharı, *Edep* 35; Müslim, *Tahare* 98-99-100^ vardır. Hadisi yazarın verdiği lafızlarla bulamadım. Çev. k" *el-Lü'luu ve'l-Mercan,* H. Nu: 527 [c-] Mustafa Sadık er-Rafii, *a.g.e.,* s, 422,424
57

Hakim ve Zikir (olan Kur'an'ın) nurundan bir alıntı" şeklinde vasıflandırılmaya daha layıktır. Nitekim bu, çeşitli asırlarda yaşamış olan büyük edebiyatçı ve belâğatçıların da takdir ettikleri bir husustur.
Şimdi, *d-Beyân ve't-Tebyîn* adlı eserinde Nebî'nin (s.a.v.) sözlerini vasfeden Câhız'a kulak verelim: "O (Nebi'ye (s.a.v.) ait olan) sözün harflerinin sayısı az, anlamları çok, sanat açısından üstün, zahmetten uzaktır. O, açılması gereken yerde geniş, kısa tutulması gereken yerde ise kısa bir üslûp kullanmıştır. Yabancı, garip kelimeleri terk etmiş, çarşıya ait melez (argo, amiyane) ifadelerden yüz çevirmiştir. O, ancak bir hikmet mirasından konuşmuştur.
O, ancak Allah'ın kendisine verdiği İsmet sıfatıyla süslenmiş, ilahî destekle güçlenmiş, ilahî muvaffakiyetle kolaylaştırılmış bir üslûpla konuşmaktaydı Bu, Allah'ın sevgiyle beslediği, kabul ile bürüdüğü bir sözdür. Ve O, sertlik ile tatlılığı ve güzelce anlatma ile söz sayısının azlığını bir arada toplamıştır. Tekrardan müstağni olmasına ve tekrarlamasına olan ihtiyacın azlığına rağmen herhangi bir kelime düşüklüğü olmamış, dili sürçmemiştir. Onu ne bir delil çürütebilmiş, ne karşısına bir hasım çıkabilmiş ve ne de O'nu bir hatip sus-turabilmiştir. Büakis O, uzun hutbelerini, kısa sözler ile akıcı hale getiriyordu. Hasmını ancak onun bildikleriyle susturmaya kalkışıyor, ancak doğrularla delil getiriyor, zaferi[12] ancak hak ile talep ediyordu. Aldatmaya baş vurmaz, hile yolunu kullanmaz, arkadan konuşmaz, ayıplamaz; ne gecikir, ne de acele eder, ne uzatır ve ne de kısa tutardı. Sonra insanlar Nebî'nin (s.a.v.) sözünden daha yararlı, daha doğru, da-
•*" Buradaki *fek* kelimesi: Basan ve zafer demektir.

ha ölçülü, daha güzel, daha cömert, daha iyi, daha kolay, anlamı daha açık, içeriği daha belirgin başka bir söz işitmemişlerdir."i3
Asrımızın İslâm ve Arap Dili Edebiyatçısı Mustafa Sadık er-Râfii, *İ'câzu'l-Kur'an* adlı kitabında şöyle der: "Nebî'nin (s.a.v.) sözlerinden sahih olarak nakledilenlere lügat ve beyan sanatları açısından baktığın zaman onu öncelikle lafzı düzgün, söylenişi sağlam, terkibi güçlü, kelimelerin diziminde aralarında uygunluk, cümlelerin gayet değerli olduğunu, gerek lafız ile mânâ arasında ve gerekse lafız ve kullanımının dizim ve tertibinde aralarındaki ilişkinin açık olduğunu görürsün. Sonra, onda karışık bir harf, farklı anlamları çağrıştıran bir lafız veya zorlama göremeyeceğin gibİ, kendisine yüklenen anlamı vermede, istediğini ifade etmede ondan daha mükemmel hiçbir kelime de bulamazsın. Onun en güzel bir şekilde arz edildiğini, cümlelerinin gayet açık, detaylı, sınırlı ve en güzel bir şekilde olduğunu, anlamının da güçlü olduğunu görürsün. Kelime türetiminde oldukça rahat, çeşitli konulara işaret etmede eşsiz, bakış açısının ilginç, beyanının net olduğunu görürsün. Yine O'nun sözlerinde kıvırtma, zorlama, karmaşa, düzensizlik, acizlikten dolayı bir yardım arayışı, darlıktan dolayı alabildiğine yayılma ve hiçbir şekilde herhangi bir zayıflık da göremezsin."[3]
Sahasında otorite olan büyük edib ve lügatçi Üstad Mahmud Muhammed Şakir de[b] bir makalesinde şöyle demektedir: "Bu zamanda, fikrin genişliği, kolay anlaşılırlığı
"' Cahiz, *ei-Beyaıı ıv'i-Tebym.c.* ", s. 14-15 [a]" Mustafa Sadık er-Rafii, *a.g.c, s.* 422,424 k" *et-Muktetaf* Dergisi, 1943-Haziran Sayısı, s. 114-115

ve ondaki yüce felsefenin konumunun gizliliği, felsefî bakış açısının bu kainattaki canlı hakikatin derinliklerine dalıp gitmesi, asnmızdaki eşsiz büyük edebiyatçı ve belâğatçıla-rın seçkin oluş nedenlerinin başında gelir. Bu ise, Arap'in ancak şairlerinden pek azında, hatta o şairlerin şiirlerinden pek azında gördüğü bir türdür. Bu türden, Arapça'da sadece iki eşsiz (mucize) vardır: Birisi; Kur'an, diğeri ise Resûlul-lah'dan (s.a.v.) sahih olarak gelen hadîsler. Düşünce sadece bu ikisinde zirveye ulaşmıştır. İfade ve lafızlarıyla, sarmış olduğu bütün gerçeklerin anlamlarını kuşatmasıyla, lafız ve kelimelerinde seher vaktindeki güzel kokuyu estirmesiyle, bütün bunların da ötesinde, tüm bu anlamlar arasındaki kolaylık, rahatlık, karşılıklı yakınlık ve kaynaşma karşısında diyoruz ki: İşte bütün bunlar, güzellik ve hoşluk bakımından cennet rüzgârına benzer bir dereceye ulaşmakta, usturaların kalplerin bağlarını kesmesi gibi bir durum oluşmakta, yine ondan adeta yanıp-tutuşan bir ateş doğmakta, engin, anlayışlı insanlık binasını tanzim eden hususlar gerçekleşmekte ve o, zelzelenin yeryüzünü salladığı gibi kişiyi sarsmaktadır. İşte Kur´an böylesine eşsiz (muciz)dir. O'nun ne önünden, ne de ardından batıl herhangi bir şey gelmez. Resûlul-Iah'ın (s.a.v.) hadîsleri de tıpkı O'nun gibidir. O da beşeriyet belagatının zirvesidir ve bundan ötesi de insanların boyunu
aşar
"14

b- Kavli Hadîslerin Önemi:

Biz, burada kavli sünnetler hakkında sözü biraz uzattık. Çünkü sözlü hadîsler, gerçekte,
**¦ Şeyh Ahmed Muhammet! Şakir'in *Miftahu Künuzi's-Sünne* adlı kitaba yazmış olduğu mukaddimeden alınmıştır.

sünnetin çoğunluğunu temsil eder. Yönlendirme ve yasama onlarla ifade edilir. Nebevi beyan, onlarla ortaya konulur. Onlar en güzel şekliyle Muhammedi belagatı temsil eder. Yüce Allah'ın Resullerin sonuncusuna Özgü vermiş olduğu *cevâmiu'l-kelim* denilen, az lafızla çok anlam ifade eden özlü sözler de bu hadîslerdedir.
Oysa asrımızda bazıları, kavli hadîsleri reddedip, sadece fiilî sünnetleri kabul edebileceğini iddia ederek baz] görüşler ileri sürmüşlerdir.
Gerçekte bu iddianın sahibi böyle yapmakla sünnetin hepsini reddetmiş olur. Çünkü fiilî sünnet, sünnet koleksiyonlarının içerdiği hadîslerin ancak cüz'î bir kısmını oluşturmaktadır.
Çünkü mücerret olarak Nebî'nin {s.a.v.} fiilleri en fazla o fiilîn caiz olduğunu gösterir. Oysa fiilîn sünnet veya vadp olduğunun belirlenmesi için Nebî'nin (s.a.v,) sözünün buna delâlet etmesi gerekir.
Nebî'nin (s.a.v.) namazmdaki fiiller hakkında: "Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın."[a] Hacc fiilleri hakkında da: "Hacc ile ilgili ibadetlerinizi benden alıp-Öğre-niniz."[b]

II- Nebî'nin (s.a.v.) Fiilleri

Sünnetin ikinci kısmını da Nebî'nin (s.a.v.) fiilleri oluşturmaktadır. Yani O'nun Özel ve tüzel; dinî ve dünyevî hayatındaki pratik uygulamalarından oluşmaktadır. O'nun ev içindeki hayatından, eşleriyle ilişkilerindeki en özel durumlara varıncaya kadar her şey nakledilmiştir.
[a]' Buhârî, Ezan 18
¦*" *MUS'ted,* c.3,s.366) şeklindeki hadîslerinde olduğu gidi.

Büyüklerin bazılarının özel hayatlarında, ancak dostlarının bildiği çeşitli açıklar ve kusurlar bulunması sebebiyle gizli bazı yönleri vardır ki onların anlatılmalarını istemezler.
Resûlullah ise hanımlarından veya ashabından herhangi birinin, gördüğü veya işittiği bir şeyi nakletmesine engel olmamıştır. Bu sebepledir ki, uykulu ve uyanık hali, yalnızlığı, dolaşması, girip-çıkması, yeme-içmesi, giyinmesi, bineğe binmesi, gülmesi, ağlaması, yerleşik ve yolculuk hali, savaşı ve barışı...vb. günlük hayatının detayları dahi rivayet edilmiştir. Çünkü bunların her birinde Ona uyulabÜecek birer örneklik vardır. O'nun bu hususlardaki rehberliği ise, en hayırlı ve en mükemmel rehberliktir.
Bu yüzdendir ki fiilî sünnetlerden bir kısmının ibadetle-riyle ilgili olduğunu görmekteyiz. Mesela taharet ile ilgili Hz. Aişe'nin şu sözünü zikredebiliriz: "Nebi (s.a.v.) cünüp iken uyumak istediğinde, ayıp yerini yıkar ve namaz için aldığı gibi abdest alırdı."[3]
Namaz hakkında Hz. Enes'in şu sözünü zikredebiliriz: "Nebî (s.a.v.), çok soğuk olduğunda, namazı erken (vakitte) kılar, çok sıcak olduğunda ise (sıcağın geçmesini bekleyip) geciktirerek kılardı."[b]
Oruçla ilgili olarak Ebu Hureyre'nin şu sözünde olduğu gibi: "O (s.a.v.) pazartesi ve perşembeleri oruç tutardı."[c]
Sadaka hakkında Hz. Enes'in şu sözünü zikredebiliriz: "Nebî'den (s.a.v.) bir şey istendiğinde onu ya verirdi, ya da susardı."**
[a]" *ei-Uî'lu\ı ve'i- Meram,* H. Nu: 176
°" Buhârî, *Cum'n* 17; Müslim (?) Yazar müttefekun aleyh diyor (?)
[c]" îbn Mâce, *Sıvam* 42
[a]~ Hakim (?) rivayet etmiştir.

Hacc hakkında Hz, Aişe'nin şu sözünü zikredebiliriz: "Nebî (s,a.v.) ihrama bürünmek istediğinde, bulduğu en güzel koku ile kokulanırdı."[a]
Zikir ile ilgili olarak Ubâde ibn Ahsar'ın şu sözünde olduğu gibi: "Nebî (s.a.v.) yarağına vardığında Kâfirun suresini okurdu."[1]'
Yeme-içme, giyim, uyku vb. normal hayat ile ilgili fiilî hadîslerden ise şunları zikredebiliriz: Hz. Enes'in şu sözünde olduğu gibi: "Nebî (s.a.v.) yemek yediği zaman üç parmağını yalardı. "[c]
"(Su vb.) içtiği zaman üç nefeste içerdi ve şöyle derdi: 'Çünkü bu, daha hoş, daha lezzetli ve daha iyidir.'"[d]
Hz. Ali'nin: "Resûlullah'ı ayakta (su) içerken gördüm."[1]-' sözü,
Ibn Ömer'in: "Nebî (s.a.v.) sarık kullandığında, sarığını omzuna dek uzatırdı"* sözü,
Ebu Said'in: "Peygamber (s.a.v.) oturduğunda, dizlerini dikerek elleriyle **tutardı."8** sözü,
Hz. Aişe'nin: "Nebî (s.a.v.) evine girdiğinde, önce misvak kullanırdı"[11] ve yine "O, herhangi bir rahatsızlık hissettiğinde, çeşitli istiazelerle Allah'a sığınarak nefesini üfürür ve onu eliyle (ağrıyan yere) sürerdi"[1] sözleri,
[a]~ Müslim, *Hacc 7*
°~ Taberanî (?) rivayet etmiştir.
[c]" *Müsned, c.* 3, s. 290^54; Müslim, ***Eşribe*** 136
[d]" Buhâri (?); Müslim, *Eşribe* 123, Yazar müttefekun aleyh diyor (?)
Tinnizi, *Eşribe* 13; Ebu Davud, *Eşribe* 19; *Müsned,* c. 3, s. 211-400
[e]" *Müsned,* c. 1, s. 101
'" Tinnizi, *Libas* 12
S- Ebu Davud, *Edeb 72*
"' Müslim, *Tahare* 43-44
'" Buhâri, *Meğazi* 83; Müslim, *Selam* 51 (Müttefekun aleyhtir) *el-Ui'luu* H. Nu: 1415

Hz. Hafsa'nın: "Nebî (s.a.v.) uyumak istediğinde, sağ elini yanağının altına koyar ve 'Allah'ım, kullarını dirilttiğin gün beni azabından koru.. .'diye dua ederdi"[3] sözünde olduğu gibi.
Ev hayatı ve eşleriyle ilişkisi hakkındaki hadîslerden de şunları sıralayabiliriz:
Hz. Meymune şöyle der: "Nebî (s.a.v.) hanımlarından hayızh birine dokunmak istediğinde izar (uzun entari) giymesini emreder, sonra ona dokunurdu."[b]
Hz. Aişe şöyle der: "Nebî (s.a.v.) gece veya gündüz hanımlarını bir saatte dolaşırdı."[c]
"Eşlerinden bazılarıyla öpüşür, sonra (tekrar) abdest almaksızın namaz kılardı."[d]
"Oruçlu iken {de hanımlarını) öperdi..."[e]
"Yolculuğa çıkmak istediğinde hanımları arasında kur'a çeker, kur'a kime çıkarsa, yolculuğa onunla birlikte çıkardı."'
"Cinsel ilişkide sünnet edilen kısmın girmesi (guslü gerektirmesi) sebebiyle yıkanırdı."8
İçtimaî, askeri ve siyasî ilişkileri ile ilgili şu fiilî hadîsleri sayabiliriz:
[a]~ Ebu Davud, *Edeb* 98
^ Buhârî, *Hayz* 5
[0] Buhâri, *Gusl* 12
[d]" *Müsııed, c.* 6, s. 62; Ebu Davud (?) (Aslında bu lafız Nesaî, *Tahare* ¦
121'dedir.
[e]" Buhâri, *Savın* 23; Müslim, Siyan? 62-70-71; Ebu Davud, *Savın* 33; İbn
Mâce, Siyam 189; *Muvatta, Siyam* 13-18; Tirmizi, *Savm* 31; *Müsned, c.* 6,
s. 40-42
[f]" *d-Lü'luu ve'l-Mercan* H. Nu: 1763)
8" *Müsned,* c. 6, s. 123; Tahavî *(Şenpu Meâni'l AsSr,* c. 1, 5. 55 Beyrut-
1987

Seril ibn Huneyf şöyle demiştir: "Nebi (s.a.v.) Müslümanların düşkünlerine gelir, onları ve hastalarını ziyaret eder, cenazelerinde de bulunurdu."[a]
Abdullah ibn Cafer şöyle der: "O (s.a.v.), yolculuktan döndüğünde evindeki çocukları tarafından karşılanırdı."[11]
Ka'b ibn Malik şöyle demiştir: "Herhangi bir gazveye çıkmak istediğinde, o, bunu başkasına belli etmezdi."[c]
Abdullah ibn Büsr şöyle der: "O, herhangi birinin kapısına vardığında, kapının tam karşısında durmaz, kapının sağ veya sol

köşesine geçer ve 'esselamu aleyküm, esselamu aîeyküm' diye seslenirdi,"[d]
Avf ibn Malik şöyle demiştir: "Nebî (s.a.v.) ganimeti getirdiği gün taksim eder, evliye iki, bekâra ise bir hisse verirdi."^
Nebî'nin (s.a.v.) lafzı olmaksızın O'ndan rivayet edilen hüküm ve yargıları da O'nun fiilleri kapsamına girer:
İbn Abbas'ın şu hadîsinde olduğu gibi: "Resûlullah bir şahid ve yemin ile hüküm verdi."' Yani Resûlullah bazı durumlarda yemini, ikinci şahit yerine koydu.
Behz ibn Hak im'in, babasından, dedesinden naklettiği şu hadîs gibi: "Nebî (s.a.v.) bir töhmetten dolayı birisini tutukladı.'^
[a]~Abt!urre2zak, *Musannaf'(?);* Taberanî, *d- Mu'cemu'l- Kebir,* c. 6, s. 84,
H. Nu: 5586; Hakim, *el-Mûstedrck, c. 2, s.* 466'da rivayet etmişlerdir.
**"*Müsned,* o 4, s. 5; Müslim, *Fedaüu's-SaMiıc* 66; Ebu Davud, *Cihnd* 60
[c]- Ebu Davud, *Cihad 1*01; Nesaî (?) (Buhâri, *Cihnd* 103; Müslim, *Tei'be* 54
[d]~ *Müsned, ç.* 4, s. 190-191; Ebu Davud, *Eıieb* 13*, H. Nu: 5186
[I]" Ebu Davud, *Haraç* 14; Hakim, *el-Müstedrek,* c, 2, s. 140
"~ Nebî (s.a.v.)'in bu fiillerini bildiren haberleri alırken Elbânî'nin *$a-hihu'l-Caıııii'f-Sağir* ve *Ziyndehıh* adlı eserine dayandık.
[f]~ Müslim, *Akziyc* 3; Ebu Davud. *Akziye* 21
8" Ebu Davud, *Akziye* 29; Timıizi, *Diyal* 20; Nesaî, **Surat** 2
65

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Ebu Hureyre'nin şu hadîsinde olduğu gibi: "Resûlullah (dövüştükleri için) Lihyan oğullarından bir kadının düşürdüğü cenin hakkında (diyet olarak) bir köle veya cariye verilmesini hükmetti. Sonra hakkında bir köle diyeti hükmü verilen kadın vefat etti. Bunun üzerine Resûlullah onun mirasını çocuklarına ve kocasına verdi, diyeti ise baba tarafı akrabalarına yükledi. "[d]
Nitekim bazı âlimler, Nebî'nin (s.a.v.) hüküm ve yargıları hakkında kitaplar yazmıştır- Allâme İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye de *Zâdu'l-Meâd* adlı kitabında bu hususa geniş bir bölüm ayırmıştır.
Yine Nebî'nin (s.a.v.) fiillerine, O'nun lafzıyla gelmeyen emir ve yasaklarının girmesi mümkündür.
Berâ ibn Azib'in "Resûlullah (s.a.v.) bize yedi şeyi emretti ve yedi şeyi yasakladı..."[b] hadîsi gibi.
Rubeyyi binti Muavviz'in rivayet ettiği şu hadîs gibi: "Nebi (s.a.v.), Sabit ibn Kays ibn Şemmas'ın karısına -kocasıyla ihtilafa düşmesi sebebiyle- bir hayz müddeti bekleyip, sonra ailesine katılmasını emretti."[c]
Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği; "Resûlullah (s.a.v.), hileli satışı yasakladı"*[1] hadîsi gibi.
Ebu Cuhayfe'nin rivayet ettiği: "Nebî (s.a.v.), köpek ve kan (satış) parasını ve fahişe kazancını yasakladı" hadîsi gibi.
Cabir'in rivayet ettiği: "Nebî (s.a.v.), eğitilmiş köpek dışında, köpek parasını yasakladık hadîsi gibi.
[a]- Buhari, Diyar 26
"~ Buharı, *Cenaiz* 2; Müslim, Libas 2; Tirmizi, *Edeb* 45
•=¦ Nesaf *Talak* 53
d" Müslim, *Buyu'* 4
e- *Müsned,* c. 3, s. 316; Nesaî, *Sayd* 16
66

SÜNMETİ ANLAMADA YÖNTEM
Nitekim Hafız Suyutî *Camiu's- Sağir* adlı eserinde bu şekilde pek çok yasaklama hadîsleri zikretmiştir. Yina Allâme Elbâni de *Sahihu'l-Camü's-Sağir ve Ziyadetuh* onlardan sahih ve hasen olanları zikretmiş ve bunlar 173 hadîse ulaşmıştır. Buradakilerin çoğunu da oradan naklettik.
Burada, Nebî'ye (s.a,v.) ait fiillerden bir kısmının O'nun yaratılış ve mizacından kaynaklandığı da göz Önünde bulundurulmalıdır. Mesela sahih olarak gelen "O (s.a.v.), kabağı severdi"[a] yine "O, (koyun vs) kol etinden hoşlanırdı"[15] şeklindeki haberlerde olduğu gibi.
O'nun fiillerinden bir kısmı, ise, adetten kaynaklanmaktadır. Sarık sarması ve onu omuzları arasına uzatması gibi.[c] Onlardan bir kısmı ise, kurbet ciheti'yle yani Yüce Allah'a yaklaşma kastıyla yaptıklarıdır. Namazdaki, hacc ve umre ibadetlerindeki fiilleri, O'nun zikirleri ve duaları vb.
Nebî'nin (s.a.v.) bir fiili; onun farz, sünnet veya mubah olduğunu gösteren bir söz veya durum ya da başka bir karine olmadıkça, o fiilin yapılanmasına mutlak olarak izin verildiğine delâlet eder.
Usûlcüler bu konuda dört farklı görüş benimsemişlerdir. Burada benim tercihim ise şudur: Allah'a yaklaşma kastıyla yapılanlar sünnet, bunun dışındakiler ise mubahtır.
Sahabe O'nun Allah'a yaklaşma kastıyla yaptığına kanaat getirdikleri konularda O'na uyma konusunda gayet haris davranmışlardır.
a- Bfcz: Buhârî, *Elime,* 33-35-38; Müslim, *Eşr&K* 145; *Müsned,* c. 3, s. 153-377-206-225...
*>¦ Bkz: Buhârî, *Enbiya* 3; Müslim, *İman* 327-238; Ebu Davud, *Et'tme 20* [e]" Bkz: Müslim, *Hacc* 451-454, *Bin* 13; İbn Mâce, *Libas* 15; Tirmizi, *Libas \2*
67

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Bu yüzdendir ki biz, Hz. Ömer'in (r.a.) Haceru'l-Esved'i öperken şöyle dediğini görmekteyiz: "Ey taş! Senin ne fayda, ne de zarar vermeyeceğini bildiğim halde seni öpüyorum. Eğer Resûlullah'ın (s.a.v.) seni öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim.'"[8]
Bazen Nebî (s.a.v.} kendilerini, merhamet ettiğinden dolayı nehyettiği kanaatine varmışlarsa, yapmalarını yasaklamasına rağmen O'na uyuyorlardı. Visal orucunda yaptıkları gibi. Çünkü O (s.a.v.) kendisi visal orucu tutarken onları bundan nehyetmişti. Bunun üzerine onlar: "Visal orucu tuttuğun halde, bizi ondan niçin nehyediyorsun?" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Hanginiz benim gibidir? Ben geceliyorum (ama) beni Rabbim doyurup-suluyor."[b]
Onlardan kimisi ise, Nebî'ye (s.a.v.) olan üstün sevgisinden ve her işinde O'na uymaya olan aşırı hırsından dolayı, Allah'a yaklaşma ciheti olmasa dahi O'nun bütün fiillerine uymaktaydı. İşte onlardan birisi Abdullah ibn Ömer'dir.
Mücahid'in şöyle dediği nakledilmektedir: "İbn Ömer (Ra.} ile birlikte bir yolculuktaydık. Derken bir yere vardı ve biraz kavis yaptı. Kendisine 'niçin böyle yaptın?' diye soruldu, o şöyle dedi: 'Resûlullah'in (s.a.v.) böyle yaptığını gördüm, onun için ben de yaptım ."c
Zeyd İbn Eslem'in şöyle söylediği rivayet edilir: "ibn Ömer'i, düğmeleri çözük bir şekilde namaz kılarken gördüm ve bunun sebebini sordum: 'Resûlullah'ı (s.a.v.) böyle yaparken gördüm de...' diye cevap verdi.[d]
[a]" Buhâri, *Hacc* 50-57; Müslim, *Hncc* 248, 251; *Muvatla. Hacc* 115 vb.
k~ Buhâri, *Savm* 20; Müslim, **Siyam** 57-58; *Muvatla, Siyam* 58 vb.

[c]" *Müsııcd,* c. 2, s. 32 ve Bsvzar (?) iyi bir senedle rivayet etmişlerdir.
Bk7: Heysemî, *Mecmtııt'z-Zevaid,* c. 1, s. 174
[d]~ İbn Hıızeymen, *Sahih,* c. 1, s.382, H.Nu: 779; Beyhâki, ***Sünen,*** *c.* 2, s.
24Ü Bkz: Heysemi, *Mecmau'z-Zeaûd,* c.l, s. 175

Yine İbn Ömer Mekke ile Medine arasındaki bir ağaca gelir ve altında biraz uyur ve Resûlullah'in (s.a.v.) böyle yaptığını söylerdi."[3]
ibn Sîrîn'in de şöyle dediği rivayet edilir: "Arafata İbn Ömer ile beraberdim. O gittikçe, onunla ben de gittim. Nihayet imama yetişerek, birlikte öğle ve ikindi namazını kıldı. Sonra o, ben ve arkadaşlarım (orada vakfe için) durduk. İmam hareket edince biz de onunia birlikte ilerledik. Me'zemin'e varmadan, boğaza gelince hayvanı çökertti, biz de çökerttik. Biz onun namaz kılacağını sanıyorduk. Hayvanı tutan kölesi şöyle dedi: 'O namaz kılmak istediğinden değil, Resûl'ün buraya geldiğinde tuvalet ihtiyacını giderdiğini hatırladı (da onun için durdu). Şimdi o da orada ihtiyacını gidermek istiyor. '"[b]
Bu haberleri *el-Terğib* ***ve't-*** *Terhib*[16] adlı kitabında Hafız e!-Münzirî de zikretmiş, sonra şöyle demiştir: "Nebî'ye (s.a.v.) uyma ve sünnetini izlemeleri hususunda ashâbtan gelen haberler gerçekten çoktur."
Yine Nebî'nin (s.a.v.) fiilierine, O'nun terk ettiği şeyler de girmektedir. Zira terk, kişinin bir fiili yapmaktan el çekmesidir. Bunun içindir ki bir grup usûlcüler bu el çekmenin de bir fiil olduğu görüşüne vardılar. Buna göre Nebî (s.a.v.) bir işi terk edince o işin terki de sünnet olur. Bundan dolayı onların şöyle söylediğini de görmekteyiz: "Nebî'nin (s.a.v.) yaptığı da sünnettir, terk ettiği de sünnettir."
[a]' Bezzar (?) rivayet etmiştir, isnadında beis yoktur. Bkz: Heysemi, aynı yer.
MÜsttai, c. 2, s. 131. Hadîsin râvileri, *Sahih'te* rivayetlerini: **itibar** edilen râvilerdir.
[16]~ *Uünzin, el-Terğib vet-Terhib,* (c. 1, s. 82-83) *et-Terğibfi't-tibai* f'HS-*labi ve's-) SUnııcf* başlığı altında zikretmiştir.

Bu husus ibadetlerle ilgili durumlarda gayet açıktır. Yapması için imkânlar olduğu, herhangi bir engel de bulunmadığı halde O'nun (s.a.v.) terk etmiş olduğu şeyleri terk etmek de sünnettendir. Bayram namazını (dışarıda musallada kılıp) mescitte kılmamasıyla, ondan Önce ve sonra namaz kılmayı terk etmesinde olduğu gibi.
İşte, Hz. Ömer, Kur'an'ın ilk defa Mushaf şeklinde bir araya getirilmesini istediğinde, "Resûlullah'ın (s.a.v.) yapmadığı bir işi ben nasıl yaparım?" diyerek Hz. Ebubekir'i duraklatan husus budur. Hz. Ömer bu isteğinde o kadar ısrar etti ki, nihayet Hz. Ebubekir de ikna oldu ve bu işin İslâm ve Müslümanlar için hayırlı olacağını anladı.[3]
Şüphesiz, Nebî'nin (s.a.v.) kendi döneminde bu işi yapmasına şöyle bir engel vardı: Kur'an'ın inişi tamamlanmamıştı. Çünkü Kur'an Nebî'nin (s.a.v.) peygamberliği süresince ortaya çıkan çeşitli olaylara göre parça parça inmekteydi. Bu nedenle indirilişi tamamlanmadan önce iki kapak arasında toplanması mümkün değildi.
Hz. Osman da, bütün Müslümanları bir imam-mushaf üzerine toplarken, bunu gerek Resûlullah (s.a.v.) ve gerekse Ebubekir ve Ömer dönemlerinde olmayan bazı sebepler ve gerekliliklerin bulunması sebebiyle yaptı.
Yine Nebi (s.a.v.) Ramazanda birkaç gece, mescitte cemaatle teravih namazı kılmış, ancak Müslümanlara farz kılınıverir de, onlara zor gelir endişesiyle bu namazı terk etmiştir.
Bunun içindir ki Nebî'nin (.s.a.v.) vefatından sonra farz kılma korkusu şeklindeki bu engel ortadan kalkıp, yapılma
[a]" Bkz: Buharî, *Fedailu'l-Kur'an* 3)

imkânları görülünce Hz. Ömer bunu yapmış ve.Müslümanları mescitte bir imam arkasında toplamıştır.[3]
Bundan hareketle sahabe, Nebî'nin (s.a.v.) fiilerini nakletmede haris oldukları gibi O'nun kastını kavradıkları zaman, terk ettiği şeyleri de aynı titizlikle aktarıyorlardı. Bu hususta şu misalleri verebiliriz:
Cabir ibn Semure'nin hadîsi: "O (s.a.v.) bayram namazları için ezan okutmazdı."[b]
Yine Cabir'in rivayet ettiği bir hadîs: "O (s.a.v.), Cuma günü vaazı uzatmazdı."[11]
Hz. Aişe'nin hadîsi: "O (s.a,v.), gusülden sonra (yeniden) abdest almazdı. "[d]
Abdullah ibn Amr'ın hadîsi: "O (s.a.v.) yaslanarak yemezdi. "[e]
Bunlara benzer daha birçok misaller vardır.
III- Nebî'nin (s.a.v.) Takrirleri
Sünnetin üçüncü çeşidi de takrirdir. Takrirden kast edilen ise; Nebî'nin (s.a.v.) bir fiili gördüğü veya bir sözü işittiği ya da bir şeyi bildiği halde, buna karşı çıkma imkânı olmasına rağmen, karşı çıkmayıp, onaylama sidir. Tabiî ki O (s.a.v.) batıl olan bir şeyi onaylamaz, çirkin olan bir şey karşısında sessiz kalamaz. O'nun onaylaması, o hususta hiçbir sakınca olmadığına delâlet eder. Bunun sebebi ise İbn Hazm'ın da dediği gibi: "Çünkü yüce Allah Nebisine tebliği
[R]- Bkz: Buhlrî, *Salatu't- Teravih* 1; Müslim, *Müsafirîn* 177-8 *>" Müslim, *Ideyıı* 5-6-7; Ebu Davud, *Salat* 250; Tirmizî, *Salat* 384 (Yukarıdaki lafızlarla değil
[c-] Ebu Davud, *Salat* 231; Hakim, *Müslcdrek,* c. 1, s. 2S9 [d]" *Müsned,* c. 6, s. 28-192-253-258; Tirmizî, *Tahâre* 79 [e-] *Müsned,* c. 2, s. 165-167; Ebu Davud, *Ei'ıme* 17. (Farklı la/ıslarla.)

farz kıldı. O'nu insanlardan koruyacağını haber verdi, kendilerine indirileni insanlara açıklama görevini de C^na yükledi. Nebinin {s.a.v.) bir kötülüğü bildiği halde ona karşı çıkmadığını iddia eden kişi kafir olur. Çünkü bu kişi, Ne-bî'nin (s.a.v.) emrolunduğu gibi tebliğ etmiş olmasını inkar etmiştir. O'nu Rabbinin nitelediğinden başka bir şekilde nitelemiştir. Nebî (s.a.v.): 'Allahım, tebliğ ettim mi?' buyurduğunda, insanlar 'evet' deyince, 'Allahım, şahid ol!' şeklindeki sözlerini yalanlamıştır. Nebî (s.a.v.) bu sözlerini Veda Hacc'ında söylemiştir."[17]
Bazen Nebî'nin (s.a.v.) bir fiile onayı yalnızca susma ve karşı çıkmama seklinde olabilir. Sermaye artı işgücü şeklindeki müdârebe denilen ortaklığı onaylamasında olduğu gibi. İnsanlar gerek cahiliyye döneminde ve gerekse İslâm'dan sonra bu tür ortaklıklar yapıyorlardı. Sahabeden de bunu yapanlar oldu, ama Nebî (s.a.v.) onlara karşı çıkmadı. Buradan hareketle bütün mezhepler bunun meşru olduğunda ic-ma etmişlerdir.[18] Yine Beni Kurayza'da ikindi namazı meselesinde de durum böyledir. Ahzab savaşından sonra da Nebî (s.a.v.) sahabeye şöyle buyurmuştu: "Her biriniz ikindi-namazını ancak Beni Kurayza'da kılsın!" Bazıları yoldayken ikindi vakti girdi. Bunun üzerine bir kısım; "Beni Kuray-za'ya varmadıkça namaz kılmayız." derken,

bazıları ise "Bilakis namazı kılarız, çünkü Nebî'nin (s.a.v.) bizden istediği şey bu değildi." dediler. (Ve iki şekilde hareket ettiler.) Sonra bu durum Nebî'ye (s.a.v.) haber verildi de O, onlardan hiçbirini kınamadı.*[1] Böylece ictihadları **farklı** oldu. (İkinci)
17-16-
İbnHazm, *d-İkkam fi Usıiii'i-Ahkam, c.* 1, s. 139 İbn Hazm, *ei-Muhalla,* c. 8, s. 285, **Mesele;** 1367 Buharı, *Megazî* 30

grup yaptıkları anlaşmayı ihlal eden Kurayza Oğullarına gereken dersi vermek üzere giderken, sağda solda oyalanmadan, süratle ilerlemeyi kastettiğini anlamışlardır. Diğerleri ise sadece nassın (emrin) zahirini almakta diretmişler veya Müslim'in rivayet ettiği gibi şöyle demişlerdir: "Vakit çıksa dahi ancak Resûlullah'ın emrettiği yerde kılarız" [19]
Nebî (s.a.v.) ise iki grubun yaptığını da onaylamış, hiçbirine karşı çıkmamıştır^ Nitekim âlimlerin geneli; elinden gelen tüm gayreti göstererek içtihad eden birisinin hata etse bile günaha girmeyeceğine bunu delil göstermişlerdir.[20]
Bazen de onay, susmadan da öte tebessüm ve sevinç vb. göstermek ile olur. Çok soğuk bir gece cünüb olduğu halde, gusletmeden, teyemmümle yetinerek arkadaşlarına namaz kıldıran Amr ibn el-As kıssasında olduğu gibi döndüklerinde, Nebî'ye {s.a.v.) onu şikayet ettiler. O, bunu sorduğunda Amr: "Yüce Allah'ın şu ayetini hatırladım: 'Ve kendinizi de Öldürmeyin, Çünkü Allah, size çok merhametlidir' (Nisa, 29). (Buna dayanarak) teyemmüm edip sonra da namaz kıldım." dedi. Bunu duyunca Nebî (s.a.v,) güldü. [21]
Bazen ise onay bundan da fazla bir şeyle gerçekleşir. Bayram günü Habeşlilerin, mescitte mızraklarıyla oynamalarını onaylamasında olduğu gibi. İşte, O'nun onlara "Alın
' İbn Ömer rivayetinde hadîs muttefehun aleyhtir. Buhârî, *Meğazi* {30)'da; Müslim ise *Cilıaıi* 69 da rivayet etmiştir. Müslim'de "İkindi fJamazı" yerine "Öğle Namazı" deıulmektektedir,
20- Bfcz: İbn Hacer, *Fethu't-Bâri, c.* 8, s. 413 Halebi Baskısı.
21- *Müsned,* t.4, s.203-204; Ebu Davud, *Taitare* 126; *Miiııtekn'da* denildiği gibi Darekutni, *(Sünen, c.* 1, s. 178) rivayet etmişlerdir. Şevkânî ise *Neylu'l-Evlar* (c. 1, s. 258)'de hadisi, Buhârî'nin *{Teyemmüm* ?)'de ta'lik olarak, İbn Hıbban *(ct-İhsau,* o 4, s. 142-3) ve Hakim ***(Müstedrek,*** c. 1,'s. 177) rivayet ettiklerini söylemiştir.

ey Ernde Oğulları!" demesi ve Hz. Aişe'nin onlara bakmasına izin vermesi de[3] böyledir.
IV- Nebî'nİn (s.a.v.) Sıfatları
Hadîs âlimlerine göre, Nebî'nİn (s.a.v.) gerek ahlâk ve gerekse yaratılışı ile ilgili sıfatları da sünnettendir. Yaratılış sıfatlarına misal olarak Ebu Said'in şu sözünü zikredebiliriz:
" Nebî'nİn (s.a.v.) sırtındaki nübüvvet mührü şişkin bir et parçası (şeklinde) idi."[b]
Yine CabİT Ibn Semure şöyle anlatır: "Nebî'nİn (s.a.v.) mührü, güvercin yumurtası kadar kırmızı bir şişkinlilk şeklindeydi.'^
Hz. Enes de şöyle söylemektedir: "Nebi'nİn (s.a.v.) başı, elleri ve ayakları büyüktü."[d] "Diğer insanlara gÖre orta uzunluktaydı. Ne çok uzun, ne de kısaydı. Parlak renkli olup, ne fazla beyaz, ne de esmerdi."[e]
Hz. Ali ise "Nebî'nİn (s.a.v.) başı büyük, sakalı çoktu."[f] demektedir.
Hz. Aişe'de şöyle der: "Nebî'nİn (s.a.v.) saçı, omuzlarının üstünde, kulak memelerinin altında idi."s
[a]" Bkz: Buhâri, *Ida/n* 2, 25; Müslim, *ldeyn* 19; Nesaî, *ideyi* 35)
k- Tirmizi, (?)
[c]" Müslim, *FatctS* 110; Tirmizi, *Menahb* 11 (Benzer lafızlarla.
"" Buhârî, *Libas* 68 (Buradaki rivâyelte "başı" zikredilmiyor.
^ Bkz: Buhârî, *Menahb* 23; Müslim, *Fedail* 113; Tirmizi, *Menahb* 4
[f]~ *Müsned,* c. 1, s. 116-117, 134, 151, Ibn Sa'd, *Tabakat.ç.* 1, s. 410-411.
(Yakın lafızlarla); İbn Hıbban (?) ve Beyhâkî (?) de rivayet etmişlerdir
8" Tirmizi, Lite 21'deki Hz. Aişe'nin iki rivayeti de: "Ve kine lehu
şa'run fevka'i- cümmeti ve dune'l- vefrati" şeklindedir. Ve biz buna
uygun olarak tercüme ettik. Oysa, yazarın zikrettiği rivayet ise: "Ka-
ne faruhtı dune'l-cümmeti ve fevka'l-vefrati" şeklinde tam tersinedir.
Tirmiîi'nin rivayet ettiğini söylemesine rağmen, bu tezat, bir dizgi
hatası mı, yoksa yazarın bir sehvi mi bilemiyoruz.)

İbn Ömer ise şöyle anlatır: "Nebî'nİn (s.a.v.) saçında yirmi kadar beyaz kıl vardı."[3]
Ka'b İbn Malik de şöyle söylemektedir: "Nebi (s.a.v.) sevinçli olduğunda yüzü sanki ay parçası gibi parlardı."[1]"
Ahlâk ile ilgili sıfatları ise şöyle anlatılmaktadır:
Hz. Aişe şöyle der: "Nebî'nİn (s.a.v.) ahlâkı Kur'an idi"^
Ebu Said de şöyle der: "Nebî (s.a.v.), haremlikteki bakire kızdan daha çok haya sahibi idi."[d]
Enes (r.a.) ise şu şekilde anlatmaktadır: "O (s.a.v.), insanların en iyisi, en sevimlisi ve en cesuruydu."[e]
Nebî'nİn (s.a.v.) fiilerinden ve sözlerinden oluşan bu nitelikleri O'nun şemailini oluşturmaktadır ki bu hususta İmam Tirmizi müstakil bir eser yazmış ve gerek şerh yazanlar ve ne de gerekse Nebevi sîret yazarları ona oldukça önem vermişlerdir.
V- Nebî'nİn (s-a.v.) Sîretî
Sünnet; Nebf nin (s.a.v.) söz, fiil, onay ve sıfatlarına ilaveten bu dört kısmına girmeyen hayatını da kapsamaktadır. Buna Peygamber olarak gönderilişinden öncesi de dahildir.
Nebî'nİn (s.a.v.) doğumu, süt emme dönemi, yetişmesi, peygamber olarak gönderilişi vb. O'nun sözleri aracılığıyla
[a]~ *Müsned,* e. *2, s.* 90; Tirmizi, *Şemail* (?); İbn Mâce, *Libas* 35 "" Müttefekurı aleyhtir. Buhârî, *Menahb* 23, *Meğazi* 79; Müslim, *Tente 53i*
[c]~ *Müsned,* c. 6, s. 54, 111,; Müslim, *Müsafiritı* 139; Ebu Davud, *Sakı*
316. H. Nu: 1342
[d]' *Müsned, c.* 3, s. 77, 79, 88, 91, 92; Buhârî, *Menahb* 23, *Edeb* 72, 77;
Müslim, *Fedait* 67)
[e]" Müttefekun aleyhdir. Buhârî, *Ohad* 82, *Edeb* 39; Müslim, *Fedait* 48

bilinmeyen hususlar bu cümledendir. Aynı şekilde vefatı, teçhiz edilip toprağa verilişi de bunun gibidir. Anam, babam O'na feda olsun. Bunun misallerinden Hz. Aişe'nin hadîsi şöyledir: "Nebî'ye (s.a.v.) gelen vahyin ilk başlangıcı sadık rüyalar şeklindeydi. O (s.a.v.) hiçbir rüya görmezdi ki o, sabah aydınlığı gibi çıkmasın."[3]
Yine (kral) Heraklius ile Ebu Süfyan kıssasını anlatan İbn Abbas'm uzunca hadîsi de böyledir.[b]
Hz. Ali şöyle der: "O'nun (s.a.v.), dört adamın taşıyabildiği 'el-Garra' denilen bir karavana kazanı vardı."[c]
İbn Ömer hadîsi şöyledir: "Nebî'nin (s.a.v.) iki müezzini vardı: Bilal ve âmâ olan İbn Ümmü Mektum."[d]
Yine Hz. AİŞe şu hadîsi nakleder: "Nebî'nin (s.a.v.) geceleyin başını koyup uyuduğu yastık deridendi ve lifle doluydu.'^
Bir başka hadîsinde de şöyle der: "İki ay içerisinde peş peşe tam üç hilâl (üç x on beş gün) geçerdi de Resûlullah (s.a.v.)'in evlerinde ateş yanmaz (ocakta yemek pişmez)dı Urve: "Peki, ne ile yaşıyordunuz ey teyze?" diye sorunca Hz. Aişe: "Şu iki siyah şeyle: Hurma ve su" dedi.[f]
Bunlar ve benzeri hadîsler Nebî'nin (s.a.v.) fiil ve sıfatlarına girmezler. Ancak geniş bir cihetle ele alınırsa o başka.
[a]" Buhârî, *Bed'ıt'I-Vahtf* 3 b" BuhM, *Bedul-Vahy 6* [c]~ Ebu Davud, Ef W 18 [d]" Müslim, *Salal 7, Sıvam* 38
^ *Mihned* c. 6, s. 48,56,73; Ebu Davud, ***Libas*** 45; Tirmizi, *Libas* 27; İbn *MÂce.Zühıi* 11)
[f]* Buhârî, ***Hibe* 1,** *El'ımc* 41 ve başkaları (Müslim, *Ziiiıd* 2H, 30,31; Mıis-ıW,c6, s. *71,73-..)*

Lakin bunlar O'nun sîretindendir. Ve sîreti de O'nun sünne-tindendir.
Bundan dolayıdır ki, Nebî'nin (s.a.v.) doğumundan vefatına kadar hayatına, hadîs kitaplarında geniş yer verilmiştir. Bilhassa peygamberlikten sonra ve özellikle de hicretten sonrasına daha çok yer verilmiştir. Çünkü bu dönem, İslâm toplumunun oluştuğu kendi şeriatıyla hükmeden, O'nun yolunda cihad eden ve O'nun çağrısını bütün âlemlere tebliğ edecek olan devletinin kurulduğu bir dönemdir.
D- Sünnetin Hepsi Haktır ve Onda Bâtıla Yer Yoktur
Şüphesiz Nebî'nin (s.a,v.) sünneti asla herhangi bir bâtılı içermez. Çünkü, sünnet ister kavlî olsun, ister fiilî veya takriri olsun, Allah, Resulünü bundan korumuştur. Zira, onların hepsi insanlar için bir Örneklik ve ittiba konusudur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Gerçekten, sîzin için Allah Resulünde güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 21)
Bir başka âyette ise: "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sîzi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın" buyurmaktadır. (Al-i İmran, 31)
Allah, kullarını sapıtacak değil ki bâtılı örnek almayı ve sapıklığa uymayı meşru kılsın!
Nitekim Abdullah İbn Amr İbn el-As (r.a,), Nebfden (s.a.v.) işittiği her şeyi yazıyordu ki Kureyş(liler) ona bunu yasaklayarak şöyle dediler: "Resûlullah (s.a.v.) de kızgınlık ve hoşnutluk hallerinde konuşan bir insan iken, O'ndan işittiğin her şeyi yazıyorsun, öyle mi?!" Bunun üzerine Abdullah yazmaktan el çekti ve durumu Nebî'ye (s.a.v.} sordu. O (s.a.v.) da ağzına işaret ederek şöyle buyurdu: "Yaz! Nefsim

elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki buradan haktan başka bîr şey çıkmaz."[3]
Nebî (s.a.v.) haktan başka bir şey söylemeyince, ancak güzel olanı yapar, yalnızca meşru olan bir durumu onaylar. O'nun herhangi bir haramı veya mekruhu ne işlemesi ve ne de onaylaması düşünülebilir.
Ama O'nun, Bedir esirleri hadisesinde[13] ve Zeynep kıssası vb. bazı durumlarda Allah tarafından itab edilmesi (kînanarak düzeltilmesi) ne gelince, bunun sebebi; O'nun, evlâ olanın hilafını yapmasıdır. Bu ise, "İyilerin iyilikleri, (Allah'a) yakın olanların (neredeyse) kötülükleri (mesabesinde) dir." cümlesindendir. Şüphesiz sünnetin bir kısmı, Allah tarafından Resulüne, gizli veya açık, uykuda veya uyanık iken vahiy yoluyla gelmiştir. Yüce Allah'tan, meleklerinden, peygamberlerinden ve bunlardan başka gayb konularından bahseden hadîslerde olduğu gibi. Yine Allah Teâlâ şunu farz kıldı, bunu helâl kıldı veya şunu haram kıldı ya da bunu kerih gördü gibi Allah'tan vermiş olduğu haberler de bu cümledendir ki bunlar da ancak vahiyle olur.
Iyaz İbn Hımar'ın şu hadisinde olduğu gibi, bu husus bazı hadîslerde açıkça ifade edilmiştir: "Allah bana sizin alçakgönüllü olmanızı vahyetti. Ta ki kimse kimseye karşı gururlanmasın ve kimse kimseye karşı azgınlık yapma-sın!"[d]
Yine Ebu Umame'nin rivayet ettiği şu hadîs de böyledir: "Ruhu'l Kudüs kalbime şunu üfürdü:' Ecelini tamamla-
[a]~*Masturi,*c. 2, s. 162,192; Ebu Davud. *ilim* Tle s.ılıih bir isnâdla rivayet etmiştir.)
*>" Bkz: Enfal 67. âyeti ve tefsiri [c]~ Bkz: Ahzab 37-40 âyetleri ve tefsirleri [d]" Müslim, *Cenne* 64; Ebu Davud, *Edeb* 48; İbn MSce, *Zühd* 16

madıkça, rızkını elde etmedikçe hiçbir nefis ölmeyecektir. Şu halde Allah'tan sakının ve güzellikle isteyin.'"[a]
Yine Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Dikkat ediniz, bana kitap ve onunla birlikte bir misli verildi."[h] Bu nedenledir ki âlimler, Kur'an'ı 'vahy-i metluv'= Okunan vahiy; sünneti ise 'vahy-i gayri metluv'= okunmayan vahiy diye isimlendirmişlerdir.
Sünnetin bir kısmı ise Nebî'nin (s.a.v.) ictihadlarıyla sabit olmuştur. Bu hususta; şer'î hükümleri ve dinî emirleri göz önünde bulundurarak bazı usûlcüler ihtilaf etse de, dünya maslahatları, savaş idaresi vb. hususlardaki içtihadlarının varlığı icma ile sabittir.
- Şevkani'nin de dediği gibi- Cumhur; bu hususta yüce Allah'ın Nebisine, tıpkı kullarına hitap ettiği gibi hitap ettiğini, O'na çeşitli misaller verdiğini, düşünmesini ve ibret almasını emretmesini delil göstermiştir. Ve O (s.a.v.) Allah'ın âyetleri hakkında düşünenlerin en yücesi, ibret alanların en büyüğüdür.
Hataya maruz olabilmelerine rağmen ümmetin içtihad etmesi caiz olunca, hatadan masum olanın içtihad etmesi evveliyetle caiz olur.
Gerçekten Nebî'den (s.a.v.) rivayet edilen haberler şahitlik etmektedir ki O (s.a.v.) bir çok durumlar ve olaylar hakkında kıyas, bir şeyin miktarını tayin etme, maslahatlara riâyet etme vb. yollarla içtihad etmiştir. Kendisine soru soranlardan bazılarına: "Babanın ödemesi gereken borcu
[a]" Ebu Nuaym, *Hüyetu'l-Evliya c.* 10, s. 27 (Ayrıca hadîsin diğer varyantları, kaynaklan ve rical tenkidi için Ahmet Muhammed Şakir'in Şafiî'nin Risalesi'ne yaptığ; tahkik ve şerhe bakılabilir; s. 93-103 Çev.) °~ Ebu Davud, *Sünııe* 6; Beyhâkî, *Sünen,* c. 9, s. 332

olsaydı ne yapardın?"[3] "Şayet ağzına su alıp ağzını yıka-saydın, ne olurdu dersin?"[15] demesiyle yine Hz. Abbas'a söylediği:

"İzhir hariç..."[c] sözü, "Eğer bu şiiri onu öldürmezden önce işitseydim, onu öldürmezdim."*[1] hadîsinde olduğu gibi.
Ne bunlardan birisinde, ne de sorulan soruların çoğunda vahiy beklememiştir. Şu kadar var ki, esirlerden fidye almak ve benzeri konularda Allah'ın O'nu kınaması açıkça göstermektedir ki, bu O'nun içtihadıyla gerçekleşmiştir. Şayet bu vahiy ile olsaydı, Allah, O'nu kınamazdı. Nebî'nin (s.a.v.) şu sözü de böyledir: "Başıma gelen bu durumu önceden bilseydim, kurbanlıkları getirmezdim."*[1] vb.[72]
Nebî'nin (s.a.v.) içtihad ettiği hususlarda hata etmesi ihtimaline gelince, böyle bir şey olması halinde, Müslümanlar o konuda O'na uymasın diye Yüce Allah O'nun hatasını onaylamayacaktır. Mutlaka O'na doğruyu açıklaması gerekir. Nasıl olmasın ki. Nebi (s.a.v.), kendisi hakkında "Evlâ olanın hilafına" sayılan bir şey yaptığında Allah, okunan Kur'an inmişken, hata ettiğinde nasıl müdahale etmez?!
Sahih olarak gelen bir haberde adamın birisi O'na şunu sordu; "Eğer Allah yolunda öldürülürsem, günahlarım silinir mi? Ne buyurursunuz?" Nebi (s.a.v.) "Eğer sabırla, ecrini sadece Allah'tan umarak, kaçarken değil, ilerlerken Allah yolunda öldürülürsen evet!" diye cevap verdi. Sonra Allah
a- *Miisned,* c. 4, s. 5; Nesaî, *Hacc* 11
b- *Miisned,* c. l,s. 21; Ebu Davud, *Savm* 33; Darimi, *Sanın* 21
e- Buharı, *Cenah* 77; Müslim, *Hacc* 445,447-8; *Müsıed,* c. 1, s. 203,209,
c. 2, s. 238
d- Elimdeki kaynaklarda bulamadım. Çev.
e- Buhüri, *Hacc* 81, *Umre* 6; Müslim, *Hacc* 130,141; *Miisned,* o 1, s. 235
22- Şevkânî, *İrşadu'i-Fuhul,* s. 338, es-Seade Baskısı.

resûlü şöyle sordu: "Nasıl demiştin?" Adam sözünü tekrarlayınca Nebî {s.a.v.) şöyle buyurdu; "Eğer borç hariç, sabırla, ecrini sadece Allah'tan umarak, kaçarken değil de ilerlerken öldürülürsen, evet! Cebrail bana böyle söyledi."[a]
Nebî'nin {s.a.v.), soru sorana Önce verdiği cevabı düzeltmek üzere yapmış olduğu bu tamamlanan eksikliği O'na Cebrail yetiştirmişti.
Yüce Allah'ın "O hevadan konuşmaz. O'nun konuştuğu kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir." (Necm, 3,4) âyetini delil göstererek Nebî'nin {s.a.v.) içtihadı olamayacağını söyleyenlere gelince; deriz ki: Burada kastedilen Kur'an'dır. Çünkü müşrikler "Gerçekten O'na (Kur'an'ı) bir insan öğretiyor" {Nahl, 103) diyorlardı. Bu sebeple bu âyetlerin peşinden "O'nu müthiş kuvvetleri olan biri öğretti" (Necm, 5) âyeti gelmiştir. Şayet buradaki vahiyden kastedilenin yalnızca Kur'an olmadığını kabul etsek bile bu yine de Nebî'nin (s.a.v.) içtihadının olamayacağına delâlet etmez- Çünkü O'nun taabbudî hükümlerde içtihad edebilmesi için kendisine verilen izin de aynı şekilde vahiy yoluyla gelmiş olup, hevadan bir konuşmaya dayalı değildi.[23]
[a]~ Müslim, *İmart'\\7;* Tirmizi, *Cihad*33; Nesaî, *Cihad* 32; *Mü$ned,* c- 5, s. 304, 308
"' Aynı Kaynak (Şevkânî, *Irşadu'l-Fultui, s.* 256)

2 - SÜNNETİN ÖNEMİ VE DELİL OLUŞU
Sünnet; Kur'an-ı Kerim'den sonra İslâm'ın ikinci kaynağıdır. Kur'an da; -inançları, ibadetleri, ahlâkı, muamelatı ve edeb-leri île- İslâm'ın temel kaidelerini ve esaslarını içeren anayasadır. Sünnet ise; bütün bu konularda Kur'an'ın teorik olarak açıklaması, pratik olarak uygulamasıdır.
Bundan dolayıdır ki sünnete uymak ve onun getirmiş olduğu hükümler ve yönlendirmeler ile amel etmek gerekir. Tebliğ ettiği Kur'an âyetlerine itaat olunduğu gibi, bu hususlarda Resul'e itaat etmek de vaciptir. Bu duruma gerek Kur'an ve sünnetin kendisi, gerekse ümmetin içtima ve akıl-görüş delâlet etmektedir.
A- Kur'an'ın Delâleti
Kur'an, Müslümanlara, Allah'a itaatin yanı sıra, Resûl'e itaati de vacip görmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey

inananlar, Allah'a itaat edin ve Resûl'e de itaat edin." (Nisa, 59) Kur'an, Nebî'ye (s.a.v.) itaat etmeyi, Allah'a itaat saymıştır. "Resûl'e itaat eden (neticede) Allah'a itaat etmiş olur." (Nisa, 80) O, Nebî'ye (s.a.v.) itaatin meyvesini, hidâyet üzere olma diye belirlemiştir: "Eğer O'na itaat ederseniz, doğru yolu bulursunuz." (Nur, 54) Yine O'na uyma konusunda da durum böyledir. "Ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız." (Araf, 358) Aynı şekilde Kur'an, O'na uymayı, Allah'ı sevme ve O'nun mağfiretini kazanmanın bir delilli saymıştır: "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Al-i İmran, 31).
Yine Allah (c.c.) Nebî'nin (s.a.v.) emrettiği ve yasak koyduğu hususlarda O'na uymayı Müslümanlara emretmiştir: "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakla- ¦ dıysa ondan sakının." (Haşr, 7)
O, onlara, Nebî'nin (s.a.v.) davetine icabet etmeyi emretmiş, O'nun davet ettiği hususu 'hayat' olarak değerlendirmiştir: "Ey inananlar! Sizi hayat verecek şeylere çağırdıkları zaman Allah'ın ve Resulünün çağrısına koşun!" (Enfal, 24).
Yüce Allah mü'minleri O'nun emrine muhalefet etmeden sakındırmış tır: "O'nun emrine aykırı davrananlar, kendilerine bir belânın çarpmasından, yahut onlara acı bir azabın uğramasından sakınsınlar." SNur, 63)
Yine Allah, herhangi bir anlaşmazlık olduğunda O'na başvurmayı vacip kılmıştır: "Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, - Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız-, onu Allah'a ve Resulüne götürün." {Nisa, 59).
O, O'nun hükmünü kabul edip etmemede, erkek veya kadın hiçbir mü'mine seçme hakkı vermemiştir: "Allah ve Resulü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir er-

kek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur." (Ahzab, 36).
Yine Allah, O'nu hakem olarak kabulden yüz çevirenin veya O'nun hükmünü rıza ve teslimiyetle kabul etmeyenin imanı olamayacağı üzerine yemin etmiştir; "Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar." (Nisa, 65)
Allah, Peygamber'in hükmünü kabulü veya O'ndan yüz çevirmeyi, imanı nifaktan ayırt eden bir sınır taşı kabul etmiştir: "'Allah'a ve Resûl'e inandık ve itaat ettik' diyorlar. Sonra onlardan bir grup, bunun ardından dönüyor. Bunlar inanmış

değillerdir. Onlar aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne çağrıldıkları zaman hemen onlardan bir grup yüz çevirir... Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne çağrıldıkları zaman inananların sözü ancak: 'İşittik ve itaat ettik' demeleridir. İşte umduklarına erenler bunlardır, bunlar." (Nur, 47-48-51)
Yine Yüce Allah, O'na uymaya rağbet ettirmiştir: "Andolsun Allah'ın elçisinde sizin için Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 21).

B- Sünnetin Delâleti

Sünnete gelince, birçok hadîs Nebî'ye (s.a.v.) uymanın ve O'na itaatin vacip olduğuna delâlet etmektedir:
Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği şu hadîs bu cümledendir: "Ümmetimin hepsi cennete girecek, ancak direten müs-

tesna." Kendisine: "Direten kimdir ey Allah'ın Resulü?" denilince O (s.a.v.): "Kim bana itaat ederse cennete gider. Bana isyan eden ise diretmiş olur."* buyurdular.
Irbad ibn Sariye'nin rivayet ettiği şu hadîs de böyledir: Dedi ki: "(Bir gün) Resûlullah (s.a.v.) öyle bir va'z-u nasihat etti ki o(nun tesiri)nden kalpler korkup titredi, gözler yaşardı. Bunun üzerine biz: 'Ey Allah'ın Resulü! Sanki bu, veda eden kimsenin (son) nasihati gibi! Bize biraz daha tavsiyelerde bulun!' deyince şöyle buyurdular: 'Size Allah'tan korkmanızı, yöneticiniz bir köle bile olsa onu dinleyip, itaat etmenizi tavsiye ediyorum. Sizden (biraz uzun süre) yaşayacak olanlar birçok ihtilaflar görecektir. Aman benim sünnetime ve doğru yolu gösteren raşid halifelerin sünnetlerine sımsıkı sarılın. Aman sonradan ortaya çıkan (bid'adlardan da sakının! Çünkü her bid'at dalalettir.[1]"
Yine Nebî'nin (s.a.-v.) onlara Veda Haccı'ndaki tavsiyesi de bunun gibidir. Ibn Abbas Hazretlerinin rivayet ettiği gibi, Hakim'in sahih görüp, Zehebî'nin de onayladığı ve bizim daha önce zikrettiğimiz hadîs şöyledir: "Size öyle bir şey bıraktım ki onlara sarıldığınız sürece asla sapıtmayacaksınız! Onlar; Allah'ın kitabı ve Nebisinin sünnetidir."[c]
Hz. Muaviye'nin rivayet ettiği şu hadîs de meşhur hadîslerdendir: "Resûlullah (s.a.v.) bir gün kalktı ve şöyle buyurdu: 'Dikkat edin, sizden önce Kitap ehli yetmiş iki millete ayrıldı, bu ümmet ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. On-
[a]" Buhârî, j'lisanı 2
b" *Mümeâ,* c.4, s. 126,127; Ebu Davud, **Sitene** S; İbn Hıbban, *(el-İhsan,* c. 1, s. 179 H. Nu: 5); Tirmizi, *İlim* 16'da rivayet etmiş, "Hasen-Sahih bir hadîstir." demiştir. Hadîs, Nevevî'nin (derlediği) kırk hadîsten birisidir. [c] Bk/: Hakim, *d-Müstedrek* c. 1, S.93

lardan yetmiş ikisi cehenneme, biri ise cennete girecektir ki, o da cemaattir.'"^ Bu hadîsin bazı varyantlarında ise: "Nebi'ye (s.a.v.) hidâyet üzere olup, kurtulacak bu fırka sorulduğunda şöyle buyurdular: 'Benim ve ashabımın üzerinde bulunduğumuz yola uyanlardır."'[b]
Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a.v.), kurtuluş bera-atini, kendi metoduna ve O'nun ocağında yetişip, O'nun medresesini bitiren o güzide insanların metoduna uyanlara vermektedir.
Burada şu hususu belirtmemiz gerekmektedir: Zengin servet sahiplerinden bir azınlığın durumunda olduğu gibi, sünnete ihtiyaç duymaksızın sadece Kur'an ile yetinme iddiasından sakındıran hadîslerde, Nebî'nin (s.a.v.) gayb ötesinden, sanki onları gözleri ile görüyormuşçasına üzerindeki örtüyü açtığını görmekteyiz.
Bu da Nebî'nin (s.a.v.) şu sözünde ifadesini bulmaktadır: "Dikkat edin! Bana kitap ve onunla birlikte bir benzeri daha verildi. Dikkat edin! Bana Kur'an ve bir benzeri verildi. Dikkatli olun! Karnı tok bir adamın koltuğuna yaslanarak şöyle söylemesi yakındır; ' Siz Kur'an'a sarılın. Onda helâl bulduğunuzu helâl, haram bulduğunuzu da haram kılın,"'[c]
Tirmizi ise bu hadîsi şu lafızlarla rivayet etmektedir: "Dikkatli olun! Koltuğuna yaslanmış bir adama benden bir hadîs ulaştığında belki de O şöyle söyleyecektir: 'Aramızda Allah'ın kitabı var. Onda helâl bulduğumuzu helâl, haram
[a]' *Miîsned,* c. 4, s. 102; Ebu Davud, *Sünıte* 1, H. Nu: 4596-97; Tirmizi,
İman 18, H. Nu: 2640,2641; İbn Mâce, *Filen* 17, H. Nu: 3991
[b]' Tirmizi, *İman* 18, H. Nu: 2641
[c]' *Müsned,* c. 4, s. 130-131; Ebu Davud, *Sünne* 6, H. Nu: 4604

bulduğumuzu da haram sayarız.' Oysa Resûlullah'ın haram kıldığı da tıpkı Allah'ın haram kıldığı gibidir."[3]
Yine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Kendisine benim emrettiğim ya da yasakladığım herhangi bir emir geldiğinde sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak şöyle söylediğini görmeyeyim: 'Bilmiyoruz biz Allah'ın kitabında bulduğumuza uyarız.'"[b]
Şu meşhur hadîste olduğu gibi, Nebî'nin (s.a.v.) sünneti tebliğ etmeye ve onu yaymaya teşvik etmesinde şaşınlacak bir durum yoktur: "Bizden bir hadîsi işitip, onu öylece belleyen ve o şekilde başkasına ulaştıran kimsenin Allah (yüzünü) ağartsın. Çünkü nice fıkıh yüklü insanlar vardır ki, yükünü kendisinden daha **fakir** olana ulaştırır. Nice fıkıh taşıyanlar vardır ki, fâkih değildir."[c]
Bir başka.rivayette ise şöyle buyurmuştur: "Bizden bir şey işitip, onu işittiği gibi başkalarına ulaştıran kişinin Allah (yüzünü) ağartsın. Çünkü kendisine ulaştırılan niceleri vardır ki (bizzat) işitenden daha anlayışlıdır."*[1]
Veda Haccı'nda da şöyle buyurmuşlardır: "Burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırsın. Kim bilir burada bulunan, belki de kendisinden daha anlayışlı birisine ulaştırmış
oluTr"[e]
Gerçekten sahabe (r.a.) Nebî (s.a.v.) hayatta iken de sünnetin kıymetini ve onun Allah'ın Kitabından sonra kendileri için ikinci kaynak olduğunu bilmekteydiler. Meşhur
[a]" Timizi, *tO»* 10, H. Nu: 2664
[b]" ***M&med,*** c.6, s.8; Ebu Davud, *Sünne* 6, H. Nu: 4605;Tirmizi, ilim 10,
H. Nu; 2663
e- Tirmizi, *İlim* 7, H. Nu: 2656
d- Tirmizi, *İlim 7,* H. Nu: 2657
e-BvıhârUİmı9,c.1,s.23-24

Muaz hadîsinde olduğu gibi Nebî (s.a.v.) de onların bu halini onaylamıştır: Nebî (s.a.v.) Muaz'ı Yemen'e gönderirken ona "Sana herhangi bir dava sorulduğunda ne yaparsın?" diye sordu. O, "Allah'ın ki tabında kilerle hükmederim" dedi. Nebî (s.a.v.): "Eğer Allah'ın kitabında yoksa?" diye sordu. O, "O zaman Resûlullah'ın sünnetiyle" dedi. Nebî (s.a.v.): "Resûlullah'ın sünnetinde de yoksa?" diye sorunca o "Kendi görüşümle ictihad etmekten geri kalmam" diye cevap verdi. Muaz diyor ki: "Bunun üzerine Allah Resulü göğsüme vurdu ve şöyle buyurdu: 'Allah'ın elçisinin elçisini, Allah'ın elçisinin hoşnut olduğu şeye muvaffak kılan Allah'a hamd olsun.'"[24]

C- Sahabe ve Onlardan Sonra Ümmetin İcması

Gerçekten Resûlullah'ın ashabı, sünnete başvurulması ve onun Kur'an'la birlikte şer'î hükümler için bir kaynak olarak itibar edilmesi hususlarında icma etmişlerdir. Gerek raşid halifelerin ve gerekse onlardan sonra gelenlerin söz ve amel olarak uygulamaları da bu şekilde olmuştur.

Abd ibn Humeyd, Nesaî, İbn Mâce, İbn Hıbban ve Bey-hâkî, Halid İbn Üseyd'in, Abdullah İbn Ömer'e şöyle dediğini rivayet ederler: "Biz Kur'an'da, normal ikamet halindeki (Hazar) namazı ve korku namazını buluyoruz ama sefer na-

[24]~ *Müsned, c.* 1, s. 37, c. 5, s. 230, 242; Ebu Davud, *Ekdıyye* 11; Tirmizi, *Ahkam* 3, Darimi, *Mukaddime* 20; Beyhâki, *Sünen, c.* 10 s. 114; Taya-lasi (?) ve başkaları rivâyel etmişlerdir. Hadîsi bazı âlimler zayıf saymışlardır, ibn Kayyim, *I'lamu'i-Muvak'ıı'de* bu hadîsi müdafaa etmiş, İbn Kesir, tefsirinde (?), tbn Teymiyye *Feleva'smda* (?), Zehebi, *Telhi-su'i-lleli'l-Mutenahiife'sinde* ve daha başkaları hadîsin isnadının İyi olduğunu belirtmişlerdir.

mazını bulamıyoruz!" Ibn Ömer dedi ki: "Ey kardeşimin oğlu! Biz hiçbir şey bilmez iken Allah bize Muhammed (s.a.v.)'i gönderdi. Biz ancak O'ndan gördüğümüz şeyleri yapıyoruz. Namazın yolculukta kısaltılması da O'nun koymuş olduğu bir sünnettir."[3]

Hz. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde, bir nine gelerek vefat eden torununun mirasından paymı almak istedi. Hz. Ebu Bekir ona şöyle dedi: "Senin için Allah'ın Kitabında bir-şey bulamadığım gibi, senin (gibiler) hakkında Resülullah'ın da birşey söylediğini bilmiyorum." Sonra (konuyu oradaki) insanlara sordu. Bunun üzerine Muğire îbn Şu'be ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Resülullah'ın onun gibi bir nineye altıda bir verdiğini işittim." Hz. Ebu Bekir: "Peki seninle birlikte başka biri var mıydı?" diye sorunca, Muhammed İbn Mes-leme de aynı hususa şahitlik etti, Ebu Bekir de bu hükmü uyguladı.[11]

İşte Allah'ın Kitabında açık bir hüküm bulunmadığında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in takip ettikleri yol bu idi. Eğer biliyorlarsa sünnetle hüküm veriyorlardı. Şayet kendilerinde o konuda sünnetten herhangi bir bilgi yoksa Müslümanlara sorarlardı. Darimî ve Beyhâkî, Meymun İbn Mihran'ın şöyle dediğini rivayet ederler:[c] "Hz. Ebu Bekir'e bir dava geldiğinde o önce Allah'ın kitabına bakardı. Kur'an'da o hususta verilebilecek bir hüküm bulursa, aralarında onunla

[a]~ Bkz: Nesaî, *Taksirus-Saiat* 1; İbn M3ce, ***tkametti's-Satat Ti,* H, Nu:** 1066; İbn Hibban, ***el-İkstm, c.* 4, s.** 301, **H. Nu: 1451;** Beyhâkî, ***9ütKn*** c. 3, s. 136. Hadîsi Suyuii de *ed-Dumt'l-Msnsur* adh eserinde (?] zikretmiştir.

'*' Bkz: Muvatta, Feraiz 8; Ebu Davud, Feraiz 5; Tirmizi, Feraiz 10; İbn Mâce, Feraiz 4; Beyhâki, Sünen, c. 6, *s.* 234

[c]" Darimi, *Mukaddime* 20; Beyhâkî, *Sünen,* c- 10,s, 114

hükmederdi. Eğer Kur'an'da bulunmazsa acaba Nebî'nin (s.a.v.) bu hususta bir sünneti var mı diye ona bakardı. Eğer biliyorsa onunla hükmederdi, bilmiyorsa çıkar ve Müslümanlara şöyle sorardı: 'Bana şöyle şöyle bir dava geldi... Allah'ın Kitabına ve Resûlü'nün sünnetine baktım. Bu hususta ben bir şey bulamadım. Acaba siz bu konuda Nebî'nin (s.a.v.) herhangi bir hükümle hükmettiğini biliyor musunuz?' Bazen birkaç kişi kalkar ve 'Evet, bu hususta şöyle şöyle hükmetti' der, Ebu Bekir de Resülullah'ın hükmünü alır ve o esnada şöyle derdi: 'İçimizde Nebî'den (s.a.v.) (O'nun sünnetlerini) belleyenleri bulunduran Allah'a hamd olsun.'" Eğer onlardan da herhangi bir şey bulamazsa, Müslümanların ileri gelenlerini ve âlimlerini çağırır ve onlarla istişare ederdi. Belli bir hususta görüş birliğine varılırsa, onunla hüküm verirdi.

Yine Hz. Ömer, Küfe kadılığına tayin ettiğinde Şu-rayh'a şöyle yazdı: "Önce Allah'ın kitabında açıkça bir hüküm var mı, ona bak ve kimseye bir şey sorma! Kur'an'da açıkça bir hüküm bulamazsan o hususta Resûluîlah'ın sünnetini izle! Eğer sünnette de açık bir hüküm bulamazsan, kendi görüşünle içtihad et! Alim ve salih insanlarla da istişare et."[25]

İşte ibadetlerde, muamelelerde ve diğer hükümlerde helâl ve haram açısından, Allah'ın, kullarından istemiş olduğu, kulluğun Öğrenilmesi hususunda Kur'an'dan sonra sünnete başvurma tarzı, gerek sahabede ve gerekse onlara güzellikle uyan (tâbiin)larda böylece devam etti.

25- Bkz: Suyutî, *Mifiahu'l-Cenne fi'1-İlıticati bi's-Sürme, s.* 77, Tahkik: Muşlara Aşur,*Mektcbetu'l-Kur'an* baskısı; İbn Kayyim, *{lanm'l-Musak-ktin,* e. I, s. 52

Sahabe ve tâbiundan sonra da çeşitli bölgelerdeki fâkih-ler, kendilerine uyulan mezheplerin imamları, ileri gelenleri ve talebeleri de bu usûlü sürdürdü. Böylece sünnet herkes için bütün fıkıh bölümleri hakkında oldukça zengin bir kaynak haline geldi.

D- Fıkıhtaki Hükümlerin Çoğunun Kaynağı Sünnettir

Şüphe edilmez bir gerçektir ki çeşitli muteber mezheplerde, fıkıh konularındaki hükümlerin çoğu sünnetle sabit olmuştur. Fıkıh kitaplarını inceleyenler için bu gerçek, bütün açıklığıyla görünür. Şayet fıkıh kültürümüzdeki sünnetlerle, onlardan doğan, onlardan alınarak detaylandırılmış hükümleri bir an için ortadan kaldıracak olursak, elimizde fıkıh denilecek bir şey kalmaz!! Bundan dolayıdır ki - Kur'an'dan sonra ikinci delil olması itibariyle- sünnet konusu, gerek bütün fıkıh usûlü kitaplarında ve gerekse bütün muteber mezhepler nezdinde oldukça geniş ve uzun bir konudur, Bu sahalarda çalışanların da bildiği gibi, bu kaynaklardaki *sünnet* konusu; onun delil oluşu, sabit oluşu, kabul şartları, delâleti, sünnetin kısımları vb. birçok konulan içermektedir.

Söylediğim bu husus, kıyas ve ta'lili (hükmün gerekçesine itibarı) inkar eden Davud ve İbn Hazm'ın Zahirî mezhebinden, İslâm fıkıh tarihinde *Rey Ekolü* diye bilinen Ebu Ha-nife ve ashabına kadar bütün mezhepler için geçerlidir.

E- Rey Ekolünde Sünnet

Evet, Rey Ekoîü'nün imamı Ebu HanİFe'nin mezhebi hiçbir zaman sünnetten yüz çevirmemiştir. Ekolün diğer imamları da daima sünneti delil olarak kullanmışlar ve hükümlerini

onlar üzerine bina etmişlerdir. Mezhebin birçok kitaplarında görüleceği gibi meselelerden birçoğu hadîs ve eserlere dayanmıştır.
Hadîslerle dolu bir hazine bulabilmen için, Merginâ-nî'nin *el-Hidaye* kitabı ile Hanefi muhakkik ve müctehid Ke-maluddin ibn-Hümâm'ın onun üzerine yazdığı *Fethu't-Kadir* adlı şerhini ele almamız yeterlidir. Bu *Hidaye* kitabının hadîslerini, Hafız Cemalüddin ez-Zeylai (H. 762) *Nasbu'r-Râye li-Ehâdisi'l-Hidaye* adlı meşhur kitabında tahric etmiştir ki bu kitaba, *o* asırlardaki en büyük tahric kitaplarından birisi olarak itibar edilir. Nitekim İbn Hacer de onu - bazı ilmî faide-ler ilave ederek- *ed-Dirâye fi Tahrîri Eltâdisi'l- Hidâye* adını verdiği kitabında ihtisar etmiştir. .
Asrımızda (hâlâ) Ebu HanÎfe'nin yanında sadece on yedi hadîsin sahih olduğunu iddia eden yazarlar var. Bu ise mezhebin fiilen ancak rey üzerine kaim olduğu anlamına gelmektedir. Bunu da onlar, İbn Haldun'un *Mukaddime*"sinden nakletmektedirler. Bu, birçok araştırmacıda görülen, incelemeden söylenmiş bir sözdür. Oysa İbn Haldun'un yazdığına bakacak olursak, onun bunu zayıf bir siyga ile söylediğini, bu görüşü benimsemediğini görürüz. Hatta az sonrasında bu iddiayı reddeden şeyler zikreder. "Hadîs İlimleri" bölümündeki ifadesine göre o, şöyle der[2]"- "Müctehid imamlar, rivayetin azlığı ve çokluğu açısından aynı değildirler. Nitekim Ebu Hanife (r.a.) hakkında denildi ki (-kile): Onun rivayet ettiği hadîs sayısı ancak on yedi veya (elliye) yakındır. Malik'in (r.a.) *Muvatta* kitabında ona göre, sahih olan hadîsler ise üç yüz
[26]~ tbıı Haldun, *Mukaddime,* c. 3, s. 1143-1745; *Uicnelu'l-Beyani'l-Am-bi, 2.* baskı, tahkik: Ali Ahdülvahid Vnfi.

küsur hadîse ulaşmıştır. Ahmed b. Hanbel'in (r.a.) *Müsned'inde* ise otuz bin hadîs vardır. Bu konuda her birisi kendi ictihadıyle sıhhatine kânı olduğu hadîsleri toplamıştır.
Bazı basiretsiz taassup sahipleri, 'Onlardan (imamlardan) hadîs sermayesi az olanlar vardır" diyebilir. Onun içindir ki ben 'hadîsleri' değil, 'rivayeti' dedim. Çünkü büyük imamlar hakkında böyle düşünülemez. Zira, şeriat ancak Kitap ve sünnetten alınır. Dolayısıyla hadîs sermayesi az olan kimsenin bir an evvel hadîsleri tahsil edip rivayet etmesi bir vecibe olur. Tâ ki dini sahih asıllarından alabilsin, hükümleri Allah'tan alıp tebliğ eden (şeriat) sahibinden (s.a.v.) almış olsun. Bu hususta onlardan (sermayesi) en az olanı, rivayeti az olandır. Bu da rivayetlerde ta'nedilen kusurlar, isnâdlarda meydana çıkan illetler ve çoğunluk yanında cerhin daha önce gelmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla onun içtihadı, hadîslerden isnâd yollarında böylesi bir durum söz konusu olanları almamaya sevk ediyor ve buna çok defa rastladığından ve ona göre isnâd yollarının zayıflığı yüzünden rivayeti azalıyor. Bununla birlikte Hicazlıların hadîs rivayeti, İraklılardan daha çoktur. Çünkü Medine hicret yurdudur ve sahabenin barındığı yerdir. (Medinelilerden) İrak'a gidenlerse daha çok cihad ile meşgul idi. Ebu Hani-fe'nin rivayeti İse, ancak onun (hadîs) rivayeti ve alıp aktarma şartlarında sıkı davranmasından, hadîsin kafi ve aklî bir delil ile çeliştiğinde onu zayıf saymasından ve böylece (işi) zorlaştırmasından dolayı azalmıştır. Bu yüzden rivayeti, dolayısıyla da hadîsi azalmıştır. Yoksa Allah saklasın o, hadîs rivayetini kasten terk etmiş değildir. Diğerleri arasında onun mezhebine de itimad edilmesi, ona güven duyulması, red veya kabul ile de olsa dikkate alınıp-itibar edilmesi, onun

hadîs ilminde de müctehidlerin büyüklerinden olduğuna delâlet eder. Ama onun dışındaki, cumhuru oluşturan mu-haddisler ise, şartlarda genişlik gösterdiler, böylece hadîsleri çok oldu. Ancak Ebu Hanife'nin ashabı da ondan sonra şartlarda genişlik gösterdi ve böylece onların rivayeti de çoğaldı. Tahâvî rivayetini çoğalttı ve *Müsned'ini* yazdı ki o, *Sa-kiheyn'e* denk olmamakla birlikte oldukça kıymetlidir. Çünkü, Buhârî ve Müslim'in kitaplarında esas aldıkları şartlar üzerinde ise ittifak yoktur. Durumu bilinmeyen (mestûru'l-hâl) vb. gibilerden rivayet etme durumunda olduğu gibi." *Mukaddime'den* alıntıladığımız bu ifadeler; insaflı, birçok şeyden haberdar olan, tarihçi, Allâme ibn Haldun'un Ebu Hanife ve mezhebi hakkında söylemiş olduğu sözlerdir,
Burada belirtmemiz gerekir ki Hanefilerin muhaddis ve hafızı sadece bir tek Ebu Cafer er-Tahâvî değildir. Bilakis Hanefilerde de çok sayıda büyük hafızlar ve büyük muhad-disler mevcuttur. Nitekim Allâme Şeyh Muhammed Zahid el-Kevserî, *Nasbu'r-Râye* adlı kitaba yazmış olduğu mukaddimesinde onlardan yüz küsur kadar hadisçi zikretmiştir. Onlara AÏIame Muhammed Yusuf el-Bennurî sadece Hind âlimlerinden otuz üç isim daha ilave etmiştir. Daha sonra bu mukaddimeyi *Fıkhu Ehli'l-Irak ve Hadîsuhûm*[3] başlığı altında müstakil bir kitap halinde neşrettiği vakit arkadaşımız Alla-me Şeyh Abdulfettah Ebu Gudde de onlardan başka yedi kişi daha ilave etmiştir.
Kevseri *Te'nîbu'l-Hatîb* adlı kitabında şöyle der: "Ebu Hanife nezdinden (ondan rivayet edilen) Müsnedlerle metni tekrarlanmaksızın ve bir hadîsin çeşitli tarikleri verilmeksizin ri-
a- Kitap, Abdiilkadir Şener ve M. Cemal Sofuoğlu larafından *Hanefi Fıkhının Esasları* adıyla Türkçe'ye kazandırılmıştır. (Ankara -1982)

vâyet edilen büyük miktarda ahkâm hadîsleri mevcuttur. Bizzat kendi rivayetlerinden almadıkları hadîsler de göz Önünde bulundurularak İmam Malik ve Şafii nezdindeki hadîslerin miktarını bilenler Ebu Hanife'ninkileri azımsayamaz."[a]
Hasan ibn Ziyad ise şöyle demiştir: "Ebu Hanife, iki bini (şeyh) Hammad'dan, iki bini de diğer şeyhlerden olmak üzere dört bin hadîsi rivayet ediyordu."[b]
Bunlar ise o ilmî çevre ve zaman içerisinde eşyanın tabiatına uygun ve makul görünmektedir. Herkes tarafından tanınan imam Ebu Hanife'nin müstakil ve mutlak ictihad mevkiine layık olan da budur.
Kaldı ki Ebu Hanife, büyük fakih sahabi Abdullah İbn Mes'ud'un tesis ettiği Küfe Fıkıh Medresesi mezunudur. Ki bu medreseden Alkame, Esved ibn Yezid, Mesruk ibnu'1-Ec-da' ve onların tabakasından onlar gibi daha nice büyük fa-kihler yetişmiştir. Öyle ki Ali ibn Ebi Talib Kûfe'ye intikal ettiğinde fukahanın çokluğundan dolayı sevinerek şöyle demiştir: "Allah ibn Ümmi Abd'e (yani ibn Mes'ud'a) rahmet eylesin. Bu kasabayı ilimle doldurumuş!"
Şüphesiz ibn Mes'ud ve daha sonra Hz. Ali'ye yetişmemiş bir tabaka geldi. Fakat **onlar** da bu iki sahabinin arkadaşlarının fıkhı ile yetiştiler. Çeşitli merkezlerin ilimleriyle kendi ilimlerini birleştirdiler. Ümmetin büyük âlimi Abdullah ibn Abbas'ın ilmiyle kendi ilmini bir araya getiren Said ibn Cübeyr onlardan birisidir.
Mes'udiye medresesinin (İbn Mes'ud'un başını çektiği Küfe Ekolünün) ilmine bu tabakadan sonra, fıkıh ile rivâye-
[a]~*A.g-* <¦¦ S. 222 (Beyrut-1981)
b~ *el- Muvafık el-Mekkf, Meııakıbu EbîHanife* adlı eserinde (?) zikretmiştir.

ti birleştiren büyük tabii İbrahim ibn Yezid en-Nehaî (ö. H. 95) varis oldu. Onun öldüğü gün İmam Şa'bi onun fıkhı hakkında: "İnsanların en fakihini defnettiniz!" demiştir. Sika (güvenilir) büyük hafızlardan birisi olan A'meş, onun rivayeti hakkmda şöyle der: "ibrahim'e her ne zaman bir hadîs arz etmişsen), o hadîs hakkında onda birtakım malûmat buldum." Yine o şöyle diyor: "ibrahim hadîs sarrafıydı. Bazı arkadaşlarımızdan, hadîs işittiğim zaman, hadîsi ona arz ederdim." İbrahim şöyle derdi: "Rey ancak rivayetle, rivayet ise ancak rey ile düzgün olur."
İbrahim'in fıkhı üzerine Ebu Hanife'nin hocası Ham-mad ibn Ebi Süleyman yetişti. Nitekim İbrahim'e: "Senden sonra biz kime soralım?" diye sorduklarında o: "Ham-mad'a" demiştir. Hammad ise H. 120 senesinde vefat etmiştir. Hammad'ın fıkhıyla da Ebu Hanife yetişti, hem onun, hem İbrahim'in ve hem de Küfe Medresesi'nin[27] ilmine varis oldu. Tabi bir de cevap verme, hüküm çıkarma, kıyas ve tercih gücünü de fıkhına ilave etti.

F- Fıkıh İmamlarının Bazı Sünnetlerle Amel Etmeyişlerindeki Mazeretleri

İttifakla kabul edilen sünnetin ikinci kaynak oluşu şeklindeki bu esasa binaen, fıkıhlarında, sıhhati sabit, hükme delâleti açık ve muarızı olmayan bir hadîsi kasten terk eden ne fıkhı bir mezhebin ve ne de müçtehid bir imamın bulunması düşünülebilir. Burada kastedilen, hadîsin onun yanında sahih olması, hükme delâletinin onun nezdinde açık oluşudur, yoksa başkalarına göre sahih ve açık olması değildir,

27- Bu hususta Bkz: Zahid el-Kevseri, *Fıkhıt Ehii'l-Irak iv Hadlsuhum,* Tahkik: Abdulfettalı Ebu Gudde, Tercümesi Hanefi Fıkhmın Esasları.

İşte bu, Şeyhû'l-İslâm ibn Teymiye'nin, te'lif etmiş olduğu *Raf'u'i- Melâm ani'i-Eimmeti'l-A'iâm* adlı veciz ve de değerli kitabmda açıklamaya özen gösterdiği husustur. O, bu kitabında fıkıh imamlarını, hadîse muhalefet ve sünneti terk ile itham eden bazı lafızcılar ve acelecilere karşı müdafaa etmiştir. O, kitabının mukaddimesinde şunları söylemektedir: "Kur'an'da da ifade edildiği gibi Müslümanların - Allah'ı ve Rasulünü velî edindikten sonra -mü'minleri de veli edinmeleri gerekir. Özellikle de Hz. Peygamberin varisleri olan, Allah'ın kendilerini karada ve denizdeki karanlıklarda kendileriyle yol bulunan yıldızlar gibi vasfettiği âlimleri! Nitekim Müslümanlar onların yol göstericiliği ve (ilmî) dirayetleri hakkında icma etmişlerdir. Onlar, ümmeti içerisinde Resûl'ün halifeleri ve ölen sünnetlerini canlandıranlardır. Kitap onlarla ayakta kalmış, onlar da kitapla ayakta kalmışlardır. Kitap onlardan bahsetmiş, onlar da Kitap'tan bahsetmişlerdir. Sonra o şöyle demiştir: "Şu da bilinmelidir ki, ümmet tarafından genel bir kabul görmüş imamlardan hiçbiri, kasten Resûlullah'ın küçük veya büyük herhangi bir sünnetine aykırı hareket etmez. Çünkü onlar, her türlü şüphe ve tereddütten uzak olan şu hususlarda ittifak etmişlerdir:
- Resûlullah'a uymak gereklidir.
- Resûlullah'dan başka, her insanın sözü alınır da, terk edilir de. Fakat, bu imamlardan birinin sahih hadîse aykırı bir sözü bulunursa, o hadîsi terk etmesinin mutlaka bir ma-zereti olacaktır.
Bu mazeretlerin hepsini ise üç kısımda toplayabiliriz:
1- Resûlullah'ın (s.a.v.) o sözü söylediğine inanması.
2- Bu sözle, söz konusu meseleyi kastetmiş olduğuna inanması.

3- Bu hükmün neshed ildiği ne İnanması.
Bu üç kısımdan ise birçok mazeret sebepleri doğmaktadır:
Birinci sebep: Hadîsin müctehide ulaşmaması. Kendisine hadîs ulaşmayan müctehid ise onun gereğini bilmekle mükellef değildir. Hadîs kendisine ulaşmayınca da, onunla ilgili meselede ya bir ayetin zahirî anlamıyla, ya başka bir hadîsle, ya kıyas gereğince yahut da istishaba göre hükmedecektir. Bu hüküm de ilgili hadîse bazen uygun, bazen de aykırı olabilir. İşte bu sebep, selefin hadîslere aykırı sözlerinin çoğunda rastlanan sebeptir. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) bütün hadîslerini, nezdinde toplayabilmek hiçbir imama nasip olmamıştır.
Bir kimse çıkıp da: 'Hadîsler yazılmış ve kitaplarda toplanmıştır. Bu durumda onların bir müçtehide gizli kalması uzak bir ihtimaldir' diyemez. Çünkü:
- Meşhur hadîs kitapları, kendilerine uyulan imamların vefatlarından sonra meydana getirilmiştir.
- Bununla birlikte, Resûlullah'ın (s.a.v.) bütün hadîslerinin belli hadîs kitaplarında toplanmış olduğunu iddia etmek caiz değildir.
- Bu doğru olsa bile, bir âlim o kitaplarda bulunan her şeyi bilemez. Bu neredeyse hiçbir kimse için hasıl olmamıştır. Hatta bir âlimin yanında birçok hadîs kitapları olduğu halde, kendisi onların içindekileri bile (tamamen) ihata edemiyor. Bilakis, bu hadîs kitaplarının tedvini devrinden önce yaşamış olanlar, sonra gelenlerden daha geniş bir sünnet bilgisine sahiptirler. Çünkü onlara ulaşan ve onlar nezdinde sahih olan hadîslerden çoğu, bize hiç ulaşmamış olabilir. Onların kitapları, bu kitaptakilerin kat kat fazlasını ihtiva

eden engin hafızaları idi ki bu, meseleyi bilen birisinin hiç şüphe etmeyeceği bir husustur.
Yine biri de çıkıp: 'Hadîslerin hepsini bilmeyen müçtehid olamaz' demesin. Zira müçtehidin, Resûlullah'ın (s.a.v.) hükümlerle ilgili bütün söz ve fiillerini bilmesi şart koşulur-sa, buna göre bu ümmet içerisinde tek bir müçtehid bile olamaz. Alimin varabileceği derece bunların büyük çoğunluğunu bilmesidir. Öyle ki o ancak tafsilatla ilgili bazı hadîslerden habersiz olabilir. İşte o, kendisine ulaşmayan bu az miktardaki tafsilatla ilgili hadîslere aykırı bir hüküm vermiş olabilir.
İkinci Sebep: Hadîs müçtehide ulaşmıştır ancak; onun nezdinde sabit (ve sahih) değildir. Bunun da çeşitli sebepleri vardır:
- Hadîsi kendisine nakleden veya bir önceki râvi yahut isnâddaki râvilerden başka birisi o müçtehid tarafından tanınmaz, yani meçhuldür veya yalancılıkla itham edilen birisidir ya da hafızası sağlam olmayan biridir.
- Hadîs muttasıl bir senetle değil de, munkatı (râviler arasında kopukluk bulunan) bir senetle rivayet edilmiştir.
- Yahut hadîsin lafzı (Resûlullah'ın (s.a.v.) ağzından çıktığı gibi) zapt edilememiştir. Oysa bu hadîsi, bir başkasına göre sika olan râviler, muttasıl bir isnâd ile rivayet etmişlerdir.
Bu sebepledir ki birçok imamın sözlerinde, hadîsin gereğince verdiği hükmün, hadîsin sahih olmasına bağlı olduğunu ifade eden şu sözlere rastlanmaktadır. 'Bu meselede benim görüşüm şudur. Bu hususta şöyle bir hadîs de rivayet ediliyor. Eğer o hadîs sahih ise benim görüşüm de o hadîsteki gibidir../

Üçüncü Sebep: Müetehid içtihadıyla, diğer tariklerine bakmaksızın bir hadîsin zayıf olduğuna inanırken, başka müçtehidler ise onun aksine (yani sahih olduğuna) inanırlar. 'Her müçtehid isabet eder' diyenlere göre ister o haklı olsun, ister diğerleri ve hatta hepsi de haklı olsun mesele değişmez. Bunun da birkaç sebebi vardır:
- Hadîs rivayet edenlerden birini, bir müçtehid sika, diğeri ise zayıf görmektedir. Rical ilmi ise geniş bir ilim dalıdır.
- Müctehidlerden biri, kendisine rivayette buluna mu-haddisin, hadîsi üstadından duymadığına, diğeri ise duyduğuna kani olabilir. Bunun da bilinen sebepleri vardır."
İbn Teymiye bunlardan başka üç sebep daha zikretmiştir...
"Dördüncü Sebep: Hafızası ve adaleti ile bilinen bir tek kişinin haberini kabul hususunda başkalarından farklı şartlar ileri sürmesi. Mesela:
- Bazıları böyle bir hadîsi kabul edebilmek için onun Kitap ve Sünnete arz edilmesini şart koşar.
- Bazıları, hadîs, fıkıh usûlü veya umumî kaidelerin veya kıyasa aykırı olduğunda, râvinin-fakih olmasını şart koşar.
- Bazıları ise, herkesi ilgilendiren bir konu hakkındaki bir hadîsin, tek kişi tarafından rivayet edilmesi yerine, onun yaygın olmasını şart koşarlar. Bu konularla ilgili yerlerde, bunlardan başka şartlar da vardır...
Beşinci Sebep: Hadîs, müçtehide ulaşmış ve onun nezdinde sabit görülmüştür, ancak o bunu daha sonra unutmuştur. Bu husus, hem Kitap ve hem de sünnet hakkında vârid olmuştur. (Yani bazıları, Öğrendiği bazı ayet ve hadîsleri unutabilmiştir.)

Altıncı Sebep: Müctehidin, hadîsin söz konusu hükme delâlet ettiğini bilmesi. Bunun da çeşitli sebepleri vardır:
- Bazen hadîsteki hükümle ilgili kelime, müctehide göre garip olur. Şu merfu hadîste olduğu gibi: İğlak halinde yapılan boşama ve azad etmenin hükmü yoktur.'[3] Bazı âlimler buradaki iğlak kelimesini ikrah = zorlama şeklinde açıklamışlardır. Başka şekilde anlayanlar ise, bu anlamı bilmiyor demektir.
- Bazen müçtehid, hadîsteki bir kelimeyi kendi lügat ve örfünde kullanılan anlamda alır. Oysa onun Resûlullah'ın {s.a.v.) lügatindeki anlamı başkadır. Fakat o, kelimenin lügat anlamını korumanın asıl olduğunu düşünerek, kelimeye kendi lügatmdaki anlamı yükler.
- Bazen müşterek (birden fazla anlama gelen) veya mücmel (mânâsı kapalı), ya da hem hakikat, hem de mecaz anlama gelebilen bir kelimeyi, müçtehid kendine göre en yakın anlamıyla alır, oysa ondan başka bir anlam kastedilmiş olabilir.
- Bazen de nassın delâleti müçtehid için hafî (gizli) olabilir. Çünkü sözlerin çeşitli anlamlara delâlet biçimleri çok geniştir ve insanlar onları anlayabilmede birbirlerinden farklılık arz ederler.
Yedinci Sebep: Müctehidin, hadîste, ilgili meseleye delâletin bulunmadığına kanaat getirmesi. Bununla, önceki sebep arasındaki fark şudur: Öncekinde, sözün kastedilen anlama delâlet tarzını anlayamamıştı. İkincisinde ise delâlet tarzını anladı ama, ister doğru, ister yanlış olsun ona göre, usûldeki bazı esasların bu delâleti reddetmesi sebebiyle söz konusu delâlet doğru değildir. Mesela: Tahsis edilmiş âm-
ª* ***Müsned,*** c.2, s. 276; İbn Mâce, *Talak* 16

mın delil olmadığına, mefhumiu muhalefetin delil olmadığına, bir sebep üzerine gelmiş bulunan umûmi bir hükmün, yalnız o sebebe ait olduğuna, tek başına emir **siygasının** ne varipliği ne de fevriliği gerektirmediğine, başında elif-lam bulunan marifertin umum ifade etmediğine, menfi fiillerin kendi zatlarını veya bütün hükümleri menfileştirmediğine, muktezanın umumiliği olmadığına, zamirler ve mânâlarda umumilik iddia edilmeyeceğine inanması gibi. Daha buna benzer birçok husus zikredilebilir....
Sekizinci Sebep: Bu delâletin karşısında, onun kastedilmediğini gösteren bir başka delilin onunla çeliştiğine inanması. Mesela, ânımın hâs ile, mutlak'in mukayyed ile, mutlak emrin, vücubu ortadan kaldıran delil ile, hakikatin mecaza delâlet eden lafızlarla çelişmeleri ve tearuz çeşitlerinde olduğu gibi. Yine bu kısım da oldukça geniştir. Çünkü sözlerin delâletlerinin birbirleriyle çelişmeleri ve bunlardan birini diğerine tercih mevzuu geniş bir derya gibidir.
Dokuzuncu Sebep: Müçtehid bir hadîsin, ya zayıf olduğunu, ya mensuh olduğunu, yahut te'vil götürürse te'vil edildiğini gösteren ve ittifakla muarız olabilecek bir ayet, başka bir hadîs veya icma gibi kuvvetli bir delil ile çeliştiğine inanır.
Onuncu Sebep: Bir müçtehid, hadîsin ya zayıf olduğunu, ya mensuh olduğunu ya da te'vil edildiğini gösteren başka bir delil ile çeliştiğine inanırken başkaları bu kanaatte değildir. Çünkü bazen (hadîs değil de) onun cinsi çelişik olurken bazen de hakikatte çoklarınca kabul edilebilecek çelişen bir delil bulunmayabilir. Mesela Kûfeli âlimlerin çoğu sahih hadîsin Kur'an'ın zahiriyle çelişebileceğini kabul eder. Onlar, umumî vb. olan **Kur'an'ın** zahirinin hadisin nassına tak-

dim edilmesi gerektiğine inanırlar. Bazen de zahir olmayan bir ayetin zahir olduğuna inanmış olabilirler. Çünkü sözlerin manâya delâletlerinin birçok çeşidi vardır. İşte bu sebeple onlar, 'Bir şahit ve yeminle hükmetme'[3] konusundaki hadîsi kabul etmemişlerdir. Halbuki başkalarına göre Kur'an-ı Kerim'de bir şahit ve yeminle hüküm vermeyi men eden açık bir ayet yoktur. Eğer böyle bir ayet bulunsaydı, onlara göre sünnet, ayeti tefsir etmiş sayılacak (ve yine çelişki görülmeyecek) ti."
Sonra İbn Teymiye şöyle demektedir: "İşte bu on sebep açıktır. Hadîslerin birçoğunda, bir âlimin belli bir hadîsle amel etmeyi terk ederken, orada bizim kavrayamadığımız bir delili bulunabilir. Şüphesiz ilmin dereceleri (çok fazla) geniştİr. Ve bizler âlimlerin iç âlemlerindeki her şeye muttali olamayız.
Yine âlim, dayandığı delili bazen açıklar, bazen de açıklamaz. Açıklasa bile bu bize bazen ulaşır, bazen de ulaşamaz. Ulaştığında ise, delil haddizatında ister doğru olsun ister yanlış olsun, onun delil getiriş tarzını bazen anlarken bazen de anlamayabiliriz."[28]
Ayrıca burada şu sebepleri de zikredebiliriz: Fakihin terk etmiş olduğu sünnetin onun nazarında teşrîî olmaması. Mesela Resûîullah'dan (s.a.v.) mizaç ve âdet üzere sâdır olan bazı fiiller gibi. Yahut da onunla genel bir teşrîî kastedilmemiş, bilakis O'ndan, Yüce Allah'tan tebliğ veya fetva vermesi sıfatıyla değil de yöneticilik, devlet başkanlığı veya hakimlik sıfatıyla sâdır olmuştur. Resûlullah'm (s.a.v.) şu ha-
a- Müslim, *Akziye* 3: Ebu Davud, *Akztye* 21; İbn Mice, *Ahkam* 31, c. I, s. 248
28-- Bkz. İbn Tcymiyye, *Rafııl-Mdaıı,* s. 1-31 *(el-Mektebu'I-Islâmi,* 2.Baskı)

dîslerinde olduğu gibi; "Kim ölü bir araziyi (ekip-biçerek) canlandırırsa, orası onundur."[29] "Kim (savaşta düşmandan) birini öldürürse, ölünün üzerindeki (silah, elbise vb.) şeyler onudur."[30] İşte bunlara benzer hadîslerin ifade ettikleri hükümlerde

fakihler, Peygamberimiz'in hangi sıfatıyla hükmettiği hususundaki ihtilaflarından dolayı görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir.[31] Bu ise özel bir bahiste incelenmeye muhtaçtır. Başka bir münasebetle ileride bu konuya tekrar döneceğiz. Bu konuyu, hadîsin delâletleri ve bu husustaki ihtilaflar (başlığı) altına sokmamız mümkündür.

G- Sünnet Tasavvuf için de Bir Kaynaktır

Sünnete dayanıp, ona teşrîîve hüküm çıkarmada ikinci kaynak olarak itibar edenler sadece fakihler değildir. Ümmetin bütün âlimleri de aynı şekilde ona dayanmışlardır. Fakihler teşrîîkaynağı olarak, sufiler ise (tasavvufî) yönlendirmede ona yönelmişlerdir. Bazı sufilerden, sünnet ilminden veya bütün ilimlerden uzaklaştıran ve bunlara ihtiyaç olmadığına işaret eden bir takım sözler nakledilmektedir. Mesela bazıları şöyle demiştir: "Sufiyi ahberana ve haddesena (şeklinde hadîs rivayeti) ile meşgul olurken görürsen derhal ondan uzaklaş!"

"" *Müsned, c* 3, *s.* 303, 304; Ebu Davud, ***İtaate*** 37; Tirnıizi, *Ahkam* 38'de Said İbn Zeyd'den rivayet etmiş ve 'Hasen ve garip' bir hadîstir demiştir.

n/i

JU" Ebu Katade'den muttefekuıı aieyhdir. Buhârî, *Humus* 18; Müs-fim, *Cihad* 42, *Müsned.* c. S, s. 12, 295, 306; Ebu Davud, OW 136, Enes'ten (r.a,) rivayet etmiştir.

¦"" Bu hususta geniş bilgi için bk?. Şah **VeJîyullah** ed-Dehlevi, *Hucce-**tu'liahi'l-Baliğa*** (Karafi) *e\-İlıkımtfi Temyizi'!- Feteva ani'I-Ahkam;* Şeltut, *d-İslfıın; Akide ve **Şerit'.***

Bir diğeri şöyle diyor: "Kendisine 'Musannaf sahibi büyük muhaddis Abdürrezzak'tan hadîs dinlemeye gitmiyor musun?[7] denildiğinde o şöyle cevap vermiştir: 'Hallak (-Ya-ratıcO'dan dinleyen kimse, Abdürrezzak'tan (hadîs) dinlemekle ne yapacak ki?!'"

Bir başkası ise şöyle diyor: "Siz ilminizi yaşayıp ölenden alıyorsunuz. Biz ise ilmimizi Diri Olan ve Ölmeyen (Allah)'den alıyoruz!" Yani onlar, -keşif yoluyla- (ilmi) direkt olarak Allah'tan alıyorlar. Nitekim onlardan kimileri şöyle der: "Kalbim bana Rabbimden haber verdi ki..!"

Ancak bu sözler ve meseller; onların ne hepsi, ne çoğunluğu ve ne de muhakkıkları tarafından ifade edilmiştir. Böyle bir sözü söyleyenin en güzel mazereti -Allame İbnu'l-Kayyim'in de dediği gibi- ya cahilliği mazur görülecek kadar cahil olması, yahut da şatahatını itiraf eden bir şatahatçı olmasıdır.[32]

Büyük sufilerden bazılarının. Kitap ve Sünnet ilmine ihtiyaç hissetmediklerini iddia eden bu yoldan çıkmış insanların ilgili iddialarına karşı çıktığını görmemizde şaşıracak bir şey yoktur.

Biz burada Ibnu'l Kayyim'in *MedaricuʼsSalikîn* adlı kitabında mutedil büyük şeyhlerden naklettiği şu sözleri zikredeceğiz.

Bu taifenin önde gelen şeyhlerinden Cürteyd İbn Mu-hammed (r.a.) şöyle der: "Bütün tarikatler, Resûl'ün (s.a.v.) haberlerine uyanlar dışında halka kapalıdır. Bu hususta Kur'an'ı ezberlemeyen, hadîs yazmayan kimselere uyulmaz. Çünkü bizim ilmimiz Kitap ve Sünnetle sınıflandırılmıştır."

[32]' İbnu'l-Kayyim, *Medariaı's-Salikin,* c. 2, s. 468 (TahkikıŞeyh Mu-hammed Hamid el-Faki *es-Sürmetu'1-M.uhammediye* baskısı.

"Bizim bu gidişatımız Kitap ve Sünnetteki esaslarla sınırlandırılmıştır."

Ebu Hafs (r.a.) şöyle der: "Yapıp ettiklerini her an Kitap ve Sünnetle Ölçmeyen, havâtır (kalbine düşen ilham vb.Man kuşkulanmayan kimseler erler divanında (erler arasında) sayılmaz."

Ebu Süleyman ed-Darani (r.a.) şöyle diyor: "Bazen günlerce kalbime (şu sufi) topluluğun nüktelerine benzer bir nükte düşüyor da, onu ancak iki adil şahidin şahitliğiyle kabul ediyorum: Onlar da Kitap ve Sünnettir."

Ebu Yezid ise şöyle demiştir: "Otuz sene cihadda bulundum. İlim ve ona uymaktan daha güç bir şey görmedim."

O, bir defasında hizmetçisine şöyle demiştir: "Kalk, nefsini ıslah etmesiyle meşhur şu adamı ziyaret edelim." Mescide doğru vardıklarında o adam kıbleye doğru tükürdü. (Onlar bunu görünce) selam vermeden döndüler ve şöyle dedi: "Bu adam Resûlullah'ın (s.a.v.) edeblerinden bir edebi bile yapmazken nasıl olur da iddia ettiği (bu salihlik) hususunda kendisine güvenilebilir?"

O şöyle demiştir: "Yüce Allah'tan beni, kadınları arzulamaktan kurtarmayı istemeyi düşünmüştüm, sonra kendi kendime **Resûiullah** (s.a.v.) bile bunu istememiş iken, benim bunu Allah'tan istemem nasıl caiz olabilir? dedim ve bunu istemedim. Ama daha sonra Allah beni bundan kurtardı. Öyle ki bir kadınla mı yoksa bir duvarla mı karşılaştım, aldırış etmez hale geldim."

Yine o şöyle demektedir: "Bir adama, havada yükselmeye varıncaya dek çeşitli kerametler verildiğini görseniz bile, emir ve nehy, hadlerin (İslâmî yasalar ve cezaların) ko-

runmasi VE? şeriatın yaşanması hususlarında nasıl davrandığını görmedikçe ona uymayınız!"

Ahmed Ibn Ebi'l-Hıvarî (r.a.) ise şöyle demektedir: "Sünnete uymaksızın amel eden kimsenin ameli bâtıldır."[33] Ancak burada tasavvuf erbabı, pek çok zayıf ve münker hadîslerin onların nezdinde revaç bulması açısından eleştirilebilir. Hatta onların hadîs ilmindeki sermayelerinin azlığından ve sahihi ile zayıfını fazla ayırt edemediklerinden dolayı çok uydurma ve asılsız hadîsler bile kültürlerine girmiştir. Bu ise, onların -bir noktaya kadar- ilim ehlinden diğer taifelerle müşterek oldukları bir durumdur. Hatta bizzat fıkıh kitapları bile bu durumdan korunamamıştır. Nitekim *"et-Tahkik", "et-Tenkih", "Nasbu'r-Raye", "Telhisu'l-Habir"* ve bunlar gibi diğer tahric kitapları buna tanıklık etmektedir.

Burada hadisçilere düşen mühim görev ise, bu taifelerin kitaplarını tenkit süzgecinden geçirmeleri, makbul ile mer-dud olanları, özellikle de uydurma ve asılsız olanları **ayırt** etmeleridir. Çünkü birçok âlimin de gösterdiği gibi zayıf hadîs -birtakım şartlarla- vaaz, rekaik vb. konularda kabul edilebilir.

İşte İmam Gazzali'nin *İhyau UlumÎ'd- Din* adlı kitabı üzerine Hafız Zeynuddin el-Irakî'nin yapmış olduğu tahric, böyle bir çalışmadır. O, *îhya'nın* hadîslerini iki kitapta tahric etmiştir. Büyük olanı henüz basılmamıştır. Küçük olanı İse, "İhya ile beraber, haşiyesinde basılmış olan *el-Muğni an Hamii'l-Esfâr* adlı kitaptır. Bu kitabın oldukça büyük bir hizmet gördüğünde şüphe yoktur.

Onların eleştirecek diğer bir yönleri de, hadîs imamları, hadîsin senedini zayıf görseler veya "aslı yoktur" ya da "uy-

¦"- tbnu'l-Kayyim, *Medaricu's-Salikin, ç. 2,* s. 464-5

durma bir hadîstir" deseler bile, Sufilerin böyle bir hadîsi keşf ve ilham yoluyla sahih görebilme iddialarıdır. Nitekim onlardan bazıları (Yüce Allah buyurdu ki): "Gizli bir hazine idim ve beni tanımaları için mahlûkatı yarattım."[34] şeklindeki (sözde) "kutsi hadîs" hakkında şöyle demişlerdir: "İsnad bakımından sahih değilse de o, keşif cihetinden bizim nezdi-mizde sahihtir!!"
Bu ise ümmetin âlimlerinin icması ile reddedilmiş bir sözdür. Çünkü hadîsin kabul veya reddi için {âlimlerin) koydukları ölçüler, hadîsin senedi ve metniyle ilgili konulara mahsus ölçülerdir. Keşf ise, sırf şahsî bir ölçüdür. Sadıklar nezdinde bile keşfin doğruluğundan emin olunamazken, bu (keşf erbabı olduklarını) iddia edenlerinkine nasıl güvenilebilir!? Şayet bu kapı açılsaydı, keşif iddiasıyla insanlar, Allah izin vermediği halde, din konusunda (kendilerine göre) yasalar koyar, Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını haram kılarlardı.
Nitekim, tabii fâkihlerden İmam Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: "İsnâd dindendir. Eğer isnâd olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi."[3]
Şeyh Ebu'l-Hasen eş-Şazeli ise şöyle demiştir: "Bizim için keşifte (yanlışlardan) korunma garantisi verilmedi. Bu korunma garantisi bize ancak Kitap ve Sünnet hakkında verildi."
[34]' Oysa Talak suresini sonundaki Yüce Allah'ın şu ayeti böyle bir habere ihtiyaç bırakmamaktadır: "Allah O'dur ki yedi göğü ve yerden de onlar kadarını yarattı. Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilimle kuşattığını bilmeniz için Allah'ın emri bunlar arasında İner durur." (Talak, 12) (Görüldüğü gibi ayet) mahlukatın yaratılış gayesini, Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını öğrenmeleri olarak belirlemektedir. (Bu uydurma söz için Bkz: Sehavi, *el-Makasıdu'l-Ha-sene,* s. 327; Acluni, *Keşfu'l-Hafa,* c.2, s. 173) [a]" Müslittı, *Mukaddime 5*

H- Sünnet, İslâmî Hayat İçin Teferruatlı Bir Yöntem Verir
Sünnet, bünyesindeki Nebî'nin (s.a.v.) söz, fiil, takrir ve sıfatlarıyla, Müslüman fert, Müslüman aile, Müslüman toplum ve Müslüman devletteki İslâmî hayat için teferruatlı bir yöntem vermektedir.
Kur'an'ı-Kerim, genel kaideler, külli prensipler koyar, genel bir çerçeve çizer ve gerekli cüz'i hükümlere bazı örnekler verir. Sünnet ise, Kur'an-ı Kerim'in mücmeline tafsilat getirir, müphemini açıklar ve yönlendirme açısından uygulamalı örnekler ortaya koyar.
Yani Kur'an anayasa konumunda, sünnet ise onu açıklayıp yorumlayan kanun ve yönetmelikler pozisyonundadır.
Bu cihetledir ki biz sünnetle. Yüce Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Resullerine, Ahiret gününe, hayrı ve şerriyle kadere imanın tafsilatını da bulmaktayız.
Mükelleflerin ölümünden sonra kabirlerinde karşılaşacağı sual ve imtihandan itibaren, nimetler, azap, diriliş ve yeniden verilen hayatın korkunç yönleri, büyük şefaatteki durum, ilahi hesap ve bunu izleyen amel defterinin alınıp açılması, mizanların konulması, sıratın kurulması, Allah'ın kendisine itaat edenlere cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın kalbine (hatırına) gelemeyecek nimetler hazırlamasından, kendisine isyan edenlere ise cehennemde hissî ve manevî azap çeşitleri hazırlamasına kadar bütün Berzah hayatı hakkında sünnet adeta gözle görmüşçesine detayb bilgiler vermiştir.
Ve Müslümanlar, bunlar gibi gabya veya sem'iyata= (Allah ve Resulünün haberlerine) dayalı benzer akidevî konularda Resûlullah'dan (s.a.v.) sabit olmuş sünnetlerle delil getirme hususunda ihtilaf etmezler.

Hevasmdan konuşmayan ve masum olan Nebî'den (s.a.v.) gelen bir hadîsin sahih olduğu kanaatine varan her Müslüman, hadîsin konusu ister akide olsun, ister amel olsun, onun içeriğine inanır, inanması da gerekir.
İhtilaf ise, İslâm'a giren herkesin inanması istenen ve inkar edenin kafir olacağına hükmedilen inanç esaslarının neler olduğu hakkındadır. Çünkü böylesi esasların, Kur'an ve mütevatir sünnet gibi, delâletleri kat'i te'vil götürmeyen kesin olarak sabit olmuş bir nass ile tespit edilmesi gerekir. Bundan dolayıdır ki Ehl-i Sünnetin çoğunluğu, Mu'tezi-le, Haricîler ve diğer fırkalar hakkında her ne kadar onların sahabe ve onlara güzellikle tabi olanların metodundan ayrıldıklarına ve bid'atlere düştüklerine hükmetmişlerse de, Ehl-i Sünnet tarafından sahih hadîslerle tespit edilmiş akide ile ilgili bazı konuları inkar etmelerine rağmen (Ehl-i Sünnetin çoğunluğu) bu fırkaları tekfir etmemişlerdir.
Sünnette, namaz, zekat, oruç ve hacc gibi dinî uygulamaların özünü temsil eden dört büyük ibadetin tafsilatını buluyoruz. Bunlar ister kesin farz olsun; günlük beş vakit namaz, her hafta Cuma namazı, her yıl ve her üründen verilmesi farz olan zekat, her yıl Ramazan orucu ve yol bulup, gücü yetene ömründe bir defa Kabe'yi haccetmek gibi, isterse bunlara ilaveten nafile ibadetler olsun. (Sünnet hepsinin tafsilatını ortaya koymuştur.)
Mesela namaz gibi bir farz ibadete baktığımız zaman, sünnetin onunla ilgili kitap ve bablarının pek çok hadîsle dolu olduğunu görürüz. Namaz öncesi yapılacak olan taharet, abdest, gusül, teyemmüm; mestler üzerine meshetmek vb. birçok şeylerden; namazın beraberindeki ezan, kamet, cemaat ve imamlık, namaz vakitleri, rekat sayıları, nasıl ya-

pılacakları, rükünleri, sünnetleri ve onu bozan şeylerin açıklanması, bunlardan farz olan türleriyle; *revatib sünnetler*.* vitr gibi müekked[a] olanlar ve geceleri kalkıp geceyi ihya etmek, kuşluk namazı gibi müekked olmayan sünnet türlerinin açıklanması, yine onlardan cemaatle kılınanlar ile, kılınmayanların, Bayram namazları gibi senede bir veya iki defa eda edilenlerin, güneş tutulması, yağmur isteme gibi bazı tarihi sebepler veya istihare namazı gibi özel sebepler dolayısıyla kılınan namazların (açıklanmasına kadar hepsinin detayını sünnet beyan etmiştir).
Yine zekata baktığımız zaman, zekat verilmesi farz olan malların nisablarının ve her birinden verilmesi farz olan miktarlarının, ne zaman ve kimlere farz olacağının beyanını da sünnetin getirmiş olduğunu buluruz.
Aynı şey oruç, hacc ve umre için de söylenilecektir. İşte sünnet bunlarm hepsinin hükümlerini detaylı olarak tek tek ortaya koymuştur.
Bu ibadetler, sünnet kitaplarında oldukça büyük yer kaplamaktadır. Öyle ki mesela Buhârî'nin *el-Camiu's-Saluh'i* gibi bir kitapta bu ibadetler yaklaşık dörtte bir kadar yer tutmaktadır.
Bunlara, zikirler, dualar ve Kur'an okuma ile ilgili olanlarını da ekleyecek olursak -zira şüphesiz onlar ela ibadetlerdendir- yine bu da, bize sünnetin onlarla ne kadar dolu ol-
[a]" ***Sünnet-i Mikkkede*** *(Kuvvetli* ***Sünnet):*** Peygamber Efendimiz'in devam edip de, pek az yapmadıkları ibadetlerdir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi. ***Sünnet-i*** *Gayri Müekkede (Müekked oima^ yan sünnet):* Peygamber Efendimiz'in ibadet maksadıyla bazen yapmış oldu klan şeylerdir. Yatsı ve ikindi namazlarının ilk sünnetleri gibi...)

duğunu gösterir. Nitekim Buhârî *el-Cami'* adlı eserini böylesi bir hadîs ile tamamlamıştır,[35]
Ayni şekilde sünnette, detaylı bir şekilde İslâm ahlâkının yönlendirmelerini bulmaktayız. O ahlâk ki; Allah, Resulünü onu tamamlamak için göndermiştir. Ve O, faziletli bir hayatın ancak kendisiyle gerçekleşeceği insanî ahlakı içermektedir.
Nitekim sünnet onu imanın şubelerinden, mü'minlerin faziletlerinden sayarken, onun zıddı olan davranışları da, münafıklık alametlerinden ve münafıkların re-' zilliklerinden saymaktadır. Bu (insanî ahlâk); doğruluk, güvenirlîk, cömertlik, cesurluk, vefakârlık, haya, incelik, esir-geyip-acıma, adalet, iyi ve güzel davranma, alçak gönüllülük, sabır, öfke anında sakinlik, güçlülük halinde affedebil-me, ana-babaya iyilik, akrabalarla ilişkileri devam ettirme, komşuya ikram etme, yetimi, yoksulu ve yolda kalmışı gözetme gibi birçok faziletlerden oluşur.
İslâm ahlâkı, ruhsal hayatı oluşturan Rabbani ahlâk diye i simlend irebileceğimiz şu faziletleri de içermektedir: Yüce Allah'ı sevme, O'na yönelme, O'na tevekkül etme, O'na karşı ihlas, rahmetini umma, azabından korkma, hükmüne rıza gösterme, çeşitli musibetlerle imtihanına sabretme, nimetlerine şükretme, Allah için sevip Allah için buğzetme, O'nun dostlarını dost, düşmanlarını düşman edinme, haramlardan el çekme, insanların yanındaki (dünyalık vb.)ler-den kaçınıp, Allah katındaki (ecir ve faziletlere rağbet etme vb. sadık tasavvuf adamlarının özen gösterdiği ahlâk ve ma-
¦"" Ebu Hureyre'nirt rivayet ettiği bu son hadîs şudur; "Rahman'm sevdiği iki söz vardık ki, bunlar, dilde hafif ama mizanda ağırdırlar Subhanellahi ve bihamdihi, sübhanellahil Azim=YüceIer yücesi Al-iah'a hamdolsun, Büyük Allah her türlü eksiklikten münezzehtir." (Buhârî, ***Tenhid*** 58

kamlara kadar daha birçok hasletler... Hatta onlar şöyle demişlerdir: "Tasavvuf, işte bu ahlâklardan oluşmaktadır. Bu hususlarda seni kim geliştirirse, tasavvufta senin ilerlemeni sağlamış olur."
Yine aynı şekilde sünnette, Müslüman insanın günlük hayatıyla ilgili İslâmî edeblerin tafsilatını bulmaktayız ki İslâm ümmetinin ortak zevk ve ortak edebi bunlardan oluşmaktadır.
Bunlar da; yeme-içme, oturma-yürüme, selamlaşma, ziyaret, eve girmek için izin isteme, uyuma-uyanma, giyim-kuşam, konuşma ve susma, toplanma ve ayrılma âdabı gibi (çeşitli edeblerdir).
Mesela, Müslüman Yüce Allah'ın ismiyle yer-içer, sağ eliyle yer ve içer, önünden yer, aşırı yemez, yemeğini yedikten sonra da Allah'a hamd eder.
Aynı şekilde sünnetin Müslümanın günlük yaşantısı hakkında detayına kadar belirlenmiş birçok edepler ortaya koyduğunu görüyoruz. Müslüman toplumu, diğer toplumlardan farklı kılan Müslümanların ortak âdetleri bu edebler-den doğar. Yine, Müslüman ferde, görünüşte ve tecrübede başkalarına asimile olmayı zorlaştıracak, farklı ve bağımsız bir kişiliği de bunlar kazandırmaktadır.[36]
^°" Hidayete erip, İslâm'ı seçen Avusturyalı Müslüman Muhammed Esed'in *et-Islâımı ala Müfteraki't-Tarik* adlı kitabında kıymetli bir bölüm vardır. O, burada sünnetin İslâmi hayattaki önemi, Müslümanın kişiliğinde ve ümmetin üstünlüğündeki rolünü sağlam bir ilmi mantık çerçevesinde açıklamıştır. O, bununla özgürlük tellallarına cevap vermektedir. Ki onlar bugün şöyle diyebiliyorlar: "İnsanın sağ ve sol eliyle yemesini ve kişinin sağ veya sola öncelik vermesinin ne değeri var ki?!" Allah onlara hidayet versin (Adı geçen kitap *Yolların Ayrılış Noktasında İslam* adıyla Hayreddin Karaman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. İstanbul, 1982)

Yine bunun gibi sünnette, aile hayatının sağlam bir temele kurulması için çeşitli tafsilat bulmaktayız: Karı-koca arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, ailenin devamının sağlanması, onun, bozacak ve yıkacak etkenlere karşı korunması, muhafazası için gerekli vesilelere yöneltilmesi, uyuşmazlık ve boşanma vuku bulduğunda her iki tarafa gereken şeyler... Yine sünnette eşlerin en güzel bir şekilde seçilmesine, dünürlük ve hükümlerine, evlilik ve âdabına, karının koca üzerindeki haklarıyla, kocanın kadın üzerindeki haklarına, boşanma (birinci ya da ikinci boşanmadan sonra evliliğe) geri dönme, iddet, ilâ, zihar[8] ve nafakalara, çocukların anne babaları üzerindeki hakları, evlenilmesi haram olanlar ile baba tarafından akrabalarına karşı haklarından, "Aile hukuku" veya "Ahvali Şahsiyye" ya da "İslâm Şeriatı" denilen diğer haklara kadar hepsine fevkalâde Önem verdiğini görüyoruz.
Yine aynı şekilde sünnette, Müslümanların birbirleriyle olan sosyal ilişkiler ve muamelelerle ilgili birçok hüküm bulmaktayız. "Muamelât" fıkhının dayanmış olduğu alış-veriş, hibe, borç verme, ticarî ve ziraî ortaklar, kira, emanet, kefalet, havale, rehn, şuf'a, vakıf, vasiyet, haddler, kısas, şahitlikler vb. hükümlerinde olduğu gibi.
Yine sünnette; yönetim, mahkeme, malî vb. işlerde, yönetenlerle, yönetilenler arasındaki İlişkileri düzenleyen hükümler vardır. İşte *es-Siyasetü'ş-Şer'iyye, el-Emval ve el-Harac* gibi kitaplar, kaynağını onlardan almışlardır.
Keza sünnette İslâm Devleti ile diğerleri arasındaki ilişkileri düzenleyen, barışta ve savaşta Müslümanlarla Müslü-
ª" Yemin ederek hanımından uzaklaşma anlamına gelen, boşanmaya yakın bir uygulama olan ila için Bakara, 226-7, Zihar için Mücadele, 2-4 âyetleri ve tefsirlerine bakınız.

man olmayanların ilişkilerinin çerçevesini çizen hükümler vardır. İşte "Siyer" veya "Cihad" fıkıhları da bunlar üzerine bina edilmişlerdir.
İslâm Âlimi, Şah Veliyullah Dehlevî ismiyle bilinen Hindistanlı Ahmed İbn Abdurrahim (H.1176) *Huccetullahi'l-Baliğe*[7] adlı eşsiz kitabında sünnetin bütün yönlerinin esrarını açıklamaya özen göstermiştir.

I- Sünnetin Getirdiği Tafsilatın Miktarı, Konulara Göre Değişiklik Arz Eder

Zikrettiğimiz bütün bu yönlerde sünnetin getirmiş olduğu tafsilat aynı miktarda değildir. Mesela ibadetler hususundaki tafsilat, muamelâttaki gibi değildir. Aile ile ilgili işler de, devlet işleri, devlet işleri gibi değildir.
İnsan hayatının özü ile ilgili ibadetler, ahlâk, edepler ve aile meseleleri gibi sabitlik ve devamlılık özelliği olan hususlarda sünnetin getirmiş olduğu tafsilat daha çoktur. Ta ki insanların hevaları onlarla oyalanıp, eğlenmesin ve her an değişim rüzgârlarının esintisine kapılmasınlar.
Ama yönetim, siyaset, yargı, icra vb. değişiklik ve elastikilik özelliği olan hususlardaki tafsilatı ise daha azdır. Bu hususlardaki boş alan daha büyüktür. Ta ki insanlar, Allah'ın kendilerine genişlik verdiği ve hiçbir güçlük kılmadığı bu konularda, onları sıkıştırabilecek herhangi bir suretle ve uygulamalarla zorunlu kılınmış olmasınlar. Bu ise Ne-bî'nin (s.a.v.) *af* diye isimlendirdiği

alandır. Bu husustaki ha-dîs-i şerif şöyledir: "Allah kitabında neyi helâl kılmışsa o he-
37- Tahkik edilmesi, hadîslerin tahrici, kapalı olan kelimelerin açıklanma vb. hizmet edilmesi gereken kitapların en önemlilerindendir.

lal, neyi de haram kılmışsa, o da haramdır. O'nun sükût edip herhangi bir şey söylemedikleri ise af (dairesi) dir. Öyleyse Allah'ın bu afiyetini (=ho$_{ş}$görü ve serbest bırakmasın.) O'ndan kabul ediniz. Şüphesiz Allah hiçbir şeyi unutmaz " Sonra Nebi (s.a.v.) şu âyeti okudu: "Ve Rabbin unutkan de-ğildir."[3]^
**" Hadîsi Hakim, Ebu'd-Derd^'dan rivayet etmiş, Zehebi de onu sahih ve muvafık görmüştür. *Mhstedrek,* c. *2,* s. 375) Heysemi de onu *Mecmau'z-Zevaid'de* zikretmiştir, (c. 1, s. 171) Yine onu Bezzar ve *d-Mıt'cemu'l-Kebir'de* Taberani de rivayet etmişlerdir. Hadîsin isnâdv hasendir, ricali ise güvenilir görülmüştür. Ayet: Meryem, 64.

3 - SUNNET-KUR'AN İLİŞKİSİ
Kur'an-ı Kerim, şeriatın esası ve güvencesidir. Sünnet ise Onun açıklayıcısıdır. Bunun için ona, İslâm'ın ikinci kaynağı olarak itibar edilmiştir. Sünnetin mertebesi Kur'an'ın mertebesinden sonra gelir. Çünkü açıklamanın mertebesi, açıklanandan sonradır. Bir başka sebep de, Kur'an'ın hepsi, hiç şüphe edilmeyecek kesinlikte tevatür ile sabit olmuştur. Sünnet ise böyle değildir. Zira onun bir kısmı tevatür ile, büyük çoğunluğu ise âhâd haberlerle sabit olmuştur.
Gerek Muaz hadîsi ve gerekse Raşid Halifelerin uygulamaları göstermektedir ki herhangi şer'î bir hüküm önce Kur'an'da aranır, şayet onda bulunmazsa bu defa sünnete bakılır.
Bu ancak, Kur'an'da delâleti açık olan hükümlerde böyle olur. Mesela, kocanın karısından, karının da kocasından

alacağı miras, hayzdan ve evlilikten ümidini kesmiş kadın ile henüz ergenlik çağına girmemiş küçük hanımın boşanmaları halinde iddetleri, kocası ölen ama hamile olmayan hanımın iddeti vb. Eğer bunlar gibi açıkça ifade edilmiyorsa, o zaman sünnete başvurulur. Çünkü sünnet, hükümleri açıklar ve detaylarını verir. Mesela, ninenin ve baba tarafından akrabaların mirası, kocası ölmüş hamile kadının iddeti vb.
Sünnet kitaplarını dolduran bu hadîslere bakan bir kimse, onların üç kısma ayrıldığını görür:
1- Herhangi bir açıklama ve detay vermeksizin, Kur'an'ın getirdiği hükümleri destekleyip pekiştiren hadîsler: Mesela, anne-babaya iyilik etmeye çağırıp onlara karşı gelmekten sakındıran, akraba ilişkilerini sürdürmeye çağırıp, ilişkileri koparmaktan sakındıran, komşuya ikram etmeye çağırıp, onu rahatsız etmekten sakındıran hadîslerde olduğu gibi. Zira bunlar daha çok, Kur'an'ın getirmiş olduğu hükümleri onaylayıp, pekiştirmekten başka bir şey getirmiş değildir.
Tergîb ve terhib, mev'iza ve kıssaları ifade eden hadîslerden çoğu bu kısma girer.
2- Kur'an'ı açıklayan hadîsler: Bu da ya Kur'an'd a ki mücmeli tafsil, ya umumu tahsis, ya da mutlakı takyid etmesi vb. şeklinde olur.
Mücmelin tafsili: (Yani Kur'an'daki kapalı ifadelere sünnetin açıklık ve detay getirmesi.) Mesela, her gün kılınacak namazın miktarının, vakitlerinin, rekat sayısının ne olduğunun ve namazın nasıl kılınacağının açıklanması gibi. Bütün bunlar, Yüce Allah'ın "Namazı (dosdoğru) kılınız" şeklindeki buyruğu için birer açıklama sayılır.
Yine zekatın nisabları, zekat verilecek malların neler ol-

duğu, verilmesi farz olan miktarlar ve ne zaman farz olacağı gibi hususların beyanı da, Yüce Allah'ın "Zekatı da veriniz" buyruğunun açıklanmasıdır.
Benzer şeyler oruç, hacc, hadler, alış-veriş, emişme vb. hukuklar hakkında da söylenebilir.
Umumun Tahsisi: (Sünnetin Kur'an'daki genel bir ifadenin kapsamından bazılarnı,, hükmün dışında tutması, özel bir durum vermesi.) Mesela Nebinin (s.a.v.) "Katile miras yoktur"[3] gibi.
Mutlakın Takyidi: (Kayıtsız şartsız bir hükme sünnetin bellİ sınırlar getirmesi.) Mesela; Yüce Allah'ın "Birinize ölüm geldiği zaman eğer bir hayır (mal) bırakacaksa, anaya, babaya, yakın akrabalara uygun bir biçimde vasiyet etmek, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur." (Bakara, 180) ayetindekı (mutlak) vasiyete Nebî'nin (s.a.v.) "üçte biri (vasiyet et) hatta üçte bir çok (bile)"* hadîsiyle üçte bir oranında sınır ge-tirmesinde olduğu gibi.
3- Kur'an'ın kabul veya reddetmeyip, herhangi bir şey söylemediği bir hususta (yeni) hüküm getiren hadîsler. "Ha**yızlı** kadın orucu kaza eder ama namazı kaza etmez."' hadîsi gibi. Yine kişinin hanımının üzerine onun hala veya teyzesini de nikâhlamasının haram kılınması, nine ve baba tara-
[a]; Değişik buzlarla bkz: *Müsned, c.* 1, *t* 49; *MuvatU,, Ukûl* 10; Tirmi-zı, *Fermz* 7; n>n Mâce, *Diyat* 14, *Ftraiz* 8; Darimi, *Fenaz* 41) hadîsi ile, m$_{lraS}$ı Allah m talabmda zikrettiği miraslardan yalmzca katilin dı-^ndakılere tahsis etmesi (katili mirastan mahrum etmesi.)
Buhar. *Cenasz* 36, *Vasaya 2,* 3; Müslim, *Vastyye* 5, 7, 8, 10; *Muratta.*
[c]" Bkz: *BuMüHayz* 20; Müslim, feçz 68; Ebu Davud, *T&m* 104; N$_{e}$-**%?** **^^ "^ DarİmİI** ***Vuâu*** **102;** ***Müsned_*** **c_ 6' s_**

fından akrabalarına düşecek miras, şuf'a ile ilgili hükümler, nesebden dolayı (evlenilmesi) haram olanların, emişmeden dolayı haram olması, ehli merkeblerin, her türlü yırtıcı-pen-çeli havyarlarla, yırtıcı-tırnaklı kuşların etlerinin haram kılınması, altın ve gümüş kapların hem erkeklere hem de kadınlara haram kılınması, ziynet olarak altın ve ipeğin ise sadece erkeklere haram kılınması, kabirleri mescit edinmenin yasaklanması, dövme yapana, yaptırana, peruk takana, tak-tırana, (güzelleşmek için) kaş, kıl vb. aldırana lanet edilmesi ve bunlardan başka gerek ibadetler ve gerekse muamelat konularında gelen hadîslerdeki yeni hükümlerde olduğu gibi. Allame Ibnu'l-Kayyim'in dediği gibi bu üçüncü kısım hiçbir şekilde Kur'an ile çelişmez. Çünkü bunlar îlk olarak Nebî (s.a.v.) tarafından ortaya konulmuş birer teşrî (=yasama)dir ve bu konularda O'na itaat etmek farz, karşı gelmek de haramdır. Yine bu, sünnetin Kur'an'ın önüne geçirilmesi de değildir. Bilakis bu, Allah'ın Resulü'ne itaat edilmesi emrini yerine getirmektir. Eğer Nebî'ye (s.a.v.) bu kısımda itaat olunmazsa, O'na itaatin bir anlamı kalmaz ve O'na mahsus olan itaat düşmüş olurdu. O'na itaat, Kur'an'a ziyade olarak getirdiği hükümlerde değil de, Kur'an'a uygun olan hususlarda

farzdır denilecek olursa orada, O'na mahsus özel bir itaat bulunmaz. Nitekim yüce Allah "Resule itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur" (Nisa, 80) buyurmaktadır.
Alimlerden bazıları, bunu, sünnetine yasamada Kur'an'dan müstakil oluşu şeklinde görmemişler, aksine Kur'an'ın hükmüne kıyas veya onun kaideleri altına sokma vb. herhangi bir cihetle Kur'an'a döndürmüşlerdir. Mesela kişinin, hanımının hala veya teyzesini de nikâhlamasının haram kılınması; sadece, Kur'an'ın zikrettiği iki kız kardeşi

nikâhı altına almanın haram kılınmasından yapılmış bir kıyastır.
Yine annenin olmaması halinde nineye miras verilmesi, ninenin anneye kıyas edilmesi sebebiyledir.
Yırtıcı, pençeli hayvan ve kuşların (yenilmesinin) haram kılınması ise Yüce Allah'ın "O (s.a.v.) onlara pis şeyleri de haram kılar" (A'raf, 157) ayetinin (kapsamı) içerisine girer.
Altın ve gümüş kapların haram kılınması da Kur'an'ın kötülemiş olduğu lüks ve konforlu hayatın içerisine girer... vb.
Yalnız burada şu husus önemlidir: Âlimlerin hepsi, sünnetin bazı şeyleri helal, bazı şeyleri haram kılabileceği, bazı hususları farz kılabileceği, bazı şeyleri ise devre dışı bırakabileceği görüşünde birleşmişlerdir. Buna ister, bazılarının açıkça ifade ettikleri gibi sünnete Kur'an'dan müstakil (olarak başlı başına) bir yasama denilsin, isterse diğerlerinin yaptığı gibi ona müstakil denmesin (netice itibariyle durum aynıdır.)[39]

A- "Kur'an Varken Sünnete Lüzum Yoktur" İddiası

Yukarıdan beri söylenilenlerin hepsi açıkça ortaya koymaktadır ki, bazı insanların, yüce Allah'ın "Biz sana Kitabı her şeyi açıklayan...olarak indirdik." (Nahl, 89) ayetine dayanarak iddia ettikleri 'Kur'an varken sünnete ihtiyaç yoktur' görüşü, bizzat Kur'an'ın da reddettiği batıl bir iddia, reddedilmiş bir davadır. Çünkü Kur'an, şu ayet-i kerime ile, Resûl'ün, Al-
'*¦ Bkz: Sıbai Mustafa, *es-Sürmetü ve Mekanetıthufa fi't-Teşri't-İslâmi, s.* 281, *el-Meklcbu'l-İstâtni,* ikinci baskı. (Ayrıca daha geniş bilgi için Ankara Ilahiya! Fakültesinde hazırlamış olduğum Sünnetin Kur'an Dışında Hükümler Getirmesi Meselesi adlı basılmamış yüksek lisans tezime bakılabilir. Çev.)

lah'ın indirdiklerinin açıklayıcısı olduğunu beyan ediyor. "Sana da bu zikri (Kur'an'ı) indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın..." (Nahl, 44). Aynı şekilde Kur"an. Resul'e itaatin de farz olduğunu, çünkü onun da Yüce Allah'a itaatten olduğunu açıklamıştır.
Yine daha önce açıkladığımız gibi bu iddiayı sünnet ve icma da reddetmektedir: Beyhâki, senediyle Eyyub es-Sahti-yanî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Bir adam Muttarif İbn Abdullah'a: 'Bize hadîs nakledip durmayın, ancak Kur'an'dan bahsedin!' deyince Muttarif şöyle cevap verdi: "Vallahi biz bunlarla Kur* an'in yerine bir bedel arama peşinde değiliz. Lakin biz - Resûlullah'ı kastederek- Kur'an'ı bizden daha iyi bilenin bildiklerini) istemekteyiz."
Yine Eyyub diyor ki: "Bir adama, herhangi bir sünneti haber verdiğinde o: 'Bırak bunu, sen bize Kur'an'dan haber ver!' derse bil ki o sapıktır."[40]
Sözün özü, merhum davetçi, allâme Prof. Mustafa Sibai'nin dediği gibi*[1]: "Allah'ın dinini ve şeriatın hükümlerini tam anlamıyla bilen bir Müslüman gerçeğe karşı koyarak, sünnetin delil oluşunu inkar edip, İslâm'ın yalnızca Kur'an olduğunu benimseyemez. Çünkü, şeriat hükümlerinin çoğu sünnet ile sabit olmuştur. Kur'an'daki hükümler ise genellikle mücmel ve külli kaideler şeklindedir. Aksi takdirde biz beş vakit namazı, namazın rekatlarını, zekat miktarlarını, hacc menâsikinin tafsilatını, muamelat ve ibadetlerin diğer hükümlerini Kur'an'm neresinde buluruz?"
İbn Hazm (r.a.) ise şöyle demektedir: "Bu batıl sözü söyleyene soruyoruz; öğlenin dört rekat, akşamın üç rekat
^Suyutî, *Miftahu'l-Cenne,* s. 35-36 [41]' Sibai, *a.ge,* s. 165

olduğunu, rükûnun şu şekilde, secdenin bu şekilde olduğunu, (namazda) okuma ve selam vermenin nasıl olacağını, oruçta kafi miktarın beyanını; altın, gümüş, koyun, deve ve sığırların zekatının nasıl olduğunun beyanını, hangi tür mallardan zekat alındığını ve alınan zekatın miktarını; Arafat'ta vakfe vaktini, Müzdelife'de namazın nasıl kılındığını, şeytan taşlamanın nasıl yapıldığını, ihramın nasıl olduğunu ve ihramda iken sakınılacak şeyleri, hırsızın elinin nasıl kesileceğini, haram kılan emişmenin nasıl olduğunu, yiyeceklerden nelerin haram olduğunu, kurbanlar ve diğer hayvanların kesilme şekillerini, hadlerle ilgili hükümleri, boşamanın ne şekilde vuku bulduğunu, alış-verişle ilgili hükümleri, faiz, mahkeme davaları, bir şeyin kendisine ait olduğunu iddia etme, yeminler, vakıflar, ölünceye kadar geçerli olmak şartıyla yapılan ömürlük akit, sadakalar ve fıkhın diğer türlerinin beyanını bu adam Kur'an'ın neresinde bulabilmiştir. Şüphesiz Kur'an'da öyle cümleler vardır ki, onlan kendi halleriyle almış olsak, o konuda nasıl amel edeceğimizi bilemeyiz. İşte böylesi konuların hepsinde, kendisine başvurulacak merci, ancak Nebî'den (s.a.v.) (hadîs ve sünnetlerin ifadesi olarak) yapılan nakildir. İcma da böyledir. Ancak az sayıdaki meseleler üzerinde icma olduğu için, zaruri olarak hadîse başvurulması gerekir. Eğer bir kimse: 'Biz ancak Kur'an'da bulduğumuzu alırız' dese, ümmetin icması ile kafir olur. Artık o kimsenin, güneşin (ufukta aşağı) kayması ile, gecenin kararmasına kadar ki zaman arasında bir rekat ve bir rekat da sabah vaktinde (olmak üzere yalnızca iki rekat) namaz kılması gerekirdi.[42] Çünkü bu bir rekat, namaz denilebilecek ibadetin en az miktarıdır ve onun fazlası için bir sınır da
*" Yüce Allah'ın şu ayetine işaret ediyor: "Güneşin (ufukla aşağı) kaymasından, gecenin kararmasına kadar namaz kıl ve sabahın

yoktur. Dolayısıyla bu sözü söyleyen, kanı ve malı helal olan bir kafir müşriktir. Bu görüşü ancak, ümmetin, kafir olduklarında icma ettiği bazı aşırı Rafiziler benimsemişlerdir.
Yine şayet bir kimse, yalnızca ümmetin icma ettiği hususları alıp, hakkında nassların geldiği ama ümmetin ihtilaf ettiği her hususu terk etse, ümmetin icması ile fasık olur,
İşte bu iki öncül, nakli (sünnet ve hadîsleri) almayı zaruri kılmaktadır." [13]

B- Güvenirliği Açısından Sünnet

Sahabe (r.a.) döneminden beri Müslümanlar gerek yasama ve gerekse yönlendirme açısından sünnetin hayatîanndaki yerini ve değerini bilmişler, bu nedenle onu bellemeye ve başkalarına tebliğ etmeye çok özen göstermişler ve birbirlerine nakletmişlerdir. Zaten Nebî (s.a.v.) de onları buna teşvik etmişti: "Allah, benim sözümü işitip belleyen, sonra da orıu işittiği gibi başkasına tebliğ eden kimsenin yüzünü ağartsın. Nice kendisine tebliğ edilen kimseler vardır ki (sözümü bizzat) işitenden

daha anlayışlıdır."[8]
Sahabe ilk zamanlarda ezberlemeye itibar ediyordu. Çünkü onlar hafıza güçleriyle temayüz etmişlerdi. En güzel bir şekilde ezberleyip bellemeye çağıran dinî saikin yanı sıra, aralarında yazının da az bilinmesinden dolayı onlar bu ezberciliği şiir ve başka şeyleri rivayet geleneğinden devraldılar.
Nitekim Ebu Said el-Hudri'nin de rivayet ettiği gibi[b]
Kur'an'ını da (unutma). Çünkü sabah (namazı.) Kur'an'ı (melekler tarafından) görülür." (İsra, 78) [43-] İbn Hazm, *el-İhkam.* o 2, s. 79-80
[a]" *Müsned,* c. 1, s. 437; Ebu Davut, *İtim* 10; Tirmizi, *İlim* 7; İbn Mâce, *Mukaddime* 18 [b]' Bkz: *Müsned,* c. 3, s. 12, 21; Müslim, ***Zühd*** 72;Darimi, *Mukaddime* 18

başlangıçta sevgili Peygamberimiz onlara Kur'an'dan başka her şeyin yazılmasını yasaklamıştı. Bunun sebebi ise, Kur'an hakkında, her türlü şaibelere karşı fevkalâde ihtiyatlı olun-masıydı. Ta ki bu iki söz arasındaki farkı ayırt edebilen ile edemeyenler için Kur'an'a başka bir şey karışmasın. Buna ilaveten, katipler az olduğu gibi, yazı araç-gereçleri de kolay bulunmuyordu. Bu sebeplerden dolayı o merhalede bütün gayretlerin Kur'an yazımına yöneltilmesi daha uygundu.
Daha sonra Resul (s.a.v.) kendisinden İşittiklerini yazmaları için onlara izin verdi. Bunun üzerine Abdullah ibn Amr, *es-Sadıka* adlı sahifesini yazdı. Yine Yemen'den Ebu Şah adında bir adama, hutbesini yazmasına izin verdi.[a]
Nebî (s.a.v.) bizzat kendisi birçok yazılar yazdırdı. Onlardan bir tanesi de Ensar, Muhacirler ve Yahudilerden onların sözleşmesi altına giren Medine sakinleri arasındaki ilişkilerin sınırlarını ihtiva eden (Medine Sözleşmesi diye bilinen) meşhur "vesika" dır.
Yine çeşitli devletlerin yöneticilerinden Kisra, Kayser, Necaşi, Mukavkıs.. .ve başkalarına göndermiş olduğu (İslâm'a davet) mektupları da böyledir.
Zekatlar, diyetler, feraiz ve sünnetlerin beyanı hakkında Amr İbn Hazm'ın yazmış olduğu (sahifeler) da böyledir. Ebubekir (r.a.), Enes ibn Malik'e, Resûl'un (s.a.v.) koymuş olduğu zekat farizalarını yazıp, göndermiştir.
Ömer (r.a.) de Utbe İbn Ferkad'a bazı sünnetleri yazmıştır. Yine kılıcının kınında, otlaklara salınmış hayvanların zekatları yazılmış bir sahife bulunmuştu.
Ali'nin (r.a.) yanında da bazı hükümlerin yazılı olduğu bir sahife vardı.
~ Buhari, *Lukala 7, Diyat 8;* Müslim, *Hacc* 447-8; Müsned, c. 2, s. 238

-Yukarıda adı geçen üç halife de dahil olmak üzere- sahabeden bazılarının hadîs yazımını yasaklamalarına dair haberlere gelince; bu onların, o ilk dönemde Kur" an'a karşı çok özen göstermelerinden ve önceki ümmetlerin yaptığı gibi, insanların hadîslerle meşgul olmaları sebebiyle Allah'ın Kitabını yitirmelerinden korktukları içindir.
Daha sonra ise Hz. Aişe, Ebu Hureyre, İbn Ömer, İbn Abbas, İbn Amr, Enes, Bera ibn Azib, Hasan ibn Ali, Muavi-ye ve diğerlerinden rivayet edildiği üzere, sahabe hadîslerin yazılmasının caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.
Bundan sonra (hadîs) yazımının çerçevesi genişlemiş ve tedvin dönemi gelmiştir. Artık, sünnet kitaplarından bazıları, müsnedler yani, konuları değişik olsa bile, her bir sahabenin rivayet ettiği hadîslerin hepsinin bir araya getirilmesi şeklinde tedvin etmiştir. Mesela Ebu Davud et-Tayalisi (ö. 203)'nin *Müsned'i,* Humeydi'nin (ö. 219) *Müsned'i* ve İmam Ahmed İbn Hanbel'in (ö. 241)'in *Müsned'i* vb. gibi. Bazıları ise, akaid, ibadetler, muamelat, âdâb, tefsir, sire, rekaik vb. belli bablar ve konulara göre tasnif edilmiş olan Camiler ve *Sünen'ler* şeklindedir. Abbasi halifelerinden Ebu Cafer el-Mansur'un isteği ile hicret yurdu (Medine'nin imamı Malik İbn Enes'in (ö. 179) tedvin etmiş olduğu *Muvatta* adlı kitabı ve Müslümanlar arasında *"Kütübü Sitte"* diye meşhur olan şu altı kitap bu türdendir. Bunlardan ikisi "Sahihayn" diye bilinirler:
(Birincisi): İmam Muhammed İbn İsmail (el-Buhârî)'in-(ö. 256) *Sahih'idir* ki Kur'an'dan sonra en sahih kitaptır. (İkincisi ise): imam Müslim [bn Haccac'ın (ö. 261) *Sahih'idir* ve bu da sıhhat açısından Buhâri'ninkine yakındır. Diğerleri ise dört sünendir ve sahipleri şunlardır:

275)

1- Ebu Davud Süleyman İbnu'I-Eş'as es-Sicistanî (ö.
2- Ebu İsa Muhammed İbn İsa et-Tirmizî (ö. 279)
3- Ebu Abdurrahman Ahmed İbn Şuayb en-Nesaî (ö. 303)
4- Ebu Abdullah Muhammed İbn Yezid (ö. 275)'dir ki kendisi İbn Mâce ismiyle meşhurdur.
Ümmet içerisinde pek çok âlim *Muvatta* ile birlikte bu altı kitaba çok özen göstermişlerdir. Onlar üzerine birçok şerhler, ta'likler yazmışlar, bazılarının içinden bir takım hadîsleri seçerek derleme veya muhtasarlar yapmışlar veya bazı kitapları bir araya getirmişler; yine bazı kitaplar üzerine *Zevait* hazırlamışlar, gerek isnâdlan ve gerekse metinleri üzerine birçok araştırma yapmışlardır.
C- Sünnet ve Hadîsleri Elde Etmek İçin Yapılan Yolculuklar
Tarihte İslâm Ümmeti gibi ilim elde etmek için (bu denli) yolculuk yapmış hiçbir ümmet bilinmemektedir. Bu hususta Özellikle de hadîs âlimleri takdire şayandır. Çünkü onlar, ya ezberleyen bir kimseden veya kendinden daha üstün, yaşayan bir kaynaktan sadece tek bir hadîsi dinleme arzusuyla, deve sırtlarında veya yaya olarak sahraları kat etmede en güzel örnekleri sergilemişlerdir.
Nitekim bu tür yolculuklar sahabe (r.a.) döneminden itibaren başlamıştır.
[a]' Hadîs Edebiyatı içinde, bir kitabın, bir başka hadîs eseri ile karşılaştırılıp, birincinin ikinciden fazla olarak ihtiva ettiği hadîslerden bir araya getirilmesi sonucu oluşan yeni eserlere "Zevaid Kitapları" denir.

Mesela Cabir İbn Abdullah, Şam'da bulunan Abdullah İbn Üneys'in yanına gitmiş, kendisinin, Nebî'den (s.a.v.) duymadığı tek bir hadîsi ondan dinlemek üzere yaptığı bu yolculuğu, tam bir ay sürmüştür. Ebu Eyyub el-Ensari de Mısır'daki Ukbe İbn Amir[1] in yanına gitmiş ve karşılaştığında ona şöyle demiştir: "Bize, Müslüman aybının gizlenmesi[1]* hakkında Resûlullah'dan (s.a.v.) işittiğini naklet! Çünkü onu benimle senden başka işitmiş kimse kalmadı." (Ukbe) ona hadîsi nakledince, devesinin palanını dahi indirmeden tekrar bineğine bindi ve derhal Medine'ye döndü!! **

Yine sahabeden bir adam Mısır'daki Fudale İbn Ubeyd'in yanına gitti ve ona yaklaşınca şöyle dedi: "Ben seni ziyaret etmek üzere gelmedim. Ben ve sen Resûlullah'dan (s.a.v.) bir hadîs işitmiştik. O hadîs hakkında senin bilginin olabileceğini ümit ederek geldim." [4S]
Abdullah ibn Mes'ud da şöyle demiştir: "Devenin ulaşabileceği (herhangi bir yerde) Allah'ın Kitabını benden daha iyi bilen birisinin olduğunu öğrensem, derhal ona giderdim." [te]
Zikredilen bu vakıalardan anlaşılmaktadır ki, sahabenin bu tür yolculuk yapmalarının sebebi, ya o sahabenin Resûlullah'dan (s.a.v.) işitmediği bir hadîsi işitmek, ya da kendi ezberlediği bir hadîsi, bulunduğu beldede ezberlemiş başka birisi olmadığı için, ezberlediği bu hadîsten tam emin ola-
ª" Hadîs şöyledir; "Kim dünyada bir Mü'minin {yayıp ifşa etmediği) bir aybım örterse, Allah da onu kıyamel gününde örter." Bkz: *Müs-ned, c.* 4, s. 153, 159
[¥]-- ibn Abdilberr, *Camiu Beyani'l-İlm ve Fadlih,* c. 1, s. 93,94 [45]' Darimi, *Mukaddime* 47 (c. 1,4142); Hatib, *er-Rıhle, s.* 75 (s. 125 Tahkik: Nureddin Ur, Beyrut-1975) [46]" Halib, *el-Kifaye,* s. 402

bilmek içindir. Bu sebeple o, bir aylık bir mesafede bile olsa, hadîsi ezberlemiş (diğer sahabinin) yanına kadar yolculuk yapmıştır.
Sahabeden sonra, tabiîlerden olan öğrencileri de hadîs elde etmek üzere yolculukta onların izinden gittiler. Belki de onlardan daha fazlasını yaptılar. Çünkü sahabe, çeşitli bölgelere dağılınca, sahip oldukları ilimleri de oralara götürmüş oldular. Dolayısıyla, bir kimsenin, bu bölgelere seyahat ve oralara dağılmış sahabe ile görüşme yapmaksızın, Resûlullah'ın (s.a.v.) (birçok) hadîslerini öğrenmesi mümkün değildi.
Tabiîlerin büyüklerinden birisi olan Said İbnu'l- Müseyyeb (Ö.94) şöyle demektedir: "Gerçekten tek bir hadîsi elde etmek için geceli gündüzlü günlerce yolculuk yapıyordum."[47]
Tek bir mesele hakkında, Hasan el-Basri (Ö.110) Basra'dan Kûfe'ye yolculuk yapmış,[IS] Ebu Kılabe ise, bir hadîsi rivayet eden birisinin gelmesini beklemekten başka hiçbir işi olmadan Medine'de üç gün kalıp onu beklemiş ve adam gelince de ona o hadîsi sormuştur,[49]
Şa'bi de adamın birisine bir hadîs rivayet eftikten sonra şöyle demiştir: "Onu, herhangi bir şey almaksızın sana verdik. Halbuki bundan daha azı için ta Medine'ye gidiliyordu."™
Ebu'l-Aliye er-Rayahi ise şöyle demişti: "Biz Basra'da . Resûlullah'ın (s.a.v.) ashabından (nakledilen) bir rivayeti işi-
[4?]- İtrn Abdilberr, *Q.g.e,* c. 1, s. 94; Hatib, *cl-Kifaye,* s. 402 [48]" Hatib, *a.g.e, s.* 402 [i9]~ Darimi, *Mukaddime* 47, o 1, s. 140 [5O]- Buhârî,i7ifN31$_1$ c. l,s-33

tiyorduk ama ta Medine'ye kadar gidip bizzat onların ağızlarından duyuncaya kadar gönlümüz razı olmuyordu." [51]
Tabiiler neslinde onları hadîs aramak için seyahat yapmaya sevk eden yeni bir etken daha ortaya çıkti. Bu da muttasıl bir isnâdla gelen hadîsin tariklerinin en kısası olan Ali İsnâd elde etmek idi.
Bu sebeple bir tabii, hadîsi, kendisi gibi başka bir tabiiden almak yerine, hadîsi bizzat sahabiden almak üzere o sa-hâbinin bulunduğu yere kadar gider ve aldığı hadîsi ondan direkt olarak kendisi rivayet etmiş olurdu.

D- Hadîs Usûlü İlmi

Kimse, o dönemlerde hadîs rivayet eden bu insanların, "Re-sûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" diyen herkesten hadîs aldıklarını sanmasın. Zira onlar da, çeşitli etkenlerden dolayı, ortada Resûlullah (s.a.v.) adına yalan söyleyenlerin olabileceğini -biliyordu. Onlar bu etkenleri kitaplarında açıklamışlar ve yalan uyduran bu deccallerin peşine düşmüşler, onların bu durumlarını ortaya çıkarmışlardır.
Nitekim İmam Abdullah İbn Mübarek'e: "Bu uydurma hadîslerine olacak)?!" denildiğinde O: "(Hadîs ilminde) otoriteler onlar için yaşamaktadırlar!" diye cevap vermiştir.
Evet... Gerçekten o âlimler birçok kaideler koymuşlar, usûlü oluşturan çeşitli esaslar belirlemişlerdir ki, bu, zamanla birçok ilimlerden oluşan en üst düzeyde bir ilim haline gelmiştir. İşte bu "Hadîs ilimleri" denilen ilimdir. Nitekim İbnu's Salah, meşhur *Mukaddime* adh kitabında onlardan 65 ilim veya nevi saymış, daha sonra, Nevevî, Irakî ve İbn Ha-cer gibi âlimler bunları ondan nakletmişlerdir. Daha sonra
[51]" Hatib, *a.g.e,* s. 402-403; Darimi, *Mukaddime* 47

Suyuti ise, Nevevî'nin *Takrib* adh kitabı üzerine yazdığı şerhinde başka neviler de ilave etmiş ve onları 93 neve ulaştırmıştır. [52]
Bu kaidelerden ilki; isnâdsız hiçbir hadîsi kabul etmemeleriydi. Nebfyi (s.a.v.) gören ve O'ndan hadîs dinleyen bir sahabi olması dışında, "Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" diyen kimseden nakledeceği bu hadîs kabul edilemez.[53]
Çünkü bu sahabilerin hepsi adildir. Onların adaletli olduğunu bizzat yüce Allah Kitabmda belirlemiş ve Kur'an'da birkaç surede onları övmüştür. Fetih suresinin sonunda olduğu gibi.
Orada Rabbimiz Özel olarak Muhacirleri, Ensarı ve Rıdvan Bey'atına katılanları övmüştür. 5+
Aynı şekilde Allah Resulü (s.a.v.) de birçok hadîslerinde onların adil olduklarını vurgulamıştır. [55]
Onların kendi yaşantıları da adil (güvenilir) olduklarını göstermektedir. Yine tarih de şahitlik etmektedir ki Kur'an ve Sünneti ezberleyip, onları ümmete nakleden ve Allah'ın
[52]~ Bkz: Suyutî, *Tedribu'r-Râvifi Şerh-i Takribi'n-Nevevî,* c. 2, s. 386 vd. Tahkik: Abdulvehhab Abduilatif, Kahire- H. 1385/M. 1966, *Malba-atu's-Seade,* 2. Baskı.
"' Sahabinin tarifi hakkında Bkz: Hatib el-Bağdadi, *el-Kifayefi İtmi'r-Rivaye, s.* 49-52, Haydarabad baskısı, İbnu's-Salah'ın *Mukaddime'sinden* 39. nevi ile onun furuuna bkz. [54]- Bkz: *Fetih,* 18-29; *Teobe,* 100; *HOŞT, 8-9.*
•**¦ Misal olarak şu meşhur hadîsi zikretmemiz yeterlidir: "İnsanların en hayırlıları, benim asnmdakiler, sonra bunların peşinden geienler, sonra da onların peşinden gelenler." Hadîs, İbn Mesud ve tmran ibn Hvısayn'dan birbirine yakın lafızlarla rivayet edilmesiyle muttefekun alehtir. Buhârî, *Fedaiiıt Ashabi'n-Nebi* 1; Müslim, *Fedailu's-Sahâbe* 210, 211, 212 .(İbn Mes'ud'dan) 214, 215 (İmran'dan) 213 (Ebo Hurey-re'den) 216 (Hz. Aişe'den) rivayet etmiştir. Tirmizi, *Fiten* 45, *Şehadel* 4, Menakıb 56; Hakim, el Müstedrek, c. 3, s. 471 (İmran'dan) c, 3, s. 191

dinini yeryüzünün her yanına yayanlar onîardır. Onlar günümüze kadar insanlığın tanıdığı en faziletli nesillerdir.
Tarih, Muhammed'in {s.a.v.) Ashabının tanıdığı kadar, hiçbir peygamber ashabının böylesine ciddi durumlarını, güzel kahramanlıklarını, yüce ahlâklarını ve takva makamlarını muhafaza etmemiştir. ^
Sahabeden sonra gelenlerin ise, hadîsi bir sahabiye isnâd etmeleri ve sahabiye varıncaya kadar hadîsi almış olduğu diğer râvileri de belirtmeleri gerekir.
Yine râvi halkalarının birleşik olması gerekir. Öyle ki onlardan her biri, rivayet ettiği şahıstan direkt kendisi almış olmalıdır. Şayet bu râvi zincirinin başından veya ortasından ya da sonundan tek bir halka dahi düşmüş olsa bu râvi zinciri kabul edilmez. İşte râvilerden oluşan halkaları birleşik bu zincire İslâm âlimleri isnâd veya sened adı vermişlerdir ve bu hususta ilk dönemlerden beri oldukça titiz davranmışlardır. Bu dönemi belirleyecek oiursak, Hz. Osman (r.a.) dönemindeki fitne dönemi başlangıcından ve çeşitli bid'at ve gruplaşmanın ortaya çıkmasından itibaren diyebiliriz.
(Ca'de İbn Hubeyre'den); Taberani, *d-Mıı'cemu'l-Kebir,* c.2, s. 285, H. Nu: 2187-8 (Ca'de İbn Hubeyre'den) rivayet etmişlerdir. Bunun içindir ki Suyutî: "Bu hadîs, miitevatire benziyor" demiştir. Bkz: *el-Mii-navi, Feydu'l-Kadir Şerhu'I-Camü's-Sağir,* c. 3, s. 478-9, (Beyrut-H. 1391/M. 1972], Daru'l-Marife baskısı. Yine Bkz: *Sahihu'l-Cansii's-Sağir ve Ziyatietuh,* c. 3, hd nu: 32&İ, 3289, 3290, 3296, 3312), Tahkik: Mu-hammed Nasuriddin el-Elbânî, Beyrut, el-Mektebetıı'1-İslâmi baskısı.
¦"" Bu hususta özel olarak yalnızca Sahabe hakkında telif edilmiş kitaplara başvurulabilir. Mesela; İbn Abdilberr'in (ö. 453) *el-İstiab'ı,* İb-nu'i-Esir Ebu'l-Hasen Ali İbn Muhammed'in (ö. 630) *Usdü'l-Gabe'si,* Hafız ibn Hacer'in (ö. 852) *e!-!sabe'si* gibi. Yine İbn Sa'd'ın (v. 230) *Ta-Imkat'ma* da bakılabilir. Sahabenin adil oluşu hakkında yine Bkz: Ha-tib, *el-Kifaye,* s. 46-49.

Bu hususta, büyük bir Tabii[57], fâkih, muhaddis olan İmam Muhammed İbn Şîrîn şöyle diyor: "(İlk dönem hadîs rivayetinde) onlar isnâd sormuyorlardı. Ama fitne ortaya çıkınca: 'Bize hadîs aldığınız kimselerin isimlerini söyleyin!' dediler. Artık bakılırdı: Eğer sünnet ehli birisi ise, onların hadîsleri alınırdı. Ama bid'at ehli ise onların hadîslerinden sakınılırdı." [5B]
İmam Abdullah İbn Mübarek (Ö. 181) de şöyle demişti: "İsnâd dindendir. Eğer isnâd olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi." [59]
Yine İbn Şîrîn ve başkaları ise şöyle söylemişlerdir: "Gerçekten bu hadîsler dindir. Şu halde dininizi kimlerden aldığınıza (iyi) bakınız."[60]
Bazı rivayetlerde de İbn Sîrîn'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Önceleri şöyle söyleniyordu: 'Gerçekten bu hadîsler dindir'... "[61] Bu ibare ise, bu sözün İbn Sirîn'den önce, yani sahabe asrında yaygın olduğunu gösterir.
İbn Hazm, İbn Teymiyye ve başkalarının da dediği gibi, milletler ve dinler tarihi öğrenimi yapmış olan ilim ehli çok iyi bilirler ki, dinî ilimlerin ve "nübüvvet ilmi"nin naklindeki sahih ve muttasıl (bitişik) isnadın şart koşulması, ümmetler arasında yalnızca İslâm ümmetinin kendine has bir özelliğidir.
-[1]" Tabii'den maksat, sahabeye öğrencilik yapmış ve onlardan ilim almış kimselerdir. Yüce Allah'ın 've onlara (sahabeye) güzellikle uyanlar' ayetinde tabiilere işaret edilmiştir. {Tevbe, 100) [58]" Müslim, *Mukaddime* 5 (c. 1, s. 15), Tirmizi, *Ikl,* c. 5, s. 740. [59]~ İbn Ebi Hatim er-Razi (ö. 327), *Kilabu1-CcTh ve't-Ta'dit,* c.2, Kasım 1, s. 16 Haydarabad H. 1371/m. 1952 baskısı (Tirmizi, *Ikl, c.* 5, s. 740) ""¦ *A.g.e,* s. 15. Orada bu *sözü* İbn Şirin ve başkalarına isnâd ederek zikretmiştir.

#.f, a.y.

Burada, Islâmî kültürden uzak olan okuyucu, onların kendilerine söylenilen her isnadı kabul ettiklerini ve onlardan herhangi birisinin hadîsi Resûlullah'tan (s.a.v.) işitip sa-habiye varıncaya kadar güvenilir râvilerin isimlerinden oluşan bir isnâd zinciri oluşturabilme imkanının bulunduğunu sanmasın. Çünkü onlar isnadı ancak gerekli birçok şart bir araya geldiği zaman kabul ediyorlardı
a) Râvilerinden her birisi "ma'lumu'1-ayn ve'l-hal" (=KimIiği ve durumu belli) olmalıdır. Diğer bir ifade ile gerek kişiliği ve gerekse hayatı bilinmelidir. Bu nedenledir ki ismi zikredilmeksizin, "Bize filan, filan adamdan veya şu kabilenin filan şeyhinden veya güvenilir birisinden hadîs rivayet etti" şeklindeki bir senet kabul edilmez.
Yine içerisinde kim olduğu, nereli olduğu, şeyhlerinin ve talebelerinin kimler olduğu, nerede, ne zaman yaşadığı ve nerede, ne zaman vefat ettiği bilinmeyen bir râvinm bulunduğu bir sened de kabul edilmez. Alimler böylesi râvile-re "Meçhulü'1-ayn" (durumu bilinmeyen) veya "el-mesrur" (=kapalı) demektedirler.
b) "Adalet" vasfına sahip olmalıdır. Buradaki adalet, râ-vinin dini, ahlâkı ve rivayet ettiği, naklettiği hususlarda güvenirliği ile ilgilidir. Öyle ki râvinin gerek sözleri ve gerekse işleri onun Yüce Allah'tan korkan, O'nun hesabından çekinen, yalan söylemeyi, hadîse kendisinden bir şeyler ilave etmeyi veya tahrif etmeyi mubah görmeyen birisi olduğunu ifade edebilmelidir.
Gerçekten hadîs âlimleri bu konuda fevkalâde ihtiyatlı davranmışlardır. Hatta onlar, hadîsi, nakledenin şahsî hayatındaki en küçük bir şüpheden dolayı bile reddediyorlardı. Şayet onun herhangi bir sözünde yalan söylediği öğrenilirse

derhal rivayetini terk ederlerdi. Onun hadîs rivayetinde yalanını bilmeseler dahi rivayet ettiği hadîsine "mevzu" (=uy-durma) veya "mekzub" (=yalan) derlerdi. Onlar yalancının da bazen doğru söyleyeceğini bilmelerine rağmen, böylesine ihtiyatlı idiler.
Yine âlimler *adalet* vasfını 'fasıklıktan ve mürüvvete aykırı şeylerden uzak olmak' şeklinde açıklamışlardır. Bu adalet vasfının bazı göstergeleri şunlardır: Râvinin büyük günah işlediğinin görülmemesi, küçük günahlarda ise ısrar etmemesi. Hatta daha da ileri giderek takva ile birlikte *mürüvvet* şartını da getirmişlerdir. Buradaki mürüvveti de kişiyi alçak düşürücü ve insanlar nezdinde hoş görülmeyen şeylerden sakınmak diye açıklamışlardır. Yolda bir şeyler yemek veya bu âlimlerin dönemlerinde başı açık yürümek gibi.
Görüldüğü gibi onlar râvinin yalnızca şeriatın çirkin gördüğü şeylerden kaçınmasıyla yetinmemişler, buna örfün kötü gördüğü şeylerden kaçınmasını da ilave etmişlerdir. Ta ki böylece râvi hem Allah nezdinde, hem de insanlar nezdinde kabul görmüş bir insan olsun.
Burada "İnsanlardan bazıları, Allah'ı ve inananları aldatmaya çalışan münafıkların durumunda olduğu gibi açığa vurmadığı çeşitli şeyleri gizleyen, yapmayacağı şeyleri söyleyen, içleri harap olmuş, kalpleri çeşitli heva ve heveslerle dolmuş oldukları halde yapmacık bir mürüvvet ve göstermelik bir adalet sergileyebilirler" denilemez. Çünkü gerçekler şunu göstermektedir: Örtü mutlaka açılacaktır. Aynı şekilde münafıklık da mutlaka ortaya çıkacaktır. Nitekim Ali (k.s.) şöyle demiştir: "Kalplerin aldatması, yüz hatlarında ve dil yalpalamalarında ortaya çıkar." Hatta bir şair şöyle söylemiştir:

Gösterecektir içindekileri riya elbisen Sanki çıplaksın sen, şayet onu giyersen
Bu şairden daha önceleri Zübeyr, Ka'be'ye asılan bir şiirinde şöyle demektedir:
Yapmacık her ne huy bulunsa bir kimsede Bilinir, hali onu insanlardan gizlese de.
c) Yine herhangi bir râvi yalnızca adalet ve takva sahibi oluşuyla güvenilir ve makbul bir kimse olamaz. Bilakis adalet ve güvenilirliğine *zabt* (= Öğrendiğini karıştırmadan muhafaza edebilme) özelliğinin de eklenmesi gerekir.
Çünkü bir râvi Allah'ın en muttaki kullarından, Allah korkusu ve dürüstlükte en üstünlerinden olabilir ama; rivayet ettiği hadîsi iyice belleyemez de birçok hatalara düşebilir veya unutarak bir hadîsi diğeriyle karıştırabilir.
Bundan dolayıdır ki ister hafıza gücüyle ezbere, bellemeye dayanan 'göğüs zabtı' olsun, isterse yazıya güvenerek yazı yardımıyla gerçekleşen 'yazı zabtı' olsun. Mutlaka hadîsin en iyi bir şekilde zabt edilmesi, kaydedilip korunması gerekmektedir.
Burada hadîsçiler, sahih hadîs için, râvisinin ezberleme ve en iyi bir şekilde bellemesinden mutmain olunacak kadar en üst derecelerde bir zapt sahibi ve başarılı olmasını şart koşmaktadırlar. Bunu da, onun rivayetlerini bir araya getirerek, hafız ve güvenilir olan başka râvilerin rivâyetleriyle karşılaştırarak öğrenmektedirler.
Yine çok defa, râvizapt sahibi, hafız ve başarılı birisi iken yaşlandığı için hafızası zayıflar ve öğrendiği şeyleri ka-

rıştırmaya başlar ve bu yüzden de hadîsçiler artık onu da zayıf bir râvi sayar ve hakkında: "Hayatının sonlarında (bellediklerini) karıştırmıştır" derler. Artık onlar, ondan rivayet eden râvileri çeşitli işaret ve deliller vasıtasıyla sınıflandırarak şöyle derler: "Bu, ondan, karıştırma döneminden sonra rivayet etmiştir, yahut da ondan ne zaman rivayet ettiği bilinmemektedir." İşte bu yüzden reddedilir.
d- İsnâd zincirindeki halkaların hepsi, senedin başından sonuna kadar bitişik, birbirine bağlı olmalıdır. İsnâd zincirinin başından veya ortasından ya da sonundan tek bir halka düştüğü zaman, seneddeki râvilerin adalet ve zapt bakımından mertebeleri ne olursa olsun, hadîs zayıf sayılır ve reddedilir. Hatta, Hasan el-Basri, Atâ, Zühri vb. onların yüzü suyu hürmetiyle yağmur duası yapılan ve kendilerinden ilim alabilmek için yoluna nice develer feda edilen bazı tabiî imamları dahi olsa, hadîsi Resûlullah'dan (s.a-v.) işiten saha-biyi zikretmeksizin, yalnızca "Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" demeleriyle hadîsi kabul edilmez. Çünkü hadîsi başka bir tabiîden, o tabiînin ise bir başka tabiîden işitmiş.. .olması ihtimali vardır. İşte aradaki vasıta bilinmediği zaman hadîs kabul edilmez, Her ne kadar bazı fakihler böylesi hadîsleri bazı özel şartlarla kabul ediyorlarsa da, hadîsçiler bu tür hadîslere mürsel ismini vermektedirler.
Bütün bunlar ise şu anlama gelmektedir: Her râvi, hadîsi bir üstündeki râviden görüşerek, bizzat kendisi aracısız olarak almalıdır. Râvinin, kendi nezdinde güvenilir olmasından hareketle aradaki vasıtayı zikretmeyip-düşürmesi caiz değildir. Çünkü bazen ona göre güvenilir olan şahıs, başkasına göre cerhedilmiş- kusurlu görülebilir. Hatta sırf aracının hazfedilmesi, ismi zikredilmeyen bu şahıs hakkında şüpheye düşürür.

Genel olarak adalet sahibi ve kabul görmüş bazı râvile-rin halinden, zaman zaman bazı vasi ta lan düşürüp fûlan'dan gibi ihtimalli bir lafız zikrettiği anlaşıldığında hadîs-çiler buna da *tedlîs* adını vermektedirler ve onun hadîslerinden ancak "filan bana hadîs rivayet etti, filan haber verdi veya falandan işittim vb." diye rivayet ettiklerini kabul etmektedirler. Nitekim meşhur *Siret* sahibi Muhammed İbn İshak hakkında dedikleri gibi.
Ama "filandan" dediği zaman, hadîsi artık zayıftır. Çünkü 'an' (=den, dan) edatı, doğrudan alma ihtimalini taşıdığı gibi hadîsi birisi vasıtasıyla da alabilme ihtimalini taşır. İşte sadece böyle bir ihtimal bile hadîsin zayıf sayılması için yeterlidir.
e- Hadîs şâz olmamalıdır. Onlara göre şazın anlamı: "Güvenilir bir râvinin, kendisinden daha güvenilir olan kimselerin rivayetine aykırı bir şekilde rivayet etmesidir. Mesela, güvenilir bir râvinin hadîsi belli bir siyga ile veya belli bir fazlalıkla rivayet ettiği halde, daha sonra ondan daha güçlü ve daha güvenilir başka bir râvinin başka bir siyga ile ve bu ziyade olmaksızın rivayet etmesi gibi. Yine bir râvinin rivayet ettiği bir hadîsi, iki veya daha çok bir cemaatin başka bir ifade ile rivayet etmeleri de böyledir. Burada daha güvenilir olanın hadîsi kabul edilir ve buna mahfuz denilir. Râvisi güvenilir ve makbul olmasına rağmen muhalif ola-nınki reddedilir ve buna da *şâz* adı verilir.
i- Hadîsin, gerek senedinde ve gerekse metninde, kendisini içten yıkıp-kemirici bir illeti barındırmaması.
Bunu ise ancak hayatı hadîslerle geçen, sened ve metinlerden haberdar olan bu sahanın imamları bilebilir. Hatta hadîs dış görünüşüyle, üzerine toz kondurulmayacak kadar

makbul gözükse de bu tenkîdçi sarraflar ona bakar bakmaz, hadîsin bünyesinde taşıdığı ve zayıflığını gerektirecek bu bozukluğu derhal ortaya çıkarırlar. İşte buradan. *Bel* ilmi denilen geniş bîr ilim doğmuştur. [52] Yine buradan anlamaktayız ki bu ilimden uzak olan bazı kimselerin ortaya attıkları şu kuşkulara asla yer yoktur: (Güya), "Bazı insanların oldukça sahih bir isnâd düzerek, peşinden dilediği bir hususu helal veya haram kılan yahut farz kılan ya da yükümlülükten düşüren bir hadîs oluşturarak onu fakihlere veya hadîsçile-re getirmeleri ve onların da bu hadîsi düşünüp-taşınmadan öylece kabul etmeleri mümkündür." Gerçekten bu, hayal içerisine batmış, hatta cehaletin tam ortasına saplanmış bir kimsenin sözüdür. Çünkü o, bildiğini zannettiği halde aslında cahildir.
™~ Bu hususta Dr. Hemma Abdurrahim Said'in *tklu'l-Hadis* adlı kitabına bakınız. Bu, İbn Receb'in *İlelu't-Tirmizi* adlı kitabı üzerine yapılmış metodik bir çalışma olup, onu Amman'da Daru'l-Adevt yayınlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1- SÜNNETİN İSLÂM'DAKİ YERİ

Sünnet; Kur'an'ın yaşanmış bir tefsiri, İslâm'ın ise amelî ve örnek bir tatbikidir. Öyle ki Nebi, tefsir olunmuş bir Kur'an ve yaşayan bir İslâm idi.
Nitekim mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) fıkhı, basireti ve Resûlullah ile yaşamasıyla bu mânâyı anlamış ve Resûlul-lah'ın ahlâkından sorulduğunda net ve beliğ bir ifade ile "O'nun ahlâkı Kur'an'dı"[1] diye cevap vermiştir.
Öyleyse kim, özellikleriyle, rükünleriyle İslâm'ın amelî şeklini öğrenmek isterse, onu tafsil edilmiş ve yaşanmış olarak, kavlî, amelî ve takriri sünnetten öğrensin.
1- Müslim, *Müsafirun* 139; Ahmed b. Hanbel, *Mtisaed,* c. 6, s. 54,**111;** Ebu Davud, Snfa/3I6;Nesaî, *Kıyamü'l-leyI2;* **İbn** Kesir, Kalem suresinin tefsiri.

A- Kapsamlı Bir Usûl

Bu, uzunluk, genişlik ve derinlik olarak insan hayatının hepsini kaplaması ile temeyyüz eden bir metoddur. Uzunlukla; insanın doğumundan ölümüne dek, hatta ceninlik döneminden, ölümden sonrasına kadar bütün hayatını kapsayan, zaman dilimini kastediyoruz.

Genişlik ile de; evde, çarşıda, mescitte, yolda, işte, Allah ile olan ilişkide, kişi, aile, Müslüman veya gayri Müslimler, hatta, insan, hayvan ve bitkiler ile olan ilişkilerde dahi, kişinin daima sünnetin rehberliğinde yürümesiyle hayatın her sahasını kuşatan genişliği kastediyoruz.

Derinlikten kastımız ise; insan hayatının iç yapısındaki derinliktir ki, bu da; vücut, akıl ve ruhu kapsar, zahir ve batını içine alır; söz, amel ve niyeti de kuşatır.

B- Dengeli Bir Usûl

Bu da denge ile temeyyüz eden bir usûldür ki; ruh ile beden, akıl ile kalp, dünya ile ahiret, misal ile gerçek, teori ile pratik, gayb ile şehadet, hürriyet ile yükümlülük, birey ile toplum, (Kitap-Sünnete) ittiba ile bid'ate uyma gibi unsurların arasındaki dengeyi sağlar.

Bu; ifrat ile tefrit arasındaki vasat olan bu ümmet için, kabul edilebilir bir metoddur.

Bundan dolayıdır ki Nebî (s.a.v.) ashabından bazılarının ifrata veya tefrite meylettiğini görür görmez, onları, var gücüyle vasata çevirmiş, onları fazlalık ve eksikliğin sonuçlarından sakındırmıştır.

Bunun içindir ki, Nebî'nin (s.a.v.) ashabından sorup, adeta onu azımsayan, ibadete olan aşırı rağbetleri yüzünden, birisi hiç yemeyerek ömür boyu oruç tutmaya, diğeri

hiç uyumayıp geceleri ibadetle geçirmeye, bir diğeri ise, kadınlardan uzaklaşıp hiç evlenmemeye azmeden üç kişinin sözlerini işittiğinde şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben sizin, Allah'tan en fazla korkanınız, O'ndan en fazla sakınanınızım, Lakin ben bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Bazen uyurum, bazen namaza kalkarım. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."[2]

Yine Abdullah b. Amr'ın oruç, gece namazı ve (Kur'an) okumada aşırılığını gördüğünde, şöyle buyurarak onu itidale çağırmıştı: "Bedenin senin üzerinde (dinlenme) hakkı vardır, gözünün (uyku) hakkı vardır, ailenin (faydalanma ve sevgi) hakkı vardır, ziyaretçilerinin (kendilerine katılma ve ikram etme) hakkı vardır. Şu halde her hak sahibine hakkını ver."[3]

C- Kolaylaştırıcı Bir Usûl

Bu usûlün özelliği ise, kolaylık, kolaylaştırma ve müsamaha ile temayüz etmesidir. Nitekim, Resûl'ün (s.a.v.) evvelki kitaplardan Tevrat ve İncil'deki vasıfları şöyledir: "Onlara, iyiliği emredip, kötülükten nehyeder, temiz şeyleri helal, çirkin şeyleri ise haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar..." (A'raf, 157)

Bu peygamberin sünnetinde, insanlara dinlerinde zor gelecek, dünyalarında kendilerini sıkıntıya düşürecek, herhangi bir husus yoktur. Aksine O (s.a.v.) kendisi hakkmda; "Ben ancak rahmet ve hidayet rehberiyim."[4] buyururken

[2]~Buhârî, *Nikâhl.*

[3]" Buhâri, *Savm* 55, *Tehecaid20;* Müslim, *Siyam* 181-193. *" İbn Sa'd ve el-Hakim et-Tirmizi Ebi SaÜh'den mürsel olarak, Hakim ise ondan, o da Ebıı Hureyre'dert mevsul olarak rivayet etmiş ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiş.

Yüce Allah'ın; "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya 107) ayetini yorumluyordu. Yine O <s,a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Allah beni zorlayıcı ve zora sürükleyici olarak göndermedi. Bilakis beni öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi."[5]

Ebu Mûsâ ve Muaz'ı Yemen'e gönderirken de onlara şu özlü ve kapsamlı tavsiyeyi yapmıştır: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz; birbirinizle anlaşınız, ihtilaf etmeyiniz."[6]

Yine ümmetinin bir öğretmeni olarak şöyle buyuruyor: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."[7]

Keza, risaleti hakkında da: "Ben hoşgörülü hanîf diniyle gönderildim."[8] buyurmaktadır.

Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Yine Elbânî de bizim *"e!-Hehl ve'l-Haram"* kitabımızın tahririnde sahih olduğunu belirtmiştir. Bkz: Hadîs nu: 1 ^ Müslim, *Talak* 29.

"* Muttefekun Aieyh'tir, Ebu Musa ve Muaz'm hadîsidir. ***et-Ui'ljiii*** *ve'l-Mercan* nu: 1130.

[7]" Mıttefekun Aieyh'tir. Enes'in hadîsidir. *el-Lü'lüü ve'l-Mercan,* nu: 1131.

"* Taberani Ebu Ümaırte'den rivayet etmiştir. *Mecmuu'z-Zevaid* (IV, 302)'de de olduğu gibi senedinde zayıf bir râvivardır. Hatib ve başkaları onu Cabir'den zayıf bir isnâdla rivayet etmişlerdir, *Feyzu'1-Ka-dir'de* şöyle denilmektedir: "Fakat onun üç isnadı vardır, bu sebeple hasen derecesinden aşağı İnmez." Bkz: Elbânfnin *Gayetti'I-Meram'ı,* hadîs nu: 8, Hafız (İbn Haceı*) *Fethu'l-Bârf* II. 444'de Ebu'Z-Zinad-Ur-ve-Aişe yoluyla Serrac'dan Habeşlilerin mescide oynamaları kıssasında zikredilmiştir ki şöyledir: "Yahudiler bilsinler ki bizim dinimizde genişlik vardır. Ben hoşgörülü Haııif diniyle gönderildim." Heysemi der ki: "Onu Ahmed ve *el-Kebir ve e!-Evsal'da* Taberani ve Bezzar rivayet etmiştir." Bu isnada ise İbn İshak vardır ve müdellistir. Hadîs rivayet edip-etmed iğini açıklamamıştır. (!. 60) Buhârî de *Sahih'inde* ona ta'lîk ederek rivayette bulunmuştur.

ile asil ahlâkî mânâları bilmeleri Müslümanların görevlerindendir.

Bu ise, bir sünneti en güzel bir şekilde nasıl anlayacaklarını, bu ümmetin en hayırlı nesilleri olan sahabe ve onlara güzel bir şekilde uyanların sünnetle amel ettikleri gibi, gerek fıkıh, gerekse ahlâk olarak onu ne şekilde ele alacaklarını bilmelerini gerektirir.

Şüphesiz bu asırda Müslümanların en önde gelen problemi, düşünce problemidir ve kanaatimce bu, ahlâk probleminden de Önce gelmektedir

Düşünce problemini en açık şekilde sünneti anlama ve onunla yaşamada görmekteyiz. Özellikle de kendilerine gözlerin çevrildiği, gönüllerin ümitle bağlandığı, doğuda ve batıda ümmetin kafalarını kaldırıp baktığı İslâmî uyanış akımlarının yaklaşımlarında (daha iyi görülmektedir). Bu da çok defa onların sünneti iyi anlayamamalarından kaynaklanmaktadır.

A- Sakındırılan Üç Afet

Resul'den (s.a.v.), nübüvvet ilminin ve risalet mirasının, aşırılar, bozguncular ve cahiller elinde maruz kalacağı hususlara işaret eden bir haber rivayet edilmiştir.
İbn Cerir, *Fevaid* adlı eserinde Temmam, Ibn Adiyy ve başkalarının Nebî'den (s.a.v.) rivayet ettiği bir haberde Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bu ilmi, her nesilde adaletli olanlar yüklenir ve ondan aşırıların tahrifini, bozguncuların sokuşturmalarını ve cahillerin tevillerini defederler." [9]
'* Hadisi İbnu'l-Kayyim, *Miftahu Darî's-Seade,* c. 1, s. 163-4 (Beyrut, *Danı't-Külübi'l-İlmiyye* baskısı)'de zikretmiş, çeşidi isnâdlardan geldiği için onu kuvvetli görmüştür. Aynı şekilde onun sahih veya hasen olduğunu destekleyen Allame Ibnu'l-Vezir de, mülalaalannı genişli-

Bunlardan her birisi Nebevî mirasa karşı, yıkıcı üç tehlikeyi temsil eder.
î- *Aşırıların Tahrifi*
Burada "tahrif"; haddi aşma, aşırılık ve bu dinin ayırt edici özelliklerinden olan "orta yolda olma", hanif dininin özelliği olan "müsamahalı olma", bu şeriatın yükümlülüklerinin belirgin özelliği olan "kolaylık" dan kaçınma gibi yollardan gelen bir durumdur.
Bu, akidede olsun, ibadette olsun bizden öncekilerden kitap ehlinin helakına yol açan aşırılıktır. Nitekim Kur'an onların bu durumunu şöyle izah etmiştir: "Ey kitap ehli! Haksız olarak dininizde taşkınlık etmeyin. Daha önce sapıtan, çoğunu saptıran ve doğru yoldan ayıran bir milletin heveslerine uymayın! de." (Maide, 77)
Bu hususta İbn Abbas, Nebi'den (s.a.v.) şu hadîsi rivayet etmektedir: "Aman dinde aşırılıktan sakınınız! Zira sizden öncekiler dinde aşırılık sebebiyle helak oldu."[10]
Yine İbn Mes'ud rivayet etmiştir: Nebî (s.a.v.) üç defa "Haddi aşanlar helak oldu" buyurmuştur.[11] *2- Bozguncuların Sokuşturması*
Burada da, Nebevî metodda olmayan şeyleri ona sokmaya, onun tabiatının reddettiği, inanç ve şeriatının karşı
ği ve emin oluşlarıyla gerek İmam Ahmı'd ile Hafız Ibn Hacer ibn Ab-dilberr'in onu sahih görmeleri ve gerekse isnadından ötürü Ukey-li'nin tercihi yönünde nakledilenlerden dolayı hadîsi kuvvetli görmektedir. Bk?: *er-Ravzu't-Btısiıı fi- 'z-Zebbi an Sünneti Ebı'l-Kasım,* I. 21-23, *Daru'i-Ma'rife,* Beynıt. *Yinebkzu'r-Rnvzu'l-BisaınfiTnhrici Feva* id'i Temmam,*
10- *Mûsned,* Ibn Abbas'fan (1. 215,347), Nesaî, *Menasik* 217; İbn Mâce, *Mena$ik* 63; Hakim, İbn Huzeyme ve İbn Hıbban rivayet etmişlerdir, Bkz: *Sahihu'i-Camıs-Sağır* ve *Ziyadetuh* (2680)
11- Müslim, *İtim 7.*

çıktığı ve kendisinden usûl ve furûunun nefret ettiği, sonradan ortaya çıkan şeyleri ve bid'atleri ona katmaya çalışmaları şeklinde bir sokuşturma söz konusudur.
Onlar sâdır ve satırlarda muhafaza edilen, dillerde okunup duran Kur'an'a herhangi bir şey ilave etmekten aciz kalınca, herhangi bir delil göstermeksizin yalnızca "Resûlullah şöyle buyurdu" deyivermeleriyle sünnete bir takım şeyler sokuşturma yolunun kolay olduğunu zannettiler.
Lakin bu ümmetin otoriter âlimleri ve sünnetin koruyucuları onların sokabilecekleri intihallerine karşı her türlü kapıları kapatıp, gelebilecekleri her yerde onları hazır beklediler.
Bu sebeple onlar, senedsiz bir hadîsi kabul etmedikleri gibi, teker teker râvilerin bizzat kimler olduğunu, doğumundan ölümüne kadar talebelerinin kimler olduğunu, emin oluşu ve takvası, hıfz ve zabtı, meşhur güvenilir râvilere muvafakati İle garip haberlerle infirâd etmesinin boyutlarının ne olduğunu bilip açıklamadıkça da senedi kabul etmediler.
Bunun içindir ki: "îsnad dindendir. Eğer isnâd olmasaydı, herkes her dilediğini söylerdi."[a] "İsnadsız ilim talep eden, gece odun toplayan gibidir." demişlerdir.[1]" Onlar hadîsten ancak, senedi başından sonuna kadar, adil olan ve zabtı iyi olan güvenilir râvilerin, gizli veya açık bir kopukluk olmaksızın muttasıl bir senedle gelmiş olanlarını kabul ettiler. Aynı zamanda onlar hadîsin şâz olmaktan ve illetten uzak olmasını zaruri gördüler.
*¦ Müslim, *Mukaddime 5* (I. s. 15) Çağn Yay. İst.)
[b]" Benzer haberler için Bkz: El-Hatip el-Bağdadî, *Şerefti Ashabi'l-Hadîm*
79. ve 80. haberler. S- 42 Tahkik: M- S. Hatiboğlu, Ank., 1971.

Şartları ve kayıtlarıyla isnâd talebindeki bu tetkik, İslâm ümmetinin özelliklerindendir. İslâm, bununla, tarih ilminin metodlarını ve esaslarını koymada çağdaş ve medeni milletleri geçmiştir.
3- Cahillerin Te'vili
Burada ise; kendisiyle İslâm gerçeğinin kötülendiği, kavramların bağlam dışı kullanıldığı, İslâm'ın dar bir çerçeveye hapsedilerek onun temel amaçlarından uzaklaştırıldığı, tıpkı bâtıl ehlinin, İslâmî olmayan bir şeyi İslâmîymiş gibi göstermesi, Öncelemesi gereken şeyi erteleyip, talî olanları öncelemeleri gibi bir "yanlış te'vil" vardır.
Bu yanlış te'vil ve çarpık anlayış, dini bilmeyen ve onun temel esprisinden habersiz cahillerin özelliklerindendir. Bu tür kimselerin; anlayışta haktan uzak olmamalarını sağlayacak muhkem ayetlerden yüz çevirip, heva ve heveslerine uyarak onları kendi arzularına uygun bir şekilde te'vil etmek için, müteşâbih ayetlere uymaktan kendilerini alıkoyacak ne ilmî yeterlilikleri, ne de hakka ulaşma çabaları vardır.
Onlar, ister ulemâ kisvelerine bürünsünler, ister hikmet ehlinin lakaplarıyla destek görsünler, yine de bu, cahillerin te'villerinden başka bir şey değildir.
İşte bu, dikkat edilmesi, sakınılması ve aynı duruma düşülmemesi için zorunlu kurallar konulması gereken bir konudur.
Gerek helak olan fırkaların, gerek ümmetten ve onun akidesi ve şeriatından kopan toplulukların ve gerekse doğru yoldan sapan grupların büyük bir kısmını şüphesiz yanlış te'vil helak etmiştir.

Burada Resûlullah'dan (s.a.v.) gelen haberleri iyi anlamanın zaruretini açıklayan İmam İbnu'l-Kayyim'in *er-Ruh* adlı kitabından konuyla ilgili şu pasajı naklediyoruz. Diyor ki:
"Resûlullah'ın (s.a.v.) ne kastettiğinin herhangi bir eksiklik veya fazlalık olmaksızın iyice anlaşılması gerekir. Dolayısıyla O'nun sözünün, muhtemel olmayan mânâya ham-ledilmesi, onunla, O'nun muradından, hidayet ve beyandan kastetmiş olduğu

şeylerden herhangi bir şey eksiltememesi gerekir.
Bunun ihmali ve bundan yüz çevrilmesi neticesinde ortaya çıkan doğrudan sapmanın haddini ve hesabını ancak Allah bilir. Hatta Allah ve Resulünden gelenleri yanlış anlama; İslâm'da neş'et eden her bid'at ve sapıklığın aslıdır. Dahası bu usûl ve fürûdaki bütün hataların da kaynağıdır. Özellikle de ona, art niyet ilave edildiğinde (durum daha da vahimleşmektedir). Niyetinin iyi olmasına rağmen kendisine tâbi olunanda görülen bazı şeyleri yanlış anlama ile, tâbi olandan kaynaklanan art niyet bir araya gelirse dinin ve ehlinin vay haline! Artık Allah yardımcımız olsun. Kaderiyye, Mürcie, Hariciler, Mu'tezile, Cehmiyye, Rafiziler ve bid'at ehli diğer taifeleri, bu bid'atlerine sadece Allah ve Resulünden gelenleri yanlış anlamaları düşürmedi mi? Öyle ki, insanların çoğuna göre din, bu anlayışların gerektirdiği şeyler oldu. Neticede Sahabe (r.a.) ve Tabiûn'un Allah ve Resulünden aldıklarına iltifat edilmeyip, ilgisizliğe terk edildi... Öyle ki bir kitaba başından sonuna kadar bakarsın da sahibinin Allah ve Resulünün muradını gereği gibi anladığı tek bir konu bulamazsın. Bu hususu, ancak, insanlardaki mâlûmâ-tı bilen ve onu Resûlullah'ın (s.a.v.) getirdiği şeyleri, inandı-

ğı ve benimsediği hususlara arz eder ve hüsnü zan beslediği kimseleri taklit eder ki, artık ona hiçbir söz fayda vermez. Artık bırak onu ve kendisi için seçtiğini! Dilediği tarafa gitsin. Onun başına gelen bu beladan seni koruyan (Allah)'a hamd et!"[3]
ª" İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, *er-Rûh, s. 98-99,* Mısır, 1979

3- SÜNNETİ ELE ALMADA TEMEL ESASLAR
Burada, sünneti ele alacak kimselerin ondan bozguncuların sokuşturmasini, azgınların tahrifini ve cahillerin te'vilini defedebilmesi için bir takım esaslara yönelip sarılması gerekir ki, bunlar bu meyanda temel esaslar olarak kabul edilmektedir.
1- İster kavli, ister fiilî, isterse takriri olsun, sünnetin bu ümmetin adalet ve zabt yönünden en güvenilir (esbat) imamlarının koymuş olduğu hassas ilmî ölçülere göre sened ve metin açısından sıhhatinin, güvenilir olup-olmadığının tesbit edilmesi. Burada araştırmacı, kendisini, bu sahadaki ilim ve tecrübe ehline müracaattan müstağni göremez. Çünkü onlar, hadîs sarrafları olup, ömürlerini hadîs tahsili ve öğretimiyle, onun sahihini zayıfından, makbulünü merdû-dundan ayırt etmekle geçirmişlerdir. Nitekim ayette de "Sa-

na (her şeyden) haberdar olan gibi kimse haber vermez." (Fatır 14) buyurulmuştur.
İşte bu topluluk, hadîsler için köklü ve de yüksek bir ilim ortaya koymuşlardır. Ki bu, hadîs ilmi için, fıkha nisbet-le fıkıh usûl ilmi mesabesindedir ve birçok ilimden oluşmuştur. Allâme Ibnu's-Salah onu altmış beş çeşide ulaştırmış, ondan sonra Suyutî ise, onun üzerine ziyadeler yaparak *Tetiri-bu'r-Râvialâ Takribi'n-Nevev?*de doksan üç nev'e çıkartmıştır.
2- Nebevi nassın; lügavî delâletine uygun olarak, hadî- 1 sin siyak ve vürûd sebebinin ışığında, Kur'anî ve diğer Ne-bevî nasslann gölgesinde, İslâm'ın genel maksat ve prensipleri çerçevesinde, doğru bir şekilde anlaşılması. Tabii ki burada Nebevi nasslardan, risaleti tebliğ cihetiyle gelenler ile,
bu şekilde gelmeyenleri birbirinden ayırt etmek zarureti vardır. Diğer bir ifadeyle; sünnetin teşrîîamaçlı olanı ile teşrîî amacı olmayanları, teşrîî amaçlı olanlardan umum ve devamlılık özelliği olanlar ile husus (Özel) veya muvakkat (geçicilik) Özelliği olanlar arasını ayırt etmek gerekir. Çünkü sünneti anlamada düşülen en büyük yanlışlardan birisi de bu iki kısmı birbirine karıştırmaktır.
3- Nassın, kendisinden daha kuvvetli bir muarız (çelişen) ile, mesela Kur'an ile veya sayıca daha fazla, sübut açısından daha sahih, asıllara daha yakın, teşrîî hikmetine daha uygun olan diğer hadîsler ile veya kat'iyet sıfatı kazanmış şeriatın genel mafesatlarıyla muârazadan (çelişkiden) salim olmasının pekiştirilmesi. Çünkü hükümler bir veya iki nasstan alınmaz. Bilakis - bir araya getirilmek suretiyle- sübûtuy-la yakinlik ve kesinlik ifade eden nasslar ve hükümler topluluğundan alınır.

A- Yasama ve İdarede Müracaat Edilen Sünnet
Sünnet yasama ve yönetmede, İslâm'ın ikinci kaynağıdır. Davetçi ve eğitimci, ondan mülhem mânâları, yönlendirici değerleri, engin hikmetleri, hayra yönlendirici, şerden sakındırıcı üslûpları ortaya çıkarmak için ona başvurduğu gibi, fakih de hükümler çıkarmada ona müracaat eder. Fakat bu Önemli işlemin hakkıyla yerine getirilebilmesi için sünnetin Resulullah'dan (s.a.v.) sübûtunun ağır basması gerekir. Bu ise, hadîs ilminde delil gösterilecek hadîsin sahih veya hasen olması şeklinde ifade edilir. (Mısır'daki) üniversite not değerlendirmesine göre; sahih, mümtaz (takdirlik) veya pekiyi derecesine benzerken, hasen de iyi veya makbul (=orta) dereceye benzer. Dolayısıyla hasenin en üstü sahihe, en aşağısı da zayıfa yakındır.
Bu ümmetin âlimleri, fıkıh ilminin direği, haram ve helalin esası olan, şer'î-amelî hükümlerde ihticac edilebilecek hadîslerde bu şartın aranması hususunda görüş birliğinde-dirler. Fakat onlar, amellerin faziletleri, zikirler, rekâik[a], terğib[b] ve terhib[e] vb. açıkça teşri kısmına girmeyen hadîsler hakkında ihtilaf etmişlerdir. Selef âlimlerinden bazıları bunların rivayetinde tolerans göstermiş ve onları rivayet etmede bir sakınca görmemiştir.
Tabi bu, mutlak bir tolerans olmayıp, onun belli bir alanı ve şartları vardır. Fakat çokları, onu kötü bir şekilde kullanmış, onunla doğru yoldan saptırmış ve İslâm'ın tertemiz kaynağını kirletmişlerdir. Nitekim vaaz, rekaik ve tasavvuf
ª" İnsanlan nezaket ve inceliğe, duyarlılık ve duygusallığa teşvik eden haberler.
°" İyi ve güzel amellere teşvik eden haberler. ᶜ" Kötülüklerden sakındıran haberler

kitapları bu çeşit hadîslerle doludur. Tefsir kitaplarından çoğu da aynı şekildedir. Hatta onlardan bir kısmı. Kur'an surelerinin faziletleri hakkındaki meşhur uydurma hadîsleri vermeyi gerekli görmüşlerdir. Halbuki hafız imamlar, bunun yanlış olduğunu ortaya koymuşlar ve bâtıl olduğunu beyan etmişlerdir. Dolayısıyla ne onu rivayet eden için, ne de kitabının sayfalarını onunla karalayan kimseler için herhangi bir özür bulunmamaktadır.
Lakin Zemahşerî, Sa'lebî, Beyzavî, İsmail Hakkı ve diğerleri kitaplarında mevzu haberlere yer vermekte ısrar etmişlerdir. Dahası *Rûhu'l-Beyân* sahibi İsmail Hakkı gibi bir müfes-sirin, böylesi hadîsleri zikretmeyi doğru'bulduğunu ve bunu savunan bir avukat konumunda bulunduğunu görüyoruz. Hatta, Tevbe Suresi tefsirinin sonunda, yadırganacak bir cür'etle şöyle diyor: "Bil ki, bu surenin sonlarında Keşşaf sahibinin ve ona uyarak büyük tefsircilerden Kadî Beyzavî ve Ebu's-Suûd Efendinin de zikrettiği bu hadîsler hakkında âlimler ileri geri çok konuşmuşlardır. Onları bazıları kabul ederken, uydurma olduğu iddialarına

binaen, İmam es-Sa-ğanî ve başkaları ise olumsuz kanaat bildirmişlerdir."
"Kadir olan Allah affetsin, bu fakir kula zahir olan, bu hadîsler ya sahihtir -sağlamdır, ya sakimdir- zayıftır, yahut da mevzudur -uydurmadır. Şayet sahih-sağlam iseler, onlar hakkında konuşulacak bir şey yok. Eğer isnâdları zayıf ise, muhaddisler sadece terğib ve terhibde zayıf hadîs ile amelin caiz oluşunda ittifak etmişlerdir. en-Nevevî'nin *el-Ezkâr,* Ali Ibn Burhanüddin el-Halebî'nin ***İnsanu'l-Uyûtı*** ve İbn Fah-ruddİn er-Rumî'nin *d-EsraTu'!-Muhammediyye* adlı kitabı ve diğer kitaplarda olduğu gibi. Eğer mevzu iseler; Hâkim ve

başkaları zikretmiştir ki: Zahidlerden bir adam, Kur'an ve surelerinin fazileti hakkında hadîs uydurma yoluna girmiş. Ona 'Bunu niye yaptın?'diye sorulduğunda. 'İnsanların Kur'an'dan koptuklarını görünce buna engel olmak istedim' demiş. Bu defa kendisine; 'Nebî (s.a.v.): 'Her kim benim üzerime (aleyye) kasten yalan söylerse cehennemdeki yerini hazırlasın' buyurdu' denildiğinde ise o: 'Ama ben O'nun aleyhine değil, lehine yalan söyledim!!..' demiştir."[11]
O şunu kastetmektedir: O'nun {s.a.v.) aleyhine yalan düzmek, İslâm'ın esaslarını yıkmaya, şeriatı ve hükümleri bozmaya yol açar. Ama O'nun (s.a.v.) lehine yalan ise böyle değildir. Çünkü bu, O'nun şeraitine uymaya, O'nun yolunda O'nu takip etmeye teşvik içindir. Şeyh İzzüddin İbn Ab-düsselam der ki: "Söz, maksatlara götüren bir araçtır. Oğütülmüş-güzel görünmüş maksada hem doğru, hem de yalan söz ile ulaşılması mümkün ise orada yalan haramdır. Şayet ona doğru ile değil de yalnızca yalanla ulaşılıyorsa, eğer elde edilen bu maksud mubah ise, orada mubah, vacip ise, yalan da vacip olur. Bu onun kuralıdır."[12]
Burada "La havle vela kuvvete illa billahi'I-Aliyyi'I-Azim" çekmekten ve "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" demekten kendimizi alamıyoruz. Sonra insan, böylesi bir sözün, kendisini Allah'ın kitabını tefsir edenler arasına katan ve bazılarının fakih ve usûlcü dedikleri bir âlimden sâdır olmasına şaşırmadan edemiyor! Tahkik ehli âlimler tarafından Öncelikle bilinmesi gerekenleri dahi bilmeyen birisinde hangi fıkıh vardır acaba?!
ª" Bkz: *A.g.e, c.2, $.* 977-8)
Şeyh Abdülfeltah Ebu Gudde, Leknevi'nin *d-Ecvibetü'l-Fadıla'sı*-na yaptığı ta'likında (Nebî'nin (s.a.v.) lehine hadîs uydurmayı caiz gören guriişü) reddedip-ayıplayarak nakletmiştir. (s, 133-4, 2. bs. Kahire 1984)

Sufi meşrepli bu şeyh bilmiyor ki Allah bizim için dinini kemale erdirmiş, bizim üzerimize nimetini tamamlamıştır. Dolayısıyla, birisinin kendi uydurduğu hadîslerle bizim dinimizi tamamlamasına ihtiyacımız yoktur. Sanki o, (haşa) Allah Teâlâ'nın eksiklerini telafi ediyor, Muhammed'e (s.a.v.) (güya) yaptığı iyiliği hatırlatarak şöyle diyor: "Ben senin noksan olan dinini tamamlamak, ondaki açıklıkları kapatmak için uydurduğum hadîslerle senin lehine yalan söylüyorum!"
İmam İzzüddin ibn Abdisselam'ın. sözüne gelince, o bundan başka bir konuyla alâkalı olup, savaş arabuluculuk, kendisini kovalayan bir zâlimden kaçan bir suçsuzu kurtarma ve bunun gibi yerlerde yalana ruhsat veren hadîslerle ilgilidir ki benzeri sözler, bu konuların bulunabileceği yerlerde de zikrolunan şeylerdir.
Kaldı kî, İbn Abdisselam'ın aynı sözü, bu iddia sahibinin iddiasını reddediyor. Çünkü o, iyi görülen maksada hem doğru, hem de yanlış ile ulaşması mümkün ise orada yalanın haram olduğunu zikretmiştir. Öyleyse burada şunu rahatlıkla söyleyebiliriz:
Yalan hadîslerin rağbet ettirdiği bütün faziletlere, korkutup-sakındırdığı tüm rezaletlere dair gayelere sahih ve hasen hadîslerle de ulaşmak şüphesiz mümkündür. Öyleyse yalan (uydurma) kesin olarak haramdır, hatta büyük günahların en başındadır.

B- Sahih Hadisleri Reddetmek, Zayıf Hadisleri Kabul Gibidir

Mevzu (uydurma) ve bâtıl hadîsleri kabul etmek, onları Resûlullah'a nisbet etmek ne kadar hatalı, yanlış ve tehlikeli ise; heva, heves, kendi (fikri)ni beğenme, Allah ve Resulü'ne

karşı bilgiçlik taslamak, bu ümmet ve onun âlimleri, imamları ve en faziletli nesilleriyle en hayırlı asırları hakkında su-i zann beslemek suretiyle sahih olan hadîsleri reddetmek de o kadar bâtıldır.
Çünkü yalan hadîsleri kabul etmek, dinde olmayan şeyleri ona sokar. Sahih hadîsleri reddetmek ise dinden olan şeyleri ondan çıkarır. Şüphe yok ki gerek bâtılın kabulü ve gerekse hakkın reddi, ikisi de zemmedilip, reddedilmiştir.
Yoldan çıkanların ve bid'atçıların eskiden beri bazı şüphe ve iddiaları vardır ki âlimler ve muhakkıklar söz konusu şüphe ve iddiaları, çürütüp-iptal etmek suretiyle reddetmişlerdir.
İmam Şatıbî der ki:
"Bid'atçı türedilerden bir topluluk, hadîsleri reddetmek üzere, çok defa hadîslerin zan ifade ettiğini, zannın ise Allah Teâlâ'nın şu âyetlerinde olduğu gibi Kur'an'da zemmedildi-ğini ileri sürmüşlerdi: 'Onlar sadece zanna ve canlarının isteğine uymaktadırlar.' (Necm, 23) ve 'Onlar sadece zanna uymaktadırlar. Oysa zan haktan bir şey kazandırmaz.' (Necm, 28) Ve bu mânâda gelen âyetler. Öyle ki onlar nass olarak Kur'an'da haramlığı olmadığı halde, Allah Teâlâ'nın, Mebîsinin lisanıyla haram kıldığı şeyleri helâl saydılar. Onlar bununla ancak akıllarınca güzel gördükleri şeyleri kendileri için sabit kılmayı amaçlamışlardır. Âyet ve hadîslerde kast olunan zan da iddia ettiklerinden başkadır ki biz o zan-nı üç şekilde anlamaktayız:
(Birincisi) Din esasları hakkında zandır. Zan ile hareket eden insanlar yanında, bunun zıddının da olma ihtimalinden dolayı, âlimlerce o bir şey ifade etmez. Bunun aksine fert meselelerde ise, onunla amele delâlet eden delillerden

ötürü, şeriat ehline göre onunla amel edilir. Dolayısıyla fer-î meseleler dışında zann zemmedilmiştir. Bu doğru olup, bunu âlimler bu sahada zikretmişlerdir.
(İkincisi) Burada zann, tercih unsuru bir delil olmaksızın, çelişkili iki şeyden birisini diğerine tercih etmektir. Şüphesiz burada da (nefsî) hüküm verme söz konusu olduğu için bu da zemmedilmiştir. Bunun içindir ki âyette 'Nefse uyma' hemen peşinden gelmiştir: 'Onlar ancak zanna ve canlarının istediğine uymaktadırlar.' (Necm, 23) buyrulmuştur. Sanki onlar, herhangi bir hususa sırf belli bir garaz ve heves ile meylediyorlar. Bunun için, zannın kötülendiği sabittir. Herhangi bir delilin tercih ettiği zann ise bunun tersinedir ve genel itibariyle zemmedilmiş değildir. Çünkü bu, hevaya uymanın dışındadır. Bu nedenledir ki ispat edilmiş, furû gibi benzeriyle amelin uygun olduğu yerde gereğince de amel edilmiştir.
(Üçüncüsü): Zann iki çeşittir: Birincisi katî bir asla dayanan zann ki her nerede olursa olsun şeriatta bu zannla amel edilmiştir. Çünkü o, belirli bir asla dayanmıştır ve cinsi bilinen kabildendir. Diğeri ise kat'î bir asla dayanmayan zanndır. Daha doğrusu, ya herhangi bir asıldan başka bir şeye dayanmıştır ki yukarıda belirtildiği gibi mezmumdur, veya kendisi gibi bir zanna

dayanmıştır. Şayet bu zann aynı şekilde katî bir asla dayanıyorsa, durum birincideki gibidir. Yahut başka bir şeye dayanıyordur ki, o da mezmumdur. Her halÜKârda senedi sahih olan bir haber-i vahidin, şeriatta katî bir asla dayanması gerekir ki kabulü vacip olsun. İşte buradan hareketle onu mutlak olarak kabul ettik. Ama herhangi bir asla dayanmadığı için kafirlerin zannlarının reddedilmesi, onlara itibar edilmemesi gerekir. (Elhamdülillah)

Bu son cevap, *el-Muvaftıkat* kitabında genişçe ele alınan bir asıldan faydalanılarak verilmiştir.[3]
Bazı sapıklar hadîsleri reddetmede haddi aşmışlar, ona itimat edenlerin görüşlerini reddetmişlerdir. Böylesi bir görüşü akla aykırı, görüş sahiplerini ise mecnunlardan saymışlardır. Nitekim Ebu Bekir İbn Arabi Doğu'da karşılaştığı ve Allah'ın görüleceğini inkar eden bazılarından şunu anlatır: Onlardan birine: "Yüce Allah'ın görüleceğini benimseyen bir kimse tekfir edilir mi-edilmez mi?" denildiğinde, o: "Hayır, çünkü o, bunu makul olmayan (zannî hadîsler) ile söylemiştir. Makul olmayan bir delile dayanan ise kafir olmaz!" İbn Arabi diyor ki: "İşte onların yanında bizim yerimiz! Artık başarabilen, hevese uymayı sağlayan hususları düşünüp, ders alsın. Allah fazl-u Keremiyle bizi bundan korusun."[13]
İmam İbn Kuteybe, *"Te'vilü Muhtelifi'l-Hadîs"* adlı kitabında sünnet düşmanlarının ileri sürdüğü cüz'î ve külli şeylerden çoğunu zikretmiş, sonra bu şüpheleri tek tek iptal et- -miş, onların ateşini küle çevirip (söndürmüştür).
Asrımızda ise sünnete karşı yeni düşmanlar ortaya çıkmıştır. Bazıları bizim diyarımız dışındandır, müsteşrikler ve misyonerler gibi. Bazıları ise diyarımızdan olup, onlara öğrencilik yapmış, dolaylı veya dolaysız bir şekilde onlardan etkilenmişlerdir.
Bu yeni gelenler, eski hasımların silahlarını kullandıkları gibi, onlara, asrın kültürünün ilham ettiği yeni silahları da ilave ettiler. Böylece, eskiler ve yeniler, yayasıyla-süvarisiy-le, sünnete, sünnet kitaplarına, âlimlere ve metodlarına karşı koymak üzere bir araya geldiler. Bunun için bir takım güç
ª" Bkz: eş-Şatıbi, *el-Muvafakat,* c.3, s. 15-26 [13]" Şatıbi, *d-hisam* I, 234-237

ve entrika sahipleri ve müesseseler de onları destekledi, Fakat Allah Teâlâ, sünnet için, şüphe sahiplerinin şüphelerine karşı, oldukça isabetli delillerle ve bayağı insanların bâtıl iddialarına karşı onları kahreden gerçeklerle mukavemet eden asrın dahîlerini hazırlayıp-güçlendirdi. *"Böylece Hakk gerçekleşti ve onların yaptıkları bâtıl oldu. Orada yenildiler ve küçük düştüler."* (Araf, 118-119)
Bunlardan büyük ilim adamı Mustafa Es-Sibaî'yi *Sünnet ve İslâmî Yasamadaki Yeri*[3] adlı değerli ve faydalı kitabını zikretmemiz yeter.[14] Allah ona rahmet eylesin ve onu mizanında hasenat ve katında yüksek dereceler için vesile **kılsın.** Ancak bizim burada değineceğimiz husus, ihtisas ve araştırma sahibi olmayan birisinin zihnine takılan hatalı anlayışlara binâen sünnet ve sahih hadîslerin reddedilmesidir. Sünneti anlamada teenni ile hareket etmenin, en iyisini araştırıp-ortaya koymaya çalışmanın, kaynaklara ve sünnet ehline müracaat etmenin zaruretine inanıyoruz. Bu da ilerideki sayfalarda üzerinde duracağımız husustur.
ª~ Edip Gönenç tarafından oldukça bozuk bir tercüme ile Türçe'ye çevrilip, 1981 yılında Evs Yayıncılık tarafından *"İslâm Hukukunda Sünnet"* adıyla yayınlanan bu kıymetli eserin tercümesi hakkındaki tenkidimiz için bkz; *İslâmî Araştırmalar Dergisi,* c. 3, s.2.2, (Nisan, 1989)
*" Yine bu âlimlerden; müsteşrik Schach'a cevap veren Dr. Muham-med Mustafa el-Al'zami'yi, *d-Envaru'l-Kaşife* sahibi Şeyh Abdurrah-man b. Yahya el-Muallimi'yi, *Zuliımatu Ebi Rnyye Ebu Şehbe"yi* (Bu eser, 1990'da Mehmet Görmez ve M. Emin Özafşar tarafınadan Türkçe'ye çevrilmiş ve Rehber Yayıncılık tarafından *"Sünnet Müdafaa"* adıyla iki cilt halinde yayınlanmıştır.) ve *es-Sünne Knbk't-Tedvin* ile Ebu Hureyre hakkındaki Ebu Hureyre, *Râviyetu'l İslâm* adlı eserlerin sahibi Dr. Accac el-Hatib ve burada zikredemeyeceğimiz daha başka-iannı saymak mümkündür.

I- Yanlış Anlayış Sebebiyle Sahih Hadîslerin Reddedilmesi
Sünnetin maruz kaldığı afetlerden birisi, aceleci bazı insanların bir hadîsi okuyunca, mânâsını anlamada yanılgıya düşüp, hadîsi bu yanlış anlayışla tefsir etmeleridir. Dolayısıyla bu mânâ, ona göre makbul değildir. İşte, o kimse kabul edemeyeceği bîr mânâyı içerdiğini sandığı için, derhal hadîsi reddetmeye kalkışır.
Eğer insaflı davranarak, biraz düşünüp araştırsaydı, hadîsin anlamının anladığı gibi olmadığını mutlaka bilecekti. Oysa o, kendisine göre öyle bir mânâ vermiştir ki onu ne Kur"an ve sünnet getirmiştir, ne Arapça o mânâyı gerektirmiştir ve ne de kendisinden önce onu muteber bir âlim söylemiştir.
"Allahım Beni Miskin Olarak Yaşat..." Hadîsi
İbn Mâce'nin Ebu Said el-Hudrî'den, Taberanî'nin Uba-de İbn Sabit ten rivayet ettiği "Allah'ım beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve miskinler zümresinde hasret"[15] hadîsini bazıları okuyup, buradaki miskinlikten fakirlik ve insanlara muhtaç olmayı anladılar. Bu ise Nebî'nin (s.a.v.) fakirlik fitnesinden Allah'a sığınması[16] ve Allah'tan iffetli olup, başkalarına muhtaç etmemesini istemesi[17],
[15]- Tirmizi, *Zühi* 37; İbn M5ce, *Zühd* 7; ayrıca Bkz: *Sahihıı'l-Camii's-$"pr* (1261), bazıları hadîsin zayıf olduğunu iddia etmişlerdir. Hz. Aişe tarikından böyledir, ama zikredilen iki isnâdla gelenler zayıf değildir.
^' Buhâri ve Müslim Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Bkz; *el-Lü'liiü ve'1-Mercan,* nu: 1731, *Sakihu'l-Camii's-Sağir* (1288)
[17]~ Müslim, *Zikr* 72; Tirmizi, *Dcavat* 72; İbn Mâce, *Dua* 2, *Mttsned,* c. 1, s- 389'da İbn Mes'ud'dan rivayet etmişlerdir. Bkz: *Sakihu'l-Camii's-Sağir* (1275).

Sa'd'a (r.a.) "Allah takva sahibi, ibadetleri gizli yapan (gösterişsiz) zengini sever"[18] buyurması, Amr İbn el-As'a ise: "Salih bir kimse için (helâl) bir mal ne güzeldir"[19] buyurma-sıyla bir çelişki arz eder.
Bu çelişki yüzünden bazıları zikredilen hadîsi reddetmiştir. Gerçekte ise, burada miskinlikle fakirlik kastedilmiyor. Nasıl kastetmiş olsun ki, bizzat kendisi fakirlikten Allah'a sığınmış ve onu küfürle beraber zikretmiştir: "Allah'ım, küfür ve fakirlikten sana sığınırım."[20] Rabbi ise O'na zenginlik lütfetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Seni fakir buldu da, zengin etmedi mi?" (Duha, 8)

Halbuki, burada miskinlikten murad, tevazu ve alçakgönüllü olmaktır. Nitekim Allâme İbn Kesir: "Onunla, tevazu ve alçakgönüllülüğü, zorba ve büyüklük tarslayanlardan olmamayı murad etmiştir" demektedir.
O (s.a.v.) şeklen ve sûretâ bile olsa müstekbirlerin hayatından uzak bir hayat yaşamıştır. Köleler ve fakirler gibi oturmuş, onların yediği gibi yemiştir. Hatta bir yabancı gelir ve O'nu ashabından ayırt edemezdi. Çünkü O, onların yanında, onlardan birisi gibiydi. Evinde kendi eliyle terliğini tamir eder, elbisesini yamar, koyununu sağar, cariye ve uşakla beraber değirmen ile un vb.) öğütürdü.
Bir defasında Nebî'nin (s.a.v.) yanına bir adam girmiş. O'na saygısından eli-ayağı birbirine dolaşmıştı da bunun
[18]" Müslim, *Zühd* 11; *Müsned* c. 1, s. 168-177'de Sa'd İbn Ebi Vak-
kas'tan riviyet etmiştir. Bkz: *Sahihu'l-Camü's-Sağir* (1882).
[19]' *Müsned,* c. 4, s. 197-202; Hakim, *el-Müstedrek* (II.2)'de rivayet edip
sahih görmüş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bkz: *"Müşkiletu'l-*
Fafcr" kitabımıza yapılan tahricdeki ilk hadîs.
2[0]" Hakim, *el-Müstedrek, c.* 1, s. 252; Beyhâki, *es-Sünenul-Kübra,* c. *7,* s.
12. Bkz: *Sahihu'i-Cami* (1285).

üzerine O, ona: "Kendine sahip ol, ben kral değilim. Ben Mekke'de kurutulmuş et yiyen Kureyş'ten bir kadının oğluyum" buyurmuştur. [a] ;
Dini Yenileme (Hadîsi)
Bazıları da Ebu Davud ve Hakim'in[21], Ebu Hureyre'den merfû olarak rivayet ettikleri ve birçok kimsenin sahih saydığı: "Allah bu ümmete her (yüz)[b] senenin başında, o (ümmetin) dinini yenileyecek birini gönderir" hadîsini okuyup buradaki yenilikten, dinin gelişmesi ve zamana uyum sağlamasını anladılar ve şöyle dediler: Din yenilenmez, din sabittir ve değişmez. Dinin gelişmeye uyum sağlaması gerekmez ama, gelişmenin üzerine düşen, dine uyum sağlamaktır.
Çünkü dinin yenilenmesi iddiası, onun ilke ve öğretilerini ıslah ederek, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak, gelişmeleri taşıyabilecek şekilde her asırda ortaya yeni bir tabiat koymamız demektir.
Burada yenileme ile murad, şayet o kimsenin tefsir ettiği gibi ise, bunu söyleyen şahsın dediği doğrudur.
Ama -bir açıklamamda da açıkladığım gibi- yenilemeyle murad, onu anlama, ona iman ve onunla amelde yeniliktir. Bir şeyin yenilenmesi, onun inşa edilip, ortaya çıktığı günkü gibi, eski olmasına rağmen sanki yeniymiş gibi eski
[a]~ İbn Mâce, *El'ıme* 30
[21]" Ebu Davud, *Melahim* \ (H.ntı: 4291); Hakim, *el-Müstedrek,* c. 4, s. 522; Beyhâki, *Ma'rifetu's-Sünert ve't-Asafdi* rivayet etmişlerdir. *Fayd'ul-Kadir* (II.282)'de olduğu gibi el-Iraki ve es-Suyutî onu sahih görmüşlerdir.
°~ Hadîsteki 'yüz' rakamı sanırım bir dizgi hatası olarak düşmüş olmalı. Kaynaklardaki aslına uygun olarak yerine yerleştirdik, (ç.n.))

haline döndürmeye çalışmaktır. Bu ise onun ilk şekline en yakın hale gelinceye kadar, zayıflayan yerinin takviye edilmesi, yıkılan yerinin onarılması ve yarılan yerin birleştirilmesiyle olur.
Yenilenmenin mânâsı onun eski halinin değişmesi veya eskimesiyle alâkası olmayan diğer yeni bir şeyle değiştirilmesi değildir. Bu, herhangi bir şeyde yenilik sayılmaz.
Bu konuyu somut bir misal ile açıklayalım: Tarihî değeri olan bir binanın yenilenmesini kastettiğimizde, buradaki yenilenme onun aslının, şeklinin ve belirgin alâmetlerinin aynı özellikleriyle kalması, doğal tesirlerden dolayı bozulan yerlerinin onarılması, ona bitişik yerlerin, girişlerin güzelleştirilip, ona giden yolun düzenlenmesi ve onun bilinir hale getirilmesi vb... demektir. Yoksa yenilemeden maksat onu yıkıp yerine modern bir tarzda büyük bir bina dikmek değildir.
Din de böyledir. Yenilikle, ona yeni bir biçim kazandırmak kastedilmeyip, Resûlullah, sahabesi ve onlara en iyi bir şekilde uyan tâbiun dönemindeki haline döndürülmesi kastedilmektedir.[22]
İslâm Beş Şey Üzerine Bina Edilmiştir... (hadîsi)
Hadîsin eksik anlayışla reddi yönünden asrımızda işittiğim en acayip şeylerden biri de, Müslümanların büyük-kü-
"¦' Katar Üniversitesi'nde (1987) çıkan *"Sünnet ve Siret Araştırmaları"* dergisinin 2. sayısındaki (s. 11-144) *"Sünnet Işığında Dinin Yenilenmesi"* adlı araştırmamıza bakınız. (s29) Aynca bu yazı, Beyrut'daki el-Mektebetü'l-İslâmi'nin yayınladğı *"Min EdÎ Sahvelin Rafide"* adlı bir kitapta yayınlandı.

çük, özel-genel hepsinin ezberlediği en meşhur bir hadîsin reddidir. O da, İbn Ömer ve başkalarının rivayet ettiği: "İslâm beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın Resulü olduğuna şe-hadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucunu tutmak ve gücü yetenlere Beyt'i haccetmek"[3] hadîsidir.
Bu cesur cahilin delili ise, hadîs, İslâm'daki ehemmiyetine rağmen, cihadı zikretmemiştİr. Bu da onun uydurma olduğuna bir delildir.
Bu kişi, cihadın insanların hepsine değil, ancak bazısına vacip olduğunu, özel şartlar ve belirli durumlar dışında herkes için farz-ı ayn olmadığını da bilmemektedir. Bu ise, üzerine İslâm'ın bina edildiği bütün insanlar için geçerli olan beş esastan farklıdır.[1]"
Bu şahsın mantığı doğru ise; mü'minlerden, takva sahiplerinden, Rahman'ın kullarından, iyilerden, ihsan sahip lerinden, akıl sahiplerinden vb. Allah Teâlâ, kitabında övgüyle bahsedip, onlara büyük mükafatlar vadettiği halde, vasıfları arasında cihadı zikretmediği için bu Kur'an âyetlerini de reddetmesi gerekirdi.
Bu hususta, takva sahiplerinin vasıflarını (Bakara, 2-5), iyiler ve doğrularınkini (Bakara, 177), mü'minlerin vasıflarını (Mü'minun 1-10), Rahman'ın kullarının vasıflarını (Fur-kan, 63-77), takva ve ihsan sahiplerinin vasıflarını (Zariyat, 15-23), Allah'ın cennetlerinde ikram olunanların vasıflarını
[a]~ Buhârî, *İman* 1,2; Müslim, *İman* 19,22; Tirmizi, *İman* 3; Nesat, *İman* 13 b~ Kanaatimizce yazar, bu cevabıyla kendi içerisinde çelişmektedir. Çünkü aynı şeyler zekat ve hacc için de geçerlidir. Oysa bu beş esasın, mükemmel bir bina olan İslâm'ın, sadece temelleri olduğunu, evin temelsiz olamayacağı gibi. yalnızca temele de ev denilemeyece-ğini söyleyen Merhum Said Havva'nın cevabı daha isabetlidir. (Bkz: Said Havva, *İslâm, Mukaddime* kısmı.)

(Mearic, 22-35) oku! Yüce Allah'ın kitabındaki bu ve benzeri yerler cihadı zikretmemiştir. Bu durumda her şeye uzanıp, burnunu sokan bu kara cahil. Yüce Allah'ın kitabındaki bu âyetleri de reddedecek mi?!
Şeyh'ül-îslâm İbn Teymiyye, İslâm'ın zikredilen bu beş şeye hasredilip cihad, ana-babaya iyilik, sıla-i rahim vb. esaslı görevlerin zikredilmemesinin sebebini açıklarken şöyle demektedir:
"Sorulan sorulardan biri de, Allah'ın vacip kıldığı zahirî ameller bu beş şeyden çok olduğu halde O, niçin "İslâm bu beş şeydir" buyurmuştur? Bazı insanlar, bunların İslâm şeâi-rinin en zahiri ve en büyükleri olduğu, kulun bunları yerine getirmesiyle İslâm'ın tamamlayacağı, terkiyle ise ona olan bağının çözüldüğünün anlaşılacağı şeklinde cevap vermiştir.
Meseleyi tahkik ettiğimizde görürüz ki: Nebî (s.a.v.) kulunun mutlak olarak Rabbine teslim olacağı ve Allah için mahza ibadet olarak her şahsa vacip olan, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluğa gücü yeten herkesin üzerine düşeni, yani bu beş esası zikretmiştir. Bunların dışındakiler ise çeşitli maslahatlar sebebiyle vacip olur ve vacipliği bütün insanlara şamil olmaz.
Bilakis cihad, iyiliği emir-kötülükten nehiy ve yönetimden buna bağlı olan durumlar, hüküm, fetva, okutma ve hadîs rivayet etme gibi ya farz-ı kifaye olur, ya da kul hakkı sebebiyle vacip olur ki bu, kendisine hakkı geçen kimseye karşı vacip olan özel bir durumdur. Bu hakkın düşmesiyle vü-cubiyet de düşer. Uzlaşıldığında veya borcun kapatıldığında, borçların ödenmesi, gaspedilen şeylerin, emanetlerin, başkalarına bırakılan şeylerin geri verilmesi; kan, mal ve ırz gibi konulardaki haksızlıklarda hakkın alınması gibi kul

hakları, insanların karşılıklı haklarından başka bir şey değildir. Onlar bunlardan beri olduklarında bu vücubiyet düşer. Böylece bunlar kimine vacip olur, kimine olmaz; yine bazı hallerde vacip olur, bazı durumlarda ise olmaz. Bunlar *gücü* yeten her kul üzerine Allah için mahza bir ibadet olarak vacip olmamıştır. Bunun içindir ki buna Müslümanlarla birlikte Yahudi ve Hıristiyanlar da iştirak eder ki beş esas bunun aksine olup, sadece Müslümanların özelliklerindendir.
Aynı şekilde sıla-i rahm, karı-koca, çocuklar, komşular ve ortakların haklarından vacip olan (haklar), şehadetler, fetva, mahkeme, yönetim, iyiliği emir, kötülükten nehiy ve cihad, bunların hepsi bir takım arızî sebeplerle faydaları te'min- zararları ise defetmek için insanlardan sadece bazısına vacip olur. Eğer onlar insan fiili olmaksızın hasıl olmasaydı, vacip olmayacaktı. Eğer bu, ortak-genel bir husus ise farz-ı kifaye'dir. Şayet bu özel ise, A şahsına değil de, B şahsına vacip olur. Bu beş şeyin dışında insanlardan gücü yeten herkes, bizzat bir amelin vacipliği konusunda müşterek değildir. Mesela A şahsının hanımı ve akrabaları, B şahsının hanımı ve akrabaları değildir. Ramazan orucu, Beyt'i haccetmek, beş vakit namaz ile zekat ise bunun tersinedir. Zekat her ne kadar malî bir hak ise de Allah için yapılan bir vecibedir. (Tevbe 60'da işaret edilen) sekiz sınıf ise, onun dağıtılacağı yerlerdir. Bunun için orada niyet vaciptir. Ve birisinin izni olmaksızın onun adına yerine getirirse, zimmetinden kurtulmuş olur. Aynı zamanda kafirlerden de istenir. [a]
"* İbn Teymiyye'nin, *Mecmau'l-Fcleva'sı* içerisindeki *et-İman* kitabından, c. 7, s. 314-6

II- Mânâ Karışık da Olsa Sahih Bir Hadîsi Çabucak Reddetmek Pervasızlıktır
Gerçekten -sahih ve sabit olmasına rağmen- mânâsı bize karışık gelen bir hadîsi çabucak reddedivermek pervasızlıktır ki, köklü ilim sahipleri böyle bir şeyi yapmaya cesaret edemez. Zira bu ilim sahipleri, ümmetin selefine hüsnü zann beslerler. Onların bu hadîsi kabul ettiği, onu muteber bir imamın da inkar etmediği sabit olunca, netice olarak bu durum, onların herhangi bir söz veya sıhhatini sarsacak bir illetten dolayı hadîsin ta'nedilecek bir yerini görmemiş olmalarını gerektirir. İnsaflı bir âlime gereken, hadîsin üzerinde durması, ona ya ma'kul bir mânâ, ya da uygun bir te'vil bulmaya çalışmasıdır. İşte bu meyanda, Mu'tezile ile Ehl-i Sünnet arasındaki fark budur.
Mu'tezile, ilmi ve dini prensipleriyle çelişik gördükleri her müşkil hadîsi derhal red cihetine giderken, Ehl-i Sünnet onu te'vilde, ihtilaftan cem'etmede, zahirinde tearuz olanlar arasında uygunluk sağlamada akıllarını kullanıp uzlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bundan dolayı İmam Ebu Muhammed İbn Kuteybe (ö. 267) Kur'an'a veya akla muarız olduğunu, bizzat müşahede nin yalanladığını veya diğer hadîslerle tenakuz teşkil ettiğini iddia ettikleri bazı hadîsler etrafında Mu'tezile'nin koparmış olduğu fırtınalara karşı cevap olarak meşhur *Te'vilu Muhtelifi'!- Hadîs*[3] adlı kitabını yazmıştır.
[a]~ Sözü edilen kitap, *'Hadîs Müdafaası'* adıyla M. Hayri Kırbaşoğlu tarafından terceme edilmiş, 1979 yılında yayınlanmıştır.

Ondan sonra ise Hanefi muhaddis, İmam Ebu Cafer et-Tahavi (Ö.321) gelmiş, dört ciltlik* *Müşkilu'I-Asâr* adlı kitabını te'Iif etmiş ve bu müşkil hadîsler için kabul edilecek te'vil ve ma'kul yönler bulmaya çalışmıştır.
Bu arada, hadîsin Resûlullah'tan (s.a.v.) sahih olarak geldiği sabit olunca, onu anlamak için iyice incelemek, sırf akla aykırı geldiği gerekçesiyle onu reddetmekten ciddi bir şekilde sakınmak gerekir. Çünkü hata hadîste değil de bizzat kişinin akla aykırı görüşünde gizli olabilir.
Bunun en açık misali ise, mü'minlerin annesi Aişe'den (r.a.) gelen bazı haberlerdir.
Çünkü Hz. Aişe (r.a.), doğruluk ve hadîsleri zapt etmelerinde şüphe olmayan bazı ashabın rivayet ettiği bazı hadîsleri mânâları sahih olduğu halde, ya Kur'an'a ya da İslâm'ın bazı temel prensiplerine vb. muhalif zannederek reddetmiştir.[1]*
Mesela, Ölünceye dek azap edilen kedi yüzünden gelen ukubeti anlatan, kedi hakkındaki hadîsi ele alalım: İmam Ahmed Alkame'den rivayet etmiştir, diyor ki: "Aişe'nin yanında idik. Derken Ebu Hureyre içeri girdi. Onu görünce Hz. Aişe (r.a.) dedi ki: 'Bir kadın, bağlayıp, doyurmadığı ve sulamadığı kediden dolayı azap gördü' diye hadîs rivayet
[a]" Yazarın bahsettiği dört dit, Hint baskısı olup, asıl kitabın ancak yarıya yakınıdır ve birçok hatalarla doludur. Metin tenkidinde ve hadîsleri te'vil ve uzlaştırmada fevkalade önemli olan bu büyük eser, Şuayb Arnavut[1] un tahkik, tahric ve ta'lıkıyla Müessesetü'r-Risale tarafından modern bir tarzda basılmaya başlanmıştır. 1, cildi Beyrut I987'de yayınlanan bu şaheserin tahkiki tamamlanmış son cildi fihrist olmak üzere 16 cilt halinde yayınlanmıştır.
k'Aişe'nm (r.a,) bu tür itiraz ve tashihlerine dair bir çok haberi, Bed' ruddin ez-Zerkeşi, *"el- İcabe Fİme's TeıİrakelhuAişe Ale's- Sahabe"* adlı kitabında toplamıştır.

eden sen misin?' O (Ebu Hureyre): 'Onu, Candan yani Nebî'den (s.a.v.) duydum' dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.): 'Sen o kadının kirn olduğunu biliyor musun? O kadın öyle yaparken, aym zamanda kafir idi. Çünkü mü'min Yüce Allah'a göre bir kediden dolayı azap edilmeyecek kadar kerim (sevimli)dir. Onun için ResûlulİIah'dan (s.a.v.) hadîs rivayet ederken nasıl rivayet ettiğine (iyice) bak!'"[24]

. Mü'minlerin annesi Aişe, hadîsin bu siygasıyla rivayetini, Ebu Hureyre'nin Nebî'den işittiğinde, lafzını iyice beîleyemediği zannı ile reddetti.
Hz. Aişe'nin delili ise, bir kedi yüzünden mü'min bir insana azap edilmesini çok görmesidir. Çünkü Allah yanında mü'min, konuşmayan bir hayvan yüzünden cehenneme atılmayacak kadar değerlidir.
Allah Hz. Aişe'yi bağışlasın, burada çok önemli bir şeyden gafil davranmıştır ki, o da yapılan işin delâlet ettiği husustur. Çünkü açlıktan ölünceye kadar kedinin hapsedilmesi, o kadının kalbinin donukluğuna, Allah'ın zayıf yaratıklarına karşı katılığına, merhamet ışıklarının kalbine girmediğine dair en açık bir delildir. Cennete ise ancak merhametli olanlar girer. Allah, ancak merhametlilere merhamet eder. Eğer o kadın yerdekilere merhamet etseydi. Yüce Allah da ona merhamet ederdi. Şüphesiz bu ve benzeri hadîsler, insani değerler açısından İslâm için övünç kaynağı sayılmaktadır. Öyle ki her canlı mahlûka hizmet ediliyor, her yaş ciğer taşıyan canlıyı gözetmekten dolayı ecir veriliyor.
[2]*" Heysemi, *Mecmeu'z-Zevmd* (c.10, s. 190)'de vermiş ve demiştir ki: "Onu İmam Ahmed, *(Mtisned,* II, 159, 188'de) rivâyel etmiş olup, râ-vileri sahihtir. Kadının kediyi hapsi yüzünden cehenneme girişini ise Buhâri *(F.zan* 90, *Mtisakal* 9, *Enbiya* 54), Müslim, Ebu Hureyre (ve baş-kalannjden *(Selam* 151-2, *Bin* 133-4), (Nesaî, *Küsuf* 14, 20)de rivayet etmişlerdir. Bkz: *Sahihu't-Camii's-Sağir* (3374).

Buhârî'nin rivayet ettiği diğer bir hadîs de bu mânâyı tamamlamaktadır: "Bir adam, (oldukça susamış) bir köpeği suladı. Allah ona şükranla karşılık verdi ve onu bağışladı."[a]
"Zaniye bir kadın (susamış) bir köpeği suladı da Allah onu bağışladı."[1]»
Diğer bir husus ise, Ebu Hureyre bu hadîsin rivayetinde tek kalmamıştır ki, lafızlarını iyi belleyemediği zannedilsin. Mutlak olarak sahabenin en iyi ezberleyeni o olduğu halde, (onun hadîsleri iyi ezberleyemediği) nasıl zannedilir?
Yine Ahmet, Buhâri ve Müslim, Ibn Ömer'den Resûlul-lah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir: "Bir kadın, bir kedi yüzünden azap gördü. Zira açlıktan Ölünceye kadar onu hapsetti. Bu yüzden de cehenneme girdi. Allah ona şöyle buyurdu: 'Kediyi hapsettiğinde onu ne doyurdun, ne suladın, ne de saldın. (Bari salsaydın) yeryüzündeki (yılan, çeşitli canlılar, kuşlar vb.) haşerelerden yerdi (de ölmezdi).'" [w]
İmam Ahmed, Cabir'in Resûlullah'tan (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ölünceye kadar bağladığı bir kediden dolayı bir kadın azap gördü. Onu salmadı ki yeryüzündeki canlılardan yeseydi." [M]
Sonra, Ebu Hureyre bu hadîsi rivayetinde yalnız değildir (ki onun iyi ezberleyememe ihtimali olsun). Kaldı ki, yalnız kalsa bile bu, hadîse hiçbir şekilde zarar vermez.
[a]" Buhâri, *Şurb 9, Mezâlim* 23, *Edeb* 27.)
[b]" Buhârî, *Enbiya* **54)**
25- Bıhân, ***Ezan*** 90, *Müsakal* 9, *Enbiya* 54; Müslim, *Bin* 133, İbn Mâce,
İkame 152; *Müstted,* c. 4, s. 351)
[26]" Müsned, c. 3, s. 335-6 Bkz: *Sahihu'l-Camii's-Sağir* (3995 ve 3996)
numaralı iki hadîs.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1- HUKUK VE YASAMA ALANINDA SÜNNET

Sünnet, hukuk ve yasama için, Allah'ın kitabından sonra ikinci kaynaktır.
Bundan dolayı -şer" i hükümler için delil ve kaynak oluşu bakımından -sünnet bahsinin bütün fıkıh usulü kitaplarında geniş bir yer kapladığını, bütün mezheplerin konuyu enine boyuna ele aldığını görmekteyiz.
Hatta İmam el-Evzai (Ö.157): "Kitabın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin kitaba olan ihtiyacından daha fazladır."[1] demiştir.
Çünkü sünnet, Kur'an'ın beyanıdır. O, Kur'an'ın mücmelini tafsil, mu t lakını takyid, umumunu tahsis eder.
İşte bazılarının, sünnetin Kur'an'da kastedilen mânâla-
Şevkânİ, Irşadü't-Fuhııl, s. 33 (Mustafa el-Halebi baskısı)

rı açıkladığını ifade etmek üzere: "Sünnet kitaba kâdidir"[2] yargısına varmalarının sebebi bu yaklaşımdır.
Lakin, İmam Ahmed, bu ibareden rahatsız olmuş ve şöyle demiştir: "Ben bunu söylemeye cesaret edemem. Ama, sünnet, Kur'an'ı beyan edicidir derim." [3]
Bu hususta isabetli olan yaklaşım da budur. Çünkü sünnet bir yandan kitabı beyan ederken, diğer yandan Kitabın yörüngesinde döner ve ondan dışarı çıkmaz.
İbadet ve muamelelerde fert, aile, toplum ve devlet için sünnetin bir yasama kaynağı oluşunda herhangi bir tartışma yoktur.
Nitekim İmam eş-Şevkânî şöyle demiştir: "Velhasıl, sünnetin hüccet oluşu, hükümlerin teşrîînde müstakil oluşu, dini bir zarurettir ki, İslâm dininden nasibi olmayandan başka kimse buna muhalefet etmez."[4]
Hangi mezhep olursa olsun, fıkıh kitaplarını okuyan kişi fukahanın vardığı fıkhı sonuçlarda, kavli, fiili ve takriri sünnetle istidlallerde bulunduklarını görecektir.
Hatta bu açıdan, fıkıh tarihinde Hadîs Ekolü ve Re'y Ekolü isimleriyle bilinen mezhepler arasında bile fark yoktur.
Çünkü esas olarak sünnet, her iki tarafça da kabul edilmiştir. İhtilaf, hadîs kabul şartlanndaki ve onunla amel konusundaki ihtilaflarının bir sonucu olarak, ayrıntı ve uygulama ile ilgilidir.
Re'y Ekolünü temsil eden Hanefi mezhebinin kitaplarını okuyan birisi, bu kitapların, âlimleri tarafından istidlal edilmiş hadîslerle dolu olduğunu görecektir.
[2]~ *A.g.e,* Şevkânî, bu sözü, Yahya İbn Kesir'e nispet etmiştir. İbn Ab-dilberr de Canıii'ıide zikretmiştir.
3- İbn Abdilberr, *Camıu Beyani'l-İlm ve Fadlih'de* zikretmiştir. (H, 191-2) 4" Şevkânî, *a.g.e, s* .33

Mesela Hanefi olan İbn Mes'ud el-Mavsîîi (ö. 683)'nin, Ezher'e bağlı liselerde bile (yani Hanefi talebelere) zorunlu ders kitabı olan *el-İhtîyar Şerhtı'l-Muhtar*[5] adlı kitaptaki veya el-Merginani'nin, Ezher Şeriat Fakültesi, Hanefi talebelerine zorunlu olan *el-Hidaye* ve Hanefi Muhakkik Kemalüddin İbn Hümam'ın ona yazdığı şerhi *Fethul-Kadir* adlı kitaplardaki hadîslere şöyle bir göz atılması, bu gerçeği te'kid için yeterlidir. Bu ise, Re'y ehlinin de tıpkı Eser (=hadîs) ehli gibi sünnete dayanmış oldukları gerçeğidir.

Buna rağmen asrımızda bazı insanlar çıkıp: "Ebu Hani-fe'nin yanında ancak on yedi hadîs sahihtir..!" diyebilmektedir.
Bu söz, o asrın ilim merkezlerinin yapısını ve oralardaki âlimlerin yetişme tarzını bilen insaflı bir insanın kabul edemeyeceği bir sözdür. Ebu Hanife, büyük sahabi Abdullah İbn Mes'ud'un (r.a.) tesis ettiğinden beri, mü'minlerin emiri Ali b. Ebi Talip'in (r.a.) varmasıyla, ilmi ve fazileti daha da artan ve kendisinde fıkıh ve hadîsin toplandığı ilmiyle meşhur Küfe Medresesi mezunudur. İbn Mes'ud hakkında: "Allah, İbn Ümmi Abd'e {İbn Mes'ud'a) rahmet eylesin. Bu şehri (Küfe'yi) ilimle doldurmuş" diyen de Hz. Ali'dir.

A- Fukahanın Hepsi Hüküm Verirken Sünnete Müracaat Etmektedir

Burada şunu kesin olarak söyleyebiliriz: Mezhebi ister yaşasın, ister tarihe karışsın, tâbi olunsun veya olunmasın, çeşitli ekollerden, farklı bölgelerden Müslüman fakihlerin hepsi delil oîarak sünneti almayı ve hükümlerde ona müracaat et-

*¦ (Kitapta 6 olarak geçiyor ama yanlış yazılmış olmalı) Suyutî, *Mifta-fıut-Cenm,* s. 49-50

meyi; Allah'ın dininden vazgeçilmez bir parça olarak görüyorlar, onun emri dışına çıkamıyorlardı. Bu hususta Re'y Ekolüne mensup olan ile Hadîs Ekoiüne bağlı olanların durumu aynıydı.
Beyhakî, Osman ibn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir adam Malik'e gelip bir mesele sordu. Malik ona: 'Resûiullah şöyle şöyle buyurdu' dedi. Bu defa adam; 'Senin görüşün nedir?' deyince. Malik: 'O (Resûl)'nun emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin gelmesinden, yahut acıklı bir azabın isabet etmesinden sakınsınlar.' (Nur, 63) ayetiyle cevap verdi."
Yine Beyhakî'nin İbn Vehb'den rivayet ettiğine göre Malik şöyle demiştir: "Alimlere 'Niçin böyle dedin' denilmesi önceki insanların sorduğu şeylerden değildi. Çünkü o zamanlar onlar, rivayetle yetiniyorlar ve ona razı oluyorlardı."
Yine Beyhakî, Yahya b. Durays'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Süfyan'm yanındaydım, ona bir adam geldi ve dedi ki: 'Ebu Hanife'yi yadırgamıyor musun?' (Süfyan); 'Ne olmuş ona?' dedi. Adam; 'Onu şöyle derken işittim: (Herhangi bir hükmü) Önce Allah'ın kitabından alırım, eğer onda bulamazsam, Resûlullah'ın sünnetinden, Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünnetinde de bulamazsam O'nun ashabının görüşünü alırım. Onlardan ise dilediğiminkini alır, dilediği-minkini bırakırım. Yalnız onların sözünden başkasının sözüne bakmam. Amma, iş, ibrahim eş-Şa'bi'nin, İbn Şîrîn, el-Ha-sen, Atâ ve İbn'l Müseyyeb'e - daha başka âlim isimleri de saydı- gelince onlar ictihad eden bir topluluktur ve onlar gibi ben de ictihad ederim.'"
Yine Rabi'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Şafii bir gün bir hadîs rivayet etmişti. Bir adam ona: 'Ey Ebu Abdillah, bu

hadîsi alıyor musun?' dedi. Bunun üzerine o: 'Ben ne zaman Resûiullah'tan (s.a.v.) sahih bir hadîs rivayet eder de onu almazsam, sizi şahit kılarım ki aklım gitmiştir.'"
Yine Rabi, Şafiî'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kitabımda Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine aykırı bir şey bulduğunuzda, Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetini alıp-kabul ediniz ve benim söylediğimi terk ediniz." [6]

B- Hadîs ile Fıkhı Birleştirmenin Zarureti

Sünnet, fıkhın köklü bir kaynağı olunca, hadîsçilerin fıkıh ilmini iyi bilmeleri gerektiği gibi, fakihlerin de hadîs ilminde derinleşmeleri gerekir. Kapatılması gereken ilmî açıklardan birisi, fıkıh ile uğraşanlarla, hadîsle uğraşanlar arasındaki açıklıktır ki bu, benim uzun yıllardır üzerinde durduğum bir husustur.
Çoğunlukla fıkıhla uğraşanlar, hadîs ilminin dallarını iyi bilmezler; Özellikle cerh ve ta'dil ilmi ve râvileri sika veya zayıf sayma gibi hadîs ilmi dallarında derinleşmemişler-dir. Bunun içindir ki, hadîs sarrafları olan bu ilmin imamları yanında sabit olmayan hadîsler, fıkıhçılar yanında rağbet görür. Buna rağmen onlara kitaplarında yer verirler ve ister helal veya haram, isterse vaciplik veya mübahlık derecesinde olsun verdikleri hükümlerde onları delil gösterirler.
Dahası bazen kitaplarda zikredilen öyle hadîslerle delil gösteriyorlar ki bunların ne ipi var, ne halkası, ne aslı biliniyor, nede senedi!
Hadîsle uğraşanlar ise genelde, fıkıh ve usulünü bilmeyi, ondan hazinelerini ve inceliklerini çıkarabilme gücünü

6" Bu konuda bkz: *"Fıkhu'z-Zekat"* adlı kitabımızın Risale baskısının s. 966-7'deki 3 ve 4 no'lu dipnotlar, (c. 2, s. 972, 8. dipnot, M. Vehbe)

elde etmeyi ihmal ederek, imamların görüşlerine vakıf olmamakta, onların farklılık ve ihtilaf yollarını, ihtilaflarının sebeplerini, ictihadlarının çeşitliliğini iyi kavrayamamaktadırlar.
Halbuki her grup, kendisindekini tamamlayabilmesi için diğerinin ilmine muhtaçtır. Fakihe hadîs gereklidir, çünkü fıkıh hükümlerinin çoğu sünnet ile sabittir. Hadîsçiye de fıkıh gereklidir, ta ki taşıdığını kavrayabilsin, sadece nakilci olmasın veya onu mânâsından başka bir şekilde anlamasın.
Bu durumu, geçmiş âlimlerimiz de anlamışlar ve onu ihmal edenleri şiddetle ayıplamışlardır. Hatta Süfyan ibn Uyeyne gibi bazı âlimlerden rivayet edilmektedir ki onlar şöyle demiştir: "Eğer yönetim bizim elimizde olsaydı, gerçekten fıkıhla uğraşmayan her hadîsçiyi ve hadîsle uğraşmayan her fıkıhçıyı hurma dalıyla döverdik."
Ne gariptir ki hükümlerde zayıf hadîsle amel edilmeyeceği üzerine ittifak edilmesine rağmen, fıkıh kitaplarında birçok zayıf hadîs bulunmaktadır. Çoğunluk ise, zayıf hadîsleri, sadece faziletler, terğib ve terhibde kabul etmiştir.
Dahası, fıkıh kitaplarında çokça zayıf, uydurma ve hiçbir aslı-astarı olmayan haberler bile bulunmaktadır.
İşte büyük hadîsçilerden bazılarını fakihlerin istişhâd ettikleri hadîslerin tahrici için kitaplar te'lif etmeye sevk eden de budur. İbn'ül-Cevzî'nin *et-Tahkik fi Tahrici't-Tealik* adlı kitapta yaptığı gibi ki, İbn Abdilhadi onu *Tenkihu't-Tahkik* kitabında hülâsa etmiştir.
Yine bazı hafızlar, bazı meşhur kitapların hadîslerini tahric etmişlerdir. Mesela Hafız Cemalüddin ez-Zeylai'nin (Ö.762) *el-Hidaye* kitabının hadîsleri için te'lif ettiği *Nasbu'r-*

Raye li Ehadîsi'l-Hidaye kitabı gibi -ki dört cilt halinde defalarca basılmıştır-. Nitekim ibn Hacer de ona bazı ilmî faide-ler ilave ederek *ed~Diraye fi Tahrici Ehadî$i'l-Hidaye* kitabında ihtisar etmiş ve bir cilt halinde neşretmiştir.
Buna benzer bir çalışma, yine İbn Hacer'in *Fethu'l-Aziz fi Şerhi'l-Veciz* adlı kitaba yaptığı tahric kitabıdır. Bu kitap, Gazzali'nin *el-Veciz* adlı kitabına, er-Rafii'nin yapmış olduğu *eŞ-Şerhu'l-Kebir* adlı şerhtir. İbn Hacer *Telhisti't-Habir* adlı meşhur kitabıyla başta olmak üzere, bir çok kişi onun tahririni yapmıştır.
Fakihlerden bazıları da, bazı hadîsleri kitaplarında delil göstermişler, ancak sonradan gelen âlimler bu hadîslerin zayıf olduğunu

tespit etmişlerdir. Önceki fakihler, bilmeyerek yaptıkları bu istidlallerinde mazurdurlar. Fakat zayıf olduklarını sonradan öğrenen âlimlerin, hâlâ böylesi hadîsleri delil göstermelerinde ise kabul edilebilecek bir mazeret yoktur. Şayet o, şeriat nasslarından başka bir delile, yahut genel kaideler ve külli maksatlardan birisine dayanmıyorsa, o hadîsten çıkarılan hükmün terk edilmesi gerekir.
Her kim, tâbi olunan mezheplerin meşhur fıkıh kitapları üzerine yapılan bu işaret ettiğimiz tahric kitaplarını okursa, bu hususu bütün açıklığıyla kavrar. Nitekim bu;
- ez-Zeylai'nin *Nasbu'r-Raye li Ehadîsi'l-Hidaye,*
- ibn Hacer'in *TeihİSu'l-Habir fi Tahrici Ehadîsi Şerhi'r-Ra-fiiyyi'} Kebir,*
- Elbânî'nin *İrvau'l-Ğalil fi Tahrici Menari's-SebİI* ve
- Ahmed ibn es-Sıddik el-Gımari'nin, İbn Rüşd'ün *el-Bi-daye'si* üzerine yapmış olduğu, *el-Hidaye fi Tahrici Ehadîsi'l Bidaye* adlı eserlerde de açıkça ortaya çıkar.

Zekat fıkhını incelerken, hadîs imamlarınca cerh edildiği halde, tâbi olunan mezheblerin istidlal ettiği birçok hadîs olduğunu mülâhaza ettim. Mesela:
"Sebzelerde zekat yoktur."
"Üzerinden bir yıl geçmedikçe bir malda zekat yoktur."
"Öşür ile haraç (Müslümanın arazisinden ikisi birden alınmak suretiyle) birleştirilemez."
"Malda zekattan başka bir hak yoktur."
Bu son hadîs fakihlerin yanında şöhret kazanmıştır. Onu büyük fakihlerden el-Maverdi *e\-Ahkamü's-Sultamyye'de,* eş-Şirazi, *el-Mühezzeb'de* ve ibn Kudame *el-Muğni'de* zikretmişlerdir.
Halbuki Nevevî *et-Mecmu'da* bu hadîs hakkında: "Cidden bilinmeyen, zayıf bir hadîstir." demiştir.[a]
Ondan önce el-Beyhâki ise *es-Sünen'de:* "Ashabımız, ta'lıklarda onu zikrediyor ama ona ait hiçbir isnâd ezberlemiş değilim" demektedir.[b]
Tirmizi'deS İbn Mâce'de, Taberi'nin tefsirinde[11] hadîsin aslı: "Malda zekattan başka hak da vardır" şeklindedir. Sonra İbn Mâce'nin bazı nüshalarında eski bir hata yapıldı ve hadîsin başına "leyse=yoktur" kelimesi ilave edildi ve hata bu şekilde yapılıp-devam edegeldi. Nitekim buna *Tarhu't-Tesrib fi Şerhi'l-Takrib* c.4, *s,* 18'de Hafız Zeyneddin el-Ira-ki'nin oğlu Hafız Ebu Zur'a da işaret etmiştir. Yine AHâme Ahmed Sakir ise Taberi tefsirine yaptığı tahricinde bunu beyan etmiş [7] ve sadra şifa verecek kadar delil göstermiştir.
[a]" Bkz: *a.g£,* c. 5, *s.* 332
[b]" Bkz: *a.g.e,* c.4, s. 83-84
<¦ Bkz: Tirmizî, Zekât 27.
[d]" Bkz: c. 3, s. 343-344
[7]" Bkz: Muhakkik es-Seyyid Ahmed ŞakİR'in *"Ma'rifetu's'Sanen ve'l-*

Fıkıh kitaplarının ve babların çoğunda hadîslerin bir çoğu bu türdendir, hafızlarca onun senedi bilinmez. Bu Hafız ez-Zeylai'nin *Nasbu'r-Raye'de* "garip" dediği şeydir. Bu ona has bir ıstılah olup, onun hadîsin senedini bulamadığını ifade eder. Hafız- ibn Hacer ise *ed-Diraye'de* böylesi durumlarda "onu bulamadım" veya "onu merfu görmüyorum" gibi lafızlarla ilave eder.
Bu, bazı bablarda ise dikkat çekecek kadar çok olur.
ed-Diraye'Ğe\si "Kitabu'z-Zebaih" bölümünün hadîslerini mütalaa ediyordum. Orada bazısı sahih, bazısı zayıf, bazısı ise hafızın bilmediği veya bulamadığı yirmiden fazla hadîs buldum. Bunlardan birkaçını zikredelim:
- "(Mecûsilere) ehl-i kitap muamelesi yapın, ancak kadınlarıyla evlenmeyin, kestiklerini de yemeyin." (ibn Hacer) dedi ki "Onu bu lafızla bulamadım."[3]
- "Allah'ın ismini ansın veya anmasın, Müslüman Allah'ın ismi üzerine keser" hadîsine de o, "Onu bu lafızla bulamadım" demektedir.[1]"
Asar"a yazdığı *Mukaddime,* s. 19-24, Medisu't-A'la li'ş Şuuni'1-İslâ-miyye baskısı, Kahire.
[a]" Bkz. İbn Hacer, *ed-Diraye,* c.2, s. 205. İbn Hacer orada şöyle demektedir: "Onu bu lafızlarla bulamadım. Ama Abdürrezzak ve İbn Ebi Şeybe Musanneflerinde Hasan İbn Muhammet) İbnu'l Hanefiyye'den başka bir lafızla rivayet etmişlerdir. Ve o, isnadı iyi olan mürsel bir haberdir. "¦ *A.g£., c, 1,* s. 206. İbn Hacer her ne kadar, o lafızla bulamadığını söylemişse de, değişik lafızlarla buna yakın anlamda başka hadîsler rivayet etmiştir. Mesela Hz. Aişe'nin şu rivayeti bu hususta hüccettir. "Bir grup, Nebi (s.a.v.)'e gelerek: "Bazı insanlar bize et getiriyorlar ve biz onların bu hayvanları keserken Allah'ın adını zîkredip-zikretme-diklerini bilmiyoruz <ne buyurursun?) diye sordular. Nebî (s.a.v.) onlara: "(Onu yemeden önce) siz besmele çekin ve yiyin!" buyurdu. (Buhârî, *Buyu 5, Zebaih* 21

- İbn Hacer, "Yalnızca besmele çekiniz" şeklindeki İbn Mes'ud hadîsine de "Onu bulamadım" dedi.[fl]
- "Boğazlama, boyun çukuru ile, iki çene kemiği arasın-da(n yapılır)" hadîsi hakkında o, "Onu bulamadım" dedi.[b]
- (Hayvanın boynundaki) boru ve damadan (evdac) dilediğin şeyle kes!" hadîsi için de "Onu bulamadım" demiştir.^
- "Nebî (s.a.v.) koyunun can damarına kadar kesilmesinden nehyettİ." Musannif dedi ki: "Yani bıçağı ta can damarına kadar vardırmaktan (nehyetti)." Hahz ibn Hacer ise "Onu bulamadım" dedi.[d]
- "O (s.a.v.), Hz. Aişe kelerden sorduğunda onu yemekten nehyetti" hadîsi için de o "Onu bulamadım" dedi.[e]
- "O (s.a.v.), yengeç satışını yasakladı" hadîsi için de ibn Hacer "Onu bulamadım" dedi. Bu durumda olan daha başka hadîsler de vardır.[s]
[a] Merginani, *Hidaye c.* 4, s. 64'de bu haberi İbn Mes'ud'un sözü olarak zikretmiştir.
"" İbn Hacer, Abdürrezzak'ın başka lafızlarla, buna yakın anlamda bir haberi Hz. Ömer ve İbn Abbas'tan mevkuf rivayet ettiğini belirtmiştir.
[e]" Her ne kadar Zeylaİ ve İbn Hacer tahriderinde işaret etmemişlerse de, gerek Bulıâri, *Zebüih 24'de* zikredilen İbn Cureyc'in Ata'dan naklettiği "Kesim, boyundaki evdac (denilen boru ve damarlar)ın kesilmesidir" sözü, gerek İmam Malik'in *Muvatta, Zebaih* 6'da naklettiği İbn Abbas'ın "Boyundaki boru ve damarları (evdac) kesilen hayvanı yiyin!" sözü ve gerekse Ebu Davud'un, Edahi *iTde* Resûlul-lah'ıii (s.a.v.) yasakladığı şeytan kesimi hadîsi, İmam Mergînani'nin
Soruşunu desteklemektedir. " Ancak hem Zeylai, hem de İbn Hacer aynı anlamdaki Taberanİ'nin *Mu 'ceminde* rivayet ettiği

İbn Abbas hadîsini kaydetmişlerdir. [e]" Bkz: Ebu Davud, *Et'imi,* 28. Hattabı, isnadını iyi görmemiştir. 8" Bkz. İbn Hacer, *ed-Dimye fi Tahrici'l-Hidaye* (Haşim el-Yemani'nin ta'likıyla) c. 2, s. 205-213 arası. Ayrıca karşılaştırınız: Zeylai, *Nasbu'r-Raye li Ehadisıl-Hidaye,* c. 4, s. 181-201 arası. (ÇCv.)

Her ne kadar, oranı, mezhepten mezhebe değişse de bu sadece -isimlendirdikleri gibi- Re'y ehlinin kitaplarına özgü olmayıp, aksine diğer mezheplerin kitaplarına da şamildir ve onlarda da zayıf olan ve aynı şekilde aslı olmayan haberler bulunmaktadır. Rafii'nin, Gazzali'nin - ki ikisi de Şafii imamîardandır-*Veciz* adlı kitabına yaptığı şerhindeki hadîsleri tahrir eden Hafız ibn Hacer'in *Telhisu'l-Habifine* bakan kimse bunun doğruluğunu orada açıkça görür. O İbn Hacer de Şafii olmasına rağmen, kitapta delil olarak gösterilen hadîslerin bir çoğuna zayıf demiştir. Çünkü hakk, uyulmaya daha layıktır.

Yine bu hususta Hafız Ebu Bekir Ahmed ibn el-Huseyn el-Beyhâki (Ö.458), İmamü'I-Harameyn'in babası, İmam Ebi Muhammed Abdullah b. Yusuf el-Cüveynî (ö. 438)'ye, onun *el-Muhit* adlı kitabında bulunan bazı hadîs hatalarını edepli bir şekilde tenkîd ederek ona yazmıştır. Mesela, kitaptaki ilk hadîs "Güneşte ısınmış su ile yıkanmaktan nehy"dir ki bu sahih olmayan bir hadîstir.[3]

Beyhâki'nin insafındandır ki; o, ashabından Şafii hadîs-çileri, kendisiyle ihticacın sahih olduğu haberlerle, sahih olmayanları birbirinden ayırma ve zayıf ya da meçhul kimselerden rivayet konusunda gevşek davranmalarını ayıplayarak, onları bundan nehyeder. O bunu *er-Rasinetu'r-Rakine* adlı risalesinde söylemektedir. [9]

Bundan, daha garibi ise bizzat fıkıh usûlü kitaplarının bile zayıf, uydurma ve asılsız haberlerden hâli olmamasıdır.

[a]~ Bkz. Îbnu'l-Cevzi, *a.g.e.,* c. 2, s. 78-80; Suyutî, *el-Lealiu'l-Masnus,* c. 2, s. 5-6)

[9]" Onu, el-Mektebetü'l-İslâmi Beyruft'da bastı. Mektebetü't-Terbiyye !i'd-Düveli'l-Ha!ic'de neşretti.

Mesela:

-"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uysanız hidayete ulaşırsınız."[3]

- "Müslümanların güzel gördüğü şey Allah katında da güzeldir."[b]
- "Ümmetimin ihtilali rahmettir."[c] vb. araştırmacılarca bilinen usûl kitaplarını okuyanların bulabileceği hadîslerdendir.

2- TEBLİĞ VE REHBERLİK ALANINDA SÜNNET

[a]" Bkz: Zeyraiddin e!-lraki, *Tahricu Ehadîsi Muhtasari'l-Minhac,* nu; 55 ve bu eseri tahkik eden Suphi el-Bedri el-Samerrai'nin dipnotta gösterdiği kaynaklar: Sehavi, *el-Mekasidü'l-Hasene,* s. 26-27, nu: 39; Adu-ni, *Keşfu'l-Hâfâ,* c. 1, s, 66, nu: 153

k" Ahmed ibn Hanbel, *Müsned,* c. 1, s. 379, Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid,* c. 1, s, 177-8 Ricalin güvenilir görüldüğünü söylemiştir. Sehavi, *a.g.e,* s. 367, nu: 959; Aeluni *a.g.t>,* c.2, s. 245, nu: 2214

°" Zeynuddin el-Iraki, *a.g.e,* nu: 60 ve dipnotları. Sehavi, *a.gs,* s.26-27, nu: 39; Aduni, *a.g.e, s.* 66-68, nu: 153)

Sünnet; bir davetçinin okuyacağı hutbesinde, yapacağı va-azmda, vereceği dersinde Kur'an'dan sonra sarılacağı kurumayan bir kaynak, tükenmeyen bir hazinedir.

Onda, katılaşmış kalpleri yumuşatacak, kuru gayretleri yönlendirecek, gafilleri uyaracak aydınlatıcı yaklaşımlar, te'sirli deliller, engin hikmetler, özlü sözler, etkileyici vaazlar, ibret verici meseller, eğitici kıssalar, çeşitli emir ve nehy-ler, vaad ve vaid, terğib ve terhib vardır. Ve o, insanın iç unsurlarının hepsine, aklına ve kalbine- hitap ederken Kur'an çizgisinde seyreder. Ve yine o, uyanık bir zekâya, temiz bir kalbe ve kuvvetli bir vücuda sahip olgun bir Müslüman şahsiyetin oluşturulmasına çalışır. Başarabilen bir davetçi için sünnet kitaplarında engin bir servet vardır. O, azığını bundan edinir, kabım (bilgi da-

ğarcığını) ondan doldurur, davet ve önderlik için esas mahsulünü Kur'anî bilgisiyle birlikte sünnetten devşirir.

Davetçinin itimad edip, doyasıya istifade etmesi gereken sünnet kitaplarının başında, ümmetin kabulünü görmüş iki *Sahih* kitabı vardır ki bunlar; Buhârî'nin *Sahih'i* ile Müslim'in *Sahih'idir.* Bu iki sahihin ancak sayılı bazı hadîsleri tenkîd edilmiş olup, onların çoğu hakkındaki tenkid; şeklî ve teknik durumlarla ilgilidir.* Sonra, Ebu Davud, Tirmizi, Ne-saî ve Ibn Mâce'nin *Sünen* kitapları başta olmak üzere. Malik'in *Muvatta'ı,* Ahmed'in *Müsned'i,* Darimi'nin *SUnen'i,* Ibn Hüzeyme ve İbn Hıbban'ın *Sahihleri,* Hakim'in *Müstedrek'* i, Ebu Ya'lâ ve Bezzar'ın *Müsnedleri* ve Taberani'nin *Mu'cem*-leri vb. tenkîdçi hafızların hadîslerinin sahih-hasen olduğunu ifade ettikleri diğer sünnet kitaplarındandır. Bunun yanı sıra o, maalesef hatiplerle, dini mürşitlerden çoğunun sermayesi olan, zayıf, münker ve uydurma hadîslere itimat da etmemelidir.

Allah Teâlâ'nın fazhndandır ki, temel sünnet kitaplarından bir kısmına hizmet yapılıp, tahkik edildi. Malik'in *Muvatta'ı,* Müslim'in *Sahih'i* ve İbn Mâce'nin *Sünen'i,* sünnetin hizmetçisi Muhammed Fuad Abdülbaki'nin (r.a.) bir hizmeti olarak tahkik edilmiş, rakamlanmış ve fihristi çıkartılmış olarak basılırken, aynı şekilde Ebu Davud'un *Sünen'i* ile Tir-mizi'nin *Sünen'i* de tahkikli, rakamlı ve fihristli bir şekilde kardeşimiz üstad De'as'in hizmeti olarak yayınlandı.

Bundan daha büyük bir hizmet ise; hadîslerin tahricinin yapılması, hadîsin derecesinin beyanı ve onun sahihinin za-

* Bu konuda *"Müslüman Alimlerin Buharı ve Müslim'e Yönelik Eleştirileri"* isimli değerli bir makale için Bkz: M. S. Hatiboğlu, *İstâmîAraştırmalar Dergisi,* Hadîs-Sünnet Özel Sayısı, 1997)

yıfından ayrılmasıydı. Nitekim, hadîsçi Şeyh Nasıruddin El-bânî'nin[10], *Sahihu İbn Mâce* (İbn Mâce'nin Sünenindeki Sahih Hadîsler), *Sahihu't-Tirmizi ve Sahihu'n-Nesaf* adlı çalışmaları yayınlandı. *Sahihu Ebu Davud* ise yine onun bir çalışması olarak yakında çıkacaktır. Yine Şeyh Şuayb el-Arnavut'un[11] tahkik ve tahriciyle *Sahihu İbn Hıbban'ın* ciltleri de tamamlanmak üzeredir. Bilindiği gibi bundan önce de Dr. Muhammed Mustafa el-Azami'nin tahkiki ve Elbâni'nin tahriciyle İbn Huzeyme'nin *Sahih'i* yayınlanmıştı.

Yine bundan önce AUâme Ahmet Muhammed Şakir'in tahkik ve tahriciyle Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'inden* on beş cilt çıktı ki bu, kitabın üçte birine yakındır. Bundan daha önce ise Şeyh Ahmed Abdurrahman el-Benna, *Müsned'i* mevzularına göre tertip edip, onu şerhetmiş ve eser yirmi üç cilt olarak çıkmıştır. Keza Şeyh Şakir, Hafız İbn Kesir'in tefsirinden bir öz, hülâsa çıkarmaya çalışmış, onu *Umdetu't-Tef-sir* diye isimlendirmiş ve ondan on beş cilt yayınlamış, ancak onu da tamamlayamamıştır.

Aynı şekilde yine o ve onun edebiyatçı ve muhakkik kardeşi Mahmud Muhammed Şakir, İmam Taberi'nin (Ö. 310) tefsirinden

tahkik ve eserlerin tahriciyle on küsur cilt yayınlamışlar, sonra büyük kardeş Şeyh Ahmet vefat etmiş, ondan sonra üstad Mahmud iki cilt daha çıkarmış, daha sonra ise, bu büyük ilmî çalışma durmuştur.
'"" Beyrut'taki er-Risale Müessesesi neşretti.
"' Çünkü bu, Ali ibn Yezid el-İlhani'nin rivâyetindedir. Buhârî onun hakkında "Münkeru'l-Hadîs" der. Nesaî onun sika olmadığını söyler. Darekutni ise metruktür der. O da Kasım Ebi Abdurrahman'dan rivayet etmiştir- Ahmed ibn Hanbel onun hakkında "Ali ibn Yezdi ondan acaib şeyler rivayet etmiştir" demiştir. Ibn Hıbban ise şöyle der: "Sahabeden mu'dal haberler rivayet eder, sika kimselerden mak-lub rivayet getirirdi."

Yine, Abdürrezzak es-San'ani'nin (Ö. **211)** *Kitabu'i- Musannefi* Hindli hadîsçi Şeyh Habiburrahman el-Azami'nin tahkiki ile on bir cilt halinde çıkmıştır.
Aynı şekilde bazı mühim 'derleme' kitapları da tahkik edilmiştir. Mesela, Elbânî'nin tahkik edip kısaca hadîslerini tahric ettiği el-Hatip et-Tebrizi'nin {ö. 737 H.) *Mişkatü'l-Me-sabihi* ve Elbânî'nin sahihini zayıfından ayırarak, Suyutî'nin *el-Camiu's-Sağir'i* üzerine yaptığı *Sahihu'I-Camii's-Sağir ve Zi-yadetuh* kitabı gibi.
Yine Abdülkadir el-Arnavut'un tahkik ve tahric ettiği, İbnu'l-Esir'in (ö. 606) *Camiu'l-UsûI'ü* yayınlanmıştır. Daha önce ise -tahkik edilmiş olmasa da- Nureddin el-Heysemi'nin (ö. 807) *Mecmau'z-Zevaid* adlı kitabı çıkmıştır. Onun özelliği ise hadîslerin sahih veya zayıf olduğuna hükmetme-sidir. Kitap, Ahmed, Bezzar ve Ebi Ya'lâ'nın *Müsnedlen* ile Taberani'nin üç Mu'ceminin hadîslerinden *Kütüb-i Sitte'ye* ziyade olanlarını vermektedir.
Hakim'in (ö. 405) *MüstedreVi* ve Zehebi'nin onun üzerine yaptığı (ö. 738) *Teihis'i* ise defalarca basıldığı halde, henüz tahric ve tahkik edilmemiş önemli kitaplardandır.
Yine îbn Kayyim'in (ö. 751) *Zâdü'LMeâd'i* gibi önemli kitaplar tahkik edilmiş, tahrici yapılmıştır. Onu Şuayb Arnavut tahkik etmiş ve Risale (Müessesesi) beş cilt halinde, ayrı-ca bir cilt de fihrist hazırlayıp neşretmiştir.
Yine oldukça faydalı ve bereketli bir kitap olan Neve-vî'nin (ö. 576) *Riyazu s-Salih'm* adlı kitabını Elbânî ve Şuayb Arnavut tahric ve tahkik etmişlerdir.
Öte yandan faydalanılması ve başvurulması gereken eski tahricler de vardır. Hafız Zeynuddin el-Iraki'nin (ö. 806), Gazzali'nin (Ö. 505) *îhytf sıma* hadîslerini tahric ettiği ve

el-Muğni an Hamli'1-Esfar fi Tahric-i ma fi'İ-lhyai mine'l-Ahbar diye isimlendirdiği kitabı gibi ki, *İhya'nın* dipnotlarında basılmıştır. *İhya'yı* okuyan kimse, Gazzali'nin istişhad ettiği hadîslerin derecesini öğrenmek için ona müracaattan müstağni olamaz. Çünkü *İhya'da* nice zayıf hadîsler, nice asılsız ve uydurma olduğuna hükmedilmiş haberler vardır! Keza, Hafız İbn Hacer el-Askalani'nin *Keşşaf Tefsiri'*nin hadîslerine tahrîri gibi, ki bu da tefsîrciler arasında dolaşan ve birbirinden naklettikleri hadîslerin birçoğuna bakma açısından faydalıdır.
Diğer yandan bilinen bazı **kitapların** şerhleri vardır. Bunların en büyüğü İbn Hacer'in *Fethu'l-Bari fi Şerhi'I-Buhâ*-n~sidir ki Şevkânı onun hakkında: "Fetihden sonra hicret yoktur" demiştir.[a] Gerçi bunun yanı sıra gerek ondan önce, gerek onunla muasır ve gerekse ondan sonra yazılmış ve her birisinden istifade edilmesi gereken diğer şerhler de vardır: Kirmani'nin (ö-676) *el-Kevakibud-Derari,* el-Ayni'nin (ö. 852) *Umdetu'İ-Kari* ve el-Kastalani'nin (ö. 923) *İrşadü's-Sari* serleri gibi...
Yine Nevevî Şerhi, (Kadı) İyaz, Übbî ve Senusî'nin şerhleri gibi Müslim şerhleri de vardır.
Ebu'l Velid el-Bâcî'nin (ö. 474) *ei-Münketa'sı* ve es-Suyu-tî'nin *Tenairu'l-Havatik* şerhi gibi *Muvatta* şerhleri de vardır.
Yine Ebu Davud şerhleri vardır ki en değerlileri, İmam Hattabfnin (ö. 388) *Meâlimü's-Sünem* ve İbn Kayyim'in *Tez-hibu Süneni-i Ebi Davud* diye isimlendirilen talikidir.
[a]" Burada Şevkâni: Hz. Peygamber'in "Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur" hadîsine **telmih** yaparak, bu şerhin başka bir şerhe, bakmaya gerek kalmayacak kadar yeterli olduğunu söylemek istemiştir.

Hind âlimlerine ait yeni şerhlerden ise *ed-Diyanevs* (el-Azimabadi'nin) *Avnu'l-Ma'bud'u,* es-Seharenfuri'nin (ö. 1346) *Bezlu'l-Mechıtd fi Halli Ebi Davud'u* (Şeyhu'I-Hadîs el-Kandehlevi'nin ta'lıkı ve es-Seyyid Ebi'l-Hasen en-Ned-vi'nin takdimi ile), el-Cem'iyyetü'ş-Şer'iyye'nin kurucusu Şeyh Mahmud Hattab es-Subkfnin *el-Menhelu'l Azbu'l-Mev-rad'ı* vardır ki bu doyurucu bir şerh olup, on cilt çıkmış ve müellif onu tamamlayamamıştır.
Tirmizi şerhlerinden ise, eskilerden en büyüğü ünam Ebu Bekr İbrahimü'l-Arabi'nin (ö. 543) *Aridatü'l-Ahvezi'*si, yenilerden ise el-Mübarekfuri'nin *Tuhfetü'l-Ahvezi'si* mevcuttur.
Nesaî ise, Ebu Davud ve Tirmizi gibi şerh edilmemiştir. Ancak onun üzerine Suyutî'nin ve bir de Sindî'nin (ö. 1139) haşiyeleri mevcut olup, ikisi de onunla beraber basılmışlardır.
Mişkatü'l-Mesabih'in de şerhleri vardır. En meşhuru ise Aliyyü'l-Kari'nin (ö. 1014) *Mirkatü'l- Mefatih* adlı şerhidir ve beş cilt halinde basılmışlardır.
Aynı şekilde Hind âlimlerinden Ubeydullah el-Mübarekirî'ye ait *Mir'atü'l-Mefatih* adlı, doyurucu yeni bir şerh daha vardır.
Riyazü's-Salihin'in de tanınmış bir şerhi vardır. O da Ibn Allân'a (Ö. 1057^ ait *Delilü'l-Fâlihin* olup sekiz cilt halinde basılmıştır. Onun yeni şerhlerinden ise merhum Dr. Suphi es-Sa-lih'in *Menhelü'UVâridin'i* ile Dr. Mustafa el-Hmn ve arkadaşlarına ait olan *Nüzhetü'l-Müttekitt'i* zikredebiliriz.
Yine Nevevî'nin *el-Ezkâr* adlı kitabına Ibn Allân'a ait *el-Fütuhatü'r-Rabbaniyye* adlı yedi ciltlik bir şerh vardır.

Aynı şekilde onun küçük ama meşhur *el-Erbain en-Nevevîyye'sine* de birçok şerhler yazılmıştır. Fakat onların en iyisi, en genişi ve en faydalısı İbn Receb el-Hanbeli'ye ait (ö. 795) *Camiu'l-Ulûm ve'l-Hikeın* adlı şerhtir. Müellif kırk hadîsi elliye tamamlamıştır. Henüz tamamlamamışsa da, onu Dr. Muhammed el-Ahmedî Ebu'n-Nûr tahkik etmektedir.
Yine faydalı kitaplardan, hadîslerin ardında yatan dinî-içtimaî sır ve hikmetleri açıklayan ed-Dehlevî'nin (ö. 1176) *Hüccetü'l-Baliğa* adlı kitabını zikredebiliriz.
Basiretli bir davetçi, hadîs kaynaklarında en fazla ihtiyaç duyduğu kitapları ve babları bilir.
Her ne kadar ufku geniş olan, güçlü bir davetçi, hadîs bablarının hepsinden istifade ederse de, şüphesiz, iman, tev-hid, ibadetler, ilim, edep, zühd, rikak, zikr, Kur'an, dua, iyilik ve (eş-dost) ilişkileri, ahiret, cennet-cehennem halleri, siyer ve meğâzi, kıssalar ve tarih vb. kitap ve bablar davetçi-nin dikkatini direkt hükümlerle ilgili hadîslerden daha çok çeker.

A- Delil Gösterilecek Hadîsin Sıhhatinin Araştırılması
Burada, davetçiler için önemli olan husus, herhangi bir mânâ, herhangi bir değer veya herhangi bir durum üzerine bir hadîs ile delil getirirken güvenilir kaynaklara dayanmaları, kültürlerini zayıf, münker, uydurma ve aslı olmayan hadîslerden kurtarmalarıdır. Gerçekte bu, bütün ilim ehlinin görevidir. Bunlar öylesi haberlerdir ki, dinî kültürde yazılan kitapların çoğunun içi bunlarla şişirilmekte, makbul ve mer-dûd sınıflar arasında fark gözetilmeksizin sahih ve hasen hadîslerle karıştırılmaktadır. Hadîsin insanlar arasında şöhret kazanması, kitaplarda veya dillerde yaygın olması bazı in-

sanları aldatmaktadır. Bu da, o insanların böylesi haberlere güvenmelerine ve geçiş izni verip-kabul etmelerine yetmektedir. Araştırmacı larca bilindiği gibi, hadîs bazen dillerde meşhur olabilir. Oldukça zayıf, hatta belki de aslı olmayan veya uydurma bir hadîs olduğu halde insanlar onu birbirlerinden nakleder dururlar.
İşte birçok âlimin, insanların dilinde meşhur olan hadîslerin sıhhat derecesini beyan için özel kitaplar yazmalarının sebebi budur. Mesela bunlardan; Zerkeşî'nin (ö. 794) *et-Tez-kira bi'l-Ehadîsi'i-Müşlehim* adlı kitabını, İbnu'd-Deyba'nm *Temyizü't-Tüyyîb mitte't-Hobis fima Yedûrü ala Elsineti'n-Nâsi tnine'l-Hadîs* adlı kitabını, Hafız İbn Hacer'in (ö. 852) *ei-Le-âliu'l-Mansûra fi'l-Ehadîsi't-Meşhûra* adlı kitabını, Suyutî'nin (Ö. 911) *ed-Deruru'İ-Miinteşira fi'l-Ehadîsi'l-Müştehira* adlı kitabını, Sehâvî'nin (ö. 902) *e!-Mekâsidu'l-Hasene fîmâ'ştehera mine'l-Hadîsiaie'S-EIsine* adlı kitabını ve Zurkanî'nin (1122) ona yapmış olduğu *Muhtasar'ını* zikredebiliriz.
Onların en kapsamlısı ise Aclûnî'nin (Ö.1162) *Keşfu'i-Hafâ* ve *Müzilü't-îlbâs amma'ştehera mine'I-Hadîsi alâ Elsine-ti'n-hlâs* kitabıdır.
Aynı şekilde İbnu'l-Cevzî[a], Suyutî[b], Kâri[c] veya ***et-Mev-****zûatu'l-Kübrâ.* (Ayrıca *"et-Mevzûatu'l-Suğra"* adlı eseri Ab-dülfettah Ebu Gudde'nin tahkik ve ta'hklarıyla 1959 ve 1978 -Beyrut'da iki kez basılmıştır.), Şevkâni[d], Leknevî^,
[a]" İbnu'l-Cevzî, *d-Mevzûât*
Suyutî, *d-Leâliu İ-Masmıa fi'l-Elıâdısı't-Meozûa* [c]~ Aliyyu'1-Kâri, *et-Esrâru'l-Merfûa ffi'l-Ahbâri'l-Meuzûa* *"" Şevkini, *el-Fevâidi'l-Mecmûa fi'l-Ehadisi't-Mevzûa* [e]" Leknevi, *el-Asâm'l-Merfûa fı'l-Ehodbi'l-Meozûa*

İbn Arrâk[1], Elbânîs; ve başkalarının[11] sırf uydurma hadîsleri beyan etmek için yazdıkları müstakil kitaplar da bu sahada önemlidir.
Tasavvuf, vaaz ve rekâik kitaplarında da' bu tür hadîsler çoktur ve okuyucuları onlardan sakınmalıdır.
Tefsir kitapları da böyledir. Özellikle de surelerin faziletleri, peygamberler ve salih kimselerin kıssaları ve nüzul sebebiyle ilgili haberlerden ancak bir kısmı sahihtir.'
Yakınlarda yapılan bir konferansta araştırmacılardan birisi, Sa'lebe İbn Hatibi kıssasını delil olarak zikretti. Tefsir-ciler bu kıssayı Tevbe süresindeki şu ayetin nüzul sebebi ola-
** İbn Arak, *Teıızihu'f-Şeriali'i-Merfûa atıı'l-Ahbâri'ş-Şaûıili't-Mevzihı* &~ Elbânî, *S'hüetu'l-Ehadîsi'i Mevzua*
[h]"Aynca, mesela: Sağanî'nin *d-Mcvzûat'mt,* İbn Kayyım el-Cevziy-ye'nin *d-Menânu'l-Mümp's-Sahihi vez-Zaifirn* zikredebiliriz ki onu hem Ebu Gudde, hem de Muhammed es-Sebbağ tahkik **etmiştir.** '" Bu hususta da İbn Teymiyye'nin *Etıadîsıt'l-Kıissâs'ı* ile Suyutî'nin *Tazluru't-Hgvâs min Ekazı'l-Kussâs'ını* zikredebiliriz. '" Bu konuyla ilgili geniş değerlendirme için Abdülfetah Ebu Gudde'nin, Leknevfnin *et-Ecvibeiii'l-Fâdık ii'l-Es'üeti'i-AşereH'l-Mmik* adlı eserine yapmış olduğu kıymetli **(alıklarına bakınız.** S.] 32-138. Ebu Gudde, orada Zemahşerî, Beyzavî, Ebu's-Suud, Kurtubî ve İsmail Hakkı'nın tefsirlerini bu yönüyle ciddi bir şekilde eleştirmiştir. *y* Sa'iebe kendisine mal verilmesi için Peygamberimiz'd en ısrarla Allah'a dua etmesini isteyen, zengin olduğunda hak sahiplerine hakkını ödeyeceğini vadeden, ancak duanın ve isteğinin gerçekleşip, malı çoğalınca sırayla cemaati, vakit namazlannı, cumayı, zekatı terk eden meşhur kıssanın kahramanıdır. Onun önce Hz. Peygamber'in zekat memurlarının istediğini, cizyeye benzeterek vermediği, sonra onun durumunu bildiren bu ayetlerin inmesiyle pişman olarak zekatını takdim etmesine rağmen Hz. Peygamber'in ve O'na uyarak dönemlerinde Ebu Bekr, Ömer ve Osman'ın (r.a.) onun zekatını almadıkları ve Hz. Osman'ın döneminde helak olduğu uzunca anlatılır. (Bkz: (İb-nu'l- Esir; *Üsdü'l-Gâbe* 1., s. 283, nu: 590, Kahire, Şa'b **baskısı,** *Kurhıbi Tefsiri* VIII. 209 lîeyrut, Daru'ş-Şam]

rak zikrederler: "Onlardan kimi de 'Eğer Allah, lütuf ve kereminden bize verirse elbette sadaka vereceğiz ve faydalı insanlardan olacağız' diye Allah'a and içtiler. Fakat Allah onlara fazl u kereminden verince onda cimrilik edip (sözlerinden) döndüler. Zaten onlar (dönek) insanlardır. Kendisine verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar Allah, onların kalplerine iki yüzlülük sokmuştur." (Tevbe: 75-77)
Oysa Hafız Ibn Hacer'in *Keşşaf* tahririnde dediği gibi kıssanın senedi cidden zayıftır.[12]
B- Vaizlerden Çoğunun Afeti
Birçok İslâm beldesinde bulunan mescidlerdeki hatip ve vaizlerin çoğunun afeti, onların geceleyin odun (ile birlikte yılanları da) toplayanlar gibi olmalarıdır. Onların düşüncesi, sahih veya hasen bir senedi olmasa da, halkı harekete sevk edecek hadîsleri almaktır. Öyle ki, neredeyse bulunduğum her Cuma hutbesinde veya her vaaz dersinde zayıf hadîslerden, hatta çok zayıflarından, bazen de uydurmalardan bir demet işitmişimdir.
Sanırım "Nebevi Sîret" münasebeti ile bulunduğum bir beldede Nebî'nin (s.a.v.) şahsiyeti, suretinin temizliği, şeklinin güzelliği, ahlâkının büyüklüğü etrafında dönen bir hutbeye şahit oldum. Bu konu ise, apaçık Kur'an ve sahih sünnetten sabit olmuş gerçeklerle dolu, zengin bir konudur.
Fakat hatib, bilgi dağarcığından zayıf, münker veya uydurma yahut âlimlerin 'ne ipi var, ne de sapı' dedikleri aslı bilinmeyen birçok hadîsler boşaltırken, sahih veya hasen ha-
12- El-Feteva el-Hadîsiyye, s. 32-44, Daru'l-Marife baskısı, Lübnan.

dislerden sadece iki veya üç tane zikretti. Şimdi bu hadîslerden bazılarını zikrediyorum:
"Allah'ın ilk yarattığı şey, Nebî'nin (s.a.v.) ruhudur."[3]
"Allah Hz. Peygamber için anne-babasına hayat verdi ve O'nun eliyle Müslüman oldular."[b]
"Kim Muhammed ismiyle şereflenirse ona şefaat vacib olur."[11]
"Ve Nebî'nin (s.a.v.) doğumunda meydana gelen olağanüstü olayları anlatan hadîsler.. "[d]
Ondan duyduğum garip şeylerden biri de O'nun ümmetinin fazileti hakkındaki şu hadîstir: "Ümmetin âlimleri, İsrail oğullarının

Nebileri gibidir."[e]
Hadîs meşhur uydurmalardan olup, âlimler, ıstılah kitaplarında onun yalan olduğunu ifade etmişlerdir.
Mezkur hatip, zikrettiği bir hikayeyi de hadîsin sahih olduğuna delil getirdi. Hikayenin içeriği ise İmam Ebu Ha-mid Gazzali rüyada veya ruhlar âleminde efendimiz Musa (a.s.) ile karşılaştı. Allah'ın kelimesi Hz. Musa ona "İsmin ne?" diye sordu. O: "Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gazzali et-Tûsî..."dedi. Hz. Musa dedi ki: "Sana ismini sordum, nesebini sormadım." O ise "Sen de, Allah sana 'sağ elindeki nedir?' diye sorduğunda, O'na 'Asadır' deyip susmadın! Ve 'O benim asamdır. Onun üzerine dayanı-
[a]" Bkz: Acİûnî, *Keffu'l-Hâfâ, c.* 1, s. 311-2, nu: 827
[b]" Bkz. İbnu'l-Cevzi, *ei-Mevzûat,* c. 1, s. 283-4
[c]" Bkz. İbnu'l-Cevzi, *e]-Mevzûal,* c. 1, s.154-8; Suyutî, *et-LeStiu'l-Masûa,*
c. 2, s. 102-106)
[d-] Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'i-Mbra, c.* 1, s. 150-168; Taberi, *Tarih,* c. 2,
s. 166-7)
[e]" Sehavî, *el-Mekasidü'I-Hasene,* s. 286, nu: 702; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ,* e.
1, s. 83, mı: 1744

rım. Onunla davarlarıma dal koparırım ve benim için onda daha başka ihtiyaçlar da vardır.' (Tâhâ, 17-18) diye cevap verdin?!.."
Hatib; "Böylece Gazzali, Hz. Musa'ya (a.s.) diliyle üstün geldi." dedi. Hatip bununla yalan hadîsin doğruluğunu ispat etmiş oldu. Böylece o, sahih ve hasen hadîslerden oluşan sermayenin yokluğuyla, garip hikayelerden, rüyalardan ve isrâiliyyâttan oluşan kesat malı revaca çıkarttı. İktisatçıların dediği gibi 'âdi para, iyi parayı defeder.'
Aslında bu, eski bir âfettir. Hatta, hadîs rivayetinde bazı müteşeddid (sıkı kurallarla hareket eden) güvenilir ilim ehli kimseler bile *vaaz* konularını te'lif ederlerken, oldukça gevşek davranmışlardır. Nitekim, *e!-Mevzûâl* ile *el-İlelu'l-Mütenâhiye* vb. kitaplarındaki sıkılığa rağmen, Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî'nin (ö. 597) *Zemmu'l-Hevâ* gibi vaaz kitaplarında bile aynı şeyi görmekteyiz.
Bunun gibi, Hafız, Tenkitçi Şemsüddin ez-Zehebî dahi vaaz mahiyetindeki *el-Kebâir* adlı kitabında çok müsamahakâr davranmıştır.
Aynı şekilde Hafız el-Münzirî de *et-Tergîb ve't-Terhîb* adlı kapsamlı kitabında -kendisini (r.a.) müstağni kılacak sağlam haberler varken, zayıf, münker ve hatta uydurma hadîslerden büyük oranda zikretmiştir. Lakin, özellikle asrımız okuyucusu gafil olsa da el-Münzirî, *Mukaddime'*sinde zikretmiş olduğu bazı işaretler ve ıstılahlarla bu hususa tenbih etmiş ve böylece sorumluluktan kurtulmuştur.
İşte beni, Katar'da *Sünnet ve.Sîret Araştırmaları Merkez*İ'nde iki cilt halinde çıkan, onun sahih ve hasen hadîslerini **tahric** ettiğim *Müntekâ* adlı çalışmaya sevk eden âmil budur.

C- İbn Hacer el-Heysemî'nin Fetvası
Meşhur Şafiî fâkih, Allâme İbn Hacer el-Heysemî, zamanın yöneticilerinden naklettiği hadîslerin râvisini açıklamayan, sahih haberleri batıl haberlerle karıştıran her hatibi, hitabetten men etmelerini, ısrarla istemesiyle gerçekten isabetli bir iş yapmıştır. Nitekim, *el-Fetevâ el-Hadisiyye'*sinde şöyle demekte: Kendisine "Her Cuma minbere çıkan ve ne hadîsi aldığı kitabı, ne de râvilerini açıklamadan konuşmasında birçok hadîs zikreden hatibin hakkında gereken nedir?" diye sorulunca, şöyle cevap verdi:
"Hadîste ehil olmak şartıyla, hutbelerinde hadîslerin râvilerini veya onları zikredenleri belirtmeksizin hadîs okuması veya müellifi hadîste otorite olan bir kitaptan nakletmesi caizdir. Ancak, müellifi hadîs ehlinden olmayan bir kitaptan, hadîste ehil olmayan bir hatibin, konuşmasında, sadece kitaptan okumasına dayanarak hadîs zikretmesi caiz değildir. Bu şekilde davrananlar şiddetli bir ta'zir cezasına çarptırılır. İşte birçok hatibin durumu böyledir. Çünkü onlar, rastladıkları kitaptaki hadîsleri, onların aslı olup-olma-dığına bakmaksızın ezberleyip onlarla hutbe okuyorlar. Dolayısıyla her belde yöneticilerine hatiplerini bu şekilde davranmaktan sakındırması düşer. Eğer durumunu düzelt-memekte ısrar ederse, o yöneticilerin yapması gereken şey, hatibi bu şekilde hitabetten alıkoyması, görevden uzaklaş-tırmasıdır." Devamla: "Bu durumda hatibe düşen ise, eğer hadîsin sahih bir isnadı varsa, -kendisine itiraz olmaması için- rivayetinde hadîsin isnadını açıklamasıdır. Aksi taktirde itiraz edilebilir. Hatta, yöneticinin, hatibin haksız yere böylesi yüce bir mertebeye karşı cüretkâr davranmasına

son vererek, onu hatiblik görevinden alması bile caiz olur."[13]
Keşke bu hüküm, günümüzdeki hatiblere de uygulansa. Bu durumda, hadîsleri bilmediklerinden ve kabul gören hadîs ile reddedilmesi gereken hadîsleri birbirine karıştırdıklarından dolayı, çoğu hatip görevden alınırdı.
Tergîb ve Terkibe Dair Zayıf Hadîs Rivayeti Bence bu tür zayıf, münker ve uydurma hadîslere bütün hatip ve va'z-u nasihat edenlerin ilgi duymalarının nedeni; helal, haram, mekruh, vacip ve mubahtan oluşan beş hükümden herhangi bir seri hükümle alâkalı olmayan, amellerin faziletleri, rekâik, zühd, tergîb, terhîb ve kıssalar gibi konularda âlimlerin çoğunluğunun zayıf hadîs rivayetini mutlak olarak caiz görmeleridir.
Bu hususta İmam Münzirî *et-Tergîb ve't-Terhib* adlı kitabının mukaddimesinde şöyle demektedir: "Alimler tergîb ve terhib çeşitlerinde müsamahalı olmaya müsaade etmişlerdir. Hatta onlardan çoğu, sıhhat derecesini bildirmeden uydurma haberleri dahi zikretmişlerdir!"
Hâkim de *Müstedrek*[1]İnde *Dua* kitabının başında benzeri şeyler söylemiştir: "Allah'ın izniyle, Dualar kitabında Şey-heyn'den (Buhârî ve Müslim'den) sakıt olan haberleri kabul ederken, Ebu Said Abdurrahman İbn Mehdfnin (H. 138-198) mezhebine göre aktaracağım." Sonra ona varan senediyle Abdurrahman İbn Mehdfnin şu sözünü nakletti.
"Bize Nebfden (s.a.v.) helal, haram ve hükümler hakkında bir haber rivayet edildiğinde senedlerde titiz davrandık, adamları tenkide tâbi tuttuk. Ama, amellerinin faziletle-
[13]-" Hakim, *el-Müstedrek,* I., 490.

ri, sevap, ikâb, mubahlar ve dualar gibi konularda rivayet edildiğinde ise isnâdlarla gevşek davrandık." ᵘ
el-Hatip de *el-Kifâye'sinde* senediyle Ahmed'in şöyle dediğini rivayet eder:
"Bize Resûlullah'dan (s.a.v.) helal, haram, sünnetler ve hükümlerle ilgili bir hadîs rivayet edildiğinde senedlerde titiz davrandık. Ama amellerin faziletleri, herhangi bir hüküm getirmeyen-kaldırmayan konularda Nebî'den bir şey rivayet olunduğunda ise isnâdlarda gevşeklik gösterdik."
Yine ona göre: "(İnsanları iyiliğe, inceliğe, yumuşaklık ve nezakete çağıran) rikâk hadîslerinde, içerisinde hüküm bile olsa gevşeklik gösterebilir."
Ebû Zekeriyya el-Anberî ise şöyle der: "Gelen haber, helali haram, haramı helal kılmıyorsa, bir hükmü vacip kılmıyorsa, terğîb, terhib, titizlik veya ruhsat gibi konularda ise ona göz yummak ve rivayetinde müsamaha göstermek gerekir." «
Lakin isnâdlardaki bu göz yumma ve müsamahanın sınırı nereye kadardır?
Bazı insanlar bu gibi yaklaşımlardan hareketle, zayıf hadîsin râvisi hataları cihetinden tek kalsa, veya (rivayet ettiği) münker (Hadîs)leri çok olsa da, yahut yalanla itham edilse bile terğîb ve terhibe dair hadîsin kabul edileceğini anladılar.
¦ Dahası, bazı cahil sofiler, hayra rağbet ettirdiği, şerden sakındırdığı müddetçe uydurma, düzme, yapmacık haberlerin rivayetinin bile caiz olduğu anlayışını benimsediler.
**" Hatib, *el-Kifaye,* s. 134, el-Mektebetü'1-İlmiyye MedLnetu'l-Münev-
vere'de neşretti.
[15]~ İbn RSceb, *Şerhu Heli't-Tirmâi* 1,72-74, Tahkik: Nureddin el-Itr.

Hatta bazıları bu gaye ile Kur'an sûrelerinin faziletlerine dair veya bazı hayırlı işler hakkında bizzat hadîs uydurma yoluna gittiler. Kendilerine "Her kim benim üzerime kasten yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın." şeklindeki mütevâtir bir hadîs hatırlatıldığında onlar, bütün küstah-lıklarıyla "Biz O'nun aleyhine değil, lehine yalan söyledik" demişlerdir! Ki onların özürleri kabahatlerinden daha büyük! Çünkü onların bu sözleri, O'nun dininin eksik olduğunu ve onların bu eksikliği giderdikleri anlamına gelir. Halbuki Allah Teâlâ: "Bugün sizin için dininizi kemale erdir-dim." (Maide:3) buyurmuştur.
Kaldı ki muhakkik âlimler isnâdlarındaki bu gevşekliğin nedenini şöyle açıklamışlardır:
"Yalnızca itham olunanlardan veya gaflet ve hatasının çokluğundan dolayı zayıf kabul edilen râvilerden gelen bir hadîs, başkalarınca bilinmiyorsa, onunla ihticâc edilmez." şeklindeki (Tirmizi'nin) sözünü, İbrt Recep el-Hanbeli *Şerhu İlleti't-Tirmizi'âe* açıklarken diyor ki:
"Tirmizi'nin zikrettiğine gelince... Her ne kadar onlardan bazılarının hadîsi rekaik, terğîb ve terhibde rivayet edilebilirse de, onun bundan muradı, şer'i hükümlerde ve amel ile ilgili durumlarda hüccet getirilemeyeceğidir. Çünkü imamlardan çoğu zayıf râvilerden rikâk vb. hadîslerin rivayetine ruhsat vermiştir. İbn Mehdî ve Ahmed b. Hanbel onlardandır."
Ravvâd İbn el-Cerrâh dedi ki: "Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim: 'Helal ve haram konusunda, bu ilmi ancak eksiği fazlayı bilen, ilimle şöhret kazanmış ileri gelen meşhurlardan alınız. Bunun dışındaki konularda ise diğer âlimlerden almanızda sakınca yoktur.'"

ibn Ebî Hatim der ki: "Babamın bize rivayet ettiğine göre Abede ibn Süleyman el-Merzevî şöyle dedi: 'Adamm birinden bir hadîs rivayet ettiğinde İbnu'l-Mübarek'e: 'Bu zayıf bir adamdır!' denildi. O dedi ki: 'Yalnız bu kadar veya buna benzer şeyler ondan rivayet edilebilir.' Abede'ye 'Hangi şeyler gibi olursa?' dedim: 'Edeb, vaaz ve zühd konularında' dedi."
ibn Maîn, meşhur bir abid olmasına rağmen, rivayette zayıf olan Musa İbn er-Rebezî hakkında: "Rekâik türünden hadîsleri yazılabilir" dedi.
İbn Uyeyne ise: "Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine dair olduğu müddetçe Bakiyye'den yani Bakiye İbn Velid'den hadîs dinlemeyin. Ama sevap vb. diğer konularda olursa dinleyebilirsiniz." demektedir.
Ahmed b. Hanbel, meşhur *Sîret* sahibi Muhammed İbn Ishak hakkında: "Ondan ancak gazveler (meğâzî) ve benzeri şeyler yazılır." dedi.
Yine İbn Main, Ziyad el-Bekkâî hakkında: "Gazveler hakkında ondan rivayette bir beis yoktur, ama diğer konularda hayır! (alınamaz)" dedi.
İbn Receb dedi ki: "Terğîb, terhib, zühd ve edeb gibi konularında yalan ile itham edilemeyen gaflet ehlinin hadîsleri rivayet edilir. Amma yalanla itham edilenlerin ise hadîsleri reddedilir. İbn Ebi Hatim ve başkaları da bu görüştendir."^
Bu ve benzeri sözlerden anlıyoruz ki hadîs imamlarından hiçbiri, bilinmeyen, itham edilen veya çok hatalı olsalar bile, terğîb ve terhib hadîslerinin **her** gelip-geçenden rivayet edilebileceğini söylememiştir.
[16]~ Suyutİ, *Tedıibur-ftâvMa Ttıkribi'n-Nevevt,* c. I, s. 298-9. Tahkik: Ab-dulvahhab Abdullatif Kahire'deki Daru'l-Kütübi'I-Hadîse neşretti.

Onlar ancak, hıfzında biraz gevşeklik veya zayıflık olan bazı râvilerin rivayetini caiz görmüşlerdir. Hatta İmam es-Servî'nin dediği gibi onlar şayet 'hadîslerdeki eksik ve fazlalığı bilen, ilimleriyle meşhur olmuş ileri gelenlerden' olmasalar bile (hadîsîeri alınabilir).
Çünkü onlarm doğruluk ve adaletlerinde hiçbir şüphe yoktur. Şüphe ancak onların hıfz, uyanıklık ve itkân (itina)larındadır.
Bunun için Hafız Ibn Hacer, rekâik ve tergîb konularında zayıf haberin kabulü için üç şart ileri sürmüştür ki Hafız Suyutî *Tedribu'r-Râvi'de* bunu ondan nakletmektedir.
Birincisi: İttifakla kabul edilen bir şarttır ki o da rivayetin çok fazla zayıf olmamasıdır. Bununla yalancılar, yalanla itham edilenler ve hatası çok olanlardan rivayetinde infirâd edenler (tek kalanlar) tarifin dışına çıkar.
ikincisi: Rivayetin genel bir aslın altına girmiş olması. Bununla da kesinlikle bir aslı olmamaları yüzünden düzülen haberler tariften dışarı çıkar.
Üçüncüsü: Amel esnasında, Nebî'nin (s.a.v.) söylemediği bir şeyi O'na nisbet etmiş olmamak için, bunun ondan sabit olduğuna inanmayıp, ihtiyatla almak.
Dedi ki: Son iki şart İbn Abdüsselam'dan ve arkadaşı Ibn Dakîk el-Iyd'dendir. Birincisi hakkında ise Alâî, alimle-rin ittifakını nakletmektedir.[17]

D- Tembih Edilmesi Gereken Gerçekler

Burada, bu konuyu aydınlatacak bazı gerçekler üzerinde durmak istiyorum. Çünkü bu konuyu birçokları iyi anlayamamakta, hatta, hâlâ Müslümanların büyük kitlelerini yön-

17-Ibn Receb, *Şerhu ileli't-Tirmizi,* 74, Tahkik: Nureddin el-Itr.

lendirmekte olan pek çoklarmın dahi dinî kültürleri bu sebeple bulunmaktadır.

I- Tergîb ve Terhibde de. Bazı Âlimlerin

Zayıf Hadîsi Terki-

Gerek eski ve gerekse yeni âlimlerden bir kısmı; terğîb, terhib, rekâik, zühd vb. konuların hadîsleriyle, hüküm bildiren hadîsleri aynı seviyede görmüşler, dolayısıyla ancak sahih veya hasen hadîsi kabul etmişlerdir.

Şerhu'l-HeVde İbn Receb şöyle der:

"Müslim'in (Ö. 260) M*ukaddi*mesinde zikrettiği malûmatın zahiri, terğîb ve terhib hadîslerinin de ancak kendilerinden hükümlerle ilgili hadîslerin rivayet edilebildiği kimselerden rivayeti gerektirmektedir.[18]

Nitekim o, *Sahih'inin* mukaddimesinde zayıf hadîslerle, münker rivayetlerin râvilerini kötülemiştir."[19]

ı°" Müslim, Sahih'inin Mukaddimesinde şöyle demektedir: "Kendilerini hadisçi sayan birçoklarında bile şu kötü durumu görmekteyiz. Onlar, zayıf hadîslerle, münker rivayetleri ortaya koyarken, doğruluk ve emanetleriyle bilinen sika (güvenilir) râvilerin naklettiği meşhur sahih hadîslerle yetinmemektedir. Üstelik onlar bilmekte ve dilleriyle de itiraf etmektedirler ki, gafil insanlara rivayet ettikleri haberlerin çoğu ya münkerdir, ya da hadîs ehli imamlar tarafından kendilerinden hadis rivayet edilmesi iyi görülmeyen, kendilerinden hoşnut olunmayan insanlardan nakledilmiştir. İşte gördüğünüz bu kötü durumlar olmasaydı hadîslerin sahihini zayıfından ayırma ve bunları toplama şeklindeki isteğini yerine getirmek bizim için pek kolay olmazdı. Lakin bir topluluğun zayıf ve meçhul isnâdlarla münker haberleri yaymasından ve bu haberlerin ayıplarını bilmeyen avama da vermelerinden sonra bildiklerimiz sebebiyle isteğine cevap vermek, kalbimize kolay (hafif) geldi. (Bkz. Müslim, *Mukaddime,* I, c.8, Çağrı Yayınları) [i9]" Suyutî, *Tedribu'r-RSvi, c.* 1, s. 298-9

Anlaşılan o ki, İmam Buhârî de (ö. 256) bu görüştedir. Cerh ve ta'dil imamı Yahya b. Maîn'in (ö. 233) görüşü de budur. Müteahhirînden ise; Zahirîlerden Ibn Hazm (ö 456), Malikîlerden Kâdi İbnu'l-Arabî (ö. 543) ve Şafiîlerden Ebu Şâme de aynı görüştedirler.[20]

Muasırlardan ise Şeyh Ahmet Muhammed Şakir ile Şeyh Muhammed Nâsıruddin Elbânî'nin de görüşleri bu merkezdedir. Allâme Şâkir, İbn Kesirin *İhtirasa Ulumi'l-Hadis'ine* yazdığı şerh olan *ESisu'l-Hasis* kitabında, zayıf haberleri zikrettiğimiz şartlarıyla zayıflığını beyan etmeksizin rivayete bazılarının cevaz verdiklerini zikrettikten sonra diyor ki:

"Kanaatime göre, zayıf hadîsteki zayıflığın beyanı her halükârda vaciptir. Çünkü bunun açıklanmaması, hadîsi okuyana onun sahih bir hadîs olduğu vehmini verir. Özellikle de hadîsi nakleden, bu sahada kendisine başvurulan hadîs âiimlerinden ise... Gerçekten zayıf rivayetin alınmamasından, hükümler ile amellerin faziletleri vb. arasında fark yoktur. Bilakis, Resûiullah'dan (s.a.v.) sahih olarak sabit olan sahih veya hasen hadîsten başka, kimsenin gösterebileceği bir hücceti yoktur. Amma Ahmed b. Hanbel, İbn Mehdi ve İbnu'I-Mübarek'in:'... faziletler vb. hususlarda bize hadîs rivayet edilince müsamaha gösterdik' demelerine gelince, onlar -Allah bilir, benim tercihime göre- sahih derecesine ulaşmayan hasen hadîsi almayı murad ediyorlar. Çünkü sahih ile hasen arasındaki gözetilen ıstılah farkı onların asrında açıkça yerleşmemişti. Bilakis mütekaddimin âlimlerin çoğu, hadîsi sadece sahihlik ya da zayıflıkla vasıflıyordu".[21]

"" İbn Kesir, *el-Baisu'!-Hasi$* ***Şahit*** *İhtisar-i Ulumi'l-Hadîs.* 2[1]" İbnu's-Salah, *Mukaddime, İbnu's-Salah ve Mehasimt'l-Istıiah,* s. 217,

İbn Teymiyye ve İbnu'i-Kayyim'in de bu anlamda sözleri vardır. Nitekim onlar da, İmam Ahmed'den rivayet edilen, onun zayıf hadîsi alıp, rey ve kıyasa takdim ettiği şeklindeki görüşünü tefsir edip, onun zayıfla muradının hasen olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü bilindiği gibi İlk kez bu taksimle meşhur olan Tirmizi'dir.

Şeyh Elbâni'ye gelince o, özellikle *Sahihu'l-Câmîi's-Sağir ve Ziyadetuh* ve *Sahihu't- Terğib ve't-Terhib'de* ve diğer bazı kitaplarının mukaddimelerinde bu konuyu serpiştirmiş tir.

II- Cumhurun Ortaya Koymuş Olduğu Şartlara Riâyet Edilmemesi

Tergîb, terhib, rekaik vb. konularda zayıf hadîs rivayetini caiz görenlerin koymuş olduğu üç şarta - maalesef- ilmî açıdan riayet edilmemiştir. Zühd ve rekaik hadîsleriyle meşgul olanların çoğu, zayıf ile çok zayıfın arasındaki farkı görmüyorlar, hadîsin Kur'an'la veya sahih sünnetle sabit, şer'i bir asla ters düşüp-düşmediğine bakmıyorlar. Bilakis - önce de söylediğimiz gibi- bazen, oldukça münker veya üzerinde uydurma alametleri görülen bir hadîsi, çarpıcı ve yeni bir şeyi ilk defa aktarmış olmanın verdiği cazibeye kapılarak nakletmede bir sakınca görmüyorlar.

III- Cezm (Kesinlik) Siygasıyla Rivayetin Menedilmesi

Burada âlimler önemli bir uyarıda bulunmuşlardır. O

da zayıf hadîs rivayetinde "Resûlullah şöyle buyurdu" diye kafi ve kesin bir siyga söylenilmemesidir.

İbnu's-Salâh, *Ulûmu l-Hadîs* kitabının yirmi ikinci babında şöyle der:

Tahkik: Aişe Abdurrahman, *et-Hey'etu'1-Mısnyye el-Amme li'i-Kitab.*

"Zayıf hadîsi rivayet etmek istediğinde 'Resûlullah şöyle buyurdu' veya buna benzer kesinlik ifade eden lafızlarla onu Resûlullah'ın buyurduğunu söyleme! Böylesi durumlarda ancak; 'Resûlullah'tan şöyle rivayet edildi' veya 'Ondan bize şöyle şöyle (bir haber) ulaştı' veya 'O'ndan vâ-rid oldu ki' veya 'O'ndan geldi ki' yahut 'Bazıları rivayet ettiler' gibi ifadeler kullanabilirsin.

Sahihlik ve zayıflığında şüphe ettiğin haberlerde de hüküm böyledir. Bu durumda 'daha önce açıkladığımız gibi sahih olduğu sana açık olan haberde Resûlullah şöyle buyurdu' dersin. En iyisini Allah bilir."[23]

İbnu's-Salâh'ın söylediğini, Nevevî, İbn Kesîr, Irâkî, İbn Hacer ve hadîs ıstılahlarıyla ilgili kitap yazan herkes uygun görmüştür.

Fakat, hatipler, vaizler ve zayıf hadîs rivayet eden yazarlar bu tembihe aldırış etmeyip, hadîslerini devamlı 'Resûlullah şöyle buyurdu' diye naklediyorlar.

IV- Yeteri Kadar Sahih ve Hasen Hadîs Vardır

Bir konuda elimizde sahih veya hasen sınıfından bir veya daha fazla hadîs, zayıf hadîs sınıfından da bir veya daha fazla hadîs

olduğunda, bize düşen, ikinci gruptakilere ihtiyaç duymayıp, elimizde olan birinci sınıftaki hadîslerle yetinmektir. Zayıf haberleri hafızalarımıza doldurmaya hiç gerek yok.:/ Çünkü bu, kesinlikle sahih hadîsin aleyhine olacaktır.
Bunun içindir ki sahabenin bazısından şöyle vârid olmuştur: "Bir topluluk, bir bid'at doğrultusunda çalışsın da sünnetten onun mislini kaybetmesin." Bu ise müşahede edilen bir durumdur.
[22]-Hatib,ef-Kf/itye,5.133.

Burada el-Hatib, *el-Kifâye'de,* İmam İbn Mehdî'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Kişinin zayıf hadîsleri yazmakla meşgul olmasına gerek yoktur. Çünkü bundan kaybedeceği en az şey, zayıf kimselerin hadîslerinden yazdığı kadar, güvenilir kimselerin hadîslerinden mahrum kalmasıdır." [23]
Ezberleme, hatırlama, alıp hazmetme gibi hususlarda insanın gücü sınırlı olunca -ki öyle olması gerekir-, şu halde o, bunları en layık ve evla olana harcasın. Şüphesiz bu güçlerin zayıftan çok, sahih hadîse yöneltilmesinin, bütün gayret ve vakitlerin bu doğrultuda harcanmasının evlâ olduğunda hiç kimse ihtilaf etmez.
V- Ameller Arasındaki Nispetlerin Bozulmasından Sakındırma
Rekâik, tergîb ve terhib hadîslerin -her ne kadar helal veya haram kılan herhangi bir hükmü kapsamasa da biz onların- hem önemli, hem de tehlikeli başka bir şeye şâmil olduklarını görmekteyiz. Geçmiş imamlarımızın pek iltifat ettiği bir husus olmasa da bu, Hakim olan Şâri'in (Kanun koyucunun) yükümlülükler ve ameller için koymuş olduğu "nispetler'in bozulmasından doğan bir durumdur. Çünkü Şâri' nazarında -ister emredilen, ister yasaklanan olsun- her bir amelin diğer amellere oranla bir ölçüsü, belli bir değeri vardır. Şâri'in onun için çizmiş olduğu sınırı aşmamız, onu bulunduğu yerden indirmemiz, yahut değerinden yüksek bir mertebeye kaldırmamız caiz değildir.
Çok tehlikeli durumlardan birisi de, bazı salih amellere, ondaki sevabı büyütmek suretiyle, hacminden büyük ve hak
"" Çeşitli yolları olmasına rağmen, hadîsin onun yanında zayıf olduğuna işaret ediyor.

ettiğinden çok kıymet verilmesi, hatta, din nazarında daha önemli ve daha yüksek derecedeki amellerin haddini bile aşma sidir.
Bunun karşısında ise bazı mahzurlu amellere önem verilmesi, diğerlerini sönük bırakacak derecede ondaki cezanın büyütülmesi vardır.
Sevap vaat edilmesi ve ceza ile korkutulmasındaki bu korkunç hal ve mübalağalar, psikolojik çalkantılara yol açmıştır. Bu mübalağacılar çok defa insanların Rabbini insanlara buğzettirmiş, onları O'ndan nefret ettirmiş ve onları O'nun rahmetinin genişliğinden uzaklaştırmıştır.
Şu halde yapılması gereken, bizi ya ifrata, ya da tefrite çeken bu mübalağacıların ağına düşmeksizin, amelleri şer"i mertebesinde bırakmamızdır. Nitekim Ali ibn Ebi Talib (r.a.) şöyle demiştir: "Siz haddi aşanın (yani mübalağacının) ona döneceği, sonradan gelenin ise ona katılacağı orta yola sarılınız."
VI- Amellerin Faziletlerinde Zayıf Hadîslerin Rivayeti, Onunla Bir Hükmün İspatı Mânâsına Gelmez
Bu şartlar ve öncekilerin izahıyla zayıf hadîs rivayetine cevaz veren âlimlerden bir kısmı râvilerin isnâdlarında müsamaha göstermişlerdir. Onlar bununla ancak, muteber şer"i delillerle doğruluğu sabit olmuş sahih amele teşviki veya sert delillerle kötülüğü sabit olmuş kötü amellerden nehyet-meyi kastetmişlerdir. Yoksa, zayıf hadîs ile, bir işin iyi veya kötü olduğunu ispat etmeyi amaçlamamışlardır. Fakat genel olarak insanların çoğu -hatta bazı hadîsçiler bile- zayıf hadîsin bu şartlarla rivayetine cevaz verilmesiyle, onunla bir amelin ispatı arasındaki ayrımı yapmamışlardır.

Bunun içindir ki Müslüman beldelerin çoğunda Şaban ayının yarısına rast gelen gecenin kutlandığını görüyoruz. Ali'den (r.a.) merfû olarak rivayet edilen şu hadîse binaen onlar, bu geceyi ibadet, gündüzünü ise oruçlu geçiriyorlar: "Şaban ayının yarısına rast gelen gece olduğunda- geceyi ibadetle, gündüzü ise oruçla geçirin. Çünkü Allah Teâlâ, o gece batımında dünya semasına iner ve şöyle buyurur; "Var mı bağışlanmak isteyen, bağışlayayım...'" Bunu İbn Mâce rivayet etmiş, el-Münzirî onun zayıf olduğuna işaret etmiş, aynı şekilde *Zevâidu İbn Mâce'de* el-Bûsîyrî de onu zayıf saymıştır.
Yine aynı şekilde Müslüman beldelerin çoğunda Aşûrâ gününün kutlandığını görüyoruz. Onlar, zayıf - hatta İbn Teymiyye ve başkalarına göre uydurma olan- bir hadîse itimat ederek kurban keserler, ona bir bayram veya bir toplantı vesilesi olarak itimat ederler ve eşe-dosta (hediye vb.) ikram ederler. Dillerde meşhur olan hadîs ise şudur: "Kim Aşûrâ gününde eşine-dostuna (hediye vb.) ikram ederse, Allah da senesinin kalanında onu bolca rızıklandırır." Münzirî dedi ki: "Onu Beyhâki ve başkaları, sahabeden bir cemaatten (değişik) yollardan rivayet etmişlerdir."
Beyhâki şöyle demiştir: "Bu isnâdlar her ne kadar zayıf ise de birbirine katınca onlar kuvvet kazanmıştır. Allah en iyi bilendir." Ancak bu görüş tartışma götürür.
İbnu'l-Cevzî ve *Minhâcü's-Sünne'de* ibn Teymiyye ve başkaları bu hadîsin kesinlikle uydurma olduğunu söylerken, iraki ve başkaları ise onu müdafaa etmeye ve onun ha-sen ligayrihî bir hadîs olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Müteahhirin âlimlerinden çoğuna da, hadîsin uydurma olduğuna hükmettikleri nispet edilir!

Bana öyle geliyor ki hadîs, Şia'nın Aşûrâ gününü hüzün ve matem günü yapma şeklindeki mübalağalarını reddetmek üzere Ehl-i Sünnetten bazı cahillerin uydurdukları hadîslerdendir. Dolayısıyla onlar da bu günü süslenip-temiz-lenme ve aileler arasında bolca izzet-ikram etme günü yapmışlardır.
Müslümanların pek çoğu arasında görülen yanlış anlayışların ve yaygın bid'atlerin çoğu, gerileme asırlarında revaç bulup, akıllarına ve kalplerine yerleşen zayıf hadîslerden kaynaklanmıştır. Ve bunlar Şâtıbi'nin de *el-î'tisam'da* açıkladığı gibi, Kur'an-ı Kerim'in yanında anlayış ve hayatın temeli olması gereken sahih hadîslerin de üzerine çıkmışlardır.
Alimlerin "Amellerin faziletleri veya tergîb ve terhib konularında zayıf hadîsle amel edilir" şeklindeki sözlerinden ne kastettikleri hakkmda Şeyhû'l-İslâm İbn Teymiy-ye'nin (r.a.) çok net bir açıklaması vardır ki, o şöyle demiştir:
''...Amellerin faziletleri konusunda âlimlerin 'zayıf hadîsle amel edilebilir' şeklindeki sözleri, kendisiyle ihticac edilmeyen zayıf hadîsle müstehabların ortaya konulması anlamına gelmez. Çünkü müstehab da şer'i bir hükümdür ve ancak şer'i bir delille sabit olur. Şer'İ bir delil olmaksızın her kim, Allah'tan, O'nun herhangi bir ameli sevdiğini haber verirse, Allah izin vermediği halde dinde yasa koymuş olur. Nitekim bu, herhangi bir vücubiyet ve haramlılığı ispat etmesine benzer. Bunun içindır ki âlimler diğer teklifi hükümlerde ihtilaf ettikleri gibi, müstehabda da ihtilafa düşmüşlerdir. Sanıldığının aksine, müstehab da, dinin meşru

bir esasıdır.
Onların bundan muradı, nass veya icma ile Allah'ın sevdiği veya kerih gördüğü sabit olan, Kur'an okuma, tes-

bih, dua, sadaka, köle azat etme, insanlara iyilik etme ve yalanın, hainliğin vb. kötülüğü gibi hususlarda amel edilmesidir.
Müstehab olan bazı amellerin fazileti ve sevabı veya bazı amellerin kötülüğü ve cezası, sevap ve cezanın ölçüleri ve çeşitleri hakkında bir hadîs rivayet edildiğinde, şayet bu hadîsin uydurma olduğunu bilmiyorsak, zikredilen konularda onun rivayetinin ve onunla amelin caiz olması, nefsin bu sevabı umduğu veya böylesi bir cezadan korktuğu manasınadır. Bu da ticaretin kazanç getirdiğini bilen bir adamın şu durumu gibidir: Ona ticaretin çok kâr getireceği bildirildiğinde eğer bu doğru çıkarsa faydalanır. Yalan çıkarsa da ona zararı dokunmaz.
Bunun misali ise, israiliyyat, rüyalar, selefin ve âlimlerin sözleri ve âlimlerin karşılaştıkları bazı olaylar vb. kendisiyle şer"! bir hükmün, ya da müstehab ve başka şeylerin ispatı caiz olmayan hususlarda tergîb ve terhib edilmesidir. Fakat bunların tergîb ve terhib ile ümitlendirme ve korkutma konularında zikredilmesi caiz olur.
Uydurma olduğunu bilmediğimiz bir rivayetin delâlet ettiği anlamın iyi veya kötü olduğu şer'î delillerle biliniyorsa, bu rivayetin faydası olur, zararı olmaz. Bu rivayet, gerçekte batıl veya sahih olsun bir şey fark etmez. Amma batıl, uydurma olduğu bilinen haberlere gelince, onlara yönelmek caiz değildir. Çünkü yalanın hiçbir şeye faydası olmaz. Haberin sahih olduğu sabitse onunla hükümler ortaya konulur. Ama iki duruma da muhtemel ^se. onun doğruluğu mümkün olduğundan ve yalan olması halinde ise zararı olmadığından rivayet edilir. İmam Ahmed ancak şunu söylemiştir: "Tergîb ve terhib geldiğinde ise îsnâdlarda gevşeklik gösterdik." Bunun anlamı ise: Bu konuda biz ancak isnâdlanyla ri-

vâyet ederiz. Onları rivayet edenler, kendileriyle ihticac edilen güvenilir (sika) kimselerden olmasa da, yine aynı şekilde "Zayıf hadîsle, amellerin faziletleri hakkında amel edilir" diyenin sözünden de anlaşılan, Kur'an okuma, zikir gibi salih amellerle, kendisinden hoşlanılmayıp sakınılan kötü ameller konularında bu tür hadîslerle amel edilmesidir.
Ama zayıf olan bu tür fazilet hadîsleri; mesela, belirli bir vakitte, belirli bir okuyuşla, belli bir şekil üzere bir namaz gibi, ölçü ve sınırları içeriyorsa bu caiz değildir. Çünkü belirli şekil üzere müstehab oluşu şer'i delillerle sabit değildir. Ancak: "Kim çarşıya girer ve Lâ ilahe illallah... derse ona şu şu mükafat vardır.. ."[24] şeklînde bir hadîs rivayet edilirse durum bunun tersinedir. Çünkü gafiller arasında Allah'ın zikri cümlesinden sayılacağından çarşıda Allah'ı zikretmek müstehabtır. Nitekim bu çoklarınca bilinen şu hadîste de gelmiştir: "Gafiller arasında Allah'ı zikreden, kuru ağaçlar arasındaki yaş (yeşil) ağaç gibidir."[25]
Ondaki rivayet edilen sevabın miktarına gelince, onun sabit olup olmaması zarar vermez.
Velhasıl bu babda böylesi hadîsler rivayet edilir. Ve onunla müstehablıkta değil de tergîb ve terhibde amel edilir. Sonra onun gerektirdiği sevap ve cezanın miktarlarına inanma ise şer'î delile bırakılır.[36]
Bu açıklamaya rağmen biz, çoklarının zayıf hadîsle sınırlar ve miktarlar tespit ettiklerini görmekteyiz.
2*~ Ebu Nuavm'ıı *"el-HsIye"* de İbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadîsten bir bölümdür ki Iraki onun zayıf olduğunu söylemiştir. *Feydu'i-Kadir'Ae* de böyledir. CM, s. 559.
25" *Mecmua Feteva Şeyhi'l-İslâm,* c. 18, s. 65. Riyad Baskısı. 2^ Bk7: Münziri, *et-Terğib,* H. Nu: 4576, Tahkik. M-Muhyiddin Ab-dulhamid, c. 4, s. 140.

VII- Zayıf Hadîs Rivayetinin Kabulü İçin İki Mükemmel Şart
Tergîb ve terhib konularında zayıf hadîs rivayetinin cevazı hakkında Cumhur'un zikrettiği üç şartla, onların görüşlerini alırken, *Sekâfetu'd-Dâiye* kitabında zikrettiğim şu mükemmel iki şartı da eklememiz gerektiği kanaatindeyim:
1) Aklın, şeriatın veya dilin kabul etmediği mübalağalara ve korkutmalara şamil olmaması.
nitekim uydurma haberin ya râvideki ya da rivayetteki karinelerle bilineceğini bizzat hadîs imamları beyan etmişlerdir. Rivayetteki karinelerden, hatta uydurma olduğuna delâlet eden şeyler cümlesinden; te'vil kabul etmeyecek derecede akla muhalif olması ve hissin, müşahedenin kabul etmediği bir şey getirmesini zikredebiliriz.
Yahut böyle bir rivayetin Kitab'ın ve mütevâtir sünnetin kafi delâletine veya kafi icmaya, aralarını cem etme mümkün olmayacak kadar ters düşmesi. (Ama cem etme imkânı olan muârazada ise durum böyle değildir.) Veya çoğunluğun huzurunda olması sebebiyle, değişik vesilelerle bir çoklarınca nakledilmesi düşünülen büyük bir işten bahseden bir haberi onlardan ancak birisinin nakletmesi!
Yine bunlardan birisi de: Küçük bir işe şiddetli azap ile ifrat; ya da basit bir iş için büyük bir müjde verilmesidir ki bu, kıssacıların hadîslerinde çoktur.
Maalesef tergîb ve terhib vb. konularda rivayet ettiklerinde de hadîsçilerin çoğu bu kaideleri tatbik etmiyorlar. Belki onların, asırlarının tabiatından kaynaklanan Özürleri olabilir. Amma asrımızın akılcılığı mübalâğaları kabul etmez, onları hazmetmez. Belki de böylesi hadîslerle karşılaştığında bizzat dinin kendisini itham eder.

Dilin kabul etmediği haberlere gelince, bazı kıssacıların rivayet ettiği hadîslerden çoğu böyledir. Derrâc Ebu's-Samh'ın Kur'an-ı Kerim'deki bazı kelimelerin tefsirinde yaptığı gibi. Bu kelimelerin dilde açıkça delâlet ettiği şeyler varken o, onların delâletinden uzak, oldukça garip tefsirler rivayet etmiştir.
Mesela; Derrâc'm Ebi'l-Heysem'den, onun Ebu Sa-id'den (r.a.) merfû olarak rivayet ettiği hadîslerden biri şöyledir: "Veyl, cehennemde bir vadidir ki kafir dibine ulaşmadan kırk sene iner." Benzerini Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmiştir.[a] Ancak, Derrâc "yetmiş sene" demiştir. Halbuki "veyl" İslâm'dan Önce de sonra da bilinen ve helak ile korkutmak için kullanılan bir kelimedir.
Bunun bir benzeri de, Taberâni ve Beyhakî'deki, Ibn Mesud'dan (r.a.) gelen Yüce Allah'ın "Azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır." (Meryem, 59) ayetindeki "el-gayy" tefsiridir ki, Derrâc, onun "cehennemde bir vadi" diğer bir rivayette ise "cehennemde bir nehir" olduğunu söylemiştir.
Yine onun, "Biz onların aralarına tehlikeli bir uçurum (Mevbikan) koyduk." (Kehf, 52) ayet-i kelimesindeki "mev-bik" hakkında Beyhakî ve başkalarının Enes b. Malik'ten, onun "irin ve kandan bir vadidir" dediğini rivâyet etmesi de böyledir.
Bundan daha garibi ise Ibn Ebi'd-Dünya'nın Şefi b. Malik'ten rivayet ettiği şu hadîstir: "Cehennemde 'esâm' denilen bir vadi vardır ki onda yılanlar, akrepler.. .vardır." (Güya) o. Yüce Allah'ın şu ayetine işaret ediyor: "Kim bunları

[a]" Ahmed, *Müsned c.* 3, s. 75; Tirmizi, *Tefsir* 22, Nu: 3164. Buradaki "harif" sonbahar anlamındadır. Ancak 40 sonbahar, 40 sene ve bu sürelik mesafe demektir.

(şirk, haksız yere adam Öldürme, zina vb.) yaparsa günahının cezasını) 'esâmen' bulur." (Furkan, 68)
Maalesef bu hadîsleri İmam Münzirî (r.a.) *et-Tergîb ve't-Terhîb* kitabında zikretmiştir.[11]
Bunun için biz *el-Müıüekâ mine't- Tergtb ve't-Terhtb* adlı kitabımızda o tür haberlerden yüz çevirip, almadık.
2) Kendisinden daha kuvvetli diğer bir şer'î delil ile çelişmemesi. Bunun misali de, Abdurrahman b. Avf hakkında rivayet edilen ve onun zenginliği sebebiyle cennete emekleyerek gireceğini ifade eden zayıf hadîslerdir.
Burada "Bu tür hadîsler mal fitnesinden ve zenginliğin azgınlığından sakındırma şeklindeki aslın altına girer" denilebilir. Fakat hatırlatmamız gerekmektedir ki gerek sabit olan çeşitli olaylar, gerek onun Müslümanların hayırlılarından, takva sahiplerinin büyüklerinden olduğunu ve gerçekten şükreden bir zengini temsil ettiğini ortaya koyan müsta-fiz (meşhur-yaygın) rivayetler bir yana, bu zayıf rivayetler Abdurrahman b. Avf i cennetle müjdelenen on kişiden sayan hadîslerle de çelişmektedir. Bunun içindir ki o, Resûlul-lah kendisinden razı olduğu halde vefat etmiştir. Ömer (r.a.) ise onu altı kişilik şûraya katıp, oyların eşit gelmesi halinde onun oyunu diğerleri üzerine bir tercih unsuru olarak tayin etmiştir.
Bu yüzdendir ki Hafız el-Münzirî, bir grup sahabeden bir çok isnâd ile Nebî'den vârid olan Abdurrahman b. Avf in, malının çokluğundan dolayı cennete emekleyerek gireceğini bildiren bir hadîsi reddetmiş ve şöyle demiştir:
"Bir grup sahabeden, birden fazla isnâd ile nakledilmiş olan bir hadîste Nebî'nin (s.a.v.} şöyle buyurduğu vârid ol-
[a-] *Bkz:* El-Münziri, *et-Tergib,* c. 4, s. 465,470

muştur: 'Abdurrahman b. Avf (r.a.), malının çokluğundan dolayı cennete emekleyerek girecektir.' Bu rivayetlerin en iyisi dahi tenkîdten hâli değildir. Ve- infiradı sebebiyle onlardan hiçbiri hasen derecesine ulaşamaz. Halbuki onun malı, Resûlullah'ın zikrettiği şu vasıftaydı: 'Salih bir kişi için, (helalinden kazanılmış) salih mal ne güzeldir.' Şu halde onun derecesi ahirette neden noksanlaşsın, veya bu, neden ümmetin zenginlerinden başkasına değil de sadece ona hasredilsin? Kaldı ki bu başkası hakkında bile vârid olmamıştır. Bu konuda ancak, mutlak olarak, bu ümmetin fakirlerinin, zenginlerini geçeceği hususu sahih olarak gelmiştir. En iyisini Allah bilir."[27]

E- Davetçide Olması Gereken İnce Kavrayış

Başarılı bir davetçinin yapması gereken, sahih bile olsa bildiği her hadîsi insanlara haber vermemesidir. Nitekim Allame Kasımı *Kavaidu't-Tahdis'de* şöyle demiştir:
"Her sahih hadîs, herkese haber verilmez. Bunun delili ise, Seyhan'ın {Buhârî, Müslim) Muâz'dan rivayet etlikleri şu haberdir: *"O* der ki: Allah Resulü bir gün bana, 'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkıyla, kulların Allah üzerin-
*** Uraniler, Nebî'ye (s.a.v.) gelip Müslüman olan bir gruptur. Onları Medine'nin havası çarpıp hastalanınca. Nebi (s.a.v.) onlara zekat develerini getirip onların süt ve bevlinden içmelerini emretti. Onlar *da* bunu yaptılar ve iyileştiler. Ancak daha sonra irtidad edip, develerin çobanlarını öldürdüler, develeri paylaştılar. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) peşlerinden adamlar gönderip, onları getirtti. Sonra onların ellerini ve yakalarını kesti, gözlerini oydu ve ölünceye kadar onları tedavi etmedi ve öldüler. Hadis, Buhârî ve Müslim'in *Sahih'lermde* ve başka kitaplarda mevcuttur. (Bkz: ***Fetkut-Btıt,*** *c.* 12, s. 98); (Bkz: Bu-
. hârî, *Diyar* 22; Müslim, *Kasame* 9, 11, 13)

deki hakkı nedir, bilir misin?' diye sorunca ben: 'Allah ve Resulü en iyisini bilir' dedim. Bunun üzerine o, 'Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Ona kulluk etmeleri ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise hiçbir şeyi kendisine ortak koşmayana azap etmemesidir.' buyurdu. Ben; 'Ey Allah'ın Resulü, bunu insanlara müjdeleyeyim mi?' dedim. O; "Müjdeleme! Yoksa gevşeyiverir-ler' buyurdu."[3]
Yine Buharı ile Müslim'in, Enes'ten rivayet ettikleri bir hadîste Nebî (s.a.v.), bineğinin arkasına binmiş olan Muâz'a buyurdular ki: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muham-med'in Allah Resulü olduğuna kalbinden sıdk ile şehadet eden hiçbir kimse yoktur ki Allah ona cehennemi haram kılmasın." Muâz dedi ki; "Ey Allah'ın Resulü, bunu insanlara haber versem de bu müjdeyle sevinseler ya!" deyince O (s.a.v.): "O zaman gevşeyiverirler" buyurdular. Nihayet Muâz gizlemiş olmanın günahı korkusuyla bunu ölümünden önce haber vermiştir. Yine Buhârî ta'lik olarak Hz. Ali'den (r.a.) şunu rivayet eder: "insanlara kavrayabilecekleri şeyleri haber verin! Allah ve Resûlü'nün yalanlanmasını ister mi-siniz?"[b] Bunun bir benzeri de İbn Mes'ud'un şu sözüdür: "İnsanların akıllarının ermeyeceği bir hadîsi onlara rivayet edersen, bu onlardan bazıları için fitne olacaktır." Bunu Müslim rivayet etmiştir.[c]
Hafız ibn Hacer der ki: "Bazı hadîsleri rivayet etmeyi kerih görenlerden; zahirleri yöneticiye karşı çıkmayı ifade eden hadîslerde Ahmed'i, sıfatlar hakkındaki hadîslerde
[a'] Buhârî, *Cihad* 46; Müslim, *İman* 49
^ Bkz: Buhâri, *İlim* 49
[c"] Müslim, *Mukaddime* 3,**1.11**

Malik'i, gaib ile ilgili haberlerde Ebu Yusuf'u, onlardan önce ise kendisinden ancak iki kap dolusu hadîsin rivayet edildiği Ebu Hureyre'yi (tabii rivayet etmediklerinden murad, insanları fitneye düşürebilecek olanlarıdır) zikredebiliriz ki benzeri Huzeyfe'den (de rivayet edilmiştir).
Yine Hasan (el-Basri), Enes'in Uranîlerin kıssasını[28], Haccac'a rivayet etmesini iyi görmemiştir. Çünkü o, bu haberi kötü bir şekilde te'vil ederek aşırı kan dökme hırsına bir gerekçe olarak kullanılabilirdi.
Bu konuda kural; aslında hadîsin zahiri kastedilmediği halde, zahirinin herhangi bir bid'ati kuvvetlendiriyor olmasıdır. Böylesi bir haberin, zahirini alacağından korkulanlar yanında rivayet edilmemesi arzulanır.
Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nehyi, haramlık için değil de, insanların maslahatı için olunca Muâz, bu haberi tebliğ ile ilgili ayetin genel anlamından hareketle vefatından önce haber vermiştir.
Bazıları ise şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözündeki 'Onlara müjdeleme!' şeklindeki bu yasak, insanların bazısına mahsustur. Nitekim Buhârî, bir âlimin, ilmini başka insanların anlayamamalarını kerih görerek bazı insanlara tahsis edebileceğine bu haberi delil olarak göstermiştir.[3] Zira kötü niyetli, aptal[29] ve birçok şeyi mubah gören[30] kim-

"" (Arapçada) Birisi bir batıl getirince "ebtale" denir. "el-Betale"ise; sihirbazlar ve şeytanlar demektir. Ahmed, *Müsned* <c,5, s. 249, 255)'de Ebıı Umame hadîsinde şöyle der: "Bakara suresini okuyunuz. Zira onu alıp-okumak bereket, terk etmek ise esef (hasret)tir. Ve ona büyücülerin (el-Betşle) gücü yetmez" Bunu Müslim *Salat* (Mü-*Safirun* 252l'da rivayet etmiştir. *-Bkz: Buhâri, *İlim* 49)
2'' Asılda böyledir. Belki de doğrusu el-İbahiyye'dir. 3"" Muğire ibn Şube'nın hadîsinden Seyhan, Tirmizi ve Nesaî rivayet etmiştir. *(d-Lü'lüü ne'l-Mercan,* H. Nu: 1795)

seler bu ve benzeri hadîsleri sorumlulukları terk etmek ve hükümleri ortadan kaldırmak için birer vesile yaparlar ki bu da onların hem dünyalarını, hem de ahiretlerini heba etmelerine yol açar. Nerede müjdelendiklerinde kulluklarında ki ciddiyetleri daha da artacak olan o insanlar? Nitekim, Nebi'ye (s.a.v.): "Allah seni (gelmiş ve geleceğini) bağışladığı halde geceyi ibadetle mi geçiriyorsun?" denildiğinde, (O) (s.a.v.): "Şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurmuştur.[31] Bu nedenledir ki: "Sineğin yemeğe (düştüğünde) batırılması!" hadîsini veya[a] veya, 'Hz. Musa'nın ölüm meleğini tokatlaması!"[11] hadîsini, veya "Babam nerede?" diye sorana cevap olarak "Benim babam da, senin baban da cehennemdedir" hadisini veya gerek selefin, gerekse halefin, hakkında ihtilaf ettikleri, Allah'a ait haberi ve fiilî sıfatlar hakkındaki hadîsleri, yahut, zahirleri her türlü ıslahtan ümidi kesme veya her türlü fesada karşı yapılabilecek herhangi bir işten el çekme gerektiği yanılgısına düşüren fiten (fitneler ile alâkalı) hadîsleri veya, insanların çoğunun kavrayamayacağı ince mânâları içeren ve onlara ihtiyaçlarının da olmadığı, üzerlerine herhangi bir hükmün de terettüb etmediği ve ömürleri boyunca onları duymasalar da, onların dininden hardal tanesi kadar bir şey eksiltmeyeceği daha başka hadîsleri hâlâ insanlara zikredip duran davetçilerin durumunu oldukça yadırgamaktayım!
Ama, davetçi herhangi bir sebeple böylesi hadîslerden birisine ihtiyaç duyarsa, onun üzerine düşen, onu sahih bir
[31]" ibn Hacer, *Fethu'l-BM,* c. 16, s. 228, Haiebi baskısı.
*¦ Buhâri, *Bed'ui-Halk* 17, *Tıbb* 58; Ebu Davud, *Et[1] ime* 48; Nesaî, *Feri* 11, ¦
İbn Mâce, *Tıbb* 31; Darimi, *Et'um* 12; *Müsned,* c. 2, s. 229-246)
•>" *et-lü'lüü ve'l-Mercan,* H. Nu: 1533
[c]~ Buhâri,' *Fiten* 6; *Müsned,* c. 3, s. 132, 177

çerçevede ele alması, çeşitli izah ve açıklamalar yardımıyla mânâsını iyice aydınlatması ve ondaki şüphe ve problemleri gidermeye çalışmasıdır.
Bunun için de, hâlâ insanların yanlış anladıkları ve bu anlayışlarının neticesi üzerine önemli hususların oluştuğu meşhur bir hadîsi örnek verelim. Bu da Enes'in aşağıda zikredilen hadîsidir:
Buhârî, Zübeyr b. Adiyy'e varan senediyle onun şöyle dediğini rivayet eder: "Enes b. Malik'e vardık ve ona Hac-cac'dan gördüğümüz kötü durumları şikayet ettik. Bunun üzerine o şöyle dedi: 'Sabrediniz, çünkü Rabbinize kavuşuncaya dek sizin üzerinize hiçbir zaman gelmez ki sonrası ondan daha kötü olmasın. Bunu sizin Nebinizden işittim.'"
Bazı insanlar, devamlı çöküntü durumlarına, sürekli bir düşüşe, peş peşe, bir mertebeden daha kötü bir mertebeye inişe delâlet eden bu hadîsi, çalışmadan, ıslah ve kurtarma çabalarından el çekmeye bir dayanak yapmaktadır. Öyle ki o, ta kıyamet, insanların en şerlileri üzerine kopuncaya ve insanlar Rabb'lerine kavuşuncaya kadar, ancak, bir kötülükten daha kötüsüne, ondan ise çok daha kötüsüne intikal etmekteki r.
Diğer bir kısım insanlar ise hadîsi kabulde duraksamakta, hatta bazıları da acele ederek belki de reddetmektedirler. Çünkü hadis, onun zannına göre:
1- Ye'se ve ümitsizliğe,
2- Yoldan çıkan azgın yöneticiler karşısında olumsuz bir pozisyona düşmeye çağırıyor.
3- Kainat ve hayat nizamının üzerine kâim olduğu "gelişme" fikriyle çelişiyor.
4- Müslümanların tarih anlayışına ters düşüyor.

5- Yeryüzünü adaletle dolduracak olan (ve Mehdi ismiyle tanınan) halifenin ortaya çıkması[3], Isa ibn Meryem'in inmesi ve islâm devletini ikâme edip, mesajını tüm dünyada yüceltmesi[1]' hakkındaki genel hadîslerle de çelişiyor.
Burada şunu söylememiz üzerimize düşen bir görevdir. Geçmiş âlimlerimiz, bu hadîsteki mânânın mutlak olup-ol-madığı problemine takılarak yorumdan kaçınmışlardır. Mânânın mutlak olması durumunda onları, bu hadîsten, her zamanın öncesinden daha kötü olduğu şeklinde bir anlayışı kastediyorlar. Oysa bazı zamanlarda şer, öncesine nisbetle daha az olabilmektedir. Bu hususta sadece Ömer b. Abdüla-ziz'in zamanının bulunması yeter. Velev ki bu hususta sadece Ömer b. Abdülaziz'in zamanı olsun. Ki bu, kendisinden herkesin şikayet ettiği Haccac'ın zamanından bir müddet sonradır. Nitekim Ömer b. Abdülaziz dönemindeki hayr meşhur olmuştur. Hatta, öncesinden daha kötü demek şöyle dursun, onun zamanında şer tamamen yok oldu denilse yeridir.
Bazıları bu hususta farklı cevaplar vermişlerdir. Bunlardan:
a) İmam Hasan el-Basri, hadîsi ekseriyete, genelliğe hamletmiştir. Haccac'dan sonra Ömer b. Abdülaziz'in geldiği sorulduğunda ise; "İnsanlara bir ferahlama gereklidir" demiştir.
b) İbn Mes'ud'un (r.a.) ise şöyle söylediği rivayet edilmiştir "Sizin üzerinize hiçbir zaman gelmez ki, öncesinden
[a]~ Mehdi'nin çıkması ile ilgili rivayetler için bkz: Tirmizi, *Filen* 52-3, İbn Mâce, *Filen* 34; *Müsned,* c. 3, s. 21, c. 5, s. 277 b-Bkz: Müslim, *Filen* 9, nu: 34,13, nu; 39,23, nurllö; Tirmizi, *Filen* 54, İbn Mâce, *Filen* 33, nu: 4077.)

daha kötü olmasın. Bununla ben, bir yöneticinin bir yöneticiden, bir ayın diğer bir aydan daha hayırlı olduğunu demek İstemiyorum. Lakin âlimlerimiz ve fakihlerimiz gidiyorlar, sonra siz onların yerine (gerçek) halef bulamayacaksınız." "Bir kavim gelir ve kendi görüşleriyle fetva verirler." Diğer bir rivayette ise "İslâm'da gedik açarlar ve onu yıkarlar." Buradaki hayır ve şer mânâsı için Hafız ibn Hacer "Bu, uyulmaya daha uygundur." diyerek *Fethu'l-Bârî"de* İbn Mes'ud'un bu tefsirini kabul etmiştir.
Lakin o, gerçekte problemi kökünden kaldırmıyor. Çünkü nasslar delâlet etmektedir ki bizce bilinmeyen çeşitli zamanlarda İslâm'ın bayrağının dalgalanacağı, mesajının yayılacağı devirler vardır. Eğer hiç olmasa bile ahır zamanda Mehdi ve Mesih'in zamanı yeterlidir.

Yİne tarih tespit ediyor ki; bu âlemde sönüklük ve donukluk dönemlerini takip eden hareket ve yenilenme zamanları gelmiştir. Misal olarak, İslâmi halifeliğin çöküp, statükonun sarsıldığı yedinci asırdan sonra, sekizinci asırda ortaya çıkan âlimlerden ve yenileyicilerden Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye'yi, öğrencisi Ibnü'l-Kayyim'i, Şam'daki diğer öğrencilerini, Endülüs'te Şânbryi, Mağrib'de İbn Haldun'u ve İbn Hacer"in *ed-Dürent'l-Kâmine, fi A'yâni'l-Mieli's-Samine* adlı kitabında hayatlarından bahsettiği diğerlerini zikretmemiz yeterlidir.
Takip eden asırlarda ise Mısır'da İbn Hacer ve Suyu-tî'yi, Yemen'de İbnu'l-Vezir'i, Şevkânî ve San'ani'yi, Hindistan'da Dehlevî'yi, Necid'de İbn Abdülvehhab'ı ve büyük müctehid âlimleri ve yenileyici imamları bulmaktayız. İşte Suliftinde İbn Hıbban'ı, yeryüzü zulümle dolduktan sonra onu adaletle dolduracak Mehdi hakkında gelen hadîsleri

delil göstererek Enes hadîsinin umum olmadığı görüşüne sevk eden budur. [32]
c) Bunun için, bu hadîsin yorumları arasında en tercih edilenin *Fethu'l-BârVdeki* İbn Hacer'in zikrettiği şu sözleri olduğu görüşündeyim: "Hadîste zikredilen zamanla murad, onunla muhatab olmalarına binâen sahabe zamanı olması muhtemeldir ki böylece hüküm onlara has olmuş olsun. Amma onlardan sonrakiler İse, zikredilen haberde hasredil-memiştir. Fakat sahabe bundan genellik (ta'mim) anlamıştır. Bu yüzden kendisine Haccac'dan şikayet edenlere - ki onların hepsi veya büyük bir kısmı tâbiîndendi- böyle cevap verdi ve onlara sabrı emretti.
Bu yoruma göre, İbn Mes'ud'un sözü, aynı şekilde onun, sahabe ve tabiînden hitap ettiği kimselerin zamanına has olduğuna da hamledilebilir. Nitekim o, Osman (r.a.) döneminde vefat etmiştir.
Amma, hadîsin, zulüm karşısında susmaya, tasallut ve güç karşısında sabra, münker ve fesada rıza göstermeye daveti içerdiğini, yeryüzünde üstünlük taslayan azgınlar karşısında olumsuzluğu desteklediğini iddia edenlerin iddiasına gelince...
Buna birkaç yönden cevap verilebilir:
1) "Sabredin!" diyen Enes'in (r.a.) kendisidir. Yoksa bu (Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen) merfu hadîs değildir. O, sadece bundan hüküm çıkarmıştır. Masum olan Ne-bî'nin (s.a.v.) dışında, herkesin sözü alınabileceği gibi terk edilebilir de.
2) Hz. Enes onlara zulüm ve fesada "razı olmayı" emretmeyip, "sabrı" emretmiştir. Bu iki hal arasındaki fark ise "'Aynı yer.

büyüktür. Çünkü, küfre rıza, küfür; münkere rıza da mün-kerdir. Sabra gelince, ondan çok az kişi müstağni olabilir. Kişi, kerih gördüğü ve değiştirmeye çalıştığı halde de herhangi bir şeye karşı sabredebilir.
3) Şayet zulme ve ezici güce karşı koymaya gücü yetmiyorsa, hazırlık yapmaya ve sebepleri kollamaya çalışmalıdır. Bunun için, fikrini taşıyan herkese destek olarak ve Hakk'ın kuvveti ile, batılın kuvvetine, adaletin yardımcıları ile zulmün yardımcılarına karşı koymak için yerinde olan her fırsatı değerlendirerek sabır ve teenniye sarılmaktan başka yapılabilecek bir şey yoktur.
Nitekim Nebî (s.a.v.) Mekke'de putlara ve tapıcılarına karşı on üç yıl sabretti. Öyle ki O, içinde ve çevresinde 360 put bulunan Mescid-i Haram'da namaz kılıyor, Kabe'yi tavaf ediyordu. Hatta, Hicretin yedinci senesinde, kaza umresinde o putları gördüğü halde ashâbıyla beraber tavaf etmiş, ama dua okunmamış tır. Ta ki Mekke'nin fetih günü, münasip vakit gelmiş ve o zaman onları kırmıştır.
Bunun için âlimlerimiz şu sonuca varmışlardır: Bir kötülüğü gidermek, ondan daha büyük bir kötülüğü getirecekse böylesi durumlar değişinceye kadar ona karşı susmak vacip olur.
Buna göre sabırla tavsiyeden, zulme ve azgınlığa teslim olma isteği anlaşılmamalı, bilakis Allah hükmedinceye kadar gözetleme ve kollama anlaşılmalıdır. Şüphesiz O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.
4) Sabır, ilahlaşan tağutlar karşısında, hak söz söylemeye, iyiliği emretmeye ve kötülükten nehyetmeye engel değildir. Her ne kadar (bunlar), kendisi, ailesi ve çevresindekiler hakkında korkan kimse için vacip değilse de. Nitekim hadîs-

te şöyle gelmiştir: "Cihadın en faziletlisi, zâlim bir hükümdarın yanında hak sözü söylemektir."- "Şehidlerin efendisi, Hamza b. Abdulmuttalib ve bir yöneticinin karşısında dikilip, ona (iyiliği) emreden ve (kötülüğü) yasaklayan ve bu yüzden (yöneticinin) Öldürdüğü bir adamdır.""
[a]- Ebu Davud, *Mekhim* 17; Tirmizi, *Filen* 13; Nesaî, *Bey'a* 37- tbn Mâ-ce, *Filen* 20; *Miisned, c.* 3, s. 19)
Heyserni, *Mecmeuz-Zevaid, c.* 7, s. 272, c. 9, s. 268. (Isnâdmdaki za-yıt bir şahıstan dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sünneti İyî Anlayabilmek İçin İlkeler ve Ölçül

1- SÜNNETİN KUR'AN-I KERİM IŞIĞINDA ANLAŞILMASI

Sünnetin tahrif, istismar ve yanlış te'vilden uzak olarak, doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için yapılması gereken şeylerden biri de; haber verdiğinde doğruluğu, hükmettiğinde İse adaleti kafi olan Kur'an ışığında ve onun Rabbani çerçevesinde anlaşılmasıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Rabbi-nin sözü hem doğrulukça, hem de adaletçe tamamlanmıştır. O"nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur, O işiten-dir, bilendir." (En'am, 115) Çünkü Kur'an, Islâmî oluşun ruhu, binasının temelidir. O, İslâm'daki.her kanun için kendisine başvurulan bir anayasa mesabesinde olup, onların anası ve dayanağıdır.

Nebevî sünnet ise, bu anayasanın yorumu ve daha detaylı şeklidir. O, Kur'an'in teorik bir beyanıdır, pratik bir tatbikidir. Resûl'ün görevi ise, insanlara indirilenleri onlara beyan etmektir.
Ne beyanın, beyan edilenle çelişkiye düşmesi ve ne de fer'in asıla ters olma durumu vardır. Zira Nebevî beyan, devamlı bir şekilde yüce Kitabın yörüngesinde döner durur da ondan dışarı çıkmaz.
Bunun içindir ki, Kur'an'in muhkem ayetlerine ve açık belgelerine muarız olan sahih ve sabit hiçbir sünnet yoktur.
Şayet bazı insanlar bunun var olduğunu sanıyorlarsa bu durumda ya sünnetin sahih olmaması, ya bizim anlayışımızın doğru olmaması veya çelişkinin hakiki değil, vehme dayanmış olması gerekir. İşte sünnetin Kur'an ışığında anlaşılmasının anlamı budur.
Bunun içindir ki iddia edilen Garanik hadîsi şüphesiz merdud (reddedilmiş) bir hadîstir. Çünkü Kur'an'a ters düşmektedir. Ve

Kur'an'ın, o değersiz ilahları ayıplayıp-rezil ettiği bir siyak içerisinde (onlara Övgünün) gelmesi tasavvur edilemez. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "Gördünüz mü, o Lat ve Uzza'yı? Ve üçüncüleri olan o Menat'ı? Demek erkek sizin de dişi Allah'ın mı? Öyleyse bu haksız bir paylaşma! Onlar, sizin ve babalarınızın (tanrı diye) isimlendirdiğiniz (boş) isimlerden başka bir şey değildir. Allah onları destekleyen bir delil indirmemiştir. Onlar, ancak, zanna ve canlarının istediğine uymaktadırlar. Halbuki onlara Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir." (Necm, 19-23)
Putları inkar edip ayıplayan bu ayetlerin akışı içerisine, onları öven ve "Bunlar yüce garanik (kuğular) di. Ve onların

şefaatleri umulur."[1] diyen kelimelerin girmesini akıl nasıl kabul eder?
Yine kadınlar hakkındaki "Onlarla istişare edip, onlara muhalefet edin."[a] hadîsi de batıl ve yalandır. Çünkü *o* anne-babanın süt çocukları hakkındaki yüce Allah'ın şu ayetine ters düşmektedir: "Ana-baba aralarında danışarak ve anlaşarak (çocuklarını) sütten kesmek isterlerse, ikisine de sorumluluk yoktur." (Bakara, 233)
Sünnetlerden hüküm çıkarmada fukahanın ve sarihlerin anlayışları ihtilaflı olduğunda bunların en evlası ve en doğrusu Kur'an'ın desteklediği görüştür.
Mesela Allah Teâlâ'nın şu ayetine bakın: "Çardaklı ve çardaksız bağları inşa eden Allah'tır. Tadları çeşitli ekin ve hurmaları, zeytin ve narı -birbirine benzer ve benzemez şekilde- yaratan O'dur. Ürün verdiği zaman ürününden yiyin, devşirildiği ve biçildiği gün de hakkmı verin..." (Enam, 141) Mekke'de inen bu ayet-i kerime, icmâlen ve tafsilen yeryüzünde biten istisnasız her şeyde, her birinde belli bir hak olduğunu ve bunun verilmesini emretmiştir. Bu ayette mücmel olarak emrolunan hak, daha sonra Kur'an ve sünnetin "zekat' başhğı altında tafsil ettiği haktır.
Bununla beraber biz, fukahadan bazılarının, zekatı, Allah'ın yerden çıkardığı hububat ve meyvelerden, normal hayat şartlarmda besin olarak yedikleri, kurutulabilen, ölçülebilen ve ihtiyaç zamanı için saklanabilen dört sınıfa hasret-
1" Garanik masalının iptali için Allame Muhammed Sadık el-Ur-cun'un (r.a.) "Muhammedun Eesülullah' kitabında "Garanik kıssası ahmakça ve zındıkça düzülmüş bir yalandır" başlığı altında yazdığı geniş bir araştırmaya bkz: c. 2, s. 30-100.
[a]~ Sehavî, *Mekasidu't-Hasene,* s. 248, mı: 585; Adûnî, *Keşfu'l-Hajâ, c. 2,* s. 4, nu: 1529

tiklerini görüyoruz. Ama onlar, sahiplerine binler hatta milyonlar kazandıran diğer meyveleri, sebzeleri, kahve ve çay tarlalarını, elma ve mango bahçelerini, pamuk ve şeker kamışını vb. vacip olan hak dairesinden çıkardılar. Hatta bazı Asya ülkelerini ziyaretimden birinde duydum ki: Komünistler, İslâm fıkhı yahut Islâmî yasamayı, zekat yükünü mısır, buğday ve arpa eken küçük ziraatçılar üzerine yüklüyor -ki bu kimseler belki de arazinin sahibi değil, kiralayanlardır-ve Hindistan cevizi, çay ve kauçuk vb. tarlaların sahiplerini bundan muaf tutuyor diye itham ediyorlarmış!
Burada, yaşadığı asırda Malikilerin başı olan, İmam Bekr Ibn Arabi'nin beğendiğimiz bir görüşü üzerinde durmak istiyoruz. O, *Ahkâmu'l- Kur'an* adlı kitabmda bu ayeti şerh etmiş ve yeryüzündeki bitkilerden zekat verilmesi gere-kip-gerekmeyenler hakkında Malik, Şafii ve Ahmed olmak üzere üç fakihin görüşlerini beyan etmiştir. Bunlardan birisi de kendi mezhebi olan İmam Malik'in görüşüdür. Ama o, insafı ve ilmindeki derinliğinden dolayı hepsini zayıf görmüş ve şöyle demiştir: "Amma Ebu Hanife'ye gelince, o, ilgili ayeti kendisine bir ayna yapmış ve böylece hakkı görmüş, neticede besin için olsun veya olmasın yenilen şeylerin hepsinde zekatı vacip kılmıştır."
Nebi (s.a.v.) ise bunu "Göğün (yağmurun) suladığı mahsullerde onda bir (oranında zekat) vardır."[3] hadîsinin umumu içerisinde beyan etmiştir.
imam Ahmed'in görüşüne gelince, "Beş vask'dan az olan mahsul için zekat yoktur."[b] şeklindeki Nebî'nin (s.a.v.)
[a]" Buhâî, *Zekat* 55; Müslim, *Zekat 7; Muvatta, Zekat* 33; Tirmizi; *Zekat*
14;Nesaî, *Zekat 25...*
b" Buhâri, *Zekat* 4; Müslim, *Zekat* 1-6; Y. el- Kardavi'nin Fıfchü'z- *Zekat*
adlı kitabında 5 vask, toplam 647 kg. olarak belirtilmiştir. Bkz: c. 1, s.
377

hadîsinden dolayı ona göre Öşür, ölçülebilen mahsullerdedir, fakat bu görüş zayıftır. Çünkü hadîsin zahirinin gerektirdiği, nisabm meyve ve hububatta muteber olmasıdır. Zekat hakkının bunların dışındakilerden düşmesi de kuvvetli bir görüş değildir. Amma ihtiyaç dolayısıyla yenilen azıklara bağlanan Şafiilerin görüşüne gelince, o da, müracaat edilecek bir aslı olmayan bir iddia ve ifadedir. Halbuki *"Kıyas"* kitabında da beyan ettiğimiz üzere, mânâlar ancak belli asılları varsa hükümlere dönüşür.
Yine Yüce Allah, gerek taze, kuru vb. çeşitli hallerde olan üzüm ve hurmada ve gerekse ekin gibi cinsi değişenlerde olsun, genel olarak besin ve meyvelerdeki nimetleri nasıl zikredip bunların hepsinden verilmesi gereken hakkı nasıl vacip kılıyor? Hatta azığa ilaveten karanlıkta nimetlerinden hakkıyla istifade edilebilmesi için, kendisiyle eşyadaki nimetin tamamlandığı görme zevkini sağlayan aydınlatmaya (ve bunun için yarattığı gaz, yağ, oil, yakıtlar vb.) kadar çeşitli nimetlerini nasıl zikrediyor?[a]
Sonra İbnu'l-Arabi diyor ki: "Eğer Nebî'nin (s.a.v.) ne Medine'nin ve ne de Hayber'in sebzelerinden zekat aldığı niçin nakledilmemiştir denilirse; deriz ki: Bizim (mezhep) âlimlerimiz de buna dayanmıştır. Bunun tahkiki (işin gerçeği) ise, bu hususta delilin olmaması, onlar için bir delil değildir. Şayet, 'Eğer olsaydı bu, mutlaka nakledilirdi' denilirse, deriz ki: Nakline ne gerek var ki, onun için Kur'an yeterlidir?!" [2]
Nebi'den (s.a.v.) rivayet edilen '"Yeşil sebzelerde sadaka yoktur." hadîsine gelince, isnadı zayıftır. Bu gibi hadîsler-
[a]"Bkz: K. K. 78/13-16, 80/24-32...
*" İbnu'l-Arabi, *Ahkamu'l-Kıır'an,* İsa el-Halebi baskısı, 2. kısım, s.
749, 752.

le Kur'an'ın ve meşhur hadîslerin umumunu tahsis etmek şöyle dursun, onunla ihticac bile edilmez.
Nitekim onu Tirmizi rivayet etmiş, sonra da şöyle demiştir: "Bu hadîsin isnadı sahih değildir. Nebî'den (s.a.v.) bu babda sahih hiçbir haber gelmemiştir." [3]
Herhangi bir hadîsin Kur'an'ın muhkem ayetlerine muarız düştüğünü gören bir Müslümanın, ona iyi bir te'vil bulamadığında

yapması gereken şey, tevakkuf edip (hüküm vermeksizin) beklemesidir.
Mesela ben, Ebu Davud ve başkalarının rivayet ettiği; "Kız çocuğunu diri diri gömen kadın ve gömülen kız cehennemdedir."[4] şeklindeki hadîste tevakkuf ettim. Hadîsi okuduğumda göğsüm daraldı (içim sıkıldı) ve "Belki hadîs zayıftır. Bu sahanın ehlinin bildiği gibi Ebu Davud'un Sünemde her rivayet ettiği, sahih değildir" dedim. Ama açıkça onun sahih olduğuna hükmedenleri buldum.
Ona benzer bir hadîs şöyledir: "Kızı diri diri gömen kadın ve gömülen kız cehennemdedir. Şu istisnayla ki gömen İslâm'a yetişsin de Müslüman olsun."[3] Yani gömen kadının cehennemden kurtulma fırsatı var ama gömülenin hiç fırsatı yok!
Burada, daha önce de sahabenin Nebî'den (s.a.v.): "İki Müslüman, kılıçlarıyla karşılaştıklarında, öldüren de öldürülen de cehennemdedir."[8] haberini duyduklarında sorduk-
*" Bkz: Tirmizi, *Zekat* (13), sebzelerin zekatı hakkında gelen haberler babı ve *Sahihu't-Tirmai bi Şerhi İbni'l-Arabi,* (III, 132-3). 4" Ebu Davud, ***Sürme*** 18, H. Nu: 47I7'de tbn Mes'ud'dan rivayet etmiştir. İbn Hıbban ve Taberani de. Heysem ifcm Küleyb'den rivayet etmiştir. Heysenıi, onun ricalinin sahih olduğunu söylüyor. *{Feyz,* c. 4, s. 371) [5]" Ahmed, *(Müsned,* z. 3, s. 478) ve Nesaî (?!, Seleme ibn Yezid el-Ca'fi rivayet etmiştir. *Sahihu'l-Camii's-Sağir'de* olduğu gibi. *' Nesai, *Tahrim 29;* İbn Mâce, ***Filen* II.**

ları gibi ben de sordum. Nitekim onlar: "Haydi bu katil, peki öldürülenin hali nedir?" dediler. Buyurdular ki: "Çünkü o da arkadaşını öldürmeye hırslıydı" Böylece onlara onun cehennemi hak etme yönünün, "Arkadaşını öldürme niyetiyle çıkması" şeklinde tefsir etti.
Burada ben de diyorum ki: Hadi, kızı gömen cehennemde, peki gömülenin durumu nedir? Halbuki onun da cehennemde olduğuna hükmetmek Allah Teâlâ'nın:
"Kız çocuğunun hangi suçtan dolayı öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman..." (Tekvir, 8-9) şeklindeki ayetine ters düşmektedir.
Hadîsi hangi yönde anladıklarını ve şerh'edenlerin ne dediklerini görmek için şerhlere başvurdum, fakat sadra şifa veren (susuzluğu gideren) hiçbir şey bulamadım.
Benzeri bir hadîs de Müslim'in Enes'ten rivayet ettiği ve Nebî'ye (s.a.v.) babasının nerede olduğunu soran bir adama cevap olarak "Babam da, baban da cehennemdedir."[6] hadîsidir.
Kendi kendime dedim ki: "Fetret ehlinden olduğu ve sahih olan görüşe göre kurtulmuş oldukları halde, Abdül-muttalib'in oğlu Abdullah'ın günahı nedir ki cehennemde olsun?"
"Benim babam" sözünden muradın, dedesi Abdülmut-talib'in vefatından sonra O'nun sorumluluğunu üzerine alıp, O'na bakan, esirgeyip kollayan amcası Ebu Talip olması ihtimali, gerek lügatta, gerekse Kur'an'da amcasının baba olarak ifade edilmesi hatırıma geldi. Mesela Yüce Allah Ya-kup'un (a.5) oğullarının diliyle buyurduğu gibi: "Dediler ki: 'Biz tek ilah olan, senin ilahına, babaların İbrahim, İsmail ve 6" Müslim, *İman* 88, nu: 347'de rivayet etmiştir.

İshak'ın ilahına kulluk edeceğiz. Ve biz O'na teslim olanlarız.'" (Bakara, 133) Hz. İsmail, Yakup'un (a.s) amcası olmasına rağmen, Kur"an onu baba olarak ifade etti.
Hayatının son anında kelîme-i tevhidi söylemeyi reddetmesinden sonra, Ebu Talib'in cehennem ehlinden olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Nitekim onun cehennem ehlinin en az azap göreni olduğunu haber veren bir grup sahih hadîs gelmiştir.[1]*
Lakin bir yandan onun akla ilk gelen düşünceye aykırılığı, öbür yandan ise "Soran adamın babasının ne günahı olduğu" sorusu bendeki bu ihtimali zayıflattı. Çünkü zahirinden anlaşılan adamın babası da İslâm'dan önce ölmüştür.
Bunun için ben, sadra şifa veren bir şey buluncaya kadar hadîste tevakkuf ettim.
Ama şeyhimiz Muhammed Gazzali'ye gelince, o, hadîsi açıkça reddetmiştir. Çünkü bu. Yüce Allah'ın şu ayetlerine ters düşmektedir:
"Biz peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz." (İsra, 15)
"Eğer onları Muhammed'den önce bir azaba uğratarak yok etseydik, 'Rabbimiz! Bize peygamber gönderseydin de, böyle alçak ve rezil olmadan önce Senin ayetlerine uysaydık' derlerdi." (Taha, 134)
"Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiğinde, 'Bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi' dersiniz diye, size açıkça anlatacak peygamberimiz geldi. Şüphesiz O, size müjdeci ve uyarıcı olarak gelmiştir." (Maide, 19)
[a-] Müslim, *İman* 357, 360

Araplara da peygamber gönderilmemiş, Muhammed'den (s.a.v.) önce onlara uyarıcı gelmemiştir. Nitekim bunu Allah'ın kitabındaki bir takım ayetler açıklamaktadır:
"Babaları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içerisinde kalmış bir toplumu uyarman için (seni gönderdik)." (Yasin, 6)
"Hayır, Ey Muhammed! O, senden önce peygamber gönderilmemiş olan milleti uyarman için sana Rabbinden gelen bir gerçektir. Belki artık doğru yolu bulurlar." (Secde, 3)
"Senden önce de onlara bir uyarıcı göndermemiştik." (Sebe, 44)
Lakin ben, henüz bizim İçin kapalı bir mânâsı olabilir korkusuyla, böylesi haberleri mutlak olarak reddetmeksizin sahih hadîsler üzerinde tevakkuf etmeyi tercih ediyorum.
Tevafuka bakın ki Nevevî'den başka Müslim'in sarihlerinden birer allâme olan Ubbî ve Senusi'nin de dediklerine bakmak nasip oldu ve onların bu hadîsin zahirini muhafaza ettiklerini gördüm. Ama İmam Nevevî'ye gelince o, hadîs üzerine şu açıklamayı yapmıştır: "Nebî (s.a.v.) bunu, güzel ahlâkın gereği, adamı teselli için, musibetini paylaşmak için söylemiştir. Yine hadîste şu mânâ vardır. Kafir olarak ölen cehennemdedir. Yine ona yakınlarının yakınlığı fayda vermez."
Ubbî der ki: "Şu mutlakçılığa bak!" Halbuki Süheylî şöyle demiştir: "Biz böyle bir şey söylemeyiz. Çünkü Nebî (s.a.v.): 'ölülere sövmekle dirilere eziyet etmeyiniz.'[3] buyurmuştur." Yüce Allah ise: "Allah'ı ve Peygamberini incitenlere Allah, dünyada da ahirette de lanet eder ve onlara alçaltı-A' Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid, c. 8,* s, 76)

cı bir azap hazırlar." (Ahzab, 57) buyurmuştur. Nebî (s.a.v.) ise bunu adama teselli olarak söylemiştir. Adam gelip 'Peki senin baban nerede?' deyince ona bunu söylemiştir.

Nevevî dedi ki: "Bu hadîste, fetret döneminde, Araplar-da olduğu üzere putlara taparak ölenin cehennemde olduğu mânâsı vardır. Yalnız bu, davet ulaşmadan önce azap etme cümlesinden değildir- Çünkü onlara İbrahim ve diğer peygamberlerin daveti ulaşmıştır."[11]
Übbî diyor ki: "Onun bu sözündeki çelişkiyi düşün! Çünkü kendilerine zaten davet ulaşanlar zaten fetret ehli değildir. Bunu iyice dinlemek suretiyle kavrayabilsin. Oysa fetret ehli; kendilerine birinci peygamber gönderilmemiş, ikincisine ise yetişemeyen, böylesi iki peygamberin zamanları arasında olan ümmetlerdir."
Mesela, kendilerine İsa'nın (a.s) gönderilmediği ve Ne-bî'ye (s.a.v.) de yetişemeyen Araplarda olduğu gibi. Bu tefsirde fetret, her iki peygamber arasını kapsar.
lakin fakihler fetret hakkında konuştuklarında, bundan İsa (a.s) ile Nebî (s.a.v.) arasını kastediyorlar. Buhârî, Sel-man'dan o dönemin altı yüz sene olduğunu zikretmektedir.[1'] Kafi nasslar, hüccet kaim oluncaya kadar azap etmenin olmayacağına delâlet edince, onlara azap edilmeyeceğini öğrenmiş oluruz.
Şayet bu hadîs ve "Amr Ibn Luhayrı cehennemde bağırsaklarını[7] sürüklerken gördüm."[8] hadîsinde olduğu gibi
ª" Nevevî, *Minhac* 3.cüz, s. 79) k* Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensar* 53) '" Ktısb: Bağırsaklar anlamındadır.
°~ Muttefekun aleyhtir. Ebu Hureyre'den gelmiştir. *El-Lü'lüÜ ve'l-Meram,* nu. Î816. Devamı. "Çünkü İlk şaibe bid'atını çıkaran (ve bunu din haline getiren) odur. (Açıklama için *el-Lü'liiü ve't-Mercan* nu: 1816 - Dipnot)

fetret ehlinin bazılarının azap göreceği ile ilgili sahih hadîsler gelmiştir dersen, derim ki:
Ukayl Ibn Ebi Talib buna üç şekilde cevap vermiştir: "1- Bunlar âhâd haberlerdir ve kafi nasslarla çelişki teşkil edemezler.
2- Azaplandırmanın sadece onlara hasredilmesidir ki sebebini en iyi Allah bilir.
3-Bu hadîslerde zikredilen azaplandırmanm, fetret ehlinden dinini, gidişatını değiştiren kimselere hasredilmesidir.* Bu da onların sapıklıktan dolayı bu değişiklikle mazur olmayacaklarından dolayıdır."[5]
A- Hadîslerin Kur'an'a Muarız Olması İddiası Hakkında Bir İnceleme
Burada, sahih bir esas olmaksızın, ikide bir hadîsin Kur'an ile çeliştiğini iddia etmekten de sakınmamız gerekmektedir. Nitekim, Mu'tezile, ahirette Resul {s.a.v.) ve diğer peygamber kardeşleri, melekler ve salih müzminlerin, günahkâr tevhid ehli hakkındaki şefaatleriyle ilgili, Yüce Allah'ın fazlı, rahmeti ve şefaatçilerin şefaati ile onlara ikram edeceği ve böylece onların ya asla cehenneme girmeyecekleri veya girip, bir müddet sonra oradan çıkacakları ve varacakları yerin cennet olacağı hakkındaki yaygın sahih hadîsleri[a] reddetme cesaretini gösterdiklerinde Ölçüyü kaçırmışlardır.
Halbuki bu, rahmet yanı, adalet yanından daha yüksek olan Yüce Allah'ın kullarına bir cömertliğidir. Yine O, iyili-* Çünkü kişinin öz kızını diri diri gömmesi ve bunun gibi şeyler, akıllı olan herkes *ve* bütün din mensuplarınca bilinen şeylerdendir. [9]" Bkz. *Şerhu'i-Ubbı ve'$-$enusi ala Müslim,* C. 1, s. 363-3^, ª" Bkz: Buhârî, *Tevhid* 24; Müslim, *İman* 302; İbn Mâce, *Zühd* 37

ğin karşılığını on mislinden yedi yüz ve daha fazlasını çıkarırken, kötülüğün karşılığını ise ya ancak bir misli yapmış, ya da affetmiştir.[a]
Yine Yüce Allah beş vakit namazı, Cuma namazını. Ramazan orucunu, teravih namazını, zekat ve sadakaları, hacc ve umreyi, tesbihi, kelime-i tevhidi, tekbir ve hamdetme vb. dua ve zikirleri, Müslümanların başına gelen bir kötülük veya hastalığı, gam, üzüntü veya batan bir diken de olsa eza veren şeyleri...kötülüklere birer kefaret kılmıştır. İşte bunların her biriyle Allah, kulunun hatalarını örter[B]..
Yine ailesinden olsun veya olmasın, mü'minlerin duasını, vefatından sonra kabirde Müslümana faydalı kıldı.[c] Şu halde Allah'ın seçilmiş, hayırlı kullarına ikram edip onların da Tevhid kelimesi üzerine ölenlerden dilediklerine şefaat etmeleri uzak bir ihtimal değildir ki Bu, hakkında birçok hadîsin vârid olduğu bir konudur:
"Cehennemden bir topluluk, Muhammed'in (s.a.v.) şefaatiyle çıkar ve cennete girer. Ve onlar 'cehennemlikler' diye isimlendirilirler."[10]
"Cehennemden şefaatle bir topluluk çıkar ki onlar seârir gibidirler."[11] (Seârir= Kuşkonmaz= Asparagus, heleyon gibi bir bitkidir.)
ª" Bkz: Buhârî, *Rikak* 31; Müslim, *İmarı* 203-207; *Müsned, c.* 4, s. 14, c. 5, s. 155.
'*" Bu hadîsin kaynaklardaki yeri için bkz: *el-Mu'cemu'l-Müfekres,* "Keffera" ve "Keffire" maddeleri.)
ᶜ" Mesela bkz: Ebu Davud, *Cemiz* 60; İbn Mâce, *Cenaiz* 23.) [10]" Buhâri, *Rekaik* 51; *Müsned, c.* 1, s. 454, c. 3, s. 125-126, Ebu Davud, *Sünnet* 21, İrnran ibn Hüseyin'den rivayet etmiştir. *Sahihu'l-Cimii's-Sağifde* (8055) olduğu gibi,
[1] '¦ Mutfefekun aleyh olup (?) Cabil"dendir. A.g.e (8058). (Buharı, Kıta* 51; *Müsned,* c. 3, s. 326-379)

"Ümmetimden bir adamın şefaatıyla cennete Temim Oğullarından daha çok insan girer."[12]
"Şehid, ev halkından yetmiş kişiye şefaat eder."[13] "Kıyamet gününde şefaatime en layık olan; kalbinden halis bir şekilde 'Allah'tan başka ilah yoktur' diyen kimsedir."[1]*
"Her Nebinin bir duası vardır. Ben ise ümmetime kıyamet günü şefaat etmek üzere duamı geciktirmek istiyorum inşallah."[15]
"Her Nebî bir istek istemiştir. Veya her Nebînin bir duası vardır ve onunla dua edip, duası kabul edilmiştir. Ben ise duamı kıyamet günü için ümmetime şefaat olarak bıraktım."[16]
Seyhan (Buhârî, Müslim)'daki Ebi Said hadîsine gelince: "Nebiler, melekler ve mü'minler şefaat eder. Bundan sonra Cebbar olan Allah: 'Geriye benim şefaatim kaldı' der ve cehennemden bir avuç alır ve böylece orada yanmış olan bazı toplulukları çıkarır. Sonra onlar cennetin önlerindeki hayat suyu denilen bîr ırmağa bırakılırlar." [I7]
"Her Nebînin kabul olmuş bir duası vardır. Ve her Nebî duasını yapmıştır. Ben ise duamı, kıyamet günü ümmetime şefaat etmek üzere geciktirdim. Ve o şefaat inşallah üm-
[I2]" Tirmizi, *Sıfatu'l-Kıyamt* 12; Hakim, *Müstedrek,* c. 3, s. 408. Abdullah ibn Ebi'I-Ced'a'dan rivayet edilmiştir. *A,g.e.* (8069)
'3' Ebu Davud, *Cihad* 28, Ebu Derda'dan rivayet edilmiştir. A.g.e (8093)
[14]" Buhârî, *İlim* 33; Ebu Hureyre rivayet etmiştir. A.g.e (967)
**¦ Multefekun aleyhtir. Ebu Hureyre rivayet etmiştir. *EILü'Iüü* w7-
Mercan, nu: 121.
'"' Muftefekun aleyhtir. Enes rivayet etmiştir. A.g.e., nu. 122. '"' Mutte/ekun aleyhtir. Ebu Said rivayet etmiştir. A.g.e, nu: 115.

metimden Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölenlere ulaşacaktır."[18]
İşte Mu'tezile; vaid'i va'd'e, adalet'i rahmet'e, aklı nakle üstün tuttukları için, sübutlarının kuvvetli ve delâletlerinin açık olmasına rağmen bu hadîslerden yüz çevirmişlerdir.
Onların bu hadîsleri reddederken şüpheleri ise; bu haberlerin şefaat edenlerin şefaatini nehyeden Kur'an ile çelişmeleridir. Halbuki Kur'an'ı okuyan bir kimse, onda, sadece Araplardan müşriklerin ve diğer dinlerden sapıkların inanmış olduğu şirk şefaatinin nefyedilmiş olduğunu bulur.
Müşrikler, Allah'tan başka veya Allah'la beraber taptıkları ilahlarınm Allah yanında kendilerine şefaat edeceklerini ve kendilerinden azabı savacaklarını iddia etmişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlar Allah'ı bırakarak, kendilerine fayda da, zarar da vermeyen putlara taparlar. Ve "bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir derler." (Yunus, 18)
Fakat Kur'an ilahlarının onlara hiçbir fayda vermeyeceğini bildirerek iddia edilen bu şefaati iptal etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Yoksa putperestler Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: Onlar, bir şeye sahip olmadıkları, akıl da edemedikleri halde mi şefaat edecekler? De ki: Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır, Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döneceksiniz." (Zümer, 43, 44) "Onlar kendilerine kuvvet ve şeref kazandırsın diye Allah'ı bira-
[18]' MüsJim, *İman* 86, nu: 338, Tİnnizi, *Deaval* 1 131; İbn Mâee, *Ziihd* 37; Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir, *Sahihu'l-Cami'* 5176.

karak tanrılar edindiler. Hayır, tanrıları onların ibadetlerini inkar edecekler ve onlara düşman olacaklardır." (Meryem, 81-82)
Evet, Kur'an bu değersiz tanrıların şefaatinin olmadığını, hem de müşriklerin itaat olunacak şefaatçilerinin bulunmadığını söylemiştir. Nitekim Yüce Allah: "Zâlimlerin ne bir dostu, ne de itaat edilen bir şefaatçileri vardır." (Gafir, 18) buyurmaktadır.
Bilindiği gibi Kur'an şirkten zulüm, müşriklerden ise zâlimler diye bahseder. Çünkü şirk büyük bir zulümdür.[3]
Ancak Kur'an, şefaatin varlığını iki şartla ortaya koymuştur:
1- Şefaatçinin şefaatinin, Allah'ın izninden sonra olması. Çünkü kim olursa olsun, Allah'a bir şeyi vacip kılma yetkisine sahip değildir. Nitekim Yüce Allah, Ayete'l-kürsi'de "O'nun izni olmadan, O'nun katında şefaat edecek de kimdir?" (Bakara, 255) buyurmaktadır.
2- Şefaatin tevhid ehline olması. Yüce Allah'ın melekler hakkında: "Onlar Allah'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaat edemezler," (Enbiya, 28) ve kıyamet gününü yalanlayanlar hakkında ise; "Artık onlara şefaatçilerin şefaatleri fayda vermez." (MüddesİR, 48) şeklindeki yüce buyruklarında olduğu gibi.
Tabi ki bu ayetlerin mefhumu orada şefaatçilerin varlığını ve onlardan başkalarına şefaatçilerin şefaatinin fayda vereceğini ifade eder ki onlar da iman üzere ölenlerdir.
Öyleyse iddia edildiği gibi, Kur'an şefaati mutlak olarak reddetmemiş, aksine, müşriklerin ve sapıkların iddia et-
ª" Bkz: K. K. 31/13, 3/151,2/165...)

tiği, çeşitli din mensuplarının birçok fesatlarına sebep olan şefaatin olmadığını söylemiştir. Ki onlar dünyada zâlim yönetici ve hakimlerin yaptığı gibi, şefaatçilerinin ve aracılarının kendilerinden cezayı kaldıracaklarına hükmederek helak edici günahlar işlemektedirler.

2- BİR KONUDA GELEN BÜTÜN HADÎSLERİN TOPLANMASI

Sünnetin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için yapılması gereken şeylerden birisi de, müteşabih'i muhkem'e çevrilecek, mutlak'ı mukayyed'e hamlolunacak ve âmm'ı hass'ıyla tefsir olunacak şekilde bir konudaki bütün sahih hadîslerin toplanma sidir. Çünkü ondan kastedilen mânâ ancak Öyle anlaşılır ve böylece birbirleriyle çelişmezler.
Sünnetin Kur'an-ı Kerim'i tefsir ve beyan ettiği, yani onun mücmelini tafsil, müphemini tefsir, umumunu tahsis ve mutlakını takyid ettiği bir gerçektir. Aynı hususlar, sünnetin kendi içinde de varolduğundan, hadîslerin de bir arada riâyet edilmesi en evla olanıdır.
Misal olarak elbiseyi uzatma ve bu hususta ki şiddetli vaid içeren hadîsleri ele alalım. Bunlar, birçok heyecanlı gen-

cin, elbiselerini topuklarının yukarısında olacak şekilde kı-saltmayanlara şiddetli karşı çıkışlarında dayandıkları hadîslerdir. Bu konuda o kadar aşırı gittiler ki, neredeyse elbiseyi kısa giymeyi İslâm'ın şiarından ve büyük farzlarından sayı-verecekler. Hatta elbisesini onların yaptığı gibi kısaltmayan bir âlim veya davetçi gördüklerinde bazen içlerinden, bazen de açık bir şekilde ona fazla dindar olmama yaftasını yapıştırmaktadırlar.
Şayet onlar normal hayat işlerinde mükelleflerin üzerindeki İslâm'ın maksatlarına geniş bir bakış açısından, bu mesele ile ilgili muttasıl hadîslerin tümüne müracaat edip, onları birbirleriyle karşılaştırsalardı, bu makamdaki hadîslerden ne kastedildiğini mutlaka anlayacaklar, aşırılıklarını hafifletecekler, ölçüyü de kaçırmayacaklar, dolayısıyla da Allah'ın kendilerine genişlik verdiği bir hususta insanları sıkıştırmamış olacaklardı.

A- Elbisenin Uzatılması ile İlgili Hadîsler

Mesela, Müslim'in Ebu Zerr'den (r.a.), onun da NeWden (s.a.v.) rivayet ettiği şu hadîse bakın: "Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz:
1) Verdiğini ancak başa kakmak için verip, başa kakan kişi,
2) Yalan yeminle malına revaç sağlamaya çalışan kişi[19],
3) Ve elbisesini uzatan kişi.". 2°
Yine Ebu Zerr'den gelen başka bir rivayette ise: "Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için acıklı bir
[19]~ d-Müneffık; malı rivaca çıkarmaya çalışan, onu payelendiren demektir. 2"~ Müslim, *İman* 46, nu; 171

azap vardır." ResûlulÎah (s.av.) bunu üç defa okudu. Ebu Zerr dedi ki: "Rezil rüsva oldular, kim bunlar ey Allah'ın Resulü?" Buyurdular ki: "Elbisesini uzatan, sık sık başa kakan ve yalan yeminle malına revaç sağlamaya çalışan." [21] Peki buradaki elbisesini uzatandan murad nedir? Acaba o, kast-ı kibir ve kendini beğenmek olmaksızın, kendi toplumunda olduğu üzere âdet olarak da olsa, elbisesini uzatan herkes midir?
Belki *Sahih-i BuhârPde* gelen Ebu Hureyre hadîsi de bu hadîse tanıklık etmektedir: "Elbiseden topukların altına uzananı cehennemdedir." ^ Nesaî'de ise şu lafızla zikredilmiştir: "Elbisenin topuklarından altı cehennemdedir." [23]
Mânâ ise: "Uzun elbise sahibinin ayağının topuğundan aşağı olan cehennemdedir. Yaptığına bir ceza olarak elbise ile, onu giyenin bedeni kinaye edilmiştir." [2]*
Fakat bu konuda gelen tüm hadîsleri okuyan bir kişi meselenin Nevevî, ibn Hacer ve başkalarının tercih ettiği şekilde olduğunu anlar: "Buradaki mutlaklık, onda vârid olan kibirlilik kaydına hamledilmiş tir. Kibirlilik ise, hakkında ittifakla vaîd vârid olan bir haldir."[25]
Burada *Sahih-i Buhâri'de* bu hadîslerden gelenleri okuyalım: Buhârî Kibir olmaksızın elbisesini sürüyen kimse babında Nebî'den (s.a.v.) Abdullah ibn Ömer hadîsini rivayet
[21]" Müslim, *İman* 46, nu: 171
"¦' Buhârî, *libas i-* "Babu ma esfele mine'I-Ka'beyni fehüve fi'Nesaî-
Nar" *(Fetbu'l-Bârî,* Hadis nu. 5787)
"~ Nesaî, *Zine* I03="Babu ma esfele mine'1-Ka'beyniminel-izar", c. 8, s. 207.
[24]~ İbn Hacer, *Fethu'!-Bârî, c.* 10, s. 257, Selefiyye'den fotokopi olarak *Dar'ul-Fikir* baskısı. "~ A.g.e, aynı yer.

etmiştir. *O,* şöyle buyuruyor: "Kim elbisesini kibirle sürürse, Allah kıyamet günü ona bakmaz." Hz. Ebubekir dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Elbisemin iki eteğinden biri sarkıyor, ancak onu kaldırıyorum (ne dersin?)" Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) "Sen onu kibir olarak yapanlardan değilsin" buyurdu.[26]
Yine Buhârî aynı babda Ebubekir hadîsini rivayet etmiştir: "Dedi ki; 'Biz Nebî'nin (s.a.v.) yanındayken güneş tutuldu. Bunun üzerine O, acele bir şekilde kalkıp elbisesini sürüyerek ta mescide kadar geldi...'"[27]
. "Elbisesini kibirle sürüyen babı"nda ise Ebu Hureyre, Resûiullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allah kibirle elbisesini sürüyene bakmaz."[38]
Yine Ebu Hureyre'den: Dedi ki: "Nebi veya Ebu'l-Ka-sim (s.a.v.) buyurdu ki; 'Bir defasında, saçlarını güzelce tarayıp, kendini beğenen bir adam, yeni ve güzel bir elbise İçinde yürüyordu. Ansızın Allah onu yere batırdı ve o, kıyamet gününe kadar, çırpınarak bağırıp duracaktır.'"[29]
Yine Ibn Ömer'den ve bir benzeri de Ebu Hureyre'den gelmiştir: "Bir defasında bir adam elbisesini sürüyordu. Bu sebeple ansızın yere batırıldı. Artık o, kıyamet gününe kadar orada çırpınarak bağırıp duracaktır."[30]
Müslim de Ebu Hureyre'nin bu hadîsini ve Öncekini rivayet etmiş, İbn Ömer'in hadîsini ise bütün isnâdlanyla rivayet etmiştir. Onlardan birisi; "Resûlullah'ı (s.a.v.) şu ku-
[26]" A.g.e., s. 254, H. Nu. 5784 (Buharı, *Libas 2)* [27]~ A.g.e., aynı yer, h. Nu: 2785 (Buhârî, *Libas 2)* [25]~ A.g.e, *h. Nu:* 5788
"el-Batar": Kibirlilik ve azgınlık "yetecelce-lu"nun mânâsı ise yere batıp şiddetli ısıırapla urdan oraya çırpınmaktır.
[29]" H. Nu: 5789 (Buhârî, *liims* 5) [M]- H. Nu. 5790 (Buhârî, *Libas* 5)

laklarımla, şöyle buyururken işittim; 'Kim elbisesini sürür ve bununla sadece kibirlenmeyi isterse Allah kıyamet gününde ona bakmaz.'"[31] Bu rivayette 'bununla sadece kibirlenmeyi isterse' şeklindeki açıkça hasretme yoluyla 'kibirlenme' kaydı zikredilmiştir ki bu başka türlü bir te'vile imkân bırakmamıştır,
İmam Nevevî tolerans ile itham olunmayan bir âlimdir. Bilakis o, bu sahada çalışanların bildiği gibi azimetleri ve ihtiyatlısını almaya daha meyillidir. "Elbisesini uzatan" hadîsinin şerhinde diyor ki[32]; O'nun (s.a.v.) "elbisesini uzatan" sözünün mânâsı; "onu geniş-bol yapıp aşağı salan, kibirlenerek bir tarafını sürükleyen" demektir. Elbisenin kibirle sürünmesi şeklindeki bu takyid "elbisesini sürüyen" umum ifadesini tahsis ediyor. Şu halde vaidle murad, onu kibirle sürükleyen kişidir. Nitekim Nebî (s.a.v.) bu hususta Ebubekir es-Sıddık'a (r.a.) ruhsat vermiş ve ona "Sen onlardan değilsin" buyurmuştur. Çünkü o, kibirden başka bir gaye (haya vs.) için sürüyordu.
Hafız İbn Hacer ise izan uzatma ve elbiseyi sürüme üzerine terettüb edecek vaîd hakkında Buhârî'nin rivayet ettiği hadîslerin şerhinde şöyle demektedir:
"Bu hadîslerde kibir için elbiseyi uzatma, büyük bir günahtır. Kibir olmaksızın uzatmaya gelince, hadîslerin zahirinden onun da haram olduğu anlaşılıyor. Fakat onun bu hadîslerde kibirle takyidinin yanı sıra, elbiseyi uzatmanın zem-mi hakkında gelen sakındırmadaki mutlaklığın mukayyed
[31] ¦ *Sahih-t Müslim bi Şerhi'n-Nevevî,* Şa'b baskısı, c. 4, s, 795, BabÜ Tah-rinıi Cerri's-Sevbi Heyulaca (Müslim, *Libas* 9, ho. 45) [32]~ Aynı kaynak, c. I, s. 305.

üzere hamlolunması ile delil gösterildi. Dolayısıyla kibirden emin olunduğunda elbiseyi sürüme ve uzatma haram olmaz. Hafız, fakih İbn Abdilberr ise şöyle demektedir: "Mefhumundan, kibir dışında elbiseyi sürümeye vaîdin dahil olmadığı anlaşılmaktadır. Şu kadar var ki elbiseden gömlek vs. sürünmesi her durumda kötülenmiştir."[33]
Hakkında vaîdin geldiği, elbisenin kibir kastıyla uzatılması kaydındaki bu şekildeki anlayışı şu da desteklemektedir: Hadîslerde zikredilen vaîd, şiddetli bir vaîddir. O kadar ki elbisesini uzatan, (Allah'ın kıyamet gününde konuşmayacağı, ona bakmayacağı, temize çıkarmayacağı, kendilerine acıklı bir azabın varolduğu) üç sınıf insandan biri olarak zikredilmiştir. Hatta Nebî (s.a.v.) bu vaîdi üç defa tekrarlayınca Ebu Zerr bu vaîdin korkusundan "Rezil rüsva oldular, kim onlar ey Allah'ın Resulü?" demekten kendini alamamıştır. Bütün bunlar delâlet ediyor ki onların yaptıkları, sahibini helak eden günahlardan ve haramların büyüklerindendir. Bu ise, ancak, şeriatın ikame etmek ve korumak üzere geldiği din, can, akıl, ırz-neseb ve maldaki zaruri maksatların gerektirdiği şeylerde olur. Bunlar ise İslâm şeriatının temel maksatlarıdır.
İzar veya elbisenin mücerred olarak kısaltılması, kendisiyle hayatın güzelleştiği, zevklerin artırıldığı ve güzel ahlâkın derinleştiği edepler ve tamamlayıcı unsurlarla (el-mükemmilat) ilgili olan güzellikler (et-tahsiniyyat) babına dahildir.
Ama herhangi kötü bir kastı olmaksızın sürünmesi, uzatılması ise tenzihi mekruhlar kısmına daha uygundur.
Burada, dinin mühim gördüğü ve en fazla önem verdiği şey, zahiri gidişatın arkasındaki niyetler ve öze ait mânâ-

[33]- İbn Hacer, *Fethul-Bâri, c.* 10, s. 263.

lardır. Burada dinin karşı konulma'sına Önem verdiği şey, kalbinde zerre miktarı dahi bulunan kimsenin cennete giremeyeceği, kalp hastalıklarından ve ruhsal afetlerden böbürlenme, kendini beğenme, kibir, övünme ve başkalarını be-ğenmemezlik gibi şeylerdir.
Bu ise diğer hadîslerin delâlet ettiği gibi elbiseyi uzatmada gelen şiddetli vaîd takyidinin, kibirlenmeyi kasteden hakkında olduğunu tamamen destekleyen şeylerdendir.
Söylediklerimize ilave edilebilecek diğer bir mânâ da şudur Elbise durumu gerek keyfiyetiyle, gerekse şekliyle insanların Örf ve adetlerine bağlıdır. Öyle ki bazen sıcaklık-so-ğukluk, bazen fakirlik-zenginlik, bazen güçlülük-acizlik ya da iş türü, yaşam seviyesi ve bunlar gibi tesiri olan hususların değişmesiyle değişir.
Şâri burada insanlardan çeşitli kayıtları kaldırarak hafifletiyor. Zahirde israf ve şımarıklığın ortaya konulmasına, batında ise (başkalarını) beğenmezlik ve kibîr kastedilmesi-ne mani olmak için ancak belirli sınırlar içerisinde müdahale ediyor ki bu gibi şeyler kendi yerlerinde detaylı olarak açıklanmıştır.[34]
Bunun içindir ki İmam Buhârî, *Sahih'inde?*[5] *Kitabu'l-Libas'ın* başına "Allah Teâlâ'nın: 'De ki: Kulları için çıkardığı Allah'ın ziynetlerini haram kılan da kimdir?' (Araf, 32) buyruğu babı" şeklinde başlık atmış ve orada şu iki haberi nak-letmiştir: "Nebî (s.a.v.): 'İsraf ve kibir olmaksızın yiyiniz, içiniz, giyininiz, sadaka veriniz,'[36] buyurmuştur."
3^~ Bkz. *"d-Hetai ve'İ-Haram"* kilabımızın "Giysi ve Ziynet Bölümü", s. 79-92.
[35]" Bkz: *Fethu't-Bûri, c.* 10, s. 252 (Buhârî, **tîtas** 1)
3°" Buhârî bunu cezm sigasıyla muallak olarak zikretmiş, Haftz İbn
Hacer ise onun bunu başka bir yerde mevsul bir senedle nakletmedi-

İbn Abbas ise şöyle demiştir: "Şu iki şey seni hataya düşürmedikçe dilediğini ye ve dilediğini giy; israf ve kibir."[37]
Yine İbn Hacer, hocası Hafız Irakî'nin Tirmizi şerhinde şöyle dediğini nakletnıiştir: "Elbiseden kibirle yere değenin haramlığında şüphe yoktur. Eğer alışılmıştan fazla uzatılanın da haramlığı söylenirse bu, doğruluktan uzak olmaz. Fakat daha sonra elbiseyi uzatmak insanlar arasında alışılagelmiş bir hale geldi ve çeşitli insanların onunla tanındığı bir alamet oldu. Ama her ne zaman kibir gayesiyle giyilirse, bunun haramlığında şüphe yoktur. Adet olarak uzatılanda ise - yasak olan elbise eteği sürüme şekline varmadıkça- haram-lık yoktur."
Kâdî İyâz da, âlimlerden, elbisedeki her uzunluk ve genişlikten âdetten fazla ve alışılmışın dışında olanın mekruh olduğu şeklindeki görüşlerini kaydetmiştir.[38]
Burada, Hafız Irakî'nin de dediği gibi, âdetin bir hükmü, toplumdaki yaygın anlayışın da bir te'siri vardır. Bazen âdetin dışına çıkmak, sahibini şöhret zanlısı yapar. Şöhret elbisesi ise şeriatta da zemmedilmiş tir. Hayırlı olanı ise, orta yoldur.
ğini söylemiştir. Ama, et-TayaÏisi ve el-Haris ibn Ebi Üsame müsned-lerinde bunu Amı b. Şuayb'den, o, babasından, o da dedesinden gelen bir senedle mevsul olarak rivayet etmişlerdir. et-Tayalisi'nin rivayetinde 'israf ve kibir olmaksızın" kısmı, el-Haris'înkinde de de 'sadaka veriniz' ifadesi yoktur. İbn Ebi'd-Dünya ise *onu Kitabu'ş-Şükfde* tamamıyla mevsul olarak nakletmiştir. Bkz. (Hafız ibn Hacer, *Fethu'l-Barî,* c 10, s. 253)
3 Hafız İbn Hacer, ibn Ebi Şeybe'nin Musannifinde bunu mevsul olarak rivayet ettiğini söylüyor. Bkz: Aynı kaynak. (Bkz. İbn Ebi Şey-be, *el-Musannef,* h. Nu: 24878 {c.5, s. 171) Müessesetü'1-Kitabi's-Seka-fiyye, Beyrut 1989). 3S İbn Hacer, *Fethul-BM,* c. 10, s. 262.

Şu kadar var ki, kim sünnete uyarak, kibir ile giyme zannından uzaklaşarak ve âlimlerin ihtilafından kurtulmak üzere, ihtiyatlı olanı almak için elbisesini kısaltmayı kastetmişse, o inşallah bunun ecrini alır. Ancak bunu, bütün insanları bağlayıcı olarak görmemeli ve zikrettiğimiz hak üzere olan sarihlerden ve İmamlardan birinin görüşüyle ikna olup da bunu terk edene aşırı bir şekilde karşı çıkmamalıdır. Çünkü her mücte-hidin bir nasibi ve her kimsenin de niyet ettiği şey vardır.
Şu halde diğer hadîslere ve konuyla ilgili diğer nasslara bakmaksızın, bir hadîsin zahiriyle yetinmek, kişiyi çok defa hataya düşürür, doğru yoldan ve hadîsin söylediği maksattan uzaklaştırır.

B- Ziraat ile İlgili Hadîsler

Yine Buhârî'nin ***Sahih'mde,*** *Kitabu'l-Muzaraa'da.* Ebu Ümame el-Bahili'den rivayet ettiği şu hadîse bakın! O, bir tarım aleti (pulluk, saban vs.) gördüğünde dedi ki: "Resûlullah'ı (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: 'Bu (alet) bir kavmin evine girsin de Allah oraya zelillik sokmasın."'[39]
Şüphesiz bu hadîsin zahiri, çalışanlarını hor görülmeye ve hakirliğe götüren tarım ve ziraattan, Resûlullah'ın (s.av.) hoşlanmadığını ifade ediyor. Nitekim bazı müsteşrikler, İslâm'da ziraatın konumunu kötü göstermek için bu hadîsi istismar etmeye çalışmışlardır.
Şu halde hadîsten murad, zahirinden anlaşılan mânâ mıdır? İslâm, ziraatı ve ağaç dikmeyi kerih mi görmektedir?
İşte bu; mânâsı gayet açık ve sahih olan diğer nasslarla çelişen bir haberdir.
39-
Buhârî, *Muzaraa 2*

Ensar ziraatçı ve ağaç yetiştiren kimseler olmasına rağmen Nebî (s.a.v.) onlara ziraatçılıktan ve ağaç dikmekten vazgeçmelerini emretmedi. Aksine, sünnet; ziraat, sulama, ölü arazileri kullanma ve bunlarla ilgili hak ve görevleri beyan ederken, İslâm fıkhı da bunların her birisini detaylı bir şekilde açıkladı.
Mesela Seyhan (Buhârî ve Müslim) ile başkaları Ne-bî'den (s.a.v.) şöyle rivayet etmişlerdir: "Ağaç diken veya ekin eken bir Müslümanın bu ekip-diktiğinden herhangi bir kuş veya insan veya hayvan yesin de, bu onun için bir sadaka olmasın (mutlaka olur)."[40]
Müslim onu, Cabir'den şu lafızlarla rivayet eder: "Müslümanın diktiğinden yenilen, onun için bir sadaka olur. Ondan çalınan onun için bir sadakadır. Yırtıcı-pençeli hayvanların yediği onun İçin bir sadakadır. Kuşların yediği onun için bir sadakadır. Birisinin verdiği zarar (alıp-eksilttiği) yine onun için bir sadakadır.'"[11]
Yine Cabir'den; "Nebi <s.a.v.) Ümmü Ma'bed'in bahçesine girdi ve şöyle buyurdu; 'Ey Ümmü Ma'bed! Bu hurmaları kim dikti?

Müslüman mı, yoksa kafir mi?' Dedi ki; 'Hayır, Müslüman dikti.' Bunun üzerine O; 'Bir Müslüman bir ağaç diksin de, ondan insan, hayvan veya kuş yesin de, bu onun için kıyamet gününe dek (devamlı) bir sadaka olma-
"42
sın.
Öyle anlaşılıyor ki o adamm herhangi bir niyeti olmasa bile, pençeli hayvanların, kuşların yediği, hırsızın çaldığı, kendisine izin verilmeksizin alıp-eksiltenin zarar verdiğinde
*'" Muttefekun aieyhtir. Cabir'den (r.a.) gelmiştir. *El-Lü'liiü ve'l-Mer-*
can, lı.Nu. 1001.
**' Müslim, *Musakat* 2= *"Babıı FadİI'l-Carsi ve'z-Zer'i",* nu. 7".
*'" A.g.e, aynı yer.

olduğu gibi, diktiği ağaçların meyvelerinden almana karşılık olmak üzere o, Allah katında sadaka sevabıyla mükafatlandırılmıştır.
Ve o, dikilen ve ekilenden faydalanan canlılar var olduğu müddetçe kalıcı, devamlı, kesilmeyen bir sadakadır.
Bundan daha büyük hangi fazilet vardır? Ve hangi teşvik unsuru, ziraatı böylesine teşvik edebilir?
İşte eskiden bazı âlimlere: "Ziraat kazançların en fazi-letlisidir." dedirten budur.
Ekip-dikmeye teşvik eden en çarpıcı hadîs ise Ah-med'in *Müsned'inde,* Buhârî'nin *Edebü'i-Müfred'inde* Hz. Enes'ten rivayet ettikleri şu hadîstir: "Birinizin elinde bir fidan (hurma vb.) varken kıyamet kopmak üzere olsa ve kıyamet kopmadan onu dikebilecekse onu derhal diksin."[4]^ Kanaatimce bu, haddizatında, dünyayı mamur kılmak için yapılan çalışmanın güzel görülmesidir. Hatta onu dikenin ve ondan sonra bir başkasının bunun ardında herhangi bir menfaati olmasa bile bu böyledir. Çünkü kıyamet koparken ağaç diken birisinin bu diktiğinden fayda ümit etmesi söz konusu bile değildir!
Hayat devam ettiği müddetçe dikmeye ve mahsul yetiştirmeye bundan daha fazla teşvik olamaz. Zira insan önce Allah'a kulluk için, sonra da çalışmak ve yeryüzünü imar için yaratılmıştır. Şu halde o, dünyanın son anlarına dek hem kul, hem de çalışan biri olarak yaşamalıdır.
[43]" Ahmed, *Müsned, c.* 3, s. 183-4, 191; Buhirî, *el-Edebü'l-Miifred, s.* 168, nu: 479, 480'de rivayet etmişlerdir. Elbânî önu Müslim'in jarfı üzere sahih kabul etmiştir. *(es-Sahiha,* nu: 9) Heysemi onu *Mecmau'z-Zemitfde* muhtasar olarak nakletmiş ve şöyle demiştir: "Onu Bezzar rivâyef etmiş olup, râvileri esbet ve sikadırlar, (c. 4, s. 63)" Onu Ahmed ibn Hanbel'e nispet etmeyi ihmal etmiştir.

İşte ta ilk asırlarda sahabenin ve Müslümanların anladığı ve onları ziraat ve Ölü arazileri ihya etmekle yeryüzünü mamur etmeye sevk eden şey budur.
Ibn CerÎr, Ammara İbn Huzeyme İbn Sabit'ten onun şöyle dediğini rivayet eder: "Ömer ibn el-Hattab'm babama şöyle dediğini işittim: 'Toprağına ağaç dikmeme engel olan nedir?' Babam ona dedi ki: 'Ben yaşlı bir adamım ve yarın öleceğim!' Bu defa Ömer ona: 'Sana emrediyorum, oraya mutlaka ağaç dikeceksin' dedi. Sonra Ömer ibn Hattab'ı babamla birlikte onları kendi elleriyle dikerken gördüm." **
Yine İmam Ahmed, Ebu'd-Derda'dan rivayet ediyor: "O Dımaşk'da ağaç dikerken kendisine bir adam uğradı ve ona dedi ki: 'Resûlullah'ın (s.a.v.) bir sahabisi olduğun halde sen de mi bunu yapıyorsun?' Bunun üzerine o; 'Hakkımda acele hüküm verme! Ben Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Bir kimse ağaç diksin ve ondan insan veya Allah'ın yarattıklarından herhangi biri yesin de, bu onun için bir sadaka olmasın.' dedi."[45]
Şu halde Buhârî'nin rivayet ettiği Ebu Ümame hadîsi ne şekilde yorumlanacaktır?
Onu İmam Suhârî "Ziraat aletiyle meşgul olmanın ve emrolunan sınırın aşılmasının akıbetlerinden sakındıran haberler" babında zikretmiştir.*
Hafız Ibn Hacer *Fethu'l-Bâri'de* şöyle der: "Buhârî bu başlıkla Ebu Ümame hadîsiyle, ekip-dİkrnenin fazileti hak-
[44]~ Suyutî, *el-Camiu'l-Kcbir,* Bfcz: Elbâni, *es-Sakiha,* c. 1, s. 12.
Heyserni, *Mecmau'z-Zevaid'de* naklelmiş ve şöyle demiştir: Bunu, Ahmed ve *el-Mu'cemu'l-Kebir'de* Taberani rivayet etmiştir. Râvileri güvenilir görülmüştür. Onlar hakkında bazı şeyler soylenmişse de, zararsızdır, (c. 4, s. 67-68) [a]" Buhâri, Hars 2

kında geçen hadîs arasını cem etmeye işaret etmiştir. Bu ise şu iki durumdan birisi ile olur: Bu ya böylesi zemmin neticeye hamledilmesi şeklinde olur. Yani ziraatla meşgul olup, bu sebeple yapmakla emrolunduğu bir vecibeyi yapmamış, mesela farz olan cihad görevini terk etmiş olabilir. Ya da böyle herhangi bir görevi ihmal etmemişse, onun tarladaki sınırı geçtiğine hamledilir.
Bazı sarihler ise şöyle der: Bu, düşmana yakın olan kimseler içindir. Çünkü o, tarımla uğraşırsa, binicilikle uğraşamaz. Ve düşman ona karşı aslan kesilir. Dolayısıyla onların vazifesi binicilikle uğraşmak, başkalarına düşen ise, onların ihtiyaç duydukları şeylerle onlara yardım etmeleridir."[46]
Hadîsten kastedilen mânânın bu olduğuna ışık tutan haberlerden birisi de Ahmed ve Ebu Davut'un merfu olarak Ibn Ömer'den rivayet ettikleri şu hadîstir: *"İyne tarzı*[7]* ile alış-veriş yaptığınızda, sığır kuyruklarına yapışıp, ziraata dalarak cihadı terk ettiğinizde, Allah size zelilliği musallat eder ve dininize dönünceye kadar onu sizden kaldırmaz."[48] İşte bu hadîs, ümmetin- dini görevler karşısında gevşekliğe düşmesine ve dünyadaki görevlerinden olup da riayet etmesi gerekenleri ihmaline uygun bir ceza olarak, kendisine musallat olan zelilliğin sebeplerini açıkça ortaya koymaktadır. Yine İyne ihe alış-veriş, Allah'ın haram kıldığı ve
[46]' İbn Hacer, a.g.e, c. 5, s. 402.
el-Iynetu: Kişinin malını başkasına vade ile satıp, mah müşteriye teslim etmesi, sonra malın bedelini almadan önce aynı malı, aynı adamdan önceki bedelinden daha az bir nakille satın almasıdır. Bu ise faiz yemek için başvurulan hile (çözüm) şekillerindendir. ™" Elbânî, bu hadisin bütün isnâdlarını sahih görmüştür. *cs-Sahiha* 1], hususta, "Bey'u'l-Mürabahati li'j-Amiri bi'ş-Şirai" adlı kitabımızda biraz söz ettik.

şiddetli azabını göstermiş olduğu ve onu yapanın Allah'a ve Resulüne savaş ilan etmiş olduğunu bildirdiği hususta -yani faizde-

ümmetin küçük düştüğüne ve zahiri helal gibi gözüken ama, batını şüphesiz haram olan çeşitli suretlerde yaptıkları muamelelerle onu yeme çarelerine (hilelere) başvurduğuna delâlet ediyor.
Nitekim, sığır kuyruklarını izlemek ve tarımdan hoşnut olmak, ziraate ve özel işlerde devamlılığa ve özellikle de askerî alanlarla ilgili olanlar başta olmak üzere çeşitli sanatların ihmaline delâlet ediyor.[b]
Cihadın terkine gelince, bu da yukarıda geçen hususun mantıksal *b* ir sonucudur.
İşte bütün bu sebeplerle, ümmet dinine dönmedikçe, horluk ve hakirlik onları çepeçevre kuşatır.
[a]" İbn Hacer, *a.g,e,* c, 5, s. 402)
"* Tarım ülkesi denilerek sadece tarım ve ziraatla yetinip, her türlü sanayi ve teknolojik çabaları ihmal eden bir çok Müslüman beldelerde görülen ve gittikçe büyüyen gerilemeler ve çoğalan problemler, hadîsin hedeflediği mânâyı ne kadar da desteklemektedir.

3- MUHTEÜFU'L-HADÎS ARASINDA UZLAŞTIRMA VE TERCİH
Sabit olmuş şer'î nasslarda asıl olan, birbirleriyle çelişmeme-leridir. Çünkü hak, hak ile çelişmez. Şayet çelişkinin varlığı farz edilirse, bunun ancak zahirinde olup, hakikatte ve pratikte böyle olmadığı görülür. Bizim üzerimize düşen ise, iddia edilen bu çelişkiyi gidermektir.
Herhangi bir zorlama ve saptırma olmaksızın, her ikisiyle birlikte amel edilecek şekilde iki nass arasını cem ve tevfik (birbirine uygun hale getirme) İle çelişkinin giderilmesi mümkün olursa, bu, ikisinden birini tercih yoluna gitmekten daha evladır. Çünkü tercih, iki nassdan birinin ihmali, diğerinin onun üzerine takdim edilmesi demektir.

A- Uzlaştırma, Tercihten Önce Gelir
Zahirleri çelişen -ilk bakışta- metinlerin mânâları ihtilaflı olan sahih hadîslerin arasını uzlaştırma, aralarını cem etme, uyum sağlanıp ihtilaf etmeyecek ve bütünlük sağlanıp çelişmeyecek şekilde her birisini doğru olan yerine koyma da sünnetin iyi anlaşılabilmesi için Önemli hususlardandır.
Burada "sahih hadîsler" dedik- Çünkü zayıf hadîsler bu sahaya girmez. Zayıf hadîslerle, sahihler çeliştiğinde bizden onların arasını cem etmemiz istenmez. Ancak zayıf olduğu halde, sahihmiş gibi almak suretiyle olursa o başka.[49]
Bunun içindir ki muhakkik âlimler Ebu Davud ve Tir-mizi'deki, erkek âmâ da olsa kadının ona bakmasını haram kılan "İkiniz de mi amasınız?" şeklindeki Ummü Seleme hadîsini, mü'minlerin annesi Aişe ile Fatıma binti Kays'ın rivayet ettikleri hadîse dayanarak reddettiler ki bunların ikisi de *Sah ih* 'dedir.
Ümmü Seleme (r.a.) dedi ki: "Resûlullah'ın yanındaydım. Yanında Meymune de vardı. Derken Ibn Ümmi Mek-tum çıkageldi. Bu hadîse örtü ile emrolunmanuzdan sonra idi. (Onu görünce) Nebî (s.a.v.): *'Örtünün!'* buyurdu. Biz: "Ey Allah'ın Resulü! O, âmâ değil mi? Bizi ne görebilir, ne de bilebilir!' dedik. Bunun üzerine Nebî (s.a.v.): 'Siz de mi âmâsınız? Siz onu görmüyor musunuz?' buyurdu." Bunu Ebu Davud ve Tirmizi rivayet etmiş ve "hasen-sahih hadîstir" demişlerdir. [x]
Her ne kadar Tirmizi onu sahih görse de hadîsin senedinde Ummü Seleme'nin mevlası Nebehan vardır ki kendisi
"- Asılları ve senedleri olmayan veya uydurma haberlere gelince, bu sahada onların yalan, batıl ve kitaba, sünnete ters düştüğünü açıklama dışında onlarla uğraşmaya gerek yoktur. 50- Ebu Davud, *Libas* 37, nu: 4112; Tirmizi, *Edeb* 29, nu: 2778.

meçhul olup, onu Ibn Hıbban'dan başkası sika görmemiştir. Bunun içindir ki Zehebi onu *el-Muğni'de* **zayıf** râviler arasında zikretmiştir.
Bu hadîs, kadının yabancı erkeklere bakmasının caiz olduğuna delâlet eden *Sahihayn* (Buhârî, Müslim)'da gelen bazı haberlerle çelişmektedir. Mesela Aişe şöyle anlatır: "Ben, mescitte (savaş oyunları) oynayan Habeşîîere bakarken, Nebî (s.a.v.) cübbesiyle beni örtüyordu."[51]
Kâdî İyâz der ki: "Bunda kadınların, yabancı erkeklerin yaptıklarına bakmasına cevaz vardır. Ancak erkeklerin güzel yönlerine bakmaları ve bununla zevk almayı arzulamaları kadınlara da mekruh olur."
Buhârî'nin bu hadîs için koymuş olduğu bab başlıklarından birisi: "Başkalarını suizanna düşürmeksizin, kadının, Habeşlilere vb. bakması babı" şeklindedir. [52]
Bunu yine Buhârî'nin Fatıma binti Kays'tan rivayet ettiği şu hadîs desteklemektedir: "Kocası onu üç talakla boşadı-ğında, Nebî (s.a.v.) ona buyurdular ki: '(Git) İbn Ümmi Mek-tum'un evinde İddet bekle! Çünkü o âmâ bir adamdır. Olur ki elbiseni çıkarırsın ve o seni göremez.'" Daha önce Ümmi Şerik'in evinde iddet beklemesini işaret etmiş, sonra da şöyle buyurmuştur: "O, ashabımın yanına girip çıktığı bir kadındır. Sen, İbn Ümmi Mektum'un evinde iddet bekle..."[3] Netice olarak, bu sahih hadîsler varken, zayıflığı sebebiyle Ümmi Seleme hadîsine itibar edilemez.
"" Hadîs muttefekun aleyhtir. Onu Seyhan ile başkaları da çeşitli lafızlarla rivayet etmişlerdir. Genel mânâsı ise birdir. Bkz: *el-lii'tüü vel-Mercan, nu:* 533 ve *Fethu'1-Barî* ile birlikte Buhârî, *Nikâh* 114, nu: 950.
[52]' Fethu'1-BârÎ, c. 2, s. 445. (Buhârî, *Nikâh* 114)
[a]" Buhârî (?), Müslim, *Talak* 6, nu: 2.36-38; *Muvalta, Talak* 67; Ebu Davud, *Talak* 39)

Şu kadar var ki, bu vacip değilse de - bir an için zayıf delili sahih farzetme babından - zayıf hadîs ile sahih hadi[s] arasını uzlaştırmaya çalışmak da caiz olur.
Bunun içindir ki İmam Kurtubi ve başkaları, zikredilen Ümmü Seleme hadîsi hakkında şöyle demiştir: "Sahih olduğu takdirde ise bu, Nebî'den (s.a.v.) hanımların örtüsünde titiz olduğu gibi, onların mahremliğinde de haris olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim buna imamlardan Ebu Davud ve başkaları da işaret etmiştir. "[a]
Geriye Nebî'nin (s.a.v.) Fatıma bt. Kays'a, Ümmü Şe-rik'in evinde iddet beklemesini emreden sabit ve sahih olan bu hadîsin mânâsı kalıyor. Sonra O (s.a.v.) buyurdular ki: "O, ashabımın yanına girip-çıktığı bir kadındır. Sen İbn Üm-mi Mektum'un evinde iddet bekle! Çünkü o, âmâ bir adamdır. Elbiseni çıkarırsın da seni göremez."
Kurtubi: "Bazı âlimler bu hadîsi, erkeğin, bir kadının baş ve kulak memesi gibi uzuvlannı görmeyeceğine, fakat kadının, erkeğin bu uzuvlarını görmesinin caiz olduğuna delil getirdiler."[b] demiştir. Ama avret yerleri ise tabiki caiz değildir.
O (s.a.v.), Fatıma'nın Ümmü Şerik'in evinden İbn Ümmi Mektum'un evine taşınmasını emretti. Çünkü bu onun Ümmü Şerik'in evinde kalmasından daha evla idi. Zira, Ümmü Şerik, evine girip-çıkanın çokluğuyla tanınmaktaydı, dolayısıyla orada onu

gören çok olacaktı. Ama, İbn Ümmi Mektum'un evinde ise onu kimse görmeyecekti. Dolayısıyla Fatıma'nın gözünü ondan çekivermesi daha kolay ve daha
[a-] Ebu Davud, *Libas* 37,)
°~ Kurtubi'deki "Mâ'lS yecüzü" ifadesinde bulunan "lâ" dizgi hatası
olarak düşmüş olmalı.)

evla idi. Bu yüzden O (s.a.v.) buna ruhsat verdi. En iyisini Allah bilir. ^

I- Kadınların Kabirleri Ziyareti ile İlgili Hadîsler

Kadınları kabirleri ziyaretten men eden hadîslerden biri, Ebu Hureyre'nin şu hadîsidir: "Nebi (s.a.v.) kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etti." Bunu Ahmed, İbn Mâce ve Tir-mizi rivayet etmiş ve "hasen-sahihtir" demişlerdir. Yine onu İbn Hıbban da *Sahih'inde* rivayet etmiştir. 5*

Aynı şekilde bu, "Kabirleri ziyaret eden kadınlar" lafzı ile İbn Abbas ve Hassan b. Sabit'ten de rivayet edilmiştir. SS Bunu, **kadınların** cenazeyi takip etmelerini yasaklayan hadîsler de[3] desteklemektedir. Bu hükümden hareketle kadınların kabir ziyaretinden men edildiği hükmüne varılabilir. Bu hadîslerin karşısında ise, erkekler gibi, kadınların ziyaretine de izin verildiği anlaşılan diğer hadîsler vardır. Bunlardan birisi, Nebî'nin (s.a.v.) şu buyruğudur: "Sizi kabirleri ziyaretten yasaklamıştım. Artık onları ziyaret edebilirsiniz."[56] "Kabirleri ziyaret edin, çünkü o, ölümü hatırlatır." ^[7]

[53]~ Tefsiru'l-Kurtubi *{Ahkamul-Kur'an)* c. 12, s. 228, Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye bas *k* ısı.
5** Tirmizi, *Cenah* 61, nu: 1056; İbn Mâce; *Cemiz* 49, nu: 1576; Ahmed, *Müsned,* c. 2, s. 337; Heysemi, *Mevâridü'z-Zamatı* 789; Beyhâki, *es-Sü-nenü'l-Kübm,* c. 4, s. 78; *(el-ihsan fi Takribi Sahih-i İbn Hıbban, Cenah.* 18, nu: 3179, c. 7, s. 452)
55~ Hadîsin tahriri için bkî: Elbâni, *İrvau'l-Ğalü,* 761 ve 774 numaralı hadîsler.
[a-] *d-Lü'lüü ve'l-Mercan,* nu: 543; Ebu Davud, *Cemiz* 40; İbn Mâce, *Ce-naiz* 50)
-*" Ahmed, *Müsned,* c. 3, s. 38; Hakim, *Müstedrek,* e. 1, s. 376. Enes'ten rivayet etmişlerdir. *Camii's-Sağir,* 4584. [57]~ Müslim, *Cemiz* 36, nu: 976-977.

Dolayısıyla kadınlar da bu genel ziyaret izni içine girer.

Onlardan birisi de: Müslim, Nesaî, Ahmed'in Hz. Ai-şe'den rivayet ettiği şu hadîstir: "Ey Allah'ın Resulü, (kabirleri ziyaret ettiğimde) onlara ne diyeyim?" Buyurdular ki: 'Allah'ın selamı, mü'minlerden ve Müslümanlardan bu diyar ahalisinin üzerine olsun. Allah bizden önce gidenlere de, sonraya kalanlara da rahmet eylesin. İnşallah bizler de sizlere katılacağız.' de."[58]

O hadîslerden biri de: "Buhârî ve Müslim'in Hz. Enes'den rivayet ettikleri şu hadîstir: "Nebî (s.a.v.), bir kabrin yanında ağlayan bir kadına rastladı ve ona şöyle buyurdu: 'Allah'tan kork ve sabret!' Bunun üzerine kadın O'nu tanımayarak; 'Bana karışma! Beni kendi hâlime bırak! Çünkü benim başıma gelen, senin başına gelmedi...' dedi."[59]

Görüldüğü gibi O (s.a.v.), kadının sabretmeyi sine karşı çıktı da, ziyaretine bir şey demedi.

Onlardan birisi de Hakim'in rivayet ettiği şu haberdir: "Resûlullah'ın (s.a.v.) kızı Fatıma, amcası Hamza'mn kabrini her Cuma ziyaret eder, dua eder ve kabrinin yanında ağlardı."[60]

Kabir ziyaretine izin veren hadîsler, onu men eden hadîslerden daha çok olmakla birlikte aralarının cem edilmesi ve uzlaştırılması mümkündür. Bu ise, hadîste zikredilen lanetin -Kurtubi'nin dediği gibi- mübalâğa sığasında olan "zevvarat" kelimesinin gerektirdiği bir mânâ olan sık sık ziyaret eden kadınlar üzerine hamledilmek suretiyle olur.

[58]" Müslim, *Cenah* 35, nıt: 974; Nesai, *Cemiz* 103, c. 4, s. 93; Ahmed,
Müsned, c. 6, s. 221.
"" Muttefekun aleyhtir. *El-Lü'liiü ve'l-Mcrcan,* h. Nu: 533.
*°" Şevkânî, a.g.e, c. 4, s. 166. <Bkz; ***Hakim,*** a.g.e, c. **1,** s. 377).

Kurtubi der ki: "Belki buna götüren sebep de kocanın hakkının yerine getirilmemesi, açılıp-saçılması ve bağırıp-çağırmadan kaynaklanan şeyler vb. olabilir. Şu halde denilebilir ki; kadınlar bütün bunlardan emin olunca, onlar için izne bir engel yoktur. Çünkü ölümü hatırlamaya erkekler de, kadınlar da ihtiyaç duyar."

Şevkânî der ki: "Bu sözler, zahirde çelişik olan bu hadîslerin cem'inde itimat ediîmesi gereken sözlerdir." [61]

Zahirleri çelişik iki veya daha fazla hadîs arasında cem etmek mümkün olmadığında onlar arasında tercihe gidilir ve âlimlerin zikrettiği tercih unsurlarından biriyle, birisi diğerine tercih olunur. Bu unsurları Hafız Suyutî, *Tedribu'r-Râ-viaia Takribi'n-Nevevî* adlı kitabında saymış ve sayıları yüzü geçmiştir.[3]

Tearuz ve tercih edilen bu konu, hem fıkıh usûlü, hem hadîs usûlü ve hem de Kur'an ilimleri sahalarına giren önemli konulardandır.

II- Azl Hadîsleri

Örnek olarak azl, yani hanım hamile kalmasın diye erkeğin eşiyle birleşme esnasında meniyi fercin dışına boşaltması hakkında gelen hadîsleri ele alalım: Burada Ebu'l-Berekat İbn Teymiyye (Ibn Teymiyye'nin dedesi)'nin *el-Müntekâ min Abrâri'l-Mustafa* adlı meşhur kitabının (Azl hakkında gelen hadîsler babı) zikrettiği hadîslere bakalım.

Cabir (r.a.) dedi ki: "Kur'an vahyinin inmeye devam ettiği Resûlullah zamanında biz azl yapıyorduk (Ama bundan nehy edilmedik) .[b]

[bl]" Şevkânî, aynı yer.
[s]~ Bkz: Suyutî, *Tedrib,* c. 2, s. 198-202
[b]" Hadîs muttefekun aleyh'dir. Buhârî, *Nikâh* 96; Müslim, NifcSh 136.

Müslim'in rivayeti ise şöyledir: "Biz Resûlullah (s.a-v.) zamanında azl yapıyorduk. O, bunu duydu da, bizi bundan nehyetmedi."[a]

Yine Cabir (r.a.)'den, bir adam Resûlullah'a geldi ve dedi ki: "Benim bir cariyem var. O bizim hem hizmetçimiz, hem de hurma (bahçesinde) sucumuzdur. Bazen ona uğru-yorum, ama hamile kalmasını da istemiyorum. Bunun üzerine O (s.a.v.) buyurdular ki: 'İstersen azl yap! Ama şüphesiz onun için takdir tecelli edecektir.'"[b]

Ebu Said'den (r.a.), dedi ki: "Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Benî Mustalık savaşına çıkmıştık ve Araplardan biraz esir almıştık. Hanımlardan ayrı kalmak bize zor geldi. Bunun üzerine (esirlerle birleşip) azl yapmak istedik. Bunu Resûlullah'a (s.a.v.) sorduk: 'Yapmanızda bir beis yoktur, çünkü Allah kıyamete kadar yaratacaklarını yazmıştır.' buyurdu. "[c]
Yine Ebu Said'den, dedi ki: "Yahudiler 'azl, kız çocuğunu diri diri toprağa gömmenin küçüğüdür' demişlerdi. Resûlullah (s.a.v.) ise şöyle buyurdu: 'Yahudiler yalan söylediler. Zira Allah şayet bir şey yaratmak isterse buna engel olmaya kimsenin gücü yetmez.'"[d] Ebu Davud'un lafzı ise: "Bir adam geldi ve ' Ey Allah'ın Resulü, benim bir cariyem var ve ona azl yapıyorum. Diğer erkekler gibi ben de beraber olmayı arzuladığım halde hamile kalmasını istemiyorum. Yahudiler ise azlin ...olduğunu söylüyorlar.'"[e]
[a]" **Müslim, Nifatt** 138
b" Müslim, *Nikâh* 134; *Müsned c.* 3, s. 312,386; Ebu Davud, ***Nikâh*** 49
[c]' Hadîs müttefekun aleyhtir, *el-hü'iüü ve't Mercan, mı:* 9)3
[d]" *Müsned,* o 3, s. 33, 49,51
<^ Ebu Davud, *Nikâh* 49

Zâdü'l-Meâd'da İbnü'l-Kayyim şöyle demiştir: "Hadîsin sıhhati açısından sana bu isnâd yeter. Çünkü râvilerin hepsi sika ve hafızdırlar."[8]
Usame ibn Zeyd'den rivayet edilmiştir: "Bir adam Resûlullah'a geldi ve dedi ki: 'Ben eşime azl yapıyorum.' Resûlullah ona 'Bunu niçin yapıyorsun?' dîye sordu. Adam: 'Sütüne zarar verip çocuğunu veya çocuklarını etkilemesinden korkuyorum' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: 'Eğer bu zararlı bir şey olsaydı, İranlılar ve Bizanslılara zarar verirdi.'"[b]
Yine Cüdâme[62] binti Vehb el-Esediyye'den rivayet edilmiştir. Şöyle demiştir: "Bazı insanlarla beraber Resûlullah'ın huzuruna vardım O şöyle diyordu: 'Çocuk emziren kadınlarla birleşmeyi yasaklamayı düşünmüştüm. Sonra baktım ki Bizanslılar ve İranlılar bunu yapıyorlar ve bu, çocuklarına bir zarar vermiyor (ben de yasaklamaktan vazgeçtim).' Sonra O'na azilden sordular: Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: 'Bu, çocuğu diri diri gömmenin gizlisidir ve o, diri diri gömülen kız çocuğu (hangi günahı yüzünden Öldürüldü? diye) sorulduğu zaman' (şeklindeki ayetin" hükmüne girer.)" {Tekvir- 8,9)[c]
[a]" **İbn** Kayyim, *Zâdü'l-Meâd, c.* 5, s. 144 b" ***Müettti,*** *c.* 5, *s.* 203; Müslim, *Nikâh* 24, nu: 143 "*" Darekutni der ki: "Cudame; cim ve noktasız dal harfiyledir. Zel harfiyle hata etmektedir. Hafız, Askeri'nin de böyle söylediğini söyler. Bir cemaatten onun noktalı zel harfiyle olduğu da nakledilmiştir. Taberi, Cüdâme binti Cendel der. Hadîsçiler ise, İbnetü Vehb der. Tercih olunanı onun ibnetü Cendel el-Esediyye olduğudur. ilk dönemde Mekke'de Müslüman olmuş, beyat etmiş ve kavmi ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Bkz: *Tel&ibu't-Tehzıb,* c. 12, s. 405-406. [c]" Müslim, *Nikâh* **141**

Yine Ömer İbn el-Hattab'dan, onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.v.), hür kadına, izni olmaksızın azl yapılmasını yasakladı." Ahmed ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği bu hadîsin[a] isnadı o kadar iyi değildir. Ben derim ki; "Çünkü isnadında, İbn Lehfa vardır ki hakkında söylenilenler bellidir. Ancak, Abdü'l-Berr[b], Ahmed ve Bey-hâki'nin[d] İbn Abbas'tan rivayet ettikleri şu hadîs ona şahitlik etmektedir: "O (s.a.v.), hür kadının izni olmaksızın azl yapılmasından nehyetti." Nitekim bu, *Neylu'l-Evtâr'da* da vardır.[e]
Zikredilen bu hadîslerin hepsinin zahirleri, azlin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Bu da cumhur fukahanın varmış oldukları görüştür. Fakat, hür kadının çocuk isteme hakkı olduğundan, ancak onun izni ve rızası ile azl yapılabilir.
Lakin bu da, yukarıda zikredilen Cüdâme binti Vehb hadîsinde "Azlin çocuğu diri diri gömmenin gizlisi olduğu" açıkça ifade edilen ikinci kısımla çelişmektedir.
Alimlerden bazısı bu hadîsle ondan öncekiler arasını cem etmiş ve bunu tenzihe (mekruha) hamletmiştir ki bu, Bey hâki'nin görüşüdür.[f]
Bazıları ise, sayıca daha çok isnâdla gelen hadîslerle çelişkisinden dolayı bu Cüdâme hadîsini zayıf saymışlardır.
[a]" *Müsned, c* 1, s. 31; İbn Mâce, *Nikâh* 30, mı: 1928
Şevkânî, a.g.e de: "Abdürrezzak ve Beyhâki'nin İbn Abbas'tan rivayet etlikleri..." demektedir. Ic. 6, s. 197) Abdürrezzak yerine dizgi hatası olarak mı Abdü'1-Berr denilmiştir, yoksa, müellifimiz ayrıca ibn Abdû'l-Berr'e mi işaret etmiştir, bilmiyoruz.
[c]' Ahmed, *Müstted'de -el-Muccmu'1-Müfehres'm* gösterdiği kadarıyla -sadece Hz. Ömer'in haberini vermektedir. [d]' Beyhâki, *es-Sünenti'l-Kübra,* e. 7, s. 231 ^~ Şevkânî, a.g.e, e.6, s. 197 [f]" Beyhâki, a.g.e, c. 7, s. 231,232

Hafız İbn Hacer ise şöyle demektedir: "Bu; sahih hadîsleri, zann (revehhüm) ile defetmektir. Şüphesiz hadîs sahihtir ve cem etme mümkündür."
Bazıları ise onun mensuh olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak tarihinin bilinmemesi sebebiyle bu da reddedilmiştir.
Tahavi der ki: "Cüdâme hadîsindeki Resûlullah'ın (s.a.v.) durumunda, kendisine vahiy indirilmemiş bir konuda başlangıçta ehl-i kitaba uygun olmasından dolayı kabul etmiş olması ihtimali vardır. Sonra Allah O'na hükmü bildirmiş ve O da bu hususta Yahudileri yalanlamıştır." İbn Rüşd ve îbn Arabi ise, Resûlullah'ın (s.a.v.) Yahudilere uyarak bir şeyi haram kılamayacağını ve sonra da bu konuda onların yalan söylediklerini açıklayamayacağı gerekçesiyle, Ta havi'yi eleştirmişlerdir.
Onlardan bir kısmı ise *Sahih'de* sabit olması hasebiyle Cüdâme hadîsini tercih etmiş, isnâdmdaki ihtilaf ve ıstırap sebebiyle karşısrndakileri ise zayıf saymışlardır. Hafız der ki: "Bu onun bir hadîste zayıf görülebileceği, ancak birbirlerini destekleyen hadîslerde ise bu durumun söz konusu olamayacağı, aksine onunla amel edileceği gerekçesiyle reddedilmiştir ki burada da böyledir. Ve cem etmek mümkündür."
İbn H..İ.HI ise diğer hadîslerin mübahlık aslına uygun olması, Cüdâme hadîsinin ise yasaklamaya delâlet etmesi gerekçesiyle Cüdâme hadîsiyle ameli tercih etti ve dedi ki: "Her kim, onun men edildikten sonra mubah kılındığını iddia ederse açıklaması gerekir."
Fakat buradaki Cüdâme hadîsinin yasaklamada açık olmadığı, çünkü, teşbih yoluyla "Çocuğu diri olarak gömme" şeklinde isimlendirilmesin in onun haram olmasını gerektirmeyeceği gerekçesiyle o da eleştirilmiştir.

İbnu'l-Kayyim de bunları cem etti ve dedi ki: "Resûlullah'ın (s.a.v.) Yahudileri yalanladığı şey onların azl ile birlikte asla hamileliğin tasavvur edilemeyeceği iddialarıdır. Çünkü onlar bunu diri olarak gömme gibi nesli kesmek mesabesinde gördüler.

O da bu yüzden onları yalanladı ve 'Allah'ın yaratmayı istemesi halinde hamileliğe engel olunamayacağını' haber verdi. O, yaratmayı dilemediği zaman ise bu hakikatten 'dirice gömmek' olmaz. Nebi onu Cüdâme hadîsinde 'gizli defnetme' olarak isimlendirdi. Çünkü kişi, eşinin hamile kalmasından kaçarak azletmiş, dolayısıyla onun kastı, çocuğu diri diri defnetme cihetine kaymıştır. Fakat ikisi arasındaki fark gayet açıktır: Canlıca defnetmede kasıt ve fiil bir araya gelirken, azl ise sadece kasıtla alâkalıdır. Bunun için onu gizli defnetme şekliyle vasfetti." Bu cem ise kuvvetlidir. Aynı şekilde Cüdâme hadîsi, senedinin sonundaki ziyadeden dolayı da zayıf sayılmıştır. Şöyle ki: Said İbıı Ebi Ey-yub, Ebi'l-Esved'den rivayetinde tek kalmıştır. Halbuki onu, Malik ve Yahya Ibn Eyyub da Ebi'î-Esved'den rivayet etmişler, fakat bu ikisi, o fazlalığı zikretmemişlerdir. Nitekim bu babdaki hadîslerin hepsiyle çelişmesi sebebiyle dört *Sitemin* sahipleri bu ziyadeyi hazfetmişlerdir.[63]
Hafız Beyhâki de *es-Sümnü'l-Kübra'smda* azlin mubah olduğuna hükmeden bir çok hadîs ve eser nakletmiştir. Sonra azli kerih görenler ve bu hususta kendisinden ihtilaflı rivayetler gelen kimseler ve azlin kerahiyeti hakkında rivayet ettiği haberler için özel bir bab tahsis etmiş ve orada Müslim'in tahric ettiği Cüdâme binti Vehb hadîsini de zikretmiştir. Sonra Beyhâki şöyle demektedir: "Bize Resûlullah'dan
[63]" Ebu'i-Berekat İbn Teymiyye, *el-MUnteka,* c.Z, s. 561-4, Beyrut-Da-ru'1-Marife basımı.

(s.a.v.) bunun aksi de rivayet edilmiştir. Mubah olduğunu rivayet edenlerse daha fazla ve hıfz açısından daha kuvvetlidir. Sahabeden, isimlerini saydıklarımız yani Sa'd bin Ebi Vakkas, Zeyd ibn Sabit, Cabir İbn Abdullah, İbn Abbas, Ebu Eyyub el-Ensari ve başkaları) onu mubah görmüştür. Dolayısıyla bu daha evlâdır. Onlardan bazılarının bunu kerih görmesi ise haramlıhğa değil de tenziheûı mekruhluğa) hamledilir. En iyisini Allah bilir.[64]

III- Hadîste Nesh

Hadîsler arasındaki çelişki konusuyla ilgili meselelerden birisi de nesh veya hadîste nâsih-mensuh meselesidir.
Nesh meselesinin Kur'an ilimleri ile ilgisi olduğu gibi hadîs ilimleri ile de ilgisi vardır. Müfessirlerden bazıları, Kur'an-ı Kerîm'de nesh iddiasında aşırı gitmiş, hatta onlardan bazıları, sadece "kılıç ayeti" diye isimlendirdikleri bu ayetin tek başına Allah'ın kitabından yüz ayetten fazlasını neshettiğini iddia etmişler, bununla birlikte "kılıç ayeti"nin hangisi olduğunda görüş birliğine varamamışlardır?!
Hadîste de, birbirleriyle çelişip iki hadîs arasını cem etmek güç olduğunda ve sonra varit olanı bilindiğinde bazı hadîsçiler de nesh görüşüne sığınmaktadırlar.
Gerçekte, hadîsde nesh iddiası, Kur'an'daki nesh iddiasından daha az bir yer tutmaktadır. Oysa, durum bunun tam aksini gerektirir. Çünkü Kur'an'da aslolaıı onun umum için ve ebedi olmasıdır. Amma sünnete gelince, ondan bazısı Resûlullah'ın (s.a.v.) ümmetinin lideri sıfat) ile ümmetin günlük işlerini yönetmesi sebebiyle, cüz'î davalara ve geçici
[M]" Şevkânî, a.g.e, c. 6, s. 346,350, *Daru'l-Cey!* (t 6, s. 195-198, Darii't-Turas baskısı).

hallere çözüm getiren hükümlerdir. Ancak hakkında nesh iddia edilen hadîslerin çoğunun iyice araştırıldığında men-suh olmadığı ortaya çıkar. Bazen hadîslerden kimisi ile azimet murad edilirken, bazısıyla da ruhsat murad edilir. Dolayısıyla her iki hüküm de kendi yerlerinde geçerli olur.
Bazı hadîsler bir hal ile, diğer bazıları da başka bir hal ile alâkalı olabilir. Bu durumların başka başka oluşu ise nesh anlamına gelmez. Nitekim kurban etlerinin üç günden sonrası için saklanmasının yasaklanması ve sonra onun mubah kılınması hakkında denildiği gibi. Halbuki bu nesh değildir. Bu konunun ilgili yerinde de açıkladığımız gibi, yasak, bir durum hakkında iken, mübahlık ise başka bir durum hakkındadır.
Burada Hafız Beyhâki'nin *Ma'rifetus-Sünen ve'l-Asâr* adlı kitabından, İmam Şafii'den (r.a.) gelen bir isnâdla naklet* tiklerini zikretmem iyi olacaktır: "İki hadîsin birlikte kullanılması ihtimali bulunduğunda, her ikisiyle de amel edilir, birisi için diğeri terk edilmez. Fakat iki hadîs arasında ihtilaftan başka bir ihtimal olmazsa, bu ihtilaf için iki yol vardır: 1-Bunlardan birisi nâsih, diğeri mensuhtur. Dolayısıyla nâ-sihle amel edilir, mensuh terk edilir.
2- İkisinin çelişmesi, hangisinin nâsih ve hangisinin mensuh olduğuna dair herhangi bir delâletin olmaması. Burada benimseyeceğimiz hadîsin, terk ettiğimizden daha kuvvetli olduğuna delâlet eden bir sebep olmadıkça birisini bırakıp, Ötekini benimseyemeyiz. Bu, ya iki hadîsten birinin sübutu-nun diğerinden daha kuvvetli olması hali ile olur ki daha sabit olanını benimseriz, veya ikisinden birisinin Allah'ın kitabına veya Resûlü'nün sünnetine daha uygun olması, ya da ilim ehlinin bildiğine daha yakın olması, yahut da Resûlul-

lah'ın (s.a.v.) ashabından çoğunun benimsediği görüşü yansıtması ile olur."
Yine (Beyhâki'nin Şafii'ye varan isnâdıyla) Şafii dedi ki: "Bunun sonucu olarak, nasıl ancak adil olduğu bilinen şahitlerin şahitliği kabul edilirse, hadîslerden de ancak sabit olanı kabul edilir. Ama, hadîs bilinmeyen meçhul bir hadîs olursa, veya onu nakledenler, kendilerinden yüz çevirilmiş kimselerden olursa, sanki o hiç gelmemiş gibi sayılır. Çünkü o, sabit değildir."
Beyhâki dedi ki: "Bu kitaba başvuranların, onda zikredilen Ebu Abdullah'ın, Muhammed ibn İsmail el-Buhârî olduğunu, Ebu'l-Hüseyin'in Müslim İbnü'l-Haccac el-Nişabu-rî (r.a.) olduğunu da bilmesi gerekir. İkisi de, tamamı sahih olan hadîsleri toplayan birer kitap yazmıştır."
Geriye ise, her birisinin sıhhat konusunda tayin etmiş oldukları dereceden düşük olmaları sebebiyle kitaplarında nakletmedikleri sahih hadîsler kalmaktadır. Onlardan bazısını Ebu Davud: Süleyman İbnü'l-Eş'aş es-Sicistanî bazısını Ebu İsa: Muhammed İbn İsa et-Tirmizi; bazısını Ebu Abdurrah-man: Ahmed ibn Şuayb en-Nesaî; bazısını Ebu Bekr: Muhammed ibn İshak ibn Huzeyme (r.a.) rivayet etmiştir. Onlardan her birisi, kitabında, kendi içtihadının öngörmüş olduğu (şartlar ve imkânlar doğrultusunda) rivayetleri toplamıştır.
Rivayet edilen hadîsler üç çeşittir:
Onlardan bir kısmı, hadîs âlimlerinin, sıhhatleri üzere ittifak ettikleri sahih hadîslerdir. Ki mensuh olmadıkça kimse böylesi hadîslerin hilafına hareket edemez.
Bir kısmı ise hadîsçilerin zayıflıkları üzere ittifak ettikleri zayıf hadîslerdir. Bunlara da hiç kimse itimad edemez.

Diğer bir kısmı ise onların, sübutları hakkında ihtilaf ettikleri haberlerdir. Onlardan kimisi, hadîsin bazı râvilerinde görmüş olduğu cerh sebebiyle bir hadîsi zayıf sayarken, başkası bu cerh sebebini görememiştir. Yahut birisi, haberinin kabulünü gerektirecek

kadar râvinin haline vakıf değilken, başkası buna vakıftır. Veya onun cerh gerekçesi olarak gördüğü hususu, başkası cerh olarak görmez. Yahut haberin senedinin kopuk (münkatı') veya bazı lafızlarının düşmüş olduğunu, veya râvilerin kimisinin, bazı râvilerin sözünü hadîsin metnine soktuğunu ya da bir hadîsin senedini başka bir hadîsin senedine kattığını (müdrec) kimisi bilir de, bunlar başkasına gizli kalır.
Bunlardan sonra hadîs ilmiyle uğraşanların yapması gereken şey; âlimlerin ihtilaflarını göz önünde bulundurmak, onların bir hadîsi red veya kabul ederken gözettikleri hususları dikkate almak ve sonra da onların görüşlerinden en sahih olanı seçmek olacaktır. Başarı Allah'tandır. [ffi]
65-
Beyhâki, a.g.e, c. 7, s. 328,332.

4- HADÎSLERİN (VÂRİD OLDUĞU) SEBEPLER, ŞARTLAR VE MAKSATLAR IŞIĞINDA ANLAŞILMASI

Nebevi sünnetin en güzel ve doğru bir şekilde anlaşılması için yapılması gerekenlerden birisi de hadîslerin, üzerine bina edildikleri özel sebeplere ve belirli bir illete (gerekçe) bağlı olup-olmadığına bakılmasıdır. Bu ise bazen hadîste açıkça ifade edilirken, bazen de hadîsteki ifadeden çıkartılır ya da hadîste anlatılan olayın akışından anlaşılır.
Hadîsleri inceleyen iyi bir araştırmacı, onlardan kimisinin, muteber bir maslahatı gerçekleştirmek veya belirli zararlı şeyleri gidermek, ya da, o zaman mevcut olan bir probleme çözüm bulmak için, belirli bir zamanın şartlarının gözetildiğini ve onlar üzerine bina edildiğini görür.
Bunun mânâsı ise şudur: Hadîsin taşımış olduğu hükmün, umumî ve devamlı olduğu gözükebilir. Fakat iyice dü-

şünüldüğündeyse, varlığıyla hükmün var olacağı, yoklu-ğuyla da yine hükmün de kalkacağı bir illet üzerine bina edildiği görülecektir.
Bu ise; -Önceki âlimlerin yazıp da nesilden nesile aktara geldiklerine ters düşse bile- hakkı açıkça söyleyebilmek için edebî bir cesaret ve psikolojik bir kuvvet ile beraber, derin bir fıkha (kavrayışa), hassas bir bakış açısına, tüm nassları kapsayan ilmî bir çalışmaya, şeriatın maksatlarına ve dinin hakikatine iyice nüfuz eden bir idrake ihtiyaç duymaktadır. Bu da kolay bir şey değildir. Nitekim bu Özelliklere sahip olmak, Şeyhü'l-İslâm Ibn Teymiyye'ye, zamanın âlimlerinin çoğunun düşmanlığını kazanmasına mal olmuştur. Öyle ki onlar ona karşı çeşitli entrikalar düzenlemişler ve nihayet birkaç defa hapse atılmış ve orada Ölmüştür. Allah ondan razı olsun. Hadîslerin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için, nassın serdedildiği şartlarla, onları açıklamak üzere ve o durumlara çözüm olarak gelen ilgili hususların da bilinmesi gerekir. Ta ki hadîsten ne murad edildiği dikkatli bir şekilde belirlensin ve zanna dayanarak akla gelen her şey söylenmesin, ondan kastedilmeyen yüzeysel bir mânânın ardına düşülmesin.
Herkes tarafından açıkça bilinen bir hususturki âlimlerimiz, Kur'an'ın iyice anlaşılmasına yardımcı olan esaslardan birinin de nüzul (ayetlerin iniş) sebeplerini bilmek olduğunu zikretmişlerdir. Ta ki Haricîler ve diğer bazı insanların düşmüş oldukları hatalara düşülmesin! Nitekim onlar, müşrikler hakkında inen ayetleri alıp, onları Müslümanlara tatbik ettiler. Bunun içindir ki Ibn Ömer, Allah'ın kitabının inmiş olduğu hususları değiştirmeleri sebebiyle onları yaratıkların en şerlisi olarak görmektedir. &> *f*~* Beyhâki, *Ma'rifelu's-Sünen ve'l-AsaT,* c. 1, s. 101-103. Tahkik: Seyyid Ahmed Sakr, Kahire'deki el-MecÎisu'1-A'la li'ş-Şuımi'1-İslâmiyye baskısı.

Kur'an'ı anlamaya çalışan veya onu tefsir eden kimse için nüzul sebeplerini bilmesi gerekince, hadîslerin vürud (söyleniş) sebeplerinin bilinmesi daha da fazla gereklidir.
Bunun sebebi ise Kur'an'ın, tabiatıyla umumî ve ebedî olmasıdır. Bazı esaslar ve ibretler alınması dışında, cüz'î şeyleri, detayları ve geçici şeyleri arz etmesi onun şanından değildir.
Sünnete gelince, o çok defa bölgesel, cüz'î ve anlık problemlere çözüm getirir. Yine onda Kur'an'da bulunmayan hususlar ve detaylar vardır.
Bu yüzden neyin nass, neyin âmm, neyin geçici ve neyin kalıcı ve neyin *cuz%* neyin külli olduğunu ayırt etmek gerekir. Çünkü onlardan her birinin ayrı hükmü vardır. Netice olarak hadîsin siyakına, ilgili hususlara ve sebeplere bakmak, Allah'ın muvaffak kıldığı bir kimsenin sünneti dosdoğru anlamasına yardım eder.
"Sİz Dünya İşini Daha İyi Bilirsiniz." Bunun misali; iktisadî, siyasî ve sosyal alanlarda Şeri'atın hükümlerinden kaçmak için bazı insanların dayanmış oldukları "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" [67] hadîsidir. Çünkü -onların iddia ettikleri gibi- bu alanlar, bizim dünyamızın işlerindendir ve biz onları daha iyi biliyoruz. Zaten Resûlullah onları bize bırakmıştır!!
Acaba hadîs-i şerifin kastettiği bu mudur? Asla! Çünkü insanlar için adalet kural ve ölçülerini koymak, dünyadaki haklar ve görevler ile ilgili esasları bildirmek, Allah'ın, Resullerini gönderme sebeplerindendir. Ta ki ölçüleri karıştırmasın ve onlar sebebiyle yollar ayrılmasın. [67]~ Skz. Salibi, a.g.e, c. 3, s. 347-350.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Andolsun ki peygamberlerimizi belgelerle gönderdik. İnsanların doğru hareket etmeleri için peygamberlere kitap ve ölçü indirdik." (Ha-did, 25)
Bundan dolayı, alış-veriş muamelelerini, ortaklık, rehin, kira, borç vb. işleri düzenleyen kitap ve sünnet nassları gelmiştir. Nitekim Allah'ın kitabındaki en uzun ayet "borçların" düzenli bir şekilde yazılması hakkında inen şu ayettir: "Ey inananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. İçinizden bir katip doğru olarak yazsın-.." {Bakara, 282)
"Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" hadîsini, onun vürud sebebi açıklamaktadır. Bu ise hurmaları aşılama kıssasında Hz. Peygamberin onlara aşılama hakkında, zan-na dayanan görüşüyle işaret etmesidir. O {s.a.v.), ziraat erbabından değildir, ziraat olmayan bir vadide yetişmiştir. Ensar ise, bunu vahiy veya dinî bir emir sanmış ve aşılamayı terk etmiştir. Meyveler üzerinde bunun kötü tesiri olunca şöyle buyurmuştur: "Ben ancak zannım ile (daha iyi olacağını) sandım. Dolayısıyla beni zannım sebebiyle eleştirmeyin..."[3] Sonunda da "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" buyurmuştur. İşte hadîs böyle bir durumda söylenmiştir.
"Ben Müşrikler Arasında Oturan Her ***Müslümam*** *uzağım."*
"Ben, müşrikler arasmda oturan her Müslümandan
uzağım. Çünkü birbirlerinin ateşlerini göremezler." ^ hadî-

siyle başka bir misal verelim: Özellikle âlemin birbirine yak-
[3'] Müslim, *Fedail* 139-141)
^ Müslim, *Fedail* 38, nu: 141-2363 (Hz. Aişe ve Enes'ten rivayet edilmiştir.)

laşıp -ediplerden birisini de dediği gibi- sanki büyük bir şehir olmasından sonra, öğrenim, tedavi, iş, ticaret, seyahat vb: asrımızda ortaya çıkan birçok ihtiyaca rağmen, bazıları bu hadîsten, genel itibarıyla Müslüman için, Müslüman olmayanların beldesinde oturmasının haram olduğunu anlayabilir.
Halbuki hadîs -AHâme Keşid Rıza'nın da dediği gibi-Nebî'ye (s.a.v.) yardım etmeleri için Mekke'deki Müslümanların müşriklerin yanından hicret etmelerinin vacipliği hakkında vârid olmuştur. Bunu *Sünen* sahipleri rivayet etmişlerdir. Ama Ebu Davud'a gelince o, onu Cerir İbn Abdullah hadîsinden rivayet etmiş ve bir topluluğun da Cerir'i zikretmediklerini yani onu mürsel olarak rivayet ettiklerini söylemiştir. Nesaî de bununla yetinmiştir. Yine Tirmizi de bunu mürsel olarak rivayet etmiş ve "En sahihi budur" demiştir. Buhari[1] nin de bu mürseli sahih gördüğünü nakletmiştir. Lakin Buhârî, onu *Sahihinde* rivayet etmediği gibi, hadîs onun şartına da uygun değildir. Mürsel haberlerin delil olarak kullanılması hususunda usûl ilminde meşhur ihtilaflar vardır. Hadîsin lafzı ise şöyledir: "Nebî (s.a.v.) Hassan denilen yere bir öncü birlik (seriyye) gönderdi. Onlardan bazı insanlar secdeye kapandılarsa da bunu nazar-ı itibara almaksızın derhal onları öldürdüler. Bu durum Nebî'ye (s.a.v.) ulaşınca, O, bundan dolayı onlara yarım diyet vermelerini emretti ve şöyle buyurdu: 'Ben müşriklerin arasında oturan her Müslümandan uzağım.' 'Niçin ey Allah'ın Resulü?' dediler. 'Çünkü, birbirlerinin ateşlerini göremezler.' buyurdular,"[3]
[a]" Burada ateşlerinin gözükmemesi; iki zümre arasındaki ikili ilişkilerin, haberleşmenin, yardımlaşma ve dayanışmanın, birbirlerine karşı güvensizliği ifade etmektedir.)

Onlar Müslüman oldukları halde, Nebî (s.a.v.) haklarında yarım diyet emretti. Çünkü onlar, Allah ve Resulüne karşı savaşan müşriklerin arasında yaşamaları sebebiyle kendileri, kendi aleyhlerine yardım ettiler ve böylece bütün olan haklarının yarısını düşürmüş oldular.[69] Yine Allah ve Resulüne yardımdan geri kalmayı doğuran böylesi ikametlere {Kur'an'da da) şiddetle karşı çıkılmıştır. Nitekim Yüce Allah böyleleri hakkında şöyle buyurmuştur: "İnanıp da hicret etmeyen (müşrikler arasında yaşayan)lere gelince, onlar hicret edinceye kadar onların velayetinden size bir şey yoktur. Fakat onlar dinde yardım isterlerse (onlara) yardım etmeniz gerekir. Yalnız, aranızda antlaşma bulunan bir topluma karşı yardım etmeniz olmaz." (Enfal, 72)
Görüldüğü gibi burada Yüce Allah, hicret vacip olduktan[70] sonra, hicret etmeyenlerle dostluğu ve yönetim sorumluluklarını ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla Nebî'nin (s.a.v.) "Ben müşrikler arasında oturan her Müslümandan uzağım" sözünün mânâsı, 'öldürüldüğü zaman kanından beriyim (sorumlu değilim)' demektir. Çünkü böyle birisi İslâm devletine karşı savaşanlar arasında ikamet etmekle kendisini buna arz etmiş demektir.
Bu misalden çıkarılan netice ise: Hakkında nassta ifade edilen şartların değişip, istenilen maslahatın, defedilen mef-
[69]~ Ebu Davud, *Cihad* 105, nu: 2645; Tirmizi, Siyer 42, nu: 1604, Nesaî, *Kasame* 27.
"*" Diyetin yanya **düşürülmesinin** illeti hakkında İmam Hattabi şöyle demektedir: Çünkü onlar kafirler arasında oturmalanyla kendi aleyhlerine yardımcı oldular. Böylece tıpkı, başkasıyla ortaklaşarak kendi canına kıymasıyla helak olan kimse gibi oldular ve diyetten kendi cinayetinin payı düştü. (Bkz. Ebu Davud, *Cihad* 105, nu: 4645 ve dipnotlar.)

sedetin ardında yattığı hissedilen illetin yok olmasıyla, bu nass ile daha önce sabit olan hükmün de ortadan kalktığı anlaşılır. Zira hüküm, illetin varlığıyla var, yokluğuyla da yok olur.
"Kadının Mahremiyle Beraber Yolculuk Yapması."
Bu konu ile ilgili olarak vereceğimiz misallerden birisi de *Sahihat/n'da* İbn Abbas ve başkalarından merfu olarak gelen şu hadîstir: "Bir **kadın,** ancak beraberinde (kocası veya kendisine nikâh düşmeyen) mahremi olduğu halde yolculuk yapabilir."[71]
Bu yasağın arkasındaki illet; yolculuğun deve, katır ve eşek üzerinde yapılıp, genellikle de neredeyse yerleşim merkezleri ve yaşayanların pek bulunmadığı sahra ve çöllerin aşıldığı bir zamanda kocasız ve mahremsiz yolculuğundan dolayı kadın hakkındaki korkudur. Böylesi bir yolculukta kadının kendisine bir kötülük yapılmasa dahi en azından hakkında kötü şeyler şüyu bulabilirdi.
Fakat -asrımızda olduğu gibi- durum değişip, yolculuğun en az yüz veya daha fazla yolcunun bindiği uçak, yahut yüzlerce yolcu taşıyan bir trende yapılması halinde ise, yalnız başına yolculuk yapan kadın hakkında korkmaya gerek yoktur. Dolayısıyla bu hususta şer'an kadın hakkında bir günah (güçlük) yoktur ve bu, hadîse muhalefet de sayılmaz. Bilakis bunu, Buhârfdeki Adiyy İbn **Hatim'in** merfu olarak rivayet ettiği şu hadîs destekleyebilir: "Bir kadının Hira denilen yerden çıkıp, kocası olmaksızın tâ Beyt'e (Kabe'ye) kadar gelmesi yakındır." [n]
71
Müellif yukarıda rakam **koyduğu** halde, dipnotu herhalde unutmuş olmalı, ikinci baskısında da aynı durum söz konusu. '2'
Muttefekun aleyhtir. Bkz: *ei-Lii'lüii ve'i-Mercan,* 850 ııo'lu hadîs ve ondan önceki üç hadîs S47-849.

Hadîs, İslâm'ın zuhurunu, onun nurunun âlemlerde yükselmesini ve yeryüzünde güvenliğin yayılmasını methetmek üzere söylenmiştir ki bu aynı zamanda böylesi yolculuğun caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bu hususta İbn Hazm da bu hadîsi delil göstermiştir.
Yine bu konuda bazı imamların, bir kadının mahremi ve kocası olmaksızın güvenilir kadınlarla birlikte veya kendilerine güvenilen bir cemaat ile hacc yapmasını caiz gördüklerini bulmamızda şaşılacak bir şey yoktur. Nitekim Hz. Ömer döneminde Hz. Aişe ve mü'minlerin annelerinden bir grup, yanlarında mahremleri olmaksızın haccetmişlerdir. Hatta Buhâri'nin *Sahih'inde* olduğu gibi Osman İbn Affan ve Abdurrahman ibn Avf onlara arkadaşlık etmişlerdir.
Dahası imamlardan bazısı "güvenilir bir kadın yeter" demektedir.
Bazıları ise yol güvenilir olduğunda kadın tek başına yolculuk yapabilir demektedir ki bunu Şafiilerden *Mühezzeb* sahibi de doğru bulmaktadır.
Bu, hacc ve umre yolculuğundadır. Şah'îlerin bazıları ise bunu bütün seferler için gerekli görmüştür. ^
"İmamlar Kureyş'tendir."
Yine bu cümleden olarak "İmamlar Kureyş'tendir" [74] hadîsini zikredebiliriz.[a] İbn Haldun bunu, Nebî (s.a.v.) yaşadığı dönemde

Kureyş'in sahip olduğu ve halifelik ile krallığın üzerine kurulacağı kuvvet ve asabiyeti dikkate aldığı
[73]' Buharı, *Meıiakıh* 25.
'*" *Fethu'I-Bâri, c.* 4, s. 446 ve devamı, Halefai baskıcı.
[a]' Bu konuda ilmî geniş bir tetkik için Bkz: Hatipoğlu, Mehmet Said,
Hilafetin Kureyşlilıği, A. Ü. İ. F. Dergisi, jodll. 1-93 Ankara- 1978

şeklinde tefsir etmiştir. O, şöyle demektedir: "Kureyşlilik şartının, sadece onlarda bulunan asabiyet ve üstünlük sebebiyle çekişmelerini defetmek için olduğu sabit olunca, bunun Kureyş'in bizzat kendisinin değil ancak ondaki yeterlilik olduğunu kavradık ve bu şartı ona gönderip, illeti Ku-reyşlilikten kastedilen şeye şamil kıldık ki o da asabiyetin bulunmasıdır. Bu yüzden Müslümanların başına geçecek yöneticilere başka kavimlerin de uymaları ve iyi bir himaye gerçekleştirebilmeleri için aynı asırda ve bir arada yaşayan insanlara karşı güçlü bir asabiyet sahibi bir kavimden olmalarını şart koştuk..."[75]
Nassların İlletlerini ve Bağlamlarını Göz Önünde Tutmak Hususunda Sahabe veTabiunun metodları
Hadîslerin bağlamlarını ve illetlerini göz önünde bulundurma metodunu ilk uygulayanlar, sahabe ve onlara güzelce uyan tabiilerdir. Onlar, bazı hadîslerin Resûlullah devrindeki belli bir durumu ele aldığını ve sonradan bu durumun değiştiğini görür görmez bu tür hadîslerin zahiriyle ameli terk etmişlerdir.
Nebî'nin (s.a.v.) Hayber'i, fetheden ashabı arasında taksim etmesine rağmen, Hz. Ömer'in Irak arazisini taksim etmeyip Müslüman nesiller için devamlı bir güç kaynağı olsun
[75]~ Ahmed, *Müsned,* c. 3, s. 129, 183'de Enes'ten rivayet etmiş olup, Heysemi'nin *Mecıttau'z-Zevaid, c.* 5, s. 192'de dediği gibi râviler sikadır. El-Münziri, *et-Terğib ve't-Terhıb'de* isnadı (ceyyid) iyiidr der. Bkz: *Münlef-a* adlı kitabımızın 1299 no'lu hadîsi. İmam Ahmed: "Yöneticiler Kureyş'tendir" lafzıyla başka bir hadîs rivayet etmiştir, c. 4, s. 421-4. Heysemi diyor ki: "Sükeyn ibn Abdülaziz hariç- ki o da sikadır- hadîsin râvileri, Sahih'in râvileridir." Münziri de "râviler sikadır" diyor. Bkz: *Miintaka,* 1300.

diye orayı sahiplerinin elinde bırakmayı ve araziye vergi (haraç) koymayı daha uygun görmesi de bu tür durumlardandır. Bu durumda İbn Kudame şöyle demektedir: "Nebi" nin (s.a.v.) Hayber'i taksimi İslâm'ın başlangıcında ihtiyacın çok olduğu bir zamandaydı ve bunda ümmetin maslahatı vardı. Daha sonra ise bu maslahat, arazinin, sahiplerinin ellerinde bırakılması şeklinde belirginleşti ve bunun yapılması vacip oldu."[76]
Hz. Osman'ın Yitik Develer Hakkındaki Tavrı
Bunun bir başka misali de şudur: Nebî'ye (s.a.v.) yitik develerden sorulunca. O, onların alınıp-toplanılmasını yasaklayarak şöyle der: "Ondan sana ne? Onun güçlü ayakları ve bünyesinde de suyu vardır. Sahibi buluncaya dek suyunu içer ve ağaçlardan yer."[77]
Hz. Peygamber zamanında ve Ebu Bekir'le Ömer (r.a.) devirlerinde bu uygulama böylece devam etti. Yani yitik develer, Resûlullah'ın emrine uyularak, kendilerini koruyabildikleri ve çölleri aşmaya dayanıklı ayakları sayesinde çöllerde yiyecek ot ve içecek su bulup, işkembelerinde depo edebildikleri sürece, sahipleri tarafından bulununcaya kadar kendi hallerine bırakılır, onları kimse alıkoymazdı.
Sonra Osman İbn Affan dönemi geldi. *Muvatta'da* rivayet ettiğine göre İmam Malik, Ibn Şihab ez-Zührî'nin şöyle dediğini işitmiştir: "Ömer İbn Hattab zamanında yitik develer o kadar çoğalmıştı ki, sağda solda yavrularlardı da kimse onlara dokunmazdı. Hz. Osman halife olunca bunların
[7]^~ Bkz. İbn Haldun, *Mukaddime,* c. 2, s. 586, *Lecnetu'l-Beyani'I-Ara-bi'nin* ikinci baskısı. Dr. Ali Abdülvehhab Vafi'nin tahkikiyle. "* İbn Kudame, *Muğni,* c. 2, s. 598, Neşru'l-Sekafetu'l-tslâmiyye matbaası, Mısır.

toplanıp ilan edilmesini, sahipleri çıkmazsa satılıp sonradan sahipleri bulunduğunda paralarının verilmesini emretti."^
Hz. Osman'dan sonra, durum biraz daha değişti. Şöyle ki, Hz. Ali yitik develerin, sahipleri adına korunmak üzere tutulmalarında Hz. Osman'ın fikrini kabul etmekle beraber, bunların satılarak paralarının verilmesinin, sahiplerini zarara sokabileceği görüşündeydi. Çünkü, devenin bedeli bizzat devenin yerini tutamaz ve sağladığı faydayı sağlayamazdı. İşte bu yüzden Ali bin Ebu Talip develerin toplanılarak Bey-tü'l-Mal tarafından bakılmalarına ve sahipleri çıkınca da teslim edilmelerine karar verdi.
Hz. Osman ve Ali'nin bu yaptıkları, Peygamberin (s.a.v.) hükmüne muhalefet değildi. Bilakis onlar bu emrin maksadını göz önünde bulundurmuşlardı. Çünkü insanların ahlâkı bozulmuş, hak-hukuk anlayışı zayıflamış ve bir takım kimseler harama el uzatır olmuşlardı. Böyle bir yerde yitik deve ve sığırları kendi hallerine terk etmek, onları zayi etmek ve sahiplerine bir daha dönmemelerine sebep olmak olurdu. Bu ise Hz. Peygamber'in onları toplama yasağıyla katiyyen kastetmediği bir şeydi. Binaenaleyh, bu mahzurun ortadan kaldırılması icap ediyordu.
Değişen Bir Örf Üzerine Bina Edilmiş Nasslar
Yukarıya ilâve edilebilecek hususlardan birisi de nassların, peygamberlik asrında varken daha sonraki asırlarda değişmiş olan, o döneme ait örf üzerine bina edilip-edilme-diğine bakılmasîdır. Böylesi bir durumda, hadîsin lafzına harfiyen bağlanmayıp, nassdan kastolunan şeye bakmamızda bir sakınca yoktur.
[78]- Şevkânî, *Nq/lü'l-£viar,* c. 5, s. 33S, muttefekun aleyh o!an bir hadîstir. (Bkz: *e\-lü'İüü ve'l-Mercan,* tıu: 1123)

"Buğday ile buğday, aynı şekilde arpa, hurma ve tuz, ölçeği ölçeğine, misli misline, altın ve gümüş ise tartısı tartısına (fazlalık alınmaksızın değişirilir)." mealindeki hadîste sözü geçen ribevî {faiz olabilecek) bu sınıf mallarla ilgili olarak İmam Ebu Yusuf'un görüşünü fıkıh âlimleri bilirler. Ebu Yusuf'a göre hadîsde geçen sınıflarda ölçüye mi, yoksa tartıya mı itibar edileceği, örfe bağlı bir husustur. Bu bakımdan, Örf değişirse, mesela -asrımızda olduğu gibi- hurma ile hız tartı ile alınır-satılır hale gelse, muamelenin yeni örfe göre yapılması icap eder; dolayısıyla hurmanın hurmayla, tuzun tuzla -ölçü olarak farklı bile olsa- tartıyla eşit olarak satışları caiz olur.
Bu ise, İmam Ebu Hanife'nin ve Hanefi kitaplarının şu görüşüne muhaliftir: "Peygamber'in (s.a.v.), hakkında ölçek itibarıyla fazlalığı haram kıldığı mallarda ebediyen ölçeğe itibar edeceklerdir, hatta insanlar bu mallarda ölçek kullanmayı terk etseler bile. Yine Resûlullah'ın haklarında tartı ile fazlalığı haram kıldığı mallarda, daima tartıya itibar edilecektir; hatta insanlar bu

mallarda tartı kullanmayı bıraksalar bile."
İşte bu görüşe göre hurma, tuz, buğday ve arpanın kıyamet gününe kadar ölçekle alınıp -verilmesi gerekir. Bu ise insanlar için bir zorlaştırmadır; halbuki bu hükmü koyanın böyle bir maksadı yoktur. Şu halde doğru olan, Ebu Yusuf'un söylediğidir.
Nassm bilâhare değişikliğe uğrayan bir örfe bağlı olarak vârid olabildiğinin en açık örneklerinden biri de, Pey-gamber'in nakitlerin zekatınında, biri gümüşten ikiyüz dirhem (595 gr.) diğeri de altından 20 miskal (85 gr.) olmak üzere iki çeşit nisab takdir etmiş olmasıdır. Çünkü o zaman bir dinar on dirheme müsavi bulunuyordu.
Fıkhu'z-Zekat adlı kitabımda da açıkladığım gibi, haki-

katte Peygamber (s.a.v.), zekat için iki ayrı nisab koymayı kastetmiş değildir. Aksine onun kastı tek bir nisabdır. Bu nisaba kim malikse o, zengindir ve zekat vermesi gerekir. O nisab ise, nübüvvet asrında tedavülde bulunan iki para cinsiyle (altın ve gümüşle) takdir edilmiştir. Dolayısıyla bu konudaki nass, o gün geçerli olan örf ve teamüle göre vârid olmuş ve zekat nisabını, birbirine tamamen eşit iki meblağa göre belirtmiştir. Günümüzde ise durum tamamen değişmiş ve gümüş fiyatları altına göre korkunç bir düşüş göstermiştir. Bu durumda zekat nisabını, birbirinden oldukça farklı değerler ifade eden iki meblağ üzerinden taktir etmemiz, mesela "85 gr. altın veya 595 gr. gümüşe muadil parası olan kimse zekat verecektir." dememiz caiz değildir. Çünkü bu durumda altın nisabının kıymeti, güm üşün kinden on misli kadar fazladır. Böyle olunca, mesela bir miktar Ürdün dinarına veya Mısır cüneyhine sahip olan bir kimse, "paranın nisabını gümüş üzerinden hesaplarsak sen zenginsin, zekat vermen gerekir," deyip de, bundan kat kat fazla parası olan birine de "paranın nisabını altın üzerinden hesaplarsak sen fakirsin" dememiz de makul olmaz.
Günümüzde bu durumdan kurtulmanın yolu paralarda zekatı gerektiren şer'î zenginliğin asgarî haddini ifade eden bir tek nisabın belirlenmesidir. Allah rahmet eylesin, büyük Üstad Şeyh Muhammed Ebu Zehra ve merhum meslektaşları Şeyh Abdülvehhab Hallaf ile Şeyh Abdurrahman Hasen, 1952'de Şam'da verdikleri zekat konferansında bu görüşe kail olmuşlar ve zekat nisabının, yalnızca altın üzerinden hesap edilmesine karar vermişlerdir. Zekat hakkındaki araştırmamda benimde tercih ve teyid ettiğim görüş *bu* olmuştur.[79]
[79'] Bkz: *Fıkhrz-Zektıt,* c. 1, s. 261-265.

Âkile'nin Hz. Ömer (r.a.) Döneminde Değişmesi
Peygamber'in hata ile ve şibh-i amd (kasta benzer) öldürmelerde diyeti katilin akrabaları olan âkilesine yüklemesi de zamanın sonradan değişen örfüne bağlı olan nasslar-dandır. Fukahadan bazıları Peygamber'in verdiği bu hükmün zahirine tutunarak âkilenin daima katilin erkek akrabaları olması gerektiğine hükmetmişlerdir de Asr-ı Saadette, kişinin en büyük yardımcısı ve destekçileri erkek akrabaları olduğu için, Resûlullah'ın (s.a.v.) diyeti onlara yüklediğini göz önünde bulundurmamışlardır.
Hanefiler ve diğer bazıları ise bu görüşte olan fukahaya muhalefet ederek, Hz. Ömer'in (r.a.) kendi döneminde diyeti divan ehline yüklemiş olmasını delil göstermişlerdir. İbn Teymiyye, bu konuyu *Feteva'sında* ele almış ve şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.v.), diyeti âkileye yüklemiştir. Âkile kişiye yardım eden ve ona destek olan kimselerdir. Resûlullah'ın (s.a.v.) devrinde, kişinin erkek akrabaları idi. Hz. Ömer (r.a.) ise kendi kendi döneminde diyeti divan ehline yükledi. Bu sebepten diyetin kime ait olacağı hususunda fukaha ihtilaf etti ve şöyle denildi: "Burada esas olan, acaba âkile; şeriatça tahdid ve tayin edilmiş belli kimseler midir? Yoksa herhangi bir tayin söz konusu olmaksızın kişinin yardımcı ve destekçileri midir?"
Fukahadan birinci görüşü esas alanlar; "Diyet ancak akrabaya düşer" demişlerdir. Çünkü akrabalar, Resûlullah (s.a.v.) devrinde âkile idi, İkinci görüşü esas alanlar ise demişlerdir ki; "Yerine ve zamanına göre kişiye kimler yardım ediyor ve kolluyorlarsa âkile onlardır. Peygamber devrinde kişinin yardımcı ve arka çıkanları akrabaları idi. Bundan dolayı da âkile onlardı. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) zamanında divan ve atiyye (maaş vs.) diye bir sistem yoktu. Hz. Ömer

(r.a.), kendi döneminde divan sistemini kurunca, her birliğe bağlı bulunan askerlerin akraba olmasalar dahi birbirlerine yardım edecekleri ve birbirlerini kollayacakları belliydi. Dolayısıyla âkile de onlardı." Sahih olan bu ikinci görüştür. Yani hallerin değişmesiyle âkile olacaklar da değişir. Yoksa, batıda oturan bir adam düşünün, yardımcı ve destekçileri oradadır. Bu durumda nasıl olur da âkilesi doğuda bir memlekette oturan kimseler olabilir? Hatta belki de onun doğuda oturan akrabalarıyla hiçbir ilgisi kalmamış ve herhangi bir haberleşmesi yokken! Bir kimsenin mirasını orada bulunmayan gaib veresesi için muhafaza etmesi mümkündür. Çünkü Resûlullah (s.a,v.), katil bir kadının diyetini asabesine, mirasını ise kocasına ve oğullarına verdirmiştir. Yani bu varis başka, âkile başka bir şeydir. **
Fitir Sadakası
Sabit olan hususlardandır ki, Resûlullah (SAV.) fıtır sadakasını veriyor ve onun bayram günü sabah namazından sonra, bayram namazından önce verilmesini emrediyordu.[11]
Toplumun hacminin küçük olması, halkın birbirini tanıması, ihtiyaç sahiplerinin bilinmesi ve evlerinin yakın olması gibi sebeplerle ona müstehak olan kimselere çıkarıp ulaş-tırmak için bu vakit yeterli idi ve bunda herhangi bir problem de yoktu.
Fakat daha sahabe asrında, toplum genişleyip, evler uzaklaşıp, fertler çoğalıp da araya yeni unsurlar girince fıtır sadakasını verebilmek için sabah namazıyla bayram namazı arasındaki bu vakit yeterli gelmemeye başladı. İşte sahabe-
6⁰" İbrt Teymiyye, *Mecmuu Feteoa,* e. 19, s. 255, 256. ª" İbn Teymiyye, *Mecmuu Tetevâ, c.* 9, s. 255, 256)

nin fıkhı (ince kavrayışı) neticesindedir ki, onu bayramdan bir veya iki gün önce vermeye başlamışlardır.
Müctehid fakihlerden kendilerine uyulan imamlar devrinde ise toplum daha da genişledi ve zorluklar biraz daha artmış oldu. Bu sebeple Hanbeli mezhebinde olduğu gibi Ramazan'ın yarısından, hatta Şafiî mezhebinde olduğu gibi, Ramazan'ın başından itibaren verilmesini caiz gördüler.
Yine sünnette belirtilen yiyecekler üzerinde kalmayıp, her bölgenin genelinde yediklerini onlar üzerine kıyas ettiler (ve onlardan da vermeyi caiz gördüler).
Dahası onlardan bazıları, özellikle fakir için daha faydalı olduğunda sadaka yerine onun kıymetini verilmesinin caiz olduğunu da ilave ettiler. Bunlar ise Ebu Hanife ve ashabıdır. Çünkü sadakadan maksat böylesi kutsal bir günde fakirleri ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu ise yiyecekle gerçekleşebildiği gibi, onun kıymetini,ödemekle de gerçekleşir.
Belki, özellikle asrımızda, kıymetin ödenmesi onların yiyecek ihtiyacını gidermekten daha faydalıdır. Ve bunda Nebevî nassta kastedilen şeye riayet, onun ruhunun tatbiki vardır ki, gerçek fıkıh da işte budur.
lafız ile Ruh ya da Zahirler ile Maksatlar Arasında Sünnet

Sünnete harfiyen sarılmak, dış görünüşüyle, ona sarılmak gibi olsa da, bazen sünnetin ruhunu ve ondan kastolunanı yerine getirmek olmayacağı gibi, hatta tam onun zıddı bile olabilir.
Mesela Ebu Hanife ve ashabının mezhebinde olduğu gibi fıtır sadakasının kıymetinin nakit olarak verilmesine şiddetle karşı çıkanları örnek alaiım. Ki bu aynı zamanda Ömer ibn Abdülaziz ve daha başka selef fakihlerinin de görüşüdür.
298

SÜNNETİ ANLAMA[JA YÖNTEM
Buna şiddetle karşı çıkanların delilleri: Nebî (s.a.v.), onun, hurma, kuru üzüm, buğday ve arpa olmak üzere yiyeceklerin belirli sınıflarından verilmesini vacip kılmıştır.[a] Şu halde bize gereken, Resûlullah'ın (s.a.v.) belirlediği hususlarda durup, re'y (görüş)imizle sünnete ters düşmememizdir.
Halbuki bu kardeşler, bu iş üzerinde gerektiği gibi düşünmüş olsalar, -zahirde Nebî'ye (s.a.v.) tâbi olsalar da- hakikatte kendilerini ona muhalefet ettiklerini göreceklerdir. Yani bununla onların sünnetin cismine önem verip, ruhunu ihmal ettiklerini kastediyorum.
Aslında Resûîullah (s.a.v.) çevre ve zamanın şartlarına riayet etmiş ve böylece fıtr sadakasını, insanların, ellerinde bulunan yiyeceklerden vermelerini vacip kılmıştı. Çünkü *bu* verene daha kolay, alan için daha faydalıydı.
Altın ve gümüş şeklindeki nakitler ise Araplar ve özellikle de çöl halkı arasında ender idi. Yiyecek vermeleri onlar için daha kolaydı. Yoksullar da ona muhtaç idiler. Bunun için sadaka, onlara kolay gelen şeylerden farz kılındı.
Hatta O (s.a.v.) deve, koyun ve sığır sahibi olan köylülerin daima ellerinde bulunması ve vermeleri kolay olması hasebiyle fıtır sadakasını yağı alınan sütten süzülüp, katı hale getirilen "ekıt (çökelek, keş, peynir vb.)"ten vermelerine bile müsade etmiştir.[1]"
Ama durum değişip de, paralar daha bol, yiyecekler ise azaldığında, fakirin bayramda o yiyeceklere değil de gerek kendisi ve gerekse ailesi için başka şeylere ihtiyaç duyduğunda, sadaka değerinin nakit olarak verilmesi, verene da-[a-] Bkz: *ei-Lü'lüü ve'l-Meram,* nu: 57°" 573
"' Nitekim bunu Sahabede görmekteyiz. Bkz: *el-Lü'hiü ve'1-Mercan, no: 572*
299

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
ha kolay, alana da daha faydalı hale geldi. Bu da Nebevi yaklaşımın ruhuyla ve ondan kastolunan ile yapılmış bir amel oldu.
Mesela, Kahire gibi on milyondan fazla Müslümanın yaşadığı bir şehri, on milyon sa' buğday veya arpa veya hurma ya da kuru üzüm vermeleriyle mükellef kılsan, onlar bunu nerede bulacaklar? Bunun hepsini veya bir kısmını elde edebilmek için köy köy buluncaya dek arayıp tararken kim-bilir ne gibi zorluklarla, güçlüklerle karşılaşacaklardır! Halbuki Allah, dinden güçlüğü kaldırmış, kulları için güçlüğü değil, kolaylığı istemiştir.
Haydi onu kolaylıkla bulduklarını farz edelim, şayet fakir, onu öğütemiyor, hamur yapıp ekmek pişiremiyor da ekmeği fırından hazır olarak satın alıyorsa, bundan nasıl istifade edecek?
Biz ona buğday vb. verdiğimiz zaman, aslında ona, aldıktan sonra tekrar satması gibi bir yük yüklemiş oluruz. Peki çevresindeki insanların hiçbiri tahıla ihtiyaç duymuyorsa bunu ondan kim satın alacak?
Nitekim, âlimlerinin bunların kıymetlerini yasakladığı bazı ülkelerden bazı kardeşler bana anlattılar ki; mesela, zekat veren kişi bir sa' hurma veya pirinci on riyala alıyor ve fakire teslim ediyor, fakir ise aynı anda onu, aynı tüccara sattığından, bir veya iki riyal daha ucuza satıyor.
Böylece bu bir sa' birkaç defa alınıp-satılıyor. Hakikatte ise, burada fakir yine yiyecek değil, para almıştır. Üstelik zekat verenin direkt olarak vermesi halinden daha eksiğiyle. Dolayısıyla zekat verenin tüccardan satın aldığı fiyatla, fakirin ona sattığı fiyat arasındaki farkın zararını çeken yine o fakirdir. Şu halde şeriat, fakirlerin maslahatı için mi, yoksa bunun zıddı için mi geldi? Yoksa şeriat bu kadar şekilci mi?
300

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Tüm insanlara karşı bu konuda şiddetle karşı çıkış, gerçekte sünnete uymak mıdır? Yoksa devamlı ilkesi "kolaylaştırın, zorlaştırmayın" olan sünnetin ruhuna muhalefet midir?
Sonra fıtır sadakasında, kıymetinin verilmesini caiz görmeyenler, bir beldede en çok bulunan ama hadîste belirtilmeyen yiyecek çeşitlerinden verilmesini nasıl caiz gördüler?
Bu, bir çeşit sünnet yorumu veya mevcut bir nass üzerini kıyas yapmakrtır. Onlar orada herhangi bir güçlük gör-meksizin imamlarını taklit etmişlerdir. Bu ise - bizim görüşümüze göre- sahih bir kıyas ve kabul olunan bir yorumdur.
Öyleyse fıtır sadakasında, onunla kastolunan; böylesi bir günde yoksulları dilenip-dolaşmaktan kurtarmak olmasına rağmen, kıymet olarak ödenmesi fikrini bu kadar şiddetle reddetme niçindir? Belki de bu, bizzat yiyeceklerin ödenmesinden daha çok, kıymetin ödenmesiyle gerçekleşecektir.
301

5- HADISDEKİ ARAÇ İLE AMACIN BİRBİRİNDEN AYIRT EDİLMESİ
Sünneti anlamada hataya düşme sebeplerinden birisi de bazı İnsanların sünnetin gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlarla, istenilen bu amaçlara ulaşmada bazen ona yardım eden anlık ve çevresel etkenleri birbirine karıştırmalarıdır. Bu yüzden onların, sanki bu vesileler bizzat kastolunan şeyermiş-çesine var güçleriyle düşüncelerini bu vesileler üzerine odaklaştırdıklannı görürsün.
Halbuki sünneti ve onun sırlarını anlamada derinleşen kişinin gayet net olarak bildiği gibi, Önemli olan hedeftir ve o da sabit ve devamlıdır. Vesileler ise çevre, asır veya örf vb. te'sir eden unsurların farklılığı ile değişir.
Bundan hareketle sünnet sahasında çalışıp Nebevi tıbba önem verenlerin bir çoğunu, araştırma ve ihtimamlarını
302
303

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Nebî'nin (s.a.v.) bedenî bazı hastalık ve dertlerin tedavisinde, tedavi için vasfetmiş olduğu ilaç, gıda, ot, daneler vb. şeyler üzerine odaklaştırdıklarını görürsün.
Bu cümleden olarak, mesela onlar, bilinen şu hadîsleri zikrediyorlar: "Tedavi olduğunuz şeylerin en hayırlısı hacamattır."[3] Bunu Ahmed, Taberani ve Hakim rivayet etmiş ve onun Semure'den gelen rivayetini sahih görmüş ve Elbânî de onu *Sahihu'l-Camii's-Sağir'de* zikretmiştir.
"Tedavi olduğunuz şeylerin en hayırlısı; hacamat ve buhur köküdür."[b] Bunu Enes'ten Ahmet ve Nesaî rivayet etmiş ve Elbânî onu *Sahihu'l-Camii's-Sağir'inde* zikretmiştir.

"Sîze şu Hind ağacını tavsiye ederim. Çünkü onda, yedi şifa vardır..."[81]
"Size şu kara daneyi (çörekotu) tavsiye ederim. Çünkü sâm hariç, onda her derde deva vardır. Sâm ise, ölüm demektir."[0]
"Çörekotunda, ölüm hariç her derde deva vardır."[93]
"İsmid -antimuvan- ile sürmelenin. Çünkü o, görmeyi güçlendirir, saçlara dinçlik verir."[84]
Kanaatime göre bu ve benzeri vasıflar Nebevi tıbbın ruhu değildir. Bilakis onun ruhu; insanın sağlığını ve yaşamını, vücudunun sağlamlığını, gücünü, yorulduğunda rahatlama, acıktığında doyma, hastalandığında tedavi olma hakkını korumaktır. Tedavi ne kadere imanla; ne de Allah Te-âlâ'ya tevekkül etmekle çelişir. Her derdin bir devası vardır.
ª" *Miistıed,* c. 3, s. 107,182; Hakim, a.g.e, e. 4, s. 208
°~ Aynı yerler, Nesaî (?) Bkz: *et-Lu'lM ve'l-Mercan,* nu: 1015)
[81]" Buhârî, *Tıbb* 10, 21; Müslim, *Selam* 28, nu: S6-7, Ümmü Kays'ian.
[82]" İbn Mâce, *Ttbb* 6; Tirmizi, *Tıbb* 5; Ahmed, *Müsned,* c. 6, s. 138.
™" Muttefekıın aleyhtir. Bkz: *el-Lü'lüü ve'l-Mercan,* nu: 1430.
*™~ Tirmizi, *Libas* 23, nu: 1757'de İbn Abbas'tan rivayet etmiş ve hadîs
hakkında "hasen-garip" demiştir.

Hastalığın bulaşmasında Allah'ın sünnetinin ikrarı, karantinanın meşru oluşu, insan, ev ve yol temizliğine önem verilmesi, su ve yeryüzünün kirletilmesinin yasaklanması, tedaviden Önce korumaya önem verilmesi, alınması insana zarar veren her türlü sarhoş edici veya uyuşturucu maddenin veya zararlı gıdanın veya bozuk içeceğin haram kılınması, Yüce Allah'a kullukta dahi olsa, insan cisminin güç yetiremeye-ceği şeyi yüklenmesinin haramlığı, bedeni korumak için ruhsatların yasallaştırılması, cesedin sağlığı yanında ruhsal sağlığın da korunması ve daha başka şeyler, her halükârda geçerli olan gerçek Nebevi tıbbı temsil eden yaklaşımlardır.
Vesileler ise. asırdan asıra, çevreden çevreye değişir ve hatta değişmesi gerekir. Dolayısıyla hadîs, onlardan herhangi bir şeyi tayin etmişse, bu, onunla bizi bağlamak, onun karşısında bizi dondurmak için değil; ancak o zaman ve mekanda olan vakıanın beyanı içindir.
Hatta Kur'an'ın kendisi, belli bir zaman ve mekana uygun bir vesileyi tayin etmiş olsa, bu, onun karşısında duraklamamız ve zaman ve mekanın gelişmesiyle daha başka gelişmiş vesileler hakkında düşünmememiz anlamına gelmez.
Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Ey insanlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar -Allah'ın düşmanı ve sizin de düşmanınızı ve bunların dışında Allah'ı bilip, sizin bilmediklerinizi yıldırmak üzere- kuvvet ve savaş atları hazırlayın." (Enfal, 6) buyrulmamış mıdır?
Bununla birlikte hiç kimse buradaki düşman karşısında kuvvet hazırlamayı, sadece Kur'an'ın ifade ettiği gibi atlarla olacak şeklinde anlamamıştır. Bilakis lügati ve şeriatı bilen ve aklı olan herkes, asrın atlarının, tanklar, zırhlılar vb. asrın silahları olduğunu anlamıştır.

At yetiştirip -bulundurmanın fazileti ve ondaki büyük ecir hakkında gelen "At, perçemleriyle kıyamete dek hayra bağlıdır ki onlar da; ganimet ve ecirdir."[3] hadîsi vb. hadîslerin ise daha sonra keşfedilecek, atın yerine geçen veya ondan kat kat üstün olan her araç hakkında da tatbik edilmesi gerekir.
Yine "Allah yolunda kim bir ok atarsa ona şu, şu... vardır."[13] şeklinde ok atmanın fazileti hakkında gelen hadîs de böyledir. Dolayısıyla buradaki ok atma da tüfek, top veya füze gibi gayb zamirinin içerdiği diğer bütün araçlara tatbik edilir.
Ben, dişlerin temizlenmesinde misvağın tayin edilmesinin de bu babdan olduğuna inanıyorum. Çünkü hedef ağzın temizlenmesidir, ta ki Rabb hoşnut olsun. Nitekim hadîste; "Misvak, ağzı temizleyici, Rabb'ı da hoşnut edicidir."[c] buyu-rulmuştur.
Fakat burada kastolunan bizzat misvağın kendisi midir? Yoksa bu Arap Yarımadasında uygun ve kolay bir araç olması hasebiyle, Nebî'nin (s.a.v.) onlar için zor olmayan, ama hedefe ulaştıran bu aleti onlara belirtmesi midir?
Bu misvağın, ağacının kolayca bulunamadığı diğer toplumlarda, "diş fırçası" gibi bolca yapılması mümkün olan ve yüz milyonlarca insana yetecek başka bir aletle değişmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim bazı fakihler buna benzer şeyler söylemişlerdir.
Hanbelî fıkıh kitaplarından *Hidayetu'r-Rağıb* müellifi diyor ki: "Dişlerin temizliğinde kullanılacak ağaç dalı; diş ve
ª" Buhârî, *Cihad* 43; Müslim, *İmare* 96
*•" Nesaî, *Cihad* 26; Ahmed, *Müsned,* c. 4, s. 386
ᶜ" Buhârî, Sayın 26; Nesaî, *Takan* 4; İbn Mâce, *Tahare 7;* Darimi, *Vüdu* 19

damakları yaralayıp, zarar vermeyen, kırıp kuvvetini gider-meyen misvak ağacından, kuru hurma dalından, zeytin vb. dalmdan olur. Ama nar, fesleğen, ılgın vb. yaralayıp-zarar veren, kırıp zayıflatan şeylerle misvaklamak ise mekruh olur. Ağaç dalından başka bir şeyle misvaklayan (temizleyen) ise sünneti yerine getirmiş olamaz." Kitabı hülâsa eden Şeyh Abdullah el-Bessam ise Nevevî'den şunu nakleder: "Ağızdaki koku vb. değişikliği giderebilecek, bez parçası, parmaklar gibi herhangi bir şeyle temizlendiğinde misvak kullanma (temizleme) hasıl olur. Bu da, delillerin umum olmasına dayanan Ebu Hanife'nin görüşüdür."
El-Muğni adlı kitapta ise: "Kişi temizleyebildiği kadarıyla sünneti yerine getirmiş olur. Çünkü çoğunu yapmaktan adz olmasından dolayı azını da terk etmez." Doğru olanın da bu olduğunu söylemiştir.[85]
işte buradan öğrenmekteyiz ki diş fırçası veya macunun asrımızda, özellikle de evde yemekten sonra misvak ağacı yerine geçmesi mümkün olur.
Yine sofra edebiyle ilgili, tabağın, parmakların vb. yalanmasının fazileti hakkında gelen hadîsler de bu kısma girer.
Nitekim Nevevî *Riyazu's-Sahhin'de* onlardan bir grup hadîsi zikretmiştir. Bunlardan birisi Buhârî ve Müslim'in İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet ettikleri şu hadîstir: "Dedi ki: Resûlul-lah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: 'Sizden birisi yemek yediğinde, parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça silmesin.'"[86]
Müslim ise Ka'b ibn Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Resûlullah'ı (s.a.v.) üç parmağıyla yerken gördüm. Bitirdiğinde ise onları yaladı."[87]
[85]" Şeyh Abdullah el-Bessam, *Neylu'i-Mearib,* c. 1, s. 40. 86" Muttefekun aleyhtir. *el-Lü'iüu ve'l-Mercan,* nu: 1320. &[7]-Müslim, *Eşribe* 18, nu: 131.

Yine Cabir, Resûlullah'ın (s.a.v.) parmakları ve tabağı yalamayı emredip şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Siz, bereketin yemeğinizin neresinde olduğunu bilemezsiniz."[88]
Aynı şekilde Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Resûîullah (s.a.v.) yemek yediğinde üç parmağını yalardı ve şöyle derdi: 'Sizden birinin, bir lokması düştüğünde onu alsın, temizleyip yesin, şeytana bırakmasın.' Keza o bize tabağı sıyırmamızı da emretti ve 'Siz, bereketin yemeğinizin neresinde olduğunu bilemezsiniz.' buyurdu."
Şüphesiz bu hadîslerin sadece lafızlarına bakan birisi onlardan ancak üç parmakla yenilmesinin, yenildikten sonra yalanmasının, tabağın yalanıp-sıyrılıp temizlenmesinin bir sünnet olduğunu anlar. Belki de kaşıkla yiyen birisine nefret ve inkar gözüyle bakar. Çünkü ona göre o, sünnete muhalefet etmekte ve kafirlere benzemektedir!
Hakikaten bu hadîslerdan alınacak sünnetin ruhu ise Nebî'nin (s.a.v.) mütevazı oluşu, Yüce Allah'ın yemekteki nimetini takdiri, ondan hiçbir şeyin faydasız yere kaybolmaması için gösterdiği titizliğidir. Mesela bir kimsenin tabakta bırakılan yemek artıklarını veya bazı insanlardan düşen bir lokmayı kibirlenerek, muhtaç olmayıp, zengin olduğunu izhar ederek ve bir ekmek lokması bile olsa küçük şeylere haris olan fakirlere ve muhtaçlara benzemekten uzaklaşmak için düşen lokmayı almaması gibi.
Halbuki yüce Resul, terk edilen lokmanın, ancak şeytana terk edildiğini ifade ediyor. Şüphesiz bu, aynı zamanda psikolojik, ahlâkî ve iktisadî bir terbiyedir. Eğer Müslümanlar bununla amel etseler, her gün, hatta her öğün çöp sepetlerine atılan artıkları görmeyecektik. Eğer bunu, bütün
[8S]" Müslim, *Eşribe* 18, nu: 132.

Müslüman ümmet bazında hesaplasan, onun iktisadî değeri her gün milyonları bulur. Peki ya bir ay veya bir yılda ne tutar? İşte hadîsin arkasında gizlenen bu ruhtur. Oysa yere oturarak, parmaklarıyla yiyen ve onları -sünnetin lafzına uyarak- yalayan nice insan vardır ki, tevazu ahlâkından, şükür ahlâkından ve bu edeplerin arkasından beklenen gaye olan nimetleri kullanma da İktisatlı olma) ahlâkından uzaktır. Bazı âlimlerden duyduğum acaib şeylerden birisi de şudur: O âlimlerden birisi, Müslüman Asya ülkelerinden bazılarını ziyaret etmiş ve onların tuvaletlerinde, kenarlarına yığılmış küçük taşları görmüş ve onlara bunun sırrını sorduğunda demişler ki: "Biz sünneti ihya etmek için onlarla taharetleniyoruz !"»
Şu halde onların sünnete uyarak mescitlerine çakıl taşları yaymaları, sünnete uyarak köpeklerin bile girip-çıkabile-ceği şekilde mescitleri sağlam kapıları olmaksızın öylece açık bırakmaları, tavanlarına hurma dallarıyla gölgelik yapmaları ve yine sünnete uyarak onları, yağ lamlalarıyla aydınlatmaları gerekir! Halbuki onların mescitleri süslü-de-korlu, halılarla, seccadelerle döşenmiş ve elektrik avizeleriyle aydınlatılmıştır!
Mekke'nin Tartısı ve Medine'nin Ölçüsü
Şu hadîs de bu cümledendir: "Tartı Mekkelilerin tartısıdır, ölçü ise Medinelilerin ölçüsüdür."[89] Bu hadîs -çağdaşların dilini kullandığımızda- Nebî'nin (s.a.v.) içinde yaşadığı
[a]" Halbuki Nebî {s.a.v.) su ile taharetleniyordu. *Bkz: el-Lu'lıiü ve'l-Mercan,* nu: 153,154
[89]~ Ebu Davud, *Büyü* 8, nu: 3340; Nesaî, *Büyü* 54, c. 7, s. 284; İbn Hıb-ban, *el- Mevârid,* 1105; Tahavi, *Müşkslu'l-Asar, c.* 2, s. 99; Beyhâki, *es-Sünen.c.b,* s. 31. İbn Ömer'den rivayet etmişlerdir. Onu İbn Hıbban,

asra göre Nebî'ye ait ileri görüşlü bir Öğretiyi içermektedir. Bu öğretinin hedefi ise, insanların alış-verişlerinde, diğer muamelelerinde, değiş-tokuşlarında kullanacakları Ölçü ve birimlerin birleştirilmesi ve bu hususta bildikleri en dakik ölçü birimlerine başvurulmasıdır.
Mekkeliler ticaret ehli olduklarından, alış-verişlerinde madeni paralarla muamele ediyorlardı Burada esas, okka, miskal, dirhem ve danik (1/6 dirhem) vb. birimler idi. Gayeleri ise, bu ölçülerin katlarını ve küçük birimlerini iyice korumaya yönelikti. Dolayısıyla onların bu ayarlarının, tartışma anında hüküm verilirken kendisine başvuracakları bir Ölçü ve itimad edilen ayarlar olmasında şaşılacak bir şey yoktur. İşte bu esas üzerine "tartının Mekkelilerin tartısı" olduğunu kabul eden bir hadîs geldi. Medineliler ise ekip-diken ziraatçiler, hububat ve meyve sahipleri olduklarından ürünlerini, hurma ve üzümlerini pazarlamadaki ihtiyaçlarından dolayı müdd, sa' ve başka ölçüleri iyi tutmaya özen gösterdiler. Dolayısıyla Resûlullah'ın (s.a.v.) onların Ölçüsünü birim olarak esas almasında yine şaşılacak bir şey yoktur.
Burada belirtmek istediğimiz şey ise; hadîs-i şerifin Mekkelilerin tartısını ve Medinelilerin ölçüsünü tayinin, za-man-mekan ve halin değişmesiyle değişebilen vesileler babından olduğudur. Yoksa o, üzerinde durulup asla geçilmeyen taabbudi bir emir değildir.
Hadîsin hedefine gelince, basiret sahibine gizli kalmayacağı gibi, o; yukarıda da zikrettiğimiz üzere, bu sahada.
Darekutni, Nevevî ve Ebu'l-Feth el-Kuşeyri sahih görmüşlerdir. Hafız Jbrt Hacer *et-Telhis,* c. 2, s. 175'de zikretmiştir. (Mısır baskısı), yine Elbânî de onu *Sahihinde,* ol, s. 165'de zikretmiştir.

insanların, bildikleri en ince ölçülere varıncaya dek ölçülerini birleştirmeleridir.
Bunun içindir ki bugün Müslüman, kilogramı, onun küçük birimleri ile katlarında ondalık ölçüleri kullanmada herhangi bir güçlükle karşılaşmıyor. Çünkü bu, hem da-kikliğiyle, hem de hesap kolaylığıyla diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Bu ise hiçbir halde hadîse muhalefet sayılmaz. Bundan dolayı çağdaş Müslümanlar birçok ülkede kg. birimleri kullanmakta ve kimse de buna karşı çıkmamaktadır.
Yine aynı şekilde uzunluktaki metre ölçüleri de böyledir. Madem ki hedef dakikliğe ve birliğe ulaşmaktır, öyleyse hikmet mü'minin yitiğidir ve onu nerede bulursa alır ve o, buna bütün insanlardan fazlasıyla layıktır.
Ayın Tespiti tçin Hilâlin Gözetlenmesi
Bu kısma girebilecek haberlerden birisi de şu sahih ve meşhur hadîste gelen: "Hilâli gördüğünüzde oruç tutunuz, onu gördüğünüzde orucu bırakınız (bayram ediniz). Şayet hava bulutlu olursa onu takdir ediniz." Bir başka lafızda ise "Eğer size kapalı gelirse Şaban ayının sayısını otuza tamamlayınız."[3] şeklindeki Nebevi buyruktur.
Burada fakih şöyle söyleyebilir: "Hadîs-i şerif bir hedefe işaret etmiş ve bir vesile tayin etmiştir." Hadîsteki hedefe gelince, o gayet açık olup, Ramazan ayının tamammda oruç tutulması, ondan bir gün dahi olsa zayi edilmemesi, veya Şaban ya da Şevval ayları gibi Ramazan'dan başka aylardan birinde oruç tutulmuş olunmamasıdır. Ki bu da, insanların çoğu için mümkün

olan ve dinlerinde onları herhangi bir me-
ª" *el-Lu'iüü vel-Mercan,* nu: 656, 653,654

şakkat ve güçlüğe sokmayan, aya girilip-çıkıldığını kolayca Öğrenebilecekleri bir vesile ile ispatlamak suretiyle olur.
Hilâlin gözlerle gözlenmesi o asırda insanların geneli için yapılabilen kolay bir vesile olduğu için hadîs-i şerif onlara bunu tayin etmiştir. Eğer astronomik hesap gibi başka bir vesile ile sorumlu kılsaydı; ümmet o zaman yazma ve hesap bilmeyen ümmî bir toplum olduğundan işleri zorlaşacaktı. Halbuki Allah, Resûlullah'ın (s.a.v.) ümmetine kolaylığı istiyor, zorluğu istemiyordu. Nitekim Nebi (s.a.v.) kendisinden bahsederek şöyle buyuruyordu: "Allah beni öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi. Zora düşürücü olarak göndermedi."[90]
Beşer ilminin, kendisini aya yükseltip, ayın sathına inmesini ve onun yüzünde dolaşmasını onun taş ve topraklarından örnekler almasını mümkün kılacak kadar ileri bir seviyeye ulaştıktan sonra ve İslâm ümmeti içerisinde de uzay, jeoloji ve feza sahalarında dünya çapında ihtisas sahibi âlim ve bilginler varolduktan sonra, hadîsin hedefini daha iyi gerçekleştirecek, ayın girişini tespitte, hata, yanılma ve yalan ihtimalinden daha uzak başka bir vesile bulunmuşsa, -haddi zatmda kastedilen hedef olmadığı halde- hükmü, niçin sadece hilâlin görünmesi şeklindeki vesile üzerinde donduralım da hadîsin istemiş olduğu hedeften gafil kalalım?
Hadîs, ayın girişini, ümmetin seviyesi için mümkün ve kolay bir vesile olması hasebiyle, bir veya iki kişinin çıplak gözle gördüklerini iddia ettikleri haberleriyle sabit kılarken; hata, vehm ve yalanın girmediği bu vesilenin reddedilmesi nasıl tasavvur edilebilir? Öyle bir vesile ki yakin ve katiyyet derecesine ulaşmıştır. İslâm ümmetinin doğusunda ve
[9i)]- Müslim, *Talak* 4, nıı: 29; Tirmizi, *Tefsir* 66, c. 3, s. 328.

batısında onun üzerine birleşmeleri ve oruçta, oruca başlama ve bitirmede, bayramlarda farklı beldeler arasında üç günlük fark bulunacak kadar devamlı süregelen tartışma[91] ve farklılığın giderilmesi mümkündür. Böylesi bir farklılık ise aklın almadığı gibi ne ilim mantığının, ne de din mantığının kabul ettiği şeylerdendir. Kesin olarak bilinmektedir ki; onlardan sadece birisi doğru, diğerleri ise tartışmasız hatalıdır.
Bugün kameri ayların girip-çıktığını ispat için kafi hesabı esas alıp, onunla amel etmek, "kıyas-ı evlâ" babından öncelikle kabul edilmesi gereken bir vesiledir. Yani, -rü'yet gibi- kendisinde şüphe ve ihtimal bulunan en basit bir vesileyi alıp-amel etmeyi bize meşru kılan sünnet; kafi hesap gibi, maksudu gerçekleştirmede, orucun başlangıcı, birimi ve kurbanı ta'yinde ümmeti şiddetle ihtilaftan çıkarıp, ümmetin dininin en Özel hususlarıyla ilişkili, onun hayatında ve ruhî varlığıyla birleşmiş çeşitli şeair ve ibadetleri hakkında arzu edilen vahdeti sağlayabilecek daha yüksek, daha mükemmel ve daha uygun olan bir vesileyi reddetmez.
Ancak büyük hadîs âlimi, Şeyh Ahmed Şakir (r.a.), bu meseleyi başka bir yönden ele almıştır: O, hükümde rü'yete itibar edilmesinin bizzat hadîste belirtilen illet ile illetlenmiş olmasına binaen kameri ayların girişini astronomi hesabıyla ¦ispat cihetine gitti. Ona göre bu illet ortadan kalkmıştır, bu yüzden illetli (ma'lul)nin de kalkması gerekir. Çünkü karar
9'" Bu sene (H. 1409) Ramazan ayının girişi; Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Bahreyn, Tunus vb. yerlerde 6 Nisan 1989 Perşembe günü, Su-ud'un görmesi (İddiası) ile olmuştur. Mısır, Ürdün, Irak, Cezair ve Mağrib'de ise Cuma günü olmuştur, Pakistan, Hindistan, Amman, Türkiye ve İran'da ise Cumartesi oruç (uttular. (Böylece üç gün fark etti.)

kılınan hususlardandır ki, hüküm, varlığında da yokluğunda da illetiyle beraber dönüp-dolaşır.
Güçlülüğü ve netliğinden dolayı, burada onun şu ifadelerini metniyle nakletmemizin güzel olacağı kanaatindeyiz: O (r.a.), *Arap Aylarının Başlangıçları* adlı risalesinde şöyle demektedir:
"Hiç şüphe yok ki, gerek İslâm'dan önce ve gerek İslâm'ın başlangıcında Araplar uzay ilimlerini, kesin ilmi bir bilgi ile bilmiyorlardı. Onlar, yazmayan ve hesap bilmeyen ümmî bir topluluktular. Bu konuda bir şeyler bilenler de ancak yüzeysel ve sathî bazı şeyleri biliyorlardı. Onlar bunları ise, matematiksel kurallara dayanmayan, kesin öncüllere dayalı, kat'î burhanlar üzerine bina edilmeyen bir takım mülâhazalar izleme, işitme ve haber alma yoluyla Öğrenmişlerdir. Bunun içindir ki Resûlullah (s.a.v.) onların ibadeti için ayın tespitinde başvuracakları şeyi, her birisinin veya çoğunun gücü-imkânı dahilinde müşahade edilebilecek kat'î bir durum kıldı ki bu da yalnızca çıplak gözle hilâlin görülmesidir. Zira bu, onların şeair ve ibadetlerinin vakitleri için daha sağlam ve daha iyidir. Yine bu, onların güçleri dahilinde, kendisinde yakin ve güvenin birleştiği bir durumdur. Allah da nefsi ancak gücü nisbetİnde sorumlu tutar.
Bu insanlara ayları tespit etmeleri için hesap ve astronomiyi tayin etmesi şârîin hikmetine uygun olmazdı. Çünkü onlar yaşadıkları bu yerlerde bir şey bilmiyorlardı. Hatta onlardan çoğu, çeşitli dönemler hariç kendilerine şehirlerin haberleri dahi ulaşmayan bedevilerdi. Şayet, bunu hesap ve astronomi olarak tayin etseydi, mutlaka onlan güçlüğe düşürecekti. Yine bunu onlardan çöllerde sadece birkaç kişi, ancak eğer kendilerine bir şey ulaştıysa, duyarak, şehir hal-

ki ise; ancak hesap ehlini taklit ederek öğrenmişlerdir ki onların çoğu veya hepsi Ehl-i Kitaptandı.
Daha sonra Müslümanlar dünyayı fethettiler, ilimleri ellerine geçirdiler ve her ilim dalında ilerlediler, öncekilerin ilimlerini de tercüme edip, bu sahalarda ilerlediler ve birçok gizli şeyleri keşfettiler. Onları kendilerinden sonra gelenler için muhafaza ettiler ki astronomi, kozmografya ve yîdız hesapları bunlardandır.
Fakihlerin ve hadişçilerin çoğu astronomi ilimlerini bilmiyorlardı veya ancak bazı esaslarını biliyorlardı. Onların bazısı veya çoğu onu bilenlere ya güvenmiyor ya da onunla mutmain olmuyordu. Hatta onlardan bazıları, bu ilimlerin ehli onunla gaybı bilme iddiasına kalkışır zannıyla onunla uğraşanları sapıklık ve bid'at çıkarmak ile suçluyorlardı. Öyle ki, bazıları bunu fiilen iddia ediyor, böylece hem kendisine, hem de ilmine kötülük ediyordu. Burada fakihlerin mazeretleri vardır. Fakihlerden ve âlimlerden bu ilimleri bilenler ise, dine ve fıkha göre onun doğru bir konumunu tahdit edemiyorlar, aksine ona ancak korku ile işaret edebiliyorlardı.
Onların durumu işte böyleydi. Çünkü tabîî ilimler dinî vb. ilimler kadar yaygın olmadığı gibi, âlimler yanında onun kaidelerinin de sübutu kat'î değildi.
Yüce Allah, dünya hayatının sonunu ilan edinceye kadar bu yüce şeriat kalıcıdır. Dolayısıyla o, her ümmet ve her asır için bir yasamadır. Bu sebeple Kitap ve Sünnetin nassla-rında, sonradan meydana gelecek bir takım işlere ince işaretler görürüz. Her

ne kadar, öncekiler (mütekaddimun) onu, hakikatinden başka bir şekilde tefsir etseler bile, bu işareti tasdik eden bir husus geldiğinde, doğru bir şekilde tefsir edilecek ve bilinecektir.

Şu anda üzerinde durduğumuz hususa da sahih sünnette işaret edilmiştir. Nitekim, Buhârî, İbn Ömer'in hadîsinde onun Nebrnin (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Biz ümmî bir topluluğuz. Yazma ve hesap bilmeyiz, ay şöyle şöyledir...Yani bazen yirmi dokuz, bazen de otuzdur,"[92] Onu *Muvatta'da* Malik,[93] Söfti/derinde Buhârî, Müslim ve başkaları şu lafızla rivayet etmiştir: "Ay yirmi dokuzdur, hilâli görünceye kadar oruç tutmayın. Onu görünceye dek orucu bitirip (bayram etmeyin), eğer hava kapalı olursa onu takdir edin."
Allah kendilerine rahmet eylesin, önceki âlimlerimiz hadîsin açıklamasında isabet etmişler, ancak onun yorumunda hata etmişlerdir. Bu hususta onların görüşünü en kapsamlı olarak yansitan İbn Hacer'in[94] şu sözleridir: "Burada hesaptan kasıt, yıldız hesabı ve yıldızların gezinmeleridir. Önceki âlimler ise, bundan çok az şeyler biliyorlardı. Bu yüzden yıldızların hareketlerini izlemenin getireceği güçlüğü kaldırmak için, oruç ve diğer ibadetler hakkında verilecek hüküm, hilâlin görünmesine bağlanmıştı, Onlardan sonra bunları bilenler ortaya çıkmışsa da oruçtaki bu hüküm devam edegeLmiştir. Aslında hadîsin siyakının zahiri, hükmün hesaba bağlanmasını kesin olarak nefyediyor. Bunu Ne-bî'nin (s.a.v.) geçen hadîsteki şu sözü açıklıyor: "Eğer hava kapalı olursa, sayıyı otuza tamamlayın", "Hesap ehline sorun" demedi. Kapalılık halinde böyle bir sayının olmasındaki hikmet ise orada sorumluların eşit olmaları ve onlardan ihtilaf ve çekişmenin kaldırılmasıdır. Fakat bir grup da bu
[92]~ Buhârî, *Savm* 13.
"" Malik, *Muvatta, Siyam* 1; *el-LU'lüü ve'!-Mercan,* nu: 653
[94]~ Hafız İbn Hacer, *Fethu'1-Bârt,* c. 4, s, 108-109.

konuda gezegenler ve hareketlerini inceleyen bilim adamlarına başvurulmasını benimsedi. Bunlar da Rafizilerdir.[95] Yine bazı fakihlerin de onların görüşüne katıldıkları nakledildi, Bâcî der ki: "Selef-i salihin icma'ı onların aleyhine bir delildir." İbn Bezize ise şöyle der: "Bu batıl bir görüştür. Nitekim şeriat ilm-i nücûma dalmaktan nehyetmiştir. Çünkü o sezgi ve tahmin olup, onda ne kesinlik ne de zann-ı galip vardır. Kaldı ki buna bağımlı kılınırsa insanlar sıkıntıya düşer. Zira onu ancak azınlık bilir..."
Bu hesabın değil, rü'yetin muteber olması hakkında doğru bir açıklamadır. Ama sonradan bilenler çıksa bile oruçtaki "sadece görmenin muteber olması hükmü devam eder", şeklindeki yorum ise yanlıştır. Çünkü yalnızca görmeye itimad edilmesi durumu, rnassta belirtilen bir illet ile illetlenmiştir. O da, ümmetin yazma ve hesap bilmeyen, ümmî bir topluluk oluşudur. İllet ise, varlıkta da yoklukta da ma'lul ile birlikte olur. Dolayısıyla ümmet, ümmîliğinden çıkıp da yazan ve hesap eden bir ümmet olunca, yani içerisinden bu ilimleri bilenler yetişince, ezeliyle geneliyle insanlar ayın evvelini hesaplamada yakîn ve kesinlik derecesine ulaşma imkânı bulunca ve hesaba, rü'yete güvendikleri gibi hatta daha fazla güven sağlanıp da cemaatteki herkesin durumu böyle olunca ve ümmilik illeti gidince, sabit olan yakine müracaat etmeleri ve ayların ispatında sadece hesabı almaları vacip olur. Rü'yete ise ancak, hesap ehlinden kendilerine
•- Haiu İbn Hacer'in Rafıziierle kimleri kastettiğini bilemiyoruz. Eğer Şii İmamiyye'yi kastediyorsa, bildiğimiz kadarıyla onlara göre hesabı almak caiz değildir. Yok eğer, başkalarını kastediyorsa, onların kim olduğunu bilemiyoruz.'! Afamed Şakir "Ben derim ki: Onlardan murad İslâmiyyedir. Nilekim onların böyle söyledikleri nakledil-nıiytir."

sabit ve sahih haberlerin ulaşmadığı, insanların çöl veya köylerde bulunması halinde olduğu gibi, hesabı bilmeleri zor olan zamanlarda müracaat etmeleri gerekir.
Onu kıyaslayan illetin kalkmasıyla sadece hesaba başvurma vacip olunca, aynı şekilde rü'yetin mümkün olup-ol-madığını tesbit için de gerçek hesaba başvurmak vacip olur.
Nihayet, gerçek ayın evveli, hilâlin bir anlık bile olsa gözüküp, güneş battıktan sonra kaybolduğu gece olur.[90]
Mükelleflerin hallerinin değişmesiyle hükmün de değişeceği şeklindeki bu sözüm (aslı olmayan, sonradan çıkmış) bid'at sözlerden değildir. Gerçekten bu durumlar şeriatte çoktur ve bunu ilim ehli ve başkaları bilir. Bu meselemiz hakkında verilebilecek misallerden birisi de şu hadîstir: "Eğer hava kapalı olursa onu takdir edin." Bu başka lafızlarla da gelmiştir. Mesela bazılarında "Şayet hava kapalı olursa sayıyı otuza tamamlayın" şeklindedir. Bunun üzerine âlimler "takdir edin" şeklindeki mücmel rivayeti "sayıyı (otuza) tamamlayın" şeklindeki müfesser (açıklanmış) rivayetle açıkladılar. Fakat zamanında Şafiîlerin en büyük imamı olan Ebu'l-Abbas Ahmed Ibn Ömer Ibn Süreye[97] bunu iki farklı
™" Tercih edilen görüş, **ayın,** güneşin batışından sonra çıplak gözle görülebilecek kadar, ortaya çıkması mümkün olacak bir süre kalmasıdır ki bu, ihtisas sahiplerine göre 15 veya 20 dakikadır. (Yusuf el-Kardavi)
"'" Süreye (sin ötreli ve sonu cim'dir). Bası lan kitapların hatalı olarak Şurayh şeklinde (şın ve ha) ile yazılır ki bu tashif (yanlışlıkla harf de-ğiştirmek)tir. 8u Ebu'l-Abbas H. 306'da vefat etmiştir. *Sumu* sahibi Ebu Davud'un öğrencisidir. Hakkında, Ebu İshak eş-Şirazi *Tabakalu'l-Fukalıa'da* (s.89) şöyle der: "Şafiîlerin büyüklerinden, Müslümanların imamlarmdandı. Şaliilerin hepsinden hatta el-Muzeni'den de üstün sayılıyordu. Hatib'in Tarihu Bağdad' kitabında (c. 4, s. 278-290) ve İbnıı's-Subki'nin *"Tabakatu'ş-Şafiyye"* kitabında (c. 2, s. 67-96) hakkında iyi bir hal tercümesi vardır.

hal kabul ederek, iki rivayet arasını cem etmiştir. "Onu takdir edin" buyruğunun mânâsı, onu menzillere göre takdir edin demektir ve bu Allah'ın bu ilimlerle seçkin kıldığı kimselere bir hitaptır. "Sayıyı tamamlayın" buyruğu ise genel olarak bütün insanlara bir hitaptır.[98]
Görüldüğü gibi benim görüşüm, hemen hemen Ibn Sü-reyc'in görüşüne benziyor. Şu kadar var ki o, bunu hava bulutlu olması sebebiyle ayı görenler olmadığı zamana has kılarken; hesap ile amel etme hükmünü de kendi zamanında bunu bilenlerin sayısının azlığı, onların sözlerine ve hesaplarına güvenilmemesi, bazı yerlerde ayın görüldüğü sabit olduğunda bu haberlerin diğer bölgelere geç ulaşması gibi gerekçelere binâen azınlığa has kıldı. Benim görüşüm İse: Dakik ve kendisine güvenilir olan, hesabı alıp onunla amel etmenin umum olması ve bu günlerde haberlerin çabukça ulaşıp, yayılmasının kolaylığı sebebiyle bunun bütün insanlar için umum (genel) olduğuna hükmetmektir. Rü'yete itimat etme ise, kendilerine haberlerin ulaşmadığı, astronomi, güneş ve ayın menzilleri hakkında kendisine güvenilen ilim sahibi bulamayan nadir bir azınlık için geçerli kalmaktadır.
Bu görüşümün, görüşlerin en doğrusu, selim fıkha ve bu babda gelen hadîsleri doğru bir şekilde anlamaya en yakını olduğu

kanaatindeyim.[99]
Bunlar Allâme A. Şakir'in yarım asırdan daha fazla bir zamandır yazmış olduğu görüşleridir. (H. 1357 Zi'l-Hic-ce=M. 1939 Ocak)
™" Kadi ve Ebu Bekir İbnu'l-Arabi'nin Tirmizi üzerine yaptığı şerhi (c. 3, s. 207-208) ve (Zeynuddin el-Iraki ve oğlunun) *Tarlıu'i-Tesrib'i* (c. 4, s. 11-113) ve (İbn Hacer'in) *Fethu'l-Bâri* (c. 4, s. 104). "" *"Evailu'ş-Şuhuri'l-Arabîyye"* risalesi, s. 7-17. Mektebefu İbn Tey-miyye neşri.

O zamanlar astronomi ilmi, insanın uzayda savaşması, aya çıkması gibi bugün kadir olduğu İlerlemelere ulaşabilmiş değildi. Şimdi ise, bu ilim en İnce detaylarına kadar en son dereceye ulaştı. Öyle ki ondaki hata ihtimali saniyede yüzbinde bir oranındadır.
Şeyh Şakir, her şeyden Önce bir hadîsçi olduğu halde bunları yazmıştır, Allah ona rahmet eylesin, hayatı boyunca hadîse hizmet ve Nebevî sünnete yardım etmek için yaşadı Ve kendisi, halis bir Selefi olup, ittiba eden (nasslara uyan) birisidir, bid'at çıkaran bir adam değildir. Fakat o, Selefîliği, bizden önceki Selefin dediklerini dondurmak (ne dedilerse sadece onu almak) şeklinde anlamadı Bilakis onun anlayıp-arzuladığı gerçek Selefîlik onların metoduyla metodlanmamız, onlann ruhunu özümsememiz, onlar kendi zamanlarında nasıl ictihad etmişlerse, bizim de kendi zamanımızda ictihad edip, bizim karşılaştığımız olayları, onlann akıllarıyla değil, kendi akıllarımızla çözümlememiz ve sadece şeraitin kat'î hükümlerine ve onun muhkem nasslarına ve küllî maksatlarına bağlı kalmamızdır.
Durum böyleyken bu sene (H. 1409) Ramazan ayında, değerli şeyhlerden birisinin[100] uzunca bir makalesini okudum. Orada o, "Biz, ümmî bir ümmetiz, yazma ve hesap bilmeyiz" şeklindeki sahih Nebevî hadîsin, hesabı nefyettiğini, ümmetin yanında ona itibar edilmemesini içerdiğine işaret etti. Eğer bu söylediği doğru kabul edilse, hadîs; yazı yazmanın da nefyedildiğine, ona da itibar edilmemesine delâlet ederdi. Çünkü hadîs, ümmetin ümmî oluşuna delâlet eden
1UO Q s_{uut}j; Arabistan'daki Muhammed el-Lahidan'dır. Makalesini Suudi Arabistan'daki günlük gazetelerden *el-Ukaz* ve başkalarında 21 Ramazan 1409 tarihinde yayınlamıştır.

iki hususu içermektedir ki bunlar da yazı yazma ve hesaplamadır.
Halbuki ne eskiden, ne de yakınlarda hiçbir kimse, yazının kötü bir şey olduğunu, ümmetin ondan yüz çevirmesi gereken bir şey olduğunu söylemiştir. Aksine Kur'an, sünnet ve icma'ın delâlet ettiği üzere yazı, istenilen bir husustur. Nebî'nin (s.a.v.) hayatında -bilindiği üzere, mesela Bedir esirleri hakkındaki uygulamasında- görüldüğü gibi, yazıyı yaymaya ilk başlayan bizzat O'dur (s.a.v.). Bu noktada söylenilenlerden birisi de şudur: "Resûlullah (s.a.v.) hesapla ameli bizim için meşru kılmadı, bize, ona itibar etmemizi emretmedi. Ayların tesbitinde bize ancak rü'yete itibar etmemizi ve onunla amel etmemizi emretti." Bu sözlerde şu iki şeyden dolayı biraz hata ve safsata vardır.
1) Ümmetin, yazmayan, hesap bilmeyen ümmî olduğu bir dönemde Resûlullah'ın (s.a.v.) hesapla saymayı emretmesi makul olmaz. Bu yüzden, O (s.a.v.), onlara zaman-me-kan bakımından uygun olan ve insanların çoğunun, bulundukları asırda güç yetirebilecekleri bir vesileyi meşru kıldı ki, o da rü'yettir. Ama, daha dakik, daha hassas, hata ve vehmden daha uzak bir vesile bulunursa, sünnette buna itibar etmeye bir engel yoktur.
2) Sünnet, havanın bulutlu-kapalı olması halinde bil-fi-il hesaba itibar edilmesine işaret etmiştir. Bu da Buhârfnin *Camiu's-Sahih'imi\ Kitabu's-Savm* yani oruç ile ilgili kısmında Malik'in Nafi'den, onun İbn Ömer'den, onun Resulullah'tan (s.a.v.) oluşan "altın silsile" ile rivayet ettiği şu hadîstir: "Re-sûlullah (s.a.v.) Ramazan'dan bahsetti de şöyle buyurdu: 'Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, yine onu görünceye

kadar oruca son vermeyin. Eğer hava kapalı olursa onu takdir edin.'" ım
İşte hadîste emredilen "onun takdir edilmesi" veya miktarı ifadesi içerisine, hesabı iyi bilen ve onu herkesin doğruluğundan mutmain olacağı bir dereceye ulaştırabîlen kimseler için, hesaba itibar edilmesi de girer. Artık bu asrımızda kafî kesin bilgiler mertebesine çıktı. Nitekim bu, asrın ilimleri hakkında ve Rabbimin kendisine bilmediklerini öğrettiği insanın bu ilimlerde ne kadar ilerlediği hususunda en az bilgisi olan herkes tarafından dahi bilinip kabul gören bir konudur.
Her yıl orucun ve Ramazan bayramının başlangıcında ortaya çıkan ve çeşitli İslâm beldeleri arasında üç günlük fark açılmasına dek varan yaygın ihtilafı azaltmak üzere, senelerden beri -en azından- hilâlin görüldüğünü değilse de hiç olmazsa görülmediğini ispatta olsun kesin astronomi hesabını alıp, onunla amel etmeye çağırdım. Hilâlin görülemeyeceğini tespitte hesabı almanın mânâsı ise, asrımızdaki fıkıhçıların çoğunun görüşüne uygun olarak, hilâlin rü'yet (gözle görme) ile ispatına devam etmemiz, ama, hesap, hilâlin görünme imkânını nefyeder de, "Bu mümkün değildir; çünkü hilâl, İslâm âleminin hiçbir yerinde asla doğmamıştır" derse, o zaman hiçbir halde şahitlerin şahitliklerinin ka*-bul edilmemesi gerekir. Çünkü, kesin matematiksel bilginin ortaya koyduğu gerçek, onları yalanlamaktadır. Aslında bu durumda, insanlardan, hilâli gözetlemeleri de asla istenmez,
löl" Kadera-yakduru veya yakdiru, kaddera= takdir etti mânâsında-dır. Nitekim Yüce Allah'ın şu ayetinde: *"Biz,* ölçüp biçtik, ne güzel takdir edenleriz" *(Mûrselat,* 20) buyurmaktadır. (Hadîs için Bkz: Bu-hâri, *Savm* 11)

şer'î mahkemeler, fetva veya diyanet işleri daireleri, hilâlin görüldüğünü iddia etmek suretiyle şahitlik yapmak isteyenlere kapılarını dahi açmaz.
Bu benim, çeşitli fetvalar, dersler, konferanslar ve programlarda söyleyip durduğum, varmış olduğum kanaatim-dir. Daha sonra ise Allah'ın dilemesiyle bu görüşün büyük Şafiî fakihlerinden birisi tarafından detaylı bir şekilde açıklandığını tespit ettim. Bu fakih de, ictihad mertebesine ulaştığı söylenen İmam Takıyuddin es-SubkTdir. (Ö. 756)
Nitekim Subkî de *Fetvalarında,* hesabın gözle görme imkânını nefyetmesi halinde, hakimin, şahitlerin şahitliğini reddetmesi gerektiğini zikretmiş ve şöyle demiştir: "Çünkü hesap kati; şahitlik ve haber ise zannîdirler. Zarının ise, katî oian bir delilin önüne geçmesi şöyle dursun, onunla çelişkili olduğu dahi söylenemez." (Çünkü birbirine denk değildir ki çelişsin.)
Yine o, hangi dava olursa olsun, hakimin, yanındaki şahidin şahitliğine bakması gerektiğini, ama şayet his veya dış görüntünün bu şahitliği yalanladığını anlarsa, onu reddedip, ona itibar etmemesinin onun salâhiyeti dahilinde olduğunu zikretmiş ve şöyle demiştir: "Delilin kabul edilme şartı ise, şahitlik yaptığı hususun hiss, akıl ve şeriat açısından mümkün olmasıdır. Katî olan

hesabın delâleti, görmenin imkânsızlığını kesin bir şekilde ortaya koyunca, şahitlik yapılan şeyin imkânsız oluşundan dolayı şer'ân görüldüğünü söylemek de imkânsız olur. Şeriat ise imkânsız olan hükümler getirmez."[102]
Şahitlerin şahitliği ise onların vehimli, hatalı ve yalan söylemiş olabileceğine hamledilerek kabul edilmez.
[102]~ Sübki, *d-Feleua, c.* 1, s. 219-220, Mektebu'l-Kudüs neşri. Kahire.

Ya, Subkî asrımıza kadar yaşayıp, astronomi veya koz-mografya diye isimlendirdikleri ilimlerin bu kadar ilerlemesini görseydi, işaret ettiğimiz bu hususlar karşısında tavrı nasıl olurdu?!
Aynı şekilde Şeyh Şakir de araştırmasında, zamanında meşhur bir Ezher Şeyhi olan büyük Üstad Şeyh Muhammed Mustafa el-Merağî'nin -yüksek şer'î mahkeme başkanı iken-hesabın hilâlin görünme imkânını nefyetmesi halinde şahitlerin şahitliğinin reddedilmesi şeklindeki Subkfnin görüşüne yakm bir görüşü benimsediğinden bahsetmektedir. Şeyh Şakir şöyle der: "Ben ve bazı kardeşlerim büyük üstadın bu görüşüne muhalefet eden kimselerden idik. Ama şimdi ben onun görüşünün doğru olduğunu açıkça söylüyor ve buna hesabı bilmesi zor olanlar hariç, hilâllerin her halükârda hesap ile tespit edilmesinin vacip olduğunu ilâve ediyorum.[103]
Ahmed Şakir, *"Evaliu'ş-Şuhıtri'l-ANibh/ye"* risalesi, s. 15. Burada şunu da söyleyelim: Asrımızda bu görüşü benimseyenlerden birisi de büyüK fakih, üstad. Şeyh Mustafa Zerka'dır. Her ne kadar diğer üyelerden istenilen çoğunluğu oluşturacak kadar kendisine yardım eden bulamamışsa da, benimsediği bu görüşü İslâmi Fıkıh Kurumunda ilan etmiş ve savunmuştur.

6- HADÎSİ ANLAMADA HAKİKAT İLE MECAZIN AYIRT EDİLMESİ
Arapça, içerisinde bol miktarda mecaz, bulunan bir dildir. Mecaz ise, belagat ilimlerinde de kabul edildiği gibi hakikatten daha beliğ (beyanı daha güzeldir. Yüce Resul de "dat" harfini konuşan (Arap)ların lisanı en fasih (güzel ve açık) olanıdır. O'nun (s.a.v.) sözü Allah'tan inen vahiyden esinlenmektedir. Dolayısıyla onun birçok hadîslerinde maksadı en güzel bir şekilde ifade eden mecazların bulunmasında şaşılacak bir şey yoktur.
Burada mecazdan kastedilen şey: Lügavî ve aklî mecazı, istiareyi, kinayeyi, temsilî istiareyi ve lafız veya cümle ile onu aslına uygun olan delâletinden dışarı çıkaran her şeyi içermektedir.
Bir sözdeki mecaz; ya sözlü, ya da halde mevcut olan ve onun mecaz olduğuna delâlet eden karineler vasıtasıyla bilinir.

İşte, hayvanlara, kuşlara, cansızlara ve çeşitli kavramlara nispet edilen söz ve konuşmalar bu cümledendir.
Şu sözlerde olduğu gibi: "Yağa; 'nereye gidiyorsun' denildi. O: 'eğrilikleri doğrultmaya. Yani zayıflıktan ortaya çıkan bedendeki ayıpları kapatmaya' dedi."
Kereste, çiviye: "Beni niçin yarıyorsun?" dedi. O da: "Beni çakana sor" dedi.
Bunların hepsi, tasvir ve temsil babından olup, bu, haberlerdeki yalandan sayılmaz. İmam Râğıb Isfahanı, *ez-Zeria ila Mekarimi'ş-Şeria* adlı değerli kitabında şöyle der:
"Şunu bil ki; bir söz haber vermek kastıyla değil de ibret alınması için mesel olarak söylenirse, bu, hakikat karşısında yalan değildir. Bunun içindir ki yalandan sakınanlar, bunları konuşmaktan kaçınmazlar. Buna arslan, kurt ve tilkinin ortaklaşa yapmış oldukları meşhur av kıssası misal olarak verilebilir. Onlar bir avda bir eşek, bir ceylan ve bir tavşan avlarlar. Arslan kurda: 'Paylaştır!' der. O da 'Zaten paylaşılmıştır: Eşek senin, ceylan benim, tavşan da tilkinindir[1] diye cevap verir. Bunun üzerine arslan ona bir çarpar ve onu kanlar içerisinde bırakır. Sonra tilkiye: 'Sen paylaştır[1] der. O da; 'O, pay edilmiştir: Eşek kahvaltınız için, ceylan öğleliğiniz için, tavşan da akşam yemeğiniz içindir' der. Bunun üzerine arslan; 'Bu taksimi sana kim öğretti?' diye sorar. Tilki: "Kurdun kana bulanmış postu' cevabını verir."
Isfahanı der ki: "Yüce Allah'ın şu sözü de, böyle bir duruma hamledilir: 'İşte bu kardeşim, onun doksan dokuz koyunu, benimse bir koyunum var'". (Sa'd, 23)
Yüce Allah'ın şu sözü hakkında tefsircilerin çoğunun söylediği şey de bunun gibidir: "Doğrusu Biz, sorumluluğu göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklen-

mekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok cahil olan insan ise onu yüklenmiştir." (Ahzab, 72)
Bazı zamanlar sözün mecaza hamledilmesi kaçınılmaz olur. Aksi takdirde ayak kayar ve insan büyük hataya düşer.
Mesela Resûlullah (s.a.v.), mü'minlerin anneleri olan hanımlarına: "Bana en çabuk kavuşacak olanınız, sizden kolu en uzun olanınızdır" buyurduğunda onlar bunu gerçek olarak anlaşılan kol uzunluğuna hamlettiler. Nitekim Hz. Aişe: "Allah onlardan razı olsun, bunu duyar duymaz hangisinin kolu uzun olduğunu ölçmeye koyuldular" demektedir.
Hatta bazı hadîslerde onların, hangisinin kolunun uzun olduğunu ölçmek için bir kamış parçası alıp ölçtüklerini zik-redebilmektedir! Resûlullah (s.a.v.) ise bunu kastetmemiştir. O, bundan ancak hayırda ve iyilik yapmadaki kol uzunluğunu kastetmiştir.
Vakıanın doğrulamış olduğu da budur. Ona vefatından sonra hanımlarından ilk önce kavuşan Zeynep binti Cahş'dı. Çünkü o, çok hünerli bir kadındı, eliyle çeşitli işler yapıyor ve kazancını sadaka olarak dağıtıyordu.[1M]
Bu durum, sünnette vuku bulduğu gibi, Kur'an'da da vuku bulur. Nitekim oruç hakkındaki Yüce Allah'ın şu ayetini anlamada Adiyy b. Hatim bu tür bir hataya düşmüştür: "Artık (Ramazan gecelerinde hanımlara) yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın." (Bakara, 187)
Hadîsler için bkz: Müslim, *Fedailu's-Sahâbe* 17, nu: 101; Buhâri, *Zekat* II. Buhârfde kolu en uzun ve en Önce kavuşacak olanın Şevde (r.a.) olduğu bir vehm vuku bulmuslur. Bu ise ba/ı râvilerden kaynaklanan ve İbmı']-Cevzi'nin şiddetle eleştirdiği bir hatadır, Bkz: *Ze*-hebi, *Siyeru A'tamin-NUMa, c. 2,* s. 213, Risale baskısı, Beyrut.

Buhârî, Adiyy b. Hatim'den onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: "'...Beyaz iplik, siyah iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin, için...' şeklindeki bu ayet inince, biri siyah, diğeri beyaz iki parça ip alıp, yastığımın altına koydum. İkisine bakmaya

başladım. Beyazı siyahtan ayırt edince yiyip-içmeyi bırakıp oruca başladım. Sabahleyin Resûlullah'a (s.a.v.) vanp yaptığımı haber verince, O: 'Öyleyse yastığın bir hayli geniş! Bu, ancak gecenin siyahlığından, gündüzün beyazlığının ayrılmasıdır" buyurdu."[a] "Öyleyse yastığın bir hayli geniş" ifadesinin anlamı; ayetten kastedilen siyah ve beyaz iplikleri onun yastığının altına koyması, bunun batı ile doğu genişliğinde olmasını gerektirir. Çünkü bunlardan gündüzün beyazlığı ile, gecenin siyahlığı kastedilmiştir![105]
Herkesçe bilinen şu kutsi hadîsdeki Yüce Allah'ın sözü de bunun gibidir: "Eğer kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir dirsek boyu yaklaşırım. Eğer o bana bir dirsek boyu yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer kulum bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim." [l]*
Mu'tczile, böyle bir metni rivayet etmeleri ve bunu Allah'a nispet etmeleri sebebiyle Ehl-i Hadîse sataşmıştır. Çünkü bu, Allah'ın, maddî yakınlık, yürüme ve koşma gibi hususlarda, yaratıklara benzediği yanılgısına sebep olmaktadır ki, bu onun uluhiyyetinin kemaline yakışmaz.
Daha sonra İmam İbn Kutaybe *Te'vilu Muhtelifi'l-Hadîs* adlı kitabında onlara şöyle cevap vermiştir: "Bu, sadece temsil ve teşbihtir. Bundan ancak şunu kastetmiştir: Kim bana sür'atle, İtaat ederek gelirse, ben ona sevap vermekte ondan
Buhârî, *Savın* 16)
105-
Bkz. ibn Kesir Tefsiri, o 1, s. 221.
Muttefekun aleyhtir. Bkz: *d-Lü'lüü ve'l-Mercaıı,* nu: 1721, 1746.
daha hızlı davranırım. İşte, yürüme ve koşmayı da bundan kinaye etmiştir.
Nitekim Allah Teâlâ'nın şu ayeti de böyledir: 'Ayetlerimiz hakkında {onları tesirsiz bırakmak için) birbirlerini aciz bırakırcasına yarışanlara (Sa'y edenlere) gelince, işte bunlar, cehennem dostlarıdır." (Hacc, 51) Buradaki sa'y=hızb yürümek demektir. Bundan onların devamlı yürüyüp durdukları kastedilmemektedir. Allah daha iyisini bilir ya, buradan ancak, onların niyetleri ve amelleriyle hızlı oldukları kastediliyor."[107]
Yine bazı hadîslerde, özellikle çağdaş bir kültürde yetişenler açısından bir takım problemlere rastlamaktayız. Bu da, lafızların asıl delâletlerimle ifade ettikleri anlamların, hakikat anlamına hamledildiğinde ortaya çıkmaktadır. Ama, mecazi anlama hamledildiğinde ise problem gitmekte ve kastedilen mânânın gerçek yüzü açığa çıkmaktadır.
Bunun için, Ebu Hureyre'nin Nebfden rivayet ettiği Buhârî ve Müslim'deki şu hadîsi misal olarak ele alalım: Buyurdular: "Cehennem Rabbine şikayet etti ve dedi ki: 'Bir tarafım, bir tarafımı yedi gitti!' Bunun üzerine Allah ona bir nefes kışın, bir nefes de yazın olmak üzere iki nefes ile müsaade etti. İşte bu da karşılaştığınız en şiddetli sıcak ile, karşılaştığınız en şiddetli soğuktur."[108]
Halbuki asrımızdaki okul öğrencileri, coğrafyada mevsimlerin değişme sebeplerini, yaz ile kışın, sıcak ile soğuğun ortaya çıkış sebeplerini Öğreniyorlar ki bu, tabiat kanunları

[107]' İbn Kuteybe, *Te'viiuMuhteüfu'l-tiatSrs,* s. 224, *Daru'l-Ceyl,* Beyrut. [108]" Bkz: *et-Lü'lüü ve'l-Mercatı,* nu: 359.

na ve yine bu sahada öğrenim görenlerin bildiği sebeplere dayanmaktadır.
Nitekim herkesçe bilinmekte ve görülmektedir kî yerkürenin bir kısmı kışın şiddetli soğuk olurken, diğer kısmı çok fazla sıcak olmaktadır. Mesela ben 1988 yazında Avustralya'yı ziyaret ettim ve orada çok şiddetli bir soğukla karşılaştım. 1989 kışında ise Güney Amerika'ya gittim, orada da sıcak bir yaz ile karşılaştım.
Dolayısıyla hadîsin mecaza; şiddetli sıcağı cehennem nefeslerinden bir nefes, şiddetli soğuğu da nefeslerinden başka bir nefes olarak tasvir eden bir *edebî* tasvire hamledil-mesi gerekir. Şu halde cehennem çok şiddetli soğuk ve çok şiddetli sıcak gibi çeşitli azap türlerini içermektedir.
Ebu Hureyre'nin Resûlullah'tan (s.a.v.) rivayet ettiği, *Sahihayn'daki* şu hadîs de yine böyledir: "Buyurdular ki: Allah, yaratıkları yaratıp da yaratma işini tamamlayınca 'rahm (akrabalık)' dedi: 'Burası (akrabalık ilişkilerini) kesmekten sana sığınanın makamıdır!' (Yüce Allah): 'Evet, seninle bağını devam ettirenle, bağ kurmama; ilişkilerini koparanla da bağımı koparmama razı olmaz mısın?' buyurdu. O, 'Olurum ey Rabbim!' dedi. Bunun üzerine Allah: 'Bu sana verilmiştir' buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.v.); 'İsterseniz şu ayeti okuyun!' buyurdu: 'Demek sizler iş başına gelecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, akrabalık bağlarını da koparacaksınız, öyle mi...'" (Muhammed, 22)[109]
Acaba burada rahmin, yani akrabalığın sözü hakikî midir? Yoksa mecazî midir? Sarihler ihtilaf etmişlerdir.
Ama Kâdî İyaz, hadîsi mecaza hamletmiş, onun darb-ı mesel babından olduğunu söylemiştir,
[109]-A.g.e, nu:1655.

Yine İbn Ebi Cemre, *Buhârî Muhtasarı Şerhinde* "akrabalık bağlarını devam ettirene Allah Teâlâ'nın da bağ kurması-nı"nı açıklarken şöyle demektedir: "Buradaki Allah'ın vas-h=bağı devam ettirmesi O'nun ihsanının büyüklüğünden bir kinayedir. Burada, O, sadece insanların anlayacağı şekilde konuşmuştur. Sevgilinin, sevenine verebileceği en büyük şey; bağı devam ettirmek ve ona yakın olmak, istediğini yerine getirmek, onun hoşlanacağı şeylerde ona yardımcı olmak olunca ve bunların hakikî anlamı yüce Allah hakkında imkânsız olunca; bunun O'nun kuluna olan büyük ihsanından bir kinaye olduğu anlaşılır. 'Bağların koparılması' hakkında da söylenilebilecek şey böyledir. Bu da, ihsanını kesmesinden bir kinayedir."
Kurtubi de şöyle der: "Akrabalığa nisbet edilen bu sözün mecaz veya hakikat üzere, isterse takdir ve temsil cihe-tiyle denildiğini söyleyelim, neticede sanki mânâ: 'Şayet akrabalık akledebilen, konuşabilen bir varlık olsaydı, mutlaka şöyle derdi' şeklindedir. Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın 'Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, O (dağ)nun mutlaka boyun eğdiğini görürdün...' şeklindeki ayetidir ki sonunda: 'Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.' (Haşr, 21) buyurulmaktadır."
Şu halde bu sözden kastolunan şey; sıla-i rahim emrinin çok Önemli olduğu, Allah Teâiâ'nın onu kendisiyle komşu olmak isteyeni kendisine komşu edip-himayesine aldığı kimsenin mertebesinde gördüğünü, böyle olunca da Allah'ın komşusunun yardımsız ve terk edilmiş olamayacağını haber vermektedir. Nitekim Nebî (s.a.v.) bir başka hadîslerinde şöyle buyurmaktadır: "Her kim sabah namazını kılarsa o, Allah'ın zimmetinde, emamndadır. Allah kimi ahdi-

ni yerine getirmediğinden dolayı muaheze etmek üzere zimmetinden mahrum etmek isterse, onu yapar. Sonra da onu cehennem ateşinde yüzünün üzerine çarpar."[a]

Hadîsin mecaza hamliyle yapüan bu çeşit te'vilin, hiçbir şekiide dini sıkıntıya sokmayacağına inanıyorum. Tabi ki bu, te'vilin kabul edilebilecek şekilde olması, körü körüne ve zorlama bir te'vil olmaması, orada te'vili ve hakikatten mecaza çıkmayı gerektirecek bir durumun olması halindedir. Yine bir anlamda, açıkça akıl ve şeriatın sahih bir emri veya ilmin kat'î verileri yahut tekit ettiği şeyler açısından bir engelin bulunması, hakikî mânâyı istemeye engel olur.
Burada gerçek bir engelin olup olmayacağı hususunda ihtilaf çıkabilir.
Çünkü bir insan veya bir gruba göre aklen imkânsız kabul edilen bir şeyi diğerleri mümkün görebilir. İşte bu, iyice incelenmesi gereken bir husustur.
Aklî, şer'î, ilmî veya pratik hayattan herhangi bir engelin bulunmasıyla bir sözün hakikatte hamlinin terk edildiği gibi, caiz olmayan veya zorlama şeklindeki bir te'vil de kabul edilemez.
Burada, mecaza sığınmanın terki; İslâm'da nakledilen sahih nasslar ile ma'kul görülen açık gerçekler arasında çelişki yoktur diye öğreten akılcı insanlar için bir fitne kapısı olabilir.
Şimdi de Buharı ve Müslim'in ibn Ömer'den (r.a.) rivayet ettikleri şu hadîsi okuyalım: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme varınca, ölüm getirilip cennet ile cehennem arasına konulur ve sonra' kesilir! Sonra bir çağırıcı: 'Ey cennetlikler artık ª" Müslim, *Mcsacid* 262

ölüm yok, ey cehennemlikler artık ölüm yok' diye seslenir. Bunun üzerine cennetliklerin sevinci daha da artar. Cehennemliklerin ise hüznü daha da çoğalır."[110]
Yine Buhârî ve Müslim'in ve başkalarının rivayet ettiği Ebi Said hadîsinde de: "Ölüm, çok güzel bir koç şeklinde getirilir..."[111] denilmektedir.
Acaba bu hadîsten ne anlaşılır? Ölüm nasıl kesilir? Veya ölüm nasıl ölür?
Nitekim Kâdî Ebu Bekir İbnu'l-Arabi bu hadîs üzerinde durmuş ve şöyle demiştir: "Bu hadîs, aklın açık gerçeklerine ters düştüğü için karışıklığa yol açmıştır. Çünkü ölüm bir arazdır ve araz, cisme dönüşmez. Şu halde nasıl kurban edilsin?"
Bundan dolayı bir taife, hadîsin sahih olduğunu inkar edip onu reddetti. Bir taife de te'vil ederek, bunun bir temsil olduğunu ve ortada gerçek bir kesme işi olmadığını söyledi. Başka bir taife ise şöyle demiştir: "Bilakis kesme işi, hakikat üzeredir. Kesilen de ölüm işini üstlenen ölüm meleğidir ve Onların her birinin ruhunu alma işini üstlendiği için, onların hepsi onu tanır."
Fethu'l-Bâr?de Hafız İbn Hacer: "Müteahhirinden bazı âlimler bunu benimsediler" der ve Mazirî'den onun şu sözünü nakleder: "Bize göre ölüm arazlardan bir arazdır. Mute-zile'ye göre ise o, bir mânâ değildir. Şu halde iki mezhebe göre de ölümün koç veya herhangi bir cisme dönüşmesi doğru olmaz. Öyleyse bundan murad, temsil ve teşbihtir."' Sonra şöyle der: "Ama Allah bu cismi önce yaratıp, sonra kesebilir ve bunu cennetlikler için artık ölümün gelmeyeceğine dair bir misal kılabilir."
110-111-
el-Lü'lM ve't-Mercatı, nu: 1812. A.g.e,nu:1811

Kurtubi de *et-Tezkire* adlı kitabında buna benzer şeyler söylemiştir.
İşte bütün bu te'viller; İbnu'l-Arabi'nin de dediği gibi, bir sözü aklın açık gerçeklerine ters düşen lügatteki hakikat mânâsına hamletmekten bir kaçıştır.
Bu şekilde mecaza hamletmek ise, hadîsi inkar etip defetmekten daha iyidir. Nitekim bu hadîs birçok sahabeden, çeşitli sahih isnâdlarla sabit olmuştur. Şu halde bu şekilde te'vil imkânı varken, onu reddetmek pervasızlıktır.
Şu kadar var ki Hafız Ibn Hacer kim olduğunu belirtmediği bir âlimin şöyle dediğini de nakletmiştir: "Allah'ın cisimlerinden arazlar yaratıp, sonra da onlara madde vermesinde bir engel de yoktur. Müslim'in Sahıh'indeki şu ve benzeri hadîslerde oludğu gibi: "Bakara ve Al-i İmran (sureleri ahirette) sanki iki bulut gibi gelirler."[112]
Allâme Şeyh Ahmed Muhammed Şakir de Ahmed İbn Hanbel'in kitabı *Müsned'e* yapmış olduğu tahricinde buna yönelmiştir.
Fethu'l-Bârî" den Ibn Arabi'nin bu hadîs hakkındaki karışık görüşünü ve onu te'vil etmeye çabaladığını naklettikten sonra şöyle demektedir:
"Bunların hepsi bizden istenmeyen bir meşakkati üstlenmek ve Allah'ın, bilgisini sadece kendisine has kıldığı gaybın üzerine gitmektir. Bize düşen ise, ancak, ona geldiği gibi inanıp, ne inkar ve ne de te'vil etmemizdir. Hadîs sahihtir. Aynı şekilde mânâsı BuhârTdeki Ebu Said hadîsinde, İbn Mâce ve İbn Hıbban'daki Ebu Hureyre hadîsinde de sabit olmuştur.[3] Madde arkasındaki gayb âlemini, bu yeryüzündeki cisimlere
[112]~ Bu görüşler için bfcz: Hafız İtm Hacer, *Fethu'l-Bâri,* c. 11, s. 421;
Hadîs için Bkz: Müslim, *Müsafirun* 42, nu: 252-3.
ª- Buharı, *Tefsir,* Sure 19,1, *Rikak,* 51; İbn Mâce, *Zühd3S;* İbn Hıbban,?

bağlı olan akıllar idrak edemez. Hatta akıllar, idrak kapasitesi içerisinde olan birçok maddî gerçekleri dahi idrakten aciz kalmışken, güç ve kuvvet çerçevesinden çıkan gaybî konular vb. hakkında hüküm vermeye nasıl kalkışabilir?! İşte bizler, asrımızda maddenin kuvvete dönüşümünü idrak ettik.
Yine sanayi ve çalışma ile, ne onun ne de bunun hakikatini bilmeksizin kuvvetin de maddeye dönüştüğünü idrak edebiliriz. Daha sonra neler olacağını da bilmiyoruz. Bildiğimiz şu ki; insan aklı, aciz ve noksandır. Madde, kuvvet, araz ve cevher; ancak gerçeklere yaklaştırmak için konulmuş birer ıstılahtırlar. İnsan için en hayırlı olanı öylece iman edip, dürüstçe amel etmesi, sonra da gayb hakkındaki şeyleri gayb âlemine bırakmasıdır. Belki bu şekilde kıyamet gününde kurtuluruz. "De ki: Rabbimin sözleri için, derya, mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenir." (Kehf, 109)[113]
Allah kendisine rahmet etsin Şeyhin bu sözü; gaybî işler hakkında muhkem nassların te'vilini terk etmenin illetini ortaya koymada sağlam, ikna edici bir mantık üzerine oturmuştur.
Fakat bu; özellikle böyle bir konumda kabullenilmemez. Burada te'vilden kaçmanın kabul edilir iyi-doğru bir yönü yoktur. Aklın ve naklin ittifak ettiği çok iyi bilinen bir husustur ki r insanın hayattan ayrılması demek olan- Ölüm, bir koç veya öküz ya da diğer hayvanlardan bir hayvan değildir.
Aksine o, mânâlardan bir mânâ, yahut öncekilerin ifadesiyle arazlardan bir arazdır. Mânâlar ise, mânâları ve soyut şeyleri somutlaştıran temsil ve teşbih dışında cisimlere
[113]~ İbn Hanbel, *Müstıed,* c. 8, s. 240-1. Hadîs tahric nu: 5993, Maarif baskısı.

veya hayvanlara dönüşmez. İşte bu, asrımızın aklına hitab etmede daha uygundur. En iyisini Allah bilir.
Mecaz yukarıdaki gibi çeşitli haberler ile ilgili hadîslerde olduğu gibi, ahkâm (hüküm bildiren) hadîslerde de olabilir. Bu konuda fâkihlerin kendilerin dikkat etmeleri kadar, başkalarını da uyarmaları gerekir. Bundan dolayıdır ki âlimler, müctehid hakkında, onun nübüvvet ve sahabe asrında tıpkı halis bir Arap'ın anladığı gibi, Arapçayı çeşitli delâletlerini anlama imkânını verecek kadar bilmiş olmasını şart koşmuşlardır. Her ne kadar, Arap, bunu yaratılıştan (beri konuşarak) biliyorsa da, öteki de bunu öğretimle bilmektedir. Nitekim bir a'râbî şöyle demiştir:
"Dilini geveleyip duran bir rtahivri değilim Ama ana dilim Arapça, söyler ve i'râb ederim!"
İşte mecaz ile hakikatin arasını ayırt etmekten gafil davranmak çok defa hataya düşürür. Nitekim bunu, asrımızda fetvaya koşup, onu haram, şunu vacip kılan, falanı bid'atçilikle, diğerini fasıklıkla itham edenlerde bütün açıklığıyla görmekteyiz. Bazen de sabitliği ve sıhhati kabul edilse bile, açıkça delâleti kabul edilemeyecek bazı nasslarda tekfir etmeye bile kalkışırlar. Günümüzde bazı kimselerin, erkeğin kadınla musafaha etmesinin haram olduğuna dair delil olarak gösterdikleri Ta-beranî'nin rivayet etmiş olduğu şu hadîsi misal olarak ele alalım: "Birinizin, demirden bir iğne ile dürtüklenmesi, kendisine helâl olmayan bir kadına dokunmasından daha hayır-hdır.""*
l'⁴' El-Heysemi, *Mecrnauz-Zevaid,* c.4, s. 326'da rivayet etmiş ve şöyle demiştir. Bunu Taberani, Ma'kal İbn Yesar'dan rivayet etmiştir. Ri-caü sahihtir.

Elbânî, gerek bizim *el-Helâl ve'l-Haram* kitabımıza yaptığı tahricinde ve gerekse *Sahihu't-Camii's-Sağır'*de, bu hadîsin "hasen" olduğunu söylemiştir. -Hadîsin, Sahabe ve onların talebeleri asrında meşhur olmamasına rağmen- Elbâninin onu hasen görmesini kabul etsek bile, hadîsin erkeğin kadınla musafahasının haramlığı hakkında bir nass (delil) olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Kur'an ve sünnet dilinde mess=dokunma, mücerred olarak derinin deriye dokunması anlamına değildir. Burada dokunmanın anlamı Kur'an'ın tercümanı Ibn Abbas'ın şu sözünün delâlet ettiği anlamdadır: "Kur'an'daki el-mess, el-lems ve el-mülamese (dokunma) ifadeleri cinsi birleşmeden birer kinayedir. Çünkü Allah, haya sahibi ve kerimdir, düediğini dilediği şeyle kinaye etmektedir."
İşte, Yüce Allah'ın şu ayetinden bundan başka bir şey anlaşılmaz: "Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan boşanırsanız, onları iddet müddetince bekletmeniz gerekmez..." (Ahzab, 49)
-Zahirîler de dahil olmak üzere- tefsirciler ve fâkihlerin hepsi buradaki el-mess(dokunma) fiilini cinsi birleşme olarak tefsir etmişlerdir. Bazen buna, sahih halveti (helâl olmayan kadınla-erkeğin baş başa kalmatan halini) de dahil edebiliyorlar. Çünkü bu, cinsî birleşmenin mümkün olduğu sanılan bir haldir. Bakara süresindeki "dokunmadan önce" yani "cinsî birleşmeden önce boşama" hakkındaki ayetler de bunun gibidir. (Bakara, 236-7) Yine yüce Kur'an'ın, Meryem'in <a.s) diliyle söylediği şu sözde de bu mânâyı desteklemektedir: "Bana hiçbir insan dokunmamişken, benim nasıl çocuğum olabilir!?" (Al-i- imran, 47)

Bu hususta Kur'an ve sünnette deliller çoktur." Şu halde, bu hadîste, şehvetle olmayan ve arkasından fitne çıkmasından korkulmayan mücerret bir tokalaşmanın haramlığına delâlet eden bir şey yoktur. Özellikle de, yolculuktan dönüş, hastalığın iyileşmesi veya herhangi bir sıkıntı-belâdan kurtulma vb. insanların başına gelen haller ile yakınların birbirini öperek tebrik etmeleri gibi ihtiyaç hissedilen haller söz konusu olursa...
Bunu destekleyen bir delil de İmam Ahmed'in, *Müs*- Enes'den (r.a.) rivayet ettiği şu haberdir: "Medine
ª" Kanaatimizce gerek *dokunma* hadîsini kadınlarla tokalaşmanın ha-ramlığına delil olarak gösterenler, gerekse hadîsteki dokunmanın cinsel ilişkiden kinaye olduğu görüşüne katılan yazarımız yanılmaktadır. Çünkü anlaşıldığı kadarıyla hadîsle *söz* konusu edilen, helâl olmayan bir kadına şehvetle dokunma ve okşamadır ki, bu tür hareketler sahibini zinaya sürükleyebilir. Nitekim bazı hadîslerde "Eller de zina eder, o da dokunmaktır" şeklinde ifade edilen dokunma da böyledir. (Bkz: *Miisned,* c. 1, s. 412; c. 2, s, 343,344,349,372,411,528,535, 536) Kadınlarla tokalaşma konusunda Peygamber efendimizin bey'at esnasında "Ben kadınlarla musa/aha etmem" buyurarak kendi hanımlarından başka hiçbir hanıma eliyle beyat etmediğini (Bkr *Muval-ta, Bey'at* 2; Nesaî, *Bey'al* 18; İbn Mâce, *Cikad* 43; *Müsned v.* 6, s. 357, 454,459, c. 2, s. 213; Buhârî, *Talak,* 20) cumhurun delil gösterdiğini hatırlattığımız yazar, bize gönderdiği cevabında şunları söylemektedir: "Kadınlarla tokalaşma konusunda cumhurun delilini zikretmeyişime gelince; ben orada bu meseleyi irdelemeye çalışmadım. O hadîsi, sadece yeri geldiği için misal olarak zikrettim. Ama bu tokalaşma meselesi hakkında benim geniş bir araştırmam var ve Allah'ın izniyle t>elki o konu, *Fetava Muasıra*- Çağdaş Fetvalar adlı kitabınım ikinci Cildinde bahsedilecektir. Nebî'nin (s.a.v.) bey'at sırasında kadınlarla musa/aha etmeyişi de, onun haram oluşuna delâlet elmez. Ancak O^nun bunu, haram olduğundan dolayı terk ettiği sabit olursa o başka. Oysa O (s.a.v.), haram olan şeyleri terk etmenin yanında bazı mekruhları, evlâ olan husulara aykın gelen bazı şeyleri ve hatta bazı mubahları bile terk ediyordu.

cariyelerinden bir cariye de olsa, Resûlullah'ın (s.a.v.) elinden tutar, O da (s.a.v.) cariye onu istediği yere götürünce-ye kadar cariyenin elini bırakmazdı."[3]
Buhârî ise bunu şu lafızlarla rivayet etmiştir:[11] "Medine cariyelerinden herhangi bir cariye de olsa, Resûlullah'ın (s.a.v.) elinden tutar ve O'mı (s.a.v.) istediği yere kadar götürürdü."
Hadîs, Nebî'nin (s.a.v.) bir cariye karşısında bile teva-zusu, edebi ve inceliğinin ne denli olduğuna delâlet etmektedir. Öyle ki cariye O'nun elinden tutup, bazı ihtiyaçlarını gidermek için O'nu Medine sokaklarına uğratmakta, O (s.a.v.) da hayasının fazlalığından, ahlâkının büyüklüğünden dolayı, elini onun elinden çekmek suretiyle onu kovmayı, duygularını yaralamayı istememekte, aksine onun ihtiyacı görülünceye dek onunla bu halde yürümeye devam etmektedir.
Buhârî'deki hadîsin şerhinde Hafız ibn Hacer şöyle demektedir: "Elden tutmaktan maksat, bunun gerektirdiği incelik ve yumuşaklıktır. Hadîs, erkeği değil de kadını, hür kadını değil de cariyeyi,' 'cariyeler' şeklinde genelleme ile de herhangi bir cariyeyi, 'istediği yere' sözüyle de herhangi bir yeri ifade ettiğinden tevazu hakkında bir takım mübalâğa çeşitlerini kapsamaktadır. 'Elden tutma' ifadesi ise, tasarrufu tamamen cariyeye verdiğine bir işarettir. Öyle ki onun ihtiyacı şayet Medine dışında olsa ve O'ndan bu ihtiyacı için kendisine yardım etmesini istese, mutlaka buna da yardım ederdi. Bu da Nebî'nin (s.a.v.) fazlaca mütavazı olduğuna ve kibrin bütün çeşitlerinden uzak olduğuna bir delildir."[115]
ª* Ahmed, *Miisned,* c. 3, s. 174
**" BuhârİI, *Fleb* 61

[1] [i5]- İbn Hacer, *Fethu'l-BSri,* c, 13, s. (?), (c. 10, s. 506, Reyyan Baskısı.)

Hafız İbn Hacer'in zikrettiği bu şeyler, bütünü içerisinde kabule şayandır. Fakat onun 'elden tutma'yı muhtevasından hareketle zahirî anlamından çıkarıp incelik ve yumuşaklığa yorması kabul edilemez. Çünkü burada her ikisi birden kastedilmektedir. Bir sözde asıl olan, onun belirli bir delil veya karine bulunmadıkça, zahirine hamledilmesidir. Burada buna engel olacak bir şey göremiyorum. Bilakis İmanı Ahmed'in rivâyetindeki "Cariye onu dilediği yere götürünceye dek elini onun elinden çekip almaz" ifadesi açıkça bundan mutlaka zahirin murad edildiğine delâlet etmektedir. Bundan dışarı çıkmak ise, zorlama ve saptırma kabilindendir.
Hadîslerin anlaşılmasında mecaz kapısının kapanması, nassm aslî ve harfi mânâsında durulması, çağdaş kültür ile yetişenlerin çoğuna sünneti anlamaktan, hatta İslâm'ı anlatmaktan yüz çevirtmektedir. Yine onlar mecazda kendilerini tatmin eden, kültürlerine uygun olan anlamı bulduklarında sözü ne dilin mantığına ve ne de dinin prensiplerine arz etmeksizin, tamamen zahirine göre aldıkları zaman, bu, çağdaşları hadîsin sıhhati hakkında şüpheye düşürmektedir.
Hatta bazı İslâm düşmanları da çok defa (mecaza hamledilmeyen) bu esas mânâları, İslâmî kavramlar ve onların modern ilme ve çağdaş düşünceye ters düşmeleriyle alay etmek için bir dayanak yapmaktadırlar.
Yıllardan beri, Hıristiyanlık propagandası yapanlardan biri yazdığı yazılarda, Buhârî ve başkalarının rivayet etmiş olduğu şu ve benzer hadîslere dayanarak, bilim ve aydınlık asrında İslâm düşüncesinin hâlâ hurafelere inandığını söyleyerek ona hücum ediyordu: "Humma (sıtma)

hastalığı, cehennem ateşindendir, onu su ile soğutunuz."[116] hadîsinden sonra diyor ki: "Humma hastalığı cehennem ateşinden değil, yeryüzünün ateşindendir. Ve onda mikropların üremesine yardım eden bazı pislikler vardır."
Ahmak veya ahmak gibi gözüken bu yazar, ya hadîsten murad edilen ve Arapça'nın zevkine varan herkesin anlayacağı mecazî anlamı bilmiyor ya da bilmezden geliyor. Hatta biz bile çok sıcak gün hakkında "Sanki cehennemden çıkmış bir gün" deriz. Ve söyleyen de, bunu işiten de sözden kastedileni anlar.
Yine kendisini İslâm'dan sayanlardan birisi de "Haceru'l-Esved cennettendir."[117] hadîsi ile "Acve (hurması) cennettendir"[118] hadîsîyle alay eden bir üslûpla yazı yazmıştır.
Onlar bu ve benzeri ibarelerden, mesela "Biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır."[119] şeklindeki hem Buhâ-rfnin, hem de Müslim'in rivayet ettiği (müttefekun aleyh) hadîste kastedilen anlamdan gafildirler. Hiç kimse, Allah'ın takva sahipleri için hazırladığı ve enini sema ve yerin eni kadar geniş kıldığı cennetin gerçekten kılıçların gölgesi altında olduğu şeklinde anlamaz, böyle tasavvur etmez. Bundan ancak, Allah yolunda cihadın -ki sembolü kılıçtır- özellikle de Allah bu cihadda ona şehid olmayı yazmışsa bunun cennete en yakın yol olduğunu anlar. Nebî'nin (s.a.v.), arkasından
'"" İbn Ömer, Aişe, Rafi ibn Hadic ve Esma binti Ebi Bekir'den gelen senedlerle muttefekun aleyhtir. Buhârî, İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir. Bkz: ***Camii's-SağİR,*** 3191; *el-Lü'lüü* ***ve'l-Meram,*** nu: 1424,1426. '"¦ Ahmed, Enes'ten, Nesaî de İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. *Camii's-Sağir,* 3174'de olduğu gibi.
[118]" Müsned, c. 2, s. 301, 305, e. 3, s. 48; Tirmizt, *Tıbb* 22; İbn Mâce, *Tıbb* 8; Nesaî, (?) Bkz: *Camii's-Sağir,* 4126.
'" Abdullah ibn Ebi Evfa hadisinden müttefekun aleyhtir. ***tt-Ui'lüü*** *ve'i-Metcan,* nu: U37.

bakıma muhtaç olan annesini bırakıp, cihad etmek üzere O'na bey'at etmek isteyene söylemiş olduğu şu sözü de böyledir: "Sen ona bak! Çünkü cennet onun ayaklarının altındadır."[1]^
Kardeşleri bundan onun, Yüce Allah'ın sevabını ve cennetini arzu ederek, annesinin hizmeti ve bakımında olmasından başka bir şey anlamadılar.
Bana Üstad Mustafa ez-Zerka anlatmıştı: Mısır'da, hatta Arap âleminde çağdaş hukukçulardan büyük bir üstad, ona birgün, *SahİH-i Buhâri* kitabını satın aldığını, sonra açıp baktığında gözünün şu hadîse iliştiğini söylemiş: "Nil, Fırat, Seyhan ve Ceyhan cennet ırmaklarındandır."[3] Üstad bunun gerçeğe ters düştüğünü görünce, Buhârî'nin kitabının hepsinden yüz çevirmiş. Çünkü okuyan herkesçe bu ırmakların doğuş yerleri bilinmektedir ve bunlar cennetten değil yerden çıkmaktadır. Kafasında oluşan bu yanılgının sonucunda ise bu şekilde mücerred olarak reddedişi hakkında da daha sonra hiç düşünmemiştir.
Eğer bu adam biraz alçakgönüllü olsaydı ve Buhâri şerhlerinden birisine başvursaydı veya çağdaşlarından güçlü bir âlime sorsaydı, gözleri olana sabahın aydınlandığı gibi, bu gerçek mutlaka onun için de aydınlanacaktı. Fakat kibir, gerçeklerin görünmesine engel olan unsurların en büyüğüdür.
* Ahmed, <?); Nesaî, (?); Cahime'den rivayet etmiştir. Bkz: *Camü's-Sağir,* nu: 1249.
[a]" Buhâri, *Bed'ul-Halk* 6, *Menakıbu'l-Ensar* 42, *Eşrıbe XI. Teohid* 37'de sadece Nil ve Fıratm cennet nehirlerinden olduğunu zikretmiştir. Müslim, *Cenne* 26 ve *Müsned,* c. 2, s. 261, 289'da ise Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil ırmaklarının hepsinin cennet ırmaklarından olduğu ifade edilmiştir. Müellifin vermiş olduğu Seyhan, Ceyhan nehirlerini ne Buhâri'de, ne de *Mu'cemu'l-Müfehres* de bulabildim.

Burada kültürümüzün oluşumunda değerli katkısı olan imamlardan bir imamın bu hadîsin anlamı ve açıklaması hakkında görüşünü aktarmam benim için yeterli olacaktır. O da, İbn Hazm'dır. İbn Hazm'ı seçmemin sebebi ise, bilindiği gibi o, nassların harfîliğine ve illet ve bağlamlara bakmaksızın onların zahirlerini alıp (ona göre amel etmeye) inanan Zahirî bir fâkihtir. Şu kadar var ki o, Arapça'nın içerisinde, hakikat ve mecaz olan bir dil olduğuna inanmaktadır.
Şimdi onun bu hadîs hakkında ne dediğine bakalım: İbn Hazm burada "Seyhan, Ceyhan, Nil ve Fırat'ın her biri cennet nehirlerindendir." şeklindeki sahih hadîs ile, "Evim ile minberim arası, cennet bahçelerinden bir bahçe-dir."[a] hadîsini zikreder ve şöyle der: "Bu iki hadîs, bazı cahillerin zannettikleri gibi Havza'nın cennetten bir parça olduğu ve bu nehirlerin de cennetten doğup-indikleri anlamına gelmez. Bu, batıl ve yalandır." Sonra ibn Hazm, burasının cennetten bir bahçe oluşunun anlamının, oranın faziletinden ve orada kılınan namazın cennete götürdüğünden dolayı olduğunu zikreder. Bu nehirler ise, onların bereketinden dolayı cennete izafe edilmiştir. Nitekim iyi bir gün hakkında "Bu cennet günlerinden bir gün" dersin. Yine koyun hakkında "O, cennet hayvanlarındandır" denildiği gibi...Nebî'nİn (s.a.v.) "Cennet kılıçların gölgesi altındadır" buyurduğu gibi. Buna benzer bir hadîs de, "Haceru'l-Esved cennettendir" hadîsidir.
İbn Hazm bu haberler hakkında şöyle der: "Gerek Kur'an, gerekse hissin zaruri olarak ortaya koyduğu yargı, bunların

zahirleri üzere olmadıklarıdır."[121]
ª" Malik, *Muvaita, Kıble* 10-11; Buhârî, *Rikak* 53, *İ'iisam* 16; Tinniîi, *Me-«ahb* 67; Nesaî, *Mesacid 7; Müsned* c. 2, s. 236, s. 4 !21" İbn Hazm, *Muhalla,* c. *7, s.* 230-1, Mesele 919.

İşte, zahirîliği ve nasslara donukluk derecesinde harfi harfine bağlılığıyla bilinen İbn Hazm'ın konumu budur. Buna rağmen o dahi, bu nassların zahirlerine hamledilmesini caiz görmemiştir. Onun dediği gibi bunu ancak cahiller böyle zanneder!!
Fazla Mecazi Te'villerden Sakınılması
Burada hadîslerin -ve genel olarak nassların- te'vilinin ve onları zahirlerinden dolayı dışarı çıkarmanın da bir tehlike kapısı olduğunu ve bundan sakınılması gerektiğini söylemek istiyorum. Akıl veya nakilden bunu gerektiren bir durum olmadıkça Müslüman âlimin bu kapıdan içeriye girmemesi gerekir.
Çok defa hadîsler, kişilere, belirli zamanlara ve mekanlara itibar edilerek te'vil edilirler. Ama sonra tetkik edebilen bir araştırmacı, onun zahiri üzerine bırakılıp o şekilde anlaşılmasının daha uygun olduğunu ortaya koyar. Buna misal olarak şu hadîsi zikredebilirim: "Kim bir (sidre) ağacı keserse, Allah onun başını cehennemden aşağı sarkıtır."[122] Bu hadîs birkaç şekilde rivayet edilmiştir. Baradaki 'sidre' kelimesi şart cümlesi içerisinde nekra olmasına rağmen bazı sarihler bundan muradın Haram bölgesinin ağacı olduğu şeklinde onu te'vil etmişlerdir. Onlar ağaç kesenin şiddetli azap ile korkutulduğunu görünce bunu Haram bölgesi ağacına hasretmişlerdir. Benim meylettiğim şey ise, hadîsin, insanlara, gafil oldukları önemli bir hususu tembih etmesidir. O da, özellikle sahrada, insanların hem gölgesinden, hem de meyvesinden yararlandığı ağacın -hususen Arap ülkelerinde
[122]' Ebu Davud, *Edeb* 171, nu: 5329, Beyhâki, *Sünen, c*- 6, s. 139'da, ES-bânî'de *Camii'de* zikretmiştir.

sidre ağacının- ehemmiyetidir. Dolayısıyla bu ağacın kesilmesi, insanların hepsini birçok hayırdan men edecektir- İşte bu, şimdilerde çağdaş dünyanın "yeşili ve çevreyi koruma" diye isimlendirdikleri faaliyete girmektedir. Öyle ki bu çevrecilik, sırf onun için birçok grupların ve partilerin oluşturulduğu, hakkında birçok toplantılar ve konferansların düzenlendiği önemli bir husus haline gelmiştir.
Daha sonra Ebu Davud'un *Sünen'ine* müracaat ettim ve onda şunu buldum: Ebu Davud'a bu hadîs soruldu da o şöyle dedi: "Bu hadîs, muhtasardır ve şunu demek istiyor; 'Her kim bir yolcunun veya hayvanların gölgelendiği çöldeki bir ağacı boş yere, zalimliğinden dolayı haksız yere keserse Allah da onun başını cehenneme sarkıtır."[3]
Allah'a hamdolsun, sadece benim böyle anladığımı sandığım bu husus ile İmam Ebu Davud'un yorumu birbirine uygundur.
Kabul Edilemeyecek Te'viller
Reddedilmesi gereken te'villerden bir kısmı da, ne ibarede, ne de metnin akışı içerisinde herhangi bir delil olmaksızın yapılan bâtınî te'villerdir. Mesela onlardan birisinin "Sahur yapınız! Çünkü sahurda bereket vardır."[123] hadîsin-deki sahur ile muradın istiğfar olduğunu söylemesinde olduğu gibi. Şüphesiz sahurlarda istiğfar, Kur'an ve sünnetin teşvik ettiği en büyük amellerdendir. Lakin sahurdan muradın istiğfar olduğunu söyleyenin bu sözü, körü körüne bir te'vil olduğundan kabul edilemez.
Ebu Davud, *Edeb* 173, nu: 5239, c. 5 s. 404 "~ Muttefekun aleyhtir. Bkz: *el-Lü'lüü ve'l-Mercan,* nu: 665.

Özellikle bundan ne kastedildiğini kesin olarak açıklığa kavuşturan başka hadîsler de gelmiştir: "Hurma ne güzel bir sahurluktur."[124] Yine; "Sahurun hepsiª berekettir. Onun için, -sizden biriniz bir yudum su içmekle de olsa- sahuru terk etmeyin,"[125] hadîsinde olduğu gibi.
Aynı zamanda her namazda fitnesinin şerrinden Allah'a sığınmakla emrolunduğumuz Deccal hakkında vârid olan hadîslerin de bugünkü karanlık Batı medeniyetini simgelediği şeklindeki te'viller de böyledir. Çünkü o, Deccal'in kör olarak vasfedildiği gibi kör bir medeniyettir. Çünkü o, hayata ve insana tek bir göz ile bakıyor ki o da sadece maddedir ve bundan başkasını görmez. Öyle ki sanki ona göre ne insanın ruhu, ne kainatın bir ilahı ve ne de bu dünya hayatından sonra ahiret vardır.
Bu te'vil ise, pek çok hadîslerde sabit olduğu üzere Deccal'in gelen-giden, gİrip-çıkan, propaganda yapan, tahrik edip bozgunculuk çıkaran, tehdit eden..,bir fert, şahıs veya insan olduğu şeklindeki tarif ve tavsifine aykırıdır. Bu konuda o kadar sahih hadîsler gelmiştir ki tevatür derecesine varmıştır.[b]
Yine batıl te'villerin birisi de bazı çağdaş Müslüman yazarların, kıyamete yakın bir zamanda İsa Mesih'in inmesiyle ilgili hadîslerin - ki birçok imam ve hafızın açıkladığı gibi
[124]~ teyhâki, *Sünen,* c. 4, s. 237. Yine İbn Hibban, Ebu Nuaym *Hılye-tü'l-Evliya'da;* Elbânî, *Camii'de* zikretmiştir. (?)
ª' Metinde ve *Müsıed'den* nakledilen *et-Terğib'de* "kulluhu=hepsi" şeklindedir. Ama *Müsned'de* "ekluhu=(sahurun) yenilmesi berekelli-dir" şeklindedir ve asıı olan budur.
[125]" Ahmed, *Müsned,* c. 3, s. 12, 44; Münziri, *Terğib, c.* 2, s. 139'da isnadının kavi olduğunu söylemiştir. ᵇ" Deccal hadîsleri. Bkz: *el-Lu'lüü,* nu: 1851,1860

bunlar da tevatür derecesine ulaşmıştır[126] -barış ve güvenliğin egemen olacağı bir asrı simgelediği şeklindeki te'viller-dir. Nitekim insanlar arasında Isa Mesih'in, beşer içerisinde barış ve hoşgörü davetçisi olduğu görüşü yaygındır.
Yazar, bu te'vilin, İsa Mesih'in inişi ve onun bunun aksine olarak vasfedildiği sahih hadîslerin delâlet ettiği hususlarda, tamamen çeliştiğini unutmaktadır: "Meryem oğlu mutlaka adil bir hüküm indirecek, haçı kıracak, domuzu Öldürecek ve cizye koyacaktır"[127] ve ancak İslâm'ı kabul edecektir. Bunlar ise zikredilen te'vil ile tamamen çelişkilidir. Kaldı ki bu te'vil, İslâm'ın kılıç dini, Hıristiyanlığın ise yegâne barış dini (!) olduğunu iddia eden zâlim misyonerlik ve şarkiyatçılık progagandasına güç vermektedir.
İbn Teymiyye ve Mecazın İnkarı
Ben Şeyhü'l-İslâm ibn Teymiyye' nin umumiyetle Kur'an, hadîs ve dildeki mecazı inkar ettiğini biliyorum. O, bu görüşünü çeşitli deliller ve itibar ettiği hususlarla desteklemiştir. Ve yine onu bu görüşe iten etkenleri de biliyorum. O, bununla Yüce Allah'ın sıfatlarını te'vilde aşırılığa düşen insanların önündeki bu te'vil kapısını kapatmak istiyor. Onlar da "Muattile"ª başta olmak üzere Mu'tezile, hatta İslâm
126- gᵤ hususta Bkz: Aflame Enver el-Keşmiri'nin, *et-Tasrih bima Te-vatere fi Nüzuli'İ-Mesih adh kitabı.* Tahkik: A. Ebu

Gudde. Aslında daha fazla olmasına rağmen kitapta sahih ve hasen hadîslerden 40 hadîs toplanmıştır.
[1?]'~ Birbirine yakın lafızlarla Ebu Hureyre'nin hadîsinden muttefe-kun aleyhtir. *el-Lü'lüii ve'l-Meram,* nu. 95, *Camii's-Sağit,* 7077. [a]" Muattile: "Kıdem mefhumunu sadece Zat-ı Bari'ye tahsis etmek ve Allah'ın birliğini (tevhid) tam manâsıyla ispat etmek gerekçesiyle CenaB-[Hakk'ın sıfatlarından tenzih (ta'til) edenler. Ma'bed el-Cu-heni (ö. 80/699) ile Cehm İbn Safvan (ö. 128/754

filozofları Muattile'den sayılır.) diye isimlendirilen kimselerdir. Onların nazarında Allah Teâlâ'nın sıfatları neredeyse yok mesabesinde olup, onlar söz konusu sıfatları kabul etmemişlerdir.
O, ümmetin selefinin görüşünü canlandırmak, Allah Teâlâ'nın kendisi için Kitabında ve Resûlü'nün dilinde ispat ettiklerini ispat, Kur'an ve sünnetin nefyettiklerini de nefyetmek istemiştir.
Fakat o, bu konuda, dilin bütününde mecaz diye bir şeyin olmadığını savunacak kadar ileri gitmiştir.
imam Ibn Teymiyye, ümmetin âlimleri içerisinde sevdiklerimden - belki de en sevimlisi- ve benim aklıma en yakınıdır. Fakat onun kendisinden önceki imamlara muhalefet ettiği gibi, ben de burada ona muhalefet ediyorum. Nitekim, düşünmemizi, taklit etmemizi, şahıslara değil, delile uymamızı, hakkı insanlarla değil, insanları hak ile tanımamızı bize o öğretmiştir. Bu yüzden ben İbn Teymiyye'yi seviyorum ama Teymiyyeci değilim! Nitekim Hafız Zehebî şöyle demiştir: "Şeyhü'l-İslâm (İbn Teymiyye)'ı severiz ama hakkı ondan daha çok severiz."
Evet, ben, Yüce Allah'ın sıfatlarıyla ilgili, gayb âlemi ve ahiret hayatıyla ilgili bütün konularda Şeyhü'l-İslâm ile beraberim. Evlâ olanı, delil olmaksızın bunların te'viline dalmayıp, onu bilenine bırakmamız, bilmediğimiz bir ilmi üst-lenmeyip, ilimde derinlik sahiplerinin dediği gibi: "Ona inandık ve hepsi Rabbimiz katındandır" (Al-i İmran, 7) de-memizdir.
İşte bu, gelecek bölümde aydınlatmayı arzuladığım, şeydir.

7- GAYBÎ OLAN ÎLE OLMAYAN HUSUSLARI BİRBİRİNDEN AYIRT ETMEK

Sünnet, gayb âlemi ile ilgili konulara da değinmiştir. Bunlardan bazısı Yüce Allah'ın kendilerine çeşitli görevler verdiği ve "Rabbinin askerlerini ancak kendisi bilir" (Müddessir, 31) buyurduğu meleklerdir. Bazısı, bizler gibi mükellef olan, bizim onları görmediğimiz halde, onların bizi gördüğü, yeryüzü sakinlerinden olan cinlerdir. Bazısı da Allah Teâlâ'nın huzurunda bizleri azdırmak, batıl ve şerri bize süslü göstermek için yemin eden "Senin izzet ve şerefine andolsun ki onlardan ihlâslı kulların hariç, onların hepsini azdıracağım." (Sa'd, 82,83) diyen İblis'in askerleri olan şeytanlardır.
Yine Arş, Kürsü, Levh-i Mahfuz ve Kalem de böyledir.
Bu gaybî konulardan bazısı, kıyametin kopmasından önce, ölümden sonraki kabir suali, onun saadeti veya azabıyla iç

içe bir hayat olan berzah hayatıyla ilgilidir. Diğer bazısı ise, diriliş, haşr (toplanma) ve bekleme, Kıyamet gününün korkunç yönleri, büyük şefaat, mizan (terazi), hesap, sırat, cennet ve oradaki maddî ve ruhî açıdan çeşitli nimetler, oradaki insanların dereceleri, cehennem ve oradaki hissî ve manevî açıdan azap çeşitleriyle onların düştükleri alt tabakaların varolduğu ahiret hayatıyla ilgilidir.
Bu hususların hepsi veya çoğu Kur'an-ı Kerim'in de üzerinde durduğu konulardandır. Lakin, sünnet, Kur'an'ın icmali olarak kısaca bahsettiği hususları genişletip tafsil etmiştir.
Burada hemen işaret etmemiz gerekir ki bu husus vârid olan hadîslerden bazısı sahihlik mertebesine ulaşmadığı için onlara iltifat etmeye gerek yoktur. Burada sadece Peygamberimizin (s.a.v.) hadîslerinden sabit ve sahih olanları hakkında söz edeceğiz.
Bu noktada, Müslüman bir âlime düşen, ilim ehlinin ve kendilerine uyulan ümmetin selefinin kaidelerine göre onlardan sahih bir şekilde sabit olanlarını kabul etmesidir. Bunların sırf yaşadığımız hayata ters düşmesinden veya normalde imkânsız görsek faile, aklen vukuu imkân dahilinde olduğu müddetçe, vukuunun uzak sayılmasından dolayı reddedilmesi caiz değildir. Nitekim bugün insan, kendisine verilen ilim vasıtasıyla, normalde imkânsız hükmünde olan öyle şeyler yapmıştır ki bunlar önceki insanlardan birisine anlatılsa, o, anlatanı delilikle itham ederdi. Şu halde akla uzak gibi gözüken bu gaybî hususlar, ne yerde ve ne gökte hiçbir şeyden aciz olmayan Allah Teâlâ'nın kudretiyle neden olmasın? Bunun içindir ki âlimlerimiz dinin, aklın hayrete düşeceği bazı şeyler getirebileceğini, ama aklın imkânsız gö-

receği şeyleri getirmesinin mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Bu yüzden, nakledilen sahih nasslar ile akledilen açık veriler hiçbir şekilde çelişkiye düşmez.
İkisi arasında çelişkinin olduğu sanılan hususlarda, bir hatanın vuku bulmuş olması gerekir ki bu, ya nakledilen nassın sahih olmaması ya da aklın sarih olmamasından kaynaklanmıştır. Yani bu noktada ya insanın din zannettiği şey dinden değildir, ya da ilim ve akıl (verileri) zannettiği şey gerçekte ilim ve akıldan kaynaklanmamaktadır.
Gerçekten Mutezile gibi bazı İslâmi fırka ve ekoller, akıllarının uzak gördüğü bazı sahih hadîsleri reddetme hususunda haddi aşmışlardır. Nitekim bazılarının kabirde iki meleğin sorusundan ve ondan sonraki saadet ve azaptan bahseden hadîsleri reddetme durumlarını görmekteyiz.
Onların, sırat ve mizan hadîsleri, mü'minlerin cennette Allah'ı görmeleri, cinler ve cinlerin insanoğluyla alâkasından bahseden hadîsler karşısında konumları da yine böyledir.
Nitekim İmam Şâtıbî, kıymetli kitabı *el-İ'tisam'da* şunu zikretmektedir: "Bid'atçi ve sapıkların özelliklerinden bir tanesi de kendi gaye ve mezheplerine uymayan hadîsleri reddetmeleridir. Onlar bunların akla muhalif olduğunu ve delil olmaya elverişli olmadıkları için onların reddedilmesi gerektiğini iddia ederler. Kabir azabını, sıratı, mizanı, ahirette Allah'ın görülmesini, aynı şekilde sinek hadîsini ve sineğin bir kanadında zehir ve diğerinde ise panzehir olduğunu ve önce zehirli kanadını soktuğunu, (dolayısıyla panzehiri için) diğerinin batırılmasını ve kardeşinin karnı ağrıyana Nebi'nin (s.a.v.) bal içirmesini emrettiğini anlatan hadîs ve adil râviler tarafından nakledilen sahih hadîsleri inkar edenlerin inkarında olduğu gibi.

Hatta onlar zaman zaman, hadîs imamlarının adalet ve imamlıklarında ittifak ettikleri şahısları -ve Allah saklasın sahabe ve tabiundan olan râvileri- dahi kötüleyerek cerhetmiş-lerdir, Bütün bunlar ise, mezheplerin muhalif olan hususlara cevap

verebilmeleri içindir. Bazen de onlar selefin fetvalarını reddedip, ümmetin sünnet ve ehline uymaktan nefret etmeleri için kamuoyuna karşı bu fetvaları körükleniişlerdir.
Sırat, mizan ve havuzun varlığını söylemeyi, aklın almayacağı bir şeyi söylemek olarak gördüler. Hatta onlardan kimisine: 'Ahirette yaratıcıları olan Allah'ın görüleceğini söyleyen kafir olur mu?' diye sorulduğunda o; 'Hayır, kafir olmaz, çünkü o aklın almayacağı bir şeyi söylemiştir. Akıl almayan şeyleri söyleyen kişi ise kafir değildir!' demiştir.
Bir taife ise ahad haberlerin hepsini nefyedip, Kur'an anlayışı doğrultusunda akıllarının güzel gördükleriyle yetinmişlerdir. Öyle ki onlar yüce Allah'ın 'İnanıp iyi işler yapanlara yediklerinden dolayı bir günah yoktur" (Maide, 93) ayetiyle içkiyi mubah görmüşlerdir.
İşte onlar ve benzerleri için Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: 'Sizden birinizi koltuğa yaslanmış olarak, kendisine benim emrettiğim veya yasakladığım herhangi bir emrim geldiğinde şöyle derken bulmayayım: 'Bilemem, biz Allah'ın kitabında bulduğumuz şeye uyarız."[123] Bu nehyin İçerdiği şiddetli bir vaid olup, sünneti reddeden kimseyi hükmü içerisine alır."[129]
Yine çağdaş reformistlerden bazılarının şu sahih hadîsi akla uzak bulmaları da böyledir: "Şüphesiz cennette öyle bir
[128-] Ebu Davud, *Sünne* 6, nu: 4605; Tirmizi, *İlim* 10, nu: 2664; Ahmed, *Müsned,* c. 6, s. 8.
[129]" Şatıbi, *el-İ'tisam,* c. 1, s. 231-2, Metabiu Şirketi'1-İ'lan a t eş-Şarkjy-ye baskısı.

ağaç vardır ki, süvari onun gölgesinde yüz sene gider de (gölgesini) katedemez."[130] Bu hadîs mütrefekun aleyh olup, Buhârî ve Müslim onu, Sehl ibn Enes'ten rivayet etmiştir, Bunun için İbn Kesir, Allah Teâlâ'nın: "Ve uzamış gölge..." (Vakıa, 30) ayetinin tefsirinde şöyle demiştir: "Bu Resûlullah'dan {s.a.v.) sabit olmuş, hatta hadîs imamlarına göre sıhhati kat'î olan mütevatır bir hadîstir."
Zahir olan buradaki yüz senenin dünya senelerinden oluşudur. Nitekim Ebu Said'in rivayetinde "Çok iyi, rahvan, hızlı bir bİnekli" denilmektedir. Dünyamızdaki zaman ile Allah katındaki zaman arasındaki oranı ancak Allah bilir. Kur'an'da: "Rabbinin yanında bir gün sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir." {Hacc, 47) buyurulmaktadır. Hadîs sahih olunca biz, ahiretin, bu dünyanın kanunlarına uymayan özel kanunları olduğunun bilinciyle, can-ü gönülden "İnandık, tasdik ettik" demekten başka bir şey yapamayız. Hatta ibn Abbas: "Cennette, dünyadan ancak isimler vardır!" demektedir.
Yine cehennemde küfür ehlinin azabı hakkındaki, kafirin dişinin (Uhud Dağı kadar) büyüklüğü, iki omzu arasının uzaklığı, derisinin kalınlığı hakkında gelen hadîs de böyledir.[3] Buna teslim olmak en sağlıklı yoldur. Tafsilatını araştırmak ise gereksizdir. Kaldı ki başarılı bir davetçi, bilinmesi halinde bile dinî düzelmeyi ve dünyevî mutluluğu sağlamayacak, hatta çağdaş kafalarda çeşitli problemlere yol açacak bu tür hadîslerle, okuyucusunun veya dinleyicisinin zihinlerini meşgul etmez, onları ancak gerektiğinde münasebeti çerçevesinde zikreder.
[33O-] Bkz: *el-LİİI'lüü m'i-Mercan,* nu: 1799-1801, hadîsler.
[a]" Bkz: Müslim, ***Ceme*** 13, nu: 44; Timim, *Cehennem* 3; İbn Mâce, *Zühd*
38; *Müsned,* c. 2, s. 26, 328,334, c. 3, s. 29

Müslümanın bizzat meşgul olması en uygun olan şey; Allah'tan cenneti ve kendisini ona yaklaştıran söz ve ameli istemesi, cehennemden ve ona yaklaştıran söz ve fiilden Allah'a sığınması, cennet ehlinin girdiği yola girmesi, kendisini cehennem ashabının yoluna girmekten uzaklaştırmasıdır. İman mantığının kabullendiği, akıl mantığının da reddetmediği en sağlıklı konum; taabbudî olan her hususta gelen haberlere "işittik ve itaat ettik" dediğimiz gibi, dinin gayb ile ilgili hususlardan ispat ettiği her şeye de inandık, tasdik ettik dememizdir.
Evet, nassın getirdiği şeylere **inanırız.** Onun hakikatinden, nasıl olduğundan sormayız, detayını araştırmayız. Çünkü çok defa bizim akıllarımız bu tür gaybî durumları almaktan aciz kalır. Zira insanı yaratan Allah, onu böylesi durumları idrak etmeye elverişli kılmamıştır. Çünkü o, yeryüzündeki hilafet görevini yerine getirirken buna ihtiyaç duymaz.
Şayet Mu'tezilenin temsil ettiği akılcı kelamı ekol, bu gerçeği idrak edip, kabul etseydi, mü'minlerin ahirette Allah Teâlâ'yı göreceğini ortaya koyan sahih hadîsleri inkar ihtiyacı hissetmezdi. Bu habere göre mü'minler Rablerini ayın on-dördü gecesindeki (dolunay) gibi göreceklerdir.[a] Buradaki teşbih (benzetme) görmenin (dolunayı görmede olduğu gibi) açık-seçik olacağını ifade için yapılmıştır, yoksa görülecek olan Allah'ın aya benzemesi vb. için yapılmamıştır. Onlar, te'vilinde saptırdıkları şu Kur'an ayetinin zahirine de bağlanarak bu hadîsi kabul edip, inkar etmeyebilirlerdi; "Yüzler var ki o gün ışıl ışıl parlar, Rabbine bakar." (Kıyame, 22-23)
[a]" Bfcz. Buhâri, *Mevaht* Î6, *Ezan* 129; Ebu Davud, *Sünen* 20; Tirmizi, *Cenne* 16

Onların düşmüş oldukları asıl hata; gaib olanı şahid olana, ahireti de dünyaya kıyas etmeleridir. Halbuki bu kıyas maa'l- farıktır (birbirlerine kıyas edilemeyecek iki ayrı şey). Çünkü her dünyanın kendine özgü kanunları vardır. Bu nedenledir ki, bizim normal görmemiz gibi olamayacağı noktasında onlarla aynı fikirde olmalarına rağmen Ehl-i Sünnet rü'yetin (Mü'minlerin ahirette Allah'ı görmesinin) varlığını kabul etti. Dahası o, -İmam Muhammed Abduh'un da dediği gibi- keyfiyeti ve tarifi olmayan bir görmedir. Böyle bir görme, ancak Allah'ın ahiret yurdundakilere has kıldığı bir bakışla veya dünya hayatındaki bilenen görme duygusunun değişmesiyle meydana gelebilir. Bu ise haberin sahih olarak geldiğinde, vuku bulacağını tasdik etsek de, mahiyetini bilemeyeceğimiz bir husustur.[131]
Seyyid Reşid Rıza da ahirette Allah'ın görülmesi konusunda hocasının sözleri üzerine şu ilavelerde bulunmuştur: "Orada, hakikatte idrak edebilme, ruha aittir. Duygular sadece onun için birer araçtır. Nitekim bu asırda, doğu ve batı âlimlerinin yanında kat'î tecrübelerle sabit olmuştur ki; gözleri kapalı olduğu halde gören ve okuyan insanlar -ki buna düşüncelerin okunması diyorlar- uykuda, rüyada bazı şeyler hariç, bir takım şeyleri görenler vardır.
Yine insanlardan kimisi, aradaki bir çok engellere ve fevkalâde uzaklığa rağmen bir şeyi görebilmektedir. Mesela Mısır (Kahire)'daki birisinin, İskenderiyye'de evinden durağa çıkan akrabasını görmesi gibi."
Bu durum, şu âlemde görme hususunda bütün insanlar için alışılmışın aksine sabit olunca, akıllı bir insana, bu âlem-
[131]" Muhanutîed Abdulı, *Risûtetu'İ-Tevhid,* s. 187-8

den daha garip, alışılmıştan daha da uzak olan cennetteki görme hadisesini bir problem yapması yakışır mı? O cennet, âdetleri ve kanunları şehadet âleminden farklı olan gayb âle-mindendir. Şu halde, rü'yeti inkar edenlerin, bunu karışık bir

problem olarak görmelerinin sebebi, görme ve görülen hususunda gayb âlemini, dünya âlemine kıyas etmelerinden başka ne olabilir? Halbuki bu, batıl bir kıyastır. Batıl oluşu, görülen Allah hakkında daha açıktır. ™
132-
A.g.e.
356

8- HADİS LAFIZLARININ DELALET ETTIGI ŞEYLERİN İYİ TESBİT EDİLMESİ
Sünnetin doğru olarak anlaşılması için cidden önemli olan şeylerden birisi de sünnetin getirmiş olduğu lafızların neye delâlet ettiğini iyice tesbit etmektir. Çünkü lafızların delâlet ettiği şeyler asırdan aşıra, çevreden çevreye değişebilir. Bu dillerin ve lafızların gelişmesi ve bu noktada zaman ve mekan faktörlerinin etkisi okuyanlarca bilinen bir hususdur.
İnsanlar bazen belli mânâlara delâlet'etmek üzere bazı lafızlar üzerinde anlaşabilirler ki bu ıstılah üzerinde artık tartışılmaz. Fakat burada korkulan şey, sünnetle gelen lafızların sonradan çıkan bir ıstılaha hamledilmesidir ki bu durum Kur'an lafızları için de söz konusudur. İşte karışıklıklar ve ayakların kayması buradan çıkmaktadır.
Nitekim İmam Gazzali, bazı ilim isimlerinin ve birtakım mânâların, selef dönemlerindeki delâletlerinin daha
357

sonralan değişmesi hususunda tembihatta bulunmuş, bu kavramların tarif ve sınırlarında derinleşmeyenlerin anlayışlarını, sapma ve kargaşa tehlikesinden sakındırmıştır. Bu hususta *İhya* adlı eserinin *"Kitabu'l-İlm"* kısmında kıymetli bir bölüm ayırmış ve orada şöyle demiştir:
"Bil ki zemmedilmiş ilimlerin, sert ilimlerle karışmasının menşei, övülen isimlerin, tahrif edilip değiştirilmesi ve bozuk maksatlarla selef-i salih ve ilk asrın murad ettiği mânâlardan başkasına nakledilmesidir. Bunlar ise şu beş lafızdır: Fıkıh, ilim, tevhid, tezkir ve hikmet.' Aslında bunlar Övülmüş (ilim) isimleridir. Bu isimlerle vasfedilenler dinde çeşitli makamların sahipleriydiler. Ama şimdi bunlar zemmedilmiş mânâlara nakledildiler. Ve bu zemmedilmiş mânâlara ıtlak edilmesinin daha da yaygınlaşmasından dolayı, kalpler bu mânâlarla vasfedilenlerin kötülüğünden nefret eder hale geldi."[133] Allah kendisine rahmet etsin, Gazzali bu hususu sayfalarca açıklamıştır.
İlim sahasında Gazzali'nin değiştiğini mülâhaza ettiği bu beş lafız böyle olunca, sayılamayacak kadar farklı sahalarda, bu şekilde değişen birçok lafzın bulunduğu açıktır. Sonra bu değişiklik, zaman ve mekanın değişmesi, insanın ilerlemesi sebebiyle, lafzın aslî şer'î delaletiyle sonradan ortaya çıkan örfî ve ıstılahı delâleti arasındaki açıklık gittikçe büyüyüp-genişlemektedir. İşte buradan da kasıtlı tahrif ve inhirafın doğduğu gibi, kasıtsız büyük hatalar ve yanlış anlamalar da doğmaktadır. İşte bu; ümmetin gerçek ilim ehli ve otorite olan âlimlerinin sakındırdığı, asırların geçmesi üzerine, şer'î lafızların, sonradan çıkan ıstılahlara indirgenmesi hadisesidir.
133-
Gazzali, *İhya,* c. 1, s. 31-32, Danı'i-Marife Beyrut baskısı.
358

Asrımızda gördüğümüz gibi bu kaideye riayet etmeyenler bir çok hatalara düşecektir.
Mesela, müttefekun aleyh olan sahih hadîslerde geçen "tasvir" kelimesini ele alalım: En şiddetli azap ile korkutulan bu hadîslerdeki tasvirden murad acaba nedir?[3]
Hadîs ve fıkıhla uğraşanların çoğu asrımızda "kamera" adı verilen ve "fotoğraf" denilen "şekli" veren bu alet ile çalışan "fotoğrafçı" diye isimlendirdiğimiz kimseleri *da bu* azap vaidinin hükmü altına sokuyorlar. Halbuki kamera sahibinin fotoğrafçı, yaptığı işin de tasvir (fotoğrafçılık) diye isimlendirilmesi îügavî bir isimlendirme değil midir? Hiç kimse, Arap'ın bu kelimeyi v az'ettiğinde, akıllarında canla-nan hususun bu olabileceğini iddia edemez. Öyleyse bu, lügavî bir isimlendirmedir. Yine hiç kimse bu isimlendirmenin, şer'î bir isimlendirme olduğunu da iddia, edemez. Çünkü bu sanat çeşidi teşrîî (yasama) asrında bilinmemekteydi. Dolayısıyla olmayan bir fotoğrafçı lafzının buna dahil edilmesi düşünülemez.
Şu halde onu "fotoğrafçı", işini de "tasvir" diye isimlendiren kimdir? Şüphesiz bu, sonradan ortaya çıkan örftür, biziz, ya da zamanlarında bu sanatın ortaya çıktığında ona "tasvir" =fotoğrafçıhk diye isim veren dedelerimizdir. Halbuki onların bir araya gelip başka bir ad ile isimlendirmeleri mümkündü. Mesela Katar ve Haliç halkının dediği gibi fotoğrafa "akis=yansıma"/ bu işi yapana da "ak kas=yansı tan" diye isim vermeleri mümkündü. Mesela oralardan birisi yansıtana (=fotoğrafçıya) gidiyor ve ona; "Beni yansıtmanı istiyorum" diyor, "Senden akisleri (fotoğrafları) ne zaman
°" Bkz: el-Lü'lüü, nu: J366-137U aası hadisler.
359

alabilirim?" diye soruyor. Onların bu sözleri bu işin gerçeğine daha yakındır. Çünkü bu, tıpkı şeklin aynada yansıdığı gibi, belirli araçlarla şeklin yansımasından başka bir şey değildir. Nitekim zamanın Mısır Ülke Müftüsü Aliâmle Şeyh Muhammed Buhayt el-Mutîî'nİn de söylediği budur. Bu da onun *el-Cevabu'l~Kafi fi İbahatıt-Tasviri'l-Fotoğrafi* adlı risale-sindedir.
Asrımız, fotoğraf yansımasını tasvir diye isimlendirdiği gibi, cisimli tasvire de naht (yontmacılık-oymacılık yani heykeltıraşlık) adını vermiştir. Bu da selef âlimlerinin "gölgesi olan" şeklinde tabir ettiği ve -çocukların oyuncakları hariç-haram olduğunda icma ettikleri şeydir.
Peki bu çeşit tasvirin naht (heykeltıraşlık) diye isimlendirilmesi, onu tasvir ve tasvirciler hakkındaki azap vaidini ifade eden nasslar dairesinden çıkarır mı? Cevap kesinlikle olumsuz olacaktır. Çünkü bu tür tasvir (heykeltıraşlık) hem lügat olarak, hem de şer"an tasvir lafzına en uygun olanıdır.
360

BEŞİNCİ BÖLÜM -EK-
Sünnetin Teşrîî Yönü
GİRİŞ
Sünnet, Batı düşüncesinin yıkıcı etkisine kapılan kişilerin birçoğunun insafsız ve izansız eleştirilerine maruz kalmıştır. Söz konusu taife, sahip oldukları bütün imkânları kullanırken dürüstlüğe aldırmadan, türlü hilelerle onu yok etme ya da en azından onu etkisiz kılmaya çalışmışlardır.
Kimileri insanları sünnetin sübutu hakkında şüpheye düşürme gayretine yönelmiştir. Bu çabalar ise, ya sünnetin hepsinde özellikle sözlü sünnetlerde şüpheye düşürme (sünnetin büyük kısmı sözlü sünnetten oluşmaktadır) ya âtıad haberler ya

Buhâri'nin *Sahih'i* gibi mutemet kitaplar, ya da Ebu Hureyre gibi meşhur râviler hakkında şüpheye düşürmek ve kaynaklara - olan güveni sarsmaya yönelik olmuştur.

Bazıları da, İslâmî yasama ve yönetmede sünnetin delil ve kaynak oluşuna karşı ta'n sancağını yüklenip Kur'an varken, sünnete ihtiyaçları olmadığını iddia etmişlerdir. Onlardan bir kısmı ise, sünneti bizzat sünnet ile yıkmaya çalışmıştır. Bu ise, bazı hadîsleri alıp, mânâlarını sündürerek, bağlamından koparıp, delâlet etmediği bir hususta onun delil getirilmesi şeklinde olmaktadır.

Mânâsı Saptırılan Bir Hadîs

Yukarıda işaret ettiğimiz şekilde yanlış kullanılan hadîslerden birisi, Müslim'in *Sahih'inde* hurma aşılama meselesi ile **ilgili** olarak rivayet ettiği meşhur hadîstir. Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hususta "Siz dünyanızın işini daha iyi bilirsiniz"[1] buyurmuştur. Bazıları sadece bu hadîse dayanarak islâm'dan siyasî nizamı bütünüyle dışlamak istemişlerdir. Çünkü -onlara göre- siyaset işleri, usûl ve rurû ile bizim dünyamızın işi olup, biz bunu ondan daha iyi biliyoruz. Dolayısıyla vahyin yasama ve yönetme konusuna girmesi gerekmez. Zira onlar nezdinde İslâm, devletsiz bir din ve şeriatsız bir akideden ibarettir. Diğer bazıları ise, yalnız bu hadîsi delil göstererek İslâm'dan bütün iktisat nizamını çıkartmak istemişlerdir.

Nitekim, neredeyse çeyrek asırdan beri arkadaşlık yaptığım eski bir dostum, yasama, yürütme ve düzenleme bakımlarından İslâm'ın iktisadî ilkelerinin olmayacağını iddia ederek bu hususlarda benimle uzun uzadıya tartıştı. Onun ileri sürdüğü delillerin en sağlam olanı da bu hadîs idi. Ben bu tartışmayı kaydettim ve başka bir yerde bu arkadaşın delillerini - doğrusu şüphelerini- hatırlatıp, bunlara cevap verdim.

'' Müslim, *Fedai!.*

Daha da önemlisi, bazı insanlar, yalnızca bu hadîse dayanarak, alış-veriş, muamelat, içtimaî, iktisadî ve siyasî konularla ilgili pek çok hadîs ihtiva eden sünnet kaynaklarını yıkmak istemektedirler. Sanki Resûlullah (s.a.v.) bu hadîsiy-le, sünneti teşkil eden diğer bütün söz, amel ve takrirlerini neshetmiştir.

İşte insanlardan bazılarının bu denli aşırılığa düşmesi sebebiyledir ki, büyük hadîs bilgini Şeyh Ahmet Muham-med Şakir, İmam Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'*indeki[2] bu hadîs üzerine şu değerlendirmeyi yapar:

"Bu hadîs, misyonerlerin Öğrencileri ve müsteşriklerin bendelerinden, Avrupa'da yetişmiş Mısır mülhitlerinin tantana ettikleri hadîslerdendir. Onlar bu hadîsi, sünnet ehline ve taraftarlarına, şeriatın hizmetçileri ve hamilerine karşı delil getirdikleri bir asıl olarak kabul etmişlerdir. Onlar, sünnette bir şeyi nefyetmek, muamelat ve içtimaî işlerde İslâm şeriatından bir hususu inkar etmek istediklerinde, bunun dünya işlerinden olduğunu iddia ederek, Hz. Enes'in "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" rivayetine sarılmışlardır. Halbuki Allah biliyor ki onlar, ne dinin aslına, ne ulühiyete, ne risalete inanıyorlar; ne de can-u gönülden Kur'an'ı tasdik ediyorlar. Onlardan iman eden, ancak lisanı ile zahiren iman etmekte, kalbi ise, güvenerek ve mutmain olarak değil, aksine taklit ederek ve korkarak karıştırdığı şeye inanmaktadır. İş onun nezdinde daha da büyüyerek ciddiyet kazanıp da, şeriatın kaynakları olan Kitap ve Sünnet, onun Mısır'da veya Avrupa'da aldığı eğitimle çelişince, o bu eğitimi üstün görmede tereddüt etmez, hatta onu tercihten geri kalmaz, efendilerinden almış olduğu bilgileri üstün görür ve kalplerine

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* nu: 1395,

kadar sinmiş olan bu malûmatı tercih ederler. Bütün bunlardan sonra da, kendilerini iyi Müslüman kabul edip, insanların da bu şekilde algılamalarını utanmadan isterler!

Oysa hadîs gayet açıktır ve herhangi bir nass ile çelişmediği gibi, yasama ve yönetme gibi alanlarda sünnet ile delil getirilemeyeceğine de delâlet etmemektedir. Hurma aşılama kıssasında Hz. Peygamber yalnızca "Bunun bir fayda vereceğini zannetmiyorum" buyurmuş, ne onlara emretmiş, ne de onları nehyetmiştir. Peygamber, onlara Allah'tan bir şey haber vermediği gibi, bu konuda herhangi bir sünnet de koymamıştır ki, konu yasamanın bir aslı olan sünnetin yıkılmasına kadar ileri gitsin.

"Siz Dünyanızın İşlerini Daha İyi Bilirsiniz" Hadîsinin Anlamı:

Şu halde, "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" hadîsinin anlamı nedir?

Aslında bunun anlamı gayet açıktır ve herhangi bir karışıklık yoktur. Bu mânâ, dinin, dünyevî maksat ve ihtiyaçlara götüren beşer işlerine müdahale etmemesidir. Ancak, ifrat, tefrit veya sapma gibi durumlar olursa o başka. Nitekim din, Rabbani yüce hedefler ve ideal ahlâkî değerler sebebiyle insanın -maksatlı veya maksatsız normal davranışlar da dahil- bütün hareketlerine müdahale eder ve sonra bu işleri yerine getirmede, kendisini dilsiz hayvanlardan ayırt edecek üstün insanî edepleri ortaya koyar. Burada dünyaya ait bazı - işlerle, İslâm'ın bu hususta ki durumunu belirtecek bazı misaller verelim-

1- Savaş:

İslâm, savaşın hedeflerine birtakım sınırlar getirmiş,, ona hazırlanmayı, düşmana karşı tedbirli olmayı gücü nis-

betinde kuvvet hazırlamayı emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Ey inananlar, (uyanık bulunup) korunma tedbirlerinizi alın, bölük bölük ya da hep birlikte savaşa gidin." (Nisa, 71)

"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz." (EnFal, 60)

"İnkar edenler istediler ki, siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gaflet etseniz de, birden size bir baskın yapsalar." (Nisa, 102)

Resûlullah (s.a.v.) ise şöyle buyurmaktadır:

"Haberiniz olsun ki, kuvvet atıştır."[3]

"Kim atışı öğrenir de, sonra onu unutursa, o bu nimete karşı nankörlük etmiş olur."[4]

"Kim Allah'ın mesajı en yüce olsun diye savaşırsa, işte o Allah yolundadır." (Bakara, 190)

Yine, savaş için uyulması gereken edepler dahi konulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de;

"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, fakat haksız yere saldırmayın; çünkü Allah haksız yere saldıranları sevmez."[5] buyrulmaktadır.

Hadîs-i Şerifte ise:

[3]" Müslim, *İman,* mı: 1917.
*" Ebu Davud, Nesaî, Hakim rivayet etmiş ve onu sahih görmüş, *Ze-*
hebi de ona muvafakat etmiştir. Bkz: *Müstedrek* II, nu: 95; *el-Müntekg,*
mme't-Tergib ve'l-Terhıb, 1,361-2
- Sunarı" ve Müslim'in ittifak ettiği hadîslerdendir. Bkz: *M.* Fuat Ab-
dulbaki, *d-Lii'lUii w'I-Mercan f'ima İllefeka Aleyhi'ş-Şeyhtın,* nu: 1243-4

"(Ganimetleri elde etmek için) hainlik yapmayın, (aranızdaki) anlaşmayı bozmayın, (düşmanın size yaptığı gibi cesetleri kesip parçalayarak) misilleme yapmayın, çocukları öldürmeyin..."[6] buyrulmaktadır.
Fakat savaşta kullanılacak silah çeşitleri, onları yapım tarzı, onlarla eğitim vb. hususlar ise dinin belirlediği hususlardan değildir. Bu ancak. Savunma Bakanlığı ile Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'nın belirleyeceği bir iştir.
Silah; bir asırda kılıç, mızrak, ok, mancınık, başka bir asırda tüfek, top, bomba veya füze olabilir. Savaşanlar, bir dönem atları, filleri, başka bir dönemde ise, tankları veya uçakları ya da uzay gemilerini kullanabilirler. Atların kullanıldığı bir asırda dinin, inananları savaşa göre atlara yönlendirmesi ne ise, uzay gemilerinin bulunduğu asırda da onları yönlendirmesi aynıdır. Hedef, aynı hedef olup, "Allah'ın mesajının en yüce olması"dır. Edep, aynı edep olup "(Aranızdaki) anlaşmayı bozmayın, misilleme yapmayın", "Haksız yere saldırmayın, çünkü Allah haksız yere saldıranları sevmez" şeklindeki kurallardır- Güç yettiğince kuvvet hazırlama, gerekli tedbirleri alma, ümmetin eğitilmesi, eskiden de bugün de aynen geçerlidir. Her ne kadar aletler,* araçlar ve etkinlikleri değişiyorsa da, prensipler ve amaçlar sabit ve kalıcıdırlar.

2- Ziraat:

İslâm, ziraata teşvik eder ve ziraatçılara Allah katında en üstün mükafatları vaad eder. Nitekim Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:
[k'] Müslim, *Cihad,* nu: 1331.

"Ziraat yapan veya ağaç diken bir Müslüman yoktur ki, herhangi bir kuş veya insan ya da hayvan, ekip-diktiğinden yesin de, bu onun için bir sadaka olmasın."[7]
Fakat din, insanlara nasıl ziraat yapacaklarını, neler ekeceklerini, ne zaman ekeceklerini ve ne ile ekeceklerini, kova, tulumba, saka ile ya da mekanik aletlerle mi veya geleneksel sulama tarzlarıyla ya da yukarıdan serpme yahut yağmurlama vb. sistemlerle mi sulayacaklarını öğretmek üzere müdahale etmez- Dinin bu hususta herhangi bir dahli yoktur, zira bu onun ihtisas alanına değil, Tarım Bakanlığı vb. müesseselerin ihtisas alanına girmektedir.
Öküzlerin çektiği kara sabanlardan, mekanik pulluklara kadar, tarım aletlerinin gelişmesi, sulama usûllerinin ve kovalarla sakaların yerini modern mekanik aletlerin alması, suyu bolca salıverme yerine yukarıdan serpme yahut yağmurlama sistemlerinin kullanılması bu hususlardaki dinin tavrını ve baştan beri ortaya koyduğu engin yönlendirmelerini değiştirmez.

3- Tedavi:

Konuya daha fazla açıklık getirebilmek açısından üçüncü bir misal olarak da tedaviyi ele alalım. Eskiden bazı insanlar hastalığın, Allah'ın insana takdir ettiği bir şey olduğunu ve Allah'ın takdir ettiği şeyin ise hiç şüphesiz gerçekleşeceğini anlamışlar ve neticede tedavinin ne yararı olabilir ki demişlerdir. Bu durumu gören Hz. Peygamber, insanlara hastalığın da Allah'dan, devanın da Allah'dan olduğunu bildirmiş ve şöyle buyurmuştur
[7]" Buhârî, *Muzaraa;* Müslim, *Müsakal;* bkz: M.Fuat Abdulbakî, *e\-Lü'lüü ve'l-Mercan,* II, nu: 1001.

"Ey Allah'ın kulları tedavi olun. Allah hiçbir dert vermemiştir ki, devasını da vermiş olmasın. Yalnız bir dert hariç, o da ihtiyarlıktır." [8]
"Allah her ne dert indirmişse, mutlaka onun devasını da indirmiştir-"[9]
"Allah, haram kıldığı şeylerde sizin için şifa yaratmadı."' o
Bir defasanda Maçların, Allah'ın kaderinden herhangi bir şeyi geri çevirip çevirmediği sorulduğunda Hz. Peygamber, *"O* da Allah'ın kaderindendir"[n] buyurdular.
Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, O (s.a.v.), vücudu zararlı her şeye karşı korumayı, muhafaza etmeyi tavsiye etmektedir. Çünkü bu, mü'minin hem cihada katılması, hem de, Rabbine, nefsine, ailesine ve bütün insanlara karşı görevlerini yerine getirebilmesi için (zorunlu) bir hazırlıktır. Fakat ilaçların mahiyetine, nasıl yapıldıklarına, hangi maddelerden ve ne oranda üretildiklerine vb. gelince bunlar da dinin ilgilendiği işlerden değildir. Bunlar da ancak, Sağlık Bakanlığı vb. kurumların bileceği işlerdendir.
Ama, helâl olan tedavi yöntemleriyle tedaviye teşvik etmesi, haram ile tedavinin olmaması ve bedenin hakkına ri-
°~ Ahmed, Sünen sahipieri İbn Hıbban Hakim rivayet etmişlerdir, iikz: Elbânî, *Sahihu'l-Camii's-Sağir.*
"" Buhâri, İbn Mâce, Elbâfiî, *Sahihu'l-Camii's-Sağir,* nu: 5558 1"~ Buhâri, *Tıbb'da* İbn Mes'ud'dan mevkuf ve muallak olarak rivayet etmiştir. İbn EbÎ Şeybe ise bunu **mevsol** olarak rivayet etmiştir ve senedi sahihtir.
U~ Tirmizi, *Tıbb,* nu: 2666, *Kader,* nu: 2149, Tirmizi hadîs için "Hasen-Sahih" demektedir. İbn Mâce. *Tıbb* 3437; Ahmed, IH. 421; Hakim, *Müstedrek,* IV, 199-402, Hakim hadîsi sahih görmektedir. Elbânî ise, bizim *Müşkiletu't-Fakr* adlı eserimiz üzerine yaptığı tahriç çalışmasında onu hasen olarak nitelendirmektedir, Nu. 11.

ayet edilmesi gibi dinin ilk yönlendirmeleri, yürürlükten kaldıRIIMaksızın ve değiştirilmeksizin geçerliliğini korumaktadır.
İşte "Siz, dünyaNIzIN işlerini kendiniz daha iyi bilirsiniz" hadîsinden anlaşılması gereken budur, yoksa onun anlamı, dinin, hayattan çekilmesi demek değildir.

Sünnetin Teşrîî Yönünün Olmadığı İtirazı

Dr. Abdulmun'im en-Nemr, *es-Sunnetu ve't-Teşri'* diye isimlendirdiği bir çalışmasını yayınlamış ve orada, "Sünnet kitaplarında her ne varsa, bunların hepsi teşri' içindir" deyip aşırılığa düşenlere karşı çıkarken, KaraRI, Dehlevî ve Şel-tut'un bu konuda yazmış oldukları hususlara dayanmıştı. Bu araştırmasında onun faydalı görüşleri ve tahlilleri mevcuttur. Ancak o, bu iddiasında o kadar ileri gitmiştir ki, muamelat ve medenî hukuk ile ilgili hükümlerin hepsini neredeyse teşrîî sünnet dairesinden çıkartmaktadır.[12] Hatta bu yaklaşım onu, Nebevi sünnetin helâl kıldığı, -bütün mezhepler ve fıkhı ekolleriyle- Müslümanların da

helaL olduğunda icma ettikleri bir hususu kendi görüşüyle haram kılmaya kadar götürmüştür. Bu da, Hz. Peygamber'in, insanların ihtiyacını görünce, aldatma ve tartışmaları bertaraf edecek gerekli kuralları koyduktan sonra yapılmasına ruhsat verdiği bey'u's-selem veya bazılarının isimLendirmesiyle de
™" Nemr, Resül'un muamelat ile ilgili emir ve yasaklarından çoğunun temelinin vahiy değil, Onun içtihadı olduğunu tekid etmiştir. Halbuki bu onun iddiasına herhangi bir yarar sağlamaz. Zira, Hz. Peygamber'e ait bir iÇtihad, Allah tarafından onaylanmışsa artık o, vahiy mesabesindedir. Çünkü usulde belirtildiği üzere, Hz. Peygamber hata ÜZere bırakılmaz.

es-selem denilen (para peşin, mal veresiye şeklindeki) alış-ve-riş tarzıdır. Bu hususta hadîs vârid olmuş, ondört asırdan beri ümmet bununla amel edegelnıiştir. Nitekim birçok kaynak, İbn Abbas'tan *şu* hadîsi rivayet etmişlerdir:
"Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde, Medineliler meyvelerde bir ve iki yıllığına selem tarzı satış yapıyorlardı. Bunun üzerine O (s.a.v.) şöyle buyurdu: 'Her kim selem akdi yapacaksa, belirli Ölçüde, belirli tartıda ve belirli bir zamana kadar yapsın.'"[13]
Dahası İbn Abbas, "Ben şahitlik ederim ki, belli bir süre ile sınırlandırılmış olan selem akdini yüce Allah Kitabında da helâl kılmış ve ona izin vermiştir." dedikten sonra şu ayeti okumuştur:
"Ey inananlar, belirli bir süreye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu *yazın."* (Bakara, 282)
Rivayetteki İbn Abbas'ın "ben şahitlik ederim ki" sözü, yemin mesabesindedir. İşte bu, "Kur'an'ın Tercümanı" olarak bilinen İbn Abbas'ın görüşüdür.[14]
Fakat Şeyh en-Nemr selem satışı hakkında şöyle demiştir: "O, olmayan bir şeyin vasfedilerek satılması, zimmete geçirilmesidir. Köylerdeki halkın çoğu bu şekilde hareket ederler ve ziraatçılar bazı ihtiyaçlarını kötü de olsa bu şekilde giderirler. İşte bundan dolayı biz onun haram olduğu görüşüne meylediriz."[15]
Oysa burada Şeyh en-Nemr'e yakışan, zulüm ve sömürünün haram olduğunu söylemekle yetinmesi ve sünnet ve
[13]" Şevkânî, *Neytü'I-Evtttr,* V. 342-3. (Buhârt, *Selem* 1, 2, *7;* Müslim, *Mıısnkai* 128; Ebu Davud, *Büyü'* 55; Tirmizi, *Buyu'* 68; İbn Mâce, *Ticaret* 59; Ahmed, 1,217) [u]" Şevkânî, a.y. ™~ Nemr Abdulmun'ım, *es-Sünnetü ve't-Tefri,* s. 42-3

icma ile sabit bir muamelenin aslını haram kılmaya çalışmaması idi. İşte bu, "Siz dünyanızın işlerini daha İyi bilirsiniz" şeklindeki sahih hadîsin söyleniş sebebine ve ondan kastedilene aykırı olarak istismarında bir aşırılık veya tahriftir. Fakat bizce bu, ona karşı çıkma adına, hadîsin içeriğinin ilgâsı demek olan uygulamanın reddini aşırılık olarak görmek, sünnette teşrîî olmayan bazı hususların da sâdır olduğunu da inkar etmemizi gerektirmez. İşte bu tavır. Dr. Muhammed Selim el-Avva'nın *"es-Sünnetü't-Teşrıyye ve Gayru't-Teşrüyye"* adlı makalesine karşı Dr. Fethi Abdülkerim'in yazdığı *"es-Sünuetü Teşriun Lâzimun Dâimun"* adlı reddiyesinde ve Dr. Abdulmun'ım en-Nemr'e karşı. Dr. Musa Lasın ve Dr. Ali el-Karadaî'nin Katar Üniversitesi Yayınları arasında çıkan *Sünnet ve Siret Araştırmaları Merkezi Dergisi'nin* ikinci sayısındaki reddiyelerinde olduğu gibi, bazı hamasetli yazarların yenik düştükleri bir durumdur.
Oysa bu problemin çözümünde gerekli olan şey, Kur'an ve sünnetteki muhkem nasslann ışığında, şeriatın maksatları ve kaideleri ışığında ve İslâm ümmetinin en fâkihleri olmaları hasebiyle selefin rehberliği ve anlayışı doğrultusunda İtidal, denge ve meseleye derinlemesine, insafla ve ifrat-tef-ritten soyutlanarak bakmaktır.
İşte bu hususlar, yıllardır beni meşgul etmekte ve ben bugün takdim ettiğim bu görüşlerin yolumuzu aydınlatmasını diliyorum.
İfrat ve Tefrite Düşenler Arasında Teşrîî Sünnet (Sünnetin Bağlayıcılığı)
Burada en Önemli konu, insanların bağlanmak ve gereğince amel etmekle mükellef oldukları teşrîî sünnet ile, teşrîî ve

teklif babından olmayan sünnetin nasıl değerlendirileceğinin beyanıdır. Yine, kıyamet gününe dek, bütün insanlar için genel ve devamlı olan bir teşrîî ile, ortaya çıkan şartlar veya belirli hallere has kılınan sünnetin de ayrıca değerlendirilmesi gerekecektir. Asrımızdaki vakıa ise, İslâm'a mensup kimselerin iki grup halinde birbirine zıt iki tarafa ayrılmış olmalarıdır. Onlardan bir grup, sünnetten vârid olan her şeyi, her-zaman, her yerde, her durumda bütün insanlar için bağlayıcı bir teşrîî kılmak istemektedir. Halbuki özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fiillerine bakıldığı zaman, onlar içerisinde, cibilli (yaratılıştan) olarak sâdır olanlar var, âdet olarak sâdır olanlar var, çevrenin bilgi ve tecrübesinden sâdır olanlar var, kasıtlı olarak değil de, tevafuken sâdır olanlar var. Bundan dolayıdır ki, usûl âlimlerinden bazı muhakkıklar, Allah'a yaklaşma kastı ortaya çıkmadığı müddetçe bu fiillerin, en fazla o hususların mubah ve meşru olduklarını göstereceği kana-atindedirler-
Fakat asrımızda biz, minberin üç basamaklı olmasını sünnet, fazla basamaklı olmasını ise sünnete aykırı bulan ve bunu zemmedilmeyi gerektirecek bir durum gibi algılayan kimseleri görmekteyiz! Halbuki Hz. Peygamber'in (s.a.v.), daha önce üzerinde hutbe okuduğu hurma kütüğünü bırakıp edinmiş olduğu bu minberi, gayet açık bir gelişme olduğu halde, üç basamaklı minberin sünnet olduğunu söyleyen şahıs, buna fazlalığı veya eksikliği men eden herhangi bir delil de getirememektedir.
Aynı şekilde, ihtiyacı olmadığı gibi kavminin âdetinden de olmadığı halde, elinde baston taşımayı sünnet addeden kimseleri görmekteyiz. Üstelik onu taşıması, yapmacık ve

zorlama olup, o ne ona dayanmaktadır, ne onunla davarına dal kırmaktadır ve ne de onda onun için başka ihtiyaçlar vardır! Yine minberlere ellerinde âsâ olmaksızın çıkan ve cemaatlere hitap eden çağımızdaki hatiplere itiraz eden bazı sofuları görmekteyiz. Zira onlar bunda sünneti hafife alma gibi bir durum görmektedirler! Nitekim onlardan biri bundan dolayı beni ayıpladığında ben ona:
-"Ben hayatımda asla baston kullanmamışken, sadece hutbe için onu nasıl taşırım!" dedim. Bu bana, yakın zamanlara kadar Müslüman bölgelerin önemli bir kısmında Cuma hutbelerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan tahta kılıcı hatırlattı. Sonra insanlar bundan kurtuldu- Çünkü, bütün insanların kılıçları demirden iken, yalnızca Müslüman hatibin kılıcının tahtadan olması başlı başına bir aiay konusuydu!
Diğer bir grup ise, sünneti, hayatın bütün pratiklerinden; âdetlerinden, muamelâtından, iktisadî, idarî, harp vb. işlerinden ayırt etmek istiyordu. Sünnet emredici veya nehyedici olarak, başlayıcı veya yol gösterici olarak da olsa bu sahalara girmemeliydi ve bu saha insanlara terk edilmemeliydi. Onların bu konudaki delilleri ise kendinden böyle bir şey kastolunmadığı halde, onların te'vil ettikleri ve daha önce beyan edilen "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" hadîsidir. Hadîs, Müslim'in *Sahih'inde,* hurma aşılama kıssasında zikredilmiştir. Ondan neyin kast edildiğini açıkça anlayabilmek için, burada bunun farklı rivayetlerini

vermemiz faydalı olacaktır.
Talha hadîsine göre o şöyle demiştir: "Resûlullah '(s-a-v.) ile birlikte hurma ağaçlarının arasında dolaşan bir topluluğa uğradık. Hz. Peygamber;

- 'Onlar ne yapıyorlar?' diye sorunca,
- 'Erkeğini, dişisi ile bir araya getirerek aşılama yapıyorlar.' diye cevap verdiler. Bunun üzerine O,
- 'Bunun bir yarar sağlayacağını sanmıyorum' buyurdu. Bu söz kendilerine ulaşınca, onlar bu işi yapmaktan vazgeçtiler. Sonra bu Hz. Peygamber'e haber verilince,
- 'Onlara faydalı geliyorsa bunu yapsınlar. Ben sadece bir zanda bulundum ve beni zannımdan dolayı kınamayın! Fakat Allah'tan bir şey haber verdiğim zaman onu yapınız. Zira ben Allah adına yalan söylemem!' buyurdu."
Rafi' b. Hadic ise hadîsinde şöyle demektedir: "Hz. Peygamber Medine'ye gelmişti. Medine halkı ise hurmaları aşılamaktaydılar. O onlara:
- 'Ne yapıyorsunuz?' diye sorunca, onlar;
- 'Biz bu işi yapıyorduk' dediler. Hz. Peygamber:
- 'Siz bunu yapmasanız belki de daha hayırlı olur[1] buyurunca, onlar derhal aşılamayı bıraktılar. Fakat hurmalar döküldü ve eksik oldu. Bu durumu ona zikrettiklerinde Hz. Peygamber:
- 'Ben ancak bir beşerim. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman hemen onu alın, fakat size re'yimden bir şey emrettiğim zaman ise, ben ancak bir beşerim.' buyurdu."
Hz. Aişe ve Enes hadîslerinde şöyle anlatmaktadır: "Hz. Peygamber hurma aşılamakta olan bir topluluğa uğramıştı. Onlara:
- 'Şayet bunu yapmasanız, daha iyi olur' buyurdu. Fakat hurmalar o yıl zayıf çıktı. Bir ara onlara tekrar uğradığında,
- 'Hurmalarınıza ne oldu?' diye sordu. Onlar da:
- 'Sen şöyle şöyle buyurdun, (netice böyle oldu)' deyince Hz. Peygamber:

- 'Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz' buyurdular."
Hadîs bütün rivâyetleriyle, Hz. Peygamber'in tecrübesi olmayan dünya işlerinden biri hakkında zannına dayanarak bir görüş izhar ettiğini göstermektedir. Kendisi ekip dikmeyle iştigal etmemiş Mekke halkından idi. Çünkü onlar, ziraatı olmayan bir vadide oturmaktaydılar. (Medineli) ashabı ise, onun bu görüşünü uyulması gereken bir din, itaat edilmesi gereken bir şeriat sandılar. Neticede meyveler istenilen şekilde olmadı. Hz. Peygamber'in onlara söylediği bu sözler, dinî olmayan bir hususta serdettiği bir zandan başka bir şey değildi. Zira bu tamamen teknik bir konuydu ve onlar bu hususta ondan daha tecrübelilerdi ve bu işi daha iyi bilmekteydiler. Bunun içindir ki o, "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" buyurdular.
İşte, ziraat, sanatkârlık ve tıp vb. dünya işlerinden normal tecrübe gerektiren teknik konular da bu kabildendir ve bu hususlarda uyulması gereken teşrîî bir sünnet yoktur.
Bu nedenledir ki İmam Nevevî bu hadîsi "Resûlullah'ın (s.a.v.) re'yi yoluyla dünya işleri hakkında açıkladıklarını değil de, şer'an buyurduklarını yapmanın vücubiyyeti" şeklinde bir babın altında zikretmiştir.
Risaletin ruhaniliği iddiasıyla, bu hadîsin sünnetin dışlanmasına, hatta bütün dinin hayattan çıkarılmasına ve toplumun işlerinden uzaklaştırılmasına dayanak yapılmasına gelince, bunu hem sünnet, hem Kur'an ve hem de İslâm reddetmektedir.
Halbuki İslâm- Kur'an ve sünnetiyle- ruh ile maddeyi karıştırarak, dünya ile ahireti birleştirerek ve hayatın bütün akışını Allah'ın şeriatına bağlayarak kamil bir hayat tarzı getirmiştir. Bunun içindir ki, O'nun getirdiği yasama ve tavsiyeler, yeme-içme, giyim-kuşam, alış-veriş, evlenme-boşanma,

vasiyet-miras, suçlar ve cezalar, savaş-barış, halifelik-yöneticilik vb. hayatın her alanına şâmildir. Hadîs, tefsir, ahkâm ve ahlâk kitapları, bu hususlardaki pek çok hadîsle doludur. Burada borcun yazılması gibi tamamen dünya ile ilgili bir işi tanzim eden Allah'ın kitabındaki en uzun ayeti hatırlamamız bize yeter."
İşte kargaşaya, yanlış anlamaya düşülmesi ve sünnetlerden teşrîî olan ile -ki genellikle böyledir- kendisinden teşrîî kastolunmayanların; kendisinden umum kastolunanlar ile, husus kastolunanların aralarında belli bir ayrıma gidilmemesi şeklindeki bu problem, düşünülen en önemli problemlerden addedilmektedir. Bu noktada biz, -devamlı âdetimiz olduğu üzere- birçoklarının ifrat veya tefrite düşüp durduklarını görmekteyiz.
Nitekim ben yemek yeme sünnetleri ve edepleri çerçevesinde bunlardan iki grup arasında gerçekleşen hararetli bir tartışmaya tanık oldum. Onlardan bir grup, masada yemek yemeyi, çatal ve kaşık kullanmayı reddetmekte ve Hz. Peygamberin yaptığına uyarak yere oturmada, el ile yemede ve yedikten sonra parmakları yalamada ısrar etmekte ve bunu yapmayanları da sünnete muhalefet etmekle suçlamaktaydı.
Diğer bir grup ise, yeme ve içmenin hayatın değişmeye ve gelişmeye açık işlerinden olduğunu, çevre ve zamanın değişmesiyle değişebileceğini; dinin insanlara ne şekilde yiyip içeceklerini öğretmek üzere gelmediğini ve insanların elleriyle mi, yoksa kaşık vb. bir aletle mi yediklerini Önemsemediğini, ya da sağ eliyle mi, sol eliyle mi yedikleri ile ilgilenmediğini iddia etmekteydi.

Bu iki grubun tavrına baktığımız zaman, birinci grubun tabiiliği, tevazuyu, kanaati, yaldızlı dünya hayatında zühdü ve aristokratlara ve zorbalara benzemekten uzaklaşmayı temsil eden Sevgili Peygamberimizin her hal ve davranışına uyma hırsıyla hareket ettiklerini görürüz. Şüphesiz bu insanlar, sahâbe-i kiramdan İbn Ömer ve başkalarının yaptığı gibi, Hz. Peygamber'e tam anlamıyla uyma niyet ve hırslarından dolayı takdir edilecekler ve ecir alacaklardır. Fakat onlar, şartlara ve durumlara riayet etmeksizin bu şekilde hareket etmeyi, dinden ve sünnetten bir parça addetme ve bunu terk edene karşı çıkma ve hak etmedikleri halde başkalarına meydan okuma aşırılığına düştüklerinde hata etmişlerdir. Oysa onların sünnet saydıkları şeylerin çoğu, çevre ve zamanına uygun olan Arap âdetlerinden başka bir şey değildir.
Diğer gruba gelince, onlar da dinin önem verdiği şeylerle, önemsemediği şeyleri birbirine karıştırmışlardır. Zira her ne kadar din, yerde veya masada/sofrada yenilmesini, el ile ya da, çatal-kaşık ile yenilmesini önemsemiyorsa da, sol ile değil de, sağ el ile yemeye, sağ elle içmeye önem vermektedir. Bu sadece Hz. Peygamberin (s.a.v.) her şeyde sağdan başlamayı sevmesinden ibaret değildir. Bilakis, O'nun bu hususta bütün yönlendirmelerinde apaçık emir ve yasakları mevcuttur.

Nitekim O şöyle buyurur:
" Allah'ın adıyla (yemeğe başla), sağ elinle ye ve Önünden ye!"[16]
" Sol elinizle yemeyin, çünkü, şeytan sol eliyle yer."[17] "Sizden biri yemek yediğinde sağ eliyle yesin, bir şeyler
*6- Cabir'den rivayet edilmiştir. Muttefekun aleyhtir. Bkz: M. Fuat
Abdulbaki, *el-Lü'lüü* ***ve'l-Meram,*** nu: 1313.
[17]' Müslim, *Eşrıbe,* nu: 2019. *(Eşnbe* 104, II, 1598)

içtiğinde sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer."[18] Diğer bir rivayette ise:
" Sizden biri sol eliyle yemesin, onunla içmesin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, onunla içer."[19] buyurmaktadır.
Seleme b. Ekva' rivayet etmektedir: "Bir adam, Resûlullah'ın <s.a.v.> yanında sol eliyle yedi. Bunu görünce O:
- 'Sağ elinle ye!' buyurdu. Adam:
- "Yapamıyorum' deyince, O (s.a.v.):
- yapamayası! Ona ancak kibir engel oluyor!' buyurdu. Ve o bir daha elini ağzına kaldıramadı."[20]
İşte bu emreden, yasaklayan ve men eden hadîsler, sağ el ile yemenin kastolunduğu, Müslüman birey, Müslüman toplum ve hayatın sıradan işlerinde dahi kendine has ayrıcalığı ve bağımsızlığı olmasını isteyen asil ümmetler için ayırt edici edeplerden bir edep olduğunu göstermektedir. Nitekim, Üstad Muhammed Esed'in *"el-İslâmu ala Müftera-kı't-Turuk=Yollarm Ayrılış Noktasında İslâm"* **adlı kitabında** sünnetin hayattaki işler ve insanların âdetleri ile alâkalı olarak getirdiği edep ve gelenekler ile, bunların Müslüman şahsiyetin ayrıcalığındaki etkisinden bahseden, okunması, ders alınması ve istifade edilmesi gereken kıymetli bir tahlil vardır. [21]
Zikrettiğimiz birbiriyle çelişen bu iki gruptan doğru olanı; mutedil ve orta yol konumundaki uyulması gereken
[18]" Müslim, *Eşrıbe,* nu: 2020. *(Eşrıbe* 105, II, 1598)
19-
A.g.e.
[20]" Müslim, *Eşrıbe,* nu. 2021. *(Eşrtbe,* 107, II, 1599) *•" Esed, Muhammed, *cl-tslâmu ala Müfierakt'I-Turuk,* son iki bölüm. (Ter. Karaman, Hayreddin, *Yolların Ayrılış Noktasında İslâm,* Nesil Yay., İstanbul-1986, s. 93-122)

teşrîî sünnet ile, teşrîî olmayanı; genel ve devamlı olan ile bu özellikte olmayan arasında ayrım gözetmiş olanıdır. Bu ise, Allah'ın kitabını ve Resûlü'nün sünnetini iyice incelemeye ve kavramaya (fıkhetmeye) ihtiyaç duymaktadır.

Tahkik Edilmesi Gereken Büyük Bir Problem

Şüphesiz hakkında en çok konuşulan ve hâlâ asrımızda da konuşulmaya devam edilen, tahkik ve tahlil edilmesi gereken problemlerden birisi, sünnetin teşrîî olan ve teşrîî olmayan diye taksim edilmesi ile, taksimin esası, alanı ve uygulamadaki rolü problemidir. Bu konu, Hadîs Usûlünü ilgilendirmekten çok, Fıkıh Usûlünü ilgilendirmektedir. Ancak, her iki ilim de, diğerinden müstağni kalamaz.
Bu konuyu, bu başlıkla veya daha açık bir ifade ile, sünnetin teşrîî olan ile teşrîî olmayan taksimi, sünnetten genel ve devamlı olanı ile, *"Ftkhu'l-Kur'an ve's-Sünne: el-Kısas"* **adlı** eserinde ele alan eski Ezher Şeyhi merhum Mahmud Şel-tut'dur. Bu kitabın aslı, onun 1930'lu yıllarda Kahire Hukuk Fakültesindeki Yüksek İslâm öğrencilerine vermiş olduğu konferanslar idi. Ama sonra o, onu *"et-İslâm: Akide ve Şeria"* diye bilinen kitabına dahil etmiştir.
Daha sonra, sünnet ve onun teşrii olan ve olmayan şeklindeki taksimi hakkında yazan çağdaş yazarlardan birçoğu, (bu kavramı) Şeyh Şeltut'dan almıştır. Ben bununla onların yalnızca bu başlık ve kavramı aldıklarını demek istiyorum. Muhtevaya gelince, daha önce yenilerden, Allâıme Reşid Rıza, *Menar* adlı tefsirinde; ondan çok önce, H. XII. asırda Şah Veliyullah ed-Dehlevî (ö. 1176) diye bilinen İslâm hakimi Ahmed b. Abdurrahim bu hususta söz etmişlerdir.

Yine İmam Ebu'l-Abbas Şihabuddin el-Karafi (ö. 684), özellikle sünnetin teşrîî yönü üzerinde durmuş ve bu hususta tafsilatlı bilgiler vermiştir ki bunların hepsini biraz sonra zikredeceğiz. Yine eski-yeni fâkihlerden ve usûlcülerden başkaları da farklı münasebetlerle ve çeşitli başlıklar altında bu konuya değinmişler, hatta ileride değinileceği gibi, sahabe döneminde dahi bu husus deşelenmiştir.

İmam İbn Kuteybe'nin Sünnetler Hakkındaki İfadeleri

Kitap yazan önceki âlimlerimiz içerisinde, sünnetin getirmiş olduğu hususların, çeşitli kategorilerde olduğuna ilk dikkat çeken kimse olarak -bildiğim kadarıyla - Mutezile'nin Cahız'ı gibi, Ehl-i sünnetin savunucusu olan, ansiklopedik büyük âlim, İmam Ebu Muhammed b. Kuteybe'yi (ö. 276) görmekteyiz. O, bu konuyu *"Te'vüu Muhtelifi*l-Hadfs" adlı kitabında ele almıştır. Fakat, özellikle onun ansiklopedicilik yönü, ihtisas yönüne daha çok galebe çaldığı için, meseleyi kâfi derecede tahkik edememiştir. Hatta bu sebeple bazıları onu, "edebiyatçıların fâkihi ve fukâhanın edebiyatçısı" diye nitelendirmişlerdir!
Ebu Muhammed, yani îbn Kuteybe bu hususta şöyle demiştir: "Bizim nezdimizde sünnetler üç çeşittir:
1- Cebrail'in Yüce Allah'tan getirdiği sünnetler: Hz. Peygamber'in:
'Bir kadın, halası ve teyzesi üzerine nikâh lanamaz.'[22],
'Neseb bakımından haram olan, süt kardeşlikten dolayı da haramdır.'[33].

*" Ebu Hureyre rivayet etmiştir, muttefekun aleyhtir. Bkz: M. Fuat Abdulbaki, *el-Lü'lüü ve'l-Meraın,* mı: 890.
[3]" İbn Abbas rivayet etmiş, muttefekun aleyhtir. Bkz: M. Fuat Abdulbaki, a.g.e., nu: 919.

'Bir veya iki defa emme, haram kılmaz.'[24],
'Diyet, akile'ye (baba tarafından akrabalara) düşer.'[25] ve buna benzer esas teşkil eden hadîsleri böyledir.
2- Allah'ın Peygamberine sünnet koymasını mubah kıldığı ve o hususlarda kendi re'yini kullanmasını emrettiği, Hz. Peygamber'in de illet ve mazerete göre dilediği kimseye ruhsat verdiği sünnetler: Hz. Peygamber'in ipek giymeyi erkeklere haram kıldığı halde, Abdurrahman b. Avf'a, bir hastalıktan dolayı izin vermesinde olduğu gibi.
Hz. Peygamber'in Mekke hakkında; 'Oranın yaş dalı koparılmaz, ağacı kesilmez.' buyurduğunda, Abbas b. Ab-dülmuttalib:
- 'Ey Allah'ın Resulü, izhir otu[26] hariç olsun, çünkü o bizim evlerimiz için gereklidir.' deyince, Hz. Peygamber:

- 'Peki, izhir otu hariç' buyurmuştur.[2]' Eğer Yüce Allah Mekke'nin bütün ağaçlarını haram kılmış olsaydı, Hz. Abbas genel hükümden izhir otunu İstisna etmesi gibi böyle bir talepte bulunamazdı. Ama Allah Hz. Peygambere uygun gördüğünü serbest bırakma yetkisi vermiş, O da onların menfaatini düşünerek izhir otunu serbest bırakmıştır.
Hz. Peygamber umre hakkında 'Eğer şimdi yaptığım işi, yeniden yapacak olsaydım, umre için de ihrama girerdim'[28] buyurmştur.
[24]~ Ahmed, Müslim, *Sünen* sahipleri, Hz. Aişe'detı, Nesaî ve İbn Hıb-ban ise Zübeyr'den rivayet etmişlerdir. Bkz: Elbânî, *Sahiku'l-Camii's-*
"- Buhârî, Müslim, Sünen sahipleri Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir: "Hz. Peygamber, diyetin akıleye ait olduğuna hükmetmiştir." Bkz: Elbânî, *lrvav'1-AHİ,* nu: 2205.
26" Güzel kokusuyla bilinen bir bilki, Mekke'nin "Alfa" otu. "' İbn Abbas ve başka la rında-[1]" rivâye< edilmiştir. Muttefekun aleyhtir. Bkz; M. Fuat Aiıdulbaki, a.g.e., nu: 859 28" Cabir rivayet elmiş, muttefekun aleyhtir, Bkz: M. Fuat Abdulbaki,
385

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
Yine yatsı namazı hakkında O: 'Ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, bu namazın vaktini bu (gece en geç) vakit olarak tayin ederdim' buyurmuştur.[29]
Keza O, kurban etlerini üç günden fazla biriktirmekten, kabirleri ziyaret etmekten ve kaplar içindeki nebîzden neh-yetmiş ve şöyle buyurmuştur: 'Size kurban etlerini üç günden fazlası için biriktirmeyi yasaklamıştım, sonra anladım ki, insanlar onu misafirlerine ikram ediyorlar, hazır bulunmayanlara ayırıyorlar. Artık yiyin, dilediğinizi de biriktirin. Size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım, artık onları ziyaret edin, fakat yanlış şeyler söylemeyin. Çünkü bana Öyle geliyor ki, kabir ziyareti kalpleri yumuşatır. Yine sizi kaplar içindeki nebîzden nehyetmiştim, artık için, ama sarhoş edici olan bir şey içmeyin! '"[30]
Ebu Muhammed (İbn Kuteybe) dedi ki: "Bu şeyler sana göstermektedir ki, Yüce Allah, Hz. Peygamber'e bazı hususları sakındırma ve sakındırdıktan sonra da bazı şeyleri dilediği kimselere müsaade etme serbestisi vermiştir. Şayet bu işlerde O'nun böyle davranması caiz olmasaydı, tıpkı, kocası hakkında mücadele eden ve zıhardan soran kadın geldiğinde ona hiçbir cevap veremeyip, 'Bu hususta hükmü Yüce Allah verecektir'[3]' buyurarak durakladığı gibi, o noktada duraklardı.
d-Lü'iüü ve'l-Mercan, nu: 763.
"~ Buhârî, İbn Abbas'tan, Müslim, İbn Ömer ve Hz. Aişe'den rivayet etmiştir, likz: Elbânî, *Sahihtı'i-Cnmii's-Sağİr,* nu: 5314.
*¦ Müslim, *Cemiz,* nu: 877'de Bürde'den; Hakim ve Ahmed ise Enes'ten rivayet etmiştir. Bkz: Elbânî, a.g.e., 4584.
'''Mücadele eden buhanım ite ilgili hadîsi, Ahmed ve Buhârî muallak olarak, Nesaî, ibn Mâce, İbn Ebi Hatim ve İbn Cerir gibi musanniflerden bazısı muhtasar olarak, bazısı da uzun bir şeklide rivayet etmişlerdir, bkz. İbn Kesir, *Tefsir,* (Mücadele suresi)
386

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTÎM
Yine, ihrama girdiği halde üzerinde güzel koku eseri bulunan yün cübbe giymiş bir bedevi gelip durumunu sorduğunda, Hz. Peygamber ona cevap vermemiş, sonra elbisesine bürünmüş, hatta boğa hırıltısı gibi sesler çıkarmış, daha sonra açılarak ona cevap vermiştir.[33]
3- Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bize edep olarak belirlediği ve şayet yaparsak, faziletli olan, yapmamamız halinde ise, inşallah üzerimize bir günah tereddüp etmeyecek sünnetler: Sarığın ucunu çene altına dolamayı emretmesi[33], pislik yiyen hayvan etlerini[34] ve hacamat yapan (kan alan) kimsenin ücret almasını nehy etmesi[35] gibi."[36]
İmam el-Karafi'nin Tahkiki
Hicrî VII. asırda ise, Hz. Peygamber'in yöneticilik, hakimlik, müftülük ve mübelliğlik vasıfları arasında değişen çeşitli söz ve tasarruflarını, bunun hükmün umum-husus olmasm-daki ve mutlak veya mukayyed olmasındaki rolünü inceleyen ve bu konuyu ilk defa bu kadar tafsilatlıca anlatan Mı-[32]~ Müslim, *Hacc,* nu: 1080
~ Telahlıi, sarığın çene allına dol? ....JSI demektir. ¦~ Ebu D.i"ud, Tirmizi, İbn Mâce, Hakim, İbn Ömer'den "Hz. Pey-e^^bür, pislik yiyen hayvanın *et* ve sütünü nehyetti." Şeklinde rivayet etmişlerdir. Bkz: tlbânî, a.g.e, nu: 6855. Celale: "Pislik yiyen deve ve sığır elemektir ki, bu onların et ve sütünü etkilemektedir."İbn Kutey-be'nin buradaki nehyi, tenzihen mekruha hamtedişi anlaşılmaktadır. 3-*~ İbn M3ce, Ebu Mes'ud'dan rivayet etmiştir. *Sünen,* nu; 2165, Muhakkik, *Zevaid'de* Busiri'deıı onun isnadının sahih, Buhüri'nin şartına göre ricalinin sika olduğunu nakletmektedir. Buradaki nehyin de ten-zihen mekruh olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) hacamat yapan kimseye kendisi ücret vermiştir ve bunu Buhâri, *Bü*-Va'da, Müslim İ5e *Musahıt'ta* ve ayıtça başkaları da rivayet etmiştir. *" İbn Kuteybe, *Te'i'ilu Muhtelifi'l-Hadis,* s. 196-8.
387

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM
sırlı Mâlikî Allâme İmam Şihabuddin el-Karafi'yi görmekteyiz. O, bu konuyu *el-İhkam fi Temyizi'l-Fetava mine'l-Ahkâmı* adl iki eşsiz-asil kitabında ele almıştır. Biz burada, onun *"el-Furûkî"* adlı kitabınmın, 39. farkı oluşturan "Hz. Peygamber'in hakimlik ve fetvr. tasarrufu ile -ki bu ikisi tebliğdir- yöneticilik tasarrufu kaideleri arasındaki farkı" zikretmekle yetineceğiz:
"Bil ki, Resûlullah (s.a.v.) en büyük yönetici, en dirayetli hakim ve en bilgili müftüdür. O (s.a.v.), bütün yöneticilerin lideri, hakimlerin hakimi ve âlimlerin âlimidir. Yüce Allah bütün dinî makamları O'nun risaletine vermiştir. Ve O, kıyamete kadar bu makamlara geçen herkesten daha büyüktür. Dinî her ne makam varsa, O bu makamın en yüksek mertebesinde addedilir. Şu kadar var ki, Onun tebliğ tasarrufu ağır basmaktadır, çünkü, risalet vasfı O'nda daha ağırlıklı bir vasıftır. Daha sonra O'nun diğer tasarrufları gelir. Onlardan bir kısmında tebliğ ve fetva bir arada olur. Bir kısmında da insanlar, O'nun hakimlik veya yöneticilik tasarrufu üzerinde icma etmişlerdir. Diğer bir kısmında ise âlimler, ilgili tasarrufun bu tasarruflar arasından hangisine ait olduğu tereddüdü sebebiyle ihtilaf etmişlerdir. Onlardan bazısı üzerine bu vasfı, bazısı üzerine ise diğer bir vasfı ağır basabilmektedir.
Sonra, Hz. Peygamber'in bu farklı tasarruflarının şeriattaki etkisi de farklı olmuştur. Hz. Peygamber'in tebliğ cihe-tiyle söylediği veya yaptığı her şey, kıyamete kadar ins ve cin için genel bir hüküm teşkil eder. Şayet bu, emrolunan bir hüküm ise, herkes bunu yapmaya yönelir, durum, mubahta da böyledir. Eğer bu, nehyolunan bir hüküm ise, bundan da herkes kaçınır,
388

SÜNMETİ ANLAMADA YÖNTEM
Fakat Resûlullah'ın (s.a.v.) yöneticilik vasfıyla yaptığı tasarruflarına gelince, - O'na (s.a.v.) uyarak da olsa- hiç kimsenin yöneticinin izni olmaksızın bu tasarrufa teşebbüs etmesi caiz değildir. Çünkü, Hz- Peygamber'in o tasarrufunun sebebi, O'nun bunu gerekli kılacak tebliğ sıfatı değil, yöneticilik sıfatıdır.
Yine, Hz. Peygamber'in hakim sıfatıyla yapmış olduğu bir tasarrufa - O'na (s.a.v.) uyarak da olsa- hakimin izni olmaksızın hiç kimsenin yönelmesi de caiz değildir. Çünkü, Hz. Peygamber'in o tasarrufunun sebebi olan hakimlik vasfı bunu gerekli kılar.

İşte bu üç kaide arasındaki farklar bunlardır ve bu, aşağıdaki dört mesele ile tahkik edilecektir;
Kafirlere ve savaşılması uygun görülen isyancılara karşı orduların gönderilmesi, Beytü'l-Mâl'ın mallarının bu yollarda harcanması ve çeşitli yerlerden bu malların toplanması, hakim ve valilerin atanması, ganimetlerin taksim edilmesi, kafirlere zimmet veya sulh akitlerinin yapılması gibi işler, halifenin, en üst yöneticinin işidir. Her ne zaman Hz. Peygamber, bu işlerden bir hususta bir şey yapsa, biz biliriz ki O bunu yöneticilik sıfatıyla yapmıştır, başka bir sıfatla değil. •. Her ne zaman Resûluîlah (s.a.v.) mal ile ilgili davalarda veya bedenleriyle ilgili vb. hükümlerde deliller, yeminler veya cezalar vb. ile iki kişinin arasını bulsa, yine biz buradan anlarız ki, O (s.a.v.) bu hususta da, ancak hakimlik vasfıyla tasarruf etmiştir, genel yöneticilik vb. sıfatıyla değil. Zira bu, hakimliğin ve hakimlerin işidir.
Ama, Hz. Peygamber'in sözüyle veya fiiliyle yapmış olduğu ibadetlerle ilgili tasarruflar veya dinî bir soruya vermiş olduğu cevaplara gelince, bunlar fetva ve tebliğ sıfatı ile ortaya koyduğu tasarruflardır. Bütün bunlar gizli-kapalı olmayan

açık meselelerdir. Asıl gizlilik ve tereddüdün olduğu yerler şu gelen meselelerde ortaya çıkmaktadır.
Mesela Hz. Peygamber "Kim ölü bir toprağı işleyerek ihya ederse, o toprak onundur." buyurmuştur.[37] Alimler, bu söz hakkında ihtilaf etmişlerdir: Bu, fetva sıfatıyla vârid olan bir tasarruf mudur? Eğer böyle ise, yönetici toprağın ihya edilmesine izin verse de, vermese de, herhangi bir kimsenin o toprağı işlemesi caiz olur. Bu, İmam Malik ve Şafii'nin görüşüdür. Yahut bu, Hz. Peygamber'den yönetici sıfatıyla sâdır olmuş bir tasarruftur. Dolayısıyla yöneticinin izni olmaksızın kimsenin ölü toprağı ihya etmesi caiz değildir. Bu da, İmam Ebu Hanife'nin görüşüdür.
İmam Malik'in, yerleşim merkezine yakın olan ve ancak yöneticinin izniyle ihya edilebilecek yerler ile, onun izni olmaksızın ihya edilebilecek uzak olan yerler arasında ayrım gözetmesine gelince, bu tartıştığımız kaide cümlesinden değil, başka bir kaideden dolayıdır. O da, yerleşim merkezine yakın olan yerleri ihya etme, insanlar arasında husumete, fitneye ve zarara sebep olabilir. Dolayısıyla daha önce zikrettiğimiz gibi bu durumlara düşmemek için buna yöneticilerin bakması gerekir. Fakat yerleşim merkezinden uzak olan yerler hakkında böylesi durumlar söz konusu olmadığı için, buraların ihyası caiz olur.
¦"" Ebu Davüd, *Sünen,* nu: 3073; TirmİZi, nu: 1378, "haseıı-garip" der; *Ftyzu'I-Kadir*[1]de el-MünavİI'niıı belirttiğine göre Ahmed ve Ziya *eJ-Muhtara'da,* Suyuti *el-Catniu's-Sağir'de,* Nesaî, hepsi, Said b. Zeyd'den rivayet etmişlerdir, aynca Tirmizi, nu: 1379'da Cabir'den rivayet etmiş, "hasen-sahıh" demiştir ki bu Ahmed III, 363,381'de de mevcuttur. Buhârî onu *Sahih'inde* bu lafızla muzaraa babında mevkuf olarak Hz. Ömer'den, *Kitabu'l-Umra ve'r-Rukba'da* da "İ'men a'mera ardan leyset li ahadin fehuve ehakku= Herhangi bir kimseye ait olmayan bir yeri imar eden bir kişi, orada herkesten daha fazla hak sahibidir." Lafzıyla da Hz. Aişe'den rivayet etmiştir.

Şu halde, toprağı işletme konusunda İmam Malik ve Şafiî mezhebi tercihe daha şayandır.[38] Zira Hz. Peygamber'in tasarruflarında fetva ve tebliğ sıfatı galiptir. Kaideye göre de, galip ile nadir arasında dönen bir şeyin galip olana ni; -pet edilmesi daha evlâdır.
Hint bt. Utbe, Hz. Peygamber/e:
-"Ebu Süfyan cimri birisidir, ne bana, ne de çocuğuma yetecek bir şeyler veriyor" deyince, O (s.a.v.),
- "Örfe uygun bir şekilde, sana ve çocuğuna yetecek miktarı al!"[39] buyurmuştur.
Âlimler bu meselede ve Hz. Peygamber'in bu tasarrufunda da ihtilaf etmişlerdir.
Acaba bu, fetva yoluyla mı söylenmiştir? Dolayısıyla her hakkı vb. kazanan birinin, bunu hasmının bilgisi olmadan alması caiz midir?
İmam Malik'in meşhur olan görüşü bunun aksidir. Hatta bu, İmam Şafiî'nin görüşüdür.
Yoksa bu, hüküm verme ile mi ilgilidir? Dolayısıyla bir kimse borçludan alacağını almakta zorlandığında, hakkının bedelini ancak hakimin hükmü ile mi alabilir?
Hattabî, bu hadîs hakkında âlimlerden iki görüş anlatmıştır: "Hüküm yoluyla verilmiştir" diyenlerin delili, "Bu muayyen bir şahsın malıdır, dolayısıyla o hüküm kapsamına girer, zira fetva genele yöneliktir" şeklindedir. "Fetva yoluy-
38" Aksine benini görebildiğim kadarıyla Ebu Hanife'nin görüşü tercihe daha şayandır. "Zira kamu yararı, devletin boş arazilerin mülkiyetini ve onların tanzimini zaptetmesini gerektirmektedir. Çünkü, orada askeri mıntıkalar veya buna müsait bölgeler vardır, tarihi eserlerin bulunduğu bölgeler vardır ki, devlet bunların işletilmesine müsaade etmez. Nitekim işletilmesi için belli şartlar veya belli **şuurlar** konulmuştur.
39- Ha. Aişe rivayet etmiş, muttefekun aleyhtir. Bkz: M. Fuat Abdul-baki, *el-Lü'lüti ve'l-Mercan,* nu: 1115.x

la verilmiştir" diyenlerin delili ise, rivayete göre, Ebu Süfyan Medine'de idi. Duyurmadan, ilan etmeden sadece hazır bulunanlara hükmetmek caiz değildir. Dolayısıyla bunun fetva olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da hadîsin zahirî kısmıdır.
Hz. Peygamber: "Kim bir düşman askerini öldürürse, üzerindeki eşyalar onun olur"'[10] buyurmuştur. Alimler bu hadîs hakkında da ihtilaf etmişlerdir.
- Hz. Peygamber bu hususta yöneticilik vasfıyla mı tasarrufta bulunmuştur? Dolayısıyla yöneticinin sözü dışında, kimse öldürülen düşman askerinin üzerindekileri alamaz mı?
Bu, İmam Mâlik'in görüşüdür. Ama Mâlik, ölü toprakları işletmede zikrettiği "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tasarruflarının çoğunun fetva cihetiyle olması hasebiyle çoğunluğa bakarak fetvaya hamledilmesi gerekir" şeklindeki dayanağına burada muhalefet etmiştir. Onun bu dayanağına muhalefet etmesinin çeşitli sebepleri vardır: .
Bunlardan birisi. Yüce Allah'ın şu buyruğuna göre ganimetlerin aslı ganimeti elde edenlerindir: "Biliniz ki, ganimet olarak her ne elde ettiyseniz onun beşte biri Allah'ındır." (Enfal-41)
Dolayısıyla askerin üzerindekileri almayı bundan çıkarmak, bu ayetin zahirine muhalefettir.
İkinci bir husus ise, belki bu, mücahitlerin ihlâsmı bozar ve artık İslâm davasına yardım için değil de, bu eşyalar için savaşmaya kalkışabilirler.
¦*"' Buhârî onu *Sahih'inin* birkaç yerinde, Müslim ise *Sahih'inin Cihad,* nu: 1571; Ebu Davud, mı: 2717; Tirmizi, nu: 1562; Malik, *Muvatta, s,* 454; Ahmed V, 295, 306'da her biri, Ebu Katade'den rivayet etmişlerdir ve tamamı şöyledir: "Kim bir düşman askerini öldürür ve buna dair delili olursa, üzerindeki eşyaları onun olur." Bkz: M. Fuat Abdul-baki, *ei-UİI'lüü< ve'l-Mercan,* nu: 3114.

Diğer bir husus da, bu durum, üzerinde belli eşyalar olmayanı bırakıp, sadece eşyaları olan düşmanları öldürmeye sevkedebilir. Bu da, ordu içerisinde askerin birbiriyle yardımlaşmasına yol açabilir. Neticede belki de, bu az miktardaki eşyalar, Müslümanların ağır bir yenilgiye uğramasına sebebiyet verebilir. İşte İmam Mâlik bu sebeplerden dolayı, bu aslı terk etmiştir. İşte bu kanun ve farklar muvacehesinde, bu babta gelen hususlar, Hz. Peygamber'in tasarruflarından çıkartılır ki, bu da, şeriatın usulünd endir.*[1]

İmam İbnu'l-Kayyim'in Görüşü

Zadu'l-Mead adlı eserinde Huneyn Gazvesini anlatırken İmam Ibnu'l-Kayyim de bu konuya değinmiş ve şöyle demiştir: "Bu gazvede Hz. Peygamber: 'Kim bir düşman askerini öldürür ve buna dair delili olursa, üzerindeki eşyalar onun olur'[42] buyurmuştur. Hz. Peygamber bunu, ondan önceki bir gazvede de söylemişti. Fâkihler, bu eşyaların alınmasının şer'an mı, yoksa belli şartlara bağlı olarak mı hak edildiği şeklinde iki farklı görüş üzere ihtilaf etmişlerdir. Ahmet b. Hanbei'den bu iki görüş de rivayet edilmiştir:

1- Yönetici böyle bir şart ileri sürse de, bu şer'an elde edilmiş bir haktır ki o, aynı zamanda İmam Şafiî'nin de görüşüdür.

2- Ancak yöneticinin ileri sürdüğü şarta binâen bunu hak edebilir ki, bu da İmam Ebu Hanife'nin görüşüdür.

[41]* Karafi, *Furuk,* 1, 205-209; *el-Ihkam fi Temyizi'l-Feteva mine'l-Ahkam ve Tasarrufutil-Kodi,* 25. Sual, s. 86-109. [42]" Bkz: 45. dipnot.

imam Mâlik'e göre ise, savaştan sonra ancak yöneticinin ileri sürdüğü şarta binâen bunu hak edebilir, bu talimatı savaştan önce verse, bu caiz olmaz. İmam Mâlik diyor ki: 'Bana Hz. Peygamberin bunu ancak Huneyn günü söylediği ve O'nun (s.a.v.) bu şekilde ganimet teminine, ancak savaşın hızı kesildikten sonra müsaade ettiği ulaştı.'[43]

Bu hususta tartışmaların çıkış sebebi ise, Hz. Peygamber (s.a.v.), hem yönetici, hem hakim (yani kadi) ve müftü ve hem de Resul idi. O bazen bir hükmü, risalet makamından verebiliyor ve bu, kıyamet gününe dek genel şer'î bir hüküm olabiliyordu. O'nun: 'Bizim bu (din) işimizde, her kim olmayan bir şeyi ihdas ederse, o reddedilir.'[44]

'Her kim izinleri olmaksızın bir kavmin arazisine tahıl ekerse, harcadığı dışında, o ziraatten onun alacağı bir şey **yoktur***[45] buyruklarında; şahit ve yemin ile hükmetmesinde[46]; taksim edilmemiş yerlerde şuf'a hakkını vermesinde *[7] olduğu gibi.

Hz. Peygamber, bazen de fetva makamıyla buyurabili-yordu. Ebu Süfyan'ın karısı Hint bt. Utbe, kocasının cimrili-

"" Yani Hz. Peygamber bunu, çarpışmanın kesilmesinden sonra, savaşanları gayrete getirmek, teşvik etmek üzere söylemiştir ki, sanki O (s.a.v.) bu hal içerisindeyken bir müşrik öldüren için onu bir ödül olarak belirlemiştir.

"^ Buhârî (İbn Hacer, *Felhu't-Bârî,* V, 221); Müslim, nu: 1718. Hz. Ai-şe'den rivayet etmişlerdir.

[45]" Ahmed, ili, 415, IV, 141; Ebu Davud, nu: 3403; *İbn Mâce,* nu: 2466'da *(Ruhun* 12, II, 824) Rafii bin Hadic'den rivayet etmişlerdir. Senedinde ise, şerik vardır ve o, hıfzı kötü olan birisidir. *"¦ Müslim, *Aksiye,* nu: 1712, Yemin ve şahit ile hüküm verme babında, İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.

[47]~ Buhârî, (ibn Hacer, *Fethıı'l-Bâri,* IV, 339); Ebu Davud, nu: 3514, Ca-bir bin Abdullah'tan rivayet edilmiştir.

ğinden, onun kendisine yetecek nafakayı vermediğinden şikayet ettiğinde ona:

- 'Örfe uygun bir şekilde, sana ve çocuğuna yetecek miktarı al!'[48] buyurmasında olduğu gibi. Bu ise, hüküm değil, bir fetvadır. Çünkü, Hz. Peygamber, Ebu Süfyan'ı çağırmadığı, ona bu iddiadan sormadığı gibi, Hind'den de delil istememiştir.

Hz. Peygamber bazen de yöneticilik makamıyla buyurmuştur ve bu o zaman, o mekan ve o hal için ümmetin maslahatına uygundur. Tabi ki, O'ndan sonraki yöneticiler de Hz. Peygamber'in zaman, mekan ve hal olarak gözettiği bu maslahata riayet edip sarılmışlardır. İşte bu noktada Hz, Peygamber'in talimatı bulunan birçok konuda imamlar ihtilaf etmişlerdir.

- Hz. Peygamber, 'Kim bir düşman askerini öldürürse, üzerindeki eşyalar onun olur[1] buyruğunu, acaba yöneticilik makamıyla mı söylemiştir? Eğer öyle ise, bu hususta hüküm verme, yöneticilerle ilgilidir. Yoksa O (s.a.v,) bunu genel bir yasama olacak şekilde risalet makamıyla mı buyurmuştur?

- Aynı şekilde O'nun (s.a.v.) 'Kim ölü bir toprağı işleyerek ihya ederse, o toprak onundur/[49] buyruğu; yöneticinin izin verip vermemesine bakılmaksızın, herkes için genel bir yasama mıdır, yoksa, yöneticilere baş vurulacak bir husus olup, Ölü toprakları işletme yetkisi, yöneticinin iznine mi bağlıdır? Bu konuda iki görüş vardır:

Birinci görüş, Şafiî ve Ahmed'in mezheplerinden anlaşılan görüştür.

İkinci görüş de, Ebu Hanife'nin görüşüdür.

[48]~ Buhârî, ***Nafokaf;*** Müslim, *Akziye,* nu: t714. *¦ Tahrici daha önce verildi.

İmam Malik ise, geniş çöller ve insanların haris olmadıkları yerler ile haris oldukları yerler arasında ayırım gözetmiş, birincisini değil, ikincisini yöneticinin iznine tâbi kılmıştır...[50]

Görüldüğü gibi Ibnu'l-Kayyim burada, Karafî'nin taksim yöntemine yönelmektedir. Fakat her ikisi de, vârid olan Nebevi sünnetler içerisinde, asıl olarak teşrîî babından olanlarından söz etmemektedirler. Söz ettikleri bu şeyler ise, ci-biliiyet, âdet ve çevreden elde edilen tecrübe ile ilgili olup, vahiy ya da bağlayıcı bir yasama ile alâkası olmayan hususlardır. Gerçi, Allâme Ibnu'l-Kayyim, başka münasebetlerle, bazı kitaplarında bu konuya temas etmiştir ve onun *Miftahu Dari's-Soade* adlı kitabında yazdığı şeylerden bir kısmını ileride nakledeceğiz.

Şah Veliyullah ed-Dehlevî'nin Vârid Olan Sünnetler Hakkındaki Taksimi

Bu konuyu bütün kapsam ve açıklığıyla ilk defa dile getiren, onu kendisinden sonra gelenlerin istifade edeceği şekilde güzelce taksim eden kimse. Şah Veliyullah ed-Dehlevî ismiyle bilinen Hindistan bölgesinde yaşayıp, H,1176'da vefat eden İslâm mütefekkiri Ahmed b. Abdurrahim'dir. O, sünnetten yasal olan ile yasal olmayanlar üzerinde durmuş, kendi ifadesiyle "risaleti tebliğ yoluyla olanlar ile risaleti tebliğ babından olmayanlar" ayırımına gitmiştir. Bu da onun eşsiz kitabı *Huccetullahi'l-Baliğa"*da ele alınmaktadır O şöyle demektedir:

"Bil ki, Hz. Peygamber'den rivayet edilen ve hadîs kitaplarında tedvin edilen hadîsler iki kısımdır:

5°- İbnu'l-Kayyim, *Zadul-Mead,* IH, 489

1- Risaleti Tebliğ Yoluyla Vârid Olanlar:

Bunlardan birincisi, risaleti tebliğ yoluyla vârid olanlardır ki, Yüce Allah bu konuda 'Resul size neyi verirse onu alın, sizi neden de nehyederse ondan sakının!' buyurmuştur. _ (Haşr-7) Ahiret ile ilgili, melekût ile ilgili acayip bilgiler bu cümleden olup, hepsi

vahye dayalıdır.[51] Şer'î hükümler, ibadetlerin yapılış tarzı ve bu hususta daha önce zikredilen farklı şekillerin dayanakları da bu cümledendir. Ancak bunların bir kısmı vahye, diğer bir kısmı da içtihada dayalıdır. Hz. Peygamber'in içtihadı ise vahiy mertebesindedir. Çünkü Yüce Allah onu görüşünde hatalı kalmaktan korumuştur. Zannedildiği gibi, O'nun içtihadının nasslardan istinbat edilmiş olması gerekli değildir. Bilakis, bunların çoğu, Yüce Allah'ın kendisine şeriatın maksatlarını, yasama kanununu, kolaylaştırma prensibini ve hükümler vaz etmeyi öğretmiş olmasına dayanmaktadır ki, O, vahiy vasıtasıyla elde ettiği maksatları, bu kanunlar ile beyan etmiştir.
Hz. Peygamber'in zaman ve sınırların belirlemediği mutlak ve mürsel maslahatlarının hükmü de bu cümledendir.[52] Salih ahlâk ile uygunsuz davranışların beyanında olduğu gibi. Bunların dayanağı da, genellikle[53] ictihaddır. Yani, Yüce Allah O'na dayanakların kanunu öğretmiş, O da, onlardan bu tür hükümleri çıkararak bir takım külli kaideler ortaya koymuştur. Amellerin faziletleri ile, bu amelleri ya-
"' Yani, bunlar gayb âlemi ile ilgili durumlardan olduğu için, bu hususlara ictihad giremez. Bunun içindir ki, akaid âlimleri bu hususları dayanağı işitme ve vahiyden başka bir şey değildir mânâsında "sem'ıyyat" diye isimlendirmektedirler. "- Yani, Risaleti tebliğ yoluyla vârid olanlardandır. ^~ Aynı şekilde bazısı vahye dayandığı için devamlı değil, genellikle böyledir.

panlarla ilgili menkıbeler de bu cümledendir. (Ben bunların da, bazısının vahye, bazısının da içtihada dayandığı kanaatindeyim. Nitekim bu kanunların açıklanması daha önce (Dehlevi'nin kitabında) geçmişti.) İşte bu, şerhedilmesi, mânâlarının açıklanması kasdolunan kısımdır.
2- **Risaleti Tebliğ** Babından Olmayanlar:
İkincisi ise, risaleti tebliğ babından olmayanlardır. Hz. Peygamber'in: 'Ben ancak bir beşerim. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman onu derhal alın, ama size kendi re'yimden bir şey emrettiğimde ise, ben ancak bir beşerim.' sözü ile; hurma aşılama kıssasında Hz. Peygamber'in 'Ben sadece zannımı dile getirdim, bu zannımdan dolayı beni muahaze etmeyin. Ama size Allah'tan bir şey haber verirsem, derhal onu alın, çünkü ben Allah'a yalan izafe etmem.' [54] buyurması böyledir. Tıp ile ilgili hadîsler de böyledir. Yine Hz. Peygamber'in 'Size siyah ve alnında azıcık beyazı olan atları tavsiye ederim'[55] sözünde olduğu gibi, dayanağı tecrübe olan hususlar da böyledir.
¦**" Daha önce geçtiği gibi her iki hadîsi de Müslim rivayet etmiştir. -"" Ahmed, *Müsned,* V. 3O0'de Ebu Katade'den rivayet etmiştir. Tirrai-zi, *Cilıadaa:* 1696,1697'de rivayet etmiş ve "hasetı-garip-sahih" demiştir. İbn Mâce, nu: 2789'da rivayet etmiştir ki, hepsinin lafzı: "Atların en hayırlısı, siyah ve alnında azıcık beyazı olan, burun ve dudakları d.i beyaz olanlarıdır..." şeklindedir. Hadîste geçen edhem: çok siyah olan at "akrah": sakar kadar olmaksızın, atın alnındaki hafif beyazlık, ersem: bumu ve dudağı beyaz olan at demektir. Ahmed, (V. 345; Ebu Da\ ud, ho: 25434 *{Cihad* 44, III. 47]; Nesaî, *Hnyl;* Danmi, OWda "Size kırmı-zı-alnı sakar- ayaklan beyaz veya koyu kırmızı -alnı sakar- ayaklan beyaz ya da siyah -alnı sakar- ayaklan beyaz olan atları tavsiye ederim" şeklindedir. Bu hadîsteki kümeyi: el-Feresu fi Lebbetihi Humratun= Gerdanlığında kırmızılık olan at (Levnuhu=Rengi kırmızı olan at, Bkz: Ebu Davud, III, 47,3. dipnot.), Eşarr: alnında beyazlık olan at, muhac-cel: ayaklannın hepsinde veya üçünde veya üçünde beyazlık olan al demektir. Bu Ebu Vehb el-Cuşemmi'den rivayet edilmiştir.

'^ Hz. Peygamber'in ibadet cihetiyle değil de, âdet üzere yaptıkları, kasten değil de, rastgele yaptıkları da böyledir?[6]
Kavminin zikrettiği gibi, Hz. Peygamber'in de zikrettiği İmmü Zer' hadîsi ve Hurafe hadîsi gibi hadîslerdir ki, o da bir grup Zeyd b. Sabit'in yanına gelip;
-'Bize Resûlullah'ın (s.a.v.) hadîslerinden haber ver!' dediklerinde onun söylediği şu sözlerdir:
-'Ben O'nun komşusuydum. Vahiy geldiği zaman bana haber gönderir ve ben de gider onu yazardım. Sair zamanlarda biz dünyadan söz ettiğimizde, bizimle beraber O da söz ederdi. Biz ahireti andığımız zaman, bizimle beraber O da anardı. Biz yemekten bahsedersek, bizimle beraber O da bahsederdi. Bütün bunların hepsini size haber mi vereyim?'^
Aynı şekilde o gün için cüz'î bir maslahatın kastedildiği ve bütün ümmet için gerekli olmayan hususlar da böyledir. Mesela halifenin seferberlik ilan etmesi, parolayı belirlemesi [58] gibi. Nitekim Hz. Ömer (r.a.), "Bizim (hacdaki) remel ile ne ilgimiz kaldı ki?! O zamanlar Allah'ın helak ettiği o (müşrik) kavme gösteriş yapıyorduk!" [59] dedikten sonra bunun bir
**" Mesela, Tirmizi'nin nu: 2049'da İbn Abbas'tan rivayet ettiği ve "hasen-garip" dediği "Kullandığınız sürmelerin en hayırlısı, ismid= antimuvandır. Çünkü o, görmeyi güçlendirir" ve mı; 6757'deki "is-mid ile sürmelenin, zira o görmeyi güçlendirir" hadîsleri gibi, "" Yani bütün bunlardan söz etmeye gücüm yetmez. Buradaki ifade, "efe küllü haza=bütıin bunları da mı..." şeklinde istifham-ı inkardır. Hadîsi Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid,* IX, 17'de zikretmiş, şöyle demiştir. -*"" Birlikte savaşanlarla, muhalif olanlann birbirini tanımaları için, belirlenmiş bir alamet.
¦**" Yani, "Biz müşrikleri görüyorduk ve onlann iddia ettikleri gibi, bizi Medine sıtmasının zayıf düşürmediğini, onlara güçlü olduğumuzu gösterebilmek için böyle yapıyorduk." Remel: Küçük küçük adımlarla hızlı hızlı yürümek demektir.

başka sebebi olmasından korkmuş...(ve remeli terk etmemiştir.) Şu halde hükümlerden birçoğu işte buna (cüz'î maslahata) hamledilmiştir. Hz. Peygamberin "Kim bir düşman askerini öldürürse, üzerindeki eşyalar onun olur"[60] buyruğunda olduğu gibi. Özel hüküm ve yargılar da böyledir. Zira o konuda bazı delillere ve yeminlere tâbi olunur. Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye söylediği, "Şahid olan, orada bulunmayanın göremeyeceği şeyi görür"[61] hadîsinde olduğu gibi."[62]
Muhammed Resi d Rıza'nın İttiba Meselesini İncelemesi
Hz. Peygamber'e ittiba konusunu ve bu husustaki yanlış anlayışları incelerken Müceddid-AIIâme Muhammed Reşid Rıza da, bu meseleyi ele almıştır. O buna Yüce Allah'ın "Ve O'na uyun ki, hidayete erişebilesiniz" (A'raf- 158) ayetinin tefsirinde değinmiş ve şöyle demiştir: "Yüce Allah'ın buradaki 'O'na uyun' sözü, bir önceki ayette bulunan 'Onunla birlikte inen Nur'a uyun' sözünden daha genel bir ifadedir. Zira bu, özellikle Kur'an'a ittiba iken; diğeri, Hz. Peygamber'e kendi içtihadıyla teşri kıldığı hükümlerde de ittibayı içermektedir. Çünkü malûm görüşe göre, Yüce Allah O'na, bu yetki ve izni verdiği gibi; gerek içtihadıyla, gerekse

™* Daha Önce geçtiği gibi, Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir. (Bkz: 55. dipnot)
"" Ahmed, Hz. Ali *Müsned'inde* rivayet etmiştir, nu: 628. İsnâdında-ki inkıtadan dolayı Şeyh Şakır onun zayıf olduğunu söylemiştir. Onu Ebu Nuaym, *Hılye'de,* Buhâri *Tarih'de,* Ibn Mende *Marifetli's-Sahâbe"*de muttasıl, iyi bir isnâd ile rivayet etmişlerdir. Yine onun Kudai'nin Şİ-hab'da rivayet ettiği Enes'ten bir şahidi vardır. Bunun içindir ki, Elbâ-nî onu *Sahihu'l-Camii's-Sağır'de* 1904 numarayla zikretmiştir. &[2]" DehJevi, *Hüccetullahi'l-Baliğa,* 1.128,129.

Kur'an'dan hüküm çıkararak, hükümler vaz ettiğinde kendisine ittiba edilmesi hususiyetini vermiştir. Kur'an'da belirtilen iki kızkardeşi bir arada nikâh altına alma ile (Nisa- 23); bir hanımın, halası veya teyzesi ile bir arada nikâh altına alınmasının Hz. Peygamber tarafından haram kılınmasında olduğu gibi.
Hz. Peygamberin âdet kabilinden olan söz ve davranışları ise, söz konusu ittiba alanına girmez- "Zeytin yağı yiyin, onunla yağlanın, çünkü o hoş ve mübarektir" hadîsi gibi ki bunu Ahmed ve Ibn Mâce Ebu Hureyre'den rivayet etmiş, ayrıca rivayet eden Hakim de onu sahih görmüştür. Onu bu ikisinden başkaları da, başka lafızlarla rivayet etmişlerse de, isnâdları zayıftır.[63] Yine "Taze hurmayı kuru hurma ile yiyin..." şeklindeki Nesaî, İbn Mâce ve Hakim'in Hz. Aişe'den rivayet edip sahih gördükleri[64] hadîs de bu kabildendir. İşte
™" İbn Mâce, nu: 3320 *Zivaid'de* şöyle d emin[1] ektedir: İsnadında Abdullah b. Said el-Muğiri vardır ki metruktür. Hakim onun sahih olduğunu söylemişse de, Zehebi Abdullah'm zayıf bir râviolduğunu söyleyerek bunu reddetmiştir. Aynı şekilde Iraki de, onun *f-eydu'l-Kadir* (V.43)'de zayıf olduğunu belirtmiştir. Tirmizi hem Hz, Ömer'den, hem de Ahmed ve Hakim ile birlikte Ebu Said'den şu hadîsi rivayet etmiştir. "Zeytin yağı yiyin, onunla yaşlanın, çünkü o mübarek bir ağaçtandır." Hatim buna sahih demiş, Zehebi de onu onaylamıştır. Ibn Abdilberr ise "İki tarikten gelen senedinde de ısdırap vardır" demiştir. (Bkz: *Fethu'l-Kadir,* V. 43) Elbâni ise onu *Sahihti'l-Camii's-Sağir,* nu: 4374'de zikretmiştir. Onu Nesaî, İbn Mâce ve Hakim Hz. Aişe'den rivayet etmişlerdir. Ama bildiğim kadarıyla onlardan hiçbiri onu sahih görmemiştir. Münavİ, *Feydu'l-Kadifde* onun bütün tariltleriyle Ebu Zekeriyya'ya dayandığını, İbn Hıbban'ın "onunla ihticac edilmez" dediğini, onnu bu hadîsi riv&yet ettiğini, ama bunun aslı olmadığını söylemiştir. Ukayli de, "Onu destekleyecek mütabı haber yoktur, bu ancak onnu vasıtasıyla bilinmektedir" demiştir. Mizan'da ise (Zehebi) "Bu münker bir hadîstir. Onu Hakim rivayet etmiş, tashihte gevşekliğine rağmen, bunu sahih görmemiştir. Bundan dolayıdır ki,

bunlar, Allah'a yaklaştırma ve teşriyi gerektirecek hukukun olmadığı, normal adetlerle ilgili işlerdendir.
Ama, Ahmet ve Hakim'in Ebu Said ve Katade b. Nu'man'dan rivayet ettikleri, senedi sahih olan *"Kurban etlerini yiyin ve biriktirin"*[65] hadîsinde ise durum bunun tersinedir. Hz. Peygamber'in kurban kesenlere yönelik bu emri, *nedb* içindir. Onları biriktirmek de caizdir. Şayet bu emir olmasaydı, bayram ile alâkasından ve bayram günlerinde Yüce Allah'ın Mü'minler için bir ziyafeti oluşundan dolayı onun haram veya mekruh olduğu zannedilebilirdi.
Teşri'; ya, vacip veya mendup olarak kendisiyle Yüce Allah'a yaklaşmakla emroîunduğumuz bir ibadettir; ya da, insanlara hiçbir yardımı dokunmayacağı halde, Allah'tan başkasına tapınmak, Allah'tan başkası adına kesilen etlerden yemek, hayvanları keserken veya yemin ederken nasıl Allah'ın adı anılarak yüceltiliyorsa, Allah'tan başkasını da öylece yüceltmek gibi dine, akla, bedene, mala, ırza veya kamu yararına zararından sakınmak üzere nehyolunmuş bir mefsedeftir.
Yahut teşri'; miraslar, nafakalar, eşlerin maruf bir şekilde geçimleri gibi ehline tevdi etmekle emrolunduğumuz veya akitleri yerine getirme gibi muamelelerin muhafazası için

İbnu'l-Cevzi onu *Mevzutıt'ma* almıştır. (Bkz: *Feydi'l-Kadir,* V. 44) Elbâ-ni de onu mevzu olarak *Daifıt'l-Camii's-Sağir,* nu: 4204'de zikretmiştir. Reşid Rıza bu hataya, Suyutî'nin ***el-Camii's-Sağir'dçki*** rumuzlara fazlaca güvenmesinden dolayı düşmüştür. Oysa orada neler var, neler...! "*¦ Müellif rakam eklediği halde dipnot belirtmemiştir. "¦ Reşid Rıza, hadîslerin tahricinde Suyıtî'ye itimad etmiştir, oysa onda belli kusurlar vardır. Halbuki onu, Müslim, Ebu Said, Cabîr ve Aişe'den; Buhârî ise Seleme b, el-Ekva'dart rivayet etmiştir. (Elbânî, ***Sahihu 'I-Cam îfs-Sağîr)***

bağlanmakla emrolunduğumuz maddî veya manevî haklardır. Oysa, müstehap ve tenzihen mekruh olan hükümleri, teşri' kapsamına sokmakla, az sonra anlaşılacağı üzere âdetlerle ilgili işler de O'nun hükümlerini genişletecektir.
Âdetler, zanaatlar, ziraat, tecrübe ve araştırmaya dayalı bilimler ile teknik dallar gibi, Yüce Allah'ın veya insanların hukuku ile ilgisi olmayan, herhangi bir maslahatı celbet-meyen, herhangi bir mefsedeti defetmeyen şeyler ise, yapılması gereken emir, sakınılması gereken nehiyler şeklindeki teşri' cümlesinden değildir. Bu hususlarda gelen emir ve ne-hiyleri âlimler teşrîî olarak değil, irşad diye isimlendirmişlerdir. Ancak, ipek giymede olduğu gibi, hakkında nehy ve vaid terettüp etmiş olan şeyler müstesnadır.
Nitekim sahabeden bazıları Resûlullah'ın (s.a.v.) hurma aşılama gibi, tecrübeye dayalı bazı dünyevî işlere karşı çıkmasını teşrîî zannettiler ve bundan el çektiler. Ancak meyveler zayıf ve kuru çıkınca, derhal O'na baş vurdular- O da onlara, bunu teşrîî kabilinden değil, zan ve re'y kabilinden söylediğini haber vererek, "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" buyurdu. Bilindiği gibi bu. hadîs, Müslim'in *Sahih'in*-de rivayet edilmektedir. Bunun hikmeti ise; bu gibi dünyevî işlerle, ziraat ve zanaat gibi maişet işlerinin, hususî teşrîî ile alâkalarının bulunmadığını, bilakis onların insanların bilgi ve tecrübelerine bırakıldığını insanlara tembih etmektedir.
Yine sahabe, Hz. Peygamber'in kişisel görüşü ve dünyevî bir içtihadı mı; yoksa Yüce Allah'tan gelen bir emir mi - ki şayet böyle değilse, teşri' olmayacak- kendilerine karışık gelen konularda O'na müracaat ediyorlardı. Hubab b. el-Münzir'in Bedir günü Hz. Peygamber'in seçmiş olduğu konaklama yeri hakkında: "Burası seni Allah'ın konaklattığı,

dolayısıyla bizim ileri veya geri gidemeyeceğimiz bir yer mi, yoksa bu bir re'y, harp ve taktik mi?" diye sormasında olduğu gibi. Nitekim Hz. Peygamber, bunun vahiy değil de re'y olduğu, bunun sebebinin maslahat ve harp stratejisi olduğu şeklinde cevap vermesi üzerine, Hubab başka bir yer göstermiş, O da (s.a.v.) bunu muvafık görmüştür.
Bu gibi bazı konular sahabeden bazılarına bile karışık gelebilmişse, bunların başkalarına daha çok karışık gelmesi gayet tabîîdir. Karıştırdıkları şeyleri onlara Hz. Peygamber açıklıyordu, peki daha sonraki insanlara bunları kim açıklayacak?
Eğer insanlar Hz. Peygamberden sonraki bir içtihadı, uyulması gereken bir din edinmeselerdi, iş kolay olacaktı. Ama onun din addedilmesi, zorlukları artırdı ve Müslümanlar Hz. Peygambere ittibanın zayıfladığı zamanlarda büyük güçlüklere düştüler. Neticede, devralınan miras onlara ağır geldi. Ve kendilerine ağır gelen şeyleri terk etmeye başladılar. Bu sebeple onlar, kat'î olarak meşru kılınan ve herhangi bir güçlük ve zorluk olmayan hususları dahi terk etme cüretini gösterdiler- Hatta daha sonra bu, bazılarının dini tamamen terk edip, başkalarını da buna davet etmelerine kadar götürdü! Fâkihlerin ictihadlarına sımsıkı sarılıp, ümmete dini bu şekilde yaşamalarını ilzam eden fıkıh mukallitlerinden donuk <kafalı)lar, bu kötü akıbeti anlamadıkları gibi, ıslahatçılar kendilerine anlattıklarında da buna aldırış etmediler!

Reşid Rıza, onlardan bazılarının beyaz saçları siyaha boyama konusundaki aşırılıklarını misal verdi. Halbuki bu, mubah olan zinet ile ilgili normal işlerdendir. Çünkü bunda herhangi bir taabbud olmadığı gibi, Allah'ın veya insanların hukuku da söz konusu değildir. Ancak, yapılması veya terk

edilmesi halinde sadece kafirlere has olan bir moda vb. durumlara düşebilecekse, Müslümanlardan bazıları bunu onlara benzemek için yapacaksa veya yaptıklarında onlardan sayılacak şekilde onlara benzeyeceklerse, tabii ki burada sosyoloji kanunlarını araştıranlar nezdinde bilinen manevî ve siyasî zararlar mevcuttur ki buna göre, herhangi bir kavme benzeyen kimse, o kavmi nefsinde yüceltirken, kendi kavmine ve millerine olan bağı zayıflar. Beyaz saçları boyama konusunda, bir kısmı taabbudî olarak değil de, âdet olarak -siyah ile de olsa- bunun müstehap olduğuna delâlet eden çeşitli haberler ve eserler gelmiştir. Âlimlerden bazıları, bu haberlerden, onun şer'an müstehap olduğunu anlarken; diğer bazıları da mekruh olduğunu anlamışlardır. Hatta onlardan daha da aşırı gidenler bunun haram olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla onları taklit edenler, bunu yapana karşı çıkarak onu Yüce Allah'a isyankâr saymışlardır. Tabii ki bunu yaparken onlar, selefin bu meseledeki yoluna da, ihtilaf bulunan ictihadî meselelerde kimseye karşı çıkılmaması şeklindeki genel kaideye de muhalefet etmişlerdir.
Şeyh Reşid Rıza saçları boyama meselesinde ve bununla ilgili meselelerde sözü bir hayli uzatmış ve şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in, bazı ibadetler esnasında yapmış olduğu Arafat'ta ve Müzdelife'deki konumunda olduğu gibi, bazı amellerde bile teşrîî kastetmeyişi hususuna ümmetinin dikkatini çektiği de doğrudur. O bu uyarıyı, ümmetinin bunlara din adına sarılmamaları ve Allah izin vermediği halde, din adına hükümler vaz etmemeleri için yapmıştır.
Şu kadar var ki, her kim, Hz. Peygambere olan muhabbetinden dolayı, O'nun şerefli hayatını hatırlayarak, ama bunun dinden olduğuna inanmaksızın ve insanları böyle bir

vehme de düşürmeksizin, şer'an maruz kalınması rnübah olmayan bir zarar yüklenmeksizin ve yine şer'an mezmum. sayılan şöhret sebebi olmaksızın bazı âdetlerine uymaya gayret etse; bu ittibaı onun imanındaki kemalini artıracak takdire şâyân bir tavır olup, bu araştırması sebebiyle o, Hz. Fey-gamber'i daha çok hatırlayacak, O'na olan sevgisini daha da güçlendirecektir. Nitekim sahabeden Ibn Ömer (r.a.), Hz. Peygamber'in amellerine, âdetlerine, O'nun seferdeki hal ve hareketlerine, özellikle de Veda Haccı yolculuğun d a ki hareketlerine aynen uyması ve bütün bu hususlarda O'na ittiba arayışı içerisinde olmasıyla tek kalmıştır. Diğer sahabiler ise, insanların bunu teşrîî sanmamaları için böyle yapmamışlardır. Çünkü bu, din adına cinayet olurdu. Zira dine bir şeyi ilâve etme, dinden bir şeyi çıkarma gibidir ki bu da, Yüce Allah'ın "Bugün size dininizi kemale erdirdim" ayetini yalanlamak anlamına gelecektir.[61]'

Şeyh Şeltut'un, Sünneti 'Teşrîî ve Teşrîî Olmayan' Şeklinde Taksimi

Asrımızda bu hususun beyanı ile ilgilenen ve -konunun başında da söylediğimiz gibi- şu an kullanılan başlığı veren Şeyh Muhammed Şeltut'tur. O, Dehlevî, Reşid Rıza, Karafi ve başkalarının yazdıklarından yararlanmış ve onu güzel bir şekiide taksim etmiştir ki, burada onu naklediyoruz. O şöyle demektedir:
"Hz. Peygamber'den vârid olan ve O'nun söz, fiil ve takrirlerinden hadîs kitaplarında tedvin edilen her şeyin şu kısımlara ayrıldığını göz önünde bulundurmalıyız.
^ Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Mernar,* IX. 317, ayet: 5, Maide: 3.

1- Yeme-içme, uyuma, yürüme, dolaşma, Örfî yollarla iki kişi arasını bulma, aracılık ve alış-verişte pazarlık gibi, beşerî ihtiyaçlar yoluyla yapılanlar,
2- Tecrübe, kişisel veya toplumsal alışkanlıklar yoluyla yapılanlar, ziraat işleri, tıp ve elbisenin uzun veya kısa olması hakkında vârid olan şeylerde olduğu gibi.
3- Özel şartlardan hareketle alınan insanî tedbirler yoluyla yapılanlar, savaş alanlarına orduların dağıtılması, bu yerlerde safların, gizlenme, hücum etme ve kaçma yerlerinin tanzim edilmesi, konaklanacak yerlerin seçilmesi vb. şartlar ve Özel eğitime dayanan uygulamalar.
Bu üç hususta nakledilenlerden hiçbiri, yapılması veya terk edilmesi istenen şer'î bir durum değildir.[67] Bunlar ancak, Resûlullah'ın (s.a.v.) teşrîî cihetine girmediği, teşrîî kaynağı da olmayan beşerî işlerdendir.

Umumî ve Hususî Teşrîî İtibariyle Sünnet

4- Teşrîî yoluyla vârid olanlar ki, bunlar da çeşitli kısımlara ayrılmaktadır:
a) Resûlullah'tan {s.a.v.) tebliğ yönüyle ve Resul sıfatıyla sâdır olanlar. Kitabın mücmelini beyan etmesi, umumunu tahsis etmesi, mutlakmı takyid etmesi veya ibadetlerden, helâl ve haramdan, akaid ve ahlâktan veya zikredilen şeylerle ilgili bazı şeyleri beyan etmesi gibi. Bu çeşit beyanlar, kıyamete kadar genel teşrîî ifade ederler. Şayet bunlardan nehyedilmişse, ondan her insan nefsini sakındırır, bu hususta onu bilme ve onu yerine getirmekten başka bir şey yapamaz.
Şeyh Şeltut'un bu husustaki sözü üzerine değerlendirmemi!z az sonra gelecektir.

b) Resûlullah'tan (s.a.v.) yöneticilik ve Müslüman cemaatin genel başkanlığı vasfıyla sâdır olanlar; savaş için orduları göndermesi, Beytü'l-Mâl'ın mallarını uygun görülen yerlere sarfetmesi, alınması gereken yerlerden toplaması, hakim ve valileri ataması, ganimetleri taksim etmesi, antlaşmalar yapması vb. yöneticilik ve genel kamu yararını temin etme ile ilgili işler. Bunlar, genel teşrîî hükmünde olmadığı gibi, yöneticinin izni olmaksızın onları yapmak da caiz değildir. Hz. Peygamber bunu yaptı veya iptal etti diye hiç kimsenin kendiliğinden böyle bir şey yapma hakkı yoktur.
c) Hz. Peygamber'den hakimlik vasfıyla sâdır olanlar. Çünkü, Rabbinden hükümleri tebliğ eden bir Resul, Müslümanların işlerini tanzim eden, siyasetiyle onları idare eden bir genel başkan olduğu gibi, O (s.a.v.) aynı zamanda deliller, yeminler ve çeşitli cezalarla davalara bakan bir hakimdi.
Bunlar da, bir öncekinde olduğu gibi, genel teşrîî hükmünde değildir. Öyle ki, herhangi bir insanın, Hz. Peygam-ber'in aralarında hükmettiği kimselere verdiği böylesi bir hükmüne, o hususta belli bir uygulamasına binâen aynen hüküm vermesi caiz değildir. Bilakis mükellef, o konuda, hakimin kendisi hakkında vereceği hükümle yükümlüdür. Resûlullah'ın (s.a.v.) bu cihetten hakimlik vasfıyla yapmış olduğu bir tasarruf mükellefi benzer bir hükümle ilzam etmez. Kimin bir başkasında hakkı var da, o bunu inkar ediyorsa; onun da bu hususta delili varsa, o kimsenin bu hakkını hakimin hükmü dışında alabilme hakkı yoktur.

Çünkü Resul (s.a.v.) döneminde karşılıklı ihkar durumunda hakların alınması da, ancak böyle gerçekleşmekteydi.

Hz. Peygamber'in tasarruflarının hangi cihetten sâdır olduğunun bilinmesi, cidden çok faydalıdır. Çoğu zaman, O'ndan nakledilenlerde bu, açığa çıkmamakta, O'nun fiil, söz ve takrirlerine sadece O'nun Resul olması cihetiyle bakılmaktadır. İşte burada biz, O'ndan (s.a.v.) teşrîî veya din, sünnet veya mendup şeklinde nakledilenlerden çoğunun, gerçekte asıl olarak teşrîî cihetiyle sâdır olmadığını bulmaktayız. Nitekim, O'ndan beşer vasfıyla sâdır olan veya âdet veya tecrübeye dayalı davranışlarında bu durum daha çok görülmektedir. -
Yine O'nun yönetici veya hakim vasfıyla sâdır olan tasarrufları da genel teşrîî olarak alınabilmektedir ki, bundan dolayı hükümler ve meselelere yaklaşımlar karışabilmektedir.
Bazen nakledilen haberlerde, bu cihet bütün açıklığıyla belli olabilmekte ve her fiil, sâdır olduğu cihete bağlanabilmektedir. Bazen de, o fiilin O'ndan hangi vasıfla sâdır olduğu, araştıranlara karışık gelebilmekte, bu durumda, teşrîîn sâdır olduğu ciheti hususundaki ihtilafa bağlı olarak, söz konusu teşrîî niteliği hakkında da âlimler arasında ihtilaf çıkabilmektedir. Bu nevi tasarrufların anlaşılması için bazı misaller verelim:
1- Hz. Peygamber'in "Kim ölü bir toprağı işleyerek ihya ederse, o toprak onundur" buyurduğu sahihtir. Ama âlimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Acaba bu, genel bir hüküm olması için, O'ndan, tebliğ ve fetva yoluyla mı sâdır olmuştur? Ki bu d urumd» yönetici izin versin veya vermesin, bir araziyi işleyen, oraya sahip olur ve kimsenin artık orada hakkı olamaz. Yoksa/O'ndan yöneticiliği ve başkanlığı itibariyle mi sâdır olmuştur? Bu durumda da, genel bir hüküm olmaz ve yöneticinin izni olmaksızın, söz konusu **arazinin**

işletilmesi kimseye caiz olmaz. Nitekim, fâkihlerin çoğu, birinci görüşü, Ebu Hanife ise ikinci görüşü benimsemiştir.[68]
2- Hind bt. Utbe'nin, Hz. Peygamberce:
-"Ebu Süfyan cimri birisidir, ne bana, ne de çocuğuma yetecek bir şeyler veriyor" demesi üzerine, O'nun (s.a.v.),
-" Örfe uygun bir şekilde, sana ve çocuğuna yetecek miktarı al!"[09] buyurduğu sahihtir.
Âlimler bu meselede de ihtilaf etmişlerdir. Acaba bu, fetva ve tebliğ yoluyla mı söylenmiştir? Dolayısıyla her hakkı vb. kazanan birinin, bunu hasmının bilgisi olmadan alması caiz midir? Yoksa bu hüküm verme ile mi ilgilidir? Dolayısıyla, bir kimse, borçludan alacağını almakta zorlandığında, hakkının bedelini ancak hakimin hükmüyle mi alabilir? Bu mesele, fukaha nezdinde mes'eletü'z-zafer "> diye bilinmektedir ve bu konuda onların birçok görüşleri ve tercihleri vardır.[71]
3- Hz. Peygamber'in "Kim bir düşman askerini öldürürse, üzerindeki eşyalar onun olur" buyurduğu da sahihtir.
[6]**~ Bu mesele, Hanefi kitaplarında ***Ihyau'l-Meyat=ölü*** arazilerin işletilmesi ile ilgili kısımlarda zikredilmiştir. Bu konuda Zeyiai'nin şerh ve değerlendirmelerine **bakınız: *(Naabu'r-Raye,*** (V. 228-293) *6*"* Buhârî bu hadîsi ***Sahih'ilân*** muhtelif yerlerinde Hz. Aise'den rivayet etmiş, ayn: şekilde onu Müslim de rivayet etmiştir ki, daha önce zikredildi.
™" Bunun anlamı şudur: bir insanın başkasında hakkı olursa, onu da aynen *veya* onun malından buna eşit miktarda almaya kadir ise, onun bu hakkın: bu şekilde alması caiz midir? Değil midir? Bu hususta fa-kihler ihtilaf etmişler, bir kısmı, fitne vfe rezalete meydan vermemek şartıyla, alman ister aynı malın cinsinden olsun, ister olmasın, o bunu isler bilsin, ister bilmesin bu hususu, caiz görmüşierdfr. Bir kısmı da bunu men eimişlerdir. Diğer bir kısmı ise, daha detaya girmiştir. ™'~ Bu meseleyi, İbnu'l-Kayyim, *İğuselu'I-Leheıan* adlı eserinde, San'ani ise *Siibülü's-Selttm Babu'l-Ariye'de* geniş olarak incelemişlerdir.

Hadîsteki selb, öldürülen düşmanın üzerindeki elbiseler ve eşyalar demektir. Alimler aynı şekilde bu hadîs hakkında da ihtilaf etmişlerdir. Onlardan bazıları Hz. Peygamber'in bu tasarrufunun yöneticilik vasfıyla sâdır olduğunu, dolayısıyla ancak yönetici savaş meydanında söylerse, Ölünün üzerindekilere hak kazanabileceği kanaatini dile getirirken; bir kısmı da bunu tebliğ olarak görmekte ve yönetici ilan etsin veya etmesin, düşman askerlerini öldüren her kişinin, onun üzerindekilere hak kazanacağı kanaatini savunmaktadırlar.
KemaKudin İbn Humam) diyor ki: "Hz. Peygamber'in bunu söylediğinden hiç şüphe yoktur. Tartışma ise acaba bu hal, her hal ve zamanda genel olarak vaz edilmiş şer'î bir hüküm mü, yoksa belli hadiselere has olarak sırf teşvik için söylediği bir söz müdür? Şafiî nezdinde bu, şer'î bir belirlemedir, çünkü O'nun sözünde asıl olan budur ve O (s.a.v.) bunun için gönderilmiştir,..Mesele *Fethu'i-Kadir* adlı kitabın dördüncü cildinin renfil bölümünde bu şekilde devam etmektedir.
Nitekim bu meseleyi, genel bir şekilde İmam Karafi, *el-Furûk* adlı kitabında (I. 205-209), İmam İbnu'l-Kayyün el-Cevziyye *Zadu'l-Mead* adlı kitabında Huneyn Gazvesi'nden bahsederken (İli. 489) ele almışlardır. Aynı şekilde, fâkihler-den birçoğu, Resûl'den (s.a.v.) sâdır olan tasarrufların hangi cihetten geldiği hususundaki ihtilafa binâen imamlar arasında tartışmalı olan cüz'î meselelerden söz ederken bu meseleye de değinmişlerdir.
İşte burada görüyoruz ki, fâkihlerin hepsi, Hz. Peygamber'in tasarruflarının kaynağının iki ciheti olduğunu bir prensip olarak onaylamada icma halindedirler ve bu onlar tarafından ikrar edilmiştir. *n*
' Şeltut Mahmud,'e/-Js/flm, *Akide ve-Şeriai,* s. 427-431

Burada Şeltut hocamızın bazı sozleri hakkında, özellikle de sünneti teşrîî olarak görmediği birinci kısımla ilgili bazı değerlendirmeler yapmadan geçemeyeceğim. Ben derim ki:
Yeme-içme, uyuma, yürüme, oturma, dolaşma vb. ilgili her şey beşerî ihtiyaçtan kaynaklanan davranışlar değildir. Bilakis burada Resûlullah'ın (s.a.v.) fiiliyle sabit olan davranışlarla, sözüyle sabit olandan birbirinden ayırmamız gerekmektedir. Çünkü daha önce de zikrettiğimiz gibi fiil, o işin meşru oluşundan başka bir şeye delâlet etmez. El ile yeme meselesinde vb. olduğu gibi o, vacip veya müstehap olduğuna delâlet etmez. Fakat her kim bunları Resûlullah'a (s.a.v.) benzeyerek ve O'ndan sâdır olan her şeyi severek yaparsa, daha önce belirttiğimiz gibi, o güzel bir iş yapmıştır ve niyeti sebebiyle ecir alacaktır. Aynı şekilde Reşid Rıza da bahsinde buna ve zikrettiği hususlar çerçevesinde bunun kişinin nefsindeki güzel tesirine işaret etmiştir. İbn Ömer'in davranış tarzlarında olduğu gibi.
Bu husustaki sözlere gelince, *Menar* sahibinin dediği ve usûl âlimlerinin de dikkat çektiği gibi, bu bazen irşada, bazen de emirde müstehaphğa delâlet edebilir. Yine o, emirde kesinlik, nehiyde de vaid gibi karinelere bağlı olarak, emirde vücubiyete, nehiyde ise haramlığa delâlet edebilir. Sol el ile yeme, ipek giyme, altın, gümüş kaplardan yeme vb. delillerin haram olduğuna delâlet ettiği meselelerde olduğu gibi.

Benzer şeyler, tecrübe ve alışkanlıklar yoluyla öğrenilen hususlar için de söylenebilir. Tıp ile ilgili hususlarda, elbisenin uzunluk veya kısalığa hakkında vârid olan hususlarda olduğu gibi. Tıp konusunda vârid olan haberlerin bazısı, bilfiil tecrübeye dayalı olduğuna hamledilir. Bu sebepledir ki, o

herkes için ve her halükârda uygulanması gereken genel bir hüküm konumunda değildir. Nitekim muhakkik İbnu'l-Kayyim *Zadu'l-Mead* adlı eserinde buna işaret etmiştir ki, bu konuyla İlgili bahis gelecektir.
Onlardan bazıları da teşrîî ve yönlendirme Özelliğine hamledilir. Mesela:
"Ey Allah'ın kulları, tedavi olun, çünkü Yüce Allah hiçbir hastalık yaratmamıştır ki, ona şifa vermiş olmasın. Yalnız bir hastalık hariç, o da yaşlılık."[73]
" Tedavi olun, ama haram ile tedavi olmayın." [74] hadîslerinde olduğu gibi-
Elbise konusu da buna benzemektedir. Nitekim, erkeklerin ipek elbise giymesini -aynı şekilde altın kullanmasını-yasaklayan haberler vârid olmuştur. Tıpkı, hakkında şiddetli vaid gelen elbiseyi uzatma ve sürükleme hakkındaki hadîslerin tümünde olduğu gibi, bazısı kibirlilik kastına bağlı -ki bu da çoktur-, bazısı ise mutlaktır. Dolayısıyla burada mutlak olan, mukayyed olana hamledilir. Şu kadar var ki, her kim Hz. Peygamberce uyarak elbisesini kısaltmış olsa, dediğimiz gibi o bundan dolayı ecir alır.
Yeme-içmede olduğu gibi, elbise konusunda da, İslâm'ın dinî, ahlâkî, içtimaî, iktisadî ve ihmal etmememiz gereken siyaset ile ilgili belli hedefleri olan, ayırt edici edepleri vardır. Belki de biz bir başka münasebetle buna değineceğiz.
'¦'" Alımed ve *Sünen* sahipleri rivayet etmiştir, ibn Hıbban ve Hakim İsame'den rivayet etmişlerdir. Bkz: Elbânî, *Sahihu't-Camii's-Sağir,* nu: 7934. Daha önce de geçti.
''* Ebu Davud'un *Süneıı'inde* rivayet ettiği hadisten bir parça olup, *Babu't-Tıp'la* Ebu'd-Derda'dan rivayet edilmiştir.

TahİR b. Aşur"un Tahkiki
Asrımızda bu husus ile ilgilenen, onu açıklayan, detaylı bir şekilde inceleyen ve misallendiren âlimlerden birisi de, Tunus âlimlerinin şeyhi, Allâme Muhammed Tahir b. Aşur'-dur. O, *Mekâsıdu'ş-Şeriati'I-klâmiyye* adlı kitabında, özet olarak Karaffnin *el-Furûk'taki* sözlerini naklettikten sonra, ardından şu değerlendirmeyi yapıyor:
"Resûlullah'ın (s.a.v.), bazı sıfat ve halleri vardır ki, kendisinden sâdır olan söz ve fiiller onlara dayanmaktadır. Öyleyse bizim burada hâlâ halkı sıkıntıya sokan ve onları üzen çeşitli problemleri aydınlatacak bir ışık yakmamız gerekmektedir. Nitekim, sahabe Resûlullah'ın (s.a.v.) emirlerinden teşrîî makamında söyledikleri ile, teşrîî makamında olmayanlarını ayırt ediyorlar, herhangi bir güçlükle karşılaştıklarında da O'na soruyorlardı.
Mesela sahih hadîste anlatıldığına göre, sahibi azad ettiğinde Berîre, Muğis adlı bir kölenin karısıydı. Hürriyete kavuşunca, yetkisini kullanarak kocasından ayrıldı Oysa Muğis onu çok seviyor, o ise Muğis'ten hoşlanmıyordu. Neticede Muğis Resûlullah (s.a.v.) ile görüştü, O da bu konuda Berîre ile konuştu ve ona kocasına dönmesini söyledi, Berîre;
-"Bu bana emir mi, ey Allah'ın Resulü?" diye sorunca, O (s.a.v.):
-"Hayır, fakat aracılık ediyorum" buyurdu. Bunu duyan Berîre, kocasına dönmeyi kabul etmedi, ama, onu Resûlullah da (s.a.v.), Müslümanlar da kınamadılar...
Buhârî'nin *Sahih'inde* Cabir b. Abdullah'dan şu hadîs rivayet edilmektedir: Cabir'in babası Abdullah b. Amr b. Hizam borçlu olarak vefat etmişti. Cabir, babasının alacaklılarının bu borçlardan vazgeçmeleri hususunu görüşmesi için

Resûlullah'a (s.a.v.) başvurdu. Resûlullah da {s.a.v.) onlardan bunu istedi, fakat onlar alacaklarından vazgeçmeyi kabul etmediler. Cabir, "Resûlullah (s.a.v.) bu hususu konuşunca, onlar adeta bana kin tuttular." demektedir. Fakat Müslümanlar, bundan dolayı onları kınamamıştır. Buna benzer misaller gelecektir.
Şu kadar var ki, Fıkıh Usûlü âlimleri. Nebevi sünnet meseleleri içerisinde, Resûlullah'ın (s.a.v.), teşrîî alanına girmeyen cibillî fiillerini ele almışlardır. Onlar bunu işlerken, Resûlullah'ın (s.a.v.) yaratılışının, O'nun teşrîî ve irşad alanına girmeyen çeşitli hallerinde rolü olduğu hususunu ihmal etmemişlerdir. Fakat onlar, deve üzerinde haccetmesi gibi cibillî veya teşrîî olması muhtemel olan fiillerde ise tereddüt etmişlerdir. Bazı âlimler ise, Resûlullah'ın (s.a.v.) bazı tasarruflarının hangi sebeple sâdır olduğunu tespit etmeksizin, onları kıyas için birer asıl gibi görmekle hataya düşmüşlerdir.
Devamla Tahir b. Aşur şöyle demektedir: "Ben Resûlullah'ın (s.a.v,) söz ve fiillerinden oluşan tasarruflarının, on iki ayrı halde sâdır olduğunu tesbit ettim. Bunlardan bir kısmı, Karafî'nin açıklamasında geçmişse de, diğer bazılarını o zik-retmememiştir. Bu durumları şöyle sıralayabiliriz: Teşri, fetva, hakimlik, yöneticilik, rehberlik, arabuluculuk, danışmanlık, nasihat, nefis terbiyesi, yüce gerçekleri öğretme, terbiye (te'dib) ve irşad ile alâkası olmayan durumlar.
Şeyh Tahir b. Aşur bu durumların hepsini açıklamış ve bazısını onayladığımız, bir kısmını ise uygun görmediğimiz bazı misaller zikretmiş, bir hayli uzun malûmat vermiştir ki, dileyen oraya baksın. Fakat neticede o da, bizim sünnetten bir kısmının genel ve devamlı bir teşrîî olduğunu, bir kısmının ise asla teşrîî alanına girmediğini söyleyen zikrettiğimiz

âlimlerle birleşmektedir. Burada, onun saydığı bu durumlardan sonuncusunu yani irşad ile alâkası olmayan haller hakkında söylediklerini nakletmekle yetineceğim:
İrşad ile alâkası olmayan tasarruflara gelince, bunlar; teşrîî, dinî hususlar, nefis terbiyesi ve toplum düzeni ile ilgili durumlar değildir. Bunlar, cibillî ve maddî hayatın gerektirdiği bazı işlere dönük olup, bu hususta herhangi bir karışıklık söz konusu değildir. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) ev işlerinde ve günlük hayatında çalıştığı diğer işlerde, ne teşri, ne de izinden gidilmesi talebi gibi bir hedefi vardı- Fıkıh Usûlünde kabul edildiği gibi, Hz. Peygamber'in cibillî fiillerinin benzerinin ümmetten de yapılmasının istenmesi söz konusu değildir. Bilakis herkes kendi haline uygun yolu benimseyebilir. Bunlar, yemek, giyim, yatma, yürüme, binme vb. tarzı gibidir ki, bu davranışlar, ister yolculukta yolda yürümek veya Resûlullah (s.a.v.) yaşlanıp şişmanlayınca yaptığını kabul eden - Ebu Hanife'ye göre- secdeye inerken ellerini bacaklarından önce koymak gibi dinî işlere dahil olsun, netice aynıdır.
Aynı şekilde Resûlullah'ın (s.a.v.) Veda Haccı'nda Kinaneoğulları düzlüğü olan Muhassab veya Ebtah denilen yerde konaklamasıyla ilgili rivayet de böyledir. Hz. Peygamber orada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldı, sonra biraz uyudu, ardından beraberindekilerle birlikte veda tavafı yapmak üzere Mekke'ye hareket etti. İbn Ömer hac esnasında burada

konaklamayı terk etmiyor, bunu sünnet kabul ediyor, Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığını aynen yapıyordu.
Oysa Buhârî'de rivayet edildiğine göre Hz. Aişe; "Muhassab'da konaklamak (uyulması gerekli) bir şey değildir.

Orası sadece Resûlullah'ın (s.a.v.) Medine'ye yola çıkması için daha elverişli olması hasebiyle konakladığı bir yerdir." demektedir. Hz. Aişe bu sözüyle, orasının insanların toplandığı geniş bir yer olduğunu söylemek istiyor. Nitekim İbn Abbas ve Malik b. Enes de bu görüş benimsemişlerdir.
Yine sabah namazından sonra sağ yanı üzerine uzanmak da böyledir.
Şu halde fâkihe düşen, bu durumları araştırmak ve Hz. Peygamber'in tasarruflarını çevreleyen işaretleri iyice belirlemektir.
Resûlullah'ın (s.a.v.) bir konuyu herkese bildirmeye özen göstermesi, onu uygulamada ısrarlı olması, "Dikkat edin, mirasçıya vasiyet yoktur", "Velâ, ancak azad edene aittir" hadîslerinde olduğu gibi, bir hükmü bildirip onu küllî kaide şeklinde ortaya koyması, bu tasarrufların teşrîî olduğunu gösteren karinelerdir.
Resûlullah'ın (s.a.v.) vefat hastalığındayken "Bana (kâğıt-kâlem vb.) getirin de size bir yazı yazayım ki, ondan sonra sapıtmayasınız." hadîsinde olduğu gibi, bir işin uygulamasında ısrar etmemesi de, o tasarrufun teşrîî olmadığını gösteren alametlerdendir,
İbn Abbas diyor ki: "Bu hususta ashab ihtilafa düştü. Bir kısmı 'Allah'ın kitabı bize yeter' derken; bazıları da O'na istediği şeyi takdim edin de, sizin için onu yazsın. Hz. Peygamber'in yanında çekişmek doğru olmaz' dediler. Onların bu anlaşmazlığını gören Hz. Peygamber 'Beni kendi hâlime bırakınız, içinde bulunduğum durum daha iyidir' buyurdu.
Bilinmelidir ki, zikrettiğimiz bu durumlardan, Resûlul-lah'a (s-a.v.) en fazla özgü olanı, teşrîî durumudur. Çünkü Yüce Allah O'nun bu hallerini "Muhammed, sadece bir elçidir" ayetinde özetlemiştir. Bundan dolayıdır ki, ümmetin karşılaştıkları çeşitli durumlarla ilgili Resûlullah'tan (s.a.v.)

sâdır olan söz ve fiillerine, aksini gösteren bir karine olmadıkça, teşrîî kaynaklı tasarruflar olarak itibar etmek gerekir. Nitekim âlimler Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivayet ettiği şu haberi kabul hususunda icma etmişlerdir: O, Hz. Peygamber'e malının ne kadarını vasiyet edebileceğini sorduğunda, Resû-lullah (s.a.v.); "Üçte birini, hatta üçte biri bile çoktur" buyurmuştu. Bu sebeple âlimler, varislerin onaylaması hariç, üçte birden fazla vasiyeti reddetmişlerdir. Hz. Peygamber'in "Senin mirasçıları nı, zengin olarak bırakman, insanlara el açan yoksullar olarak bırakmandan daha hayırlıdır" sözü, bu hükmün danışana fikir verme ve nasihat etme şeklindeki tasarruflarına hamledilmesine elverişli ise de, onlar buna ham-letmemişlerdir. Her ne kadar bu dialog, Resûlullah (s.a.v.) ile Sa'd arasında geçmişse de, Hz, Peygamber Özellikle Sa'd ve vârislerinin hallerine, onların aşırı yoksulluklarına bakarak buna izin vermiştir. Oysa ne Resûlullah {s.a.v.) böyle yapmıştır, ne de Sa'd'ın böyle yaptığını rivayet etmişlerdir. Bu durumda bir fâkih, ilim ehlinden hiç kimse söylemediği halde, vârisleri zengin olan kimselerin, üçte birden fazlasını vasiyet etmesine izin verebilir. Yahut, o kişinin vârisi yoksa da fazlasına izin verebilir. Nitekim îbn Hazm'ın belirttiğine göre İbn Mes'ud Ubeyde es-Selmani ve bir grup âlim bu görüşü benimsemişlerdir. Bu ise, çoğunluğun görüşüne aykırı (şâz)dır. [75]

Konunun Tartışılması-Değerlendirilmesi

Bu nakillerden sonra burada, böylesine önemli usûl problemleri karşısında bir nebze durarak, bu sözlere başvurup görüşleri tartışmamız gerekmektedir. Bunu yaparken nass-

[7]*$~* Tahir b. Aşur, *Mekakisu'ş-Şeria el-i$!âmit/ye, s. 30-39.*

lar, kaideler ve maksatların ışığında değerlendirmeye ve oradan bir görüş ortaya çıkarmaya çalışıyor. Yüce Allah'tan bize doğruyu ilham etmesini, bizi ecirden mahrum etmemesini, nefislerimizi taassup, taklid, hevaya uyma ve başkalarına su-i zanda bulunma esaretinden kurtarmasını diliyoruz.

Tartışılmaması Gereken İki Gerçek

Burada bu konuyu tahkik ederken, sanıyorum görüş ayrılığının olmadığı veya olmaması gereken iki gerçeği ortaya koymam lazım gelmektedir ki onlar:
1- İster söz, ister fiil ve isterse takrirlerden oluşsun, sünnetin çoğu teşrîî içindir ve bu hususlarda Yüce Allah'ın "O'na uyun ki, hidayete eresiniz." (A'raf, 158) ayetiyle hidayeti kendisine ittibaya bağladığı Hz. Peygamber'e uyulması istenmektedir.
2- Sünnetten bir kısmında ise teşrîî söz konusu olmadığı gibi, sırf dünya işlerinden olması hasebiyle bu hususda O'na itaat da vacip değildir. Mesela, daha önce sözü edilen hurma aşılama hakkında vârid olan "Siz kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" şeklindeki sahih hadîste olduğu gibi.
Bu iki hakikat üzerinde ittifak edildikten sonra, sadece bu prensibin bazı hadîslere veya bazı alanlara uygulanmasında ihtilaf söz konusu olabilir. Mesela, yeme-içme, giyim, ziynet, sürmelenme, tıp, belli ilaçların nitelikleri vb. ile ilgili hadîsler; acaba bize bırakılmış bizim daha iyi bilebileceğimiz dünyamız ile ilgili işlerden midir? Çünkü vahiy bu hususta insanları bağlayacak emreder-yasaklar bîr sorumluluk getirmemiştir; yoksa, bütün bunlar, vahiyden almamız gereken

ve bu hususlarda da itaat etmemiz lazım gelen dinimizle ilgili işlerden midir?
Bunu Resûlullah'dan (sa.v.) sâdır olan diğer teşriler tamamlamaktadır. Ancak bunlarda genellik ve devamlılık niteliği söz konusu değildir. Bilakis Hz. Peygamber bunlarla belirli şartlarda, belirli çözümler getirmeyi hedeflemiştir. İşte, "Yöneticilik, başkanlık ve hakimlik vasfıyla sâdır oldu" diye nitelendirilen husus budur. Bunun aslında ittifak edilmiştir, ancak çeşitli cüz'î meselelere uygulanmasında ihtilaf vardır.

İfrat ve Tefrit Arasında:

Çağda| problemlerimizin ekserisinde -özellikle de fikrî problemlerde- sergilediğimiz alışkanlığımızda olduğu gibi, bu büyük problemde de ifrat ve tefrit olmak üzere iki uçta durmaktayız.
Bizden Öyleleri var ki, gerek söz konusu işler, gerekse bu dünyadaki diğer muameleler hakkında olsun, "Siz kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" şeklinde zikredilen hadîse dayanarak sünnetten teşrîî elbisesini çıkarıp atmak istiyor.
Öyleleri de var kî, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymakla emrolunduğumuza dayanarak, sünnetten teşrîî dışında bir şeyin olabileceğini inkar etmektedirler. Onlara göre, O'na ittiba nasslarla ve icma ile sabit olduktan sonra, ortada ittiba edilmeyecek bir sünnetten nasıl söz edilebilir?

Sahabe ve Selef Nezdinde "Sünnet" Mefhumu
Sahabe ve onları güzellikle izleyen tabii âlimlerin de bu problemden gafil olmadıklarını, bilakis bu- hususu bilfiil

araştırdıklarını burada söylemek istiyorum. Fakat onlar bunu sünnete "teşri" veya "teşrîî olmayan" şeklindeki, başlıklar altında işlememişlerdir. Bilakis onların nezdinde bu konu, başka bir başlık altında ortaya çıkmaktadır: Resûlullah'tan (s.a.v,) sabit olan bu amel, sünnet midir, yoksa sünnet değil midir? Bu ise, iki şeyi gayet önemli kılmaktadır:
1- Sünnet olarak görülen husus, ittiba edilmesi istenilen hususlur.
2~ Resûlullah'dan (s.a.v.) gelen bazı şeyler, sünnet değildir. İşte, çağdaş âlimlerin "teşrîî değil" diye ifade ettikleri husus budur.
Bunun sırrı ise şudur: "Sünnet" kavramı, -İslâmî ilimlerin kabul ve tescil ettiği üzere- Hz. Peygamberden söz, fiil veya takrirleri olarak rivayet edilen şeylerdir. Bu, onun Iüga-vî anlamından daha genel olup, sahabe bu lafız kullanıldığında ondan bunu anlamaktaydı ve Resûlullah'tan (s.a.v.) sabit olan ve uyulup örnek alınacak davranışları bu tabirle ifade ediyorlardı. Bunun sebebi ise, "sünnet" kelimesinin sözlük anlamı -yani bu hususun aslı olan anlamı- uyulan yoldur ve bu da, ancak teşrîî ve ittibanın kastedildiği durumlarda söz konusudur. Ama daha sonra ilim ehlinin ıstı-lahlaştırdığı gibi- ki ıstılahlarda tartışma olmaz- onun anlamı, Hz, Peygamber'den söz, fiil, takrir, sıfat ve siret olarak nakledilen her şeye intikal edince, sünnete genelde mevcut olan teşrîî şeylerle birlikte, az da olsa bulunan teşrîî olmayan hususlar da girmiştir.
İlim sahasında en tehlikeli işlerden birisi de, çoğu zaman araştırmacıları şaşırtan şey, öncekilerin tabirlerini, son dönemdekilerin ıstılahına hamletmeleridir. Mesela, öncekiler "nesh" kelimesini, sonrakilerin kastetmediği anlamda kullanmışlardır ki, "sünnet" kelimesi de böyledir.

Tekrar konuya dönüyor ve diyorum ki, sahabe bugün konuştuğumuz bu konuyu, teşrîî veya teşrîî olmayan şeklinde bir başlık altında değil, "sünnet" veya "sünnet değil" başlıkları altında araştırıyordu.
Nitekim biz bunu bütün açıklığıyla Ahmed b. Han-bel'in *Müsned'inde* rivayet ettiği şu hadîste bulmaktayız: O şöyle demektedir:
-"Bize Süreye ve Yunus rivayet ettiler ve dediler ki, bize Hammâd yani İbn Seleme İbn Asım el-Şanevî'den, o da Ebu't-Tufeyl'den rivayet etti ve dedi ki: 'Ibn Abbas'a:
- 'Senin kavmin, Resûlullah'ın (s.a.v.) Kabe'yi tavaf ederken remel yaptığını ve bunun da sünnet olduğunu iddia ediyor, ne dersin?' dedim. İbn Abbas:
- 'Hem doğru, hem yanlış söylüyorlar[1] cevabını verdi. Ona:
-' Hem doğru, hem yanlış söylüyorlar ne demek?' deyince Ibn Abbas:
- 'Doğru söylediler çünkü Resûlullah (s.a.v.) tavafta heybetli yürüdü, yanlış söylediler, zira bu sünnet değildir. Hudeybiye esnasında Kureyş müşrikleri Muhammed ve ashabını bırakın, devenin burnundaki kurdun öldüğü gibi ölsünler' demişlerdi. Sonra gelecek yıl gelmeleri ve sadece üç gün kalmaları koşuluyla anlaşma yaptılar. Resûlullah (s.a.v.) umre ziyaretine geldi. Müşrikler ise Kuaykan tepesi cihetinde idi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ashabına:
- 'Kabe'yi üç defa remel yaparak tavaf edin' buyurdu, ama bu sünnet değildir.
Sonra ona,
- "Kavmin, Resûlullah'ın (s.a.v.) Safa ile Merve arasını

devesinin üzerinde tavaf ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor, buna ne dersin?' diye sorunca İbn Abbas yine:
- 'Hem doğru, hem yanlış söylediler" diye cevap verdi. Ona:
-' Hem doğru, hem yanlış söylüyorlar ne demek?' diye sorunca, İbn Abbas şöyle dedi:
- 'Doğru söylediler, gerçekten Resûlullah (s.a.v.) Safa ile Merve arasında deve üzerinde tavaf etti; yanlış söylediler, çünkü bu da sünnet değildir. Zira sahabe Hz. Peygamber'i koruma altına almıyorlardı ve yaklaşmak isteyen insanlar kovulmadığından, işte hem O'na uzanan ellerin önlenmesi, hem de O'nun sözünü işitebilmeleri için deve üzerinde tavaf etti.'[76] Ona;
- 'Kavmin Resûlullah'ın (s.a.v.) Safa İle Merve arasında say ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor, buna ne dersin?' diye sorunca İbn Abbas yine:
- 'Doğru söylediler, çünkü Hz. İbrahim hac menasiki ile emrolununca, say yapılan yerde şeytan karşısına çıktı ve onu geçti, bunun üzerine o da onu geçti. Sonra CibriÎ onu Akabe Cemresine görürdü, şeytan yine karşısına çıktı. Bunun üzerine girmesi için ona yedi taş attı. Sonra (kurbanlık oğlunu) yanı üzerine yatırdı.' demiştir. İsmail'in üzerinde ise beyaz bir gömlek vardı. Ve dedi ki:
- 'Ey babacığım, benim bundan başka kefen olabilecek elbisem yoktur. Üzerimdekini çıkar ki, beni onunla kefenle-yebilesin.' Bunun üzerine o, derhal, o elbiseyi çıkarmaya başlamıştı ki arkasından bir ses işitti:
[7b]' Müslim, *Hacc* 237, I. 921-2; Efau Davud, *Menasik* 51, *mı:* 1885, 11, 444-5; Ahmed, I. 297, 372-3.

- 'Ey İbrahim sen rüyanı tasdik ettin' denildi. Hz. İbrahim bir de ne görsün, boynuzlu, kocaman beyaz bir koç gelmektedir..."^
Burada, ümmetin bilgini İbn Abbas'ın, sabit olmasına rağmen Hz. Peygamberin hacdaki söz konusu fiillerinden bazısını itaat ve ittiba edilmesi gerekli sünnet olarak görürken, bazısının da sünnet olmadığı kanaatini paylaştığını görmekteyiz.
Oysa, bilindiği gibi, hac fillerinde taabudî boya üstün gelir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in bazı hac ile ilgili fiilleri, acaba sünnetten ve hac menasikinden mi addedilmeli, yoksa bu şekilde değerlendirilmemeli mi diye sahabenin bile ihtilaf ettiklerini görmekteyiz.
Mesela Mina'dan hareket edilen gece Muhassab'da konaklamak böyledir. Ebtah da denilen bu Muhassab, Mina ile
[7?]- Ahmed b. Hanbel, *Mügned, 1297,* nu: 2707. Şeyh A. M. Şakır şöyle demektedir: "İsnadı sahihtir. Ebu Asım el-Anevi sika olup, onu İbn Main güvenilir görmüş, Buhârî ise el-Küna adlı eserinde nu: 527'de onun biyografisine yer vermiş ve detaylara işaret etme adetinde olduğu üzere bu hadîse de işaret etmiş, sonra şöyle demiştir: "Ebu Asım, İbn Abbas'tan, ez-Zebih dedi ki, Haccac b. Minhal dedi ki, Hammade b. Seleme'den gelen bir senedle rivayet edilmiştir. Hadîsi, Hafız ibn Kesir, *Tefsir" inde* {VII. 149) nakletmisrir ki, evveli "Hz.İbrahim Hac menasiki ile emrolununca" şeklinde, sonu ise buradaki gibidir. Heysemi de *Mecmuu'z-Zevaid,* III. 200-1'de böyle yapmış, "İbn Abbas'a dedim ki: ' Kavmin, Resulullah'ıı (s.a.v.) Safa ile Merve arasında

sa'y ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor...'" sözünün evvelinden nakletmiş, ilk kısımda "Onu Ahmed ve *et'Kebir'de* Taberani rivayet etmiştir ve ricalinin, Ebu Asım el-Şanevi dışında -ki o da sikadır- *Sahih'in* ricali olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Suyutî de bu hadîsten bir kısmını *ed-Dürrü'1-MensuT* V. 280'de zikretmiş ve onu İbn Cerir, ibn Ebi Hatim, İbn Merduveytı ve *Şuabul-İman'da* Beyhlki'ye, *Müsned,* nu: 2029, 2077, 2688, 2783'üe Ahmed b. Hanbel'e ve Müslim'in *Kiiabu'l-Hac,* (237, I. 921-2> nu: 1264'de *el-Camius- Sahih!*ine nisbet etmiştir.
Mekke arasında, düz ve geniş bir yerdir. Nafi', İbn Ömer'in Muhassab'da konaklamayı sünnet olarak gördüğünü, Hz. Ömer'in de (r.a.) bunu yaptığını rivayet etmektedir. Bunu Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir, ibn Ömer'in delili ise, Hz. Peygamber Muhassab'da konaklamış, orada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmıştır.
Hz. Aîşe ile İbn Abbas'ın görüşleri farklıdır. Buhârî, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Muhassab'da konaklama bir şey değildir. Orası sadece ResûlulLah'ın (s.a.v.) konaklamış olduğu bir yerdir." Buradaki "bir şey değildir" sözünün anlamı ise, yani "uyulacak bir sünnet değildir" demektir.
Hz. Aişe'nin de şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Orası sadece Hz. Peygamber'in yola çıkmasına daha elverişli olduğu için konakladığı bir konaklama yeriydi." Müslim ise onun şu sözünü rivayet eder: "Ebtah'a inme sünnet değildir, O'nun (s.a.v.) iniş sebebi, ancak...'
Nitekim Hz. Aişe, Ahmed bin Hanbel'in kendisinden rivayet ettiği bir başka hadîste Hz. Peygamber'in Muhassab'da konaklamasının sebebini de açıklamakta ve şöyle demektedir: "Allah'a yemin ederim ki, O (s.a.v.), oraya ancak benim için indi." Bunu Hafız ibn Hacer *Fethu'l-Bâri'*de zikretmiştir.[78] *Zâdu'l-Mead"*da ise İbnu'l-Kayyim şöyle demektedir:
'Selef, Muhassab'da konaklamanın sünnet mi, yoksa rastgele konaklanılan bir yer mi olduğu konusunda iki görüşe ayrılmıştır. Bir grup onu haccın sünnetlerinden saymıştır. Çünkü, Ebu Hureyre'nin *Sahihayn'da* naklettiğine göre, Mina'dan hareket etmek istediğinde Resûlullah'ın (s,a.v.) şöyle dediği geçmektedir: 'Biz yarın müşriklerin bir zamanlar kü-
[7S]" İbn Hacer, *Fethu't-Bârî,* III. 591

für üzere yeminleştikleri Kinaneoğulları düzlüğünde konaklayacağız.'[79] O bununla Muhassab'ı kastediyordu. Çünkü Kureyş, Kinaneoğulları, Haşimoğulları ile Abdulmuttaliboğullarına karşı onlarla nikâh yapmamak, Resûiullah'ı {s.a.v.) kendilerine teslim edinceye dek, aralarında herhangi bir alışveriş vb. yapmamak üzere orada yeminleşmişlerdi. Dolayısıyla Hz. Peygamber, geçmişte küfrün sembollerini, Allah'a ve Resûlü'ne düşmanlıklarını izhar ettikleri bu mekanda İslâm'ın sembollerini izhar etmeyi kastetmiştir. Bu, Lat ve Uzza'nın yerlerine Taif mescidini yapmasında olduğu gibi, küfrün ve şirkin bulunduğu yerlerde, tevhidin sembollerini ikame etme O'nun (s.a.v.) âdetiydi.
Onlar diyorlar ki: Müslim'in *Sahih'inde* İbn Ömer'den Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in (r.a.) orada konakladıkları rivayet edilmiştir. Yine Müslim'in bir rivayetine göre o, Muhassab'da konaklamayı sünnet olarak görüyordu.[80]
Buhârî ise, Ibn Ömer'in öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını orada kılıp, uyuduğunu ve Resûlullah'ın (s.a.v.) da böyle yaptığını söylediğini rivayet etmektedir.[81]
Hz. Aişe ve Ibn Abbas gibi diğer sahabiler ise, orasının rastgele konaklanılan bir yer olduğunu savunarak, bunun sünnet olmadığı görüşünü benimsediler. Nitekim *Sahi-hayn'da* İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Muhassab'da konaklama bir şey değildir. Orası sadece Hz. Pey-gamber'in yola çıkmasına daha elverişli olduğu için konakladığı bir konaklama yeridir.'[82]
[79]~ Buharı, *Hac* III. 361, Mekke; Müslim, *Hac,* nu: 1314.
[8°]- Müslim, *Sahih,* nu: 310,337 ve 338.
[81]' Buhârî, *Hac,* III. 472.
[82]" Buhârî, *Hac,* İH. 471; Müslim, *Hac,* nu: 1312.

Yine Müslim'in *Sdhik'inde* Ebu Rafii'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Resûlullah (s.a.v.) bana ve beraberimde-kilere Ebtah'da konaklamamızı emretmedi. Fakat ben önceden gelip O'nun çadırını oraya kurdum ve O da gelip orada konakladı. Neticede O'nun: 'Biz yarın müşriklerin bir zamanlar küfür üzere yeminleştikleri Kinaneoğulları düzlüğünde konaklayacağız' sözünü tasdik ederek, O'nun azmettiğini gerçekleştirerek ve Allah O'nu oraya tevfikiyle indirmiş oldu. Yani bu, Allah ile Resulü arasındaki bir tevafukun sonucuydu.'[83]
Tavaf esnasında remel uygulaması da buna benzemektedir. Remel, Kudüm tavafında, ilk üç şavtta biraz hızlıca yürümektedir. Hz. Peygamber bunu yapıp emrettiği için Cumhur bunun sünnet olduğu kanaatindedir. İbn Abbas . ise, - daha Önce *Müsned'den* naklettiğimiz gibi- onun sünnet olmadığını söylemektedir. Dileyen remel yapar, dileyen de yapmaz.[84]
Ibn Abbas, Buhâri'nin rivayet ettiği şu hadîste Hz. Pey-gamber'in remeli emretmesinin sebebini şöyle açıklıyor: "Resûlullah (s.a.v.) ve ashabı, (Mekke'ye) gelmişlerdi. Müşrikler: 'Yesrib (Medine)'in sıcağının zayıflatığı kimseler gelecek' demişlerdi ki, (bunu işiten) Hz. Peygamber onlara üç şavtta remel yapmalarını, iki köşe arasında da yürümelerini emretmiş, onlara bütün şavtlarda remel yapmalarını ancak öylece kalıverir endişesiyle emretmiştir."[85]
Nitekim Hz. Ömer (r.a.) bir an remeli terk etmeyi düşünmüş, fakat sonra bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Buhâ-
[S3]- Müslim, *Hac,* nu: 1313.
[M]- İbnu'l-Kayyim, *Zadu'l-Mead,* III, 294-5.
^ İbn Hacer, *Fetkıt'l-BSri,* IH, 294-5

rî'de rivayet edildiğine göre o (Hacerü'I-Esved) köşesine seslenerek.
-"Vallahi, çok iyi biliyorum ki sen bir taşsın, ne zarar verirsin, ne de fayda verirsin. Şayet ben Resûlullah'ın (s.a.v.) selamladığını görmüş olmasaydım, seni selamlamazdım" dedi ve onu selamladı. Sonra,
-"Bizim artık remel ile ne işimİz var ki?. Biz o zamanlar onunla müşriklere (güçlü) görünmek istemiştik, ama Allah onları helak etti!" dedi. Bunun akabinde ise:
-" Fakat Hz, Peygamber'in yaptığını terk etmek istemeyiz" dedi.[86]
Hadîsten anlaşılan *-Fethu'l-Bârfde* denildiği gibi- Hz. Ömer (r.a.) remelin yapılış sebebini ve onun artık geçip gittiğini bildiği için önce tavafta remeli terk etmeyi düşünmüş, sebebin yok olması sebebiyle bunun terk edilmesi (gerektiğini anlamıştı Fakat daha sonra, bunda kendisinin bilmediği bir hikmetin bulunabileceği ihtimalinden dolayı bu görüşünden dönmüştü. Neticede o, bu mânâ cihetinden ittibanın daha evlâ olduğu kanaatine vardı. Ve o (İbn Hacer) şöyle demektedir: "Yine o buna etki eden sebepleri hatırlayınca, Allah'ın İslâm'ı ve ehlini şereflendirmek üzere gönderdiği nimetlerini düşünerek böyle yaptı."

Müşriklere karşı yapmış oldukları güç gösterisinde sahabe, müşriklerin o tarafta bulunmaları sebebiyle sadece Şam tarafındaki köşelerden yana uğradıklarında acele etmekle yetinirken, İbn Abbas hadîsinde açıklandığı üzere Yemen tarafındaki köşelere uğradıklarında ise; normal şekilde yürümüşlerdir ki bu da, Hz. Ömer'in (r.a.) bu düşüncesini d es teklemektedir.

Biz, Resûlullah'a (s.a.v.) itaat ve onun sünnetine ittiba etmelerine rağmen sahabenin, zaman zaman, O'nun emir ve yasaklarının kesinlik ve bağlayıcılık ifade etmediğini veya bunun dünya işlerinden O'nunla tartışılabilecek, O'na muhalefet edilebilecek bir re'y veya ictihad olduğunu anladıklarında, ya da Candan ümmet ve devlet için yöneticilik ve reislik vasfıyla sâdır olup da, bunun kıyamete kadar her ümmet için genel ve devamlı bir teşrîî vasfına hamledilmemesi halinde O'nun bazı emirlerine muhalefet ettiklerini, yasakladıklarını ise yaptıklarını görmekteyiz. Hz. Peygamber'in onları visal orucundan nehyetmesi buna bir misaldir. Bununla birlikte onlar, Hz. Peygamber'in bu nehyinin -Allâme Reşid Rıza'nın sözünde zikredildiği gibi- onlara acıma babından olduğunu zannettiklerinden dolayı hem oruç tuttular, hem de namaz kıldılar.
Bazen de onlar, bazı konu{m)lardaki zanlarında hataya düşebilmektedirler. Meşakkat olmasına rağmen, bazılarının yolculukta oruç tutmakta ısrar etmesi ve Hz. Peygamber'in onlar hakkında "Onlar asidirler"[87] buyurmasında olduğu gibi. Mesela, Medine hurmasının üçte birini almaları ve ordularıyla Medine'yi muhasaradan vazgeçmeleri karşılığında Hz. Peygamber, Gatafan kabilesiyle anlaşmak istediğinde, O'na muhalefet etmişler, iki Sa'd (Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubade) bu hususta diretmişlerdir.[88]
Yine Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefet ederek,[89] be-yazlaşan saç-sakalları boyatmakla ilgili Nebevi emir gelmiş-
™' Müslim, *Siyam,* nu: J14,
8&- Bkz. İbnu'l-Kayyim, *Zaâul-Meûd,* 01,273.
®' Burada Tahudiler ve Hıristiyanlar boyamazlar, öyleyse siz onlara muhalefet edin' hadîsine bir işaret vardır.

tir. Bununla birlikte, sahih olarak gelen haberlere göre, sahabeden birçok kimseler beyazlaşan saç-sakallarını boyamamaktaydılar. Onlar, Hz. Peygamber hayattayken böyle bir tasarrufun vahiyle olup-olmadığını; o hususta bağlayıcılık olup olmadığını O'na soruyorlardı. Tıpkı Bedir Gazvesi'nde Hu-bab b. el-Münzir'in - "Ey Allah'ın Resûlü! Burası seni Allah'ın indirdiği bir yer mi, yoksa, bu bir re'y, savaş veya tuzak mı?"[90] sorusunda olduğu gibi. Yine, daha önce bahsedilen Berîre ile Muğis'in durumunda olduğu gibi.
Aynı şekilde ümmetin bilgini, Kur'an'ın tercümanı Ibn Abbas'ın (r.a.) ehl-i merkebin etlerinin yenilmesine dair Hz. Peygamber'den Hayber günü sâdır olan nehyi, o vakit için kastettiği belli bir maslahata hamlettiğini görmekteyiz. O
'® Hadîs İbn Hişam'ın *Sireninde* bulunmakta ve İbn İshak'tan nakledilmektedir: "SelemeoğuHarından bazı adamlar ban.i haber verdiler ve zikrettiler ki Hubab..." demektedir. Elbânî, Gazzali'nitı *Fskhu's-Si-re* adlı kitabına yapmış olduğu tahrişinde bu hadîsin talıricinde şöyle demektedir: "Bu hadîs, isnâdındaki, Selemeoğullanndan bazı adamlar ile, (ki bu adamların kimler olduğu meçhuldür ve Hubab ile çağdaş olup olmadıkları da belirsizdir.) İbn İshal: arasında bulunan râvi-ler sebebiyle vasıtanın bilinmemesinden dolayı zayıftır. Hakim bu haberi *MiîsledreSfiadi* (ili. 427) mutfasıl olarak rivayet **etmiştir,** ancak onu sahih görmemiştir. ***'Zehebi*** de karşı çıkmıştır. Fakat, İbn Hacer *el-tsabe'de* ([. 427) İbn İshak'ın Sire'deki tankından onu muttasıl olarak nakletmiş ve şöyle demiştir: "Bana Yezid b. Mervan, Urve'den ve Bedir kıssasındaki birden çok kimseden rivayet etti ve Hubab'ı zikretti..."Urve'ye varan bu isnâd sahihtir. Çünkü Hubab, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiş, Urve ise onun döneminin sonlarında doğmuş, dolayısıyla onunla görülememiştir, Fakat, kıssanın Urve'ye yetişen sahabe arasında -ki onlar gazve haberlerini oğullarına haber vermektedirler- çoktur. Meşhur olması onu takviye etmektedir. Yine bu hadîsin İbn Şahin ve ibn Hacer'in el-İsabe'sinde zayıf bir isnâd ile gelen şahidi vardır. Siret kitapları da Hubab'ın haberini nakletmiş ve ümmet bunu kabul ile karşılamıştır.

maslahat da, binek olarak ihtiyaçtan olduğu halde, kesilip yenilme cihetine gidilerek tüketilmekten merkepleri korumaktadır. Dolayısıyla bu da, genel bir yasak, daimi bir teşrîî değildir. İşte, âlimler ve muhakkakların, "Bu tasarruf, Hz. Peygamberden yöneticilik ve reislik vasfıyla sâdır olmuştur. Fetva veya yüce Allah'tan tebliğ etme vasfıyla sâdır olmamıştır" gibi ifadelerle kastettikleri şey budur.
Nitekim Bunâii, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûlullah (s.a.v.) ehl-i merkepleri, insanların bineklere olan ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, bineklerin yok olmasını istemediği için mi nehyetti, yoksa, Hayber günü etlerini haram mı kıldı bilmiyorum."[91]
Buhâri"nin Enes b, Malik'ten rivayet ettiği şu haber, birinci ihtimale delâlet etmektedir; "Resûlullah'a (s.a.v.) bir kişi geldi ve:
- 'Merkepler yenilmekte (ne buyuruyorsunuz)?' dedi, O (s.a.v.) sustu. Sonra ikinci bir şahıs geldi ve:
- 'Merkepler yenilmekte (ne buyuruyorsunuz)?' dedi, O (s.a.v.) yine sustu. Daha sonra üçüncü bir kişi geldi ve o da:
- 'Merkepler tüketilmekte!' dedi. Bunun üzerine O (s.a.v.) bir tellâla insanlara şu duyuruyu yapmasını emretti:
- 'Allah ve Resulü size ehl-i merkepleri yemenizi yasaklıyor.' Bunun üzerine onlar, içlerinde etler kaynamakta ol-dukları halde, derhal kazanları devirip-döktüler/'^
Yine Buhârî, Amr b. Dinar'dan gelen bir isnâd ile şu haberi rivayet etmiştir: O (Amr) Cabir b. Zeyd Ebi'ş-Şa'sa'ya:
-"Resûlullah'ın (s.a.v.) ehl-i merkepleri yasakladığını iddia ediyorlar (ne dersin)?" diye soranca, o şöyle cevap verdi:
[91]" İbn Hacer, *Fetku'l-Bârî,* VII. 482, nu: 4227. [92]~ A.g.e, VII, 467, nu: 4199.

-" el-Hakem b. Amr el-Gıfarî Basra'da bizim yanımızda böyle söylüyordu, fakat el-Bahr (büyük âlim) olan İbn Abbas buna karşı çıktı ve şu ayeti okudu: "De ki: Bana vahyolunan-larda, (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak leş yahut akıtılmış kan, yahut domuz eti - ki pistir-, ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir fısk (hayvan) olursa o başka..."[93]
İbn Abbas'ın bu itirazı, nehyîn vuku bulduğuna değildir. Çünkü o bunun Hz. Peygamber'den sâdır olduğunu itiraf etmektedir. Fakat o, bunun O'ndan umumîliği ve devamlılığı gerektiren tebliği cihetiyle sâdır olduğunu söylememektedir. O bunu, insanların maslahatını gerçekleştirmek, belirli bir vakitte onlardan belli bir mefsedeti defetmek ile alâkalı yöneticilik emirlerinden, riyaset kararlarından bir karar olarak görmektedir. Onun bakış açısına göre buradaki maslahat, Müslümanların bineklerinin çokça kesilerek tüketilmesinden korunmasında yatmaktadır. Biz İbn Abbas'ın ehl-i merkeplerin etlerinin haram olmadığı yolundaki

görüşüne ister katılalım, ister katılmayalım, bu konuda mezheplerin fâkihleri, onların cumhuru ihtilaf etmişlerdir. Burada bizi ilgilendiren ise, Ibn Abbas'ın Hz. Peygamber'in bazı yasaklarını umumî ve ebedî yasaklar olarak görmeyip, bunu yalnızca o anki maslahatı gerçekleştirmek üzere ortaya atılan yöneticinin (veliyyü'l-emr) kararlarından bir karar olarak görmesidir. Ben, *Fıkhu'z-Zekat* adlı kitabımda, Hz. Pey-gamber'den fetva, tebliğ ve nübüvvet vasfıyla değil de, yöneticilik ve riyaset vasfıyla sâdır olan birçok hususa değindim ve zekat, zekat nisap ve miktarları ile, bazı mallardan zekatın affedilmesi yani alınmaması gibi konularda gelen

[93]- A.g.e, IX. 654, nu: 5529, ayet: 6, En'am, 145.

muhtelif rivâyetlerdeki birçok problemi çözmede bu ayrımı bir çözüm yolu olarak gördüm. Bu meselede en çok üzerinde durduğum konular da, hayvanların zekatı İle ilgili hususlardır. Çünkü hayvancılık, nübüvvet asrında Arap'ın en büyük servet kaynağı idi. Bundan dolayıdır ki, zekat ile ilgili hüküm ve prensiplerin çoğu buradan alınmıştır. Zekat hadîsleriyle alâkalı üç konu etrafında zikrettiğim bazı mütalâalarımı burada zikretmekte bir sakınca görmemekteyim, Hz. Peygamberden sâdır olan bu emir ve yasakların en fazla O'nun yöneticilik ve riyaset vasfıyla alâkalı olması hasebiyle, bu ayrıma itibar etmenin birçok problemi çözecek en iyi çözüm yolu olduğu kanaatindeyim. Bu konular;

1- Zekatın tanımı konusunda rivayet kitaplarında yer alan ihtilaf ile alakalı,
2- Sığırların nisabı ile ilgili,
3- Atların zekatı ile ilgilidir.

Zekat Kitaplarında Görülen İhtilafın Yorumu

Burada hadîs kitaplarında Resûlullah (s.a.v.) ve raşid halifelerden gelen zekat hakkındaki bazı rivayetler üzerinde bir nebze durmamız gerekmektedir. Çünkü biz onlar arasında az da olsa ihtilaflar görmekteyiz. Burada rivayetlerle, makbul bir senedle gelen haberleri kastediyor, (zayıf ve merdud olanlarla meşgul olmuyoruz.) Hz. Ali'nin zekatla ilgili yazılı rivâyetindeki "Sadaka toplayan görevli, hayvanlardan bir yaş büyüğünü alacak olursa, on dirhem geri verir" emrinde olduğu gibi.

Resülullah'ın (s.a.v.) zekat farizası ile ilgili belirlediği Hz. Enes'ten rivayet edilen hadîste geçtiği üzere, Hz. Ebu Bekir'in gönderdiği yazılı talimatta gelen, O'nun (zekat ve-

ren şahsın beş yaşında bir deve vermesi gerekirken, elinde bulunmadığı için onun yerine dört yaşında bir deve vermesi halinde, aradaki farkı telafi için) iki koyun veya yirmi dirhem vermesini bildiren haberde olduğu gibi.

Aynı şekilde Hz. Ali'den gelen zekat talimatnamesinde, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'den gelen talimatnamelere muhalif hususlar vardır ve Hz. Ali'nin bu yazılı belgesinin Hz. Peygamber'e ait olmadığı doğrudur; zira doğru olan onun mevkuf olduğudur. Fakat, {öyle de olsa) Hz. Ali, Hz. Pey-gamber'in belirlediği bir talimata muhalefeti acaba nasıl caiz görebilmiştir? Acaba burada biz birkaç sahih kanaldan gelen Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in yazılı talimatlarını mı eleştireceğiz? Yoksa, "Hz. Ali diğer yazılı talimatların neshedil-diğini bilmekteydi ve nâsih de onun nezdinde idi" mi diyeceğiz? Şayet böyle dersek, peki o bunları niçin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde ortaya atmadı? Bütün bunlar kabul edilemeyecek ihtimallerdir.

Benim anlayabildiğim ise şudur. Hz. Peygamber bu miktarları, nübüvvet sıfatıyla değil de, o dönemdeki ümmetinin bir yöneticisi ve reisi sıfatıyla tayin etmiştir. Yöneticilik sıfatı da, içinde bulunulan toplum için, zaman, mekan ve belirli hallerde en faydalı olanına itibar eder. O, nübüvvet sıfatının aksine, böyle bir ortamda bunu emrederken; zaman, mekan ve durumlar değişince, daha başka bir şey emredebilir, hatta tamamen değiştirebilir. Nübüvvet sıfatıyla sâdır olanlar ise, her yer ve her zamanda, bütün ümmet için bağlayıcı bir teşrîî niteliği arzeder.

Yine bana göre, zekat olarak verilecek hayvanların yaş farkını telafi için belirlenen iki koyun veya yirmi dirhem tahdidi de bu cümleye dahildir. Zira, bu durumlardaki fark,

dondurulmuş tek bir kıymet ile sabit kılınamaz. Çünkü, koyun ile deve arasındaki oran sabit kalsa bile, iki koyuna bedel olarak belirlenen yirmi dirhem sabit kalamaz, Mesela, koyunların kıymeti artabileceği gibi, dirhemin alım gücü de düşebilir. Veya şimdilerde herkesin bildiği ve şahit olduğu gibi, bunun tam aksi de olabilir. Dolayısıyla, Hz. Peygamber bir koyunu yirmi dirhem ile takdir ederken, o günkü fiyatlar uyarınca ve yönetici vasfıyla belirlemiştir. Şu halde, kıymet ve fiyatların değişmesine uygun olarak bizim de söz konusu farkı, başka bir miktar olarak belirlememize hiçbir engel yoktur.

İşte Hz. Ali'nin iki yaş arasındaki fark için, iki koyun veya on dirhem şeklindeki takdiri, bu esasa binâen gelmiştir. Bu ise koyunun onun döneminde ucuzladığını, dolayısıyla bu hususta Nebevî emre muhalefet edilmediğini göstermektedir.

Bu yazılı zekat talimatları arasındaki bir kısım detaylar-daki ihtilafları bu şekilde yorumlamak ve böyle bir gerekçe ile izah etmek, senedini ve sübutunu eleştirerek tamamen reddetmekten daha evlâdır. Nitekim İmam Yahya b. Main, develerin yaşları ve sayılarıyla ilgili belirlenen nisapları, sığırların vb. nisaplarını kastederek "Zekat miktarlarını belirleyen sahih hiçbir hadîs yoktur" derken böyle yapmıştır. Bu yüzden de Ibn Hazm ona çok sert bir şekilde karşı çıkmış ve onun bu sözünün delilsiz bir iddiadan ibaret olduğunu ve reddedilip atılması gereken bir söz olduğunu söylemiştir. Yine *Schacaht* gibi bir müsteşriğin, zekat nizamı ile ilgili Resûlullah'tan Cs.a.v.) gelen birçok sarih-sahih hadîs hakkında şüphe oluşturmaya çalışması da bundandır. *

[94]" Kardavi, Yusuf, *Fıkhu'z-Zekat,* I, 189-191.

Ele alacağımız ikinci konu ise, sığırların nisabı ile ilgilidir. Acaba bu nisap, meşhur olduğu üzere otuz mudur, yoksa seleften bazılarının benimsediği gibi on ya da beş midir?

Bana öyle geliyor ki, Resûlutlah (s.a.v.), Müslüman yöneticilere imkân tanımak ve böylece kendi toplumları için, zaman, mekan ve hale en uygun olanını seçmeleri için, zekatların nisapları ve miktarları ile ilgili bazı hususları kesin bir şekilde tahdit etmeksizin kasten terk etmiştir.

Mesela, bazı dönemlerde, bazı yöneticiler, asrımızda dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan ve bilinen bazı sığır cinslerinde olduğu gibi, sığırı, deveden daha çok değerli, daha çok yararlı ve daha bol süt veren, daha çok üreyen bir hayvan olarak görebilirler. Dolayısıyla burada onlar bu nisabı beş deve olarak belirleyebilirler ve buna bir koyun, on de-' veye iki koyun, yirmi deveye dört koyun alınır ve bundan sonrası, Muaz hadîsinde olduğu gibi alınır. Bu sığır cinsinin sahipleri, ileri gelen zenginlerden olursa, söz konusu görüş tercih edilebilir. Yine nisaba on sığır olarak itibar eden Şehr b. Havşeb'in görüşünü almak da mümkündür.

Fakat, bazı beldelerde sığırın beş-on tanesine sahip olanların bile zengin sayılamayacağı kadar kıymeti de faydası da az ise,

oralarda makul olan meşhur görüşte olduğu üzere nisabın otuz olmasıdır. İşte bu, İmam Zührî'nin nisabın otuz olarak takdir edilmesi hakkındaki "Bu Yemenliler için bir hafifletme idi" şeklindeki sözünü açıklamak tadır.
Eğer Zührfnin dediği sahih ise, daha sonra ıstılahlaşan anlamıyla ortada bir nesih yok demektir. Bu durumda Hz, Peygamber bunu, değişebilen ve dolayısıyla ona bağlı olarak hükmü de değişebilecek olan dönemin maslahatına uygun olarak, onlar hakkındaki hükümleri idare eden Müslüman-

Iarın bir yöneticisi vasfıyla yapmıştır. Resûlullah'ın (s.a.v,) yöneticilik ve reislik vasfıyla yaptıklarına ve söylediklerine gelince bunlar, O'nun nübüvvet *(veya* Allah'tan tebliğ etme) vasfıyla yapıp-söylediklerinden farklıdır ve ikisi arasında büyük mesafe vardır, [95]
Sonra bu konuya, atların zekatı ile onun farz olup olmadığı etrafında imamlar arasındaki ihtilaflara adı geçen bahsin sonunda tekrar döndüm. "Sizden atların zekatını affettim" hadîsini zikrettikten sonra orada şöyle dedim:
"Burada tercih ettiğim görüşü daha *Önce,* sığırların nisabının tahdidinde olduğu gibi, zekat ile ilgili yazılı talimatlarla da gelen küçük bir ihtilaf hakkındaki değerlendirmemde de söyledim, bu husustaki ihtilaf şudur: Hz. Peygamber, bunu ümmete ve yöneticilerine ...genişlik olsun diye kasten terk etmiştir. Ve O (s.a,v.) bunu ancak, ümmetin ve milletin o dönemdeki maslahatının gereğine uyarak emreden-yasak-layan, bağlayıcı kılan-affeden bir yönetici sıfatıyla söylemiştir. Nitekim o dönem, atların zekattan muaf tutulmasını gerektirmiştir. Peki Hz. Peygamber'in nübüvvet vasfıyla söyledikleri ile, yöneticilik vasfıyla söylediklerini ayırt etmenin yolu nedir?
Bunun tahkiki ve birbirinden ayırt edilebilmesi ancak, ilgili durumların karinelerinin bilinmesiyle olur. Hadîsin konusunun, devletin siyasî, iktisadî, askerî, idarî vb. işleriyle ilgili, maslahata dayalı bir durum olmasıyla bilinebilir. Yine yöneticilik vasfıyla sâdır olduğunu gösteren hususlardan biri de, yer, zaman ve hallerin değişikliği sebebiyle, zikredilen bir nassa muhalif bir başka nassın, hatta birkaç nassın daha
[95]" Kardavi, Yusuf, a.g.e, 1,203.

bulunmasıdır. Bundan o hususta belirli bir zamanda, geçici cüz'î bir maslahata riayet edildiği, onunla ebedî ve umumî bir teşrîî kastedilmediği anlaşılır. "Sonra, İmam Karafî ve İmam Dehlevî'nin (daha önce naklettiğimiz) sözlerini de delil olarak zikrettim, ardından da şöyle dedim:
* Benim kanaatime göre Hz. Peygamber'in atların zekatını affetmesi, - şayet sahih ise- işte bu kısma girmektedir. O (s.a.v.), o dönemdeki cüz'î maslahatı - ki o da cihad için at edinmeye ve binmeye teşviktir- kastetmiştir. Nitekim, Hz. Peygamber'in "Sizin için affettim" ifadesi de buna delâlet etmektedir. Şayet atlar, zekat verilmesi gereken mallar kapsamında olmasaydı, O (s.a.v.), "Sizin için affettim" demezdi. Çünkü bir şeyin affı veya bir şeyden geçilmesi, ancak o şeyin istenilmeye layık olmasından sonra olur. Burada bazı âlimlerin de dediği gibi, bu işin Hz. Peygamber'e bırakıldığına bir ima vardır. Aynı şekilde, O'ndan sonraki adil yöneticilerin de, kamu yararının gerektirdiği duruma bakarak, atlardan zekatı alma ve affetme yetkileri vardır.
Şayet bazı memleketlerde atlar, sahipleri tarafından ticarî maksatlarla üretilip yetiştirüiyorsa ve (belki de) bu haliyle develerden daha büyük ve önemli bir servet haline gelmişse, bazısından alıp, bazısını terk ederek zenginler arasında hiçbir fark gözetmeksizin, atlardan da zekat almak yöneticinin hakkı, hatta görevidir. İşte, Hz. Peygamber'in atlardan zekat almayı affettiği eğer sahih ise, daha sonra Hz. Ömer'in atlardan zekat almasının kabul edilebilecek bir yorumu yoktur. En doğrusunu Allah bilir.[96]
[96]" Kardavi, Yusuf, a.g.e.. I, 230-233.

Sık Sık Nesih Görüşüne Sığınmaya Hacet Yoktur
Sünnete tahkik ehli âlimlerin bu açıklamaları ışığında bakılması, deliller arasındaki çelişkiden kaçmak için âlimlerimizden birçoğunun benimsediği nesh kanaatine sığınmaktan bizi kurtaracaktır.
Oysa nesh, ihtimal ile sabit olmaz, iki nasstan birinin diğerini neshettiğini söyleyebilmek için, o ikisinden hangisinin önce, hangisinin sonra sâdır olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Halbuki, hakkında mensuh denilen hususlardan birçoğu gerçekte mensuh değildir. Bilakis, bu konudaki iki nass, muayyen bir konumda, belirli sebepler ve şartlarda sâdır olan Nebevi şer'î siyaseti temsil eder. Hükmü gerektiren sebepler değişince, neticesi olan hüküm de değişir.
İşte kurban etlerinin biriktirilmesinin yasaklanmasından sonra tekrar mubah kılınmasının nesh olmadığına dair bazı imamların söyledikleri de bu kabildendir. *Şer'atu'l-İslâ-mi* adlı kitabımda açıkladığım gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.), kurban bayramını takip eden üç günden sonra kurban etlerini biriktirmeden men etmişti. Çünkü, hem o günlerde insanlar sıkıntı içerisindeydiler ve ete ihtiyaçları vardı, hem de dışarıdan muhtaç olan heyetler gelmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber toplumun lideri ve devletin başkanı sıfatıyla etleri biriktirmekten men etme emrini çıkardı.
Buhârî, Selem b. Ekva'nın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber,
- 'Sizden her kim kurban kesmişse, üç günden sonra evinde ondan bir şey bırakmasın!' buyurmuştu. Ertesi yıl olunca, sahabe:
- 'Ey Allah'ın Resulü, yine geçen yıl yaptığımız gibi mi yapacağız?' deyince, O (s.a.v.):

- 'Yiyin, yedirin ve biriktirin! Çünkü geçen yıl böyle yapmamızın sebebi, insanlar o zaman sıkıntı -açlık ve meşakkat- içerisindeydi ve ben bununla sizin onlara yardım etmenizi istemiştim.' buyurdu." Bazı hadîslerde ise, "Ben sizi gelen misafirlerden (yani Medine dışından gelen kimselerden) dolayı nehyetmiştim" buyurmuştur. İşte bu hadîs ile önceki hadîs, söz konusu nehyin illetini açıklamaktadır. Anlaşılan o ki, bu, geçici -şartların çözümüne yöneliktir ve illet kaybolunca hüküm de yok olmuştur. Nitekim bunun açıkça mubah olduğunu ifade eden bir hadîs de gelmiştir: "Sizi kurbanların etlerinden biriktirmekten nehyetmiştim, artık yiyin, yedirin ve biriktirin!"
Fakihlerden çoğu, bu mübahlığı, önceki nehy için bir nesh sanmışlardır ki, öyle değildir. Araştırıldığında görülecektir ki, bu nesh babından değildir. İmam Kurtubi'nin tefsirinde açıklayarak söylediği gibi, "Aksine o mensuh olduğu için değil, illetinin kalkması sebebiyle kalkan bir hükümdür. Neshedilerek kalkan hüküm ile, illetinin kalkmasından dolayı kalkan hüküm arasında fark vardır. Çünkü, nesh ile kalkan bir hüküm ile ebediyen hükmedilmez- Oysa, illetin kalkmasıyla kalkan hüküm ise, illetinin

dönmesiyle yine döner. Şayet bir belde halkına kurban zamanında muhtaç insanlar gelse, bu belde halkının da onların ihtiyaçlarını kurbanların dışında gidermeye imkanları olmasa, onların da tıpkı Hz. Peygamberin yaptığı gibi üç günden fazla bekletmemeleri gerekir.[97] Aynı şekilde İmam Şafiî de, Risat'e'de, illetleriyle ilgili babın sonundaki hadîste, kesin olarak ifade etmese dv, nehyin dışarıdan gelenlerle alâkalı olduğuna dikkat çekmiştir.[98]
[97]~ Kurhıbi, *el-Cami',* XTI. 47-48. [98]~ Şafii, *Risale, s.* 239.

Hz. Ali'nin bir bayram günü, namazı kıldırıp insanlara hitap ettiğinde Hz. Peygamberin nehyini hatırlatarak etleri üç günden fazla biriktirmekten nehyetmesi de, bu görüşü desteklemektedir. Nesh kanaatinde olanlar Hz. Ali'nin bu uygulaması karşısında şaşırmışlar ve bazıları "Belki de nesh ile ilgili haber ona ulaşmamıştır" demişlerdir. Oysa, İmam Ahmed ona mübahlığın ve ruhsatın ulaştığına delâlet eden haberler nakletmiştir. Dolayısıyla, tercih edilmesi gereken, onun bunu insanların ihtiyacına binâen söylemiş olmasıdır. Nitekim *Fethu-l-Bârfde* zikredildiği üzere İbn Hazm da bu kanaattedir. Hafız (İbn Hacer) ise şöyle demektedir: "Üç gün sınırlaması, o günkü hal ile ilgili bir vakıadır. Aksi takdirde, şayet ihtiyaç bütün etlerin damıtılmasıyla giderilecek olsa hiç bekletilmemesi gerekirdi."[99]
Rafiî, bazı Şafiîlerin şöyle dediklerini anlatmaktadır: "Haramlılık bir illete mebni idi. İllet kaybolunca, hüküm de kayboldu. Fakat illetin geri dönmesi, hükmün de geri dönmesini gerektirmez. İbn Hacer *Fethu'l-Bâri'de* desteklese de, onlar bu görüşü uzak bir ihtimal olarak görmektedirler."'™
Şayet onlar bu konudaki Nebevi nehyi, raiyyesinden sorumlu olan bir yöneticinin tasarruflarından ve o günkü şartlarla ilgili seri siyasetin gereklerinden olarak görebilselerdi, hepsi rahatlayacaklardı. Çünkü bu bir mubahı sınırlamaktan, şartların gerektirdiği bir yardımı gerekli kılmaktan farklı bir şey değildi. Dolayısıyla Allah'a hamdolsun burada da bir problem yoktur. ı°ı
Nitekim bu hususta İmam Şafiî'nin *Risale'de* ve *Ihtila-fu'l-Hadîs'de* nehiyden sonra kurban etlerini biriktirmenin
99- İbn Hacer, *Feth^i-Bârî,* XII. 120-125
[10]°- A.g.e.
[im]~ Kurtubi, *el-Cami[1],* XII. 47-48.

mübahlığı hakkında zikrettiklerinin akabinden, AUâme Ah-med Muhammed Şakimin aydınlatıcı değerlendirmelerini buldum. O şöyle demektedir:
"Gördüğün gibi Şafiî, bu husustaki görüşünde, bu şekilde tereddüt etmiştir. O bazen neshe kail olmakta, bazen de nehyin farz değil, ihtiyarî olduğunu söylemekte, bazen de bu nehyin (özel) bir anlamı bulunduğunu, onun bulunması halinde nehyin sabit olacağını söylemektedir. Oysa benim nezdimde tercihe şâyan olan husus şudur: ' Etleri üç günden fazla biriktirmeden nehy, ancak Hz. Peygamber'in dışarıdan gelenleri göz önünde bulundurarak buyurduğu bir tasarruftur. Bu O'ndan, umumî işlerdeki teşrîî yoluyla değil, **insanların** maslahatını gözeten bir yönetici ve devlet başkanı sıfatıyla sâdır olan bir tasarruftur. Dolayısıyla buradan, bir yöneticinin bu gibi durumlarda emretme veya yasaklama yetkisinin bulunduğu ve onun bu emrinde itaatin vacip olduğu, kimsenin kendisine muhalefet edemeyeceği neticesi çıkartılabilir. Bunun delili ise, sahabeden söz konusu sıkıntı gidince onların (ertesi yıl gelip bazı kimselerin kurban etlerini biriktirdiklerini) sorduklarında Hz. Peygamber'in "Bunda ne var?" buyurmasıdır. Onlar Hz. Peygam-ber'e bu husustaki nehyini hatırlatınca, O onlara nehyin illet ve sebebini açıkladı. Eğer bu nehy, teşrîî olsaydı, onlara böyle bir hükmün var olduğunu, ancak sonra neshedildiğini mutlaka zikrederdi. Oysa O'nun sadece nehydeki illeti açıklaması, O'nun bununla, bu gibi meselelerin, yöneticinin gördüğü maslahata göre çözüldüğünü ve böylesi durumlarda ona itaatin vacip olduğunu öğretmeyi kastettiğini gösterir. Dolayısıyla buradan öğreniyoruz ki, bu husustaki emir, ihti-yarilik değil fariziyer ifade eder. Ancak o, belli bir zamanla
sınırlı, özel bir mânâsı olan, yöneticinin göz Önünde bulundurduğu maslahattan Öteye geçmeyen bir farzdır.
Bu ise, düşünmeye, geniş bir bakış açısına, Kitap ile sünneti ve ihtiva ettikleri mânâları oldukça geniş bir şekilde mütalâa etmeyi gerektiren gayet güzel, ince bir mânâ olduğu kadar, Allah'ın kendilerine hidayet ettiği kimselerden başkaları için birçok meselede de tatbiki zor olan bir husustur.[103]

Hz. Peygamberin *(s.a.v.)* İctihadları

Müslüman usûl ve kelam âlimleri, Hz. Peygamberin ictihad etmesi hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Onlardan bazıları, Hz. Peygamber'in şer'î hususlarda içtihadının olamayacağını, çünkü O'nun vahiy almaya kadir olduğunu, dolayısıyla dûnundaki içtihada başvurarak daha üstün bir kaynak olan vahiyden veya zanna başvurarak yakın (kesin bilgi)den müstağni kalamayacağını belirtmişlerdir. Onlar, yüce Allah'ın şu ayetlerini *de* delil getirmişlerdir: "O, heva-smdan konuşmaz, o ancak kendisine vahyedilen bir vahiydir." (Necm, 3-5) Bu ayet, O'nun ancak vahye dayanarak konuştuğunu haber vermektedir. O'nun içtihadından sâdır olan hüküm ise vahiy olmaz ve dolayısıyla buradaki nefyin kapsamına da girmez.
Diğer âlimler ise buna Kur'an, sünnet ve aklî delillerle cevap verdiler ve şöyle dediler: "Onların delil getirdikleri ayet onların lehine bir delil olmaz, çünkü o, Kur'an'dan bahsetmektedir. Anlamı ise Katade'den rivayet edildiği üzere söyledin "Kur'an'da O'nun hevasından sâdır olan bir şey yoktur, bilakis o, Allah tarafından kendisine gönderilmiş bir vahiydir." Bunu Kurtubi, ***Tefsirinde*** zikretmiştir.[103]
[102]-Kurtubi,a.g.e. [103]

Şevkanî ise, "O hevasından konuşmaz..." ayetini delil getirenlere cevaben şöyle demektedir: "Burada kastedilen Kur'an'dır. Çünkü müşrikler "Onu bir beşer öğretiyor..." diyorlardı Şayet onların dedikleri bir an için doğru kabul edilse bile, bu onun içtihadının olamayacağına delalet etmez. Çünkü O, ictihad ve vahiy ile taabbüd ederken, hevasından konuşuyor değildi, aksine yine vahye dayanmaktaydı,"[104]
Bu âlimler içtihadın olamayacağını söyleyenlere Hz. Peygamber'in içtihadının sabit olduğu vakılardan bazılarıyla cevap vermişlerdir. Mesela O'nun:
-" Peki, babanın borcu olsaydı, bu hususta ne derdin?", Hz. Ömer'e.
-" Mazmaza yapmış olsan, ne olacaktı?", Hz. Abbas'a da:
-" İzhir otu hariç olsun" ve,
-" Bu şiiri onu öldürmezden evvel duymuş olsaydık, onu öldürmezdik" sözlerinde olduğu gibi.
İşte bundan dolayı âlimlerin çoğu, Hz. Peygamber'in ictihad etmesinin caiz olduğu ve birçok davada bilfiil vuku bulduğu kanaatini benimsemişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber, ictihad ettiği gibi, bazen hata da edebilir ve ardından O'nun hatasını tashih etmek üzere vahiy gelir ve O'na doğru olanı açıklar. Böylece O, asla hata üzere bırakılmaz. Bu da O'nun diğer

müctehitlerden ayrıcalıklı bir yönüdür. Bundan dolayıdır ki. Usûl âlimleri, ictihad yoluyla gelen hükümleri, "vahy-i bâtın" diye isimlendirmişlerdir ki o, her ne kadar vahiy değilse de, vahye benzemektedir.
Fakat söz konusu ictihad sırf dünya işleri ile ilgili olduğu zaman, iki fırka arasındaki görüş ayrılığı daha da belirginleşmektedir. Nitekim *Keşfu'l-Esrar'da* Hz. Peygamber'in
[104]' İbn Hacer, *Fetkul-Bârî,* XII. 120-125.

içtihadı ile ilgili ihtilaf zikredildikten sonra şöyle denilmiştir: "Âlimlerin hepsi O'nun savaşlar ve dünya işleri hakkında..., kendi re'yiyle amel etmesinin caiz olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Aynı şekilde onlar, savaş vb. gibi işlerde O'nun ictihad ve re'y ileri sürmesinin caiz olduğunda ittifak ettikleri gibi, böylesi konularda O'na muhalefet etmenin de caiz olduğu hususunda da ittifak etmişlerdir. Nitekim, Hendek Savaşı'nda Hz. Peygamber'in Gatafan Kabilesi'ne savaştan vazgeçmeleri karşılığında Medine hurmalarının 1/3'ünü vermek istediğinde iki Sa'd (b. Muaz b. Ubade) O'na muhalefet etmişlerdir. Bedir günü de konaklanılan yer konusunda Hubab b. El-Münzir O'na muhalefet etmiştir."™[5]
Yine azad edilmesinden sonra Berire de Hz. Peygamber'in köle konumunda bulunan kocası Muğis'e dönmesi yolundaki arabuluculuğuna da muhalefet etmiştir. Halbuki kocası ona çok bağlıydı O ise, ondan hiç hoşlanmıyordu. Hz. Peygamber, onunla kocasına dönme konusunu görüşüp, kendisinin bir aracı olduğunu ona anlatınca, Berîre:
- "Benim ona ihtiyacım yok" demiştir. Bu haber *Sa-hih'lerde* sabittir.

Sünnetten İrşad Yoluyla Gelen Emir ve Yasaklar

Burada bilmemiz gereken önemli bir husus da, Hz. Peygamber'den gelen bazı konular, Allah'tan sevap almak ve O'nun hoşnutluğunu kazanmak arzusuyla yapılması veya el çekilmesi istenilen dinî konulardan değildir. Hatta bu taleplerinden bir kısmı, emir ve nehiy sigasında olsalar bile durum böyledir. Usûl âlimleri bunu, emr-i irşad veya nehy-i irşad
[105]" Abdulaziz el-Buhâri, *Keşfu'I-Esrar aya Usuli'I-İmam el-Peıdevi,* II. 626.

diye isimlendirmektedirler. Onlar emirdeki irşada, Yüce Allah'ın borçlanma ayetindeki "Alış-veriş yaptığınız zaman, buna şahit tutun" (Bakara- 282) emrini; nehiydeki irşada ise O'nun "Ey inananlar, açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın!" (Maide, 101) buyruğunu misal göstermektedirler. Halbuki onların bu hususu, hadîslerdeki irşad daha açık ve bariz olduğu için bazı hadîslerle misallendir-meleri daha uygun olurdu. Çünkü, nedb veya irşad ifade etmesi itibariyle Kur'an'ın emirleri; mekruhluk veya irşad ifade etmesiyle de nehiyleri tartışılabilir.
Yine onlar, nedb ile irşad arasında da fark gözetmişler ve şöyle demişlerdir: "Nedb iîe irşad arasında da farka gelince; nedb, ahiret sevabına yöneliktir, irşad ise dünya menfaatiyle alâkalıdır. Borçlanmalarda şahit tutmayı terk etmekle ahiret sevabı eksilmeyeceği gibi, bunun yerine" getirilmesiy-le de sevap artmaz."[106]
İşte bu bize, Hz. Peygamberin bazı emirlerinin vaciplik veya müstehaplık ifade etmediklerini, bunun, ictihad etmeleri hatta o konuda başka bir reye başvurmaları caiz olan dünyevî maslahatlara irşad anlamında olduklarını gördüklerinde, sahabenin böylesi emirleri nasıl terk edebildiklerini açıklamaktadır.
Bunun bir misali, Hz. Peygamberin "Yahudiler ve Hıristiyanlar (saç-sakallarını) boyamıyorlar, siz onlara muhalefet edin"[107] şeklindeki ağaran saç ve sakalların boyanmasıyla
[106-] Abdulaziz el-Buhârf, a.g.e-, *I* 107; Şevkânî, *İrşadu'l-Fııhul'da* bunu Razi'nİn Mnhsu/'ünden naklederek zikretmektedir. Bkz: *ei-Mohsul,* II. Böiüra, I. 58; Amidi, *el-îhkam fi Usuli'l-Ahkam,* II. 207.
[107-] Buhâri, Libas, Ebu Hureyre'den, (İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* X. 354, no: 5899); Müslim de rivâyel etmiştir. M. Fuad Abdulbaki, *el-Lü'lüü ne'l-Meram,* no: 1362.

ilgili emridir. Oysa Hafız İbn Hacer'in *Fethu'l-BârİI'de* dediği gibi, sahabeden boyamayanlar mevcuttur. Mesela, Ali b. Ebi Talib, Ubey b. Ka'b, Seleme b. el-Ekva', Enes b. Malik ve birçokları boyamayı terk edenler arasındadır.[108]
Hafız İbn Hacer, orada selefin kına ile boya hakkındaki ihtilaf ve terk etmelerini de zikretmiş ve şöyle demiştir: "Fakat mutlak olarak kına kullanılması daha evlâdır. Çünkü onda, Ehl-i Kitaba muhalefet etme emrine de imtisal vardır. Ayrıca onda, saçları toz vb. şeylere karşı koruma da söz konusudur. Fakat bir beldenin saç boyamama gibi bir âdeti varsa o başka. Çünkü böyle bir durumda toplumdan ayrı hareket eden kimse, şöhret makamında gibi olur ki, onun hakkında bunu terk etmesi daha iyidir."[109]
Asrımızda kendilerini sünnete ittibaya nispet eden bazı aşırı gidenlerin yaptıklarının aksine Hafız ibn Hacer, bu işi beldelerin âdetine bırakmakla oldukça insaflı davranmıştır.
Yine "Oğlunu, Rabah, Yesar, Eflah ve Nafi' diye isimlendirme"[110] hadîside böyledir. Bununla birlikte sahabe asrından beri Müslümanlar, bu isimleri koymaktadırlar. Şayet bunda dinî bir mekruhluk olsaydı, onlar çocuklarını bu isimlerle isimlendirmezlerdi.

Tıbbî Nitelikli Hadîsler:

Kanaatime göre tıbbî nitelikli ve buna benzer, mesela belli bir tür sürmeye, ya da belirli türden yiyeceklere veya giyeceklere vb. teşvik eden hadîsler de bu cümledendir, yani terk edilmesiyle sevabı eksilmeyen, yapılmasıyla da artmayan ir-
[108]' İbn Hacer, *Fethu'I-Bürî, X*- 355.
109-
A.g.e.
[no]" Müslim, *Sahih,* Semure'den, no; 2136. (II. 1685)

şad hatundandır.
Hadîste geldiği üzere, Resûlullah (s.a.v.) siyatik hastalığına yakalanan kimseye, Arap koyunun kuyruğunu tavsif etmişse, bu, yapanın sevap kazanacağı, terk edenin ise kınanacağı dinî işlerden değil, Arap toplumunun tecrübesine bağlı dünyevî bir İş için irşad kabilindendir. Bu sebeple Müslüman, bugün onu terk edebilir, mütehassıs bir doktora gidip onun yanında tedavi görebilir, onun görüşünü alabilir, ama buna rağmen sünnete de muhalif olmaz.
Hz. Feygamber'in "Uyuyacağınız zaman size ismid (antimuvan) tavsiye ederim. Çünkü o, görmeyi güçlendirir, saçı büyütür"[112] sözü de böyledir.

Hz. Peygamber'in "Size ismidi tavsiye ederim, çünkü o saçı bitirir, çapağı giderir ve görmeyi netleştirir"[1 i3] vb. ismid İle sürmelenmeye çağıran hadîslerinin hepsi de irşad yolludur. Dolayısıyla Müslümanın artık göz doktorunun talimatını izlemesinde hiçbir günah yoktur. Şayet güvenilir bir doktor ona, "İsmid sana uygun değil, sana bir yararı yok" dese, onun ondan uzak durması gerekir ve o, bununla sünnete muhalefet etmiş olmaz. Bilakis o, her sahada zikr ve tecrübe ehline başvurmanın vacipliği şeklindeki İslâm'ın rehberliğine ve aynı şekilde "Zarar verme de, ona zararla
'"* İbn Mâce, *Tıbb,* no: 3464; Busiri onu sahih görmüştür. Hakkındaki değerlendirme fbn Kayyim'in sözünden sonra gelecektir. "*J ibn Mâce, Cabir ve İbn Ömer'den; Hakim, İbn Ömer'den; Ebu Nuaym, *Hıtye'de* İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Hadîs, *Sakîhu'l-Cnmii's-Sağir'de* no: 4054,4056'da zikredümişfir. ' *3" Taberani ve Ebu Nuaym onu Hz. Ali'den rivayet etmişlerdir. Na-sıruddin el-Elbânl, onu *Sahihu'l-Caınii's-Sağifde* no: 3934'de zikrelmif ve hasen olduğunu söylemiştir. "^ Ahmed ve İbn Mâce, İbn Abbas'tan, İbn Mâce, Ubade'den rivayet etmiştir ki, bütün tarikleri ile sahihtir. Nasıruddin el-Elbânî, onu
448

karşılık verme de yoktur"'[14] şeklindeki Resûlullah'ın (s.a.v.) sözüne ittiba etmiş olur. Çünkü Resûlullah (s.a.v,) bedenlerin tıbbı ile gönderilmemiştir, onun ayrıca ehli vardır. O (s.a.v.) ancak, kalplerin, akılların ve nefislerin tıbbı ile gönderilmiştir.
İşte asrımızda bir hayli tartışma ve çarpışmaların yapıldığı, herhangi bir kaba düşen sineğin batırılması ile ilgili hadîse bu bakış açısından bakıldığında hem biz rahatlayacağız, hem de başkalarını rahatlatacağız.
Şu halde hadîs, dünyevî bir işte, besin maddeleri sınırlı ve az olan belirli bir çevrede irşadı temsil eder. Dolayısıyla özellikle evlâtlarını sadelik içerisinde ve sert hayat şartlarında yetiştiren ve onları cihad hayatına hazırlayan bir toplumda içerisine sinek düşen bütün yemeği dökmek gerekmez.
Fakat, hadîsin ihtiva ettiği "Sineğin bir kanadında zehir, diğer kanadında da panzehir olduğunu" haber vermesi, çevre tecrübesinin, Arap tecrübesinin de üzerinde bir şeydir. Bu yüzden bu durumu yadırgayarak reddetme veya yalanlama ile karşılamamamız gerekmektedir.
Alimlerin "Nebevi tıp" diye isimlendirdikleri şeyle ne kadar şeref duyarsak duyalım, ittifakla kabul edilen bir husustur ki Hz. Peygamber tıbbı bildiğini iddia etmediği gibi, bunun için de gönderilmemiştir.
Bildiğim kadarıyla, muteber âlimlerden hiçbirisi, sahih hadîslerde tavsif edilen belirli tedavi şekillerinin genel ve mutlak olduğunu söylememiştir. Aksine, her ne kadar onlar, bazı zamanlar genel lafızlarla vârid olmuşsa da, söylenmiş
Sakihu'l-Camu's-Sağir'ûe no: 7517dezikretmiştir. Birçok cüz'i riasslar-dan ve hükümlerden alman mânâsı ise kafidir. Bundan dolayıdır ki o ittifakla telaffuz edilen kat'i, şer[1]! bir kaide haline gelmiştir.
449

olduğu zaman, mekan ve durumlara mahsustur.

İbnul-Kayyim'in Nebevi Tıp Yorumu

Kendi ilmi ve asrının ilmi ölçüsünde Nebevi tıbba bir hayli Önem vermiş olmasına rağmen, *Zâdtt'l-Meâd fi tîeydi Hayri't-Ibâd* adlı kitabında Muhakkik İbnu'l-Kayyim'in, dikkatleri şu hususa çektiğini görmekteyiz: "Bu sahadaki, Nebevi emir ve yönlendirmelerin çoğu, bütün insanlar, bütün toplum ve durumlar için genel olmayıp, aksine onların söylenildiği böylesi bir çevreye mahsustur."
Bu hususta Hz. Peygamber'in siyatik ile ilgili tedavisini misal olarak alalım. Ibn Mâce *Sünen'inde* Muhammed bin Şîrîn, Enes b. Malik'ten onun şöyle dediğini nakletmiştir. "Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: 'Siyatiğin tedavisi, yaşlı çöl koyununun kuyruğımdadır. Kuyruk üç parçaya bölünür, sonra her gün katıksız olarak bir parça içilir. '""5
Ibnü'l-Kayyim şöyle demektedir:
" Siyatik, uyluk mafsalında başlayan bir ağrı olup, uyluğun arka tarafından, hatta bazen topuğa kadar iner. Süresi uzadıkça, inmesi de artar ve onunla birlikte ayak ve diz zayıflar. Bu hadîste, hem lügavî, hem de tıbbî anlam vardır. Lügavî anlamı, bu isimlendirmeye karşı çıkanların aksine o, bu hastalığın 'ırku'n-nesa' şeklindeki siyatik olarak isimlen-dirilmesinin caiz olduğuna delildir. Bir kimse şöyle diyebilir: 'Nesa ile ırk, ikisi de aynı şekilde damar anlamına gelmektedir ve bir şeyin kendisine izafe edilmesi demek olur ki, bu kabul edilemez.'
' '*" İbn Mâce, *Tıbb, Siyatiğin Tedavisi* babı, no: 3463, ricali sikadır. £1-Busiri *Zevaid'ittde* {i. 216) isnadının sahih olduğunu söylemektedir.
Bunu söyleyene iki şekilde cevap verebiliriz.
\~ Irk, nesadan daha büyüktür, dolayısıyla bu, genelin Özele izafesi babından olur. 'Dirhemlerin hepsi veya bazısı' kullanımında olduğu gibi.
2- Nesa, damarda bulunan bir hastalıktır. Dolayısıyla böyle bir izafe, bir şeyin yer ve mahalline izafe babından olur. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi ise, onun sancısının diğer ağrıları unutturmasındandır. Bu damar, uyluk mafsalında başlar, ayak kemiği ile siniri arasmda bulunan sağ taraftaki topuğun arkasından, ayak arkasına kadar uzanır.
Tıbbî anlama gelince, daha önce zikredildiği gibi, Resûlullah'ın (s.a.v.) sözleri iki türlüdür:
a) Zaman, mekan, şahıs ve durumlara göre genel olanlar.
b) Bu hususlara veya bunlardan bazılarına göre özel olanlar. İşte bu siyatik konusu da bu kısma girer. Zira bu, Arap'a, Hicaz ehline ve çevresindekilere, özellikle de çöl bedevilerine yöneltilmiş bir hitaptır. Çünkü bu, onlar için en yararlı tedavi yöntemleridir. Bu hastalık, kurumadan dolayı ortaya çıkmaktadır. Bazen de kalın elastiki maddeden ortaya çıkabilmektedir. Tedavisi de, yumuşatmaktır. Koyun kuyruğunun ise iki özelliği vardır: Pişirme ve yumuşatma. Yani ondan hem pişirme/olgunlaştırma, hem de (hastalığı dışarıya) çıkarma mevcuttur. İşte bu hastalığm tedavisi, bu iki duruma ihtiyaç duymaktadır. Çöl koyununun tayin edilmesinin sebebi ise, onun (pislik vb.) atıklarının azlığı, cüssesinin küçüklüğü, özünün yumuşaklığı ve otlağının özelliği şeklinde sıralanabilir. Çünkü o, yavşan ve marsuma vb. sıcak bölge ikliminde görülen otlardan otlamaktadır. Bir hayvan bu bitkileri ot-ladığı zaman, etinde bu otların tabîî özellikleri oluşur ve böylece özellikle de kuyruk olmak üzere daha yumuşak bir hale dönüşür. Bu bitkilerin hayvanların sütlerine fiili tesirleri, et-
450
451

lerine yaptıkları tesirden daha kuvvetlidir. Fakat kuyruktaki pişirme ve yumuşatma Özelliği, sütte bulunmaz. İşte daha önce zikredildiği üzere, çeşitli milletlerin ve bedevilerin genel ilaçları bunun gibi, terkipsiz ilaçlardır ve Hint doktorlarının uygulamaları da böyledir.
Bizans ve Yunan ise, birkaç maddeden oluşan ilaçlar yazmaktadır. Onların hepsi, şu hususta görüş birliği içerisindedir: Bir doktorun mahareti, öncelikle diyetle tedavi etmekten geçer, şayet o, bu tedavide aciz kalmışsa, terkipsiz tek bir madde ile

tedavi eder, bundan da aciz kalmışsa, en az ter-kipli olanı tercih eder.
Daha **önce** söz edildiği gibi, Araplar ve çöl bedevileri, genellikle basit hastalıklar ile bunlara uygun basit ilaçlara alışkındılar. Bu aynı zamanda onların besinlerinin de basitliğinden kaynaklanıyordu. Bileşik/kompleks hastalıklara gelince, bu da genellikle çeşit çeşit gıdaların birleşmesinden meydana gelmekteydi ki, bu hastalıklar için de kompleks ilaçlar tercih ediliyordu. En iyisini Yüce Allah bilir." [i16]
İbnü'l-Kayyim bu metodunu Medine hurmasından söz ederken de sürdürür. *Sahihayn*'da, Sa'd b. Ebi **Vakkas'tan** gelen hadîse göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur
"Kim sabahları, Medine çevresindeki hurmalardan yedi hurma yerse, o gün ona zehir de, sihir de bir zarar vermez." Diğer bir lafız ise şöyledir:
"Sabahladığı zaman kim Medine'nin iki kara taşlığı[117]
[u6]~ İbnu'l-Kayyim, *Zadul-Mead.* IV. 71-72.
ü ^" Labeteyha; Medine'yi iki tarafından çeviren kara taşlar İle krater
taşları arasıdır. Labe'nin tesniyesidir. Abe veznindedir.
[11] *$*- Buhâri, *B'ıme,* Acve babı, IX. 493; Müslim, *Epîbe, Babu Fadli*
Temri't-Medine. no: 2047; M. Foad Abdulbaki, *el-Lü'iüü ve'l-Mercan,*
no: 1327.

arasındakilerden yedi hurma yerse, akşama kadar ona zehir zarar vermez."[118] İbnü'l-Kayyim, - kendi ilmi ve asrının ilmi muvacehesinde- hurmanın, özellikle de Medinelilerin en güçlü geçim kaynakları ve besin maddesi olan Medine hurmasının faydalarından bahsettikten sonra, şöyle demektedir:
"Bu hadîs, Medine halkı ve çevresindekiler olmak üzere kendisiyle hâs murad edilen hitap tarzlarındandır. Şüphesiz, çeşitli bölgelerin başka yerlerde bulunmayan, kendilerine has çok yararlı üaçları vardır. Bu bölgede geliştirilen bir ilaç, oradaki hastalığı tedavi ederken; başka bir bölgede geliştirildiğinde toprağın veya havanın ya da her ikisinin etkisi sebebiyle, aynı faydayı sağlamayabilir. Zira, insanların tabiatlarının farklı farklı olması gibi, toprağın da Özellikleri, tabiatı farklıdır. Birçok bitki, bazı beldelerde yenilen gıda iken, bazı beldelerde Öldürücü zehir olabilmektedir. Bir toplum için ilaç olan nice maddeler, başkaları için gıdadır. Yine nice toplulukların çeşitli hastalıklar için geliştirdikleri ilaçlar vardır ki, onlar, başka toplumların farklı hastalıkları için kullandıkları ilaçlardır. Hatta bir beldenin ilaçları, başka bir beldeye uygun düşmeyeceği gibi, yarar da sağlamaz. Dolayısıyla zikrolunan hurma bazı zehirlere faydalı olabilir. Böyle olunca hadîs, tahsis edilmiş âmm kabilinden olur ve sadece bu beldeye has, her türlü zehirlere karşı faydalı olabilir. Burada açıklamamız gereken diğer bir husus da şudur: Bir ilacın hastaya faydalı olabilmesi için, onun o ilacı kabul etmesi, faydalı olacağına inanması, karakterinin de kabullenmesi ve böylece bu hastalığı savabilmesi için ondan yardım umması şarttır. Öyle ki, tedavilerin birçoğu, itikat, güzelce kabullenme, mükemmel bir ümit sebebiyle yararlı olmaktadır. Nitekim insanların bu hususta çok acayip gözlemleri vardır. Çünkü insan tabiatı, onu aşırı bir şekilde ka-

bul etmek ister, onunla sevinmek ister, böylece kendisine bir güç gelir ve tabiatını güçlendirir, iç güdüyü harekete geçirir ve neticede bütün bunlar, rahatsızlığı savmaya yardımcı olur, Bunun aksi durumlarda ise, belli bir hastalığa çok faydalı ve etkili olan bir ilaç, hastanın bu hususta inancının bozuk olması, mizacının onu kabullenmemesi sebebiyle işi bozar ve ona hiçbir şey veremez.""[9]
Görüldüğü gibi, İbnü'l-Kayyim burada psikolojik yöne ve onun tedavide ve şifanın bir an evvel elde edilmesindeki önemine dikkat çekiyor ki, bu modern tıbbın da var gücüyle onayladığı bîr yöndür,
İbnü'l-Kayyim'in *Zâdu'l-Meâd* adlı eserinde değişik münasebetlerle birkaç defa tekrarladığı sözlerinden dikkat edilmesi gereken diğer bir yön de şudur: Ona göre tıp vb. ile ilgili olarak vârid olan hadîslerden çoğu genel ve mutlak olarak alınamaz, bunlar çoğu defa, belli şartlar, belli mekanlar ve belli durumlarla ilgili oldukları için, başka durumlar hakkında geçerli olamazlar. Bilakis onun *Miftahu Dâri's-Saâde* adlı kitabında zikrettiği ve bizim de ileride nakledeceğimiz gibi onlar, Hz. Peygamber'in mahza beşerî görüş ve tecrübesinden sâdır olmuştur.
Şimdi şu hadîse bakalım: "Size inek sürünü ve yağını tavsiye ederim, çünkü sütü deva, yağı şifadır. Ama etinden sakının, zira eti hastalıktır." Bunu, Hakim, İbnu's-Sinnî ve Ebu Nuaym İbn Mes'ud'dan rivayet etmiş, Hakim onu sahih görmüş, Zehebî de onu onaylamış, Elbânî de *Sahihu'l-Ca-mü's-Sağir'de* zikretmiştir.
Bunun bir benzeri de Suheyb'den gelmiştir: "Size inek sütünü ve yağını tavsiye ederim, çünkü sütü şifa, yağı deva-
[n9]~ Ibnu'l-Kayyim, *Zadu'l-Mead,* IV.98-99.
dır. Eti ise hastalıktır." Bunu, İbnu's-Sinnî ve Ebu Nuaym rivayet etmiş, aynı şekilde Elbânî de onu sahih görmüştür.
Diğer bir rivayet de şöyledir: "İneğin sütü şifa, yağı deva, eti ise hastalıktır," Bunu Taberanî, *e!-KebÎr'de* Müleyke binti Amr'dan rivayet etmiştir ve bu da aynı şekilde *Sohıhu'l-Camii's-Sağir'de* mevcuttur.[120]
Acaba bu hadîs, hevasından konuşmayan Hz. Peygamber'in, ineklerin etlerinin hastalık olduğunu haber vermesi gibi bir hadîs, dinî ve teşrîî nitelikli bir hadîs midir ve bu haber, vakıaya uygun mudur?
Eğer bu hadîs dinden olsaydı, her yönüyle vakıaya uygun olması gerekirdi. Bu gibi haberlerin, teşrîî olması ve bunun üzerine sorumluluğun terettüp etmesi lazım gelirdi. İnek eti hastalık olunca, zararından sakınmak için yenilmesi de haram veya en azından tahrimen mekruh olurdu. Çünkü, zarar vermek de, zarara zararla karşılık vermek de yoktur. Nitekim bu az önce zikredilen îbn Mes'ud hadîsinde "Sizi inek etinden sakındırırım" ifadesiyle açıkça nehyedilmiştir.
Oysa, vakıa olarak, inek eti, içerisinde İslâm âlemi de olmak üzere bütün dünyada yenilmektedir. Müslümanlar geçmiş asırlar boyunca bu etleri yemişler, yenilmesinde hiçbir sakınca ve günah görmedikleri gibi, onda herhangi bir hastalık görmemişlerdir. Hatta sahih olarak gelen hadîslere göre bizzat Hz. Peygamber, ailesi adına inek kurban etmiştir. Aynı şekilde O (s.a.v.) hac ve kurbanda inek kesmeyi meşru kılmış, ineği yedi kişi için yeterli görmüştür. Şu halde, şayet bunları, İbnü'l-Kayyim'in *Zâdu'l-Meâd ve Miftah* adlı eserlerinde dediklerine hamletmezsek, bunun gibi hadîsler hak-
120- Elbânî, *Sahihul-Camii's-Sağir,* no: 1233, 3929; Münavi, *Feyzu'i-Ka-âir Şerhu'i-Caınii's-Sağir,* IV. 348.

kında yorumumuz ne olacaktır?
Tıp İle İlgili Hadîsler Hakkında İbn Haldun'un Görüşü
Benim kanaatime göre Allâme ibn Haldun şöyle söylerken doğrudan sapmış değildir:

"Şer'î" kaynaklarda nakledilen - yani sünnetten nakledilen- tıp da bu kabildendir, (Yani Dehlevî'nin ifade ettiği gibi, risaleti tebliğ babından değildir.) O, ancak, âdet ve yaratılış üzere cereyan eden şeyler cümlesindendir." O, devamla meşhur *Mukaddime'sinde* şöyle demektedir:
"Çöl sakinleri de, genellikle bazı şahıslara ve **sınırlı** tecrübelere dayalı, kabile şeyhleri ile kocakarılardan devraldıkları bir tür tıbba sahiptirler. Bu tıbbın bir kısmı doğru olsa da, o, tabiî kanunlara dayanmadığı gibi, insan **mizacına** da uygun değildir. Araplar arasında bu tür tıp çok yaygındı ve aralarında Hadîs *b.* Kelede vb. meşhur doktorlar vardı.
Şer'î kaynaklarda nakledilen **tıp** da bu kabildendir. Bu hususta vahiyden kaynaklanan bir şey olmayıp, o, Arap'ın mutad olarak uyguladığı bir şeydir. Hz. Peygamber'in âdetleri ve tabiî hayatı türünden bazı hususlar anlatılırken, O'nun bu konu ile ilgili bazı durumları da anlatılmışsa da, onlar, bunların meşruiyeti veya aynı şekilde uygulanması cihetinden nakledilmemişlerdir. Çünkü O (s.a.v.) bize şer'î bilgileri öğretmek için gönderilmiştir; tıbbı veya diğer tabiî ilimleri öğretmek için gönderilmemiştir. Nitekim hurma aşılama işinde başından geçen olaydan sonra, "Siz kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" demiştir. Şu halde, nakledilen sahih hadîslerde gelen tıp ile ilgili şeyleri, meşru (yani emrolunmuş) şeylere hamletmemiz gerekmez. Zaten buna

delâlet eden bir şey de yoktur. Ancak teberrük cihetiyle veya iman akdini tasdik kabilinden kullanılırsa, işte *o* zaman etkisi büyük ve faydalı olur. Fakat bu, tabiî tıpta yoktur. O, ancak iman mesajının eserleridir. Mesela karnı **ağrıyan** bir kimseye balı önermesinde olduğu gibi. Allah en doğruya gönderecektir ve O'ndan başka Rab yoktur."[121]

Hz. Peygamber'in Beşeriyeti Gereği Tasarrufları

Şüphesiz ki, Hz. Peygamber, bir melek değil, insanlardan bir beşerdi. O'nun risaleti, beşeriyetini ilga etmedi. O'nun söz ve fiillerinden bazıları, sırf beşer oluşunun gereği olarak sâdır olmuştur ve bunlarda herhangi bir teşrîî Özellik yoktur. Mesela O'nun koyununun kol etini sevmesi, kabağı sevmesi rivayetlerinde olduğu gibi, bu ve buna benzer durumlar, insanın tabiatıyla ilgili bir durum olup, insanların mizaçlarının farklılığına göre değişir. Şayet bir Müslüman kol etini değil de, sırt veya baldır etini sevse, bunun ona bir zararı olmaz. Aynı şekilde, kabak sevmeyip de, diğer sebzelerden başka türleri sevse yine durum böyledir. Yine Hz. Peygamber, beşeriyeti gereği, hoşnut olduğu gibi, bazen de kızabiliyordu. Gazap halinde O'ndan bazı insanlara karşı kastetmediği bazı sözler veya dualar sâdır olabiliyordu. İşte ilim erbabının buna riayet etmeleri ve bu alanı, teşrîî ve hüküm çıkarma alanına geçirmemeleri gerekir.
Alimlerden bir grup, Müslim, Ahmed b. Hanbel ve başkalarının naklettiği ve İbn Abbas'ın rivayet ettiği, Hz. Peygamber'in Muaviye hakkında "Allah onun karnını doyurmasın!" hadîsini bu esas üzere açıklamışlardır.
[121] İbn Haldun, *Mukaddime,* III, 1143,1444.

Müslim'in rivayet ettiğine göre Ibn Abbas'ın hadîsi anlatımı şöyledir:
-"Ben çocuklarla beraber oynuyordum. Ansızın Resû-lullah (s.a.v.) çıkageldi. Bunun üzerine ben kapının arkasına saklandım. Fakat Hz. Peygamber gelip sırtıma vurarak,[122]
- 'Git bana Muaviye'yi çağır!' buyurdu. Ben gidip geldim ve;
- 'O yemek yiyor' dedim. O (s.a.v.) bana tekrar:
- 'Git bana Muaviye'yi çağır!' buyurdu. Ben yine gidip geldim ve;
- 'O yemek yiyor' dedim. Bunun üzerine O (s.a.v.): -' Allah onun karnını doyurmasın!' buyurdu."[123] Alimlerden bazıları "O'ndan sâdır olan bu bed(dua),
kasten söylenmiş bir söz değil, Arap'ın âdeti olduğu üzere söz arasında kullandıkları ifadelerdendir. O'nun hanımlarından bazılarına "Allah boğazını ağrıtsın!/Uğursuz, kısır!" demesi, çok sevmesine rağmen Muaz b. Cebel'e "Seni annen dü-şürseydi ya ey Muaz!" buyurması ve "Sen dindar olan eş seç ki, iki elin toprak görsün!" vb. buyurmasında olduğu gibi.
Burada şeyh Muhaddis Nasıruddin el-Elbânî'nin bu hadîs için getirdiği[124] başka bir te'vil vardır. O şöyle der: "Bunu birçok mütevatir hadîslerinde olduğu gibi Hz. Peygamber'in beşer oluşu hasebiyle söylemiş olması mümkündür. Bunlardan bir tanesi de Hz. Aişe'nin şu hadîsidir: 'Resûlul-**lah'ın** (s.a.v.) huzuruna iki adam girdi ve O'nu kızdırdılar.
[122]" Buradaki ifadeyi râvilerden birisi, "Elin açık vaziyette omuzların arasına vurulması" şeklinde açıkladı.
[123-] Müslim, no: 2604.
[124]" Elbânî, *Silsiktu'l-Ahadîsi's-Sahıha,* I. 121 vd. 82 no'lu Muaviye'yi kastederek "Allah onun [camını doyurmasın" hadisi üzerine değerlendirmesi.

Bunun üzerine O, onlara lanet etti, sövdü. Onlar yanından çıkınca O'na:
-' Ey Allah'ın Resulü! Bu ikisinin kavuştuğu hayra acaba kim ulaşabilir ki?' dedim. O (s.a.v.): -' Ne var ki?' dedi. Ben de:
- İkisine de lanet edip, sövdün' dedim. Cevaben O:
-' Sen bilmez misin ki ben Rabbime şöyle bir şart koştum: 'Allahım, ben ancak bir beşerim. Hangi bir Müslümana lanet etmişsem veya sövmüşsem, bunu onun için bir arınma ve ecir kaynağı kıl!' buyurdu."
Müslim bu ve bundan önceki hadîsi "hak etmediği halde, Hz. Peygamber'in lanetlediği veya sövdüğü kimseler için bunun bir arınma ve ecir vesilesi olduğu babı" şeklindeki aynı babda rivayet etmiştir. Sonra da Enes b. Malik'in rivayet ettiği şu hadîsi nakletmiştir:
"Ümmü Süleym'in - ki o, Enes'in annesidir[125]- nezdinde bir yetim vardı. Birgün Resûlullah (s.a.v.) bu yetimi görünce:
- 'O yetim sen misin? Kendin büyümüşsün, yaşın büyümesin!' buyurdu. Bunun üzerine yetim kız ağlayarak Ümmü Süleym'in yanına döndü. Ümmü Süleym:
- 'Ey kızcağızım, neyin var?' diye sordu. Cariye.
- 'Hz. Peygamber, ebediyen yaşımın büyümemesi için (bed)dua etti. Veya 'çağın büyümemesi' dedi.' Bunu duyan Ümmü Süleym, eşarbını başına alelacele dolayarak çıktı[120] ve Hz. Peygamber'e yetişti. Resûlullah (s.a.v.) ona:
- 'Ey Ümmü Süleym, neyin var?' diye sorunca, o;
_ 'Ey Allah'ın Nebîsi, yetim kızcağızıma (bed)dua mı ettin?' diye sordu. O:
125-
Yani, Ümmıi Süleym, Enes'in annesidir. ' Yani, başörtüsünü başına dolayarak demektir.

- 'Bunda ne var Ümmü Süleym?' diye sordu. Ümmü Süleym:

- 'O, yaşının büyümemesi veya çağının büyümemesi için senin dua ettiğini iddia ediyor' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) güldü ve sonra şöyle buyurdu:
- 'Ey Ümmü Süleym! Sen benim: 'Ben ancak bir beşerim, beşerin hoşnut olduğu gibi hoşnut olur, beşerin kızdığı gibi de kızarım. Ümmetimden hak etmediği halde her kime beddua etmişsem, bunu onun için bir temizlenme, arınma ve Kıyamet günü onu bir yaklaşma vesilesi kıl!' diye Rabbime şart koştuğumu bilmiyor musun?'"
Sonra İmam Müslim aynı anlamda olduklarına ve aynı babdan olduklarına işaret ederek bu hadîsin peşinden Mua-viye hadîsini rivayet ederek babı noktaladı.[127] Yani nasıl yetim kıza yaptığı dua ona zarar vermeyecekse, hatta onun için bir arınma ve yakınlaşma vesilesi olacaksa, O'nun Muavi-ye'ye yapmış olduğu dua da aynı şekildedir. Nitekim İmam Nevevî, Müslim üzerine yazmış olduğu şerhinde şöyle demektedir: "Hz. Feygamber'in Muaviye'ye yapmış olduğu dua hakkında iki şekilde cevap verilebilir:
1- Bu, kasıt olmaksızın O'nun ağzından kaçmıştır.
2- Gecikmesinden dolayı bu, onun için bir cezadır. Müslim, bu hadîsten Muaviye'nin bu duaya müstehak olmadığını anlamış ve bundan dolayı onu bu baba koymuştur. Başkaları ise bunu Muaviye'nin menkıbeleri babına koymuştur. Çünkü bu, hakikatte onun lehine yapılmış bir dua haline gelecektir."
Zehebî de bu ikinci mânâya işaret etmiş ve *Siyeru A'Ia-mi'n-Nübelâ* adlı kitabında şöyle demiştir: "Ben derim ki: Bel-
[327]~ Müslim, no: 2600 *vd.*

ki bu, Hz. Peygamber'in 'Allahım, kime lanet etmişsem veya sövmüşsem, bunu onun için bir arınma ve rahmet vesilesi kıl!' sözünden dolayı, Muaviye lehine bir menkıbedir denilebilir. Şunu bil ki, Hz. Peygamber'in bu hadislerdeki 'Ben ancak bir beşerim, beşerin hoşnut olduğu gibi hoşnut olur, beşerin kızdığı gibi de kızarım...' şeklindeki sözleri, sadece Yüce Allah'ın 'De ki: 'Ben ancak, sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolunuyor...' (Kehf-110) buyruğunun açıklan-masıdır."[128]
Bazı heva ve heyecan sahibi kimseler, Hz. Peygamber'i ta'zim ve böyle bir şeyi söylemekten tenzih etmek zannıyla bunun gibi bir hadîsi hemencecik inkar etmeye kalkışabilir. Böyle bir hadîsi inkar etmeye imkân yoktur. Zira hadîs sahihtir, hatta mütevatirdir. Çünkü zikrettiğimiz gibi, hadîsi Müslim, Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den rivayet etmiş; hadîs ayrıca, Ebu Hureyre, Cabir, Selman, Enes, Sem üre, Ebu't-Tu-feyl, Ebu Said ve başkalarından da rivayet edilmiştir.[129]
Hz. Peygamber'e yapılan ta'zimin, meşru bir ta'zim olması, ancak O'nun getirdiği sahih ve sabit olan her şeye iman ile olur. Bu ise, ifrat ve tefrite düşmeksizin, O'nun hem kul, hem de Resul olduğuna imanı bir araya getirir. Kitap ve sünnet şahitlik etmektedir ki, O (s.a.v.) bir beşerdir, ama hem sahih hadîslerin mutlak ifadelerinin, hem de O'nun hayatının gösterdiği kadarıyla O, beşerin efendisi ve en faziletlisidir. Yine yüce Allah'ın O'na bahşetmiş olduğu O'ndan başka hiçbir beşerde tekamül etmemiş ahlâkî güzellikler, övgüye layık hasletler de bunu göstermektedir. Nitekim Yüce
[128]&" Zehebi, *Siyeru Alami'n-Nübek,* IX. 171. [129]' Hindi, *Kenzu'l-Umtnal,* II. 124.

Allah O'na "Şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzeresin" (Nun-4) şeklinde değer vererek hitap ederken doğru söylemiştir.
Bunlar da gösteriyor ki, Hz. Peygamber'den rivayet edilenlerin bir kısmı; O'na Allah'tan gelmiş vahiyler olmadığı gibi, O'nun Rabbinden tebliğ kastıyla söylediği şeyler de değildir. Bilakis O bunları, vahyin herhangi bir müdahelesi olmaksızın, beşer sıfatıyla söylemiş veya yapmıştır.

Hz. Peygamberin Verdiği Haberlerden Bazısı Vahiy Değildir

Sözünü ettiğimiz konu, sadece hükümlerle alâkalı olan emir ve nehyler etrafında dönmemekte, aynı şekilde haberleri de içine almaktadır.
Hz. Peygamber bazen bir şey hakkında vahiyden değil de, kendi görüşü, beşeri bilgisi ve içinde yaşadığı çevrenin tecrübesiyle haber verebilir. Hurma aşılama konusunda olduğu gibi böyle bir haber gerçek duruma uygun düşmediği gibi, gerçekle örtüşmesi de zaruri değildir. Nitekim, O (s.a.v.) sonra bunun kendi zannı olduğunu, Yüce Allah'ın muvafakatmdan kaynaklanan bir şey olmadığını açıklamıştır.
Hz. Peygamber'in hastalığın bulaşması ile ilgili verdiği haberleri de böyledir. Bu hususta O, (s.a.v.) önce "Hastalığın bulaşması yoktur" ve "deveye hastalığı ilk bulaştıran kimdir?"[130] buyurmuştur, daha sonra bunu diğer hadîslerle sa-
" Enes ve Ebu Hureyre'den gelen "La edva" hadîsi muttefekun aleyhtir. "Femen a'da'l-Evvele?" şeklindeki Ebu Hureyre hadîsi de, muttefekun aleyhtir. M. Fuad Abdulbaki, *el-LU'luü ve'l-Mercan,* no:
1435-6.
"'¦ Buhârî, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

bitleştirmiş ve şöyle buyurmuştur: "Meczumdan, arslandan kaçar gibi kaç!"[131], "Develeri hastalıklı bir kimse, develeri sağlıklı olan kimsenin yanına yaklaşmasın!"[132] Yine taun hastalığı bulunan bir beldeye girilmesini yasaklaması[133] vb. *Sahihayn* veya ikisinden birisinin rivayet ettiği bütün hadîsler de böyledir.
Eskiden beri âlimler bu babdaki hadîslerin arasını uzlaştırmak için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Onlardan bazıları şöyle demiştir: "Hastalığın bulaşıcılığının varlığını dile getiren hadîsler, böyle bir şeyin olmadığını söyleyen hadîsleri neshetmiştir. Zira varlığını söyleyen hadîsler daha sonra vârid olmuştur ve sonraki evvelkini nesheder."
Oysa bu ilk haberler haber babındandır ve haberler birbirini neshetmezler, zira haberler ya doğru olur, ya da yalan olur. Muhakkik İbnü'l-Kayyim *Miftahu Dâri's-Saâde* adlı kitabında bu hadîslerin zahirleri arasındaki çelişkiyi uzlaştıra-bilmek için âlimlerin başvurduğu bütün çıkış yollarını zikretmiştir. Burada bizi ilgilendiren ise onun şu sözleridir:
"Onlardan bir kısmı ise başka bir yola başvurmuş ve şöyle demiştir: 'Hz. Peygamber'in verdiği haberler iki türlüdür:
1- Vahiyden verdiği haberler: Bu haberler, hem zihin, hem de zihin dışında olmak üzere bütün yönlerden haber verene uygun olup, masum (hatasız) bir haberdir.
2- O'nun dünya işleriyle ilgili olarak zannından verdiği haberler ki, diğer insanlar bu konularda O'ndan daha bilgi-
"*" Ebu Hureyre rivayet etmiştir, mutlefekun aleyhtir. M. Fuad Abdulbaki, a.g.e-, no; 1436. hadîsdeki "el-mümrizu, uyuz hastalığına yakalanmış deve sahibi, el-musihhu ise, sağlıklı deve sahibi" demektir. 133- Abdurrahman b. Avf rivayet etmiştir. Muttefekun aleyhtir. M. Fuad Abdulbaki, a.g.e., no: 1432.

İldirler. Bu haberler birinci türdeki haberlerin derecesinde olmadıkları gibi, bunlarla hükümler de sabit olmaz.'
Nitekim, O (s.a.v.) bu iki çeşit arasında ayrım yaparak kendi değerli konumunu haber vermiştir. İnsanların hurmalarını aşılarken seslerini duyunca:
- 'Bu nedir?' diye sormuş, onların hurmalarını aşıladıkları haber verilince de:
- 'Şayet onlar bunu bıraksalar, bunun onlara bir zarar vereceği kanaatinde değilim.' buyurmuştur. Bunun üzerine onlar, aşılamayı bırakmışlardı. Ancak, meyveler zayıf oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber,
- 'Ben size zannımdan haber verdim. Siz ise kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz. Fakat ben Allah'tan haber verirsem (siz onu derhal yerine getirin).'
Söz konusu hadîs sahih ve meşhur olup, nübüvvetin delillerinden, alametlerindendir. Zira, -bu hususta, Yüce Allah'ın âdeti olduğu üzere böylesi dünya işlerini bilmeyen birisi, daha sonra bir beşerin muttali olması kesinlikle imkânsız bazı ilimlerden haber veriyorsa, bu ancak Allah'tan gelen bir vahiyledir. Âlemdeki mahlûkatın yaratılışından, cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme yerleş inceye kadar, olmuş, olan ve olacak şeyler; yer ve göklerdeki gayb ile ilgili şeyler; insanların matematik, mühendislik, sanat, yeryüzünün imarı ve yazmada daha bilgin oldukları dünya ve dünyevî işler ile, onları elde etme yolları ve tamamlama yönleri hakkındaki bilgileri, O'nun bilgisinden daha çok olmasına rağmen, dünya ve ahiret saadetine veya bedbahtlığına ulaştıran büyük küçük her türlü sebepler, dünya ve ahiret maslahatları ve sebepleri hakkında verdiği haberler de böyledir.

Eğer O'nun getirdiği bu hususlar. Öğrenme, düşünme, basiret vb. insanların da başvurabileceği yollarla ulaşılabilecek şeyler olsaydı, diğer insanlar bunu öncelikle gerçekleştirebilirler ve Onu geçerlerdi. Çünkü onlar fikir, yazı, hesap, basiret ve çeşitli sanatlara sahiptiler. İşte bu O'nun peygamberliğini gösteren en güçlü delillerdendir. Yine onu, O'nun getirdiği haberlerde asla beşerin bir dahli olmadığını ve bunların çalışıp çabalayarak, düşünüp taşınarak elde edilen hususlar olmadığını tasdikleyen ayetler vardır.
'O, ancak kendisine vahyedilmiş bir vahiydir. O'na güçlü kuvvetli {bir melek olan Cibril) öğretmiştir.' (Necm-5) O (Cibril ki), yer ve göklerdeki sırları bilir ve O'nu razı olduğu elçiler dışında kimseye gaybı izhar etmeyen, gaybı bilen yüce Allah O'nu indirmiştir.
Bazı âlimler dediler ki: Hastalığın bulaşmasının söz konusu olmadığını söyleyen haberi de, tıpkı, hurma aşılamanın etkisi olmayacağına dair verdiği haberde olduğu gibi, O'nun zannına dayanmaktadır. Özellikle bu ikisi birbirine yakın bablarda, hatta aynı babtadırlar. Çünkü, hurma filizlerinden erkeğin dişisiyle birleştirilmesi ve bunun tesiri, tıpkı, hastalığı bulaştıran ile hastalığın bulaştığı kimse ile bunun ona tesiri gibidir. Şüphesiz her ikisi de şer'î İmani bir hükümle alakası olmayan dünya işlerindendir. Ve bu haberler, Yüce Allah'ın sıfatlarından, isimlerinden ve hükümlerinden bahseden haberler gibi değildir.
Yüce Allah'ın âdetine uygun olarak, birbirleriyle ilgili bu sebepler muvacehesinde, meyvelerin iyi yetişmesinde aşılamanın tesirini, develeri hasta olanın, develeri sağlam olanın yanına gelmesini yasakladı.
Yine onlar şöyle dediler: 'Şayet bu itibarla, söz konusu

hadîsler hakkında 'nesh' adı verilmişse, bu mânâ ortaya çıktıktan sonra, isimlendirme üzerinde tartışmaya hacet yoktur.'
Bunun içindir kî, hadîsin râvisi olan Ebu Seleme b. Ab-durrahman:
- 'Acaba Ebu Hureyre mi unuttu, yoksa iki hadîsten birisini diğerine mi neshetti bilmiyorum...' demiştir. Şu halde Ebu Seleme, haber olmasına rağmen bu hususta neshi caiz görmektedir. Bu ise söylediğimiz itibarladır." Sonuçta İb-nu'MCayyim "Bu yaklaşım ise güzeldir..." demektedir.[134]

Varılan Neticeler

Bu araştırmamız neticesinde ortaya çıktı ki, bize nakledilen Nebevi sünnetten teşrîî babına girmeyenler de vardır. Bu da, idaresi ve tanzimi bizim akıl ve ictihadlarımıza bırakılmış sırf dünyamızla ilgili işleridir ki biz bu işleri, daha iyi bilmekteyiz. Sünnetten bir kısmı ise, her yer ve zamandaki bütün insanlara hitap eden, devamlı ve genel bir teşrîî sıfatını taşımamakta, bilakis O bununla belirli şartlardaki cüz'î halleri kastetmiş olmaktadır. Bu da O'nun yöneticilik ve reislik sıfatıyla söyleyip yaptıklarıdır. Çünkü O, aynı zamanda Müslümanların yöneticisi, devletin başkanı, onların siyası lideri, yasama, yürütme ve yargılama yetkisi elinde bulunan bir kimse konumundadır.
Sünnete bu hassas bakış açısıyla bakmak, geniş fıkıh kültürümüzdeki problemlerimizi çözecektir. Bunun misali, Hz. Peygamber, Hayber'i savaşanlar arasında taksim ettiği halde, Hz. Ömer Irak arazisini taksim etmeyip, haracıyla mücahitlerin ve İslâm devletinin bekçilerinin ve başkalarının mal-mülk sahibi olacakları arazinin kontrolünü gelecek İs-
[134]" İlmu'î-Kayyim, *Miftahu Dari's-Sande,* II. 267-8.

lâm nesillerin menfaatine bırakma görüşünü benimsemiştir. Bunun içindir ki o şöyle demiştir: "Hem evvelki Müslümanlar, hem de sonrakiler için kolaylık olacak bir iş yapmak istedim." Bu ise, Muaz b. Cebel'in işaret ettiği görüştür.[135]
Tabii ki bu, Hz. Peygamber'e muhalefet olarak değerlendirilemez. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) kendi zamanında yaptığı uygulamada da aynı şekilde hayr ve Müslümanların maslahatı vardı. İşte İmam Ibn Kudame'nin *el-Muğni* adh eserinde "Savaş yoluyla fethedilen topraklar, sahabenin ittifakıyla, bizzat o istila ile vakıf olur. Hz. Peygamber'in Hayber'i taksim etmesi, İslâm'ın başlangıcında ve ihtiyacın çok olduğu maslahat, arazinin, sahiplerinin ellerinde bırakılması şeklinde belirginleşti ve yapılması gereken de bu idi."[136]
Bunun bir benzeri de, Ahmed b. Hanbel, Tirmizi ve Nesai'nin Muaz b, Cebel'den rivayet ettiği şu haberdir: "Hz. Peygamber onu Yemen'e vali olarak gönderdiğinde, buluğ çağına erişmiş her ergenden bir dinar veya bunun muadili Yemen elbisesi almasını emretmişti." Yine biz Hz. Ömer'i kendi döneminde cizyeyi başka bîr ölçüde takdir ettiğini, cizye vermesi gereken kimseleri, malî güçlerine göre üç kısma ayırdığını görmekteyiz: Ebu Ubeyd ve Beyhâki'nin rivayet ettiklerine göre o, zenginlere senede 48 dirhem, orta hallilere 24 dirhem, gelirleri sınırlı olanlara ise 12 dirhem cizye koydu.[137]
Bu da Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine muhalefet demek değildir, bilakis o, zamanının durumunu gözetmiştir. Şamlılarla, Iraklıların durumları, Yemenlilerin durumu gibi değil, daha farklıydı. İşte Hz. Ömer (r.a.), bu farklılığı gözetti ve bu
[135]~ Kaniavj, Yusuf, *Fûhu'z-Zekıt, 1.* 407-418.
[136]* İbn Kııdame, *Muğni,* II. 598.
[137]' Şevkânî, *Na/tfi'1-Eotar,* VIII. 217, vd

şekilde bir hüküm verdi.
Buna dair, Buhârî, İbn Ebi Nüceyh'den onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Mücahit'e:
-"Şamlılara 4 dinar cizye konulurken, Yemenlilere 1 dinar konulmasının hikmeti nedir?" diye sordum. O, şöyle cevap verdi:
-" O, bunu zenginlik cihetinden böyle yaptı."
İmam Şevkânı diyor ki: "Belki de Hz, Ömer (r.a.) ve diğer sahabilerin bir dinardan fazla cizye almalarının sebebi; onların meseleyi, Hz. Peygamber'in cizye konusunda belirli bir meblağ tayin etmediği, az Önce zikredilen Muaz hadîsinin genel olmayıp, özel bir durum olduğu, cizyenin ise bir tür sulh olduğu şeklinde anlamalarıdır."[138]
Yine şöyle demek de mümkündür: Bu, Resûlullah'ın (s.a.v.) ümmetin yöneticisi ve reisi olması hasebiyle ortaya koyduğu siyasî tasarruflar türündendir. O dönemde, o şartlar içerisinde genel maslahat bunu gerektirmiştir. Dolayısıyla O'ndan sonra gelen yönetici de kendi dönemindeki maslahatın gereğince uygulama yapar ve bunu yapmakla Hz. Peygamber'e muhalefet etmiş olmaz. Bilakis, zamana, mekana ve insanların durumuna göre maslahata riayet ettiği için Hz, Peygamber'in rehberliğine uymuş olur.
"Zina eden bekar erkek ile, bakire kıza, yüz sopa ve bir yıl sürgün" cezasını Öngören hadîs karşısında, zina cezası hakkında Ku'an'ın koyduğu zina cezası olan celde ile birlikte, sürgün edilemeyeceğini benimseyen Hanefilerin konumu da böyledir. Onlar, Hz. Peygamber'in sürgün uygulamasını ise, zaman, mekan, şahıslar ve şartların değişmesiyle değişe-
- Şevkânİ, a.g.e., VHI. 217. vd.
bilecek tazir ve siyaset babından olduğu şeklinde yorumluyorlar. Yönetici, gerek zinada ve gerekse başka hususlarda tazir açısından bunu uygulayabilir. Mesela, Hz. Ömer, kadınları fitneye düşürdüğünü duyunca Nasr b. Haccac'ı sürmüştür. Ayrıca Hanefiler bu görüşlerini Hz. Ali'den gelen şu söz ile de desteklemektedirler: "Bir kimseye fitne olarak sürgün yeter!" Yine Hz. Ömer içki içen birisini, ceza olarak Hayber'e sürgün edince adam, Hıristiyan olmuş ve Hirakl'a katılmıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Vallahi, bir daha hiçbir Müslümanı sürgün etmeyeceğim." demiştir.[139]

Son Bir Tembih

Bu araştırmanın sonunda, tembih etmemiz ve dikkat çekmemiz gereken husus şudur: Sünnetten teşrîî olan ile teşrîî olmayanı, genel, mutlak ve devamlı olan ile olmayanı, yönetici ve reis sıfatıyla sâdır olanlarla, bu sıfat dışında sâdır olanları birbirinden ayırt edebilmek için iyice tetkik edilmesi, güzelce araştırılması zarureti vardır.
Bu çalışmamızda görüşlerini naklettiğimiz eski ve yeni araştırmacıların zikrettikleri söz konusu taksim prensibini ispatladıktan sonra, geriye onun sünnette mevcut olan tasarruflara sağlıklı bir şekilde tatbik edilmesi kalmaktadır. İşte burası, ayakların kayabileceği, ifrat ve tefrite düşülebilecek bir sahadır. Bu iki uç durumdan, Allah'ın kendisine basiret, şeriatın maksatları ile onun küllî ve cüz'î kaideleri arasındaki irtibatı anlayacak derin kavrayış verdiği kimseler kurtulabilir. Bu ise, netsin ve başkalarının arzularına uymaktan azade olmakla, nasslara muttali olma ve araştırmada gereken
[139]' İbn Humam, *Fethul-Kadir,* İV. 135-6; İbn Abidin, *Hafiye,* III 147.

gayreti göstermekle, hakka ulaşma arzusuyla hadislerden sahih ile sakim olanları tanımakla gerçekleşecektir. Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi: "Allah, kimin hakkında hayr murat ederse, onu dinde fâkih kılar."
Allahım, bizi karanlıkları aydınlatacak bir nur ile nzıklan-dır, karışık meseleleri birbirinden ayırt etme yeteneği bahşet, bize hem ictihad etme, hem de hakka isabet etme olmak üzere iki ecir ver, düşünce ve kalemimizden husule gelen sürçmelerimizden dolayı bizi bağışla, bizi göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha da az bile olsa nefsimize yenik düşürme! Amin, dualarımızı kabul et Allahım!

NETİCE

Bu araştırmanın sonunda tekrar te'kid etmemiz gerekir ki: -Müslümanların hidayeti için ikinci masum (korunmuş) kaynak ve gerek yasama, yargı ve fıkıh sahalarında ve gerekse davet, terbiye ve rehberlik alanlarında Allah'ın kitabından sonra gelen merci olan- Nebevi sünnet; sahip olduğu konumuna ve 15. Hicrî asrın başlarında, 21. Miladî asrın arefesin-de İslâm ümmetinin şanına layık bir hizmete ihtiyaç duymaktadır. Bu, üzerinde bütün İslâmî ve ilmî müesseselerin karşılıklı yardımlaşmaları gereken bir hizmettir, ta ki bütün âlem için hoş yiyecekler, olgun meyveler ve koyu gölgeler çıksın.
Sünnet konusunda bütün râviieri içine alacak, uydurmacılar ve yalancılar da dahil olmak üzere her birinin vasfı, tanıtılması, sika ve zayıf görülmesi hakkında söylenilenleri

kapsayacak kapsamlı bir hadîs ricali ansiklopedisine ihtiyaç duyulmaktadır. Muhtaç olduğumuz bir başka ansiklopedi ise isnâdları ve bütün tarikleriyle, Hicrî 5. asrın ikinci üçte birinin sonuna dek, ister basılmış, isterse el yazması olsun, içinde sünnetlerin bulunması mümkün olan her kaynaktan sünnetler ve Resul'e (s.a.v.) nispet edilen her rivayeti içine alan bir hadîs metinleri ansiklopedisidir. Bu iki ansiklopedi, bu büyük **çalışmanın** ardında yatan ve arzu edilen hedef olan üçüncü bir ansiklopediyi hazırlayacaktır. Bu da, ümmetin geçmiş âlimlerinden zi*.r (ilm) ve ihtisas" ehli tarafından da onaylanması gereken dakik ilmî ölçülere uygun olarak, kapsamlı ansiklopediden seçilmiş sahih ve hasen ansiklope-disidir. Bu seçilmiş ansiklopedinin daha kapsamlı şekilde yeniden bablara ayrılarak sınıflandırılması, geniş bir fihristinin çıkarılması, dinî, insanî, içtimaî bütün ilimlere ve sünnetin değindiği diğer ilimlere hizmet edecek, çeşitli sahalardaki araştırmacılara faydalı olacak bir tasnif ile de tasnif edilmesi gerekir.
Bütün bunlara yardımcı olacak şeylerin başında ise; Allah'ın insana bu asırda Öğrettiği ve onun emrine amade kıldığı çeşitli aletlerin ve gelişmiş cihazların kullanılması gelir ki, bu cihazların en önde geleni, kardeşlerimizin birinin isimlendirilmesiyle "asrımızın hafızı" olan şu 'computer' veya bilgisayardır.
Gerçek şu ki o, hafızdan daha çok iş görmektedir. Çünkü -eğer istifade etmesini bilebilirsek- öncekilerin yüklene-meyeceği veya hatırlarına dahi gelmeyecek çeşitli, dakik ve büyük ilmî hizmetler verebilir.
Ben, Katar'daki Sünnet ve Siret Araştırmaları Merke-zi'nin benzeri müesseler ve merkezlerle de karşılıklı yardım-

laşmaları suretiyle, bu meyanda kendisinden beklenilen rolü yerine getireceğini ümit ediyorum. Sonra sünnetin, olayları yorumlayacak, kapalı olan yerleri aydınlatacak, anlayışları doğrultacak, şüpheler ve batıllara cevap verecek, bu asrın insanlarına gerekli açıklamalar yapabilmek için onların dili ve mantığı ile yazılmış yeni şerhlere ihtiyaç vardır.
Asrımızda Kur'an; O'nun tefsirine, nimet ve cevherlerinin gün yüzüne çıkarılmasına yönelen ve kendilerine verilen ve onları en geniş kapılardan akıllara ve kalplere sokan bilgi ve kültürüyle modern akla hitap edebilen büyük âlimlere kavuşmuştur ve bu O'nun hakkıdır da.
Bunu, Muhammed Reşid Rıza, Cemalleddin el-Kasımî, Tahir ibn Aşur, Ebu'l-Alâ el-Mevdudî, Seyit Kutup, Mah-mud Şeltut ve başkalarının tefsirlerinde gördük.
Ama sünnet kitapları- özellikle de Buhârî ve Müslim'in *Sahih'i* onlar gibi asalet (gelenek) ile moderni (eski ile yeniyi) birleştiren büyük âlimlerden nasiplerini almamışlardır. Burada meşhur dört *Sünen* kitaplarının şerhi hususunda Hind ve Pakistan âlimlerinden bazı kardeşlerimizin takdire şâyân gayretleri vardır. Fakat bu şerhlerde nakilcilik ve taklitçilik ağır basmaktadır. Bu ise kültürlü, çağdaş bir insana hitap etmemektedir. Umulur ki Allah, büyük davetçilerden bazısını: Buhârî ve Müslim'in *Sahih'leri* için ilim ve çağdaş bir şerhe muvaffak kılar da bununla Islâmî kültüre üstün bir hizmet edilmiş olur. Son duamız, hamdın âlemlerin Rabbi olan Allah'a ait olduğu şeklindedir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.23 Sunnetin delil olusu

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.20 Sunnet mudafaasi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.21 Sunnet ve bidat

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

30 SÜT EMME KİTABI
1. Çocuğun Emmesi
2. Emme Çağından Sonraki Süt Emme
3. Emme İle İlgili Hükümleri İhtiva Eden Başka Hadisler

30 SÜT EMME KİTABI

1. Çocuğun Emmesi

1. Abdurrahman'm kızı Amre şöyle rivayet etmiştir: Bana mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) yanımda idi. Ben Hafsa'nm evine girmek için izin isteyen bir adamın sesini işittim ve:
«— Ey Allah'ın elçisi şu adam evinize girmek için izin istiyor» dedim. Resûlullah (s.a.v.):
«— O adamın, Hafsa'nın süt amcası falan olduğunu sanıyorum» dedi. Ben:
«— Ya Resûlallah süt amcam falan sağ olsaydı benim yanıma serbest girebilir miydi?» dedim. Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet girebilirdi, çünkü nesebin haram kıldığı her şeyi emme de haram kılar»[1] buyurdu.[2]

2. Hz. Aişe (r.a.) der ki: Süt amcam gelerek yanıma girmek için izin istedi. Ben de Resûlüllah'a soruncaya kadar ona izin vermekten çekindim. Resûlullah (s.a.v.) gelince bunu sordum. O da:
«— O senin amcandır, yanına girmesine izin ver» dedi.
Dcllı
«— Ya Resûlallah beni kadın emzirdi, erkek emzirmedi» deyince:
«— O senin amcandır, yanına girsin» buyurdu.
Hz. Aişe: «Bu hâdise, örtünme âyeti indikten sonra oldu» dedi. Hz.Aişe der ki: «Doğum (neseb) dolasısiyle haram olan şey, emme sebebiyle de haram olur.»[3]

3. Urve b. Zübeyr, Hz.Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etti: Örtünme âyeti indikten sonra süt amcam Ebû Kuays'in erkek kardeşi Eflâh gelerek yanıma (odama) girmek için izin istedi. Ben izin vermekten kaçındım. Resûlullah gelince yaptığım şeyi kendisine haber verdim. Bunun üzerine süt amcam Eflâh in yanıma girmesine izin vermemi emretti.[4]

4. Abdullah b. Abbas: «Çocuk iki yaşını bitirinceye kadar bir defa da emse (nikâhı) haram kılar» derdi.

5. Abdullah b. Abbas'a:
«— Bir adamın iki karısı vardı. Bunlardan biri, bir erkek çocuğu, diğeri de bir kızı emzirdi. Şimdi bu delikanlı, kızla evlenebilir mi?» diye sorulduğunda:
«— Hayır evlenemezler. Çünkü o iki kadının sütünün meydana gelmesine sebep olan erkek birdir» diye cevap vermiştir.[5]

6, Abdullah b. Ömer: «Büyüğün emmesi muteber değildir. Ancak küçüklükte emzirilen muteberdir» derdi.[6]

7. Abdullah b. Ömer'in oğlu Salim der ki: Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) beni memede iken, kız kardeşi Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm'ün yanına gönderip ona: «Bu çocuğu on defa emzir de büyüyünce yanıma girebilsin» demişti. Ama Ümmü Gülsüm beni
ancak üç defa emzirdikten sonra hastalandı. Bir daha emzirmedi. Ümmü Gülsüm beni on defa emzirmediği için, Hz. Aişe'nin yanına (mahrem'i olmadan) girmedim.[7]

8. Hz. Ömer'in kızı Mü'minlerin annesi Hafsa emme çağında bulunan Abdullah b. Sa'd'ın oğlu Asımı, büyüdüğünde kendi yanına girebilmesi için kız kardeşi Fatıma'ya on defa emzirmek üzere gönderdi. O da emzirdi. Asım büyüdüğünde Hafsa'mn yanma serbestçe girerdi. (Çünkü Hafsa, Asım'm süt teyzesi olmuştur.)[8]

9. Abdurrahman, babası Kasım'dan rivayet eder: Hz. Aişe'nin yanma kız kardeşlerinin süt oğulları ile erkek kardeşlerinin kızlarının süt oğulları girerdi. Ama erkek kardeşlerinin hanımlarının emzirdiği erkekler girmezdi.[9]

10. ibrahim b. Ukbe der ki: Said b. Müseyyeb'den emmenin hükmünü sorduğumda Saîd: «iki sene zarfında meydana gelen emme, bir damla da olsa nikâhı haram kılar. Ama iki seneden sonraki emme çocuğun yediği yemek hükmündedir. (Nikâhı

haram kılmaz)» dedi. Sonra Urve b. Zübeyr'e sordum o da aynen Saîd b. Müseyyeb'in söylediğini tekrarladı.[10]

11. Yahya b. Saîd der ki; Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediğini işittim: «Ancak beşikteki (emme çağındaki) çocuğun emmesi, et ve kan yapan yani çocuğa gıda olan[11] emme muteberdir.»[12] (Yoksa büyüğün emmesi muteber değildir.)
Ibn Şihâb şöyle derdi: Emmenin azı da, çoğu da haram kılar. Emmenin haram kılışı, süt baba tarafına da geçer.
îmam Malik der ki: İki sene içerisinde olan emmenin azı da çoğu da nikâhı haram kılar. îki seneden sonraki emmeye gelince, bunun ne azı ne de çoğu hiç bir şeyi haram kılmaz. O ancak yemek hükmündedir. (Yemek nasıl haram kılmazsa bu da öyledir).[13]

2. Emme Çağından Sonraki Süt Emme

12. îbn Şihab'a büyüğün emmesinin hükmü sorulunca, bu hususta, Urve b. Zübeyr bana şunları haber verdi dedi: «Resûlullah'ın ashabından Bedir muharebesinde bulunan Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia, Resûlullah'ın Zeyd b. Harise'yi oğulluk edindiği gibi, azadhsı Salim'i oğulluk edinip evlendirdi. Onu oğlu gibi görüyordu. Kardeşi Velidin kızı Fatıma ile evlendirdi. Fatıma
Kureyş'in en güzide genç kızlarından olup ilk hicret edenlerdendi. Allah Teâlâ, Zeyd b. Harise hakkında: «Onları (oğulluklarınızı) babalarının adiyle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız onlar dinde kardeşleriniz ve do8tlarınızdır.»[14] âyetini indirince bu oğulluklar babalarına verildi. Babaları bilinmiyorsa, velilerine verildi. O sırada Ebû Huzeyfe'nin hanımı Amir b. Lüey kabilesine mensup olan Süheyl'kızı Sehle Resûlullah'a gelerek:
«— Ey Allah'ın Peygamberi, Biz Sâlim'i çocuğumuz gibi görüyorduk. Yanımıza serbestçe girip çıkıyordu. Benim başım açık oluyor. Evimizde yalnız bir oda var. Salim hakkında ne buyurursun? Yanımızda kalabilir mi?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Onu beş defa emzir süt oğlun olur.» (Yanına girip çıkması caiz olur.) buyurdu. Sehle dediği gibi yaptı. Böylece Salimi süt oğul sayardı. Hz. Aişe de yanına girmesini arzu ettiği kimseye bu hükmü uygulardı. Kız kardeşi Ümmü Gülsüm ve erkek kardeşlerinin kızlarına, yanma almasını arzu ettiği erkekleri emzirmelerini emrederdi. Ama Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) diğer hanımları bu emme ile hiç kimseyi yanlarına kabul etmezlerdi ve: «Hayır, Allah'a yemin ederiz ki Resûlullah'ın Sehle'ye emri sadece Sâlim'in emmesine mahsus bir ruhsattır. (Başkalarının bu hükmü uygulamaları doğru olmaz.) Hayır, Allah'a yemin ederiz ki, bu emme ile hiç bir kimse yanımıza giremez.» derlerdi.[15]

13. Abdullah b. Dinar der ki: Bir adam büyüğün emmesinin hükmünü sormak üzere Abdullah b. Ömer'e geldi. (Medine'deki) Dar'ul-Kaza'da ben de onun yanında idim. Abdullah soruyu dinleyince şu fetvayı nakletti: «Bir adam babam Ömer b. Hattab'a gelerek: Benim bir cariyem vardı. Onunla cinsî münasebette bulunuyordum. Karım (buna mani olmak için gitti), onu emzirdi. Daha sonra cariyenin yanına girmek istediğimde karım: Sakın ona yaklaşma, ben o cariyeyi emzirdim, dedi. (Şimdi benim ne yapmam gerekir?)» deyince Hz. Ömer: «Karını tedip et, cariyene de yaklaş. Çünkü nikâhı haram kılan emme küçüğün emmesidir.» diye fetva verdi.[16]

14. Yahya b. Saîd'den: Bir adam Ebû Musa el-Eşarî'ye: «— Ben hanımımın memesini emdim, karnıma süt gitti (bunun hükmü nedir?)» diye sordu. Ebû Musa:
«— Bana göre o kadın sana haram olmuştur.» deyince Abdullah b. Mes'ud:
«— Adama nasıl fetva verdiğine dikkat et» dedi. Ebû Musa: «— Bu hususda sen ne dersin?» deyince, îbn

15.Mü’minlerin annesi Hz. Aişe’den :Resulullah (s.a.v.):Doğumla (neseb) haram olan kimseler,emme ile de haram olur.buyurdu.[17]

16. Hz. Aişe derki Vehb’in kızı Cüdame, Resulullah’dan şunları işittiğini bana haber verdi :Emzikli kadınlarla cinsi birleşmeyi yasaklamayı arzu ettim:Ama Rumlarla Farsların bunu yaptıklarını ve çocuklarına zarar vermediğini hatırladım (da vaz geçtim).[18]
Mes'ud: «—Emme ancak iki sene içerisinde olur» dedi. Bunun üzerine Ebû Musa:
«— Bu büyük alim aranızda iken, bana bir şey sormayınız.» dedi.[19]

3. Emme İle İlgili Hükümleri İhtiva Eden Başka Hadisler

17. Hz. Aişe şunları rivayet etmiştir: «Kur'an'da indirilenler içerisinde nikâhı haram kılan malum on emme vardı. Sonra bu beş malum emme ile neshedildi. (Kendilerine nesih haberi ulaşmayan bir kısım insanlar tarafından) bunlar, Kur'an'dan olmak üzere okunurken Resûlullah vefat etti.»[20]
îmam Malik der ki: Bu hadisle amel edilmemektedir.

---

[1] Buharı, Şehâdât, 52/7; Müslim, Radâ, 17/1, no:l.
[2] Evlenmeyi haram kılan engellerden biri de süt emmedir. Bu, Kur'an ve sünnetle sabittir. Kur'an'da kendileriyle evlenilmeleri haram kılınanlar sayılırken: «...Sizi emziren süt analarınız ve süt

hemşirelerinizle evlenmeniz haram kılındı.»(Nisa: 23) buyurulur. Konu ile ilgili hadisler de bu bölümde görülecektir.
[3] Buharı, Nikâh, 67/117; Müslim, Radâ, 17/2, no: 7; Şeybanî, 617.
[4] Buharı, Nikâh, 67/22; Müslim, Râdâ, 17/2, no:3.
[5] TirmÎ2Î, 10-Radâ, 2
[6] Şeybanî, 615.
[7] Şeybanî, 623.
Bir kısım fukaha evlenmeyi ancak on defa emme haram kılar demiştir.
İmam Şafiî ise, beş defa emme nikâhı haram kılar demiştir.
Ebu Hanife ile İmam Malik, emmenin miktarını tahdid etmemişler, azı ve
Çoğu, hatta bir defa da emse haram kılar demişlerdir.
(îbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, c.2, s.38)
îmam Ahmed b. Hanbelin meşhur görüşü de, Hanefilerinki gibidir.
(Bezlü'l-Mechud, c.10, s. 43)
[8] Şeybanî, 624.
[9] Şeybanî, 618.
[10] Şeybanî, 620.
[11] Çocuk bir defa da emse gıda olur. Buna göre, çocuğun bir defa emmesi de nikâhı haram kılar, diyenlerin görüşü yerindedir.
[12] Şeybanî, 628.
[13] Nikâhı haranı kılan emme müddeti imam Mâlik, imam Şâfiî ve Hanefiîer-den tmam Muhammed ve Ebû Yusuf a göre iki sene, Ebû Hanifeye göre ise iki buçuk sene (otuz ay) dır. (Ibn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid c.2 s.31; Meydanı, el-Lübâb fî Şerh'il-Kitâb c. 3, s. 31).
[14] Ahzâb:5.
[15] Ibn Abdilber der ki: Bu, müsnede (yani mevsul türüne) giren bir hadistir. Çünkü Urve, Hz. Aişe'yle ve Rasûlullah'm diğer eşleriyle görüşmüştür. Müslim, 17 - Radâ, 7; no: 26-28, 29-31; Şeybanî, 627. •Sehle'nin Sâlim'i emzirmesi, memesinden süt sağıp Sâlim'e içirmesi ile olmuştur. Yoksa yabancı bir erkeğin yabancı bir kadının memesini emmesi şöyle dursun, dokunması, hatta bakması bile caiz değildir. Bu hadisle, Hz. Aişe'nin amel ettiğini, Resûlullah'ın diğer hanımlarının amel etmediklerini, bunu Resûlullah'ın Sâlim'e mahsus bir hükmü kabul ettiklerini görüyoruz. Emme müddetinin Maliki ve Şâfiîlerle Hanefilerden îmameyne göre iki sene, Ebû Hanife'ye göre ise otuz ay olduğunu daha Önce kaydetmiştik.
[16] Şeybanî, 626.
[17] Tirmizi ,Rada, 10/1;Şeybani, 617
[18] Müslim, Nikah, 16/23,no:140-142.
[19] Ebu Ömer der ki: Munkatı bir hadistir, ama çeşitli yollarla muttasıldır.
[20] Müslim, Radâ, 17/6, no: 24; Şeybanî, 625.
Nevevî der ki: On emmenin, beş emme ile nesh edilmesi çok gecikti. Hatta Resûlullah (s.a.v.) vefat edince, kendilerine nesih haberi ulaşmayanlar, bunu Kur'an'dan olmak üzere okuyorlardı. Kendilerine nesih haberi ulaşınca, bunu okumayı terkettiler Hemen belirtelim ki nesih üç çeşittir:
a) Hükmü de tilaveti de terkedilen, «On emme» gibi
b) Tilaveti terkedilip hükmü bakî bırakılan «beş emme». Bu hükmü ulemadan bazıları kabul etmiştir. Cumhura göre bir defa da emmek nikâhı haram kılar, «Zina eden yaşlı erkek ve kadını recmedin» hükmü de bu tür bir nesihtir.
c) Hükmü neshedilip tilaveti bırakılan âyetler gibi. Bunun misali Kur'an'da çoktur.
(TekmiIetü'I-Menhel c.3, s.201,202).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- SÜT EMME BAHSİ
1- Doğum İtibariyle Haram Olan Herşeyin Süt İ'tibariyle de Haram Olması Babı
2- Hürmet-i Radağın Erkeğin Menisinden İleri Gelmesi Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Süt Kardeş Kızının Haram Kılınması Babı
4- Üvey Kız İle Baldızın Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- Bir ve İki Defa Emme Hakkında Bir Bab
6- Tahrimin Beş Defa Emmekle Sübüt Bulması Babı
7- Büyük İnsanın Süt Emmesi Babı
8- Süt Hükmü Ancak Açlıktan Dolayı Sabit Olur» Hadisi Babı
9- Esir Kadınla İstibradan Sonra Cima'ın Caiz Oluşu Kocası Varsa Nikahının Esaretle Bozulması Babı
10- Çocuğun Firaş Sahibine Âid Oluşu ve Şüphelerden Korunma Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
11- Kaifin Çocuğu İlhak Etmesi ile Amel Babı
12- Zifaftan Sonra Bakire ile Dul Kadının Yanlarında Kocalarının Ne Kadar Kalmasını Hak Ettikleri Babı
Bu Babın Hadislerinden Çıkarılan Hükümler:
13- Zevceler Arasında Adalet ve Sünnet Vechin Her Zevceye Günü İle Birlikte Bir Gece Tahsis Edilmesi Olduğunu Beyan Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
14- Kadının Nevbetini Ortağına Bağışlamasının Cevazı Babı
15- Dindar Kadınla Evlenmenin Müstehab Oluşu Babı
16- Bakire İle Evlenmenin Müstehab Oluşu Babı
Bu Rivayetler Yukarıkilerden Fazla Olarak Şu Hükümleri İhtiva Ederler :
17- «Dünya Meta'ının En Hayırlısı Salih Kadındır» Hadisi Babı
18- Kadınlar Hakkında Vasiyyet Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
19- Eğer Hawa' Olmasa İdi Hiç Bir Kadın Ebediyyen Kocasına Hıyanet Etmezdi»Hadisi Babı

17- SÜT EMME BAHSİ

Radâ': Lügatte mutlak surette meme emmektir. Bu kelime : Ridâ', radâa, ve ridâa şekillerinde de okunmuştur. Beşinci bir lügat olmak üzere *rad'» okuyanlar da olmuştur. Yalnız Esmaî «ridâa» şeklinde okunmasını kabul etmemiştir. Bu kıraatların içinde asıl olan «radâ'sdır.
Şerîatte radâ: Memede olan bir çocuğun vakti mahsusta bir kadından süt emmesidir. Emmekten murâd : Sütün ağız veya burundan mi'-deye inmesidir. Kulağa veya yaraya akıtılan yahud şırınga suretiyle verilen sütün hükmü yoktur.

1- Doğum İtibariyle Haram Olan Herşeyin Süt İ'tibariyle de Haram Olması Babı

1- (1444) Bize Yahya b. ¥ahyâ rivayet etti. (Dedi ki) :
Abdullah b. Ebî Bekriden dinlediğim, onun da Amra'dan naklettiği, ona da Âişe'den haber verdiği şu hadîsi okudum :
Resûlüîlah (Salkıilahü Aleyhi ve Se!'em)Âişe'nhı yatımda bulunuyormuş. Âişe, Hafsa'mn evîne girmek için izin isteyen bîr adamın sesini işitmiş, Âişe demiş ki: Bunun üzerine ben : Yâ Resûlallah! Bu, senin evine girmek İçin izin isteyen bîr adam... dedim. Resûlülîah (Sallıallahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa'mn süt amcasını kasdederek :
«Zannederim filân olacak!» dedi
Müteakiben Âişe, kendi süt amcasını kasdederek:
— Yâ Resülâllaîî! Filân sağ olsa benim yanıma girebilir mi idi? diye sormuş. Kesûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) :
«Evet, çünkü süî, doğumun horam kılchği her şeyi haram kılar.» buyurmuşlar.

2- (...) Bize bu hadîsi Ebû Eüreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bana Ebû Ma'mer İsmail b. İbrahim El-Hiizelî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Hâşim b. El-Berîd rivayet eyledi. Bunlar he birden, Hişâm b. Urve'den, o da Abdullah b. Ebî Bekr'den, o da Amra'dan, o da Âişe'den naklen rivayette bulunmuşlardır, Âişe şöyle demiş : Resûlüîlah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem} bana :
«Doğumdan haram olan her şey sütten de haram olur.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana îshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbnİ Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Abdullah b. EM Bekr bu isnâdla Hişâm b. Urve hadîsi gibi rivayette buhmdu. '
Bu. hadîsi Buharî «Şehâdât», «Hums» ve «Nikâh» bahislerinde; Nesâî «Nîkâh»da muhtelif râviîerden tahrîc etmişlerdir.
Babımız hadîsi ile ondan sonra gelecek Hz. Âişe kıssası süt emmekle hürmet sabit olduğunu isbât etmektedirler. Emziren kadınla emen çocuk arasında bu hükmün sabit olduğuna icmâ-ı ümmet vardır. Emziren kadın, emen çocuğun annesi olur; birbirleri ile nikâhlanmalan ebe-diyyen haramdır. O çocuk şer'an kendi annesinin hangi uzvuna bakmağa me'zun ise. süt annesinin de aynı uzvuna bakabilir; onunla yalnız başına bir yerde kalabilir; beraberce sefere gidebilirler. Yalnız annelik hukuku her cihetten sabit olmadığı için aralarında miras, nafaka gibi şeyler cereyan etmediği gibi, çocuğun süt annesi lehine şâhidîiği kabul olunur; süt anne nâmına diyet vermesi icâbetmez; süt oğlunu öldürmekle anneden kısas sakıt olmaz. Bu gibi akam hususunda iki taraf birbirine ecnebi gibidirler.
«Süt doğumun haram kıldığı her şeyi haram kılar.» ifâdesi hakkında Hattâbî şunları söylemiştir : «Bu hadîsin lâfzı ânım, mânâsı hâsstır. Şöylt: ki : Emen çocuğa bizzat süt anne ile zî rahim (yâni yakın) akrabasının nikâhları haram kılınması hususunda süt, neseb gibidir; fakat çocukla onun yakın akrabası hakkında hüküm böyle değildir. Zîra kadın bir çocuğu emzirmekle onun annesi olur; artık gerek kadının kendisi, gerekse yakın akrabası o çocuğa haram olur; ama kadın süt oğlunun babasına ve sair yakın akrabasına nikâh edilebilir; yalnız süt oğlunun oğullarına nikâhı haramdır. Binâenaleyh bu hususta süt meselesi bir taraftan umum, bir taraftan husus arzeder.» Bu babda şöyle bir kaide vardır : Emenin emzirene nefsi haram; emzirenin emene nesli haramdır.»

«EI-Tevdîh» sahibi bu hadisin ânım olduğunu ve neseb cihetiyle nikâhları haram olan her sınıf insanın süt ciheti ile de haram olduğunu, .bunun hiç bir müstesnası bulunmadığını söylernişse de bu bâbda neseb ile süt arasında bâzı farklar vardır. Meselâ :
1- Bir kimse bâzı hallerde süt kardeşinin veya süt kız kardeşinin annesi ile evlenebilir. Bu haller üç surette tasavvur olunur ;
a) Neseben kardeşinin veya kız kardeşinin süt annesini nikâhla almak caizdir.
b) Süt kardeşinin veya süt kız kardeşinin neseben annesini nikâhla almak caizdir.
c) Süt kardeşinin süt kız kardeşinin süt annesini almak caizdir. (Yâni beraberce bir kadından süt emen çocukların başka süt anneleri varsa bu çocuklara nikâhları caizdir.)
Lâkin neseben kardeşinin veya kız kardeşinin annesi ile evlenmek bu suretlerin hiç birinde caiz değildir. Çünkü bir kimsenin neseb ciheti ile kardeşini veya kız kardeşinin annesi yâ öz annesi yahud üvey anne-sidir Bunların İkisi de o kimseye haramdır.
2- Süt oğlunun kız kardeşi ile evlenmek caizdir. Fakat neseben oğlunun kız kardeşi o kimsenin ya kendi kızı yahut üvey kızıdır. Süt oğlunun kız kardeşi böyle değildir.
3- Süt kardeşinin kız kardeşini aümak caizdir. Nitekim bâzı hallerde neseben kardeşinin kız kardeşi ile evlenmek de tasavvur olunabilir. Meseİâ : Bir adamın ilk. karısından bir oğlu, ikinci karısının da ilk kocasından bir kızı olsa, bu oğlanla kızın evlenmeleri caizdir. Bu adamın ikinci karısından doğacak çocuğa nisbetle evlenen oğlan, neseben kardeşinin kız kardeşini almış olur. Hâsılı neseb cihetinden haram olmayan bir şey süt cihetinden de haram değildir; fakat bâzan süt cihetinden haram olmayan, neseb itibariyle haram olur.
4- Süt cihetiyle torunun annesini almak caizdir; lâkin neseb itibariyle bu caiz değildir.
5- Süt çocuğunun nenesi ile evlenmek caiz; fakat neseben çocuğunun nenesini almak haramdır. Zîra neseben çocuğunun nenesi o kimsenin ya Öz yahut üvey annesidir.
6- Bir kadın süt kardeşinin babası ile evlenebilir; ancak neseben kardeşinin babası ile evlenmesine imkân yoktur, çünkü kendi babasıdır.
7- Süt amcasının annesi ile evlenmek caiz; öz amcasının annesi ile evlenmek caiz değildir.
8- Süt dayısının annesi ile evlenmek caiz; öz dayısının annesini almak haramdır.
9- Bir kadın süt kızının kardeşi ile evlenebilir; ama neseb cihetinden bu mümkün değildir.
Kadının kocası, o kadından süt emen çocuğun süt babası olur. Bu babda nazar-ı i'tibara alınan koca, kadının sütüne sebep olan kocasidır. Sahabe ve tabiîn devirlerinde bu hususta bir hayli ihtilâf edilmişse de sonraları ittifak hasıl olmuş; muhalefet edenler pek az kalmıştır.
Ashâb-ı kiramdan kocanın süt baba olduğuna yâni emen çocukla emziren kadının kocası arasında da hürmet-i radâ'm sübûtuna kaail olanlar: İbni Abbâs ile bir rivayete göre Âişe (Radiyallahü anha) Tabiînden : Urvetü'bnû Zübeyr, Tâvûs, İbni Şihâb, Mücâhid, Ebu'ş-Şa'sâ' Câbir b. Zeyd, Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Salim, Kaasim b. Muhammed ve bir rivayette Hişâm b. Urve; mezhep imamlarından: Ebû Hanîfe Mâlik, Şafiî, Ahrned b. Hanbe1 ile bunların mezheplerinde bulunan diğer ulema, Sevrî , Evzâî, Leys, İshâk ve Ebû Sevr hazerâtıdır.
Süt emen çocukla emziren kadının kocası arasında hürmeti radâ' sabit olmadığına kaaiî bulunanlar sahâbe-i kiramdan : İbni Ömer, Câbir b. Abdillâh, Râfi' b. Hadîc, Abdullah b. Zübeyr (Radiyallahû anh) ile Tabiînden : Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Selemet, e'bnu Abdirrahman, Süleyman b. Yesâr ile kardeşi Atâ' b. Yesâr, Mek-hül, îbrâhîm Nehaî, Ebû Kılabe ve îyâs b. Muâviye hazerâtı; mezhep imamlarından da İbrahim b. Uleyye ile Dâvudu Zahirî 'dir. Maamâfih ma'ruf olan ri-vâyete göre bu meselede Dâvudu Zahiri dört mezhebin imamları ile beraberdir. Şu halde yalnız İbni Uleyye müstesna olmak üzere emziren kadının kocası ile emen çocuk arasında hürmeti ra-dâın sübût bulduğuna bütün ulemâ ittifak etmişler demektir. Onlara göre kadının emzirdiği çocuk, kocasının da süt çocuğu, kocasının çocukları onun kardeş ve kız kardeşleri olduğu gibi, kocasının kardeş ve kız kardeşleri çocuğun süt amca ve süt halaları olur. Süt çocuğunun çocukları da süt babanın torunları hükmüne girer.
Emziren kadının kocası ile emen çocuk arasında süt ahkâmı sabit olmaz diyenler, nikâhı haram olan kadınları beyân eden âyet-i kerîmede süt kız ile süt halanın zikredilmemiş olmaları ile istidlal ederler.
Cumhûr-u ulemâ ise bahsimiz hadîsleri ile istidlal etmiş; ve muhaliflere : «Bu âyette süt kız ile süt hala gibi kimselerin nikâh edilebileceğine delâlet eden bir nass yoktur. Zîrâ bir şeyin zikredilmesi, hükmün o şeyden başka hiç bir yerde sabit olamayacağına delâlet etmez. Bu mesele deliller arasında muâraza bulunmadığı zaman bile böyledir. Kaldı ki bu bâbda sahîh hadîsler vardır.» diye cevâp vermişlerdir.

2- Hürmet-i Radağın Erkeğin Menisinden İleri Gelmesi Babı

3- (1445) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâKk'e, İbni Şihab'dan dinlediğim, onun da Urvetü'bnü Züfoeyr'den, naklen rivayet ettiği, ona da Âişe'nin haber verdiği şu hadîsi okudum : Tesettür âyetleri indirildikten sonra Ebû'i-Kuays'in kardeşi Eflâh gelerek Âişe'nin yanına girmek için İzin istemiş, Eflâh, Âşe'nin süt amcass imiş. Âişe (Radiyallahü anha) demiş ki :
«Ben ona izin vermeğe razı olmadım. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellen) gelince bu yaptığımı kendisine haber verdim de; onun yanıma girmesine izin vermemi emir buyurdu.»

4- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe (Radîyallahü anfıa) şöyle demiş :
«Bana süt amcam Eflâh b. Ebî Kuays geldi...» Râvi hadîsi, Mâlik hadîsi mânâsında rivayette bulunmuş; şunu da ziyâde eylemiştir :
«Beni emzirdi ise kadın emzirdi; erkek emzirmedi ya! dedim.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
— Ellerin topraklansın! yahud : Sağ elin topraklansın! buyurdu.

5- (...) Bana Harmeletü'bnû Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan, o da Urve'den naklen haber verdi. Ona da Âişe haber vermiş ki, tesettür âyetleri indikten sonra Ebûl-Kuays'in kardeşi Eflâh gelerek onun yanma girmek için izin istemiş. Ebû'l-Kuays, Hz. Âişe'nin süt babası imiş. Âişe demiş ki :
— Ben: Vallahi Resûlüllah (Snîlallahü Aleyhi ve Sellem) sormadıkça Ef-lâh'a izin veremem! Zîra beni emziren Ebû'i-Kuays değil, karışıdır; dedim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) içeri girince ona:
Yâ Resûlâllah! Ebû'I-Kuays'in kardeşi Eflâh gelerek yanıma girmek için izin istedi. Ben de senden izin almadıkça ona izin vermeyi doğru bulmadım; dedim. Bunun üzerme:
— Sen ona izin ver! Buyurdular.»
Urve demiş ki: «Bundan dolayıdır ki, Âişe : Neseben haram gördüğünüz şeyleri süt cihetinden de haram sayın! derdi.»

6- (...) Bize bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer' Zührî'den bu İsnâdla rivayette bulundu. Ve yukarıkilerin hadîslerinde olduğu gibi: «Ebû'I-Kuays'in kardeşi Eflâh gelerek yanıma girmek için izin istedi...» dedi.
Bu hadîsde: «Sağ elin topraklansın! O senin amcandır.» cümlesi de vardır.
Ebû'I-Kuays, Âişe'yî emziren kadının kocası idi.

7- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îbni Nümeyr, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş;
Süt amcam gelerek yanıma girmek için izin istedi. Ben de Resul üllalı (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) den emir almadıkça ona izin vermeğe razı olmadım. Resul ül I ab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelince :
«Süt amcam yanıma girmek için izin istedi; ama ben kendisine izin vermekten çekindim; dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}: «Amcan senin yanına girsin!» buyurdu.
— Beni emzirdi ise kadın emzirdi; erkek emzirmedi ya! dedim. «O senîn amcandır; varsın senin yanma girsin!» buyurdular.

(...) Bana Ebû'r-Rabi'ez-Zehrânî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ham-mâd yâni İbnİ Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişârn bu isnâdî rivayette bulundu ki, Ebû'l-Kuays'm kardeşi Âişe'nin yanına girmek için izin istemiş. Râvi yukarıki hadîs gibi rivayet etmiştir.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâvi-ye, Hişam'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet eyledi. Şu kadar var ki, o «Ebû'l-Kuays, Âişe'nin yanma girmek için izin istedi.» demiştir.

8- (...) Bana Hasan b. Aliy el-Hulvânî ile Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc, Atâ'dan naklen haber verdi, (Demiş ki) : Bana Urve-tü'bnû Zübeyr haber verdi. Ona da ÂİŞe haber vermiş. (Demiş ki) :
Süt amcam Ebû'1-Ca'd yanıma girmek için izin istedi. Ben kendisini kabul etmedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelince bunu ona haber verdim.
«Ona izin verseydin ya! Sağ eti topraklanan! yahut: Elin toprakla-naşı!» buyurdular.
Râvi der ki: «Hişam bana : Bu zât olsa olsa Ebû'î-Kuays'dir; dedi.»

9- (...) Bize Kuteybetü'bnû Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rurah dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da îrâk'dan, o da Âişe'den naklen haber verdi ki, Âişe'nin Eflâh ismi verilen süt amcası onun yanına girmek için izin istemiş de Âişe kendisine izin vermemiş; müteakiben (bunu) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeliemJ kendisine :
«Ondan korunma! Çünkü neseben haram olan, süt cihetîle de haramdır.» buyurmuşlar.

10- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anbarî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hakem'den, o da Iral b. Mâlik'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe şöyle demiş :
Eflâh b. Kuays benim yanıma girmek için izin istedi. Ben ona izin vermekten çekindim. Müteakiben :
— Ben senin amcanım; seni kardeşimin karısı emzirdi, diye haber gönderdi. Ben yine kendisine izin vermekten çekindim. Derken Resûlüllah (SaUoIlahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Bunu ona anlattım da:
«O senin yanına girsin! Zîra amcandır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Tefsir», «Nikâh», «Edeb» ve «Şehâdât» bahislerinde, Ebû Dâvud «Nikâh»da; Tirmizî «Radâ»da; Nesâî ile İbni Mâce de «Nikâh» bahsinde muhtelif râviler-den tahric etmişlerdir.
Eflâh (Radiyallahu crnh) \n ismi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları İbni Ebi 'LKuays olduğunu söylemiş; bir takımları Ebû'I-Kuays olduğunu iddia etmişlerdir. Ebû'l-Kuays'm kardeşi olduğunu olduğu da söylenmiştir. İbni Abdiîberr'e göre bu babda esah olan kavi İmam Mâ1ik'in sözüdür ki, o da Ebû'l-Kuays'in kardeşi olmasıdır. Bu zâtın Eş'arîîer'den olduğu söylenir.
Ebû'1- Kuaysin ismi de ihtilaflıdır. Bâzılarına Ca'd 'dır. Eflâh 'm Ebû'l-Cuayd künyesini taşıdığını söyleyenler olduğu gibi «Ebû'1-Kuays'in adı Vâi1 b. Eflâh 'dır.» diyenler de vardır.
Nevevi diyor ki: «Ulema Hz. Aişe'nin mezkûr amcası hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebû'l-Hasen el.Kaabîsi Âişe (Radiyallahü anha) mn iki tane süt amcası bulunduğunu, birisi babası Ebû Bekr 'in süt kardeşi Ebû'l-Kuays olduğunu, bu zatın Âişe1-nin süt babası idiğini, kardeşi Eflâh ise süt amcası olduğunu söylemiştir. Bâzıları yalnız bir süt amcası olduğunu sö'ylemişlerse de bu iddia yanlıştır. Zîra birinci hadîsde zikri geçen amcası ölmüş; ikinci hadîsteki ise sağdır. Doğrusu Ra adi 'nin sözüdür. Ka adi her iki kavli zikrettikten sonra : Kaabisi'nin sözü daha şayan-ı kabuldür, çünkü amcas. bir olsa hükmünü ilk defada anlar; bir daha ondan örtünmezdi, diyor.»
Hz. Âişe 'nin birinci hadîsinden murâd : Bundan önceki babda geçen hadîsidir. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir :
Hz. Âişe 'nin iki tane süt amcası olunca niçin evvelâ ölenin hükmünü sormuş; sağ olsa onun yanma çıkabileceği kendisine bildirildiği halde sonradan yine ikinci amcasının yanma çıkmamıştır? Her ikisi için bir suâl yetmez mi idi?
Cevâp : İhtimâl amcalarının biri bir cihetten, meselâ baba bir, diğeri anne-baba bir amcası olduğundan hükmün yakın olan amcasına mahsus olduğunu zannetmiş de Ötekinin hükmünü ayrıca sormuştur. Kurtubî : «Olabilir, ilk vak'ayı unutmuş da ikinci defa tekrar sormuş yâhud hükmün değiştiğini tahmin etmiştir.» diyor.
«Ellerin yahud sağ elin topraklansın» cümlesinde râvinin şekk ettiği görülüyor. Bu cümle Arapların her zaman dillerine gelen, hakikatini kasdetmedikleri sözlerdendir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Süt amca hakkında mahremiyet sabittir.
2- Kadın mahremi olmayan erkeğin yanma girmesine izin veremez. Ondan örtünmesi lâzımdır. Kadınların erkeklere görünmeleri tesettür âyeti nâzü olmazdan önce caizdi.
3- Mahrem olan bir kadının yanma girerken dahi izni istemek meşru'dur. Zîra mahremin de bakamayacağı bir halde bulunması mümkündür.
4- Haram mı, mubah mı olduğunda tereddüt edilen bir şeyin hangi tarafı tercih edildiği anlaşılmadıkça yapılmaması gerekir,

5- Radâan mahremi olan bir kadınla bir arada kalmak caizdir. Ancak süt cihetinden mahremiyeti nikâhının haram olmasiyîe, bakmanın, bir arada bulunmanın, beraberce sefer etmenin cevazına münhasırdır. Sair hususatta birbirlerine ecnebi gibidirler.

3- Süt Kardeş Kızının Haram Kılınması Babı

11- (1446) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Ue Züheyr b. Harb ve Muhammed b. Alâ' rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Biz Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Sa'd b. Ubeyde'den, o da Ebû Ab-dirrahmân'dan, o da Alî'den naklen rivayetle bulundu. Alî (Radiyallahu anh) şöyle demiş:
— Yâ Resulâllah! Neden bizi bırakıp da daima Kureyş'i ihtiyar ediyorsun? dedim.
— «Sizde bir şey var mı ya?» buyurdu.
— Evet, Hamza'nm kızı (var) dedim.
Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem):
— «O bana helâl olamaz; çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır,» buyurdular.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe île İshâk b. İbrâhîm, Cerîr'den rivayet ettiler. H.
Bize îbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî dahî rivayet eyledi. (Dedi k)i : Bize Abdurrahmân b. Mehdî, Süfyân'dan rivayet etti. Bı râvile--in hepsi A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

12- (1447) Bize Heddâb b. Hâlîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Câbir b. Zeyd'den, o da İbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e Hamza'nın kızmı almak istemişler. Bunun üzerine :
«O bana helâl olmaz; çünkü süt kardeşimin kızıdır. Rahim i'tibarı ile haram olan, süt cihetîle de haram olur.» buyurmuşlar.

13- (...) Bizt bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Yahya b. Mihrân el-Kutâî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Ömer rivayet etti. Bunlar hep Şu'be'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnû Miishir, Saîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. Bunlarıı ikisi de Katâde'den tamamen Hemmam'ın isnadı ile rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Şu'be'nin hadîsi «Süt kardeşimin kızıdır.» cümlesinde biter. Saîdin hadîsinde:
«Neseben haram olan süt cihetîle ele haram olur.» ifâdesi de vardır.

14- (1448) Bize Hârûıı b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mah· ramatü'bnû Bükeyr, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Müslim'i şunu söylerken işittim : Ben Muhammed b. Müs-Jim'i şöyle derken işittim : Ben Humeyd b. Abdirrahman'ı şöyle derken işittim: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'ir zevcesi Ümmü Seleme'yi şunu söylerken işittim
Resûlüllah (Sallalkihü Aleyhi ve Sellem)' :
— Hamza'mn kızını bırakıp da nereye gidiyorsun yâ Resûlâllah?
— Hamzatü'bnû Abdilmuttalib'in kızını istemez misini? dediler. Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) : «Hamza benîm süt kardeşimdir.» buyurdular.
Hz. Alî rivayetinde geçen kelimesinin ash dır.
Bu kelime : Seçmek, beğenmek ve bu hususta mübalağa göstermek mânâsında kullanılır. Kaadî Iyâz , bâzılarının mezkûr kelimeyi şeklinde rivayet ettiğini söylemiştir. Bu takdirde mânâsı «meyi ediyorsun» demek olur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sellem)'in :
«Sizde bir şey var mı ya?» diye sorması : «Sizde bana yaraşacak kadın var mı?» manasınadır.
İbni Abbâs(Radiyallahuanh) rivayetini Buhârî «Şehâdât» ve «Nikâh» bahislerinde; Nesâî ile İbni Mâce «Nikâh»da muhtelif râvilerder tahrîc etmişlerdir. Hamzatü'bnû Abdil-muttalib, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Efendimizin amcası ve süt kardeşidir. İkisini de Ebû Leheb'in âzâdlı cariyesi Süveybe emzirmiştir. Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'den iki yaş büyük idi. Hicretin üçüncü yılında Uhud gazasında şehîd edilmiştir.
İmam Müslim'in : «Bişr b. Ömer rivayetinde : Câbir b. Zeyd'den dinledim; ibaresi vardır.» şeklindeki beyânı, râvilerden Kat âde müdellis olduğu içindir. Katâde bundan önceki rivayette : «Câbir b. Zeyd 'den» diyerek «an'ane» yapmıştı. Halbuki müdellisin hadîsi dinlediği sabit olmadıkça an'anesi makbul değildir. İşte Müslim, Katâde 'nin hadîsi bizzat Câbir'den dinlediğini göstermek sureti ile senedinin sahîh ve sabit olduğuna işaret etmiştir.
Babımız rivayetleri süt kardeş kızı ile evlenmenin haram olduğuna delildirler.

4- Üvey Kız İle Baldızın Haram Kılınması Babı

15- (1449) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. el-Ala' rivayet etti. (Dedi k!.) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm habe verdi. (Dedi ki) : Bana, babam, Zeyneb binti Ümmi Seleme'den, o da Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân'dan naklen haber verdi. Ümrai Habîbe şunu söylemiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellemi yanıma girdi de kendisine:
— Kız kardeşimi, Ebû Süfyân'm kızını ister misin? dedim.
— Ne yapacağım? diye sordu.
— Nikâh edersin, dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Sen bunu diler misin? dedi.
— Ben senin bir tanen değilim. Şu halde bana hayırda kız kardeşimin ortak olmasını dilerim; dedim. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— O bana helal olmaz! buyurdu.
— Ama ben senin Diirre binti Ebî Seleme'yi istemekte olduğunu haber aldım; dedim.

— Um mü Seleme'nin kızını mı? diye sordu.
— Evet, dedim.
— O benim terbiyem altında bulunan üvey kızım bile olmasa bana yine helâl değildir; çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Onun babası ite benî Süveybe emzİrmişn'r. Artık bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi arzetmeyin! buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bize Amrırn-Nâkıd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr haber verdi. Bu râvilerin ikisi de Hişâm b. Urve'den tamamen bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.

16- (...) Bize Muhammed b, Eumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki : Bize Leys, Yezid b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi ki, Muhammed b. Şİhâb, kendisine Urve'nin, ona da Ebû Seîeme'nin kızı Zeyneb'in, ona da Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Habîbe'-Kİn anlatmış olduğunu bildirerek mekttıb yazmış. Ümmü Habîbe Resûlül-\ah(SaHüHahU Aleyhi ve Sel'em)fe :
— Yâ Besûlâüah! Kız kardeşim Azze'yi al! demiş. Resûlüilah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) :
— Sen bunu diler misin? diye sormuş. Ümmü Habibe :
— Evet yâ Resûîâllah, ben senin bir tanen değilim, onun için bana hayırda kız kardeşimin ortak olmasını dilerim, demiş. Bunun üzerine Eesûîüîlah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem):
— O bana hela! olmaz; buyurmuş. Ümmü H&hîhe(Radiyaliahü anha) demiş ki:
— Ben, yâ Resûîâllah! Ama biz (aramızda) senin Dürre binti Ebî Seleme'yi almak istediğini konuşuyoruz; dedim.
— Ebû Seîeme'nin ktzını mı? diye sordu.
— Evet, dedim. Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem):
— O benim terbiyem altrnda bulunan üvey lazım bile olmasa bana yine helâl olmaz; çünkü benim süt kardeşimin kızıdır. Ebû Seleme ile beni Süveybe emzirmıştir. Artık bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi arzetme-yin! buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Abdülnıelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana TJkayl b. Hâlid rivayet eyledi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ya'kub b. İb-râhîm ez-Zührî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. AbdİllâH b. Müslim rivayet eyledi. Bu râvilerin ikisi de Zührî'den, İbni Ebî Habîb'in isnadı ile onun hadisi gibi rivayette bulunmuşlar; fakat Yezîd b, Ebî Habib'den maada hiç biri hadîsinde Azze'yi adlandırmamıştir.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» ve «Nafakaat» bahislerinde; Nesâî ile İbni Mâce de «Nikâh»da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in :
«Sen bunu diler misin?» diye sorması teaccübündendir. Çünkü kadınlar tabîatleri iktizası kıskanç olurlar.
«Bana hayırda kız kardeşimin ortak olmasını dilerim» cümlesinden murâd : Seninle sohbet ve senden dünya ve âhiret hayırları babında istifâde hususunda bana kız kardeşimin ortak olmasını dilerim, demektir.
Hz. Ümmü Habîbe 'nin bu sözüne karşı Resulü Ekrem
«O bana helâl olmaz.» mukaabelesinde bulunmuştur. Zira iki kız kardeşi bir nikâh altında toplamak dînen haramdır. Herhalde Ümmü Habîbe (Radiyallahü anha) o zaman henüz bu hükmü duymamış; yahut bu işi ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) Efendimize mahsus olmak üzere caiz zannetmiştir.
Rabîbe: Üvey kız; kadının başka kocasından olan kızı demektir. «Terbiyem altında bulunan» ta'bîri bir kayd-i ihtirazı" değil, kayd-ı vakîdir; yoksa babalığının terbiyesi altında bulunsun, bulunmasın üvey kız mutlak surette babalığına haramdır. Bu husûsda yalnız Davûd-u Zahiri muhaliftir. Ona göre bir kimsenin üvey kızı yanında bulunursa onunla evlenmesi haram, yanında değilse caizdir.
«O benim terbiyem altında bulunan üvey kıztm bile olmasa bana yine helâl değildir...» ifâdesinin mânâsı; O bana iki sebeple haramdır; bunlardan biri üvey kızım olması, diğeri süt kardeşimin kızı bulunmasıdır. Binâenaleyh bu sebeplerden biri bulunmasa, diğeri ile bana yine haram olur; demektir. Zira hüküm muhtelif sebeplerle sabit olur.
Görülüyor ki ümmehat-ı mü'minînden Hz. Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân kız kardeşi Azze 'yi Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Seîlem) Efendimize nikahlamak istemiştir. İki kız kardeşin bir nikâh altında toplanamayacağı kendisine bildirilince : «Ama ben senin Dür1 re binti Ebî Seleme 'yi istemekte olduğunu haber aldım.» diye mukaabeie etmiştir. Hz. Ümmü Habîbe bu sözü ile : «iki kız kardeşin bir nikâh altında toplanması caiz değil de anne ile kızının bir araya gelmesi nasıl helâl oluyor?» demek istemiştir.
Filhakika söylentiye göre Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Stllem) 'in kendisiyle evlenmek istediği Dürre binti Ebî Seleme, ümmehât-ı mü'mininden Hz. Ümmü Selem e(RadiyaIlahii anhaynm kızı idi. Bu itibarla ResûlüIIah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'m üvey kız oluyordu. Diğer taraftan Dürre 'nin babası Ebû Seleme, Peygamber (SaUallahü AleyhiveSellem)yin süt kardeşi idi. Her ikisini Ebî Leheb'in âzâdh cariyesi Süveybe emzirmişti. ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve SeİIem) Efendimizin Hz. Halîmetü's-Sa'diyye 'den sü emmesi bundan sonradır.
Yâni Ümmü Seleme (Radiyallahü <mAö)vaktiyle Hz. Ebû Seleme 'nin karısı olup sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile evlenmişti. Ancak kızı ile evlenmek istediği söylentisinin aslı yoktu. Resulü Ekrem (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) Hz. Ümmü Seleme 'nin kızı ile iki sebepten evlenemiyeceğini beyândan sonra :
«Artık bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi arzeJmeyin!» cümlesiyle
Hz. Ümmü Habîbe 'nin kız kardeşi ile Ümmü Seleme (Radiyallahü anhn) 'nin kızma işaret buyurmuştur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İki kız kardeşi bir nikâh altına almak caiz değildir. Bu hususta ulemâ müttefik oldukları gibi, iki kız kardeşi milk-i yemin (yâni satın almak) sureti ile bir araya getirmek de haramdır. Bu babta yalnız Zahirîler muhalefet etmişlerdir. Bunlar : Hz. Osman'm : «Onları bir âyet haram; bir başka âyet de helâl kılmıştır.» sözü ile istidlal etmişlerdir. Kız kardeşleri helâl kılan âyet:
«Bunlardan maada kadınlar size helâl kılınmıştır» kavl-i kerîmidir. Ta-havı (238-321) Hz. Ali ile İbni Abbâs (Radiyallahü anh)'nm da buna kaaü olduklarını rivayet etmiştir. Yine Hz. A1i ile Ömer, İbni Mes'ud, İbni Abbâs, Ammâr b. Yâsir, İbni Ömer, Âişe ve İbni Zübeyr (Radiyallahü arth) 'den iki kız kardeşin bir araya cem edilemiyeceği rivayet olunmuştur.
2- Bir kimsenin üvey kızı ile evlenmesi caiz değildir.
3- Emen ile emziren arasında hürmet-i radâ' sabit olur. Bu bab-dakİ tafsilât az yukarıda görülmüştü.

5- Bir ve İki Defa Emme Hakkında Bir Bab

17- (1450) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îs-mâîl b. İbrahim rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdiltâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmâîl rivayet etti. H.
Bize Süveyd b. Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. Her iki râvi Eyyûb'dan, o da İbni Eb Müleyke'den, o da Abdullah b, Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen rivayette bulunmuşlardır. Âişe şöyle demiş: Besûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir ve iki defa emmek hürmet isbât etmez.» buyurdular.
Süveyd ile Züheyr: «Şüphesiz ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu» tâbirini kullandılar.

18- (1451) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkıd ve îshâk b. Ib-râhîm hep birden Mu'temir'den rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman, Eyyûb'dan naklen haber verdi. O da Ebû'l-Halîl'den, o da Abdullah b. Hâris'den, o da Ümmü'l· Fadl'dan naklen rivayette bulunmuş. Ümmü'1-Fadl şunu söylemiş :
Bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim evimde iken, onun yanına girdi de : Yâ Nebiyyallâh! Benim bir karım vardı; üzerine bir daha evlendim. Derken birinci karım yeni zevcemi bir veya iki defa emzirmiş olduğunu söyledi; dedi. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir ve iki defa emzirmek hürmet isbât eimez.» buyurdular. Amr kendi rivayetinde : «Abdullah b. Haris b. Nevfel'den naklen» dedi.

19- (...) Bana Ebû Gassân el-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz rivayet etti. H.
Bize Îbnü'l-Müsennâ ile îbnü Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muâz fo. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam Katâde'den, o da Ebû'I-Halîl Salih b. Ebî Meryem'den, o da Abdullah b. Hâris'den, o da Ümmü'l-Fadî'dan naklen rivayet eyledi ki, Ben Âmir b. Sa'saa'dan bir zât:
— Yâ NebİyyâllAh, bir defa emmek hürmet isbât eder mi? diye sormuş, Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem):
— «Hayır!» cevâbını vermiş.

20- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. BİşR rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûbe Katâde'den, o da Ebû'I-Halü'den, o da Abdullah b. Hâris'den naklen rivayet etti ki, Ümmü'1-Fadl Nebiyyullah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'in :
— «Bir veya iki rad'a yahud bir veya iki massa hürmet isbât etmez.» buyurduğunu rivayet etmiş.

21- (...) Bize bu hadîsi yine Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim hep birden Abdetü'bnû Süleyman'dan, o da İbni Ebî Arûbe'den bu isnâdla rivayette bulundular, tshâk, İbni Bişr rivayeti gibi : «İki rad'a yâhud iki massa» dedi. îbnü Ebî Şeybe ise : «İki rad'a ve İki massa» şeklinde söyledi.

22- (...) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Bişr b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammâd b. Seleme, Katâde'den, o d Ebû'î-Halîl'den, o da Abdullah b. Haris b. Nevfel'den, o da Ümmü'l-Fadl'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakler rivayette bulundu. Resûlüllah {Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«BİR ve ikİ imlâca hürmet isbât eîmez» buyurmuşlar.

23- (...) Bana Ahmed b. Saîd ed-Dârimî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Habbâri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû'l-HaüFden, o da Abdullah b. Hâris'deo, o da Üm-mü'l-FadlJdan naklen rivayet etti. Bir adam Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem). Bir defa emmek hürmet isbât eder mi? diye sormuş da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır!» cevâbını vermiş.
Massa, imlâce ve rad'a : Emmek mânâsına gelen müteradif kelimelerdir Bâzıları massa İle imlâce arasında fark görmüş: «massa» emmek; «imlâce» ise emzirmek mânâsına gelir.» demişlerdir.
Bu babın bütün rivayetleri çocuğun-bir veya iki defa emmesiyle radâ' hükmünün sabit olmayacağına delâlet ediyor. Maamâfih mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hz. Âişe (Radiyailahü anha) ile Şafiî1er'e göre beş defa emmeden süt hükmü sübût bulmaz. Delilleri bu bâbtan sonra gelecek Hz. Âişe hadîsidir. Cumhûr-u ulemâya göre bir defa emmekle hükmü sabit olur. Bu kavli İbni'l-Münzir, Hz. Alî, İbni Mes'ud, İbni Ömer, İbni Abbâs (Radiyallahu anh) ile Atâ , Tâvûs, Saîd b. el.Müseyyeb. Hasan-ı Basri, Mekhûl, Zührî, Katâde, Haken Hammâd, İmam Mâlik. Evzâî, Sevrî ve Ebû Hanîfe hazerâtmdan rivayet etmiştir.
Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, İbni'l-Münzir ve Dâvûd-u Zahirî: «Süt hükmü üç defa emmekle sabit olur; bundan azı hiç bir hüküm ifâde etmez.» demişlerdir.
Nevevî'nin beyanına göre İmam Mâlik:
«Sizi emziren anneleriniz de (size haramdır) âyet-i kerîmesiyle istidlal etmiştir. Mezkûr âyette sayı zikredilmemiştir.
Dâvûd-u Zahirî babımız hadîsinin mefhumu muhalifi iîe istidlal etmiş; bu hadîsin âyet-i kerîme'yi beyân ettiğini söylemiştir.
Bu bâbda Mâlikîler'le Şafiîler arasında bir hayli i'tiraz ve cevaplar cereyan etmiştir.
Kaadî Iyâz bâzılarının şâzz olarak «on defadan az emmekle radâ' hükmü sabit olmaz» dediklerini söylemişse de bu kavi bâtıl ve merduddur.
Hanefîler'e göre müddeti içinde emzirilmek şartı ile sütün azı da çoğu da hürmet isbat eder. Delilleri İmam. Mâl ik'in istidlal ettiği âyet-i kerîmesiyle :
«Neseben haram olan her şey radâan da haramdır.» hadîs-i şerifidir. Mezkûr âyet ve hadiste sütün mikdârı hakkında tafsilât verilmemiştir. Binaenaleyh bu bâbta onun azı çoğu müsavidir.
İmam Ahmed 'den biri Hanefiler !in, diğeri Şafiiler'in gibi olmak üzere iki kavi rivayet olunmuştur.
Süt meselesi cidden dikkat edilmesi lâzım gelen bir meseledir. Kadınların zaruret yokken rastgeîe bir çocuğu emzirmemeleri îcâbeder. Emzirdikleri vakit dahî bunu iyice bellemeli, ihtiyaten yazmalı ve komşulara ilân etmelidirler. Aksi takdirde mesele unutulur; ve günün birinde iki süt kardeşin evlenmesi hatâsına düşülebilir.

6- Tahrimin Beş Defa Emmekle Sübüt Bulması Babı

24- (1452) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Abdullah b. Ebî Bekr'den dinlediğim, onun da Arara'dan, onun da Âişe'-den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Âişe: (Bilinen on defa emzirme hürmet isbât edef.) âyeti, indirilen Kur'ân mey ânın da idi; sonra bu adet beş ma'lum emme ile neshedildi; hattâ Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bu on sayısı Kur'ân meyâmn-da okunurken vefat etti; demiş.

25- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya yâni İbni Saîd'den, o da Amra'dan naklen rivayet etti. Amra Hz. Âişe'yi, haram kılan sütü anlatırken dinlemiş. (Demiş ki) : Âişe şunu söyledi:
«Ma'lûm on defa emme.» âyeti Kur'ân'da nazil olmuştur. Sonra «Beş ma'lûm emme.» âyeti de nazil oldu.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. (Dedi ki) : Bana Amra : Bu hadîsin mislini söylerken Aişe'den dinledim, diye haber verdi.
Hz. Âişe'nin bu rivayetlerinden anlaşılan mânâ şudur : Süt hakkında indirilen ilk âyette süt hükmünün on defa emmekle sabit olacağı bildirilmiştir. Sonra bu âyet süt hükmünün beş defa emmekle sübut bulacağını bildiren âyetle neshedilmiştir. Bilâhare (beş defa âyetinin tilâveti de neshedilmiş, fakat hükmü kalmıştır. Ancak son nesih o kadar gecikmiş ki. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in vefatında sahabeden bazıları bunu duymadıkları için âyeti hâlâ Kuran diye okurlarmış. Tilâvetin neshedildiğini duyunca artık onu okumaz olmuşlar.
İşte Şâfii1er bu hadisle istidlal ederek : «radâ» hükmü çocuğu ayrı ayrı zamanlarda doyuncaya kadar beş defa emzirmekle sabit olur.» demişlerdir. Yâni onlara göre beş defa emmenin radâ' hükmünü isbât ettiğini bildiren âyetin tilâveti neshedilmişse de hükmü bâkîdjr. Bu mesele :
«İhtiyar erkekle ihtiyar kadın zînâ ederlerse onları hemen recmedin!» âyetine benzer. Mezkûr âyetin dahî tilâveti neshedilmiş; fakat hükmü bakidir. Hattâ Hz, Âişe (Radiyallahü anhd) 'nin :
«Bu hüküm benim yatağımın altında bulunan bir sahîfede vazıh idi. Resûlüllah (SaÜaUalıü Aleyhi ve Sellem) dünyadan gidince biz onu techiz-u yekfîm ile meşgul olurken tavuklar girerek bu sahîfeyi yemişler.» dediği rivayet olunur.
Hanefîler'den Kemâl b. Hümam (788-861). «Fethû'l-Kadîr- adlı eserinde Şafiî1er'in bu istidlaline cevap vermiş; âyetin yalnız tilâveti değil, hükmü de nesh edildiğini bildirmiştir.

7- Büyük İnsanın Süt Emmesi Babı

26- (1453) Bize Amru'n-Nâkıd üe îbni Ebî Ömer rivayet ettiler. İDediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahman b. Kaasim'den, o da babasından, o da Âîşe'den naklen rivayet etti. Âişe (Radiyallahü anka) şöyle demiş :
— Sehle binti Süheyl Peygamber (Sallallahü-Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Yâ Resûiâliab! Ben Ebû Huzeyfe'nin âzâdîısı Sâlim'ıı yanıma girmesinden Ebû Huzeyfe'nin yüzünde hoşnudsuzluk görüyorum; dedi.
Resûlüüah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onu emzİr!» buyurdu. Sehle
— Koskoca adam olduğu halde onu nasıl emziririm? dedi. Bunun üzerine KesûîülSah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:
— «Onun koskoca odam olduğunu biliyorum.» cevâbını verdi.
Amr kendi hadîsinde: «Salim Bedir gazasında bulunmuştu.» cümlesini ziyâde etti. îböi Ebî Ömer'in rivayetinde ise : «Bunun üzerine Ke-sûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) güldü» ibaresi vardır.

27- (...) Bize îshâk b. İbrahim El-Hanzalî ile Mubammed b. Ebî Ömer hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer dedi ki: Bize Abdülvehhâb Es-Sekafî, Eyyûb'dan, o da İbni Ebî Müleyke'den, o da Kaa-sim'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Ebû Huzeyfe'nıı âzâdlısı Salim, evlerinde Ebû Huzeyfe ile ailesinin yanında bulunuyormuş. Derken Sehle bin ti Süheyl, Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Salim artık erkeklik çağma geldi; ve erkeklerin akıl ettikleri şeylere akıl erdirmeye başladı ama hâlâ yanımıza giriyor. Zannediyorum ki, bundan mutlaka Ebû Huzeyfe'nin hatırına bir şey geliyor; demiş.
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ona: «351 im'i emzır; ona haram o! da Ebû Huzeyfe'nin hatırına gelen şey gitsin!» buyurmuş.
(Sehîe bunu yapmış; ve) dönerek:
— Ben onu emzirdim; Ebû Huzeyfe'nin hatırına gelen şey de gitti; demiş.

28- (...) Bize îshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Râfi' rivayet ettiler. Lâfsa İbni Râfi'indir. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Mü-leyka haber verdi. Ona da Kaasim b. Muhammed b. Ebî Bekr; ona da Aişe haber vermiş ki, Sehle binti Süheyl b. Amr, Peygamber (Saîlçllahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı Sâiim için:
— Yâ Besûlâllah! Sâiim evimizde bizimle beraber bulunmaktadır. Ama artık erkeklik çağına erişti. Erkeklerin bildiğini biliyor; demiş.
ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .
— «Onu emzİr; kendisine haram ol'.» buyurmuş. İbni Ebî Müleyke demiş ki:
— Bunun üzerine Kaasim'e hürmeten bir sene yâhud bir seneye yakın bir müddet bu hadîsten kimseye bahsetmeden durdum. Sonra Kaa-sim'e rastlayarak : Sen bana bir hadîs söylemiştin; ben onu hâlâ kimseye rivayet etmedim; dedim. Kaasim :
— Nedir o? diye sordu. Ben de kendisine haber verdim. Kaasim:
— Sen onu bana da Âişe haber vermiş olmak üzere benden rivayet et; dedi.

29- (...) Bize Muhammed h. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : BİZe Muhammed b. Ca'fer rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Humeyd b Nâfi'den, o da Zeyneb binti Cmnıi Seleme'den naklen rivayette bulundu. Zeyneb şunu söylemiş:
— tlmmü Seleme Âişe'ye dedi ki : Kendi yanıma girmesini istemediğim o sabî-i murahik [1] senin yanına giriyor. Âise şu cevabı verdi:
— Senin için KesûİüllAb (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) 'de örnek yok mudur?

Ebû HuzeyfVnin karısı :
— «Yâ Resûlâllah! Salim artık adam olduğu halde yanıma girmeye devam ediyor. Ebû Huzeyfe'nin nefsinde bundan fcir hoşnudsuzluk var; dedi de, Resûlüllah (Sallaliakü Aleyhi ve Selleın):
— «Onu emzir kİ, yanına girebilsin!» buyurdular.

30- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet ettiler. Lâfız Harun'undur. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahramatü'bnü Bükeyr, babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Humeyd b. Nâfi'i şöyle derken işittim : Ben Zeyneb binti Ebî Seîeme'yi şunu söylerken işittim: Ben Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seîeme'yi Âişe'ye şunu söylerken dinledim:
— Vallahi memeden ayrılmış çocuğun beni görmesine gönlüm razı olmuyor. Âişe şu cevabı verdi :
— Neden? Sehle binti Süheyl Resûlüllab (SalUllahü Aleyhi ve Selleml'e geldi de: Yâ Resûlâllah! Vallahi Sâlim'in (yanıma) girmesinden Ebû Hu-zeyfe'nin yüzünde hoşnudsuiluk görüyorum, dedi.
Bunun üzerine Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seiiem):
— «Onu emzİr!» buyurdu. Sehle :
— Ama o saçlı sakallı (adam) dır; dedi. Resûîüllah (SallaV.ahıı Aleyhi ve Sellem) :
— «Onu emzir ki, Ebû Huzrçyfe'nin yüzündeki hoşnudsuzluk gitsin!» buyurdular.

31- (1454) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys rivayet etti, (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâlid, İbni Şihâb'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Ubeydetü'bnü AbdiIIâb b. Zem'a haber verdi. Ona da Zeyneb binti Ebî Selem haber vermiş ki, annesi ve Peygamber (SaUallahü A leyhi ve Sellem) 'in zevcesi Ümmü Seleme şunu söylüyormuş :
— Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in diğer zevceleri bu şekilde süt emmek ile bir kimsenin yanlarına girmesine razı olmamış; ve Aişe'ye : Vallahi biz bunu ancak Resûlüûlah fSallallahü Aleyhi ve Seltem)in hassaten Sâlim'e verdiği bir ruhsat addediyoruz; binâenaleyh bu şekilde süt emmekle yanımıza ne bir kimse girebilir, ne de bizi görebilir; de-
Sehle binti Süheyl ensardan olup Hz. Ebû Huzeyfe'nin zevcesîdir. İsminin buradakinden başka olduğunu söyleyenler de vardır.
Salim b. Ma'kı1 : Hz. Ebû Huzeyfe 'nin âzâdh kölesidir. Arapların âdeti vecihle Ebû Huzeyfe,, Sâlim'i oğulluk edinmiş; karı koca onu kendi çocukları gibi büyütmüşlerdi.
«Evlâdhkİannızı babalarının adları ile çağırın'» âyet-i kerîmesi inerek evlâdhk hükmü ibtâl edilince yine yanlarında kalmış; küçük olduğu için Ür müddet daha Hz. Sehle ondan kaçmamıştır. Fakat bulûğa erdiği zaman artık evlerine girip çıkmasını doğru bulmamışlarsa da bunu gücenir endişesiyle kendisine söyleyememişlerdir. Nihayet hadîste beyan buyuruîduğu şekilde Sehle (Raâiyallahu anh) bu meseleyi Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize arzetmiştir.
Hürmet isbât eden süt emme müddeti ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. İmam Âzam'a göre iki buçuk sene. İmam Züfer'e göre üç, İmam Mâlik'den bir rivayete göre iki sene bir ay, diğer rivayete göre iki sene iki aydır. Üçüncü bir rivayette İmam Mâlik: «Çocuk süt emmeye muhtaç olduğu müddetçe süt hükmü sabit olur,» demiştir.
İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel, Hanefî1er'den îmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve cumhûr-u ulemâ süt müddetinin iki sene olduğuna kaaildirler.
Hz. Âişe (Radiyallahü anha)ile Dâvûd-u Zahiri babımız hadîsi ile istidlal ederek:
«Hürmeti radâ' küçük çocuğun emmesiyle sabit olduğu gibi, âkil bâğ bir kimsenin emmesiyle efe sübût bulur,» demişlerdir.
Bâzıları süt müddetinin on beş yaşına, bir takımları da kırk yaşına kadar devam ettiğini söylemişlerdir. Bittabi bu sözlere i'tibâr yoktur.
İmam Âzam 'm delili «Çocuğun ana rahminde kalması ile sütten ayrılması müddeti otuz aydsr.»[2] âyet-i kerimesidir. Hz. İmamın istidlali şöyledir : Âyet-i kerîme'de biri hami, diğeri sütten .ayrılma olmak üzere iki şey zikredilmiş; ve her ikisine bir müddet ta'yîn edilmiştir. Bu zaman hem hamlin hem de sütten ayrılmanın ayrı ayrı rniiddetiUir; nitekim bir kimse iki şahısta olan alacağını bir sene te'cü etse ikiskıe de birer yıl mühlet verdiği anlaşılır. Şu halde âyet-i kerîme hamil müddeti ile sütten ayrılmanın otuzar ay olduğunu ifâde eder. Ancak bir çocuğun ana karnında iki. seneden fazla kalamayacağı Hz. Âişe (Radiyallahü anha) 'dan rivayet edilen sahîh bir hadisle sabit olmuştur. Binâenaleyh hamil müddetinin otuz aydan az olduğu serî bir delille beyan edilmiştir. Sütten ayrılma .hususunda ise böyle bir beyan olmadığı için bu müddet otuz ay, olarak kalmıştır.
İmam Züfer , iki yaşında sütten ayrılan çocuğun yemeğe alışması için muayyen bir müddeti zarurî görmüş; ve bunu bir sene ile tahdîd etmiştir; çünkü bir sene dört mevsimi ihtiva ettiğinden çocuğun bir halden' başka hâle geçmesine en uygun zamandır.
Cumhûr-u ulemânın delilleri
«Anneler çocuklarını tam iki sene emzîrirler.» [3] âyet-i kelimesidir.
Bu âyette süt emme müddetinin iki senede tamam olduğu bildirilmektedir; tamam olan bîr şeyin üzerine ise ziyâde yapılamaz. HanefîIer'den bu meselede cumhûr-u ulemâ tarafında bulunan İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in kavilleri esah görülmüş; Tahâvî (238-321) dahî bu kavli ihtiyar etmiştir. Tafsilât fıkıh kitaplarmdadır.
Hz. Âişe (Radiyallkıhü anha) ile Dâvûdu Zahiri 'nin istidlal ettikleri babımız hadîsi men şuhtur. Bu hususta Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selk'mfden birçok hadîsler ve ashâb-ı kiramdan eserler mevcuttur. "Ezcümle Dârekutnî (306-385)'nin Hz. İbni A.bbâs'dan merfû' olarak tahric ettiği bir hadîste;
«Süt emmenin hükmü ancak ikî sene içinde muteberdir.» buyurul-muştur. Mezkûr hadîs Hz. İbni Abbas'a mevkuf olarak dahî rivayet olunduğu gibi, İbni Ebî Şeybe (- 234) İbni Mes'ûd ile Aliyü'bnü Ebî Tâlib (Radiyallahü anh) 'dan, ve Dârekutnî, Hz. Ömer'den mevku olarak rivayet etmişlerdir.
İmam Mâ1ik'in «El-Muvatta'»ı ile Ebû Dâvûd'un «Siinen»înde Yahya b. Saîd 'den naklen şöyle bir hâdiseden bahsedilir: Bir adam Hz. Ebû Mûsâ El-Eş'arfye gelerek;
— Ben karımın memesinden süt emdim; süt mideme gitti; demiş. Ebû Musa :
— Karın sana haram olmuştur fikrindeyim; cevabını vermiş. Orada bulunan Abdullah !\ Mes'ûd (Radiyallahü anh) kendisine:
— Bu adama verdiğin fetvaya dikkat el! diye ihtarda bulunmuş. Bunun üzerine Hz. Ebû Musa :
— Sen ne buyurrusun? diye sormuş. Abdullah b, Mes'ûd (Radiyallahü anh):
— Süt emmenin hükmü ancak iki sen içinde mu'teberdir; demiş. Ebû Mûsâ (Radiyallahü anh) yaînndakİîere dönerek:
— Bu âlim aranızda bulundukça bir daha bana bir şey sormayın! diye tenbihde bulunmuş.
«El-Mu vatta »da dahî Hz. Abdullah b. Ömer 'den şöyle bir rivayet vardır. «Bir adam Ömerü'bnü'l-Hattâb'a gelerek şunu söyledi :
— Benim Vîr cariyem vardı; ona yakınlık ederdim. Karım bu cariyeyi kasden emzirmiş. Cariyenin yanına girdiğim zaman bana

: Dur bakalım! Vallahi ben bu cariyeyi emzirdim, dedi. Ömer:
— Karını te'dîb et! Cariyenle de cinsî münasebette bulun! Çünkü sütün hükmü yalnız küçük çocuğun emmesine mahsustur, cevabını verdi.»
Nitekim babımızın son hadîsinden de anlaşılacağı vecihîe Hz. Âişe'den maada bütün ezvâc-ı tâhirât da (yaşlı başlı bir insanın emmesine radâ' hükmü vermemi?; Âise (Radiyallnhû a^hd) 'ya bunun Sâ1im'e mahsus bir ruhsat olduğunu hatırlatmışlardır.
Sehle hadîsi rneşhûr «Sünen» kitaplarında da burada olduğu gibi mutlak rivayet edilmiştir. Yalnız Tin Şafiî "nin «Müsned» inde : «Sâlim'i beş defa emzir» kaydı varsa da bu kayd mutlak surette mensuhtur. Onun mensub olduğunu İbni Abbâs (RadiyaUahû anh} tasrih etmiştir. Hz. İbni Abbâs'a : «Halk bir defa emmenin hürmet isbât etmediğini söylüyorlar» denildiğinde: «Öyle idi, fakat sonra neshe dil di* cevabını vermiştir. Rivayete nazaran Abdullah b. Mes'ûd (Radivallahü anh):
— «Radâ' meselesi azmin da çoğunun da hürmet isbât etmesinde karar kıldı» demiştir.
Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh i 'dan dahî şöyle bir rivayet vardır. Kendisine : İbni Zübeyr bir ve iki defa emmekte beis olmadığın söylüyor; demişler. İbni Ömer:
— Allah'ın hükmü, İbni Zübeyr'în hükmünden daha hayırlıdır» mu-kaabelesinde bulunmuş.
'Kaadî Iyâz (476-5.44)'m beyanına göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemt'm :«Onu emzir!» emri karşısında Hz. Seh1e ihtimâl sütünü sağmış da Salim (Radiyallohu anh) memesine dokunmadan onu içmiştir. îmam Nevevî, Ks adî 'nin bu sözünü beğenmiştir. Maamâfîh ihtiyaç dolayisiyie dokunmasının özür sayılması da ihtimâl dahilinde görülmektedir.

8- Süt Hükmü Ancak Açlıktan Dolayı Sabit Olur» Hadisi Babı

32- (1455) Bize Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'I-Ahvas, Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ!dan, o da babasından, o da Mesrûk'da naklen rivayet etti. (Demiş ki) : ÂİŞe şunu söyledi :
— ResûlülİalıiSaliaHahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi. Yanımda bir adam oturuyordu. Bu onun gücüne gitti. Ben gadab eserini yüzünde görerek : Yâ Resûlâlîah! Bu zât benim süt kardeşimdir; dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sİiallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süt kardeşlerinizi iyi düşünün! Zîra süt hükmü ancak açlıktan dolayı sabit oiur.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ubeyduüah b. Muâz da rivayet etti. İki râvi hep birden; Bize Şu'be rivayet etti, dediler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. Bunlar toptan Süfyân'dan rivayette bulunmuşlardır. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn eî-Cu'fi, Zâide'den rivayet etti. Bunların hepsi Ebu'l-Ahvas'm isnadı ile onun hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Yalnız bunlar (radâa yerine) mecâattan» demişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» ve «Şehâdât» bahislerinde, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn i Mâce «Nikâh»da muhtelif râvî-lerden tahrîc etmişlerdir.
Kesûlüliah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Süfî kardeşîerinizi iyi düşünün!» buyurması o şahsın büyük yaşta emmiş olması endîşesindendir.
Mecâa: Açlık demektir. Ancak burada ondan murad küçük çocuğun açlığıdır. Yoksa bir kadından süt emen büyük küçük herkes onun süt çocuğu olacak değildir. Maksad: Küçük çocuğun açlığını gideren sütü emmesidir. Zâten bülûga eren bir kimseyi anne sütü doyurmaz. Onun ekmek ve yemekle beslenmesi îcâbeder.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir. Bu hadîsi Hz. Âişe rivayet etmiş; halbuki kendisi ona muhalefette bulunmuştur. Hanefiyye ulemâsına göre râvinin kendi rivayet ettiği bir hadîse muhalif ameli, rivayet ettiği hadîsin mensûh olduğuna delâlet eder. Binâenaleyh babımız hadîsi mensûh sayılmaz mı?
Cevâb: Evet, râvinin kendi rivayet ettiği bir hadise muhalif amelinden başka hiç bir hâli bilinmiyorsa o hadîsin neshedildiğine hükmo-lunur ve râvi bunun neshediîdiğini öğrenmiştir.» denilir. Şayet hususî bir meselede râvi kendi hadîsine muhalif hareket ederse, bunun bizce malûm olan hususî bir delile istinaden yapmış olur ki, bu takdirde rivayet ettiği hadîs mensûb değil, müetehidin o hadîsle istidlalde hatası zahir olmuş demektir. Ama bir meselede bu söylediğimizin hilafını görürsek bizzarûre o râvinin re'ymi değil, rivayet ettiği hadîsi nazar-ı i'ti-bâra almamız îcâbeder. Babımız hadîsi de bu kabildendir.
Hadîs-i şerîf hüküm i'tibâriyle radâın azının da hüküm isbâtına kâfi geldiğini bildiren rivayetler gibidir.

9- Esir Kadınla İstibradan Sonra Cima'ın Caiz Oluşu Kocası Varsa Nikahının Esaretle Bozulması Babı

33- (1456) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Mey sera te'î-Kavârirî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûbe, Katâde'den, o da Ebu'I-Halîl Sâlih'den, o da Ebû AI-kametel-Hâşimî'den, o da Ebü Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn günü Evtâs'a bir ordu göndermiş. Bunlar düşmana tesadüf ederek onlarla çarpışmış ve muzaffer olmuşlar. Bir takım esirler de almışlar. Galiba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin ashabından bazı kimseler, müşriklerden kocaları bulunmaları hasebiyle esîr kadınlara yakınlık etmekten çekinmişler. Bunun üzerine Allah (Azie ve Ceiie) bu bâbta şu âyet-i kerîmeyi indirmiş :
«Kadınların evli olanları da (size haramdır), ancak mâlik ofduklannız müstesna...» [4] yâni, îddetîeri geçtikten sonra onlar size hşlâldır.

34- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şey be ile Muhammedü'bnü'l-Müsen-nâ ve İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize AbdülVlâ Saîd'den, o da Katâde'den, o da Ebu'l-Halîl'den naklen rivayet etti ki, Ebû Alka-mete'l-Hâşimî'nin nakline göre Ebû Saîd-i Hudrî kendilerine Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve' Seliem fin Huneyn günü bir seriyye gönderdiğini Yezîd b. Zürey' hadîsi mânâsında rivayet etmiş. Yalnız o :
«Ancak o kadınlardan sizin milkiniz olanlar müstesna! Böyleler! size helâldir.» demiş; «Iddetleri bittiği vakit...» cümlesini zikrelmemiştir.

(...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb el-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni İbni'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be Katâde'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

35- (...) Bana bu hadîsi (yine) Yahya b. Habib el-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. el-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den, o da Ebu'J-Halil'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet eyledi. Ebû Saîd şöyle demiş :
Ashâb, Evtâs günü. kocaları olan Lir takım kadınlar esîr ettiler de endîşeye düştüler. Bunun üzerine şu âyet indirildi:
«Kadınlardan evli olanlar da (size haramdır) ancak mılkiniz olanlar müstesna!»

(...) Bana (yine) Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Hâlid yâni İbni'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.
Müslim'in birçok nüshalarında bu hadisin üçüncü rivayetinde Ebu'l-Halil ile Hz. Ebû Saîd-i Hudrî- arasında Ebû A1kame zikredilmemiştir. Yalnız İbni'l-Hazzâ' nüsha1 smda arada Ebû Alkame vardır. Bu sebeple Gassâni : «Doğrusunun hangisi olduğunu bilmiyorum» demiştir. Kaadi Iyâz, Gassâni'den başkalarının : «Doğrusu Ebû A1kame'yi zikretmektir» dediklerini söylemektedir. İmam Nevevi'ye göre ise her iki rivayetin doğru olması muhtemeldir. Çünkü Ebû'1-Ha1î1'm hadîsi iki vecihle işitmiş olması ve işittiği şekillerde rivayet etmesi mümkündür.
Evtâs: Tâifde bir yerin ismidir. Hadîsin rivayetlerinden de anlaşılacağı vecihle bu yerde müsiümanlarla müşrikler arasında harb olmuş; neticede müslümanlar gâlib gelerek birçok esirler almışlardır. Ancak alman kadınların kocaları olduğunu düşünen bâzı ashâb günah olur endişesi ile onlara yakınlık etmekten çekinmişlerdir. Zira evli bir kadın, kocasından başka kimseye helâl olmaz. Bunun üzerine âyet inerek esîr alman evli kadınların, istibrâ yapılmak şartı ile müslümanlsra helâl oldukları bildirilmiştir.
Âyet-i Kerîme'deki «muhsane»lerden murâd, evli kadınlardır. İddet-ten maksad da istibrâdır.
îsiibrâ : Kadının hâmile ise doğurması, değilse cima' olunmadan bir hayız müddeti beklemesidir.
Muhsaneni aslı olan ihsan kelimesi gerek lügatte gerekse Kur'ân-ı Kerîm'de : İslâm, hürriyyet, evlenmek ve iffet mânâlarında kullanılmıştır. Bu mânâlar muvacehesinde âyet-i kerîmedeki «muhsane-]er»den murâd ne olduğunu anlamak Â1ûsî'nin dediği gibi müşkildir. Hattâ Mücâhid :
«Bu âyeti kimin tefsir ettiğini bilsem ona deve ile giderdim.» demiştir, îbni Ebî Şeybe 'nin Ebu's-Scvdâ 'dan tahrîc ettiği bir rivayette Ebu's- Sevdâ'm :
«İkrime'ye bu âyetin mânâsını sordum da : bilmiyorum; cevâbım verdi.» dediği bildiriliyor.
Yine Â1ûsi'nin beyânına göre bu âyet hakkında mütekaddimîn ulemâdan dört kavil rivayet olunmuştur :
1- Muhsanelerden murâd evli kadınlardır. Mılkden murâd ise hassaten esîr almak suretiyle hâsj olan mi.lkt.ir. Zira nikâhın feshini ve kadının esir alan kimseye helâl olmasını İktizâ eden budur. Mezkûr kavil Hz. Ömer, Hz. Osman, cumhûr-u sahabe, cumhûr-u tabiîn ve dört mezhebin imamlarından rivayet olunmuştur.
Ancak sebep mücerred esîr almak mıdır yoksa yalnız kadını esîr etmek midir? meselesinde ihtilâf olunmuştur. İmam Şafiî'ye göre kadının kocasından ayrılmasına sebep mücerred esîr alınmasıdır.
imam Âzam indinde ise sebep, kadının yalnız başına esir edilmesidir. Şayet kocası ile birlikte esir edilirse kadm esir alana helâl olmaz. Bu bâbda Hanefi1er'le Şâfiî1er arasında karşılıklı ftiraz ve cevaplar teati edilmiştir.
2- Âyetteki «muhsanelenden murâd evli kadınlar; milkden mak-sad da mutlak surette milk-i yemindir. Binâenaleyh evli bir câriye: satın almak, esîr etmek veya bağış gibi bir sebeple birinin milkine geçerse kocasından boş düşer; ve kendisini alan kimseye helâl olur. İbni Mes'ûd (Radiyallaku anh) ile ashab-ı kirâm'dan bir cemâatin kavileri budur, İmâmiye taifesinin cumhuru da buna kaaildirler.
3- «Muhsaneler» tâbiri afife, hür ve evli kadınlara şâmil olduğu gibi, milk dahî milk-i yemîn ve mük-i nikâha âmm ve şâmildir. Binâenaleyh âyetin mânâsı şöyle olur :
«Zina haramdır. Nikâh akdi veya mitk-i yeminle alınmayan her ecnebi kadın 6a haramdır.» Saîd b. Cübeyr, Atâ ve Süd-d î 'nin mezhepleri budur. Mezkûr kavil bâzı sahâbe-i kirâm'dan rivayet olunmuş; İmam Mâlik de «Eî-Muvattâ»da onu ihtiyar etmiştir.
4- «Muhsaneler»den murâd : Hür kadınlar; milkden maksad da mutlak milktir. Âyet-i kerîme dörtten fazla hür kadınla evlenmeyi yasak etmektedir. Milk-i yeminle alman cariyeler bundan müstesnadır.
El-hâsıî evli kadınlar kocalarından başkalarına haramdırlar. Ancak esîr etmek suretiyle alman evli kadınlar bu hükümden müstesnadırlar. Çünkü esîr almakla onların nikâhları münfesih olur. Bunlar istibrâ müddeti geçtikten sonra kendilerini esîr alan müslümanlara milk-i yeminle; sair müslümanlara nikâhla helâl olurlar.
Yalnız İmam Şafiî ile diğer bir takım ulemâya göre ehl-i kitâb olmayan küffâr kadınları müslüman olmadıkça milk-i yeminle ci-mâ'ları caiz değildir. Evtâs harbinde esîr alman Arap kadınları putperest idiler. Binâenaleyh hadîs, «Müslümanlığı kabul etmişlerdir» diye te'vîl olunur. Nevevî buna benzer yerlerde bu te'vîlin mutlaka yapılması lâzım geldiğine işaret etmiştir.

10- Çocuğun Firaş Sahibine Âid Oluşu ve Şüphelerden Korunma Babı

36- (1457) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed fa. Rumfa da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Urve'den, o da ÂİŞe'den naklen haber verdi ki, şöyle demiş : Sa'dırbnü Ebî Vakkas ile Abd b. Zem'a bir çocuk hakkında münakaşa ettiler. Sa'd :
— Yâ ResûîâHah! Bu çocuk benim kardeşim Utbetü'bnü Ebî Vakkaas'm oğludur. Oğlu olduğunu bana vasîyyet etti. Ona benzeyişine bak! dedi. Abd b. Zem'a da:
— Bu benim kardeşimdir yâ Resûlâllah! Babamın döşeği Üzerinde onun cariyesinden doğmuştur; iddiasında bulundu.
Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun benzerliğine baktı ve Utbe'ye apaçık benzeriik gördü. Bunun üzerine :
— «O senindir yâ Abd S Çocuk firâş sahibinindir. Zânîye de taş vardır. Sen de ondan kaç yâ Şevde btnti Zem'a!» buyurdular.
Hz. Âişe: «Artık bu çocuk Sevde'yi hiç görmedi» demiş. Muhanı-med b. Rumh : «Yâ Abd!» sözünü zikretmemiştir.

(...) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân h. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Her İki râvi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, Ma'mer ile İbni Uyeyne kendi rivayetlerinde: «Çocuk firaş sahibinindir.» demiş; «Zânîye taş gerekir» cümlesini zikretmemişîerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Buyû»un bir-iki yerinde, «Ahkâm». «Miras», «Vesayâ» ve «Megâzî» bahislerinde; Nesâî : «Talâk»- bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Aynî 'nin beyanına göre hadîste bahsi geçen kıssanın aslı şudur : Cahiliyet devrinde Araplar cariyelerine vergi koyarlardı. Cariyeler bu

vergileri ödemek için yolsuzluklarda bulunur, zina ederlerdi. Bu esnada sahipleri de onlarla cima'da bulunurdu. Câriye çocuk doğurursa bâzan sahibi, bâzan da zina ettiği adam «çocuk bendendir» diye iddia ederlerdi Şayet câriye sahibi çocuğu iddia veya redd etmeden ölür de veresesi iddia ederlerse çocuğun nesebi câriye sahibine İlhak olunur; yalnız miras alamazdı. Mirasçı olabilmesi için miras taksim edilmezden önce ilhak edilmiş olması lâzım gelirdi. Câriye sahibi doğan çocuğun kendine âid olduğunu inkâr ederse çocuğun nesebi ona ilhak olunamazdı.

Ezvâc-ı tâhirâttan Hz, Şevde :nin babası Zem'atü'bnü Kays'in da bu neviden bir cariyesi vardı; onunla cinsî münasebette bulunurdu. Bir ara câriye gebe kaldı. Çocuğun Hz. Sa'd b. Ebî Vakkaas ırı kardeşi Utbe'den kaldığı zannediliyordu. Bu adam Uhud gazasında Peygamhev (SallallaJiıı Aleyhi ve Seliem) 'in dişini kırmış; onun bedduasına uğramıştı. Birkaç zaman sonra kâfir olarak Ölmüş; vefatından önce kardeşi Sa'd (RadiyaUahu anh) 'a vasiyyette bulunarak : «Zem'a'nın cariyesinden doğacak çocuğu kendine ilhak et» demişti. Hz. Sa'd ilhak iddiasında bulununca Zem'a'nm oğlu Abd ona i'tirâz etti. Sa'd (RadiyaUahu anh): «Bu çocuk benim kardeşimin oğludur» diyerek cahiliyet devrindeki âdetlerine işaret ediyor; Abd de : «Çocuk benini kardeşimdir; babamın firâşinda doğmuştur.» diyerek İslâm'ın hükmüne telmihde bulunuyordu, Resûlüliah ıSailaUdui Aleyhi ve Sellem) câhiliyyet âdetinin hükmünü ibtâl ıçm çocuğun A b d b. Zem'a :ya verilmesine hükmederek :

«O senindir yâ Abd! Çocuk firâş sahibinindir.» buyurdular.

«O senindir» ifâdesi iki suretle tefsir edilmiştir. Birinci tefsire göre bu sözden murâd: «O senin kardeşindir» demektir; ve bu sözü Peygamber (SaHaiic.hu Aleyhi ve Selle/u) Abd 'in ilhak isteğine değil, kendi ilmine istinaden söylemiştir. Çünkü Zem'a Peygamber (Sal'aHaJıü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kayınpederi idi. Binâenaleyh onun cariyesi ile cinsî münâsebette bulunduğunu bilmiş olabilir. İkinci tefsire göre : «O senindir» cümlesi, «Senin mil kindir» mânâsına gelir. Zira bir cariyenin gayri meşru surette doğurduğu çocuk köle olur. Zem'a bu çocuğun lehinde veya aleyhinde bir şey söylemediğine göre çocuk annesine tebean köledir; ve Abd 'e babasından miras olarak intikal etmiştir. İbni Cerîr'in kavli budur.

Tahâvi'ye göre ; «O senindir» sözünden murad mülkiyet değil, zilyedliktir. Yâni : «Bu çocuğu sen alırsın, ama imik olarak değil, başkasına vermeyip kendi himayende bulundurmak için» demektir. Nitekim Resûlüllah (Sailallcûıü Aleyhi ve Seîlem) kayıp eşya bulan bir kimseye de : «O senindir» buyurmuş; bu sözü ile : «Bulduğun eşyayı sahibi çıkıncaya kadar elinde tut» demek istemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve kelleni) Efendimize izafeten : «Cariyenin çocuğunu Zem'a'nm oğlu olarak kabul etti; ama bu çocuğun kız kardeşine ondan kaçmasını emretti.» demek caiz değildir. Ancak Abd b. Zem'a'nm iddiasında kız kardeşi Şevde (Radiyallahü anha) dahî ortak olacağı için, doğan çocuğu ona kardeş .tanımamış; ondan kaçmasını emir buyurmuştur.

Ulmadan bâzıları Tahâvi'nin sözüne i'tirâzla bu hadîsi Buhâri'nin «Meğâzî» bahsinde:

«O senindir; o senin kardeşindir ya Abd b. Zem'a» şeklinde rivayet ettiğini soylemişlerse de Aynî bunlara cevap vermiş; ve İmam Ahmed'in «Müsned»i ile Nesâî'nin. «Sünen»inde hadîsin :

«O senin kardeşin değildir» tarzında rivayet edildiğin bildirmiştir. Gerçi bu ziyadeyi Beyhakî , Münzirî ve Mâzerî ma'lûl bulmuşlardır; fakat Hâkim ziyâde isnadının sahih olduğunu beyân etmiştir.

'«O senindir yâ Abd» cümlesinin «O senin köîendir» şeklinde de rivayet olunduğu söylenir. Hattâ Kurtubî bu rivayeti Hanefîler'den bâzılarına nisbet etmiş; sonra : «Rivayet nida harfi olan (yâ) iledir. Burada Abd kelimesi ismi alem olup münâdâdır. Kesûlüllah (Sallai.lahü Aleyhi ve Sellem)onunla Zem'a 'nin oğlu Abd'i kasdetmiştir. (Yâ) sız rivayeti kabul etsek bile muhâtab yine Abd b. Zem'a 'dır. Kelime şüphesiz ki. münâdâdır; şu kadar var ki, Araplar ismi alemlerden nida harfini hazf ederler...» diyerek mezkûr kavli reddetmiştir.

Cariyenin doğurduğu çocuğun ismi Abdurrahmân b. Zem'a 'dır.

Firâş : Döşek demektir. Burada ondan kinaye yolu ile koca mânâsı kasdediimiştir. Bâzıları kinaye tarîki ile kan ile kocadan her birine firâş denilebileceğini söylemişlerdir. Fukaha bu kelimeyi umumiyetle helâl cima1 ve nesil elde etmek için yapılan meşru' cima' mânâlarında kullanırlar. Firâşm kavı, zaif ve orta olmak üzere üç mertebesi vardır.

1- Kavî mertebesi, nikâhlı kadının firâşıdır. Böyle bir kadının doğurduğu çocuğun nesebi doğrudan doğruya sabit olur. Kocasının «Bu çocuk bendendir» diye iddiasına hacet yoktur. Bir de mücerred «Bu çocuk benden değildir» demekle neseb nefi edilmiş olmaz; behemehal liân lâzım gelir.

2- Zaîf firaş, cariyenin firâşidır. Bunun hükmü : İddia edilmedikçe nesebin sabit olmaması «Benden değildir» demekle müntefî olmasıdır.

3- Orta firâş ümmülveled yâni döl almak için ayrılan cariyenin firaşıdır. Bu firâş iddiaya lüzum kalmadan nesebin sübûtu, «Çocuk benden değildir» demekle müntefî olmasıdır.

Nikâh akdinden sonra hemen boşanan ve altı ay sonra çocuk doğuran bir kadının hükmü fukahâ arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile Şafiî 'ye göre doğan çocuğun nesebi sabit olmaz. Çünkü meşru' surette münasebeti cinsiyye imkân bulunmamıştır; binâenaleyh bu mesele küçük çocuğun nikâhlanması kabilindendİr.

Hanefîler'ce çocuğun nesebi sabit olur; zîra bu kadın kocasının firâşı olmuştur. Câriye meselesi de ihtilaflıdır. İmam Mâlik ile Şafiî'ye göre sahibi istibrâ iddia etmeden cariyesi ile cinsî münâsebette bulunur veya bulunduğuna ikrar ederse, çocuğun nesebi sabit olur. Hz. Ömer bu suretle hükmetmiştir. îbn i Ömer (Radiyallahû anhfva. kavli de budur. Artık o câriye ümmü veled olur: Ancak sahibi istibrâ iddia ederse «Çocuk benden değildir» diyebilir. Cima' bulunmadan mücerred mâlik olmakla câriye firâş sayılamaz.

Hanefiler ise cariyenin cima' ile firâş olamayacağına kaail-dirler. Onlara göre cariyenin firâş olması için sahibin «Çocuk bendendir» diye iddia etmesi şarttır. Çocuğu nefi ettiği takdirde ise cimâı ikrar etsin etmesin ve keza istibrâ yapsın yapmasın mutlak surette nesebi ondan sabit olmaz.

Âhir : Zina eden mânâsına gelir. «Zânîye de taş vardır.» cümlesinden murâd: Zina edene haybet ve husrârı vardır; doğacak çocuk üzerinde onun bir hakkı yoktur, demektir. Araplar bu cümleyi haybet ve hüsran mânâsında darb-ı mesel olarak kullanırlar.

Bâzıları bu cümleyi : «Çocuk firâş sahibine âiddir; zina edene de haybet ve mahrumiyet vardır.» mânâsına almışlardır.

Bir takımları bu hadîsdeki (taş) dan recim kasdedildiğini iddia etmişlerse de doğru değildir; çünkü her zina mutlaka recim iktizâ etmez. Recim ancak muhsan olduğu halde zina edene tatbik olunur.

«Sen de ondan kaç, ya Şevde!..» cümlesinden ne kasdedildiği eskiden ulema arasında müşkil sayılmış bir meseledir. «Haram olan bir şey helâli haram kılamaz; zinanın haram kılmakta te'sîri yoktur.» diyenlerin ekserisine göre bu söz tenezzühen söylenmiştir. Erkek karısını, kadının kardeşine görünmekten men' edebilir. İmam Şafiî ile Abdülmelik b. Mâceşûn'un kavilleri budur.

Ulemâdan bir cemaat Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sözünü sedd-i zerîa yâni kötülüklerin yolunu kesmek- için söylediğine kaildirler. Burada sanki iki hüküm vardır. Bunların biri zahire göre verilmiştir ki, çocuğun firâş sahibine verilmesidir. İkinci hüküm bâtınîdir. O da şüphe dolayısı ile kaçmaktır. Şöyle denilmiş gibidir : «Bu çocuk senin kardeşin değildir Şevde! Ancak Allah'ın hükmünde kardeşin sayılır.»

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- İmam Âzam 'a göre bir adamla zina eden kadın, o adamın oğullarına haranı olur. Hz. İmam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Ondan kaç yâ Şevde!» emriyle istidlal etmiştir. Buradaki emir vü-cup içindir. İmam Ahmed ile Evzâî ve Sevrî 'nin mezhepleri de budur. İmam Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr haram olmadığına kaildirler. Onlarca kaç-göç emri tenzih içindir.
2- Ebû Ömer İbni Abdilberr'in beyanına göre hüküm zahire göre verilir. Çünkü Peygamber {Sallallahü Aleyhi \e Sellem} çocuğun firâşa aid olduğuna hüküm buyurmuş; benzerliğe itibâr etmemiştir. Fakat hâkimin hükmü bâtınen o meseleyi helâl kılmaz. Nitekim Resûlüllah (SaUalloJvJ Aleyhi ve Sellem) Hz. Sevde'ye o çocuktan kaçmasını emir buyurmuştur.
3- İmam Şafiî, Abd b. Zem'a 'nın : «Bu çocuk benim kardeşimdir» sözü ile istidlal ederek, kardeşin bazı şartlarla bir mirasçıyı murisinin nesebine ilhak edebileceğine kail olmuştur. Bu şartlar : O kimsenin miras hakkını hâiz olması, ilhakı bütün mirasçıların yapması, ilhak edilen şahsın murisin çocuğu olması imkân dahilinde bulunması, nesebi başkasından sabit olmaması ve akıl baliğ ise ilhak eden kimseyi tasdik etmesidir.
Nevevî (631-676): «Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in : Zem'a'ya ilhak ettiği çocukta bu şartların hepsi mevcut idi.» dedikten sonra sözüne şöyle devam ediyor : «Ulemâmız bunu iki vecihle te'vil etmişlerdir: Birinci te'vüe göre çocuğu Hz. Şevde dahî ilhak etmiş; bu hususta o da kardeşi Abd'e uyarak bütün mirasçılar ilhakı toptan yapmışlardır.
İkinci te'vîle göre Hz. Şevde müslüman olduğu için, küfür hâlinde ölen babsı Zem'a'ya mirasçı olamamış; bütün mirası Abd'e kalmıştır. İmam Mâlik, babadan başka kimsenin ilhak hakkı olmadığına kaildir. Zîra bu meselede başkaları onun kadar isabetli davranamazlar.
4- Şa'bî, Muhammed b. Ebî Zi'b ve Medine ulemâsından bâzıları «Çocuk firâş sahibinindir» cümlesi ile istidlal ederek mücerred nefî (yâni çocuk benden değildir iddiası) ile nesebin mün-tefî olamayacağım söylemişlerdir. Çünkü firâş, doğacak çocuğun anne ve babasından nesebini isbât için ona bir hak îcâb eder. Anne-baba liân [5] veya başka bir yolla onu kendi çocukları olmaktan çıkaramazlar.
Tabiîn ve onlardan sonra gelen fukahânm cumhuru ile dört mezhebin imamlarına göre bir adam karısının doğurduğu çocuk için «Bu çocuk benden değildir» derse lîân yapılmak suretiyle çocuğun nesebi ondan alınarak karısına îîhâk edilir. Bu bâblaki tafsilât inşaallah liân bahsinde görülecektir.

37- (1458) Bana Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. İbni Râfi' (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da İbni'l-Miiseyyeb ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki. Resûlüllah (SalialialıÜ Aleyhi ve Sellem) :
«Çocuk firâş sahibinindir; Zânîye de taş vardır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Saîd b. Mansur ile Züheyr b. Harb, Abdülâlâ b. Hammâd ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyâıı, Zührî'den rivayet etti. İbni Mansûr : Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen dedi. Abdülâlâ : Ebû Seieme'den yâhud Saîd'den. o da Ebû Hüreyre'den naklen dedi. Züheyr : Saîd'den yâhud Ebû Seleme'den bîri yâhud her ikisi Ebû Hüreyre'den naklen ifâdesini kullandı. Amr ise: Bize Süfyân bir defa. Zührî'den, o da Saîd ile Ebû Seleme'den diyerek; bir defa, Saîd'den yâhud Ebû Seleme'den ifadesiyle; başka bir defa da : Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den, ibaresi ile rivayet etti; dedi. Bunlar Ma'mer'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî «Ferâiz» bahsinde tahrîc etmiştir. Yukanki hadiste bu cümle geçtiği halde burada müstakil bir hadis olarak zikredilmesi merakı mûcib olabilir. Tahâvî diyor ki: «Çocuk firâş sahibinindir; zânîye de taş vardır; cümlesini yukanki hadîse eklemenin mânâsı nedir? diye bir suâl vârid olursa cevâbı şudur : Resûlüîlah (Sallollalûi Aleyhi ve Seke m) bu cümleyi orada Hz. Sa'd'a ta'lîm için söylemiştir. Yâni : Sen bu çocuğun kardeşine âid olduğunu söylüyorsun ama onun firâşı yoktur; şayet firâşı olsa idi çocuğun nesebi ona izafe edilr; sübut bulurdu. Senin kardeşin zânîdir; zânîye ise taş vardır: demek istemiştir.»
îbni Abdi1berr (368-463) : «Çocuk firâş sahibinindir, hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den rivayet olunan hadislerin en sahihlerinden biridir. Bu hadîs yirmiden fazla sahabe tarafından rivayet edilmiştir.» demektedir.
Tirmizî bu bâbta Ömer, Osman, Abdullah b. Mes'ûd , Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amr, Ebû Ümâme Amr b. Hârice, Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam (Radiyallahu anh) hazerâtmdan hadîsler rivayet olunduğunu kaydetmiştir.
Hz. Ömer hadîsini İmam Şafiî «Müsned»inde. Tbni Mâce de «Sünen»inde tahrîc ettikleri gibi.
Osman (Radiyallahu anh) .hadîsini Ebû Dâvud; Abdullah b. Mes'ud hadîsini Nesâî . Abdullah b. Zübeyr hadîsini yine Nesâî ; Abdullah b. Amr hadîsini Ebû Dâvûd; Ebû Ümâme hadîsini Ebû Dâvûd ile Ibni Mâce: Amr b. Hârice hadîsini Tirmizî Nesaî ve îbni Mâce; Berâ hadîsini Tâberânî ; Zeyd b. Erkâm hadîsini dahî Tâberânî «EJ-Kebîr» adlı eserinde tahrîc etmişlerdir.
Bunlardan maada Ebû Ya'lâ e1- Mavsî Hz. Muâviye'den; Bezzâr da tbni Ömer (Radiyallahu ann) 'dan hadîsler rivayet etmişlerdir,
Bu rivayetlerin hepsi babımız hadîsi gibidir. Yalnız bâzılarında «zânîye de taş vardır» cümlesi zikredilmemiştir. Hüküm i'tibârı ile bu hadîs de yukanki hadîs gibidir.

11- Kaifin Çocuğu İlhak Etmesi ile Amel Babı

38-(1459) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü SaîJ de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe (Radiyallahü anha) şöyle demiş :
ResülüUah (SallaHahü Aleyhi ve Selle m) sevinçli, yüzünün hatları parlar bir halde yanıma girdi ve :
«Baksan a! Demin Mücezziz Zeyd b. Hârisa ile Usâmetü'bnü Zeyd'e baktı da : Şüphesiz bu ayaklar birbirinden (meydana gelmiş) dir, dedi.» buyurdular.

39- (...) Bana Amru'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Amr'mdir. (Dediler ki) : Bize Süfyân Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş:
Bir giin KesûMillah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sevinçle yanıma girdi ve: «Ya Âişe! Baksan a! Mücezziz el-Müdlicî yanıma girdi de Usâme ile Zeyd'i gördü. Üzerlerinde bir kadife vardı. Onunla başlarını örtmüşler; ayakları açık kalmıştı. Mücezziz : Şüphesiz bu ayaklar birbirinden (meydana gelmiş) dır, dedi.» buyurdular.

40- (...) Bize bu hadîsi Mansûr b. Ebî Müzâhim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'-den naklen rivayet etti, Âişe (Radiyallahû anha) şöyle demiş:
Üsâmetü'bnü Zeyd ile Zeyd b. Harise yatarlarken içeri bir kâif girmiş. Resûlüllah (SaHaUahü Aleyhi've Sellem) de orada imiş. Kâif Şüphesiz bu ayaklar birbirinden olmadır; demiş. Peygamber (SaîlaJlaJıü Aleyhi ve Sellem) buna sevinerek hoşnûd kalmış da; Âişe'ye (bana) haber verdi.

(...) Bana Harmeletirbnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer ile îbnü Cüreyc haber verdiler.
Bu râvilerin' hepsi Zührî'den bu isnâdla yukarıkilerin hadîsi mânasında rivayette bulunmuşlardır. Yûnus hadîsinde : «Mücezziz kâif idi» ziyâdesi vardır.
Bu hadîsi Buharı «Ferâiz» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Talâk»da; Tirmizî «Velâ'»da tahrîc etmişlerdir.
Kâif: Kıyafet ve eserden anlayan demektir. Fukaha bu kelimeyi benzerliği bilen, eserleri birbirinden ayıran kimse mânâsında kullanmışlardır.
Câhiliyyet devrinde Araplar Hz. Üsame'nin nesebine ta'n ederlerdi. Çünkü babası Zeyd (RadryaJIahu anh) beyaz tenli olduğu halde Üsâme son derece siyah idi. Renk itibariyle o babasına değil, annesi Ümmü Eymen'e benziyordu. İşte kâif Hz. Zeyd ile Üsâme'nin baba-oğul olduklarım söylemekle âdeta ta'nedenlere cevap vermiş, onları susturmuş olduğu için Resûlüîîah (SaUaliahii Aleyhi ve Sellem) buna sevinmiştir. Çünkü Araplar kâiflerin sözüne inanırlardı.
Hz. Müceziz b. A'ver , Benî VüdIic kabilesine mensub bir sahâbîdir. Mısır'm fethine iştirak ettiği söylenir. Araplar Benî Müdlic ile Benî Esed kabilelerinin kıyafet ilmindeki maharetlerini i'tirâf ederlerdi. Maamafih bu san'at onlara mahsus değildi. Kureyş kabilesine mensûb olan Hz. Ömer'in de kıyafet ilmini bildiği rivayet edilmiştir.
cümlesinin asıl mânâsı «Görmedin mi?» demek ise de burada ondan murâd bir şeyi haber vermek veya bildirmek olduğu için biz onu «Baksan a!» diye terceme ettik.
Hadîs-i şerîf kâifin sözü ile bir hüküm isbât edilebileceğine delildir. Ashâb-ı kiramdan Enes b. Mâlik ile esah rivayete göre Ömer (Radiyallahû anhûmafmn kavilleri budur. Cumhûr-u ulemâ ile Atâ' , Evzâî, Leys, İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur. İmam Mâlik 'den meşhur olan rivayete göre cariyeler hakkında kâifin sözü delil ise de, hür kadınlar hakkında delil olamaz. Bir rivayette o da cumhurla beraberdir.
Küfe ulemâsı ile İshâk . Sevri ve Hanefî'ler kıyafetle verile» hükmün bâtıl olduğuna kaildirler. Çünkü bu bir zan ve tahminden ibarettir: şerîatte onunla amel câız değildir,
Babımız hadîsinde kıyafetle hüküm İsbât ediîdiğne delil yoktur. Zira Üsâme (Rculiyailaku ankı'm daha önceden nesebi sabit bulunuyordu. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) de kâifin sözü ile istidlal etmiş değil, sadece Mücezziz'in hakka isabetine şaşmıştır. Bununla hüküm vâcib olmaz.
Kıyafetle ameli caiz gö'renlerce kâifin âdil. tecrübeli ve anlayışlı olması şarttır. Aded meselesinde ihtilâf etmişlerdi:. Şâfiî1erin esah kavline göre bir kâifin sözü ile amel olunur. İmam Mâlik ile bâzı Şâfiî1er kâifin iki olmasını şart koşmuşlardır.
Kâif kavli ile ancak iki muhterem d mâ'dan doğan çocuk hakkında amel edilir. Meselâ; bir kimse cariyesi ile cinsî münasebette bulunduktan sonra onu satar; müşteri de istibrâ yapmadan cimâ'da bulunur da câriye müşterinin cimâ'mdan altı ay sonra, sahibinin cimâ'mdan ise dört sene geçmeden doğurursa çocuğun nesebi hakkında kâife müracaat edilir. Kâif çocuğun nesebini hangisine ilhak ederse çocuk onun olur. Hiç birine ilhak edemez ve çocuğun bunların ikisinden de olmadığını söylerse, çocuk büyüyünceye kadar bırakılır. O zaman hangisine meyi ederse ona verilir. Şayet kâif çocuğu ikisine birden ilhak ederse Hz. Ömer (Radiyallahû anh) ile İmam Şafiî ve Mâlik'e göre çocuk yine büyüyünceye kadar bırakılır; sonra hangisine meyi ederse ona verilir. Ebû Sevr ile Suhnun'a göre çocuk ikisinin müşterek evlâdı olur. Mâlikîler'den Maceşû ile Muhammed b. Mes1eme çocuğun daha fazla kime benzerse ona verileceğine kail olmuşlardır.
Kâifi delil kabul etmeyenler arasında dahî münâzealı çocuk hakkında ihtilâf vardır. îrnam Âzam'a göre münâzea edenler erkek olsun kadın olsun çocuğun nesebi her ikisine müştereken ilhak olunur. İmam Ebû Yûsuf 'la İmam Muhammed münâzea edenlerin kadın oldukları takdirde çocuğun onlardan yalnız birine ilhak edilebileceğine; İshâk ise aralarında kur'a çekileceğine kail olmuşlardır.

12- Zifaftan Sonra Bakire ile Dul Kadının Yanlarında Kocalarının Ne Kadar Kalmasını Hak Ettikleri Babı

41- .(1460) Bize Ebû Bekr h. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Hatim ve Yâkub b. İbrahim rivayet etliler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) Bize Yahya b. Saîrî, Süfyân'daıı. o da Muhammed b. Ebî Bekr'den, o da Abdülnıelİk b. Ebî Bekr b. Abdirrahmân b. Haris b. Hişâm'dan-, o da babasından, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallafcahü Aleyhi ve SelIemj'İJmmii Seîeme ile evlendiği vakit yanında üç gece kalmış ve :
«Şüphesiz kİ sana ehlinden bîr hakaret yoktur, istersen sana yedi geceyi tamamlarım. Ama sana yediyi tamamlarsam (diğer) kadınlarıma da tamamlarım.» buyurmuşlar.

42- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Abdullah b. Ebî Bekr'den, onun da Abdülmelik b. Ebî Bekr b. Abdirrahman'-dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (SaîküJahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme ile evlenerek Hz. Ümmü Seleme yanında sabahladığı vakit ona şöyle buyurmuşlar:
«Sana ehlinden bir hakaret yoktur, istersen senin yanında yedi ge-ceyİ iamamlarım. Dilersen üç gece kalır, sonra (diğer kadınlarımı] dolaşırım.»
Ümmü Seleme : «Üç gece kal!» demiş.

(...) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni İbni Bilâl, Abdurrahmân b. Humeyd'den, o da Abdülmelik b. Ebî Bekr'den, o da Ebû Bekr b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme ile evlenerek zifafa girdiği zaman yanından çıkmak istediğinde Ümmü Seleme elbisesinden tutmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
«İstersen senin yanında daha fazla kalayım ve bunu senin nevbetine sayayım. Bakireye yedi, dula üç gece (zifaf hakkı) vardır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi*ki) : Bize Ebû Damre, Abdurrahmân b. Humeyd'den bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi.

43- (...) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs yâni İbni Gıyâs, Abdülvâhid b. Eymen'den, o da Ebû Bek b. Abdirrahmân b. Haris b. Hişâm'dan, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayette bulundu. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'ir Ümmü Seleme ile evlendiğini ve daha bazı şeyler anlattı. Şu da anlattıkları meyamndadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «İstersen sana dar diğer kadınlarıma da yedi geceyi tamamlarım. Sana yediyi tamamlarsam öteki kadınlarıma da tamamlarım.» buyurmuşlar
Darekutnî (306-385) bu hadîsin senedi hakkında söz ederek: «Onu Abdullah b. Ebî Bekr ile Abdurrahmân b. Humeyd mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Nitekim bunu Müslim de söylemiştir» demişse de Nevevî kendisine cevap vermiş; ve: «Darekutnî 'nin Müs1im'e yaptığı istidrâk fâsiddir; çünkü Müslim (Rahimehullah) râvilerin hadîsi mevsû] ve mürsel olarak muhtelif şekillerde rivayet ettiklerini göstermiştir. Gerek Müs1im'in gerekse fukaha ve usûlü fıkıh uleması ile muhakkik hadîs imamlarının mezheplerine göre bir hadîs hem muttasıl hem mürsel olarak rivayet edilirse ona muttasıl hükmü verilir; ve o hadîsle amel vâcib olur. Zîra mürsel rivayet mevsuk râvinin ziyadesidir. Cumhûr-u ulemâya göre böyle bir rivayet makbuldür. Binâenaleyh Darekutnî 'nin istid-râki sahih değildir» demiştir.
Bu hadîsi İmam Ahmed, Taberânî, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî buradakinden daha uzun olarak tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîfdeki: «Sana ehlinden bir hakaret yoktur» cümlesinden murâd : «Sana benim tarafımdan bir tahkir ve aşağılama yoktur. Hakkını hiç bir noksansız alırsın» demektir. Bundan sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selem) Hz. Ümmü Seleme 'nin hakkını beyar etmiş; onun üç yahud yedi geceyi seçmekte muhayyer olduğunu bildirmiştir. Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) da yanında üç gece kalmasını istemiştir. Bittabi bunda günler de dâhildir.

44- (1461) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym, Hâlid'den, o da Ebû Kılâbe'den, o da Enes h. Mâlik'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş :
«Bir adam bakire kızı dul kadının üzerine alırsa onun yanında yedi gece kalır. Dulu bakirenin üzerine alırsa yanında üç gece kalır.»
Hâlid demiş ki : «Enes bu hadîsi merfu' olarak rivayet etmiştir desem doğru söylemiş olurum. Lâkin o : Sünnet böyledir, dedi.»

45- (...) Bana Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân. Eyyûb ile Hâlid-Hazzâ'dan, onlar da Ebû Kılâbe'den. o da Enes'den naklen haber verdi. Enes (Radiyallahu anh):
«Evlenen bir kimsenin bakire olan karısının yanında yedi gece kalması sünnettendir.» demiş.
Hâlid: «İstesem: Enes bu hadîsi Peygamber (SallaîuUıü Aleyhi ve Seller») 'e ref etti, derdim.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'n-Nîkâh»da iki tarîkden tahrîc ettiği gibi, Tirmizi ile İbni Mâce dahi aynı bahisde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Tahâvi onu hepsi sahîh olan on tarîkten rivayet etmiştir.
Hz. Enes 'in «-Sünnet böyledir» sözü ictihâd yoiu ile hadisin mer-fû' olmasını iktizâ eyler. Nevevî diyor ki : «Bu söz hadîsin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e ref ini iktizâ eder. Sah âbî : Sünnet böyledir; yahud şu iş sünnettendir, derse hüküm i'tibâri ile : Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellcmj şöyle buyurdu, demek gibidir.» Maama-fih İbni Mace , îsmâîlî, İbni Huzeyme ve İbni Hibbân onu Hz. Enes 'den me-rfû' olarak da rivayet etmişlerdir.
Hadîste zikri geçen gecelerde günler de dahildir. Yâni bakirenin yanında yedi gün yedi gece. dulun yanında üç gün üç gece kalınır; ve bu müddet o kadının nevbetine katılmaz. Diğer kadınlar arasındaki nevbet bundan sonra başlar. Hattâbî 'nin beyanına göre Allah'ın kadınlar hakkında emrettiği ma'rûf işte budur. Zira bakire utandığı için daha fazla mehil ve sabra, rifku te'enniye muhtaçtır. Dul kadın ise evvelce erkeği tecrübe etmiştir; ancak burada hayât arkadaşı yenilendiği için kendisine üç gecelik bir vuslatla ikram edilmiştir.

Bu Babın Hadislerinden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimsenin gerek ailesi efradına gerekse başkalarına lütufkâr ve nezaketli davranması, hak ve hakikati onların anlayabilecekleri şekilde ifâde etmesi müstehabtır.
2- Zevceler arasında adalete riâyet gerekir.
3- Yeni evlenen kadına bakire ise yedi gün yedi gece; dul ise üç gün üç gece zifaf hakkı vardır. Dul kadın dilerse kocası onun yanında da yedi gece kalabilir; fakat sonra bu yedi geceyi şâir kadınlarına kaza eder. İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshâk Ebû Sevr ve diğer birçok ulemânın kavilleri budur.
Hanefiyye imamları ile Hakem ve Hammâd b. Ebî Sü1eymana göre yeni evlendiği kadının yanında kaç gece kalırsa öteki kadınlarının yanında da okadar kalmak îcâbeder. Bu hu-sûsda Hanefî1er babımızın Ümmü Seleme (Radiyalfahu anha) hadîsi ile; muhalifleri de Hz. Enes rivayeti ile istidlal etmişlerdir.
4- Zifaf hakkına kail olanlar bu hakkın kadına mı yoksa kocasına mı âid olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Şâfii1er'îe diğer birçok ulemâya göre kadının hakkıdır. Mâ1ikî1er'den bâzıları bunun diğer kadınlarına karşı kocanın hakkı olduğunu söylemişlerdir.
Bu hakkın birkaç kadınla evlenenlere mahsus olup olmadığı dahî ihtilaflıdır. İbni Abdi1berr'in beyânına göre cumhur bu hakkın zifaf dolay isiyle yeni kadına mahsus olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta o kimsenin başka karısı bulunsun bulunmasın müsavidir. Zira hadîs umûmîdir. Bakire ile evlenen onun yanında yedi gece. dul ile evlenen üç gece kalacaktır.
Bir taifeye göre bu hadîs birkaç karısı olanlara âiddir. Çünkü yeni evlendiğinden başka karısj olmayan kimse Ömrü boyunca onun yanında kalır. Fakat başka kadınları bulunan kimseye nisbetle bu günler yeni kadını alıştırmak için ona bir ikramdır. Kaadî Iyâz bu kavli tercih etmiş; Şâfiî1er'den Begavî cezmen ona kail olmuştur. Ancak Nevevî'nin beyanına göre birinci kavi daha kuvvetli görüidüğü için ekseri ulemâ, onu ihtiyar etmişlerdir.
Evlenen kimsenin başka kadınları da varsa yeni zevcesinin yanında birkaç gün kalması vâcib mi yoksa müstehab mıdır? meselesi de ihtilaflıdır. Şâfiî1er'e göre vâcibtir. İbnİ Kaasim bu kavli İmam Mâ1ik'den de rivayet etmiştir. İbn i Abi1hakem'in rivayetine göre ise İmam Mâlik bunun müstehab olduğuna kaildir.

13- Zevceler Arasında Adalet ve Sünnet Vechin Her Zevceye Günü İle Birlikte Bir Gece Tahsis Edilmesi Olduğunu Beyan Babı

46- (1462) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbetü'bnü Sevvâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Mu

ğîre, Sâbit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş :
Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellen) 'in dokuz zevcesi vardı. Bunlar arasında kasim yaptığı zaman ilk kadına ancak dokuzuncudan sonra varırdı. Zevceleri her gece onun geleceği evde toplanırlardı. Bir defa Aişe'-nin evinde bulunuyormuş. Derken Zeyneb gelmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona elini uzatmış. Aîşe (Radiyallahû anha): O ZeyneVÜr, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) de elini çekmiş. Müteakiben iki kadın atışmaya başlamışlar, o derece ki sesleri birbirine karışmış. Bu sırada ezan okunmuş. Ebû Bekr bu gürültünün yanından geçerek kadınların seslerim işitmiş ve :
— Yâ Resûlâllah namaza çık! Onların da ağızlarına toprak saç! demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkmış. Arkasından Âişe:
Şimdi Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) namazım bitirir. Ve Ebû Bekr gelerek bana yapacağım yapar; demiş. (Filhakika) Peygamber (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) namazını bitirdiği vakit Ebû Bekr Âişe'nin yanma gelerek kendisine ağır lâf söylemiş : «Ser böyle mi yapıyorsun?» demiş.
Kasm: Lügatte herkesin nasibini ayırmak yâni taksim etmek mânâsına gelir. Bunda ondan murâd kadınlar arasında adalet ve müsavata riâyet etmektir. Bâzan kasme adalet de denilir.
Kasmin mutlak suretle hakikati imkânsızdır. Nitekim Allah Teâlâ Hazretleri:
«Siz ne kadar özenseniz kadınlar arasında müsavat gösteremezsiniz..»[6] buyurarak bunu haber vermiştir. Halbuki evlenen erkeklere zevceleri arasında adalete riâyet emredilmiştir. Demek oluyor ki, bu adalet mutlak değil, muayyen şeylerdedir. Evet, bir adam birden fazla kadın ile evlenirse yanlarında gecelemek hususunda adalete riâyet etmesi vâcib olur. Bu hususta kadının yenisi eskisi, bakiresi seyyibesi, müs-limesi kitâbiyyesi müsavidir. Yalnız hür kadının hakkı câriye kadının iki mislidir. Cariyeler evli değillerse aralarında kasme riâyet vâcib değildir.
Aşk ve cinsî münâsebet gibî şeylerde adalet vâcib değildir; çünkü bunlar kulun elinde olmayan şeylerdir. Ebû Dâvûd, Tirmizî , Nesâî ve İbni Mâce 'nin Hz. Âişe'den rivayet ettikleri bir hadîste :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları arasında adalete riâyet eder ve : Yâ Rabbî! Benim elimde olan adaletim budur; senin mâlik olduğun, benimse mâlik olamadığım adalet İçin beni muaheze buyurma! derdi.» Ve yine aynı zevatın Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettikleri bir hadîste :
--Bir adamın iki karısı olur da aralarında adalete riâyet etmezse kıyamet gününde bir yanı düşmüş olarak gelecektir.» Başka bir rivayette :
«Bir yanı yamuk olarak gelecektir.»buyurulmuştur. Yâni oradaki ceza dünyadaki ameli cinsinden olacak; haktan meyi ettiği için çarpık haş-redilecektir.
Şâfiîler'e göre kadınlar arasında adalete riâyet vâcib değildir. Ancak fitneye düşeceklerinden korkulduğu için hepsini birden ihmâl etmek mekruhtur.
Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokuz zevcesinden murâd vefatı anındaki zevceleridir. Bunlar: Âişe, Hafsa, Şevde, Zeyneb, Ümmü Seleme, Ümmü Habîbe, Mey-mûne, Cüveyriye ve Safiyye (Ra:liyalla,';û anha) hazerâtıdır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Kasnıi birer geceden fazla yapmamak müstehabtır.
2- Erkeğin her karısının evine bizzat kendisinin gitmesi, kadım kendi evine çağırmaması müstehabtır.
3- Erkek nevbeti gelmeyen karısının evine geceleyin zaruret yokken gidemez. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)"m Hz. Zeyneb'e el uzatması bâzılarına göre kasden değil, onu nevbet sahibi olan Âişe (Radiyallahû aıihcı) zannettiği içindir. Zira vakit gece idi; evlerde .şimdiki gibi lâmba yoktu. Bâzıları bu gibi hareketlerin kadınların rızâları ile ya-pıhrdığım söylemişlerdir.
4- Hadîs-i şerif Peygamber (SaiiaUahü Aleyhi ve Seilem) Efendimizin güzel ahlâkına ve herkese karşı lütûîkâr davrandığına ve Hz. Ebû Bekr'in faziletine delildir.
«Onların ağızlarına toprak saç» cümlesinden murâd : Kendilerini susturmak için mübalağa göstermek ve münakaşalarını kesmektir.

14- Kadının Nevbetini Ortağına Bağışlamasının Cevazı Babı

47- (1463) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Hişâm b. Urve;den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
Ben Şevde binti ZemVdan daha ziyâde kendi teninde olmak İstediğim bir kadın görmedim. Kendisinde salâbet bulunan bîr kadın : Yaşlanınca Resûlüllah (Sallallühil Aleyhi ve Si 'ileni i 'den olan nevbet gününü Âişe'ye verdi
Yâ Resûlâllah. senden olan günümü Aişe'ye verdim; dedi. Bundan sonra ResûİüllahÜ {Scûlaliahü Aleyhi ve Seilem) Âişe'ye bîri kendinin biri de Sevde'nİn günü olmak üzere iki gün ayırıyordu.

48- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbetü'bnü Hâlid rivayet ettî. H.
Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet eyledi. H.
Bize Mücâhid b. Müsâ daîıî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Muhamıned rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şerik rivayet etti. Bu râvile-rin hepsi Hişâm'dan bu isnâdla «Şevde yaşlandığı vakit...» diyerek Ce-rîr hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Şerîk'in hadîsinde: «Âişe dedi ki: Şevde Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in benden sonra aldığı ilk kadındı.» cümlesini ziyâde etmiştir.
Mislâh: Deriten manasınadır. Hz. Âişenin bu sözünden mu-râd : «Ben Şevde gibi olmak isterdim» demektir. Maksadı Şevde (Radiyallahu anh) 'yi kötülemek değil, bilâkis salâbet sahibi ve iyi kalpli olduğunu anlatmaktır. Zâten hiddet bu mânâları ifâde eden bir kelimedir.
Hz. Şevde nevbetini Âişe (Radiyallahu anha)ya bağışladıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeİIem) 'in ona iki gün ayırması arka arkaya değil, her ikisinin evbetlerine tesadüf eden günlerdi. Ekseri ulemâya göre kendisine nevbet günü bağışlanan kadının yanmda peşi peşine iki gün kalmak ancak diğer kadınların rızâları ile caiz olur.
Şerîk'in rivayeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in Hz. Âişe 'yi Şevde 'den evvel aldığını gösteriyorsa da Zührî , Katâde, Ebû Ubeyde, Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Sa'd gibi birçok râviler Şevde (Radiyallahu anh) ile Hz. Âişe sden önce evlendiğini rivayet etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf kadının nevbetini ortağına bağışlayabileceğine delildir. Ancak buna kocasının da rızâsı şarttır. Zîra bağışlayan üzerinde onun hakkı vardır. Bu bağış için ivez almak caiz değildir.

Nevbetini bağışlayan kadın dilediği vakit hibesinden dönebilir.

49- (1464) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
«Ben kendilerini Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e bağışlayan kadınları ayıplar da : Hiç kadın kendini hibe eder mi! derdim, Allah (Azze ve Celle) :
(O kadınlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini kendine alırsın. Boşadiklarından arzu ettiğini almanda sana bir mes'ûliyet yoktur.) [7] âyet-i kerimemin i indirince : Vallahi Babbinin senin arzunu hemen yerine getirdiğini görüyorum, dedim.»

50- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetâ'bnü Süleyman, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle dermiş : «Ben : Hiç kadın kendini bir erkeğe hibe etmekten utanmıyor mu? diyordum. Nihayet Allah (Azzc ve Çelkii
(O kadınlardan dilediğini geriye bırakır; dilediğini kendine alırsın!..) âyet-i kerîmesini indirince : Hakikaten Rabbin senin arzunu hemen yerine getiriyor, dedim.»
Bu hadîsi Buhârî «Tefsir» bahsinde; Nesâi «Nikâh», «İş-retü'n-Nisâ'» ve Tefsîr»de tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin zahirinden anlaşılıyor ki, kendilerini hibe eden kadınlar Çokmuş. Filhakika İbni Ebî Hatim'in rivayetine göre Havle binti Hakîm, Şa'bî'nin rivayetine göre Ümmü Şüreyk; Ebû Ubeyde 'nin rivayetine nazaran Fâtıme binti
Şureyh bunlardandır. Bâzıları Leylâ binti Hatîm ile Meymûne binti Haris 'i de kendilerini hibe eden kadınlardan saymışlardır.
Bahsi geçen âyet-i kerîme'yi «Keşşaf» sahibi Zemahşerî (467-538) : «Dilediklerinle yatmayı terk eder; dilediklerinle yatarsın; yahud dilediklerini boşar; dilediklerini nikâhında tutarsın; veya istediklerine kasim yapmaz; istediklerine yaparsın yâhud ümmetinin kadınlarından arzu ettiğini almaz; istediğini alırsın...» şeklinde tefsir etmiştir.
Kendini hibe eden bir kadınla mehirsiz evlenmek Peygamber
(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize mahsûstur. Ulemâ âyet-i kerîme'sinin
«Bundan sonra sana kadınlar helâl değildir.» [8] âyetini nesh edip etmediğinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazıları neshe kail olmuş ve: «Bu âyet Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem):e dilediği kadınlarla evlenmeyi mubah kılmaktadır.» demiş; bir takımları kadınları haram kılan âyetin sünnetle neshedildiğini söylemişlerdir. Zeyd b. Erkâm (Radiyailahu anh) : *Bu âyet indikten sonra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Müleyke, Safiyye ve Cüveyriye (Radiyailahu anha)İle evlendi.» demiş; Hz. Âişe dahî Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) in kendisine ümmetin bütün kadınları helâl edilmeden dünyâdan gitmediğini söylemiştir.
Bunun tamamiyle zıddına kail olanlar da vardır. Onlara göre âyet-i kerimesi âyetini neshetmiştir. Nevevî birinci kavlin esah olduğunu söylemiş ve Şâfiîyye ulemâsının: «Esahh kavil. Peygamber (Sallallaiıü A leyhi ve Sellem) 'in kendisine zevceleri ile birlikte ümmetinin bütün kadınları mubah kılınmadan dünyâdan gitmemiş olmasıdır.» dediklerini nakletmiştir.

51- (1465) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. Muhammed b. Hatim (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki) : İbni Abbâs ile birlikte Serif'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemjm zevcesi Meymûne'nin cenazesinde bulunduk, îbni Abbâs: «Bu kadın Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellemy\n zevcesi-dir. İmdi tabutunu kaldırdığımız zaman sarsmayın, sallamayın, hoş tutun! Filhakika ResûKiIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^'m nikâhında dokuz kadın vardı. (Bunların) sekizine kasm yapar; birine yapmazdı.» dedi.
Atâ': «Kendisine kasim yapmadığı zevcesi Safîyye binti Huyey b. Âhtab idi» demiş.

52- (...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd hep birden Abdürrezazk'dan, o da İbni Cüreyc'den bu isnâdia rivayette bulundular. İbnî Cüreyc şunu da ziyade etmiş: «Atâ' dedi ki : Ezvâc-ı tâhirâtın en son vefat edeni bu kadın idi; Medine'de vefat etmiştir.»
Bu hadîsi Buhârî «Nikâh» bahsinde; Nesâi «Nikâh» ve «İşretÜ'n-Nisâ!»da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Dokuz kadınla evlenmek ~Peygamher(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsustur. Ümmeti hakkında son adet dörttür.
Eesül-ü Ekrem (Sollatlahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Meymûne hinti el-Hilâliyye ile hicretin altıncı yılında evlenmiş; Serif'de zifaf olmuştu. Şerif Mekke'ye on iki mil mesafede bulunan bir yerdir, Meymûne (Radiyallahü anha) hicretin elli bir veya elli üçüncü yılında burada vefat etmiş; cenaze namazını Hz. İbni Abbâs kılmıştır.
İbni Abbâs (Radiyallahü an/j/nm buradaki tavsiyesinden mak-sad : Mü'mine vefatından sonra dahî hürmet gösterilmesidir. Çünkü mü'-min hürmeti bakîdir. Bu hürmet ezvâc-ı tahirât hakkında daha da mü-ekkeddir.
EesûlÜÎlah (Sallallahü Aleyhi veSellemj'in vefatında hayâtta olan zevcelerinin isimlerini az yukarıda görmüştük. Bunlardan yalnız Şevde binti Zem'a'ya kasim yapmazdı. Hz. Şevde yaşlanmış hatta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini boşamayı düşünmüştü. Şevde (Radiyallahü anha);
«Beni boşama da ne yaparsan yap! Zira fcen senin zevcelerin arasında hasrolunmak isterim. Nevbet günümü Âişe'ye bağışladan. Ben artık kadınların arzu ettiği şeyi istemez oldum.» demişti. Bunun üzerine Hesulüliah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz onu boşamaktan vaz geçti.
Babımız rivayetinde Atâ' : «Kendisine kasim yapmadığı zevcesi Safiyye binti Huyey'dir.» demişse de bu rivayet hatâdır. Kaadî Iyâz, Tahâvî 'nin : «Bu söz vehimdir; doğrusu Şevde 'dir. Burada hadîsi Atâ'dan rivayet eden îbnü Cüreyc hatâ etmiştir.» dediğini naklediyor. Nevevî de ulemânın: «Bu söz Atâ'dan rivayet eden İbni Cüreyc 'in bir vehmidir.» dediklerini söylemektedir.
Hz. Safiyye 'nin diğer ezvâc-ı tâhirât gibi nevbete dâhiî olduğun İbni Sa'd üç tarikten rivayet etmiştir.
Atânm : «Ezvâc-ı tâhirâtm en son vefat edeni bu kadın idi» sözü hakkında Kaadî lyâz şu mutâleada bulunmuştur : «Zahire bakılırsa Atâ' son vefat edenden Meymûne'yi kasdetmiştir. Ama hadîsde onun Serif'de vefat ettiğini söylemişti. Şerif, Mekke'nin yakınındadır. Şu halde (Medine 'de) sözü vehimdir...».
Nevevî'ye göre «Medine 'de vefat etmiştir» sözünün Hz. Safiyye'ye âid olması ihtimâli vardır; yâhud bu mânâda zahirdir.

15- Dindar Kadınla Evlenmenin Müstehab Oluşu Babı

53- (1466) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü'l-Miisennâ ve Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya b. Saîd, UbeyduUah'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Saîd b. Ebî Saîd babasından, o da Ebû Hüreyre'den. o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi,

«Kadın dört şey için nikâh edilir : Malı, asaleti, güzelliği ve dîni için. Sen dindarına zaferyâb ol ellerin topraklansın!» buyurmuşlar.

54- (715) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Deki ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman, Atâ'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Câbir b. Abdillâh haber verdi. (Dedi ki) :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi'veSelîem)zamanında bir kadınla evlendim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltemi'e tesadüf ettim. (Bana):
«Yâ Câbir, evlendin mi?» diye sordu.
— Evet, cevâbını verdim. «Bakire mi, dul mu?» dedi.
— Dul, dedim.
«Bakire olsaydın ya! Onunla oynaşırdın!» buyurdu. Ben:
— Yâ Kesû] âl la h. benim kız kardeşlerim vardır; onlarla aramıza girer diye korktum, dedim.
«O hâlde Öyle olsun. Zira kadın ya dîni, ya malı, yahud güzelliği için alınır. Sen dindarını almağa bak, ellerin topraklansın!» buyurdular.
Hz. Ebû Hüreyre hadîsini Buharı, Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Nikâh» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (SallatlahüA leyhi ve Sellem) bu hadîslerle insanların âdetini haber vermiştir. Maksadı: Siz de böyle yapın demek değildir. Çünkü halk arasında evlenmek için bu dört şeye bakılır. Bunların içinde en az rağbet gören haslet de dindarlıktır. Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu hususta irşâd isteyenleri:
«Sen dindarını almana bak!:> sözü ile irşâd buyurmuştur.
Filvaki birçok insanlar alacakları kadının zengin olmasına dikkat ederler. Zira zengin kadın kocasına mâlî husûsâtta ağır tekliflerde bulunmaz. Hattâ ekseriya kocası onun malından istifâde eder. El-Mühe11eb diyor ki: «Bu hadîs erkeğin karısının malından istifâde edebileceğine delildir. Kadın gönül rızâsı iîe müsaade ederse, malı kocasına
helâldir. Etmezse kocası ancak ona verdiği mehir mikdârı malını sarf edebilir.»
Kadın mehrini cihazı için harcamak istemezse mecbur edilir mi, edilmez mi? meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Mâlik 'e göre mehir çok ise kadın onun az bir miktarını kendi borcuna sarf edebilir.
İmam Âzam 'la Sevrî ve İmam Şafiî kadının mehrini harcamağa mecbur edilemeyeceğine kaildirler. Onlara göre mehir kadının hakkıdır; onu nereye İsterse oraya sarfeder.
Haseb: Asalet, soy-sop ve güzel fiiller mânâlarında kullanılır. Bu kelime esas itibariyle ecdâd ve akrabanın şereflerini sayıp dökerek Öğün-mektir ve hesabdan alınmıştır. Çünkü Araplar öğünürken babalarının menkabelerini sayarlar; kimin menkabesi sayı itibariyle fazla çıkarsa onun lehine hüküm verilirdi.
Güzellik her şeyde matlûb olan bir haslettir. Bahusus hayat arkadaşı olacak kadında bana daha ziyade ehemmiyet verilir.
Dine gelince: Dünya ve âhiret seâdeti ancak onunla kaimdir. Dindar ve mürüvvet sahibi bir erkeğin her şeyde bilhassa evlilik gibi devam edip gidecek husûsâtta dikkatini buna teksif etmesi gerekir. Onun içindir ki Resûlüllah. (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz dindarı tavsiye etmiş; hem de bu bâbta en kuvvetli ve en belîğ kelimeyi kullanarak :
«Dindarına zaferyâb ol!» buyurmuştur.
«Ellerin topraklansın!» cümlesi hakkında «Gusül» bahsinde izâhât verilmişti. Hülâsası şudur ki u-Bu cümle aslında bed duâ ifâde ederse de Araplar onu inkâr, teaccup, ta'zîzn ve bir şeye teşvik mânâlarında kullanırlar. Burada da teşvik mânâsında kullanılmıştır. Yâni emrimi yerine getirmezsen ellerin fakir olsun! demektir.
Babımız rivayetleri her işde dindarlarla beraber olmaya teşvik etmektedirler. Zira dindar bir kimse ile düşüp kalkanlar, onun güzel ahlâkından ve bereketinden müstefid olurlar. Kendilerine ondan hiç bir zarar ve kötülük gelmez.
Hz. Câbir hadîsini bütün «Kütüb-ü Sitte» sahipleri muhtelif şekillerde tahrîc etmişlerdir. Müs1im'in bu hadîs hakkındaki rivayetleri aşağıdaki bâbta devam edecektir.

16- Bakire İle Evlenmenin Müstehab Oluşu Babı

55- (...) Bize Übeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mubârib'den, o da Câbir b Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
— Ben bir kadınla evlendim. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/temjbana :
«Evlendin mi?» diye sordu. Ben:
— Evet, cevâbın verdim. «Bakire mi, dul mu?» dedi,
— Dul, dedim. .
«Bakireler ve onların cilveleri varken sen nerede geziyorsun?» buyurdular.
Şu'be demiş ki : «Ben bu hadîsi Amr b. Dinar'a söyledim de bana şu cevâbı verdi : Onu Câbir'den ben de işittim; ancak o :
«Kız olsaydın ya! Sen onunla, o seninle oynaşırdınız» dedi.

56- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebu'r-Rabî'ez-Zebrânî rivayet ettiler. Yahya dedi ki : Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Babam Abdullah vefat ederek dokuz kız bıraktı —yâhud yedi kız demiş—. Derken ben dul bir kadınla evlendim. Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) bana;
«Yâ Câbir, evlendin mi?» diye sordu.
— Evet, cevâbını verdim.
«Bâkîre mi aldın, dul mu?» dedi.
— Hayır, dul aldım yâ Resûlâîlah! dedim.'
«Bakire olsaydın ya! Sen onunla, o seninle oynaşırdınız!» buyurdular. —Yahud birbirinizi güldürürdünüz— buyurdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki:
— Gerçekten Abdullah vefat etti ve dokuz —yahud yedi— kız bıraktı. Ben de onlara kendileri gibi bir kız getirmeyi yahud bîr kızla gelmeyi doğru bulmadım. Onlara bakış görüş edecek bir kadın getirmek istedim. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«öyle İse Allah sana mübarek eylesin!» buyurdu; yahud bana hayır duada bulundu.
Ebu'r-Rabî'in rivayetinde : «Sen onunla, o seninle oynaşır; ve birbirinizi güldürürdünüz.» cümlesi vardır.

(...) Bu hadîsi bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da CâbİR b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti.

Câbir şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Evlendin mi yâ Câbir?» dedi.
Râvi hadîsi: «Onlara bakacak ve saçlarını tarayacak bîr kadın...» cümlesine kadar rivayet etmiş; Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) 'in : «isabet etmişsin!» buyurduğunu söylemiş; sonrasını zikretmemiştir.
Bu hadîsi Buhar i «Nafakaat» ve «Deavât» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî «Nikâh»da taline etmişlerdir.
Liâb: Lâ'abe fiilinin masdarı olup oynaşmak, cilve yapmak mânâsına gelir. Buhârî 'nin bâzı râvileri bu kelimeyi şeklinde rivayet etmişlerdir; lüâb : tükürük demektir. Bâzıları bu mânâyı da ihtimal dahilinde görmüşlerse de Kaadî Iy âz Müs1im'in kitabında kelimenin yalnız «Liâb» şeklinde rivayet edildiğini söyledikten sonra: «Kelâm ulemâsının cumhuru, bu hadîsin şerhinde mülâ'abeyi ma'ruf olan oyun mânâsına hamletmişlerdir. (Birbirinizi güldürürdünüz) buyu-rulmuş olması da bu mânâyı te'yîd eder.» demiştir.
Hz. Câbir'in «Helak oldu» ta'bîri ile ölümünden bahsettiği Abdullah kendi babasıdır. Abdullah (Radiyallahu anh) Uhud gazasında şehîd olmuştu.
Helak olmak ta'bîri bâzan zemm için yâni «gebermek» yerinde kullanılırsa da birçok yerlerde zemm kasdedilmeksizin vefat mânâsını ifâde eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Yûsuf (Aleyhisselam) in vefatı bu kelime ile ifâde buyurulmuştur. Burada da öyledir.
Bu rivayetler : Bakirelerle evlenmenin fazilet ve sevabına, erkeğin karısı ile oynaşıp şakalaşabileceğme, iyi geçinmeye, büyüklerin, maiyyet-lerinde bulunanları teftiş ve irşad etmelerine, Hz. Câbir'in kız kardeşlerini kendi nefsine tercih edecek derecede fazîlet sahibi olduğuna, kadının kendi rızâsı ile kocasına ve onun çocuklarına hizmet edebileceğine ve hayırlı bir iş yapan kimseye duâ edileceğine delâlet ederler.
Rivayetlerde «yâhud» ta'bîriyle ifâde edilen cümleler, râvinin şekk ettiğini gösterirler.

57- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym, Seyyar'dan, o da Şa'bî'den, o da Câbir b. AbdiIIâh'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş:
Bir gazada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)ile beraber idik. Döndüğümüz vakit ben yavaş giden bir deveme binerek (herkesten) acele davrandım. Derken arkamdan bana bir suvâri yetişerek elindeki sopa ile dürttü. Bunun üzerine hayvanım görmüş olduğun en iyi develer gibi koşmağa başladı. Bir de baktım Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda değil miyim! (Bana) :
«Neye acele ediyorsun yâ CâbİIr?» dedi,
— Yâ Resûlallah, ben yeni evliyim, dedim.
vBâkİre ile mi evlendin, dul ile mi?» dîye sordu,
— Dul aldım, dedim.
«Bakire alsadyın ya! Sen onunla, o seninle oynaşırdınız!» buyurdu.
Medine'ye geldiğimizde şehre girmeye hazırlandık. Resûlüllah iSallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ağır olun! Tâ ki dağınık saçlı kadının taranması; kocası evde olmayanın kasıklarını tıraş edebilmesi için şehre geceleyin yâni yatsı zamanı girelim!» buyurdular ve şunu ilâve ettiler:
«Medine'ye vardığın zaman cima' etmeye bak, cima' etmeye!»

(...) Bize Muhammedu'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb yâni İbni Abdümecîd es-Sekafî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIIah, Vehb b. Keysân'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir gazaya çıktım.
Devem beni geri bıraktı. Derken yanıma Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) gelerek bana :
«Yâ CâbİIr!» diye seslendi.
— Efendim, dedim.
«Ne hâldesin?» dedi.
— Devem beni geri bıraktı ve bîtâb düştü de arkada kaldım; cevâbım verdim. Bunun üzerine hayvanından inerek bastonu ile devemi çekti. Sonra (bana) :
«Bin!» dedi. Ben de bindim, Yemin olsun hayvanım Resûlüllah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) in devesini geçmesin diye onu durdurmağa çalıştığımı bilirim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Evlendin mi?» diye sordu.
— Evet, cevâbını verdim.
«Bakire mi aldın, dul mu?» dedi.
— Bu! aldıran, dedim.
«Bakire olsaydın ya! Sen onunla, o seninle oynaşird:nız!» buyurdular.
— Benim kız kardeşlerim vardır. Bu sebeple onları toplayıp başlarını tarayacak, kendilerine bakacak bir kadınla evlenmek istedim; dedim.
«Dikkat et! işte geliyorsun! Evine vardığında cima' etmeye bak, cima' etmeye!» buyurdu. Sonra :
«Deveni satıyor musun?» diye sordu.
— Evet, dedim. Onu bir okıyye mukabilinde benden satın aldı. Sonra Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine'ye) geldi. Ber ertesi gün geldim. Az sonra mescide geldim; ve onu mescidin kapısında buldum.
(Bana) :
«Şimdİ mİ geldin?» dîye sordu.
— Evet, dedim.
«Dyle ise deveni bırak da gir iki rek'at namaz kıl!» buyurdular. Hemen içeri girerek namaz kıldım. Sonra döndüm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl'a benim için bir okıyye tartmasını emir buyurdu. Bilâl de dolu dolu tarttı. Ben oradan çekildim. Uzaklaştığım vakit:
«Bana Câbir'İ çağır!» emrini vermiş. Beni çağırdılar. (İçimden) şimdi deveyi bana iade edecek, dedim. Bu hayvan kadar kendisinden hoşlanmadığım hiç bir şey yoktu.
«Al deveni! Parası da senîn olsun!» buyurdular.

58- (...) Bize Muhammed b. Abdilâ'lâ rivayet etti. (Dedi ki.) : Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Ben babamdan işittim. (Dedi ki) : Bize Ebû Nadra, Câbir b. Abdilîah'dan naklen rivayet etti. Câbir şöyle demiş:

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir seferde idik. Ben su taşıyan bir devenin üzerinde idim, O da ordunun gerisinde bulunuyordu...
(Bâvi diyor ki) :
Câbir, Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine çarptığını yahud dürttüğünü söyledi. Zannederim: elindeki fok şeyle dedi. (Ve sözüne devamla) şunları anlattı : Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, herkesi geçmeğe başladı. Beni çekiştiriyor hatta kendisine mâni' oluyordum. Derken Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu deveyi bana şu kadara satar m:sın? Allah da seni mağfiret buyursun!» diye sordu.
— O senindir yâ Nebiyyalîah! dedim. (Tekrar) :
«Bu deveyi bana şu kadara satar mısın? Allah da seni mağfiret buyursun!» dedi.
— O senindir yâ Nebiyyalîah! dedim. Bana : «Baban öldükten sonra evlendin mi?» diye sordu.
— Evet, dedim.
«Dul mu «Eden, bakire mi?» buyurdu.
«Bakire olsaydın ya! Birbirinizi güldürür; o senimle sen onunla oy-taşırdınız!» buyurdular.
Ebû Nadra demiş ki : Artık bu söz müslümanların diline teşbih oldu: Şöyle şöyle yap! Allah da seni mağfiret buyursun! demeye başladılar.
Bu rivayeti Buhârî «Nikâh», «Büyü'» ve «Şurût» bahislerinde; Ebû Dâvud «Cihâd»da, Nesâî «İşretü'n-Nisâ'»da muhtelif lâfız ve isnadlarla tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinden Hz. Câbir kıssasının Tebûk seferinde geçtiği anlaşılıyor. Râvüerin birçokları bu ciheti mübhem bırakmış; İbni İshâk ise Vehb b. Keysân rivayetine kat'iyetle kail olmuştur. Bu rivayete göre vak'a Zâtü'r-Rikaa' gazasında geçmiştir. Aynı rivayeti Vâkıdi dahî tahrîc etmiştir. Tahâvî 'nin rivayeti de bunu te'yîd etmektedir. Zîrâ vak'anın Mekke yolundan Medine'ye dönerken cereyan ettiğini gösterir. Halbuki Tebûk yolu Mekke yolu ile birleşmez. Onunla birleşen yol Zâtü'r-Rikaa' yoludur. Sühey lî de buna kaildir.
Keys : Cima' ve akıl mânâlarına gelir. Kelime iki defa tekrar edilerek mansûb okunduğuna göre burada ondan murâd : Yâ igrâ' yahudu tahzîrdir. İgrâ olunca mânâsı: «Cima' etmelisin!» tahzîr kabul .edilirse : «Sakın cimâ'dan aciz gösterme!» demek olur; ve her iki veçhe göre çocuk istemeye teşvik sayılır.
Keyse akıl mânâsı verenlerce bu cümleden murâd : Çocuk doğurmak için akıllı davranmaktır.
Hz. Câbir'in devesi kızıl renkli bir hayvanmış. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellemyin onu hakîkaten mi yoksa yalnız şeklen mi satın aldığı ihtilaflı olduğu gibi, kıymeti hakkındaki rivayetler de pek muhteliftir. Müs1im'in rivayetinde bir okıyye mukabilinde denilmiş; Buhârî'nin muhtelif rivayetlerinde : Bir okıyye, dört dînâr, bir okıyye altın, dört okıyye, beş okıyye, iki yüz dirhem, on dînâr gibi çeşitli kıymetler zikredilmiştir.
İmam Ahmed'le Bezzâr'm rivayetlerinde ise on üç dinara satın aldığı bildiriliyor. Halbuki nefselemirde fiyat bir olduğu gibi, hadîsin bütün râvileri de sika ve mu'temed zevattır.
Bu ihtilâfların sebebi hadîsin mânâ itibariyle rivayet edilmiş olmasıdır. Mânâ hep birdir.
İsmâî1î diyor ki: «Râvilerin fiyat mikdârı hususundaki ihtilâfları zarar etmez. Çünkü hadîsin siyakından murâd, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve ScltemVin kerem ve tevâzu'unu, ashabına karşı gösterdiği şefkati ve duasının bereketini beyândır. Binâenaleyh bâzı râvilerin fiyat hakkındaki vehminden hadîsin asîmi çürütmek lâzım gelmez.»
Aynî muhtelif rivayetlerin arasını şöyle bulmuştur: Hadîste okıyye mutlak olarak zikredilmiş, fakat bir rivayette «bir okıyye altın» denilerek bundan, murâd ne olduğu bildirilmiştir. Başka bir rivayette beş okıyye gümüşe sattım denilmiştir. Şu halde satış altınla olmuş; ödeme gümüşle yapılmış demektir. Râvi de hadîsi bir defa satış anındaki fiyatla, başka defa Ödeme zamanındaki fiyatla rivayet etmiştir. İki yüz dirhem rivayeti beş okıyyeye uygundur. Çünkü bir okıyye kırk dirhem gümüştür. [9] Dört dînâr da okıyyeye uygundur. O zamanın dirhem ve dinarları muhtelif idi. İhtimal bir okıyye altın dört dînâr ederdi. İki okıyye rivayetine gelince: Bunların biri hayvanın kıymeti, diğeri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sonradan ihsan ettiği okıyye olabilir. Nitekim bâzı rivayetlerde : «Bana bir okiyye de fazla verdi» denilmiştir. Bu hadîs «Büyü'» bahsinde görülecektir.

Bu Rivayetler Yukarıkilerden Fazla Olarak Şu Hükümleri İhtiva Ederler :

1- Resulü İlah (Sallailakü Aleyhi ve Selle m)'in dürtmesiyle tembel devenin en hızlı develerden daha sür'atli koşmağa başlaması bir mu'cizedir.
2- Seferden dönüşte iki rek'at namaz kılmak müstehaptır.
3- Bir şey satın alırken veya borç öderken tartıyı ağır basacak derecede doldurmak müstehaptır.
4- Bir şeyi tartmak için birini tevkil etmek caizdir. Ancak müvekkilin izni olmadıkça vekil tartıyı fazla dolduramaz.
5- Bir kimseden malını satmasını istemek caizdir.

17- «Dünya Meta'ının En Hayırlısı Salih Kadındır» Hadisi Babı

64- (1467) Bana Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hayve rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Şurahbîl b. Şerîk haber verdi; o da Ebû Abdirrahmân el-Hubulî'yi, Abdullah b. Amr'dan nakler rivayette bulunurken işitmiş ki, îtesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Dünya bir meta'd ir; dünya metâ'ınm en hayırlısı ise sâtiha kadındır.» buyurmuşlar.
Bu hadîsle ondan sonra gelen babın birinci hadîsi «Sahîh-i Müslim»'in bâzı nüshalarında yoktur.
Meta': Altınla gümüşten maada dünya malı, giyilen ve yere yayılan eşya, kendisiyle biraz faydalanıldıktan sonra çabucak bitip tükenen şey mânâlarına gelir. Burada ondan bu son mânâ kasdedilmiştir. Nitekim bir
âyet-i kerîme'de: [10]
«Dünya hayatı bir aldatma metâından başka bir şey değildir.» buyurularak onun değersizliğine işaret olunmuştur.
«Dünya bir metâ'dir» cümlesi bir teşbîh-i beliğdir. Bu vecize ile Fahr-i Kâinat (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz, hayâtı dünyâya mahsus zanneden düşüncesiz materyalistlere ihtarda bulunmakta ve ebedî hüsranlarına işaret buyurmaktadır. Bittabi dünyâlarını âhiretin ebedî hayâtını kazanmak için vesile ittihâz eden bahtiyarlar bundan müstesnadır. Çünkü dünya onlar için aldatıcı değil, bilâkis doğrudan doğruya hedefe götüren bir metâ-ı belâğdır. Nitekim bir hadîs-i şerif de :
«Salih bîr kimse için sâTıh mal ne güzel şeydir.» buyuruîmuştur. Sâ-liha kadından murâd : Namuslu, dindar ve terbiyeli olan kadınlardır.

Böyle bir kadının, hayatı müddetince kocasını ne derece mes'ûd edeceği îzâha muhtaç olmayan bir hakikattir. Evinde huzur ve dirlik bulunmayan bir erkek ne kadar zengin olursa olsun bedbahttır. İşte «dünya metâ'mın en hayırlısı sâliha kadındır» cümlesi bu hakikati nâtıktır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadîs-i şerif'de : «Uç şey vardır kir bunlar Âdem oğlunun seâdeîİnden ma'dûttur : Sâliha kadın, elverişli mesken ve iyi hayvan. Yine üç şey vardır ki, bunlar da Âdem oğlunun şekaaveti cümlesindendir : KÖtü kadın, kötü mesken ve kötü hayvan!» buyurmuşlardır.

18- Kadınlar Hakkında Vasiyyet Babı

65- (1468) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İbni'l-Müseyyeb, Ebû Hüreyre'den nak-!en rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş : Kesûlüllah (Sallaİlahi Aleyhi vi Seilem) :
«Gerçekten kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmağa kalkarsan kırarsın. Hâli üzere bırakırsan kendisinden, eğrilik bulunduğu halde istifâde edersin.» buyurdular.

(...) Bana Züheyr b. Harb üe Ahd b. Humeyd ikisi birden Ya'kub b, İbrâhîm b. Sa'd'dan, o da Zührî'niıı kardeşi oğlundan, o da amcasından bu isnâdla bu hadîsin tamamiyle mislini rivayet ettiler.

59- (...) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o d A'rec'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Kesûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ki, kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Senin İçin yek-nasak bir şekilde doğrulmaz. Ondan istifade etmek İstersen kendisinde eğrilik olduğu halde istifâde edersin; doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kadının kırılması boşanmasıdır.» buyurdular.

60- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Alî, Zâide'den, o da Meysera'dan, o da Ebû Hâzim'den, o d Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaHatlahü Aleyhi ve Se!lem)'den naklen rivayette bulundu;
«Her kim Allah'a ve âhiret gününe îmân ederse bir şey gördüğü zaman yâ hayır söylesin; yahud sussun! Kadınlar hakkındaki vasiyyeti (mi) tutun! Çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratslmışihr. Kaburganın en eğri yeri de üst kısmıdır; doğrultmağa kalkarsan kırarsın; (hâli üzere) bırakırsan eğri kalmakta devam eder. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin!» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Bed'üi-Halk» ve «Nikâh» bahislerinde tah-rîc etmiştir.
Dıla': Kaburga kemiği demektir; cem'i: adla' gelir. Bu kelimeyi dil' şeklinde okuyanlar da vardır. Küennes bir kelimedir.
Avec veya Ivec : Eğrilik mânâsına gelir. Bu kelimeyi bâzı râviler ivec, birçokları da avec şeklinde zaptetmişlerdir. Hafız Ebu'l-Kasim b. Asâkir ile diğer bir takım ulemâ «Ivec» okumuşlardır. Burada müreccah olan da budur. Çünkü lisân âlimleri iki okunuş arasında fark görmüş, avec'in duvar ve ağaç gibi dik duran şeyler hakkında, ivec'in ise yaygı, yer, maaş, borç ve sâirede kullanıldığını söylemişlerdir. Bir takımları avec'in görünen şeylerde, ivec'in ise fikir ve söz gibi görünmeyen şeyler hakkında kullanıldığını bildirmişlerdir.
Dâvûdî'nin beyanına göre bu hadîste kadının kaburga kemiğine benzetilmesi Hz. Havva kaburgadan yaratıldığı içindir. Sultânü'l-müfessirîn İbni Abbâs (RadiyaiUılıü arh, Hz. Havva 'nın, Adem Aleyhîssekım) uyurken onun sağ kaburgalarının en kısasından yaratıldığını rivayet etmiştir. Âdem (Aleykissclam) uyandığı zaman Hz. Havvâ'yi yanında otururken görmüş ve kucaklamış. Teâlâ Hazretleri de :
«Sizt bîr nefisden yaratan, zevcesini de ondan halk eden (AMah'dan sakının.» [11] buyurarak buna işaret etmiştir.
cümlesini Kaadî Beyzâvî: «Kadınlar hakkında size vasiyyette bulunuyorum; bu vasıyyetimi tutun!» şeklinde tefsir etmiştir. Bu tefsire göre kaburga eğrilik mânâsına İstiare edilmiştir. Yâni kadınlar eğri bir asıldan yaratılmışlardır. Binâenaleyh onlardan istifâde ancak kendilerini idare etmek ve eğriliklerine sabru tehammül göstermekle mümkün olur.
Tîbî'ye göre bu cümle : «Kadınlar hakkında nefislerinizden hayır tavsiyesi isteyin!» manasınadır ve mübalağa ifâde eder. Mezkûr cümle ile umûmî hitâb kabilinden : «Birbirlerinize kadınlar hakkında hayır tavsiye edin!» mânâsı kasdedilroiş de olabilir. Kadınların hassaten tavsiye edilmesi zayıf ve işlerine bakacak bir kimseye muhtâc oldukları içindir.
Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayetinde: «Her kim Allah'a ve âhir et gününe îmân ederse bir şey gördüğü zaman yâ hayır söylesin yâhud sussun!» buyuruluyor. Bu cümlenin mefhumu muhalifine bakılırsa hayır söylemeyen yâhud susmayan bir kimsenin mü'min olamayacağı anlaşılırsa da hadîsden kasdedilen mânâ bu değil, böyle bir kimsenin kâmil mü'min sayılamayacağını beyândır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hz. Havva', Âdem (Aleyhisselam)'m kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Birçok fukahânın kavilleri bir .
2- Müslümana yakışan hareket daima hayfaydalı şeyler konuşmaktır. Haram veya mekruha vardım: korkuş. faydasız mubah sözden bile kaçınmalıdır.
3- Kadınlara rifk-u mülâyerneüe muamele etmeli, onların eğrilik ve hırçınlıklarına sabr-u tehammül göstermelidir.
İmam Gazali: «Kocanın karısı ile iyi geçinmesi, ona karşı güzel ahlâkla muamelede bulunması kadının hakkıdır. Güzel ahlâkdan murâd : Kadına ezâ-cefa etmemek değil, onun ezasına tehammü! göstermek, Resûlülluh (Sallattahu Aleyhi ve Sellemj'in yolundan giderek kadının taşkınlık ve gazabına karşı hulîm selim davranmaktır.» diyor.
4- Kadınların eğriliğini doğrultmaya imkân yoktur. Kaaını ne bahasına olursa olsun doğrultmaya çalışan onu mutlaka kırar. Bundan mu-râd onun boşanmasıdır.
Kadının eğriliği, ahlaken hırçın, aklen zaif olması, sebepsiz olarak boşanmak istemesi, kocasının tahammül edemeyeceği tekliflerde bulunması, aile sırrını ifşa etmesi, dedikodu yapması gibi şeylerdir.
Erkek hiç bir zaman kadından müstağni kalamayacağı cihetle geçinmenin çaresini bulmak, metîn ve sabırlı olmak ona düşen bir vazifedir.

61- (1469) Bana İbrahim b. Musa er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni İbni Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülhamid b Ca'fer, İmrân b. Ebî Enes'den, o da, Ömer b. Hakenvden, o,da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayette bulundu. Ebû Hüreyre şöyle demiş Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bîr mü'min bir mü'mineye buğzefrmesin; (çünkü) onun bir huyunu beğenmezse başka bîr huyunu beğenir.» Yahud «Başkasını beğenir.»

buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülhamid b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize İmrân b, Ebî Enes, Ömer b. Hakem'den, o da Ebû Hü-reyre'den, o da Peygamber (SaliaHahü Aleyhi ve Sellem) 'de naklen bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîs hakkında Kaadî lyâz şunları söylemiştir : «Bu hadîs nehî değil, haberdir. Yâni mü'min mü'mineye tamamen küsmez demektir. Erkeklerin kadınlara dargınlığı, kadınların erkeklere buğzetmesi gibi değildir. Bundan dolayıdır ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu freğenir» buyurmuştur.
Fakat Nevevî, Kaadî !nin bu sözünü kabul etmemiş; onur, zaif hattâ hatâ olduğunu söyledikten sonra sözüne şöyle.devam etmiştir: «Doğrusu hadîs nehîdir. Yâni erkek kadına buğzetmesin; çünkü kadında beğenmediği bir huy bulsa bile-beğenilecek başka huy da bulur demektir. Meselâ kadın hırçın ahlâklı olur fakat dindardır; yâhud güzel veya namusludur. Benim söylediğim nehi olması hususu iki vecihle teayyün eder.' Birinci vecih : Hadisin rna'ruf ve meşhur rivayetlerinin (lâ yefrek) şeklinde meczûm nakledilmesidir. Bu şekil nehyin kendisidir. Merfû' olarak rivayet edilse bile mânâ haber lâfziyle nehî olur.
İkinci vecih bu beyanın aksinin vâki' olmasıdır; zira bazı kimseler kanlarına şiddetle buğz etmektedirler. Eğer hadis haber olsaydı bu haberin aksi zuhur edemezdi. Halbuki buğz vâkidir. Kaadî'nin bu şekildeki tefsirine sebep nedir bilmiyorum.»
Ferk : Buğzetmek, küsmek demektir.
Hadîs-i şerif bundan önceki rivayetlerde olduğu gibi erkekleri sabr-u tahammüle teşvik etmektedir.

19- Eğer Havva' Olmasa İdi Hiç Bir Kadın Ebediyyen Kocasına Hıyanet Etmezdi»Hadisi Babı

62- (1470) Bize Hârûıı b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. HârİS haber verdi. Ona da Ebû Hüreyre'nin âzâdlısı Ebû Yûnus, Ebû Hüreyre'den, o da Re-sûlüllah (SaliüUahü Aleyhi ve SelienO'dçn naklen rivayet etmiş ki. Peygamber (SüUaHahü Aleyhi ve Selle m) Efendimiz :
«Eğer Havva' olmasa idi, hiç bir kadın ebediyyen kocasına hıyânel etmezdi.» buyurmuşlar.

63- (...) Bize Muhammet) b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb·bih'den naklen haber verdi. Hemmam : Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemyûen rivayeti budur, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur :
Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) :
«Eğer Benî İsrail olmasa idi yemek bozulmayacak, et de kokmaya-caktı. Havva olmasa hiç bir kadın ebediyyen kocasına hıyanet etmezdi.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Ehâdîsü'l-Enbiyâ» bahsinde tahrîc etmiştir.
Ulemânın beyânına göre Hz. Havva' hadîsinden murâd : Cennette Âdem tAlleyhis$elam)'ı memnu' olan ağaçtan yemeğe da'vet etmesidir. Bu suretle Havva' (Aleyhisselam) kocasının hatasına sebep olmuş; sair kadınların kocalarına hıyanetleri de ondan kalmıştır. Hz. Havvâ'ya neden bu isim verildiği ve nerede yaratıldığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. İbni Abbâs (Raâiyallahu anh) 'ya göre Hz. Havvâ' her canlının anası olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Bâzıları canlı olan Hz. Âdem 'den yaratıldığı için kendisine Havva' denildiğini söylerler. Her iki kavle göre de kelimenin dirilik mânâsına gelen (hayât) dan alındığına işaret vardır.
Havva' (Aleyhisselam) bâzılarına göre Hz. Âdem cennete girmezden evvel yaratılmıştır. Cennette yaratıldığını söyleyenler de vardır.
Mârûdî cennetteki memnu' ağacın buğday olduğunu söylemiştir. Bir takımları bunun incir, daha başkaları kâfur hattâ üzüm olduğunu bildirmişlerdir. «Bu ağaç huld ağacı idi; meyvesinden melekler yerdi.» diyenler bile olmuştur.
Benî İsrail meselesine gelince : Onlara her gün sabahtan akşama kadar gökten bıldırcın kuşu ve kudret helvası yağardı. Kendilerine verilen emir mucibince bunlardan yalnız günlük ihtiyaçlarını alır, cuma ile cumartesi günlerinin nafakasını da biriktirirlerdi; fazla bir şey biriktirirlerse bozulur, kokardı. İşte yiyeeeklern bozulup kokması bundan kalmıştır. Bu rivayet Katâde'den nakledilmiştir.
Ebû Nuaym «EI-HıIye» nâm eserinde Vehb b. Münebbih 'den şunları nakleder : «Bâzı kitaplarda Allah Teâlâ'nm şöyle buyurduğunu gördüm : Eğer ölenin çürüyüp bitmesine hüküm etmese idim onu ailesi evlerinde hapsederler; yiyeceğe bozulmayı takdir etme-sem onu da zenginler fakirlerden gizlerlerdi.»

---

[1] Sübi-i mürailik, bu I û iz ç;ığu'.! \;>klas"i çocuk
[2] Ayet-İ Kerîme.
[3] Âyet-i Kerîme.
[4] Sure-î Nisa,' âyet: 24
[5] Liâan: Hâkim huzurundu yeminlerle tc'Kîd edilerek yapılan lânetleşmedir. İleride l^ahsi gelecektir.
[6] Sure-i Nisa, âyet: 129
[7] Sure-i Ahzâb âyet: 51
[8] Âyet-i Kerîme
[9] Fakal .muhtelif örflere göre bu m?.kdar değişmiş; yerine göre 10, 12, 50, 60, 100, 150 hatta 1000 dirhem olmuştur. Altının okıyyesi için muayyen vezin yoktur.
[10] Sure-i Âl-i îmrân. âyet: 185
[11] Sût-i NİSâ. âyel : 1.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

İ)- NAMAZDA SÜTRE KULLANMAK VE NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİŞ
* İnsanların Geçecekleri Yerlerde Namaz Kılanın Sütre Kullanması ve İlgili Hükümler
Fıkhî Hükümler
* Namaz Kılanın Önünden Geçmeye Çalışan İnsan Ya Da Bir Başka Şeyin Engellenmesi
* Namaz Kılanla Sütresi Arasından (Namaz Kılanın Önünden) Geçmenin Günahı
* Önünde Duran İnsan Ya Da Hayvana Karşı Namaz Kılmak
* İmamın Önündeki Sütre Cemaat İçin De Geçerlidir, Namaz Kılanın Önünden Geçmek Namazı Bozmaz
* Ön Tarafta Sütre Olmaksızın Namaz Kılmak
Tablo VIII
Namaz Kılma Yeri ve Tadil-i Erkan

i)- NAMAZDA SÜTRE KULLANMAK VE NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİŞ

* İnsanların Geçecekleri Yerlerde Namaz Kılanın Sütre Kullanması ve İlgili Hükümler

444/1314- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[1]
Ebû'l-Kâsım Muhammed (Aieyhisseiâm) buyurdu ki:
"Biriniz namaz kılacağında yüzü/yönü tarafına (secde mekânına) bir şey koysun, bir şey bulamazsa bir asa (sopa) diksin! Yanında asa yoksa yere bir çizgi/sınır çizsin ki önünden geçecek şey kendisine zarar vermesin!"[2]

445/1315- Sebra b. Ma'bed el-CÜhenî'den (Radıyaifahu anh):[3]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:
"Sizden biri namaz kılarken namazını (korumak) için bir ok bite olsa (secde mekânına) sütre diksin!"[4]

446/1316- İbn Ömer'den (Radıyaiiaha anhamâ):[5]
Rasulullah (Satiatiaha aleyhi ve seiiem) namaz kılarken deveyi kendisi ile kıble arasına (secde mekânına) enlemesine durdurarak (sütre yapardı).
(Râvi) Ubeydullah dedi ki: Nâfı'e şunu sordum:
'Deve gittiğinde/olmadığında İbn Ömer nasıl (sütre) yapar?'
îbn Ömer:
'O zaman kendisi ile kıble arasına deve semerinin istinad tahtası tarafını çevirirdi.'
§Başka lafızla gelen rivayette şöyle dedi:
'Rasûlullah deve semerini çevirir ve ona karşı namaz kılardı.'
NOT: Rivayette geçen binek Üzerindeki palanın arka kısmıdır, bu da süvarinin dayandığı tahta olup yaklaşık 1 zira' kadardır.[6]
En küçük sütrenin boyutunda ihtilaf edildi: 1 zira' ya da zira'ın 2/3 kadar kısmı kadardır, denildi.[7] AbdUrrezzak'ın (v.211/826) NâfVden rivayetinde İbn Ömer'in bu dayanak tahtasının 1 zira' kadar olduğu, nakledildi.[8]
1 zira' iki karış ya da altı avuçtur ki bu da yaklaşık 50-68 cm. arasındadır.[9]

447/1317- îbn Ömer'den (Radıyaiiaha anhümâ):[10]
Bayram namazlarında Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) için küçük mızrak[11] (secde mekânına sütre olarak) dikilirdi ve ona doğru namazı kılardı.[12]

448/1318- Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyaiiahu anh):[13]
Biz namaz kılarken hayvanlar önümüzden geçerdi. Bu durumu Hz.Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) anlattık, o şöyle dedi:
"İstinad tahtası kadar bir şey önünüzde (secde mekânında) olur, onun ötesinden geçen size zarar vermez."
§(Râvi) Ömer b. Ubeyd diğer rivayetinde de 'onun (sütrenin) önünden geçen (zarar vermez)' şeklinde nakletti.[14]

449/1319- İbn Abbas'tan (Radtyaiiahü anhamâ):[15]
Arafat'ta Hz. Peygamber (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) için (secde mekânına) kısa bir mızrak[16] dikildi ve ona doğru namaz kıldı. (O sırada) bir merkep sütrenin ötesinde/arkasında dolaşıyordu.[17]

450/1320- Avn b. Ebû Cuhayfe babasından (Radıyaiiahu anh) nakletti:[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) (Mekke'deki) bir vadide[19] öğle ve ikindi namazlarını bize ikişer ikişer kıldırdı. (Secde mekânına da) insanların, merkebin ya da kadının ötesinden geçmesi için kısa bir mızrak dikmişti.
§(Diğer rivayetteki ziyade:)
Kendisine:
'Sen o gün kim gibiydin?' denilince şöyle cevap verdi:
'Ok yapımında çalışır ve tüyünü takardım[20].'

451/1321- Sehl b. Ebû Hasme'den:[21]
Râvi hadisi Hz. Peygamber'efSaitaiiahü aleyhi ve seiiem) ulaştırarak nakletti: (Râvi Süfyan bir defasında da) Rasûlullah şöyle dedi (diye nakletti): "Biriniz sütreye doğru namaz kılarken namazı şeytan kesemeye-cek/bozamayacak şekilde ona (sütreye) yaklaşsın!"[22]

452/1322- Dübaa bt. Mikdâd b. Esved babasının (Radtyaiiaha anh) şu sözünü nakletti:[23]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) bir direğe, sopaya ya da bir ağaca karşı namaz kılarken görürdüm de o sütreyi sağ ya da sol kaşının hizasına almadan namaza durmazdı, (yani) onu tam karşısına almazdı.[24]

453/1323- İbn Ömer'den:[25]
Rasûlullah (Saitaifahü aleyhi ve seiiem) Kabe'ye girdi, (onunla birlikte) Osman b. Talha, Üsame b. Zeyd ve Bilâl (RadıyaUahüanhüm) vardı, (Bilâl) kapıyı kapattı.
Bilâl dışarı çıkınca sordum:
'Hz. Peygamber ne yaptı?'
Bilâl:
'İki direği sağ tarafına, bir direği sol tarafına ve üç direği de arkasına aldı, sonra kendisiyle kıble arasında üç zira/arşın olduğu hâlde namaz kıldı' dedi.[26]

Açıklama

O dönemde Kabe'nin altı sütunu vardı.

Diğer rivayette îbn Ömer olayı şöyle anlattı:
Mekke'nin fethi günü Rasûlullah devesiyle geldi, terkisinde Üsame vardı. Yanında da Bilâl ve Osman b. Talha. Rasûlullah devesini indirdi ve Osman'a;
"Kabe'nin anahtarını getir!" dedi.
Osman anahtan getirdi ve kapıyı açtı. Rasûlullah Üsame, Bilâl ve Osman ile birlikte içeri girdi. Kapıyı kapattılar. Bir müddet sonra dışarı çıktı. İnsanlar ona doğru yöneldiler, ben atik davranıp kapının yanında duran Bilâl'ın yanına ulaştım ve:
'Rasûlullah nerede namaz kıldı?' dedim. Bilâl:
'öndeki iki direğin arasında kıldı' diye cevap verdi. O dönemde Kabe altı direk üzerine bina edilmişti ve Rasûlullah Kabe'nin kapısını arkasına almıştı...[27]

Fıkhî Hükümler

Sütrenin boyunda ve kalınlığında müctehidler ihtilaf ettiler:
1- Hanefilere göre sütre en azından parmak kalınlığında ve boyu 1 zira'[28] kadar olmalıdır. Yere hat çizmek yeterli değildir, bazılarına göre başka şey bulamazsa caizdir.
2- Mâlikîlere göre 1 zira' uzunluğunda olmalıdır, yere hilâl şeklinde çizgi çekmek yeterli değildir. Yukarıdaki hadisler bunun delilidir.
3- Şafiîlerdeki bir görüşe göre yere hat çizmek de yeterlidir. Onlara göre namaz kılan sütreye yaklaşmalı ve aradaki mesafe 3 zira'dan fazla olmamalıdır. Eğer asa bulamazsa taş ve toprakları ya da eşyasını toplar ve önüne sütre yapar. Böyle bîr şey de bulamazsa yere hat çizer, Beğavî namaz kılan ile sütre arasında secde yapılacak kadar mesafe olması gerektiğini, bildirdi.
4- Hanbelilere göre de bir ok ile de olsa sütre geçerlidir, daha fazlası ya da uzunu müstehabdır. Zira bu konuda hadis vardır.[29] (Bk. Müsned Tercemesi, H.no: 445/1315).[30]

*** Namaz Kılanın Önünden Geçmeye Çalışan İnsan Ya Da Bir Başka Şeyin Engellenmesi**

454/1324- Abdullah b. Ömer'den (Radiyallahu anhüma):[31]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden biri namaz kılarken önünden geçmek isteyeni bırakmasın/izin vermesin! Eğer o kişi diretirse onunla mücadele etsin! Şüphesiz geçmek için diretenle birlikte arkadaşı (yani bir şeytan)[32] bulunmaktadır."[33]

455/1325- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radtyaiiahu anh):[34]
Rasûlullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) şöyle dedi:
"Sizden biri namaz kılarken önünden geçmek isteyene İzin vermesin, gücü yettiği kadar onu engellesin! Eğer o kişi diretirse onunla mücadele etsin! Geçmek için direten ancak şeytandır (şeytanlık yapmaktadır)."[35]

Açıklama

Bu iki rivayetten namaz kılanın önünden geçmenin doğru olmadığı ve yasaklandığı anlaşılmaktadır. Eğer geçmek isteyen bu yanlış davranışında ısrar ederse onunla mücadele edilmesi ve geçmesine firsat verilmemesi emredilmektedir. Bu da eli ileri uzatarak onun secde mekânına basmasını önlemek ile olur. Bu şekilde mücadele emri hatalı kişinin hatasında diretmesinden dolayıdır, zira kendisi ile birlikte şeytan arkadaşı bulunmaktadır ve kendisi de şeytanlaşmaktadır. Şeytanın temel vasfi hatada ısrar etmesi, onu bırakmayıp tövbe etmemesi ve özür dilememesidir. Hatada ısrar edilmemesi gerektiği ve ısrar edenin şeytanın hakimiyeti altına gireceği ve şeytanlaşacağtnı Peygamberimiz burada işaret etmekledir.[36]

456/1326- Süleyman (b. Abdülmelik'in) arkadaşı[37] Ebû Ubeyd anlattı:[38]
Ata b. Yezid el-Leysî'yi siyah bir sarık sarmış, sarığının ucunu arkasına salmış, sakalı sararmış bir hâlde ayakta namaz kılarken gördüm. Önünden geçmek için gittim, beni engelledi. (Namazdan) sonra dedi ki:
'Bana Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyaliahü anh) şunu nakletti: Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) kalktı ve sabah namazını kıldı, Ebû Saîd de arkasındaydı. Namazda Kur'ân okudu, (ancak bir ara) okuması zorlaştı/durakladı. Namazı bitirince şöyle buyurdu:
"İblis'le birlikte beni (mücadelemi) bir görseydiniz. Elimi uzattım[39] ve boğazından tutup sıkmaya başladım, hattâ şu iki parmağım, yani baş parmağım ve onun yanındaki parmağım arasında İblis'in salyasının soğukluğunu hissettim. Eğer kardeşim Süleyman (peygamberin) duası olmasaydı, Medine'nin çocuklarının kendisiyle oynayacağı şekilde mescidin sütunlardan birisinde bağlı kalacaktı.
Sizden kim kendisiyle kıble arasına birisinin girmemesine gücü yeterse böyle yapsın (onunla mücadele etsin)!'"[40]

Açıklama

Bu rivayette Peygamberimiz (Saiiaiiahü aleyhi ve seltem) ile namazını bozmaya çalışan şeytan arasındaki mücadele anlatılmaktadır. Şeytanın ana gayesi insanların ibadetini engellemek ve Allah yolundan uzaklaştırmaktır. Hattâ Peygamberimizi bile musallat olmaya çalışmış, ancak Allah'ın izniyle yenilmiştir.
Bu konudaki diğer rivayette Peygamberimiz'in üç kere "Senin şerrinden Allah'a sığınırım" dediği, Allah'ın laneti ile Iânet ettiği ve elini sanki bir şeyi tutmak için uzattığı nakledilir. Peygamberimiz'e niçin elini uzattığı sorulunca: İblisin bir ateş topuyla kendisine saldırdığı, onun için "Senin şerrinden Allah'a sığınırım" diye... anlattığı nakledildi.[41]
§Rivayetlerde sakalı sararmış olarak vasfedilen sahabiler:
-Ebû Hüreyre,[42]
-Sehl b. Sa'd,[43]
-Sehl İbnü'l-Hanzaliyye.[44]
§Hz. Süleyman'ın Kur'ân'da geçen duasında kendisine verilen gücün başkasına verilmemesi şeklindeydi, bunlardan birisi de cin ve şeytanları hakimiyeti altına almasıydı, şöyle dua etmişti:
'Rabbim! Beni affet ve benden sonra kimsede olmayacak bir otoriteyi/saltanatı bana ver, şüphesiz çok bağışlayansın.' (Sa'd 38/35).[45]

457/1327- Abdullah b. Zeyd ve Ebû Beşir el-Ensarî'den (RadiyaHabü anhumâ):[46]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir gün sahabeye namaz kıldırdı. (Mekke'deki bu) vadide[47], bir kadın önünden geçmek istedi. Rasûlullah ona geri durması için işaret etti. Kadın da Rasûlullah namazını tamamlayıncaya kadar döndü, (gitti) ve sonra (oradan) geçti.
NOT: Bu rivayeti tamamlayıcı diğer rivayet 254/1124.hadiste geçmişti. Oradaki rivayette, önünden gelip geçen fazla olduğu için Peygamberimiz (Sailallahu aleyhi ve sellem) secde mekânına bir sütre diktirmişti. Ayrıca başka rivayette Peygamberimiz bu vadide ikindi namazını yolcu olduğu için iki rekat kıldırdığı ve geçenlerin fazlalığından dolayı önüne sütre diktiği belirtilmektedir.[48]
458/1328- Ümmü Seleme annemizden (Radıyaiiaha anhâ):[49]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) Ümmü Seleme'nin odasında namaz kılıyordu, önünden Abdullah ya da Ömer geçmek istedi. Peygamberimiz eliyle şöyle işaret etti, o (geçmedi,) döndü.
Sonra Ümmü Selem'nin kızı geçmek istedi, Peygamberimiz eliyle aynı şekilde işaret etti. (Ancak) o kız (durmadı) geçti. Rasûlullah namazı bitirince şöyle dedi:
"Onlar (kızlar/kadınlar) daima galip gelenlerdir."[50]

459/1329 (Z.)- İbrahim b. Sa'd babası yoluyla dedesinden nakletti:[51]
Namaz kılıyordum, bir kişi önümden geçmek istedi, onu engelledim, (ancak) ısrar etti.[52] Bu durumu Osman b. Affan'a (Radıyaiiahu anh)

sordum,
Hz. Osman:
'Kardeşimin oğlu! Sana zararı olmaz[53]' dedi.[54]

460/1330- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):[55]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) namaz kılıyordu. İki cariye/kız geldi ve onun başı tarafında önünde durdular. Rasûlullah o ikisini (başka tarafa) yönlendirdi, iki eliyle sağa-sola çekilmelerini işaret etti.
NOT: Bazı rivayetlerde bu iki cariyenin/kızın AbdUlmuttalip ya da Haşim oğullarından olduğu açıklanmakta, hattâ namaz kılan Rasûlullah'in önünde çekiştikleri ve Peygamberimiz'in onlann birini bir tarafa, diğerini de öbür tarafa ayırdığı zikredilir. Bunu da âlimler namaz kılanın önünden geçen kadının/kızın namazı bozmayacağı ve çekişenin ayrılabileceği konularında zikrederler.[56]

461/1331- Abdullahb. Amr b. As'tan (Radiyallahu anhüma):[57]
Biz Rasûlullah'la (Saiiaiiaha aleyhi ve seüem) birlikte bir vadinin en üstündeyken namaz kılmak istiyorduk, Rasûlullah kalktı, biz de kalktık, o sırada Ebû Dübb alanının Ebû Musa geçidinden bir merkep çıkageldi. Rasûlullah durdu, tekbir almadı, Yakub b. Zem'a'yı merkebe gönderdi ve Yakub da onu başka tarafa sevk etti.[58]
NOT: Rivayetteki alan Mekke'ye yakın bir yerdir. Peygamberimiz'in annesi Âmine bt. Vehb'in burada medfûn olduğunu Abdürrezzak (v.211/826) rivayet etmektedir. [59] Cahiliye döneminde Ölenler buraya defnedilirdi.[60] Ebû Dübb'Ün ise Sev'e oğullarından bir kişi olduğu ve burasının onun adıyla anıldığını belirtmektedir.[61] Bu alanın girişine Ebû Musa el-Eş'arî geçidi denirdi.[62]
Ahmed b. Hanbel hocası Abdürrezzak'tan aldığı bu rivayette Musannef te bulunan 'BenîEsed'den Ebû Zem'a[63] şeklindeki açıklamayı nakletmedi.
§İbn İshâk, Rasûlullah'n annesinin Ebvâ denilen yerde Öldüğünü zikretti. Burası Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Rasûlullah bu sırada altı yaşındaydı.[64]

462/1332- Amr b. Şuayb babası yoluyla dedesinden (Radtyaiiaha nakletti:[65]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bir duvan karşısına alarak[66] kendilerine namaz kıldırdı. O sırada bir kuzu Hz. Peygamber'in Önünden geçmeye çalıştı. Rasûlullah onu engellemeye ve duvara yaklaşmaya devam etti ve duvara yaklaştı, hattâ Rasûlullah'ın karnının duvara yaslanmış olduğunu gördüm, sonunda kuzu arkasından geçti.[67]

463/1333- Meymûne annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[68]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) secde yaptığında kollarım öyle ayırırdı ki kollarının arasından geçmek isteyen bir kuzu olsa geçerdi.
NOT: Peygamberimiz secdeye gittiğinde kollarını ayırırdı: Sahabenin bunu tasviri farklı şekilde olmuştur:
1- Câbir b. Abdullah'tan:
Rasûlullah secdeye gittiğinde kollarını öyle acardı ki, hattâ koltuk altlarının beyazlığı görünürdü.[69]
2- Hz. Meymûne'den:
Rasûlullah secde ettiğinde (kollarını) öyle açardı ki kollarının arasından geçmek isteyen bir kuzu geçerdi.[70]

464/1334- İbn Abbas'tan (Radıyallahu anhümâ):[71]
Hz. Peygamber (Sattaiiahu aleyhi ve seiiem) namaz kılıyordu, bir oğlak Hz. Peygamber'in önünden geçmeye çalıştı. Rasûlullah (onu geçirtmemek için) öne ilerliyor, geriye geliyordu.
(Râvi) Haccac ekledi:
'Ondan sakınıyor (ilerliyor), geriye geliyordu ve sonunda oğlağın ötesinde görülürdü de (oğlak arkasından geçerdi).'[72]

*** Namaz Kılanla Sütresi Arasından (Namaz Kılanın Önünden) Geçmenin Günahı**

465/1335- Büsr b. Saîd'den (Radıyallahu anh):[73]
Ebû Cüheym'in Rasûlullah'dan (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem), namaz kılanın Önünden geçenin durumu ve yükleneceği günahı konusunda ne işittiğini sorsun diye Zeyd b. Hâlid el-Cühenî kendisini Ebû Cüheym'e göndermişti.
Ebû Cüheym şöyle anlattı:
Rasûlullah buyurdu ki:
"Eğer namaz kıtanın önünden geçmek isteyen kişi yükleneceği günahı bir bilseydi, kendisi İçin orada kırk (...) durması/beklemesi (namaz kılanın) önünden geçip gitmesinden daha hayırlı olurdu."
§(Râvi) Ebu'n-Nadr açıkladı: 'Burada kırk gün mü yoksa kırk ay mı veya kırk yıl mı? dedi, tam bilemiyorum.'[74]

466/1336- Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh):[75]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) dedi ki:
"Sizden birisi, RabbİNe yönelen kardeşinin önünü[76] kesip geçmesinin[77] neye mâl olacağını bir bilseydi, burada yüz yıl beklemesi kendisi için adım atmasından daha güzel/sevimli olurdu."
NOT: Bundan sonra gelen dört hadise Önceki dört hadisin numaraları Bennâ tarafından el-Fethu'r-Rabbânî'de tekrar verilmiş, tertibin ve numaralamanın bozulmaması için aynı rakamlar alınmıştır.[78]

**** 463/1333-** Yezid b. Nimran'dan:[79]
Şevval'de[80] kötürüm bir kişiyle karşılaştım ve ona sordum, şöyle dedi: 'Merkep üzerinde olduğum hâlde Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) namaz kılarken önünden geçtim, Rasûlullah:
"Bizim namazımızı böldü/sildi, Allah da onun izini silsin!" dedi ve o kişi kötürüm kaldı.[81]'
NOT: Bu hadislerden namaz kılanın önünden geçmenin günahı/tehlikesi anlaşılmaktadır. Ancak namaz kılanın bir sorumluluğu yoktur ve namazına bir zarar gelmez. Açıkta ya da herkesin geçeceği yerde namaz kılan kişi ya bir sütre edinmeli ya da duvar gibi bir şeye yaklaşarak namazı kılmalıdır. Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) böyle yerlerde namaz kılacağında ya bir duvara yaklaşır ya da bir şeyi sütre edinirdi ki İnsanlar rahatlıkla geçsinler. Ancak bazı kişiler namaz kılanın önünden geçmek istemekteler ve bunda da inat etmektedirler. İşte Rasûlullah'm tehdidi ve bedduası bunlar içindir. Rasûlullah'ın beddua ettiği kişiler çok azdır. Son hadisteki durum onun bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.[82]

*** Önünde Duran İnsan Ya Da Hayvana Karşı Namaz Kılmak**

**** 464/1334-** Ali b. EbîTalib'den (Radıyaiiahu anh):[83]
Rasûlullah, (Saiiaiiahü aleyhi ve sellem) Hz. Âişe kendisi ile kıble arasında (önünde) uzandığı/yattığı hâlde gece nafile namaz kılardı.[84]

**** 465/1335-** Muhammed b. Cafer b. Zübeyr'den:[85]
Urve b. Zübeyr, o zamanlar Medine emiri olan Ömer b. Abdülaziz'e Hz. Peygamber'in eşi Âişe annemizden (Radıyaiiahuanhâ) şunu nakletti:
Kendisi (yani Âişe) Rasûlullah'ın (Saiiatiaha aleyhi ve sellem) önünde uzanmış yatarken Rasûlullah namaz kılardı.
Ömer'in yanında bulunan Ebû Ümame b. Sehl söze karıştı ve: 'Ey Ebû Abdullah! Herhalde o (Hz. Âişe): Ben onun yanındayken (yan tarafında yatarken)' demişti, deyince Urve şöyle cevap verdi:
Ben sana. kesin olarak naklediyorum, sen ise bunu zannınla reddediyorsun. Bilâkis onun önünde (Âişe) cenazenin yatışı gibi uzanmış yatardı.
NOT: Hz. Peygamber'in eşlerine ait odalar küçüktü, onun için karşısında yatan birisine müsaade ederdi. Hattâ secde edecek bir yer bile kalmazdı. Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) secdeye gideceğinde Hz. Âişe'nin ayaklarına dokunur, o da ayaklarını çekerdi ve

Rasûlullah secde ederdi.[86] Peygamberimiz gece namaz kılacağında kendisi kalkar ve kılardı. Ev ahalisini buna zorlamazdı, sadece sabaha yakın vitir kılacağında onları uyandırırdı.[87] Burada Peygamber Efendimizin nezaketi ve yüksek ahlâkı gözümüzü kamaştırmaktadır.[88]

**** 466/1336-** Fadl b. Abbas'tan (Radıyaiiaha anhümâ):[89]
Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) (babam) Abbas'ı bize ait olan bir çöl yerinde ziyaret etti. Orada bize ait küçük bir köpek ve otlayan bir merkep vardı. Rasûlullah onlar ön tarafında olduğu hâlde ikindi namazı kıldı. O ikisini ne geri çekti, ne de uzaklaştırdı.
NOT: Buradaki hayvanlar secde mahalli üzerine değil, uzakta olsalar gerek. Çünkü diğer rivayetlerde Özellikle secde mahallinden geçişi ve duruşu Peygamberimiz yasaklamıştır.[90]

*** İmamın Önündeki Sütre Cemaat İçin De Geçerlidir, Namaz Kılanın Önünden Geçmek Namazı Bozmaz**

467/1337- İbn Abbas'tan (Radiyallahu anhümâ):[91]
Peygamberimiz (Saüaiiaha aleyhi ve sellem) Arafat'ta insanlara namaz kıldırırken ben ve Fadl bir merkep üzerinde geldik, safın bir kısmının önünden geçtik, sonra hayvanı otlayacağı şekilde terk ettik ve safa katıldık. Rasûlullah bize hiçbir şey demedi.
§Aynı sahabiden ikinci tarikle gelen rivayet:
Bulûğ çağına yaklaştığım bir dönemde geldim. (Baktım) Rasûlullah insanlara namaz kıldırıyor. Merkebi sürdüm ve ilk safın bir bölümünün önüne geldim. Sonra hayvandan indim, o otlanmaya başladı, ben de insanlarla beraber Rasûlullah'ın arkasındaki safa katıldım.[92]

468/1338- İbn Abbas'tan (Radtyallahu anhümâ):[93]
Benî Haşim'den bir genç ile birlikte merkep üzerindeydik. Hz. Peygamber (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) namaz falarken merkep önünden geçti, o namazını bırakmadı. Abdütmuttalip oğullarından iki faz geldi, (aralarındaki çekişme sebebiyle düşüp) Rasûlullah'ın dizine turundular. Peygamberimiz o ikisinin arasını ayırdı, ama kendisi namazı bırakmadı.[94]

469/1339- Hasan el-Urani'den:[95]
Ibn Abbas (Radıyallahu anhümâ), yanında 'köpek, merkep ve kadın (önden geçtiğinde) namazı bozar' şeklinde konuşulunca şöyle dedi:
'Müslüman kadını köpek ve merkebe denk tutarak ne kadar kötü yaptınız. Rasülullah (Sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara namaz kıldırırken ben merkep üzerinde onun önüne doğru yöneldiğimi bilirim. Rasûlullah'ın döndüğü yöne yaklaşınca merkepten indim, ondan uzaklaştım ve Rasûlullah'ın namazına katıldım. Rasülullah namazını iade etmedi ve yaptığım hareketten beni men etmedi.
(Hz. Peygamber) namaz kıldırırken bir kız[96] geldi, safları yarıp Rasülullah'a ulaştı/sığındı, Rasülullah namazını iade etmedi ve onu da bundan men etmedi.
Rasülullah mescidde namaz kılarken Hz. Peygamber'in odalarının birisinden bir oğlak[97] çıkü, onun önünden geçmeye çalıştı, Rasülullah onu men etti.'
İbn Abbas ekledi:
'Oğlak namazı bozar, diye söylemiyor musunuz?'[98]

Açıklama

Cumhura göre namaz kılanın önünden geçen bir şey ya da kimse onun namazını bozmaz. İmamın sütresi cemaatin sütresi demektir. Çünkü rivayetlerde Rasülullah namaz kıldırırken sadece kendi tarafına sütre konuldu ama cemaate ayrı ayn konulmadı. Ancak bazı rivayetlerde geçenin mani olunmasının emredilmesİ secde mahalline basarak geçmek isteyen hakkındadır. Uzaktan geçene mani olunmaz.[99]
Süite müstehabdır ve küçük mızrak boyunda olmalıdır. Yere çizilen çizginin sütre olması konusunda ihtilaf edildi: Ulemanın çoğuna göre çizgi sütre yerine geçmez. Ancak îmam Ahmed b. Hanbel, yanında bazı Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre dikilecek bir sütre bulunmadığında çizgi de yeterlidir. Bu konuda geçen "...yere çizgi çeksin!"[100] hadisi kaynak gösterilmektedir.[101]

*** Ön Tarafta Sütre Olmaksızın Namaz Kılmak**

470/1340- İbn Abbas'tan (Radıyallaha anhümâ):[102]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) açık arazide namaz kıldı, ön tarafında bir şey (sütre) yoktu.[103]

471/1341- Muttalib b. Ebû Veda'a'dan (Radiyallahu anh):[104]
Kendisi Rasûlullah'ı tSaiiatiahu aleyhi ve seitem) Benî Sehm kapısı tarafında namaz kılarken görmüştü, insanlar önünden gelip geçiyordu ve Kabe ile Rasûlullah arasında bir sütre yoktu.
§(Râvi) Süfyan bir keresinde de Kesir b. Kesir'in dedesi Muttalib b. Ebû Veda'a'dan şunları duyduğunu nakletti:
Rasûlullah'ı Benî Sehm kapısı tarafında namaz kılarken gördüm, insanlar önünden gelip geçiyordu, Kabe ile Rasûlullah arasında bir sütre yoktu.
§İbn Cüreyc'in bize naklettiğine göre Süfyan dedi ki:
'Kesir babasından nakletti. Ancak ben ona (işittin mi, diye) sorunca;
'Babamdan bunu işitmedim, ancak ailemden biri kanalıyla dedemden: 'Hz.Peygamber Benî Sehm kapısı tarafında namaz kıldı, kendisi ile tavaf edilen yer arasında bir sütre yoktu' şeklinde aldım' dedi.[105]

Tablo VIII
Namaz Kılma Yeri ve Tadil-i Erkan[106]

AMEL		İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL	ÖZEL	HANEFÎ	MALİKİ	ŞAFİİ	HANBELİ
	Kabii-lerde Namaz	Mekruh, ancak geçerli	Caiz	Temiz bir yerde caizdir	Haram, geçersiz
	Hamamda Namaz	Temiz bir yerde caizdir	Temiz bir yerde caizdir	Temiz bir yerde caizdir	Caiz değil, geçersizdir
	Koyun Afallarında	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir
	Deve Yataklarında	Temiz olursa caizdir	Temiz olsa da caiz değildir	Temiz olursa caizdir	Temiz olursa caizdir
	Kabe'nin	Her namaz caiz	Sadece nafile	Her namaz caiz	Sadece nafile

	içinde		namaz caiz		namaz caiz
Namaz Kılma Yeri	Binek Üzerinde	Nafile namaz her zaman, farz ve vitir namazları zaruret anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zaruret anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zarurel anında caiz	Nafile namaz her zaman, farz namaz zaruret anında caiz
	Süire	Parmak kalınlığında ve 1 zijb1 boyunda olmalı, yere hat çizmek yeterli değil, bazılarına göre yeterlidir	1 zira' boyunda olmalı, yere hat çizmek yeterli değil	Süne olarak dikilecek asa, taş veya loprak bulamazsa yere hat çizmek de yeterli	Bir ok da olsa yeterlidir, uzunu müsiehaptır, bu bulunmadığında yere hilal şeklinde hal çizmek de caizdir
Namazda Başka Amel veHiihnü	Amel-İ Kesir (Çok amel) ve Ölçüsü	Dışardan bakıldığında namaz kılmadığı zannedilen kişinin hareketi; Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek .vs.	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek	Yemek, içmek, konuşmak, göğsü kıbleden döndürmek, Örfe göre bir hareket fazla amel sayılırsa amel-i kesir sayılır
	Amel-i Kalit (Az amel)	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan Öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.	Namaz kılan kişinin önünden geçene mani olması, akrep ya da yılan öldürmesi vs.
	Tadil-i Erkan	İmam Ebû Yusuf a göre farz, diğer Hanefi imamlarına göre vacib	Farz	Farz	.Farz

---

[1] Sened:
Hasen: Müsned, 11/249, H.no:7386; Benzer rivayetler için bk. 11/249, H.no:7387-7388; 11/255, H.no:7454 (Mükerrer için bk. 11/266, H.no:7604); Ebû Dûvûd, Salât, 102, H.no:689 (Ebû Dâvûd hadisin metnini verdikten sonra hocası Ahmed b. Hanbel ve Müsedded b. Müserhed'den çizginin nasıl çizileceğine dâir bilgiler aktarmıştın
İbn Mace, 36, H.no:943; Beyhakî, es-Sünenü'l-kubrâ, 11/270-271.
Hadisin senedinde yer alan Ebû Amr b. Muhammed b. Hureys ve babası Muhammed b. Hureys meçhuldür. İbn Hıbbân her ikisini de Sikât'ında zikreder.
İbnü's-Salah bu hadisi seneddekİ ızdıraba örnek olarak gösterir. Bk. Mukaddime, s.74, Irâkî, İbnü's-Salah'm "muzdaribdir" görüşünü ele alarak şöyle der: "Zayıf sayanların görüşü, muzdaribliğine ve mechûl râvilerine rağman Hâkim'İn sahih saymasından daha doğrudur." Bk. et-Takyîdü ve'l-îzâh şerhu Mukaddimeti İbi's-Salah, s.126.
Bennâ hadisi Beyhakî ve İbn Hıbbân'a da nisbet ederek İbn Hıbbân'ın sahih saydığını söyler. Aynı şekilde İbn Abdilber'in îstizkâr'ında da söylediği gibi Ahmed b. Hanbel ve İbnü'l-Medînî se sahih sayarlar. Süfyan b. Uyeyne, İmam Şafiî, Beğavî vd.de hadisin zayıflığına işaret ederler. İbn Hacer ise İbnü's-Salah'ın muzdarib hadise örnek olarak bu hadisi verdiğini belirtir. BUlûğu'l-merâm'da ise "Muzdarib olduğunu iddia edenler isabetli bir görüşte bulunmamışlardır. Bilâkis hadis hasendir" der (Bulûğu'l-merâm, H.no:249). Bk. Bülûğu'l-emânî, III/128.
Ahmed Muhammed Şâkir senedeki ızdırab ve meçhul râvî bulunması sebebiyle isnadının zayıf olduğunu ifade eder. Namazda namaz kılanın önüne sürte koyması ile ilgili olan hadisin şâhidleri bulunması sebebiyle hasen li ğayrihî seviyesindedir. Heysemî, hadisin şâhidlerinİ şu şekilde sıralar: Sebra b. Ma'bed (445/1315. hadis), Sa'd el-Kuraz, Büreyde, İsmet, Habbâb, Sehl b. Sa'd (Radıyallahü anhüm). Bk. Mecma', 11/58.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/59-60.
[3] Sened:
Sahih: Müsned, IIİ/404, H.no:15277; Benzer rivayet için bk. 111/404, H.no:15279:
Taberânî, el-Mu'cemü'I-kebîr, VII/114, H.no:6539; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbei, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/58. Bennâ, hadisi Hâkim'e de nisbet eder ve Hâkim'in: "Müslim'in şartına/râvisîne uygun olarak sahihtir" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/128.
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/60.
[5] Sened:
Sahih: Müsned, 11/129, H.no:6128; Diğer lafız için bk. 11/3, H.no:4468 (Mükerreri için bk. 11/141, H.no:6261); Benzer rivayetler için bk. 11/26, H.no:4793 (Mükerreri için bk. 11/106, H.no:584I); Buharı, Salât, 50 Müslim, Salât, 247 (Hocası Ahmed b. Hanbel'den - II/3, 141, H.no: 4468, 6261- aynı isnadla nakleder): Ebû Dâvûd, Salât, 103, H.no: 692; Dârimî, Salât, 126, H.no: 1419.
[6] Metinde geçen lafzı, bineğin (devenin) palanının arka kısmı, dayanılan bölümdür. Bu palanın Ön tarafına ise denir. (Bk.Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, 1/231; Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, IÜ71319; Karahisarî, Ahteri-i kebîr, 1/426).
[7] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/581.
[8] Abdürrezzak, Musannef, II/9.
[9] Necmüddin, Muhammed, el-Mekadîru'ş-şeriyye, 253-254.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/60-61.
[10] Sened:
Sahih: Müsned, Ü/106, H.no:5840; Benzer rivayetler için bk. 11/13, H.no:4614 (Mükerreri: 11/18, H.no:4681); 11/145, H.no:6319 (Mükerreri: 11/151, H.no:6388); ü/142, H.no:6286:
11/98, H.no:5734; Buhârî, Salât, 90, 92; îdeyn, 13-14; Müslim, Salât, 245-246; ££« DâviW, Salât, 101, H.no:687; Nesâi, Kıble, 4, H.no:745; îdeyn, 10, H.no:1563; İbn Mâce, İkâme, 36, 164, H.no:941, 1304)ziyadesii\e,\305;Dârimî, SalSM24,Hno:1417.
[11] Harbe küçük mızrak anlamındadır. (Bk. İbn Manzûr, Lisanü'l-Amb, 1/303).
[12] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/61-62.
[13] sened:
Sahih: Müsned, 1/161, H.no:1388; BenzerrivâyetleTiçin bk. 1/162, H.no:1398;162, H.no:1393-1394; Müslim, Salât, 241-242; Etü D^vûrf, Salât, 101, H.no:685; Tirmizî, Salât, 133, H.no:335 (Tirmizî, bu konuda Ebû Hüreyre, Sehl b. Ebû Hasme, İbn Ömer, Sebra b. Ma'bed el-Cühenî, Ebû Cühayfe ve Âişe'den de nakillerin bulunduğunu, Talha'nın hadisinin ise hasen-sahih olduğunu söyler); îbn Mâce, İkâme, 36, H.no:940.
[14] (Râvi) Ömer b. Ubeyd İmam Ahmed'in şeyhidir. İkinci rivayetinde {n-k on) şeklinde nakletti, yani onun (sütrenin) önünden geçen (zarar vermez), anlamındadır. Bk. Bennâ, İÜ/130.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/62.
[15] Sened:
Sahih: Müsned, 1/243, H.no:2175; Benzer rivayetler için bk. 1/365, H.no:3454: 1/352, H.no:3306: 1/342, H.no:3184-3185; 1/341, H.no:3167; 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf): 1/327, H.no:3019:
1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır)(Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295:
(1/235, H.no:2095) rivayetinde İse bu İnkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdhğı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/219, H.no:1891; 1/264, H.no:2376 (Bu iki rivayet 467/1337. hadiste iki ayn tarikte nakledilecektir); 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); Mâlik, Kasr, 38; Buharı, İlim, 18;Salât,90;Ezân, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-255; £&« Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; Tirmizî, Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasen-sahihtir); Nesâî, Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, DC/136, H.no:9344;
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler İçin bk.***466/1336. hadis.
460/1330,467/1337 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
[16] Aneze bir tür kısa mızraktır. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 111/308).
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/62-63.
[18] Sened:
Sahih: Müsned, IV/307, H.no: 18652; Ziyâdeli rivayet için bk. IV/3O8, H.no: 18656 (Bu ziyâdenin benzeri için bk. IV/309, H.no:18675: "Abtah yerine Bathâ lafzının kullanıldığı rivayetler için bk. IV/307, H.no:18649-18650; IV/3O8, H.no:18655, 18657; Benzer rivayetler için bk. IV/309, H.no:18671 Ç£r:; IV/308, H.no:18665 (254/1124. hadis); IV/308, H.no:'l9659, 19661, 18663 (19/327. hadis), 18664; IV/307, H.no:18653; IV/309, H.no:I8666, 18667(ıvO3 ^ ^>j U^ '} >£ 0! J^); IV/308-309, H.no:18668; IV/309, H.no:18673:
fliıWıf. Vudû', 40; Salât, 17, 90, 93-94; Ezan, 18-19; Libâs, 42; Menâkıb, 57; Müslim, Salât, 250. 253; Ebû Dâvûd, Salât, 34-35, 101, H.no:520-521, 688; Tirmizî, Salât, 30, H.no:197; Nesâî, Salât, 12, H.no:468; VudÛ\ 103, H.no:137; Kıble, 21, H.no:770; îbn Mâce, Ezan, 3, H.no:711; Dârimî, Salât, 124, H.no:1416.
Bir rivayette Ebû Cuhayfe'nin (Radıyallahü anh) ismi Vehb b. Abdullah es-Süvâî olarak geçmektedir. Bk. IV/308, H.no:I8658:"
Diğer rivayetlerde olayın cereyan ettiği yerin ismi de telaffuz edilmektedir: 18664 ve 18671. hadis: Mîna; 18650. hadis: fîa(/iâ; 18659. ve 18661. hadis: Ebtah. İsmi zikredilen yerler aynı bölgenin sınırlan içinde yer alan mahallerdir
Ebû Cühayfe'den benzer bir rivayet için bk.254/1124. hadis. Ayrıca bk. 19/327. hadis.
[19] Rivayette geçen Bathâ ya da Ebtâh aynı manadadır. Bathâ, (tUiJi); vadi, geniş alan demektir. (Bk. tbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. îbn Hacer, Fethul-Bârî, JII/590).
[20] Yani temyiz yaşını geçmiş, aklı başında birisiydi. (Bk. Bennâ, age., III/130).
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/63-64.
[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/2, H.no: 16035; Ebu Dâvûd, Salât, 106, H.no:695; Nesâî, Kıble, 5, H.no:746. Bennâ, hadisi Taberânî, Bezzâr, İbn Hıbbân, Beyhakî ve Hâkim'e de nisbet eder ve Hâkim'in: "Buhârî ve Müslim'in şartına/râvisine uygundur" dediğini nakleder. Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/50.
Heysemî bu konuda şâhid hadisleri tek tek verir: CUbeyr b. Mut'ım, Büreyde, Hz. Âişe, Sehl b. Sa'd, Sehl İbnU'l-HanzalÎyye ve tbn Mes'ûd (Radıyallahü anhüm). Bunlardan Cübeyr b. Mut'ım, Büreyde ve Sehl b. Sa'd'ın rivayetleri Sehl b. Ebû Hasme'nin hadisi ile aynı lafızladır.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyatlahü anh) şahidi:
Müsned, 111/63, H.no:U550; Buhârî, Salât, 100; Müslim, Salât, 258-259; EbÛ Dâvûd, Salât, 107, H.no:700; İbn Huzeyme, 11/15, H.no:817; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/267. Ayrıca bk. 455/1325. hadise bk.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/64-65.
[23] Sened:
Hasen: Müsned', VI/4, H.no:23710; Ebû Dâvûd, Salât, 104, H.no:693; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1X1212. Senedinde Ebû Ubeyde eî-Velîd b. Kâmil eş-Şâmî bulunmaktadır. Münzirî: "Hakkında tenkid vardır" der. Bk. Bennâ, Bülûğu'l-emânî, İÜ/131. Ayrıca Mühelleb b. Hucr el-Behrânî meçhuldür. Dubâa bt. el-Mikdâd ise mechûl değildir. Müslim'de hadisi vardır. Hadis şâhidleri ile hasen li ğayrihî seviyesine yükselir.
[24] Bu mana için bk. Azimâbâdî, Amü'l-Ma'bûd, 11/273.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/65.
[25] Sened:
Sahih: Müsned, VI/13, H.no:23779; Benzer rivayetler için bk. VI/12, H.no:23770 (432/1302. hadis); VI/13, H.no:23782, 23784; VI/15, H.no:238Ü7; VI/14, H.no:23792; Hadis Îbn Ömer'in müsnedinde de farklı lafızlarla aynı anlamda birçok rivayette nakledilmektedir: II/3, H.no:4464; 11/113, H.no:5927; 11/75, H.no:5449; 11/138, H.no:6231; 11/139, H.no:6238; 11/33, H.no:4891; 11/55, H.no:5176; 11/45, H.no:5053; 11/120, H.no:6019; Mâlik, Hac, 193; Buhârî, Salât. 30, 81, 96-97; Teheccüd, 28; Hac, 51-52; Cihâd, 127; Meğâzî, 78; Müslim, Hac, 388-394; Ebû Dâvûd, Salât, 22, H.no:477; TirmizU Hac, 46, H.no:874; Nesâî, Mesâcid, 5, H.no:690; Menâsik, 127, H.no:2905; İbn Mâce, Menâsik, 79, H.no:3063; Dârimî, Menâsik, 43, H.no: 1873-1874; Abdürrezzâk, V/82, H.no:9068; İbn Ebî Şeybe, VI1/259, H.no:35875; Bezzâr, IV/191, H.no:1346; ibn Hıbbân, VII/476, 480, H.no:3201, 3205; Taberânî, el-Mu 'cemü 'l-kebîr, 1/344, H.no: 1037.
Ayrıca 431/1301, 432/1302 ve 450/4015. hadislere bk. Hac konusunda Kabe'ye giriş ve içinde namaz kılma hususunda diğer rivayetler İçin bk. 449-453/4014-4018. hadisler.
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/66.
[27] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/327.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/66.
[28] Zira': El, dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısım manasına geldiği gibi arşın anlamında bir ölçü biriminin de adıdır. Bk. Mutarrizî, Muğrib, 1/304; Feyyûmî, el-Misbahü'l-müntr, 79; KarahÎsarî, Ahterî-i kebir, 1/411.
[29] Şîrâzî, age., 1/69; Merğınânî, age., 1/63; İbn Rüşd, age.,1/82; İbn Kudâme el-Makdisî, eş-Şerhu'l-kebir, 1/622, 624, 625 (Muğnîi ile birlikte).
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, 11/86, H.no:5585; Mâlik, Kasr, 37; Müslim, Salât, 260; İbn Mâce, îkâme, 39, H.no:955 ziyadesi İle nakleder.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir sonraki 455/1325. hadise bk.
[32] İbn Hacer, Ferhu'l-Bârî, 1/584; Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 11/272.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67.
[34] Sened:
Sahih: Müsned, 111/34, Rno: 1123*8; Benzer rivayetler için bk. 111/43-44, H.no:11333; 111/49, H.no:l 1397; m/56, H.no: 11478 fc.lafzı ile; 111/63, H.no: 1155 lafzı ile; 111/93, H.no:II826; Mâlik, Kasr, 33; Buhâri, Salât, 100:
Bed'ül'halk, 11; MOrfim, Salât, 258-259; £M ödvûJ, Saiât, 107, H.no:697, 699-700; Nesâî, Kıble, 8, H.no:755; Kasâme, 48, H.no:4859:
/bo Mâcc, ikâme, 39, H.no:954; Dârimf, Salât, 125, H.no:1418. tbn Ömer'den (Radıyallaha anhümâ) şahidi için bir Önceki 454/1324. hadise bk. Ebû Saîd el-

Hudrî'den (Radıyallahü anh) farklı bir rivayet için bir sonraki 456/1326. hadise bk.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/67-68.
[36] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/68.
[37] Ali b. Medînî, İlel, 68
*Ebû Ubeyd, Süleyman b. Abdülmelik'in perdedarliğını yapmıştı. Bk. İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII/176.
[38] Sened:
Sahih: Müsned, 111/82-83, H.no:11719; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.Mecma MI/87.
Hadisin şâhidleri:
a-lbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ) şahidi İçin bir önceki 454/1324. hadise bk.
b-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:
Bu rivayet için bk. Müsned, 11/298, H.no:7956; Bii/iân", Salât, 75; Amel, 10; Bed'ül-halk, 11; Tefsîr, 38/1; Ehâdîsü'l-Enbiyâ, 40
ziyadesi ile; Müslim, Salât, 39.
c-Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müslim, Salât; Nesâî, Sehv, 19, H.no:1213. c-(EK) Câbir b. Semüra'dan (Radıyallahü anh) şahidi:
Müsned, V/104. H.no:20898; V/105, H.no:20904; Heysemî, hadisin Ahm'ed b. Hanbel' ve Taberânî tarafından nakledildiğini, Taberânî'nin ravijerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', U/87.
Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyaliahü anh) farkj; bir rivayet için bir önceki 455/1325 hadise bk.
Peygamberimizin cehri namazda arkasındaki sahabenin de zammı sureyi sesli okuması nedeniyle âyetleri karıştırdığını / okumakta güçlük çektiğini Ubâde b. es-Sâmit'ten nakledilen şu rivayetten öğreniyoruz: V/308, H.no.2524.
Ebu Davud , Salat, 132, H.no:824.
[39] Ibnü'l-Esîr, Nihâye, V/285.
[40] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/69-70.
[41] Müslim, Mesacid, 542.
[42] îbn Ebî Şeybe, V/164, H.no:24800.
[43] îbn Ebî Şeybe, V/l 86, H.no:25052.
[44] Beyhakî, Şuabü'l-iman, V/215, H.no:6410.
[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/70-71.
[46] Sened:
Sahih: Müsned, V/216, H.no:21785; Heysemî, hadisin Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından nakledildiğini, senedinde İbn Lehîa'nın bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecma', 11/60. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis.
Şâhidİ için bir sonraki 458/1328. hadise bk.
[47] Bathâ,; vadi, geniş alan demektir. (Bk. İbnü'1-Esîr, Nihâye, 1/134); Bu vadinin Mekke ile Mina arasında olduğu belirtilmektedir. (Bk. İbn Hacer, Fethul-Bâri, III/590)
[48] Ahmed b. Hanbel, IV/307,H.no:18658.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/71.
[49] Sened:
Hasen: Müsned, VI/294, H.no'.26403; İbn Mâce'nİn hocası İbn Ebî Şeybe kanalı ile naklettiği hadisin senedinde de Muhammed b. Kays babasından nakletmektedir:
Bk. 5, îkâme, 38, H.no:948.
Bennâ, hem annesi hem de babasının (Kays b. Mahrame b. el-Muttalib) mechûl kimseler olduğunu söyler. Bk. Bulûğu't-emânî, 111/135. Fakat Müsned'de geçen başka bir rivayet Muhammed b. Kays b. Mahreme'nin kendisini dünyaya getiren/doğuran annesinden değil de mü'mİnlerin annesi Hz. Âişe'den naklettiğini ifade eder.
Müsned, VI/221, H.no:25731; Müslim, Cenâiz, 102-103;Cenâiz, 103, H.no: 2035; İşretü'n-nisâ, 4, H.no:3961-3962.
Ayrıca babası Kays b. Mahrame b. el-Muttalib b. Abdümenaf el-Muttalibî el-Mekkî el-Kuraşî ise sahâbîdir. Müellefe-i kulûbdan biri idi. Peygamberimizle aynı tarihte Fîl yılında doğmuştur:
Aftoncd. IV/215, H.no:17817; Tirmizî, Menâkıb, 2, H.no:36l9:
(hasen-garib); Taberânî, et-Mu'cemü'l-kebîr, XVIII/343, H.no:873; Hâfem, 11/603 (Hâkim sahih saydı, Zehebî ise sükût etti.).
Kays b. Mahrame'nin bu rivayeti 14/9423. hadiste zikredilecektir. Şahidi için bir Önceki 457/1327. hadise bk.
[50] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/72.
[51] Sened:
Hasen: Müsned, 1/72, H.no:523; İbrahim b. Sa'd b. ibrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.185/801), babası Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.125/743) ve dedesi İbrahim b. Abdurrahman b. Avf (v.96/714) sikadırlar. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in hocası Süveyd b. Saîd b. Sehl (v.240/854) ise sadûk biridir. Fakat âmâ olduktan sonra kendine âit olmayan hadisleri bile nakleder bir konuma düştü.
Heysenıî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bu eserin râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/62-63.
Ahmed Muhammed Şâkir rivayetin sahih olduğuna hükmeder.
[52] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/583.
[53] Yani sen gerekeni yaptın, bundan fazlasından sorumlu değilsin.
[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/73.
[55] Sened:
Sahih: Müsned, 1/314, H.no:2901; Benzer rivayetler için bk. 1/342, H.no:3184-3185:
1/341, H.no:3167:
1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf):1/235, H.no:2095: Bennâ, hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Huzeyme, ve Bezzar'a nisbet eder. Bk. BülÛğu'l-emânî, 11X1136.
449/1319,468/1338 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
[56] Ebû Dâvûd, Salat, 113, H.no:716; İbn Huzeyme, 11/23, H.no:835; İbn Hıbban, Vl/120, H.no:2356; Beyhakî, 11/277, H.no:3317; Ayrıca bk. Müsned Trc. H.no: 468/1338-469/1339.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/73-74.
[57] Sened:
Zayıf: Müsned, 11/204, H.no:6898; Senedinde inkıta vardır. Çünkü Amr b. Şuayb dedesi Abdullah b. Amr b. Âs'tan hadis işitmedi. Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecmu', 11/60. Heysemînin inkıtaya değinmeyişinin sebebi Amr b. Şuayb babası Şuayb'dan o da (kendi babası) dedesi Abdullah b. Amr b. Âs'tan şeklinde farklı senedli bir nüshaya sahip olma ihtimâli olabilir. Böyle bir durumda ise hadis sahih olur. Fakat Ahmed Muhammed Şâkir bunu Heysemînm bir hatası olarak değerlendirir.
[58] Lafız olarak; başka tarafa sevk edinceye kadar koşturttu, şeklindedir.
[59] Abdürrezzak, UI/573, H.no:6715.
[60] Fâkihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak, Ahbaru Mekke, İV/54.
[61] Fâkihî, age., IV/140.
[62] Fâkihî, age., IV/140.
[63] Abdürrezzak, 11/22, H.no:2333.
[64] İbn İshâk, Sîret, 42, No: 46.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/74-75.
[65] Sened:
Sahih: Müsned, 11/196, H.no:6852; Ebû Dâvûd, Salât, 110, H.no:708; Ahmed b. Hanbel libasla ilgili özet bir bölümünü değişik senedlerle verir:
Bk. Müsned, 11/211, H.no:6972; Benzer rivayetler için bk. 11/207, H.no:6931; 11/162, H.no:6513; 11/193, H.no:6821 (Mükerreri: 11/164, H.no:6536); Mü^m, Libâs, 27; Ebû Dâvûd, Libâs, 17, H.no:4066,4068; Nesâî, Zînet, 95, H.no:5313; İbn MQ.ce, Libâs, 21,,H.no:3603.
Bennâ hadisi Ebû Davud'a nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/136. Eserinin bir başka yerinde ise İbn Mâce'ye de nisbet

eder ve râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. age., XVII/244.
Sarı renkli elbisenin yasaklanış] ile ilgili İbn Abbas rivayeti için bk. Müsned, 1/81, H.no:611.
Bu hadis Libâs konusunda 37/7060. hadiste tekrar edilecektir.
[66] Lafız manası; yönünü döndüğü bir duvara karşı, şeklindedir.
[67] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/75.
[68] Sened:
Sahih: Müsned, VI/331, H.no:26688; Aflfttfm, Salât, 237(Ebu Dâvud, Salât, 154, H.no:898; N«flf, Tatbîk, 52, H.no:1107; /fen Mâ«, İkâme, 19, H.no: 880 (Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin metni:
Müsned'deki benzer rivayetler için bk,
VI/332, H.no:26697; VI/335, H.no:26723; Müslim, Salât, 238-239; Dânmî, Salât, 79, H.no:1336:
VI/333, H.no:26710; Afü.î/ım, Salât, 238-239; Nesâî, Tatbîk, 88, H.no:1145 (Müslim ve Nesâî'nin metninde ziyade bulunmaktadır:
Ayrıca bk. 448/1318. hadis.
[69] İbn Huzeyme, Sahih, 1/326, H.no: 649; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, 11/115, H.no: 2542; bu rivayetin şâhidleri için bk. Müslim, Salat, 495,496.
[70] Şafiî, es-Sünenü'l-me'sûra, 1/223, H.no:159; AbdUrrezzak, 11/170, H.no:2925.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/75-76.
[71] Sened:
Sahih: Müsned, 1/341, H.no:3174; Benzer rivayetler için bk. 1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır):
(1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/343, H.no:3193 (Hasan el-Uranî, İbn Abbas'tan işitmediği için senedi inkıta sebebiyle zayıftır.):
1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/308, H.no:2805; î/327, H.no:3019; 1/341, H.no:3167; 1/254, Rno:2295; 1/251, H.no:2258; Ebû DâvÛd, Salât, 110, H.no:709; İbn Mâce, İkâme, 39, H.no:953.
Ayrıca 449/1319, 466-467/1336-1337, 469/1339 ve 460/1330. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/76-77.
[73] Sened:
Sahih; Müsned, IV/169, H.no:17469; Benzer rivayet için bk. 1V/116-117, H.no: 16988:
Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinin metninde kalb/lafızlann yer değişikliği vardır. Bu kalb ise manayı etkilemektedir. Bu metinde "Übey b. Ka'b'm kızkardeşinin oğlu Ebû Cüheym, Büsr b. Saîd'i Zeyd b. HâlİId'e gönderdi" şeklinde geçmektedir. Hâlbuki Zeyd b. Hâlid Büsr'ü Ebû Cüheym'e göndermiştir. Fakat, Bennâ bu rivayeti esas almıştır. Biz ise diğer hadis kitaplarında da yer alan metni tercih ettik. Benzer bir hata da İbn Mâce'nin rivayetlerinden birinde bulunmaktadır:
Bk. İbn Mâce, İkâme, 37, H.no:944.
Mâlik, Kasr, 34 (Mâlik, Ka'bü'l-Ahbar'ın sözü olarak da benzer bir rivayet nakleder:
Bk. 366) Buhâri, Salât, 101;
Salât, 261; Ebû DâvÛd, Salât, 108, H.no:701; Tirmizî, Salât, 134, H.no:336 (Bu konuda Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan nakiller vardır. Ebû Cüheym'in hadisi ise hasen-sahihtir. Ebu'n-Nadr'ın ismi ise Salim'dir. Ömer b. UbeyduHah el-Medînî'nin âzâdlığıdır. Bu hususta bir rivayet de şöyledir: Nesai, Kıble, 8, H.no:754; İbn Mâce, İkâme, 37, H.no:945;
Dârimî, Salât, 130, H.no:1423-1424.
Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b. Sımme b. Amr b. Atîk b. Amr en-Neccârî el-Ensârî, Mâlik b. Neccâr oğullarından ve ensardan olan bu sahâbî, Übey b. Ka'b'ın kızkardeşinin oğludur. Biri teyemmüm diğeri de namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili olmak üzere iki hadis nakleder. (Ahmed b. Hanbel ise Kur'ân kıraati hususunda üçüncü bir rivayetini daha nakleder.) Teyemmüm ile ilgili rivayeti için bk.5/856. hadis.
Not: Bennân'ın aldığı metinde kalb bulunduğu için Benna'nın esas aldığı rivayeti tercih edilmedi, benzeri alındı.
[74] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/77-78.
[75] Sened:
Hasen: Müsned, 11/371, H.no:8823; İbn Mâce, ikâme, 37, H.no:946 (Bûsırî Zevâid'inde şöyle diyor: "İsnadı ile ilgili olarak tenkid vardır. Çünkü Ubeydullah b. Abdurrahman'ın amcasının ismi Ubeydullah b. Abdullah'tır. Ahmed b. Hanbel, bu râvinin hadislerinin münker olduğunu söyler. Fakat İbn Hıbbân sadece oğlunun kendisinden naklettiği rivayetlerini zayıf sayar"); Bennâ da bu konuda şunları ifade eder: "Bu hadis, oğlunun kendisinden naklettiği rivayetlerinden değildir İşte bu sebeple de İbn Hıbbân Sahîh'ine bu rivayeti almıştır. îbn Hıbbân'in şartı da SahÎh'inde sadece sahih hadisin rivayet edilecek olmasıdır". Bk. Bülûğu'l-emânî,EV139.
Ubeydullah b. Abdurrahman (b. Abdullah) b. Mevheb hakkında bilgi için bk. 316/1186. hadisin tahrici.
Benzer rivayetler İçin 465/1335. hadise bk.
[76] Yani namaz kılanın Önünden geçmek.
[77] Bu şekilde namaz kılanın önünden enlemesine ilerlemek sakıncalıdır. Ancak boylamasına kıble cihetine doğru yürümede bir sakınca yoktur.(Bk. Mübârekpürî, Tuhfetü'l-ahvezî, V/409).
[78] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/78-79.
[79] Sened:
Zayıf: Müsned, IV/64, H.no:16561 ("Kötürüm birinin hadisi" başlığı altında); Mükerrer için bk. V/376-377, H.no:23090 ("İsmi Bilinmeyen Erkek Sahâbilerden Bazılarının Hadisleri" başlığı altında); İbn EbîŞeybe, 1/254, H.no:2920; Ebû Dâvûd, Salât, 109, H.no:705-707:
Ebû Davud'un ilk rivayetinde - ki Ahmed b. Hanbel'in senedindeki gibidir - yer alan Yezid b. NİmrÂn sika biridir. Fakat onun talebesi olan âzâdhğı meçhuldür. Saîd b. Gazvân'ın babası Gazvân kanalı ile naklettiği rivayet zayıftır. Çünkü her İkisi de meçhuldür. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/275; Delâilü'n-nübüvve, VI/241. Taberânî ise Abdurrahman b. Yezid b. Câbir - Yezid b. Gazvân kanalı ile nakleder. Bk. Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 1/198, H.no:346.
Bennâ, hadisi Beyhakî'ye de nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bülûğıı'l-emânî, 111/140.
[80] Bir rivayette: 'Tebük'te bulunduğunda' şeklinde geçmektedir. (Bk. Ahmed b. Hanbel, V/376; Ebu Dâvûd, Salât, 109, H.no:705; Beyhakî, U/275, H.no:2303).
[81] Burada kötürüm kalan kişi olayı anlatan kişidir, kendisinin bu sebeple kötürüm kaldığını ima etmektedir.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/79-80.
[83] Sened:
Sahih: Müsned, 1/99, H.no:772; Heysemî, senedindeki râvilerin sika sayıldıklarını belirtir. Bk. Mecma \ H/62 .
Hz, Aişe'den (Radiyallahü anhâ) şahidi için bir sonraki ***465/1335. hadise bk.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/80.
[85] Sened:
Sahih: Müsned, VI/275, H.no:26235; Benzer rivayetler:
Bk. Müsned, VI/37, H.no;23970; VU152, H.no:25062; VI/64, H.no:24240; VI/260, H.no:26112; VI/199-200, H.no:25513; VI/86, H.no:24443; VÎ/192, H.no:25475; VI/205, H.no:25572 (Bu iki rivayet: ziyadesiyle; VI/231, H.no:258l8 (Bu
rivayetin metni:
Mâlik, Salâtü'l-leyl, 2; Buharı, Salât, 22; Müslim, Salât, 267-272; Ebu Dâvûd, Salât, 111, H.no:710; 71muzf, Salât, 208, H.no:440; Ne^f, Taharet, 120, H.no:166; İbn Mâce, İkâme, 40, H.no:956.
Hz. Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bir önceki ***464/1334. hadise bk.
Ayrıca 378/686. hadise bk.
[86] Buhari, Salat, 22; Müslim, Salât, 272.
[87] Buharı, Salat, 103; Müslim, Salât, 268; Ebû DâvÛd, Salat, 112, H.no: 711.
[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/80-81.
[89] Sened:
Zayıf: Müsned, 1/211, H.no:1797 (Abbas b. Ubeydullah b. Abbas amcası Fadl b. Abbas'a yetişmediği İçin senedinde inkıta bulunmaktadır ve bu sebeple de senedi zayıftır) 1/212, H.no:1817:
(Senedinde Abbas b. Ubeydullah b. Abbas düştüğü için bu rivayet mu'daldir); Ebû Dâvûd, Salât, 113, H.no:718; Nesâî, Kıble, 7, H.no:751.
Bennâ, hadisi Beyhakî ve Dârekutnî'ye de nisbet eder ve isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk. Bulûğu'l-emânî, IH/141.
Ayrıca 449/1319 ve bir sonraki 467/1337. hadislere bk.

[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/81-82.
[91] Sened:
Sahih: Müsned, 1/219, H.no:1891; İkinci rivayet için bk. 1/264, H.no:2376; Benzer rivayetler için bk. 1/352, H.no:3306: 1/342, H.no:3184-3185; 1/341, H.no:3167; 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıf): 1/327, H.no:3019:
H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkİr "İsnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295; (1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); Mâlik, Kasr, 38; Buhâri, İlim, 18; Salât, 90; Ezan, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-257; Ebû Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; TirmizU Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasert-sahihtir); Nesâî, Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/136, H.no:9344.
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler için bk.***466/1336. hadis.
449/1319,466/1337,464/1334 ve 460/1330. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütalaa ediniz.
[92] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/82-83.
[93] Sened:
Sahih: Müsned, 1/341, H.no:3167; Benzer rivayetler için bk. 1/254, H.no:2295:
(1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada İbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. 1/250, H.no:2258; 1/247, H.no:2222 (469/1339. hadis); 1/224, H.no:1965 (470/1340. hadis); 1/308, H.no:2805 (inkıta sebebiyle senedi zayıftır. 460/1330. hadisin tahricine bk.); Mâlik, Kasr, 38; Buhâri, İlim, 18; Salât, 90; Ezan, 161; Sayd, 25; Meğâzî, 78; Müslim, Salât, 254-257; Ebû Dâvûd, Salât, 112, H.no:715-716; Tirmizî, Salât, 135, H.no:337 (Âişe, Fadl b. Abbas ve İbn Ömer'den de nakledilen İbn Abbas hadisi hasen-sahihtir); Nesâl Kıble, 7, H.no:750, 752; İbn Mâce, İkâme, 38-39, H.no:947, 953; Dârimî, Salât, 129, H.no:1422;Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, IX/136,H.no:9344.
Fadl b. Abbas'tan (Radıyallahü anhümâ) gelen rivayetler için bk.***466/1336. hadis.
460/1330,467/1337 ve 464/1334. hadislerle karşılaştırıp birlikte mütâlâa ediniz.
[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/83-84.
[95] Sened:
Hasen: Müsned, 1/247, H.no:2222; Benzer rivayetler için bk. 1/343, H.no:3193: 1/308, H.no:2805:
Hasan b. Abdullah el-Uranî el-Kûfî, İbn Abbas'tan (v.68/687) işitmediği için senedi inkıta sebebiyle zayıftır, tbn Hacer, Hasan el-Uranî, İbn Abbas'tan nakillerinin mürsel olduğunu belirtir. Bk. Takrîb, Trc.no:1252.
İbn Mâce, İkâme, 39, H.no:953; Bu munkatı hadis, farklı tariklerden gelen rivayetlerle mevsûl hâle gelmese bile desteklenir. Meselâ, Yahya b. el-Cezzâr'ın Suheyb kanalı İle tbn Abbas'tan naklettiği rivayet sahihtir. Bk. 1/341, H.no:3167. Müsned'in bazı rivayetlerinde bu rivîlerde de inkıta vardır: 1/291, H.no:2653 (Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis işitmediği İçin hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295: (1/235, H.no:2095) rivayetinde ise bu inkıta giderilmiştir. Çünkü arada îbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir.
Bennâ, hadise buradaki lafzı ile başka bir kaynakta rastlamadığını, fakat hadisin Buhâri ve Müslim'in Sahih'lerinde aynı manada rivayetlerinin bulunduğunu, bu hadisin isnadının ise râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk. Bülûğu'l-emânî, III/144. Bennâ seneddeki inkıtaya değinmez.
Hasan el-Uranî, "şeytan taşlama" ile ilgili rivayeti de İbn Abbas'tan nakleder. İlgili rivayetler için bk. 372/3937. hadis. Bennâ, bu rivayetin munkatı olduğunu belirterek mevsûl hâle gelişini de gösterir. Bk. age,, XII/173-174. Ayrıca "öğle ve ikindi namazında kıraat" ile ilgili rivayet de Hasan el-Uranî'nin tbn Abbas'tan naklidir. Bu rivayet için bk. 566/1436. hadis.
[96] 468/1338. hadiste geçen cariyelerden birisi olabilir. Bk. Bennâ, age. III/144.
[97] Râzî, Muhtâru 's'Sthâh, 96.
[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/84-85.
[99] Bennâ, age., IIV144.
[100] Tahriri için bk. Müsned Trc. H.No: 444/1314.
[101] Şîrâzî, Mühezzeb, 1/69; İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid, 1/82; Kâsânî, Bedaiu's-sanâi, 1/217-218; tbn Kudâme el-Makdisî, eş-Şerhu'1-kebîr, 1/623-624; Nevevî, Mecmu', III/247-248.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/85-86.
[102] Sened:
Sahih: Müsned, 1/224, H.no:İ965; Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas'tan hadis İşitmediği için hadisin senedi inkıta sebebiyle zayıftır. Fakat diğer tariklerde arada Suheyb'in bulunduğu dikkate alındığında sened mevsûl hâle gelir ki bu durumda da râvileri sika olduğu için hadis sahih olmuş olur. Buradaki rivayet gibi munkatı senedler de vardır:
1/291, H.no;2653 (munkatı) (Değişik lafızla aynı senedle tekrar eden hadis için Ahmed Muhammed Şâkir "isnadı sahihtir" diyor. Hâlbuki burada da inkıta var. Bk. 1/254, H.no:2295:
1/250, H.no:2258 (munkaü):'
Mevsûl rivâyeüer. 1/235, H.no:2095:
Bu rivayette inkıta giderilmiştir. Çünkü arada tbn Abbas'ın âzâdlığı Suheyb Ebu's-Sahbâ var. Bu zât da sika biridir. Diğer rivayetler: 1/341, H.no:3167:
Ebu Dâvûd, Salât, 110, H.no:709 (munkatı), 716; Nesâî, Kıble, 7, H.no:752.
Bennâ, Heysemî'nİn: "Hadisi Ebû Ya'lâ nakleder. Senedinde zayıf olan Haccâc b. Ertâd bulunmaktadır" sözünü nakleder ve şöyle der: "Tenkîhu't-Tahkîk yazarı tbn Abdilhâdi el-Hanbelî, Ahmed b. Hanbel'in: 'O, hadis hafızlanndan biridir' ve Şu'be'nin: 'Haccâc b. Ertâd ve İbn îshak'tan hadis yazın. Çünkü her ikisi de hadis hafızıdır' dediklerini nakleder." Bk. Bülûğu'l-emânî, 111/145.
[103] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/86-87.
[104] Sened:
Hasen: Müsned, VI/399, H.no:27118; Benzer rivayet:
VI/399, H.no:271İ9; Ebû Dâvûd, Menâsik, 88, H.no:2016 (Hocası Âhmed b. Hanbel'dennaklettiği hadislerden biridir); Nesâî, Kıble, 9, H.no:756; Menâsik, 162, H.no:2958; An Mâce, Menâsik, 33, H.no:2958:
Humeydî, 1/263, H.no:578; An Huzeyme, 11/15, H.no:815; Beyhakî, es-Sünenü't-kübrâ, 11/373.
Senedinde yer alan Muttalib b. Ebû Vidâ'a (Vedâ'a) es-Sehmî ve babası sahâbîdir (Radtyallahü anhiimâ). Ahmed b. Hanbel'in verdiği isnadlarda milphem bir râvi bulunmaktadır. Buna göre hadisin isnadı zayıftır. Fakat diğer musanniflerin senedlerinde Kesîr b. Kesîr b. Muttalib b. Ebû Vidâ'a (Vedâ'a), babası Kesîr'den, o da kendi babasından (dedesi) nakletmektedir ki şayet bu isnad doğru ise hadis sahihtir. Fakat burada verilen senedle hadis zayıftır. Konu ile İlgili diğer rivayetlerle desteklenen bu hadis hasen seviyesine yükselir.
[105] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/87-88.
[106] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 5/88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...T...)

(((...T...)))

» Tabaklanmadan evvel meyte derilerinin satımı...C... 5...S...2057
» Ta'dîl-i Erkân'a göre namaz nasıl kılınır...C...13...S...6196, 14...S...6545
» Tâgûtlarla yemîn etmenin nehyi...C... 14...S...6531
» Tâgût, şeytân ve el-Cibt kavramları...C...9...S...4299
» Tahâretsiz(abdestsiz) hiçbir namazın kabul olmayacağı...C... 1...S...287
» Tâhâ sûresi tefsîri...C... 10...S...4561 - 4567
» Tahiyyât...C... 16...S...7255
» Tahiyyetü'l - Mescid...C... 2...S...540
» Tâif gazvesi...C... 9...S...4019 - 4023
» Takdîre dayanmak...C... 13...S...6166
» Takdîr-yazgı...C... 13...S...6189
» Taksimde, ölçü ve tartıyı tahminî yapmak...C...5...S...2301
» Takvanın mâhiyeti...C... 1...S...164, 9...S...4244
» et-Talâk sûresi tefsîri...C... 10...S...4883 - 4887
» Talâk ve iddet hakkında bir mülâhaza...C...12...S...5446
» Talha ibn Ubeydillah(R)'ıh kahramanlığı ve Uhud günü Rasûlullah (S)'a siper olması...C... 7...S...3482, 3483
» Tâlût ve Câlût...C... 7...S...3228
» Tâlût ile Câlût hâdisesi ve sahâbîlerinin, Filistin nehrini geçmeleri...C... 8...S...3718
» Tarladaki biçilmemiş ekinin (hubûbât) satılması...C... 5...S...2041
» Tarladan, sahibinden izinsiz olarak zirâat yapmanın hükmü...C... 5...S...2163
» Tarla-emek ortakhğı(Musâkaat)...C... 5...S...2156,2158 - 2161, 2169
» Tarla ve meyveliklerin yüzünün satılması ya da kiraya verilmesi...C... 5...S...2202
» Tarlayı karşılıksız olarak başkasına ektirmek...C... 5...S...2170 - 2172
» et-Târık sûresi tefsîri...C... 11...S...4987 - 4988
» Ta'rîz-Hadd benzerlikleri...C... 14...S...6703
» Tasvîr bulunan evde namaz kılmanın keraheti...C... 13...S...5961
» Taş döşeme yapmak...C... 5...S...2291
» Taşkınlıktan yana olmamak...C... 13...S...6018
» Taşlarla silinip temizlenme...C... 1...S...303, 304
» Taun hastalığı...C... 12...S...5754 - 5759, 14...S...6509
» Taun hastalığından ölenin hükmü...C...6...S...2673
» Taunun bir azâb oluşu ve İsrail oğulları'ndan bir topluluğa gönderilmesi...C...7...S...3287
» Tavaf esnasında konuşmak...C... 4...S...1551
» Tavaf esnasında nerede koşulacağı ve nerede yavaş yürüneceği...C... 4...S...1549
» Tavafı deve üzerinde yapmak...C... 2...S...556
» Tavafın abdestli yapılması...C... 4...S...1566, 1567
» Tavafın sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılması...C... 4...S...1559
» Tavafın yarım bırakılıp bırakılamayacağı...C...4...S...1553
» Tavaf sonrası namazın Makaam-ı İbrahim'in arkasında kılınması...C... 4...S...1557

» Tavaf sonrası namazın nerede kılınacağı...C...4...S...1556, 1557
» Tavaf ve sonrası namaz...C... 4...S...1554, 1557
» Tavşan avlamanın hükmü...C... 12...S...5569
» Tavşan etinin halâl olduğu...C... 12...S...5603
» Tavuk eti...C... 9...S...4078
» Tavuk etine cevaz...C... 12...S...5594
» Tayy kabîlesi hey'eti ve Adiyy ibn Hatim hâdisesi...C... 9...S...4085
» Tebbet yedâ sûresi tefsîri...C... 11...S...5060
» Tebliğe çıkmak...C... 6...S...2648
» Tebliğe karşılık insanlardan bir şey beklememek...C... 10...S...4734
» Tebliğ esnasında peygamberlerin ittifak ettikleri düstûr bir söz...C... 7...S...3293, 3294
» Tebliğe yakınlardan başlamak; 6...S...2598,2599, 11...S...4945 - 47
» Teblîğ görevinin başlangıcı...C... 11...S...4943
» Tebliğ ulaştırılan ile bizzat işitenin durumu...C... 1...S...226
» Tebûk gazvesinden geri kalanlar ve Ka'b b. Mâlik hâdiesi...C... 9...S...4106 - 4119
» Tebûk gazvesine giderken Semûd kavminin yurdu olan el-Hicr'e uğrama ve Rasûlullah (S)'ın burasıyla ilgili sözleri...C...9...S...4120
» Tebûk gazvesi sırasında Alî (R)'nin Medîne'de bırakılması...C... 9...S...4104
» Tebûk gazvesi ya da zorluk gazvesi...C...9...S...4102 - 4122
» Tedâvî için kan aldırmak...C... 12...S...5732
» Tefekkür ve düşünce...C... 13...S...6164
» Tegannînin caiz olanı...C... 13...S...6109
» Teğâbun günü...C... 10...S...4882
» et-Teğâbun sûresi tefsiri...C... 10...S...4881
» Teheccüd namazına teşvîk...C... 10...S...4530
» Tekbîr esnasında ellerin nereye kadar kaldırılacağı...C... 2...S...753
» Tekbîr getirirken ses yükseltmenin kerîhliği...C... 6...S...2793
» Tekbîrin rükû'da tamamlanması...C... 2...S...784
» Tekbîri secdede tamamlamak...C... 2...S...785
» Tekfîr etme tehlikesi...C... 13...S...6076
» Tek kişiden gelen haberlerin değeri...C...15...S...7097 - 7108
» Telbiye esnasında sesi yükseltmek...C... 3...S...1469
» Telbiyenin keyfiyeti...C... 3...S...1469, 1472, 1473
» Temenni edilemeyecekler...C... 15...S...7087
» Temennî etmenin mâhiyeti...C... 15...S...7080
» Temettü' haccınm keyfiyeti ve hükmü...C...3...S...1482, 1485. 1487, 1489
» Temîm oğullan hey'eti, âhiretlik ve dünyalığı tercih edenler...C... 9...S...4059
» Temîm oğulları'nın üç önemli özelliği...C...9...S...4061
» Temiz olarak uyumak...C... 13...S...6249
» Temiz toprağın keyfiyeti...C... 1...S...435
» Tenbellik ve acizlikten Allah'a sığınmak...C...6...S...2717
» Teravih namazım cemâatle kılmanın hükmü...C... 15...S...7153
» Teravih namazının cemâatle kılınmaya başlanması...C... 4...S...1863 - 1865
» Teravih namazının cemâatsiz olarak kılınması...C... 4...S...1863 - 1865
» Teravih namazının kaç rek'at olduğu...C...4...S...1866, 1867
» Terviye günü öğle namazı...C... 4...S...1578
» Tesbîhat...C... 13...S...6264
» Tesbîhatın fazileti...C... 14...S...6443 - 6446
» Teşehhüdde oturma âdabı...C... 2...S...815, 818
» Teşrîk günlerinde ibâdetlerin fazîleti...C...2...S...926, 928

» Teşrik günlerinde oruç tutmanın hükmü...C...4...S...1856, 1857
» Tevazu (Alçakgönüllü olma)'nun fazîleti...C...14...S...6423
» Tevbenin kabul olması için sadaka vermek...C... 9...S...4417
» Tevbenin keyfiyeti...C... 11...S...5057
» Tevhîd inancıyla ölmenin mükâfatı...C...7...S...3037
» Tevhidin esasları ve yaratma sim...C... 11...S...5066,5067
» Te'vîlciler...C... 15...S...6800
» Tevriye ve kinaye yoluyla söylenen sözler...C...13...S...6159
» Teyemmüm âyetinin nazil oluşu...C... 1...S...427
» Teyemmüm...C... 1...S...314
» Teyemmüm âyeti...C... 9...S...4299
» Teyemmüm âyetinin nüzulüne sebeb olan olay ve Ebû Bekr ailesinin fazîleti...C...7...S...3431
» Teyemmüm âyetinin nüzulü ve bir olay...C...9...S...4326 - 4329
» Teyemmümle kılınan namazın - vakit içerisinde su bulunursa- iade edilmeyeceği...C... 1...S...430
» Teyemmümlünün abdestlilere İmam olması...C... 1...S...435
» Teyemmümün keyfiyeti...C... 1...S...433, 434, 438,443
» Teyzenin çocuğa karsı yakınlığı...C... 8...S...3957
» Tezkiye etmenin mâhiyeti...C... 2...S...460
» Tıbbu'n-Nebevî hakkında bir özet ve ek ma'lûmât...C... 12...S...5802 - 5820
» Tırnakları kesmek fıtrattandır...C... 13...S...5926
» Ticâret için (yola) çıkmak...C... 4...S...1909, 1911
» Ticâret kazancının en güzellerinden infâketmek...C... 4...S...1913, 1914
» Ticâretle meşgul olurken Allah'ın hakkını gözetmek ve alışverişin Allah'ı anmaktan alıkoymaması...C... 4...S...1913
» Ticârette, giyilmesi mekruh olan elbisenin alım satımı...C... 4...S...1946
» Ticâret yapmanın mubâhlığı ve teşviki...C... 4...S...1908, 1911, 1912, 1916, 1917
» Tîn sûresi tefsîri...C... 11...S...5018
» Tohumdaki ilâhî sır...C... 5...S...2150
» **"Toprağa sarılsa altın olur"** darb-ı meselinin Öyküsü...C... 7...S...3406
» Toprağın ölüyü kabul etmemesi ve dînden dönenin cezası...C... 7...S...3389
» Toprak ile temizlik...C... 1...S...435, 438
» et-Tûr sûresi tefsîri...C... 10...S...4793 - 4797
» Tükrüğün ve sümüğün hükmü...C... 1...S...362
» Tükürme âdabı...C... 1...S...492, 494
» Türkler'in kıtali...C... 6...S...2741
» Türkler'Ie kıtal...C... 7...S...3367.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

—T—

Tahiyyat'a Oturmak, 1/164 -169
Tahiyyatü'l Mescid, 1/277- 278
Takva, 4/397
Talakla Alakalı Hadisler, 3/125
Talakı Bainle Boşama, 3/63
Tam Diyet Gereken Organlar, 4/169
Tartarak Altınla Altın ve Gümüşle Gümüş Alışverişi, 3/203
Tavaf, 2/230
Tavaf Namazı, 2/224
Tavaf Esnasında Remel Yapılması, 2/220
Tavaf Esnasında İstilam Yapılması, 2/222
Tavla Oynamak, 4/340
Taşla Vurulan Avın Yenmesi, 2/393
Tedbir Akdi Hakkında Diğer Hükümler, 4/87
Teheccüd Namazı, 1/209
Tek Bir Elbise İle Namaz Kılmanın Caiz Oluşu, 1/243
Tekbir İçin Elleri Kulakların Hizasına Kaldırmak, 1/148
Telbiye Getirmek, 2/171, 2/182
Telbiyenin Kesilmesi, 2/176
Temettü'Haccı, 2/187
Temettü Haccının Yapılamıyacağı Durumlar, 2/190
Temettü Orucunun Zamanı, 2/310
Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi, 2/258
Teravih Namazı, 1/203 - 206
Tevliye, 3/265
Teyemmüm, 1/119
Teyemmümün Yapılışı, 1/122
Teşrik Günleri (Bayram) Tekbirleri, 2/278
Ticaret Mallarında Kâr Ortaklığı, 3/300
Ticaret Mallarında Selem, 3/236
Ticari Emtianın Zekâtı, 2/34
Ticaretin Zekâtı, 2/22
Tilâvet Secdesi, 1/354
Tuvalete Gitme İhtiyacı Varken Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu. 1/274
Tuvalette Kıble Tarafına Dönmemek. 1/335
Tur-u Sina, 1/195

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

T

Ta'âlik
Ta'anû Fîhi
Tabaka
Tabakât
Tabakâtu'r-Ruvât
Tabâkutu's-Sahâbe
Tâbi'
Tabi'î
Tabi'ûn
Tadbîb
Ta'dîl
Ta'dîl Gayru Sarîh
Ta'dil Lafızları
Ta'dîl Mertebeleri
Tahammul
Tahammulu'l-Hadîs
Tahammulu'l-İlm
Tahdîs
Tahdis Ücreti
Tahrîc
Tahrîf
Tahsîn
Tahvîk
Tahvîl
Takrîr
Takrîrî Sünnet
Taktî'
Taktî'u'l-Hadîs
Takvâ
Takyîd
Takyîdu'l-İlm
Takyîdu'l-Kitâb
Talebu'l-Hadîs
Talebul-İlm
Tâlîb
Ta'lîk
Ta'lîk Bi-Sîgati't-Tashîh
Ta'lîk Bi-Sîgati't-Temrîz
Ta'lîk Gayr-i Meczûm
Ta'lîk Meczûm
Ta'lîkan
Ta'lîkât
Ta'lîku'l-İcâze
Ta'lîl
Ta'n
Tarahû Hadîsehû
Tarahûhu
Tardiye
Ta'rifu Ve Tunkiru
Tarih
Tarîk
Tashîf
Tashîh
Tashîhu'l-Kutub
Tasnîf
Tasliye
Tazbîb
Taz'îf
Tebe'u't-Tâbi'în
Tebliğ
Tecrîh
Tecvîd
Tedlîs
Tedlîsu'l-Bilâd
Tedlîsu'l-İsnâd
Tedlîsu'l-Kat'
Tedlîsu's-Sukût
Tedlîsu's-Şuyûh
Tedlîsu't-Tesviye
Tedvin
Tedvînu'l-Hadîs
Teferrede Bihî Fulân An Fulân
Teferrud
Tefsir
Teğayyera Bi-Âhirih
Teğayyur

Tekaddum-u Semâ'
Tekaddum-u Vefat
Tekellemû Fîhi
Telakkub
Telfîk
Telfîku'l-Hadîs
Telfîku'r-Rivâyât
Telkîb
Telkin
Temrîz
Temrîz Sigası
Te'nîn
Terâcum
Terceme
Tercih
Terekûhu
Tesâhul
Tesebbut
Tesmî'
Tesmiyetu'r-Ruvât
Tesviye
Tesviye Tedlisi
Teşdîd
Tevârih Ve Vefeyât
Tevâtür
Tevâtür-ü Lafzı
Tevâtür-ü Manevî
Tevhid Ve Sıfat
Tibb-ı Nebevî
Tirmizî
Töhmet-i Kizb
Tunkiru Merre Ve Ta'rıfu Uhrâ
Tukullime Fîhi
Turuk
Tusâ'î
Tusâ'iyyât

T

Ta'âlik:

Bk. Ta'lik.

Ta'anû Fîhi:

Bk. Mat'ûnun Fîhi.

Tabaka:

Bk. Tabakâtu'r-Ruvât.

Tabakât:

Bk. Tabakâtu'r-Ruvât.

Tabakâtu'r-Ruvât:

Tabaka kelimesi sözlükte kapak, bir nesnenin dış tarafını örten örtü manasına gelir. Tabak ya da tabaka şeklinde yüz ya da yirmi yıllık zaman dilimi, kalabalık veya grub manasına kullanılır. Bunun yanısıra üst kat, yüksek rütbe veya dereceye de tabaka denir. Bu manada birbirlerine yakın yaşlarda insan grubuna ve herbir grubun oluşturduğu mertebeye tabaka denilmiştir. Çoğulu tabakât gelir.
Tabakâtu'r-Ruvât, Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini rivayet eden sahabeden tutunuz, çok sonraki devirlere kadar geçen zaman içinde yaşamış birbirlerine yakın yaşlarda bulunan ravilerin teşkil ettikleri gruplara denir. Ravilerin ilk üç tabakasını sırasiyle sahabe, tâbi'în ve tebe'u't-tâbi'în oluşturur. Bunlar da kendi aralarında tabakalara ayrılırlar. Söz gelişi sahabe, ilk müslümanlardan başlamak üzere çeşitli tabakalara ayrılmışlardır. (Bk. Sahabe). el-Hâkim, tabiîleri on beş tabakaya ayırmıştır. (Bk. Tabiîn). Sahabenin tabakalara ayrılışı kronolojik sıra itibariyledir. Tabi'îler ise görüştükleri sahabîler esas alınarak tabakalara ayrılmışlardır. Etbâ'u't-tâbi'în de denilen tebe'u't-tâbi'în den itibaren diğer raviler ise diğer bazı hususlar göz önünde bulundurularak tabakalar ayrılmışlardır.
Sahabe hariç, hadis ravileri umumiyetle altı tabaka kabul edilmişlerdir. Bunlardan birincisi imam ve hafız derecesinde olanlardır. Böyle raviler, kendilerine muhalif rivayette bulunanlara karşı hüccet addelirler. Rivayette tek kalmış olmaları bile makbuldür. Bir diğer ifadeyle tek başlarına rivayet ettikleri hadisler başka tarîklardan gelen rivayetlerle kuvvet kazanmasalar bile makbul sayılırlar. Bu tabaka ravileri gerek hıfz ve zabt yönünden, gerekse ilimde güven itibariyle İslâm ümmetinin kabulüne mazhar olmuşlardır. Böylelerinin rivayetlerini ta'n edecek kusurlar pek bulunmaz.
İkinci tabaka raviler hıfz ve zabt bakımından öncekiler derecesine ulaşamayanlardır. Bunların bazı rivayetleri hatalı olmakla birlikte çoğunlukla sahihtir. Yanıldıkları hadisler de birinci tabakada bulunan ravilerin hadisleri ile tashih edilir. Bu tabakayı oluşturan ravilerin makbul olduklarında alimlerin görüş birliği vardır.
Üçüncü tabaka, yalancılık ve hadis uydurmakla tanınanlardır. Dördüncü tabakayı teşkil edenler ise yalancı olmamakla birlikte rivayetlerinde çokça yanılanlardır. Her iki tabakayı teşkil eden raviler genelde merdud

sayılırlar.
Beşinci tabaka raviler, bir rivayette münferid kalıp rivayetleri hiçbir tariktan kuvvet bulmayanlardır. Bunlara mechûl denir. (Bk. Mechûl).
Altıncı tabaka ravilere gelince bunlar, bidat ehli olanlardır. Mubtedî'de denilen bu grup raviler bid'atlarından dolayı küfürle itham edilenler ve bid'atlan küfür derecesine varmayanlar olarak iki kısımdırlar. İlk kısmın rivayetlerini merdûd olduğunda görüş birliği vardır. İkinci kısmı teşkil edenlerin rivayetlerinin kabulü konusunda ise görüş ayrılığı meydana gelmiştir.
Hadis ravileri değişik esaslar dikkate alınarak başka tabakalara da ayrılmışlardır. Bunlar içinde Hz. Peygamber (s.a.s)'in vefatını takip eden asırlar itibariyle yapılan tabaka ayırımı en çok tutulan ve sağlam itibar edileni olmuştur.
Ravilerin tabakalara ayrılması, herbirinin yaşadığı devirde görüştükleri ve hadis aldıkları kimselerin tesbiti yönünden büyük önem taşır. En azından metotlu bir ayırım devirler boyu yaşamış ravileri tanımaya yardımcı olur. Bu ise isnadları değerlendirme açısından son derece mühimdir.

Tabâkutu's-Sahâbe:

Bk. Sahabe.

Tâbi':

İzlemek, tabi olmak, peşisıra gitmek manasına "tebi'a" kök fiilinin ismi failidir.
Hadis Usulünde tâbi, i'tibar denilen araştırma sonucu ferd olduğu sanılan hadisi rivayet eden ravinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden rivayet edildiği anlaşılan ve onunla aynı manaya gelen hadise denir. Tarifi açmak gerekirse, ferd olduğu sanılan bir hadis gerçekten ferd olup olmadığı anlaşılmak üzere çeşitli hadis kitaplarından araştırılır. Rivayetinde teferrüd ettiği sanılan raviden başka rivayet eden olup olmadığı tetkik edilir.
İ'tibar denilen bu araştırmanın sonunda hadisi tek başına rivayet ettiği sanılan ravinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden aynı hadisi bir başka ravinin daha rivayet etmiş olduğu anlaşılırsa bu ikinci hadise diğerinin tabiî adı verilir. Şu hale göre tabi' araştırma sonucu ferd olmadığı anlaşılan hadisle aynı manaya gelen ve i'tibardan önce teferrüd ettiği zannedilen ravinin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden rivayet edilmiş olan hadistir.

Tabi'î:

Kelime olarak tabi olmak, peşinden gitmek, görüşlerini benimsemek gibi manalar veren "tebi'a" kökünden alınma ismi mensubdur. Çoğulu tabi'în gelir.
Hadis Usulü ilminde tâbi'î, Hz. Peygamber (s.a.s)'in ashabından herhangi birisi ile görüşüp ondan hadis rivayet edene denilmiştir.
Tâbi'înin genellikle benimsenmiş tarifi bu olmakla birlikte sahabî tarifinde olduğu gibi tabiî tarifinde de bazı farklı görüşler ileri sürenler olmuştur. Nitekim el-Hâkim tabi'îlerin tabakalarından bahsederken "falancaya yetişenler" gibi bir gruplandırma yapmış, ayrıca zaman itibariyle sahabeden sonra en hayırlı neslin onlarla karşılıklı görüşüp konuşanlar olduğunu söylemiştir. 1130el-Hakim'in bu açıklamasından anlaşılmaktadır ki, ona göre ancak sahabîlere mülaki olmakla birlikte onlarla bir arada bulunup sohbet edenler tabiî sayılabilirler. el-Hatîbu'1-Bağdâdî'ye göre de bir kimsenin tabiî olabilmesi için sadece bir sahabîyle görüşmesi yeterli değildir. Mülakatla beraber sohbet de şarttır. Ancak hadis alimlerinin çoğu bu görüşe katılmamışlardır. Onlara göre bir kimse herhangi bir sahabîyi görmekle tabiî olur. Onunla sohbet etmesi şart değildir. Nitekim el-Irâkî'nin işaret ettiğine göre Müslim ve İbn Hibbân, Enes b. Mâlik'e sadece yetişen ancak ondan hadis rivayet etmeyen el-A'meş'i tabiîler arasında zikretmişlerdir. Aynı şekilde Yahya b. Ebî Kesir Enes'e; Musa b. Ebî A'işe Amr b. Hureys'e sadece mülaki oldukları, onlardan hadis rivayet etmedikleri halde tabiînden sayılmışlardır. 1131
Tâbi'îler muhtelif tabakalara ayrılmışlardır. Sahabeden sonraki bu nesil, İbn Sa'd'a göre dört, Müslim'e göre üç tabakadır. el-Hâkim ise tabiîlerin onbeş tabakaya ayrıldıklarını söylemiş, bazılarına örnek göstermiştir. Ona göre birinci tabakayı, Sa'id İbnu'l-Museyyeb, Kays b. Ebî Hâzim, Ebu Osman en Nehdî, Kays b. Ubâd, Ebu Sâsân Hudayn İbnu'l-Munzir, Ebu Va'il Şakîk b. Seleme, Ebu Recâ'i'l-Utâridî gibi Aşere-yi Mubeşşere ashabıyla görüşenler oluşturur. İkinci tabakada el-Esvedu'bnu'l-Yezîd, Alkame b. Kays, Mesrûk İbnu'1-Ecdâ', Ebu Seleme b. Abdirrahmân, Harice b. Zeyd gibi tabiîler yer alır. Amir b. Surahîl eş-Şa'bî, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe, Şureyh İbnu'l-Hâris ve akranları üçüncü tabakadandır. Sonuncu tabakayı Enes b. Mâlik'e yetişen Basralı, Abdullah b. Ebî Evfâ'ye mülaki olan Kufeli, es-Sâ'ib b. Yezîd'le görüşen Medîneli, Abdullah İbnu'l-Hâris'e yetişen Mısırlı ve Ebu Umâme el-Bâhilî ile görüşen Şamlı tabiîler teşkil ederler. 1132
Tâbi'îlerin İslam Dininin öğrenilip öğretilmesinde önemli yeri vardır. Bilhassa sahabeden Hz. Peygamber (s.a.s)'in tebligatı ile hayatını ilgilendiren bilgileri devşirmek konusunda benzersiz gayretleri, misli görülmemiş hizmetleri olmuştur. Sahabeden hadis rivayet etmede olağanüstü gayret göstermişlerdir. Faziletleri Kur'ân-ı Kerim ayeti ve hadislerle sabittir. Sahabenin faziletine delalet eden ayetlerin birinden onlara da işaret buyurulmuştur:
"(İslam'da) birinci dereceyi kazanan muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelillikle tabi olanlar.. Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. (Allah) onlar için içinde ebedî kalıcılar olmak üzere altlarında ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. İşte bu, en büyük saadettir." 1133
Bu ayeti kerimedeki "muhacirler ile Ensar'a güzellikle uyanlar"dan maksat, Allah bilir, tabiîlerdir. Bir hadiste de Hz. Peygamber, insanların en hayırlısının kendi devrinde yaşayan sahabe, daha sonra ise sahabeyi takip eden nesil olduğunu açıklamıştır. Cenâb-ı Hakk'ın "Allah onlardan razı olmuştur" buyurarak öğdüğü, Hz. Peygamber'in ikinci hayırlı nesil olarak nitelediği insanların faziletli insanlar olduklarına şüphe yoktur. Kaldı ki tabiîler, hayırlı bir nesil olduklarını İslam Dini'ne ve ilme hizmetleriyle ortaya koymuşlardır. Bir kere Hz. Peygamber (s.a.s)in ebedî hayata göç etmesinden sonra İslâm ülkelerinin fetihlerle genişlemeye başlaması üzerine Medine'den çıkarak başka yerlere yerleşen sahabîlerle görüşmüşler, onların Hz. Peygamber'den öğrendiklerini rivayet etmişlerdir. Bir sahabîyi görmek, bir hadisi rivayet etmek, hatta tek bir hadisin doğru olup olmadığını anlamak yolunda çetin yolculuklar yapmışlardır. Sahabeden öğrendikleri hadisleri aralarında müzakere ederek yayılmasını sağladıkları gibi kendilerinden sonraki nesle aktarmak suretiyle ilmin kaybolmasına mani olmuşlardır. Bunun yanısıra rivayet edilen hadisleri toplayıp tertipli hale koyanlar da onlardır. Tedvin denilen bu faaliyetin hadis

tarihindeki yeri dikkate alınınca tabiîlerin hadise hizmetleri bir başka açıdan daha ortaya konulmuş olur. Tabiilerin Hadis İlmine hizmetleri bununla da kalmamıştır. Siyasî çalkantılar sonucu hadis uydurulmaya başlanması üzerine başta isnad olmak üzere bazı rivayet kaideleri konulmuştur. Böylece hadislerin kaybolması önlenmiş, sahih olanları rivayet ederek yaymak konusunda esaslar geliştirilmeye başlanmıştır.
Sahabîlerle görüşen bir nesil de muhadramûndur. Bunlar Hz. Peygamber hayatta iken yaşadıkları halde onu görmek şerefine ulaşamadıklarından sahabî sayılmayan, buna karşılık tabiîlerden ayn görülenlerdir. (Bk. Muhadram).

Tabi'ûn:

Bk. Tabi'î.

Tadbîb:

Pek çok benzeri gibi tef'il ölçüsünde mastar olan tadbîb sözlükte bir nesne üzerini kaplayıp bütününü ihtiva etmek, çocuğa "dabbe" denilen bir çeşit helvadan ibaret mama yedirmek, kapıya kol demiri koymak gibi manalara gelir. 1134
Hadis terimi olarak tadbîb -ki temrîz de denir- hadis yazarken rivayet edilmesi gereken hususlardan biridir ve nakil yönünden sahih, ancak lafız ya da mana itibariyle bozuk yahut zayıf, ya da bir veya birkaç kelimesi noksan, ya da Arapça kaidelerine aykırı, yahutta musahhaf veya muharref olarak varid olmuş ibarelerin işaretlenmesine denir. Böyle bozuk ibareler yazılırken oldukları gibi bırakılır. Doğrusu sayfanın kenarına yazılır. Yanlış olarak rivayet edilen kelime veya kelimeler üzerine başı badem şeklinde "sad" harfine benzeyen bir işaret konularak tadbîbin bittiği yere kadar uzatılır. - gibi. Dabbe denilen bu işaret altındaki kelime veya kelimelerin rivayet itibariyle sahih olmakla birlikte lafız ya da mana yönünden bozuk olduklarını gösterir. Kısacası, tadbîb edilen yerin hatalı olduğunu ifade eder.
Tadbibin bir taraftan rivayetin değiştirilmesini önlemek, diğer taraftan ilerde o kitabı okuyan birine metnin doğrusunu araştırma fırsatı vermek gibi faydaları vardır. Bunun gibi her önüne gelenin metni değiştirmesi zararının önüne geçmek faydası da önemlidir. Şurası muhakkak ki, metne müdahale kapısı bir kere açılırsa ehil olmayan herkesin hadise müdahele etmesine yol verilmiş olur. Bunun ise doğruyu yanlışa, halk deyimiyle, hadisi kuşa çevireceğine şüphe yoktur.
Hadis yazanlar, tadbîb çizgisinin metin içindeki kelimelere temas etmemesine fazlaca itina etmişlerdir. Gerçekten bu çizgi ibareye değerse darb alametini andırır, oysa darb, aslında doğru olduğu halde hadis yazanın yaptığı yanlışı işaretlemekten ibarettir. Tadbîb ise ondan farklıdır. Tabiatiyle bu farkı belirtmek, daha doğrusu birinin işaretini diğerini andıracak şekilde yapmamak gerekir. 1135
Yukarıda kısaca değinildiği gibi tadbîbe temrîz de denir. Temrîz, hasta etmek manasına geldiği gibi hastaya bakmak, hastalığı tedavi etmek manasına da gelir. Hadis metinlerinde yanlış varid olan ibareleri işaretleme işllemine temrîz adını verenler sanki hadis yazanın rivayet yönünden sahih ancak arapça kaideleri açısından bozuk ibareye dikkat çektiğini, onu düzeltmek için gayret gösterdiğini ima etmiş, başkalarının belki de doğrusuna vakıf olabileceklerine işaret etmiş gibi olurlar.

Ta'dîl:

"Doğrultmak, düzeltmek, adaletle hükmetmek" gibi manalara gelen "adele" kök fiilinden tef'il babında mastar olup hadis usulünde ravinin adaletli olduğuna hükmetmeye denir. Ravinin adalet sahibi olduğu hükmünü verene ise mu'addil denilmiştir.
Yeri geldiğinde değişik başlıklar altında da değinildiği gibi, bir hadisin sıhhati ilkin ravisinden belli olur. Öteki deyişiyle hadisin sahih, zayıf veya uydurma olduğu ilkin ravisinden belli olur. Ravi adaletli ise hadisi, başka kusur taşımadığı takdirde, ilk bakışta sahih kabul edilir. Bu bakımdan hadisler hakkında verilen sıhhat hükmü önce ravisinin adaletli olduğunun tesbit edilmesine bağlıdır, bu ise cerh ve ta'dil sayesinde olur.
Kaide olarak cerhte sebep söylenmesi şart olduğu halde ta'dilde şart değildir. Şu hale göre ravinin cerh edilmesine sebep olan hali açıklanmadıkça cerh makbul sayılmazsa da adalet sahibi olduğuna hükmetmek için sebep göstermeye gerek yoktur. Söz gelimi yalancılıkla cerhedilen ravinin yalancı olduğunun söylenmesi gerekir. Oysa adaletine hükmedilen ravinin mesela yalan söylemediği için ta'dil edildiğinin açıklanması icap etmez. Bazı alimlere göre ravinin müslüman olması ta'dil için yeterlidir. Ancak pek çok hadis alimi bunu kabul etmemiştir.
Cerhte olduğu gibi ta'dilde de bazı lafızlar kullanılmıştır. Bunlara ta'dil lafızları denir.

Ta'dîl Gayru Sarîh:

Açık olmayan ta'dil demek olup bir ravinin, kendisinden sika bir ravinin rivayette bulunması veya bir alimin rivayet ettiği hadisle amel etmesi gibi durumlar -da adaletli kabul edilmesine denir. Haliyle cerh ve ta'dil alimleri tarafından açık lafızlarla ta'dilden farklı olduğundan birçok alimce makbul karşılanmamıştır.

Ta'dil Lafızları:

Ravilerin ta'dilinde yani adaletli olduklarına hükmetmekte kullanılan lafızlardır.
Cerh ve ta'dil alimleri herhangi bir ravinin, rivayetlerinin makbul addedilebilme-si için gerekli adalet vasfına sahip olduğuna hükmederlerken bazı lafızlar kullanmışlardır. Bu lafızlar İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde dört mertebededir. ez-Zehebî bunlara bir mertebe ekleyerek beşe çıkarmış, İbn Hacer de hepsine bir mertebe daha ekleyerek altı mertebeye ayırmıştır. Buna göre İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde ilk mertebede yer alan ta'dil lafızları ez-Zehebi'nin tertibinde ikinci, İbn Hacer'in tertibine göre ise üçüncü mertebededir. Bu mertebelerin herbirinde yer alan ta'dil lafızları ayrıdır. Öyle olunca her ta'dil lafzı aynı zamanda ravinin güvenilir oluşunun derecesini de gösterir.
Ta'dil lafızlarının en üst mertebede olanları ta'dilde aşırılığa delalet edenlerdir. Bunlar ismi tafdîl sîgasıyla gelirler. Evsaku'n-nâs, esbetu'n-nâs gibi İkinci mertebede bulunan ta'dil lafızları, ilk mertebede yer alanlar kadar olmamakla birlikte ravinin üst seviyede adaletli olduğunu gösterenlerdir. İleyhi'l-Muntehâ fi't-tesebhut, lâ

ahade esbetu minhu gibi lafızlar bu mertebededirler.
İbn Ebî Hâtim'in tertibinde ilk sırayı alan, ez-Zehebî ve el-Irâkî'ye göre ikinci, İbn Hacer'e göre ise üçüncü mertebe ta'dil lafızları fazlaca güvenilen raviler hakkında kullanılanlardır. Sikatun, mutkinun, hüccetun, sebtun gibi. Bu lafızlardan ikisi bir arada kullanılırsa ta'dilin ikinci mertebesine delâlet ederler. Sebtun -hüccetun, sikatun-mutkinun, sikatun-sikatun gibi.
Ta'dilin dördüncü mertebesinde yer alan lafızlar sadûkun, mahalluhu's-sıdku, leyse bîhî bes'un gibileridir. İbn Ebî Hatim, kendi tasnifine göre ikinci mertebede yer alan bu lafızlardan birisiyle adaletine hükmedilen ravinin hadislerinin yazılabileceğini, ancak gözden geçirilmesi gerektiğini söylemiştir. 1136İbnu's-Salâh'a göre bu lafızlar ravinin zabt derecesini göstermezler. Bu bakımdan rivayetleri ancak zabt sahibi olarak bilinen ravilerin rivayetlerine uygunluğu ölçüsünde muteberdir. 1137
İbn Ebî Hâtim'in tasnifinde üçüncü derecede bulunan beşinci mertebe ta'dil lafızlarından birisiyle adaletine hükmedilen ravinin hadisleri yazılır ve gözden geçirilir. Ancak mertebe itibariyle diğerlerinden aşağıdır. Şeyhun vasatun, Ceyyidu'l-hadîs, ile's-Sıdki mâ huve ta'dil lafızları bu mertebede yer alanlardan birkaçıdır.
Altıncı mertebe ta'dil lafızlarına gelince bunlar, sâlihu'l-hadîs, makbulün, suveylih gibi tadilin zayıfına delalet edenlerdir.
Hatta bazı cerh ve ta'dil alimleri bu mertebede yer alan lafızların ta'dil değil cerh'in en hafifini gösterdiği görüşündedirler.

Ta'dîl Mertebeleri:

Ta'dilin değişik mertebelerine denilmiştir.
Cerh ve ta'dil alimleri, hadis ravilerinin taşıdıkları adalet ve zabt sıfatlarını göz önünde tutarak değişik mertebelerde adaletli olduklarına hükmetmişler ve her mertebede ta'dile delalet eden değişik lafızlar kullanmışlardır, Bunlara ta'dil lafızları adı verilmiştir. (Bk. Ta'dil lafızları).

Tahammul:

Bk. Tahammulu'1-Hadîs.

Tahammulu'l-Hadîs:

Taşımak anlamına gelen "hamele" kök fiilinden tefa'ul ölçüsünde masdar olan tahammül, esas itibariyle yüklenmek demektir. Terkip olarak tahamulu'l-hadîs, hadis almak demektir ve tamamen rivayet karşılığıdır. Talebenin şeyh adı verilen hadisciden rivayet etmeye hak ve yetkisi bulunan hadisleri çeşitli yollarla almasına denir. Tahammulu'1-ilm terimi de aynı manayadır.
Umumiyetle meclis denilen oturumlarda imla suretiyle yazdırarak veya hususi meclislerde müracaat edenlere yazdırmak yahutta diğer bazı yöntemlerle hadis rivayetine başlama yaşı önemli görülmüş, bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Ancak yaşın önemli olmadığı açıktır. Bu konuda temyiz kabiliyetine erişen çocuğun hadis rivayetine başlayabileceği esas itibariyle kabul edilmiştir. (Bk. Semâ'u's-sağir).
Hadis tahammülünün çeşitli metotları vardır. Bunlar semâ, arz (veya kırâ'a ale'ş-şeyh), İcâze, munâvele, mukâtebe (veya kitabe) İ'lâmu'ş-şeyh, vasiyye ve vicâde olmak üzere yedi tanedir. Her biri ile ilgili hususlarda kendi başlıklarında yeterli bilgi verilmiştir.

Tahammulu'l-İlm:

Bk. Tahammulu'l-Hadîs.

Tahdîs:

Hadis kelimesinin alındığı "hadese" kök fiilinden tef'il babında alınmış masdar olan tahdis, sözlük itibariyle söylemek ve anlatmak manasına gelir. Hadis ilminde umumiyetle hadis rivayetine denilmiştir. Şeyh denilen muhaddisin kendisine müracaat eden talibe kendi şeyhinden rivayet ettiği hadisleri çeşitli tahammül metodları ile nakletmesinden ibarettir.

Tahdis Ücreti:

Hadis rivayetinden ücret alma konusunu ifade eder. Hadis alimleri arasında ihtilaf konusu olmuştur.
İslâm alimleri büyük çoğunlukla ilmin tamamen hasbî olması gerektiği görüşündedirler. Bunun için bilhassa Kur'ân okutmak veya öğretmekten ücret alınmasına karşı çıkanlar vardır. Aynı şekilde hadis rivayeti karşılığı ücret alınmasını caiz görmeyenler; bunu hoş karşılamayanlar olmuştur. Buna karşılık bazı gerekçeler ileri sürerek ücret alınmasını caiz görenler de vardır.
el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin kaydettiğine göre bazı alimler şeyhin hadis rivayeti için değil ücret; hediye almasını bile caiz görmemişlerdir. Hatta İshâk b. Râhûye, ücret karşılığı hadis rivayet eden bir şeyhin durumu sorulduğunda hadislerinin yazılmayacağını söylemiştir. 1138Süleyman b. Harb, muhaddislerin parayla hadis satın aldıklarından şikayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel de hadisi para karşılığı satanın hadisleri yazılmaz demiştir. Ebu Hatim er-Râzî de aynı görüştedir.
el-Hatib'in ayrıca kaydettiğine bakılırsa hadis alimleri tahdis ücreti almayı sırf raviyi kötü zanna bulaştırmamak için men etmişlerdir; zira rivayet karşılığı ücret alanlar rivayeti cazip hale getirmek için ziyade yoluna gitmekte, işi işitmediği hadisleri işittiğini iddia etmeye kadar götürmektedirler. Bunun sebebi, kendilerine verilenlerdir. Nitekim Şu'be "fakirlerden hadis yazmayınız; çünkü para uğruna yalan söylerler" demiştir. 1139Kısacası, hadis rivayetinden ücret alınmasını caiz görmeyenlerin gerekçeleri para hırsına kapılarak garâ'ib peşinde koşmaları ve hadislerine ilgiyi artırmak için ziyâde ve işitmedikleri hadisleri işitmişeesine rivayet yollarıyla hileye ve yalana baş vurmalarıdır. Her ne şekilde olursa olsun, hadiste yalan ağır cerh sebebidir. Ravinin hadislerinin terk edilmesine neden olur.
Buna karşılık yukarıda da değinildiği gibi, hadis rivayeti için ücret alınmasını caiz görenler de vardır. Buhâri şeyhi Ebu Nu'aym el-Fadl b. Dukeyn, Ali b. Abdilaziz el-Mekkî bunlardandır. Ebu İshâk eş-Şîrâzî de bu konuda olumlu bir fetva vermiştir. Bu görüşte olanlar esas itibariyle hadis rivayetinin Kur'ân-ı Kerim öğretimine

benzediğini, Kuran öğretiminden ücret almak caiz olunca rivayetten alınmasının da caiz olacağını ileri sürmüşlerdir. Şu şartla ki, ravinin rivayeti karşılığı ücret alması Ebu İshâk eş-Şîrâzî'nin başına gelenler gibi zorlayıcı bir sebep varsa caizdir. Bu meşhur muhaddis gece gündüz hadis rivayet etmesi için kapısına yığılanların fırsat vermeyişi yüzünden çoluk-çocuğunun nafakasını çıkarmak üzere çalışmaya fırsat bulamazmış. Öte yandan iline ücret alınması pek çok müslünıan topluluklarının gözünde mürüvvete aykın görülmüştür. 1140Gerçekten ilim sırf Allah rızası için öğrenilir, Allah rızası için öğretilir. İslam alimlerinin çoğu bu prensibi göz önünde bulundurarak ilim konusunda umumiyetle hasbî davranmışlardır. Şu da var ki zorlayıcı bir sebep olduğunda ilimden geçinenler de olmuştur. Hasılı Kur'ân ve hadis hizmetini sırf Allah rızası için yapanlar olduğu gibi mecburiyet altında bu işten ücret alarak geçimini sağlayanlar da görülmüştür. Ancak kaydetmek gerekir ki çıkar uğruna hadislerde ziyadelik yapmak veya garâib rivayeti yoluna gitmek, yahutta işitmediği hadisleri rivayet etmek gibi hileli yollara sapmak kesinlikle caiz görülmemiştir.

Tahrîc:

Çıkmak anlamını veren "harece" kök fiilinden tef'il babında mastar olan tahric, hadis ilminde iki manada kullanılmıştır. Birisi rivayet, diğeri hadislerin kaynağını göstermek.
Rivayet manasına tahric, tamamen aynı kökten alman ihrâc karşılığı olarak kullanılır ve bir hadisi isnadıyla birlikte bir kitapta nakletmeye denir. Bazı kitaplarda bir hadis verildikten sonra harrecehu fulânun veya ahrecehu fulânun denilmişse bu o hadisin o kimse tarafından kendi isnadıyla rivayet edildiği manasınadır. Bu manada daha çok mağrib alimleri tarafından kullanılmıştır.
Tahricin ikinci manası, bir kitaptaki hadisleri teker teker ele alarak herbirinin diğer isnadlarını göstererek sıhhat durumunu belirtmektir. Bu bir bakıma herhangi bir musannifin kitabındaki hadislerin birer birer kaynaklarını göstermek, varsa diğer rivayet tanklarına işaret edip sıhhat durumunu ortaya koymaktır. Hadis alimleri hadis konusunda olsun veya olmasın, meşhur bazı kitapların ihtiva ettiği hadislerin tahricine dair kitaplar yazmışlardır. İmam Gazâlî'nin İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn isimli eserinin hadislerini tahric eden el-Irâkî'nin Tahrîcu Ahâdîsi İhya adlı eseri, yine aynı kitaptaki hadislerin tahricine dair Kasım b. Kutluboğa'nın Tuhfetu'1-Ahyâ min Tehârîci Ahâdîsi İhya'sı, ez-Zeylaî'nin el-Hidâye'nin hadislerinin tahricini yaptığı Nasbu'r-Rayesi konunun önemli misalleridir.
Bazıları muteber hadis kitaplarından senediyle birlikte hadis nakledilmesine de tahric demişlerdir. Bu manaların hepsine şamil olmak üzere hadis tahric eden alime muharric adı verilir.

Tahrîf:

Tef'il ölçüsünde mastar olan tahrif sözlükte değiştirmek, bir nesne yerine diğerini getirmek, bir şeyi bir tarafa eğmek gibi manalara geleri.
Hadis Usulünde terim olarak hadislerin isnad ve metinlerindeki isimlerin veya kelimelerin harflerinde yapılan değişikliğe denir. Bu değişiklik bazen yazıda, bazen de harflerin noktalarında olur. İbnu's-Salâh'ın da aralarında bulunduğu bir kısım muhaddisler yazı ve nokta değişikliğini birbirinden ayırmamışlardır. Ancak İbn Hacer'e göre yazı şekli bozulmadan sadece bazı harflerdeki nokta değişikliğine tashîf, yazı şeklinin değiştirilmesine ise tahrif adı verilmiştir. 1141Buna göre tahrif, hadisin isnadında veya metninde bulunan bir kelimeyi basit bir nokta değişikliği şeklinde değil, yazılışını bozacak şekilde değiştirmektir.
Metin veya isnadında tahrif olan hadislere muharref adı verilmiştir.

Tahsîn:

İyi, hoş ve güzel yapmak, güzelleştirmek manasına mastar olup hadis usulü ilminde bir hadisin hasen olduğuna hükmetmeye denilmiştir.
Ravisinin zabt kusuru taşıması yüzünden zayıf sayılan bir hadis, aynı manaya gelen başka rivayetlerle desteklenirse zayıflıktan hasen li-gayrihî derecesine yükselir. Bazı alimler, sırf ravisinin zabt yönünden sahih hadis ravilerinin derecesine çıkamayışı yüzünden sahih sayılamayan, ancak diğer zayıf hadisler derecesinde de olmayan hadislerin aynı manaya başka rivayetlerle desteklenerek zayıflıktan kurtulmasına tahsîn tabir etmişlerdir.

Tahvîk:

"Sözlükte bir kimse hakkında yakışıksız ve karışık söz söylemek manasına gelir. 1142Bir şeyi çevirmek ve kuşatmak anlamında kullanılır.
Hadis ilminde tahvik, hadislerin yazılışı sırasında yanlışlıkla yazılan kısmın başına ve sonuna paranteze benzeyen yanm daireler konularak iptal edilmesine denir. Bu manada darb şekillerinden biridir.
Hadis metninde olmayan, ancak yanlışlıkla fazladan yazıldığı için iptal edilmesi gereken kısım tahvik yapılıp adeta parantez içine alınınca asıl ibarelerden ayırdedilmiş olur. Mesela, ibaresinde yanlış yazıldığı için paranteze benzeyen iki işaret arasına alınan "el-amelu" kelimesi tahvik edilmiş demektir.
Darb, aslında yanlış yazılan kısmın silinip kazınması yerine bazı işaretlerle belirlenerek okunur şekilde kalması esasına dayandığından takvikde bu esasa da riayet edilmiş olur. Bu itibarla eski metinlerde böyle işaretlenmiş ibarelere çok rastlanır. Yazma eserleri doğru olarak okuyabilmek veya metinlerini yanlışsız olarak tesbit edebilmek için tahvik işaretine dikkat ederek aradaki kısmın asıl metinle ilgisi olmadığım gözden uzak tutmamak gerekir.

Tahvîl:

Değiştirmek manasına olup bir hadisin çeşitli isnadlarla rivayeti sırasında bir İsnaddan diğerine geçmeye denir. Aynı hadisin bir isnadından diğerine geçişte araya bir "ha" harfi konularak işaretlenir. (Bk. ha).

Takrîr:

Hadis tabir ve ıstılahlarından bir kısmı gibi Tef'il vezninde gelen bir mastar olan takrir Hadis Usulünde Hz. peygamber (s.a.s)'in müslümanlar tarafından yapıldığını gördükleri veya gıyabında yapılıp da haber verilmesiyle

işittikleri herhangi bir işi men etmeyip dolayısiyle kabul ve tasvip etmelerine denir.
Sahabiler hayatın akışı içinde bazen Hz. Peygamber'in gözleri önünde, bazen de onun olmadığı yerde bazı işler yapmışlardır. Hz. Peygamber gördüğü veya haber verilmesiyle öğrendiği bu işlerden dinî konularla ilgili olanlar hakkında red ya da inkara dair herhangi bir söz söylememiştir. Onun bu tutumu sahabî tarafından yapılan işi ikrar etmesi manasına alınmış ve takrir tabir edilmiştir. Mesela,
"Amr İbnu'l-Âs'tan rivayet edilmiştir. Demiştir ki: "Zâti's-Selâsil Gazası sırasında soğuk bir gece ihtilam oldum. Hasta düşer ölürüm korkusuyla boy abdesti almaktan çekindim. Hemen teyemmüm ettim ve (sefer) arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Olayı (döndüğümüzde) Hz. Peygamber'e haber verdiler. Bana "Amr, dedi; cünüp olduğun halde arkadaşlarına namaz kıldırmışsın (Öylemi?)" Beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi kendisine haber verdim ve
"Ben Allah'ın (Kur'ân-ı kerim'de) "Nefislerinize kıymayın. Allah size karşı pek merhametlidir" buyurduğunu (sizden) işittim" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) gülümsedi ve bir şey söylemedi." 1143
Hadiste görüldüğü gibi Mısır Fatihi Amr İbnu'1-As, bir gaza sırasında İhtilam olmuş, hava soğuk olduğundan guslettiği takdirde hasta olacağından korkarak emrinde sefere katılanlarla teyemmümle namaz kıldırmıştır. Durumu haber alan Hz. Peygamber sebebin makul olduğunu görünce yapılan işe dair herhagi bir şey söylememiştir. Bu onun kabul ve ikrar etmesi manasınadır.
Takrir, takriri sünnet (es-Sunnetu't-Takrîriyye) adiyle sünnetin bir bölümünü teşkil eder.

Takrîrî Sünnet:

Bk. Sünnet.

Taktî':

"Kesmek" karşılığı olarak kullanılan "kata'a" kök fiilinin Tef'il babında mastarıdır ve bölmek, parçalamak demektir. Hadis usulünde takti'u'l-hadîs şeklinde geçer ve uzunca bir hadisin ihtiva ettiği hükme göre bölünerek herbir bölümün ayn babda verilmesine denir. Bu manada ihtisâr-ı hadîsin bir bölümüdür.
Takti, Fıkıh kitaplarında uzun veya birkaç konuda delil olabilecek nitelikteki hadislerin sadece üzerinde durulan konuyla ilgili kısmını alarak geri kalanını bırakmak şeklinde çokça uygulanmıştır. Aynı uygulama, bir fıkrası için hadisin hepsini naklederek işi uzatmaya mani olmak gibi pratik bir faydası olduğundan hadis kitaplarında da geniş çapta uygulanmış ve yerine göre hadis kısımlara ayrılarak herbir kısım ayn fıkıh babında verilmiştir. Faydası zararından çok olan bu uygulamayı caiz görmeyenler vardır. Ahmed b. Hanbel bunlardandır. İbnu's-Salâh da takti'in cevaza yakın olmakla birlikte mekruh olduğu görüşündedir. 1144en-Nevevi ise bir hadisi bölerek her bir bölümünü ayrı yerlerde vermenin caiz olduğunu söyleyerek İbnu's-Salâh'a katılmamıştır. 1145Onun bu görüşü yerindedir; zira öteden beri İmam Mâlik, Buhâri, Ebu Davud, Nese'î gibi büyük hadis imamları takti yapagelmişlerdir.
Bununla beraber bir hadisin variyantlarının birinde şüpheli bir ziyade varsa hadisi o ziyadeyi vermeden bölmek caiz görülmemiştir. Nitekim İmam Malik böyle hadislerde ihtisara başvururmuş. Hatta hadisin isnadının mevsul olduğunda şüpheye düştüğü zaman da hadisi bölerek rivayeti adet haline getirmiştir. Ne var ki, hadisin bir kısmındaki şüpheden dolayı şüpheli kısmın verilmemesi ancak verilen kısımla verilmeyen arasında mana veya hüküm yönünden hangi bir ilgi bulunmaması şartına bağlıdır. Mesela Hz. Peygamber (s.a.s)'in "arâyâ" alışverişine izin verişinde ölçüyü gösteren "Hz.Peygamber (s.a.s) araya alışverişine beş vesak -veya onun altındaki- miktar için müsaade etti" hadisinde 1146 "ev düne hamseti evsukin" kısmını şüphelidir diye hazfetmek caiz olmaz; zira verilen kısımla aralarında hükme ait bir ilgi vardır. 1147
Usul kaidesi olarak bölümün hükmü bütünün hükmüdür. Bu itibarla gerek takti olsun, gerekse ihtisarın bir başka tatbik şekli olan harmın hükmü esas itibariyle ihtisarın hükmüne tabidir.

Taktî'u'l-Hadîs:

Bk. Takti'.

Takvâ:

Sözlük bakımından "sakınmak, korunmak" manasına isimdir. İslamî terim olarak Allah'a taat üzere olup azabından korunmak manasına kullanılmış, kısaca Allah korkusu manasıyle yerleşmiştir. 1148
Hadis ilimlerinde takva, ravinin adaletli sayıl abilmesi için gerekli melekelerden biri olarak görülmüştür. Nitekim İbn Hacer'e göre adalet sahibi raviden maksat takva ve mürüvvete sarılacak melekeye sahip olandır. Takvadan murat ise şirk, fısk, bid'at gibi fena amellerden sakınmaktır. 1149
Aliyyu'l-Kâri'ye göre takvanın birkaç mertebesi vardır. En başta geleni şirkten korunmaktır. Allah'ın emirlerini tutup men ettiği günah fiillerden sakınmak da takvadandır. Şüpheli şeyleri ve merkruhları bırakmak, şehvete düşmemek, bütün hallerde gafleti terketmek, İslâm Şeriatı nazarında kötü olan işleri bırakmak, bunların hepsi takva gereğidir. 1150
Heratlı Molla'nın söylediklerine bakılırsa İslam Dini'nin haram kıldığı şeylerden hoş karşılamadıklarına kadar bütün işler takvaya aykırıdır. Adalet, ancak bu kötülüklerden uzak kalmakla gerçekleşebilir. Ravinin hadislerine güvenmek, başta onun adaletli olmasını gerektirir. Buna göre ravinin hadislerine güvenilebihnesi için önce takva melekesine sahip olması lazımdır. Yalancılık, sefahet, İslâm'ın emirlerine aykırı davranışlar ve bid'at takva ile bağdaşmaz. Şu halde takva sahibi olmayan ravi adaletli sayılmaz. Öyle olunca hadisleri kabul görmez.

Takyîd:

Tef'il ölçüsünde mastar olup sözlükte "bukağıya vurmak ve bende çekmek", yani sımsıkı bağlamak manasına gelir. Takyîdu'l-Kitâb, yazıya nokta ve harekete koyarak zabtetmektir. 1151Takyîdul-İlm ise, hadislerin yazılması, yazılı metinler haline getirilmesi anlamına gelir. el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin Hadis Tarihinin önemli konularından hadislerin yazılmasına dair rivayetleri bir arada veren kıymetli bir kaynak eseri vardır. Takyîdu'1-İlm adındaki bu eser, konuyla ilgili rivayetleri nakletmektedir.

Takyîdu'l-İlm:

Bk. Takyîd.

Takyîdu'l-Kitâb:

Bk. Takyîd.

Talebu'l-Hadîs:

Talebu'l-ilm de denir. Her ikisi de Hadis talebi demek olup hadis işitmek veya rivayet etmek maksadiyle bir şeyhe müracaat manasına kullanılmış bir tabirdir.
İslam ülkelerinin hepsinde her devirde âdet olarak öğrenim, önce Kur'ân-ı Kerim öğrenmekle başlamıştır. İsteklilerin hadis öğrenmeye başlaması ondan sonradır. İslam Dininde hadisin yerini ve önemini iyi bilen müslümanlar çocuklarını küçük yaşlarda hadis talebine hazırlamışlardır. Söz gelimi İbn Hacer'in Buhari okuduğu A'işe bint Muhammed, henüz yedi yaşlarında iken devrin tanınmış muhaddisi Ahmed b. Ebî Talib el-Haccar'dan Sahîh-i Buhari'yi okumuştur. Tabiatiyle erkeklerden daha çok misal verilebilir.
Hadis öğrenme isteği sahabede başlamıştır. Onlar Hz. Peygamber'in bir sözünü işitmek, bir uygulamasını görüp öğrenmek konusunda olağanüstü gayret göstermişlerdir. Her gün onunla birlikte olmak fırsatı bulamayanlar, yanında olanlara o gün için olan biteni sormuşlar, hadisleri böyle öğrenmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s)'in söz ve fiillerini öğrenmek için böylesine arzulu olan sahabe, öğrendiklerini öğretmek konusunda da aynı şevk ve gayreti göstermişlerdir. Ebu Zerri'l-Gıfâri'nin ensesini göstererek söylediği şu sözler bunu gösterir:
"Kılıcı (beni öldürmek için) şuraya dayasanız, ben de Allah Resulünden işittiğim bir sözü siz işinizi bitirinceye kadar tebliğ etmeye vakit bulacağımı bilsem, o sözü size mutlaka yetiştirirdim" 1152
Tabiilerin hadis talebi sahabeden hiç de geri kalmamıştır. Onlar da fetihlerle genişleyen yerlere giderek yerleşen sahâbîlerle görüşmek ve onlardan hadis öğrenmek için yorucu seyahatler yapmışlar; olmadık sıkıntılara katlanmışlardır. Daha sonraki nesillerde de hadis talebi aynı şevk ve gayretle devam etmiştir. Bu arada çeşitli hadis kitapları yazılmıştır. Zamanla hadis çalışmaları hızlanmış, daha çok meyve vermeye başlamıştır. Çeşitli hadis ilimlerinin doğuşunu takip eden zaman içinde yazılan dev eserler zengin hadis kültürünü oluşturmuştur. Bu gün kitaplıkları, hadis meraklılarının bilgi dağarcıklarını, kafa ve gönüllerini süsleyen o muazzam eserlerin hepsi hadis talebinin aşka dönüşünün ürünleridir.

Talebul-İlm:

Bk. Talebu'l-Hadîs.

Tâlîb:

"İstemek, arzulamak, talep etmek" manasına gelen ve birinci babtan çekimi yapılan "talebe" kök fiilinin ismi failidir.
Hadis Usulünde talib, hadis ravilerinin en aşağı derecesini teşkil eden hadis talebesine denir. Bu derecede olan talib, hadis rivayetine yeni başlamış, heveskar, bizim tabirimizle, ustasının elini öperek hadis rivayeti yoluna henüz çıkan çıraktır. Bir şeyhin meclisine giderek hadis yazmaya başlayan raviye de umumi manada talib denilmiştir.
Hadis rivayetine yeni başlayan talibin riayet etmesi uygunve gerekli görülen esaslar vardır. Bunlara âdâbu't-tâlib denilmiştir.

Ta'lîk:

Tef'il ölçüsünde mastar olan ta'lîk, sözlükte bir nesneyi bir nesneye geçirerek asmak, bir işi ne kesinlikle yapmak ne de terketmek suretiyle askıda bırakmak, kapıyı kapatmak, gönlü birine düşmek gibi değişik manalara gelir.1153
Hadis Usulünde ta'lîk, kısaca isnadın raviden olan tarafından bir veya daha ç15k kişiyi söylememeye denir. Bazı alimler bütün isnadı hazfederek hadisi kale Resulullâh (s.a.s), kale'bnu Abbâs gibi eda lafızlanyla doğrudan kaynağından nakletmeye de ta'lik demişlerdir. Çoğulu ta'lîkât veya ta'alîk gelir.
Bir hadisin isnadından bir veya birkaç ravinin ismini söylemeden veya bütün isnad söylemeksizin nakledilmesi, pek çok alim tarafından ittisalin kesilmesi, öteki deyişiyle senedde kopukluk sayılmıştır. Bu yönden ta'lik, bir duvarın dayanağının kaldırılarak yıkılmaya terk edilişine benzetilmiştir. 1154
Şâfiîler taliki oldukça farklı manada kullanmışlardır, onlara göre ta'lik emâlî karşılığıdır ve şeyhin hadis meclislerinde okuduğu, talebenin yazdığı hadislerden meydana gelen kitaplara denir. 1155
İbn Hacer'e göre ta'lik, şeyhten semâ yoluyla alındığına delalet etmeyen (mesela, kale, yukâlu, zekera, yuzkeru gibi) lafızlarla rivayette bulunarak isnadda bir veya daha fazla raviyi hazfetmektir.
Talikin birkaç çeşidi vardır. Bunlardan birisi hadisin, bütün isnadın hazfedilerek mesela Kale Resûlullah (s. .a.s) lafzıyla sevkedilmesidir. Bir diğer şekli, hadisin sahabî hariç diğer ravilerin, ya da şahabı ve tabiî müstesna diğerlerinin hazfedilerek nakledilmesidir. Hadisi rivayet eden ravinin hazfedilip rivayetin onun üstündeki raviye bağlanmasına da genelde ta'lik denilmiştir, ancak hazfedilen ravinin üzerindeki ravi musannifin şeyhi olduğu takdirde böyle rivayete ta'lik denilip denilmeyeceği ihtilaflıdır. Konu şöyle yorumlanmıştır: Şeyhini hazfeden musannifin mudellis olduğu hadis alimlerinden birinin tesbiti veya araştırma sonucu anlaşılırsa yaptığı işe ta'lik değil tedlis denir. Musannif mudellis değilse rivayeti ta'lik itibar edilir. 1156
Ta'liki isnaddan peşpeşe birkaç ravi düşmesi yönünden mu'dale bezetenler olmuştur. es-Suyûtî'nin kaydettiğine göre ta'lik yoluyla rivayet edilen mu'allakla mu'dal arasında bir yönden umum-husus ilişkisi vardır. Açıklamak gerekirse bazı mu'allak hadisler, isnadından birkaç ravinin düşmesi açısından mu'dal sayılabilirse de hiçbir mu'dal mu'allak değildir. 1157
Hadis âlimleri ta'lik yaparken genelde yurva an fulânin veya yukâlu anhu, yuzkeru, yuhka gibi temrîz sigaları kullanmışlardır. Ancak kale, fe'ale, nehâ, zekera, hakâ gibi cezm sigaları kullanarak ta'lik yapanlar da olmuştur. Ta'likden ilk defa Buhâri'nin talikleri vesilesiyle ed-Dârekutnî bahsetmiştir. Aslında ta'lik, Sahîh-i Buhâri'nin en mühim özelliklerinden birisidir.

İsnadından bir veya birkaç raviyi hazfedereke hadisi söylenmeyen ravinin üstündeki raviden veya bütün isnadı söylemeden Hz. Peygamber (s.a.s)'den rivayet etmek, bilhassa son devirler Mağrib bölgesi alimlerine göre zahiren muttasıl sayılsa bile manen munkatıdır. Onlar nazarında Buhâri'nin pek çok yerde kale lenâ fulânun diyerek hadis nakletmesi talikin ta kendisidir. Bununla birlikte onun bu lafızla naklettiği hadislerin arz veya munâvele yoluyla aldıkları olduğu söylenmiştir. Şu hale göre onun bu ve diğer lafızlarla ta'lik yaparak naklettiği hadislerin senedinde inkıta olanlar gibi mütalaa edilmemeleri gerekir.
Talikin hükmü, sahih hükmü verilmiş bir kitapta vaki olduğu takdirde, sıhhattir.
Ta'lik, bazen kesinlik bildiren lafızlarla yapılır, bu şekildeki talika, ta'lîk bi-sîgati't-tashih veya ta'lîk meczûm adı verilir. Bazen de temrîz sîgası kullanılarak yapılır ki buna da ta'lîk bi-sîgati't-temrîz veya ta'lîk gayri meczûm denilir.

Ta'lîk Bi-Sîgati't-Tashîh:

Bk. Ta'lik.

Ta'lîk Bi-Sîgati't-Temrîz:

Bk. Talik.

Ta'lîk Gayr-i Meczûm:

Bk. Ta'lik.

Ta'lîk Meczûm:

Bk. Ta'lik.

Ta'lîkan:

Ta'lik yaparak, ta'lik yoluyla manasına gelen bu tabir bir hadisi isnadından bir veya birkaç raviyi veya bütün isnadı söylemeden ta'lik yaparak söylenmeyen ravinin üstündekinden veya doğrudan kaynağından rivayet ederek nakletmeye denir.

Ta'lîkât:

Bk. Ta'lik.

Ta'lîku'l-İcâze:

Bk. İcâze Mu'allaka.

Ta'lîl:

"İlletini bulma, açığa çıkarma" manasına gelen bir tabirdir. Hadis Usulünde yerine göre hadisin gizli bir illet taşımasını ya da keskin zeka ve anlayışa sahip bir hadis aliminin hadiste mevcut ancak dışardan fark edilemeyen illeti açığa çıkarmasını ifade eden deyim olarak kullanılmıştır.

Ta'n:

Sözlükte mızrakla vurmak, dürtmek gibi manalara gelen ta'n, Hadis Usulü ilminde ravinin cerhe sebep teşkil eden hallerden birisiyle cerhedilmesine denilmiştir. Ta'n edilen raviye mat'ûn denir. Tana maruz kalan ravi zayıftır, hadisleri hakkında zayıflığına göre hüküm verilir.

Tarahû Hadîsehû:

Hadisini hiçe saydılar manasına gelir ve cerh lafızlarındandır. Cerhin dördüncü mertebesine delalet eder. Hükmü, o mertebedeki lafızların hükmü gibidir.

Tarahûhu:

Onu hiçe saydılar karşılığı bir tabir olup cerh lafızlarındandır es-Sehâvî've dördüncü mertebe lafızları arasında yer alır. Hükmü, o mertemedeki diğer lafızların hükmüyle aynıdır.

Tardiye:

Bir kimse hakkında "radiyallahu anhu" (Allah ondan razı olsun) diyerek dua etmek manasına gelen tardiye hadis yazılırken sahabî ismi geçtiğinde bu cümleyi yazmaya ya da okumaya denir. Hadis yazanların dikkat etmesi gereken hususlar arasında sayılmıştır. Muhaddisler arasında, hadisin özellikle isnadında sahabî ismi geçince tardiyede bulunmak adet haline gelmiştir.
İsmi geçen şahabının babası da sahabî olduğu takdirde tardiye, tesniye zamiri kullanarak... anhuma, birkaç sahabîden bahsedilirse çoğul zamiriyle .. anhum, kadın sahabî ismi geçtiğinde ise müennes zamiriyle... anha denilerek yapılmıştır.

Ta'rifu Ve Tunkiru:

"(Onu) gah beğenirsin, gah beğenmezsin" veya "bir bakarsın ma'ruf hadisler rivayet eder; bir de bakarsın münker hadisler" manalarına gelen bir tabir olup cerh lafızlarındandır. Cerhin en hafifine delalet eden birinci mertebesine el-Irâkînin ekledikleri arasında yer alır. Hükmü, birinci mertebe cerh lafızlarının hükmüdür.

A^rıı manaya gelen ve aynı yerde kullanılan Tunkinı merre ve ta'rifu uhrâ ve meçhul sîgasıyla yunkeru merre ve yu'rafu uhrâ lafızları da vardır.

Tarih:

Bk. Tevârih ve Vefeyât.

Tarîk:

Sözlükte yol manasına gelen tarîk kelimesi Hadis Usulünde bir hadisin senedine verilen bir diğer isimdir. Çoğulu tunik gelir.
Hadisin senedi onun son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında rivayet zincirini oluşturan ravi isimleri demektir. Buna göre tarik son raviyi Hz. Peygamber'e ulaştıran rivayetinin takip ettiği yol anlamında kullanılmış demektir. Bunun için hadis ve usul kitaplarında "bu hadis şu tariktan şöyle rivayet edilmiştir, bu tariktan böyledir" gibi ifadelere rastlanır. Bu tabirler hadisin bir başka senedle de rivayet edildiğini belirtmiş olur.

Tashîf:

Tef'il ölücüsünde mastar olan tashîf, sözlükte sahifeye yanlış yapmak yani yazılı bir kağıttaki kelime veya sözleri yanlışlıkla değiştirmek anlamına gelir.
Hadis Usulünde bu manasiyle ilgili olarak hadislerin isnad veya metinlerinde bolunun isim ya da kelimelerin harflerinde yapılan değişikliğe denir. Böyle bir değişiklik kelimeyi teşkil eden harflerde olduğu gibi harflerin noktalarında da olur. Bir kısım muhaddisler bu farklı değişikliği birbirinden ayırmadan mütalaa etmişlerdir. Söz gelimi İbnu's-Salâh ve ona tabi olarak en-Nevevî her ikisine birden tashif demişlerdir. Oysa İbn Hacer, kelimeyi teşkil eden harflerin yazı şekli bozulmadan sadece bazı harflerin noktalarının değiştirilmesini tashîf, yazı şekli bozularak değiştirmeyi ise tahrif olarak görmüştür. 1158Bu ayırım yerinde görülmüştür. Metin ya da isnadında tashîf yapılarak rivayet edilen hadislere musahhaf denilmiştir.

Tashîh:

Sahih ve sağlam olmak manasına gelen "sahha" kök fiilinden Tef'il ölçüsünde alınmış mastar olan tashih. Hadis Usulü ilminde daha çok hadis kitaplarının düzeltilmesi, az da olsa bir hadisin sıhhatine hükmetmek manasına kullanılmıştır. İlk manada tashîhu'l-kutub tabiriyle de ifade edilmiştir. Hadis talibinin şeyhinden yazdığı veya kopya ettiğ ikendi nüshasını bitirdikten sonra aslı ile mukabele ederek yanlışı veya farklı tarafı varsa düzeltmesinden ibarettir. Mukabele ve varsa hataların düzeltilmesi sona erip de doğru yazıldığından emin olnuduktan sonra gerekli yerlerde ibarelerin üzerine veya yanlarına "sad" ve "ha harfleri konur. İşte bu işleme tashih adı verilir.
Daha az kullanılan manasiyle tashih, bir hadis hakkında sıhhat hükmü vermek veya kısaca o hadisin sahih olduğunu söylemektir. Bu da hadis aliminin hadiste sıhhat şartlarını görmesiyle olur.
Hadislerin kitaplara yazılıp artık bu kitaplara girmemiş sahih hadis kalmamasıdan sonraki zamanlarda rivayat edilen bir hadisin tashih edilip edilmeyeceği, öteki deyişle sahih hadis kitaplarına girmemiş bir hadise sahih denilip denilmeyeceği konusu tartışılmıştır. İbnu's-Salâh bu konuda zamanında yaşayan hadiscilerin ehliyetlerinin zayıf olduğundan bahisle böyle hadislerin sıhhatine hükmedilemiyeceğini söylemiştir. en-Nevevi ise muteber hadis kaynaklarında yer almayan hadise işinin ehli, hadis ilmini iyi bilen kuvvetli bilgisi olan alimin sahih hükmü vermesinin caiz olduğu görüşündedir. 1159

Tashîhu'l-Kutub:

Bk. Tashih.

Tasnîf:

Sözlükte sınıflandırmak, aynı cinsten olan şeyleri bir araya getirmek, gruplara ayırmak manasına mastardır. Hadis terimleri arasında hadisleri konularına göre ayırarak aynı konudakileri bir arada toplamak manasıyla yer etmiştir.
Hz. Peygamber ve sahabe devirlerinde hadisler daha çok ezberlemek suretiyle muhafaza edilmiştir. Bu arada öğrendiği hadisleri yazanlar da olmuştur. Hicrî birinci asrın sonlarına doğru tedvin edilen hadisler daha sonraki yıllarda konularına göre ayrılarak aynı konudakiler bir araya toplanmıştır. er-Râmehurmuzî'nin kaydettiğine göre hadisleri ilk tasnif eden, bablara ayıran ve aynı konudakileri bir araya getiren muhaddisler şunlardır. Basra'da er-Rebî' b. Subeyh, sonra Sa'id b. Ebî Arûbe; Yemen'de Abd diye bilinen Hâlid b. Cumeyl ve Ma'mer b. Râşid; daha sonra Mekke'de İbn Cureyc, Kûfe'de Sufyânu's-Sevrî, Basra'da Hammâd b. Seleme; yine Mekke'de Sufyân b. Uyeyne, Şamda el-Velid b. Müslim; Rey'de Cerîr b. Abdilhamid, Merv ve Horasan'da Abdullah İbnu'l-Mubârek ve Huşeym aynı yıllarda yine Kûfe'de İbn Ebi Zâ'die, İbn Fudayl ve Vekî İbnu'l-Cerrâh. Daha sonraları yine Yemen'de Abdurrezzâk b. Hemmâm ve Ebu KurreMusa b. Târık. 1160
İbn Hacer, hadislerin önce Kur'ân-ı Kerim'le karışma korkusuna eklenen ravilerin hafızalarının güçlü ve zihinlerinin parlak olması yüzünden tedvin ve tasnif edilerek kitaplara yazılmadığını, tâbi'în devrinin sonlarına doğru tedvin ve tasnif in başladığını söyler. Ona göre tedvinin ve arkasından gelen tasnifin iki önemli sebebi vardır: Hadisleri bilenlerin şehirlere dağılması ve Hâricîlik, Rafızîlik, kader inkarcılığı gibi bazı bid'atcı mezheplerin ortaya çıkması. Bu önemli sebeplerle Hz. Peygamber, sahabe ve tabi'înden intikal eden eserler tedvin, arkasından tasnif edilmiştir.1161 Anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun sağlığındaki tatbik şekli hadislerin daha ziyade ezberlenerek, az da olsa yazılmak suretiyle muhafaza edilmesidir. Böylece öğrenilip öğretilen hadisler bir süre sonra dört Halife devrinin sonlarında siyasi ihtilafların zuhuru, hadisleri Hz. Peygamber'den rivayet eden sahâbîlerin bir yandan İslâm aleminin çeşitli yörelerine dağılması, öte yandan birer ikişer bu alemden çekilmeye başlamaları üzerine hadislerin kaybolma endişesinin doğması gibi sebeplerle toplanmaya başlanmıştır. Hadis toplama faaliyetini toplanan hadisleri tasnif ederek yazılı metinlere geçirme devresi izlemiştir. Cami, musannef, sünen türünde tasnif edilen ilk eserler önce tedvin, sonra tasnif çalışmalarını gerçekleştiren emeklerin ürünleridir.

Tasliye:

Asıl itibariyle salat (dua) ve selam okumak anlamını veren "salla" dört harfli mezid fiilinin mastarı olup Hz. Peygamber üzerine salavat getirmek demektir.
Hz. Peygamber'e dua mahiyetinde salat ve selam okumanın aslı kur'an-ı kerim'e dayanır. Şu ayet bu konudadır:=
"Allah, peygamber (in) e salat eder. Melekler de ederler. Ey iman edenler! Siz de ona çokça salât ve selâm edin." 1162Hz. Peygamber de kendisine salat okunup selam verilmesini öğüüemiş ve yapılış şeklini öğretmiştir. Namaz kadelerinde okunan "et Tahiyyât" ile "Allâhumme salli" ve "Allâhumme bârik" duaları bir anlamda salât ve selâmdır.
Hz. Peygamber'e salat ve selam okumanın çeşitli şekilleri vardır. En kısa şekli "Allâhumme salli alâ Muhammed" demektir.
Hadis ilimlerinde tasliye, "Salla'llahu aleyhi ve sellem" cümlesine denir. Hadisler yazılırken Hz. Peygamber'in ismi geçen yerlerde kısaca salla'llahu aleyhi (Allah ona salat etsin) veya sallallahu aleyhi ve sellem (Allah ona salat ve selam etsin) cümlelerinden birini yazmak muhaddisler arasında adet haline glemiştir. Hadis meclislerinde görev yapan mustemlînin vazifeleri arasında tasliye de vardır.
İbnu's-Salâh, hadis yazanların dikkat etmeleri gereken hususlar arasında tasliyeye de yer vermiş, "bundan gafil olanlar büyük bir manevi nasipten mahrum kalırlar" demiştir. Ona göre tasliye, ravinin duasıdır. Rivayet edeceği bir söz olmamakla birlikte yazılması, aslında bulunması şartına bağlı da değildir. 1163Bu demektir ki, hadis yazanlar kopya ettikleri nüshada Hz. Peygamber'in isminin geçtiği her yerde "salla'llahu aleyhi ve sellem" denilmemiş dahi olsa kendi yazdıkları nüshaya bu dua cümlesini eklemelidirler. İster çeşitli vesilelerle dille söylensin, isterse hadisleri yazarken yazı ile yazılsın, Allah Resulüne salât ve selâm okumanın faziletine dair selefin salih alimlerinden pek çok gönül erlerini hayran bırakan rivayetler nakledilmiştir.

Tazbîb:

Bk. Tadbîb.

Taz'îf:

Bir kimseyi za'fa nisbet etmek, onun zayıf olduğunu söylemek manasına gelir. Hadis Usulünde hadis ravisinin herhangi bir kusuru yüzünden zayıf olduğuna hükmetmeye denilmiştir. Umumiyetle bu manada kullanılmakla birlikte zayıf olduğuna hükmedilen ravinin hadisinin zayıf görülmesine denildiği de olmuştur.

Tebe'u't-Tâbi'în:

Bk. Etbâ'ut-Tâbi'in.

Tebliğ:

"Ulaşmak" manasına "belağa" kök fiilinin tef'il ölçüsünde maştan olan tebliğ, umumiyetle Hz. Peygamber (s.a.s)'in Allah'tan kullarına ulaştırdığı emirler, nehiyler ve sair hususlar hakkında kulllanılan tabirdir. Sahabîlerin Allah Resulü'nden öğrendiklerini kendilerine yetişen tabi'în nesile aktarmaları da bir anlamda tebliğdir.
Hadis usulünde tebliğ, hadis meclislerinde mustemlî denilen görevlinin şeyhin sözlerini ona uzak olup da işitmesi mümkün olmayanlara duyurmak için tekrarlamasına denir. Büyük alimlerin çok kalabalık olan hadis meclislerinde şeyhin bulunduğu yere uzak düşenlerin onun sesini işitmeleri zordur. Bu durum karşısında bir tedbir olarak tebliğe başvurulmuştur.
Şeyhin sözünü işitmeyenlerin müstemli tarafından tekrarlanan, bir diğer ifadeyle tebliğ edilen hadislerin müstemliden duyulduğu halde şeyhe nisbet edilerek rivayet edilmelerinin caiz olup olmadığında az da olsa ihtilaf vardır. Bazı muhaddisler, mesela Buhari Şeyhi Ebu Nu'aym el-Fadl b. Dukeyn, bir harf, bir isim bile olsa kulağıyla işitmeyip arkadaşlarından sorarak öğrendiği tek-tük kelimeleri şeyhinden değil arkadaşlarından rivayet edermiş. İbn Huzeyme ise daha ayrı bir yol tutarak şeyhten değil müstemlînin tebliğinden işittiği lafızları belirtmek üzere isnadında bazen ihtiyaten ahberanâ fulünün bi-teblîği fulânin özel eda lafzını kullanmış ve müstemliden işittiği kısmı böylece açıklamıştır. 1164

Tecrîh:

Bk. Cerh.

Tecvîd:

Bk. Tesviye.

Tedlîs:

Karanlığa getirmek, hile yapmak, göz boyamak manasına "delese" kök fiiliniden alınma Tef'il ölçüsünde mastardır. Alışveriş sırasında satıcının sattığı malın kusurunu gizleyerek müşterisini aldatmasına denilmiştir.1165
Hadis terimi olarak tedlis, bir ravinin muasırı olup görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyhten işitmişçesine rivayette bulunmasına denir. Ravinin hadis işittiği şeyhten gerçekte işitmemiş olduğu hadisi rivayet etmesi de tedlistir. Tarifi açıklamak gerekirse şunlar eklenebilir. Bir ravi aynı asırda yaşadığı bir şeyhle görüşmemiştir. Veya görüşmüş olmakla birlikte ondan hadis rivayet etmemiştir. Böyle iken ondan görüşmüş gibi rivayette bulunursa yaptığı işe tedlis adı verilir. Bunun gibi yalnızca bir-iki hadis işittiği şeyhten aslında işitmemiş olduğu hadisleri ona isnad ederek naklederse aynı işi yapmış demektir.
Tedlisin gerek aslındaki karanlık ve hileli iş görmek, gerekse kendisindeki kusuru gizlemek manası dikkate

alınırsa görüşmediği şeyhten hadis rivayet eden ravi bu kusurunu gizlemiş demektir. Rivayetlerinde tedlis yapan raviye mudellis, ravinin tedlis yoluyla rivayet ettiği hadise ise mudelles adı verilir.
Hadis âlimlerine göre tedlis önemli bir cerh sebebidir. Tedlis yapanlar şiddetle tenkit edilmişlerdir. İmam Şafiî tedlisi yalanın kardeşi saymıştır. Hadis Usulü âlimlerinin büyük çoğunluğu isnadında tedlis olan hadislerin reddedilmesi gerektiği görüşündedir.
Aslına bakılırsa bir ravi isnadında mesela şeyhini bilinmeyen bir isim veya künye ile anmak suretiyle tedlis yapmakla onu cehalet ithamına maruz bırakmış demektir. Bir muhaddis, hadis alimleri arasında bilinen isminden başka bir isim veya künye ile söylenen şeyhin kim olduğunu kestiremezse hadisini terk etmesi gerekir. Kaldı ki tedliste çok kere zayıf veya mecruh bir ravi gizlenmiş olur. Bu ise büyük fesattır. 1166Bu ve diğer bazı mühim sebepler göz önünde tutularak hadise yalana eşdeğer hile karışmasına mani olmak gayesiyle tedlis caiz görülmemiş, müdellisler tenkid edilmiştir.
Tedlisin birkaç çeşidi vardır. Bunlar hakkında da kısa bilgiler vermek yerinde olur.
1. İsnad tedlîsi (Tedlîsu'l-İsnâd): Hadis ravileri arasında en fazla görülen tedlis çeşididir. Ravi, hadisini, isnadında kesinlikle rivayeti belirten cezm sığaları yerine kale, an gibi lafızlar kullanarak nakleder. Oysa naklettiği hadisi isnad ettiği kimseden işitmiş değildir. Ondan işittiği zannını uyandıracak şekilde rivayet etmekle isnadında tedlis yapmış olur. Şu haber isnadda tedlisin nasıl yapıldığını gösterecek niteliktedir: "Ali b. Haşrem anlatmıştır: "Bir gün, Sufyan b. Uyeyne'nin yanında idik. Bize "Kale'z-Zuhrî" diyerek bir hadis rivayet etti. Rivayet ettiği hadisi ez-Zuhrî'den bizzat işitip işitmediği soruldu. İşitmediğini söyledi ve şöyle dedi: "Haddesenî Abdurrezzâk, an Ma'mer, ani'z-Zuhrî."
Sufyan b. Uyeyne ez-Zuhri ile aynı asırda yaşamış, onunla görüşmüştür. Ne var ki ondan hiçbir hadis rivayet etmemiştir. Oysa bu haberde görüldüğü gibi önce "kale'z-Zuhrî" diyerek bizzat ondan kendisi işitmişcesine hadis rivayet etmiştir. Hadisi ez-Zuhrî'den işitip işitmediği sorulunca ondan Abdurrezzâk -Ma'mer yoluyla rivayet ettiğini açıklamak zorunda kalmıştır. Buradaki tedlis, isnadda olmuştur ve Sufyân'ın şeyhi Abdurrezzâk ile onun şeyhi Ma'ıner'i söylemeden doğrudan ez-Zuhrî'den rivayet etmişçesine nakletmesiyle meydana gelmiştir. Bu bakımdan isnad tedlisidir.
2. Şuyuh Tedlîsi (Tedlîsu'ş-Şuyûh): Ravinin hadis rivayet ettiği şeyhinin isnadında herkesçe bilinen meşhur isim, künye veya lakabıyla değil, bilinmeyen isim, künye, ya da lakabla anmasryla meydana gelen tedlistir.
Raviyi, şeyhinin bütün hadiscilerle bilinen isim vea lakab veyahut künyesi ile anmayıp belirsiz şekilde zikrederek tedlis yapmasına neden olan sebepler çeşitlidir. Şeyh, ya mecruhtur; yani bazı kusurları yüzünden cerhedilmiştir. Ravi onu herkesçe bilinen isim, künye veya lakabıyla andığı takdirde hadisi zayıf sayılacaktır. Onu herkes tarafından bilinmeyen bir isim, lakab, künye veya nisbe ile anmakla mecruh olduğunu gizlemeye çalışır. Ya yaş bakımından kendisinden küçüktür. Yahutta ondan pek çok hadis işitmiştir. Bu hadisleri aynı şahıstan aynı şekillerde rivayet etmek hoşuna gitmez. Bir değişiklik yapmak ister. Bu gibi durumlarda ravi, şeyhini herkesin bileceği şekilde anmamakla tedlis yapmış olur. Söz gelimi Ebu Bekr b. Mucâhid isimli bir ravi, bazı isnadlarmda "haddesenî Abdullah b. Ebî Abdillah" demiştir. Abdullah b. Ebî Abdillah ismiyle andığı şeyhinin muhaddislerce bilinen ismi Abdullah b. Ebî Dâvuddur. Sünen sahibi meşhur muhaddis Ebu Davud'un oğludur. Ebubekr b. Mucâhid'in isnadında şeyhini bütün hadiscilerin bildiği ismiyle değil değişik bir isimle anmış olması şeyhini tedlistir.
3. Tesviye Tedlisi (Tedlîsu't-Tesviye): Ravinin isnadında sika olan raviler arasındaki bir zayıf ravinin adını atlayıp, isnadı aynı seviyede sika ravilerden meydana geliyormuş gibi göstermesinden ibaret tedlistir. Bu tedlis türü el-Irâkî'ye göre ayrı bir tedlis çeşidi, İbn Hacer'e göre ise tedlîsu'l-isnadın bir başka şeklidir. Misal verilecek olursa şu rivayet üzerinde durulabilir:
"Bakiyye'den rivayet edilmiştir: (Demiştir ki) bana Ebu Vehbi'l-Esedî tahdis etti. Nafi'den, İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre (şöyle demiştir). "Bir kimsenin görüşünün esasını bilmeden müslümanlığını öğmeyiniz."
Bu hadisin isnadı, aslında Ubeydullah b Amr-İshak b. Ebî Ferve-Nafi- İbn Ömer şeklindedir. Ancak Bakiyye, aradaki İshâk b. Ebî Ferve adındaki zayıf raviyi isnadından düşürüp, bütün isnadı aynı seviyede sika ravilerden ibaret gibi göstermiştir. 1167Diğer taraftan yaptığı tedlisin anlaşılmaması için Abdullah b. Amr isimli şeyhini meşhur olmayan Ebu Vehbi'l-Esedî künyesiyle anmıştır. Böylece hem tesviye hem de şuyuh tedlisi yapmıştır.
Hadis Usulü âlimlerine göre en kötü tedlis çeşidi tesviye tedlisidir; zira bu tedlis şeklinde ravi zayıf olan şeyhini çok kere isnadda atlamakla inkitaa sebep olmaktadır. Onu değişik isimle anmakla ise mübhem bırakmakta, böylece tereddüde yol açmaktadır.
Tedlisin bu sayılanlardan başka birkaç çeşidi daha vardır. Bunlara dair kısa bilgiler vermek de yerinde olacaktır:
Tedlîsu'l-Atf (atıf tedlisi): Ravinin isnadında gerçekte hadis işitmediği şeyhin ismini işittiğinin ismi üzerine atfetmesiyle yaptığı tedlistir. Böyle tedlis yapan ravi isnadında "haddesenâ fulanun ve fulânun" der. Aslında ikinci şeyhten hadis işitmemiştir. Öyle iken işittiği birinci şeyhin ismi üzerine atfederek söylemiş, böylece ondan da işittiği zannını uyandırmıştır.
Tedlîsu's-Sukût (Sükût tedlisi): Tedlîsu'1-Kat' de denilen bu tedlis çeşidi, ravinin isnadını söylerken hadis işittiği şeyhinin ismini andıktan sonra bir süre susup başka bir isim söylemesiyle meydana gelir. Ravinin bunu yapmaktaki maksadı, dinleyenler üzerinde gerçekten hadis işitmediği bir şeyhten işittiği intibaını uyandırmaktır.
Bunlardan başka İbn Hacer'in farkına vardığı tedlîsu'l-bilâd denilen bir çeşit tedlis daha vardır. Şu şekilde yapılır. Ravi isnadını söylerken falan yerde diye bir kayıt ekler. Aslında söylediği yer, söylediği isimle meşhur olan yer değildir. Mesela Mısırlı bir ravinin İsnadında "haddesenâ fulânun bi'1-Endelus" demesi buna örnek gösterilebilir. Buradaki En-delüs, Endülüs değil, Kahire'de bir mahalle ismidir. Aynı şekilde Bağdatlı bir ravinin "haddesenî fulânun varâ'e'n-nehr" diyerek isnadını sevketmesinde de tedlîsu'l-bilâd söz konusudur; çünkü "bana falanca nehir kenarında tahdis etti" derken kasdettiği yer Mâverâ'un-nehir değil, Dicle kıyışıdır.
Böyle tedlis yapan raviler, belki de, hadis elde etmek uğruna uzak yerlere gittikleri, çetin yolculuklar yaptıkları intibaını uyandırarak rivayetlerine ilgi çekmek istemiş olmalıdırlar.

Tedlîsu'l-Bilâd:

Bk. Tedlîs.

Tedlîsu'l-İsnâd:

Bk. Tedlîs.

Tedlîsu'l-Kat':

Bk. Tedlîs.

Tedlîsu's-Sukût:

Bk. Tedlîs.

Tedlîsu's-Şuyûh:

Bk. Tedlis.

Tedlîsu't-Tesviye:

Bk. Tedlîs.

Tedvin:

"Sözlük yönünden tedvin, defter gibi yazılı sahifelerden ibaret metinleri birleştirerek divan haline getirmek demektir. Bu manada hadisleri yazarak bir araya toplamaya denilmiştir. Zaten Tedvînu'l-hadîs şeklinde ve bu manayı ifade edecek tarzda kullanılmıştır.
Hadis tarihinde hadisleri yazarak toplama faaliyetini başlatan başlıca amiller arasında Hz. Peygamber'in fani hayattan ayrılmasından sonra geçen zaman içinde İslam fetihlerinin gelişmesi üzerine hadisleri bilen sahabîlerden bir kısmının fethedilen yeni ülkelere dağılması, arkasından teker teker bu dünyadan çekilmeleri; Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra meydana gelen siyasî karışıklığın İslam birliğini parçalamasiyle ortaya çıkan grupların hadis uydurmaya başlamaları ve hadislerin kaybolmasından endişe duyulması başta gelir. Emevî Halifesi Ömer b. Abdilaziz, Medine Valisi Ebubekr b. Muhammed b. Amr'a hadislerin kaybolması endişesini dile getiren bir mektup göndererek Hz. Peygamber'den arta kalan eserlerin toplanmasını emretmiştir. Halife bu mektubunda şöyle diyordu: "Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadislerini ve sünnetlerini, Amra bint Abdirrahman'ın rivayet ettiği hadisleri araştır ve yaz; zira ben alimlerin ölüp gitmeleriyle ilmin kaybolmasından korkuyorum. Araştırmaların, o zamanki İslâm aleminin her yanına yazıldığını açığa çıkardığı bu Halife emri üzerine yoğun bir hadis toplama faaliyeti başlamıştır. Meşhur tâbi'î İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin bu işle resmen görevlendirildiği anlaşılmaktadır. İbn Abdilberr'in bir rivayetinde bu husus açıkça belirtilmiştir: "Ömer b. Abdilaziz bize sünnetlerin toplanmasını emretti. Ona defter defter yazdık. O da idaresi altındaki yerlere bu defterlerden birer tanesini gönderdi." 1168İbn Şihâb bu görevi layıkıyla yerine getirerek ilme büyük hizmette bulunmuştur. Onun hadisleri ilk tedvin eden kişi olarak tanınması tedvin görevini hakkıyle yerine getirmesi sonucudur. Onunla birlikte başka hadis tedvin edenler de olmuştur. Ancak İbn Şihâb tedvin işini resmi olarak yürütmüştür. Sahabe devrinin sonlarına doğru hadis tedvini yaygın hale gelmiştir.
Tedvin devrini takip eden tasnif devrinde, toplanan hadisler çeşitli metodlarla tertiplenerek kitaplar yazılmaya başlamıştır.

Tedvînu'l-Hadîs:

Bk. Tedvin.

Teferrede Bihî Fulân An Fulân:

"Bu hadisi falandan rivayette fülan tek kaldı manasına gelen bir tabirdir. Bir şeyhten rivayette tek kalan ravinin teferrüdünü ifade etmekte kullanılır.
Bir ravinin bir başka raviden tek başına rivayetini ifade etmek üzere az da olsa ağrabe bihi fulânun tabiri de kullanılmıştır. Böyle bir raviden rivayette tek kalan ravinin rivayetine ferd-i nisbî denilmiştir.

Teferrud:

Daha az olmakla birlikte aynı kullanılan infiradla birlikte tek kalmak, bir işi yalnız başına yapmak manasını verir.
Hadis usulü ilminde teferrüd veya infi-rad ravinin rivayetinde tek başına kalmasına, bir başka deyişle hadisi herhangi bir şeyhten ondan başka rivayet eden olmamasına denir. Ravinin rivayette tek kalması hali hadisin garib addedilmesine sebep olur. Bu yüzden teferrüde, öteki tabiriyle infirada garabet denildiği de olmuştur, aynı manada inferede bihî fulânun an fulânin tabiri de kullanılmıştır.

Tefsir:

İslâmî ilimler içinde Kurân-ı Kerim'in açıklanması ve yorumu manasına bir ilmin adı olan tefsir, Hadis ilminde Allah kelamının tefsiri konusundaki hadisleri ihtiva eden ve cami türündeki hadis kitaplarında bulunan ana bölümlerden birinin başlığıdır. Söz gelişi Sahih-i Buhâri'de Kitâbu't-Tefsîr başlığı altındaki bölüm, bazı Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin nüzul sebebi ile gerek Hz. Peygamber, gerekse sahabe tarafından açıklanması konusundaki rivayetlere ayrılmıştır. Bu bölümde hayli filolojik malzeme de vardır.

Teğayyera Bi-Âhirih:

Hayatının sonuna doğru değişti demektir. Ravinin, ömrünün sonlarına yaklaştığında zabtının zayıfladığını ifade etmekte kullanılmıştır.
Aynı yerde aynı manaya gelmek üzere Teğayyera bi Ehara tabiri de kullanılmıştır. Ancak bu tabir, İbn Hacer'e göre beşinci derecede cerhe delalet eden cerh lafzıdır. 1169

Teğayyur:

Kelime olarak bir nesnenin değişmesi, başkalaşıp değişikliğe uğraması demektir. Hadis ilminde hastalık, yaşlılık ve sair sebeplerle hadis ravisine ihtilat arız olması halinde zihni melekelerinin zayıflayıp eski halinden başka bir hale geldiğini ifade etmekte kullanılan tabirdir. Çoğu zaman ihtilafla birlikte kullanılır. Her ikisi de cerh sebebidir.

Tekaddum-u Semâ':

Hadis işitmenin daha önce olması anlamını veren bu tabir bir ravinin hadisi şeyhinden genç yaşlarda iken işitmesini ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır.
Hadisi erken ve genç yaşlarda işitmiş olmak doğrudan doğruya Uluvvla yani isnadın âlî olmasıyla ilgilidir. Açıklamak gerekirse, bir hadisin rivayet edildiği ravi sayısı aynı olan iki isnaddan birindeki ravi o hadisi aynı şeyhten diğerinde bulunan birine nisbetle daha evvel ve genç yaşlarda işitmişse o isnadda diğerine nisbeten uluv hasıl olmuş sayılır. Bu çeşit uluv, uluvvun beşinci kısmını teşkil eder ve uluvv-u ma'nevî adını alır.

Tekaddum-u Vefat:

Ravinin önce ölmesidir. Hadis Usulünde bi'n-nisbe uluvv şekillerinden birisinde geçer. Şöyle ki, el-Kutubu's-Sitte veya diğer muteber hadis kitaplarından birisi herhangi bir şeyhten ravi sayısı aynı olan iki veya daha fazla isnadla rivayet edildiğinde bu isnadlardan ravisi daha önce ölende diğerlerine nisbetle uluv hasıl olmuş kabul edilmiştir. Böyle uluv, uluvvun dördüncü mertebesini teşkil eder.

Tekellemû Fîhi:

Hakkında konuşanlar var manasına gelen bir tabir olup cerh lafızlarındandır. Cerhin en hafifine delalet eden birinci mertebesindeki lafızlara el-Irâkî'nin ekledikleri arasında yer alır.
Bu mertebede bulunan lafızlardan birisiyle cerhedilen ravinin hadisleri, kaide olarak, i'tibar için yazılır. Hakkında tekellemû fîhi cerh hükmü verilmiş olan ravilere dair bazı tenkitler ileri sürülmüşse de bu tenkitler hadislerinin i'tibar için yazılmasına engel olacak derecede görülmemiştir.

Telakkub:

Lakablanmak, isminden başka lakab almak anlamında mastardır. Bir ravinin isminden ayn olarak meşhur olduğu bir lakab almasına denir. Misal vermek gerekirse meşhur alim Süleyman b. Mihrân, eğri bacaklı manasına gelen el-A'meş lakabını almış ve isminden çok bu lakabıyla tanınmıştır.

Telfîk:

İkinci babtan çekimi yapılan ve iki şeyi birbirine katmak, birleştirmek manasına gelen "lefeka" kök fiilinin tef'il ölçüsünde mastar olan telfik, kök fiiliyle aynı manaya gelir.
Hadis Usulünde telfîku'r-rivâyât tabirinin kısa şeklidir ve bir hadisin çeşitli rivayetlerini birleştirerek hepsini belli lafızlarla ve tek isnadla nakletmeye denir. Bu, bir anlamda ravinin, bir hadisi- birkaç şeyhten almış bulunması ve rivayetlerin manaca bir olmakla birlikte lafiz yönünden farklı olması halinde- isnadlarını birleştirerek metnini içlerinden birinin lafzıyla sevketmesidir. Böyle birkaç şeyhten rivayet edilen hadisi isnadlarını birleştirerek içlerinden birinin metniyle zikretmekte ravi ahberanâ fulânun ve fulânun ve'1-lafzu li-fulânin kale (falan ve fülan bize haber verdiler. Hadisin lafzı falancaya aittir. O dedi ki...) veya ahberanâ fulânun ve fulânun ve hazâ lafzu fulânin kale (bize falanca ve falanca rivayet etti. Bu naklettiğimiz lafız falanın rivayetidir. O demiştir ki...) gibi lafızlar kullanır. Bu lafızlarla aynı hadisi iki isnadını birleştirerek rivayet ettiğini, mana aynı olmakla beraber şeyhlerinden hangisinin rivayetini tercih etmiş olduğunu belirtmiş olur.
Müslim, Sahih'inde takip ettiğ imetot gereği bir hadisin çeşitli tariklannı bir arada zikrettiğinden telfikin güzel örneklerini vermiştir, misal olarak bir tanesini almak faydadan hali değildir.
"Bana İbrahim b. Dînâr, Ukbe b. Mukrem ve Abd b. Humeyd tahdis ettiler. Bunların hepsinin rivayeti Ebu Asım'dandır. - Nakledeceğimiz hadisin lafzı Ukbe'nindir- (Ukbe) "haddesenâ Ebu Asım" dedi..."
"...Hz. A'işe haber vererek şöyle dedi: "Oynayanları görmek istiyorum" deyince Hz. Peygamber ayağa kalktı. Ben de kapıda durdum. Onlar Mescitte oynarlarken ben de Allah Resulü'nün iki kulağıyla omuzu arasından seyrettim."1170
Görüldüğü gibi Müslim hadisi üç şeyhten tercih ettiği Ukbe'nin lafzıyla nakletmiştir. Böylece aynı hadisin üç rivayetini birleştirerek vermiştir.
Telfikin çeşitli uygulama şekilleri vardır. En çok kullanılan şekil yukanda verilen misaldeki gibidir. Bununla birlikte ravi bazen hadisi isnadlardan birine ait olan lafzı zikretmeyip biraz ondan, biraz diğerinden alıp sevketmek suretiyle de telfik yapabilir. O zaman hadisi ahberanâ fulânun ve fulânun - ve tekârebâ fi'l-ma'nâ- kala ahberanâ fulânun (bize falan ve fülan haber verdi. Söylediklerinin manası birbirine yakındır. Bunlar "bize falan haber verdi" dediler) gibi bir eda lafzıyla sevkeder.
Telfîkin ilk şeklinin caiz olduğunda ittifak vardır. İkinci şeklini ise hadisleri manasıyla rivayet taraftarı olanlar caiz görmüşlerdir.
Ravinin, hadisin manasında birleşmiş bir cemaatten rivayet ederken verdiği metin o cemaatten kimsenin metni olmadığı halde bunu açıklamayıp susmasına gelince, Buharî, Abdullah b. Vehb, Hammâd b. Seleme gibi hadisciler böyle rivayetten çekinmemişlerdir. Bu alimler bu şekildeki rivayetlerinden dolayı ayıplanmışlarsa da hadisin manasiyle rivayetini caiz görenler bunda bir mahzur olmadığını söylemişlerdir.
Bir hadis kitabını birkaç şeyhten dinledikten sonra içlerinden birinin asıl nüshasiyla mukabele eden ravinin, şeyhlerinin hepsini isnadında zikredip -ve'1-Lafzu li-fulânin- diyerek lafzın kime ait olduğunu göstermesini caiz görenler olduğu gibi görmeyenler vardır. Caiz görenlere göre ravi o kitabı ismini söylediği şeyhinden dinlemiştir. Caiz görmeyenlere göre ise o ravinin, diğer şeyhlerinin işittiği kitabın hadislerini nasıl rivayet ettiklerini yakinen bilmesi gerekir. Ta ki onlara da isnad ederek rivayet edebilsin.
Burada şuna işaret etmek gerekir. Sonucu telfik şekli diğerlerine dahil değildir; zira onlarda muhaddis, lafız ravisi olarak gösterdiği şeyhinden başka, öteki şeyhlerinden gelen lafızlara muttali olmuş, mana yönünden kedi rivayetine uygun olduklarını görerek ihbarda bulunmuştur, oysa bunda öyle bir durum yoktur.

Telfîkin bir şekli de şudur. Muhaddis, hadisin bir kısmını bir şeyhinden, diğer kısmını da bir başka şeyhinden dinlemiştir. Sonra rivayet ederken herbirinden dinlediği lafızları ayn ayn belirtmeksizin her ikisini kanştırarak mübhem bir şekilde" bir kısmı falandan; diğer bir kısmı fülandan" diyerek metni her iki şeyhine birden isnad eder. Böyle bir telfik ancak senedi oluşturan ravilerin hepsi sika olduğu takdirde caiz görülmüştür.
Rivayetlere bakılırsa telfîki ilk yapan muhaddis İbn Şihâb ez-Zuhrîdir. Diğer hadis, siyer ve megazi âlimleri de böyle rivayetleri birleştirme işlemini çokça kullanmışlardır. Buhâri'nin İbn Şihâb ez-Zuhrî'den rivayet ettiği ilk hadisi telfikin son şekline güzel bir misaldir. Buharî, senedim İbn Şihâb'a bağlamıştır, ez-Zuhrî de hadisi dört ravi vasıtasiyle Hz. A'işe'den rivayet etmiştir. ez-Zuhri'nin isnadı ve hadisin bir kısmını birinden, diğer bir kısmını bir diğerinden aldığına dair ifadeleri şöyledir:
"... Bana Urve İbnu'z-Zubeyr, Sa'id İbnu'l-Museyyeb, Alkametu'bnu Vakkâs el-Leysî ve Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd Hz. Peygamber (s.a.s)'in eşi Hz. A'işe (r.anha)'dan naklederek rivayet ettiler. Bunlann her biri bana Hz. A'işe hadisinin bir kısmını rivayet etti. Bu zatların kimi Hz. Aişe hadisini diğerlerinden daha iyi bellemişti. Rivayette ise daha sağlamdı. Bense A'işe'den rivayet ettikleri hadisi herbirinden ayn ayn alıp öğrendim. Bunlardan kiminin hıfzı diğerlerinden üstün olmakla beraber sözleri ötekinin sözlerini doğruluyordu. Bu dört kişi dediler ki, Hz. A'işe şöyle dedi..."1171
Görülüyor ki İbn Şihâb ifk hadisini Hz, A'işe'den ayn ayrı rivayet eden dört tabiîden kısım kısım rivayet etmiştir. Sonra da bunların birbirini doğrulayan rivayetlerini telfik ederek nakletmiş, ancak hangi kısmı hangisinden rivayet ettiğini açıklamamıştır. Bu dört kişi ve İbn Şihâb'ın kendisi sikadırlar. Bu yüzden rivayetlerinin bu şekilde telfik edilmesi hadise herhangi bir zarar vermemiştir.

Telfîku'l-Hadîs:

Bk. Telfîk.

Telfîku'r-Rivâyât:

Bk. Telfîk.

Telkîb:

Kelime olarak mastar olup bir insana lakap takmak veya onu bir lakabla anmak demektir. Hadis ilminde kelime manasıyla kullanılır ve bir raviyi isminden başka isim veya lakabı, yahutta künyesiyle anmaya denir.
Telkîb, özellikle mübhem olarak zikredilen ravilerin kim olduklarından kestirilmesinde işe yarar. İsimleri birbirine benzeyen ravilerin bilinmesinin de de telkîb şeklinden faydalanılır.

Telkin:

Bir sözü birine söyleyip anlatmak manasına mastardır. Bir kimseye bir şey anlatıp kabul ettirerek tesir altına almak manasına daha çok kullanılır. Türkçede buna ağzına dil vermek denilir. 1172
Hadis Usulünde telkin, bir muhaddise tesir ederek bir hadisin kendi rivayeti olduğuna inandırarak onu gerçekte rivayet edip etmediğini bilmeden rivayet etmesini sağlamaktır. 1173
Telkine maruz kalanlar daha çok darîr denen görme duygusundan mahrum kalanlarla îhtilat veya yaşlılık sebebiyle hafıza kaybına uğrayanlardır. Böyle birine değişik isnad etmek, hadise rağbeti artırmak gibi sebeplerle bu senin falandan rivayetindir" denilerek telkinde bulunulur. Eğer o ravi hadislerini kendisine ait bir asıldan rivayet etmiyorsa ve ne rivayet ettiğini bilmiyorsa telkin edilen hadisi kendi hadisi olarak rivayet eder. Bu şekilde telkine uğramış olur.
Telkine maruz kalanlar arasında Musa b. Dînâr meşhurdur. Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın da telkine maruz kaldığı söylenmiştir. İnsanların aczini kullanmakla birlikte bazen siyasî maksatlarla mevzu hadisin bile telkin edildiği olmuştur. Şu misal bunu gösterir: "İbn Zekrûye anlatmıştır: "Bir gün Ebubekr İbnu'l-Ce'âbî'nin yanında idim. Derken yanına bir grup şiî geldi. Selam verip oturdular. Minderinin altına içinde para bulunan bir kese koyduktan sonra içlerinden biri
"Kadı efendi, dedi; sen Bağdat muhaddislerinin hepsini isnadında toplamış birisin. Bu kente gelenleri de bilirsin. Biliyorsun, Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib de Bağdad'a geldi. Senden kitabında bu olayı zikretmeni rica ediyoruz." Bunun üzerine İbnu'l-Ce'âbi
"peki" dedi ve hizmetkarına kitabını getirmesini söyledi. Kitabı gelince bir yerine
"Söylendiğine göre Mü'minlerin Emiri Ali b. Ebî Talib de Bağdad'a gelmiştir" diye yazdı. Bundan sonra şiîler kalkıp gittiler. Ben
"Kadı, dedim, kitabına yazdığın bu haberi sana kim rivayet etti?" Bu soruma
"Gördüğün bu adamlar" cevabını verdi."1174
Rivayetlerinde tesâhül gösterenlerin olduğu gibi telkini kabul edenlerin de rivayetleri makbul sayılmıştır.

Temrîz:

Bk. Tadbib.

Temrîz Sigası:

Temrîz sözlükte hasta etmek manasına geldiği gibi karşılığı olan hastaya ilgi göstererek tedavisine gayret göstermek, kötülemiş birini sağlığına kavuşturmak anlamını da verir. Temrîz sigası ise kale, ruviye, nukile, yuzkeru gibi kesin rivayete delalet etmeyen eda sigalarına denir. Söz gelişi kale eda lafzı kesinlikle rivayete delalelet ettiği kadar tedlis yoluyla rivayette de kullanılır. An lafzı da öyledir.
Temrîz sigaları daha çok Hz. Peygamber'e ait olduğu kesin olmayan zayıf hadislerin edasında kullanılmıştır. İbnu's-Salâh'a göre isnadsız olarak rivayet edilen zayıf hadislerle sahih mi zayıf mı olduğu konusunda tereddüd hasıl olan hadislerin rivayetinde de temrîz siğalan kulanmak gerekir. 1175

Te'nîn:

Kelime olarak “enne ile rivayet etmek” demektir. Mu'ennen bahsinde geçtiği gibi hadisin isnadında “enne” edatı kullanılır, ravi hadisi “enne Resulallah (s.a.s) kale” diyerek sevkeder. Bu şekilde rivayete te'nin adı verilmiştir. Aynı lafız bir de icazetle rivayet şekillerinden birinde geçer. Ravi, kendi şeyhine şeyhinin şeyhi tarafından icazetle rivayet izni verilmiş olduğunu “enne” lafzıyla haber verir. Mesela ravi isnadında ahberanâ fulântın enne fulânen ahberahu lafzını veya benzerini kullanır. Bu şeyhinin, şeyhinden icazetle almış olduğu hadisi kendisinin de ondan aynı yolla-aldığını ifade eder.

Terâcum:

Bk. Terceme.

Terceme:

Bir dilde ifade edilen manayı diğeriyle açıklamak karşılığı olan mastardır. Çoğulu Teracum gelir.
Hadis İlminde terceme, hadis kitaplarındaki ana bölümlerle (kitâb) bunları oluşturan bâblara konulan başlıklara denilmiştir. “Buharı'nin fıkhı terâcümündedir” sözü meşhurdur ve onun fıkıh meselelerine dair görüşlerinin Sahîh'inin bablarına koyduğu kimi başlıklarda özetlenmiştir manasınadır.

Tercih:

Sözlük yönünden bir şeyi diğerinden üstün görüp onu yeğlemek manasına gelen tercih, Hadis ilminde manaları bakımından birbirine zıt iki hadisten birini herhangi bir sebeple alıp öbürünü bırakmaya denir. Eklemek gerekirse bu tarif, aralarında nesh söz konusu olmayan rivayetler içindir.
Birbirine zıt mana taşıyan iki hadisin ik-siyle birden amel etmek imkansızdır. Nesh de söz konusu olmayınca birini diğerine tercih etmek gerekir. Sıhhat bakımından ikisi de aynı derecede olan bu iki rivayet tetkik edilir. Birini diğerine üstün kılacak herhangi bir husus araştırılır. Tercih sebebi denilen herhangi bir özellik taşıyan hadis, diğerine yeğ tutularak onunla amel edilir.
İbnu's-Salâh, bir hadisin diğerine tercih edilmesine yol açan tercih sebeplerinin elli özellik olduğunu kaydeder. Ancak neler olduklarını açıklamaz. 1176el-Hâzimı de bunları zikreder. Bazıları tarafından yüze kadar çıkarılan tercih sebeplerini es-Suyütî, yedi gruba ayırmıştır. Bu yedi grup tercih sebebi özetle şunlardır:
1. Ravilerin Hallerine göre Tercih Sebepleri:
a) Ravi çokluğu: Ravi sayısı fazla olan hadis, az olana tercih edilir; çünkü fazla sayıda ravi tarafından rivayet edilmiş olan hadiste yalan ve yanlış bulunma ihtimali, az sayıda ravi tarafından rivayet edilene göre daha zayıftır.
b) Rivayet vasıtası olan ravilerin sayıca azlığı: Bu tercih sebebi, isnadın âlî ve nazil olması şeklinde de ifade edilebilir. Ravi sayısı az olan, dolayısiyle âlî isnadla rivayet edilen hadiste yanılma ihtimali nisbeten azdır.
c) Ravilerin fakih olmaları: Ravileri Fıkıh ilmini iyi bilen kimselerden oluşan isnadla rivayet edilen hadis, böyle olmayana tercih edilir. Hadis, lafzıyla veya manasıyla rivayet edilmiş de olsa farketmez; zira fakih olan ravi, hadiste görünüşe göre mahzur saydığı bir husus olursa şüphesini gidermek için araştırma yapabilir. Ancak Fıkıh ilmini bilmeyen kimse için bu mümkün olamaz.
d) Ravilerin nahv ilmini bilmeleri: İsnadı, nahiv kaidelerini iyi bilen ravilerden meydana gelen hadis, diğerine tercih edilir. Kuşkusuz, nahiv kaidelerini bilen ravi, hadiste dil yönünden kusur varsa açığa çıkarabilir. Böyle bir ravinin, hadisin manasını bozacak hatalardan emin olması kolaydır. Halbuki nahiv kaidelerini bilmeyen raviden böyle birşey beklenemez.
e) Ravilerin hafız (hadisleri ezberleyen) kimseler olmaları: İki hadis. Hadis ilmindeki tabiriyle tearuz ettikleri, yani birbirlerine zıt düştükleri zaman, nesh söz konusu olmadığı, araları birleştirilemediği, nihayet başka tercih sebepleri dikkate alınarak içlerinden biri tercih edilememediği takdirde, hadislerini ezberlemiş olan ravinin hadisi, yazılı metne dayananınkine tercih edilir.
İslamın ilk devirlerinde yazı bilenlerin sayısı yok denecek kadar az, yazı tekniği de geri olduğundan hadislerin daha çok ezberden nakline önem verilmiştir. Yazılı metinlerin kaybolma, yıpranma tehlikesinin yanısıra bugünkü manada harekeleme yapılamayışı yüzünden yanlış okunma tehlikesi bahis konusu olunca hadislerini ezberinden nakleden ravinin rivayet ettiği hadisin tercih edilme sebebi daha iyi anlaşılır.
f) Zabt üstünlüğü: Hafızası kuvvetli, zabt gücü fazla olan ravinin hadisi, böyle olmayanın hadisine tercih edilir. Bu tercih sebebi de zabtı kuvvetli ravinin yanılma ihtimalinin az olması ve rivayetine itina edeceği dikkate alınarak konulmuş olmalıdır.
g) Şöhret: muhaddisler arasında tanınmış bir ravinin hadisi tanınmamış olanınkine tercih edilir. Ravinin isim yapmış biri olması yalan söylemesine büyük ölçüde engel olur. Bunun için hadiscller arasında tanınmış bir kimse olması tercih sebebi olmuştur.
Ravinin halleri ile ilgili tercih sebepleri bunlarla birlikte kırka kadar çıkar. Her biri ravinin çeşitli yönleriyle ilgili sebeplerdir. Hepsi de birbirine zıt manada iki hadisten hangisinin ravisinde varsa o hadisin diğerine tercih edilmesini sağlar.
2. Rivayet Metoduna Göre Tercih Sebepleri:
a) Rivayet Vakti: Buna göre birbirine zıt manada görünen ve araları birleştirilemeyen iki hadisten biri ravisinin erginlik çağında, diğeri ise hünüz erginlik çağına ermeden önce alınmış olsa, ilki tercih edilir. Bu tercih sebebi, erginlik çağına eren ravinin ermeyene nisbetle rivayete daha ehil sayıldığı dikkate alınarak öngörülmüştür.
b) Rivayet metodu: Bu da tercih sebebidir. Buna göre söz gelimi semâ yoluyla alınan hadis arz yoluyla alınana tercih edilir. Aynı şekilde arz yoluyla elde edilen mukâtebe, munâvele usulüyle alınmış olan vicâde ile elde edilene tercih edilir.
3. Rivayet Şekline Göre Tercih Sebepleri:
a) Hadislerden birinin lafzıyla, diğerinin manasıyla rivayet edilmiş olması: Böyle durumda lafzıyla rivayet edilen hadis manasıyla rivayet edilene yahut manasıyla rivayet edildiği şüphe götürene tercih edilir.
b) Vurûd Sebebi: Söyleniş veya bir fiil bildiriyorsa işleniş sebebi belirtilerek rivayet edilen hadis, böyle olmayana tercih edilir. Rivayette vurûd sebebinin söylenmiş olması hadise gösterilen itina ve titizliğin ifadesidir. Bu itibarla tercih sebebi sayılmıştır.
c) Rivayette Tereddüd Edilmesi: Ravisinin rivayetinde şüphe veya tereddüd göstermediği hadis, şüphe ve tereddüde yer vererek rivayet edilene tercih edilir.

Bundan sonraki tercih sebepleri, isnadında ihtilaf olmaması, lafzında iztırab bulunmaması, isnadla rivayet edildiği halde aynı zamanda yazılı bir metne de nisbet edilmesi gibi esaslar üzerinedir ve onuncuya kadar devam eder.
4. Hadisin Vurûd Vaktine Göre Tercih Sebepleri:
a) Hadislerden Birinin Medenî, Diğerinin Mekkî Olması: Bu durumda Medenî hadisler, Mekkî olanlara tercih edilir,
b) Hz. Peygamber (s.a.s)'in vefatına yakın olayları bildiren hadisler zaman belirtilmemiş olanlara tercih edilir. Hz. Peygamber'in ebedî aleme göç etmesine yakın zamanlarda İslâmiyet güçlenmiştir. Bu yüzden son zamanlara ait hadisler, müslümanlığın zayıf bulunduğu zamanlara ait hadislere nisbetle daha güvenilir itibar edilmiş ve bu husus tercih sebebi sayılmıştır.
c) Hafifletici hükümler taşıyanları diğerlerine tercih edilir. Böyle hafifletici ve kolaylaştırıcı hükümler taşıyan hadisler son zamanlara ait kabul edilir; zira Hz. Peygamber ilkin müslümanlann cahiliye adetlerini bırakarak İslâm esaslarına alışmalarını sağlamak için daha titiz davranmıştır. Sonradan müslümanlann yeni hayat nizamına alışmalarından sonra kolaylığa meyletmiştir. Kolaylaştırıcı hadislerin son zamanlara ait kabul edilmelerinin sebebi budur.
Bununla birlikte aksi görüşte olan, yani kolaylaştırıcı hükümler taşıyan hadislerin değil, şiddet gösteren hükümler getirenlerin tercih edilmesi gerektiği görüşünde olan alimler de vardır. Bunların dayandıkları delil, Hz. Peygamber'in önceleri sadece imanla ilgili esasları tebliğ etmesi, dinî hükümlerin sonradan konulmuş olmasıdır.
d) Ravinin müslüman olmasından sonra öğrendiği hadis, önce öğrendiğine tercih edilir.
e) Rivayette senedin kesiksiz oluşuna delalet eden semi'tu, haddesenâ gibi eda lafızlarının kullanılmış olması da böyle lafızlarla rivayet edilmeyen hadislere tercih sebebidir.
5. Hadisin lafzına Göre Tercih Sebepleri:
a) Hâs (özel hüküm taşıyan) âm (genel hüküm taşıyan) a tercih edilir.
b) Hakikate delalet eden lafızlarla gelen bir hadis, mecaz ifadeler taşıyana tercih edilir.
c) Mutlak mukayyede tercih edilir.
6. Hükme Göre Tercih Sebepleri:
a) Herhangi bir şeyi haram kılan hadis, mubah veya vacip olduğuna delalet edene tercih edilir.
b) Had cezalarını nefyeden hadisler nef-yetmeyenlere tercih edilir.
7. Diğer Sebeplerle Tercih:
a) Kur'ân-ı Kerim'in açık manasına uyan, uymayana,
b) Sünnete ayun, uymayana,
c) İlk dört Halifenin uygulamalarına uyan hadisler uymayanlara, tercih edilir.1177
Bazı âlimlere göre, (Birbirine zıt iki hadisden herhangi bir sebeple tercih edilenine râcih adı verilmiştir. Öbürüne ise bütün hadis âlimleri mercûh demişlerdir.

Terekûhu:

"Onu terkettiler" demek olan bu tabir cerh lafızlarından biridir. Cerhin nisbeten ağırına delalet eden beşinci mertebesinde yer alır.
Hakkında bu mertebede yer alan lafızlardan birisiyle cerh hükmü verilmiş olan ravi artık adalet vasfını yitirmiştir. Bu itibarla kendisi ve hadisleri terkedilir. Yani ne yazılır, ne i'tibar için dikkatle alınır, ne de şahid olarak göz önünde bulundurulur.

Tesâhul:

Sözlük itibariyle kolaylaştırmak, kolaylık göstermek demek olan tesahul kelimesi mastardır.
Hadis usûlünde bilhassa rivayete gereken önemi vermeyenlerin, işi gevşek tutanların bu tutumlarına denir. Kaide olarak hadis işitmede veya rivayette gerekli dikkat ve özeni göstermeyen ravinin rivayeti makbul tutulmaz. İbnu's-Salâh, rivayeti makbul sayılmayanlar arasında hadis meclisinde uyuyanları mukabele edilmemiş bir asıldan rivayet etmek suretiyle rivayet kaidelerinin önemini umursamazlığa delalet eden gevşekliği gösterenleri de saymıştır. Alimimizin gözünde telkin kabul eden ravi de tesahül gösteriyordur. 1178
Muhaddisler hadisleri birer dinî esas olarak gördüklerinden Hz. Peygamber'den kendilerine emanet kabul etmişler ve hatasız bir şekilde rivayet edilebilmeleri için kaideler koymuşlardır. Onlar nazarında bilhassa ahkâm hadislerinin büyük önemi vardır. Haram, helal, emir, nehiy biraz da hadislerle belli olur. Bu sebeple büyük hadis alimleri dinî hükümler taşıyan hadisler üzerinde ciddiyetle durmuşlardır. Onlara göre hadislerin hatalı rivayeti Hz. Peygamber (s.a.s)'in maksadının yanlış anlaşılmasına, dolayısiyle çıkarılacak hükmün yanlış olmasına yol açmak olacaktır. Bu itibarla rivayet hatasız olmalıdır. Bunun için de konulan kaidelere riayet etmek, işi gevşek tutmamak gerekir. Rivayetlerinde tesahül gösterenler, bilmeden yanlış rivayete meydan vermiş olabilirler. Bu bakımdan hadisleri rivayette tesahüle yer vermemelidir. Rivayetinde tesahül gösteren ravinin hadisi de kabul edilmemek gerekir.
Şu da var ki hadisciler ahkam hadislerinde son derece titizlik göstermekle birlikte aynı titizliği şer'i hüküm taşımayan hadislerde göstermemişlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel "Hz. Peygamber (s.a.s)'den helâle, harama, sünnetlere ve dinî hükümlere dair bir hadis rivayet edersek isnadlarda işi sıkı tutarız. Ondan amellerin faziletlerine ve bir şer'i hüküm konmayan veya kaldırmayan hadis rivayet ederken isnadlarda tesahül gösteriririz" demiştir. 1179
Diğer taraftan, muhaddislerin bazı hadisleri hakkında üzerinde fazla durmadan üstün-körü hüküm vermelerine de tesahül denilmiştir. Sözgelişi İbnu'l-Cevzî hadise kolayca mevzu damgasını vurabilen bir alimdir. Gerçekten Mevzuatında değil bazı hasen ve zayıf hadislere, Buharî ve Müslim'de mevcut kimi sahih sayılanlara bile kolayca mevzu demiştir.1180 Onun bu tutumu da tesahül sayılmış ve tenkit edilmiştir. Bunun gibi es-Suyûtî de diğer alimlerin zayıf gördükleri bazı hadislere kolayca sıhhat kılıfı uydurmuştur. Bu da bir tesahüldür.
Hadis alimleri tesahül karşılığı olarak teşdîd tabirini kullanmışlardır. Bu da rivayette ciddi davranıp gerekli dikkat, itina ve titizliği göstermekle rivayet kaidelerine elden geldiği ölçüde uymak olarak açıklanmıştır.

Tesebbut:

Kelime olarak sabit ve sağlam olmak manasına gelir. Kısaca hadislerin rivayetinde veya rivayet edilen hadislerin kabulünde titizlik göstermeyi ifade eden tabir olarak kullanılmıştır.

Bilhassa Raşid halifelerden Ebubekr ve Ömer hadis rivayetinde son derece titiz davranmışlar. Aynı titizliği rivayet edilmiş olan hadisleri kabulde de göstermişlerdir. Her ikisinin de sa-habîlerden birinin rivayet ettiği bir hadisi işiten başka bir sahabî olup olmadığını araştırmaları meşhurdur. Bu tutum, onların hadisleri kabulde ihtiyatlı ve dikkatli davranarak tesebbüt göstermelerinden başka bir şey değildir.

Tesmî':

"İşittirmek" manasına gelen bu tabir de bir şeyhin, talebelerinin işitmesi için hadislerini ezberinden veya kitabından okuması manasına kullanılmıştır.

Tesmiyetu'r-Ruvât:

"Hadis ravilerinin isimlerini söylemek" demek olup ravinin şeyhinin isim, neseb, lakab veya künyesini, bir de mensup olduğu kabile veya yerleştiği belde ismini söyleyerek kimliğini açıklığa kavuşturmasına denilmiştir. Hadisi rivayet eden ravi şeyhini mübhem bırakmayıp dilediği şekilde ismî, nesebi, künyesi veya lakabiyle söyler. Bunda serbesttir. Ancak senedin üst tarafında bulunan ravilerin ismine veya vasfına dair kendi şeyhinin zikrettiğinden fazlasını -bilse bile- söyleyemez. Mesela şeyhi, senedin yukarı tarafında bulunan ravilerden birini sadece ismiyle söylemişse, ravi de onu senedinde aynı şekilde ismiyle söyler, onun hakkında bildiği bir fazlalığı senede ekleyemez.
Ravi şayet senedde mübhem bırakılmış bir ravinin kim olduğunu açıklamak veya onun kimliğini açıklığa kavuşturacak şekilde açıklama yapmak isterse, şeyhinin lafızlarıyla kendi lafzını ayırdetmek için ismini zikrettikten sonra "ya'ni'bne fulânin (Şeyhim falancanın oğlu demek istemiştir); veya "Haddesenî şeyhî enne fulânen haddesehü" (fulan oğlu fulanın tahdis ettiğini bana şeyhim söyledi); yahutta "ahberanâ enne fulânen huve'b-nu fulânin" (bize falancanın fülanın oğlu olduğunu haber verdi) gibi eda lafızları kullanır. el-Hatîbu'l-Bağdâdî'ye göre bu lafızların son ikisi öncekilerden daha iyidir. 1181

Tesviye:

Aynı seviyeye getirmek manasına gelen bu kelime tabir olarak hem zayıf, hem de sika ravilerden meydana gelen bir isnaddan mesela bir zayıf raviyi düşürerek o isnadı sadece güvenilir ravilerden meydana gelen isnadmış gibi göstermeye denir. Zayıf raviyi düşürerek isnadı sika ravilerden meydana gelen bir isnad gibi göstermeye aynı zamanda tesviye tedlisi denilmiştir. Tesviyeye bazı muhaddisler tecvid adını vermişlerdir.

Tesviye Tedlisi:

Bk. Tedlîs.

Teşdîd:

Bk. Tesahül.

Tevârih Ve Vefeyât:

Tevârîh, tarihin; vefeyât da vefatın çoğuludur. Buna göre bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle meydana gelen terkib kısaca tarihler, ölüm tarihleri manasına gelir. Her ikisinden maksat hadis ravilerinin özellikle hadis rivayetine başlama, hadis talebi için muhtelif ülkelere yaptığı seyahat ve nihayet ölüm tarihleridir. Hadisin senedinde inkıta olup olmadığı bu tarihlerin bilinmesiyle açığa çıkar; zira hadis ravileri arasında öyleleri vardır ki, bazı şeyhlerden hadis işittiklerini iddia ederler. Ancak bu şeyhlerin ölüm tarihleri ile rivayet iddiasında bulunan ravilerin doğum veya semaa başlama tarihleri karşılaştınhrsa gerçek kendiliğinden ortaya çıkar. Bu konuda pek çok misal vardır. Bir ikisini kaydetmek faydalıdır. "İsma'il b. Ayyâş'ın, Halid b. Ma'dandan rivayette bulunduğunu iddia eden birine "ondan hangi sene hadis yazdın?" diye sorması üzerine adam "yüz on üç senesinde" diye cevap verir. Bunun üzerine İsmail, "Halid b. Ma'dandan vefatından yedi sene sonra hadis yazdığını söylüyorsun; çünkü o, 106 da ölmüştür" deyip adamın yalanını açığa çıkarmıştır.
el-Hâkim de benzeri bir olay anlatır: Muhammed b. Hatim el-Keşşî isimli birisi Abd b. Humeyd'den hadis nakledince ona doğduğu yıl sorulmuş, 260 tarihinde dünyaya geldiğini söylemiştir. Bunun üzerine Abd b. Humeyd'den ölümünden on üç yıl sonra rivayette bulunduğunu iddia ettiği ifade edilmiştir.
Şu hale göre hadiscilerin doğum, hadis rivayetine başlama, rıhle ve ölüm tarihleri bilinirse çeşitli sebeplerle meşhur şeyhlerden rivayet iddiasında bulunanların gerçek yüzleri kolayca ortaya konur. Dolayısiyle isnadlanndaki inkıtalar açığa çıkarılır. Nitekim Kadı Hafs b. Gıyâs talebelerine "bir şeyh'ten şüphe ederseniz onu senelerle hesaba çekiniz" demiştir. Buradaki senelerle kasdedilen rivayet iddiasında bulunanın yaşı ile hadis şeyhinin yaşıdır. Sufyan es-Sevrî de ayın konuda "raviler yalana başlayınca biz de onlara karşı tarih silahını kullanmaya başladık" demiştir. Hassan b. Yezid de şöyle demiştir: "Yalancılara karşı tarihten faydalandığımız kadar hiçbir şeyden istifade etmedik. Şeyhe önce hangi yıl doğduğunu sorardık. Doğum tarihini söyleyince doğru veya yalan söylediğini kolayca anlardık." Ebu Abdillah el-Humeydî ise" hadis ilimleri içinde üçü vardır ki bunların tahsilini öne almak gerekir: İlel, el-Mutelif ve'1-Muhtelif ve nihayet hadis şeyhlerinin vefat tarihleri" demiştir. 1182
Hadis ravilerinin ilim hayatlarının çeşitli devreleri ile ölüm tarihleri bu kadar önemli olunca o sahada gayret gösterip kitap yazılmadığı düşünülemez. Gerçekten pek çok alim himmet gösterip hadis kültürüne bir de tarih ve vefeyât kitapları kazandırmışlardır. Tarih kitaplarının en önemlileri, Yahya b. Main'in, Osman b. Ebî Şeybe'nin, Buhari'nin, İbn Ebî Hayseme'nin, Ahmed b. Abdillah el-İclî'nin, Hanbel b. İshak'ın ve Ebu Zur'a er-Râzî'nin eserleridir. Vefeyat kitapları içinde en meşhurları ise şu alimlere aittir: İbn Zur, İbn Kani, Halife b. Hayyât, Ebu Muhammed el-Ekfânî, Ebu'l-Hasen İbnu'I-Mufaddal, Ahmed b. Eybek İbnu'd-Dimyâtî.

Tevâtür:

Birbiri ardınca gelmek, kesilmeksizin devam etmek manalarına gelen tevatür, yalan söylemeleri aklen mümkün olmayan çok sayıda kalabalığın bir haberi birbiri ardınca haber vererek nakletmekte birleşmelerine denir. Bu

kalabalığın yalan üzerinde birleşmeleri imkânsızdır. Tevatür yoluyla nakledilen habere ise mütevatir adı verilir. Tevatür iki şekilde olur. Bunlardan birincisi lafzen (veya lafzı) tevatürdür. Nakledilen haberin lafzında hasıl olan tevatürdür. Mesela (Yavuz Sultan Selim İran Şahı Şah İsmail'i Çaldıran'da bozguna uğrattı" haberi birbiri ardınca gelen çok sayıda haberci tarafından aynı söylerle ve birbirine yakın, yahutta aynı manaya gelen sözlerle nakledilir ve bu nakilde tevatür hasıl olursa buna lafzı tevatür denir. İkincisi manevi tevatür olup haberlerin lafzında değil, manasında hasıl olan tevatürdür. Mesela yine tevatür yoluyla nakledilen bir haberde "falanca zenginin bir fakire bir seferde beş milyon lira yardım ettiği" söylense, bu haberi nakledenler arasında beş milyonu bir seferde değil, üç taksitte verdi, nakit değil, ev yapması için arsa olarak verdi, bu miktarda malzeme bağışladı diyenler olsa, bağış olayı üzerinde birleşilmesine rağmen olayın naklinde kullanılan lafızlarda değil de manasında tevatür husule gelir ve buna manevî veya ma'nen tevatür tabir edilir.

Tevâtür-ü Lafzı:

Bk. Tevatür.

Tevâtür-ü Manevî:

Bk. Tevatür.

Tevhid Ve Sıfat:

Bk. Akâ'id.

Tıbb-ı Nebevî:

Hz. Peygamber (s.a.s)'in tıpla ilgili hadislerinde meydana gelen ilim dalıdır. Onun, hastalıklar ve zamanın bilinen tedavi usulleri, sağlığı koruma gibi konulardaki tavsiye ve uygulamalarını ihtiva eden eserler vardır. Ebu Nu'aym el-İsbehânî'nin et-Tıbbu'n-Nebevîsi ile Ca'fer b, Muhammed el-Mustağfirî, Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî ve es-Suyûtî'nin aynı isimdeki kitapları anılmaya değer olanlardır.

Tirmizî:

Bk. Sünen Tirrnizî.

Töhmet-i Kizb:

Bk. İttihâm Bi'1-Kizb.

Tunkiru Merre Ve Ta'rıfu Uhrâ:

Bk. Ta'rifu Ve Tunki-Ru.

Tukullime Fîhi:

Hakkında söz olmuştur demektir. Cerh lafızlarındandır ve Irâkî'nin cerhin en hafifine delalet eden birinci mertebe lafızları arasında saydıklarındandır. Hükmü, o mertebedeki öteki lafızların hükmü gibidir.

Turuk:

Bk. Tarik.

Tusâ'î:

Bk. Tusâ'iyyât.

Tusâ'iyyât:

Kelime olarak "dokuzlu" manasına gelen tusâ'înin çoğuludur. Hadis ilminde son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında dokuz ravi bulunan âlî isnadlarla rivayet edilen hadisleri ifade eden bir tabirdir.
Genellikle âlî isnada önem veren muhaddisler, yaşadıkları devir itibariyle Hz. Peygamber'e aralarında dokuz ravi olan âlî isnadla ulaşarak rivayet ettikleri hadisleri ayrı bir cüzde toplamışlardır. Bu cüzlere de tusâ'iyyat denilmiştir. Tusâ'iyyât içinde İbrahim b. Muhammed et-Taberi, Ebu Umer Abdulaziz b. Muhammed b. Cemâ'a el-Kinâni'nin cüzleri meşhurdur. 1183

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.2.20 TAHARET

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1-TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. Abdest Ve Namazın Farz Kılınması
2. Temizlik Hakkında Gelenler
3. "Namaza Kalkacağınız Zaman Yüzlerinizi Yıkayınız" Ayet-i Kerimesi
4. Abdest Bozmaya Gitme Hakkında
5. Abdest Bozma Esnasında Gizlenme
6. Büyük Veya Küçük Abdest Bozmada Kıbleye Dönmekten Men'
7. Amr B. Avn Anlatıyor
8. Kıbleye Dönme Hakkında Müsâade
9.Ayakta İşemek Hakkında
10. Kişi Helaya Gireceği Zaman Ne Der?
11. Abdest Bozma Sonrası Temizlenme "İstitâbe=İstincâ"
12. Kemik Veya Hayvan Tersi İle İstincâ Etme Yasağı
13. Sağ El İle İstîncâ Etme Yasağı
14.Taslakla İstincâ' Yapmak
15. Su İle İstincâ' Yapmak
16. İstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Süren Kimseler Hakkında
17. (Kişi) Heladan Çıkdığı Zaman Ne Der?
18. Misvak Kullanmak Hakkında
19.Misvak Kullanmak Ağzın Temiz Olmasına Sebeptir
20. Teheccüd Namazı Kılınacağı Zaman Misvak Kullanılması
21.Namaz Temizliksiz Kabul Olunmaz
22. Namazın Anahtarı Temizliktir
23. Abdestte Ne Kadar Su Yeter
24. İbrikten Abdest Alma
25. Abdest Almada Besmele Çekmek
26. Ellerini Yıkamadan Önce Onları Su Kabına Sokan Kimse Hakkında
27. Üç Defa Yıkayarak Abdest Alma
28. İkişer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma
29. Birer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma
30. Abdestin Tam Alınması Hakkında Gelen Hadisler
31. Ağza Su Vermek (Mazmaza) Hakkında
32. Burna Su Çekmek Ve Taşla Temizlenmek Hakkında
33. Sakalı Hilâllemek Hakkında
34. Parmakları Hilâllemek Hakkında
35. Şu Ökçelerin Ateşten Vay Hâline!
36. Başı Ve Kulakları Meshetmek Hakkında
37. Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Başı İçin Yeni Su Alırdı
38. Sarığın Üzerine Meshetmek
39. Abdestten Önce Avret Yerine Su Serpmek Hakkında
40. Abdestden Sonra Mendil (Kullanmak)
41. Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında
42. Meshde Müddet Koyma
43. Papuclar Üzerine Meshetmek
44. Abdestten Sonra Söylenilecek Söz
45. Abdestin Üstünlüğü
46. Her Namaz İçin Abdest Alma
47. Abdest Sadece Hades'ten Dolayı Gerekir
48. Uykudan Dolayı Abdest Almak
49. Mezi Hakkında
50. Erkeklik Organına Dokunmaktan Dolayı Abdest Almak
51. Ateşin Değdiği Şeylerden Dolayı Abdest Almak
52. (Bundan Dolayı) Abdest Almayı Terketmede İzin
53. Deniz Suyundan Abdest Alma
54. Durgun Sudan Abdest Alma
55. Pislenmeyen Suyun Miktarı
56. Kullanılmış Su İle Abdest Alma
57.Kadının Abdest Suyunun Artığı İle Abdest Alma
58. Kedi Kabdan Bir Şey Yiyip İçtiği Zaman
59. Köpeğin Kabdan Yiyip İçmesi Ve Onu Yalaması Hakkında
60. Tereyağına Fare Düşebilir?
61. Sidikten Korunmak
62. Camide İşemek
63. Yemek Yememiş Olan Çocuğun Sidiği
64. Yeryüzünün Bazısı Bazısını Temizler
65. Teyemmüm
66. Teyemmüm (Toprağa) Bir Defa Vurularak (Yapılır)
67. Cünüblükten Dolayı Gusül Yapmak Hakkında
68. Erkek Ve Kadın Bir Kabdan Gusül Yapabilirler
69. Cünüblükten Bir Kıl Yerini (Kuru) Bırakan Kimse
70. Kendisine Cünüblük İsabet Eden Yaralı
71. Hanımlarını Tek Gusülle Dolaşan Kimse
72. Kendisiyle Gizlenilmesi Müstehab Olan Şeyler
73. Cünüb Uyumak İstediği Zaman
74. Su Sudan Dolayı (Gerekir)
75. Sünnet Edilecek Yerin Sünnet Edilecek Yere Dokunması Hakkında
76. Rüyasında Erkeğin Gördüğü Şeyi Gören Kadın Hakkında

77. İhtilâm Olduğunu Hatırlamadığı Halde Islaklık Gören Kimse
78. Biriniz Uykusundan Uyandığında
79. Adam Heladan Çıkıp Yemek Yiyebilir
80. Müstehaza
81. Oruçlunun Mübaşereti
82. Hayızlı Kadın Seccadeyi Uzatabilir
83. Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı Hakkında
84. Müstehazanın Guslü Hakkında
85. "(Müstehâza) Öğleden Öğleye Gusül Yapar, Cinsî Münâsebette Bulunur, Oruç Tutar" Diyenler
86. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunabilir" Diyenler
87. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunamaz" Diyenler
88. Hayızın En Çok (Müddeti) Hakkında Gelen Haberler
89. Hayızın En Az (Müddeti) Hakkında
90. Muayyen Kanı Kesilmeyip Devam Eden Bakire Hakkında
91. Muayyen Kanı Gören İhtiyar Kadın Hakkında
92. Temizliğin En Az (Müddeti) Hakkında
93. Temizlik Nasıldır?
94. Bulanık (Akıntı) Hayızdan Sonra Olduğunda
95. Kadın Namaz Esnasında Temizlenebilir Veya Hayız Olabilir?
96. Kadın İstihâza Günlerinde Hayız Günlerini Karıştırdığı Zaman
97. Hamilenin O Kanı Gördüğü Zaman (Ne Yapacağı) Hakkında
98. Lohusanın Müddeti Ve Bunun Hakkında Söylenenler
99. Hayızlı Kadın Temizlendiğinde (Hayız Görüyorken Giydiği) Elbise İle Namaz Kılabilir (Meselesi) Hakkında
100. Kadın (Önce) Cünüb, Sonra Da Hayız Olabilir?
101. Hayız Olan Kadın Namaz Vaktinde Abdest Alır
102. "Hayızlı Kadın, Namazı Kaza Etmediği Halde Orucu Kaza Eder" (Meselesi) Hakkında
103. Hayızlı Kadın Kur'an'ı Okuyamadığı Halde Allah'ı Zikredebilir
104. Hayızlı Kadın Secde (Âyetini) İşitir de Secde Yapmaz
105. Hayızlı Kadın Temizlendiği Zaman (Hayızlı İken Giymiş Olduğu) Elbisesinde Namaz Kılabilir
106. Cünüb Kimsenin Ve Hayızlı Kadının Teri Hakkında
107. Hayızlı Kadından Faydalanmak
108. Hayızlı Kadın Kocasını Tarayabilir
109. Hayızlı Kadınla Temizlendiği Zaman Gusül Yapmasından Önce Cinsî Münâsebet Yapmak
110. Hayızlı Kadın Boyanabilir Ve Kadın (Kına Gibi) Boya İle Namaz Kılabilir (Meseleleri) Hakkında
111. Adam Karısıyla Hayızlı İken Cinsî Münâsebet Yaptığı Zaman?
112. Ona Keffâret Gerekir Diyenler
113. Kadınlara Arkalarından Yaklaşmak
114. Karısına Dışkı Yerinden Varan Kimse
115. Hayız Olmadan Önce Kendisine Gusül Vâcib Olduğunda Hayızlı Kadının Gusül Yapması
116. Hayızlı Kadının Camiye Girmesi
117. Cünüb Kimsenin Camiden Geçmesi
118. Hayızlı Kadının Muska Takınması
119. Hayızlı Kadın, Kanı Kesildiği, Fakat Su Bulamadığı Zaman Ne Yapar?
120. Cariyenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibrâ)

1-TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. Abdest Ve Namazın Farz Kılınması

656. "Bize Ali b. Abdilhamîd haber verip (dedi ki), bize Süleyman İbnu'l-Muğire, Sâbit'ten, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, (konuşması esnasında izahı gerektiren bir durum gibi bir şey olmaksızın) sözün başında (soru sormamız) bize yasaklanınca, bedevi ve akıllı köylülerin gelip de Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, biz yarnındayken soru sormaları hoşumuza giderdi. Bir ara biz böyle (Hz. Peygamberin yanındayken) bir köylü çıkageldi ve Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- önünde diz çöküp oturdu. Sonra;
"Ya Muhammed, dedi, elçin bize geldi ve bize dedi ki sen, seni Allah'ın Peygamber olarak gönderdiğini söylüyor muşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki,
"O halde, göğü yükselten, yeri yayan, dağlan diken kimse hakkı için, seni Allah mı Peygamber olarak gönderdi?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Peki, senin elçin bize dedi ki, sen, bir gün ve bir gecede, bize beş (vakit) namazın farz olduğunu söylüyormuş sun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Peki, senin elçin bize dedi ki sen, bize senede bir ay orucun farz olduğunu söylüyormuşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Sonra, senin elçin bize dedi ki sen, bize mallarımızda zekâtın farz olduğunu söylüyor muşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Sonra, senin elçin bize dedi ki, sen, yoluna gücü yetenlerin o Ev'e (yani Kabe'ye gidip) haccetmesinin bize farz olduğunu söylüyormuşsun?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-
"Doğru söylemiş" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"O halde, seni Peygamber olarak gönderen zat hakkı için, sana bunu Allah mı emretti?" Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-
"Evet" buyurdu. (Köylü) dedi ki;
"Öyleyse, seni hâk ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, bunlardan hiçbir şey terk etmeyeceğim, bunları aşıp (fazlasını da yapmayacağım." (Enes) dedi ki, (köylü) sonra kalktı (gitti). Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Köylü doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) Cennete girer" buyurdu.[1]

Açıklama

Enes b. Mâlik, soru sorma yasağı ile şu âyete işaret etmektedir:
"Ey iman edenler, açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Eğer Kur'an inerken onları sorarsanız, size açıklanır. Halbuki Allah onlardan geçmiştir. Allah bağışlayıcıdır, halimdir."[2] Bu âyetin iniş sebebi olarak anlatılan olaylardan anlaşıldığına göre, Allah Teâlâ, bu âyetle, Sahabenin Hz. Peygamber'e; zarurî olmayan, muhtaç olmadıkları, faydasız şeyleri veya açıklanmaları halinde ilgilileri utandıracak şeyleri yahut sorulma sonucu yapılmaları farz kılınacak şeyleri sormalarını yasaklamıştı. Bu yasak, zarurî olan, ihtiyaç duyulan şeylerin sorulmasını kapsamaz. Nitekim Allah Teâlâ diğer bir âyette;
"Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (yani meseleyi bilen, eski Kitâb sahiplerine) sorunuz"[3] buyurmuştur. Enes b. Mâlik radıyallahu anh'ın haberinde, Sahabenin bu yasağa titizlikle uyduğu görülmektedir. Bunun için Medine haricindeki müslümanlardan, kendilerine bu yasak henüz ulaşmamış olan kimselerin gelip de Hz. Peygamber'e soru sormaları, bu vesileyle bilmedikleri bazı şeyleri öğrenebileceklerinden, onların hoşuna gitmekteydi.
Yukarıdaki haberde söz konusu olan "köylü=A'râbî", bundan sonraki haberlerde de görüleceği gibi, Sa'd b. Bekroğullarından Dımâm b. Sa'lebe'dir. Sa'd b. Bekroğulları, Hz. Peygamber'in sütannesi Halime'nin kabilesiydi Bu sebeple Dımâm kendisini, "dayılarından bir adam" diye de tanıtacaktır. Hz. Peygamber bu kabileye bir mektupla beraber elçiler de göndermişti. Dımâm da, bunun üzerine, kabilesinin elçisi olarak Medine'ye gelmişti. Dımâm'm bu gelişi, tercihe şâyân görülen görüşe göre, h. 9. yılda vukubulmuştu.[4]
Bu olayla ilgili olarak birkaç Sahabeden gelen haberler vardır. Bunların kimisi muhtasar, kimisi tafsilâtlıdır. Yukarıda, Enes b. Mâlik'ten nakledilen haber de muhtasardır. Talha b. Ubeydillah'ın, bu konuyla ilgili haberinde[5] Hz. Peygamber'in, Dımâm'a, yukarıdaki haberde sözkonusu edilmeyen diğer İslâmî hükümleri de öğrettiği açıklanmaktadır.[6]

657. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize İbn Fudayl rivayet edip (dedi ki), bize Atâ' İbnu's-Sâ'ib, Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:
(Bir gün) bir köylü Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- geldi ve:
"selâm üzerine olsun, ey Abdulmuttaliboğullarının çocuğu!" dedi. (Hz. Peygamber);
"senin de üzerine olsun" buyurdu. (Köylü sözüne devamla) dedi ki;
"Ben senin dayılarından, yani Sa'd b. Bekroğullarından bir adamım. Ben kabilemin sana (gönderdiği) elçisi ve onların temsilcisiyim. Ben sana (bazı şeyler) soracağım. Sana sorumu da sıkı tutacağım. Senden (bazı şeyler) isteyeceğim. Senden isteğimi de sıkı tutacağım!" (Hz. Peygamber);
"İstediğini sor, Benû Sa'd'lı!" buyurdu. (Köylü) dedi ki:
"Seni kim yarattı? Senden öncekileri kim yaratmıştı? Senden sonrakileri kim yaratacaktır?" (Hz. Peygamber); *"Allah"* buyurdu. (Köylü);
"O halde, dedi, bunun hakkı için söyle, O mu seni Peygamber olarak gönderdi?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü);
"Yedi göğü ve yedi yeri kim yarattı, bunların arasına rızkı kim akıttı?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Allah" buyurdu, (Köylü);
"O halde, dedi, bunun aşkına söyle, O mu seni peygamber olarak gönderdi?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü sözüne devamla) dedi ki:
"Doğrusu biz senin (bize göndermiş olduğun) mektubunda, bir gün ve bir gecede beş (vakit) namazı vakitlerinde kılmamız (gerektiği hükmünü) bulduk, elçilerin de bize (bunu) emretti. Şimdi o (Allah) aşkı için söyle, bunu sana O mu emretti?" (Hz. Peygamber)
"Evet" buyurdu. (Adam) dedi ki;
"Sonra biz senin mektubunda, develerimizin yavrularından (veya, "İyi ve değerli olmayan mallarımızdan") alıp bunları fakirlerimize vermemiz (gerektiği hükmünü) bulduk, elçilerin de bize (bunu) emretti. Şimdi o (Allah) aşkına söyle, bunu sana O mu emretti?" (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. (Köylü) sonra şöyle dedi:
"Beşinci soruya gelince sana onu sormayacağım. Ona ihtiyacım da yok."[7] (Köylü) sonra da şöyle dedi:
"İyi bil ki, seni hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun, bunları ben, kabilemden bana itaat edenlerle beraber mutlaka yapacağız!" (Köylü) sonra döndü, (gitti). Bunun üzerine Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, arka dişleri görünecek şekilde güldü, sonra şöyle buyurdu:
"Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, o, hakîkaten doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) mutlaka Cennete girecektir."[8]
658. "Bize Muhammed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Seleme rivayet edip (dedi ki), bana Muhammed b. İshak rivayet etti. (O dedi ki), bana Seleme b. Küheyl ve Muhammed İbnu'l-Velîd b. Nuveyfi1, İbn Abbâs'ın âzâdlısı Küreyb'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet ettiler (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Sa'd b. Bekroğulları, Dımâm b. Sa'lebe'yi, Rasulullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- (elçi olarak gönderdiler. O da O'na geldi ve devesini Mescid'in kapısında çökertti. Sonra onu, öylece kalacak şekilde bağladı. Sonra da Mescid'e girdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve seîlem- Ashabının arasında oturmuş bir haldeydi. Dımâm güçlü kuvvetli, gür saçlı, iki saç örgülü bir adamdı. O, nihayet (gelip) Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- araştırdı ve:
"Hanginiz Abdulmuttalib'in torunudur?" dedi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de;
"Ben Abdulmuttalib'in torunuyum" buyurdu. O:
"Muhammed mi?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Evet" buyurdu. O, sözüne şöyle devam etti:
"Muttalib'in torunu! Ben sana (bazı şeyler) soracağım. Soruda da sert davranacağım. Bu yüzden bana kızma!" (Hz. Peygamber);
"Kızmam, aklına geleni sor!" buyurdu. O dedi ki;
"Senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkına söyle, seni bize Peygamber olarak Allah mı gönderdi?) Hz. Peygamber:
"Allah şâhiddir ki evet" buyurdu. O:
"Peki, senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkı için söyle, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak sadece O'na ibadet etmemizi, atalarımızın O'ndan başka tapmış oldukları şu "eş" (putları) alaşağı etmemizi sana Allah mı emretti?" dedi. (Hz. Peygamber);
"Elbette!" buyurdu. O dedi ki;
"peki, senin ilahın, senden öncekilerin ilahı ve senden sonra geleceklerin ilahı Allah aşkı için söyle, şu beş (vakit) namazı kılmamızı sana Allah mı emretti?" (Hz. Peygamber);
"elbette" buyurdu. (Dımâm) daha sonra tek tek İslâm'ın farzlarını, yani zekâtı, orucu, haccı ve (kİsaca İslâm'ın bütün kanunlarını zikretmeye ve herbir farz esnasında, öncekilerde onu Allah'a saldığı gibi Allah'a salmaya başladı. Nihayet bitirince şöyle dedi:
"Muhakkak ki ben de Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim ve (yine) Muhammed'in, O'nün kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Bu farz(lar)ı yerine getireceğim. Beni menettiğin şeylerden de uzak duracağım." O, sonra da şöyle dedi:
"Ne arttıracağım, ne eksilteceğim!" Daha sonra da devesine doğru döndü, (gitti). Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, o geri dönüp gidince;
"İki saç örgülü doğru söylüyorsa, (dediğini yaparsa) Cennete girer" buyurdu. (Dımâm) da devesinin yanına geldi, ipini çözdü, sonra çıkıp (gitti). Nihayet kabilesinin yanma varınca onlar onun etrafında toplandılar. O zaman (Dımâm'ın) ilk söylediği söz şu oldu:
"Lât ve Uzza (putları) ne kötüymüş!"
"Dımâm! Sus, dediler, alaca hastalığından kork, delilikten kork, cüzzamdan kork!" (Dımâm) şöyle karşılık verdi: "Yazıklar olsun size! Onlar, vallahi, ne zarar verebilirler, ne fayda verebilirler. Muhakkak ki Allah bir elçi gönderdi ve O'na bir Kitâb indirdi. O bununla sizi, içinde bulunduğunuz (kötü) durumdan kurtarmak istemiştir. Şüphe yok ki ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Ben size O'nun yanından, size emrettiği şeylerle size yasakladığı şeyleri getirdim."
(İbn Abbâs) dedi ki;
"Vallahi o gün onun kabilesindeki, kadın-erkek herkes, akşama kadar hep müslüman olmuştu." (Küreyb de) dedi ki: İbn Abbâs şöyle derdi:
"Bu sebeple biz Dımâm b. Sa'lebe'den daha faziletli olan hiçbir topluluk temsilcisinin (varlığını) işitmedik."[9]

2. Temizlik Hakkında Gelenler

659. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Ebân -ki O İbn Yezîd'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Kesîr, Zeyd'den, (O) Ebû Sellâm'dan, (O da) Ebû Mâlik el-Eş'arî'den (naklen) rivayet etti ki, Nebiyyullah —sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Temizlik imanın yarısıdır. "Elhamdu lillah" mizanı doldurur. "La İlahe îllellahu ve'llahu Ekber" göklerle yerin arasını doldurur. Namaz nurdur, sadaka ayırdedici delildir, abdest ışıktır, Kur'an ise lehine veya aleyhine delildir. Her insan sabahleyin yola çıkar da nefsini satar. Böylece o, onu ya âzâd eder, ya da helak eder."[10]

Açıklama

Bu hadiste veciz bir şekilde mühim hususlar zikredilmiştir. Ne-vevi, bu hadisin, İslâm'ın asıllarından biri olduğunu söylemiştir.[11] Hadiste zikredilen hususları sırasıyla ve kİsaca şöyle izah etmek mümkündür:
Zikredilen ilk husus temizliktir. İslâm'ın temizliğe ne kadar büyük bir ehemmiyet atfettiğim, bu konuda başka hiçbir âyet ve hadis olmasa bile, bu hadisin ilk cümlesi belirtmeğe kâfidir. Bu hadiste temizlik, imanın gereği sayılmakta ve onun yarısını teşkil ettiği açıklanmaktadır. Buradaki temizlik, maddî ve manevî her türlü temizliği içine alacak bir muhteva genişliğine sahiptir. İslâm'da maddî ve manevî temizliğe büyük önem verilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"*Şüphe yok ki, Allah hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever. "*[12]
"O (takva üzere kurulmuş olan mescidde) temizlenmeyi seven rical vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[13] İlk inen âyetlerde Hz. Peygambere verilen "Elbiseni temizle"[14] emri de konumuz bakımından dikkat çekicidir. Dinimizde bu kadar üzerinde durulan maddî ve manevî temizliği sağlamak için çeşitli temizleme yolları ile dua, sadaka ve namaz gibi ibâdetlerin yanında gusûl, abdest ve teyemmüm usûlleri de tesbit, tavsiye ve emredilmiştir. "Temizliğin imanın yarısı" olmasıyla, değişik yorumlar yapılmakla beraber, iman için temizliğin taşıdığı büyük öneme işaret buyurulmuş olmalıdır. Çünkü iman, ilâhî buyrukların uygulanmasını, yani Allah'a "ibadet" yapılmasını gerektirir. "İbadet" için ise maddî ve manevî temizlik, ya da bazı hallerde sadece, gönlünü ard niyetlerden, Allah rızası dışındaki gayelerden temizleme gibi manevî temizlik şarttır.
"Elhamdülillah", "Hamd Allah'ındır, Allaha'dır, Allah'a hamdolsun..." gibi birçok mânâya gelebilen veciz bir cümledir. "Hamd" ise, ihtiyari (isteğe bağlı) olarak yapılan bir iyiliği veya böyle bir iyiliğin başlangıcını saygı ile, gönül hoşluğu ile anmaktır; yahud o suretle olan övgü ve anıştır. Hamdda, içten bir ta'zîm ve takdir mânâsı, hak ve hakikat aşkı ve şevki vardır. Hamd kelimesinin tek başına taşıdığı zengin muhtevanın[15] yanında, "Elhamdü Lillah" terkibinin ifade ettiği mânâlar, bu cümleyi, mânâlarını içinde duyarak söyleyen kimseye, Ahirette amel terazisini dolduracak ve ağır bastıracak kadar çok sevap kazandırmaktadır.
"Lâ İlahe İllellahu ve'llahu Ekber" cümleside,[16] Allah'ın ulûhiyetini ve birliğini ikrar, büyüklüğünü isbat ettiği için büyük sevap kazanmaya vesile olmaktadır. Öyle ki bu sevap maddî bir şey olsa, göklerle yerin arasını doldurabilecektir. Herhalde bu cümleleri sadece telaffuz etmek değil, onların ifade ettiği mânâ yüceliklerini duymak ve yaşamak mühimdir. Bu hal tahakkuk edince de ona göre amel edilecek ve böylece söylenilen sevaplara hak kazanılacaktır. Allahu a'lem.
Namaz nurdur. Çünkü nur karanlığa imkân vermediği gibi, hakkıyla edâ edilen namaz da her türlü kötülükten alıkor, hak yola iletir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur:
"Namazı kıl, çünkü namaz taşkın kötülükten ve fenalıktan meneder."[17]
Sadaka, kişinin, Allah sevgisini, mal sevgisine tercih ettiğinin bir delilidir veya Ahirette, malını iyi yolda harcamış olduğunun bir delili olacaktır. Abdestin ışık olması[18] abdest alan insanda görülen zahirî maddî temizlikle, Ahirette abdest organlarında görüleceği haber verilen parlaklığa işaret olmalıdır.
Kur'an ise, okunup gereği ile amel edilirse, Kıyamette insanın lehine bir delil, aksi halde aleyhine bir delil olacaktır. Veya Kur'an, bu dünyada, ihtilâf hâlinde kendisine başvurulduğunda haklının lehine, haksızın aleyhine delil olur.[19]

660. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'beden, (O) Ebu İshak'tan, (O) Cureyy en-Nehdî'den, (O da) Süleymoğullarından bir adamdan (naklen) rivayet etti (ki, bu adanı) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şunları elimde, (parmaklarımı avucumun içine) bağlayarak (saydı). Veya (bu adam) şöyle dedi:
"O bunları, eli elimin içinde olduğu halde kendi elinde, (parmaklarını avucuna) bağlayarak (saydı)-: "Sübhanallah" mizanın yarısını (doldurur). "El-hamdu Lillah" mizanın (tamamını) doldurur. "Allahu Ekber", gökle yerin arasını doldurur. Abdest imanın yarısıdır. Oruç ise sabrın yarısıdır."[20]

Açıklama

"Abdest imânın yarısıdır" cümlesinde "iman"dan, "namaz" tedilmiş olabilir. Nitekim;
"Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir"[21] mealindeki âyette yer alan "iman" da "namaz" diye tefsir edilmiştir.[22] Bu durumda, abdestsiz namaz olamayacağına göre, abdest, ehemmiyet bakımından namazın yarısı gibi olmuş olur.
Oruç ise, Allah'a itaat etmekte sabırdır. Geriye diğer yarı sabır kalıyor ki, o da Allah'a isyan ve musibetlere sabırdır.[23]

661. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr ve el-A'meş'ten, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O da) Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Sevbân'dan (naklen) rivayet etti (ki, Sevbân) şöyle dedi:"
"Rasûlullah —sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Dosdoğru hareket ediniz. (Eğer böyle yaparsanız, elde edeceğiniz sevapları) sayamayacaksınız.[24] Bilin ki amellerinizin en hayırlısı namazdır." Diğer (bir râvît[25] bu cümleyi) şöyle rivayet etti:
"Namaz en hayırlı amellerinizdendir" Abdeste ise, (her türlü şartlarda) başkası değil, ancak mü'min olan devam edecektir."[26]
662. "Bize Yahya b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize el-Velîd b, Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Sevbân rivayet edip dedi ki, bana Hassan b. Atıyye rivayet etti ki, Ebû Kebşe es-Selûlî O'na rivayet etmiş ki, O, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- âzâdlısı Sevbân'ı, şöyle derken işitmiş:"
Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sallem- şöyle buyurdu:
"(Amellerinizde doğru olan) orta yolu tutunuz, (aşırılıklara kaçmayınız). (En mükemmeli yapamıyorsanız), ona yakın olanı yapınız.[27] *Amellerinizin en hayırlısı ise namazdır. Abdeste ise, (her türlü şartlarda), başkası değil ancak mümin olan devam edecektir."*[28]

Açıklama

Temizliğin kıymetini en iyi, inanan insan bilir, bilmelidir. Çünkü temizlik, imanın yarısıdır. Bu sebeple, maddî ve manevî bir temizlik olan abdeste, bilhassa zor şartlarda, mü'min olan kimse devam edecektir. Böylece abdest, imanın bir belirtisi olur.[29]

3. "Namaza Kalkacağınız Zaman Yüzlerinizi Yıkayınız" Ayet-i Kerimesi

663. "Bize Abdussamed b. Abdilvâris rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Mes'ûd b. Ali, İkrime'den (naklen) rivayet etti ki:
"Sa'd, bütün namazları tek abdestle kılarmış. Hz. Ali ise her namaz için abdest alırmış. (Hz. Ali, bir defasında) şu âyeti okumuştu: *"Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, ellerinizi... yıkayınız."*[30]

Açıklama

Maide Süresindeki mezkûr âyetin Benu'l-Mustalık gazvesi[31] esnasında veya h.7. yıldan sonra nazil olduğu rivayet edilmektedir.[32] Bu durumda, öncelikle, daha evvel abdestin var olup olmadığı meselesi karşımıza çıkar. Maliki Mezhebi alimlerinden İbnu'1-Cehm, abdestin, İslâm'ın başlangıcında Sünnet olduğunu, sonra bu âyetle farz kılındığını söylemiştir. Alimlerin büyük çoğunluğu ise, abdestin bu âyetten önce

de farz olduğunu söylemişlerdir. Siyer alimleri de, gusül ve abdestin, Mekke'de, namazın farz kılınışıyla beraber farz kılındıklarını ittifakla belirtmişlerdir. Abdestin, önceki Peygamberlerin Sünnet'i olduğunu,[33] Cebrail'in, ilk vahyi indirdiğinde Hz. Peygambere abdest almayı öğrettiğini; Hz. Peygamber'in Mekke döneminde abdest aldığını, abdestsiz hiç namaz kılmadığını gösteren haberler vardır. Diğer taraftan mezkûr ayetin zahirine göre her namaz için, abdestli olunduğu halde bile, abdest almak farzdır. Nitekim seleften bazıları âyeti böyle anlamış ve uygulamışlardır. Diğerleri ise her namaz için abdest almanın önceleri farz olduğunu, sonradan bu farzlığın kaldırıldığını söylemişlerdir. Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de ekseriya her vakitte abdest almış olduğu halde, bunun farz olmadığını göstermek için Mekke'nin fethi gününde beş vakit namazı, kasten bir abdestle kılmıştı. Bundan dolayı, zahiriler dışındaki bütün İslâm alimleri, abdestli olunduğunda, her namaz için abdest almanın farz olmadığını, Sünnet olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda âyetin mânâsı; "abdestsiz iken namaza kalkacağınız zaman..." şeklinde veya âyetteki hitab, abdestsiz olan müminlere olmuş olur. Bu âyetin, sadece namaza kalkıldığında abdestin gerektiğini, diğer amellerde gerekmediğini bildirmek için. indirildiği de söylenmiştir. Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber bu âyetin inişinden önce, abdestsiz olarak, konuşma dahil hiçbir iş yapmaz, selâm dahi almazmış."[34]

664. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed -ki O İbn İshak'tır-, Muhammed b. Yahya b. Hıbbân'dan, (O da) Ubeydullah b. Abdülah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti (ki, Muhammed) şöyle dedi:"
"(Ubeydullah'a) dedim ki;
Bana söyler misin, İbn Ömer, temiz (abdestli) olsun yahut temiz olmasın, her namaz için abdest alırmış, bunun sebebi neymiş?" Şöyle karşılık verdi:
"Esma' bintu Zeyd İbni'l-Hattâb kendisine haber verdi ki, Abdullah b. Hanzala b. Ebî Amir, O'na (yani Esma'ya) haber vermiş ki, Rasûlullah'a —sallallahu aleyhi ve sellem- (önceleri), temiz (abdestli) olsun yahut temiz olmasın, her namaz için abdest alması emredilmişti. Sonra bu O'na zor gelince her namaz için misvak kullanması (dişlerini fırçalaması) emredilmişti. İbn Ömer ise, buna gücünün olduğu görüşündeydi. Bu sebeple her namaz için abdest almayı terk etmezdi."[35]
665. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Alkame b. Mersed'den, (O) İbn Bureyde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Bureyde) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her namaz için abdest alırdı. Nihayet Mekke'nin fethedildiği günde, (beş vaktin) namazlarını tek abdestte kıldı ve mestlerinin üzerine mesh yaptı. Bunun üzerine Hz. Ömer O'na; "Daha önce yapmadığın bir şeyi yaptığını gördüm?" dedi. Buyurdu ki;
"Doğrusu ben bunu bile bile yaptım, ya Ömer!"[36]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"İşte Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- fiili göstermiştir ki, Allah Teâlâ'nın;
"Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi... yıkayınız "[37] sözünün mânâsı, abdestli olmayan içindir, temiz (abdestli) olan için değildir. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-; "abdest, başkasından değil, ancak "hades"ten, (yani abdest, teyemmüm veya gusül ile zail olan hükmî pislikten, abdestsizlikten gerekir)"[38] sözü de bu (mânâ)dan dolayıdır. Allahu a'lem."[39]

4. Abdest Bozmaya Gitme Hakkında

666. "Bize Yala b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den, (O da) el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğire) şöyle dedi:"
"Yolculuklarının birinde Rasûhıllah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber idim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bu yolculuk esnasında) abdest bozmaya gittiği zaman, uzağa giderdi."[40]
667. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzim, İbn Sirin'den, (O) Amr b. Vehb'ten, (O da) el-Muğire b. Şu'be'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Muğire) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, büyük abdest bozmak için açık araziye çıktığı zaman çok uzağa giderdi".
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (hareket) serâpâ edebdir."[41]

Açıklama

Bu haberin râvisinin de, bir önceki haberin râvisi olan el-Muğire olmasına bakarak, burada da yolculuk esnasındaki abdest bozmanın (def-i hacetin) söz konusu olduğu düşünülebilir. Ancak bu haber Medine dahilindeki durumla alâkalı da olabilir. Çünkü ilk zamanlarda Medine dâhilinde de evlere bitişik veya yakın helalar mevcut değildi. Bunun için, abdest bozmada şehir dışına çıkılıyordu. O zaman kadınlar ise, def-i hacet için akşamdan akşama karanlık çöktükten sonra şehir dışındaki "menâsı" denilen bir yere -veya yerlere- çıkarlardı. Hicâb (örtünme) âyetinin inişinden (h. 5. yıl)[42] sonradır ki, evlerde helalar inşa edilmişti.[43] Hz. Peygamber'in, evi için yaptırdığı helanın, Hz. Aişe'nin hücresi ile kızı Hz. Fâtıma'nın hücresi arasında olduğu rivayet edilmektedir.[44]

5. Abdest Bozma Esnasında Gizlenme

668. "Bize Ebû Âsım haber verip (dedi ki), bize Sevr b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn el-Hımyerî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Sa'îdi'1-Hayr, Ebû Hureyre'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Kim gözüne sürme çekerse, (sürme sayısını) tek yapsın. Bunu yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur. (Def-i, hacetten sonra) kim ön ve arkasını taş ile temizlerse, (taş sayısını) tek yapsın. Bunu (böyle) yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur. Kim (bir şey) yerse, (yedikten sonra) dişlerinin arasında kalan kırıntıları (kürdan vb. bir şeyle) çıkarsın ve dişlerinin arasından çıkardığı bu şeyleri atsın. Diliyle (çıkarıp ağzında) dolaştırdığı şeyleri ise yutsun. Kim abdest bozmaya giderse gizlensin. Eğer başka bir şey değil, sadece bir kum yığını bulacak olursa onu arkasına alsın. Çünkü şeytanlar, âdemoğullarının makatlarıyla (veya belden aşağılarıyla) oynamak, (buralardan insanlara kötülük yapmak) isterler. (Bunu böyle) yapan güzel yapmış olur. Yapmayana da hiçbir günâh yoktur."[45]

Açıklama

Göze sürme çekmek, göz sağlığı ve güzelliği için tavsiye edilen bir ameliyedir. Sürme ("kühl"), göze sürülen ve akıcı olmayan şifa verici maddelerdir. Bazı çeşitleri vardır. En çok tavsiye edileni "ismid" (sürme taşı, antimon)dur. Bu sürme, kırmızıya çalan siyah bir taştır. Hicaz bölgesinde de bulunan bu sürme taşının en iyisinin İsfahan'da bulunduğu nakledilir. Göze sürme çekmenin, gözün sağlığını koruduğu, görüşünü güçlendirdiği, kirpikleri kuvvetlendirip çoğalttığı açıklanmaktadır.[46] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- de yatmadan önce gözüne sürme çekerdi.[47] Göze sürme çekmenin ve kazâyı hacet sonrası taşla temizlenmenin, bir, üç, beş gibi tek sayılı yapılmasının hikmeti, "Allah tektir, teki sever" hadisine bağlanır. Bununla beraber, bu işleri tek sayılı yapmayana hiçbir günâhın verilmeyeceği ifadesinden, bunları tek yapmanın mendûp olduğu anlaşılmıştır,
Def-i hacet sonrası taşla temizlenme konusu ileride ele alınacaktır. (Bkz. 676. ve 680. hadisler).
Yemekten sonra dişlerin aralarının yemek artıklarından temizlenmesi emri, diş ve ağız sağlığına verilen ehemmiyeti gösterir. Bilindiği gibi diş ve ağız sağlığı, bütün vücûdun sağlığı için çok mühimdir. Hz. Peygamber, dişlerin fırçalanması [48] ve yemek artıklarından temizlenmesi emir ve tavsiyeleri ile buna asırlarca önce dikkat çekmiş ve gereken ehemmiyeti vermiştir. Dişlerin arasından kürdan gibi harici maddelerle çıkarılan kırıntılarla, dilin çıkardıkları arasında görülen farkın sebebi, Allahu a'lem, şudur: Harici maddelerle, dilin, dişler arasından çıkaramadığı yemek kırıntıları çıkarılır. Bu durumda bu kırıntıların daha önceden kalmış ve sağlık için zararlı hale gelmiş olma ihtimali ile kullanılan harici maddenin temiz ve sağlıklı olmama ihtimali vardır. Ayrıca harici madde ile çıkarılan şeylerden insanın tiksinti duyabileceğine işaret edilir. Dilin çıkardıklarında bunlar söz konusu değildir.
Def-i hacet esnasında, imkân ölçüsünde gizlenmenin emredilmesiyle, diğer insanları rahatsız etmemek, def-i hacette bulunan insanın rahatını sağlamak gibi gayeler güdülmüştür. Gizlenmeme halinde Şeytan bu insanı, başkaları tarafından görüldü, temizliğini tam yapmadı, rüzgâr

pislikleri üzerine sıçrattı gibi vesveselerle huzursuz edecektir. Çünkü insanlar belden aşağısına veya oturaklara hem temizlik bakımından, hem de utanma bakımından ayrı bir önem verirler. Bulunulan durum da, Şeytanı kaçıracak olan, Allah'ı zikretme yeri değildir. Ancak, avret mahallerini örtmek vacip olduğu halde, bir kum yığını gibi şeylerle bütün vücûdunu yabancı bakışlardan imkân ölçüsünde gizlemek, yeterli görülmüştür.[49]

669. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Mehdî rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ya'kûb, el-Hasan b. Ali'nin âzâdlısı olan el-Hasan b. Sa'd'dan, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Bir tümsek veya hurma ağacı kümesi, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- def-i hacet için arkasına gizlendiği şeylerin (O'na) en sevimli gelenleriydi."[50]

6. Büyük Veya Küçük Abdest Bozmada Kıbleye Dönmekten Men'

670. "Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'ten, (O) Abdulkerim'den, (O) el-Velîd b. Mâlik'ten, (O) Abdulkays'dan, (O) Sehl b. Huneyf in âzâdlısı Muhammed b. Kays'dan, (O da) Sehl b. Huneyften (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuştu:"
"Sen Mekkelilere benim elçimsin. Binaenaleyh (git ve onlara) de ki; Rasûlullah -sallalîahu aleyhi ve sellem- size selâm söylüyor ve şunu emrediyor: (Def-i hacete) çıktığınız zaman kıbleyi ne önünüze alınız, ne de arkanıza alınız."[51]
671. "Bize Ebû Nua'ym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, (O) Atâ1 b. Zeyd'den, (O) Ebû Eyyûb'dan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz Peygamber) şöyle buyurdu:
"Helaya gittiğiniz zaman, ne büyük abdest bozmada, ne küçük abdest bozmada kıbleyi önünüze almayınız. Onu arkanıza da almayınız."
(Ata) dedi ki, sonra Ebû Eyyûb şöyle dedi:
"Ondan sonra biz Şam'a geldik ve kıble tarafında inşa edilmiş helalar bulduk. Artık biz (imkân ölçüsünde kıbleden) yan döner ve Allah'tan bağışlanmamızı dileriz."[52]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu, Abdulkerim'in rivayet ettiği hadisten daha sahihtir. Abdulkerim de, neredeyse bütün hadis rivayetleri terkedilecek "şibhu'l-metrûk" bir râvidir."[53]

Açıklama

Hz. Peygamber, Ashabına, hela âdabına varıncaya kadar lüzumlu olan herşeyi öğretmiştir. [54] Sahâbe-i Kiram da bunları titizlikle uygulamaya çalışmış ve aynı zamanda kendilerinden sonrakilere de nakletmiş, öğretmişlerdi. Bunun mutlu bir sonucu olarak, hayatın her yönü ve safhası ile ilgili, ayrıntı denilebilecek pek çok malûmat hadis kitaplarına geçmiştir. Hela âdabı konusunda olanlar, bu cümledendir. Her zaman için yüce edebler manzumesi olan bu bilgilerin değerini o günün içtimaî durumunu düşündüğümüzde daha iyi takdir edebiliriz.
Yukarıdaki hadis, insanın, def-i hacet esnasında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesini yasaklanmış olduğuna delâlet etmektedir. Buna istinaden Hanefi Mezhebinde, ister açık, ister kapalı yerde olsun, yasaklanılan şekilde kaza-ı hacet yapmak tahrimen mekruh sayılmıştır. [55] Diğer üç mezheb imamı, bundan sonra gelecek olan ibn Ömer hadisi (673. hadis) ve benzeri hadislere dayanarak, bunun açık arazide yasaklanmış olduğunu, evlerde ve diğer kapalı yerlerdeki helalarda caiz olduğunu söylemişlerdir. İbnu'l-Arabî birinci görüşün tercihe şâyân olduğunu belirtmiştir. Çünkü kıble kapalı yerde de, açık arazide de kıbledir. İbn Ömer'in sözkonusu hadisinde de Hz. Peygamber'in, bir sözü değil, bir fiili anlatılmaktadır. Bu fiilin bir zaruretten neş'et etmiş olması mümkündür. Zikredilen yasağın bir hikmeti, ibadetlerde yöneldiğimiz tarafa, kıbleye saygı göstermektir.[56]

7. Amr B. Avn Anlatıyor

672. "Bize Amr b. Avn, Abdüsselâm b. Harb'dan, (O) el-A'meş'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki,"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, (def-i hacete çıktığında) yere yaklaşmadıkça elbisesini kaldırmazdı."[57] Ebû Muhammed dedi ki:
"Bu (def-i hacet âdabından) bir edebdir ve bu (uyulmaya) (def-i hacette edeb konusunda) el-Muğire'nin rivayet ettiği (666.-667.) hadisten daha elverişlidir."[58]

Açıklama

Bu haberde Hz. Peygamber'in, avret mahellerini örtmedeki titizliği anlatılmaktadır. Her müslümanın da, uyması gereken en güzel örneği olan Hz. Peygamber'e uyarak örtünmede aynı titizliği göstermesi lâzımdır.[59]

8. Kıbleye Dönme Hakkında Müsâade

673. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd rivayet etti ki, Muhammed b. Yahya b. Habbân kendisine haber vermiş ki, amcası Vâsi' b. Habbân, İbn Ömer'den (naklen) O'na haber vermiş (ki, İbn Ömer) şöyle demiş:"
"Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- evimizin arkasında görmüştüm. Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- o zaman, iki kerpicin üzerinde, Beytu'l-Makdis'e dönmüş olduğu halde oturmuş, (def-i hacet yaparken) görmüştüm."[60]

9.Ayakta İşemek Hakkında

674. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), el-A'meş, Ebû Vâ'il'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi (ki, Huzeyfe) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir topluluğun çöplüğüne geldi ve ayakta olduğu halde işedi."[61] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu konuda hiçbir mekrûhluk bilmiyorum."[62]

Açıklama

Temizliğe verilen ehemmiyetin bir tezahürü olarak, işeme esnasında necis olan sidiğin, insanın üzerine sıçramasından şiddetle sakındırılmıştır. Hz. Peygamber'in, bundan dolayı, genel olarak, oturarak bevlettiği rivayet edilir. Ancak yukarıdaki haber de gösteriyor ki, bazı durumlarda, ayakta bevletmede bir mahzur yoktur. Bu durumlar; yerin pisliği veya bevledecek olanın, oturmasına engel rahatsızlığı vb. sebeplerle oturarak bevl etme imkânının; yerin toprağının yumuşaklığı sebebiyle sidiğin sıçrama ihtimalinin olmaması gibi durumlardır.[63]

10. Kişi Helaya Gireceği Zaman Ne Der?

675. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Abdülaziz b. Suheyb'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Rasulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- helaya gireceği zaman şöyle derdi:"
"Allahım! Muhakkak ki ben, hubs ve habâis'ten sana sığınırım."[64]

Açıklama

İnsan, bütün kötülerden ve her türlü kötülükten Allah'a sığınmalıdır. Sığınılacak tek varlık O'dur. Hz. Peygamber, helaya girerken de Allah'a

sığınmamız gerektiğini bize talim buyuruyor. Çünkü hela pislik ve kötülük yeridir. Ayrıca orada, ekseri alimlere göre, İİsanen Allah'ı zikretme, bu suretle kötülerden ve kötülüklerden korunma imkânı da yoktur. Binaenaleyh helaya girerken Allah'a sığınmak gerekir. Bunun unutulması ve girildikten sonra hatırlanması halinde ise, dil ile değil de kalben Allah'a sığınılabilir. Maamafîh, Abdullah b. Amr İbni'1-Âs, Abdullah b. Ömer, ibrahim en-Neha'î ve bazı Maliki alimlere göre helanın içinde dil ile Allah'ı zikretmekte de mahzur yoktur. Açık arazide def-i hacet durumunda ise elbise yukarı çekilir veya açılırken sığınma duası okunur. Bu duadan önce "Bismillah" denmesi Sünnet'tir. Hz. Pey-gamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- söylediği mezkûr cümle, veciz olup az sözde çok mânâ taşımaktadır. Şöyle ki, tercümede aynen naklettiğimiz hubus -veya hubs- ve habâ'is kelimeleri birçok manaya gelebilmektedirler. Bunların bazısı şöyledir: Erkek şeytanlar-dişi şeytanlar; şeytanlar-itaatsizlikler; kötülük ve küfür, kerih görülen şey-itaatsizlikler ve kınanan fiiller. İşte insan, bu duayı okumakla bütün bu kötülerden ve kötülüklerden Allah'a sığınmış olur.[65]

11. Abdest Bozma Sonrası Temizlenme "İstitâbe=İstincâ"

676. "Bize Sa'îd b. Mansûr rivayet edip (dedi ki), bize Ya'kûb b. Abdirrahman, Ebû Hâzim'den, (O) Müslim b. Kurt'tan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Sizden biriniz helaya gideceği zaman, beraberinde, abdest bozmadan sonra kendileriyle temizleneceği (istinca edeceği) üç taş götürsün. Çünkü bunlar ona yeter."[66]

Açıklama

İstitâbe ve istincâ' aynı mânâya kullanılmış olup, def-i hacetten sonra sidik ve dışkının çıktıkları yerleri, silme veya yıkama suretiyle temizlemek demektir. Bu hadisten bu temizlik için üçtaşın yeteceği anlaşılmaktadır. İmâm Şafiî ve İmam Ahmed istincâda, temizliği tamamen sağlamakla beraber her halükârda, üç taşla veya üç köşeli bir taşla üç silmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Arka ve ön çıkış yeri temizlenecekse altı silme vacibdir. İmam Ebû Hanife ve İmâm Mâlik ise, muayyen sayıda taşın değil, üçten az veya çok sayıdaki taşla da olsa, tamamen temizlemenin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Hadiste üç taşın tasrih edilmesi, temizliğin üç taştan âz ile ekseriya hasıl olamayacağı içindir. Bununla beraber, Hanefi mezhebine göre üçtaş kullanmak müstehabdır. İmâm Şâfiî ve İmâm Ahmed, bu hadisten istincâmn vâcib olduğu hükmünü de çıkarmışlardır. İmam Ebû Hanife, bir rivayete göre İmâm Mâlik ve şâfiî mezhebinden el-Müzenî, yukarıda geçmiş olan 668. hadisle ihticâc ederek bunun Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebine göre taşla temizlemeden sonra su ile yıkamak Sünnet'tir. Bütün bu söylenenler, pisliğin, çıkış yerinden etrafa taşmaması durumu için sozkonusudur. Pisliğin, çıkış yerinden etrafa taşması halinde su ile yıkamak gerekir. Hanefî Mezhebine göre, etrafa taşma bir dirheme (el ayası sahası) kadar olursa su ile yıkamak vâcib, daha fazla olursa farzdır.[67]

677. "Bize Muhammed b. Uyeyne haber verip (dedi ki), Ali -ki O İbn Mushir'dir-, Hişâm b. Urve'den, (O) Amr b. Hu-zeyme'den, (O) İmâre b. Huzeyme b. Sabit el-Ensâri'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, babası Huzeyme) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Def-i hacetten sonra temizlenmeyi (istitâbe=istincâyı) kasdederek- (o) içlerinde hayvan fışkısı olmayan üç taşla (olur)."[68]

12. Kemik Veya Hayvan Tersi İle İstincâ Etme Yasağı

678. "Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'ten, (O) Abdulkerim'den -ki bu İbn Ebi'l-Muhârik'tir-, (O) Abdulkays'lı el-Velid b. Mâlik'ten, (O) Sehl b. Huneyf in âzâdlısı olan Muhammed b. Kays'tan, (O da) Sehl b. Huneyf'ten (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na (yani Sehl'e) şöyle buyurmuş:
"Sen Mekkelilere benim elçimsin. Binaenaleyh (git ve onlara) de ki; Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- size selâm söylüyor ve size; "ne kemikle, ne de deve, koyun ve keçi gibi hayvanların tersi ile istincâ' etmeyiniz" diye emrediyor."[69]
Ebû Âsim, (rivayetinde) bir defa de şöyle dedi:
"...ve size... yasaklıyor veya size... emrediyor."[70]

Açıklama

Bu ve benzeri muhtevadaki hadislerden dolayı kemik ve hayvan tersiyle istincâ' yapmak tahrîmen mekruhtur. Bu yasağın sebebi hakkında; kemiğin cinlerin, hayvan tersinin de onların hayvanlarının yiyeceği olduğuna dair hadisler vardır. Diğer bazı hadislerde ise yasak sebebi olarak, bunların temizlemeye elverişli olmamaları gösterilmiştir.[71]

13. Sağ El İle İstîncâ Etme Yasağı

679. "Bize Vehb b. Cerîr, Yezîd b. Hârûn ve Ebû Nu'aym, Hişâm'dan, (O) Yahya'dan, (O) Abdullah b. Ebî Katâde'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Hiçbiriniz erkeklik organını sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istincâ da etmesin." [72]

Açıklama

Bu hadiste, hadisin diğer rivayetlerinden anlaşıldığı üzere, küçük abdest bozarken veya bozduktan sonra istibrâ'[73] esnasında erkeklik organının sağ el ile tutulması yasaklanmaktadır. Dışkı çıkış yeri ile kadının kadınlık organı da aynı hükme tabidir. Aynı şekilde sağ eli ile istincâ' de yasaklanmaktadır. Daha ziyade ihtiyaç duyulacak olan bu hallerde sağ elle söz konusu organların tutulmasının yasaklanmasından, bu haller dışında da bu organların sağ elle tutulmasının caiz olmayacağı anlaşılmıştır. Bu yasak, âlimlerin ekserisine göre tenzihen mekrûhluk manasınadır. Burada sağ elle hem erkeklik organının tutulması, hem de istincânm yasaklanması bir müşkillik arzeder. Çünkü organını sol elle tutan, mecburen sağ elle istincâ' edecek veya aksi olacaktır. Bunun halli için, başka bir imkân yoksa organı sol elle tutup hareketsiz duran sağ eldeki taşa sürtmek usûlü, çare gösterilmiştir. Bu izah, fukahanm nassları yorumlama ve uygulamadaki titizliklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Tabiatıyla su ile istincâ'da bu müşkil yoktur. Sağ el ile istincâ' ve istibrâ' yasağının hikmeti olarak; sağ elin değerinin yüksekliğine ve yeme-içme esnasında hatırlanıp tiksinmeye sebep olma ihtimaline işaret edilir.[74] Bu, aynı zamanda, çok basit ve bilhassa sabun gibi temizlik malzemelerinin bulunmadığı veya az bulunduğu topluluklarda herkes tarafından uygulanabilecek bir "sağlığı koruma" usûlüdür.[75]

14.Taslakla İstincâ' Yapmak

680. "Bize Zekeriyya b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, İbn Aclân'dan, (O) el-Ka'kâ'dan, (O) Ebû Salih'ten, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Ben sizin için, çocuğa karşı baba durumundayım. Size (her şeyi) öğretirim. Bu cümleden olarak (kazâ-i hacet esnasında) kıbleyi ne önünüze aiınız, ne arkanıza alınız. İstincâ' yapacağın zaman ise sağ elinle istincâ' yapma!" (Ebû Hureyre dedi ki, Hz Peygamber) bize, (istincâ'yı) üçtaşla (yapmamızı) emreder ve bizi, (istincâ'da) hayvan tersi ile "rimme" (kullanmaktan) men'ederdi.[76]
(Rivayetten) sonra Zekeriyya dedi ki:
"O, ("rimme" ile) çürümüş kemikleri kasdediyor."[77]

15. Su İle İstincâ' Yapmak

681. "Bize Yezîd b. Harun, Şu'be'den, (O) Atâ' b. Ebî Meymûne'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes şöyle dedi):"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- kazâ-i hacetine gittiği zaman ben ve bir çocuk O'na kİsa bir mızrakla (su dolu) bir su kabı götürürdük, O da (su ile) temizlenirdi."[78]

Açıklama

Bu hadisin son cümlesi olan "yetevadda'u'yu, diğer rivayetleri nazar-ı i'tibâra alarak, lafzî manâsıyla tercüme ettik. Bununla beraber, arada mahzûf bir cümle düşünerek, "...o da istincâ' yapar, sonra da abdest alırdı" şeklinde bir tercüme de yapılabilir.
Bu hadisten, Hz. Peygamber'in su ile istincâ' yaptığı, bundan dolayı da bunun meşru' ve taşla istincâ'dan üstün olduğu anlaşılmaktadır. Allah Teâlâ da bir hadise göre, su ile istincâ' yaparak temizlendikleri için, Kübalıları sevdiğini açıklamıştır.
Şöyle ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Kübalılarla ilgili, *"Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da temizlenenleri sever"*[79] mealindeki âyet nazil olunca Küba'ya gitmiş ve ahalisine, âyette övülen temizliklerinin nasıl olduğunu sormuş, onlar da, farklı olarak, su ile istincâ1 yaptıklarını söylemişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, övgünün sebebinin bu olduğunu beyân etmişti.[80] Mezkûr âyetin Tebûk seferi (h. 9. yıl) dönüşü nazil olduğunu düşünürsek, su ile istincâ'nın, Kubâ'lılar hariç, müslümanlar arasında bu tarihten önce yaygın olmadığını söyleyebiliriz. İşaret etmeliyiz ki, o dönem müslümanlarının yedikleri gıdaların çok çeşitli olmaması sebebiyle, su ile istincâ' o zaman için fazla ehemmiyet ar-zetmiyordu. Sahabeden bazıları, koyun kığısı gibi def-i hacet yaptıklarım anlatmıştır. Su ile istincâ maddi refahın artması, dolayısıyla gıdaların çeşitlenmesi ile ehemmiyet kazanmıştır. Nitekim, dışkının, çıkış yerinin etrafına taşması halinde mutlaka su ile istincâ' yapmanın gerektiği daha önce zikredilmişti.
Yukardaki haberde zikri geçen ve Necâşi'nin Hz. Peygamber'e hediye olarak gönderdiği rivayet edilen kİsa mızrak ("harbe")nin niçin götürüldüğü hususunda şu ihtimaller ileri sürülmüştür: İstincâ' ve abdestten sonra namaz kılarken, sütre olarak önüne dikmek için; yere saplayıp üstüne bazı elbiselerini asmak, bu suretle de, oradan geçeceklere, geçmemeleri için bir işaret olması için; sert toprağı eşelemek için; kazâ-i hacet esnasında gelebilecek zararlı böcek ve benzeri şeyleri kovmak için. Namazlarda sütre olarak kullanılan mezkûr "harbe", Hz. Peygamber'den sonra Hulefâ-i Râşidin'e intikal etmiş, daha sonra da Abdullah b. Zübeyr'in eline geçmiş ve öldürülünceye kadar onun yanında kalmıştı.
Yukarıdaki haberde ismi verilmeyen "çocuk=ğulâm"ın, Abdullah b. Mesûd, Câbir b. Abdillah ve Ebû Hureyre'den biri olma ihtimali vardır.[81]

682. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisi haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Mu'âz'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peyamber -sallallahu aleyhi ve sellem- heladan çıkınca, çocuk, (O'na), kendisiyle istincâ yaptığı su dolu kabı götürürdü."[82] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Ebû Mu'âz'ın ismi, Atâ' b. Menî1 Ebî Meymûne'dir."[83]
683. "Bize Sa'îd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Husayn b. Abdirrahman'dan, (O) Zerr'den, (O da) el-Müseyyeb b. Necebe'den (naklen) haber verdi ki, el-Müseyyeb şöyle dedi:"
"Bana halam -ki O, Huzeyfe'nin hanımıydı- rivayet etti ki, Huzeyfe, su ile istincâ' yapardı."[84]

16. İstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Süren Kimseler Hakkında

684. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Ebân b. Abdillah b. Ebi Hâzim'den, (O) Ebû Hureyre'nin bir âzâdlısından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Hureyre şöyle demiş:"
"(Bir gün) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Bana abdest suyu getir" buyurmuş, sonra da, bir ağaçlığın içine girmişti. Ben de O'na su getirmiştim, O da istincâ yapmış, sonra elini toprağa sürmüş, sonra da elini yıkamıştı."[85]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, su ile istincâ'dan sonra elini toprağa sürmesi, elin tam temizlenmesini sağlamak ve ele sinen pis kokuyu gidermek içindi. Binaenaleyh istincâdan sonra el temizliği için sabun gibi maddeler kullanmak müstehabdır.[86]

685. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bana İbrahim b. Cerîr b. Abdillah, babasından, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) onun (yani bir önceki hadisin) aynısını rivayet etti."[87]

17. (Kişi) Heladan Çıkdığı Zaman Ne Der?

686. "Bize Mâlik b. İsmâ'îl haber verip (dedi ki), bize İsrail, Yûsuf b. Ebî Burde'den (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, Hz. Âişe O'na (yani Yûsufun babası Ebû Burde'ye) rivayet etmiş ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, heladan çıkdığı zaman *"Gufrânek: Bağışlamanı (dilerim, Rabbim!)"* derdi."[88]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, kazâ-i hacetten sonra Allah'tan mağfiret dilemesi hakkında düşünülebilecek birkaç sebepten biri şudur: Allah Teâlâ kendisine bir rızık ihsan etmiş, o da onu yemiş. Sindirim sistemi onu hazmetmiş. Neticede vücudu onun faydalı kısımlarını özümlemiş, diğerlerini dışarı atmış. Rızkın verilmesi kadar, yendikten sonra faydasız kısımlarının dışarı atılması da büyük bir nimettir. İşte birbiri içindeki bu ni'nıetlerin şükrünün yerine getirilmesi zor olduğu için, tam yerine getirememe endişesiyle Allah'tan mağfiret dilemiş olabilir. Hz. Peygamber, bu davranışıyla, ümmetinin de aynı şekilde hareket etmelerine örneklik yapmıştır. Hadiste her ne kadar, "heladan çıktığı zaman" kaydı varsa da, açık arazide de kazâ-i hacet yerinden ayrılınca mezkûr dua okunur. Bu hadis, Sahâbe-i Kiramın -Allah hepsinden razı olsun-, Hz. Peygamber'in her türlü söz ve işlerini takip etme, onları tesbit ve nakletme hususundaki arzu ve titizliklerine de güzel bir örnektir.[89]

18. Misvak Kullanmak Hakkında

687. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Sa'îd b. Zeyd, Şu'ayb İbnu'l-Habbâb'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Misvak kullanmak hakkında size çok tekrarda bulundum."[90]

Açıklama

Misvak, erâk ve zeytin ağacı gibi lifli ağaçlardan alınan dal parçasının bir tarafının kabuğunun soyulmasıyla elde edilen bir nevi fırçadır. En iyi misvak erâk ve zeytin ağacından elde edilir. Misvak denince ise, erâk ağacından yapılanı akla gelir. Erâk ağacı sıcak memleketlerde yetişen, dalları ve yaprakları çok, kırmızı ve lezzetli meyvesi olan, çalı tarzında bir step bitkisidir. Bundan yapılan misvâğın tıbbî tahlilinde; antiseptik olduğu, tükürük salgısını artırdığı, hazmı kolaylaştırdığı, ağızda yabancı madde te'siri yapmadığı, içerdiği maddelerle dişlerin mekanik temizliğinde önemli rol oynadığı, liflerinin içinde hiçbir mikro organizmanın gelişip yaşayamadığı, içinde faydalı bakterilerin bulunduğu, kaynatılarak suyu içilince de gonore'ye ve basur hastalığına iyi geldiği tesbit edilmiştir.[91] Bununla beraber, ağız ve diş temizliğini sağlayacak; parmakla ovma, helâl olan bir maddeden mâmûl diş fırçası kullanma gitti ameliyeler de, misvâğın bulunmaması veya misvak kullanmaya mani bir sebep bulunması hallerinde misvâğın yerine geçer. Sakız çiğnemek de kadınlar için misvak yerindedir. Misvak, diş ve ağız temizliğini sağlamak, ağızdaki kötü kokuları gidermek için dişlere, dilin üstüne, ağzın üst tavanına, boğazın üst tarafına, yerine göre sert ve yumuşak bir şekilde sürülür. Misvâğın serçe parmağı kalınlığında, bir karış uzunluğunda ve az boğumlu olması, kullanılacağı esnada kuru ise ıslatılması, sağ elle tutulması ve kullanıldıktan sonra yıkanması tavsiye edilmiştir.

Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- misvak kullanma, yani diş ve ağız temizliği üzerinde çok durmuş ve Sahabesine misvak kullanmanın faydalarını anlatmış, misvâğın nasıl ve ne zaman kullanılacağım sözlü ve fiili olarak açıklayıp göstermiş ve misvak kullanmayı daima teşvik etmiştir. Hatta diş ve ağız temizliğine dikkat etmeyen bazı Sahabileri azarladığına dair hadisler de vardır. Hz. Peygamber, tatbikatiyle bu hususta Sahabesine ve sonraki müs-lümanlara en güzel örnek olmuştur. Şöyle ki, Hz. Peygamber eve girdiği zaman, uykudan uyanınca, abdest alırken ağza su verildiği sırada, namaza hazırlanırken, namazdan önce ve her fırsatta misvak kullanırdı. Vefatından önce yaptığı son işin de misvak kullanmak olduğu rivayet edilmiştir.[92] Bunun için İslâm alimlerinin büyük çoğunluğu misvak kullanmanın Sünnet olduğunu söylemşitır. Dâvûd ez-Zâhiri ve İshak b. Râhûye ise misvâğın her namazda vjlcib olduğunu söylemişlerdir. Misvak kullanmanın Sünnet olduğu umûmen kabul edilmekle beraber, bunun abdestin Sünneti mi, namazın Sünneti mi, yoksa, dinin, gereken her halde yapılacak bir Sünneti mi olduğunda alimlerin değişik görüşleri vardır. İmâm Ebû Hanife'nin. son görüşte olduğu nakledilir [93]

688. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdulvâris, Şu'ayb İbnu'l-Habhâb'dan, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:" *"Misvak kullanmak hakkında size çok tekrarda bulundum."*[94]
689. "Bize Muhammed b. Ahmed haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ebu'z-Zinâd'dan, (O) el-A'rac'dan, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı, onlara onu -Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, yâni misvak kullanmayı- her namaz kılacaklarında emrederdim. "[95]

Açıklama

İmâm Şâfîî, bu hadise istinaden misvak kullanmanın namazdan önce de Sünnet olduğunu söylemiştir. Hanefi mezhebinde ise, *"Ümmetimi güçlüğe düşürmek (korkusu) olmasaydı, onlara misvak kullanmayı her abdest alacaklarında emrederdim"*[96] hadisine de dayanılarak, misvak kullanmanın abdest esnasında müekked Sünnet olduğu, abdestin namaza bir başlangıç olması hasebiyle önceki hadiste "her namaz kılacaklarında" buyrulduğu söylenmiştir. Yine de Hanefi Mezhebine göre namazdan önce, diş etlerini kanatmayacak şekilde misvak kullanmak müstehabdır.
Aynı şekilde Hanefi Mezhebine göre bütün hallerde, bilhassa ibadet yapmaya, Kur'an okumaya başlamadan, halkın içine çıkmadan önce ve ağız kokusunun hasıl olduğu durumlarda misvak kullanmak müstehabdır.[97]

19.Misvak Kullanmak Ağzın Temiz Olmasına Sebeptir

690. "Bize Hâlid b. Mahled -ki O el-Katavânî'dir- haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe rivayet edip (dedi ki), bana Dâvûd İbnul-Husayn, el-Kâsım b. Mu-hammed'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Misvak kullanmak ağzın temiz ve Allah'ın razı olmasına sebeptir. "[98]

Açıklama

Misvak kullanmak diş ve ağız temizliğini sağlar, kötü ağız kokusunu giderir. Böylece "temizlenenler"i [99] seven Allah'ın rızasını kazanmaya sebep olur.
Hz. Peygamber'in bir Sünnetinin, bir emrinin yerine getirilmesi de Allah'ı razı eder. Herhangi bir ibâdete başlanılması esnasında misvak kullanılması da, Allah'a en temiz bir şekilde ibadet yapıp hoşnutluğunu kazanmak içindir.[100]

20. Teheccüd Namazı Kılınacağı Zaman Misvak Kullanılması

691. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Husayn'dan, rivayet etti (ki, O şöyle dedi):"
"Ben Ebû Vâ'il'i, Huzeyfe'den, şöyle dediğini (naklederken) işittim:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- teheccüd (namazına) kalktığı zaman dişlerini misvakla ovardı."[101]

Açıklama

Teheccüd namazı, yatsı namazını müteakip bir miktar uyuduktan sonra kalkılıp kılman namazdır.[102]
Hz. Peygamber bu namaza çok müdavim idi ve gece-gündüz uykudan her uyandığında yaptığı gibi, bu namaz için kalktığında da misvak kullanırdı.[103]

21.Namaz Temizliksiz Kabul Olunmaz

692. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O) Ebu'l-Melih'ten, (O) babasından, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Allah temizliksiz hiçbir namazı, haram maldan da hiçbir tasadduku kabul etmez. "[104]

Açıklama

Bu hadiste biri bedeni diğeri mâli olan iki ibadeti Cenab-ı Hakk'm kabul edip, bunlara sevap vermesi için gerekli olan şart açıklanmaktadır. Bu şart "temizlik"tir. Namaz için bedenin maddî ve manevî pislikten (hadesten) temizlenmiş olması, tasadduk için de malın, haram yoldan elde edilmeden temiz olması gerekir. Bütün ibadetler ya bedeni ya mâli olduklarına göre, her ibadetin kabul olunma şartı maddî veya manevî "temizlik"tir denilebilir.
Buna göre bu hadis, farz olsun nafile olsun, her namaz için temizliğin farz olduğuna bir delildir. Çünkü Allah, namazı ancak temizlikle kabul ettiğine göre, namazın sahih olması temizliğin varlığına bağlı demektir.
Bu durumda temizlik namazın şartı olur. Şart olmada da meşrut (burada namaz) olmaz. Temizlik için su veya onun yerini tutacak bir şey bulamayanın durumuna gelince, Ebû Hanife'ye göre bu kimsenin o halde namaz kılması haram olur, daha sonra temizlik imkânına sahib olunca kılamadıklarını kaza etmesi ise vâcibdir. Ebû Yûsuf a göre ise böyle bir kimse niyet etmeksizin ve kıraatte bulunmaksızın namaz kalıyormuş gibi yapar.
Sonra temizlik imkânına sahip olunca bu şekilde geçirdiği namazları tekrar kılar. Şâfîî mezhebinde ise, meşhur olan görüşe göre hem o halde kılması, hem de sonradan temizlik imkânı bulunca, bu şekilde kıldıklarını tekrar kılması vâcibdir.
Hadiste zikri geçen tasadduka ("sadaka"ya) gelince, bu, karşılığında Allah'tan sevâb umarak bir şey vermek demektir. İster zekât gibi farz olsun, ister nafile olsun tasaddukun da Allah katında makbul olması için helâl yoldan elde edilmiş olan bir maldan yapılmış olması gerekir. Gayr-ı meşru', haram bir yoldan elde edilen bir malın tasaddukunu Allah kabul etmez, buna sevap vermez. Gayr-ı meşru bir yoldan elde edilen bir mal, ancak, sahibine iade edilemiyorsa, karşılığında Allah'tan bir sevap beklemeksizin ve haram maldan kurtulmak maksadıyla fakirlere dağıtılabilir.[105]

22. Namazın Anahtarı Temizliktir

693. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (O) Muhammed İbnu'l-Hanefiyye'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi: Rasûlullah -Sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Namazın anahtarı ancak o bilinen şekliyle temizlik, (namazın içinde yapılması haram olan fiilleri) haram kılan şey ancak o bilinen şekilde tekbir getirmek, (onları) helâl kılan şey ise sadece o bilinen şekliyle selâm vermektir."[106]

Açıklama

Bu hadiste namaz, kapısı kilitli bir binaya benzetilmektedir. Namaz binasının kilidi, abdestsizliktir. Bunu ise ancak bilinen şekilleriyle ve icâb-ı hâle göre abdest alma, gusletme veya teyemmüm yapma açabilir. Kapısı açılan binaya "tekbir" almakla girilir. Bu tekbirle namaz kılan kimseye bazı işleri yapması yasaklanmış olur. Aslında namazın içinde yapılması yasak olan fiilleri yasaklayan Allah'tır. Burada, haram kılma, mecazen, tekbir getirmeye nisbet edilmiştir. Hadisten sadece bilinen şekliyle "tekbir" getirmenin gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun için İmam Ahmed, İmam Mâlik ve Selef alimlerinin çoğu "tekbir"de sadece "Allahu Ekber" denilebileceğini söylemişlerdir. İmam Şafii 'Allahu Ekber' veya Allahu'l-Ekber' denilebileceğini söylemiştir. Hanefi Mezhebinde ise şu açıklamalar yapılmıştır: "Tahrime" denilen giriş "tekbir"i almak, namazın sahih olması için şart (farz)dır. Çünkü Allah *"Rabb'ini tekbir et"*[107] buyurmuştur. Ancak Allahu Ekber demek farz değil vâcibdir. Zira Allah; "Rabb'inin adını anıp namaz kıldı"[108] buyurmuştur. Binaenaleyh Allah'ı ta'zime delâlet eden her cümleyle namaza başlanılması sahih olur. Bu konudaki hadisin sübûtu ise zannidir. Fakat mezkûr hadisten ve Hz. Peygamberin bu konudaki Sünnet'inden dolayı, Allahu Ekber diyebilen kimsenin bundan başka bir cümle söylemesi tahrimen mekruhtur. "Tekbirle namaz kılana haram olan konuşma, gülme gibi fiiller, "selâm" vermekle helâl olur. Böylece namaz binasından çıkılmış olur. Mâliki, Şafiî ve Hanbeli Mezheb'ine göre namazdan selâm ile çıkmak farzdır. Hanefi Mezhebinde ise vâcibdir. Hanefî Mezhebinde namazdan çıkışta farz olan, son oturuşta "tahıyyât'ı okuyacak kadar oturmaktır. Bu kadar oturulunca namaz tamamlanmış olur. İmam-ı A'zam'a göre, namaz kılanın, son oturuşta teşehhüd miktarı, yani tahiyyat okuyacak kadar oturduktan sonra namazdan kendi ihtiyarı ile yapacağı bir fiille çıkması da farzdır. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre ise farz değildir. Vacip olan selâm, önce sağa, sonra sola verilir. Bir görüşe göre sol tarafa selâm verilmesi Sünnet'tir.[109]

23. Abdestte Ne Kadar Su Yeter

694. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Reyhâne, Sefine'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir müdd (su) ile abdest alır, bir sâ' (su) ile guslederdi."[110]

Açıklama

Hz. Peygamber'in abdest ve gusülde harcadıkları su miktarı, kesin olarak sınırlı değildir. Değişik rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, bazan burada belirtilen miktarlardan az veya fazla su kullanmıştı. Bu hususta esas olan, yıkamanın, yani organların üzerinden suyun akıtılmasmm te'mînidir. Bu da duruma ve şahıslara göre değişir. Fakat Hz. Peygamber'in harcadığı belirtilen su miktarları O'nun, abdest ve gusülde ne kadar iktİsatlı su kullanmış olduğunu bize göstermektedir. Binaenaleyh her müslüman, bu hususta da en güzel örneği olan Hz. Peygamber gibi davranmalı ve nehir kenarında bile olsa, abdest ve gusulde su israfından kaçınmalıdır.
Bu hadiste verilen ölçeklerin hacmi hakkında değişik görüşler vardır. Kİsaca, İmâm Şafiî ve Hicaz alimlerine göre, Medine'de kullanılan müdd -ki buna Müdd-i Nebevi denir- 0,530 litre, yani yarım litreden biraz fazlaca bir miktar, İmâm Ebû Hanife ve Irak alimlerine göre ise 0.795 litredir. İşte Hz. Peygamber'in, abdest alırken harcadığı su, bu kadardı. Guslederken ise, buradaki rivayete göre, bunun dört katını kullanıyordu. Çünkü bir sâ' dört müddür. Buna göre gusulde kullanılan su mikdarı, İmâm Şafiî ve Hicâzlıların verdikleri ölçülere göre 2.120 litre, İmâm Ebû Hanife ve Iraklılarınkine göre ise 3.18 litredir.[111]

695. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Abdillah b. Cebr haber verip dedi ki, ben Enes'i şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir mekkûk (su) ile abdest alır, beş mekkûk (su) ile guslederdi."[112]

Açıklama

Mekkûk, miktarı bölgelere göre değişen bir ölçek adıdır. Abdest ve gusulde kullanılan su miktarı hakkındaki diğer hadisler nazar-ı i'tibara alınarak, burada "mekkûk"le "müdd"ün kastedildiği söylenmiştir.
Bu durumda bile bir önceki hadiste verilen ölçekle buradaki arasında farklılık vardır. Bu farklılık, Hz. Peygamberin abdest ve gusülde icâb-ı hâle göre değişik miktarda su kullanmış olmasından kaynaklanmıştır.[113]

24. İbrikten Abdest Alma

696. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, (O da) er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afra'dan (naklen) rivayet etti (ki, er-Rubeyyi') şöyle dedi:" "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bizim evimize gelirdi. Ben de bizim 1 1/3 müddlük veya 1 1/4 müddlük olan bir ibriğimizi alır, O'na su dökerdim de O üçer üçer (yıkayarak) abdest alırdı."[114]

Açıklama

Bu hadisten, abdest alırken suyu başkasına döktürmenin caiz olduğu, bunda hiçbir kerahet olmadığı anlaşılmaktadır.
Aynı şekilde bir kimseye abdest suyunu hazırlatmak da caizdir. Abdest alırken, özürsüz olarak azaları başkasına yıkatmak ve mes-hettirmek ise mekruhtur.
Çünkü azaları, abdest alanın bizzat yıkaması Sünnet-i Müekkededir.[115]

25. Abdest Almada Besmele Çekmek

697. "Bize Ubeydullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Amir el Akadî rivayet edip (dedi ki), bize Kesîr b. Zeyd rivayet etti. (O dedi ki), bana Rubeyh b. Âbdirrahman b. Ebî Sa'ıd el-Hudrî, babasından, (O) dedesinden (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Başında Allah'ın ismini zikretmeyen, (besmele çekmeyen) için abdest yoktur."[116]

Açıklama

Bu hadis zahiren, abdeste başlarken besmele çekmenin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. İmam Ahmed, bir rivayete göre, bu görüştedir. Hanefi, Mâliki ve Şâfiîler ise, abdeste başlarken besmele çekilmesine delâlet etmeye bu konudaki diğer hadisleri nazar-ı i'tibara alarak, abdeste "başlarken besmele çekmenin Sünnet (veya müstehab) olduğunu söylemiş ve yukarıdaki hadisi, "...kâmil abdest yoktur" şeklinde anlamışlardır. Bir rivayete göre imâm Ahmed de bu görüşteydi. Abdeste başlarken besmele çekmede "Bismillah" demek yeterlidir.[117]

26. Ellerini Yıkamadan Önce Onları Su Kabına Sokan Kimse Hakkında

698. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be haber verip (dedi ki), bana en-Nu'mân b. Salim haber verip dedi ki: Ben îbn Amr b. Evs'i, dedesi Evs b. Ebî Evs'ten (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:"
"O (yani dedesi Evs), Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- abdest aldığını ve üç defa (su dökerek) damlattırdığım (yani âzasından damlayacak kadar su döktüğünü) görmüştü.
Bunun üzerine ben (yani en-Nu'mân) O'na (yani İbn Amr'a):
"Üç defa damlattırdı, ne demek?" dedim.
"Ellerini üç defa yıkadı, (demekdir)" karşılığını verdi."[118]

Açıklama

Bu hadisin Musnedu Ahmed'deki bir rivayetinin sonunda, râvi Şu'be'ye; "(Hz. Peygamber) ellerini kabın içine (yıkamadan mı) soktu, yoksa onları dışarda yıkadı mı?" diye sorulmasından, O'nun da; "bilmiyorum" demesinden anlaşılıyor ki, bu olayda Hz. Peygamber'in, ellerini su kabına, onları yıkadıktan sonra mı, yıkamadan mı soktuğu bahis konusu yapılmıştır. Dârimi'nin bu hadise koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre O, Hz. Peygamber'in, ellerini yıkamadan su kabına daldırdığı görüşündedir. Nitekim su kabına elini daldırıp su alarak abdest alacak kimse de, ellerinin temiz olduğuna kani ise, onları yıkamadan su kabına daldırıp abdest alabilir. Şayet böyle bir kimsenin, ellerinin temizliği hakkında şüphesi varsa, onları yıkamadan su kabına daldırması ise mekruhtur. Uykudan uyanan bir kimsenin abdest almak için ellerini su kabına daldırmadan önce yıkaması ise Hanefi, Şafiî ve Mâliki Mezheblerine göre Sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Sizden biriniz uykusundan uyanınca elini kabın içine, onu üç defa yıkamadıkça daldırmasın. Zira o, elinin nerede gecelediğini bilmez"*[119] buyurmuştur.[120]

27. Üç Defa Yıkayarak Abdest Alma

699. "Bize Nasr b. Ali el-Cehdamî haber verip (dedi ki), bize AbduTa'la, Ma'mer'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ata' b. Yezîd'den, (O da) Hz. Osman b. Affân'ın âzâdlısı Humrân b. Ebân'dan (naklen) rivayet etti ki,"
"(Bir gün) Hz. Osman abdest aldı. Şöyle ki, O ağzına su verdi, burnuna su çekti, yüzünü üç defa, ellerini üç defa yıkadı, başına mesh etti, ayaklarını üç defa yıkadı, sonra şöyle dedi: Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, benim abdest aldığım gibi abdest aldığını görmüştüm. O, (Abdest aldıktan) sonra şöyle buyurmuştu:"
"Kim bu abdest alışım gibi abdest alır, sonra da, içinden (dünyevî işlerden olan) bir şey geçirmeksizin iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günâhları bağışlanır."[121]

Açıklama

Buradaki şekliyle muhtasar olan bu hadisin Buhari'deki bir rivayetinde biraz daha tafsilat vardır.
Buna göre Hz. Osman sırasıyla avuçlarına üç defa su döküp yıkamış, sonra sağ elini su sabına sokup su alarak ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra yüzünü üç defa ve ellerini dirseklere kadar üç defa yıkamış, sonra başına meshetmiş, sonra da ayaklarını topuklara kadar üç defa yıkamış ve bundan sonra yukarıdaki sözleri söylemiş.
Bu hadiste zikri geçen abdest fiillerinin hükümleri hakkında, konuyla ilgili âyet ve diğer hadisler de nazar-ı i'tibara alınarak şu görüşler serde dilmiştir:
Abdestin başında elleri yıkamak Sünnettir. Abdestte ağza su vermek (mazmaza), burna su çekmek (istinşâk), İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre Sünnet, İmam Ahmed'den gelen meşhur görüşe göre vâcibdir. Yüzü bir defa yıkamak farzdır. Elleri dirseklerle beraber bir defa yıkamak, başa meshetmek de farzdır. Başın farz olan mesh miktarı hakkında mezheblerin değişik görüşleri vardır: Hanefî Mezhebinde, i'timad edilen rivayete göre başın dörtte birinin meshedilmesi farzdır. Şafiî Mezhebinde, başın bir kılına veya bir kılın bir kısmına da olsa, "mesh" denilecek bir miktarın meshedilmesi farzdır. İmam Malik ve İmam Ahmed ise başın tamamının meshedilmesinin farz olduğu görüşündedirler. Hanefi Mezhebinde başın tamamını meshetmek Sünnettir. Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed, söylenen ölçülerde başa bir defa meshetmekle yetinileceğini, Şâfiî ise üç defa meshetmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ehl-i Sünnet'e göre ayakları topuklarla beraber yıkamak da farzdır. Abdest için, mest olmaksızın çıplak ayaklara meshetmek kâfi değildir. Nitekim Hz. Peygamber'in tatbikatı da abdest (teyemmüm) âyetinin bu şekilde anlaşılması gerektiğine bir delildir.
Bu hadis yıkanan abdest azalarını üç defa yıkamanın ve abdestten sonra da iki rekât namaz kılmanın Sünnet olduğuna bir delildir.
Abdestten sonra kılınacak bu namazda, insan, gönlünden geçmesine mâni olabileceği dünyevî düşüncelerden kendini korursa, şayet var ise, kul haklarına taalluk etmeyen geçmiş küçük günâhları bağışlanır, büyük günâhları ise hafifletilir. Şayet günâhları yoksa sevapları artırılır.[122]

28. İkişer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma

700. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed ve Halid b. Abdillah, Amr b. Yahya el-Mâzini'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"Abdullah b. Zeyd bir tas su istemiş ve bunu ellerine döküp onları üç defa yıkamış, (sonra) yüzünü üç (defa) ve ellerini dirseklerine kadar ikişer (defa) yıkamış, sonra da şöyle demiş: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- böyle abdest alırken görmüştüm."[123]

Açıklama

Abdullah b. Zeyd'in hadisinin bu rivayeti muhtasardır. Hadisin verilen kaynaklarında tafsilatlı rivayetleri vardır. Bu hadisin Buhâri'deki bir rivayeti şöyledir:
"Bir adam Abdullah b. Zeyd'e;
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?" diye sormuş. Abdullah b. Zeyd de:
"Evet" demiş ve su istemiş. (Su getirilince) ellerine döküp iki defa yıkamış, sonra üç (defa) ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra üç (defa) yüzünü yıkamış, sonra ellerini dirseklere kadar ikişer (defa) yıkamış, sonra elleriyle başını meshedip onları ileri ve geri götürmüş. (Bunu yaparken) başının ön tarafından başlayıp (ellerini) ensesine kadar götürmüş, sonra da onları başladığı yere getirmiş. Daha sonra ayaklarını yıkamış."[124]
Bu hadis abdest azalarını üç defa yıkamanın farz olmadığına, azalardan bir kısmını iki, bir kısmını üç defa yıkamanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Abdestte yıkanan azaları iki veya üç defa yıkamak Sünnettir.[125]

701. "Bize Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Ebi Seleme, Amr b. Yahya'dan, (O) babasından, (O) Abdullah b. Zeyd'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem-onun (yani bir önceki 700. hadisin) benzerini rivayet etti."[126]

Açıklama

Bu senede göre Abdullah b. Zeyd, doğrudan Hz. Peygamber'in kendisinin abdest alışını rivayet etmiştir. Bir önceki hadiste ise Abdullah abdest almış ve sonunda Hz. Peygamber'in o şekilde abdest aldığını söylemiş görünmektedir. Bundan anlaşılıyor ki, Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'in abdest alışını bazan sözlü olarak anlatmış, bazan da bunu fiili olarak göstermişti.[127]

29. Birer Defa (Yıkayarak) Abdest Alma

702. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki), bize Sufyân es-Sevrî rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs):"
"Size Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- abdest alışım bildireyim mi -veya haber vereyim mi?" demiş. Sonra, (abdest azasını) birer defa (yıkayarak) abdest almıştı -veya O;
"(Size Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, abdest azasını) birer defa (yıkayarak abdest alışını haber vereyim mi?) demişti.[128]
703. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bana Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdi rivayet edip (dedi ki), bize Zeyd b. Eşlem, Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında abdest azasını) birer defa (yıkayarak) abdest almış ve ağza su vermek (mazmaza) ile burna su çekmeyi (istinşâk'ı) birleştirmişti. (Yani tek avuç su ile ağzına su vermiş, burnuna su çekmişti)."[129]

Açıklama

Bu hadisler, abdest azasını bir defa yıkamanın kâfi geleceğine delâlet etmektedirler. Ancak, bu konudaki diğer hadislerden anlaşıldığı üzere, abdest uzuvlarını üç defa yıkamak Sünnet olduğu için, sürekli uzuvları bir defa yıkayarak abdest almak mekruhtur. Böyle yapan kimsenin meşhur ve müekked bir Sünneti terk ettiği için günâha gireceği de söylenmiştir.[130]
Bir avuç suyun bir kısmıyla mazmaza, diğer kısmıyla istinşâk yapmak suretiyle bu iki fiili birleştirmeye gelince, Hanefi Mezhebinde bu yeterli görülmüştür: Ancak bu fiillerde ayrı ayrı su kullanmak da Sünnet olduğu için, böyle yapmakla bu Sünnet kaçırılmış olur.[131] Taberânî'nin naklettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber mazmaza ve istinşâk için ayrı ayrı su almıştı.[132] İmâm Şâfiî de bu fiilleri birleştirmenin caiz olduğunu, ama ayırmanın kendilerine daha sevimli geldiğini açıklamıştır.[133] Şâfiî alimlerden Nevevi ise mazmaza ve istinşâkın bir defasının tek avuç suyla yapılmasının sahîh olduğunu söylemiştir.[134]

30. Abdestin Tam Alınması Hakkında Gelen Hadisler

704. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Amr, İbn Akîl'den, (O) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ebû Sa'îd O'nu (yani Hz. Peygamber'!) şöyle buyururken işitmiş:"
"Size, Allah'ın, kendileriyle günâhları sileceği, iyilikleri artıracağı şeyleri göstereyim mi?" (Sahabe-i Kiram "Evet" demişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Zorluklara rağmen abdesti tam almak, mescidlere adımları çoğaltmak ve namazdan sonra namazı beklemek. "[135]

Açıklama

"Abdesti tam almak"tan maksat, suyu abdest uzuvlarının yıkanması gereken kısımlarının her tarafına ulaştırmak, yıkanacak uzuvları üç defa yıkamak, yıkarken ovmak, kİsaca abdestin farz, Sünnet ve âdabına riayet ederek abdest almaktır. Abdesti bu şekilde almak; havanın ve suyun soğuk olması, vücûdun rahatsızlığı gibi hallerde güçlük arzeder. Böyle güç şartlarda Allah'ın rızasını kazanmak için abdesti tam almanın fazileti büyüktür.
"Mescidlere adımları çoğaltmak" ifadesi iki şekilde anlaşılabilir: Mescidlere çok gidip gelmek veya uzak yerden mescide gidip gelmek. Mescidler (camiler İslâm toplumunun merkezi müesseseleridirler. Sembolik olarak Allah'ın evi sayılan mescidlerin, müslümanlar arasındaki cemaat ruhunun pekişmesinde ve imanın içtimai te-zahüründeki rolü çok büyüktür. Bunun için olmalı ki, dinimizde camiye ve camide cemaatle namaz kılmaya büyük ehemmiyet verilmiş, müslümanların, vâcib veya Sünnet-i Müekkede olan cemaatle namaz kılmakla günde beş vakit, farz olan cuma namazı ile haftada bir defa camide toplanmaları istenmiştir. Bu hadiste de Allah'a, Allah'ın istediği cemaat ruhuna ve İslâm toplumuna bağlılığın bir ifadesi olarak camilere gitmenin faziletine işaret edilmektedir. Namazın cemaatle camide kılınması gerektiğine göre, son maddede de caminin ehemmiyetine bir işaret düşünülebilir.
Namaz, kulun, Allah'ın huzuruna çıkış anları, mü'minin mi'racıdır. Namaz her türlü ahlâksızlık ve kötülükten alıkor ve müslümanı "müslüman" yapar.
Binaenaleyh kul, nerede olursa olsun, her an huzûr-ı ilâhiye çıkma isteği ile dolu, "eli kârda iken de gönlü yârda" olmalıdır. Bu hadiste zikredilen şeyler dikkat çekicidir: Tam abdest, cami ve namaz! Her şey huzura çıkmak, sadece Allah'a kul olmak için. Zikredilen hususları gerçekleştirmek, günâhı olanların, kul haklarıyla ilgili olmayan küçük günâhlarını silecek, günâhı olmayanların ise sevaplarını artıracaktır.[136]

705. "Bize Musa b. Mesûd rivayet edip (dedi ki), bize Zü-heyr b. Muhammed, Abdullah'tan -ki O İbn Muhammed b. Akîl'dir-, (O) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ebû Sa'îd), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- (şöyle buyururken) işitti... Daha sonra onun (yani bir önceki 704. hadisin) benzerini zikretti."[137]
706. "Bize Müsedded rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebu'l-Cehdam'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sel-lem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Abdesti tam almakla emrolunduk."[138]

Açıklama

Hz. Peygamber'e, Ali ah'dan başka hiçkimse bir şey emre demeyeceği için, burada abdestin tam alınmasını emreden Allah'tır. Hz. Peygamber, "biz" sözüyle "kendisi ve ümmeti"ni kasdetmiş olabileceği gibi, "kendisi ve diğer Peygamberleri" de kasdetmiş olabilir. Münâvi, ikinci şıkkın daha uygun olacağını söyler. Çünkü Hz. Peygamber, bir defasında abdest uzuvlarını üçer defa yıkayarak abdest almış ve sonunda şöyle buyurmuş:
"Bu benim abdestim ve benden önceki Peygamberlerin abdestidir."[139] Suyûtî de önceki ümmetlerde abdestin, ümmet fertlerine değil, Peygamberlere emredilmiş olduğunu kaydeder.
Dârimi ise, hadisin burada zikredilişine bakılırsa, Hz. Peygamberin "biz" sözüyle "kendisini ve ümmetini" kasdetmiş olduğu kanaatinde olmalıdır. Münâvi de, her ne kadar ikinci şıkkın daha uygun olacağını söylemişse de, başta hadisi şerhederken birinci şıkka göre şerhetmiştir.[140]

31. Ağza Su Vermek (Mazmaza) Hakkında

707. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize Hâli d b. Alkame el-Hemdâni rivayet etti. (O dedi ki), bana Abdu Hayr rivayet edip dedi ki:"
"(Bir gün) Hz. Ali sabah namazını kıldıktan sonra, (caminin) avlusuna[141] girdi ve avluda oturdu. Sonra bir hizmetçisine;
"Bana (abdest) suyu getir" dedi. (Abdu Hayr) dedi ki, bunun üzerine hizmetçi O'na, içinde su bulunan bir kapla bir leğen getirdi. Abdu Hayr sözüne şöyle devam etti:
Biz de oturmuş, O'na bakıyorduk. (Derken kabdan sağ eline (su) döktü ve elini üç defa yıkadı)[142] Sonra sağ elini (kaba) sokup (su aldı) ve ağzını doldurdu. Suyu ağzında dolaştırıp çıkardı, "mazmaza yaptı". Burnuna su çekti. Sol eliyle burnunun içini temizledi. Bunları üç defa yaptı. (Sonra yüzünü üç defa yıkadı. Sonra sağ elini (dirseğe kadar) üç defa yıkadı. Sol elini (dirseğe kadar) üç defa yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını bir defa mesnetti. Sonra sağ ayağını üç defa, sol ayağını üç defa yıkadı). Sonra da şöyle dedi: Rasûlullah'ın -sallalahu aleyhi ve sellem- ab-destine bakmak kimi sevindirirse, işte bu O'nun abdestidir."[143]

Açıklama

"Ağza su vermek" diye tercüme ettiğimiz "mazmaza", sözlük manâsıyla "suyu ağızda çalkalamak" demektir. Istılahta ise "suyu ağza koyup dolaştırmak, sonra da dışarı atmak" veya, Hanefî fıkhı kitaplarındaki bir tarife göre, "suyun ağzın tüm içine değmesi" şeklinde tarif edilmiştir. Binaenaleyh Hanefi Mezhebinde suyu dışarı atmak şart değildir. Cumhurun meşhur görüşüne göre suyu ağızda dolaştırmak da şart değildir. Mazmazanın hükmü hakkında ihtilâf edilmiştir: Mâlik ve Şafiî, bunun hem abdestte, hem de gusülde Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den nakledilen meşhur görüşe göre ise mazmaza hem abdest, hem de gusülde vâcibdir, onsuz abdest ve gusül sahih olmaz. Hanefî Mezhebinde ise mazmaza abdestte müekked Sünnet, gusülde ameli farzdır. Mazmazada mübalağa etmek, yani suyu boğaza kadar ulaştırıp gargara yapmak Sünnettir. Ancak oruçlu olan kimse raazmazada mübalağa yapmaz. Hanefi Mezhebinde mazmazayı üç defa ve her defasını yeni su ile yapmak da Sünnet'tir.[144]

708. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi kî), bize Hasan b. Ukbe el-Murâdî rivayet edip (dedi ki), bana Abdu Hayr, senediyle onun (yani bir önceki 707. hadisin) benzerini haber verdi."[145]

32. Burna Su Çekmek Ve Taşla Temizlenmek Hakkında

709. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshâk, ez-Zührî'den, (O da) Âizullah b. Abdillah'tan (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demişti: Ben Ebû Hureyre'yî şöyle derken işittim:"
Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve selîem- şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim burnuna su çekerse, burnunun içini (sümük gibi şeylerden) temizlesin. Kim de (def-i hacetten sonra) taşla temizlenirse, (taşları) teklesin."[146]

Açıklama

"Burna su çekmek" diye tercüme ettiğimiz "istinşâk", sözlük manâsıyla "burna bir şey çekmek" demektir. Istılahta ise, "suyu burnun yumuşak yerine ulaştırmak" diye tarif edilmiştir. Burna su çekildikten sonra bunun çıkarılarak burnun pisliklerden temizlenmesine "istinsâr" denilmektedir. İstinsârın vâcib olduğunu söyleyen âlimler varsa da, ekseri alimler onun mendûb olduğunu söylemişlerdir. Burun temizliğini sol elle yapmak ise müstehabdır. Istinşâkın hükmüne gelince bu konuda şu görüşler serdedilmiştir: Mâlik ve Şafiî istinşâkın abdest ve gusülde Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den gelen meşhur görüşe göre ise istinşâk abdest ve gusülde vâcibtir, onsuz abdest ve gusül sahih olmaz. Hanefî Mezhebinde ise istinşâk abdestte müekked Sünnet, gusülde amelî farzdır. İstinşâkta suyu burnun sert yerine kadar vardırmak, burna üç defa su çekmek ve her birinde suyu yenilemek de Sünnettir.[147]

33. Sakalı Hilâllemek Hakkında

710. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Amir b. Şakîk'ten (O da) Şakik b. Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş:"
"Ben Hz. Osman'ı abdest alırken görmüştüm de O, (abdest esnasında, yüzünü yıkadıktan sonra) sakalını hilâllemiş ve (abdestin sonunda):
"Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde abdest alırken görmüştüm" demişti."[148]

Açıklama

"Sakalı hilâllemek", sakalın kılları arasına suyu ulaştırmak demektir. Bu iş parmakları sakalın içine alt tarafından sokup kılları aşağıdan yukarıya ayırmak şeklinde yapılır Sakalı hilâllemenin hükmü hakkında alimlerin görüşleri şöyledir: Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Yûsuf a göre, altından cildin görülmediği sık sakalı hilâllemek Sünnettir. Seyrek sakalın ise hem içini, hem dışını yıkamak icab eder. Ebû Hanife ve İmam Muhammed ise sakalı hilâllemenin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebinde Ebû Yûsuf'un görüşü benimsenmiştir.[149]

34. Parmakları Hilâllemek Hakkında

711. "Bize Ebû Âsim haber verip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip (dedi ki), bana İsmail b. Kesîr, Asım b. Lakît b. Sabradan, (O), Muntefikoğullarının elçisi olan babasından, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Abdest aldığın zaman abdestini tam al ve parmaklarının arasını hilâlle."[150]

Açıklama

Parmakları hilâllemek, parmak aralarına suyu ulaştırmakta mübalağa için yapılır. Elin parmaklarının hilâllenmesi, sağ elin içi sol elin üstüne ve bunun tersi şekilde konup parmaklar ağ şeklinde birbirine geçirilerek yapılır. Ayak parmaklarının hilâllenmesi ise sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın serçe parmağından başlanıp sol ayağın serçe parmağında bitirilerek yapılır. Abdestte parmakların hilâllenmesinin hükmü hakkında Mâlikîler, bunun, elin parmaklarında vâcib, ayağın parmaklarında mendûb olduğunu, diğer mezheb âlimleri ise bunun hem el, hem ayak parmaklarında Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefi Mezhebinde bu, Sünnet-i Müekkededir. Parmakları hilâllemenin bu hükmü, su parmaklar arasına hilâllemeksizin ulaştığında geçerlidir. Su parmakların arasına hilâllemeden ulaşmazsa, parmakları hilâllemek ittifakla farz (vâcib) dir.[151]

35. Şu Ökçelerin Ateşten Vay Hâline!

712. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Ca'fer -ki O İbnu'l-Hâris'tir-, Mansûr b. Hilâl b. Yesâf'tan, (O) Ebû Yahya'dan, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:"
"Şu ökçelerin ateşten vay haline! Abdesti tam alınız."[152]

Açıklama

Hz. Peygamber bu hadisi, Mekke'den Medine'ye bir yolculuk esnasında bir yerde abdest alındığında ökçelerini yıkamayan bazı müslümanları görünce irad buyurmuştu. Burada, abdestte yıkanması farz olan ayaklar tam yıkanmadığı için abdestin sahih olmadığı ve böyle yapanın cezaya çarptırılacağı haber verilmiştir. Bu dünyada yıkanmayan abdest uzvunu öbür dünyada Cehennem ateşi yıkayacaktır. Bu hadis, sadece ayakların değil, yıkanması farz olan bütün abdest uzuvlarının, hiçbir yer kuru bırakılmadan tamamen yıkanmalarının farz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim hadisin devamında umûmi bir ifadeyle abdestin tam alınması emredilmiştir. Burada ökçelerin zikredilmesi, hadisin söylenmesine onların yıkanmamış görülmeleri sebep olduğu ve ökçelerin yıkanmasında ekseriya titizlik gösterilmediği içindir.[153]

713. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan haber verdi ki O, şöyle dedi:"
"Ben Ebû Hureyre'yi (görmüş ve O'ndan bazı şeyler) işitmiştim. (Muhammed sözüne devamla) dedi ki, O (yani Ebu Hureyre), halk, ibrikten abdest alırken bize rastlar ve:
"Abdesti tam alınız. Ebu'l-Kâsım (yani Hz. Peygamber), *"şu ökçelerin ateşten vay haline!"* buyurmuştu" derdi."[154] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (rivayeti) Abdullah b. Amr'ın rivayetinden daha çok beğenirim."[155]

36. Başı Ve Kulakları Meshetmek Hakkında

714. "Bize Mâlik b. İsmail haber verip (dedi ki), bize İsrail, Amir b. Şakîk'ten, (O da) Şakîk b. Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Ben Hz. Osman'ı adest alırken görmüştüm de O, başını ve kulaklarını, (kulaklarının) dışlarını ve içlerini meshetmiş, sonra (abdestin sonunda) şöyle demişti: Rasülullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- benim yaptığım gibi yaparken görmüştüm."[156]

Açıklama

Bu hadis, kulakların meshinin, başın mestimden parmaklarda kalan ıslaklıkla yapılacağına dair bir delildir. Kulakların meshinin hükmü hakkında, ilgili diğer rivayetler de nazar-ı i'tibara alınarak, şu görüşler serdedilmiştir: Hanefi Mezhebinde kulakların içini ve dışını meshetmenin Sünnet olduğu ve bunun, başın meshinden parmaklarda kalan ıslaklıkla yapılacağı, ıslaklık kalmamışsa, yeni su alınacağı söylenmiştir. Malikîlerin cumhuru ise kulakların dış ve içleri meshetmenin Sünnet, mesh için yeniden su almanın ise kimine göre Sünnet, kimine göre müstehab olduğunu söylemişlerdir. Hanbelîler, kulakların dış ve içlerini meshetmenin vâcib, mesh için yeniden su almanın ise Sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Şâfiîler ise, başın meshinden sonra kulakların dış ve içlerini meshetmenin Sünnet olduğunu, bunun en mükemmel şeklinin de

mesh için yeniden su alma ile olacağını söylemişlerdir. Şâfiîler, ulemanın cumhurunun aksine meshin üç defa yapılmasının da Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Kulaklar, işaret parmaklarının içleri ile kulakların içleri, başparmakların içleri ile de kulakların dışları meshedilmek suretiyle birlikte meshedilirler.[157]

37. Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Ve Sellem- Başı İçin Yeni Su Alırdı

715. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Lehi'a rivayet edip (dedi ki), bize Habbân b. Vâsi', babasından, (O) Abdullah b. Zeyd el-Mâzini'den, (O da) amcası Asım el-Mâzinî'den (naklen) rivayet etti (ki; Âsim) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- Cuhfe'de[158] görmüştüm. (O abdest almıştı) da ağzına su vermiş, burnuna su çekmiş, sonra yüzünü üç defa yıkamış, sonra ellerini üç defa yıkamış, sonra başını meshetmiş ve temizleyinceye kadar ayaklarım yıkamıştı. Sonra, ellerinin artığı olmayan bir su ile başını meshetmişti."[159]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"O, bu (son cümle ile) birinci meshi açıklamak istiyor."[160]

Açıklama

Bu hadisin senedinde bir hata yapılmıştır. Hadisin, verilen tüm kaynaklarında olayı görüp anlatan Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dır. Asım el-Mâzinî veya Abdullah'ın amcası denildiğine göre, Âsim b. Âsim el-Mâzinî şeklinde bir Sahâbi ismine de rastlanmamıştır. Hadis'in senedindeki İbn Lehi'a'nm, zayıf bir râvi olduğu söylenmiştir. Fakat bu hata ondan kaynaklanmış olmamalıdır.
Zira hadîsin Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'deki, içlerinde İbn Lehî'a'mn da bulunduğu bazı senedlerinde bu hata mevcut değildir. İşin câlib-i dikkat bir yönü Tirmizî'yi tahkik eden Ahmed Muhammed Şâkir'in, bu hadisi, Dârimi'nin elimizdeki hatalı matbu bir nüshasından naklederken senedde Âsim el-Mâzinî'yi zikretmemiş ol
masıdır. (Bkz. Tirmizî, 1/51, dipnotunda).
Dârimi'nin elimizdeki dört matbu nüshasında da bulunan bu hata muhtemelen bir istinsah hatasıdır. Ahmed b. Hanbel'de bunu düşündürtecek bir sened vardır. Şöyle ki, söz konusu bu sened "Habbân b. Vâsi' an Ebîh an Abdillah b. Zeyd b. Âsim Aminini el-Mâzinî", yani "Habbân b. Vâsi', babasından, (O da) amcası Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Mâzini'den (naklen)" şeklinde şevkedilmiştir. Sened yazılırken büyük ihtimalle "Âsim ammihi" ibaresi, "an ammihi Âsim" şekline dönüşmüştür. Bu senedde Abdullah'a, Habbân'm babası Vâsi1 b, Habbân'ın amcası denmesi, Abdullah Vâsi'in ana-bir amcası değilse -ki bunu tesbit imkânımız olmadı-, Abdullah ve Vâsi'in neseblerinin, yukarlarda Mebzul b. Amr'da birleşmesinden dolayı olmalıdır.[161]
Bu hadiste Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, başını, ellerini yıkadıktan sonra yeni su alarak meshettiği görülmektedir. Bu, istenen bir husus olmasına rağmen, elleri yıkamaktan ellerde arta kalan su ile başa meshedilemeyeceği, yani yeni su almanın şart olduğu mânâsına gelmez. Nitekim Hz. Peygamberin, ellerim yıkadıktan sonra, bundan ellerinde kalan ıslaklıkla başını mes-hettiğine dair rivayetler de vardır.
Bu mesele "kullanılmış su'yun (mâ-i musta'mel) hükmü ile yakından alâkalıdır. Musta'mel su, "bir hadesi, yani hükmî bir necaseti gidermek, farzı yerine getirmek veya sevap kazanmak için insanın bedeninde veya bir uzvunda kullanılmış su" demektir. Musta'mel su Hanefî Mezhebine göre temiz olup onunla maddi necasetler giderilebilir, ancak onunla hükmî necasetler giderilemez. Yani musta'mel su ile ne abdest alınabilir, ne gusledilebilir.
Diğer bir ifade ile musta'mel su Hanefi Mezhebine göre temizdir ama temizleyici değildir. Bununla beraber, yine Hanefi Mezhebindeki "müfta bih" görüşe göre abdestte elleri yıkamaktan elde kalan ıslaklıkla baş meshedilebilir. Çünkü ellerde arta kalan bu ıslaklık, kabda kalan su gibidir. Şafiî Mezhebine göre de musta'mel su temizdir ama temizleyici değildir. İmam Şafiî'den gelen bir görüşe ve İmâm Mâlik'e göre ise musta'mel su hem temizdir, hem de temizleyicidir, fakat tekrar kullanılması mekruhtur.[162]

38. Sarığın Üzerine Meshetmek

716. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"O, (yani Ca'fer'in babası Amr) Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-mestler (inin) ve sarığ(mm) üzerine meshederken görmüştü."[163] Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bunu kabul eder misin?" diye soruldu. O da;
"Evet, vallahi!" dedi.[164]

Açıklama

Bu hadisin zahirine göre abdestte baş yerine sarığa meshetmek yeterlidir. İmam Ahmed'in görüşü de budur. Bu görüşte olan alimlerin bir kısmı, baş yerine sarığa meshedilebilmesi için sarığın abdestli iken giyilmiş olması gerektiğini, çoğu alim ise bunun şart olmadığını, yine çoğu alim, sarığa meshetmekte bir zaman sınırlaması olmadığını söylemişlerdir. İmâm Mâlik ve İmâm Şâfiî ise sarığa, ancak onunla beraber başa da meshedilirse meshedilebileceğini söylemiş ve sarığa meshedilmesini caiz gösteren hadisleri; Hz. Peygamber önce başına meshetmiş, sonra bunu, sarığına meshetmekle ikmal etmiş şeklinde yorumlamışlardır. Mâliki Mezhebindeki meşhur görüşe göre ise sarığa ancak bir zaruretten dolayı mes-hedilmesi sahih olur. Hanefi Mezhebine gelince, bu mezhebde baş yerine sarığa meshetmenin caiz olmadığı, bunun caiz olduğuna delâlet eden haberlerin ya husûsi bir izinle alâkalı, yahut mensûh olduğu söylenmiştir. Diğer bir izaha göre, Hz. Peygamber'in sarığına meshettiğini görüp rivayet edenler, onun uzağında bulunmuş olacak ki, Hz. Peygamber başını meshederken sarığı başından çıkarmadığından dolayı onun sarığına meshettiğini sanmışlardır. Hanefi mezhebine göre kadın da başörtüsüne meshedemez. Bu ancak, kadının başörtüsüne meshedip ıslaklığın da başına geçip başının dörtte bir kadar kısmını ıslatması halinde caizdir.[165]

39. Abdestten Önce Avret Yerine Su Serpmek Hakkında

717. "Bize KabÎsa haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Zeyd b. Eslem'den, (O) Atâ' b. Yesâr'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında abdest uzuvlarını) birer kere (yıkayarak) abdest almış ve avret yerine su serpmişti."[166]

Açıklama

Avret yerine su serpmek, orada ıslaklık görüldüğünde bunun istincâdan veya abdestten sonra oradan çıktığı, dolayısıyla istincânın tam olmadığı veya abdestin bozulduğu şeklinde meydana gelebilecek Şeytânı vesveselere karşı öğretilen psikolojik bir tedbirdir. Avret yerine su serpen, orada ıslaklık gördüğünde bunu, serpmiş olduğu suya hamleder ve Şeytani vesveseden kurtulur.
Dârimi koyduğu başlıkla, avret yerine su serpme işinin abdestten önce, (istincâdan sonra) yapılmış olduğuna işaret etmek istemiştir. Bu başlık altında ibn Abbâs'ın mezkur hadisini zikrettiğine göre onun, arapçadaki "vâv" atıf harfinin matufun aleyh ile mâtûf arasında "tertîb"e değil de "cem"e delâlet ettiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı hadiste geçen "abdest almış ve ...su serpmiş" ifadesinden, "önce abdest almış sonra su serpmiş" mânâsı anlaşılmaz. Bundan bu iki fiilin, hangisinin önce hangisinin sonra olduğu belirtilmeksizin, vuku bulduğu anlaşılır.
Bilindiği gibi Basra nahivcileri de vâv atıf harfinin sadece "cem"a, yani iki şeyi bir hükümde, bir hususta birleştirmeye, Küfe nahivcileri ise düzen ve tertibe, yani birinin önce, diğerinin ondan sonra yapılmış olduğuna delâlet ettiği görüşündedirler.[167]
Bununla beraber Hz. Peygamber'in, avret yerine su serpme işini istincâdan sonra abdestten önce yaptığım belirten rivayetlerin yanında, bunu abdestten sonra yaptığını belirten rivayetler de vardır. Bundan anlaşılıyor ki Hz. Peygamber, bu işi bazan abdestten önce bazan da

sonra yapmıştı. Avret yerine su serpmek, bilhassa vesveseli insan için, müstehabdır.[168]

40. Abdestden Sonra Mendil (Kullanmak)

718. Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leyla'dan, (O) Seleme b. Küheyl'den, (O) Küreyb'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Teyzem Meymûne'ye, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüplükten yıkanışını, (yani nasıl gusül yaptığını) sormuştum da O şöyle demişti:"
"Su kabı getirilir, O da sağ eliyle sol eline (su) döker ve avret yeri ile ona bulaşan şeyleri yıkar, sonra, namaz için aldığı abdest gibi abdest alır, sonra başını ve vücûdunun geri kalanını yıkar, sonra (gusül yaptığı yerden) ayrılır ve ayaklarını yıkar, sonra ona mendil (havlu) getirilirdi. O bu (havluyu) önüne kor ve ona dokunmayarak, (silinmeyerek) parmaklarını (sular akıp gitsin diye) silkerdi."[169]

Açıklama

Bu hadisi, gusül ve abdestden sonra havlu ve benzeri bir şeyle kurulanmanın mekruh olduğu görüşünde olanlar, kendilerine delil getirmişlerdir. Fakat bu hadiste onların lehine bir delil yoktur. Çünkü bu olayda Hz. Peygamber'in, getirilen havlu ile kurulanmaması, havlu veya o anki durumu ile alâkalı bir sebepten dolayı olmuş olabilir. Aslında ona havlu getirilmiş olması, onun daha önce gusülden sonra havlu ile kurulandığını gösterir. Nitekim Hz. Peygamber'in gusül ve abdestten sonra havlu yerine geçecek bir şeyle kurulandığına delâlet eden rivayetler vardır. Bu konuda gusül ile abdestin bir farkı yoktur. Hanefi Mezhebinde gusül ve abdestten sonra havlu veya benzeri bir şeyle kurulanmak gusül ve abdestin âdabından sayılmış, Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel de bunun mübâh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Şâfiî Mezhebinde ise, ter-kedilmesi müstehab; yapılması mekruh; müstehab; kışın değil de yazın mekruh; mübâh olduğu şeklinde beş görüş vardır. Bunların en meşhuru birinci görüştür. Bununla beraber bu mezhebde de, soğuk gibi bir ihtiyaç halinde gusül ve abdesten sonra kurulanmada hiçbir kerahet yoktur.[170]

41. Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında

719. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Zekeriyyâ -ki O İbn Ebi Zâ'ide'dir-, Âmir'den, (O) Urve İbnu'l-Muğire'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, Urve'nin babası el-Muğire) şöyle dedi:"
"Bir yolculukta bir gece Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber idim. Bir ara;
"Yanında su var mı?" buyurdu. Ben de,
"Evet" dedim. Bunun üzerine devesinden ve gecenin karanlığında benden gizleninceye kadar yürüdü. Sonra geldi. Ben de O'na su kabından (su) döktüm de o ellerini ve yüzünü yıkadı. Üzerinde yün bir cübbe vardı. (Yen'inin darlığı yüzünden) kollarını ondan çıkaramadı. Sonunda onları cübbenin alt tarafından çıkardı ve kollarını yıkadı, başına mesh etti. Sonra ben, mestlerini çekip çıkarmak için uzandım. Bunun üzerine;
"Onları bırak. Çünkü ben (ayaklarımı) onlara temiz olarak sokmuştum" buyurdu ve onların üzerine mesnetti."[171]

Açıklama

"Mest," topuklarla beraber ayakları örten ayakkabı demektir. "Mesh" ise, burada, ıslak eli veya onun yerine geçecek bir şeyi Şer'î müddeti içinde mestin üzerine değdirmektir. Abdest alırken ayakları yıkama yerine, ayaklara abdestli iken giyilmiş olan mestler üzerine meshetmek, Ehl-i Sünnet müslümanlar nezdinde tevâtüren sabit olan bir durumdur. Aşere-i Mübeşşere dahil seksenden fazla Sahâbî bu konuda merfû hadis rivayet etmiştir. Bundan dolayı Ebû Hanife bunu caiz görmeyi, Ehl-i Sünnet ve'1-Cemâat olma alâmetlerinden biri telakki etmiştir. Buna göre Mâ'ide Sûresinin 6. âyetindeki, abdestte ayakları yıkama emri, (abdestli olarak) mest giymemiş olanlara hitap etmektedir. Nitekim bu âyetin nuzûlünden[172] sonra Hz. Peygamber'in mestler üzerine meshettiğini bildiren hadisler vardır.
Bu demektir ki, Sünnet, âyeti "tahsis" etmiştir. Abdestte mestler üzerine meshetmenin önceki milletlerde olmadığı, bunun müslümanlara tanınan bir kolaylık olduğu nakledilir. İslâm'da ise, mezkûr âyetin, mestler üzerine meshetmeyi neshettiği iddiasına karşı, "bu, ondan önce yoktu" denilmediğine bakılacak olursa, bu meshin, mezkûr âyetin nüzulünden önce meşru' kılındığı söylenebilir.
Mestler üzerine meshetmek caiz olmakla beraber, Ebû Hanife, Mâlik ve Şâfiî aslolan yıkamanın daha üstün olduğunu, Ahmed b. Hanbel'den gelen en sahih rivayete göre ise O, meshin daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Diğer taraftan mestler üzerine meshin caiz olması için mestlerin giyilme durumu ve evsafı ile alâkalı bazı şartlar vardır. Şöyle ki, mestler üzerine meshin yapılabilmesi için onların abdestli olarak giyilmiş olmaları şarttır. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed mestlerin, abdest tam alındıktan sonra giyilmelerinin şart olduğunu, Ebû Hanife ise sağ ayağı yıkayıp sağ mestin, sonra sol ayağı yıkayıp sol mestin giyilebileceğini söylemişlerdir. Hanefi alimlere göre mestlerin de şu vasıfları taşımaları şarttır:
a) Ayakları topuklarıyla beraber her taraftan örtmüş olmak;
b) Ayakta oldukları halde onlarla en az bir fersah (=üç mil=5040 m.) yürüyebilmek mümkün olmak; (Şâfiîler, onlarla, namazın kİsaltılarak kılınabileceği bir mesafeye kadar gitmeyi şart koşarlar);
c) Mestlerden herbiri topuktan aşağıda, ayak parmaklarının küçüğü ile üç parmak miktarı delik, yırtık ve sökükten hali olmak;
d) Bağsız olarak ayakta durabilecek derecede kalın olmak,
e) Dışardaki suyu hemen emip ayak tenine ulaştırmamak. Hanefî Mezhebine göre, mestler üzerine meshedilebilmesi için ayrıca, her ayağın ön tarafından, elin en küçük parmağı ile en az üç parmak miktarı yaradılıştan mevcut olmak da şarttır. Kİsaca abdestte mestler üzerine meshetmek için belli başlı iki şart vardır:
1. "Mest" denilebilecek vasıflara sahip ayakkabılar;
2. Bunları abdestli olarak giymiş olmak- Bu iki şart, yukarıdaki hadisten çıkarılabilir. Şöyle ki onda "mestler'ın zikri geçmektedir. Bir şey mutlak olarak zikredüdiğinde akla onun tam olanı gelir. Hadiste ikinci şarta ise sarahaten işaret edilmiştir. Abdestte mestler üzerine meshetmek kâfi olan miktar hakkında ise; Malikiler, mestlerin üstünün bütününe; Hanbeliler mestlerin üstünün çoğu kısmına; Şâfiîler, bir parmak kadar da olsa "mesh" ismi verilebilecek bir miktarına; Hanefîler her ayağın ön tarafına tesadüf eden mestin üzerindeki, el parmaklarının en küçüğü ile üç parmaklık bir yere meshedilmesinin vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir.[173]

42. Meshde Müddet Koyma

720. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Kays, el-Hakem b. Uteybe'den, (O) el-Kâsim b. Muhaymire'den, (O) Şureyh b. Hâni'den, (O da) Hz. Ali b. Ebi Tâlib'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, yolcu ("musâfır") için üç gün ve gecelerini, (kentinde) oturan (mukîm) için ise bir gün bir gece (müddet) koydu. (Hz. Ali) mestler üzerine meshi kastediyor."[174]

Açıklama

Yolcu ("musafir")den maksat, "sefer müddeti" denilen, namazların kİsaltılarak kılınabileceği kadar uzaklıkta bir yere giden kimsedir.
Bu yer Hanefi Mezhebine göre mu'tedil bir yürüyüşle en az üç günlük, yani onsekiz saatlik bir mesafedir. Bazı Hanefi fakihlere göre "sefer müddeti" 18 fersahlık, yani 90 km. 720 m.'lik bir mesafedir. İmam Mâlik, İmam Ahmed ve son görüşünde İmam Şafiî'ye göre ise sefer müddeti 16 fersah, yani 80 km. 640 m.'dir.
Yukarıdaki hadis musâfir'in üç gün üç gece, mukîmin bir gün bir gece, abdestte mestlerinin üzerine meshedebileceğine delâlet etmektedir. Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre de hüküm böyledir. Ancak Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre yolculuğun mubah olması gerekir. Bunlara göre, ma'siyet sayılan bir yolculukta mesh müddeti bir gün bir gecedir. Maliki Mezhebine göre ise mestler üzerine mes-hin bir müddeti yoktur. Guslü gerektiren bir şey olmadıkça, mestler üzerine mesh yapılabilir. Sadece cuma namazını kılacak kimseler için cuma gününü mestleri çıkarıp ayakları yıkamak mendubdur. Mestlere meshetmekte müddet kabul edenlere göre bu müddet, mestler giyildikten sonra, vukubulan

hadesten, (yani abdestin bozulmasından) itibaren başlar.[175]

43. Papuclar Üzerine Meshetmek

721. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Yûnus, Ebû İshak'tan, (O da) Abdu Hayr'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abd Hayr) şöyle dedi:"
"Hz. Ali'yi abdest alırken görmüştüm. O, pabuçların üzerine meshetmiş, ardından (sözü) açmış, sonra şöyle demişti:
"Şayet ben, sizin benim, yaptığımı gördüğünüz gibi, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yaptığını görmemiş olsaydım, ayakların içinin (altının), meshedilmeye, dışlarından (üstlerinden) daha lâyık olacağı görüşünde bulunurdum".[176] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, bu hadis, *"...başınızı meshedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın)* "[177] âyetiyle neshedilmiştir.[178]

Açıklama

"Papuç" diye tercüme ettiğimiz "na'l", ayağı, yere çıplak dokunmaktan koruyan şey, ayakkabı demektir. Türkçede buna "nâlin" veya bugünkü kullanışta ayağa takılan "terlik" de denir. Abdestte papuçların üzerine meshetmek, çıplak ayak üzerine meshetmek gibidir. Çünkü pabuçlar, tasmalarla ayağa bağlı olup üstleri açıktır. Dârimi'nin, Hz. Ali'nin haberini izahına göre, Mâ'ide Sûresinin 6. âyeti inmeden önce abdestte pabuçların, yani çıplak ayakların üzerine meshetmek meşrûymuş, sonra mezkûr âyetle bu hüküm kaldırılmıştır. Hadisi bu şekliyle kabul edecek olursak, bu izah ma'kûldur. Ancak hadis bu şekliyle garibdir. Çünkü onun, diğer tariklerle gelen rivayetlerinin hiçbirinde "papuçlar üzerine meshetme"nin zikri geçmemektedir. Onlarda "papuçlar" yerine "mestler" veya "ayaklar" kelimeleri mezkûrdur. "Ayaklar" kelimesinin geçtiği bir rivayetin râvisi olan Vekî' ise, rivayetin sonunda, "(ayaklarla) mestleri kastediyor" açıklamasını yapmıştır. Hz. Ali'den gelen ve abdestte ayakları yıkadığını belirten haberleri de nazar-ı i'tibara alırsak, söz konusu rivayetlerde "ayaklar"dan "mestlerin ayakları"nın kastedilmiş olduğu kesinlikle anlaşılır. Hadisin asli şeklini bu şekilde tesbit ettikten sonra Dârimi'nin yukarıdaki izahını kabul etmek mümkün değildir. Çünkü bu durumda mestler üzerine meshetme ruhsatının mezkûr âyetle kaldırılmış olduğu neticesi çıkar ki, Dârimi'nin kendisi de, önceki bablardan anlaşılacağı üzere, bu görüşte değildir. Nitekim mezkûr âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber'in mestler üzerine meshettiği sahih senedle rivayet edilmiştir.
Bu söylenenlerin yanında Hz. Ali'nin bir abdestte papuçlar üzerine meshettiğini gösteren başka haberler de vardır.[179] Fakat bu haberler, incelendiklerinde görüleceği üzere, ya abdestli olduğu halde yeniden abdest alması ile (-ki hadislerde buna "hafif abdest" ta'bir edilir-) veya pabuçların içinde ayaklarını yıkayıp pabuçlarının üzerine meshetmesi ile, yahut ayaklarında (meshetnıeye elverişli) çorapları olduğu halde çoraplarla beraber pabuçlarının da üstüne meshetmesi ile alâkalıdırlar, ya da bu haberlerde, mezkûr durumlar ihtimal dahilindedir. Burada şu hususa da işaret etmek lâzımdır. Haberlerden anlaşıldığına göre, birkaç abdest çeşidi vardır: Abdestli olanın alacağı abdest; uykudan önce, uyumak için alınacak abdest; ateşte pişmiş şeylerin yenmesinden dolayı alınacak abdest; namaz kılmak için alınacak abdest. Rivayetlerde, "hafif abdest", "namaz için aldığı abdest gibi abdest aldı" gibi şekillerde abdestler arasında bir ayrımın yapıldığına rastlamaktayız.[180]
Netice olarak, namaz için alınacak abdestte papuçlarm üzerine meshetmek yeterli değildir. Ayakları, pabuçların içinde veya dışında mutlaka yıkamak gerekir.[181]

44. Abdestten Sonra Söylenilecek Söz

722. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), Ebû Akîl Zühre b. Ma'bed, amcasının oğlundan, (O da) Ukbe b. Âmir'den naklen haber verdi ki:"
"O (yani Ukbe) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber Tebûk gazasına çıkmıştı. Derken Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir gün Ashabına konuşmak üzere oturmuş ve şöyle buyurmuştu:
"Kim güneş yükseldiği zaman kalkar, abdest alır, abdesti de güzelce alır, sonra iki rekât namaz kılarsa, günâhlarından, annesinin onu doğurduğu gündeki gibi, çıkmış (kurtulmuş) olur." Ukbe dedi ki, bunun üzerine ben;
"Bunu Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- duymakla beni rızıklandıran Allah'a hamdolsun!" demiştim de, Ömer İbnul-Hattab -ki O, karşımda oturmuş bir haldeydi-, şöyle karşılık vermişti:
"Buna hayret mi ediyorsun? Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, sen gelmeden önce bundan daha hayret verici bir şey buyurmuştu." O zaman,
"Peki, o nedir? Babam-anam sana feda olsun!" demiştim de Ömer (radıyallahu anlı) şöyle cevap vermişti: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"Kim abdest alır, abdestini de güzelce alır; sonra gözünü göğe -veya "bakışını göğe" buyurmuştu- kaldırır ve "Eşhedu en lâ ilahe illellahu vahdehu lâ şerike lehu ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasûluhu = şehâdet ederim ki; tek olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Ve şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir" derse, ona Cennetin sekiz kapısı açılır. O, onların hangisinden isterse (Cennete) girer. "[182]

Açıklama

Bu hadis, âdâb ve erkânına uygun olarak ihlaslı bir şekilde yapılacak az ibadetin çok büyük nıükâfaatlar kazandıracağına delâlet etmektedir. İnsan, yapacağı böyle bir amelle, bir elektrik düğmesine dokunup da zifiri karanlığı ışığa boğması gibi, zulmetli günahkâr dünyasını aydınlık bir hâle çevirebilir. Ancak, ilgili diğer rivayetler gösteriyor ki, burada sözkonusu olan bağışlanacak günâhlar, küçük günâhlardır. Kul haklarına taalluk eden günâhlar da bu bağışlamanın dışındadır.
Hanefî Mezhebine göre abdestten sonra mezkûr duanın okunması ve, "kerâhat vakitleri" dışında iki rekât namazın kılınması müstehabdır. Abdestden sonra iki rekât namaz kılmanın, dört mezhebe göre sünnet olduğu da söylenmiştir.
Hadis, Cennetin sekizden fazla kapısının olduğuna da delâlet etmektedir. Cennetin; İman, Namaz, Oruç, Sadaka, Öfkesini Yenenler, Razı Olanlar, Cihad ve Tevbe isimli sekiz kapısının yanında Rahmet, Reyyân, Kuşluk, Sevinç... isimli kapılarının olduğu da nakledilir. Bir açıklamaya göre Cennetin asıl sekiz büyük kapısı vardır. Diğer kapılar, bu büyük kapıların içinde yer alan küçük kapılardır.[183]

45. Abdestin Üstünlüğü

723. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Leys b. Sa'd, Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Sufyân b. Abdillah'tan, (O) Âsim b. Sufyân'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"Onlar (yani Asım ve arkadaşları) Selâsil Savaşı'nı yaptılar ve Muâviye'nin yanma döndüler. (Muâviye'nin) yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Âmir vardı. Derken Ebû Eyyûb dedi ki:
"Ben Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyururken işitmiştim:
"Kim emredildiği gibi abdest alır ve emredildiği gibi namaz kılarsa, geçmiş (kötü, günâh) amelleri bağışlanır." "(O) böyle mi (buyurmuştu), Ukbe!" O da:
"Evet, (böyle buyurmuştu)" dedi.'[184]

Açıklama

Yâkût el-Hamevî'nin nakline göre İbn Hıbbân el-Envâ' isimli kitabında bu hadisi rivayet ettikten sonra Selâsil Savaşı'nın Hz. Muâviye zamanında vukubulduğunu haber vermiştir. Yâkût ise bu "Selâsil'in ne olduğunu bilmediğini kaydetmiştir.[185] Biz de bakabildiğimiz tarih kitaplarında bu savaş hakkında bir bilgi bulamadık.[186]

724. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Süheyl b. Ebî Sâlik'ten, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:" *"Müslüman -veya mümin- kul abdest aldığında yüzünü*

yıkadığı zaman, gözüyle kendisine bakmış olduğu her günah, su ile beraber -veya "suyun son damlası ile beraber"- yüzünden çıkar, (gider). Ellerini yıkadığı zaman ise, elleriyle tutmuş olduğu her günah, su ile beraber -veya "suyun son damlası ile beraber"- ellerinden çıkar, (gider). (Abdest alan kul) sonunda günâhlardan arınmış bir hale gelir."[187]
725. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, (O da) Ebû Osman'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Osman) şöyle dedi:"
"Selmân'la beraber bir ağacın altında idim. Ondan kuru bir dal aldı ve onu, yaprakları dökülünceye kadar salladı. (Sonra):
"Bana sormuyor musun, bunu niçin yapıyorum?" dedi. Ben de O'na:
"Bunu niçin yaptın?" dedim. Şöyle karşılık verdi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana böyle yapmış, sonra şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, müslüman abdest aldığında abdesti güzelce alınca ve beş (vakit) namazı kılınca günahları şu yaprakların dökülmesi gibi dökülür." Sonra *"Gündüzün iki tarafında ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl"* (mealindeki âyeti), *"bu, ibret alanlara bir öğüttür"*[188] sözüne kadar okudu.[189]

46. Her Namaz İçin Abdest Alma

726. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Amr b. Amir el-Ensâri'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her namaz için abdest alırdı. (Herhangi) birimize ise, abdestini bozmadığı sürece bir abdest kâfi gelirdi."[190]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- ekseri âdetleri, her namaz için, abdestli olduğu halde abdest almaktı. Ancak tek abdestle birkaç vaktin namazını kıldığına dair de sahih rivayetler vardır. Bu konuda şu açıklamalar yapılmaktadır: Muhtemelen, her namaz için abdest almak, önceleri sadece Hz. Peygamber için farzdı. Sonra Hayber yılında (hicri 7. yıl) bu farzlık kaldırılmıştı. Nitekim 664. hadis de bunu göstermektedir. Veya Hz. Peygamber, önceleri, daha faziletli olduğu için her namazda abdest alıyordu. Sonra, böyle yapmanın vâcib olduğu zannedilir endişesiyle tek abdestle birkaç vakit namaz kılmış ve bunun caiz olduğunu göstermişti. Bu durumda 664. hadisdeki "emr"in "müstehablık" ifade ettiğini söylemek lâzımdır. Sahâbe-i Kiramın da, her ne kadar zaman zaman tek abdestle bir kaç vaktin namazını kılıyor idiyseler de, daha faziletli olduğu için, her namazda, abdestli oldukları halde abdest aldıkları da sabittir. Her vakit namaz için, abdestli olunduğu halde abdest almak müstehabdır.[191]

47. Abdest Sadece Hades'ten[192] **Dolayı Gerekir**

727. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Süheyl b. Ebi Salih'ten, (O) babasından, (O da) Ebu Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"*Sizden biriniz namazı esnasında oturağında bir hareketin olduğunu sanır da, abdesti bozuldu mu yahut bozulmadı mı diye kendisine bir güçlük çıkarsa, bir ses işitinceye veya bir koku hissedinceye kadar* (namazından) *ayrılmasın."*[193]

Açıklama

Hadisin zahirine göre abdesti bozan sadece iki şey vardır. Dârimi ise, koyduğu başlıkla bunun böyle anlaşılmamasına dikkat çekmektedir.
Zira zikredilen iki şeyden başka da abdesti bozan, yani "hades"e (abdestsizlik haline) sebep olan durumlar vardır. Burada sadece ikisinin zikredilmesi namaz içinde Şeytanın ekseriya o yönden vesvese vermesinden dolayı ve muhtemelen, hadisin, böyle bir vesvese içinde olan bir kimseye cevap olması sebebiyle halin gereğidir. Nitekim Abdullah b. Zeyd'in bir rivayetinde Hz. Peygamber'e, namazında vesveseye düşen bir adam şikâyette bulunmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber de; *"bir ses işitinceye veya bir koku hissedinceye kadar (namazdan) ayrılmasın"* buyurmuştu.[194]
Dârimi'nin koyduğu başlıktan, abdestin sadece hadesten dolayı gerekeceği de anlaşılabilir. Zahiriler, Mâide Sûresinin 6. âyetinin zahirine dayanıp abdestin mutlak olarak namaza kalkmaktan dolayı, (binaenaleyh her vakit namazı için abdest almamanın) farz olacağını söylemişlerdir. Dârimi, bir önceki hadiste her vakit namazı için abdestin gerekmediğini tesbitten sonra burada, abdestin sadece hadesten gerekeceğine delâlet eden bir başlık koymuştur. Bu durumda onun zahirilerin tam aksi görüşte olduğu ve abdestin farz olmasının sebebi olarak sadece hadesi gördüğü düşünülebilir. Nitekim abdestin farz olma sebebi olarak sadece hadesi görenler vardır. Ancak Dârimi'nin, 665. hadisin izahı sadedinde söylediklerinden O'nun, her ikisini, yani hades (abdestsizlik hali) ile namaz kılmak istemeyi birlikte şart gördüğü anlaşılmaktadır. Alimlerin ekserisinin görüşü de budur.
Şu halde Dârimi'nin koyduğu başlığın iki mânâsı olabilir: Bu bölümle ilgili olan mânâsı şudur: Abdest sadece kesin hadesten gerekir, şüpheden dolayı gerekmez. Burada asıl anlatılmak istenen budur. Başlık altında zikredilen hadis de bu mânâyı desteklemektedir. Başlığın, abdestin farz olma sebepleri ile ilgili olan mânâsı ise şudur: Namaz kılmak isteyene, sadece hadesten dolayı, yani abdestsiz olduğunda abdest alması gerekir. Dârimi, daha önce merfû' hadis olduğunu kaydettiği (bkz. 665. hadis) bu cümleyi iki yerde kullanmakla herhalde onun bu iki mânâya da gelebileceğine işaret etmek istemiştir.
Yukarıdaki hadisten, İslâm hukukunun mühim kaidelerinden biri de çıkmaktadır. Bu, "yakîn, şek ile zail olmaz" kaidesidir. Bu kaidenin meselemize uygulanması şöyledir: Namaz kılmakta olan kimse abdestli olduğunu yakînen biliyordu. Sonra abdesti bozuldu mu, bozulmadı mı diye bir şüphe içine düşmüş. İşte bu şüphe ile, abdestli olduğuna dair daha önceki kesin bilgisi ortadan kalkmaz ve o, abdestli sayılır. Alimlerin ekserisi bu şüphenin namazın içinde veya dışında meydana gelmesinde fark olmadığını, her iki halde de abdestin baki kaldığını söylemişlerdir. Mâliki Mezhebindeki meşhur görüşe göre ise, namaza başlamadan önce abdestin bozulduğu konusunda şüphe içine düşülürse abdest geçersiz olur, namaz, yeniden abdest alınıp kılınmalıdır. Şayet şüphe namazın içinde iken arız olursa, abdestsizlik hali açık olarak meydana çıkmadıkça namaz kesilmez. Şüpheden sonra abdestli olduğu ortaya çıkarsa mesele kalmaz. Ancak şüphe devam eder veya abdestsizlik hali ortaya çıkarsa, abdest ve namaz iade edilir.
Namaz içinde abdestin bozulduğu kesinlik kazanınca namazdan ayrılıp abdest alınır ve Hanefi Mezhebine göre, namaza kalınan yerden devam edilir, Şafiî, Mâlik ve Ahmed'e göre ise namaza baştan başlanır. Hanefî Mezhebinde efdal olan da namaza yeniden başlamaktır.[195]

48. Uykudan Dolayı Abdest Almak

728. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), Bakıyye İbnu'l-Velîd, Ebû Bekr b. Ebî Meryem'den haber verdi (ki, O şöyle dedi): Bana Atiyye b. Kays el-Kelâ'î, Muâviye b. Ebî Süfyân'dan (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuş:"
"Ancak gözler, dübürün (oturağın) bağıdır. Binaenaleyh göz uyuyunca bağ çözülür."[196]
Ebû Muhammed Abdullah (ed-Dârimi'ye) dendi ki,
"Bunun (zahiri) hükmünü kabul eder misin?" O:
"Hayır, (kişi) ayakta uyuduğu zaman ona abdest gerekmez" karşılığını verdi.[197]

Açıklama

Uykunun abdesti bozup bozmayacağı, diğer bir ifadeyle, uykudan dolayı abdestin gerekip gerekmeyeceği konusunda birçok hadis vardır. Yukarıdaki hadis bunlardan biridir. Bu hadiste geçen "gözler", uyanıklık halinden kinayedir. Uyanık olan kimse, kırbanın bağının kırbadan bir şeyin çıkmasına mani olması gibi iradesi dışında dü-büründen bir şey çıkmasına mani olur, çıkması halinde de bundan haberdar olur. Binaenaleyh uyku halinde dübürden bir şey çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla da uyku abdesti bozucudur.
Hadis, zahiri manâsıyla mutlak olarak uykunun abdesti bozduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bu görüşte olanlar, görüşleri için bu hadisle Hz.

Ali'den nakledilen aynı mealdeki bir hadisi delil getirmişlerdir. Ne var ki bu hadisler zayıftır. Sahih oldukları faraza kabul edilirse, o zaman da, dübürden bir şey çıkmasına imkân verecek bir şekildeki (ağır) uykuya hamledilirler.
Dârimi de yukarıdaki hadisi, herhalde böyle anlamıştır. Alimler bu konuda, ilgili diğer hadislere istinaden, şu görüşleri -özetle- serdetmişlerdir: Mâlik ve bir rivayete göre Ahmed, bütün hallerde uykunun çoğunun abdesti bozacağı, azının ise bozmayacağı; Ebû Hanife ise, ister namaz dahilinde olsun ister namaz haricinde olsun, kıyam, rükû, secde gibi namaz şekillerinden birinde uyuma halinde uykunun abdesti bozmayacağı, yan veya sırtüstü yatıldığında ise bozacağı görüşündedirler. Şâfiîlere göre ise, ister namaz dışında olsun ister içinde olsun, oturağını sağlam bir şekilde yere dayayarak uyuyanın uykusu, abdestini bozmaz.[198]

49. Mezi Hakkında

729. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), Muhammed b. İshak, Sa'îd b. Ubeyd ibni's-Sebbâk'tan, (O) babasından, (O da) Sehl b. Huneyf ten (naklen) haber verdi (ki Sehl) şöyle dedi:"
"Ben meziden dolayı güçlük çekiyor ve onun yüzünden çok guslediyordum. Sonra bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- anlattım ve O'na onun (hükmünü) sordum. O da şöyle buyurdu:"
"Bundan dolayı abdest alman sana kâfi gelir." (Sehl) dedi ki;
"Peki, dedim, ondan elbiseme bulaşan şeyi nasıl (temizlemeliyim?") Buyurdu ki;
"Bir avuç su al ve onu, bulaştığını zannettiğin yere serp!"[199]

Açıklama

"Mezî", beyaza çalar yapışkan ince sıvıdır. Şehvet duyulan kimse ile oynaşma, cinsi münâsebeti düşünme veya isteme hallerinde cinsel organdan çıkar. Çıkışı bazan hissedilmez. Mezî hem erkekten hem de kadından çıkabilir. Bir de "vedî" vardır ki, bu, ekseriya işemeden sonra cinsel organdan çıkan yapışkan beyaz koyu sıvıdır. Meziden dolayı gusül almak gerekmez. Sadece abdest almak yeterlidir. Mezî necis (pis)dir ve yıkamakla temizlenir.
Bazı alimler, ilgili bazı hadislerin zahirine dayanarak, mezinin bulaştığı yerin temizlenmesi için su serpmenin kâfi geleceğini söylemişlerse de, alimlerin cumhuruna göre bu kâfi değildir, mutlaka yıkamak gerekir.
Hadiste geçen "su serpme", (su serperek) "yıkama" manasınadır. Nitekim bazı rivayetlerde sarîh olarak "yıkama" zikredilmiştir. Hanefi ve Şâfiîler sadece mezinin bulaştığı yerlerin yıkanmasının, Mâlikiler ise erkeklik organının tamamının yıkanmasının vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed'den ise bu konuda iki rivayet vardır: Birine göre sadece erkeklik organı, diğerine göre, onunla beraber husyeler de yıkanır.[200]

50. Erkeklik Organına Dokunmaktan Dolayı Abdest Almak

730. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, ez-Zühri'den rivayet etti (ki O, şöyle dedi:) Bana Ibn Hazm, Urve'den, (O da) Busre bint Safvân'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Busre), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-; *"Adam, erkeklik organına dokunmaktan dolayı abdest alır,"* buyururken işitmişti."[201]
Bu hadis, erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağına delâlet etmektedir. Bu dokunma, arada bir şey olmaksızın olmalıdır. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste bu, sarahaten belirtilmiştir. Ayrıca "mess=dokunma" kelimesi de, arada bir şey olmaksızın değmesi ifade eder. Mâlik, Şafiî ve Ahmed de bu ve konuyla ilgili diğer hadislere istinaden erkeklik uzvuna dokunmanın abdesti bozacağını söylemişlerdir. Suyûtî, bu konudaki hadisleri, mutevâtir hadisler arasında saymıştır.[202] Hanefiler, Talk b. Ali'nin, erkeklik uzvuna dokunmanın abdesti bozmayacağına delâlet eden rivayetine[203] dayanarak bu dokunmanın abdesti bozmayacağını kabul etmiş, yukarıdaki hadisi de, "dokunmadan sonra eli yıkama" şeklinde anlamışlardır. Birinci görüşte olanlar Talk'ın rivayet ettiği hadisin, sahih olması halinde, Busre'nin rivayet ettiği hadisle mensûh olduğunu söylemişlerdir. Dârimi de, Sünen'in bir nüshasında, bundan sonraki hadisin sonunda yer alan, "abdest alma, bana daha sabit (doğru) geliyor" sözünden anlaşıldığına göre, erkeklik organına dokunmanın abdesti bozacağı görüşündedir.[204]

731. "Bize Ahmed b. Hâlid el-Vehbî, Muhammed b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O) Urve'den, (O) Mervân İbnu'l-Hakem'den, (O da) Busre bint Safvân'dan (naklen) haber verdi ki, O (yani Busre) Hz. Peygamber'i -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmişti:"
"Kim fercine (ön ve arka avret yerine) dokunursa, abdest alsın"[205] (Rivayetin) sonunda Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (rivayet), ferce dokunma hakkında daha sağlamdır."[206]

Açıklama

"Fere", kadIN-erkek insanın ön ve arka avret yerine ıtlak olunur. Bu kelime zamanla ekseriya kadının ön avret yeri için kullanılmıştır. Yukarıdaki hadisin sadece Müstedrek'teki rivayetinde "zeker=erkeklik organı" yerine "fere" kelimesi geçmektedir.
Fakat diğer Sahâbilerin bu konudaki bazı rivayetlerinde de "zeker" yerine "fere" kelimesi geçmektedir. Bu hadislere dayanarak Hanbeliler arka avret yerine (dübüre) dokunmanın da abdesti bozacağını söylemişlerdir. Şafiî Mezhebindeki mu'temed görüşe göre de "insan dübüru'ne dokunmak abdesti bozar.
Mâlikiler ise, insanın kendi dübürüne dokunmasının abdesti mutlak olarak bozmayacağı görüşündedirler. Kadının, kendi avret yerine dokunmasına gelince, Malikîlerin meşhur olan görüşüne göre bu mutlak olarak abdesti bozmaz. Hanbeliler ise, fercin iki kenarının, sidik, meni ve hayz kanının çıkış yeri olan arasına dokunmanın abdesti bozacağını, iki kenarına dokunmanın ise bozmayacağını söylemişlerdir.[207]

51. Ateşin Değdiği Şeylerden Dolayı Abdest Almak

732. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki O, şöyle dedi: (İbn Şihâb dedi ki), bana Abdulmelik b. Ebî Bekr Ibni'l-Hâris b. Hişâm haber verdi ki, Hârice b. Zeyd el-Ensârî O'na haber vermiş ki, babası Zeyd b. Sabit şöyle demiş: Rasûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest (almak gerekir)."[208] Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye):
"Bunun (zahirî hükmünü) benimser misin?" dendi. O da:
"hayır" dedi.[209]

Açıklama

"Ateşin değdiği şey"den maksat, "ateşte pişmiş bir şeyi yemek"tir. Ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerektiğini bildiren hadislerin yanında, bunun gerekmediğini bildiren hadisler de vardır. Alimlerin cumhuruna, bu arada dört mezhebe göre ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almak vâcib değildir. Ömer b. Abdilaziz, Hasan Basri, Zührî, Ebû Dâvûd gibi bazı alimlere göre ise bundan dolayı namaz abdesti gibi abdest almak gerekir. Birinci görüşte olanlar, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alınması gereğini bildiren yukarıdaki hadisle benzerlerini şöyle anlarlar: "Başlangıçta bu hüküm vardı, sonra kaldırıldı. Nitekim Câbir b. Abdülah; "Rasûlullah'ın (bu konudaki iki uygulamasından sonuncusu, ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest almayı terk etmek oldu"[210] haberiyle bunu bildirmiştir. Bu hükmün kaldırılmasının hikmeti ise şöyle açıklanır: İlk zamanlar temizlik alışkanlığı yoktu. Bu alışkanlığı yerleştirmek için ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alma mecburiyeti kondu. Sonra, temizlik alışkanlığı yerleşince bu hüküm kaldırıldı. Diğer bir izaha göre, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı "abdest alma"nın mânâsı, yemekten sonra ağzı ve avuçları yıkamaktır. Bu konuda zikredilen bu ihtilâf sonraları tamamen kalkmış ve alimler, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerekmiyeceği hususunda icmâ etmişlerdir.[211]

52. (Bundan Dolayı) Abdest Almayı Terketmede İzin

733. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki O, şöyle dedi): Bana Ca'fer b. Amr b. Ümeyye rivayet etti ki, babası Amr b. Ümeyye kendisine haber vermiş ki:"
"O (yani Amr), Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- elindeki bir koyun küreğinden (et) kesip (yerken) görmüştü. Sonra O, namaza çağrılmıştı. Bunun üzerine, kendisiyle (et) kesmekte olduğu bıçağı atmış, sonra da kalkmış ve (yeniden) abdest almadığı halde namazı kıldırmıştı."[212]

Açıklama

Dârimi'nin, abdestte pişmiş bir şeyin yenmesinden abdest almanın gerektiğine delâlet eden bir hadisten sonra, bunun gerekmediğine delâlet eden bir hadis zikretmesinden, O'nun, birinci hükmün kaldırılmış olduğu kanaatini taşıdığı anlaşılmaktadır. Çünkü hadisçiler, bir âdet olarak, önce hükmünün kaldırılmış ("mensûh") olduğuna kani oldukları hadisleri, sonra da, bunların hükmünü kaldırmış olan ("nâsih") hadisleri zikrederler. Bunun içindir ki, birçok hadis musannifinin aksine Ebû Dâvûd, ateşte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün mensûh olmadığına kani olduğu için, önce abdestte pişmiş bir şeyi yemekten dolayı abdest almanın gerekmediğine delâlet eden hadisleri, sonra ise, bundan dolayı abdest alınması gerektiğine delâlet eden hadisleri zikretmiştir.[213]

53. Deniz Suyundan Abdest Alma

734. "Bize el-Hasan b. Ahmed el-Harrânî haber verdi. (O dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O) el-Culâh'dan, (O) Abdullah b. Sa'îd el-Mahzûmî'den, (O) el-Muğire b. Ebî Burde'den, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi:" Müdlicoğullarından bir adam Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- geldi ve:
"Ya Rasulullah, dedi, bizler şu denizin ahalisiyiz. Salla avcılık yaparız. Bu sebeple bir gün, iki gün, üç, dört (gün) o (denizde) açılırız. Yanımıza da dudaklarımız için (yani içmek için) biraz tatlı su alırız. İşte biz bu (tatlı su) ile abdest alırsak, canlarımızın (tehlikeye düşmesinden) korkuyoruz. Şayet canlarımızı tercih eder ve deniz (suyundan) abdest alırsak, bundan dolayı da gönüllerimizde (hoşnudsuzluk) hissediyor ve onun temiz olmamasından korkuyoruz!" Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Ondan abdest alınız. Çünkü o, suyu temiz, ölmüş hayvanı helâl olandır."[214]

Açıklama

Bu hadis, deniz suyunun temiz olduğuna delâlet etmektedir. Deniz suyunun temiz ve temizleyici olduğunda selef ve halef alimlerinin cumhuru ittifak etmişlerdir. Yukarıdaki haberde Hz. Peygamber'e, sadece deniz suyu ile abdest almanın hükmü sorulduğu halde O, bununla beraber denizin ölmüş hayvanının, ("meyte"sinin) de helâl olduğunu açıklamıştır. Bunun bir hikmeti şu olabilir: Hz. Peygamber, deniz suyunun temiz olduğunu açıklayınca, denizde bulunan bazı hayvanların orada ölmesiyle, bu ölmüş hayvanlardan dolayı onun suyunun pislenip pislenmeyeceği meselesi akla gelebilir ve bu, yeni şüphelere yol açabilirdi. Çünkü "Ölmüş hayvan"(=meyte, leş) pistir. Bundan dolayı Hz. Peygamber denizin "meyte"si[215] ile diğer meytelerin hükümlerinin ayrı olduğunu belirtmiş ve muhtemel şüphelere mani olmuştur.[216]

735. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, Mâlik'ten -kıraat yoluyla-, (O) Safvân b. Süleym'den, (O da) el-Ezrak sülâlesinden olan Sa'îd b. Seleme'den (naklen) haber verdi ki, el-Muğire b. Ebî Burde -ki:"
"O, Abdüddâroğullarından bir adamdır, O'na (yani Sa'îd'e) haber vermiş ki, O, Ebû Hureyre'yi şöyle derken işitmiş:"
"Bir adam Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sorup şöyle demiş: "
"Muhakkak ki bizler, beraberimizde az su olduğu halde denize açılıyoruz. Bu sebeple şayet biz bu (su) ile abdest alırsak, susarız. Acaba deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"O, suyu temiz ve temizleyici, ölmüş hayvanı helâl olandır" buyurmuş.[217]

54. Durgun Sudan Abdest Alma

736. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Zaide, Hişâm'dan, (O) Muhammed'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Sizden biriniz durgun suya işeme(sin!) (Çünkü o) sonra ondan (su alıp) yıkanır, (gusleder)."[218]

Açıklama

Bu hadisi "yağtesil" fiilini mansûb okuyarak: "Sizden biriniz durgun suya işeyip de sonra ondan (su alıp) yıkanmasın, (gusletmesin)" şeklinde tercüme etmek de mümkündür. Buna göre bu hadisle durgun suya işeme ve ondan sonra bu sudan yıkanma fiillerinin birleştirilmesi yasaklanmış olmaktadır. Bununla beraber, yıkanma, (gusletme, abdest alma) sözkonusu olmaksızın durgun suya işemenin yasak olduğunu belirten hadisler de vardır.
Bu hadis, zahiri manâsıyla, necasetin, büyüklüğü ne kadar olursa olsun, içine düştüğü durgun suyu pisleteceğine delâlet etmektedir. Fakat bu hadisi, tahsis veya takyîd etmek suretiyle, bu zahirî mânâsında anlamamak gerekir. Çünkü alimler, bu konuyla ilgili nasslara dayanarak, su derya gibi çok olduğunda içine düşen necasetin ona te'sir etmeyeceği ve necaset suyu değiştirince onu kullanmanın yasaklanmış olduğu hususlarında ittifak etmişlerdir. Durgun suyun pislenmesi konusunda mezheplerin görüşleri şöyledir:
Mâlikiler, suyun, ancak rengi veya tadı yahut kokusu değişirse pis olacağını; Hanbeliler, iki "kullte"den [219] fazla olsa da bir suya insan sidiğinin düşmesiyle onun pis olacağını, diğer pisliklerde ise iki "kulle"nin nazar-ı i'tibara alınacağını söylemişlerdir. Şafîîlere göre ise iki "külle" miktarı su, içine pis bir şey düşmekle, rengi veya kokusu yahut tadı değişmedikçe, onun pis olmayacağı görüşündedirler. Onlara göre su iki "kulle"den az olursa, mezkûr vasıflarından hiçbiri değişmese de, içine pis bir şey düşmekle pislenmiş olur. Hanefi Mezhebine göre ise durgun su çok, yani yüzeyi yüz arşmkare (=Havz-ı Kebîr=68 m2) ve ondan fazla olur, derinliği de, bir avuç su alındığında dibi açılmayacak kadar olursa, onun rengi veya tadı yahut kokusu değişmedikçe bir tarafına pis bir şey düşmekle hepsi pis olmuş olmaz. Yüzeyi yüz arşınkareden az olan durgun su ise içine pis bir şey düşmekle, mezkûr üç vasıftan hiçbiri değişmese de, pislenmiş olur.
Nevevî, suya işeme (bevletme) yasağının bazı sularda haramlık, bazılarında mekrûhluk ifade ettiğini söylemiştir. Şöyle ki, şayet su bol akarsu ise, ona bevletmek haram olmaz. Ama bundan kaçınmak gerekir. Su akarsu ama az ise, ona bevletmek, muhtar görüşe göre, haramdır. Su durgun ama çok olursa, ona bevletmek, yine muhtar görüşe göre, haramdır. Su durgun ve az olursa, ona bevletmek haramdır. Suya büyük abdest yapmak, ona bevletmek gibi, hatta ondan da çirkin bir iştir.[220]

55. Pislenmeyen Suyun Miktarı

737. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Muhammed b. Ca'fer İbni'z-Zübeyr'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi: Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem-, kendisine, ıssız yerlerde bulunan su ile ona, hayvan ve yırtıcı canavar nevinden (şeylerin) zaman zaman gidip gelmesinin (hükmü) sorulurken işitmiştim, O şöyle buyurmuştu:
"Su iki külteye ulaşırsa onu hiçbir şey pis yapmaz."[221]

Açıklama

"Külle", büyük küp demektir. Bunun hacmi hakkında değişik görüşler vardır. Bir görüşe göre bir külle 250 rıtl'dır. Bir rıtl (bağdadî) ise yaklaşık 401 gramdır.[222] Buna göre iki külle yani 500 rıtl, 200500 gram eder. Bu da yaklaşık 200 litre su demektir.
Bu hadis iki külle miktarı suyun içine bir necaset düşmekle onun pis (necis) olmayacağına delâlet etmektedir. Şafîîler bu hadisi delil alarak, üç

vasfı değişmedikçe, iki külle miktarı suya sırf bir necasetin düşmesiyle onun pis olmayacağını söylemişlerdir. Hanbeliler de bu hadisle amel etmişlerdir. Ancak onlar insan sidiğini bundan istisna etmiş ve insan sidiğinin, iki kulleden fazla da olsa içine düşeceği suyu pisleteceğini söylemişlerdir. Bu iki mezhebe göre iki kulleden az su, içine necaset düşmesiyle, suyun üç vasfı değişmese de, pis olur. Hanefiler bu hadisi zayıf kabul ederek onunla ameli terketmişlerdir. Bu mezhebin, durgun su ile alâkalı görüşleri yukarıda geçmişti. Su akarsu olursa, bu mezhebe göre, ona necaset düştüğünde, necaset eseri belirmedikçe su pislenmiş olmaz. Mâlikîler de, "muhakkak ki suyu; kokusunu, tadını ve rengini değiştiren şey dışında hiçbir şey pis yapmaz"[223] hadisiyîe amel edip, az olsun çok olsun, suyun içine bir necaset düşmekle, üç vasfı değişmedikçe onun pis olmayacağını söylemiş ve yukarıdaki hadisle ameli terketmişlerdir.
Yukarıdaki hadis (bazı) hayvanların ve yırtıcı canavarların artık, sidik ve dışkılarının da pis olduğuna delâlet etmektedir.[224]
738. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-Velid b. Kesîr'den, (O) Muhammed b. Ca'fer İbni'z-Zübeyr'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- su ile ona, hayvan ve yırtıcı canavar nevinden (şeylerin) zaman zaman gidip gelmesinin (hükmü) sorulmuştu da, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:"
"Su iki külle olduğu zaman pislik taşımaz."[225]

56. Kullanılmış Su İle Abdest Alma

739. "Bize Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî ve Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verdi. Onlar dediler ki, bize Şu'be, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den rivayet etti (ki, O şöyle) dedi:"
Ben Câbir'i, şöyle derken işitmiştim: Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, ben (hiçbir şeyi) akledemez bir halde hasta iken bana hasta ziyareti yapmak üzere yanıma gelmişti de abdest almış ve abdest suyundan üzerime dökmüştü. Bunun üzerine aklım başıma gelmişti."[226]

Açıklama

Hadiste geçen "abdest suyundan üzerime dökmüştü" cümlesindeki "abdest suyu"ndan, "kendisiyle abdest alınmış olan su" kastedilmiş olabileceği gibi, kabda kalan hiç kullanılmamış su da kastedilmiş olabilir. Dârimi'nin birinci mânâyı anladığı görülüyor. Buna göre Hz. Peygamber, kendisiyle abdest almış olduğu ve leğende birikmiş olan suyu bayılmış olan Câbir'in üzerine dökmüştü, mânâsı çıkıyor. Binaenaleyh "kullanılmış su", temizdir. Çünkü temiz olmasaydı Hz. Peygamber onu Câbir'in üzerine dökmezdi. Dârimi, koyduğu başlıkla "kullanılmış su"yun "temizleyici" de olduğu, yani, meselâ, onunla abdest alınabileceği kanaatini de izhar etmektedir. Fukahâ, "kullanılmış su'yun hükmü hakkında, konuyla ilgili yukarıdaki ve benzeri delillere dayanarak değişik görüşler serdetmişlerdir. Bu konuda 715. hadisin "Açıklama"sına bakınız.[227]

57.Kadının Abdest Suyunun Artığı İle Abdest Alma

740. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Atâ', Simâk'ten, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından bir kadın kalkmış ve büyük bir çanağın içinden (su olarak) cünüblükten gusletmişti. Daha sonra Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, yıkanmak üzere O'nun artığına (doğru) kalktı. Bunun üzerine (O hanımı);
"Muhakkak ki ben senden önce onun içinden (su alarak) gusletmiştim" dedi. O zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Şüphesiz durum şu ki, suya cünüblük yoktur"[228] dedi.[229]

Açıklama

Burada Hz. Peygamber'in, ismi verilmeyen hanımı Hz. Meymûne'dir. Her halde Hz. Meymûne, üzerinde cünüblük bulunan elin, üzerinde necaset bulunan el gibi olduğunu ve üzerinde necaset bulunan eli (az) suyun içine daldırmakla suyun pis olması gibi cünüb birinin elini suya daldırmasıyla da onun pis olduğunu düşünmüştü. Hz. Peygamber ise bunun böyle olmadığım açıklamıştır. Bu hadis, kadının kullandığı sudan arta kalanın temiz ve temizleyici olduğuna da delâlet etmektedir.[230]

741. "Bize Ubeydullah, Sufyân'dan, (O) Simâk b. Harb'den, (O) İkrime'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen), onun (yani bir önceki hadisin) benzerini haber verdi."[231]

58. Kedi Kabdan Bir Şey Yiyip İçtiği Zaman

742. "Bize el-Hakem İbnul-Mübârek haber verip (edi ki), bize Mâlik, İshâk b. Abdillah b. Ebi Talha'dan, (O) Humeyde bint Ubeyd b. Rifâ'a'dan, (O da) Kebşe bint Ka'b b. Mâlik'ten -ki O İbn Ebi Katâde'nin (nikâhı) altındaydı- (naklen) haber verdi ki:"
"Ebû Katâde O'nun yanına girmişti. O da O'na abdest suyu dökmüştü. Derken bir kedi ondan içmeye gelmişti. Bunun üzerine Ebû Katâde kabı onun için eğmiş, o da içmişti. Kebşe (sözüne devamla) dedi ki, (Ebû Katâde) ise beni (bu manzaraya) bakarken görmüş ve:
"Yeğenim, hayret mi ediyorsun?" demişti. Ben:
"Evet" karşılığını vermiştim. (O zaman) o şöyle demişti: Muhakkak ki Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz o (yani kedi) pis değildir. O ancak sizin etrafınızda dolaşan erkek veya dişi (canlı)lardandır."[232]

Açıklama

Bu hadis kedinin ağzının ve artığının temizliğine delâlet etmektedir. Dört mezhebin görüşü de budur. Ancak Hanefi meznebinde, kedinin artığı olan suyun temiz ve temizleyici olduğu kabul edilmekle beraber, başka bir su varken onu kullanmanın tenzihen mekruh olduğu söylenmiştir. Çünkü kedi pislikten sakınmaz. Kedinin, fare gibi bir şey yedikten sonra kabı yalamasında olduğu gibi, ağzının pisliği bilinirse, onun artığı pis sayılır. Ama, "çok su"dan içmesinden sonra kabı yalamasında olduğu gibi ağzının temizliği bilindiğinde artığı temiz sayılır. Bu durumda artığında hiçbir kerahet de olmaz. Yukarıdaki hadis de böyle yorumlanır. Bu hadisin son cümlesindeki "veya" kelimesi, râvilerinden birinin, Hz. Peygamber'in "et-Tavvâfîn" mi, yoksa "et-Tavvâfât" mı söylediği konusundaki tereddüdünü belirtebildiği gibi, bir çeşitlendirmeyi de ifade eder. Biz, tercümeye ikinci ihtimali yansıttık.[233]

59. Köpeğin Kabdan Yiyip İçmesi Ve Onu Yalaması Hakkında

743. "Bize Vehb b. Cerîr haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'tan, (O) Mutarriften, (O da) Abdullah b. Muğaffel'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Köpek kabın içinde (bir şey) yiyip içdiği, onu yaladığı zaman o (kabı) yedi kere yıkayınız. Sekizinci (yıkamada) ise onu toprağa bulayıp (ovunuz)."[234]

Açıklama

Bu hadis, zahiri manâsıyla köpeğin pis ("necis") ve köpeğin, içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı ("vulûğ") kabı yedi defa yıkamanın, sekizinci kerede ise toprağa bulayıp ovmanın vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Bir rivayete göre İmam Ahmed ve İmam Mâlik bu hadisin zahirine uygun kanaat belirtmişlerdir. Fakihler, konuyla ilgili diğer delillere istinaden şu görüşlere varmışlardır:
İmam Şafiî ve İmam Ahmed, köpek ve artığının pis olduğunu, köpeğin, içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabı, biri toprakla olmak üzere yedi

defa yıkamanın vâcib olduğunu, Hanefi'ler ise böyle bir kabı üç defa yıkamanın vâcib, yedi defa yıkamanın müstehab, köpeğin artığının da necis olduğunu söylemişlerdir. Mâlikilerin meşhur görüşüne göre ise, köpeğin içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabı yedi defa yıkamak, köpeğin pisliğinden değil de "taabbudî" olarak vâcibdir. Köpek ve artığı hakkında birçok hadis ve bunlara dayalı olarak, zikredilenlerden farklı ve teferruatlı görüşler vardır. Fakîhler, bir ihtiyaca mebnî olmaksızın, sırf hoşlanıldığından veya övünmek için köpek edinmenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Köpek edinmek, avcılık, hayvanları ve ziraatı koruma sebebiyle caiz olur. Evleri korumak gayesiyle köpek; avcılık ve bekçilik için eğitmek gayesiyle köpek yavrusu edinmek, sahih olan görüşe göre, mubahtır. Köpeğin içinde bir şey yiyip içtiği, yaladığı kabın yıkanması konusunda ise, Şafîîlerin, kabı temizlemede toprağın yerini hiçbir şeyin tutmayacağı; îmam Ahmed'in, sabun vb. şeylerin toprağın yerine geçebileceği, bazı alimlere göre, böyle bir kabı yıkama emrinin kuduz köpeklerinkine mahsus ve kabı yıkamanın hikmetinin tıbbî olduğu; bazı Malikilerin, edinilmesi caiz olan köpeğin artığının temiz, diğerlerinin pis olduğu görüşlerini burada kaydedebiliriz.[235]
Köpeğin yaladığı kabın toprakla bulanıp ovulmasına gelince, bunun bir hikmeti şu olmalıdır: Toprakta mikrop öldürücü maddeler vardır. Bunun içindir ki, mikrop saçıcı olan veya zamanla bu hale gelecek olan şeyler toprağa gömülür. Topraktaki mikrop öldürücü maddeler de bu gömülen şeylerin mikroplarım imha ederler. Zamanımızda birçok mikrop öldürücü ilâç da topraktaki bu maddelerden yapılmaktadır. Bu sebeple yukarıdaki hadiste, köpeğin battığı, yaladığı kabın toprakla ovularak, köpeğin bulaştırdığı mikropların yok edilmesi istenmiştir. Bu, bilhassa temizleme ve mikroptan arındırma vasıtalarının hiç olmadığı veya çok yetersiz olduğu zaman ve çevrelerde kolaylıkla uygulanabilecek bir usûldür.[236]

60. Tereyağına Fare Düşebilir?

744. "Bize Muhammed b. Yûsuf, İbn Uyeyne'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Meymûne'den (naklen) haber verdi ki:"
"Bir fare bir tereyağının içine düşüp ölmüştü de Rasülullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:
"O (fareyi), etrafı ile beraber atın ve o (yağın geri kalanını) yiyin."[237]

Açıklama

Burada söz konusu edilen yağın sıvı olmadığı anlaşılıyor. Çünkü sıvının hepsi, içindeki bir maddenin "etrafı" sayılır. Ancak bu yağın az erimiş bir halde olması muhtemeldir. Bu hadis, necis katı şeyin (burada fare ölüsünün) sadece değiştirmiş olduğu etrafını necis yaptığına delâlet etmektedir.
Dârimi'nin bu hadisi, sularla ilgili bu kısımda zikretmesinden de onun, suya düşen katı bir necasetin, suyun evsafını değiştirmedikçe O'nu necis yapmayacağı görüşünde olduğu anlaşılabilir. Bu durumda Dârimi, yağın erimiş olduğunu düşünmüş olmalıdır. Dârimi'nin bu muhtemel görüşüne benzer bir görüş Ahmed b. Hanbel'den de nakledilir. Şöyle ki O, meşhur olmayan bir rivayete göre, katı (câmid) ve sıvı necaset arasında fark görmüştür. O'na göre, sıvı necasetin aksine katı necaset, suya düşüp de derhal ondan çıkarılırsa suyu necis yapmış olmaz. Ama necaset suyun evsafını değiştirir ve pislik eseri onda görülürse, o suyun necis olduğunda hiçbir ihtilâf yoktur. Bu durumda necasetin katı veya sıvı olması fark etmez.[238] Fukahâ ise, katı bir şeyin içine düşen necasetin, diğer kısımlara nüfuz etmemiş ise, sadece düştüğü yerin etrafını necis yapacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Onların cumhuru ise, bazı kayıtlar koymakla beraber, sıvı bir şeyin içine düşen necasetin, onun hepsini necis yapacağım söylemişlerdir.[239]

61. Sidikten Korunmak

745. "Bize el-Mualla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Mücâhid'den, (O) Tâvûs'tan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ibn Abbâs) şöyle dedi:" "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- iki kabre rastlamıştı da şöyle buyurmuştu:
"Şüphe yok ki, o (kabirdekiler) kabirlerinde azâb edilmektedirler. Büyük bir (işten) dolayı da azâb edilmiyorlar. Onlardan birisi söz taşır, (koğuculuk yapardı). Diğeri ise sidikten korunmazdı." (İbn Abbâs) dedi ki:
"(Hz. Peygamber), sonra yaprakları soyulmuş yaş bir (hurma dalı alıp kırdı ve onlardan her bir kabrin başına bir parça(sını) soktu, sonra da şöyle buyurdu:
"Umulur ki o (dal parçaları) kurumadığı sürece onların (azâbları) hafifletilir. "[240]

Açıklama

Bu hadis, kabir azabının, inanılması vâcib olan bir hakikat olduğuna delâlet etmektedir. Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat ile Muhakkik Mu'tezililerin görüşü de budur. Ehl-i Sünnet'e göre, kabirde insan cesedinin tamamı veya bir kısmı, kendisine ruh iade edilerek azab görür. Bu azâb, başkaları tarafından hissedilebilen, işitilebilen bir azâbdır, sadece hayalî bir azâb değildir. Bu hadiste kabir azabına sebep olan iki işten bahsedilmektedir. Bunlar, yapılışları, meydana gelişleri itibarıyla, kaçınılması zor olmayan veya aslında büyük işler olsalar da halkın nazarında büyük ve mühim sayılmayan işlerdir. Bunlardan biri söz taşıma, koğuculuktur. Koğuculuk; çirkin bir iş, ahlâki bir hastalık, manevî bir pisliktir ve büyük günahlardandır. Hz. Peygamber'in, *"...koğuculuk yapardı"* sözünden, kabirlerin birinde bulunan kimsenin bu işi alışkanlık haline getirmiş olduğu anlaşılmaktadır.
Kabir azabına sebep olduğu belirtilen ikinci iş, sidikten korunmadır. Sidikten korunmama, sidik necis olduğu için, imanın yarısı olan temizliğe riayetsizliğin bir belirtisi olmanın yanında namazın batıl (geçersiz) olmasına da sebep olabilir. Çünkü necasetten temizlenme, namazın şartlarından biridir. Burada, "sidikten korunmama", işemeden sonra sidik damlalarının tam kesilmesini sağlamama, yani "istibrâ" yapmama olarak anlaşılırsa, belki, işemenin akabinde alman abdest bile geçersiz olabilir. Sidikten korunmamanın kabir azabına sebep olmasının hikmetini böyle anlayacak olursak, burada hüküm genelleştirilerek, temizliğe riayetsizliğin alâmeti ve muayyen miktarlarıyla namazın batıl olmasına sebep olan diğer necasetlerden korunmamalım da aynı azaba sebep olacağı söylenebilir. Hadiste sidiğin özellikle zikredilmesi, insanların ve bilhassa o dönemdeki Arapların sidik konusundaki aldırış sıklıklarıdır. Dârimi, bundan sonra açtığı babla, herhalde, bu duruma işaret etmek istemiştir. Yukarıdaki hadis, bu şekilde, insan sidiğinin azmin da çoğunun da necis olduğuna delâlet etmektedir. Bütün fukahânm görüşü de böyledir. Şu kadar var ki, sidiğin, sakınılması imkânsız olan miktarı dinde affedilmiştir.
Koğucuiuğun ve sidikten korunmamanm sebep olduğu kabir azabının hafifletilmesi için kabirlere yaş hurma dalı parçası konması, yaş dal parçasının, azabın hafıfletilmesine sebep olduğuna delâlet etmez. Müslim'in bir rivayetinden[241] açıkça anlaşılacağı üzere, bu olayda kabir azabının hafifletilmesi, Hz.Peygamber'in "şefâaf'ının (duasının) bir neticesidir. Yaş dal parçasının kuruması, Peygamberinin duasını kabul eden Allah tarafından, azabın hafifletilme sinin bitiş sınırı yapılmış olmalıdır. Bazı alimler, yaş dal parçasının kurumasına kadar kabir azabının hafifletilmesini, yaş dal parçasının "teşbih etmesi"ne bağlamışlardır. Bu demektir ki, kuru dal, teşbih etmemektedir. Halbuki kainatta, yaş-kuru, her şey, kendi hâl İisanıyle Allah'ı tesbih etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
"Hiçbir şey yoktur ki, onu hamd ile teşbih etmiş olmasın. Fakat siz onların teşbihini iyi anlamazsınız."[242] *"Görmüş gibi bilmedin mi, göklerde ve yerdekiler ve havada kanatlarını çarpa çarpa uçan kuşlar hakikatte hep Allah'ı tesbîh ediyorlar. (Hem) her biri duasını da tesbihini de muhakkak bilmiştir. "*[243]Bununla beraber yaş dalın teşbihi "canlı tesbihi", kuru dalınki "cansız tesbihi" şeklinde yorumlanıp kabir azabının hafifle turnesinin, yaş dal parçasının "canlı tesbîhi"nden dolayı olduğu düşünülebilirse de, Müslim'deki mezkûr rivayetten dolayı bu izaha gerek yoktur.
Bu hadis, kabirlerin üzerine yaş dal parçası vb. şeyler koymanın Sünnet olduğuna da delâlet etmez. Çünkü bu, husûsi bir olaydır. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- başka hiçbir kabre böyle bir dal parçası koyduğu bilinmemektedir. Sahâbe-i Kiramdan hiç kimse de böyle bir şey yapmamıştır. Sadece Bureyde b. el-Husayb'ın,[244] öldüğünde kabrinin başına iki yaş hurma dalı konmasını vasiyet ettiği nakledilir ki, bu münferid bir olay olarak kalmıştır. Ne, Hz. Peygamber'in "Sünnet'lerine uymayı emrettiği Hulefâ-i Râşidinin, ne de diğer Sahabenin böyle bir şey yaptığına dair hiçbir haber yoktur. Kaldı ki, hadiste herhangi bir kabre değil, içindekilerin azâb edildikleri duyulan iki kabre, "yaş hurma dalı parçası" konduğu belirtilmektedir.[245]

62. Camide Îşemek

746. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), Yahya b. Sa'îd, Enes'ten, haber verdi (ki, O) şöyle demiş:"
"Bir bedevi Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına gelmişti. Sonra (Hz. Peygamber'in yanından) kalkınca (gidip) caminin bir tarafına işemişti. Bunun üzerine Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashabı ona bağırmışlardı da, (Hz. Peygamber) onları ondan savmış, sonra bir kova su istetip bunu, onun sidiğinin üzerine dökmüştü."[246]

Açıklama

Hadiste ismi verilmeyen bedevinin Zul-Huvaysıra el-Yemânî veya Uyeyne b. Hısn el-Fezâri yahut el-Akra' b. Habis olduğu söylenir. İslâm'a, bu olayın olmasına yakın bir zamanda girmiş olduğu belirtilen bu bedevinin bu hareketi, Arapların, İslâmiyet gelmeden önce işeme, dolayısıyla temizlik hususunda çok kayıtsız olduklarını göstermektedir. Sahabe-i Kiramın bu bedeviye karşı aldıkları tavırlarından ise onlarda temizlik alışkanlığının tamamen yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in engin hoşgörüsünün bir numunesini sergileyen bu hadis, insan sidiğinin necis olduğuna, necis olmuş arzın, (yeryüzünün) ise üzerine su dökmekle temizleneceğine delâlet etmektedir. Mâlik, Şafiî ve Ahmed, bu hadisle amel ederek, aynı görüşleri benimsemişlerdir.
Hanefiler ise, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak bu hadisi tevil edip şu görüşleri serdetmişlerdir: Sıvı bir necasetle necis olan arz, kurumakla temiz olur. Kurumayı beklemeden temizlemek veya daha mükemmel bir şekilde temizlemek istenildiğinde ise şöyle yapılır: Toprağın gevşek olması halinde, su altına inip necaset eseri kalmayıncaya kadar su dökülür. Toprağın sert olması durumunda arazi eğimli ise pislenmiş arzın alt tarafına bir çukur kazılır ve pislenmiş yerin üzerine üç defa su dökülür. Bu su çukurda toplanır. Sonra çukur kapatılır. Arazi sert ve düz ise yıkanmaz, sadece kazılır. Ebû Hanife, pislenmiş arzın, sıvı necasetin ulaştığı yere kadar kazılıp toprağı nakledilmedikçe temizlenmeyeceğini söylemiştir.
Bu hadis ayrıca, cahil kimseye, bilmeden yaptığı şeylerde yumuşak davranmanın, iki kötü işten daha az kötü olanı yaparak daha çok kötü olanından kaçmanın, engeli kalkınca kötülüğü gidermeye hemen teşebbüs etmenin gerekliliğine, kolaylaştırmaya teşvike, zorlaştırmaktan sakındırmaya delâlet etmektedir.[247]

63. Yemek Yememiş Olan Çocuğun Sidiği

747. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes rivayet etti. (Dârimi dedi ki, Osman) bize onu Yûnus'tan (naklen) de rivayet etti. (Malik ve Yûnus da) ez-Zührî'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, (O da) Ümmü Kays bint Mihsan'dan (naklen rivayet ettiler) ki:"
"O (yani Ümmü Kays), Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, (henüz) yemek yeme çağına gelmemiş olan bir oğlunu getirmişti de (Hz. Peygamber) onu kucağına oturtmuştu. O da O'nun üzerine işemişti. (Ümmü Kays) dedi ki, bunun üzerine (Hz. Peygamber) su istemiş ve (onu, elbisesinin sidikle pislenmiş yerine) serpmiş, (ama) o (yeri) yıkamamıştı."[248]

Açıklama

Henüz sütten başka yemek yememiş olan çocuğun (bebeğin) sidiği, alimlerin ekserisine göre necistir. Mâlik ve Şafiî'den, böyle bir erkek çocuğun sidiğinin temiz olduğunu söyledikleri nakledilir. Bu konudaki asıl ihtilaf, böyle bir çocuğun üzerine işemiş olduğu bir şeyin nasıl temizleneceğinde ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki hadis böyle bir erkek çocuğunun üzerine işemiş olduğu şeye su serpmekle, onun temizleneceğini, diğer bazı hadisler kız çocuğunun üzerine işemiş olduğu şeyin, yıkamakla temizleneceğine delâlet etmektedirler. İmam Ahmed ve Şafiîlerin görüşü de böyledir. İmam Şafiî bunu şöyle izah eder:
"Çünkü erkek çocuğun sidiği, su ve topraktan, kız çocuğun sidiği et ve kandandır... Zira Allah Teala Âdem'i yarattığında Havva'yı onun sol kaburga kemiğinden yaratmıştı. Binaenaleyh erkek çocuğun sidiği su ve topraktan, kız çocuğun sidiği et ve kandan olmuştur."[249] İbnu'l-Kayyım ise aradaki farkı şöyle açıklar:
"Erkek çocukla kız çocuk arasındaki fark üç yöndendir:
1) Erkeklerin ve kadınların erkek çocuğu (daha) çok taşımaları. Bundan dolayı onun sidiğinden umûmi bir problem ("belvayı âmin") meydana gelir ve onu yıkamak güçleşir;
2) Erkek çocuğun sidiği bir yere inmez. Bilakis ayrı ayrı olarak oraya buraya iner. Bu sebeple değdiği her yeri yıkamak güç olur. Kız çocuğunun sidiği böyle değildir;
3) Kızın sidiği erkeğin sidiğinden daha pis ve daha kokuşmuştur..."[250]
Hanefiler ve Malikiler ise kız çocukla erkek çocuk arasında fark görmemiş ve her ikisinin de üzerine işemiş oldukları şeyin, yıkamakla temizleneceğini söylemişlerdir. Hanefiler yukarıdaki hadiste geçen "serpmek" fiilini, bu kelimenin geçtiği bazı hadislere istinaden "yıkamak" şeklinde, "yıkamadı" fiilini de, "yıkamada mübalağa etmedi, ovarak yıkamadı" şeklinde anlamışlardır. El-Asîlî ise, hadisin son cümlesi olan "onu yıkamamıştı" cümlesinin, hadisin râvilerinden olan ez-Zührî'nin sözü olduğunu iddia etmiştir.
Zikredilen bu ihtilâflar, henüz sütten başka yemek yememiş olan çocuğun sidiği hakkındadır. Sütün dışında yemek yemeye başlayan çocuğun sidiğinin pislettiği şeyin, yıkamakla temizleneceğinde ittifak vardır.[251]

64. Yeryüzünün Bazısı Bazısını Temizler

748. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Muhammed b. Umâre'den, (O) Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, (O da) İbrahim b. Abdirrahman b. Avf in bin ümmü veled'inden[252] (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbrahim'in ümmü veled'i) Ümmü Seleme'ye sormuş ve şöyle demiş:
"Doğrusu ben, elbisemin eteğini uzatan, sonra da pis yerlerde yürüyen bir kadınım. (Elbisemin eteği pis olur mu?)" Ümmü Seleme şu karşılığı vermiş:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-,
"O (elbisenin pislenen eteğini), (pis yerden) sonraki (temiz yer) temizler" buyurmuştur.[253]
(Bu kitabın râvisi İsa b. Ömer es-Semerkandi dedi ki):
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye),
"Bu (hadisin zahiri hükmünü) kabul eder misin?" dedim.
"Bilmem!" karşılığını verdi.[254]

Açıklama

Fakihlerin cumhuru bu hadisin hükümünün, üzerinden geçildiğinde elbiseye bir şey bulaşmayan, ancak bazı şeyler takılıp da sonraki temiz yerde düşen kuru pis yerler hakkında olduğunu kabul etmiştir.
Elbisenin eteği ıslak pis bir yerden sürüldüğünde ise onun temizlenmesi sadece su ile yıkamakla olur. Ed-Dehlevî ise şu açıklamayı yapmıştır:
"Elbisenin eteğine yolun necaseti bulaşsa, sonra başka bir yere geçilse, bu yerde yolun tozu-toprağı eteğe karışsa ve eteğe takılan pislik kurusa, pislenmiş etek, pisliğin dağılması veya ovulması ile temiz olur. Bunun ötesi, darlık ve meşakkat sebebiyle dinde bağışlanmıştır."
Bu hadis kadınların elbiselerini uzun yapmalarının meşruluğuna da delâlet etmektedir.[255]

65. Teyemmüm

749. "Bize Muhammed İbnu'1-Alâ1 haber verip (dedi ki), bize Ebû.Usâme rivayet edip (dedi ki), bize Avf rivayet etti. (O dedi ki), bana Ebû Recâ el-Utâridi, İmrân b. Husayn rivayet etti (ki, İmrân) şöyle dedi:"
"Biz Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber bir yolculukta idik. (Hz. Peyamber, neden) sonra (bineğinden) indi ve abdest suyu isteyip abdest aldı. Sonra namaza çağrıldı, (ezan okundu) da cemaate namaz kıldırdı. O, namazından döndüğünde, (cemaatten) ayrılmış,

cemaatle namaz kılmamış bir adam gördü. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na:
"Falan! Cemaatle namaz kılmaktan seni ne menetti?" buyurdu. O da şöyle karşılık verdi:
"Ya Rasûlullah! Cünüb oldum. Su da yok." O zaman Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu: *"Toprağa bak. Çünkü o, sana yeter."*[256]

Açıklama

"Teyemmüm", lügatte, "kasdetmek, yönelmek" mânâsına gelir. Istılahta ise, su bulunmadığında veya bulunduğu halde kullanılamadığında temiz olan toprak ile ve özel şekilde "hades"i, (abdestsizlik ve cünüblük halini) gidermek demektir. Allah Teâla lutfu keremiyle, kullarının zorda kaldıkları her durumda onlara bir kolaylık yolu göstermiştir. Bu meyânda temizlik için asıl madde olan su bulunmadığında veya bulunsa da, hastalık, şiddetli soğuk gibi hallerde kullanılamadığında, onun yerine temiz toprakla hadesten temizlenme kolaylığını bahsetmiştir. Allah Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurur: *"Eğer hasta yahut yolculukta iseniz, yahut biriniz heladan gelmişse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız, (bu durumlarda) su bulamadığınız taktirde temiz toprağa teyemmüm edin: (Toprağı) yüzlerinize ve ellerinize sürün."*[257]
Bu şekilde her şeyin hayat sebebi kılman suyun yokluğunda onun yerine, insanın kendisinden yaratılmış olduğu toprak geçirilmiştir. Ünımet-i Muhammed'e tanınan bu kolaylıkla kul, hiçbir halde Rabb'ine ibadetten mahrum olmamaktadır. Çünkü kul, su bulamadığında da, hemen hemen her yerde bulunan temiz toprakla teyemmüm ederek Rabb'ine ibadet edebilecek ve ibadetini temiz olarak yapmış olmakla da ruhen tatmin olacaktır.
Teyemmüm bir kolaylık olduğundan, abdest ve gusül için aynı ameliyeler yeterli görülmüştür. Şöyle ki, abdestsiz olan veya gusül etmesi icab eden bir kimse, iki elini toprak cinsinden teiniz bir şeye bir kere vurup bununla yüzünü mesheder. Sonra iki elini bir daha vurup bununla da dirseklerine kadar iki elini mesheder.
Bunları, "hades"i gidermek niyetiyle yapmak da farzdır.[258]

750. "Bize Muhammedi b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Abdullah b. Nâfi1, el-Leys b. Sa'd'dan, (O) Bekr b. Sevâde'den, (o) Atâ1 b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Sa'îd el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Sa'îd) şöyle dedi:" "İki adam bir yolculuğa çıkmışlardı. Derken, yanlarında hiç su olmadığı bir halde namaz vakitleri gelmiş, onlar da temiz toprağa teyemmüm edip namaz kılmışlar. Sonra (namaz) vakti içinde su bulmuşlar. Bundan dolayı onların biri abdest (alarak) namazı tekrar kılmış, diğeri ise tekrar kılmamış. Daha sonra Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve bunu (O'na) anlatmışlar. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) tekrar kılmayana; "*Sünnet'e uygun hareket ettin. Namazın sana kâfidir."* buyurmuş; abdest alıp tekrar kılana ise;
"Sana iki kat sevap vardır" buyurmuştu."[259]

Açıklama

Bu hadis, meşru bir teyemmümle namaz kılmış olan bir kimsenin, bu namazın vakti çıkmadan önce su bulması halinde namazı tekrar kılmasının vâcib olmadığına delâlet etmektedir. Dört mezhebin umûmî görüşü de böyledir. Bu konunun şu teferruatı vardır:
Ebû Hanife ve bir rivayete göre Ahmed, teyemmüm alınıp namaza başlanıldıktan sonra namaz bitirilmeden su bulunsa, namazın kesilip abdest alınarak namazın yeniden kılınmasının vâcib olduğunu, Malik ve Şafnler ise bu durumda namazın kesilmesinin vâcib olmadığını, namazı o şekilde tamamlamanın gerektiğini ve kılınan bu namazın sahih olacağını söylemişlerdir. Fakihler, teyemmüm alınıp da henüz namaza başlanmamışken su bulunursa, teyemmümün bâtıl olacağında ittifak etmişlerdir.
Hadiste geçen "Sünnet'e uygun hareket ettin" cümlesinin mânâsı, "Kur'an ve Sünnet'le sabit ve uyulması vâcib olan yola uygun hareket ettin" demektir, ikinci şahsa söylenilen, "sana iki sevap vardır" sözü ise, kılman ve biri farz diğeri nafile namaz yerine geçen iki namazdan dolayıdır.[260]

66. Teyemmüm (Toprağa) Bir Defa Vurularak (Yapılır)

751. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebân b. Yezîd el-Attâr rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Sa'îd b. Abdirrahman b. Ebza'dan, (O) babasından, (O da) Ammâr b. Yâsir'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Teyemmümde, yüz ve avuçlar için (toprağa) bir vuruş vardır" buyururdu.[261] Abdullah (ed-Dârimî);
"bunun isnadı sahihtir" dedi.[262]

Açıklama

Bu hadis, teyemmümde, yüz ve "avuçlar'ı meshetmek için toprağa bir defa vurmanın kâfi olduğuna delâlet etmektedir. Ahmed, bütün hadistiler (ashâbu'l-hadis) ve bir rivayete göre Malik'in görüşü de budur. Ebû Hanîfe ve Şafiî ise, yine Ammâr'ın rivayet ettiği bir hadisle, konuyla ilgili diğer hadislere dayanarak teyemmümde, bir defa yüz için, bir defa da kollar için olmak üzere toprağa iki defa vurmanın gerektiğini söylemişlerdir. İki defa vurmanın, teyemmümün mükemmel şeklini, bir defa vurmanın ise, teyemmümün onunla caiz olacağını belirttiğini söyleyen alimler de vardır. Malikilerin meşhur görüşüne göre de birinci vuruş farz, ikinci vuruş Sünnet'tir. Yukarıdaki hadis, teyemmümde sadece avuçların üstünü meshetmenin kâfi geleceğine de delâlet etmektedir. Malik ve Ahmet bu hadisin zahiriyle amel etmişlerdir. Şafiî ve Hanefilere göre ise teyemmümde sadece avuçların üstünü meshetmek kâfi değildir. Elleri dirseklere kadar meshetmelidir. Ammâr'm yukarıdaki rivayetinde geçen "avuçlardan maksad, parçayı söyleyip bütünü kasdetmek kabilinden, dirseklere kadar ellerdir. Teyemmüm, abdestin yerine geçtiğine göre de, abdestte eller nereye kadar yıkanıyorsa, teyemmümde de oralar meshedilmelidir. Nitekim, teyemmümde, dirseklere kadar ellerin meshedileceğini belirten hadisler de vardır. Bu durumda, toprağa iki vuruşla ve dirseklere kadar elleri meshederek teyemmüm yapmak, daha ihtiyatlı olur. Çünkü bu şekildeki teyemmüm, diğer şekildeki teyemmümü de içine alır.[263]

752. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Hz. Aişe), (Hz. Peygamberle bir sefere çıkarken) Hz. Esmâ'dan bir gerdanlık ödünç almıştı. Sonra (bu gerdanlık sefer esnasında) kaybolmuştu. Bundan dolayı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Ashabından bazı insanları onu aramak için göndermişti de onların namaz vakitleri gelmiş ve (suları olmadığı için) abdestsiz namaz kılmışlardı. Daha sonra Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- yanına geldiklerinde bu (durumu) O'na şikâyet etmişlerdi. Bunun üzerine "teyemmüm âyeti" inmişti. O zaman Useyd b. Hudeyr (Hz. Aişe'ye hitaben) şöyle demişti:
"Allah sana hayırlı mükafaatlar versin! Vallahi, senin başına asla hiçbir iş gelmemiştir ki, Allah, senin için ondan bir çıkış yolu yapmış, müslümanlar için de onda bir bereket kılmış olmasın!"[264]

Açıklama

Teyemmümün ilk olarak ne zaman meşru' kılındığını gösteren bu hadiste bahsedilen olayın, hicrî 5. veya 6. yılda vuku bulan Benu'l-Mustalik (=Müreysî') gazvesinde meydana geldiği rivayet edilinektedir. Hz. Aişe'ye iftira ("ifk") hâdisesi de bu gazve esnasında meydana gelmişti. Ancak diğer bazı rivayetler, burada söz konusu edilen gerdanlık kaybı ve teyemmüm âyetinin inişi hâdiselerini daha sonraları, h. 7. yıldan sonra vuku bulduğuna delâlet etmektedir. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerîm'de teyemmümle ilgili, biri Nİsa' Sûresinde (43. âyet), diğeri Mâ'ide Sûresinde (6. âyet) olmak üzere iki âyet vardır. Ebu Bekr el-Humeydi'nin bir rivayetinden (ki bu rivayette "Ey iman edenler! Namaza durmak istediğiniz zaman.." âyetinin sonuna kadar indiği tasrîh edilmiştir) ve Buhârî'nin tercihinden[265] anlaşıldığına göre, burada "teyemmüm âyeti" ile Mâ'ide Süresindeki âyet kastedilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, ab-dest ve teyemmüm hükümleri aynı zamanda inmiştir. Hadiste ise, "abdest'siz namaz şikâyet konusu yapıldığından, abdest almanın, bu âyetin inişinden önce Sünnetle sabit ve farz olduğu sonucu çıkar. Burada kaydetmek lâzımdır ki, bu âyetin inişinden önce de Sahabede "toprakla temizlenme" anlayışı vardı. Bu, onların örflerine veya Hz.

Peygamber'in, *"yeryüzü bana mescid ve temiz-temizleyici kılındı"*[266] gibi hadislerine dayanan ictihadlarının neticesi olabilir. Nitekim Hz. Aişe ile ilgili mezkûr hadisin bir rivayetinde, su bulunmayınca Sahabenin kimi ellerini bilekçelerine, kimi omuzuna kadar, kimi de vücûduna meshederek teyemmüm yaptığından bahsedilmekte, bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince "teyemmüm âyeti"nin indiği bildirilmektedir. Ne var ki, bu âyetin inişinden önce, abdest Sünnet'le meşru kılınmış olmasına rağmen, hadesten taharet için teyemmüm henüz meşru kılınmamıştı. Sahâbe-i Kiram bu sebeple şikâyette bulunmuş olmalılar.
Mâliki alimlerin çoğu, Şafiî ve Ahmed, yukarıdaki olayda bir kısım Sahabenin abdestsiz namaz kılmış olmalarına, Hz. Peygamberin de onları yadırgamamasına bakarak, hadesten temizlik yapmak için ne su, ne de toprak bulamayan kimseye de namazın vâcib (farz) olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu durumda abdestsiz kılınan namazın iadesi Şafiî'ye göre vâcib, Ahmed'den gelen meşhur görüşe göre ise vâcib değildir. Mâlik ve Ebû Hanife ise, "Allah temizliksiz hiçbir namazı kabul etmez" hadisine dayanarak, hadesten taharet için su veya toprak bulunmadığında, namazın sahih olmayacağını söylemiş, yukarıdaki hadisi de şöyle te'vil etmişlerdir: Bu, Sahabenin bir içtihadıdır. İctihadda hata yapılabilir. Bu hatayı Hz. Peygamber anında düzeltmiş, fakat bu, bize nakledilmemiş olabilir. Yahut hatayı düzeltme işi sonraya bırakılmış olabilir. Su veya toprak bulamadığı için namaz kılamayan kimsenin, kılamamış olduğu namazları kaza etmesi Hanefîlere göre vâcibdir, Mâlik'ten Medinelilerin rivayetine göre vâcib değildir.
Bu hadisin bu bölümde zikredilmesine gelince, bunun sebebi, teyemmümde toprağa bir vuruşa, âyette geçen *"yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün"* cümlesinden delil çıkarmak olmalıdır.[267]

67. Cünüblükten Dolayı Gusül Yapmak Hakkında

753. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide, Süleyman'dan, (O) Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, (O) Küreyb'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da teyzesi) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz, Meymûne) şöyle dedi:"
"(Bir gün) Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- için su koydum. O da ellerinin üzerine döküp onunla (yani sol eliyle) avret yerini yıkamaya başladı. (Bu yıkamayı) bitirince onu (yani sol elini) yere -veya bir duvara sürdü. -(Yere mi, duvara mı sürdüğünde) Süleyman şüpheye düştü-. Sonra ağzına su verdi, burnuna su çekti. Ardından yüzünü ve kolunu yıkadı, başına ve vücûduna (su) döktü. Nihayet (guslünü) bitirince bir tarafa çekilip ayaklarını yıkadı. O zaman ben kendisine bir çarşaf (havlu) verdim. Ama O kabul etmedi ve eliyle (vücûdunun sularını) gidermeye başladı. (Hz. Meymûne) dedi ki; ben de O'nu, guslünü bitirinceye kadar perdelemiştim."[268]
Süleyman dedi ki:
"Salim (rivayetinin) sonunda bildirdi ki; Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde gusül yapması, cünüblükten dolayı idi."[269]

Açıklama

"Gusül", Şer'i ıstılahta, Hanefi Mezhebine göre bütün vücûdun yıkanması (=tahâret-i kübra) demektir. Diğer üç mezhebe göre buna, cünüblüğü gidermek niyeti ile yıkamayı, Maliki ve Hanbelilere göre de, ovarak yıkamayı eklemek lâzımdır. Cünüblük ise, Hanefî Mezhebinde, meninin şehvetle inmesi ve cinsi münâsebetten ibarettir. Cünüblükten dolayı gusül yapmak farzdır. Ayrıca kadınların hayız ve nifas kanlarının kesilmesinden dolayı gusül yapmaları da farzdır. Gusülde niyet etmek, Hanefılere göre Sünnet, Maliki ve Şafiîlere göre farz, Hanbelilere göre ise, guslün sahih olmasının şartıdır. Gusülde önce elleri, avret yerini yıkamak ve namaz abdesti gibi abdest almak ise Sünnet'tir. Gusülde ağza su vermek, burna su çekmek Hanefılere ve İmam Ahmed'e göre farz (vâcib), İmam Malik ve İmam Şafiî'ye göre Sünnet'tir. Yukarıdaki hadiste, gusül yapılırken ayaklan yıkamanın en sona bırakıldığı açıklanmıştır. Alimlerin cumhuru da bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta Malik, yıkanılan yer temiz değilse ayakları yıkamayı sonraya bırakmanın, temiz ise gusülden önceki abdestin sonunda yıkamanın müstehab olduğunu söylemiştir. Şafnlerin meşhur görüşüne göre ise, efdal olanı önce yıkanmalarıdır. Hanefiler de, eğer su birikmeyen bir yerde yıkanılıyor sa, önce yıkamanın efdal olduğunu, su biriken bir yerde veya toprak üzerinde yıkanılıyorsa, sonraya bırakmanın Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bazı alimler bu hadisi, gusülden sonra havlu vb. bir şeyle kurulanmanın mekruh olduğuna delil getirmişlerse de, bu hadiste onlar için bir delil yoktur.[270]

754. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-(gusül yapmaya) başlardı da (önce) ellerini yıkar, peşine namaz abdesti gibi abdest alır, sonra avucunu suyun içine sokar ve (parmakları) ile saçının diplerini hilâller, nihayet, (baş) derisinin üstünün ıslandığına kanaat getirince eliyle üç avuç (su) avuçlar ve bunları başının üzerine döker, daha sonra da vücûdunu yıkardı."[271]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu (rivayet) bana, Salim b. Ebi'l-Ca'd'ın (bir önceki) rivayetinden daha iyi geliyor."[272]

Açıklama

Bu hadis gusülde başa üç defa su dökmenin Sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Hanefi, Şafiî ve Hanbeliler, baş ve diğer abdest uzuvlarına kıyas ederek, bedenin diğer yerlerine de üç defa su dökmenin Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mâlikîlere göre ise, gusülde sadece başa üç defa su dökmek mendûbtur. Saçların hilâllenmesine gelince, Hanefılere göre saç ve sakalın diplerine, hilâllemeksizin, su ulaşıyorsa, hilâîlemek müstehabdır. Aksi halde vâcibdir, hilâllemek gerekir. Malikiler ise, nasıl olurlarsa olsunlar, saç ve sakalı hilâllemenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Onlar, "hilâllemek"le suyun cilde varması için saç ve sakalı ovup hareket ettirmeyi kastederler. Bu sebeple onlara göre parmakları saç ve sakalın içine sokmak vâcib değildir. Şafîîlere ve Hanbelilere göre ise, hilâllemeksizin suyun cilde ulaşması mümkün olduğunda, hilâllemek mendub, aksi halde vâcibdir.[273]

68. Erkek Ve Kadın Bir Kabdan Gusül Yapabilirler

755. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ben ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüblükten dolayı bir kabdan gusül yapardık."[274]

Açıklama

Bu hadis, karı ile kocanın aynı anda bir kabdaki sudan gusül yapmalarının veya birinin yıkanmasından sonra kabda arta kalan sudan diğerinin gusül yapmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Fukahânın cumhurunun görüşü de budur.[275]

756. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), Ca'fer b. Burkan, ez-Zührî'den (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ben ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kabdan -ki o faraktır- gusül yapardık."[276]

Açıklama

Farak, cumhura göre yaklaşık 6 litrelik, Hicazlılara ve Hanefî fakihlere göre ise yaklaşık 9 litrelik bir kabdır.[277]
Hâkim'in bir rivayetine göre Hz. Peygamberle Hz. Aişe, sarı bakır bir kabdan gusül yapıyorlardı.[278]

69. Cünüblükten Bir Kıl Yerini (Kuru) Bırakan Kimse

757. "Bize Muhammed Îbnu'1-Fadl haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Atâ1 İbnu's-Sâib'den, (O) Zâzân'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki:"

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Kim cünüblükten, bir kıl yeri (kadar kısmı), kendisine su İsabet etmemiş bir halde (kuru) bırakırsa, o (kuru kalan yere) Cehennemde şöyle şöyle yapılır. "[279] Hz. Ali dedi ki,
"İşte bundan dolayı başımın (saçına) düşman kesildim -(Hz. Ali) saçını keserdi-."[280]

Açıklama

Bu hadis, cünüblükten dolayı yapılan gusülde suyu vücûdun her tarafına ulaştırmanın vâcib (farz) olduğuna, çok az da olsa bir miktar yer kuru bırakılsa, gusül geçersiz olacağından, bunun Cehennem azabına sebep olacağına delâlet etmektedir. Gusülde kuru kalan bir yer, yıkanmış olan diğer yerler kuruduktan sonra, yıkansa Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre gusül tamam olmuş olur. Malikilere göre ise guslü yeni baştan yapmak gerekir.[281]

70. Kendisine Cünüblük İsabet Eden Yaralı

758. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip dedi ki; bana Atâ1 b. Ebû Rebah'ın şöyle dediği ulaştı:"
"O (yani Atâ'), İbn Abbâs'ı şöyle haber verirken işitmiş: Bir adama Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında bir yara İsabet etmiş. Sonra da ihtilâm olmuş. Bundan dolayı gusül yapması emredilmiş. (O da yapmış) ve ölmüş. Bu, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşmış. Bunun üzerine O şöyle buyurmuş:
"Onu öldürdüler. Allah da onları katletsin! Cehaletin devası sormak değil mi?"
Yine Atâ' şöyle demiş: Bana ulaştı ki, ondan sonra Hz.Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- (nasıl yapmalıydı?) diye sorulmuş, O da şöyle buyurmuş:
"Keşke vücûdunu yıkasaydı ve başının yara İsabet eden yerini (meshedip kuru) bıraksaydı!"[282]

Açıklama

Cehalet ne kötü şeydir! Cehaletle görüş beyan etmek, fetva vermek ise çok daha kötüdür. Bu hadis bunun büyük bir günâh olduğuna delâlet etmektedir. İlimsiz görüş beyan etmek, fetva vermek, bu olayda maddî neticesi görüldüğü gibi felâketlere sebep olabiliyor. Bunun için bundan şiddetle sakınmak ve bilinmeyen meseleleri ehline sormak gerekir.
Bu hadis ayrıca, gusül yapmak veya abdest almak icabettiğinde, yaralı bir yeri yıkamak zarar verecekse, bu yerin yıkanmadan bırakılabileceğine delâlet etmektedir. Şayet bu yaralı yerin üzerine sargı sarıp meshetmek zarar vermezse, sargı sarılıp meshedilir. Bedenin veya abdest uzvunun geri kalanı ise yıkanır. Bu konuda Hanefîler şu ayrımı yaparlar: Şayet vücûdun çoğu sağlam ise, sağlam kısımlar yıkanır, yaralı kısımların üzerindeki sargılara meshedilir. Meshetmek zarar verecekse, bu da terkedilir. Vücûdun çoğu yaralı ise sadece teyemmüm yapılır. Su kullandığı taktirde öleceğinden korkan kimsenin de teyemmüm yapması caizdir. Malik, Ebû Hanife ve Şafiîlerin râcih görüşüne göre hastalığın artmasından veya iyileşmenin gecikmesinden korkulduğunda da teyemmüm yapmak caizdir.[283]

71. Hanımlarını Tek Gusülle Dolaşan Kimse

759. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında) tek bir günde (bütün) hanımlarını dolaşmış, (onlarla cima yapmıştı)."[284]

Açıklama

Bu hadiste Hz. Peygamberin, bir hanımıyla cimâdan sonra diğerine gittiğinde arada gusül yapıp yapmadığına dair bir sarahet yoktur. Ancak bu hadisin, Buhâri dışındaki Kütüb-i Sitte'de bulunan bazı rivayetlerinde Hz. Peygamberin arada gusül yapmayıp sonunda tek gusül yaptığı tasrih edilmektedir ki, Dârimi, koyduğu başlıkla bunlara işaret etmektedir. Binaenaleyh erkeğin, bir hanımıyla cima yaptıktan sonra onunla veya diğer bir hanımıyla tekrar cima yapmak istediğinde arada gusül yapması vâcib değildir. Bununla beraber iki cima arasında gusül yapmanın veya abdest almanın müstehab olduğuna delâlet eden hadisler de vardır.
Burada dikkat çeken bir husus, bu konuda Buhâri'nin de aynı yolu izlemiş olmasıdır. O da, koyduğu başlıkla hadisin diğer rivayetlerine işaret etmiş ve bu şekilde bölümün asıl hadisinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Buhâri'nin bunu, kitabına hadis almakta koyduğu şartlara uymayan hadis ve rivayetlerde yaptığı bilinmektedir. Bu durumda Dârimi'nin de, bir hadisi kitabına alırken bazı şartlara uyduğu, şartlarına uymayan hadis ve rivayetlere başlıklarda işaret ettiği söylenebilir. Hadisten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber birden fazla kadınla evlenmişti. 53 yaşına, yani Medine döneminin başlarına kadar tek evli bir hayat süren Hz. Peygamber, ondan sonra, dini, içtimai, siyasi vb. hikmet ve sebepleri olan birçok evlilik yapmıştı. Bu hikmet ve sebeplerin, neslin devamı, insan tabiatının gereği gibilerinin dışında kalan bir kaçını, özetle şöylece sıralayabiliriz: Aile içi meseleleri ilgilendiren dini hükümlerin öğrenilip öğretilmesini, bunların müslümanlara intikalini sağlamak; değişik yaradılıştaki hanımlarla karı-koca münâsebetlerinin nasıl olacağına dair numuneler vermek; bazı dostlukları pekiştirmek, bazı yeni dostluklar kazanmak; ortada kalmış, İslâm için çile çekmiş bazı hanımlara, bilhassa şehid hanımlarına himaye sağlamak; İslam devletine siyasi destekler bulmak...
Bu ve benzeri sebeplerle Hz. Peygamberin yaptığı toplam evlilik sayısı onbirdir. Fakat iki hanımı, kendisi hayattayken vefat ettikleri için, Hz. Peygamber'in bir anda nikâhı altında bulunan hanımlarının sayısı dokuza indi. Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin "anneleri"[285] olarak tavsif edilen Hz. Peygamber'in hanımları şunlardı:
1) Hz. Hatice binti Huveylid (v. hicretten üç yıl önce): Hz. Peygamber 25 yaşındayken onunla evlenmişti. O zaman Hz. Hatice'nin 40 yaşında olduğu rivayet edilir. Hz, Peygamber, Hz. Hatice vefat edinceye kadar tek evli kalmış ve ondan üç erkek, dört kız çocuğu olmuştu: el-Kâsım, Tayyib (veya Tâhir. Bunları ayrı çocuk sayan da vardır. O zaman erkek çocuk sayısı dört olmaktadır), Abdullah Bunların hepsi küçük yaşlarda vefat etmişlerdi. Kızların isimleri ise şöyledir: Zeyneb (Bi'setden önce teyzesinin oğlu Ebu'l-Âs ile evlenmiş, h. 7. yılda ise vefat etmişti.)- Rukıyye, Ümmü Külsûm (birinin vefatından sonra diğeri olmak üzere ikisi de Hz. Osman ile evlenmişler; Rukıyye h. 1. yılda, Ümmü Külsûm h. 8. yılda vefat etmişti), Hz. Fâtıma (h. 2. yılda, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Hz. Ali ile evlenmiş, h. 11. yılda vefat etmişti). Hz. Peygamber'in kızlarının hepsi İslami döneme kavuşmuş ve müslüman olmuşlardı. Ancak Hz. Peygamber'in soyu Hz. Fatıma yoluyla devam etmiştir ki, bu soya mensup olanlara, müslümanlar tarafından, seyyid, şerif, habib gibi unvanlar verilerek, daima büyük saygı gösterilmiştir;
2) Hz. Şevde binti Zem'a (v. h. 19): Hz. Peygamber O'nunla hicretten üç yıl kadar önce evlenmişti. O da dul ve elli yaşlarmdaydı;
3) Hz. Aişe binti Ebî Bekr (v. h. 57): Hz. Peygamber'in, bekâr olarak evlendiği iki hanımından birisi Hz. Aişe'dir. Nikâhları hicretten iki yıl önce yapılmış, gerdekleri ise hicret n sonra olmuştu. Zeki bir kadın olan Hz. Aişe'nin edebî zevki de yüksekti. O, Hz. Peygamber'in yanında büyük bir İslam hukukçusu olmuş, aynı zamanda Hz. Peygamber'den en çok hadis rivayet eden yedi Sahabi arasına girmişti. Hz. Aişe'nin, Halifeler dönemindeki bazı siyasi olaylarda da mühim rolü olmuştur;
4) Hz. Hafsa binti Ömer (v. h. 45): Döneminde okuma-yazma bilen nadir kadınlardan olan Hz. Hafsa, kocası Huneys b. Huzâfe'nin Uhud'da şehid olması üzerine 22 yaşında dul kalmıştı. Müteakiben h. 3. yılda Hz. Peygamberle evlenmiş olan Hz. Hafsa'nın da birçok hadis rivayeti vardır;
5) Hz. Zeyneb binti Huzeyme (v. h. 4): Hz. Zeyneb, Arabistan'ın güçlü kabilelerinden birine mensuptu. Bazı sebeplerle bu kabilenin müslümanlarla arası açılmıştı. Hz. Zeyneb ise, kocasının Bedirde şehid olması üzerine 30 yaşında dul kalmıştı. Müteakiben Hz. Peygamber O'nunla evlenmiş, ancak, müslüman olmadan önce de "ümmü'l-mesâkîn' (=fakir anası) lakabıyla bilinen bu yardımsever hanım birkaç ay sonra vefat etmişti;
6) Hz. Ümmü Seleme Hind binti Ebî Ümeyye (v. h. 61): Kocası Ebû Seleme ile erken dönemde müslüman olmuş olan Ümmü Seleme, Hz. Halid b. Velid'in yakın ak-rabasıydı. Ümmü Seleme, kocasının Uhud'da şehid olması üzerine dul kalmıştı. Birçok da çocuğu vardı. Hz. Peygamber, dul kalışından bir yıl sonra O'nunla evlenmişti. Şair olan Ümmü Seleme de Hz. peygamber'den birçok hadis rivayet etmiştir;
7) Hz. Zeyneb binti Cahş (v. h. 20): Hz. Peygamber'in halasının kızı olan Hz. Zeyneb, Hz. Peygamberin tavsiyesi Üzerine Zeyd b. Harise

ile evlenmişti. Ancak anlaşamamış, boşanmışlardı. Hz. Zeyneb o zaman 36 yaşındaydı. Daha sonra Hz. Peygamber, Allah'ın evlendirmesiyle[286] O'nunla evlenmişti (h. 5). Bu şekilde, oğulluğun boşadığı hanımla evlenmeme geleneği de yıkılmış oluyordu. Hz. Zeyneb'in de hadis riâyetleri vardır;
8) Hz. Cüveyriye bintu'l-Hâris (v. h. 50): Mustalıkoğullarının reisinin kızı olan Cüveyriye, Mureysî' savaşında, bazı kabile fertleriyle beraber müslümanlara esir düşmüş, sonra kendisi esir olarak Hz. Peygambere intikal etmiş, müslüman olmuş, Hz. Peygamber de onunla evlenmişti (h. 6). Bunun üzerine müslümanlar, onun kabilesinden ellerinde bulundurdukları esirleri serbest bırakmışlar, onlar da müslüman olmuşlardı. Böylece bir kabile İslam'a kazanılmıştı. Fazla ibadet ve tâatı ile bilinen Hz. Cüveyriye'nin de hadis rivayetleri vardır.
9) Hz. Ümmü Habibe binti Ebî Süfyan (v. h. 59): Erken dönemde müslüman olup kocası ile Habeşistan'a hicret etmiş olan Hz. Ümmü Habibe, kocasının orada hıristiyanlığa girmesine rağmen kendisi müslümanlıkta sebat etmişti. Kocası daha sonra orada ölünce Hz. Peygamber birini oraya gönderip evlenme teklifi yaptırmış ve, Medine'ye getirterek O'nunla evlenmişti (h. 7). Ümmü Habibe'nin de hadis rivayetleri vardır;
10) Hz. Safıyye binti Huyey (v. h. 50): Hayberli bir yahudi olan Hz. Safıyye, Hayber savaşından (h. 7. yıl) sonra dul kalmış, müteakiben de Hz. Peygamber O'nunla evlenmişti (h. 7). Hz. Safiyye'nin de hadis rivayetleri vardır;
11) Hz. Meymûne bintu'l-Hâris (v. h. 51): Hz. Peygamber O'nunla h. 7. yılda evlenmişti. O, o zaman 36 yaşındaki bir dul idi. Hz. Meymûne'nin, muhtelif kabilelerin ileri gelenleriyle evli olan sekiz kız kardeşinin olduğu nakledilir. Hz. Meymûne'nin de birçok hadis rivayeti vardır.
Hz. Peygamberin ayrıca iki de cariyesi vardı:
1) Reyhâne (v. h. 10): Kureyza kabilesinden bir yahudi idi. Müslüman olduğu, fakat hür müslüman kadınların örtünmesi gibi örtünmeyi istemediği için köle kalmayı tercih ettiği nakledilir.
2) Mâriye: Hicri 7. yılda Mısır hükümdarının Hz. Peygamber'e gönderdiği hediyeler arasındaydı. Mâriye müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'den İbrahim isimli bir çocuk dünyaya getirmişti. İbrahim onsekiz aylık iken vefat etmişti.[287]

760. "Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Sabit, Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir defasında) bir gecede bütün hanımlarını dolaşmış, (onlarla cima' yapmıştı)."[288]

Açıklama

Bu olayı nakleden Enes b. Mâlik, Medine'de annesi tarafından Hz. Peygamber'in hizmetine verilmiş bir çocuktu. O, Hz. Peygamberin vefatına kadar on yıl O'nun hizmetinde kalmıştı. O'nun bu olaydan haberdar olması, muhtemelen, Hz. Peygamber'e, bir hanımının hücresinden diğerine geçerken, iki cima arasında müstehab olan abdest almak için su getirmesi gibi bir hizmeti vesilesiyle olmuştur.[289]

72. Kendisiyle Gizlenilmesi Müstehab Olan Şeyler

761. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Mehdî b. Meymûn rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ya'kûb, el-Hasan b. Ali'nin âzâdlısı olan el-Hasan b. Sa'd'dan, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir gün beni bineğinin terkisine almış ve bana, insanlardan hiçkimseye anlatmayacağım gizli bir söz söylemişti. Bir tümsek veya hurma ağacı kümesi ise, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, def-i haceti için arkasına gizlendiği şeylerin, (O'na) en sevimli gelenleriydi."[290]

Açıklama

Bu hadis Hz. Peygamber'in def-i hacet esnasında, insan nazarlarından, mümkün olan en iyi şekilde kaçmaya, gizlenmeye özen gösterdiğine, bunu o günün çevre şartlarında en iyi kum tümsekleri veya hurma ağacı kümeleri sağladığı için de onların arkasını tercih ettiğine delâlet etmektedir. Def-i hacet esnasında insan bakışlarından kaçmakta bu dikkat ve titizliği gösteren Hz. Peygamber'in, ondan çok fazla gizlenilmesi icab eden cinsi münâsebetlerde, yabancıların bakış ve duyuşlarından daha çok kaçınmış olacağı aşikârdır. Binaenaleyh Enes b. Mâlik, yukarıda naklettiği olay hakkındaki bilgisini, abdest alması için su vermesi gibi harici bazı işaretlerden çıkarmıştır. Büyük hadisci Dârimi, bu hadisi ikinci defa olarak burada zikretmekle, hem buna dikkat çekip Enes'in verdiği bilginin kaynağı konusunda yanlış anlamaları önlemek, hem de cinsi münâsebet esnasında yabancıların bakış ve duyuşlarından kaçınmanın vâcib olduğunu bildirmek istemiş olmalıdır.[291]

73. Cünüb Uyumak İstediği Zaman

762. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Abdullah b. Dinar'dan, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi: Ömer, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-sorup demişti ki:
"Bana geceleyin cünüblük İsabet ediyor, (cünüb oluyorum. Nasıl yapmalıyım?)" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na;
"Erkeklik organını yıkamasını, abdest almasını, sonra da uyumasını emretmişti."[292]

Açıklama

Cimâ'dan sonra gusül yapmayı sonraya te'hir edip uyunabilir. Bu durumda uyumadan önce abdest almak müstehabdır. Bu abdestin hikmeti olarak, mânevi pislik halini ("hades") hafifletmek, gusül yapıp tam bir temizlik sağlanamadığında hiç olmazsa küçük temizliği yapmak ve ölüm halinde böyle bir temizlik üzere ölmek gibi hususlar zikredilir.[293]

763. "Bize Ahmed b. Halici haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Abdurrahman İbnu'l-Esved'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti (ki, babası el-Esved) şöyle dedi:"
"Hz. Aişe'ye, Rasûlullah'ın, -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüb olduğu halde uyumak istediğinde ne yaptığını sordum. O da şöyle karşılık verdi:"
"Namaz abdesti gibi abdest alır, sonra uyurdu."[294]

74. Su Sudan Dolayı (Gerekir)

764. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), İbn Cureyc haber verdi. (O dedi ki), bana Amr b. Dinar, Abdurrahman Ibnu's-Sâ'ib'den, (O) Abdurrahman b. Suâd'dan -ki o, Medinelilerden beğenilen biri idi-, (O da) Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:"
"Su sudan dolayı (gerekir)."[295]

Açıklama

Bu hadisteki birinci "su"dan, "gusül yapmak", ikinci "su"dan ise "meni" kastedilmiştir. Buna göre mânâ, "gusül yapmak, cimâ'da meni inmesinden dolayı gerekir" şeklinde olur. Bu da, cima1 yapılıp da meni inmezse gusül yapmanın vâcib olmayacağına delâlet eder. Ancak bu hüküm, bundan sonraki hadiste görüleceği üzere, sonradan kaldırılmıştır.[296]

765. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan, (O da) Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'den (naklen) rivayet etti -ki O, Hz. Peygamber'e- -sallallahu aleyhi ve sellem- ulaşmış ve O'ndan (bazı hadişler) işitmişti."
"O, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- vefat ettiğinde onbeş yaşındaydı-; rivayet etti (ki, O şöyle dedi): Bana Übey b. Ka'b rivayet etti ki, (bazı Sahâbilerin, Hz. Peygamber'in) *"Su, sudan dolayı (gerekir)"* sözü hakkında verdikleri fetva, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-

İslam'ın başlangıcında vermiş olduğu bir kolaylık (ruhsat) idi. (Hz. Peygamber) daha sonra gusül yapılmasını emretmiş idi."[297]
Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki:
O'ndan (yani Ukayl'dan) başkası demiş ki, ez-Zührî şöyle dedi: Bana, razı olduğum kimselerden birisi, Sehl b. Sa'd'den (naklen) rivayet etti.[298]

Açıklama

Dârimi, "muallak" olarak verdiği ikinci senetle bu hadisin bazı rivayetlerde ez-Zühri'nin Sehl'den doğrudan rivayeti olarak, diğer bazılarında ise ez-Zührî ile Sa'd arasında bir râvi vasıtası ile geldiğine dikkat çekmektedir. Ez-Zührî'nin, kendisinden razı olduğunu belirttiği bu râvî Ebû Hâzim Seleme b. Dinar'dır. Seneddeki bu farklılığın sebebi şu olabilir: Ez-Zührî bu hadisi önce Ebû Hâzim'den almış ve öylece rivayet etmiş, bazı kimseler de bu hadisi O'ndan bu şekilde almışlar. Ez-Zührî daha sonra Sehl ile karşılaşmış ve hadisi doğrudan doğruya O'ndan almış. Bundan sonra da bu hadisi böylece rivayet etmiş, bazı kimseler de O'ndan bu şekilde almışlar. Bunun sonucu hadisin senedleri arasında fark meydana gelmiş.
Bu hadis, cimâdan dolayı gusül yapmanın, meni inmesi halinde gerekeceğine dair önceleri konulmuş olan hükmün sonradan kaldırılmış olduğuna, binaenaleyh, meni inmese de cimâ'dan dolayı gusül yapmanın farz (vacib) olduğuna delâlet etmektedir.
Önceleri, müslümanlarm İslam'a yeni girmiş olmaları, elbiseleri yetersiz olduğu için sıkça yıkanmakla yıpranmamaları, fazla gusül yapmadan dolayı sıhhat bakımından zarar görmemeleri gibi sebeplerle, inzal vâki olmadıkça cimâ'dan dolayı gusül yapmanın gerekmeyeceği sekilinde bir kolaylığın tanınmış olduğu, sonradan, bu kolaylığı icab edici şartların değişmesiyle bu kolaylığın kaldırılmış olduğu açıklanır.
İslam alimlerinin cumhuruna, bu arada dört Halife ile dört mezhebe göre de "inzal" (meni inişi) vaki olmasa da cimadan dolayı gusül yapmak farz (vacib) dir.[299]

766. "Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl haber verip (dedi ki), bize Mübeşşir el-Halebî, Muhammed b. Ebî Ğassân'dan, (O) Ebû Hâzim'den (O da) Sehl b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Sehl şöyle dedi):"
"Bana Übey b. Ka'b rivayet etti ki, (bazı Sahâbilerin), "su sudan dolayı (gerekir)" diye verdikleri fetva, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-, İslam'ın -veya zamanın- başlangıcında vermiş olduğu bir kolaylık (ruhsat) idi. Sonra (cima yapıldığında, meni inmese de) gusül yapıldı."[300]

75. Sünnet Edilecek Yerin Sünnet Edilecek Yere Dokunması Hakkında

767. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Ebû Râfi'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"(Erkek) onun (yani kadının) dört parçası arasına oturduğu, sonra da ona yüklendiği (veya onu yorduğu) zaman, gusül yapması vâcib olmuştur."[301]

Açıklama

Hadiste geçen "(kadının) dört parçası"ndan maksadın onun elleri ile ayakları veya ayakları ile avret yerinin kenarları yahut uylukları ile bacakları olduğu ve bununla cimâ'nın kinaye edildiği söylenmiştir. Hadisin asıl hükme medar olan "ona yüklendi" (onu yordu) cümlesi ise, erkeklik organını kadınlık organına sokmaktan kinayedir. Bunun guslü gerektirecek ölçüsü de, Dârimi'nin başlıkta birisine işaret etmiş olduğu hadisin diğer rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Bu da erkeklik organının kadınlık organına, her iki organın Sünnet yerleri aynı hizaya gelecek kadar sokmaktan ibarettir. Başlıkta işaret edilen rivayetteki "dokunmak" da, diğer rivayetlerden anlaşıldığına göre, "aynı hizaya gelmek" demektir. Erkeklik organının Sünnet yeri onun başının (=haşefe) bitiş yeri, kadınlık organının ise, onun üst tarafında, horozibiğine benzer bir parçanın bulunduğu yerdir. İşte hadis, erkeklik organının kadınlık organının içine, bu iki yer bir hizaya gelecek kadar girmesi halinde, meni inmese de, guslün farz (vacib) olacağına delâlet etmektedir. Erkeklik organının zikredilen kısmının, her ne kadar haram ise de, kadının dışkı yerine sokulması halinde de gusül yapmak vacib olur.[302]

76. Rüyasında Erkeğin Gördüğü Şeyi Gören Kadın Hakkında

768. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ata' el-Hurâsâni'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'i, şöyle derken işittim: Teyzem Havle bint Hakim es-Sülemiyye, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, ihtilâm olan kadının (durumunu) sormuştu da (Hz. Peygamber) O'na, gusül yapmasını emretmişti."[303]

Açıklama

"İhtilâm", rü'yada, gusül yapmayı icab ettirici cima' vb. bir şey yaptığını görmektir ki, Türkçe'de buna "rüyalanmak" da denir. Kadınlar da erkekler gibi ihtilam olabilirler. Ancak rü'yada cima' yaptığını gören kimseye guslün farz olması için, meninin gelmesi gerekir. Binaenaleyh rü'yadaki cimâ'da meni gelmezse gusül yapmak gerekmez.[304]

769. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Ukayl, İbn Şihâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Urve İbnu'z-Zübeyr, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- eşi Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Aişe) O'na (yani Urve'ye) haber vermiş ki, Ebû Talha'nın oğullarının annesi Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- huzuruna girip demişti ki:
"Ya Rasûlullah! Şüphesiz Allah hakkı (açıklamaktan) çekinmez. Söyler misin, rü'yada erkeğin gördüğü şeyi gören kadın gusül yapacak mı?" (Hz. Peygamber de)
"Evet" buyurmuştu, Hz. Aişe demiş ki, bunun üzerine ben, (Ümmü Süleym'e)
"Ayıp sana! Kadın bunu görür mü?" demiştim de, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na (yani Hz. Aişe'ye) dönüp şöyle buyurmuştu:
"Allah iyiliğini versin! Peki (çocukla annesi arasındaki) benzerlik nereden olur."[305]
770. "Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâ'î'den, (O) İshak b. Abdillah b. Ebû Talha'dan, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi .(ki, Enes) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- huzuruna, yanında Ümmü Seleme var iken Ümmü Süleym girmiş ve şöyle demişti:
"Kadın, rüyasında, erkeğin gördüğü şeyi görür. (Bunun hakkında ne buyurursunuz?)" Bunun üzerine Ümmü Seleme,
"Allah iyiliğini versin, Ümmü Süleym! Kadınları rezil rüsvay ettin!" demişti de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, Ümmü Süleym'e arka çıkarak şöyle buyurmuştu:
"Bilâkis Allah senin iyiliğini versin! Şüphe yok ki sizin en hayırlınız, kendisini ilgilendiren şeyi sorandır. (Kadın rü'yalandığında elbisesinde veya avret yerinde) o suyu (yani meniyi) görürse gusül yapsın!" (O zaman) Ümmü Süleym şöyle demişti:
"Kadınların da suyu (yani menisi) var mı, ya Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-?"
"Evet" buyurdu,
"Ya çocuk onlara nereden benzer? Onlar (yani kadınlar) erkeklerin sadece benzerleridirler."[306]

Açıklama

Kadının, ihtilâm olduğunda meni çıkması halinde gusül yapmasının vâcib olduğuna delâlet eden bu hadis, ihtiyaç duyulan meseleleri yetkili bir kimseye sormaktan çekinmemenin gerektiğini de bize göstermektedir. Bu konuda kadm-erkek ayrımı yoktur. Yeter ki ciddi ve ölçülü olunsun.
Hz. Peygamber'e mezkûr meseleyi soran kadın, Medine'li müslümanlardan ("ensâr"dan) bir hanımdır. Ensâr kadınlarının ilim konusundaki, tabir

caizse, medeni cesaretleri meşhurdur. Hz. Aişe onların bu yönünden övgüyle bahseder ve şöyle der:
"Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır. Utanma, onların dini (bilgileri) iyice öğrenmelerine mani olmamıştır." [307] Ensâr kadınlarının erkeklerine karşı da, Mekke'li kadınlardan daha serbest oldukları anlaşılmaktadır. Hz. Ömer şöyle demiştir:
"Biz Kureyş'liler, kadınlara hükmeden bir topluluktuk. Medine'ye gelince, kendilerine kadınlarının hükmettiği bir topluluk bulduk. Bunun üzerine bizim kadınlarımız, onların kadınlarından (erkeğe hükmetmeyi) öğrenmeye başladılar. "[308]
Hz. Peygamber bu hadisinde kadınların, yaratılış, tabiat ve mükellef tutulan hükümlerde erkeklerin benzerleri olduklarını da açıklamaktadır. Tabiatiyle bundan erkeğe veya kadına has bazı durumlar müstesnadır.
Binaenaleyh, özel bir durum olduğunu gösteren bir işaret, bir delil olmadıkça, erkeklere hitap eden bütün hükümler kadınlar için de geçerlidir.
Bu hadis, tıbb-ı nebevi açısından da, çocuğun ruhi ve bedeni yapısının teşekkülünde annenin de baba gibi müessir olduğuna delâlet etmektedir.[309]

77. İhtilâm Olduğunu Hatırlamadığı Halde Islaklık Gören Kimse

771. "Bize Yahya b. Musa haber verip (dedi ki), bize Abdürrezzâk, Abdullah b. Ömer'den, (O) Ubeydullah b. Ömer'den, (O) el-Kâsım'dan, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Pey-gamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber uyanıp da, ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde (elbisesinde veya avret yerinde) ıslaklık gören kimse hakkında şöyle buyurdu:"
"Gusül yapsın. Fakat şayet o, bir ıslaklık görmediği halde ihtilâm olduğunu bilirse ona, gusül yapmak gerekmez. "[310]

Açıklama

Bu hadis, zahiri manâsıyla, bir kimsenin uykudan uyandığında, ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde elbisesinde (iç çamaşırında) veya avret yerinde nasıl olursa olsun mutlak olarak bir ıslaklık görmesi halinde gusül yapmasının vacib olduğuna, ihtilâm olduğunu hatırladığı halde bir ıslaklık görmezse, yani meni gelmemişse gusül yapmasının vacib olmadığına delâlet etmektedir. Ancak alimlerin ekserisi, burada söz konusu olan "ıslaklık"tan maksadın "meni ıslaklığı" olduğunu anlamıştır.
Mezheblerde bu konuda şu tafsilat vardır: Malikilere göre uykudan uyanıp da elbisesinde veya bedeninde bir ıslaklık gören kimse şayet onun meni olduğuna kesin kanaat getirirse veya onun meni mi, başka bir şey mi olduğunda şüphe ederse, gusül yapması gerekir.
Şayet onun meni olmadığına kesin kanaat getirirse veya meni mi, mezi mi, vedi mi olduğunda şüpheye düşerse, gusül yapması gerekmez. Şafiîler ise şöyle demişlerdir: Uykudan uyanıp da bir ıslaklık gören kimse, onun meni mi, mezi mi olduğunda şüphe ederse, ister onu meni kabul edip gusül yapar, isterse mezi kabul edip abdest alır ve elbisesini yıkar. Hanbelilerin görüşü de şöyledir: Uykusundan uyanan veya baygınken ayılan baliğ veya baliğ olması mümkün kimse vücûdunda veya elbisesinde bir ıslaklık görüp de onun meni olduğu ortaya çıkarsa, ihtilam olduğunu hatırlamasa bile gusül yapması vacib olur. Bu kimse, meni temiz olduğu için, onun İsabet ettiği yeri yıkamaz. Şayet onun mezi olduğu ortaya çıkarsa, mezinin İsabet ettiği yeri yıkar, gusül yapması gerekmez. Eğer İsaklığın meni mi, mezi mi olduğu ortaya çıkmazsa, bu durumda uykudan önce oynaşma, bakma, soğuk gibi mezinin çıkmasına sebep olacak bir şey olmamışsa gusül yapması ve ıslaklığın İsabet ettiği yeri yıkaması gerekir. Uykudan önce mezinin çıkmasına sebep olacak bir şey olmuşsa, gusül yapması gerekmez. Ancak bu durumda ihtilâm olduğunu hatırlarsa yine gusül yapması vacib olur. Hanefiler ise, uykudan uyandığında ıslaklık gören kimsenin, ihtilâm olduğunu hatırlaması halinde, her halükârda gusül yapmasının gerekeceğini söylemişlerdir. Fakat ihtilâm olduğunu hatırlamazsa, o ıslaklığın mezi olduğuna kani ise gusül yapması gerekmez. Meni olduğuna kanaat getirirse veya meni mi, mezi mi olduğunda şüpheye düşerse, gusül yapması gerekir.[311]

78. Biriniz Uykusundan Uyandığında

772. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, ez-Zührîden, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Ebû Hu-reyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Biriniz uykusundan uyandığında, elini üç (kere) yıkamadıkça onu abdest suyuna sokmasın!" buyurdu."[312]

Açıklama

Bu hadis, uykudan uyandığında abdest almak isteyecek kimsenin, elini, üç defa yıkamadan su kabına daldırmasının yasak olduğuna delâlet etmektedir. Alimlerin ekserisi bu yasağın tenzihi bir yasak olduğu görüşündedir. Binaenaleyh ne elini yıkamadan su kabına daldıran kimse günahkâr olur, ne de su pislenmiş olur. İmam Ahmed'den nakledildiğine göre ise, gece uykusundan uyanan bir kimsenin, ellerini yıkamadan su kabına daldırması tahrimen mekruh, gündüz uykusundan uyananın böyle bir hareketi ise tenzîhen mekruhtur. Netice olarak Hanbelîler, uykudan uyandığında abdest almak isteyecek kimsenin, elini su kabına daldırmadan önce yıkamasının vacib olduğunu, Hanefi, Şafiî ve Malikiler ise Sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bunun sebebi, değişik izahlar yapılmış olmakla beraber, ellerin uyku esnasında avret mahalli gibi pislik bulunması muhtemel yerlere dokunmuş olabileceğidir. Bundan dolayı, ellerin pis olmasından şüphe edildiği her durumda da, el, su kabına daldırılmadan önce yıkanmalıdır. Bu hadis her ne kadar abdest alacak kimseyle alâkalıysa da, gusül yapacak kimse de bunun hükmüne tabidir. Çünkü gusülde abdest ve onun fazlası vardır. Dârimi de, bu hadisi gusül konulan içinde zikretmekle buna işaret etmek istemiş olmalıdır. Ayrıca bu hadisi, uyandığında bir ıslaklık gören kimsenin ne yapması gerekeceği ile alâkalı babdan sonra zikretmesinden, onun, elleri yıkamanın sebebi olarak, onların avret mahallindeki veya elbisedeki mezi gibi pis bir şeye dokunmuş olabileceği ihtimalini gördüğü söylenebilir.[313]

79. Adam Heladan Çıkıp Yemek Yiyebilir

773. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Sa'îd İbnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"(Bir gün) biz Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- yanında idik. Derken O helaya girip çıkmıştı. Ardından ise yemek getirilmişti. (Yemeğe başlaması) üzerine;
"Abdest almayacak mısınız?" denilince O şöyle buyurmuştu:
"Namaz mı kılıyorum ki abdest alayım?"[314]

Açıklama

Bu hadis, "hades"lilik halinde namaz kılmak istenildiğinde abdest almanın farz (vâcib) olacağına delâlet etmektedir. Alimlerin cumhurunun görüşü de budur. Binaenaleyh abdestsiz olan kimse yemek yiyebilir, bir şeyler içebilir. Allah'ı zikredebilir. Dârimi, bu hadisi burada zikretmekle cünüb olanın da bunları yapabileceğine işaret etmek istemiş olmalıdır. İmam Malik ve İmam Şafiî'nin de buna benzer görüşleri vardır. Ancak cünüb olan kimse, ellerine bir pislik bulaşmışsa, yiyip içmeden önce onları yıkar. Ebû Hanife ise cünüb olan kimsenin, yiyip içmeden önce ellerini yıkayıp ağzını çalkalayacağını söylemiştir. Hanefi Mezhebine göre cünüb kimsenin ellerini ve ağzını yıkamadan yiyip içmesi mekruhtur. İmam Ahmed ise, cünüb olan kimsenin yiyip içmeden önce avret yerini yıkayıp abdest almasının müstehab olduğunu söylemiştir.[315]

80. Müstehaza

774. "Bize Ebu'l-Muğire, el-Evzâ'î'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve İbnu'z-Zübeyr ve Amra bint Abdirrahman b. Sa'd b. Zurâre'den, (onlar da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ümmü Habibe bint Cahş'ın hayız (özür) kanı, O Abdurrahman b. Avf'ın nikâhında iken yedi yıl devam etmişti. Bir ara O, bu derdini Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemişti de Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştu:"

"Şüphe yok ki, o hayız (kanı) değildir. O ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiğinde namazı bırak, gittiğinde gusül yapıp namazını kıl." Hz. Aişe dedi ki, ondan sonra, O, her namaz için gusül yapar, sonra namaz kılardı. O, (gusül yapmak için), kızkardeşi Zeyneb bint Cahş'a ait bir çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı, suyun üstüne çıkardı."[316]

Açıklama

Gusül yapmayı icab eden hallerden biri de kadının hayız kamum kesilmesidir. Hayız, kadının rahminden (=döl yatağından), bir hastalık veya çocuk doğurmak sebebi ile olmaksızın gelen kandır. Buna "âdet hali" denir. Kadın bu halde bazı ibadetleri yapamaz, kocası ile cinsi münâsebette bulunamaz. Yani bu hal, kadının bazı işleri yapmasına Şer'i bir engel teşkil eder. Hayız kanının gelişinin en az ve en çok devam ettiği müddet bellidir. Bunun dışında veya kadının mu'tâd âdet hali günlerinin dışında tenasül yolundan gelen kan, rahimden değil, bir damardan gelir ki, kokusuz olan bu kana "istihâza" kanı, kendisinden böyle bir kan gelen kadına da "müstehaza" denir. İstihâza kanı, diğer organlardan gelen kan gibi sadece abdesti bozar. Binaenaleyh müstehaza, abdest alarak namazını kılar, orucunu tutar, kocasıyla cinsi münasebette bulunabilir. Bu istihâza kam devamlı gelirse, kadın özürlü olmuş olur ve onun hakkında, özür sahipleri için konulmuş hükümler uygulanır. İleride bu bahis yine ele alınacaktır. Yukarıdaki hadiste bahsedilen, Ümmü Habibe'nin, her namaz için gusül yapması, müstehazanın her namaz için gusül yapması farz olduğundan dolayı değildir. Bu, Ümmü Habibe'nin kendi isteği ile nafile plarak yaptığı bir uygulamaydı.[317]

81. Oruçlunun Mübaşereti

775. "Bize Ebû Asım, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan Hişâm'dan,[318] (O) Hammâd'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da), Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- oruçlu iken kendisi ile mübaşerette bulunurdu."[319]

Açıklama

"Mübaşeret", cildin cilde dokunması demektir. Cinsi münâsebet mânâsına da kullanılır. Burada ise, kadın ve erkeğin, cinsi münâsebet dışında birbirinden her türlü zevklenmeleri, istifade etmeleri mânâsına kullanılmıştır. Oruçlunun mübaşereti, cinsi münâsebete varmayacağından veya meni gelmeyeceğinden emin ise, caizdir. Hanefi ve Hanbelilerin görüşü budur. Hanefi Mezhebine göre eğer oruçlu mezkûr hususlarda kendinden emin olmazsa, onun fahiş olmayan mübaşereti mekruhtur. Fahiş olan yani çıplak halde cinsi organları birbirine dokunmuş olarak yapacağı mübaşeret ise, ister nefsinden emin olsun, ister olmasın, mutlaka mekruhtur. Malikilerin meşhur görüşüne göre ise oruçlunun mübaşereti mutlak olarak mekruhtur. Şafiîlerde ise, şehveti tahrik etmeyen mübaşeret mekruh değildir. Ancak bunu yapmamak daha iyidir. Şehveti tahrik eden mübaşeret ise, sahih olan görüşe göre, erkek için haramdır. Mübâşeretirr bir parçası olan öpmenin hükmü de mübaşeretin hükmü gibidir. Oruçlu iken öpme ve mübaşeretten dolayı meni gelirse oruç bozulur ve ittifakla orucun kaza edilmesi gerekir. İmam Malik'e göre kefaret de gerekir. Şayet mezi gelirse Mâlik ve Ahmed'e göre yine orucun kaza edilmesi gerekir. Hanefi ve Şafiîlere göre ise bu durumda oruç bozulmaz.
Oruçla alâkalı bu hadisin hayız konuları içinde zikredilmesi bir müşkillik arzetmektedir. Acaba Dârimi bu hadisi, Hz. Aişe'nin, onunla kısmen aynı senedle gelen ve hayızlı kadınla mübaşeretten bahseden diğer bir rivâyeti[320] ile "asırlarını tek bir hadis kabul ettiği için mi burada zikretmiştir? Ancak biz ne Hz. Peygamber'in oruçlu iken hayızlı bir hanımıyla mübaşerette bulunduğunu belirten, ne de Hz. Peygamber'in hem oruçlu iken hanımıyla mübaşerette bulunduğunu, hem de hayızh hanımıyla mübaşerette bulunduğunu bir arada belirten bir rivayete rastlamadık.
Kocanın hayızlı hanımıyla cinsi münâsebeti haramdır. Cinsi münâsebet dışındaki her türlü zevklenme (mübaşeret) ise, kadının bedeninin göbek ile dizkapağı arası dışındaki yerlerinde, yani göbeği ile dizkapağı arası bir bezle örtülmek suretiyle diğer yerlerinde helâldir. Kadının hayızlı halinde diz kapağı ile göbeği arasından zevklenme (faydalanma, mübaşeret) ise Ebû Hanife ile Malik'e ve Şaflîlerin sahih görüşüne göre haramdır. Ahmed ve Hanefi alimlerden Muhammed'e göre ise, tenzihen mekruh olmakla beraber caizdir.[321]

776. "Bize Ebû Hatim el-Basrî Ravh b. Eşlem haber verip (dedi ki), bize Zâîde, Süleyman'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:"

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- oruçlu iken onlarla (yani ha-nımlarıyla) mübaşerette bulunurdu."[322]

82. Hayızlı Kadın Seccadeyi Uzatabilir

777. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Süleyman bana, Sabit b. Ubeyd'den, (O) el-Kâsım'dan, (O) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- (mescidde i'tikâftayken bir gün) O'na:
"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuştu. O da:
"Doğrusu ben hayızlıyım!" demişti. (O zaman Hz. Peygamber);
"Her halde o (hayız) senin elinde yoktur" buyurmuştu."[323]

Açıklama

Bu hadis, hayızlı bir kadının camiden eliyle bir şey alıp vermesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hayızlı kadının camiye girmesi ise menedilmiştir. Bu konuda bazı özet görüşler şöyledir: Hanefiler cünüb kimse ile hayızlı kadının camiye (mescide), içinden geçip gitmek için de olsa, girmesinin haram olduğunu söylemişlerdir. Ancak cami içinden geçmek mecburiyeti varsa, eğleşmeksizin geçilebilir. Malikiler de, bir zaruret olmadıkça hayızlı kadının camiye girmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Şafnler ise, hayızlı kadın mescidi kirletmeyeceğinden emin olduğunda içinden geçmesinin caiz olduğunu, her halükârda içinde eğleşmesinin caiz olmadığını belirtmişlerdir. Hanbeliler de bu görüştedirler. Ancak onlar, kadının hayız kanı kesilmiş ve abdest almış ise cami içinde eğleşmesinin de caiz olduğunu söylemişlerdir.[324]

83. Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı Hakkında

778. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Fâtima bintu'l-Munzir'den, (O da) ninesi Esma' binti Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti (ki, Esma') şöyle dedi:"
"Bir kadını, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızdan temizlendiğinde elbisesini nasıl yapıp (temzileyeceğini) sorarken işitmiştim. (Hz. Peygamber ona) şöyle buyurmuştu:"
"Şayet onda bir kan görürsen onu kazı, sonra onu (su ile) ovup (yıka), sonra elbisenin diğer taraflarına (su) serp, sonra da onunla namazını kıl."[325]

Açıklama

Hayız kanı da, vücûdun diğer uzuvlarından çıkan kan gibi necistir. Binaenaleyh hayız kanı bulaşmış bir elbiseyle namaz kılmanın sahih olması için bulaşık yerin yıkanması gerekir. Hayız kanı vücûda bulaşmışsa, oranın da temizlenmesi şarttır. Hanefi alimler, bulaşık kan çok ise onun yıkanmasının gerekeceğini, yukarıdaki hadiste de çok kan bulaşmasının sözkonusu olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre az kan, diğer galiz az necasetler gibi, dinde bağışlanmıştır. Bunun ölçüsü de katı necasette bir miskal (yaklaşık 4 gr.) ağırlığı, sıvı necasette el ayası genişliği miktardır. İmam Mâlik de az kanın bağışlanmış olduğu görüşündedir. Ancak O, kan dışındaki diğer necis şeylerin azının da yıkanması gerektiğini söylemiştir. Şafîîler ise, kan dahil bütün necis şeylerin azının da çoğunun da yıkanması gerektiğini söylemişlerdir. Onlar sadece pire kanını bundan hariç tutarlar. Çünkü ondan sakınmak mümkün değildir.

Yukarıdaki hadiste kan bulaşığının daha iyi çıkması için önce kazınması, sonra su ile ovularak yıkanması tavsiye edilmiştir. Bu hadisten, necaseti gidermek için, belli sayıda yıkamanın şart olmadığı, temizlemenin esas olduğu da anlaşılmaktadır. Elbisenin diğer yerlerine su serpme tavsiyesi ise, kuşkulu insanları, elbisede necaset kaldı mı, kalmadı mı gibi vehimlerden korumak için psikolojik bir tedbirdir.[326]

84. Müstehazanın Guslü Hakkında

779. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize İsrail), İbrahim b. Muhacir'den, (O) Safiyye bint Şeybe b. Osman'dan, (O da) mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:" "Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- hayzı sormuş, (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"*Suyunu ve sidr ağacının öğütülmüş yaprağını alıp yıkan ve (vücûdunu) iyice temizle. Sonra başının üzerine, saç diplerine ulaştırıncaya kadar (su) dök. Ardından güzel koku (misk) sürülmüş bir bez parçası al (ve onunla temizlen).*" (Kadın):
"Onunla nasıl yapıp (temizlenirim), ya Rasûlullah?" demişti. (Hz. Peygamber) bir şey söylememişti. (Kadın tekrar);
"Nasıl yapıp (temizlenirim), ya Rasûlullah?" (demiş), (Hz. Peygamber yine) bir şey söylememişti. Bunun üzerine Aişe, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- işitiyorken;
"Güzel koku (misk) sürülmüş bir bez parçası al ve onunla kan izlerini araştırıp (üzerlerinden gezdir)" demişti de (Hz. Peygamber) onu yadırgamamıştı.[327]

Açıklama

Bu hadis, hayız müddeti (âdet hali) biten kadının nasıl gusül yapıp temizleneceğini bildirmektedir. Hadisin, hayızlı kadının guslü ile alâkalı olduğu halde müstehazanın guslü bölümünde zikredilmesi, her ikisinin de aynı şekilde gusül yapmaları gerektiğinden dolayı olmalıdır.
Hz. Peygamber burada hayızlı bir kadının en güzel bir şekilde nasıl temizleneceğini öğretmektedir. Binaenaleyh sidr yaprağının, güzel koku sürülmüş bez parçasının kullanılması farz, vâcib veya Sünnet değildir. Bilakis bunlar, temizliğin daha iyi olması ve hayız kanı kokusunun daha iyi giderilmesi için müstehab görülen şeylerdir. Bunun için sidr yaprağı yerine sabun ve benzeri şeyler, gusülden sonra kan izlerinin üzerine sürülecek misk yerine herhangi meşru' güzel bir koku kullanılabilir.
Hadiste ismi verilmeyen (müphem) Ensârlı kadın, Müslim'in rivayetinde belirtildiğine göre, Esma' bint Şekel'dir.[328]

780. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
Fatıma bint Ebû Hubeyş, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve:
"Ya Rasûlullah, demişti, doğrusu benim hayız, kanım hiç kesilmiyor. Bu yüzden temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?" (Hz. Peygamber O'na) şöyle buyurmuştu:
"Hayır, (namazı bırakma). Bu ancak bir damar (dan gelen bir kandır). Binanealeyh hayız (vaktin.) geldiğinde namazı bırak, gittiğinde üstündeki kanı temizle ve namazını kıl."[329]
781. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), Muhammed b. İs hak, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:"
Cahş'ın kızının Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hayız kanı hiç kesilmeyip devam etmişti, ("müstehaza" olmuştu) da, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Bunun üzerine O gerçekten, su dolu olan çamaşır teknesine girip içine dalar, sonra ondan, kan (suyun) üstünü kaplamış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı."[330]

Açıklama

Bu hadiste Cahş'ın bahsi geçen kızı Ümmü Habibe'dir. Hadisin diğer rivayetlerinde[331] müstehaza olan Ümmü Habibe'nin her namaz için gusül yapmış olduğu belirtilmekte, ancak bunu O'na Hz. Peygamber'in emretmiş olduğu tasrih edilmemektedir. Fakihler de Ümmü Habibe'nin bunu kendiliğinden bir nafile olarak yaptığına yormuşlardır. Hadisin sadece mezkûr İbn İshak rivayetinde Hz. Peygamber'in O'na her namaz için gusül yapmasını emrettiği tasrih edilmektedir ki, Beyhaki bu rivayetin, hadisin diğer rivayetlerine muhalefetinden dolayı hatalı olduğunu söylemiştir. Bununla beraber bazı alimler, îbn İshak'ın rivâyetindeki, her namaz için gusül yapma emrinin mendûbluk ifade ettiğini söyleyerek rivayetlerin arasını te'lif etmiş ve aralarında bir zıtlığın olmadığını söylemişlerdir. Müstehazanın, her namaz için gusül yapmasının gerekli olmadığı konusunda ise alimlerin cumhurunun ittifakı vardır.[332]

782. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Abdurrahman İbnu'1-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"O (yani söz konusu edilen müstehâza) ancak falancadır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ona her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Sonra bu ona zor gelince, ona öğle ile ikindiyi bir gusülle, akşam ile yatsıyı da bir gusülle cem etmesini (yani birlikte kılmasını), sabah için ise (ayrı bir) gusül yapmasını emretmişti."[333]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Alimler (onun isminin) Sehle bint Süheyl (olduğunu) söylüyorlar. Yezîd b. Hârûn ise, Süheyle bint Sehl (olduğunu) söylemişti."[334]

Açıklama

Hz. Aişe'nin rivayetlerinde Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- müstehâza kadınlara farklı emirler vermiş olduğu görülmektedir. Bu, onların, birden fazla olmaları ile istihâza durumlarının farklılığından dolayı olmalıdır. Binaenaleyh bu hadisler arasında hem olay, hem hüküm bakımlarından bir zıtlık yoktur. Yukarıdaki haberde söz konusu olan müstehâza, muhtemelen, Sehle bint Süheyl'dir. Sehle'nin "mutehayyıre", tavsiye edilen, namazları birleştirmenin de "cem-i sûrî=şeklî cem" (yani gusül yapmakta kolaylık olsun diye bir namazı onun son vaktinde, sonrakini onun ilk vaktinde kılarak şeklen birleştirmek) olabilecekleri söylenmiştir.[335]

783. "Bize Hâşim İbnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki; ben Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'a, müstehâzayı sordum da bana, babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki:"
"Bir kadının hayız kanı, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hiç kesilmeyip devam etmişti de (ona) şöyle emredilmişti. (Şu'be) dedi ki, Abdurrahman'a,
"Ona Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- mi emretmişti?" dedim. O da şu karşılığı verdi:
"Sana Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- hiçbir şey rivayet etmeyeceğim! (O kadına) öğleyi geriye (son vaktine) bırakması, ikindiyi öne (ilk vaktine) alması ve ikisi için bir gûsül yapması, akşamı geriye (son vaktine) bırakması, yatsıyı öne (ilk vaktine) alması ve ikisi için bir gusül yapması, sabah için de bir gusül yapması emredilmişti."[336]

Açıklama

Hz. Peygamber'in zamanında müslümanlara emir verme yetkisi Hz. Peygamber'e ait olduğu için onun zamanına nisbet edilen "emredildi", "yasaklandı" gibi ifadelerin, hükmen Hz. Peygamber'in emir ve yasaklamasını ifade ettikleri, yani "hükmen merfû" oldukları kabul edilir. Bununla beraber bu ifadeler, emir ve yasağın Hz. Peygamber'e ait olduğunda sarih değildirler.[337]

784. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana ez-Zühri, Urve'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Ümmü Habîbe bint Cahş'ın hayız (özür) kanı, Abdurrahman b. Avf'ın nikâhındayken yedi yıl hiç kesilmeyip devam etmişti. 0, bir ara bu derdini Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- söylemişti de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuştu:

"Şüphe yok ki o, hiç hayız (kanı) değildir. O ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiği zaman namazı bırak, gittiği zaman gusül yap ve namazını kıl." Hz. Aişe dedi ki, ondan sonra O, her namaz için gusül yapar, sonra namaz kılardı. (Hz. Aişe sözüne devamla) dedi ki:
"O, kızkardeşi Zeyneb bint Cahş'a ait bir çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı."[338]
785. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Fâtıma bint Ebî Hubeyş;
"Ya Rasûlullah, demişti, doğrusu ben hayız (özür) kanı hiç kesilmeyip devam eden bir kadınını. Bu sebeple namaz kılmayı bırakayım mı?" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştu:
"Hayır, (namazı bırakma!) Bu ancak bir damar(dan gelen kandır), hiç hayız (kanı) değildir. Binaenaleyh hayız (vaktin) geldiği zaman namaz kılmayı bırak. Gittiği zaman ise üzerindeki kant yıka, abdest al ve namazını kıl."
Hişâm dedi ki, babam şöyle derdi:
"(Hayız vakti bittiğinde) ilk :uslü yapar, ondan sonra olan (kan akıntılarında) temizlenip (abdest alır) ve namazını kılar."[339]

Açıklama

.Müstehâza olan kadının çeşitli durumları vardır. Müstehâza; ilk olarak âdet görmeye başlayan ("mubtedie"), âdet görmekte olan ("mu'tade"), âdet vaktini ve müddetini bilen, âdet vaktini ve müddetini unutmuş olan ("mutehayyıre"), hayız kanını istihâza kanından ayırdedebilen ("mümeyyize"), bunları birbirinden ayır de demeyen kadın gibi değişik durumlar gösterebilir. Bunların herbiri ile alâkalı değişik mesele ve hükümler vardır. Bu hadiste âdet görmekte olan ("mu'tade") bir müstehâzanm nasıl hareket edeceği açıklanmaktadır. Buna göre müstehâza-i mu'tade, önceki hayız kanı görme (âdet hali) müddeti kadar hayızlı sayılır. Bu müddetin bitiminde gusül yapar. Böylece, hayızla kendisine haram olmuş olan şeyler helâl olur. Abdest alıp namaz kılar. Kur'an okur... Ebû Hanife'nin, bir rivayete göre Şafiî'nin ve meşhur görüşüne göre Ahmed'in görüşü de böyledir. Mâlik ise, mümeyyize olmayan müstehâzanın böyle yapacağını, mümeyyize olanın ise ayırdetmesine göre âdet halinin bitip istihâza halinin başlayacağını söylemiştir. Şafiî'nin en sahih görüşü de böyledir.[340]

786. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize el-Leys b. Sa'd, Nâfi'den, (O da) Süleyman b. Yesâr'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"Bir adam O'na (yani Süleyman'a), Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Ümmü Seleme'den (naklen) haber vermiş ki bir kadın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında o muayyen kanı akıtıyormuş da Ümmü Seleme onun için Rasûlullah'tan -sallallahu aleyhi ve sellem- fetva sormuş. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na şöyle buyurmuş:
"O, kendisine olan olmadan (yani başına gelen musibet gelmeden) önce hayız görmekte olduğu gece ve gündüzlerin sayısına, bunların bir aydaki miktarına baksın da bu (müddet) için namazı bıraksın. Bu (müddeti) geride bıraktığı ve namaz (vakti) geldiği zaman gusül yapsın ve (kan akıntısına mani olmak için) bir bez ile avret yerini sağlam bir şekilde sarıp bezin uçlarını beline bağlasın, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlasın), sonra da namazını kılsın."[341]

Açıklama

Bu hadis, hayız gören kadına, hayız kanının kesilmesiyle hemen gusül yapmasının farz (vâcib) olmayacağına, namaz vaktinin gelişiyle vâcib olacağına, önceden âdet görmekte olan müstehâzaya, bu âdet hali kadar bir zaman geçince gusül yapmasının farz (vacip) olduğuna, yine müstehâzanın avret yerine bir bez parçası, pamuk veya hijyenik bağ sarıp kanın akmasına mani olmaya çalışmasının vacip olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadiste ismi verilmeyen müstehâza, Ebû Davud'un bir rivayetinde tasrih edildiği üzere, Fâtıma bint Ebî Hubeyş'tir.[342]

787. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Zi'b, ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O) Hz. Âişe'den, (O da) Ümmü Habîbe'den (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Hatibe):"
"Ya Rasûlullah! (Hayız kanı) bana galip geldi, (kesilmek bilmiyor. Ne yapayım?)" demişti. (Hz. Peygamber de) şöyle buyurmuştu:
"Gusül yap ve namazını kıl."[343]
788. "Bize Süleyman b. Dâvûd el-Hâşimî haber verip (dedi ki), bize ibrahim -yani İbn Sa'd-, ez-Zührî'den, (O da) Amra bint Sa'd b. Zürâre'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Amra) Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Aişe'yi şöyle derken işitmişti: Ümmü Habibe bint Cahş -ki O, yedi yıl istihaza kanı görmüştü- Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş ve bu derdini O'na söyleyip onun hakkında Ondan fetva istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na şöyle buyurmuştu:
"Şüphesiz bu, hiç hayız (kanı) değildir. Bu ancak bir damar(dan gelen kandır). Binaenaleyh gusül yap, sonra namazını kıl." Hz. Aişe (sözünün devamında) şöyle demişti:
"Ümmü Habibe de, (bundan sonra), her namaz için gusül yapıp namazını kılıyordu. O çamaşır teknesinin içine otururdu da kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı. Sonra namazını kılardı."[344]
789. "Bize Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) ez-Zührî'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki:"
"Ümmü Habibe bint Cabş Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında müstehâza olmuştu da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na her namaz için gusül yapmasını emretmişti. Ondan sonra O, hakikaten, su dolu olan çamaşır teknesinin içine dalardı da sonra ondan, kanı onun üstüne çıkmış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı."[345]
790. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ishak, el-Kâsım'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani bir önceki hadiste zikredilen istihâzah kadın), Bâdiye bint Ğaylân es-Sakafiyye idi."[346]

Açıklama

Hz. Aîşe, Hz. Peygamber'in zamanında istihâzah olan birkaç kadından bahsetmektedir. Bunlardan biri de Bâdiye bint Ğaylân es-Sakafiyye'dir. Hz. Aişe, muhtemelen, bu istihâzah hanımlardan değişik zamanlarda ayrı ayrı bahsetmiş, yanında bulunanlardan her biri de O'ndan duymuş olduğu ismi nakletmişti. Bu durumda bu haberler arasında bir zıtlık yoktur.
(Muhammed b. İshak), Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (o) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen rivayet etti ki), o (yani söz konusu edilen istihâzalı kadın), ancak, müstehâza olan Sehle bint Süheyl b. Amr'dır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na, her namazda gusül yapmasını emretmişti. Sonra bu O'na zor gelince, öğle ile ikindiyi bir gusülle, akşam ile yatsıyı bir gusülle cemetmesini (beraber kılmasını), sabah için ise (ayrı bir) gusül yapmasını emretmişti. [347]

791. "Bize Ahmed b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Muhammed, Sa'd b. İbrahim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Alimler), onların (yani Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında istihâzalı oldukları söylenen kadınların) üçü, Abdurrahman b. Avf'ın nikâhında idiler diye ihtilâf etmişler ve onlardan bazısı;
"O (yani Abdurrahman b. Avfm istihâzah hanımı), Ümmü Habibe'dir" demiş, bazısı;
"O, Bâdiye'dir" demiş, bazısı ise;
"O, Sehle bint Süheyl'dir" demiştir.[348]

Açıklama

Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında istihâzalı olan on bir hanımın ismi, bir kısmı zayıf senedlerle de olsa, kitaplara geçmiştir. Bunlar; Fâtıma bint Ebî Hubeyş, Ümmü Habibe bint Cahş, Hanine bint Cahş, Hz. Peygamber'in dört hanımı: Hz. Zeyneb bint Cahş, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Ümmü Habîbe, Hz. Şevde, Sehle bint Süheyl, Esma' bint Mersed el-Hârisiyye, Zeyneb bint Ebî Seleme ve Badiye bint

Gaylân es-Sakafîyye'dir.[349] Bunlardan üçü yani Ümmü Habibe bint Cahş, Sehle ve Bâdiye, Abdurrahman b. Avfla evlilik yapmışlardı.[350] Yukarıdaki haberden anlaşıldığına göre bazı alimler, bu üç hanımın üçünün değil de birinin istihâzalı olduğu görüşündeydiler.[351]

792. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya haber verdi ki, el-Ka'kâ' b. Hakîm O'na haber vermiş ki, O, Sa'îd'e, müstehâzayı sormuş, O da şöyle demiş:"
"Kardeşimin oğlu! Bunu benden daha iyi bilen hiç kimse kalmamıştır, (tam adamına rastladın!) O, hayız (vakti) geldiği zaman namazı bıraksın, gittiği zaman ise gusül yapsın ve namazını kılsın!"[352]
793. "Bize Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Hâşimoğullarının âzâdlısı Ammâr'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) müstehâza konusunda şöyle rivayet etti:"
"O, hayızlarının günlerinde namazı bırakır, sonra gusül yapar, sonra (kan çıkan yere pamuk veya benzeri bir şey) tıkar ve avret yerini bir bez ile sağlam bir şekilde sarıp bezin uçlarım beline bağlar, (yani âdet bezi, hijyenik bez bağlar), sonra da namazını kılar." Bunun üzerine bir adam;
"(Kan) aksa da mı (namazını kılar?)" diye sordu. (İbn Abbâs);
"Şu oluk gibi aksa da (kılar.)" karşılığını verdi.[353]

Açıklama

Müstehâzanın, kadınlık organına pamuk veya benzeri bir şey koyup onu bezle sarmak suretiyle kan akıntısına mani olmaya çalışması gerekir. Şafiî Mezhebine göre bu, vâcibdir. Şayet bu yapılmaz ve kan dışarı çıkarsa, abdestin tekrar alınması gerekir. Ancak, imkân ölçüsünde kan akıntısına mani olunmaya çalışılır da yine kan gelirse, bu durumda abdestin tekrar alınması vâcib değildir. Hanefi Mezhebine göre de, bir şey bağlamak suretiyle kan akıntısına mani olabilen müstehâzanın, bunu yapması gerekir. Bu durumda o, sıhhatli insan gibi olur. Şayet kan akıntısına mani olamazsa, özürlü sayılır.[354]

794. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hu-meyd, Ammâr b. Ebî Ammâr'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"İbn Abbâs müstehâza hakkında (önceleri) insanların en sert görüşlülerinden idi. Daha sonra ise (müstehâzaya) kolaylık tanımıştı. (Bir gün) O'na bir kadın gelip;
"Hayız kanım akıyorken (istihâzalı iken) Ka'be'ye girebilir miyim?" demiş, O da şu karşılığı vermişti:
"Evet, onu fazlasıyla akıtsan da (girebilirsin). (Kadınlık organının içine pamuk gibi bir şey) koy, sonra avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarım beline bağla, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağla), sonra da (Ka'be'ye) gir!"[355]
795. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, İsmail b. Ebî Hâlid'den, (O) Mucâlid'den, (O) Âmir'den, (O) Kamîr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Kamîr) şöyle dedi:"
"Ona (yani Hz. Aişe'ye) müstehâza'yı sormuştum. O da şöyle demişti:"
"Daha önce, esnasında namazı bırakmış olduğu hayızlarının (günlerinin geçmesini) bekler. Sonra, içinde temizlenmiş olduğu temizlik günü gelince gusül yapar. Sonra da her namazda abdest alır ve namazını kılar."[356]
796. "Bize Musa b. Hâlid, Mu'temir'den, (O) İsma'îl'den, (O) kabilesinden olan bir adamdan, (O da) Ebû Ca'fer'den (naklen), Hz. Âişe'nin söylediğinin aynısını haber verdi."[357]
797. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsma'ü, Âmir'den, (O) Kamir'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) haber verdi:"
"Esnasında namazı bırakmış olduğu (hayız) günlerinde bekler, (hayızlıya haram olan bir şey yapmaz). Akabinde, içinde temizlenmiş olduğu temizlik günü gelince gusül yapar. Sonra da her namazda abdest alır ve namazını kılar."[358]
798. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Ebu'l-Yekâzân'dan, (O) Adiyy b. Sâbit'ten, (O) babasından, (O) dedesinden, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Müstehâza her ayda (önceki) hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra (hayız günlerinin) bitiminde (temizlik günü) gelince gusül yapar, namaz kılar, oruç tutar. Her namazda ise abdest alır."[359]

Açıklama

Alimlerin cumhuru, müstehâzanın, sadece hayız müddetinin bitiminde bir defa gusül yapmasının vâcib olduğunu, ondan sonra diğer hayız müddetine kadar abdest alıp namaz kılabileceğini, oruç tutabileceğini, Kur'an okuyabileceğini söylemişlerdir. Ancak abdestin her namaz için mi, her vakit için mi gerektiği konusunda ihtilâf vardır. Şafiî Mezhebinde, istihâzalı bir kadının bir abdestle, edâ edilen yahut kaza edilen bir farz namazdan fazla namaz kılamayacağı söylenmiştir. Malikîlere göre ise, müstehâzanın, her namaz için abdest alması mustehabdır. Ona, sadece başka bir hades sebebiyle abdest almak vâcib olur. Hanbeliler ve Şafiîler de müstehâzanın bir abdestle bir namaz vakti içinde, başka bir hades vaki olmadıkça, dilediği kadar namaz kılabileceğini, bir sonraki namaz vaktinde namaz kılması için yeniden abdest almasının farz (vâcib) olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed, müstehâzanın her farz için gusül yapmasının daha ihtiyatlı olduğu görüşündedir.[360]

799. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr ve Hafs'tan, (onlar da) el-Hasan'dan (naklen), (onun) hayız günlerini bilen müstehâza hakkında;"
"O, boşanılıp da muayyen kanın (akıntısı) uzadığı zaman, (önceki) hayızlarının miktarmca üç hayız iddet bekler" (dediğini), (müstehâzanın) namazı hakkında ise;
"Her ayda hayız vakti geldiği zaman namazı bırakır" (dediğini) rivayet etti."[361]
800. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Katâde'ye:
"Hayız (müddeti) belli olan bir kadının (hayızı) sonra beş gün veya dört gün yahut üç gün artmış(sa ne yapar?)" demiştim. O da;
"Namazını kılar" karşılığını vermişti. (Sonra);
"Ya iki gün (artmışsa?)" demiştim de O,
"Bu, onun hayız (müddetinden sayılır)" cevabını vermişti. (Daha sonra bu meseleyi) İbn Sîrîn'e sormuştum da (O, cevap vermekten kaçınarak),
"Bunu kadınlar daha iyi bilir" demişti.[362]

Açıklama

Önceden müddeti ma'lûm bir âdet hali olan bir kadının hayız kam, bu âdet müddetinden iki gün daha fazla gelirse, Katâde'ye göre bu iki gün de hayızdan sayılır. Daha da fazla gelmesi halinde bunlar istihâza kanı demektir. Binaenaleyh böyle bir kadın gusül yapıp namazını kılar. Katâde'nin, malûm âdet hali müddetinden sonraki ilk iki günü de hayızdan sayması, herhalde, ihtiyatlı davranma düşüncesinden dolayıdır. Böyle hareket etmeye "istizhâr=ihtiyatlı davranma" denir. İmam Malik de, bir rivayete göre, müstehâza'nm, a'zamî hayız müddetini geçmemek şartıyla, malûm âdet müddeti üzerine üç gün "istizhâr" yapmasının gerektiğini söylemiştir ki O, bu görüşüyle alimlerin cumhuruna muhalefet etmiştir. Ibn Şirin, sorulan meseleyi kadınlara havale etmiştir. Çünkü onlar, hayız kanını istihâza kanından daha iyi ayırdedebilir, hangi durumlarda ihtiyatlı davranmaları gerekeceğini daha iyi bilebilirler. Böylece O, bu meselenin biraz da tecrübeye dayandığına işaret etmiştir.[363]

801. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen), temizlik günlerinde muayyen kanı gören kadın hakkında, O'nun;
"Gusül yapıp namazını kılması görüşündeyim" dediğini rivayet etti."[364]
802. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Abdulhamid b. Behrâm, Şehr b. Havşeb'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
İbn Abbâs'a müstehâza olan kadın sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"(Daha önce) hayız olduğu (müddet) kadar bekler. (Bu müddet içinde) namaz kılmaktan (kendini) menetsin. Sonra gusül yapsın ve namazını

kılsın. Nihayet, içinde hayız olduğu zamanı gelince yine namaz kılmaktan (kendini) menetsin. Sonra gusül yapsın. Zira bu (istihâza hali) ancak Şeytandandır. O, o (kadınlardan) birini küfre düşürmek ister."[365]

Açıklama

İstihâzanın Şeytandan olduğu, Hz. Peygamberin sarih merfu hadislerinde de belirtilir. Bunun mânâsı, Allahu a'lem, bu halin, istihâzalı kadım vesveseye, kargaşaya ve nihayet hak yoldan çıkmaya, ibadetten uzaklaşmaya sürüklemesi için Şeytana bir fırsat vermesidir. "Şeytândan dır" ifadesi, Şeytan kötülüğün sembolü de olduğu için, istihâza halinin kötülüğünden ve sebep olabildiği fenalıklardan kinaye de olabilir. Bu sözün hakikat olması da, tabiî olarak, ihtimal dahilindedir.[366]

803. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsra'îl haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak, Muhammed b. Ebî Ca'ferden (naklen) rivayet etti ki O, müstehâza hakkında şöyle dedi:"
"(Önceki) hayızlarının günlerinde namazı bırakır. Sonra gusül yapar, (kadınlık organına) pamuk tıkar ve her namaz için abdest alır."[367]
804. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Firâs'tan, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Mesrûk'un karısı olan Kamîr'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Müstehâza, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlı kadına haram olan şeyleri yapmaz). Sonra bir defa gusül yapar ve her namaz için abdest alır."[368]
805. "Bize M uhamm e d b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize Hâlid, Enes b. Sirin'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"Enes'in yakınlarından bir kadının hayız kanı kesilmeyip devam etmişti de bana, (ne yapması gerekeceğini sormamı) emretmişlerdi. Ben de İbn Abbâs'a sormuştum. O da şu karşılığı vermişti:"
"O, bahrânî kanı gördüğü müddetçe namaz kılmasın. Gündüzün bir anında, (yani kİsa bir zaman) da olsa, temizliği görünce ise gusül yapsın ve namazını kılsın."[369]

Açıklama

"Bahrânî kan"dan maksat, koyu kırmızı ve çok olan kandır. İbn Abbâs'a göre istihâzah kadın, böyle bir kan görürse, hayızlı demektir. Binaenaleyh namaz kılmaz. Kadın, az bir zaman da olsa, bu bahrânî kanın kesilmesiyle temizlik halini görünce gusül yapıp namazını kılar. Öyle anlaşılıyor ki İbn Abbâs, fazla kanın çıkışını hayız kanının belirtisi, az kanın çıkışını ise istihâza kanının belirtisi saymıştır.[370]

806. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Hâlid, Enes b. Sirin'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Enes b. Mâlik'in bir "ümmü veled"inin hayız kanı kesilmeyip devam etmişti de bana, ibn Abbâs'tan fetva sormamı emretmişlerdi. Ben de Ona sormuştum. O da şöyle demişti;
"O, bahrânî kanı gördüğü zaman namaz kılmasın. Temizliği gördüğü zaman ise gusül yapsın ve namazını kılsın."[371]
807. "Bize Haccâc b. Nusayr rivayet edip (dedi ki), bize Kurre, ed-Dahhâk'tan (naklen) rivayet etti ki, bir kadın Ona (yani ed-Dahhâk'a) sorup şöyle demiş:"
"Doğrusu ben, hayız kanı kesilmeyip devam eden ("müstehâza") bir kadınım, (nasıl yapmalıyım?)" O da şöyle cevap vermiş:
"Taze kan görünce, (önceki) hayızlarının günlerinde (hayızlıya haram olan şeyleri yapmaktan kendini) tut."[372]
808. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Müstehâza, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlıya haram olan şeyleri yapmaz). Sonra öğle ve ikindi için bir gusül yapar. Yahut akşamı geriye, (son vaktine) bırakır, yatsıyı öne, (ilk vaktine) alır. Bu yatsı vaktinde olur. Sabah için de bir gusül (yapar). (Müstehâza) oruç tutmaz, kocası ona gelmez, (onunla cinsi münâsebet yapmaz) ve Mushaf a dokunmaz.[373]

Açıklama

Alimlerin cumhuru, müstehâzanın, özürlü de olsa, temiz hükmünde olduğu görüşündedir. Binaenaleyh o, abdest alıp namazını kılar, Kur'an okur, oruç tutar, kocası onunla cinsi münâsebet yapabilir. İbrahim en-Neha'î, yukarıdaki görüşüyle cumhura muhalefet etmiştir. Hz. Âişe de, kocanın müstehâza hammıyla cima yapmasının caiz olmadığını söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise müstehâza ile cima', ancak harama kayma endişesi ve istihâza halinin uzun sürmesi durumunda caizdir.[374]

809. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Ebul-Ahvas, Abdulaziz b. Rufey'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"İbn Abbâs müstehâza hakkında şöyle derdi:"
"O, öğle ve ikindi için bir gusül, akşam ve yatsı için de bir gusül yapar, O (yine) şöyle derdi: O, öğleyi geriye, (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne, (ilk vaktine) alır, akşamı geriye bırakır, yatsıyı öne alır."[375]
810. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen), müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) haber verdi:"
"O (önceki) hayızlarının (günleri) geride kaldığında[376] ikindi olunca tam bir abdest alır, (yani gusül yapar). O sonra bir bez alsın ve onunla avret yerini iyice sarıp, uçlarını beline bağlasın; (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlasın). Sonra öğle ve ikindiyi birlikte kılsın. Sonra bunun aynısını (yatsı vaktinde) yapsın. Sonra akşam ve yatsıyı birlikte kılsın. Sonra bunun aynısını (sabah vaktinde) yapsın. Sonra da sabahı kılsın."[377]
811. "Bize Zekeriyyâ' b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Abdulkerîm'den, (O da) Atâ', Sa'ıd ve İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, Atâ', Sa'îd ve İkrime) müstehâza hakkında şöyle dediler:"
"O, her gün ilk namaz[378] ve ikindi için gusül yapıp onları kılar. Akşam ve yatsı için gusül yapıp onları kılar. Sabah namazı için de gusül yapar."[379]
812. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus haber verip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, Abdullah b. Şeddâd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Müstehâza gusül yapar, sonra öğle ile ikindiyi birlikte kılar. Şayet bir şey (yani bir akıntı) görürse, gusül yapar ve akşam ile yatsıyı birlikte kılar."[380]

85. "(Müstehâza) Öğleden Öğleye Gusül Yapar, Cinsî Münâsebette Bulunur, Oruç Tutar" Diyenler

813. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Sümey'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'e, müstehâzayı sormuştum da O, şöyle demişti:"
"O, (önceki) hayızlarının günlerinde oturur, (hayızlı kadına haram olan şeyleri yapmaz). (Sonra bu müddet geçince) öğleden öğleye gusül yapar ve bir bezle kötü kokuyu giderir, kocası ona gelir, (cinsî münâsebet yapabilir) ve oruç tutar." [381] (Sümeyy dedi ki) bunun üzerine ben (O'na);
"Bunu kimden (naklediyorsun?)" demiştim de O, (bana atmak için) çakıl taşları almıştı."[382]
814. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Müstehâza) öğleden, öğleye gusül yapar ve her namaz için abdest alır. Şayet kan Ona galip gilirse (yani akıntı çok olursa), avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarını beline bağlar, (yani âdet bezi, hijyenik bağ bağlar)." El-Hasan da (müstehâza hakkında) bunu söylerdi.[383]
815. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Yahya rivayet etti ki:"

"Ebû Bekr b. Abdirrahman İbni'l-Hâris b. Hişâm'ın âzâdlısı olan Sümeyy kendisine haber vermiş ki, el-Ka'kâ' b. Hakim ve Zeyd b. Eşlem O'nu, "müstehâza nasıl gusül yapar?" diye sormak üzere Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'e göndermişlerdi de (O, gidip sorunca) Sa'îd şöyle demişti:"
"O, öğle namazı için, öğleden ertesi günü aynı (zamana) kadar (yeterli olacak olan) gusül yapar. Şayet o kan ona galip gelirse (yani akıntı çok olursa), avret yerini bir bezle iyice sarıp bezin uçlarını beline bağlar, (yani âdet bezi bağlar) ve her namaz için abdest alır, namazını kılar."[384]
816. "Bize Musa b. Hâlid, Mu'temir'den, (O) babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen), müstehâza hakkında (O'nun şöyle dediğini) rivayet etti:"
"O, öğle namazından ertesi günü öğle namazına gusül yapar."[385]
817. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Müstehâza, aydaki hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra öğleden öğleye gusül yapar ve her namazda abdest alır. O, oruç tutar, namaz kılar, kocası ona gelir, (cinsî münâsebet yapabilir)."[386]
818. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Abbâd b. Mansûr'dan, (O da) el-Hasan ve Atâ'dan (naklen) bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[387]
819. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Dâvûd'dan, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Mesrûk'un karısı olan Kamîr'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Aişe, müstehâza hakkında şöyle demiş:
"O, her gün bir defa gusül yapar."[388]
820. "Bize Mervân, Bukeyr b. Ma'rûftan, (O) Mukâtil b. Hayyân'dan, (O) Nâfî'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbn Ömer) şöyle derdi:"
"Müstehâza öğleden öğleye gusül yapar." Mervân dedi ki:
"Bu, el-Evzâ'î'nin de görüşüdür."[389]
821. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy, Ubeydullah b. Amr'dan, (O) Abdulkerîm'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Müstehâza, her gün "ilk namaz"da (yani öğle namazında) gusül yapar." Bu (görüşle) hiç amel edilmemiştir.[390]

Açıklama

Bu bölümde, bazı alimlerin, müstehâzanın günde bir defa öğle namazında gusül yapmasının gerektiği görüşünde oldukları bildirilmiştir. Ancak, bölümün son cümlesinde açıklandığı gibi (bu açıklama her halde Dârimi'ye aittir), bu görüş benimsenmemiş, onunla amel edilmemiştir. Hattâbî, müstehâzanın günde bir defa gusül yapması ile ilgili haberlerin, âdet günlerini ve vaktini unutmuş olan, ama, âdet günlerinde hayız kanının hep öğleyin kesildiğini hatırlayan müstehâza hakkında olabileceğini söylemişse de, bu haberlerde onları böyle anlamamıza, yani onları "tahsis" etmemize imkân verecek hiçbir karine yoktur.[391]

86. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunabilir" Diyenler

822. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Attâb -ki O, İbn Beşîr el-Cezerî'dir-, Husayf'dan, (O) Ikrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) müstehâza hakkında rivayet etti (ki, İbn Abbâs):"
"Kocasının ona gelmesinde (yani onunla cinsî münâsebetyapmasında) hiçbir mahzur görmemişti."[392]
823. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Salim el-Aftus'tan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Sa'îd b. Cübeyr'e; "müstehâza ile cinsî münâsebet yapılır mı?" diye sorulmuş, O da şöyle karşılık vermişti: "Namaz, cinsî münâsebetten daha büvük (ve mühim bir iştir)"[393]
824. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Sümey'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Museyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Ona (yani müstehâzaya) kocası gelir, (onunla cinsî münâsebet yapabilir)."[394]
825. Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasandan, O'nun müs-tehâza hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Kocası onunla (yani müstehâza ile) cinsî münâsebet yapabilir.
826. "Bize Ebu Asım, Abdullah b. Müslim'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi (ki, Sa'îd) müstehâza hakkında şöyle dedi:"
"Kocası onunla, o kan hasırın üzerine damlasa da, cinsî münâsebet yapabilir."[395]
827. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Humeyd'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Bekr b. Abdillah'a denmişti ki: El-Haccâc b. Yûsuf;
"Şüphe yok ki, müstehâzanın kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz" diyor, (sen ne dersin?) (Bunun üzerine) Bekr b. Abdillah el-Müzenî şöyle dedi:
"Namaz, hürmet, (haramîık ve saygı) bakımından daha büyüktür. Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir."[396]
828. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:
"Kocası ona (yani müstehâzaya) gelir, (onunla cinsî münâsebet yapabilir)."[397]
829. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Atâr İbnu's-Sâib'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ'), müstehâza hakkında şöyle dedi:"
"Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir. O, (önceki) hayız günlerinde namazı bırakır. Sonra kendisine namaz kılmak helâl olunca, (kocası isterse) onunla cinsî münâsebet yapsın!"[398]
830. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Amr b. Zur'a el-Hârifî, Muhammed b. Sâlim'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:
"Müstehâzanın kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir."[399]
831. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb, el-Hasan ve Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:"
Onlar müstehâza hakkında şöyle dediler:
"O, gusül yapar ve namazını kılar, Ramazanda oruç tutar, kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir."[400]

87. "Müstehâzanın Kocası Onunla Cinsî Münâsebette Bulunamaz" Diyenler

832. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hafs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle demiş:"
"Müstehâzanm kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz."[401]
Ebu'n-Nu'mân dedi ki, bana Yahya b. Sa'îd el-Kattân şöyle demişdi:
"Bunu, el-Hasandan (naklen) söyleyen hiç kimse bilmiyorum".[402]
833. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Hâlid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Muhammed (b. Şirin) adamın, karısıyla, o müstehâza iken cinsî münâsebet yapmasını kerîh görürdü."[403]
834. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Müstehâzaya kocası gelmez, (onunla cinsî münâsebet yapamaz), O oruç tutmaz, Mushaf ada dokunmaz."[404]
835. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Haccâc el-A'ver, Şu'beden, (O) Abdulmelik b. Meysere'den, (O) eş-Şa'bî'den, (O) Kamîrden, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:" "Müstehâzaya kocası gelmez (onunla cinsî münâsebet yapamaz)."[405]
836. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"

"(Eskiden) denirdi ki, müstehâza ile cinsî münâsebet yapılmaz, o oruç tutmaz, Mushaf a da dokunmaz. Ona sadece namaz kılmakta izin verildi." Yezîd dedi ki:
"Kocası onunla cinsî münâsebet yapabilir. Ona, temiz kimseye (yani hayızlı olmayan kadına) helâl olan şeyler, helâl olur."[406]

88. Hayızın En Çok (Müddeti) Hakkında Gelen Haberler

837. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Kadın hayız halinde yedi gün (kendini) namazdan alıkor. (Yedi günün) sonunda temizlenirse ne âlâ? Aksi halde o (yedi günle) on gün arasında da (kendini namazdan) alıkor. (On günün) sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde gusül yapar, namazını kılar, (çünkü) o müstehâzadır."[407]

Açıklama

İçinde kadının hayızlı sayıldığı müddetin en son sınırı hakkında farklı görüşler vardır. Şâfîîlere ve Hanbelilere göre hayız halinin en çok müddeti on beş gündür. Kadından, onbeş günden sonra gelecek kan istihâza kanı sayılır. Malikilere göre de, hayız halinin en çok müddeti, yeni âdet görmeye başlayan ve gebe olmayan kadın için on beş gün olarak takdir edilir. Âdet görmekte olan kadının en çok hayız müddeti ise, on beş günü geçmemek şartıyle, önceki âdetine üç gün ilâve edilmek suretiyle belli olur. Binaenaleyh on beş günden sonra veya önceki âdetine üç gün ilâve ettikten sonra görülecek kan istihâza kanı sayılır. Hanefîler ise hayızm en çok müddetinin, ge-celeriyle on gün olduğunu söylemişlerdir. Âdet görmekte olan bir kadının, on günü geçmemek şartıyla, önceki âdetinden fazla göreceği kan da hayız kanıdır. Fakat on günden fazla kan görürse, önceki âdetinden fazla gördüğü tüm kanlar istihâza kanı sayılır.[408]

838. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, er-Rebî'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hayız on gündür. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır." Atâ' ise;
"Hayız on beş gündür" demiştir.[409]
839. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) el-Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Ebû İyâs Muâviye b. Kurre'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) haber verdi (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Hayız on gündür. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır."[410]
840. "Bize Ebû Nu'aym haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Sâbit'den, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hayız on üç güne kadardır. (Kanı) daha fazla (gelen kadın) müstehâzadır."[411]
841. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Muâviye b. Kurre'den, (O da) Enes b. Mâlik'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Hayız on gündür. (Kanı an günden) sonra (da gelen kadın) müstehâzadır."[412]
842. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Sâbiften, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Hayız onüç güne kadardır. Bunun dışında (kanı gelen kadın) müstehâzadır."[413]
843. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"(Kadın) o kanı gördüğü zaman, (önceki) hayız günlerinden sonra bir veya iki gün (daha) kendini namazdan alıkor. O, bundan sonra, (kanın çıkışı devam ederse), müstehâzadır."[414]

Açıklama

Kadının hayız kanının, önceki hayız müddetinden fazla gelmesi halinde ilâve birkaç gün daha hayızlı sayılmasına "istizhâr=ihtiyatlı davranma" denir.
Bu haberden anlaşılıyor ki, Hasan Basrî de, sözkonusu durumda, kadının bir-iki gün daha, ihtiyatlı davranıp namaz kılmaması gerektiği görüşündedir. Bu ihtiyat zamanından sonra kan akıntısı yine görülürse, kadın müstehâza demektir. O zaman gusül yapar ve namazını kılar.[415]

844. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) Muâviye b. Kurra'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"Müstehâza, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on (gün) bekler."[416]

Açıklama

Enes b. Mâlik'e -radıyallahu anh- göre hayzın en az müddeti üç, en çok müddeti on gündür. Müstehâza on güne kadar kan akıntısının kesilmesini bekler. Bu müddet içinde gelen kan hayız kanı sayılır. Bu müddetten sonra görülen kan ise istihâza kanıdır.[417]

845. "Bize Ca'fer b. Avn, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"(Alimlerden) bize ulaşmıştır ki, müstehâza, (önceki) hayızlarının (günlerine) ilâveten bir gün (daha) bekler."[418]
846. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize er-Rebî' b. Sabîh, Enes b. Mâlik'ten işiten bir kimseden (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle diyormuş:"
"(Kanı) on günden fazla (gelen kadın) müstehâzadır."[419]
847. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abdullah b. İdrîs, Mufaddal b. Muhelhel'den, (O) Sufyân'dan, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Hayızın en uzun (müddeti) on beş gündür."[420]

89. Hayızın En Az (Müddeti) Hakkında

848. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:"
"Bana Enes'ten ulaştı ki, O şöyle demiş:"
"Hayızın en aşağı (müddeti) üç gündür." Abdullah ed-Dârimi'ye;
"Bu (görüşü) kabul ediyor musun?" diye soruldu da O;
"Evet, (bu müddet) onun âdeti ise (bu görüşü kabul ederim)" dedi.
(Sünen'i, Dârimi'den rivayet eden îsa b. Ömer dedi ki): Ben O'na yine bu (hayız müddetini) sordum. O da şöyle dedi:
"Hayızın en az (müddeti) bir gün-bir gecedir, en çoğu ise onbeş gündür."[421]

Açıklama

Hayızın en az müddeti hakkında da farklı görüşler vardır. Şâfiî ve Hanbelilere göre hayızın en az müddeti bir gün-bir gece, yani 24 saattir. Kan, bundan az bir müddet görülecek olsa kadın hayızlı sayılmaz. Malikilere göre ise, ibadetler hususunda hayızın en az müddetinin bir sınırı yoktur. Bir anlık görülen bir kanla kadın hayız olur. İddet bekleme ve istibrâ (rahimde çocuk olup olmadığını araştırma) hususlarında ise hayızın en az müddeti bir gün veya bir günün bir miktarıdır. Hanefiler ise hayızın en az müddetinin üç gün üç gece yani 72 saat olduğunu söylemişlerdir.[422]

849. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Ebî Zekeriyya -ki, Ebû Muhammed (ed-Dârimi) O'nun, "Ebû Sa'd es-San'ânî" olduğunu söylemiştir-, Sufyân'dan, (O) er-Rebî'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hayızın en aşağı (müddeti) üç gündür."[423]
850. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mahled b. Yezîd, Ma'kil b. Ubeydillah'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Hayızın en aşağı (müddeti) bir gündür."[424]
851. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Kadın) o kanı (önceki) hayızmdan bir veya iki gün önce gördüğünde, o (kan da) hayızdan (sayılır)."[425]

90. Muayyen Kanı Kesilmeyip Devam Eden Bakire Hakkında

852. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Katâde'den, Kays b. Sa'd ise Atâ'dan (naklen) rivayet ettiler ki, onlar (yani Katâde ve Atâ'), hayız olup da hayız kanı kesilmeyip devam eden bakire hakkında şöyle dediler:"
"O namazdan, (akrabası olan) kadınlardan bir kadının (kendini) alıkoyması gibi, (yani onun kadar bir müddet) (kendini) alıkor."[426]

Açıkama

Buradaki "bâkire"den maksat yeni hayız olmaya başlayan kadındır. Bu kadına fıkıhta "mubtedie" denmektedir. Mubtedienin istihâza durumu hakkında şu görüşler serdedilmiştir: Şafuler, mubtedienin, kanı kuvvetli ve zayıf diye ayırabiliyorsa, üç şartın bulunması halinde kuvvetli kanın hayız kanı, zayıfın ise istihâza kanı olacağını söylemişlerdir. Temyiz şartları denen bu üç şart şunlardır:
1) Kuvvetli olan kan bir gün bir geceden eksik olmamalı;
2) Kuvvetli olan kan onbeş günü geçmemeli;
3) Kesilmeden gelen zayıf kan da onbeş günden aşağı olmamalı. Kam kuvvetli ve zayıf diye -ayıramayan veya temyiz şartlarından birisi bozulan istihâzalı mubtedienin hayız müddeti ise bir gün bir gecedir. Ayın geri kalan kısmında o, müstehâza sayılır. Hanbelilere göre ise müstehâza olan mubtedie, hayız kanını diğerinden ayırabiliyorsa, hayız kanı dediği akıntı bir gün bir geceden az ve onbeş günden fazla olmamak şartıyla, ayırımına göre amel eder. O, ilk 1. 2. ve 3. ayda böyle yapar. Dördüncü ayda ise, araştırmasına göre, hayızın ekseriya görülen müddeti olan altı veya yedi günü hayızlı sayılır. Malikilerin görüşü de şöyledir: Âdet görmeye yeni başlayan kadın, kanı ilk görmesiyle onbeş günü tamamlayıncaya kadar namazı bırakır. Şayet bu müddet sonunda kan kesilmezse, o müstehâza demektir. O zaman gusül yapar ve namazını kılar. Hanefi'lere göre de mubtedie, kanı ilk görünce namazı bırakır. Bu kan üç günden az bir müddette kesilirse, onun hayız kanı olmadığı anlaşılır. O zaman bıraktığı namazları kaza etmesi gerekir. Mubtedienin kanı on günden fazla gelirse, o müstehâza demektir. Bu durumda onun hayız müddeti her ayda on gün takdir edilir.[427]

853. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:"
"Kadın ilk hayız olduğu zaman o, (akrabası olan veya kabilesinin) kadınlarının benzeri kadar (bir müddet) hayız halinde oturur."[428] Bu, Abdullah (ed-Dârimi'ye) sorulmuştu da O şöyle karşılık vermişti:
"Bu, (doğruya) en yakın görünen görüştür."[429]

91. Muayyen Kanı Gören İhtiyar Kadın Hakkında

854. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Leys'ten, (O da) Atâ'dan (naklen), O'nun, muayyen kanı gören ihtiyar kadın ("kebîre") hakkında;"
"O, onu hayız kanı olarak görmez" dediğini rivayet etti.[430]

Açıklama

Hanefi'lere göre hayızdan kesilme çağma, "sinn-i iyâs"a (-ki, bunun a'zami yaşı ekseriya 55 yaş kabul edilmiştir) ulaşan bir kadının bundan sonra göreceği kan istihâza kanıdır. Ancak bir görüşe göre bu kan, kadının önceden görmüş olduğu hayız kanı gibi ise, o hayız sayılır. Malikiler ise bu konuda şöyle demişlerdir: Kadın elli yaşına varınca, onun göreceği kanın durumu ehline sorulur ve onların görüşüne göre amel edilir. Bu, yetmiş yaşına kadar böyle olur.
Yetmiş yaşından sonra görülen kan ise asla hayız kanı değildir, o istihâza kanıdır. Hanbeliler ise, kadının 50 yaşından sonra göreceği kanın, bu kuvvetli bir kan da olsa, hayız kanı olmayacağını söylemişlerdir. Şafiîler'in görüşü de şöyledir: Kadın hayatı boyunca hayız olabilir. Gerçi, ekseriya 62 yaşından sonra hayız kanı kesilir, ama kadın bu yaştan sonra da kan görse, hayız olmuş olur.[431]

855. "Bize Muhammcd b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübârek rivayet edip (dedi ki):"
"Bana onu (yani bir önceki haberi) İbn Cureyc, Atâ'dan (naklen), hayızı otuz yıldır kesilmiş olup da sonra muayyen kanı gören bir kadın hakkında haber verdi. (Bu rivayete göre) O, bu kadın hakkında, müstehâzanın durumuyla, (yani onun gibi yapmasını) emretmişti."[432]
856. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen), Onun, muayyen kanı gören ihtiyar kadın (kebîre) hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"O, müstehâza mesabesindedir. (Binaenaleyh) müstehâzanın yaptığı gibi yapar."[433]
857. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hanımâd, Haccâc'dan, (O da) Atâ ve el-Hakem b. Uteybe'den (naklen):"
"Onların, hayızdan kesilen kadın hakkında (şöyle dediklerini) rivayet etti: O, muayyen kanı gördüğü zaman, gusül yapmayarak abdest alır ve namazını kılar."
Abdullah (ed-Dârimi'ye) de, ihtiyar kadının, ("kebîre"nin durumu) sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"O, abdest alır, namazını kılar. Boşanıldığı zaman ise ay hesabı ile (yani üç ay) iddet bekler."[434]

Açıklama

Hayızdan kesilen ("âyise") evli bir kadının boşanıhnası halinde beklemesi gereken iddet müddeti, Kuran nassıyla üç aydır. Allah Teâla bu konuda şöyle buyurur: *"(Yaşlılıklarından ötürü) hayızdan kesilen kadınlarınızın (iddet sürelerinden) şüphe ederseniz, (bilin ki) onların iddeti üç aydır. Henüz hayız olmamış olanlar da böyledir."*[435]

92. [436]**Temizliğin En Az (Müddeti) Hakkında**

858. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle söylemişti:"
"Temizlik onbeş gündür."[437]

Açıklama

İki âdet veya âdet ile nifâs arasındaki hâle "tuhr=temizlik" hali denir. Hanefi'lere, Şafiîlere ve bir rivayette Malikilere göre bu temizlik halinin en az müddeti on beş gündür. Buna göre hayız olup da, meselâ üç gün sonra hayız kanı kesilen bir kadın, bundan sonra-on üç gün kan görmese, sonra kan görse hayız olmuş olmaz. Ancak Şafiîler bu asgari temizlik müddetinin iki hayız arasındaki temizlik için geçerli olduğunu, hayız ile nifâs arasındaki temizliğin asgari müddeti için bir sınır olmadığını söylerler. Hanbelilere göre ise temizlik halinin en az müddeti on üç gündür.

Burada şu hususu da kaydedelim ki, Malikilere ve Hanbelilere göre kadın, bir hayız müddeti içinde kanın kesildiği günlerde temiz sayılır ve diğer teiniz kadınların yaptığı her şeyi yapar.
Temizliğin en çok müddeti için ise bir sınır yoktur. Bir kadın, hayız kanı kesilip de ömür boyu bir daha kan görmese, o ömür boyu temiz sayılır.[438]

859. "Bize el-Mu'alla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, el-Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Kadın bir ayda veya kırk gece (gün)de üç hayız görüp de, kadınlardan âdil şâhidler onun, kadınların hayız kanlarından, ona namazı haram kılan şeyi, yani bilinen hayız kanı olan şeyi gördüğüne dair lehine şahidlik yapınca, artık onun (iddet) müddeti geçip gitmiş, (sona ermiştir)."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki Yezîd b. Harun'u şöyle derken işitmiştim:
"Temizliğin on beş gün (sayılmasını) tercih ederim."[439]

Açıklama

İbrahim (en-Neha'î'nin) sözünden, O'nun temizlik müddetinin on günden az olabileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bir rivayete göre Malik de temizliğin en az müddetinin sekiz gün olduğunu söylemiştir.[440]

860. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bir kadın, kendisini boşamış olan kocasını dâva etmek üzere Hz. Ali'ye gelmiş ve:
"Ben bir ayda üç hayız gördüm. (Bunun için iddetim bitmiş olmalı!)" demişti. Bunun üzerine Hz. Ali, (Kadı) Şureyh'e;
"Aralarında hüküm ver" demişti. O:
"Ya Emire'l-Mü'minîn, sen burada iken mi?" karşılığını vermişti. (Hz. Ali, tekrar);
"Aralarında hüküm ver" demişti. (Kadı Şureyh yine)
"Ya Emîrel-Mü'minin, sen burada iken mi?" karşılığını vermişti. (Hz. Ali tekrar):
"Aralarında hüküm ver" deyince O da şöyle demişti:
"Şayet akraba ve kabilesinin içinden, dininden ve güvenilirliğinden razı olunan (bir kadın) gelip onun, her hayızda temizlenerek ve namaz kılarak üç hayız gördüğünü söylerse, o (kadının bir ayda üç hayız görmesi) caizdir. Aksi halde değildir." O zaman Hz. Ali:
"Kâlûn (galo)!" demişti. -"Kâlûn" ise Rum dilinde:
"Güzel söyledin" (demektir.).[441]
861. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) İkrime'den (naklen)"
"O'nun, *"Allah'ın, rahimlerinde yarattığını saklamaları o (kadınlara) helâl olmaz"*[442] (âyetinde, "Allah'ın, rahimlerinde yarattığı"ndan maksadın), "hayız" olduğunu söylediğini haber verdi."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" denilmiş, O da;
"Hayır" demişti. Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Şureyh'in (yukarıda geçen) haberini kabullenir misin?" diye de sorulmuş, O da
"hayır" demiş ve şöyle devam etmişti:
"Ayda üç hayız nasıl olur?"[443]

93. Temizlik Nasıldır?

862. "Bize Muhammed b. îsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye, Abdurrahman b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O da) Amra'dan (naklen) rivayet etti (ki, Amra) şöyle dedi:"
"Hz. Âişe; "Durum şu ki, bazan sarı ve bulanık (akıntı) olur (da bu, geceleyin farkedilmez)" diyerek kadınları geceleyin hayız kanına bakmaktan menederdi."[444]

Açıklama

Rahimden gelen irine benzer sarı veya bulanık (toprağımsı, karamtrak boz) renkteki akıntının hayız kanı olup olmadığı hakkında alimlerin farklı görüşleri vardır. Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre, hayız kanı kesildikten sonra da, hayızın azamî müddeti içinde görülen sarı ve bulanık akıntı hayız kanıdır. Bir rivayete göre Malik de, hayız günlerinde görülen sarı ve bulanık akıntının hayız kanı olduğunu söylemiştir. Hz. Aişe'nin de sarı ve bulanık akıntıyı hayız kanı saydığı nakledilmektedir. Yukarıdaki haberde buna işaret vardır. Ancak O'nun, ne zaman gelen sarı ve bulanık akıntıyı hayız kanı saymış olduğu açık değildir."[445]

863. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, (O da) Amra'nın âzâdlısından (naklen) rivayet etti (ki, (Amra'nın âzâdlısı) şöyle dedi:"
"Amra kadınlara, (kadınlık organına koymuş oldukları) pamuk parçası beyaz olarak çıkmadıkça, gusül yapmalarını emrederdi."[446]
864. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip dedi ki, Sufyân şöyle demişti:"
"Hayız günlerindeki bulanık ve sarı (akıntı) hayız kanıdır. (Kadının), hayız günlerinden sonra kan veya bulanık (akıntı) yahut sarı (akıntı) gibi gördüğü her şey(de) o, müstehâzadır."
Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Sufyân'ın görüşünü kabul eder misin?" diye sorulmuştu da O;
"Evet" demişti.[447]
865. "Bize Yala, Muhammed b. İshak'tan, (O) Abdullah b. Ebî Bekr'den, (O da) hayat arkadaşı Fâtıma bint Muhammed'den -ki O, Amra'nın himayesindeki idi- (naklen) haber verdi (ki, Fâtıma) şöyle dedi:"
"Kureyş'ten bir kadın Amra'ya, içinde sarı (akıntı) gibi (bir şey) bulunan bir pamuk parçasını, Ona;
"Acaba, kadın hayız kanı akıntısından sadece bunu gördüğünde temizlenmiş olur, görüşünde bulunur musun?" diye sormak üzere göndermişti de O;
"Hayır. Saf beyaz (akıntı) görünceye kadar (temizlenmiş olmaz)" karşılığını vermişti.[448]
866. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakâşî, Yezîd b. Zurey'den haber verdi (ki, O şöyle demiş:)"
"Bize Muhammed b. İshak rivayet edip dedi ki; bana Fâtıma, Esmâ'dan rivayet etti (ki, O) şöyle demiş:"
"Biz O'nun (yani Amra'nın) himayesinde bulunuyorduk da birimiz hayız olur, sonra temizlenip gusül yapar ve namazını kılardı. Daha sonra az bir sarı (akıntı) onda yeniden belirirdi de, o zaman O, bize, yalnız saf beyaz (akıntıyı) görünceye kadar namazdan uzaklaşmamızı, (yani namaz kılmamamızı) emrederdi."[449]
867. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Ata') şöyle dedi:"
"Hayız günlerindeki bulanık (akıntı), sarı (akıntı) ve kan, hayız kanı mesabesindedir."[450]
868. "Bize Zeyd b. Yahya b. Ubeyd ed-Dımeşkî, Muhammed b. Râşid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Ata' b. Ebî Rebâh'tan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"(Kadın) o kanı görünce, temizliği görmüş gibi beyaz görünceye kadar (kendini) namazdan alıkoysun. Sonra o, (temizliği o şekilde görünce) gusül yapar ve namazını kılar."[451]
869. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanıma d b. Zeyd, Amir el-Ahvel'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hasan ne sarı (akıntı) ve bulanık (akıntıyı), ne de, kendisiyle et yıkanmış su gibi (olan akıntıyı) bir şey sayardı. (Yani O, bu renkteki akıntıları hayız kanı saymazdı)."[452]
870. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbn Uleyye, Eyyûb'dan, (O) Muhammed'den, (O da) Ümmü Atıyye'den (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Atıyye) şöyle dedi:"

"Biz sarı (akıntıyı) ve bulanık (akıntıyı) hiçbir şey saymazdık."[453]

94. Bulanık (Akıntı) Hayızdan Sonra Olduğunda

871. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından, (O da) el-Hasan'dan (naklen):" "O'nun, temizlik günlerinde o kanı gören kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"Gusül yapması ve namaz kılması görüşündeyim." ibn Şirin ise şöyle demiş:
"Onlar (yani ilk müslümanlar) bulanık ve sarı (akıntılarda), hiçbir mahzur görmezlerdi."[454]
872. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İsrâîl, Abdula'lâ'dan, (O da) Muhammed İbnu'l-Hanefiyye'den (naklen):"
"O'nun, temizlenmeden sonra sarı (akıntı) gören kadın hakkında;
"Bu, hayızdan sonra görülen bir akıntıdır. (Kadın) onu yıkar ve abdest alır, namazını kılar" dediğini rivayet etti.[455]
873. "Bize Ebû Nuaym ve Haccâc, Hammâd b. Seleme'den, (O) Yûnus ve Humeyd'den, (onlar da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdiler (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"(Âdet halinin bitiminde yapılan) gusülden sonra görülen akıntıda, temizlenmeden (yani akıntıyı yıkayıp, icabında abdest almadan) başka hiçbir şey gerekmez."
Abdullah (ed-Dârimî) dedi ki:
"et-teriyye: (hayızdan sonra) görülen akıntı", "sarı ve bulanık (akıntı)" demektir.[456]
874. "Bize Haccâc ve Affân rivayet etti. (Onlar dediler ki), bize Hammâd, el-Haccâc'dan, (O) Ebû İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Kadın gusülden sonra bir veya iki gün akıntı gördüğü zaman, temizlenir ve namazını kılar."[457]
875. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Kays'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ata') şöyle dedi:"
"(Adet halinin bitiminde yapılan) gusülden sonra görülen akıntıda sadece temizleme (yani akıntıyı temizleyip, icabında abdest alma) gerekir."[458]
876. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Katâde'den, (O) Ümmül-Huzeyl'den, (O da) Ümmü Atıyye'den -ki O, Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- biat etmiş idi-, (naklen) rivayet etti ki, O (yani Ümmü Atıyye) şöyle dedi:"
"Biz, gusülden sonraki bulanık ve sarı (akıntıları) hiçbir şey saymazdık."[459]
877. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hayız gören kadın gusûîden sonra bir veya iki gün şiddetle akıp duran taze bir kan gördüğünde, o (kendini) namazdan bir gün alıkor. Sonra (kan yine gelmeye devam ederse), bundan sonra artık o müstehâzadır."[460]
878. "Bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den, (O) Ebû İshak'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ali) şöyle dedi:"
"Kadın hayızdan temizlendiği, sonra, temizliğin peşinden, kendisini şüpheye düşüren bir şey gördüğü zaman, (bilsin ki) o, rahmin içine Şeytan tarafından atılmış bir tekme (sebebiyledir). Binaenaleyh (kadın), burun kanı veya kandamlası yahut kendisiyle et yıkanmış su gibi (bir şey) görünce, namaz abdesti gibi abdest alır, sonra namazını kılar. Şayet o (gelen akıntı), apaçık taze bir kan olursa, artık o, namazı bıraksın."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Yezîd b. Harun'u, şöyle derken işitmiştim: Kadının (hayız) günleri yedi gün olup da sonunda temizlik halini (akıntısı) beyaz olarak görse ve bunun üzerine evlenip, sonra o (yedinci gün) ile onuncu gün arasında o muayyen kanı görse, (bu arada) cinsî münâsebet yapmak caiz ve sahih (olur). Ama şayet temizlik halini yedi günden önce görse ve evlense, sonra da o kanı görse, (cinsî münâsebet) caiz olmaz, bu (görülen kan) hayız kanıdır."
Abdullah (ed-Dârimi ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet" karşılığını verdi.[461]
879. "Bize Yezîd b. Hârûn, Serik'ten, (O) Ebû İshâk'tan, (O) el-Hâris'ten, (O da) Hz. Ali'den (naklen), onun, hayız hali altı gün veya yedi gün olan, sonra bulanık (bir akıntı), yahut sarı (bir akıntı) gören veya bir-iki damla kan gören kadın hakkında;
"Şüphe yok ki, bu (akıntılar) geçersizdir, ona hiç zarar vermez(ler)" (dediğini) haber verdi.[462]
880. "Bize Ebû Nu'aym rivayet edip (dedi ki), bize Şerik, Abdulkerim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" "Atâ'ya, hayızdan dolayı gusül yapıp sonra sarı (akıntı) gören kadını sormuştum. O da şöyle demişti:"
Abdest alır ve (avret yerine su) serper."[463]
881. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, müstehâza hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"O, bu hayızlarında namazı, bir veya iki gün bırakır, sonra gusül yapar, "ilk" (yani öğle namazı) vakti olunca o bakar: Şayet (gelen akıntı), sarı veya bulanık bir akıntı (=et-teriyye) ise abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise öğleyi geriye, (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne, (ilk vaktine) alır, sonra ikisini tek bir gusülle kılar. Güneş batınca o (yine) bakar: Şayet (gelen akıntı) sarı veya bulanık bir akıntı (= et-teriyye) ise abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise, akşamı geriye, (son vaktine) bırakır, yatsıyı öne, (ilk vaktine) alır, sonra ikisini tek bir gusülle kılar. Tan yeri ağarınca o (yine) bakar: Eğer (gelen akıntı) sarı veya bulanık bir akıntı (= et-teriyye) ise, abdest alır ve namazını kılar. (Gelen akıntı) kan ise gusül yapar ve sabah namazını kılar. (Böylece) her günde üç defa (bakmış veya gusül yapmış olur)."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"El-Akrâ", bana göre "hayız (lar)" demektir.[464]

Açıklama

"Kur' " (c. Akra', Kuru') kelimesi, "azdâd" denilen ve kendinde birbirine zıt mânâlar taşıyan kelimelerden olup, hem "hayız=âdet hali", hem de "tuhr = temizlik hali" mânâlarına gelmektedir. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de, boşanılan kadının iddet beklemesi ile ilgili olan şu âyette geçmektedir: *"Boşanılmış kadınlar kendi kendilerine üç kuru' müddeti beklerler. "*[465] Buradaki "kuru' " kelimesine verilecek mânâ, iddet müddetini etkileyecektir. İmam Malik ve İmam Şafiî ile bir rivayete göre İmam Ahmed, buradaki "kuru" kelimesini "tuhr" ile İmam Ebû Hanife ve kendisinden gelen en sahih rivayete göre İmam Ahmed "hayz" ile tefsir etmişlerdir. Yukarıdaki habere göre Dârimi de, "kur" (c. Akra') kelimesini, "hayız" mânâsına anlamıştır.[466]

882. "Bize Yahya b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Abdillah, Hâlid el-Hazzâ'dan, (O) İkrime'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki:"
Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, (bir defasında) i'tikâfa girmişti. O'nunla beraber hanımlarından biri de, o muayyen kanı gören bir müstehâza olduğu halde i'tikâfa girmişti de çoğu kere, o kandan dolayı altına leğen koymuştu.
(İkrime) ayrıca söylemiş ki, Hz. Âişe, (sarı renkteki) aspur suyunu görmüş ve şöyle demiş:
"Bu, (sanki, zamanında) falancanın görmekte olduğu şey, (akıntı)dır."[467]

Açıklama

Sa'îd b. Mansûr'un Sünen'indeki bir habere göre, burada Hz. Peygamber'in ismi verilmeyen müstehâza hanıma, Hz. Ümmü Seleme'dir.[468]

883. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ab-dulvâhid, el-Haccâc'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Atâ'ya, hayızdan temizlenip de, sonra sarı (akıntı) gören kadını sormuştum, O da;
"O abdest alır" demişti.
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bana Zeyd b. Yahya, Mâlik'ten -ki O, İbn Enes'tir- (naklen) benim kıraatim yoluyla haber verdi ki, O (yani Zeyd) şöyle dedi:
"O'na (yani Mâlik'e), hayız müddeti yedi gün olup da, sonra hayızı artan kadını sormuştum da" O;
"Üç gün temizlenmeyi bekler" demişti.[469]

95. Kadın Namaz Esnasında Temizlenebilir Veya Hayız Olabilir?

884. "Bize Muhammet! b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Avvâm, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
Kadın bir namazın vakti içinde (hayızdan) temizlenip de, gusül yapmaya gücü yettiği halde gusül yapmadığında, o namazı kaza eder."[470]
885. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Abdulvâris, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Kadın (namazdan) iki rekât kılıp da sonra hayız olduğunda, (hayızdan) temizlendiği zaman, (tam kılamamış olduğu bu namazı) kaza etmez."[471]

Açıklama

Hanefi Mezhebine göre, nafile namaz kılmakta iken hayız olan kadın bu namazı sonra kaza eder. Fakat farz bir namazı kılmakta iken hayız olan, bunu kaza etmez. Çünkü bu namazın ona farz olmadığı ortaya çıkmıştır.[472]

886. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize el-Ma'merî Ebû Sufyân Muhammed b. Humeyd, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti. (Ebû Muhammed ed-Dârimi) dedi ki, bize Ebû Muâviye de rivayet etti. (O dedi ki) bize el-Haccâc, Atâ'dan (naklen) rivayet etti."
"O ikisi (yani Katâde ve Atâ'), öğle (namazı vakti) esnasında temizlenip de, gusül yapmayı ikindi vakti girinceye kadar geciktiren kadın hakkında, "O, öğleyi kaza eder" dediler."[473]
887. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasen'dan; Muğire, Âmir'den; Abîde ise İbrahim'den (naklen) haber verdiler ki:"
"Onlar (yani el-Hasan, Âmir ve İbrahim); bir namazı kılmakta kendisine hayız hah ulaşıncaya kadar ihmalkârlık gösteren kadın hakkında; "o, bu namazı iade (kaza) eder" dediler."[474]
888. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hammâd b. Ebî Süleyman'dan, Yûnus ise el-Hasan'dan (naklen) rivayet ettiler ki:
Onlar (yani Hammâd b. Ebû Süleyman ve el-Hasan), bir namaz (vaktine) erişip de, hayız oluncaya kadar ihmalkârlık gösteren bir kadın hakkında şöyle dediler:
"O, gusül yapınca bu namazı kaza eder."[475]
889. "Bize Süleyman b. Dâvûd ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan ve Kata de'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan ve Katâde) şöyle dediler:
"Kadın bir namazı, hayız oluncaya kadar zayi ettiği, (kılmadığı) zaman, temizlenince (onu) kaza etmesi gerekir."[476]
890. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan, Muğire'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"(Bir kadın, bir namaz vaktine ulaştığında) ihmalkâr davranıp da hayız olduğu zaman, (kılmamış olduğu o namazı, temizlenince) kaza eder".[477]
891. "Bize Sa'îd İbnu'l-Muğire rivayet edip dedi ki; İbnu'l-Mübârek, bize, Ya'kûb'dan, (O) Ebû Yûsuf tan, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Kadın, namaz vakti içinde hayız olduğu zaman, (temizlendiğinde, bu namazı) kaza etmesi gerekmez."
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, (senedde ismi geçen) Ya'kûb, Merv kadısı olan İbnu'l-Ka'ka'dır; Ebû Yûsuf ise Mekke'li bir hocadır.[478]
892. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccâc ve Kays'tan, (onlar da) Atâ'dan (naklen) rivayet
etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın) akşamdan önce temizlendiğinde, öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar. Fecrden önce temizlendiğinde ise, akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar."[479]
893. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Ali b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[480]
894. "Bize Abdullah b. Muhammed, Ebû Bekr b. Ayyâş'tan, (O) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen), onun (yani iki önceki haberin) aynısını haber verdi."[481]
895. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan (naklen) O'nun, hayızlı kadın hakkında; "o, vakti içinde temizlenmiş olduğu namazı kılar" (dediğini) rivayet etti."[482]
896. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Atâ', Tâvûs ve Mücâhid'den (naklen) rivayet etti ki, onlar şöyle dediler:"
"Hayızlı kadın, fecrden önce temizlendiği zaman akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar. O, güneşin batışından önce temizlendiği zaman ise öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar."[483]
897. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O da) el Hakem'den (naklen):"
"O'nun, hayızlı kadın hakkında; "o, temizliği (yani hayız kanının kesilmesini) gündüzün sonunda gördüğü zaman öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar. O, gecenin sonunda temizlendiği zaman ise, akşam ve yatsıyı (birlikte) kılar."[484]
898. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen) onun, (yani bir önceki haberin) aynısını haber verdi."[485]
899. "Bize Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muğire'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim şöyle derdi:"
"(Hayızlı kadın) ikindi (vakti) esnasında temizlendiği zaman, öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar."[486]
900. "Bize Ebû Zeyd haber verip dedi ki, Şu'be şöyle demişti:"
"Hammâd'a (hayızlı kadının namaz durumunu) sormuştum da O şöyle cevap vermişti:"
"O, bir namazın vakti içinde temizlendiği zaman, (o namazı) kılar."[487]
901. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Harnmâd, Yûnus ve Humeyd'den, (onlar) el-Hasan'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti (ki, Enes) şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın) bir namazın vakti içinde temizlendiği zaman, (sadece) bu namazı kılar, ondan başkasını kılmaz."
Ebû Muhammed (ed-Dârinii) dedi ki:
"Bana, Zeyd b. Yahya, Mâlik'ten (naklen), benim kıraatim yoluyla haber verdi ki, O (yani Zeyd) şöyle dedi:
"O'na (yani Malik'e), ikindiden sonra temizlenen kadını sormuştum, O da, şöyle demişti:
"Öğle ve ikindiyi (birlikte) kılar." Ben;
"ya temizlenmesi (yani hayız kanının kesilmesi) güneşin batışına yakın olursa?" demiştim, O da şöyle demişti: "O, (sadece) ikindiyi kılar, öğleyi kılmaz. Şayet o, güneş batıncaya kadar temizlenmezse, ona hiçbir şey gerekmez,"
Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Bu (görüşü) kabul eder misin?" diye sorulmuştu, O da:
"Hayır" demişti.[488]

Açıklama

Hayız, kadından namaz kılmanın farzlığını kaldıran, bilakis onu haram kılan bir özür halidir. Hayız halinde iken kılınamayan namazların, daha sonra temizlenince kaza edilmeleri de gerekmez. Ancak bu (ve namazın farzlığını düşüren diğer) özür hallerinin başlama ve bitmesi zamanlarındaki namazla alâkalı bazı meseleler vardır. Bu konuda bazı alimlerin görüşleri yukarıda geçmişti. Bu meselelerin esaslarını, mezhebler açısından ise şöyle özetleyebiliriz:
Hanefilere göre namazı düşüren bir özür, bir namaz vaktinin sonunda, sadece namaza başlama ("iftitah") tekbîri alacak kadar bir zaman kaldığında ortaya çıkarsa, kılmamayan bu vaktin namazını, özrün sona ermesinden sonra kaza etmek gerekmez. Şayet özür, bir namaz vaktinden, sadece iftitah tekbiri alacak kadar bir zaman kaldığında sona ererse, bu namazın kaza edilmesi gerekir. Ancak hayızlı ve nifâslı

kadının özrü, hayız ve nifâs kanlarının kesilmesiyle sona erdiğinde, şayet kanların kesilmesi, mezkûr iki halin a'zamî müddetinde olmuşsa, vakitten sadece iftitah tekbiri alacak kadar bir zamanın kalması halinde, bu vaktin namazını kaza etmek gerekir. Şayet kanın kesilmesi asgari müddette olmuşsa, o zaman, sadece, vakitten, gusül yapma ile iftitah tekbiri alma zamanı kalması halinde, o vaktin namazının kazası gerekir. Daha az bir zamanın kalmış olması halinde ise, o namazın kazası gerekmez.
Malikilerin bu konudaki görüşü ise şöyledir: Özür, namaz vakti esnasında ortaya çıkar da geriye iki namazlık -meselâ öğle ile ikindi namazlarını kılacak kadar- bir vakit kalmışsa, iki namazın da kazası gerekmez. Geriye sadece son namazın -yani öğle ile ikindiden ikindinin; akşam ile yatsıdan yatsının- tamamını veya tam bir rekâtını kılacak kadar bir zaman kalmışsa, bu son namazın kazası gerekmez, ama bir önceki namazın kazası gerekir. Özrün, bir vaktin sonlarında yok olması halinde ise, şayet geriye, taharet yapıp iki namaz kılacak kadar bir zaman kalmışsa, o vakitle bir önceki vaktin namazlarının kazası gerekir. Şayet sadece, taharet yapıp, içinde bulunulan vaktin namidmı tam olarak veya tam bir rekâtını kılacak kadar bir zaman kalmışsa, yalnız bu namazı kaza etmek gerekir, bir önceki vaktinkini kaza etmek gerekmez. Bu söylenenler, ortak vakitli olan öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı için geçerlidir. Sabah için, bir namaz kılacak kadar bir vakit nazar-ı i'tibara alınır.
Bu konuda Şafiîler ise şöyle söylemişlerdir: Vaktin başından, mümkün olan en süratli bir şekilde taharet yapıp namaz kılacak kadar bir zaman geçtikten sonra hayız gibi bir özür ortaya çıkarsa, bu vaktin namazının, şayet o arada kılmmamışsa, kaza edilmesi gerekir. Eğer özür, vakitten en az iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman kaldığında ortadan kalkarsa, bu namazın, onunla beraber kılman önceki namazla (yani ikindi ise öğle ile yatsı ise akşam ile) kaza edilmesi gerekir.
Hanbeliler'in bu konudaki görüşleri ise şöyledir: Namaz vaktinin başından, iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman geçtikten sonra, namazı düşüren bir özür ortaya çıkarsa, bu namazı, özrün ortadan kalkmasından sonra kaza etmek gerekir. Şayet bir vakitten, geriye sadece iftitâh tekbirini alacak kadar bir zaman kaldığında özür ortadan kalkarsa, bu vaktin namazı ile onunla beraber kılman namazın (yani ikindi ise öğlenin; yatsı ise akşamın) kaza edilmesi lâzımdır.[489]

96. Kadın İstihâza Günlerinde Hayız Günlerini Karıştırdığı Zaman

902. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ' el-Muhâribî'den, (O) Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) ibn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Bir kadın O'na (yani İbn Abbâs'a);"
"ben şöyle şöyle bir zamandan beri mustehâza oldum. Bana, Hz. Ali'nin, "(müstehâza) her namazda gusül yapar" dediği de ulaştı, (siz ne dersiniz?)" diye yazmış, İbn Abbâs da şöyle cevap vermişti:
"O (müstehâza) için, Hz. Ali'nin dediğinden başka (diyecek bir şey) bulamıyoruz."[490]
903. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş):"
"Bana Ebû Seleme veya İkrime rivayet edip dedi ki; Hz. Zeyneb, o muayyen kanı akıttığı halde Hz. Peygamberle -sallallahu aleyhi ve sellem- i'tikâfa girermiş de, (Hz. Peygamber) O'na her namazda gusül yapmasını emretmiş imiş."[491]

Açıklama

Bu hadîs mürsel, dolayısıyla zayıftır. Hadiste, Hz. Peygamber'le beraber i'tikâfa girdiği bildirilen Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Zeyneb bint Cahş'tır. Hz. Zeyneb'in iki kız kardeşi, Ümmü Habibe ve Hamne de müstehâza idiler. Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımlarından Hz. Ümmü Seleme, Hz. Sevde ve Hz. Ümmü Habibe'nin de müstehâza olduklarına dair haberler vardır.[492] Dârimi'nin bu bölüme koyduğu başlıktan anlaşıldığına göre O, Hz. Zeyneb'in, hayız günlerini şaşırmış olan bir müstehâza olduğu kanaatindedir. O, bu kanaate, muhtemelen, her namazda gusül yapma emrinden varmıştır. Nitekim Hanefi ve Şafiî Mezheblerine göre, Önceki hayız günlerinin zamanını ve miktarını unutup şaşırmış olan bir müstehâzanm, bazı durumlarda, her namazda gusül yapması gerekmektedir.[493]

904. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yahya b. Ebî Kesîr'den (naklen) rivayet etti ki, Hz. Ali ve Ibn Mes'ûd şöyle derlerdi:"
"Müstehâza, her namazda gusül yapar."[494]
905. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben, Ata' b. Ebî Rebâh'i, şöyle derken işitmiştim:"
"O (yani müstehaza) her iki namazdan dolayı bir gusül, sabah için de bir gusül yapar."
El-Evzâ'î dedi ki, ez-Zührî ve Mekhûl ise; "o, her namazda gusül yapar" derlerdi.[495]
906. "Bize Yezîd b. Hârûn ve Vehb b. Cerir, ed-Destüvâ yapımı mal alıp satan Hişâm'dan, (O) Yahya b. Ebî Kesîr'den, (O da) Ebû Seleme'den (naklen) haber verdiler ki:"
Ümmü Habibe Vehb, "Ümmü Habibe bint Cahş" demişti-, o muayyen kanı akıyordu ve O, bunu Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- sormuştu da O, O'na, her namazda gusül yapmasını ve namazını kılmasını emretmişti.[496]

Açıklama

Dârimi'nin bu haberi bu bölümde zikretmesinden anlaşılıyor ki O, Ümmü Habibe'nin, önceki hayız müddetini şaşırmış bir müstehaza olduğu kanaatindedir. El-Hattâbi de böyle bir kanaat belirtmiştir. Fakat Ümmü Habibe ile ilgili olan daha sahih haberler, O'nun, önceki hayız günlerini şaşırmış ("mutehayyire") bir mütehâza olmadığına delâlet etmektedirler.[497] Bu durumda Hz. Peygamber'in, müstehâzanm her namazda gusül yapması emri, bunun müstehablık ifade ettiği veya bununla, bedene bulaşan kanların yıkanılmasınm emredildiği şeklinde yorumlanmıştır. Et-Tahâvî ise bu hükmün sonradan kaldırıldığını söylemiştir. Alimlerin cumhuru da, müstehâzanın, sadece önceki hayız müddeti kadar bir müddetin sonunda bir defa gusül yapması gerekeceği görüşünü beyân etmiştir.[498]

907. "Bize Abdussamed b. Abdulvâris haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bişr rivayet edip dedi ki:"
"Ben Sa'îd b. Cübeyr'i, şöyle derken işittim:"
Bir kadın İbn Abbâs ve İbnu'z-Zübeyr'e,
"Ben müstehâza oluyorum da (hiç) temizlenmiyorum. Ben, Allah aşkına, bana mutlaka fetva vermenizi istiyorum. Ben bunu (halka) sordum da onlar, Hz. Ali'nin; "o, her namaz için gusül yapar" dediğini söylediler" diye yazmış, ben de, (o mektubu) okumuş ve şu cevabı elimle yazmıştım:
"Onun için, Hz. Ali'nin dediğinden başka (diyecek bir şey) bulamıyorum."[499] Bunun üzerine "muhakkak ki Küfe soğuk bir yerdir. (Her namazda gusül yapmak çok zor olur)" denilmişti de (İbn Abbâs) şu karşılığı vermişdi: "Allah dileseydi onu, bundan daha zor bir şeyle de imtihan ederdi."[500]
908. "Bize Haccâc b. Minhâl haber verip (dedi kî), bize Hammâd, Kays'tan, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
İbn Abbâs'a, "O (müstehâza kadının bulunduğu) yer, soğuk bir yerdir!" denilmiş, O da şu karşılığı vermişti:
"(O halde) öğleyi geriye (son vaktine) bırakır, ikindiyi öne (ilk vaktine) alır ve bir gusül yapar. Akşamı geriye bırakır, yatsıyı öne alır ve bir gusül yapar. Sabah için de bir gusül yapar."[501]

Açıklama

Bu haberle bir önceki haber arasında zahiri bir zıtlığın olduğu görülmektedir. Musannaftaki mufassal bir rivayetten[502] anlaşıldığına göre bu zıtlık, cümlelerde yapılan takdim-te'hirle, haberlerin muhtasar olarak rivayet edilmelerinden kaynaklanmıştır. Musannaf taki rivayet, özetle, şöyledir: Kûfeli müstehâza bir kadın, durumu için İbn Abbâs'a bir mektup yazmış. İbn Abbâs da;
"Onun için Hz. Ali'nin söylediğinden başka (söyleyecek bir şey) bulamıyorum. Şu kadar var ki, o, bir gusül yapıp öğle ile ikindiyi, bir gusül yapıp akşam ile yatsıyı birlikte kılar, bir gusül de yapıp sabah namazını kılar, (kılabilir)" şeklinde cevap vermiş. O zaman, kendisine Kûfe'nin

soğukluğu hatırlatılınca O, 907. haberin sonundaki sözünü söylemiş."[503]

909. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Zeyneb bint Ümmi Seleme'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Cahş'ın kızı, Abdurrahman b. Avfın (nikâhı) altındaydı ve hayız kanı kesilmeyip devam ediyordu. Bu sebeple O, (gusül yapmak için girmiş olduğu) çamaşır teknesinden, kan (teknedeki suyun) üstünü kaplamış olduğu halde çıkar ve namazını kılardı)."[504]
910. "Bize Vehb b. Sa'îd ed-Dımeşkî, Şu'ayb b. İshâk'tan haber verdi (ki, O şöyle demiş: Şu'ayb dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip dedi ki, ben, ez-Zühri ve Yahya b. Ebî Kesîr'i;
"O (müstehâza), her namaz için ayrı bir defa gusül yapar" derken işitmişim. El-Evzâ'î dedi ki:
"Bana Mekhûl'den (naklen) de bu (görüşün) aynısı ulaştı."[505]
911. "Bize Vehb b. Sa'îd, Şu'ayb'dan haber verdi (ki, O şöyle demiş:) Bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Atâ1 haber verdi ki, İbn Abbâs şöyle derdi:"
"(Müstehâza, beraber kılınabilen) her iki namaz için bir defa gusül (yapar). Sabah namazı için de ayrı bir defa gusül yapar." [506]

Açıklama

Buraya kadar, müstehâzanın ne zamanlar gusül yapması gerekeceği konusunda bazı haberler zikredilmiştir. Dârimi, koymuş olduğu başlıkla, bu haberlerde, önceki hayız günlerinin vaktini ve miktarını unutup karıştıran müstehâzanm sözkonusu olduğunu anlatmak istemiştir. Fakat, bu haberlerin hepsinin, fıkıhta "mutehayyire" denilen böyle müstehâzalar hakkında olduğu söylenemez. Dârimi, koyduğu başlıkta belirttiği kanaate, herhalde, haberlerde müstehâza için verilen hükümlerden hareketle varmıştır. "Mutehayyıre"nin nasıl hareket edeceği konusundaki görüşler, kİsaca şöyledir: İmanı Ahmed, belli hayız günleri olmayan ve hayız kanım diğerinden ayıramayan veya ayırsa da, ayırdığı miktar hayız kanı müddetine uygun gelmeyen müstehâzanın, namazı ve hayızlıya haram olan diğer şeyleri, her ay, içtihadına göre, hayızm daha ziyade görülen müddeti olan altı veya yedi gün bırakıp sonra gusül yaparak namazını kılacağını söylemiştir. İmam Malik'e göre ise, böyle bir müstehâzanın hayız müddeti on beş gün sayılır, sonra o gusül yapıp namazını kılar. Bu konuda Şafiî'nin görüşü ise şöyledir: Mutehayyıre, talak dışında, niyete bağlı olmayan her işte hayızlı kadın hükmündedir. Talâk ve niyete bağlı olan her ibadette ise, temiz hükmündedir. Mutehayyıre, önceki hayızlarmdaki kanın kesilme zamanını bilmiyorsa, her namaz için, o namazın vaktinde gusül yapmalıdır. Önceki hayızlarmda kanın, günün içindeki kesilme zamanım biliyorsa, her gün o zaman bir defa gusül yapar, diğer namazlar için de abdest alıp namazlarını kılar. Hanefi Mezhebinde mutehayyire için çok teferruatlı hükümler vardır. Bunların açıklamasını, geniş fıkıh kitaplarına bırakarak, temel birkaç hükmü zikredelim: Müstehâza, önceki hayız günlerinin sayısını ve zamanım, bir ayda kaç defa hayız olduğunu hepten unutur ve şaşırırsa, hayızlı mı temiz mi olduğunu belirlemek için var gücünü harcar ve ulaştığı kanaate göre hareket eder. Yani hayızlı olduğu kanaatine varırsa hayızlı, temiz olduğu kanaatine varırsa teiniz hükmündedir. Mutehayyıre, bir kanaate varamaz ise, muayyen bir şekilde hayızlılığı ve temizliğine hükme dilemez; en ihtiyatlı davranış ne ise ona göre hareket eder: O devamlı olarak, hayızlı kadının yapmadığı şeyleri yapmaz ve kılacağı her namaz için gusül yapar...[507]

912. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Hammâd el-Kûfî'den (naklen) rivayet etti ki, bir kadın İbrahim'e sorup şöyle demiş:"
"Benim hayız kanım hiç kesilmeyip devam ediyor, (ne yapmalıyım?)" Bunun üzerine O şöyle karşılık vermiş: "Suya devam et de onu (avret yerine) serp. Çünkü o, kanı senden keser."[508]
913. "Bize Affân b. Müslim haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Dinar rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan (naklen):"
"O'nun, (hayızdan mı kesildiğinden, hamile mi olduğundan) şüphelenilen boş anılmış kadın hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"O, bir yıl bekler. Şayet hayız olursa (ona göre hareket eder). Olmazsa, yılın bitiminden sonra üç ay bekler. Eğer hayız olursa (ona göre hareket eder). Olmazsa, artık onun iddeti bitmiştir.[509]
914. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip dedi ki:"
"Malik'e; müstehâzanın boşanıldığında (beklemesi gereken) iddeti sorulmuştu. Bunun üzerine Malik, bize, İbn Şihâb'dan, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etmişti ki, O (yani Sa'îd) şöyle demiş:"
"Onun iddeti bir yıldır." Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Bu, Malik'in de görüşüdür."[510]
915. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanunâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Dinar rivayet edip (dedi ki):"
"Câbir b. Zeyd'e, genç iken boşanılan ve yaşlanmadan başka bir şeyden dolayı hayız hali yok olan, (hayızdan kesilen) kadın sorulmuştu, O da;
"göreceği birden fazla hayızla (iddet bekler)" karşılığını vermişti. Tâvûs ise;
"(Böyle bir kadının iddeti) üç aydır" demişti.[511]
916. "Bize Nasr b. Ali haber verip (dedi ki), bize Abdula'la, Ma'mer'den, (O da) ez-Zührî'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
Adam karısını boşadığı, o da bir veya iki hayız görüp, sonra hayzı yok olduğu zaman, eğer bu yaşlanmadan dolayı ise, o üç ay iddet bekler. O, genç ise ve (hamilelikten) şüphelenmiş ise, şüpheden sonra bir yıl iddet bekler."[512]
917. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Ğunder rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Katâde'den, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime) şöyle dedi:"
"Müstehâza ile hayızı düzgün devam etmeyip bir ay bir defa, bir ay iki defa hayız gören (kadının) iddeti üç aydır."[513]
918. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Ebû Dâvûd, Hişâm'dan (O da) Hammâd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Hammâd);"
"O, 'akrâ' ile iddet bekler" demişti.[514]
919. "Bize Hâlid b. Mahled rivâyet edip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O da) Sa'îd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"Müstehâzanın iddeti bir yıldır."[515]
920. "Bize İshak b. îsa haber verip (dedi ki), bize Hüseyin, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi (ki, el-Hasan) şöyle dedi:
"Müstehâza "akrâ' " ile iddet bekler."[516]
921. "Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti (ki, ez-Zührî) şöyle dedi:"
"(Müstehâza) "akrâ' " ile (iddet bekler)."[517]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki, Hicâzlılar; "Akrâ', temizlik halleridir" derler. Iraklılar ise, "o, hayızdır" demişlerdir. Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki, ben de, onun hayız (mânâsına) olduğu görüşündeyim.
922. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi kî), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Müstehâza, "akrâ'" ile iddet bekler."[518]

Açıklama

İddetin Şer'î tariflerinden biri, "kadının yapmış olduğu nikâh akdinin bozulmasından sonra belli bir müddet beklemesi" şeklindedir. Esas olan üç çeşit iddet vardır: Vaz'-ı hami (çocuk doğurmak), aylar ve akrâ'. İddet bekleyecek kadın, durumuna göre, bunlardan biri i'tibarıyla iddet bekler. Hamile iken boşanılan kadının iddeti, çocuğu doğurmak ile olur. Hayızdan kesilmiş ("âyise") veya henüz hayız olmaya başlamamış olan boşanılmış kadınların iddeti (üç ay) ile kocaları ölen kadınların iddeti (dört ay on gün) ay hesabıyla olur. Hayız olmakta olan boşanılmış kadınların iddeti ise "akrâ' = hayızlar veya temizlikler" itibariyle olur. Bunların, fıkıh kitaplarında yer alan bir çok tafsilâtı vardır, "Akrâ", "kur' " kelimesinin çoğuludur. "Kur" kelimesi, kendinde zıd mânâlarını ihtiva etmektedir. Bu kelimeve Malikîlerin bir kısmı ile Şafiîler, "temizlik" mânâsı; Malikilerin diğer bir kısmıyla Hanefîler ve Hanbeliler "hayız" mânâsı vermişlerdir. Hayız görmekte olan boşanılmış kadının iddeti "üç kurû"dur. Fakat "kur" kelimesine verilen mânâya göre, beklenecek iddetin süresinde değişiklikler olmaktadır. Yukarıdaki haberlerde, müstehâzanın iddetinin, bazı alimlerce ay hesabı ile, diğer bazılarınca ise "Akra" itibariyle olması gerektiği görülmüştü. Bu konudaki diğer bazı görüşler, kİsaca şöyledir: Malikeler'e göre, boşanılmış müstehâza, dokuz ay rahminde çocuk olup olmadığının belli olması için bekler. Sonra da üç ay iddet bekler. Neticede toplam bir sene ile iddeti sona erer. Hanefılerin görüşü ise şöyledir: Boşanılmış müstehâza, önceden görmekte olduğu

malûm hayızları varsa, onlara göre üç hayızla iddet bekler. Müstehâzanın önceki âdeti bilinmiyorsa, müftabih görüşe göre o, yedi ay iddet bekler. Şafîlîlere göre de, malûm âdeti olan müstehâza ona göre iddet bekler. Malûm âdeti yoksa o zaman, onun iddeti, ayın başında boşanılmış ise, üç ayla sona erer. Hanbeliler ise; müstehâzanın malûm âdetleri varsa veya hayız kanını diğerinden ayırabiliyorsa, ona göre amel edeceğini, malûm âdeti yoksa onun iddetinin üç ayla sona ereceğini söylemişlerdir.[519]

923. "Bize Musa b. Hâlid, el-Hikl b. Ziyâd'dan, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen rivayet etti (ki, el-Evzâ'î) şöyle dedi:"
"Ez-Zührî'ye; hanımını, hayız olan genç bir kadın iken boşayıp da onu boşadığında (hanımının) hayız kanı kesilen ve (hanımı) artık o kanı görmeyen bir adamın (hanımı) ne kadar iddet bekler, diye sormuştum," O da;
"Üç ay (iddet bekler)" demişti. Ez-Zührî'ye; hanımını boşayıp da, (hanımı) iki hayız gören, sonra da (hanımının) hayızı yok olup (kesilen) bir adamın (hanımı) ne kadar (iddet) bekler, diye de sormuştum, O da;
"Onun iddeti, bir yıldır" demişti. Ez-Zührî'ye; hanımını; üç ay duran, sonra bir hayız olan, sonra hayızı geciken, sonra yedi-sekiz ay durup da diğer bir hayız olan, bu şekilde (hayızı) bazan çabuk olarak, bazan da gecikerek hayız olduğu bir halde boşayan bir adamın (bu hanımı), ne kadar iddet bekler, diye de sormuştum. O da:
"hayızı, "kur'lar"ından (= temizliklerinden)[520] farklılık gösterdiği zaman, onun iddeti bir yıldır" demişti.
"Peki, demiştim, o, (hanımını), senede bir defa hayız olduğu halde boşamış ise, (hanımı) ne kadar iddet bekler?" O da şöyle cevap vermişti:
"Kur'ları, o kurlarıdır diye bilindiği halde hayız oluyor idiyse, (yani temizlik halleri hep öyle oluyor idiyse), muhakkak ki biz, onun kurlarına göre iddet beklemesi görüşündeyiz."[521]
924. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Amr b. Abdilvâhid, el-Evzâ'î'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Ez-Zührî'ye; hayız olma (çağına) ulaşmamış olan, dengi de gebe olmayan bir cariye satın alan adamın, bu (cariyesinin hamile olup olmadığını) ne kadar araştırır, (yani, ona ne kadar iddet bekletir) diye sormuştum." O da;
"Üç ay" demişti. Yahya b. Ebî Kesîr ise;
"Kırkbeş gün" demişti.[522]
925. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişam ed-Destüvâ'î'den, (O) Hammâd'dan, (O) Sa'îd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki, O, (yani İbn Abbâs) müstehâza hakkında şöyle derdi:
"Her namazda gusül yapar ve namazını kılar." Hammâd ise şöyle demişti:
"Şayet (insan), (müstehâzanm namaz kılabileceğini) bilmeyen bir müstehâza olur da aylarca namazı bırakırsa, o bu namazları kaza eder." O'na;
"Peki, onları nasıl kaza eder?" denilmişti de O;
"Onları, gücü yeterse bir günde kaza eder" demişti.
Abdullah (ed-Dârimi'ye); "bu görüşü kabullenir misin?" denilmiş, O da;
"Evet, vallahi!" karşılığını vermişti.[523]

97. Hamilenin O Kanı Gördüğü Zaman (Ne Yapacağı) Hakkında

926. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes rivayet edip dedi ki:
"Ben ez-Zührî'ye, o kanı gören hamileyi sormuştum." O da,
"O, namazı bırakır" demişti.[524]
927. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnul-Esved'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"Mücâhid'e, ben kendisinin hamile olduğunu zannettiğim halde kan gören karımın (durumunu) sormuştum da O şöyle cevap vermişti:
"Bu, rahimlerin eksiltmesidir. *"Her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını Allah bilir."*[525] İşte onlar (yani rahimler), eksilttikleri bir şeyin aynısı kadar rahimlerde gebeliği artırırlar."[526]
928. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Âsim el-Ahvel'den, (O da) İkrime'den (naklen):"
Onun, şu; *"Her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını Allah bilir. Onun katında her şey bir ölçü iledir*"[527] (mealindeki) âyet hakkında şöyle dediğini rivayet etti:
"Bu (eksiltip artırma) gebelikteki hayızdır. (Hamile kadın) gebeliğinde hiçbir gün hayız olmaz ki, o günü temiz olarak gebeliğine ilâve etmiş olmasın."[528]
929. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bize göre (veya bizde) hakkında ihtilâf edilmeyen bir durum, Hz. Âişe'den (nakledilmiştir) ki; hamile kadın, o kam gördüğü zaman, temizleninceye (yani kam kesilinceye) kadar namaz kılmaz."[529]
930. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Âsim, İkrime'den, O'nun, (Ra'd Sûresi, 8. âyette geçen) "Rahimlerin neyi eksilteceğini" (cümlesinden maksad), gebelikteki hayızdır, dediğini, "Ve neyi artıracağını" (cümlesi hakkında ise) şöyle dediğini rivayet etti:"
"O (rahimler) için, gebeliklerinde hayız oldukları her güne mukabil, dokuz aylık temizliği tamamlasınlar diye, temizlik (müddetlerine) ekleyecek bir gün vardır."[530]
931. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O da) Mücâhid'den, (O'nun), "Ve rahimlerin neyi eksilteceğini" (mealindeki âyet hakkında) şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Bu), Kadın hamile iken hayız olduğunda (söz konusudur. Mücâhid, sözüne devamla) dedi ki, bu (hayız), çocuğun (rahimde kalış müddetinden) bir eksiltme olur. O, (gebelik müddetini) dokuz aydan fazlalaştırınca, (bu), çocuğunun (rahimdeki kalış müddetinden) eksilmiş olan (miktarı) tamamlayıcı olur."[531]
932. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) Bekr b. Abdillah el-Müzenî'den (naklen) rivayet etti ki:
O (yani Bekr);
"Karım hamile iken hayız olur" dedi. Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Ben de Süleyman b. Harb'i;
"Karım hamile iken hayız olur" derken işittim."[532]
933. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Yahya b. Saîd'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Hamile kadın o kanı görünce (kendini) namazdan alıkoysun. Çünkü o (kan) hayızdır."[533]
934. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Mâlik rivayet etti ki, O'na, Hz. Aişe'den (naklen) bunun (yani bir önceki haberin) aynısı ulaştı."[534]
935. "Bize İsmail b. Ebân haber verip (dedi ki), bize İdris, Leys'ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen), O'nun, o kanı gören hamile hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"Şayet o kan taze ise, gusül yapar ve namazını kılar. Eğer "teriyye" (yani bulanık veya sarı bir akıntı) olur ise abdest alır ve namazını kılar."[535]
936. "Bize Ebu'l-Muğire, el-Evzâ'î'den (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını haber verdi."[536]
937. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abbâd -ki O, İbnu'l-Avvâm'dır-, Hişâm'dan, (O da) el-Tasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"et, bundan önceki hayızlarmda "teriyye" (yani bulanık veya sarı akıntı) olması gibi bir "teriyye" olursa O, namazı bırakır. Eğer o (akıntı) sadece bir veya iki günde olursa, namazı bırakmaz."[537]
938. "Bize Abdullah b. Muhammed -ki O, İbn Ebî Şeybe'dir-haber verdi. (O dedi ki) bize Hâl id İbnu'l-Hâris ve Abde b. Süleyman, Saîd'den, (O) Matar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen):
"O'nun, o kanı gören hamile hakkında; "bu, onu hiçbir namazdan men etmez, (veya menetmesin)" dediğini rivayet etti."[538]
939. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Matar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen), o kanı gören hamile hakkında O'nun;
"O, gusül yapar ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[539] Yezîd dedi ki,

"O, gusül yapmaz". Abdullah (ed-Darimi de):
"Ben, Yezîd'in görüşünü kabulleniyorum" dedi.[540]
940. "Bize Muhammedi b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zürey', Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), Onun, o kanı gören hamile hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"O, müstehâza mesabesindedir. Bununla beraber o, namazı bırakmaz."[541]
941. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen), Onun, o kanı gören hamile hakkında;"
"O kendinden kanı yıkar, abdest alır ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[542]
942. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Haccâc, Atâ' ve el-Hakem'den onların şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hamile kadın, o kanı gördüğü zaman abdest alır ve namazını kılar."[543]
943. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân Câmi'den -ki O, İbn Ebî Râşid'dir-, (O da) Atâ'dan (naklen), O'nun, o kanı gören hamile hakkında; "o, abdest alır ve namazını kılar" dediğini rivayet etti.[544] **944.** Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yûnus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi: "O, müstehâza mesabesindedir."[545]
945. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî, Cerîr'den, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Gebelikte hiçbir hayız olmaz."[546]
946. "Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen):"
O'nun, o kanı gören hamile hakkında;
"O, müstehâza mesabesindedir" dediğini haber verdi."[547]
947. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim şöyle dedi):"
"Hamile kadın, o kanı gördüğü zaman, namazı bar akmaz."[548]
948. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, el-Haccâc'dan, (O da) Atâ1 ve el-Hakem b. Uteybe'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Onlar (yani Atâ' ve el-Hakem) hamile kadın ile hayızdan kesilen kadın hakkında şöyle dediler:"
"(Bu kadınlar) o kanı gördükleri zaman, gusül yapmayarak abdest alır ve namazlarım kılarlar."[549]
949. "Bize Haccâc, Hammâd'dan, (O) Matar'dan, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ'):"
"Onlar gusül yapar, namazlarını kılarlar"[550]
950. "Bize Zeyd b. Yahya ed-Dımeşkî, Muhammed b. Râ-şid'den, (O) Süleyman b. Musa'dan, (O) Atâ' b. Ebî Rebâh'tan (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Şüphe yok ki, hamile kadın hayız olmaz. Binaenaleyh o, kanı gördüğü zaman gusül yapsın ve namazını kılsın."[551]

Açıklama

Yukarıdaki haberlerde de görüldüğü üzere, hamilenin gördüğü kanın hayız olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. İçtihada ve tecrübeye bağlı olan bu meselede, bir alimin, değişik zamanlarda açıkladığı farklı görüşleri de olabilir. Hz. Âişe ve Atâ'dan, zıt hükümleri muhtevi olarak gelen haberleri, rivayetlerde hata yapılmamışsa, bu şekilde değerlendirmek mümkündür. Bu konuda mezheblerin de farklı görüşleri vardır. Malikiler ve Şafîîler hamile kadının hayız olabileceğini söylemişlerdir. Hanefiler ve Hanbeliler ise, hamile kadının hayız olamayacağını, onun göreceği kanın hastalık kanı olduğunu belirtmişlerdir.[552]

951. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Muhammed İbnu'1-Fadl, el-Hasan İbnu'l-Hakem'den, (O) el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen):"
"Onun, (kadın) çocuk emzirirken o kanı gördüğü zaman kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"O (kan) hayızdır. (Kadın) namazı bırakır".[553]
952. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki):
"Bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun; (kadına) doğum sancısı vurduğu ve çocuğun (doğumunda görülen) o kanı gördüğü zaman hamile kadın hakkında;
"Artık o (kendini) namazdan alıkoysun" dediğini rivayet etti." Abdullah (ed-Dârimi) ise;
"o, (çocuğu) doğurmadıkça namazını kılar" demiştir.[554]

Açıklama

Doğum zamanlarında görülen kan hakkında mezheblerin görüşleri şöyledir: Malikilere göre, doğumla beraber gelen kan nifâs kanıdır. Doğumdan önce gelen kan ise hayız kanıdır. Şafîîlere göre, çocukla beraber gelen ve doğum sancısından önce çıkan kan, kadın hayızlı ise hayız kanı, hayızlı değilse hastalık kanıdır. Hanefîlere göre ise, çocuğun az bir kısmının çıkmasıyla veya ondan önce gelen kan hastalık kanıdır. Kadın, "temiz" hükmündedir. Hanbeliler ise, doğumdan iki veya üç gün önce, doğum sancısı gibi bir belirti ile gelen ve doğumla gelen kan nifâs kanıdır, demişlerdir.[555]

98. Lohusanın Müddeti Ve Bunun Hakkında Söylenenler

953. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebû Sufyân, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen):" "Onun; (ilk olarak çocuk doğurup da kanı kesilmeyip devam eden) lohusa kadın hakkında:
"(Onun temizlenmesi), (akrabası olan) kadınlardan bir kadının temizlenmesi gibidir"[556] (dediğini) rivayet etti."[557]
954."Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun lohusa kadın hakkında (şöyle dediğini) rivayet etti:"
"O, kırk gün (kendini) namazdan alıkor. Sonunda eğer temizlendiğini, (yani kanın kesildiğini) görürse ne âlâ! (Lohusalığı bitmiş demektir). Şayet temizlendiğini görmezse, beş-altı gün (daha kendini) namazdan alıkor. Sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde o (ilâve günlerle) ellinci gün arasında da (kendini) namazdan alıkor. Sonunda temizlenirse ne âlâ! Aksi halde o müstâhazadır."[558]
955. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Yûnus b. Ubeyd'den, (O) el-Hasan'dan, (O da) Osman b. Ebi'l-Âs'tan (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Osman), lohusa (hanımıyla) kırk gün cinsî münâsebet yapmazmış. El-Hasan ise şöyle demiştir: "Lohusanın (lohusalık müddeti) kırkbeş (günden) elli güne kadardır. Bundan fazla olan (akıntıda) o, müstehâzadır."[559]
956. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Müslim, el-Hasan'dan, (O da) Osman b. Ebi'l-Âs'tan (naklen) haber verdi (ki, Osman) şöyle dedi:"
"Lohusaya (a'zamî) kırk gün müddet tayin edilmiştir. Sonunda şayet o temizlenirse (ne âlâ!) Aksi halde (lohusa), namaz kılmak için o (a'zamî günü) aşmaz."[560]
957. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Eş'as'tan, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Lohusa kadının (önceki doğumlarında ortaya çıkan) bir âdeti varsa, (kanının kesilmemesi halinde, ona göre hareket eder). Aksi halde (yani belli bir âdeti yoksa), kırk gece (gün) oturur, (yani lohusaya haram olan şeyleri yapmaz)."[561]
958. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Çocuk doğduktan sonra gelen kan (nifâs, lohusalık kanı), hayız kanı gibi)dir."[562]
959. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Yûsuf b. Mâhek'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Lohusa kırk gün veya ona yakın bekler."[563]

Açıklama

Çocuk doğurması esnasında, bundan biraz önce veya doğumdan sonra kadından gelen kana "nifâs" yani lohusalık kanı denir. Kadından bu kanın gelmesine de "lohusalık hali" denir. Lohusalık kanı gelen bir kadın ("nüfesâ'") namaz gibi bazı ibadetlerle bazı işleri yapamaz. Bu kanın gelme müddetinin asgarî ve a'zamî müddetleri hakkında farklı görüşler vardır. Bu kanın en az gelme müddeti hakkında bir sınır yoktur. Bir an da gelebilir, hiç gelmeyebilir de. Bu durumda kadın, lohusa sayılmaz. Yalnız iddet konusunda Hanefî alimleri lohusalığın asgarî müddeti için bir sınırlama getirmişlerdir. Şöyleki, iddet konusunda lohusalığın asgarî müddeti İmam-ı A'zam'a göre yirmibeş gün, İmam Ebû Yûsuf a göre onbir gün, İmam Muhammed'e göre ise bir saattir. Lohusalık kanının en uzun gelme müddetine gelince, bu Hanefî ve Hanbelilere göre kırk gün, Şafiî ve Malikilere göre ise altmış gündür. Fakat Şafîîler, lohusalık kanının a'zamî müddetinin ekseriya kırk gün olduğunu söylemişlerdir.[564]

99. Hayızlı Kadın Temizlendiğinde (Hayız Görüyorken Giydiği) Elbise İle Namaz Kılabilir (Meselesi) Hakkında

960. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Hay-seme rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Abdila'lâ, Ebû Sehl el-Basrî'den, (O) Müsse'den, (O da) Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Seleme) şöyle dedi:"
"Lohusa kadın, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında kırk gün -veya kırk gece- oturur, (lohusaya haram olan şeyleri yapmazdı). Bizden biri, yüzüne, (doğum sebebiyle çıkan) lekelerden dolayı, Yemen za'feranı (boyasını) sıvayıp sürerdi."[565]

Açıklama

Bu hadisin, konulan başlıkla, zahiren, bir alâkası görülmemektedir. Bundan sonraki haberler de, önceki bölümün haberlerinin devamı mahiyetindedir. Ümmü Seleme'nin hadisinin bu başlık altında zikredilmesinin sebebi şu olabilir: Hadiste geçen "bizden biri" (veya "birimiz - ıhdânâ) ifadesi, Hz, Peygamber'in hanımlarından birinin lohusalığının söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Bu hadisin diğer bir rivayetinde;'[566] "Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- kadınlarından" olan lohusa bir kadından bahsedilmesi bu düşünceyi te'yîd eder. Bu ise bir müşkillik arzeder. Çünkü Hz. Peygamber'in hanımlarından sadece Hz. Hatice'nin çocuğu olmuştur. O da, Hz. Peygamber'in, Hz. Ümmü Seleme ile evlenmesinden ve hicretten önce vefat etmişti. İşte bu hadisin metnindeki bu müşkillikten dolayı, Dârimi, bu hadisin "asl"ının, Ümmü Seleme'nin, yukarıdaki başlıkla doğrudan alâkası olan diğer bir hadisi[567] olduğunu ima etmiş olabilir. Hz. Ümmü Seleme, bu hadisinde, hayız görürlerken giydikleri elbise ile hayızdan sonra, eğer elbiseye kan bulaşmışsa sadece bulaşan yeri yıkayarak, bulaşmamışsa hiçbir şey yapmayarak namaz kıldıklarını anlatır. Fakat bu rivayet, senedindeki meçhul (müphem) bir râvi sebebiyle munkatı'dır. Bundan dolayı Dârimi, onun yerine, muttasıl olan yukarıdaki rivayeti vererek, başlıkla ona işaret etmiştir, denilebilir. Hayızla alâkalı bir başlığın, nifâs bölümleri arasında zikredilmesi ise, her iki halin, hemen hemen aynı hükümlere tâbi olmasındandır. Allahu a'lem.[568]

961. "Bize Sa'îd b. Âmir, Hişâm'dan, (O) Hâlid'den, (O) Muâviye b. Kurre'den, (O da) Âiz b. Amr'ın bir karısından (naklen) haber verdi:"
"(Ki, Aiz'in bu karısı) lohusa olmuş, sonra yirmi gece geçince gelip O'nun (yani Âziz'in) yorganının içine girmiş. Bunun üzerine O;
"Kim bu?" demiş. O da;
"Ben, falancayım. Ben, muhakkak ki temizlendim, (lohusalık kanım kesildi)" demiş. O zaman (Aiz) onu ayağıyla tepmiş ve şöyle demiş:
"Kırk gece geçinceye kadar beni, dinimde gaflete düşürme!"[569]
962. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O) Yûsuf b. Mâhek'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Lohusa kadın kırk gün kadar bekler."[570]
963. "Bize Amr b. Avn, kendi senediyle, Abdullah b. Abbâs'dan (naklen) onun (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi."[571]
964. "Bize Musa b. Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mu'temir, babasından (naklen) rivayet etti ki, el-Hasan, o kam gören lohusa hakkında şöyle dedi:"
"O, kırk gece bekler, sonra namazını kılar." Eş-Şa'bî ise;
"iki ay (bekler). Sonra (yani daha uzun süre akarsa) o, müstehâza mesabesindedir" demiştir.[572]
965. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Şu'ayb rivayet edip (dedi ki), bize İbrahim b. Süleyman el-Aftus rivayet edip dedi ki, ben el-Alâ' İbnu'l-Hâris'i, Mekhûl'den, O'nun şöyle dediğini (naklederken) işittim:"
"Kadın -yani lohusa kadın-, oğlan çocuktan dolayı otuz gün, kız çocuktan dolayı ise kırk gün bekler." Mervân; "Bu, Sa'îd b. Abdilazîz'in görüşüdür" demiş; el-Evzâ'î ise;
"O ikisi (yani oğlan ve kız), birdir, (lohusalık müddetleri eşittir)" demiştir.[573]
966. "Bize Muhammed b. Abdülah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, el-Hasandan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"(Lohusa kadının) o kanı doğum sancısı esnasında bir veya iki gün gördüğü zaman, artık bu (kan) lohusalıktandır."[574]
967. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen):"
"O'nun, doğum sancısı çekiyorken o kanı gören hamile hakkında;"
"O, müstehâzanın yaptığını yapar" dediğini rivayet etti.[575]

100. Kadın (Önce) Cünüb, Sonra Da Hayız Olabilir?

968. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen), "O'nun, cünüb olan, sonra da hayız olan kadın hakkında;"
"O, gusül yapar" dediğini rivayet etti."[576]
969. "Bize Muhammed b- Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[577]
970. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-Alâ' İbnu'l-Müseyyeb'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O (yani Atâ');"
"Hayız, (cünüblükten) daha büyük (bir abdestsizlik halidir) demiştir."[578]
971. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki:"
O'na; karısıyla cinsî münâsebet yaptıktan sonra (karısı) hayız olan bir adamın (bu karısı) hakkında (sorulmuş da O);
"Onun gusül yapması bana daha iyi görünüyor" demiş.[579]
972. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Haccâc'dan, (O da) Atâ' ve en-Neha'î'den (naklen) onların;
"(Cünüb iken hayız olan kadın) cünüblükten dolayı gusül yapsın" dediklerini rivayet etti.[580]
973. "Bize Haccâc, Hammâd'dan, (O) Âmir el-Ahvel'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) bunun, (yani bir öneki haberin) aynısını rivayet etti."[581]
974. "Bize el-Mu'alla b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd rivayet edip (dedi ki), bize el-Alâ' İbnul-Müseyyeb rivayet edip dedi ki;"
(Cünüb iken hayız olan kadının durumu) Hammâd'a sorulmuş, O da, İbrahim dedi ki;
"O, gusül yapar" demişti.[582]
975. "Bize İbrahim b. Musa, Fudayl'dan, (O) Muhammed b. Sâlim'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"O (cünüb iken hayız olan kadın) gusül yapar."[583]

Açıklama

Bu bölümde haberleri zikredilen alimler, cünüb iken hayız olan bir kadının, cünüblükten dolayı gusül yapması görüşünü belirtmişlerdir. Hanefî Mezhebine göre ise, böyle bir kadın, cünüblükten dolayı hemen gusül yapabileceği gibi, gusül yapmayı, hayızının bitimine de bırakabilir. Bu, onun isteğine bırakılmıştır.[584]

101. Hayız Olan Kadın Namaz Vaktinde Abdest Alır

976. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi kî), bize Yahya b. Eyyûb rivayet edip dedi ki, ben el-Hakem b. Uteybe'yi şöyle derken işittim:"
"Hayızlı kadının namaz vaktinde abdest alıp Allah'ı tesbih ve tekbir etmesi, (Allah'ın yüce ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu söylemesi ve O'nu ululaması; "Sübhanallah" ve "Allahu Ekber" demesi), onların (yani bazı Tâbiûn alimlerinin) hoşuna giderdi."[585]
977. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Süleyman et-Teymi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Ebû Kılâbe'ye:
"Hayızlı kadın, her namaz vaktinde abdest alıp Allah'ı zikreder mi?" diye sormuştum da O şöyle cevap vermişti: "Bunun için hiçbir asıl, (temel, dayanak) bulamadım."[586]
978. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Sa'îd b. Ebî Eyyûb rivayet edip dedi ki, bana Hâlid b. Yezîd es-Sadefî, babasından, (O da) Ukbe b. Âmir el-Cüheni'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani Ukbe), hayızlı kadına namaz vakitlerinde abdest almasını ve (evindeki) namazgahının önüne oturup Allah'ı zikir ve tesbih etmesini emrederdi."[587]
979. "Bize Ya'la rivayet edip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan (naklen):"
O'nun, hayızlı kadın hakkındaki, "o, (Kur'an) okuyabilir mi?" (sorusuna) şöyle cevap verdiğini rivayet etti: "Hayır. O, sadece âyetin bir parçasını (okuyabilir). Fakat her namazda abdest alır, sonra kıbleye döner ve Allah'ı tesbih ve tekbir edebilir; (Sübhânallah ve Allahu Ekber, diyebilir), O'na yalvarıp yakarabilir."[588]
980. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hamza rivayet edip (dedi ki), bize eş-Şeybânî -ki O, Remle ahalisinden Yahya b. Ebî Amr'dır- rivayet edip (dedi ki), bize Mekhûl rivayet edip dedi ki:"
"Hayızlı kadına, namaz vakitlerinde abdest alması ve kıbleye dönüp Allah'ı zikretmesi emredilir."[589]

102. "Hayızlı Kadın, Namazı Kaza Etmediği Halde Orucu Kaza Eder" (Meselesi) Hakkında

981. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın ve cünüb kimse secde (âyetini) işittikleri zaman, cünüb kimse gusül yapar ve secde eder. Hayızlı kadın ise (bu secdeyi, temizlenince) kaza etmez. Çünkü o, (hayızlı iken) namaz kılmaz."[590]
982. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen): "Onun, secde (âyetini) işiten hayızlı kadın hakkında;
"O, (temizlenince, bu secdeyi) kaza etmez" dediğini rivayet etti."[591]
983. "Bize Sa'îd b. Âmir ve Ca'fer b. Avn, Sa'îd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"(Hayızlı iken secde âyetini işiten kadına) hiçbir şey gerekmez."[592]
984. "Bize Ya'la haber verip (dedi ki), bize Ubeyde b. Muattib, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz Âişe) şöyle dedi:"
"Biz, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- yanında hayız olurduk da O, bizden hiçbir kadına namazı iade (kaza) etmesini emretmezdi."[593]
985. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O da) Muâze'den (naklen) rivayet etti ki, bir kadın Hz. Aişe'ye;
"Bizden biri, hayız günlerinin namazını kaza eder mi?" diye sormuştu da O şöyle demişti:
"Harûriyye misin sen? Muhakkak ki, bizden biri Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında hayız olurdu da, (ona, namazı) kaza etmesi emredilmezdi."[594]

Açıklama

Kadının hayız halinde namaz kılması, oruç tutması haramdır. Yüce Allah'ın mânevi huzuruna çıkmak için maddî ve manevî temizlik şarttır. Hayız halinde kan kaybeden ve huzursuzluk içinde olan kadının oruç tutmasının zor olacağı da, oruç yasağının bir hikmeti olmalıdır. Kadın bu halinde kılamadığı namazlarını, sonradan temizlenince de kaza etmez. Çünkü namazın kazası, onun günde beş defa tekerrür etmesi, kadınların da ekseriya her ay hayız olmaları sebebiyle, kadını zorluğa, meşakkate sevkeder. Belki bu, onu, zamanla ibâdetten de soğutur. Halbuki Allah, dinde hiçbir güçlük yüklememiştir. O, kolaylığı ister, zorluğu istemez. Hayız halinde tutulamayan oruçlar ise, sonradan kaza edilirler. Çünkü oruç, senede bir ay tutulmaktadır. Bundan dolayı, onun kaza edilmesi zor olmaz. Namaz kılamayan, oruç tutamayan, Kur'an okuyamayan hayızlı kadın, bu halinde Allah'ı zikir ve tesbih edebilir, O'na tazarru ve niyazda bulunabilir. Bunda hiçbir mahzur yoktur. Bilâkis hayızlı kadının, her namaz vaktinde abdest alıp, namazın kılınacağı kadar bir zaman zikir ve tesbihte bulunması müstehabdır. O, böylece hem ibadetten uzaklaşmamış olur, hem de, hayız halinin menfi havasından kurtulup huzur bulur.
Kadının, hayızlı iken kılamadığı namazları kaza etmeyeceği, Sünnet'le sabittir. Bütün müslümanlar da bu Sünnet hükmünde ittifak etmişlerdir. Sadece bir grup Harici, bu namazların kaza edilmelerinin vâcib olduğunu söylemiştir. Haricîler, Kur'an'a ilâve hüküm getiren hadisleri kabul etmeme görüşündedirler. Onlar, Sünnet'le sabit olan hayızhnm namazı kaza etmeyeceği hükmünü, herhalde bu görüşlerinden hareketle benimsememişlerdir. Hz. Aişe; "Harûriyye misin sen?" demekle Haricîlerin bu görüşüne işaret etmek istemiştir. Haricîlere "Harûrîler" de denmiştir. Bu isim onlara, ilk olarak, Küfe'ye iki mil mesafedeki Harûra köyünde toplanıp gruplaştıkları için verilmişti.
Yukarıdaki hadiste Hz. Âişe'ye soru soran kadın, hadisin Müslim'deki bir rivayetinden anlaşıldığına göre, hadisi rivayet eden Muâze'dir.[595]

986. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Hanıma d, Yezîd er-Rişk'ten, (O da) Muâze'den (naklen) rivayet etti."[596] Ebu'n-Nu'mân dedi ki:
"Sanki Hammâd, Eyyûb'un (bir önceki) rivayetini ayırmış, (yani onu ayrı bir hadis kabul etmiş) de sonra bu (rivayeti) getirmiş."[597]
987. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Ata' İbnu's- Sâib'den, (O da) Amir'den (naklen) haber verdi (ki, Amir) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın (secde âyetini) işittiğinde secde etmez (etmesin)."[598]
988. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi (ki, Ebû Kılâbe) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, secde (âyetini) işittiği zaman secde etmez, (etmesin)."[599]
989. "Bize Amr b. Avn, Hâlid'den, (O) el-Hasan b. Ubeydillah'tan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi ki, O (yani İbrahim), hayızlı kadının, secde (âyetini) işittiği zaman secde etmesini kerîh görürdü."[600]

Açıklama

Kur'an'ın bazı âyetlerin[601] okumak veya işitmekten dolayı secde yapılır ki, buna "tilâvet secdesi" adı verilir. Bu secdenin şartları, sebepleri ve nasıl yapılacağı konularında mezheblerin farklı görüşleri vardır. Tilâvet secdesi, Hanefi Mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre ise Sünnet'tir. Bu secdenin şartlarından biri "tahâref'tir.
Bu sebeple hayızlı kadın tilâvet secdesi yapamaz. O, hayızlı iken yapamadığı tilâvet secdesini, sonra da kaza etmez.[602]

990. "Bize Ya'lâ, Muhammed b. Avn'dan, (O da) Ebû Gâlib Aclân'dan (naklen) haber verdi (ki, Ebû Gâlib) şöyle dedi:"
"İbn Abbâs'a, lohusa ve hayızlı kadını, temizlendikleri zaman namazları kaza ederler mi, diye sordum." O da şu cevabı verdi:
"İşte şunlar Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımları. Şayet bunu yapsalardı, biz de kadınlarımıza bunu emrederdik"[603].
991. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid, Leys'ten, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O da) babasından (naklen) haber verdi (ki, Abdurrahman'in babası) şöyle dedi:"

"Bir kadın Hz. Aişe'ye gelmiş ve:
"Hayızda kılamadığım namazlarımı), temizlik (halinde) kaza edecek miyim?" demişti de Hz. Aişe şöyle karşılık vermişti:
"Harûriyye misin sen? Biz Rasûlulîah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraberdik. Bizden biri hayız olur, temizlenirdi de, O, bize (namazları) kaza etmeyi emretmezdi."[604]
992. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Kesîr b.İsma'il'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" Fâtıma'ya -yani bint Ali'ye-;
"Hayız günlerindeki (kılamadığın) namazları kaza eder misin?" demiştim. O da,
"Hayır" demişti.[605]
993. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezîd er-Rişk'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Muâze'yi, Hz. Âişe'den (şöyle rivayet ederken) işittim:"
"Bir kadın ona (yani Hz. Âişe'ye);
"Hayızlı kadın, (hayız halinde kılamadığı) namazları kaza eder mi?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermişti: "Harûriyye misin sen? Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- kadınları hayız olmuşlardı da O, onlara (namazları) kaza etmelerini emretmiş miydi?"[606] Abdullah (ed-Dârimi) dedi ki:
Bunun mânâsı, "onlar (namazları) kaza etmezler" demektir.[607]

103. Hayızlı Kadın Kur'an'ı Okuyamadığı Halde Allah'ı Zikredebilir

994. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın ve cünüb kimse, Allah'ı zikredebilir ve besmele çekebilir."[608]
995. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân rivayet edip dedi ki, bana İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den, onların şöyle dedikleri (haberi) ulaştı:"
"Cünüb kimse ve hayızlı kadın tam bir âyet okuyamaz. Onlar (âyetin) bir tarafını okuyabilirler."[609]
996. "Bize Muhammed b. Yezîd el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Firâs'tan, (O da) Âmir'den (naklen), "O'nun, "cünüb kimse ve hayızlı kadın, Kur'an'ı okuyamazlar" (dediğini) rivayet etti."[610]
997. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize el-Hakem, İbrahim'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hz. Ömer, cünüb kimsenin (Kur'an) okumasını kerih görürmüş -veya menedermiş-. Şu'be dedi ki, kitabımda "ve hayızlı kadının (Kur'an okumasını kerih görürmüş)" (ilâvesini) buldum. (Yani bu ilâve ezberimde yoktur)."[611]
998. "Bize Yezîd b. Harun, Hişâm ed-Destüvâ'î'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Dört kimse var ki, onlar Kur'an'ı okuyamazlar: Helada (olan kimse), hamamda (olan kimse), cünüb kimse ve hayızlı kadın. Cünüb kimse ve hayızlı kadının sadece bir âyet ve onun gibisini (okuması caizdir)."[612]
999. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebu Hâlid el-Ahmer, Haccâc'dan, (O da) Atâ'dan, Hammâd ise İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet ettiler (ki Atâ', İbrahim ve Sa'îd) şöyle dediler:" "Hayızlı kadın ve cünüb kimse bir âyeti, sonunu tamamlamayarak (okumaya) başlayabilirler."[613]
1000. "Bize Haccâc, Hammâd b. Selem'den, (O) Âsim el-Ahvel'den, (O da) Ebu'l-Âliye'den (naklen) haber verdi (ki, Ebu'l-Âliye), hayızlı kadın hakkında;"
"O, Kur'an'ı okuyamaz" dedi.[614]
1001. "Bize Ubeydullah b. Musa ve Ebu Nu'aym haber verdi. (Onlar dediler ki), bize es-Sâib b. Ömer, İbn Ebî Muleyke'den (naklen) haber verdi ki, Hz. Âişe hayızlı iken Esmâ'ya rukye yapardı."[615]

Açıklama

"Rukye"; okuyarak, okuyup üfleyerek tedavi etmek demektir. İçinde sihir ve şirk unsurları, kötülük ve Şeytanlıklar bulunmayan, aksine bunlardan korunmak ve kurtulmak, bir hastalıktan şifa bulmak için, samimiyetle ve inançla Allah'tan yardım ve şifa dileme kabilinden olan bir rukye yapmak ve yaptırmak caizdir, buna müsaade edilmiştir. Bununla beraber, böyle bir rukyeyi insanın bizzat kendisinin yapması, araya başkasını sokmadan, Allah'tan kendisinin yardım ve şifa talebinde bulunması daha iyidir. Rukye, bir manevî (ruhî) tedâvî usûlüdür. Ruhî hastalıklarla ruhî ve maddî kökenli hastalıkların tedavisinde böyle bir usûl kullanmak meşrû'dur. Fakat bütün tedavilerde olduğu gibi, bu tedâvî usûlünde de, şifâ, usûl ve vasıtadan değil, sadece Allah'tan beklenmelidir. Rukye ile tedavide, bir âyet veya me'sûr bir dua, te'siri Allah'tan beklenerek, ihlâsla ve inançla okunur. Gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse hadis-i şeriflerde birçok dua öğretilmektedir. Bir de, sihir mânâsı ve şirk ihtimali bulunan, ne oldukları belirsiz, Şeytani rukyeler vardır ki, dinimizde bunlar kesinlikle yasaklanmıştır.[616]
Yukarıdaki haberde Hz. Âişe'nin rukyede ne okuduğu açıklanmamıştır. O, ya dua niyetiyle bir âyet veya Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- öğrenmiş olduğu bir dua okumuş olmalıdır. Bu da, hayızlı bir kadının bunları okumasının caiz olduğunu gösterir.[617]

1002. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde rivayet edip dedi ki; "Cünüb kimse, Allah'ın adını zikredebilir."[618]
1003. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Seyyâr'dan, (O da) Ebû Vâ'il'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Vâ'il) şöyle dedi:"
"Denilirdi ki, ne cünüb kimse, ne de hayızlı kadın (Kur'an) okuyamaz. (Kur'an), hamamda da okunmaz. İki durum var ki, kul, o (durumlarda) Allah'ın (adını) anmaz: Helada ve cinsî münâsebette. Şu kadar var ki, adam hanımıyla cinsî münâsebet yapmaya geldiği zaman, başladığında, Allah'ın adını zikreder, (besmele çeker)."[619]
1004. "Bize Yala haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan (naklen), O'nun, hayızlı kadın (Kur'an) okuyabilir mi, meselesinde;
"Hayır. O, sadece âyetin bir parçasını (okuyabilir)" dediğini rivayet etti."[620]
1005. "Bize Abdullah b. Sa'îd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, el-Cureyrî'den, (O) Ebû Attâf tan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Hureyre) şöyle dedi:"
"Dört (cümle var ki, onları söylemek) ne cünüb kimseye, ne de hayızlı kadına haram olmaz: Sübhanallah, Elhamdü lillah, Lâ ilahe illallah ve Allahu Ekber."[621]

Açıklama

Yüce Allah'ın mübarek kelâmı olan Kur'an-ı Kerim'e saygı göstermek gerekir. Bunun bir belirtisi olarak abdestsiz iken Kur'an'a dokunmak caiz değildir. Bununla beraber, abdestsizlik hali sık tekerrür ettiği için, kolaylık olsun ve Kur'an'dan uzaklaşılmasın diye, abdestsiz olanın, Kur'an'ı, ona dokunmadan, yüzünden veya ezbere okuması caiz görülmüştür. Hayız ve cünüblük ise, hem daha büyük abdestsizlik halleri oldukları, hem de daha az tekerrür ettikleri için, bu hallerde Kur'an okumak haramdır. Cünüb kimse ile hayızlı kadın, sadece bazı durumlarda Kur'an okuyabilirler. Şöyle ki; Hanefi Mezhebine göre söz konusu kimseler sadece, mühim bir işe başlarken, Kur'an'dan bir âyet olan besmeleyi çekebilir, Kur'an'm diğer âyetlerini ise yalnız dua ve övgü maksadıyla okuyabilirler. Şafiî Mezhebine göre de bu hallerde, tilâvet maksadıyla değil, sadece zikir maksadıyla Kur'an okunabilir. Mâlikî Mezhebine göre ise mezkûr hallerde, sadece düşman vb. bir şeyden korunmak maksadıyla veya Şer'î bir hükme delil getirmek için Kur'an okunabilir. Hanbelilere göre ise mezkur hallerde kısa bir âyetten daha az miktarda Kur'an okumak caiz, bundan fazlasını okumak haramdır. Fakat cünüb ve hayızlı, Kur'an âyetlerinin aynı veya benzeri olan zikir ve dua cümleleri okuyabilir.[622]

104. Hayızlı Kadın Secde (Âyetini) İşitir de Secde Yapmaz

1006. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Abdurrahîm b. Süleyman rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ubeydillah, Müslim b. Subeyh'ten, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:
"O'na (yani İbn Abbâs'a), secde (âyetini) işiten hayızlı kadının (durumu) sorulmuş, O da;

"O, secde yapaz. Çünkü o (yani secde), bir namazdır" cevabını vermişti.[623]
1007. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Gıyâs, el-Hasan b. Ubeydillah'tan, (O da) İbrahim ve Ebu'd-Duha'dan (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim ve Ebu'd-Duha) şöyle dediler:"
"(Hayızlı kadın, secde âyetini işittiği zaman) secde yapmaz."[624]
1008. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbn Numeyr, Haccâc'dan, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim ve Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, ibrahim ve Sa'îd) şöyle dediler:"
"Ona (yani secde âyetini işiten hayızlı kadına) bu (yani tilâvet secdesi) gerekmez. Namaz bu (secdeden) daha büyüktür. (Şu halde hayızlı kadın namaz kılmaz)."[625]
1009. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Ata') şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın) bundan (yani tilâvet secdesinden) daha hayırlı olandan, yani farz namazdan men edilmiştir!"[626]
1010. "Bize Ahmed b. Humeyd haber verip (dedi ki), bize Ğunder, Eş'as'tan (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadın, secde âyetini işittiği zaman) secde yapmaz."[627]
1011. "Bize Ahmed haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, Yûnus'tan, (O da) ez-Zühri'den (naklen):"
"Onun temizlendiğini (yani hayız kanının kesildiğini) görüp de sonra secde âyetini işiten kadın hakkında;
"O, gusül yapmadıkça secde yapmaz, (yapmasın)" dediğini rivayet etti."[628]
1012. "Bize Ebû Zeyd Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Ben Zerr'i, Vâ'il b. Muhâne'den, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen, şöyle derken) işittim:" (Hz. Peygamber) kadınlara:
"Tasaddukta bulununuz. Çünkü siz, Cehennem ehlinin en çoğunu (teşkil ediyorsunuz)" buyurmuş. Bunun üzerine, ileri gelen kadınlardan olmayan bir kadın;
"Niçin veya
"Neden", yahut
"Peki neden?" demiş. (O zaman Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"Çünkü sizler çok lanet edersiniz, kocaya da nankörlük edersiniz. "[629]
(El-Hakem) dedi ki, Abdullah da şöyle demiş:
"Dini ve aklı noksan olanlardan kadınlar kadar, işlerinde söz sahibi erkeklere galebe-edici hiçkimse yoktur." Bunun üzerine bir adam Abdullah'a;
"Onların akıl noksanlığı nedir?", demiş. O da şöyle cevap vermiş:
"İki kadının şahidliği bir erkeğin şahitliğine mukabil kılındı." (El-Hakem) demiş ki, (Abdullah'a),
"Onların din noksanlığı nedir?" diye de sorulmuş, O da şöyle cevap vermiş:
"Onlar (hayız ve nifâs hallerinde) Allah için hiçbir namaz kılmaksızm şu kadar gün ve gece beklerler."[630]

Açıklama

Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem-, Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu İsrâ gecesinde müşahede ettiği, bu sebeple bu haberin, Cehennemin o zamanki durumuyla alâkalı olduğu söylenmiştir. Fakat dünya şartları dışındaki bir vakıa için, dünyevî zaman sınırlaması yapmak makûl değildir. Bundan dolayı bu haber, bütün zamanlar için geçerli olmalıdır. Her halükârda hadiste Cehennem ehli olan kadınların orada ebedî kalacaklarına dair bir açıklama yoktur. Binaenaleyh onların orada, yapmış oldukları bazı günâhlardan Cehennem ateşiyle temizlenmek için geçici olarak bulundukları söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber'in, sebep olarak ifade buyurduğu hususlar, ebedi azabı gerektiren günâhlar değildir. Bu hadiste geçen Cehennemden, sadece "nankörler"in gireceği bir Cehennem de kastedilmiş olabilir. Kadınları bu hale, büyük oranda, onların mizaçları, ruh halleri sürüklemektedir. Onların esas mizacı heyecanlılık ve duygusallıktır. Onlar, genel olarak duygularıyla hareket ederler ve kolay etkilenirler. Tabiî olan bu hususiyet onları bazan kötü akıbetlere duçar edebilmektedir ki, hadiste buna dikkat çekilmektedir. Bu hususiyet iyilik ve güzellik kaynağı da olabilmektedir. Kadınlar bu hususiyetleriyledir ki, kocalarına eş, çocuklarına anne olabilmekte ve toplumda kendilerine has yerlerini alabilmektedirler. Denilebilir ki, bir cemiyetin iyi veya kötülüğü en çok kadınlarda tezahür eder. Bu şöyle de ifade edilebilir: Toplumun iyi veya kötü olmasında kadının, inkâr edilemez büyük rolü vardır. Kolay müteessir olan kadın, kötülüklerden de kolayca etkilenerek cahili toplumu inşa ettiği gibi, iyilikten de aynı şekilde etkilenmek suretiyle İslâmi toplumu da inşa eder. Tarih, bizim için bilhassa İslâm tarihi bunun canlı örnekleriyle doludur. İslâm tarihinde ilk şehid bir kadındır: Ammâr b. Yâsir'in annesi Sümeyye. Son asırlarda da, kadın ifsad edilmeden toplumun ifsad edilemeyeceği anlaşılmış ve yabancılaştırma sürecinde kadına özel bir ağırlık verilmiştir.
Şahidlikte bir erkek yerine iki kadının şahidliğinin kabul edilmesi de kadının mizacı ve İslâm toplumundaki fonksiyonuyla alâkalıdır. Din noksanlığı ise, hayız ve lohusalık hallerinde bazı ibadetleri yapamaması manasınadır ki, bu da tabiî bir durumdur, bir kınama söz-konusu değildir. Zaten hadisten, akıl ve din noksanlığının sadece kadınlara mahsus olmadığı da anlaşılmaktadır.[631]

105. Hayızlı Kadın Temizlendiği Zaman (Hayızlı İken Giymiş Olduğu) Elbisesinde Namaz Kılabilir

1013. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Kadın hayızdan temizlendiği, (hayız kanı kesildiği) zaman, cildine yakın olan elbisesini iyice araştırsın ve ona İsabet eden (hayız kanı) pisliğini yıkasın. Bundan sonra o, o (elbise ile) namaz kılabilir."[632]
1014. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, İbn Ebî Necih'ten, (O) Atâ'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Birimizin, içinde hayız olduğu, içinde cünüb olduğu gömleği olurdu. Sonra o (gömlekte) hayız kanı damlası görürdü de onu tükürüğü ile ovup (temizlerdi)."[633]

Açıklama

Bu hadis, necasetin, sudan başka bir şeyle de giderilebileceğine delâlet etmektedir. Ebû Hanife ve O'nun görüşünü benimseyen alimler, bu hadise dayanarak hakiki necasetin, tükürük ve sirke gibi her türlü temiz ve pisliği giderici sıvı ile temizlenebileceğini söylemişlerdir. Diğer alimler ise, necasetin ancak su ile giderilebileceğini, bu hadiste ise, dinde bağışlanmış olan az miktardaki bir kanın söz-konusu olduğunu beyân etmişlerdir.[634]

1015. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr el-Hüzelî, el-Hasan'dan, (O) annesinden, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki, (O şöyle dedi):"
"Birinizden o (hayız) kanı damlaları geçip gider. O halde birinize bu (kan) bulaştığı zaman onu tükürüğü ile ovup (temizlesin)."[635]
1016. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Âsim, Muâze el-Adeviyye'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Kadın o kanı yıkayıp da (kan lekesi) gitmediği zaman, onu Yemen za'ferânı veya za'ferân sarısı ile başkalaştırsın."[636]
1017. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî' haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Yezîd er-Rişk'ten rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Muâze el-Adeviyye'yi, Hz. Âişe'den (şöyle naklederken) işittim:"
"Bir kadın O'na (yani Hz. Âişe'ye) şöyle demiş:
"O kan elbisede oluyor. Ben de onu yıkıyorum, ama gitmiyor. Onu keseyim mi?" (Hz. Aişe) şöyle cevap vermiş: "Su, temiz ve temizleyicidir!"[637]
1018. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân rivayet edip (dedi ki), bana Câbir b. Subh rivayet

edip dedi ki, ben Hılâs b. Amr'ın şöyle dediğini işittim: Ben Hz. Aişe'yi şöyle derken işittim:"
"Rasûlullah Ebu'l-Kâsım -sallallahu aleyhi ve sellem-, ben hayızlı, adetli olduğum halde benimle beraber tek bir örtü içinde olurdu, (yatardı). Şayet O'na benden birşey bulaşır idiyse, (hayız kanı bulaşmayan) başka (yerlere) geçmeksizin (sadece) bulaşan yeri yıkar ve bu (elbisesi) ile namaz kılardı. Sonra (tekrar yatağa) döner ve kendisine benden bir şey bulaşır idiyse, bunun aynısını yani (kan bulaşmayan) başka (yerlere) geçmeksizin (sadece kan bulaşan) yeri yıkar ve bu (elbisesi) ile namaz kılardı."[638]
1019. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm ed-DestüvâTden, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim), kadının hayızlı iken giydiği elbiseler hakkında (şöyle dedi):"
"Eğer o (elbiseye) bir kan bulaşırsa onu yıkar. Aksi halde ona bir yıkama gerekmez. Şayet o (elbise) içinde terlerse, bu durumda ona, o (elbiseye su) serpmesi yeter."[639]
1020. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman'dan, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, içinde hayız olmuş olduğu elbiseleriyle namaz kılabilir. Ancak onlardan bir şeye bir kan bulaşırsa, kanın (bulaştığı) yeri yıkar."[640]
1021. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Hişâm b. Urve'den, (O) Fâtıma bintu'l-Munzir'den, (O da) Esma' bint Ebî Bekr'den (naklen) rivayet etti (ki, Esma') şöyle dedi:"
"Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- elbiseye bulaşan hayız kanını sormuştum, şöyle buyurmuştu:"
"O (kan bulaşığını) ovarak yok et, sonra üzerine su serpip (yıka)."[641]
1022. "Bize Muâz b. Hâni1, İbrahim b. Tahmân'dan, (O) Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, elbisesini, onda kan (bulaşığı) olmadığı zaman yıkamaz."[642]
1023. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd -ki O, ibn Zurey'tir- rivayet etti. (O dedi ki), bize Muhammed -ki O, İbn İshâk'tır- rivayet edip (dedi ki), bana Fâtıma bintul-Munzir, Esma' bint Ebî Bekr'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Bir kadını, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-", hayzından temizlendiğinde elbisesini nasıl yapıp (temizleyeceğini) sorarken işitmiştim. (Hz. Peygamber, ona) şöyle buyurmuştu:
"Onda bir kan görürsen onu kazı, sonra onu su ile ovup (yıka), sonra o (elbisenin) diğer taraflarına (su) serp ve onunla namazını kıl."[643]
1024. "Bize Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdi, Sufyân'dan, (O) Sabit el-Hazzâ'dan, (O) Ümmü Kays bint Mihsan'ın âzâdlısı Adiyy b. Dinar'dan, (O da) Ümmü Kays'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ümmü Kays) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-elbisede olan hayız kanını sormuştum," şöyle buyurmuştu:
"Onu su ve sidr ağacı (yaprağı) ile yıka, bir odun (parçası) ile kazı."[644]
1025. "Bize Sa'îd İbnu'r-Rebî1, Ali İbnu'l-Mübârek'den, O'nun şöyle dediğini haber verdi: Ben Kerîme'nin şöyle dediğini işittim: Ben Hz. Aişe'nin, bir kadın kendisine soru sorup da;
"Elbisesine hayız kanından bulaşan kadın (ne yapar?)" dediğinde şöyle cevap verdiğini işitmiştim:
"Onu su ile yıkasın!" (Soran kadın);
"Biz de onu yıkıyoruz ama izi kalıyor!" demişti. (Hz. Âişe de) şöyle cevap vermişti: Şüphe yok ki su, temiz ve temizleyicidir.[645]
1026. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Cureyc, Atâ'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hz. Âişe, hayız kanından bir şeyi elbisesinde görürdü de onu taşla veya bir odun parçası ile yahut boynuzla (kemik parçası ile) kazır, sonra onu ıslatıp (yıkardı)."[646]

106. Cünüb Kimsenin Ve Hayızlı Kadının Teri Hakkında

1027. "Bize Ebû Nuaym, Abdulvehhâb es-Sekafî'den, (O da) Abdullah b. Osman b. Hüseyin'den (naklen) haber verdi (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"Sa'îd b. Cübeyr'e, elbise içinde terleyip sonra da (terini) o (elbise) ile silen cünüb kimseyi sormuştum," O da, "Bunda bir mahzur yok" demişti.[647]
1028. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Abdullah b. Osman b. Hüseyin'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Sa'îd), cünüb kimsenin elbise içinde terlemesinde bir mahzur görmezdi."[648]
1029. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani eş-Şa'bî), onda (yani cünübün elbisesine terlemesinde) bir mahzur görmezdi."[649]
1030. "Bize Haccâc haber verip (dedi ki), bize Hammâd, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamberin -sallallahu aleyhi ve sellem-bütün Ashabı iki elbise bulamıyorlardı." Sonra o (sözünün devamında) şöyle dedi:
"Gusül yaptığın zaman onu (yani elbiseyi) giymez misin? İşte bu (gusül yapma), şu (tere) mukabildir."[650]
1031. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Yahya b. Sa'îd'den, (O da) el-Kâsım b. Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Hz. Âişe'ye, kadınla cinsî münâsebet yapan, sonra da elbise giyip içinde terleyen adamın (durumu) sorulmuştu da O bunda bir mahzur görmemişti."[651]
1032. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Süleynı, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Cünüb kimsenin ve hayızlı kadının, içinde namaz kılınacak elbisede terlemelerinde bir mahzur yoktur."[652]
1033. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Ebu'l- Ahvas, Ebû Hamza'dan, (O da) İbrahim'den (naklen), "Onun, elbisesi içinde terleyen cünüb hakkında;
"(Bu) ona zarar vermez. Ona (yani elbisesine) su da serpmez!" dediğini haber verdi."[653]
1034. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm'dan, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) hayızlı kadın hakkında (şöyle dedi):"
"O, elbiseleri içinde terlediği zaman, bu durumda ona, (elbisesine) su serpmesi yeter."[654]
1035. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbn Ömer), cünüb iken elbise içinde terler, sonra onunla namaz kılardı."[655]
1036. "Bize Yahya b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Hişâm'dan -ki O, ibn Hassân'dır-, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:
"O (yani İbn Abbâs), hayızlı kadının ve cünüb kimsenin terinde bir mahzur görmezdi."[656]

107. Hayızlı Kadından Faydalanmak

1037. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti;"
"Bir adam, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sorup demiş ki;
"Hayızlı iken karımdan bana ne helâl olur?" (Bunun üzerine Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"(Belinin) üzerine peştemalini bağlasın. Ondan sonra sen, üst tarafında istediğini yap."[657]

Açıklama

Kocanın hayızlı hanımıyla cinsî münâsebeti haramdır. Cinsî münâsebet dışındaki her türlü zevklenme ve istifade ("mübaşeret") [658] ise kadının bedeninin göbek ile dizkapağı arası dışındaki yerlerinde, diğer bir ifade ile göbeği ile dizkapağı arası bir bezle örtülmek suretiyle diğer yerlerinde helâldir. Kadının hayızlı halinde dizkapağı ile göbeği arasından zevklenme (faydalanma, "mübaşeret") ise Ebû Hanife ile- Malik'e ve Şafiî'lerin sahih görüşüne göre haramdır. Ahmed ve Hanefi alimlerden Muhammed'e göre ise, tenzihen mekruh olmakla beraber caizdir.[659]

1038. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe'ye; "adam, hayızlı iken karısından faydalanabilir mi?" diye sorması için birini göndermişti de, O şöyle cevap vermişti:

"Alt tarafına peştemalini bağlasın. Bundan sonra o, ondan faydalanabilir."[660]
1039. "Bize Muhammed b. îsa rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebî Zâ'ide, el-Atâ' İbnu'l-Müseyyeb'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Kocası, hayızlı kadının (vücûdunun) yumuşak yerlerine ve uylukları arasına gelebilir, (onun bu yerlerinden faydalanabilir). Sonra (koca) muvaffak kılınır, (yani meni gelirse) (kadın) üzerine bulaşan şeyleri yıkar, (koca ise) gusül yapar.[661]
1040. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ubeydullah b. Adiyy rivayet edip dedi ki, ben Abdulkerim'e, hayızlı kadını sormuştum, O da şöyle cevap vermişti:" İbrahim dedi ki:
Ümmü İmrân kesinlikle bilmiştir ki, ben onun sağrısına (buduna) dürterim. "O hayızlı iken (dürterim)" demek istiyor."[662]

Açıklama

Ümmü İmrân, İbrahim'in hanımı veya cariyesi olmalıdır. Abdulkerim, İbrahim'in bu sözünü nakletmekle, bir kocanın hayızlı hanımından istifade edebileceğini anlatmak istemiştir.[663]

1041. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Mâlik b. Miğvel rivayet edip dedi ki:
"Bir adam Atâ'ya hayızlı kadından (faydalanmayı) sormuş, o da kan(ın çıkış yerinin) dışında(ki yerlerden faydalanmada) bir beis görmemişti."[664]
1042. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Hayız olduğum zaman Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bana emrederdi de peştemal bağlardım, O da benden faydalanırdı."[665]
1043. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î rivayet edip (dedi ki), bana Meyimin b. Mihrân rivayet edip dedi ki, Hz. Aişe'ye;"
"Adama, hayızlı iken karısından ne helâl olur?" diye sorulmuştu, O da;
"Peştemalin (yani göbekle diz-kapağı arasının) üstündeki (yerlerden faydalanması helâldir)" cevabını vermişti.[666]
1044. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Uyeyne b. Abdirrahman b. Cevşen, Mervân el-Asfar'dan, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti (ki, Mesrûk) şöyle dedi:" Hz. Aişe'ye;
"Adama, hayız olduğu zaman karısından ne helâl olur?" demiştim, O da;
"Cinsî münâsebetten başka her şey (helâl olur)" karşılığını vermişti. (Mesrûk) dedi ki,
"Peki, ona, ihramlı oldukları zaman ondan (yani karısından) ne haranı olur?" demiştim, O da;
"Sözünden başka her şey (haram olur)" cevabını vermişti.[667]
1045. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hâlid b. Eyyûb'dan, (O) bir adamdan, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) bir insana;
"(hayızlı hanımından faydalanacağın zaman) o kanın örtüsünden (yani kanın çıktığı kadınlık organından) sakın" demişti."[668]

Açıklama

Hayızlı kadından, cinsî münâsebet dışındaki her türlü zevklenme, istifade etme ("mübaşeret") konusunda bazı görüşler zikredilmişti. (Bkz. 1037. hadis). İlgili haberlerin daha iyi anlaşılabilmesi için, burada, bazı alimlerin şu görüşünü de kaydetmek gerekir: Hayızlı kadının, kadınlık organı dışındaki heryerinden faydalanmak caizdir. Hz. Aişe, Hz. Ümmü Seleme, İbn Abbâs, Hasan Basrî, Mücâhid, İkrime, Mesrûk, Atâ', İbrahim Nehaî, Şa'bî ve Sufyân-ı Sevri'nin bu görüşte oldukları nakledilmektedir.[669] Hz. Aişe'den, hayızlı kadının "peştemalinin üstünün", yani göbekle diz kapağı arasının dışındaki yerlerinin kocasına helâl olduğunu söylediği de nakledilmektedir (Bkz. 1038. 1043. haberler). Bu muhtevadaki haberleri, O'nun, göbekle diz kapağı arasından istifade etmemeyi müstehab gördüğü şeklinde anlamak mümkündür.[670]

1046. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İsma'îl'den, (O da) eş-Şa'bî'den (naklen) rivayet etti (ki, eş-Şa'bî) şöyle dedi:"
"O halde (yani hayızlı kadınından istifade etmek istediğinde), o pislikten -yani o kandan- geri dur!"[671]
1047. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadının uylukları arasına veya göbeğine gelinebilir, (yani onun bu yerlerinden istifade edilebilir)."[672]
1048. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Salih, Leys'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"(Hayızlı kadınından faydalanmak istediğinde), hayız kanının çıkış yeri ile dışkı çıkış yeri (dübür) hariç, (bacakların arasına) gidip gelirsin."[673]
1049. "Bize Ya'la b. Ubeyd ve Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdiler (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraber bir örtü (yorgan) içinde idim. Derken kadınların gördüğü şeyi gördüm ve hemen kalktım. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Neyin var, hayız mı oldun?" buyurdu. Ben;
"kadınların gördüğü şeyi gördüm" dedim. Şöyle buyurdu:
"Bu, Allah'ın, Âdem kızlarına takdir ettiği şeydir! (Üzülme, mahcub olma!)" (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki;
o zaman ben, kalkıp durumumu, (üstümü başımı) düzelttim. Sonra (tekrar yatağa) döndüm. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-;
"Yorganın içine gir" buyurdu, ben de girdim.[674]
1050. "Bize Vehb b. Cerîr, Hişâm ed-Destuvâ'î'den, (O) Yahya'dan, (O) Ebû Seleme'den, (O) Zeyneb bint Ümmi Seleme'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:"
"Bir ara ben, çarşafın altında yatmış olarak Rasûlullah'la -sallallahu aleyhi ve sellem- beraberdim. Bir de baktım ki hayız olmuşum. Hemen (yataktan) sıyrılıp hayız elbiselerimi aldım". Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Hayız mı oldun?" buyurdu.
"Evet" dedim. (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki:
"(Hz. Peygamber) o zaman beni çağırdı, ben de çarşafın altında O'nunla beraber yattım. (Hz. Ümmü Seleme) dedi ki, kendisi ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cünüblükten dolayı bir kabdan gusül yaparlardı ve (Hz Peygamber) kendisini, oruçlu iken öperdi."[675]
1051. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid, eş-Şeybânî'den, (O) Abdullah b. Şeddâd'dan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Meymûne) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kadınlarından olan o kadına, o hayızlı iken, peştemalin üstünden mübaşeret ederdi."[676]
1052. "Bize Bişr b. Amr ez-Zehrânî haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas rivayet edip (dedi ki), bize Ebû İshâk, Ebû Meysere Amr b. Şurahbîl'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:" "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- birimize, hayız olduğunda peştemalini üzerine bağlamasını emreder, sonra onunla mübaşeret ederdik."[677]
1053. "Bize Abdussamed haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû İshâk'tan, (O da) Ebû Meysere'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebû Meysere) şöyle dedi:" Mü'minlerin annesi (Hz. Aişe) demişti ki:
"Ben, hayızlı iken peştemalimi kuşanır, sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber yorganının altına girerdim."[678]
1054. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O da) Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan (naklen) haber verdi (ki, Yezîd) şöyle dedi:" İbn Cübeyr'e;
"Adama karısından, hayız olduğu zaman ne (helâl olur?)" diye sorulmuştu, O da;
"Peştemalin üstündekiler (helâl olur)" cevabını vermişti.[679]
1055. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed b. Sirin'den, (O da) Abîde'den (naklen) haber verdi (ki, Abîde) hayızlı kadın hakkında şöyle dedi:"
(Hayızlı kadınla yatıldığında) döşek tek, yorganlar değişik olur. Eğer (birden fazla yorgan) bulamazlarsa (koca), yorganından (karısının) üzerine verir."[680]

Açıklama

Abîde b. Amr es-Selmânî'nin, hayızlı kadının hiçbir şeyiyle mübaşeret edilemiyeceği görüşünde olduğu nakledilmektedir. Bu nakil doğru ise o, sahih hadislere aykırı, kabul edilemeyecek bir görüş beyân etmiş demektir.[681] Yukarıdaki haberde söyledikleri de, bu görüşünden kaynaklanmış olmalıdır.[682]

1056. "Bize Yezîd b. Hârûn haber verip (dedi ki), İbn Avn, Muhammed b. Sirin'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti (ki, Şureyh) şöyle dedi:"
"Ona (yani kocaya) (hayızlı karısından), göbeklerin -veya göbeğin- üstündekiler (helâl olur)."[683]
1057. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Ebû İmrân el-Cevnî'den, (O) Yezîd b. Bâbenûs'tan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ben hayızlı iken, benimle kendisi arasında bir bez bulunduğu bir halde beni kucaklar ve başımdan (öpücük) alırdı."[684]
1058. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, yahûdiler kadın hayız olduğu zaman onunla ne yer, ne içerlerdi. Onu odadan da çıkarırlardı. O, odalarda onlarla beraber bulunamazdı. Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- bu (durum) sorulmuş, bunun üzerine yüce Allah; *"sana kadınların ay halini de sorarlar. De ki, o bir ezadır (pisliktir)* "[685] mealindeki âyeti indirmişti de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara, (kadınlarla) birlikte yiyip içmelerini, (kadınların) onlarla beraber odalarda kalmalarını ve cinsî münâsebet hariç, her şeyi yapmalarını emretmişti. O zaman yahûdiler;
"Bu (zat), işlerimizden, bize muhalefet etmedik hiçbir şey bırakmak istemiyor!" demişlerdi. Abbâd b. Bişr ve Üseyd b. Hudayr da Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip O'na bunu haber vermişler ve
"Ya Rasûlullah! Kadınların ay halinde onlarla cinsî münâsebet yapsak mı?" demişlerdi. Bu söz üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzünün rengi fazlaca değişmişti. Öyle ki biz O'nun, onlara kızdığını zannetmiştik. Onlar da kalkıp çıkmışlardı. Bu esnada onlara, (Hz. Peygamber'e gönderilen) bir süt hediyesi rastgelmişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selem- de, peşlerinden (adam) gönderip onları geri çevirtmiş ve onlara (süt) ikram etmişti. Biz de O'nun, onlara kızmamış olduğunu anlamış idik.[686]
1059. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebû Hilâl rivayet edip (dedi ki), bana Şeybe b. Hilâl er-Râsibî rivayet edip dedi ki:
"Ben Salim b. Abdillah'a, hayızlı iken karısıyla bir yorganın altında yatan adamı sormuştum, O da şöyle demişti: "Ne olursa olsun, bizler yani Ömer ailesi, hayız oldukları zaman (kadınlardan yataklarda) ayrılırız."[687]
1060. "Bize Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) Nâfi'den, (O da) Ibn Ömer'den (naklen) haber verdi (ki, İbn Ömer) şöyle dedi:"
"Cünüb veya hayızlı olmadıkça kadının abdest suyunun artığını (kullanmakta) hiçbir mahzur yoktur."[688]

Açıklama

İbn Ömer'in bu sözünden; kadın cünüb veya hayız olduğunda alacağı abdestin suyundan arta kalan su ile erkeğin temizlik yapamayacağı anlaşılmaktadır. Şa'bî ve Evza'î'nin de bu görüşte oldukları nakledilmektedir. Fakat kadının abdest suyunun artığı hakkındaki bu sınırlamanın (tahsisin) hiçbir delili yoktur. Bilâkis, sahih hadislere dayanarak, alimlerin büyük çoğunluğu, kadın ve erkeğin herbirinin abdest suyundan arta kalanını, diğerinin abdest vb. her türlü temizlikte mutlak olarak kullanabileceği görüşünü beyan etmişlerdir.[689]

1061. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Ğaylân'dan, (O da) el-Hakem'den (naklen) rivayet etti (ki, el-Hakem) şöyle dedi:"
"(Hayızlı hanımınla mübaşeret ettiğinde) onu (yani erkeklik organını) şöyle bir korsun (koyabilirsin) -kadınlık organının üzerine (koyabilirsin), demek isityor."[690]
1062. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana İbn Şihâb, Urve'nin âzâdlısı Habîb'den, (O) Meymûne'nin âzâdlısı Nudbe'den, (O da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kadınlarından o kadınla, (bu kadının) üzerinde, uyluklarının yanılarına veya dizlerine kadar uzanan bir peştemal, bunu beline bağlamış olarak[691] bulunduğunda, hayızlı iken mübaşeret ederdi."[692]

108. Hayızlı Kadın Kocasını Tarayabilir

1063. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz.Âişe) şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'ın –sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı olduğum halde tarardım."[693]
1064. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı iken tarardım."[694]
1065. "Bize Hâlid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, O'nun şöyle dediğim rivayet etti:"
İbn Ömer'in cariyeleri, onun ayaklarını hayızlı iken yıkarlar ve O'na seccadeyi verirlerdi."[695]
1066. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-Mikdâm b. Şureyh b. Hâni'den, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Bana su kabı getirilir, ben de ağzımı kor, hayızlı iken su içerdim. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ağzını, benim (ağzımı) koyduğum yere koyup su içerdi. Yine bana etli kemik getirilir, ben de ısırırdım. Sonra O, ağzını, (ağzımı) koyduğu yere koyup ısırırdı. Ayrıca O bana emrederdi de ben, hayızlı iken peştemal kuşanırdım. O da benimle mübaşeret ederdi."[696]
1067. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Denirdi ki, hayızlı kadının hayızı elinde yoktur. O, elini yıkayıp hamur yoğurabilir, (küpe) nebîz[697] kurabilir."[698]
1068. "Bize Ebû Zeyd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muğire'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, Muğire) şöyle dedi:"
"(İbrahim) derdi ki, şüphesiz hayızlı kadının hayızı elinde yoktur. O (yine) derdi ki, hayızlı kadın, diri olan (Allah'ın) sevdiği kimsedir."[699]

Açıklama

Son cümle ile hayızlı kadın hakkındaki şu âyete işaret edilmiş olmalıdır: "*Sana hayızdan da soruyorlar. De ki, o bir ezadır. Onun için hayız (zamanı) kadınlardan çekilin ve temizlenene kadar onlara yanaşmayın. İyi temizlendiler mi, o vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın. Şüphe yok ki Allah, çok tevbe edenleri de sever, iyi temizlenenleri de sever.*"[700] Hayızlı kadın, hayız kanının kesilmesinden sonra gusül yapıp "iyice temizleneceği" için, âyette bildirildiği gibi, Allah'ın sevdiği bir kul olacaktır. Hayızlı kadına müslümanlığın bakışı ne insanî ve ne yücedir! Yahudiler, mecûsîler ve cahiliye Arapları onunla yiyip içmez, onunla bir odada kalmazlardı. Hıristiyanlar ise onun o eziyetli haline aldırış etmeksizin, zevklerini tatmin için, o halinde bile cinsî münâsebet yaparlardı. İslâm ise, eziyetli halini nazar-ı itibare alarak onunla sadece cinsî münâsebeti yasaklamış, bunun dışındaki bütün münâsebetleri ve onun yaptığı işleri meşru kılmış, üstelik onu Allah'ın sevgili bir kulu mertebesine çıkarmıştır.[701]

1069. "Bize Ca'fer b. Avn haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hammâd'dan, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:" "İbrahime, yahûdi, hıristiyan, mecûsî ve hayızh kadın ile tokalaşmayı sormuştum da O, bundan dolayı abdest almayı gerekli görmemişti."[702]
1070. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlîsî haber verip (dedi ki), bize Zaide rivayet edip (dedi ki), bize İsmail es-Suddî, Abdullah el-Behi'den rivayet etti ki, (O şöyle demiş:)"
"Bana Hz. Âişe rivayet etti ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bir gün) mescidde bulunuyordu. Derken cariyeye;
"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuştu. (Hz. Âişe, sözünün burasında) dedi ki, O, onu yayıp üzerinde namaz kılmak istemişti. Bunun üzerine

o, kendisinin hayızlı olduğunu söylemiş, (Hz. Peygamber) de hayızının elinde bulunmadığını buyurmuştu.[703]
1071. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Fudayl b. lyâd, Süleyman'dan, (O) Temîm b. Seleme'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem bana başını mescidden uzatır, ben de onu yıkardım." -Yani O, i'tikâfta iken- [704]
1072. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğire'den, (O da) ibrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim), hayızlı kadının hastaya abdest aldırmasında hiçbir mahzur görmezdi."[705]
1073. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, hayızlı iken yıkardım."[706]
1074. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize el-A'meş, Temîm b. Seleme'den, (O) Urve'den, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Âişe) şöyle dedi:"
"Hakikaten ben, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- başını, ben hayızlı, 0 ise i'tikafta iken yıkardım."[707]
1075. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlîsî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Muğire'nin şöyle dediğini işittim:"
Ebû Zabyân, İbrahim'e, hayızlı kadın hastaya abdest aldırabilir mi, diye sorması için (birini) göndermiş, (İbrahim de),
"Evet, (aldırabilir)" cevabını vermişti. (Bu giden kişi O'na, hayızlı kadın) onu (yani hastayı, kendisine) dayandırabilir mi -yani namazda (dayandırabilir mi?)- (diye de sormuş, İbrahim de),
"Hayır" karşılığını vermişti.
Bunun üzerine ben (yani Şu'be), Muğire'ye dedim ki: "Sen bunu İbrahim'den duydun mu?"
- "Hayır" dedi.[708]
1076. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki; Süleyman bana, Sabit b. Ubeyd'den, (O) el-Kâsım'dan, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) haber verdi ki:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- O'na;
"Bana seccadeyi uzatıver" buyurmuş, O da,
"Doğrusu ben hayızlıyım" demiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de);
"Her halde o (hayız) senin elinde yoktur!" buyurmuştu.[709]
1077. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr b. Şmzîr'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki:" O'na (yani el-Hasan'a):
"Bir sudan içen hayızlı bir kadının (arta kalan suyu) ile abdest alınır mı?" diye sorulmuştu da O, gülmüş ve
"Evet (alınır)" demişti.[710]
1078. "Bize Ahmed Ibnu'l-Haccâc haber verip (dedi ki), bize Abdurrahman b. Mehdî, Muâviye b. Salih'ten, (O) el-Alâ' İbnu'l-Hâris'ten, (O) Haram b. Muâviye'den, (O da) amcası Abdullah b. Sa'd'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızlı kadınla birlikte yemek yemeyi sormuştum da;
"Onunla birlikte ye!" buyurmuştu."[711]
1079. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki:"
"O (yani İbn Ömer), mescidden, cariyesine, hasır seccadeyi kendisine uzatı vermesini emreder, O da;
"Doğrusu ben hayızlıyım" der. Bunun üzerine (İbn Ömer);
"Herhalde hayızm, avucunda değildir" der, o zaman (câriye, seccadeyi) O'na uzatıverirdi.[712]
1080. "Bize Mervân b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize el-Heysem b. Humeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-Alâ1 İbnu'l-Hâris, Haram b. Hakîm'den.[713] (O da) amcasından (naklen) rivayet etti (ki, Harâm'm amcası) şöyle dedi:"
"Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem-, hayızlı kadınla birlikte yemek yemeyi sormuştum da O, şöyle buyurmuştu:"
"Ailemden birisi hakikaten hayızlıdır. Ve biz, Allah dilerse, hep beraber akşam yemeği yiyeceğiz."[714]
1081. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Âişe'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Hz. Âişe), hayızlı kadının seccadeye dokunmasında hiçbir mahzur görmezdi."[715]

109. Hayızlı Kadınla Temizlendiği Zaman Gusül Yapmasından Önce Cinsî Münâsebet Yapmak

1082. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğire, ibrahim'den; Yûnus, el-Hasan'dan, Abdulmelik ise Atâ'dan (naklen) rivayet ettiler... Muhammed (b. İsa) dedi ki, bana Yahya b. Sa'îd el-Kattaıı da, Osman İbnu'l-Esved'den, (O) da Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim, el-Hasan, Atâ' ve Mücâhid) hayızlı kadın hakkında (şöyle dediler):"
"O, (hayız) kanından temizlendiği zaman, kocası ona, gusül yapmadıkça yaklaşamaz -yaklaşmasın!- (Yani onunla cinsî münâsebet yapamaz -yapmasın!"[716]

Açıklama

Kadının hayız kanı kesilince, gusül yapmasından önce, onunla cinsî münâsebet yapılıp yapılamayacağı konusunda başlıca iki görüş vardır: Maliki, Şafiî ve Hanbelilere göre, hayız kanı kesilince, gusülden önce cinsî münâsebet yapılması haramdır. Hanbelilere göre ise hayız kanı hayızın a'zamî müddetinin -ki bu, onlara göre on gündür-, bitiminde kesilirse, gusül yapmadan önce de cinsî münâsebet helâl olur. Ancak hayız kanı a'zamî müddetin bitiminden önce ve eski âdetin sonunda kesilirse, cinsî münâsebetin helâl olması için ya kadının gusül yapması veya kanın kesilmesinin üzerinden bir namaz vaktinin geçmesi gerekir. Bu ihtilâf, Bakara Sûresi 222. âyetindeki, "temizlenene kadar onlara yanaşmayın. İyi temizlendiler mi, o vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın" cümlelerinde geçen "tehahhur = iyi temizlenmek" kelimesinin tefsirinden kaynaklanmıştır. Bazı alimler bunu "gusül yapmak", diğerleri ise," hayız kanının kesilmesi" olarak anlamışlardır.[717]

1083. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) bunun, (yani bir önceki 1082. haberin) tamamen aynısını rivayet etti."[718]
1084. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip dedi ki, Sufyan'a;
"Adam karısıyla, hayız kanı kesildiğinde gusül yapmasındanönce cinsî münâsebet yapabilir mi?" diye sorulmuştu da O,
"Hayır, (yapamaz)" demişti. O zaman dendi ki;
"(Hayız kanı kesilen kadın) gusül yapmayı iki gün veya günlerce terkederse, ne (yapılmalıdır) dersin?" O da; "Tevbe etmesi istenir" karşılığını vermişti.[719]
1085. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, kendisine rivayet etmiş olan kimseden, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid).
"*temizlenene kadar onlara yanaşmayın*" (mealindeki âyetin tefsirinde),
"O kan kesilene kadar..." demiş; *"iyi temizlendikleri zaman..."*[720] (mealindeki âyetin tefsirinde ise),
"gusül yaptıkları zaman..." demiştir.[721]
1086. Bize Ubeydullah b. Musa, Süfyân'dan, (O) İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid), "temizlenene kadar..." (mealindeki âyetin tefsirinde), "o kan kesildiği zaman..." demiş, "iyi temizlendikleri zaman..."[722] (mealindeki âyetin tefsirinde ise), "gusül yaptıkları (zaman)..." demişti.[723]
1087. "Bize Ubeydullah haber verip (dedi ki), bize Osman İbnu'l-Esved rivayet edip dedi ki:" Mücâhid'e, "Temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören bir kadının kocasına, gusül yapmasından önce onunla cinsî münâsebet yapması helâl olur mu?" diye sormuştum. O da;
"Hayır, o (kadına) namaz kılmak helâl olmadıkça (cinsî münâsebet helâl olmaz)" cevabını vermişti.[724]
1088. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid -ki O, İbn Ziyâd'dır- rivayet edip (dedi ki), bize el-Haccâc b. Ertât rivayet edip dedi ki, Atâ' ve Meynıûn b. Mihrân'a sormuştum, bana Hammâd da İbrahim'den (naklen) rivayet etmişti ki, onlar (yani Atâ1, Meymûn ve İbrahim) şöyle demişlerdi:"
"(Hayız kanı kesilen kadınla kocası, kadın) gusül yapmadıkça cinsî münâsebet yapamaz!"[725]
1089. "Bize Yezîd b. Hârûn, Hişâm'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen), O'nun, temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören karısıyla, gusül

yapmasından önce cinsî münâsebet yapan adam hakkında şöyle dediğini haber verdi:"
"O (kadın), gusül yapmadığı sürece hayızlı (demektir). (Bu durumda kocasına) keffâret gerekir.[726] (Hayız gören bir kadın ric'î talâkla boşanıldığında, onun iddeti, üçüncü hayızdan[727] "temizlenme"siyle biteceğinden dolayı, böyle bir iddet bekleyen bir kadının üçüncü hayızdan kanı kesilse de), gusül yapmadığı sürece (kocasının) ona dönme hakkı vardır. (Çünkü Hasan Basri'ye göre bu kadın, gusül yapmadıkça üçüncü hay zindan "temizlenmiş" değildir)."[728]
1090. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid rivayet edip (dedi ki), bize Yûnus, el-Hasan'dan, O'nun şöyle dediğini haber verdi:"
"(Hayız kanı kesilen kadınla) kocası, (kadın gusül yapmadıkça) cinsî münâsebet yapamaz."[729]
1091. "Bize Abdullah b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Hayve b. Şureyh rivayet edip dedi ki, Yezîd b. Ebi Habîb'i şöyle derken işittim: Ebu'1-Hayr Mersed b. Abdillah el-Yezenî dedi ki, Ukbe b. Amir el-Cuhenî'yi şöyle derken işittim:"
"Vallahi ben, karımla, (hayızdan) temizlendiği günden bir gün geçmedikçe cinsî münâsebet yapmam."[730]
1092. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan (naklen), O'nun, temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) gören kadınla kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi, (meselesi) hakkında:
"Hayır, (kadın) gusül yapmadıkça (kocası onunla cinsî münâsebet yapamaz)" dediğini rivayet etti."[731]
1093. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Leys b. Ebî Süleym'den, (O da) Atâ'dan (naklen):"
"Onun, muayyen kanı kesilen kadın (ile kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi, meselesi) hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Şayet ona (yani kocasına) şehvet azgınlığı gelirse, (kadın) kadınlık organını yıkar. Bundan sonra (kocası) onunla cinsî münâsebet yapabilir."[732]
1094. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağrâ' haber verip dedi ki, Şerîk'i işitmiştim;"
O'na bir adam sorup da;
"Muayyen kanı kesilen kadınla kocası, o gusül yapmadan önce cinsî münâsebet yapabilir mi?" demişti de, O şöyle karşılık vermişti:
"Abdulmelik, Atâ'dan (naklen) dedi ki, o (yani Atâ') bu hususta şehveti azgınlaşan kimseye (= şebîk'e) izin vermişti. Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Onun (yani Şerîk'in) hata yapmış olmasından korkarım[733] ve (Şerîk'in zikrettiği bu haberin), Leys'in rivayeti -ki ben onu, Abdulmelik'in rivayeti olarak bilmiyorum-, olmasından endişe ederim."[734]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Eş-Şebîk", nefsin heva ve hevesini (şehveti) arzulayan kimse, demektir."[735]

110. Hayızlı Kadın Boyanabilir Ve Kadın (Kına Gibi) Boya İle Namaz Kılabilir (Meseleleri) Hakkında

1095. "Bize Muhammed b. İsa haber verip dedi ki, bize Hüşeym, Ebû Hurre Vâsıl b. Abdirrahman'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) söyledi (ki, el-Hasan) şöyle demiş:"
"Medineli kadınlardan bazılarını, boya ile (yani boya sürünmüş olarak) namaz kılarlarken gördüm."[736]

Açıklama

Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir: Abdestte abdest uzuvlarının her tarafına, gusülde ise vücudun her tarafına suyu ulaştırmak farzdır. Bu sebeple, namazın şartlarından olan abdest ve guslün sahih olması için, sürülen boyanın, kına gibi suyu altta geçirici olması gerekir. Sürülen boya organ üzerinde ince bir tabaka teşkil edip suyu alta geçirmiyorsa, bunun abdest organları üzerinde ise abdestten, değilse gusülden önce mutlaka temizlenmesi gerekir.[737]

1096. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) İbn Ebî Necîh'ten, (O da) Hz. Âişe'den duyan kimseden (naklen) haber verdi (ki", Hz. Âişe'ye):
"Kadın, boya üzerine meshedebilir mi?" diye sorulmuş da O şöyle cevap vermiş:
"Ellerimin bıçaklarla kesilmesi, bana bundan daha sevimli gelir."[738]
1097. "Bize Sa'îd b. Amir, İbn Avn'dan, (O da) Ebû Sa'îd'den (naklen) haber verdi ki, bir kadın Hz. Âişe'ye, "Kadın, boya ile (yani boya sürünmüş olarak) namaz kılabilir mi?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermiş:
"Onu sil ve at toprağa, gitsin!"[739] Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"(Seneddeki) Ebû Sa'îd, İbn Ebi'l-Anbes'tir. Ebu'l-Anbes'in ismi ise Sa'îd b. Kesîr b. Ubeyd'dir."[740]
1098. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Katâde'den, (O) Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Kadınlarımız geceleyin boyanır, (kına yakarlar), sabahladıkları zaman ise onu açar ve abdest alıp namaz kılarlardı. Sonra namazın ardından (tekrar) boya (kına) yakarlar, öğle olunca da onu açar ve abdest alıp namaz kılarlardı. Böylece onlar, (kına yakmak onları) namazdan geri bırakmadığı halde güzelce boya (kına) yakmış olurlardı."[741]
1099. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Eyûb'dan, (O da) Nâfi'den (naklen) rivayet etti ki, İbn Ömer'in kadınları, hayızlı iken boyanır, (kına yakarlar)dı."[742]
1100. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Kadınlarımız yatsı namazını kılınca boyanır, (kına yakarlardı). Sabahladıkları zaman ise onu çözer ve abdest alıp namaz kılarlardı. Öğle namazını kılınca (tekrar) boya (kına) yakarlardı. Sonra ikindi namazını kılmak istediklerinde onu çözer (ve abdest alıp namaz kılarlardı). Böylece onlar, o (boya, kına) yakmayı, namazdan menedilmedikleri halde, güzelce yapmış olurlardı."[743]

111. Adam Karısıyla Hayızlı İken Cinsî Münâsebet Yaptığı Zaman?

1101. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hüşeym rivayet edip (dedi ki), bize Muğire, İbrahim'den (naklen) haber verdi. HÂ.[744] (Hüşeym dedi ki), bize İsma'îl b. Ebî Hâlid de, Âmir'den (naklen) haber verdi ki, o ikisi (yani İbrahim ve Amir), hanımıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında şöyle dediler:"
"Bu, onun yapmış olduğu bir günâhtır. Allah'tan bağış diler, O'na tevbe eder ve bir daha yapmaz."[745]
1102. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Ebî Zaide, el-Musenna'dan, (O da) Atâ'dan (naklen) onun (yani bir önceki 1101. haberin) aynısını rivayet etti."[746]
1103. "Bize Muhammed b. îsa ve Ebu'n-Nu'mân rivayet edip dediler ki, bize Abdullah İbnu'l-Mübârek, Ya'kûb İbnul- Ka'kâ'dan, (O) Muhammed b. Zeyd'den, (O da) Sa'îd b. Cübeyr'den (naklen) rivayet etti (ki, Sa'îd) şöyle dedi:"
"(Kocanın hayızlı karısıyla cinsî münâsebeti), yapmış olduğu bir günâhtır. Ona, keffâret gerekmez."[747]
1104. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Sa'îd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O) Abdurrahman İbnu'l-Kâsım'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki:"
"O'na (yani Abdurrahman'ın babasına), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan adamın (ne yapması gerektiği) sorulmuş, O da;
"O, Allah'dan özür diler, Allah'a tevbe eder" karşılığını vermişti.[748]
1105. "Bize Muhammed b. Yûsuf rivayet edip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Allah'tan bağış dilersin. Sana (başka) birşey gerekmez. -O, (adam) karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman (yapacağı şeyi) kastediyor."[749]
1106. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Bişr İbnu'l-Mufaddal, Mâlik İbnul-Hattâb el-Anberî'den, (O da) İbn Ebî Muleyke'den (naklen) rivayet etti (ki, Mâlik) şöyle dedi:"
"Ona (yani İbn Ebî Muleyke'ye), ben dinliyorken, karısıyla hayızlı olduğu halde cinsî münâsebet yapan adamın (ne yapması gerekeceği) sorulmuş, O da;
"Allah'tan bağış diler" cevabını vermişti.[750]

1107. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) rivayet etti ki:" Bir adam Hz. Ebû Bekr'e gelip;
"Rüyada gördüm ki, sanki ben kan işiyorum, (bunun mânâsı nedir?)" demiş, O da;
"Karınla hayızlı iken cinsî münâsebet yapıyor musun?" diye sormuş. (Adam);
"Evet" demiş. (O zaman Hz. Ebû Bekr) şöyle demiş:
"Allah'tan kork ve bir daha yapma![751]
1108. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Hişâm'dan, (O da) Muhammed b. Sirin'den (naklen) rivayet etti ki:" O, hayızlı iken karısıyla cinsî münâsebet yapan kimse hakkında:
"O, Allah'tan bağış diler" dedi.[752]

112. Ona Keffâret Gerekir Diyenler

1109. "Bize Müslim b. İbrahim haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. İbrahim rivayet edip dedi ki:"
"Ben el-Hasan'ı, Ramazanda bir gün oruç tutmayan kimse hakkında şöyle derken işittim:"
"Onun, bir köle âzâd etmesi veyı bir sığır -yahut deve- ("bedene") kurban etmesi, ya da yirmi sâ '[753] (hurma veya yiyeceği), kırk fakire (yedirmesi, vermesi) gerekir. Hayızlı iken karısıyla cinsî münâsebet yapan kimseye de bunun aynısı gerekir."[754]
1110. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Husayf tan, (O) Miksem'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Peygamber), hanımıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;"
"O, yarım dinar sadaka verir" (buyurdu).[755]
1111. "Bize Ebu'l-Velîd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) Abdulhamid'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;"
"O bir dinar -veya yarım dinar- (el-Hakem şüphe etmiştir)[756] sadaka verir" (dedi).[757]
1112. "Bize Sa'îd b. Âmir, Şu'be'den, (O) el-Hakem'den, (O) Abdulhamîd'den, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında;
"O, bir dinar veya yarım dinar sadaka verir" (dedi).[758] Şu'be dedi ki:
"Ezberime bakacak olursak, bu (haber) merfû'dur. Ama falan ve falana kalırsa onlar, bu merfû' değildir, dediler." O zaman topluluktan biri;
"Bize ezberine göre rivayet edin. Falanın ve falanın dediklerini bırakın" dedi. Bunun üzerine (Şu'be) şöyle dedi: "Vallahi! Şu dünyada bana Hz. Nuh'un ömrü kadar ömür verilmesini, benim de (buna mukabil) bunu (böylece) rivayet etmemi veya bunu söylemememi arzu etmem!"
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Abdulhamîd, İbn Zeyd b. Abdirrahman b. Zeyd İbnil-Hattâb'dır.[759] O, Ömer b. Abdilazîz'in Küfe valisi idi."[760]
1113. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, İbn Cureyc'den, (O) Abdulkerîm'den, (O) bir adamdan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"(Adam hayızlı karısıyla) kan geldiğinde cinsî münâsebet yaptığı zaman bir dinar (sadaka), onunla kan kesildiğinde cinsî münâsebet yaptığı zaman ise yarım dinar (sadaka vermesi gerekir)."[761]
1114. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, Husayftan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- karısıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında şöyle buyurdu:"
"O, yarım, dinar sadaka verir. "[762]

Açıklama

Abdullah b. Abbâs'ın, hayızlı kadınla cinsî münâsebet hakkındaki bu hadisi pek çok senedle ve muhtelif metinlerle rivayet edilmiştir. Dârimi bunlardan bir kaçını burada zikretmiştir. Bunların arasında da belirgin farklar vardır. Muasır hadis alimlerinden merhum Ahmed Muhammed Şâkir (v. 1957) bu hadisin elliden fazla senedini tesbit edip incelemiştir. O'nun vardığı sonuçları şöylece özetleyebiliriz. Bu hadis, aslı itibarıyle merfû (yani (Hz. Peygamber'in sözü) ve muttasıldır. Metindeki keffâret miktarını belirten kısım, "bir dinar veya yarım dinar" şeklinde olup burada şüpheli rivayet değil, iki şıktan birinin seçimini mükellefe bırakma ("tahyîr") söz-konusudur. Bu şıklardan birinin hayız kanının devamı, diğerinin ise hayız kanının kesilmesi hallerindeki cinsi münâsebetin keffâretini belirttiği şeklindeki vb. izahlar, hadisin sonraki râvileri tarafından yapılan açıklamalardır. "Bir dinar" veya "yarım dinar" şeklindeki tek şıklı rivayetlerde de, râvilerin bir tasarrufu veya hatası vardır. Hadiste mükellefe iki şıktan birini seçme imkânı verilmesinden anlaşılacağı üzere, bu keffâretin ödenmesi vâcib değil mendûb, (müstehab)dır. Netice olarak bu hadis, aslı i'tibarıyla sahihtir. Ahmed b. Hanbel, Hâkim, İbnu'l-Kattân, İbn Dakîku'1-îyd, Zehebî ve İbn Hacer de bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.[763] Burada şu hususu da ekleyelim: Bu hadisin, İbn Abbâs'm sözü ("mevkuf) olarak görüldüğü bazı rivayetleri, İbn Abbâs'ın "hadis rivayeti" değil de, hadise uygun olarak verdiği bir "fetvası" şeklinde değerlendirebiliriz.[764]

1115. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Yezîd b. Ebî Mâlik'ten, (O da) Abdulhamîd b. Zeyd İbni'l-Hattâb'dan (naklen) rivayet etti (ki, Abdulhamîd) şöyle dedi:"
"Hz. Ömer'in, cinsî münâsebetten hoşlanmayan bir karısı varmış. O, onunla cinsî münâsebet yapmak istediği zaman hep hayızı bahane edermiş. Derken (bir gün, sözüne inanmayarak) onunla cinsî münâsebet yapmış. Fakat (bu defa) onun doğru söylediği görülmüş. Bunun üzerine (Hz. Ömer) Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- gelmiş. (Hz. Peygamber) de O'na bir dinarın beşte birini sadaka vermesini emretmiş."[765]

Açıklama

Hz. Peygamber'in, Hz. Ömer'e daha az bir keffâret ödemesini emretmesinin bir izahı şöyle yapılmıştır: Hz. Ömer, karısının, önceleri yaptığı gibi bu sefer de, yalandan hayızı bahane ederek münâsebetten kaçtığını zannetmiş ve bu zanla münâsebet yapmış. Bu durum O'nun hakkında hafifletici sebep olmuştur.[766]

1116. "Bize Ubeydullah b. Musa, Ebû Ca'fer er-Râzî'den, (O) Abdulkerîm'den, (O) Miksem'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve seli em- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Adam karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman, eğer (hayız) kanı taze ise bir dinar sadaka versin, sarı ise yarım dinar sadaka versin."[767]
1117. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Hafs -ki O, İbn Ğıyâs'tir-, el-A'meş'ten, (O) el-Hakem'den, (O) Miksem'den), (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:" O'na (yani ibn Abbâs'a), karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimsenin (ne yapması gerekeceği) sorulmuş, O da şöyle cevap vermişti:
"Bir dinar veya yarım dinar sadaka verir."[768] İbrahim ise:
"O, Allah'tan bağış diler" demiştir.[769]
1118. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, ibn Abbâs) şöyle dedi:"
"(Adam) karısıyla hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman, bir dinar sadaka vermesi gerekir."[770]
1119. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan:"
"O'nun karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan adam hakkında; "O, bir dinar sadaka verir" dediğini rivayet etti."[771]
1120. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Miksem'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs) şöyle dedi:"
"(Hayızlı karısı ile cinsî münâsebet yapan kimse) bir dinar veya yarım dinar sadaka verir."[772]
1121. "Bize Vehb b. Sa'îd, Şu'ayb b. İshâk'tan, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi (ki, el-Evzâ'î):
Karısı ile hayızlı iken veya temizliği (yani hayız kanının kesildiğini) görüp de henüz gusül yapmamış iken cinsî münâsebet yapan adam hakkında şöyle dedi:

"O, Allah'tan bağış diler ve bir dinarın beşte birini[773] sadaka verir."[774]
1122. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Abdulmelik'ten, (O da) Atâ'dan (naklen) haber verdi (ki, Atâ') şöyle dedi:"
"Adam karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yaptığı zaman yarım dinar sadaka verir." Bunun üzerine topluluktan bir adam O'na dedi ki;
"Ama el-Hasan, o bir köle âzâd eder, diyor?" (O zaman (Atâ') şöyle dedi:
"Siz, Allah'a, gücünüzün yettiği şeyleri sunmaktan ne kadar menedicisiniz!"[775]
1123. "Bize Ubeydullah b. Musa, İbn Ebî Leylâ'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, İbn Abbâs):"
"Karısı ile hayızlı iken cinsî münâsebet yapan kimse hakkında; "o, bir dinar sadaka verir" dedi."[776]

Açıklama

Son iki bölümde, hayızlı karısı ile cinsî münâsebet yapan kimse hakkında bazı merfû hadislerle, bir kısım alimlerin görüşleri zikredilmiştir. Bu konuda Ebû Hanife, Malik, en sahih görüşüne göre Şafiî, bir rivayete göre Ahmed ve Selef alimlerinin çoğu, bu kimseye keffâretin gerekmeyeceğini, onun tevbe ve istiğfar etmesinin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber bu kimsenin, münâsebet hayız kanının ilk günlerinde yapılmışsa bir dinar, hayız kanının kesilme zamanlarında yapılmışsa yarım dinar sadaka vermesi müstehabdır. Ahmed ise, kendisinden gelen diğer rivayete göre, bu kimseye keffâretin vâcib olduğunu ve duruma göre bir veya yarım dinar sadaka vermesi gerektiğini söylemiştir. Şafiî'nin de, önceleri bu görüşte olduğu nakledilmektedir.
Dinar, altın paradır ve ağırlığı bir miskaldır. Şer'î miskal 4.009 gr. örfî miskal ise 4.8105 gramdır.[777]

113. Kadınlara Arkalarından Yaklaşmak

1124. "Bize Müslim b. ibrahim haber verip (dedi ki), bize Vuheyb rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. Osman b. Huseym, İbn Sâbit'ten, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
Hafsa bint Abdirrahman'a -ki O, İbn Ebî Bekr'dir- sorup dedim ki;
"Doğrusu ben sana bir şey sormak istiyorum, ama onu sana sormaktan utanıyorum!" O:
"Aklına geleni sor, yeğenim!" dedi. Dedi(m) ki:
"Sana, kadınlara arkalarından yaklaşmayı soracağım." Bunun üzerine O şöyle dedi:
"Bana Hz. Ümmü Seleme rivayet edip dedi ki:
"Ensâr, (kadınlarını) yüzükoyun yatırıp (arkadan öne) cinsî münâsebet yapmaz, muhacirler ise yaparlarmış. Derken muhacirlerden bir adam, Ensârdan bir kadınla evlenmiş ve onu yüzükoyun yatırıp (arkadan öne) cinsî münâsebet yapmak (istemiş). Ensârlı kadın da kabul etmemiş. Sonra o, Ümmü Seleme'ye (yani kendisine) gelip (bunu) anlattı. Bu arada Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- gelince Ensarlı kadın utanıp dışarı çıktı." Ümmü Seleme de bunu Hz. Peygambere -sallallahu aleyhi ve sellem- anlattı. O zaman (Hz. Peygamber);
"Onu bana çağırınız" buyurdu. (Kadın) da O'na çağrıldı. (Gelince, Hz. Peygamber bir âyet okuyarak) şöyle buyurdu:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza -tek sımam'dan[778] *olmak üzere- nasıl dilerseniz, öyle varın. "*[779]
"Sımam" ise; "tek yol" demektir. [780]
1125. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan, (O) Ebân b. Salih'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) haber verdi (ki, Mücâhid) şöyle dedi:"
"Kur'an'ı, İbn Abbâs'a, her âyette durup ne hakkında indirildiğini, ne hakkında olduğunu sorarak üç defa okudum. İşte (bir defasında O'na);
"İbn Abbâs, demiştim, yüce Allah'ın; *"iyice temizlendikleri zaman Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"*[781] âyeti hakkında ne buyurursun?"
O da şöyle cevap vermişti:
"Size, onlardan ayrılmanızı emrettiği yerden (yani hayız kanının çıktığı yerden onlara varın)."[782]

Açıklama

Zikredilen âyetin baş tarafında Allah şöyle buyurur: *"...Mahîz'de kadınlardan ayrılın (yani onlarla cinsi münâsebet yapmayın)."* "Mahîz' kelimesi ise "hayız", "hayız zamanı" ve "hayız yeri" mânâlarına gelmektedir ki, İbn Abbâs'ın tefsirinden anlaşıldığına göre O, bu kelimeye "hayız yeri" (kadınlık organı) mânâsı vermiştir. Nitekim bir rivayete göre O, hayızlı kadının kadınlık organı dışındaki yerlerinden kocasının faydalanabileceği görüşündeydi.[783]

1126. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyan, Osman İbnu'I-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);"
"...O vakit Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"[784] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Âyetin baş tarafında) menedildikleri yerden varmaları, (yani oradan cinsî münâsebet yapmaları) emredildi."[785]
1127. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Sufyân, el-A'meş'ten, (O da) Ebû Rezîn'den (naklen):
"O'nun; *"...o vakit, Allah'ın emrettiği yerden onlara varın"*[786] (mealindeki âyetin tefsirinde), "hayızdan temizlenme tarafından (onlara varın)" dediğini rivayet etti.[787]
1128. "Bize Muhammed b. Yezîd el-Bezzâr haber verip (dedi ki), bize Şerîk, İbrahim b. Muhâcir'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);"
"*Ve Rabb'inizin sizin için eşlerinizden yarattığı şeyi bırakıyorsunuz"*[788] (mealindeki âyetin tefsirinde);
"O (yani erkekler için hanımlarından helâl olarak yarattığı şey), vallahi, ön taraftır" dedi.[789]
1129. "Bize Osman b. Ömer haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Rebâh, İkrime'den rivayet etti ki:
O; *"kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"*[790] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"O (yani "tarla"), ancak kadınlık organıdır."[791]
1130. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ali b. Ali er-Rifâ'î rivayet edip dedi ki, ben el-Hasan'ı şöyle derken işittim:"
"Yahudiler, müslümanlara zorluk çıkarılmasında ellerinden geleni yaparlardı. Derlerdi ki:"
"Ey Ashâb-ı Muhammed! Gerçek şu ki, vallahi, sizin için kadınlarınıza sadece bir taraftan gelmek helâldir." (El-Hasan) dedi ki:
"Bunun üzerine Allah; *"kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"*[792] (mealindeki âyeti) indirdi. Böylece Allah, müminleri (tabii) ihtiyaçları ile başbaşa bıraktı."[793]
1131. "Bize Amr b. Avn, Hâlid, b. Abdillah'tan, (O) Atâ' İbnu's-Sâ'ib'den, (O) Sa'id b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi (ki, ibn Abbâs);"
"O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[794] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi: Ona (yani kadına), varış yerine (yani kadınlık organına) olduktan sonra önünden, arkasından varın."[795]
1132. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize Abdulvehhâb rivayet edip (dedi ki), bize Halid, İkrime'den, şöyle dediğini rivayet etti:"
"Cahiliye dönemi insanları hayızlı kadın hakkında mecûsîlerin yaptığı gibi (muamele) yaparlardı. Sonra bu (durum) Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- anlatılmış, bunun üzerine (şu âyet) inmiş: *"Sana kadınların ay halini de sorarlar. De ki o, bir ezadır. Onun için hayız zamanında kadınlardan ayrılın, (onlarla cinsî münâsebet yapmayın) ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın."*[796] Böylece o (hayızlı kadınlar) hakkında, durumun sadece şiddeti artmış oldu."[797]
1133. "Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Muemmel, Sufyân'dan, (O) İbn Ebî Necih'ten, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücahid);"
"De ki o bir ezadır" (mealindeki âyetin tefsirinde);
"o, o kandır" dedi.[798]
1134. "Bize Muhammed İbnu's-Salt haber verip (dedi ki), bize İbnu'l-Mübârek, Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti (ki, Katâde);
"De ki o, bir ezadır" (mealindeki âyetin tefsirinde);
"(o) bir pisliktir" dedi.[799]

1135. "Bize Halife b. Hayyât haber verip (dedi ki), bize el-Mu'temir rivayet edip dedi ki; Leys'i, îsa b. Kays'tan, (O da) Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:" (Sa'id);
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"[800] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Bunun mânâsı şudur): Dilersen azil yap, dilersen azil yapma."[801]
1136. "Bize Halife haber verip (dedi ki), bize Abdulvehhâb, Avftan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti (ki, el-Hasan, *"...o halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın"* mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"Nasıl dilersen yani kadına, kadınlık organında (nasıl) varmak (dilersen öyle var)."[802]

Açıklama

Ayette geçen "ennâ" kelimesinin, "nerede(n), ne zaman, nasıl" gibi müteaddit mânaları vardır. Hasan Basrî, bu kelimenin bu âyette "keyfe-nasıl" mânâsına geldiğini söylemektedir. Biz de verdiğimiz meallerde bu mânâyı tercih ettik.[803]

1137. "Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Muhammed İbnu'l-Munkedir'den, (O da) Câbir b. Abdillah el-Ensâri'den (naklen) rivayet etti ki:" yahûdiler müslümanlara;
"Kim karısıyla, o arkasını dönmüş olarak cinsi münâsebet yaparsa, (bu münâsebetten doğacak) çocuğu şaşı gözlü olur!" demişlerdi de bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirmiş:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. "[804]
1138. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) Hâlid el-Hazzâ'dan, (O da) İkrime'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime);"
"...O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın" (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"(Koca) hanımıyla, nasıl dilerse, (hanımı) ayakta iken, oturmuşken, önünden, arkasından cinsi münâsebet yapabilir."[805]
1139. "Abdullah b. Sa'id el-Eşecc rivayet edip (dedi ki), bize İbn İdris, babasından, (O) Yezîd ibnu'l-Velîd'den (O da) İbrahim'den (naklen): O'nun; *"...o vakit Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın"*[806] (mealindeki âyette geçen "Allah'ın size emrettiği yer "in tefsirinde); "kadınlık organından (onlara varın)" dediğini rivayet etti.[807]

114. Karısına Dışkı Yerinden Varan Kimse

1140. "Bize Ubeydullah b. Musa, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Mücâhid'den (naklen) rivayet etti (ki, Mücâhid);
"Kim karısına dışkı yerinden (dübüründen) varırsa, kadına karşı bu hareket, erkeğe karşı olan benzeri gibi (haramdır, çirkindir!)" dedi. Sonra şu âyeti okudu: *"Sana hayız yerini (veya halini) de sorarlar. De ki, o bir ezadır. Onun için kadınlardan hayız yerinde ayrılın, (onlarla cinsi münâsebet yapmayın), temizlenene kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size -onlardan ayrılmanızı-emrettiği yerden -hayız yerinden, yani kadınlık organından- onlara varın."*[808] Daha sonra şu âyeti okudu: *"Kadınlarınız sizin tar-lanızdır. O halde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle -o ayakta, oturmuş, önünü dönmüş, arkasını dönmüş olduğu halde, kadınlık organından-varın. "*[809]
1141. "Bize Ebû Nuaym, Hammâd b. Seleme'den, (O) Hakim el-Esrem'den, (O) Ebû Temime el-Hüceymî'den, (O) Ebû Hureyre'den), (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:"
"Kim hayızlı bir kadınla veya dışkı yerinden bir kadınla cinsi münâsebet yaparsa yahut bir kâhine gelip, onun söyleyeceğini tasdik ederse, Allah'ın, Muhammed'e indirdiğine küfretmiş olur."[810]

Açıklama

Hadiste zikredilen üç fiil, büyük günâhlardandır. Bu fiiller, insan fıtratına, zevk-i selim ve akl-ı selime ters düşen şeylerdir. Bu sebeple bunları işlemek, Allah'ın, Hz. Peygamber'e indirdiği şeylere yani müslümanlığa nankörlük yapmak demektir. Çünkü müslünıanlık, insan fıtratına, sağduyulu zevk ve akla en uygun emir ve yasakları ihtiva eder. Bunlara uymayıp aksini yapmak, ancak nankörlük ve kadirbilmezlik olur. Bununla beraber bu fiiller ne kadar kötü ve çirkin de olsalar, insanı dinden çıkarmaz, meşhur manâsıyla "küfr"e götürmezler. Hadiste geçen "küfr" sözü ile ya bu kelimenin diğer bir mânâsı olan "nankörlük" mânâsı kastedilmiştir veya bu kelimenin kullanılmasıyla bu fiillerin, kâfire yaraşır, onun yapabileceği çirkin ve kötü fiiller olduğu anlatılmak istenmiştir. Nitekim diğer bir hadiste, hayızlı karısıyla cinsi münâsebet yapan kimseye bir veya yarım dinar keffâret yüklenilmesi de bu fiilin, (dolayısıyla aynı hükme bağlanmış olan yukarıdaki diğer iki fiilin) "küfr"e götürücü olmadığını gösterir. Çünkü Tirmizi'nin de işaret ettiği gibi, eğer bu fiil küfre götürücü olsaydı, failine keffâret yüklenilmezdi.
Yukarıdaki hadiste zikri geçen üçüncü kötü fiil, kâhine gidip söylediğini tasdik etmektir. "Kâhin", zann ve tahminle istikbalde olacak şeyler, gâibdeki şeyler veya insanın geleceği hakkında haber veren, kısaca gayb hakkında haber veren kimseye denir ki, Türkçede buna falcı, bakıcı; tabir olunur. "Gaybı" ancak Allah bilir. Bazı kâhinlerin veya bazı kimselerin, önceden söyledikleri gibi vukubulan şeyler hakkındaki sözleri bir zandan, bazı ön bilgiler yahut geçmiş tecrübelerle yapılan bir tahminden ibarettirler. Bunlar bilerek, "ilim'le söylenmiş şeyler değillerdir. Diğer taraftan, kâhinin söylediği gibi çıkan şeylerin öyle olduğu, ancak olay meydana geldikten sonra belli olmaktadır. Bu şeyler, ilgili olay meydana gelmeden önce yığınla yalan ve dolanın içine karışmış bir halde zan ve tahmin yığınlarının bir parçası halindedirler. Binaenaleyh, kâhinin söylediği şeyden istifade, hayızlı kadından veya kadmm dışkı yerinden istifade gibi, pislikler arasında zevk aramaya benzer. Yığınla yalan-dolan arasında gerçekliği, olayın vukuundan sonra öğrenilecek cüz'i bir takım zan ve tahmin uğruna o yığınla'uğraşmak makûl bir hareket olamaz. Dahası, zan ve tahmine dayanan bu kırpıntıların insanın imanını ifsad etmesi, zihniyetini kararsız, kör tesadüflere yöneltip akıldan, mantıktan, hak ve hakikatten uzaklaştırması sözkonusudur. Bu ise büyük bir felâkettir. İşte, insanın dünya ve Ahiret mutluluğunu sağlayacak esasları getiren müslümanlık, bu gibi çirkin, kötü, insanın fıtratına, onun sağduyulu zevk ve aklına aykırı şeyleri yasaklamıştır.[811]

1142. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki) bize, Ebû Hilal, Ebû Abdillah eş-Şakarî'den, (O da) Ebu'l-Ka'kâ' el-Cermi'den (naklen) rivayet etti (ki, Ebu'l-Ka'kâ') şöyle dedi:"
Bir adam Abdullah b. Mes'ûd'a gelip şöyle dedi:
"Ebû Abdirrahman! Karımla dilediğim şekilde cinsi münâsebet yapabilir miyim?" O da;
"Evet" dedi. (Adam)
"Dilediğim yerden de mi?" dedi. O da:
"Evet" dedi. (Adam);
"Nasıl dilersem de mi?" dedi. O da;
"Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine bir adam O'na;
"Ebû Abdirrahman, dedi, şüphe yok ki bu (adam) kötülük yapmak istiyor!" (O zaman Abdullah) şöyle dedi: "Hayır, (böyle yapamazsın). Kadınların dışkı yerleri size haramdır!"
Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da:
"Eet" dedi.[812]
1143. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Vuheyb, Dâ'ûd'dan, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki:"
"O (yani İbn Abbâs), adamın karısıyla dışkı yerinden cinsi münâsebet yapmasını kerih görür ve bunu şiddetle ayıplardı."[813]
1144. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Uleyye rivayet edip (dedi ki), bize ibn Ebî Necîh, Arar b. Bînâr'dan (naklen) rivayet etti (ki, Amr;"
"Gerçekten siz, sizden önce alemlerden hiç kimsenin yapmadığı o hayâsızlığı yapıyorsunuz"[814] (mealindeki âyetin tefsirinde) şöyle dedi:
"Lût kavmi meydana gelinceye kadar bir erkeğin bir erkeğin üzerinde (olacağını) zannetmezdin."[815]

Açıklama

Sapık ve iğrenç cinsel ilişkilerden biri de erkeğin erkekle ilişkisidir. Bu ahlâksızlığa livâta veya lûtîlik denilmektedir. Kur'an-ı Kerim, bunun ilk

olarak Hz. Lût'un -aleyhisselâm- Peygamber olarak gönderildiği halkın içinde görüldüğünü açıklamaktadır.[816] Hz. Lût ise, Ölü Deniz'in güneyinde yer alan Sodom[817] ve civarına Peygamber gönderilmişti. Bura halkı, Hz. Lût'un bütün gayretlerine rağmen bu ahlâksızlıklarından vaz geçmeyince, toptan helak edilinişlerdi. İnsan fıtratına, zevk-i selime tamamen zıt ve cinsel ilişkinin üreyip çoğalma hikmetine aykırı olan bu ahlâksızlık büyük günâhlardandır. Bunun cezası hakkında şu görüşler serde dilmiştir: Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ile Hanefi Mezhebine göre livata fii'linin cezası, zinanın cezası gibidir. Yani bu fiili işleyen bekâr ise kırbaçlanır (ve sürgün edilir), evli ise recmedilir. Ebû Hanife'ye göre ise, eğer fail bu işi âdet haline getirmişse öldürülür, aksi halde hâkimin uygun göreceği bir ceza (ta'zîr) verilir.[818]

1145. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Süheyl b. Ebî Salih'ten, (O) el-Hâris b. Muhalled'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve sellem- (naklen) haber verdi (ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurdu:
"Kim karısına dışkı yerinden varırsa, yüce Allah ona Kıyamet gününde (rahmet nazarıyla) bakmaz."[819]
1146. "Bize Abdullah b. Yahya haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid b. Ziyâd, Âsim el-Ahvel'den, (O) İsa b. Hıttân'dan, (O) Müslim b. Sellâm el-Hanefî'den, (O da) Ali b. Talk'tan (naklen) rivayet etti (ki, Ali) şöyle dedi: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:
"Birinizin namazda abdesti bozulduğu zaman, (namazdan) ayrılsın ve abdest alsın. Sonra namazını kılar, (kılsın). "[820] Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yine şöyle buyurdu:
"Kadınlara dışkı yerlerinden varmayın! İşte Allah, hakkı (söylemekten) çekinmez ."[821] Abdullah (ed-Dârimi'ye); "Ali b. Talk, Sahâbi midir?" diye soruldu, O da;
"Evet" dedi.[822]

Açıklama

Bu hadiste, namaz kılarken abdesti bozulan kimsenin, abdest aldıktan sonra namazını kılacağı açıklanmaktadır. Fakat hadisin bu rivayeti, sözkonsu kimsenin, namazına kaldığı yerden mi devam edeceği, yoksa-namazını yeni baştan mı kılacağı konusunda açık değildir. Hadisin diğer rivayetleri ise "...namazını iade etsin" şeklindedir. Buna dayanarak Malikiler, Şafiîler ve Hanbeliler; namaz kılarken abdesti bozulan kimsenin abdest aldıktan sonra namazını yeni baştan kılması gerektiğini söylemişlerdir. Hanefiler ise, bu durumda efdal olanın, namazın yeni baştan kılınması olduğunu, bununla beraber, namaza kalınan yerden de devam edilebileceğini söylemişlerdir. Hanefîler bu hususta Hz. Aişe'nin rivayet ettiği ve İbn Mâce ile Dârekutni'nin kitaplarına aldıkları bir hadise dayanmışlardır. Bu hadiste namazda iken abdestin bozulması halinde abdest alınıp kalman yerden namaza devam edilmesi ("bina") emredilmektedir.[823] Hanefîler yukardaki hadisin ise, namazda iken abdestini kasten bozan kimse hakkında olduğuna yormuşlardır.[824]

1147. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana el-Hâris b. Ya'kûb, Sa'id b. Yesâr Ebu'l-Hubâb'dan, şöyle dediğini rivayet etti:" İbn Ömer'e;
"Cariyeleri çevirdiğimde onlar hakkında, (yani cariyeleri çevirmem hakkında) ne dersin?" demiştim. O da; "Çevirmek, nedir?" demiş, ben de:
"Dışkı yerini söylemiştim. Bunun üzerine O;
"Bunu müslümanlardan bir fert yapar mı?" demişti.[825]
1148. "Bize Muhammed b. Abdillah er-Rekâşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Abdillah b. Husayn en-Ensârî rivayet edip (dedi ki), bana Abdulmelik b. Amr b. Kays -ki O, kavmimden biridir. O aynı zamanda yaşıtlarımdandı- rivayet edip (dedi ki), bana Herim b. Abdillah rivayet edip dedi ki:"
Vâkıfoğulları'nın[826] toplantı yerinde kadınların durumunu ve onlardan varılabilecek (yani cinsi münâsebet yapılabilecek) yerleri görüştük de Huzeyme b. Sabit şöyle demişti:
"Ben, Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken işitmiştim:"
"Ey insanlar! Şüphe yok ki Allah, hakkı (söylemekten) çekinmez. Kadınlara arkalarından varmayın!"[827]
1149. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Abdulvâhid rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, Mucâhid'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
(Sahabe hayız hallerinde) kadınların hayız yerinden kaçınır ve onlara dışkı yerlerinden varırlardı. Sonra bunu Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- sormuşlar da yüce Allah (şu âyeti) indirmiş: *"Sana hayız yerini (veya halini) de sorarlar. De ki o bir ezadır. Onun için kadınlardan hayız yerinde ayrılın, (onlarla cinsi münâsebet yapmayın), temizlenene kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size emrettiği yerden -kadınlık organından- onlara varın"*[828] ve ondan (yani kadınlık organından başkasına) geçmeyin.[829]
1150. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip (dedi ki), bize Yûnus b. Bukeyr rivayet edip (dedi ki), bana İbn İshak rivayet edip (dedi ki), bana Ebân b. Salih, Tâvûs, Sa'id, Mücâhid ve Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:"
"Onlar, kadınlara dışkı yerlerinden varmayı yadırgar ve "bu, küfrün (nankörlüğün) ta kendisidir" derlerdi."[830]

Açıklama

Kocanın karışma dışkı yerinden (dübüründen) yaklaşması, meşru olmayan, zevk-i selimin kabul edemeyeceği çirkin bir iştir. Bu iş, hadis-i şeriflerde "küçük lûtilik" diye isimlendirilmiştir.[831] Bu rezilliği işlemek, hâkimin uygun göreceği bir cezayı ("ta'zîri") gerektirir. Yalnız Şafiîlere göre ta'zîr cezasının verilebilmesi için, hakim bu fiili yapmayı kocaya önceden yasaklamış olmalıdır. Aksi takdirde ona ta'zîr cezası verilemez.[832]

115. Hayız Olmadan Önce Kendisine Gusül Vâcib Olduğunda Hayızlı Kadının Gusül Yapması

1151. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize el-Evzâ'î, Atâ1 ve ez-Zührî'den, onların şöyle dediklerini rivayet etti:"
"Cünüblük ve hayızdan dolayı gusül yapmak birdir."[833]
1152. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Şerîk, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti (ki, Huzeyfe) karısına şöyle demiş:"
"Saçlarını, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi onları hilâllemeden önce, (bu dünyada) su ile hilâlle, (aralarına su geçir!)"[834]
1153. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zaide, Sadaka b. Sa'id el-Hanefi'den (naklen) rivayet etti. (Sadaka dedi ki), bana Cumey' b. Umeyr -ki O, Teymullah b. Sa'lebeoğullarından biridir- rivayet edip dedi ki:" "Annem ve teyzemle beraber Hz. Aişe'nin huzuruna girmiştik de onlardan biri O'na;
"Gusülde nasıl yapıyorsun?" diye sormuş, O da şöyle cevap vermişti:
"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- namaz için aldığı abdest gibi abdest alır ve başına üç defa (su) dökerdi. Bizler ise, saç örgülerinden dolayı beş (defa su) dökerdik."[835]
1154. "Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O) Yezîd b. Humeyd'den, (O) Ebû Zur'a'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O (yani Ebû Hureyre):"
Hz. Aişe'ye, gusül yapan kadın saç (örgüsünü) çözer mi, diye sormuş, O da şöyle karşılık vermiş:
"Bak hele! Ya ona bir ûkıyye[836] harcamışsa? Başına sadece üç (defa su) boşaltması ona kâfi gelir."[837]
1155. "Bize Abdullah, b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hâlid, Haccâc'dan, (O) Fudayl b. Amr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Alkame'den, (O da) Abdullah'tan (naklen) rivayet etti (ki, Abdullah) şöyle dedi:"
"(Kadın gusül yaparken) onu (yani saçını, örük diplerini) parmakları ile hilâller."[838]
1156. "Bize Abdullah b. Sa'id haber verip (dedi ki), bize Ebû Hâlid, Haccâc'dan, (O) Ebu'z-Zubeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) rivayet etti (ki, Câbir), hayızlı kadın ve cünüb kimse hakkında (şöyle dedi):"
"Onlar, saçlarını bozmayarak güzelce su dökerler."[839]
1157. "Bize Abdullah b. Sa'id rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Halid, Haccâc'dan, (O da) Atâ'dan (naklen), onun (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet etti."[840]
1158. "Bize Sa'id b. Âmir, Şu'be'den, (O da) Mansûr'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş: İbrahim dedi ki:"
"(Kadın gusül yaparken) onun (yani saçının) diplerini ve etrafını ıslatınca onu bozmaz."[841]

1159. "Bize Haccâc b. Minhâl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Ubeydullah b. Ömer'den, (O da) Nâfı'den (naklen) riâyet etti ki:"
"İbn Ömer'in kadınları ve ümmü veled (cariyeleri) ne hayızdan, ne de cünüblükten dolayı gusül yaptıkları zaman saç örüklerini bozmazlarmış."[842]
1160. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd, Ali b. Zeyd'den, (O) Ümmü Muhammed'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki:" O şöyle dedi:
"(Kadınlar) ne hayızdan, ne de cünüblükten dolayı (gusül yaparlarken) saç örüklerini bozmazlar."[843]
1161. "Bize Haccâc rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Usâme b. Zeyd'den, (O) Sa'id b. Ebî Sa'id el-Makburi'den, (O da) Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- hanımı Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Ümmü Seleme) şöyle dedi:"
Bir kadın Hz. Peygamber'e -sallallahu aleyhi ve sellem- elip şöyle demiş:
"Ben hakikaten başımın (saçını) örmeyi -veya bağlamayı- sağlam yaparım. (Gusül yaparken onları çözeyim mi?)" (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"Başına iki avucunla üç defa su alıp (dök). Sonra her iki avuç dolusu suyun peşine (saç örüklerini) iyice didikleyip sık."[844]
1162. "Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize Zâ'ide, Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O) Hemmâm İbnû'l-Hâris'ten, (O da) Huzeyfe'den (naklen) rivayet etti ki O, karısına şöyle demiş:"
"Saçlarının köklerini araştır, (köklerine suyu ulaştır) ki, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi, onlan hilâllemesin."[845]
1163. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Huzeyfe'den (naklen) haber verdi ki, O karısına şöyle demiş:"
"Su ile saçlarının köklerini araştır, (suyu köklerine ulaştır) ki, onlara acıması az olan (Cehennem) ateşi onları hilâllemesin."[846]
1164. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Mansûr'dan (naklen), senediyle onun (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi."[847]
1165. "Bize Amr b. Avn, Hâlid b. Abdillah'tan, (O) İbn Ebî Leyla'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Câbir) şöyle dedi:"
"Kadın, cünüblükten dolayı gusül yaptığı zaman saçını bozmaz, ama köklerine su döküp onları ıslatır."[848]
1166. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, başının (saçı) topuz, (örük) yapılmış olduğu halde cünüb olan kadın onu çözer mi, (meselesi) hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"Hayır (çözmez). Fakat başına, saç köklerini tamamen sulaymcaya kadar iyice su döker."[849]
1167. "Bize Muhammed İbnu'l-Minhâl haber verip (dedi ki), bana Habîbe bint Hammâd rivayet edip (dedi ki), bana Arara bint Hayyân es-Sehmiyye[850] rivayet edip dedi ki, mü'minlerin annesi Hz. Aişe bana şöyle demişti:" "Sizden biri hayzmdan temizlendiğinde, bir parça toplak otu ile bunu bulamazsa bir parça mersin ağacı ile bunu bulamazsa bir parça çekirdek ile bunu da bulamazsa bir parça tuz ile buhurlanamaz mı?"[851]
1168. "Bize Ebu'n-Nu'mân haber verip (dedi ki), bize Sabit b. Yezîd rivayet edip (dedi ki), bize Asım, Muâze el-Adeviyye'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti (ki, Hz. Aişe) şöyle dedi:"
"Kadın hayızdan dolayı gusül yaptığı zaman kan izine güzel koku sürsün."[852]
1169. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki:"
"O'nun kadınları ve ümmü veled (cariyeleri) hayız ve cünüblükten dolayı, saçlarını bozmayarak, fakat ıslatılmalarında büyük gayret göstererek gusül yaparlardı."[853]

Açıklama

Gusül yaparken suyu bedenin her tarafına ulaştırmak, bu arada saçları da yıkamak farz (vâcib)dir. Bununla beraber saç örükleri hakkında, Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- konuyla ilgili hadislerinin değerlendirilmesinden kaynaklanan bazı farklı görüşler vardır. Şöyle ki, Hanefi Mezhebine göre, kadının, gusül yaptığın da saç örüklerini çözmesi, şayet kökleri ıslanmışsa, farz değildir. Erkeklerin ise, kökleri ıslanmış olsa da, saç örüklerini çözmeleri gerekir. Hanbeliler de, cünüblükten dolayı alınan gusülde saç örüklerini çözmenin, kökleri ıslanmışsa, vâcib olmadığını, fakat hayız ve lohusalıktan dolayı alman gusülde vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bazı Hanbelîlere göre ise, bir ayrım yapılmayarak her çeşit gusülde saç örgülerini çözmek vâcib değildir. Mâlikilerin görüşü de şöyledir: Sadece bir veya iki iple gevşek örülmüş olan saç örüklerini çözmek gerekmez. Bunun dışmdakileri çözmek vâcibdir. Şafiîler de, saçların içine suyun ulaşması halinde saç örüklerini çözmenin gerekmeyeceğini, aksi halde ise onları çözmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir.[854]

116. Hayızlı Kadının Camiye Girmesi

1170. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadının camiden bir şeyi almasında hiçbir mahzur yoktur."[855]
1171. "Bize Yezîd b. Hârûn, Ca'fer İbnul-Hâris'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) haber verdi (ki, İbrahim) şöyle dedi:"
"Hayızlı kadın, içine girmeyerek camiden bir şeyi alabilir."[856]
1172. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm, Katâde'den, O'nun şöyle dediğini rivayet etti:"
"Cünüb kimse, camiye (bir şey) koyamadığı halde ondan (bir şey) alabilir."[857]
1173. "Bize Yala haber verip (dedi ki), bize Abdülmelik, Atâ'dan (naklen) rivayet etti (ki, Atâ'):"
Hayızlı kadın camiden bir şeyi alabilir mi (meselesi) hakkında şöyle dedi:
"Evet, Mushaftan başkasını (alabilir)."[858]

Açıklama

Cünüblülük ve hayızlılık, büyük abdestsizlik halleridir. Bu durumlarda bazı Şer'î işleri yapmak haramdır ki, bunlardan biri de camiye girmektir. Cünüb kimse ile hayızlı kadın, içine girmeksizin camiden birşey alabilirlerse de, caminin içine ancak bazı durumlarda girebilirler: Malikilere göre söz konusu kimselerin camiye girmeleri sadece iki durumda mübâh olur: Gusül yapılacak suyun sadece camide bulunması (-ki bu durumda camiye girmeden önce teyemmüm yapmak vâcipdir). Bir tehlike anında camiden başka sığınılacak bir yerin bulunmaması. Hanefiler de, sözkonusu kimselerin camiye ancak zaruret halinde girebileceklerini söylemişlerdir. Onlara göre, cami dışında cünüp olup da camiye girmeye mecbur olan kimse ile caminin içinde ihtilâm olup da bir tehlikeden dolayı dışarı çıkamayan kimsenin teyemmüm yapmaları vacibdir. Şafiîlerin görüşü ise şöyledir: Cünüb kimse ile camiyi kirletmeyeceklerinden emin olduklarında hayızlı ve lohusa kadınların, içinde eğleşmeksizin caminin bir kapısından girip diğerinden çıkmaları caizdir. Bu kimselerin, bir zaruretten dolayı camide eğleşmeleri de caizdir. Ancak abdest almaya yetecek su varsa, abdest almaları, yoksa caminin toprağından başkası ile teyemmüm yapmaları vacibdir. Hanbeliler ise şöyle demişlerdir; Söz konusu kimselerin caminin içinden geçmeleri, bir yerde eğleşmeksizin gidip gelmeleri caizdir. Ancak hayızlı ve lohusa kadınların camiyi kirletmeyeceklerinden emin olmaları gerekir. Cünüb kimse de, bir zaruret olmasa da, abdest alarak camide kalabilir. Hayızlı ve lohusa kadınların abdest alıp camide kalmaları ise ancak kanlan kesildikten sonra caizdir.[859]

117. Cünüb Kimsenin Camiden Geçmesi

1174. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Ebû Miclez'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti (ki, İbn Abbâs);"
"...Cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna- (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın)"[860] âyeti hakkında;
"(Yoldan geçen'den maksad) yolcudur" dedi.[861]
1175. "Bize Müslim haber verip (dedi ki), bize el-Hasan b. Ebî Ca'fer rivayet edip dedi ki), bize Selm el-Alevî, Enes'ten rivayet etti ki:"
O; *"...cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna-, (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın)"*[862] (âyetinin tefsirinde) şöyle dedi:
"Cünüb kimse, içinde oturmayarak camiden geçebilir."[863]

1176. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek Ebû Nuaym, Serik'ten, (O) Abdulkerim el-Cezerî'den, (O da) Ebû Ubeyde'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Cünüb kimse, içinde oturmayarak camiden geçebilir." (Ebû Ubeyde) ardından şu âyeti okudu: *"...cünüb iken de -yoldan geçmeniz müstesna- (guslünüzü yapıncaya kadar namaz (yerlerine) yaklaşmayın.)"*[864]
1177. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Simâk'tan, (O) îkrime'den ve Sâlim'den (O da) Sa'id'den (naklen) rivayet etti (ki, İkrime ve Sa'id) şöyle dediler:"
"(Cünüb kimse) içinde oturmayarak (caminin içinden) geçebilir."[865]
1178. "Bize Abdullah b. Musa, İbn Ebî Leyla'dan, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi (ki, Câbir) şöyle dedi:"
"Biz cünüb olduğumuz halde caminin içinde yürür, bunda bir mahzur görmezdik."[866]

118. Hayızlı Kadının Muska Takınması

1179. "Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulmelik, Atâ'dan, O'nun, boynunda muska (hamâyıl) veya (âyet) yazılı kâğıt bulunan hayızlı kadın hakkında şöyle dediğini rivayet etti:"
"Eğer o, bir derinin içinde ise onu (boynundan) çıkarsın. Gümüşten yapılmış bir lülenin içinde ise bir mahzur yoktur: Dilerse (onu boynundan) indirir, dilerse (bir şey) yapmaz."[867] Abdullah (ed-Dârimi'ye);
"Bu görüşü kabullenir misin?" denildi, O da;
"Evet" dedi.[868]

Açıklama

Muska (nüsha, nuska, hamail); kötülüklerden, belâlardan, hastalıklardan korunmak, bunlardan kurtulmak için yazılıp taşınan takıdır. Muskanın bizzat müessir olduğuna inanmak şirk olduğu gibi, şirke götüren sözlerden, mânâsız yazı ve çizgilerden yapılmış olanlarını takınmak da haramdır. Te'sirin ve şifânın Allah'tan olduğuna inanarak, içlerine sadece âyet veya Allah'ın isim ve sıfatlarının yazılmış olduğu bir muskayı taşıma hakkında ise iki görüş vardır: Abdullah b. Amr İbni'1-As ve kendisinden gelen bir rivayetin zahirine göre Hz. Aişe, bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Ca'fer el-Bâkır ile bir rivayete göre İmam Ahmed de bu görüşte idiler. Abdullah b. Amr İbni'1-As'ın, Hz. Peygamber'in öğretmiş olduğu bir sığınma duasını aklı eren çocuklarına öğrettiği, daha küçük çocuklarının ise yazıp boyunlarına astığı nakledilmektedir.[869] İmâm Mâlik ise, bir mahfaza içine konulduğunda, hayızlı kadınlara ve çocuklara Kur'an'dan bir şeyi takmada mahzur olmadığını söylemiştir. İbnu's-Salâh da bir fetvasında, içine Kur'an ayetleri yazılmış olan muskaları takınmanın caiz olduğunu söylemiştir. O, muhtar olan görüşe göre, üzerine mum gibi bir şey kaplandığında, muska ile helaya girmenin de mekruh olmadığını açıklamıştır. Bunların yanında muska takınmanın caiz olmadığını söyleyenler de vardır. Abdullah b. Mes'ûd, O'nun talebe-arkadaşları, Abdullah b. Abbâs, Ukbe b. Amir ve bir rivayete göre İmam Ahmed -ki taraftarlarından bir çok kimse O'nun bu görüşünü tercih ederler- bu görüşte idiler.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Zikredilen şartlarla muska takmak caiz ise de, en iyisi takmamaktır. Bunun yerine belâ, sıkıntı ve hastalıklarda âyetler ve Hz. Peygamber'in öğrettiği dualarla, tabir caizse, sözlü olarak Allah'a sığınmak ve O'ndan yardım istemek gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- Sünnet'i de böyle olmuştur.
Muskayı abdestsiz ve cünüb kimsenin taşıması da ihtilaf konusu olmuştur. Hanefiler ve Hanbeliler, abdestsiz ve cünübün, içinde âyet bulunan muskayı mahfazası içinde taşımasının caiz olduğunu, Kadı Hüseyin ise, mekruh olduğunu söylemişlerdir.[870]

119. Hayızlı Kadın, Kanı Kesildiği, Fakat Su Bulamadığı Zaman Ne Yapar?

1180. "Bize Muhammed b. Yezîd haber verip dedi ki, bize Abdullah b. Şevzeb rivayet edip (dedi ki), bize Matar rivayet edip dedi ki:"
el-Hasan ve Atâ'ya, bir yolculukta beraberinde karısı bulunan, derken (karısı) hayız olan, sonra da kanı kesilen, ama su bulamayan adamın (karısının ne yapacağım) sordum, onlar da;
"Teyemmüm yapar, namazını kılar" dediler. (Matar) dedi ki, onlara;
"Kocası onunla cinsi münasebet yapabilir mi?" dedim. Onlar;
"Evet, dediler, (çünkü) namaz bundan daha büyüktür."[871]
1181. "Bize Sa'id İbnu'l-Muğîre, İbnu'l-Mübârek'ten, (O) İbn Cureyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki:" O, hayız kanı kesilen fakat su bulamayan kadın hakkında şöyle dedi:
"Teyemmüm yaptığı zaman kocası onunla cinsi münâsebet yapabilir." Abdullah (ed-Dârimi'ye;
"Bu görüşü kabullenir misin?" diye soruldu, O da;
"Evet, vallahi!" dedi.[872]

120. Cariyenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibrâ)

1182. "Bize Yezîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Leys'ten, (O da) Tâvûs'tan (naklen):"
O'nun, cariyenin, hayız olmuyor idiyse, rahminde cenin olup olmadığını araştırma (istibrâ")[873] hakkında; "kırkbeş gün (beklenir)" dediğini rivayet etti.[874]
1183. "Bize Yezîd haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Halid el-Hazzâ'dan, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"(Hayız olmayan cariyenin istibrâsında) üç ay (beklenir)."[875]
1184. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübârek, Ömer b. Abdilvâhid'den, (O da) el-Evzâ'î'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Ez-Zühri'ye, hayız olma zamanına ulaşmamış olan, dengi de hamile olmayan bir cariye satın alan adamın, onun rahminde cenin olup olmadığını araştırmada ne kadar bekleyeceğini sordum da" O;
"Üç ay (bekler)" dedi. Yahya b. Ebî Kesîr ise;
"Kırkbeş gün (bekler)" dedi.[876]
1185. "Bize el-Heysem b. Cemil, İbnu'l-IVIübârek'ten, (O) Yahya b. Bişr'den, (O da) İkrime'den (naklen) haber verdi ki:" O;
"Bir ay (bekler)" dedi. Abdullah (ed-Darimi'ye);
"Bu iki görüşün hangisini kabullenirsin?" diye soruldu. O da şöyle dedi:
"Üç ay (görüşü) daha sağlamdır. Bir ay da yeter."[877]

---

[1] Müslim, İman, 10 (1/41); Buhâri, İlm, 6 (1/23); Nesai, Sıyâm, 1 (4/97-99); Tirmizi, Zekât 2 (3/14-15); İbn Mâce, İkâme, 194 (1/449); Ahmed b. Hanbel, 3/143, 193, Bkz. 1586. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/ 100-102
[2] Mâ'ide: 5/101.
[3] Nahl: 16/43; Enbiyâ': 21/7.
[4] Fethul-Eâri, 1/243.
[5] Bkz. 1586. hadis.
[6] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/102-103
[7] et-Taberâni'nin rivayetinden, beşinci meselenin, zina gibi ahlâksızlıklarla alâkalı olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/290. Krş. Fethu'1-Bâri, 1/243).
[8] Bu hadisi et-Taberâni, büyük ve orta "Mu'cem"lerinde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Atâ İbnu's-Sâ'ib, "sika" olmakla beraber, sonraları hafıza bozukluğuna ("ihtilât") uğramıştır (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/290). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/103-104

[9] Ahmed b. Hanbel, 1/250, 264-265; Mecmeuz-Zevâıd, 1/289. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i

Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/100/105-107
[10] Müslim, Taharet, 1 (1/203); Tirmizi, Da'avât, 86 (5/535-536); İbn Mâce, Taharet, 5 (1/ 102-103); Nesâ'i, Zekât, 1 (5/5); Ahmed b. Hanbel, 5/342, 343. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/108
[11] Şerhu Müslim, 3/100.
[12] Bakara: 2/222.
[13] Tevbe: 9/108.
[14] Müddessir: 74/4.
[15] Bkz. Hak Dini, 1/56 vd.
[16] Bu cümle Müslim ve Tirmizi'de "Sübhanellahi ve'1-Hamdü Lillahi" şeklinde geçer. Cümle Ahmed b.Hanbel'de "Sübhanellahi ve'llahu Ekber ve Lâ İlahe İllellahu ve'llahu Ekber" veya "Sübhanellahi ve'llahu Ekber ve Lâ îlâhe İllellah" yahut "Sübhanellahi ve'1-Hamdu Lillahi ve'llahu ekber" gibi üç ayrı şekilde geçer. Nesâ'i ve İbn Mâce'de ise cümle yerine "Tesbih ve Tekbir" masdarları yer almaktadır.
[17] Ankebût: 29/45.
[18] Hadisin verilen kaynaklarının hepsinde bu cümle "sabır ışıktır" şeklindedir,
[19] Ekz. Şerhu Müslim, 3/100-102; Zehru'r-Ruba, 5/5-6; Feyzu'l-Kadir, 4/290-291. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/108-110
[20] Tirmizi, Da'avât, 87 (5/536-537. Tirmizi'nin senedinde Cureyy en-Nehdî yerine Cerîr en-Nebdi ismi geçmekte ise de Cureyy doğru olmalıdır. Bkz. Takrib, 1/128. Tirmizi'nin metninde ise "Abdest" yerine "Temizlik" geçmektedir); Ahmed b. Hanbel, 5/363. (Ahmed b. Hanbel'de de "Abdest" yerine "Temizlik" zikredilir). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/110
[21] Bakara: 2/143.
[22] Buhârî, İman, 30 (1/15).
[23] Tuhfetu'l-Abvezî, 9/501. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/110-111
[24] Bu cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: "(Bütün iyilikleri tek tek) sayıp (yapamayacağınız) halde, (yine de) dosdoğru hareket ediniz."
[25] Bu diğer râvi Abdullah b. Amr olmalıdır. Bkz. ibn Mâce, Taharet, 4 (1/102).
[26] Bu hadis munkatı'dır. Salim, Sevbân'a kavuşmamıştır. Tayâlisî, s. 134. İbn Mâce, Taharet, 4 (1/101-102); el-Mustedrek, 1/130; el-Muvatta, Taharet, 36 (1/34); Ahmed b. Hanbel, 5/277, 280, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/111
[27] Buranın mânâsı şöyle de olabilir: "Doğruluğa sarılınız, aşırılıklara kaçmayınız".
[28] Senedi muttasıl olan bu hadisi Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Ya'la el-Mavsılî, ve sahih'inde îbn Hıbbân da rivayet etmişlerdir (Misbâhu'z-Zücâee, 1/41'den naklen: Sünenu'd-Darimi, Beyrut, 1987, 1/175, dipnotunda). Bkz. Tayâlisî, a. 134. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/112
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/107-112
[30] Zikredilen âyet, Mâ'ide: 5/6. bir parçasıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/113
[31] Bu gazvenin h. 4. veya 5., yahut 6. yılda vukubulduğu rivayetleri vardır.
[32] Fethu'1-Bâri, 2/254; Menhel, 1/119.
[33] îbn Mâce, Taharet, 47 (1/145-146); Musned, 2/98.
[34] Tefsîru İbn Kesir, 2/21-22; Fethu'1-Bâri, 2/3-4; Şerhu Müslim, 3/102-103; Neylu'l-Evtâr, 1/241, 248; İbn Abidin, 1/61-62; Hak Dini, 3/1583 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/113-114
[35] Ebû Dâvûd, Taharet, 25 (1/12-13); Ahmed b. Hanbel, 5/225; el-Mustedrek, 1/156. Se-neddeki Muhammed b. îshak mudellis olduğu için "an" edâ sigasıyla yaptığı rivayet, za'if sayılır (Neylu'l-Evtâr, 1/249). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/ 114
[36] Müslim, Taharet, 86 (1/232); Ebû Dâvûd, Taharet, 65 (1/44); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/ 73); Tırmizî, Taharet, 45 (1/89); îbn Mâce Taharet, 72 (1/170); Ahmed b. Hanbel, 5/350- 351, o58.
[37] Mâıde: 5/6
[38] Ahmed b. Hanbel, 2/410, 435 ("...veya kokudan" ilâvesiyle); Tirmizi, Taharet, 56 (1/ 109; ibn Mâce, Taharet, 74 (1/172). Buhâri bunu, Ebû Hureyre'nin sözü yani mevkuf ve muallak olarak kaydetmiştir (Vudû; 34 (1/52). Bkz. 727. hadis.
[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/112-115
[40] Ebû Dâvûd, Taharet, 1 (1/1); Tirmizi, Taharet, 16 (1/31-32); Nesâ'i, Taharet, 15 (1/121); İbnMâce, Taharet, [40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116
22 (1/120); Musned, 4/248; Müstedrek, 1/140.

[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116
[42] Hicrî 3. veya 4. yılda nazil olduğu da söylenir. Bkz. Tecrid, 2/347, 11/48, 398.
[43] Bkz. Buhâri, Şehâdât, 15 (3/155), İstizan, 10 (7/129).
[44] Vefâu'l-Veft, 2/466. [44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/116-117
[45] Ebû Dâvûd, Taharet, 19 (1/9); İbn Mâce, Taharet, 23 (1/121,122); Ahmed b. Hanbel 2/ 371. Bkz. 2093. hadis. Seneddeki Ebû Sa'îdi'1-Hayr isminde bir hata olduğu, bunun Ebû Sa'îdi'l-Hayr değil, Ebû Sa'îd el-Hımyeri olması gerektiği açıkanmaktadır, Bkz. el-Menhel, 1/128, 132, 133; Neylû'l-Evtâr, 1/115. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/117-118
[46] el-Menhel, 1/129; Fethu'1-Bâri, 21/275.
[47] Tirmizi, Tıbb, 9 (4/389). Her bir gözüne üç defa sürme çekerdi.
[48] Bkz. 687.-691. hadisler.
[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/118-119
[50] Müslim, Hayz, 79 (1/268-269); Ebû Dâvûd, Cihâd, 46 (3/23); İbn Mâce, Taharet, 23 (1/ 122-123); Ahmed b. Hanbel, 1/204, 205, Bkz. 761. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/117/119-120
[51] Ahmed b. Hanbel, 3/487. Bu hadisin senedi,"Abdulkerim'den dolayı za'ifdir. Bkz. 678. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/120
[52] Buhâri, Vudu, 11 (1/45); Müslim, Taharet, 59 (1/224); Ebû Dâvûd, Taharet, 4 (1/3); Nesâ'i, Taharet, 18-20 (1/23-25); Tirmizi, Taharet, 6 (1/13); îbn Mâce, Taharet, 17 (1/115); el-Muvatta', Kıble, 1 (1/193); Ahmed b. Hanbel, 5/421; er-Risâle, 292.
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/121
[54] Ibn Mâce, Taharet, 16 (1/114).
[55] İbn Abidin, 1/228.
[56] Diğer görüşlerle tafsilât için bkz. Neylu'l-Evtâr, 1/95 vd.; Menhel, 1/39 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/120/121-122
[57] Tirmizi, Taharet, 10 (1/21); Ebû Dâvud, Taharet, 6 (1/4, muallak olarak). el-A'meş'in hiçbir Sahâbiden, bu arada Enes'ten semâ'i olmadığı için bu hadis munkatı'dır.
[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/122
[59] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/122-123
[60] Buhâri, Vudû', 12 (1/45), 14 (1/46); Müslim, Taharet, 61, 62 (1/225); Ebû Dâvûd Taharet, 5 (1/4). Nesâî, Taharet, 21 (1/25) Tirmizi Taharet, 7 (1/16); İbn Mace, Taharet, 18 (1/ 116-117); Mâlik, Kıble 3 (1/193-194); Ahmed b. Hanbel, 2/41, 99; er-Risâle, 292-293. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/123
[61] Buhâri, Vudû', 60, 61 (1/62); Müslim, Taharet, 73, 74 (1/228); Ebû Dâvûd, Taharet, 12 (1/6); Nesâ'i, Taharet, 23 (1/26-27); Tirmizi, Taharet, 9 (1/19). İbn Mâce, Taharet, 13 (1/111); Ahmed b. Hanbel, 5/394, 402.
[62] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/124

[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/124
[64] Buhâri, Vudû', 9 (1/45); Müslim, Hayz, 122 (1/283); Ebû Dâvûd, Taharet, 3 (1/2); Nesâ'i, Taharet, 17 (1/22); Tirmizi, Taharet, 4 (1/10-12); İbn Mâce, Taharet, 9 (1/108); Ahmed b. Hanbel, 3/99, 101, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/125
[65] Menhel, 1/31; Tecrid, 1/134. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/125-125
[66] Ebû Dâvûd, Taharet, 21 (1/10-11); Nesâ'i, Taharet, 39 (l/3B); Ahmed b. Hanbel, 6/108, 133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/126
[67] İbn Abidin, 1/223 vd. Menhel, 1/148-149. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/127
[68] Ebû Dâvûd, Taharet, 21 (1/11); İbn Mâce, Taharet, 16 (1/114); Ahmed b. Hanbel, 5/213, 214, 215. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/126/127-128
[69] Bkz. 670. hadis.
[70] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/128
[71] İbn Abidin, 1/226; Menheî, 1/144-146. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/128-129
[72] Euhâri, Vudu, 18, 19 (1/47); Müslim, Taharet, 63-65 (1/225); Ebû Dâvûd, Taharet, 18 (1/8); Nesâ'i, Tahârot, 22 (1/26), 41 (1/39-40); Tirmizi, Taharet, 11 (1/23); İbn Mâce, Taharet, 15 (1/113); Ahmed b. Hanbel, 5/295, 296, 300, 310, 311. Bkz. 2128. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/129
[73] Küçük abdest bozdukdan sonra sidik eserinin tamamiyle kesilmesini beklemeye istibrâ' denir.
[74] Menhel, 1/42, 120, 121.
[75] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/129-130
[76] Ebû Dâvûd, Taharet, 4 (1/3); Nesâ'i, Taharet, 35 (1/35); İbn Mâce, Taharet, 16 (1/114); Ahmet b. Hanbel, 2/247, 250; Müslim, Taharet, 60 (1/224, muhtasaran).
[77] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/130-131
[78] Buhâri, Vudû', 15-17 (1/46-47); Müslim, Taharet, 69-71 (1/227); Ebû Dâvûd, Taharet, 23 (l/ll); Nesâ'i, Taharet, 40 (1/38-39); Ahmed b. Hanbel, 3/203. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/131
[79] Tevbe: 9/108.
[80] Bu konudaki rivayetleri toplu olarak görmek için bkz. Tefsiru İbn Kesir, 2/389. Bazı rivayetlerde Kubâ'lıların bu usûlü, Tevrat'dan veya Yahudilerden öğrendikleri açıklanır.
[81] Fethu'1-Bâri, 2/28; Menhel, 1/159-161; Tecrid, 1/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/132-133
[82] Hadisin kaynaklarına ilâveten: Buhâri, Salât, 93 (1/127); Ahmed b. Hanbel, 3/171.
[83] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/133
[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/131-133
[85] Ebû Dâvûd, Taharet, 24 (1/12); Nesâ'i, Taharet, 42 (1/41); İbn Mâce, Taharet, 29 (1/ 128); Ahmed b. Hanbel, 2/358. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134
[86] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134
[87] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/134-135
[88] Ebû Dâvûd, Taharet, 17 (1/8); Tirmizi, Taharet, 5 (1/12); İbn Mâce, Taharet, 10 (1/110); Ahmed b. Hanbel, 6/155; Amelu'l-Yevm ve'1-Leyle, 172; Müstedrek, 1/158., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/135
[89] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/135-136
[90] Kaynakları için bîr sonraki hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136
[91]İslamiyette Ağız ve Diş Sağlığı Üzerine Bir Tebliğ, F. Çulhaoğlu, Diyanet Dergisi (1981 Yıllığı) Hicret Özel Sayısı, s. 323-325.
[92] Buhâri, Meğazi, 83 (5/139).
[93] Umde, 3/185; Menhel, 1/167 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136-138
[94] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Nesâ'i, Taharet, 5 (1715); Ahmed b. Hanbel, 3/143, 249. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/138
[95] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Müslim, Taharet, 42 (1/220); Ebû Dâvûd, Taharet, 25 (1/12); Nesâ'i, Taharet, 6 (1/16); Tirmizi, Taharet, 18 (1/34); İbn Mâce, Taharet, 7 (1/105); Muvatta', Taharet, 114 (1/66); Ahmed b. Hanbel, 2/245, 250, 400. Bkz. 1492. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/138
[96] Buhâri, Savm, 26 (2/234, muallak olarak yine Ebû Hureyre'den naklen); Ahmed b. Hanbel, 2/517; Müstedrek, 1/146.
[97] İbn Abidîn, 1/77; Menhel, 1/169. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/136/138-139
[98] Buhâri, Savm, 27 (2/234, muallak olarak); Nesâ'î, Taharet, 4 (1/15); Ahmed b. Hanbel, 6/47, 62, 124, 238. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/139
[99] Bakara: 2/222.
[100] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/139-140
[101] Buhâri, Cum'a, 8 (1/214); Müslim, Taharet, 46 (1/220); Nesâ'î, Taharet, 1 (1/13); Ebû Dâvûd, Taharet, 30 (1/15); İbn Mâce, Taharet, 7 (1/105); Ahmed b. Hanbel, 5/390, 402, 407., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/140
[102] Bu namaz hakkında 1484. hadisin "açıklama"sına bkz.
[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/140-141
[104] Ebû Dâvûd, Taharet, 31 (1/16); Nesâ'î, Taharet, 103 (1/75), Zekât, 48 (5/42); İbn Mâce, Taharet, 2 (1/100); Ahmed b. Hanbel, 5/74, 75. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/141

[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/141-142
[106] Ebû Dâvûd, Taharet, 31 (1/16); Salât, 73 (1/168); Tirmizî, Taharet, 3 (1/9), Salât, 177 (2/ 3-4); İbn Mâce, Taharet, 3 (1/101); Ahmed b. Hanbel, 1/123, 129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/143
[107] Müddessir: 74/3.
[108] A'lâ: 87/15.
[109] İbn Abidin, 1/297, 301 vd. Menhel, 1/215 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/142-144
[110] Müslim, Hayz, 52, 53 (1/258); Tirmizî, Taharet, 42 (1/84); îbn Mâce, Taharet, 1 (1/99); Ahmed b. Hanbel, 5/222. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/144

[111] Tecrîd, 1/166-167; Menhel, 1/303, 306. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/145
[112] Müslim, Hayz, 50 (1/257); Ebû Dâvûci, Taharet, 44 (1/23-24); Nesât, Taharet, 58 (1/50), 143 (1/106), Miyâh, 13 (1/146); Ahmed b. Hanbel, 3/112, 116, 259, 282, 290. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/145
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/144-146

[114] İbn-i Mace, Taharet, 39 (1/138); Ebû Davud Taharet '56: (1/31); Ahmed b, Hanbel, 6/358. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/146
[115] İbn-iAbidin, 1/86. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/ 146-147
[116] İbn Mâce, Taharet, 41 (1/139-140); Ahmed b. Hanbel, 3/41; Müstedrek, 1/147. Tirmizî de bu hadise işaret eder: Tirmizî, Taharet, 20 (1/38). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/147
[117] Menhel, 1/321-323; İbn Âbidin, 1/75; Feyzu'l-Kadir, 6/429-430. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/147-148
[118] Ahmed b. Hanbel, 4/8-10; Nesâ'î, Taharet, 66 (1/55). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/148-149
[119] Müslim, Taharet, 87 (1/233).
[120] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/148-149
[121] Buhâri, Vudû', 24 (1/48); Müslim, Taharet, 3 (1/204); Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/26); Nesâ'î, Taharet, 67 (1/56); Ahmed b. Hanbel, 1/59, 64, 66, 68., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/150
[122] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/149150-151
[123] Buhâri, Vudu, 41 (1/56), 46 (1/57-58); Müslim, Taharet, 18 (1/210-211); Ebû Dâvüd Taharet, 50 (1/29-30); Nesâ'î, Taharet, 79, 80 (1/61-62); Tirmizî, Taharet, 22 (1/41), 36 (3766); îbn Mâce, Taharet, 51 (1/149-150); Mâlik,Tahâret, 1 (1/18); Ahmed b. Hanbel, 4/38, 39. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152
[124] Buhâri, Vudû', 38 (1/54-55).
[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152-153
[126] Tirmizî, Taharet, 36 (1/66); Ahmed b. Hanbel, 4/39-42. Ayrıca 700. hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/153
[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/152-153
[128] Ebû Dâvûd, Taharet, 53 (1/34); Nesâ'î, Taharet, 63 (1/54). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154
[129] Buhâri, Vudu', 7 (1/44), 22 (1/47-48); Ebû Dâvûd, Taharet, 52 (1/34); Nesâ'î, Taharet, 83, 84 (1/63); İbn Mâce, Taharet, 45 (1/143); Tirmizi, Taharet, 32 (1/60-61); Ahmed b. Hanbel, 1/ 268, 331). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154-155
[130] İbn Abidin, 1/80.
[131] İbn Abidin, 1/79.
[132] Nasbu'r-Râye, 1/17.
[133] Tirmizi, Taharet, 22 (1/43).
[134] Menhel, 2/8. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/154-155
[135] İbn Mâce, Taharet, 49 (1/148); Ahmed b. Hanbel, 3/3; Müstedrek, 1/191. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/156

[136] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/156-157
[137] Kaynakları için bir önceki 704. hadisin kaynaklarına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/157
[138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/158
[139] İbn Mâce, Taharet, 47 (1/146); Ahmed b. Hanbel, 2/98. Bu hadis za'îfdir.
[140] Feyzu'l-Kadir, 2/193. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/155-158
[141] Bu kelimenin Arapçası olan "er-rahbe" isminde bazı yerler, bu arada Kûfe'de de bir yer vardır. Haberde Kûfe'deki bu yer de sözkonusu olabilir.
[142] Bu ilâve, hadisin Ebû Dâvûd'daki bir rivayetinden yapıldı.
[143] Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/27-28); Nesâî, Taharet, 73-76 (1/58-59); Tirmizi, Taharet 37 (1/68-69); Ahmed b. Hanbel, 1/158. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/159-160

[144] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/160
[145] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/159-160
[146] Buhâri, Vudu, 25, 26 (1/48); Müslim, Taharet, 20-22 (1/212); Ebû Dâvûd, Taharet, 55 (1/34-35); Nesâî, Taharet, 69, 71 (1/57); İbn Mâce, Taharet, 44 (1/143); Mâlik, Taharet, 3 (1/19) Ahmed b. Hanbel, 2/236, 277, 278, 308, 401. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/161
[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/161-162
[148] Tirmizi, Taharet, 23 (1/46); İbn Mâce, Taharet, 50 (1/148); Mustedrek, 1/149. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/162
[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/162-163
[150] Ebû Dâvud, Taharet, 55 (1/35-36); Nesa î, Taharet, 70 (1/57), 91 (1/67); Tirmizi Taharet, 30 (1/56), Savm, 69 (3/155); İbn Mâce, Taharet, 54 (1/153); Ahmed b. Hanbel, 4/33, 211; Mustedrek, 1/147-148. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/163
[151] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/163-164
[152] Buhâri, İlm, 3 (1/21), 30 (1/32), Vudu', 27 (1/49); Müslim, Taharet, 26 (1/214); Ebû Dâvûd, Taharet, 46 (1/24); Nesaî, Taharet, 88 (1/66); İbn Mâce, Taharet, 55 (1/154); Ahmed b. Hanbel, 2/193, 201, 211. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/164-165
[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/165
[154] Buhâri, Vudu, 29 (1/49); Müslim, Taharet, 28-30(17214-215); Nesâî, Taharet, 88 (1/66); TİrmizI, Taharet, 31 (1/58); İbn Mâce, Taharet, 55 (1/154); Ahmed b. Hanbel, 2/282, 284, 406.
[155] Bunun sebebi Abdullah'ın rivayetinde Hz. Peygamber'in sözü olarak görülen "Abdesti tam alınız" cümlesinin büyük ihtimalle, Ebu Hureyre'nin rivayetinden açıkça anlaşıldığı gibi, sahabinin sözü ("mudrec") olmasıdır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/164/165-166
[156] Dârekutnî, 1/86; Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/27). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/166
[157] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/166-167
[158] Cuhfe, Mekke ile Medine arasında bir yer olup Mekke'ye yaklaşık 320 km. mesafededir.
[159] Abdullah b. Zeyd'in musnedi olarak: Müslim, Taharet, 19 (1/211) Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/30); Tirmizi, Taharet, 27 (1/50-51); Ahmed b. Hanbel, 4/39-42.
[160] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/167-168
[161] Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 1/437, 3/250.
[162] İbn Abidin, 1/67, 132-134; Menhel, 1/249-251, 2/48. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/167/168-169
[163] Buhâri, Vudu, 48 (1/58-59); İbnMâce, Taharet, 89 (1/186); Musned, 4/179, 5/288.
[164] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/170
[165] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/170-171
[166] Bkz. 697. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve

Yayınları: 2/171-172

[167] Menhel, 2/16; Istılahat, 1/109.
[168] İbn Abidin, 1/85, 231; Menhel, 2/152-153. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/171-172
[169] Buhâri, Ğusl, 7 (1/69-70), 16, 18 (1/72, 73); Müslim, Hayz, 38 (1/254-255); Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/64); Nesâ'î, Taharet, 160, 161 (1/113, 114); Tirmizi, Taharet, 76 (1/174); İbn Mâce, Taharet, 59 (1/158); Musned, 6/335. Bkz. 753. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/173
[170] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/173-174
[171] Buhâri, Vudû', 48- 59 (1/58-59); Müslim, Taharet, 75-82 (1/228-231); Ebû Dâvûd, Taharet, 59 (1/37,40); Nesâ'î, Taharet, 95, 96 (1/70-71); Musned, 4/245, 251, 255; İbn Mâce, Taharet, 84 (1/181). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/175
[172] Bu âyet Benul-Mustalik (=Mureysi') gazvesinde nazil olmuştu. Bu gazvenin, hicri 4. veya 5. yahut 6. yılda vukû bulduğu nakledilir. Bu dönemle ilgili olaylar hakkında verilen farklı tarihler, daha ziyade tarihleme metodundan kaynaklanmaktadır.
[173] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/174/175-177
[174] Müslim, Taharet, 85 (1/232); Nesâ'î, Taharet, 98 (1/72); İbn Mâce, Taharet, 86 (1/183); Musned, 1/96, 100, 113, 120,133,134, 146. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/177

[175] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/177-178
[176] Ebû Dâvûd, Taharet, 63 (1/42, "na'leyn" yerine "huffeyn" veya "kademeyn" kelimeleri geçmekte); Dârekutnî, 1/199 ("huffeyn" kelimesi ile).
[177] Mâ'ide: 5/6. Hiçbir kırâatde "femsehû" okuyuşu yoktur.
[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/178-179
[179] Beyhekî, 1/75, 287.
[180] Feyzu'l-Bâri, 17268.
[181] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/178/179-180
[182] Müslim, Taharet, 17 (1/209-210); Ebû Dâvûd, Taharet, 65 (1/43-44); Nesâ'î, Taharet, 108 (1/78); Tirmizi, Taharet, 41 (1/77-78); İbn Mâce, Taharet, 60 (1/159); Musned, 1/19, 4/151, 158; Amelu'1-Yevm ve'1-Leyle, 174. Darimi'nin senedi, içinde meçhul bir râvi (Zühre'nin amcasının oğlu) bulunduğu için nıunkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/181-182
[183] Umdet, 10/262; Menhel, 2/158. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/180-182
[184] Nesâ'î, Taharet, 107 (1/76-77); İbn Mace, İkâmet, 193 (1/447); Musned, 5/423. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183
[185] Mu'cemu'l-Buldân, "Selâsil" maddesi.
[186] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183-184
[187] Müslim, Taharet, 32 (1/215); Tirmizi, Taharet, 2 (1/6-7); Muvatta; Taharet, 31 (1/32); Musned, 2/303. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/184
[188] Hûd: 11/114. Ayetin aradaki cümlesinin meali şöyledir: *"Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir."*
[189] Musned, 5/437, 438,-439. Bu hadisi Tâberâni de orta ve büyük Mu'cem'lerinde rivayet etmiştir. Hadisin senedindeki Ali b. Zeyd zaifdir (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/297-298). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/183-185
[190] Buhâri, Vudû', 54 (1/60); Ebû Dâvûd, Taharet, 66 (1/44); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/73); İbn Mâce, Taharet, 72 (1/170); Tirmizi, Taharet, 44 (1/86); Musned, 3/132, 154, 260. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/185-186
[191] Bkz. 663. hadisin açıklaması ve 664. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/185-186
[192] Hades; abdest, teyemmüm veya gusül ile zail olan hükmî pislik, abdestsizlik demekdir.
[193] Müslim, Hayz, 99 (1/276); Ebû Dâvûd, Taharet, 68 (1/45); Musned, 3/330, 414. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/187
[194] Ebû Dâvûd, Taharet, 68 (1/45).
[195] Menhel, 1/209, 2/176 vd. İbn Abidin, 1/57-58; Feyzu'l-Kadir, 6/440. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/186/187-189
[196] Musned, 4/97. Bu hadisi Ebû Ya'la ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde et-Taberâni de rivayet etmişlerdir, seneddeki Ebû Bekr b. Ebî Meryem, ihtilâtından dolayı zayıftır (Mecmeu'z-Zevâ'id, 1/247). Hadisin, Hz. Ali'den gelen merfû' şahidi vardır: Ebû Dâvûd, Taharet, 80 (1/52); İbn Mâce, Taharet, 62 (1/161). Bu da zaifdir.
[197] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189
[198] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189-190
[199] Ebû Dâvûd, Taharet, 83 (1/54); Tirmizi, Taharet, 84 (1/197-198); İbn Mâce, Taharet, 70 (1/169); Musned, 3/485. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/191
[200] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/189190-192
[201] Ebû Dâvûd, Taharet, 50 (1/46); Tirmizi, Taharet, 61 (1/126); Nesaî, Taharet, 117 (1/83-84); îbn Mâce, Taharet, 63 (1/161); Muvatta; Taharet, 58 (1/42); Mustedrek, 1/137; Musned, 6/ 406, 407.
[202] Bkz. Nazmu'l-Mütenâsir, 46-47.
[203] Ebû Dâvûd, Taharet, 71 (1/46); Tirmizi, Taharet, 62 (1/131); İbn Mâce, Taharet, 64 (1/ 163); Musned, 4/23.
[204] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/193
[205] Bir önceki 730. hadisin kaynaklarına bkz. Sünen'in bir nüshasında, bu arada şu cümle yer almıştır: Ebû Muhammed (ed-Darimi'ye) bu (mesele) sorulmuş, Ebû Muhammed de; "abdest almak bana daha doğru geliyor" demişti.
[206] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/193-194
[207] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/192-194
[208] Müslim, Hayz, 90 (1/272), Nesaî, Taharet, 121 (1/89); Musned, 5/184, 188, 189, 190, 192.
[209] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/195
[210] Nesâ'î, Taharet, 122 (1/90); Ebû Dâvûd, Taharet, 75 (1/49).
[211] Şerhu Müslim, 4/43; Menhel, 2/213 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/194/195-196
[212] Buhâri, Vudû', 50 (1/59); Müslim, Hayz, 92-93 (1/273-274); Tirmizi, Et'ime, 33 (4/276-277); Musned, 4/139,179; 5/287, 288. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/196-197
[213] Bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 75-76(1/48-50. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/196-197
[214] Musned, 2/378. Diğer kaynakları için bundan sonraki 735. hadise bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/197-198
[215] Bu konuda 2017. hadisin "Açıklama"sına bkz.
[216] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/198-199
[217] Ebû Dâvûd, Taharet, 41 (1/21); Nesaî, Taharet, 46 (1/44); Tirmizi, Taharet, 52 (1/100-101); îbn Mâce, Taharet, 38 (1/136); Muvatta; Taharet, 12 (1/22); Musned, 2/237, 361, 393, Bkz. 2017. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/197-199
[218] Buhâri, Vudû', 68 (1/65); Müslim, Taharet, 95 (1/235); Ebû Dâvûd, Taharet, 36 (1/18); Nesâ'î, Taharet, 45 (1/44); Ğusl, 1 (1/162); Timizi, Taharet, 51

(1/100); İbn Mâce, Taharet, 25 (1/ 124); Musned, 2/259, 265, 288., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/200

[219] "Külle" hakkında, bundan sonraki hadisin "açıklama"sına bkz.

[220] Şerhu Müslim, 3/187; Umde, 3/168-169; Menhel, 17244 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/200-201

[221] Ebû Dâvûd, Taharet, 33 (1/17); Tirmizi, Taharet, 50 (1/97); Nesaî, Taharet, 43 (1/42), Miyâh, 2 (1/142); İbn Mâce, Taharet, 75 (17172); Musned, 2/12, 27, 38; Mustedrek, 1/132-133. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202

[222] Tecrid-i Sarih, 1/166.

[223] İbn Mâce, Taharet, 76 (1/174).

[224] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202-203

[225] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/202/203-204

[226] Buhâri, Vudû', 44 (1/56-57), Merda, 21 (7/11); Müslim, Perâiz, 5-8 (3/1234-1235); Neaâ'î, Taharet, 102 (1/74-75); Müsned, 3/298. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/204

[227] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/204-205

[228] Ebû Dâvûd, Taharet, 35 (1/18); Tirmizi, Taharet, 48 (1/94); İbn Mâce, Taharet, 33 (1/ 132); Mustedrek, 1/159.

[229] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/205-206

[230] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/206

[231] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/205-206

[232] Ebû Dâvûd, Taharet, 38 (1/19-20); Nesâ'î, Taharet, 53 (1/48); Miyâh, 8 (1/145); Tirmizi, Taharet, 69 (1/153-154); İbn Mâce, Taharet, 32 (1/131); Muvatta', Taharet, 13 (1/23) Musned, 5/ 296, 303, 309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/207

[233] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/206/207-208

[234] Müslim, Taharet, 93 (1/235); Ebû Dâvûd, Taharet, 37 (1/19); Nesâİ, Taharet, 52 (1/47); İbn Mâce, Taharet, 31 (1/130); Musned, 4/86, 5/56; Dârekutnî, 1/65., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/208

[235] Ekz. Umde, 3/39; Feth, 2/56; Menhel, 1/252 vd. Bkz. 2O10.-2014. hadisler.

[236] Bu konuda bkz. Allah'ın Resulünün Sözlerinde Tıbbî İcaz, S. Raslan, Çev. S. Ateş, Hakses, yıl: 2, sayı: 17, Mayıs, 1966, s. 6. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/208/209-210

[237] Buhâri, Zebaih, 34 (6/232); Ebû Dâvûd, Et'ime, 47 (3/364); Nesâ'î, Fer, 10 (7/157)", Tirmizi, Et'ime, 8 (4/256); Musned, 6/329, 330; Musannaf, 1/84. Bkz. 2089.-2092. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/210

[238] Feyzu'1-Bâri, 1/332.

[239] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/210-211

[240] Buhâri, Vudu, 55, 56 (1/60-61); Cenâ'iz, 82 (2/98-99), S9 (2/103); Edeb, 46, 49 (7/85, 86); Müslim, Taharet, 111 (1/240-241); Ebû Dâvûd, Taharet, 11 (1/6); Nesaî, Taharet, 26 (1/29); Tirmizi, Taharet, 53 (1/102); İbn Mâce, Taharet, 26 (1/125); Musned, 1/225. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/212

[241] Müslim, Zühd, 74 (4/2307).

[242] İsrâ: 17/44.

[243] Nûr: 24/41.

[244] Bureyde (radıyallahu anh) Merv'de vefat etmişti. Acaba, Merv'e yakın bir şehir olan Nîsabûr'da yaşamış olan el-Hattâbî ile diğer bazı alimlerin yadırgadıkları, hatta Hind diyarının bazı yerlerinde Hanefiliğin bir alâmeti olarak görülen, kabir üzerine yaş dal parçası vb. bitkiler koyma âdetinin yerleşmesinde Bureyde'nin tavsiyesinin rolü olmuş mudur?

[245] Feyzu'1-Bâri, 1/309-312; Menhel, 1/81 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/211/212-214

[246] Buhâri, Vudû', 57, 58 (1/61-62); Müslim, Taharet, 98-100 (1/236-237); Nesâ'î, Taharet, 44 (1/42-43); Muvatta', 111 (1/64-65); Musned, 3/110-111, 167. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/215

[247] Pethu'1-Bâri, 2/116; Umde, 125-126; Menhel, 3/256 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/215-216

[248] Buhâri, Vudu, 59 (1/62), Tıbb, 10 (7/14); Müslim, Taharet, 103-104 (1/238); Ebû Dâvûd, Taharet, 137 (1/102); Nesaî, Taharet, 188 (1/128); Tirmizi, Taharet, 54 (1/104-105); İbn Mâce, Taharet, 77 (1/174); Muvatta', Taharet. 110 (1/64); Musned, 6/355, 356. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/217

[249] İbn Mâc,e Taharet, 77 (1/175)

[250] İ'lâmu'l-Muvakkı'în'den naklen; Sünenu't-Tirmizî, 1/106 (muhakkikin dipnotunda).

[251] Umde, 3/129-131; Menhel, 3/246 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/216/217-218

[252] Ümmü veled, sahibinden çocuk sahibi olmuş kadın köle demektir. Böyle bir köle artık satılamaz. Sahibinin ölümüyle hür olur.

[253] Ebû Dâvûd, Taharet, 140 (17104); Timizi, Taharet, 109 (17266); İbn Mâce Taharet, 79 (1/177); Muvatta', Taharet, 16 (1/24); Musned, 6/290, 316. Senedinde ismi verilmeyen ("mechûl") bir râvi yani İbrahim'in ümmü veledi bulunduğundan dolayı bu hadisin zayıf olduğu söy
Lenmiştir. İbn Hacer'e göre bu ümmü veled, muhtemelen, Tabiûndan makbul bir râvi olan Humeyde'dir. Ebü Bekr İbnu'l-Arabî ise bu hadisin sahih olduğunu açıklamıştır. Hadis için ayrıca bkz. Ma'rifet, 70.

[254] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/219

[255] Menhel, 3/263-264. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/218/219-220

[256] Buhâri, Teyemmüm, 6 (1/88-89); 9 (1/91); Menâkıb, 25 (6/168-169); Müslim, Mesâcid, 312 (1/474-475); Nesâ'î, Taharet, 202 (1/139); Musned, 4/434. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/220-221

[257] Nisa': 4/43. Bkz. Mâ'ide: 5/6.

[258] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/221-222

[259] Ebû Dâvûd, Taharet, 128 (1/93); Nesâ'î, Ğusl, 27 (1/174); Dârekutnî, 1/189; Mustedrek, 1/178. Darimi'nin yukardaki senedi munkatı'dır. Leys ile Bekr arasında bir râvi olmalıdır. İbnu's-Seken bu hadisi Sahîh'inde muttasıl olarak rivayet etmiştir (Menhel, 3/197). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/222

[260] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/220-223

[261] Musned, 4/263; Dârekutnî, 1/183. Bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 123 (1/89).

[262] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/223-224

[263] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/224

[264] Buhâri, Teyemmüm, 1, 2 (1/86-87); Müslim, Hayz, 108-109 (1/279); Ebû Dâvûd, Taharet, 123 (1/86); Nesaî, Taharet, 193 (1/133), 204 (1/140); İbn Mâce, Taharet, 90 (1/188); Mu-vatta1, 89 (1/53-54); Musned, 6/57. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/225

[265] Bkz. Buhari, Tefsir, 5/3 (5/186-187).

[266] Buhâri, Teyemmüm, 1 (1/186).

[267] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/223/225-227

[268] Buhari, Ğusl, 1 (1/67-68), 5 (1/69); Müslim, Hayz, 37 (1/254). Bkz. 718. hadis.

[269] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/227-228

[270] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/228-229

[271] Buhâri, Ğusl, 1 (1/67-68), 15 (1/72); Müslim, Hayz, 35-36 (1/253-254); Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/62-63); Nesâ'î, Taharet, 151-156 (1/109-112); Tirmizi, Taharet, 76 (1/174-175); Muvatta', Taharet, 67 (1/44); Musned, 6/52,101, 252.

[272] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/229
[273] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/227-230
[274] Buhari, Ğusl, 9 (1/70), 15 (1/72); Müslim, Hayz, 45, 46 (1/256-257); Ebû Dâvûd, Taharet, 39.(1/20); Tirmizi, Libâs, 21 (4/233); Nesâ'ı, Taharet, 145 (1/106-107), Ğusl, 9 (1/165-166); İbn Mâce, Taharet, 35 (1/133); Musned, 6/30, 64, 91. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/230
[275] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/231
[276] Buhârî, Vudû', 2 (1768); Müslim, Hayz, 41 (1/255); Ebû Dâvûd, Taharet, 97 (1/62); Nesâ'î, Taharet, 144 (1/106); Musned, 6/37, 199. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/231
[277] Tecrid, 1/205.
[278] Müstedrek, 1/169. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/230-231
[279] Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/65); İbn Mâce, Taharet, 106 (1/196); Musned 1794, 101. Bazı alimler, Atâ'nın ihtilâtından dolayı bu hadisin za'îf olduğunu, diğer bazıları ise, Hammâd'ın ondan, ihtilâtmdan önce semâda bulunduğunu söyleyerek hadisin sahih olduğunu iddia etmişlerdir.
[280] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/232
[281] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/232-233
[282] İbn Mâce, Taharet, 93 (1/189); Ebû Dâvûd, Taharet, 127 (1/93J; Musned, 1/330; Mustedrek, 1/165,178. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/233-234
[283] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/233-234
[284] Buhari, Ğusl, 12 (1/71), 24 (1/75); Müslim, Hayz, 28 (1/249); Nesâ'î, Taharet, 169 (1/ 118), Nikâh, 1 (6/44); Ebû Dâvûd, Taharet, 85 (1/56); Tirmizi, Taharet, 106 (1/259); İbn Mâce, Taharet, 101 (1/194); Müsned, 3/99,160, 166. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/235
[285] Ahzâb: 33/6.
[286] Ahzâb: 33/37.
[287] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/235-238
[288] Buhari, Ğusl, 24 (1/75), Nikâh, 4 (6/117), 102 (6/155). Bir önceki 754. hadisin kaynaklarına da bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/239
[289] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/234-239
[290] Bkz. 669. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/240
[291] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/239-240
[292] Buhari, Ğusl, 27 (1/75); Müslim, Hayz, 25 (1/249); Ebû Dâvûd, Taharet, 87 (1/57); Nesâ'î, Taharet, 166 (1/115); Tirmizi, Taharet, 88 (1/206); İbn Mâce, Taharet, 99 (1/193); Muvatta, Taharet, 76 (1/47); Musned, 2/46, 64., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241
[293] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241
[294] Buhari, Ğusl, 27 (1/75); Müslim, Hayz, 21, 22 (1/248); Ebû Dâvûd, Taharet, 88, 89 (1/ 57); Nesâ'î, Taharet, 162-165 (1/114-115); Tirmizi, Taharet, 87 (1/202); İbn Mâce, Taharet, 98 (1/ 192); Muvatta', Taharet, 77 (1747,48); Musned, 6/85, 91,102, 103, 143. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/241-242
[295] Nesâ'î, Taharet, 131 (1/96); İbn Mâce, Taharet, 110 (1/199); Musned, 5/416, 421. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/242-243
[296] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/243
[297] Tirmizi, Taharet, 81 (1/183-184); İbn Mâce, Taharet, 111 (1/200); Müsned, 5/115-116.
[298] Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/55); Müsned, 5/116. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/243-244
[299] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/244-245
[300] Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/55); Dârekutnî, 1/126. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/242-245
[301] Buhari, Ğusl, 28 (1/76); Müslim, Hayz, 87 (1/271); Ebû Dâvûd, Taharet, 84 (1/56); Nesâ'î, Taharet, 128 (1/92); İbn Mâce, Taharet, 111 (1/200); Musned, 2/234, 393, 520., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/246
[302] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/245/246-247
[303] Nesâ'i, Taharet, 130 (1/95); Musned, 6/409; İbn Mâce, Taharet, 107 (1/197). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247
[304] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247-248
[305] Müslim, Hayz, 32, 33 (1/251); Nesâ'î, Taharet, 130;,(l/94); Ebû Dâvûd, Taharet, 96 (1/61) Musned, 6/92. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/248
[306] Müslim, Hayz, 29 (1/250. Burada Ümmü Süleym'e müdahale eden, Hz. Aişe'dir.); Nesâ'î Taharet, 130 (1/93-94); İbn Mâce, Taharet, 107 (1/197); Musned, 3/199, 282. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/249
[307] Buhari, îlim, 50 (1/41)
[308] Müslim, Talâk, 34 (2/1111)
[309] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/247/449-250
[310] Ebû Dâvûd, Taharet, 95 (1/61); Tirmizi, Taharet, 82 (1/189-190); İbn Mâce, Taharet, 112 (1/200); Musned, 6/256. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/251
[311] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/250/251-252
[312] Buhari, Vudû', 26 (1/48-49); Müslim, Taharet, 87, 88 (17233); Ebû Dâvûd, Taharet, 49 (1/25-26); Tirmizi, Taharet, 19 (1/36); Nesâ'î, Taharet, 1 (1/12), 115 (1/83); İbn Mâce, Taharet, 40 (1/138-139); Muvatta', Taharet, 9 (1/21); Musned, 2/241; 253, 265. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/253
[313] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/252/253-254
[314] Müslim, Hayz, 118-121 (1/282-283); Ebû Dâvüd, Et'ıme, 11 (3/345); Nesâ'î, Taharet, 100 (1/73); Tirmizi, Et'ıme, 40 (4/282); Müsned, 1/222, 283, Bkz. 2082. ve 2083. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/254
[315] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/254-255
[316] Buhari, Hayz, 26 (1/84); Müslim, Hayz, 63-66 (1/263-264); Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/ 72), 111 (1/77-78); Nesâ'î, Taharet, 133-134 (1/97-100); Tirmizi, Taharet, 96 (1/229); İbn Mâce, Taharet, 116 (1/205); Müsned, 6/83, 128-129, 141, 187. Bkz. 781., 784., 787., 788., 789., 906., 909. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/256
[317] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirraman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257-259
[318] Bkz. 374. haber.
[319] Buhari, Savm, 23 (2/233); Müslim, Siyam, 65, 67 (2/777); Ebû Dâvûd, Savm, 33 (2/311), Tirmizi, Savm, 32 (3/107); İbn Mâce, Siyam, 20 (1/538); Müsned, 6/40, 42, 59, 126., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257
[320] Buhari, Hayz, 5 (1/78); Müslim, Hayz, 1,2 (1/242); Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70).
[321] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/255/256-257
[322] Bkz. 775. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/257-259
[323] Müslim, Hayz, 11 (17244-245); Ebû Dâvûd, Taharet, 104 (1/68); Nesâ'î, Taharet, 172 (1/ 120), Hayz, 17 (1/158); Tirmizi, Taharet, 101 (1/241-242); İbn Mâce, Taharet, 120 (1/207); Mus-ned 6/45, 101, 110, 112. Bkz. 1076. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah

Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/259-260
[324] Menhel, 2/312-313, 3/41. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/259-260
[325] Buhari, Vudu, 63 (1/63), Hayz, 9 (1/79-80); Müslim, Taharet, 110 (1/240); Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/99); Nesâ'î, Taharet, 184 (1/127-127), Hayz, 26 (1/160-161); Tirmizi, Taharet, 104 (1/255); İbn Mâce, Taharet, 118 (1/206); Musned, 6/345, 346, 353; Muvatta1, Taharet, 103 (1/ 60-61). Bkz. 1021. ve 1023. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/261
[326] Umde, 3/140-141, 278, Feth, 2/124; Menhel, 3/232. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/260/261-262
[327] Buhari, Hayz, 13, 14 (1/81); Müslim, Hayz, 60-61 (1/260-262); Ebû Dâvûd, Taharet, 122 (1/85); Nesâ'î, Taharet, 158 (1/112); Ğusl, 21 (1/170); İbn Mâce, Taharet, 124 (1/210); Musned, 6/ 122, 147, 188. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/263
[328] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/263-264
[329] Buhari, Vudu, 63 (1/63); Hayz, 24 (1/84); Müslim, Hayz, 62 (1/262); Ebû Dâvûd, Taharet, 109 (1/74); Nesâ'î, Tahâret,l 34 (1/101), Hayz, 6 (1/151-152); Tirmizi, Taharet, 93 (1/217); İbn Mâce, Taharet, 115 (1/203); Muvatta', Taharet, 104 (1/61); Musned, 6/194. Bkz. 785. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/264
[330] Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (78); Musned, 6/237. Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/264-265
[331] Ekz. 774. hadis.
[332] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/265
[333] Ebû Dâvûd, Taharet, 112 (1/79); Musned, 6/139. Bkz. 783. 790. hadisler.
[334] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/266
[335] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/266
[336] Ebû Dâvûd, Taharet, 112 (1/79); Nesaî, Taharet, 135 (1/101); Hayz, 5 (1/150-151); Musned, 6/172. Bkz. 782. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/267
[337] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/267
[338] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/268
[339] Bkz. 780. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/268-269
[340] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/269
[341] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/71-72); Nesaî, Taharet, 133 (1/99), Hayz, 3 (1/149); Muvatta', Taharet, 105 (1/62); Musned, 6/320 tbn Ebî Şeybe, 1/126. Darimi'nin senedi, ismi verilmeyen (mubhem) bir râviden dolayı munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/270
[342] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/270
[343] Musned, 4/434. Burada Ümmü Habibe'nin bizzat kendi rivayeti ("musned"i) olarak verilen bu hadis, Hz. Aişe'nin musnedi olarak da rivayet edilmektedir. Bkz. 774. hadis ve atıfları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/271
[344] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/271
[345] Bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272
[346] Usdu'1-Ğâbe, 7/34. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272
[347] Bu hadis, bir önceki hadisin senediyle muttasıldır. Bkz. 782. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/272-273
[348] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/273
[349] Bkz. Zehru'r-Ruba, 1/97 ve 882, 903. hadisler.
[350] Hz. Abdurrahman'ın Bâdiye ile evliliği hakkında, yukarıdaki haberdeki işaretten başka bir bilgi bulamadık.
[351] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/274
[352] İbn Ebî Şeybe, 1/126. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/274
[353] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275
[354] İbn Abidin, 1/204; Menhel, 3/63. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275
[355] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/275-276
[356] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/73); Dârektunî, 1/211; Musannaf, 1/304. Bkz. 797. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/276
[357] Bkz. İbn Ebî Şeyhe, 1/128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/276-277
[358] Bkz. 795. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/277
[359] Ebû Dâvûd, Taharet, 113 (1/80); Tİrmizi, Taharet, 94 (1/220); İbn Mâce, Taharet, 115 (1/204). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/277
[360] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/278
[361] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/278
[362] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/76); Buhari, Hayz, 24 (1/84, İbn Sirin'in haberi); İbn Ebî Şeybe, 2/538. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/279
[363] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/279-280
[364] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/280
[365] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/280
[366] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281
[367] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281
[368] Ebû Dâvûd, Taharet, 108 (1/73, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/281-282
[369] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/75, muallak olarak); İbn Ebî Şeybe, 1/128. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/282
[370] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/282
[371] Bkz. 805. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/283
[372] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/283
[373] Musannaf, 1/305; İbn Ebî Şeybe, 1/127. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284
[374] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284
[375] İbn Ebî Şebe, 1/127; 2/438. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/284-285

[376] Burayı; "O, hayızlarının (zamanlan) bozulup birbirine karıştığında..." şeklinde anlamak da mümkündür.
[377] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/285
[378] "İlk namaz"dan maksad, öğle namazıdır. Hicretten 1,5 yıl önce vukubulan mi'râc gecesinde beş vakit namazın farz kılınmasının ertesi günü Cebrail'in -aleyhisselâm- gelip Hz. Peygambere -sallallahu aleybi ve sellem- imam olarak kıldırmış olduğu îlk namaz c|le namazı olduğundan dolayı, öğle namazına "ilk namaz" da denirdi. Bkz. Musannaf, 1/453-455; Nesâ'î, Mevâkît, 44 (1/230, Sindî'nin haşiyesinde).
[379] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/285-286
[380] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/262-286
[381] Musannaf, 1/304; İbn Ebî Şeybe, l/127
[382] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/287
[383] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/287
[384] Ebû Dâvûd, Taharet, 114 (1/81). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288
[385] İbn Ebî Şeybe, 1/129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288
[386] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/288-289
[387] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289
[388] Ebû Dâvûd, Taharet, 114 (1/81, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289
[389] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/289
[390] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/290
[391] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/286-290
[392] Musannaf, 1/310. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291
[393] a.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291
[394] a.g.e. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/291
[395] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/292
[396] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/292
[397] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293
[398] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293
[399] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/293
[400] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/290-294
[401] Krş. 825., 828., 831. haberler.
[402] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294
[403] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294-295
[404] Musannaf, 1/311. Bkz. 808. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/295
[405] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/295
[406] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/294-296
[407] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296
[408] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296-297
[409] Dârekutnî, 1/208. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/297
[410] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/297
[411] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298
[412] Musannaf, 1/299. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298
[413] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/298-299
[414] Ebû Dâvûd, Taharet, 110 (1/76, muallak olarak). Bkz. 800. ve 877. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/299
[415] Bkz. 800. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/299
[416] Krş. Dârekutnî, 1/209. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300
[417] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300
[418] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300
[419] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/300
[420] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/296-301
[421] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/301-302
[422] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302
[423] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302
[424] Dârekutnî, 1/208. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/302-303
[425] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/301-303
[426] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/303
[427] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/304
[428] Musannaf, 1/313.
[429] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/303-305
[430] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305
[431] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305-306
[432] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/
[433] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/306
[434] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/307
[435] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/305-307
[436] Talâk: 65/4.
[437] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308
[438] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308
[439] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/308-310
[440] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/309
[441] en-Nihâye, 4/105. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/309-310
[442] Bakara: 2/228.
[443] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/307-310
[444] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/311
[445] Bidâyetu'l-Müctehid, 1/46; Menhel, 3/129. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/311

[446] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312
[447] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312
[448] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/312-313
[449] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/313
[450] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/313
[451] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314
[452] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314
[453] Ebû Dâvûd, Taharet, 119 (1/83); Nesaî, Hayz, 7 (17153). Bkz. 876. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/310-314
[454] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315
[455] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315
[456] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/315-316
[457] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/316
[458] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/316
[459] Ebû Dâvûd, Taharet, 119 (1/83); Dârekutnî, 1/219. Bkz. 870. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/317
[460] Bkz. 843. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/317
[461] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/
[462] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/318
[463] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/319
[464] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/319
[465] Bakara: 2/228.
[466] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/320
[467] Buhari, Hayz, 10 (1/80); Ebû Dâvûd, Savm, 80 (2/Ş14); İbn Mâce, Sıyâm, 66 (1/566); Musned, 6/131. Bkz. 903. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/320
[468] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/321
[469] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/314-321
[470] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322
[471] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322
[472] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/322
[473] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323
[474] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323
[475] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/323
[476] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324
[477] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324
[478] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/324-325
[479] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325
[480] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325
[481] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/325
[482] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326
[483] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326
[484] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/326-327
[485] Musannaf, 1/332. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327
[486] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327
[487] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/327
[488] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/328
[489] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/321/328-330
[490] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/330-331
[491] Bkz. 882. hadis ve Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (1/78). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/331
[492] Bkz. Umde, 3/279; Feth, 2/225.
[493] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/331-332
[494] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/332
[495] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/332
[496] Bu hadis, bu senediyle murseldir. Çünkü tâbiûndan olan Ebû Seleme b. Abdirrahan b. Avf, sahabi râviyi zikretmemiştir. Bu hadisin muttasıl bir rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 111 (1/78). Yine bkz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/333
[497] Bkz. 774. hadis.
[498] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/333
[499] Bkz. 902. hadis.
[500] Musannaf, 1/305, 308-309. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334
[501] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334
[502] Musannaf, 1/305.
[503] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/334-335
[504] Ekz. 774. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/335
[505] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336
[506] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336
[507] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/336-337
[508] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/337
[509] Krş. el-Mühalla, 11/647; Musannaf, 6/339; Muvatta, Talak, 70 (2/582). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/338
[510] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/338
[511] Cabir, herhalde söz konusu durumdaki kadının hayız olmasının bekleneceğini kastetmektedir. Krş. Muhalla, 11/648. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399
[512] Musannaf, 6/339. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/339
[513] Musannaf, 6/345; Tefsîru't-Taberi, 28/141. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/339-340
[514] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340

[515] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340
[516] Musannaf, 6/346. Bkz. 922. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/340
[517] Musannaf, 6/345-346. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341
[518] Bkz. 920. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341
[519] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/341-342
[520] ez-Zühri, "kur' "un, "temizlik" mânasına geldiği görüşündedir.
[521] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/343
[522] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/343
[523] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/330-344
[524] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345
[525] Ra'd: 13/8.
[526] Tefsiru't-Taberi, 16/361. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345
[527] Tefsiru't-Taberi, 16/362.
[528] Tefsiru't-Taberi, 16/362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/345-346
[529] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/346
[530] Tefsiru't-Taberi, 16/362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/346
[531] Tefsiru't-Taberi, 16/360, 362. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347
[532] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347
[533] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/347-348
[534] Muvatta', Taharet, 100 (1760). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348
[535] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348
[536] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/348
[537] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349
[538] Bkz. 939. ve 950. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349
[539] Dârekutnî, 1/219. Bkz. 939. ve 950. haberler.
[540] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/349-350
[541] Musannaf, 1/316. Bkz. 944. ve 946. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350
[542] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350
[543] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/350
[544] Musannaf, 1/316. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351
[545] Bkz. 940. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351
[546] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/351
[547] Bkz. 940. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352
[548] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352
[549] Bkz. 942. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352
[550] Bu haberin râvilerinden Matar, özellikle, Atâ'dan yaptığı rivayetlerde zayıf bir râvidir (Mizânu'l-İtidâl, 4/126). Krş. 942., 943., ve 948. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/352-353
[551] Musannaf, 1/317. Bkz. 938. haber. Krş. 933. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/353
[552] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/353
[553] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/354
[554] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/354
[555] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/344-354
[556] Musannaf, 1/313.
[557] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355
[558] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355
[559] Musannaf, 1/313. Bu haber, mürsel (mudelles)tir. Hasan Basrî'nin, Osman b. Ebi'l-As'dan semâ'ı yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/356
[560] Bu haber mürsel (mudelles)tir. Haberin merfuû sahicileri için bkz. Dârekutnî, 1/220; Müstedrek, 1/176. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/356
[561] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357
[562] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357
[563] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/357
[564] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/355/357-358
[565] Ebû Dâvûd, Taharet, 121 (1/83); Tirmizi, Taharet, 105 (1/256); İbn Mâce, Taharet, 128 (1/213); Musned, 6/300, 303, 309-310; Dârekutnî, 1/222; Müstedrek, 1/175. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/358-359
[566] Ebû Dâvûd, Taharet, 121 (1/84).
[567] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/99).
[568] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/359
[569] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360
[570] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360
[571] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/360
[572] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361
[573] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361
[574] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/361-362
[575] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/358-362
[576] İbn Ebî Şeybe, 1/77; Musannaf, 1/275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/362
[577] Musannaf, 1/275, 335. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363

[578] Musannaf, 1/275, 335; İbn Ebî Şeybe, 1/77. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363
[579] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363
[580] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/363
[581] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364
[582] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364
[583] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/364
[584] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/362-365
[585] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/365
[586] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[587] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[588] Bkz. 1004. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/366
[589] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/365-367
[590] Musannaf, 1/321. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/367
[591] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[592] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[593] Musannaf, 1/332; Tirmizi, Savm, 68 (3/154-155). Bkz. 980., 991., 993. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/368
[594] Buhari, Hayz, 20 (1/83); Müslim, Hayz, 67-69 (1/265); Ebû Dâvûd, Taharet, 105 (1/68-69) Nesfi'î, Hayz, 16 (1/157), Sıyâm, 64 (4/162); Tirmizi, Taharet, 97 (1/234-235); İbn Mâce, Taharet, 119 (1/207); Musned, 6/143, 231-232; Musannaf, 1/331-332. Bkz. 984. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/369
[595] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/369-370
[596] Müslim, Hayz, 67 (1/265). Bkz. 984. ve 993. hadisler.
[597] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/370
[598] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[599] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[600] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371
[601] Secde âyetlerinin sayısı, bazı âyetler farklı olmakla beraber, Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebine göre ondört, Maliki mezhebine göre ise on birdir.
[602] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/371-372
[603] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/372
[604] Bkz. 984. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/372
[605] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/373
[606] Bkz. 984. ve 986. hadisler.
[607] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/367-373
[608] Musannaf, 1/336. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374
[609] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374
[610] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[611] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[612] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/375
[613] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[614] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[615] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376
[616] Bkz. Hak Dini, 9/6387 vd.
[617] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/376-377
[618] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/377
[619] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/377-378
[620] Bkz. 979. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/378
[621] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/378
[622] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/374-379
[623] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/379-380
[624] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380
[625] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380
[626] Musannaf, 1/320. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/380-381
[627] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/381
[628] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/381
[629] Mustedrek, 2/190, 4/602-603. Bu hadisin sahabi râvisi, İbn Mes'ûd'dur. Hadisin, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs'dan gelen şahidleri için bkz. Buhari, îman, 21 (1/13); Müslim, İman, 132 (1/86); Musned, 2/66-67. Bkz. 1661. hadis.
[630] Bu hadis, merfû olarak da rivayet edilmektedir: Buhari, Hayz, 6 (1/78); Ebû Dâvûd, Sünnet, 15 (4/219); Tirmizi, İman, 6 (5/10); İbn Mâce, Fiten, 19 (2/1326); Musned, 2/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/382
[631] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/379/382-383
[632] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384
[633] Buhari, Hayz, 11 (1/80); Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/98, 100); Musannaf, 1/320. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384
[634] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/384-385
[635] Aynî'nin, Darimi'den rivayetinde son cümle Hz. Peygamber'in sözü (merfu) olarak geçmektedir (Umde, 3/140). Beyheki'nin rivayetinde de böyledir. Bkz. Menhel, 3/325-326. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/385
[636] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/98). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/385
[637] Musannaf, 1/319. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/386
[638] Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70); Nikâh, 47 (2/251); Nesâi, Taharet, 178 (1/123). Hayz, 11 (1/154), Kıble, 22 (2/57); Musned, 6/44. Hadisin râvilerinden Câbir'in babası, Darimi'nin iki matbu nüshasında Subeyh, diğer ikisinde ve hadisin verilen kaynaklarında ise Subh olarak geçmektedir. Câbir'in babasını Zehebi de Subeyh (Mizan, 1/377), İbn Hacer ise Subh (Takrîb, 1/ 122) olarak vermişlerdir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/386-387
[639] Ekz. 1033., 1034. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/387
[640] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve

Yayınları: 2/387
[641] Beyhekî, 1713. Bkz. 778. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/388
[642] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/388
[643] İbn Huzeyme, 1/139-140; İbn Ebî Şeybe, 1/95. Bkz. 778. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/389
[644] Ebû Dâvûd, Taharet, 132 (1/100); Nesâ'î, Taharet, 184 (1/126), Hayz, 25 (1/161); İbn Mâce, Taharet, 118 (1/206); Musned, 6/355, 356; İbn Huzeyme, 1/141., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/389
[645] İbn Ebî Şeybe, 1/198. Bkz. 1017. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/390
[646] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/383-390
[647] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391
[648] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391
[649] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391
[650] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/391-392
[651] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392
[652] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392
[653] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/392-393
[654] Bkz. 1019. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/393
[655] Muvatta', Taharet 87 (1/52). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/393
[656] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/390/393-394
[657] Muvatta', Taharet, 93 (1/57). Bu hadis murseldir. Zeyd b. Eşlem, tâbiûndandır. Hadisin şahidleri için bkz. Ebû Dâvûd, Taharet, 83 (1/55); Mecmeu'z-Zevâid, 1/281. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394
[658] Bkz. 775. hadisin "Açıklama"sı.
[659] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394-395
[660] Muvatta', Taharet, 95 (1/58. Burada Hz. Aişe'ye adam gönderen, Abdullah'ın oğludur); Musannaf, 1/323. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/395
[661] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/395-396
[662] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396
[663] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396
[664] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/396
[665] Buhari, Hayz, 5 (1/78); Müslim, Hayz, 1 (1/242); Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/70); Tilmizi, Taharet, 99 (1/239); İbn Mâce, Taharet, 121 (1/208); Musned, 6/55, 134, 174; Musannaf, 1/ 322. Bkz. 1052. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397
[666] Taberî, 4/378. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397
[667] Taberi, 4/377. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/397-398
[668] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/398
[669] Bkz. Muhallâ, 2/248; İbn Kesîr, 1/259.
[670] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/398
[671] Taberî, 4/380. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399
[672] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399
[673] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/399
[674] İbn Mâce, Taharet, 121 (17209); Musned, 6/294; Musannaf, 1/322. Bkz. 1050. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/400
[675] Buhâri, Hayz, 21, 22 (1/83), Savm, 24 (2/233); Müslim, Hayz, 5 (1/243); Nesaî, Taharet,178 (1/123), Hayz, 10 (1/154); Musned, 6/300, 318. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/401
[676] Müslim,' Hayz, 3 (1/243); Ebû Dâvûd, 107 (1/69-70); Nikâh, 47 (1/251); Nesâ'î, Taharet,
179 (1/124), Hayz, 12 (1/156); Musned, 6/335, 336; Buhari, Hayz, 5 (1/78). Bkz. 1062. hadis. Hz. Meymûne, yukardaki haberde yer alan "o kadın" ifadesiyle kendisini kasdetmiştir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/401
[677] Buhari, Hayz, (1/78); Müslim, Hayz, 2 (1/242); Ebu Davud, Taharet, 107 (1/71); Nesâi, Taharet, 179 (1/124), Hayz, 12 (1/155); İbn Mâce, Taharet, 121 (1/208). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402
[678] Musned, 6/182,170. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402
[679] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/402
[680] Taberî, 4/375, 376. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403
[681] Bkz. Menhel, 3/53.
[682] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403
[683] Musannaf, 1/323; Taberî, 4/381. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/403
[684] Musned, 6/187, 219; Beyhekî, 1/313. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/404
[685] Bakara: 2/222.
[686] Müslim, Hayz, 16 (1/246); Ebû Dâvûd, Taharet, 103 (1/67), Nikâh, 47 (2/250); Nesâ'î, Taharet, 180 (1/125), Hayz, 8 (1/153); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/214-215); İbn Mâce, Taharet, 125 (1/ 211); Musned, 3/132, 246. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/405
[687] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/405
[688] Muvatta', Taharet, 86 (1/52). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406
[689] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406
[690] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/406
[691] Veya "(kendisi ile kocasının arasım) ayırıcı engel yaptığı bir peştemal"
[692] Ebû Dâvûd, Taharet, 107 (1/69-70); Nesâ'i, Taharet, 179 (1/124); Hayz, 13 (1/155-156); Musned, 6/336; Musannaf, 17321. Bkz. 1046. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/394-407
[693] Müslim, Hayz, 7 (1/244); Nesâ'î, Hayz, 19 (1/158); Musned, 6/234, 262. Bkz. 1064., 1068, 1069., 1071., 1073., 1074. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/407-408
[694] Buhari, Hayız, 2 (1/77); İ'tikâf, 2 (2/256); Müslim, Hayz, 9 (1/244); Ebû Dâvud, Savm, 78 (2/333); Nesaî, Taharet, 175 (1/121); Hayz, 20 (1/159); İbn Mâce, Taharet, 120 (1/208); Sıyâm, 64 (1/565); Muvatta', Taharet, 102 (1/60); Musned, 6/50, 100, 204; İbn Ebî Şeybe, 1/202. Bkz. 1063. hadis., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/408

[695] Muvatta', Taharet, 88 (1/52); Musannaf, 1/327; İbn Ebî Şeybe, 1/202. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/408
[696] Müslim, Hayz, 14 (1/245-246); Ebû Dâvûd, Taharet, 103 (1/68); Nesâ'î, Taharet, 5 5(1/ 49), 176, 177 (1/121-122), Hayz, 13-14 (1/156-157); İbn Mâce, Taharet, 125 (1/1211); Musned, 6/ 127, 192; Musannaf, 1/326. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409
[697] Nebîz, küpe basılmakla meydana gelen hurma ve üzüm sırasıdır.
[698] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409
[699] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/409-410
[700] Bakara: 2/222.
[701] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/410
[702] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/410
[703] Musned, 6/106, 179. Şâhidleri için bkz. Mecmeu'z-Zevâid, 1/283, 2/28. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/411
[704] Nesâ'î, Hayz, 20 (1/159); Musned, 6/32. Bkz. 1063. ve 1074. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/411
[705] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412
[706] Buhari, Hayz, 5 (1/78); î'tikâf, 4 (2/256); Müslim, Hayz, 10 (1/244); Nesaî, Hayz, 175 (1/ 121), Hayz, 20 (1/159); Musned, 6/189, 261. Bkz. 1063. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412
[707] Bkz. 1063. ve 1071. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/412
[708] Musannaf, 1/327. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/413
[709] Bkz. 777. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/413
[710] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414
[711] Tirmizi, Taharet, 100 (1/240); Musned, 4/342. Bkz. 1075. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414
[712] Muallak bir şahidi için bkz. Musannaf, 1/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/414-415
[713] Haram b. Hakîm ile 1078. hadiste geçen Haram b. Muâviye aynı şahıstırlar. Harâm'm ismi Sünen'in üç matbu nüshasında Hızâm olarak geçmektedir ki, bu, yanlıştır.
[714] Musned, 4/342. Bkz. 1078. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/415
[715] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/407-415
[716] İbrahim ve Atâ'nın haberleri: İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416
[717] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416-417
[718] Bkz. 1087 haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/417
[719] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/417-418
[720] Bakara: 2/222.
[721] Bu hadis munkatı'dır. Bkz. 1086. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/418
[722] Bakara: 2/222.
[723] Taberî, 4/383, 386.
[724] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Bkz. 1083. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/419
[725] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/419
[726] Bkz. 1109. ve devamındaki haberler.
[727] Bü, Bakara: 2/228. âyetinde geçen "kur' " kelimesini, "hayız" olarak anlamaya göredir. Hasan Basri de böyle anlamaktaydı.
[728] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420
[729] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420
[730] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/420-421
[731] Musannaf, 1/331; İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/421
[732] İbn Ebî Şeybe, 1/96. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/421
[733] Çünkü şehveti azgınlaşan kimseyle ilgili haber Abdulmelik'in değil, Leys'in Atâ'dan rivayeti olarak bilinmektedir. Bkz. 1093. haber.
[734] Nitekim İbn Ebî Şeybe de, şehveti azgınlaşan kimse ile ilgili haberi Leys'in Atâ'dan rivayeti olarak kaydetmiştir. Bkz. İbn Ebî Şeybe, 1/96.
[735] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/416-422
[736] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423
[737] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423
[738] İbn Ebî Şeybe, 1/120. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/423
[739] Bu haber munkatı', hatta belki de mu'dal ve meçhuldür. Ebû Sa'îd'in kendisi hakkında bir malûmat bulamadık. Babası Etbâu't-Tâbiîn'dendir; İbn Ebî Şeybe, 1/119-120. Krş. İbn Mâce, Taharet, 133 (1/215).
[740] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/424
[741] Bkz. 1100. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/424
[742] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/425
[743] İbn Ebî Şeybe, 1/120. Bkz. 1098, haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/422-425
[744] Bu "HÂ"ya "Tahvil Hâ'sı" denir. Burada olduğu gibi, aynı metnin iki senedi arasına konur ve senedin değiştiğini, yeni bir senedin başladığını belirtir.
[745] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426
[746] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426
[747] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/426-427
[748] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/427
[749] Musannaf, 1/329-330. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/427
[750] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/428
[751] Musannaf, 1/330. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/428
[752] Musannaf, 1/329. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/425-428
[753] Bu miktar, Hicâzlı'ıra göre yaklaşık 42,5 kilo, Iraklılara göre yaklaşık 63,5 kilodur.

[754] Musannaf, 1/329. Bir özrü yokken bilerek Ramazan orucunu bozan kimse hakkında bkz. 1721. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/429
[755] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69); Tirmizi, Taharet, 103 (1/244-245); Musned, 1/272. Bkz. 1114. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/429
[756] Bu sözü Şube söylemiştir. Fakat Ahmed b. Hanbel'in bir sözünden ve ilgili haberlerden anlaşıldığına göre el-Hakem şüphe etmemiştir, metnin aslı öyledir. Bkz. Tirmizi, 1/253 (A. Muhammed Şâkir'in tahkikinde).
[757] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/430
[758] Bu hadis, şu eserlerde, Şubenin ezberindeki şekliyle yani merfû olarak geçmektedir: Ebu Dâvûd, Taharet, 106 (1/69); Nesâ'î, Taharet, 181 (1/125), Hayz, 9 (1/154); Musned, 1/230, 286; Mustedrek, 1/171-172.
[759] Bu isim, görebildiğimiz diğer bütün kaynaklarda Abdulhamid b. Abdirrahman... şeklindedir.
[760] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/430-431
[761] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69), Nikâh, 48 (2/251). Bu hadisin merfû ve muttasıl (musned) bir rivayeti için bkz. Musned, 1/367; Musannaf, 1/328. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/431
[762] Musned, 1/325 (mursel olarak). Bkz. 1110. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/431-432
[763] Bkz. Tirmizi, 1/246-254.
[764] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/432
[765] Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69. Burada metin muhtasar olup, ayrıca keffâretin mikdarı "bir dinarın beşte ikisi" şeklindedir). Hadisin senedi, Abdulhamid'le Hz. Ömer arasında munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/433
[766] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/433
[767] Tirmizi, Taharet, 103 (1/245); Musannaf, 1/329; Ebû Dâvûd, Taharet, 106 (1/69, mevkuf olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434
[768] Merfû bir rivayeti için bkz. Beyhekî, 1/315.
[769] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434
[770] Ekz. 1120 ve 1123. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/434-435
[771] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435
[772] Bkz. 1118. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435
[773] Sünen'in bir nüshasında "... beşte ikisi" şeklindedir.
[774] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/435
[775] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/436
[776] Bkz. 1118. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/436
[777] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/429-437
[778] "Sımam"ın asıl sözlük mânâsı "tıpa, tıkaç"tır. Burada, meşru cinsî münâsebet için "tek yol" olan "kadınlık organı" kastedilmiştir.
[779] Tirmizi, Tefsir, 3 (5/215, muhtasaran); Müaned, 6/305, 310 (muhtasaran), 318, 319 (muhtasaran); Taberî, 4/410-412. İktibas edilen âyet, Bakara: 2/223. âyetin baş tarafıdır.
[780] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/438
[781] Bakara: 2/222.
[782] Taberî, 4/409. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439
[783] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439
[784] Bakara: 2/222.
[785] Taberî, 4/389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/439-440
[786] Bakara: 2/222.
[787] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/440
[788] Şuarâ: 26/166.
[789] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/440
[790] Bakara: 2/223.
[791] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/441
[792] Bakara: 2/223.
[793] Bu haber murseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/441
[794] Bakara: 2/223.
[795] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/442
[796] Bakara: 2/222.
[797] Bu hadis mürseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/442
[798] Taberi, 4/375. Ayet, Bakara: 2/222. âyettir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443
[799] Taberi, 4/374. âyet, Bakara: 2/222. âyettir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443
[800] Bakara: 2/223. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/443
[801] Taberî, 4/408.
[802] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444
[803] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444
[804] Buhâri, Tefsir, 2/40 (5/160); Müslim, Nikâh, 117, 118 (2/1058-1059): Ebû Dâvûd, Nikâh, 45 (2/249); Tirmizi, Tefsir, 3 (5/215); îbn Mâce Nikâh, 29 (1/620); Taberî, 4/409, 410, 412; Bkz. 2220. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/444
[805] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/445
[806] Bakara: 2/222.
[807] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/437-445
[808] Bakara: 2/222. İki çizgi arasındaki (- -) yerler, Mücâhid'in tefsiridir.
[809] Bakara: 2/223. İki çizgi arasındaki (- -) yer, Mücâhid'in tefsiridir. Taberî, 4/389. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/446
[810] Ebû Dâvûd, Tıbb, 20 (4/15); Tirmizi, Taharet, 102 (1/243); İbn Mâce, Taharet, 122 (1/ 209); Musned, 2/408, 429, 476. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/446
[811] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/447-448
[812] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/448
[813] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/448-449
[814] Ankebût: 29/28.

[815] Taberi, 12/548. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/449
[816] A'râf: 7/80; Ankebût: 29/28.
[817] Sodom ismi Kur'an'nda geçmez. Tefsir kitaplarında (meselâ İbnKesîr, 2/230) ve eldeki Tevrat'ta (Tekvin, 19/1-26) geçmektedir.
[818] Neylu'l-Evtâr, 7/132; Sübülü's -Selâm, 4/13; İbn Abidin, 3/155. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/449-450
[819] İbn Mâce, Nikâh, 29 (1/619); Musned, 2/272, 344. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/450
[820] Ebû Dâvûd, Taharet, 82 (1/53); Salât, 193 (1/263); Tirmizî, Radâ\ 12 (3/468-469).
[821] Tirmizi, Radâ', 12 (3/469-470). Dârimi'nin bu rivayeti, Tirmizî'nin rivayetinden de anlaşılacağı üzere, muallak değildir. Bir önceki hadisin senediyle rivayet edilmiştir.
[822] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/451
[823] İbn Mâce, İkâmet, 138 (1/386).
[824] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/451
[825] Taberî, 4/405. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/452
[826] Vâkıfoğulları, Ensâr'ın Evs kabilesinden bir boydur.
[827] İbn Mâce, Nikâh, 29 (1/619); Musned, 5/213- 215. Hadisi Huzeyme'den rivayet eden râvinin ismi Musned'in bir rivayeti ile İbn Mâce'de Abdullah b. Heremî; Musned'in diğer rivayeti ile Dârimi'nin Nikâh bölümündeki rivayetinde ise (bkz. 2219. hadis) Heremî b. Abdillah olarak geçmektedir. İbn Hacer, "Abdullah b. Heremî" şeklindeki rivayetin hatalı olduğunu kaydeder (Takrîb, 2/317). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/452
[828] Bakara: 2/222. İki çizgi arasındaki yer, Mucâhid'in tefsiridir.
[829] Bu haber mürseldir. Son cümle Mucâhid'in tefsiridir; Taberî, 4/373. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/453
[830] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/453
[831] Musned, 2/182, 210.
[832] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/445-454
[833] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/454
[834] İbn Ebî Şeybe, 1/74; Musannaf, 1/274. Bkz. 1162, 1163. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/455
[835] Ebû Dâvûd, Taharet, 98 (1/63); İbn Mâce, Taharet, 94 (1/90); Musned, 6/188 (Burada annesi ve teyzesi ile Hz. Aişe'nin huzuruna girenin ismi Abdullah b. Sa'lebe olarak geçmektedir ki bu, herhalde, "Ehadu Beni Teymillah b. Sa'lebe = Teymullah b. Salebeoğullan"mn muharref şeklidir). Bu hadis, Cumey'den dolayı zayıf, aynı zamanda kadınların başlarına üç defa su dökmelerini ifade eden sahih hadislere muhaliftir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/455
[836] Şer'î ûkıyye 40 dirhemdir. Kırk şer'î dirhem de yaklaşık 112 gram (gümüş) eder.
[837] Musannaf, 1/273. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456
[838] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456
[839] İbn EbîŞeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/456
[840] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457
[841] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457
[842] Musannaf, 1/272, îbn Ebî Şeybe, 1/74. Bkz. 1169. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/457
[843] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/458
[844] Müslim, Hayz, 58 (1/259); Ebû Dâvûd, Taharet, 99 (1/65-66); Nesâ'i, Taharet, 149 (1/ 108); Tirmizî, Taharet, 77 (1/175-176); İbn Mâce, Taharet, 108 (1/198); Musned, 6/289, 315; İbn Ebî Şeybe, 1/73; Musannaf, 1/272. Ebû Dâvûd ve İbn Ebî Şeybe'nin birer rivayetleri hariç, bu kaynakların hepsinde Sa'id ile Hz. Ümmü Seleme arasında Abdullah b. Râfi' vardır. Beyhaki, Usâme'nin, arada Abdullah b. Râfi bulunmayan bu rivayetini iki senedle kaydetmiş, fakat arada Abdullah'ın bulunduğu rivayetin daha sahîh olduğunu söylemiştir. Ekz. Beyheki, 1/181. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/458
[845] Bkz. 1152. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459
[846] Bkz. 1152. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459
[847] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459
[848] İbn Ebî Şeybe, 1/74. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/459-460
[849] Musannaf, 1/274-275. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/460
[850] İbn Hacer, Amra'nın babasının ismini Hıbbân (veya Habbân) şeklinde verir (Takrib, 2/ 607).
[851] Hz. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kadına, hayızdan temizlenme suyuna, temizlenmeyi daha iyi sağlaması için tuz koymasını tavsiye etmişti (Ebû Dâvûd, Taharet, 122 (1/84). Hz. Aişe'nin zikrettiği maddeler de, her halde, daha iyi temizlenmek ve güzel koku vermek için suya konuluyorlardı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/460
[852] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/461
[853] Bkz. 1160. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/461
[854] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/454/461-462
[855] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462
[856] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462-463
[857] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/463
[858] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/463
[859] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/462/463-464
[860] Nisa: 4/43.
[861] Taberî, 8/380. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/464
[862] Nisa: 4/43.
[863] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465
[864] İbn Ebî Şeybe, 1/146. âyet, Nisa: 4/43, âyetidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465
[865] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/465-466
[866] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/464-466
[867] Musannaf, 1/345.
[868] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/466-467

[869] Ebû Dâvûd, Tibb, 19 (4/12); Tirmizî, Deavât, 94 (5/541-542).
[870] Tuhfe, 6/239-240; Menhel, 2/304; Hak Dini, 9/6397. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/466/467-468
[871] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/468-469
[872] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/468-469
[873] Bkz. 2300. haber.
[874] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/469
[875] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470
[876] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470
[877] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es- Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme ve Şerhi, Madve Yayınları: 2/470

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.30.38 taharet

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TAKDİM

Burada on iki asırdan beri İslâm âlemlerinin ve onlara tâbi' olarak bütün Muhammed Ümmeti'nin "İki Sahîh"den birincisi kabul ettikle-ri, Muhammedİbnİsmâîl el-Buhârî (256/870)'nin el-Câmi'u's-Sahîh'ini, tercümesiyle birlikte sunuyoruz.
Bu, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gökkubbesi altındaki kitapların en sahihidir. Bundaki hadîsler, Buhârî'den önceki âlimler tarafından da hep sahîhlikleri sabit olmuş hadîslerdir. Bunların sahîhiikîerinde hiçbir tereddüd kalmamıştır. Binâenaleyh bu kitabın muhtevası son peygamber Muhammed aleyhi's-selâmın yalnız müslümanîar için değil, fakat aynı zamanda bütün insanlık için hiç eskimeyecek îmân, ibâdet, ahlâk..., diğer deyişle en yüksek medeniyet düstûrlarıdır. Bunlar aynen veya meâlen bellenip günlük hayâtta uygulanmaya lâyık, en değerli ve insanlığı tam mânâsıyle mutlu kılacağı te'mînâta bağlanmış İlâhî ve Muhammedi esaslar ve ta'îîmlerdir. Bizi tükenmez bir şevkle tamâmını aynen tercüme etmeye sevk eden sebeb, işte el-Câmiiu's-Sahîh'in bu eşsiz vasıfları ve değerleridir.

Bu hadîsleri hakkıyle işidip belleyenlerin kalbleri ve kafaları gerçekten aydın olur. Hadîsleri Öğrenip öğretmek, dîni öğrenip öğretmektir. "Dîn ise Allah için, Rasûl'ü için, müslümanîann imamları (önder ve başkanları) için ve umûm halk için nasihattir -hâlis iyilik istemektir-(Buhârî,"îmân, ed-dînun-nasîha"; Müslim, "îmân, ed-dînun-nasîha").
20/Sahîh-i Buharı ve Tercemesi

Tercemenin baş tarafına"el-Câmi'u's-Sahîh'in Tercemesini Gerekli Kılan Sebebler", "el-Câmi'u's-Sahîh'i Terceme Kararı", "Terceme-de Ta'kîb Edilen Asıllar" ve "Duâ" başlıklarını ihtiva eden bir "Giriş" ile "İmâm Buhârî'nin Hal Tercemesi ", "Buhârî'nin el-Câmi 'u 's-Sahîh 'i Üzerine Bir Araştırma" konuldu. Bu kısmın kitaba fazlalık teşkîl etmeyeceğini, bil'akis müellifinin ve eserinin ehemmiyetini iyice belirtip, muhtevanın daha iyi okunup anlaşılmasına yardım edeceğini ümîd ediyoruz.

"Ey Rabbımız» bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyet hazırla " (el-Kehf: 10).

Mehmed SOFUOĞLU

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

68- KİTABUT-TALAK
1- Bâb: Hayız Görmekte Olan Kadın Hayız Hâlinde Boşanırsa, Kadın Meşru' Olmayan Bu Talâk Üzerine İddet Bekletilir
2- Karısını Boşa Yan Kimse(Ye Bu Boşama Caiz Olur Mu?) Ve Erkek, Nikâhlı Karısını Talâk İle Karşılar Mı? Babı
3- Yüce Allah'ın: "Boşama İki Defadır, (Ondan Sonrası) Ya İyilikle Tutmak, Ya Güzellikle Salmaktır..." (Ei-Bakara: 229) Kavlinden Dolayi Üç Talâk Vermeye Cevaz Veren Kimseler(İn Beyânı) Babı
4- Kadınlarını (Kendilerini Boşamaları Yâhud İsmette Devam Etmeleri Arasında) Muhayyer Kılan Kimse Bârı
5- Bâb: Erkek Karısına "Senden Ayrıldım" Yâhud "Seni Salıverdim" Yâhud "Sen Kocandan Boşsun" Yâhud "Uzaklaştırılansın" Yâhud Kendisiyle Talâk Kasdedilen Bir Söz Söylediği Zamân,Bu Kocanın İşi, Niyetine Göredir (Bu Sözlerle Boşamaya Niyet Etmişse Boşama Vâki' Olur, Değilse Vâki' Olmaz).
6- Zevcesine Hitaben "Sen Bana Haramsın" Diyen Kimse Babı
7- Bâb:
8- Bâb: Nikâhtan Önce Talâk Yoktur
9- Bâb: Erkek Zorlanmış Olduğu Hâlde, Karısı İçin: "Şu Kadın Benim Kızkardeşimdir" Dediği Zaman, O Erkek Üzerine Ne Talâk, Ne Zıhâr Nevinden Birşey Olmaz
10- Öfke, Zorlama, Sarhoşluk Ve Delilik Hâllerinde Verilen Talâkın Hükmü; Sarhoşla Delinin İşlerinin Hükmü (Yânı Bunların Sözleri Ve İşlerindeki Hükümleri Bir Midir, Ayrı Mıdır?); Talâkta Meydana Gelen Yanılma Ve Unutmanın Hükmü; Yanılma Ve Unutmakla Meydana Gelen Şirkin Ve Diğer İşlerin Hükümlerinin Kişilerin Niyetlerine Bağlı Olduğu) Babı
11- Hul' Ve Hulu'da Talâk Nasıl Olur Babı
12- Karı-Koca Arasının Açılması, Zaruret Sırasında Hâkim Hulu' Yapmaya İşaret Eder Mi; Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
13- Bâb: Evli Cariyenin Satılması Talâk Olmaz
14- Câriye, Kölenin Nikâhı Altında İken Hürriyete Kavuştuğunda Muhayyer Kılınması Babı .
15- Peygamber(S)'İn Berîre'nin Kocası Hakkında Şefaat Etmesi Babı
16- Bâb:
17- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
18- Müşrik Kadınlardan İslâm'a Girenlerin Nikâhı Ve İddetleri Babı
19- Bâb: Zımmînin Yâhud Harbînin Nikâhındaki Müşrike Yâhud Nasrâniyye Bir Kadın İslâm'a Girdiği Zaman (Hüküm Nasıldır? Sırf İslâm'a Girişi İle Aralarında Ayrılık Hâsıl Olur Mu Yâhud Kadına Muhayyerlik Mi Sabit Olur?)
20- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
21- Ailesi İçinde İken Kaybolan Kimsenin Vy. Malı İçinde İken Kaybolmuş Şeyin Hükmü Babı
22- Zıhâr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
23- Talâkta Ve Diğer Şer'î İşlerde Anlatıcı İşaretin Hükmü Babı
24- Li'ân (Yânı La'netleşme) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
25- Bâb: Erkek, Çocuğun Nefyini Ta'rîz Ettiği Zaman (Hükmünün Beyânı)
26- La'net Edecek Kimseye Yemîn Ettirmek (Yânı Bilinen La'netleşme Kelimelerini Söyletmek) Babı
27- Bâb: Erkek, La'netleşmeye Kadından Önce Başlar
28- La'netleşme Ve La'netleşmenin Ardından Kadını Boşayan Kimse Babı
29- Mescidde La'netleşme Babı
30- Peygamber(S)'İn: "Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimseyi recm edici olsaydım, o zânîyi recm ederdim" Kavli Babı
31- La'netleşme Yapan Kadının Mehri Babı
32- İmâmın (Devlet Başkanının Yâhud Vekili Olan Hâkimin) La'netleşecek Karı-Koca Ya Hitaben: "Şübhesiz ikinizden biriniz yalancıdır. Sizden tevbe edecek var mi?" Demesi Babı
33- La'netleşen Karı-Koca Arasını Ayırma Babı
34- Bâb: Çocuk, La'netleşme Yapan Kadının Soyuna Katılır
35- İMÂMIN La'netleşmede: "Yâ Allah (bu mes'eledeki hükmü) açıkla!' Kavli Babı
36- Bâb: Erkek Karısını Üç Talâkla Boşadığında, Kadın İddetîni Beklemesinin Ardından Başka Bir Koca İle Evlense. Fakat İkinci Koca Kadınla Cinsî Münâsebet Yapmasa (Bu Hâlde Kadını Boşasa, Bu Kadın Birinci Kocaya Halâl Olur Mu)?
37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
38- Yüce ALLAH'IN: "Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vazJ etmeleri(yle biter) " (et-Talâk: 4) Kavli Babı
39- Yüce Allah'ın: 'Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve' Kavli Babı
40- Fâtımâ Bintu Kays Kıssası Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
41- Boşanmış Kadın, Kocasının Evinde İddetini Beklemesi Sırasında Kendisine Hücum Edilmesinden Yâhud Ailesi Aleyhine Kötü Sözler Söylenmesinden Korkulduğu Zaman (Bu Kadın Boşandığı Evden Başka Bîr Eve Geçebilir) Babı
42- Yüce ALLAH'IN: "... Boşanmış kadınlara, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını (hayız ve gebeliği) gizlemeleri halâl olmaz. " (el-Bakara: 228) Kavli Babı
43- Bâb:
44- (Kesin Olmayarak Boşanmış Olan) Hayızlı Kadına Dönüş Yapma Babı
45- Bâb: Kocası Vefat Etmiş Olan Kadın Dört Ay On Gün Süslenmeyi Ve Koku Sürünmeyi Terkeder
46- (Ölüm İddeti İçinde) Süslenmeyi Terketmekte Olan Kadının Gözüne Sürme Kullanmasının Hükmü) Babı
47- Ölüm İddeti Bekleyen Kadının Hayızdan Temizlendiği Sırada Kust Bitkisi Kullanması Babı
48- Bâb: Ölüm İddeti Bekleyen Kadın, Yemen'in Asb Kumaşından Yapılmış Elbise Giyebilir
49- Bâb:
50- Zinâ Ücretinin Ve Bozuk Nikâhın Hükmü Babı
51- Kendisiyle Zifaf Olunmuş Kadının Mehri, Duhûlün Nasıl, Yânî Ne İle Sabit Olacağı Ve Kadını Duhûlden Yâhud Cimâ'dan Önce Boşadığında Hükmün Nasıl Olacağı Babı
52- Kendisine Mehr Takdir Edilmeksizin (Ve Dokunulmaksızın) Boşanmış Olan Kadın İçin Mut'a (Yânî Bir Malla Fâidelendirmenin Vucûbu) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

68- KİTABUT-TALAK

(Boşamak-Boşanmak Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit, onları iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabb 'iniz olan Allah'tan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah 'in hudududur. Kim Allah'ın hududunu çiğneyip aşarsa muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peyda ediverir" (et-Taiâk: i) "Ahsaynâhu", "Biz onu muhafaza ettik ve saydık" demektir.

Sünnete uygun boşama, kocanın kadınına, hayızdan temizlenmişken cinsî münâsebet yapmaksızın talâk vermesi ve bunu iki şahidin huzurunda yapmasıdır [2].

1-.....Bana Mâlik, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R) Rasûlullah zamanında karısını hayızlı hâlinde iken boşamıştı. Umer ibnu'l-Hattâb, oğlunun bu hareketinin hükmünü Rasûlul-lah(S)'a sorduğunda şöyle cevâb vermiştir: "Oğlun Abdullah'a emret de karısına geri dönsün. Sonra kadın o hayzından temizlenip tekrar hayız görünceye, sonra tekrar temizleninceye kadar onu yanında tutsun (yânî onunla birlikte yaşasın). İkinci hayzından temizlendikten sonra dilerse o kadını yanında tutup aile hayâtını devam ettirsin ve dilerse -cinsi münâsebet yapmadan- onu boşasın. İşte kadının bu iki kirlenmesi ve temizlenmesi zamanı, kadınların boşanmaları için Allah'ın emrettiği iddet müddetidir" [3].

1- Bâb: Hayız Görmekte Olan Kadın Hayız Hâlinde Boşanırsa, Kadın Meşru' Olmayan Bu Talâk Üzerine İddet Bekletilir

(Çünkü hayız hâlinde talâk, haram ve günâh olmakla beraber, muteberdir.)

2-.....Enes ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ben İbn Umer'den işittim, şöyle dedi: İbn Umer kendi karısını hayızlı hâlinde iken boşadı. Akabinde Umer bunu Peygamber'e zikretti. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Abdullah karısına dönsün!" buyurdu.
(Enes ibn Şîrîn dedi ki:) Ben, İbn Umer'e:
— Bu sana bir boşama sayılır mı? diye sordum. İbn Umer:
— Bu suâlden kendini tut (çünkü talâkın vukuunda şübhe yoktur), dedi.
Ve Katâde'den; o da Yûnus ibn Cubeyr'den; o da İbn Umer'den gelen rivayette şöyledir: İbn Umer: Peygamber, Umer'e:
— "Oğlun Abdullah 'a emret de karısına dönsün!" buyurdu, dedi. Yûnus ibn Cubeyr: Ben İbn Umer'e:
— Bu bir boşama sayılır mı? diye sordum. İbn Umer:
— Bana haber ver: Eğer İbn Umer acz gösterse yâhud ahmaklık etse (onun aczi veya ahmaklığından dolayı o talâkın sayılması mümte-ni' olur mu)? dedi.
Ve Ebû Ma'mer şöyle dedi: Bize Abdulvâris tahdîs etti. Bize Ey-yûb, Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Umer:
— Bu, benim üzerime (Peygamber tarafından) bir boşama he-sâb edildi, demiştir [4].

2- Karısını Boşa Yan Kimse(Ye Bu Boşama Caiz Olur Mu?) Ve Erkek, Nikâhlı Karısını Talâk İle Karşılar Mı? Babı [5]

3-..... Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'ye:
— Peygamber'in kadınlarından hangisi O'ndan Allah'a sığındı? diye sordum.
ez-Zuhrî cevâb olarak şöyle dedi:
— Bana Urve, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Cevn kızı (Umey-me),Rasûlullah(S'e nikâh olunup) huzuruna girdirildiği ve Rasûlul-lah da ona yaklaştığı zaman: "Senden Allah'a sığınırım!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona: "Sen sânı büyük olan Allah'a sığındın, artık ailenin yanına git!" buyurdu [6].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bu hadîsi Haccâc ibnu Ebî Menî', dedesi Ebû Menî' Ubeydullah (ibn Ebî Ziyâd)'dan; o da ez-Zuhrî'den rivayet etti ki, ona da Urve: Âişe şöyle dedi..., diye haber vermiştir [7].

4-.....Ebü Useyd (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in beraberinde çıktık, nihayet eş-Şavt denilen hurma bahçesine kadar yürüdük. İki bahçeye ulaştığımızda onların arasında oturduk. Peygamber (S) bizlere:
— "İşte şuraya oturun!" buyurdu.
Ve kendisi bahçeye girdi. Oraya Cevniyye getirilmiş, hurmalıktaki bir eve, en Nu'mân ibn Şerâhîl'in kızı Umeyme'nin evine indirilmişti. O kadının beraberinde ebesi, dadısı da bulunuyordu. Peygamber o kadının yanma girince, ona:
— "Nefsini bana bağışla!" dedi. Umeyme:
— Hiç melike bir kadın nefsini kendi teb'asına hibe eder mi? diye karşıladı.
Râvî Ebû Useyd dedi ki: Bunun üzerine Peygamber, kadının sinirliliğini yatıştırmak için elini uzatıp onun üzerine koymak istediğinde, Umeyme:
— "Senden Allah'a sığınırım" dedi. Peygamber de:
— "Sen hakikaten sığınılacak YüceMakaam'asığındın!" buyurdu. Sonra Peygamber bizim yanımıza çıktı ve bana:
— "Yâ Ebâ Useyd! Sen bu Umeyme kadına râzıkıyye (denilen beyaz keten kumaştan biçilmiş) iki kat elbise giydir ve onu ailesinin yanına götürüp onların arasına koy" buyurdu.
Ve el-Huseyn ibnu'l-Velîd en-Neysâbûriyyu da, Abdurrahmân ibn Gasîl'den; o da Abbâs ibn Sehl'den; o da babası Sehl ibn Sa'd ile Ebû Useyd'den söyledi. Bu ikisi şöyle demişlerdir: Peygamber (S), Şerâhîl kızı Umeyme ile evlendi[8]. Bu kadın Peygamber'in huzuruna girdirildiğinde, Peygamber elini kadına doğru uzatıp yaydı. Kadın bu hareketten hoşlanmamış gibi davrandı. Bunun üzerine Peygamber, Ebû Useyd'e o kadını çehizleyip hazırlamasını ve ona râzıkî denilen iki kat elbise giydirmesini emretti [9].

5- Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Ibrâhîm ibnu Ebî'l-Vezîr tahdîs etti. Bize Abdurrahmân, Hamza'dan; o da

babası Ebû Useyd'den ve Abbâs ibn Sehl ibn Sa'd'dan; o da babası Sehl ibn Sa'd'dan bu geçen hadîsi tahdîs etti [10].

6-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den tahdîs etti ki, Ebû Gallâb Yûnus ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'e:
— Bir adam karışım hayızlı iken boşamış, dedim, îbn Umer de:
— Sen İbn Umer'i tanıyor musun? Şübhesiz İbn Umer karısını hayızlı iken boşadı. Akabinde Umer, Peygamber'e bunu zikretti. Peygamber (S) de ona: Abdullah'ın karısına dönmesini emretti de "Kadın temiz olduğu zaman onu boşamak isterse, işte o zaman boşasın" buyurdu.
Yûnus ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Umer'e:
— Peygamber senin bu hayızlı iken yaptığın boşamayı bir talâk saydı mı? dedim.
tbn Umer:
— Bana re'yini haber ver: Eğer İbn Umer acz gösterse yâhud ahmaklık etse, onun bu hâllerinden dolayı o talâkın sayılması müm-teni' olur mu? dedi [11].

3- Yüce Allah'ın: "Boşama İki Defadır, (Ondan Sonrası) Ya İyilikle Tutmak, Ya Güzellikle Salmaktır..." (Ei-Bakara: 229) Kavlinden Dolayi Üç Talâk Vermeye Cevaz Veren Kimseler(İn Beyânı) Babı [12]

Abdullah ibnu'z-Zubeyr de karısını kesin olarak boşamış olan hasta bir kimse hakkında: Ben bu adamın kesin olarak, yânı üç talâk ile boşamış olduğu kadınının, bunun malına mîrâsçı olmasını düşünmem, demiştir. eş-Şa'bî ise: Kadın iddet içinde bulunduğu müddetçe, boşayan o adama mîrâsçı olur, demiştir. Kûfe'nin tabiî kaadısı Abdullah ibn Şubrume: Kadının iddeti sona erdiği zaman evlenebilir mi? Dîye sordu da, eş-Şa'bî: Evet evlenir, diye cevâb verdi. Bu sefer İbnu Şubrume, eş-Şa'bî'ye: Re'yini bana haber ver: Diğer kocası da ölse, yine ona da mîrâsçı olacak mı (böylece her iki kocadan beraberce bir defada mîrâs alması mı lâzım gelecek)! diye i'tirâz etti.
Bu i'tirâz üzerine eş-Şa'bî, kadın iddet içinde bulunduğu müddetçe o adama mîrâsçı olur demesinden geri döndü [13].

7-.....Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle haber vermiştir: Uveymir el-Aclânî, Âsim ibn Adiyy el-Ensârî'ye geldi de ona:
— Re'yini bana haber ver: Bir adam karısının beraberinde bir adam bulsa, kadının kocası o adamı öldürür, siz de onu kisâsen Öldürür müsünüz, yoksa bu kimse nasıl yapmalı? Yâ Âsim, bu müşkil işi bir kerre benim için Rasûlullah'a soruver,. dedi.
Bunun üzerine Âsim bu mes'eleyi Rasûlullah'a sordu. Fakat Ra-sûlullah (S) bu soruları, hoşlanmayıp ayıpladı. O derece ki, Rasûlullah'tan işittiği sözler Âsım'a ağır geldi. AkabindeÂsım ailesine döndüğü zaman Uveymir geldi ve:
— Yâ Âsim! Rasûlullah sana ne söyledi? dedi.
Âsim da:
— Sen bana hayır getirmedin. Rasûlullah, benim O'na sorduğum mes'eleyi çirkin gördü, dedi.
Uveymir:
— Vallahi ben çekinmem, bunu kendim Rasûlullah'a sorarım,
dedi.
Uveymir yönelip, insanların ortasında iken Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bir kimse kansıyle beraber bir kişiyi (zina üzerinde) bulsa, kadının kocası o erkeği öldürmeli, sonra siz de (kısas olarak) onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu adam ne yapmalı? diye
sordu.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Senin ve kadının hakkında Allah Kur'ân indirdi. Git o kadını getir!'* buyurdu.
Sehl dedi ki: Bu kan-koca (en-Nûr: 6-10 âyetinde öğretildiği üzere) birbirleriyle la'netleştiler. Ben de insanlarla beraber Rasûlullah'ın yanında idim, la'netleşmeleri bitince Uveymir:
— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam, ona yalan isnâd etmiş (bir yalancı) olurum! dedi ve Rasûlullah ona emir vermeden önce, o, kadınını üç talâk ile boşadı.
İbnu Şihâb: La'netleşmeden sonra karısına üç talâk verip boşamak ve hâkim tarafından infaz edilmek, la'netleşen çiftler hakkında bir kaanûn olageldi, demiştir [14].

8-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir; Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rifâa el-Kurazî'nin karısı Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Rifâa beni boşamış ve boşamayı kesin yapmıştı. Sonra ben de Abdurrahmân ibnu'z-Zubeyr el-Kurazî ile evlenmiştim. Fakat Abdurrahmân'm erliği şu elbise saçağı gibi(gevşek)dir, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Sanırım ki sen (eski kocan) Rifâa 'ya dönmek istiyorsun. Fakat (ikinci kocan) Abdurrahmân senin balcağızından, sen de onun balcağızından tatmadıkça bu olmaz" buyurdu [15].

9-.....Ubeydullah şöyle demiştir: Bana el-Kaasım ibnu Muhammed, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kimse karısını üç talâk ile boşamış. Sonra kadın başka bir erkekle evlenmiş. İkinci koca da (kadınla cima yapamadan) kadını boşamış. Bu ikinci koca kadını boşadıktan sonra, kadının ilk kocasına varması halâl olur mu? diye Peygamber'e soruldu.
Peygamber (S) de:

— "İkinci erkek kadının balçığından, birinci erkeğin tatması gibi tatmadıkça halâl olmaz" buyurdu [16].

4- Kadınlarını (Kendilerini Boşamaları Yâhud İsmette Devam Etmeleri Arasında) Muhayyer Kılan Kimse Bârı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Ey Peygamber, zevcelerine şöyle söyle: Eğer siz dünyâ hayâtım ve onun zînetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim. (Yok eğer Allah % Rasûlü'nü ve âhir et yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun, Allah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır) (el-Ahzâb: 28-29) [17].

10-.....Bize Müslim ibn Subayh, Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R): Rasûlullah (S) bizleri muhayyer kıldı da bizler Allah'ı ve Ra-sûlü'nü tercih ettik ve O bu muhayyer kamayı bizim üzerimize bir şey (yânî talâk) saymadı, demiştir [18].

11-.....Bize Âmir eş-Şa'bî tahdîs etti ki, Mesrûk şöyle demiştir: Ben Âişe'ye hıyereden (yânî erkeğin karışım talâk hususunda muhayyer kılmasından) sordum. Âişe (R):
— Peygamber (S) bizleri muhayyer kıldı, fakat bu bir talâk mı oldu? dedi.
Mesrûk:
— Karım beni tercih edecek olduktan sonra, ben karımı bir ker-re yâhud yüz kerre muhayyer kılmaktan bir endîşe duymam, demiştir.

5- Bâb: Erkek Karısına "Senden Ayrıldım" Yâhud "Seni Salıverdim" Yâhud "Sen Kocandan Boşsun" Yâhud "Uzaklaştırılansın" Yâhud Kendisiyle Talâk Kasdedilen Bir Söz Söylediği Zamân,Bu Kocanın İşi, Niyetine Göredir (Bu Sözlerle Boşamaya Niyet Etmişse Boşama Vâki' Olur, Değilse Vâki' Olmaz).

Buna Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavilleri delâlet etmiştir: "Kendilerini güzel bir şekilde salıverin.,." (el-Ahzâb: 49);
"Hepinizi güzellikte salıvereyim19 (el-Ahzâb: 28);
"Boşanma iki defadır. (Ondan sonra) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermektir..." (el-Bakara: 229);
"Sonra müddetlerini doldurfmaya yaklaştıkları zaman, onları ya güzellikle tutun, yâhud güzellikle kendilerinden ayrılın ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şâhid yapin... '- (et-Talâk: 2) [19]
Ve Âişe (R): Peygamber (S), ebeveynimin bana ondan ayrılmayı emretmeyeceklerini muhakkak bilirdi, demiştir [20].

6- Zevcesine Hitaben "Sen Bana Haramsın" Diyen Kimse Babı [21]

el-Hasen el-Basrî de: Bu sözde i'tibâra alınacak olan kocanın niyetidir, demiştir (yânî bu sözle talâka yâhud zıhâra niyet etmişse, niyet edilen şey vâki' olur, çünkü bunların ikisi de harâmhğı gerektirir) [22].
İlim ehli de: Erkek üç talâkla boşadığı zaman, artık o kadın başka bir erkekle evleninceye kadar, kendisine kesin olarak haram olmuştur, dediler. Alimler buna talâk yâhud ayrılma sözü açıkça telâffuz edilmiş olması sebebiyle haram ismini verdiler. Kadın hakkında zikredilen bu haram kılma, bir yiyecek maddesini kendi nefsine haram kılan kimse gibi değildir. Çünkü halâl olan yiyecek için haram denilmez (eğer halâl yiyecek ve içeceği haram ederse, bu boş bir sözdür). Hâlbuki boşanmış kadın için haramdır denilir. Bunun delîli Yüce Allah'ın üç talâk hakkında şöyle buyurmuş olmasıdır: "Eğer erkek zevcesini üçüncü defa olarak boşarsa, ondan sonra kadın, kendisinden başka bir ere nikahlanıp varıncaya kadar ona halâl olmaz..." (el-Bakara: 230).
İmâm el-Leys de Nâfi'den söyledi. İbn Umer, karısını üç talâk ile boşayan kimsenin hükmü sorulduğu zaman: "Eğer sen kadınını bir kerre yâhud iki kerre boşadıysan (senin karına dönme hakkın vardır). Çünkü Peygamber (S) bana bunu emretti. Eğer sen karını üç talâkla boşadıysan artık o kadın başka bir erkekle evleninceye kadar sana haram olmuştur" derdi [23].

12-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir adam karısını kesin olarak boşadı. Kadın da boş bir adamla evlendi. Akabinde o ikinci kocası da kadını boşadı. İkinci kocanın erkeklik âleti elbise saçağı gibi gevşek idi. Bu sebeble arzu etmekte olduğu cinsî münâsebetten hiçbirşe-ye ulaşamadı. Bunun üzerine çok geçmeden kadını boşadı. Kadın, Peygamber'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Birinci kocam beni kesin olarak boşadı. Sonunda ben de ondan başka bir erkekle evlendim. Bu ikinci erkek benimle zifafa girdi, ondaki erkeklik âleti ancak elbisenin saçağı gibi gevşekti. O bana ancak bir defa yaklaştı, benden hiçbirşeye ulaşamadı (yânî cima yapamadı). Şimdi ben ilk kocama halâl olur muyum? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "İkinci kocan senin balağından tadıncaya kadar, sen de onun balağından tadıncaya kadar sen birinci kocana halâl olmazsın" buyurdu [24].

7- Bâb:

"Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) haram ediyorsun..." (et-Talâk: 1).

13-.....Saîd ibn Cubeyr, İbn Abbâs'tan: Erkek, karısını kendisine haram kıldığı zaman bu söz birşey (yânî talâk) değildir,

derken işitmiş olduğunu haber vermiştir.
Ve yine İbn Abbâs (buna delîl getirerek): "And olsun Allah'ın Rasûlü'nde sizin için pek güzel bir örnek vardır..." (ei-Ahzâb:2i) âyetini söylemiştir [25].

14-.....îbn Cureyc şöyle demiştir: Atâ ibn Ebî Rebâh, Ubeyd ibn Umeyr'den şöyle derken işittiğini söyledi: Ben Âişe(R)'den şöyle derken işittim: Peygamber (S) Zeyneb ibnetu Cahş'ın yanında eğlenir ve onun yanında bal şerbeti içerdi. Bunun üzerine Hafsa ile ben birbirimizle şöyle tavsiyeleştik: İkimizden hangimizin yanına Peygamber gererse, O'na:
— Ben Sen'den megâfir kokusu duyuyorum, Sen megâfir mi yedin? desin, dedik.
Peygamber iki kadından birinin yanına girince, o kadın bu sözü Peygamber'e söyledi. Peygamber de:
— "Hayır (ben megâfir yemedim). Fakat Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Artık bir daha onu içmeğe dönmem" dedi
İşte bunun üzerine şu âyetler indi: "Ey Peygamber! Sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah 'in sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) haram ediyorsun? (Bununla beraber üzülme) Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Allah sizin için yeminlerinizin çö-zümlüğünü farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o açıklayınca, (Peygamber) bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu kendisine söyleyince, o zevce: 'Bunu sana kim haber verdi?' dedi. (Peygamber de:) 'Bana herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olan Allah haber verdi' dedi. Eğer ikiniz de Allah 'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğildi. Yok, onun aleyhinde birbirinize arka verirseniz, hiç şübhesiz Allah bizzat onun yar-dımcısıdır, Cebrail de, mü 'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de ona yardımcıdırlar" (et-Tahrîm: ı-4).
Bu âyetteki "Eğer tevbe ederseniz1"deki tesniye zamiri, Âişe ile Hafsa'ya âiddir. "Hani Peygamber zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti" fıkrası da "Hayır, ben bat şerbeti içtim" sözüne işarettir [26].

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûhıllah (S) balı ve tatlıyı severdi, ikindi namazından döndüğü zaman kadınlarının yanına girer ve onlardan birinin yanına yaklaşırdı. Bir gün Umer'in kızı Haf-sa'mn yanına girdi de, orada kalmakta olduğundan daha çok kaldı. Ben bunu kıskandım (ve bunun sebebini soruşturdum). Bana:
— Hafsa'ya, kavminden bir kadın küçük bir çömlek bal hediye etti, o da bu baldan Peygamber'e şerbet içirdi, denildi.
Ben de kendi kendime: Vallahi biz bunun için muhakkak bir hile yaparız! dedim.
Akabinde Şevde bintu Zem'a'ya şöyle dedim:
— Biraz sonra Rasûlullah muhakkak sana yaklaşacaktır. Sana yaklaştığında O'na: Sen megâfîr mi yedin? dersin, O da sana: Hayır, diyecektir. Bunun üzerine sen de O'na: Sen'den hissetmekte olduğum bu koku nedir? dersin. O da sanajnuhakkak: Hafsa bana bal şerbeti içirmişti! diyecektir. Sen de O'na:. O balın arısı urfut ağacından toplamıştır! dersin. Bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Yâ Sa-fiyye, sen de böyle söyle! dedim [27].
Âişe bu ta'lîmâtın tatbik suretini şöyle anlatmıştır: Şevde şöyle diyordu:
— Vallahi çok geçmedi Rasûlullah kapının önünde durdu. Yâ Âişe, senden korktuğum için bana emrettiğin sözü hemen Rasûlul-lah'a oracakta iken söylemek istedim.
(Âişe dedi ki:) Rasûlullah ona yaklaşınca, Şevde O'na:
— Yâ Rasûlallah, sen megâfîr zamkı mı yedin? demiş O da:
— "Hayır!" diye cevâb vermiş. Şevde:
— Sen'den hissetmekte olduğum bu koku nedir? demiş. Rasûlullah:
— "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti!" buyurmuş. Şevde:
— O balın arısı urfut ağacında yayılmış! demiş.
Nihayet Rasûlullah benim odama dönüp geldiğinde ben de bu sözlerin benzerini söyledim. Safiyye'ye gittiğinde o da bunların benzerini söylemişti. Sonra Rasûlullah dönüp Hafsa'nın nevbetinde yanına vardığında, Hafsa:
— Yâ Rasûlallah! Sana o bal şerbetinden içireyim mi? diye sorduğunda Rasûlullah:
— "Hayır, benim ona ihtiyâcım yoktur!" buyurdu. Âişe (rivayetine son vererek) dedi ki: Şevde bana:
— Vallahi biz Rasûlullah'ı bal şerbetinden mahrum ettik, diyordu.
Ben de Sevde'ye:
— Sus! dedim (ve Hafsa hakkındaki hîle ve tedbîrimizin duyulmasını istemedim) [28].

8- Bâb: Nikâhtan Önce Talâk Yoktur

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Ey îmân edenler, mü'min kadınları nikahlayıp da sonra kendilerine dokunmadan, onları boşadığınız zaman sizin için üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur. O surette onları fâidelendirip, kendilerini güzel bir şekilde salıverin" (ei-Ahzâb: 49).
İbn Abbâs da: Allah talâkı nikâhtan sonra kıldı, demiştir [29].
Ve nikâhın varlığından önce talâkın olmadığı hususunda Alî'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân ibni'l-Hâris ibn HişânVdan, Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe'den, Ebân ibn Usmân'dan, Alî ibnu'l-Htiseyin-(Zeyne'l-Abidîn)den, Kaadı Şurayh'den, Saîd ibn Cubeyr'den, el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr es Sıddîk*tan, Salim ibn Abdillah'tan, Tâvûs'tan, el-Hasen el-BasrîMen, İkrime'den, Atâ'dan, Amir ibnu Sa'd el-Becelî'den, Câbir ibn Zeyd'den, Nâfi' ibn Cubeyr(ibn Muf ım)'den, Muhammed ibnu Ka'b el-Karazfden, Süleyman ibnu Yesâr'dan,

Mucâhid'den, el-Kaasım ibn Abdirrahmân (ibn Abdillah ibn Mes*ûd)'dan, Amr ibnu Herim el-Ezdî*den, eş-Şa'bî Amir ibn ŞerâmTden rivayet olunuyor ki, nikâhtan önce kadın boş olmaz [30].

9- Bâb: Erkek Zorlanmış Olduğu Hâlde, Karısı İçin: "Şu Kadın Benim Kızkardeşimdir" Dediği Zaman, O Erkek Üzerine Ne Talâk, Ne Zıhâr Nevinden Birşey Olmaz

Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İbrahim Haiti Peygamber, karısı Sâre için: 'Bu benim kızkardeşimdir' dedi. İbrahim'in karısı için böyle söylemesi, Azız ve Celîl Allah'ın rızâsı hakkında (yânı O'nun rızâsıyle) olmuştu (çünkü Sâre, Allah'ın Dîni'nde onun kızkardeşi idi)" [31].

10- Öfke, Zorlama, Sarhoşluk Ve Delilik Hâllerinde Verilen Talâkın Hükmü; Sarhoşla Delinin İşlerinin Hükmü (Yânı Bunların Sözleri Ve İşlerindeki Hükümleri Bir Midir, Ayrı Mıdır?); Talâkta Meydana Gelen Yanılma Ve Unutmanın Hükmü; Yanılma Ve Unutmakla Meydana Gelen Şirkin Ve Diğer İşlerin Hükümlerinin Kişilerin Niyetlerine Bağlı Olduğu) Babı

Çünkü Peygamber(S)'in şu kavli vardır:
"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur..."[32]
eş-Şa'bî de (yanılan ve unutanın talâklarının vâki olmayacağına delîl getirici olarak): "Ey Rabb'imiz, unuttuk yâhud yanıldıysak, bizi tutup sorguya çekme.,. " (ei-Bakara: 286) âyetini okumuştur. Vesveseli kimsenin ikrarının caiz olmayacağı. Zîrâ Peygamber (S), kendisi aleyhine zina ikrarı yapan kişiye: "Sende delilik var mı?" buyurmuştur.
Alî ibn Ebî Tâlıb de şöyle demiştir:
Hamza yaşlı develerin böğürlerini yardı. Peygamber (S) Hamza'yı bu fiilinden dolayı kınamaya başladı. Bir de gördü ki, Hamza iki gözü kıpkızıl sarhoş olmuş. Sonra Hamza, Peygamber'e: Sizler başka değil, ancak babamın kölelerisiniz, dedi. Bu söz üzerine Peygamber, Hamza'nın çok sarhoş olduğunu bildi de yanından dışarı çıktı, biz de beraberinde çıktık (yânî Peygamber onu sarhoş iken işlediği suçlardan dolayı cezalandırmadı).
Usmân ibn Affân: Delinin ve sarhoşun talâkı yoktur (yânî vâki* olmaz), demiştir. İbn Abbâs da: Sarhoşun ve zorlanan kimsenin talâkı caiz değildir (yânî vâki' değildir), demiştir. Ukbetu'bnu Amir de: Vesveseli kişinin talâkı caiz (yânî vâki') olmaz, demiştir. Atâ ibn Ebî Rebâh: Boşamak istediği ve boşamaya başladığı zaman onun şartı olur (yânî bir şart koşması ve boşamayı bir şarta bağlaması lâzımdır), demiştir.
Nâfi' de şöyle dedi:
Bir adam karısını, eğer evden dışarı çıkarsa kesin olarak boşadığında hükmü soruldu da, ibn Umer:
Eğer kadın evden çıkarsa, o adamdan kat*î olarak kesilmiştir; evden dışarı çıkmazsa (şart bulunmadığı için) hiçbirşey olmaz, dedi. ez-Zuhrî de "Eğer şunu şunu yapmazsam karım üç defa boştur" diyen kimse hakkında şöyle demiştir: O kişi söylediğinden ve yemîn ettiği zaman bu yemini ile kalbini bağladığı şeyden sorulur. Eğer istediği bir müddet ismi söylemiş ve yemîn ettiği sırada kalbini ona bağlamış ise, bu onun dînine ve emânetine
bırakılır (yânî sözü tasdîk olunur ve Allah ile kendi arasındaki şeye mâlik olur).
İbrâhîm en-Nahaî de şöyle demiştir:
Eğer erkek karısına "Benim sende hiçbir hacetim yok" derse, niyeti mu'teber olur(Eğer talâk niyet etmişse kadın boşanmış olur, değilse olmaz). Her kavmin talâkı kendi dilleriyle olur. (Meselâ, Türkçe ile: "Boşadım seni bir talâk" dese, bir nc'î talâk vâki' olur; "İki talâk" dese, iki; "Üç talâk" dese, üç talâk vâki' olur.) Katâde şöyle dedi: Erkek karısına, her temizlik sırasında bir kerre cinsî münâsebet yaparak: "Eğer hâmile kalırsan sen üç defa boşsun" derse ve kadının gebeliği meydana çıksa, o adamdan kesin olarak boşanıp ayrılmış olur. el-Hasen el-Basrî de şöyle demiştir: Erkek karısına hitaben "Sen kendi ailene katıl" dediği zâmân, niyeti mu'teber olur (Eğer bu sözle talâk niyet etmişse, talâk vâki' olur; değilse olmaz). İbn Abbâs: 'Talâk (geçimsizlik gibi) bir hacetten dolayı yapılır, ıtâk ise kendisiyle Allah'ın rızâsı aranan bir iştir" demiştir. ez-Zuhrı de: Eğer erkek karısına Sen benim karım değilsin" derse, niyeti mu'teber olur: Eğer bu sözle talâk niyet etmişse, ona niyet ettiği şey vardır,
demiştir. Alî de (Umer'e hitaben): Sen üç şeyden: iyileşinceye kadar deliden, bulûğa erişinceye kadar çocuktan,
uyanıncaya kadar uyuyan kimseden kalemin yazmaktan kaldırılmış olduğunu bilmedin mi? demiştir.
Yine Alî: Bunamiş kimsenin boşamasından başka her boşama caizdir (vâki'dir), demiştir [33].

16-.....Bize Katâde, Zurâre ibn Evfâ'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Şübhesiz Allah benim ümmetimden nefislerinin söylediği şeyleri (yânı gönüllerinden geçen yaramaz hâtıraları), kişi onları işlemedikçe yâhud diliyle söylemedikçe cezalandırmaktan vazgeçmiştir" buyurdu [34].
Ve Katâde: Kişi karısını gönlünde gizlice boşadığı zaman, onun bu boşaması hiçbirşey değildir, demiştir.

17-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle haber verdi: Eşlem kabilesinden bir adam Peygamber (S) mescidde iken geldi de, kendisinin zina etmiş olduğunu söyledi. Peygamber ondan yüz çevirdi. Bu sefer o zât, Peygamberdin yüzünü döndürdüğü tarafa geçti ve kendi nefsi aleyhine dört kerre şehâdet etti. Bunun üzerine Peygamber onu çağırdı da:
— "Sende delilik var mı? Sen evlendin mi?" diye sordu. O zât:
— Evet evlendim, dedi.

Bunun üzerine Peygamber, onun (bayram namazı kılınan) musallada taşlanmasını emretti. Taşlar ona isabet edip ıztırab verince kaçtı, nihayet Harre'de yetişildi de öldürüldü [35].

18-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: BanaEbû Seleme ibnu Abdirrahmân ile Saîd ibnu'I-Müseyyeb haber verdiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde iken Eşlem kabilesinden bir adam geldi de, O'na nida edip:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz bu hayırdan en geri (en alçak) olan adam -kendisini kasdediyor- zina etmiştir, dedi.
Rasûlullah, ondan yüz çevirdi. Bu sefer o zât, Rasûlullah'ın yüzünü döndürdüğü tarafa geçti de yine:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki bu en geri olan adam zina etmiştir, dedi.
Kasûlullah ondan yine yüz çevirdi. Bu sefer o zât yine Rasûlullah'ın yüzünü döndürmüş olduğu tarafa çekildi de, O'na karşı aynı sözü söyledi. Rasûlullah yine ondan yüz çevirdi. O zât da dördüncü defa olarak Rasûlullah'ın yüzünü döndürdüğü tarafa çekildi. Böylece kendisi aleyhine dört kerre şehâdet edince, Rasûlullah onu çağırdı da:
— "Sende delilik var mı?" diye sordu. O zât:
— Hayır (yoktur), dedi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bunu götürünüz ve taşlayınız!" emrini verdi. O zât evlenmiş hâlde idi.
Ve yine ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'den bir kimse haber verdi ki, Câbir şöyle demiştir: Ben o zâtı taşlayanların içinde bulundum. Hepimiz onu Medine'deki musallada taşladık. Taşlar isabet edip canını acıtınca hızlıca kaçtı. Nihayet biz ona Harre'de yetiştik ve taşladık, sonunda öldü [36].

11- Hul' Ve Hulu'da Talâk Nasıl Olur Babı [37]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "...Kadınlara verdiğiniz birşeyi geri almanız sîze halâl olmaz. Meğer ki erkekle kadın, Allah'ın sınırlarım (evlilik haklarını) ayakta tutamayacaklarından korkmuş (ümîdlerini kesmiş) olsunlar. Eğer bu suretle siz de onların (karı-kocanın), Allah 'in sınırlarını hakkıyle muhafaza ve îfâ edemiyeceklerinden korkarsanız, o hâlde (kadının boşanmak için) fidye vermesinde ikisi üzerine de vebal yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları çiğneyip geçmeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 229) [38].
Umer (R), devlet başkanı ve hâkim huzurunda olmaksızın yapılan hul'u geçerli kılmıştır. Usmân (R) de kadının saç bağından başka mâlik olduğu şeylerle yapmış olduğu hul'u geçerli kılmıştır.
Tâvûs da:
Kocanın karısından fidye alması, Allah'ın buyurduğu gibi, ancak Allah'ın karı-kocadan herbirine diğerine karşı muaşerette, sohbette farz kıldığı hususlarda "Allah'ın sınırlarını ayakta tutamayacaklarından korktuklarında11 halâl olur, demiştir.
Tâvûs'un oğlu da: Babam Tâvûs, beyinsizlerin söylediği "Kadın kocasına karşı: Ben seninle cünüblükten dolayı yıkanmam! deyinceye kadar hulu' halâl olmaz" sözlerini söylemedi (; Allah'ın buyurduğunu söyledi), demiştir [39].

19- Bize Ezher ibmı Cemîl tahdîs etti. Bize Abdulvahhâb es-Sakafî tahdîs etti. Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den; o da İbı Ab-bâs(R)'dan şöyle tahdîs etti: Sabit ibn Kays'ın karısı, PeygamDer(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Sabit ibn Kays; ben ona ne ahlâk, ne de dîn hususunda dar ılınıyorum. Lâkin ben (kocamı çirkin gördüğümden) müslümânlık hayâtımda küfrü çirkin buluyorum (bu se-beble kocamdan ayrılmak istiyorum), dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Sen Sâbit'in vaktiyle mehr verdiği bustânını kendisine geri verir misin?" diye sordu.
Kadın:
— Evet (geri veririm)» dedi. Rasûlullah, Sabit ibn Kays'a:
— "Bahçeyi kabul et ve bu kadını bir talâk ile boşa!" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Şeyhim Ezher ibnu Cemîl, bu hadîsi İbn Abbâs'a varan senedle rivayet etmesinde mutâbaa olunmuyor, dedi (Çünkü başkaları bunu İkrime'den mürsel olarak rivayet etmiş, İbn Abbâs'ı zikretmemişlerdir) [40].

20-.....Bize Hâlid et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den (mürsel olarak): Abdullah ibn Ubeyy'in kızkardeşi şeklinde bu hadîsi tahdîs etti. Peygamber (S) o kadına:
— "Sen onun bahçesini kendisine geri verir misin?" diye sordu. Kadın da:
— Evet, deyip, bahçeyi kocasına geri verdi. Peygamber de kocasına kadını boşamasını emretti. İbrâhîm ibn Tahmân, Hâlid el-Hazzâ'dan o da İkrime'den; o
da İbn Abbâs'tan söyledi ki, İbn Abbâs şöyle demiştir: Sabit ibn Kays'-ın karısı, Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben kocam Sâbit'e, dîn ve ahlâk hususlarında gücenip darılmıyorum. Lâkin ben (onu sevmediğimden dolayı, geçinmesinde) ona takat getiremiyorum, dedi.
Rasûlullah:
— "Öyleyse bahçesini Sâbit'e geri vereceksin!" buyurdu. Kadın da:
— Evet, dedi [41].

21-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Sabit ibn Kays ibn Şemmâs'ın karısı Peygamber'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben Sâbit'e dîn ve ahlâk hususunda ukubetle ceza vermiyorum, fakat ben kufrânu'1-aşîr yapmaktan (yânî kocanın haklarında taksir yapmaktan) korkuyorum, dedi.
Rasûlullah (S) da:

— "Sâbit'e bahçesini geri verecek misin?' diye sordu. Kadın.
— Evet, deyip Sâbit'e bahçesini geri verdi, Rasûlullah da Sâbit'e kadınından ayrılmasını emretti.

22- Bize Süleyman ibn Harb tahdîs etti. Bize Hammâd, Eyyûb'-dan; o da îkrime'den Sâbit'in karısı Cemile... diye tahdîs edip hadîsin tamâmım zikretti [42].

12- Karı-Koca Arasının Açılması, Zaruret Sırasında Hâkim Hulu' Yapmaya İşaret Eder Mi; Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Eğer kan ile kocanın) aralarının açılmasından endîşeye düşerseniz, o vakit kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse, Allah aralarında onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şübhesiz ki, Allah hakkıyle bilicidir, haberdârdır" (en-Nisâ: 35) [43]

23-.....Bize el-Leys, Abdullah ibnu Ebî Muleyke'den; o dael-Mısver ibn Mahrame ez-Zuhrî'den tahdîs etti. O: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu, demiştir: "Mugtre oğullan benden Alî'nin, onların kızı ile nikâh olması hususuna izin istediler. Ben buna izin vermem..." [44].

13- Bâb: Evli Cariyenin Satılması Talâk Olmaz

24-.....Peygamberdin zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Berîre hakkında üç tane sünnet (yânî kaanûn) meydana gelmiştir: Bu sünnetlerin biri şudur: Berîre hürriyete kavuşturuldu da akabinde kocası hakkında muhayyer kılındı. (İkinci sünnet şudur:) Rasûlullah (S) Berîre hakkında: "Velâ hakkı, hürriyete kavuşturanındır"'buyurdu. Bir de Rasûlullah içeriye girdi. Tencerede ocak üstünde, içinde et kaynıyordu. Rasûlullah'a evdeki katıklardan ekmekle bir katık yaklaştırıldı. Rasûlullah.
— "Ben içinde et pişen bir tencere görmedim mi?" buyurdu. Oradakiler:
— Evet, lâkin bu Berîre'ye sadaka verilmiş bir ettir. Sen de sadaka yemezsin! dediler.
Rasûlullah:
— "O, Berîre'ye sadakadır, ondan da bize hediyedir" buyurdu [45].

14- Câriye, Kölenin Nikâhı Altında İken Hürriyete Kavuştuğunda Muhayyer Kılınması Babı [46]**.**

25-.....Bize Şu'be ile Hemmâm ibh Yahya, Katâde'den; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R), Berîre'nin kocası Mugîs'i kasdederek:
— Ben onu bir köle olarak gördüm, demiştir.

26-.....Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R), Berîre'nin kocasını kasdederek:
— Şu, Fulân oğullarının kölesi Mugîs'tir. Hâlâ gözümün önünde ona bakıyor gibiyim: Mugîs, Medîne sokaklarında ayrılmasına ağlayarak Berîre'nin arkasından giderdi.

27-.....Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Berîre'nin kocası Fulân oğullarına âid Mugîs denilen siyah bir köle idi. Hâlâ gözümün önünde görür gibiyim: Zavallı Mugîs, Medîne sokaklarında Berîre'nin arkasında dolaşır dururdu.

15- Peygamber(S)'İn Berîre'nin Kocası Hakkında Şefaat Etmesi Babı

28-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, îkrime'den; o da İbn Abbâs'tan şöyle tahdîs etti: Berîre'nin kocası Mugîs denilen bir köle idi (Berî-re'yi çUgınca severdi.) Hâlâ gözümün önünde görür gibiyim: Zavallı Mugîs (onu razı edip de kendisini tercih etmesi için) ağlayarak ve gözyaşları sakalının üzerinde akarak Berîre'nin arkasında döner dolaşırdı. Bir kerre Peygamber (S) babam Abbâs'a:
— "Yâ Abbâs Mugîs'in Berîre'ye olan aşırı sevgisine, Berîre'nin deMugıs'e olan buğzuna, nefretine hayret etmez misin?" buyurdu.
Sonra da Peygamber, Berîre'ye:
— "Keski şu Mugîs'e dönsen olmaz mı?" buyurdu. Berîre de:
— Yâ Rasûlallah! Ona dönmemi emrediyor musun? dedi. Peygamber:
— "Hayır, ben (emretmiyorum) ancak şefaat ediyorum" buyurdu.
Berîre de:
— Öyleyse benim o adama ihtiyâcım yoktur! Dedi [47].

16- Bâb:

(Bu, önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

29-.....Bize Şu'be, el-Hakem ibn Uteybe'den; o da İbrâhîm erı-Nahaî'den; o da el-Esved ibn Yezîd'den haber verdi ki, Âişe (R), Berîre'yi satın almak istedi, fakat efendileri velâ hakkının kendilerine âid olmasını şart kılmalarından başka türlü satışa razı olmadılar. Âişe de bu vaziyeti Peygamber'e zikretti. Peygamber (S):
— "Sen Berîre 'yi satın al ve hürriyete kavuştur. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu.
Peygamber'in yanına bir et getirildi de:
— Bu, Berîre'ye sadaka verilen ettir, denildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "O, Berîre'ye bir sadakadır, bize de (ondan) hediyedir"
buyurdu.

30- Bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs edip 'Berîre kocasından muhayyer kılındı" fıkrasını ziyâde etti [48].

17- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Allah'a eş tanıyan kadınlarla, onlar îmâna gelinceye kadar evlenmeyin. îmân eden bir câriye, müşrik bir kadından -bu sizin hoşunuza gitse de- elbet daha hayırlıdır..." (el-Bakara: 221) [49].

31- Bize Kuteybe tahdîs etti. Bize el-Leys, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer'e Hrıstiyan ve Yahûdî kadınlarının nikâh edilmesinin hükmünden sorulduğunda:
— Şübhesiz Allah müşrik kadınlarını mü'min erkeklere haram kılmıştır. Ben, îsâ Allah'ın kullarından bir kul olduğu hâlde, bir kadının kendi Rabb'inin îsâ olduğunu söylemesinden daha büyük bir müşriklik bilmiyorum, der idi [50].

18- Müşrik Kadınlardan İslâm'a Girenlerin Nikâhı Ve İddetleri Babı

32-.....Bize Hişâm es-San'ânî, İbn Cureyc'den haber verdi.Ve Atâ (el-Horâsânî), İbn Abbâs'tan söyledi: Peygamber (S) ile mü'-minlerce müşrikler iki menzile üzerinde bulunuyorlardı: Birincisi harb ehli olan müşriklerdi ki, Peygamber onlara mukaatele eder, onlar da Peygamber'e mukaatele ederlerdi. İkincisi ahd ehli olan müşriklerdi ki, Peygamber bunlara mukaatele etmez, onlar da Peygamber'e mukaatele etmezlerdi. Harb ehli olan müşriklerden bir kadın Medine'ye müslümân olarak hicret edince, üç hayız görünceye ve temizleninceye kadar evlenilmek üzere tâlib olunmazdı (Çünkü bu kadın, İslâm'a girmesi ve hicreti sebebiyle hürre kadınlardan olmuştu.) Temizlendiği zaman onunla nikâh yapmak halâl olurdu. Eğer o kadın Medine'de başka erkekle nikâh etmeden önce eski kocası hicret edip gelirse, bu kadın ilk nikâhı ile kocasına geri verildi. Ve yine harb ehli olan müşriklerden erkek bir köle yâhud bir câriye hicret edip gelirlerse,
bunların her ikisi de hürdürler. Bunlara da (Mekke'den Medîne'ye hicret eden) Muhâcirler'e olan haklar (yânî tam İslâm hürmeti ve hürriyet) vardı.
Sonra Atâ, ahd ehlinin kıssasından da Mucâhid'in hadîsi gibi zikretti: O da şudur: Eğer ahd ehli olan müşriklerden bir erkek köle yâ-hud bir câriye hicret edip gelirse, bunlar o müşriklere geri verilmez de bunların kıymetleri bedelleri geri verildi [51].
Yine Atâ, geçen isnâdla İbn Abbâs'tan söyledi: Karîbe -yâhud Kureybe- bintu Ebî Umeyye -ki Ümmü Seleme'nin kızkardeşidir- Umer ibnu'l-Hattâb'ın nikâhında idi. Umer onu boşadı, müteakiben o kadınla Muâviye ibn Ebî Sufyân evlendi. Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü'l-Hakem de -ki bu kadın Muâviye ile Ümmü Habîbe'nin baba bir kız-kardeşleri idi- Iyâd ibn Ganin el-Fıhrî'nin nikâhında idi. Bu Iyâd, Ümmü'l-Hakem'i boşadı. Akabinde bu kadınla Abdullah ibnu Us-mân es-Sakafî evlendi [52].

19- Bâb: Zımmînin Yâhud Harbînin Nikâhındaki Müşrike Yâhud Nasrâniyye Bir Kadın İslâm'a Girdiği Zaman (Hüküm Nasıldır? Sırf İslâm'a Girişi İle Aralarında Ayrılık Hâsıl Olur Mu Yâhud Kadına Muhayyerlik Mi Sabit Olur?)

Abdu'l-vâris, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan olmak üzere söyledi: Nasrâniyye bir kadın, kocasından bir saat önce İslâm'a girdiğinde, o kadın, kocasına haram olmuştur. Ebû Dâvûd ibnu Ebfl-Furât da İbrâhîm es-Sâığ'dan söyledi ki, o şöyle demiştir: Atâ ibn Ebî Rebâh'a: Ahd ehli olan zımmîlerden bir kadın İslâm'a girse, ondan sonra da kadın daha iddet içinde iken kocası İslâm'a girse, kadın o kocanın karısı mıdır? diye soruldu.
Atâ: Hayır, ancak kadının yeni bir nikâh ve yeni bir sadak istemesi vardır (Çünkü İslâm, aralarını ayırmıştır), diye cevâb verdi.
Mucâhid ibn Cebr de: Kadın İslâm'a girdiği zaman, henüz iddeti içinde iken kocası da İslâm'a girse, kadını ile evlenir, demiştir. (Buhârî, Atâ'nın geçen sözünü kuvvetlendirmek için şu âyeti delîl getirdi:) Yüce Allah: "Bunlar onlara halâl değildir, onlar da bunlara halâl olmazlar" (el-Mumtehıne: 10) buyurdu (yânı kadın müslime olarak çıkışıyle, aralarında ayrılık vukû'a geldiği için, aralarında halâllık kalmamıştır). Hasen Basrî ile Katâde, İslâm'a giren karı-koca iki Mecûsî hakkında: Onlar kendi nikâhları üzeredirler. Onlardan biri diğerinden önce İslâm'a girer, öteki İslâm'a girmekten çekinirse, kadın kesin olarak ondan ayrılmıştır. Bu takdirde koca için kadın üzerine yeniden istemekten başka hiçbir yol kalmamıştır, demişlerdir.
İbn Cureyc de şöyle demiştir:
Ben Atâ'ya: Müşriklerden bir kadın müslümânlara geldiğinde, onun müşrik olan kocasına Yüce Allah'ın "Kâfir zevcelerin bu kadınlara sar/ettiklerini onlara verin,,." (ei-Mumtehine; ıo) kavlinden dolayı, kadının eski mehrinin bedeli verilir mi? diye

sordum.
Atâ: Hayır verilmez, bu surette zikredilen verme, ancak Peygamber (S) ile, ahd ehli müşrikler arasında idi(; bugün ise hayır), diye cevâb verdi.
Mucâhid de:
Bunların hepsi, Peygamber ile Kureyş arasında yapılmış olan sulh müddeti içinde idi (sonra bu, fetih günü kesildi), demiştir [53].

33-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir Mü'min kadınlar (fetihten evvel Mekke'den) Peygamber'e muhacir olarak geldikleri zaman, Yüce Allah'ın "Ey îmân edenler, mü 'min kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman, onlan imtihan ediniz..." (ei-Mumtehıne:io) kavliyle, Peygamber onları imtihan ederdi.
Âişe dedi ki: Mü'min kadınlardan bu âyetteki şartları ikrar edenler, imtihanı ikrar etmiş olurdu. Kadınlar sözleri ile bu şartları ikrar ettikleri zaman Rasûlullah (S) onlara:
— "Sizler ikrar ettiniz, artık gidiniz; ben sizlerle bey'atlaşmışım-dır" derdi.
Âişe dedi ki: Allah'a yemînle söylerim ki, hayır, Rasûhıllah'ın eli bu bey'atlaşmada kesin olarak hiçbir kadının eline dokunmadı. Rasûlullah kadınlarla sâdece sözle bey'at yapmıştır. Vallahi Rasûlullah kadınlar üzerine Allah'ın kendisine emrettiği taahhüdlerden başka bir taahhüd almadı. Kadınlardan bey'at ahdi aldığı zaman onlara hitaben sâdece söz olarak: "Ben sizlerle bey'atlaştım" buyururdu [54].

20- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kadınlarına yaklaşmamaya yemîn edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (o müddet içinde keffâretle kadınlarına) dönerlerse, şübhe yok ki, Allah cidden mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara; 226). ıFe in fâW\ "Raca'û" (yânî "Dönerlerse") demektir [55].

34-.....Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Malîk(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) kadınlarından ıylâ yemini yapmış, ayağı evinden ayrılmış ve kendisine âid olan yüksekçe bir odada yirmidokuz gece ikaamet etmişti. Sonra aşağıya indi. Kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Sen bir ay ayrı kalmaya yemîn etmiştin? dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu ay yirmidokuz gündür" buyurdu.

35-.....Bize el-Leys, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) geçen el-Bakara: 226. âyette Yüce Allah'ın ismini söylemiş olduğu "Iylâ" hakkında:
— O dört aylık müddetten sonra hiçbir kimseye ya iyilikle kadını tutması yâhud da talâka azmetmesi şıkklarından başka birşey ha-lâl olmaz, nitekim Azîz ve Celîl Allah da böyle emretti, der idi.
Buhârî dedi ki: Ve bana îsmâîl ibn Ebî Uveys şöyle dedi: Bana Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den şöyle tahdîs etti: "Iylâ" zamanından i'tibâren dört ay geçince, erkek bizzat boşayıncaya kadar hüküm durdurulur. Erkek bizzat boşayıncaya kadar üzerine talâk vâki' olmaz, demiştir. İşte bu "erkek bizzat boşamadıkça talâk vâki' olmaz*' görüşü Usmân'dan, Alî'den, Ebu'd-Derdâ'dan, Âişe'den ve Peygam-ber'in sahâbîlerinden olan oniki kişiden de zikrolunuyor [56].

21- Ailesi İçinde İken Kaybolan Kimsenin Vy. Malı İçinde İken Kaybolmuş Şeyin Hükmü Babı

Saîd ibnu'l-Müseyyebr Erkek, Allah yolunda harb ederken safî içinde kaybedildiği zaman karısı bir sene bekler, demiştir. Abdullah ibn Mes'ûd da bir câriye satın aldı ve bir sene (bedelini ödemek için) onun sahibini aradı, fakat onu satanı bulamadı, o kaybolmuştu. Artık İbn Mes'ûd onun bedelini fakirler için çıkardı da ondan fakirlere bir dirhem, iki dirhem vermeğe ve: Yâ Allah! Bunu, onun sahibi adına kabul eyle! demeğe başladı. Ve eğer Fulân çekinirse -yâhud gelirse- sevâb banadır, onun bedelini ödemek de benim üzerimedir, dedi. Akabinde
İbn Mes'ûd: İşte bulunmuş eşyada Hânını yaptıktan sonra sizler de benim yaptığım gibi yapınız! dedi. İbn Abbas da İbn Mes'ûd'un sözü gibi söyledi. ez-Zuhrî, düşman arazîsinde esîr olmuş kimse hakkında: Mekânı bilinir, karısı evlenmez, malı taksim olunmaz. Onun haberi kesilince, onun hükmü de kaybolmuş kimsenin hükmüdür, demiştir [57].

36-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Yahya ibn Saîd'den; o da el-Munbais'in âzâdhsı Yezîd'den tahdîs etti: Peygamber(S)'e koyun yitiğinin hükmünden sorulduğunda:
— "Sen onu (i'lân etmek üzere) al. Çünkü o senin yâhud başka bir mü'min kardeşinin yâhud da kurdundur" buyurmuştur.
Peygamber'e deve yitiğinin hükmü soruldu da bu sefer Peygamber öfkelendi ve iki yanağı kızardı, akabinde:
— "Ondan sana ne? Onun gezecek pabucu ve su tulumu berâ-berindedir. Sahibi ona kavuşuncaya kadar, kendi kendine suyu içer, ağaçları (veya uzun otları) yer" buyurdu.
Peygamber'e yerde bulunmuş şeyin hükmü soruldu. Peygamber (S):
— "Ağzının bağını ve kabını iyice tanı, sonra onu bir sene i'lân et. Onu tanıyıp bilen kimse gelirse (kendisine verirsin), kimse gelmezse onu kendi malına karıştır" buyurdu.

Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Ben Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân'a kavuştum da ondan bu hadîsten başka birşey ezberlemedim. Ben kendisine:
— el-Munbais'in âzâdhsı olan Yezîd'in bulunmuş hayvanın işi hakkındaki hadîsine ne dersin (yânî bana bu Yezîd'in, bulunmuş hayvan hakkındaki hadîsinden haber ver)! O hadîs Zeyd ibn Hâlid'den midir? diye sordum.
— Evet ondandır, diye cevâb verdi.
Sufyân dedi ki: Hadîsi bana mürsel olarak tahdîs eden Yahya ibn Saîd şöyle dedi: Ve Rabîa, el-Munbais'in âzâdhsı olan Yezîd'den; o da Zeyd ibn Hâlid'den şeklinde söylüyordu.
Sufyân dedi ki: Ben Rabîa'ya kavuştum da ona yukarıda geçen (Sen bu Yezîd'in bulunmuş hayvanın işi hakkındaki hadîsine ne dersin?) sorusunu söyledim [58].

22- Zıhâr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Zevci hakkında seninle direşip duran, Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı zâten işitiyordu. Çünkü Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür. İçinizden zıhâr yapagelenlerin karıları, onların anaları değildir. Anaları, kendilerini doğuranlardan başkası değildir. Şübhe yok
ki, onlar herhalde çirkin ve yalan bir lâf söylüyorlar. Muhakkak Allah çok affedici, çok mağfiret edicidir.
Kadınlarından zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklara, birbiriyle temas etmezden evvel, bir köle âzâd etmek lâzımdır. îşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır. Fakat kim bunu bulamazsa yine birbiriyle temas etmezden evvel, fasılasız iki ay oruç tutsun. Buna da güç yetiremezse altmış yoksul doyursun... " (el-Mucâdele: 1-4) [59].
(el-Buhârî şöyle dedi:) Bana İsmâîl ibn Ebî Uveys söyledi. Bana Mâlik tahdîs etti ki, o İbn Şihâb'a kölenin zihânnır hükmünü sormuş. O da: Hürr kimsenin zıhân gibidir, demiştir.
İmâm Mâlik: Kölenin (zıhâr keffâretindeki) orucu da iki aydır, demiştir.
el-Hasan ibnu'1-Hürr (ibni'l-Hakem en-Nahaî el-Kûfî): Hürr erkek ve köle erkeğin hürre kadından ve cariyeden yaptıkları zıhâr müsavidir, demiştir [60].
İkrime de: Eğer hürr erkek kendi cariyesinden zıhâr yaparsa, bu birşey değildir. Çünkü zıhâr ancak hürre kadınlardan yapılır, demiştir. (Hanefî ve Şafîî'nin mezhebleri de budur.)
el-Buhârî şöyle dedi: Arab kelâmından "Li-mâ-kaalû" kavli ben-zerindeki "Lam", "fi" ma'nâsında kullanılır. Yânî "Li-mâ-kaalû" demek, "Fî-mâ-kaalû" ve "Fî-ba'zı mâ-kaalû" veya "Fî nakzı mâ-kaalû" demektir. Bu terdîdde ikincisi daha üstün ve daha sahihtir. Çünkü o, evvelki sözünü bozacak bir fiile gelir ki, o da zıhân bozucu olan tutmaya azmetmektir. (Buhârî dedi ki:) Ve bu (Dâvûd ez-Zâhirî'nin "Âyetten murâd zahirî ma'nâsıdır, o da sözden dönmenin zıhâr lafzını tekrar etmek suretiyle vâki' olmasıdır, böylece kef-fâret vâcib olmaz" görüşünden) evlâdır. Çünkü Yüce Allah, haram kılınan münker ve yalan söze delâlet etmez [61].
(Kitâbu't-Talâk'ın devamı onikinci cilddedir.)

23- Talâkta Ve Diğer Şer'î İşlerde Anlatıcı İşaretin Hükmü Babı [62]

Ve İbn Ömer şöyle demiştir:
Peygamber (S): "Allah gözyaşı ile (iç üzüntüsü ile) insanı azâb etmez -Ve eliyle dilini işaret etti de:- İşte bunun yüzünden azâb eder" buyurdu.
Ka'b ibn Mâlik de: Peygamber (S) bana: "Abdullah ibn Ebî Hadred el-Eslemî üzerindeki alacağının yarısını al!"
der gibi, eliyle işaret etti, demiştir.
Esma bintu Ebî Bekr de şöyle demiştir:
Peygamber (S) Güneş tutulması zamanında kusûf namazı kıldı.
Ben, Aişe namaz kılarken yanına gittim de: Bu insanlara ne oluyor? dedim. (Güneş tutulması meydana geldiğini anlatmak için) başı ile Güneş'i işaret etti. Ben: Bu bir âyet mi? diye sordum. Aişe cevaben başı ile "Evet" diye işaret etti.
Enes ibn Mâlik de:
Peygamber (S) eliyle Ebû Bekr'in namazda öne geçmesini işaret etti, demiştir. İbn Abbâs da: Haccda taşları atmadan, kurbân kesmeden sorulunca Peygamber (S) eliyle (Öne geçirme, sonraya bırakma hususunda) günâh yoktur diye işaret etti, demiştir.
Ebû Katâde de şöyle demiştir:
Peygamber (S) ihrâmlıya hitaben avlanmış av hakkında:
"Sizden (Ebû Katâde'ye bu yaban eşeğini avlamasını) emredip onun üzerine sevkeden yâhud bu hayvanı işaret edip gösteren bir kimse var mıdır?" diye sordu.
İhrâmlılar: — Hayır yoktur! diye cevâb verdiler.
Peygamber: — "Öyleyse bu av etinden kalanını yiyiniz!1'buyurdu [63].

37-..... Bize İbrâhîm ibn Tahmân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) devesine binmiş olarak tavaf etti ve el-Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeye her gelişinde, elindeki (mıhcen denilen çengelli) deynekle ona istilâm için işaret etti ve tekbîr getirdi... demiştir.
Ve Zeyneb ibnetu Cahş (R) da şöyle demiştir: Peygamber (S): — "Lâ ilahe ille'llâh, vukû'u yaklaşan bir şerrden vay Arab'ın

hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'un şeddinden şunun ve şunun gibi bir delik açıldı!" buyurdu da (baş parmağıyle onu ta'kîb eden şehâ-det parmağını) halka şeklinde bağladı [64].

38-.....Bize Seleme ibn Alkame, Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S):
— "Cumuada öyle bir saat vardır ki, bir müslümân kul namazda bulunup ve o saate rast getirip Yüce Allah'tan bir hayır isterse, muhakkak Allah ona dilediğini verir" buyurdu ve o saatin kısa olduğunu anlatmak için eli ile ve baş parmağını orta ve adsız parmaklarının ortasına (yânî iç tarafına) koyarak İşaret etti.
Bizler:
— Peygamber bu işaretle onun süresini azaltıyor, dedik. Buhârî bundan sonra Abdulazîz el-Uveysî şöyle dedi diyerek, gelecek hadîsin isnadına başladı [65].

39-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir Yahûdî, Rasûlullah (S) zamanında bir cariyeye saldırdı da üzerinde bulunan zîne"t eşyalarını aldı, başım da ezdi. Ailesi o cariyeyi Rasûlullah'a getirdiler. Câriye hayâtının son nefeslerinde idi, dili de tutulmuş hâldeydi.
Bu hâlde Rasûlullah ona, kendisini öldürenden başka bir kimse için:
— "Seni Fulân mı öldürdü?" diye sordu. Câriye başıyle "Hayır!" işareti yaptı.
Rasûlullah yine onu öldürenden başka bir diğer kimse için de sordu. Câriye yine başıyla "Hayır!" işareti yaptı. Rasûlullah bu defa onun kaatili için:
— "Seni Fulân kimse mi öldürdü?" diye sordu. Bu sefer kadın yine başıyle "Evet!" işareti yaptı.
Bunun üzerine Rasûlullah emretti de o Yahudi'nin başı iki taş arasında ezildi [66].

40-.....Abdullah ibn Umer (R): Ben Peygamber(S)'den eliyle doğu tarafına işaret ederek "Fitne işte şuradadır" buyururken işittim, demiştir [67].

41-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Biz bir seferde Rasûlullah'ın beraberinde idik. Güneş battığı zaman bir kimseye:
— "Haydi bineğinden in de bana sevîk bulamacı yap!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Akşama girseydin! dedi. Sonra Rasûlullah yine:
— "în de bana sevîk karıştır!" buyurdu. O zât yine:
— Yâ Rasûlallah! Akşama girseydin, çünkü üzerinde gündüz aydınlığı vardır! dedi,
Sonra Rasûlullah (S):
— "Haydi in de bana sevîk karıştır!" buyurdu.
Bunun üzerine o zât devesinden indi de üçüncü emirde Rasûlullah için sevîk karıştırdı, Rasûlullah da onu içti. Bundan sonra Rasûlullah eliyle doğu tarafına işaret etti de:
— "Gecenin işte bu taraftan belirip gelmekte olduğunu gördüğünüzde oruçlu orucunu bozar" buyurdu.

42-.....Bize Yezîd ibn Zuray', Süleyman et-Teymî'den; o da Ebû Usmân'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Sakın sizden hiçbir kimseyi Bilâl'ın nidası -yâhud: Ezânı-sahûryemeğinden men'etmesin. Çünkü o ancakkaaim olanınız* yâ-nî çalışanınızın geri dönmesi için nida eder -yâhud: Ezan okur-. O kimsenin sanki sabahı yâhud fecri sâdıkı kasdederek, sabah yâhud fecr olmuş demesi olmaz".
Râvî Yezîd ibn Zuray' yalancı fecri işaret için iki elini yukarı kaldırdı, sonra da sâdık fecri işaret için, onlardan birini diğeri üzerine uzatmıştır.
Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Ca'fer ibnu Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den tahdîs etti. O: Ben Ebû Hureyre'den işittim ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Cimri ile infâk eden cömerdin meseli, şu iki kişinin meseli gibidir: Bunların üzerlerinde iki memelerinden köprücük kemiklerine kadar demirden cübbeleri vardır. Cömerd olan infâk eder etmez o demir zırh, onun derisi üzerinde tâ ayak parmaklarını örtünceye ve izlerini silinceye kadar uzar. Cimriye gelince, o her harcama yapmak istedikçe, zırhın herbir halkası kendi yerine yapışıp sıkışır. Artık o cimri, sıkan zırhı genişletmeye çalışır, fakat zırh genişlemez".
Bunu söylerken parmağı ile boğazını işaret ediyordu [68].

24- Li'ân (Yânı La'netleşme) Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Zevcelerine zina isnâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakikaten sâdıklardan olduğunu Allah 'a yemin ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de, eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstüne(olmasını ifâde etmesi)dir. O kadının billahi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer o sâdıklardan ise muhakkak Allah'ın gazabı kendisinin üzerine (olmasını söylemesi), ondan bu azabı (cezayı) def eder" (en-Nûr: 6-9) [69].
Dilsiz olan kimse karısına yazı ile yâhud ifâde edici el işaretiyle yâhud ma'rûf bir îmâ ile zina isnâd ettiği zaman, o dilsiz, isnâd tekellüm eden kimse gibidir (üzerine la'netleşme sabit olur). Çünkü Peygamber (S), farz kılınmış işlerde (acz hâlinde)

işaretle yapmayı caiz kılmıştır. Bu işaretle amel etmek, bâzı Hicaz ehlinin ve onlardan başka ilim ehlinin kavlidir.
Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Bunun üzerine Meryem, çocuk isa'ya işaret etti. Onlar: 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabi ile nasıl konuşuruz?1 dediler..." (Meryem: 29).
Müfessir ed-Dahhâk: "Zekeriyyâ: 'Rabb'im bana bu hususta bir nişan ver' dedi. Allah: Senin nişanın sâde bir remzden başka insanlara üç gün söz söyleyememendir... ** (Âiu imrân: 4i) âyetindeki "İllâ remzen", "İllâ işâreten" ma'nâsınadir, demiştir.
Ve insanların bâzısı da [70]:
(Dilsizden ve gayrısından işaretle) hadd de, li'ân da yoktur, demiş; sonra da: Yazı ile yâhud işaretle yâhud îmâ ile talâk caizdir, demiştir. Hâlbuki zina isnâdıyle talâk arasında fark yoktur. Eğer bu Ba'zu'n-nâs: Kazf (yânî zina isnadı), sözden başkasıyle olmaz, derse ona: Talâk da böyledir, ancak söz ile caiz ve vâki' olur. (Hâlbuki sen bunun sözsüz vukû'una muvafakat etmiştin, binâenaleyh sana li'ân ve hadd'de de bu görüşünün benzeri lâzım gelir). Yoksa {bunların hepsinde işaretin mu'teber olmamasıyle) talâk da, kazf da bâtıl olur. İşaretle yapılan ıtk da böyledir (O zaman kazf ile talâk arasını ayırmak delilsiz tahakkümdür) denilir. Sağır kişi de böyledir (; kendisine işaret edildiğinde anladığı zaman) la'netleşme yaptırılır. eş-Şa'bî ve Katâde: Dilsiz, karısına "Sen boşsun" demesi yerine parmaklarıyle işaret ettiği zaman, kadın ondan bu işaretiyle bâin talâkla boş olur, demişlerdir.
îbrâhîm en-Nahaî de:
Dilsiz kişi talâkı eliyle yazdığında, bu ona lâzım olmuştur, dedi. (Ebû Hanîfe'nin üstadı) Hammâd ibn Süleyman: Dilsiz ve sağır başıyle söylerse, yânî işaret ederse, caiz olur (işaret ettiği şey nafiz olur ve işaret, ibare yerine ikaame olunur), demiştir [71].

43-.....Bize el-Leys, Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):
— "Dikkat edin! Size Ensâryurtlarının, mahallelerinin (yânı kabilelerinin) hayırlılarını haber vereyim mi?" buyurdu.
Sahâbîler:
— Evet (haber ver) yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah:
— " (Evvelâ) Neccâr oğulları'dır. Sonra onları ta'kîb eden Abdu'l-Eşhei oğulları'dır, sonra onların arkasından gelen el-Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları, sonra onları ta'kîbeden Sâide oğulları" buyurdu.
Bundan sonra da eliyle şöyle işaret etti: Parmaklarını bir topladı, sonra da eliyle birşey atan kimse gibi onları açıp yaydı, sonra:
— (Mertebeleri farklı olsa da) "Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır" buyurdu [72].

44-.....Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben bu hadîsi Rasûlullah'ın sahibi olan Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):
— "Kıyamet günü ile ben sununla şunun yakınlığı gibi –yâhud da: Şu iki parmak gibi- gönderildim" buyurdu da şehâdet parmağı ile orta parmağın arasını ayırdı [73].

45-.....Bize Cebele ibnu Suhaym tahdîs etti: Ben İbn Umer'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):
— '"(Otuz sayısını kasdederek) Ay şöyle, şöyle, şöyledir" buyurdu.
Sonra da (yine iki eliyle ve yirmidokuzu kasdederek):
— "Ve şöyle, şöyle, şöyledir" buyurdu.
Bu el hareketleriyle bir kerre otuzu, bir kerre de yirmidokuzu işaret ediyordu [74].

46-.....Ebû Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) eliyle Yemen tarafına işaret etti de iki kerrre:
— "îmân işte şu taraftadır, îmân işte şu taraftadır. Dikkad edin! Katılık.ve kalblerin kabalığı da yüksek sesli çığırtkanlardadır. Şeytânın iki boynuzunun doğacağı yer olan Rabîa ve Mudar kabîlelerin-dedir" buyurdu [75].

47-.....Bize Abdulazîz ibnu Ebî Hazım, babasından; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan haber verdi ki, Râsulullah (S):
— "Ben, yetimin işine bakan kimse ile cennette şöyle bulunacağız" buyurdu ve şehâdet parmağıyle orta parmağım biraz açarak işaret etti (de insanlara gösterdi) [76].

25- Bâb: Erkek, Çocuğun Nefyini Ta'rîz Ettiği Zaman (Hükmünün Beyânı) [77]

48-..... Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l- Müseyyeb'den; o'da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Çö halkından bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Benim siyah çocuğum oldu (karımdan şübhe-leniyorum), dedi.
Rasûlullah da:
— "Senin develerin var mı?" diye sordu. Bedevi:
— Evet var! dedi. Rasûlullah:
— "O develerin renkleri nasıldır?" diye sordu.
O da:

— Kırmızıdır, diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— "Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır?" dedi.
O da:
— Evet vardır! diye cevâb verdi. Rasûlullah:
— (<O boz renk nereden oldu?" diye sordu. Bedevi:
— Belki soyunun bir damarı çekmiştir! dedi. Rasûlullah da:
— "Senin bu oğlun da eski bir soy köküne çekmiş olabilir!" buyurdu [78].

26- La'net Edecek Kimseye Yemîn Ettirmek (Yânı Bilinen La'netleşme Kelimelerini Söyletmek) Babı

49-.....Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Ensâr'dan bir adam karısına zina isnadı yapmıştı da, Peygamber (S) onların ikisine de la'netleşme yemini yaptırmış, sonra da aralarını ayırmıştır [79].

27- Bâb: Erkek, La'netleşmeye Kadından Önce Başlar

50-.....Bize îkrime, Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Hilâl ibn Umeyye kendi karısını zina etmekle ittihâm etti. Akabinde Peygam-ber(S)'e geldi de (ittihâmmda doğru söyleyenlerden olduğuna Allah adiyle) dört kerre şehâdet etti. Peygamber:
— "Şübhesiz ki, Allah ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. İkinizden tevbe edecek var mı?" buyuruyordu.
Sonra zevcesi ayağa kalkıp o da (kocasının yalancılardan olduğuna Allah adiyle dört kerre) şehâdet etti [80].

28- La'netleşme Ve La'netleşmenin Ardından Kadını Boşayan Kimse Babı

51 -.....Sehl ibn Sa' d es-Sâidî şöyle haber vermiştir: Aclân oğullan'ndan Uveymir, Âsim ibn Adiyy el-Ensârî'ye geldi de ona:
— Yâ Âsim, sen ne düşünürsün, re'yini bana haber ver: Bir kimse karısının beraberinde bir adamı (zina hâlinde) bulsa, kadının kocası o adamı öldürür, sonra siz de kendisini kısas olarak Öldürür müsünüz, yoksa bu kimse nasıl yapmalı? (Dört şâhid bulmaya gitse iş bitmiş olacak, sükût etse namusunda susmuş olacak?) Yâ Âsim, sen bu müşkil mes'eleyi benim için Rasûlullah'a soruver, dedi.
Akabinde Âsim, Rasûlullah'tan bunu sordu.Fakat Rasûlullah bu sorulan çirkin gördü ve ayıpladı. Hattâ Rasûlullah'tan işittiği sözler Âsım'a ağır geldi.Âsim ailesinin yanına dönünce, Uveymir ona geldi ve:
— Yâ Âsim! Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu. Âsim da Uveymir'e:
— Sen bana hayır getirmedin. Rasûlullah, benim kendisine sormuş olduğum soruları çirkin gördü, dedi.
Bunun üzerine Uveymir:
— Vallahi ben vazgeçmeyeceğim, bunu Rasûlullah'a kendim soracağım, dedi.
Akabinde Uveymir döndü ve Rasûlullah insanların ortasında iken yanına geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bana haber ver: Bir kimse, karısıyle beraber bir adamı bulsa, kadının kocası o adamı öldürmen', sonra siz de kısas olarak onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu koca ne yapmalı? diye sordu.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Senin ve kadının hakkında Allah (Kur'ân âyeti) indirmiştir. Şimdi git, kadını getir!" buyurdu.
Sehl dedi ki: Kadını getirince, bu karı-koca Rasûlullah'ın huzurunda la'netleştiler. Ben de insanlarla beraber Rasûlullah'ın yanında idim. Bu karı-koca la'netleşmelerini bitirince, kocası Uveymir:
— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam, onun aleyhine yalan söylemiş olurum, dedi ve Rasûlullah ona emretmeden önce kadım üç talâkla boşadı.
İbn Şihâb: Artık Uveymir ile karısının bu ayrılmaları, la'netle-şen çiftlerin (-kocanın talâkıyle- ayrılmalarının) sünneti (yânı âdeti, kaanûnu) oldu, demiştir [81].

29- Mescidde La'netleşme Babı

52-.....Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, la'netleşmeden ve ondaki sünnetten; Sâide oğulları'nın kardeşi Sehl ibn Sa'd hadîsinden şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir adam Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bana haber ver: Bir kimse karısıyle beraber bir kişiyi (zina üzerinde) bulsa, kadının kocası o adamı öldürmen' mi? Yoksa bu koca nasıl yapmalı? dedi.
Bunun üzerine Allah onun şahsı hakkında la'netleşecek çiftin işinden Kur'ân'da zikrettiği âyeti indirdi. Akabinde Peygamber (S) ona:
— "Allah senin ve zevcen hakkında hükmetmiştir" buyurdu.
Sehl dedi ki: Bunun ardından o karı-koca, ben de mescidde hâzır ve şâhid iken mescidde la'netleştiler. La'netleşmeleri bitince o koca (yânı Uveymir):
— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam,ona yalan iftira etmiş olurum, dedi ve la'netleşmelerinden ayrıldıkları zaman, Rasûlullah ona emretmeden önce, o karısını üç talâkla boşadı ve böylece Peygamber'in huzurunda o kadından ayrıldı,
Sehl yâhud İbn Şihâb: îşte bu, la'netleşen her çift arasında olan ayırmadır, dedi.

İbn Cureyc şöyle demiştir: İbn Şihâb şöyle dedi: Artık sünnet (yânı âdet ve kaanûn), bunların ardından la'netleşen karı-koca arasının ayrılması oldu. La'netleşme yapan Havle kadın (la'netleşme sırasında) hâmile idi. Doğurduğu oğlu anasına nisbetle çağrılır oldu.
Râvî dedi ki: Sonra la'netleşen kadının mîrâsı hususundaki sünnet de, kadının kendi nesebine katılan o çocuğa vâris olması, çocuğun da Allah'ın kendisine farz kıldığı mikdâr kadına vâris olması tarzında cereyan etti.
İbn Cureyc, İbn Şihâb'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den olmak üzere bu hadîs şunu da söyledi: Peygamber (S):
— "Eğer kadın kızılca keler gibi kırmızı ve kısa bir çocuk getirirse, ben elbette kadının doğru söylemiş olduğunu ve kocasının ona iftira ettiğini düşünürüm. Eğer kadın, vücûdu siyah, gözleri geniş, kıçının iki yanı büyük bir çocuk doğurursa, elbette ben Uveymir'in bu kadına zina isnadında doğru söylediğini sanırım" buyurdu.
Sonra kadın çocuğu, bu tiplerden sevilmeyen vasıf üzere (yânî kocasını doğrulayıcı vasıf üzere) getirdi [82].

30- Peygamber(S)'İn: "Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimseyi recm edici olsaydım, o zânîyi recm ederdim" Kavli Babı

53-.....Bana el-Leys, Yahya ibn Saîd'den; o da Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım ibni Muhammed'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Peygamber'in yanında la'netleşme zikro-lundu. Âsim ibn Adiyy de bu konuda (yakışmayacak derecede sert)ı bir söz söyledi. Bundan sonra Âsim, Peygamber'in yanından ayrıldı. Akabinde kendisine kendi kavminden birisi gelip, kansıyle berâber bir adam bulduğunu ona şikâyet ediyordu. Bunun üzerine Âsim:
— Ben bu belâya başka değil, ancak kendi sözümden dolayı uğratıldım, dedi.
Akabinde o adamı Peygamber'e götürdü. O kimse de Peygam-ber'e kansıyle halvet hâlinde bulduğu adamı haber verdi. Âsım'm getirdiği bu adam çok san, az etli, düz ve sarkık saçlı idi. Bu adamın, karısının yanında bulunduğunu iddia ettiği adam ise iri vücûdlu, esmer ve çok etli bir kimse idi. Peygamber (S):
— "Ya Allah! (Bu mes'elenin hükmünü) bize beyân et!" dedi.
Sonra o kadın, kocasının kadınla beraber bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk dünyâya getirdi. Peygamber bu karı-koca arasında la'netleşme yaptırmıştı. Bir adam mecliste İbn Abbâs'a:
— Bu kadın, Peygamber'in "Eğer ben bir kimseyi delilsiz recm etseydim, bunu recm ederdim" buyurduğu kadın mıdır? (Yânî bu Uveymir'in karısı mıdır?) diye sordu.
îbn Abbâs:
— Hayır (bu o değildir). Bu, İslâm içinde kötü fiili açığa çıkarmakta olan (fakat bu, kendisinde beyyine ile sabit olmayan, i'tirâf da etmeyen başka) bir kadın idi, dedi.
Leys ibn Sa'd'ın kâtibi olan Ebû Salih ile Abdullah ibn Yûsuf, bu hadîsteki "Hadlen" kelimesini noktalı hâ'nın fethi ve dâl'in kesri ile "Hadilen" şeklinde söylemişlerdir [83].

31- La'netleşme Yapan Kadının Mehri Babı

54-.....İbn Cubeyr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer'e, karısına zina isnad eden kimse hakkındaki hükmü sordum. İbn Umer bana şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) Aclân oğullarından bir karı-koca arasında zina töhmetinden dolayı ayırmakla hükmetti. Şöyle ki: Peygamber (la'netleşmeden önce):
— "Allah, ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Binâenaleyh ikinizden tevbe edecek var mı?" diye sordu.
İkisi de tevbe etmekten çekindiler. Peygamber yine:
— "Allah ikinizden birinin yalancı olduğunu biliyor. Sizden tevbe edecek var mı?" diye sordu.
Onlar tevbe etmekten çekindiler. Peygamber üçüncü defa:
— "Allah, ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Binâenaleyh ikinizden tevbe edecek var mı?" buyurdu.
Onlar bu sefer de tevbe etmekten çekindiler. Bunun üzerine Peygamber (S), la'netleşmelerinin ardından bu karı-koca arasını ayırdı.
Eyyûb es-Sahtıyânî geçen senedle şöyle demiştir: Amr ibn Dînâr bana: Bu hadîsin içinde birşey daha vardır (ben onu Saîd ibn Cubeyr'-den işitip ezber etmiştim) ki, seni onu tahdîs eder görmüyorum, dedi:
Saîd şunu da söylemişti: La'netleşen erkek:
— Benim (bu kadına vermiş olduğum) malım ne olacak? dedi. ."** Yine Saîd dedi ki: Ona:
— "O mal sana âid değildir. Eğer sen zina isnadında doğru olsan bile sen o kadınla o mal mukaabilinde cima etmiştin (böylece kadın onun hepsini hakk etmiş oldu). Eğer sen zina isnadında yalancı isen, o mal senden daha uzaktır" denildi [84].

32- İmâmın (Devlet Başkanının Yâhud Vekili Olan Hâkimin) La'netleşecek Karı-Koca Ya Hitaben: "Şübhesiz ikinizden biriniz yalancıdır. Sizden tevbe edecek var mi?" Demesi Babı

55- Bize Alî ibn Abdillah el-Medenî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim, o şöyle dedi: Ben İbn Umer'e la'netleşen kan-kocanın hükmünden (bunların arası ayrılır mı diye) sordum. İbn Umer şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) la'netleşecek karı ile kocaya hitaben:
— "Sizin hesabınız Allah'a âiddir. (Kulun bildiği şudur:) İkinizden biri yalanadır" buyurdu.
La'netleşmeden sonra kocaya:
— "Artık bu kadın üzerinde senin hâkimiyetine hiçbir yol kalmadı" buyurdu.

Koca:
— Benim malım (verdiğim mehr bedeli ne olacak)? diye sordu. Peygamber:
— "O mal senin değildir. Çünkü sen kadına zina isnadında doğru söylemiş olsan bile, o malı sen kadının fercini kendine halâl kılmak mukaabilinde vermiş idin, (mal da kadının olmuş idi). Eğer ona sen zina isnadında yalan söylemiş isen, mehr malını istemek senden daha uzaktır" buyurdu.
Râvî Sufyân: Ben bu hadîsi Amr ibn Dinar'dan işitip ezberledim, demiştir.
Eyyûb es-Sahtıyânî de şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Umer'e:
— Kansıyle la'netleşmiş kimse (ayrılır mı)? dedim.
İbn Umer iki parmağıyle işaret etti... Sufyân ibn Uyeyne de iki parmağı: Sebbâbe parmağı ile orta parmağı arasını ayırdı.
Peygamber de Aclân oğulları'ndan karı-kocanın arasını ayırdı da:
— "Allah ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Sizden îevbe edecek var mı?" diye üç kerre sordu.
Buhârî'nin şeyhi Alî ibn Abdillah el-Medînî şöyle dedi: Bana Sufyân: Ben bu hadîsi Amr ibn Dinar'dan ve Eyyûb'dan sana haber verdiğim gibi ezberledim, demiştir [85]

33- La'netleşen Karı-Koca Arasını Ayırma Babı

56-.....Bize Enes ibnu Iyâd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, ona da Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S), karısına zina isnâd eden bir adamla karısını ayrı ayrı yemîn ettirerek, aralarını ayırdı, diye haber vermiştir.

57-.....Ubeydullah el-Umeri (şöyle demiştir): Bana Nâfi' haber verdi ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) Ensâr'dan bir kan-koca arasında la'netleşme yaptırdı da, bunların arasını ayırdı, demiştir [86].

34- Bâb: Çocuk, La'netleşme Yapan Kadının Soyuna Katılır

58-..... Bana Nâfi', İbn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), bir adamla karısı arasında la'netleşme yaptırmıştır. Adam kadından doğacak çocuğu reddetmiş, bunun üzerine Peygamber, o karı-kocamn arasını ayırıp, çocuğu da kadının nesebine katmıştır [87].

35- İMÂMIN La'netleşmede: "Yâ Allah (bu mes'eledeki hükmü) açıkla!' Kavli Babı

59-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın huzurunda la'netleşen iki kişi zikrolundu. Âsim ibn Adiyy de bu konuda - öyle bir kimseyi derhâl öldüreceği nev'inden- bir söz söyledi. Sonra ona karısıyle beraber bir adam bulduğunu zikretti. Bunun üzerine
Âsim:
— Benim bu işle belâya uğratılmam, başka değil, ancak kendi sözüm (yânı olmamış şeyi sormam) yüzündendir, dedi.
Ve o akrabasını Rasûlullah'a götürdü. O da Rasûlullah'a karısıyle bir adamı yalnız bulduğunu haber verdi. Âsım'ın hısımı olan bu adam çok san, az etli, düz saçlı bir kimse idi. Bunun karısının yanında bulduğu kişi ise esmer, kalın bacaklı, çok etli ve saçları çok kıvırcık bir kimse idi. Rasûlullah (S):
— "Yâ Allah, beyân eyle!" dedi.
Sonunda kadın, kocasının yanında bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Âsım'ın hısımı, karısını yabancı biriyle halvette bulduğunu zikretmesinin ardından, Rasûlullah o kan-koca arasında la'netleşme yaptırdı.
Bir adam bu mecliste İbn Abbâs'a:
— Bu kadın, Rasûlullah'ın "Eğer ben bir kimseyi delîlsiz olarak recm eder olaydım, elbette bu kadım recm ederdim " buyurduğu kadın mıdır? diye sordu.
İbn Abbâs:
— Hayır, bu îslâm içinde fahişeliği açıktan yapan (fakat i'tirâf etmeyen, aleyhine bu hususta beyyine de dikilemeyen) bir kadındı, demiştir [88].

36- Bâb: Erkek Karısını Üç Talâkla Boşadığinda, Kadın İddetîni Beklemesinin Ardından Başka Bir Koca İle Evlense. Fakat İkinci Koca Kadınla Cinsî Münâsebet Yapmasa (Bu Hâlde Kadını Boşasa, Bu Kadın Birinci Kocaya Halâl Olur Mu)?

60- Bize Amr ibn Alî tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd el-Kat*tân tahdîs etti. Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs etti.

61- Bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Abdetu, Hişâm'-dan; o da babasından; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti Rifâa el-Kurazî bir kadınla evlendi. Sonra da o kadını boşadı. Kadın da başka biriyle evlendi ."Sonra bu kadın Peygamber'e geldi de, kocasının kendisiyle cinsî münâsebet yapamadığını ve kocasının erkeklik âletinin ancak elbise saçağı gibi gevşek olduğunu zikretti. Peygamber (S) kadına:
— "Sen ikinci kocanın balçığından tatmadıkça, kocan da senin balçığından tatmadıkça, sen ilk kocana dönemezsin" buyurdu [89].

37- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde, eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır... " (et-Talâk: 4) [90]
Mucâhid "Eğer şübhe ederseniz" kavlinin tefsiri hakkında: Eğer siz kadınların hayız görmekte yâhud görmemekte olduklarını ve hayızdan kesilip oturmuş olanları ve henüz hiç hayız görmemiş olanları(n hükümlerini) bilemezseniz, onların iddetleri üç aydır, demiştir [91].

38- Yüce ALLAH'IN: "Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vazJ etmeleri(yle biter) " (et-Talâk: 4) Kavli Babı [92]

62-.....Abdurrahmân ibn Hürmüz el-A'rec şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme Abdurrahmân ibn Avf haber verdi. Ona da Ebû Sele-me'nin kızı Zeyneb, Peygamber'in zevcesi olan annesi Ümmü Sele-me'den şöyle haber vermiştir: Eşlem kabilesinden Subey'a denilen bir kadın (Mekke'den hicret etmesinin ardından Mekke'de vefat eden) kocası Sa'd ibn Havle'nin nikâhı altında idi. Bu Sa'd vefat ettiği zaman, kadın gebe idi. (Doğurunca) bu kadına Ebu's-Senâbîl ibnu Ba'-kek evlenmek üzere tâlib oldu. Kadın onunla nikâh olmayı kabyl etmedi. Ebu's-Senâbîl (onun başka isteyenler için) süslendiğini görünce:
— Vallahi sen iki müddetin sonuncusunu (yânî dört ay on günü) iddet beklemedikçe, o kimse ile evlenmen uygun olmaz, dedi.
Kadın doğurmasının ardından on geceye yakın durdu. Sonra Pey-gamber'e gelip sordu. Peygamber (S) ona:
— "Nikâh et" (Çünkü iddetin doğurmanla bitmiştir) buyurdu.

63-..... el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den tahdîs etti ki, İbn
Şihâb ona şöyle yazmıştır: Ubeydullah ibn Abdillah, ona babasından (yânî Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan) haber vermiştir ki, o İbnu Erkam'a, Subey'a el-Eslemiyye'den Peygamber'in ona fasıl fetva verdiğini sormasını yazmış. Sorulduğunda kadın:
— Peygamber (S) bana, çocuğu doğurduğum zaman nikâh olmama fetva verdi, demiştir.

64-.....Bize Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; oda el-Mısver ibn Mahrame'den şöyle tahdîs etti: Subey'a el-Eslemiyye, kocasının ölümünün ardından birkaç geceler sonra çocuk doğurdu. Akabinde Peygamber(S)'e geldi ve ondan nikâh olmak üzere izin istedi. Peygamber de ona izin verdi, o da nikâh oldu [93].

39- Yüce Allah'ın: 'Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve' Kavli Babı

Ve İbrâhîm en-Nahaî, iddeti içinde iken bir kadınla evlenip de kadın bu kocanın yanında üç hayız görmüş bulunan kimse hakkında: Bu kadın evvelki kocasından kesin olarak boş olmuştur ve kadın bu hayızları, birinci kocadan sonraki koca için hesâb edemez, demiştir.
ez-Zuhrî ise: Kadın bu üç hayzı birinci için olduğu gibi ikincisi için de iddet hesâb eder (ikisine bir tek iddet
yeter), demiştir. Sufyân es-Sevrî'ye ise Zuhrî'nin bu sözü daha sevgilidir.
Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Musennâ: Kadının hayzı yakın olduğu zamanda da, temizliği yakın olduğu zamanda da "Akraati'l-Meretu" denilir
(yânî bu kelime iki zıdd ma'nâda kullanılır). Ve kadın karnında bir çocuk toplamadığı zaman "Mâ karaat bi- selân kattu = Onun döl yatağı asla birşey toplamadı" denilir, demiştir [94].

40- Fâtımâ Bintu Kays Kıssası Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki, apaçık bir kötülük meydana
getirmiş olsunlar. Bunlar Allah 'in sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin olur ki, Allah bunun ardından bir iş peyda ediverir" (et-Talâk: 1);
"Boşanan o kadınları, gücünüzün yettiği kadar, ikaamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. Evleri başlarına dar
etmek (onları çıkmaya mecbur kılmak) için kendilerine zarar yapmayın. Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer (kendilerinden olan evlâdlarınızı) sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda güzelce müşavere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o hâlde çocuğu erkeğin hesabına bir başka kadın emzirecektir. Genişliği olan, nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan fakır de nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder" (et-Talâk: 6-7) [95].

65-.....Bize İmâm Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da el-Kaasım ibn Muhammmed'den ve Süleyman ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Yahya ibn Saîd el-Ensârî, el-Kaasım ibn Muhammed ile Süleyman ibn Yesâr'dan işitmiştir ki, onlar şöyle zikrediyorlardı: Yahya ibn Saîd ibni'l-Âs, Abdurrahmân ibnu'l-Hakem'in kızını (Amre'yi) kesin olarak boşadı. Kadının babası Abdurrahmân, onu boşanmış olduğu evinden nakletti. Mü'minlerin annesi Âişe bu nakletmeyi işitince, kadının amcası olan Mervân ibnu'l-Hakem'e şu haberi gönderdi: -Mervân o zaman Muâviye'nin Medine üzerindeki vâlîsi bulunuyordu- Ve:

— Yâ Mervân, Allah'tan sakın ve o kadını boşanmış olduğu evine geri gönder, dedi.
Mervân da, Süleyman ibn Yesâr'ın hadîsinde Âişe'ye cevâb olarak:
— Abdurrahmân ibnu'l-Hakem bana galebe etti (onu nakledenlere mâni' olmaya muktedir olamadım), demiştir.
el-Kaasım ibn Muhammed de kendi hadîsinde şöyle dedi: Mervân da Âişe'ye cevâb vererek:
— Sana Fâtıma bintu Kays'ın işi ulaşmadı mı? dedi. Âişe de Mervân'a:
— Fâtıma hadîsini zikretmemen sana zarar vermez, dedi. Mervân ibnu'l-Hakem de Âişe'ye:
— Eğer senin yanında bir şerr (gerekçesi) varsa (yânî eğer sence Fâtıma bintu Kays'ın çıkma sebebi, kendisiyle kocasının hısımları arasında vâki' olan şerr ise) bu ikisi (yânî Amre ile kocası Yahya ibn Saîd) arasındaki şerr de (Amre'nin intikaalinin cevazı hususunda) sana yeterli bir sebebdir, dedi [96].

66-.....BizeŞu'be, Abdurrahmânibnu'I-Kaasım'dan; o da babasından tahdîs etti ki, Âişe: Fâtıma bintu Kays'ın nesi var? Söylediği söz hususunda Allah'tan sakınmaz mı? demiştir ki, bununla Fâtıma'nın, kesin boşanmış kadın için: Süknâ ve nafaka yoktur, sözünü kasdetmektedir.

67-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasim'dan;
o da babasından tahdîs etti ki, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe'ye hitaben:
— Hakem'in kızı Fulâne'yi görmedin mi? Kocası onu kesin olarak boşadı da bunun üzerine o kadın hemen kocasının evinden dışarı çıktı, dedi.
Âişe de:
— D kadın dışarıya çıkmakla kötü bir iş yapmıştır, dedi. Bu sefer Urve, Âişe'ye:
— Sen Fâtıma bintu Kays'ın (kendisine boşandığı evden dışarı çıkmasına izin verildiği hakkındaki) sözünü işitmedin mi? diye kar*-şıhk verdi.
Bunun üzerine Âişe:
— Dikkat et! Şu muhakkak ki, o hadîsin zikrinde Fâtıma lehine hiçbir hayır yoktur (Çünkü o hüküm ona hâss idi), dedi.
İbnu Ebi'z-Zinâd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den olmak üzere şunu ziyâde etti: Urve: Âişe, Fâtıma bintu Kays'ı şiddetl şekilde ayıpladı ve:
— Şübhesiz Fâtıma vahşî, yânî kimsesiz bir mekânda idi de bulunduğu tarafta üzerine endîşe duyuldu. İşte bunun için Peygamber (S) ona, taşınmasına ruhsat verdi, demiştir [97].

41- Boşanmış Kadın, Kocasının Evinde İddetini Beklemesi Sırasında Kendisine Hücum Edilmesinden Yâhud Ailesi Aleyhine Kötü Sözler Söylenmesinden Korkulduğu Zaman (Bu Kadın Boşandığı Evden Başka Bîr Eve Geçebilir) Babı

68-.....Bize îbnu Cureyc, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Bu (kesin boşanmış kadın için nafaka ve süknâ yoktur) görüşünü, Fâtıma bintu Kays'a karşı redd ve inkâr etmiştir [98].

42- Yüce ALLAH'IN: "... Boşanmış kadınlara, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını (hayız ve gebeliği) gizlemeleri halâl olmaz. " (el-Bakara: 228) Kavli Babı

69-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Veda Haccı'nin sonunda Mekke'den ayrılmak istediği zaman Safiyye bintu Hu-yey'i çadırının kapısı önünde hüzünlü bir hâlde gördü de ona:
— "Ey vuduna akr isabet edesi -yâhud: Boğazı ağrıyasıca- kadın! Çünkü sen (hayızınla) muhakkak bizleri yolumuzdan alıkoyu-cusunl Sen nahr günü farz, olan ifâde tavafını yaptın mı?" buyurdu.
Safiyye:
— Evet yaptım, dedi. Rasûlullah:
— "O takdirde (Veda tavafı yapmamakta) be's yoktur, haydi sen de yollan!" buyurdu [99].

43- Bâb:

"Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya (herkesten) çok haklıdırlar. Erkeklerin meşru* surette kadınlar üzerindeki hakları
gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır..." (el-Bakara: 228).
Ve erkek, kadını bir yâhud iki talâkla boşadığında, kadına tekrar dönmeyi nasıl yapar? [100]

70-.....Bize Yûnus tahdîs etti ki, el-Hasen el-Basrî: Ma'kıl ibn Yesâr, kızkardeşini bir adamla evlendirdi de, akabinde bu adam onun kızkardeşini bir talâkla boşadı, demiştir [101].

71-.....Bize el-Hasen şöyle tahdîs etti: Ma'kıl ibn Yesâr'in kız kardeşi bir adamın nikâhı altında idi. Kocası onu boşadı. Sonra da kadından iddeti tamâm oluncaya kadar ayrı kaldı. Sonra da onu kardeşi Ma'kü'dan tekrar istedi. Ma'kıl da boşayıp tekrar istemesinden dolayı arlanarak kızdı, sonra ona:
— Kardeşimden uzak dur! dedi.

Hâlbuki kocası iddeti içinde iken ona dönmeye muktedir idi. Sonra adam Ma'kıl'dan onu tekrar istedi. Ma'kıl da adam ile kadın arasına engel oldu. Bunun üzerine Yüce Allah: "Kadınları boşadımz da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru ' bir surette anlaştıkları takdirde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..."
(d-Bakara: 232) âyetini indirdi. Akabinde Rasûlullah, Ma'kıF1 çağırdı da ona karşı bu âyeti okudu. Bunun üzerine Ma'kıl hamiyyeti, kızgınlığı bıraktı ve Allah'ın emrine boyun eğdi [102].

72-.....Bize el-Leys, Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Umer ibnu'l- Hattâb'ın oğlu (R), hayız hâlinde iken karısını bir boşama ile boşadı. Rasûlullah (S) .ona karısına dönmesini, sonra kadın temiz oluncaya kadar onu tutmasını, sonra kendisinin yanında kadının diğer bir hayız daha görmesini, sonra bu hayızdan da temizleninceye kadar kadına yine mühlet vermesini, eğer kadını boşamak isterse, onunla cinsî münâsebet yapmaksızın üçüncü defa temizlendiği zaman onu boşamasını emretti ve:
— "İşte bu temizlik haleti, Allah'ın, kadınların içinde boşanmalarını emrettiği iddettir" buyurdu.
Râvî dedi ki: Abdullah ibn Umer, üç defa boşayacak kimsenin hükmü sorulduğunda, soranlardan herbirine:
— Eğer üç defa boşamış isen, artık o kadın senden başka bir koca ile evleninceye kadar sana haram olmuştur, der idi.
Kuteybe'den başkası bu hadîste şunu ziyâde etti: el-Leys ibn Sa'd'-dan; o şöyle dedi: Bana Nâfi' tahdîs etti ki, İbn Umer:
— Eğer bir kerre yâhud iki kerre boşamış olaydın elbette kadına dönme hakkın vardı. Çünkü Peygamber (S) bana bununla (yânî kadına dönmekle) emretti, demişti [103].

44- (Kesin Olmayarak Boşanmış Olan) Hayızlı Kadına Dönüş Yapma Babı

73-.....Bize Muhammed ibn Şîrîn tahdîs etti. Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Ben tbn Umer'e (karısını hayızlı iken boşayan kimsenin hükmünü) sordum da o (gâib sîgasıyle cevâb vererek):
— İbn Umer de karısını hayızlı iken boşadı. Akabinde Umer bunu Peygamber'e sordu. Peygamber (S) ona, oğlunun kadına dönmesini, sonra kadını iddetinin bitmesinin önünde (temizken cima yapmadan) boşamasını emretti, dedi.
Râvî Yûnus ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Umer'e:
— Sen bu boşamanı bir boşama sayıyor muydun? diye sordum. İbn Umer:
— Bana haber ver: Eğer İbn Umer âciz olmuş ve ahmaklık etmişse (onu bir talâk olmaktan ne men' eder)? diye cevâb verdi [104].

45- Bâb: Kocası Vefat Etmiş Olan Kadın Dört Ay On Gün Süslenmeyi Ve Koku Sürünmeyi Terkeder

Ve ez-Zuhrî: Ben kocası ölmüş olup bulûğa ulaşmamış genç kadının da güzel kokuya yaklaşmasını uygungörmem. Çünkü onun üzerine de bâliğa gibi iddet bekleme vardır, demiştir.

74-.....Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb şu üç hadîsi haber verip şöyle demiştir: Ben, babası Ebû Sufyân ibn Harb vefat ettiği zaman Peygamber'in zevcesi Ümmü Habîbe'nin yanına girmiştim. Derken Ümmü Habîbe içinde sarı renk de bulunan "halûk" adındaki güzel kokulu karışık süslenme boyasını yâhud da diğer bir süslenme boyasını istedi. Akabinde bu boyadan (eline sürdüğü boyayı azaltmak için) bir kıza sürdükten sonra kendi iki yanağının safhalarına (ve kollarına) sürdü. Sonra şöyle dedi:
— Vallahi benim böyle koku ve boya ile süslenmeye hiç ihtiyâcım yoktur. Şu var ki, ben Rasûlullah(S)'tan minber üzerinde şöyle buyururken işittim: "AHah'a ve son güne îmân eden bir kadının kocasından başka bir ölü için yası, üç günden fazla sürdürüp süslenmeyi terketmesi halâl olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüzünlü olup, zîneî ve süsünü bırakır."
Zeyneb şöyle dedi: Sonra bir kerre de ben erkek kardeşi vefat ettiği zaman Zeyneb bintu Cahş'ın yanına girmiştim. O da bir koku isteyip bundan kendisine sürdü. Sonra şöyle dedi:
— Dikkat edin! Vallahi benim koku sürünmeye hiçbir ihtiyâcım yoktur. Şu kadar ki, ben Rasûlullah'tan minber üzerinde şöyle buyururken işittim: "Allah'a ve son güne îmân eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla matem tutup zînet ve süsünü terketmesi halâl olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüzünlü kalıp zînet ve süsünü bırakır",
Zeyneb şöyle dedi: Ben annem Ümmü Seleme'den şöyle derken işittim: Bir kadın Rasûlullah'a gelip:
— Yâ Rasûlallah! Kızımın kocası vefat etti. Şimdi de gözleri rahatsız oldu. Bu durumda ben kızımın gözlerine sürme çekeyim mi? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Hayır!" buyurdu.
Kadın iki yâhud üç defa bu isteğini tekrarladı. Rasûlullah da bunların hepsinde "Hayır!" diyordu. Sonra Rasûlullah:
— "Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. Câhiliyet zamanında sizden biriniz (bir sene beklerdi de) senenin başına geldiğinde bir deve tezeği atardı (ve böylece matemden çıkardı)" buyurdu.
Zeyneb'in râvîsi Humeyd dedi ki: Ben Zeyneb'e:
— Bu, "Senenin başında deve tersi atardı" sözünden maksad nedir? diye sordum.
Zeyneb şöyle cevâb verdi:
— Câhiliye devrinde kadın kocası Öldüğü zaman, evinin en küçük ve en hakir bir odasına (karanlık bir köşesine) girer ve en kötü elbiselerini giyerdi de, artık bir sene geçinceye kadar hiçbir koku sürünmez, hiçbir tuvalet ve temizlik yapmazdı. (Böyle

ağır bir hapis hayâtını tamamladıktan) sonra kadının yanma merkeb yâhud koyun yâhud kuş nev'inden bir hayvan getirilirdi de kadın (efsûnlanır gibi) o hayvanı kendi vücûduna sürterdi. Kadının böyle vücûduna sürte süite ezdiği hayvan artık yaşayamaz ölürdü. Sonra kadın o çirkin hapis odasından çıkardı. Bu defa kadının eline bir deve tersi verilirdi, o da bunu fırlatır atardı. Bu merasimden sonra artık kadın temizlenir, yıkanır ve istediği gibi süslenerek ortaya çıkar da evlenme teklif edecek isteyicilerine görünebilir, kendini onlara arzederdi.
İmâm Mâlik'e -Allah ona rahmet eylesin- "Tataddu bihi" ne demektir? diye soruldu. İmâm Mâlik: Kadın onu cildine sürer demektir, diye cevâb verdi [105].

46- (Ölüm İddeti İçinde) Süslenmeyi Terketmekte Olan Kadının Gözüne Sürme Kullanmasının Hükmü) Babı

75-.....Bize Humeyd ibnu Nâfi', Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesinden olmak üzere şöyle tahdîs etti: Kocası ölen bir kadının yakınları, bu kadının gözlerinin ağrımasından endîşe ettiler de Rasûlullah'a geldiler ve kadının gözlerine sürme çekmek hususunda O'ndan izin istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S- izin vermeyip) şöyle buyurdu:
— "Gözüne sürme çekme! Câhiiiyet zamanında sizden herhangi biriniz (kocası öldüğünde) en kötü elbiseleri içinde -yâhud: Evinin en kötü yerinde- (bir sene) beklerdi. Bir sene tamâm olup da yanından bir köpek geçtiği zaman bir deve tezeği atardı (ve bu suretle id-detinden çıkardı). Şimdi sen dört ay on gün geçinceye kadar sakın gözüne sürme çekme!"
Humeyd geçen senedle şöyle dedi: Ben Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den işittim, o ÜmmüHabîbe'den şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S):
— "Allah'a ve son güne îmân eder müslim bir kadına, kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla matem tutup zînet ve süsünü terketmesi halâl olmaz. Kocasının ölümü üzerine dört ay on gün süslenmeyi terkeder" buyurdu [106]

76-.....Bize Seleme ibn Alkame, Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki Ümmü Atıyye: Bizler, kocanın ölümü sebebiyle olmak müstesna, bir ölü için üç günden çok süslenmeyi terketmemizden nehyo-lunduk, demiştir.

47- Ölüm İddeti Bekleyen Kadının Hayızdan Temizlendiği Sırada Kust Bitkisi Kullanması Babı

77-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Biz herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla zînet ve süslenmeyi terketmemizden nehyo-lunurduk. Ancak kocanın ölümü üzerine dört ay on gün zînet ve süslenmeyi terkederdik. Bizler bu süre içinde gözlerimize sürme çekmekten, güzel koku sürünmekten ve Yemen'in asb elbisesi müstesna, süs için boyanmış elbise giymekten de nehyolunurduk. Fakat bizlere temizlenme sırasında, bizlerden biri hayzından yıkanmak istediğinde Azfâr kustundan bir parça kullanmamıza ruhsat verilmiştir. Biz kadınlar cenaze ardından gitmekten de nehyolunurduk.
Ebû Abdillah el-Buhârî: Kaaf ile "el-Kust" ve kef ile"el-Küst", yine kef ve kaaf harfleriyle olan "el-Kâfûr" ve "el-Kaafûr" gibidir; "Nübzetun" da "Kıt'atun" ma'nâsınadır, dedi [107].

48- Bâb: Ölüm İddeti Bekleyen Kadın, Yemen'in Asb Kumaşından Yapılmış Elbise Giyebilir

78-.....Ümmü Atıvye (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Allah 'a ve son güne îmân eder bir kadına kocasından başka bir 'ölü üzerine üç günden fazla zînet ve süslenmeyi lerketmesi halâl olmaz. Şübhesiz o kadın bu süre içinde gözüne sürme de çekmez, süs için boyanmış elbise de giymez, ancak Yemen'in asb denilen çizgili kumaşını giyebilir" buyurdu.
(Buhârî'nin şeyhi olan Muhammed ibn Abdillah ibni'l-Müsennâ) el-Ensârî söyle dedi: Bize Hişâm tahdîs etti. Bize Hafsa bintu Şîrîn tahdîs etti. Bize Ümmü Atıyye şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) -geçen şeyleri- nehyetti ve:
— "O kadın güzel koku da sürünmez. Ancak hayızdan temizlendiği sıralarda bir parçacık kustyâhud tırnak kustu buhuru sürebilir" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî: "el-Kust" ve "el-Küst", "el-Kâfûr" ve "el-Kaafûr" gibidir, dedi [108].

49- Bâb:

"İçinizden-ölenlerin geride bıraktıkları zevceler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşru' veçhile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (el-Bakara: 234).

79-.....Bize Şibl ibn Ubâde, İbn Ebî Necîh'ten tahdîs etti ki, Mucâhid ibn Cebr "İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler... " (ei-Bakara:234) âyetinin tefsiri hakkında şöyle demiştir:
— Bu iddet (yânı burada zikredilen dört ay on gün bekleme) kadının kocasının ev halkı yanında beklemesi vâcib bir iş idi. Yüce Allah bundan sonra şunu indirdi: "Sizden zevcelerini bırakıp ölecek , olanlar, eşlerinin kendi evlerinden çıkanlmayarak yılına kadar fâi-delenmesini vasiyet etsinler. Bunun üzerine onlar kendiliklerinden çı-
karlarsa, artık onların bizzat yaptıkları meşru' işlerden dolayı size Sorumluluk yoktur... " (el-Bakara:240).
Mucâhid dedi ki: Allah bu ikinci âyette senenin tamâmını yedi ay yirmi gün olarak kadın için kocası tarafından bir vasiyet yaptı. Eğer kadın isterse, kocasının kendisi için yaptığı vasiyetinde oturur, isterse dört ay on günün sonunda çıkar gider. Ve bu, Yüce Allah'ın ' 'Evlerinden çıkanlmayarak... eğer çıkarlarsa size günâh yoktur " kavlidir. Bununla bu (yedi ay yirmi günlük) iddet dahî olduğu gibi kadın üzerine vâcibdir. Bu sözü râvî İbnu Ebî Necîh, Mucâhid'den olmak üzere söylemiştir

[109].
Atâ ibn Ebî Rebâh da İbn Abbâs'ın şöyle dediğini söyledi: Bu birinci âyet, (ikinci âyette zikredilen) kadının ailesi yanındaki iddeti-ni neshetti. Artık kadın istediği yerde iddetini bekler (çünkü süknâ iddete tâbi'dir. Bir yıllık iddet dört ay on gün ile neshedilince, süknâ da, yânı kocasının evinde oturma da neshedilmiştir). Ve bunun gibi Yüce Allah'ın "Çıkarılmaksızın..." kavli de neshedilmiştir.
Ve yine Atâ şöyle dedi: Kocası ölen kadın isterse kendi (kocasının) ailesi yanında iddet bekler ve kendisi hakkında yapılmış vasiyette oturur, isterse Yüce Allah'ın "Kadınların kendi nefisleri hakkında yaptıkları meşru* işlerde size günâh yoktur" kavlinden dolayı, çıkar giderler.
Atâ dedi ki: Sonra mîrâs âyeti geldi ve süknâyı, yânî koca evinde oturma vücûbunu neshetti. Artık kadın istediği yerde iddet bekler ve ona süknâ da yoktur [110].

80-.....Bana Humeyd ibnu Nâfi', Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe'den olmak üzere şöyle tahdîs etti: Ümmü Habîbe, babasının ölüm haberi gelince, (üçüncü günü içinde) bir koku istedi, bunu iki koluna sürdü ve şöyle dedi:
— Benim güzel koku sürünmeye hiç ihtiyâcım yoktur. Şu var ki, ben Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmişimdir: "Allah'a ve son güne îmân eder hiçbir kadına, kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla kokulanma ve süslenmeyi terketmesi halâl olmaz. Kadın ancak kocasının ölümü üzerine dört ay on gün zîneti bırakır" [111].

50- Zinâ Ücretinin Ve Bozuk Nikâhın Hükmü Babı

el-Hasenu'1-Basrî: Bir kimse, kendisine haram kılınmış olan bir kadınla onun haram olduğunu bilmeyerek evlendiği zaman, bu çiftin arası ayrılır ve kadına sâdece aldığı mehr vardır, ondan başka birşey yoktur, demiştir.
Hasen Basrî:
Bundan sonra o kadına mehri vardır (yânî mislinin mehri vardır), demiştir [112].

81-.....İbn Mes'ûd (R): Peygamber (S) köpek bedelinden, kâhin ücretinden ve zina ücretinden nehyetti, demiştir [113].

82-.....Bize Avn ibnu Ebî Cuheyfe tahdîs etti ki, babası Ebû Cuheyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) döğme yapıcıya, kendine döğme yaptırana, ribâ yiyicisine ve ribâ yedirene la'net etti. Köpek bedelinden, zina kazancından nehyetti ve suret yapıcılara da la'net etti.

83-.....BizeŞu'be, Muhammed ibn Cuhâde'den; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) cariyelerin zina karşılığı olan kazancından nehyetmiştir [114].

51- Kendisiyle Zifaf Olunmuş Kadının Mehri, Duhûlün Nasıl, Yânî Ne İle Sabit Olacağı Ve Kadını Duhûlden Yâhud Cimâ'dan Önce Boşadığında Hükmün Nasıl Olacağı Babı

84-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'e, karısına zina isnâd eden kimse hakkındaki hükmü sordum. îbn Umer şöyle dedi: Peygamber (S) Aclân oğullarından bir karı-koca arasında zina töhmetinden dolayı ayırma yaptı. Şöyle ki: Peygamber la'netleşme-den önce:
— "Allah biliyor ki, ikinizden biriniz yalancıdır, sizlerden tevbe edecek var mı?" dedi.
Onlar tevbe etmekten çekindiler. Peygamber yine:
— "İkinizden birinizin yalana olduğunu Allah bilmektedir, sizden tevbe edecek var mı?" diye sordu.
Onlar yine tevbeden çekindiler. Bunun üzerine la'netleşmedenı sonra aralarını ayırdı.
Râvî Eyyûb şöyle dedi: Amr ibn Dînâr bana: Bu hadîste birşey vardır, ben seni onu tahdîs ederken görmüyorum, dedi. O da şöyle dedi: O adam:
— Benim kadındaki mehrim, malım var? dedi. Peygamber (S):
— "Senin malın yoktur. Eğer iddianda doğru söyleyici isen, kadına onun mukaabilinde zifaf ettin. Yok eğer yalancı isen, o mal senden daha uzaktır" buyurdu [115].

52- Kendisine Mehr Takdir Edilmeksizin (Ve Dokunulmaksızın) Boşanmış Olan Kadın İçin Mut'a (Yânî Bir Malla Fâidelendirmenin Vucûbu) Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavilleri vardır: "Kendileriyle temas etmediğiniz yâhud kendilerine bir mehr ta 'yîn eylemediğiniz kadınları boşamışsanız, (bunda) üzerinize vebal yoktur. Onları -zengin olanınız kudretince, darda bulunanınız da hâlince olmak üzerema 'rûf bir fâide ile fâidelendiriniz. Bu, iyilik etmek şiarında bulunanların üzerine bir borçtur. Eğer siz onları kendilerine temas etmeden önce boşar, (fakat daha evvelden) onlara bir mehr ta'yîn etmiş bulunursanız, o hâlde ta 'yîn ettiğiniz o mehrin yarısı onlarındır. Meğer kiy kendileri vazgeçmiş olsunlar. (Ey erkekler!) Sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür" (el-Bakara: 236-237);
"Boşanan kadınların da meşru* surette fâidelenmeleri haklarıdır ki, bu, Allah'tan korkanlar için bir vazifedir.

İşte Allah akıllarınız ersin diye size âyetlerini böylece açıklar" (el-Bakara: 241-242) [116].
Peygamber (S) la'netleşmede koca, kadını boşadığı zaman, kadını için herhangibir fâidelendirme zikretmemistir[117].

85-......Bize Sufyân ibnUyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), karı ile kocaya hitaben:
— "Hesabınız Allah'a âiddir. İkinizden biriniz yalancıdır" (Ve la*netleşmeden sonra, kocaya:) "Senin kadın üzerine hâkimiyetine hiçbir hukuk yolu kalmamıştır (yânî kadın üzerine senin alâkan ve kocalık hakkın kalmamıştır, aynlmışsınızdır)" buyurdu.
Bunun üzerine koca:
— Yâ Rasûlallah! Benim mehr olarak verdiğim malım ne olacak? diye sordu.
Rasûlullah:
— "O mal sana âid değildir. Çünkü sen kadına zina isnadında doğru söylemiş olsan bile, o malt sen kadının /ercini kendine halâl kılman mukaabilinde vermiştin (ve kadımn olmuştu). Eğersen ona zina isnadında yalan söylemiş isen, mehr malını istemek sana daha uzaktır, senin için ondan ayrılman daha da uzak olmuştur" buyurdu [118].

---

[1] Talâk, lügatte herhangi bağlı bir şeyin bağım çözmek ma'nâsmadır.
islâm hukukunda Talâk, Tatltk ma'nâsında bir isimdir. Tattık de nikâh bağını çözüp salıvermektir ki, dilimizde boşamak ve boşanmak ta'bîr olunur. İslâm şerîati zaruret zamanında talâkı hukukî bir çâre olarak kabul etmiş ve bu hakkı kocanın eline vermiştir. Kan-koca arasındaki düşmanlık mahzurunun çözümlenmesi çârelerinden birisi olmak hikmetiyle kullanılacaktır. O hâlde kadının bunda doğrudan doğruya bir tercîh hakkı yoktur. Meğer ki, dilediği zaman kadın kendisini boşamakta muhtar olduğuna dâir nikâh zamanında veya sonra erkek tarafından bir tefvîz yapılmış olsun. Bu olmadığı surette, kadın ancak hul' ile kendisini kurtarmak için müracaat edebilir (el-Bakara: 229)... Burada talâk ile nikâhı fesh, tamâmiyle birbirinden farklıdır. Talâk, aile kurumunu teennî ile karı-kocanın kendi elleriyle düzeltici bir sistemdir. Fesih ise mahkemelerde herkes huzurunda da'vâlaşmak suretiyle tutulan kesin ayırıcı bir yoldur. Bu i'tibâr ile Talâk, geçimsiz bir aile kadınına karşı bir tenbîh ve hatırlatma mahiyetindedir. Bu ihtardan sonra koca tarafından iddet içinde kadına müracaat edip aile dirliğinin eski hâline döndürülmesi emrolunuyor. Kadın, iki kerre tekrar edilen bu İhtarlardan uyanmadığı takdirde, münâsebetin kesilmesi demek olan "Bâin talâk" gerçekleşiyor. Rıc'îolan talâkta, talâk ile kadın, kocasından bütün bütün ve derhâl ayrılmış değildir. Üç hayzın veya üç ayın sonuna kadar aile geçimsizliği giderilebilir. Bunun için bu arada erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden de bir hakem ta'yîn edilip barıştırma çalışmaları yapılması da emredilmiştir (en-Nisâ: 35).
[2] Buhârî burada âyetteki "tddeti sayınız" sözünün ma'nâsım açıkladıktan sonra, Talâk'ın sünnî olanını ta'rîf etmiştir. Bunun zıddı da bıd'î olan talâktır.
[3] Başlıktaki âyet ile bu hadisin ma'nâlanna göre sünnete uygun, yânî müstahsen olan talâk, kadının ay başında kirlendiği zaman değil, temiz iken ve kendisiyle cinsî münâsebet yapılmadan verilen talâktır. Binâenaleyh kadın hayız içinde hasta hâlde iken yâhud temiz hâlinde olan kadına cinsî yaklaşma yapıp da boşamak haramdır. Buna şeriat örfünde Bıd'î talâk denir ki, büyük günâhlardan sayılır. "Size nefislerinizden kendilerine ısınastmz diye zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi, bir merhamet yapması da onun âyetlerindendir..." (er-Rûm: 21) âyeti gereğince aile kurumu içinde Allah'ın yarattığı sevgi, kadının temiz hâlinde tam ve arızasız bulunur. Âİle kurumu çiftler arasındaki sevgi ve saygıya dayandıkça gayet sağlamdır. Ufak tefek saygısızlıklarla bu metin bina sarsılmaz. Fakat ailenin kurucuları arasındaki sevgi giderse, dayanaksız kalan bina yıkılır ki, bu bir tabiî talâktır. Her iki tarafın kendilerine yeni birer yuva kurabilmeleri için İslâm hukuku o tabiî talâkı şer'î bir talâk kabul ederek şekil vermiştir.
Buhârî başlıktaki âyetin sonunda sünnî talâkın ta'rîfini "Temizlik hâlinde ve cinsî münâsebette bulunmaksızın iki şâhıd dikerek verdiği talâktır" şeklinde yapmıştır.^Bununla "Sünnî" ta'bîri, farz mukaabili olan sünnete mensûb demek olmayıp, bid'at mukaabili olduğuna işaret etmişti ki, müstahsen demektir. Talâk haddizatında çirkin bir iş olmakla beraber, bunun nevi'leri arasında bu hadiste emredilen şekline "Sünnî talâk" deniliyor ki, güzel ve meşru' talâk demek oluyor.
Nikâh ile kurulmuş olan aile yuvasının çeşitli sebebler yüzünden devamı imkansızlaşır, bir ıztırab ve huzursuzluk hâlini alırsa, kan-kocayı bu ıztırâbdan kurtarıp, taraflara yeni bir aile kurma fırsatı tanıma çâresi olarak talâk müessesi meşru kılınmıştır.
Boşama ve boşanma hukuku ile İlgili bâzı Kur'ân âyetleri, Mushaf tertîbi-ne göre şunlardır: el-Bakara: 228-232, en-Nisâ: 35,130,el-Ahzâb: 49,et-Talâk; 1-7, et-Tahrîm: 5. Bunların çoğu daha sonraki başlıklarda ve hadislerde gelecektir.
[4] Bu Abdullah ibn Umer hadisi, rivayet yollarının çokluğu ile meşhurdur. Metinde Peygamber'in Umer'e: "Oğlun Abdullah'a emret de âdetini görmekte iken boşadığı karısına müracaat etsin" emrini, İmâm Mâlik vucûba hamletmiş, kişinin âdet içinde boşadığı karısına müracaat etmesi cebrolunur, demiştir. Diğer müctehidler bu emri mendûb kabul edip, o kişiye karısına dönmesi emrolunur,< cebrolunmaz demişlerdir. Hayız hâlinde talâk haramdır, fakat mu'teberdir, vâ-ki'dir. Zâhirîler'e göre vâki' değildir. İmâm Ebû Hanîfe "Kişi karısını hayız hâlinde boşarsa günâh işlemiş olur. Bu cihetle derhâl müracaat edip aile dirliğini düzeltmek îcâb eder. Bu müracaatı yapmaz da İddet müddeti mürâcaatsız geçerse, kadın bir talâk ile boş olur" demiştir.
İddet, nikâhın zevalinden sonra kadının muayyen bir zaman için bekleme-sidir.
"Hayız hâlinde talâk haram ve günâh olmakla beraber mu'teberdir" hükmünde birçok âlimlerin görüş birliği vardır, buna yalnız Zahirîler, Haricîler ve Râfizîler muhalefet etmişlerdir.
[5] Sarihler başlığın birinci kısmını da parantez içinde yazıldığı gibi, bir suâl şeklinde takdîr etmişler ve ikinci soru cümlesini ona atfetmişlerdir. Başlık bu takdîr ile daha iyi anlaşılmıştır. Başlığın ilk kısmının cevâbı olumludur, yânî talâk müessesesi meşrû'dur. Çünkü Yüce Allah nikâhı meşru' kıldığı gibi, talâkı da meşru' kılmıştır: Nitekim Yüce Allah "Boşama iki defadır..." (el-Bakara: 229), "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın... " (et-Talâk: 1) buyurmuştur. Amma Ebû Davud'un Sünen'mde sahîh bir senedle rivayet edilmiş olan "Allah'a talâktan daha sevimsiz hiçbirşey yoktur" hadisine gelince, bu sebebsiz olarak vâki' olduğu zamanki talâka hamledilmiştir (Kastallânî). Başlığın ikinci kısmındaki sorunun cevâbı da gelecek hadisteki Peygamber'in fiili ile olumlu olarak cevablandirümıştır,
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ailene katıl" sözünden alınır.Çünkü bu söz, talâktan kinayedir. Peygamber (S) o kadına bu sözle karşılık vermiştir. Bu da gerekçesi olduğu takdîrde nikahladığı karısını böyle bir sözle karşılayıp boşamasının cevazına delâlet etmiştir... (Aynî).
[7] Buhârî bununla hadîsin diğer bir yoldan gelişini göstermiştir.
[8] Râvî burada o kadını dedesine nisbetle söyledi. Hâlbuki yukarıda geçtiği üzere, onun babasının adı en-Nu'mân'dır.
[9] Bu hadislerin Talâk kitâbı'nda gösterilmesinin sebebi "Ailenin yanına git", "Yâ Useyd! Bu kadını ailesinin evine götür" emirlerinin kinaye suretiyle talâk olmasıdır.
Umeyme, Cevn oğulları'ndan Nu'mân ibn-Şerâhîl'in kızıdır. Cevn oğulları, İbn Esîr'in beyânına göre, Ezd soyundan bir kabiledir. Cevn oğulları, Kinde Emîrleri'nden idi. Rivayete göre Kinde EmîrÎ, Peygamber'le hısımlık kurmak için dul kızı Umeyme'yi Peygamber'e arzetti, O da kabul etti. tbn Sa'd'ın Hi-şâm'dan rivayetine göre, Umeyme'nin nikâhı kıyılıp kesinlik kazanınca, Peygamber'in kadınlarından Âişe ile Hafsa kıskanmışlar, Umeyme'nin yanma giderek, onun başını tarayıp kınalamışlardı. Sonra Âişe, Umeyme'ye: Peygamber yanma girdiğinde "Senden Allah'a sığınırım!" dersen bu sözden memnun olur, diye böyle söylemesini tenbîh etti. O da böyle söyledi. Peygamber de aile nizâmı üzerinde müessir olmamak için Umeyme'nin babası yanma götürülmesini emretti.
Kinayeli lafızlar talâk lafzı gibi sarîh olmadığından, bununla talâka hüküm vermek çok zordur. Mütekellimin niyeti ile haricî ve zahirî karinelere ihtiyâç vardır. Talâkta kinaye "Talâktan başka ma'nâya delâlet eden ve mütekellimin maksadı bu iki ma'nâ içinde gizli bulunan lafızdır" diye ta'rîf edilir. Hadisteki "Ailenin yanına git" sözü, talâk kasdıyle söylendiği ve talâk ifâde ettiği gibi, kadının aile ziyaretine gitmesine müsâade ma'nâsına da delâlet eder. Bu cihetle kinayeli lafızlarla verilen talâklarda mütekellimin niyetine ve zahir hâline i'ti-bâr olunur. Talâka niyet etmiş olmasıyle diyâneten talâk vâki' olur. Fakat kazaen, yânı hukuken vâki' olmaz. Meğer ki koca, talâka niyet ettiğim ortaya koyup i'tirâf eylemiş, zahirî ve haricî hâller de talâk kasdıyle söylendiğine delâlet etmiş bulunsun. Nasıl ki Umeyme hadisinde "Senden Allah'a sığınırım" demesi üzerine Peygamber'in ona: "Sen Büyük Allah'a sığındın" dedikten sonra, "Ailenin yanına git" buyurması, bu muhavere delaletiyle Peygamber'in talâka niyet etmiş olmasıyle talâk hükmünü ifâde ediyor.
[10] Buhârî burada aynı hadîsin başka bir geliş yolunu vermiştir.
[11] Bu İbn Umer hadîsinin burada tekrar getirilmesi, İbn Umer'in karısını, bir muhalefet sırasında boşamakla karşılamış olmasından dolayıdır, denildi.
[12] Şârİh İbn Hacer ile Aynî, Buhârî'nin bu başlık ile selef dediğimiz sahâbî, tabîî ve etbâu't-tâbiî âlimlerinden bir kısmının bir arada verilen üç talâkın üçünün birden vukuunu caiz görmeyenlerin mezhebine işaret ettiğini bildirmişlerdir. Buna göre pek kısa olan bu unvan ile Buhârî şöyle demek istiyor: Karısını bir defada ve bir sözle "Üç kerre boşsun!" diyerek boşayan kimsenin bu talâkını selef âlimlerinden caiz görenler ve üç talâk vâki' olur diyenler olduğu gibi, caiz görmeyenler ve yalnız bir talâk vâki' olur içtihadında bulunanlar da vardır.
Buhârî başlıkta cumhurun görüşünü almış, bunu da "Boşama iki defadır..." âyetine dayandırmıştır. Bu âyetle istidlal şekline gelince: "Talâk iki defadır" sözünün zahirinden istifâde edilen hükme göre, karısına: "Sen boşsun, sen boşsun!" diye ayrı ayrı iki talâk vermek caizdir, sahihtir, vâki'dir. Bu yolda boşamak caiz olunca, iki talâkın ikisini birden ve bir sözle "Sen iki kerre boşsun!" diyerek boşamak da caiz ve sahîh olmak lâzım gelir. İki talâkın bu suretle bir arada bir sözle verilmesi sahîh olunca "Sen üç kerre boşsun!" diyerek, üç talâkın birden verilmesi de caiz olur. Şu kadar ki, bu talâklar ayrı ayrı zamanlarda üç temizlikte verilmek îcâb ederken, bir mecliste ve bir arada cem'i ve bir sözle verilmesi bıd'îdir, nehyedilmiştir, haramdır (Cessâs, Ahkâmu'l-Kur'ân; Beydâ-vî, Envâru't-Tenzîl).
[13] Bu üçüncü başlık altında Buhârî'nin kısaca naklettiği müctehid imamların görüşleri, yerlerinde ve şerhlerde senedli olarak rivayet edilmiştir.
[14] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk "Uveymir, kadınını üç talâkla boşadı" sö-zündedir. Çünkü Rasûlullah bu boşamayı reddetmeyip tenfîz eylemiştir... (Kas-tallânî). Bu da üç talâkla boşayan kimseye üç talâk vâki' olacağına delâlet etmiştir... Bu hadîsin bir rivayeti en-Nûr Sûresi tefsirinde geçmişti (Aynî).
Hz. Umer de bu kaanûna dayanarak üç talâk vukuuna tercîhan tutunmuş olacaktır. Çünkü Uveymir'in, Peygamber emretmeden üç talâk vererek karısından kesin surette ayrılmaya teşebbüs etmesi, üç talâk vukûunun yalnız Ia'-netleşmenin bir fer'i olmayıp, yaygın bir âdet olduğunu ifâde eder. Umer'in hükmüne sahâbîlerin sükûtu bunu te'yîd eder...

"Bu unvanın ifâde ve delâlet ettiği üzere, bu mühim ve içtimaî mes'ele üzerinde üç nesil dediğimiz sahabe, tâbiûn ve etbâu't-tabiîn devirlerinde ihtilâf cereyan etmiş ve bu ihtilâf, Buhârî'nin yaşadığı üçüncü hicret asrı ortalarına kadar devam edip gelerek, fıkıh mezhebleri âlimleri müsbet ve menfî ictihâdlarda bulunmuşlardır. Hattâ burada durmayarak son asırlarda birçok tefsîr, hadîs, fıkıh âlimleri eserlerinde bu bahsi incelemişler ve bir kısmı da müstakil eserler yazmışlardır. Bilhassa Hanbelî şeyhlerinden ibn Teymiyye Fetvâ'sıyte şâir te'lîf-lerinde, tilmizi allâme tbnu'l-Kayyım t'lâmu'l-Muvakkîn'de; Şâfiîler'den Hafız İbn Hacer Tuhfetu'l-Mufttâc ile diğer eserlerinde; Hanefîler'den İbnu Humâm Fethu'l-Kadîrinde, İbn Âbidîn Durru'l-Muhtâr haşiyesi'nde; Âlûsî de meşhur tefsirinde bu bahse dâir her iki tarafın karşılıklı delillerini ve cevâblannı îzâh ile beraber, herbiri bir zümrenin mezhebini tercih etmişlerdir.
Her devirde içtimaî ehemmiyetini koruyan bu mes'ele, zamanımızda da ehemmiyetlidir... Ahmed Hamdî Akseki tarafından da mükemmel bir eser yazılmış ise de henüz basılmamıştır..." (Kâmil Miras, Tecrîd Tercemesi, II, 446 - 465).
Merhum üstâd bu mes'eleyi burada güzel bir surette inceleyip özetlemiştir. Yerinden okunması tavsiyeye değer.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rifâabeni boşamış ve boşamayı kesin yapmıştı" sözünden alınır. Bu "Boşamayı kesin yapmıştı" sözünün bir defada verilen üç talâka ihtimâli olduğu gibi, ayrı ayrı verilen üç talâka da ihtimâli vardır. Birinci ihtimâle göre Peygamber asrında bir defada verilen üç talâkın üç olarak mu'te-ber olduğuna delâlet eder. Hadîsin başlığa delîl olarak sevkedilmesinin sebebi budur.
[16] Hadîsin başlığa uyguftluğu "Erkek karısını üç talâkla boşadı" sözünden alınır. Bu sözün üç talâkın ayrı ayrı verilmiş olması uzak olmamakla beraber, bir arada verilmiş olmasına delâleti daha açıktır. İşte Âişe'nin bu iki hadîsi arasındaki mühim fark budur: Birincide "Beni boşadı ve boşamayı kesin yaptı" suretinde; ikincide "Beni üç talâk ile boşadı" ibaresiyle rivayet olunmasıdır. Hadîsin "Balçağız" ta'bîri, cinsî temastan kinayedir.
[17] Zevceleri Peygamber(S)'den zînet elbiseleri ve ziyâde nafaka istemişlerdi, bu âyetler bu sebeble indi. Bunun üzerine Rasûlullah, Âişe'den başlayarak hepsini muhayyer kıldı. Âişe: Ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu İsterim, dedi. Diğerleri de böyle söylediler... Burada bu muhayyer kılma, sırf bir muhayyer kılmak mı idi? Yoksa irâdetin elinde olsun gibi bir talâk tefvizi miydi? diye bir bahis üzerinde ihtilâf etmişlerdir... (Hakk Dîni, V, 3889).
[18] Hadîsin başlığa delâleti meydandadır. Bundan sonraki de aynı hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir. Bunda Âişe'nin "Bu bir talâk mı oldu?" sözü, bunun bir talâk olmasını inkâr yollu bir soru ile İfâde edilmiştir. Bu hadîsleri Müslim de Talâk'ta getirmiştir.
[19] Başlıktaki ta'bîrler talâk kinâyelerindendir. Bunlar talâka ve talâktan başkasına muhtemil olur. Bunlarla talâk, ancak niyet edilmişse vâki' olur. Çünkü bu ta'bîrler talâk için konulmuş değillerdir, fakat hükümde daha umûmî olan ma'nâ için konulmuşlardır. Daha umûmî olan ise, kullanma maddesinde kendisine sâdık olanların hepsine ihtimâlli olur. Onlardan biri ancak ta'yîn edici tirşeyle teayyün eder. Bu işin kendisinde ta'yîn edici ise, ancak niyettir (Kastallânî).
Buhârî bu kinayeli ta'bîrlerin aynı zamanda talâk ma'nâsına ihtimâlli olarak Kur'ân'da da kullanıldığım göstermek için bu ta'bîrlerin geçtiği bâzı âyetleri burada zikretmiştir.
[20] Bu ta'lîk, el-Ahzâb Sûresi tefsirinin evvellerinde geçmiş olan Muhayyer kılma hadîsinden bir parçadır. Bu Muhayyer kılma hadîsi'nin bir rivayeti Nikâh Kitâ-bı'nda da geçmişti.
[21] Buhârî bâb altında zikrettikleriyle yetindi de buna herhangi bir cevâb zikretmedi.
[22] Zıhâr (el-Ahzâb: 4; el-Mucâdile: 2-4 âyetlerinde geçer): Blr adamın kendi zevcesine "Sen bana anamın zahrı, yânî sırtı gibisin" demesidir ki, "Anam bana nasıl haram ise sen de bana öyle haramsın" demek olur. Bu söz, Câhiliyet devrinde ebedî boşamayı ifâde ederdi. Yukarıda zikredilen âyetler Zıhâr'da ebedî harâmhk ve talâka keffâret suretiyle muvakkat bir mâhiyet vermekte, Câhiliyet âdetini ma'-kûl bir şekilde ıslâh etmektedir: Hakk Dîni, V, 3869; IV, 4775-4780.
[23] İbn Umer'in bu cevâbını, ilim ehlinin sözünü te'yîd için getirmiştir ki, bununla başlık arasındaki münâsebet noktası burasıdır
[24] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sen birinci kocana halâl olmazsın" sözünden alınır. Çünkü birinci kocası, onu üç talâkla boşamıştı. Haram ta'bîri de şübhesiz üç talâkın ardından söylenir. Âişe'nin rivayet ettiği bu Rifâa'nın karısı hadîsinin bir rivayeti yakında geçmişti ve orada bâzı açıklamalar verilmişti... (Aynî).
[25] Bu hadîs Müslim'de daha açıktır: ... Saîd ibn Cubeyr, İbn Abbâs'tan tahdîs ederek yazdı ki, İbn Abbâs R), kişinin kendi karısını nefsine haram kılması hakkında: Bu söz keffâret vermesi lâzım gelen bir yemindir (talâk değildir), der İdi. İbn Abbâs bunun ardından el-Ahzâb: 21. âyetini söyledi (Müslim Ter., IV, 415-416).
İbn Abbâs delîl olarak bu âyeti okumakla et-Tahrîm Sûresi'nİn inmesi se-beblerinden biri olmak üzere rivayet edilen Peygamber'in cariyesi Mâriye'yi kendisine haram etmesi kıssasına işaret etmek İstemiştir.
Şârih Hattâbî de: Âlimlerin çoğu Rasûlullah'ın cariyesi Mâriye el-Kibtıyye'yi kendisine haram kılması üzerine indiğini söylediler, demiştir. İnme sebebi birkaç hâdise olmuş olabilir.
[26] Hadîsin başlıktaki âyetle uygunluğu meydandadır.
Rasûlullah'ın halâl ve mübâh olan birşeyi nefsine haram kılması ve bunun gizli kalmasına dikkat etmesi, kadınlarını memnun etmek ve aralarında iki hi-zib hâlinde hissolunan fıtrî kadınlık kıskançlığının aile nizâmı üzerinde aksi te'-sîr yapmasından sakınmak içindi. Fakat bunun bir halâlı haram kılacak dereceye varması uygun olmadığı açıkça bildirilmiştir. İşte bu hâdise, başlıktaki ve devamı olan âyetlerin inmesinin sebebi olmuş oluyor.
[27] el-Mağâfîr, el-Mağâsîr ma'nâsmadır ki, Sumâm ve Urfut gibi meşe ağaçlarından terleyip akan zamka benzer şıraya denir. Müfredi "Minber" vezninde "Miğfer" ve "Mağfur", mimlerin ötresiyle "Muğför" ve "Muğfir"... gelir... (Kaamûs Ter.).
Bir bitkidir ki, yaprağı geniş olup dikenleri vardır, yeryüzüne yayılır, meyvesi pamuk gibi beyaz ve çirkin kokuludur. Bal ansı ondan yer... (Aynî).
[28] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Peygamber'in kendisini bal içmekten men' etmesinin bulunması bakımındandır. Bu men* de Peygamber'in "Benim ona ihtiyâcım yoktur" sözünden anlaşılır. Bunu Hişâm'ın rivâyetindeki "Ben yemin ettim, bunu kimseye haber verme" dedi, akabinde "Ey Peygamber... "âyeti indi ziyâdesi te'yîd etmektedir.
Tahrîm, İ'tikaadî veya fiilî, aslî veya arızî, muvakkat veya gayrı muvakkat surette haram etmek, haram kılmak veya men' eylemek, mahrum kılmak ma1-nâlanna gelebilir ki, ya ilâhî teshir ile veya zorla veya akıl cihetinden yâhud şer'î cihetten yâhud resim ve âdette emri sayılan biri tarafından yasak veya men' edilmek, mahrum kılınmak suretlerini şâmil olup, talâk, zıhâr, îlâ gibi bâzı yemîn kısımları da buna dâhil olur. Burada ise Peygamber'in kendine yaptığı bir haram kılma vak'asının ismi olarak, bu sûre O'na muzâf kılınmıştır. Ve esasen haram kılma, Allah'a âid olup, Allah'ın halâl kıldığım harâ;;ı kılmak iyi olmadığı anlatılmıştır.
Bu vak'anın hulâsası burada nakledilen hadîslerde anlatılmıştır (Hakk Dîni, VI, 5084). Elmalıh Muhammed Hamdı Yazır, Tahrîm Sûresi tefsirinin baş tarafında bu konuyu iyice incelemiş, birçok hadîslerin tercümelerini verdikten sonra, bunlarla sûrenin iniş sebeblerini ayrı ayrı irtibâtlamış ve bu konuda çok güzel doyurucu bilgileri özetlemiştir: VI, 5084-5102.
[29] İbn Abbâs'ın bu sözünü, İbn Ebî Şeybe, Abdullah ibn Numeyr'den; o da İbn Cureyc'den; o da Atâ'dan; o İbn Abbâs'tan "Talâk ancak nikâhtan sonra, hürriyet vermek de ancak mâlik olmadan sonra vardır" lafzıyle rivayet etmiştir. Bu, hakkında ihtilâf bulunmayan bir hususdur. Şübhesiz Allah da talâkı nikâhtan sonra kılmıştır (Aynî).
KÎrmânî de şöyle demiştir: En yüksek fakîhlerden bu yirmiüç kişilik cemâatin isimlerini saymaktan Buhârî'nin maksadı, kadının nikâhtan önce boşanmayacağı üzerinde icmâ olmasının yakın bulunmasını bildirmektir (Kastallânî). .... Bu, meşhur hilâfîyât mes'elelerindendir. Âlimlerin bu mes'elede mutlak olarak talâkın vâki' olması, mutlak olarak vâki' olmaması, umûmî olanla husûsî olan arasında tafsîl yapma gibi çeşitli mezhebleri vardır. Cumhur, talâkın vâki' olmayacağı üzerindedir. Buhârî de bunu göstermiştir.... (Fethu'l-Bârî).
[30] Burada isimleri sıralanmış olan fakîhlerin görüşleri, şerhlerde ve diğer ilgili yerlerde hep senedli olarak rivayet edilmiştir
[31] Fîr'aynlann âdetinden biri şu idi: Onlar boş kadına ancak isteme ve rızâsı ile yaklaşırlardı, fakat evli kadına yaklaşmaları böyle değildi. Onlar evli kadını sevdikleri zaman, onu kocasından zorla alırlardı (Kastallâni).
Buhârî bu başlık altında îbrâhîm kıssasını zikretmekle, zorlanma hâlinde böyle söyleyen kimseye, tbrâhîm kıssasında vâki' olana kıyâs ederek bu sözün kendisine zarar vermeyeceğine delîl getirmek istemiştir. Çünkü İbrâhîm'e, Fir'-avn'ın arzularında kendisine muhalefet edenleri öldürmekte olduğu tahakkuk ediyordu. Onun o vakitte hâli, zorlanmış olan kimsenin hâli gibidir. Hattâ daha kuvvetli idi. Çünkü bu Fir'avn'ın kâfirliği, zulmü ve en küçük birşeyde kendisine muhalefet edenlere azabı çok şiddetli idi... (Aynî).
Buhârî, İbrahim'in bu kıssasının anlatıldığı hadîsi Hibe, Ikrâh, ve Peygamberler Kitâbları'nda da getirmiştir.
[32] Buhârî bu bâbda, öfke, zorlama, sarhoşluk, delilik, hâllerinde kasd ve irâdeye bitişik olmayarak verilen talâkların şer'î ve hukukî kıymeti olmadığını birçok sahâbî ve tabiî âlimlerinden nakletmektedir. Iğlâk kelimesinin ma'nâsmda ihtilâf edilmiştir. Bunun aslı olan Ğalak, kapı kapamak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.) Hicaz âlimleri Iğlâk'ı İkrah ile; Irak âlimleri Gadab ile tefsir etmişlerdir.
İbn Esîr de en-Nihâye'de Ğalak\, göğüs darlığı ve sabır azlığı diye tefsîr etmiştir, tbn Hacer; Buhârî'nin "Bâbu't-Talâk fi'1-Iğlâk ve'1-Kurh" başlığındaki "el-Kurh" kelimesini Iğlâk üzerine atfetmiş olması, Iğlâk ile Gadab ma'nâsını kas-dettiğine açıkça delâlet eder, demiştir.
İkrah, "İnsanın tab'an veya şer'an istemediği şeye sevk ve icbar edilmesi" diye ta'rîf olunduğuna ve Gadab da gayrı iradî meydana gelen heyecanlanmadan ibaret bulunduğuna göre, Öfkeli hâldeki ve zorlanma hâlindeki talâklar, irâdeye bitişik olmamakta birleşirler. Şerhlerde Mukreh, "Zâilu'l-irâde"; Sarhoş da "Zâilu'1-akl" olarak ta'rîf olunuyor. Bu ta'lîle göre, zorlanan kişinin ve sarhoşun talâkı da mu'teber olmamak gerektir.
Buhârî bunların talâklarının mu'teber olmadığına meşhur niyet hadîsini delîl getirmiştir. Bu hadîs gereğince kişinin her türlü söz, fiil ve hareketlerinin kıymeti ancak niyetine bağlıdır. Niyetin her türlü hareket ve işler üzerinde pek büyük te'sîri vardır. İşte böyle yüksek bir hakikati bildirmekte olduğu içindir ki, Buhârî, Sahîh'ini de bu hadîsle başlatmıştır. Özetle ifâde edilirse, bu hadîste vicdanî temayüllerimizin, medenî münâsebetlerimizin hayır veya şerre yakın, iyi veya fena olmasının tek mi'yârı, niyetlerimiz olduğu ve her fiil ve hareketin îcâb veya terkinde niyetin hâkim bulunduğu teblîğ buyurulmuştur.
[33] Bundan önceki haşiyede de belirtildiği gibi, Buhârî Sahîh'mm en başında yazmış olduğu Niyet hadîsi ile burada zikredilen şeylerde niyetin mu'teber olduğuna işaret etmiştir. Çünkü aslında hüküm ancak âkil, muhtar, kasdedici, hatırlayıcı olan kimselere yönelir. Zorlanan, muhtar değildir. Sarhoş, sarhoşluğu içinde âkil değildir. Mecnûn da deliliği hâlinde böyledir. Yanılan ve unutan da hatırla-yıcı değildir (Aynî).
"Sende delilik var mı?" hadîsi, Mutehâribûn ve Hudûd'da senediyle getirilen hadîsin bir parçasıdır. Hamza'nın sarhoşluğu hadîsi Mağâzî'de, Bedir harbi bâbı'nda senediyle geçmişti.
"Her kavmin talâkı kendi dilleriyle olur" fıkrasında Aynî, Farsça ve Türkçe talâk ta'bîrlerini yazarak misâl vermiştir ki, bu, kendisinin üç dili çok iyi bildiğinin şâhidlerindendir.
Bu başlık altında isimleri ve sözleri verilmiş olan sahâbî, tabiî fakîhlerinin bu görüşleri şerhlerde hep senedleriyle birlikte rivayet edilmiştir.
[34] Bu hadîste vesveseden ibaret olan nefsî hâtıralar ve temayüller, zihnî varlıklar dan ibaret olduğu için, bunların ma'siyet olmakta hiç te'sîrleri yoktur. Bunlar haricî vücûd ile fiilen veya kavlen meydana çıkmakla mes'ûjiyet sabit olur. Şu kadar ki, bu hâtıralar gelip geçici olmakla şartlanmıştır, bir de var ki ma'siyet hâtırası üzerine gönülden silinmez bir surette ısrar edilirse artık bu hâl, kalb için bir âfet ve ma'siyet olduğundan, buna uhrevî mes'ûliyet ve ceza terettüb eder.
[35] Hadîsi burada getirmekten maksad "Sende delilik var mı?" sorusudur. Çünkü bunun gereği şayet o zât deli olsaydı, kendi ikrârıyle amel edilmeyecekti. Bu sorudan da murad, "Sen bazen cinnet getirir, bazen ayılır mısın?" demektir. Çünkü Peygamber ona hitâb ettiğinde, o ayıktı yâhud hitâb ona, soru orada hazır bulunanlaradır (Kastallânî).
[36] Bu da Mâiz kıssası hakkında Ebû Hureyre'den gelen diğer bir hadîstir. Bu kendi nefsi aleyhine dört kerre şehâdet edip de hukuken suçu sabit olan ve akabinde taşlanan kimse Mâiz ibn Mâlik el-

Eslemî'dir. Buhârî bu bâbda getirdiği bu iki hadîsi Muhâribûn Kitâbı'nda da; Müslim ise Hudûd Kitâbı'nda getirmiştir
[37] eî-Hal\ hâ'nın fethi ve lâm'ın sükûnu ile esvâb makûlesini soyup çıkarmak, nez' ma'nâsınadır...
el-Hul'u, hâ'nın ötresiyle zevç ve zevcesini kendinden ya başkasından bedel mukaabilînde talâk, yânî nikâhından izâle eylemek ma'nâsınadır. el-Muhâlea ve't-Tehâlu': Zevç, zevce hul'u edişmek; el-Ihtılâ', iftiâl vezninde hatun mehri-ni bahş yâhud gayrı bedel verip, zevcinden boş olmak ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.)
Bununla ta'bîr edilmesi, erkekle kadının birbirine libâs olmasındandır: el-Bakara: 187.
[38] Bu âyette hulu'da yapılacak şeyin beyânı vardır. Bu, kocasından bedel verip ayrılmış olan Sabit ibn Kays'ın karısı hakkında inmiştir ki, İslâm'da ilk yapılan hulu'dur. Bu suretle, huF olup nikâhtan sıyrılmak caizdir ve bu bir bâin talâk olur ve talâkın da böyle ric'at caiz olmaz bâin nev'i vardır (Hakk Dîni, I, 787).
[39] Umer, Usmân ve Tâvûs'un uygulama ve sözleri şerhlerde ve yerlerinde senedli olarak rivayet edilmiştir.
[40] Hadîsin başlığa uygunluğu, hulu'da talâkın nasıl yapılacağının beyânı bulunması yönündendir. Hadîste de görüldüğü gibi, mal mukaabilinde zevcin nikâhı izâle etmesine islâm hukukunda "Huiu'" denir. Kan-kocanın nikâhı feshetmelerine de "Muhölea" denir. Rasûlullah'ın Sabit ibn Kays'a: Bustânı al talâkını ver! buyurması, îcâbî bir emir değildir. Sevimsiz vaziyette nikâhın devamı her iki taraf için fesadı gerektireceğinden, iki tarafın hallerini iyileştirmek için verilmiş irşâdî bir emir ve tavsiyeden ibarettir, denilmiştir
[41] Buhârî bunları yukarıda geçen "Ezher bunda İbn Abbâs'tan diye mutâbaa olunmuyor" sözünü te'yîd için zikretmiştir... (Aynî).
[42] Buhârî bu rivayetle Sabit ibn Kays'la hulu'laşan kadının isminin Cemile olduğuna işaret etmiştir...
[43] Hakemi seçme hakkı evvelâ zevç ve zevceye âiddir. Ve bunun her iki taraftan aKrabâlannın müşâveresiyle yapılması müstehâb olacağı da "Min ehlihî" ve "Min ehlihâ" kayıdlarının işaretinden anlaşılıyor. Zira akrabaları onların iç yüzlerini daha iyi bilirler ve salâhlarını daha ziyâde arzu ederler. O hâlde akrabaları bulunmadığı veya yabancılardan olmaları kendilerince uygun görüldüğü surette şübhesiz caiz olmak lâzım gelir.
Bu hakemlerin selâhiyet dereceleri ne olacaktır? Te'lîf veya ayırma, her ikisini de yapabilirler mi? Bu noktada müctehidler ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir... Şübheyokki, âyetin siyakı, te'lîf üzerindedir. Ayırmadan bahis münâsib görülmeyip, ondan sükût edilmiş ve bunun için bir ictihâd konusu olmuştur (HakkDîni, II, 1353).
[44] Hadîsle başlık arasında uygunluk şöyledir: Fâtıma'nın, Alî'nin başka bir kadınla evlenmesine razı olmaması, Alî ile aralarında vukû'u beklenen şikaak olmuştu. Peygamber (S) îmâ ve işaretiyle Alî'yi bu ikinci evlilikten men' etmesiyle aralarında aynhk meydana gelmesini önleyip savmıştır (el-Kirmânî ve diğerleri).
[45] Başlıkla uygunluğu şöyledir: Hürriyete kavuşturmak için talâk olmayınca, satış evleviyetle talâk olmaz. Şayet hürriyet verme bir talâk olsaydı, Rasûlullah Berî-re'yi muhayyer kılmazdı (Aynî).
[46] Buhârî, âdeti olduğu üzere bu başlığın, burada getirdiği Berîre kıssası hadîslerinin bâzı tarîklerinde mevcûd olduğuna işaret etmek istemiştir... (Aynî).
[47] Hadîsin başlığa delîlliği "Ben ancak şefaat ediyorum" sözündedir.
[48] Berîre kıssasının bu rivayetinde, Berîre'nin köle olan kocasından ayrılmak hususunda muhayyer kılındığı ziyâdesi gelmiştir.
Köleyi hürriyete kavuşturanın velâsı (velilik hakkı) alınıp satılmaz ve hibe edilemez... Bundan bilinir ki, âzâd edilen şahıs öldüğünde ona, âzâd eden veya âzâd edenin mirasçıları vâris olurlar.
[49] Âyetin devamı: "Müşrik erkeklere de, onlar îmân edinceye kadar (mü'min kadınları) nikahlamayın. Mü 'min bir kul müşrikten, o sizin hoşunuza gitse de elbette hayırlıdır. Onlar sizi cehenneme çağırırlar, Allah ise kendi iradesiyle cennete ve mağfirete çağırır. O, insanlara âyetlerini apaçık söyler. Tâ ki iyice düşünüp
ibret alsınlar".
"Nikâh, lügatte zammetmek ma'nâsından alınmış olarak, Örfte sifâhın, yânî zinanın zıddı olan cinsî münâsebeti meşru' kılan akd ma'nâlarında kullanır. Şer'an "Muta' müki üzerine cereyan eden bir akd" diye ta'rîf olunur ki, burada murâd budur.
Müşrik, Kur'ân dilinde iki ma'nâya gelir ki, biri zahirî, diğeri hakîkîdir. Zahirî müşrik, açıktan açığa Allah'a şerik koşan, ilâhın birden fazla olmasına kaail olanlardır. Bu ma'nâca kitâb ehline müşrik denmez. Hakîkî müşrik de hakîkaten tevhîde ve İslâm Dîni'ne kâfir olanlar, yânî mü'min olmayan gayrı müslim-lerdir. Bu ma'nâca kitâb ehli olan Yahûdî ve Hristiyanlar dahî müşriktirler. Zirâ bunlar zahiren tevhîd iddialarına rağmen, hakikatte Allah'a çocuk isnâd ederler. Nasârâ "Teslîs"e kaaildirler ve "Mesîh, ibnu'llahtır" (et-Tevbe: 30) derler. Yahûdîler de "Uzeyr ibnu'llahtır'*(et-Tevbe: 30) demişlerdir. Böyle demekle beraber Tevhîd de İddia ederler. Binâenaleyh her ikisi de zahirde müşrik değilseler de hakikatte (gizli) müşriktirler. Bunun için mutlak olarak müşrik denildiği ve bilhassa îmân mukaabili zikredildiği zaman ıtlak üzere cereyan eder ve umumiyetle kâfirleri şâmil olur. "Kitâb ehlinden olan kâfirler de, müşrikler de size Rabb'inizden hiçbir hayır indirilmesini istemezler..." (el-Bakara: 105) gibi mutlak küfr ile bi't-tekaabül zikredildiği zaman da, müşrik, kâfirden daha husûsî olarak kitâb ehlinden mâadasına hâss olur. Bu âyette de müşrikât ve müşrikin mü'min mukaabili olarak mutlak ve eliflâm ile süklenmiş olarak en şâmil, istif-râklı, âmm bir lafızla zikredilmiş bulunduğundan zahirî ve hakîkî bütün müşrikleri, yânî umûm kâfirleri şâmildir... Bunda hürmetin şiddetine tenbîh için umûmî olarak gayrı mü'minlere müşrik denilmiş "Onlar ki sana indirilene de, senden evvel indirilenlere de inanırlar. Âhirete ise onlar, şübhesiz bir bilgi ve inanç beslerler" (çi-Bakara: 4) medlûlünce Muhammedî teblîğât veçhile mü'min muvahhid olmayanların hepsinde, zahiren olmasa bile hakîkaten bir müşriklik bulunduğu ve bunlarla nikâhın ateşe atılmak demek olduğu da bilhassa hatırlatılmıştır ki, hürmetin şiddetine tenbîhtir. Ancak "Sizden evvel kitâb verilenlerden hürr ve iffetli kadınlar..." (el-Mâide: 5) âyeti beyânıyle, bu âyetin birinci fıkrasından kitâb ehli kadınları İstisna olunarak, kitâb ehlinden kız almaya kerahetle ruhsat verilmiş ve fakat ikinci fıkra muhkem olarak kalmış ve kız vermek hiçbir surette tecvîz edilmemiştir..." (Hakk Dîni, I, 770 - 774).
[50] Hadîsin başlığa uygunluğu, İbn Umer'in başlıktaki âyetin umûmu ile amel et miş ve onu ne tahsis edilmiş, ne de neshedilmiş olarak görmemiş olması yönün-dendir. "Ekber" sözü HristİyanIar'ın "Mesîh ibnullahtır" demelerine ve Yahûdîler'in "Uzeyr ibnu'ilahtır" (et-Tevbe: 30) demelerine işarettir... (Aynî).
[51] O müşriklere verilen bu bedeller, müslümân esirlerin fidyeleri nev'indendi, artık onlara mâlik olmaları caiz değildi. Çünkü onlardaki köle edilme sebebi olan küfür kalkmıştı.
[52] Hadîs, Buhârî'nin yalnız olarak rivayet ettiklerindendir. Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, çünkü hadîs bu husustaki uygulamaları içine almaktadır. Bu hadîsteki uygulamalar şu âyetteki hükümlere göre yürütülmüştür: "Ey îmân edenler, mü'min kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların îmânlarını daha iyi bilendir. Fakat siz de mü 'min kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz, onları kâfirlere döndürmeyin. Bunlar onlara halâl değildir. Onlar da bunlara halâl olmazlar. Kâfir zevcelerinin sarf ettikleri mehri onlara geri verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi tutmayın. Sarf ettiğiniz mehri isteyin. Kâfirler de (size hicret eden mü'min kadınlara) harcadıklarını istesinler. Bu Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (el-Mumtehıne: 10).
Bu Ümmü'l-Hakem, Peygamber, Ümmü Seleme ile evlendiği zaman orada hazır bulunmuştu. Ümmü'l-Hakem Mekke fethi günü müslümân oldu. "Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın... "âyeti indiği zaman, bu kadın Iyâd ibn Ganm el-Fıhrî'nin nikâhında idi. O zaman Ümmü'l-Hakem'i boşadı da onunla Abdullah ibn Usmân es-Sakafî evlendi. Sonra bu zât, Cezîre beldelerinin çoğunu fethetti ve Rumlar üzerine ilk asker birlikleri geçiren de bu zât idi. Şam'da yirminci hicret yılında altmış yaşında iken Öldü... (Aynî).
[53] Başlıkta İşaret edilmiş olan soruların cevâbları, başlık altında getirilmiş bulunan nakillerle verilmiştir. Burada getirilmiş olan görüşlerin hepsi şerhlerde ve yerlerinde senedli olarak rivayet edilmiştir.
[54] Hadîsin başlığa uygunluğu, bunda başlığın içine aldığı mes'elenin aslına ilgisi bulunması yönündendir. Bu kadar ilgi de kâfidir. Buhârî bunu burada iki se-nedle getirmiştir. Bunlardan biriyle gelen hadîs Şartlar Kitâbı'nda geçmişti... (Aynî).
Buna "Kadınlar Bey'atı"denir; birçok defalar yapılmıştır: Medine ye hicretten sonra da, Mekke fethi günü de bu şartlarla kadınlardan bu şekilde bey'at alınmıştır.
[55] Iyîâ, esasen yemîn etmek ma'nâsınadır. Şer'an zevcesine cima etmemek üzere yemîn etmektir...
Iylâ ile dönme yapmayıp, talâka azmetmek mes'elesinde selef üç suretle ihtilâf etmişlerdir: İbn Abbâs: Talâkın azimeti dört ayın bitmesidir, demiştir, tbn Mes'ûd, Zeyd ibn Sabit ve Usmân ibn Affân'ın kavilleri de budur. Bunlar bir bâin talâk vâki' olur demişlerdir. Alî, İbn Umer ve Ebu'd-Derdâ'dan İki rivayet vardır ki, biri evvelkiler gibidir. Biri de müddet geçtikten sonra ya rucû' etmek veya boşamak üzere koca tevkîf olunur ki, Âişe'nin kavli de budur. Üçüncü kavil Saîd ibn Museyyeb, Salim ibn AbdİIlah, Ebû Bekr ibn Abdirrahmân, Zuhrî,. Atâ, Tâvûs kavlidir ki, dört ay geçtiğinde bir rıc'î talâk vâki' olur. Hanefîler evvelkine, Şafîî ve MâlİIkîler de ikinciye kaail olmuşlardır. Talâk lafzı sarîh olup, rıc'i ifâde ederse de azimeti talâk ta'bîri kinaye gibi beynûnette (ayrılıkta) zahirdir. Sonra azm, kalbî işlerden olduğu için ayrıca telâffuzu gerekir değildir. Iylâ yemini buna kâfidir. Bir de bu âyette ıylâ için rucû' veya talâk arasında başka bir şıkk yoktur. Binâenaleyh bu yemini bozmamak, onunla talâka azimdir. Bu azm ile ıylâ, talâka niyet edilen kinayeli lafızlar kabîlinden olmuş olur ki, bunlarla da bir bâin talâk vâki' olur. Iylâda artık koca başkaca bir de boşama yapsın diye beklenerek, üçüncü bir şıkk ihdas olunamaz" {Hakk Dîni, I, 781-782).
[56] Hadîslerin başlıkla ilgileri gizli değildir.
Buhârî buradaki zâtların görüşlerini de senedli olarak Târihinde rivayet etmiştir... (Aynî).
[57] Başlığın birinci fıkrası talâk konusuyla doğrudan ilgilidir. Buhârî kayıp eşyalar ve mallara âid olan ikinci fıkrayı ise istidrâd olarak zikretmiştir.
Lukata, yerde bulunan ve sahibi bilinmeyen maldır. Dâlle, kaybolmuş canlı hayvan ma'nâsında kullanılır.
[58] Bu son sözlerden hâsıl olan -Fethu'l-BârT de de ifâde edildiği gibi-şudur: Yahya ibn Saîd bu hadîsi el-Munbais'in âzâdhsı Yezîd'den mürsel olarak tahdîs etti. Sonra Sufyân'a, Rabîatu'r-Re'y'in bunu el-Munbais'in âzâdhsı Yezîd'den; o da Zeyd ibn Hâlid'den şeklinde tahdîs ettiğini söyledi, böylece hadîsi ona ulaştırıyordu. Sufyân bunu, Rabîa'ya kavuşması ve ona bundan sorması; onun da bunu ikrar etmesi üzerine yüklenmiştir.
Hadîsin başlığa uygunluğu şu bakımdandır: Kaybolmuş hayvan, kaybolmuş kimse gibidir. Kaybolmuş hayvanda mâlikin mülkiyeti devam ettiği gibi, nikâhın da karı-koca arasında bakî olması vâcib olur.
Bu hadîs Lukata KİtâbI'nda birkaç kerreler geçmiştir (Kastallânî).
[59] Sırt ve arka demek olan "Zahr" kelimesinden alınmış olan Zıhâr veya Muzâ-hara, bir kimsenin zevcesine "Sen bana anamın zahn, yânî arkası gibisin" demesi veya onun bir uzvunu kendine mahrem olan kadınlardan birinin karın, bel, kasık gibi bakmak haram olan bir uzvuna benzetmesidir ki, halâlı haram kılan çirkin bir sözdür. Bu ma'nâca Zıhâr ve Muzâhara bir ayrılma ma'nâsını içine aldığından, "Zahîr olmak" ma'nâsına "Muzaheret"ten ayırmak için "Miti" ile kullanılır. Onun için "Yuzâhırûne nisâehum" denilmeyip "Yuzâhırune min nisâihîm" buyurulmuştur. Evvel emirde bu, söylenmesi caiz olmayan bir mün-ker, bir cinayet, bir yalandır... Ve haberleri olsun ki onlar, o zıhâr sözünü söyleyenler herhalde münker, yânî gayrı meşru', çirkin bir lakırdı ve bir yalan söylüyorlardır. Yalandır; çünkü kadınları anaları değildir. Hem başkasına zarar verici bir yalandır, bir tezvirdir. Kadının gönlünü kırar ve hukukunu haleldar eder. Bununla beraber Allah'ın halâl kıldığım haram kılmak gibi bir küstahlıkla Allah haklarına tecâvüzdür. O hâlde ağıza alınmaması lâzım gelen bir cinayet, bir günâhtır. Fakat söylenince de hükümsüz kalamaz. Yalan ihbarı olmakla beraber, gerektirmesiyle bir hürmet inşâsından hâli de olamaz. Öyle ki, erkeğin ağzından çıkan bu çirkinlik, kadının hayız zamanındaki ezaya benzer bir hürmet ifâde eder... (Hakte Dîni, VI, 4778-4779)
[60] Bu el-Hasen ibnu'1-Hurr, büyük bir fakîhtir. Buhârî'nin ondan Sahih içinde bundan başka rivayeti yoktur.
[61] " Veüezîne yuz&hirûne min nisâihim summe yeûdûne li-mâ-kaalû = Kadınlarından Zihâra kalkışıp da sonra dediklerini telâ/î için dönecek olanlar", yânî söylediklerini geri alıp evvelki gibi zevcesiyle geçinmek, zevciyet muamelesi yapmak isteyenler ki, bunu istemelidirler. Fakat kendilerini kirletmiş olan o çirkinliği telâfi edip temizleyebilmek için sâdece niyet etmek veya sözü geri almak kâfi gelmeyip, ona keffâret olacak güzel bir amel yapmak da lâzımdır. Onun için yânî zi-hârdan dönmek için çâre, bir köle âzâd etmektir... Bu âyetteki "Avdet"in ma'nâsında birkaç vecih söylenmiş ise de, muhtar olan ma'nâ "Ade'l-ğaysu alâ mâ efs^dehû" meselinde olduğu gibi, bozduğunu ıslâh ve telâfi için düzeltmek üzere dönmek demektir. {Hakk Dîni, aynı yer).

Zıhâr hakkında Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'de birçok hadisler vardır. Buharı kendi şartı üzere olmadıkları için onları zikretmemiştir (Kastallânî).
[62] Âlimler topluluğu, işaret anlatıcı olduğu zaman konuşma yerine geçeceği görüşüne gitmişlerdir
[63] Buhârî bu başlık altında işaretin talâkta ve diğer işlerde konuşma yerine geçeceğine tenbîh için çeşitli hükümlere işaretlerin zikrini içine alan birçok hadisler zikretmiştir. Burada birer parçasıyle zikredilen bu hadîslerden İbn Umer'inki Cenâzeler'de, Ka'b'mki Mulâzeme'de, Esmâ'nmki Kusûf'ta, Enes'inki Namaz Kitâbı'nda, İbn Abbâs'ınki İHm'de ve Hacc'da, Ebû Katâde'ninki de Hacc'da senedleriyle geçmiştir.
[64] İbn Abbâs hadîsinin bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda, Zeyneb ibnetu Cahş hadîsinin bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.
[65] Ebû Hureyre hadîsinin bir rivayeti Cumua Kitâbı'nda geçti.
Peygamber'in bu işareti icabet müddetinin pek kısa olduğuna açıkça delâlet ederse de, bâzıları Peygamber'in baş parmağını elinin ortasına tesadüf eden diğer İki parmağına bastığına bakarak, o saatin mübhem olduğuna işaret ettiğine hükmetmişlerdir.
[66] Bu hadîsle Şâfiîler, Mâlikîler, Hanbelîler kaatilin öldürdüğü şekilde öldürülmesine delîl getirmişlerdir. Ebû Hanîfe, "La kavede illâ bi's-seyf" hadîsinden dolayı, ancak kılıçla öldürülür demiştir.
[67] Bunun bir rivayeti Fiten'de gelecektir.
[68] Bunlardan Abdullah ibn Ebî Evfâ'nın hadîsinin bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda; Abdullah ibn Mes'ûd'un hadîsi Namaz Kitâbı'nda; Ebû Hureyre'nin hadîsinin bir rivayeti Zekât'ta geçmiştir.
Bunların hepsinde el İle işaret ederek anlatma fikrası mevcûd olduğu için, başlığa delâletleri apaçıktır. Bunları bu kadar güzel bir tertîbie sıralayarak konuyu birçok delillerle en kuvvetli şekilde tesbît eden İmâm Buhârî'ye kıyamete dek gelecek nesiller adına teşekkürler ve Yüce Allah'tan bol rahmetler!... (M. Sofuoğlu)
[69] Bu (en-Nûr: 6-9) âyetlerinde bildirilen li'ân müessesesi, Tefsîr kısmında da geçtiği gibi, karısına zina isnâd edip de ne erkek iddiasını, ne de kadın berâetini şâ-hidlerle isbât edemedikleri takdirde, iki tarafın la'netleşmeleri, yânî la'nete bitişik yemîn ile te'kîd edilmiş şehâdetleriyle, onlar için ve kıyamete kadar gelecek benzerleri için hukukî bir çâre, bir çözüm yoludur.
[70] Buradaki "Ba'zu'n-nâs", Kûfeliler'dir, onların içinde Ebû Hanîfe de vardır. Bu, daha önce geçen "Bu bâzı Hicaz ehlinin kavlidir" fıkrasına münâsibdir (Kastallânî).
[71] Buhârî bu sözlerinin hepsi İle dilsizin li'ân ve hadd mes'elesinde hükmü konusunda Hicaz ehli ile Kûfeliler arasındaki ihtilâfı beyân etmek istemiştir.. (Aynî).
[72] Başlığa uygunluğu "Sonra eliyle işaret etti..." sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Ensâr'ın Menkabeleri'nde geçmişti, fakat oradaki rivayette "Sonra eliyle işaret etti: Parmaklarını topladı, sonra da eliyle birşey atan kimse gibi onları yaydı" fikrasını söylemedi.
[73] Bunun bir rivayeti en-Nâziât Sûresi tefsirinde geçti.
[74] Müslim'in rivayeti daha tafsîllidir: Rasûlullah iki elinin on parmağını açarak: "Bir ay şöyledir, şöyledir" buyurdu ve üçüncüsünde baş parmağını kısarak "Ve şöyledir. Bâzı ay da şöyle, şöyle, şöyledir" buyurup, on parmağyleüç defa işaret etti (Oruç Kitabı).
[75] Mudar ve Rabîa, meşhur iki kabiledir.
[76] Peygamber'in iki parmağının arasını biraz açarak cemâate göstermesi, Peygam-ber'le ümmet ferdleri arasındaki derece farkına işaret içindir.
[77] ez-Zemahşerî: et-Ta'nz, birşey zikretmendir ki, sen onunla zikretmediğin bir-şeye delâlet edersin. Kinaye ise şeyi, konulmuş olduğu lafzının gaynsıyle zikretmendir, demiştir.
[78] Başlığa uygunluğu "Benim siyah bir çocuğum'oldu" sözünden alınır. Çünkü bunda çocuğu kendinden nefyetmeye bir ta'rîz vardır. Ben beyazım, bu çocuk siyahtır; binâenaleyh benden olmaz demek istemiştir. Buharı bunun bir rivayetini Muhâribûn Kitâbi'nda da getirmiştir. Hudûd'da da gelecektir.
Dâvûdî: "Lealle" burada tahkik içindir, "Belki" ma'nâsma değildir, dedi. Kûfeliler ve Şafîî bu hadîsle delîl getirdiler de ta'rîzde hadd yoktur, li'ân da yoktur. Çünkü Peygamber, karısına bu ta'rîzi yapan adam üzerine haddi vâcib kılmadı. İmâm Mâlik ta'rîzde hadd ve li'ânı vâcib kıldı...
İbnu'l-Arabî de: Bu hadîste benzeriyle kıyâs ve i*tibârın sahîhliğine kesin bir delîl vardır... demiştir... (Aynî).
[79] Hadîsin başlığa delîlliği açıktır.
[80] Bâşhğa uygunluğu, la'netleşmeyi ve buna başlayanın erkek olduğunu içine alması yönündendir.
[81] Başlığa uygunluğu "Uveymir, Rasûlullah emretmeden önce kadını üç talâkla boşadı" sözündedir. Şübhe yok ki Uveymir, kadını la'netleşme yapmasının ardından boşamıştı.
Bu mes'elede fakîhler arasında görüş ayrılığı vardır. Bâzıları bu ayrılığın sırf li'ân ile, bâzıları kocanın boşaması ile, bâzıları hâkimin hükmü i!e kesinleştiğini; bâzıları da li'ân ile beraber kocanın boşamasiyle kesinleştiğini söylemişlerdir. Li'ânın hükmünün, li'ân ile veya hâkimin ayırması ile karı-koca ayrılığı olduğunda ittifak etmişlerdir.
[82] Başlığa uygunluğu "Akabinde o karı-koca mescidde birbiriyle la'netleştiler" sözü ndedir.
el-Vahara:... yeşil ve zehirli kelere benzeyen bir nevi' keler ismidir, bir kavle göre kertenkeleden bir nev'in ismidir ki, basıp gezdiği yeri zehirler. Ve Vahara, kısa yapılı deveye ve siyah, çirkin, bed-endâm, alâ kavlin kızıl çehreli bodur hatuna denir (Kaamûs Ter.)
[83] Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunun bir rivayetini Muhâribûn'da; Müslim de Li'ân'da getirmiştir
[84] Başlığa uygunluğu "O senin malın değildir..." sözlerinden alınır. Çünkü bu mal İle murâd, erkeğin kadına vermesi gereken ve onun mukaabilinde evlenmiş bulunduğu mehr'dir. tcmâ, zifaf olmuş kadının mehrin hepsini hakk edeceği üzerinedir. İhtilâf ise, zifaf olmamış kadın hakkındadır. Cumhur onun da duhûlden evvel boşanmış diğer kadınlar gibi, mehrin yarısını alacağı görüşü üzerindedir... (Aynî).
[85] Yânî bu hadîsi Sufyân, Amr ibn Dinar'dan ve Eyyûb es-Sahtıyânî'den; onların ikisi de İbn Umer'den rivayet etmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu bundan evvelki gibi olup, meydandadır.
[86] Bu, bir önceki hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Başlığa delâletleri meydandadır.
[87] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bir rivayetini Farâiz'de; Müslim de Li'ân'da getirmiştir.
Bu hadîs, üç hükmü şâmildir: Birincisi la'netleşmedir ki, bunda ihtilâf yoktur. Âlimler bunun sahîhliği ve meşrû'luğu üzerinde ittifak etmişlerdir. İkincisi ayırmadır, bunda âlimler, bunun nasıl olacağı hususunda ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Yakında zikredilmişti ki, Mâlik ile Şafîî ayrılmanın sırf la'netleşme ile olacağını, Ebû Hanîfe de ayrılmanın ancak hâkimin ayırması ile olacağını söylemiştir. Üçüncüsü de hadîsin zahirine göre çocuğun anaya katılmasıdır... (Aynî).
[88] Başlığa uygunluğu "Yâ Allah, beyân ey/e/"dedi. Sonra kadın... doğurdu..." sözlerinden ahmr... Bunun bir rivayeti dört bâb önce geçmişti.
İbnu'l-Arabî: Rasûlullah'ın "Yâ Allah, beyân eyle!" duasının ma'nâsı, yalnız kan-kocadan birinin doğruluğunun sübîitunu istemek değildir, fakat bunun ma'nâsı kadının benzerliği açıklayacak bir çocuk doğurmasını ve doğurmaktan çekinmemesini istemektir... demiştir (Kastallânî).
[89] Buhârî hadîsi burada iki senedle getirdi. Hadîs başlıktaki mes'eleyi açıklamaktadır. Bunun bir rivayeti "Üç talâka cevaz veren kimse bâbı"nda geçmişti. Bu hadîsierdeki "Balçağız" ta'bîri, cinsî münâsebetten kinayedir
[90] Şârih İbn Battâl'ın yanındaki Buhârî nüshasında bu başlıktan önce "Kitâbu'l-îdde Bâbu kavli'llâhi Taâlâ" şeklinde vâki' olmuştur.
[91] Bu iddet mes'elesiyle ilgili bâzı tafsilât el-Bakara: 228. âyetin tefsirinde de geçmişti. Buradaki "Eğer şekkediyorsanız"kaydı, ihtirazı bir kayıd değil, bu mes'-eleyi soranların veya soracak olanların vuku' bulan veya bulacak olan suâllerine nazaran vukûfîdir. Bu mu'tarıza cümlesi demektir. Yoksa hayızdan kesilip kesilmediklerinde şekk ediyorsanız dernek değildir. Zîrâ "Yeisne" sîgasıyle ye'sin ma'lûm olduğu söylendikten sonra, yeiste şübhe ediyorsanız demek olmayacağı bellidir. Binâenaleyh ma'nâ şu olur: Bunların iddetleri nasıl olacağını kestire-meyip de müşkil görüyor, işkilleniyor, soruyorsanız, biliniz ki "Onların iddetleri üç aydır", üç ay beklerler, bu müddet zarfında bir gebelik belirmezse, nihâyetinde evvelkiler gibi "Onları ya iyilikle tutun yâhud iyilikle aynhn"dn. Hayız âdeti görmeyenler de öyle üç aydır... Bunlar gerek onyedi yaşından küçük olup henüz bulûğa ermemiş olduklarından dolayı hayız görmemiş olanlar ve gerek bulûğ yaşının a'zamîsi olan onyedi yaşını geçmiş ve binâenaleyh yaş i'tibâriyle baliğ bulunmuş oldukları hâlde hayız âdeti olmamış bulunanları şâmildir (Hakk Dîni, VI, 5065-5066).
[92] Bu, et-Talâk: 4. âyeti "İçinizden ötenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler... " (el-Bakara: 234) âyetinden sonra inmiş olduğu için, onun zevci vefat eden kadınların iddeti hakkındaki dört ay on gün âyetinin umûmundan gebelere âîd olan cihetini bu et-Talâk: 4. âyeti açıkça beyân etmiş bulunuyorki, böyle sonraki târîh ile olan beyân, usûl ilminde tebdîl beyânı denilen nesh kısmına dâhil olduğundan, bu hâmil âyetinin umûmu, o vefat âyetinin umûmundan bir noktasını ta'dîl suretiyle nesheylemiştir... Binâenaleyh gebe kadınların talâkta da, vefatta da iddetleri, doğurmakla tamâm olur (Hakk Dîni, VI, 5069).
[93] Hadîslerdeki bilgiler ve uygulama, başlığa uygundur. Hadîsler de ayrı ayrı yollardan gelen rivayetlerdir.
temizlenme müddeti beklerler... " (ei-Bakara: 228)
[94] "Kurû'"ve "Akra'", "Kar'"mcem"vlu ki, zıdd ma'nâlı kelimelerden olup hayız ve temizlik ma'nâları arasında müşterek bir lafızdır, binâenaleyh mücmeldir. Ma'nâsının ta'yîni taleb ve araştırma ile beyâna bağlıdır. İmâm Mâlik ve Şafîî bunu Tahur ile, Hanefîler Hayız ile tefsir etmişlerdir...(Hakk Dînî, I, 784). es-Selâ, asâ vezninde şol yufka deriye denir ki, ana karnında çocuk onda doğar ve ekseri beraberce çıkar, eğer doğduğu anda yüzünden sıyırıp alınmaz ise çocuk helak olur. İnsanda ve hayvanlarda olana denir. Türkçedc "Eş" ve "Son" ta'bîr ederler... (Kaamûs Ter.).
[95] Vucd, insanın vus'u, gücünün yetebildiği varlığı demektir. Binâenaleyh kadının kocasına gücünün yetmeyeceği bir süknâ teklif etmeğe de hakkı yoktur. Sonra belli ki, bu emirler sağ olanlaradır. Zevci vefat eden kadının iddetinde süknâ ve nafaka talebine hakkı yoktur. O, vârisler arasında bulunduğu için, terîkeden hissesi ne ise onu alır.
Bu âyetler boşanan kadınların nafaka mes'elesi hususundaki asılları, düstûrları değişmez ve asla eskimez kaanûnların bâzılarını ihtiva etmektedirler. Başlıkta işaret edilen Fâtıma bintu Kays kıssasını anlatan hadîslerde bunların bâzı uygulamaları görülecektir.
[96] Bu hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Fâtırtıa bintu Kays kıssasından bir fikranın bulunması bakımındandır.
Bu Abdurrahmân ibnu'l-Hakem, o sırada Medine Emîri bulunan Mervâp ibnu'l-Hakem'in kardeşi idi. O, Fâtıma bintu Kays hadîsinin hükmünü umûmî kılmakta yanılmıştır. Çünkü Fâtıma hadîsindeki süknâ ve nafaka olmaması hükmü, kendisinde bulunan bir özürden dolayı ancak şahsına hâss bir hüküm idi Bu hüküm Amre'nin durumuna teşmil edilemez ve uygulanamazdı. Zâten Kur'ân ve diğer hadîsler buna mâni' idi.
[97] Peygamber, Fâtıma bintu Kays'a bu şahsî durumu ve zarûretli hâlinden dolayı boşandığı evden çıkmasını emretmiş ve nafakası da olmadığını bildirmişti. Fâ-tıma'ya bu şahsî illet ve zaruretleri için mübâh kılınmış olan durum, elbette başkalarına teşmîl edilemezdi. Zâten Kur'ân ve diğer hadîsler buna mâni' idi. İşte Âişe, Fâtıma'nın şahsiyle ilgili bir hükmü, illetini bildirmeksizin umûmî imiş gibi yayıp fetva vermesini ayıplamış, bunu redd ve inkâr etmiştir.
İmâm Müslim bu Fâtıma bintu Kays kıssasını anlatan hadîslerin yirmiden fazla rivayetini Sahîh'ine alıp, birbirini açıklayacak bir tertîble çok güzel şekilde sıralamıştır: Müslim Tercemesi, IV, 436-448, Talâk, "Üç talâkla boşanan kadına nafaka yoktur babı".
[98] Buharı geçen hadîsi burada başka bir yoldan kısaltılmış olarak getirdi. Bunun açıklaması daha önceki haşiyede kısmen verilmişti.

[99] Hadîsin başlığa uygunluğu kadınların hayız nev'inden iddia ettikleri hususta tas-, dîk edilmeleri lehine bir şâhid bulunması bakımındandır. Görmez misin Rasûlullah, Safiyye'yi sözü hakkında imtihan etmedi de, yalanlamadı da... Bunun bİT rivayeti Hacc, "Temettü' bâbı"nda da geçmişti... (Aynî).
[100] Buûle, Ba'P'm cem'idir. Ba'l, bir zamanlar tapınılan bir putun ismi olduğu gibi, yükseklik ma'nâsıyle "Seyyid" ve "Mâlik", yânî "Efendi", "Zevç" ve "Zevce" ma'nâlarına da gelir. Erkeklere muzâf olursa hanımları, kadınlara muzâf olunca da efendileri, kaaim zevçleri demek olur ki, burada böyledir. O hâlde meali: Ve o boşananların efendileri, yânî onları boşayan ve fakat rıc'î talâk ile boşayıp henüz efendiliğini muhafaza eden kocaları onlara bu müddet zarfında dönme ile yine nikâhlarına döndürmeye herkesten haklıdırlar. Hattâ iddet zarfında erkek sözle veya fiille dönmek ister de kadın razı olmazsa, söz erkeğindir... (Hakk Dîni, I, 785).
[101] Buhârî hadîsi burada iki yoldan getirmiştir ki, birincideki kısalığı, ikinci hadîs gidermektedir
[102] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kadından kendini boşalt" sözündedir. Bunun bir rivayeti Tefsir Kitâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[103] Bu hadîsin de bir rivayeti Talâk evvelinde geçmişti.
[104] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, bunun bir rivayeti Talâk Kitâbi'nın evvellerinde de geçmişti.
[105] el-Ihdâd, kadının kocası yâhud hısımlarından birinin ölümü sebebiyle zînet ve süsü bırakıp yas ve matem hâlinde kalmasıdır. Kadının deve tersi atması keyfiyeti bir yıllık uzun ve çok sıkıntılı iddet hayâtını bir deve tersi kadar ehemmiyetsiz geçirdiğine işaret sayıldığı bildiriliyor.
Peygamber: Ey kadınlar, Câhiliyet'te böyle iken, şimdi İslâm'ın bu dört ay on gün iddetini çok görmeyin, demek istiyor.
Bu hadîsin böyle bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda geçti. Müslim de bunu Talâk'ta böylece getirmiştir
[106] Bu göze sürme çekme isteğinin sırf tedâvî maksadıyle yapılmamış olduğu sanılır. Eğer öyle olsaydı tedâvî zarureti, iddet içinde de olsa tedaviyi mübâh hattâ vazife kılardı. Demek ki Rasûlullah o genç kadının bu müracaatında böyle bir tedâvî zarureti tesbît etmemiş, bil'akis başka maksadlar sezmiştir. Onun için izin vermemiştir.
[107] Hadîsin başlığa uygunluğu "Azfâr kustundan bir parça... " sözündedir. Kaaf ve kef harfleriyle yazılan bu kelimeler hakkında şöyle deniliyor: '!^_r", "^ir", " j»-j" üçü de lügattir. Bu isim ile ma'rûf bir köktür, iki nev'i olur, birine "Hind kustu", birine "Arab kustu" derler...
el-Azfâr vt ez-Zafâr, "Sehâb" vezninde koku aksâmındandır. Dibinden derisi soyulmuş tırnak tarzında olur... Türkçe'de "Şeytan tırnağı" ve "Tırnak buhuru" dedikleri güzel kokulu şeydir... (Kaamûs Ter, II, 590).
- Buna "Kustu Azfâr" denildiği gibi "Kustu Zafâr" da derler. Zafâr, Aden sahilinde bir şehrin adıdır ki, tırnak şeklinde olan Hind kustu Hindistan'dan evvelâ oraya gelir. Bundan dolayı Arab kadınlarının yıkanma sırasında kötü kokuyu gidermek için kullandıkları bu ıtıra "Kustu Azfâr" ve "Kuşta Zafâr" da derler.
Bu hadîsin bu sened ve metinle aynısı HayzKitâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
[108] Başlığa uygunluğu "Yalnız Yemen'in asb kumaşından yapılmış elbise giyebilir" sözündedir.
Asb, Yemen kumaşlarındandır, çizgili kumaştır da denildi. Bu kumaş siyah beyaz iplikle dokunur ve çizgileri devamlı kalırmış. İbnu'1-Esîr: Ölüm idde-ti bekleyen kadın, dokunduktan sonra boyanmış kumaşlardan nehyedilmiş oluyor, demiştir... (Aynî).
Âsim Molla da: Ve Asb, Yemen kumaşlarından bir türlü kumaşın adıdır... demiştir.
Buhârî hadîsin sonunda "Küsf've "Kust" kelimelerini açıklayıp, bunlar "el-Kâfûr" ve "el-Kaafûr" kelimelerinde olduğu gibi kef harfiyle de, kaaf harfiyle de söylenir demiştir
[109] Onu bu sözü söylemeye sevkeden sebeb el-Hattâbî'nin de dediği gibi, neshedici-nin mensûhtan önce olmasını müşkil görmesidir. Böylece o, bu âyetin kullanılmasının da mümkin olduğunu düşünmüştür... (Kastallânî).
[110] Müfessirler topluluğu İşbu el-Bakara: 240 âyetinin inmesi, 234. âyetten evvel olduğunu ve fakat tilâvette geri bırakıldığını söylemişlerdir. Maamâfîh târîh mü-beyyen değildir, evvelkisi iddet, bu da nafaka içindir. Bu 240. âyette nekre olarak "Ma'rûf" evvelkinde "BiV-maV«/" buyurulması, bunun İnmesi önden, öbürününki sonradan bulunduğundan dolayı olduğuna işarettir diyorlar. Dışarı çıkma hâlinde günâhı nefyetme gösterir ki, bu bir sene tamamen iddet değil-dir. Zîrâ iddet olsa idi, çıkmaları günâh olurdu. Binâenaleyh bu âyet evvelkinden inmede dahî müteahhir olsa idi,.dört ay on gün iddet müddetiyle müteânz olmazdı. O hâlde mukaddem olduğundan dolayı nafakaya âid olan bu müddetin İddet müddetiyle mensûh veya tahsis edilmiş olması gerekmezdi. Lâkin şurası unutulmamak lâzım gelir ki, bu bir seneye kadar intifa hakkı, vasiyet veya vasiyet hükmünde olarak sabittir. Hâlbuki ileride görüleceği üzere kadın da dörtte bir veya sekizde bir hisse ile kocaya vâris olacaktır. Bu suretle mîrâs âyetlerinin inmesinden sonra vârise vasiyet, mensûh olduğundan, bu vasiyet de mensûh-tur. Binâenaleyh zevci vefat eden zevcelere kendi mîrâs hisselerinden başka bir de nafaka vâcib değildir. Bu âyet, İslâm'ın evvelinde zevceye mîrâs yok iken inmiş ve sonra mîrâs hükümleriyle neshedilmiştir. Ve bu nesh, zevcenin aleyhine değil, lehine olmuştur. "Bir sene"de iddet ma'nâsı mülahaza edenler, bu neshin, nüzûlu sonra olan iddet âyetiyle olduğuna da kaail olmuşlardır. Demek ki, her iki takdirde mensûhtur. Ancak Mucâhid'den süknâ hakkında mensûh olmadığına dâir münferid bir kavil vardır. İmâm Şafîî de ona kaail olarak bunlara nafaka yoktur, fakat bir sene süknâ hakkı vardır, demiş; süknâ dahî nafakadan sayıldığından, bu telâkkî rivâyeten vedirâyeten zayıftır (Hakk Dîni, I, 816-817).
[111] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde iddet bekleyen kadınla ilgili söz bulunması bakımındandır; bunun bir rivayeti yakında geçti.
[112] el-Hasen'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle getirmiştir.
[113] Bunun başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Buyu' Kitabı, "Köpek bedeli bâbı"nda da geçmişti.
[114] Câriyenin kazancıyla murâd, zina karşılığında aldığı bedeldir; bu da zina mehri hükmündedir.
[115] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sen kadına zifâfettin " sözünden alınır. Buhârî bu sözün mantûkundan mehrin kemâlini istinbât etti. Hadîs bu isnâd ve metinle "La'netleşenin mehri bâbı"nda da geçmişti.
[116] Buhârî 236-237. âyetlerle mutlak olarak her boşanan kadın için mut'anin vucûbuna istidlal etmiştir. Bu Saîd ibn Cubeyr'in ve başkasının kavlidir. İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.
Buhârî 241-242. âyetlerinin umumîliği ile de yine mutlak olarak boşanmış herbir kadın için mut'anın, yânî birşeyle faydalandırmanın vucûbuna istidlal etmiştir... (Aynî).
[117] Bu da Buhârî'nin sözündendir. Bununla Peygamber'in, kendinden la'netieşme hakkında rivayet edilmiş hadîslerde mut'a zikretmediğini belirtmek istemiştir. Sanki Buhârî bununla la'netleşmede kadın için bir mut'a yoktur görüşüne tutunmuş gibidir.
Kirmanı de şöyle demiştir: Buhârî'nin kelâmından anlaşılan, her boşanan kadın için bir mut'a olduğu, la'netleşen kadının ise boşanmış kadınlar toplulu-ğuna dâhil olmadığıdır. Sonra dedi ku "Tallakuhâ" lafzı, onun boşanmış olduğu hususunda sarihtir dedi, sonra buna ayrılmanın sırf la'netleşme ile hâsıl olmasıyle cevâb verdi. Çünkü Peygamber, kocaya: "Senin onun aleyhine hiçbir hukuk yolun yoktur" buyurdu. Kocanın onu boşaması, Peygamber'in emriyle olmamıştır... (Aynî).
"Talâk" ve "İddet" mes'eleleri böyie arzu ve nikâh talebine müteallik ince birtakım vazifeler ve içtimaî âdaba müntehî olunca, hukuk bakımından da bâzı beyâna ihtiyâç hissedilir. Nikâhlananlar evvel emirde iki kısımdır: Mehr farz ve takdir edilmiş olan, olmayan. Bunlardan herbiri de iki kısımdır: Nikâhtan sonra duhûl vâki' olan, olmayan. Binâenaleyh boşanmışlar da bu suretle dört kısımdır: Evvelkisi medhûlün bihâ ve mehr ta'yîn edilmiş olan ki, bunların
. hükmü yukarıda zikredilmiş, talâk üzerine zulmen hiçbirşey alınmayıp mehirle-rinin tamamen te'diyesi ve üç "kar'" iddet beklemeleri lüzumu beyân olunmuş idi. İkincisi medhûlün bihâ olup mehri tesmiye edilmemiş bulunandır. Bunlara da aynı şekilde "Ve lehûnne mislü'llezîaleyhinne bi'l-ma'rûfi" (el-Bakara: 228) medlûlünce mehri misil lüzumu iş'âr kılınmış idi ki, bununla alâkalı daha bâzı beyânlar gelecektir. Üçüncüsü ne medhûlün bihâ, ne mehri farz kılınmış olma-. yan; dördüncüsü de medhûlün bihâ olmayan vefakat mehri farz kılınmış bulunandır ki, bu ikisi de gelecek iki âyetle, bir de el-Ahzâb'da "Sizin kadınlar üzerini;
\'~ •"= sayacağınız bir iddet yoktur" (Âyet: 49) âyetiyle beyân olunacaktır... Her nikâhın kadına mâlî bir fâide ile neticelenmesi lâzımdır. Mehr tesmiye edilmeden nikâhın sahîh olması mutlak olarak hiçbirşey lâzım gelmez demek değildir. O zaman "Ve lehünne mislu llezîaleyhinne bVl-ma'rûf ma'nâsız kalmış olurdu. Buna binâen mehr tesmiyesi olmadığı hâlde duhûl bulunmuş olsa idi, mehri misil lâzım gelecek idi. Duhûlden önce boşanmış olunca, bu mahrumiyete mukaa-bil bir mut'a olsun verilmek gerekir... (Hakk Dîni, I, 804-805).
... Zevç onu vermeli; vermezse müslümânların hâkimleri alıvermelidir. Bu meta', medhûlün bihâ olanlar için iddet nafakası, olmayanlar için de mut'a'-dır... (Hakk Dîni, I, 817).
[118] Buhârî, yakında "La'netleşenin mehri bâbı"nda geçmiş olan bu hadîsi "Peygamber la'netleşmede bir mut'a zikretmedi" sözünü kuvvetlendirmek İçin getirmiştir. Çünkü bunda mut'a için bir girişme yoktur... (Aynî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TALÂK KİTABI

1. Talâkta Sünnete Uygun Olan Uygulama
2. (Ric'i Talâkla Boşanılmış Kadına) Dönüp (Nikâhı Devam Ettirmek) Hakkında
3. Nikâhtan Önce Hiçbir Talâk Gerçekleşmez
4. Kadını, Kendisini Boşayıp da Boşamasını (Üç Talâkla Yaparak Nikâh Bağlarını Tamamen) Kesen Kocasına Ne Helâl Kılar?
5. (Evliliği Sürdürmeyi Veya Boşanmayı) Seçme (Muhayyerlik) Hakkında
6. Kadının, Kocasından Kendisini Boşamasını İstemesi Yasağı
7. Bir Şey Karşılığında Boşama (Hul) Hakkında
8. Kesin Boşama (Talâku'l-Bette) Hakkında
9. Zıhar Hakkında
10. Üç Defa Boşanılmış Kadının Mesken Ve Nafaka Hakkının Olup Olmayacağı Hakkında
11. Kocası Ölen Ve Boşanılan Gebe Kadının İddeti Hakkında
12. Kadının (Ölen) Kocası İçin Yas Tutması Hakkında
13. Kadının İddet Esnasında Süslenmesi Yasağı
14. Kocası Ölen Kadının (Evinden) Dışarı Çıkması
15. Bir Köle İle Evli Olup da Âzâd Edilen Cariyenin (Köle İle Evliliği Sürdürüp Sürdürmemede) Muhayyer Bırakılması Hakkında
16. Çocuğu Annesi İle Babası Arasında Muhayyer Bırakma Hakkında
17. Kadın Kölenin Talâkı Hakkında
18. Kadın Kölenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibra'i) Hakkında

TALÂK KİTABI

1. Talâkta Sünnete Uygun Olan Uygulama

2267. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
O karısını hayızlı iken boşamıştı da (babası) Hz. Ömer bunu Hz. Peygamber'e bildirmişti. (Hz. Peygamber) de şöyle buyurmuştu:
"O'na (karısına) dönmesini ve onu temizleninceye, sonra (tekrar) hayız oluncaya, sonra (tekrar) temizleninceye kadar (karısı olarak yanında) tutmasını emret. Ondan sonra dilerse (onu) tutar, dilerse (kendisine) dokunmadan önce (onu) boşar. İşte, kadınlar boşanılırken Allah'ın gözetilmesini emrettiği iddet budur!"[1]
2268. "Bize Ubeydullah b. Musa haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Muhammed b. Abdirrahman'dan haber verdi ki, O şöyle demiş: Ben Salim'i, İbn Ömer'den (naklen) anlatırken işittim ki,"
Hz. Ömer, İbn Ömer karısını boşadığında (bunu) Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) söylemiş, O da şöyle buyurmuş:
"Ona emret de (karısına) dönsün, sonra (karısı) temiz iken onu boşasın!"[2]
Ebû Muhammed (ed-Darimî) dedi ki:
"Bu (Hadisi) İbnu'l-Mubarek ve Vekî', *"...veya hâmile iken (boşasın!)"* şeklinde rivayet etmişlerdir."[3]

Açıklama

"Talâk", koca ile karı arasındaki evlilik bağının husûsi lafızlarla hemen veya netice itibariyle sona erdirilmesidir. Dilimizde buna "boşama" denir. Dinimizde evlenme meşru' kılındığı gibi, boşanma da meşru' kılınmıştır. Çünkü eşler arasında, evliliği sürdürmeye yetecek kadar bir anlaşma ve uyum sağlanamadığında, aksine çekilmez bir huzursuzluk ortaya çıktığında, o evliliği sürdürmenin yararı yoktur. "Ahiret'in tarlası" olan bu dünyada huzurlu bir hayat, Ahiret'in kazanılması için de mühimdir. Dinimiz boşamayı meşru' kılmakla beraber, ona bazı ölçü ve sınırlamalar da getirmiştir. Bu meyanda yukarıdaki Hadisler, kocanın karısını hayızlı iken veya esnasında cinsi münasebet yapılmış olan temizlik halinde iken boşamasının haram olduğunu göstermektedir. Bu durumdaki boşamaya "bid'i talâk" ismi verilir. Bunun zıddı "sünni talâk", yani Sünnetin emirlerine uygun olan boşama şeklidir ki, kadını, esnasında cinsi münasebet yapılmamış olan temizlik halinde iken (bir ric'i talâkla) boşamaktan ibarettir. Talâk, "ric'i talâk" ve "bâin talâk" diye de ikiye ayrılır. "Ric'i talâk", hükmü itibariyle, boşanmış kadının iddet süresi bitmeden, yeni bir nikâh akdine gerek olmaksızın ona dönme imkânı bulunan talâktır. "Bâin talâk" da, hükmü itibariyle, boşanılmış kadına dönmek için yeni bir nikâh akdi yapılması gereken talâktır. "Ric'i talâk", kadının iddet müddetinin dolmasıyla "bâin talâk" olur. Talâkın bu ve diğer çeşitlerinin, fıkıh kitaplarında şekilleri ve hükümleriyle ele alınan birçok tafsilatı vardır.[4]

2. (Ric'i Talâkla Boşanılmış Kadına) Dönüp (Nikâhı Devam Ettirmek) Hakkında

2269. "Bize İsmail b. Halil ve İsmail b. Ebân rivayet edip dediler ki, bize Yahya b. Ebî Zaide, Salih b. Salih'ten, (O) Seleme b. Küheyl'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O) İbn Abbâs'tan, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hafsa'yı (ric'î talâkla) boşamış, sonra O'na dönüp (evliliğini devam ettirmişti)."[5]
2270. "Bize Saîd b. Süleyman, Hüseyin'den, (O) Humeyd'den, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hz. Hafsa'yı (ric'î talâkla) boşamış, sonra O'na dönüp (evliliğini devam ettirmişti).[6]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ali ibnu'l-Medîni bu Hadisi tanımamış ve "bize göre bu Hadis Basra'da Humeyd'den (nakledilmiş) değildir" demişti."[7]

3. Nikâhtan Önce Hiçbir Talâk Gerçekleşmez

2271. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zühri, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden naklen rivayet etti ki;"
el-Hakem dedi ki; Yahya b. Hamza bana;
"Ben (bu Hadisi) parçalara ayırıp (burada bir kısmını zikredeceğim) demişti-: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Yemen'lilere;
"Kur'an'a yalnız temiz olan dokunsun! Evlenmeden önce hiçbir talâk (gerçekleşmez!) Satın alınmadan önce hiçbir köle azadı (gerçekleşmez!)" diye yazmıştı.[8]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî'ye);
"(Süleyman bu Hadisi ez-Zühri'den semâ1 etmiş midir?)" denildi, O da şöyle cevap verdi:
"Öyle sanıyorum ki, bunlar sanki Ömer b. Abdüaziz'in (ez-Zühri'ye yazdırdığı) kitaptan (alınmıştır!)"[9]

4. Kadını, Kendisini Boşayıp da Boşamasını(Üç Talâkla Yaparak Nikâh Bağlarını Tamamen)Kesen Kocasına Ne Helâl Kılar?

2272. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize îbn Uyeyne, ez-Zühri'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Urve ibnu'z-Zübeyr'i, Hz. Aişe'den (naklen anlatırken) işittim ki," O şöyle demiş:
Rifâ'a el-Kurazî'nin karısı, (Hz. Peygamber'in) yanında Ebû Bekir varken, Hâlid b. Saîd ibni'1-As da kapıda, kendisine Rasulullah'ın (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) huzuruna girmesi için izin verilmesini bekliyorken Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip şöyle dedi:
"Yâ Rasulullah, ben Rifâ'a'nın karısıydım. Sonra O beni boşamış, boşamasını da (üç talâkla yaparak nikâh bağlarını tamamen) kesmişti." (Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:
"*Rifâ'a'ya dönmek mi istiyorsun? Hayır! (Yeni kocan) senin balçığından tatmadıkça, sen de onun balçığından tatmadıkça, (Rifâ'a'yla yeniden evlenemezsin!)"* O zaman Hâlid b. Saîd şöyle bağırdı:
"Ebû Bekir! Görmüyor musun, bu (kadın) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında açıktan açığa ne söylüyor?"[10]
2273. "Bize Ferve rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişâm b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Kurayzaoğulları'ndan bir adam olan Rifâ'a, karısını boşamış, sonra da (karısıyla) Abdurrahman ibnu'z-Zebir evlenmişti. Derken (bu kadın) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip;
"Yâ Rasulullah, vallahi ondaki ancak (elbisenin) şu püskülü gibidir!" demişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle buyurmuştu:
"Muhtemelen sen Rifâ 'a 'ya dönmek istiyorsun! Hayır, (Abdurrahman) senin balçığından (yani seninle cima etme lezzetinden) tatmadıkça - veya O; "sen onun balçığından tatmadıkça" buyurmuştu-, (Rifâ'a'ya dönemezsin!)"[11]

5. (Evliliği Sürdürmeyi Veya Boşanmayı) Seçme (Muhayyerlik) Hakkında

2274. "Bize Ya'lâ haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Ebî Hâlid, eş-Şa'bi'den, (O da) Mesrûk'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Aişe'ye (kocanın evliliği sürdürmeyi veya boşanmayı karısının) seçimine (bırakmasının hükmünü, bunun talâk sayılıp sayılmayacağını) sordum da, O şöyle cevap verdi:
"Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (evliliğimizi sürdürmeyi veya boşanmayı) biz (hanımlarının) seçimine bırakmıştı. Peki, (bu) talâk mı olmuştu?"[12]

Açıklama

Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), bu sözüyle Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), evliliklerini sürdürmelerini veya boşanmalarını hanımlarının seçimine bırakmış olduğu olaya işaret etmektedir. Hicri 9. yılda vuku bulan bu olay şöyle başlayıp gelişmişti: Hz. Peygember'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımları O'ndan, yerine getirme imkânı olmayan bazı isteklerde bulunmuşlar, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de bundan rahatsız olup bir ay onlardan ayrı yatmıştı. Bu müddetin sonunda şu ayetler nazil olmuştu:
"Ey Peygamber, hanımlarına de ki: Eğer siz, dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamber'ini ve Ahiret yurdunu istiyorsanız, (bilin ki), şüphesiz Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükûfaat hazırlamıştır!"[13] "Tahyîr = muhayyer bırakma, muhayyerlik" âyetleri denilen bu âyetler inince, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Âişe'den (Radıyallahu Anha) başlayarak hanımlarına bunları okuyup, onlara, evliliklerini sürdürmeyi mi, boşanmayı mı seçtiklerini sormuştu. Onların hepsi de Hz. Peygamberle (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) evliliği sürdürmeyi tercih etmişlerdi.
Yukarıdaki haberde Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha); muhayyer bırakılan kadın, kocasıyla evliliği sürdürmeyi seçerse bu muhayyer bırakmanın talâk sayılmayacağı görüşünde olduğu görülmektedir. Bu konuda Sahabe ve sonraki dönemlerin âlimleri arasında farklı görüşler vardır. Zeyd b. Sabit (Radıyallahu Anh) ve İmam Mâlik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre "tahyir", kadın ayrılmayı seçerse üç talâk, kocasıyla evliliği sürdürmeyi seçerse bir "bâin talâk" sayılır. Hz. Ömer (Radıyallahu Anha), İbn Mes'ud (Radıyallahu Anh) ve Ebû Hanîfe'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise "tahyir", kadın ayrılmayı seçerse bir "bâin talâk" sayılır; ancak kocasını seçerse birşey ifade etmez. İmam Şafiî'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, "tahyir"de niyetin mühim olduğu anlaşılmaktadır. Hanefi fıkıh kitaplarından Hidâye'de de, koca boşamayı niyet ederek karısına "Seç=İhtârî!" demesi halinde, kadının boşanma hakkının doğacağı ve bu boşanmanın bir "bâin talâk" sayılacağı açıklanmıştır.[14]

6. Kadının, Kocasından Kendisini Boşamasını İstemesi Yasağı

2275. "Bize Muhammed ibnu'l Fadl rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, (O) Ebû Kılâbe'den, (O) Ebû Esmâ'dan, (O da) Sevbân'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Hangi kadın, (boşamayı istemeyi gerektirici bir zorluk olmaksızın kocasından (kendisini veya kumasını) boşamasını isterse, Cennet'in kokusu ona haram olur!"*[15]

7. Bir Şey Karşılığında Boşama (Hul) Hakkında

2276. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya -ki O, İbn Saîd'dir-, haber verdi ki, Amra kendisine haber vermiş ki:"
Sabit b. Kays b. Şemmâs, Habibe bint Sehl ile evlenmiş. (Ama bu arada Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vaktiyle komşusu iken[16] Habibe ile evlenmeyi düşündüğünü de zikretmiş.) Sabit Onu dövmüş. Bunun üzerine Habibe sabahın alaca karanlığında Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kapısına dikilmiş. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de dışarı çıkınca bir insan (karaltısı) görüp;
"Kim o?" buyurmuş. (Habîbe de);
"Ben Habîbe bint Şehrim" demiş. O zaman Hz. Peygamber;
"Ne işin var?" buyurmuş (Habîbe);
"Ne ben, ne Sabit, (artık bir araya gelemeyiz!)" demiş. Derken Sabit, Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, (Rasulullah) da O'na;
"*Ondan, (kendisine verdiğin şeyleri) al ve onu serbest bırak*" buyurmuş. (Habîbe) de;
"Yâ Rasulullah, onun bana verdiği şeylerin hepsi yanımdadır" demiş. Bunun üzerine (Sabit, verdiği şeyleri) ondan almış, o da ailesinin yanında kalmış.[17]

8. Kesin Boşama (Talâku'l-Bette) Hakkında

2277. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Cerir b. Hâzini, ez-Zübeyr'den, (O da) Abdulmuttaliboğulları'ndan bir adam olan Sa'îd'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bana, Abdullah b. Ali b. Yezîd b. Rukâne'den bir hadîs ulaşmıştı. O, o zaman kendisine ait bir köyde idi. Bunun üzerine O'na gelip (bunu) kendisine sordum da O, şöyle dedi:
"Bana babam, dedemden rivayet etti ki, O karısını kesin olarak (elbette) boşamış, sonra Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiş, O da
"(Bununla) ne kastettin?" buyurmuş. O;
"bir (talâk!)" demiş. (Hz. Peygamber);
"Vallahi mi?" buyurmuş. O;
"Vallahi!" demiş, (Hz. Peygamber de);
"O, kastettiğin şeydir!" buyurmuş."[18]

Açıklama

Bu Hadîs, kocanın karısına; "sen elbette boşsun!" demesi halinde, kocanın niyetine bağlı olarak, bir talâk niyet etmiş ise bir talâk, daha fazla talâk niyet etmiş ise o kadar talâk meydana geleceğini göstermektedir. Hanefilerle Şâfiîler, bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerdir. Ancak koca bu sözünde birden fazla talâka niyet etmediğinde, Şâfiîlere göre bir ric'î talâk, Hanefiler'e göre bir bâin talâk gerçekleşir. İmam Mâlik (Rahmetullahi Aleyh) ise, bu "elbette talâkı"nın, kocasıyla baş başa bir yerde kalmış (medhûl bihâ) kadın hakkında üç

talâk meydana getireceğini söylemiştir.[19]

9. Zıhar Hakkında

2278. "Bize Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet edip (dedi ki), bize Abdullah b. İdrîs, Muhammed b. İshak'tan, (O) Muhammed b. Amr'dan, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O da) Seleme b. Sahr el-Beyâzî'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben kadınlardan, benden başkasının elde edemediği şeyi elde eden, (onlarla çok cima yapan) bir kişi idim. Bunun için Ramazan ayı girdiğinde gecemde (karımla cima gibi) bir şey yapıp da, bunun benimle sabahlayıncaya kadar devam etmesinden korkmuştum. (Seleme) sözüme şöyle devam etti. Bu sebeple de (cimâdan kaçınmak için Ramazan ayı) geçinceye kadar (geçerli olmak üzere) zıhâr yapmıştım. Derken bir gece bir ara bana hizmet ediyorken onun bir şeyi, (bir-yeri) açılıverir. O zaman ben onun üzerine atlamakta gecikmemiştim! Sabah olunca kavmime gidip (bunu) onlara haber vermiş ve
"Haydi, benimle beraber Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yürüyün!" demiştim de onlar şöyle cevap vermişlerdi:
"Hayır! Vallahi seninle beraber yürümeyiz. Biz hakkında Kur'an (âyeti) inmesinden veya hakkında Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), utancı bizden ayrılmayacak olan bir söz gelmesinden korkuyoruz. Andolsun ki, seni günâhınla baş başa bırakacağız!" Bunun üzerine (tek başıma) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gitmiş ve kendisine haberimi anlatmıştım. O da; "Seleme! Sen bunu (yaptın mı?)" buyurmuştu. Ben; "Bunu (yaptım)" demiştim. O (yine);
"Seleme! Sen bunu (yaptın mı?)" buyurmuştu. Ben;
"Bunu (yaptım!)" demiştim. O (yine);
"Seleme! Sen bunu yaptın mı?" buyurmuştu. Ben;
"Bunu yaptım. İşte ben candan sabredeceğim, hakkımda bana Allah'ın gösterdiği (şekilde) hüküm ver" demiştim. (O zaman Hz. Peygamber);
"Şu halde bir boyun (yani bir köle) âzâd et!" buyurmuştu. (Seleme) sözüne şöyle devam etti: Ben de (elimle) boynumun üstüne vurup;
"Seni Hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, şu (boynumdan) başka bir boyuna sahip değilim" demiştim. (Hz. Peygamber);
"O halde peş peşe iki ay oruç tut!" buyurmuştu. Ben;
"Bana oruçta isabet eden (günâhtan) başkası mı isabet etmiştir?" demiştim. (Hz. Peygamber bu sefer);
"Öyleyse altmış yoksula bir vesk[20] *kuru hurma yedir!"* buyurmuştu. Ben de;
"Seni Hak ile gönderen (Allah'a) yemin olsun ki, biz gerçekten bu gecemizi aç olarak geçirdik; hiçbir yiyeceğimiz yoktu!" demiştim. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Öyleyse Zureykoğulları'nın zekât memuruna git de, o (zekâtı) sana versin. Sen de altmış yoksula bir vesk kuru hurma yedir. Geri kalanını da sen ailenle beraber ye!" buyurmuştu. (Seleme) sözüne şöyle devam etti: Ben de kavmime gelip şöyle demiştim:
"Sizin yanınızda darlık ve kötü görüş buldum. Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanında ise genişlik ve güzel görüş buldum. O bana zekâtınızı (almamı) emretmiştir!"[21]

Açıklama

"Zıhâr", kocanın karısına, "sen bana annemin sırtı gibisin", "senin fercin, başın bana annemin ferci, başı gibidir" diyerek veya benzer cümleler kullanarak onu veya onun bir parçasını, evlenilmesi kendisine ebediyyen haram olan bir kadının bir uzvuna benzetmesi demektir. Hanefîler, bakılması helâl olan el, yüz gibi uzuvlara benzetmekle zıhârın olmayacağı görüşündedirler. Bu sebeple yukarıdaki başlıkta "kendisince bakılması haram" kaydı parantez içine alınmıştır. Zıhâr yapmak, câhiliye döneminin çirkin bir âdeti idi. Onlar bunu bir boşama usûlü olarak kullanıyorlardı. Erkek karısını, zıhâr ifade eden sözler kullanarak boşayabiliyordu. İslâmiyet bu şekildeki boşamayı kaldırmıştır. Kur'an-ı Kerim, zıhâr ifade eden sözlerin çirkin ve yalan olduklarını açıklamıştır.[22] Bunun için zıhâr yapmak haramdır, günâhtır. Bu haramı işleyenler karılarını boşamış olmasalar da, onlarla cima yapmayı kendilerine haram kılmış olurlar. Ancak bu haramlığı "zıhâr keffâreti"ni yerine getirerek ortadan kaldırmak mümkündür. "Zıhâr keffâreti" ise, bir köle âzâd etmek, bu bulunmazsa peş peşe iki ay oruç tutmak, buna güç yetirilmese altmış yoksulu doyurmaktan ibarettir.[23]
Yukarıdaki Hadis, bir zamanla sınırlı olarak da zıhâr yapılabileceğini göstermektedir. Alimlerin cumhuru ve bu arada Hanefi'ler, böyle belli bir "zamanla sınırlı zıhar"da, belirtilen müddet bitinceye kadar cima yapılmazsa zıhâr keffâretinin gerekmeyeceğini söylemişlerdir. Mâlik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise muvakkat zıhârda, belirtilen müddetten önce cima yapılmazsa da zıhâr keffâreti gerekir. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ise, muvakkat zıhârın olmayacağını söylemiştir.[24]

10. Üç Defa Boşanılmış Kadının Mesken VeNafaka Hakkının Olup Olmayacağı Hakkında

2279. "Bize Muhammed b. Yusuf haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Seleme b. Küheyl'den, O eş-Şa'bi'den, O da Fâtıma b. Kays'tan naklen rivayet etti ki,"
Kocası kendisini üç defa boşamıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine ne nafaka, ne de mesken hakkı koymuştu.
Seleme demiş ki, sonra ben bunu İbrahim'e bildirdim de, O şöyle dedi:
"Ömer ibnu'l-Hattab (bu Hadisi işittiğinde),
"Rabb'imizin Kitab'ı ile Peygamberinin Sünnet'ini bir kadının sözüyle terk etmeyiz!" demiş ve (üç defa boşanılmış kadına) mesken ve nafaka hakkı koymuştu.[25]
2280. "Bize Muallâ haber verip (dedi ki), bize Zekeriyya, Amir'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş:) Bana Fâtıma b. Kays rivayet etti ki,"
Kocası kendisini üç defa boşamıştı da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine, amcasının oğlu ibn Ümmü Mektum'un yanında iddet beklemesini emretmişti.[26]
2281. "Bize Muhammed ibnu'1-Alâ' haber verip (dedi ki), bize Hafs b. Ğıyas, el-Eş'as'tan, (O) el-Hakem ve Hammâd'dan, (onlar) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Biz Rabb'imizin Kitab'ı ile Peygamberi'nin Sünnet"ini bir kadının sözüyle bırakmayız! Üç defa boşanmış kadının mesken ve nafaka hakkı vardır."[27]
2282. B"ize Talk b. Ğannâm, Hafz b. Ğıyâs'tan, (O) el-A'meş'ten. (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Hz. Ömer'den onun, (yani bir önceki haberin) benzerini haber verdi."[28]
2283. "Bize Abdullah b. Muhammed haber verip dedi ki, bize Hafs, el-A'meş'ten, (O) İbrahim'den (O da) el-Esved'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ömer (Allah O'ndan razı olsun!) şöyle demişti:
"Biz Allah'ın dininde bir kadının sözünü geçerli kılmayız. Üç defa boşanılmış kadının mesken ve nafaka hakkı vardır."[29]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Ben, boşanılmış kadının mesken ve nafaka hakkı olduğu görüşünde değilim."[30]

Açıklama

Fâtıma bint Kays'm (Radıyallahu Anha) rivayet ettiği Hadîs, üç defa boşanılmış kadının iddetini bekleme süresi esnasında, boşayan kocasından mesken ve nafaka alma hakkının olmadığım göstermektedir. Ahmed b. Hanbel (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Mâlik ve Şafiî (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise bu Hadisin farklı rivayetleri ile ilgili âyet-i kerimeleri[31] değerlendirerek, bâin talâkla boşanılmış gebe olmayan kadının sadece mesken, gebe olan kadının hem mesken, hem de nafaka hakkı olduğunu söylemişlerdir. Hanefilere göre ise bâin talâkla boşanılmış kadının, ric'î talâkla boşanılmış kadın gibi, iddetini beklemesi esnasında mesken ve nafaka alma hakkı vardır. Onlar Fâtıma'nın (Radıyallahu Anha) bu rivayetini, ilgili ayetlerle Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) işaret ettiği gibi, "Sünnef'e aykırı buldukları için uygulamamışlardır.
Burada Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) mezkûr sözünün yanlış anlaşılmaması için bir hususa değinmek gerekir: Dinimizde bir rivayetin kabulünde onun bir kadının veya bir erkeğin rivayeti olması arasında hiçbir fark yoktur. Kadının rivayeti de, erkeğin rivayeti gibi belli ölçüler dahilinde kabul edilir. Hatta Hadis rivayeti konusunda kadınların umûmen bir üstünlüğü de vardır. Zehebî, kadınlar içinde ne yalancılıkla itham edilmiş, ne de âlimlerin, rivayetlerini terk ettikleri bir kimse tanımadığını kaydeder.[32] Şu halde Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh), Fâtıma'nın

(Radıyallahu Anha) rivayetini, sırf kadın olduğu için reddetmiş olması düşünülemez. O'nun böyle yapmamış olacağını belirten bir örnek daha önce geçmişti.[33] Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) mezkûr sözünden ne kastettiği, O'nun Müslim'deki rivayetinden daha iyi anlaşılmaktadır. Bu rivayette Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) şöyle demektedir: "Allah'ın Kitâb'ı ile Peygamberimizin Sünnet'ini, (bildiğini iyi) korumuş mu, yahut unutmuş mu olduğunu bilmediğimiz bir kadının sözünden dolayı terk etmeyiz!"[34] Bu rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Ömer (Radıyallahu Anh), Fâtıma'nın (Radıyallahu Anha) Kur'an ve Sünnet'e muhalif gördüğü bu rivayetini, onu iyi bellememiş olmasından endişe ettiği için kabul etmemişti. Aksi halde onu almamazlık edemezdi. Haberin, kendisine göre Kur'an ve Sünnet'e muhalif olması da bunda kesin bir sebep olamazdı. Çünkü bunun bazı sebepleri ve izah yolları olabilirdi.[35]

11. Kocası Ölen Ve Boşanılan Gebe Kadının İddetiHakkında

2284. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd haber verdi ki, Süleyman b. Yesâr kendisine haber vermiş ki, Ebû Seleme O'na haber vermiş ki,"
O (yani Ebû Seleme) ve İbn Abbâs, Ebû Hüreyre'nin yanında bir araya gelmiş ve erkeğin, karısı (sağ iken) ölüp de (ölümünden) birkaç gece sonra (karısının) doğum yapması (meselesini) söz konusu etmişler de İbn Abbâs; "(Böyle bir kadının iddetinin bitip yeniden evlenmesinin) helâl olması, (gebe kadınla kocası ölmüş kadının iddet) müddetlerinin sonuncusunda olur!" demiş. Ebû Seleme ise;
"Doğurunca helâl olmuş demektir" demiş ve böylece bu konuda aralarında tartışma yapmışlar. Sonra Ebû Hüreyre, Ebû Seleme'yi kastederek;
"Ben yeğenimle beraberim" demiş. Bunun üzerine İbn Abbâs'ın azadlısı Küreyb'i, (bu meseleyi sorması için) Hz. Ümmü Seleme'ye göndermişler. O da O'na (gidip) sormuş. Hz. Ümmü Seleme de bildirmiş ki; Subey'a bintu'l-Hâris'in kocası ölmüştü de O, onun (ölümünden) birkaç gece sonra doğum yapmıştı. (O zaman) Abduddâroğulları'ndan, Ebu's-Senâbil künyeli bir adam O'na evlenme teklifinde bulunmuş ve kendisine (evlenmesinin) helâl olduğunu haber vermiş, (Subey'a) da başkasıyla evlenmek istemişti. Bu sefer Ebu's-Senâbil O'na;
"(Sen evlenemezsin), çünkü senin (evlenmen henüz) helâl olmadı!" demişti. Bunun üzerine Subey'a bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmişti de O, O'na evlenmesini emretmişti.[36]
2285. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O) Süleyman b. Yesâr'dan, (O) Küreyb'den, (O da) Hz. Ümmü Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Subey'a bintu'l-Hâris'in kocası ölmüş, O da kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapmıştı. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na evlenmesini emretmişti.[37]
2286. "Bize Bişr b. Ömer ez-Zehrâni haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas rivayet edip (dedi ki), bize Mansûr, İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Ebu's-Senâbüıden (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Subey'a bintu'l-Hâris, kocasının ölümünden yirmi küsur gün sonra doğum yapmıştı. Derken lohusalığından temizlenince, (evlenebileceğinin bir belirtisi olarak) bezenmişti de, bu ayıp görülmüştü. Bunun üzerine O durumunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiş, O da;
"(Kocası öldükten sonra doğum yapan bir kadın, bunu (yani evlenebileceğinin belirtisi şeyleri) yaparsa, onun iddet süresi bitmiştir, (yapabilir!)" buyurmuştu.[38]
2287. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Süfyân'dan, (O) Mansûr'dan, (O) İbrahim'den, (O da) el-Esved'den (naklen) haber verdi ki;"
Subey'a kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yapmış, sonra (evlenebileceğinin bir belirtisi olarak) bezenmişti de, Ebu's Senâbil (Onu) ayıplamıştı. Bunun üzerine O, durumunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormuş -veya bildirmiş-, O da O'na evlenmesini emretmişti.[39]

Açıklama

"İddet", ölüm veya boşama gibi bir yolla kocasından ayrılan bir kadının beklemesi gereken müddet demektir ki, bu kadın ancak bu müddetin bitiminden sonra başka biriyle evlenebilir. Böylece bu müddetin bitimi beklenerek kadının gebe olmadığı anlaşıldığı gibi, eski kocasıyla olan duygusal bağlan da tamamen kesilmiş olur. İddet beklemenin bundan başka; evliliğin değeri, bazı durumlarda eski kocasıyla yeniden evlenme gibi hususları düşünme fırsatı gibi hikmetleri de düşünülebilir.
Bakara Sûresinin 234. âyeti kocası ölen kadının iddetinin dört ay on gün, Talâk Sûresinin 4. âyeti de gebe kadının iddetinin çocuğunu doğurması olduğunu açıklamaktadır. Yukarıdaki Hadis, kocası ölen gebe kadının iddetinin de çocuğunu doğurmasıyla biteceğini göstermektedir. Bundan, Talâk Süresindeki mezkûr âyetin Bakara Süresindeki mezkur ayeti "tahsis" ettiği ve böylece Bakara Süresindeki bu ayetin gebe olmayan kocası ölmüş kadınlar hakkında olduğu anlaşılmıştır. Âlimlerin cumhuru yukarıdaki Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Ancak Hz. Ali (Radıyallahu Anh) ile İbn Abbâs'ın (Radıyallahu Anh), kocası ölen gebe kadının iddetinin, kocası ölen kadınla gebe kadının iddetlerinden hangisi daha uzun sürecekse, onun bitimiyle sona ereceği görüşünde oldukları nakledilmektedir. Bu durumda onlara göre kocası ölen gebe bir kadın çocuğunu dört ay on günden önce doğurursa dört ay on günün geçmesini, dört ay on günden sonra doğurursa doğumunu yapmasını bekleyecektir. İbn Abbâs'ın (Radıyallahu Anh), yukarıdaki Hadisi duyması üzerine bu görüşünden vazgeçtiği de nakledilmektedir.
Burada "gebelik", "akra' (kadının hayız veya temizlik halleri)" ve "aylar" şeklinde üç çeşit iddetin olduğunu kaydedelim. Gebenin iddeti, doğumunu yapmasıyla sona erer. Akra' yani kadının hayız veya temizlik halleri ile boşanılan hayız görür kadınların iddeti hesap edilir. Bunların iddeti üç kur' (çoğulu: akrâ') ile sona erer. Aylar ile ise, hayız görmeyen kadın ile kocası Ölmüş kadının iddetleri hesab edilir. Küçüklük veya yaşlılık sebebiyle hayız görmeyen boşanılmış kadınlar üç ay iddet beklerler. Bu kadınların iddetleri, âlimlerin çoğuna ve bu arada Hanefi'lere göre, kocalarının ölüm gününden itibaren hesap edilir. Bunda kadının, kocasının ölümünden haberli olup olmaması arasında fark yoktur. Ana hatlarıyla bahsettiğimiz bu iddet çeşitlerinin, fıkıh kitaplarında ele alınan birçok tafsilatı vardır.[40]

12. Kadının (Ölen) Kocası İçin Yas Tutması Hakkında

2288. "Bize Muhammed b. Kesir haber verip (dedi ki); bize Süleyman b. Kesir, ez-Zühri'den, O Urve'den, O Hz. Aişe'den, O da Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu: *"Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanan -veya, Allah'a inanan- bir kadına, kocasından başka hiç kimse için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz."*[41]
2289. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Humayd b. Nâfî'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben Zeyneb bint Ebî Seleme'yi, Hz. Ümmü Habîbe bint Ebî Süfyân'dan (naklen) anlatırken işittim ki;" O'nun (yani Hz. Ümmü Habibe'nin) bir kardeşi -veya bir yakını- ölmüştü de O, (za'ferân) sarısına yönelik (onu) eline sürmeye başlamış ve şöyle demişti: Bunu sadece, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğu için yapıyorum:
"Allah'a ve Ahiret Gününe inanan bir kadına, (hiç kimse için) üç günden fazla yas tutması helâl olmaz, kocası için hariç. Çünkü o (onun için) dört ay on gün yas tutar!"[42]
2290. "Bize Hâşim ibnu'l-Kasım haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
"Ben Zeyneb bint Ümmi Seleme'yi, annesinden veya Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımlarından bir kadından (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet ederken işittim."[43]

13. Kadının İddet Esnasında Süslenmesi Yasağı

2291. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Zaide, Hişâm b. Hassandan, (O) Hafsa bint Sîrin'den, (O) Ümmü Atıyye'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, "O şöyle buyurdu:
"Kadın (hiç kimse için) üç günden fazla yas tutmaz, kocası için hariç. Çünkü o, onun için dört ay on gün yas tutar (ve bu esnada, Yemen'in kısmen boyalı) asb (kumaşından yapılmış) elbise hariç, (süs sayılacak) boyalı elbise giymez, sürme çekmez ve güzel koku sürünmez. Yalnız temizlenmesine yakın, hayzından gusül yaptığında biraz toparlak otu (kust-ı arabı) ve tırnak buhuru (azfâr) (sürünebilir). "[44]

14. Kocası Ölen Kadının (Evinden) Dışarı Çıkması

2292. "Bize Ubeydullah b. Abdilmecid haber verip (dedi ki), bize Mâlik, Sa'd b. İshak b. Ka'b b. Ucre'den, (O da) halası Zeyneb bint Ka'b b. Ucre'den (naklen) rivayet etti ki, el-Furey'a bint Mâlik O'na haber vermiş ki;"
O, Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ailesinin yanına dönmesi için kendisine izin vermesini istemiş (ve şöyle demiş):
"Çünkü kocam, kaçmış olan bazı kölelerinin peşinden aramaya çıkmıştı. Derken o onlara kavuşmuş. Ama Kaddim[45] tarafına geldiğinde onlar onu öldürmüşler!" Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); *"(İddet için takdir edilen) hüküm süresinin (sonuna) ulaşıncaya kadar evinde kal!"* buyurmuş. (El-Furey'a sözüne şöyle devam etmiş): Ben de;
"O beni gerçekten ne sahip olduğum bir evde, ne de bir nafaka ile bıraktı!" dedim. (Hz. Peygamber yine);
"(İddet için takdir edilen) hüküm süresinin (sonuna) ulaşıncaya kadar (evinde) kal!" buyurmuş. O da (evinde) dört ay on gün iddet beklemiş. (El-Furey'a) sözüne şöyle devam etmiş:
"Sonra Osman (Halife) olduğunda bana (birini) gönderip bunu sormuştu, ben de kendisine bunu bildirmiştim de O, buna uymuş ve bununla hüküm vermişti."[46]
2293. "Bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Câbir'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Teyzem boşanılmıştı. Derken hurma ağaçlarının kesim işlerini yapmayı istemiş de, bir adam kendisine;
"Senin dışarı çıkmaya hakkın yok!" demiş. (Teyzem) dedi ki, bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip bunu O'na bildirmiştim, O da şöyle buyurmuştu:
"Çıkıp hurma ağaçlarının kesim işlerini yap. Zira belki sen tasaddukta bulunur veya bir iyilik yaparsın!"[47]

15. Bir Köle İle Evli Olup da Âzâd Edilen Cariyenin(Köle İle Evliliği Sürdürüp Sürdürmemede)Muhayyer Bırakılması Hakkında

2294. "Bize Sehl b, Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den, (O) İbrahim'den, (O) el-Esved'den, (O da) Uz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, Berire'yi satın almak istemişti de, O'mın efendileri "velâ"sının (kendilerinde kalmasını) şart koşmak istemişlerdi. O da bunu Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bildirmiş, (Rasulullah) da;
"O'nu satın al! Çünkü "velâ" ancak âzâd edenin hakkıdır" buyurmuştu. Bunun üzerine O, O'nu satın alıp âzâd etmişti. (Hz. Peygamber) ise O'nu kocasıyla -ki O, hür biri idi-, (evliliklerini sürdürüp sürdürmeme konusunda) muhayyer bırakmıştı. Ayrıca (Hz. Aişe'den naklen rivayet edildi) ki, Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) et getirilmişti de O;
"Bu nereden (gelmiş?)" buyurmuştu.
"Berire'ye sadaka olarak verildi" cevabı verilmiş, bunun üzerine O;
"Bu O'nun için bir sadaka, bizim için bir hediyedir!" buyurmuştu.[48]
2295. "Bize İsmail b. Halil haber verip (dedi ki), bize Ali b. Mushir rivayet edip (dedi ki), bize Hişâm b. Urve, Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) yanıma girmişti. Ben de kendisine bir yiyecek sunmuştum da O;
"Size ait (ocağa) asılmış bir çömlek görmedim mi?" buyurmuştu. Ben;
"Yâ Rasulullah! Bu, Berire'ye sadaka olarak verilmiş, O'nun da bize hediye ettiği ettir! (Siz ise zekât, sadaka malı yemezsiniz)" cevabını vermiştim. O zaman (Hz. Peygamber);
"O O'na sadaka, bize hediyedir!" buyurmuş (ve ondan alıp yemişti). O'nun (yani Berire'nin) kocası vardı. Derken o, âzâd olunca (O'nunla evliliklerini sürdürüp sürdürmeme konusunda) muhayyer bırakılmıştı.[49]
2296. "Bize Abdurrahman ibnu'd-Dahhâk, el-Muğire b. Abdirrahman el-Mahzûni'den, (O) Hişâm b. Urve'den, (O) Abdurrahman ibnul-Kasım'dan, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki,"
Berire'yi Hz. Aişe âzâd ettiğinde O'nun kocası köle idi. O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nu (yani Berire'yi) onunla (evliliklerini sürdürmeye) teşvik etmeye başlamış, O da Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Benim ondan ayrılmaya hakkım yok mu?" demeye başlamıştı. (Hz. Peygamber O'na);
"Evet, (buna hakkın var!)" buyurmuş, O da;
"Öyleyse ben muhakkak ki ondan ayrıldım" demişti.[50]
2297. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hâlid b. Abdillah, Hâlid'den -yani el-Hazzâ'dan-, (O) İkrime'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) haber verdi ki;"
Berire'nin kocası, Muğis isimli bir köle idi. (Şimdi) sanki ben ona, (Berire'nin) ardında gözyaşları sakalına akarak ağlayıp dolaşırken bakar gibiyim! O zaman Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Abbâs'a;
"Ya Abbâs! Muğis'in Berire'ye sevgisinin fazlalığına, Berire'nin ise Muğis'e kızgınlığının fazlalığına şaşmaz mısın?" buyurmuş, sonra O'na (yani Berire'ye);
"Ona dönsen! Çünkü o senin çocuğunun babasıdır!" buyurmuştu. Bunun üzerine O;
"Yâ Râsulullah, (bunu) bana emrediyor musun?" demiş, (Hz. Peygamber de);
"Ben sadece bir aracıyım!" buyurmuş, O da;
"(O halde) benim ona hiç ihtiyacım yok!" demişti.[51]

Açıklama

Bu Hadisler, köle iken evlenmiş olup da sonra âzâd edilen bir kadının bu evliliği sürdürüp sürdürmeme konusunda muhayyer olduğunu göstermektedir ki, buna "hıyâr-ı ıtk" denir. Hanefilere göre bu konuda kocanın hür olup olmaması arasında fark yoktur. Onların bu meseledeki bir delilleri, yukarıda Berire'nin kocası Muğîs'in hür olduğunu gösteren rivayettir. Mâlik, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) ise, Muğîs'in hür olduğunu gösteren rivayetin şâzz olup, sahih olmadığını söyleyerek kocası hür olan köle kadının, âzâd edilmesi halinde muhayyerlik hakkının olmayacağını ifade etmişlerdir. Hanefi'ler, Muğis'in köle olduğunu gösteren rivayet ile hür olduğunu gösteren rivayeti şöyle yorumlamışlardır: Muğîs, Berire âzâd edilmeden önce köle idi, fakat Berire âzâd edildiğinde hürriyetine kavuşturulmuştu.
Berire ile ilgili bu olay H. 9. yılda meydana gelmişti. Onunla ilgili bu Hadis, nikâhta kadın ile erkek arasındaki denklik (kefâet) konusunda temel Hadislerden biri olmuştur.[52]

16. Çocuğu Annesi İle Babası Arasında Muhayyer Bırakma Hakkında

2298. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc rivayet edip dedi ki, bana Ziyâd b. Saîd, Hilâl b. Usâme'den, (O da) Medine'lilerin bir mevlâsı olan Ebû Meymûne Süleyman'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Ben Ebû Hüreyre'nin yanındaydım." Derken O'na bir kadın gelip;
"Muhakkak ki kocam çocuğumu (benden alıp) götürmek istiyor!" dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre şunu anlattı: "Ben (bir gün) Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. Derken O'na bir kadın çıkagelmiş ve şöyle demişti:"
"Muhakkak ki kocam çocuğumu -veya "oğlumu"- götürmek istiyor. Halbuki, o bana faydalı olmaya, bana Ebû İnebe kuyusundan[53] su vermeye (başlamıştır!)" O zaman Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Kur'a çekin!" buyurmuştu -veya O; *"kur'alasın!"* buyurmuştu. (Bunda) şüpheye düşen Ebû Asvm'dır.-Sonra kocası gelip;
"Çocuğum hakkında -veya "oğlum hakkında"- benimle kim münâkaşa ediyor?" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Ey oğlan, bu babandır, bu da annen. Haydi, onlardan hangisini dilersen elini tut!" buyurmuş. -Ebû Asım (bir rivayetinde);
"Haydi, onlardan hangisini dilersen peşinden git!" demiştir.- (Çocuk) da annesinin elini tutmuş, (annesi) de onu (alıp) götürmüştü.[54]

Açıklama

Bu Hadis, boşanılan kadınla eski kocasının, çocuklarının kimin yanında kalacağı konusunda anlaşmazlığa düşerlerse, çocuklarının muhayyer bırakılacağını, yani kimi isterlerse onun yanında kalabileceklerini göstermektedir. Hanefi'lerle, Şafiî ve Ahmed (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) bu durumda çocuğun muhayyer bırakılması meselesinde Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmişlerse de, çocuğun yaşı ve cinsiyeti hakkında ihtilâf etmişlerdir.
Şöyle ki, Hanefîlere göre Hadiste söz konusu olan "çocuk, oğlan = ğulâm", bulûğa ermiş çocuktur. Çünkü daha küçük bir çocuk, içine düşer korkusuyla kuyudan su çekmeye gönderilmez. Binaenaleyh, bulûğa eren çocuk, ayrılıp tek başına ayrı bir meskende kalabileceği gibi, anne ve babasından istediğinin yanında da kalabilir.[55]
Bundan önce, müftabih olan görüşe göre erkek çocuk yedi, kız çocuk dokuz yaşına kadar annelerinin yanında kalırlar. Şafiî (Rahmetullahi Aleyh) ise, çocukların, kız olsun erkek olsun, yedi yaşına kadar annelerinin yanında kalacaklarını, yedi yaşına ulaştıklarında, temyiz kabiliyyetine sahip olmaları halinde, anne ve babaları arasında muhayyer bırakılacaklarını söylemiştir. Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, çocuklar yedi yaşına ulaştıklarında, erkek çocuk, bunak değilse annesi ile babası arasında muhayyer bırakılır, kız çocuk muhayyer bırakılmayıp babasının yanında kalır."[56]

17. Kadın Kölenin Talâkı Hakkında

2299. "Bize Ebû Asım haber verip (dedi ki), bize İbn Cüreyc haber verip (dedi ki), bana Müzahir -ki O, İbn Eslem'dir-, haber verdi ki; O, el-Kasım b. Muhammed'i, Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber1 den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen rivayet ederken) işitmiş ki," O şöyle buyurmuş:
"Kadın köle için iki boşama vardır. Onun (iddet bekleme) süresi de iki hayızdır!"
Ebû Asım dedi ki; "ben bu (Hadisi) Muzâhir'den (doğrudan doğruya da) işittim."[57]

18. Kadın Kölenin Gebe Olup Olmadığını Araştırmak (İstibra'i) Hakkında

2300. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Kays b. Vehb'den, (O) Ebu'l-Veddâk'tan, (O da) Ebû Saîd'den (naklen) haber verdi ki,"
O; sözü Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nisbet de edip, Evtâs[58] esirleri hakkında şöyle dedi: *"Hiçbir gebe (esir) kadın ile doğumunu yapıncaya kadar; hiçbir gebe olmayan (esir) kadın ile ise bir defa hayız oluncaya kadar cinsi münâsebet yapılmayacaktı!"*[59]

---

[1] Buhari, Talâk, 1(6/163); Müslim, Talâk, 1(2/1093); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai, Talâk, 1(6/112); İbn Mace, Talâk, Talâk, 2(1/651); Muvatta, Talka, 53(2/576); Müsned, 2/54 63,64; Musannaf, 6/308. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94
[2] Müslim, Talâk, 4(2/1090); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai,Talâk, 1(6/112); Müsned, 2(81, 130.
[3] Veki'nin rivayeti için bkz. Müslim, Talâk, 5(2/1095); Ebu Davud, Talâk, 4(2/255); Nesai, Talâk, 4(6/114); Tirmizi, Talâk, 1(479); İbn Mace, Talâk, 3(1/652); Müsned, 2/26, 58-59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94-95
[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/94/95-96
[5] Ebu Davud, Talâk, 37(2/285); Nesai, Talâk, 76(6/178, İbn Ömer'den), İbn Mace, Talâk, 1(650). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/96
[6] Mecmâu'z-Zevâid, 4/333 (Bezzar'dan).
[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/96-97
[8] Muvatta, Kur'an, 1(1/199); Merasihı Ebi Davud, s. 121-122; Dârekutnî, 1/121-122; Müstedrek, 1/397; Beyhaki, 4/89. Hadis bu yerlerde sadece birinci cümlesiyle ve bir kısmında mürsel olarak geçer. Bkz. 1628. Hadis.
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/97-98
[10] Buhari, Şehadat, 3(3/147); Müslim, Nikah, 111(2/1055); Ebu Davud, Talâk, 48(2/294, şahidi); Nesai, Talâk, 13(6/120); Tirmizi, Nikah, 27(3/426); îbn Mace, Nikah, 32(1/621); Müsned, 6/37, 226., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/99
[11] Buhari, Talâk, 7(6/166); Müslim, Nikah, 114(2/1057); Müsned, 6/193, 224, Bkz. 2263. Hadisin "Açıklama"sı. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/98-100
[12] Buhari, Talâk, 5(6/165); Müslim, Talâk, 25(2/1104); Ebu Davud, Talâk, 12(2/262); Nesai, Nikah, 2(6/46); Tirmizi, Talâk, 4(3/483); İbn Mace, Talâk, 20(1/661); Müsned, 6/202,205,240., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/100-101
[13] Ahzab: 33/28-29.
[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/10101-102
[15] Ebu Davud, Talâk, 18(2/268); Tirmizi, Talâk, 11(3/493); İbn Mace, Talâk, 21(1/662); Müsned, 5/277, 283; Müstedrek, 2/200; Said, 1/330, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/102
[16] Burası İbn Sa'd'ın rivayetinde; "genç kız iken" şeklindedir. Bkz. Tabakat, 8/445.
[17] Ebu Davud, Talâk, 18(2/269); Nesai, Talâk, 34(6/138); Muvatta, Talâk, 11(2/564); Müsned, 6/433-434; Musannaf, 6/484; Said, 1/335. Darimi'nin rivayeti mürsel şeklinde ise de, zikredilen yerlerde Amra'nın bu haberi Habibe'den naklettiği görülmektedir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/103-104
[18] Ebu Davud, Talâk, 14(2/263); Tirmizi, Talâk, 2(3/480); İbn Mace, Talâk, 19(1/661); Dârekutrü, 4/33-35; Müstedrek, 2/199., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/104
[19] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/104-105
[20] "Vesk", 200 kg'dır.
[21] Ebu Davud, Talâk, 17(2/265); Tirmizi, Talâk, 20(3/504), Tefsir, 59(5/405); İbn Mace Talâk, 25 (1/665); Müsned, 4/37, 5/436; Müstedrek, 2/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/106-107
[22] Bkz. Mücadele: 58/2.
[23] Bkz. Mücadele: 58/3-4.
[24] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/105-108
[25] Müslim, Talâk, 44(2/118); Ebu Davud, Talâk, 38(2/287); Nesai, Talâk, 8(6/117); Tirmizi, Talâk, 5(3/484) İbn Mace, Talâk, 10(1/656); Müsned, 6/412, 415; Musannaf, 7/24. Tinnizi, Müsned ve Musannaf dışındaki gösterilen yerlerde sadece merfu Hadis vardır. Hz. Ömer'in sözü için 2281.-2283. Hadislere bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/109
[26] Müslim, Talâk, 42(2/1117); Nesai, Talâk, 70(6/173-174); Tirmizi, Talâk, 5(3/485)- Müsned, 6/411, 416; Musannaf, 7/23-24. Bkz. 2183. Hadis. Ebu

Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/109-110
[27] Müslim, Talâk, 46(2/1119); Ebu Davud, Talâk, 39(2/288); Dârekutnî, 4/27., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110
[28] Dârekutnî, 4/24, 27., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110
[29] Dârekutnî, 4/23.
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/110-111
[31] Bkz. Talâk: 65/1. ve 6. ayetler.
[32] Mizan, 4/604.
[33] Bkz. 2206. Hadisin "Açıklama"sı.
[34] Müslim, Talâk, 46(2/1119).
[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/108/111-112
[36] Buhari, Tefsir, 65/2(6/67); Müslim, 57(2/1122); Nesai, Talâk, 56(6/159); Tirmizi, Talâk, 17(3/499). Muvatta, Talâk, 86(2/590); Müsned, 6/314; Musannaf, 6/474; Beyhaki, 7/429., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/113
[37] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/114
[38] Nesai, Talâk, 56(6/157); Tirmizi, Talâk, 17(3/498); İbn Mace, Talâk, 7(1/653): Said, 1/ 350; Müsned, 4/304-305., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/114
[39] Bu haberin senedi zahiren munkatı'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/115
[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/112/115-116
[41] Müslim, Talâk, 65(2/1127);Nesai, Talâk, 58(6/164); İbn Mace, Talâk, 35(1/674); Müsned, 6/37, 249, 281., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/117
[42] Buhari, Cenâiz, 31(2/78); Müslim, Talâk, 59(2/1125); Nesai, Talâk, 59(6/165); Müsned, 6/325. Bundan sonraki Hadise de bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/117
[43] Buharı, Talâk, 46(6/185); Müslim, Talâk, 58(2/1123); Ebu Davud, Talâk, 42(2/290); Tirmizi, Talâk, 18(3/500); Müsned, 6/326., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/116-118
[44] Buhari, Hayz, 12(1/80), Talâk, 48(6/186); Müslim, Talâk, 66(2/1127); Ebu Davud, Talâk, 45(2/292); Nesai, Talâk, 64(6/168); tbn Mace, Talâk, 35(17674); Müsned, 5/85, 6/408., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/118-119
[45] Kaddûm, Medine'ye altı mil (yaklaşık 10 km.) mesafede bir yerdir.
[46] Ebu Davud, Talâk, 43(2/291); Nesai, Talâk, 60(6/165); Tirmizi, Talâk, 23(3/508); İbn Mace, Talâk, 8 (1/654); Muvatta, Talâk, 87(2/591); Müsned, 6/370, 420, Tayâlisî, s. 231; Müs-tedrek, 2/208, Musannaf, 7/34., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/119-120
[47] Müslim, Talâk, 55(2/1121); Ebu Davud, Talâk, 40(2/289); Nesai, Talâk, 71(6/174); İbn Mace, Talâk, 9(1/656); Müsned, 3/321., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/119-120
[48] Buhari, Feraiz, 19(8/9); Ebu Davud, Talâk, 20(2/270); Nesai, Talâk, 30(6/133); Tirmizi, Rada, 7(3/461), Buyu, 33(3/557); îbn Mace, Talâk, 29(1/670); Müsned, 6/42,170,175., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/121-122
[49] Buhari, Hibe, 7(3/131); Müslim, Itk, 10(2/1143); Ebu Davud, Talâk, 19(2/270); Nesai, Talâk, 29(6/133); Muvatta, Talâk, 25(2/562); Müsned, 6/45-46,115,172., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/122
[50] Bir önceki 2295. Hadise bakınız. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/123
[51] Buhari, Talâk, 15-16(6/171); Ebu Davud, Talâk, 19(2/ Buhari, Talâk, 15-16(6/171); Ebu Davud, Talâk,19(2/270); Nesai, Adab, 28(8/215); Tirmizi, Rada, 7(3/462); İbn Mace, Talâk, 29(1/671); Müsned, 1/215, 281, 361., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/123-124
[52] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/121-124
[53] Bu kuyunun Medine'ye üç mil (yaklaşık 5 km.) mesafede olduğu söylenir.
[54] Ebu Davud, Talâk, 34(2/284); Nesai, Talâk, 52(6/152); Tirmizi, Ahkam, 21(3/638)- İbn Mace, Ahkam, 22(2/787-788); Müsned, 2/246, 447; Müstedrek, 4/97., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/124/125-126
[55] Bkz. Fethu'l-Kadir, 3/318-319.
[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/124-126
[57] Ebu Davud, Talâk, 6(2/257); Tirmizi, Talâk, 7(3/488); İbn Mace, Talâk, 30(1/672); Dârekutnî, 4/39; Müstedrek, 2/205., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/127
[58] Evtas, Mekke'ye Taif tarafından 10 km. mesafedeki Huneyn vadisinin diğer bir ismi veya bu vadide Hevazîn kabilesinin kaldığı yerin ismidir. Hicri 8. yılın Şevval ayında bu yerde bir savaş olmuş ve birçok ganimetle savaş esiri alınmıştı,
[59] Ebu Davud, Nikah, 45(2/248); Müsned, 3/62, 87; Müstedrek, 2/195, Bkz. 1182.-1185. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 5/127-128

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

13. BOŞANMA BÖLÜMÜ
1. Kadını Kocasına Karşı Kışkırtan Kimsenin Hâli
2. Bir Erkekten Karısını Boşamasını İsteyen Kadının Durumu
3. Talakın Çirkinliği
4. Sünnete Uygun Olan Boşama Şekli
5. Karısını Boşadıktan Sonra Şahitsiz Olarak Ona Dönmek İsteyen Kişi
6. Kölenin (Karısını) Sünnî Olarak Boşaması
7. Nikahtan Önce Talak(In Hükmü)
8. Öfkeli İken Verilen Talak
9. Şaka İle Boşama
9-10. Karısını Üç Talakla Boşayan Kimsenin Bir Daha Karısına Dönmesi Neshedilmiştir
10-11. Talakta Geçerli Olan Sözler Ve Amellerde Niyyetin Önemi
11-12. Erkeğin Karısını Kendisinden Boşanıp Boşanmamakta Muhayyer Bırakması
12-13. (Kişinin Karısına) "Senin İşin Kendi Elindedi" Demesinin Hükmü
13-14. Elbette (Sözüyle Yapılan Boşama) Hakkında
14-15. İçinden Karısını Boşamayı Geçiren Kimsenin Durumu
15-16. Karısına "Bacım" Diye Hitabeden Kimsenin Durumu
16-17. Zihar
17-18. Hul'u (Menfaat Karşılığında Kocanın Karısını Boşaması)
18-19. Hür Veya Köle Bir Erkekle Evli İken Hürriyetine Kavuşan Bir Câriye(Nin Nikahının Feshi)
19-20. (Berire Hürriyetine Kavuştuğu Zaman) Kocasının Hür Olduğunu Söyleyenler
20-21. Hürriyetine Kavuşan Bir Cariyenin Nikahını Feshetme Muhayyerliği Ne Kadar Sürer?
21-22 Köle Olan Karı-Koca Beraberce Hürriyetlerine Kavuşacak Olurlarsa Kadının Muhayyerlik Hakkı Var Mıdır?
22-23 (Gayri Müslim) Karı-Kocadan Birinin Müslüman Olması
23-24. Karısından Sonra Müslüman Olan Bir Kimseye Karısı Ne Zaman Geri Verilir?
24-25. Dörtten Fazla Hanımla Ya Da İki Kız Kardeşle Evli İken Müslüman Olan Bir Kimsenin Durumu
25-26. Anne Babadan Biri Müslüman Olunca Çocuk Hangisinin Yanında Kalır?
26-27. Lian
27-28. Erkek Hanımının Doğurduğu Çocuğun Kendisinden Olup Olmadığından Şüphelenecek Olursa
28-29. Çocuğun Kendisinden Olduğunu Bildiği Halde Kendisinden Olmadığını İddia Eden Kimseler Hakkında Ağır Tehdidler
29-30. Bir Kimsenin Zinadan Doğan Bir Çocuğun Kendisine Ait Olduğunu İddia Etmesi
30-31. Kaifler (İz Ta'kibi Mütehassısları)
31-32. Çocuğun Kendilerine Ait Olduğunu İddia Eden Ve İhtilafa Düşen Kimseler Arasında Kur'a Çekileceğini Söyleyenlerin Delilleri
33-34. "Çocuk Sahibu'l-Firaş'a Aittir"
34-35. Çocuğu Himayesine Almakta Öncelik Hakkı Kimindir?
35-36. Boşanmış Kadınların İddet Beklemesi
37. Boşanıp da İddet Beklemekten İstisna Edilen Kadınlarla İlgili İstisna Hükmünün Sonradan Nesh Yada Tahsis Edilmesi
36-38. Erkeğin Boşadığı Karısına Dönmesi
37-39. Bâin Talâkla Boşanan Kadının Nafakası
38-40. Fatıma Bint Kaysın Rivayetini Kabul Etmeyenler
39-41. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın İddet Beklerken Gündüzün Dışarı Çıkabilir
40-42. Kocası Ölen Bir Kadına Bir Yıllık Nafaka Ve Mesken İhtiyacının Kocası Tarafından , Temin Edilmesi (İçin Vasiyet Etmesi) Hükmü Miras Ayeti İle Neshedilmiştir
41-43. Kocası Ölen Bir Kadının Bir Süre Yas Tutması
42-44. Kocası Ölen Bir Kadın (İddetini Beklerken Kocasının Evinden Başka Bir Yere) Taşınabilir Mi?
43-45. "Kocası Ölen Bîr Kadın İddetini İstediği Yerde Geçirir" Diyenlerin Delilleri
44-46. Kocası Ölen Bir Kadının İddeti İçinde Kaçınması Gereken Davranışları
45-47. (Kocası Ölen) Hamilenin İddeti
47-49. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe İlk Kocası Ona Dönemez
48-50. Zinanın Büyük Günah Olduğu

13. BOŞANMA BÖLÜMÜ

Bağı çözmek, serbest bırakmak manalarına gelen "talak" kelimesi, İslama mahsus bir kelime değildir. Bu kelime, tslâmiyyetten önce de arap-lar arasında bilinmekte ve kullanılmaktaydı. Fakat o zamanlar araplar talak sayısını üçle kayıtlamazlardı. Ancak tslamiyyet geldikten sonra talak sayısı üçle sınırlandırılmıştır, imam Mâlik'in Urve'den naklettiği şu hadis-i şerif bu meseleyi çok açık bir şekilde dile getirmektedir. "İslâmdan önce bir adam karısını.boşayıp daha iddeti bitmeden ona dönmek istese, bin talakla dahi boşasa, karısına dönebilirdi. (O zaman) adamın biri (zulmetmek kasdıyla) karısını boşadı, iddetinin bitmesi yaklaşınca ona döndü. Sonra tekrar boşadı. Sonra da; "Vallahi bana dönmene engel olacağım, (îddetinin bitmesi yaklaşınca sana dönüp tekrar boşamakla iddetin uzayıp gideceğinden) başka kocayla da evlenemiyeceksin" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah "(Vukuundan sonra tekrar kan-koca hayatına dönülebilecek olan) talak ikidir. (Bu iki talaktan sonra koca karısına dönerek) ya iyilikle evliliği sürdürür, ya da istediği kişi ile evlenmesi için kadını serbest bırakır."[1] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine o günden itibaren karısını boşayan ve boşamayan herkes eski âdetlerini bırakarak, Allah'ın emri üzerine hareket ettiler."[2]

Fıkhî bir terim olarak talak kelimesi "Belli sözlerle evlilik bağını çözmek ve kaldırmak" anlamında kullanılır. Belli sözlerin bir kısmı sarihtir.Talak (boş) kelimesinin sarih olduğunda ittifak, *Firak", ve "Seran" kelimelerinin sarihliliğinde ihtilaf vardır. Bu

iki kelime Kur'ân-ı Kerimde talak manasında kullanıldığı için İmam Şafîî bunları da sarih kabul etmiştir. Geri kalanları ise, kinaye kabilindendir.[3]
Boşamada sarih kelime kullanılmış ise, Hâkim; niyyet ve karine aranmadan diğer şartlar da bulununca evliliğin sona erdiğine hükmeder. Kinaye ne v'inden olan sözlerin aynı neticeyi doğurması ise, niyet ve karinelere bağlıdır.
Şurasım unutmamak gerekir ki Islâmiyyet, boşanmaya giden yolu uzatmış, eşlerin prensip olarak ilk defa birbirleriyle anlaşma ve uzlaşma zemini aramalarını teşvik etmiştir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerim'de erkeklerle kadınların iyi geçinmeleri emrolunmuştur. Saadet ve sevgi karşılıklı fedâkârlıklarla olur. Ve karşılıklı teslimiyetle devam eder? Erkek kadının bazı özelliklerini beğenmeyebilir. Fakat bunlan asla bir geçimsizlik vesilesi yapmamalıdır. Zira kadında, kendisinin hiçbir zaman sahip olamayacağı ve de hoşuna giden huylar da bulunabilir.[4]
Eşler arasında geçimsizlik türlü sebeplerden çıkabilir. Karı-koca bu geçimsizliği önce kendi aralarında gidermeye çalışmalıdırlar. Eğer başarıya ulaşılamazsa iki tarafın ailelerinden birer hakeme baş vururlar. Âlimlerin çoğunluğuna göre karı-koca, anlaşmazlık büyüdüğünde hâkime başvururlar. Hâkim de onların aralarını bulması için bu işe layık iki hakem tayin eder. Âyet-i kerime'de; "Hakemler eğer barıştırmak isterlerse, Allah eşlerin aralarını bulur, düzeltir."[5] buyurulmaktadır. Hakemler bütün gayretlerine rağmen barışmayı sağlayamazlarsa, talak yani boşanma safhaları başlar.
Görülüyor ki, boşanma bir zaruretin, kaçınılmaz bir durumun neticesinde mubah kılınmış, Kur'ân-ı Kerim'de "Kadınlar size itaat ederlerse, aleyhlerine bir yol aramayın."[6] buyurularak zarûretsiz boşama yasaklanmıştır. Hz. Peygamber'de "Evleniniz, fakat boşamayım z. Çünkü Allah zevke düşkün erkeklerle zevkine düşkün kadınları sevmez."[7] buyurmuştur. Yine Hz. Peygamber "Allah teâlâ'ya, helal kıldığı şeylerin en sevimsizi talaktır."[8] buyurmuştur.
Boşama zaruret haline gelince de işi uzatmak anlamsız ve tehlikelidir. Çünkü eşler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygı kalkıp aralarım düzeltme imkânı ve ihtimali kalmayınca karşımıza üç yol çıkar.
a) Nefret ve geçimsizliğe rağmen evliliğin devamında ısrar.
b) Evlilik hukuken mevcut olduğu halde, eşleri muvakkaten ayırmak.
c) Artık çekilmez bir yük hâline gelen evlilik bağını çözerek eşleri birbirinden ayırmak.
Bu yolların hepside aile saadetini sağlamaktan uzak olduğu gibi aynı zamanda eşlerin hayatını zindana çevirecek yollardır. Neticeyi şu şekilde özetlemek mümkündür.
1. Eşler birbirleri için çekilmez bir yük haline geldikleri zaman talaka baş vurmak mubahtır.
2 . Eğer kadın, sözleri ve fiilleriyle kocasını ve başkalarını incitmeyi, adet haline getirmişse veya namazını kılmıyorsa kocasının onu boşaması müstehabdır. Nitekim îbn Mesud (r.a.) "kadının mehri üzerimde bir borç olarak Allah'ın huzuruna varmam benim için namaz kılmayan bîr kadınla birlikte yaşamamdan daha hayırlıdır." der.
3. Erkeğin erkeklik organım kaybetmek veya cinsi kudretini yitirmek gibi evlilik bayatını devam ettirme imkânından mahrum kalması halinde ailesini boşaması üzerine vâcib olur.
4. Sebepsiz olarak boşamak ise, mekruhtur. Nitekim "Allah teâlâ'ya helâl kıldığı şeylerin en sevimsizi talaktır." anlamına gelen 2178 numaralı hadis de bunu ifade etmektedir. Çünkü bir şeyi Allahm sevmeyip, ona buğz ettiği halde haram olmayışı, o fiilin mekruh olduğunu ortaya koyar.
5. Haram olan-talak. Bu da "Bid'i talâk" ismi verilen ve sünnî talaka aykırı olarak yapılan boşama şeklidir. Yani kendisiyle daha önce zifâfâ girilmiş, bir kadına hayız hâlinde iken veya temizlenip de cinsî münâsebette bulunduktan sonra veya bir temizlik süresi içinde birden fazla uygulanan talaktır.
Talakın şartı: Kocanın akıl, baliğ ve uyanık olması, kadının nikâhlısı olması, yahut boşanmağa, mahal sayılacak bir iddet içinde bulunmasıdır.
Talâkın rüknü: Kadını boşarken söylenen sözdür.
Talakın sebebi: Huyların birbirine uymaması halinde kurtulma ihtiyacını sağlamaktır.
Talakın hükmü: Talâk-ı ric'ide iddetin bitmesiyle talak-ı bâinde ise, derhâl ayrılığın vuku* bulmasıdır.

Talâk'ın kısımları:
1- Ahsen (en güzel) olan sûnni talâk, Kadını cima' etmediği bir temizlik devresinde bir defa boşayarak iddeti geçinceye kadar terketmektir.
2- Hasen (güzel) olan sûnni talâk içinde cima' bulunmayan üç temizlik devresinde birer defa boşamaktır.
3- Bid'i talâk: Bir defada üç sayı ile boşamak, yahut hayız halinde boşamaktır.
Talak vukû'u bakımından da ikiye ayrılır
1- Ric'i talak: Talakta kullanılan sarih sözlerle yapılan talak,
2- Bain talak: Kinaye sözlerle verilen talaktır.[9]

1. Kadını Kocasına Karşı Kışkırtan Kimsenin Hâli

2175. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki:
"Kadım kocasına, köleyi de efendisine karşı kışkırtan kimse, bizden değildir."[10]

Açıklama

Bir kimsenin bir kadını kocasından soğutarak, ondan ayırmak maksadıyla, o kadının yanında kocasının kötülüklerinden veya onun çirkinliğinden bahsetmesi haram olduğu gibi, çeşitli hilelerle bir köleyi kandırıp efendisine karşı kışkırtması da

haramdır. Çünkü bu gibi hareketler aile fertlerinin aralarının açılmasına, aile ocaklarının sönmesine ve dolayısıyla cemiyet bünyesinde tehlikeli bozulmalara sebeb olur. Bu yüzdendir ki müslümanların arasının açılmasına sebeb olan, birinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunmak, birinin talib olduğu bir mala talib olmak, müşteri kızıştırmak gibi bütün davranışlar yasaklanmıştır. Hadis-i Şerifte bir erkeğin, bir kadını kocasına karşı kışkırttığından bahsedilmekle yetinilip te erkeklerin karılarından soğutulduğundan bahsedilmemesi, genellikle kışkırtılanların kadınlar olmasındandır. Aslında bir erkeğin karısı ile arasını açmaya çalışmakta aynı derecede haramdır.[11]

2. Bir Erkekten Karısını Boşamasını İsteyen Kadının Durumu

2176. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu":
"Hiçbir kadın, kız kardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez. (Kadın istediği kimseyle) evlensin, onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeydir."[12]

Açıklama

Bir kadının herhangi bir erkekle karısının arasını açmak istemesi şu sebeplerden ileri gelebilir.
1. O erkeğin karışım boşayıp da kendisiyle evlenmesi için,
2. Karısını boşatmak ve o erkeğin sadece kendisine kalmasını sağlamak için,
3. Saadetini kıskandığı kadım bu saadetten mahrum etmek için.
Metinde geçen "Hiçbir kadın kızkardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasın! isteyemez." cümlesi, bu hadis-i şerifte birinci ve ikinci sebeplerin tahrikiyle bir kadını kocasından boşatan kadınların kasdedildiğine delâlet etmektedir. Binaenaleyh bu cümleden murad bir kadının bir erkeğe karısını boşattırarak onunla kendisi evlenmek ve o kadının nafaka ve şâire gibi şeylerinden istifâde etmek istemesidir. Bu manâ mecazen "kabını boşaltmak" ta'biriyle ifâde olunmuştur.
Kızkardeşten maksat ise, aynı anne ve babadan dünyaya gelen, aralarında kanbağı bulunan, hakiki manadaki kız kardeş değil, kendisinin dışında herhangi bir müslüman kadındır. Nitekim İbn Hibban'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir: "Hiç bir kadın, kızkardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez. Çünkü her müslüman kadın, diğer bir müslüman kadının kardeşidir."[13] Bu bakımdan her kadın kendine çıkacak talibi beklemeli, bir kadın: kocasından bojauiftlrak' onun yerine kendisinin geçmesini arzu etmemelidir. Esasen bir kadını boşattırarak onun yerine geçmek bir kadının, elinde değildir. Allah istememişse ne kadar uğraşsa da buna muvaffak olamaz. Metinde geçen "Onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeyden ibarettir" cümlesinin anlamı da budur.
Ancak kadının kocasından boşanmasını mübâh kılan durumların ortaya çıkması halinde, o kadına nasihat kabilinden kocasından boşanması tavsiye edilebilir. Kadının kocasından zarar görmesi veya kocasının karısından zarar görmesi, erkeğin aşırı derecede ayrılmak arzusunda bulunması gibi haller bu gibi tavsiyeyi mübâh kılan sebeplerdir.[14]

3. Talakın Çirkinliği

2177. ...Muhârib'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, kendisine talaktan daha sevimsiz gelen helâl yaratmamıştır."[15]

2178. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Helâl(ler)in yüce Allah'a en sevimsiz olanı talaktır"[16]

Açıklama

"Helal" kelimesi haramın zıddıdır ve vâcib, mendup, mekruh, farz terimleri de bu kelimenin kapsamı içerisine girmektedir.
Bu kelime, bu hadis-i şerifte mekruh anlamında kullanılmıştır. Çünkü Allah'ın sevmediği bir şeyin helal olması, onun mekruh olduğunu gösterir.
Talak bölümünün giriş kısmında ifade ettiğimiz gibi cevaz sınırından farza kadar çıkan, yasak sınırları içerisinden de harama kadar inen talak'ın vâcib, mendup, caiz, ve haram çeşitleri yanında bir de mekruh obnı vardır.
Kadı Iyaz'a göre ise, talak sebebsiz yere eşlerin menfaatini ortadan kaldırmaktan başka birşey olmadığından haramdır.
Hanefi ulemasından Kemalüddin b. Hûmâm'a göre, bu hadis-i şerif talakın haram değil, helal olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu cevazın dayanağı ihtiyaç ve zarurettir. Böyle bir durum olmadan boşamanın yasak oluşu, "Mubah ve helalin Allah nezdinde en sevimsiz olanı boşamadır" ve "Allah, zevkine düşkün ve çok boşayan kişilere lanet eder" hadisleri ile sabittir.[17]

4. Sünnete Uygun Olan Boşama Şekli

2179. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisi] Rasûlullah (s.a.) zamanında karısını hayızlı iken boşamış bunun üzerine, Ömer b. el-Hattâb bu durumu Rasûlullah (s.a.)'a sormuş, Rasûlullah (s.a.) şöyle cevap vermiştir;
"Ona emret, karısına dönsün. Sonra (hayızından) temizlenip (tekrar) bir hayz (daha) görüp sonra (tekrar) temizleninceye kadar (nikahı altında) tutsun. Bundan sonra isterse tutar, isterse temasta bulunmadan önce boşar. İşte Aziz olan Allah'ın,

kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet (dönemi) budur."[18]

Açıklama

Sünnî talak "kitaba ve sünnete uygun olarak verilen talak" demektir ki kişinin, hanımını hiç temasta bulunmadığı bir temizlik halinde bir ric'î talak ile boşamasıdır.
Nitekim Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiği, "sünnet olan talak, kişinin karısını temiz iken ve onunla cinsî temasta bulunmadan boşamasıdır"[19] anlamındaki hadis bu manâyı ifade etmektedir. Buradaki sünnetin mânâsı "sevap celbeden sünnet" demek değil, "muahazeyi icabetmeyecek şekilde sabit olan" manasınadır. Çünkü talak hadd-i zatında bir ibâdet değildir ki ona sevab verilsin. Burada murad onun mubah olmasıdır. Evet kadını bid'î talakla boşamaya sebeb varken, kocası sabreder de vakti gelince sünni şekilde boşarsa, günaha girmekten sakındığı için sevaba girer. Yoksa talaktan kaçındığı için bir sevap yoktur. Zina etmek için bütün sebepler mevcut olduğu halde bir adamın kendini zinadan muhafaza etmesi gibi ki, sevaba girer, fakat zina etmediği için değil, kendini tuttuğu içindir. Zira sahih kavle göre kulun mükellef olduğu şey, yokluk değil, kendini tutmasıdır.[20]
İmam Mâlik'e göre, "Rasül-i Ekrem'in, Hz. İbn Ömer'e hayız hâlinde boşamış olduğu kadına dönmesini emretmesi, vücûb ifade eder. Binaenaleyh karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin ona dönmesi icâb eder. Dönmediği takdirde talakı geçerli olmakla beraber bid'at ve haram işlemiş olur.
Hanefî ulemasından Hidâye müellifi Burhaneddin el-Merğinânî de bu görüşü tercih etmiştir. Diğer üç mezheb imamına göre ise, hayız halinde talak vermek caiz ise de bunu temizlik halinde vermek menduptur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in İbn Ömer'e gıyabî olarak verdiği emr vucûb değil, men-dupluk ifâde eder. Ancak dönüşün, talak hakkının üçünü de kullanmamış olana söz konusu olup, talak haklarının üçünü de kullanan kimseler için mümkün olmadığını unutmamak gerekir. Metinde geçen temizlik kelimesiyle kadının hayız kanının kesilmesi mi, yoksa kadının kanın kesilmesini müteakib yıkanması mı, kasd edilmiş olduğu meselesi, ulema arasında ihtilaflıdır. Bu her iki görüş de imam Ahmed'den rivayet edilmiş olmakla beraber, bu kelimeyle kadının hayzı müteakib yıkanması kasd edildiği görüşü tercih edilmiştir. Nitekim Nâfi'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir: "Abdullah b. Ömer karısını hayızlı iken bir talak ile boşamıştı. Bunun üzerine (babası) Ömer (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'e giderek durumu nakletti. Rasûlullah (s.a.) O'na şöyle buyurdu:
"Abdullah, emret de karısına dönsün. Kadın hayızdan kurtulup da yıkanınca ona dokunmasın. Kadın ikinci defa hayızlı olup ondan yıkanınca ona yaklaşmadan boşasın. Evliliğin devamını istiyorsa kadım bırakmasın. İşte bu, kadınları boşamak için Allah'ın takdir ettiği müddettir."[21]
Görüldüğü gibi, Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadis, metinde geçen temizlik kelimesinin, kadının hayız kanının kesilmesini müteâkib yıkanması anlamında kullanıldığına delâlet etmektedir.
Mezheb imamlarından imam Malik (r.a.)'de bu görüştedir. Mevzumuzu teşkil eden Ebu Davud hadisinden anlaşıldığına göre karısını hayız halinde boşayan kimse için müstehab olan hemen karısına dönmektir. Şayet karısını boşamak niyetini taşıyorsa, hayızdan sonraki temizlik vaktinde de kadına dokunmadan ikinci hayızdan sonraki temizlik vaktini bekler ve o zaman talak uygular, veya boşamaz. Hanefi mezhebinde zahir olan kavil budur. Ancak Tahâvî'ye ve imam Ebu Hanife'den gelen bir rivayete göre ise, karısını, talak vermiş olduğu hayız devresinden sonraki temizlik devresi içerisinde boşar.[22]
Kadını ikinci hayızdan temizleninceye kadar bekletmekteki hikmet, onun hâmile olup olmadığını iyice tesbit etmek ve şayet hamileliği anlaşılırsa, kocanın düşünmesine bir fırsat vererek evlilik hayatına tekrar dönmelerini sağlamaktır.[23]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısını hayızlı iken veya cinsî münâsebette bulunduğu temizlik anında boşaması haramdır. Bu durumda olan bir kimsenin derhal karısına dönmesi vâcibdir. İmam Mâlik bu görüştedir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet varsa da imam Ahmed'in meşhur olan görüşüne göre bu durumda olan bir kimsenin ailesine dönmesi müstehabtır. Ulemanın büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Bu görüşte olan ulemaya göre, nasıl ki bir kimsenin evlenmesi farz değilse, bu nikahı devam ettirmesi de aynı şekilde farz değildir. Hanefî ulemasından Hidâye sahibi mevzu-muzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisine dayanarak imam Mâlik'in görüşünü benimsemiştir. Hidâye sahibine göre "mademki hayız içinde talak vermek yasaklanmıştır. O halde hayız müddeti bitmeden kadına dönerek bu süre içerisinde nikahı devam ettirmek de vâcib olur.[24]
Mâlikî ulemasının büyük çoğunluğu bu durumda olan bir erkeğin hayız içerisinde karısına dönmemesi hâlinde, temizlik halinde dönmesi icabettiğini söylerken yine Mâlikî ulemasından Eşheb, kadın temizlendikten sonra artık ona dönmesi gerekmediğini söylemiştir. Fakat tüm fukaha, karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin, kadının iddeti sona erdikten sonra ona dönmesi gerekmediği görüşünde birleştikleri gibi karısını kendisiyle cima'da bulunduğu temizlik halinde boşayan bir kimsenin de iddet sona erdikten sonra dönmesi gerektiğinde görüş birliğine varmışlardır. İbn Battal ise, Şafiî ulemasından Hannatî'nin "Karısını cirfıa'da bulunduğu temizlik halinde boşayan kimsenin iddet bittikten sonra karısına dönmesi gerektiğini" söyleyerek ulemaya muhalefet ettiğini söylemiştir.
Yine tüm ulemanın bu mevzuda görüş birliğine vardığı meselelerden biri de kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısının hayizlı iken boşa-yan bir kimsenin ona dönmesi gerekmediği meselesidir. Her ne kadar Hanefî ulemasından İmam Züfer aksini iddia etmişse de Hz. İmamın bu görüşüne itibar edilmemiştir.
Şafiî ulemasından imam Nevevî'nin beyânına göre, hayızh iken boşanan bir kadın, şayet hâmile olursa, Şafiî mezhebinin sahih olan görüşüne göre bu talak haram değildir. Çünkü hayızh kadını boşamanın yasaklanması kadının iddet süresinin uzamasını önlemek içindir. Zira bu durumda kadının hayız süresinin hesabı zorlaşır. Fakat hayızh olan bir kadının iddet

süresi, çocuğunu dünyaya getirmekle sona ereceği için onun iddet süresinin tesbitinde bir zorluğun çıkması söz konusu değildir.
2. Bir kimsenin hayızh olan karısına hitaben "Sen temizlendiğin vakit boşsun" demesiyle karısı boş düşmez. Çünkü metinde geçen "bundan sonra isterse tutar, isterse temasta bulunmadan önce (onu) boşar" cümlesi o kişinin mutlak olarak o kadına dönüp dönmemekte muhayyer olduğunu ifâde etmektedir. Bu da söz konusu kimsenin bu sözüyle o kadının boş düşmeyeceğini gösterir.
3. İçerisinde kadınla cinsî münâsebette bulunulan temizlik döneminde kadım boşamak haramdır. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Çünkü metinde geçen "...temasta bulunmadan önce boşar..." sözü, bunu ifâde etmektedir.
4. "Kuru"' kelimesi temizlik mânâsına gelir.
5. Bir aracı vasıtasıyla verilen emir, âmirin doğrudan doğruya bizzat verdiği emir gibidir.[25]

2180. ... Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn Ömer karısını hayızh iken bir talakla boşamış. (NâfF rivayetine devam ederek önceki) Mâlik hadisinin mânâsını (nakletmiştir.)[26]

Açıklama

Önceki hadis-i şerifin kaynaklarını verirken belirttiğimiz gibi bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadis-i, Müslim şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Abdullah (b. Ömer) karılarından birini hayız hâlinde bir talakla boşamış da Rasûlullah (s.a.) karısına ric'at etmesini ve karısı temizlenip de ikinci bir hayız görünceye kadar onu yanına alıkoymasını ve kadına hayızdan temizleninceye kadar da mühlet vermesini kendisine emretmiş. Şayet kadını boşamak isterse kadın temizlendiği vakit, onunla cima etmeden boşamasını, Allah'ın emrettiği iddetin bu olduğunu bildirmiş. Müslim der ki: "Leys bir talak" sözünde belleyişli davranmıştır. Başka râviler burada hataya düşerek bir talak yerine "üç talak" sözünü rivayet ettikleri için Müslim, Leys'in rivâyetîn-dekİ doğruluğa işaret etmek maksadıyla hadisin sonuna bu ta'likî ilâve etmiştir. Nitekim Müslim'in diğer rivayetleri de Leys'in bu rivayetinin doğruluğunu te'yid etmektedir.[27]

Bazı Hükümler

Karısını hayızlı iken boşayan kimsenin ona dönmesi ve boşamakta kararlı ise, ikinci bir hayızı takib eden temizlik döneminin beklenmesi farzdır. İmam Mâlik ile Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu görüştedirler. İmam Ahmed ile Şafîî'nin de bu görüşte olduğu rivayet edilmişse de sahih olan rivayete göre sözü geçen bu iki mezhep imamıyla birlikte imam Ebu Hanife hayız hâlinde verilen talakın caiz, fakat talakı temizlik halinde vermenin mendup olduğu görüşündedirler.[28]

2181. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisim karısını hay izli iken boşamış da (babası) Ömer, bunu Peygamber (s.a.)'e anlatmış bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "O'na emret karısına dönsün, sonra onu ya temizlendiğinde ya da hâmile iken boşasın" buyurmuştur.[29]

Açıklama

Bu hadis hayızlı iken karısını boşayan bir kimsenin kansma döndükten sonra, boşamak için ikinci hayızdan sonraki temizlik devresini beklemesinin müstehab olduğunu söyleyen imam Ebu Hanife ile imam Ahmed'in ve taraftarlarının delilidir. Çünkü bu hadiste söz konusu erkeğin karısını boşamak için ikinci hayızdan sonraki temizlik halini beklemesi isteniyor. Sözü geçen ulema bu hadise bakarak (2179 numaralı hadis) bu durumda olan bir erkeğin karısını boşamak için temizlik halini beklemesine dair emrin istihbab için olduğunu söylemişlerdir.[30]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısını hayızlı iken boşaması haramdır.Binaenaleyh bu durumda olan bir kimsenin karısına dönmesi icâbeder. Şafîî ulemasından Nevevî'nin beyânına göre "Hayızlı kadını rızası olmadan boşamanın haram olduğunda bütün ulema ittifak etmişlerdir". Ancak bu talak yine de vakidir. Haricilerle Rafizîler bu bâbda ehl-i sünnet imamlarına muhalefet ederek hayız hâlinde yapılan talakı hükümsüz saymışlardır.
2. Karısını hayızlı iken boşayan bir kimseye, karısına dönmesi ve boşamak için, içinde talak verilen hayızdan sonraki ikinci temizlik devresini beklemesi emredilir. İmam Ebu Hânife bu görüştedir. İmam Şafîî ile imam Ahmedin de bu görüşte olduklarına dair bir rivayet vardır. Sözü geçen nıez-heb imamlarının üçü de hayız hâlinde verilen talakın sünnete aykırı olduğu meselesinde ve sünnete uygun olan talakın, içerisinde cima bulunmayan temizlik hali olduğunda ittifak etmişlerdir. Delilleri ise 'kadınları bo-şadığımz zaman iddetleri içinde boşayın"[31] âyeti kerimesidir.
Ayrıca karısını hayız hâlinde boşayan bir kimsenin karısına dönmesinin hükmü ulema arasında ihtilaflıdır. Şâfîîlerle, Evzâî, imam A'zam, şâir Küfe uleması, imam Ahmed b. Hanbel ve diğer birçok ulemaya göre bu erkeğin karısına dönmesi müstehabtır. Malikilerle Hanelilerden Hidâye sahibi ve bir rivayette imam Ahmed vacib olduğu görüşündedirler.[32] Ancak bu dönüşün üç talak hakkını kullanmamış olanlar için söz konusu olduğunu unutmamak gerekir. Binaenaleyh üç talak hakkını da kullanmış olan bir kimsenin karısına dönmesi mümkün değildir.
3. Metinde geçen "sonra onu ya temizlendiğinde ya da hâmile iken boşasın" sözü bir kadını hâmile iken boşamanın sünnete

aykırı olmadığını bu şekilde verilen bir talakın "sünnî talak" olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh kişi, böyle bir kadını icabı halinde istediği vakitte boşayabilir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
Hanefi imamlarından imam Ebu Hanife ile Ebu Yusuf hayız görmeyen küçük kız ile hayızdan kesilmiş yaşlı kadını ve hâmile kadını sünnete uygun olarak boşayabilmek için her ayda bir defa olmak üzere üç ric'i talak ile boşamak ve her ayın başında ona ric'at etmek şarttır. Cima'dan sonra boşamakta da bir sakınca yoktur. İmam Muhammed ile İmam Züfer ve Mâlik'e göre ise, hamileyi sünnete uygun olarak boşayabilmek için doğuruncaya kadar verilen talak sayısının birden fazla olmaması gerekir.[33]
4. Karılarını hayızh iken boşamış olan kimseler, karılarına dönmek hususunda kimseden izin almakla mükellef değildirler. Çünkü Hz. Peygamber "dön" emrini Hz. îbn Ömer'e yöneltmiştir. Onun velisi olan Hz. Ömer sadece arada bir vasıtadır. Nitekim "kocaları da bu arada barışmak isterlerse onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[34]

2182. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisi hanımını hayızh iken boşamış (babası) Ömer de bunu Rasü-lullah (s.a.)'e haber verince, Rasûlullah (s.a.) kızmış sonra (şöyle) buyurmuştur: "O'na emret hanımına dönsün onu temizlenip de sonra (tekrar) hayizlamncaya ve (bu hayızdan) sonra (tekrar) temizleninceye kadar (nikâhı altında) tutsun. Sonra isterse temizken (kendisiyle) münâsebette bulunmadan boşasın. tşte zikri yüce olan Allah'ın emrettiği şekilde iddete uygun olan talak budur."[35]

Açıklama

Bu hadisi râviler içerisinde Sâlim'den başka hiçbir râvi "Rasûl-i Ekrem'in İbn Ömer'in karısını hayızh iken boşadığına kızdığını" nakletmem iştir. Şafîî ulemasından İbn Hacer el-Askalanî bu mevzuda şunları söylüyor: "Ben Salim'in rivayetinde gördüğüm bu ilâveyi Salimden başka hiçbir râvinin rivayetinde görmedim. Salim ise, bu hadisin râvilerinin en büyüğüdür. Bu ilâveden anlaşılıyor ki kadını hayızh iken boşama hâdisesi, İbn Ömer'in karısını bu şekilde boşamasından önce de vuku bulmuştur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in bir kimseye daha önce yasaklamadığı bir işi yaptığından dolayı kızdığı görülmemiştir. Rasûl-i Ekrem, Hz. îbn Ömer'in karısını hayızh iken boşamasına kızdığına göre, böyle bir hâdisenin daha önce de vukû'a gelmiş olduğunu ve o zaman Rasûl-i Ekrem'in bu şekilde verilen bir talakı yasakladığını gösterir. Hz. Ömer'in bu boşama hadisesini duyar duymaz hemen Hz. Peygambere koşmuş olması, bir kadını hayızh iken boşamanın ilk defa vuku bulduğunu ve Hz. Ömer'in de bu ilk defa karşılaşılan hadise karşımda telaşlandığından dolayı Rasûl-i Ekrem'e koştuğunu ifade etmez. Çünkü Hz. Ömer'in bu telaşı hayızh bir kadını boşamanın yasaklandığını bilmesinden, fakat nasıl hareket edileceğini kestirememesinden ileri gelmiştir. Nitekim îbn Dakiku'1-îyd de aynı görüşü ileri sürdükten sonra Rasûl-i Ekrem'in kızmasının kendisine talaktan evvel müracaat edilmeyip de talaktan sonra müracaat edilmiş olmasından doğmuş olabileceğine de ihtimal vermektedir.[36]

2183. ...Yunus b. Cübeyr'den rivayet edildiğine göre; (Yunus) İbn Ömer'e;
Hanımını kaç defa boşadın? diye sormuş da, (İbn Ömer): Bir defa, diye cevap vermiştir.[37]

Açıklama

2180 numaralı hadis-i şerîfin şerhinde açıkladığımız gibi bazı râviler bu hadisi naklederken Hz. İbn Ömer'in, hanımını üç defa boşadığını rivayet ederek büyük bir hataya düşmüşlerdir. Nitekim Müslim Sahih'inde bu gerçeği işaret etmek maksadıyla şu ifadeyi kullanmıştır: "Leys, Bir talak sözünü naklederken daha belleyişü davranmıştır"[38] Müslim'in bu ifadesiyle daha Önce tercümesini sunduğumuz 2180 numaralı hadis, mevzumuzu teşkil eden bu hadisdeki İbn Ömer'in hanımını bir defa boşadığına dâir olan rivayeti te'yid ve takviye etmektedirler.
Bu da gösteriyor ki, karısını hayızh iken boşayan bir kimsenin sünnete uygun olarak talak vermek maksadıyla karısına dönüp 2179 ve 2180 no'îu hadislerde tarif edildiği şekilde talak verebilmesi için üç talak hakkını da kullanmamış olması gerekir. Binaenaleyh bir kimse hayızh olan karısını üç talak ile boşamışsa onun bir daha karısına dönme imkânı yoktur.[39]

2184. ...Yunus b. Cübeyr'den; demiştir ki: Abdullah b. Ömer'e bir soru yönelterek;
Karısını hayızh iken boşayan bir adam (hakkında ne dersin?) dedim.
Sen ibn Ömer'i tanır mısın? dedi, Ben de:
Evet, diye cevap verdim. (Bunun üzerine bana şunları anlattı:)
Abdullah b. Ömer karısını hayızlı iken boşamıştı. Bunun üzerine (babası) Ömer de Peygamber (s.a.)'e varıp (bu meseleyi) ona sordu (Hz. Peygamber):
"Ona emret karısına dönsün, sonra (isterse) onu temizlik müddetinin başlangıcında boşasın", cevabını verdi (Yunus b. Cübeyr rivayetine devam ederek) dedi ki: Ben (İbn Ömer'e hitaben:)
Bu (hayızlı hâlinde verilmiş olan talak da talakdan) sayılır mı? dedim de (İbn Ömer:)
Neden (olmasın)? eğer (bir insan) acze düşüp ahmaklık etse (de karısını boşasa hiç ahmaklığı veya acizliği, vermiş olduğu bu talakı geri getirir mi) ne dersin?" cevabını verdi.[40]

Açıklama

Metinde geçen "men" kelimesinin aslı "ma" olup elif "ha" ya kalbedilmiştir ve "bu talak hesaba katılmazsa ne olur" manasına gelir. Bununla beraber sözü geçen kelimenin isim fiil olarak "bırak" veya "vazgeç" manasında kullanılmış olması da mümkündür. Bu ihtimale göre bu kelime, "böyle konuşmayı bırak, talak vaki olduğundan şüphe etme" anlamına gelir.
Metinde geçen "acze düşüp ahmaklık etse(de karışım boşasa) ne dersin?" cümlesi de İbn Ömer'in sözüdür. Hz. İbn Ömer bu sözü ile kendini kasdetmiştir. Nitekim bir rivayette "acze düşüp ahmaklık etsem de mi" ifâdesi vardır.[41]
Nevevî, bu sözün istifham-ı inkârı olduğunu söylemiştir. Bu takdirde mânâ: "Evet talak hesaba katılır, onun aczi ve hamakatı buna mâni değildir." demek olur.[42]

Bazı Hükümler

1. Karısını hayızlı iken boşayan kimseden -eğer bütün talak haklannı kullanmamışsa kansına dönmesi istenir. Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerim bir numara önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
2. Hayızlı kadın için verilen talak geçerlidir. Nitekim "Bu benim için bir talak sayıldı" . manasına gelen hadis-i şerifte bu gerçeği ifade ve te'yid etmektedir. Bunda dört mezhep imamı ile cumhuru ulema ittifak etmişlerdir. Her ne kadar aksini iddia edenler varsa da sayıları yok denecek kadar azdır.[43]

2185. ...Ebu'z-Zübeyrin haber verdiğine göre; kendisi Urve'nin kölesi Abdurrahman b. Eymen'i, İbn Ömer'e şu soruyu sorarken işitmiş. -Ebu'z-Zübeyr (onların konuştuklarını) işitiyormuş- (Abdurrahman);
Karısını hayızh iken boyayan b\r ad ^ htKkındsMi görüşün tedir? demiş. (İbn Ömer de şöyle) cevap vermiş:
Abdullah b. Ömer Rasûlullah (s.a.) zamanında hanımını hayızh iken boşadı da (babası) Ömer;
Abdullah b. Ömer karısını hayızh iken boşadı diyerek (bunu Rasûlullah (s.a.)'e sordu. (Rasûl-i Ekrem de) o kadını bana geri çevirdi, (vermiş olduğum) talakı da saymadı ve;
"Temizlendiği zaman (onu) boşasın ya da (nikahı altında) tutsun" buyurdu. İbn Ömer (sözlerine devam ederek) dedi ki: "ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem;
"Ey Peygamber, kadınları boşadığmız zaman, (iddetlerinin başlangıcında) boşayın"[44] âyet-i kerimesini okudu.
Ebu Dâvud dedi ki: "Bu hadisi Yunus b. Cübeyr, Enes b. Şirin, Said b. Cübeyr, Zeyd b. Eşlem ve Ebu'z-Zübeyr îbn Ömer'den; Mansur da £bu Vâil'den rivayet etmişlerdir. Hepsinin manası da şudur: "Peygamber (sm.) îbn Ömer'e karısına dönmesini temizleninceye kadar (nikahı altında tutmasını) sonra isterse boşamasını; isterse (nikahı altında) tutmasını emretti.
Aynı şekilde bu hadisi Muhammed b. Abdurrahman Sâlim'-den, (Salim de) îbn Ömer'den rivayet etmiştir. Zührî'nin Sâlim'den yaptığı rivayeti ile Nâfi'nin İbn Ömer'den yaptığı rivayet ise, (şu mânâya gelen lâfızlardan ibarettir): "Peygamber (s.a.) İbn Ömer'e karısına dönmesini ve temizlenip sonra (tekrar) hayızlanıncaya (ve) sonra temizleninceye kadar (nikahı altında tutmasını) sonra isterse boşamasını, isterse tutmasını emretmiştir.
(Bu hadis) İbn Ömer'den Ata el-Horasanî -el-Hasen senediyle de rivayet olunmuştur. Bu hadislerin hepsi de Ebüz-Zübeyr hadisine ay kırıdır.[45]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hayızlı iken verilen talakın muteber olmadığım söyleyen İbn Hazm ile İbn Teymiyye, îbn Kayyim ve Şia'nın delilidir. Hattabî'nin rivayetine göre Haricîlerle Râfizîler de bu hadis-i şerife sarılarak hayız hâlinde verilen talakın geçerli olmadığı görüşüne varmışlardır. Bu görüşte olan kimselerin dayandıkları diğer deliller de şunlardır:
1. Abdullah b. Malik'in rivayet ettiğine göre, İbn Ömer hanımım hayızlı iken boşamış, Rasûlullah (s.a.)'de "Bu birşey değildir" buyurmuştur.[46]
2 . Nâfi'in rivayet ettiğine göre İbn Ömer, karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin talakının muteber olmadığını söylemiştir. Bu hadisi İbn Hazm sahih senedle rivayet etmiştir.[47]
Şevkânî'ye göre bu görüşün tercih edilmesini gerektiren delillerden biri de "Ey Peygamber, kadınları boyadığınız zaman iddetleri içinde boşayın"[48] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerimeye göre karısını, hayızlı iken ya da kendisiyle cinsî münâsebette bulunduğu temizlik devresinde boşayan bir kimsenin vermiş olduğu talak muteber değildir. Çünkü bu adam karısını iddeti içinde yani kendisiyle hiç temasta bulunmadığı bir devre içinde boşamamıştır.
Ayrıca; "boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak, ya da güzelce salıvermek (lazım)dır"[49] âyet-i kerimesi de bu görüşün tercihini gerektiren delillerden biridir. Çünkü kadını en çirkin şekilde boşamak Allah'ın haram kıldığı şekilde boşamaktır. Bu da kadını iddetin (temizlik hâlinin) dışında boşamaktır. Çünkü Allah kadını temizlik dönemi dışında boşamayı meşru kılmamıştır.
Hayzı hâlinde verilen talakın sahih ve geçerli olduğu görüşünü savunan ve büyük çoğunluğu teşkil eden ulema kendi görüşlerini isbat ve karşı görüşte olanların görüşlerini red sadedinde şunları söylemişlerdir:
1. Hayız hâlinde verilen talakın geçerli olmadığını savunan kimselerin dayandıkları Ebu'z-Zübeyr hadisi (açıklamaya çalıştığımız hadis) bu mevzuda gelen ve bizim görüşümüzü destekleyen sahih hadislere aykırıdır. Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi bizim görüşümüzü destekleyen hadis-i şerifler Ebu'z-Zubeyr hadisine her bakımdan tercih edilecek niteliktedirler. Hatta Ebu'z-Zübeyr hadisini Müslim ile Nesâî de rivayet etmişlerse de bunların rivayetinde "(vermiş olduğum) talakı da bir şey saymadı" cümlesi yoktur.[50] Çünkü İbn Abdrilberr'in de ifâde ettiği gibi bu cümle, münker olarak rivayet

edilmiştir. Ebü'z-Zübeyr'den başka bu cümleyi rivayet eden olmamıştır. Bu bakımdan bu cümle bir hükme mesned veya delil olma niteliğinden uzaktır. Hele aynı mevzuda gelen ve kendisinden daha sahih olan hadisler karşısında bu cümleye delil nazarıyla bakmak hiç mümkün değildir. Binaenaleyh bu cümlenin, sahih bir senedle rivayet edilmiş olduğu kabul edilse bile, diğer sahih hadislere aykırı bir mana taşıdığı düşünülemez. Bu bakımdan bu cümleye şu manayı vermek mümkündür: "Rasûl-i Ekrem, sünnete uygun olarak verilmediği için bu talakı doğru bir şey olarak görmedi."
Hadis ulemasından Hattabî ise, bu mevzuda şunları söylüyor: "Ebu'z-Zübeyr bu hadisten daha münker bir hadis rivayet etmemiştir. Fakat bu cümleye şu şekilde mânâ verilecek olursa, bu münkerlik giderilmiş olur: "Rasûlullah bu talakı, kadına dönmeyi haram kılan bir engel olarak görmedi." Şöyle mânâ vermek de mümkündür: "Bunu sünnete uygun bir davranış olarak görmedi."
2. Birinci maddede Ebu'z-Zübeyr hadisi hakkında söylenenler aynen Said b. Mansur'la İbn Hazm'ın rivayet ettiği hadisler hakkında da söylenebilir.
3. İbn Teymiyye ve taraftarlarının bu mevzudaki görüşlerine delil diye gösterdikleri âyet-i kerimelerde onların görüşüne dayanak olacak herhangi bir ifade yoktur. Bu âyet-i kerimelerde sadece talakın, içerisinde cinsî münâsebet bulunmayan temizlik halinde verilmesi emrediliyor. Biz de zaten bunu savunuyoruz. Bu mevzuda hak olan Ebu Muhammed Abdullah b. Kudâme'nin şu sözleridir: "Kim karısını hayızh iken veya cinsi münâsebette bulunduğu temizlik döneminde boşarsa, bid'at işlemiş olur, fakat talakı muteberdir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir."[51]
Musannif Ebu Davud'un da ifâde ettiği gibi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif on şekilde rivayet edilmiştir:
1. 2184 numaralı hadisteki rivayet,
2. Enes b. Sîrinin rivayeti. Bu rivayetin senedini Müslim Abdülmelik vasıtasıyla Enes b. Sirin'e ulaştırmıştır.[52]
3. Sa'îd b. Cübeyr rivayeti[53],
4. Zeyd b. Eşlem rivayeti[54],
5. Mevzumuzu teşkil eden 2185 numaralı hadis-i şerif
6. Mansur b. el-Mu'temin rivayeti[55],
7. 2181 numaralı hadis,
8. 2182 numaralı hadis,
9. 2179 numaralı, hadis,
10. Atâ el-Horasanî rivayeti[56]
Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi bu rivayetlerden İbn Teymiyye'nin delilini teşkil eden Ebu'z-Zübeyr hadisi bu mevzudaki diğer rivayetlerin tümüne aykırıdır.[57]

5. Karısını Boşadıktan Sonra Şahitsiz Olarak Ona Dönmek İsteyen Kişi

2186. ...Mutarnf b. Abdillah'dan rivayet olunduğuna göre İmran b. Husayn'a karısını boşayıp da sonra (dönmüş olmak için) onunla cinsî münâsebette bulunan ve ne onu boşadığını, ne de ona döndüğünü şâhitlendirmeyen bir kimse(nin durumu) sorulmuş da, "Sen sünnete aykırı olarak boşamışsm, (yine) sünnete aykırı olarak dönmüşsün. Onun boşandığını da kendisine dönüldüğünü de şahidlendir ye (böyle şahitsiz boşamayı ve dönmeyi) bir daha yapma" diye cevap vermiş.[58]

Açıklama

Ric'at veya rec'at, lügatte, geri dönmek gerilemek manasına gelir.
Fıkhî terim olarak ise, "nikah milkini devam ettirmek istemek yani boşamış olduğu karısına tekrar dönerek aralarındaki eski nikah bağın devam ettirmek istemektir.
Ric'atin şartlan vardır: Talakı, sarih lâfızlarla yahut kinaye lafızların bazıları ile yapmak, mal mukabilinde boşamamak, üç talakı tamamlamamış olmak, kadının medhûlün-bihâ (yani ilişkide bulunulmuş) olması. Ric'atin iddet içinde yapılması bu şartlara dahildir.
Bu hadis verilen talakı ve ric'ati şahitlendirmenin meşru olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar bu hadis İmrân b. Husayn'ın sözü ise de içinde geçen "sen sünnete aykırı olarak boşamışsın" cümlesi bu hadisi merfû hadis hükmüne yükseltmektedir. Çünkü bir sahabînin sünnetle ilgili bir meseleyi anlatırken kendi kafasından rastgele konuşarak kendi sözünü RasûM Ekrem'e isnad etmesi düşünülemez.
Bir kimsenin karısını boşarken veya ona dönerken bu hareketini şahitlendirmesinin hükmü, ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Şafîî'ye ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre, talak ve ric'ati şahitlendirmek farzdır. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile "sürelerinin sonuna vardıklarında onları güzelce (nikahınız altında) tutun, yahut güzellikle onlardan ayrılın. (Eşinize tekrar dönmek veya ondan ayrılmak için) içinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun"[59] âyet-i kerimesidir.
Hanefî uleması ile imam Malik'e ve imam Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise, sözü geçen meselelerde şahit bulundurmak müstehabdır. Çünkü bunlar erkeğin hakkıdır. Kadının rızasına bağlı değildir. Bu sebeble erkeğin diğer haklarında olduğu gibi bunda da şahide ihtiyacı yoktur. Bu bakımdan âyet-i kerimedeki şâhitlendirme emri, şâhitlendirmenin farz değil, müstehab olduğuna delâlet eder. Bir veya iki talakla boşadıktan sonra kadına dönmenin iddet içerisinde olacağında bütün ulema ittifak ettikleri gibi ric'atin "zevcemi tekrar nikahım altına aldım, onu nikahım altında tuttum, ona döndüm," gibi sözlerle de olabileceğinde görüş birliğine varmışlardır. Çünkü bu sözler kitap ve sünnette müracaat lâfızları olarak kullanılmışlardır. Bu lâfızların Kur'ân'da ric'at anlamında kullanıldığına misal olarak; "Kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler."[60] "...Onları güzelce (nikahınız altında) tutun..."[61] âyet-i kerimeleri

verilmiştir.
Sünnetten bir misâl olarak da "O'na (yani Abdullah'a) emret hanımına dönsün" anlamındaki 2181 numaralı hadis-i şerif gösterilebilir. Ulema ric'atın sadece sözle mi yoksa hem sözle hem de fiille mi olabileceği meselesinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî'ye ve imam Ahmed'in bir kavline göre ric'at sadece sözle olabilir. Çünkü ric'atta şahit tutmak şarttır. Nikah ve talak gibi meselelerde ancak sözler için şahit lâzım olduğuna göre ric'a-tin de sözle olması gerektiği ortaya çıkar. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise ric'at sözle olabileceği gibi fiillen de olabilir. Ancak bu görüşte olan ulemadan imam Malik ile İshak fiille yapılan ric'atin sahih olabilmesi için niyyetin de bulunmasını şart koşmuşlardır. Çünkü Rasûl-i Ekrem efendimiz "ameller niyyetlere göredir" buyurmuştur.
Hanefi ulemasıyla, Said b. el-Müseyyeb, Hasen el-Basrî, es-Sevrî ve el-Evzaî'ye göre ise, niyyet bulunmasa bile yine de fiille yapılan ric'at sahihtir. Çünkü iddet müddeti muhayyerlik süresidir. Binaenaleyh insan bu süre içerisinde karısına döndüğünü, ona dönmeyi tercih ettiğini sadece sözle ifâde edebileceği gibi sadece onunla cinsî münâsebette bulunmak suretiyle de isbat ve ifade edebilir. Bunun için niyyete ihtiyâç yoktur. Zira Cenab-ı Hak "...kocaları da bu arada barışmak isterlerse onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[62] buyurmuştur. Ve aynı zamanda ric'î talakla boşanan kadınla cinsî münâsebette bulunmak helaldir. Çünkü bu kadın kendisiyle î'lâ veya zihar edilen kadın gibidir ve ric'î talak ile evlilik bağı tamamen zail olmaz. İmam Mâlik'e göre ise, ric'î talakla boşanan bir kadına geri dönmedikçe onunla cinsî münâsebette bulunmak haramdır. Bunun içindir ki cinsî münâsebette bulunurken kadına dönmeyi kast etmek gerekir.
Bu mevzuda Mâlik'î mezhebi ulemasından İbn Rüşd şunları söylemiştir: "Ulema ric'î talak ile boşanan kadın henüz iddet süresinde iken kocasının onunla ne dereceye kadar ihtilâf edebileceği hakkında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik: "Kocası yalnız olarak onun yanında kalamaz, onjdan izin almadan yanına giremez ve onun saçına bakamaz. Fakat beraberlerinde başkası bulunduğu zaman onunla birlikte yemek yiyebilir.," demiştir. Fakat Îbnu'l-Kasım: "İmam Malik, kişinin ric'î talak ile boşadığı karısıyla birlikte yemek yiyebildiği görüşünden vaz geçmiştir." der. İmam-ı Ebu Hanife de "ric'î talak ile boşanan kadının, kocasına kendini süslemesinde güzel kokular sürünmesinde, tırnaklarını kınalamasında ve gözlerine sürme çekmesinde sakınca yoktur." demiştir ki, Süfyan es-Sevrî, İmam Ebu Yusuf ve Evzâi de buna kaildirler. Bunların hepsi: "Kadının yanına habersiz olarak, oraya sözle, veya öksürme veya pabuçlarından ses çıkarmak gibi bir hareketle geldiğini bildirmeden girmesinin caiz olmadığını" söyle-, mislerdir.
Ulemâ bu babdan olmak üzere şu meselede de ihtilâf etmişlerdir: Bir kişi karısının gıyabında onu, ric'î talakla boşadıktan sonra henüz iddet süresi bitmemişken bir daha onu nikahı altına döndürürse ve kadında sadece boşandığını işitip geri alındığını işitmediği için iddet süresi bittikten sonra evlenirse nasıl olur?
İmam Mâlik Muvatta'da "Bu kadın yeni kocası onunla gerdeğe girmiş olsun olmasın yeni kocasınındır" demiştir. Evzâî ile Leys, İbn Sa'd de buna kaildirler. Fakat İbnu'l-Kasım imam Malik'in bu görüşünden rü-cû edip "Eski kocası daha çok hak sahibidir" dediğini rivayet etmiştir. İmam Malik'in Medine'li olan talebeleri ise, onun eski görüşünü benimseyip "İmam Malik bu görüşünden dönmemiştir. Çünkü Muvatta'da yer verdiği bu görüşünü vefat edinceye kadar talebelerine okuyordu" demişlerdir. İmam Malik, Muvatta' da ayrıca Hz. Ömer'in de buna kail olduğunu söylemektedir.
İmam Şafiî ile Küfe uleması olan İmam Ebu Hanife ve diğerleri ise, "Yeni kocası onunla gerdeğe girmiş olsun olmasın, onu nikâhı altına geri döndüren eski kocası daha çok hak sahibidir" demişlerdir ki, Ebû Dâvud ile Ebû Sevr de buna kaildirler. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ali'den de rivayet olunmuştur ve en zahir olan görüş de budur. Bu mesele hakkında Hz. Ömer'den de "Onu nikahı altına geri döndüren kocası, isterse onu kabul eder, isterse onu yeni kocasına bırakıp ona verdiği mehri geri alır." diyerek beyanda bulunduğu rivayet olunmuştur. İmam Malik'in, birinci görüşünün delili, îbn Vehb'in Yunus'dan, Yunus'un İbn Şihab'dan, İbn Şihab'ın Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiği "Karısını boşadıktan sonra onu tekrar nikahı altına döndüren ve fakat bunu kadının iddet süresi bitip başkasıyla evleninceye kadar gizli tutan kimse hakkında sünnet şudur ki; bu adam bu kadın üzerinde bir hak iddia edemez. Kadın yeni evlenidği kimsenin karışıdır" hadisidir. Fakat derler ki bu hadis yalnız İbn Şihab'dan rivayet olunmuştur.
Diğer gurubun delili de şudur: "Bu kadının, evlenmeden önceki eski kocasının hakkı olduğunda icma vardır. Eski kocasının onu nikahı altına geri döndermesi sahih olduğuna göre yeni kocasıyla evlenmesi fasiddir. Çünkü başkasıyla evlenmesi -o başkası ister onunla gerdeği girmiş olsun, ister olmasın- onu eski kocasının nikâhı altından çıkaramaz." En zahir olan budur ve Tirmizî'nin kaydettiği; "Peygamber efendimizin; "Hangi kadın iki kişi ile evlenirse, önce hangisiyle evlenmiş ise onundur ve hangi adam bir malını iki kişiye satarsa, önce kime satmış ise, mal onundur."[63] buyurduğu hadis de buna şehâdet etmektedir.[64] Hz. Ali de karısını boşa-yıp da karısının haberi olmadan ona dönen ve döndüğünü şahitlendiren bir kimsenin karısıyla olan yeni durumu hakkında şöyle demiştir: "Bu kadın başka birisiyle gerdeğe bile girse, ilk kocasına aittir."[65]

6. Kölenin (Karısını) Sünnî Olarak Boşaması

2187. ...Nevfel oğullarının azatlı kölesi Ebu Hasan'ın haber verdiğine göre, kendisi tbn Abbas'tan, nikahı altındaki bir cariyeyi iki talakla boşayan sonra da (bu cariyeyle birlikte) hürriyetine kavuşan köle hakkında "Bu kölenin o cariyeyle evlenmesi doğru olur mu? diye fetva istemiş de (İbn Abbâs):
"Evet Rasûlullah (s.a.) de böyle hüküm vermiştir." demiş.[66]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşılan şudur: Aslında sadece iki talak hakkı olan bir köle bu iki talak hakkını kullanarak karısını iki talakla boşayacak olursa, karısıyla arasındaki nikah bağı sona ereceği için bir daha ona dönme hakkını kaybeder.

Fakat bir köle bu iki talak hakkını kullandıktan sonra karısıyla birlikte âzâd edilecek olursa, artık hür bir insan olarak kendisiyle bir talak hakkı daha doğar ki bu talakla karısına dönebilir. Hz. îbn Abbas böyle fetva vermiş Rasûl-i Ekrem'in de bu mevzuda böyle fetva verdiğini söylemiştir.
Bu hadisi şeriften anlaşılan netice böyle olmakla beraber, uygulama bunun aksinedir. Çünkü ulemânın büyük çoğunluğuna göre Hz. îbn Ab-bas'ın Rasûl-i Ekrem'den naklettiği bu fetva Rasûl-i Ekrem'in bir defada verilen üç talakı bir talak saydığı devirlere aittir. O devirde kölenin verdiği iki talak bir talak sayılırdı. Fakat bu uygulama sonradan Rasûl-i Ekrem tarafından neshedilerek yürürlükten kaldırılmıştır.[67]
Cumhuru ulemaya göre mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmü islâmm ilk yıllarına aittir. Sonradan neshedilnıiştir. Binaenaleyh câriye olan karısını iki talakla boşayan bir köle karısına bir daha dönemez. Talaktan sonra hürriyetlerine kavuşmuş olmaları da neticeyi değiştirmez. Binaenaleyh köle, câriye olan karısını sünnet üzere boşamak isterse talaklarını iki ayrı iddet içerisinde vermelidir.[68]

2188. ...Osman b. Ömer de Ali (b. el-Mübârek vasıtasıyla önceki hadisi Yahya b. Ebi Kesir)den ahberanî lâfızım kullanmadan aynı sened ve mana ile rivayet etmiştir. (Bu rivayete göre) îbn Abbas (şöyle) demiştir:
"Senin için bir (talak hakkı) daha vardır. Rasûlullah (s.a.) de böyle hüküm vermiştir."[69]
Ebu Dâvud dedi ki: Ben Ahmed b. Hanbel'i (şöyle) derken işittim: "Abdurrezzak dedi ki; Îbnu'l-Mübârek, Ma'mer'e (hitaben): -Bu Ebu'l-Hasen de kimdir? Vallahi o (bu hadisi îbn Abbas'-dan rivayet etmekle) büyük bir kaya (kadar ağır bir günah) yüklenmiştir" dedi.
Ebu Dâvud dedi ki: Ebu'l-Hasen, şu kendisinden ez-zührt'nin (hadis) rivayet ettiği kişidir. Zührî onun fukahâdan biri olduğunu söylerdi ve ZührîEbu'l-Hasen'den (birçok) hadisler rivayet etmiştir. Ebu'l-Hasen tanınmış bir kimsedir, (fakat) uygulama bu hadise göre değildir.[70]

Açıklama

Bu hadis Ali b. el-Mübârek'e ulaşıncaya kadar Ahberanâ, haddessena gibi tâbirlerle rivayet edilmişse de Ali b. el-Mübârek'ten yukarıda bulunan kimseler birbirlerinden an'ane yoluyla rivayet etmişlerdir.
"Senin için bir (talak) hakkı daha vardır" cümlesi, "artık karınla sen, hürriyetinize kavuşturuldunuz, dolayısıyla boşama hakkı iki talaktan üçe çıktı sen bu talakların ikisini kullandığına göre, bir talak hakkın daha vardır. İstersen bununla karına döner, evlilik hayatını devam ettirebilirsin," demektir. Nitekim İbn Abbâs ile Zahiriye ulemâsı bu görüştedirler, fakat önceki hadisin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi, ulemânın büyük çoğunluğu bu uygulamanın; bir insanın bir defada verdiği üç talakın bir talak sayıldığı dönemlere ait olduğu görüşündedirler. Çünkü o dönemde köle de iki talak, hakkını bir anda verecek olursa, bir sayılırdı. Dolayısıyla bir talak hakkı daha kalırdı. Sonradan Rasûl-i (Ekrem bu uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır. Binaenaleyh bir köle cariye olan karısını boşadıktan sonra bir daha ona dönemez. İsterse ikisi de hürriyetlerine kavuşmuş olsunlar.
Bu mevzuda İbn Rüşd de şunları söylemektedir: Köleliğin talak sayısını azalttığında bir cemaat "icma vardır" demişlerse de Ebu Muhammad b. Hazm ile zahirîlerden bir cemaat buna muhaliftirler. Bunlar talak sayısı konusunda hür ile köle arasında ayırım yapmamaktadırlar.,
Bu ihtilâfın sebebi, halin zahiri ile kıyas arasında bulunan tearuzdur. Zira cumhur kölenin talakım kölenin cezasına kıyas etmiştir. Çünkü kölenin şer'î cezasının hürün şer'î cezasının yarısı olduğunda icma vardır. Zahirîlere göre ise, herhangi bir hükümde köleyi istisna eden bir delil bulunmadıkça asıl olan serî teklifler muvacehesinde hür ile köle arasında bir fark bulunmamasıdır. Delil de onlara göre ya kitap ya sünnetten bir nass veyahut bunların zahiridir. Burada ise, böyle bir delil bulunmadığına göre kölenin, asıl olan hükmü üzerinde kalması gerekir. Öyle zannediyorum ki, talakı cezaya kiyasıetmek doğru değildir. Çünkü hüre nisbetle köleye az ceza konulması, köle noksan olduğu için ona karşı fazla sert davranmamak içindir.[71]
Mevzumuzu teşkil eden hadis bazı kaynaklarda şu anlama gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur:
Bir köle (câriye olan) karısını iki talakla boşadıktan sonra ikisi de azat edilmiştir. Bu erkek bu kadınla tekrar evlenebilir mi? sorusu İbn Abbas (r.a.)'a sorulduğunda İbn Abbas:
Evet (evlenebilir) dedi. Bunun üzerine îbn Abbas'a, Bu hükmü kimden (rivayet ediyorsun)? diye soruldu. O da: Rasûlullah (s..a.) bununla hükmetti, diye cevap verdi.[72] Şevkânî'nin beyânına göre İbn Abbas (r.a.) ile birlikte Câbir b. Abdullah, Ebu Seleme ve Katâde de câriye olan karısını iki talakla boşayan bir köle, karısı ile birlikte hürriyetine kavuşacak olursa, karısına dönebileceği görüşündedirler.[73]
Hattabî de ulemanın büyük çoğunluğunun görüşüne ters düştüğü için bu hadisin münker olduğunu, dolayısıyla, câriye olan karısını boşayan bir kölenin karısı başka biriyle evlenip de boşanmadıkça ona dönmesinin caiz olmayacağını söylemiştir.[74]

2189. ...Âişe (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.)
"Cariyenin talakı iki talak, âdeti de iki hayızdır" buyurmuştur.
(Muhammed b. Mes'ud) dedi ki bu hadisi Ebu Asım, "Hadde-seni Muzahir-Haddeseni el-Kasım an Âişete" diye Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Ancak (Müzahir bu hadisi cariyenin) "iddeti iki hayızdır" diye rivayet etti.
Ebu Dâvûd dedi ki; "Bu hadis meçhuldür."[75]

Açıklama

Ebu Asım bu hadisi biri, İbn Cüreyc vasıtasıyla Müzâhir'den, diğeri de doğrudan doğruya Müzahir'den olmak üzere ve birincisinde an'ane ikincisinde semâ lafızlarıyla iki defa rivayet etmiştir.
Müzahir ise kimliği meçhul bir râvidir. Ebu Hatim'e göre Müzâhir'in rivayet ettiği hadisler münkerdir. Musannif Ebû Dâvûd da aynı görüştedir. Nesâî onun zayıf bir râvî olduğunu, söylerken Ebu Asım en-Nebil de "Basra'da ondan daha münkerci bir kimsenin olmadığını" söylemiştir.
İmam Tirmizî de sözü geçen râvi hakkında şunları söylemiştir: Bu hadisi merfû olarak yalnız Müzahir b. Eslem'in rivayetinden biliyoruz. İlmî mesâilde Müzâhir'in bu hadisten başka bir hadisi bulunmamaktadır. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Süfyan es-Sevrî, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur.[76]

Bazı Hükümler

Evli olan bir cariyenin kocası, câriye üzerinde iki talak hakkına sahiptir. Kocasının hür veya köle olması bunu değiştirmez. Çünkü talak ve iddette itibar kadınadır. Binaenaleyh kadın câriye olursa, kocası onun üzerinde iki talak iddet bekler, fakat kadın hür olursa talak ve iddet sayısı ikiden üçe çıkar. Hanefi ulemasıyla Süfyan es-Sevri, el-Hasen, İbn Şîrîn, îkrime ve Zührî bu görüştedirler. Ali b. Ebi Tâlib ile İbn Mesud'un da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir. Sözü geçen ulemaya göre "her ne kadar bu hadisin senedinde hadis hafızlarının pek çoğunun zayıf kabul ettiği Müzahir varsa da İbn Hibban bu râviyi güvenilir râvîler arasında saymıştır. Tirmizî de bu hadis hakkında ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir" demiştir. Ayrıca Hâkim de bu râvinin güvenilir bir râvi olduğunu söylemiştir"
Hanefi ulemasından İbnu'l-Hümam bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:
"Ulemânın bu hadise göre amel etmesi onun sahih bir hadis olduğunu gösterir. İmam Mâlik de bu hadisin şöhretinin onu, senedinin sıhhatine muhtâc olmaktan müstağni kıldığını söylemiştir."[77]
İmam Malik ile Şafiî, Ahmed, Said b. el-Müseyyeb ve İshak'a göre ise, talakda itibar erkeğe, iddette itibar kadınadır. Binaenaleyh erkek hür olursa, hür ya da- câriye olan karısı üzerinde üç talak hakkına sahiptir. Fakat erkek köle olursa, karısı üzerinde iki talak hakkına sahiptir. Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, Osman, Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas'ın da görüşlerinin bu olduğu rivayet edilmiştir. Bu görüşte olan ulema diyor ki, "Madem ki talak erkeğe verilmiş özel bir haktır. Nasıl ki evlilik hakkı erkeğin durumuna göre değişir, hür iken dört kadına kadar evlenme hakkı doğarken köle olunca bu hak ikiye inerse; talak hakkının da erkeğin durumuna göre değişmesi ve karısı hür olan hür bir erkeğin talakının üç; karısı câriye olan bir kölenin talakının da iki olması; cariyenin de iddetinin iki defa âdet görmekle sona ermesi icabeder. Her ne kadar talakın böyle olması gerektiğinde bütün ulema ittifak etmişlerse de cariyenin iddeti mevzuunda bazıları bu görüşümüze muhalefet etmişlerdir.[78]

7. Nikahtan Önce Talak(In Hükmü)

2190. ...Abdullah b. Âmir'den rivayet olduğuna göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Evlenmediğin bir kadım boşaman sahih değildir. Malik olmadığın bir köleyi azat etmen (sahih) olmaz. Sahip olmadığın bir malı satman (caiz) değildir"
İbnü's-Sabah (bu rivayete sunuda) ilave etti: "Sahip olmadığın bir şeyde (yaptığın) bir nezri yerine getirmen gerekmez."[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, imam ahmed'in Müsned'inde "bir kimse nikâhında olmayan bir kadını boşayamaz. Sahip olmadığı köleyi âzâd edemez, sahip olmadığı malı da satamaz"[80] şeklinde rivayet edilmiştir.[81]

Bazı Hükümler

1. Talak nikahın teferruatından olduğu için nikah kıyılmadan önce talakın varlığından bahsedilemez. Bu bakımdan nikahtan önce verilmiş olan talaklar sahih ve geçerli değildir.
2. Bir kimse sahip olmadığı bir malı satamaz. Şayet satacak olursa, bu satış bâtıl olacağından hiçbir hukukî değeri olmaz.
3. Bir kimse sahip olmadığı bir maldan adakta bulunamaz şayet böyle bir adakta bulunursa o adağı yerine getirmekle mükellef olmaz. Bu üç madde üzerinde ulema ittifak etmişlerdir, fakat bir kimsenin herhangi bir kadına hitaben "eğer seninle evlenirsem benden boşsun" diyerek istikbalde yapacağı nikaha bağlı olarak talak vermesi ile "her satın alacağım köle hürdür" diyerek istikbalde sahip olacağı köleye bağlı olarak azatta bulunması meselelerinde ulema arasında ihtilaf vardır. Sahabenin ve selefin büyük çoğunluğuna göre bu şekilde verilen talaklarla azadlarda şartlar gerçekleşse bile talak ve azad vâki olmaz. İmam Şafiî ile Ahmed, İshak, zahiriye uleması ve hadis, ulemasının büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzunıuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir.
Hanefî ulemasına göre ise, bu şekilde, şartlı olarak verilen talak ve azadlarm vaki olması, şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Binaenaleyh bir kadına "eğer seninle evlenirsem sen benden boşsun" diyen bir kimsenin şarta bağlı olarak vermiş olduğu bu talak, adamın o kadınla evlenmesiyle gerçekleşmiş olur. Ve dolayısıyla o kadın boş düşer. Aynı şekilde "hei aldığım köle hürdür" diyen bir kimsenin de satın aldığı her köle, hüi olur. tmam Mâlik'in bu mevzuda meşhur olan görüşü de böyledir.

Delilleri, Ma'mer'in Zühri'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Zühri "Evleneceğim her kadın boş olsun, her satın alacağım câriye de hürdür" diyen bir adam hakkında "bu adam dediği gibidir," demiş. Ma'mer, Zühri'ye "Nikâh kıyılmadan önce verilen talak geçerli değildir. Azad etme ise ancak köleye sahip olduktan sonra geçerli olur" mealinde Rasûlullah'dan bir hadis gelmemiş midir? diye sormuş. Zühri de Ma'mer'e "Senin dediğin; bir adamın, "falanın karısı boş olsun, falanın kölesi hürdür" gibi başkasının karısı ve kölesi üzerinde söz sarf etmesidir" cevabını vermiştir.[82] Hanefi uleması mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "talak" kelimesiyle kas-dedilen talakın, "nafiz (geçerli) talak" olduğunu binaenaleyh nikahtan önce verilen talakın geçerli olmamakla beraber sahih fakat mevkuf olduğunu, nikah kıyılınca geçerlilik kazanacağım söylemişlerdir.
"Ben falanca kadınla evlendiğim gün o üç talak boştur" diyen bir kimse hakkında Rasûl-i Ekrem'in "bu nikâhı altında bulunmayan bir kadın hakkında verilmiş bir talaktır" buyurduğuna dair olan İbn Ömer hadisi[83] Hanefi ulemasınca asılsız bir hadisdir, delil olma niteliğinden mahrumdur. Tenbihü't-Tahkik isimli eserde de bu hadis hakkında şöyle denilmektedir: "Bu hadisin senedinde Ebu Halid el-Vâsıtî Amr b. Halid vardır. Bu kişi hadis uydurmakla meşhurdur. İmam Ahmed ile İbn Me'în de bu kişi hakkında "yalancı" demişlerdir."[84] Yine Hanefi ulemasına göre Ebu Sa'lebe'nin rivayet ettiği "Amcam bana - benim için şu kadar çalışırsan, sana şu kadını alacağım-'demişti. Ben de ona:
O kadınla evlenirsem, benden üç talakla boş olsun cevabını vermiştim. Nihayet günün birinde o kadınla evlenmek durumunda kaldım. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem'e varıp durumu anlattım da bana:
"Onunla evlen(ebilirsin). Çünkü ancak nikâhdan sonra verilen nikâh sahih olur" cevabını verdi. Ben de onunla evlendim.Ondan Sa'd ve Said isimli iki çocuğum dünyaya geldi'[85] mealindeki hadis de asılsızdır, delil olma niteliğinden uzaktır.
Maliki ulemasının büyük çoğunluğuna göre ise nikahlanmadan *önce yapılan boşamalar iki çeşittir:
1. Eğer adam belli bir sülâleyi ve memleketi kasdederek falan sülâleden veya "falan köy ya da şehirden bir kadınla evlenirsem, o kadın boş olsun" gibi bir söz sarf ederek, şartlı bir talak verecek olursa, şart gerçekleşince aldığı kadın boş olur.
2. Eğer adam böyle özel bir şehirle veya sülâleyle ilgili değil de genel kapsamlı -şartlı bir talak verecek olursa, meselâ "nikahlanacağım her kadın boş olsun" gibi bir söz söyler de sonra evlenirse, evlenmiş olduğu kadın boş düşmez. Çünkü böyle bir yemin dinen tevsik edilmiş olan nikah için bir engel teşkil edeceğinden muteber değildir. Rabia b, Ebi Abdirrahman, Sevrî, Ley s b. Sa'd ve Evzâî de bu görüştedirler.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre, Malikî'lerin bu meseleyi böyle özel ve genel planda iki madde halinde ele almaları hiçbir delile dayanmaz. Çünkü bu mevzuda gelen hadislerin hiçbirinden böyle bir hüküm çıkarmak mümkün değildir.[86]

2191. ...(Önceki hadis) Amr b. Şuayb'dan aynı sened ve mana ile rivayet olundu. (Ancak Amr b. Şuayb bu hadise şu sözleri de) ilâve etti;
"Kim bir günah işlemek üzere yemin ederse onun (edilmiş) bir yemini yoktur. (Sıla-i) rahmi kesmek üzere yemin edenin de (edilmiş) bir yemini yoktur."[87]

Açıklama

Bir önceki hadis, senedinin Amr b. Şuayb'dan önceki kısmı değişmeksizin aynı manada rivayet olunmuştur. Ancak bu rivayette mânâ bakımından önceki hadisten fazla olarak akrabalarını ziyaret etmemek üzere yemin eden bir kimsenin bu yeminine uyarak akrabaları ziyareti kesmesi gerekmediği, bilakis Allah'ın emri olan sıla-i rahim görevini yerine getirmesi ve yeminine riâyet edemediği için de keffâret vermesi icabettiği ifadesi bulunmaktadır. Aslında sıla-ı rahmi kesmekle ilgili olan bu cümlenin hükmü, metinde geçen "Kim bir günah işlemek üzere yemin ederse onun (edilmiş) bir yemini yoktur" cümlesinin genel kapsamı içine girmekle beraber, özel olarak bir daha zikredilerek sıla-i rahmin önemi vurgulanmak istenmiştir.
Esasen bu cümlenin şu iki mânâya ihtimali vardır:
1. Peygamber (s.a.) bu cümlede geçen "yemin" kelimesiyle mutlak mânâda bildiğimiz yemini kastetmiş olabilir bu ihtimale göre söz konusu cümle şu mânâya gelir: "Kim akraba ziyaretini kesmek üzere yemin ederse bu yeminini yerine getirmesin. Bilakis o yeminin aksine hareket etsin fakat yemini bozduğu için de keffarelini versin."
Nitekim imam Ahmed'le Müslim ve Tirmizî'nin rivayet etitği şu hadis-i şerif bu ihtimali kuvvetlendirmektedir: "Kim bir işi yapmaya yemin eder de onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa, hayırlı olanı yapsın ve yeminin de keffâretini versin"[88]
2. Hz. Peygamber'in metinde geçen yemin kelimesiyle "adak" mânâsını kastetmiş olması da mümkündür. Bu ihtimale göre ise, cümlenin manası şudur: "bir kimse "şu işim böyle olursa, çocuğumu kesmek üzerime vacib olsun" gibi bir nezirde bulunursa, bu yemin hükümsüz kalır. Yerine getirmek gerekmediği gibi yerine getirilmediğinden dolayı keffâret de, fidye de gerekmez.[89]

Bazı Hükümler

Bir günâhı işlemek üzere yemin eden bir kimsenin yapmış olduğu bu yemine uyması gerekmez.Binaenaleyh Allah'ın bir emrini terketmek veya bir günahı işlemek üzere yemili eden kimse bu yeminine uymaz fakat yeminine uymadığından dolayı keffâret verir. Ayrıca tevbe ve istiğfar eder.
Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Şa'bi'ye göre ise, "bir günahı işlemek üzere yapılan yemini bozmaktan dolayı keffâret gerekmez" delili ise, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Sizden biriniz bir işi yapmak üzere yemin

eder de onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa, aksine hareket etsin. Bu yüzden kendisine keffâret de gerekmez" bu görüşte olan Şâbi'ye göre "keffâret bir günâhı işlemekten dolayı lâzım gelir. Günah işlemeyi gerektiren yemine uymamakta ise bir günah mevcut değildir. Çünkü günahtan kaçınmak günah değil, farzdır. Öyleyse bu yemini bozmaktan dolayı keffâret gerekmez."
Cumhuru ulemaya göre ise, yemini bozmak keffâreti gerektirir bu yeminin günah işlemeyi gerektiren bir yemin olmasıyla olmaması arasında bir fark yoktur. Cumhuru ulemanın, bu hükme varırken dayandıkları delilleri şöylece sıralamak mümkündür.
1. "Allah sizi yeminlerinizde ki lağvdan (kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden) ötürü sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden Ötürü sizi sorumlu tutar. Bunun keffâreti (geleceğe bağlı olarak yaptığınız bir yemini bozduğunuz takdirde bunun cezası) ailenize yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri yedir(ip doyur)mak yahut onları giydirmek yada bir boyun(köle)u hürriyete kavuşturmaktır"[90] âyet-i kerimesidir. Bu âyet-i kerimede bozulan tüm yeminler için keffâret gerektiği ifade edilmiş günah işlemeyi gerektiren yeminler bu genel hükmün dışında bırakılmamıştır.
2. Şa'bi'nin rivayet ettiği günah işlemeyi gerektiren yeminleri bozmaktan dolayı keffâret lâzım gelmeyeceği mealindeki hadis aksini ifâde eden hadislere tercih edilebilecek özellikte değildir.
3. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen "kim bir işi yapmaya yemin eder de onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa hayırlı olanı işlesin ve yemininin de keffâretini versin"[91] mealindeki hadis-i şerif ise, Şa'bî'nin delilini teşkil eden hadise tercih edilecek niteliktedir.[92]
4. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği "Günah işlemek üzere adakta bulunmak caiz değildir. Böyle bir adağın keffâreti yemin keffâretidir' 'anlamındaki 3290 numaralı hadisdir.[93]

2192. ...(Bir önceki hadisi) bize (İbnu's-Serh) de rivayet etti (Ancak İbnu's-Serh) bu rivâyet(in)e (şu cümleyi de) ilâve etti: "Kendisiyle şanı yüce olan Allah'ın nzası gözetilen (nezr)in dışında (ifası) gereken bir nezir yoktur."[94]

Açıklama

Allah'a ve Rasûlüne itaat Allah ve Rasûlünün hayat verici emirlerine sarılmak gibi başlı başına bir ibâdet ve yakınlık mânâsı taşıyan adakların dışında yapılan adakları yerine getirmek icabetmez. Binaenaleyh şarap içmek, adam öldürmek, namaz kılmamak, oruç tutmamak üzere yapılan adaklar, Allah'a isyan mânâsı taşıdıkları, rızasını değil, gazabını ve azabını mûcib davranışlar olmaları itibariyle bu gibi adakların ifası gerekmez. Nitekim Peygamber (s.a.) bir hadis-i şeriflerinde de, "Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa o itaati işlesin, kim de Allah'a isyan etmeyi nezre d erse, o isyanı işlemesin"[95] buyurmuştur. Çünkü nezrin sahih olması için onun farz veya vâcib cinsinden bir ibâdet olması şarttır. Allah Teâlanın kendisine isyan edilmesini farz veya vacib kılması ise, mümkün değildir. Bu hüküm fıkıh kitaplarında şöyle ifâde edilmektedir:
“Adağın şartlarından birincisi: Adanan şeyin cinsinden bir farz bulunmasıdır. Namaz, oruç, sadaka gibi;
İkincisi: Adanan şeyin lizâtihi maksûd ibâdet olmasıdır. Abdest gibi başka şey için maksu tolanlar adanmakla vâcib olmaz.
Üçüncüsü: Adanılan şeyin zatı itibariyle vâcib olmasıdır."[96]

8. Öfkeli İken Verilen Talak

2193. ...Muhammed b. Ubeyd b. Ebi Salih, İlya'da ikamet ettiği sıralarda (şunları) söylemiştir: (Bir gün) Adiy b. Adiyyi'l-Kindî ile birlikte (yolculuğa) çıkmıştım. Nihayet Mekke'ye varınca (Adiyy) beni Safiyye bint Şeybe'ye gönderdi. (Safiyye) Âişe'den (pek çok hadis) öğrenmişti. (Yanına vardığımız zaman Safiyye bana şunları) söyledi: "Ben Âişe'yi "Rasûlullah (s.a.)'in;
"Öfke (veya zorlanma) hâlinde ne boşama olabilir ne de (köle veya cariyeyi) âzâd etmek."[97] dediğini duydum." derken işittim.
Ebû Dâvûd dedi ki: "Öyle zannediyorum ki el-gılâk öfke demektir.[98]

Açıklama

"Iğlak" kelimesi, zorlama, tehdit ve öfke anlamlarına gelir. Esasen “iğlak”, kapamak demektir. Çünkü insan zorlandığı ya da öfkelendiği zaman düşüncesi kapanır, düşünemez hâle gelir. Musannif Ebû Dâvûd bu kelimeye öfke manası verdiği için biz de tercümemizde bu mânyı esas aldık ve kelimenin öteki manasına da parantez içerisinde yer verdik.
Beyhakî bu kelimenin öfke ve zorlanma manasına geldiğini fakat ğalak kelimesininse sadece öfke anlamında kullanıldığını ifade ederken el-Farisî, zâten halkın çoğunun Öfke hâlinde talak verdiğini söyleyerek metinde geçen "ığlak" kelimesine "öfke" mânâsı vermenin yanlış olduğunu söylemiştir.[99]
Hanbelî ulemasından İbnu'l-Kayyim'e göre öfke üç kısımdır:
1. Aklı gideren ve sahibini, ne dediğini ve sözleriyle ne kast ettiğini bilemez hale getiren öfke. Bu çeşit öfke hâlinde verilen talakın geçerli olmadığında ittifak vardır.
2. Sahibini, söylediğini bilemeyecek ve sarfettiği sözlerin ne mânâya geldiğini anlamayacak kadar sarsmayan hafif öfkeler. Bu kısım öfkelerin talakın vukuunda engel teşkil etmediğinde de ittifak vardır.
3. Sahibinin aklını tamamen gidermemekle beraber doğru karar vermesine engel olan, geçtikten sonra sahibinin o anda yapmış olduğu hareketlerden pişmanlık duyduğu şiddetli öfkelerdir. İşte bu halde verilen talakların geçerli olup olmadığı

ihtilâf konusudur.[100]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen iğlak kelimesinin öfke manasına geldiğim söyleyen Ahmed b. Hanbel, Şam ve musannif Ebû Davud'a göre şiddetli gazab hâlindeki boşamaların hükümsüz olması gerekiyor. "Hırs gelir, akıl gider". Akıl gidince de talakın şartlarından biri bulunmamış olur.[101]
2. Zorlanan kimsenin boşaması muteber değildir. Çünkü Peygamber (s.a.) "Ümmetimden yanılma, unutma ve üzerinde zorlandıktan (şeylerin hükmü) kaldırılmıştır."[102]
Ayrıca "inandıktan sonra Allah'ı inkâr eden, kalbi imanla yatışmış olduğu halde (inkara) zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan (küfürle sevinç duyan) -kimselere Allah'dan bir gazab iner ve onlar için büyük bir azab vardır."[103] âyet-i kerimesi de bu gerçeği ifâde etmektedir. Çünkü bu âyet-i kerimede içinden arzu etmediği halde baskı altında küfür eden bir kimsenin bu hareketinden dolayı hesaba çekilmeyeceği açıkça ifade edilmektedir. Küfürde durum böyle olunca, küfrün dışında talak ve benzeri hallerde de hükmün böyle olması gerekir. Nitekim sahabeden Hz. Ömer ile Ali, İbn Ömer, İbn Abbas İbnu'z-Zübeyr, Câbir b. Semûre (r.anhum) ve mezheb imamlarından da imam Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâî ve İshak (r.anhum) bu görüştedirler.
Hanefi ulemasıyla Sevrî, Zührî, Şa'bî ve Katâde'ye göre ise, zorla verdirilen talak muteberdir. Delilleri ise; "Ey Peygamber, kadınları boşa-dığınız zaman iddetleri içinde (adetten temiz oldukları sırada) boşayın..."[104] âyet-i kerimesiyle "Kocasına kızan bir kadının uyurken kocasının boğazına çökerek;
Ya beni boşarsm ya da seni keseceğim! tehdidiyle kendisini boşattırdığı ve bunu duyan Rasûl-i Ekrem'in "boşamada öyle uykusunun hükmü yoktur" buyurduğuna dair Safvan b. Amr hadisidir.[105] Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, bu âyetin hükmü gereğince iddet içinde verilen her talak muteberdir ve zorlanan kimse o anda uğradığı zararı kendi ihtiyarıyla seçmiştir. Rızası olmamakla beraber irade ve ihtiyar vardır. Şerrin ehvenini seçmiştir talakın muteber olması için rızası şart değildir.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, Hanefî ulemasının ve taraftarlarının dayandıkları âyet-i kerimenin hükmü geneldir ve sonradan sözü geçen hadislerle tahsis edilerek sınırları daraltılmıştır. Binaenaleyh zorla-1 ma altında verilen talak geçerli değildir. Ayrıca Hanefi ulemasının dayandığı hadisin senedinde el-Gazi b. Cebele bulunduğu için delil olma niteliğinden mahrumdur.
Hanbeli ulemasından îbn Kudâme'ye göre ikrahın üç şartı vardır:
1. Zorlayan kimsenin savurduğu tehditleri yapmaya gücü yeten birisi olması gerekir. Bu vasıfta olmayan bir kimsenin savurduğu tahdidler ikrah (zorlama)dan sayılmaz.
2. Zorlanan kimsenin zorlayan kimsenin yaptığı tehditleri gerçekleştireceğine inanması gerekir.
3. Karşıdakinin isteğini yerine getirmediği zaman uğrayacağı zararın, ölüm, şiddetli dayak, uzun bir hapis gibi büyük bir zarar olması gerekir..."[106]

9. Şaka İle Boşama

2194. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "Üç şeyin ciddisi de, şakası da ciddidir. Nikâh, talak, rec'â"[107]

Açıklama

Hadisin zahiri, nikah sözü kullanılarak şakadan kıyılan nikah ile boşama sözü kullanılarak şakadan verilen talakın sahih ve geçerli olduğu gibi, bir kimsenin bir veya iki talakla boşadı-ğı karısına "rec'â" sözünü kullanarak şaka ile dönmesinin de sahih ve geçerli olduğunu ifâde etmektedir. Ancak her ne kadar ilim adamları evlenme niyyeti olmadan şakadan nikâh sözü kullanılarak kıyılan nikâh ile rec'â sözü kullanılarak yapılan dönüşün sahih ve geçerli olduğunda ittifak etmişlerse de boşama niyeti olmadan şakadan talak sözü kullanılarak verilen talakın sahih olup olmadığı meselesinde ihtilaf etmişlerdir. Hz. Ebu Hanife ile Şafiî'ye göre bu şekilde verilen talak sahih ve geçerlidir. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Tâberânî'nin rivayet ettiği "Üç şeyde şaka caiz değildir: Nikah, talak, köle azat etmek..."[108] mealindeki hadis-i şeriftir.
İmam Mâlik ile imam Ahmed'e göre ise, talakta niyyet şarttır. Binaenaleyh talak manasında sarih olan bir kelimeyi kullanarak şaka ile verilen talak sahih değildir. Delilleri ise, "Eğer boşamaya azmederlerse..."[109] âyet-i kerimesidir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre "bu âyet-i kerime talakın vuku bulması için azmin şart olduğuna delâlet etmektedir. Şaka azim olmadığına göre şaka ile verilen talak sahih değildir."
Bahr sahibi İbn Müceym ise, "azm sarih olmayan lâfızlarda aranır, sarih lâfızlarda ise azme ihtiyaç yoktur." diyerek bu görüşü reddetmiş ve bu âyet-i kerime ile mevzumuzu teşkil eden hadisin arasım te'Iif etmiştir. Aslında bu âyet-i kerime ile hadisi şerifin arasını cem' etmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Çünkü sözü geçen âyet-i kerime karısına yaklaşmamak üzere yemin eden kimsenin durumuyla ilgilidir. Hadis ise şaka ile verilen talakla ilgilidir. Netice olarak^şaka ile verilen talâkın geçerli olduğunu söyleyenlerin delilleri daha kuvvetlidir.[110]

9-10. Karısını Üç Talakla Boşayan Kimsenin Bir Daha Karısına Dönmesi Neshedilmiştir

2195. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Boşanmış kadınlar üç kur' (üç adet veya üç temizlik süresi bekleyip) kendilerini gözetlerler (hamile olup olmadıklarına bakarlar.) Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri
(karınlarında çocuk bulunduğunu veya hayızlandıklarını saklamaları) kendilerine helal olmaz."[111] âyeti (şu sebeble inmiştir: Cahiliyet devrinde) bir adam karısını boşadığı zaman onu üç talakla bile boşamış olsa, o kadına dönmeye en çok hak sahibi olan yine o kimse olurdu. (Bunun üzerine Allah Teâlâ) "Boşama iki defadır..."[112] buyurdu.[113]

Açıklama

Kocasıyla zifaf olduktan sonra bir veya iki ric'î, ya da bâin talakla boşanmış olan kadınların üç kur (üç defa âdet görme) süresince beklemeleri emredilmiştir. Aslında kur* kelimesi hem hayız, hem de temizlik manasında kullanılmaktadır. Ebu Hanife iddet bakımından bunu hayız, imam Şafîî ve Mâlik ise temizlik mânâsında anlamışlardır. Bu ikinci anlayışa göre de temizlik içinde boşanan kadın üçüncü hayız başlar başlamaz iddetini tamamlamış olur.
Kocasıyla zifaf olmadan ayrılan bir kadın içinse iddet beklemek mecburiyeti yoktur. Çünkü "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bii iddet hakkınız yoktur."[114] âyet-i kerimesi bunu ifâde etmektedir, iddet mevzuunu inşallah ileride 2282 numaralı hadisin şerhinde etraflıca ele alacağız.
"....Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığım gizlemeleri..."nden maksat, boşanan kadınların hayızlarını veya hamileliklerini doğru olarak söylemekten kaçınmalarıdır. Söz konusu kadınlar hayızlanmadıkları halde hayızlandıklarını söyleyerek, kocalarının kendilerine dönme haklarını engelledikleri gibi, hayız gördükleri halde hayız gördüklerini saklayarak nafaka süresini uzatmak suretiyle hakketmedikleri nafakayı alma yoluna gidebilir. İşte Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri bu âyet-i kerimeyle boşanmış olan kadınları bu gibi haksızlıklara sapmaktan nehyetmektedir.
Katâde'nin beyânına göre cahiliyye döneminde kadınlar karmlarındaki eski kocalarından olan çocuğu yeni evlenecekleri kocalarına nisbet edebilmek için hâmile olduklarını saklarlarmış.
İşte bu âyet-i kerime hamileliğini saklamayı âdet hâline getiren bu cahiliyye dönemi kadınları hakkında nazil olmuş.
Kurtûbî'nin beyânına göre ise, bir adam Rasûl-i Ekrem'e gelerek karısını hâmile iken boşadığını, bu kadının karnındaki çocuğu yeni evleneceği kocasına nisbet edeceğinden endişe duyduğunu ifade etmiş de âyet-i kerime bu hâdise üzerine nazil olmuş.[115]
Cahiliyye döneminde erkekler de fırsatını buldukları zaman karılarına zulm ederlerdi. Bu zulümlerden biri de kanları boşayıp belli süre sonra tekrar ona dönmesi sonra yine boşayıp yine dönmesi böylece ona işkence etmeleri ve başka bir kocaya gitmesine de imkân vermemeleri idi. Nihayet ensardan biri karısına:
Sana hiç yaklaşmayacağım, ama sen benden çözülüp ayrılamayacaksın, dedi. Kadın:
Nasıl olur, dedi. Adam;
Seni boşayacağım, süren dolmağa yaklaşınca sana döneceğim yine boşayacağım, süren sonuna yaklaşınca tekrar döneceğim, işi böyle sürdüreceğim, dedi. Kadın bu durumu Rasûl-i Ekrem'e arzetti. Bunun üzerine Allah (c.c.) Hazretleri "Boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak ya da güzelce salıvermektir."[116] âyet-i kerimesini indirdi.[117]
İşte yüce Allah, kadının aleyhine işleyen bu boşama sistemini kaldırdı ve erkeğe ancak iki boşamada dönme hakkı tanıdı. Üçüncü defada boşarsa artık ona dönme hakkı vermedi.[118]

2196. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rükâne'nin ve kardeşlerinin babası olan Abdü Yezid (karısı) Ümmü Rükâne'yî boşa-mış ve Müzeyne (kabilesin)den bir kadınla evlenmişti. Kısa bir süre sonra (bu kadın) Peygamber (s.a.)'e geldi (ve Ebu Rükâne'nin erkekliğinin olmadığını ifade etmek maksatıyla) başından aldığı bir kıla (işaret ederek- Abdü Yezid'in) "Bana ancak şu kıl kadar faydası vardır, başka değil. Binaenaleyh benimle onun arasını ayır" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) öfkelendi ve Rükâne ile kardeşlerini (yanına) çağırdı. Sonra meclisinde bulunanlara (hitaben Ebu Rükâne'nin çocuklarından ikisine işaret ederek);
"Falanı şu ve bu bakımlardan falanı da şu ve şu bakımlardan Ebu Yezid'e benzer buluyor musunuz?" diye sordu. Onlar da;
Evet dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem(de) Abdü Yezid'e;
"Onu boşa" diye emretti. O da (kendisinden istenileni) yaptı. Sonra (Hz. Peygamber; ilk) "Hanımın (olan) Rükâne ve kardeşlerinin annesine dön" buyurdu. (Abdü Yezid de) .
Ya Rasûlallah ben onu üç talak ile boşadım dedi. (Rasul-ü Ekrem de:)
"Biliyorum, sen ona dön." buyurdu ve "Ey Peygamber, kadınları boşadığmız zaman, onları iddetleri içinde boşaym ve iddeti sayın" âyetini okudu.[119]
Ebû Dâvud dedi ki; Yezid b. Rükâne'den (rivayet olunduğuna göre):
Rükâne hanımını kesin bir şekilde boşadıktan sonra Peygamber (s.a.) o kadını Rükâne'ye geri göndermiş. (Bu hadis olayın Ebu Rü-kâne'nin başından geçtiğini ifade eden yukarıdaki îbn Cüreyc hadisinden) daha sahihdir. Çünkü (bu haberi nakleden Nafi ile Abdullah) bunlar (hadisenin başından geçtiği) adamın çocuğu olur(lar. Bir adamın) ev halkı onu (ve başından geçen olayları) daha iyi bilir. (Ebû Dâvûd sözlerine devam ederek diyor ki; bu durumu göz önüne alarak şu neticeye varıyoruz) "Rükâne karısını sadece bir defa kesin bir şekilde boşamış Rasûl-i Ekrem'de (o talakı) bir (talak) kabul etmiştir."[120]

Açıklama

Abdu Yezid'in eski karısı Acle bint Aclan'ı boşadıktan sonra almış olduğu Süheyme bint Uveymir isimli kadının Rasûl-i

Ekrem'e gelerek başından aldığı bir kılı gösterip: "Ebû Ye-zid'in bana sağlayacağı fayda itibarıyla şu kıldan bir farkı yoktur mânâsına gelen sözler sarfetmekten maksadı, "kocasının cinsel gücünün olmadığını" ifade ederek ondan kolayca ayrılmaktır. Oysa Abdü Yezid'in ilk karısından dünyaya gelen çocukları vardı ve bu çocuklar babalan Abdü Yezid'e benziyorlardı. Rasûl-i Ekrem bu durumu bildiği için derhal kadının maksadını anladı ve Abdü Yezid'in çocuklarını meclisine çağırarak onların Abdü Yezid'e benzediklerini ve dolayısıyla Abdü Yezid'in cinsel gücü yerinde bir kimse olduğunu isbatladı. Boşanmak için böyle gayr-i meşru bir yola saptığı için de o kadına Öfkelendi ve Abdü Yezide onu boşamasını ve eski karısına dönmesini tavsiye etti. Abdü Yezid de o kadını üç talakta kesin bir şekilde boşadığım ifade edince, Rasûl-i Ekrem metinde tercümesini sunduğumuz talak süresinin birinci âyetini delil getirerek o kadına dönmekte bir sakınca bulunmadığını ifâde etmiştir. İbn Cüreyc'-in rivayet ettiği üç talaktan sonra da dönülebileceğini ifâde eden bu hadisin sahih olduğu kabul edilecek olursa, cumhuru ulemaya göre onun ya nesh ya da tahsis edildiğine hükmetmek gerekir. Bezlü'l mechud yazarının ifadesine göre bu mevzuda en güzel te'vil şudur:
"Aslında Abdü Yezid Rasûl-i Ekrem'e eski karısını "elbette' kelimesini kullanarak kesin bir şekilde boşadığım ifâde etmiş, ancak "elbette" kelimesini duyan râvi, onun üç talak ile boşadığım zannetmiş ve hadisi kendi zan ve anlayışına göre rivayet etmiştir."
Musannif Ebü Davud'un bu hadisin sonuna ilâve ettiği talikten anlar şildığına göre, bu hadisi bir de Nafi b. Üceyr ile Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne rivayet etmişlerdir. Nâfi bu hadisi bir defa amcası Rükâne'den, bir defa da Hz. Ali b. Ebi Talib'den olmak üzere iki defa rivayet etmiştir. Ebû Davud'un talikteki ifâdesindeki ifâdesinin zahirinden Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne'nin, bu hadisi babası Ali vasıtasıyla dedesi Yezid'den rivayet ettiği anlaşılıyorsa da aslında burada "dedesinden" kelimesiyle kastedilen Abdullah'ın dedesi Yezid değil, büyük dedesi yani Yezid'in babası Rükâne olması gerekir. Çünkü 2206 numaralı hadis-i şeriften anlaşılan budur.
Ayrıca İbn Cüreyc hadisinde, hadisenin Ebu Rükâne (Abdü Yezid)in başından geçtiği ifade edilirken Nafi ile Abdullah'ın hadisinde bu olayın Rükâne'nin başından geçtiği ifâde ediliyor. Musannif Ebû Dâvud. da bu hadisenin Rükâne'nin başından geçtiğini ifade eden Nafi ve Abdullah hadisinin râvileri Nafi ile Abdullah'ın Rükâne'nin ailesinden oldukları ve bir kimsenin başından geçen bir hadiseyi ev halkının herkesten daha iyi bilecekleri gerekçesiyle îbn Cüreyc hadisine tercih etmiştir. Fakat bu hadisenin hem Rükânenin hem de Ebu Rükena'nin başından geçmiş olması bir başka ifadeyle, hadisenin ayrı ayrı zamanlarda iki ayrı kişinin başından geçmiş olması da mümkündür. Müellif Ebu Davud bu hadisi "karısını üç talakla boşayan kimsenin bir daha ona dönmesi neshedilmiştir" başlığı altında rivayet ettiğine göre kendisi "Rükâne'nin karısını üç defa boşadık-tan sonra ona döndüğü fakat sonradan bu hükmün neshedildiği" görüşünde olması gerekir.
İbn Kayyim'e göre Ebû Davud'un Abdullah ile Nâfi'nin hadisini rivayetlerin en sağlamı olarak nitelendirmesi, onun sahih bir hadis olduğu mânâsına gelmez. Bu ifâde sözü geçen hadisin zayıflık derecesinin diğer hadisin zayıflık dercesi kadar fazla olmadığı manasına gelir. Senedinde "Hz. Peygamber'in azatlı kölesi Ebu Râfi'nin oğullarından biri" tabiriyle ifâde edilen kimliği mechûl bir râvi bulunduğu için İbn Cüreyc hadisi de zayıftır. Netice olarak her iki hadis de zayıftır. Bununla beraber îbn Cüreyc hadisi "karısını bir defada üç talakla boşayan bir kimsenin vermiş olduğu üç talak bir talak sayılır" diyenlerin delilidir. Said b. Cübeyr ile Tavus, Ata, Amr b. Dinar ve Zahiriye ulemâsı bu görüştedirler. Muham-med b. Ishâk ile AH b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, Abdurrahman b. Avf ve ez-Zübeyr (r.a.)inde bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.
Dört mezheb imamıyla ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, bir defa da verilen üç talakla üç talak vâki olur. Bu şekilde talak vermek bid'at ise de geçerlidir. Sözü geçen mezhep imamları aksi görüşte olan ulemaya karşı kendi görüşlerini şöyle savunmuşlardır:
1. İbn Cüreyc hadisi zayıftır. Çünkü senedinde kimliği açığa kavuşmamış bir râvi vardır.
2 . Sahabeden bazılarının bir defada verilen üç talakın bir talak sayılacağına dair rivayetleri bu hükmün neshedildiğini bilmedikleri zamanlara aittir. Bu hükmün neshedildiğini öğrendikten sonra artık onlar da bu görüşlerinden vazgeçmişlerdir.
Şimdi de bu şekilde boşamaları yalnız bir boşama sayanların delillerini görelim:
a. "Boşama (talak) iki keredir. Sonraya iyilikle geçinmek yahut güzellikle ayrılmak gerekir. Allah'ın hadleri bunlardır, bunları aşmayın, Allah'ın koyduğu sınırları aşanlar kendilerine zulmetmiş olurlar. (Bundan sonra koca) karısını boşarsa kadın başka bir kocaya varmadan artık ona helal olmaz. Şayet bu (ikinci) koca onu boşar ve onlar da, Allah'ın koyduğu sınırlan koruyacaklarına kanaat getirirlerse, birbirlerine dönmelerinde günah yoktur."[121]
Bu âyet-i kerime boşama haklarının bir anda kullanılmamasını ayrı, ayrı zamanlarda kullanılıp arada dönülmesini bundan sonraki hayat hakkında iyi niyetle karar verebilmek için fırsat bırakılmasını ifâde etmektedir.
b. Tavus'un rivayetine göre îbn Abbas şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) ile Ebu Bekr zamanlarında ve Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında üç talak bir talak idi. Ömer b. el-Hattab: "Bu insanlar düşünüp taşınarak yapmaları gereken bir işi aceleye getirir oldular, bunu kendileri aleyhine geçerli saysak" dedi ve (üç talak olarak) muteber saydı.[122]
c. Bu hadisler yanında yukarıda isimleri zikredilmiş bulunan sahâbi ve tâbiûn fetvaları da gözününe alınmıştır.[123]

2197. ...Mücâhid'den; demiştir ki: Ben İbn Abbas'ın yanında idim ona bir adam gelip; Karısını (bir defada) üç talakla boşadığmı söyledi. Bunun üzerine (İbn Abbas) susa kaldı. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini zannettim. (Bir süre) sonra (şöyle) konuştu:
Biriniz tutuyor (karısını) boşayarak bîr ahmahlık yapıyor sonra da, İbn Abbas, İbn Abbas, diye feryad ediyor. Oysa yüce Allah "Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır."[124]
buyuruyor. Sen ise (bir defa üç talak verirken) Allah'dan korkmadın. Binaenaleyh ben sana bir çıkış (yolu) bulamam (sen bu şekilde hareket etmekle) Rabbine isyan ettin, hanımın da senden (üç talakla) boş oldu. Halbuki yüce Allah "Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman -iddetlerinin önünde- boşaymız."[125] buyuruyor.[126]

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Humeyd (b. Kays) el-A'rac ile (Yusuf b. Süleyman el-Mahzumî isimli) bir başka râvi de Mücahid vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet etti(ler).
Şu'be (b. el-Haccâc) da -Amr b. Mürre, Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti.
Eyyûb (b. Keysan) ile İbn Cüreyc de (ikisi birden) bu hadisi İkrime b. Halid- Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti(ler).
İbn Cüreyc de Abdülhamid b. Rafi ve Ata zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti.
A 'meş ise bunu (bir defa) Malik -Haris yoluyla ve (bir defa da) İbn Cüreyc- Amr b. Dinar yoluyla (olmak üzere iki defa) İbn Abbas'dan rivayet etti. (Bu hadisi bizzat İbn Abbas'ın ağzından işiterek nakleden Mücâhid Said b» Cübeyr, Ata, Malik b. Haris ve Amr b. Dinar gibi yukarıda adı geçen râvilerin) tümü (bir defada verilen) üç talak hakkında (İbn Abbas'tan yaptıkları rivayetlerde şu sözü) söylediler: "İbn Abbas (bir defa verilen) üç talakı geçerli kıldı ve (kendisine gelen adama hitaben) -aynen İsmail'in Eyyüb vasıtasıyla Abdullah b. Kesir'den naklettiği (2197 numaralı) hadisfte de anlatıldığı) gibi (karın) "senden boş oldu" dedi.
Ebû Dâvud dedi ki; Hammâd b. Zeyd de Eyyûb -İkrime zinciriyle İbn Abbas'tan (şu sözü) rivayet etti; (Sen karına) bir ağızla; "sen üç talakla boşsun" dersen, o bir (talak)dır.
Bu hadisi İsmail b. İbrahim de Eyyüb vasıtasıyla İkrime'den rivayet etti. (Bu rivayette) şu (bir defada verilen üç talakın bir talak olduğunu ifade eden söz, İbn Abbas'ın değil de) (İkrime'nin) sözü (olarak geçmekte)dir. (İsmail b. İbrahim bu rivayetinde) İbn Abbas'dan bahsetmemiştir.[127]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un Mücâhid vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet ettiği bu hadis-i şerif bir defa da verilen üç talakın üçünün de geçerli olduğunu ve bu şekilde verilen talakdan sonra artık erkeğin kadına dönemeyceğini ayrıca sünnet olan talakın temizlik döneminde temasta bulunmadan verilmekle gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Metinde geçen : bundan böyle onları iddetlerini gözeterek boşayın"[128] âyet-i kerimesi bunu ifade eder. Her ne-kadar bu âyet-i kerimede metinde Hz. İbn Abbas'ın kıraatine uygun olarak : onları id deUerinin önünde boşayın" şeklinde rivayet edilmişse de aslıda bu iki kıraat arasında netice itibariyle bir fark yoktur. Bu meseleyi M. Hamdi Elmalı şöyle açıklar: "Bu iki mana ise mütelâzimdir. Çünkü hayzın önü, istikbali, gayesi tuhur (temizlik)dir. Abdullah b. Mesud hazretleri bu mânâyı "... : cima'da bulunulmamış olan temizlik hâli" diye ifade ederken İbn Abbas hazretleri de "...iddetlerinin önü" şeklinde ifâde etmiştir. Hz. İbn Abbas ile Hz. İbn Me-sud'un bu açıklamalarından çıkan netice şudur: "Kadınlarınızı sayılı hayız günlerinin önünde yakınlık yapılabilecek olup da yapılmamış olan temizlik halinde temiz olarak boşayımz." Ulema ancak bu mânâya uygun olarak yapılan talakın sünnî olabileceğinde ittifak etmişlerdir.[129]
Musannif Ebû Dâvud bu hadis-işerifinsekiz ayrı rivayetini nakletmiş-tir. Bu haberlerden**1.** Mücâhid, **2.** Said İbn Cübeyr, **3.** Said b. Cübeyr, **4.** Ata, **5.** Malik b. el-Haris, **6.** Amr b. Dinar tarafından nakledilen ilk altısında Hz. İbn Abbas'ın bir defada verilen üç talakın üçünün de muteber sayıldığı görüşünde olduğu ifade edilirken İkrime'nin Hz, îbn Abbas'dan rivayet ettiği yedinci haberde Hz. İbn Abbas'ın bir defada verilen üç talakın bir talak sayıldığı Eyyûb'un İkrime'den rivayet ettiği haberde de, Hz. İkrime'nin bir defada verilen üç talakın bir talak sayıldığı ifadesi yer almaktadır.
Sünen-i Ebû Dâvud şârihi Emin Mahmut el-Hattab bu haberlerden birinci ,yedinci ve sekizinci haberleri musannif Ebû Dâvûd'dan başka rivayet eden bir kimseye rastlayamadığını ifâde ederken diğer haberleri, Ebû Dâvûd'dan başka nakleden kaynaklar ayrı ayrı işaret etmektedir.[130]
Fıkıh ulemasının bu mevzu ile ilgili görüşlerini bir numara önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmemekteyiz.[131]

2198. ...**a)** Muhammed b. Iyas'dan (rivayet olunduğuna göre); İbn Abbas ile Ebû Hureyre ve Abdullah b. Amr b. el-As'a; kocasının (daha cinsi münâsebette bulunmadan bir defada) üç talakla boşadığı bir kız(m durumun)dan sorulmuş da hepsi "O kız başkasıyla evleninceye kadar ona helal olmaz." diye cevap vermişler.
b) Ebû Dâvud dedi ki... Muaviye b. Ebi Ayyaş kendisinin bizzat şahid olduğu bu olayı (şöyle rivayet etmiştir); Muhammed b. îyas b. el-Bükeyr, İbnü'z-Zübeyr ile Asım b. Ömer'e gelerek bu (haberde geçen) soruyu sormuş, her ikisi de; "Git (bunu) îbn Abbas ile Ebu Hureyre'den (sor), ben onları Âişe (r.anha)mn yanında bıraktım, geldim" diye cevap vermiş (Muhammed b. İyas bu sözü söyledikten) sonra (yukarıda geçen) şu (Muhammed b. İyas'ın naklettiği) haberi rivayet etmiştir.
c) Ebû Dâvud dedi ki: Bu mevzuda îbn Abbas'in sözü şudur: (Bir defada verilen) üç talak (insanın) evlenip cinsi münâsebette bulunduğu kadım da cinsi münasebette bulunmadığı kadını da boş düşürür. (Artık bu kadın) başka bir kocayla evleninceye kadar ona helal olmaz. Bu (haber) Para değişimi ile ilgili habere benziyor. (Şöyle ki) îbn Abbas (peşin olarak yapılan) para değişiminde (değiştirilen paradaki eşitsizliğin faiz sayılamayacağını) söylerdi. Sonra bundan döndü.[132]

Açıklama

Bu hadis-i şerif îbn Abbas'ın önceleri bir defada verilen üç talakın bir talak. sayılacağı görüşünde iken sonradan bu görüşünden dönüp bir defada verilen üç talakın üç talak sayılması gerektiğine hükmettiğini ifâde etmektedir.
Birinci haberde geçen "kız" kaydı, kayd-ı ihtirâzî olmayıp kayd-ı ittifakı olduğundan îbn Abbas'ın bu görüşü sadece kocasının cinsî münâsebette bulunmadan' önce boşadığı kızlara ait bir görüş değil, bir defada üç talakla boşanan bütün kadınlara şâmildir. Fakat Hz. îbn Abbas sonradan bu görüşünden dönerek bir defada verilen üç talakın üçünün de muteber

olduğuna ve karısını bu şekilde boşayan bir kimsenin, o kadın bir başka kocayla normal olarak evlenip de yine normal olarak boşanmadıkça onunla evlenemeyeceğine hükmetti. Daha öncede açıkladığımız gibi dört mezhep imamıyla birlikte ulemanın büyük çoğunluğu da Hz. İbn Abbas'ın bu ikinci görüşünü benimsemişler ve bununla fetva vermişlerdir. Nitekim imam Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifler de Cumhurun bu görüşünü desteklemektedir.
Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan rivayet edildi. Muhammed b. îyas b. el-Bükeyr şöyle dedi: Adamın birisi zifafa girmeden karısını üç talakla boşadı. Sonra boşadığı bu hanımla evlenmek istedi. Bunun üzerine (yanıma) fetva sormaya geldi. Beraberce Abdullah b. Abbas ve Ebu Hureyre'ye gittik. (Meseleyi) onlara sordu. Onlar;
Kadın başka bir koca ile evlenmeden onunla evlenemezsin dediler. Oda.
Ben onu yalnız bir talakla boşadım, deyince İbn Abbas;
Nimeti elinden kaçırdın, dedi.[133]
Ata b. Yesar, şöyle dedi: Adamın biri Abdullah b. Amr b. el-As'a karısı ile zifafa girmeden onu üç talakla boşayan başka bir şahıs hakkında (fetva) sormak için geldi.
Ata dedi ki; "İlk evlenen (ve dokunulmayan) kızın talakı bir dedim" Abdullah b. Amr b. el-As bana;
Sen hikayecisin (fıkhın derinliklerinden ne anlarsın) bir talak onu bir talak-ı bâin ile boş yapar, üç talak ise başka kocaya varıncaya kadar o kadını haram kılar, dedi.[134]
2200 numaralı hadisin şerhinde bu konuyu tekrar ele alacağız inşallah,
Musannif Ebû Davud'un naklettiği ikinci haberde de îbn Abbas (r.a.)'ın bir defada verilen üç talakın bir talak sayılacağı görüşünde iken sonradan bu görüşü terkettiği ve karısını bu şekilde boşayan kimsenin karısına bir daha dönemeyeceğine, ona dönebilmesi için o kadının sahih nikahla bir kocayla evlenip sonra ondan boşanmış olmasına hükmettiği ifâde edilmektedir. Bu mevzuda imam Mâlik de şöyle diyor: "Hüküm bize göre de böyledir. Bir adam dul bir kadınla evlenir, fakat cima' etmezse bu dulun durumu da bakire kızın durumu gibidir. Bir talak onu da talak-i bâin ile boş kılar. Üç talak ise, başka bir kocaya varıncaya kadar o kadını ilk kocasına haram kılar.
Rahmetü'l-Ümme'de denilmektedir ki, İslam uleması bir kimsenin yeni evlenip de henüz dokunmadığı bir kıza "sen üç talakla boşsun" demesiyle o kızın üç talakla boş olacağında ittifak etmişlerse de bu kimsenin sözü geçen kıza peşi peşine üç defa "sen boşsun, sen boşsun, son boşsun" demesiyle kaç talak vaki olacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebû Hanife ile Şafiî ve Ahmed'e göre bu şekilde verilen talak bir talak sayılırken imam Mâlik'e göre üç talak sayılır.
Eğer bir kimse evlendikten sonra cinsî münasebette bulunduğu bir kadına bu şekilde bir talak verir de ben aslında bir talak verdim, ağzımdan çıkan ikinci ve üçüncü talakla birinci verdiğim talakı ona duyurmak ve anlatmak istedim" derse o zaman imam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'e göre üç talak vaki olursa da imam Şafiî ile Ahmed'e göre bir talak vaki olur. Fakat kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısını bu şekilde peşi peşine üç talakla boşarsa imam Ebû Hanife ile Şafiî'ye göre bir, imam Malik ile Ahmed'e göre de üç talak vaki olur.[135]
Ayrıca bu ikinci haberde kendisinden bilmediği bir mevzuda fetva istenen bir âlimin bilmediğini söyleyerek o meseleyi bilen bir kimseye havale etmesi gerektiği ifade ediliyor. Nitekim Hz. Ali, "bilmediğim bîr meselede bilmiyorum demek kadar içimi serinleten bir şey yoktur.” buyurmuştur.
Üçüncü haberde ise, bu görüşlere ilâveten Hz. İbn Abbas'ın peşin olarak yapılan para değişimlerinde ve yine peşin olarak yapılan aynı cinsten olan ülçülür ve tartılır maddelerin değişiminde değişilen bu maddelerdeki eşitsizliğin veya farklılığın faiz sayılmayacağı görüşünde iken sonradan bu fikrinden döndüğü ifâde edilmektedir. Hz. İbn Abbas'ın bu mev-zudaki delili Hz. Üsâme b. Zeyd'in rivayet ettiği "faiz ancak veresiye olan ahş-verişlerde olur"[136] mealindeki hadis-i şeriftir. Fakat diğer bir hadis-i şerifte ise, "faiz ancak peşin yapılan ahşverişte olur"[137] buyurularak peşin yapılan ahş-verişlerde de faiz muamelesinin bulunabileceği ifâde edilmektedir. Bu bakımdan cumhur-ı ulema İbn Abbas'ın dayandığı, "Nesie-den başka ribâ yoktur" hadisim "en şiddeli riba ancak nesîededir" şeklinde te'vil etmişlerdir. Yani bu hadis "peşin yapılan alışverişlerde riba yoktur" anlamına değil, "peşin yapılan alışverişlerde ribanın kemali yoktur. Riba-nın kemali veresiye yapılan ahş-verişlerdedir" anlamına gelir.[138]
Nitekim Hâkim, Hz. İbn Abbas'ın bu görüşünden döndüğünü ve Allah'a tevbe ettiğini rivayet etmiştir. Hâkimin rivayetine göre Hz. İbn Ab-bas "Vallahi ben müslümanların peşin olarak yaptıkları her nevi alışverişi helal görüyordum. Abdullah b. Ömer'in Rasûlullah (s.a.)'den benim bilmediğim bir hadisi bellediğini işitince şimdi Allah'a istiğfar ediyorum" demiştir.[139]
Hâkim'in rivayet ettiği diğer bir hadiste ifade edildiğine göre "Hz. İbn Abbas ömrünün bir kısmında peşin yapılan alışverişlerde riba olmayacağına inanırmış. Bir gün Ebu Said el-Hudri ile karşılaşınca Hz. Ebu Said ona;
Ya İbn Abbas, sen halka faiz yedirirken Âllah'dan korkmuyor musun? Rasûlullah (s.a.)'in "birgün hurma hurma karşılığında, buğday buğday karşılığında, arpa arpa karşılığında, altın altın karşılığında, gümüş gümüş karşılığında misli misline ve peşin olarak değiştirilir. Kim bu alış-verişte bir fazlalık alırsa o faizdir." buyurmuş olduğunu duymadın mı? demiş. Hz. İbn Abbas da:
Ey Ebû Said, Allah seni cennet ile mükafatlandırsın, bana unuttuğum bir meseleyi hatırlattın. Allah'a istiğfar ve tevbe ediyorum demiş.[140]
Abdurrezzak'ın Musannaf ında Tâvus'un "İbn Abbas hiç dokunmadığı karısını bir defa da üç talakla boşayan bir kimsenin bu talakını bir talak sayardı" dediği rivayet ediliyorsa da[141] Tâvus'un, İbn Abbas'ın bu görüşünden döndüğünü bilmediği için bu sözü söylediğinde şüphe yoktur.[142]

2199. ...Tâvus'dan rivayet olunduğuna göre Ebu's-Sahbâ adında İbn Abbas'a çok soru soran bir adam (îbn Abbas'a)
Sen Rasühıllah (s.a.) ile Ebû Bekr devrinde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında, bir adam karısını cinsi münâsebette bulunmadan (bir defada) üç talakla boşarsa (Rasûlullah ve bu iki halifesinin) bu talakı bir talak saydıklarını bilimyor musun? dedi. İbn Abbas da:

Evet Rasûlullah (s.a.) ile Ebu Bekir devrinde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında bir adam karısını cinsî münâsebette bulunmadan (bir defada) üç talakla boşarsa, bu talakı bir talak sayarlardı. Fakat Ömer halkın bunu çoğalttıklarını görünce onların aleyhine olarak (bu şekilde verilen üç talakın) üçünü de geçerli kıldı" cevabını verdi.[143]

Açıklama

Bu hadis, bir kimsenin karısını temasta bulunduktan sonra boşamasıyla hiç temesta bulunmadan boşaması arasında fark gören kimselerin delilidir. Şevkânî'nin beyânına göre bu görüşte olan ilim adamları "bir kimsenin hiç temasta bulunmadığı karısına bir defa: "Sen benden boşsun" demesiyle aralarında beynünet-i kübrâ vâki olup bir daha birleşmelerine imkân kalmadığını, üç talak ile boşaması halinde ikinci ve üçüncü talakın lağvolduğunu; temasta bulunduğu karısına bu sözü sarfetmesiyle ise, sâdece bir ric'i talak meydana geldiğini" söylemişlerdir.
Biz mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.
"Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında" sözü, bazı rivayetlerde "Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk iki senesinde"[144] bazılarında da "ilk üç senesinde"[145] şeklinde, geçmektedir.[146]

Bazı Hükümler

Kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısını bir defada olmak üzere uç talaşla boşayan kimsenin bu talakı bir talak sayılır. Tavus ile Zahiriye ulemasından bazıları ve Muhammed b. İshak bu görüştedirler. Mezhep imamlarıyla selef ve halefin büyük çoğunluğu ise, bir kimse karısına bir defada "sen üç talak ile boşsun" derse-, üç talak vaki olur. Çünkü daha önce geçen deliller bunu ifâde etmektedir.
Şafîî ulemasından imam Nevevî'nin beyânına göre islâmın ilk devirlerinde bir kimse karısına peşi peşine üç defa "sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun" dedikten sonra "ben ikinci ve üçüncü sözümle birinci nikahımı kast ettim, ikinci bir talaka niyyet etmedim" derse, iyi niyetlerine güvenilerek bu talak bir talak sayılırdı. Fakat daha sonra insanların ikinci ve üçüncü tekrarlarında yeni bir talakı kastettikleri anlaşılınca artık bu çeşit talakları üç talak sayıldı.[147]

2200. ...Abdullah İbn Tâvus'un babası Tâvus'dan rivayet ettiğine göre; Ebu's-Sahbâ, İbn Abbâs'a;
"Sen, Peygamber (s.a.)'le Ebu Bekr devrinde ve Ömer'in hilâfetinin (ilk) üç yılında üç talâkın bir (talâk) sayıldığını biliyor musun? demiş de, (İbn Abbâs);
Evet, cevabım vermiş.[148]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Nesâî'nin rivayetinde "Ebû's-Sahbâ İbn Abbas a gelerek;
Ey İbn Abbâs! Peygamber zamanında, Ebû Bekr zamanında ve Ömer'in hilâfetinin ilk yıllarında üç talâkın bir talak sayıldığım bilmiyor musun? diye sordu. İbn Abbâs da:
Evet biliyorum, diye cevap Verdi, şeklindedir. İmam Ahmed'in Müsned'i ile Müslim'in Sahih'i ve Beyhaki'nin Sünen'inde ise; İbn Abbâs dedi ki:
Rasûlullah (s.a.) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilafetinin iki yılında üç talâk bir sayılırdı. Bilâhare Ömer b. Hattâb: "İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir işte acele gösterdiler; keşke şunu onlara infaz etse idik dedi ve onu kendilerine infaz etti.[149] şeklinde geçmektedir.
Bütün bunlar Hz. Peygamber devrinden itibaren Hz. Ömer'in hilafetinin üçüncü yılına kadar bir lâfızla verilen üç talâkın bir talâk sayıldığını, sonra Hz. Ömer'in bu şekilde verilen talakı üç talâk kabul etmeye başladığını o zamandan itibaren de halk arasında bu uygulamanın yaygınlaştığını ifâde etmektedirler. Ulemâdan bazıları mevzumuzu teşkil eden bu hadîs-i şerifin zahirine bakarak bir sözle verilen üç talâkın bir talâk sayılacağına hükmetmişlerdir. Sahâbe-i kiramdan Zübeyr b. el-Avvâm ile Abdurrahmân b. Avf bu görüştedirler. Bu görüş aynı zamanda Hz. îbn Abbâs ile Hz. Ali b. Ebi Tâlib ve Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den de rivayet edilmiştir.
Tabiûn ulemasından da İbn Abbâs'ın azatlı kölesi İkrime ile Tavus, Muhammed b. İshak bu görüşte oldukları gibi zahiriyye ulemasının pek-çoğu da bu görüşü benimsemişlerdir. İbnu'l-Kayyim'in beyanına göre imam Malik ile Ahmed'in ashabından bazıları bu görüşte oldukları gibi Hanefi ulemasından da bu görüşte olan kimseler vardır.[150] Ancak İbnu'l-Kayyim'in bu sözünü olduğu gibi kabul etmek doğru değildir. Çünkü Hz. Ömer bir sözle üç talâk veren kimsenin verdiği bu talâkın üç talâk sayılacağını ve eski uygulamanın, yürürlükten kalkmış olduğunu ilân ettikten sonra hiçbir ilim adamı bunun aksine fetva vermemiştir. Esasen bu hükmü yürürlükten kaldıran bir delil mevcut olmasaydı ne Hz. Ömer eski uygulamayı yürürlükten kaldırırdı, ne de diğer sahâbe-i kiram Ömer'in bu yeni uygulamasını tasvib ederlerdi. Bilakis hepsi de Hz. Ömer'e bu uygulamasında karşı çıkarlardı.
Bir defada verilen üç talâkın üç talâk sayıldığını iddia edenlerin mevzumuzu teşkil eden hadis hakkındaki görüşlerini ve dayandıkları delilleri şöylece sıralayabiliriz:
1. İbn Abbâs hadîsi muzdaribtir ve İbn Abbâs ile diğer sahâbilerden mütevâtir olarak rivayet edilen "bir defada verilen üç talâkın üçünün de geçerli olacağına dair hadislere aykırıdır. Binaenaleyh tevatür derecesine ulaşan hadisleri bırakıp da muzadrib hadislerle amel etmek asla caiz olamaz .Maliki ulemasından Kurtubî de bu mevzuda şunları söylüyor: "İbn Abbas hadisinin lafzında ızdırap vardır. Hadisin zahir olan mânâsı o asrın bütün râvileri tarafından nakledilmemiştir. Oysa âdet o

mananın bütün halk kitleleri arasında yayılmasını ve yalnız İbn Abbâs'a münhasır kalmamasını gerektirir. İşte bu cihet, hadisin zahiri ile amelin bâtıl olduğunu kesin olarak ortaya koymasa bile en azından üzerinde durup uzun uzun düşünmeyi gerektirir.
2. Hattâbi'nin beyânına göre İbn Abbâs hadisinde geçen "üç talâkla boşamak", sözünden maksat "elbette kesinlikle" sözünü kullanarak boşamaktır. Binaenaleyh eskiden bir adam karısına "sen elbette boşsun" derse, sözünün tefsirine bakılırdı. Çünkü bu söz bir talâkla boşamak anlamına geldiği gibi üç talâkla boşamak anlamına da gelirdi. Hz. Ömer devri gelince bu sözün sadece üç talâkla boşamak anlamında kullanılan sarih bir söz olduğuna hükmedildi. Nitekim İmam Buhârî'nin de içinde "elbette", sözü geçen hadislerle "üç" lafzı sarahaten geçen hadisleri bir bâb altında toplamış olması imam Buhâri'nin de bu görüşte olduğunu ifâde eder.
3. İbn Abbâs hadisinde geçen "bir defada üç talâk ile boşamak" sözü "sen boşsun," sözünü üç defa peşipeşine söylemek anlamında kullanılmış olabilir. Hz. Peygamber devri ile Hz. Ebu Bekir devrinde halk bir defa talâk verdiğini kesinlikle ifade edebilmek için "sen boşsun" sözünü üç defa üstüste söylerler ikinci ile üçüncü tekrarlamalarında hep birinci talâkı kast ederler, ikinci ve üçüncü bir talâka niyyet etmezlerdi. Hz. Ömer devrinde insanların hâli ve durumu değiştiği için bu şekilde verilen talâklar üç talâk sayılır oldu.
4. İbn Abbâs hadîsinin sadece kişinin hiç münâsebette bulunmadan boşadığı kadınlara ait olması da mümkündür. Nitekim Said b. Cübeyr ile Tâvûs, Atâ ve Amr b. Dinar bu görüştedirler. Sözü geçen bu ilim adamları "yeni evlendiği bir kadını üç talâkla boşayan bir kimsenin vermiş olduğu talâklar bir talâk sayılır" demektedirler. İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise, aksi görüştedirler. Nitekim Rabia b. Ebi Abdirrahmân ile İbn Ebi Leylâ, el-Evzâî, Leys b. Sa'd ve Malik b. Enes, "Yen evlenmiş olduğu bir kadınla hiç cinsî münasebette bulunmadan onu üç defa peşi peşine "sen boşsun" diyerek boşayan bir kimse o kadın başka bir kocayla nikahlanıp da normal olarak ondan boşamhadıkça onunla evlenemez," demektedirler. Süfyan es-Sevrî ile ashâb-ı re'y İmam Şafîî, Ahmed ve İshâk'a göre ise, bu şekilde verilen birinci talâkla o kadın kocasına bir daha dönmemesi mümkün olmayacak şekilde beynûnet-i kübrâ ile boş olur. İkinci ve üçüncü talâk ise lağv ve yersiz olur. Bir başka tâbirle ikinci ve üçüncü talâkın hükmü olmaz.
5. İslâmdan önce Araplar kanlarını istedikleri kadar boşar belli bir süre sonra tekrar ona döner, yine boşar, yine döner, böylece Bakara Sûresinin 227. âyet-i kerimesinde açıklandığı gibi bu yolla kadınlara işkence edilirdi. 2195 numaralı hadîs-i şerifde açıkladığımız gibi Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri "boşama iki defadır"[151] âyetini indirerek Arabların bu tatbikatını yürürlükten kaldırdı ve üç talâkla boşanan kadınlara bir daha dönmeyi yasakladı.
İşte İbn Abbâs hadîsinde geçen üç talâkın bir talâk sayılması ve bir kimsenin karısını üç talâk ile boşadıktan sonra da ona dönebilmesi bu âyet-i kerimenin inmesinden önceki devirlere aittir.
Nitekim el-Hasen b. AH (r.a.) üç talâk ile boşadığı Aişe el-Has'amiyye hakkında şunları söylemiştir: "Eğer dedemin: "karısını iddct içerisinde üç talâk ile boşayan bir kimse, bir daha ona dönemez" dediğini d uy masaydım. Aişe'ye tekrar dönerdim."[152]
Bütün bu hadîsler gösteriyor ki karısını üç talâk ile boşayan bir kimse bu üç talâkı bir defada bile vermiş olsa bir daha o kadına dönemez. Bir defada verlen üç talâkın bir talâk sayılması da yürürlükten kaldırılmıştır. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadiste ve benzerlerinde mevzu bahs edilen Hz. Abbâs'ın "bir defada verilen üç talâkın bir talâk sayıldığından" bahsetmesi, bu hükmün yürürlükten kaldırılmasından önceki yıllara aittir Bu mevzu için 2198 numaralı hadîsin şerhine müracât edilebilir.[153]

10-11. Talakta Geçerli Olan Sözler Ve Amellerde Nîyyetin Önemi

2201. ...Alkamej b. Vakkâs el-Leysî'den; demiştir ki: Ben Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken işittim; "Rasûlullah (s.a.)'i; "Ameller(in sıhhati) ancak niyyete göredir. Herkes için nîyyet ettiği şey(in karşılığı) vardır. Binaenaleyh kim Allah ve Rasûl-i için hicret ederse, Allah ve Rasûl-i için hicret etmiş olur. Kim de elde edeceği bir dünya(hk) için veya evleneceği bar kadın için hicret ederse, o da hicret ettiği şey için hicret etmiş olur" buyurdu.[154]

Açıklama

Amellerin sahih olabilmesi o ameli yapmak için niyet etmeye bağlıdır. Binaenaleyh niyetsiz olarak yapılan amel ler sahih değildir. Ashnda niyyetsiz olarak da amel yapılabilir. Amma yapılan bu amelin Allah yanında sahih olabilmesi için o amele başlarken niyetin bulunması gerekir. Buradaki amelden maksat, namaz ve oruç gibi bedenî amellerdir; kaibî amellerin ise, niyete ihtiyacı yoktur. Oturup kalkmak, yiyip içmek mûtâd hareketlerde ibâdete yardımcı olmaları, ya da Allah'ın rızasını kazanmak ve Rasül-i Ekrem (s.a.) gibi yapmak maksat ve niyyetiyle yapıldıkları takdirde, ibâdete dönüşürler ve sahibi için sevaba vesile olurlar. Allah'ın azabından ve gazabından kurtulmak için yasaklan terketmek niyete muhtaç değilse de bu terkten sevâb elde edebilmek için sevap kazanmak niyetiyle yapılmış olması gerekir. İmam Nevevî'nin beyânına göre necasetten temizlenmek için niyete ihtiyaç yoktur. Bu menhiyyâtı terk gibidir. Menhiyyâtı terk etmek için niyyet gerekmediğinde ise icmâ vardır.[155]
Niyyet lügatte azmetmek manâsına olup iradeyi belli bir yere çekmekten ibarettir. Dini bir terim olarak ise "yapılacak işi bilerek ona başlamadan önce ve ona mukterin olarak onu yapmayı kastetmektir." Fakat tarifte geçen "ona mukterin olarak" kaydı, zekât ve oruç için geçerli değildir. Çünkü niyyetin oruç ve zekâta iktiran etmesi çok zordur. Ancak mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte niyyet lügat manasında kullanılmıştır. Çünkü hâdis-i şerîf mutad olan amelleri de içine almaktadır. Az önce de ifâde ettiğimiz gibi bu tür amellerde niyyet aranmaz. Sadece sevâb kazanabilmek için aranır. Niyyetin meşru

kılınmasının hikmeti ise, âdetlerin ibâdetlerden ayırdedilmesini sağlamaktır. Niyyet sayesinde hadesten taharet için yıkanan bir kimse ile sadece serinlemek niyyetiyle yıkanan bir kimsenin arasındaki fark ortaya çıktığı gibi, sadece perhiz niyyetiyle aç duran bir kimse ile oruç tutan arasındaki fark da ortaya çıkmış olur. Ayrıca ibâdetlerin farz ve nafileleri de niyyet sayesinde biribirinden ayrılmış olur.
Hadîs-i şerifte "ameHer(in sıhhati) ancak niyyete göredir" cümlesinden sonra yine aynı manaya gelen "herkes için niyyet ettiği şey(in karşılığı) vardır" cümlesi tekrar edilmiştir. Birinci cümle ile amellerin ancak niyyete göre değerlendirileceği, niyyetsiz yapılan ibâdetlerin Allah katında bir değeri olmayacağı, ikinci cümle ile de niyyet edilen amelin kalben bilinip tayin edilmesi gerektiği ifâde edilmek istenmiştir. Binâenaleyh ikinci cümleden anlaşılıyor ki kaza namazı kılmak isteyen bir kimsenin hangi günün, hangi namazını kılacağını belirtmesi gerekir. Öğle namazım kaza etmek isteyen kişinin öğle namazını kaza edeceğini, ikindi namazını kaza etmek isteyen bir kimsenin de ikindi namazını kaza edeceğini kalbinden geçirmesi icâb eder. Eğer birinci cümle ile yetinilip de ikinci cümle tekrar edilmemiş olsaydı kaza namazı kılmak isteyen bir kimsenin hangi namazı kılacağını kalbinden geçirmeden, sadece namaza niyyet etmesinin yeterli olacağı anlaşılırdı.
Hicret: lügatte; terketmek, manasına gelirse de dinî bir terim olarak fitne korkusuyla küfür ülkesinden, islâm ülkesine göç etmek demektir. Bazıları Peygamber (s.a.)'in "gerçek muhacir Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kimsedir"[156] beyânına bakarak gerçek muhacirin haramları ter-keden kimse olduğunu söylemişlerdir. Vürûdu da Ümmü Kays adında bir kadınla evlenmek için hicret eden bir kimsedir.[157] Her ne kadar bu hadisin sebebi özel bile olsa da, hükmü geneldir. Çünkü sebebin husûsî oluşu hükmün genelliğine mâni değildir. Rasûl-i zîşan efendimiz'in, ihlâssız ve niyyetsiz yapılan amellerin bir değeri olmadığını ifâde buyururken ihlâssız yapılan amellere misâl olmak üzere kadınla evlenmek ve dünyalık te'min etmek üzerinde durmaktan maksadı, ihlâsla yapılan amellerin yanında dünyalık, hatta kadın elde etmenin bile ne kadar kazançsız bir iş olduğunu beyândır. Bu hadîs-i şerifin dinî kaidelerin üçte birini teşkil ettiğinde hadis imamları ittifak etmişlerdir. Çünkü insanın amelleri kalbi, dili ve diğer organları olmak üzere üç vasıtayla yapılır. Böyle olunca insanın niyyetle elde ettiği manevî kazançları tüm kazançlarının üçte birini teşkil eder. Hatta diğer organlarla yapılan ameller kalbin ve başka organların yardımına muhtaç olduğu halde, kalb ile yapılan ameller başka organların yardımına muhtaç değillerdir. Kalble yapılan salih ameller başhbaşma bir ibâdettir. Nitekim bir hadîs-i şerîfde "mü'minin niyyeti amelinden daha hayırlıdır"[158] Duyurulmuştur. Bu bakımdan merhum musannif şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'den beşyüzbin hadis yazdım; bunlardan ahkâm hususunda dörtbin sekizyüz hadis seçtim, zühd ve takvaya dâir hadislere gelince onları kitabıma almadım. Bir insana bütün bu hadislerden dini için sadece şu dört tanesi yeter:
1. Ameller niyyetlere göredir.
2. Helâl ve haram bellidir.
3. Kişinin olgun bir müslüman olmasının ölçüsü malayaniyi terk etmesidir.
4. Mü'min, kendisi için razı olduğu şeyi din kardeşi için de istemedikçe tam mü'min olamaz.[159]

Bazı Hükümler

1. Hadisin zahirine göre, bir kimse sarih ya da kinayeli sözlerle karısını, bir iki ya da uç talak niyyet ederek boşarsa, niyet ettiği sayıda talak vâki olur. Nitekim İmam Mâlik ile İshak b. Râhûye ve Şafîî bu görüştedirler. Urve b. ez-Zübeyr*in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Süfyân es-Sevrî ile Evzâî ve İmam Ahmed'e göre ise, sadece kalbden geçirilip de dille söylenmeyen sayıların İtibarı yoktur. Binaenaleyh kalbden iki veya üç talaka niyyet edilerek, sarih ya da kinayeli sözlerle verilen bir talakla sadece bir talak vâki olur. Hanefî ulemasına göre ise talak için kullanılan sarih sözler iki kısımdır:
a. Talak (boş) kelimesidir, "enti tâlikun (sen boşsun)", "enti mutallakatün (sen boşandm)", "tallaktüki (şeni boşadım)" gibi, talak kökünden türeyen bu gibi kelimelerin kullanılmasıyla verilen talaklar bir talakı ric'ı sayılırlar^ Sahibinin talak-i bâine niyyet etmesi ya da hiçbir talaka niyyet etmemiş olması neticeyi] değiştirmez. Çünkü bu kelime bir talak-i ric'ı için kullanılır. Bu kelimeyi kullanıp da hiç talaka niyyet etmemek ya da talak-i bâine niyyet etmek bu kelimeyi mühmel bırakmak veya kullanılmadığı bir mânâya sarf etmek demektir. Hanefi uleması bu görüşlerine delil olarak da Hz. Peygamber'in, karısını hayızlı iken boşayan îbn Ömer'e karısına dönmesini emrettiğini ifâde eden 2179 numaralı hadisi gösterirler. Çünkü Hz. Peygamber, İbn Ömer'in karısını talak kelimesini kullanarak boşadığını duyunca, bu talakı hiç bir yoruma tabi tutmadan bir talak-i ric'i kabul etmiştir. Esasen ric'ı telak ifâde eden talak sözüyle bâin talaka niyyet etmek "kocaları da bü arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler."[160] âyet-i kerimesine aykırıdır. Çünkü bu âyet-i kerimede geçen kelimesi "talak kelimesi gibi sarih kelimelerle karılarını boşayan kimseler" anlamına gelir. Ayet-i kerimenin bu şekilde sarih lâfızlarla karılarını boşayan kimselerin iddet içerisinde ailelerine dönebileceklerini ifâde ettiğinde icmâ vardır. Oysa ric'ı talak ifâde eden "talak' 'kelimesiyle talak-ı bâine niyyet etmek iddet içinde o kadına dönüş kapısını kapamak ve iddetin sonunda gerçekleşecek olan bâin talakı daha işin başında gerçekleştirmeye kalkmak demektir. Çünkü bilindiği üzere talak-i ric'inin talak-ı bâine dönüşmesi için karısını ric'ı talak ile boşayan kimsenin iddet içerisinde karısına dönmemesi gerekir. Bu da gösteriyor ki talak kelimesini bâin talak mânâsında kullanmaya kalkmak iddetin sonunda gerçekleşecek olan bâin talakı daha iddetin başında gerçekleştirmeye kalkmak gibi dine aykırı bir iştir.
b. Talak için kullanılan sarih lâfızlardan biri de talak kökünden türe-mediği halde örfte sadece talak manasında kullanılan kelimelerdir; "enti haramün = sen (bana) haramsın, "seni (kendime) haram kvldım", "sen, benimle beraber haramdasın" vs... Daha ziyade talakta kullanıldıkları için bu sözlerle bir bâin talak vâki olur. Bu sözü kullanan kimsenin talaka niyyet etmemiş olması da neticeyi değiştirmez. Çünkü kocasına haram olması ancak bâin talakla gerçekleşir.
Binaenaleyh "karım bana haramdır" diyen bir kimsenin bir karısı varsa o karısı bir bâin talakla boş olur. Fakat birden fazla karısı varsa yine bir bâin talak vâki olur. O kimse bu talakı karılarından istediğine yöneltir.

Hanefîlere göre kinaye lâfızları da ikiye ayrılır:
a. Daha fazlasını ifâdeye müsâid olmadığı için kullanıldıkları zaman iki veya daha fazla talaka bile niyyet edilse, sadece bir bâin talak vâki olan kelimelerdir. Bunlar "iddetini bekle", "rahmini temizle", "sen teksin." gibi sözlerdir.
b. Hür kadınlar için kullanıldığı zaman, iki talaka niyyet edilse bile yine. bir talak-ı bâin, fakat üç talaka niyyet edildiği zaman üç talak-ı bâin vâki olan cariyeler için kullanılıp da iki talaka niyyet edilince iki bâin talak vâki olan kelimelerdir. "Yuların boynundadır", "git ailene katıl", "kocanı bul", "sen kocasızsın", "ben senden ayrıldım", "seni serbest bıraktım" gibi sözlerdir.
2. İbâdetlerde ve diğer amellerde niyyet meşru kılınmıştır. Binaenaleyh namazda ve oruçta niyyet nasıl aranırsa, abdestte, gusülde, talakta ve itikatda da öylece aranır. Bu meselede icmâ varsa da niyyetin hükmü üzerinde ihtilâf edilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre bütün amellerde niyyet farzdır bu amelin namaz gibi başlı başına bir ibâdet olmasıyla, abdest ve gusül gibi ibâdetlere vesile olan ameller olması arasında da bir fark yoktur.
Hanefî ulemasına göre niyyet namaz, oruç gibi başlıbaşına bir ibâdet olan amellerde farz ise de abdest ve gusul gibi ibâdete vesile olan ameller için farz değil, sünnettir. Nitekim (106) numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.
3. Bir amelin hükmünü bilmeâen ona başlamak caiz değildir. Çünkü bu hadis niyyet olmadan yapılan bir amelin sahih olmadığını ifâde etmektedir: Bir amelin hükmünü bilmeden ona niyyet etmekse mümkün değildir.
4. Gafil olan bir kimse mükellef değildir. Çünkü niyyet, yapılması kastedilen işi bilmeyi gerektirir; gafil olan bir kişinin ise zâten kasdı olamaz.
5. İmam Mâlik bu hadisi delil getirerek Ramazanın başında Ramazan orucu için yapılacak bir niyyetin bütün bir Ramazan boyunca tutulacak oruçlar için yeterli olacağını söylemiştir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Hanefî ulemâsıyîa imam Şâfîîye ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise Ramazan'ın her gününün orucu için ayrı niyyet gerekir.[161]

2202. ...Abdurrahman b. Abdillah b. Ka'b, -Ka'b'm gözleri görmez olduktan sonra torunları arasında onu yeden kişi idi- Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den; dedi ki; "Ben Ka'b b. Mâlik-i dinledim de (bize) Tebük seferiyle İlgili hâdisesini (şu şekilde) anlatıverdi: (Rasû-lullah'ın emriyle, halkın bizimle konuşmadığı) elli günden kırkı geçmişti. Bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.)'ın elçisi bana geliyor (nihayet yanıma geldi ve);
Rasûlullah (s.a.) sana hanımından uzaklaşmanı emrediyor, dedi. Ben de:
Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım? diye karşılık verdim,
Hayır (boşama) sadece ondan uzaklaş, ona asla yaklaşma, dedi. Bunun üzerine karıma;
Ailenin yanına git, yüce olan Allah bu işte bir hüküm verinceye kadar onların yanında kal" dedim.[162]

Açıklama

Tebük, Medine1 ile Şam arasında Medine'ye ondört, Şam'a ise onbir konaklık mesafede bir yerdir. Tebük seferi hicretin dokuzuncu (M. 630) senesinde ve Receb ayında yapılmıştır. Mevzu-muzu teşkil eden bu hadis aslında Müslim'in rivayet ettiği uzunca bir hadisin baş tarafıdır. Müslim'in bu rivayeti şu mânâya gelen sözlerle başlar: "Tebük gazasında Rasûlullah (s.a.)'dan ayrıldığım zaman hikâyem şudur: "Ben hiç bir vakit bu gazada ondan ayrıldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin bulunmamışımdır. Vallahi ondan önce iki yük devesini hiçbir zaman bir araya getirememişimdir. Nihayet bu gazada iki deveyi bir araya getirdim. Rasûlullah (s.a.) bu gazayı şiddetli bir sıcakta yaptı. Uzak bir sefere ve çöle gitti; kalabalık düşman karşısına çıktı ve gazalarının hazırlıklarını yapabilmeleri için yapacakları işleri müslümanlara açıkça bildirdi. Nereye götürmek istediğini onlara haber verdi. Rasûlullah (s.a.)'ın beraberindeki müslümanlar çoktu. Onların sayısını bir muhafızın kitabı toplayamaz...[163] ve sayfalarca devam eder. Bu olay Tirmizî'nin Sü-nen'inde de uzun bir hadiste ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Sözü geçen bu hadiste Hz. Ka'b'in tevbesinin kabul edilişi şu manaya gelen sözlerle anlatılıyor: "Peygamber (s.a.)'e gittim ve onu mescidde oturur buldum. Etrafında müslümanlar vardı. Rasûlullah (s.a.) ayın ışıldaması gibi ışıldıyordu. Bir işe sevindiği zaman (böyle) ışıldardı. Geldim ve onun huzuruna oturdum. Bana:
"Ey Mâlik! Annen seni doğurduğundan beri üzerine gelen en hayırlı güne sevin," buyurdu. Ben de:
Ey Allahın Peygamberi! Allah tarafından mı, yoksa sizin tarafınızdan mı? dedim. Rasûl-i Ekrem:
“Benim tarafımdan değil, Allah tarafından," buyurdu ve sonra şu âyetleri okudu: "Allah, Peygamberi ve güçlük saatinde ona uyan muhacirleri ve ensârı affetti. O zaman içlerinden bir kısmının kalbleri kaymağa yüz tutmuş iken yine de onların tevbesini kabul buyurdu. Çünkü o onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."[164] Ka'b dedi ki:
"Allahın emirlerine riâyet ediniz ve doğrularla beraber olunuz.*' âyeti kerimesi de bizim hakkımızda indi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem'e:
Ey Allah'ın Peygamberi! Yalnız doğruyu söylemekliğim ve Allah ile Rasûlüne bağışlayarak bütün malımdan vazgeçmekliğim, benim tevbemin gereğidir, dedim. Rasûlulîah (s.a.) de:
"Malının bir kısmını kendin için alıkoy. Bu, senin için daha hayırlıdır", buyurdu. Ben de:
Sadece Hayber'deki hissemi alıkoyacağım dedi. (Sonra Ka'b b. Mâlik sözlerine şöyle devam etti) "Ben iki arkadaşımla birlikte Peygamber (s.a.)'e doğruyu söylediğim zaman, gönlümde müslümannktan sonra Rasûl-i Ekrem'e doğruyu söylemekten daha büyük olan bir nimeti Allah bana vermemiştir."[165]
Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Hz. Ka'b b. Mâlik hiç bir engeli olmadığı halde zamanında harbe hazırlanmamış ve bu yüzden de Tebük seferine katılmamış, sefer sona erdikten sonra Rasûl-i Ekrem'in emriyle müslümanlar onunla konuşmayı kesmişler. Bu hal kırk gün böyle sürmüş kırk gün sonra da metinde anlatıldığı gibi Rasûl-i Ekrem'in,bir elçisi Hz. Ka'b'a

gelerek Rasûl-i Ekrem'in Ka'b'dan karısına yaklaşmamasını istediğini bildirmişti. Hz. Ka'b da genç olduğu için bu emre aykırı hareket etmek tehlikesinden kurtulmak maksadıyla karısına "Ailenin yanına dön, bir süre de onların yanında kal" diyerek onu babasının evine göndermişti. On gün sonra da Allah teâlâ Hz. Ka'b'ı affettiğine dair âyet-i kerîme'yi indirdi.[166]

Bazı Hükümler

Bir kimse boşama niyeti olmaksızın hanımına "ailenin yanına git" diyecek olursa, bu sözden dolayı talak meydana gelmez. Çünkü bu söz "ben seni boşadım, artık benim evimde durma; ailenin yanına dön" manasına gelebildiği gibi "ailenin yanına git biraz da onların yanında kal" manasına da gelebilir. Bu iki manadan hangisine geldiğini tayin etmek bu sözü söyleyen kimsenin maksat ve niyetine bağlıdır.
Hz. Ka'b'ın karısına sarfettiği sözlerde talak niyeti bulunmadığı için Rasûl-i Ekrem Hz. Ka'b'ın karısının nikâhına hiçbir zarar gelmediğine hükmetmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu tüm kinayeli lâfızları bu söze kıyas ederek talakda kullanıldığı halde talak niyyeti taşımadan söylenen kinayeli sözlerin hiçbiriyle talak vâki olmayacağına hükmetmişlerdir.
İmam Mâlik'e göre "senbâinesm'lj "sen kesinlikle bâinesin", "sen haramsın" gibi zahir olan kinayeli lâfızlarla talaka niyyet edilmemiş bile olsa yine de talak vaki olur. Kıymetli âlimlerimizden merhum Ömer Nasu-hi Bilmen bu mevzuda şöyle diyor: "Maliki mezhebine nazaran talakda kullanılan lâfızlardan her biriyle kaç adet talak olabileceği tafsilata tâbidir. Bu bakımdan bu lâfızlar, şöylece beş nev'e ayrılır:
1. Kendileriyle yalnız birer talak vaki olan lâfızlardır; meğer ki ziyâdeye niyyet edilsin. Bunlar 'sen taliksin", "sen mutallakasın", "seni tat-lik ettim", "senden müferakat ettim", "itidad et" gibi lâfızlardır. Zevce, medhülünbiha olsun olmasın, zevç, "itidad et" lafzıyla talaka niyyet etmediğini söylerse yeminiyle tasdik olunur, "sen taliksin, taliksin, taliksin" sözüyle de üç talak vâki olur. Zevce gerek medhülünbiha olsun ve gerek olmasın fakat ikinci ve üçüncü "sen taliksin" sözü birincisini te'kid etmiş olursa yalnız bir talak tahakkuk eder.
2. Kendileriyle üçer talak vâki olan lâfızlardır. Bunlar da zevcin aded hakkındaki niyyetine bakılmaz, "sen vahide-i bâinesin", "yuların boynundadır-yani sen serbestsin, istediğin yere gidebilirsin" tabirleri gibi "istitâr et", "çık git" tabirleri de bu hükümdedir. Fakat bu son tabirler ile medhülünbiha olmayan zevce hakkında yalnız bir talak vâki olur. Meğer ki ziyadeye niyyet edilsin.
3. Kendileriyle medhülünbiha olan zevceler hakkında herhalde üçer talak ve gayrı medhülünbiha olan zevceler hakkında da bir ve iki talaka niyyet edilmediği takdirde üçer talak vâki olan lâfızlardır. Bunlar da "sen bâinesin", "sen haliyesin", "ben senden bainim", "ben sana haramım", "sen bana meyte gibisin", "sen bana dem gibisin", "sen bana haramsın", "seni nefsine bağışladım", "seni ehline reddettim" tâbirleri gibi.[167]
İbn Kudâme'nin beyânına göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)de bu mevzuda İmam Mâlik gibi düşünmektedir. Çünkü Hz. İmama göre "enti bai-nün, enti haramün" gibi zahir olan kinayeli lâfızlar, halkın örfünde talak anlamına gelirler. Bu bakımdan tıpkı sarih lâfızlar gibidir. Dolayısıyle bu gibi kinayeli lâfızlarla niyyet aranmaksızın talak vâki olur.
Ulemanın cumhuruna (büyük çoğunluğuna) göre ise bu çeşit kinayeler talak maksadıyla kullamlagelen kinayeler değildir. Halk buna alışık değildir. Bir başka ifadeyle bu çeşit kinayelerin kullanılışı sadece talaka tahsis edilmemiştir. Bu kelimeler talakın dışında başka manalar için de kullanılmaktadır. Binaenaleyh bu nevi kinayeleri telâffuz etmekle hemen talak meydana gelivermez. Bu kinayelerle diğer kinayeler arasında bir fark yoktur.
Hanefi ulemasının muhakkiklerine göre talakın vukuu için;
a. Sahih bir nikah ile nikahlanmış bir zevceye izafe edilmiş olması gerekir. "Sen boşsun", "falanca karım boştur", "bu'hanım boştur", "bu eşim bana haramdır", "falanca eşim bana haramdır" gibi,
b. Ve talaknı mecazen kadının bütün vücudunu ifade eden "boyun gibi bir organına izafe edilmesi gerekir. Nitekim Allah teâlâ Kur'ân-ı Kerimin'de boyun ve yüz kelimelerini "zat" manasında kullanmıştır. "Yanlışlıkla bir mü'mini Öldüren kimsenin mü'm in bir köle âzât etmesi ve ölenin ailesine de bir diyet vermesi gerekir...", "Dilesek onlann üzerine gökten bir mucize indiririz de boyunları ona eğilir."[168], "Yalnız Rabbinin celâl ve ikram sahibi yüzü (zatı) baki kalacaktır."[169]
Baş, ruh, fere gibi kelimeler de kadının bütün vücudu mesabesinde olduğundan bunlara izafe edilen talak da vâki olur. Çünkü bu organlar olmayınca kadınlarla evlenmenin bir manası kalmaz. Binaenaleyh bu organlara talak izafe etmek kadının zatına izafe etmek gibidir, fakat bu organlardan birini söyleyerek meselâ* 'yüzün senden boştur** dese bu sözle talak vâki olmaz. Çünkü bu sözle talak yüze izafe edilmiş olmaz. Aynen bunun gibi bir kimsenin "bana talak gerek", "bana tahrim gerek", "talak vermek bana borçtur", "haram kılmak bana borçtur" sözleriyle de talak vâki olmaz bir erkeğin karısına, ben senden boşum demesiyle de talak gerçekleşmez. Çünkü bu talakı kadına ve kadının mecazen zatı anlamında kullanılan bir organına izafe etmek değildir. Hz. Ali (k.v.) ile Şüreyh, Zahiriyye ulemâsı ile Şâfiîlerden Kaffâl ve bir rivayete göre imam Ahmed de bu görüştedirler.[170]

11-12. Erkeğin Karısını Kendisinden Boşanıp Boşanmamakta Muhayyer Bırakması

2203. ...Âişe (r. anha)'den demiştir ki: "Rasülullah (s.a.), bizi muhayyer bıraktı. Biz de onu seçtik. Bunu (talaktan) bir şey saymadı."[171]

Açıklama

Bir erkeğin karısını muhayyer bırakması demek, boşama ışını kadına vermesi ve onu boşanıp boşanmamakta serbest

bırakması demektir. Muhayyer bırakmak genellikle "işin elindedir", "kendini seç" gibi tâbirlerle olur.
"Bunu (talaktan) bir şey saymadı" sözü, Müslim'in Sahih inde "Bunu talak saymadı'[172] şeklinde, imam Ahmed'in Müsned'inde de, "biz bunu talak kabul etmedik"[173] şeklinde geçmektedir. Musannif Ebû Dâvud bu hadisi rivayet etmekle;
"Ey Peygamber! Eşlerine de ki; "Eğer isiz dünya hayatım ve zinetini isliyorsanız, gelin size mut'a (denilen bağışı) vereyim ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Rasûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız (bilin ki) Allah, içinizden güzel amellerde bulunanlar için büyük ecir hazırlamıştır."[174] âyet-i kerimelerinde anlatılmak istenen hadiseye işaret etmek istemiştir. Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bu âyet-i kerimelerin inişi şöyle anlatılıyor: "Ebu Bekr, Rasûlullah (s.a.)'ın yanına girmek için izin istemeye girdi. Fakat bir çok kimseleri, kapıda otururlarken buldu. Bunların hiçbirine izin verilmemişti. Müteakiben Ebu Bekr'e izin verilerek içeri girdi. Sonra Ömer gelerek izin istedi. Ona da izin verildi. Ömer Peygamber (s.a.)'
etrafında kadınları olduğu halde kederli kederli susmuş otururken bulmuş. Bunun üzerine (kendi kendine) mutlaka bir şey söyleyip Peygamber (s.a.)'i güldürmeüyim, diyerek şunu söylemiş:
Ya Rasûlullah! Hârice'nin kızını bir görseydin! Benden nafaka istedi. Ben de kalktım onun boğazını sıktım.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) gülmüş ve:
Bunlar da etrafımda gördüğün gibi benden nafaka istiyorlar," buyurmuş. Derken Ebu Bekr Aişe'nin boğıazmı, Ömer'de Hafsa'nın boğazını sıkmağa kalkmışlar, ikisi de: "Siz Rasûlallah (s.a.)'den, onda olmayan bir şeyi istiyorsunuz, hâ!" diyorlarmiş. Aişe ile Hafsa; "Vallahi Rasûlullah (s.a.)'de olmayan birşeyi ebediyyen istemeyeceğiz," demişler. Sonra Peygamber (s.a-) onlardan bir ay yahut yirmi dokuz gün uzaklaştı. Bilâhere kendisine şu âyet indi: "Ey Peygamber! Zevcelerine söyle..." âyeti tâ: "...Allah sizlerin iyi hareketlerde bulunanlarınıza pek büyük ecir hazırladı..." kavl-î kerimine kadar varıyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) Aişe'den başlayarak:
"Ya Aişe, ben sana bir şey arzetmek isterim, (ama) ebeveyninle istişare etmeden cevap hususunda acele etmemeni dilerim," demiş, Aişe:
Nedir o, ya Rasûlullah? diye sormuş. O da kendisine bu âyeti okumuş, Aişe:
Ebeveynimle senin hakkında mı istişare edecekmişim, ya Rasûlallah! Hayır ben Allah ile Rasûlünü ve dar-i âhireti iltizam ederim. Ama benim bu söylediğimi kadınlarından hiç birine haber vermemeni isterim, demiş. Rasûlallah (s.a.):
"Onlardan biri bana sormaya görsün, hemen kendisine haber veririm. Çünkü Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, lâkin öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi." buyurmuştur.[175]

Bazı Hükümler

Bir kimse karısına boşanma yetkisi verir, o kadın da bu hakkı kullanmayarak kocasını tercin ederse, kocasının ona bu yetkiyi vermesinden dolayı talak vaki olmaz. Nitekim mezhep imamları ile ulemanın büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Ancak kadının kendi kendini boşaması halinde talakın vâki olup olmayacağı mevzuu ulema arasında tartışmalı olduğu gibi talakın vaki olacağı kabul edildiği takdirde bu talakın ric'î mi yoksa bâin mi, bir talak mı, yoksa üç talak mı sayılacağı meselesi de ihtilaflıdır. îmam Tirmizî bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor:
"Kadın kendi nefsini (kocasından boş olmayı) ihtiyar ederse, bâin olarak bir talak vaki olur'* Ömer ve İbn Mesud'dan, "bir talak vâki olur ve koca ona dönme hakkına sahiptir, şayet kocasını tercih ederse birşey lâzım gelmez." dedikleri de rivayet olunmuştur. Hz. Ali'nin de şöyle dediği rivayet edildi: "kadın kendi nefsini ihtiyar ederse, bâin olarak bir talak vâki olur ve şayet kocasını seçerse (ric'i olarak) bir talak vâki olur ki, kocası dönme hakkına sahiptir." Zeyd b. Sabit ise, şöyle diyor: "Kocasını ihtiyar ederse, bir, (fakat) kendi nefsini ihtiyar ederse üç talak vâki olur" Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim ve fıkıh adamlarının çoğu bu babda Ömer ve Abdullah b. Mesud'un görüşünü benimsemişlerdir. es-Sevrî ve Küfe'lilerin görüşü de budur. Ahmed b. Hanbel ise Hz. Ali'nin görüşünü benimsemiştir.
Hattâbî'nin beyânına göre kendisini boşama hakkı eline verilen bir kadın o meclisten kalkıp gitmedikçe bu hakkı kullanma yetkisine sahiptir. Fakat bu hakkı kullanamadan o meclisi terkederse, artık bu yetki elinden gitmiş olur. İmam Mâlik ile es-Sevrî, el-Evzâî rey sahipleri ve imam Şafiî bu görüştedirler. îmam zührî ile Katâde ve el-Hasan'a göre ise, kadının o meclisi terk etmesiyle bu hak ve salahiyyet elinden gitmiş olmaz. O kadın her zaman ve her yerde kendini boşama yetkisine sahiptir.
Kadının bu yetkiyi kullanarak kendini boşaması halinde kaç talak vukua geleceği meselesi ulema arasında ihtilaflıdır:
1. Hz. Ömer ile îbn Mesud ve İbn Abbas (r.a.)'a göre sözü geçen talak bir bâin talak sayılır. Stifyan es-Sevrî ile imam Şafiî, Ahmet ve ts-hak (r.a.) de bu görüştedirler.
2. Hz. Ali'ye göre de bir bâin talak sayıldığı rivayet olunmuştur. Rey sahihleri de bu görüştedirler. el-Hasan ise kadının bu yetkiyi kullanarak kendi kendini boşamasının üç talak; kocasını tercih etmesinin ise bir bâin talak olacağı görüşündedir.
3. Mâliki ulemâsına göre ise, kadın bu yetkiyi kullanmaz da kocasını tercih ederse hiç bir talak vâki olmaz. Eğer bu yetkiyi kullanarak kendini boşarsa bakılır; eğer bu kadın kocasıyla hiç zifâfa girmemişse, bu talak üç bain talak sayılır. Fakat daha önce kocasıyla zifafa girmişse bir bain talak sayılır.[176]

12-13. (Kişinin Karısına) "Senin İşin Kendi Elindedi" Demesinin Hükmü

2204. ...Hammâd b. Zeyd'den; demiştir ki: "Ben Eyyüb'e: Sen el-Hasan'in "işin elindedir" (sözü) hakkındaki görüşüyle fetva veren bir kimse gördün mü? diye sordum.
Hayır (görmedim), fakat Katâde bize îbn Semûre'nin azatlı kölesi Kesir Ebu Seleme ve Ebu Hureyre senediyle Peygamber (s.a.)'den(el-Hasen'in)görüşünebenzeyenbir söz rivayet etti. (Daha sonra) Eyyûb şöyle dedi;
(Fakat ben bu rivayeti işittikten sonra) Kesir bizim yanımıza geldi (ben de) kendisine (Katâde'nin bu rivayetini duyup

duymadığını) sordum:
Ben kesinlikle bunu rivayet etmedim diye cevap verdi. Bunun üzerine durumu Katâde'ye anlattım, o da,
Evet (o bunu bana rivayet etmişti) fakat unutmuş dedi.[177]

Açıklama

Bir kimse karısına "senin işin kendi elindedir" diyecek olursa," Hasan el-Basrî (r.a.)'ye göre bu kadın üç bâin talakla boş olur.
Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Ham-inad b. Zeyd bu mevzuda Hasen el-Basrî'nin görüşünü paylaşan ikinci bir kimsenin bulunup bulunmadığını merak etmiş ve bunu Eyyûb b. Ebi Temime'ye sormuş o da "bu mevzuda Hasan el-Basrî (r.a.) gibi düşünen ikinci bir ilim adamına rastlamadığını sadece Katâde'nin Kesir vasıtasıyla Hz. Peygamberden naklen buna benzer bir hadis rivayet ettiğini fakat sonra bu rivayetin aslını öğrenmek maksadıyla Kesîr'in böyle bir hadisi rivayet edip etmediğini sorduğu zaman da Kesir'in "asla böyle bir hadis rivayetinde bulunmadım" dediğini ifâde etmiştir. Aslında musannif Ebû Davud'un bu rivayeti kısadır. Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'Ierinde bu hadis daha uzun bir şekilde şu manaya gelen sözlerle rivayet edilmiştir;
"Hammâd b. Zeyd'den rivayet olunmuştur. Dedi ki: Eyyüb'e sen Hasan Basrî'den başka "Senin işin kendi elindedir" sözünün üç talak sayıldığını söyleyen birini biliyor musun? dedim. "Hayır yalnız Hasan'ı biliyorum." dedi ve sonra "Ancak Katâde de Semure oğullarının azatlısı Kesîr'-den, (o) Ebu Seleme'den, (o'da) Ebu Hüreyre'den Peygamber (s.a.)'in (bu söz hakkında) "üç talaktır", buyurduğunu nakletti* 'dedi. (Eyyüb şöyle) diyor: "Daha sonra Semure oğulları azatlısı Kesîr ile karşılaştığımda (bu hadisi) kendisine sordum, hatırlayamadı. Bunun üzerine Katâde'ye müracaat ederek durumu kendisine haber verdim. Katâde "o unutmuştur" dedi". Görüldüğü gibi bu hadis râvisi tarafından unutulan hadisler nev'in-den bir hadistir. Hadis ulemasına göre bir hadisi rivayet eden kimse onu kesin bir dille rivayet etmediğini söylerse bu durum, hadisin sıhhatine dokunan büyük bir illet sayılır. Fakat râvi bu hadisi rivayet edip etmediğinde şüpheye düşer de kesin bir karar veremezse o zaman bu hadis makbul bir hadis olarak kabul edilir. Buna göre hüküm vermek gerekirse, musannif Ebû Davud'un rivayeti merduttur. Tirmizî ve Nesâî'nin rivayeti ise makbuldür.[178]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin karısına "senin işin kendi elindedir" demesiyle o kadın uç talakla boş olur.
Bu mevzuda imam Tirmizî de şunları söylüyor: "ilim adamları "işin elindedir" sözünde ihtilâf ettiler. Peygamber (s.a.)'in ashabından, aralarında Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Mesud'un da bulundukları bazı ilim adamları "O bir talaktır" dediler. Tabiinden ve sonrakilerden birden çok ilim adamının da kavli budur. Osman b. Affan ve Zeyd b. Sabit, "hüküm, kadının verdiği hükümdür, yani kocasının "işin elindedir" sözü ile boşama salahiyetini devralan kadın, talak mevzuunda neye karar verirse, onun kararı mutaberdir, diyorlar. İbn Ömer diyor ki: "Erkek, boşama işini kadının eline verdiği ve kadın da kendisini üç talakla boşadığı vakit, koca (bu üç talakı) tanımayıp, "kadının eline boşama işini yalnız bir talak olarak verdim" derse, kocaya yemin teklif edilir ve söz, yemini ile beraber kocanın sözüdür." Süfyân ve Kufe'Iiler Ömer ve Abdullah b. Mesud'un kavline zahip oldular. Mâlik b. Enes "hüküm, kadının verdiği hükümdür." dedi, Ahmed'in kavli de budur. İshak ise, İbn Ömer'in kavline katılmaktadır.[179]
Hanefî ulemasının bu mevzu d ak i görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
Talakta vekâlet ve risâlet carî olduğu gibi tefviz de câridir. Şöyle ki, bir mükellef kimse, zevcesinin talakını bir vekile, veya bir Rasûle havale edebileceği gibi bizzat zevcesine de veya çocuk olan zevcesinin velisine de tevdi edebilir. İşte bu tevdî, bir tefvizdir.
Tefvizde müstamel lâfızlar üçtür: Tahyir, emir bil-yed, meşiyyet.
Tahyir, zevcin zevcesine "nefsini ihtiyar et" veya "sen muhayyersin" gibi bir söz söylemesidir.
Emir bi'l-yed,: "işin senin elindedir" denilmesidir.
Meşiyyet: "Diler isen kendini boşa" demekten ibarettir.
Tahyir ile emr bi'I-yed'e ait sözler, birer kinayedir. Binaenaleyh bunlar ile talakın tefviz edilmesi, niyyete veya delâlete mütevakkıftır. Meşiy-yete müteallik sözler ise, sarih olduğundan niyyete mütevakkıf değildir.
Meşiyyet, iki türlüdür: Biri "Meşiyyet-i sarîha"dır; "ister isen nefsim tatlik et" denilmesi gibi. Diğeri de "Meşiyyet-i zimniyye"dir; "nefsini tat-lik et" denilmesi gibi.
Tahyir suretiyle olan tefvizde zevce "kendimi ihtiyar ettim" derse, bununla bir talak-ı bain vücuda gelir.
Emir bi'İ-yed suretiyle yapılan tefvizde zevce, zevcine hitaben "kendimi ihtiyar etlim", "nefsimi sana haram kıldım", "nefsimi sana bâin kıldım", "sen bana haramsın", "sen benden bâinsin" dese bununla talak tahakkuk eder.
Meşiyyet suretiyle olan tefvizde, zevcenin kabulü "nefsimi tatlik ettim" veya "nefsimi bâin kıldım" demesiyle husule gelir. Fakat "ben nefsimi ihtiyar ettim" demesi kifayet etmez. Çünkü bu söz, talaka mevzu lâfızlardan değildir.
Tefvizde zevcenin ihtiyarı ile vuku bulacak talakın bâin veya ric'î olması, zecin tâbirine göredir. Zevç "Nefsini tatlik et" gibi bir sarih lâfız ile tefviz etmiş ise, bununla talakı ric'î vücuda gelir. "Nefsini ihtiyar et", "emrin elindedir" gibi kinâî bir lâfızla tefviz etmiş, ise, bununla da talak-i bâin vâki olur. Çünkü ric'î talakda müracaat câri olduğundan zevcenin nefsini ihtiyar etmesinde bir fâide bulunmaz. Meğerki bu tabirler, talak-ı ric'î karinesine mükârın bulunsun. Meselâ zevç "Talakını ihtiyar et" dese kabul anında ric'îyen talak vücûda gelir.[180]
Boşama yetkisi bir kadının eline verilince ya da kadın kendini boşayıp boşamamakta serbest bırakılınca kadının kendisini

boşaması hâlinde bir ric'î talak vâki olur. İmam Şafiî ile İbn Mesud (r.a.)'in görüşleri budur. Nitekim şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir: Zeyd b. Sâ-bit'in oğlu Harise haber verdi ki; kendisi Zeyd b. Sabit'in yanında otururken, Zeyd'in yanma Ebu Atik'in oğlu Muhammed iki gözü yaşlı olarak geldi. Zeyd O'na:
Bu ne hal? diye sorunca O da:
Boşama yetkisini karıma vermiştim,, o da benden ayrıldı, deyince (dedem) Zeyd O'na:
Seni böyle davranmaya ne zorladı? diye sordu Adam:
Kader, cevabını verdi. Zeyd:
İstersen karına dön, o yalnız bir talak ile boş olmuştur. Senin ona dönmek hakkındır, dedi.[181]

2205. ...el-Hasen (el-Basrî)'den; "işin kendi elindedir" sözü hakkında demiştir ki: "(Bu sözle), üç (talak vâki olur)."[182]

Açıklama

Bu eserin ifadesinden anlaşılıyor ki Hasan el-Basrî'ye göre bir kimse "Senin işin kendi elindedir" diyecek olursa, bu sözle üç talak meydana gelir. Bu kimsenin bu sözü söylerken karısını boşamaya niyyet edip etmemesi neticeyi değiştirmez.
İmanı Ahmed'e göre ise, bir kimsenin bu sözü sarf etmesi neticesinde o kimsenin karısına kendisini üç talakla boşama hakkı doğar. Bu hak zamanla ve mekanla kayıtlı olmayarak devam eder.
Hanefi ulemasına göre ise, bir kimse üç talaka niyyet ederek karısına-bu sözü sarf eder, kadında "ben bir talakla kendimi seçtim" veya "kendimi kabul ettim" veya "kendi işimi seçtim" derse üç talak vâki olur.
îmam Mâlik'e göre ise, "erkeğin tasdik etmesi şartıyla kadının vermiş olduğu sayıda talak vâki olur. Fakat erkek kadının vermiş olduğu talak sayısının kadına verdiği yetkiyi aşmış olduğunu iddia ederse bu iddiasının kabul edilebilmesi için kendisine yemin teklif edilir. Yemin ettiği takdirde onun iddia ettiği talak sayısı muteber olur. Yani onun iddia ettiği sayıda talak vâki olur. îmam Şafiî'ye göre ise, kadının boşama yetkisini kullanmasıyla erkek niyyet etmedikçe üç talak vâki olamaz. Erkeğin niyyeti esastır. O kaç talaka niyyet etmişse o sayıda talak vâki olur.[183]

13-14. Elbette (Sözüyle Yapılan Boşama) Hakkında

2206. ...Nâfı b. Uceyr b. Abdi Yezid b. Rükâne'den rivayet olunduğuna göre Rükâne b. Abdi Yezid hanımını "elbette" (sözünü kullanarak kesin bir şekilde) boşadıktan sonra, bunu Peygamber (s.a.)'e bildirmiş ve;
Vallahi bir (talak)dan fazlasına niyyet etmedim, demiş. Ra-sûlullah (s.a.) de;
"Sen bir (talak)dan fazlasına niyyet etmediğine dâir Allarda yemin (mi ediyorsun?)" buyurmuş. Rükâne de "Vallahi bir (talak)dan fazlasına niyyet etmedim" cevabını verince, Rasûlullah (s.a.) Rükâne'ye karısını geri göndermiş. Bir süre sonra Rükâne onu Ömer (r.a.) zamanında ikinci (defa) Osman (r.a.) zamanında da üçüncü (defa) boşadı.[184]
Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadisin baş tarafı İbrahim 'in rivayeti son tarafı da İbnu's-Serh'in rivayetidir.[185]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un beyanına göre bu hadisin baş tarafını yani, "Rükâne onu Ömer zamanında ikinci defa boşadı" cümlesine kadar olan kısmını İbrahim b. Halid, bu cümleden itibaren sonuna kadar olan kısmını da İbnu's-Serh rivayet etmiştir.
Bu hadisi ayrıca imam Şafiî ile Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişler ve Hâkim hadisin bu rivayetinin sahih olduğunu söylemiştir. Çünkü gerçekten de İmam Şafiî bu hadisi kendi ehl-i beytinden sağlam bir şekilde alıp yine sağlam bir şekilde rivayet etmiştir. Fakat imam Buhârî bu hadisin muzdarip olduğunu ifade etmiştir. İbn Abdilber de hadis ulemasının bu hadisi zayıf kabul ettiklerini söylemiştir.[186]
"elbette" kelimesi kökünden ikinci babdan gelen ve kesinlik ifade eden bir kelimedir. Türkçede de bu kelime "elbette" şeklinde ve cümleye kesinlik kazandırmak için kullanılır.[187]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse "elbette" kelimesini kullanarak karısını kesin bir şekilde boşar da bu sözle karısını sadece bir talakla boşamak istediğini, iddia ederse kendisine yemin teklif edilir. Eğer yemin edecek olursa, bu iddiası kabul edilerek karısını bir talakla boşamış olduğu kabul edilir. Talakla ilgili bütün meseleler de erkeğin menfaati söz konusu olduğu zaman bu yola başvurularak ona yemin teklif edilir.
2. Erkeğin karısına hitaben sarfettiği sözlerin zahiri kendisini yalanlamadıkça yemin etmesi halinde talakla ilgili her iddiası kabul edilir. Bir talaktan fazlası kasd edilmemiş olmak şartıyla "elbette" kelimesiyle verilen talak bir ric'î talak sayılır. Hattâbî'nin beyânına göre imam Ahmed bu mevzuda "Bu şekilde verilen talakın üç talak olacağından endişeliyim. Fakat üç talak olacağını söylemeye de cesaret edemiyorum" demiştir.
3. İmam Şafiî'ye göre, elbette kelimesi kullanılarak verilen talakla sadece bir ric'î talak vâki olur. Eğer koca bu şekilde verdiği talakla iki veya üç talaka niyyet edecek olursa, niyyet ettiği sayıda talak vâki olur.
İmam Ebu Hanife (r.a.)'e göre ise, bu şekilde elbette kelimesi kullanılarak ve bir veya iki talaka niyyet edilerek verilen talakla bir bâin talak vâki olur. Fakat bu şekilde verilen talakla üç talaka niyyet edilmişse üç talak vâki olur. îmam Malik'e göre mutlak

surette üç talak vâki olur.
4. Bir ağızda verilen üç talakla üç talak vâki olur. Çünkü Rasûl-i Ekrem Efendimiz Rükâne'den karısını bir talakla boşadığına dair yemin istedikten sonra onun bu talakını bir talak kabul etmiştir. Eğer Hz. Rükâ-ne karısını bir talakla boşadığına dair yemin etmeyip de karısını üç talak niyyetiyle boşamış olduğu ortaya çıksaydı, Hz. Peygamber onun bu talakını üç talak sayacaktı.
5. Bir kimsenin, hâkimin yemin teklifinden önce ettiği yemin mahkemece muteber değildir.[188]

2207. ...Şu (önceki) hadisi bizzat Rükâne İbn Abdi Yezid de Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[189]

Açıklama

Bu hadisle bir önceki hadis arasındaki fark şudur: Bu hadis-i şerifte olayı bizzat hadiseyi yaşamış olan Rükâne anlattığı halde önceki hadis-i şerifte hâdiseyi anlatan Nâfi b. Uceyr'di. Binaenaleyh iki hadis arasında başka bir fark olmadığından bir önceki hadisle ilgili açıklama aynen bu hadis için de geçerlidir.[190]

2208. ...Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne'nin büyük dedesi (Rükâne)'den rivayet ettiğine göre, Rükâne hanımım kesin bir şekilde boşadıktan sonra Rasûlullah (s.a.)'a gelmiş. Bunun üzerine (Rasûl-i Ekrem de ona);
"(Bu sözünle) Neyi kasdettin" demiş. (O da);
Bir (talak) diye cevap vermiş. (Hz. Peygamber de);
"Allah'a yemin olsun mu? demiş. O da;
Allah'a yemin olsun, karşılığını vermiş. (Rasûl-i Ekrem de)
"O (talak) senin niyyetine göre" (vaki olur) buyurmuş.[191]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis (Ebu) Rükâne'nin hanımını üç (talakla) boşadığını ifâde eden[192] îbn Cüreyc hadisinden daha sağlamdır. Çünkü (bu hadisi Rükâne'den nakleden) râviler (Rükâne'nin kendi) ev halkındandırlar ve bu olayı başkalarından daha iyi bilirler. İbn Cüreyc ise, bunu Ebu Râfi'in oğullarından biri vasıtasıyla İkrime'den (O'da) İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.[193]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle 2206 numaralı Nâfi b. Uceyr hadisi, yine aynı mevzuyla ilgili olan 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinden daha sağlamdırlar. Bilindiği gibi bu hadis-i şerifle 2206 numaralı Nâfi b. Uceyr hadisinde Hz. Rükâne'nin hanımım elbette sözünü kullanarak bir defa boşadığı ifade edilirken 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinde Ebu Rükâne'nin hanımını üç talakla boşadığı ifade edilmektedir. Musannif Ebü Davud'a göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 2206 numaralı hadis, râvileri Hz. Rükâne'nin torunları olduğu için râvileri arasında "Ebu Râfi'in oğullarından biri" diye bahsedilen kimliği meçhul bir ravi bulunan 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinden daha sahihtir. Ancak Musannif Ebû Davud'un bu hadisin 2196 numaralı hadisinden daha sağlam olduğunu söylemesi, onun bu hadisin sahih olduğuna inandığı mânâsına gelmez. Bu söz mevzumuzu teşkil eden bu zayıf hadisin 2196 numaralı hadis kadar zayıf olmadığını ifade eder.
Bu hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve bu hadisi destekleyen mutâbi' bir hadis bulunduğunu ve bu hadisin ayrıca Beyhakî ve Dârekutnî tarafından da tahrîc edildiğini ifâde etmiştir.[194] Hafız İbn Hacer de bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:
"Bu hadisin, Hz. Rükâne'nin Rasûl-i Ekrem'e kadar ulaştırdığı müs-ned bir hadis mi, yoksa Hz. Rükâne'nin rivayet ettiği mürsel bir hadis mi olduğu mevzuunda ulema arasında ihtilâf vardır. Ebû Dâvud ile tbn Hıbbân ve Hâkim bu hadisin muzdarîb olduğunu söylüyor, tbn Abdilberr de et-Temhid isimli eserinde hadis ulemasının bu hadisi zayıf saydıklarını ifade ediyor. el-Münzirî de bu hadisin senedinde hadis ulemasından pek çoğunun zayıf kabul ettiği ez-Zübeyr b. Said'in bulunduğuna dikkatleri çekerek hadisin zayıf olduğunu imâ etmek istiyor"[195]

Bazı Hükümler

1. "sen elbette boşsun" diliyerek karısını boşayan bir kimse eğer sadece bir talaka niyyet etmişse hanımı bir talakla boş düşmüş olur. Eğer daha fazla talaka niyyet etmişse, Hanefi ulemasıyla imam Şafiî, Ata ve es-Sevrî'ye göre niyyet ettiği sayıda talak vâki olur. Eğer birden fazla talaka niyyet etmemişse îmam Şafiî'ye göre bir ric'î talak vâki olur. Said b. Cübeyr'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Hanefi ulemasına göre ise bu durumda bain talak vaki olur. Rabia ve Mâlik (r.a.)'ya göre ise, "elbette kesinlikle" kelimesi kullanılarak verilen talakla da kocasıyla gerdeğe girmiş bir kadın için üç talak vaki olur. Delilleri ise Aişe (r.anha)'dan rivayet olunan şu hadis-i şeriftir. "Aişe (r.anha)dan (rivayet olunmuştur:) dedi ki "Rifa'a el-Kurazi'nin karısı Peygamberimiz (s.a.)'e geldi Ebu Bekr (r.a.)'de Rasûlullah (s.a.)'in yanında bulunuyordu ve şöyle dedi:
Ya Rasûlallah, ben Rifa'a el-Kurazi'nin nikahında idim. Fakat Rifa'a beni "elbette sen boşsun" diyerek kesin bir şekilde boşadı. Ben de Abdurrahman b. ez-Zübeyr ile evlendim. Fakat ya Rasûlallah Abdurrah-man'ın erliği, şu elbise saçağı gibi (gevşek)dir, dedi ve örtüsünden bir saçak alarak gösterdi. Hâlid b. Said kapıda idi. Rasûlullah (s.a.) onun içeri girmesini izin vermemişti. Halid:
Ey Ebu Bekr, bu kadın Rasûlullah (s.a.)'ın huzurunda neler söylüyor? dedi. Rasûlullah (s.a.)'de:
"Sen tekrar Rifa'a'ya dönmek istiyorsun ama ikinci kocanın balca-ğızından, o da senin balcağizından (atmadıkça olmaz",

buyurdu.[196]
Malikî ulemasından el-Bâcî'nin beyânına göre, Rifaa el-kurazî karısını elbette sözünü kullanarak boşadığı için Rasûl-i Ekrem'in bu talakı hiç yoruma tabi tutmadan Rifa'a'nin bir daha bu kadına dönmesinin mümkün olmadığını ifâde buyurması, bu şekilde verilen talakların üç talak sayılması gerektiğine delalet eder. Nitekim "elbette" sözü de bir şeyi kesmek anlamına gelir. Binaenaleyh bu kelimeyi kullanarak talak veren bir kimsenin nikahla ilgisi kesilmiş olur. Bir başka tabirle zifafa girdiği bir kadını elbette sözünü kullanarak boşayan bir kimse onu üç talakla boşamış olur.
Zifafa girmediği hanımını "elbette" sözünü kullanarak boşayan bir kimse ister üç talaka niyyet etsin, isterse hiç bir talaka niyyet etmesin, onu üç talakla boşamış olur. Bu meselede ulema ittifak etmişlerdir. Fakat bu hanımını sadece bir talak niyyetiyle boşayan kimsenin talakı hakkında iki rivayet vardır:
1. Üç talak vaki olur. Sahnûn ile îbn Habib bu görüştedirler.
2. Bir talak vaki olur. İmam Malik de bu görüştedir.[197]
Bu mevzuda imam Tirmizî de şunları söylüyor: "Elbette sözü kullanılarak verilen talak hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir. Ömer b. Hattab'-dan bu {alakı bir talak olarak kabul ettiği rivayet edildi. Hz. Ali'den onu üç talak olarak kabul ettiği rivayet olunuyor. Bazı ilim adamları da, "bu meselede kişinin kendi niyyetine bakılır, bire niyet etmişse bir, üçe niyyet etmişse üçtür. Ancak iki talaka niyyet etmişse yalnız bir talak vâki olur" diyorlar. Sevrî'nin ve Küfe ulemasının kavli budur. Mâlik b. Enes "Elbette" hakkında şöyle diyor; "şayet kadınla yatmışsa elbette ile boşama üç talaktır". Şafîî bire niyyet etmişse birdir ve ricat (dönme) hakkına sahiptir, ikiye niyyet etmişse iki, üçe niyyet etmişse üçtür" diyor.[198]

14-15. İçinden Karısını Boşamayı Geçiren Kimsenin Durumu

2209. ...Ebu Hureyre (r.a.)'dan Peygamber (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Gerçekten Allah, ümmetimin söylemediği ya da yapmadığı ve (Fakat) kalbinden geçirdiği şey(İer)i bağışlamıştır."[199]

Açıklama

îslâmî eserlerde beyân edildiği üzere insanın kalbine gelen duygu ve düşünceler beş mertebededir:
1. Hâcis mertesebi; Bir işi yapıp yapmama fikri kalbe ilk doğunca buna hâcis denir.
2. Kalbe doğan bir fikrin kalb de bir süre kalmasına "hatır" denir.
3. Bundan sonra bu düşünceyi gerçekleştirip gerçekleştirmemek hususunda nefsin tereddüt etmesine "hadisü'n-nefs" denir.
4. Bu iki cihetten birini tercih etmeye "hemm" denir.
5. Tercih ettiği ciheti gerçekleştirmeye kesin karar verip harekete geçme noktasına "azm" denir, insanlar ancak bu mertebeden mesuldurlar.
Hâcis, hatır, hadisü'n-nefes mertebeleri mutlaka affedilmiştir. Hase-ne de sevab olmadığı gibi seyyie de ikab da yoktur. Hemm denilen mertebede ise, hayırda sevab varsa da şer de ikab yoktur. Azm mertebesine ise, her türlü mesuliyet terettüb eder.[200]
Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor:
"Allah iyilikleri de kötülükleri de takdir etti, sonra bunları açıklayarak dedi ki: Her kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapamazsa cenab-ı hak onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Eğer hem niyyetlenir, hem de o iyiliği yaparsa on iyilik sevabı yazar ve bu sevabı yedi yüz ve daha fazla katına çıkarır. Her kim de fenalık yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse Allah teâlâ onun için tam bir iyilik sevabı yazar. Eğer fenalığı kasdeder ve işlerse bir günah olarak yazar."[201]

Bazı Hükümler

1. Allah teâla insanın gönlünden geçirip de tatbık sahasına koymadığı kotu düşünceleri bu ümmete mahsus olmak üzere affetmiştir. Daha önceki ümmetler ise, gönüllerinden geçirdikleri kötü düşüncelerden dolayı -onları tatbik mevkiine koy-masalar bile- hesabı çekilirlerdi. Hatta islâmiyyetin ilk yıllarında müslümanlar bu çeşit düşüncelerden sorumlu sayılırlardı. Fakat Allah teâla "Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez"[202] âyet-i kerimesiyle müs-lümanlan bu sorumluluktan kurtardığını bildirdi.
2. Bir kimse kalbinden karısını boşamayı geçirdikten sonra bunu dile getirmese nikahına hiçbir zarar gelmez. Bir başka ifadeyle kalbinden geçen talak düşüncesiyle herhangi bir talak vaki olmaz.
Hanefi ulemasıyla Ata b. Ebi Rebah, Said b. Cübeyr, Katâde, el-Hasen, es-Sevrî, Şafîî, Ahmed ve İshak (r.a.) bu görüştedirler. Zühriye göre ise bir kimsenin kalbinden geçirdiği talak düşüncesiyle dile getirmemiş bile olsa yine de talak vaki olur. Eşheb imam Malik'in de bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir. Malikî ulemasından Îbnu'l-A'rabi bu görüşün dayanağını şöyle açıklamıştır: "Nasıl kalbinden inkarda bulunan bir insan kâfir, isyanda ısrar eden ve amellerinde gösteriş yapan günahkâr olursa, kalbinden bir işi yapmayı geçiren bir kimsenin de onu uygulamaya koy-masa bile mesul olması, kalbinden bir müslümana iftira etmeyi geçiren kimsenin de bu düşüncesinden dolayı iftiracı durumuna düşmesi gerekir. Kalbden geçirildiği halde sözle ifâde edilmeyen her düşüncenin hükmü de budur.
Hattâbî'nin beyânına göre "bu hadis Malikîlerin -aleyhlerine bir hüccettir. Çünkü İslam uleması zihar yapmayı düşünen bir kimsenin bu düşüncesinin dilleifadeledilmediğisürecezihar sayılmayacağmdaittifaketmişler-dir. Oysa ziharla talak laynii şeydir. Ayrıca yine islam ulemasına göre bir insan iftira etmeyi gönlünden geçirse, müfteri olmaz ve namazda gönlünden bazı şeyleri geçirmesiyle de namazı bozulmaz. Eğer İbn Arabi'nin bu sözleri doğru olsaydı, namaz kılan bir kimsenin gönlünden geçen

düşüncelerinden dolayı namazı bozulması gerekirdi.
3. Bir kimsenin karısını boşadığını yazmasıyla karısı boş olur. Hanefi ulemasına göre bir kimsenin karısını boşadığını mektupta açıkça yazıp ona göndermesiyle talak vaki olduğu gibi gönderdiği bu mektubu talak niyye-tiyle yazmış olmasa bile, yine talak vaki olur. Boşamak niyyetiyle açıkça yazmış olduğu mektuba gelince onu göndermese bile yine talak vâki olur. Mektubu açıkça yazmadan maksat, anlaşılması ve okunması mümkün olacak şekilde, kağıt, duvar gibi bir yüzeye yazmaktır. Fakat okunması ve anlaşılması mümkün olmayacak bir şekilde karısını boşadığını su üzerine veya havaya yazmasıyla talaka niyyet etmiş bile olsa bunları kendisi talaffuz etmedikçe talak vâki olmaz. eş-Şa'bî ile en-Nehâî ve ez-Zuhrî'ye göre ise bir kimse boşamak niyetiyle, karısını boşadığını yazacak olsa, (bu yazlyı nereye yazarsa yazsın sadece yazmasıyla), karısı boş olur. -İmam Malik ile imam Şafiî de bu görüştedirler. Şafiî ulemasından bazılarına göre ise, sadece yazıyla niyyet edilmiş bile olsa, talak vaki olmaz. Çünkü bu, dille boşamaya gücü yettiği halde yazıyla boşamaya kalkmaktır. Nasıl ki konuşmaya gücü yeten bir kimsenin işareti muteber değilse konuşmaya gücü yettiği halde karısını mektubla boşamaya kalkan kimsenin verdiği talak da muteber değildir.
Mektupla talakın vaki olacağını iddia edenlerin delili ise, Rasûl-i Ekrem'in bazı devlet adamlarını dine davet için onlara mektub göndermesidir.
Bir kimsenin niyyetsiz olarak karısını boşadığını yazması mevzuunda imam Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir:
a. Bununla talak vâki olur.
b. Niyyetsiz olduğu için asla talak vâki olmaz.
İmam Ebu Hanife ile imam Mâlik ve Şafiî'de ikinci görüşü benimsemişlerdir. Çünkü bir yazı, alıştırma yapmak, güzel yazı öğrenmek gibi maksatlarla da yazılmış olabilir. Bu bakımdan yazılar, kinayeli sözler gibi niyete muhtaçtır. Binaenaleyh sahibinin talak niyyeti taşımadan yazdığı talak ifade eden bir yazıyla talak vâki olmaz. Aynı şekilde imam Ahmed'e göre açıkça belli olmayan yazılarla da talak vaki olmaz. Bunlar insanın ağzından çıkan anlamsız ses, nefes ve sözlere benzer. İmam Ahmed ile İmam Mâlik'e göre bir kimsenin karısını boşadığını ifade eden bir yazının o kimse tarafından yazıldığının kabul edilebilmesi için iki şahidin şehâdet etmesi gerekir. Aksi takdirde bu mektubun bir manası yoktur.[203]

15-16. Karısına "Bacım" Diye Hitabeden Kimsenin Durumu

2210. ...Ebu Tümeyme el-Hüceymî'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına "Ey bacım" diye hitabetmiş de Rasûlullah (s.a.)
"Bu senin kız kardeşin midir?" diyerek o kimseyi bundan menetmiştir.[204]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Abdurrezzak'ın Musannef'inde şu manaya gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur: "Peygamber (s.a.)' karısına "hemşire" diye hitabeden bir adama rastladı da onu bundan menetti"[205]
Bilindiği gibi bir kimsenin kendi zevcesini veya onun rekabesini (boynunu) veya msf, sülüs gibi bir uzvu şâyiini kendisine nikâhı müebbeden haram bulunan bir kadına veya onun bakılması caiz olmayan bir uzvuna teşbih etmesine -zihar- denir" Zihar yapan bir kimse keffârette bulunmadıkça zevcesine yaklaşamaz. Keffâret verildikten sonra yaklaşmaya mâni hürmet zail olmuş olur.[206] îşte müslümanlar hanımlarına bacım veya hemşirem ya da kızım diye hitab etmeye alışıp da bu alışkanlık neticesinde bir gün zihar yapmaları ve dolayısıyla zarara uğramaları veya bu gibi sözlerle talaka niyyet etmeleri neticesinde nikahlarının bozulacağı korkusuyla Peygamber efendimiz onları hanımlarına bu gibi hitablarda bulunmaktan nehyetmiştir. Bu mevzuda İbn Battal'da şunları söylemiştir: "Ulemadan bir cemaat kişinin karısına bu gibi hitabta bulunmasıyla zihar yapmış olacağına hükmettiler. Nitekim Peygamber (s.a.)'de hangi manada kullanıldığını ancak kullanan kimsenin bileceği bu kelimeleri kullanmaktan kaçınmayı tavsiye etmiştir."[207] Yine îbn Battal'ın açıklamasına göre Hz. İbrahim, Sâre için "bu benim hemşiremdir" dediği zaman Hz. Sare'nin kendisinin din kardeşi olduğunu kasdetmiştir. Karısına bu maksatla "kız kardeşim" dediği için nikahına bir zarar gelmediği gibi bu hitabından dolayı ilahi bir ikaza veya tenkide de uğramamıştır"[208]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin kansına "hemşire", "bacı" gibi hitablarda bulunması mekruh olduğu gibi, annem", "kızım", "yavrum" gibi hitaplarda bulunması da mekruhtur. Bu gibi hitablar boşamak için kullanılan "sen bana kız kardeşim gibi haramsın", "sen bana annem gibi haramsın" sözlerine benzediği için Rasûl-i Ekrem kişinin bu gibi sözlerle karısına hitabta bulunmasını yasaklamıştır. Bu şekilde hitab etmenin diğer bir sakıncası da şudur; Bir insanın hanımına bu gibi sözlerle hitabta bulunurken zihara niyyetlense, zihar yapmış olur. Binaenaleyh keffâretini ödemedikçe hanımına yaklaşamaz. Kişinin karısına, kendine haram sayılan kadınlardan biriymiş gibi yaptığı tüm hitabların hükmü budur.
Ulemanın pekçoğuna göre bir kimsenin hanımına saygı niyyetiyle bu gibi hitablarda bulunmasının hiç bir sakıncası yoktur. Bu maksatla karısına kızım yavrum gibi hitablarda bulunmasıyla zihar yapmış olmaz. Ancak saygı niyeti olmaksızın hanımına bu gibi kelimelerle hitabta bulunmanın hükmü üzerinde ulema ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebu Yusuf'a göre saygı maksadı olmaksızın bir kimsenin hanımına bu gibi kelimelerle hitab etmesiyle talak, imam Muhammed'e göre ise, zihar vaki olur. Binaenaleyh bu yüzden Rasul-i Ekrem Efendimiz mü'minleri hanımlarına bu gibi kelimelerle hitab etmekten men etmiştir. Hanbelî ulemasından İbn Kudâme'nin beyânına göre, bir kimsenin hanımına bu gibi sözlerle hitab etmesi, zihar yapmaya benzediğinden dolayı yasaklanmıştır. Aslında zihara niyyet edilmedikçe bu gibi sözlerle zihar da talak da vâki olmaz.[209]

2211. ...Ebû Tumeyme'nin kavminden bir adamdan (rivayet olunduğuna göre kendisi), Peygamber (s.a.); bir adamı karısına "Ey hemşireceğizim" diye hitab ederken duyunca (o kimseyi bu tür bir hitaptan) menettiğini işitmiş.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Abdulaziz b. el-muhtar da; Hâ-lid, Ebu Osman ve Ebu Tumeyme senediyle Peygamber (s.a.)'den nakletmiştik Ayrıca Şu'be de; Hâlid, Bir adam ve Tümeyme yoluyla Peygamber (s.a.)'den nakletmiştir."[210]

Açıklama

Hafız İbn Hacer bu hadis hakkında şunları söylüyor; "Bu hadisi Ebû Dâvud mürsel yollardan rivayet ettiği gibi bir de Ebu Tümeyme ve Ebu Tumeyme'nin kavminden bir adam vasıtasıyla Hz. Peygamber'den muttasıl olarak rivayet etmiştir.[211]
Musannif Ebu Davud'un bu hadisin sonuna bir talik ilâve etmekle "her ne kadar bu hadis bazı yollardan mürsel olarak rivayet edilmişse de bunların biri diğerini takviye ettiğinden zayıflıktan kurtulmuşlardır. Bunların bazısının senedlerinde bazı râvilerin ilâve edilmiş olması diğer rivayetlerde inkita bulunduğunu göstermez. Bu hadisin o sened zinciriyle de rivayet edilmiş olduğunu gösterir" demek istiyor.
Ulemânın bu hadis-i şerîfle ilgili görüşlerini önceki hadisin açıklamasında vermiş bulunmaktayız.[212]

2212. ...Ebu Hureyre (r.a.)'in, Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiğine göre; "İbrahim aleyhisselâm üç yalandan başka hiç bir yalan söylememiştir: (Bunlardan) ikisi yüce Allah'ın zatı hakkındadır; (birincisi)
"Ben gerçekten hastayım" demesi,(ikincisi);
"Belki bu işi büyükleri olan şu (put) yapmıştır" demesidir. (Üçüncüsüde) şöyle olmuştur;
(Hz. İbrahim) zalimlerden birinin toprağında yolculuk yaparken bir yerde konaklamıştı. "Beraberinde insanlann en güzeli bir kadın bulunan bir adam (gelip ülkemizde) şuracıkta konaklamıştır" diye zâlime haber verildi. Bunun üzerine o zalim (Hz. İbrahim'e bir elçi) gönderip (yanına çağırttı ve) ona Sâre'yi sordu. Hz. İbrahim de;
"O benim kız kardeşimdir" cevabını verdi. Sare'nin yanına dönünce
"Bu (adam) bana seni sordu. Ben de kendisine senin kız kardeşim olduğunu söyledim. Çünkü bugün seninle benden başka müslüman yoktur. Allah'ın kitabına göre sen benim (kız) kardeşimsin. (Sakın) beni onun yanında yalancı çıkarma" dedi ve (daha sonra râvi Ebu Hureyre) hadisifn geri kalan kısmını) nakletti.
Ebû Dâvud dedi ki: Şu'ayb b. Ebû Hamza, Ebu'z-Zinad'dan, (o da) el-A 'rac'dan (o da) Ebu Hureyre'den (o da) Peygamber sallalahu aleyhi vesellemden bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.[213]

Açıklama

Ebu'l-Enbiya Halilürrahman İbrahim aleyhisselâmın Miladdan 12 yüzyıl önce yaşadığı zannedilmektedir. Babası Tarih, Sâm b. Nuh aleyhisselâmın neslindendir. Azer isimli bir puta çok hizmet ettiği için Azer ismini almıştır. Kuvvetli olan bir görüşe göre ise, Azer, Hz. İbrahim'in babası değil, amcasıdır. İbrahim kelimesi Sürya-nîce Ebu-Rahm (cemaat babası) manasına gelir. Bazılarına göre bu kelime "kuvvetli görüş" manasına gelen Birehme kökünden türemiştir. İbrahim aleyhisselâm Ehvaz bölgesinde "es-Sûs" denilen yerde dünyaya geldi. Sonra babası onu Nemrud'un ülkesi olan Babil'e götürdü. Kendisiyle Nuh aleyhisselam arasında 2640 senelik bir süre bulunmaktadır. Nuh aleyhisselâm ile İbrahim (a.s.) arasında biri Hud diğeri de Salih (a.s.) olmak üzere sadece iki Peygamber gelmiş geçmiştir. Nuh (a.s.)'dan önce ise, İdris, Şit ve Adem (a.s.) olmak üzere 3 peygamber yaşamıştır. Bir başka ifadeyle Hz. İbrahim'e gelinceye kadar gönderilen Peygamberlerin sayısı altıdır. Hz. Muhammed, İbrahim, Musa, îsâ, Nûh (aleyhisselâm)'a "ulül-azm peygamberler" ismi verilmiştir. Bu ululazm peygamberler içerisinde Hz. Muhammed'den sonra gelen en büyük Peygamber Hz. İbrahim'dir. Allah teâlâ kendisine on sahife indirmişti. Yeryüzünde ilk defa kılıçla savaşan, ilk defa sünnet olan, ilk defa şalvar giyen, ilk defa tırnaklarını kesip bıyığını kısaltan, ilk defa saçma sakalına ak düşen, müsafire ikram eden, tirit pişiren ve suyla taharetlenen kimse İbrahim aleyhiselâmdır. 175 sene yaşadı, âni olarak vefat etti ve Hz. Sare'nin kabri yanına defnedildi. Hz. İbrahim Hz. Nuh'un oğlu Hâm'ın çocuklarından Ken'an'm oğlu Nemrud'un ülkesine Peygamber olarak gönderilmişti. Süddî'nin rivayetine göre Nemrûd Hz. İbrahim dünyaya gelmeden önce rü'yasında bir yıldızın doğup parlaklığıyla ay ve güneşin ışığını sönük bıraktığım görmüş ve bundan çok korkmuş, bu rüyayı tabir etmek üzere çağırdığı kâhinler ve sihirbazlar yakında bu ülkede etrafını sönük bırakacak bir oğlan çocuğunun dünyaya geleceğini söylemişler. Bunun üzerine Nemrud bu çocuğun dünyaya gelmesine engel olmak için erkeklerin karılarına yaklaşmalarını yasaklayıp bunu gözetlemek üzere her on kişinin başına bir memur görevlendirmişti. Bir kadın hayızlandığı zaman o kadının kocasının o kadına yaklaşmasına izin verilir, temizlenirse bu izin kaldırılırdı. Bir gün Hz. İbrahim'in babası karısına temiz iken yaklaşma imkanı bulmuş bir yaklaşmadan da Hz. İbrahim dünyaya gelmişti. Hz. İbrahim'i annesi bu mağarada dünyaya getirmiş ve kimsenin görmemesi için de mağaranın kapısını iyice kapatmıştı. Kendisini emzirmek üzere mağaraya geldiği zaman onu birinden süt, birinden su birinden de yağ akan üç parmağını emerek gıdasını aldığım hayretle müşahede etmişti. Hz. İbrahim kısa zamanda yetişti, annesinin yardımıyla babasıyla tanıştı. Birgün Hz. İbrahim annesine "Benim Rabbim kimdir?" diye sordu. O da "benim" diye cevap verdi. İbrahim (a.s.) "Peki senin rabbin kimdir?" deyince, "Babandır", karşılığını verdi. Bu defa İbrahim (a.s.) "öyleyse babamın Rabbi kimdir?" dedi. Annesi de "Nemrûd'dur" diye karşılık verdi. Hz. İbrahim de o zaman "Nemrud'un Rabbi kimdir? deyiverdi. O zaman annesi büyük bir korku ve telaşla "sus sus!" diyerek konuşmayı kesmeye çalıştı. Biraz sonra Hz. İbrahim'in babası geldi. Hz. İbrahim ona da bu soruları yöneltti. Babası da Hz. İbrahim'e aynen annesi gibi cevap veriyordu. Hz. İbrahim ona "peki Nemrud'un rabbi kimdir? deyince, babası "sus! sus!' 'diyerek kendisini tekmelemeye başlamıştı.

Nitekim Cenab-ı Hak şu âyet-i kerime ile bu gerçeğe ışık tutmaktadır;
"And olsun biz önceden İbrahim'e de doğru yolu bulma kabiliyetini vermiştik zaten biz onu(n olgun insan) olduğunu biliyorduk"[214] daha sonra Hz. İbrahim'in isteğiyle annesiyle babası onu güneş battıktan sonra saklı kaldığı izbeden dışarı çıkardılar. Bu arada at ve sığır, deve ve koyun cinsinden ne kadar hayvan görmüşse bunların rabbinin kim olduğunu babasına sormaktan geri durmuyor ve bunların mutlaka bir yaratıcısı olması gerektiğini tekrarlıyordu. Daha sonra yerlerin göklerin yaratılışım düşünüyor, benim rabbim beni yaratan besleyip büyüten kudret sahibidir, başkası olamaz, diyordu. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor;
"Üzerine gece basınca (İbrahim) bir yıldız gördü,
İşte benim rabbim dedi. Yıldız batınca;
"Batanları sevmem" dedi ayı doğarken görünce:
"İşte bu benim Rabbim" dedi, o da batınca;
"Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette sapan topluluktan olurdum" dedi, Güneşi doğarken görünce:
"Budur Rabbim, bu daha büyük" dedi (o da) batınca dedi ki:
"Ey kavmim, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım, ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri var edene çevirdim ve artık ben ona ortak koşanlardan değilim."[215] Daha sonra Hz. İbrahim putperestlikle ve putperestlikten kaynaklanan bâtıl inançlarla alay etmeye başladı. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in tevhid uğruna girişip sürdürdüğü bu mücadele şöyle anlatılıyor:
'Kavmi onunla tartışmaya girişti (O, oniara) dedi ki:
Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında benimle tartışıyormusu-nuz? Ben sizin ona ortak koşduğunuz şeylerden korkmam Rabbim ne dilerse o olur. Rabbim bilgice her şeyi kuşatmıştır. Hala (kendinize gelip) öğüt al m norm usunuz? Hem siz Allah'ın, size (tapındıklarınizın tanrı oldukları) hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri ona ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben nasıl sizin (O'na) ortak koştuğunuz şeylerden korkarım? Şimdi biliyorsanız (söyleyin) iki topluluktan hangisi (tek Allah'a inananlar mı, yoksa Allah'a ortak koşanlar mı) güvende olmağa daha lâyıktır? İnananlar ve imanlarım bir haksızlıkla bulamayanlar... İşte güven onlarındır. İşte doğru yolu bulanlarda onlardır. Bütün bunlar kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz hüccetlerimizdir. Dilediğimizi derecelerimizle yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, bilendir."[216]
Daha sonra Hz. İbrahim'in kavmine karşı ileri sürdüğü delillerle nasıl üstünlük kazandığı da yine Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor:
"İbrahim babasına demişti ki:
Babacığım, işitmeyen görmeyen ve sana hiçbir şey kazandırmayacak olan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi. Bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim. Babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan Rahman'a isyan etmişti. Babacığım, ben sana Rahman'dan bir azabın dokunmasından korkuyorum. O zaman sen şeytanın dostu olursun. (Babası):
Ey İbrahim sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer (Onlara dil uzatmaktan)vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım. Uzun süre benden aynî git.” dedi. (İbrahim);
"Selâm sana (esenlik içinde kal)" dedi. "Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana çok lütuf kârdır. Sizden de Allah'dan başka yaşardıklarınızdan da ayrılıyor ve yalnız Rabbime yalvarıyorum. Limanın ki Rabbim'e yalvarmakla (sizin gibi) ha fıs) sız olmam. İşte onlardan ve onların Allah'dan başka taptıklarından ayrılınca biz O'na İshak'i ve (İs-hak'ın oğlu) Ya'kub'u armağan ettik ve hepsim de Peygamber yaptık."[217] babası cevap vermekten âciz kalınca Hz. İbrahim kendi dinini açıklamanın zamanı geldiğine inanarak, dinini ve inancını şöyle açıkladı:
"Şimdi gördünüz mü neye tapıyorsunuz." dedi. "Siz ve eski atalarınız onlar benim düşmammdır. Yalnız âlemlerin Rabbi (benim) dostumdur.”[218] Bunun üzerine kavmi O'na "Sen alemlerin Rabbi demekle Nem-rud'u mu kast ediyorsun?" dediler. Hz. İbrahim de Hayır, O'nu kast etmiyorum. O zatı kasdediyorum ki "beni yaratan ve bana yol gösteren odur. Bana yediren ve içiren odur. Hastalandığım zaman bana şifâ veren odur. Beni öldürecek sonra diriltecek odur."[219] dedi. Hz. İbrahim inancım bu şekilde açıkladıktan sonra bu hâdiseyi Nemrud işitti ve İbrahim'i yanına çağırttı ve aralarında şu konuşma geçti "Ey İbrahim seni gönderen, insanları kendisine ibadete davet ettiğin ve sonsuz güç ve kudretinden bahsettiğin ilâhın nasıl bir ilâhtır?" Hz. İbrahim "Benim Rabbim diriltir ve öldürür" Nemrud: "ben diriltir ve öldürürüm" Hz. İbrahim bunu nasıl yaparsın?" Nemrud "iki adam getiririm önce onları ölüme mahkum ederim boyun eğmişlerken birini affederim bu şekilde ona hayat bahşetmiş olurum. Diğerini de idam ederim. Bu şekilde onu da öldürmüş olurum." Hz. İbrahim "Benim inandığım Allah güneşi doğudan getirir sen de batıdan getir" Hz. İbrahim'in bu sözü üzerinde Nemrud şaşırıp verecek cevap bulamadı. Allah teâlâ Nemrud'un bu şaşkınlığım Kur’an-ı Kerim'in de şöyle açıklıyor;
"İbrahim; "Allah güneşi doğudan batıya getirir sen de onu batıdan (doğuya) Getir, deyince inkâr eden o adam şaşırıp kaldı..."[220]
Metinde Hz. İbrahim'in, yalan görünüp de aslında gerçek olan sözlerinin üçünü de Allah için söylediği halde bunlardan Sâre ile ilgili olan sözünün Allah için değilmiş gibi ifade edilmesi bu sözde Allah'ın rızasıyla birlikte Hz. İbrahim'in menfaatinin de bulunmasındandır. Sözü geçen üç yalan, sahibinin zemmedildiği dince çirkin görülen bir yalan değil, ancak karşıdakinin yalan zannettiği ve söyleyen kimsenin de doğruluğunu kesinlikle bildiği sözlerdir. Meselenin bir başka yönü de şudur ki, Hz. İbrahim'in bu sözlerinin üçünde de tevriye sanatı vardır. Karşıdakiler bu sözlerin sadece hakiki mânâsı üzerinde durduklarından bu sözlerin mecazi manalarını anlayamamışlardır.
Hz. İbrahim kavmine inançlarının batılhğım ve taptıkları putlann acizliğini isbat etmek istiyordu. Bu sırada kavmi onu her kutladıkları bayrama götürmek istediler. Yolda giderken Hz. İbrahim onlardan şehirde yalnız kalan putları kırmanın tam zamanı olduğunu düşünerek birden bire kendini yere attı ve "ben hastayım" dedi. Hz. İbrahim'in kavmi "sakîm: hasta"

sözünü taun hastalığı için kullanırlardı. Hz. İbrahim'in zahirde böyle bir hastalığı yoktu, ama kavminin putperestliğinden dolayı son derece rahatsız ve sıkıntılıydı. "Ben hastayım" derken bu derdini dile getiriyordu. Binaenaleyh Hz. İbrahim'in bu sözü görünüşte yalan gibi ise de aslında gerçeğin tâ kendisiydi. Daha sonra Hz. İbrahim onların arkasından; "Allah'a and içerim ki siz dönüp gittikten sonra pullarınıza bir tuzak kuracağım"[221] diye haykırdı.
Nemrud'un halkı bayram yerine giderlerken yemekler pişirip sayıları yetmişi bulan putlarının önüne koymuşlardı. İnançlarına göre onlar bayram yerinden dönünceye kadar bu yemeklere manevî bereket gelecekti. Hz. İbrahim elinde baltasıyla gelip "daha yemeklerinizi yemediniz mi" diye alay ederek en büyük putun dışında hepsini kırdı ve baltayı da onun boynuna takıverdi. Bu hâdise Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor;
"Nihayet (İbrahim) onları parça parça etti yalnız onların büyüğünü bıraktı. Belki ona müracaat ederler diye'[222] Nihayet Hz. İbrahim'den şüphelendikleri için Nemrud onu çağırıp, "bunları sen mi kırdın"? diye sordu. Hz. İbrahim de bu işi büyük putun yapmış olabileceğini söyledi. Babillilerin "Hiç put hareket eder mi? sorusunu da, "size fayda ve zarar vermeyen hareket edemeyen şeylere niçin tapıyorsunuz? diye cevapladı."[223]
Fakat Babil halkı sapıklıklarında ısrar ettiler ve İbrahim'i ceza olarak ateşe attılar. Fakat Allah'ın isteğiyle ateş bir bahçeye dönüştü.[224] Bu mucizeyi görenlerden bazıları iman ettiler. Hz. İbrahim de onları ve ailesini a'arak Harran'a Filistin ve Mısır'a gitti. Kudüs civarına yerleşti. Hz. İbrahim, ailesi Sare ile yaptığı bir yolculukta zalim bir hükümdarın toprağına uğramıştır. Bu zâlimin kim olduğu ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre Mısır hükümdarı Amr b. İmrü'l-Kays'dir. Bir takımları Ürdün hükümdarı Sâduf olduğunu daha başkaları Süfyan b. Arvan nammdaki Harran hükümdarı olduğunu söylemişlerdir. Siyer ulemasının beyânına göre İbrahim (aleyhisselâm) bir müddet Şam'da kalmıştır. Sonra orada kıthk zuhur edince Hz. Sare ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Orada Firavn Sülalelerinin ilk hükümdarına tesadüf etmiş. Bu adam uzun zaman yaşamış bir zâlim imiş. Hadisin bir riv^etine göre zalim ve cebbar Firavn evvelâ Hz. İbrahim'e haber göndererek huzuruna celbetmiş ve ona bu kadının kim olduğunu sormuş. Hz. İbrahim kız kardeşi olduğunu söylemiş. Sonra Sâre'ye bunu haber vererek sorulursa onun da aynı şeyi söylemesini tenbih etmişti. Cebbar'ın adeti evli kadınlara tecâvüzmüş. Bu tehUkeden kurtulmak için Hz. İbrahim Hz. Sare'yi hemşiresi olarak tanıtmıştı. Gerçekte ise Hz. İbrahim bu sözüyle Hz. Sare'nin din kardeş olduğunu kastediyordu. îbn Cevziye göre ise melik mecûsi idi. Mecû silerdeler kekik arısına hemşire diye hitap ederdi. Hz. İbrahim onun dilini kullanarak zahirden bu benim ka-rımdır, demiş oluyor. Gerçekte ise din kardeşi olduğunu kast ediyordu. Bu sözüyle de zâlim melik'in bunu bana nikahla demesini önlüyordu.
Hz. Sare'yi melikin huzuruna getirdiklerinde hemen tecâvüze yelten-mişse de eli şiddetle tutulmuş hatta bir rivayette göğsüne kadar olan kısmı kurumuştur. Bunu görünce Hz. Sare'den aman dilemiş, kurtulması için Allah'a dua etmesini istemiş.ve bir daha tecavüze yeltenmeyeceğine söz vermiş. Hz. Sare de dua etmiş, neticede Firavn'ın eli eski haline dönmüşse de zalim Firavn verdiği sözü hemen unutarak tekrar tecâvüze kalkışmıştır. Bu üç defa tekerrür etmiş. Nihayet sözünde durmuş ve Hz. Sare'nin bir şeytan olduğu kanaatine vararak onu getireni çağırtmış ve Sare'nin derhal Mısır toprağından çıkarılmasını, kendisine Hacer namındaki hizmetçinin de hediye edilmesini emretmiştir. Çünkü îslâmiyetten önce insanlar cin ve şeytan meselesini son derece büyütür, görülen her olağan üstü şeyin onlar tarafından yapıldığına inanırlardı. Fir'avn'ın Hz. Sare'ye Hacer-i bağışlamasının sebebi, onun cin olduğuna inanması ve zarar getirmesinden bu suretle kurtulmak istemesi olsa gerektir.
Bu zâlim hükümdar hakkında Hz. Sare'nin duası şu olmuştur: "Alla-hım! bilirsin ki sana ve Rasûlüne iman etmiş bir kimseyim. Namusumu da korumuşumdur. Binaenaleyh bu kâfiri bana musallat kılma."
Ebû Davud'un mevzumuzu teşkil eden hadisin sonuna ilâve ettiği taliki Buhârî Ebü'l-Yeman, Şuayb, Ebü'z-Zinâd, el-A'rac, Ebu Hureyre senediyle Rasûl-î Ekrem'e ulaştırmıştır. Buhârî'nin bu hadisi şu mealdedir: Ebu Hureyre den Rasülullah (s.a.)'ın şöyle hikâye buyurduğu rivayet edilmiştir:
"İbrahim aleyhisselâm (bir kere hanımı) Sâre ile sefer etmiş de onunla bir şehre gelmiştir. Orada meliklerden biri, yahut zalimlerden birisi hükümrân idi. Bu zalime:
İbrahim, kadınların en güzel olanlarından birisiyle (şehre) girdi diye bildirdiler. Melik:
Ya İbrahim, yanındaki kadın neyindir? diye haber gönderdi, İbrahim:
(Din kardeş) hemşiremdir. diye cevap verdi. Sonra İbrahim dönüp Sare'nin yanına geldi ve:
Sakın sözümü tekzib etme! Ben bunlara senin kızkardeşim olduğunu söyledim. Allah'a yemin ederim ki yeryüzünde (bizim iman ettiğimiz esaslara) benden ve senden başka iman eden hiçbir kişi yoktur! buyurdu ve Sare'yi Melik'e gönderdi. (Saraya varınca) Melik Sar e için ayağa kalktı. Sare de hemen abdest alıp namaza durdu. (Namazdan) sonra;
Ya Rab, ben sana ve senin Peygamberine iman ettimse ben kadınlığımı, zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, benim üzerime şu kâfiri musallat etme!? diye dua etti. Herifin derhal nefesi boğuldu. Horlamağa hatta ayağıyla yere vurup tepinmeğe başladı. Ebu Hüreyre (devamla) demiştir ki Sâre:
Allahım, eğer bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir" diye endişe gösterdi. Bunun üzerine adam sarasından kurtuldu. Sonra Hz. Sare:
Allahım, ben sana ve senin peygamberine iman ettimse ben kadınlık şerefimi zevcim müstesna olmak üzere herkese karşı korudumsa, şu kâfiri üzerime musallat etme.' diye dua etti. Herifin derhal nefesi tıkandı, horlamağa, hatta ayağıyla yere vurup tepinmeye başladı. Ebu Hüreyre (rivayetine devam ederek) demiştir ki Sâre:
Ya Rab, Bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir, (diye endişe izhar eyle)di. bunun üzerine adam sarasından ikinci yahut üçüncü (defa) da kurtuldu. Bunun üzerine Melik saraydaki adamlarına:
Siz bana (insan değil) muhakkak bir şeytan göndermişsiniz, bu kadını İbrahim'e geri gönderiniz. Hacer'i de Sare'ye veriniz, dedi. Sonra Sare İbrahim (a.s.)'a dönüp geldi ve ona (durumu) anlatarak,
Anladın mı zevcim. Allah kâfiri rezil etti. Bir cariyeyi de hizmetçi verdi.[225]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerifte anlatılan hâdise İbrahim aleyhisselam hakkında bir mucize ve Hz. Sare hakkında bir keramettir. Keramet haktır.
2. Peygamberler hakkında yalan söylemek düşünülemez. Ancak tebliğin dışındaki mevzularda dış görünüşü bakımından yalan, fakat aslıda gerçek olan sözlerin Peygamberlerden de sâdır olması mümkündür.
Bu mevzuda el-Mâzirî şunları söylüyor: "Allah teâladan gelen bir hükmü tebliğ hususunda yalan söylemekten bütün Peygamberler masumdurlar. Bu husustaki yalanın azı çoğu müsavidir. Tebliğ kabilinden olmayıp da dünya işlerine ait ufak yalanların vukuunun mümkün olup olmayacağı hususunda selef ve haleften iki görüş rivayet olunmuştur:
Kadı Iyâz da şunları söylemiştir. Sahih olan şudur ki, tebliğ kabilinden olan hususlarda Peygamberlerin yalan söylemesi düşünülemez. Küçük günahları onlara caiz görelim görmeyelim, söylenen yalan az olsun, çok olsun hüküm budur. Çünkü Peygamberlik makamı yalandan münezzehtir. Peygamber hakkında yalanı caiz görmek onların sözlerine itimadı kaldırır. Rasûl-i Ekrem'in Hz. İbrahim hakkında "Yalan söyledi" demesi bir tevriyeden başka bir şey değildir. Şayet bu sözün gerçek manada kullanıldığı kabul edilse bile Hz. İbrahim'in söylediği kabul edilen bu yalanlar yalan söylemenin caiz olduğu yerlerde söylenmiştir. Çünkü insanın nefsini bir zâlimin elinden kurtarmak veya malını gasbetmek isteyen kimseye engel olmak için yalan söylemesi meşrudur.[226]
3. "Kardeşim" sözüyle din kardeşini kastetmek meşrudur. İki zarardan daha ağırından kurtulmak için en hafifini seçmek meşru kılınmıştır. Bu bakımdan zâlimin vereceği büyük zarardan kurtulmak için daha hafif olan tekliflerine boyun eğmek caizdir. Nitekim Allah teâla ve tekaddes hazretleri, "kalbi imanla yatışmış olduğu halde (inkara) zorlanan müstesna inandıktan sonra Allah'ı inkar eden ve küfre göğüs açan (küfürle sevinç duyan) kimselere Allah'tan bir gazab iner ve onlar için büyük bir azab vardır"[227] buyurmuştur. Bu âyet-i kerime annesi ile babası küfre zorlanarak gözünün önünde öldürülen ve Ölüm tehdidi altında Allah'a ve Peygamber'e küfrettirilen Ammar b. Yâsir hakkında inmiştir. Kalbi imanla dolu bir kimsenin baskı altında küfrü icabettiren bazı sözler söylemesinin onun imanına bir zarar vermeyeceğini ilan ve ifade etmektedir.
4. Allah teâla salih kullarının derecelerini yükseltmek için ve onların faziletlerini izhar etmek için onları çeşitli şekillerde imtihan eder.
5. İhlâsla yapılan dualar makbuldür.[228]

16-17. Zihar

2213. ...İbnü'1-AIa el-Beyazî dedi ki: Ben kadınlarla kimsenin gücünün yetmeyeceği kadar (çok) temasta bulunabilen (şehvetli) bir adamdım. Ramazan ayı girince bana zarar gelecek bir şekilde karıma yaklaşmaktan ve nihayet (o şekilde) sabahlamaktan korktum da Ramazan ayı çıkıncaya kadar karımdan ziharda bulundum. Bir gece bana hizmet edip dururken birdenbire,vücudunun bir kısmı açılıverdi. (Bunun üzerine) ona yaklaşmaktan kendimi alıkoyamadım. Sabah olunca çıktım kavmime (uğradım) ve olayı onlara anlattım ve;
Haydi Rasûlullah (s.a.)'a gidelim, dedim;
Hayır vallahi olmaz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'a varıp durumu anlattım;
"Sen mi bu işi yaptın ey Seleme?" buyurdu. Ben de iki defa;
Bunu ben yaptım ya Rasûlallah, dedim (ve şunları ilâve ettim), ve ben Allah'ın emrine sabrederim benim hakkımda Allah'ın sana bildirdiği şekilde hüküm ver. diyerek sözlerimi bitirdim. (Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de);
"Bir köle flzflt et" buyurdu. Ben de;
Seni hak ile gönderen zata yemin ederim ki (şu nefsimden) başka bir köleyi azat etmeye gücüm yetmez, dedim ve boynumun üzerine vurdum. (Bunun üzerine);
"İki ay üst üste oruç tut" buyurdu (ben de) dedi(m ki);
Benim şu başıma gelen ancak oruç yüzünden geldi. (Bunun üzerine)
"(Öyleyse) altmış fakire bir vesk hurma yedir" buyurdu. Ben de;
Seni hak ile gönderen için (elimizde) hiç yiyecek yoktur, dedim. Bunun üzerine;
"Sen Züreyk oğullarının sadakasını toplayan memura git o da sadakayı sana versin sen de yoksullara 60 vesk hurma ver ve kalanını da ailenle birlikte ye" buyurdu. Bunun üzerine kavmime döndüm ve onlara;
Sizin yanınızda darlık ve kötü düşünce(ler)le karşılaşmışken Peygamber (s.a.)'in yanında genişlik ve güzel düşünce(ler) buldum. Sizin sadakalarınızın bana verilmesini emretti" dedim.
(Bu hadîse) İbn el-AIa (şu sözleri) ilave etti;
"İbn İdris, Beyade'nin Züreyk oğullarından bîr kol olduğunu söyledi."[229]

Açıklama

Zihar bir kimsenin kendi zevcesini veya onun boynunu veya yarı, üçte bir gibi vücudundan bir kısmı kendisine nikâhı ebediyyen haram olan bir kadına veya onun bakılması caiz olmayan bir organına benzetmek demektir. Böyle bir benzetme yapan şahsa "müzahir", kendisine benzetilen kadına da "müzaherun bina" denilir. "Sen bana veya bence anamın arkası gibisin", "ben sana müzahirim", "ben sana zihar ettim" "senin başın" veya "yarım tarafın validemin arkası gibidir" sözlerini sarf etmek gibi. "Senin elin veya ayağın annemin sırtı gibidir" sözleriyle ise, zihar vücuda gelmez.[230]

Bu şekilde yeminin hükmü, erkek keffâret vermedikçe karısının kendisine haram olmasıdır. Keffâret vermedikçe karısını öpemez, okşayamaz ve onunla münâsebette bulunamaz. Zihar halinde nikah devam eder.
Ziharın keffâreti ise, bir köle azad etmek, gücü yetmiyorsa aralıksız altmış gün oruç tutmak, ona da gücü yetmiyorsa, sabahlı akşamlı altmış fakiri doyurmaktır.[231]

Bazı Hükümler

1. Muvakkat ziharlar da mutlak ziharlar gibi ebedıdır. Erkek keffaretını ödemedikçe karısına yaklaşamaz. Çünkü bu hadisin zahirinden anlaşılan budur.
İmam Şafiî'ye göre geçici bir süre için yapılan zihar, zihar hükmünde değildir. Hanefi ulemasıyla, cumhur-u ulemaya göre ise, muvakkat zihar yapan bir kimse, o süre içerisinde karısına yaklaşırsa keffaretini ödemesi gerekir. Sürenin bitiminden sonra yaklaşmasından dolayı hiçbir şey ödemesi gerekmez, tbn Ebi Leylâ'ya göre süre bittikten sonra o kimsenin kesinlikle keffâret ödemesi gerekir. Yeminine riayet etmiş olması onu bu keffaretten kurtaramaz.
2. Zekatın tamamını zekat verilmesi gereken sekiz sınıftan herhangi birine vermek caizdir.
3. Tamamen işe yaramaz bir hale gelmiş olmamak şartıyla körlük, topallık yaşça küçük olmak bir eliyle bir ayağın çaprazlama kesikliği, bağırınca duymaya engel olmayan sağırlık gibi kusurları olan köleleri.azat etmek zihar keffâreti için yeterlidir. Bunda bütün ulema ittifak etmişlerdir. Hanefi ulemasına göre katil keffâretinin dışındaki keffâretler için kâfir köleleri azat etmek de caizdir. Diğer üç mezhebin imamları ile cumhura göre ise, zihar için azat edilecek kölenin mü'min olması gerekir. Hanefi uleması bu mevzuda hüküm verirken bu mevzudaki delillerin mutlak oluşundan hareket etmiş, diğer ulema ise, katil keffâreti ile ilgili âyetteki kaydın zihar keffâretiyle ilgili âyeti de kayıtlaması gerektiği noktasından hareket etmiştir.[232]
4. Zihar yapan kimse köle azâd etmeye ve oruç tutmaya gücü yetmezse o zaman altmış fakirin herbirine bir sa' (3300 küsur gr.) hurma, arpa, kuru üzüm verebileceği gibi yarım sa' buğday da verebilir. Bunların kıymetini vermesi de caizdir. Hanefi ulemasına göre sabahlı akşamlı altmış fakiri doyurmak da zihar keffâreti için yeterlidir. Fakat altmış günde bir fakire verilmesi gereken ikişer öğünlük yemekleri veya bunların değerini bir günde bir fakire verivermek keffâreti ödemez. Çünkü bu şekilde ödenen keffâret, bir günlük keffâret yerine geçer. Zihar keffâreti için bir fakiri ibaha veya temlik suretiyle 60 gün doyurmak icab eder. Çünkü burada önemli olan bir fakirin ihtiyacını karşılamaktır, fakirin ihtiyacı ise her-gün değişebilir.
İmam Malik ile Şafiî'ye göre ise bir memlekette yetişen gıda maddelerinden en çok hangisi yetişirse o maddeden bir müdd (yaklaşık 1100 gr.) verilir. Delilleri ise, şu hadis-i şeriftir: "Altmış yoksulun yedirilmesi için şu arak (onbeş veya onaltı sa'lık zenbil)i ona ver"[233] İmam Ahmed'e göre zihar yapan bir kimsenin keffâret olarak altmış fakirden her birine bir müd buğday veya yarım sa' hurma ya da arpa verilmesi gerekir. Delili ise şu hadis-i şeriftir: "Beyâze oğullarından bir kadın yarım vesk arpa getirdi de Peygamber (s.a.) zihar yapan kimseye işte bunu (fakire) yedir. Çünkü iki müdlük arpa bir müdlük buğdayın yerini tutar buyurdu.[234]
5. Zihar keffâreti âciz durumda olan kimseden tamamen düşmez. Onu köle azad ederek ödeyemeyen kimse iki ay oruç tutarak, ona da gücü yetmezse altmış fakiri geceli gündüzlü doyurarak öder. Mezheb imamlarının görüşü bu olduğu gibi ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.[235]

2214. ...Huveyle bint Mâlik b. Sa'lebe'den; demiştir ki: Kocam Evs b. es-Sâmit bana zihar uygulamıştı. Ben de Rasûlullah (s.a.)'a varıp (ondan) yakındım. Rasûlullah (s.a.);
"Allah'tan kork, o senin amcanın oğludur" diyerek onun hakkında benimle tartışıyordu. (Bu tartışmaya) devam ettim, nihayet benim hakkımda Kur'an(dan) "Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti"[236] (ayeti kerimesinden itibaren zihar için) farz (kılman keffâreti açıklayan kı-sım)a kadar (olan âyetler) nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"(O halde kocan) bir köle azad eder" buyurdu. (Huveyle de);
O, (köle azl edecek gücü kendisinde) bulamaz, dedi. (Rasûl-i Ekrem de);
"(Öyleyse) Peşi peşine iki ay oruç tutar," buyurdu (Huveyle);
-Ya Rasûlallah o yaşlı bir kimsedir. Onda oruç (tutacak bir güç) yoktur diye cevap verdi. (Rasûl-i Ekrem de);
"Öyleyse altmış yoksulu doyursun" buyurdu. (Huveyle de);
Onun yanında (zihar keffâretine yetecek kadar) dağıtabileceği (bir mal) yoktur. (Daha sonra Huveyle şunları) rivayet etti; Hemen o anda (Rasûlü Ekremin emriyle) bir arak hurma getirildi. Bende;
Bir arakla ona ben de yardım edebilirim, dedim.
Aferin sana git o iki arak (hurmay)ı onun adına altmış yoksula yedir ve amcanın oğluna dön," buyurdu.
(Bu hadisi nakleden râvilerden Yahya b. Âdem); Arak altmış sa'dır, dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: "bu meselede benim görüşüm (şudur) Huveyle (kocasının) iznini almadan onun keffâretini ödemiştir. (Huveyle'nin kocası olan) bu (kimse) Ubâde b. es-Sâmit'in erkek kardeşidir."[237]

Açıklama

Hz. Huveyle kocasını şikâyet etmek üzere Rasûl-i Ekrem in yanına gittiği zaman orada inen ayet-i kerimelerin mealleri şöyledir: "Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sîzin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, görendir. Sizden kadınlarına zihar edenler, bilmelidirler ki o kadınlar, onların anaları değillerdir. Onlann analan, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar çirkin ve yalan olan bir söz söylüyorlar.

(Geçmişte böyle birşey yapmış olanları ve tevbe edenleri Allah affeder) şüphesiz Allah affedici, bağışlayıcıdır. Kadınlarına zihar edip sonra söylediklerinden dönenler kanlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar. Size öğütlenen (hüküm) budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır. Buna imkân bulamayan temaslarından önce aralıksız olarak iki ay oruç tutsun buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyursun. Bu (açıklama) Allah'a ve Rasulüne inanmanız içindir. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, (bunları kabul etmeyen) kâfirler için acı bir azab vardır."[238]
Bu hadis-i şerifte karısına ziharda bulunup da azat edecek bir köle bulamayan bir kimsenin keffâret olarak aralıksız olarak iki ay oruç tutması gerektiği ifade bu vurulmak tadır. Binaenaleyh bu durumda olan bir kimsenin aralıksız olarak tuttuğu bu oruçlar iki ayı bulmadan Ramazan ayı girecek olursa, Ramazan ayından sonra yeniden aralıksız olarak altmış gün oruç tutması gerekir. Çünkü sıhhati yerinde ve mukim olan bir kimsenin Ramazan ayında tuttuğu oruç hangi niyyetle tutulursa tutulsun Ramazan orucundan sayılır. Fakat hasta ya da yolcu.olan bir kimsenin imam Ebu Hanife'ye göre başka bir farz veya vâcib oruç tutması caizdir. İmam Malik ile İmam Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise, Ramazan ayında yolcularla hastaların tuttuğu oruçlar da hangi niyyetle tutulursa tutulsun yine de Ramazan orucundan sayılırlar. Binaenaleyh Ramazan'da keffâret orucu tutulamaz. Araya oruç tutmak yasak olan bir günün girmesi de aralıksız olma şartını ihlâl edeceğinden keffâret orucunun edasına engel teşkil eder zihar yapan bir kimse eğer iki aylık orucu devam ederken unutarak veya kasden zihar yaptığı hanımıyla cinsi münâsebette bulunursa, imam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre orucuna yeniden başlar. İmam Ebu Yusuf'a göre ise, geceleyin hanımıyla münasebette bulunması keffâret orucunun edasına engel teşkil etmediği gibi gündüzün unutarak münâsebette bulunması da bir engel teşkil etmez. Zihar yapan kimsenin orucuna ara vermesi halinde altmış gün oruç tutmak üzere yeniden oruca başlaması gerektiği görüşünde üçü de ittifak etmişlerdir. "Bir arak hurma 2216 numaralı hadiste ifade edildiği gibi Ebu Seleme'ye göre 15'sa'dır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerîfte beyan edildiği üzere Yahya b. Adem'e göre "bir arak" altmış sa'dır. Fakat Yahya'nın bu rivayeti münkerdir. Ebu Seleme'den gelen münker bir rivayete göre de bir arak 30 sa'dır.[239] Bunlar içerisinde en sahih rivayet bir arakm 15 sa olduğunu ifade eden rivayettir. Bilindiği gibi kesirlere bakılmazsa bir ırak.sa'ı 1040 örfî dirhem o da 3,333 kg. ve 1040 şer'î dirhem 2,917 kg. eder.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvud Hz. Huveyle'nin kocasının zihar keffâretini ondan habersiz olarak ödediğini ifâde ediyorsa da diğer rivayetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Huveyle'nin bu keffârete yardımcı olmak istediğini söylediği sırada kocasının da orada bulunması Hz. Huveyle'nin bu keffâreti kocasının izniyle ödediğini ortaya koymaktadır.[240]

2215. ...(Önceki hadisin) bir benzeri de İbn İshak'dan aynı senedle rivayet olunmuştur. Ancak Muhammed b. Seleme (bu hadisi îbn İshak'tan rivayet ederken) "Bir arak otuz sa'a denk bir zenbildir" dedi.[241]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis (önceki) Yahya b. Âdem hadisinden daha sahihtir.[242]

Açıklama

Bu hadisin önceki hadisten daha sahih olması "arak" kelimesinin tefsiri yönündendir. Çünkü eğer bir önceki hadiste Yahya b. Adem'in dediği gibi bir arak altmış sa' olsaydı o zaman Hz. Evs'e keffâreti ödemesi için karısı yardım etme lüzumunu hissetmezdi. Bu bakımdan Musannif Ebû Dâvud, bu hadisteki arak hakkındaki tefsirin bir önceki tefsirden daha makul olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Davud'un bu sözü, en doğru tefsirin bu tefsir olduğu manasına gelmez. Sadece "iki zayıf tefsirden en makul olanı" mânâsına gelir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında bu mevzudaki tefsirler içerisinde en doğru olanı bir arakın onbeş sa' olduğunu ifâde eden tefsirdir. Nitekim 2216 numaralı hadis bunu ifade ettiği gibi Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de bir arak 15 sa' olarak tefsir edilmektedir.[243]

2216. ...Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan; demiştir ki; "Bir arak' onbeş sa'ı (içine) alan bir zenbildir."[244]

Açıklama

Bu eseri musannif Ebû Davud'un senediyle Beyhakî de rivayet etmiştir. Tirmizî ise bu hadisi şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir. "Ebu Seleme ve Muhammed b. Abdurrahman (r.a.)'dan rivayet edilmiştir; Beyâdâ oğullarından Selmân b. Sahr-el-Ensarî Ramazan ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine annesinin sırtı gibi kılmış (karısına zihar yapmış) idi ve Ramazanın yarısı geçince de geceleyin ona yaklaştı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'e gelerek durumu anlattı. Rasul-i Ekrem; "bir köle azâd et" buyurdu, Selmân; "Elim ona ermez" dedi. "O halde aralıksız olarak iki ay oruç tut", buyurdu. "Gücüm yetmez" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Ferve b. Amr'a (hitaben) "altmış yoksulun yedirilmesi için şu arak (onbeş veya on altı sa'lık zenbil)i ona ver" buyurdu.[245] Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiş ve bir ara-kın onbeş sa' ettiğini ifâde eden açıklamayı da Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet etmiştir.
Aslında zihar yapan bir kimsenin keffâret olarak bir arak hurma tasadduk etmesi gerektiğinde ihtilâf yoktur. İhtilâf mevzuu olan zihar keffâreti için tasadduk edilecek hurmanın hangi hacimdeki arak ile verileceğin-dendir. Çünkü büyük, orta ve küçük çapta olmak üzere üç ayrı çap ve hacimde arak vardır. Bu mevzudaki hadislerin her birini diğerine tercih etmek mümkün olmadığından muzdaribdirler. Tirmizî'nin beyânına göre zihar keffâreti mevzuunda ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir.[246]

2217. ...Şu (bir önceki) hadis Süleyman b. Yesâr'dan da rivayet olunmuştur. (Süleyman b. Yesar'ın bu hadisi kendisinden rivayet ettiği Seleme b. Sahrin) dedi(ğine göre); Rasûlullah (s.a.)'e onbeş sa'a yakın bir hurma getirilmiş (Rasul-i Ekrem de) o hurmayı

"Bunu dağıt" diye ona vermiş. (Seleme b. Sahr da);
Ya Rasulallah, benden ve ailemden daha fakır birine mi? (vereyim) cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'de;
"Onu ailenle beraber ye!" buyurmuştur.[247]

Açıklama

2213 numaralı hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem'in Seleme b. Sahr'a keffâret için gerekli hurmayı te'min etmek üzere Züreyk oğullarının zekâtını toplayan me'mura gidip topladığı zekâtları ondan almasını ve o zekâtlarla keffâretini ödeyip kalanı da ailesiyle birlikte yemesini tavsiye ettiği ifâde edilirken mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem'e onbeş sa' kadar bir hurma getirildiğinden ve Seleme b. Sahr'a bunu fakirlere dağıtmasını emredince Seleme'nin Medine'de kendisinden ve ailesinden daha fakir bir kimsenin bulunmadığını söylemesi üzerine "öyleyse bunu ailenle birlikte ye" buyurmasından bahsedilmesi iki hadis arasında bir çelişki olduğu manasına gelmez. Çünkü önce sözü geçen hurma Rasûl-i Ekrem'e gelmiş, Rasûl-i Ekrem de Hz. Seleme'ye bunu dağıtmasını emredince onun cevabından Hz. Seleme'nin Medine'nin en fakiri olduğunu anlamış, bunun üzerine de onu Züreyk oğullarından toplanan zekâtları alıp dağıtmak ve kalanım da ailesiyle birlikte yemek üzere Züreyk oğullarının zekât memuruna göndermiştir.[248]

2218. ...Ubâde b. Sâmit'in kardeşi Evs'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.), kendisine altmış fakire yedirmek (üzere) on beş sa' arpa vermiştir.[249]
Ebû Dâvud dedi ki: (Bu hadisi Evs'den aldığını söyleyen) Ata (aslında) Evs(in devrin) 'e yetişmemiştir. (Çünkü) Evs Bedı halkın-dandır, ölümü (Ata'nm dünyaya gelmesinden) öncedir. (Dolayısıyla) bu hadis mürseVdir. (Muttasıl bir senedle rivayet edildiği bilinmemektedir) Onü ancak Evzâî- Ata- Evs yoluyla (mürsel olarak) rivayet etmişlerdir.[250]

Açıklama

2214 numaralı hadis-i şerifte Rasüi-İ Ekrem'in Hz. Evs'e 60 sa', 2215 numaralı hadiste ise, 30 sa' hurma verdiği ifade edilirken bu hadis-i şerifte onbeş sa' arpa verdiğinden bahsetmesi bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü sözü geçen hadis-i şeriflerde anlatılan hadiselerin ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiş, ayrı ayrı olaylar olması mümkündür. Bu ihtimâle yer olmadığı düşünülse bile mevzumuzu teşkil eden hadis mürsel denilen zayıf hadislerden olduğu için Rasûl-i Ekrem'in Hz. Evs'e hurma verdiğini ifade eden hadis-i şerifler buna tercih edilirler. Böylece çelişki meselesi ortadan kalkmış olur.[251]

2219. ...Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre, Cemile (ismiyle de anılan Huveyle bint Mâlik) Evs b. es-Sâmit'in nikahı altında idi. (Evs) kendisinde cinnet bulunan bir adamdı. Cinneti arttığı zaman karısına zihar yapardı. Bunun üzerine noksan sıfatlardan münezzeh olan yüce Allah onun hakkında zihar keffâreti (âyet-i kerimesini) indirdi.[252]

Açıklama

Hattâbi'nin beyânına göre Hz. Evs b. es-Sâmit'in cinnetinden maksat, delilik manasına gelen bir cinnet değil, kadınlara karşı taşıdığı cinnet derecesindeki şehvetidir. Çünkü o delilik alâmetleri gösteren bir mecnun olsaydı hakkında keffâret âyeti nazil olmazdı. Bazıları İbn Sa'd'ın Tabakat'ında geçen "Onun bazan ayık hâlinde iken karısına kızarak gerçek manada delilik alemetleri gösteren bir mecnun olduğunu söylemişlerdir. Fakat birinci görüş daha kuvvetlidir. Nitekim 2213 numaralı hadis-i şernifde birinci görüşü desteklemektedir. Hz. Evs hakkında nazil olan zihar keffâretiyle ilgili âyet-i kerimeler şu mealdedirler: "Kadınlarına zihar edip, sonra söylediklerinden dönenler, kanlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyetine kavuştursunlar. Size öğütlenen hüküm budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır. Buna imkân bulamayan(lar) temaslarından önce aralıksız olarak iki ay oruç tutsunlar), buna da gücü yermeyen altmış fakiri doyursun."[253]

2220. ...(Bir önceki hadisin) bir benzeri de Aişe (r.anha)dan rivayet olunmuştur.[254]

Açıklama

Hz. Âişe'den rivayet edilen bu hadisin metni şu meâldedir: "Cemile, Evs b. es-Samit'in hanımı idi. Evs ise kendisinde cinnet bulunan bir adamdı. Cinneti şiddetlendiği zaman karısına zihar yapardı. Bunun üzerine Allah teâla Evs hakkında zihar keffâreti âyetini indirdi. Hâkim bu hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.[255]

2221. ...îkrime'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına zihar yapmış, Keffâret(ini) vermeden onunla cinsi münâsebette bulunmuş. Peşinden Nebî (s.a.)'e gelip bunu anlatmış. (Hz. Peygamber de);
"Seni (bu) yaptığın işe iten (sebeb) nedir?" diye sormuş, (o sahâbî de):
Ay (ışığın)da inciklerini görmemdir, diye cevap vermiş. (Rasûl-i Ekrem de):
"Öyleyse keffâretini ödeyinceye kadar ondan uzaklaş." buyurmuştur.[256]

Açıklama

Zihar bir yemin çeşididir. Kocanın karısını, annesi, kayınvalidesi, kız kardeşi gibi kendisiyle evlenmesi ebeddiy-yen haram olan bir kadının bakılması caiz olmayan yerine benzeterek ona yaklaşmamaya yemin etmesidir. Kelime "sırt" manasına gelen "zahr"dan türemiştir. Câhiliyye arapları, zihar yapan kimsenin karısının kendi annesi durumuna geleceğine inandıkları için artık o kadının boşanmış olduğuna hükmederlerdi. İslam dini araplar arasında yaygın olan bu eski geleneğin yanlış bir zandan ibaret olduğunu, bir sözle icadının, kocasının anası olamayacağını bildirdi. Ancak bu sözü söyleyen kimse bir günah işlemiş olacağından fakirlerin lehine olmak üzere bir keffâret cezası koydu. Bu hadis-i şerif, muttasıl hadislerle desteklenen mürsel bir hadistir.[257]

Bazı Hükümler

1. Zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemeden karısıyla cinsi münasebette bulunması haramdır. Bunda bütün ulema ittifak etmiştir.
2. Zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemesi üzerine farzdır. Keffâreti ödemeden önce zihar yaptığı kadınla cinsi münâsebette bulunması o kimseden keffâreti düşürmez.
3. Zihar yapan bir kimse zihar keffâretini yapmadan önce karısına yaklaşırsa, ona ikinci bir keffâret lâzım gelmez. Sadece zihardan dolayı üzerine borç olan keffâreti ödemekle yetinir. Dört mezhep imamı da dahil olmak üzere cumhurun görüşü budur.
Nitekim Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de, bu görüşü te'yid etmektedir: "Keffâretini ödemeden cinsi münasebette bulunan müzahir (zihar yapan kimse) hakkında Rasûlullah; "bir keffâret" buyurdu."[258]
Tirmizî rivayet etmiş olduğu bu hadis-i şerif hakkında şunları söylüyor; "Bu hadis garibdir. İlim adamlarının çocuğunun ameli bu hadis üzeredir. Süfyân es-Sevrî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşü budur. Bazı ilim adamları da, "keffâretini vermeden önce karısına yaklaşan müzahir üzerine iki keffâret lâzım gelir" diyorlar. Abdurrahman b. Mehdi'-nin kavli de budur."[259]
Zihar yapan kimsenin, keffâretini ödemeden önce öpüp okşamak şehvetle fercine bakmak gibi cinsî münasebete davet eden hareketlerde bulunmasının caiz olup olmaması meselesinde ulema ihtilaflıdır. Hanefî uleması ile cumhura göre bu gibi fiiller de aynen cinsi münâsebet hükmündedir. Delilleri ise, "kadınlarına zihar yapıp da sonra söylediklerinden dönenler, hanımlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar. Size öğütlenen (hüküm) budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır"[260] âyet-i kerimesidir. Çünkü âyet-i kerimede geçen "temas etme" kelimesinin kapsamı içerisine öpmek okşamak gibi cinsi münâsebete teşvik eden hareketler de girmektedir. Âyette geçen temas! kelimesini mecazî olarak cinsî münâsebet manasına hamletmeye gerek olmadığı gibi şehvetsiz dokunmanın, âyetin şümûlu dışında kaldığına dair icma da, temas kelimesinin mecazî olarak cinsî münâsebet mânâsına hamlini gerektirmez.
îmam Sevrî'ye ve imam Şafiî'nin bir kavline göre ise, müzahire keffâretten önce haram olan sadece cinsi münâsebette bulunmaktır. Cinsî münâsebete davet eden öpmek ve okşamak gibi fiiller haram değildir.[261]

2222. ...İkrime'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına zihar yapmış kısa bir süre sonra da ay(ışığın)da onun inciğinin pırıltısını görünce (dayanamayıp) onunla cinsi münâsebette bulunmuş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'e gelmiş (Hz. Peygamber de) ona keffâret ödemesini emretmiştir.[262]

2223. ...(Önceki hadisin) bir benzeri de İbn Abbas'dan (naklen) Peygamber (s.a.)'den rivayet olunmuştur (ancak îsmail b. Uleyye bu hadisi naklederken) "incik"den ^bahsetmemiştir.[263]

2224. ...Daha önce geçen (2222 numaralı) Süfyan hadisinin bir benzerini de İkrime Peygamber (s.a.)'den naklen rivayet etmiştir.[264]

2225. ...Ebû Dâvud dedi ki, Muhammed b. İsa'yı bu hadisi rivayet ederken işittim. Diyordu ki: el-Mu'temir; "ben el-Hakem b. Eban'ı şu (bir önceki) hadisi naklederken işittim (fakat Eban bu hadisi naklederken) îbn Abbas'ı anmadı. (Sadece İkrime'den demekle yetindi,)"[265] dedi.
Ebû Dâvud dedi ki: "Bana Huseyn b. Hur ey s yazarak {şunları) söyledi: "Fazl b. Musa bana Ma'mer -el-Hakem b. Eban· İkrime-îbn Abbas senediyle Peygamber (s. a.)'den (naklen bir önceki hadisin) mânâsını nakletti"[266]

Açıklama

Bu hadisi Nesaî şu mânâya gelen sözlerle rivayet etmiştir: "Bir adam Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:
Ey Allahın Peygamberi, o karısına zihar yaptı. Sonra da üzerine düşeni yapmadan (keffâretini ödemeden) onunla münâsebette bulundu, durumu ne olacak? diye sordu. Rasûlullah (s.a.):
"Zihar yapmana sebeb neydi?" diye sordu o adam:
Ey Allah'ın Nebisi, ay ışığında onun bacağının beyazlığını gördüm, dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.):
"Üzerine düşeni yapmadıkça karından uzak dur!" buyurdu.
Görüldüğü üzere musannif Ebû Dâvud burada 2221 numaralı hadisin rivayet edildiği yolların tümünü göstermiştir. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki 2222-2225 numaralı hadisler mürsel 2225 numaralı hadisin sonuna ilâve edilen talik de muttasıl

senetle rivayet edilmiştir. Musannifin bütün bu senetlerden maksadı 2221 numaralı hadisin mürsel olduğunu ispatlamaktır. Nitekim Nesaî de sözü geçen hadisin mürsel olduğu görüşünü tercih etmektedir.[267]

Bazı Hükümler

1. Karısına "sen bana annemin sırtı gibisin" diyen bir kimse, karısına zihar yapmış olur. Bunda icma' vardır.
Aynı şekilde eşinin başı, teni ve eli gibi organlarını kendi annesinin bu organlarına benzeten kimse de karısına zihar yapmış olur. İmam Mâlik ile Şafîî de bu görüştedirler. Bu görüş imam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Hanefi ulemâsı da bu görüşte olmakla beraber ziharın vaki olması için benzetilen organların bakılması haram; kılınan organlar olmasını şart koşarak bu görüşten ayrılmaktadır. Binaenaleyh bir kimse karısının bakılması haram olmayan organlarını kendi annesinin haram olmayan organlarına benzetmesiyle zihar yapmış olmaz. Ayrıca zevcesinin birinin herhangi bir organım diğer hanımının herhangi bir organına benzetmekle de zihar yapmış sayılamayacağı gibi karısının saçını annesinin saçına, tırnağını tırnağına, dişini dişine benzeten kimse de zihar yapmış sayılmaz. Çünkü bunlar anneden hiç ayrılmayan sabit bir organ değildir ki bunlara izafe edilen talak ve zihar geçerli olsun. Tükrük, kan ve ter de bu hükümdedir. Ulemanın ekserisine göre bir kimsenin karısını annesine benzetmesiyle büyük annesine, halasına ve teyzesine benzetmesi arasında bir fark yoktur, el-Hasen ile Ata, en-Nehaî, ez-Zuhrî el-Evzaî, Mâlik, İshak, Hanefi uleması ve yeni mezhebinde imam Şafîî de bu görüştedirler. İmam Şafîî'nin eski mezhebine göre ise, zihar ancak bir kimsenin karısını annesine ya da büyük annesine benzetmesiyle olur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de zihar zevcenin anneye benzetilmesine tahsis edilmiştir. Büyük anne de anne gibidir.
Aksi görüşte olan cumhuru ulema ise, imam Şafîî'nin bu görüşüne şöyle cevap vermişlerdir:
"Kur'an-ı Kerimde nikahı haram kılınan akrabalar anne gibi haram sayıldığına göre, müsahere ve süt yoluyla ebediyyen haram olan kadınların da anne hükmünde olması gerekir. Binaenaleyh hanımın annesi kızı, süt anne, süt kızkardeş, üvey anneler ve gelinler de zihar mevzusunda anne gibidirler."
Hanbeli ulemasından İbn Kudâme'de bu mevzuda şunları söylüyor: Eğer bir kimse "sen bana annem gibisin", ya da "anneme benzersin" diyerek bu sözüyle zihara niyyet etse, bu kimse bu sözüyle ulemanın ekseriyetine göre zihar yapmış sayılır. Hanefî ulemasıyla, imam Şafîî ve İshak bu görüştedirler. Fakat o kimse bu sözü hanımına duyduğu saygıyı ifade etmek için söylemişse veya bu sözüyle hanımını yaş ya da sıfat bakımından annesine benzetmek istemişse o kimse bu sözüyle hanımına zihar yapmış olmaz. Ancak söz konusu kimsenin bu sözüyle neyi kastettiği meselesinde adamın kendi açıklaması muteberdir. Başkasının yapacağı yoruma itibar edilmez. Fakat bu sözü hiçbir şeye niyet etmeden mutlak olarak söyleyecek olursa, o zaman bu kimse imam Malik ile Muhammed'e göre zihar yapmış olur. Bu sözü başka mânâda kullandığını iddia edemez, ederse de iddiasına itibar edilmez. îbn Ebî Musa'nın beyanına göre bu mevzuda iki görüş vardır; bu iki görüşten kuvvetli olanı, "Sen bana annem gibisin" sözünün zihar niyyetiyle söylenmediği takdirde bu sözle zihar vaki olmayacağı görüşüdür. Bu söz niyyetsiz olarak söylendiği takdirde de zihar vâki olacağı görüşü ise zayıftır. İmam Ebu Hanife ile İmam Şafîî'de kuvvetli olan birinci görüşü savunmuşlardır. Çünkü "sen bana annem gibisin" sözü, zihardan ve talaktan daha ziyâde saygı ve hürmet ifade eder. Bu bakımdan kinayeli sözlerde olduğu gibi bu sözü söyleyen kimse de bu sözle zihara niyyet etmedikçe zihar vaki olmaz. Bazılarına göre ise, bu sözle zihar vaki olur. Çünkü bu adam karısını her bakımdan kendi annesine benzetmiştir. Bu genel bir benzetme olduğu için aynı zamanda hanımının sırtını annesinin sırtına benzetmek mânâsını da içine almaktadır. Dolayısıyla bu sözü söyleyen bir kimse karısının sırtını annesinin sırtına benzeterek zihar yapan bir kimse gibidir.
îbn Ebu Musa sözlerine şöyle devam ediyor: Bence mezhebin' kıyas usulüne göre bu sözün zihar yapmak için söylendiğine dair bir karine bulunmadıkça zihar sayılmaması gerekir. Ancak münakaşa ya da talak müzakeresi halinde iken bu söz söylenmişse, münakaşa ve müzakere hali bu sözün zihar maksadıyla söylendiğine dair bir karine teşkil edeceğinden bu sözle zihar vâki olur. Böyle bir karinenin bulunmaması halinde bu sözün zihar için söylendiğine hükmedilemez. Çünkü bu söz zihar için söylenmiş olabileceği gibi saygı için de söylenmiş olabilir. Zihar niyyetiyle karısına "sen bana haramsın," diyen bir kimse ise, karısına zihar yapmış olur.
Genellikle ulema bu görüşte olduğu gibi imam Ebû Hanife ile Şafîî de bu görüştedirler.
Hiç bir niyyeti olmadan karısına "sen bana haramsın" diyen bir kimsenin durumu hakkında ise, iki rivayet vardır; Birinci rivayete göre bu sözle zihar vâki olur. İmam Ahmed'in görüşü de budur. Diğer bir rivayete göre de bu sözle zihar vâki olmaz. Ahmed'den bir rivayete göre ise, bir kimsenin karısını kendisine haram kümasıyla zihar değil, yemin vaki olur. Hz. İbn Abbas'a göre şu âyet-i kerimeler bir kimsenin mutlak olarak karısını kendisine haram kılmasının yemin manasına geldiğini ifâde etmektedirler:
"Ey Peygamber, eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah size yeminlerinizi (keffâretle) çözmeyi meşru kılmıştır. Allah sizin sahibinizdir O (size uygun olanı bilendir (herşeyi) hikmetle yönetendir."[268] Ulemanın ekserisine göre zihara niyyet edilmeden söylenen "sen bana haramsın" gibi tahrirn ifâde eden sözlerle zihar vaki olmaz. İmam Mâlik ile Ebu Hanife ve Şafîî'nin görüşü budur.
Eğer bir adanı karısına "sen bana annemin sırtı gibi haramsın" dese bu söz zihar için kullanılan sarih bir söz olduğundan zihar vaki olur. Başka bir mânâya çekilemez. Bu sözle talaka bile niyyet etse yine zihar vaki olur. Eğer "sen bana haramhkta annemin sırtı gibisin" diyecek olursa, yine aynı şekilde zihar vaki olur. İmam Ebu Hanife bu görüşte oiduğü gibi İmam Şafîî'nin bu mevzudaki iki kavlinden biri de budur. İmam Şafîî'nin diğer kavline göre ise, eğer kişi bu sözüyle zihara değil de talaka niyyet ederse talak vâki olur. İmam Muhammed'le imam Ebu Yûsuf da bu görüştedirler.[269]
2. Karısına zihar yapan bir kimsenin kefaretini ödemeden karısına yaklaşması haramdır. Zihar keffâretini köle azad ederek ya da oruç tutarak ödeyecek olan kimsenin keffâretini ödemeden önce hanımıyla cinsî münasebette bulunmasının haram

olduğunda ulema ittifak etmiştir. Delilleri ise "...kanlarıyla temasdan önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar... Buna imkânı bulamayanlar, temaslarından önce aralıksız olarak ikiay oruç tutsunlar..."[270] âyet-i kerimeleridir. Fakat zihar keffâretini fidye vererek ödeyecek olanların fidye vermeden önce hanımıyla cinsi münâsebette bulunmasının caiz olup olmadığı mevzuunda ise ulema arasında ihtilâf vardır. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre keffâretini fidye yoluyla ödemek durumunda olan kimselerin de keffâretini ödemeden hanımıyla cinsi münâsebette bulunması haramdır. Hanefi ulemasıyla Ata, ez-Zuhrî ve Şafiî bu görüştedirler. Ebu Sevr'e göre ise keffâretini bu şekilde ödemek durumunda olan bir kimsenin onu ödemeden önce karısıyla cinsi münasebette bulunması caizdir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Fakat keffâreti hangi yolla ödeyecek olursa olsun zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemeden hanımına yaklaşmasının caiz olmadığı görüşünün daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, "Allah'ın sana emrettiği (zihar keffâreti)ni ödemedikçe kadına yaklaşma!"[271] hadisi de bu görüşü te'yid etmektedir. Keffâreti ödemeden önce onu öpüp okşamanın ya da cimaya davet eden benzeri fiillerde bulunmanın caiz olup olmaması meselesi 2221 numaralı hadis-i şerifin. şerhinde geçmiştir.
Hanefi ulemasıyla imam Şafiî, Ahmed ve cumhura göre bir kimsenin câriyesiyle, ümmü veledine (kendisinden çocuk dünyaya getiren cariyesine) yapmış olduğu zihar sahih değildir. Delilleri ise "sizden kadınlarına zihar edenler..."[272] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerimede zihar sadece nikahlı hanımlara tahsis edilmekle nikahlı olmayan câriye ve üi»jnü veledler ziharın sınırı dışında bırakılmak istenmiştir. İmam Sevri ile Ma-lik'e göre ise, câriyesiyle ümmü veledine zihar yapan kimsenin zihan da sahihdir ve keffâretini ödemesi icabeder. Delilleri ise, "Ey Peygamber, eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah size yeminlerinizi (keffâretle) çözmeyi meşru kılmıştır..."[273] âyetidir. Bu görüşte olan ulemaya göre bu âyet-i kerimeler Rasûl-i Ekrem'in cariyelere de zihar yapmanın sahih olacağını ifâde eder.
3. Zihar keffâreti için gücü yeten kimselerin önce köle azat etmesi gerekir. Buna gücü yetmeyenlerin iki ay aralıksız oruç tutmaları, ona da gücü yetmeyenlerin ise fidye ödemeleri gerekir. Bu sırada değiştirilemez.
Hanefi ulemasına göre mü'min kölenin azad edilmesi yeterli olduğu gibi kâfir bir kölenin azâd edilmesi de yeterlidir. Kölenin imanlı olması zihar keffâreti için şart değildir, eğer kölenin mü'min olması bir şart olarak aransaydı o zaman Cenab-ı Hak bunu Peygamberlerine açıklardı. Nitekim kati keffâretinde azadedilecek kölenin mü'min olması şart olduğundan bu şartı Peygamberine bildirmiştir. Ancak mürted ile dârülharbde bulunan bir zimmînin hürriyetine kavuşturulması zihar keffâreti için yeterli olamaz.
İmam Mâlik ile Şafiî, İshak ve Hasen el-Basrî'ye göre ise, zihar keffâreti için azâdedilmesi gereken kölenin mü'min olması şarttır. İmam Ahmed'in zahir olan kavli de budur.[274]

17-18. Hul'u (Menfaat Karşılığında Kocanın Karısını Boşaması)

2226. ...Sevbân'dan; demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Zorunluluk olmadan boşanmaya kalkan bir kadına cennet kokusu haramdır" buyurdu"[275]

Açıklama

kelimesi, sözlükte soymak, çekip çıkarmak manalanna gelir. Istılahta ise,, "kadının bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması" demektir. Hul'u kelimesi maddi bağları izâle hususuna kullanıldığı gibi manevî bağların izâlesinde de kullanılır. Meselâ bir elbiseyi soyup çıkarmak için hul'u kelimesi kullanıldığı gibi nikah bağım çözmek için de hul'u kelimesi kullanılır. Eşler aralarındaki yakın ilgiden dolayı birbirlerinin elbisesi mesabesinde bulunduklarından bu manevî elbiseyi üzerlerinden soyup çıkaran dinî muameleye "hulu" adı verilmiştir.
Hul'u eşler birbirleriyle anlaşamadıkları ve her birisi diğeri için çekilmez bir yük haline geldiği zaman onları içinde bulundukları cehennemi hayattan kadını kurtarmak için meşru kılınmıştır. Çünkü erkek böyle bir durumda karısını boşayarak ondan kurtulabilirse de kadının böyle bir şansı her zaman için mevcut değildir. İşte kadına da böyle bir şans vermek için hul'u meşru kılınmıştır. Bu sayede kadın anlaşamadığı kocasından kurtulur. Erkek de ondan alacağı meblağ ile maddî zararını telâfi edip tekrar evlenme imkanını elde eder.
Şurasını da unutmamak gerekir ki hul'u'da eğer geçimsizlik erkekten geliyorsa, kadından bir meblağ alması, kazaen caiz ise de diyâneten helâl değildir. Eğer geçimsizlik kadından geliyor ise kocanın mehir olarak verdiği meblağdan fazlasını alması kazaen caiz ise de diyâneten mekruhtur.[276]
Hul'u, kitap, sünnet icma-i ümmet ile sabittir. Kitaptan delili "...kadınlara vermiş olduğunuz, birşeyi geri almak helâl değildir, meğer ki kan ve koca Allah'ın çizdiği sınırlara (karşılıklı haklara) riâyet edememekten korkarlar. Şayet onlann ilahî sınırlara riâyet edemeyeceklerinden korkar-sanız -zevcenin- kurtulmak için bir şey vermesinden ikisi için de günah yoktur."[277] âyet-i kerimesidir. Sünnetten delili ise, şu hadis-i şeriftir; Sabit b. Kays'ın karısı Rasûlullah (s.a.)'e gelerek şöyle dedi:
Ey Allah'ın Rasûlü, Sabit b. Kays'ın ne dinine ne de huyuna bir-diyeceğim var, fakat müslümanlıkta küfrân-i nimetten (veya küfür derecesinde bir hata işlemekten) çekmiyorum. Rasûlullah (s.a.) sordu:
"Bahçesini geri verecek misin?"
Evet diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) Sabit'e}
"Bahçeyi kabul et ve onu boşa",[278] buyurdu.
Metinde geçen "cennet kokusu haramdır" cümlesi, hul'u talebinde bulunan bir kadının cennet kokusunu duymaktan mahrum kalacağı manasına gelebileceği gibi cennet kokusunu ilk duyan salih mü'minlerden olamayacağı manasına da gelebilir.
Eşler arasında geçimsizlik zuhur ettiği zaman aralarını bulmak üzere iki tarafın akrabasının araya girip onları anlaştırmak

üzere çaba göstermeleri sünnettir, fakat bu çabalar da semeresiz kalırsa, o zaman talak veya hul'u yoluna başvurularak evlilik hayatına son vermeleri caizdir. Nitekim "Eğer (karı kocanın) aralarının açılmasından endişe duyarsanız erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin, bunlar arayı düzeltmek isterlerse, Allah onlann arasını bulur. Çünkü Allah herşe-yi bilendir, haber alandır"[279] buyrulmuştur. Eğer hakemler bu teşebbüslerinde kadın ya da erkekden birinin zulm yaptığını tesbit ederlerse, onun bu zulmüne engel olurlar ve eğer onu zulmünden vazgeçirmenin imkânsız olduğunu görürlerse, buna engel olması için hâkime müracaat ederler. Hâkim vekâletlerini almadıkça onlann nikâhına son veremez. Hasan el-Basrî ile Hanefi uleması, imam Ahmed ve Şafîî bu görüştedirler.[280]

2227. ...Habibe bint Sehl el-Ensâriyye'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Kays b. Şemmâs'ın nikâhlısı imiş. Rasûlullah (s.a.) sabah (namazın)a çıkınca onu alaca karanlıkta kapısının önünde bulmuş ve;
"Kimdir o" demiş, (Habibe de):
Ben Habîbe bint Sehlim, karşılığını vermiş. (Rasûl-i Ekrem);
"Neyin var?" diye sormuş. (Habibe de) kocası hakkında;
Sabit b. Kays ile ben(im evli kalmamıza imkân) yoktur, demiş. Sabit b. Kays gelince Rasûlullah (s.a.) ona;
"Bu habibe bint Setlidir (senin hakkında) Allah'ın söylemesini istediği herşeyi söyledi," buyurmuş. Habibe;
Ey Allah'ın Rasûlü, (mehir olarak) verdiklerinin hepsi yanım-dadır, (dilerse geri verebilirim) demiş. Rasûlullah (s.a.) de, Sabit b. Kayşa;
"(mehir olarak verdiklerini) Ondan (geri) al" buyurmuş. Bunun üzerine Sabit (verdiklerini) ondan almış, Habibe de (kocasından ayrılarak) ailesinin yanında kalmış.[281]

Açıklama

Hul', hal' kelimesinden alınmış soymak anlamında isim yapılmıştır.Mânâ ile isim arasındaki münâsebet, karı ile kocasının birbirlerine manen elbise mesabesinde olmasındandır. Birinin diğerinden ayrılması, elbisenin vücuttan çıkarılmasına benzetilmiştir. Fıkıh dilinde kadının aralarında anlaşacakları mal veya para karşılığında kocasından boşanmasını sağlamasıdır.
Yukarıda verilen tariften de anlaşılacağı üzere Hul' talakın bir nevidir. 'Çünkü boşama bir mal karşılığı olduğu gibi, mal karşılığı olmaksızın da olabilir. Bir bedel ve mal karşılığı olmaksızın yapılan boşamaya talalç denir. Bir ivaz (bedel) karşılığı yapılan boşamaya da hul' denilir. Boşamak bâzan caiz, bazan de mekruh, bazan müstehab gibi değişik hükümler aldığı gibi hul* da böyledir. Eşler arasında şiddetli geçimsizlik çıkması veya birbirine karşı yükümlü bulundukları haklara riâyet etmemeleri gibi haller için hulu' meşru kılınmıştır.[282]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısına mehir olarak verdiği malların tümü karşılığında anlaşarak karısını boşaması caizdir. Ancak bir kimsenin karısını bir bedel karşılığında boşamak durumunda kaldığı zaman talak karşılığında alabileceği malın miktarı üzerinde ulema ihtilaflıdır. Hanefî ulemasına göre eğer geçimsizliğe sebeb olan kadınsa kocanın vereceği talak karşılığında kadından daha önce vermiş olduğu mehirden daha fazla mal alması caizdir. Delilleri ise;
"Eğer erkek ve kadının Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından kor-karsanız o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günâh yoktur"[283] âyeti kerimesiyle "...eğer kendi istekleriyle o nıchrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin"[284] âyet-i kerimesidir. Yine hanefi uleması bu görüşlerine sünnetten bir delil olarak da şu hadis-i şerifi gösterirler;
Ebu Ubeyde'nin kızı Safiye'nin azatlı cariyesi şöyle dedi; "Ben her şeyimi kocama vererek boşandım. Bunu Abdullah b. Ömer hoş karşıladı"[285] Evlâ olan daha önce verilmiş olan mehirden fazlasını almamaktır. Çünkü şu hadis-i şerif bu gerçeği ifâde etmektedir; Bir kadın Peygamber (s.a.)'e gelerek kocasını şikâyet etti. Hz. Peygamber de O'na
"Sen ona vereceği talak karşılığında sana mehir olarak verdiği bahçeyi iade etmeye razı olur musun?" diye sordıu. Kadın;
"Evet daha fazlasını da verebilirim karalığını verdi. Rasûluîlah da
"Fazlasına gelince hayır" buyurdu.[286]
Eğer geçimsizlik erkekten geliyorsa, kadından bir meblağ alması kazaen caiz ise de, diyâneten helâl değildir. Çünkü Allah teâla "...onlardan birine (evvelki eşinize) yüklerle mal vermiş olsanız dahi verdiğinizden hiç birşeyi geri almayın"[287] buyurmuştur. Hanefi ulemasının görüş budur.
İmam Mâlik ile Şafîî ve cumhura göre ise, mehr-i musemmâdan fazla meblağ almakta hiçbir sakınca yoktur. İmam Ahmed'e göre ise, mehr-i musemmâdan fazla meblağ almak mekruhtur. Delili ise biraz önce naklettiğimiz hadiste geçen "fazlasına gelince, hayır"[288] cümlesidir.
2. Hul'u talak değil, feshdir. Çünkü eğer talak olsaydı kadınla hiç cinsî münâsebette bulunulmayan bir temizlik döneminde ve kadının rızası aranılmaksızın sadece erkeğin arzusuyla vaki olurdu. Oysa hul'u'da bu-şartlar aranmaz. İbn Abbas (r.a.) bu görüştedir. Kitabdan delili ise, "boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak ya da güzelce salıvermek (lazım)dır."[289] âyet-i kerimesinden sonra, "Allah'ın sınırlarında durmayacaklarından korkarsanız, o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[290] anlamındaki hulu' âyetinin zikredilmesi bu âyet-i kerimeden sonra da "erkek (üçüncü kez) boşarsa artık bundan sonra kadın bir başka kocaya varmadan kendisine helal olmaz"[291] mealindeki talak âyeti kerimesinin zikredilmesidir. İbn Abbas (r.a.)'a göre eğer huP fesh değil de talak olsaydı, o zaman bu

âyetlere göre talak sayısı dörde çıkardı. Bu ise, Kur'an-ı Kerimin genel mevzuatına aykırıdır.
İmam Ahmedile İshak, Ebu Sevr de bu görüştedirler. Bu görüş imam Şafiî'den de rivayet olunmuştur. Hz. Ali ile Hz. Osman ve İbn Mesud'a göre Hulu' ile bir bâin talak" vâki olur. Hasan el-Basrî ile İbrahim en-Nehaî, İbnu'l-Müseyyeb, Süfyân es· Sevrî, Hanefi ulemâsı, imam Malik, el-Evzâî de bu görüştedirler. İmâm Şafiî'nin iki kavlinden en sahih olanı da budur.
Delilleri ise şu hadiş-i şeriflerdir:
1. "Peygamber (s.a.) hulu'u bir bâin talak kabul etti"[292]
2. Ümmü Bekre hulu' yaparak kocası Abdullah b. Useyd'den ayrılmıştı. Sonra Osman (r.a.) bunu geçerli kıldı ve "bu bir bâin talak sayılır ancak ne çeşit bir ayrılma istediğini kocasına açıkça belirtirse, o belirttiği şekilde ayrılık gerçekleşmiş olur", buyurdu.[293] Daha sonra Ashâb-ı Kiram da Hz. Osman'ın bu görüşü üzerinde icma etmişlerdir.
Hanefi ulemasına göre hulu' nefsi satmaktır. Ve bu hulu' kelimeleriyle yapıldığı zaman kadının kocasına bir meblağ vermesi söz konusu edilmese bile, bir bâin talak sayılır. Herhangi bir meblağı da dile getirerek "talakı satmak" kökünden türeyen kelimelerle yapılan hulu' anlaşması ile de bir bâin talak vâki olur. Bilindiği gibi bâin talak vaki olduktan sonra o kadın artık kocasının hâkimiyetinden kurtulmuştur.
Kadın istemediği takdirde eski kocası bir daha ona dönemez, kadın kocasının yeniden kendisine dönmesine razı olsa bile, hayatlarını birleştirebilmeleri için yeniden nikâh kıymaları ve dolayısıyla mehir tayin etmeleri gerekir.
Metinde geçen "Habibe de ailesinin yanında kaldı" cümlesi, karısını hulu' yoluyla boşayan bir kimsenin ona oturacak bir ev bulmakla mükellef olmadığına delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise, hulu' vaki olduktan sonra erkeğin kadına nafaka temin etme görevi sona erdiği gibi, kadının erkeğe ve erkeğin kadına vâris olmak hakkı da sona erer. Çünkü hulu bâin talaktır. Bâin talakın miras hakkını ortadan kaldırdığında ise ittifak vardır. Ancak kocası iddet süresinde onun mesken ihtiyacını temin etmekle mükelleftir. Çünkü kadına mesken ihtiyacını temin etmek aynı zamanda Allah'ın hakkıdır. Bu hakkı kadından kimse hiçbir zaman alamaz.
Hanefî ulemâsına göre eğer hulu' muamelesi muhâlea babından gelen fiillerle yahut mehrden başka bir meblağ karşılığında icra edilirse, o zaman kadın nikah bağıyla kocasından elde ettiği bütün haklarını kaybeder.
Eğer hulu' bir meblağ karşılığında vaki olmamış ve hulu' kökünden gelen müfâ'ale babından bir fiil kullanılmamışsa, İmam Ebu Hanife (r.a.)'ye göre kadının- nikâh bağıyla kocasından elde ettiği haklarından hiç birisi kaybolmaz. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, bu şekilde vâki olan ayrılmalarda kadının kocasıyla birlikte anlaşarak vazgeçtiği hakları düşer. Bunların dışında hiçbir hakkı düşmez.[294]

2228. ...Aişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre Habibe bint Sehl, Sabit J). Kays'm nikâhı altında iken (sabit bir gün) onu dövmüş ve bir tarafını kırmış. Bunun üzerine (Habibe) sabahleyin onu Peygamber (s.a.)'e şikâyet etmiş. Peygamber (s.a.) de Sabit'i çağırıp:
"Onun mehrinin bir kısmını alarak kendisini boşa" buyurmuş. Bunun üzerine (Sabit);
Bu caiz olur(mu?) ya Rasûlallah! diye sormuş (Rasûl-i Ekrem);
"Evet" cevabım vermiş. (Sabit de);
Ben ona mehir olarak iki bahçe vermiştim ve şu anda bunlar onun elinde bulunuyor demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Onları al da onu boşa" buyurmuş. O da (öyle) yapmıştır.[295]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "Hz. Habibe'nin kocasını Rasûl-i Ekrem'e şikâyetine sebeb olarak kocasının onu dövmesi gösterilirken, Buhârî'nin rivayetinde geçen "Ey Allahm Rasûlu, Sabit b. Kays'ın ne dinine ne de huyuna bir diyeceğim var. Fakat müslümanlıkta küfrân-i nimetten (veya küfür derecesinde bir hata işlemekten) çekmiyorum"[296] cümlesi Hz. Habibe'nin kocasını, kendisini dövdüğünden değil de başka bir sebepten dolayı şikâyet ettiği anlaşılmaktadır. Fakat bu durum iki hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Hz. Habibe'nin kocasını Rasül-i Ekrem'e şikâyeti müteaddit defalar vuku bulmuştur. Zira kocası çok çirkin ve kısa boylu bir adamdı. Bu yüzden Hz. Habîbe ondan ayrılmak istiyordu. Buhârî'nin rivayetinde anlatılan şikâyet sebebi Hz. Habibe'nin kocasının çirkin ve kısa boylu oluşudur. Nitekim şu hadis-i şerif de bunu açıkça ifâde etmektedir: "Habibe bint Sehl, Sabit b. Kays b. Şemmâs'ın nikahı altında idi. Sabit kısa boylu, çirkin bir adamdı. Habîbe: Ya Rasûlallah! Vallahi eğer Allah korkusu olmasaydı, kocam Sabit yanıma girdiği zaman yüzüne tükürürdüm, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) kadına;
"Sabit'in vaktiyle mehir olarak sana verdiği bostanını kendisine geri verir misin?" diye sordu kadın:
Evet veririm, dedi. Bunun üzerine kadın bostanı Sabit'e geri verdi.
Bundan sonra Rasûlullah (s.a.) Sabit ile Habîbe'yi birbirlerinden ayırdı"[297]

Bazı Hükümler

Bir kadın kocasının çirkinliğinden dolayı huzursuz olursa, bir mal karşılığında boşanma talebinde bulunması caizdir. Fıkıh ulemasının tümü bu görüştedir. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadisiyle şu âyet-i kerimedir: "Eğer erkek ve kadının Ali ahin sınırlarında duramayacaklarından kork arsanız, o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[298]
Bu âyet-i kerimedeki hitab, hâkimlerle karı ile koca arasındaki geçimsizliği önlemek ve aralarını İslah etmekle görevli kimselerdir. Âyet-i kerimede geçen "Allanın sınırlarında duramamak" ifâdesinden maksat, kadının kocasının haklarını

küçümseyerek onları yerine getirmekten kaçınması ve kocasına itaat etmemesidir. Hz. İbn Abbas ile imam Mâlik ve cumhur ulema bu görüştedirler. Şa'bi'ye göre ise, Allah'ın sınırlarından durama-malarıridan maksat, Allah'a itaat etmemeleridir.
Fâide: Hulu'un vukuunun şartlan aynen talakın vuku'unun şartlan gibidir. Bu şartlar şunlardır:
1. Zevcin talaka ehil yani mükellef (âkil, baliğ) ve mutayakkız olması şarttır. Binaenaleyh çocuğun, mecnûnun, uyuyanın talakları vâki olmaz.
2. Zevcenin sahih nikâh ile nikahlanmış ya da talaka müsait olması şarttır. Binaenaleyh bir kimsenin kendi nikahlısı olmayan yabancı bir kadın hakkında vereceği talak muteber olmayacağı gibi hurmet-i müsâhare-den veya eşler arasında kefâet bulunmayışından dolayı nikâhı feshedilerek İddet beklemekte olan bir kadın hakkında da vaki olmaz.
3. Talâkın bir lafza mukarin olması şarttır. Binaenaleyh sadece niyyet etmekle talak husule gelmez.
4. Talakın istisnadan yani inşallah demekten hâli olması şarttır.
5. Talakın zevceye hakikaten veya manen tevcih ve izafe edilmesi şarttır. Binaenaleyh bir kimse zevcesine hitaben "seni boşadım" veya gıyabında "zevcemi boşadım" yada ismini anarak falancayı boşadım dese, talak vâ ki olur. İşte hulu yoluyla boşanmak isteyen kadında da bu şartların bulunması gerekir. Ancak hulu ile talak arasında lâfız, farkı vardır.
Yani birinde talak lafzıyla talak anlamına gelen lâfızlar kullanılırken hulu'da "hulu' " kökünden gelen ya da hulu' manasını ifâde eden keli meler kullanılır ve bir de hulu' da erkeğin kadına bir bedel ödemesi sö; konusudur. Talakta ise, bedel sözkonusu değildir. Fakat hulu'nun vâk: olması için bedeli zikretmesi şartı yoktur. Hulu'un rüknü, eğer hulu' bıı bedel karşılığında yapılıyorsa veya müfaale babından hulu' kökenli bıı kelime veya "ibra" kökenli bir kelime kullanılarak icra ediliyorsa, o zaman hulu'nun rüknü mazı sîgasıyla meydana gelecek icab ve kabulden ibarettir. Ancak "hala'tuki; Seni hulu' yoluyla boşadım" şeklinde hulu' asıllı sülasi fiillerle ve talak niyetiyle yapılan bedelsiz hulu'larda kabul bulunmasa bile.ayrılık vâki olur. Çünkü her ne kadar bu gibi bedelsiz ayrılıkların ismi hulu' da olsa, bunlar aslında talaktan başka bir şey değillerdir. Dolayısıyla bu talakların vukuu için kabule ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh "hulu" ve "muhâlea" kökünden gelen fiillerin her ikisiyle de talak vaki olur. Ancak erkeğin kadına vermiş olduğu mehri geri alabilmesi için "muhalea" babından gelen bir fiil kullanması gerekir.[299]

2229. ...tbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre "Sabit b. Kays'ın karısı Sabiteden hulu' olmuş ve bunun üzerine Peygamber (ş.a.) onun iddetini bir hayz (süresi) olarak tayin etmiştir.[300]
Ebû Dâvud dedi ki: "Abdurrezzak da bu hadisi Ma'mer, Amr b. Müslim ve îkrime senediyle Peygamber (s.a.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir.[301]

Açıklama

İmam Tirmizî bu hadis hakkında şunları söylüyor: "Bu hadis hasen-garibdir. İlim adamları, hulu' suretiyle boşanan kadının iddet müddetinde ihtilâf ettiler. İlim adamlarının çoğu "hulu' olan kadının iddet müddeti boşanmış kadının iddet süresi kadardır" diyorlar Süfyan es-Sevrî ve Kufe'lHerin kavli budur. Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları ise "Hulu' olan kadının iddet süresi bir hayızdır" demektedirler. İshak diyor ki;
"Her kim bu görüşte ise, bu kuvvetli bir görüştür".[302]

Bazı Hükümler

1. Hulu' feshdir, talak değildir. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerim 2227 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.
Gerçek olan şudur ki, hulu' fesh değil, talaktır. Çünkü Allah teâla hulu' hükümlerini "boşanma iki defadır"[303] ayet-i kerimesinden sonra zikretmiş ve hulu' ayetlerindeki zamirleri talaka göndermiştir. "Şayet erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa başka"[304] âyet-i kerîmesiyle "eğer erkek ve kadının Allanın sınırlarında duramayacaklarından korkarsamz o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[305] âyet-i kerimesinde olduğu gibi, bu iki âyet-i kerimede geçen bütün zamirler âyetin baş tarafında geçen talak meselesine dönmektedirler. Nitekim Rasul-i Ekrem efendimiz de;
"Bahçeyi kabul et ve onu boşa"[306] hadisinde hulu'dan talak diye sözetmiştir. Eğer eşler hulu' vuku bulduktan sonra anlaşırlar da iddet içersinde birbirlerine dönmek isterlerse ve koca bu maksatla almış olduğu malı geri verecek olursa, dört mezhep imamına göre de bu caiz olmaz. Hulu' ister fesh sayılsın, ister talak sayılsın, erkeğin hulu' yaptığı karısına döne-bilmesi için yeniden nikâh kıyması gerekir. Ulemanın ekseriyetinin görüşü de budur.
2. Hulu' yapılan bir kadının iddeti bir hayız süresidir. Hulu'nun fesih olduğunu söyleyen ulemanın görüşü budur. Fakat hulu'nun talak olduğunu iddia eden ulemaya göre ise, hulu yapılan bir kadının iddet süresi de talakla olduğu gibi üç hayız (veya temizlik) süresidir.[307]

2230. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Hulu yapılan bir kadının iddeti bir hayız süresidir."[308]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde yaptığımız açıklamalar bu eser için de geçerlidir. Tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak burada şu hususa temas etmekte fayda varır: Allâme el-,Bâcûrî "yapılması zarurî olan bir fiili yapmamak üzere üç talak üzere yemin

eden bir kimsenin bu yeminden kurtulması için karısına hulu' yapmasının caiz olduğunu" söylemişse de, bazı ulema bunun hiç bir delile dayanmayan bâtıl bir iddia olduğunu söylemişlerdir. Hanbefi ulemasından İbnu'l-Kayyim bu görüşü tenkid ederken şunları söylüyor: "Allah nikahı feshetme hakkını insanların keyf ve arzusuna bırakmamıştır. Karı-koca bir arada yaşadıkları sürece, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından endişeye düştükleri zaman nikahı feshetme hakkı doğar. Yine bu gibi hallerde kişinin karısını bir bedel karşılığında boşaması meşru olur. Sünnet bunu emretmektedir. Bunun aksine hareket ne Rasûl-i Ekrem zamanında ne de ashâb-ı kiram ve tabiîn zamanında caiz görülmüştür. Böyle bir uygulama dinen bâtıl sayılan bir hileden başka bir şey değildir.
Böyle bir hilenin meşruluğunu mezheb imamlarından hiçbirisi de savunmamıştır. Muteahhirîn ulemasından bazılarının bu gibi hileler ihdas ettikleri ve hatta tamamen kendi eserleri olan bu gibi hileleri mezhep imamlarına isnad ettikleri görülmüşse de bu isnadların hiç birisinde doğruluk payı bulunmamaktadır.[309]

18-19. Hür Veya Köle Bir Erkekle Evli İken Hürriyetine Kavuşan Bir Câriye(Nin Nikahının Feshi)[310]

2231. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Muğîs bir köle idi. (Birgün Hz. Peygamber'e gelerek);
Ey Allahın Rasûlü, (karım Berire, benden ayrılmak istiyor) ona (varıp) benim için şefaat et dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallalla-hu aleyhi ve sellem (Berîre'ye varıp);
"Ey Berîre, AUah'dan kork. Çünkü o senin eşin ve çocuğunun babasıdır," buyurdu (Hz. Berîre de);
Ey Allahın Rasûlü, bunu bana emrediyor musun? diye sordu (Rasûl-i Ekrem de)
"Hayır, ben sadece bir aracıyım", cevabım verdi. Bunun üzerine (Muğis'in)j gözyaşları yanağının üzerine akmaya başladı. Rasûlullah (s.a.) de îbn Abbas'a (hitaben);
"Muğîs'in Berireye aşın sevgisine, Berire'nin de ona olan nefretine hayret etmiyor musun?" dedi.[311]

Açıklama

Hz. Muğîs, Muğire oğullarının kölesi idi. Karısı Hz. Berire'de Hz. Aişe'nin kölesi idi. Sonra onu azad etti. Bunun üzerine Hz Peygamber onu, eşi Muğîs'in nikâhı altında kalıp kalmaması hususunda serbest bıraktı. Hz. Berire de Muğis'den ayrılmayı tercih etti. Oysa Hz, Muğîs onu çok seviyordu. Hz. Berire Medine sokaklarında dolaşırken Hz. Muğis onun yanından bir türlü ayrılamıyordu ve onu kendisinden ayrılmaması için ikna etmeye çalışıyordu. Fakat bütün bu çabaları fayda vermedi. Bunun üzerine Hz. Muğis aracı olarak Hz. Peygamber'i gönderdiyse de bu teşebbüs de müsbet bir netice vermedi ve Hz. Muğis'in gözyaşlarıyla neticelendi. Hz. Muğis'in bu içten sevgisinin Hz. Berire tarafından nefretle karşılanmasına Hz. Peygamber hayret etmiş ve bu hayretini İbn Abbas'a, "Ey tbn Abbas, Muğis'in Berireye (karşı beslediği) aşın sevgisine, Berire'nin de ona olan nefretine hayret etmiyor musun?" sözleriyle ifade etmiştir.[312]

Bazı Hükümler

1. Eşler arasında hürriyet bakımından denkliğin bulunması nikahın lüzumunun şartlarındandır.
Mezhep imamlarından Ebu Hanife de bu görüştedir. Bu şartı aramak kadının ve velisinin hakkıdır. Binaenaleyh bulûğ çağındaki bir kız dengi olmayan birisiyle evlenirse, velisi razı olduğu takdirde nikah mutaberdir. Aksi takdirde veli nikahı feshedebilir. Bu mevzuda ayrıntılı açıklama için nikâh bölümüne müracaat edilebilir.
2. Bir köleyle evli olan câriye hürriyetine kavuşursa, isterse, evliliğim sürdürür, isterse sona erdirir. Bu hususta serbesttir. Ulema bu görüşte ittifak etmişlerdir. Çünkü kadın hürriyetine kavuştuktan sonra kocasıyla arasında denklik kalmamıştır. Ancak bir câriye hür bir kimsenin nikâhı altında iken hürriyetine kavuşacak olursa o zaman imam Şafiî ile imam Mâlik, Evzaî ve Ahmed'e göre o kadının kocasından ayrılma yetkisi yoktur. İmam Şa'bî ile en-Nehaî, Hanefi uleması ve Süfyan es-Sevrî'ye göre ise, bu durumda olan bir kadın da nikahım sürdürüp sürdürmemekte serbesttir. İsterse feshedebilir. Çünkü erkeğin kadın üzerinde iki talak hakkı vardır. Fakat kadın hür olunca erkeğin kadın üzerindeki hakkı üçe çıkar. Bu, erkeğin lehine kadının ise aleyhine bir neticedir. Kadın aleyhine olan bu durumdan kurtulmak için nikâhını feshedebilir.
3. Büyüklerin ricasını reddetmekte bir günâh yoktur.[313]

2232. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Berire'nin eşi, Muğîs isimli siyah bir köleydi. Peygamber (s.a.) Berîre'yi (onun nikahı altında kalıp kalmamakta) serbest bıraktı. (Hz. Berîre ayrılmaya karar verince ona boşanan hür kadınlarınki kadar) iddet beklemesini emretti.[314]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. Berîre'nin kocasından ayrıldıktan sonra beklemiş olduğu hayzın süresi ve miktarı açıklanmıyor. Sadece Rasûl-i Ekrem'in ona iddet beklemesini emrettiği ifâde ediliyor, fakat İbn Mâce, İmam Ahmed ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Hz. Beriye'nin aynen hür kadınlar gibi üç hayız süresi iddet beklediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan biz de tercümemizde parantez içerisinde buna işaret ettik. İbn Mâce'nin bu mevzuda rivayet ettiği hadisin meali şöyledir: "Hz. Berîre (nikâhım feshettiğinde) üç kez aybaşı âdetini görünceye kadar beklemesi (Rasûl-i Ekrem tarafından) kendisine emredildi"[315]
Binâenaleyh bu hadisin zahirinden, bir köleyle evli iken hürriyetine kavuşarak nikahım fesheden bir cariyenin hür kadınlar gibi üç hayız süresi iddet beklemesi gerekir.[316]

2233. ...Aişe (r.anhâ) Berîre kıssası hakkında şöyle demiştir: (Berire'nin) kocası bir köle idi. (Berîre hürriyetine kavuşunca) Peygamber (s.a.) kendisini muhayyer bıraktı. (Bunun üzerine) Berîre, kendisini tercih etti (Ve kocasından ayrıldı. Bu hadisin râvisi Urve dedi ki) eğer (Hz. Berire'nin kocası) hür olsaydı (Rasûl-i Ekrem) Berîre'yi muhayyer bırakmazdı.[317]

Açıklama

Hz.Berire'nin hürriyetine kavuşması olayı Nesâî'nin Sünen'inde şu mânâya gelen lâfızlarla anlatılmaktadır. Berire azâd edilmesi karşılığında her sene bir kıyye ödemek şartıyla dokuz kıyye ödemek üzere anlaştı. Sonra da Hz. Aişe'ye gelerek kendisine yardım etmesini istedi. Hz. Aişe (r.anha) ise:
Yardım edemem, eğer isterlerse velayet bende olmak şartıyla bütün taksitlerini bir seferde onlara öderim, dedi. Berîre gitti, ailesiyle bu hususta konuştu. Onlar ancak velayet kendilerinde kalmak şartıyla teklifini kabul edebileceklerini ifade ettiler. Bunun üzerine Berîre tekrar Aişe'ye geldi o sırada da yanlarına Rasûlullah (s.a.) geldi. Berire ailesinin kendisine söylediklerinim nakletti. Hz. Aişe:
Hayır ancak velayet bende olmak şartıyla, dedi. Rasûlullah (s.a.):
"Mesele nedir?" diye sordu. Aişe (r.anha);
Ya Rasûlallah! Berire bana geldi anlaşmasındaki borcunu ödemek üzere benden yardım istiyor. Ben de velayet bende olmak şartıyla taksitlerini bir defada ödeyebileceğimi, değilse yardım edemeyeceğimi söyledim. O da durumu ailesine anlattı. Onlar da velayet kendilerinde kalmak şartıyla razı olabileceklerini söylemişler, dedi. Bunun üzerine RasûluİlahI (s.a.):
"Onu satın al, velayetin de onlarda kalması şartını kabul et. Çünkü velayet, azâd edenin hakkıdır" buyurdu. Sonra kalktı bir hutbe irad etti. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle devam etti: "Bir kısım insanlara ne oluyor da, Allah'ın kitabında olmayan şartlan ileri sürüyorlar, filanı satın alıp azat et velayet de bende kalsın diyorlar. Allah'ın kitabı en doğru olanıdır. Allah'ın şartı şartların en itimad edilenidir. Allah'ın kitabında olmayan bütün şartlar, yüz şart da olsa bâtıldır" buyurdu. Rasûlullah (s.a.) Berîre'yi kocasından ayrılıp ayrılmamakta muhayyer bıraktı. Kocası köle idi. Berire hürriyetini seçti. Urve dedi ki, eğer Berire'nin kocası (Muğis), hür olsaydı, Rasûlullah Berire'yi muhayyer bırakmazdı.[318]
Hz. Berire'nin başından geçen olay bundan ibarettir ve hicretin dokuzuncu yılında cereyan etmiştir. Çünkü Hz. Abbas Medine'ye hicretin sekizinci yılının sonlarında vukua gelen Taif gazvesinden sonra yerleşmiştir. İbn Abbas (r.a.)'ın beyânına göre Hz. Abbas Hz. Berire'nin bu hadisesine şâhid olmuştur. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften Hz. Berire'nin kocasının köle olduğu anlaşılmaktadır:
1. Bu olayı anlatan Hz. Aişe, Hz. Berire'nin kocasının köle olduğunu bizzat kendi dili ile ifade etmektedir.
2. Hadisin sonuna Urvenin ilave ettiği "Berire'nin kocası hür olsaydı (Rasûl-i Ekrem) onu muhayyer bırakmazdı" cümlesi de bunu ifâde etmektedir ve bu söz, bu hadise idrac edilmiştir.[319]

2234. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki; "Peygamber (s.a.) kocası bir köle iken (hürriyete kavuşan) Berire'yi (kocasından ayrılıp ayrılmamakta) muhayyer bırakmıştır."[320]

Açıklama

Bir köle ile evli iken hürriyetine kavuşan câriye kocasından ayrılıp ayrılmamakta nikâhın lüzum şartlarından olan kefâet (denklik) şartı bozulmuş olur. Bu bakımdan kadın isterse, bu nikahı bozabilir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bazı tariklerinde bulunan Hz. Peygamber'in Hz. Berire'yi hürriyetine kavuşur-kavuşmaz huzuruna çağırıp kendisine muhayyer olduğunu bildirmesi[321] bu durumda olan bir cariyenin hürriyetine kavuşur-kavuşmaz (fevrî olarak) muhayyerlik hakkını elde ettiğini ortaya koymaktadır.[322]

19-20. (Berire Hürriyetine Kavuştuğu Zaman) Kocasının Hür Olduğunu Söyleyenler

2235. ...Aişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Berire hürriyetine kavuşturulduğu zaman, kocası hürmüş. Berire (kocasının nikahı altında kalıp kalmama hususunda) muhayyer bırakılmış, bunun üzerine,: "benim için şu kadar (imkan sağlamış bile) olsa (yine de) onunla birlikte olmayı arzu etmem" demiş.[323]

Açıklama

Metinde geçen "Berire'nin kocası hür idi" ifâdesi Hz.Aişe'ye değil, bu hadisin râvilerinden el-Esved (b. Ye-zid)e aittir.[324]
Mevzumuzu teşkil eden bu Ebu Davud hadisi, hür bir kimse ile evli iken hürriyetine kavuşan bir cariyenin nikahını feshedip etmemekte muhayyer olduğunu söyleyen Hanefi uleması ile Hammâd b. Süleyman'ın delilini teşkil etmektedir., Bu görüşte olan ulemaya göre bir önceki babda yer alan hadislerde geçen Hz. Berire'nin kocasının köle olduğuna dair ifâdeler, Hz. Berire'nin evliliğinin ilk yıllarıyla ilgilidir. Onun hürriyetine kavuşmasına tekaddüm eden yıllarda kocası Muğis de hürriyetine kavuşmuştu.[325] İmam Mâlik ile İmam-Şâfiî, Ahmed ve cumhuru ulemaya göre ise hür bir kimseyle evli iken hürriyete kavuşan bir câriye, nikahı feshetmek hakkına sahip değildir. Çünkü aralarında nikahın lüzumu için şart olan denklik (kefâet) mevcuttur. Kadının zarara uğramak, horlanmak, ayıplanmak gibi bir duruma düşmesi sözkonusu değildir. Dolayısıyla bu durumda olan bir kadın muhayyer olamaz. Çünkü din, sebepsiz yere kimseye nikahı feshetme hakkını vermemektedir.[326]

Hafız tbn Hacer'e göre "Ebû Davud'un bu hadisinde geçen, Hz. Be-rire'nin kocasının hür olduğuna dair rivayetin, Hz. Aişe'ye ait olup olmadığı ihtilaflıdır, İmam Ahmed'in ifadesinden bu rivayetin sadece el-Esved b. Yezid'e ait olduğu anlaşılmaktadır.
İbn Abbas ve diğer râvilerin sahih rivayetleri ise Hz. Berire'nin kocasının köle olduğunu ifade etmektedir. Esasen Hz. Berîre'nin kocasının köle olduğunu rivayet eden râvilerin hepsi de Medinelidir. Bilindiği gibi Medine ulemasının hem rivayet hem de amel ettiği bir hadis en sağlam hadis kabul edilir. Binaenaleyh hür bir kimseyle evli iken hürriyyetine kavuşan bir cariyenin nikahını feshedip etmemekte muhayyer olmadığını ifâde eden hadislerin1 sıhhatinde ittifak varsa da muhayyer olduğunu ifade eden hadislerin sıhhatinde ittifak değil, ihtilaf vardır. Bu durumda sıhhatinde ittifak bulunan hadislerin, ihtilaflı hadislere tercih edilmesi gerekir. Hanefi uleması bu rivayetlerin arasını telife çalışmışlarsa da buna lüzum yoktur. Çünkü bilindiği gibi hadislerin arasım te'lif etmek, ancak hadislerin birini diğerine tercih etmek durumu olmadığı zaman söz konusudur. Burada ise uygulanması gereken usul tercih usûlüdür. Bu bakımdan cumhur hanefi ulemasının bu telifine itibar etmemişlerdir.[327]
Bu mevzuda Hattabî de Hz. Berîre'nin kocasının köle olduğunu ifâde eden 2233 ve 2234 numaralı hadisleri, onun hür olduğunu ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife tercih etmiştir. Gerekçesi ise, Hz. Aişe 2233 numaralı hadisi kendisinden rivayet eden Urve'nin teyzesi, 2234 numaralı hadisi rivayet eden el-Kasım'ın da halasıdır. Bilindiği gibi muzdarib hadislerden birini diğerine tercih edebilmek için râvilerin hadis aldıkları kişiye olan yakınlıkları önem kazanır. Bu bir tercih sebebi olur. Bezlü'l-mechûd sahibi es-Sehârenfûrî de "Hadisler arasında asıl olan ihtilâftır. İhtilâf arızî bir durumdur. Binaenaleyh önce hadislerin arasının te'lifi yoluna gidilmelidir. Hadisin birini diğerine tercih ederek diğerinin terki yoluna gidilmemelidir. Hadisin birini diğerine tercih ederek, diğerini şâz ilan etmek, hadisler arasındaki ihtilâfı asıl, i'tilâfı ise arızî bir durum olarak kabul etmek mânâsına gelir" diyerek Hanefi ulemanın bu meseledeki tutumunu müdafaa etmektedir.[328]

20-21. Hürriyetine Kavuşan Bir Cariyenin Nikahını Feshetme Muhayyerliği Ne Kadar Sürer?

2236. ...Aişe (r.anha)dan rivayet edildiğine göre Berîre, Ebû Ahmed ailesinin bir kölesi olan Muğîs'in yanında (onun nikahlısı olarak) kalmakta iken hürriyetine kavuşturulmuş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onu muhayyer bırakmış ve ona (kocan) "Sana yaklaşacak olursa, muhayyerliğin kalmaz" buyurmuş.[329]

Açıklama

Burada Hz. Muğîs'in "Ebu Ahmed ailesinin bir kölesi" olduğu ifâde edilirken Tirmizî'nin rivayetinde Muğîre oğullarının kölesi olduğu ifâde edilmektedir. Hafız İbn Hacer'e göre senedi itibariyle Tirmizî'nin rivayeti daha sahihtir.[330]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin zahirinden "Bir köle ile evli iken hürriyetine kavuşan bir cariyenin, nikahını feshedip etmemekte muhayyer olduğu ve bu muhayyerliğin hürriyete kavuştuğu andan itibaren kocasının kendisiyle cinsi münâsebette bulunmasına kadar devam ettiği" anlaşılmaktadır. Nitekim îmam Mâlik ile İmam Ahmed, el-Evzai, ez-Zührî, Süleyman b.Yesar Nâfi ve Katâde de bu görüştedirler. Delilleri ise, mev-zumuzu teşkil eden Ebu Davud hadisiyle imam Ahmed'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir:
(tel-Hasen b. Amr b.Umeyye dedi ki Peygamber (s.a.)den hadis rivayet eden kimselerden işittiğime göre Rasûl-i Ekrem (şöyle) buyurmuş: "Hürriyetine kavuşan bir câriye, kocası kendisiyle cinsi münâsebette bulununcaya kadar nikahını feshetmekte muhayyerdir. Fakat kocası onunla cinsi münâsebette bulunacak olursa, (bir daha) muhayyerlik hakkı yoktur."[331]
Hanefi ulemasına göre ise bu muhayyerlik cariyenin hürriyetine kavuştuğu meclis devam ettiği sürece devam eder. Bu meclisin değişmesiyle muhayyerlik .süresi sona erer. Ayrıca cariyenin muhayyerlik süresi içerisinde kocasını seçmesiyle de bu muhayyerlik sona ermiş olur. Artık meclisin devam etmesi onun muhayyerlik hakkını geri getiremez. Bu mevzuda İmam Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Câriye hürriyetine kavuştuğu andan itibaren üç gün muhayyerdir. Bu süre içerisinde isterse nikahını fesheder, isterse nikahının devamına karar verir.
2. Hürriyetine kavuştuğunu öğrendiği an muhayyerdir. O anda nikahı feshetme veya devam ettirme şıklarından birine karar verme durumundadır. Bu kararı vermeyecek olursa, muhayyerlik hakkını kaybeder.[332]

21-22 Köle Olan Karı-Koca Beraberce Hürriyetlerine Kavuşacak Olurlarsa Kadının Muhayyerlik Hakkı Var Mıdır?

2237. ...Aişe (r.anha)dan rivayet olunduğuna göre, kendisi (biri diğeriyle) evli (olan) iki kölesini hürriyete kavuşturmak istemiş de bunu Peygamber (s.a.)'e sormuş. (Hz. Peygamber de) ona, azad etmeye kadından önce erkekten başlamasını emretmiş.[333]
(Bu hadisin râvilerinden) Nasr (b. Ali) dedi ki: (Bu hadisi) Ebu Ali el-Hanefî, bana Ubeydullah'dan nakletti.[334]

Açıklama

Hz. Peygamber Hz. Aişe'ye kölelerinden önce erkeği sonra da kadım azad etmesini emretmiştir. Bu emir müstehaplık ifâde eder. Binaenaleyh kan-koca durumunda olan iki kölesini azat etmek isteyen bir kimsenin önce erkeği, ondan sonra onun

karısını azafetmesi müstehabtır. Bu sıraya uymakla köle ile câriye arasındaki nikahı feshten kurtarmış olur. Çünkü bilindiği gibi kadın kocasından önce hürriyete kavuşturulacak olursa nikahları fesholur. Fakat, erkeğin kadından önce hürriyete kavuşturulmasında nikahın bozulması söz konusu değildir.
Bu bakımdan Rasûl-i Ekrem efendimiz Hz. Aişe'ye azadetmek istediği kölelerinden önce erkeği sonra da karısını hürriyete kavuşturmasını tavsiye etmiştir. Sindî'nin de ifâde ettiği gibi kan-koca durumunda olan iki kölenin ikisinin birden hürriyete kavuşturulmasıyla da nikahları korunmuş olursa da Rasûl-i Ekrem efendimiz erkeğin faziletine binaen onu kadına takdim etmiştir.[335]

22-23 (Gayri Müslim) Karı-Kocadan Birinin Müslüman Olması

2238. ...İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) zamanında bir adam müslüman olup (Hz. Peygamberin huzuruna) gelmiş sonra müslüman olarak karısı da (çıkıp) gelmiş (adam):
Ey Allanın Rasûlü, bu da benimle beraber müslüman oldu, deyince (Hz. Peygamber) kadını ona iade etmiştir.[336]

Açıklama

Müşrik karı-koca birlikte müslüman olurlarsa eski nikahlan geçerli olarak kalır. Neseben veya süt yoluyla kardeşlik gibi nikahı ibtal eden bir durum yoksa onların eski nikahlan geçerli sayılır. Bu nikahın, şartlarına uygun olarak kıyılıp kıyılmadığını araştırma yoluna gidilmez.[337]

2239. ...İbn Abbas (r.a.)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) zamanında bir kadın müslüman olmuş da evlenmişti. îlk kocası Peygamber (s.a.)'e geldi ve;
Ey Allah'ın RasûTü, ben müslüman olmuştum. (Bu da) benim müslüman olduğumu biliyordu (böyleyken gidip bir başkasıyla evlendi) dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) o kadım sonraki kocasından ayırıp ilk kocasına iade etti."[338]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki eğer müşrik karı-koca birlikte müslümanlığı kabul edecek olurlarsa eski nikahları geçerli olur. Yeniden bir nikah kıymak gerekmez. Karı-koca beraberce müslüman oldukları halde kadın gidip de bir başkasıyla evlenecek olursa, bu evlilik bâtıl olduğundan geçersiz sayılır ve kadın yeni kocasından ayrılarak eski kocasına iade edilir. Müşrik karı-koca islâmiyeti zifafa girip cinsi münâsebette bulunduktan sonra kabul etmiş bile olsalar, yine de kadın yeni kocasından ayrılır ve eski kocasına iade edilir. Bu mevzuda ittifak vardır.
Hanbeli ulemâsından İbn Kudâme bu mevzuda şunları söylüyor: "Kan-kocadan birisi cinsi münâsebette bulunduktan sonra müsîüman olduysa, bu mevzuda imam Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir:
1. Kadının iddeti bitinceye kadar, kocası da müslüman olursa eski nikahlan geçerli olur. Fakat eğer bu iddet süresi içerisinde diğeri müslümanlığı kabul etmezse nikahlan sona erer. Dinlerinin ayrıldığı andan itibaren evlilik hayatlarının da sona erdiği kabul edilir. Dolayısıyla kadının yeniden evlenmek için yeniden bir iddet beklemesine de gerek kalmaz, ez-Zührî üe el-Leys, el-Evzaî, eş-Şâfîî, İshak ve îmanı Muhammed, bu görüştedirler:
2. Dinleri ayrıldığı andan itibaren nikahlan bozulmuş olur. Hasen, Tavus, İkrime ve Katâde bu görüştedirler.
Hanefî imamlarından imam Muhammed diyor ki, kadın müslüman olup kâfir olan kocası da islâm memleketinde olursa, önce kocasına islâmiyeti kabul etmesi teklif edilir. Eğer müslüman olursa kadın kendisinin karışıdır. Şayet koca müslümanhğı kabul etmeyip reddederse, kadın kendisinden alınır ve bu ayırma kesin boşanma hükmündedir. Ebu Hanife ve İbrahim en-Nehafnin görüşleri de budur.[339]
İmam Mâlik'e göre ise eğer erkek karısından önce müslüman olmuşsa karısına müslümanhk teklif eder, eğer kadın müslümanhğı kabul ederse eski nikahlan devam eder. Aksi takdirde nikahları fesh edilir. Eğer kadının nerede olduğu bilinmiyorsa, erkeğin islâmiyet! kabul ettiği anda nikah bozulmuş olur. Eğer kadın erkekten önce müslümanhğı kabul etmişse, eski nikah kadının iddeti sona erinceye kadar devam eder, iddet süresi sona erince nikah da sona erer.
Bir kadınla kocanın nikahlı oldukları malum iken, kadın nikahlarının bozulduğunu, erkek de aksini iddia etse, erkeğin sözüne itibar edilir. Kadının sözü ise reddedilir. Müşriklerden bir karı-kocanın ikisi birden müslüman olması halinde de hüküm böyledir. Bu mevzuda ulema görüş birliği içerisindedirler.
Eğer kadın kocasıyla zifaf olup cinsi münâsebette bulunduktan sonra müslüman olursa, iddet süresi bitinceye kadar bekler, eğer bu süre içerisinde kocası da müslüman olursa, eski nikahları devam eder. Aksi takdir-de nikahları feshedilir. ez-Zühri ile Şafîî, Ahmed ve İshak bu görüştedirler. İmam Mâlik'e göre ise, "Eğer müşrik bir erkek müşrike olan karısından önce müslüman olursa, karısına müslüman olmayı teklif eder, eğer kabul ederse eski nikahları devam eder aksi takdirde nikâhları bozulur. Bu mevzuda Süfyân es-Sevrî de şunları söylüyor: "Eğer müşrike bir kadın, müşrik kocasından önce müslüman olursa kocasına müslümanhk teklif eder. Kocası bu teklifi kabul ederse eski nikahları devam eder, aksi takdirde nikahları feshedilir. Sözü geçen karı-koca dâr-ı islâmda olmaları şartıyla Hanefi uleması da Süfyan es-Sevrî'nin bu görüşünü savunmaktadırlar. Fakat kadın müslüman olur da kocası dâr-i harb'e kaçar giderse, aralarında din farkı bulunduğu için kadın ondan ayrılmış olur. Müşrik bir karı-koca dar-ı harbde iken kadın müsîüman olur ve ikisi de orada kalmaya devam edip dar-ı İslama gelmezlerse, veya sadece birisi dar-ı islâma gelip diğeri yine dar-ı harbte yaşamaya devam ederse, kadının iddet süresi bitinceye kadar beklenir, bu süre içerisinde erkek müslüman olursa, o zaman karısına dönme hakkı vardır, aksi

takdirde dönme imkânı yoktur.[340]

23-24. Karısından Sonra Müslüman Olan Bir Kimseye Karısı Ne Zaman Geri Verilir?

2240. ...îbn Abbas (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i Ebu'l-As b. er-Rebi'a önceki nikahı ile geri verdi, yeniden nikah kıymadı.[341]
(Râvi) Muhammed b. Amr bu hadisi, (Rasuî-i Ekrem kızı Zey-nebi Ebu'l-As'a Hz. Zeyneb'in Medineye hicretinden) altı sene sonra geri verdi diye rivayet etti. el-Hasen b. Ali (ise, bu hadisi Rasûlullah Hz. Zeyneb'i müslüman hanımların müşriklerle evlenmesini yasaklayan âyetin inmesinden) "iki sene sonra (iade etti)" diye rivayet etti.[342]

Açıklama

Hz. Zeyneb, Hz. Muhammed'in kızlarının en büyüğü ve ilk evlâdıdır. Hz. Hatice'den dünyaya geldiği vakit Efendimiz henüz 30 yaşlarında idiler. Rasûlullah (s.a.) onu kendi teyze oğlu, yani Hz. Hatice'nin kızkardeşi Hâleh bint Huveylid'in oğlu Ebul-As b. Rabi ile evlendirmişlerdi. Ebu'l-As Lekît b. Rabi' Bedir savaşında müs-lümanlar tarafından esir edilmiş ve Hz. Zeyneb'in fidye olarak gönderdiği gerdanlık karşılığında serbest bırakılmıştı. Lekit b.Rabi Mekke'ye dönünce Hz. Zeynebi serbest 'bırakarak! Medine'ye gönderdi.
Mekke'nin fethinden az önce kendisi de müslüman oldu. Musannif Ebu Davud'un Şeyhlerinden Muhammed b. Amr'in rivayetinde Rasûl-i Ekrem'in Hz. Zeyneb'i Ebul-As'a, Hz. Zeyneb'in Medine'ye hicretinden altı sene sonra gönderdiği ifade edilirken, el-Hasen b. Ali'nin rivayetinde müslüman kadınların müşriklerle evlenmesini yasaklayan "eğer onlann (gerçekten) inanmış olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri göndermeyin"[343] âyetinin inmesinden iki sene sonra gönderdiği ifade edilmektedir. Bu iki ifadeden çıkan netice aynıdır. Çünkü bu âyet-i kerime hicretin altıncı yılında Hudeybiye musâlahasından sonra nazil olmuştur. Bu âyetin nüzûluyle Hz. Ebu'l-As'ın müslümanlığa girişi arasında iki yıl vardır. Hz. Zeyneb'in Medine'ye dönmesinden Hz. Ebu'l-As'ın müslümanlığa girişi arasında ise, altı yıl vardır. Binaenaleyh bu iki rivayet arasında herhangi bir. çelişki söz konusu değildir.[344]

Bazı Hükümler

1. Eşlerin birinin islam ülkesinde diğerinin de küfur diyarında bulunması onların nikahına zarar vermez. Çünkü Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i "ortak koşan erkeklerle de inanıncaya kadar (kadınlarınızı) evlendirmeyin..."[345] âyet-i kerîmesi inmeden önce evlendirmişti. Hz. Zeyneb müslüman olduktan sonra Bedir savaşını müteakib Medine'ye hicret etti. Hz. Ebu'l-As da Mekke'de kaldı. Fakat nikahlarına bir zarar gelmedi. Daha sonra Hz. Ebu'l-As da müslümanlığa girince, Rasûl-i Ekrem yeni bir nikaha lüzum görmeden Hz. Zeyneb'i ona iade etti.
2. Bir kadın kocasından önce müslüman olursa daha sonra kocası müslüman olunca yeni bir nikaha lüzum kalmadan onunla birleşebilir. Çünkü eski nikahları bakidir. Kadın müslüman olduktan sonra iddetini bekleyip bitirmiş bile olsa, durum yine aynıdır. Çünkü Hz. Zeyneb, Hz. Ebu'l-As'dan ayrılıp Medine'ye geldikten sonra altı sene beklemiş, ondan sonra yeniden bir nikâh kıyılmadan kocasına dönmüştü. Hz. Ali b. Ebi Talib ile İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebî Süleyman, ve zahiriye ulemasının bir kısmı bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Ebü Dâvud hadisidir.
Halef ve seleften ulemânın büyük çoğunluğuna göre karısı kendisinden önce müslüman olan bir kimse henüz karısının iddeti sona ermeden müslüman olursa yeni bir nikaha, mehre lüzum kalmadan eski nikahla karısına dönebilirse de iddeti bittikten sonra müslüman olursa, eski nikahla karısına dönemez. Onunla hayatını birleştirebilmesi için yeni bir nikah gerekir.
Delilleri ise, "Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i (kendisinden sonra müslüman olan kocası) Ebu'l-As b. er-Rebî'e yeni mehir ve yeni nikah ile iade etti"[346] hadisidir. Ancak Ahmed b. Hanbel bu hadis-i şerifi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir;
"Bu hadis zayıftır, yahutta asılsızdır. Çünkü bu hadisin râvisi el-Haccac Amr b.Şuayb'den hadis işitmemiştir"[347] İmam-Tirmiziide bu hadis hakkında "bu hadisin senedinde bazı söylentiler vardır"[348] demiştir.
Cumhuru ulemâya gelince, onlar da kendi görüşlerini şu şekilde savunmaktadırlar; Hz. Zeyneb'in kocasından ayrı kaldığı süre içerisinde id-detinin sona ermeden devam etmiş olması mümkündür. Çünkü bazı hastalıklardan dolayı bir kadının iddetinin yıllarca sürmesi olağandır. İbn Ha-cer'in beyânına göre bu mevzuda cumhurun görüşüne uygun olan izah tarzı şudur: "Hz. Peygamber'in, Hz. Zeyneb'i kocası Ebu'1-As'a yeniden nikah kıymaya lüzum görmeden iade ettiğini tesbit eden İbn Abbas hadisi (yani konumuzu teşkil eden hadis)'dir. Tirmîzi ve imam Ahmed'in rivayet ettiği Hz. Peygamberin Hz. Zeyneb'i kocasına yeni bir nikah ve mehirle iade ettiğini ifade eden hadise tercih edilir. Ancak Hz. Peygamber'in yeniden nikah kıymadan ve mehir tesbit etmeden Hz. Zeyneb'i kocasına i etmesinin sebebi onun iddetinin henüz sona ermemiş olmasıdır.[349]

24-25. Dörtten Fazla Hanımla Ya Da İki Kız Kardeşle Evli İken Müslüman Olan Bir Kimsenin Durumu

2241. ...El-Hâris b. Kays'dan; demiştir ki: "Ben (nikahlım olarak) yanımda sekiz tane kadın varken müslüman olmuştum. Bunu Peygamber (s.a.)'e anlattım. Rasûlullah (s.a.);
"Bunlardan dördünü (kendine) seç (diğerlerini bırak)" buyurdu.[350]
Ebu Davud dedi ki: "Bize bu hadisi Ahmed b. İbrahim de Hü-seym'den (naklen) rivayet etti ve Ahmed b. İbrahim (bu hadisin senedinde zikredilen) el-Haris b. Kays'ın yerinde Kays B. el-Hâris (vardır senedin bu şekilde düzeltilmesi gerekir) dedi.

Ahmed b. İbrahim, Kays b. el-Haris'i kasdederek: "Doğrusu budur" dedi.[351]

Açıklama

Müslümanlığı kabul etmeden önce dörtten fazla hanımla evli olan bir kimsenin müslüman olduktan sonra bunlardan dört tanesini seçip yanında bırakması, diğerlerini de terketmesi icabeder. Yanında bırakacağı hanımları seçerken uyması gereken herhangi bir kural yoktur. Bu hususta tamamen kendi arzusu ve istekleri doğrultusunda hareket eder. Bu hanımların tümünün nikahının bir anda kıyılmış olmasa o kimsenin tercih hakkına tesir etmediği gibi o hanımların birinin veya bir kaçının nikahının diğerlerinden önce kıyılmış olması da önemli değildir.
Hadisin senedinde bulunan el-Hadis b. Kays bazı rivayetlerde maklûb olarak Kays b. el-Hâris şeklinde geçmektedir. Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi Ahmed b. İbrahim bu râvinin esas isminin Kays b*. el-Hâris olduğunu söylemiş ve Musannif da Ahmed b. İbrahim'in bu sözünü nakletmekle bu rivayeti tasvib ettiğini ifade etmek istemiştir. Nitekim İbn Hibbân da Ahmed b. İbrahim'in bu rivayetini esas alarak sözü geçen râvinin isminin Kays b. el-Haris olduğunu ve bu zatın Hz. Peygamberle sohbet ettiğini söylüyor.Fakat Hafız İbn Hacer, el-İsâbe isimli eserinde, bu zatın isminin el-Haris b. Kays olduğunu hadis ulemasının büyük çoğunluğunun da bu görüşü benimsediklerini, Buhâri, İbnu's-Seken gibi hadis ulemasının kesinlikle bu görüşü savunduklarını söylüyor.[352]

2242. ...(Önceki hadisin) manasını Ahmed b. İbrahim de Küfe kadısı Bekr b. Abdurrahman, İsa b. el Muhtar, İbn Ebî Leylâ, Humadsa b. eş-Şemerdel senediyle Kays b. el-Hâris'den rivayet etmiştir.[353]

Açıklama

Musannif Dâvud bu hadisi önceki hadisin sonunda geçen, "bu râvinin ismi el-Haris b. Kays değil, Kays b. el-Haris'dir" mânâsına gelen Ahmed b. İbrahim'in rivayetini takviye için nak-letmiştir. Gerçi bu hadisi Ebu Davud'un naklettiği senetle Beyhakî de rivayet etmiş, fakat söz konusu râvinin Kays b. el-Haris değil, el-Haris b. Kays olduğunu ifâde etmiştir.[354]

Bazı Hükümler

1. Kâfirlerin müslüman olmadan önceki nikahları müslüman olduktan sonra da geçerlidir. Çünkü Hz. Peygamber el-Haris b. Kays'ın müslüman olmadan önceki nikâhını müslüman olduktan sonra da geçerli kılmış, bu nikahın daha önce şartlarına uygun olarak kıyılıp kıyılmadığı üzerinde durmamıştır.
2. Müslümanlığa girmeden önce dörtten fazla hanımla evli bulunan bir kimsenin müslümanlığa girdikten sonra bunlardan dört tanesini kendine seçip diğerlerini bırakması icâbeder.
İmam Mâlik ile imam Şafîî, Ahmed, el-Leys, İshak, Hasen el-Basrî ve Muhammed b. el-Hasen bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle "onlardan dördünü (kendine) seç diğerlerini de terket"[355] mealindeki hadis-i şeriftir.
İmam Ebu Hanife ile Ebu Yusuf, es-Sevrî, el-Evzaî ve ez-Zührî'ye göre ise, bir kimsenin müslümanlığı kabul etmeden önce İslama aykırı olarak kıyılan nikahı müslümanlığı kabul ettikten sonra geçerli olamaz. Eğer bir kimse dörtten fazla kadınla evliyken müslümanlığı kabul edecek olursa, bu kimse ilk önce nikahlamış olduğu dört kadını yanında tutup diğerlerinden ayrılır. Eğer hanımlarının hepsini bir anda nikahlamış idiyse hanımlarının hepsinin nikahı bâtıl olur.
3. Bir kimsenin dört kadından fazlasını nikahı altında bulundurması caiz değildir. Halef ve seleften ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Delilleri ise "... kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın.. "[356] mealindeki âyet-i kerimedir.[357]

2243. ...ed-Dahhâk b. Feyrûz, babası (Feyrûz)'dan; demiştir ki: (Ben Rasûl-i Ekreme hitaben):
Ey Allanın Rasulü, ben nikahımda iki kızkardeş varken müslüman oldum, dedim de (Rasûl-i Ekrem de);
"Onlardan istediğin birini boşa!" buyurdu.[358]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir kimsenin iki kızkardeşi nikahı altında bulundurmasının haram olduğunu ifade etmektedir. Nitekim "... ve iki kız kardeşi bir arada almanız da size haram kılındı.."[359]
mealindeki âyet-i kerîme de bunu ifade etmektedir. Bu bakımdan ulema bir kimsenin iki kız kardeşi birden nikahı altında bulundurmasının haram olduğunda icma etmişlerdir.
Eğer bir kimse iki kız kardeşle birlikte evliyken müslümanhğı kabul edecek olursa, onlardan beğendiği birini kendisine seçip diğerini de terketmesi icâbeder. Bunlardan birinin daha önce veya daha sonra nikahlanmış olması seçmede ona bir öncelik hakkı tanımadığı gibi her ikisinin bir anda nikahlanmış olması da erkeğin tercih hakkını etkilemez. İmam Mâlik ile Şafîî, Ahmed, el-Hasen el-Evzaî ve İshak da bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadistir.
İmam Ebu Hânife ile Ebû Yusuf, es-Sevri ve bazı kimselere göre ise, "Eğer bu kimse iki kızkardeşle ikisine birden bir nikah kıyarak evlenmişse o kimsenin müslüman olmasıyla ikisinin birden nikahları bâtıl olur, fakat onlarla ayrı ayrı zamanlarda kıydığı iki nikahla evlenmişse ilk evlendiği kadının nikahı devam eder, ikincinin nikahı bâtıl olur. Binaenaleyh onlardan ilk evlendiğini yanında tutup ikinciyi bırakması icâbeder.[360]

25-26. Anne Babadan Biri Müslüman Olunca Çocuk Hangisinin Yanında Kalır?

2244. ...Râfi b. Sinan'dan rivayet olunduğuna göre kendisi müslüman olmuş, karısı ise müslüman olmayı kabul etmemiş ve|(ha-nımı)ı Peygamber (s.a.)'e gelip;
(Bu) benim kızım (olmaya daha lâyık)dır. (Çünkü o) sütten kesilmiş ya da öyle sayılabilecek (yaşta küçük bir kız)dır, demiş. Râfi de:
(Bu) benim kizımdır, demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) Rafi'a;
"Sen bir köşeye otur", hanımına da "Sen de bir köşeye otur" buyurmuş. Kızcağızı da aralarına oturtmuş. Sonra;
"Onu çağırın!" (bakalım) buyurmuş. (Her ikisi de çocuğu yanlarına çağırmaya başlamışlar). Kız önce annesine yönelmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Ey Allahım onu (doğruya) ilet" diye dua etmiş ve çocuk, babasına (gitmek için) yönelmiş. (Babası da) onu (tutup) almış.[361]

Açıklama

Kendisi müslüman olduğu halde karısı müslümanhğı kabul etmeyen kimsenin o kadından dünyaya gelmiş bir çocuğu varsa, bu çocuğu annesine teslim etmek caizse de müslüman olduğu için babasına teslim etmek daha evlâdır. Karı kocadan birinin kâfir olması hâlinde çocuğun bunlardan müslüman olana teslimi tercih edilir. Hanefi ulemasıyla Ebu Sevr ve Maliki ulemâsından Îbnu'l-Kâsım bu görüştedirler. Delilleri bu hadis-i şeriftir.
İmam Malik ile Şâfıı ve Ahmed'e göre ise, küçük bir çocuğu kâfir bir anne veya babanın velayetine teslim etmek asla caiz değildir. Çünkü Allah teâlâ Kur'an-ı Keriminde "ve Allah müzminlere karşı kâfirlere asla yol vermeyecektir"[362] buyurmuştur. Çünkü kâfir çocuğu dininden döndürür, bu ise çocuğa yapılabilecek zararların en büyüğüdür. Bu görüşte olan ulemâya göre, çocuğun kâfir olan annesine ya da kâfir olan babasına tesliminin caiz olduğunu ifâde eden ve konumuzu teşkil eden hadis-i şerif muzdaribdir. Her ne kadar bu hadisi Nesaî ile İbn Mace de rivayet etmişlerse de Sindî "bu hadisin senedi zayıftır", Darekutnî, "bu hadisin râvile-rinden Abdulhamid b. Seleme, onun babası ve dedesinin kimlikleri meçhuldür diyerek bu rivayetlerin hükme mesned olma niteliğinden yoksun, zayıf rivayetler olduğunu ifâde etmiştir.[363]
Aksi görüşü savunan Hanefi ulemasına göre bu mevzuda gelen hadislerin birini diğerine tercih imkanı vermeyecek şekilde ve biri diğerinden farklı olarak rivayet edilmiş olması bu olayın ayrı ayrı zamanlarda farklı şekillerde tekerrür ettiğini gösterir ki bu durumda hadislerde ızdırap bulunduğundan bahsedilemez. Binaenaleyh her ne kadar çocuğu anne ve babasından müslüman olana vermek daha iyiyse de kâfir olanına vermek de caizdir. Bu meseleyi ileride ayrıntılı olarak ele alacağız inşallah.[364]

26-27. Lian

Lian: Lügatte lanet kökünden lâane fiilinin masdarı olup kovmak ve uzaklaştırmak anlamına gelir. Nitekim "kıyamete kadar lanetim senin üzerinedir."[365] âyet-i kerimesinde "la'net" kelimesi bu mânâda kullanılmıştır.
Dini bir terim olarak liân, şehâdet ehlinden olan bir kocanın yine şehâdet ehlinden olan karısına zina isnad edip ya da şâhid bulunmaması hâlinde hâkim ve bir cemaat huzurunda erkek ile kadının özel nitelikteki lânetleşmeleridir. Lânetleşme şöyle icra edilir:
Karı-kocadan her biri dörder defa Allah (c.c.)'a yemin ederek kendisinin doğru ve eşinin yalancı olduğunu söyler. Beşinci de ise, kendisinin yalan ve eşinin de doğru söylemiş olması hâlinde Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ister. Lânetleşmenin bu şekilde sona ermesiyle hâkim onları ayırır ve bu bir bâin talak sayılır. Hanefi imamlarından imam Züfer'e göre ise, hâkimin tefrikına lüzum kalmadan eşler ebedî olarak ayrılmış olurlar.
Bu meseleyi 2250 numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız.[366]

2245. ...Sehl b. Sa'd es-Sâidî dedi ki; Uveymir b. Eşkar el-Aclânî, Asım b. Adiyy'e gelerek;
Ey Âsim, karısını (yabancı) bir erkekle yakalayan adam hakkında görüşün nedir? O, onu (zaniyi) öldürecek, siz de onu mu öl-düreceksiniz?!yoksa nasıl hareket edecek? Ey Asım, bunu benim için Rasûlullah (s.a.)'e soruver, dedi. Asım da (bunu) Rasûlullah (s.a.)'e sorunca, Rasûlullah Sallâllahu aleyhi ve sellem (bu) suallerden hoşlanmadı ve (bu şekilde sorular sormayı) ayıpladı.IHatta Rasûlullah (s.a.)'den işittikleri Asım'ın ağrına gitti. Asım evine dönünce Uveymir onun yanına gelip;
Ey Asım, Rasûlullah (s.a.) sana ne cevâp verdi? dedi. Asım da;
Sen bana hayır getirmedin. Rasûlllah (s.a.) sorduğum meseleden hoşlanmadı deyince Uveymir;
Allah'a yemîn olsun ki bunu ona sormaktan vazgeçmeyeceğim, karşılığını verdi. Derken Uveymir kalkıp halk arasında bulunan Rasûlullah (s.a.)'in yanına geldi ve;
Ey Allah'ın Rasülü, ne buyurursun, bir adam karısının yanında birini bulursa, onu öldürür siz de kendisini mi öldürürsünüz, yoksa ne yapar? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah salâllahu aleyhi ve sellem;
"Senin ve hanımın hakkında Kur'an âyeti indirildi git onu getir." buyurdu. Sehl dedi ki: "Ben halk ile birlikte Rasûlullah (s.a.)'in yanında iken onlar da lânetleştiler." (lânetleşmeyi) bitirdikleri zaman Uveymir;
Ey Allah'ın Rasûlü, eğer ben onu (nikâhım altında) tutacak olursam, onun hakkında yalan söylemiş duruma düşerim, dedi ve daha Rasûlullah ona (hanımını boşaması için) emir vermeden önce onu üç (talâkla) boşadı.[367]
İbn Şihâb; "Artık bu, liân yapanların âdeti olmuştur," dedi.[368]

Açıklama

"Liân yapan karı-koca Allah'ın rahmetinden yahut birbirlerinden uzaklaştıkları ve liân yapan erkek beşinci defa da kendine lanet ettiği için bu fîîle liân ismi verilmiştir. 'Namaza bazan rüku' ve sücûd denildiği gibi burada da cüz'ü zikirle küll kastedilmiştir.
Liânın şer'i mânâsı Hanefîlere göre; Lanetle beraber yeminlerle te'kîd olunan şehâdetlerdir. Liân için şehâdete ehil olmak şarttır. Binâenaleyh liân ancak hür, âkil, baliğ ve kendilerine kazif haddi vurulmamış iki müs-lüman arasında cereyan eder.
Eimme-i selâse yâni imâm Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel liânı, şehâdet lâfzı ile te'kîd edilen yemînler, diye tarif etmişlerdir. Onlarca liân-da şehâdete değil, yemîne ehil olmak şarttır. Bu halde müslüman bir erkekle kâfir olan karısı arasında liân cereyan ettiği gibi, kâfir olan karı-koca arasında da liân yapılabilir.
Nevevî'nin beyânına göre ulemâ: "Liânla Kasâme'den başka müteaddit defa yapılan yemîn yoktur. Davacıya da yalnız bu iki yerde yemîn verdirilir" demişlerdir. Liânın hikmeti, şartları, sebebi, rüknü ve hükmü vardır.
Hikmeti: Nesebi korumak ve kadına teveccüh eden kötü ithamı def etmek gibi şeylerdir.
Şartları: Hanefîlere göre nikâh-ı sahîh ile evli bulunmak, erkeğin iddiasını isbât için beyine getirememesi kadının inkârı ve liân talebi, kadının namuslu olması, akıl, islâm, bulûğ, hürriyet, dilsiz olmamak, kazif sebebiyle hadd vurulmuş olmamak ve karı-kocanın islâm diyarında bulunmalarıdır. Diğer mezheplere göre islâm ve hürriyet şart değildir.
Sebebi; Kaziftir. Kazf: Namuslu bir kadına zînâ isnadında bulunmaktır. Bunun cezası hür için seksen, köle için kırk dayaktır. Zinayı kendi karısına isnâd edip de beyyine getiremeyen yalancı erkek hakkında hadd-i kazif (yâni kazif cezası, dayak) yerine liân meşru' olmuştur. Liân yalancı zevce hakkında zînâ cezası yerine geçer.
Rüknü: Liândan sonra cinsî münâsebetin haram olmasıdır.
Liân; kitâb, sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Kitabdan delili; "Kanlarına iftira atıp da kendilerinden başka şâhidleri bulunmayanlardan her-birinin şehâdeti, Kendinin hakîkaten doğru söyleyenlerden olduğuna dört defa Allah'a şehâdet getirmesidir... Kadından da azabı kocasının hakîkaten yalancılardan olduğuna dört defa Allah'a şehâdette bulunması, beşincide; Eğer kocası doğru söyleyenlerdense Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını söylemesi defeder."[369] âyetleridir.
Kaadî Iyâz liân kıssasının hicretin dokuzuncu yılı şa'bân ayında vuku' bulduğunu İbn Cerîrıet-Taberî'den nakletmiştir.
Sünnetten delili: Babımızın hadîsleridir. Liânın sıhhatine ulemâ icma' etmişlerdir."[370]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse başına gelen yüz kızartıcı bir işin hükmünü ulemaya sormak mecburiyetinde kaldığı zaman onu bizzat kendisi sormalı, başka birini aracı etmemelidir. Sırrını muhafazası bakımından ihtiyata uygun olan budur.
Rasûl-i Ekrem Efendimiz, vereceği hükümlerin Allah tarafından kanunlaştırılacağı ve dolayısıyla ümmetinin üzerine yeni sorumluluklar getireceği korkusuyla kendisine fazla soru sorulmasını arzu etmezdi. Bu bakımdan seleften bir cemaat bir kimsenin henüz kendi başına gelmeyen bir meselede soru sormasını mekruh saymışlardır. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu aksi görüştedirler. Çünkü Ashâb-ı kirâm'ın, hakkında vahiy bulunmayan pek çok meseleleri Rasûl-i Ekrem'e sordukları tarihî bir gerçektir.
2. Bir âlimin kendisine sorulan bir soruya cevâp vermekten kaçınması o sorunun cevâbını öğrenmek için o âlime soru sormakta israr etmeye mânı olmaz. Bir çaresini bulup o meseleyi tekrar o ilim adamına sormakta bir sakınca yoktur.
3. Bir kimse evinde öldürdüğü bir erkeği, karısıyla zînâ ederken yakaladığı için öldürdüğünü iddia etse, bu iddiası kabul edilmez. Çünkü eğer bu iddia kabul edilecek olursa, o zaman herkes öldürmek istediği kimseyi evine çekip öldürür ve ona zînâ isnâd ederek kendisini kurtarma yoluna gider. Böylece pek çok kimsenin kanı heder olur. Şafîî ulemâsından Nevevî'nin beyânına göre bir kimseyi evinde öldürüp de zînâ ederken yakaladığı için öldürdüğünü iddia eden bir kimsenin kısas edilip edilmemesi hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre bu kimsenin iddiası kabul edilmez. Kısas yapılır, ancak zînâyı dört erkek, âdil şahitle isbât eder, öldürülen şahıs da evli olursa, yahut ölenin mirasçıları itirafta bulunurlarsa, kısas lâzım gelmez. Bu mesele Allah ile öldüren arasında gizli kalmışsa, katil sözünde doğru olmak.şartıyla kendisine hiçbir manevî sorumluluk terettüb etmez. Doğrusu da budur.[371]
4. İki zarardan hafif olanı ağır olana tercîh etmek gerekir. Binâenaleyh kıskançlığın sevkedeceği kati fîîline sabrın zorluğu ve acılığı tercîh edilir. Çünkü her ne kadar sabır zor ve acı ise de kıskançlığın şevkiyle adam öldürmenin getireceği zarar daha büyüktür. Allah teâlâ insanları, bu gibi zararlı kadınların şerrinden kurtarmak için talâkı ve Hânı meşru' kılmıştır.
5. Liân meşru' kılınmıştır. Liân vâcib, mekruh ve haram olmak üzere üç kısma ayrılır:
a. Adam karısını zînâ halinde yakalar veya kadın zînâ ettiğini itiraf ederse ve zînâ olayı adamın karısına hiç yaklaşmadığı bir temizlik döneminde vukua gelmişse ve adam bu iddiasından sonra da karısına hiç yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adamın bu çocuğun kendisine âit olmadığını isbât etmek için liân yoluna başvurması üzerine vâcib olur.
b. Bir kimse, kendi hanımının yanma, yabancı bir kimsenin girdiğini görür ve zann-ı galibi ile onunla zînâ ettiğine inanırsa, o zaman lîan yoluna başvurması kerahetle caizdir. Liân yoluna başvurmaması daha iyi olur. Çünkü liân yoluna başvurmadığı takdirde sırrını ifşa etmemiş olur. Binâenaleyh bu durumda liân yolunu değil, talâk yolunu tercîh etmesi daha iyi olur.
c. Bu iki durum dışında liân yoluna başvurmaksa haramdır. Karısının zina ettiği dedikodusu yaygınlaşan bir kimsenin liân yapmasının caiz olup olmadığı meselesinde Şafîî ulemâsıyle imâm Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir1.
6. Liân hükümet reisinin veya hakîmin huzurunda ve onların emriyle yapılır. Kan-koca kendi arzu ettikleri bir kimsenin huzurunda liân yaparlarsa bu liân geçerli olamaz. Çünkü liân şiddetli bir cezadır. Bu şiddetin gerçekleşmesi hâkimin

bulunmasıyla olur. Nevevî liânın üç şekilde yâni zaman, mekân ve kalabalık unsurlarıyla şiddetlendirildiğini söyler. Zaman itibariyle şiddetli Iiân ikindiden sonra yapılandır. Mekândan murâd; O yerin en şerefli mevkiîdir. Kalabalığın en azı dört kişidir. Yine Nevevî: "şu şiddetli hev'ilerin vâcib mi yoksa müstehâb mı olduğunda ulemâmız arasında hilaf vardır; esah olan kavle göre müstehâbdır" demektedir.

7. Ebû Hanîfe'ye göre mücerred Hânla ayrılma tahakkuk etmez. Karı ile kocanın biribirlerinden ayrılmaları hakimin hükmü ile olur. Çünkü bir rivayette "Onu boşa!" buyurulduğu gibi, babımız rivayetlerinin birinde de "sonra onların aralarını ayırdı" denilmektedir. Mamafih Hânla kadının cimâı haram olur. Sevrî ile İmâm Ahmed'in mezhebleri de budur. Mâlikîlerden bu hususta dört kavil rivayet olunur:

Birinci kavle göre, ayrılma ancak karı-kocanın beraberce lânetleşme-Ieriyle tahakkuk eder.

İkinci kavil îmâm Mâlik'in "el-Muvatta"' adlı eserindeki sözünün zahiridir. Bu kavle göre ayrılık erkeğin Hânı ile olur. Mezkûr kavli Asbâğ rivayet etmiştir.

Üçüncü kavil Mâlikîlerden Sahnûn' undur. Buna göre ayrılık, kadın Hâna yanaşmazsa kocasının Hânı ile olur.

Dördüncü kavle göre kadın Hân yaparsa, ayrılık kocasının liânıyla tamam olur. Mâlikîlerden Ebû'l-Kâsim buna kail olmuştur. Hâsılı İmâm Mâlik'in mezhebine göre karı ile kocanın ayrılmaları hâkimin hükmüne bağlı olmadığı gibi, erkeğin boşaması da şart değildir. Leys, Evzâî, Ebû Ubeyd ve Hanefîlerden İmâm Züfer'in mezhepleri de budur.

İmâm Şafiî'ye göre ayrılık erkeğin liânıyla olur. Anlaşılıyor ki: îmâm-ı Azam, Sevrî, Evzâî, Leys, İmâm Şafiî, îmâm Mâlik, İmâm Ahmed, İs-hâk, Ebü Ubeyd ve Ebû Sevr liânın hükmü ve sünneti karı ile kocanın birbirinden ayrılması olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız bu ayrılığın Hânla mı, yoksa hakimin hükmüyle mi tahakkuk edeceğinde ihtilâf olunmuştur. Medîne, Mekke, Küfe, Şam ve Mısır ulemâsının mezhebleri de budur.

Osman el-Bettî ile Basralı bâzı ulemâ; "Erkek boşamadikca Hân, nikâhın sıhhatinden bir şey eksiltmez, ama boşaması daha münâsibdir," demişlerdir. Bu kavli İbn Cerîr, Ebû's-Sa'sa', Câbir b. Zeyd'den de rivayet etmiştir.

Liânla vuku' bulan ayrılığın fesih mi yoksa boşama mı sayılacağı da ihtilaflıdır. İbrahim en-Nehâî, îmâm Â'zâm ve Saîd b. el-Müseyyeb bir taiâk olduğuna kaildirler. îmâm Mâlik ile İmâm Şafiî'ye göre feshtir.

Cumhûr-i ulemâya göre Hân yapan karı-koca bir daha ebediyyen bir araya gelemezler. Yalnız Hândan sonra erkek yalan söylediğini itiraf ederse, karısını tekrar alıp alamayacağında ihtilâf etmişlerdir. İmâm A'zâm'a göre nikâhı haram kılan mânâ ortadan kalktığı için tekrar evlenebilirler. İmâm Mâlik, Şafiî ve diğer ulemâ ebediyyen bir araya gelemeyeceklerine kail olmuşlardır.[372]

8. Alim evinde aranır, sokakta veya câmicre tesadüf için beklenmez.

9. Hüküm zahire göre verilir. Bâtını Allah bilir.

10. Bir defada üç talak vermek caizdir ve geçerlidir.

11. Liâmn mescidde yapılması müstehabdır.[373]

2246. ...Abbâs b. SehFin babası Sehl'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) Asım b. Adiyy'e hitaben; "hanımını, doğuruncaya kadar yanında tut." buyurmuştur.[374]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i şerifte karısına zîna isnâd ettiği ifâde edilen Uveymir, Hz. Peygamber'in emriyle karısıyla Hân yaptıktan sonra Rasûl-i Ekrem Efendimiz, bu kadını Asım b. Adiyy'e teslim ederek, "bu kadın çocuğunu dünyaya getirinceye kadar senin yanında kalsın," buyurmuştur. Rasûl-i ekremin bu kadım Asım'a teslim etmesinin sebebi Hz. Asım'ın kendi kavminin reisi olmasındandır. Ayrıca söz konusu kadının Hz. Asım'ın kızı veya kardeşinin kızı olduğu da rivayet olunmuştur.

Rasûl-i Ekrem'in bu sözünden, Hz. Uveymir'in liân yaptığı ve karısının o esnada hâmile olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim şu hadîs-i şerif de bu gerçeği te'yîd etmektedir: "Rasûlullah (s.a.) Aclanlı kan-koca arasında liân yaptırdı. O sırada kadın hamileydi."[375]

Netice olarak şu hükme varmak mümkündür: Hâmile bir kadına Hân yapmak caizdir.

Bu hadîs-i şerîf, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde şu mânâya gelen kelimelerle rivayet olunmuştur; Peygamber (s.a.) Asım b. Adiyy'e; "bu kadını al, doğuruncaya kadar senin yanında (dursun) eğer, kırmızı tenli bir çocuk dünyaya getirirse babası Uveymir'e aittir, yok eğer kıvırcık saçlı siyah dilli bir çocuk dünyaya getirirse, İbnu el-Salınıa'ya aittir" buyurdu. Çocuk dünyaya gelince bir de ne göreyim başı kuzu derisi gibi kıvırcık kıvırcık saçh sonra yanaklarına baktım Arabistan kirazı gibi kırmızıydı. Dili ise hurma gibi siyahtı. Bunun üzerine "Rasûlullah doğru söylemiştir" demekten kendimi alamadım."[376]

2247. ... Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den; demiştir ki: "Ben (Uveymir ile hanımının) Hânlarında bulundum. O zaman ben onbeş yaşında bir çocuk idim."

(Râvî Yunus hadîsin bundan sonraki kısmında bir önceki) hadîsi (SehTden naklen) rivayet etti ve bu rivayetinde (bir önceki hadîsten fazla olarak) şunları nakletti: "Sonra kadın (evinden) hâmile olarak çıktı ve çocuk annesine nisbet edildi."[377]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in tahkikine göre Uveymir'in karısına liân yapması hicretin onuncu yılının Şa'bân ayında vukua gelmiştir.[378]

Liândan sonra çocuk Uveymir'e değil, annesine nisbet edilmiştir. Nitekim 2248 numaralı hadîs-i şerîf de bu gerçeği te'yîd etmektedir. Çünkü liândan sonra bu çocuğu kadının eski kocasına nisbet etmek mümkün olamayacağı gibi zînâ isnâd edilen erkeğe isnâd etmek de caiz değildir. Zira Rasûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.): "Zina eden için recin vardır."[379] buyurmuştur.[380]

Bazı Hükümler

1. Lianın mü'minlerden oluşan bir cemaat huzurunda yapılması mustehabdır.
2. Kadının hâmile olması Hâna mani değildir.
3. Liândan sonra doğacak çocuk annesine nisbet edilir.[381]

2248. ...Sehl b. Sa'd Hân yapan kan-koca hakkında; Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir:
Şu kadım gözetleyiniz, eğer gözlerinin siyahı çok siyah, beyazı da çok beyaz, iri kalçalı bir çocuk dünyaya getirirse (Uveymir'in) ancak doğru söylemiş olduğuna kanaat getiririm. Fakat keler gibi kızılca (çocuk) doğurursa ancak (Uveymir'in) yalan söylemiş olduğuna hükmederim." (Râvî Sehl) dedi ki: (kadın) çocuğu arzu edilmeyen şekilde (zînâ isnadını doğrulayıcı bir surette) dünyaya getirdi.[382]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2245 numaralı hadîsin şerhinde de açıkladığımız gibi Hz. Uveymir karısına zînâ isnadında bulunduğu için, Rasûl-i Ekrem Efendimiz onları Hâna davet etmişti ve liândan sonra kan-koca birbirlerinden ayrılmışlardı. Daha sonra Rasûl-i Ekrem Efendimiz metinde ifâde edildiği şekilde doğacak çocuğun hangi vasıfta doğarsa Hz. Uveymir'e âit, hangi vasıfta doğunca da zînâ mahsûlü olacağını açıklamış, neticede doğan çocuğun Rasûl-i Ekrem'in açıklamasına uygun olarak veled-i zînâ olduğu ortaya çıkmıştı.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre .Hz. Uveymir'in karısının ismi Havle, zînâ ettiği iddia edilen şahsın ismi ise, Şerik b. Sahmâ'dır. Bu adamın Hilâl b. Umeyye ismindeki zâtın karısı ile de zînâ ettiği rivayet olunmuştur.[383]

2249. ...Sehl b. Sa'd es-Saîdî'den (Uveymir ve hanımı ile ilgili olay hakkında) şöyle dediği de nakledilmiştir. (Doğan çocuğu kastederek) "O annesine nisbet edildi ve (İbn Havle diye) çağrıldı."[384]

2250. ...(Hz. Uveymir ile karısı arasında geçen Iiân mevzûsun-da) Sehl b. Sa'd'dân (bir başka Tıaber daha rivayet olunmuştur.) Bu haberde (Sehl şunları) rivayet etmiştir; (Hz. Uveymir) karısını Rasûlullah (s.a.)'in huzurunda üç talâkla boşadı. Rasûlullah (s.a.) de bu (talakiar)'i geçerli kıldı. Peygamber (s.a.)'in huzurunda yapılan (bir iş tasvîb görünce) sünnet (olur) idi.
Sehl dedi ki: "Ben Peygamber (s.a.)in yanında bu olaya şahîd oldum. (Bu olaydan) sonra Iiân yapan karı-kocanın bir daha birleşmemek üzere ayrılmaları sünnet oldu.[385]

Açıklama

2249 numaralı hadîs Buhârî'nİn Salıîh'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'den rivayete göre (Aclân oğullarından) Uveymir, Benî Aclân'ın ulusu olan Asım b. Adiyy'e gelerek:
Siz ne dersiniz? Bir kimse karısıyla beraber bir,kişiyi (zînâ üzerine) bulsa, kadının kocası zâniyi öldürmeli, siz de onu (kısas yaparak) öldür-meli misiniz? Yoksa bu kimse ne yapmalı? (Bu halde zevç, dört şâhid getirmeye gitse zâni işini görüp savuşacaktır, sükût etse namusa taallûk eden bir şeye sükût etmiş olacaktır) Lütfen bu müşkil meseleyi bir kere Rasûlullah (s.a.)'a benim için bir sorsanız, der. Bunun üzerine Âsim Ra-sûlullah'a gelip, Yâ Rasûlallah! diye (söze başlayıp Hz. Uveymir'in sorulmasını istediği meseleyi) arzetti. Fakat Rasûl-i Ekrem bu sorulardan hoş-lanmayıp onları ayıpladı. Sonra Uveymir Asım b. Adiyy'e,
Rasûlullah ne buyurdu diye sordu. O da;
Rasûl-i Ekrem böyle meseleleri çirkin gördü ve ayıpladı, diye cevâp verdi. Bunun üzerine Uveymir;
Vallahi hiç çekinmem, bunu kendim Rasûlullah'a sorarım dedi ve gidip;
Yâ Rasûlallah! Bir kimse karısıyla beraber bir kişiyi (zînâ üzerinde) bulsa kadının zevci zâniyi öldürmeli, sonra siz de (kısâsen) onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu adam ne yapmalı? diye sordu. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem:
"Ey Uveymir senin ve karının hakkında Allah teâlâ kur an (âyeti) gönderdi, dedi ve bu karı-kocaya Allah teâlânm Kur'ân'da ta'lim ettiği veçhile nıülâane etmelerini emreyledi. İlk önce erkek karısına karşı lanetle yemîn etti (sonra da kadın kocasına karşı yemîn etti) sonra Uveymir:
Yâ Rasûlallah! Bu kadını nikâhımda tutarsam ona zulmetmiş olurum, deyip kadını boşadı. Ve Uveymir ile karısının bu vak'asından sonra lânetleşen çiftlerin kocanın talâkıyla ayrılmaları âdet oldu. Sonra Rasû-lullah mecliste hazır bulunanlara,
"Bakınız! Eğer bu kadın, vücûdu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kalçaları iri, baldırları kaba kıyafette bir çocuk getirirse muhakkak ben Uveymir'in bu kadına zînâ isnadında doğru olduğunu sanırım. Eğer kadın keler cinsinden kızılca kurt gibi kızıl bir çocuk doğurursa bu defa da ben şüphesiz kadına bühtan ve iftira ettiğini sanırım," buyurdu. Sonra çocuk Rasûlullâh'ın Uveymir'i tasdik yollu tasvir ettiği şekilde doğdu ve bu cihetle çocuk anası (Havle kadı)na nisbet ed(ilerek "tbn Havle" diye çağır)ıldı.[386]

2250 numaralı, hadîsin zahiri, Hândan sonra eşler arasında talâk vâki' olmadığına, binâenaleyh Hân yapan eşlerin eski nikâhlarının devam ettiğine, bunların ayrılabilmeleri için kocanın talâk vermesi gerektiğine delâlet etmektedir. Söz konusu hadîste geçen Uveymir karısını Rasûlullah'm huzurunda üç talâkla boşadı Rasûlullah (s.a.) da bu talâkları geçerli kıldı," cümlesi bunu ifâde etmektedir. Nitekim Osman el-Betti de bu hadise dayanarak Hânla nikâhın feshedilmiş olmayacağını söylemiştir. Hafız İbn Ha-cer'in beyânına göre, "Eşler Hân yaptıktan sonra kocanın ayrıca bir de talâk vermesi Kur'an-ı Kerîm'de söz konusu edilmemiştir ve bu hadîste geçen talâk Hândan önce verilmiştir," gerekçesiyle Osman el-Betti'nin bu görüşüne itiraz edilmiş ve Osman el-Betti'nin bu görüşte yalnız kaldığı iddia edilmiştir. Fakat Osman bu görüşünde yalnız değildir. îbn Abbâs'ın ashabından pekçok fıkıh âlimi Osman eJ-Betti'nin görüşündedirler.[387] Cumhura göre ise, Hân nikâhı fesheder. Binâenaleyh Hân yapan eşler ebedî olarak birbirlerine haram olurlar. Delilleri ise, metinde geçen "bu olaydan sonra Hân yapan kan-kocanın bir daha birleşmemek üzere ayrılmaları âdet oldu," cümlesidir. Yine cumhura göre Hândan sonra eşlerden birisi yalan söylediğini ilan etse, eşler yine de birleşemezler. Çünkü Hân feshtir. Koca Hân yaparken talâka niyet etse bile yine de talâk değil, fesh sayılır.
Eğer Hân talâk olsaydı, o zaman sadece kocanın talâk vermesiyle yeti-nilir, kadının da Hân yapmasına lüzum görülmezdi, imâm Ebû Hanife'ye göre ise, fesh değil, sadece erkeğin "sen boşsun" sözüyle talâka dönüşebilecek olan ve erkek tarafından gelen bir ayrılıştır.[388] Hâkimin onları ayırması ise bir talâktır ve kesin boşanmadır. Eğer kişi "ben ona iftira ettim" dese yeniden onu nikahlayabilir. İmâm Ebû Yusuf'a göre Hân ile kadın ona ebediyyen haram olur. Çünkü mevzûmuzu teşkil eden hadîste geçen "liân eden karı-koca bir daha hiçbir zaman birleşemezler" mealindeki cümle buna delâlet eder. Binâenaleyh Hanefîlere göre hâkim ayırmadıkça liân yapan eşler ayrılmış olmazlar. İmâm Züfer'e göre ise, liân ile ayrılmış olurlar.[389] Bu bakımdan bu erkeğin boşaması

veya hâkîmin onları ayırması gerekir.[390]

2251. ...Sehl îbn Sa'd'dan; demiştir ki: "Ben Rasülullah (s.a.) zamanında liân yapan bir karı-kocayı (liân yaparlarken) gördüm. Ben o zaman onbeş yaşımda idim. (Karı-koca liân yaptıktan) sonra (Rasûl-i Ekrem onları) birbirinden ayırdı."
(Bu hadîsi Ebû Davud'a nakleden dört ayrı râvfden biri olan) Müsedded'in rivayeti (burada) sona erdi.
(Vehb b. Beyân, İbn-ûs-Sehr ve Amr b. Osman ismindeki) öbür râvîler (ises bu hadisi naklederken şunları da söylediler): "Sehl b. Sa'd, Peygamber (s.a.)'in liân yapan eşleri birbirinden ayırdığına şâhid oldu: (Liân yapan)-erkek (Hândan sonra) "Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını (nikâhım altında) tutacak olursam, onun hakkında yalan söylemiş olurum" dedi."
Ebu Davud dedi ki: Ravilerden bazısı kelimesini zikretmedi.
Ebû Davûd dedi ki: (Bu hadîsi naklederken) hiçbir râvı, İbn Uyeyne'ye uyarak (onun şeyhi olan ZührVden) "Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellemin, Hân yapan eşleri birbirinden ayırdığını rivayet etmemiştir.[391]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîsin sonuna ilâve ettiği talık Rasul-ı Ekrem in lıandan sonra, han yapan karıkocayı biribirinden ayırmadığını ifâde etmektedir. Bu ise, İiân yapan eşlerin nikâhlarının devam ettiği anlamına geldiği gibi, onların nikâhlarının fesh edildiği veya aralarında bir baîn talâk vâki' olduğu, dolayısıyla hâkimin hândan sonra onları ayırmak için ayrı bir karar vermesine lüzum kalmadığı anlamına da gelir. Her ne kadar Musannif Ebû Dâvud hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'likte "Hiçbir râvî, İbn Uyeyne'ye uyarak, (onun şeyhi olan Zührî'den) Peygamber (s.a.)m iiân yapan eşleri biribirinden ayırdığını rivayet etmemiştir" demişse de, aslında bu hadîsi İbn Uyeyne'ye uyarak onun şeyhi Zührî'den rivayet eden başka bir râvî yok değildir. Meselâ ez-Zubeydî de ibn Uyeyne'ye uyarak bu hadisin sonuna, "Rasûl-i Ekrem'in Hândan sonra eşleri biribirinden ayırıp "bunlar bir daha ebedîyyen birleşmezler" buyurdu" ziyadesini eklemiştir.[392]
Musannif Ebû Davud'un kendisine erişen hadîslere bakarak bu sözü söylemiş olması mümkündür. Biz ulemânın bu. hadîsle ilgili görüşlerini 2245 numaralı hadîsin ve onu ta'kib eden 2246-2250 numaralı hadîslerin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[393]

2252. ...(IJveymir ile hanımı arasında geçen) şu (önceki) hadîse (ilâve olarak) Sehl b. Sa'd'dan (şu sözler de) rivayet edilmiştir; (Uvey-mir'in karısı) hâmile idi. (Uveymir de karısının) karnındaki çocuğun kendisinden olduğunu kabul etmedi. Bunun üzerine (çocuk doğunca) annesine (nisbet edilerek İbn Havle diye) çağrıldı. Sonra mirâs-da (liândan sonra doğan bir çocuğun) annesine vâris olması, annesinin de (liândan sonra doğan) çocuğundan mîras olarak Aziz ve Celîl olan Allah'ın kendisine tâyin ettiği payı alması sünnet olarak yürürlüğe girdi.[394]

Açıklama

1. Bir kimsenin, hâmile olan karısına liân yaparak, doğacak çocuğun kendisine âit olmadığım isbât etmesi caizdir. İmâm Mâlik ile Şafiî ve Hicaz ulemâsından bir cemaat bu görüştedirler. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dâir bir rivayet vardır. Delilleri ise, bu hadîs-i şerifle benzeri hadîs-i şeriflerdir.
2. Hanefî ulemâsından Süfyân es-Sevrî'ye göre bir kimsenin doğacak çocuğun kendisine âit olmadığını isbât maksadıyla mülâanede bulunabilmesi için kadının çocuğunu dünyaya getirmesi şarttır. O çocuk dünyaya gelmeden mülâane yapılamaz. Çünkü kadının karnındaki şişlik çocuktan değil de başka bir şeyden meydana gelmiş olabilir. Bu bakımdan çocuk dünyaya gelmeden yapılmış olan mülâane sadece kocayı iftiracı durumuna düşmekten kurtarmaya yarar. Fakat çocuğun kendisine âit

olmadığını isbât için yeterli değildir. Bu görüş İmâm Ahmed ile İbn Mâcişûn'dan da rivayet edilmiştir. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsinde anlatılan mülâane olayı kendisine liân yapılan kadından doğacak çocuğun zînâ mahsûlü olduğunu isbât için değil, erkeğin iftiracı olmadığını isbât için yapılmıştır.[395]
3. Bir kimse karısına zînâ isnâd ettikten sonra iftiracı durumuna düşmekten kurtulabilmesi için mülâanede bulunması gerekir. Eğer doğacak çocuğun da zînâ mahsûlü olduğunu iddia ederse, mülâaneden sonra o çocuk babasına değil, annesine nisbet edilir ve falanca kadının oğlu veya kızı diye anılır. Dolayısıyla bu çocuk, annesinin kocasına mirasçı olamaz, sadece annesine mirasçı olabilir. Annesi de sadece bu çocuğa mîrasçı olabilir. "Bu çocukla annesi arasında mîrâs hükümleri cereyan ettiği gibi bu çocukla, annesi cihetinden olan ashâb-i ferâiz arasında da mîras hükümleri cereyan eder. Bu mevzuda ulemâ ittifak etmişlerdir. Bunlar anne tarafından olan erkek kardeşler, kız kardeşler ye anne annelerdir. Bu çocuk öldüğü zaman eğer başka bir kardeşi veya çocuğu yoksa, annesi malının üçte birini, varsa, altı da birini alır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm"de mîrasdan anneye ayrılan pay budur. Anne bu payını aldıktan sonra kalan mal diğer pay sahiplerine (ashâb-ı ferâiz) verilir. Daha sonra kalan mal da beytü'I-mâl'e (hâzineye) intikâl eder. Şafiî ulemâsı bu görüştedir. îmâm Zührî ile İmâm Mâlik ve Ebû Sevr de bu görüştedirler.
el-Hakem ile Hammad annesinin bütün mirasçıları bu çocuğun malına vâris olur, derler. Sözü geçen ulemânın dışında kalan diğer ulemâya göre annesinin asabeleri de bu çocuğun malına vâris olurlar. Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, Atâ ve îmâm Ahmed'in de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur. İmâm Ahmed'e göre eğer çocuğun annesinden başka bir mîrasçısı yoksa, malının hepsini asabe olarak annesi alır.[396] Ebû Hanife'ye göre ise, eğer bu çocuğun annesinden başka mirasçısı yoksa, annesi malın üçte birini farz (Kur'ân-ı Kerîm'in tesbit ve tâyin ettiği pay) yoluyla gerisini de redd yoluyla alır. Delili ise 2906 numaralı hadîs-i şeriftir.[397]

2253. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan demiştir ki; Bir cuma gecesi mescidde idik. Ensârdan bir adam mescide giriverdi ve;
Eğer bir adam karısının yanında (zînâ halinde) bir erkek bulur da bunu anlatırsa (iftira suçuyla) onu sopalar mısınız, yahut da o (adam, karısıyla yakaladığı kimseyi) öldürürse, siz de (kısas olarak) onu öldürür müsünüz, yoksa öfkeyle (ve kinle mi) susmalı? Vallahi bunu Rasûlullah (s.a.)'a soracağım, dedi. Ertesi gün olunca Rasû-lullah (s.a.)'a gelip bu meseleyi sordu ve;
Eğer bir adam karısının yanında (yabancı) bir adam bulsa da bunu (başkalarına) anlatsa onu (iftiracı olarak) sopalar mısınız, yoksa o adam (karısının yanındaki kimseyi) öldürürse siz de onu öldürür müsünüz, veya gazâb (ve kinine rağmen) susmalı mı? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"Ey Allah'ım! (Bu hususta bize bir) açıklık getir," diye duâ etmeye başladı.
Bunun üzerine (şu mealdeki) Hân âyeti indi: "Eşlerine (zîna suçu) atan ve kendilerinden başka şâhidleri bulunmayan kimseler..."[398]
Bu ayetin nüzûlundan (bir müddet sonra) bu (olay) halk arasından bu kişinin başına geldi. Bunun üzerine o (kimse) karısıyla birlikte Rasûlullah (s.a.)'e gelip (karşılıklı) lânetleştiler. Önce erkek kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna (dâir) Allah'a dört defa şehâdette bulundu. Sonra beşincide: Eğer yalancılardansa (Allah'ın lanetinin) kendi üzerine (olması için) lanet etti. Arkasından kadın da (kocasına) liân yapmaya kalktı. Peygamber (s.a.) de ona;
"Vazgeç!" buyurdu. Fakat kadın razı olmadı ve (liân) yaptı. Onlar (karı-koca) gittikten sonra (Hz. Peygamber);
"Herhalde bu kadın kara, cılız bir çocuk doğurur," buyurdular. Kısa bir süre sonra kadın kara, cılız bir çocuk dünyaya getirdi.[399]

Açıklama

Metinde geçen mealini sunduğumuz liân âyeti; "NamusIu kadınlara (zînâ suçu) atıp da sonra (bu suçlamalarını isbât için) dört şahid getiremeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir."[400]
mealindeki kazif (iftira) âyetinden-sonra inmiştir. Namuslu kadınlara iftîra etmenin cezası bu âyetle tâyin edildikten sonra, ashâbdan Uveymir ile Hilâl biribirlerine yakın tarihlerde karılarını zînâ halinde yakalamışlar ve bunu dört şahidfe isbât edemedikleri takdirde iftiracı durumuna düşecekleri için kimseye söyleyememişler, bu yüzden de büyük sıkıntıya düşmüşlerdi. Nihayet kurtuluşu, durumlarım Rasûl-i Ekrem'e arz etmekte bulmuşlardı. Hadiseyi Rasûl-i Ekrem'e arzettikten sonra, erkek ve kadın hakkında liân âyetleri nazil oldu. Erkek hakkındaki liân âyetinin tamamı şöyledir;
"Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şâhidleri bulunmayan kimselerfe gelince): onlardan her birinin şahitliği dört defa Allah'a yemîn edip kendisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmek (şeklinde)dir. Beşinci defada eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diler."[401] Kadın hakkında inen liân âyetinin tamamı da şöyledir; "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi, cezayı kendisinden kaldırır. Beşinci defada; Eğer kocası doğrulardan ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler."[402] Bu muameleye İslâm Hukukunda liân denir. Karısına zînâ isnâd edip de dört şahidle isbât edemeyen bir kimse karısıyla birlikte usûlüne uygun olarak karşılıklı liân yaptıktan sonra hâkim de karı-kocayı biribirinden ayırır.
Mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şerif bir önceki hadîs-i şerifin şerhinde açıkladığımız "Kadının, hâmile iken mülâane yapması caizdir," diyen İmâm Mâlik ile Ahmed'in görüşünü te'yîd etmektedir.
Allah teâlâ tarafından lanet; lanet olunan kişiyi celâl ve gazâbıyla rahmetinden uzaklaştırması ve kovmasıdır. Kul tarafından lanet ise, lanet ettiği kişinin Allah'ın gazabına uğraması için dua etmesidir.
Liân kıssası hicretin dokuzuncu yılı şaban ayında oldu. Liân âyetinin sebeb-i nüzulünde ulemânın ihtilâfı vardır. Uveymir hakkında mı nâzıl olmuştur, yoksa Hilâl bin Umeyye hakkında mı? Uveymir hakkında nazil olduğunu iddia edenler yukarıda

1245 numaralı Sehl b. Sa'd hadîsindeki Rasûl-i Ekrem Efendimizin Uveymir'e "Allah senin ve eşin hakkında Kur'an indirdi!" demesini delîl getirmişlerdir. Ulemânın cumhuru ise, liân âyetinin sebeb-i nüzulü Hilâl kıssasıdır ve İslâm camiasında Hilâl ilk defa mülâane eden kişidir, demişlerdir. Dâvudî bu iki görüşü cem' ederek; "bu iki hadîsde haber verilen iki olayın birbirine yakın tarihlerde vuku* bulmuş olması ve âyetin de ikisi hakkında nazil olmuş bulunması ihtimal dahilindedir, diyor. Nevevî de âyetin ikisi hakkında nazil olduğunu fakat HilâFin hânının önce vuku' bulmuş olması ihtimalini ilâve ediyor.[403]

2254. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Hilâl b. .Ümeyye Peygamber (s.a.)'in huzurunda, karısını Şerîk b. Sehmâ ile zînâda bulunmakla suçladı. Peygamber (s.a.) de Hilâl'e
"(Dört) şahid(ini) (hazırla) yahut da arkana hadd (vurulacaktır)" buyurdu. Bunun üzerine Hilâl:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim birimiz karısının üzerinde bir erkek görürse, şahit mi aramaya gidecek? (o kimse şâhid getirinceye kadar, işini bitirip savuşup) gitmez mi? diye karşılık verdi. Rasûl-i Ekrem de:
"Sen şahidlerini hazırla, yoksa arkana hadd (vurulacaktır)" demeye devam etti. Bunun üzerine Hilâl (b. Ümeyye);
Seni hak Peygamber olarak gönderen (Allah)'a yemîn ederim ki, gerçekten ben doğru söylüyorum ve (eminim ki) Allah benim bu işim hakkında benim arkamı hadden kurtaracak bir şey (âyet) indirecektir, dedi.
Bunun üzerine, "Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimseler...[404] âyeti indi ve (Hz. Peygamber de bu âyeti) "doğru söyleyenlerdendir," kavli şerifine kadar okudu ve (âyeti) bitirince onlara haber gönderdi ikisi de geldiler(önce) Hilâl ayağa kalkıp şehâdette bulundu. Peygamber (s.a.) de,
"Muhakkak ki Allah birinizin yalancı olduğunu biliyor (bu durunda) ikinizden tevbe edecek (birisi) var mıdır?" diye sordu. Sonra (Hilâl'in karısı) kalkıp şehâdette bulundu ve "Eğer (kocası) doğru söylüyorsa Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını" (ifâde eden) beşinci yemîne gelince (orada bulunanlar) ona:
Bu (şehâdet azabı) mucibdir, diye ikazda bulundular.
îbn Abbas diyor ki; Bunun üzerine kadın biraz yavaşlayıp durakladı. Hatta biz kadım (şehâdette bulunmaktan) vaz geçecek zannettik, derken (kadın kendini toparlayıp);
Şimdiye kadar şerefle yaşamış (olan) kavmimi (ben bundan sonraki günlerde) rezîl ve rüsvây etmem, diyerek Hân yemînini yerine getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Bu kadına dikkat ediniz! Eğer gözleri sürmeli iri kalçalı, kalın baldırlı, bir çocuk dünyaya getirirse, çocuk Şerik b. Sehmâ'ya aittir," buyurdu. (Kadın da gerçekten) böyle bir çocuk dünyaya getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)
"Eğer Allah'ın kitabının (liân hakkındaki) hükmü infaz edilmemiş olsaydı, benîm ile bu kadın için (başka) bir durum vardı (yani ben o kadına zînâ haddi uygulardım)" buyurdu.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu îbn Beşşâr hadîsi (yâni) Hilâl (b. Ümeyye) hadisesi (sadece) Medînelilerin rivayet ettiği hadîs(ler)dendir.[405]

Açıklama

Hilâl b. Ümeyye'nin zînâ isnâd ettiği Şerik, Habeşli yahut da Yemenli olduğu zannedilen Sehmâ isimli bir kadının oğludur. Babası ise 2245 numaralı hadîs-i şerifte sözü geçen Asım b. Adiyy'in amcasının oğlu Abdetu'I-Aclânî'dir. Bilindiği gibi karısının zînâ ettiğini iddia eden birinin, kadınla erkeği zînâ halinde, yâni tam bir cinsel birleşme halinde gördüğünü dört şahidin şehâdetiyle isbâtlaması gerekir. Isbâtlayamadığı takdirde Namuslu ve hür kadınlara (zînâ isnadı ile) iftira atan sonra (bu konuda) dört şahid getiremeyen kimselerin herbi-rin)c de seksen değnek vurun. Onların şahidliklerim de ebedi) yen kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kedileridir. Meğer ki bu hareketten sonra tevbe ve (hallerini) islâh edeler. Allah çok yarhğayıcı, çok esirgeyicidir"[406] âyet-i kerîmesi gereğince iftiracı olarak ona seksen değnek vurulur. Bu bakımdan Rasûl-i Ekrem efendimiz, karısının Şerîk ile zînâ ettiğini iddia eden Hilâl b. Ümeyye'ye; "Dört şahidini (hazırla) yahut da arkana hadd vurulacaktır" buyurmuştur. Bu durum yukarıda mealini sunduğumuz kazif âyetinin bu olaydan önce inmiş olduğunu gösterir. Bu mevzûyu 4452 numaralı hadîsin şerhinde inşallah tekrar ele alacağız.
Mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerifle Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîsin Nûr sûresinin, liânla ilgili (6-9.) numaralı âyetlerinin Hilâl b. Ümeyye hakkında indiğini ifâde ederken 2245-2252 numaralı hadîs-i şeriflerin, sözü geçen âyetlerin Hz. Uveymir hakkında indiğini ifâde etmeleri bu hadîsler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü aynı olay birbirine yakın tarihlerde her iki zâtın da başına geldiğinden sözü geçen âyet-i kerîmelerin inmesine her iki şahıs da sebeb olmuş olabilirler.[407]

Bazı Hükümler

1. Zînâ büyük günahlardandır.
2. Karısına zina suçu ısnad eden bir kimsenin bu
iddiasını dört şahidin şehâdetiyle isbât etmesi yahut da liân yapması gerekir. Eğer bu iddiasını şahitlendiremez ve hândan da kaçınırsa, kendisine iftira haddi olarak seksen değnek vurulur ve kendisi de "şâhidliği kabul edilmeyen fâsıklardan bir kimse" olarak tanınır.[408]

2255. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivâyet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) liân yapacak kan-kocaya liân yapmaları emrini verdiğinde sıra beşinci yemine gelince (orada hazır bulunanlardan) bir erkeğe "Bu (liân, yalancı için Allah'ın gazabını) gerektirir" diyerek elini 'Hilâl'in ağzına koymasını (yâni onu susturup yemîn etmekten vaz geçirmesini) emretmiştir.[409]

Açıklama

Bilindiği gibi hâkim liânı önce erkeğe yaptırır. Erkek dört defa ve her defasında "Ben zînâ isnadında muhakkak doğrulardan olduğuma Allah'a şehâdet ederim." diyerek şehâdette bulunur. Beşincide "Ben sana zînâ isnadında eğer yalancılardan isem, Allah'ın la1-neti üzerime olsun" der.
Sonra kadın dört defa şehâdette bulunur ve her defasında "Onun bana zînâ isnadında yalancılardan olduğuna Allah'a şehâdet ederim" der. Beşincide de "(Kocam) zînâ isnadında doğrulardan ise, Allah'ın gazabı üzerime olsun" der.[410]
Mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerîf beşinci yemini etmedikçe Hânın tamamlanmış olamayacağına ve yalancı olduğunu bile bile liân yapan bir kimsenin Allah'ın gazabım üzerine celbetmiş olacağına delâlet etmektedir.[411]

2256. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Allah'ın tevbelerini kabul ettiği üç (kişi)'den biri (olan) Hilâl b. Umeyye geceleyin tarlasından geldi ve ailesinin yanında (yabancı) bir erkek buldu. (O yabancı ile karısı arasında geçen hadiseyi bütün çıplaklığı ile) gördü ve (konuşulanları) kulağıyla işitti. Fakat sabaha kadar o olaydan kimseye birşey söylemedi. Nihayet ertesi gün Rasûlullah (s.a.)'e giderek;
Ey Allah'ın Rasûlü! Ben geceleyin ailemin yanına gelmiştim. Yanlarında (yabancı) bir erkek buldum (olanları) gözümle gördüm, (konuşulanları da) kulağımla işittim, dedi. Rasûlullah (s.a.) onun getirdiği bu haberi (çok) çirkin buldu ve HilâTe (delîl getirmesi için) sertçe çıkıştı. Derken "Karılarına zînâ isnadında bulunup da kendilerinden başka şahidleri olmayanlardan her birinin şehâdeti...."[412] âyetleri ikisi birden nazil oldu. Rasûlullah (s.a.)'den vahy hali gidince (Hz. Hilâl)'e;
"Müjde yâ Hilâl, hakîkaten Allah sana bir ferahlık ve kurtuluş yolu halk etti" dedi. Hilâl de;
Ben zâten Rabbimden bunu bekliyordum diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"-Kadına haber gönderiniz." diye emir verdi. Kısa bir süre sonra (kadın da) geldi. Rasûlullah (s.a.) (karı-kocamn) ikisine de (ilgili) âyeti okudu ve onlara nasîhât edip âhiret azabının dünya azabından daha şiddetli olduğunu haber verdi. Hilâl;
Vallahi ben onun hakkında doğruyu söyledim, dedi. Kadın da;
Yalan söyledi diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);
"Bunların aralarında Hân yapın." diye emir verdi. Arkasından HilâTe (haydi doğruyu söylediğine dâir) şehâdette bulun denmiş, Hilâl de, "Kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna" dört (defa) şehâ-det etmiş, sıra beşinciye gelince kendisine, "Ey Hilâl! Allah'dan kork çünkü dünya azabı âhiret azabından ehvendir ve bu (beşinci şehâ-det) sana (Allah'ın) azâbı(nı) celbeder," denildi. Hilâl de:
Vallahi Allah onun yüzünden (bana) dayak vurdurmadığı gibi azâb da etmez diyerek;
Eğer bu kadına yaptığım zînâ isnadında yalancılardan isem, Allah'ın la'neti üzerime olsun,, şeklindeıbeşinci (defa) şehâdette bulundu. Sonra kadına "sen (de) şehâdette bulun" denildi. O da dört defa;
Billâhî bu adam yalancılardandır diye şehâdet etti. Sıra beşinciye gelince ona: "Allah'dan kork! çünkü dünya azabı ahîret azabından daha ehvendir ve bu (beşinci yemîn) sana (Allah'ın) azâbı(nı) celbeden (bir yemîn)dir" denildi. (O zaman kadın) biraz durakladı (fakat) sonra (kendini toparlayarak);
Vallahi ben kavmimi kepaze etmem diyerek beşinci (defa) şehâdet etti ve;
Eğer bu adam bana isnâd ettiği meselede doğru söyleyenlerdense, Allah'ın gazabı benim üzerime olsun" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onları ayırdı ve bu kadının doğuracağı çocuğun baba adı ile çağırılmamasına, kadına (zînâ suçu) ve çocuğuna da (veled-i zînâ karası) atılmamasına, kadına veya çocuğuna (böyle bir) isnâdda bulunan kimseye hadd lâzım geleceğine hükmetmiş, boşama ve ölüm gibi bir sebep olmadan ayrıldıkları için erkeğin kadına ev ve nafaka (te'nıîn etmesi) gerekmediğini söylemiş (doğacak çocuk hakkında da):
"Eğer kadın çocuğu, kumral, dar kalçalı, kambur, ince incikli doğurursa (çocuk) Hilalindir, yok eğer esmer, kıvırcık saçlı, deve gibi iri yapılı, iri bacaklı ve iri kalçalı bir çocuk doğurursa, o çocuk kendisine .(zînâ suçu) atılan kimsenindir," dedi. (Neticede kadın) esmer, kıvırcık saçlı, deve gibi iri yapılı, iri bacaklı ve iri kalçalı bir çocuk dünyaya getirdi. Rasûlullah (s.a.);
"Eğer (şu denilen) yeminler olmasaydı benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı, (yâni ben o kadına zînâ haddi uygulardım) buyurdu.
İkrime dedi ki; Bu hadiseden sonra (çocuk büyüdü ve) Mudar kabilesine emîr oldu (fakat hiçbir zaman) babasının adıyla anılmadı.[413]

Açıklama

"Allah'ın tevbelerini kabul ettiği üç kişiden maksat, Hilâl b. Ümeyye ile Mirâre b. er-Rabî ve Ka'b b. Mâlik el-Ensârî'dir. Sözü geçen bu üç sahâbî, Tebûk Savaşı'na katılmamışlardı.
Daha sonra Rasûl-i Ekrem'e varıp savaşa katılmayışlarının sebebini olduğu gibi anlatmışlar ve mazeretlerini beyân etmişlerdi. Fakat işin içyüzünü sâdece Allah bildiği ve halka gizli olduğu için, Rasûl-i Ekrem Efendimiz halka bir vahy gelinceye kadar bu üç kişiyle konuşmamalarını emretti. Bu meseleye açıklık getirmesi beklenen vahyin gelmesi ise, elli gün sürdü. Bu süre içerisinde kimse bunlarla konuşmadı. Nihayet elli gün geçince şu âyet-i kerîme nazil oldu; "Ve (savaştan) geri bırakılan o üç kişinin de tevbelerini kabul buyurdu. Bütün ğenişliğiyle beraber, arz başlarına dar gelmiş ve canları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'dan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Allah onların tevbesini kabul buyurdu ki tevbe etsinler. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden çok esirgeyendir."[414] Söz konusu bu üç sahâbinin başlarından geçen bu

hadîse 2273 numaralı hadîs-i şerîfin şerhinde inşallah tekrar ele alınacaktır.
Hz. Hilâl'in gece yarısı evine geldiği zaman karısının yanında gördüğü erkek Şerîk b. Sehmâ idi. Hâkim'in rivayetine göre Şerîk denilen adam, Hz. Hilâl'in evine sığınmıştı. Hz. Hilâl onu kendi himayesine almış, yanında barınmasına izin vermişti. Fakat bu iyiliğine karşılık kemlik bulmuştu.
Hz. Peygamber'in, Hz. Hilâl'e çıkışmasından maksat, ondan sözünün doğruluğunu isbâta da'vet etmesi, söylediklerini dört şahidle isbât edemediği takdirde kendisine had vurulacağını haber vermesidir. Çünkü o günlerde henüz liân âyeti nazil olmadığından uygulama öyle idi. Metinde de ifâde edildiği üzere bu hadiseden kısa bir süre sonra liân âyeti nazil oldu ve dâvâlı olan bu iki karı-koca arasında liân yapılarak birbirlerinden ayrıldılar. Aslında Hz. Hilâl ile karısı hakkında inen liân âyetleri, Nûr Sûresinin altıncı yedinci, sekizinci ve dokuzuncu âyetleri olmak üzere dört âyettir. Fakat râvî erkekle ilgili iki âyeti bir âyetmiş gibi kadınla ilgili iki âyeti de yine bir âyetmiş gibi kabul ettiği için liânla ilgili mezkûr dört âyetten "iki âyet" diye bahsetmiştir.
Mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîste hândan sonra doğan çocuğun uzun süre yaşadığından bahsedilirken, İbn Sa'd'm Tabakât'mda mulâaneden sonra doğan çocuğun iki sene yaşadığından bahsedilmesi, bu iki hadîs arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü liân hadîsesi defalarca tekerrür etmiştir. Binâenaleyh mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerîfte söz konusu edilen çocuk ile İbn Sa'd'ın Tabâkat'ında bahsedilen çocuk iki ayrı çocuktur.[415]

Bazı Hükümler

1. Liân yapılırken Hâna önce erkeğin başlamasının hükmü ulema arasında ihtilaflıdır.Cumhur-ı ulemâya göre erkeğin Hâna kadından önce başlaması vâcibdir. İmâm Şafiî ile ulemâdan bir cemaat ve Mâliki ulemâsından Eşheb de bu görüştedir. Yine Mâliki ulemasıdan İbnu'l-Arabî de bu görüşü tercih etmiştir. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden babın hadîsleri ile lîân âyetlerinin tertibidir. Hanefî ulemâsı ile îmâm Mâlik ve İbn Kayyım'a göre ise, Hâna önce erkeğin başlaması müstehabdır. Önce kadının başlaması Hânın sıhhatine bir zarar vermez. Delilleri ise, kadınlarla ilgili liân âyetlerinin, erkeklerle ilgili âyetler üzerine tertîb ve ta'kibe delâlet etmeyen atıf vâvı ile atfedilmiş olmasıdır.
2. Mü'minler tevbeye teşvik edilmişlerdir.
3. Liân yapmak isteyen kimselere Allah'ın azabını hatırlatarak onların yalan yere yemîn etmelerini önlemeye çalışmak meşru* kılınmıştır.
4. Liari mü'mînlerm işledikleri zînâ suçunu gizlemek için Allah'ın bir lütfü olarak meşru' kılınmıştır. Liân sonunda eşlerden birinin suçlu olduğuna dâir bazı alâmetler ortaya çıkmış olsa bile, yine de bu alâmete i'tibâr edilmez suçlunun cezası Allah'a havale edilir. Nitekim metinde bulunan Peygamber Efendimize ait, "Eğer (şu) yeminler olmasaydı benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı" manasına gelen sözler bunu ifâde etmektedir.
5. "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının, mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi cezayı kendinden kaldırır."[416] âyet-i kerîmesi, kadının Hâna yanaşmaması halinde kendisine had vurulacağına delâlet etmektedir. Bu âyet-i kerîmede geçen "el-azâb" kelimesiyle kasdedilen, "Zînâ eden kadın ve zînâ eden erkeğin her birine yüz değnek vurun. Allah ve ahiret gününe inanan (insan)lar iseniz, Allah'ın dini(ni uygulama hususu)nda sizi onlara karşı acıma duygusu tut(up engelle)me-sin. Müminlerden bir gurup da onlara yapılan azaba şahid olsun."[417] âyet-i kerîmesindeki had cezasıdır.
6. Kadının Hâna yanaşmaması halinde erkeğin dört defa yemini dört şahîd yerine geçer ve kadına zînâ haddi uygulanır. İmâm MâUk ile İmâm Şafiî, Ebû Sevr, Mekhûl, Hicaz ulemâsı ve İbn Münzir bu görüştedirler.
Hanefî ulemâsıyla, Hasan el-Basri, İmâm A hm e d ve el-Evzâî'ye göre ise, eğer kadın Hânda bulunmaktan kaçınırsa, Hânda bulununcaya kadar hapsedilir. Liânda bulunursa, hapisten çıkarılır ve kendisine had vurulmaktan kurtulur. Yahut da zina yaptığım i'tiraf eder ve kendisine hadd vurulur. Yahut da kocasının şehâdetini tasdîk eder ve Hândan kurtulur. Çünkü kadının bu tasdiki zina ettiğini i'tirâf anlamına gelmez. Bu bakımdan kocasını dört defa bile tasdîk etse yine de kendisine zînâ haddi vurulmaz. Liândan da kurtulur.[418]
Cumhuru ulemâya göre ise, erkeğin Hân yapıp da kadının liândan kaçınmasryla kadına hadd vurulması gerekir. Fakat sadece erkeğin Hân yapmış olması kadına hadd vurmak için yeterli değildir. Hadd vurulabil-mesi için erkeğin liân yapmasından sonra kadının liândan kaçınması şarttır.
7. Liân yapan kadının, Hândan sonra kendisine zînâ isnâd edilen kimseye benzeyen bir çocuk dünyaya getirmiş olması zînâ suçunun sübûtü için bir delîl sayılamaz. Dolayısıyla bu yüzden kadına hadd vurulamaz, sadece Allah'ın meşru' kıldığı Hânla yetinilir. Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîs-i şerif de bu gerçeği te'yîd etmektedir.[419]
8. Liân yaparak kocasından ayrılan bir kadına kocasının nafaka ve ev te'mîn etmesi gerekmez. İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed ve Ebû Yusuf bu görüştedirler. Çünkü sözü geçen bu mezheb imamlarına göre ise, liân bir talâk değil feshtir. İmâm Ebû Hanife ile İmâm Muhammed b. el-Hasen'e göre ise, lîan bir bâin talâk sayıldığından, liândan sonra iddet süresi içerisinde kocanın karısına ev ve nafaka te'mîn etmesi gerekir. Bu görüşü savunan sözü geçen mezheb ulemâsına göre, "liândan sonra kocanın, karısına ev ve nafaka te'mîn etmesi gerekmediğini" ifâde eden ve konumuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsi zayıftır.
Mâlîki ulemâsına göre ise, eğer liân çocuğu red için yapılmışsa kocanın karısına gebeliğinden dolayı bir nafaka ödemesi gerekmez. Çünkü bu çocuk kendisinden değildir. Ancak gebeliği süresince ona ev te'mîn etmekle mükelleftir. Çünkü kadının beklemesine kocası sebep olmuştur. Fakat liân çocuğun reddi için değil de kadının cîmâ yaparken görülmesinden dolayı yapılmışsa ve eğer kadın gebe ise, o zaman kocası ona hem nafaka, hem ev, hem de giyecek te'mîn etmekle mükelleftir. Fakat eğer hamile değilse o zaman kocası sadece ev ve giyecek te'mîn etmekle mükellef olur.[420]
9. Liân şehâdet değil, yemîndir. Çünkü metinde geçen "eğer (şu edilen) yeminler olmasaydı, benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı" cümlesi de bunu ifâde etmektedir. Nitekim İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî, Said b. el-Müseyyeb ve Hasen el-

Basrî de bu görüştedir.
Hanefî ulemâsiyla Süfyân es-Sevrî, el-Evzâî ve ez-Zühri'ye göre ise, Hân yemîn değil, şehâdettir. Bu görüş İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise, "Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimseler(e gelince) onlardan her birinin şahitliği, dört defa Allah'a yemîn edip kendisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmek (şeklinde)dir."[421] âyetidir. Bu görüşü savunan mezkûr ulemâya göre bu âyet-i kerîme üç cihetten liânm şahitlik olduğuna delâlet etmektedir:
1. Allah teâlâ bu âyet-i kerîmede kanlarına zina suçu isnâd edip de kendilerinden başka şahid bulamayan kimseleri, istisnayı muttasıl ile şahitlerden istisnâ etmiştir. " = kendileri" kelimesinin merfu' oluşu bu istisnanın muttasıl olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. İstisnayı muttasıl, müstesna minh cinsinden olduğuna göre, liân yapan kimselerin şahitlik yapan kimselerden olduğunda ve dolayısıyla Hânın da şehâ-det olduğunda şüphe yoktur.
2. Âyet-i kerîme'de geçen "Onlarını her birinin şahitliği" cümlesi, Hânın şahitlik olduğunu açık bir şekilde ifâde etmektedir,'Nür sûresinin sekizinci âyet-i kerîmesinde "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi cezayı kendisinden kaldırır" buyurulması da Hânın şahitlik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
3. Allahu teâlâ'bu âyet-i kerîmede Hâmişehâdet yerine ikâme etmiştir. Şahitlerin bulunmaması halinde eşlerin Hânının şahitlik yerine geçeceğini ifâde buyurmuştur. Bu da Hânın şahitlik olduğunu gösterir.[422]
Bu görüşü savunan ulemâya göre "mevzûmuzu teşkil eden babın hadislerinin zâhîri, Hânın şehâdet olduğunu ifâde ettiği gibi Hân yapacak kimselerde -Müslüman olmak, adaletli olmak, iftiradan dolayı hadd vurulmuş olmamak- şartlarının aranması da Hânın yemîn değil, şehâdet olduğunu gösterir. Çünkü bu şartlar yemîn ehlinde değil, şehâdet ehlinde aranan şartlardır. Mevzûmuzu teşkîl eden hadîsin sonunda bulunan ve Peygamber Efendimize isnâd edilen, "Eğer (şu edilen) yeminler olmasaydı..." ifâdesi ise aslında Abbâd b. Mansûr tarafından rivayet edilmiştir. Bilindiği gibi Abbâd b. Mansûr güvenilir bir râvî değildir, zayıftır.
Şurasını da unutmamak gerekir ki, eğer bir adam karısının belli bir adamla zînâ ettiğini iddia eder ve o adamın da ismini açıklarsa, ikisine birden zînâ suçu atmış sayılır. Bu durumda iftiracı durumuna düşmekten ve hadd vurulmaktan kurtulabilmesi için kadına liân yapması yeterlidir. Ayrıca bir de erkeğe liân yapması gerekmez. Fakat kadına liân yapmaktan kaçınırsa, o zaman zînâ yapmakla itham edilen kadınla erkekten her ikisinin de bu kimseyi hadd vurulması talebiyle şikâyet etme hakkı vardır. Bunlardan birinin şikayetiyle o kimseye had vurulur.
Fakat şikâyetçi olmazlarsa, hadd vurulmaz. Aynı şekilde eğer bir adam isim vererek bir kadının herhangi bir erkekle zînâ ettiğini iddia etse, Han-belîlerin bazılarına göre bu zînâ suçu yalnızca kadına atılmış olur, dolayısıyla hadd vurulması talebiyle şikâyette bulunma hakkı sadece kadınındır. Bu kadınla zînâ ettiği iddia edilen erkeğin ise, davacı olarak şikâyet etme hakkı yoktur ve hadd da vurulmaz. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsidir. Şafîî ulemâsından bâzılarına göre ise kendisine müf-terî sıfatıyla hadd vurulmasından kurtulabilmek için bu kimsenin de liân yapması gerekir. Liândan kaçındığı takdirde kendisine hadd vurulur.[423]

2257. ...Said b, Cübeyr dedi ki: Ben îbn Ömer'i (şöyle) derken işittim: "Rasûlullah (s.a.) liân yapan eşler için;
"Sizin hesabınız Allah'a kalmıştır. Biriniz yalancıdır" buyurdu. (Sonra da erkeğe hitaben); "-Sana ona (dönmek için) bir yol - yoktur." dedi. (Erkek de);
Ey Allah'ın Rasûlü Benim, malım (ne olacak? Ben onu geri almak istiyorum.) dedi. Rasûl-ı Ekrem de;
"Sana mal yoktur. Eğer kadın aleyhinde doğru söylemiş isen (ona vermiş olduğun) o, (mal) kadının fercinin sana helâl kılınmasının, karşılığı olur. Eğer onun aleyhinde yalan söylediysen bu (mala kavuşma imkânı) senin için daha da uzaktır."[424]

Açıklama

"Hesabınız Allah'a kalmıştır" cümlesi hakkında İmâm Nevevî, Kadı Iyâz'dan naklen şunları söylemiştir; "Bu hadîsin zahirine bakılırsa, Rasûlullah (s.a.) bu sözü liân yapıldıktan sonra söylemiştir. Maksadı ise, liân yapan bu iki eşden yalan söylemiş olanı tevbeye teşvîktir. Her ne kadar Davûdî, "Bu sözleri Peygamber (s.a.) karı-kocayı lânetleşmekten vaz geçirmek için Kândan önce söylemiştir" diyorsa da, Hândan önce söylemiş olması ihtimâli daha kuvvetli görünmektedir. Bu cümlede "ehad lafzı yalnız olumsuzlukta kullanılır" diyen nahv ulemâsı ile, "bu kelime ancak vasıfta kullanılır ve vahid kelimesi yerine kullanılmaz" diyen kimselere redd cevâbı vardır.Çünkü bu cümlede "ehâd" kelimesi olumsuzluğun ve tavsifin dışında ve vahid kelimesi yerinde kullanılmıştır. Müberred de ehâd kelimesinin nefyin ve vasfın dışında kullanılabileceği gibi "vahid" kelimesi yerinde de kullanılabileceğini kabul etmektedir. Nitekim: "... onlardan herbirinin şahitliği dört defa Allah'a yemîn edip, kedisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmektir."[425] âyet-i kerîmesi de bu görüşü te'yîd etmektedir. Ayrıca bu hadîs biribirini yalanlayan iki hasmın birisinin cezalandırılması gerekmeyeceğine delâlet etmektedir.[426]

Bazı Hükümler

1. Hâkim zahire göre hükmeder. Delillerle isbâtlayamadığı davaların iç yuzunu Allah a havale eder.
2. Hâkim liân yapan kimselere yalan söylemiş olan kimsenin tevbe etmesi lâzım geldiğini hatırlatır.
3. Liân, kadınla erkeğin arasını, erkekte kadına dönme hakkı kalmayacak şekilde tefrik eder.
4. Liân yapılırken kadın eğer liândan önce kocasıyla bir yatakta yatmışsa mehrinin bütününü almaya hak kazanır. Kocası

ondan hiçbir hak taleb edemez. Bu mevzuda ulemâ ittifak etmiştir. Fakat liândan önce kocası onunla bir yatakta yatmamışsa o zaman İmâm Ebû Hanife ile İmâm Mâlik, Şafîî ve Evzâi'ye göre ise mehrinin yarısını alabilir. el-Hakem ile Hammad kadının bu durumda da mehrinin hepsini alabileceğini söylemişlerdir. İmâm Nevevi'ye göre kadın zînâ ettiğini itiraf etse bile yine mehrinin hepsini alır.[427]

2258. ...Said b. Cübeyr (r.a.)'den; demiştir ki: Ben İbn Ömer'e;
Bir erkek karısına zınâ suçu isnâd etse (bunların aralan ayrılır mı?) diye sordum da, (bana);
Rasülullah sallâllahu aleyhi ve sellem (bu durumda olan) Aclan oğullarından iki (dîn) kardeşi (yâni iki müslüman kan-kocayı) biribirinden ayırdı ve "Allah biliyor ki biriniz yalancıdır. İçinizden tevbe edecek bîri yok mu?" diye sordu ve bunu üç defa tekrarladı. (ikisi de böyle bir suçu kabullenmekten) kaçındılar. Bunun üzerine (Rasûl-i Ekrem) onları biribirinden ayırdı, cevâbını verdi.[428]

Açıklama

Birbirlerinden ayrıldıkları bildirilen kimseler Uveymir ile karısı Havle'dir. Bütün rmVminler kardeş olduğu için metinde bu karı-koca için tağlib yoluyla "ehaveyn" ifâdesi kullanılarak kendilerinden iki kardeş diye bahsedilmiştir.[429]

Bazı Hükümler

1. Liândan sonra eşlerden biri yalan söylediğini itifâf ye Allah'a tevbe edecek oIursa ıiâmn fesh anlamına geldiğini iddia eden ulemâya göre kadın yeni bir nikâhla eski kocasına dönebilir. Said b. el-Müseyyeb, tmâm Şafîî ve Ahmed gibi Hânın fesh olduğunu kabul eden imamlar bu görüşü savunmuşlardır. Nitekim 2250 numaralı hadîsin şerhinde açıklamıştık. Fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşleri 2259 numaralı hadîsin şerhinde inşallah tekrar ele alınacaktır.
2. Liânın talâk olduğunu kabul eden ulemâya göre ise, liâdan sonra karı-kocadan birinin yalan söylediğini itiraf etmesi halinde koca iddet süresi içerisinde iken yeni bir nikâha lüzum kalmadan karısına dönebilir. Fakat iddetten sonra dönebilmesi için yeni bir nikâha ihtiyaç vardır.
3. Erkeğin yalan söylediğini itiraf etmesi halinde kendisine iftiracı sıfatıyla seksen değnek vurulur. Kadın Hândan sonra yalan söylediğini itiraf ederse evli olması halinde recmedilir, bekâr olması halinde ise zînâ haddi olarak yüz sopa vurulur. Eğer bu kadın câriye idiyse sadece elli sopa vurulur. Bu husûsda cariyenin bekâr olması ile evli olması arasında bir fark yoktur.[430]

2259. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) zamanında bir adam karısına liân yaparak kadının çocuğunu (kendinden olmadığı iddiasıyla) reddetti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onları biribirlerinden ayırdı ve çocuğu (neseb ve mirâsda) kadına verdi.[431]
Ebû Dâvud dedi ki: râvi îmam Mâlik'in (rivayette) yalnız kaldığı (söz) "çocuğu kadına ilhak etti." sözüdür. Yunus, Zührî-Sehl b. Sa'd yoluyla liân hadisinde (şu sözü) rivayet etmiştir. "(Koca) kadının hamlini kabul etmedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber çocuğu kadına nisbet etti de kadının) çocuğu kendisine (nisbet edilerek) "Havle'nin oğlu" diye anılır oldu.[432]

Açıklama

Karısına liân yaptığından bahsedilen kimse Hz. Uveymir'dir.Karısı da Havle bint Kays'dır. Hz. Uveymir karısını zînâ ederken gördüğünü ve dolayısıyla onun dünyaya getireceği çocuğun kendisinden olmadığını, çocuğun babasının karısıyla zînâ eden adam olduğunu iddia etmiş Rasûl-i Ekrem de Allah'ın emrettiği şekilde onlara liân yaptıktan sonra doğacak çocuğu yalnız annesinin ismiyle anılmak, annesine vâris olmak, kendisine de sadece annesinin vâris olabilmesi kaydıyla annesine vermişti. Nitekim daha Önce tercümesini suduğumuz 2247 numaralı hadîs-i şerîf bu liân yapılırken kadının hamile olduğunu 2249 numaralı hadıs-i şerîf, çocuğun sadece annesinin ismiyle Havle'nin oğlu falanca diye anıldığını, 2252 numaralı hadîs de çocuğa sadece annesinin Vâris olup başkasının vâris olamayacağını ifâde etmektedirler. Hattâbî'nin beyânına göre Hanefîler bu hadîsi delîl getirerek eşlerin sâdece liân yapmakla birbirlerinden ayrılmış olamayacaklarını, ayrılabilmeleri için hâkimin buna hükmetmesi gerektiğini söylemişlerdir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna (cumhura) göre ise, eşlerin birbirlerinden boşanabilmeleri için sâdece Hân yapmak yeterlidir. Hadîs-i şerifte liân yapan eşleri birbirinden Rasûl-i Ekrem'in ayırdığından bahsedilmesinden maksad, bu ayrılmanın Rasûl-i Ekrem'in hükmüyle gerçekleştiğini ifâde etmek değil, bu liân hadîsesinin ve dolayısıyla boşanmanın Rasûl-i Ekrem'in huzurunda meydana geldiğini ifâde etmektir.
Eğer eşlerin ayrılmaları için hâkimin kararı şart olsaydı, çocuğun koca tarafından reddedilebilmesi için de hâkimin kararı şart olurdu. Çünkü hadîs-i şerifte çocuğun koca tarafından reddedilmesi, Hâna atfedilerek zikredilmiştir. Çocuğun reddedilmesi için hâkimin kararına ihtiyâç olmadığı kabul edildiğine göre, eşlerin Hândan sonra boşanmış sayılabilmeleri için hakimin kararma ihtiyaç olmadığını da kabul etmek gerekir. Şu halde hadîste geçen "Rasûlullah (s.a.) onları birbirinden ayırdı" cümlesinin manâsı "Hz. Peygamber liân şahâdetiyle onların birbirlerinden ayrılmış olduklarını beyân etti" demektir. Mezhep İmamlarının bu meseledeki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
a. Ebû Hanife ile İmâm Muhammed ve Sevri'ye göre liân yapan eşlerin birbirlerinden ayrılabilmeleri için Hândan sonra ayrıca bir de hakîmin karan gerekir. Bu mevzuda İmâm Ahmed'den gelen en kuvvetli rivayet de budur. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden bu hadîstir.

b. İmâm Mâlik ile Evzâî ve Züfer'in de içinde bulunduğu cumhura göre ise, Hân sona erince hâkimin kararı olmadan eşler biribirinden ayrılmış olur. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
c. İmâm Şafîî ile Sahnûn'a göre ise, erkeğin Hânı bitirdiği andan itibâren eşler biribirlerinden ayrılmış olur. Bu ayrılmanın kadının Iiânıyla ilgisi yoktur. Musannif Ebû Davud'un, İmâm Mâlik'in "Çocuğu kadına ilhak etti" sözünü rivayette yalnız kaldığından bahsetmesi, bu hadîsin zayıflığına delâlet etmez. Çünkü imâm Mâlik adalet ve zabt yönünden güvenilir bir imamdır. Ayrıca Yunus'un Zührî'den rivayet ettiği hadîs de 2249 ve 2252 numaralı hadîsler tarafından da takviye edilmiştir.[433]

27-28. Erkek Hanımının Doğurduğu Çocuğun Kendisinden Olup Olmadığından Şüphelenecek Olursa

2260. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Fezâre Oğullarından bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek,
Karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi, (ne buyurursunuz?) dedi. (Hz. Peygamber:)
"Senin develerin var mı?" diye sordu. (O kimse);
Evet diye cevâp verdi. (Hz. Peygamber de);
"Onların renkleri nasıldır?" buyurdu. (Adam);
Kırmızıdır, diye karşılık verdi. (Hz. Peygamber);
"İçlerinden yağız olanları da var mı?" diye sordu. (O kimse de)
İçlerinde gerçekten yağız olanları da var, cevâbını verdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);
"Bunun nereden geldiği zannedebilir?" dedi. (Adam da) Onu bir damarın çekmiş olması mümkündür diye cevâp verdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):
"Şu halde bu (çocuğu) da bir damarın çekmiş olması mümkündür." buyurdu.[434]

Açıklama

Hanımının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olup olmadığı hususunda şüpheye düşerek Rasûl-i Ekrem'e gelip ona yukarıdaki sorulan yönelterek bu mevzûya ışık tutmasına vesile olan sahâbî Damdâm b. Katâde'dir.
Hadîs ulemâsından Hattâbî bu hadîs-i şerîfle ilgili görüşlerini şöyle ifâde etmiştir; Rasûl-i Ekrem'e bu sorulan yönelten sahâbî bu sorularıyla karısının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olup olmadığından şüpheye düştüğünü ta'riz yoluyla ifâde etmek ve Rasûl-i Ekrem'in bu çocuğun kendisinin olmadığına hükmetmesini te'mîn etmek istemiştir. Fakat Hz. Peygamber çocuğun annesinin nikâhı altında bulunduğu kimseye âid olduğuna hükmetmiş, renk farkının hüküm vermek için yeterli bir delîl olamayacağını ifâde etmek istemiş, buna tohumlan bir olan develerde görülen çeşitli renkleri misâl göstermiştir. Bu hadîste kıyası isbât için geçerli bir delîl olduğuna ve birbirlerine benzeyen iki şeyin aynı hükümde olacaklarına, kinayeli sözlerden hadd îâzım gelmediğine, kazfın ancak sarih sözlerle sabit.olabileceğine delîl vardır."[435]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse çocuğunun renginin kendi kendine benzemediğinden şüpheye düşerek, bu çocuğun kendisinden olmadığına hükmedemez. Dolayısıyla bu çocuğu reddetmek için dâvâu olamaz.
Kurtûbî, "esmerlikle, karalık gibi birbirlerine yakın renklerden dolayı çocuğu reddetmenin caiz olmadığında ittifak vardır. Erkeğin, kadınla cimâ'da bulunduğunu, kadınında istibrâ süresinin devam ettiğini itiraf etmesi halinde ise kendisinin siyah, çocuğun beyaz olmasından veya kendisinin beyaz, çocuğun siyah olmasından dolayı da çocuğu reddedemez" demiştir. Fakat Kurtûbî'nin bu sözü kendi mezhebine göre olsa gerektir. Çünkü bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şâfîîlere göre eğer kadının zînâ ettiğine dâir bir karine yoksa, erkeğin renk farkından dolayı çocuğu reddetmesi caiz değildir. Fakat kadın zînâ suçu ile itham "edildikten sonra böyle bir çocuk dünyaya getirmişse, o zaman erkeğin bu çocuğu reddetmesi caizdir. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 2256 numaralı hadîs de bu görüşü desteklemektedir.
Hanbelilere göre ise, kadının zina ettiğine dâir bir karine varsa erkeğin çocuğu reddetmesi caizdir.
2. Çocuğun rengi babasına benzemese bile onu babasına ilhak etmek gerekir.
3. Nesebin isbâtı hususunda ihtiyatlı davranmak, mümkün mertebe çocuğu annesinin nikâhı altında bulunduğu kimseye nisbet etmek gerekir.
4. Ta'riz hadd ve liânı gerektirmez. Fakat İmâm Mâlik ta'rizin hem haddi hem de liânı gerektirdiğini söylemiştir. Mâliki ulemâsından bazıları, haddi gerektiren ta'rizin, kendisiyle kasdedilen mânâ sarih lâfızdan anlaşılan mânâ gibi açıkça anlaşılan ta'riz olduğunu ifâde etmişlerdir.[436]
5. Kıyas caizdir.[437]

2261. ...(Önceki hadîs) Zührî'nin senediyle ve aynı mânada (bir daha) rivayet olunmuştur. Bu rivayette râvflerden biri "o (Fezâreli adam) o anda ta'riz yoluyla çocuğu reddetmeye çalışıyordu." demiştir.[438]

Açıklama

Ta'riz; "üstü kapalı şekilde itiraz etmek" demektir. Bunu bir tarafı gösterip diğer tarafı göstermek diye ta'rif ederler."Kitabınızı o kadar "muhafazaya çalışıyorsunuz ki, sahifeleri dağılmasın diye kenarlarını kesmiyorsunuz" ibaresi bir

ta'rizdir." Kastedilen "derse çalışmadığınız, kitaplarınızın kenarlarını kesmeyişinizden belli" ifadesidir..."[439] Bir önceki hadîs-i şerifte ve dolayısıyla mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifte geçen "karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi" cümlesinde ta'riz sanatı vardır. Çünkü Fezâreli adam bu sözüyle, karısının dünyaya getirdiği siyah çocuğun kendisinin olmadığım, yâni bu çocuğun zînâ mahsûlü olduğunu ifâde etmek istemiştir. Zîra bu söz ta'riz yoluyla şu mânâya gelir: "Karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi. Bense beyaz tenliyim. Benden siyah bir çocuk dünyaya gelemez. Binâenaleyh bu çocuk karımın kendisiyle zînâ ettiği bir adamdan dünyaya gelmiştir."
Bir önceki hadîs-i şerîfin şerhinde açıkladığımız gibi Rasûl-i Ekrem Fezâreli adamın bu şikâyetini reddetmiştir. Ulemânın bu maseleyle ilgili görüşlerini bir önceki hadîsin şerhinde açıkladık.[440]

2262. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, bir a'rabî Peygamber (s.a.)'e gelerek: "Karım siyah bir oğlan doğurdu.(Fakat) ben bu çocuğu kabul etmiyorum" dedi. (Ebû Hureyre hadîsin bundan sonraki kısmında, bir önceki hadîsin) mânâsını rivayet etti.[441]

Açıklama

Bu hadîsin tamamı Müslim'in Sahîh'inde şu mânâya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Benî Fezâre kabilesinden bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek "Karım siyah bir oğlan doğurdu" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Senin develerin var mı?" dedi, adam;
Evet, cevâbını verdi, Rasûl-i Ekrem;
"Renkleri nedir?" dedi, adam;
Kırmızı! cevâbını verdi, Rasûlullah (s.a.);
"İçlerinde boz renklileri var mı?" diye sordu, adam;
Hakîkaten içlerinde boz renkli olanları var, dedi, Rasûlullah (s.a.);
"Peki bu onlara nereden geldi?" buyurdu, Adam;
Belki damar çekmiştir" dedi, Rasûlullah (s.a.);
"Bunu da belki damar çekmiştir" buyurdu. Ulamanın bu hadîsle ilgili görüşleri 2260 numaralı hadîsin şerhinde geçti.[442]

28-29. Çocuğun Kendisinden Olduğunu Bildiği Halde Kendisinden Olmadığını İddia Eden Kimseler Hakkında Ağır Tehdidler

2263. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Rasûlullah (s.a.)'i liân yapan eşlerle ilgili âyet(ler) indiği zaman (şöyle) buyururken işitmiş: "Bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil eden bir kadının AUah(ın dîni) ile hiçbir alâkası yoktur ve Allah onu kesinlikle cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Allah kendisinden uzaklaştıracak (kıyamet gününde) Önceki ve sonraki (ümmet)lerin gözü önünde kepaze edecektir."[443]

Açıklama

Liân âyetleri ile ilgili açıklama 2253 numaralı hadîs-i şerîfin şerhinde geçti.
Bir kadının bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil etmesinden maksat, o kadının gizlice zînâ ederek bu zînâdan bir çocuk dünyaya getirip onu bu kavme nisbet etmesi ve kocasının da farkına yaramayarak o çocuğu kendi çocuğu gibi büyütüp kendisine vâris yapması ve harîm-i ismetine almasıdır. Allah teâlâ onun bu hareketine karşılık olarak onu cennete ilk girenlerle girmek ni'metinden mahrum ederek ve onu cehennemine atarak yaptığının cezasını orada çektirecektir.
Aynı şekilde kendisinden doğan bir çocuğu bile bile reddedip kendisinden olmadığını iddia eden erkekleri de Cenâb-ı Hakk kıyamet gününde rahmetinden mahrum bırakmakla cezalandıracak ve gelmiş geçmiş büüh ümmetlerin gözü önünde rezil ve rüsvây edecektir. Çünkü kadın bu çocuğu o ailenin içerisine sokmakla çocuğu hakkı olmadan kocasının malına vâris etmiştir. Ayrıca o çocuk o ailenin harîm-i ismetine girmekle, kendisine yabancı olan kadınların veya erkeklerin mahrem hallerine vâkıf olmuş ve bilmeden daha pekçok büyük-küçük günâhları irtikâb etmiş olur ki, bunların vebali bütün bu günâhlara sebeb olan kadına aittir.
Kendisinden olduğunu bildiği halde çocuğunu reddeden kimse de karısını zînâ suçu ile suçladığı, çocuğunu da veled-i zînâ lekesi ile lekelediği ve dünyayı onlara zindan ettiği için Allah kıyamet gününde bu erkeği bütün ümmetlerin gözü önünde rezîl ve rüsvây edecektir.[444]

29-30. Bir Kimsenin Zinadan Doğan Bir Çocuğun Kendisine Ait Olduğunu İddia Etmesi

2264. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu;
"İslâm'da zînâ(ya izin) yoktur. Câhiliyye döneminde bir kimse zînâ ederse, (bu zînâdan doğan çocuk zînâ eden erkeğin) asabesine katılırdı. (Fakat İslâmiyyet geldikten sonra) kim, zînâ sonucu dünyaya gelen bir çocuğu(n kendisine âit olduğunu) iddia ederse (o kimse bu çocuğa) vâris olamaz, kendisine de (o çocuk tarafından) vâris olunamaz."[445]

Açıklama

Cahiliyye döneminde halk cariyeleri satın alır ve onları para karşılığında zînâ yapmaya zorlarlar ve cariyelerin zînâdan elde ettikleri paralan da ellerinden alırlardı. Daha sonra câriye bir çocuk dünyaya getirir de cariyenin efendisi ve cariyeyle zînâ eden kimse bu çocuğa sahip çıkmak isterlerse, çocuk zînâ eden adama verilir ve çocuk o adamın asabesinden sayılırdı. Fakat islâmiyet gelince zînâyı yasaklamış, zînâdan dünyaya gelen çocuğun kendisine âid olduğunu iddia eden kimseler bu çocuğa sahip olma hakkından mahrum edilmiş, çocuk annesinin nikâhlı bulunduğu kimseye veya annesinin efendisine nisbet edildiği gibi, zînâ yapan kimsenin bu çocuğa vâris veya muris olması da önlenmiştir. Bu mevzüyu 2273 numaralı hadîs-i şerifte inşallah tekrar ele alacağız. Bu hadîsin senedinde ismi zikredilmemiş bir râvî bulunduğu için bu hadîs zayıftır.[446]

2265. ...Amr b. Şuayb, dedesi Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.), baba olduğu iddia edilen kimsenin ölümünden sonra (o babanın) mirasçılarının (sözü geçen babanın olduğu gerekçesiyle onun nesebine) nisbet edilmesi için davacı oldukları kimse(ler) hakkında şöyle hüküm verdi;
"Bir kimsenin mülkünde olduğu bîr günde kendisiyle cima' ettiği cariyeden doğan ve (cima' eden kimse tarafından nesebinin kendine âid olduğu) reddedilmeyen bir çocuğu (babasının ölümünden sonra) vârisleri kendilerine katmak için dâva ederlerse (bu çocuk) onlara katılır. (Fakat) bu çocuğa nesebe katılmadan önce (nesebine katıldığı babasına âid) taksim edilmiş olan mîrasdan bir nasîb yoktur. (Ancak) taksim edilmeden önce erişmiş olduğu mîrasdan bir payı vardır. (Fakat) kendisine nisbet edilmekte olduğu babası (sağlığında) bu çocuğun kendisine âid olduğunu kabul etmemişse (vârislerin istemeleriyle bu çocuk o babanın nesebine) katılamaz. Eğer bu çocuk (bu adamın ilişkide bulunduğu ve) mülkünde olmayan bir cariyeden veya kendisiyle zînâ ettiği hür bir kadından dünyaya gelmişse bu çocuk onun nesebine katılamaz ve o kimseye vâris olamaz.
İsterse oğlu diye çağırılan kişiyi, (oğlumdur diye) kendisi dava etmiş olsun. Çünkü o çocuk hür bir kadından veya bir cariyeden (dünyaya gelen) bir zînâ çocuğudur."[447]

Açıklama

Bir kimsenin kendisiyle cimâ'da bulunduğu bir cariyeden cimâ'dan en az altı ay sonra bir çocuk dünyaya gelecek olursa, bu çocuğun nesebinin sabit oiup olmaması ulemâ arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre bu durumda olan bir câriye efendisinin firâşı (nikâhlısı) hükmüne geleceğinden çocuğun nesebi babası -yâni cariyenin efendisi- için sabit olur. Dolayısıyla bir cariyeden doğan çocuk ile cariyenin efendisi arasında baba ile oğul arasındaki hükümler cereyan eder.[448]
tmâm Ebû Hanife (r.a.)'e göre ise "Efendinin iddiası olmadan bu çocuğun nesebi kendisi için sabit olmaz."[449]
Eğer böyle bir çocuğun babası sağlığında onun nesebinin kendisine âid olduğunu iddia etmemişse ölümünden sonra o kimsenin vârisleri bu çocuğun kendi neseblerinden olduğunu iddia ederek onun, kendi neseble-rine katılması için dâvâcı olabilirler. Böyle bir dâva sonunda nesebi sabit olan kimse babasının henüz taksim edilmemiş malları varsa, onlara vâris olabilir. Fakat daha önce taksim edilmiş olan mallara vâris olamaz. Eğer bu kimsenin kardeşleri ölür de arkasında bu kimseyi mirasdan düşürecek bir kimse bırakamazsa o zaman ölen kardeşine de vâris olur. Fakat cariyenin kocası sağlığında cariyenin karnında taşıdığı bu çocuğun kendinden olduğunu reddetmişse o zaman bu çocuğun nesebi o kimseye nisbet edilemediği gibi bu kimsenin ölümünden sonra vârisleri de çocuğun nesebinin bu kimseye nisbet edilmesi için dâvâcı olamazlar.[450]

2266. ...(Önceki hadîs) Muhammed b. Râşid'den önceki sened aynı kalmak şartıyla aynı mânâda bir daha rivayet olunmuştur. (Ancak râvî Halid b. Yezîd, bu hadîse şunları da) ilâve etti. Bu çocuk (sâdece) annesinin ailesine (nisbet edilebilen) bir veled-i zînâdır. (Annesinin ev halkı yakınlık bakımından veya) hür ya da köle hangi halde iseler, (bu çocuk da onlara ona göre nisbet edilir). (Ölen bir kimsenin vârisleri tarafından onun nesebine) katılması istenen bir çocuk hakkındaki bu (hüküm) islâmın başlangıcında (geçerli) idi. Binâenaleyh (ölen akrabalarına âid olan ve) islâmiyetten önce paylaşılan mal(lar)dan (bu çocuğun bir payı yoktur çünkü geçen) geçmiştir.[451]

Açıklama

İslâmın ilk yıllarında bir kimsenin cariyesinden bir çocuğu olur da sağlığında bu çocuğun nesebinin kendisine âid olduğunu dâva eder de onun nesebini tesbit ettiremezse bu çocuk veled-i zînâ sayılır ve sadece annesine ve dolayısıyla annesinin ailesine nisbet edilirdi. Annesinin annesi, onun anne-annesi, annesinin babası, dedesi, kardeşleri de teyzesi ve dayısı çocukları da kardeşi olurdu. Ve onlara vâris olabilirdi. Daha sonra İslâmiyet bu uygulamayı kaldırmış, fakat İslâmiyetten önce bu usûle göre yapılmış olan vârisler arasıda mal taksimlerine dokunulmamış, o mallar hissesine düştüğü kimselerin ellerinde bırakılmıştır.[452]

Bazı Hükümler

1. Zînâ mahsûlü olarak dünyaya gelen bir çocuk babasma nisbet edilemez. Çocuğun kendisine âid olduğunu iddia ederek dâvâcı bile olsa bu çocuk ona nisbet edilemez. Dolayısıyla çocuk ona, o da çocuğa vâris olamaz. Haleften ve seleften ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir.
2. Veled-i zîna doğrudan doğruya annesine dolayısıyla onun akrabalarına nisbet edilir. Yakınlık derecesine göre onlara vâris olur, onlar da buna vâris olur. Bu hususta mîras hükümlerine ve esâslarına göre hareket edilir. Ulemânın bu mevzûdaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür;
İmâm Ahnıed'e göre, babasız olan bir kimseye annesi ile kendi zevi'l-erhâmı ve kendisinin fürü'u olmadığı takdirde annesinin

asabeleri vâris olabilirler. Delili ise, şu hadîs-i şeriftir; "Hisseleri sahiplerine veriniz. Kalanı da (ölüye) en yakın olan erkeklere veriniz."[453] Babasız olan bir kimseye en yakın olan erkek akrabası annesinin erkek akrabalarıdır. İmâm Ahmed'e göre babasız olan bir kimsenin asabesi annesidir. Eğer annesi yoksa o zaman asabesi, annesinin âsebeleridir. Hz. İbn Mes'ud da bu görüştedir. Delilleri ise, Mekhûl'den rivayet edilen şu sözdür: "Peygamber (s.a.) mülâaneden doğan çocuğun mirasını annesine ve ondan sonra annesinin vârislerine tahsis etti.[454]
Zeyd b. Sabit ile İmâm Mâlik, Şafîî ve cumhûr-ı ulemâya göre babasız olan çocuğun annesi ona vâris olabildiği gibi başkaları da vâris olabilir. Böyle bir çocuğun asabesi yoktur. Annesinin asabeleri de bu çocuğa asabe olamaz. Eğer bu çocuk için annesinden başka ashâb-ı ferâiz yoksa, o zaman annesi terekenin üçte birini alır, gerisi hazineye kalır.
Hanefi ulemâsına göre ise babasız çocuğun mirasının hepsini annesi alır. Üçte birini Kur'an-ı Kerîm'in tayîn ettiği bir pay olarak alır. Kalanı da yine ona verilir. Katâde'nin rivayetine göre Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, "doğumu Hâna mevzu' olan babasız bir kimse, arkasında annesiyle, anneannesi ve anne bir erkek kardeşler bırakarak ölürse, terekesinin üçte ikisini erkek kardeşleri üçte birini de anne-annesi alır" demişlerdir.[455]

30-31. Kaifler (İz Ta'kibi Mütehassısları)

2267. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) yanıma geldi."
Müsedded ile Îbnu's-Serh (bu hadîsi Hz. Aişe'den:) Rasûlullah bir gün (yanıma) neşeli olarak (geldi şeklinde) rivayet etti(ler).
Osman da (bu hadîs-i Hz. Aişe'den şu şekilde) rivayet etti: (Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem) sevinci yüz hatlarına yansımış olarak (neşeli bir halde yanıma) geldi. (Hadîsin geri kalanını bu râvîler Hz. Aişe'den şu şekilde naklettiler Hz. Peygamber) dedi ki;
"Ey Aişe, haberin yok mu? Mücezziz el-Müdlici, Zeyd ile (oğlu) Üsâme'yi gördü üzerlerinde bir kadife vardı onunla başlarını örtmüşler ayaklan açık idi. (Mücezziz); "Bu ayaklar birbirlerinden (meydana gelmiş)dir dedi."
Ebû Dâvud dedi ki; Üsâme siyah (tenli, babası) Zeyd'de beyaz (tenli) idi."[456]

Açıklama

Kaif, kıyafet ve eserden anlayan demektir. Fukaha bu kelimeyi baba ile oğul arasındaki benzer tarafları bilen ve alâmetleri biribirinden ayırabilen kimse mânâsında kullanmışlardır.
Câhiliyye dönemi'nde halk kaiflerin sözlerine son derece itibâr ederler ona şaşmaz bir kanun gibi sarılırlardı.
îşte böyle bir ortamda koyu siyah tenli bir kimse olan Hz. Zeyd b. Hârise'nin beyaz tenli bir çocuğu dünyaya gelmişti. Baba ile oğul arasındaki bu renk farkı o günkü Arapların dikkatini çekmiş, Hz. Üsâme'nin, Hz. Zeyd'in neslinden olup-olamayacağı dedi-koduları halk arasında yayılmıştı. Şüphesiz ki bu duruma en fazla üzülen Rasûl-i Ekrem'di. Bu dedikoduların yoğunlaştığı bir günde Hz. Zeyd'le oğlu Üsâme başlan kadifeden bir örtü ile örtülü ve ayakları açık bir halde uyurlarken Arapların meşhur kaillerinden Mücezziz onları bu halde uyurlarken görmüş sadece ayaklarına bakarak "bu ayaklar birbirlerinden (meydana gelmiş)tir" demişti. Rasûl-i Ekrem araplar için senet niteliğinde olan bu sözü Mücezziz'-in ağzından işitince, dedikoduların artık sona ereceğini düşünerek, Hz. Zeyd hesabına son derece sevinmişti. Evine vardığı zaman Hz. Aişe'nin ifâde ettiği gibi sevinç alâmetleri halâ yüzünden okunuyordu. Gerçekten soy çekimi ve baba ile onun nesli arasındaki benzerlikler günümüzde de ele alınıp ilmî esâslara bağlanmıştır. Fıkıh ulemâsı da bu benzerliklerle neseb tesbitinin caiz olacağını kabul etmiştir.[457]

2268. ...(Önceki hadîs yine) aynı senedle (yâni Hz. Urve vasıtasıyla, Hz. Aişe'den) aynı mânâda rivayet edilmiştir. (Urve) dedi ki: Aişe şöyle dedi; "Peygamber (s.a.) sevinçle yüz hatları parlar bir halde yanıma geldi"
Ebû Davûd dedi ki: İbn Uyeyne "yüzünün hatları" kelimesini sağlam bir şekilde zabt (ve rivayet) etmemiştir.
Ebû Dâvud dedi ki: "Yüzünün hatları" kelimesi (metnin aslından olmadığı halde metne) îbn Uyeyne tarafından ilâve edilmiştir. (Aslında İbn Uyeyne) bu kelimeyi Zührt'den işitmemiştir. Fakat, o sadece "esârir: hatlar" kelimesini (işitmiştir. Bu kelimeyi de Zührt'den değil) başkasından işitmiştir. (Binâenaleyh) "Esârir" kelimesi (sâdece) Leys ile başka bir râvtnin hadîsinde vardır.
Ebû Dâvud dedi ki; Ben Ahmed b. Salih'i (şöyle) derken işittim; "Üsâme zift gibi kapkara idi, Zeyd de pamuk gibi beyazdı."[458]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvud bu hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'likte şunu ifâde etmek istiyor; Aslında Süfyân b. Uyeyne metinde geçen "yüzünün hatları" kelimesini ez-Zühri'den işitmediği halde bunu bizzat ondan işitmiş gibi nakletmiştir. Oysa Süfyân b. Uyeyne'nin "yüz hatları" manasına gelen "esârîru vechihi" kelimesini Zühri'den işitmediği kesindir. O sadece "esârîr" kelimesini işitmiştir. Onu da Zührî'den değil, Leys b. Sa'd'dan işitmiştir. Leys de Zührî'den işitmiştir.
Bilindiği gibi râvinin muasırı olduğu için görüştüğü fakat hadîs almadığı veya muasırı olduğu halde görüşmediği bir şeyhten işittiğini zannettirecek şekilde rivayet ettiği hadîslere Müdelles hadîs denir. Musannif Ebû Davud'un bu açıklamasına göre mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs müdellestir.
Gerçekten Süfyân b. Uyeyne ez-Zührî ile aynı asırda yaşamış, onunla görüşmüş, fakat ondan hiçbir hadîs rivayet etmemiştir.[459]

Bazı Hükümler

1. İki kişi arasında, benzer yanları tesbit konusunda mütehassıs olan kimselerin tesbitlerine itibar etmek caizdir.
2. Onların sözüyle çocukların nesebini tesbît etmek dînen caizdir. İmâm Mâlik ile Şafîî, Ahmed, el-Evzâî, el-Leys b. Sa'd Ömer b. Hattâb, İbn Abbâs, Enes b. Mâlik ve hadîs ulemâsının pek çoğu bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifle 2254 numaralı hadîs-i şerifte geçen "Hamile olan kadının doğuracağı çocuğun durumuna dikkat edin. Eğer yüzleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kalın bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Şerik b. Sahma'ya aittir," ifadesidir.
Hanefi ulemâsıyla İmâm Sevri ve Küfe ulemâsına göre ise çocuğun kılığına bakarak hüküm veren kimselerin sözleriyle amel etmek caiz değildir. Çünkü bu zân ve tahmine dayanan bir hükümdür. İlmî gerçeklere dayanmayan ve sadece tahmine dayanan hükümlerle neseb tesbiti gibi son derece önemli ve içtimaî bir meselede amel etmek oldukça sakıncalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerîm'inde; "Bilmediğin bir şeyin ardına düşme..."[460] buyurmuştur. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzûmuzu teş-kîl eden Ebû Dâvud hadîsi, "Ya Rasûlallah karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi" diyen bir kimseye, Rasûl-i Ekrem'in, "Bu çocuğu da bir damarın (dedelerinden birine) çekmiş olması mümkündür" diye cevâp verdiğini ifâde eden 2260 numaralı hadîs-i şerife aykırıdır. Çünkü 2260 numaralı hadîs neseb tesbiti hususunda vücudun şeklinin bir önemi olmadığını, dolayısıyla bu usûlle bir çocuğun nesebini tesbit veya reddetmenin mümkün olamayacağını ifâde etmektedir. Yine bu görüşü savunan ulemâya göre mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifte kılığa bakarak neseb tesbit ve tayîn etmenin caiz olduğuna delâlet eden bir mânâ yoktur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in, Mücezziz'iri sözüne sevinmesi onun sözüyle nesebin tayîn ve tesbit edilmiş olduğundan değil, bu zâtın sözünün daha önce tesbit edilen Hz. Üsâme'nin nesebine uygun düşmesindendir. Binâenaleyh Hz. Üsâme'nin nesebi Mücezziz'in sözünden daha önce tesbît edilmiştir.
Şurasını da ifâde etmek isteriz ki bugün ilmî usullerle neseb tesbiti mümkün olduğundan bu mevzuda ihtilâf kalmamıştır.[461]

31-32. Çocuğun Kendilerine Ait Olduğunu İddia Eden Ve İhtilafa Düşen Kimseler Arasında Kur'a Çekileceğini Söyleyenlerin Delilleri

2269. ...Zeyd b. Erkam (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ben birgün Peygamber (s.a.)'in yanında oturuyordum. Yemeniden bir adam gelip dedi ki; Yemen halkından üç kişi Ali'nin yanına gelerek bir temizlik süresi içinde kendisiyle cinsî münâsebette bulundukları cariyeden doğan bir erkek çocuk hakkında dâvâcı oldular. Onlardan ikisine (üçüncü şahsı göstererek); "Bunu şu kimseye gönüllü olarak veriniz" dedi. Kabul etmediler. (Sonra bunlardan diğer) ikisine (diğer üçüncü kişiyi göstererek); "Bu çocuğu kendi gönlünüzle şu kişiye bağışlayınız" dedi. (Onlar da) kabul etmediler. Sonra (diğer) ikisine (üçüncü kişiyi göstererek); "Bu çocuğu kendi arzunuzla bağışlayınız** dedi. (Onlar da) kabul etmediler. Bunun üzerine; "Siz ihtilâfa düşen ortaklarsınız. Ben aranızda kur'a çekeceğim. Kur'a kime çıkarsa çocuk onundur ve o kadının değerinin üçte birisini (diğer iki arkadaşına) ödemekle mükelleftir" dedi ve onlar arasında kur'a çekti. Kur'a sonunda çocuğu kendisine kur'a çıkan kimseye verdi. Rasûlullah (s.a.) de (Yemenli kimseden bu haberi duyunca) azı dişleri yahut da ön dişleri görülünceye kadar gülümsedi.[462]

Açıklama

Bu hadise hicretin onuncu senesinde Rasûl-i Ekrem'in Hz.Ali'yi Yemen'e vâlî olarak gönderdiği sıralarda cereyan etmiştir. Hz. Ali Yemen'e gönderilişini şöyle anlatır:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Beni gönderiyorsun. Oysa ben (tecrübesiz) bir gencim. Onlar arasında hükümler vereceğim, hüküm nedir bilmem?" dedim. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem mübarek elini göğsüme vurdu, sonra;
"Allah'ım! Bunun kalbine (hakkaniyetle hüküm vermek) hidâyetini lutfeyle ve dilini (doğru sözlülük üzerine) sabit kıl." buyurdu. [463]
Hz. Ali'ye gelen bu kimselerin cimâ'da bulundukları kadının bir câriye olduğu ve hepsi de kendi cariyesi olduğu zannıyla onunla bir temizlik süresi içinde münâsebette bulundukları ve neticede doğan çocuğa sahib olmak için dâvâcı oldukları anlaşılıyor. Hz. Ali'nin verdiği hüküm de bunu gösteriyor. Eğer bu şahısların o cariyeyle cinsî münasebette bulunurlarken ona sahib olmaları ihtimâli bulunmasaydı ve o cariyenin kendilerine âit olmadığını kesinlikle bilmiş olsalardı o cariyeyle zînâ etmiş sayılacaklarından çocuk hiçbirine verilmezdi. Dolayısıyla kendileri de zînâ suçundan yargılanırlardı. Ulemânın bu hadîsle ilgili görüşleri 2271 numaralı hadîsin şerhinde gelecektir.[464]

2270. ...Zeyd b. Erkam'dan; demiştir ki: Ali (r.a.) Yemen'de iken bir kadınla bir temizlik süresi içinde cinsî münâsebette bulunan üç kişi getirildi. (Hz. Ali bunlardan) ikisine (üçüncüyü göstererek);
Çocuğun şuna ait olduğunu kabul ediyor musunuz? diye sordu, (Onlar da);
Hayır, diye cevap verdiler. (Bu şekilde) hepsine ikişer ikişer ve üçüncüyü göstererek, (çocuğun şuna âid olduğunu kabul ediyor musunuz? diye) sordu. Her iki kişiye soruşunda da (onlar) "hayır" diye cevâp verdiler. Bunun üzerine aralarında kur'a çekti ve çocuğu kur'a isabet eden kişiye verdi. Diyet (yani cariyenin değerin)in üçte ikisini de bu adama yükledi. (Zeyd b. Erkâm) dedi ki; Bû (hadîse) Peygamber (s.a.)'e anlatılınca Öndişleri görünecek şekilde gülümsedi.[465]

2271. ...Halil'den; yahut da İbn Halü'den; demiştir ki: Üç kişiden (birinden) çocuk dünyaya getiren (fakat bunların

hangisinden dünyaya getirdiğini bilmeyen) bir kadın hakkında Ali (r.a.)'ye baş vuruldu. (Bu hadîsin bundan sonraki kısmında râvî Seleme b. Kü-heyl, Şâ'bi'den naklen bir önceki hadîsin) aynısını rivayet etti (fakat) Yemen kelimesinden, Peygamberin gülümsemesinden ve "çocuğu kendi gönlünüzle bağışlayınız" sözünden bahsetmedi. [466]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif bir önceki hadîsin aynısıdır. Ancak bu hadîs-i şerifin senedinde bulunan sahâbi Zeyd b. Erkâm atlandığı için "mürsel hadîs" denilen bir zayıf hadîstir. Metinde geçen "veled" kelimesinden, doğan çocuğun erkek olduğu anlaşılmaktadır. Kuvvetli ihtimâle göre sözü geçen kadın üç erkeğin müşterek cariyesi idi. Bu kimseler de ortak malları olduğu için câriye ile cinsî münâsebette bulunmalarında dînî bir sakınca olmadığım zannederek onunla cinsî münâsebette bulunmuşlardı. Aslında bu durumda olan bir cariyeyle cinsî münâsebette bulunmak hadd cezasını gerektirmezse de ta'zir cezasını gerektirir. Çocuk bu ortaklardan birine verilir. Çocuğu alan kimse cariyeye de sahib olacağı için cariyenin kıymetinin üçte ikisini diğer ortaklarına öder. Ortaklıkları da bu şekilde sona erer.
Bilindiği gibi üç türlü gülme vardır:
1. Kahkaha: Yanındaküerin işiteceği kadar gülmek,
2. Dahk (veya dıhk): Bir insanın kendisinin işitebileceği kadar gülmesidir.
3. Tebessüm: Onu ne sahibi duyar ne de başkası.
Rasûl-i Ekrem'in gülmesi ekseriyetle tebessüm şeklinde olurdu. Fakat Hz. Ali'nin verdiği hükmü duyunca o gün dahk şeklinde gülmüştür. 2269 numaralı hadîste râvîierden biri hadiseyi naklederken, Rasûl-i Ekrem'in o gün gülerken, ön dişlerinin mi yoksa azı dişlerinin mi görünmüş olduğunu pek kestiremiyor. Eğer Rasûl-i Ekrem'in o günkü görülen dişlerinin ön dişleri olduğu kabul edilirse o gün yine tebessümkle gülmüş olduğu anlaşılın Nitekim bir önceki hadîs-i şerifte de gülerken sadece ön dişlerinin görüldüğünden bahsedilmektedir.[467]

Bazı Hükümler

1. Bir çocuğun nesebi birden fazla kişiye nisbet edilemez. Çünkü bir çocuğun bir babası olur.
2. Eğer birden fazla kimseler ortak oldukları bir cariyeyle bir temizlik halinde cinsî münâsebette bulunur da câriye gebe kalırsa, kur'a usulüne baş vurulur. Kur'ada kazanan, çocuğa ve cariyeye sahib olur. Fakat buna karşılık cariyenin değerini hisseleri nisbetinde ortaklarına öder. İshâk b. Rahûye bu görüştedir ve sünnete uygun olan tatbikatın da bu olduğunu söylemiştir. İmâm Şafîî Hazretleri de eski mezhebinde bu görüşü benimsemiştir. Hattâbî'nin beyânına göre İmâm Mâlike ve İmâm Şafîî'nin yeni mezhebine göre kur'a ile neseb tesbit edilemez. Neseb ancak çocuğun şekline ve kıyafetine bakarak babasını kestirebilen mütehassıs kimselerin vereceği hükme göre tesbit edilir.[468] Atâ ile el-Leys, es-Sevri, ve Ahmed de bu görüştedirler. İbn Kudâme'nin beyânına göre "birden fazla kişilerin bir kadınla bir temizlik süresi içerisinde cinsî münâsebette bulunmaları halinde, doğan çocuğun nesebini tesbit etmek mümkündür. Bu aynen bir kimsenin boşamış olduğu kadınla iddet beklerken bir başka kimsenin evlenip de cinsî münâsebette bulunmasına veya bir kimsenin yanlışlıkla, bir başka kimsenin münâsebette bulunduğu karısıyla aynı temizlik süresi içinde cinsî münâsebette bulunup da kadının bir çocuk dünyaya getirmesine benzer. Bu çocuğun bu iki kişiden birine âid olduğu kesin ise de hangisinden olduğu kesinlikle belli değildir. Bu durumda çocukların şekl-ü şemailine bakarak babalarını tayın edebilen uzman kimselerin sözlerine müracaat edilir ve ona göre tesbit yapılır.[469] Bu husûsda davacıların çocuğun kendilerine âit olup olmadığı hususundaki iddialarına itibar edilmez.
el-Evzâî ile es-Sevrî, Ebû Sevr ve İmâm Ahmed (r.a.) da bu görüştedirler. Mâliki ulemâsından bazıları İmâm Mâlik'in de bu görüşte olduğunu rivayet etmişlerdir. İmâm Mâlik'e göre hür kadınlardan doğan çocuğun nesebi doğrudan doğruya kadının nikâhlı bulunduğu kimseye nisbet edilir. Ancak kadınla yabancı bir kimsenin yanlışlıkla cinsî münâsebette bulunması hali müstesnadır. O zaman çocuğun şeklü şemâline bakılarak neseb tayîn eden mütehassısların sözlerine müracaat edilir.
Hanefî ulemâsına göre ise çocukların şeklü şemâline bakarak ve kur'a yoluna bas. vurarak neseb ta'ym etiftek asla caiz değildir.
Şevkâni'nin beyânına göre kur'a usûlüne muhalif olan Hanefi ulemâ-sıyla el-Hâdeviyye'ye göre birden fazla kimselerin ortak oldukları bir câriyeyle bir temizlik halinde cinsî münâsebette bulunup, kadının da bir çocuk dünyaya getirmesi halinde çocuğun nesebi ortakların hepsine ilhak edilir. Çocuk hepsinin müşterek çocuğu ve hepsinin vârisi olur. Miras hususunda onların diğer çocukları gibi tam hisse alır. Bunlar da hepsi birden tek bir baba imişler gibi çocuğa vâris olup bir baba hissesi alırlar ve bölüşürler.[470]

2272. ...Urve b. ez-Zübeyr'in haber verdiğine .göre, Peygamber (s.a.)'ırı hanımı Aişe (r.anha) şunları söylemiştir: "Cahiliyye döneminde dört çeşit nikâh vardı. Bunlardan (birincisi) halkın bugünkü nikâhıdır. (Şöyle ki evlenmek isteyen) bir adam (diğer) bir adama velîsi bulunduğu kızı (istemek üzere) dünürlük yapardı. (Anlaştıkları takdirde kızın velîsi) mehri tayin eder, sonra (dünürlük yapan kimse) o kızla nikâhlanırdı."
"Diğer bir nikâh (şekli de şu idi). Adam karısına hayızdan temizlendiği zaman "falan kimseye bir haber gönder de ondan (seninle) cinsî münâsebette bulunmasını iste" derdi. Sonra kocası o kadını bırakır ve kadının kendisiyle cinsî münâsebette bulunduğu o erkekten (aldığı) gebelik (iyice) belirinceye kadar asla onunla cinsi münâsebette bulunmazdı. Kadının gebeliğinin (o adamdan olduğu iyice) belli olunca (artık) kocası isterse onunla cinsî münasebette bulunurdu (ve evliliğini sürdürürdü) Bunu kişi sadece çocuğun soylu olmasını istediği için yapardı ve bu (tür) nikâha nikâhu'l-istibda' adı verilirdi.
Bir başka nikâh (şeklî de şuydu); On kadar erkek bir araya toplanır ve hepsi de bir kadının yanına girip onunla cinsî

münasebette bulunurlardı. Kadın gebe kalıp çocuğunu doğurunca bir süre geçtikten sonra onlara (haber) gönderir (ve hepsini yanma çağırır)dı.
Onlardan hiçbirisi onun davetine uymaktan kaçınamazdı. Hepsi de onun önünde toplanırdı. (Kadın) onlara (hitaben; aramızda) "olan işimizi biliyorsunuz. Ben bir çocuk dünyaya getirdim" (der) ve "bu çocuk senindir ey falanca!" diyerek onlardan hoşuna giden birini ismiyle çağırır ve çocuğu ona ilhak ederdi.
Dördüncü bir nikâh (şekli de şu idi) pek çok kimse toplanarak bir kadının yanına girerdi. (Kadın) kendisine gelen kimselerin hiç birinden kaçınmazdı. Bu kadınlar fahişe kadınlardı. Kendilerine gelmek isteyen kişilere bir alâmet olması için kapılarının üzerlerine bayraklar dikerlerdi. (Kadın) hamile olup da çocuğunu doğurunca daha önce kendisiyle cinsî münâsebette bulunan erkeklerin hepsi onun yanında toplanırlardı. (Kadın da) onlar için çocuğun şekil ve şemâline bakarak babasını tesbit edebilen mütehassıslar çağırırdı. Onlar da kadının çocuğunu (çocuğun babası olduğuna) kanaat getirdikleri kimseye verirlerdi, (o kimse de çocuğu) kendisine ilhak ederdi. (Artık o çocuk o kimsenin) oğlu diye çağırılırdı. (Çocuk da) bundan çekinmezdi. Allah Muhammed (s.a.)'i gönderince bugünkü Müslümanların nikâhı Câhiliyye dönemi halkının bütün nikâhlarını kaldırdı.[471]

Açıklama

Davûdî'nin beyânına göre Câhiliyye döneminde üç nikâh çeşidi daha vardı;
1. Gizli dostlar, metreslerle sürdürülen evlilik hayatıdır. Bu tür evlilikler halktan gizli tutulurdu. Câhiliyye halkı gizlice yapılan zinalarda bir sakınca görmediklerinden bu tür evlilik hayatını meşru sayarlardı. Allah tealâ "...Gizli dost da tutmamaları şartıyla.."[472] mealindeki ayet-i kerîmesinde arapların bu gizli ve iğrenç âdetlerine işaret buyurmuştur.
2. Bir kimsenin bir kadınla bir ay veya bir sene gibi muayyen bir süre devam etmek üzere evlenmesidir. Biz bu mevzûyu 2072 numaralı hadis-i şerifin şerhinde ayrıntılı bir şekilde açıklamıştık.
3. İki kişinin karılarını değişmeleri neticesinde meydana gelen evlilik.[473]

Bazı Hükümler

1. Nikâhın sıhhati için velînin izni şarttır. Biz ulemanın bu konudaki görüşlerim 2083-2086 numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
2. İslâmiyetderı önce Araplar arasında yaygın olan nikâh şekilleri yürürlükten kaldırılmıştır.
3. Ahkâm dinin nasİarı ile tesbit edilir. Sadece akla ve mantığa dayanılarak hükümler koymak dinen caiz değildir. Sadece akla dayanarak yürürlüğe konan Cahüiyye dönemi kurallarının fesadı açıktır.
4. Çocuk, kadının nikâhı altında bulunduğu kişiye aittir.[474]

33-34. "Çocuk Sahibu'l-Firaş'a Aittir"

2273. ...Aişe (r.anha)'den; demiştir ki: Sa'd b. Ebî Vakkas ile Abd b. Zem'a, Zema'nın cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tesbiti) hakkında (aralarında çıkan) anlaşmazlığı halletmesi için Rasûlullah (s.a.)'e başvurdular. Sa'd (r.a.) dedi ki: Kardeşim Utbe, Mekke'ye vardığım zaman Zem'amn cariyesinin oğluna bakmamı ve onu (yanıma) almamı bana vasiyyet etti. Çünkü o (çocuk) kardeşimin oğludur. Abdullah b. Zem'a da;
(O) benim kardeşimdir, (çünkü) babamın cariyesinin oğludur (ve) babamın (firâşı) yatağı üzerinde doğmuştur, diye iddiada bulundu. Rasûlullah (s.a.) de (çocukta) Utbe'ye açıkça bir benzerlik gördü. Bunun üzerine;
"Çocuk (üzerinde doğduğu) firaş (sahibin)'e aittir. Zina edene de mahrumiyet vardır ya Şevde! Sen bundan sonra bu çocuğa gözükme." buyurdu. Müsedded hadisine (şu cümleyi de) ilâve etti: "Ey Abd, bu (çocuk) senin kardeşindir." buyurdu.[475]

Açıklama

Firaş (yatak) kelimesi ile kinaye yoluyla kadın kastedildiği gibi bazen de erkek kastedilir. Çünkü kadın erkeğin yatağı durumundadır. Zira çocuk onun yatağı üzerinde dünyaya gelir. Fakat bu hadîs-i şerîfte firâş kelimesi ile kastedilen kadın değil, erkektir. Buhârî'nin rivayetine göre mevzumuzu teşkil eden hadîs-i şerîfte söz konusu edilen olay Mekke'nin fethi yılında cereyan etmiştir. Bilindiği gibi olayı yaşayanlardan Sa'd b. Vakkas Hazretleri aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen on kişi)den biridir.[476] Hadiseyi yaşayan ikinci şahıs Abd b. Zem'a ise, Hz. Peygamberin pâk zevcelerinden Şevde bint Zem'a'mn erkek kardeşidir. Sahâbîlerin ileri gelenler indendir. Çocuğuna bakması için kardeşi Sa'd b. Ebi Vakkas hazretlerine vasiyette bulunan Utbe b. Ebi Vakkas ise, Uhud savaşında Rasûl-i Ekrem'in mübarek dişini kıran kimsedir. Küfür üzere öldüğü söylenir. Hafız tbn Hacer'in beyânına göre Mekke'nin fethi günü Hz. Sa'd Mekke'ye gelince hemen kardeşinin çocuğnu görüp onu kardeşine benzeterek tanıyor. "Ka'benin sahibine yemîn olsun ki bu kardeşimin çocuğudur" diyerek ona sahiplenmek istiyor. Fakat Abd b. Zem'a'mn_da çocuğa sahip çıkması üzerine meselenin çözüme kavuşturulması için Rasûl-i Ekrem'e müracaat ediyorlar. Bu ihtilâfın aslı Cahiliyye döneminde halkın cariyeleri zinaya teşvik ederek onların sırtından kazanç temîn etmeleri ile ilgilidir. Zem'a isimli şahsın böyle bir cariyesi vardı. Câriye hamile kalınca halk çocuğun Utbe'den olduğuna kanaat getirmişti. Nihayet çocuk dünyaya gelince Utbe çocuğun kendisine ait olduğunu bildiği için kardeşi Sa'd'a çocuğa amca olarak sahip çıkmasını vasiyyet etmişti. Zema'nın da Abd isimli bir oğlu vardı. O da çocuğun, babasının döşeği üzerinde dünyaya geldiğini delil getirerek onun kendisine verilmesini istiyordu. Bu yüzden birbirlerinden davacı

oldular. Rasûl-i Ekrem de Cahiliye âdetlerini yıkmak maksadı ile çocuğu annesinin efendisine nisbet edip zina eden kimseyi çocuğa sahip olmaktan mahrum etti. Metinde geçen cümlesine bazıları "zina eden kimseye taş -yani recim-vardır" şeklinde mana vermişlerse de bu isabetli değildir. Çünkü her zina edene recm cezası uygulanmaz.[477]

Bazı Hükümler

1. Kendisine vasiyyet edilen (vasiy) bir kimsenin, vasiyette bulunan kimsenin vasıyyetıne uyarak onun adına çocuğun ilhakını taleb etmesi caizdir. Bu mevzuda vasiyy (kendisine vasiyyet edilen kimse) musînin (vasiyyet edenin) vekîli gibidir.
2. Firaş sahibi ile bir başkası arasında çocuğun ilhakı mevzuunda ihtilâf olursa, çocuk firaş sahibine ilhak edilir. Şafiî ulemâsından îmâm-ı Nevevî bu mevzuda şunları söylemiştir: "Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in "çocuk firaş (sâhibin)e aittir" sözünün manası şudur: Bir kimsenin kendisi için firaşe dönüşmüş olan karısı yahut da bir cariyesi bir çocuğun doğması için gerekli olan süre kadar yanında kaldıktan sonra bir çocuk dünyaya getirecek olursa, çocuk bu adama izafe edilir ve aralarında baba-oğul hükümleri cereyan eder. Doğan çocuğun o adama benzeyip benzememesi bu hükmü değiştirmez. Çocuğun dünyaya gelebilmesi için kadınla erkek birleştikten sonra en az altı ay geçmesi gerekir. Bir kadın, bir erkeğe nikâhlanmakla onun firâşı (yatağı) olmuş kabul edilir. Bu hususda icmâ olduğu nakledilmiştir. Ancak firâş haline gelen bir kadının dünyaya getirmiş olduğu çocuğun bu kadının kocasına nisbet edilebilmesi için, çocuk doğmadan enaz altı ay önce karı-kocanın birleşebilmelerinin imkân dahilinde olması gerekir. Aralarında en az altı aylık bir mesafe bulunan bir erkekle bir kadın evlendikten sonra eşler hiç buluşmadıkları ve aralarında bu kadar uzaklık bulunan yerlerinden ayrılmadıkları halde kadın altı ay veya daha fazla bir zaman geçtikten sonra dünyaya bir çocuk getirecek olursa, bu çocuk kadının kocasına nisbet edilmez. İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî ve genellikle bütün ulemâ bu görüştedirler. Ancak İmâm Ebu Hanife (r.a.)'e göre bu çocuk sözü geçen kadının kocasına nisbet edilir. Hatta adam nikâh akdinden sonra, henüz karısı ile buluşma imkânı yokken karısını boşar da kadın altı ay sonra doğurursa bu çocuk yine o kimseye nisbet edilir. Çünkü Allah'ın lütfü ile yerin dürülerek eşlerin buluşmaları mümkündür. Cariyeye gelince, îmâm Şafiî ile İmâm Mâlik'e göre câriye bir kimsenin mülküne geçivermekle o kimsenin firâşı olamaz. Cariyenin firâş olabilmesi için efendisinin onunla cinsî münasebette bulunması şarttır. Efendi cariyesi ile cinsî münasebette bulunmadıkça, o câriye onun mülkünde on sene dâhi kalmış olsa yine onun firâşı olmuş sayılamaz. Ve dolayısıyla bu süre içerisinde dünyaya getireceği çocuk da efendisine nisbet edilemez.
İmam Ebu Hanife'ye göre ise bir cariyenin bir kimsenin firâşı sayila-bilmesi için o kimseden bir çocuk dünyaya getirmesi gerekir.[478]
3. Kadının, kendisine nikâh düştüğü kimselerden kaçınması gerektiği gibi kendisine haram olması ihtimâli olan kimselerden de kaçınması gerekir.
4. Bir kimsenin zinada bulunduğu bir kadın o kimsenin usûl ve fûrûuna haram olduğu gibi bu kimseye de o kadının usûl ve fûrûu haram olur. Binâenaleyh kadın zînâda bulunduğu erkeğin usûl ve fûrûuyla, erkek de zinada bulunduğu kadının usûl ve fûrûuyla evlenemez. Çünkü helâle yoldan yapılan cinsî münasebetten meydana gelen hürmet-i müsâhere, haram yoldan yapılan cinsî mühâsebet için de geçerlidir. Bir kimsenin bir kadına şehvetle dokunmasıyla da hürmet-i müsâhare meydana gelir. Dokunan organlar arasında dokunmaya manî bir engel bile bulunsa birbirlerinin sıcaklığını hissetmeleri halinde yine hürmet-i müsâhare meydana gelir. Bu temasın, hatâen veyahut unutarak yahutta istemeyerek olması bu hükmü değiştirmez. Şehvetle yapılan bu tür sürtüşmeler ve temas aynen nikâh gibi hürmet-i müsâhare vücuda gelir. Çünkü bu temaslar cinsî münasebeti davet eden sebeplerdendir. Bu bakımdan nikâhdan meydana gelen akrabalıklar, hürmet-i müsâhereler bu tür temaslardan dolayı da vücûda gelir. Sahabe ve Tabiînin büyük çoğunluğu ile Hanefî ulemâsı, Süfyan es-Sevrî, el-Evzâî ve İmâm Ahmed bu görüştedirler. Çünkü Rasûl-i Ekrem (s.a.) cariyenin dünyaya getirdiği çocuğun Utbe'ye benzediğini görünce, o çocuğu Utbe'ye nisbet etti. Nikâhdan doğan bir çocuk için geçerli olan hürmet hükümlerini bu çocuk için de geçerli kıldı ve Hz. Şevde'ye bu çocuğun karşısına örtülü olarak çıkmasını, örtüsüz olarak onun karşısına çıkmamasını emretmiştir.
İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî ve Ebu Sevr'e göre gayr-ı meşru yollardan yapılan temasların ve zînânm akrabalığın meydana gelmesi hususunda hiçbir önemi ve tesîrİ yoktur. Binaenaleyh bir kadınla zinada bulunmuş olan bir kimse o kadının annesiyle veya kızıyla evlenebilir. İmâm Malîk ile İbn Macisûn'a göre bu adam o kadının doğurduğu kızın kendi zînâsı-nın mahsûlü olduğunu bile bile yine onunla evlenebilir. İmâm Nevevî'nin de ifâde ettiği gibi bu görüş son derece hatalı ve bâtıldır.[479]

2274. ...Amr b. Şuayb'ın dedesi, Abdullah b. Amr b. el-As'dan; demiştir ki: Adamın biri ayağa kalkarak;
Ey Allah'ın Rasûlü! Falan kimse benim oğlumdur. (Çünkü ben) Cahıiiyye döneminde onun annesiyle zina etmiştim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"İslama" a bir kimse için nikâhı altında olmayan bir kadının doğurduğu çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etme (hakkı) yoktur. Cahiliyye dönemi ile ilgili hüküm(ler yürürlekten) kalkmıştır. Çocuk döşek (sâhibi)nindir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır." buyurdu.[480]

Açıklama

Ulemânın bu hadisle ilgili görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.[481]

2275. ...Rebâh (el-Kûfî)den; demiştir ki: Ailem beni, kendilerine ait, Rum diyarından bir câriye ile evlendirmişti. Ben onunla cimâda bulundum. O da benim gibi siyah çocuk dünyaya getirdi. O'na ismini verdim. Sonra (bir defa daha) cima ettim.

Benim gibi siyah bir erkek çocuk (daha) dünyaya getirdi. Ö'nun adım da "Ubeydullah" koydum. Sonra (yine) aileme ait olan Yuhanna isimli bir köle onun üzerine saldırıp kendi diliyle bir şeyler söyleyip ona sahip olmuş. Derken (câriye) keler gibi (boz renkli) bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Cariyeye;
Bu nedir? dedim.
Bu (çocuk) Yuhanna'nındır. diye cevap verdi. (Aramızda çıkan anlaşmazlığı Hazret-i) Osman'a ilettik.
Râvi, Mehdi dedi ki: (Muhammed b. Abdullah hadîsin bundan sonraki kısmını şöyle) rivayet etti; (Hz. Osman câriye ile Yuhanna'-mn) ikisine de, soru(lar) sordu. (İkisi de suçlarını) itiraf ettiler. Bunun üzerine (Hz. Osman) onlara;
Aranızda Rasûlullah (s.a.)'ın hükmüyle hüküm vermemi ister misiniz? Rasûlullah (s.a.) "çocuk döşek içindir" buyurdu" dedi.
(Musannif) Ebu Davûd dedi ki bu hadîsi Musa b. İsmâiVi(n hadisin bundan sonraki kısmını bana şöyle) rivayet etti(ğini) zannediyorum; (Mehdi b. Meymûn) dedi ki, (öyle zannediyorum ki Mu-hammed'b. Abdullah bu hadisin sonunda şunları da) söyledi; Bunun üzerine (Osman) cariyeye (elli) sopa vurdu. Yuhanna'ya (da elli) sopa vurdu. (Çünkü) İkisi de köle idiler.[482]

Açıklama

Bilindiği gibi evli iken zînâ eden hür kimselerin cezası recmdir. Zînâ eden bekârlara ise, yüz sopa vurulur fakat zînâ eden cariyeler evli de olsalar, bekâr da olsalar her iki halde de onlara elli sopa vurulur. Çünkü cariyeler hürriyetleri elinde olmayan zavallı kadınlardır. Onların namuslarını korumaları hür kadınların namuslarını korumaları kadar kolay değildir. Allah teâlâ bu gerçeği şöyle ifâde buyuruyor: "...eğer evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınlara yapılan işkencenin yarısı(nı uygulamanız) gerekir..."[483] Mevzu-muzu teşkîl eden hadîs-i şerîf zînâ eden kölelere uygulanacak cezanın, cariyelere uygulanan cezanın aynısı olduğunu ifâde ettiği gibi aynı zamanda zînâ mahsûlü bir çocuğun, annesinin itirafı ve erkeğin de kadını tasdîk etmesi hâlinde, kadının nikâhlısına nisbet edilerek falancanın oğlu diye o kimsenin ismiyle anılacağına da delâlet etmektedir.[484]

34-35. Çocuğu Himayesine Almakta Öncelik Hakkı Kimindir?

2276. ...Amr b. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr (b. As)dan rivayet olunduğuna göre, bir kadın (Rasûl-i Ekrem'e hitaben):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Şu benim oğluma, karnım (aylarca) kap oldu. Meme(leri)m su kabı oldu, bağrım onun için barınak oldu. Onun babası beni boşadı. (Şimdi de) onu benden almak istiyor" dedi. Rasûlullah (s.a.) de ona;
"Sen evlenmediğin sürece ona (bakmaya başkalarından) daha müstehaksın," buyurdu.[485]

Açıklama

Hıdâne veya hâdâne kucağa almak, besleyip, büyütmek üzere yanında bulundurmak gibi manalara gelir. Bu manâda çocuğa bakana "Hâdîne" denir ki, bu tabir anneye ve diğer bakıcılara da şâmildir.
İslâmda çocuğun nafakası babaya, hıdânesi (bakımı) öncelikle anneye aittir. Fakat babalar nafakaya mecbur olmakla birlikte anneler hidâneye mecbur değillerdir.
Hanefî mezhebine göre hidâne sahipleri sırasıyla şunlardır: Anne, anneanne, baba-anne, özabla, öz kizkardeşin kızları, teyze, hala. Bunlar yoksa hala, dede, kardeş, kardeş çocukları, amcalar, amca çocukları.
Evlilik bozulmuşsa, erkek çocuğun yedi, kız çocuğun dokuz yaşına kadar hidâne hakkı kendi annesine aittir. Annesi yoksa veya annesinin hidâne hakkı düşmüşse bu hak diğer hidâne sahiplerine intikâl eder.
Hidâne ehliyetinin şartları; hürriyet, akıl, bulûğ, emniyet, korumaya gücü yeterlilik ve kadının küçüğe yabancı olan birisiyle evli olmaması. Bu şartları taşıyan anne müslüman olmasa bile çocuğun hidâne hakkına sahiptir.
Hafif meşrep kadınlar hidâne hakkına sahip değillerdir.[486]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun terbiyesi ve bakımı dinî bir vecibedir.
2. Boşanan eşlerin çocuklarına bakma hakkı öncelikle kadına verilmiştir. Bu hak evlenmediği sürece öncelikle kadına aittir. Fakat evlendiği andan itibaren bu hakkı, kaybeder. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Delilleri ise mevzûmuzu teşkîl eden hadis-i şerîftir. Bu hadis öyle bir hadistir ki, ulemâ bunda Amr b. Şuayb'a muhtaç kalmış ve bu mevzuda onu delîl almaktan başka çare bulamamışlardır. Çünkü hadisin yegâne dayanağı Amr b. Şuayb'dır. Boşanan kadının evlenmekle çocuğu himayesine alma hakkım kaybedeceğine delâlet eden bundan başka bir hadis yoktur. Dört mezhebin imamları ile daha başka ilim adamlarının görüşü de budur. Buhârî,Sahih'inin dışındaki eserlerinde bu hadisi delîl olarak zikretmiştir. Hâkim, Ma'rifetu Ulûmi'l-hadis isimli eserinde bu hadisin sahîh olduğuna dâir icma bulunduğunu söylemiştir. İbn Hazm gibi bazı kimseler senedinde Amr b. Şuayb bulunduğu için bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerse de bu söz doğru değildir. Bu söz ancak senedinde Amr b. Şuayb'ın bulunup da Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet edildiğine dâir Şuayb'ın açıklaması bulunmadığı hadisler için geçerlidir. Halbuki burada bu hadisin Amr'ın dedesi Abdullah b. Amr. b. As'dan rivayet edildiğine dâir Şuayb'ın açıklaması vardır. Binaenaleyh bu hadis şahindir. Humeydî, İbnü'l-Medînî, Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Râhûye gibi hadis imamlarının bu hadisle amel etmeleri de bunu isbat etmektedir.
Nitekim İmâm Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu hadisi teyîd etmektedir: "el-Kasım b. Muhammed (r.a.) der ki:
Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ensârdan bir kadınla evliydi. Bu kadından Âsim adında bir oğlu oldu, sonra boşandılar. Hz. Ömer

Kubaya geldiğinde oğlu Âsım'ı mescidin avlusunda oynarken gördü. Onu kucakladı. Hayvanın üzerinde önüne oturttu. Bunun üzerine ninesi yetişti, çocuğu Hz. Ömer'den almak istedi. O da vermedi. Birlikte Hz. Ebubekir'in yanına geldiler. Hz. Ömer;
Bu benim oğlumdur. dedi. Hz. Ebubekir de Hz. Ömer'e hitaben;
Çocukla onun arasına girme, onları serbest bırak dedi. Hz. Ömer de cevap vermedi. İmâm Mâlik der ki: "Ben de böyle amel ediyorum."[487]
İbn Abdilberr'de bu hadisin muttasıl ve munfasıl olarak pekçok yollardan rivayet edildiğini ve ilim erbabının tasvibine mazhar olduğunu ifâde etmiştir.[488]
Şevkânî'nin beyânına göre çocuğu himayesine almaya hak kazanan bir kadın evlendiği andan itibaren bu hakkını kaybeder. Şafiî ulemâsı ile Hanefî ulemâsı ve İmâm Mâlik bu görüşte icmâ' bulunduğunu söylemiştir.
Hz. Osman'ın, "Kadının çocuğu yanına ahn.a hakkının bakî olduğu ve bu hakkın ondan hiçbir zaman alınamayacağı" görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Hasan el-Basrî ile İbn Hazm da aynı görüştedirler. Delilleri ise, tercümesini sunacağımız 2278 numaralı hadis-i şerîftir.
"Kadın evlenmekle, çocuğunu yanına alma hakkını kaybeder" diyenlere göre Hz. Osman'ın sözünü "boşanan bir kadının çocuğunu yanına alma hakkı hiçbir zaman kadının elinden çıkmaz" şeklinde anlamak doğru olamaz. Çünkü Hz. Osman'ın bu sözü sadece annesinden başka hiçbir yakını olmayan çocuklar için söylemiş olması mümkündür. 2278 numaralı hadis-i şerîf ise anne ile değil teyze ile ilgilidir. Bu meselede anneyi teyzeye kıyaslamak doğru değildir.
Hanefî ulemâsına göre kocasından boşanıp da çocuğunu kendi himâyesi altına alma hakkına sahip olan bir kadın her ne kadar evlenmekle bu hakkını kaybederse de evlendiği kimsenin çocuğun amcası gibi yakınlarından biri olması halinde yine de bu hakkını kaybetmeden elinde tutar. Bu durumda olup da annesini kaybettiği için anneannesinin himayesine geçen bir çocuğun anne-annesi çocuğun babasının babasıyla evlenirse çocuk yine anne-annesinin yanında kalmaya devam eder. Bu hakkın kendisine intikâl ettiği bir teyze, çocuğun amcasıyla evlenecek olsa bu hak kendisinden geri alınamaz.
3. Kocasından boşanan bir kadının çocuğunu yanına alması onun lehine olan bir haktır. Dolayısıyla çocuğun masraflarını karşılamak annesine değil, babasına düşen bir görevdir. Anne arzu ederse bu hakkını çocuğun diğer akrabalarına bağışlayabilir. Ancak ulemâ bu mevzuda ihtilâf etmiştir.[489]

2277. ...Medîne halkından doğru sözlü bir kimse olan (ve) Selmâ (diye anılan) Ebü Meymûne demiştir ki; Ben Ebu Hureyre ile beraber otururken İranlı bir kadın oğlu ile birlikte (yanımıza) geldi ve (ikisi birden) kadım kocasının boşadığını iddia ettiler. Hemen arkasından, kadın, farsça olarak;
Ey Ebu Hureyre! kocam beni boşadı. Oğlumu da (benden alıp) götürmek istiyor dedi. Ebû Hureyre de;
Onun hakkında kura çekiniz, cevâbını verdi ve ona yine Farsça birşeyler söyledi. O anda (kadının) kocası geldi ve;
“Çocuğum hakkında kim bana karşı hak iddâ edebilir? dedi. Ebû Hureyre de;
Allah için ben böyle bir şey söylemiyorum ancak (şunu ifâde etmek istiyorum). Ben Rasûlullah (s.a.)'ıı yanında otururken bir kadının Peygamber (s.a.)'e gelip de;
Ey Allah'ın Rasûlü kocam (beni boşadıktan sonra bir de) oğlumu (yanımdan alıp) götürmek istiyor. Oysa oğlum bana Ebû Ine-be kuyusundan su (getirip) içirdi. (Oğlum) bana faydalı oldu, dedi. Rasûlullah (s.a.) de (onlara);
"Onun hakkında kur'a çekiniz" buyurdu. Bunun üzerine (kadının) kocası;
Çocuk hakkında bana karşı kim hak iddia edebilir? dedi. Peygamber (s.a.) de (çocuğa dönerek);
"Şu babandır. Şu da annendir, onlardan istediğinin elini tut" buyurdu. (Çocuk da) annesinin elini tuttu. Bunun üzerine (kadın) çocukla (birlikte oradan uzaklaşıp) gitti dedi.[490]

Açıklama

Hz. Ebû Hureyre'nin naklettiği olayı yaşayan kadın, "oğlum bana Ebû İriebe kuyusundan su (getirip) içirdi, bana faydalı oldu" sözleriyle, oğlunun en az hayrı serden ayırabilecek rüşd çağına geldiğini ve hizmetinden yararlanılabilecek bir yaşta olduğunu belirtmek istemiştir. "Ebû İnebe" kuyusunun Medine'ye üç mil uzaklıkta olduğu söylenir.
Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre bu kadın faydayı zararı birbirinden ayırabilecek durumda olan yani temyiz çağında bir çocuğu varken, kocasından ayrılıp da çocuk üzerinde hak İddia ederek mahkemeye müracâat edecek olursa, karı-koca arasında kur'a çekilir. Kur'a hangisine çıkarsa, çocuk ona verilir, ya da çocuk annesi ile babasından birine gitmekte serbest bırakılır. Çocuk hangisinin yanına giderse onun himayesinde kalır. Bu mevzuda mezheb imamlarının görüşleri şöyledir:
İmâm Ahmed'e göre, oğlan veya kız çocuğu aklı başında dengesi yerinde olarak yedi yaşına basacak olursa annesi ile babasından birini seçmekte muhayyer bırakılır. Çocuk bunlardan hangisini seçerse onun olur. Dört halife ile Ebû Hureyre ve Şureyh bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifle Umâretü'I-Cermi'nin şu sözleridir;
"Ali b. Ebî Talib annemle amcamdan birini seçmekte beni muhayyer bıraktı. Ben o zaman sekiz yaşımda idim."[491]
Esasen çocuğa sahib olmak için öncelik hakkının tanınmasında çocuğun verileceği kimsede çocuğa karşı bir şefkat hissinin bulunup bulunmaması önemlidir. Çocuk kendisine karşı daha şefkatli olan kimsenin yanında daha mutlu olur. Bu bakımdan çocuk anne yahut babasından hangisini kendisine daha sıcak bulur ve seçerse ona teslim edilir. Sonra diğerini seçecek olursa bu sefer diğerine teslim edilir. Çocuğun tercih hakkı sınırlandırılamaz, istediği zaman anne ve babasından birinin yanına gidebilir. Eğer çocuğun babası yoksa veya babası çocuğu himayesine almaya ehliyetli değilse o zaman amca, gibi asabelerinden biri babasının yerine geçer ve çocuk annesiyle babasının yerine geçen asabe arasında tercihte bulunur.

Kız çocuğuna gelince, kız çocuğu yedi yaşına geldiği andan itibaren babasının himayesine verilir. Çünkü bu yaşda kız çocuğu himayeye daha çok muhtaçdır. Bu görevi yerine getirmeye en lâyak olan da babasıdır.[492]
Hanefilere göre hadâne hakkı daha ziyâde şefkat ve merhamete istnâd ettiği için daima anne tarafında aranır. Binâenaleyh çocuğun annesi yoksa, anne-annesine verilir. Bunlar yukarıya doğru ne kadar çıkarsa çıksınlar diğerlerine yani baba tarafından olan as abesine tercih edilirler. Meselâ, çocuğun annesinin anne-annesi sağ ise çocuk ona verilir. Beri tarafta baba-annesi sağ ve ötekine nazaran daha genç olsa bile, ona verilmez. Anne-ânnesi yoksa, baba-annesine verilir. Yalnız İmâm Züfer'e göre anne baba bir kız kardeş ile teyze, baba-anneye tercih edilir. Çocuğun anne veya baba tarafından hiçbir ninesi yoksa sıra kız kardeşlerine gelir. Bunlardan anne baba bir kız kardeşler diğerlerine ,tercîh edilir. Onlar yoksa, çocuk anne bir kız kardeşine verilir. O da yoksa sıra baba bir kız kardeşine gelir. Ancak İmâm Muhammed'in Ebû Hanîfe'den bir rivayetine göre teyze, baba bir kız kardeşe tercih edilir. Daha sonra sıra aynı tertîb üzere teyzelere, onlar yoksa halalara gelir. Fakat bu sayılanlardan her hangi birisi, çocuğa yakın akraba olmayan biri ile evlenirse onun hadâne hakkı sakıt olur. Bundan sonra yalnız nine müstesnadır. Çocuğa yakın akraba olmayan birisiyle evlendikleri için hakkı sakıt olanlar, boşanırlarsa aynı haklarına yeniden kavuşa bilirler. Çünkü hedâneye engel olan durum ortadan kalkınca kişi hedâne hakkına yeniden sahib olabilir.
Çocuğun kadın akrabası yoksa sıra erkeklere gelir. Bunların da asabe olmak itibariyle en yakın olanı tercih edilir. Çünkü velî olmak yakın akrabanın hakkıdır. Sonra erkek çocuk anne veya ninesinin terbiyesinde kalıyorsa yalnız başına yiyip içmeye, giyinmeye ve taharetlenmeğe başlayıncaya kadar orada bırakılır. Bundan sonra o erkeklerin ahlâk ve adabını öğrenmeğe muhtaçtır. Bu işe baba daha münâsib olduğundan çocuk ona verilir. Kız çocuğu ise anne veya ninesinin yanında hayzım görünceye kadar kalır, daha sonra iffet ve namusunu korumaya sıra gelir ki bu işe baba daha lâyıktır.
İmâm Şafîî'nin anlayışına göre ise anne, erkek veya kız çocuğunu yedi yaşına kadar yanında tutmaya tercihân hak sahibidir. Çocuklar yedi yaşına varıp akıllarında da bir anormallik yoksa, oğlan olsun kız olsun, baba ve anasından istediğini seçmekte serbest bırakılır ve hangisini tercih ederse onun yanında kalabilir.
Mâlik'ın anlayşı ise, oğlan çocuğu erginlik çağına varıncaya ve kız çocuğu evleninceye kadar anasının yanında bırakılır. Ananın öncelik hakkı vardır. Çocuk babasının yanında kalmayı tercih etme hakkına sahip değildir ve serbest de değildir. Anasının yanında kalmak durumundadır.[493]

2278. ...Ali (r.a.)'dan; demiştir ki: Zeyd b. Harise (Ye'cuc vadisinden) çıkıp Mekke'ye geldi Mekke'den Hamza'nın kızını (alıp Ye'cüc vadisine) getirdi. Bunun üzerine Ca'fer (b. Abdilmuttalib);
Onu ben (himayeme) alacağım. Ben onu (himayeme almaya başkalarından) daha müstehâkım (çünkü) amcamın kızıdır ve teyzesi benim yammdadır. Teyze ise anne demektir, dedi. Hz. Ali de (şöyle) dedi;
Onu (yanıma almaya) ben daha lâyığım. (Çünkü) amcamın kızıdır ve Rasûlullah (s.a.)'in kızı benim yammdadır. O ise bunu yanına almaya daha müstehâktır. Zeyd de şöyle dedi;
Ben onu (yanıma almaya başkalarından) daha müstehâkım çünkü ben onun için yola çıktım (Ye'cuc vadisinden Mekke'ye kadar) yolculuk ettim ve onu (Mekke'den alıp buraya) getirdim.
Derken Peygamber Sallallahû aleyhi ve sellem (Medine'ye mü-teveccîhân yola) çıktı (Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Ali yahut diğer râvilerden biri Hz. Peygamber'den) bir hadis nakletti ve dedi ki (Hz. Peygamber);
"Kıza gelince, ben onu (Ca'fer'e) bırakılmasına hüküm veriyorum (çünkü) teyzesi ile beraber olur. Teyze ise anne demektir" buyurdu.[494]

Açıklama

Zeyd.b. Harise (r.a.) hazretleri kaza umresinden dönerken Hz. Hamza'nın yetim kalan kızını himayesine almak maksadıyla tutup ashâb-ı kiramın konaklamakta olduğu Ye'cuc vadisi denilen yere getirmişti. Orada Hz. Ali çocuğu tanıyıp "buna iyi sahip ol" diyerek Hz. Fatma'nın devesine bindirmiş ve ona teslîm etmişti. Bu yüzden, çocuğu kendi himayesine almak isteyen Hz. Zeyd ile Hz. Ali arasında bir anlaşmazlık çıktı. Nihayet istirahat vakti sona erince Rasûl-i Ekrem Medîne'ye gitmek üzere yola çıktı. Ashâb-ı kiram da Rasûl-i Ekrem'e tâbi' olup hep birlikte Medîne'ye geldiler. Medine'ye geldikten sonra çocuk üzerinde Hz. Ca'fer de hak iddia etmeye başladı ve her üçü de çocuğun kendi himayesinde olması gerektiğini iddia ederek, delilleri ile birlikte Rasûl-i Ekrem'e müracaatta bulundular.
Hz. Ca'fer'e göre Hz. Hamza'nın kızının, kendi yanında kalması gerekiyordu. Çünkü: a- Amcasının kızıydı,
b- Çocuğun teyzesi Hz. Ca'fer'in hanımıydı. Teyze ise anne mesâbesindeydi.
Hz. Ali ise, şu sebeplerden dolayı çocuğun kendi himayesine verilmesini istiyordu:
a- Çocuk amcasının kızıydı.
b- Rasûl-i Ekrem'in kızı Fatıma da hanımı idi.
Hz. Zeyd'e göre ise, çocuk kendi himayesine verilmeli idi. Çünkü:
a- Özel olarak bu çocuğu himayesine almak için Ye'cûc vadisinden Mekke'ye inmiş, çocuğu Mekke'den çıkarıp Ye'cuc vadisinde getirmişti.
b- Hz. Hamza'nın kardeşliğiydi. Rasûl-î Ekrem ashab-ı kiram arasında kardeşlik kurduğu zaman onu Hz. Hamza ile kardeş ilân etmişti.
Hz. Ali, mevzûmuzu teşkil eden bu hadisi buraya kadar rivayet ettikten sonra, Rasûl-i Ekrem'in bu hususta vereceği- kararın gerekçesini ifâde ettiğini söylemiş ve ondan sonra da Rasûl-i Ekrem'in çocuğu Hz. Ca'fer'-in himayesine verdiğini rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'in, çocuğu Hz. Ca'fer'e vermeden önce söylemiş olduğu sözler herhalde şunlardır: "Peygamber

(s.a.) Ali'ye hitaben "-Ben sendenim, sen de bendensin" buyurdu. Ca'fer'e de "senin bünyen ve ahlâkın benim bünyeme ve ahlâkıma benziyor" dedi. Zeyd'e de "sen bizim kardeşimiz ve mevlâmızsın"[495]
Hz. Hamza'nın dava mevzuu olan bu kızının ismi Ümâme'dir. Ümâ-re, Selma, Emetullah, Fatıma olduğunu söyleyenler olmuşsa da doğrusu Ümâme'dir. Bilindiği gibi Hz. Hamza Rasûl-i Ekrem'in amcası ve sütkardeşidir. Çünkü Ebû Leheb'in kölesi Süveybe her ikisini de emzirmiştir. Kendisi "Esedüllahı ve Rasûlihi: Allah'ın ve Rasûlünün aslanı" ünvanlarıyla anılırdı. Hz. Peygamberin peygamber olarak gönderilişinin ikinci yahut da altıncı yılında müslüman oldu. Rasûl-i Ekrem'den iki yaş büyüktü, uhûd savaşında Vahşî tarafından şehîd edilmişti.
Hz. Ca'fer b. Ebî Talib ise, ilk müslümanlardandır. İlk müslüman olanların yirmi altıncı veya otuzbirincisidir. Hz. Ali'den on yaş büyüktür. Onun hakkında Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'den sonra Ca'fer'den üstün bir kimse ayakkabı giymemiş, ayakkabı sahibi olmamış, bineklere ve eğerlere binmemiştir." Rasûl-i Ekrem'in izniyle Habeşistan'a hicret etmiş ondört sene Habeşistan'da kalmış, Habeşistan Kralı onun delaletiyle müslüman olmuştur. Nihayet hicretin altıncı yılında Hay-ber'in fethinden sonra Habeşistan'dan Medine'ye gelmiş ve onu gören Rasûl-i Ekrem kendisini kucaklamış "Hayber'in fethine mi yoksa Ca'fer'in gelişine mi sevineceğimi bilemiyorum." demekten kendini alamamıştır. Mute muharebesinde şehîd olmuştur. Kendisi Hz. Hamza'nın kızı Ümâme'nin teyzesi Esma bint Ümeys ile evliydi. Hz. Ca'fer'in hanımı olan bu kadın da ilk müslümanlardandı. Kocası ile birlikte o da Habeşistan'a hicret etmişti. Kocası Ca'fer Mute savaşında şehîd olunca Hz. Ubûbekir'le, Hz. Ebûbekir vefat ettikten sonra da Hz. Ali ile evlendi. Kendisi mü'minlerin annesi Meymûne'nin ve Hz. Abbas'ın hanımı Ümmu'l-Fadl'ın kardeşi idi.[496]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun terbiyesi ve himâyesi mevzüsunda teyze anne gibidir. Bu bakımdan çocuğun terbiyesini üstlenmekte en başta anne, ondan sonra da teyze gelir. Bir başka ifâdeyle çocuğun etrbiyesi meselesinde teyze babadan ve halalardan önde gelir. Hafız İbn Hâcer'in beyânına göre çocuğun terbiyesini üstlenmekte teyze haladan önde gelir. Çünkü Rasûl-i Ekrem, Hz. Hamza'nın kızını Hz. Ca'fer'e verdiği sırada çocuğun halası Safiyye bint Abdilmuttalib hayatta idi. Teyze, çocuğun kadın asabelerinden kendisine en yakın olan halasına takdim edildiğine göre, diğer akrabalarına da tercîh edileceği aşikârdır. Bu aynı zamanda çocuğun terbiyesini üstlenmekte annenin akrabalarının, babanın akrabalarından önde geldiği anlamına gelir.
İmam Ahmed'in çocuğun terbiyesi mevzüsunda "halanın teyzeye takdîm edilmesi gerekir" dediği rivayet edilmişse de bu görüşe itiraz edilmiştir. Çünkü Hz. Hamza'nın çocuğunun terbiyesi hususunda hayatta olan halası onun kendi hakkı olduğunu hiçbir zaman iddia etmemiştir. Ama teyzesi adına onun kocası olan Ca'fer çocuğun kendi yanlarında kalması gerektiğini iddia etmiş ve davacı olmuştur. Fakat çocuğun terbiyesini üstlenen bir kadın evlendiği zaman çocuğun akrabalarından biri bu hakkı ondan geri alabildiği gibi kadının kocası da onun çocuğu yanına almasına engel olabilir. Fakat'kadının muhalifleriyle anlaşması halinde onun, çocuğun terbiyesini yürütme hakkı devam eder.
3. Sıla-i rahmi gözetmek son derece mühimdir. Sıla-i rahmi gözetmek hususunda ilgililerin gereken titizliği göstermeleri ve gerektiği zaman onu korumak için haklarını aramaları gerekir.
4. Bir kız çocuğunun terbiyesini yüklenen kadının evlendiği erkek, çocuğun mahremi olan bir erkekse, o kadının, çocuğun terbiyesini üstlenme hakkı yine eskisi gibi devam eder. Bu görüş İmam Ahmed'den rivayet olunmuştur. Yine İmâm Ahmed'den gelen bir rivayete göre bu mevzuda çocuğun erkek olması ile kız olması arasında bir fark olmadığı gibi, kadının evlendikten sonra da çocuğun terbiyesini üstlenebilmesi için kocasının çocuğun mahremi olması şart değilse de emin bir kimse olması şartdır.
5. Kız çocuğunun terbiyesini üstlenen bir kadın, çocuğa yabancı olan bir erkekle evlenmedikçe çocuğun terbiyesini yüklenme hakkını yitirmez. Mâlikî ulemâsı ile Şafîî ulemâsının meşhur olan bir görüşüne göre kadının evlendikten sonra da bu hakkım elinde tutabilmesi için evlendiği erkeğin, çocuğun dedesi olması gerekir. Bu görüşte olan ulemaya göre Hz. Ca'fer'-in hanımı bu şarta uymayan birisi ile evlendiği halde yine de çocuğu yanında tutabilmişse bunu sebebi, bu görevi alma hakkına sahib olan halanın kendi hakkını ona bağışlamış olması, Hz. Ca'fer'in, çocuğun hanımının yanında kalmasına rızâ göstermesi ve bu hakkın kendilerine verilmesini isteyenlerin de evli olmalarıdır. Binaenaleyh bu hakkın kendilerine verilmesini isteyenlerin bu istekleri evli oldukları için reddedilmiştir. Ancak Hz. Peygamberin Hz. Hamza'nm kızının terbiyesi görevini vermek için Hz. Ca'fer'i seçmiş olmasını izahta ulemâ ihtilâfa düşmüşlerdir. Çünkü eğer çocuk Hz. Ca'fer'in amcasının kızı olduğu için ona verilmişse bu görev Hz. Ali'ye de verilebilirdi. Çünkü bu çocuk Hz. Ali'nin de amcasının kızıydı. Rasûl-i Ekrem'in bu çocuğu, Hz. Ca'fer'e teyzesiyle evli olduğu için vermiş olduğu da düşünülemez. Çünkü Hz. Ca'fer çocuğun teyzesi ile evliydi yani çocuğun teyzesi Hz. Ca'fer'in hanımıydı. Fakat kadının evli olması çocuğun terbiyesini üstlenme hakkını ibtâl eder.[497] Ahmed ile Hasan el-Basrî ve İbn Hazm buna "kadının kocası razı olunca onun evli olması çocuğun terbiyesini üstlenmesine engel teşkil etmez." diye cevap vermişlerdir ve Rasûl-i Ekrem'in Hz. Hamza'nın kızını Hz. Ca'fer'e veriş sebebini böyle açıklamışlardır. Bazıları da evlilik kadınların çocuğun terbiyesini üstlenme hakkını ibtâl etmez. Ancak babanın hak iddia etmesi halinde annenin terbiye hakkını ibtâl eder. Hak iddia eden kimsenin çocuğun babası olmaması halinde evlilik hiçbir zaman hiçbir kadının bu hakkını ibtâl edemez, demişlerdir ki, bu izah tarzları mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifle 2276 numaralı hadisin arasını te'lîf eden en güzel bir izahtır.[498]

2279. ...(Hz. Ali'den rivayet edilen Önceki) haber, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan da rivayet olunmuştur. Ancak bu haber (önceki haberin) tamamı değildir. (Bu haberi nakleden râvî) dedi ki: (Rasûlullah sallallahû aleyhi ve sellem) o kızın Ca'fer'e verilmesine hükmetti, çünkü onun teyzesi (Hz. Ca'fer'in) yanında idi.[499]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis görünüşte mürsel ise de aslında muttasıldır.Çünkü Ebu Bekir el-îsmâilî bu hadisi muttasıl olarak rivayet etmiştir. Binaenaleyh İbn Hazm'ın bu hadis hakkında "mürseldir" demesi doğru olmadığı gibi, bu hadisin râvîlerinden Ferve'nin kimliğinin mechûl olduğunu söylemesi de gerçeğe aykırıdır. Çünkü Süfyân b. Uyeyne gibi kimseler, onun maruf bir kimse olduğunu ifâde etmişlerdir.
Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[500]

2280. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Mekke'den çıktığımız zaman Hamza'mn kızı (Rasûl-i Ekrem'e), "amca! amca!" diyerek peşimize düştü.
Sonra Hz. Ali varıp onun elinden tutmuş (Hz. Fatıma'ya hitaben), "amcanın kızını al", demiş. (Hz. Fatıma da) onu hayvanının sırtına bindirmiş.
(Hadisin bundan sonraki kısmında) Hz. Ali bir önceki hadisi anlattı (ve şunları) söyledi; Ca'fer dedi ki: "(Bu kız benim) amcamın kızıdır. Teyzesi de benim zevcenidir." Bunun üzerine Peygamber (s.a.) kızın teyzesine ait olduğuna hükmetti ve "teyze anne mesabesindedir." buyurdu.[501]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2278 numaralı hadis-i şerifte, Hz. Hamza'mn kızını Mekke'den çıkaran kimsenin Hz. Zeyd b. Harise olduğu ifâde edilirken burada, çocuğu Mekke'den dışarı çıkaran kimsenin Hz. Ali olduğu ifâde edilmektedir. Aslında bu iki ifâde arasında bir çelişki yoktur. Çünkü gerçekte çocuğu Mekke'den ilk çıkaran kimse Zeyd b. Hârise'dir. Nitekim 2278 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir ve çocuk Mekke'den dışarı çıkarılırken Rasûl-i Ekrem'in bundan haberi olmamıştır.
Nitekim Hafız İbn Hâcer'in naklettiği şu hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir:,"Hz. Peygamber ailesinin yanına döndüğü zaman Hamza'mn kızını onların yanında buldu. Çocuğa hitaben;
"Seni Meke'den kim çıkardı?" diye sordu. Kız da;
Ailemden bir adam, diye cevap verdi. Oysa Rasûlullah (s.a.) çocuğun Mekke'den çıkarılması için bir emir vermemişti. Sonra kız Rasûl-i Ekrem'in bulunduğu yere vardı ve orada bulunan erkeklerin arasında dolaşmaya başladı. Rasûl-i Ekrem'i arıyordu. Rasûlullah (s.a.)'i görünce peşine düşüp amca amca diye bağırmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Ali onu tutup Hz. Fatıma'nın devesine bindirmiştir.[502]
Vefat veya boşanma gibi bir sebeple evlilik bozulmuşsa hidâne (çocuğu besleyip büyütme) hakkına sahib olabilmek için; hürriyet ,akıl, bulûğ, emniyet, korumaya gücü yeterlilik gibi şartlar aranır. Ayrıca kadınlar için bir de bakılmak istenen çocuğa yabancı olan birisiyle evli olmaması şartı aranır.
Erkekte müslümanhk şartı aranırsa da kadında bu şart aranmaz... Ancak çocuğu kâfir yapabileceği tehlikesi belirdiği zaman bu hak ondan geri alınacaktır.
Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi Hidâne hakkı öncelikle anaya aittir. Bunda ittifak vardır. Nitekim 2276 numaralı hadis-i şerifle şu hadis-i şerif bunu açıkça ifâde etmektedir: "Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinde, Hz. Ömer ile boşadığı eşi arasında böyle anlaşmazlık zuhur etmiş ve Halîfe Ebû Bekir (r.a.) Hz. Ömer'e şöyle demiştir: "Anasının okşaması, kucağı ve kokusu çocuk için senden daha hayırlıdır. Büyüyüp kendisi tercih edinceye kadar..."[503]
Ana bulunmaz veya hidâne şartlarını hâiz olmazsa bu hak sırayla anneanneye, baba-anneye, öz kız kardeşe, ana bir kız kardeşe, baba bir kız kardeşe, öz kız kardeş kızlarına, anadan kız kardeş kızlarına, babadan kız kardeş kızlarına, teyzelere ve nihayet halalara intikâl eder.
Çocuğun yukarıda sayılan kadınlardan bir akrabası yoksa hidâne görevi erkeklere intikâl eder. Bunlar da sırayla; baba, dedeler, erkek kardeş, erkek kardeş çocukları, amcalar, -erkek çocuk için- amca çocukları. Bunlar mirastaki asabe tertibine göredir. Asabe derecesinde hısım bulunmadığında İmâm Ebû Hanife'ye göre ana vasıtasıyla hısım olan zevi'l-erhâma intikâl eder. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, kadı bunlardan uygun gördüğü bir kimseyi görevlendirir.
Hidâne süresi çocuğun buna olan ihtiyâcına bağlıdır. Genellikle, "kendi kendine yiyip içebilecek ve elbisesini giyebilecek hale gelinceye kadar devam eder." denmiş, sonraları ihtilâfa yer kalmaması için erkek çocukta yedi ve dokuz, kızda ise dokuz ve onbir yaşlar nihâî had olarak kabul edilmiştir. Hidâne süresi sona erince çocuk, İmâm-ı Şafiî'ye göre anne ve babadan hangisini isterse onun yanında kalır.
Ulemânın pekçoğuna göre ise, çocuk erkek ise, normal olarak ergenlik çağına ulaşıncaya kadar babasının yanında kalır. Bulûğdan sonra normal ise, müstakil ev açmak veya ebeveyninden birini tercîh etmek çocuğun hakkıdır. Sefih veya bunak ise, babasının yanında kalır.[504]

35-36. Boşanmış Kadınların İddet Beklemesi

2281. ...Esma bint Yezîd b. es-Seken el-Ensâriye'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) zamanında, boşanan kadınlar için iddet beklemek (mecburiyeti) yokken kendisi kocasından boşanmış. Esma kocasından boşandığı zaman Aziz ve Celîl olan Allah, talâk-dan dolayı (beklenmesi) gereken iddet hakkında âyet-i kerime indirmiş ve boşanan kadınlar için iddet gerektiğine dâir, hakkında âyet indirilen ilk kadın olmuştur.[505]

Açıklama

İslâmın ilk yıllarında kadının iddet beklemesi gerektiğine dâir bir hüküm yoktu. Fakat Hz. Esma kocasından boşandıktan sonra Allah teâla ve tekaddes hazretleri "boşanmış kadınlar üç kur'(üç ay veya üç temizlik süresi) bekleyip kendilerini gözetlerler.."[506] buyurarak kocalarından boşanan kadınların iddet beklemeleri gerektiğini bildirdi. Bu ayet-i kerimenin inmesinden sonra kocasından boşanan kadınların iddet beklemesi meşru* oldu. Bilindiği gibi iddet meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre iddet beklemekten maksad, üç temizlik süresi beklemektir. Bu meseleye inşallah ileride tekrar döneceğiz.[507]

Bazı Hükümler

Kocasından boşanan kadınların iddet beklemeleri meşrudur. Bu meşruıyyet ve mecburıyyet ki tab, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Kitabdan delili; *'yaşlılıklarından dolayı âdetten kesilen kadınlarınızın (bekleme sürelerinden) şüphe ederseniz, bilin ki onların bekleme süresi üç aydır..."[508] âyet-i kerimesiyle, "içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri, dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler."[509] âyet-i kerimesidir.
Sünnetden delili ise, 2284 ve 2300 numaralı hadis-i şeriflerle benzeri pek çok hadîs-i şerîfdir. Ayrıca, bütün mezhepleri, temsil eden ulemânın tümü kocasından boşanan bir kadının iddet beklemesi gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir.
Kocası vefat eden veya kocasıyla bir yatakta yattıktan sonra ondan ayrılan bir kadının iddet adıyla bir süre bekleyerek, bu süre sona erinceye kadar evlenmekten kaçınması bir vecîbedir. Bu vecibeye riâyet etmenin hikmeti, akılla bilinemeyen (teâbbüdî) bir görevdir. Bununla beraber idde-tin meşru' kılınışının hikmeti bize tamamen kapalı da değildir. Bu hikmetleri şöylece sıralamak mümkündür:
1. Kadının eski kocasından hamile olup olmadığım tespit ederek, neslin karışmasını önlemek ve aslın ve asaletin muhafazasını sağlamaktır.
2. Nesebin, aslın ve asaletin muhafazası insanlara has bir şereftir. İnsanın hayvanlardan ayrıldığı özelliklerden biri de haseb ve nesebinin muhafazasıdır,
3. Nikâhın önemine ve ciddiyetine dikkatleri çekip onun basit bir birleşme olmadığım kavratmak.
4. Vefat eden kocasının hatırasına bağlılığını ve sadakatini isbat için kadına bir fırsat vermek.
5. Boşanıp tekrar evlenmeyi güçleştirerek, aile bağını korumak ve su-istimalleri önlemek.
6. Ric'î talakla erkeğe bir düşünme fırsatı vermek ve evlilik hayatına tekrar ve kolayca dönebilme imkânı sağlamak.
İbni Kayyim'ın beyânına göre, iddete beş hak taallûk eder;
1. Kocanın hakkı,
2. Allah'ın hakkı,
3. Çocuğun hakkı,
4. Kadının hakkı,
5. Kadının yeni evleneceği kişinin hakkı.
İddete taalluk eden bu beş hak mevzu'unu biraz daha açalım;
1. Kocanın hakkı; iddet sayesinde düşünüp tekrar eski karısına kolayca dönme imkânı bulmasıdır. Cenâb-ı Hâk; "...kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[510] buyurarak kocanın bu hakkını ifâde buyurmuşlardır.
2. Allah'ın hakkı; kadının, Allah'ın emrettiği şekilde iddete, kocasının evinde devam etmesidir. İmâm Ahmed ile İmâm Ebû Hanife (r.a.) bu görüştedirler.
3. Çocuğun hakkı ise; nesebinin korunmasıdır.
4. Kadının hakkı da iddet süresi içerisinde nafakasının teminidir. Çünkü ric'i talâkla boşanmış olan kadınlar henüz kocalarının nikâhı altında sayılırlar. Bu bakımdan iddet süresi içerisinde kadınla kocası arasında miras hükümleri de bakîdir.[511]
Hakkında iddet âyeti inen Esma bint Yezîd el-Ensâriyye, ashâbdan Yezîd b. es-Seken-el-Eşhelî'nin kızı olan Esmâ'dır ki, sahâbi kadınlarının faziletlilerindendir.
Bir gün sahabeden diğer kadınlar tarafından Rasûlullah'ın huzuruna gönderildi ve şöyle dedi; "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! Ben kadınlar tarafından gönderildim. Hak teâlâ hazretleri seni bütün erkeklere ve kadınlara peygamber olarak göndermiştir. Biz kadınlar sana ve senin Rabbine îman ettik. Lâkin biz kadınlar olarak sizin evlerinizde kapanıp kalmış, sizin şehvetlerinizi tatmin ediciler olmuş, çocuklarınızı karnımızda taşımak durumunda kalmışızdır. Siz ise, Cuma namazları kılmak, camilere ve cem'ata çıkmak, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hac edebilmek, bunlardan daha faziletlisi'Allah yolunda muharebe ve cihâd edebilmek için faziletlerle bizden üstün olmuşsunuzdur. Lâkin erkek kısmı hac veya umre etmek yahut kafirlerle mücâ-hede ve muharebe eylemek üzere evinden çıktığı hallerde sizin mallarınızı biz korur ve iplik eğirip elbiselerinizi dokuruz. Çocuklarınızı besleriz. O halde bizler o hayırlı ve sevaplı işlerin ecirlerinde sizlere ortak olamaz mıyız?"
Hz. Peygamber Esmâ'nın bu sözlerini dinledikten sonra yanlarında bulunan ashabına dönerek;
"Siz hiçbir kadından dini işleri konusunda olan sorusunda bunun ifâdelerinden daha güzel söz işittiniz mi?" buyurdu. Onlar da: "Ey Allanın Rasûlü, biz zannetmeyiz ki, bir kadın böyle güzel ifâdeye yol bulabilsin" dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.) tekrar ona hitâb ederek;
"Ey hatun, anla ve taraflarından gelmiş olduğun kadınlara da anlat ki; kadın kısmının kocası ile iyi geçinip, kocasının

hoşnutluğunu kazanması o faziletlerin hepsine mu a'dil olur" buyurmuşlardır.[512]
İbn Kesîr bu hadîsin hasen-garib olduğunu söylemiştir.[513] ve senedinde, çeşitli yönlerden cerh edilen Süleyman b. Abdilharnid ile İsmail b. Ayyaş vardır.[514]

37. Boşanıp da İddet Beklemekten İstisna Edilen Kadınlarla İlgili İstisna Hükmünün Sonradan Nesh Yada Tahsis Edilmesi

2282. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kur (üç adet veya üç temizlik süresi) beklerler."[515] ve "Yaşlılıklarından dolayı âdetten kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz, (bilin ki) onların bekleme süresi üç aydır."[516] Bunların hükmünden şu buyrukta belirtilenler neshe-dildi;[517] "Eğer onları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan bo-şarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur."[518]

Açıklama

"el-Mutallakât" kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi, ulemânın bazılarına göre, cins ifâde ettiğinden bu
âyet-i kerîmenin hükmüne sadece normal olarak hayız görmüş olup da kocası ile cinsî münâsebette bulunan fakat hâmile olmadan boşanan kadınlar girmektedir. Bu görüşte olan ulemaya göre, âyet-i kerîmede nesh veya tahsîs yoktur. Nitekim âyet-i kerîme de geçen "...kendilerini gözetlerler..." sözü de bu görüşü teyîd etmektedir.
Hazreti İbn Abbas'a göre ise, "el-Mutallakât" kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi, istiğrak ifâde eder. Bir başka ifadeyle yukarıda sözü geçen kadınlarla birlikte, kocasından boşanmış olan diğer kadınlar da bu kelimenin şümulü içerisine girer. Binaenaleyh “el-Mutallekât" kelimesinin kapsamına normal olarak hayız görmüş olup da kocasıyla birleştikten sonra veya birleşmeden önce boşanan kadınlar girdiği gibi hayız çağına girmeden Önce veya hayızdan kesildikten sonra boşanan kadınlar da girerler. Bu görüşe göre yukarıda mealini sunduğumuz Bakara sûresi-, nin 228. âyet-i kerimesi, "âdetten kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz bilin ki onların bekleme süresi üç aydır. Henüz adet görmeyenler de böyledir. Gebe olanların bekleme süresi yüklerini bırakmalarına kadardır."[519] âyet-i kerimesiyle tahsîs edilerek henüz hayız çağına gelmeden kocasından boşanan kadınlarla, hayızdan kesilmiş olan kadınlar bu âyetin hükmü dışında bırakılmış, bunların boşandıktan sonra üç ay iddet beklemeleri gerektiği bildirilmiştir. Bu âyetin devamında da; "İçinizden vefat edenlerin geride bıraktıkları kadınlar dört ay on gün iddet beklerler."[520] buyurularak, hâmile iken kocasından boşanan kadınların dört ay on gün iddet beklemeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da henüz onlara dokunmadan bosarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur."[521] âyet-i kerimesiyle de kocasıyla cinsî münâsebette bulunmaksızın boşanan kadınların iddet beklemeleri gerekmediği hükmünü getirmiştir.
Cumhuru ulemâya göre, "el-Mutallakât" kelimesinin başındaki "el", istiğrak ifâde eder. Daha sonra bu mevzuda nazil olan mealini sunduğumuz âyet-i kerimeler, "el-Mutallakât: boş anmış kadınlar" kelimesinin hükmünü tahsis etmiştir. İbn Abbas (r.a.)'a göre ise, Talâk Sûresinin dördüncü âyeti daha hayız çağına gelmeden, kocasından boşanan kadınlarla ha-yızdan kesildikten sonra ya da hâmile kaldıktan sonra boşanan kadınları "el-Mutallakât" kelimesinin şûmûlü dışında bırakmış, Ahzâb sûresinin 49. âyeti de bu hükmü neshedip kocasıyla cinsî münâsebette bulunmadan boşanan kadınlar hâriç, kocasından boşanan bütün kadınları yine "mütallakât" kelimesinin kapsamı içine sokmuştur.[522]

Bazı Hükümler

1. Kocasıyla bir yatakta yattıktan sonra boşanan kadınların ıddetı uç kuru dur. Ancak kuru kelimesinin temizlik mânâsına mı yoksa hayız mânâsına mı geldiği ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Hanefî ulemasıyla İmâm Ahmed'e göre âyet-i kerimede geçen kuru' sözü hayız mânâsında kullanılmıştır. Sahâbînin ileri gelenlerinden dört halife ile, İbn Mesud, Ebû Musa el-Eş'ârî, İbn Abbas, Muaz b. Cebel (r.a.) da bu görüşte oldukları gibi Said b. Cübeyr, Tavus, Said b. el-Müseyyeb de bu görüştedirler. Delîlleri ise, "Peygamber (s.a.)'in hayız görmeye başlayan Ümmü Habibe'ye kar' günlerinde namazını bırakmasını, bu hali geçtikten sonra güçlenip namazını kılmasını emrettiği"ni ifâde eden 281 numaralı hadis-i şerîfle "Boşanmış kadınlar, üç kar' kendilerini gözetirler..."[523] âyet-i kerimesinin zahiridir. Çünkü bu âyet-i kerîmenin zahiri, kar'ın üç tam kar' olmasını emretmektedir. Kar'm temizlik anlamında kullanıldığını kabul edersek kadının üç tam kar' beklemesi imkansızlaşacaktır. Çünkü eğer kadın temizlik halinde boşanmışsa ve içinde bulunduğu temizliği de sayarsak -bir kaç günü geçmiş olacağından- bekleme müddeti eksik olacaktır. İçinde bulunduğu temizliği saymazsak ve onu takib eden temizlikten itibaren hesâb etsek o zaman da bekleme müddeti üçten fazla olacaktır. Şu halde kar' kelimesini temizlik manasına alınca üç tam kar'ı gerçekleştirmek mümkün olmuyor. Ayrıca "yaşlılıklarından dolayı adetten kesilen kadınlarınızın (bekleme sürelerinden) şüphe edersiniz..."[524] âyet-i kerimesinde hayızdan kesilen kadınların ay hesabıyla iddet beklemeleri gerektiğinden bahsedilmesi de iddette hayızın asıl olduğunu ortaya koymaktadır.
İmâm Mâlik ile Şafîî'ye ve Yedi Fakih diye anılan Said b. Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, el-Kâsım b. Muhammed, Ebû Bekı b. Abdirrahman, Hârice b. Zeyd b. sabit, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesud, Süleyman b. Yesâr'a göre ise, âyet-i kerîmede kar' sözü temizlik anlamında kullanılmıştır. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise; "...kadınları boşadiğiniz zaman iddetleri içinde boşayın..."[525] âyet-i kerîmesiyle, Hz. Peygamberin hanımını hayızlı iken boşayan İbn Ömer için; "Hanımına geri dönsün, sonra temizlenip tekrar hayız görünceye, daha sonra tekrar temizleninceye kadar yanında tutsun..." manasındaki 2179 numaralı hadîs-i şeriftir.
2. Hayızdan kesilen ve kocasından boşanan bir kadının iddeti üç aydır. Ulemâ kadının kaç yaşında hayızdan kesileceği

konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Hanefî ulemâsının meşhur olan görüşüne göre, kadınlar ellibeş yaşına vardıkları zaman hayızdan kesilirler. Fetva da buna göre verilmektedir.
Mâlikî ulemâsına göre ise, hayızdan kesilme yaşı elliden yetmişe kadar devam edebilir. Elli yaşından sonra gelen kan tecrübeli kadınlara sorulur, onlar hayız kanı olduğuna hükmederlerse bu kanın hayız kanı olduğu kabul edilir. Hayız kanı olmadığım söylerlerse kadının hayzının kesildiğine hükmedilir. Eğer kadının hayız yaşı elli yaşından sonra kesilecek olursa, onun hayızdan kesildiğine hükmedilir. O zaman kadın iddetini ay hesabıyla bekler ki bunda ittifak vardır.
fmâm Şafîî'ye göre ise; kadının hayızdan kesilme yaşı altmış ikidir.
İmâm Ahmed'den bu mevzuda çeşitli rivayetler vardır. Birinci rivayete göre kadın elli yaşına varınca hayızdan kesilir. Çünkü Hz. Aişe, "kadın elli yaşına girdikten sonra bir daha karnında çocuk bulamaz." demiştir. İmâm Ahmed'den gelen ikinci rivayete göre ise, Arap kadınlarının dışındaki kadınlar elli yaşında, Arap kadınları ise altmış yaşında hayızdan kesilirler. Gerçek olan şudur ki elli yaşından sonra genellikle kadınların hay-zı kesilir. Bununla beraber bir kadında elli yaşından sonra kan gelecek olursa o kanın hayız kanı olduğuna hükmedilir. Çünkü kan hayzın alâmetidir. Fakat altmış yaşından sonra gelen kanın hayız kanı olmadığına hükmedilir. Çünkü altmış yaşından sonra hayız kanının gelmesi mümkün değildir.
3. "...Henüz hayız görmeyenlerin iddetleri, şüphelenirseniz -biliniz ki-üç aydır."[526] âyet-i kerîmesi küçük olduğundan dolayı henüz hayzı görmeyen kadınların boşanma veya tefrikten sonra iddetinin üç ay olduğunu ifâde etmektedirler.
Ebu Hayyan'a göre ölünceye kadar hiç hayız görmeyen kadınlarla, hayız çağına girdiği halde hayız görmeyen kadınlar da bu âyet-i kerîmenin şümulüne girdiklerinden hayız çağma girmediği için henüz hayız görmeyen kızlar gibi üç ay iddet beklerler.[527] Yaşı, onbeş ile hayızdan kesilme yaşı arasında olup da, bilinmeyen bir arızadan dolayı hiç hayız görmeyen bir kadının iddeti on iki aydır. Bu görüş îmam Mâlik'indir.
Cumhura göre böyle bir kadın elli beş yaşına kadar bekler ve kocası bu müddet içerisinde ona nafaka verir. Hz. Osman ile Hz. Ali, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, îmâm Şafîî ve Hanefî ulemâsı bu görüştedirler. Hz. Ömer'in böyle bir kadının dokuz ay iddet beklemesi gerektiği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Hasan el-Basri'ye göre ise, bu durumda olan kadın bir sene bekler eğer yine de hayızi gelmezse o zaman üç ay daha beklemekle iddeti sona erer ve başka bir kocayla evlenebilir.[528] Bu mevzuda cumhuru ulemâ yukarıda naklettiğimiz âyetin zahirî manâsına dayanırken, imâm Mâlik ve tâbîleri bu anlayışın gerek yıllarca kocasız kalacak kadın ve ona nafaka ödeyecek eski kocası için büyük güçlükler getireceğini göz önüne alarak âyet-i kerîmeyi şöyle anlamışlardır: "İhtiyarlık çağına gelmedikleri halde hayızları kesilen kadınların ne kadar beklemeleri gerektiği mevzûsunda şüpheye düşerseniz onların iddeti üç aydır." Buna, hâmile olma ihtimâline binâen dokuz ay daha ekleyince on iki ay olmuştur.[529] Hanefîler de tatbikâtda îmâm Malîk'in bu görüşüyle amel etmişlerdir.
4. "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da henüz onlara dokunmadan bo sarsan iz, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur..."[530] âyet-i kerîmesi ise kocayla cinsî münasebette bulunmadan boşanan bir kadının iddet beklemesi gerekmediğine delâlet etmektedir. Eğer bu kadın kocası ile halvette bulunmamışsa ö zaman iddet beklemesi gerekmediğinde ulemânın ittifakı vardır. Fakat kocasıyla halvette bulunup da cimâ'da bulunmamış olması halinde ulemâ ihtilaflıdır.
Hanefî ulemâsı ile İmâm Mâlik, Sevrî, Zührî, Atâ, Evzâî, Ahmed ve İshak'a göre bu durumda olan bir kadının iddet beklemesi gerekir. İmâm Şafîî'nin eski mezhebi de budur. İbn Kudâme'nin beyânına göre bu mevzuda Sahabenin icmâı vardır.
İmâm Şafîî'nin yeni mezhebine göre» "bu durumda olan bir kadının iddet beklemesi gerekmez. Çünkü bu mevzûdaki âyet-i kerîme mutlaktır. Binâenaleyh bu kadının da diğer kadınlar gibi iddet beklemesi gerekmez."
Bilindiği gibi "kimsenin göremeyeceği ve ansızın gelemeyeceği bir yerde evlilerin başbaşa kalmalarına "Halvet-i sahîha" denir. 'Ualvet-i sahîhamn mukabili ise, onun şartlarını taşımayan "Halvet-i fâ5ı4e"dir. Evlilerin sokakta, insanların içinde, kapı ve penceresi açık evde yanyana gelmeleri fasit halvetin, örnekleridir.
Sahîh halvetin gerçekleştirilmesi için şu şartların bulunması gerekir:
a. Tabiî bir engelin bulunmaması. Yâni a'mâ veya uykuda bile olsa aklı başında üçüncü bir şahıs gibi insanların birleşmesine engel teşkîl edecek bir durumun olmaması.
b. Birleşmeye engel teşkîl edecek hastalık ve iktidarsızlık gibi sıhhî, maddî ve hissî bir engelin bulunmaması,
c. Hayız, lohusahk, ramazan orucu, ihram gibi dinî-şer'î bir engelin bulunmaması.[531]

36-38. Erkeğin Boşadığı Karısına Dönmesi

2283. ...Ömer (b. el-Hattab r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî (s.a.) Hafsâ (r.anha)'yı boşamış, sonra da (iddet süresi içinde) ona dönmüştür.[532]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem'in, Hz. Hafsa'yı boşaması şöyle olmuştur; Hz. Peygamber günlerini, hanımları arasında taksim eder, adalet ölçüleri içerisinde hergün birinin yanında kalırdı. Nöbet sırası Hz. Hafsa'ya geldiği gün Hz. Hafsa anne ve babasını ziyaret etmek üzere izin istedi. Rasûl-i Ekrem ona izin verdikten sonra cariyesi Mariye'-yi Hz. Hafsa'mn odasına çağırıp onunla başbaşa kalmıştı. Bu esnada Hz. Hafsa, ziyaretini tamamlayıp dönmüş ve odasında Rasûl-i Ekrem'le Hz. Mâriye'nin bulunduklarını ve odanın kilitli olduğunu görmüştü. Bunun üzerine Hafsa kapının önüne oturup ağlamaya başladı. Rasûl-i Ekrem alnından terler dökülerek dışarı çıktı. Hafsa, Mâriye ile başbaşa kalmak maksadıyle kendisine izin verildiğini iddia ediyordu. Rasûl-i Ekrem aslında Hz. Mariye ile kalmasının Allah'ın kendine tanımış olduğu bir hak olduğuni ifâde ettikten

sonra, Hz. Hafsa'yı memnun etmek için bir daha Hz. Mariye ile başbaşa kalmayacağına söz verdi ve bunun aralarında kalmasını istedi. Hz. Hafsa ise, Rasûl-i Ekrem gider-gitmez Hz. Aişe'nin odası ile kendi odası arasındaki duvara vurup Hz. Aişe'yi çağırdı, olanları ona anlattı. Daha sonra bunu öğrenen Hz. Peygamber Hz. Hafsa'mn yaptıklarına öfkelenip onu boşadı.[533]
Tahrim Sûresinin şu ayeti bu hadiseye işaret etmektedir. "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü haber verip, Allah da onun bu davranışını o (peygamberi)ne açıklayınca (peygamber hanımına) bu (söyledikleri)nin bir kısmım bildirmiş (şunları filâna söyledin demiş) bir kısmından da vaz geçmişti. (Peygamber) bunu O'na haber verince eşi, "bunu sana kim söyledi?" dedi (Peygamber): (herşeyi) bilen, haber alan (Allah) bana söyledi" dedi."[534]
Kays b. Zeyd'in rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber Hz.- Hafsa'yı böşayınca dayıları Kudâme b. Mazûn ile Osman b. Mazûn Hz. Hafsa'mn yanına gelmişler. Hz. Hafsa ağlamış ve, "Allah'a yemîn ederim ki o beni bana ihtiyacı olmadığından dolayı boşamış değildir" demiş tam bu esnada Hz. Peygamber oraya gelip "Cibril bana-Hafsaya dön. Çünkü o çok oruç tutar ve geceleri namaza çok kalkar o cennette senin zevcen olacaktır" dedi," buyurmuş.[535]

Bazı Hükümler

Karısını ric'î talakla boşayan bir kimse, yani bir nikaha ve mehire lüzum kalmadan ona ıddetı içerisinde iddet sona ermeden dönebilir. Bu husus kitap, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Kitaptan delili şu âyet-i kerîmelerdir: "Kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[536] "Kadınları boşadığınız zaman, bekleme sürelerini bitirdiler mi, ya onları iyilikle tutun, ya da iyilikle bırakın."
Sünnetden delili ise mevzûmuzu teşkîl eden hadis-i şerîfle daha önce tercümesini sunduğumuz 2186 numaralı hadis-i şeriftir.
Kurtûbî'nin beyâmna göre, kendisiyle cinsî münasebette bulunduğu karısını iki (ric'î) talâkla boşayan hür bir kimse, karısı istemese bile iddet süresi sona ermeden o'nu tekrar geri alabilir, fakat karısına dönmeden iddet süresi sona erecek olursa, artık bir daha ona dönemez. Çünkü kadın ona tamamen yabancı bir kadın.olmuştur. Şayet onunla yeniden evlenme durumu ortaya çıkarsa o zaman yeni bir nikâha, veliye ve şâhidlere ihtiyaç vardır.[537] Bu mevzûyu 2186 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak ele alıp açıklamış bulunmaktayız.[538]

37-39. Bâin Talâkla Boşanan Kadının Nafakası

2284. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre Ebû Amr b. Hafs, Fâtıma'yı gıyaben bâin talâkla boşamış da O'na (nafaka olarak) vekîli ile (bir mikdar) arpa göndermiş. Fâtıma da buna öfkelenmiş. (Ebû Amr'ın vekîli de Fâtıma'ya);
Vallâhî senin bizde bir hakkın yoktur cevâbını vermiş. Bunun üzerine Fâtıma Rasûlullah (s.a.)'e gelerek bu meseleyi ona anlatmış Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem de) O'na;
"Senin onda nafaka hakkın yoktur." buyurmuş ve iddetini Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emretmiş. Sonra;
"Ümmü Şerik ashabımın daima ziyaretine gittikleri bir kadındır. Sen İbn Ümmü Mektûm'un evinde iddet bekle, çünkü o âmâ bir adamdır. (Yanında) çarşafını çıkarabilirsin! (Nikâh için) helâl olduğun zaman bana bildir!" buyurmuşlardır.
(Daha sonra Fâtıma şunları) söyledi; Helâl olduğum vakit kendilerine, Muâviye b. Süfyân ile Ebû Cehm'in £eni istediklerini söyledim. Rasûlullah (s.a.);
"Ebû Cehm'e gelince O, sopasını boynundan indirmez. Muâvye ise, yoksuldur hiç malı yoktur. Sen Üsâme b. Zeyd'le evlen" buyurdular. (Daha sonra Fâtıma şunları söyledi); Ben buna razı olmadım. Sonra (Rasûl-i Ekrem bana tekrar); "Üsâme b. Zeyd'le evlen!" dedi. Bunun üzerine ben de onunla evlendim. Allah onda hayır yarattı. Ben de ona gıpta ettim.[539]

Açıklama

Fâtıma'yı kocası daha önce iki defa boşamıştı.Bu defa da üçüncü ve sonuncu talâk hakkını kullanarak boşamıştı. Hz. Fâtıma'nın kocası bu son talâkla üç talâk hakkını kullandığı ve karısını üç talâkla boşamış olduğu için bâzı rivayetlerde onun Hz. Fâtı-ma'yı üç talâkla boşadığı ifâde edilmektedir. İmâm Nevevî bu rivayetlerin arasını şöyle birleştiriyor: "Rivayetlerin bazısında Hz. Fâtıma'nın üç talâkla, bazılarında talâk-ı bâinle boşandığı bildirildiği gibi, bir rivayete üç talâkın sonuncusu ile, başka bir rivayette de kalan bir talâk ile boşandığı ifâde olunmaktadır. Hatta mutlak olarak "boşadı" şeklinde dahî rivayet vardır. Bu rivayetlerin arası şöyle bulunmuştur: Kocası Hz. Fâtıma'yı daha önce iki defa boşamıştır. Son defa boşamakla talâk adedi üç olmuştur. İşte üç talâkla boşadığmı söyleyenlerle "bir talâk", "üç talâkın sonuncusu" gibi ta'birler kullananların ve keza mutlak olarak "boşadı" diyenlerin maksadları budur. "Talâk-ı bâinle boşadı" ifâdesinden de aynı mana kastedilmiştir. Çünkü üç defa boşamak talâk-ı bâindir."[540] Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Davud hadisinde Ebû Amr'ın karısı Hz. Fâtıma'yı gıyaben boşadığı ifâde edilirken Tahâvî'nin bir rivayetinde de savaşta boşadığı ifâde ediliyor.[541] Bu iki rivayetin arasını şu şekilde birleştirmek mümkündür: Aslında Hz. Ebû Amr, Hz. Fâtımayı'yı Medine'de Hz. Fâtıma'nın yanında iken boşamıştır. Fakat bunu halktan gizli tutmuştur. Nihayet Hz. Ali'yle birlikte sefere çıkmıştır. Karısına vekiller gönderip de nafaka mevzuunda aralarında anlaşmazlık çıkınca Hz. Ebû Amr'ın karısını gıyabında boşadığı zannedilmiştir. Ayrıca Hz. Ebû Amr'ın iki defa sefere çıkmadan önce, bir defa da Hz. Ali ile Yemen'e sefere çıktıktan sonra gıyaben boşamış olması da mümkündür. Nitekim 2290 numaralı hadîs-i şerîf de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir. Hz. Ebû Amr'ın iki vekîli vardı. Ayyaş b. Ebî Rabia ve el-Haris b. Hişâm, Müslim'in rivayet ettiği bir hadîste Hz. Ebû Amr'ın karısına vekîl olarak Ayyaş b. Ebî Rabia'yı gönderdiği ifâde edilirken[542] Müslim'in diğer bir rivayetinde ikisini birden gönderdiği rivayet edilmiştir.[543] Metinde geçen vekîl kelimesi her ne kadar müfred ise de muzâf olduğu için her iki vekîle de şâmildir.

Rasûl-i Ekrem'in Hz, Fâtıma'ya, hayzli dönemini Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emrettikten sonra, "Ümmü Şerik ashabımın daima ziyaretine gittikleri bir kadındır. Sen İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet bekle!" diye emir buyurmasını imâm Nevevî şöyle açılıyor: "Ümmü Şerik bir rivayette Kureyş'ten, diğer bir rivayete göre Ensârdan salâh ve takvası ile meşhur bir kadındı. İsmi Guzeyye yahud Güzeyle bint Dâvud'dur. Bâzı ulemâya göre Peygamber (s.a.)'e kendini hibe eden kadın budur. Rasûlullah (s.a.) ashabının bu kadını anneleri gibi hürmet göstererek sık sık ziyaret ettiklerini, bu sebeple onun evinin iddet beklemeye müsâid olmadığını, çünkü iddet bekleyen bir kadının yabancı erkeklere görünmesinin ve onları görmesinin iddetin ruhuna aykırı oduğunu düşünerek sonradan bu tavsiyesinden vazgeçmiş ve Fâtıma'ya Abdullah b. Ümmü Mektûm'un evinde iddet beklemesini emir buyurmuştur. Çünkü Abdullah b. Ümmü Mektûm âmâ idi. Kendisini göremeyeceği gibi ,evine de fazla giden gelen yoktu. Bu sebeple erkeklerden tesettür meşakkati de yoktu.
Bazıları, Peygamber (s.a.)'m Hz. Fâtıma'ya iddetini beklemek için îbn Ümmü Mektûm'un evine göndermesini delîl getirerek "kadın ecnebi erkeğe bakabilir, fakat erkek bakamaz" demişlerse de bu söz doğru değildir. Sahîh olan kavle göre kadının da yabancı bir erkeğe bakması haramdır. Ekser-i sahabe ile cumhuru ulemânın görüşü budur. Çünkü Allah teâ-la hazretleri erkekler için "Mü'minlere söyle, gözlerine sahib olsunlar"[544] buyurduğu gibi kadınlar hakkında da "inanan hanımlara da söyle onlar da gözlerine sahib olsunlar..."[545] buyurmuştur. Bir de, fitne erkekle kadın arasında müşterektir. Erkekten geleceğinden ne kadar endişe edilirse, kadından gelmesinden de o kadar korkulur. Nitekim Ebû Dâvud ile Tirmizfnin rivayet ettikleri bir hadiste beyân olunduğuna göre Ümmü Seleme ile Meymüne (r.an'ha) Peygamber (s.a.)'ın yanında bulundukları bir sırada İbn Ümmü Mektûm yanlarına gelmiş de Peygamber (s.a.);
"Bunun yanında örtünün!" buyurmuş. Kadınlar;
O âmâdır, görmez demişler, fakat Rasûlullah (s.a.) kendilerine;
"Siz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?" mukabelesinde bulunmuştur. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Fâtıma binti Kays hadisinde onun İbn Ümm-i Mektûm'a bakabileceğine dâir söz yoktur. O yalnız Fâtıma (r.anha)nın başkalarının kendisini görmesinden emîn olacağım bildirmektedir. Kendisi erkeklere bakmamakla me'murdur.
Ebû Cehm'in sopasını koynundan indirmemesi iki şekilde te'vîl edilmiştir: Birinci te'vîle göre bu cümlenin manası "çok sefer eder." demektir. İkinci te'vîie göre maksat kadınları çok döğmesidir. Bu te'vîl daha sahîh görülmüştür. Çünkü hadîsin bir rivayetinde Ebû Cehm'in kadınları çok dövdüğü bildirilmiştir. Bu, Ebû Cehm Encâbiyye hadîsinde[546] ismi geçen Ebû Cehm b. Huzeyfetü'l-Kurâşî'dir. Teyemmüm bahsinde ve namaz kılanın önünden geçme babında bir de Ebû'l-Cüheym'den bahsedilmektedir ki o başka bir zâttır.[547]

Bazı Hükümler

1. Gıyaben kadın boşamak caizdir.
2. Alıp-verme muamelelerinde vekil tayın etmek caizdir.
3. Kendisinden fetva istenen bir kimsenin fetva isteyen yabancı bir kadının sesini işitmesi caizdir.
4. Bir fitne tehlikesi bulunmamak ve halvet olmamak şartıyla, yabancı erkeklerin salîha bir kadını ziyaret etmeleri caizdir.
5. Talâk-ı bâinle boşanmış olan bir kadının iddetini malının, canının ve namusunun emîn olduğu bir yerde geçirmesi caizdir.
6. Bir kimsenin diğer bir kimsenin kusurunu dile getirip ondan kurtulmak için tavsiye istemesi caizdir.
7. Bir kimseye dinî veya dünyevî menfaatlerine erişmesi için yol göstermek müstehabdır. Yol gösterecek kimse eğer ilim, irfan ve fazilet sahiplerinden ise karşısındaki hoşlanmasa bile ona nasihatta bulunması caizdir.
8. Fazilet sahibi kimselerin nasihatlerini kabul etmek gerekir çünkü sonunda hayır vardır.
9. Rasûl-i Ekrem'e uymak ve takvaya sarılmak insanın derecesini yükseltir.
10. Bâin talâkla boşanan bir kadını ta'riz yolu ile kocaya istemek caizdir.
11. Konuşurken mecazlı sözler kullanmak caizdir.
12. Bain talâkla boşanan bir kadına kocasının nafaka te'mîn etmesi gerekmez. Bu mevzûyu 2290 numaralı hadîs şerhinde inşallah etraflıca ele alacağız.[548]

2285. ...Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet edildiğine göre, Fâtıma bint Kays, ona Ebû Hafs b. el~Muğire'nin kendisim üç talakla boşadığını söyledi. (Hadîsin bundan sonraki kısmında Yahya b. Ebî Kesir bu mevzuda Ebû Seleme vasıtasıyla Fâtıma bint Kays'dan bir önceki) hadîsi nakletmiştir ve rivayetin sonunda şu cümleler de vardır: Halid b. Velid'le benî Manzum'dan bir kişi, Peygamber sallallâhû aleyhi ve selleme geldiler ve;
Ey Allah'ın peygamberi Ebu Hafs b. el-Muğîre karısını üç talakla boşadı ve ona az bir nafaka bıraktı dediler.
Rasûl-i Ekrem de;
"Ona nafaka yoktur" buyurdu. Daha sonra Yahya b. Ebî Kesir hadîsin kalan kısmını sonuna kadar nakletti. Bir önceki Mâlik hadîsi bu hadîsten daha tamdır.[549]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Müslim'in Sahîh'inde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: "Ebu Hafs b. Muğire el-Mahzûmî kendisim üç talâkla boşamış sonra Yemen'e gitmiş. Aile efradı Fâtıma'ya;
Senin bizde nafaka hakkın yoktur, demişler. Bunun üzerine Halîd b. Velîd birkaç kişi ile kalkarak Meymûne'nin evinde bulunan Rasûlullah (s.a.)'e gelmişler ve;
Gerçekten Ebû Hafs, karısını üç talâkla boşamıştır. Acaba bu kadına nafaka var mıdır? diye sormuşlar. Rasûlullah (s.a.);

“Ona nafaka yoktur ama iddet vardır." buyurmuş. Fâtıma'ya da;
"Nefsin hakkında benden önce bir iş yapma!" diye haber göndermiş ve Ümmü Şerîk'in evine taşınmasını emir buyurmuş. Sonra tekrar haber göndererek:
"Ümmü Şerîk'e ilk muhacirler ziyarete gelirler, sen, âmâ İbn Ümmi Meklûm'un yanına git! Çünkü başörtünü attığın vakit seni görmez." buyurmuşlar. Bunun üzerine Fâtıma onun yanına gitmiş. İddeti geçince Rasûlullah (s.a.) kendisini Üsâme b. Zeyd b. Hârise'ye nikâh etmiş. Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Davud hadîsinde, "az bir nakafa" diye nitelendirilen ve Ebû Hafs tarafından Hz. Fâtıma'ya gönderilen nafakanın mikdârı Müslim'in bir rivayetinde "Beş ölçek kuru hurma ile beş ölçek arpa" diye ifâde ediliyor.[550]

2286. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Amr b. Hafs kendisini üç talâkla boşamış. Bu hadîsi (Yahya ve Ebû Seleme zinciriyle Fâtıma'dan) nakleden (Ebû Amr el-Evzâî) hadîsin bundan sonraki kısmında (2284 numaralı hadîsle 2285 numaralı) Halid b. Velîd'in haberini rivayet etti. Ebû Amr el-Evzâî dedi ki; Peygamber (s.a.), "Ona nafaka da yoktur, ev de yoktur" buyurdu. Daha sonra (Ebû Amr el-Evzâî bu mevzu ile ilgili bir hadîs daha rivayet etti ki bu hadîste) şu cümleler vardır: Rasûlullah (s.a.) Fâtıma'ya "Nefsin hakkında benden önce (bana sormadan) bir karar verme" diye haber gönderdi.[551]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîfte, bir önceki hadisten fazla olarak, “onun için mesken yoktur" cümlesi ile "Nefsin hakkında ben-
den önce bir iş yapma" cümlesi bulunmaktadır. Bu ikinci cümleye istinaden ulemâ, bâin talâkla boşanan bir kadını sarahaten değil tariz yoluyla istemenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Alan teâlâ Hazretleri "Böyle iddelini bekleyen kadınlara evlenmek istediğinizi üstü kapalı biçimde bildirmenizden yahut içinizde tutmanızdan dolayı size bir günah yoktur."[552] buyurmuştur.[553]

2287. ...Fâtıma bint Kays'dan; demiştir ki: "Ben, Mahzûm oğullarından bir adamla evli idim. Beni üç bain talâkla boşadı." Râvî (Muhammed b. Amr, hadîsin bundan sonraki kısmında Ebû Seleme vasıtasıyla Fâtıma'dan, 2284 numaralı) Mâlik hadîsinin bir benzerini nakletmiştir. (Muhammed b. Amr) Bu hadiste (Hz. Peygamber'-in Hz. Fâtıma'ya); "Beni geçip de kendi kendine bir iş yapma" buyurduğunu da rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadîsi (Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın doğrudan doğruya Fâtıma bint Kays'dan rivayet ettiği gibi) aynı şekilde eş-Şa'bî ile el-Behiyy doğrudan doğruya, Ata, Abdurrahman b. Asım vasıtasıyla; Ebu Bekr b. EbVl-Cehm, doğrudan doğruya (almak kaydıyla) hepsi de Fâtıma'dan "Onu kocası kesin olarak boşadı" diye rivayet ettiler.[554]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîs-i şerifin sonuna bu ta'liki jmve etmekten maksadl) bu hadîsle 2284, 2285, 2286
ve 2288 numaralı hadîslerin çeşitli rivayetlerle teyîd edildiklerini, binaenaleyh bu hadislerin sahîh olduklarını ifâde etmektedir. Hadîste ismi geçen râvüerden; Atâ b. Ebî Rehâh hâriç, pehsi de bu hadîsi bizzat Fâtıma'dan rivayet ettiler "kocası onu üç talâkla boşadı" tabirini kullandılar. Bu hadisle ilgili fıkhı açıklama 1284-1286 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde geçmiştir.[555]

2288. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet olunduğuna göre, kocası onu üç talâkla boşamış da Rasûl-i Ekrem ona iddet süresi içinde nafaka ve mesken hakkı tanımamıştır.[556]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif, "üç talâkla boşanan bir kadına nafa-ka ve mesken verilmez" diyen İbn Abbâs, Hasan el-Basrî, Atâ ve Şa'bî (r.a.)'nin delilidir. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Hz. Ömer b. el-Hattâb ile Ömer b. Abdilazîz, Iraklılar, Hanefî ulemâsı, bir rivayette İmâm es-Sevri ve diğer birçok ulemâya göre ise üç talâkla boşanan bir kadına iddet süresi içinde nafaka ve mesken temîn etmek, kocası üzerine vâcibdir. Delilleri ise, "Onlara doğuruncaya kadar nafaka verin... Onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin."[557] âyet-i kerimesidir. îmâm Mâlik ile İmâm Şafîî, Hz. Aişe ve fukahayı seb'aya göre ise, "üç talâkla boşanan bir kadına yalnız nafaka verilir, mesken verilmez." Delilleri ise "Boşanan kadınlara meta* vardır."[558]
âyet-i kerimesidir. 2290 numaralı hadîsin şerhinde bu mevzûyu daha ayrıntılı olarak inşallah tekrar ele alacağız.[559]

2289. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû Hafs b. el-Muğıre ile evli idi ve kocası Ebû Hafs b. el-Muğire onu üç talâkın sonuncusu ile boşadı. Fatıma hadîsin bundan sonraki kısmında, kocasından boşandıktan sonra, iddet beklerken Rasû-lullah'a varıp, evinden dışarı çıkması hakkında fetva istediğini Rasûl-i Ekrem'in de O'na, "âmâ olan îbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınmasını tavsiye ettiğini" ifâde etmiştir. Fakat Mervân b. el-Hakem üç talâkla boşanmış bir kadının evinden çıkması hakkındaki Fâtı-ma'nın bu sözünü kabul etmekten çekinmiştir.
Urve dedi ki; Aişe, Fâtıma bint Kays'ın bu sözünü reddetti.
Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadîsi Ukayl b. Hâlid'in İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet ettiği gibi yine aynı şekilde Salih b. Keysân ile

İbn Cüreyc ve Şuayb b. Ebî Hamza da bu hadîsi İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvud dedi ki: Şuayb b. Ebî Havza'nın babası Ebû Ham-za'nın adı Dînârdır ve Ebû Hamza Ziyâd'ın azâdl kölesidir.[560]

Açıklama

Rivayetlerin bazısında Hz. Fâtıma'nın üç talâkla, bazılarındâ da talâk-ı bâinle boşandığı bildirildiği gibi, bazı rivayetlerde üç talâkın sonuncusu, bir rivayette de, "kalan bir talâkı ile boşadı" denilmektedir. Hatta bâzı rivayetlerde mutlak olarak "boşadı" tâbiri geçmektedir. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Fâtıma'yı kocası ayrı ayrı zamanlarda üç defa boşamıştır. Mevzûmuzu teşkil eden hâdis-i şerîfte üçüncü boşama söz konusu edilmektedir. Hz. Fâtıma'nın iddet beklerken kocasının evini terketmek istemesinin sebebi bir hadîs-i şerifte şöyle ifâde ediliyor: "Fâtıma; "Ya Rasûlallah, kocam beni üç defa boşadı; zorla yanıma girer diye korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) emir buyurdu, o da oradan taşındı.[561] Musannif Ebû Dâvud, hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'lıkta bu hadîsin buradaki senetle rivayetinden başka birisi Salih b. Keysan, diğeri İbn Cüreyc, diğer biri de Şuayb b. Ebî Hamza olmak üzere üç ayrı râvî tarafından daha rivayet edildiğini ifâde ederek bu hadîsin başka hadîslerle takviye edildiğini vurgulamak istiyor. Bu râvilerden İbn Keysan'ın rivayet ettiği muallak hadîsi muttasıl olarak Müslim;[562] İbn Cüreyc'in muallakım muttasıl olarak Ahmed b. Hanbel ile Dârekutnî[563]; Şuayb b. Ebî Hamzâ'nın muallâkını da yine muttasıl olarak Nesâî[564] rivayet etmişlerdir. Mevzûmuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadîsinin delîl olma niteliği taşımadığını idiâ eden ulemâya göre bu hadîs dört cihetten tenkîd edilmiştir:
1. Bunun râvîsi kadındır ve bu râvinin Rasûlullah'ın, kendisine hadîste ifâde edildiği şekilde fetva verdiğine dâir iki şahidi yoktur. Bu yüzden Hz. Ömer onun bu hadîsini kabul etmemiştir.[565]
2. Bu rivayet Kur'an-ı Kerim'in zahirine aykırıdır. Nitekim Hz. Ömer de bu hadîsi Hz. Fâtıma'dan işitince; "Aynı sözü Rasülullah (s.a.)den duyan iki kişiyi şâhid olarak getirirsen ne âlâ, yoksa, biz bir kadının sözü üzerine Allah'ın kitabını terk etmeyiz. Çünkü Allah teâlâ "Apaçık bîr kötülük yapmadıkları müddetçe onları evlerinden çıkarmayın."[566] buyuruyor." diyerek, Hz. Fâtıma'nın bu sözünü reddetmiştir.[567]
3. Onun evinden çıkması mesken hakkı olmadığı için değil, kocasının aile fertlerine dili ile eziyet verdiği içindir.
4. Hz. Fâtıma'nın bu rivayeti 2291 numaralı Hz. Ömer hadîsine aykırıdır.
Hz. Fâtıma'nın rivayet ettiği bu hadîsi delîl kabul eden ulemâ ise bu tenkîdlere şöyle cevâp vermişlerdir:
1. "Râvînin kadın olması hadîsin sıhhatine zarar vermez. Çünkü nice sünnetler kadınların rivayeti ile sabit olmuştur. Nitekim bu husus siyer kitapları ile sahâbe-i kirâm'ın hayatlarını okuyanların malûmudur."
2. "Hz. Fâtıma'nın bu rivayetinin Kur'an-ı Kerîm'e aykırı olduğu İddiası da doğru değildir. Çünkü hadîs-i şerîf, âyet-i kerimeyi tahsis etmiştir. Hernekadar ahad tarikiyle sabit olan bir hadîsin kur'anı tahsis edip edemeyeceği ihtilaflı ise de biz tahsîs edebileceği görüşündeyiz."
3. "Hz. Fâtima'nm evinden çıkış sebebini, kocasının aile fertlerine diliyle eziyet yermesine bağlamak doğru değildir. Çünkü hadîs-i şerifte buna delâlet eden bir söz yoktur."
4. "Fâtıma hadîsinin 2291 numaralı Hz. Ömer hadîsine aykırı olduğu iddiasına gelince, Hz. Ömer'in yaptığı ziyâdeliği yani "Allahımızm kitabını ve Peygamberimizin sünnetini" ibaresini İmâm Ahmed inkâr etmiş ve yemîn ederek, "Hani kitabull-ah.da üç defa boşanan kadına nafaka ve mesken vermenin vâcib olduğu nerede?" diyerek sözü geçen ziyâdenin Hz. Ömer'den sahîh rivayetle gelmediğini söylemiştir. Bunu Dârekutnî nakleder.[568]

2290. ...Ubeydullah'dan; demiştir ki: Mervân b. Hakem, Hz. Fâtıma'ya Hz. Kabisâ'yı gönderip vaktiyle kocasıyla arasında geçen hadiseyi sormuş, Hz. Fâtıma şöyle anlatmış "Kendisi Ebû Hafs'la evli iken Peygamber (s.a.) Ali b. EbîTâhV: Yemen'(inibir|bölgesin)e (vali olarak) göndermiş. Kocası da onunla beraber (Yemen yolculuğuna) çıkmış ve (Yemen'de bulunduğu sırada) Hz. Fâtıma'ya, kendisini bakî kalan üçüncü talâkla boşadığı haberini göndermiş, Ayyaş b. Ebî Rabiâ ile Haris b. Hişâm'a da Fâtıma'ya nafaka vermelerini emretmiş. Onlar da bu emri alınca;
Vallahi hâmile olmadıkça Fâtıma için nafaka yoktur, demişler. Bunun üzerine (Fâtıma) Peygamber (s.a.)'e müracaat etmiş. Rasûl-i Ekrem de ona;
"Hâmile olmadıkça sana nafaka yoktur", cevâbını vermiş. Bunun üzerine Hz. Fâtıma (iddet süresi içinde kocasının evinden başka bir yere) taşınmak için Hz. Peygamber'den izin istemiş. Hz. Peygamber ona izin verince Hz. Fâtıma;
Ey Allah'ın Rasûlü, nereye taşınayım? diye sormuş. Rasûl-i Ekrem de;
"İbn Ümm-i Mektûm'un yanına!" diye cevâp vermiş. -İbn Ümm-i Mektûm âmâ imiş- (bu sebeple) Onun yanında örtüsünü omu-zundan indirebilirmiş,. ve örtüsüz haliyle İbn Ümm-i Mektûm onu göremezmiş. Fâtıma iddeti bitinceye kadar orada kalmış. (İddeti bitince) onu Peygamber (s.a.) Üsâme'ye nikahlamış.
(Hz. Fâtıma'dan bunları dinleyen) Kabisâ dönüp Mervân'a bunları nakletmiş. Mervân da;
Biz bu hadîsi bir kadından başka hiçbir kimseden işitmedik. Biz insanları üzerinde bulduğumuz, kuvvetli ve sahîh hükümle amel edeceğiz, demiş. Bu söz kendisine ulaşınca Fâtıma;
Sizinle benim aramda Allah'ın kitabı vardır. Zira Yüce Allah Kur'an-ı kerîmesinde "Ey Peygamber, Kadınları boşadığımz zaman iddetleri içinde âdetten temiz oldukları sırada boşayın..."[569] buyurmuştur demiş ve bu âyet-i kerîmeyi "Bilmezsin belki Allah, bundan sonra yeni bir iş ortaya çıkarır" âyetine kadar okumuş ve;
Üç talâktan sonra ne gibi bir iş olabilir? demiş.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadîsi (Ma'mer'in rivayet ettiği gibi) Yunus'da ez-Zuhrî'edn rivayet etti. Zübeydî de, (2290 numaralı) Ma'-mer hadîsi ile aynı manâda olan Vbeydullah hadisini ve (2289 numaralı) Ukayl hadîsi ile aynı manada olan Ebu Seleme

hadisini, ez-Zuhrî'den rivayet etti.
Ebû Dâvud dedi ki; Muhammed b. îshâk da bu hadîsi, ZührV-den; "Gerçekten Kâbisa bu haberi Zühri'ye anlattı." şeklinde ve Vbeydullah b. Abdillah'ın, f(Kâbisa Mervân'ın yanına döndü de bunu ona haber verdi" diyerek rivayet ettiği haberin manâsına uygun olarak rivayet etti.[570]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîfi Musannif Ebû Dâvud altı senedle mut-taşıl olarak, sekiz senedle de muâlak olarak rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi de sahîhdir. Ayrıca bu hadîsi Müslim'de çeşitli senedlerle rivayet ederken Hanefî ulemâsından et-Tahâvî onaltı senedle rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi de sahîhtir.[571]

Bazı Hükümler

1. Üç talâkla boşanmış olan bir kadına, kocası nafaka ve mesken te mın etmekle mükellef değildir. İbn Abbâs ile Hasan el-Basrî, Amr b. Dînâr, İkrime, eş-Şa'bî, İmâm Ahmed, İshâk, bir rivayete göre Zâhiriyye ulemâsı ve tüm hadîs ulemâsı bu görüştedirler. İmâm Mâlik ile el-Evzâî, el-Leys b. Sa'd ve Şafîî'ye göre ise, kocasından üç talâkla boşanan bir kadın, hâmile değilse, kocası ona nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükellef değildir. Fakat kadın hâmile ise, kocası, ona çocuğunu dünyaya getirinceye kadar nafakasını te'mîn etmekle mükelleftir. Delilleri ise, "Onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin."[572] âyet-i kerîmesidir. Bu görüşte olan ulemâya göre Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya kocasının evinden İbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınmaya izin vermesi onun mesken hakkını ibtâl etmek anlamına gelmez. Bu sadece Hz. Fâtıma'nın kendi kalacağı yeri kendinin seçmesinden ibarettir. Hz. Fâtıma'nın kocasının evinden çıkıp iddet süresi içinde başka bir yerde kalmayı ihtiyar etmesinin sebebi hakkında ise muhtelif rivayetler vardır. Hz. Âişe'ye- göre bunun sebebi, Hz. Fâtıma'nın, kocasının evini çok ıssız bulduğu için orada kalmaktan korkmasıdır. Delilleri ise 2292 numaralı hadîstir. Hz. Sa'd b. Müseyyeb'e göre ise, bu tebdîH mekânın sebebi Hz. Fâtıma'nın diliyle kocasının ev halkını incitmesidir. Nitekim "Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileride çıkmasınlar. Ancak apaçık bir edepsizlik yaparlarsa başka..."[573] âyet-i kerimesinden de anlaşılan budur.
En-Nehâî ile Sevrî ve Hanefî ulemâsına göre ise, kocasından üç talâkla boşanan bir kadına iddet süresi içinde kocası nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükelleftir. Bu durumda olan bir kadına kocasının nafaka te'mîn etmesi gerektiğine dâir delilleri "Onlara doğuruncaya kadar nafaka verin."[574] âyet-i kerîmesidir. Bu mevzuda kadının hâmile olması ile olmaması arasında bir fark yoktur. Bu görüşte olan ulemânın, sözü geçen kadına mesken te'mîn etmesi gerektiğine dâir delilleri ise, "onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin"[575] âyet-i kerîmesidir.
Hz. Ömer ile ibn Mesud (r.a.)'da bu görüştedirler. Hz. Peygamber'in üç talâkla boşanmış olan Hz. Fâtıma'ya, nafaka ve mesken hakkı tanımadığını ifâde, eden ve mevzûmuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsini delîl olarak kabul etmeyen kimseler ise, bu hadîsin pek çok sahâbi tarafından reddedildiğini ileri sürerler ve iddialarını isbat için şu hadîsleri gösterirler;
Fatıma bint Kays dedi ki: "Rasûlullah zamanında kocam beni üç talâkla boşadı ve bunun üzerine Rasûl-i Ekrem; "Sana nafaka ve mesken yoktur" buyurdu deyince, Hz. Ömer bu rivayete itimâd edemedi ve onu kabuî etmedi." [576]
Ebû îshâk dedi ki; Esved b. Yezid'le Ulu Câmi'de oturuyorduk. Şâ'bî de yanımızda idi. Derken Şa'bî, Fâtıma bint Kays hadîsini ve Rasûlullah (s.a.)'in ona mesken ve nafaka vermediğini rivayet etti. Bundan sonra Esved bir avuç çakıl taşı alarak onun üzerine attı ve şunları söyledi;
Yazık sana! Böyle birşeyi rivayet ediyorsun! Ömer, "biz Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz (s.a.)'in sünnetini belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözü ile terk etmeyiz; Ona mesken de vardır, nafaka da. Allah azze ve celle "Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki aşikâr bir kötülük işlemiş olsunlar"[577] buyurmuştur, dedi. İbn Abbâs (r.a.)'ya göre kadının aşikâr olan kötülüğünden maksat, ağzının bozuk olması ve diliyle etrafını incitmesidir. Bu tefsire göre Hz. Fâtıma'nın kocasının evinden başka bir yere taşınmasının sebebi nafaka ve mesken olmadığından değil, diliyle kocasının ev halkını incitmesinden-dir. Nitekim 2294 ve 2296 numaralı hadîs-i şeriflerde bu görüşü doğrulamaktadır.
2. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddetini dilediği yerde geçirebilir. Hz. İbn Abbâs ile Câbir, Atâ, Tavus ve İkrime bu görüştedirler, imâm Mâlik'e göre kocası ölen bir kadın iddet süresi içerisinde gündüzün dışarı çıkar ve geceleyin el-ayağın çekilip ortalığın sükûnute erdiği yatsı vaktine kadar dışarıda kalabilir, ondan sonra evine döner, el-Leys ile İmâm Şafîî ve İmâm Ahmed (r.a.) bu görüştedirler. İmâm Ebû Hanife'ye göre ise, kocası Ölen bir kadın iddet beklerken gündüzün evinden dışarı çıkabilirse de geceleyin dışarı çıkamaz, geceyi kendi evinde geçirmek mecburiyetindedir. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın ise, iddet süresi içinde gündüz ve gece dışarı çıkamaz. Hanefî imamlarından Muhammed b. el-Hasan'a göre ise, kocası ölen, kadm da, kocasından üç talâkla boşanmış olan kadın da iddet süresi içinde gündüzün ve geceleyin asla dışarı çıkamaz. îbn Mesud, Âişe, Said b. el-Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr (r.a.) gibi ulemâ iddet bekleyen bir kadının kocasının kendisini boşamış olduğu evde geçirmesi gerektiğini söylemişler, iddet süresi içinde o evden bir başka yere çıkmasını asla caiz görmemişlerdir. Bu hadîsin sıhhati ile ilgili münakaşaları bir önceki hadîsin şerhinde nakletmiş olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[578]

38-40. Fatıma Bint Kaysın Rivayetini Kabul Etmeyenler

2291. ...Ebû îshâk'dan; demiştir ki: Ben (Kûfe'de) el-Esved'le birlikte Ulû câmîîde idim. el-Esved şöyle dedi: "Fâtıma bint Kays, Ömer b. el-Hattâb'a geldi (ve kocasından boşandıktan sonra Hz. Peygamberin ona: "sen kocandan nafaka ve mesken

alamazsın" dediğini anlattı.) Hz. Ömer de ona; "Biz duyduğu bir haberi iyice belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözüyle Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (s.a.)'ln sünnetini bırakacak değiliz" diye cevap verdi.[579]

Açıklama

Hz. Fâtıma, üç talâkla boşandıktan sonra, kocasından nafaka ve mesken elde etmek maksadıyla Rasûl-i Ekrem'e gittiğini ve Rasûl-i Ekrem'in de ona böyle bir hak tanımadığını Hz. Ömer'e anlatınca Hz, Ömer, Hz. Fâtıma'nın bu anlattıklarını reddetmiş ve bunun kitab ve sünnete aykırı olduğunu ifâde etmiştir.
Ömer (r.a.) Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'den naklettiği bu sözü "Onları evlerinden çıkarmayın!"[580] âyet-i kerîmesine aykırı gördüğü için Hz. Peygamber'in böyle bir sözü söylemiş olabileceğine ihtimal vermemiştir. Hz. Ömer'e göre bu âyet-i kerîmenin ifâdesi genel olduğundan ric'î talâkla boşanan kadınlara da bâin talâkla boşanan kadınlara da şâmildir. Hz. Fâtıma'mn rivayeti ise, kocasından bâin talâkla boşanan kadınları bu âyetin şumûlü dışında bırakmaktadır. Bir başka ifâdeyle âyetin hükmünü sadece kocasından ric'î talâkla boşanan kadınlara tahsis etmekte, bâin talâkla boşanan kadınları ise, bu hükmün dışında bırakmaktadır. Bunu kabul etmek ise, Kur'an âyetlerinin haber-i âhadla'tahşîş| edileceğini kabul etmek anlamına gelir. Bu sebeple Hz. Ömer, Hz. Fâtıma'nın bu hadîsi Hz. Peygamber'den duyduğuna dâir iki şahid getirmesini istemiştir.[581] Eğer Hz. Fâtıma iki şâhid getirebilseydi, Hz. Ömer onun bu rivayetini kabul edecekti. Bu da Hz. Ömer'in haber-i âhadla Kur'an âyetlerini tahsîs etmenin caiz olmadığı görüşünde olduğunu gösterir. Dârekutnî'nin beyânına göre metinde geçen "Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz" cümlesi, sağlam rivayetlere aykırıdır. Bü cümlenin aslı, "Biz rabbımızın kitabını bırakmayız" şeklindedir. Çünkü metinde geçen bu cümle rivayetlerin pekçoğunda yoktur. Gerçi bu durumun hadîsten çıkan hükme olumsuz yönde bir te'sîri yoktur. Fakat Hz. Ömer'in gerçekten bu sözü söylemesi ve bu cümlede geçen sünnet kelimesiyle belli bir hadîsi değil de talâk sûresinin 1. âyetinin ahkâmını açıklayan hadîs-i şerifleri kastetmiş olması mümkündür. Bazılarına göre ise, Hz. Ömer metinde geçen bu, "Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz" sözünü söylemiş ve bu sözüyle Hz. Fâ-tıma'mn bu rivayetinin Hz. Peygamber'in şu sözüne aykırı olduğunu ifâde etmek istemiştir: "Kocasından bâin talâkla boşanan bir kadın için mesken ve nafaka hakkı vardır."[582]

2292. ...Hişâm b. Urve'nin babası (Urve)'den; demiştir ki: Ai-şe, Fâtıma'mn bu sözünü şiddetle reddetti ve; "Gerçekten Fâtıma ıssız bir yerde idi ve etrafından korkuluyordu da Rasûlullah (s.a.) onun için kendisine îbn Ümm-ı Mektûm'un evine taşınması için izin verdi"[583] dedi.[584]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, üç talâkla kocasından boşanmış olan bir kadının, kocasından mesken ve nafaka taleb etme hakkı olduğunu iddia eden ilim adamlarının delilidir. Çünkü bu hadîs, Hz, Fâtıma'mn iddet beklerken kocasının evinden Hz. Ümm-i Mektûm*: un evine taşınmasının sebebini, onun kocasından mesken ve nafaka taleb etme hakkı bulunmadığına değil de, kocasının evinin ıssız oluşuna bağlamaktadır. Biz üç talâkla boşanmış bir kadına kocasının iddet süresince nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükellef olup olmadığı konusunda ulemânın görüşlerini 2290 numaralı hadîsin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[585]

2293. ...Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre Hz. Aişe'ye "Sen Fâtıma'nın sözünü bilmiyor musun?" denmiş de Hz. Aişe "Bana bak! bunu anmak da ona hiç bir hayır yoktur" diye cevâp vermiştir.[586]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif Müslim'de şu manaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "urve b. ez-Zubeyr Aışe ye;
Hakem'in kızı filânı görmedin mi? kocası onu talâk-ı bâinle boşadı da evinden çıktı dedi? Aişe buna;
Ne çirkin iş yapmış, mukabelesinde bulundu. Urve;
Sen Fâtıma'nın söylediklerini işitmedin mi? dedi. Aişe de;
Bana bak! Bunu anmakta ona hiç bir hayır yoktur, cevâbını verdi. Bu hadîs-i şerif bîr müftînin, kitâb ve sünnete aykırı olarak ya da özel bir meseleyi genelleştirerek fetva veren diğer bir müftînin fetvasını reddetmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü kocasından üç talâkla boşandığı için kocasının evinde iddet beklemekte olan Hz. Fâtıma'nın ıssız olduğu için kendisine kocasının evinden Hz. İbn Ümm-ı Mektüm'un evine taşınması için izin verilmesi olayını genelleştirip, "kocasından üç talâkla boşanan bir kadın iddet beklerken kocasının evinde kalamaz diyerek verdiği fetva Hz. Aişe tarafından reddedilmiştir.[587]

2294. ...Süleyman b. Yesâr, Fâtıma (bint Kays)ın (iddetini beklemekte olduğu kocasının evinden başka bir eve) çıkmasının sebebi hakkında şöyle demiştir; "Bu sadece, Hz. Fâtıma (bint Kays)'ın huysuzluğundan dolayı meydana gelmiştir."[588]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf Hz.Fâtıma'nın iddetini geçirmekte olduğu kocasının evini terketmesinin sebebini, kocasının evinde kalma hakkı olmadığına değil de onun huysuzluğuna bağlayan ulemânın delilidir.[589]

2295. ...el-Kasım b. Muhammed ile Süleyman b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre; Yahya b. Sâid b. el-Âs, Abdurrahmân b. el-Hakem'in kızını üç talakla boşadı da Abdurrahman onu alıp kendi evine götürdü. Bunun üzerine Hz. Aişe, o sırada Medine Valisi bulunan Mervân b. el-Hakem'e haber gönderip; "Allah'dan kork ve kadını evine geri gönder" dedi. Süleyman'ın hadîsinde Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdiği ifâde ediliyor; "Abdurrahmân bana üstün geldi". el-Kâsım'ın hadîsinde ise, Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdi(ği ifâde ediliyor): "Sana Fâtıma bint Kays'ın durumu ulaşmadı mı?" Hz. Aişe de "Fâtıma hadîsinden bahsetmemen sana bir zarar vermez" (Onu hatırlamanın sana bir faydası yoktur) diye cevâp verdi. Mervân da şöyle karşılık verdi; "Eğer Hz. Fâtıma'nın evinden çıkmasını gerektiren şer, sana ma'lûm olsaydı, Yahya ile karısı Amre arasında bulunan şerr'(in, Amre'nin, Yahya'nın evini terketmesini meşru kılacak bir sebep teşkil ettiğini) sana anlatmaya yeterdi.[590]

Açıklama

2290 numaralı hadîs-i şerifte geçtiği üzere, Mervân aslında Hz. Fâtıma'nın başından geçen söz konusu hâdiseyi Kabisâ'dan öğrendiği zaman Hz. Fâtıma'nın sözlerini, "Biz bu haberi bir kadından başka hiç bir kimseden işitmedik. Binâenaleyh insanları üzerinde bulduğumuz mu'temed ve sahîh hususla amel edeceğiz" diye reddetmişti. Burada ise Mervân Hz. Amre'nin kocasının evinden babasının evine taşınması mevzûsunda Hz. Aişe'nin kendisine yönelttiği soruya cevâp verirken Hz. Fâtıma'nın iddet süresi içerisinde meşru bir sebepden dolayı kocasının evinden Hz. İbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınması olayını delîl getirmektedir. Bu durum, Mervân'ın daha sonra fikir değiştirerek Hz. Kabisâ'dan duyduğu Hz. Fâtıma ile ilgili hadîsin doğruluğuna inandığını ve bu hadîsi kocasından boşanan bir kadının iddet süresi içerisinde geçimsizlik ve kadın için bir tehlikenin belirmesi gibi özel sebeplerle kocasının evinden çıkabileceğine dâir bir delîl niteliğinde gördüğünü ortaya koymaktadır.[591]

2296. ...Meymûn b. Mihrân'dan; demiştir ki: Medine'ye gelmiştim. Sâid b. el-Müseyyeb'in yanma götürüldüm ve (ona);
Fâtıma bint-i Kays üç talâkla boşandı, (iddet süresi içerisinde) evinden çıkarıldı (Buna ne dersiniz?) dedim. Sâid şöyle cevâp verdi;
Bu kadın halkı fitneye düşüren bir kadındır. Kendisi diliyle etrafındakileri inciten birisiydi de bu yüzden âmâ İbn Ümm-ı Mektûm'un yanına bırakıldı.[592]

Açıklama

Hz. Sâid b. El-Müseyyeb'de üç talâkla boşanmış olan bir kadına iddeti içerisinde kocasının mesken ve nafaka te'mîn etmekle mükellef bulunduğu, fakat geçimsizlik gibi özel sebeplerden dolayı bu kadının kocasının evinden başka bir eve taşınarak iddeti-ni orada geçirebileceği görüşündedir. Hadîs-i şerîf bunu ifâde etmektedir. Bu hadîs-i şerîf hakkında Şafiî (r.a.) şunları söylüyor: "Hz. Aişe ile Mer-vân ve İbn Müseyeb bu hadîsi bilmektedirler. Hepsi de Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya, kocasının ev halkını diliyle rahatsız ettiği için, kocasının evinden çıkıp iddetini Hz. İbn Ümm-ı Mektûm'un evinde geçirmesine izin verdiği kanaatindedirler.
Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Hz. Aişe ile Süleyman b. Yesâr, Saîd b. el-Müseyyeb'e göre, "kocasından üç talakla boşanan bir kadının, iddet süresi bitinceye kadar kocasından mesken ve nafaka te'mîn etmek hakkı olmadığını ifâde eden bu hadîsle amel edilemez. Çünkü aslında üç talâkla boşanan bir kadının iddet süresi içinde kocasından nafaka ve mesken taleb etme hakkı sağlam delillerle sabittir. İlim adamları Hz. Fâtıma'nm iddetini beklerken kocasının evinden Hz. İbn Ümm-ı Mektûm'un evine taşınmasının sebebinde ihtilâf etmişlerdir. Hz. Aişe'ye göre, Hz. Fâ-tıma'nın iddet beklediği esnada kocasının evini terketmesine sebep, o evin çok ıssız ve dolayısıyla kötü niyetli insanların oraya bir saldırı düzenleyerek Hz .Fâtıma'nın malına, canına ya da ırzına bir zarar vermelerine müsait olmasıdır. Rasûl-i Ekrem, bu sebeple ona kocasının evini terketme izni vermiştir. Süleyman b. Yesâr ile Sâid b. el-Müseyyeb'e göre ise Rasûl-i Ekrem'in ona, kocasının evinden taşınmasına izin vermesinin sebebi, huysuzluğu ve kocasının ev halkını diliyle rahatsız etmesidir. Bu hadîs-i şerîf, kocasından üç ta'Iâkla boşanan bir kadının iddet süresi içerisinde kocasından nafaka ve mesken isteme hakkı olduğunu ifâde etmektedir. Hanefî ulemâsı ile ulemâdan bâzı kimseler bu görüştedirler. Nitekim 2290 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde anlatmıştık.[593]

39-41. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın İddet Beklerken Gündüzün Dışarı Çıkabilir

2297. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Teyzem üç talâkla boşanmıştı. Birgün kendisine âit bir hurma ağacının hurmalarını kesmek için evinden dışarı çıkmıştı. Karşısına çıkan bir adam onu (evinden dışarı çıkmaktan) nehyetti. Bunun üzerine teyzem Peygamber (s,a.)'e gelip durumu anlattı. Rasûl-i Ekrem de ona; "Çık, hurma ağacının hurmalarını kes, belki onlardan sadaka verir, yahut da bir hayır işlersin" buyurdu.[594]

Açıklama

Metinde geçen "Belki sadaka verirsin" cümlesindeki sadaka kelimesi farz olan zekât manasında, "hayır işlersin" cümlesindeki "hayır" da hediye ve borç vermek ve bağışta bulunmak gibi nafile olarak yapılan hayırlı işler anlamında kullanılmıştır.

Binâenaleyh sadaka vermek de bir hayır olduğuna göre, sadaka kelimesiyle birlikte hayır kelimesinin zikredilmesine ne lüzum vardı diye düşünmek doğru değildir.
Hattâbî'nin beyânına göre, hurmalar genellikle gündüz toplandığı için Ebû Dâvud bu hadîste hurma toplamaya gittiğinden ve kocasından üç talâkla boşandığından bahsedilen kadının, hurma toplamak için gündüzün dışarı çıktığını kabul ederek bu hadîsi, "üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddet beklerken gündüz dışarı çıkabilir" başlığı altında rivayet etmiş ve bu hadîsin kocasından üç talâkla boşanan bir kadının gündüzün evinden dışarı çıkmasının caiz olduğuna delâlet ettiğini ifâde etmiştir. Yine Hattâbî'nin beyânına göre kocasından üç talâkla boşanan bir kadın hakkındaki hüküm böyle ise de, ric'î talâkla boşanan bir kadın iddet süresi içinde geceleyin veya gündüzün asla evinden dışarı çıkamaz. İmâm Ebû Hanife'ye göre üç talâkla boşanmış olan bir kadın da iddet süresi içerisinde geceleyin evinden dışarı çıkamadığı gibi gündüzün de evinden dışarı çıkamaz. İmâm Şafiî'ye göre ise, geceleyin dışarı çıkamaz, fakat gündüzün çıkabilir.[595]

Bazı Hükümler

1. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddet beklerken ihtiyaç duyduğu zaman gündüzün evinden dışarı çıkabilir. İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî, Ahmed, Sevrî, el-Leys bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriftir. İmamlara göre mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîs-i şerîf "Onları evlerinden çıkarmayın.'[596] âyet-i kerimesinin genel olan hükmünü tahsîs etmiştir. Hanefî ulemâsına göre ise, kocası ölen bir kadın" iddet beklerken ihtiyâcını görmek için gündüzleri dışarı çıkabilirse de kocasından üç talâkla boşanan bir kadın, mal, can, ırz tehlikesi ile karşı karşıya kalmadıkça gündüz veya gece evinden dışarı çıkamaz. Delilleri ise, "Onları evlerinden dışarı çıkarmayın" âyet-i kerîmesidir.
2. Hasat mevsiminde hurma toplayan bir kimsenin topladığı hurmalardan farz olan zekâtın dışında hediyeler vermesi müstehâb olduğu gibi hurma toplayan kimseleri ta'riz yoluyla hayır işlemeye teşvîk etmek de müstehâbdır.[597]

40-42. Kocası Ölen Bir Kadına Bir Yıllık Nafaka Ve Mesken İhtiyacının Kocası Tarafından , Temin Edilmesi (İçin Vasiyet Etmesi) Hükmü Miras Ayeti İle Neshedilmiştir

2298. ...Ibn Abbas'dan rivayet edildiğine göre; "İçinizden ölüp de geriye eşler bırakan erkekler, eşlerinin evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler.."[598] âyet-i kerîmesi, rtıiras âyetiyle "Allah'ın kendilerine takdir buyurduğu dörtte bir ve sekizde bir hisse olarak (belirlenmekle neshedildiği gibi) bir sene iddet bekleme süresi de dört ay on gün olarak takdîr edilmekle neshedildi.[599]

Açıklama

Metinde geçen Bakara sûresinin 140. âyet-i kerîmesinin Tâif ten Medine'ye göç edip orada vefat eden Hâkim b. el-Haris isimli bir adam hakkında indiği rivayet edilir. Bu zâtın yanında hanımından başka çocukları, anne ve babası vardı. Bu zât Medine'de vefat edince Hz. Peygamber onun terekesinden çocuklarıyla anne ve babasına miras verdiği halde hanımına miras olarak hiçbir şey vermemiş ancak ona kocasının mirasından bir senelik nafaka verilmesini ölünün çocuklarıyla anne ve babasına emretmişti. Bu tatbikat islâmın ilk yıllarında uygulanmaya kondu. Bu yıllarda kadın kocasının mirasından bir pay alamıyordu ve kadım bir senelik iddet süresi içinde dışarıya çıkarmak kocanın vârisleri için haramdı. Bu süre içerisinde kadının nafakasını ve meskenini te'mîn etmekte kocanın vârisleri üzerine vâcibti. Eğer kadın bu süre içerisinde kendiliğinden dışarı çıkacak olursa nafaka ve mesken hakkını kaybederdi. Bu sebepten erkeklere ölürken arkalarında bıraktıkları kadınlara bir yıllık geçimlerinin kendi bırakacakları terekeden verilmesini vasiyyet etmeleri emredilmişti. Bu uygulama devam ederken, "...sizin de çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyyet ve borçtan sonra bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[600] âyeti indiği için bu tatbikat yürürlükten kaldırıldı. Kadının bir sene iddet beklemesi hükmü de; "İçinizden ölenlerin bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler"[601] âyet-i kerîmesi ile neshedilerek yeni iddet şekli belirlenmiş oldu.[602]

Bazı Hükümler

1. İslâmın ilk yıllarında kocanın ölümünden önce, gende bıraktığı karısının bir senelik nafakasını terekesinden ona verilmek üzere vasiyyet etmesi vacipti. Sonra Allah Teâlâ miras âyetiyle bu hükmü yürürlükten kaldırdı. Bu meselede ulemâ ittifak etmiştir.
2. îslâmın ilk yıllarında kocası ölen bir kadın tam bir sene iddet beklerdi. Sonra bu hüküm yürürlükten kaldırılarak dört ay on gün iddet bekleme hükmü getirildi. Bu meselede de icmâ' vardır. Ancak kocası ölen bir kadının iddetini beklerken hiç dışarı çıkmaması hükmünün nesh edilip edilmediği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu hüküm de nesh edilmiştir.[603]

41-43. Kocası Ölen Bir Kadının Bir Süre Yas Tutması

2299. ...Humeyd b. Nâfi'den rivayet edildiğine göre, Zeyneb bint Ebî Seleme ona şu üç hadîsi şöyle anlatmıştır;
Ben, babası Ebû Süfyan öldüğü zaman Ümmü Habibe'nin yanına girdim. İçinde halûk sarısı bulunan bir koku yahut da başka bir şey istedi; ve onu önce bir cariyeye sürdü, sonra kendi yanaklarına sürdü ve şunları söyledi:

Vallahi benim kokuya hiçbir ihtiyacım yoktur fakat ben Rasûlullah (s.a.)'i minber üzerinde: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kadına, ölü için (üç gün ve) üç geceden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız koca için dört ay on gün yas müstesna!" derken işittim.
Zeyneb bint Ebi Seleme, ikinci hadîsi de şöyle anlatmıştır; Erkek kardeşi öldüğü zaman Zeyneb bint-i Cahş'ın yanına girdim. Bir koku isteyip ondan süründü sonra şöyle dedi;
Vallahi kokuya hiçbir ihtiyacım yok; ancak ben Rasûlullah (s.a.)'i minber üzerinde; "Allah'a ve ahiret gününe imân eden bir kadına ölü için üç gün ve geceden fazla yas tutmak helâl değildir.Ancak koca için tutulan dört ay ongun yas müstesna!" derken işittim.
Üçüncü hadîsi anlatırken Hz. Zeyneb dedi ki; Annem Ümmü Seleme'yi Şöyle derken işittim; Bir kadın Rasûlullah'a geldi ve;
Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın kocası vefat etti. Kendisinin de gözü ağrıyor. Ona sürme çekebilir miyim? diye sordu. Rasûlullah (s.a.) iki veya üç defa;
"Hayır olmaz", cevabını verdi. Sonra Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bu iddet topu topu dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhiliyye döneminde tezeği senenin sonunda atardı." (Bu hadisi Zey-neb'den nakleden) Humeyd dedi kî; Zeyneb'e;
"Tezeği senettin sonunda atardı" ne demektir? diye sordum. Zeyneb şu cevâbı verdi;
Kadın kocası öldüğü zaman küçük bir eve girer, en kötü elbisesini giyer, bir sene geçinceye kadar, koku ve hiçbir şey sürünmez-di. Sonra kendisine bir hayvan; eşek veya koyun yahut kuş getirilir de onunla silinirdi. Silindiği şey ekseriya Ölürdü. Sonra dışarıya çıkar, kendisine bir hayvan tezeği verilerek onu atardı. Ondan sonra dilediği koku ve saireye avdet ederdi.
Ebû Dâvud dedi ki: Metinde geçen el-Hıfş kelimesi "küçük bir ev" demektir.[604]

Açıklama

Halûk karışık maddelerden yapılan sarı renkli bir nev'i esanstır. Ümm-ü Habibe (r.anha) bundan ellerine sürmüş; çok olduğunu görünce bir kısmını yanındaki bir cariyeye sürmüş; kalanını da kendisi sürünmüştür. Bunu kokuyu sevdiği için değil, yaslı kılığında görünmemek için yapmıştır. İhdâd veya hidâd: Men' etmek manasına gelen hadd'den alınmıştır. Zinetlenip kokulanmayı terk etmek, matem tutmak demektir. Bu hususta fıkıh kitâblarında tafsilât vardır. Hanefîlere göre İhdâd: Kocası ölen yahud talâk-ı bâinle boşanan âkil, balîğ, müslüman, hür veya câriye bir kadına ihdâd vâcibdir. İhdâd: Nikâh ni'meti elden gitmekle kadının başına gelen musibete üzüldüğünü ifâde İçin iddeti içinde zîneti, kokuyu terk etmesidir. İhdâd halinde kadın koku sürünemez; sürme çekinemez; kına yakmamaz. Bunlara ancak özür halinde ruhsat verilir.. Usfur ve safran gibi kokulu şeylerle boyanmış elbise dahi giyemez. İhdâd bir ibâdet olduğu için âkil baliğ ve müslüman olmayan kadınlara vâcib değildir. İmâmı Azam, evli cariyeye de ihdâd lâzım gelmediğine kail olmuştur. Annesi veya babası yahut evlâdı vefat eden kadın bunlara kocasını kaybetmekten daha çok üzüldüğü halde üç günden fazla yas tutamaz. Çünkü hadîs-i şerîf sarihtir. Hatta İmâm Muhammed; "Kadının babası, oğlu, amcası veya kardeşi ölürse yas tutması helâl değildir. Bu iş hassaten koca hakkında meşru olmuştur" demiştir. Hazret-i îmâm bu sözü ile üç günden fazlayı kast etmiştir, deniliyor.
Şâfîîlerle diğer birçok ulemâ: "Vefat iddeti bekleyen büyük, küçük, bakire, seyyibe, hurre, câriye, müslime, veya kafire her kadına ihdâd vâ-cibdir. Bu husûsda cimâin vâki' olup olmaması da müsavidir" demişlerdir.. Ebû Sevr ile bazı Malikîlere göre müslüman olmayan zevceye ihdâd vâcib değildir. İmâm Mâlik, Şafîî, Leys, Atâ, Rabiâ ve İbn Münzir, üç talâkla boşanan kadına ihdâd vâcib değildir. Sahihleri ölen Ümm-ü Veled ve Cariyelere ve keza talâk-ı ric'î ile boşanan kadınlara bi'1-ittifak ihdâd yoktur demişlerdir. Küfe ulemâsı ile Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd ise, böyle bir kadına ihdâd'ın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil İmâm Şafîî'den de rivayet olunmuşsa da zayıf görülmüştür.
Kaadî Iyâz, Hasan el-Basri'den şâzz ve garîb bir kavi rivayet etmiştir. Mezkûr kavle göre kocası ölen kadınlara ve boşananlara ihdâd vâcib değildir. Sâhibleri ölen Ümm-ü Veled ve cariyelere ve keza talâk-ı ric'î ile boşanan kadınlara bi'1-ittifâk ihdâd yoktur. Kaadî Iyâz diyorki: "Kocası ölen kadına ihdâdın vâcib olması ulemânın ittifâken bu hadîsi vücûb manasına hamletmelerinden çıkarılmıştır. Hadîsin lâfzında vücûba delâlet eden bir şey yoktur, ama ulemâ bi'1-ittifâk vücûba hamletmişlerdir..."
"Dört ay on gün" ifâdesi hadîste,, "dört ay on gece" şeklindedir. Ancak bütün ulemâ buna gündüzlerin de dahil olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kadın, on birinci gece girmeden iddetten çıkamaz. Yahya b. Ebî Kesîr ile el-Evzâî, hadisten yalnız gecelerin murad edildiğine kail olmuşlardır. Araplarca gece gündüzden evvel geldiği için onlar kadının onuncu gün iddetten çıkacağını söylemişlerdir. Ancak ceninin 120 günde tekâmül etmesi ve kendisine ondan sonra ruh verilmesi ve hilâl hesabı ile dört ay, tam 120 gün olamadığı için aradaki noksanlık ihtiyaten on gün ilavesiyle kapatılmıştır. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre kızının göz ağrısını şikâyet için Peygamber (s.a.)'e gelen kadının ismi Âtike bint-i Nuaym b. Abdillah olup, Kureyş kabîlesine mensûbdur. Âtike (r.anha) vefat iddeti bekleyen kızının gözüne sürme çekip çekemeyeceğini sormuş; Rasûlullah (s.a.) iki veya üç defa "Hayır; çekemezsin!" buyurmuşlardır.
Kirmanı bu nehyin tahrim için vârid olmadığını söyleyenler bulunduğuna işaret ettikten sonra, "tahrim için vârid olduğunu kabul etsek bile zaruret bulundu mu Allah'ın dini kolaylıktır." diyerek sürme çekmenin caiz olduğunu anlatmak istemiştir. Ona göre hadîsin;
"Zinet olacak şekilde sürme çekinmesin" manasına gelmesi de ihtimal dahilindedir.
Nevevî: "bu hadîste yas tutan bir kadına ihtiyacı olsun veya olmasın sürme çekinmenin haram olduğuna dâir delîl vardır" demişse de onun bu mutlak sözü kabul edilmemiş; şeriatta zaruret halinin müstesna olduğu hatırlatılmıştır.
"el-Muvatta" da Rasûlullah (s.a.)'ın kadına; "Sürmeyi geceleyin çek, gündüzün sil!'* buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur: Kadının ihtiyacı yoksa, sürme çekinmesi helâl değildir. İhtiyacı olduğu zaman da ancak

geceleyin sürebilir. Bu bâbda bir hayli sözler söylenmiş, ezcümle bâzıları, sürmenin içinde koku bulunsa bile çekinebileceğine kail olmuş, hadîsteki nehyi kerâhat-i tenzihiyyeye hamletmişlerdir. Bir takımları nehyin süs için kullanılan sürmeye mahsûs olduğunu söylemişlerdir.
Rasûlullah (s.a.):
"Bu iddel topu topu dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz Cahiliyye Devrinde tezeği senenin sonunda atardı" buyurmakla; "Siz bu iddeti çok görmeyin; çünkü bu müddet azdır; eskiden bir sene beklerdiniz; Allah size rahmet olmak üzere onu dört ay on güne indirdi/' demek istemiştir.
Nevevî kocası ölen kadının bîr sene iddet bekleyeceğini bildiren Bakara Sûresi âyetinin bu hadîsle sarahaten neshedildiğini söylüyor.
Sene sonunda tezek atmaktan muradın ne olduğunu Hz. Zeyneb izah etmiştir. Mamafih ulemâ bu izahatın üzerinde durmuş; onu muhtelif şekillerde manalandırmışlardır.Hıfş kelimesini Ebû Dâvud "Küçük ev" diye tefsîr etmiş, Nesâî'nin rivayetinde bu kelimenin "Kamış veya ağaçtan yapılan ev" manasına geldiği bildirilmiştir. Bu hususta bir çok sözler söylenmişse de netice itibariyle bunların hepsi "küçük ve dar ev" manasında birleşirler.
WjÜ&) tâ'biri Hattabî'ye göre:
"Kadın içinde bulunduğu matem halini bu hayvanla kırardı," demektir; zîrâ kelimenin adı olan "fadd" kırmak, dağıtmak manasına da gelir. Ah-feş bunun: "O hayvanla temizlenirdi," manasına kullanıldığını söylemiştir. Ona göre kelime "gümüş" demek olan "fidda"dan alınmış ve temizlik; beyaz renk ve safiyet hususunda gümüşe benzetilmiştir.
İbn Kuteybe diyor ki; "Ben bu meseleyi Hicazhlar'a sordum da şu cevâbı verdiler: Cahiliyye Devrinde iddet bekleyen kadın yıkanmaz, su yüzü görmez, tırnak kesmez, bir sene sonra, olanca çirkinliği ile meydana çıkar ve içinde bulunduğu iddet halini bir kuş ile kırar, onunla önünü silerek atardı. Bir daha o hayvan hemen hemen yaşamazdı." İmâm Mâlik mezkûr tâbiri; "O hayvanla cildini silerdi," manasına tefsir etmiş, îbn Vehb ise; "Kadın eliyle hayvana ve onun sırtına dokunurdu," şeklinde izah etmiştir. Aynı tâbir bâzılarına göre: "Kadın hayvana dokunur, sonra tatlı su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar yıkanırdı," manasını ifâde eder. Bu hususta daha başka sözler de vardır.
Mutarrıf ile îbn Mâcişûn'un tmâm Mâlik'ten naklettikleri rivayette, "Kadın bir koyun veya deve tezeği atardı. Tezeği önüne atar; bu onun iddetten çıkışı olurdu," deniliyor. îbn Vehb'in rivayetinde ise: "Bir koyun tezeğini arkasına atardı." denilmiştir.
Bâzılarına göre bunun mânâsı; îddeti hayvan tezeği atar gibi attığına işarettir. Bir takım ulemâ; "Bundan murâd; kadının bunca zaman beklemesi ve çektiği belâya karşı gösterdiği sabr-u tahammülü sona erince bu çileleri tahkir, kocasının hakkını ta'zîm için; çektiği bunca sıkıntının kendi nazarında o attığı tezek mesabesinde ehemmiyetsiz şeyler olduğunu göstermek istemesidir." demişlerdir. Kadının tezeği tefe'ül için yâni başımdan ırak olsun; bir daha böyle hâl görmeyeyim, maksadıyla attığını söyleyenler de olmuştur.[605]

42-44. Kocası Ölen Bir Kadın (Îddetini Beklerken Kocasının Evinden Başka Bir Yere) Taşınabilir Mi?

2300. ...Ebû Said el-Hudrî'nin kızkardeşi el-Fürey'a bint Mâlik b. Sinan'ın haber verdiğine göre; kendisi Rasûlullah (s.a.)'e gelip, Hudre oğullanndaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormuş. O günlerde kocası kaçan kölelerini aramaya çıkmış, nihayet Kaddûm tarafında onlara yetişince köleler onu öldürmüşler. Bunun üzeririe Fürey'a Rasûlullah (s.a.)'e;
Ben aileme gideceğim çünkü kocam bana sahîb olduğu bir ev ve sadaka bırakmadı, diye izin istedi. Hz. Fürey'a (hadîsin bundan sonraki kısmında şunları söyledi) Rasûlullah (s.a.);
"Evet" diye cevâp verdi. Ben de çıktım gittim. Odama, yahut da mescide varmış idim ki, Rasûl-i Ekrem bana seslendi, yahut da benim çağrılmamı emretti ve çağrıldım. Bunun üzerine bana;
"Nasıl demiştin?" buyurdu. Ben de kocam hakkında anlattığım hikâyeyi kendisine tekrarladım. (Rasûlullah (s.a.); "Farz olan iddet müddeti doluncaya kadar evinde kal" buyurdu. Dört ay on gün orada iddete girdim. Osman b. Affan Halife olunca bana adam göndererek benden bunu(n hükmünü) sordu ve kendisine bildirdim.
O da bu hükme, uydu ve ona göre hüküm verdi.[606]

Açıklama

Metinde geçen, "Kaçan köleleri aramaya çıkmıştı" sözü İbn Mâce ile İmâm Ahmed'in rivayetinde; "Kocam kendisine ait acem kâfirlerinden birtakım kaba adamları aramaya çıkmıştı," şeklindedir ki sözü geçen rivayetteki kaba adamlardan maksad yine kölelerdir.
Kölelerin sâhiblerini öldürdükleri Kaddûm denilen yer; Kadûm ismiyle de anılan Medîne-i Münevvere'ye altı mil uzaklıkta bir mevkî'dir.
"Odama yahut da mescîde varmıştım" cümlesi ile "Bana seslendi -yahutta- Benim çağrılmamı istedi" cümlesindeki geçen ve tereddüt ifâde eden yahut da kelimesi râvîlerden birine aittir. Râvî iki kelimeden hangisini işittiğini iyice hatırlayamadığını ifâde etmek maksadıyla bu kelimeyi kullanmıştır. Ayrıca odama yahut da mescîde varmıştım." cümlesindeki "oda" kelimesiyle evin giriş kısmının kastedilmiş olması muhtemeldir. Yine metinde geçen "iddet bitinceye kadar evinde kal" cümlesi "...ve farz olan bekleme süresi dolmadan nikâh bağını bağlamaya kalkmayın..."[607] âyet-i kerîmesinin ışığında söylenmiştir.
Rasûl-i Ekrem'in Hz. Fürey'a'ya, önce ailesinin yanına gitme izni verdiği halde sonra bundan vaz geçerek, iddetini yine kocasının mülkünde olmayan eski bir evde geçirmesini emretmesinin sebebini bu şekilde açıklamak mümkündür. Kadın durumunu arzettiği zaman Rasûl-i Ekrem onun sözü geçen evden taşınmasını zarurî görmüş, bu yüzden ailesinin evine

taşınmasına izin vermiştir. Fakat daha sonra onun halini daha yakından inceleyince ailesinin evine taşınmasını zarurî kılan bir durumun olmadığını görmüş ve bu hükmünden vaz geçerek, eski evinde iddetini geçirmesini emretmiş olabilir.[608]

Bazı Hükümler

Kocası ölen bir kadın iddetini kocasının ölüm haberini aldığı evde bekler. Dört mezheb imamı ile Evzâî, İshâk, ve Tabiîn ile Ashâb-ı Kirâm'dan bir cemaat bu görüştedirler. Hz. Ömer ile Hz. Osman, tbn Ömer, tbn Mesûd, el-Kâsım b. Muhammed, Salim b. Abdillah ve Sâid b. el-Müseyyeb de bu görüşü benimseyenlerdendir. Hattâbî'nin beyânına göre bu hadîs, kocası ölen bir kadının iddet süresi içerisinde kalacağı evin, kocasının mallarından te'mîn edileceğine ve iddetini bu evin dışında bir yerde geçiremeyeceğine delâlet etmektedir.
imâm Ebû Hanife'ye göre bu durumda olan bir kadının, içerisinde iddet bekleyeceği evin kendisine te'mîn edilmesini isteme hakkı vardır. Kadın artık geceleri bu evde kalmak zorundadır. Fakat isterse gündüzleri dışarı çıkabilir. İmâm Malîk ile es-Sevrî, eş-Şâfîî ve Ahmed de bu görüştedirler. Hanefî İmamlarından Muhammed b. Hasen'e göre, kocası ölen bir kadın iddeti süresince evinden dışarı çıkamaz. Atâ ile Câbir, el-Hasen, AH, İbn Abbas ve Hz. Aişe (r.anha)'ye göre ise, istediği yerde İddetini bekler.[609]

43-45. "Kocası Ölen Bîr Kadın İddetini İstediği Yerde Geçirir" Diyenlerin Delilleri

2301. ...İbn Abbas (r.a.) demiştir ki: Şu (..."şayet kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur...")[610] âyeti (kocası ölen) bir kadının, iddetini kocasının ailesi yanında geçirmesini emreden âyet-i kerîmeyi[611] neshetti. Binâenaleyh, kocası vefat eden bir kadın istediği yerde iddetini bekler. O, (hükmü neshedilen âyet-i kerîme) ise, azîz ve celîl olan Allah'ın; "(dışarıya) çıkanlmaksızın"[612] mealindeki sözüdür. (Âyetin baş kısmı son kısmıyla neshedilmiş olmaktadır. Bu hadîs-i şerîf üzerinde) Atâ da şunları söyledi; (Bu kadın) isterse kocasının ailesi yanında iddet bekler. İsterse, ("İçinizden ölüp geriye eşler bırakan erkekler eşlerinin evlerinden çıkanlmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler")[613] (âyeti gereğince) kocası tarafından kendisine vasiyyet edilen evde ikâmet eder, isterse, aziz ve celîl olan Allah'ın "...Şayet kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur..." âyet-i kerîmesi icâbı kocasının evinden çıkar, istediği yerde iddetini bekler. Atâ sözlerine devamla dedi ki; Daha sonra mîras âyeti indi de, süknâ (bir erkeğin ölmeden önce geride bıraktığı karısına iddet süresince içinde ikâmet edeceği bir mesken vasiyyet etme mecbûriye-ti)tneshedildi. (Artık kadın muhayyer bırakıldığı için) dilediği yerde iddetini bekler.[614]

Açıklama

2298 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi islâmın ilk yıllarında erkekler, ölmeden önce kendilerinden sonra arkalarında bırakacakları kadınlar için bir senelik iddet-lerini içerisinde geçirecekleri bir evle birlikte bir senelik nafakalarını vasiyyet etmekle mükellef idiler. Sonra bu; "...Sizin de çocuğunuz yoksa, yapacağınız borçtan sonra bıraktığınızın dörtte biri onlarındır..."[615] mealindeki mîras âyetiyle bu mecburiyet neshedildi. Kocası vefat eden hanımların bir sene iddet beklemeleri mecburiyeti de, "İçinizden ölenlerin, geriye bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler..."[616] âyet-i kerîmesiyle neshedilmiştir. Bu hususlarda ulemâ ittifak etmişlerdir. Ancak İbn Kesîr'e göre Bakara sûresinin 240. âyetinde cumhuru ulemânın iddia ettiği gibi, kocası ölen bir kadının tam bir sene iddet beklemesi gerektiğine delâlet eden bir mânâ yoktur. Sözü geçen âyet-i kerîme bu durumda olan bir kadının istediği takdirde kocasının evinde kalabileceğini ifâde etmektedir. Binâenaleyh yukarıda tercümesini sunduğumuz, Bakara sûresinin 234. âyeti dul kadının kocasının evinde dört ay on gün beklemesi gerektiğini, 240. âyet ise, kocasının evinden çıkmak istemeyen dul kadına bir yıl süre ile evde kalma hakkının verilmesini ve geçiminin sağlanmasını emretmektedir. Binâenaleyh iki âyetin hükmü birbirine zıt olmadığından birinin diğerini nsehetmesî söz konusu değildir. Çünkü iki âyetin hükmü birbirine aykırı değil, birbirini tamamlar niteliktedir.[617]

Bazı Hükümler

1. Bakara sûresinin 240. âyetinin "içinizden ölüp geriye eşler bırakan erkekler eşlerinin, evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler..." mealindeki âyetin baş tarafı "...şayet kendileri çıkarlarsa kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur..." mealindeki son tarafı ile neshedilmiştir. Binâenaleyh kadın iddetini dilerse, kendi ailesinin yanında, dilerse kocasının evinde bekleyebilir.
2. İslâmın ilk yıllarında, kocası ölen bir kadının bir yıllık iddet süresi içerisinde nafakasını te'mîn etmek kocanın vârisleri üzerine düşen bir görevdi. Fakat bu hüküm "...çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[618] âyetiyle neshedilmiştir. Binâenaleyh kadının kocasının vârislerinden ev taleb etmek hakkı kalkmıştır. Kadın kocasının mirasından payını aldıktan sonra iddetini dilediği yerde geçirir. Hz. Ibn Abbas ile Hz. Ali, Câbir, Aişe, Tavus, Atâ, Hasan el-Basrî ve Ömer b. Abdülaziz bu görüştedirler. Delilleri ise mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriftir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, kocası ölen bir kadının iddetini kocasının evinde geçirmesi gerektiğini ifâde eden ve cumhuru ulemânın delilini teşkîl eden 2300 numaralı hadîs-i şerîf zayıftır. Çünkü bu hadîsin râvîlerinden Zeyneb bint-i Ka'b'ın kimliği meçhuldür. Fakat bu iddia cûm-hûru ulemâ tarafından tenkîd edilerek Zeyneb bint-i Ka'b'ın sika bir râvî olduğu isbatlanmıştır.
2300 numaralı hadîsin râvîlerinden Sa'd b. İshâk da tenkîd edilmişse de bu râvînin hadîs ulemâsı tarafından güvenilir bir râvî

olarak bilindiği ortaya konularak bu tenkîdler cevaplandırılmıştır.[619]

44-46. Kocası Ölen Bir Kadının İddeti İçinde Kaçınması Gereken Davranışları

2302. ...Ummu Atiyye (r.anha)dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Kadın, kocasından başka hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutamaz. Kocası içinse dört ay on gün yas tutar. Bu süre içerisinde boyalı elbise giyemez, fakat (boyalı bir yemen kumaşı olan) asb kumaşını giyebilir. Sürme çekinemez ve koku sürünemez. Ancak hayızhyken temizlik yaklaşınca, kust veya azfar denilen buhurlardan biraz sürünebilir.
Bu hadîsi Ebû Davud'a nakleden iki râvîden biri olan Yakub hadîste geçen, "Asb kumaşı" yerine "yıkanmış kumaş" kelimesini rivayet etmiş ve hadise, "kına yakmama/" cümlesini de eklemiştir.[620]

Açıklama

Bilindiği gibi "ihdâd" veya hidâd menetmek manasına gelen hadd'dan alınmıştır. Zînetlenip kokulanmayı terketmek, matem tutmak demektir.
Metinde geçen "asb" bir çeşit yemen kumaşıdır. Bunun ipliği bir/araya toplanarak bağlanır, sonra boyanır ve yayılır. Bu suretle bağlanan yerlere boya işlemediğinden kumaş alacalı kalır.
"Kust" ise, bir nevi güzel buhur veya öd ağacıdır; "Ezfâr" da onun başka bir çeşididir. Hayızdan yıkandıktan sonra pis kokuyu gidermek bazı yerlerde âdettir.
Hadîs-i şerîfte kocasından boşanan bir kadının iddetini beklerken temizlik haline girmesi yaklaşırken bu kokuyu sürünebileceği ifâde edilmektedir. İmâm Ahmed'in Müsned'in ile Nesâî'nin Sünen'inde ise, temizlik haline girince sürünebileceği ifâde edilmektedir. Nesâî'nin ifâdesinde ayrıca taran a m az ifâdesi de vardır.
Metinde geçen "sürme çekinemez" sözüyle kocası ölen bir kadının gözde süs teşkîl eden ve süs için bulunan sürme çeşitlerini kullanamayacağı fakat göz ağrılarını kesmek için kullanılan sürme çeşitlerini kullanabileceği ifâde edilmek istenmiştir.[621]

Bazı Hükümler

1. Kadın, anne veya babasının veya başkalarının olumu dolayısıyla uç günden fazla yas tutamaz. Ancak kocasının ölümünden dolayı dört ay on gün yas tutabilir. Nitekim bu mes'eleyi 2299 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde açıkladık.
2. Kocasının ölümü sebebiyle yas tutan bir kadının, bu yas süresi zaferan, aspur gibi zînet teşkîl eden boyalarla boyanmış elbiseler giymesi caiz değildir. Fakat süs teşkîl etmeyen bazı alacalı Yemen kumaşlarını ve benzerlerini giymesinde herhangi bir sakınca yoktur. Siyahla boyanan veya boyası solmuş olan kumaşları giymesinde de bir sakınca yoktur,
İbnü'l-Münzir'in beyânına göre ulemâ, kocasının ölümünden dolayı yas tutan bir kadının aspur ile boyanmış bir elbiseyi giymesinin caiz olmadığında ittifak etmişlerse de İmâm Mâlik ile tmâm Şafiî böyle bir kadının siyah renkte boyanmış bir elbiseyi giyebileceğine cevaz vermişlerdir. Çünkü o yas elbisesidir. Cumhuru ulemaya göre ise, yas tutarken beyaz elbise giymesinde de bir sakınca yoktur. Mâlikîlerden bazı müteahhirîn ulemâsı, süs teşkil eden siyah veya beyaz ipten dokunmuş kumaşları giyemeyeceğini, Şafiî ulemâsı da zînet teşkil etmeyen boyalı elbiselerin tümünü giyebileceğini söylemişlerdir.
Yas tutarken kadının ipek giymesi ihtilaflıdır. Şâfülerden nakledilen en sahih rivayete göre, ipek elbise giymesi caizdir. Altın ve gümüşten ma'-mûl zînetleri takınması haramdır.[622]
3. Kocası vefat eden bir kadın yas süresince sürme çekinemez. Hadîs-i şerifin mutlak olan ifâdesinden, yas tutan bir kadının ihtiyaç halinde bile olsa sürme çekinemeyeceği anlaşılıyorsa da 2305 numaralı hadîs-i şerifte Rasûlullah (s.a.)'ın; "geceleyin sürme çekersin, fakat gündüzleri gözünden sürmeni silersin" buyurması şu sonucu ortaya çıkarıyor: Kadın ihtiyaç duyduğu zaman geceleri sürme çekinmesinde bir sakınca yoktur. Gündüzleri ise, ihtiyaç duysa bile çekinemez. Ancak ihtiyâç ânında geceleri sürme çekinmesi caiz olmakla beraber geceleyin bile sürme çekinmeyi ter-ketmesi evlâdır. Binâenaleyh bu mevzuda gelen yasaklayıcı hadîsler ihtiyaç duyulmadığı hallerle ilgilidir. 2299 numaralı hadîs-i şerîfte gözü ağrıyan bir kadını, yas tuttuğu için Rasûl-i Ekrem'in sürme çekinmekten men' etmesi ise, ihtiyaç anında sürmeyi geceleri bile terk-etmesinin evlâ olduğunu ifâde eder. Bâzılarına göre ise, Rasûl-i Ekrem'in 2299 numaralı hadîsteki nehyi, gözüne sürme çekmek için izin isteyen o kadının aslında sürme çekmeye muhtaç olmaması ve sürme çekinmediği takdirde gözüne bir zarar gelme tehlikesi bulunmaması ile ilgilidir.
4. Yakın akraba için azâmi yas üç gündür.
5. Kocası ölen balîğ olmamış kızlar bu hükmün dışındadır. Metindeki kadın tâbirinden anlaşılan budur.[623]

2303. ...Bir önceki hadîsi Musannif Ebû Davud'a bir de Harun b. Abdullah ile Mâlik b. Abdilvâhid, Yezid b. Harun, Hişâm, Hafsa, Ümm-ü Atiyye zinciriyle Peygamber (s.a.)'den nakletmişlerdir. Ancak bu hadîs Yakub ile Abdullah'ın rivayet ettikleri bir önceki hadîsin tamamını içine almış değildir. (Bu hadîsin râvîlerinden) el-Mismaî'nin dediğine göre, (hadîsi kendisine rivayet eden) Yezid şöyle demiştir; Hişam'ın bu hadîste ancak (kocası ölen bir kadın yas tutarken) "kına yakınamaz" dediğini biliyorum.
Harun b. Abdillah bir önceki hadîse şu cümleyi de ilâve etti: "Boyalı elbise giyemez ancak (Yemen'in bir nev'i boyalı kumaşı olan) asb kumaşını giyebilir."[624]

Açıklama

Bu hadîs bir önceki hadîsten kısadır. Bir önceki hadîs-işerîf tam olduğu halde bu hadîs tam değildir. Ahmed b. Haribel de bu hadîsi Yezîd b. Harun -Muhammed b. Abdirrahman zinciriyle tam olarak rivayet etmiştir. Bu hadîs Musannif Ebû Davud'a bir defa Şeyhi Harun b. Abdillah yoluyla bir defa da Mâlik b. Abdillah yoluyla erişmiştir. Fakat rivayetlerin lâfızları biribirinden farklıdır. Şöyle ki: Mâlik'in rivayetinde "kınalanamaz" cümlesi, Harun'un rivayetinde de "Asb kumaşından başka boyalı bir elbise giyemez'*, ibaresi bulunmaktadır. Musannif Ebû Davud'un burada bu hadîsi rivayet etmekten maksadı bu konuda kendisine ulaşan metinlerin arasındaki farka işaret etmektir.[625]

2304. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Ümm-ü Seleme'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.);"Kocası vefat eden bir kadın aspurla ve kırmızı çamurla boyanmış elbise giyemez. (Altın ve gümüş) zînet takınamaz ve sürme çekemez." buyurmuştur.[626]

Açıklama

1. Kocası vefat eden bir kadın dört ay on gün iddet bekler ve iddet süresi içerisinde zinet takınmayı, süslü boyalı yeni elbiseler giymeyi, güzel kokular sürünmeyi, makyaj yapmayı terketmek suretiyle mu'tedil bir yas tutar. Bu süre içerisinde kına yakına-madığı gibi zînet teşkil edecek sürme çeşitlerini de kullanamaz. Eğer gözünün tedavisi için sürme çekmek zorunda kalırsa geceleri sürünüp gündüzleri siler. Zînet teşkîl etmeyen sürme çeşitlerini kullanmakta bir sakınca yoktur.
2. Hasan el-Basrî ile Şa'bî'ye göre üç talâkla boşanan veya kocası ölen kadınlar iddet süresi içerisinde sürme çekinebildiği gibi taranıp, koku sürünebilir, gerdanlık takınıp boyalı elbise giyebilirler. Delîlleri ise, İmâm Ahmed'in tahrîc ettiği İbn Hibban'm da sahîh bulduğu Esma bint-i Umeys hadîsidir. Mezkûr hadîste Hz. Esma (r.anha), "Ca'fer b. Ebî Tâlib'in katlinin üçüncü günü Rasûlullah (s.a.) benim yanıma geldi ve "Bugünden sonra yas tutma" buyurdu.[627] demiştir. Bu görüşte olan ulemâya göre bu hadîs-i şerîf mevzûmuzu teşkîl eden Ümm-ü Seleme hadîsini neshetmiştir. Çünkü Ümm-ü Seleme'nin kocası Hz. Ca'fer'in katliden önce ölmüştür.120 Cumhuru ulemâ Esma hadîsim çeşitli yönlerden tenkîd etmiştir.
3. Bu hadîs kocası ölen bir kadının iddet süresi içinde yas vâcib olduğuna delâlet etmektedir. İddet süresinin dört ay on gün olarak ta'ym edilmesindeki hikmet hakkında bazıları şu mütalâayı yürütürler: "Ana rahmindeki çocuğun yaratılması ve kendisine ruh verilmesi[628] gün geçtikten sonra olur. Bu müddet, ayların noksan oluşu sebebiyle dört aydan fazladır. Binâenaleyh ihtiyaten kesir ondalıkla tamamlanmıştır.[629]
4. Metinde geçen "kocası ölen bir kadın" tabiri boşanan kadınları bu hükmün dışında bırakmaktadır. Bu sebeple ulemâ kocasından ric'î talâkla boşanan bir kadının yas tutması gerekmediği hususunda ittifak etmişlerse de, talâk-ı bâinle boşanan bir kadının yas tutup tutmaması konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Hanefilerle diğer birtakım ulemâ bâin talâkla boşanan kadına dahî iddet süresince ihdâd yas lâzım geldiğini söylemişlerdir.
5. Hattâbî mevzûmuzu teşkîl eden hadîsle ilgili görüşleri şöyle açıklıyor: "Kocası ölen bir kadının hangi elbiseleri giyip hangilerini giyemeyeceği mevzûsunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî'ye göre süslü veya süs teşkîl eden boyalarla boyanmış olan alacalı ve çizgili yemen kumaşlarından dikilmiş elbiseleri kocası ölen bir kadın yas süresi içerisinde giyemez. Bu elbisenin kalın veya ince olması bu hükmü değiştirmez.
İmâm Mâlik'e göre ise, alaçehre, aspur, ya da za'ferân ile boyanmış olan bir elbiseyi bu süre içerisinde giyemez.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre alacalı ve çizgili yemen kumaşlarından dikilen elbiseleri giymesinde bir kerâhat yoktur. Hadîs-i şerife en uygun düşen görüş de budur. Yine ulemânın büyük çoğunluğuna göre söz konusu kadın anılan süre içerisinde altın ve gümüşten zînetler takınamaz.
İmâm Mâlik'e göre yüzük takınamaz ve yeni elbise giyinemez. Ulemânın ekserisine göre kına yakınması mekruhtur.
6. Hafız ibn Kesîr "Bu hadîsin isnadı iyidir" demişse de, Beyhâkî onu Ümm-ü Seleme'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.[630]

2305. ...Ümm-ü Hakîm bint-i Esîd'in annesinden rivayet olunduğuna göre, kocası vefat ettiği zaman gözünden rahatsız olmuş da ismid denilen sürme taşıyla sürmelenmiş Ahmed b. Sahîh'e göre doğru olan ifâde ismid sürmesiyle sürmelendi ifadesidir. -Bunun üzerine kendi kölesini Ümm-ü Seleme'ye gönderip ona ismid sürmesi çekinmenin hükmünü sormuş, o da; "senin için kaçınılmaz bir durumun dışında kesinlikle ismid taşından sürme çekinme, kaçınılmaz bir durum ortaya çıkarsa o zaman gece çeker, gündüz silersin" diye cevap vermiş, sonra sözlerine devamla şöyle demiştir; "Kocam Ebû Seleme vefat ettiği zaman Rasûlullah (s.a.) yanıma girdi. Bense gözlerime sarı sabır denilen bir ilâç koymuştum. Rasûlullah (s.a.).
"Ey Ümmü Seleme bu nedir? diye sordu. Ben de:
Ey Allah'ın Rasûlü o san sabırdır, içinde esans yoktur! diye cevap verdim.
"Gerçekten san sabır yüze renk verir ama sen onu yalnız geceleyin sürün gündüzün çıkar. Koku ve kına ile de taranma çünkü kına boyadır." buyurdu. Ben:
Neyle taranayım ey Allah'ın Rasûlü? diye sordum.
"Başının her tarafını kaplarcasına başına koyacağın sidr yaprağı ile." buyurdu.[631]

Açıklama

2299 ve 2303 numaralı hadîs-i şerîflerin şerhinde ifâde ettiğimiz gibi kocası ölen bir kadın yas tutma süresi içerisinde süs

teşkil eden sürme çeşitlerini gözüne çekemez, zaruret halinde ise ilaç vazifesi gören sürme çeşitlerim geceleri çekinip gündüzleri gözünden siler.
Mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs yas tutmakta olan kadına koku sürünmenin yasak olduğuna delîldir. Bütün kokular bu hükmün kapsamı içerisine girmektedir. Fakat 2302 numaralı hadîste kadının temizlik hali yaklaşınca küst ve ezfâr denilen kokuları kullanmasında bir sakınca olmadığı ifâde edilmişti. Şu halde hadîsin bütün kokulara şamil olan hükmünü bu istisnaya göre mütâlâa edip küst ve ezfârı bu hükümden istisna etmek icâb eder.
Başı kaplarcasına sidrle sarıp taranmak, başa sidr yapraklarının çokça ve bütün başı kaplarcasına koyup yeteri kadar beklettikten sonra suyla yıkayıp ondan sonra saçları taramakla olur. Sidr Arabistan kirazı denilen bir ağaçtır. Yemişi hoş ve lezzetli olur. Yaprağı ile de yıkanılır. Sabun yerine kullanılır.[632]

Bazı Hükümler

1. Kocası ölen bir kadın yas tutarken zaruret karşısında kaldığında gecelen sürme çekinebilir. Fakat gündüzleri onu silmesi gerekir. Bunun dışında gözlerine sürme çekemez.
2. Kocası ölen bir kadın yas tutarken gündüzleri silmek şartıyla geceleri yüzüne sarı sabır sürebilir.
3. Kocası ölen bir kadın yas tutarken başının tuvaleti için sidr yapraklarından başka bir madde kullanamaz.[633]

45-47. (Kocası Ölen) Hamilenin İddeti

2306. ...Ubeydullah b. Abdülah b. Utbe'nin haber verdiğine göre, babası Abdullah b. Utbe, Ömer b. Abdülah b. el-Erkâm ez-Zührî'ye mektup yazarak ondan Sübey'a bint-i Haris el-Eslemiyye'nin yanına varıp ona kendi macerasını ve Rasûlullah (s.a.)'e fetva sorduğu vakit kendisine Rasûlullah'ın ne cevap verdiğini sormasını istemiş. Ömer b. Abdülah da, Abdullah b. Utbe'ye mektup yazarak; Sübey'â'nın kendisine şunları haber verdiğini bildirmiş;
Sübey'a, Amr b. Lüey oğulları kabilesinden Sa'd b. Havle ile evliymiş. Bedir gazasına iştirak edenlerden biri olan bu zât veda haccında vefat etmiş. Onun vefatından sonra çok geçmeden Sübey'a doğurmuş. Nifâsından temizlendiği vakit kendisini isteyecekler için süslenmiş. Bu sırada yanına Abdüddâr oğulları kabilesinden Ebu's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek; "Hayret doğrusu! seni neden giyinmiş kuşanmış görüyorum? Galiba evlenmek istiyorsun. Allah'a yemin olsun ki senin üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin" demiş. Sübey'a diyor ki: "O kimse bana bunları söyleyince, geceleyin elbiselerimi giyerek Rasûlullah (s.a.)'e varıp bu meseleyi kendisine sordum. Bana doğurduğum andan itibaren evlenmemin helâl olduğunu söyledi ve bana evlenme imkânı çıktığı zaman evlenmemi tavsiye etti.
İbn Şihâb (ez-Zührî), "Doğurduğu vakit evlenmesinde bir sakınca görmüyorum, isterse nifâs halinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocası ona yaklaşamaz." demiş.[634]

Açıklama

Hz. Sübay'a'nm kocası Sa'd b. Havle (r.a.) bâzılarına göre Benî Âmr b. Lüey kabîlesindendir. İbn Hişâm onun Yemenli olduğunu, Benî Âmr'ın müttefiki bulunduğunu söylemiştir. Aslen İranlı olduğunu söyleyenler de vardır. Vâkıdî'nin beyânına göre kendisi Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiledendir. İbn Cerîr et-Taberî, Sa'd (r.a.)'ın yedinci hicrî yılda vefat ettiğini bildiriyorsa da doğrusu bu hadîste beyân edildiği veçhile veda haccında vefat etmiştir. Bâzıları Sübey'a'mn kocasının vefatından bir ay, birtakımları yirmi beş gün sonra doğurduğunu söylemişlerdir. Bu müddetin daha az olduğunu iddia edenler de vardır.
Hz. Sübey'a'mn, Hüdeybiye anlaşmasından sonra müslümanlığı kabul eden ilk kadın olduğu söylenir.
Ebu's-Senâbîl'in ismi Amr'dır. İbn Abdilberr bu zâtın künyesi ile meşhur olduğunu, isminin Habbe b. Ba'kek el-Kureşi el-Amirî olduğunu kaydetmektedir. Rivayete göre şâir bir zât imiş.[635]

Bazı Hükümler

1. Hamile iken kocası ölen bir kadının iddeti çocugunu doğurunca sona erer. Hanefî ulemasıyla İmâm Mâlik, Şafîî, Ahmed, Süfyân es-Sevrî, Ömer, Abdullah b. Ömer ve İbn Mes'ûd (r.a.) bu görüştedirler. Delîlleri ise mevzûmuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsidir. Bu hadîs aynı zamanda "Sizlerden vefat edip de geride karılarını bırakanlar yok mu? O kadınlar bizzat dört ay on gün iddet beklerler."[636] âyet-i kerîmesinin hükmünü tahsîs ederek, hamile kadınların iddet süresini bu âyet-i kerîmenin kapsamının dışında bırakmakta ve hamile iken kocası ölen kadınların hükmünün "Hamile kadınların bekleme süresi, yüklerini bırakmalarına kadardır."[637] âyetinin şümulü içerisine girdiğini açıklamaktadır.
Görülüyor ki -tercümesini, sunduğumuz bu iki âyet-i kerîmenin genel olan ifâdeleri arasında zahirde bir tearuz vardır. Usûl-ı fıkıh ve usûl-ı tefsîrde açıklandığı üzere bu gibi durumlarda iki âyetten birinin hükmünü tahsis edecek bir muhassıs aranır. Burada muhassıs Sübey'a hadîsidir. Çünkü bu hadîs boşanan kadınların iddet süresinin yüklerini bırakmalarına kadar devam ettiğini ifâde eden âyet-i kerîmenin hamile kadınlara mahsûs olduğunu ortaya koymaktadır.[638]
Hz. Ali ile Hz. îbn Abbâs (r.a.) iki âyetten birini diğerine tahsis etme yoluna gitmeden önce iki âyetin arasını te'Iîf etme gerektiği esâsından hareket ederek ve her iki âyette birden amel etmiş olmak için "Hamile iken kocası ölen bir kadının kendisi için iki iddet süresinden en uzunu hangisi ise ona göre iddet beklemesi gerektiğini, binâenaleyh söz konusu kadının, kocası öldüğü andan itibaren çocuğunu doğurması için geçecek olan zaman dört ay on günden fazla ise doğuruncaya kadar, kısa ise

dört ay on gün iddet bekleyeceğini" söylemişlerdir. Fakat bu görüş, Talak sûresinin dördüncü âyeti Bakara sûresinin 234. âyetinden sonra indiği için ve mevzûmuzu teşkîl eden hadîsin, kocası ölen kadınların dört ay on gün iddet beklemesi gerektiğini ifâde eden Bakara sûresinin 234. âyetinden sonra vukua gelen bir hadîse ile ilgili bulunduğu[639] ve icma'dan sonra meydana gelmiş bir hılâf olduğu[640] gerekçesiyle reddedilmiştir. Nitekim 2307 numaralı hadîs-i şerîf de bu görüşü desteklemektedir.

2. Hamile iken kocası ölen bir kadın çocuğunu dünyaya getirdiği andan i'tibâren nifâs kanı henüz kesilmemiş bile olsa evlenebilir. Fakat nifâs kanından temizlenmedikçe kocasıyla cinsî münasebette bulunamaz. Halef ve seleften cumhuru ulemâ bu görüştedirler.

Metinde geçen, "Bana doğurduğum andan i'tibâren evlenmemin helâl olduğunu söyledi" cümlesi, "hamile iken kocası ölen bir kadın nifâs-tan temizlenmedikçe evlenemez" diyen eş-Şa'bî, en-Nehaî ve Hasan el-Basrî aleyhine bir delildir.[641]

3. Sahâbe-i kiram, Rasûl-i Ekrem hayatta iken fevtâ verirlerdi.

4. Bir müfti kendi arzusu istikâmetinde fetva vermekten son derece sakınmalıdır.

5. Kocası ölen bir hamile kadın çocuğunu, organları tam ve diri olarak dünyaya getirirse evlenmesi caizdir. Çocuğunu, organları belirmemiş, et veya kan pıhtısı halinde dünyaya getirmiş olmasıyla da evlenmesi caiz olur. Çünkü Rasûl-i £krem söz konusu kadının evlenebilmesi için çocuğunu organları tam olarak dünyaya getirmiş olmasını şart koşmamıştır. Zaten iddetten maksat da kadının rahminin temizlenmesidir. Kadının yükünü canlı veya ölü olarak bırakmasıyla bu maksada erişilmiş olur.[642]

2307. ...Abdullah İbn Mes'üd'dan; demiştir ki; Kim isterse onunla Kısa Nisa (Talâk) sûresinin (kocası ölen bir kadının iddet süresinin) dört ay on gün (olduğunu ifâde eden) âyetten[643] sonra indiğine dair haksıza lanet okuma yarışına girebilirim.[644]

Açıklama

Metinde geçen "kısa Nisa sûresi" ifâdesinden maksat "gebe kadınların bekleme süresi yüklerini bırakmalarına kadardır."[645] âyet-i kerîmesinin dahil olduğu Talâk Suresi'dir. İbn Mes'ûd (r.a.) bu âyetin "içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetirler..."[646] âyetinden sonra geldiğini ve bu hususta tartışmaya hazır olduğunu söylemekle, "iki âyetin arasını te'lif ederek her ikisiyle de amel etmek gerekir. Bunun için kocası ölen hâmile bir kadın iddet beklerken iki âyetin belirttiği iki sürede kendisi için en uzun süreyi beklemesi gerekir" diyen Hz. Ali'ye cevâp vermek istemiştir.

Hz. İbn Mes'ûd'un bu sözünden onun, kocası ölen kadınların çocuklarını dünyaya getirmekle iddetlerinin sona erdiği görüşünde olduğu anlaşılır. Cumhuru ulemâ da bu görüştedirler. Nitekim bir önceki hadîs-i şerîfin şerhinde de açıklamıştık.

Ayrıca bu hadîs-i şerîf Talâk sûresinin dördüncü âyetinin Bakara sûresinin 234. âyetinin genel olan hükmünü tahsis ettiğini ifâde etmektedir.[647]

46-48. Efendisinden Çocuk Dünyaya Getiren Cariyenin İddeti

2308. ...Amr b. el-As'dan; demiştir ki: "Peygamber (s.a.)'in sünnetinde bize karışıklık çıkarmayınız." İbmVl-Müsennâ bu hadîsi şöyle nakletti: "Peygamberimiz (s.a.)'in sünnetinde bize karışıklık çıkarmayınız. Kocası ölen bir kadının iddeti dört ay on gündür." (Bu hadîsin râvîlerinden biri şu açıklamayı yaptı); Yani kocası ölen kadından maksad Ümmü Veled'dir.[648]

Açıklama

Ümmü Veled, efendisinden çocuk dünyaya getiren câriye demektir. Hattâbî'nin beyânına göre metinde geçen sünnet kelimesiyle şu iki manadan biri kasdedilmiş olabilir;

1. Bu kelime bizzat Rasûl-i Ekrem'den nakledilen hadîsler anlamında kullanılmış olabilir. Fakat Amr b. el-As, eğer sünnet kelimesiyle bu mânâyı kastetmiş olsaydı, kocası ölen ümmü veledin iddetinin dört ay on gün olduğuna dâir Rasûl-i Ekrem'den bir hadîs-i şerif naklederdi oysa burada böyle bir hadîs-i şerif nakletmemiş, sadece kendi fikrini ifâde etmekle yetinmiştir. Binâenaleyh sünnet kelimesinin bu manada kullanılmış olması ihtimali zayıftır.

2. Kocası ölen hür kadınların dört ay on gün iddet bekleyeceklerini ifâde eden hadîslere kıyas edilerek yapılan ictihad anlamında kullanılmış olabilir. Nitekim metinde geçen karışıklık kelimesi de buna delâlet eder. Çünkü hadîslerin metninde bir karışıklık söz konusu olamayacağına göre, metinde geçen karışıklık kelimesiyle ancak hadîsler üzerinde yapılan ictihadlarda meydana gelen karışıklıkların kastedildiği, dolayısıyla metinde geçen sünnet kelimesinin de sünnet üzerinde yapılan kıyaslar ve ictihâdlar mânâsında kullanıldığı anlaşılır.[649]

Bazı Hükümler

1. Efendisinden çocuk dünyaya getiren bir câriye, efendisinin ölümüyle hur kadınlar gibi dört ay on gün iddet bekler. Said b. el-Müseyyeb ile îbn

Cübeyr, İbn Şirin, Mücâhid, el-Evzâî, tshâk b. Rahûye bu görüştedirler. Bu görüş tmâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delîlleri ise, mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîs-i şeriftir. Çünkü ümmü veled, kocası Ölünce hürriyetine kavuşacağından "sizlerden vefat ederek zevcelerini bırakanların zevceleri, bizzat dört ay on gün iddet beklerler."[650] âyet-i kerîmesinin hükmü

içerisine girerler.
2. îmâm Mâlik ile İmâm Şafîî'ye göre ise, efendisinden çocuk doğuran bir câriye, efendisinin ölmesiyle bir hayız süresi iddet beklerler. Hz. Osman ile İbn Ömer, Aişe ve el-Hasan (r.a.)'da bu görüştedirler. Bu görüş imâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delîlleri ise, "Ümmü Veled'in iddeti bir hayızdır."[651] mealindeki hadîs-i şeriftir. Çünkü ümmü veled efendisinin ölmesiyle, diğer hür kadınlar sınıfına girmiş olur.
3. Hanefî ulemâsıyla, Atâ, Sevrî ve en-Nehâî'ye göre ise, Ümmü Veled efendisi tarafından âzâd edilmekle veya efendisinin ölmesiyle üç hayız süresi iddet bekler. Eğer hayız görmüyorsa üç ay iddet bekler.[652] Çünkü Hz. Ömer ve diğer bazı sahâbîler "ümmü veledin iddeti üç hayızdır" demişler.dir.[653]

47-49. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe İlk Kocası Ona Dönemez

2309. ...Âişe (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'e;
Bir adamın üç talâkla boşadığı karası başka bir kocayla evlenir de kadının yeni kocası onunla gerdeğe girip cinsî münâsebette bulunmadan onu boşarsa bu kadının ilk kocasıyla evlenmesi helâl olur mu? diye soruldu da, Peygamber (s.a.);
"Kadın öbür (yeni) kocanın balcağızından o da kadının balca-ğızından (atmadıkça birinci kocaya helâl olmaz," buyurdu.[654]

Açıklama

Karısını boşayan kişi Rifâa b. Semûel el-kurâzî'dir. Ni-tekim Buhârî'nin rivayetinde bu-ıftihr açıkça belirtiliyor. Karısının ismi ise Temîme el-Kurazîyye'dir. Kadının evlendiği ikinci erkek, Abdurrahman b. Ez-Zûbeyr (r.a.)'dir. Abdurrahman b.ez-Zûbeyr (r.a.) bu kadınla evlendikten sonra onunla gerdeğe girip kimsenin kendilerini rahatsız etmesine imkân kalmayacak şekilde onunla baş başa kaldıktan sonra cinsî münâsebette bulunmadan onu boşamıştır. Ancak Rasûl-i Ekrem Efendimiz "sen onun balcağızından o da senin balcağızından tatmadıkça ilk kocana helâl olmazsın" buyurarak kocasından üç talâkla boşanan bir kadının başka bir kocayla evlenip de onunla cinsî münâsebette bulunmadıkça ilk kocasına dönemeyeceğini veciz bir şekilde ifâde etmiştir. Binâenaleyh bu durumda olan bir kadının ilk kocasıyla tekrar evlenebilmesi için hiç bir art niyet olmaksızın ikinci bir kocayla evlenmesi ve onunla cinsî münasebette bulunması gerekir. Böyle bir evlilik gerçekleştikten sonra eşler normal olarak boşanırlarsa o zaman kadın ilk kocasıyla evlenebilir.
İslâm dini bu şartları koymakla ilk kocanın karısını boşarken iyi düşünmesini ve birdenbire boşamaya karar vermesini önlemeyi hedeflemiştir.[655]

Bazı Hükümler

1. Üç talâkla boşanmış olan bir kadın sahîh bir nikahla başka bir kocayla evlenip, onunla cinsi münâsebette bulunmadıkça ilk kocasına dönemez.
2 . Bu mevzuda Kurtubî şunları söylüyor: Bizim Mâlîki ulemâsına göre bu hadîste geçen "ikiniz de birbirinizin balçağızınızdan tatmadıkça"
anlamına gelen ifâdelerden erkeğin kadına uyurken yaklaşmasıyla bu şartın yerine gelmediği anlaşılır. Çünkü uyuyan kimse uyanık olan kimse kadar cimâın tadını alamaz. Oysa bu cümle karı kocadan her ikisinin de bu birleşmenin tadını eşit şekilde almaları gerektiğini ifâde etmektedir.[656]
3. Hafız İbn Hacer, "Bu hadîs üç talâkla boşanan bir kadının ikinci kocasıyla cinsî münasebette bulunduktan sonra ondan da boşanmak suretiyle birinci kocasına dönebileceğine ifâde etmektedir" derken Mâliki ulemâsı kadının ikinci kocasıyla evlenirken onunla ilk kocasına dönebilmek için bir pazarlığa girmemiş olmasını, binâenaleyh bu durumda olan bir kadının ilk kocasına dönebilmesi için, ikinci bir kocayla, ileride boşanıp ilk kocasına dönmesini sağlamak gayesi olmadan evlenip cinsî münâsebette bulunduktan sonra yine anlaşmasız olarak boşanmış olmasını şart kılmışlardır. Bu konuda Hanefî ulemâsı da, "üç talâk ile boşanan bir kadın sahîh bir nikâh ile bir başka erkekle evlenip onunla cinsî ilişkide bulunmadıkça ve ondan ayrılıp iddeti bitmedikçe eski kocasına varamaz,[657] demişlerdir.
Hz. Osman'la Zeyd b. Sabit de bu görüştedirler. Ulemânın ekseriyetine göre eğer kadının ikinci evliliğinde birinci kocasına dönmesi şart kıh-nırsa bu nikâh fâsid olur. Böyle bir şart ileri sürülmeden kıyılan nikâh ise, geçerlidir. Söz konusu kadının ilk kocasına dönebilmesi için fasit bir nikâhla yapacağı ikinci evliliğin, birinci kocasına dönmesini helâl kılmayacağı mevzuunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Ayrıca ulemâ, bir câriye ile evlendikten sonra onu boşayan bir kimsenin, ileride ona tekrar sahip olması halinde câriye ikinci bir kocayla normal olarak evlenip boşanmadıkça onunla cinsî münasebette bulunamayacağında da ittifak etmişlerdir. Ancak Hz. İbn Abbâs ile Hasan el-Basrî o kimsenin bu cariyeye sahib olmasıyla câriye ile cinsî münâsebette bulunmasının helâl olacağını söylemişlerdir.[658]

48-50. Zinanın Büyük Günah Olduğu

2310. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan; demiştir ki: Ey Allah'ın Rasûlü, en büyük günah hangisidir? diye sordum da Rasûl-i Ekrem;
"Seni yaratmış olduğu halde Allah'a şirk koşmalıdır," buyurdu.
Sonra hangisidir? dedim. (O);

"Seninle beraber yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir," diye cevâp verdi.
Sonra hangisidir? dedim.
"Komşunun helâliyle zina etmendir," buyurdu. Abdullah b. Mes'ûd dedi ki, Yüce Allah Peygamber (s.a.)'in bu sözünü doğrulamak için şu âyet-i kerîmeyi indirdi; "Allah'ın hâlis kullan o kimselerdir ki, Allah'la beraber başka bir tanrıya dua etmezler, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmezler. Zînâ da etmezler. Her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar."[659]

Açıklama

Günah, faili şer'an zemme müstehâk olan ma'siyete denir. Dört çeşit günah vardır:
1. Tevbe etmedikçe afvedilmeyen günah. Bu şirktir.
2. İstiğfar etmekle ve diğer hasenat ile bağışlanması umulan günahtır. Bunlar küçük günahlardır.
3. Tevbe ile de tevbe etmeden de bağışlanması umulan günahlar. Bunlar namaz veya zekât gibi farizaları terketmekle ve sadece Allah hakkıyla ilgili günahlardır.
4. Sadece kul hakkıyla ilgili günahlar. Bunlar ya hakkı sahibine iade etmekle veya onunla helâlleşmekle bağışlanmış olur.
Eğer mazluma hakkı dünyada verilmezse hak sahibi öbür dünyada Allah huzurunda zâlimden davacı olacaktır.[660] Nitekim şu hadîs-i şerifte bu gerçek açıkça ifâde edilmektedir. Rasûlullah (s.a.);
"Müflis kimdir bilir misiniz?" buyurdu. Ashâb;
Bizce müflis hiçbir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir, dediler. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu;
"Gerçekten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç, ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zînâ isnadında bulunmuş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek ve buna hasenatından şunla hasenatından verilecektir. Şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır."[661]
Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsinden anlaşılıyor ki rızık endişesiyle çocuk öldürmek büyük günâhlar içerisinde şirkten sonra ikinci sırayı almaktadır. Çocuğu rızık endişesiyle öldürmekse ayrı bir günâhtır. Rızkın Allah'dan geldiğinden gaflet etmektir.
Bilindiği gibi bir mü'mini haksızca öldürmek büyük günâhlardandır. Mü'mini öldürmekten doğan günâhlar içerisinde en ağır olan mü'min bir akrabayı öldürmektir. Mü'min akrabalardan öldürülmesi en büyük günâh olan da babayı ve anneyi öldürmektir. Ondan sonra çocuğu öldürmenin günâhı gelir. Bir başka ifâdeyle bir kimsenin kendi babasını öldürmesinin günâhı çocuğunu öldürmenin günâhından daha büyüktür. Nasıl ki Allah Teâlâ Hazretleri, "Anne ve babaya öf bile demeyin."[662] âyetinin delaletiyle anne ve babayı dövmenin de haram olduğunu ifâde buyurmuşsa, Rasûl-i Ekrem Efendimiz de, bir kimsenin çocuğunu öldürmesinin en büyük günâhlardan olduğunu söylemekle babanın da bu hükmün içerisine girdiğini delâlet yoluyla ifâde buyurmuştur. Çünkü çocuğu öldürmek büyük günâhlardan olduğu sabit olunca, günâhı ondan daha büyük olan baba katlinin de bu hükme evleviyetle girdiği rahatça anlaşılır.
"Komşunun helâlinden murad, karışıdır. Zînâ mutlak surette haram ve büyük günâh olmakla beraber burada, "komşunun karısı ile" diye kayıtlanması, onunla zînâ etmenin daha da çirkin ve büyük suç olduğunu göstermek içindir. Bir de komşunun karısını hassaten zikretmesi, ekseriyetle zînâ, komşular arasında yapıldığındandır. Zira evlerinin biribirine yakın olması görüşüp buluşmayı kolaylaştırır.
Hadîs-i şerîfte komşunun karısı ile yapılan zinanın büyük günâh olarak gösterilmesi komşu kızı, gelini ve nikâhlısı olmayan herhangi bir komşu kadını ile zina etmenin hükümden hariç kaldığına delâlet etmez. Çünkü burada "kansı" tâbiri bir kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı eksendir. Yâni ekseriyetle komşu kadınları hükümde müsavidirler. Fakat "komşu" ta'bîri bir kayd-ı ihtirâzidir. Binâenaleyh komşu kadınla yapılan zina komşu olmayan kadınla yapılan zinadan daha çirkin ve daha büyük suçtur. Çünkü kişi, komşudan sadâkat bekler. O, evde yokken komşusu onun malını ve ailesini koruyacak, ona her nev'i zararın gelmesine mâni' olacak, onun gözlerini ardında bırakmayacaktır. Zîrâ komşuya ikramda ve ihsanda bulunmak hem Allah teâlânın hem de Rasûl-i Zîşânın emirlerindendir. Bu cihet nazar-ı i'tibâre alınarak bir de kçmşunun karısı ile zînâ meselesi düşünülürse, onun ne derece çirkin bir fîîl ve büyük bir günâh olduğu kendiliğinden meydana çıkar.[663]

Bazı Hükümler

1. En büyük günâh Allah'a şirk koşmaktır. Ulema bu görüşte ittifak etmişlerdir. Nitekim; Lokman oğluna öğüt vererek demişti ki: Yavrum Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür." [664] âyet-i kerîmesi de bu gerçeği ifâde eder. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri diğer bir âyet-i kerîmesinde de bu gerçeği şöyle ifâde buyuruyor: "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a c lak koşan da gerçekten büyük bir günâh işlemiştir"[665]
2. Fakirlik korkusuyla çocuğu Öldürmek en büyük günâhlardandır. Büyüklükte küfürden daha sonra İkinci sırayı aLf. Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyuruyor; "Her kim bir mü'mini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere gideceği cehennemdir. Allah ona gazâb etmiş, la'net etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır."[666]
Bu sebeple Hz. tbn Abbâs bu âyet-i kerîmenin bir mü'mini öldüren kimsenin ebediyyen cehennemde kalacağına delil teşkil ettiğim söylemiştir. Fakat cumhuru ulemâ ise, "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar..."[667] âyet-i kerîmesine bakarak "Bir müslümanı öldürdüğü için ebedî olarak cehennemde kalacak olan katilden maksat, onu öldürmenin helâl olduğuna inanarak bu katli işleyen kimselerdir. Yahut da mü'mini öldüren kimsenin cehennemde ebediyyen kalması, onun uzun süre cehennemde kalmasından kinayedir," demişlerdir.

3. Komşusunun karısıyla zina etmek en büyük günâhlardandır. Nitekim Rasûl-i Ekrem Efendimiz; "Bir kimsenin komşu olmayan on kadınla zina etmesi bir komşunun karısıyla bir defa zina etmesinden günâh i'tibâ-riyle daha hafiftir." buyurmuştur.[668]

2311. ...Ebu'z-Zûbeyr, Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini söylemiştir: "Ensârdan birisine ait bir câriye olan Müseyke Hz. Peygamber'e gelerek;
Efendim beni zinaya zorluyor diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine Yüce Allah; "...Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, namuslu cariyelerinizi fuhşa zorlamayın..."[669] âyet-i kerîmesini indirdi.[670]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf Müslim'in sahihinde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Müseyke denilen bir cariyesi vardı. Ümeyme denilen başka bir cariyesi daha vardı. İbn Selûl bunları zinaya zorladı. Onlar da bunu Peygamber (s.a.)'e şikâyet ettiler, bunun üzerine Allah:
"Cariyelerinizi fuhşa zorlamayın." âyet-i kerimesini "gafurdur, rahîmdir" Kavl-i kerîmine kadar inzal buyurdu.
Âyet-i kerîmede geçen "namuslu cariyeleriniz" kaydı ihtirazı değildir. Bu bakımdan âyet-i kerîmeden namuslu olmayan cariyeleri fuhşa zorlamakta bir sakmca bulunmadığı manası çıkarılamaz. Buradaki kayıt kayd-ı vukûîdir. Binâenaleyh bu kayıt cariyelerin ekseriyyetinin iffetli oluşundan dolayı getirilmiştir. Binâenaleyh âyet-i kerîmeden maksat "kadın iffetli olsun, olmasın zorla zina ettirilmesinin haram olduğunu beyândır."[671]

2312. ...Mu'temir b. Süleyman'ın babası (Süleyman)'dan; demiştir ki: Sâd b. Ebi'l-Hasen, "Kim onlan (fuhşa) zorlarsa, şüphesiz (Allah) fuhşa zorlanmalarından sonra (o kadınlara karşı) bağışlayıcı, esirgeyicidir."[672] âyet-i kerîmesini, "Allah o, (fuhşa) zorlanan cariyeleri bağışlayıcıdır" diye açıkladı.[673]

Açıklama

Sâid b. Ebi'l-Hasen Hasen el-Basrî'nin kardeşidir ve Hz.Ali, İbn Abbâs, Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Semûre ve daha pekçok sahâbiden hadîs rivayet etmiş, kendisinden de, kardeşi Hasen el-Basrî, Katâde ve mevzûmuzu teşkil eden hadîsin râvilerinden Süleyman et-teymî, Hâlid el-Hazzâ ve İbn Avn gibi kimseler hadîs rivayet etmiştir. Nesâî ve Ebu Zür'â onun güvenilir bir râvî olduğunu söylemiştir, îbn Hıbbân da onu es-Sıkat (güvenilir râvîler) arasında zikretmiştir, el-Iclî'ye göre bu zât tabiînden güvenilir bir râvîdir. Nevevî Takrîb isimli eserinde onun güvenilir bir râvi olduğunu söylemiştir. Fâris'te hicretin yüzüncü senesinde vefat etmiştir. Sâid b. Ebi'l-Hasen'e göre Nûr suresinin 33. âyeti dünyalık menfâat te'mîni için cariyelerini zinaya zorlayan kimselerin bu zinanın günâhını yükleneceği ifâde edilmektedir. Çünkü cariyeler bu günâhı irâdeleri dışında işlemişlerdir.[674]

---

[1] el-Bakara (2) 229.
[2] Muvatta, talak 80; Tirmizi, talak 16.
[3] Karaman H., Mukayeseli İslam Hukuku, I, 292.
[4] bk. en-Nisa (4), 19.
[5] bk. en-Nisa (4), 35.
[6] en-Nisa (4), 34.
[7] Aclûnî, Keşfu'1-Hafâ, I, 304.
[8] bk. 2178 no'lu hadis.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/333-336.
[10] Ahmet b. Hanbel, II, 397; V, 352, 355; Ebû Dâvud, edeb 126; Hakim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/336.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/336-337.
[12] Buharî, nikâh 53, buyu' 58, şurût 8; Müslim, nikâh 38, 39, 51, 52; Muvatta, Kader 7; Ahmed b. Hanbel, II, 238, 311, 410, 489, 508, 516; Tirmizî, talâk 14; Nesâî, nikâh 20, buyu' 19, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/337.
[13] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XI, 127.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/337-338.
[15] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 322; Hâkim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/338-339.
[16] Ibn Mâce, nikâh 1; beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 322; Hakim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/339.
[17] bk. İbnu'l-Hümâm, Fethü'l-Kâdir, III, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/339.
[18] Buhari, talak 1, 3, 44, 45, tefsir, ahkam 13; Müslim, talak 1,14; Nesâî, talak .13, 15, 19; tbn Mace, talak 1,3; Darimî, talak 1, 2; Muvatta, talak 53; Ahmed b. Hanbel, I, 4; II, 26, 43, 51, 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/340.
[19] bk. îbn Mace, talak 2; Nesaî, talak 2.
[20] A. Davudoğlu, tbn Abidin tercüme ve şerhi, VI, 153.
[21] Nesâî, talak 3.
[22] İbn Abidin tercüme ve şerhi, VI, 158.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/340-342.
[24] Aynî, el-Binâye, IV, 384.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/342-343.
[26] Müslim, talak 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/343.

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344.
[29] Buharî, talak 1, 3, 44, 45; ahkam 13; Müslim, talak, I, 14; Nesâî, talak 13, 5, 19; İbn Mâce, talak 1,3; Dârimî, talak, 1, 2; Muvatta', talak 53; Ahmed b. Hanbel, I, 4; II, 26, 43, 51. 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344-345.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/345.
[31] et-Talak (66), 1.
[32] A. Davudoglu, Sahih-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 437.
[33] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi, IV, 439.
[34] el-Bakara (2), 228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/345-346.
[35] Buharî, talak 1, 3; 44, 45; ahkâm 13; Müslim, talak 1, 14; Nesâî, talak 1, 3, 5, 19; ibn Mâce, talak 1, 3; Darimî, talak, 1, 2; Muvatta', talak, 53; Ahmed b. Hanbe% I, 4; II, 26, 43, 51, 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/346-347.
[36] İbn Hacer, FethuM-Bâri, XI, 262.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/347.
[37] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/347-348.
[38] Müslim, talak 1.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/348.
[40] Buharı, talak 2,3, 45; Müslim, redâ' 74, 76, 78, talak 9, 11, 12; Tirmizî, talak 1; Nesaî, talak 5, 76; İbn Mâce, talak 2; Ahmed b. Hanbel, I, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/348-349.
[41] Müslim, reda' 78, talak 11; Ahmed b. Hanbel, I, 44.
[42] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/349.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/349-350.
[44] et-Talak (66), 1.
[45] Müslim, talak 14; nesaî, talak 1; el-Fethü'r-rabbanî, XVII, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/350-352.
[46] İbn Hacer, Fethü'1-Bârî XI, 269; (Hadisi Said b. Mansur Sünen'inde de rivayet etmiştir.)
[47] İbn Hazm, el-Muhalla X, 163.
[48] et-Talak (66), 1.
[49] el-Bakara (2), 229.
[50] Bu hadisin tahkiki İçin bk. Müslim, talak 14; Nesaî, talak 1.
[51] İbn Kudame, Mugnî, VII, 97.
[52] Müslim, talak 11.
[53] Buharî, talak 2.
[54] Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VII, 331.
[55] Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VII, 326.
[56] Beyhakî, es-Şünenü'l-Kübra, VII, 330.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/352-354.
[58] Ibn Mâce, talak 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/354-355.
[59] et-Talak (66), 2.
[60] el-Bakara (2), 228.
[61] et-Talak (66), 2.
[62] el-Bakara (2), 228.
[63] bk. 2088 numaralı hadis.
[64] bk. İbn Rüsd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 113, 114 (trc. A. Meylânî).
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/355-358.
[66] Nesâî, talak 19: İbn Mâce, talak 32; el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/358-359.
[67] Hattâbî, Meâlimü's-Sünen, III, 23.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/359.
[69] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[70] bk. Nesâî, talak 19; îbn Mâce, talak 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/359-360.
[71] Bidâyetü'l-Müctehid, II, 82-83 (Trc. A. Meylanî).
[72] İbn Mâce, talak 32; Nesâî talak 19.
[73] Neylü-1-evtar VII, 25.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/360-362.
[75] Tirmizî, talak 7; İbn Mâce, talak 30; Dârimî, talak 17-18; Muvatta talak 69, 91; Ahmed b. Hanbel VI, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/362.
[76] Tirmizî, talak 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/362-363.
[77] Fethü'l-Kadir III, 43.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/363.
[79] Tirmizî, talak 6; îbn Mace, talak 17; Ahmed b. Hanbel, II, 190; Beyhaki, es-Simenü'l-kiibra, VII, 318; Hakim, Müstedrek, II, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364.
[80] el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 11.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364.
[82] Zeylaî, Nasbu'r-râye, II, 233.
[83] Darekutnî, Sünen, IV, 16.
[84] Zeylâî, Nasbü'r-râye, III, 231.
[85] Darekutnî, Sünen, IV, 35-36.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364-366.
[87] Tirmizî, talak 6; İbn Mâce, talak 17; Ahmed b. Hanbel II, 190; Darekutnî, Sünen, IV, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/366-367.
[88] Müriâvi, Feyzü'l-Kadir VI, 118, {hadis No: 8641).
[89] Hattabî, Meâlimü's-sünen, III, 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/367.
[90] el-Maide (5), 89.
[91] Münavî, Feyzü'l-Kadir, VI, 118.
[92] Kâsânî, Bedâyiü's-Sanâyi, III, 17.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/368.

[94] Tirmizî, talak 6; îbn Mâce, talak 17; Ahmed b. Hanbel, II, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/369.
[95] bk. 3289 no'lu hadis.
[96] M.Zihnî, Nimeti İslam 553.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/369.
[97] İbn Mace, talak 16; Ahmed b. Hanbel, II, 276; Beyhakî, es-Sünenii'1-kübra, VII, 357; Hakim, Müstedrek, II, 198.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/370.
[99] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 306.
[100] İbnu'l-Kayyim, Zadü'1-meâd, IV, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/370-371.
[101] Îbnu'l-Kayyim, Zâdül-meâd IV, 41; İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kadir, III, 38; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercümesi; XI, 465.
[102] İbn Mace, talak 16.
[103] en-Nahl (16), 106.
[104] et-Talak (66), 1.
[105] İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kadir, II, 39, Zeylaî, Nasbü'r-râye, II, 222.
[106] İbn Kudame Muğnî, VII, 120.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/371-372.
[107] Tirmizîğ, talak 9; İbn Mâce, mukaddime 7, talak 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/373.
[108] Mecmeu'z-zevâid, IV, 335.
[109] el-Bakara (2), 227.
[110] Seharenfuri, Bezlü'l-mechud, X, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/373-374.
[111] el-Bakara (2), 228.
[112] el-Bakara (2), 229.
[113] Nesâî, talak 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/374-375.
[114] el-Ahzâb (33), 49.
[115] Kurtubî, el-Câmi'li ahkâmil Kur'an, III, 118.
[116] el-Bakara (2), 229.
[117] Tirmizî, talak 16; Taberî, Cami'ül-beyan, II, 456.
[118] îbn Kesir, Tefsir, I, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/375-376.
[119] Ahmed b. Hanbel, I, 265; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 339.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/376-378.
[121] el-Bakara (2) 229-230.
[122] bk. 2199 numaralı hadis.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/378-380.
[124] et-Talak (66), 2.
[125] et-Talak (66), 1.
[126] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/380-382.
[128] et-Talak (66), 1.
[129] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, VII, 5051.
[130] îkinci haber için bk. Darekutnî, Sünen, IV, 13-14, 430; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337;
Üçüncü haber için bk. Darekutnî, Sünen, IV, 13-14.
Dördüncü haber için bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337.
Beşinci ve altıncı haberler için bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/383-384.
[132] Muvatta, talak 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/384-385.
[133] Muvatta, talak 37.
[134] Muvatta, talak 38.
[135] Tekmiletu'l-Menhel, IV, 133.
[136] Buhari, büyü' 79; Müslim, müsâkât 86, 102, 105; Nesâî, buyu' 50; îbn Mace, ticâret 49; Darimî, buyu' 43; Ahmed b. Hanbel, V, 200-202, 204, 206, 208, 209.
[137] Müslim, müsâkâk 103.
[138] Selamet yollan, III 77 (Trc. A.. Davudoğlu)
[139] a.g.e. s. 78.
[140] Hakim, Müstedrek, II, 42-43.
[141] Avnü'l-mâbud, VI, 272.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/385-388.
[143] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/388-389.
[144] el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 7.
[145] bk. 2200 numaralı hadis-i şerif.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/389.
[147] Nevevî, Şerhü Müslim, X, 70-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/389.
[148] Müslim, talak 16; Nesâî, talak 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/390.
[149] Müslim, talak 15; el-Fethü'r-rabbâni, XVII, 336.
[150] İbnu'l-Kayim, I'lamü'l-muvakkiîn, III, 49.
[151] el-Bakara (2), 229.
[152] Mecmeü'z-zevâ'id, IV, 339; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 257.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/390-393.
[154] Buhârî, Bedüt-vahyl, iman 41, nikah 5, talak 11; menakîbü'I-ensar 45, ıtk 6, hiyell 1; Müslim, imâre 155; Tirmizî, cihad 16; Nesâî, tahâre 59, talak 24, eymân 19; İbn Mâce, zühd 26; Ahmed b. Hanbel, I, 25, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/393.
[155] Nevevî, Şerhü'l-Müslim, XIII, 54.
[156] bk. 2481 numaralı hadis.
[157] Aynı, Umdetu'1-Kâri, I, 28.
[158] Mecmeu'z-zevâid, I, 61.
[159] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/394-395.
[160] el-Bakara (2), 228.

[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/396-398.
[162] Buhârî, meğâzî 79; Müslim, tevbe 53; Tirmizî, tefsir sûre (9), 17; Nesaî, talak 18, 33; Ahmed b. Hanbel, III, 458.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/398.
[163] Müslim, tevbe 53.
[164] et-Tevbe, (9), 117.
[165] Tirmizî, tefsir sure (9), 17.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/399-400.
[167] Ö.Nasuhî Bilmen, Hukuk-i Islamiyye, II, 188-189.
[168] es-Şuara (26), 4.
[169] er-Rahman (55), 27.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/400-402.
[171] Buharî, talak 5; Müslim, talak 26-30, reda 91, 95; Tirmizî, talak 4; Nesaî, nikah 2,22; İbn Mâce, talak 20; Dârimî, talak 5; Ahmed b. Hanbel, VI, 45, 47, 48, 153, 171, 173, 185, 202, 205, 239, 240, 248, 264, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/402.
[172] Müslim, talak 27.
[173] eI-Fethü'r-rabbânî, XVII, 8.
[174] el-Ahzâb (33), 28-29.
[175] Müslim, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/403-404.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/404-405.
[177] Tirmizî, talak 3; Nesaî, talak II, Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 349.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/405-406.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/406-407.
[179] Tirmizî, talak 3.
[180] ÖN. Bilmen, Hukuku İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu, XXV, 258-260.
[181] Muvatta, talak 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/407-408.
[182] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/409.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/409.
[184] Tirmizî, talak 2; İbn Mâce, talak 19.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/410-411.
[186] Dârekutnî, Sünen, IV, 33; Hâkim, el-Müstedrek, II, 199; Dârekutnî, Sünen, IV, 33.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/411.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/411-412.
[189] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412.
[191] Tirmizî, talak 2; ibn Mâce, talak 19.
[192] bk. 2196 no'lu hadis.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412-413.
[194] Hakîm, el-Müstedrek, II, 199.
[195] Tekmiletu'l-Menhel, IV, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/413-414.
[196] Nesâî, talak 10.
[197] el-Münteka Şerhü'l-Muvatta Ii'l-Bâci, IV, 6-7.
[198] Tirmizî, talak 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/414-415.
[199] Buharı, eymân 15, talak II; Müslim, iman 201, 202; rü'ya 15; Tirmizî, talak 8, tefsir sure (2) 37; İbn Mâce, talak 14; Ahmed b. Hanbel, I, 255, 393, 425, 474, 481, 491.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/416.
[200] A. Hamdi Aksekili, Ahlak Dersleri, 53.
[201] Hasan Hüsnü Erdem, İlâhi hadisler, 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/416-417.
[202] el-Bakara (2), 286.
[203] İbn Kudame, el-Muğni, VII, 241.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/417-418.
[204] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/419.
[205] İbn Hacer, Fethül-Bari XI, 305.
[206] Bilmen Ö. N., Hukuku İslâmiyye, II, 310.
[207] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 305.
[208] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/419-420.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/420.
[210] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/421.
[211] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 305.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/421.
[213] Buharî, enbiya 8, nikâh 12; Müslim, fedail 154; Tirmizî, tefsir sure (21); Ahmed b. Hanbel, II, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/422-423.
[214] el-Enbiya (21), 51.
[215] el-En'âm (6), 76-79.
[216] el-En'âm (6), 80-86.
[217] Meryem (19) 42, 49.
[218] es-Şuara (26), 75,77.
[219] es-Şuâra (26), 78, 81.
[220] el-Bakara (2), 258.
[221] el-Enbiya (21), 57.
[222] el-Enbiya (21), 58.
[223] el-Enbiya (21), 66.
[224] el-Enbiya (21), 68, 70.
[225] Buharî, buyu' 100; Tecrid-i Sarih Tercemesi, Hadis no: 1017.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/423-429.
[226] Nevevî, Şerhu Müslim, XV, 124.
[227] Nahl (14), 106.

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/429-430.
[229] İbn Mâce, talak 25; Tirmizî, talak 20; Ahmed b. Hanbel, VI, 411; Darimî, talak 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/431-433.
[230] Ö.N.Bilmen, Hukuk-i Islamiyye ve Istılahat-i Fıkhıyye Kamusu, II, 310, 312.
[231] el-Mücâdele (58), 3,4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/433.
[232] en-Nisâ (4), 92.
[233] Tirmizî, talak 20.
[234] İbn Kudame, Mugnl, III, 58.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/433-435.
[236] el-Mücadele (58), 1.
[237] Ahmed b. Hanbel, VI, 410; Beyhaki es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/435-436.
[238] el-Mücadele (58), 1,4.
[239] bk. 2215 numaralı hadis.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/436-438.
[241] Ahmed b. Hanbei, VI, 410; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 392.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/438.
[243] Tirmizî, talak 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/438.
[244] Tirmizî, talak 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439.
[245] Tirmizî, talak 20.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439.
[247] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439-440.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/440.
[249] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 392.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/440-441.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/441.
[252] Beyhakî, es-Sünenii'1-kübrâ, VII, 382; Hakîm, el-Müstedrek, II, 481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/441-442.
[253] el-Mücâdele (58), 3-4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/442.
[254] Hakim, el-Müstedrek, II, 481; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/442.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443.
[256] Nesâî, talak 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443-444.
[258] Tirmizî, talak 19.
[259] Tirmizî, talak 19.
[260] el-Mücâdele (58), 3.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/444.
[262] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[263] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[264] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[265] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[266] Nesaî, talak 33; Tirmizî, talak 19; İbn Mâce, talak 26, Hâkim el-Müstedrek, II, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/446.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/446-447.
[268] et-Tahrim (66) 1-2.
[269] İbn Kudame, Muğnî, VII, 342, 344.
[270] el-Mücâdele (58), 3-4.
[271] Tirmizî, talak 19; Nesaî, talak 33; İbn Mâce, talak 26.
[272] el-Mücâdele (58), 2.
[273] et-Tahrim (66), 1-2.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/447-450.
[275] İbn Mâce, talak 21; Tirmizî, talak 11; Dârimî, talak 6; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 316; Hakim, el-Müstedrek, II, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/451.
[276] Ö.N. Bilmen, Istılâhat-ı Fıkhiyye, II, 270.
[277] el-Bakara (2), 229.
[278] Buharî, talak 12; Nesâî, talak 34.
[279] en-Nisâ (4), 35.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/451-452.
[281] Nesâî, talak 34; Ibn Mâce, talak 22; Muvatta, talak 31; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/453.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/454.
[283] el-Bakara (2), 229.
[284] en-Nisa (4), 4.
[285] Muvatta, talak 32.
[286] Zeyâî, Nasbu'r-râye, III, 344.
[287] en-Nisa (4), 20.
[288] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 344.
[289] el-Bakara (2), 229.
[290] el-Bakara (2), 229.
[291] el-Bakara (2), 230.
[292] Darekutnî, Sünen, IV, 46; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 316.
[293] Zeyiaî, Nasbu'r-râye, III, 243.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/454-456.
[295] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 315.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/456-457.

[296] Buharı, talak 12; Nesaî, talak 34; îbn Mace, talak 22.
[297] İbn Mace, talak 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/457-458.
[298] el-Bakara (2), 229.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/458-459.
[300] Tirmizi, talak 10; Muvatta, talak 32-33; Hakim, el-Müstedrek, II, 206.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/459-460.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/460.
[303] el-Bakara (2), 229.
[304] el-Bakara (2), 229.
[305] el-Bakara (2), 229.
[306] Buhari, talak 12.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/460-461.
[308] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/461.
[309] İbnu'ly-Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, III, 218-219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/461.
[310] Hatib Bağdâdî'nin tertibine göre Sünen-i Ebü Davud'un 14. cüzti buradan başlanmaktadır.
[311] Buhârî, talak 16; Tirmizî, reda 7; İbn Mâce, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/462-463.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/463.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/463.
[314] Buharı, talak 16; Tirmizî, reda' 7; İbn Mâce, talak 29; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464.
[315] İbn Mâce, talak 29.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464.
[317] Müslim, ıtk 9: Tirmizî, redâ 7; Nesaî, talak 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464-465.
[318] Nesâî, talak 31.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/465-466.
[320] Müslüm, ıtk 9; Nesaî, talak 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/466.
[321] İbn Hacer, Fethii'1-Bâri, XI, 329.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/466.
[323] Buhari, ta lak 16; Tirmizî, reda' 7; Nesaî, talak 30; İbn Mâce, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/467.
[324] Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 223.
[325] Aynî, Umdetu'l-Kâri, II, 267.
[326] Nevevî, Şerhü'l-Müslim, X, 141.
[327] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 331.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/467-468.
[329] Tirmizî, reda' 7: Muvatta, talak 26; Ahmed b. Hanbel IV, 65; V, 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/469.
[330] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 330.
[331] Tirmizî, reda' 7; Muvatta, talak 26; Ahmed b. Hanbel, IV, 65; V, 78.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/469-470.
[333] Nesâî, talak 28, İbn Mâce, ıtk 10.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/470-471.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/471.
[336] Tirmizî, nikah 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472.
[338] İbn Mâce, nikâh 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472-473.
[339] Mübârekfurî, Tuhfetu'l-ahvezi, IV, 296.
[340] el-Fethü'r-rabbânî, XVI, 202. Hattabî'den naklen.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/473-474.
[341] Tirmizî, nikah 43; Ibn Mâce, nikah 60.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/475.
[343] el-Mümtehine (60), 10.
[344] Mecmeu'z-zevaid, IX, 213.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/476.
[345] el-Bakara (2), 221.
[346] Tirmizî, reda' 43; el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 201.
[347] el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 202.
[348] tirmizî, reda' 43.
[349] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/476-477.
[350] Ibn Mâce, nikah 40; Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 183.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/478.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479.
[354] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479-480.
[355] el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 199; Hakim, Müstedrek, II, 193; Beyhakî, es-Siinenü'1-kübra, VII, 181.
[356] en-Nisâ (4), 3.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/480.
[358] İbn Mâce, nikah 39; Tirmizî, nikah 34; Ahmed b. Hanbel, IV, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/480-481.
[359] en-Nisâ (4), 23.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/481.
[361] Nesâî, talak 52; İbn Mâce, ahkâm 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/482-483.
[362] en-Nisa (4), 141.
[363] İbn Mâce, ahkam 22.

[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/483.
[365] Sâd (38), 78.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/484.
[367] Buharı, Salât 44, tefsir sûre 24 talak 29, ahkâm 18; Müslim, liân 1, 3; Nesâî, talâk 7; İbn Mâce, talâk 27; Dârimî, nikâh 39; Muvatta, talâk 34; Ahmed b. Hanbel, I, 265; V, 331.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/484-486.
[369] en-Nûr (24), 6-9.
[370] Davudoğlu, A. Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 517-518.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/486-487.
[371] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 21.
[372] Bk. Davudoğlu, A. Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 523-524.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/487-490.
[374] Ahmed b. Hanbel, V, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/490.
[375] Nesâî, talâk 36.
[376] el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/490-491.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/491.
[378] bk. İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 370.
[379] bk. 2273 numaralı hadîs.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/491-492.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492.
[382] Buharı, tefsir sûre (24), talâk 30, hudûd 43, i'tisam 5; Ibn Mâce, talâk 27; Ahmed b. Hanbel, V, 334.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492.
[383] bk. Nesâî, talâk 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492-493.
[384] Buhârî, tefsir sûre (24).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492-493.
[385] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, VII, 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/493-494.
[386] bk. Miras Kâmil, Tecrid-i Sarili Tercümesi, XI, 159-160.
[387] bk. İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 369.
[388] İbn Kudâme, Muğni, VII, 412.
[389] Aynî, el-Binâye, IV, 740-743.
[390] İ'lâü's-sünen, II, 240.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/494-496.
[391] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, VII, 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/496-497.
[392] bk. Dârekutnî, Sünen, III, 275.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/497.
[394] Buhârî, tefsîr sûre (23), 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/497-498.
[395] bk. Aynî, Umdet-ül-kârî, XIX, 77.
[396] bk. Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim, X, 123.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/498-499.
[398] en-Nûr (24), 6.
[399] Müslim, liân 10; İbn Mâce, talâk 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/499-501.
[400] en-Nûr, (24), 4.
[401] en-Nûr, (24), 8-9.
[402] en-Nûr, (24), 8-9.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/501-502.
[404] en-Nûr, (24), 6.
[405] Buhârî, tefsîr Sûre (24), 1, 3; Tirmizî, tefsîr Sûre (24), 3; îbn Mâce, talâk 27; Ahmec b. Hanbel, I, 239; V, 294.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/502-504.
[406] en-Nûr (24), 4-5.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/504-505.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/505.
[409] Nesâî, talâk 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/505.
[410] bk. el-thtiyâr Tercümesi, s. 233.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/506.
[412] en-Nûr, (24), 6-7.
[413] Ahmed b. Hanbel, I, 239; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 409; Tayalisi, Müsned, s. 347; Hakim, el-Müstedrek, II, 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/506-509.
[414] et-Tevbe (9), 118.
[415] bk. İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/509-510.
[416] en-Nûr, (24), 8.
[417] en-Nûr, (24), 2.
[418] M. Zihnî Efendi, Ni'met-i İslâm, II, 223.
[419] Buhârî, talâk 31.
[420] bk. Eş-Şeyh Ahmed, eş-Şerhu'l-kebîr, II, 459.
[421] en-Nûr (24), 6.
[422] İbn Kayyim, Zadu'i-Meâd, IV, 95.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/511-514.
[424] Bühârî, talâk, 3, 53; Müslim, liân 5; Nesâî, talâk 44; Ahmed b. Hanbel, II, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/514-515.
[425] en-Nûr, (24), 6.
[426] bk. Nevevî, Şerh-u Müslim, II, 105-126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/515.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/515.
[428] Buhârî, talâk 33, 53; Nesâî, talâk 41; Ahmed b. Hanbel, II, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516-517.

[431] Buhârî, nikâh 36, talâk 35, ferâiz 17; Müslim, liân 8: Tirmizî, talâk 22; Nesâî, talâk 45; Ibn Mâce, talâk 47; Dârimî, nikâh 39; Muvatta, talâk 35; akdiye 21; Ahmed b. Hanbel, II, 38, 64, 71, 126.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/517.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/518-519.
[434] Buhârî, talâk 26, hudûd 41, I'tisâm 12; Müslim, Hân 18, 20; Tirmizî, velâ 4; Nesâî; talâk 46; îbn Mâce, nikâh 58; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 237, 239, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/519-520.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/520.
[436] Ta'riz hakkında bilgi için bir numara sonra gelecek olan hadîsin şerhine bakılabilir.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/520-521.
[438] Müslim, Hân 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/521.
[439] bk. Tâhir Olgun, Edebiyat Lügati, 161.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/521-522.
[441] Müslim, Hân 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/522.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/522-523.
[443] Nesâî, talâk 47; İbn.Mâce, ferâiz 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/523.
[444] Mecmeu'z-zevâid, V, 15; el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 42, Ahmed b. Hanbel, III, 440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/524.
[445] Ahmed b. Hanbel, I, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/524-525.
[446] bk.el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/525.
[447] İbn Mâce, ferâiz 14; Dârimî, ferâiz 45; Ahmed b. Hanbel, III, 181, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/525-527.
[448] el-Azîmâbâdî, AvhüI-Ma'bûd, VI, 357.
[449] el-İhtiyâf Tercümesi, 255.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/527.
[451] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/527-528.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/528.
[453] Buhari, feraiz 5; Nevevi, Şerhu Müslim, II, 52; el-Mubarekfuri, Tuhfetü'l-ahvezi, III, 180.
[454] Bk. 2907 numaralı hadis.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/528-529.
[456] Buhârî, ferâiz, 31; Müslim, reda' 39; Tirmizî, velâ 5; Nesâî, talâk 51; İbn Mâce, ahkâm 21; Ahmed b. Hanbel, VI, 86, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/7-8.
[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/8.
[458] Buhâri, ferâiz 31; Müslim, redâ 38; Nesâî, nikâh 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/8-9.
[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/9-10.
[460] el-İsrâ (17), 36.
[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/10-11.
[462] Nesâî, talâk 50; el-Fethu'r-rabbani, XVII, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/11-12.
[463] İbn Mâce, ahkâm 1.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/12.
[465] Nesâî, talâk 50; İbn Mâce, ahkâm 20; Ahmed b. Hanbel, IV, 373.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/13.
[466] Nesâî, talâk 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/13-14.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/14.
[468] Usûl hakkında ayrıntılı bilgi için 2267 numaralı hadise bakılabilir.
[469] Günümüzde ilmî metodlarla çocuğun nesebini tayîn etmek bir mesele olmaktan çıkmış ve dolayısıyla bu mesele kesin bir şekilde halledilmiştir.
[470] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, VI, 316-317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/15-16.
[471] Buhârî, nikah 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/17-19.
[472] en-Nisa (4), 25.
[473] bk. Darekutnî, Sünen, III, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/19.
[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/19-20.
[475] Buharı, vesâyâ 4; büyü 3, 10; meğâzî 53; ferâiz 18, 28; hudûd 23; ahkâm 29; Müslim, veda, 36, 38; Tirmizî, redâ 8; vesâya 5; Nesâî, Talak 48; İbn Mâce, nikâh 59; vesâya 6: Darîmî, nikâh 41; ferâiz 45; Muvatta, akdiye 20; Ahmed b. Hanbel I, 59, 65, 104; IV, 186, 187, 238, 239; V, 267, 326; VI, 129, 200, 237, 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/20-21.
[476] Ahmet b. Hanbel, I, 193,
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/21-22.
[478] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 37.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/22-23.
[480] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24.
[482] el-Fethu'r-rabbânî, XVII, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24-26.
[483] en-Nisâ (4) 25.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/26.
[485] Ahmed b. Hanbel, II, 182; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VIII, 4; Hakim, el-Müstedrek, II, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/26-27.
[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/27.
[487] Muvatta', vasiyye, 6.
[488] İbnu'l-Kayyım, Zadu'1-Meâd, IV, 123
[489] bk. İbnü'I-Kayyim, Zadu'1-Meâd, IV, 122.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/27-29.
[490] Nesâî, fey 1, talak 52; Dârimi, talak 16; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ', VIII, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/29-30.

[491] bk. TekmiIetu'l-Menhel, IV, 288.
[492] İbn Kudâme, el-muğnî, VII, 615.
[493] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/31-32.
[494] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VIII, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/32-33.
[495] Buhârî, Meğâzî 43.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/34-35.
[497] bk. 2276 numaralı hadis.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/35-37.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37.
[501] Ahmed b. Hanbel, I, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37-38.
[502] Sehârenfûrî Bezlü'l-Mechûd, XI, 22.
[503] ez-Zeylâî, Nasbu'r-Râye, III, 266.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/38-39.
[505] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VII, 414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/40.
[506] Bakara (2), 228.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/40-41.
[508] Talâk (65), 4.
[509] Bakara (2), 234.
[510] el-Bakara (2), 228.
[511] İbn Kayyım, Zâdu'I-Meâd, IV, 209-210.
[512] Meşâhir-u'n-nisâ I, 46-47.
[513] Tefsîru İbn Kesîr, I, 532.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/41-43.
[515] el-Bakara (2), 228.
[516] el-Talâk (65), 4.
[517] Nesâî, talak 75.
[518] el-Ahzab (33), 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/43-44.
[519] et-Talâk (65), 4.
[520] et-Talâk (65), 4.
[521] el-Ahzâb (33), 49.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/44-45.
[523] el-Bakara (2), 228.
[524] et-Talâk (65), 4.
[525] et-Talâk (65), 1.
[526] et-Talâk (65), 4.
[527] Ruhu'l-Meanî, IX, 88.
[528] el-Hâzîn, Lubâbu'l-te'vîl, IV, 300.
[529] İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctefaîd, II, 75-76.
[530] el-Ahzâb (33), 49.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/45-48.
[532] Dârîmi, talâk 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/48-49.
[533] Haşiyetü's-Sâvî alâtefsîri'l-Celâleyn, IV, 219
[534] Tahrim (66), 3.
[535] Mecmeu'z-zevâid, IX, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/49-50.
[536] Bakara (2), 228.
[537] bk. Kurtubî, el-Câmi'liahkâmi'1-Kurân, III, 120.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/50.
[539] Müslim, talâk 37-54; Nesâî, nikâh 22, talâk 15; Muvatta, talâk 67; Dârimî, nikâh 7; Ahmed b. Hanbel V!, 412; Tirmizi, talâk 5; İbn Mâce, talâk 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/50-52.
[540] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 95.
[541] et-tahavî, Şerh meâni'1-âsâr, II, 38.
[542] Müslim, talâk 48.
[543] Müslim, talâk 41.
[544] en-Nûr (24), 30.
[545] en-Nûr (24), 31.
[546] Buhârî, libâs 19; Ibn Mâce, libas 1.
[547] Davudoğlu, A., Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 483.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/52-54.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/54.
[549] Müslim, talâk 38; Ahmed b. Hanbel, VI, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/55.
[550] Müslim, talâk 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/55-56.
[551] el-Bakârâ (2), 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/56.
[552] Tahavî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 37.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/57.
[554] Müslim, talâk 39; Ahmed b. Hanbel, VI, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/57-58.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58.
[556] Müslim, talâk 44, İbn Mâce, talâk 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58.
[557] et-Talak (66), 6.
[558] el-Bakara (2), 241.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58-59.
[560] Müslim, talâk 40; Nesâî, talâk 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/59-60.
[561] Müslim, talâk 53; Nesâî, talâk 70; İbn Mâce, talâk 9.

[562] Müslim, talâk 40.
[563] Ahmed b. Hanbel IV, 416.
[564] Nesâî, talâk 70.
[565] bk. 2291 no'Iu hadis.
[566] et-Talâk (65), 1.
[567] Nesâî, talâk 70.
[568] Davudoglu, A., Selâmet Yolları, III, 426-427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/60-61.
[569] et-Talâk (65), 1.
[570] Buhârî, talâk 41; Müslim, talâk 40, 41; Ahmed b. Hanbel, VI, 415; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, VII, 472.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/62-64.
[571] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/64.
[572] et-Talâk (65), 6.
[573] et-Talâk (65), 1.
[574] et-Talâk (65), 6.
[575] et-Talâk (65), 6.
[576] bk. Tirmizî, talâk 5.
[577] et-Talâk (65), 1; Ayrıca bk. Müslim, talâk 46.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/64-66.
[579] Müslim, talâk 46; Tirmizî, talâk 6; Nesâî, talâk 70; Darimî, mukaddime 24; talâk 1; Muvatta, kader 3; Ahmed b. Hanbel, I, 75; III, 212, 286; IV, 206; V, 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/66-67.
[580] et-Talâk (65), 1.
[581] Nesâî, talâk 70.
[582] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-âsâr, HI, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/67-68.
[583] Buhârî, talâk 42; Îbn Mâce, talâk 9.
[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/68.
[585] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/68-69.
[586] Müslim, talâk 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/69.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/69.
[588] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, VII, 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70.
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70.
[590] Müslim, talâk 52-54; Buhârî, talâk 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70-71.
[591] ibn Hâcer; Fethu'I-Barî, XI, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/71.
[592] Tahâvi, Şerhti Meâni'l-âsâr, II, 40. Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, VII, 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/72.
[593] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/72-73.
[594] İbn Mâce, talâk 9; Nesâî, talâk 71; Müslim, reda' 122, talâk 57; Dârimî, talâk 14; Ahmed b. Hanbel, 111, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/73-74.
[595] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/74.
[596] et-Talâk (65), 1.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/74-75.
[598] el-Bakârâ (2), 240.
[599] Nesâî, talâk 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/75-76.
[600] en-Nisâ (4), 12.
[601] el-Bakârâ (2), 234.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/76.
[603] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/76-77.
[604] Buharı, cenâiz 31, hayz 12, talâk 46-49; Müslim, talâk 58; Tirmizî, talâk 18; Nesâî, talâk 58-59; İbn Mâce, talâk 35; Dârimî, talâk 12, 13; Muvatta', talâk 101-102; Ah-med b. Hanbel, VI, 37, 184, 249, 281, 286, 287, 324, 325, 326, 408, 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/77-79.
[605] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/506-509.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/79-82.
[606] Tirmizî, talâk 23; Nesâî, talâk 60; İbn Mâce, talâk 8; Dârimî, talâk 14; Muvatta,talâk 87; Ahmed b. Hanbel, VI, 370.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/82-84.
[607] el-Bakârâ (2), 235.
[608] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/84.
[609] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/84-85.
[610] el-Bakârâ (2), 240.
[611] el-Bekârâ (2), 240.
[612] el-Bakârâ (2), 240.
[613] el-Bakârâ (2), 240.
[614] Nesâî; talâk 61; Buhârî, talâk 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/85-86.
[615] en-Nisâ (4), 12.
[616] el-Bakârâ (2), 234.
[617] Tefsîru tbn Kesîr, I, 588. Görülüyor ki İbn Kesîr bu mevzuda Cumhuru ulemâdanfarklı bir görüşe sahiptir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/86-87.
[618] en-Nisâ (4), 12.
[619] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/87.
[620] Buharî, hayız 12, talâk 48, 49; Müslim, talâk 67; Nesâî, talâk 64; tbn Mâce, talâk 35; Dârîmi, talâk 13; Ahmed b. Hanbel, V, 85; VI. 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/88-89.
[621] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/89.
[622] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 118.
[623] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/89-90.
[624] Ahmed b. Hanbel, V, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/90-91.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/91.
[626] Nesâî, 64-65, Ahmed b. Hanbel, VI, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/91-92.

[627] Ahmed b. Hanbel, VI, 369; Davudoğlu, Selâmet Yollan, III, 430.
[628] DavudoğIu, Selâmet Yollan, III, 430.
[629] Davudoğlu, Selâmet Yollan, III, 430.
[630] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/92-93.
[631] Nesâî, talâk 66.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/93-94.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/94-95.
[633] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/95.
[634] Buhârî, talâk 39; Müslim, talâk 56; Nesâî, talâk 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/95-97.
[635] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 501-502.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/97.
[636] el-Bakara (2), 234.
[637] et-Talâk (65), 4.
[638] Nevevî, Şerh-u Müslim, X, 109.
[639] Kurtubî, el-Câmi'li-ahkâmi'1-Kur'an, III, 175.
[640] Îbn Hacer, Fethu'l-Bâıi, XI, 399.
[641] Kurtûbî, el-Câmi'li-ahkâmi'1-Kur'an, III, 175.
[642] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/97-99.
[643] el-Bakara (2), 234.
[644] Nesâî, talâk 56; îbn Mâce, talâk 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/99.
[645] et-Talâk (65), 4.
[646] el-Bakara (2) 234.
[647] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/99-100.
[648] İbn Mâce, talâk 33; Ahmed b. Hanbel, IV, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/100.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/100-101.
[650] el-Bakara (2), 234.
[651] Muvatta, talâk 92.
[652] el-Hidâye, II, 29; Aynî, el-Binâye, IV, 769.
[653] el-Bedâyî, III, 193; Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/101.
[654] Buhârî, şehâdet 3, talâk 4, libâs 6, 23, edeb, 68; Müslim, talâk 1, 2, 4, 5; Tirmizî, nikâh 27; Nesâî, nikâh 43, talâk 9, 10, 12; îbn Mâce, nikâh 32; Dârimî, talâk 4; Muvatta; nikâh 17, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 214; II, 25, 62, 85, 279; III, 284; VI, 24, 37, 38, 42, 96, 193, 226, 229.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/102.
[655] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/102-103.
[656] bk. el-Câmi' li-ahkâm-H-Kur'ân III, 148.
[657] Aynî, el-Binâye, IV, 617.
[658] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/103-104.
[659] el-Furkan (25), 68; Buhârî, Tefsir sûre (2), 3; (25), 2, edeb 20, hudûd 20, diyat 1, tevhîd 40, 46; Müslim, imân 141, 142; Tirmizî, tefsir sûre (25) 1, 2, Nesâî, eymân 6, tahrîm 4; Ahmed b. Hanbel, I, 280, 431, 434, 462, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/104-105.
[660] Aliyyu'1-Kâri, Mirkâtu'l-Mefâtih, I, 102.
[661] Müslim, birr 60.
[662] el-İsrâ (17), 23.
[663] Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I, 366-367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/105-107.
[664] Lokman (31), 13.
[665] en-Nisâ (4), 48.
[666] en-Nisâ (4), 93.
[667] en-Nisâ (4), 48.
[668] Ahmed b. Hanbel, VI, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/107.
[669] en-Nûr (23), 33.
[670] Müslim, tefsir 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/108.
[671] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/108.
[672] en-Nûr (24), 33.
[673] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/109.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/109.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

BOŞANMA BÖLÜMÜ

(15 Hadistir.)

282/1 :Ebû Hüreyre (R.A) İn şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber 'buyurdu iki: .
«Üç şey vardırki, ciddisi ciddi, şakası da ciddidir: Bunlar «boşanma,» «ni'kâh,» «boşadığı 'kadına ıgeri dönmek.»

283/2 Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.), Sevde'yi boşadığı zaman Ona: «İddet bekle!- diye söyledi.

284/3 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.), Sevde'yJ (boşadığı zaman Ona: «İddet bekle!» diye

285/4 Bir adam, İbn Ömer Radiyallâhü anhümâdan rivayet ederek dedi ki:
İbn Ömer, karısı hayız gördüğü sırada, onu boşadı. Yaptığı, bu işten ötürü ayıplanınca, ikansma geri döndü. Hayızdan temizlenince tökrar boşadı. Kadının foekliyeceği Iddetin zamanını, hayızlı iken yapmış olduğu boşamadan itibaren saydı.

286/5 Ebû Burde'nin babasının şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.) buyurdu ki:
«Şu adamların ne sı'kıntıları var k\, (eşlerine) «Artık -seni boşadım» dedikten sonra (pişman olup): «Seni aidim,» diyerek Allah'ın çizmiş olduğu sınırlarla oynuyorlar!»

287/6 Cebir'in şöyle dediği rivayet edildi: Resûlullah (S.V) buyurdu ki:
Matuh'un (''), boşama, satma ve satın alma, gibi işleri hükümsüzdür.»

288/7 Hz. Aişe'rvin, şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlullah (S.V.), biz eşlerine, kendisini koca olarak kabulde devam edip etmemek hususunda selâhiyet verdi; biz de zevceleri c'makta devam edeceğimize karar verdi'k.»

289/8 El-Esved, Hz. Aişe'den şöyle rivayet etmiştir-
«Hz. Aişe (Cariyesi) Berîre'yi âzâd etti. Berîre'nin kocası da Ebû Ahkarmakarp dünya ve ahiret işlerindeki idaresi fâ ıd ofan knmsed.r: (Mecelle. M. 945. 1959 Ankara)med hanedanının azatlı kölesiydi (Mevlâ). Berîre hürriyetine kavuşunca, kocasının nikâhında kalıp kalmama hususunda kendisine, Hz. Peygamber selâhiyet verdi. O da ayrılmak istediğini söyledi-. Bunun üzerine Resûlui-lah (S.V.) onu, kocasından daha önce hürriyetine kavuşmuştu) ayırdı.»

290/9 İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi: Hz. Peygamber buyurdu ki:
«Evii köle kadın, iki talakla boşanır. İddeti ise iki hayız görmesiyle biter.»

291/10 Hz. Ömer İ'bn ül-Hattâ'b'ırt şöyle dediği- rivayet edildi:
«Doğru, mu yalan mı söylediğini bilmediğimiz -bîr kadının sözüne itibar ederek", Rahibimizin kitabını ve Peygamberimiz [S.V.) in sünnetini terk ecfömeyiz: «Üç.talakla boşanmış olan bir kadirra'Oturacak bir yer ile nafaka verilir,» [1]

292/11 El-Esved'in şöyle fdediği) rivayet edildi:
«Ebu Hâris ül-Esiemiye'nin ıkızı Sübey'amn kocası öldü. Kadiri yirmibeş gece kaldıktan sonra doğum yaptı.
Ebû s-Senâbil Amr bin 'Ba!kek, Ona rastladı ve şöyle 'konuştu:
«Bezenip süslendiğine göre evlenmek istiyorsun. Aiiah'a yemin ederim 'ki, '(doğumun ile iddetin 'bittiğini zannedip) asla evienemezsin, iki hayız müddetinden fazla (bekleyeceksin).»
Bunun üzerine, kadın Hz. Peygarriber'e gelerek dediklerini anlattı. Resûlullah:
«O hata etmiş. Kısmetin çıkar gelirse hana haber ver!» diye tenbih buyurdu.
.

293/12 Abdullah Ibn Mesûl (R.A) in şöyle dediği rivayet edildi:
«İsteyen ile mübâhaleye [2] girerim iki, 'kadınların fiddetinin miktarını) bildiren i'ki sûreden ıkısa !olanı uzun olandan sonra indi.» [3]
Diğer'bir rivayette şöyle dedi:
«Kadınların (hallerini 'bildiren) uzun sûre (nin):
«Gebe kadınların da (gerek boşanmış, 'gerök 'kocası vefat etmiş olsun-) iddetleri, doğurunca [son bulur.» âyeti, ([4] iner çeşit iddet müddetini nesh etti.

294/13 Alkame, Abdullah İ'bn Mesûd'dan (aşağıdaki fetvasını) nakletti:
Bir kadının 'kocası, herhangi' 'bir mihir takdir etmeden, ve kendisiyle cinsî münasebette bulunmadan öldü. (Bu kadın hakkında) İbn Mesûd şöyle karar verdi:

«Kadın, ait olduğu kavmin kadm-larma verilen miktar kadar mihr'i m'i-sil alır. 'Kocasının malına vâris oîur. Vefat iddetini de, - beklemelidir.»
Bu sırada, Maki! İ'bn Sinan el-Eşceî şöyle konuştu: «Şahadet ederim ki, Hz. Peygamber, Vâsık'ın kızı Birva hakkında tıpkı senin gib karar vermişti.»

295/14 Aikame'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Belli bir müddet için karısı ile yatmamak üzere yemin eden bir kimsenin, eşiy.'e tekrar yatması, yahut bir özür sebebiyle yatmayıp, diliyle söylemesi neticesinde o müddet son bu-lur.»

296/15 Eyyûb üs-Sehtiyânî'nin şöyie dediği rivayet edildi:
Sabit ibn Kays'in karısı Hz. Peygamber'e gelerek: "Ben de Sabit de artık uyuşamıyoruz» dedi. Resûlullah (S.V.) sordu: '(Ni'kâh esnasında sana verilmek üzere tayin ettiği) bahçeden feragat eder misin?»
Kadm:
«Evet, dedi, üstelik kendi, mallardan da veririm.» Hz. Peygamber:
«Hayır, fazlasına hacet yok» diye karşılık verdi.»

---

[1] Hz. Ömer'in dediği kadın, Fatma bint Kaysdrr ki: «Ben boyandığım zaman Hz. Peygamber bana ne oturacak bir yer ne de nafaka verdi» demiştir.
[2] Mübadele: Bir konuda, İki kişinin aralarında: »Kim haksız ise Allah ûna lânst etsin.» demek suretiyle mübahaseye girişmelerine denir.
[3] Kısa olan Tatâk, uzun olan da Baksre süresidir. Talâk sûresinde, kocası öien veya boşanan bir kadın doğum yapınca >İddeti b;ter deniyor. Bakara sûresinde ise iddet dört ay on gündür deniyor. (Bk. â. 234) Bu durumda bu ikinci âyet, Talâk süresindeki âyetle nesh edilmiş oluyor. Abdullah Ibn Mesûd da bunu kasdetmek istiyor.
[4] Talâk sûresi (B5). â. 4.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TALÂK (BOŞANMA) BÖLÜMÜ
UMÛMÎ AÇIKLAMA
BOŞANMAYA SEBEP OLAN HALLER
HAKEMEYN:
TALÂK (BOŞANMA) BAHSİNDE GEÇECEK BAZI TABİRLER
TALÂKIN ÇEŞİTLERİYLE İLGİLİ TABİRLER
1. Talâk-ı Bâin:
2. Talâk-ı Ric'i:
3- Talâku'l-Bette:
4- Talâk-ı Selâse:
A) Hul' (Hal' veya muhâla'a dahi denir):
B) Li'an (Mulâ'ane de denir):
C) İlâ:
5- Zıhar (Müzâhere):
Ric'at (Rec'at'da denir):
Tefvîz-i Talâk:
* Tahyir:
* Emr-i Bi'l-Yed:
* Meşiyyet:
İddet:
BİRİNCİ FASIL
TALAKTA KULLANILAN ELFÂZ
İKİNCİ FASIL
DUHÛLDEN (GERDEKTEN) ÖNCE BOŞAMA
ÜÇÜNCÜ FASIL
HAYIZLI KADININ TALAKI
DÖRDÜNCÜ FASIL
İCBAR EDİLENİN, DELİNİN, SARHOŞUN TALAKI
* Mükreh:
* Sorhoş
* Hata Ve Unutma:
* Mecnun:
* Çocuk:
BEŞİNCİ FASIL
NİKAHDAN ÖNCEKİ TALÂK
ALTINCI FASIL
KÖLE VE CARİYENİN TALAKI
YEDİNCİ FASIL
MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

TALÂK (BOŞANMA) BÖLÜMÜ

(Bu bölümde yedi fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

TALÂKTA KULLANILAN ELFAZ

*

İKİNCİ FASIL

DUHÛLDEN (GERDEKTEN) ÖNCE TALÂK

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYIZLI KADININ TALÂKI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

İCBAR EDİLENİN (MÜKREH), DELİNİN, SARHOŞUN TALÂKI

*

BEŞİNCİ FASIL

NİKAHDAN ÖNCEKİ TALÂK

*

ALTINCI FASIL

KÖLE VE CARİYENİN TALÂKI

*

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

UMÛMÎ AÇIKLAMA

Talâk, Arapçada lügat olarak bağı çözmek ma'nâsına gelir. Gönderme ve terketme ma'nâsına gelen itlâkdan müştaktır. Şerî bir ıstılah olarak, kadınla erkek arasında evlenme akdi ile tesis edilen nikah bağının çözülmesidir. Görüldüğü üzere talâk, bu ma'nâsıyla lügavî medlûlüne muvafik düşmektedir.
İslam dini, hristiyanlığın aksine talâkı meşru addeder, ancak hoş karşılamaz. Çünkü talâk içtimâî bir yaradır, çocukların sahipsiz kalmasına, terbiyelerinin aksamasına, ferdler ve aileler arasına huzursuzlukların girmesine sebep olur. Bir cemiyette boşanma nisbeti, bir bakıma içtimâî huzurun göstergesi durumundadır. Aileler ne kadar sağlam ve ferdleri dayanışma içinde olursa, cemiyet de o kadar sağlam ve güçlü demektir. Resulullah müslüman ailelere boşanmayı tavsiye etmez ve onu "Allah'ın en ziyade nefret ettiği mübah" olarak tarif eder. Evet talâk dinimizde haram değildir, fakat Cenâb-ı Hakk'ın en çok nefret ettiği bir cevazdır, imkân nisbetinde ondan kaçınmak gerekir.
Şunu da bilelim ki, İslam'da talâk bahsi çok teferruatı olan bir mevzudur. Gerek kadın ve gerekse erkeğin hukukunu korumayı hedefleyen prensipler, sınırlamalar vardır. Bu cümleden olarak âlimler talâkı öncelikle, birkaç kategoride ele alırlar:
1- Haram olan talâk: Bu talâku'lbid'a'dır, az ilerde kısaca temas edileceği üzere, farklı suretlerde cereyan eder.
2- Mekruh olan talâk: Kadın iyi bir hal üzere olduğu halde, makul, meşru bir sebep olmaksızın vukua gelen talaktır.
3- Vacib olan talâk: Bu da farklı suretlerde cereyan eder, geçimsizlik sebebiyle, âyet-i kerimede zikri geçen iki hakemin (Nisa 35) boşanmaya hükmetmesi halindeki boşanma gibi.
4- Mendub olan talâk: Kadının iffetini bozması durumundaki boşamadır.
5- Caiz olan talâk: Erkeğin kadını istememesi, cinsî yönden tatmin bulamadığı için kadının külfetini çekmeye nefsinin razı olmaması halindeki boşamadır. İbnu Hacer, boşamanın bu çeşidini Nevevî'nin nefyettiğini kaydeder.
Bir başka açıdan talâk üç kısma ayrılır.
1- Sünnî talâk Bu, kadını tahâret (temizlik) müddeti içerisinde temasta bulunmadan boşamaktır. İbnu Mes'uddan gelen bir açıklama, Rabb Teâlâ'nın "Kadınları iddetleri içerisinde boşayın..." (Talâk 1) emrinden maksat budur: "Temizlik müddetlerinde, temas etmeksizin" demektir. Bu tefsir sadece İbnu Mes'ud'a has değildir, Sahâbe ve Tâbiînden birçokları aynı görüştedir.
Sünnî talâk, sünni-i hasen ve sünni-i ahsen kısımlarına ayrılır. Eğer boşama her tuhur müddetinde temasa yer vermeden üç kere tekrarlanırsa buna sünni-i hasen denir. Eğer duhûl edilmiş kadın, tuhur müddeti içerisinde bir talâk-ı ric'î ile boşanır ve bu şekilde, iddetini tamamlarsa yani üç hayız müddeti tamam olursa boşanma tamamlanmış olur. Buna sünni-i ahsen denir.
2- Bid'î talâk Bu, kadını hayız halindeyken veya temizlik halinde temas yapmış olduğu halde boşamaktır. Bu durumda kadının hamile kalmış olma ihtimali bulunduğu için bu boşanma bid'at addedilmiştir.
3- Üçüncü kısımı sünnî veya bid'î vasıfları ile tavsif edilemeyen bir kısımdır: Henüz çocuk olan zevcenin veya âyise olan (yani hayızdan kesilmiş, hamile kalma ihtimali kalmayan) zevcenin veya doğumu yaklaşmış hamile zevcenin yahutda henüz duhûl edilmemiş zevcenin boşanması bu kısmı teşkil eder. Hukukî durumu bilen bir kadının, kendi talebi üzerine vâki olan talâkla, kadının talebiyle vâki olan hul' da buraya girer. Şâfiîler nazarında bu, talâktır.
Hayızlı kadını boşamak esas itibariyle haram ise de bazı şekilleri haram değildir. Şöyle ki:
* Eğer kadın hamile ise ve kan görmüşse Şâfiîlere göre, hayız gören hamilenin boşanması bid'î değildir, hususen, boşama doğuma yakın vâki olmuşsa.
* Hâkim efendiden boşarsa ve bu boşama hayız haline rastlarsa.
* İki hakemin boşaması usulünde, hakemler aradaki geçimsizliğin bertaraf edilmesi için buna karar vermişlerse.
* Hul' (yani kadının talebi ile) gerçekleşen boşama. Zikredilen bu dört çeşit boşama, hayız sırasında vukûa gelse de haram sayılmaz. [1]

BOŞANMAYA SEBEP OLAN HALLER

Din-i mübîn-i İslam, prensip olarak boşanmayı hoş karşılamaz ise de, bazı hallerde kadın ve erkek her iki tarafa da boşanma talebinde bulunma hakkı tanır. Buna fıkıhta hıyâr-ı tefrika denir. Hemen belirtelimki, hıyar-ı tefrika erkekden ziyade kadın için mevzubahistir. Çünkü erkek boşama yetkisine sahip olması sebebiyle, İmâm-ı Muhammed gibi bazı fakihler, erkek için bir de hıyâr-ı tefrikanın mevzubahis olmasını gereksiz bulmuştur.
Bu husustaki teferruata girmeden, şunu belirtmek istiyoruz: Gerek erkekte ve gerekse kadında bulunan bir kısım özürler, hastalıklar, kötü huylar, mukabil tarafa boşanmak üzere hâkime müracaat hakkı tanımaktadır. Bu ârazları şöyle özetleyebiliriz:
1) Cinsî teması önleyen ârazlar: Kadınlarda karn, retak, fetk denen hallerle erkeklerde hadımlık, innet (adem-i iktidar), mecbubiyet (erkeklik uzvu ve husyelerin kesilme hali)... gibi haller. Evlilikten asıl maksad olmamakla birlikte, aranan hususlardan birinin cinsî tatmin olması sebebiyle, taraflardan birinde buna mani olan bir ârazın varlığı, mukabil tarafa boşanma hakkı doğurmaktadır.
2) Hunûset: Bir şahısta hem erkek ve hemde kadına ait tenâsül uzvunun varlığı.
3) Cünûn yani delilik:
4) Bazı irsî bulaşıcı hastalıklar: Bu grupta cüzzam, beres, zührevî hastalıklar zikredebilir.
Bu ârazların evlilikten sonra malum olma veya vukûa gelme durumları, tedavi edilebilir veya edilememe durumları, delilikte olduğu üzere tahammül edilebilecek veya edilemeyecek derecelerde olmaları gibi farklı durumlar vardır. Fıkıh kitapları meseleyi yeterli genişlikte tahlil ederler. Biz burada işaret etmekle yetineceğiz.
5) Geçimsizlik: Karı veya kocaya boşanma hakkı getiren bir diğer husus su-i imtizâctır, yani geçimsizlik diye ifade ettiğimiz huzursuzluk halidir. Bu, çoğunlukla taraflardan birinin haddini tecavüzde su-i ahlaktan ileri gelir. Bazan bu haller her iki tarafta da bulunabilir. Her hâl u kârda İslam dini geçimsizlik halini de boşanmada meşru bir sebep kabul etmiştir. Bu prensip, bilhassa boşama yetkisi olmayan kadın için avantajlı bir durum teşkil etmekte ve hâkime müracaat hakkı tanımaktadır. Hâkim iki hakem tayin ederek meseleyi tahkik eder, aralarını düzeltmeye çalışır, hakemlerin vereceğ rapora (ve hatta hükme) göre karara varır.
Bu gruba giren haller meyânında erkeğin kadının hukukunu yerine getirmemesi: Mesela nafakasını temin etmemesi, haksız yere dövmesi, tahkir etmesi, sövmesi, kadını terkedip konuşmaması zikredilebilir. Ancak kadın, kocasının yapacağı yeni evlilik sebebiyle, dinin kocaya tanıdığı te'dîb hakkını kullanması sebebiyle muhayyerlik hakkı kullanamaz, şikayete gidemez.
Şu hususu da tekrar etmek isteriz: İslam sayılan noktalarda talâk meselesinde muhayyerlik hakkı tanımış ise de, bunun istismar edilmemesi gerekir. Zikri geçen bu ârâzlar çoğu kere izafi değerlendirmelerdir. Aslolan evliliğin devamıdır. Evlilikle bir araya gelen insanların birbirlerinin eksikliklerine, nâhoş taraflarına sabır ve tahammülü prensip edinmeleri gerekmektedir. "Din bana hak tanıyor" diye boşama veya mahkemeye gitmede istical etmek ne İslâmî ne de insanî bir davranıştır. İslam ülemâsı, yukarıda belirtilen ârazların sübutunda dahi sabır ve tahammülü tavsiye eder. Âlimlerimize göre, evliliğin asıl gayesi, bir aile tesis etmek, karı ile koca arasında bir dayanışma, bir yardımlaşma ve ünsiyet vücûda getirmektir. Cinsî tatmin, çocuk sahibi olmak gibi başka hususlar evliliğin semere ve meyvelerindendir. Öyleyse taraflardan birine gelen ârazla bu meyvelerden bir veya bir kaçının hâsıl olmaması, evliliğin sona erdirilmesine sevketmemelidir. Yukarıda sayılan hastalıkların tedavisi, sakatlıkların giderilmesi, bulaşmalara karşı mukabil tedbirlerin alınması bilhassa günümüz şartlarında imkan dahiline girmiştir. Fakihlerimiz bu bahisleri günümüzün tıbbî şartlarında yeniden tedvin edecek olsa, yukarıda sayılan bir kısım ârazları "Boşanmaya sebep olan haller" listesinden çıkarabilirler.[2]

HAKEMEYN:

Talâk bahsinde bilinmesi gereken bir husus hakem meselesidir. Yani, karıkoca arasındaki geçimsizlikler, boşanmaya vardırılmadan halledilmesi gerekmektedir. Bunun da en iyi yolu biri erkek, diğeri de kadın tarafından seçilecek iki hakemin araya girerek, aradaki imtizaçsızlığın mahiyetini araştırıp hal yoluna gitmesidir. Bunlar barıştırma yollarını denerler. Her iki tarafa da nasihat ederler. Hakemler, Hanefî, Şâfiî, Zâhirî imamlara ve Ahmed İbnu Hanbel'den bir kavle göre sadece barıştırma selahiyetine sahiptirler. Boşandırmaya hükmedemezler. Mâlikîlere göre, boşandırma yetkileri de vardır. Onlara göre kendilerinehakem denilmesi de bu selahiyetin bir delilidir. [3] Ailevi geçimsizlikte hakem meselesinin ehemmiyetli bir yer tutacağını, meseleye Kur'an-ı Kerim'de yer verilmiş olmasından da anlamaktayız: "(Eğer karı ile kocanın) aralarının açılmasından endişeye düşerseniz, o vakit (kendilerine erkeğin) ailesinden bir hakem, (kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarında(ki dargınlık yerine, geçime) onları (uyuşmaya) muvafik buyurur." (Nisa 35).
Hakemlerin erkek, reşid, âdil, nüşûz hükümlerine vâkıf, hüküm verecekleri husus hakkında fakih olmaları şarttır. Binaenaleyh kadın, çocuk, mecnun, fâsık veya sefih olanların, nüşûz hükmüne vakıf olmayanların hükme bağlayacakları hususun şerî yönünü bilmeyenlerin boşanmaya veya evliliğin devamına dair verecekleri hüküm bâtıldır. Ancak fakih olmayanlar ülemâ ile istişare yaparak hareket etmeleri halinde hükümleri mûteber olur.[4]

TALÂK (BOŞANMA) BAHSİNDE GEÇECEK BAZI TABİRLER

Daha önce de belirttiğimiz gibi, talâk bahsi pek çok teferruata şâmildir. Her bir tâli mesele için müstakil ıstılahlar vardır. Burada onların hepsine yer vermek bizi mevzumuzun dışına atar. Ancak, müteakiben gelecek hadislerin açıklanması esnasında kullanılacak bazı ıstılah ve tabirleri burada açıklamada gerek var[5].[6]

TALÂKIN ÇEŞİTLERİYLE İLGİLİ TABİRLER

Boşama bahsinde en çok geçecek tabirlerin bir kısmı talak çeşitleriyle ilgilidir. Öncelikle onların kısaca açıklanması münasiptir. Bunlardan her biri yeri geldikçe genişçe açıklanacak. Talâkın başlıca şu çeşitleri var:
1- Talâk-ı Bâin.
2- Talâk-ı Ric'î,
3- Talâku'l Bette.
4- Talâk-ı Selâse.
a) Hul'.
b) Lian.
c) İlâ.
5- Zıhâr.[7]

1. Talâk-ı Bâin:

Kesin boşanmayı ifade eden söz veya işaretle yapılan boşamadır. Erkek, bu suretle boşadığı hanımına tekrar kavuşabilmek için kadının rızasını almak, yeniden mehir ödemek ve nikah akdi yapmak zorundadır. Şu dört şekilde cereyan eden boşamalar bâin'dir.
1) Nikahtan sonra fakat temastan ve halvet-i sahihadan önceki boşama.
2) Kinâî sözlerle veya mübâlağa ve şiddet-i ifade eden sözlerle yapılan boşama.
3) Muhâla'a yoluyla yani kadının isteği ile karşılıklı anlaşarak yapılan boşama.
4) Üçüncü boşama hakkını da kullanarak yapılan boşama.[8]

2. Talâk-ı Ric'i:

Fiilen evlenip karıkoca olduktan sonra, erkeğin zevcesini sarahaten veya işareten üç adedine delâlet etmeyen sarih söz ve hareketle boşamasıdır. Bu çeşit boşamadan sonra, erkek tekrar nikah yapmaya ve mehir ödemeye muhtaç olmadan zevcesiyle normal aile hayatına dönebilir. Bu suretle kişi, hanımını iki kere boşayabilir, üçüncü kere boşadı mı, hanım bir başkasıyla evlenip ondan da boşanmış olmadıkça bir daha karıkoca olamazlar.[9]

3- Talâku'l-Bette:

el-Bette, kesinlikle demektir. Talâku'l-Bette, el-Bette kelimesi kullanılarak yapılan bir talâktır. "Sen kesinlikle boşsun" cümlesinde olduğu gibi. Şu halde bu ayrı bir talak çeşidi değil. İçerisinde rakam olmadığı, onun yerine kesinlikle ma'nâsına gelen el-Bette tâbiri olduğu için bu tabir bâin mi ifade eder, ric'î mi ifade eder, ihtilaf konusu olmuştur. Müteakiben 4049. hadiste tafsilat gelecektir.[10]

4- Talâk-ı Selâse:

Nikah bağı üç talâk üzerine müessesdir. Şu halde üç adedine mukârin bir söz veya işaretle yapılan talâktır. Bu talâkla kadın-erkek arasında nikah bağı kalmaz, beynunet-i kübra denen katî ve kesin ayrılık husule gelir.[11]

A) Hul' (Hal' veya muhâla'a dahi denir):

Geçimsizlik sebebiyle karı ile kocanın anlaşarak yaptıkları boşanma. Bu çeşit boşanmada umumiyetle kadın alacağı mehirden vazgeçmek, aldığı mehiri geri vermek veya kocasına başkaca bir ödeme yapmak gibi bir ivazda bulunur.[12]

B) Li'an (Mulâ'ane de denir):

Karısının zina ettiği iddiasında bulunan fakat bunu dört şahitle ispat edemeyen koca ile, bunu inkâr eden kadın arasında cereyan eden boşanma şeklidir. Bunlardan her biri doğru söylediğini ifade ettikten sonra, yalan söyleyene Allah'ın lânetini dilerler ve bunu tam dörder kere tekrar ederler. Bu lanetleşmelerden sonra hâkim onların evliliğine son verir.[13]

C) İlâ:

Lügat açısından yemin etmek ma'nâsına gelir. Istılah olarak zevceye en az dört ay süre ile tekarrüb etmemek (temasta bulunmamak) üzere yapılan yemindir. Bu yemin bazan belli bir müddet için yapılır, ki en azı dört aydır. Bazan ebedi olarak temasta bulunmamak üzere, bazan da vakit belli etmemek suretiyle yapılır. Yeri gelince gerekli açıklama yapılacaktır.[14]

5- Zıhar (Müzâhere):

Lügatte iki şey arasında bir mutabakat ve mümâselet vücuda getirmek ma'nâsındadır. "Arka" ma'nâsına olan zahr'dan alınmadır. Istılah olarak "Kocanın, hanımını neseb, reza (süt emme) veya müsâheret suretiyle mü-ebbeten mahremi olan bir kadının kendisine bakılması câiz olmayan arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna zıhar maksadı ile benzetmesidir. Bu bir nevi boşamadır. Zira böyle bir teşbihte bulunan kimse kefârette bulunmadıkça hanımına cinsî temasta bulunamaz, şehvetle dokunamaz ve öpemez."[15]

Ric'at (Rec'at'da denir):

Lügat olarak bir şeyi geri çevirmek, reddetmek ma'nâsına gelir. Boşanma talebi olarak ric'î talâktan sonra, iddet içinde henüz baki olan nikahı kavlen veya fiilen devam ettirmektir. Bu suretle zevciyet bağı devam ettirilmiş olur. "Sen benim hanımımsın", "sana geri dönüyorum" gibi bir söz bu ric'ati sağlar. Hanıma temas veya şehvetle kucaklamak veya öpmek de fiilî bir ricat sayılır.[16]

Tefvîz-i Talâk:

Talakda câri olan usullerden biri tefvîz'dir. Yani mükellef kimse, hanımını boşama yetkisini bir vekile veya bizzat zevcesinin velisine tevdi edebilir. İşte bu tevdi işine tefviz denir. Tefvizde üç tabir kullanılır:
Tahyir, emr bi'lyed, meşiyyet.[17]

*** Tahyir:**

Bu, kocanın hanımına: "nefsini ihtiyar et" veya "Sen muhayyersin" demek suretiyle gerçekleşen tefvizdir. Kadın bu durumda "İhtiyar ettim" veya "Kendimi ihtiyar ettim" veya "Talâkı ihtiyar ettim" gibi boşanmayı ihtiyar ettiğini ifade eden bir tabir kullansa boşanma hâsıl olur.
****** Tahyirde sayı, tahyir suretiyle hâsıl olan boşama bâin mi, ric'î mi ve adedi nedir? Bu husus ihtilaflıdır.
Hz. Ali: "Kadın nefsini tercih ederse bâindir tekdir, kocasını tercih ederse ric'îdir, tekdir" demiştir.
Zeyd İbnu Sâbit: "Nefsini tercih ederse üçtür, kocasını tercih ederse bâin ve tekdir" demiştir. İmam Malik bununla amel etmiştir.

Hz. Ömer ve İbnu Mes'ud: "Nefsini tercih ederse bâin ve tekdir, kocasını tercih ederse bir şey gerekmez" demişlerdir. Ebu Hanîfe bunların fetvasıyla amel etmiştir.
İmam Şâfiî: "Tahyir bir kinayedir, öyleyse koca karısını muhayyer bırakırsa ve bununla hanımın kendisini boşamasını veya beraberliklerinin devamına karar vermesini murad etmişse ve kadın da kendisini ihtiyar ederek ayrılmaya karar vermişse, artık boşanırlar. Ancak kadın: "Ben nefsimi ihtiyar etmekle boşanmayı murad etmedim" derse sözü tasdik edilir" der, bu ifadeden tahyirde "nefs" kelimesini tasrih etmesi gerektiği ifade edilmiştir.[18]

*** Emr-i Bi'l-Yed:**

Bu, kocanın, hanımına "İşin kendi elindedir" demesi suretiyle beyan ettiği tefvizdir. Bu suretle vâki olan tefvize mukabil kadın da kocasına hitaben: "Kendimi ihtiyar ettim"; "Nefsimi sana haram kıldım"; "Nefsimi sana bâin kıldım"; "Sen bana haramsın"; "Sen benden boşsun" gibi tabirlerden birini kullansa boşanma meydana gelir.
Tahyir ile emr bi'lyed'e ait sözler birer kinâyedir. Dolayısiyle bunlarla talâkın tefviz edilmesi niyyete veya delâlet-i hale mütevakkıftır. Meşiyyete ait sözler, sarih olduğundan niyet aranmaz.[19]

*** Meşiyyet:**

Erkeğin hanımına: "Dilersen nefsini boşa" cümlesiyle yaptığı tefvizdir. Bu iki suretle yapılır: "Ya meşiyyet-i sarihadır, hemen kaydettiğimiz cümle bunun örneğidir. Ya da meşiyyet-i zimniye'dir: "Nefsini tatlik et!" cümlesi ile tefviz edilen talâk gibi. Bu cümlede meşiyyet yani dileme keyfiyeti zımnen mevcuttur. Bu çeşit tefvizde kadının boşanma arzusunu ifade etmesiyle boşanma hâsıl olur: "Nefsimi boşadım"; "Nefsimi bâin kıldım"; "Nefsimi sana haram kıldım" demesi gibi. Meşiyyet suretiyle yapılan tefvizde kadının "Ben nefsimi ihtiyar ettim" cümlesinin boşanma ifade etmeyeceği belirtilmiştir.
* Tefvizler ya mutlakdır, ya da zamanla mukayyeddir. Zaman da ya muayyen ya da gayr-ı muayyendir. Mesela: "nefsini boşa" sözü mutlak bir tefvizdir. "Nefsini bugün boşa" sözü muayyen bir zamanla mukayyed bir tefvizdir. "Nefsini ne vakit istersen boşa" sözü ile, gayr-i mukayyed bulunan bir tefviz-i âmmdır.
Mutlak tefvizler meclis ile mukayyeddir. Zevce, böyle bir tefvize muttali olduğu mecliste muhayyerdir. O mecliste kullanmadığı takdirde muhayyerliği kalmaz. Mutlak tarzda yapılan tefvizler kocaya nazaran lâzım (bağlayıcı), kadına nazaran gayr-ı lâzımdır (bağlayıcı değildir). Bu sebeple koca yaptığı tefvizden rücu edemez, çünkü tefviz, tevkil değil, temliktir. Kadın ise bu tefvizi kabule mecbur değildir, dilerse reddeder.
Çok teferruatı olan bu mevzu fıkıh kitaplarından görülmelidir.[20]

İddet:

Lügat olarak tâdad, ihsâ (saymak) ve müddet ma'nâsına gelir. Istılah olarak bir erkek veya kadının boşanmadan sonra yeni bir evlenme yapamayıp beklemesi ma'nâsına gelir. Aynı zamanda beklemeleri gereken müddete de iddet denir. Boşanan bir kadın için üç hayız müddeti, kocası ölen kadın için dört ay on gündür.
İddet erkek için de câri ise de, mutlak kullanılınca kadının iddeti kastedilir.[21]

Not:

Bu umumî açıklama kısmında son olarak şunu belirtmek isteriz; Boşanma bahsi dinimizin çok ehemmiyet verdiği, hassasiyet gösterdiği bir mevzudur. Mü'minlerin bu hususta çok dikkatli olmaları gerekir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), talâkın hiçbir şaka kabul etmediğini belirtmiş, bilhassa Hanefi ülemâsı yanlışlıkla, gafletle bile ağızdan sarih bir ifadeyle bir tabir veya "boşamaya delâlet eden bir tavrın" boşamaya sebep olacağına hükmetmiştir. Şüpheli bir durum vâki olduğu zaman, bu kitapta dermeyan edilen kısa açıklamalardan fetva çıkarılmayıp, meseleyi Talâk bahsini iyi bilen, diyaneti güven veren kimselere danışmalıdır. Aksi takdirde zina hayatı yaşanmış olma muhâtarası mevzubahistir. el-Iyâzu billah.[22]

BİRİNCİ FASIL

TALAKTA KULLANILAN ELFÂZ

?4045 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ????? ??????? ????? ?????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

1. (4045)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Bir erkek hanımına bir defada "Sen üç talâkla boşsun!" dese, bu bir talâk sayılır." [Ebu Dâvud, Talâk 10, (2197).][23]

?4046 ?2? ??? ????? ????? ????:]???? ????: ????? ???????. ????? ???????. ????? ??????? ???? ????????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ??'????? ??? ??????? ?????? ????????? ?????[.

2. (4046)- Rezin'in zikrettiği bir rivayette (İbnu Abbâs şöyle demiştir): "Erkek hanımına (aynı anda üstüste): "Sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun" diye üç kere söylerse, bu bir boşama sayılır, yeterki bunlarla birinci defaki söylediği "Sen boşsun!" sözünü tekid etmeyi kastetmiş olsun veya hanımıyla henüz gerdek yapmamış olsun."[24]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin anlaşılması için önce şu husus bilinmelidir: İslam şeriatine göre, nikah akdi kadınla koca arasında üç bağ te'sis eder. Bu bağlar varlığını koruduğu müddetçe evlilik devam eder. Boşama, bu bağların şerî ölçüler çerçevesinde çözülmesiyle gerçekleşir. Bu bağlardan birinin veya ikisinin çözülmesi evliliğin yenilenerek devamına mani değildir. Tek bağla da evlilik devam eder ve evliliğin sağladığı hak ve vazifeler varlığını sürdürür. Hadisten de anlaşılacağı üzere, erkeğin hanımına "sen boşsun" gibi boşanmayı icab eden bir tabiri sarfetmesi bu nikah bağlarından birini ortadan kaldırır. Hadiste mevzubahis edilen mesele şudur: Kişi, bu cümleyi "üç" rakamını ekleyerek "Üç talâkla boşsun" diyerek sarfetse, üç nikah bağının üçü de çözülmüş, kadın tamamen boşanmış olur mu?
Bu mesele ihtilaflı bir hususdur. Çünkü müteakip hadislerde görüleceği üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde boşama, çoğunlukla her temizlik müddeti içerisinde bir kere olmak üzere üç temizlik müddetinde gerçekleşen bir hadisedir; ikisinin veya üçünün de bir anda icrası bazı rivayetlere göre, pek mevzubahis değildir.
Sadedinde olduğumuz birinci rivayet, İbnu Abbâs'ın herhangi bir kayda yer vermeksizin, "üç talâkla boşsun!" şeklinde telaffuz edilen boşayıcı sözlerin bir boşamayı sağlayacağı kanaatinde olduğunu aksettiriyor. Ancak Rezîn'in ilavesi olan ikinci rivayette ise bir anda sarfedilen üç ayrı boşamanın, "bir" sayılması için bazı şartlar kaydediyor.
* Eğer erkek, üç talâk niyeti taşımadan yani ikinci ve üçüncü "boşsun!" lafzını, ilk defa söylediği "boşsun" lafzını tekid etmek (pekiştirmek) için söylediyse üç boşama bir sayılır ve nikâh bağlarından ikisi devam eder. Aksi halde üç sayılır.
* Diğer bir şarta göre, erkek, henüz gerdek yapmadığı hanımını bu suretle boşamış ise, niyet aranmaz, bu üç talâk, bir talâk sayılır. Aksi halde gerdek yaptığı bir hanımı, tamamen boşamak niyetiyle üç kere üst üste "sen boşsun" dedi mi, bu üç ayrı talâk sayılır ve hanımıyla boşanmış olurlar.
2- Kaydedilen rivayetler bu ma'nâları ifade ederler. Ebu Dâvud bu meselede İbnu Abbâs'ın kanaat değiştirerek, neticede diğer birkısım sahâbî gibi üç talâkla, kadının kocasıyla gerdeğe girmiş olsa da olmasa da boş sayılacağı ve bir başkasıyla evlenmedikçe eski kocasına helal olmayacağı görüşünde karar kıldığını belirtir. Ebu Dâvud'un kaydettiği rivayetlerden birine göre, Muhammed İbnu İyâs demiştir ki: "İbnu Abbâs, Ebu Hüreyye ve Abdullah İbu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhüm ecmâin'den bâkire olan hanımını üç kere boşayan erkek hakkında sormuşlar, hepsi de: "Bu kadın, artık ona bir başka erkekle evlen(ip boşan)madıkça helal olmaz" cevabını vermiştir."
Azîmâbâdî, İbnu Abbâs'ın bu meseledeki farklı görüşlerini aksettiren rivayetleri şöyle özetler: "Ebu Dâvud'un bunlara dikkat çekmekteki maksadı şunu belirtmektir: İbnu Abbâs, üç talâkın bir olacağına dâir fetvasını terketmiş ve şu görüşte karar kılmıştır: "Üç talâktan sonra, kadın bir başka erkekle evlenmedikçe kocasına geri gelemez." İbnu Abbâs'ın eski görüşünü aksettiren bir rivayeti Abdurrezzâk kaydeder: "Ma'mer bize Eyyub'tan haber verdiğine göre Eyyub der ki: "Hakem İbnu'l-Uyeyne, Zührî'nin yanına girdi, ben de onlarla beraberdim. Zührî' ye üç sefer boşanan bâkire hakında sordular. Cevaben dedi ki: "Bundan İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre ve Abdullah İbnu Ömer'e sordular, hepsi de: "Bir başka koca ile evlenmedikçe ona helal olmaz"dediler." Eyyub devamla der ki: "Bunun üzerine Hakem oradan ayrılıp Tâvus'a geldi. O mescidde idi. Üzerine eğilerek, İbnu Abbâs'ın bu meseledeki sözünü sordu ve Zührînin söylediklerini haber verdi. Ben Tâvus'un bu söylenenler karşısında hayretinden ellerini kaldırdığını gördüm. Dedi ki: "Allah'a yemin olsun, İbnu Abbâs (radıyallahu anh) bu üç talâkı bir sayıyordu.
Diğer taraftan Muvatta'nın rivayetinde, henüz gerdek yapmadığı hanımını üç kere boşayan bir bedevinin durumu hakkında İbnu Abbâs'a sorulduğunu, İbnu Abbâs'ın fetvayı yanında bulunan Ebu Hüreyre'ye bıraktığını, onun da "Bir talâk onun boşanmasını sağlar, üç talak ise bir başka kocayla evlenmedikçe eski kocasına haram kılar" der. İbnu Abbâs'ın da aynı görüşte olduğu belirtilen rivayetin sonunda İmam Mâlik rahimehullah: "Bizim nazarımızda da hüküm böyledir dul bir kadınla birisi evlense ve henüz temasta bulunmamış olsa, bu kadın hakkındaki hüküm de bâkirenin hükmü gibidir, bir talâk ayrılmayı gerektirir, üçü ise, bir başka erkekle evlenmedikçe ona haram kılar."
Cumhur, bir anda verilen talâkın üçünün de vâki olacağına hükmetmiştir. Hatta İbnu Abdilberr İcmâ'dan bahseder: "Buna muhalefet şâzzdır. İltifat edilmez" der. 4058 numarada

daha geniş açıklama var.[25]

?4047 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ????? ????: ????? ????????? ????????? ??????? ??????????? ???????? ????? ???????? ??????: ????????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ????????? ????? ?????? ?????? ???????[. ????? ???? ??? .

3. (4047)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'nın anlattığına göre, bir adam kendisine gelip: "Ben hanımımı yüz talâkla boşadım, bu hususta fikriniz nedir (bana bir şey gerekir mi?)" diye sordu. Benden şu cevabı aldı: "Kadın senden üç talâkla boşanmıştır. Geri kalan doksan yedisi ile Allah'ın âyetleriyle alay etmiş oluyorsun." [Muvatta, Talâk 2, (2, 552).][26]

AÇIKLAMA:

1- Hanımını üç talakla bir anda boşayanın talaklarının sahih olup, hanımın boş sayılacağı bu meselede icma'dan bahsedilebilecek bir çoğunluğun fikir birliğine sahip olduğu önceki rivayette açıklandı.
2- İbnu Abbâs, üçten fazla talakla boşamayı ciddiyetsizlik, dinin ahkamıyla istihza olarak tavsif etmektedir. Çünkü Rabb Teâlâ talakı üç kılmıştır. Ağzından çıkanı tartmakla sorumlu olan müslüman, hanımını boşamaya karar verince üç talakla boşar, fazlası ne oluyor?[27]

?4048 ?4? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ?????? # ???? ?????? ??????? ?????????? ????? ??????????? ????????? ?????? ?????????? ????? ?????: ????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???????????? ????? ????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????: ??? ?????????[. ????? ??????? .

4. (4048)- Mahmud İbnu Lebîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adamın hanımın üç talakla birden boşadığını haber verdiler. Öfke ile kalkıp: "Daha ben aranızda iken Allah'ın kitabıyla mı oynanıyor?" buyurdu. Derken birisi kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü, onu öldürmeyeyim mi?" dedi." [Nesâî, Talâk 6, (6, 142.)][28]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet üç talağın birden verilmesinin dindeki yerini ifade etmektedir: "Allah'ın kitabıyla istihza etmek." Şüphesiz, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu ifadesi meselenin dinen ne kadar reddedilip, kabih kabul edildiğini gösterir. Resulullah efendimiz, bu sözüyle "Boşama iki defadır, (bundan sonrası) ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. ...Allah'ın âyetlerini de alaya almayın..." (Bakara 229-232) ayetine işaret etmektedir. Bu âyetten, şerî boşamanın toptan yapılmayıp fasılalı yapılması gereği anlaşılmıştır. İki kere boşama talâk-ı ric'i ifade eder, buna rağmen evliliğin devamına karar verilebilir. Buna telmihen âyet-i kerime, "(bundan sonrası) ya iyilikle tutma..." demiştir. Boşamaya azmetmişse ikiden sonra, iyilik yaparak bırakmak gerekecektir.
2- Hadiste "Allah'ın kitabıyla oynama" tabiri küfür ifade ettiği için, Ashab irtidad cezasının tatbikini istemiştir. Ancak, Resulullah öldür emri vermemiştir. Çünkü gaye tevbih ve tağlizdir. Yani üç talakı birden vermenin kötülüğünü beyanla bundan zecrdir. Üç talakı birden verme hususunda imamlar biraz ihtilaf ederler. Ebu Hanîfe, Mâlik, Evzâî, Leys (rahimehümullah)'a göre bu bid'atdır. Şafîî, Ahmed, Ebu Sevr (rahimehümullah)'a göre haram değildir, ancak onlara göre de evla olan ayrı ayrı yapılmasıdır. Hadisin zahiri tahrim ifade eder. Cumhur, üçünü birden veren kimseye üç talakın birden vâki olacağında müttefiktir, bu hususta muhalif bir görüşün onlar nazarında hiç bir değeri yoktur.[29]

?4049 ?5? ??? ???????? ?? ???? ?? ???????? ?? ???? ?? ??? ???:]????? ??? ??????? ?????? ????? ????????? ???????? ??????????? ??????: ??? ??????? ?????? ??????: ?????????? ??????: ???????? ??? ??????? ????? ??? ?????????? ??????: ???????? ??? ??????? ????? ??? ?????????? ??????: ???? ??? ???????? ?????????? ???????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ??????? ????????????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (4049)- Abdullah İbnu Yezid İbni Rükâne an abîhi an ceddihi anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, (vallahi) ben hanımını kesinlikle boşadım."
"Peki bununla ne kasdettin?" diye sordu. Bir (talak) kastettim" dedim. Bunun üzerine:
"Bununla bir kastettiğine dair Allah'a yemin eder misin?" dedi. Ben de: "Vallahi bununla sadece bir talak kastettim" dedim. Bunun üzerine: "O halde bu senin kastettiğin şekildedir!" buyurdu ve kadını ona geri verdi. O ise, hanımı ikinci kere Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında, üçüncü kere de Hz. Osmân (radıyallahu anh) zamanında boşadı." [Tirmizî, Talâk 2, (1177); Ebu Dâvud, Talâk 10, (2196), 14, (2206, 2207, 2208).][30]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste cedd (dede) ile, Rükâne'nin kastedildiği belirtilmiştir. Ebb (baba) ile de Ali İbnu Yezid İbni Rükâne kastedilmiştir. Rükâne de Abdu Yezid İbni Hâşim İbni Abdi'l-Muttalib'dir.
2- Hadiste geçen elbette kesinlikle demek, yani erkeğin, "Sen kesin boşsun" demesidir. Bu talâka talâku'lbette denir. Elbette yani "kesinlikle" tabirinin içinde rakam bulunmadığı için, takdir işi esas itibariyle niyete bağlı kılınmıştır. Ebu Dâvud'un rivayetinde bu kadının Süheyme olduğu tasrih edilir.
Hattâbî der ki: "Bu hadis, birden fazla talakı kastetmemiş olma halinde talâku'lbette'nin bir tek sayılması gerekeceğine, dolayısiyle bunun ricî bir talak olup, bâin olmadığına delalet eder. Kişi bununla iki veya üç talaka niyet ederse, hükmü niyete göredir." Aliyyu'l-Kari, talâku'lbette'nin Şâfîî nezdinde "bir ve ricî talak" sayıldığını, onunla iki veya üçe niyet ederse niyetinin esas olduğunu, Ebu Hanîfe'ye göre de bir ve bâin sayıldığını, üç niyet ederse üç olacağını; Mâlik'e göre ise üç olduğunu kaydeder. Aynî, Umde'de Hz. Ali, İbnu Ömer, İbnu Müseyyeb, Urve, Zührî, İbnu Ebî Leyla, Evzâî, Ebu Ubeyd gibi selefden bazılarının da "üç" dediklerini kaydeder.
el-Kâdî'ya göre hadiste şu faideler var:
* Sözlerinin zâhiri, tekzib etmediği müddetçe kocanın iddia ettiği husus yemin edince tasdik edilir.
* Kesinlikle (elbette) tabiri, talâkın adedinde müessirdir (yani birden fazla talâk ifade edebilir), aksi takdirde Aleyhissalâtu vesselâm, sadece bir talak kastettiğine dair yemin ettirmezdi. Nitekim Tirmizî'nin kaydettiği açıklamada talaku'lbetteyi Hz. Ömer'in bir talâk kabul ettiği, Hz. Ali'nin ise üç talak kabul ettiği belirtilir.
* "Kendisine yemin terettüp eden kimse, hâkim yemin ettirmezden önce yemin etmiş olsa bu yemin muteber değildir. Şayet muteber olsaydı Resulullah, onun önceki yeminiyle yetinir, yemin teklif etmezdi." Hattâbîyi bu hükmü çıkarmaya götüren husus, rivayetin Ebu Dâvud'daki bir vechidir. Zira orada Rükâne (radıyallahu anh), Resulullah'ın yanına meselesini arzetmek üzere varınca, "vallahi..." diye yeminle başlıyor. Biz bu tabiri, tercümeye köşeli parantez içerisinde dercettik.
* Hâkimin, muttali olduğu menfi hallere şikayetçi olmadan, muâheze ve hesaba çekme yetkisi vardır.
3- Son olarak şunu da kaydedelim: Bazı âlimler, hadisteki ızdırab ve Resulullah devrinde talakın tek olduğuna dair İbnu Abbâs rivayetine muhalefet gibi sebeplerle ortaya çıkan zaafı sebebiyle, hadisle amel etmenin, ihticacda bulunmanın mümkün olmayacağını söylemiştir.[31]

?4050 ?6? ??? ??????:]?????? ???????? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????: ???? ????? ????? “????????: ???????? ???? ?????????? ???????? ??? ?????????: ??? ?????? ??? ??????????? ????????? ?? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ??? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???? ??????: ???? ?????? ??????: ???? ??????? ??????? ??? ???????? ???????? ?????? ???? ??????: ???????? ??????? ????? ???????????? ?????? ??????? ??????????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????????: ???? ??????????????? ??? ?????? ???? ????????? ??? ??????????: ??????? ??????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ???? ??? ???????[. ????? ???? .

6. (4050)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a, Irak'tan yazılarak sorulmuştur: "Bir erkek hanımına: "Senin ipin (benim elimde değil), boynundadır (dilediğin yere gidebilirsin)" dedi. (Bunun hükmü nedir, hanımı boş mu değil mi?)" Hz. Ömer bunun üzerine oradaki memuruna: "Hacc mevsiminde beni Mekke'de bulmasını emret!" diye yazdı... Hz. Ömer (radıyallahu anh) tavaf yaparken adam yanına gelip selam verdi. Hz. Ömer ona: "Sen kimsin" diye sordu. Adam kendini tanıtarak: "Ben seni bulmamı emrettiğin (Iraklı) kimseyim!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben sana şu Beyt-i Muazzama'nın Rabbi adına soruyorum: "İpin boynundadır!" derken ne kastettin?" dedi. Adam: "Sen bu mukaddes mekandan başka bir yerde yemin verseydin sana doğruyu söylemezdim. Ben bununla ayrılık kastetmiştim" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bunun hükmü senin kastettiğin şeydir" buyurdu." [Muvatta, Talâk 5, (1, 551).][32]

AÇIKLAMA:

Rivayette geçen "ipin boynundadır" sözü talak ifade eden kinâî tabirlerden biridir. İfade sarih olmadığından bu tabirle kastedilecek şey farklı olabileği için terettüp edecek hüküm de farklı olacaktır. Bu sebeple Hz. Ömer, onunla neyi kastettiğini, onu söyleyen kimseye sorarak o sözün hükmünü tayin etmiştir. İmam Mâlik Müdevvene'de bunun üç talak sayılacağını söylemiştir. Kadınla gerdek edilmiş veya edilmemiş olması da belli olmadığı için her ikisi için de hükmün böyle olacağını söylemiştir.[33]

?4051 ?7? ??? ????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????: ??? ??????????? ?????????????? ????? ????????? ????????? ???? ????????????[. ????? ???? .

7. (4051)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) haliyye ve beriyye hakkında der ki: "Bunlardan her biri üç kere boşanmış sayılır." [Muvatta, Talâk 7, (1, 552).][34]

AÇIKLAMA:

Buradaki haliyye ve beriyye kelimeleri boşama ifade eden kinaye sözlerdendir. Lügat olarak haliyye, bağlandığı ipten boşanan deveye denmektedir. Beriyye de kocadan kurtulmuş olan kadın demektir. Şu halde bir erkeğin, karısına: "Sen ipinden kurtulmuş deve(ola)sın!" veya "Kocadan halâs olmuş kadın (gibi) olasın" gibi bir söz sarfetmesi, İbnu Ömer'e göre üç talak sayılmalıdır. İmam Mâlik bunların ve benzeri başka kinâî sözlerin, gerdek yapılan kadın hakkında üç talak sayılacağını, henüz gerdek yapılmayan kadın hakkında ise, bir mi, üç mü kastettiğinin sorulacağını, "bir" dediği takdirde yemin ettirileceğini söyler.[35]

?4052 ?8? ??? ????:]?????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ??? ????????? ??????? ?????????? ????? ????? ???????: ??????? ????? ????????????[.

8. (4052)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Hz. Ali (radıyallahu anh) karısına: "Sen bana haramsın" diyen erkek hakkında: "Bu adam hanımını üç talakla boşadı" diyordu." [Muvatta, Talâk 6, (1, 552).][36]

AÇIKLAMA:

Erkeğin karısına söyleyeceği "sen bana haramsın"; "...haram olasın" gibi sözlerin kaç talak ifade ettiği de münâkaşalıdır. İbnu Abdilberr, sekiz farklı görüş kaydeder. Bunlardan en şedidi İmam Mâlik'e aittir: Müdevvene'de: "Niyetine bakılmaksızın, gerdek yapılmış hakkında üç talaktır" demiştir. Rivayette görüldüğü üzere Hz. Ali de bu görüştedir. Zeyd İbnu Sâbit ve birçok Tâbiîn'in aynı görüşte olduğu belirtilir.[37]

?4053 ?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ?????: ???? ???????
?????????? ???????? ???????? ???? ??????? ????????????? ?????????: ?????? ????? ?????? ??? ?????? ?????? ???????? ????????[. ????? ???????? ????? ???? ???????? .

9. (4053)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kim hanımını (kendine) haram kılarsa, bu (boşanma ifade eden) bir şey değildir, bu söz bir yemindir, yemin kefaretinde bulunur. Nitekim âyet-i kerime'de Cenab-ı Hakk: "Allah'ın Resulünde sizin için güzel örnek vardır." (Ahzâb 21) buyurmuştur." [Buhârî, Talâk 8, Tefsir, Tahrim 1; Müslim, Talâk 19, (1473); Nesâî, Talâk 16, (6, 151).][38]

?4054 ?10? ????:]???? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????: ????? ???????? ????????? ?????? ????????? ??????: ???????? ???????? ?????????? ????? ??? ????? ?Œ????: ??? ??????? ??????? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ???? ????? ?????: ???????? ??????? ?????????????: ?????? ????????[.

10. (4054)- Yine Nesâî'de şu rivayet mevcuttur: "Bir adam İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ya gelerek: "Ben hanımımı kendime haram kıldım! (Ne yapayım, hükmü nedir?)" diye sordu. İbnu Abbâs: "Yalan söyledin, o haram değildir" dedi ve şu âyeti okudu. (Meâlen): "Ey Peygamber, Allah'ın sana helal kıldığını sen niye kendine haram ediyorsun?" (Tahrim 1)
İbnu Abbas âyeti okuduktan sonra dedi ki: "Sen, bu sayılan kefâretlerin en ağırı olan köle âzadını yerine getireceksin." [Nesâî, Talâk 16, (6, 151).][39]

AÇIKLAMA:

1- Burada Tahrim suresinin nüzul sebebiyle ilgili bir açıklama gelmektedir. Hadise göre, kişinin hanımına "sen bana haramsın" demesi, bir boşama değil, bir yemindir. Zira, Resulullah da buna benzer bir söz sarfetmiş, bunun üzerine Tahrim suresi nâzil olmuştur. Bu surede talâk ahkâmı değil, yemini bozmakla ilgili ahkâm beyan edilmektedir.
Evet yukarıda kaydedilen İbnu Abbâs rivayetinin ifade ettiği ma'nâ budur.
Bu kitabımızın üçüncü cildinde Tahrim suresinin nüzul sebebini izah ederken kitaplarımızda birçok sebebin zikredildiğine işaret etmiş, "sebeb-i nüzul'den değil esbab-ı nüzul'den bahsetmek" gerektiğine dikkat çekmiş, orada kaydedilen hadis gereği bir tanesini yani bal şerbeti meselesini açıklamıştık (3. cilt, 219-223). Burada onu tekrar etmeyeceğiz. Ancak, mevzumuza girdiği için bir diğer sebebe işaret etmemiz gerekmektedir.
Tefsir kitaplarımızın geniş olarak yer verip açıkladıkları üzere, Tahrim suresinin nüzulüne, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cariyesi Mariye (radıyallahu anhâ) sebep olmuştur. Şöyle ki: Nesâî ve Taberî de Hz. Enes ve Zeyd İbnu Eslem'den gelen, birbirini tamamlayan bir kısım rivayetlere göre, Aleyhissalâtu vesselâm, bir gün, oğlu İbrahim'in annesi olan Mâriye (radıyallahu anhâ)'ya zevcelerinden birinin (Hz. Hafsa'nın) hücresinde temasta bulunur. Hücre sahibi "Ya Resulullah nasıl olur da benim odamda ve benim yatağımda.." diyerek feveran eder. Bunun üzerine Resulullah bunu sır tutması kaydıyla Mâriye'yi kendisine haram kılar. Hz. Hafsa: Ya Resulullah, sana helal olanı nasıl haram kılabilirsin?" diye sorar. Hz. Peygamber cevaben Mâriye'ye temas etmeyeceğine dair Allah'a yemin eder. İşte bu yemin üzerine Tahrim suresi nâzil olur. Meşhur tâbii Zeyd İbnu Eslem, bu vak'ayı rivayet eder ve şu hükmü ekler: "Bir erkeğin hanımına sarfedeceği "Sen bana haramsın!" sözü lağv'dır (yani bu, talak gerektiren bir söz değildir), şayet yemin de etmişse, ona yemin kefareti gerekir."
Şu halde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) da aynı görüşü taşımakta ve sadedinde olduğumuz hadis onun bu görüşünü aksettirmektedir. Tahrim suresinin işaret edilen âyetinin devamında yeminlere karşı Allah'ın kefâreti farz kıldığı ifade edilerek, Resulullah'a yemin kefareti ödeyerek yemininde ısrar etmemesi emredilir. Âyet şöyle: "Ey peygamber, sen zevcelerinin hoşnudluğunu arayarak, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin (kendine) haram kılıyorsun? (Bununla beraber üzülme), Allah çok mağfiret edici, çok esirgeyicidir. Allah yeminlerinizin keffâretle çözülmesini size farz kılmıştır....
Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o (zevce) bunu ifşa edip de Allah da ona bunu açıklayınca Peygamber bunun (ancak) bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti..." (Tahrim 1, 3).
2- Yemin kefareti ile ilgili âyet Mâide suresinde gelmiştir. Orada yemin kefareti olarak şu dört şey sayılır:
* Ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden on yoksulu doyurmak,
* Ya onları giydirmek,
* Yahut bir köle âzad etmektir.
* Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutması lazımdır)" (Mâide 89).
Bu sayılan dört şıktan biri, yemin edenin maddî durumuna göre uygulanacaktır. Sadedinde olduğumuz rivayet, bunlardan en ağırını, üçüncü sırada kaydedilen "köle âzad etme"nin teşkil ettiğini ifade etmektedir. İbnu Abbâs'ın soru sahibine bu cezayı takdir etmesini İbnu Hacer: "Onun zengin olduğunu anlaması"yla izah eder.
3- Yapılan açıklamalar, meselenin fikhî durumunu nazardan uzak tutmamalı. Önceki açıklamalarda da belirtildiği üzere, kişinin hanımını kendine haram kılmasının hükmü çok farklı yorumlara sebep olan bir meseledir. Haram kılınan gerdek yapılmış bir hanım mıdır, henüz gerdek yapılmamış bir hanım mıdır, hür bir kadın mıdır, cariye midir? bilinmesi gerekir. Ayrıca bu hususlarda ülemâ farklı hükümlere gitmişlerdir:
A) Hür bir zevce içinse:
* Hanefî mezhebine göre niyet esastır: "Erkek bu sözüyle hanımını boşamayı niyet etmişse söz, bir talâk-ı bâindir. Üç talakı niyet etmişse üç talaktır, ikiyi niyet etmişse iki

talaktır. Hiç bir şey niyet etmemişse yemindir, kefaret gerekir. Yalan niyet etmişse lağv olur. Ne kefaret, ne talak hiç bir şey gerekmez."
* Şâfiî mezhebine göre, erkek bu sözüyle karısını boşamayı niyet ederse talak: zihâr niyet ederse zihâr, sadece kadını kendine haram etmeyi niyet ederse yemin kefareti lâzım gelir, fakat sözü yemin değildir. Erkek, bu sözüyle hiçbir şey kasdetmediğini söylerse, -esahh olan kavle göre- yemin kefâreti gerekir. Şâfiî'nin diğer bir kavline göre bu söz lağv' dır, hiç bir şey terettüp etmez.
* İmam Mâlik'in meşhur sözüne göre kadına temas edilmiş olsun olmasın, bu sözle üç talak vâki olur. Erkek üç talaktan daha aza niyet ettiğini söylerse bu iddiası temas edilmemiş kadın hakkında kabul edilir, temas edilen hakkında kabul edilmez.
B) Bu söz cariye (köle kadın) için söylenmişse:
* İmam Azam'a göre, cariye olsun, yemek gibi başka bir şey olsun farketmez. Erkeğin kendine haram ettiği şey artık ona haramdır. Sözünden dönmedikçe, buna bir hüküm terettüp etmezse de döndüğü vakit yemin kefareti vermesi gerekir.
* İmam Şâfiî'ye göre, cariyesine, " Sen bana haramsın" diyen efendiye niyetine göre hükmedilir: Âzad etmeyi kasdetmişse âzad olur, kendine haram kılma kasdiyle söylemişse yemin kefareti gerekir, ancak sözü yemin değildir. Hiç bir şeye niyet etmemişse yine yemin kefâreti gerekir.
* İmam Mâlik cariyeye sarfedilen bu sözü lağv addeder ve bir şey gerekmeyeceğine hükmeder.[40]

?4055 ?11? ??? ????:]?????? ???????? ???? ????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????: ????? ???????? ????? ????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????: ?????? ????? ???????? ?????? ??? ???? ????????????????: ? ???????? ?????: ???? ???????? ????? ??????????[.

11. (4055)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anhâ)'ya gelerek: "Ben, hanımımın işini kendi eline koydum, o da kendini (benden) boşadı. Bu hususta ne dersiniz?" diye sordu. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Ben, kadının yaptığı gibi olduğuna kaniyim" deyince adam: "Ey Ebu Abdirrahmân, böyle yapma!" diye itiraz etti. İbnu Ömer ise: "Bunu ben değil, sen yaptın!" diye cevap verdi." [Muvatta, Talâk 10, (2, 553).][41]

AÇIKLAMA:

1- Hanımın işini kendi eline koymaktan maksad, talakı hanıma tefviz etmektir. Bu tarza emr-i bi'lyed denir. "İşin senin elindedir" demekle sağlanmış olur. Böylece boşanma işi kendisine bırakılmış olan kadın, kocasına: "Kendimi ihtiyar ettim" veya "Nefsimi sana haram kıldım", "Sen bana haramsın" gibi boşanmayı ifade eden bir sözle kararını ifade etti mi artık boşanma gerçekleşmiş olur.
Tefviz yoluyla talak hakkında bazı ilave bilgileri Umumî Açıklamalar kısmında kaydettik.[42]

?4056 ?12? ??? ????? ?? ??? ???:]?????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ???????? ???????? ???? ???? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ???? ?????? ??????
?????? ?????: ??? ???????? ??????: ????????? ????????? ???????? ??????????????? ??????: ??? ??????? ???? ?????? ?????: ?????????. ????? ?????? ??????????? ??? ??????? ??????? ???? ????????? ??????? ??????? ?????[. ????? ???? .

12. (4056)- Hârice İbnu Zeyd anlatıyor: "Ben Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'ın yanında oturuyor idim. Muhammed İbnu Ebî Atîk gözlerinden yaşlar boşandığı halde ona uğradı. Zeyd (radıyallahu anh): "Neyin var?" diye sordu: "Ben, dedi, hanımımın işini kendine bırakmıştım, o da beni bıraktı."
"Peki (boşanma işini ona bırakmaya) seni sevkeden şey ne idi?" dedi. Muhammed İbnu Ebî Atîk:
"Kader!" deyince, Zeyd: "Dilersen hanımına dönersin, zira bu bir (talak)dır. Sen ise ona (kadına) daha çok hak sahibisin" fetvasını verdi." [Muvatta, Talâk 12, (2, 554).][43]

AÇIKLAMA:

Daha önce de belirttiğimiz üzere tefviz suretiyle yapılan talak ric'î midir bâin midir, bir midir, üç müdür? ihtilaf edilmiştir. Ancak umumiyetle niyete bağlı olduğu benimsenmiştir. Yani, boşama yetkisini veren erkek, bu sırada tek talak veya iki veya üç talaka da niyet ederek kadına tefviz edebilir. Bunu, tefviz sırasında belirtmelidir. Kadında, yetkisini kullanırken kaç talakla boşadığını belirtmelidir.
Tahyir suretiyle yapılan tefviz mutlak ise, üç talak icabettiği kabul edilmiştir. Yani erkek, hanımına: "Nefsini ihtiyar et" der de, kadın da "Nefsimi ihtiyar ettim" dedi mi üç talak vâki olur.
Zürkânî'ye göre, sadedinde olduğumuz rivayet, bu meselede Zeyd İbn Sabit (radıyallahu anh)'in tahyir suretiyle boşamada kadının mutlak olarak bir boşama hakkına sahip olduğu kanaatinde olduğunu göstermektedir. Çünkü rivayette, Muhammed İbnu Atîk'e "Sen ona daha çok hak sahibisin" diyerek sahip olduğu diğer iki talak yetkisine işaret etmiş olmalıdır.[44]

?4057 ?13? ??? ????? ???:]??? ???????? ????????? ????????? ????????? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ??? ???????????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????:
????????? ????? ?????? # ????????? ???????[. ????? ??????

13. (4057)- Mesruk rahimehullah demiştir ki: "O beni ihtiyar ettikten sonra hanımını bir veya yüz veya bin defa muhayyer kılmama aldırmam. Nitekim Hz. Âişe'ye sordum da bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi muhayyer bırakmıştı. [Hepimiz onu ihtiyar ettik.] Bu, talak mıydı?" diye cevap verdi." [Buhârî, Talâk 5; Müslim, Talâk 25, 1477; Ebu Dâvud, Talâk 12, (2203); Tirmizî, Talâk 4, (1179); Nesâî, Nikah 2, (6, 56).][45]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, muhayyer bırakılan kadının kocasını tercih etmesi halinde her hangi bir şey gerekmeyeceğini ifade eder. Yani ne mehir vermek, ne de nikah tazelemek gibi bir şey mevzubahis değildir. Nitekim Hz. Âişe, soru üzerine, Resulullah'ın zevcelerini muhayyer bıraktığını, kendilerinin de hep birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'ı ihtiyar ettiklerini, bunun bir boşama olmadığını ifade etmiştir. Dört mezhebin dördü de bu hükümde ittifak etmiştir.
Zeyd İbnu Sâbit, Hasan Basrî, Leys İbnu Sa'd gibi bazı âlimler de: "Tahyirin kendisiyle bâin talak hasıl olur, kadın zevcesini ihtiyar etse de etmese de" demişlerdir. Bu görüşü ve bununla ilgili münâkaşayı Hattâbî, İmam Mâlik'ten hikayeten nakletmiş ise de, el-Kâdî, bunun İmam Mâlik'ten rivayetinin sıhhatini reddeder ve: "Bu zayıf, merdud bir görüştür. Bunu söyleyenler, sadedinde olduğumuz hadisi görmemiş olmalıdır. Görselerdi, söylemezlerdi" der. [46]

İKİNCİ FASIL

DUHÛLDEN (GERDEKTEN) ÖNCE BOŞAMA

?4058 ?1? ?? ?????:]???? ???? ??????????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????: ???? ???????? ???? ????????? ????? ???? ??????? ????????? ????? ?????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ????? ???? ????????: ?????? ????? ????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??? ???????? ????? ?????????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????????? ???? ???????? ??????? ???????? ???? ???????? ??????????? ??????. ?????: ??????????? ??????????[. ????? ????? ???? ???? ???????? .

1. (4058)- Tâvus rahimehullah anlatıyor: "Ebu's-Sahbâ [adında birisi] İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ya [sık sık sualler sorardı]. Bir defasında: "Bir kimsenin, hanımını duhûlden (temastan) önce üç kere boşaması halinde, âlimlerin bunu, bir talak addetiklerini bilmiyor musunuz?" dedi. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şu cevabı verdi: "Elbette biliyorum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz.Ebu Bekr devirlerinde ve Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın hilafetinin de ilk yıllarında, bir erkek hanımını, daha onunla temastan önce boşayacak olsa, bu bir tek talak addediliyordu. Hz. Ömer, insanların talaka düşkünlüklerini görünce: "Erkeklerin aleyhine olarak bu talaklara müsaade ediyorum" dedi." [Müslim, Talâk 17, (1472); Ebu Dâvud, Talâk 10, (2199, 2200); Nesâî, Talâk 8, (6, 145).][47]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, "kadına duhûlden sonra boşanma vâki oldu ise bunun üç talak, duhûlden önce vâki oldu ise tek talak olacağı"na hükmedenler nezdinde hüccettir.
2- Bu hadis, başka rivayetlere ve ülemânın umumiyetle benimsedikleri hükme muhalefet ettiği için bir kısım itirazlara sebep olmuştur. Üç talak bahsinin günümüzde de zaman zaman münâkaşa edildiği, ve hatta bir anda verilen üç talâkın, Hz. Ömer'den sonra "üç ayrı talak" kabul edilmeye başlandığı yanlış inancının hâlen mevcudiyeti sebebiyle, meseleye Nevevî'nin getirdiği açıklamayı tavzih edici küçük tasarruflarla aynen kaydediyoruz: Bu hadis, müşkil hadislerden sayılmıştır. Ülemâ, hanımına: "Sen üç talakla boşsun" diyen şahıs hakkınd ihtilaf etmiştir. Şâfîî, Mâlik, Ebu Hanîfe, Ahmed ve selef ve haleften cemâhiru'l-ülemâ: "Üç talak da vâki olur" demişlerdir. Tâvus ve Ehl-i Zâhir'den bazıları: "Bununla tek talak vâki olur" demişlerdir. Bu görüş, Haccâc İbnu'l-Ertât, Muhammed İbnu İshâk'dan da rivayet edilmiştir. Haccâc İbnu'l-Ertât'tan meşhur olan görüş: "Bununla hiç bir şeyin vâki olmayacağı"dır. Bu, İbnu Mukâtil'in de kavli, Muhammed İbnu Ömer'in hanımını hayızlı iken üç talakla boşayıp buna itibar etmediğine dair rivayetle, Rükâne hadisinde, onun hanımını üç kere boşamasına rağmen Resulullah'ın hanımına dönmeyi emrettiğine dair gelen rivayetlerle de ihticac ederler. Cumhur ise: "Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır..." Bunlar Allah'ın hudududur. Kim bunları aşarsa onlar zalimlerdir" (Bakara 229) âyetiyle amel etmiştir.
Âyetin başında, karılarını boşamak isteyenlere bunun usûlü anlatılır, sonunda ise belirtilen usule uymayanların zalimler olduğu ifade edilir. Cumhur der ki: "Âyette temas edilen hududu aşıp nefse zulmetmenin ma'nâsı şudur: "Hanımını üç kere boşayan, sonradan pişmanlık duyar. Ancak beynunet (kesin ayrılık) hâsıl olduğu için, bunun düzeltilmesi, dolayısiyle karısına dönmesi mümkün değildir. Eğer üç talak bir sayılsa idi, boşayan adam karısına dönebilir, pişmanda olmazdı." Rükâne hadisine gelince,[48] cumhur onu bir başka tarikten gelen vechiyle değerlendirir. Bu vechine göre: "O, hanımını talâku'lbette ile boşamıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: Sen bir talak kastettiğine yemin eder misin?" dedi. O da: "Vallahi tek talak kastettim" dedi.
Bu da gösterir ki, kişi üçe niyet edince, üçü birden vâki olmaktadır. Aksi takdirde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Rükâne'ye yemin teklif etmesinin bir ma'nâsı olmazdı.
Muhalif görüşte olanların kaydettikleri rivayete gelince, buna göre, "Rükâne hanımını üç talakla boşadı ve bu üç talak bir sayıldı." Bu rivayet zayıftır. Zira râvileri arasında meçhul olanlar var. Bu meseleyle ilgili rivayetlerden sahih olanı, Rükâne'nin hanımını talâku'lbette ile boşadığını ve elbette kelimesinin "bir", "iki" ve "üç"e de delâlet edecek mahiyette olduğunu ifade eden rivayettir. Bu zayıf rivayeti yapan kimsenin, elbette lafzının, "üç"ü de iktiza ettiğine itikad edip, anladığı ma'nâyı esas alan bir rivayette bulunmuş olması mümkündür, ancak burada bir galata düştüğü de açıktır.
İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) hadisine gelince,[49] Müslim'in ve diğerlerinin zikrettiği sahih rivayetler onun hanımını bir defada boşadığını ifade etmektedir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'nın rivayetiyle[50] ilgili olarak verilen cevap ve tevilinde ülemâ ihtilaf eder. Esahh olan şu ki: İslam'ın başında (yani Aleyhissalâtu vesselâm zamanında) bir kimse karısına "sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun" der, ikinci ve üçüncü "boşsun" cümleleriyle tekid düşünmüş ve ayrı bir boşamaya niyet etmemişse, tek bir boşamanın vukû bulduğuna hükmedilirdi. Nitekim Resulullah devrinde bu çeşit ifadelerde ayrı bir boşama kasdı pek az olurdu, dolayısıyla bunun tevilinde galib durum esas alınmış olmaktadır ki bu da kasd-ı tekid'dir, kasd-ı talak değil. Ancak Hz. Ömer zamanında, insanlar değişti ve bu siganın kullanımı arttı. Ayrıca bu sigada geçen müteakip "sen boşsun"larla çoğu durumda "yeni bir boşama" kastedildi. Bundan ötürü, o zamanda mutlak bir şekilde kullanılmış olan "sen boşsun"larla, galib durum esas alınarak "üç ayrı boşama"ya hamledildi. Çünkü o asırda böyle bir söz işitilince akla ilk gelen, üç talâkın kastedilmiş olduğu idi.
Şöyle bir izahda yapılmıştır: "Hadisten maksad şudur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde, umumî adet tek bir talakın verilmesi idi. Halbuki Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında âdet değişti, insanlar bir defada üç talâkı birden vermeyi âdet edindiler. Hz. Ömer de bunu infâz etti. Durum bu olunca, rivayetler, aynı meseleye ait hükümdeki değişmeyi değil, aksine insanların âdetlerindeki değişmeyi haber vermiş olmaktadırlar."
Mazirî der ki: "Gerçeği bilmeyen kimse, başlangıçta, bir defada verilen üç talakın bir sayıldığını, sonradan bu tatbikatın neshedildiğini zanneder. Bu çok yanlış bir anlayıştır. Çünkü Hz. Ömer (radıyallahu anh) nesihde bulunmamıştır. Haşa huzurdan, kazara neshe tevessül etmiş olsaydı, Ashab (radıyallahu anhüm), ona (bu usule aykırı davranışı sebebiyle)[51] şiddetle reddedip, karşı çıkarlardı. Nesh iddiasını ileri süren kimse buradaki neshin Resulullah devrinde cereyan etmiş bulunduğunu söyleyecek olsa, bu iddia daha makul olur, ancak, hadisin zâhirinden dışarı çıkar. Zira, böyle bir şey olsaydı, ravinin "bu hükmün, Hz. Ebu Bekr devri ile Hz. Ömer devrinin ilk yıllarına kadar devam ettiğini" söylemesi caiz olmazdı."
Şöyle denecek olursa: "Ashab nesh hususunda icma ederse, bu onlardan kabul edilir." Cevabımız şu olur: "Evet Sahâbenin icmaı makbuldür, ancak onların icmaları ile nâsihe istidlal edilir. Kendi arzularıyla neshetmeleri meselesi mevzubahis olursa, maazallah bu düşünülemez. Zira böyle bir kabul, onların hata üzerine icma etmeleri ma'nâsına gelir. Halbuki onlar böyle bir duruma düşmekten masumdurlar.
Şöyle denecek olursa: "Böyle bir neshin varlığını Ashabın önceleri bilemeyip, Hz. Ömer zamanında farkına varmış olması da mümkündür?" Deriz ki: "Bu düşünce de yanlıştır. Çünkü bu durumda Hz. Ebu Bekr zamanında hata üzerine icmanın vâki olmuş bulunduğu m'nâsı çıkar. Halbuki usulcü muhakkikler, icmanın sıhhati için, o asrın inkırazını şart koşmazlar.
Ebu Davud'un Sünen'inde gelen: "Bu hüküm henüz gerdek yapılmamış olan kadın hakkındadır" ifadesine gelince, bu hükmü, İbnu Abbas'ın ashabından bazıları ileri sürmüştür. Onlar dediler ki: "Temas edilmemiş olana üç talak vâki olmaz, çünkü böyle bir kadın bir defa "Sen boşsun" denmekle talakı bâin ile boş olur, ve "üç talakla" sözü, beynunet (yani kesin ayrılık) vukua geldikten sonra söylenmiş olur, ayrılığın husulünden sonra söylenen üç talakla sözüne yeni bir hüküm terettüp etmez." Cumhur bu iddiaya karşı demiştir ki: "Bu ifade yanlıştır. Bilakis, üç talakla sözü üzerine üç talak vâki olur. Çünkü ?????? ??????? "sen boşsun" sözünün ma'nâsı sen talak sahibisin demektir. Bu söz bir talak için geçerlidir ve aded ifade eder. Ama ondan sonra söylenen "üç" rakamı bunu tefsir eder ve adedin üç olduğunu açıklar. Ancak Ebu Dâvud'da geçen bu rivayet zayıftır. Bunu Eyyub es-Sahtiyâni meçhul şahıslar yoluyla Tâvus'tan, o da İbnu Abbâs'tan rivayet etmiştir. Bu vasıftaki bir hadisle ihticac edilmez." Doğrusunu Allah bilir." (Nevevî'nin açıklaması bitti.)[52]

?4059 ?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???????? ???:]??????? ?????? ?????????? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ????? ????? ???? ??? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ?????? ??????: ? ????? ??? ??????????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????? ??????? ????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????: ?????? ????????? ???? ?????? ??? ????? ???? ???? ??????[. ????? ????? ???? ????? ???? ???? .

2. (4059)- Muhammed İbnu İyâs İbnu'l-Bukeyr anlatıyor: "Bir adam karısını, temastan (gerdekten) önce üç talakla boşadı. Sonra da onunla nikahının devamını uygun gördü. Fetva sormaya gitti, ben de beraberinde idim." İbnu Abbâs ve Ebu Hüreyre radıyallahu anhüm'ün yanlarına geldi. Onlar: "Senden başka bir erkekle evlenmedikçe o hanımla evlenmen mümkün değil!" dediler. Adam, "İyi ama ben onu bir talakla boşadım" dedi. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Sen, kendine ait fazlalığı elinden bırakmışsın!" buyurdu." [Muvatta, Talâk 37, 39, (2, 570, 571); Ebu Dâvud, Talâk 10, (2198), Bu metin, Muvatta'daki metindir.][53]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, İbnu Abbâs'ın bir anda verilen üç talak'ın bir değil, üç talak sayılacağı kanaatinde olduğunu gösteren rivayetlerdendir. Dolayısıyle 4045 numaralı hadiste ifade edilen görüşe muârızdır. İşte Ebu Dâvud, bu çeşit rivayetleri gözönüne alarak, İbnu Abbâs'ın bidayette bir defasında verilen üç talakın bir talak sayılacağı kanaatini taşıdığı halde, sonradan fikir değiştirerek "üç sayılacağı" kanaatini benimsediğini söylemiştir.[54]

?4060 ?3? ??? ???? ?? ???? ???:]????? ?????? ???? ?????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????????? ????? ?????? ??? ??????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ?????????: ?????? ??? ???????????: ??????? ????? ??????. ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ????? ???????? ??????? ????????[. ????? ???? .

3. (4060)- Atâ İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: "Bir adam Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ)'ya, temastan (gerdekten) önce hanımını üç talakla boşayan kimsenin durumunu sordu. Atâ rahimehullah der ki: "Ben bakirenin talakı birdir" dedim. Ancak Abdullah bana dedi ki: "Sen hikâyecisin (kafadan attın). Bir talak, talâk-ı bâinle kadını boş kılar, üç ise, kadını bir başkasıyla evlenip ondan boşanıncaya kadar eski kocasına haram kılar." [Muvatta, Talâk 33, (2, 570).][55]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ)'nın da bir anda verilen üç talâkın, temas edilmiş olsun olmasın, kadını üç talakla boş kılacağı kanaatinde olduğunu gösteriyor.
2- Abdullah'ın, Atâya sarfettiği: "sen hikayecisin" sözü, "Sen bu meselenin fikhî hükmünü bilmiyorsun. Kulağına gelen rastgele sözle fetva verdin" ma'nâsına gelir. Kâss, "kıssa anlatan" demektir. Dilimizde hikayeci tabiriyle karşılamamız uygundur. Bilenlerin, yaşlıların meydanlarda, köşe başlarında, çarşıpazarda halkalar teşkil edip tarihi kıssalar

eyyâmu'l-Arap vs. anlatmaları, Tâha Hüseyin'in bir nevi otobiyografisi olan el-Eyyâm'dan anlaşıldığına göre, yakın zamana kadar devam etmiş olan eski bir Arap geleneğidir.[56]

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYIZLI KADININ TALAKI

?4061 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ??????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? # ???????: ?????? ??????????????? ????? ?????????? ????? ????????? ????? ??????? ?????????? ????? ????? ???? ??? ?????????? ???????????????? ?????? ??? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????? ?????? ????? ???????[. ????? ?????.??? ????? ?????:]?????? ???????????????? ????? ???????????? ????????? ??? ??????[.

1. (4061)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, hanımını hayızlı iken boşamış, babası Hz. Ömer (radıyallahu anh), durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ona emret, hanımına dönsün. Kadın temizleninceye kadar yanında tutsun. Sonra tekrar hayz olup temizleninceye kadar beklesin. Kadın temizlenince boşamak dilerse, temastan önce boşasın. İşte bu, azîz ve celîl olan Allah'ın (boşama hususunda) emir buyurduğu iddettir" buyurdu.
Müslim'in bir rivayetinde: "...Ona söyle, hanımına dönsün, sonra onu temizken veya hamile iken boşasın" demiştir. [Buhârî, Talâk 2, 3, 44, 45, Ahkâm 13, Tefsir, Talâk 1; Müslim, Talak 1, (1471); Muvatta, Talâk 53, (2, 576); Ebu Dâvud, Talâk 4, (2179-2185); Tirmizî, Talâk 1, (1175); Nesâî, Talâk 1, 3, 4, (6, 137-141).][57]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Bazı rivayetlerde Hz. Abdullah (radıyallahu anh)'ın boşadığı hanımın Âmine Bintu Gıfâr olduğu tasrih edilmiştir.
2- Hadiste, kadının boşaması için "Allah'ın emir buyurduğu iddet" tabiri geçer. Resulullah bu sözleriyle, Talak suresinin ilk âyetine işaret etmektedir. Orada meâlen şöyle buyurulmuştur: "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun."
Âyet-i kerime'de zikri geçen iddet, sayılı âdet günleridir. Öyleyse, âyet-i kerime bu müddetin nazar-ı dikkate alınmasını, rastgele boşama yapılmamasını emretmiş olmaktadır. Yani kadın, bir temizlik müddetini çıkaracak, o esnada kadına temas edilmeyecek, müteakip bir temizlik müddetine girince temastan önce boşayacak. Sünnî talakta bu, tam üç hayız müddetidir. Bu suretle kadının hamile kalıp kalmadığı da ortaya çıkmış olacaktır.
Şâfiîler, âyette geçen iddet)?????? ??????????(tabirinden, boşanan kadınların iddetinin üç hayız müddeti olduğunu istidlal ettiler. Dediler ki: "Resulullah'ın kadını tuhur halinde boşamayı emretmesi ve bunu iddet kılması ve hayz içerisinde boşamayı yasaklaması ve hayızı iddet olmaktan çıkarması sebebiyle sâbit olmuştur ki, kurû' zamanları[58] temizlik zamanlarıdır." Hanefîlere göre ise âyette geçen kurû' zamanlar hayız zamanlarıdır. Şafiî görüşü benimseyenlere göre, iddetin nihayeti üç temizlik devresinden sonraki hayız kanının görülmesidir. Böylece iddet sona erer. İddetin üç hayız devresi olduğunu söyleyen Hanefîlere göre iddet, kadının üçüncü hayızından yıkanması veya bir namaz vaktinin geçmesiyle sona erer.
Kadının, belirtilen üç tuhur müddetinin her birinde bir kere olmak üzere talaklarının tamamlanarak boşanmasına sünni-i hasen denir. Eğer birinci talakla üç tuhur müddetinin geçmesi, yani iddetinin tamamlanması sağlanırsa bu çeşit boşamaya sünni-i ahsen denir.
3- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kadını tutmayı emretmesindeki hikmet nedir? Bu hususta ülemâ değişik sebepler teklif etmiştir:
* İmam Şâfiî şöyle açıklar: "Bununla, kadını boşamış bulunduğu hayızdan sonra tam bir tuhur müddeti, arkasından da tam bir hayız müddetince tutarak istibrasını (hamile mi değil mi, bilinmesini) sağlamayı arzu etmiş olması muhtemeldir. Kadın, iddetinin hamilelikle mi hayızla mı geçeceğini böylece bilir. Erkek de kadını hamile olarak mı boşadığını bilir ve yaptığı işin cahili olmaz. Hamile olduğunu anlayınca, ola ki bu sebeple boşamaktan da vazgeçer."
* Neylü'l-Evtâr'daki bir açıklamaya göre, "Bundaki hikmet ric'atın talak garazıyla olmamasıdır. Eğer kadını, boşamanın kendisine helal olduğu bir müddet boyunca yanında tutarsa ric'atın faydası ortaya çıkar. Zira, bazan erkeğin, kadınla beraberliği uzar da erkek onunla cima yapar, böylece kadına karşı duyduğu husumet bertaraf olur ve boşamaktan vazgeçer."
4- Hadisin bazı vecihlerinde Resulullah'ın Hz. Ömer'e: "Ona emret, kadına rücû etsin, sonra temizlenince onu boşasın..." dediği rivayet edilmiştir. Hanefîler bunu esas alarak, kadını, boşadığı hayızı takip eden tuhur müddeti içerisinde boşamanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Ahmet İbnu Hanbel'den yapılan iki rivayetten biri ve Şâfiî'den gelen iki vecihten biri de böyledir. Şâfiî'den ve Ahmed İbnu Hanbel'den gelen ikinci rivayetlerle İmam Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre bu tuhur içerisinde boşamanın yasak olması esastır.
5- Bazı rivayetlerde gelen "..hamile iken boşasın" ziyadesini değerlendiren ülemâ, ekseriyet itibariyle hamile olduğu belli olan kadını boşamanın caiz olduğu görüşünde ittifak etmiştir. Hattâbî, "Hamileyi boşayan kimse sünnî talakla boşamıştır, hamilelik içerisinde ne zaman isterse o vakit boşar" der. Ehl-i Rey'den Ebu Hanîfe ile Ebu Yusuf rahimehullah "iki boşama arasında bir ay bir müddet geçmelidir" demişlerdir. İmam Muhammed, Züfer ve Mâlik ise, "Hamile kadın, doğuruncaya kadar sadece bir talakla boşanmalıdır, bir talak verildikten sonra doğuruncaya kadar kadın bırakılır, diğer talaklar doğmadan sonra vâki olur" demişlerdir.
6- Hadiste dikkatimizi çeken bir husus Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Ömer'e: "Ona emret..." buyurmasıdır. Ülemâ, "bir şeyin başkasına emredilmesi, emrinin verilmesi ile o şey emredilmiş sayılır mı?" diye ihtilaf etmiştir. Bazı âlimler bunun bir emir sayılmayacağına kâildir, bazıları tam aksine bunun emir olduğuna hükmetmiştir.[59]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İCBAR EDİLENİN, DELİNİN, SARHOŞUN TALAKI

?4062 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ????? ??????? ??? ????? ???????????? ?????????????? ?????????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

1.(4062)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mâtuh ve mükreh ve mecnunun talakı hariç bütün talaklar caizdir." [Tirmizî, Talâk 15, (1191).][60]

?4063 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ????? #: ????? ????? ??????? ??? ????? ??????????? ?????????????? ???????: ????? ???????? ???? ????????? ?????? ???? ???????: ???? ??????????? ????? ???????? ?????? ????????? ????? ????????? ?????? ?????????? ????? ????????????[. ????? ??????? ?? ????? .

2. (4063)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mâtuh ve mükreh'inki hariç bütün talaklar mûteberdir" ve ilave ettiler: "Bilmez misin, kalem üç (kişi)den kaldırılmıştır: İfakat buluncaya kadar "mecnun"dan, idrak edinceye kadar "çocuk"tan, uyanıncaya kadar "uyuyan"dan." [Buhârî, Talâk 11. (Bab başlığında senetsiz olarak kaydedilmiştir.)][61]

?4064 ?3? ??? ???? ?? ?? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????????? ??? ????????? ?????[.

3. (4064)- Yine Buhârî'nin Hz. Osman (radıyallahu anh)'tan kaydettiği diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur: "Ne sarhoşun ne de mecnunun talakı mûteber değildir." [Buhârî, Talak 11. (Bab başlığında senetsiz olarak kaydedilmiştir.)][62]

?4065 ?4? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????????????? ??? ?????????? ?????[.

4. (4065)- Yine Buhârî'nin İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği bir diğer rivayette şöyle buyurulmuştur: "Ne müstekreh ne de mecnunun talakı mûteber değildir." [Buhârî, Talak, 11. (Bab başlığında senetsiz olarak kaydedilmiştir.)][63]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, kişinin hür iradesini şuurlu olarak kullanmadığı hallerde îka ettiği boşamanın hükmüne temas etmektedir. Son üç hadis Buhârî'de: "İğlâk (gadab, icbar) ve ikrah haliyle, sarhoş ve mecnundan vaki olan talak..." diye başlayan bir bab'ta senetsiz olarak kaydedilir.
2- Hadislerde zikri geçen haller, kişinin iradesini normal olarak kullanmadığı durumları ifade eder. Şöyle ki:
Ma'tûh: Yaşlılık sebebiyle aklî zaafa (ateh) uğramış kimseye denir. Ma'tûh'un dilimizdeki tam karşılığı bunak'tır.
Mükreh: Korku ile zorlanıp, bir işi yapmaya icbar edilen demektir. Yani iradesi ve aklı ile hareket edemeyip şu veya bu tehdid altında iş yapan kimsedir.
Mecnun: Bilindiği üzere, aklî noksanlığı olan kimsedir, dilimizde karşılığı delidir.
Çocuk: Dinimize göre, büluğa ermemiş kimseler çocuk sayılır ve hukuki ehliyeti yoktur, hacr altındadır. Bu onun henüz aklî olgunluğa ermemiş olmasından ileri gelir.
Uyuyan: Bu da aklî kontrole sahip olunmayan haldir. Uykuda sarfedilen sözlere konuşma denmez, sayıklama denir.
Sarhoş: Bu, sekir verici yani alkollü bir şeyi içerek aklî kontrolünü kaybeden insan demektir.
Hülasa, zikredilen bu hallerin hepsi de, insan iradesini, aklın kontrolü altında hür olarak kullanamadığı hallerdir.
3- Bu hallerde kişinin fıkıh açısından sorumluluğu mevzuunda selef Ulemasının ihtilafı vardır. Yukardaki rivayetlere bakınca, bu altı meseleyi sorumluluktan istisna etmede hepsinin ittifak içinde olmadığı ilk nazara çarpan hususlardan biri olmaktadır. Ayrıca Hz. Osman'a ve İbnu Abbâs'a ait Buhârî rivayetleri merfu değil, mevkuf olarak kaydedilmiştir. Şimdi bunların her biri hakkındaki ülemânın hükmünü belirtelim:[64]

*** Mükreh:**

İhtilaflıdır. İbrahim Nehâî "mükreh'in talâkı mûteberdir, çünkü bunlar nefsini kurtarmıştır" der. Ehl-i Rey (Hanefiler) de bu görüştedir. İbrahim Nehâî: "Mükreh tevriye ile (kelime oyunu ile yanıltma) boşarsa talak vâki olmaz" demiştir. Şâbî: "Hırsızların zorlaması ile boşarsa vâki olur, sultan zorlarsa vâki olmaz" der. Hırsızın öldürebileceği, sultan'ın ise öldürmeyeceği melhuz olduğu için bu ayrıma yer verir.
Ancak cumhur, mükrehten vâki olan söze itibar edilmemesi gerektiğine hükmetmiştir.
Bu görüşten olan Atâ "Gönlü imanla dolu olduğu halde zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü kâfirliğe açanlara Allah katında bir gazab vardır. Büyük azab da onlar içindir." (Nahl 106) âyetine dayanır. "Şirk, talak'tan daha büyüktür" der.
İmam Şâfiî de bu görüşü benimser ve der ki: "Allah Teâlâ hazretleri, zor altında küfrü telaffuz etmek mecburiyetinde kalanı affeder ve o kimseden küfürle ilgili hükümleri kaldırırsa, zor altında işlenen küfür dışındaki günahları haydi haydi affeder, çünkü günahların en büyüğü küfürdür. Öyleyse o affedildi mi ondan küçük olanların affi evleviyetle caizdir."[65]

*** Sorhoş**

Sorhoş'un durumu da ihtilaflıdır. Atâ, Tâvus, İkrime, Kasım, Ömer İbnu Abdilaziz'in sarhoşken verilen talakın vaki olmayacağı kanaatinde olduklarını İbnu Ebî Şeybe kaydeder. Rebîa, Leys, İshak, Müzenî ve Tahâvî'nin de sarhoşun talâkının vâki olmayacağı kanaatinde oldukları; Tahâvînin: "Ulema ma'tuh'un talâkı vâki değildir demekte icma eder, sarhoş da sarhoşluğuyla ma'tûhdur" dediğini İbnu Hacer kaydeder.
Ancak Tâbiînden Said İbnu Müseyyeb, Hasan Basrî, İbrahim Nehaî, Zührî, Şâbî gibi bir kısmı, sarhoşun talakının vâki olduğuna hükmetmişlerdir. Evzâî, Sevrî, İmam Mâlik, Ebu Hanîfe de bu görüştedirler. Şâfiî hazretlerinden iki görüş rivayet edilmiştir. Esahh olanı talakın vukuudur. Hanbelî görüş ihtilaflıdır.
Sorhoşun talakı mutlak şekilde vâkidir diyenlerin nokta-ı nazarı şöyledir: "Sarhoş, sekir vericiyi içmekle zâten Allah'a âsi olmuştur, isyanı sebebiyle ne itaptan ne de günahtan kurtulamaz, çünkü ona namaz ve sair vâciblerin ifası, sarhoşluğa düşmeden önce emredilmektedir."
Tahâvî bu görüşe şöyle cevap verir: "Aklını kaybedene terettüp eden ahkâm -aklın gidişi, kendinden gelen bir sebeple veya kendi dışından gelen bir sebeple olmuş olmamış- farketmemelidir. Zira, namazı ifadan aciz kalan kimsenin Allah'tan gelen veya nefsinden gelen bir sebeple aciz kalması arasında fark yoktur. Nitekim kendi ayağını kesen kimse de böyledir. Ondan namazın "kıyam" (ayakta durmak) farzı düşer." Tahâvî' ye: "Kıyam düşmemiş, kuûd'a (oturmaya) intikal etmiştir, namazla sarhoşluğun hükmü burada karışmaz, ayrıdır" diye itiraz edilmiştir.
İbnu Battâl der ki: "Sarhoşta asıl olan akıldır, sarhoşluk ise, onun aklına ârız olan bir haldir. Öyleyse, ondan herhangi bir mefhumu ifade eden her ne kelam vâki olursa -aklın gittiği sabit olana dek- asla hamledilir.
İbnu Hacer, sarhoşu tarif zmnında şunu söyler: "Sarhoş bazan, "Sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar... namaza yaklaşmayın" (Nisa 43) âyeti mucibince, ayıkken söylemediğini söyler, yapmadığını yapar. Öyleyse, söylediğini bilen kimsenin sarhoş olmadığına âyette delil var."[66]

*** Hata Ve Unutma:**

Bu vesile ile şu hususu da kaydetmede fayda var: İslam âlimleri hangi hallerde talakın vâki olacağını tahlil ederken, kişinin ağzından hatâen veya nisyânen yani yanılarak ve unutarak talak ifade eden söz çıkacak olsa, talak vaki olur mu, olmaz mı hususunda münakaşa etmiştir. Bazı âlimler, âyet ve hadisten delil göstererek "vâki olmaz" derken, bazıları "olur" demiştir. "Vâki olmaz" diyenler "Ey Rabbimiz, unutur veya hatâ edersek bizi sorumlu tutma" (Bakara 286) âyeti ile İbnu Mâce'de gelen "Allah Teâlâ Hazretleri ümmetimden yanılarak, unutarak, zorlanarak yaptıklarını affetmiştir" hadisine dayanırlar. Bilhassa bu rivayette, üç durumun hükmü bir tutulmuş, aralarında eşit kılınmıştır. Hata, unutma, icbar (ikrah). Cumhur bu hallerde nikah vâki olmaz görüşüne sahip olmuştur. Hanefiler, aksi kanaattedir: "Bir kimse hanımına bir şey demek istese ancak yanlışlıkla ağzından "sen boşsun" cümlesi çıkıverse, hanımı boş olur."[67]

*** Mecnun:**

Mecnunun (delinin) fiillerinden sorumlu olmayacağı hussunda âlimler icma etmişlerdir. Ayrıca talaklarının sayılmayacağı da sarih rivayetler de gelmiştir.[68]

*** Çocuk:**

Çocuğun talakı hususunda bazı ihtilaflar olmuştur. Bu belki de "çocuk" yani (tıfl ve sabiy) kelimelerinin doğumdan bülûğa kadar olan safhadakilerin hepsi için kullanılmasından ileri gelmektedir. Halbuki bu yaşlar arasındaki küçüklerin hepsi aynı akıl ve olgunluk seviyesinde değildir. Nitekim İbnu'l-Müseyyeb ve Hasan Basrî'nin: "Çocuğun aklı eriyor ve temyiz edebiliyorsa talakının caiz olduğu"nu söylerler. Ahmed İbnu Hanbel "oruca dayanabilen çocuğa hadd tatbik edilebileceğini" söyler. Atâ da oniki yaşına gelen çocuğun böyle olacağını söylemiştir. İmam Mâlik de "büluğa yaklaşmışsa" çocuğa bu ahkâmın cari olacağını söylemiştir. Ancak cumhur büluğa ermedikçe çocuğun hukukî ehliyete sahip olmayacağına, dolayısiyle talakının da caiz olmayacağına hükmetmiştir.
Buhârî'nin bir rivayetinde Hz. Ali'nin "Ma'tuhunki hariç, bütün talaklar caizdir" dediği rivayet edilmiş ve buradan çocuğun talakı da caizdir ma'nâsının çıkarılabileceğine dikkat çekilmiştir. Tirmizî, bu hadisi, sonuna ????????????? ???? ???????? ibaresinin ziyadesiyle merfu olarak kaydeder. Ülemâ yanlışlığa meydan vermemek için ma'tûhtan muradın ennâkısu'l-akl yani aklı noksan kimse olduğunu belirtir ve bu ibarenin içine çocuk, deli ve sarhoş'un girdiğini söyler.
Tekrar edelim: Cumhur ma'tûhtan sâdır olan talaka itibar edilmemesi gereğine hükmetmiştir.
Bu hadise dayanan âlimler, müvesvis'in de talakının vâki olmayacağına hükmetmiştir.[69]

BEŞİNCİ FASIL

NİKAHDAN ÖNCEKİ TALÂK

?4066 ?1? ?? ????:]?????? ???????? ???? ?????? ??? ?????????? ???????? ?????? ??? ????????? ???????? ????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????? ??????? ???????? ????????????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????????: ???? ?????? ????????? ??????? ???????? ?????? ???? ?????????? ????? ????? ???? ????? ????? ???? ???? ?????????[.

1. (4066)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Ömer İbnu'l-Hattâb ve Abdullah İbnu Mes'ud, Salim İbnu Abdillah, Kasım İbnu Muhammed, İbnu Şihab, Süleyman İbnu Yesâr (radıyallahu anhüm) şöyle hükmediyorlardı: "Kişi evlenmezden önce hanımını boşadığına dair yemin eder de sonra (yeminini tutmayarak) günah işlerse, işte bu, evlenince o adama gerekli olur." [Muvatta, Talâk 73, (2, 584).][70]

AÇIKLAMA:

Burada, henüz bekar iken, hanımının nikahı üzerine bir hususta yemin edip sonra o söylediğini yapamayarak hânis olan kimsenin durumu açıklığa kavuşturulmaktadır. Evlendiği takdirde hanımı boş olur. Bu mesele, bir şarta muallak olan talak'ın, o şart yerine getirilmediği takdirde vâki olacağına dair bahse girmektedir. Rivayette adı geçen zevat dışında başkaları da aynı görüşü paylaşmıştır.
Ancak cumhur, Ahmed, Şâfîî, Mâlik gibi daha başkaları da böyle bir durumda talâkın vâki olmayacağına hükmetmişlerdir.
Ebu Hanîfe ve Ashabı: "Mutlak olarak vâki olur, çünkü bir şarta talik etmek yemindir, yeminin sıhhati, yemin edilen şeyin kendisine sahip olmayı gerektirmez, nitekim Allah Teâlâ'ya yapılan yeminde öyledir" demiştir.
Görüldüğü üzere bu, Ulemanın ihtilaf ettiği hususlardan biridir. İbnu Abdilberr der ki: "Talak'ın vuku bulmayacağına dair birçok hadis var ise de hadisciler nazarında hepsi illetlidir. Gerçi, bazıları bu hadislerden bir kısmının sahih olduğunu ileri sürmüştür. Bu rivayetlerden en sıhhatlisi Tirmizî ve Kasım İbnu Esbağ'ın merfu olarak rivayet ettikleri şu hadisle "Talak nikahtan sonra caizdir"; Ebu Dâvud'un rivayet ettiği "Malik olunanın talakı caizdir" hadisleridir. Buhârî: "Bu evlenmezden önce boşama meselesindeki hadislerin en sahihidir" demiştir. Bu iki hadisin hükmüne, muhalif taraf şu cevabı verir: "Biz, onların hükmünü reddetmiyoruz. Zira onların delalet ettikleri şey, nikahtan önce talakın olmaması keyfiyetidir bu hususta ihtilaf yok. İhtilafımız nikahtan önce ona uymaklığımızdadır."
İbnu Abbas'a: "Falan kadınla evlenirsem boş olsun" diyen kimsehakkında sorulunca: "Bunun bir değeri yoktur, zira talak, Mâlik olunan şey hakkındadır" cevabını vermiştir. Ona: "Ama İbnu Mes'ud: "Bir kimse bir vakte talik ederek bir şey söylerse, dilediğine göre hükmolunur" buyurdu" denilmişti. "Allah Ebu Abdirrahman'a rahmet kılsın, eğer dediği gibi olsaydı, Allah şöyle derdi: "Siz mü'min kadınları boşar sonra da onlarla evlenirseniz..." cevabını verdi. Bu cevapta demek isteneni şu rivayette daha açık olarak görmekteyiz:
Taberânî'nin rivayetine göre, İbnu Abbas'a, İbnu Mes'ud'un: "Kişi evlenmediği kadını boşayacak olsa, bu talak caizdir" dediği ulaşmıştı. İbnu Abbâs: "Bu görüşünde hata etmiştir. Zira Allah Teâlâ: "Mü'min kadınları nikah ettiğiniz zaman temastan önce onları boşarsanız..." (Ahzâb 49) diyor, ama, "Mü'min kadınları boşayıp sonra da nikahladığınız zaman.." demiyor" diye cevap verdi.[71]

?4067 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ??????? ??????? ?????: ????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???? ??????? ?????????? ??? ???????? ??????????? ??? ?????? ???????? ??? ???? ????????[. ????? ???? .

2. (4067)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), "Evleneceğim her kadın boştur diyen kimse hakkında derdi ki: "Bu kimse, kadının mensup olduğu kabileyi veya muayyen bir kadını ismen belirterek zikretmemişse, -malik olduğu hariç-onun bu sözüne hiç bir şey gerekmez." [Muvatta, Talâk 73, (2, 585).][72]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, matbu Muvatta nüshasındaki aslında -malik olduğu hariç- istisnası mevcut değildir.
2- Hadis hakkında İmam Mâlik der ki: "Bu hadis (bu babta) işittiklerimin en sahihidir." Ve şu açıklamayla devam eder: "Bir kimse hanımına: Şu şu işim olmazsa sen boşsun", "...Nikahladığım her kadın boştur." "...Malım sadaka olsun" der ve hânis olursa (yani yeminini yerine getirmezse) bu kimsenin durumu şöyledir: "Hanımı, dediği gibi boştur. Fakat, "..Nikahladığım her kadın boştur" sözü ise, kadını ismiyle veya kabilesiyle veya yaşadığı yerle veya benzer bir şeyle iyice belirtmedikçe boşama terettüp etmez, dilediğiyle evlenebilir. Malını bağışlayana gelince, o malının üçte birini tasadduk eder."[73]

?4068 ?3? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ? ?????? ??? ??????? ??? ?????? ??? ?????? ???????. ???? ?????? ???? ?????????? ??? ??????? ????? ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ????? ??? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (4068)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Boşama, âzadlık, satış mâlik olunan şeyler için caizdir. Kim günah bir şey üzerine yemin ederse ona yemin yoktur. Kim sıla-ı rahmi keseceğim diye yemin ederse, ona da yemin yoktur. Nezir de kendisiyle Allah'ın rızası taleb edilen şeyler üzerine yapılır." [Ebu Dâvud, Talâk 7, (2190, 2191, 2192); Tirmizî, Talâk 6, (1181).][74]

?4069 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ???????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ?? ????? .

4. (4069)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:"Allah talâkı, nikahtan sonraya koymuştur." [Buhârî, Talâk 9. (Bab başlığında senetsiz olarak kaydetmiştir.)][75]

AÇIKLAMA:

1- Ülemâ, yabancı kadın için yapılan talak-ı nâciz'in mûteber olmadığında icma eder. Ancak "falanca kadınla evlenirsem o boştur" gibi bir şarta tâlik edilen sözle yapılan talak, Sahâbe, Tâbiîn ve daha sonra gelenlerin cumhuruna göre, vâki olmaz.
* Ebu Hanîfe ve Ashabı'ndan talakın mutlak olarak caiz olduğunu söyledikleri rivayet edilmiştir.
* İmam Malik -kendisinden meşhur olan- görüşünde Rebîa, Sevrî, Leys, Evzâî, İbnu Ebî Leyla da bu meseleyi tafsil etmişler, "Eğer kişi: "Falanlardan veya falan köyden nikah edeceğim her kadın boştur" dese talak sahihtir, kadın boştur; ama, umumî bir ifade ile "alacağım kadınlar boştur" dese hiçbir şey gerekmez." Bunlara göre, nikah vuku bulmadan talâk vâki olmaz.
2- Hadis, kişinin sahibi olmadığı bir şeyi satamayacağını, mülkiyetinde olmayan bir köleyi âzad edemeyeceğini ifade eder. Meselâ kendine ait olmadığı halde, "Şu köleyi âzad ettim" dese bu söz lağvdır. O köleyi bilahare satın alsa yeniden âzad etmedikce, eski sözüyle köle âzad edilmiş olmaz.
3- Mâsiyet üzerine yemin, "Şu günahı işleyeceğim" diye yapılan yemindir. Resulullah bir kardeşi ile küsmeye yemin etmeyi de bu gruba dahil ederek "bu, yemin olmaz" buyurmuştur.
Hattâbî, bu ifadenin iki ma'nâya geldiğini belirtir:
* Bununla mutlak yemini kastetmiş olabilir. Bu durumda ma'nâ şöyle olur: "Ona yemin yoktur" yani yeminini tutarak paklanma yok, fakat hânis olarak kefaret öder. Nitekim bir hadiste Resulullah: "Kim bir mesele için yemin eder, sonra bunun aksini yapmanın daha hayırlı olacağını anlarsa bu hayırlıyı yapsın ve ettiği yemini bozarak kefarette bulunsun" buyurmuştur. Şu halde yemin etmişim diyerek zararlı şeylerde inatlaşmanın bir gereği yok. Rehberimiz, yemin dahi etmiş olsak faydalı varken faydasızda, çok faydalı varken az faydalıda direnmememizi emretmektedir.
* Hadisten anlaşılan ikinci ma'nâ şu: "Bu sözle yemine dayalı bir nezirde bulunmuş olabilir." Bir kimsenin, "şu işi yaparsam yemin olsun çocuğumu keseceğim" demesi gibi. Bu yemin bâtıldır. Buna uymak caiz değildir. Bu yemin sebebiyle adama ne kefaret ne de fidye gerekmez. Keza iyilik ve Allah'a yaklaşmak gayesiyle çocuğunu kesmeyi nezreden kimse hakkındaki hüküm de böyledir. Burada nezir sahih değildir, böyle bir nezre uymak da gerekmez, bu sebeple kefaret ödemesi de gerekmez. Zira bu nezir, nezir değil, yemin de yemin değildir.
Yapılacak nezir, Allah'ın rızasının kazanıldığı şeylerden olmalı, "..şu kadar oruç tutarım"; "...şu kadar namaz kılarım"; "...şu miktar sadaka veririm, kurban keserim, bağışta bulunurum" gibi. Bunların her biri ibadete girer ve onlar Allah'ın rızasını kazanmak için yapılırlar.[76]

ALTINCI FASIL

KÖLE VE CARİYENİN TALAKI

?4070 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ????? ?'?? ?????????????? ??????????? »??? ???? ????????« ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (4070)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cariyenin talakı iki talaktır, iddeti de -bir nüshada: "kurû'u da"- iki hayız müddetidir." [Ebu Dâvud, Talâk 6, (2189); Tirmizî, Talâk 7, (1182); İbnu Mâce, Talâk 30, (2080).][77]

AÇIKLAMA:

Hür olanlarda talâk üç olduğu halde, hadis, kölelerde bunun iki talâk olduğunu takrir etmektedir. Hattâbî der ki: "Ulema bu meselede ihtilaf etmiştir. Bir grup, "talak erkeğe, iddet kadına âittir" der. Bu hüküm, İbnu Ömer ve Zeyd İbnu Sâbit ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm'den rivayet edilmiştir. Atâ da bu görüşü benimsemiştir. Bu aynı zamanda İmam Mâlik, Şâfîî, Ahmed ve İshak'ın da kavlidir. Bunlara göre, câriye şâyet hür bir kimsenin nikâhında ise, bunun talakı üçtür, iddeti de iki kurû'dur. Eğer hür bir kadın, kölenin nikahında ise bu kadının talâkı ikidir ve iddeti üç kurû'dur.
Ebu Hanîfe ve Ashâbı'na ve Süfyân-ı Sevrî'ye göre, "hür kadın üç kurû" müddetince iddet bekler, hür veya kölenin nikahı altında olmuş farketmez, talakı da üçtür iddette olduğu gibi câriye ise, hür veya kölenin nikahında olduğuna bakılmaksızın iddeti iki kurû, talakı iki talaktır. Hadîs, sâbit ise Ehl-i Irak için hüccettir, ancak hadîs ehli, bunu zayıf addederler. Hatta, kocasının köle olmasıyla da te'vil ettiler."[78]

?4071 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????:]???? ??????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ???????? ????? ???????? ??????? ????????? ???????
??????? ??? ????? ????????? ????????? ????? ??????? ????????? ?‘??? ???????????[. ????? ???? .

2. (4071)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ derdi ki: "Köle, hanımını iki talakla boşadı mı artık kadın, başka bir kocaya var(ıp ondan boşan)madıkça ona haram olur. Bu kölenin hanımı hür de olsa, köle de olsa hüküm böyledir. Hür kadının iddeti üç hayız müddeti, köle kadının iddeki iki hayız müddetidir." [Muvattâ, Talâk 50, (2, 574).][79]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs boşama meselesinde öncelikle kocanın nazar-ı itibara alındığını, iddet müddeti meselesinde ise kadının nazar-ı itibare alındığını göstermektedir.[80]

?4072 ?3? ??? ??? ??? ???? ??? ???? ???:]???? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ??????????? ?????????????? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ???????? ???? ??? ???????????. ?????: ?????? ???????? ???? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? #[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (4072)- Ebu Hasan Mevlâ Benî Nevfel anlatıyor: "İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'ya dedim ki: "Bir köle, nikahı altında bulunan köle bir kadını iki talakla boşasa, sonra bunlar âzad edilseler, onunla yeniden evlenmek istemesi caiz olur mu?"
İbnu Abbas radıyallahu anhüma şöyle cevapladı: "Evet! Ona bir talâk daha kalmıştır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle hükmetti." [Ebu Dâvud, Talâk 6, (2187, 2188); Nesaî, Talâk 19, (6, 154, 155).][81]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bildiğim kadarıyla âlimlerden hiç kimse bu hadîse uygun fetva vermedi. Hadîsin isnadı zayıftır. Ulemanın bu husustaki görüşü şöyledir: Köle kadın, bir kölenin nikahında ise ve kocası bunu iki talakla boşamışsa, bu kadın ona, bir başka kocaya gitmedikçe helal olmaz."[82]

?4073 ?4? ??? ???? ???:]????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:
???? ????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ?????? ????????. ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? ??????? ??? ??????? ????????
???? ??????? ??? ???? ??????????? ??? ??????? ????????[. ????? ???? .

4. (4073)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer radıyallahu anhüma derdi ki: "Kim kölesine evlenme izni verirse, boşama yetkisi kölenin elinde olur. Onun boşama yetkisinden hiç biri başkasının elinde olamaz. Ancak, kişi kendi kölesinin cariyesini veya câriyesinin cariyesini almasında bir günah yoktur." [Muvattâ, Talâk 51, (2, 575).][83]

AÇIKLAMA:

Efendi kölesinin evlenmesine izin verince boşama yetkisi köleye ait olmaktadır. Fakat efendi kölesinin cariyesini alabilir, çünkü efendi, kölesinin malını alma yetkisine sahiptir.[84]

?4074 ?5? ??? ?????? ?? ????:]???? ???????? ?????????? ????? “??? ???????? ?????? ???????? #? ??? ??????? ????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????? ??? ??????????? ??????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ?????: ???????? ???????? ???????? ????????[. ????? ???? .

5. (4074)- Süleyman İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: "Nüfey' Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pakleri Ümmü Seleme'nin mükâtebi idi veya, nikahında hür bir kadın olan bir köle idi. Nüfey' bu kadını iki talakla boşadı. Sonra kadını geri almak istedi. Durumu Hz. Osmân ve Zeyd İbnu Sâbit radıyallahu anhümâ'ya sordu. Bunlar: "O artık sana haram oldu, o artık sana haram oldu!" dediler. [Muvatta, Talâk 47, (2, 574).][85]

AÇIKLAMA:

Mûkâteb, kazanacağı para ile hürriyetini satın almak üzere efendisiyle anlaşma yapmış bulunan köleye denir. Borcunu tamamen ödemedikçe hür sayılmaz. Öyleyse Nüfey' köledir. Köle olması haysiyetiyle, 4070 numaralı hadîste görüldüğü üzere, iki talak hakkı bulunan Nüfey', hanımını iki talâkla boşayınca bir üçüncü talâka hakkı olmadığı için Hz. Osman ve Zeyd İbnu Sâbit radıyallahu anhümâ, kendisine, zevcesini geri alamayacağını söylemiştir.[86]

?4075 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?‘??? ??????: ????????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????
?????????????[. ????? ???? .

6. (4075)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ demiştir ki: "Cariyenin boşanması beş suretle vukûa gelir: Âzad edilmesi, kocasının boşaması, efendisinin satması, efendisinin hibe etmesi, miras olmasıyla." [Rezîn tahric etmiştir.][87]

?4076 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ??? ??????? ????????? ??? ?????????? ?????????? ?????? ?????? # ??? ??????
??????????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ????: »?????? ??????? ????? ??????« .

7. (4076)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben, karıkoca iki kölemi âzad etmek istemiştim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) önce erkekten başlayıp sonra da kadını âzad etmemi emretti." [Ebu Dâvud, Talâk 22, (2237); Nesâî, Talâk 28, (6, 161).]
Rezîn, (Resûlullah'ın bu emrinin sebebini belirtmek üzere) şu ziyâdede bulunmuştur: ".kadına hakk-ı hıyâr (erkeği kabul veya reddetme muhayyerliği) olmasın diye."[88]

AÇIKLAMA:

Önceki rivayet, câriyelerin kocalarından boşanma durumlarını ifâde etmektedir. Yani cariyeler evli iseler sadece kocalarının "boşamaları" ile değil, sayılan diğer durumlarda da kocalarından boşanmış sayılacaklarını ifade ediyor. Bu hadîs mevkuf ise de, Hz. Âişe'nin rivâyeti (4076), âzad etme şıkkına merfu bir örnek teşkil etmektedir: Eğer önce kadın âzad olursa ve rızası alınmadan efendisinden başkasıyla evlendirilmiş ise hür olmakla kalmayıp kocasından boşanmada muhayyer olacaktır. Bu durumda cariye kocasından ayrılmayı tercih edebilecektir. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselam, Hz. Âişe'ye önce erkeği âzad etmesini tavsiye eder. Erkeğin âzad olması, nikahın feshini getirmez. Aliyyu'l-Kârî: "uygun olanı önce erkeği âzad etmektir, çünkü erkek ekmel ve efdaldir veya, çoğunlukla kadın köle bir kocaya razı olmaz, erkek ise bilakisdir" diye açıklar. Hattâbî der ki: "Bu hadis, câriyenin, bir kölenin nikahında olması halinde, âzadlık sonunda, kadına muhayyerlik hakkının doğduğunu göstermektedir. Câriye, hür bir erkeğin nikahı altında iken, muhayyerlik hakkı bulunmuş olsaydı, "kocasının ondan önce âzad edilmesi'nin bir ma'nâsı ve faidesi olmazdı.[89]

?4077 ?8? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ??????????? ??? ????????? ??????? ????????? # ??????: ???????? ?????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ??????? ?????? ???????? ???? ?????? ????????? ??????: ????? ??? ??????????? ???????? ???????: ?????? ?????? ????????? ???? ???? ????????? ??????? ? ??????? ???????????. ??????: ???? ????????? ????????? ??????? ?????????[. ????? ????? .

8. (4077)- Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Berîre radıyallahu anhâ'da üç sünnet vardı:
1- Âzad edildi ve kocasını tercih edip etmemede muhayyer kılındı.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun hakkında: "Velâ, âzad edenedir" buyurdu.
3- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), tencere kaynarken eve girmişti. Kendisine ekmek ve evde bulunan katıktan bir sofra kuruldu."
Galiba bir tencerenin kaynadığını görüyorum" buyurdu." Oradakiler "Evet ama, bu Berîre'ye tasadduk edilen bir ettir. Sen ise sadaka yemiyorsun?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu ona sadakadır, (ama ondan) bize hediyedir!" buyurdu. [Buhârî, Talâk 14, Nikâh 18, Et'ime 31, Itk 10, Ferâiz 22, 23, 19, 25; Müslim Itk 14, (1504); Muvatta, Talâk 25, (2, 562); Ebu Dâvud, Talâk 19, (2233, 2235, 2236); Tirmizî, Radâ' (1154, 1155); Nesâî, Talâk 29, 30 (6, 162, 163).][90]

AÇIKLAMA:

1- Berîre (radıyallahu anhâ) Hz. Âişe'nin cariyesi idi ve Muğis adında bir köle ile evli idi. Hz. Âişe, Berîre'yi âzad etmiştir. O âzad olunca hakk-ı hıyârını kullanarak köle kocasından boşanmayı tercih etmiştir. Kocası ise, müteakip hadiste görüleceği üzere Berîre'yi hayret uyandıracak şiddetli bir sevgi ile sevmektedir. Ancak Berîre, Resulullah'ın Muğis'le evlenmesi hususundaki şefâatini kabul etmeyecek derecede kocasını sevmemektedir.
2- Hz. Âişe radıyallahu anhâ, bu hadîslerinde, Berîre vesîlesiyle üç ahkâmın teşrî edildiğini belirtir:
* Âzad edilince muhayyerlik hakkı tanınmış, o da bunu kullanmış ve köle olan kocasından ayrılmıştır. Bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Berîre'ye "(Muhayyer olduktan sonra hakkını hemen kullanmalısın. Aksi takdirde hıyâr hakkını kullanmadan önce kocan) sana temasta bulunursa muhayyerliğin kalmaz" der.
* Hz. Âişe'nin belirttiği ikinci teşriat, Resûlullah'ın: "Velâ âzad edene aittir" sözüdür. Velâ, hükmî ve hukukî bir akrabalıktır. Verâsete sebeptir. Velâ akidle te'sis edilirse velâ-i muvâlât denir. Âzad etme ile hâsıl olursa velâ-i atak denir.
Şu halde hadîs, Berîre'nin velâ'sının Hz. Âişe'ye ait olduğunu, onun hükmen Hz. Âişe ile akraba sayılacağını, şartlar tahakkuk ettiği takdirde veli olarak Hz. Âişe'nin Berîre'ye mirasçı olabileceğini belirtmektedir. Ancak bu hüküm sâdece Berîre-Hz. Âişe arasındaki bir mesele olmayıp köle- âzad eden arasında umumî bir hükümdür, Aleyhissâlatu vesselam bu vesile ile teşrî buyurmuştur.
* Hz. Âişe'nin belirttiği üçüncü teşrîat bir kimseye sadaka olarak verilen bir mal, o kimse tarafından hediye, bağış vs. tarzında tasarrufu hâlinde sadaka olma vasfını kaybedeceğidir. Bilindiği üzere Resûlullah'a ve âl-i beyt-i mükerremîne sadaka kesin bir haramdır. Bu sebeple onlara devlet gelirlerinden zekatsadaka bölümüne giren kısımdan maaş verilmez, pay ayrılmaz. İşte durumu bu olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Berîre'ye sadaka olarak gelen etten yiyor. Bunun ona sadaka olarak geldiği hatırlatılınca, "Bu, Berîre'ye sadaka ise de, bize değil. Çünkü o, bize sadaka olarak vermiyor, kendi malından hediye etmiş olmaktadır..." açıklamasında bulunuyor.
2- Berîre'nin kocası hür müdür, köle midir, rivayetlerde ihtilâf var. Bazısı hür, bazısı da köle olduğunu belirtir. Ancak köle olduğunu ifâde eden rivayetler esahh kabul edilmiştir. Kocanın köle olduğunu esas alan bir kısım ülemâ: "Cariye, hür kocanın nikâhında ise, âzad olunca hakk-ı hıyârı olmaz, hakk-ı hıyâr köle kocanın nikahında ise doğar" diye hükmetmiştir. Şâfiî, Ahmed, Mâlik, İshak ve cumhur bu görüştedir.
Berîre'nin kocasının hür olduğunu ifade eden rivayetleri esas alan bir kısım âlimler ise, câriye, hür kocanın nikahında olsa da, eğer efendisi tarafından cariyenin rızası hilafına zoraki evlendirilmiş ise âzad edilince hakk-ı hıyar'a sahip olduğuna hükmetmiştir. Ebu Hanîfe ve Ashabı, Süfyân-ı Sevrî bu görüştedir.
Delillerin münakaşasını gereksiz görüyoruz.[91]

?4078 ?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ????????? ????? ??????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ??????? ???? ?????????. ??????? ??????? ?????? # ????????????: ?? ???????? ???? ????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ?????? ????? # ???? ????????????? ????????: ??? ??????? ?????? ??????????? ?????: ?. ??????? ???????? ??????: ? ??????? ??? ?????[. ????? ?????? ? ?????? .

9. (4078)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Berîre'nin kocası, Muğis adında bir köle idi. Ben onu, Berîre'nin etrafında ağlayarak tavaf edercesine dolaştığını görür gibiyim. Gözyaşları sakallarını ıslatmıştı. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ara amcası Abbâs radıyallahu anh'a: "Muğîs'in Berîre'ye olan sevgisine mukabil, Berîre'nin Muğîs'e olan nefreti seni hayrete sevketmiyor mu?" buyurdu. (Muğis'in haline acıyarak) Berîre'ye "Muğîs'e ric'at etmez misin?" diye şefaatte bulundu. Ancak Berrîre kararlı idi: "Ey Allah'ın Resûlü, bunu emir mi buyuruyorsunuz? (Eğer, emirse hayhay. Hemen ayrılma kararımdan döneyim!)" dedi. Resûlullah: "Hayır! ben sâdece onun lehine şefaatte bulunuyorum!" deyince, Berîre: "Öyleyse ona ihtiyacım yok!" cevabını verdi." [Buhârî, Talâk 15, 16; Ebu Dâvud, Talâk 31, (2231, 2232); Tirmizî, Radâ' 7 (1156); Nesâî, Kudât 27, (8, 245).][92]

AÇIKLAMA

Bu hadisten, bâzı âlimler, hâkimin hüküm vermezden önce -veya sonra- hasımlar arasında şefaatte bulunarak meselelerini sulh yoluyla halletmeye çalışmasının cevazına hükmetmişlerdir.
Rivayet ayrıca, Resûlullah'ın her ricasının kesin bir emir olmayıp, bazan Ashab tarafından kabul veya reddedilebilecek bir şefaat mâhiyetinde olduğunu, Ashab'ın, kesinlik ifâde eden nebevî talebleri reddetmekten kaçındığını da göstermektedir.[93]

?4079 ?10? ??? ???? ???:]???????? ???? ???????? ???? ?????????????? ?????? ???????? # ?????? ?????? ??????: ????????? ?????????? ???? ??????? ??????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ????. ????????: ???? ???????? ????? ???????? ????? ????????. ????????????? _____[.

10. (4079)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri, ümmü'lmü'minîn Hafsa radıyallahu anhâ, Benî Adiyy'e ait bir câriye olan Zebrâ'ya -ki bir kölenin nikahı altında idi ve efendisi âzad etmişti- haber salıp yanına çağırttı ve dedi ki: [Şimdi sen, zevcin sana temas etmedikçe muhayyersin.] Eğer sükût edersen, muhayyerliğin kalmaz."
Böyle bir hakkın varlığını öğrenen kadın derhal: "O boştur, yine boştur, yine boştur" diyerek kocasını üç talakla boşadı." [Muvattâ, Talâk 27, (2, 563).][94]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin Muvattâ'daki aslı daha uzundur. İbnu Deybe, buraya aktarırken rivayet-i bilma'nâ sûretiyle, ahkâm kısmını özetleyerek aktarmış. Ma'nânın bütünlüğü için gerekli gördüğümüz bir ibâreyi köşeli parantez içerisinde aktardık.
2- Rivayet, âzad edilen câriyeye, Hz. Hafsa'nın yeni durumda sâhip olduğu hak hususunda bilgi verdiğini göstermektedir.
3- Hafsa validemiz, Zebrâ'yı uyarırken "Kocan sana temas etmedikçe muhayyersin, temas etti mi bu hakkın düşer (artık onu kullanamazsın)" der. Zebrâ bunu öğrenince beraberliği arzu etmez ve üç talakla boşar.
İbnu Abdilberr der ki: "Bu hususta Hz. Hafsa ve kardeşi İbnu Ömer radıyallahu anhüm'e Ashab arasında muhalefet eden var mı bilmiyorum. Berîre kıssasında, açık bir şekilde buna merfu bir delil rivayet edilmiştir."
Esasen İmam Mâlik de bu görüşü benimser ve âzad edilen câriye, fikrini, kocasının temasından sonra beyan ederse kabul edilmeyeceğini, "ben bilmiyordum, sonradan öğrendim" gibi getireceği mâzeretin de mûteber addedilmeyeceğini söyler.[95]

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

?4080 ?1? ?? ????????? ?? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????????? ??? ??????????? ???????? ???? ?????? ???????[. ????? ???????. ???: ????? ??? ???????? ?????? ???? .

1. (4080)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Talâku'ssünne (sünnete uygun boşama), kadını temizlik döneminde cimada bulunmadan yapılan boşamadır." [Nesâî,Talâk 2, (6, 140).][96]

?4081 ?2? ??? ???? ???:]???????? ???? ??????????? ????????? ??? ?????? ????????? ?? ????? ????????? ?????? ??? ??????????? ?? ?????? ????????????? ?? ???????? ????????? ???????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???????: ???????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????: ??????? ???????? ????????? ????????? ???????????? ??? ????????????? ????? ????????? ????? ??????? ?????????????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??? ???????????? ????? ????????? ?'?????? ??????? ??????? ???????? ???? ??? ????? ???? ????????[.??? ???? ???? ??????: ???? ????? ???? ?? ???? ????? .

2. (4081)- İmam Mâlik anlatıyor: "İbnu'l-Müseyyeb'i, Humeyd İbnu Abdirrahmân İbni Avf'ı, Ubeydullah İbni Abdillah İbni Utbe'yi, Süleyman İbnu Yesâr'ı dinledim, hepside Ebu Hüreyre'nin şöyle söylediğini işitmiş olduklarını bildirdiler: "Ben Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ı dinledim. Demişti ki: "Bir kadını kocası, bir veya iki talakla boşayıp, kadını (iddeti bitip de başkasına) helal oluncaya kadar bıraksa, kadın da bir başka erkekle evlense, bu ikinci koca ölse veya kadını boşasa, sonra kadın tekrar ilk kocası ile evlense, bu kadın onun yanında, önceden baki kalan talak(lar) üzerine olur."
İmam Mâlik der ki: "İşte bu, hiç bir ihtilaf olmaksızın kabullendiğimiz sünnettir." [Muvatta, Talâk 77, (1, 586).][97]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir kadın bir veya iki talakla boşanıp, iddetin dolması ile talak-ı bâin hâsıl olunca ikinci bir erkekle evlendikten sonra meşru şartlar çerçevesinde eski kocasına tekrar yeni bir evlilikle dönmesi durumunda, talak adedinin önceki boşanmadan bâki kalan miktar üzerine olacağını ifade eder.
İmam Mâlik, Dâru'ssünne olan Medine'de bu görüşün benimsendiğini belirtir. Eimme-i selâse, Sahâbe ve Tâbiîn'in cumhurları da bu görüştedir. Bunlara göre, ikinci koca, üçten aşağı talakları ketmedemez (yok edemez). Çünkü o, evlenmezden önce evvelkinin kadına ricatine mani olamaz.
Ebu Hanîfe ve Sahâbe ve Tâbiînden bazıları ise, ikinci kocanın üçü ketmettiği gibi üçten aşağı talakları da ketmedeceği görüşündedirler. Öyle ise, bunlara göre kadın önceki kocaya döndü mü, bununla ismet-i kâmile üzere olur yani üç talâk bağıyla evlenir.[98]

?4082 ?3? ??? ????? ?? ?????? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ????? #: ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????? ???? ????????[.??? ???? »??????? ??????? ??? ?????? ????????«. ????? ??? ???? .

3. (4082)- Muharib İbnu Disâr, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'dan naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın, helal kıldıkları arasında en sevmediği şey talaktır."
Bir diğer rivayette ise şöyle gelmiştir: "Allah'ın en sevmediği helal, talaktır." [Ebu Dâvud, Talâk 3, (2177, 2178).][99]

AÇIKLAMA:

1- Burada, boşama meşru olmakla birlikte Allah'ın en çok nefret edip, sevmediği bir fiil olarak ifade edilmektedir. Şu halde hadis, her helalin mahbub (sevilen) bir şey olmadığını anlatmaktadır. Bu durumda, helalleri sevilen sevilmeyen diye ikiye ayırmak mümkündür.
Şunu da belirtelim ki, "boşama" hadisesini mutlak olarak mekruh, çirkin, istenmeyen bir vakıa kabul etmek de doğru değildir. Hattâbî şöyle der: "Hadiste ifade edilen kerâheti, boşamaya sevkeden sebeple açıklamak mümkündür. Geçimsizlik, boşanmayı gerektirecek ciddî bir şey olmaması gibi. Bu çeşit boşamalar çirkindir. Aslında "boşama" hadisesi mutlak ma'nâda çirkin değildir. Nitekim Allah talâkı mübah kılmış ve Resulullah'tan da bazı kadınlarını boşayıp tekrar rücu ettiği sabit olmuştur. İbnu Ömer karısını seviyordu, ama babası Hz. Ömer, oğlu Abdullah'ın onunla beraberliğini istemiyordu. Durumu Resulullah'a şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm İbnu Ömer'i çağırttı ve: "Ey Abdullah, hanımını boşa!" diye emretti, o da boşadı. Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm Allah'ın hoşlanmayacağı emri vermez."
2- Münâvî, boşamanın kötülenmiş olmasını, ondan hâsıl olan menfî neticelerle izah eder:
* Birlik bağı kopmakta.
* İsmet bağı çözülmekte, bundan da, ümmetin çoğalma sebebi olan "nesil" azalmaya uğramaktadır.
Boşanma, cemiyetin huzuruna da menfi tesir eder. Aileler, fertler arası tatsızlıklara sebep olur. Ayrıca, çocukların terbiye işi aksar.
Âlimler, bu hadisi açıklarken, talakın hadd-î zâtında haram ve mekruh olmadığını, buna ârız olan haricî bir sebeple kötülendiğini belirtmeye gerek duyarlar. Resulullah'ın îlâ hadisesini misal vererek: "O Aleyhissalâtu vesselâm mekruh iş yapmaz!" derler. Talakın kötülüğünü vaktine riayet etmeden rastgele boşama ile de açıklayan var. Talakın temizlik vakti içinde, temasta bulunmadan yapılması gerekir. Sünnete uymayan talaklar çirkindir. Hadiste: "İnsanlara ne oluyor ki, hanımına "Seni boşadım, geri döndüm, boşadım geri döndüm" diyerek Allah'ın hududu ile oynarlar?" buyurur. Bir başka hadiste de: "Niye biriniz hanımına: "Seni boşadım, geri döndüm" der? Bu müslümanların boşaması değildir. Kadınları (boşayacaksanız) temizlik müddeti içerisinde boşayın."
Tîbî der ki: "Hadiste, bazı helalleri çirkin addetme, onlara buğzetmenin meşru olduğu, Allah'ın da onlara buğzettiği belirtilmektedir. Nitekim, özürsüz olarak evde kılınan münferid namaz, gasbedilen elbise içinde kılınan namaz da böyledir."
Irâkî der ki: "Hadis, Allah'ın birşeye buğzetmesinin onun haram olmasını gerektirmediğini de gösterir. Çünkü bazı şeyler vardır, Allah'ın buğzu sâbit olsa da, asıl vasfı helal olmaktadır. Öyleyse hadis, birşeyde iki ayrı vasfın birleşebileceğine delildir: "Allah'ın buğzu ve helallik. Bu iki vasıf, aralarında birbirine zıdlık arzetmezler."
Bir haberde geldiği üzere, şeytanın en ziyade sevdiği şey karıkoca arasını açmaktır.
Sadedinde olduğumuz hadisteki buğzdan murad, neticedir, mebde değil. Zira buğz, Allah'ın değil mahlukatın sıfatlarındandır. Allah ondan münezzehtir. Benzer sıfatlarla ilgili prensip şudur: "Gadab, rahmet, ferah, sürûr, haya, tekebbür, istihza gibi nefsani ârazların bir evveliyatı bir de nihâyâtı vardır. Bunlar Allah Teâlâ hakkında cisimlerin hâsseleri olan evveliyata değil, gayelere (nihayetlere) hamledilir. Öyleyse, bu hususu hatırında iyi tut, çünkü o, çokca karşılaşacağın benzer şeylerde sana faydalıdır."[100]

?4083 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? #: ??????? ???????? ??????? ????????? ???????? ???? ?????? ??? ????? ????????? ????????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (4083)- Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hangi kadın, (çok ciddî) bir gerek yokken kocasına boşanma talebinde bulunursa, bilsin ki, cennetin kokusu kendisine haramdır." [Ebu Dâvud, Talâk 18, (2226); Tirmizî, Talâk 11, (1187); İbnu Mâce, Talâk 21, (2055).][101]

AÇIKLAMA:

1- Kadının müracaatı ile hâsıl olan boşamaya muhâla'a veya hul' denir. Hul' lügat olarak elbiseyi çıkarmak ma'nâsına gelir. Mecazi olarak, kadın erkeğin elbisesine teşbih edilmiştir. Boşanma bunun çıkarılması olmaktadır. Umumiyetle bunu sağlayabilmek için kadın kocaya bazı maddî avantajlar sağlar: Mehirden vazgeçmesi, mehr-i mu'accel olarak aldıklarını iâde etmesi vs. gibi. Bunun belli bir miktarı yoktur. Prensip, her iki tarafın mutabakatıdır.
2- Hul' usülünde boşanmaya âyet-i kerime temas eder: "Eğer onların Allah'ın sınırlarını hakkıyle muhafaza ve ifa edemeyeceklerinden korkarsanız, o halde (kadının serbest boşanması için) fidye vermesinde (hakkından vazgeçmesinde) ikisi üzerinde de vebal yoktur..." (Bakara 229).]
3- "Cennetin kokusunu bulamaz" ifadesi şârihlerce iki ma'nâya hamledilmiştir:
1) Burada zecr ve tehdid, vaîd ve mübalağa tarikine yer verilmiş olmaktadır, değilse kafir olur, ebedî cennet yüzü göremez demek değildir.
2) Yahut "cennetin kokusundan mahrumiyet", ebedî bir mahrumiyet değil, bazı vakitlerde mahrum kalmayı ifade eder. Şöyle ki: "Cennetin kokusunu o kadın, muhsinlerin bulduğu ilk zamanlarda bulamaz" demektir.
Hadiste, asla bulamaz ma'nâsı da mevcuttur. Bu üslub tehdidde başvurulan mübalağadan biridir. Hadislerde ve âyetlerde bunun örneğine sıkça rastlanır.[102]

?4084 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? ????????? ????????? ??? ????? ??? ????????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? ??? ??????????? ????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ????? ????? ?????? ????????: ??????? ? ??????????? ???????????? ?????? ??? ????????? ??????. ?????: ???????? ?????? ?????: ??????????? ????????? ??????? ????????? ??? ????????? ??????????? ????????? ????????? ????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????????? ????????. ????????? ????? ????? ??????? # ????????????? ????????. ???????? ?????????: ???????? ????????? ????????? ??????????? ??? ????????? ??????????. ???? ????????? ?????? ?????? ??????: ???????????? ???????? ???????? ??????????? ???? ????? ??????? ?????? ???? ?????? ???????[. ????? ??????? .

5. (4084)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Erkek hanımını boşamak isteyince hemen boşuyordu. Erkek, yüz ve hatta daha çok kerelerde boşamış olsa, iddeti içerisinde iken, döndüğü takdirde kadın yine de onun hanımı olmaya devam ediyordu. Bu hal şu hadiseye kadar devam etti. Bir adam hanımına: "Vallahi seni ne tam boşayacağım ne de himayeme alacağım, ebedî şekilde böyle tutacağım!" dedi.
Kadın: "Bu nasıl olur?" deyince:
"Seni boşayacağım, iddetin bitmek üzere iken geri döneceğim. (Bu şekilde tekrar edeceğim) cevabını verdi. Kadın bunun üzerine Âişe (radıyallahu anhâ)'ya gidip durumu haber verdi. Âişe, Resulullah gelinceye kadar cevap vermedi. Durumu O'na anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm da sükut buyurdular. Derken şu âyet indi. (Meâlen): "Boşama iki def'adır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. (Ey kocalar! Boşandığınız zaman) onlara (kadınlara) verdiğiniz bir şeyi (mehri geri) almanız size helal olmaz..." (Bakara 229). Âişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Bunun üzerine halk [o günden itibaren] talaka [yeniden yönelip] gözden geçirdi, bir kısmı boşadı, bir kısmı boşamadı." [Tirmizî, Talâk 16, (1192).][103]

AÇIKLAMA:

Hadis, görüldüğü üzere, cahiliye devrinde câri, kadınlar aleyhine işlenen bir zulmü aksettirmektedir: Erkek kadını dilediği kadar boşayabilmekte, buna rağmen kendinde tutabilmekte, yeter ki iddeti dolmadan rücû etsin. Rücû etmediği takdirde beynunet denen kopma hâsıl olmaktadır.
İslam, talâkı âyet-i kerime ile ikiye indirmiştir. İkiden sonra ,erkek ya rücu edip boşama işine son verecek ya da üçüncü talakı kullandığı takdirde beynunet-i kübra hasıl olacak, kesin boşanma vukûa gelecektir.
Böyle bir bâin talak vukûa gelince kadın bir başkasıyla evlenmedikçe, eski kocasına nikahlanamaz.[104]

?4085 ?6? ?????? ????? ?? ????? ?????? ?????? ???????:]?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ???? ???????? ??? ???? ??????????. ??????: ????????? ???????? ????????? ??????????? ???????? ??????????. ??????? ???? ???????? ????? ??????????? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

6. (4085)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ)'nın anlattığına göre kendisine, hanımını boşayıp sonra da onunla cima yapan, kadını ne boşadığı ne de rücu ettiği hususunda işhâdda (beyanda) bulunmayan bir adam, durumunusormuş, onun da cevabı şu olmuştur:
"Sen hanımını sünnî olmayan talakla boşamışsın, sünnî olmayan tarzda geri dönmüşsün. Boşadığına da, döndüğüne de işhadda bulun ve (şâhidleme işini) bir daha terketme." [Ebu Dâvud, Talâk 5, (2186); İbnu Mâce, Talâk 5, (2025).] [105]

AÇIKLAMA:

Bu hadisi esas alan bazı âlimler, talâk ve ric'ata işhad'ın vacib olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak Ebu Hanîfe, Ashabı ve iki kavlinden birinde Şâfiî ricatte işhad'ın vacib olmadığına hükmetmişlerdir. Bunlar İbnu Ömer'den gelen bir başka hadisle amel ederler. O rivayette Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ????????? ??????? "rücû et" der, fakat işhad'ı zikretmez.
İmam Mâlik ve bir kavlinde Şâfiî: "Ricatte işhad vacibtir" derler.
Bazı şârihler de bu rivayetle ihticac edilmeyeceğini çünkü ihticaca elverişli olmadığını, rivayetin ihticacın cari olduğu bir meselede bir Sahabi sözü olduğunu, bu çeşit ifadelerin hüccet olmayacağını söylemiştir.[106]

?4086 ?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ? ?????? ??????? ??? ?????? ????? ????????? ?????????????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ??? ??????? ?????[. ????? ????? .

7. (4086)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kadının kız kardeşinin tabağındakini boşaltmak ve kendisi evlenmek için boşanmasını talebetmesi helal değildir. Kendisine de (rızık, nafaka nevinden Allah tarafından) takdir edilen şey vardır." [Buhârî, Nikâh 53, Kader 4; Müslim, Nikâh 38, (1408); Muvatta, Kader 7, (2, 900); Ebu Dâvud, Talâk 2, (2176); Tirmizî, Talâk 14, (1190); Nesâî, Büyû 19, (7, 258).][107]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen kız kardeşinden maksad, din kardeşidir.
2- Bu hadis, kendisi evlenmek gayesiyle bir başka karıyı kocasından ayırmak isteyecek kadınları bu çeşit davranışlardan yasaklamaktadır. Tabağındakini boşaltmak, kinayeli bir sözdür, ayırmayı, boşandırmayı kasteder. Hadiste geçen ???????????? ibaresi burada "evlensin" şeklinde emr-i gaibtir. Bazan ???????????? şeklinde gelmiş, "evlenmek için" ma'nâsını ifade etmiştir. Biz metinde bu ma'nâya tevcih ettik. Önceki şekil esas alınırsa ma'nâ "evlensin" olur ki, yapılan birçok tevcihlerden biri şöyledir: "Kardeşinin boşandırılmasını isteyen bu kadın, bir başkasıyla evlensin, bu kocayı hanımına bıraksın" veya, "Bu kadın, eğer beraber olmaya sâlih ise, kız kardeşinin kocasıyla evlensin ve ona ortak (kuma) olsun, ama boşanmasını istemesin."
Hadisin sonu şöyle tevil edilmiştir: "Allah Teâlâ hazretleri, bu kadına takdir ettiği nafaka ve saireyi kendisine ulaştıracaktır, tek başına da olsa başkalarıyla da olsa, farketmez."[108]

?4087 ?8? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ????? ???????????? ?????: ?????????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

8. (4087)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır ki onların ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir: Nikâh, talâk, ric'at." [Ebu Dâvud, Talâk 9, (2194); Tirmizî, Talâk 9, (1184).][109]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Ehl-i ilmin kâhir çoğunluğu şu hususta ittifak etmiştir: "Talâka delâlet eden sarih lafız, bâliğ, âkil bir insanın dilinden dökülecek olursa o bundan sorumlu tutulur." Onun: "Ben şaka yapıyorum"; "laf olsun diye söylemiştim"; "boşamaya niyet etmemiştim" gibi mazeretler ileri sürmesi fayda vermez. Bu hükme, bir kısım âlimler şu âyetten delil getirmişlerdir: "Allah'ın âyetlerini eğlence yerine tutmayın" (Bakara 231). Denir ki: "Eğer bu meselede halka suhûlet gösterilmiş olsaydı, bunlarla ilgili hükümler muattal hale gelirdi. Öyle ki boşayan veya evlenen veya köle âzad eden kimsenin "Ben bu sözümde şaka yapmıştım" demeyeceğinden emin olunamazdı. Bu davranışla da Allah'ın hükmü iptal olurdu. Bu ise caiz değildir. Bu hadiste zikri geçen şeylerden herhangi birini kim telaffuz ederse, hükmü ona terettüp eder. Aksi bir iddiada bulunsa ondan kabul edilmez. Bu üç şeyin zikri ferçle ilgili umurun ehemmiyetini tekid içindir."
Bazı rivayetlerde şakası olmayan üç şeyin üçüncüsü olarak Itâk zikredilir: "Üç şey vardır onlarda eğlence caiz değildir: talâk, nikah, ıtak... Kim bunları telaffuz ederse vacib oluverirler."[110]

?4088 ?9? ??? ??????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ????.

9. (4088)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'tan rivayete göre o, "hanımını boşamış, ve onu bir cariye ile nimetlendirmiştir." [Muvatta, Talâk 45, (2, 573).][111]

AÇIKLAMA:

Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın boşadığı hanım Temâdır adında bir kadındır. Başka rivayetler daha sarih bir ifadeyle, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın, boşadığı Temâdır'a seksen dinar değerinde siyahî bir cariyeyi bağışladığını belirtir. Böylece, âyette emredilen "Güzellikle salma"nın bir örneğine şahid olmaktayız. Şu halde kadın boşanmış olsa da onun gönlünü, rızasını alıcı bağışlar, ihsanlar yapılması gerekmekte, İslâmî edeb bunu emretmektedir.[112]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/399-400.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/401-402.
[3] Ömer Nasuhî Bilmen merhum, günümüz şartlarında, hakemeyn müessesesinin "eimme-i Mâlikiye hazerâtının akvali vechile" işletilmesinin "aile hayatı namına pek faideli" görmektedir. (Istılâhât-ı Fıkhiye Kâmusu 2. Cilt, S. 368.)
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/402-403.
[5] Açıklamaları ve tarifleri, Ömer Nasuhî Bilmen merhumun Istılâhât-ı Fıkhiye Kâmusu'ndan aldık. Ancak anlaşılır kılmak için bazı tasarruflarda bulunduk.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/403.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/403-404.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/403-404.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/404.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/404.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/405-406.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/406.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/406.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/407.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/407.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/407-408.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/409.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/409.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/409-411.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/411.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/412.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/412.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/412-413.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/413.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/413-414.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/415.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/415.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/416.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/416.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/416.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/416.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/417.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/417.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/417-420.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/420.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/420.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/421.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/421.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/422.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/422.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/423.
[48] Bununla 4049 numarada geçen rivayet kastedilir.
[49] Bununla 4061 numaralı hadisi kastetmektedir.
[50] Bununla 4045-4046 numaralı hadîs kastedilir.
[51] Usûle aykırı diyoruz, çünkü nesh yetkisi sadece Hz. Peygamber'e aittir. Başka kimse neshe yeltenemez.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/423-426.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/427.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/427.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/428.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/428.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/429.
[58] Kurû'dan maksad "Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kurû' müddeti beklerler" (Bakara 228) ayetinde geçen kurû'dur. Bu kelime ezdaddandır. Yani zıd manalarda gelen kelimelerdendir. Hem temizlik devresi hem de hayız devresi mânasına gelir.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/429-431.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/432.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/432.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/433.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/433.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/433-434
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/434.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/434-435.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/435-436.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/436.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/436.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/437.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/437-438.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/438.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/438-439.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/439.

[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/439.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/439-441.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/442.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/442.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/443.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/443.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/443.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/443.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/444.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/444.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/444.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/444.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/445.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/445.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/445-446.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/446.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/446-448.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/448.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/448-449.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/449.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/449-450.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/450.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/451-452.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/452.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/452.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/452-454.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/454.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/454-455.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/455-456.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/456.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/456.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/457.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/457.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/457-458.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/458.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/458.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/459.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/459.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

29. TALAK (BOŞAMA/BOŞANMA) KİTABI
1. Talakı Bainle Boşama
2. Erkeğin, (Boşama Niyetiyle) Karısına Serbestsin, Kurtuldun Gibi Sözleri
3. Boşama Yetkisini Kadına Vermek Suretiyle Boşanma
4. Boşama Yetkisini Kadına Vermekle Bir Talak Hakkını Kınlanma
5. Kadına Boşama Yetkisini Vermek, Boş Olmasını Gerektirmez
6. Îla' (Karısına Yaklaşmama Yemini)
7. Kölenin Îlası
8. Hür Kişinin Zıharı
9. Kölenin Zıharı
10. Kadının Muhayyerliği
11. Hul' (Kadının Bedelli Boşaması)
12. Bedel (Mal) Vererek Boşanan Kadının Talak'ı
13. Lian (Lânetleşme Yoluyla Boşanma)
14. Lian Neticesinde Annesi Üzerine Kaydedilen Çocuğun Mirası
15. Bakire Bir Kızı Boşamak
16. Hastanın Boşaması
17. Boşadıktan Sonra Verilecek Mut'a (Hediye)
18. Kölenin Boşaması
19. Hamileyken Boşanan Cariyenin Nafakası
20. Kocasını Kaybeden Kadının İddeti
21. Hayızlar, Boşama İddeti Ve Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak
22. Kendi Evinde Boşanan Kadının İddeti
23. Boşanan Kadının Nafakası:
24. Kocası Tarafından Boşanan Cariyenin İddeti
25. Boşanma Îddetî İle İlgili Konular
26. Hakemlek
27. Henüz Evlenmeden Boşamaya Daik Yemin
28. Karısıyla Cima Edemeyen Kocaya Tanınacak Zaman
29. Talakla Alakalı Hadisler
30. Kocası Ölen Hamile Bir Kadının İddeti
31. Kocası Ölen Kadının İddeti Bitinceye Kadar Kendi Evinde Durması
32. Efendisi Ölen Ümmü Veledin İddeti
33. Kocası Ya Da Efendisi Ölen Cariyenin İddeti
34. Azil
35. Kocası Ölen Kadının Bir Süre Süslenmemesi

29. TALAK (BOŞAMA/BOŞANMA) KİTABI

1. Talakı Bainle Boşama[1]

1. Malik, şunları rivayet etti: Bir kişi Abdullah b. Abbas'a: «Ben kanını yüz talak ile boşadım. Hakkımdaki görüşün nedir?» deyince îbn Abbas ona:
«— Kadın senden üç talak ile boş oldu. (Geri kalan) doksanye-di talakla da Allah'ın âyetlerini alaya almış oldun» dedi. [2]

2. îmam Malik'ten rivayet olundu: Bir adam Abdullah b. Mes'ud'a gelerek:
«— Karımı sekiz talak boşadım» deyince îbn Mes'ud: «— Sana nasıl fetva verildi?» diye sordu. O da:
«— Karın üç talakla boş olmuş denildi» diye cevap verdi. îbn Mes'ud devamla şöyle dedi:
«— Doğru söylemişler, kim Allah'ın emrine uygun olarak bo-şarsa Allah (bu boşamanın hükmünü) açıklamıştır. Bir kimse de kendi aleyhine gevezelik yaparsa, bu hatası kendine aittir. Kendi aleyhinize mugalata yapıp da bizi uğraştırmayın. Hüküm, onların dediği gibidir. (Karın senden üç talak ile boştur)».

3. Ebû Bekir b. Hazm şöyle demiştin Ömer b. Abdülaziz bana:
«Elbette (kesinlikle) sözü (Taîak-ı bain) hakkında âlimler ne hüküm veriyor?» diye sorunca, ben ona şöyle cevap verdim:
«Ebân b. Osman elbetteyi bir talak sayıyor.» Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz:
«Şayet talak (Boşama hakkı) bin tane olsa, elbette kelimesi hepsini içine alır. Elbette sözünü kullanan, son sözü söylemiş olur. (Yani karısı üç talak ile boş olur).» dedi.

4. Ibn Şihab'dan rivayet edildi: Mervan b. Hakem, Elbette kaydıyla karısını boşayanın karısının üç talak boş olduğuna

hükmederdi.
îmam Malik der ki: Üç talak hakkında duyduklarımın en uygunu budur. [3]

2. Erkeğin, (Boşama Niyetiyle) Karısına Serbestsin, Kurtuldun Gibi Sözleri

5. imam Malik'e şöyle rivayet olundu: Irak'tan, Ömer b. Hattab'a bir adamın karısına (boşama kasdiyle) «ipin boynunda» dediğini yazdılar. Bunun üzerine Ömer b. Hattab da (Irak'taki) valisine: Ona hac mevsiminde benimle Mekke'de görüşmesini söyle diye yazdı. Hz. Ömer, Beytullahı tavaf ederken adı geçen adam, Hz. Ömer'le karşılaşıp, selâm verince, Hz. Ömer:
«— Kimsin?» diye sordu. O da cevaben:
«—Yamna gelmesini emrettiğin kişiyim», deyince Hz. Ömer:
«— Şu Kabe'nin Rabbı hakkı için sana soruyorum, karına «ipin boynunda» derken niyetin neydi?»
«— Buradan başka bir yerde bana yemin verseydin gerçeği söylemezdim.
Ömer:
Bu sözümle karımı boşamayı kasdettim» deyince Hz.
«— Hüküm, istediğin gibi olmuştur, (yani karın senden boştur)» dedi.

6. imam Malik'e şöyle rivayet olundu: Ali b. Ebî Talib, karısına «sen bana haramsın» diyen bir kişi hakkında:
«— Karısı üç talakla boştur»[4] diye fetva verirdi.
İmam Malik der ki: Üç talak konusunda işittiğimin en uygunu budur.

7. Nafî'den rivayet edildi, Abdullah b. Ömer der ki: (Bir kimsenin karısını boşama niyetiyle): «Sen serbestsin veya ben senden kurtuldum» demesi üç talak sayılır.

8. Muhammed'in oğlu Kasım'dan rivayet edildi: Bir ailenin kızıyla adamın biri evliydi. Adam, karısının ailesine «alın kızınızı ne yaparsanız yapın» dedi. Bunun üzerine fakihler, o kadının bir talak ile boş olduğuna hükmettiler.[5]

9. Ibn Şihab, Karısına: «Sen benden, ben de senden kurtuldum» diyen bir adam hakkında, der ki:
«O kadın üç talak ile boştur. Tıpkı elbette ile boş olan kadın gibi.
îmam Malik der ki: Bir adam, «Sen serbestsin» veya «sen kurtuldun» ya da «sen kesin olarak boşsun» derse, bu üç talak sayılır. (Nikâhtan sonra) karısına yaklaşmadan yukardaki sözleri söyleyen kimse hakkında, bir veya üç talaktan hangisine niyyetlendi ise o kadar talak vaki olur. Adam «bir tane kasdettim» derse yemin ettirilir, o şahıs, karısına taliplilerden biri olur. Zira kocasıyla temasta bulunmuş bir kadını, kocasından ancak üç talak kesin olarak ayırır. Böylece kadın kocasından kurtulur ve serbest olur. Kocasıyla temas etmemiş bir kadın hakkında bu işi bir talak görür.
imam Malik der ki: Bu konuda işittiğimin en uygunu Şi-hab'ın sözüdür.

3. Boşama Yetkisini Kadına Vermek Suretiyle Boşanma

10. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam, Abdullah b. Ömer'e gelerek:
«— Ya Eba Abdurrahman, boşama yetkisini kanma verdim. O da kendisini boşadı. Bu konuda görüşün nedir?» dedi.
Abdullah b. Ömer:
«— Görüşüm karının dediği gibi (yani boştur)» deyince, adam:
«— Yapma, ya Eba Abdurrahman» dedi.
îbn Ömer:
«_- Ben mi yapıyorum? Onu sen yaptın», karşılığım verdi.

11. Nafî'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi:
«Koca, karısına boşama yetkisini verirse hüküm, karının verdiği hükümdür» (yani kendisim boşarsa boş olur, boşamaz ise boş olmaz). Yalnız (koca karışma) mani olur.
«Ben yalnız bir talakla boşama yetkisini vermeyi kasdettim.» derse, yemin eder, (ric'î talak vaki olur), iddeti içerisinde karısına döner.

4. Boşama Yetkisini Kadına Vermekle Bir Talak Hakkını Kınlanma

12. Zeyd b:Sâbit'in oğlu Harıce şöyle rivayet etti: O, babası Zeyd b. Sabit in yanında otururken, Zeyd'e, EbÛ Atîk'in oğlu Mu-hammed ıkı gözü yaşlı olarak geldi. Zeyd ona:
*. O da-.
«—Boşama yetkisini karıma verdim, o da benden ayrıldı» dedi. Zeyd ona:
«— Seni böyle davranmaya ne zorladı?» diye sordu. Adam: «— Kader» cevabını verdi. Zeyd:
«— istersen karına dön. O, yalnız bir talak ile boş olmuştur. Senin ona dönmek hakkındır» dedi.[6]

13. Abdurrahman b. Kasım babasından rivayet etti: Sakîf kabilesinden bir adamın boşama yetkisini karısına vermesi üzerine

karısı, ona:
«.— Sen talaksın (boşsun)» dedi ve adam sustu. Sonra tekrar: «— Sen talaksın» dedi. Kocası:
«— Ağzında taş (söyleyeceğin bir olay) mı var?», dedi. Kadın tekrar:
«— Sen talaksın» deyince, kocası (tekrar):
«— Ağzında taş mı var?» dedi. Bunun üzerine davalarım görmesi için Mervan b. Hakem'e gittiler. Mervan adama, karısına yalmz bir talakla boşama yetkisi verdiği hakkında, yemin ettirdi ve karısını ona verdi.
Abdurrahman der ki:
«Bu hüküm (babam) Kasım'ın hoşuna giderdi» ve bu konuda işittiklerinin en uygunu olduğu görüşündeydi.
imam Mâlik der ki:
«Bu konuda işittiklerimin en uygunu ve en hoşuma gideni budur.

5. Kadına Boşama Yetkisini Vermek, Boş Olmasını Gerektirmez

14. Hz. Aişe der ki: «Ebû Bekir'in oğlu (kardeşim) Abdurrah-man'a Ebû Ümeyye kızı Kureybe'yi (ailesinden) istedim. Onlar da verdiler. Sonra Abdurrahman'a sitem ederek:
«— Biz, Onun değil, Hz. Aişe'nin hatırı için verdik» dediler. Bunun üzerine Hz. Aişe Abdurrahman'a (haber) göndererek durumu bildirince Abdurrahman da boşama yetkisini (hanımı) Ku-reybe'ye verdi. Kureybe, kocasını tercih etti. Bu olay talak sayılmadı.

15. Kasım'dan şöyle rivayet edildi:
Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Âişe, Abdurrahman —Şam'da iken— kızı Hafsa'yı Zubeyr'in oğlu Münzir'le evlendirdi.
Abdurrahman (Şam'dan) gelince:
«— Ben olmadan bu yapılır mı?» dedi.
Hz. Aişe (olayı) Münzir'e anlatınca, Münzir:
«— Bu iş, Abdurrahman'm elindedir. (Yani boşama yetkisini ona verdim. Ne derse o olur.)»» demesi üzerine:
Abdurrahman (Aişe'ye hitaben):
«— Senin kararlaştırdığın işi bozma gücünü kendimde görmüyorum» dedi. Böylece Hafsa, Münzir'in yanında kaldı ve bu olay talak sayılmadı.[7]

16. Abdullah b. Ömer ile Ebû Hureyre'ye, boşama yetkisini karısına veren, bu yetkiyi kullanmadan kocasına iade eden kadının kocası hakkında fetva soruldu.
Her ıkısı de:
«—Bu boşama sayılmaz», dediler.
Saîd b. Müseyyeb der ki:
«Bir adam boşama yetkisini karısına verir de karısı da ondan ayrılmaz ve onun yanında kalırsa bu, boşama sayılmaz.»
îmanı Malik, boşama yetkisi kendisine verilen, bu yetkiyi kabul etmeyip sonra kocasından ayrılan kadın hakkında der ki: «Onun elinde böyle bir yetki yoktur. Bu yetki, ikisi bir mecliste bulunduğu sürece devam eder.»

6. Îla' (Karısına Yaklaşmama Yemini)[8]

17. Cafer, babası Muhammed'den rivayet eder: Ali b. Ebî Talib derdi ki:
«Bir kişi karısına yaklaşmamaya yemin ettiğinde talak meydana gelmez. Dört ay geçince bakılır, ya karışım boşar ya da cinsî münasebet yapmakla yeminini bozar, (keffaret verir) karısına yaklaşır, imam Malik der ki: Fetva bizce de böyledir.[9]

18.Nafî'den rivayet edildi; Abdullah b. Ömer şöyle derdi:
«Bir kimse karısına yaklaşmamaya yemin edip de üzerinden dört ay geçince bakılır: Ya karısını boşar, yahut ona dönerek yeminini bozar, keffaretini verir. Dört ay geçmeden ettiği yemin talak sayılmaz.»
Ibn Şihab'dan rivayet edildi: Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Bekir b. Abdurrahman, karısına yaklaşmamaya yemin eden bir adam hakkında şöyle dediler:
«Dört ay geçince kadın, ric'î talak ile boş olur. Kadın iddet beklerken kocasının dönme hakkı vardır.»[10]

19. îmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Karısına yaklaşmamaya yemin eden bir adam hakkında Mervan b. Hakem:
«Dört ay geçince kadın bir talak ile boş olur. Kadın iddet beklerken kocasının ric'at (dönme) hakkı vardır» diye hüküm verirdi.[11]
Malik der ki: Bir adam karısına ilâ yaparsa bakılır, karısına dönmez de boşarsa (ric'i talak olur) iddeti içinde dönme hakkı vardır, îddet'i bitinceye kadar yaklaşmazsa talak bain olur. (Bu takdirde) dönme hakkı olmaz. Ancak (yaklaşmaması) hastalık, hapis gibi meşru özürlerden dolayı olursa karısına dönme hakkı devam eder. İddeti bitip bain talak ile boş olduktan sonra yeniden evlenir, yine dört ay geçinceye kadar karısına yaklaşmazsa bakılır, yeminini bozmazsa birinci yeminle talak bain olur, bir daha dönemez. Nikahlayıp, karısına yaklaşmadan boşandığı için de, karısı üzerinde bir iddet ve ric'at hakkı yoktur.
îmam Malik der ki: Karısına yaklaşmamaya yemin eden kimse dört ay geçince bakılır, boşarsa talak ricl olur. İddeti

içerisinde dönebilir. İddeti bitmeden dört ay geçerse talak vaki olmaz, iddeti bitinceye kadar dönebilir. Bu sırada dönmeden iddeti bitince talak bain olur ve bir daha dönemez.
Bu hususta işittiğimin en güzeli budur.
İmam Malik, karısına yaklaşmamaya yemin eden, sonra da bir talak ile boşayan ve boşama iddeti bitmeden dört ay geçen adam hakkında der ki:
Bu adam, yeminini bozarak keffaret vermemişse iki talak ile boşamış olur. Şayet boşama iddeti dört aydan önce biterse (bu durumda) adamın yemini boşama olmaz. Çünkü karısı ondan boş iken dört ay geçmiş olmaktadır.
İmam Malik der ki: Bir kimse karısına bir gün ya da bir ay yaklaşmamaya yemin eder de sonra dört aydan daha fazla (bir müddet) geçinceye kadar bekler (hanımına yaklaşmazsa), bu yemin, boşamayı gerektiren yemin olmaz. Boşamayı gerektiren yemin, (hanımına) dört aydan daha fazla yaklaşmamaya yemin eden kişinin yeminidir. Fakat dört ay ya da daha az karısına yaklaşmamaya yemin eden kimsenin yemini kanaatimce ilâ sayılmaz. Çünkü nazarı dikkata alınacak zaman, (yani dört ay) gelince yeminin gereği yerine gelmiş olur. Bir şey gerekmez.
îmam Malik der ki: Bir koca, karısı çocuğunu sütten kesinceye kadar ona yaklaşmamaya yemin ederse bu yemin ila sayılmaz. Nitekim bana ulaştığına göre Ali ö. Ebi Talib'e bu mesele sorulduğunda bu yeminin ilâ olmayacağını ifade buyurmuşlardır.

7. Kölenin Îlası

îmam Malik der ki: îbn Şihab'a kölenin kansına yaklaşmayacağına dair ettiği yeminin hükmünü sordum.
Ibn Şihab da şöyle dedi:
«— Onun yemini de hürün yemini gibi sabittir. Şu kadar var ki kölenin ilâsının süresi (dört ay değil) iki aydır.»

8. Hür Kişinin Zıharı[12]

20. îmam Malik'e rivayet edildi: Saîd b. Amr b. Süleyb ez-Zü-rekî evleneceği kadını boşayacağını söyleyen bir adam hakkında
Kasım b. Muhammed'e (fetva) sordu.
O da dedi ki:
«— Karısına «seninle evlenirsem sırtın bana anamın sırtı gibi olsun» diyen adama Hz. Ömer, «Evlenirsen zıhar keffareti verinceye kadar karına yaklaşma» diye emretti.

21. imam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam, Kasım b. Mu-hammed ile Süleyman b. Yesar'a evlenmeden Önce karısına zıhar yapan bir adam hakkında (fetva) sordu. Onlar da:\
«— O kadınla evlenirse zıhar keffareti verinceye kadar ona dokunamaz» dediler.

22. Hişam b. Urve babası Urve'den rivayet eder:
Urve, dört karısına bir cümle ile «hepiniz bana annemin sırtı gibisiniz» diyen bir adam hakkında:
«— Ona yalnız bir keffaret gerekir» demiştir.
Rebia b. Ebî Abdirrahman'dan da böyle rivayet edilmiştir.
imam Malik der ki: Fetva bize göre de böyledir, Allah, zıhar keffaret i hakkında şöyle buyurdu: «(Karısına zıhar yapan) temas etmeden Önce bir köle azad eder. Köle bulamayan, karısına yaklaşmadan peşpeşe iki ay oruç tutar, oruç tuta-mazsa altmış fakiri doyurur.»[13]
imam Malik, ayın ayrı meclislerde karısına zıhar yapan bir kişi hakkında der ki:
«Ona yalnız bir keffaret gerekir. Şayet zıhar yapar, sonra kef-faretini verir, sonra da tekrar zıhar yaparsa, yeniden bir keffaret daha gerekir.»
imam Malik der ki:
«Bir kimse zıhar yaptık dan sonra, keffaret vermeden önce birleşme yaparsa, yalnız bir keffaret gerekir. Keffaret verinceye kadar karısına yaklaşmaz. (Önceden yaklaştığı için de) Allah'tan af diler. Bu işittiklerimin en uygunudur.
imam Malik der ki:
Gerek süt ve gerekse ncseb (soy) yönünden evlenmesi haram olan kadınlara yapılan benzetme de aynıdır. (Aralarında hiç bir fark yoktur).
imam Malik der ki: Kadınlar kocalarına zıhar yapamazlar.
Yüce Allah'ın «Kadınlarına zıhar yapıp sonra sözlerinden dönenler..,»[14] âyeti hakkında İmam Malik der ki: Bu âyetin tefsiri işittiğime göre şöyledir: Adanı karısına zıhar yapar (sırtın annemin sırtı gibi der), sonra da karısına yaklaşmaya karar verirse, ona keffaret vacip olur. Şayet karısına zıhar yaptıktan sonra yaklaşmaya karar vermeyerek boşarsa, üzerine keffaret vacib olmaz. Bundan sonra tekrar evlenirse zıhar keffareti vermeksizin ona dokunamaz.
Cariyesine zıhar yapan biri hakkında da îmanı Malik der ki:
Şayet bu kişi cariyesine yaklaşmak isterse, münasebetten önce zıhar keffareti vermesi gerekir.
imam Malik der ki: Zıhar yapan bir kimse ilâ da yapmışsa, ayrı ayrı keffaret gerekir. Ancak (aczinden) zıhar keffaretiyle dönmek istemiyorsa îlâ (yemin) keffaretiyle dönebilir.

23. Hişanı b. Urve der ki:
Bir adam, Urve b. ez-Zübeyr'e sordu: «Bir kimse karısına: Sen yaşadıkça üzerine nikahlayacağım her kadın bana annemin sırtı gibi olsun, dedi. Bunun hükmü nedir?»
Urve b. Zübeyr de:
«— Bir köle âzât etmek kâfi» dedi.

9. Kölenin Zıharı

24. Malik der ki:
îbn Şihab'a kölenin yaptığı zıharın hükmünü sordum. O da:
«Hürün zıharı gibidir», cevabını verdi.
imam Malik der ki: Aynen hür kişinin keffareti gibi olduğunu kastediyor. Hür bir kimseye zıhardan dolayı ne gerekiyorsa köleye de aynısı gerekir, kölenin yaptığı zıhar sabittir, zıhardan dolayı
îmarn Malik, karısına zıhar yapan (ve ona yaklaşmamaya da yemin etmiş olan) bir köle hakkında der ki:
Zıhar keffaretiyle, yemin keffareti de yerine getirilmiş olmaz. Köle, zıhar keffareti olarak oruç tutarken daha orucunu bitirmeden, yemininden dolayı talak meydana gelir.

10. Kadının Muhayyerliği

25. Kasım b. Muhammed'den: Hz. Aişe şöyle dedi:
«Berîre (adındaki cariye) sebebiyle üç meselenin serî hükmü (üç sünnet) öğrenilmiştir. Bunlardan biri şudur: Berîre azad edildiği zaman kocasından ayrılma ile yanında kalma hususunda muhayyer bırakıldı, ikincisi Resûlullah (s.a.v.):
«Vela hakkı, azad edenindir» buyurdu.[15]
Üçüncüsü Resûlullah (s.a.v.) eve girdiğinde (ocakta) çömleğin içinde et kaynıyordu. Önüne ekmek ve evde bulunan katıklar getirildiğinde, Resûlullah: «Çömlekte et piştiğini görmüştüm» deyince (evdekilerin):
«— Evet ya Resûlallah! Fakat o et, Berîre'ye sadaka olarak verilmiştir. Sen sadaka yemezsin.» demeleri üzerine Resûlullah:
«— O et ona sadaka, bize de Berîre'nin hediyesidir» buyurdu.[16]

26. Nafi'den rivayet edildi: Bir köle ile evli olup da hürriyetine kavuşan cariye hakkında Abdullah b. Ömer:
«Kocası kendisine yaklaşmadan Önce cariyenin nikâhı fesh etme hakkı vardır» dedi.
îmam Malik der ki: (Azad edilen bir) cariye ile kocası birleştikten sonra cariye muhayyer olduğunu bilmediğini iddia ederse, iddiası kabul edilmez, artık muhayyer de olmaz.

27. Urve b. ez-Zubeyr der ki: Adiy oğullarının Zebra adında bir cariyesi, bana cariye iken bir kölenin nikâhlısı olduğunu haber verdi ve şöyle dedi:
(Ben azad edilince) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hafsa, beni çağırtarak,
«— Sana bir haber vereceğim, —Bir şey de yapmanı istemiyorum—: Kocan sana yaklaşmadan Önce nikâhını feshetme hakkın vardır. Şayet sana yaklaşırsa bu hakkın elinden gider» dedi.
Zebra bunu işitince: «O boş olsun, sonra boş olsun, sonra boş olsun» diyerek üç talak ile kocasını boşadı.

28. Saîd b. Müseyyeb der ki:
Kendisinde delilik ve eksiklik olan herhangi bir erkek, bir kadınla evlense bu kadın muhayyerdir: İsterse kocasının yanında kalır, isterse boşanır.[17]

29. imam Malik der ki: Bir köle bir cariyeyi nikâhlasa, onunla zifafa girmeden cariye azad edilse, cariye nikâhı bozmak isterse, bir talakla boş olur ve ona mehir gerekmez. Bize göre hüküm böyledir.

30. imam Malik'in, îbn Şihabı, şöyle derken duyduğu rivayet edildi: «Bir adam, boşanıp boşanmaması konusunda karısına seçme hakkı verir, o da kocasında kalmayı tercih ederse bu, talak sayılmaz.
îmam Malik der ki: işittiğimin en güzeli budur.
Muhayyer bırakılan kadın hakkında îmam Malik der ki: Kadını kocası muhayyer bıraktığı zaman, kadın boşanmayı istese üç talak ile boş olur.[18]
Kocası:
«— Ben, seni yalnız bir talakta muhayyer kıldım», dese bir talak ile boşanmış olmaz (her üç talak gider). îşittiğimin en güzeli budur.
îmam Malik der ki: Kocasının muhayyer bıraktığı kadın:
«— Ben bir talak kabul ettim, (diğerlerini kabul etmem)» Kocası da:
«— Ben (muhayyer bırakırken) seni üç talakta muhayyer bıraktım» dese de kadın yalnız bir talak kabul etse, nikâhına bir zarar gelmeden eski nikâhı üzere kocasının yanında kalır, inşaal-lah bu talak olmaz

11. Hul' (Kadının Bedelli Boşaması)[19]

31. Yahya b. Saîd rivayet etti: Bana, Abdurrahman'ın kızı Am-re, Ensar'dan Sehl'in kızı Habibe'den nakletti: Habibe, Kays b. Şemmas'ın oğlu Sabit'in nikâhlısı idi. Allah'ın Resûlu (s.a.v.) sabah namazını kılmaya çıkınca, Sehl'in kızı Habibe'yi sabahın alaca karanlığında kapısının önünde beklerken buldu. Resûlullah (s.a.v.) ona:
«—Kimsin?» deyince, o da cevaben:
«— Ben, Sehl'in kızı Habibe'yim Ya Resûlallah!» dedi. Resûlullah (s.a.v.):
«—Neyin var?» dedi. Habibe kocası hakkında:
«— Kocam Sabit b. Kays ile evli kalmamız imkânsız» dedi.
Kocası Sabit b. Kays gelince Resûlullah (s.a.v.) ona;
«—Bak (zevcen) Habibe neler söylüyor» dedi. Habibe:
«— Mehir olarak verdiklerinin hepsi yanımda (dilerse geri veririm)» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Sabit'e:
«—Ona verdiklerini al» buyurdu. Sabit onları geri aldı. Habibe kocasından ayrılarak ailesinin yanında kaldı.[20]

32. Ebû Ubeyde'nîn kızı Safiye'nin azatlı cariyesinin, her şeyini kocasına vererek boşandığı ve bunu Abdullah b. Ömer'in hoş karşıladığı rivayet edilmiştir.[21]
Bedel (mal) karşılığı kocasından boşanan kadın hakkında imam Malik der ki: Kocası ona zarar ve sıkıntı verdiği veya haksızlık ettiği bilinirse boşama geçerli olur ve karısından aldığı malları da geri verir. Benim duyduğum budur, fakihlerimizin ittifak ettiği hüküm böyledir.
imam Malik der ki: Bir kadının, kocasından aldığından fazlasını vererek boşanması da caizdir.

12. Bedel (Mal) Vererek Boşanan Kadının Talak'ı

33. Nafî'den: Muavvez b. Afrâ'nın kızı Rubeyyi' amcası ile birlikte Abdullah b. Ömer'e geldiler. Ona, Rubeyyi'in Osman b. AfFan zamanında kocasına mal vererek boşandığını bildirdiler. O zaman Osman b. AfFan, kendisine ulaşan bu haberi hoş karşılamıştı.
Abdullah b. Ömer, «Bu kadının iddeti de, normal şekilde boşanan kadınınki gibidir,» dedi. Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr ve Ibn Şihab da bedel (para) karşılığı boşanan bir kadının iddeti de boşanan diğer kadınlar gibi üç hayız süresidir, diyorlardı.
îmam Malik der ki: Mal vererek boşanan kadın ancak yeni bir nikâhla kocasına dönebilir. Tekrar evlenir, kocası ile birleşmeden ayrılırlarsa, iddeti ikinci talaktan itibaren başlamaz, birinci boşanmasından itibaren iddetine devam eder.
îmam Malik der ki: Bu konuda duyduğumun en uygunu budur.
imam Malik der ki: Bir kadın, kendisini boşamasına karşılık bir şeyler vermesi üzerine kocası peşpeşe üç talak ile karısını boşarsa hepsi de geçerli olur. Şayet sükûtlerle sözüne ara verirse sükûtten sonra verdiği talaklar vaki olmaz, (zira bain talak vaki olduktan sonra verilen talakların anlamı nikâhsız kadını boşamak olacağından bir değeri yoktur.)

13. Lian (Lânetleşme Yoluyla Boşanma)[22]

34. Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den: Uveymir el-Aclanî, Ensar'dan Asım b. Adiyye gelerek şöyle dedi:
«— Ya Asım, karısını yabancı biriyle yakalayan adama ne dersin, o yabancıyı öldürse, siz de (kısas olarak) onu öldürür müsünüz, ya da bu adam nasıl hareket edecek? Benim adıma bu meseleyi Resûlullah (s.a.v.)'a soruver.»
Asım, Resûlullah (s.a.v.)'a sorunca, Resûlulîah bu suallerden hoşlanmadı ve ayıpladı. Öyle ki Resûlullah (s.a.v.)'dan işittikleri Asım'ın ağırına gitti. Asım evine dönünce Uveymir onun yanına gelerek:
«— Ya Asım! Resûlullah sana ne cevap verdi?» dedi. Asım:
«— Başıma iş açtın. Resûlullah sorduğum meseleden hoşlanmadı.» deyince Uveymir:
«— Resûlullah (s.a.v.)'a sormadan bu meselenin peşini bırakmam» dedi. bunun üzerine Uveymir, Resûlullah (s.a.v.) ashapla birlikteyken yanına vardı ve dedi ki:
«—Ya Resûlallah, karısını yabancı biriyle yakalayan adama ne dersin, o yabancıyı öldürse siz de onu (kısas olarak) öldürür müsünüz ya da bu adam nasıl hareket edecek?»
Resûlullah (s.a.v.) cevap olarak:
«— Senin ve hanımın hakkında âyet indirildi. Git hanımını getir» dedi.
Sehl der ki: «Ben ashapla beraber Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında iken onlar da lanetleştiler.»
Uveymir:
«— Bununla evli kalırsam ona iftira edebilirim, ya Resûlullah» dedi. Resûlullah ona boşamasını emretmeden üç talakla karısını boşadı.
İbn Şihab, «bundan sonra lanetleşenler bu yolu takip ettiler» dedi.[23]

35. Abdullah b. Ömer'den: Resulullah zamanında bir kişi karısıyla lanetleşti ve çocuğun kendi çocuğu olmadığını söyledi. Resûlullah (s.a.v.) onlan birbirinden ayırdı ve çocuğu anasına verdi.[24]
imam Malik der ki: Yüce Allah şöyle buyurdu:
«Karılarına töhmet edip kendilerinden başka şahidle-ri bulunmayanlardan birinin(kazf cezasına çarpılmama-sı için) şahadeti, doğru konuşanlardan olduğuna dair Allah'a dört kere yemin etmesi ve beşincisinde yalan konu-şanlardansa Allah'ın lanetinin

üzerine olmasını istemesidir. Karısının, kocasının yalan konuşanlardan olduğuna dair Allah'a dört kere yemin etmesi, beşinci olarak da kocası doğru konuşanlardan ise Allah'ın gazabının üzerine olmasını istemesidir. Bu şahadet onu cezadan kurtarır»[25]
İmam Malik der ki: Bizce sünnet olan şudur ki, lânetleşen çiftler bir daha evlenemezler. Erkek, yalan olduğunu söylerse, yabancı bir kadına iftira ettiği için kazf haddi (iftira cezası) tatbik edilir. Çocuk kocanın üzerine kaydedilir. Kadın kocasına ebediyyen dönemez. Hüküm bizce kesinlikle ve ittifakla böyledir.
tmam Malik der ki: Karısından kesin olarak boşanan ve ona dönme hakkı olmayan koca, sonradan karısının (kendisinden) hamile olduğunu inkâr ediyorsa, kadın (iddia edilenin aksine) o adamdan hamile olmuşa benziyor, aradan şüphe edilebilecek bir
zaman geçtiği halde çocuğun o adamdan olduğunu iddia ediyor, fakat kesin olarak bilinmiyorsa lânetleşirler. Erbab-ı ilimden duyduğum budur, bize göre hüküm böyledir.
îmam Malik der ki: Karısının kendisinden hamile olduğunu ikrar eden ve hamileyken üç talakla boşanan, henüz ayrılmadan önce zina ederken gördüğünü iddia eden koca, yabancı bir kişiye iftira ettiğinden lânetleşmezler. Bu adama had tatbik edilir. Şayet üç talakla boşadıktan sonra kendisinden hamile olduğunu inkâr ederse lânetleşirler. işittiğim budur.
imam Malik der ki; Zina töhmeti ve Han konusunda hür bir kimse ile köle arasında fark yoktur. Şu kadar var ki cariyeye töhmet edene had tatbik edilmez.
îmam Malik der ki: Müslüman cariye, Hıristiyan veya yahudi hür bir kadınla evlenmiş ve münasebette bulunmuş olan müslüman hür kocası ile karısı arasında mülâane (lânetleşme) yapılır. Çünkü Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'inde —karılarına iftira edenler—(Nur, 24/6-9)6uyurmuştur. Müslüman cariye ve Hıristiyan veya yahudi hür bir kadın da buradaki «karıları» kelimesinin içine dahildir. Bizce hüküm böyledir.
imam Malik der ki: Köle, müslüman hür bir kadın ile ya da müslüman bir cariye veya yahudi veya Hıristiyan hür bir kadın ile evlenirse aralarında gerektiğinde mülâane yapılır. îmam Malik, karısıyla lânetleşen ve aklı başına gelip daha beşinci yeminde kendisine lanet okumadan bir veya iki yemin sonra kendisini yalanlayan koca hakkında der ki: Kocaya iftira haddi tatbik edilir, araları ayrılmaz.
îmam Malik, karısını boşayıp aradan üç ay geçtikten sonra «ben hamileyim» diyen karının kocası hakkında der ki: Kocası, bu kadının (kendinden) hamile olduğunu inkâr ederse karısıyla lânetleşir.
Kocası lânetleşen sonra da kocası tarafından satın alınan cariye hakkında da imam Malik der ki: Ona sahip olsa da münasebette bulunamaz. Sünnet, lânetleşen karı kocanın ebediyyen birbirlerine dönemeyeceği şeklindedir, imam Malik der ki: Zifafa girmeden karısı ile lânetleşen koca sadece nıehrin yarısını verir»

14. Lian Neticesinde Annesi Üzerine Kaydedilen Çocuğun Mirası

36. Malik'e rivayet edildi: Urve b. Zübeyr, Han yapan kadının çocuğu ile zinadan olan çocuk hakkında şöyle derdi:
«Çocuk Öldüğünde mirasından annesi Kur'an-ı Kerim1 de belirtilen hissesini alır, anne bir kardeşleri de hisseleri kadarını alırlar. Geri kalan mirası, eğer kadın azatlı cariye ise efendilerine kalır. Eğer cariye değil hür ise kendisi hakkım aldıktan ve çocukları da haklarım aldıktan sonra geri kalan hazineye kalır,
îmam Malik der ki: Bana, Süleyman b. Yesar'dan da benzeri nakledildi. Ülkemizdeki ulemanın bu şekilde amel ettikleri zamana yetiştim.

15. Bakire Bir Kızı Boşamak

37. Muhammed b. Abdurrahman b. Scvban'dan rivayet edildi. Muhammed b. îyas b, el-Bükeyr şöyle dedi: Zifafa girmeden adamın birisi karısını üç talak ile boşadı, sonra boşadiğı bu hanımla evlenmek istedi. Bunun üzerine (yanıma) fetva sormaya geldi. Beraberce Abdullah b. Abbas ve Ebû Hüreyre'ye gittik. Meseleyi onlara sordu.
Onlar:
«— Kadın başka bir koca ile evlenmeden onunla evlenemez-sin» dediler. O da:
«— Ben onu yalnız bir talakla boşadım,» deyince Ibn Abbas: «— Nimeti elinden kaçırdın,» dedi.

38. Affı o. Yesar, şöyle dedi: Adamın biri, Abdullah b. Amr b. el-/ a Karısı ile zifafa girmeden, onu üç talak ile boşayan başka bir
şahıs hakkında (fetva) sormak için geldi.
Ata der ki: «ilk defa evlenen (ve dokunulmayan) kızın talakı birdir, dedim.» Abdullah b. Amr b. el-Âs bana:
«—Sen hikayecisin (Fıkhın derinliklerinden ne anlarsın). Bir talak, onu bir talak-ı bain ile boş yapar. Üç talak ise, başka kocaya varıncaya kadar o kadını haram kılar» dedi.

39. Muaviye b. Ebî Ayyaş el-Ensarî şöyle anlatır:
Abdullah b. Zübeyr ve Asım b. Ömer b. el-Hattab'm yanındaydım.
Yanımıza Muhammed b. îyâs b. el-Bükeyr gelerek şöyle dedi:
«Bir bedevi nikâhtan sonra karısına yaklaşmadan onu üç talak ile boşadı. (Bu hususta) görüşünüz nedir?» Abdullah b. ez-Zübeyr:
«— Bu konuda bir diyeceğim yoktur. Sen, Abdullah b. Abbas ile Ebû Hüreyre'ye git. Onlar Hz. Aişe'nin yanmdalar. Onlara

sor, sonra gel neticeyi bize de bildir, dedi. Adam gitti onlara sordu. îbn Abbas, Ebû Hureyre'ye:
«— îşte mühim bir mesele geldi, fetvasını ver.» deyince, Ebû Hureyre:
— Bir talak ile onu boş yapar (yeniden evlenebilirler). Üç talak da başka kocaya varıncaya kadar o kadının tekrar nikâh edilmesini haram kılar dedi. Ibn Abbas da aynısını söyledi.
îmam Malik der ki: Hüküm bize göre de böyledir. Bir adam, dul bir kadınla evlenir, ancak birleşmezse, bu dulun durumu da bakire kızın durumu gibidir. Bir talak, onu da talak-ı bâin ile boş yapar, üç talak da başka bir kocaya varıncaya kadar o kadını ilk kocasına haram yapar.

16. Hastanın Boşaması

40. Abdurrahman b. Avf hasta iken, katısını talak-ı bâinle boşadı, (sonra da öldü). îddeti bitince Osman b. Affan, talak-ı bâinle boşadığı karısını ona varis yaptı.[26]
41. AVec'den rivayet edilmiştir: Osman b. Affan, hastayken boşadığı karılarını Ibn Mukmil'e varis yaptı.[27]

42. Ebû Abdurrahman oğlu Rebîa'ya şöyle rivayet edildi: «Karısı, kendisini boşamasını Abdurrahman b. Avf dan istedi.» O da karısına dedi ki:
«— Hayız olup temizlendiğinde bana bildir.» Hanımı, Abdur-rahman b. Avf hastalanıncaya kadar hayız görmedi. (Hayız gördükten sonra) temizlenince kocasına haber verdi. Kocası da hastayken onu üç talak-ı bâin ile veya bir talak ile boşadı. Fakat bu son talaktı. îddeti bitince Osman b. AfFan, Abdurrahman'a karısını varis yaptı.

43. Muhammed b. Yahya b. Habban der ki: «Dedem Habban'm biri Haşimî, diğeri Ensar'dan iki hanımı vardı. Ensar'h karısını, emzikli iken boşadı. Aradan bir sene geçti sonra dedem öldü, o hâlâ hayız görmemişti:
«— Ben hayız görmedim, kocama varis olurum» dedi. Haşimi-lerden olan karısıyla Hz. Osman b. Affan tarafından muhakeme edildiler. Osman, Ensar'dan olan karısının varis olduğuna karar verdi. Haşimî kadın, Hz. Osman'ın aleyhinde konuşunca, Hz. Osman:
«— Kararım, amca oğlunun yaptığına uygundur.» (Bunu söylerken) Ali b. Ebi Talib'i kastederek bize işaret etti.

44. Ibn Şihab dedi ki: Bir adam hastayken, karısını üç talak ile de boşasa karısı ona varis olur.
îmam Malik der ki; Koca hastayken, cima etmeden karısını boşasa karısı mehrin yarısını alır ve kocasına vdtis olur. îddet beklemesi gerekmez. Karısı ile cima ettikten sonra boşarsa, karısı ona varis olmakla birlikte mehrin de tamamını alır. Bu konuda bize göre kız ile dul arasında fark yoktur.

17. Boşadıktan Sonra Verilecek Mut'a (Hediye)[28]

45. Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdurrahman b. Avf karısını boşadı. Mut'a (hediye) olarak ona bir cariye verdi.
Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Gerdeğe girmeden boşanan ve kendisine mehir takdir edilen kadına, takdir edilen meh-rin yarısı verilir. (Mehir takdir edilmeden aynı zamanda gerdeğe girmeden) Boşanan her, kadına Mut'a vermek gerekir.[29]

46. îbn Şihab, «her boşanan kadına mut'a vermek gerekir.» dedi.
imam Malik der ki: Bana Kasım b. Muhammed'den de bunun benzeri bir rivayet geldi.
imam Malik der ki: Bize göre, mut'anın azının veya çoğunun belli bir sınırı yoktur.

18. Kölenin Boşaması

47. Süleyman b. Yesar'dan rivayet edildi:
Nüfey', Resûlullah'ın hanımı Ümmü Seleme'nin Mukâtebi ya da. kölesi idi. Karısı hür bir kadındı. Onu, iki talak ile boşadıktan sonra dönmek istedi. Resûlullah (s.a.v.)'m hanımları, ona, Osman b. Affan'a gidip bu konuyu sormasını söylediler. (Hz. Osman'ın yanına giderken) ona «Derec» denen bir mahalde Zeyd b. Sabit'in elini tutmuş olarak rastladı ve (konuyu) onlara sorunca her ikisi birden:
«— O sana haram oldu, o sana haram oldu,» dediler.[30]

48. Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayet edildi:
Nüfey', Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'nin Mü-katebiydi. Hür olan karısını iki talak ile boşadı. (Tekrar dönmek istediğinde) Hz. Osman b. Affan'a fetvasını sordu. O da:
«— O, sana haram oldu» dedi.

49. Muhammed b. ibrahim b. el-Haris et-Teymf den rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ummü Seleme'nin Mukatebi Nüfey, Zeyd b. Sabite fetva sordu ve dedi ki:
«— Ben hür olan karımı iki talakla boşadım (tekrar ona dönebilir miyim?)»

Zeyd b. Sabit:
«— O sana haram oldu» dedi.

50. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«Köle, karısını iki talak ile boşarsa, (karısı) hür olsun cariye olsun, başka kocayla evlenip boşanana kadar kendisine haram olur. Hür kadının iddeti üç, cariyenin iddeti iki hayızdır.»

51. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, şöyle derdi: «Bir kimse kölesinin evlenmesine izin verirse boşama hakkı kölenin elinde olur. Onun boşama yetkisi kısmen de olsa hiç kimsenin elinde değildir. Bir adamın küçük oğlunun cariyesi veya küçük kızının cariyesini alması caizdir.»

19. Hamileyken Boşanan Cariyenin Nafakası

imam Malik der ki: Bir köle veya hür bir erkek, cariye karılarını boşasalar, bir köle de hür bir kadını talak-ı bâinle boşasa, kadın hamile olsa bile karısına dönmesi mümkün değilse nafaka vermeleri gerekmez.
îmanı Malik der ki: Küçük oğlu başka bir kavmin kölesi iken hür babaya süt annesi tutması gerekmez. Bir kölenin de kendi malından, efendisinin mülkiyetinde olan birine, efendisinin izni olmaksızın infak etmesi gerekmez.

20. Kocasını Kaybeden Kadının İddeti

52. Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Kocasını kaybeden ve onun nerede olduğunu bilmeyen her hangi bir kadın dört sene bekler, sonra da dört ay, on gün iddet bekler, bundan sonra evlenmesi helâl olur.»
İmam Malik der ki: Eğer kadın, iddeti bittikten sonra evlenirse, kocası ister birleşsin, isterse birleşmesin, ilk kocası onunla evle-nemez.
înıam Malik der ki: Bu hüküm bize göre böyledir. Eğer kocası, kadın daha evlenmeden yetişirse onunla evlenmeye daha lâyıktır.
imam Malik der ki: Bazı kimselerin Ömer b. el-Hattab'ın şu fetvası hakkındaki itirazları ulemaca hoş görülmedi: «îlk kocası geldiğinde isterse mehrini verir, dilerse karısına sahip olur.»
İmam Malik der ki: Koca kayıpken karısını boşar; sonra karısına döner; fakat kocasının boşadığını öğrenip, döndüğünü öğre-nemediği için başka koca ile evlenen kadın hakkında Hz. Ömer b. Hattab: «İkinci kocası birleşsin ya da birleşmesin birinci kocasının ona dönme hakkı yoktur» der.
imam Malik der ki: Gurbette olanla nerde olduğu bilinmeyen hakkında duyduğum en güzel fetva budur.

21. Hayızlar, Boşama İddeti Ve Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak

53. Nafî'den: Resûlullah zamanında Abdullah b. Ömer, hayız-lı iken karısını boşadı, Ömer b. el-Hattab da bu konuyu Resûlullah (s.a.v.)'a sordu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: «Ona söyle, hanımına dönsün, sonra hayzından temizlenip tekrar hayız görüp tekrar temizleninceye kadar boşamasın, (iki hayızdan) sonra (ki temizlik esnasında) isterse evliliğini devam ettirir, isterse ona yaklaşmadan boşar. İşte bu, Allah (c.c.)'ın kadınları boşamayı mubah kıldığı iddet bekleme müddetidir.»[31]

54. Urve b. ez-Zübeyr'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe, (iddet bekleyen) Ebû Bekir es-Sıddîk'ın oğlu Abdurrahman'ın kızı Haf-sa'yı üçüncü hayzında kan görmeye başlayınca (kocasının evinden ailesinin yanına) gönderdi. Bu hadise, Abdurrahman'ın kızı Amre'ye anlatılınca:
«—Urve doğru söylemiş, bu konuda ulemâ Hz. Aişe ile tartıştılar ve dediler ki: Yüce Allah kitabında «Üç kuru'» buyurdu.»
Bunun üzerine Hz. Aişe:
«— Doğru söylediniz (ama) Kurû'un ne olduğunu biliyor musunuz? Kuru' (hayız değil) temizlik halleridir»[32]dedi.

55. tbn Şihab der ki: Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini işittim: «Fakihlerimizden karşılaştığım herkes, Hz.Aişe'nin dediğini söylerdi.»

56. Süleyman b. Yesâr'dan: Boşadığı karısını (iddeti esnasında) üçüncü hayızı görmeye başladığı bir sırada Ahvas, Şam'da öldü. Bunun üzerine Muaviye b. Ebû Süfyan, Zeyd b. Sabit'e mektup yazarak bu meseleyi sordu. Zeyd de cevaben ona şöyle yazdı: «Karısı üçüncü hayızı görmeye başlayınca boşanmış olurlar, birbirlerine de varis olamazlar.»

57. Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah, Ebû Bekir b. Abdurrahman ve îbn Şihab şöyle derlerdi: «Ric'î talak ile boşanan bir kadın, üçüncü hayzına girince talak-ı bainle boş olur. Eşler birbirine varis olamazlar ve koca hanımına dönemez.»

58. Nafî'den: Abdulah b. Ömer şöyle derdi: Koca karısını boşa-yıp, karısı üçüncü hayzını görmeye başlayınca kesin olarak boşanırlar.

îmam Malik der ki: Bizce de hüküm böyledir.

59. *udayl b. Ebî Abduîlah'dan: Kasım b. Muhammed ile Salim b. Abdullah derlerdi ki: «Kadın boşanır da üçüncü hayzı görmeye başlarsa, talak-ı bainle boş ve başka erkekle evlenmesi helâl olur.»

60. Saîd b. el-Müseyyeb, Ibn Şihab ve Süleyman b. Yesar: «Mal vererek boşanmasını sağlayan kadının da iddeti, üç temizlik müddetidir» derlerdi.

61. îbn Şihab «Boşanan bir kadının iddeti, uzun bile olsa (üç) temizlik müddetidir» derdi.

62. Yahya b. Said'den: Bir kadın Ensar'dan olan kocasından kendisini boşamasını istedi. Kocası da, «Hayız görünce bana he-ber ver» dedi. Kadın hayız görünce kocasına heber verdi. (Bu sefer) kocası «Temizlenince haber ver» dedi. Kadın temizlenince haber verdi, kocası da onu (temizken) boşadı.
îmam Malik der ki: Bu konuda işittiklerimin en uygunu budur.

22. Kendi Evinde Boşanan Kadının İddeti

63. Kasım b. Muhammed ve Süleyman b Yesâr'dan: Yahya b. Said b. el-As, Abdurrahman b. el-Hakemin kızını talak-ı bainle boşadı, babası Abdurrahman kızını iddet beklemesi gereken yerden yani evinden başka bir yere taşıdı. Ümmü'l-Mü'minin Hz. Aişe, o gün Medine valisi Mervan b. Hakem1 e haber gönderdi ve dedi ki: «Allah'dan kork ya Mervan, onu boşandığı eve geri getir.» Süleyman'ın rivayetine göre Mervan, «Kardeşim Abdurrahman b. el-Hakem'in kızını götürmesine engel olamadım,» dedi. Kasım'ın rivayetine göre de Mervan: «Bilmiyor musun, Kays'ın kızı Fatıma da iddeti bitmeden boşandığı kocasının evinden ayrılmıştı» deyince Hz. Aişe: «Fatıma'nın durumunu buna karıştırma. (Zira kocasının evinde huzursuzdu)» dedi. Mervan cevaben: «Fâtıma kocasının evinden huzursuz olduğu için aynlmışsa, bunlar arasında da yeterli huzursuzluk mevcuttur» dedi.[33]

64. Nafi'den: Hz. Osman'ın torunu Abdullah'ın talak-ı bainle boşadığı karısı, İbn Nufeyl'in torunu Said'in kızı (iddetini kocası-
mn evinde beklemeyerek) taşındı. Abdullah b. Ömer, iddeti bitmeden kocasının evinden taşınmasını hoşgörmedi.

65. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, karısını, Resûlulah (s.a.v.)'in hanımı (kardeşi) Hafsa'nın evinde boşadı. Mescide giderken yolu oradan geçiyordu. Karısına dönünceye kadar, izin istemekten hoşlanmadığı için evlerin arkasındaki başka bir yoldan giderdi.

66. Yahya b. Saîd'den: Bir kadını kocası kirayla oturduğu bir evde boşaması üzerine Saîd b. Müseyyeb'e:
«— Iddet müddetince evin kirasını kim verecek?» diye soruldu.
Saîd b. Müseyyeb de:
«— Kocası verir» dedi. Soruyu soran:
«— Kocanın parası yoksa?» dedi. Saîd de:
«— Karısı verir» dedi. Soran:
«— Karıda da yoksa» dedi. Saîd:
«— Devlet verir» dedi.

23. Boşanan Kadının Nafakası:

67. Fatıma binti Kays şöyle dedi: Kocam Ebû Amr b. Hafsa Şam'da iken, beni üç talak ile boşadı. Bana, vekili arpa gönderdi. Ben de ona sinirlendim. Bana:
«—Vallahi, bizde bir hakkın yok» dedi. Ben de Resûlullah (s.a.v.)'a giderek meseleyi anlattım. Resûlullah:
«—Nafakan kocana ait değil» dedi ve Ümmü Şerîk'in evinde iddet beklememi emretti sonra şöyle dedi:
«— Ashabım Ümmü Şerîk'e (iyi bir kadın olduğundan) çok gider gelirler. (Seni görmemeleri gerek) sen, Abdullah b. Ümmi Mektum'un yanında iddet bekle» zira o âmâdır, onun yanında örtünü çıkarır, serbest olabilirsin. İddetin bittiğinde bana haber ver.» îddetim bitince Resûlullah'a, Mua-yiye b. Ebi Süfyan ve Ebû Cehm b. Hişam'm benimle evlenmek istediklerini söyledim.
Resûlullah (s.a.vO:
«— Ebû Cehm, asasını omzundan bırakmaz (yani karılarını çok döver ya da çok seyahat eder), Muaviye de hiç malı olmayan (cimrinin) biri, sen Üsame b. Zeyd'le evlen» buyurdu. Ben istemedim, sonra Resûlullah:
«— Üsame b. Zeyd'le evlen» buyurdular. Ben de evlendim. Allah, bu evliliği hayırlı kıldı ve onunla mesud oldum.[34]

68. îbn Şihab der ki: Üç talak ile boşanan kadın, iddeti bitinceye kadar evinden çıkmaz. Kocasından nafaka almaya da hakkı yoktur. Ancak hamile olursa, doğuruncaya kadar kocası nafakasını verir.

îmam Malik der ki: Bize göre de hüküm böyledir.

24. Kocası Tarafından Boşanan Cariyenin İddeti

69. îmam Malik der ki: Bir köle, cariye olan karısını boşar, sonra cariye azat olursa, azad olması iddetini değiştirmez; iddeti, cariyenin iddeti kadardır. İster kocasının ona dönme hakkı olsun, isterse olmasın, iddeti hür kadınınki gibi olmaz.
imam Malik der ki: Köleyken işlediği bir suçtan dolayı ceza çekmesi gereken kölenin azad edildikten sonraki cezası da böyledir. Çekeceği ceza, köle cezasıdır. Hür kocanın üç talak ile boşadı-ğı cariye iki, kölenin iki tala/ı ile boşadığı hür kadın da üç hayız id-det bekler.
îmam Malik der ki: Cariye ile evli bir kimse, sonra onu satın alır ve azad ederse birleşmedikçe bu cariye iki hayız iddet bekler. Satın aldıktan sonra azad etmeden önce birleştiği cariyeye bir hayız istibra (bekleme) gerekir.

25. Boşanma Îddetî İle İlgili Konular

70. Ömer b. el-Hattab der ki: «Boşanıp bir ya da iki hayız gördükten sonra hayız (âdet) görmemeye başlayan bir kadın, dokuz ay bekler, hamile olduğu anlaşılırsa iddeti, çocuğu doğurunca biter. Hamile değilse, dokuz ayı müteakip üç ay daha bekler, sonra iddeti bitmiş olur, başka biriyle evlenebilir.»[35]
Said b. Müseyyeb derdi ki: «Boşama yetkisi erkeğe, iddet beklemek de kadına aittir.»

71. Said b. Müseyyeb der ki: «Hastalığından dolayı devamlı kan gelen kadının iddeti, bir senedir.»
imam Malik der ki: Kocası boşadığı zaman hayızdan kesilmiş bir kadın, dokuz ay iddet bekler, bu dokuz ay içerisinde aybaşı olmazsa üç ay daha iddet bekler. Bu üç ayı tamamlamadan aybaşı olursa, hayızı esas alarak yeni baştan iddet beklemeye başlar. (Birinci hayızını gördükten sonra) tekrar hayız görmeden Önce ikinci dokuz ay daha geçer, sonra üç ay iddet beklerken daha tamamlamadan ikinci defa hayız görürse, yeniden hayız esasına göre iddet beklemeye başlar. (İkinci aybaşısı tamamlandıktan sonra) üçüncü hayzı görmeden üçüncü dokuz ay geçince, üç ay daha iddet beklerken üçüncü defa aybaşı olursa, hayız itibariyle iddeti tamamlanmış olur. Eğer adet görmezse bir üç ay daha bekler, sonra evlenmesi helâl olur.
Talak-ı hainin dışında (yukardaki esaslara göre) iddeti bitmeden önce kocanın karısına dönme hakkı vardır.
înıam Malik der ki: Bizde sünnet şöyledir: Bir kimse karısını ric'î talak ile boşamış ve yalnız bir defa dönme hakkı kalmıştır. Karısı iddet beklerken ona dönmüş, birleşmeden tekrar onu boşa-mıştır. Bu halde kadın bekleyeceği iddeti bir önceki beklediği idde-te eklemez, son boşanmadan itibaren yeniden iddet beklemeye başlar. Adam kendine haksızlık yapmış ve hataya düşmüş olur. istese de karısına dönemez.

imam Malik der ki: Karısı müslüman olmuş, kâfir bir koca, sonradan müslüman olursa iddet beklemekteyken karısına dönebilir, îddeti bitince artık ona dönemez, tddeti bittikten sonra onunla (îslam ölçülerine göre) evlenmek isterse (evlenebilir, önceki) evliliği, îslam hükümsüz kıldığı için talak sayılmaz.

26. Hakemlek

72. Ali b. Ebi Talib, Yüce Allah'ın «Karı-kocanın aralarındaki geçimsizlikten korkarsanız, erkek ve kadın tarafından birer hakem gönderin. Hakemler, aralarını ıslah etmek isterlerse, Allah (c.c.) karı-kocanın arasında en iyisini takdir eder. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilir ve her şeyden haberdardır.»[36] ayetindeki iki hakem hakkında der ki: «Hakemlerin, karı-koca arasını ayırmak ya da birleştirmek yetkileri vardır.»
îmanı Malik der ki: îki hakemin, kan ve kocanın birleşmeleri ya da ayrılmaları hakkındaki sözleri geçerlidir. îlim erbabından işittiğimin en uygunu budur.

27. Henüz Evlenmeden Boşamaya Daik Yemin

73. Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ud, Salim b. Abdullah, Kasım b. Muhammed, îbn Şihab ve Süleyman b. Yesar derlerdi ki: «Evleneceği kadını boşayacağına yemin eden bir kişi, yeminini bozsa, evlendiği zaman o kadım boşaması gerekir.»
Abdullah b. Mes'ud, «Nikahlayacağım her kadın boş olsun» diyen bir kişi hakkında der ki: «Belli bir kabile ya da belli bir kadın adı söylemezse bir şey lâzım gelmez»[37]
îmam Malik der ki: Duyduğumun en güzeli budur.
Karısına «Sen boşsun, evlendiğim her kadın boş olsun, şöyle şöyle yapmazsam malım sadaka olsun» diyen ve yeminini bozan bir kişi hakkında da Malik der ki: Evli bulunduğu kadınlar boş olur, belli bir kadın, kabile, yer vs. söylemeden, nikâhlanacağım her kadın boş olsun demesinden boş olmaları gerekmez, istediği kadınla evlenir. Malının da üçte birini tasadduk eder.

28. Karısıyla Cima Edemeyen Kocaya Tanınacak Zaman

74. Said b. el-Müseyyeb der ki: «Bir kadınla evlenip cinsî ilişkiye muktedir olamıyan bir kocaya bir sene mühlet verilir. (Bu

bir sene içerisinde) birleşebilirse ne âlâ. Edemezse birbirinden ayrılırlar.»[38]

75. Malik, îbn Şihab'a sordu:
«— Erkeğe mühlet, zifafa girdiği günden itibaren mi, yoksa kadının onu mahkemeye verdiği günden itibaren mi verilir?» îbn Şihab:
«— Mahkemeye verdiği günden itibaren» dedi.
îmam Malik der ki: Karısı daha Önce birleşmiş, sonra birleşe-mez hale gelmiş bir kişiye mühlet verildiğini işitmedim. Bu karı-koca birbirinden ayrılmaz.

29. Talakla Alakalı Hadisler

76. Ibn Şihab'a rivayet edildi: Sakîf kabilesinden bir kişi[39] müslüman olduğu zaman on karısı vardı. Resûlullah (s.a.v.) ona: «Dört karın kalsın, diğerlerini boşa» buyurdu.[40]

77. Ömer b. Hattab der ki: «Bir kadını kocası bir ya da iki talak ile boşadıktan sonra ona dönmez, nihayet kadın başkasıyla evlenir, o da ölür ya da kendisini boşarsa, birinci kocası tekrar o kadınla evlenebilir. Bu takdirde, o kadına geriye kaç talak kalmışsa o kadar talakla sahip olur.»[41]
îmam Malik der ki: Tatbikat bizce de ittifakla böyledir.

78. Sabit b. el-Ahnef der ki: Ben, Zeyd b. el-Hattab'm oğlu Abdurrahman'ın bir Ümmü Veledi ile evlenmiştim. Zeyd b. el-Hattab'm oğlu Abdurrahman'ın oğlu Abdullah beni yanma çağırdı. Gittim. Yanına girince bir de ne göreyim. Orada bir kırbaç, iki demir bukağı ve benim için hazırladığı iki köle var. Dedi ki: «Onu boşa! Yoksa Allah'a yemin ederim ki sana şöyle şöyle yaparım.» Bunun üzerine, ben de: «O bin talak ile boş olsun» dedim ve yanından çıktım. Mekke yolunda Abdullah b. Ömer'e yetiştim ve ona başıma gelenleri anlattım. Abdullah kızdı ve dedi ki: Bu (zorlandığın) için talak sayılmaz, karın sana helaldir. Ona dönebilirsin, îçim rahat etmedi, O günlerde Mekke emin olan Abdullah b. Zübeyr'e gittim. Başımdan geçeni ve Abdullah b. Ömer'in bana dediğini ona anlattım. Bana «karın sana helaldir, ona dön» dedi ve Medine valisi Câbir b. el-Esved ez-Zührî'ye Abdullah b. Abdurrah-man'ı cezalandırmasını ve benimle karımı serbest bırakmasını yazdı. Medine'ye dönünce Abdullah b. Ömer'i izniyle karısı Safiy-ye, karımı zifafa hazırladı. Sonra Abdullah b. Ömer'in düğün günü, yemeğe davet ettim. O da (davetimi kabul ederek yemeğe)
geldi.[42]

79. Abdullah b. Dinar der ki: Ben Abdullah b. Ömer'i «liiddeti-hinne» kelimesine «kubul» kelimesini ilâve ederek âyeti «Ey peygamber, karılarınızı boşadığınızda onları iddet esnasında boşa-yın»[43] şeklinde okuduğunu işittim.
İmam Malik der ki: Abdullah b. Ömer, bu kıraatıyla kocanın, karısını her temizliğinde bir talak ile boşamasını kasdetmiştir.

80. Urve'den: (İslamdan önce) bir adam karısını boşayıp daha iddeti bitmeden ona dönmek istese bin talakla dahi boşasa karısına dönebilirdi. (O zaman) adamın biri (zulmetmek kasdıyla) karısını boşadı, iddetinin bitmesi yaklaşınca ona döndü. Sonra tekrar boşadı. Sonra da dedi ki: «Vallahi bana dönmene engel olacağım. İddetinin bitmesi yaklaşınca sana dönüp tekrar boşamakla idde-
tin uzayıp gideceğinden başka kocayla da evlenemeyeceksin.» Bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirdi: «{Vukuundan sonra tekrar karı-koca hayatına dönülebilecek) boşama iki defadır. (Sonra koca karısına dönerek) iyilikle evli kalır, ya da istediği kişiyle evlenmesi için onu sei'best bırakır.»[44] Bunun üzerine, o günden itibaren karısını boşayan ve boşamayan herkes, eski adetlerini bırakarak Allah'ın emri üzerine hareket ettiler.[45]

81. Sevr b. Zeyd ed-Dîlî'de: (Islamdan önce) kişi, karısını bo-şar, ihtiyacı da olmadığından onunla evli de kalmak istemez, (sırf) iddetini uzatmak suretiyle zarar vermek için ona dönerdi. Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.) «Zarar vermek kasdıyla aşırı giderek o kadınları tutmayın, kim böyle yaparsa kendisini azaba maruz bırakır.»[46] buyurdu. Böylece Allah onlara nasihat ediyordu.

82. Saîd b. el-Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar'a sarhoşun verdiği talakın hükmü soruldu. Onlar da şöyle dediler: «Sarhoş boşar-sa talakı vaki olur. Öldürürse kısas olarak kendisi de öldürülür.»
imam Malik der ki: Hüküm bizce de böyledir.[47]
Said b. Müseyyeb şöyle derdi: Bir adam karısını beslemekten aciz ise birbirinden ayrılırlar.
imam Malik der ki: Kendilerine yetişmiş olduğum Medine ulemasının görüşü de bu şekildedir.

30. Kocası Ölen Hamile Bir Kadının İddeti

83. Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre'ye kocası ölen hamile kadının iddeti soruldu. İbn Abbas: «îki iddetin[48] sonraya kalanı kadar başka kocayla evlenmesi helâl olur.» dedi. Bunun üzerine Ebû Seleme b. Abdurrahman, Resûlüllah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'nin yanına giderek bu meseleyi ona sordu. Ümmü Seleme dedi ki: Sübey'a el-Eslemiyye kocası öldükten onbeş gün sonra doğurdu. Onunla biri genç, diğeri yaşlı iki kişi evlenmek istedi. Kadının gönlü gence meyletti.

İhtiyar: «daha iddetin bitmedi» dedi. ihtiyarın ailesi seyahatte idi. Dönünce başkasından önce davranarak onu kendisine almalarını rica etti. Bunun üzerine kadın Resûlüllah (s.a.v.)'a gelip durumu öğrenmek isteyince, Resûlüllah (s.a.v.): «İddetin bitti evlenebilirsin. İstediğinle^ evlen» buyurdu.[49]

84. Abdullah b. Ömer'e kocası ölen hamile kadının iddetini sordular. Abdullah b. Ömer: «Çocuğunu doğurunca iddeti biter, evlenmesi helâl olur» dedi. Ensardan biri, Abdullah b. Ömer'e, Ömer b. el-Hattab'ın şöyle dediğini söyledi: «(Bir kadın), henüz kocası teneşirde iken ve defnedilmeden de doğursa iddeti biter, evlenmesi helâl olur.»

85. el-Misver b. Mahreme'den: Sübey'a el-Eslemiyye kocası öldükten bir kaç gece sonra doğurdu. Resûlullah (s.a.v.) ona: «İdde-tin bitti evlenmen helâl, istediğinle evlen.» buyurdu.[50]

86. Süleyman b. Yesar'dan: Abdullah b. Abbas ve Abdurrah-man b. Avf m oğlu Ebû Seleme, kocasının ölümünden bir kaç gece sonra doğuran kadının iddeti hakkında ihtilaf ettiler. Ebû Seleme «doğurunca iddeti biter» dedi. tbn Abbas da: «îki iddetin sonraya kalanı kadar iddet bekler» dedi. Ebû Hureyre geldi ve Ebû Sele-me'yi kasdederek «Ben amcamın oğlu ile aynı görüşteyim» dedi. Bunun üzerine Abdullah b.Abbas'ın kölesi Kureyb'i, bu meseleyi serması için Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Kureyb, dönünce onlara Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini bildirdi: Sübey'a el-Eslemiyye, kocasının ölümünden bir kaç gece sonra doğurunca konuyu Resûlullah'a söyledi. Resûlullah (s.a.v.) da: «İddetin bitmiştir. İstediğinle evlen» buyurdu.[51]
îmam Malik der ki: tlim erbabı bizde halen bu görüştedirler.

31. Kocası Ölen Kadının İddeti Bitinceye Kadar Kendi Evinde Durması

-87. Ebû Said el-Hudrî'nin kızkardeşi, Malik b. Sinan'ın kızı el-Fureya'mn kocası, kaçan kölelerini yakalamaya gitmiş ve «Kadûm»[52] tarafında onlara yetiştiğinde köleleri onu öldürmüşlerdi. Füreya, Hudre oğulları arasındaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormak için Resûlullah'a gitti. Kendisi bunu şöyle anlatıyor; Kocam bana sahibi olduğu bir ev ve nafaka bırakmadığından, (iddetimi beklemek için) Hudre oğullarındaki aileme dönüp dönemeyeceğimi Resûlullah (s.a.v.)'a sordum. Resûlullah (s.a.v.): «Evet (ailene gidebilirsin)» buyurdu. Dönüp odaya girdiğimde Resûlullah (s.a.v.) bana seslendi (ya da emretti beni çağırdılar.)
«—Nasıl demiştin?» buyurdu. Kendisine söylemiş olduğum kocamın hikâyesini tekrarladım.
«— Takdir edilen iddetin sona erinceye kadar kendi
evinde bekle» buyurdu. Ben de evimde dört ay on gün bekledim. Hz.Osman b. Affan da haber gönderip benden bu meseleyi sorduğunda kendisine aynen bildirdim. O da buna uyarak hüküm verdi.[53]

88. Said b. el-Müseyyeb'den: Ömer b. el-Hattab, kocaları Ölen (ve iddet esnasında hacca giden) kadınları el-Beyda denilen mahalleden geri çevirir, hac yapmalarına engel olurdu.
Yahya b. Said'e rivayet edildi. Habban'm oğlu Saib öldü. Karısı Abdullah b. Ömer'e gelerek kocasının Öldüğünü ve kocasının Kanat denilen yerde ekili bir tarlası olduğunu söyledi ve orada geceyi geçirmesinin doğru olup olmayacağını sordu. Bunun üzerine, Abdullah b. Ömer orda kalmasına müsaade etmedi. Bu sebeple, kadın seher vakti Medine'den çıkar, sabahleyin tarlaya varır, gün boyu orada kalır, sonra akşamleyin Medine'ye gelir, geceyi evinde geçirirdi.[54]

89. Hişam b. Urve, kocası ölen ve sahrada yaşayan bir kadın hakkında: «Ailesinin indiği yere iner» dedi. imam Malik der kiıBizde de durum (fetva) böyledir.

90. Abdullah b. Ömer der ki: Kocası Ölen ve üç talak ile boşanan kadın (iddet beklerken) geceyi evinden başka bir yerde geçire-

32. Efendisi Ölen Ümmü Veledin İddeti

91. Kasım b. Muhammed der ki: Yezid b. Abdülmelik Ümmü veled oldukları halde, efendileri ölüp de bir ya da iki hayız iddet bekledikten sonra evlenen kadınları dört ay on günlük iddetleri kadar kocalarından ayırdı. el-Kasım b. Muhammed: «Sübhanal-lah! Allah, kitabında «Sizlerden ölen ve (geride) karılarını bırakanlar» (Bakara, 2/234) buyuruyor. Bunlar âyette adı geçen kadınlardan değiller» dedi.

92. Abdullah b. Ömer dedi ki: Efendisi ölen Ümmü Veled'in id-deti bir hayızdır.
Yine Kasım b. Muhammed derdi ki: Efendisi ölen Ümmü Ve-led'in iddeti bir hayızdır.
imam Malik der ki: Bizce de hüküm böyledir.
imam Malik der ki: Ümmü Veled hayız görmeyen bir kişiyse, iddeti üç aydır.[55]

33. Kocası Ya Da Efendisi Ölen Cariyenin İddeti

93. Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar derler ki: Kocası Ölen cariyenin iddeti iki ay, beş gündür.

94. İbn Şihab da bunun benzerini rivayet etti.
îmanı Malik, cariyeyi ric'î talak ile boşayıp, dönme hakkı olan, sonra boşadığı karısı iddet beklerken Ölen bir köle hakkında der ki: Kocası ölen cariyenin iddeti gibi, iki ay beş gün iddet bekler. Bu cariye, kocasının dönme hakkı varken azad olsa, sonra azad olmayı müteakip kocasının boşamasından ötürü iddet beklerken, kocasının ölümüne kadar ondan ayrılmak istemezse, kocası Ölen hür kadının iddeti kadar, dört ay on gün iddet bekler. Bu hükmün sebebi, ölüm iddetinin azad olduktan sonra meydana gelmiş olmasıdır. Bu sebeple iddeti, hür kadının iddeti kadardır.
imam Malik der ki: Hüküm bizce böyledir.

34. Azil[56]

95. Ibn Muhayrîz dedi ki: Mescide girdim, Ebû Said el-Hudrî'yi gördüm, yanma oturdum ve ona azil konusunu sordum. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: Resûlullah'la (s.a.v.) Benî Mustahk savaşma gittik, Arab esirlerinden cariyeler aldık. Onlarla münasebette bulunmayı arzuladık, ailemizden uzak kalmıştık. (Ancak hamile kalmalarından, dolayısıyle Ümmü Veled olup satamamamızdan korkarak) azil yapmak istedik. Resûlullah aramızdayken ona sormadan azil yapacağımıza, konuyu (önce) ona (soralım dedik ve) sorduk. «Azil yapmanızda bir mahzur yoktur. Kıyamete kadar, doğması takdir edilenler doğarlar.» buyurdu.[57]

96. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan rivayet edildiğine göre, o azil yapıyordu.[58]

97. Ebû Eyyüb el-Ensarî'nin Ümmü Veledi (çocuklu cariyesi) dedi ki: «Ebû Eyyüb el-Ensarî azil yapardı.»[59]

98. Nafi'den: Abdullah b. Ömer azil yapmaz ve azli de sevmezdi.

99. Amr b. Gaziyye'nin oğlu el-Haccâc anlattı: Ben, Zeyd b. Sa-bit'in yanında otururken Yemenli îbn Kahd, Zeyd b. Sabit'in yanına geldi ve ona dedi ki:
«— Ya Ebû Said, yanımda cariyelerim var, yanıma aldığım karılarım onlardan cazip gelmiyor bana. Hepsinin benden hamile kalmalarını da istemiyorum. Azil yapabilir miyim?» Zeyd b. Sabit (bana):
«— Ona sen fetva ver ya Haccac!» dedi.
«— Allah iyiliğini versin; biz senin yanına senden (bir şeyler) öğrenmek için oturuyoruz» dedim. Tekrar:
«— Fetvayı sen ver» dedi. Ben de:
«— O senin çocuk ekeceğin tarlandır. Onu ister sularsın, ister susuz bırakırsın. Ben bunu Zeyd'den duymuştum» dedim.
«— Doğru» dedi.[60]

100. Zefîf adında bir adam dedi ki: îbn Abbas'a azil (meselesi) soruldu. Bunun üzerine cariyesini çağırdı ve:
«— Onlara söyle» dedi. Cariye de utanır gibi olunca:
«— Yapabilirsin»(kendisinin de azil yaptığını kasdederek) «ben de yapıyorum» dedi.
îmam Malik der ki: Kişi ancak hür hanımının iznini alarak azil yapabilir. İzinsiz olarak cariyesiyle münasebetinde azil yapmasında bir mahzur yoktur. Başkalarının cariyesi ile evli kimse, ancak onların izniyle azil yapabilir.

35. Kocası Ölen Kadının Bir Süre Süslenmemesi

101. Ebû Seleme'nin kızı Zeynep'den Humeyd b. Nafî'e şu üç hadisi haber verdim (ve) dedim ki: Babası, Ebû Süfyan b. Harb öldüğünde, Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Habibe'nin yanına girdim. Ümmü Habibe içinde Sufre ve haluk denen ya da içinde başka kokular bulunan kutuyu istedi ve onu cariyeye sürdü (sonra yüzlerine sürdü). Sonra vallahi, benim kokuya ihtiyacım yok, ancak Resûlullah (s.a.v.)'ı şöyle derken duydum: «Allah (c.c.Va ve kıyamet gününe inanan bir kadına, bir kişinin ölümünden dolayı üç geceden fazla süslenmemesi helâl olmaz. Şu kadar var ki, kocasının ölümünden dolayı kadın dört ay, on gün süslenmeyi terkeder.»

102. Zeynep der ki: Sonra erkek kardeşi öldüğünde Peygamberimizin (s.a.v.) hanımı Cahş'ın kızı Zeyneb'in yanına girdim. Kokusunu istedi ve ondan süründü. Sonra benim kokuya ihtiyacım yok, fakat ben Resûlullah (s.a.v.)'ı, şöyle derken işittim: «Allah (c.c.)'a ve kıyamet gününe inanan bir kadına, bir ölüden dolayı üç günden fazla süslenmeyi terketmesi helâl olmaz, ancak kocasının ölümünden dolayı dört ay on gün süslenemez,»

103. Zeynep der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı olan annem Ümmü Seleme'yi şöyle derken işittim: Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'a gelerek: «Kızımın kocası öldü, gözlerinden rahatsız, sürme çekebilir mi?» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) iki ya da üç defa «hayır» buyurdu. Resûlullah (s.a.v.) hepsinde «hayır» dedikten sonra «iddet süresi dört ay on gün (devam eder), sizden biri cahiliye devrinde sene başına kadar deve veya koyun pisliği atardı» buyurdu.
Nafî'nin oğlu Humeyd der ki: Zeyneb'e «Resûlullah (s.a.v.)'in «sene başına kadar deve veya koyun pisliği atardı» sözündeki maksadı nedir? dedim. Zeyneb de dedi ki: Kocası ölünce kadın kötü bir eve girer ve en kötü elbisesini giyer, kocasının

ölümü üzerinden bir sene geçinceye kadar koku ve benzeri bir şey sürünmez, yıkanmaz ve tırnaklarını kesmezdi. Sonra o zamanki adet üzere eşek, koyun ve kuş cinsinden bir hayvan getirilir, ona dokunur ve yıkanırdı. Temizlenir, tırnaklan dokunduğu şeyi öldürecek kadar
uzamış olurdu. Sonra çıkar, ona bir tezek verilir, o da tezeği atardı. Böylece iddeti bitmiş olurdu. Koku ve benzeri şeyler kullanabilirdi.[61]

104. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımları Aişe ve Hafsa'dan: Resu-lullah (s.a.v.) «Allah'a ve ahiret gftnüne inanan bir kadın kocasından başka hiç kimsenin ölümünden sonra üç günden fazla yas tutmaz» buyurdu.[62]

105. Kocasının ölümünden dolayı süslenmeyen ve gözlerinden ileri derecede rahatsız olan kadına Resûlullah (s.a.v.)'m hanımı Ümmü Seleme dedi ki:
«— Geceleri sürme çek, gündüzleri sürmeyi sil.»
106. Salim b. Abdullah ile Süleyman b. Yesar, kocası Ölen kadın hakkında: «Gözünün ağrımasından korkarsa, kokusu dahi olsa tedavi için gözüne ilâç sürer veya sürme çekebilir.»
îmanı Malik der ki: Zaruret varsa (caiz olmayan şey mubah olur) Allah'ın dini kolaydır.

107. Nafî'den: Ebû Ubeyd'in kızı Safîyye, kocası Abdullah b. Ömer'in ölümünden dolayı yas tutarken gözlerinden rahatsız oldu, sürme çekmedimi gözleri çapaklanırdı.[63]
îmam Malik der ki: Kocası ölen bir kadın iddet zamanında kokusu olmayan yağ ve benzeri şeyleri sürünebilir.
îmam Malik der ki: Yüzük, halhal ve diğer ziynetleri takına-maz, güzel, açık renk ve desenli elbiseler giyemez. Başını sadece temizlik kasdıyla sidir ve boyası olmayan benzeri şeylerle yıkar ve tarar.

108. Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) babasının ölümünden dolayı süslenmeyi terkeden Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Gözlerine acı bir ilâç olan sabir sürmüştü. «Bu ne? Ya Ummü Seleme!» diye sordu.
«— Sabir, Ya Resûlallah!» diye cevap verdi.
Resûlullah (s.a.v.) da «Onu gece sür, gündüz sil» buyurdu.[64]
imam Malik der ki: Henüz buluğa ermemiş, kocası ölen kız da buluğa ermiş kadın gibi süslenmeyi terk eder.
imam Malik der ki: Kocası ölen cariye de iki ay beş gün olan id-deti süresince süslenmez
imam Malik der ki: Efendisi Ölen Ümmü Veled ile cariye süslenebilirler. Süslenmeyi terketmek sadece nikâhla bağı olan kadınlara gerekir.

109. Resûlullah'm hanımı Ümmü Seleme: «Kocasına yas tutan kadın başını zeytin yağı ve (sabun yerine kullanılan) sidr ile yıkar» derdi.

---

[1] Talak, lugatta, bağı kaldırma ve serbest bırakma anlamındadır. Şer'an: Özel lafızla gelecekte ya da boşadığı anda nikâh bağını ortadan kaldırmaya talak denir.
Boşama üç şekilde olur: 1- En uygun boşama, 2- Uygun boşama, 3- Bid'at boşama.
En uygun boşama: Kocanın, karısı temizken ona yaklaşmayarak bir defa boşamasından ibarettir ki, karısı bu boşamadan sonra iddet bekler, iddeti bitince artık kesin olarak boş olur. Geride iki talak daha kalır. Taraflar isterlerse yeni bir nikâhla ve yeni mehirle evlenebilirler. Uygun boşama ise, kocanın, karısıyla birleşme yapmadan her temizlik halinde bir defa olmak üzere üç temizlik halinde üç talakla boşamasıdır. Buna sünnet üzere olan yani Resûl-i Ekrem'in tavsiye ettiği şekilde boşama da denir.
Bidat talak, kocanın, karısını bir sözle üç ya da iki talak ile boşaması veya kadının temiz halinde talak-ı bain ile boşaması ya da hayız halinde boşama-sıdır. Bu tarz boşamak bid'at ve günahtır.
Bir başka yönden talak ikiye ayrılır: 1- Sarih ibare ile boşamak. 2- Kinaye olarak talakta kullanılan lafızla boşama.
Sarih ibareyle verilen talak; boşamada kullanıldığı için boşamaya niyyet etmeye gerek yoktur. Bir vasıfla mukayyed olmadıkça ric'î talak meydana gelir.
Kinaye lafizlarla boşama, talaka niyyet etmekle veya durumun delaletiyle olur. Genel olarak bu şekilde verilen talak, talak-ı baindir, yani yeni bir nikâhı gerektirir. Talak ihtiyaç halinde mubah olmakla birlikte, Allah'ın en çok buğzettiği bir hadisedir. Resûlullah «Mubahlar içerisinde Allah'ın en sevmediği mubah, boşamadır» buyurmuştur. Yukardaki izahlar, boşamaya karar verildikten sonra yapılacak hareketin safhalarını açıklamaktadır. Yoksa boşamak aslında sevilmeyen bir olay olduğu için güzel tarafı yoktur.
[2] Çünki islâm'da kocanın karısını en fazla üç talakla boşama yetkisi vardır. Bunun üstünde söylenen sözlerin bir değeri yoktur.
[3] Hanefi mezhebine göre, bu sözle şayet üç talaka niyet etmemişse bain talak vaki olur. Şafiî mezhebine göre ric'î talak vaki olur.
[4] Hanefi mezhebine göre, bain talak vaki olur.
[5] Şeybanî, 600
[6] Şeybanî, 567.
[7] Şeybanî, 569.
[8] îlâ', lugatta yemin anlamındadır.
Fıkıh'da, karısıyla belirli bir müddet cinsî münasebet yapmayacağına dair erkeğin yaptığı yemindir.
îlâ' yoluyla yemin, ya sarih ifadelerle olur; ya da kinaye ifadelerle olur. Sarih ifadelerin niyete ihtiyacı yoktur. Mesela erkeğin,karısına «Sana yaklaşmam, seninle cima etmem, cünüplükten dolayı seninle yıkanmam» gibi ifadeleridir.
Kinaye ifadeler ise, «Sana dokunmam, sana gelmem, seninle (bir odaya) girmem, seninle benim başımı hiç bir şey bir araya getirmez, seninle bir yatakta gecelemem, yatağına yaklaşmam vb.» ifadelerdir ki, bu ifadeler yemin kasdı ile yapıldığı takdirde îlâ olur.
[9] Hanefî imamlarına göre, dört ay içerisinde yeminini bozarak karışma dönmezse, dört ayın bitmesiyle talak vaki olur.
[10] Şeybanî,580.
[11] Şeybanî, 579.
[12] Zıhar kelimesi lugatta, sırt anlamına gelen zahr kelimesinden türetilmiş «zahere» fiilinin mastarıdır. Aslında kocanın karısına, «sırtın bana anamın sırtı gibi (geliyor)» demesidir. Ancak sonradan sırttan diğer azalara, anneden de diğer evlenmesi haram olan kadınlara intikal edilmiştir. Fıkıhta ise, bir kocanın, karısını veya yüz, baş gibi bir organını ya da üçte bir, dörtte bir gibi vücudunun her yerine şamil bir cüz'ünü kendisine nikâhı ebediyen haram olan kadınların bakması haram bir organına benzetmesine, zıhar denir.
[13] Mücadele, 3,4
[14] Mücadele, 3.
[15] Hz. Aişe, Berîre'yi satın almak istediğinde, Berîre'nin kocasının 'Vela
hakkı bize aittir' demesi üzerine, Hz. Peygamber bu sözü söylemiştir
(Zürkanî, IH/235).
[16] Buharı, Talâk, 68/14; Müslim, Itk, 20/2; No: 14.
Benzeri için bkz. Şeybanî, 797-798
[17] Şeybanî, 539, Ayrıca bkz. 538.

[18] Hanefi Mezhebine göre, bir talak-ı bâin vaki olur.
[19] HuT, hal'kelimesinden alınmış, soymak anlamında isim yapılmıştır. Mânâ ile isim arasındaki münasebet, karı ile kocanın birbirlerine manen elbise mesabesinde olmasındandır. Birisi diğerinden ayrılmakla, sanki elbise çıkarılmış olmaktadır. Fıkıh dilinde, kadının, aralarında anlaşacakları ma? *\=yn para Karşı fiğin da kocasından boşanmasını sağlamasıdır.
[20] Ebu Davud, Talak, 13/17; Nesai, Talâk, 27/34; îbn Mace, Talak, 22
[21] Şeybanî, 562.
[22] Lian, lugatta: Lanet kökünden lâane fiilinin semaî masdan olup kovmak ve uzaklaştırmak anlamındadır. Mesala Allah, şeytan hakkında «kıyamete kadar lanetim senin üzerinedir» buyurdu.
Şer'an Han: Kan-kocanın şehadet ehlinden olup kocanın karısına zina isnat etmesi veya çocuğunun neksebinin kendisine ait olmadığım söylemesi neticesinde şahid de bulunmadığından aralarında geçen özel nitelikteki lanetleşmedir. Taraflar dörder defa Allah'a yemin ederek kendilerinin doğru, karşı tarafın yalancı olduğunu söylerler. Beşincisinde ise kendisinin yalancı karşı tarafın doğru olması halinde Allah'ın lanetinin üzerlerine olmasını istemeleridir. Lânetleşen karı-koca ayrılırlar. Artık ebediyyen evlenemezler.
[23] Buharı, Talâk, 68/4; Müslim, Liân, 19/1.
[24] Buharı, Talâk, 68/35; Müslim, Lifin, 19/8; Şeybanî, 587.
[25] Nûr, 24/6-9
[26] Bir kimse ağır hasta iken karısını boşar, iyileşmeden ölürse mirastan mahrum bırakmak için boşamış sayılır, boşadığı kadın mirasından hakkını alır. tşte Hz. Osman da, bu hükme göre Abdurrahman'ın hasta iken boşadığı karısına mirasından pay vermiştir.
[27] Şeybanî, 576.
[28] Bu kısımda Maliki mezhebine göre mut'anın durumu görülecektir. Hanefî-lere göre ise, bunun hükmü şöyledir: Kişi nikâh akdi esnasında mehirden söz etmez veya mehir vermemeyi şart koşar da zifafa girmeden karısını bo-şarsa mut'a vermesi gerekir. Mut'a — sahih görüşe göre— erkeğin mâli durumuna uygun olarak kadına vereceği baş Örtüsü, iç elbise ve dış elbiseden ibarettir. Ancak bu, mehr-i mislin (emsal mehir) yarısını geçemez.
[29] Şeybanî, 588.
[30] Şeybanî, 555.
[31] Buharı, Talâk, 68/1; Müslim, Talâk, 18/1; Şeybanî, 554.
[32] Hanefi mezhebinde «kuru» hayız (âdet) hali olarak değerlendirilmiştir.
[33] Buharî, Talâk, 68/41.
[34] Müslim, Talâk, 18/6, no: 35; Şafîî, Risale, no: 756.
[35] Şeybanî, 611.
Hanefi mezhebinde, hayızdan kesilmiş bir kadının iddeti yalnız üç aydır. Kocası Ölmüş ise, dört ay on gün iddet bekler. Bu kadın iddeti bitmeden tekrar aybaşı olursa, yeni baştan hayız esas alınarak iddet beklemeye başlar. Bir veya iki hayız iddet bekleyen kadın, bilahare aybaşı olmazsa, yeni baştan ay esasına göre iddet bekler.
[36] Nisa, 4/41-35.
[37] Hanefi mezhebine göre, bir koca "evleneceğim her kadın boş olsun" derse evlenince talak vaki olur. (Mergınanî, Hidaye, c.l, s. 250).
[38] Şeybanî, 548, 539,
[39] Bu kişi, Gaylan b. Seleme es-Sekafî'dir.
[40] îbn Abdülber der ^i; Muvatta ravileri ile tbn Şihab ravilerinin çoğu böyle rivayet ettiler:
Tirmizî ve tbn Mace, mevsûl olarak rivayet ederler. Tirmizî, 9- Nikâh, 33; tbn Mace, 9 -Nikâh, 40.
[41] Hanefi mezhebin-e göre, üç talakla sahib olur. (Mergınanî, c.2, s.11).
[42] Ebû Hanife'ye göre, mükrehin (boşamaya zorlanan kişi) talakı vakidir. Na-hai ve Şa'bi de aynı görüştedirler. Said b. el-Müseyyeb'den de bu şekilde bir rivayet vardır. Malikiler, Resûlullah (s.a.v.)'ın şu hadisine dayanmaktadırlar: «Zor karşısında talak vaki olmaz.» Bu hadise göre karısını boşamaya zorlanan kimsenin talakı (delinin verdiği talak gibi) muteber değildir. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. ez-Zubeyr, Ömer b. Hattab, Ali b. Ebi Talib, İbni Abbas ve Ömer b. Abdulaziz bu durumda olan kimsenin talakı vaki olmaz diye fetva vermişlerdir. Şafîî'ye göre de hüküm böyledir. Münteka c. 4 s. 124).
[43] Talak: 1
[44] Bakara: 2/229
[45] Bu hadis mürseldir. Ayrıca mevsul olarak rivayeti için Bk. Tirmizi; 11 Talak, 16
[46] Bakara: 2/231
[47] Sarhoş, karısını boşarsa talak vaki olur, birini haksız yere öldürürse kısas olarak öldürülür. Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebî Talib, Nehaî, Şa'bi, İbn Sirin ve fukahamn çoğunluğunun görüşü böyledir. İmam Malik, Ebû Ha-nife, Evzaî ve Sevri de bu görüştedirler, tmam Şafii'nin bu hususta iki görüşü vardır:
1- Sarhoşun talakı vaki olur. Şafîî imamlarının çoğunluğu bu görüştedir.
2- Sarhoşun talakı vaki olmaz. Müzenî'nİn görüşü de böyledir Osman b. Af-fan, Rabia ve Yahya b. Said el-Ensarî'den de böyle rivayet edildi. Talak vaki olmasında asıl olan delil şudur: Hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi,, birini haksız yere öldürdüğü için kısas yapılması gereken kişinin verdiği talak da vaki olur.
Kadı Ebu'l-Velid der ki: Yukarda söz konusu olan sarhoşun şuuru tamamen kaybolmamıştır. Aklının başında olup olmadığı, istediğini istediği şekilde yapabilme siyi e belli olur. Şuuru tamamen kaybolmamış bir sarhoş, bir kişiyi haksız yere öldürürse ittifakla kısas gerekir. Adanı bayılma derecesinde sarhoş olmuş, hiç aklı başında kalmamış, ne yaptığını bilmiyorsa bunun verdiği talak geçerli değildir. Zaten bu şekildeki bir kişi vurmaya kadir olamadığı gibi, öldürmeyi ya da başka bir şeyi de kastedemez.
[48] İki iddetten biri, kocası ölen kadının ki dört ay on gündür. İkincisi gebe kadının İddetidir ki çocuğunu doğuruncaya kadardır. Bu iki iddetin hangisi uzunsa o muteberdir.
[49][49] Nesaî, 27- Talâk, 56.
[50] Buharı, Talâk, 68/39.
[51] Nesaî, Talak, 27/56.
Yahya b. Said rivayeti için bkz. Müsim, Talak, 18/8, no: 57.
Buharı ve Müslim ile Sünen kitaplarında başka rivayetleri de vardır.
[52] Medine'ye altı mil mesafede bir yerin ismi
[53] Ebu Davud, Talâk, 13/44; Tirmizî, Talâk, 11/23; Nesaî, Talâk, 27/60; Şafîî, Risale, no: 121.
[54] Şeybanî, 583.
[55] Şeybanî, 596.
Ümmü Veled'in efendisi ölür ya da azad ederse, Hanefi mezhebine göre iddeti üç hayızdır. Hayız görmüyorsa üç aydır. (Mergınanî, Hidaye, c.2, s. 29)
[56] Azil, meniyi dışarı akıtmaktır.
[57] Buhari, Itk, 49/13; Müslim, Nikâh, 16/21, no: 125.
[58] Şeybanî, 548.
[59] Şeybanî, 549.
[60] Şeybanî, 550.
[61] Buharı", Talâk, 68/46; Müslim, Talâk, 18/9, no: 58.
[62] Müslim, Talâk, 18/9, no: 63; Şeybanî, 590.
[63] Şeybanî, 589.
[64] Ebu Davud, Talâk, 13/44; Nesaî, Talâk, 27/16.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

18- BOŞAMA BAHSİ
1- Hayızlı Kadını Rızası Olmadan Boşamanın Haram Kılınması, Kocası Buna Muhalefet Ederse Talak Vaki' Olup Karısına Ricat Etmesi Kendisine Emrolunacağı Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
2- Üç Talak Babı
3- Karısını Kendine Haram Edip de Boşamayı Niyet Etmeyan Kimseye Keffaret Vacib Olması Babı
Bu Rivayetlerden Şu Faideler Çıkarılmıştır:
4- Kadının Muhayyer Bırakmanın Ancak Niyetle Talak Olacağı Babı
5- Îla, Kadınlardan Uzaklaşma, Onları Muhayyer Bırakma ve (Eğer Onun Aleyhinde Birbirleri İle Anlaşırlarsa) Ayeti Hakkında Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
6- Üç Talakla Boşanan Kadına Nafaka Verilmemesi Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri de İhtiva Eder:
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
7- Talak-ı Bain İddeti Bekleyen İle Kocası Ölen Kadınların İhtiyaçları İçin Gündüzün Dışarı Çıkmalarının Cevazı Babı
8- Kocası Ölen Kadınla Diğer Kadınların İddetlerinin Doğurmakla Bitmesi Babı
9- Vefat Iddetinde Yas Tutmanın Vücubu, Bundan Başka Yerlerde Üç Günden Maada Yas Tutmanın Haram Kılınması Babı

18- BOŞAMA BAHSİ

Talâk lügatte : Bağı çözmek, salıvermek mânâlarına gelir. Bu kelimeyi Araplar nikâhdan başka yerlerde (ifâl) babından kullanırlar: «Atımı saldım» derler. Nikâhda ise (tef'îl) babından kullanılır. «Filân karısını boşadı» denir.
Şerîatte talâk: Hususî bir lâfızla nikâh kaydını kaldırmaktır. Hususî lâfızdan murâd : Arapçada (talâk) Türkçede (boşamak) maddelerinden yapılan sarih ve kinaye sözlerdir.
Talâkın: Sebebi, şartı, rüknü, hükmü ve mehâsini vardır.
Sebebi: Karı ile kocanın ahlâkı birbirine uymadığı zaman hâsıl olan kurtuluş ihtiyacıdır.
Esas itibariyle kadın boşamak memnû'dur. Çünkü o nikâh ni'metine .karşı bir küfrândır. Ancak zarurete mebnî bâzan mubah olur. Ashâb-ı Kirâm'dan çok kadın boşadıklan rivayet edilenler hep zaruret ve ihtiyaç karşısında talâka baş vurmuşlardır. Zaruret yokken kadın boşamak küfran-ı ni'met ve su-i edep olduğundan mekruhtur. Maamâfih bu bab-taki âyet ve hadîslerin mutlak vârid oluşlarına bakarak ona mubah diyenler de olmuştur.
Talâkın şartı: Kocanın âkil, baliğ ve uyanık olması; kadının nikâha mahal yahud boşanmaya mahal sayılacak bir ıddet içinde bulunmasıdır.
Ruknü: Kadın boşamakta kullanılan sözdür.
Hükmü : Talâk-ı ric'îde ıddetin bitmesiyle, talâk-ı bâinde ise derhal ayrılığın vuku' bulmasıdır.
Talâkın mehâsini yâni iyi tarafları : Kan ile kocanın dinî ve dünyevî bir takım nahoş hallerden kurtulmaları, talâkın erkeklerin eline verilmesi ve üç defa meşru' olması gibi şeylerdir. [1]
Talâk îkaa' i'tibariyle üç kısımdır: Ahsen-i talâk, talâk-ı hasen ve talâk-ı bid'î.
Ahsen-i talâk : Kadını cima' etmeksizin bir temizlik devresinde bir defa boşayıp ıddeti geçinceye kadar terk etmektir.
Hasen-i talâk: İçlerinde cima' bulunmayan üç tuhur yâni temizlik devresinde birer defa boşamaktır.
Talâk-ı bid'î: Bir defada üç adet boşamaktır. Hayız hâlinde boşamanın hükmü dahî budur.
Talâk vukuu i'tibariyle : Ric'î ve bâin olmak üzere iki nev'idir.
Talâk-ı ric'î: Kadın boşamada kullanılan sarih yâni açık sözlerle yapılan talâktır.
Talâk-ı bâin : Kinaye sözleriyle veya te'kîdli lâfızlarla yapılandır. Bunların tafsilâtı fıkıh kitaplarmdadır.
Talâkın meşruiyyeti Kitab. Sünnet ve îcmâ-ı ümmetle sabittir.
Kitabdan delili:
«Onları iddet zamanları boşayın.»
Ve: «Talâk ikidir» âyet-i kerîmeleridir.
Sünnetten delili bahsimizde görülecek hadîslerdir. Maamâfih talâk mubah olan şeylerin en kotüsüdür. Ebû Dâvûd ile İbni Mâce'nin rivayet ettikleri bir hadîste Resûlüllah (Saîlâtlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah indinde helâlin en kötüsü talâktır.» buyurmuşlardır.
Talâkın meşruiyyeti hususunda ümmetin uleması icmâ' etmişlerdir.

1- Hayızlı Kadını Rızası Olmadan Boşamanın Haram Kılınması, Kocası Buna Muhalefet Ederse Talak Vaki' Olup Karısına Ricat Etmesi Kendisine Emrolunacağı Babı

1- (1471) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Mâlik b. Enes'e, NâfÎ'den dinlediğim, onun da İbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
İbni Ömer Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem) zamanında hayız hâlinde karısını boşamış. Müteakiben Ömer b. Hattâb bunu Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem) e sormuş. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şunları söylemiş :
«Ona emret de karısına dönsün! Sonra kadın temizlenip ba'dehu hay-zını görünceye ve tekrar temizleninceye kadar onu terk etsin! Ondan sonra artık isterse nikâhında tutar; dilerse yakınlık etmeden boşar. İşte» kadınların kendisi için boşanmasını Allah (Azze ve Ce/l) 'nİn emrettiği id-det budur.»

(...) Bize Yahya b. Yahya iîe Kuteybetü ve İbni Runıh rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Kuteybe (Bize Leys rivayet etti) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Ley s b. Sa'd, NâfÎ'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi, dediler. Abdullah karılarından birini hayız hâlinde bir talâkla boşamış da Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) karısına ric'at etmesini, sonra kadını temizlenip onun yanında ikinci bir hayız görünceye kadar alıkoymasını ve kadma o hayızdan temizleninceye kadar da mühlet vermesini kendisine emir buyurmuş; şayet kadını boşamak isterse kadın temizlendiği vakit onunla cima' etmeden boşamasını, işte kadınların kendisi için boşanmasını Allah'ın emrettiği

iddetin bu olduğunu bildirmiş.
îbni Rumh kendi rivayetinde şunu da ziyâde etti: «Abdullah bu mesele sorulduğu vakit soranlara : Eğer karını bir veya iki defa boşadı isen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi'veSellem)hana işte bunu emretti. Üç defa boşadı isen başka kocaya varmadıkça kadın sana haram olmuştur. Hem karını boşaman hususunda sana verdiği emirde Allah'a âsî oldum; derdi.»
Müslim der ki: Leys «bir talâk» sözünde belleyişli davranmıştır. [2]

2- (...) Bize Muhammed b. Abdülâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)zamanında karımı hayız halinde boşadım. Müteakiben (babam) Ömer bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatmış da şöyle buyurmuşlar :
«Ona emret de karısına dönsün! Sonra onu temizlenip başka bir hayız görünceye kadar terk etsin. Kadın temizlendiği vakit ya onu cima' etmeden boşasın yahud nikâhında tutsun! Çünkü kadınların kendisi için boşanmasını Allah'ın emrettiği iddet budur.»
Ubeydullah demiş ki : «Nafi'a : Boşama ne oldu? dedim. Bir talâktır; onu saydı, dedi.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbni'l-Müsennâ'da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. İdris, UbeyduUah'dan bu isnadla bunun benzerini rivayet etti. Ebû Bekr, UbeyduHah'ın Nâfi'a söylediği sözü zikretmedi.
Îbnil-Müsennâ kendi rivayetinde : «Ona dönsün» dedi; Ebû Bekr ise: «Ona müracaat etsin» tâbirini kullandı.

3- (...) Bana ZÜheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail, Eyyûb'dan, o da Nafi'den naklen rivayet etti ki, İbni Ömer karısını hayız hâlinde boşamiş. Müteakiben Ömer (bunu) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUem)e sormuş da kadına dönmesini, sonra ona başka bir hayız görünceye kadar mühlet vermesini, sonra temizleninceye kadar (yine) mühlet vermesini emir buyurmuş. Ondan sonra kadına yakınlık etmeden boşamasını, kadınların içerisinde boşanmasını Allah'ın emrettiği müddetin bu olduğunu söylemiş.
Artık İbni Ömer kendisine hayız halinde karısını boşayan bir adam (in hali) sorulunca şu cevabı verirdi: «Eğer onu bir veya iki defa boşadı isen gerçekten Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellemj bana karıma dönmemi, sonra diğer bir hayız görünceye kadar ona mühlet vermemi, sonra temizleninceye kadar (yine) mühlet vermemi, daha sonra ona yakınlık etmeden boşamamı emretti. Şayet üç defa boşadı isen karını boşaman hususunda sana verdiği emirde Rabbine muhakkak isyan etmişsin demektir. Karım da senden bâin olmuştur.»

4- (...) Bana Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yâkub b. İbrahim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni Zührî'nin kardeşi oğlu, amcasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bize SâHm b. Ab-diîlâh haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şunları söylemiş :
Karımı hayız halinde boşadım. (Babam) Ömer bunu Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Se!lem)'e anmış da Resu\ü\\a.h(Sal!aI!ahü Aleyhi ve Sellern) kızmış. Sonra şöyle buyurmuş :
«Ono emret de kadına dönsün! Tâ ki kadın, içerisinde boşodığı ha-yızdan başka yeni bir hayız görsün; ondan sonra boşamak isterse onu hayzmdan temiz iken ve cima' etmeden boşasın! İşte Allah'ın emrettiği vecîhle iddet için talâk budur.»
Abdullah karısını bir defa boşamış; bu da kadının talâklarından (biri) hesab edilmişti. Abdullah Resûlüllzh(SalhHahü Aleyhi ve Sellem) fin kendisine emrettiği vecihle karısına dönmüştü.

(...) Bana bu hadîsi İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Abdi Kabbih haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Züheydî, Zühr.î'den hu isnadla rivayette bulundu. Yalnız o şöyle dedi : «İbni Ömer demiş ki : Bunun üzerine ben karıma ric'at ettim. Yapmış olduğum talâk da kadın için talâk sayıldı.»

5- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebı Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İbni Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Vekî Süfyân'dan, o da ÂI-i Talha'nm âzâdlısı Muhammed b. Abdirrahmân'dan, o dy Sâîim'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, İbni Ömer karısını hayız halinde boşamış. Müteakiben (babası) Ömer bunu Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anmış da:
«Ona emret, karısına ric'at etsin! Sonra onu ya temizken yahud hâmile olduğu halde boşasın!» buyurmuşlar.

6- (...) Bana Ahmecf b. Osman b. Hakîm el-Evdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman yân tbni Bilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Dînâr, İbni Ömer'den naklen rivayet etti ki, İbni Ömer karısını hayız hâlinde boşamış.
«Ona emret, kadın temizlenip diğer bir hayız görünceye ve (ondan da) temizleninceye kadar ona ric'at etsin! Bilâhare boşasm, yahud nikâhı Müteakiben Ömer bunu Res\ı\ul\ah(Sailaüafıü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş da: altında tutsun!» buyurmuşlar.

7- (...) Bana Aliyyü'bnü Hucr Es-Sa'di rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. İbrahim, Eyyûb;daıı, o da İbni Sîrîn'den naklen rivayette bulundu. İbni Şîrîn şöyle demiş: Kendisini itham etmediğim bir zât bana yirmi senedir şu hadîsi rivayet eder durur :
İbni Ömer karısını hayız halinde iken boşamış da kendisine karısına dönmesi emir buyurulmuş.
Ben râviyi itham etmiyor, fakat hadîsi de bilmiyordum. Nihayet Ebû Gallâb yûnus b. Cübeyr el-Bâhilî'ye rastladım. Bu zât Özü sözü sağlam liri idi. Bana anlattığına göre kendisi İbni Ömer'e sormuş; o da karısını hayız hâlinde bir defa roşadığım, sonra rîc'ata me'mur olduğunu rivayet etmiş. Ebû Gallâb dedi ki, ben :
— Bu talâk senin aleyhine hesab edildi mi? diye sordum. İbni Ömer:
— Ne demek, (insan) aciz gösterip ahmaklık etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi? cevâbını verdi.

(...) Bize bu hadîsi Ebu'r-Rabî ile Kuteybe dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Hammâd, Eyyûb'dan bu isnâdla bunun benzerini rivayet etti. Yalnız o: «Bunun üzerine Ömer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) re sormuş; o da kendisine emir buyurmuş.» dedi.

8- (...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Eyyûb'dan bu isnadla rivayette bulundu. O bu hadîste şunu da söyledi: «Müteakiben bu meseleyi Ömer Peygam-ber (Satlallahü Aleyhi ve Sel!em)'z sormuş da ona oğlunun karısına dönmesini, tâ ki onu cima' etmeksizin temiz olduğu halde boşamasını emretmiş ve :
«Onu iddetinîn önünde boşar.» buyurmuşlar.

9- (...) Bana Ya'kub b. İbrahim ed-Devrakî, İbni Uleyye'den, o da Yûnus'dan, o da Muhammed b. Sirîn'den, o da Yûnus b.- Cübeyr'den naklen rivayet etti. Yûnus b. Cübeyr şunu söylemiş : İbni Ömer'e : Bir adam hayız halinde olan karısını boşayabilir mi? dedim. (Bana) şu cevabı verdi :
— Abdullah b. Ömer'i tanır mısın? İşte o karısını hayız hâlinde boşadı. Bunun üzerine Ömer Veygamher(SaIfo!lahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek meseleyi ona sordu. Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona:
«Kadın (temizlik) müddetini yenileyince/e kadar kendisine ric'at etsin!» emrini vermiş.
Ben İbni Ömer'e (tekrar) : «Bir adam karısını hayız halinde iken boşarsa bu talâk sayılır mı?» diye sordum.
— Ne demek, (insan) âciz gösterip ahmakhk etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi? cevabını verdi.

10- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbni'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti. Demiş ki: Ben Yûnus b. Ciibeyr'den dinledim. (Dedi ki) : İbni Ömeri1 şunu söylerken işittim:
Karımı hayız hâlinde iken boşadım. Bunun üzerine (babam) Ömer, Peygamber 'Sallaltahü Aleyhi've Sellemj'e giderek meseleyi ona anlattı. Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Ona ric'at etsin, kadın temizlendiği vakit isterse onu boşasın!»
Râvi Yûnus demiş ki : Ben İbni Ömer'e : Sen bu talâkı hesaba kattın mı? diye sordum.
— Ona ne mâni var, (insan) âciz gösterip ahmakhk etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi; ne dersin? cevâbını verdi.

11- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. AbdiIlâh, Abdüfmelik'den; o da Enes b. Sîrîn'den naklen haber verdi. Enes demiş ki : İbni Ömer'e boşadığı karısı meselesini sordum da şunu söyledi : Onu hayız halinde boşadım. Müteakiben hâdiseyi (babam) Ömer'e söylediler; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'e anmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ona emret de kadına ric'at etsin! Kadın temizlendiği zaman onu temizlik devresinde boşasın!» buyurmuşlar.
Bunun üzerine karıma döndüm; sonra onu temizlik devresinde boşadım. Ben :
— Kadın hayızlı iken yaptığın talâkı saydın mı? diye sordum.
İbni Ömer :
— Onu neden saymayacakmışım; aciz gösterip ahmaklık etsem de (hiç vuku' bulan gider) mi? dedi.

12- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbni Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be, Enes b. Sîrîn'den rivayet eti. Enes, İbhi Ömer'i şunu söylerken işitmiş:
Karımı haj'iz hâlinde iken boşadım. Bunun üzerine (babam) Ömer Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e giderek haber vermiş de:
«Ona emret, karısına dönsün! Sonra kadın temizlendiği vakit bocasın.'» buyurmuşlar, İbni Ömer'e :
— O talâkı hesaba kattm mı? diye sordum.
— Ne demek! (Elbette) dedi.

(...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bunu bana Abdurrahman b. Bişr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Her iki râvi : Bize Şu'be bu isnâdla rivayette bulundu, demişlerdir. Yalnız onların rivayetinde : "Kadına ric'at etsin.» Yine onların rivayetinde «Ona : Bu talâkı hesaba katıyor musun? dedim. İbni Ömer : Ne demek (elbette) cevâbını verdi.» ibareleri vardır.

13- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana İbni Tâvûs, babasından naklen haber verdi ki, babası İbni Ömer'e hayız halinde karısını boşayan bir adamın hâli sorulurken işitmiş. İbni Ömer (sorana) :
— Sen İbni Ömer'i tanır mısın? demiş. Soran zât:
— Evet, cevâbını vermiş. İbni Ömer:
— işte karısını hayızlı iken o boşadı; müteakiben Ömer, Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Scllemje bu meseleyi haber verdi. Resûlüllah (SalLUahii Aleyhi ve Se^em) ona oğlunun karısına dönmesini emir buyurmuş.
İbni Tâvûs babasını kasdederek : «Onun bundan fazla bir şey söylediğini işitmedim.» demiş.

14- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu söyledi : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Azze'nin âzâdlısı Abdurrahmân b. Ey-men'i İbni Ömer'e sorarken işitmiş. Abdurrahmân :
— Karısını hayız hâlinde iken boşa yan bir adam hakkında ne dersin? diye sormuş; bu konuşmayı Ebu'z-Zübeyr de işitiyormuş. tbni Ömer şu cevâbı vermiş:
— Kesûlüîlah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında İbni Ömer hayız halindeki karısını boşadı. Ömer (bu meseleyi) Resûlüliah (Sallallahü AleyhiveSellemVe sorarak: Hakîkaten Abdullah b. Ömer kansın?, hayızh olduğu hade boşadı; demiş. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Oğlun karssena dönsün!» diyerek kadını (bana) iade etmiş ve:
«Kadın temizlendiği yakıt onu boşasın yahud (nikâhında) tutsun!» buyurmuşlar. İbni Ömer:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerinin önünde boşayın!}[3] âyetini de okumuş.» demiş.

(...) Bana (yine) Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ezû Âsim, İbnü Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da îbnü Ömer'den bu kıssan m benzerini rivayet eyledi.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Urve'nin âzâdhsı Abdur-rahmân b. Eymen'i, İbni Ömer'e sorarken Ebu'z-Zübeyr dinliyormuş. Hadîs Haccâc'm rivayeti gibidir. Yalnız bunda biraz ziyâde vardır.
Müslim der ki: «Urve diyen râvi hatâ etmiştir. Bu zât ancak Azze'-nin âzâdksıdır.»
Bu hadîsi Buharı «Talâk» bahsinin bir-iki yerinde, Ebû Dâvud ile Nesâî dahî «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.

Tahâvî onu sekiz tarîkten rivayet eder, Görülüyor ki, hadîsin bütün rivayetleri Abdullah b. Ömer (Radiyallahu anh) Kıssasına âiddir. Hz. Abdu1lah'in boşadığı karısının ismi Âmine binti Gifâr 'dır. Bâzıları Âmine binti Ammâr olduğunu söylemişlerdir. îmam Ahmed b. Hanbe1'in «Müsned»inde bu kadının ismi Nevâr diye zikredilmiştir. İsminin Âmine, lâkabının da Nevâr olması muhtemeldir.
Nevevî diyor ki : «İbni Ömer'in bu hadîsinde kendisine ricat emri verilmiş; karısını o hayızdan sonra gelen temizlik devresinde değil de daha sonra gelen temizlik devresinde boşaması tenbih edilmiştir. Acaba bu geciktirmenin faydası nedir? denilirse dört vecihle cevap verilir:
1- Kadına ricattan maksat boşama olmasın diye talâk ikinci temizlik devresine te'hîr edilmiştir. Bu sebeple kadını, içerisinde talâk helâl olacak bir müddet nikâhında tutması vâcib olmuştur. Nikâhında tutması ric'atın faydası görülmek içindir. Ulemâmızın cevâbı budur.
2- Bu te'hir ona bir ceza ve günahına tevbe olmak içindir.
3- İçerisinde karısını boşadığı hayızdan sonra gelen temizlik devresi, o hayızla birlikte bir kur' gibidir. Binâenaleyh o temizlik devresinin başında boşasa, hayız halinde boşamış gibi olur.
4- Te'hîr, kadınla uzun müddet beraber kalsın diyedir. Zira bu müddet zarfında onunla cima' ederek talâk sebebinin ortadan kalkması me'muldur.» Kaadî Iyâz'a göre İbni Ömer (Radiyallahu anh) nm (fe meh) sözünden murâd istifhamdır. (Meh) kelimesinin aslı (mâ) olup (elif) (ha) ye tebdil edilmiştir. Ve: «Ben bu talâkı hesaba katmazsam ne olur?» mânâsına gelir. Maamâfih bu kelimenin zecir mânâsına kullanılmış olması da ihtimâl dahilindedir. Bu takdirde maksad: «Böyle konuşmaktan vazgeç! Talâk vaki' olduğunda şüphe etme!» demek olur.
«Aciz gösterip ahmaklık etse de mi?» cümlesi de Hz. İbni Ömer'in sözüdür. Bu sözü ile kendini kasdetmiştir. Nitekim bir rivayette : «Aciz gösterip ahmaklık etsem de mi?» demiştir. Hattâbî'ye göre bu cümlede hazif vardır. Mânâsı: «Aciz gösterip ahmaklık etse de onun bu aciz ve ahmaklığı yapmış olduğu talâkın hümünü ıskat eder mi?» demektir. Nevevî bu sözün bir istifhâm-ı inkârı olduğunu söylemiştir. Bu takdirde mânâ: «Evet, talâk hesaba katılır; onun aczi ve hamakatı buna mâni' değildir.» demek olur. Kirmanı: «İhtimâl buradaki (in) edatı nefi içindir. Yâni îbni Ömer ne aciz göstermiş, ne de ahmaklık etmiştir; mânâsını ifâde eder.» diyor. Ona göre bu cümle ile: «îbni Ömer çocuk veya deli değildir ki, talâkı vâki' olmasın.» denilmek istenmiştir. Çünkü aciz çocuğun, ahmaklık da deliliğin lâzımıdır. Cümlede lâzım zikredilmiş, melzum murâd olunmuştur. Kirmânî cümledeki (in) edatının (enne)den muhaffef olmasına da ihtimâl vermekte de : «Edatın (en) şeklinde rivayeti sahîh olsa mânâ daha zahirdir» demektedir. Bu cümle hakkında daha başka te'vîller yapanlar da olmuştur.
Hadîsin ilk rivayetlerinde geçen :
«fşte kadınların kendisi İçin boşanmasını Allah (Azze ve Celi) *nın
emrettiği iddet budur» cümlesi ile :
«Ey Peygamberler, kadınları boşamak isterseniz iddetlerini karşıladıkları halde boşayın!» [4] âyet-i kerimesine işaret olunmuştur. Bu âyetin kimin hakkında indirildiği müfessirler arasında ihtilaflıdır. Vâhıdî'nin Katâde yolu ile Hz. Enes'den rivayetine göre Peygamber (Salîallakü Aleyhi ve Sellem} Hz. Hafsa'yi boşadığı vakit inmiştir. Bir rivayete göre Hz. Abdullah b. Ömer hakkında, başka bir rivayete göre: Abdullah b. Ömer 'le, Ukbe b. Amr Tufeyl b. Haris ve Amr b. Saîd haklarında nazil olmuştur.
Âyet-i kerîmedeki iddetlerini karşılamadan murâd : Kadınları müna-sebet-i cinsiyyede bulunmamak şartı ile temizlik devresinde boşamak ve iddetleri geçinceye kadar yanlarına varmamaktır. Ahsen-i talâk da budur. Yalnız bu hüküm medhûlün bihâ (yâni cima' edilen) kadınlar hakkındadır. Cima' edilmeyen kadınlara iddet yoktur.
Müs1im'in son rivayetinde âyetin sonu İbni Ömer'le İbni Abbâs (Azze ve Celle) kıraatlarma göre tesbit edilmiştir. Fakat bu rivayet şâzzdir. Şâzz kıraat için bilicmâ' Kur'ân hükmü verilemez.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Hayız hâlinde kadın boşamanın haram olduğuna bütün ulemâ ittifak etmişlerdir. Ancak bu talâk yine de vâki'dir. Hârici1er'le Râfizi1er bu bâbda Ehl-i Sünnet imamlarına muhalefetle hayız halinde yapılan talâkı hükümsüz saymış; Zahirîler 'den îbni Hazm, İbni Teymiyye ve İbni Kayyım de buna taraftar olmuşlardır. Delilleri : Hadîsin bir rivayetinde Hz. İbni Ömer'in : «Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) karımı bana iade etti ama bu yapılanı bir şey saymadı» demiş olmasıdır. Lâkin İbni Abdi1berr : «Bu yapılanı bir şey saymadı» cümlesinin münker olduğunu söylemiş; buna Ebu'z-Zübeyr 'den başka kimsenin kail olmadığını bildirmiştir. Bilfarz bu cümle sahîh bile olsa «Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) yapılanı doğru bîr ig saymadı, çünkü sünnet vecîhle yapılmamıştır.» mânâsına te'vîl edilir. Hattâbî : «Hadîs imamları Ebu'z-Zübeyr'in bundan daha münker bir hadîs rivayet etmediğini söylemişlerdir.»- diyor.
Zahirîler 'den İbni Kayyım hayız hâlinde yapılan talâkın vâki' olmadığını isbâta çok çalışmışsa da Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) onu talâk saydıktan sonra bu bâbta söylenenlerin bir kıymeti yoktur.
2- Karısını hayız hâlinde iken boşayan kimseye karısına dönmesi emrolunur. Bu cihet ittifakı ise de ric'atm vâcib mi yoksa müstehab mı olduğunda ihtilâf edilmiştir. Şâfiî1er'le, Evzâî, İmam Âzam, sair Küfe ulemâsı. İmam Ahmed b. Hanbel ve diğer birçok ulemâya göre ric'at müstehabtır.
M âlikîlerle, Hanefîler 'den «Hidâye» sahibi ve bir rivayette İmam Ahmed vâcib olduğuna kaildirler.
3- Sünnet vecihle talâk tuhur denilen temizlik müddetinde yapılır.
4- Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Karısına dönsün!» buyurması hayız halinde yapılan bu talâkın ric'î olduğuna delildir.
5- Kadına ric'at sözle sahîh olacağında hilaf yoktur. Fiil ile sahih olup olmayacağı ise ihtilaflıdır. İmam Âzam'a göre fiilen ric'at da sahihtir. İmam Şafiî bunu caiz görmemiştir.
6- Peygamber (SaHatlahü Aleyhi ve Seltem) in :
«Diterse nikâhı altında tutar» buyurması sebepsiz karı boşamanın günah olmadığına delildir. Lâkin az yukarıda da arzettiğimiz vecihîe sebepsiz kadın boşamak mekruhtur. Çünkü Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Allah indînde helâlin en kötüsü talâktır.» buyurmuşlardır. Bu hadîs meşhurdur. Diğer bir hadîs-i şerifte de :
«Evlenin, boşamayın; zîra talâktan Arş-ı A'lâ sarsılır.» buyurulmuş-tur. Şu halde îbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsi kadın boşamanın haram olmadığın, bu hadîsler ise mekruh olduğunu bildirmek için vârid olmuşlardır.
7- Kadını bir defada üç talâkla boşamak İmam Âzam, İmam Mâlik, Evzâî ve Leys'e göre bid'at yâni haramdır. Şâfiîler'le İmam Ahmed ve Ebû Sevr haram olmadığına kaildirler. Fakat onlara göre de evlâ olan hareket talâkı ayrı ayrı zamanlarda yapmaktır.
8- Şâfiîler'le Mâlikiler, İbni Ömer hadîsindeki: «işte kadınların kendisi için boşanmasını Allah'ın emrettiği İddet budur» cümlesiyle istidlal ederek: îddette kur'lardan maksad kadının temizlik devresidir; derler. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cümleden evvel:

«isterse kadını temizlik devresinde boşar» buyurmuştur. Yâni kadın temizlik devresinde boşanacak, boşandığı devre de hesaba katılmak suretiyle üç temizlik devresi iddet bekleyecektir.
Bu meselenin esası:
«Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kur' müdetİ beklerler...» [5]
âyet-i kerîmesidir. Mezkûr âyette boşanan kadının üç kur' iddet bekleyeceği beyân ediliyor. Halbuki kur' sözü lügat itibariyle hem hayız hem de temizlik devresi mânâlarına gelir; yâni birbirine aıd mânâlarda kullanılan kelimelerdendir. Bu sebeple ulemâ âyetteki (kuru') dan murâd ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.
İmam Mâlik ile Şafiî ve diğer bâzı ulemâya göre âyetteki (kuru') lâfzından murâd tuhurlar yâni temizlik müddetleridir.
İmam Âzam, Evzâî ve başkaları: «Bundan murâd hayız-lardır» demişlerdir ki, sahabeden Ömer, Ali, îbni Mes'ûd hazerâtı iîe ulemâdan Sevrî, İshâk, İmam Züfer ve diğer birçok selef-i sâlihînin kavilleri de budur. Esah olan rivayete göre îmam Ahmed b. Hanbel dahi buna kail olmuştur. Mesele Usûlü fıkıh ilminin Hâss bahsinde uzun uzadıya münakaşa edilmiştir.
9- İddetin ne zaman sona ereceği meselesi de ihtilaflıdır. Üç tu-hurdur diyenlerin esah kavline göre temizlik devresinden sonra kadının hayız kanını görmesiyle iddeti biter. Bâzıları hayız hâlinde bir gün bir gece-geçmedikçe iddetin bitmeyeceğini söylemişlerdir.
İddetin üç hayızdan ibaret olduğunu söyleyen Hanefi1er'ce iddet, kadının üçüncü hayzmdan yıkanması veya bir namaz vaktinin, geçmesi ile sona erer. Ömer, Ali, İbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hazerâtı iîe Sevrî, îmam Züfer, İshâk ve. Ebû Ubeyd iddetin yalnız üçüncü hayızdan sonra yıkanmakla biteceğine kail olmuşlardır.
Evzaî ile diğer bâzı ulemâya göre iddet mücerred kanın kesilmesiyle biter. Bir rivayette îshâk hayız kanının kesilmesiyle kadına ric'at hakkının sona erdiğine kail olmuş; fakat ihtiyaten ve ihtilâftan kurtulmak için: «Kadın yıkanmadıkça başka kocaya helâl olmaz» demiştir.
10- Hamile kadını boşamak caizdir. Ekser-i ulemânın kavilleri budur. Yalnız Şâfitlerle onlara muvafakat edenlere göre hamileyi kocası bir lâfızla yâhud bir defada üç lâfızla veya ayrı ayrı zamanlarda boşayabilir. Bunların hiç biri bid'at sayılmaz. Hanefîler 'den İmam Âzam'la Ebû Yûsuf iki talâk arasında bir ay müddet geçmesini şart koşmuşlardır. İmam Muhammed ile İmam Züfer ve tmam Mâlik hamilenin doğuruncaya kadar yalnız bir talâkla boşanabileceğine kaildirler.
11- îmam Mâlik ve esah kavillerine göre Şâfiî1er : «Temizlensin, sonra yine hayız görsün, sonra tekrar temizlensin...» ifadesiyle istidlal ederek hayız hâlinde boşanan kadına kocası ric'at ettikten sonra onu ancak ikinci temizlik devresinde boşayabileceğini, birinci tuhurda boşamasının haram olduğunu söylemişlerdir.
îmam Âzam 'la Ahmed b. Hanbel'e göre ikinci tuhru beklemek sadece menduptur. Delilleri : Hadîsin bir rivayetinde :
«Ona emret de karısına dönsün; sonra onu temiz olduğu halde yahud hâmile iken boşasın!» buyurulmuş olmasıdır. Zîra burada tuhur mutlak olarak zikredilmiştir. Bir de boşamak ancak hayızdan dolayı haram kılınmıştır. Binâenaleyh hayız, bitti mi kadını boşamak da caiz olur. Çünkü mâni' zail oldukta memnu1 avdet eder.
12- Bir şeyin başkasına emredilmesine emir vermek o şeyi emir sayılır mı? meselesi Usûl-i fıkıh ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Meselenin aslı Resulüllah (Sallallahü Aleyki ve Seîlem)'in Hz. Ömer'e :
«Ona emret!..» diye emir buyurmasıdır. İbni Hacib'e göre böyle bir emir, emir sayılmaz. Râzî : «Bir şeyin emredilmesine emir vermek o şeyi emir sayılır.» demiştir.

2- Üç Talak Babı

15- (1472) Bize İshâk b. İbrahim ile Muharomçd b, Eâfi' rivayet ettiler. Lâfız îbni Rafi'indir. İshâk (bize haber verdi) tâbirini kullandı. İbni Kâfi' ise : Bize Abdurrezzâk rivayet etti, dedi. (Demiş ki) : Bize Ma'mer, İbni Tâvûs'dan, o da babasından, o da İbni Abbâs*dan nakler haber verdi. îbni Abbâs şunları söylemiş :
«ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilâfetinin iki yılında üç talâk bir sayılırdı. Bilâhare Ömer b. Hattâb : İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir işde acele gösterdiler. Keşke şunu onlara infaz etse idik! dedi ve onu kendilerine infaz etti.»

16- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. H.
Bize İbni Kâfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana İbni Tâvûs, babasından nakler haber verdi ki, Ebu's-Sahbâ' İbni Abbâs'a : '
Bilir misin hani Resûîüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilâfetinin üç yılında üç talâk bir sayılırdı? de miş. İbni Abbâs :
— Evet, cevâbını vermiş.

17- (...) Bize yine İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Sise Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb-ı Sahtiyanî'den, o da İbrahim b. Meysera'dan, o da Tâvûs'dan naklen haber verdi ki, Ebu's-Sahbâ' İbni Abbâs'a :
Bize bir şeyler anlat bakalım; Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde üç talâk bir sayılmaz mı idi? demiş, İlmi Abbas:
— (Evet) öyle idi. Fakai Ömer zamanıda insanlar talâka düşkünlük gösterince o da üç talâkı aleyhlerine infaz etti; cevâbını vermiş.
Bu hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd «Sünen»inde Ebu's -Sahbâ' tarikiyle Hz. İbni Abbâs !dan rivayet etmiştir. Yalnız onun rivayetinde :
«BİR adam karısını cimâ'dan önce boşa esa o talâkı bir sayarlardı» denilmektedir.
Hadîsin son rivâyetindeki (tetâyea) fiili cumhurun rivayetidir. Bâzıları bu kelimeyi (tetâbea) şeklinde zapdetmişîerdir. Bunların ikisi de (çok yaptı, ona koştu) mânâlarına gelirlerse de aralarında az çok fark vardır. (Tetâyea) yalnız kötü işleri irtikâbda, (tetâbea) ise hayır veya şerr bütün işlerde kullanılır. Binâenaleyh burada mezkûr kelimeyi (tetâyea) okumak daha münasibtir. cümlesi:
«Keşke şunu onlara infaz ve tatbik etseydik» mânâsına temenni olabileceği gibi : «Bunu onlara tatbik etseydik acele etmezlerdi» mânâsına da alınabilir.
Nevevî'nin beyânına göre, İbni Abbâs (Radiyallahü anlı) dan birçok yollarla sabit olan bu hadîs müşkilâttan sayılmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hz. Ebû Bekr devirlerinde bir sayılan üç talâkı Ömer (RadlyaUahii anh) üç saymıştır. Halbuki aynı fiil kendi hilâfetinin iki veya üç yılında da bir talâk sayılmıştı.
Bu işgale altı suretle cevap verilmiştir. Şöyle ki:
1- İslâm'ın ilk zamanlarında hüküm böyle idi. Fakat sonraları Peygamber (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem)devrinde neshedildi. Filhakika Ebü Dâvûd 'un. Yezîd-i Nahvi tarikiyle Ikrime'den tah-rîc ettiği bir haberde İbni Abbâs (Radiyallahü anh) «Eskiden bir erkek karısını boşadı

mı, onu üç defa boşamiş bile olsa kendisine ric'at edebilirdi; sonra bu hüküm neshedildi.» demektedir. Şu kadar var ki, nesih duyulmamış; mensuh hükümle Hz. Ömer 'in i'tirazmâ kadar amel olunagelmiştir, Binâenaleyh bir adam karışma : «Sen üç defa boşsun!» derse üç talâk vâki' olur.
Mezheb imamlarından Ebû Hanîfe, Mâlik. Şafiî, Ahmed b. Hanbel ile selef ve halefin cumhuru buna kaildirler.
Delilleri:
«Her kim Allah'ın hududunu tecavüz ederse, muhakkak kendine zulmetmiş olur. Bilmezsin belki bundan sonra Allah bir şey halkeder.» [6]
âyet-i kerîmesi ile Rukâne hadîsidir. Bu âyetin başında, karılarını boşamak isteyen erkeklerin ne suretle hareket edecekleri bildirilmiş; sonunda da hududu aşmamaları tenbih olunmuştur.
Hududu aşarak nefse zulmetmenin mânâsı, kadını üç defa boşayıp sonra pişman olmaktır. Fakat artık iş işten geçmiştir; karısına dönmeğe, hakkı yoktur. Eğer üç talâk bir sayılsa idi boşayan adam karısına dönebilir; pişman da olmazdı.
Rukâne hadîsine gelince: Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardır. Bir rivayetinde : «Ebû Rukâne (karısı) Ümmü Rukâne'yi boşadı da ResûlüHah 'Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) kendisine :
— Karına ric'ât et! buyurdu. Ebû Rukâne:
— Ama ben onu üç defa boşadım; dedi. Resûlüilah (SaUaüahü Aleyhi ve Selletn):
— Biliyorum (fakat) sen ona rİc'at et!» deniliyor. îmam Ahmed b. Hanbe1'in rivayetinde de :
«Ebû Rukâne karısını bir mecliste üç defa boşadı ve sonra ona acıdı. Bunun üzerine Resûlüilah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)ı
— Onlar bir talâk sayılır; buyurdular.» denilmiştir. Cumhura muhalefet edenler bu rivayetlerle istidlalde bulunurlarsa da her iki rivayet zaîftir. Çünkü râvileri arasında meçhuller vardır.
Bu hadîsin sahîh olan rivayetinde ise : «Ebû Rukâne, karısı Sühey-me'yi elbette boşadı. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi've Sellemı kendisine ye-mîn teklif edince:
— Vallahi ben bununla bir talâktan başka bîr şey kasdetmedim; dedi. Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) de karısını kendisine iade etti.» denilmektedir ki, cumhurun delili de bu rivayettir. Zira üç talâkı kasd ettiği takdirde üç vâki' olmasa yeminin bir mânâsı kalmazdı.
(Elbette) kat'î surette demektir. Bu sözün bir talâka da üçe de ihtimâli vardır. Söz sahibi bununla bir talâkı kasdettiğini söyleyince Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) de kabul ve tasdik buyurmuştur.
2- Kurtubî, İbni Abbâs hadîsinin muztarib olduğunu iddia etmiş ve şunları söylemiştir : «İbni Abbâs üzerinde ihtilâf edilmekle beraber bu hadîsin lâfzında da iztırâb vardır. Hadîsin zahir olan siyakı, bu hükmün o asrın bütün ricalinden nakle dilmediğini gösteriyor. Halbuki âdet, onun meydana çıkmasını ve dağılmasını, yalnız İbni Abbas'a münhasır kalmamasını iktizâ eder. İşte bu cihet hadîsin zahiri ile amelin bâtıl olduğunu kat'î surette iktiza edemese bile tevakkufu bârı gerektirir.»
3- Bu hadîs hususî bir sebeple vârid olmuştur. Bundan maksad boşayan kimsenin karısına : «Sen boşsun; sen boşsun» demesidir. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanı ile ondan sonraki devirlerde müslümanlann hâîi sadâkatlerine hamledilir de : «İkinci sözüm birincinin te'kîdidir; yeni bir talâk kasdetmedim» iddiasında bulunan bir adamın sözü kabul ve tâsdîk olunurdu. Hz. Ömer insanların değiştiğini ve bâtıl da'vâlarm çoğaldığını görünce zahire göre hüküm vermeyi, niyet iddiasını kabul etmemeyi maslahata muvafık bulmuştur.
Bu cevâbı Kurtubî beğenmiş; Nevevî ise cevâpların en sahihi olduğunu söylemiştir.
4- «tîç talâk bir idi» cümlesinin mânâsı: Resûlüllah fSallaUahü Aleyhi ve Sellem) iîe Hz. Ebû Bekr zamanlarında ekseriyetle talâk bir defa olurdu; üç defa yapılmazdı. Sizin şimdi üç adet yaptığınız şu talâk o zaman bir adet yapılırdı; demektir.
Binâenaleyh Ömer (Radiyallahü anh} 'm : «Şunu onlara infaz etseydik ya!» sözünün mânâsı: Meşru' üç talâkın vuku'u hükmünü infaz etseydik demek olur ki, bu da halkın yaptıkları talâkı haber vermekten başka bir şey değildir. Yapılan talâkın vukuunda söz yoktur; çünkü o malûmdur.
Bu te'vîli İbnü'l-Ar abî tercih etmiş; onu Ebû Zür'a'ya nisbet eylemiştir.
5- İbni Abbâs (Radiyallahü anh) 'ıın : «Talâk üç idi.» sözü merfû' değil, kendisine mevkuftur. Lâkin bu cevap zaiftir. Zîra Usûl-i Fıkıh ve Usûl-i Hadîs ilimlerinin beyanına göre sahabenin : «Biz şöyle yapardık» gibi sözleri merfû' hadîs hükmündedir.
6- «Üç talâk bir idi» sözü ile «elbette» lâfzı kasdedümiştir. Eskiden bir adam karısına : «Sen elbette boşsun» derse sözünün tefsirine bakılırdı; çünkü bu söz bir talâka da, üçe de ihtimalli idi. Hz. Ömer devri gelince bu sözden bir talâk kasdı kabul edilmez oldu.
Buhârî , içinde (elbette) lâfzı bulunan eserlerle (üç) adedi sarahaten zikredilmiş hadîsleri bir bâbda toplamakla buna işaret etmiş; ve muhtemelen (elbette) lâfzı mutlak söylenirse bununla üç talâk vâki' olacağını göstermeye çalışmıştır.
Ulemâdan Tavus ile bâzı Zâhirî1er'e göre : Kadıni bir defada üç adet boşamakla yalnız bir talâk vâki1 olur. Bu kavil İbni İshâk ile Haccâc b. Ertât 'dan da rivayet olunmuşsa da meşhur olan kavline göre hiç talâk vâki' olmaz. Mukaatil'in mezhebi de budur. Delilleri İbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsinin bir rivayetinde «İbni Ömer karısını hayız hâlinde iken üç defa boşadı ama bunu bir şey saymadı.» denilmiş olmasıdır. Bu rivayet münker olduğunu az yukarıda görmüştük.
Bâzıları Ebû Dâvûd rivâyetiyle istidlal ederek: «gayr-i med-huîun bihâ üç talâkla boşanırsa bir defa boş olur.» demişlerdir. Fakat Ebû Dâvûd Jun rivayeti zaiftir; râvileri arasında meçhuller vardır. Binâenaleyh hüccet olamaz.
Cumhura göre gayr-i medhulün bihâ yâni hiç cimâ! edilmemiş kadın dahî üç talâkla boşanırsa üç defa boş olur.
Mâzirî (453-536) : «Hakikatlerden haberi olmayan bâzı kimseler üç talâkın bir sayılması vaktiyle meşru' olup sonra neshediîdiğini söylerler, ama bu pek büyük bir hatadır...» diyerek bu hükmün neshedil-mediğini isbât için çeşitli yönlerden mütalâalar yürütmüşse de haksızdır. Çünkü nesih bizzat Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) Efendimizin badîsiyle sabit olmuştur, Şu hadîse dikkat buyurulsun!
«Ufaâde b. Sâmit'den rivayet olunduğuna göre; babası karısını bin talâkla boşamış. Bunun üzerine Ubâde, Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e giderek meseleyi ona sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kadın Allah Teâîâ'ya isyan içinde üç talâkla bâİn olmuş. Dokuz yüz doksan dokuzu da zulüm ve udvan olarak kalmış; Allah dilerse onu azâb eder; dilerse affeyler» buyurmuşlar.
İmam Mâlik'in «El-Muvatta'» nâm eserinde şöyle bir rivayet vardır :
«Bir adam Abdullah b. Abbâs'a : Ben karımı yüz talâkla boşadım, bana ne gibi bir ceza görüyorsun? demiş. İbni Abbâs şu cevâbı vermiş:
— Kadın senden üç defa boş olmuş. Doksan yedisi ile de Allah'ın âyetlerini alay ittihâz etmişsin.»
Bu vak'aların emsali İbni Mes'ud, Ali ve Osman (Radiyallahu anh) hazerâtmdan da rivayet olunmuştur. [7]

3- Karısını Kendine Haram Edip de Boşamayı Niyet Etmeyan Kimseye Keffaret Vacib Olması Babı

18- (1473) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îs-mâîl b. İbrahim, Hişâm yâni Destevâî'den rivayet etti. Hişâm şöyle demiş : Bana Yahya b. Ebî Kesîr, Ya'lâ b. Hakîni'denj o da Saîd b. Cü-beyrden, o da İbni Abbas'dan rivâyeteıı İbni Abbâs'm haram hakkında :
«Bu bir yemindir; onun keffâretini verir.» dediğini yazdı.
İbni Abbâs: «Şüphesiz ki sîzin için Resûlüliah'da güze! bir nümû-ne-î imtisal vardır.» [8] âyet-i kerîmesini de okumuş.

19- (...) Bize Yahya b. Bişr el-Harîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye yâni İbni Sellâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen rivayet etti. Ona da Ya'lâ b. Hakîm, ona da Saîd b. Cübeyr haber vermiş. Saîd, İbni Abbâs'ı şunu söylerken işitmiş :
«Bir adam karısını kendine haram ederse bu bir yemindir; keffâ-retinİ verir.» İbni Abbâs:
«Şüphesiz ki sizin için Resûlüüah'da güzel bir nü m un e-i imtisal vardır.» âyetini de okumuş.
Bu hadisi Buhârî Tahrîm Sûresî'nin tefsiri ile «Talâk» bahislerinde, İbni Mâce de «Talâk»da tahrîc etmişlerdir.
İbni Abbâs iRcdlyaUahu crnh) 'nın : «Bir kimsenin karısını kendine haram etmesi bir şey icâb etmez.» dediği dahî rivayet olunmuştur. Nesâî'nin tahrîc ettiği bir hadîste : «İbni Abbâs'a bu mesele soruldu da şu cevabı verdi: Karın sana haram değildir; sana keffâret olarak bir köle âzâd lâzımdır» deniliyor.
Bir adamın karısını kendine haram etmesi : «Sen bana haramsın» yâhud «Bu kadın bana haramdır» gibi sözlerle olur. Böyle bir söze ne hüküm terettüb edeceği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Kaadî Iy âz bu meselede on dört kavil olduğunu söylemiş; ve bunları şöyle sıralamıştır ;
1- İma Mâlik'in meşhur kavline göre kadın medhulün bihâ olsun olmasın bu sözle üç talâk vâki' olur. Lâkin erkek üç talâktan daha aza niyet ettiğini söylerse, iddiası yalnız gayr-i medhulün bihâ (yâni cima' edilmeyen) karısı hakkında kabul edilir. Bu mezhep Hz. Alı ile Zeyd, Hasan-ı Basrî ve Hakem 'in kavilleridir.
2- Bu sözle üç talâk vâki' olur; söyleyenin niyetine bakılmaz, îbni Ebî Leylâ ile Mâlikîler'den Abdülmelik b. Mâceşun 'un kavilleri budur.
3- Bu sözle medhulün bihâ olan kadın üç, gayr-i medhulün bihâ bir talâkla boş olur. Mâlikîler 'den Ebû Mus'ab ile Muhammed b. Abdilhakem buna kaildirler.
4- Kadın medhulün bihâ olsun olmasın «Sen bana haramsın» sözü ile bir talâk-ı bâin vâki' olur. İmam Mâlik'in bir kavli budur.
5- Bu sözle bir talâk-ı ric'î vâki' olur. Mâlikîler'den Abdülâziz b. Ebî Mesleme buna kaildir.
6- Zührî'ye göre bu sözü söyleyen kocanın niyeti mu'teberdir. Yalnız bir talâktan aşağı hüküm verilemez.
7- Süfyan-i Sevrî: «Kadının kocası bu sözle bir veya üç talâk yahud yemîn niyet ederse niyetine göre hükmolun ur; aksi takdirde sözü lağv (yâni hükümsüz) olur» demiştir.
8- Evzâî ile Ebû Sevr'in mezhepleri de Süfyan'm-ki gibi ise de bu sözden hiç bir şey kasd etmediğini söyleyen adama yemîn keffareti[9] lâzım gelir.
9- îmam Şafiî 'nin mezhebine göre erkek bu sözü ile karısını boşamayı niyet ederse talâk, zıhâr niyet ederse zıhâr, sadece kadını kendine haram etmeyi niyet ederse yemîn keffareti lâzım gelir; fakat sözü yine de yemîn sayılmaz. Erkek, sözünden hiç bir şey kasdetmediğini söylerse Şafiî 'nin esah kavline göre yine yemîn keffareti vermesi icâb eder. Diğer bir kavline göre bu söz lağvdır, ona hiç bir hüküm te-rettüb etmez. Bu kavil sahabeden Ebû Bekr ve Ömer (Radiyalîahu anh) hazerâtı i]e bâzı tabiînden rivayet olunmuştur.
10- Hanefîler'e göre erkek bu sözü ile karısını boşamayı niyet ederse bir talâk-ı bâin, üç talâkı niyet ederse üç talâk, ikiyi niyet ederse bir talâk vâki' olur. Hiç bir şey niyet etmezse yemîn, yalan niyet ederse lağv olur.
11- İmam Züfer'in mezhebi de bu ise de ona göre erkek ikiyi niyet ederse iki talâk vâki' olur.
12- Ishâk b. Râhuye: «Bu sözle zıhâr keffâreti lâzım gelir.» demiştir.
13- İbni Abbâs (Radiyalîahu anh) ile bâzı tabiîne göre bu söz yemindir; yemîn keffâreti vermek îcâbeder.
14- Bu söz bir kimsenin kendine ekmekle suyu haram etmesi ka-bîlindendir. Binâenaleyh lağvdir; hiç bir hüküm îcabetmez. Mesrûk, Şa'bî ve Mâlikîler 'den Ebû Seleme ile Esbağ'm kavilleri de budur.
Bütün bu kaviller sözün hurre olan zevceye söylendiğine göredir. Bir adam cariyesine : «Sen bana haramsın» derse İmam Şafiî, niyetine göre hüküm verileceğine kail olmuş; ve : «Âzâd maksadı ile söylerse câriye âzâd olur; cariyeyi kendine haram etmek isterse yemîn keffâreti vermesi lâzım gelir; fakat sözü yemîn sayılmaz. Hiç bir şey niyet etmezse sahîh kavle göre yine yemîn keffâreti vermek îcâb eder.» demiştir.
İmam Mâlik 'e göre câriye hakkında- bu söz lağvdır; hiç bir şey icâbetmez.
Kaadî Iyâz'iri beyanına göre umumiyetle ulemâ mücerret kendine haram etmekle yemîn keffâreti lâzım geldiğine kaildirler.
İmam Âzam: «Câriye olsun, yemek veya başka bir şey olsun erkeğin kendine haram ettiği şey haram olur. Sözünden dönmedikçe buna bir hüküm terettüb etmezse de döndüğü vakit yemîn keffâreti vermesi îcâbeder.» demiştir.
Mâlikîler'le Şâfiîler ve diğer birçok ulemâ, karısı ile cariyesinden başka bîr şeyi kendine haram eden kimseyi bir şey lâzım gelmediğine, bu sözün lağv olacağına kaildirler. Bu bâbda ümmül veled olan cariyeler de diğerleri gibidir.

20- (1474) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b, Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc habe verdi. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi. O da Ubeyd b. Umeyr'i haber verirken işitmiş. O da Âişe haber verirken işitmiş kî, Peygamber (SaliallahÜ Aleyhi ve Sellem) Zeyneb bin ti Cahş'm yanında eğlenir de bal şerbeti içermiş. Âişe (Radiyallahû anha) demiş ki:
«Bunun üzerine ben Hafsa ile anlaştım. Peygamber (SallalLahü Aleyhi ve Sellem) hangimizin yanına girerse: Ben sende megâfir kokusu duyuyorum; megâfîr mi yedin? diyecekti.»
Derken birinin yanma girmiş. O da bu sözü kendisine söylemiş. Re-sûlüllah (SallûliüJıü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır! Ben Zeyneb binîi Cahş'm yanında bal şerbeti içjtim; ama bir daha bunu yapmayacağım» buyurmuş. Bunun üzerine :
«Allah'ın sana helâl kıldığı bir şeyi niçin kendine haram ediyorsun?» âyet-i kerîmesi Âişe ile Hafsa'ya hitaben :
«Eğer ikiniz de tevbe ederseniz. .» kavline kadar;
«Hani Peygamber zevcelerinden bâzısına gizli bîr söz söylemişti...» âyeti de «Hayır, bal şerbefİ içtim...» sözü için nazil olmuş.

21- (...) Bize Ebû Küreyb Mulıammed b. Ala' üe Hârûn b. Abdil-lâh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâm.e, Hişâm'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
Resûlüllah (Sallaî.ahÜ Aleyhi ve Sellem) tatlıyı ve balı severdi. İkindiyi kıldı mı kadınlarını dolaşır; onlara yakınlık gösterirdi. Bir defa Hafsa'nin yanma girdi; ve orada mu'tadmdan fazla kaldı. Ben bunun sebebini sordum. Hafsa'ya kavminden bir kadın bir kap bal hediyye

etmiş, o da bundan Resûlüllah (Sallatîahü A leyhi ve Sellem) 'e şerbet takdim etmiş; dediler. Bunun üzerine ben :
— Vallahi ona mutlaka bir hile yapacağız; dedim. Ve bunu Sevde'ye anarak dedim ki : Senin yanma girdiği vakit şüphesiz sana yaklaşacaktır. O zaman kendisine: Yâ Resûlâllah! Sen megâifrr mi yedin? diyeceksin! O sana: Hayır (yemedim) diyecek. Sen: Ya bu koku ne? dersin.
(Râvi Urve demiş ki: Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) üstünün başının nahoş kokmasından hoşlanmazdı.) O : Hafsa bana bal şerbeti ikram etti, diyecek. Kendisine: Bu balın arısı urfut yemiş (gâlibâ) diyeceksin! Bunu ona ben de söyliyeceğim. Sen de söyle yâ Safiyye!
Vaktâ ki Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) Sevde'mn yanma girmiş. Şevde diyor ki: Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn olsun, senden korkuma az kaldı Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem \ henüz kapıda iken söze ben başlayarak senin bana öğrettiklerini ona söyleyecektim. Resûlüllah 'Sallullahü Aleyhi ve Sellem) yaklaşınca Şevde :
— Yâ Resûlâllah, sen megâfîr m,i yedin? demiş. O:
— Hayır! cevâbını vermiş. Şevde :
— O halde bu koku ne? demiş. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Hafsa bana bal şerbeti sundu; buyurmuşlar. Şevde:
— Onun arısı urfut yemiş (galiba) demiş.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanıma girdiği vakit bunları ona ben de söyledim. Sonra Safiyye'nin yanına girdi. Bunları o da söylemiş. Müteakiben (tekrar) H.afsa'nm yanına girdiği vakit Hafsa :
— Yâ Resûlâllah, sana o şerbetten ikramedeyim mi? diye sormuş.
— Ona ihtiyacım yokl buyurmuşlar. Şevde:
— Sübhânallah! Vallahi onu mahrum ettik, dedi. Ben ona :
— Sus! dedim.

(...) Ebû İshâk İbrahim dedi ki: Bize Hasan b. Bişr b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Üsâme tamamen bu isnadla rivayette bulundu. Bana bu hadîsi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize /\lî b. Müşhir, Hişam b. Urve'den bu isnadla bunun benzerini rivayet 'eyledi.
Bu iki hadîsi Buhârî «Talâk» bahsinde tahrîc ettiği gibi birinci rivayeti Sûrt:-i Tahrim'in tefsiri ile «Eymân ve Nüzûr» de; aynı rivayeti Ebû Dâvûd «Eşrihe» bahsinde; Nesâi «Eymân ve Nüzûr», «Işretü'n-Nisâ'», «Talâk» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Meğâfîr: Muğfûrun cem'idir. Muğfûr, urfut denilen geniş yapraklı ve dikenli bir nebâtdsin çıkan fena kokulu yapışkan ve tatlı bir maddedir. Kirmanı: «Meğâfîr bir ağaçtan çıkarılan bir nevi' zamktır; su ile karıştırılarak içilir; fena bir kokusu vardır.» diyor.
Bu hadîsi okuyunca hâtıra şöyle bir suâî geliyor : Acaba Resûîüllah (Sallaî..ahü Aleyhi ve SeU<;m)e ezâ veren bir hileye ümmehat-ı mü'minîn Hz. Âişe ile Hafsa / Radiyatlakü anha) nasıl buyurmuşlardır? Bu caiz midir?
Cevap: Bunu Hz. Âişe tertîb etmişti; fakat o zaman henüz yaşı küçük idi. Bir de bumu Peygamber (Satlattahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize eziyyet maksadiyle değil, kadınlar arasında daima görülegelen kıskançlık saikasiyle yapmıştır. Nitekim hadîsin Buharı 'deki bir rivayetinde Âişe (Radiyallahü mıha) :
«Ben kıskandım da Hafsa'mn yanında neden fazla kaldığını sordum.» demektedir.
Görülüyor ki, birinci rivayette Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)m Zeyneb (Radiyaliahü anha) 'nin evinde, ikinci rivayette ise Hz. Hafsa binti Ömer'in yanında fazlaca kaldığı bildiriliyor. Hattâ Abd b.Humeyd'in tefsirinde Hz. Şevde 'nin yanında kaldığı zikredilmiş : «Sevde'nin akrabası vardı. Ona Yemen'den bal hediyye etmişlerdi.» denilmiştir. Bu hal karşısında ulemâdan, bâzıları Hz. Zeyneb'in yanında fazlaca kaldığını tercih etmiş ve : «Hz. Âişe'nin beyânına göre Feygamber(Sallaüahü Aleyhi've Seltem) 'in zevceleri iki grup olup birincide Âişe. Şevde, Hafsa ve Safiyye; ikincide Zeyneb, Ümmü Seleme ve diğerleri bulunuyordu.» demişlerdir.
Diğer bir takım ulemâ ise vak'anm .müteaddit olduğuna kaildirler. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilemj 'in aynı sebeple bir defa Hz. Zeyneb 'in, beş defa da Hz. Hafsa 'nin yanında biraz gecikmesi imkânsız değildir.
Balı hediyye eden kadının ismi malûm değildir. İbni Abbâs (Radiyaliahü anh)n\n rivayetinde balın Tâif'den gönderildiği zikredilmiştir.
Buharı 'nin rivayetinde Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi: ve Seilem) Hz. Hafsa'ya cevaben :
«Hayır! Meğâfîr yemedim; lâkin Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiştim. Artık yemin ettim; bir daha bunu yapmayacağım; sen bunu kimseye söyleme!» buyurmuşlardır. Hz. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz bu suretle zevcelerini razı etmek istemişti. Bunun üzerine :
«Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı bir şeyi niçîn kendine haram ediyorsun?» âyet-i kerîmesi nazil olmuştur. Gerçi ulema bu hususta İhtilâf etmiş; bâzıları bu âyetin Mâriye-i Kıbtıyye hakkında indirildiğini söylemişlerse de sahih olan kavle göre âyet bu hadîste zikredilen bal meselesi hakkında nazil olmuştur. Nevevî: «Mâriye kıssası hakkındaki rivayet sahîh değildir.» diyor. İmam Nesâî ise : «Bal hakkındaki Âişe hadîsi son derece sahihtir.» demiştir. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevcelerinden birine tev-dî' ettiği sır Mâriye hakkında değil, bal meselesi hususundadır. Maa-mafîh mesele yine de ihtilaflıdır.
Babımızın ikinci rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ikindi namazından sonra zevcelerin yanlarına girerek her birine yakınlık gösterirdiği bildiriliyor. Rivayetlerin ekserisi bu şekilde ise de Ham-raâd b. Seleme rivayetinde ikindi yerine (sabah) denilmiştir. Yezîd b. Rûm ân'm Hz. İbni Abbâs'dan rivayet ettiği bir hadîs -iahî bunu te'yîd ediyor. Zîrâ o hadisde de :
«ResûJüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldığı vakit namazgahında oturur; cemaat dahî güneş doğuncaya kadar otururlardı. Sonra birer birer zevcelerinin yanına girer; onlara selâm verir ve kendilerine dua ederdi...» denilmektedir.
Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur : Hz. Âişe rivayeti mahfuzdur. Hammâd rivayeti ise şâzzdır. Sahih olduğunu teslîm etsek bile Resûlüllah (Saiiailahu Aleyhi've Seilemi'ln sabah namazından sonraki ziyareti mücerred selam vermek ve duada bulunmak için, ikindiden sonraki ziyareti ise "konuşup muhabbette bulunmak maksadiyîe olurdu, şeklinde aralan bulunabilir; yahud : bâzan günün evvelinde, bâzan da sonunda ziyaret ederdi denilir.
ResÜlii\\ah(Sal!ai'iahü Aleyhi ve Sellemj'ın burada zevcelerine yaklaşmasından murâd cima' değildir.
Hz. Âişe'nin Sevde{llcuUuüLıhû anha)'ya. «Sus!» demesi hilesi meydana çıkacağından çekindiği içindir.

Bu Rivayetlerden Şu Faideler Çıkarılmıştır:

1- Kadınlarda kıskançlık fıtrîdir. Ortağının zararını önlemek hususunda kadının kıskançlığı Özür sayılır.

2- Hadîs-i Şerif Hz. Âişe'nin Peygamberimiz (ScJiullahu Aleyhi ve Sellem) nezdindeki yüksek i'tibâr ve derecesine delildir. Bu i'ti bâı o derece büyük idi kî, ortağı bile her emrinde ona itaat ederdi.
3- Nevbet sahibinin hakkı mahfuz tutulma!; ve cima' vâki' olmamak şartı ile bir kimse gündüzün bütün kadınlarının yanına girebilir.
4- Açık konuşulduğu takdirde utanmak îcabeden yerlerde edeb ve terbiyeye riâyeten kinayeli sözler kullanmalıdır. Nitekim Peygamber (Saüal.ahü Aleyhi ve Sellem; zevcelerine sırf yaklaşmakla kalmadığı halde onlarla geçirdiği muhabbet ve ünsiyet ânı yaklaşmakla ifâde olunmuştur.
5- Hadîs-i Şerif bal ve tatlının faziletine; Resûliüluh (Saiıaliahü Aleyhi ve Sellem}'in sonsuz sabru tahammülüne, hududsuz cûdu keremine delildir.

4- Kadının Muhayyer Bırakmanın Ancak Niyetle Talak Olacağı Babı

22- (1475) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. H.
Bana Harmeleb. Yahya Et-Tücîbî de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf haber verdi ki, Âişe şunu söylemiş :
Resûlüllah (Sal'allaJüi Aleyhi ve Se'liem)'ı 'e kadınlarını muhayyer bırakması emrolununca benden başladı ve buyurdu ki:
«Ben sana bir şey söyleyeceğim; ama ebeveyninden emir almadan (cevap vermeye) acele etmeyebilirsin.»
Resûîüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) annemle babamın ondan ayrılmamı emretmeyeceklerini pek âlâ biliyordu. Sonra (sözüne devamla) şöyle buyurdu :
«Gerçekten Allah (Azze ve Celle): Ey Peygamber! Zevcelerine şunu söyle : Eğer dünya hayatını ve zînerini istiyorsanız gelin size müfa vereyim ve sizî tatlılıkla boşayayım! Yok Allah ile Resulünü ve dar-ı âhirefi dilerseniz şüphesiz ki, Allah sîzin iyi hareke* edenlerinize büyük ecir hazırlamıştır.» [10]
Ben hemen :
— Bunun nesi için annemle babamdan izin isteyecekmişim! Ben Allah île Resulünü ve dar-ı âhireti dilerim; dedim. Sonra ResûîüHah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in diğer zevceleri de benim yaptığım gibi yaptılar.
Bu hadîsi Buharı Sûre.i Ahzâb'ın tefsiri ile «Talâk» bahislerinde, Tirmizî «Tefsîr»de; Nesâî «Nikâh»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Müfessirlerin beyanına göre Peygamber (SallatlaJıü Aleyhi ve Sellem) 'iri zevceleri ondan dünyalık ve bol nafaka istemişlerdi. Birbirlerini çekenıe-meleri de ona girân geliyordu. Bu sebeple bir ay onları terketmiş; ilâ[11] yapmıştı. Bu müddet zarfında ashab-ı kirâmının yanlarına da çıkmamıştı. Hadîste zikredilen âyetler bunun üzerine nazil oldu.
Peygamber (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerini ne hususta muhayyer bıraktığı ihtilaflıdır. Hasan-ı Basrî ile Katâde'ye göre bu muhayyerlik boşanma hususunda değil, dünya ile âhiretten birini tercih içndi. Dünyayı tercîh ederlerse Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerinden ayrılacak, âhireti dilerlerse ayrılmayacaktı. Bâzıları muhayyerliğin boşaımakla boşanmamak arasında olduğunu söylemişlerdir. Hz. Âişe ile Mücâhîd, Şa'bî ve Mukaatil buna kaildirler.
O zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in nikâhı altında, beşi Kureyş kabilesinden olmak üzere dokuz zevcesi vardı. Bunlar: Âişe bin ti Ebî Bekr, Hafsa binti Ömer, Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân, Şevde binti Zem'a, Ümmü Seleme binti Ebî Üıneyye, Safiyy binti Huyey, Meymûne binti Haris, Zeyneb binti Cahş ve Cüveyriye binti Haris (Radiyallahü anhûma) hazerâtı idiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tahyîr işine Hz. Âişe 'den başlaması onun faziletinden dolayıdır.
Nevevî diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in Hz. Aişe'ye:
— Annenle babandan emir almadan cevap vermeye acele etmeyebilirsin; demesi, ona ve ebeveynine karşı beslediği şefkatten ve Âişe (Radiyallahü anha)mn kendisinden ayrılmaması için onlara nasihat murâd etmesindendir. Çünkü Hz. Âişenin yaşça küçük ve tecrübesiz olması do-layisiyle ayrılmayı ihtiyar etmesinden çekiniyordu. O bunu ihtiyar ederse kendisini bırakmak vâcib olacak, bu suretle hem Âişe, hem ebeveyni ve ona uyan diğer zevceleri zarar görecekti.»
Hadîs-i şerîf Hz. Âişe ile diğer ezvâc-ı tâhirâtın menkıbelerine, hayırlı işlere şitâba, âhiret umurunu dünya işlerine tercihe, insanın ar-kada? veya dostuna nasîhatts bulunmasına ve bu babta âhireti için daha faydalı gördüğü hususu Ön plâna alması lüzumuna delâlet etmektedir.

23- (1476) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Abbâd, Âsım'dan, o da Muâzetü'l-Adeviyye'den, o da Âişe'der naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş :
«Onlardan dilediğini geri bırakır; İstediğini de yanında barındırırsın.»[12] âyet-i kerîmesi indikten sonra Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sillem) birimizin nevbeti günü gelirse ondan izin isterdi.
Muâze ona: «Resûlüllah (SallaLlahu Aleyhi ve Sellem) senden izin istediği vakit ne derdin?» diye sormuş. Âişe (Radiyallahû anha) :
— Bu iş bana kaldı ise ben kimseyi kendime tercih edemem, derdim; cevâbını vermiş.

(...) Bu hadîsi bize Hasen b. îsâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni'l-Mubârek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Âsim bu isnâdla bu hadîsir benzerini haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî Sûre-i Ahzâb'm tefsirinde; Ebû Dâvûd «Nikâh» bahsinde; Nesâî de «lşretü'n-Nisâ»da. muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Vâhidî'nin müfessirlerden rivayetine göre hadis-i şerifte zikri geçen âyet, tahyîr âyetinden sonra nazil olmuştur. Tahyîr âyeti inip de ümmehat-ı mü'minîn dünya ile âhiretten birini seçmeleri hususunda muhayyer bırakılınca ezvâc-ı tâhirâttan bâzıları boşanacaklarından endîşe ederek nevbet işini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'inre'yine bırakmışlardı. Bunun üzerine mezkûr âyet nazil oldu. Âyet-i kerîme indikten sonra hadîste beyân olunduğu vecihle ResûIüHah (Sallaîiahii Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden birinin nevbeti gününde diğer birinin yanma gitmek isterse nevbet sahibinden izin istermiş.
Nevevî şunları söylüyor: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) hakkında kadınları tarafından gösterilen bu rağbet ve yarışma bâzı insanlarda olduğu gibi, sırf cima', muhabbet ve nefsânî şehvetlerden dolayı değil; bilâkis âhiret umuruna, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e yakır. bulunup onun hizmet ve sohbetinde bulunmaya, ondan istifadeye, hukuk ve ihtiyaçlarını edaya, evinde iken vahî gelmesi ümidine ve sair buna benzer busûsata ma'tuf idi.

24- (1477) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abser, İsmâîl b. Ebî Hâîid'den, o da Şa'bî'den, o da Mesrûk'dan

naklen haber verdi. Mesrûk şunu söylemiş :
Âişe : ResûlüIIah (Sa'HaUahü Aleyhi ve Sellem) bizi muhayyer bıraktı; ama bunu talâk saymadık, dedi.

25- (...) Bu hadisi bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir, İsmâîl b. Ebî Hâîid'den, o da Şa'bî'den, o d
Mesrûk'dan naklen rivayette bulundu. Mesruk şöyle denıiş :
Karım beni iltizâm ettikten sonra onu bir veya yüz yahud bin defa muhayyer bırakmış olmama aldırış etmem. Ben Âişe'ye sordum da :
— ResûlüIIah (Sallaîiahii Aleyhi ve Sellem) de bizi muhayyer bıraktı; bu da talâk mı idi? dedi.

26- (...) Bize Muharnmed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Âsim, Şa'bî'der
o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki :
— ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınlarını muhayyer bırakmış; fakat bu, talâk sayılmamış.

27- (...) Bana İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahmân, Süfyân'dan, o da Âsim-i Ahvel ile İsmail b. Ebî Hâiid'den, onla
da, Şa'bî'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen haber verdi. Âişe :
«ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Se.llf.rn) bizi muhayyer bıraktı. Biz de onu ihtiyar ettik; ama bunu talâk saymadı.» demiş.

28- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebü Bekr b. Ebî Şeybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler
: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti; dediler. Âişe :
«ResûlüIIah (Sallaljahü Aleyhi ve Seliem) bizi muhayyer bıraktı. Biz de onu ihtiyar ettik; ama bunu bizim aleyhimize bir şey saymadı.»
demiş.

(...) Bana Ebu'r-Rabî Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İs-mâîl b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, İbrahim'den, o d
Esverî'den, o da Âişe'den, bir de (yine İsmâîî b, Zekeriyyâ) A'rneş'-den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen bu
hadisin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhârî «Tefsir» ve «Talâk» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Nikâh» ve «Talâk»da; Tirmizî «Nikâh»da; Nesâî «Işretü'n-Nisâ», «Nikâh»
ve «Talâk» bahislerinde; İbni Mâce de «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Tahyîr : Boşama işini kadına vermek, kendini boşayıp boşamamakta onu serbest bırakmaktır. Tahyîr ekseriyetle «umurun elindedir» ve
«ihtiyar et» gibi sözlerle yapılır.
Hadîsin bir rivayetinde Hz, Âişe'nin : *Bu da talâk mı idi?» sözü bir istifhâm-i inkârîdir; yâni talâk değildi demektir. Çünkü ezvâc-ı ta-
hirât Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) Efendimizi ihtiyar etmişlerdi.
Mesrûk'un sözü Buhârîde Hz. Âişe'nin cevabından sonra zikredilmiştir. Bu kavil ashâb-ı kiramdan : Ömer, Alî, îbni Mes'ûd, Zeyd b. Sabit,
İbni Abbâs ve Aişe (Radiyallahû aff/zojhazerâtı ile tabiînden : Atâ, Süleyman b. Yesâr , Rabîa ve Zühri'den rivayet olunmuştur. Bu zevata
göre muhayyer bırakılan kadın kocasını İhtiyar ederse bir şey lâzım gelmez. Dört mezheb imamlarının kavilleri de budur.
Kadın kendini ihtiyar ederse : Hanefîler'e göre kadına muhayyerlik veren kocası bu sözü ile talâk niyet ettiği takdirde kadının meclisini
(yâni bulunduğu vaziyeti) değiştirmeden kendi nefsini ihtiyar etmesi şar tiyle talâk vâki1 olur. Kadın muhayyer bırakıldığı anda kendini
ihtiyar etmez de meclisini değiştirirse bir daha kocasının o sözüne istinaden başka meclisde kendini ihtiyar edemez; meğer ki kocası
«ihtiyar et» sözüne : «her ne zaman istersen» cümlesini eklemiş ola! O takdirde ne zaman isterse kendini ihtiyar edebilir.
Bir de muhayyer bırakıldığını kadının bilmesi lâzımdır. Kadının haberi yokken kocası onu muhayyer bıraksa da tesadüfen kadın kendini
ihtiyar etse boş olmaz. Yalnız îmam Züfer bu surette dahî boş düşeceğine kail olmuştur.
Tirmizî'nin rivayetine nazaran ulemâdan bâzıları: «Kadın kendini ihtiyar ederse bir talâk-ı bâin; kocasını ihtiyar ederse bir talâk-ı ric'î
vâki' o3ur.» demişlerdir. Hz. Zeyd b. Sâbi'in : «Kadın kendini ihtiyar ederse üç; kocasını iltizâm ederse bir talâk-ı bâin olur.» dediği; Hz.
Ömer'le İbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'nin kadın kendini ihtiyar ettiği takdirde bir talâk-ı bâin, diğer bir rivayete göre ric'î; kocasını
iltizâm ettikte ise bir şey lâzım gelmiyeceğine kail oldukları rivayet edilir.

29- (1478) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b; Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. İshâk rivayet etti
(Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulundu. Câbir şöyle demiş:
Efeû Bekr, Resûlüllah (SallaliahU Aleyhi ve Sellem) fin yanma girmek için izin istemeye girdi; fakat birçok kimseleri kapıda
otururlarken buldu. Bunların hiç birine izin verilmemişti. Müteakiben Ebû Bekr'e izin verilerek içeri girdi. Sonra Ömer gelerek izin
istedi. Ona da izin verildi. Ömer Peygamber t SallaUahü Aleyhi ve Sellemj'i, etrafında kadınları olduğu halde kederli kederli susmuş
otururken bulmuş. Bunun üzerine (kendi kendine): Mutlaka bir şey söyleyip Peygamber i SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i güldürmeliyim;
diyerek şunu söylemiş :
— Yâ Resûlâllah! Hârice'nin kızmı bir görseydin! Benden nafaka istedi, Ben de kalktım onun boğazını sıktım.
Bunun üzerine Resûlüllah (SallaliahU A leykl ve Selle m) gülmüş; ve:
«Bunlar da etrafımda gördüğün gibi, benden nafaka istiyorlar.» buyurmuş.
Derken Ebû Bekr Âişe'nin boğazını, Ömer de Hafsa'nm boğazmı sıkmağa kalkmışlar. İkisi de: Siz Resûlüllah (SallallaJıu<A leyhi ve
Sellem)'den onda olmayan bir şeyi istiyorsunuz ha? diyorlarmış. Âişe ile Hafsa : Vallahi Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'âe
olmayan bir şeyi ebediyyen istemiyeceğiz; demişler. Sonra Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) onIardan bir ay yahud yirmi dokuz
gün uzaklaştı. Bilâhare kendisine şu âyet indi:
«Ey Peygamber! Zevcelerine söyle...» âyet tâ:
«Allah sizlerin İyi hareketlerde bulunanlarınıza pek büyük ecir hazırladı...» kavl-i kerîmine kadar varıyordu.
Bunun üzerine Peygamber (Sattaüahü Aleyhi ve Sellem) Âişe'den baş-hyarak :
«Yâ Âişe, ben sana bir şey arzetmek isterim; (ama) ebeveyninle istişare etmeden cevap hususunda acele etmemeni dilerim.» demiş.
Âişe:
— Nedir o yâ Resûlâllah? diye sormuş. O da kendisine bu âyeti okumuş. Âişe:
— Ebeveynimle senin hakkında mı istişare edecekmişim yâ Resûlâllah! Hayır, ben Allah ile Resulünü ve dar-ı âhireti iltizâm ederim.
Ama benim bu söylediğimi kadınlarından hiç birine haber vermemeni isterim; demiş. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlardan biri bana sormaya görsün; hemen kendisine haber veririm. Çünkü Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, lâkin öğretici ve
kolaylaştırıcı olarak gönderdi.» buyurmuşlar.

Vacim: Konuşamayacak derecede kederli demektir.
Muannit: Zorlaştırıcı; insanlara meşakkatli işleri yaptıran; mütean-nit de, hatâ etmelerim isteyendir.
Hadîs-i şerîf mânâ itibariyle babımızın ilk rivayeti gibidir. Fazla olarak bu rivayet insanın arkadaş veya dostunu kederli gördüğü zaman onun gönlünü alacak, güldürüp meşgul edecek sözler söylemesinin müstehab olduğuna, Hz. Ebû Bekr'le Ömer (Radiyallahü anh) 'nm faziletlerine delildir,

5- Îla, Kadınlardan Uzaklaşma, Onları Muhayyer Bırakma ve (Eğer Onun Aleyhinde Birbirleri İle Anlaşırlarsa) Ayeti Hakkında Bir Bab

30- (1479) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus el-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ikrime b. Ammâr Ebû Zümeyl Simak'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdullah b. Abbâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b. el-Hattâb rivayet etti Dedi ki :
Nebiyyullah (Sallallûhü Aleyhi ve Sellem) kadınlarından uzaklaştığı vakit mescide girdim. Bir de baktım cemaat (üzüntüden) çakıl taşlariyle yeri eşeliyor ve: Resû\ü\\ah. (Sallallahü Aleyhiı :e Seüenı] kadınlarını boşamış; diyorlar... Bu mesele kadınlara tesettür emrolunmazdan önce idi. Ben: Bu İşi bugün mutlaka öğrenirim; dedim. Ve Âişe'nin yanma girerek :
— Ey Ebû Bekr'in kızı! İşi Resûlüllah (SaUüliahü Aleyhi ve Sellenı)'e ezîyyet verecek dereceye vardırdın öyle mi? dedim. Âişe :
— Benim seninle ne alâkam var ey Hattâb oğlu? Sen kendi kabına bak! dedi.
Bunun üzerine Hafsa binti Ömer'in yanma girerek ona :
— Yâ Hafsa! İşi Resûlüllah (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem)'e eziyyet verecek dereceye vardırdın mı? Vallahi pek âlâ bilirsin ki, Resûlüllah (SaUüliahü Aleyhi ve Sellem) seni sevmiyor. Ben olmasam seni mutlaka bo-şardı; dedim. Hafsa çok ağladı. Ona :
— Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nerede? diye sordum.
— O yatak odasmdaki kilerindedir; cevâbını verdi. Hemen (oraya) girdim Karşıma Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kölesi Rabâh çıkmaz mı!
Kilerin alt eşiğine oturmuş; ayaklarını ağaçtan oyulma (merdiven gibi) bir şeyin üzerine sarkıtmış... Bu (merdiven gibi şey) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, üzerine basarak inip bindiği bir kütük idi.
— Yâ Babâhl Yanında bulunan Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in huzuruna girmek için bana izin iste! diye seslendim. Rabâh bir odaya baktı; sonra bir de bana. Fakat bir şey söylemedi. Ben sesimi yükselterek tekrar :
— Yâ Rabâh! Yanında bulunan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in huzuruna girmek için bana izin iste! Zannederim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) benim Hafsa için geldiğimi sanıyor. Vallahi Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bana onun boynunu vurmamı emrederse mutlaka boynunu vururum; dedim. Sesimi de yükselttim. Bunun üzerine Rabâh bana: Çık diye işaret etti. Derhal Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m yanma girdim. Bir hasırın üzerine yaslanmıştı. Ben de oturdum. Örtüsünü araladı. Üzerinde bundan başka bir şey yoktu. Baktım, hasır yan tarafına iz bırakmış. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin kilerini gözden geçirdim. Baktım ki, bir sâ' mikdarı bir avuç arpa... odanın bir köşesinde bir o kadar da karaz yaprağı var; bir de asılı deri... Bunu görünce göz yaşlarımı tutamadım, Bana :
«Neye ağlıyorsun ey Hattâb oğiu?» diye sordu.
— Yâ Nebiyyâllah, niçin ağlamayayım! Baksana hasır yan tarafına iz bırakmış. İşte kilerin! İçinde şu gördüklerimden başka bir şey görmüyorum! Öte yanda Kayserle Kisrâ meyveler ve ırmaklar içinde... Sen ise Allah'ın Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve güzidesi olduğun halde işte kilerin!., dedim. Bunun üzerine:
«Ey Hattâb oğlu! Âhiret bizim, dünya onların olmasına razı değil m İsi n ?» buyurdular.
— Hay hay; dedim.
Onun yanına girdim gireli yüzünde öfke eseri görüyordum. Nihayet:
— Yâ Resûlâllah, kadınlarının halinden gücüne giden şey nedir? Şayet onları boşadı isen hiç şüphe yok ki, Allah seninle beraberdir. Melekler de Cibril ile Mîkâîi de, ben, Ebû Bekr ve bütün mü'minler de seninleyiz, dedim. Allah'a hamdeylerim ki, söylediğim sözü Allah'ın tasdik buyuracağını ummadığım konuşmalarım azdır. Ve şu âyet (yâni) tahyîr âyeti indi :
(O sizi boşarsa olur ki, Rabbi kendisine sizden daha hayırlı zevceler verir.) [13]
(Eğer onun aleyhine birbirlerine yardım ederlerse, onun yardımcısı da
Allah, Cibril ve mü'minlerin sâlihleridir. Bütün bunlardan sonra melekler de (ona) yardımcıdır.) [14]
Âişe binti Ehî Bekr ile Hafsa, Peygamber (SallallaJûİ Aleyhi ve Selkmi in sair zevcelerine karşı birbirlerini tutuyorlardı. Ben :
— Yâ Resûiâllah, sen onları boşadın mı? diye sordum. «Hayır!» cevâbını verdi.
— Yâ Resûlâllah, ben mescide girdini de müslümanlar (yeri) çakıl taşları ile eşeliyor; ResûîülJah (Sallailahü Aleyhi ve Selle m) kadınlarını boşa-mış; diyorlardı. İnerek onlara senin kadınlarını boşamadığım haber vereyim mi? dedim.
«Evet, istersen (haber ver)» buyurdular. Kendileriyle konuşmağa devam ettim. Tâ ki öfkesi geçti; ve dişlerini göstererek gülümsedi. O insanların ağrı en güzellerindendi. Sonra Nebiyyullah (Sailallahli Aleyhi ve Sellem) (aşağı) indi. Ben de indini. Ama ben kütüğe tutunarak indim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellenı) ise yerde yürür gibi ona eliyle dokunmadan indi.
-— Yâ Resûlâllah, odada ancak yirmi dokuz gün kaldın? dedim.
«Ay yîrmi dokuz gece olur.» buyurdu. Bunun üzerine ben mescidin kapısına durarak olanca sesimle :
— Kesûlüllah {Sallailahü Aleyhi ve Seliem) kadınlarını boşamamıştir; dîye nida ettim; ve şu âyet indi:
(Onlara emniyete veya korkuya dâir bir şey gelirse onu yayarlar. Halbuki onu Resule ve kendilerinden ülülemir olanlara arz etseler mânâ çıkaranlar onu bilirdi.) [15]
Bu işi ben anlayıp çıkarmıştım; Allah (Azze ve Celle) de tahyîr âyetini indirdi.
Bu babın rrivâyetleri î1âvak'ası hakkındadır. Bundan murâd : Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellemj'in, bir ay kadınlarından uzaklaşmasıdır, îlâ hakkında az ileride ma'lûmat verilecektir. Burada yalnız hadîsin bâzı cümlelerini îzâh edeceğiz.
Taşlarla yeri eşelemek: Üzüntünün ifadesidir. Çünkü düşünceli ve üzüntülü bir insan ekseriya elindeki taş veya sopa ile yeri eşeler.
Aybe : İçine kıymetli eşya konulan kaptır. Hz. Âişe Ömer (Radiyailahiiantika: «Sen kendi kabına bak!» sözü ile; Sen kendi kızın Hafsa'ya nasihat et, demek istemiştir. Cümlede teşbih vardır. Hz. Hai1ss kıymetli eşya muhafazasına benzetilmiştir.
Karaz; Selem denilen ağacın yapraklarıdır. Bu yapraklar tabaklıkta kullanılırmış.
Efîk: Henüz tabaklanması bitmemiş deri demektir. İstinbât: Kuyudan su çıkarmaktır. Müctehid ulemânın bir delilden hüküm çıkarmalarına da istiare yolu ile istinbât denilmiştir.

31- (...) Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi İd) : Bana Süleyman yâni İbni Bilâ haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ubeyd b. Huneyn haber verdi. O da Abdullah b. Abbâs'i rivayet ederken dinlemiş. İbni Abbâs şunları söylemiş .:
— Bir âyetin mânâsını Ömer b. Hattab'a sormak niyetiyle bir sene bekledim. Heybetinden dolayı kendisine bir türlü sorarmyordum. Nihayet hacc için (yola) çıktı. Onunla beraber ben de yola çıktım. Dönüşte biraz yol alınca bir haceti için misvak ağaçlarına doğru saptı. Ben de kazay-ı hacet edinceye kadar onu bek'ledim. Sonra onunla birlikte yola revân oldum. Ve :
— Yâ Emîrelmü'minîn, Resıûlüllah (Salkülakü Aleyhi ve Seliem) aleyhine zevcelerinden biri ile anlaşan iki kadm kimlerdir? dedim. Ömer CRadiyallahü anh) ?
— Onlar Hafsa ile Âişe'di.r; cevâbını verdi. Bunun üzerine :
— Vallahi bu meseleyi bi:r seneden beri sana sormak isterdim; ama heybetinden dolayı s ora mı yordum; dedim.
— Bunu yapma! Benim bildiğimi zannettiğin bir şeyi hemen bana sor: eğer ben onu bîlirsem sana haber veririm; dedi ve sözüne şöyle devam etti:
— Vallahi cahüiyyet devrinde biz kadınları insan yerine saymazdık. Nihayet Allah Teâlâ onlar h.akkmda indirdiklerini indirdi ve kendilerne yaptığı taksimi yaptı. Bir defa ben kendi kendime bir şeyi istişare ederken zevcem bana : Şöyle şöyle yapsan olmaz mı? deyiverdi. Ben de ona:
— Sana ne oluyor da bu işe karışıyorsun; benim yapmak istediğim bir şeye neden burnunu sokuyorsun? dedim. Kadın :
— Şaşarım sana ey Hattâb oğlu! Sen kendine kafa tutulmasını istemiyorsun; halbuki kızın Resûiüllah (SaliaUahii Aleyhi ve Sellem)'e kafa tutup duruyor. O derecede ki, bütün gün efkârlı kalıyor; dedi. Bunun üzerine cübbemi alarak evimden çıktım ve Hafsa'nın yanına girdim. Ona dedim ki :
— Kızcağızım! Sen Resûlüllah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kafa tu. tarmışsm, hattâ bütün gün efkârlı kalırmış! Hafsa :
— Vallahi biz ona çok müracaatta bulunuyoruz; dedi.
— Bilirsin ki, ben seni Allah'ın azabından ve .Resulünün gazabından sakındırırım kızcağızım! Sakm seni o kendi güzelliğini beğenen, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) in kendisine olan sevgisine güvenen aldatmasın! dedim. Sonra (oradan) çıkarak karabetim olduğu için Ümmü Sele-me'nin yanına girdim; ve onunla konuştum. Ümmü Seleme bana şunu söyledi:
— Şaşarım sana ey Hattâb oğlu! Her şeye karışırsın; hattâ Resûlüllah i Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile zevcelerinin arasına bile girmek istiyorsun!
Ümmü Seleme (nin bu sözü) bana öyle te'sîr etti ki, efkârımı bir parça yatıştırdı. Müteakiben onun yanından çıktım, Ensârdan bir dostum vardı. (Mecliste) bulunamazsam bana haber getirir; o bulunamazsa ben ona haber getirirdim. O tarihde biz Gassân hükümadarliarmdan bir kıral-dan korkuyorduk. Üzerimize hücum etmek istediğini haber almıştık. Ondandan gözümüz korkmuştu. Derken dostum Ensârî gelerek kapıyı çaldı; ve :
— Aç, aç! dedi. Ben :
— Gassanh mı geldi? diye sordum.
— Ondan daha kötü! Resûlüllah (SalUüldıü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden ayrılmış: cevâbını verdi. Ben de:
— Patlasın Hafsa ile Aişe; dedim. Sonra elbisemi alarak çıktım, geldim. Bir de baktım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) yatak odasında: Odaya merdivenle çıkılıyor. Jtesû\ü\lah(Salla!lajıt{ Aleyhi ve Sellem) 'in siyah bir kölesi de merdiven başında!..
— Ben Ömer'im; dedim. Müteakiben bana izin verildi. Ben de Resûlüllah (SallailahU Aleyhi ve Sellem)'e bu hâdiseyi anlattım. Ümmü Seleme kıssasına gelince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi. Kendisi (kuru) bir hasır üzerinde idi. Vücûdu ile hasır arasında hiç bir şey yoktu. Başının altında içi lif dolu deriden bir yastık; ayaklarının yanında bir karaz yığını; başının ucunda asılı birkaç deri bulunuyordu. Ben Re-sûlüllah (Sallallahü'Aleyhi ve Sellem) 'in yan tarafında hasırın izini görünce ağladım.
— Niçin ağlıyorsun? diye sordu.
— Yâ Resûlâllah, Kisrâ ile Kayser neler içinde yaşıyorlar neler!.. Halbuki sen Allah'ın Resulüsün!., dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Saltalİahü Aleyhi ve Sellem):
«Dünya onların; âhiret de senin olmasına razı değil misin?» buyurdular.

32- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti (Dedi ki) : Bana. Yahya b. Saîd, Ubeyd b. Huneyn'den, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi. İbni Abbâs şöyle demiş :
«Ömer'le birlikte dönüyordum. Merru'z-Zahrân denilen yere geldiğimiz vakit...» Kavi bu hadîsi Süleyman b. Bilâl hadîsi gibi rivayet etmiştir. Yalnız o şöyle demiştir : «Ben : O iki kadının hâlü şanı nedir? diye sordum.
— Hafsa ile Ümmü Seleme'dir; buyurdular.» Bir de bu rivayette râvi: «Hücrelere geldim. Bir de baktım her evde yas (ediliyor) ibaresi ile:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem} bir ay kadınlarının semtine uğ-ramıy a cağına yemin etmişti. Ay yirmi dokuz olunca yanlarına indi.» cümlesini ziyâde etmiştir.

33- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe üe Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. Dediler ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, Yahya b Saîd'den rivayet etti. O da Abbâs'ın âzâdlısı Ubeyd b. Huneyn'den dinlemiş. Ubeyd demiş ki : Ben İbni Abbâs'ı şunları söylerken işittim:
«Ömer'e, Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem) zamanında birbirleri ile anlaşan iki kadının kimler olduğunu sormak istiyordum. Fakat bir sene beklediğim halde bir türlü yerini bulup soramıyordum. Nihayet Mekke'ye müteveccihen kendisine arkadaş oldum. Merru'z-Zahrân'a vardığında kazayı hacete gitti. Ve:
— Bana tulumla su yetiştir, dedi. Ben de kendisine tulumla su götürdüm. Hacetini görüp döndüğü vakit ben ellerine su dökmeye gittim ve bu meseleyi kendisine anarak :
— Yâ Emîrelmü'minîn! O iki kadın kimlerdir? dedim. Sözümü bitirir bitirmez:
— Âişe İle Hafsa'dir, cevâbını verdi.»

34- (...) Bize İshâk b. İbrahim el-Hanzalî ile Muhammed b. Ebî Ömer rivayet ettiler. Hadîsin lâfzını ikisi de birbirine yakın ifâde ettiler. İbni Ebî Ömer: (Bize rivayet etti) la'bîrını kullandı. İshâk ise: (Bize Abdürrezzâk haber verdi) dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Ebî Sevr'den, o da İbni Abbas'dan naklen haber verdi, demiş. İbni Abbâs şunları söylemiş :
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden, haklarında Allah Teâlâ'nın:

(Eğer tevbe ederseniz kalpleriniz söz dinledi demektir.) [16] buyurduğu iki kadının kimler olduğunu Ömer'e sormağa arzu eder dururdum. Nihayet Örner hacc etti. Onunla birlikte ben de hacc ettim. Biraz yol aldıktan sonra Ömer saptı. Elimde su tulumu olduğu halde onunla birlikte ben de saptım. Kazay-i hacet etti; sonra yanıma geldi. Ellerine su döktüm; abdest aldı. (O zaman) :
— Yâ Emîrelmü'minîn : Veygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in zevcelerinden kendilerine Allah (Azze ve Celle)'in :
(Eğer tevbe ederseniz kalpleriniz söz dinledi demektir} buyurduğu iki kadın kimlerdir? dedim. Ömer:
— Şaşarım sana ey İbni Abbasî Onları Hafsa ile Aişe'dir; cevabım verdi. (Zührî demiş ki: Vallahi Ömer, İbni Abbâs'ın sorduğu suâlden hoşlanmamış, fakat gizlememiştir.)
Bundan sonra Ömer, hadîsi rivayete başladı, dedi ki:
— Biz, Kureyş cemaati kadınlara tahakküm eden bir kavim idik. Medine'ye geldiğimizde (orada) kadınları kendilerine tahakküm eden bir kavim bulduk. Az sonra bizim kadınlarımız da onların kadınlarından huy kapmağa başladılar. Benim evim Avâlî'deki Benî Ümeyye b. Zeyd kabilesinde idi. Bir gün karıma kızdım. Bir de baktım bana kafa tutuyor!.. Bana karşı söz söylemesini men'etüm. Kadın :
— Benim sana karşılık vermemi neden men' ediyorsun? Vallahi PeygamberfSaHallahü Aleyh: ve Scllenı) 'in zevceleri bile ona kafa tutuyorlar da (bâzan) biri bütün gün akşama kadar kendisini terkediyor, dedi. Bunun üzerine oradan giderek Hafsa'nın yanma girdim. Ve :
~— Sen Resûlüllah (SaHailahü Aleyhi ve Sel!em)'e kafa mı tutuyorsun? dedim. Hafsa :
— Evet, cevâbını verdi.
— Sizden biriniz onu bütün gün akşama kadar terk ediyor mu? diye sordum. (Yine) :
— Evet, cevâbını verdi. Dedim ki:
— Sizden bunu yapan muhakkak kendine yazık etmiştir. Biriniz Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m gazabından dolayı Allah'ın kendisine gazâb etmeyeceğinden emîn olabiliyor mu? Şu halde böylesi helak olmuş demektir. Sen Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kafa tutma, ondan bir şey isteme! Aklına geleni benden iste! Sakın ortağının Resûîüiîah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)nezdinde senden daha güzel ve daha sevgili olması seni aldatmasın!» (Ömer burada Âişe'yi kasdetmiştir. Sönme devamla) demiştir kî:
— Benim Ensardan bir komşum vardı. Resûîüiîah (SallallahüAleyhi ve Sellemjin yanıma inmek hususunda onunla nevbetleşirdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Bu suretle bâzan vahi haberini ve saireyi o bana getirir; bâzan da bunların mislini ben ona getirirdim. Aramızda : Gassânlılar bizimle harb etmek için atlarını nallatıyor; diye konuşurduk. Derken dostum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına indi. Sonra yatsı zamanında bana gelerek kapımı çaldı; ve bana seslendi. Yanma çıktım.
— Büyük bir hâdise olmuş; dedi. Ben :
— Ne o? Yoksa Gassânlılar mı gelmiş? diye sordum.
— Hayır; ondan daha büyük ve uzun!.. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) kadınlarını boşamış!.. dedi.
— Yazık! Hafsa mahvoldu, dedim: Ben bunun olacağını biliyordum. Onun için sabah namazını kıldığım gibi elbisemi kuşandım; sonra aşağı inerek Hafsa'nın yanma girdim. Hafsa ağlıyordu.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) sizi boşadı mı? diye sordum.
— Bilmiyorum; işte kendisi! Şu yatak odasına çekilmiştir, dedi. Bunun Üzerine onun siyah bir kölesinin yanma gelerek:
— Ömer için izin iste! dedim. Köle hemen içeri girdi. Sonra benim yanıma çıkarak:
— Ona senin geldiğini söyledim, ama ses çıkarmadı, dedi. Bunun üzerine oradan çekilerek minberin yanına gittim; oturdum. Bîr de ne göreyim! Onda bir cemaat oturuyorlar; bâzıları da ağlıyor!.. Biraz oturdum Sonra efkârım bana galebe çaldı; ve (tekrar) köleye gelerek:
— Ömer için izin iste! dedim. Köle içeri girdi. Sonra benim yanıma çıkarak:
— Ona senin geldiğini söyledim; ama ses çıkarmadı; dedi. Bunun Üzerine geri döndüm. Az sonra baktım köle beni çağırıyor!..
— İçeri gir; sana izin verdiler! dedi. Artık içeri girdim. Ve Resûlüllah selâm verdim. Baktım, dokuma bir hasır üzerine yaslanmış: hasır yan tarafında iz bırakmış.
— Yâ Resûlâllah. kadınlarını boşadm mı? dedim. Başmı hana doğru kaldırarak :
«Hayır!» cevâbını verdi. Bunun üzerine ben şunları söyledim: -s- Allah her şeyden büyüktür! Bizi bir görse idin yâ Resûlâllah! Biz Kureyş cemaati kadınlara tahakküm eden bir kavim idik. Medine'ye geldiğimizde (orada) kadınları kendilerine tahakküm eden bir kavim bulduk. Az sonra bizim kadınlarımız da onların kadınlarından huy kapmağa başladılar. Derken bir gün karıma kızdım. Bir de baktım, bana kafa tutuyor!.. Bana karşı söz söylemesini men' ettim. Kadın :
~ Benim sana karşılık vermemi neden men' ediyorsun? Vallahi Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem I'in zevceleri bile ona kafa tutuyorlar da (bâzan) birisi bütün gün akşama kadar kendisini terk ediyor; dedi.
— Onlardan bunu yapan muhakkak kendine yazık etmiştir; hiç biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) 'in gazabından dolayı Allah'ın kendisine gazab etmeyeceğinden emin olabiliyor mu? O halde muhakkak helak olmuştur; dedim.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi. Ben (sözüme devamla) dedim ki:
— Yâ Resûlâllah, Hafsa'nın yanma girdim de (ona) şunları söyledim : Sakın ortağının Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seliem) nezdinde senden daha güzel ve daha sevgili olması seni aldatmasın! Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjhit daha gülümsedi. (Bu arada) :
— Seninle sohbet edebilir miyim yâ Resûlâllah? dedim.
«Evet!» cevâbını verdi. Ben de oturdum. Müteakiben başımı kaldırarak içeriye bir göz gezdirdim. Vallahi içeride üç deriden başka göze dokunur bir şey göremedim. Ve:
— Yâ Resûlâllah, Allah'a duâ et de ümmetine bol rızk ihsan eylesin. İranlılarla Romalılar Allah'a tapmadıkları halde onlara bol rızklar ihsan eylemiştir; dedim. Bunun üzerine doğrularak oturdu; ve :
«Sen şüphede misin ey Hattâb oğlu? Onlar iyi amellerinin karşılığı kendilerine dünya hayatında peşin verilen bir kavimdirler.» buyurdu.
— Benîm için mağfiret dile yâ Resûlâllah, dedim.
Resûlüllah (SaHaHahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerine pek ziyade gücendiğinden bir ay yanlarına girmemeye yemîn etmişti. Nihayet Allah (Azze ve Cellem) kendisini tekdir eyledi,

35- (1475) Zührî demiş ki: Bana Urve, Âişe'den naklen haber verdi. Aişe şöyle demiş :
«Yirmi dokuz gece geçince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden başhyarak yanıma girdi. Ben :
— Yâ Resûlâllah, sen bizim yanımıza bû ay girmemeğe yemîn ettin; fakat yirmi dokuz gecede pirdin. Ben sayıyorum; dedim.

Bunun üzerine:
«Gerçekten ay (bâzan) yirmi dokuz çeker.» buyurdu. Sonra:
«Yâ Âişe! Ben sana bir şey söyleyeceğim, ama annenle babana danışmadan bu hususta cevap vermeğe acele etmeyebilirsin» dedi; ve bana:
(Ey Peygamber, zevcelerine söyle!..) âyetini (büyük ecir hazırladı.) kavl-i kerîmine kadar okudu.
Aişe demiş kî: «Vallahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ebeveyninin bana ondan ayrılmamı emretmeyeceklerini pek âlâ biliyordu. Ben de:
— Ebeveynime bu hususta mı danışacakmışım? Ben Allah ile Resulünü ve dâr-i âhireti murâd ediyorum; dedim.»
Ma'mer demiş ki: Bana Eyyûb haber verdi ki, Âişe: «Benim seni ihtiyar ettiğimi kadınlarına haber verme; demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyh'ı ve Sellem) de ona :
«Şüphesiz AlSah beni tebliğe! olarak göndermiştir. Şaşırtıcı olarak göndermemiştir.» buyurmuşlar.
Kata de: «Kalpleriniz meyi etmiştir.» manasınadır; demiş.
Bu hadîsi Buhârî : «İlm», «Nikâh», «Tefsir», «Mezâlim», «Libâs» ve «Metâim» bahislerinde; Tirmizî : «Tefsîr»de; Nesâî de : «Savm» ve «Işretü'n~Nisâ'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. Hz. Ömer 'in : «Nihayet Allah Teâlâ onlar hakkında indirdiklerini indirdi...» sözünden murâd : «Kadınlarla iyi geçinin.» «Onları zarara sokmak için nikâhınızda tutmayın!» «Size itaat ederlerse onların aleyhine çıkar yol aramayın.» gibi âyetlerdir. Nitekim : «Kendilerine yaptığı taksimi yaptı.» ifadesiyle de dörtte bir gibi mîrâs hisselerini ve kadınların nafakalarını kasdetmiştir.
Ömer (RadiyaHahü anh'ı'm komşusu Itbân b. Mâlik e1-Hazreci'dir. Bu zâtı Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ömer'e kardeş yapmıştı. Bazıları komşusunun Evs nâmında biri olduğunu söylerler.
Gassân : Aslında Şam taraflarında bir suyun ismidir. Bu suyun civarında yaşayıp ondan içenlere Gassân iler denilmiştir. Gassânî1er'in bir rivayette dört yüz, diğer rivayette altı yüz sene hüküm sürdükleri ve kendilerinden otuz yedi hükümdar geçtiği rivayet olunur.
Meşrube veya meşrabe : «Su içilen yerdir. Bâzıları bunun gurfe denilen yüksek oda mânâsına geldiğini söylerler. İbni Kuteybe'ye göre meşrube : Yüksek odanın önündeki sofa gibi yerdir. İbni Battal yiyecek ve içecek saklanan oda yâni kiler mânâsına kullanıldığını söyler ki, burada münasib olan da budur.
Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kapısını bekleyen siyah kölenin ismi Rabâh 'tır.
Merm'z-Zahrân : Mekke yakınlarında bir vâdîdir.
Avâlî: Medîne-i Münevvere sırtlarmdaki köylerdir. Bunların Medîne'ye uzaklıkları iki ile sekiz mil arasındadır. Medîne'nin şarkına düşen bu yerlerde Evs kabilesi yaşardı.
Hadîsin râvilerinden Ubeyd b. Humeyd için bütün nüshalarda «Abbâs'm âzâdlısıdır» denümişse de hadîs ulemâsı bunu doğru bulmamış; mezkûr zâtın Zeyd b. Hattâb oğullarının âzâdlısı olduğunu söylemişlerdir.
îbni Abbâs (Radiyallahü anh) fnın suâline Hz. Ömer'in şaşması, tefsir ilminde bu kadar şöhreti olmakla beraber bu meseleyi bil-memesindendir. Zemahşerî: «Galiba Ömer (Radiyallahü anh) onun sorduğu şeyden hoşlanmamış.» diyor. Nitekim bu cihete nefsi hadîste de İşaret olunmuştur.
Ekser-i rivayetlerde tevbe etmelerine işaret buyuruîan kadınlar Hz. Âişe ile Hafsa binti Ömer 'dir. Yalnız Hammâd b. Seleme rivayetinde bunların Hafsa ile Ümmü Seleme (Radiyallahü anhûma) oldukları bildirilmiştir.
Bâ: Lügatte mutlak surette yemîn mânâsına gelir. Fukahanın ıstılahlarına göre ise bir kimsenin karısı ile bir müddet cinsî münasebette bulunmayacağına yemîn etmesidir. Bu hususta ulemâ ittifak halindedirler. Yalnız İbni Sîrîh'in : «Şer'î îlâ zevce ile cinsî münasebeti, konuşmayı ve nafaka vermek gibi şeyleri terk etmeye hamlolunur.» dediği söylenir.
Kaadî Iyâz (476-544) : «Mücerred ilânın derhal talâk, kef-fâret ve mutâlebe îcâb etmeyeceği hususunda ulemâ arasında ihtilâf yoktur.» diyor.
Şer'î ilânın müddeti ihtilaflıdır. Sahabe ve tabiînin ekserisi ile Hicaz ulemâsına göre îlâ. dört aydan fazla bir müddet karısına yaklaşmayacağına yemîn etmekle olur; onlara göre dört ay yaklaşmamaya yemîn etmek îlâ değildir.
Kûfe1i1er'ce îlâ : Bir kimsenin karışma dört ay veya daha fazla müddet yaklaşmayacağına yemîn etmesidir.
Bu bâbda îbni Ebî Leylâ ile İbni Şubrume şü-zuz göstererek : «Karısına bir gün yaklaşmayacağına yemîn edip de sonra dört ay onun semtine uğramayan kimse îlâ yapmış sayılır.» demişlerdir.
îbni Ömer (Radiyallahü anh) 'dan .bir rivayete göre yemininde vakit tayîn eden kimse îlâ yapmış sayılmaz; velev ki tâyin ettiği müddet uzun olsun. îlâ ancak ebediyyen yaklaşmamaya niyet etmekle olur.
îîâda yemîn müddeti geçmeden cinsî münasebette bulunmakla hüküm sakıt olduğu gibi, dört aydan evvel talâk da vuku' bulmaz. Fakat cinsî münasebette bulunmadan dört ay geçerse Kûfeliler'e göre bir talâk vâki' olur. Bu talâkın bâyin mi ric'î mi olacağı ihtilaflıdır.
Hicaz ve Mısır uleması yle muhaddislere ve Zahirî1er'e göre'bu surette yemîn sahibine: «Ya cinsî münasebette bulun; yahud karını boşa!* denilir. Boşamazsa kadını onun namına hâkim boşar. Şâfiîler'in mezhebi budur. Meşhur olan kavline göre bu meselede İmam Mâlik de Şâfiîler'le beraberdir. Diğer kavlinde ise Kûfe1i1er'le beraberdir. Vâki' olan talâk ric'îdir.
İmam Şafii bir rivayette hâkimin boşama hakkı olmadığını, fakat ya cima' yahud talâk için icbara hakkı olduğunu söylemiştir.
Bâzıları ilâ için yeminin Öfke hâlinde ve zarar vermek maksadı ile yapılmasını şart koşmuşlarsa da cumhura göre böyle bir şart mu'teber değildir. İlânın teferruatı için fıkıh kitaplarına müracaat etmelidir. Zâten az yukarıda da işaret ettiğimiz vecihle Resûiüliah (Sailallahü Aleyhi ve Seiiem) in îlâsı bu kabilden değil, sırf bir ay kadınlarından uzaklaşmaktan İbaretti.
Hz. Ömer'in Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)e : «Benim için mağfiret dile!..» diye ricada bulunması, onun huzurunda dünya ni'met-lerini büyük görerek bu hususta söz etmek cüretinde bulunmasmdandır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- İlim meclislerine devam etmek, gerekirse bu hususta biri ile nevbelleşmek müstehaptır. Nitekim sahâbe-i kiramın âdetleri bu idi.
2- Ulemanın ve diğer büyüklerin huzuruna girerken ihtiram için güze) giyinmek müstehaptır.
3- Muhaddis, hadîsi bâzan hiç kısaltma yapmadan olduğu gibi, rivayet edebilir. Hz. Ömer'in İbni Abbâs (Radiyallahü anha) «Onlar Âişe ile Hafsa idi.» demekle iktifa etmeyip uzun uzadıya izahatta bulunması buna delildir.
4- Baba kızana nasihat ederek, kocasına karşı onun ahlâkını ıslâha çalışmalıdır.
5- Resûiüliah (Sailallahü Aleyhi ve Seiiem;'in ehemmiyet verdiği şeyleri mühimsemek, onu üzen hususâta üzülmek ve ağlamak meşru'dur.

6- Bir kimsenin yanma girerken izin istemelidir.
7- İstenilen izin sükût ile karşılanırsa oradan geri dönmek caizdir. Ulemâdan bâzıları Hz. Ömer'in buradaki hükmüne bakarak : «Sükût ile hüküm vermek caizdir.» demişlerdir.
8- Bir kimsenin yanına girmek için tekrar tekrar izin istemek caizdir.
9- Hükümdar yanına girmek isteyene izin verip vermemekte ve keza bir şey söylemeyip susmakta muhayyerdir.
10- Hadîs-i şerif Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabrına ve dünya ni'metlerinin pek azı ile iktifasına delildir.
11- Hükümdarın huzurunda oturmak caizdir. Hattâ hoşnut kalacağı sezilirse bu hususta onun emrini beklemeğe bile hacet yoktur.
12- İnsanın hâline, Allah'ın verdiği rızka ve kadere canı sıkılması caiz değildir. Böylesinin îman zaifliğinden korkulur.
13- Dünya m'metlerinin azı ile iktifa ederek âhiretini kazanmaya çalışmak müslumana yakışan en hayırlı hâldir. Zira dünyanın âcil saadeti insanı sefahate yaklaştırır.
14- İnsan hâline razı olmayıp kadere kızmaktan Allah'a istiğfar etmelidir.
15- Fazilet ehli zevattan hayır duası ve istiğfar istemek meşru'dur. Buna delil Hz. Ömer'in Peygamber (Sailaltahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden istiğfar istemesidir.
16- Kocasının sırrım başkalarına ifşa eden ve ona eza için hîle yapan kadın azarlamak sureti ile cezalandırılır.
17- Kemâli! bir kadın nefsi hakkında ebeveyni veya aile efradından başka biri ile istişarede bulunabilir. Bu müşavere bilhassa mal hususunda evlâdır.
18- İnsan işlediği hayırlı bir işi icâbında söyleyebilir. Hz. İbni Abbâs'm : «Ömerle birlikte ben de hacc ettim.» sözü buna delildir.
19- Başkasının yardımı ile abdest almak caizdir.
20- Peygamber (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in gülmesi tebessümden ibaretti. Onu da muhatabına ikram için yapardı.
21- Bir kimsenin bir ay karısının yanma girmemeye yemîn etmesi caizdir. Bu yemin ilâ değildir.
22- İzin için kapı çalmak caizdir.
23- Bir baba damadının izni olmasa bile kızının yanma girerek onun bilhassa evlilik hayatına aid hallerini teftiş edebilir.
24- Ayakta sual sormak caizdir.
25- İlim öğrenmeye rağbet göstermek lâzımdır.
26- Haberi vahid ve sahâbe-i kiramın mürsel hadisleri ile amel câizdir. Çünkü Ömer (Radîyallahü anh) komşusunun haberini kabul ediyordu
27- Hükümdar ve hâkim gibi zevat bâzı hallerde yalnız başına bir yere kapanıp mühim işlerine bakabilirler. Bu takdirde kapıcı onların sükûtundan içeriye kimseyi kabul etmek istemediklerini anlarsa, gelenlere izin vermez. ResûlüUah (Scr'laHahii Aleyhi ve Sellem) ekseri hallerde kapıcı bulundurmazdı. O gün kapıcı bulundurması ihtiyaca mebnî idi.
28- İnsan evlâdını küçükken olduğu gibi, büyüdükten hattâ evlendikten sonra da terbiye edebilir. Ebû Bekr ile Ömer (Radlyallahü anhiima) 'mn fiilleri buna delildir.
29- Evde kat ve kiler gibi şeyler yapmak caizdir.
30- İlim, büyük veya küçük herkesten alınır. Zîrâ bir emânettir.
31- İnsan bir dostunu veya arkadaşını kederli görür de teselli el mek isterse bu hususta ondan izin istemelidir. Zîrâ izin istemeden konu şursa teselli yerine bilâkis kendisini daha çok mahzun ve mükedder ede bilir. Bu cihet dikkati gereken mühim âdaptandır.
32- Büyüklere hürmet ve saygı göstermek, onların hizmetinde bu lunmak müstehaptır. Nitekim İbni Abbâs (Radiyallahüanh) Hz. Ömer'e karşı son derece hürmetkar davranmıştır.
33- Bir insan dostunun rizâsı şartı ile onun evine ve içindeki eş yasma bakabilir. Gerçi selefden bâzıları bunu mekruh saymışlarsa de bu kerahet riza gösterilmeyen hallere hamledilmiştir.
34- Hadîs-i şerîf Hz. Âişe'nin faziletine de delildir. Çünkü Peygamber (Sallailahu Aleyh! ve Seliem) muhayyerlik işine olsun, bir ay sonra ailesi nezdine dönüşte olsun ondan başlamıştır.

6- Üç Talakla Boşanan Kadına Nafaka Verilmemesi Babı

36- Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Esved b. Süfyan'm âzadhsı Abdullah b. Yezîd'den dinlediğim, onun da Ebû Seleme h. Abdirrahman'dan, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Ebû Amr b. Hafs Fatıme'yi gıyaben talâkı hâinle boşamış da vekili ona arpa göndermiş. Fâtıme buna razı olmamış. Fakat Ebû Amr'ın vekili;
— Vallahi seni bizde bîr hakkın yoktur; demiş. Bunun üzerine Fâtıme, Resülüliah (Salbllahü Aleyhi ve Sellemj'e gelerek bu meseleyi ona anlatmış. Peygamber (Sallaliahli Aleyhi ve Sellem) :
«Senin onda nafaka hakkın yoktur.» buyurmuş ve iddetini Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emretmiş. Sonra :
«Ummü Şerik ashabımın daima ziyaretine gittikleri bîr kadındır. Sen Ibni Ummi Mektûm'un yanrnda iddet bekle, çünkü o a'mâ bir adamdır. (Yanında) çarşafını atabilirsin! (Nikâh için) helâl olduğun zaman bana bildir!» buyurmuşlar. Fâtıme şunları söylemiş :
— (Nikâha) helâl olduğum vakit kendilerine, Muâviye b. Ebî Süf-yân ile Ebû Cehm'in beni istediklerini söyledim. Resülüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Ebû Cehm sopasını boynundan bırakmaz; Muâviye'ye gelince ; o da yoksuldur; hiç malı yoktur. Sen Üsâme b. Zeyd İle evlen!» Ben buna razı olmadım. Sonra (tekrar) :
«Sen UsSme b. Zeyd ile evlen!» buyurdular. Bunun üzerine onunla evlendim. Allah onda hayır halketti; ten de gıbta ettim!
Bu hadîsin bazı rivayetlerini Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Talâk» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Nevevî diyor ki : «Kocasının Fâtime'yi üç talâkla mı yoksa talâk-j bâinle veya üç talâkın sonuncusu ile' mi boşadığı hususunda lâfızları muhtelif olmakla beraber hafızların rivayet ettiği ve mu'temed râvüerin ittifak halinde bulundukları sahih ve meşhur olan hadîs budur.»
Fâtıme binti Kays hadîsini Tahâvî on altı sahih tarîkten rivayet etmiştir.
Hz. Fâtıme (Radiyallahü anha) Dahhâk b. Kays'm kız kardeşidir. Ondan on yaş büyük olduğu söylenir. Kendisi ilk muhacirlerdendir. Güzelliği, aklı, kemali ve asaleti meşhurdur. Hz. Ömer şe-hîd edildiği zaman ashab-ı şûra onun evinde toplanmıştı.
Fâtıme (Radiyallahü anha) Ebû Amr b. Hafs ile evlenmişti. Bu zâtın ismi ihtilaflıdır. Ekser-i ulemâya göre Abdül hamid'dir. Nesâî, Ahmed olduğunu söylemiş; bâzıları isminin künyesinden ibaret olduğunu iddia etmişlerdir.
Rivayetlerin bâzısında Hz, Fâtıme 'nin üç talâkla, bâzılarında talâk-i bâinîe boşandığı bildirildiği gibi, bir rivayette üç talâkın sonuncusu, başka bir rivayette : Kalan bir talâk: ile boşandığı ifade olunmaktadır. Hattâ mutlak olarak : «boşadı» şeklinde dahî rivayet olunmuştur.

Bu rivayetlerin arası şöyle bulunmuştur ; Kocası Hz. Fâtıme'yi daha evvel iki defa boşarmştır. Son defa boşamakla talâk adedi üç olmuştur. İşte üç talâkla boşadığmı söyleyenlerle «bir talâk», «üç talâkın sonuncusu» gibi tâbirler kullananların ve keza mutlak olarak : «boşadı» diyenlerin muradları budur. «Talâk-ı bâinle boşadı» ifâdesinden de aynı mânâ kasdedilrniştir. Çünkü üç defa boşamak talâkı bâindir.

Kocası Fâtım Radiyal'.c.hû anha/ya. vekili vasıtasiyle bir mikdar nafaka göndermişse de, Fâtıme bunu ya arpa olduğu için yahud az bulduğundan kabul etmeyerek hâlini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e arzeylemiş; fakat o da nafaka hakkı olmadığını söylemiş; ve idde tini Ümmü Şerik'in evinde geçirmesini emir buyurmuştur.

Ümmü Şerik bir rivayette Kureyşden, diğer rivayete göre Ensârdan salâh ve takvası ile meşhur bir kadındı. İsmi Guzeyye yâhud Güzeyle binti Dâvûd !dur. Bâzı ulemâya göre Pey-gamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemj'e kendini hibe eden kadın budur. Re-sûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) ashabının bu kadını anneleri gibi hürmet göstererek "sık sık ziyaret ettiklerini, bunun ise kaç-goç iğlerinde müşkilât doğuracağını düşünerek sonradan bu tavsiyeden vaz geçmiş; ve Fâtim ef Radiyallahû anha)\-a Abdullah b. Ümmü Mektum'un evinde iddet beklemesini emir buyurmuştur. Çünkü Abdu11ah (Radiyallahû anh) âmâ idi. Kendisini göremeyeceği gibi, evine de fazla gelen giden yoktu. Bu sebeple erkeklerden tesettür meşakkati de olmayacaktı.

Üç talâkla boşanan bir kadına nafaka ve mesken verilip verilmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

İbni Abbâ's (Radiyallahû anh) ile Hasanlı Basrî, Amr b. Dinar, Tâvûs, Ata' b. Ebî Rabâh. İkrime, Şa'bî, İmam Ahmed, İshâk, bir rivayette İbrahim Nehaî ve Zahirîler bu hadîslerle istidlal ederek : «Üç talâkla boşanan kadın hâmile değilse kendisine nafaka ve mesken vermek vâcib değildir.» demişlerdir.

Hammâd, Kaadî Şureyh, İbrahim Nehaî,, Sevrî, İbııi Ebî Leylâ, İbni Şubrume, Hasan b. Salih, Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yûsuf ve îmrı Muhammed'e göre böyle bir kadına hâmile olsun olmasın nafaka ve mesken verilir. Bu kavil ashab-ı kiramdan Ömer b. Hattâ b ile İbniMes'ud (Radiyallahû anh) hazeratımn mez-
hebleridir. Delilleri;

«Onları evlerinden çıkarmaym, kendileri de çikmasmlar; ancak aşikâr bir kötülük işlerlerse o başka...» [17] âyeti kerîmesi ile Hz. Ömer'in Fâtıme binti Kays hadîsi için söylediği şu sözdür : «Biz bellediğini veya unuttuğunu bilmediğimiz bir kadının sözü ile ne Rabbimi-zin kitabını bırakırız, ne de Peygamberimizin sünnetini!..»

Fâtıme binti Kays hadîsini Hz. Ömer 'den maada Âişe ile Üsâme b. Zeyd (Rodiyailahü anh) ve başkaları da kabul etmemişlerdir.

îmam Mâlik, İmam Şafii, Abdurrahman b. Mehdî ve Ebû Ubeyde'ye göre bu kadına herhalde mesken verilirse de nafaka yalnız hâmile olduğu takdirde verilir. Bunlar mesken hususunda : «

«Onları kendi oturduğunuz evlerde iskân edin!» [18] âyet-i kerimesi ile; nafaka îcâb etmediğine de Fâtıme hadîsinin zahiri ile istidlal etmişlerdir.

Talâk-i ric'î ile boşanan kadına bilittifâk nafaka ve mesken verilir. Kocası ölen kadına bilittifâk nafaka yoktur.

Talâk-ı bâinle boşanan kadın Âişe ile İbni Mes'ûd (Radiyalluhü anh) a göre iddeti içinde evinden çıkamaz. Saîd b. Müseyyeb, Kaasını, Salim, Ebû Bekr b. Abdir-rahmân, Hârice b. Zeyd ve Süleyman b. Yesârin kavilleri de budur! Onlara göre kadın iddetini boşandığı evde bekler. Ebû Ubeyd bu kavli İmam Mâlik ile Sevrî'den ve Küfe ulemâsından da rivayet etmiştir.

İbni Abbâs, Câbir (Radiyallahü anh), Ata', Tâvûs, Hasan-ı Basrî ve İkrime 'den bir rivayete göre talâk-:ı bâinle boşanan kadın iddetini dilediği yerde geçirebilir.

İmam Mâlik: «O kocası ölen kadın yatsıdan sonra insanlar uykuya yatmcaya kadar ziyaret için dışanda kalabilir. Sonra evine döner.» dermiş. Leys, Şafiî ve İmam Ahmed'in kavilleri de budur.

İmam Âzam 'a göre kocası ölen kadm gündüzleri dışarı çıkar; fakat geceyi mutlaka evinde geçirmesi îcâb eder. Boşanan kadın ise gece. gündüz evinden çıkamaz. İmam Muhammed boşanan ve kocası ölen kadınların gece gündüz evlerinden çıkamayacaklarına kail olmuştur.

Bâzıları Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in Hz. Fâtıme Viddetini beklemek için İbni Ümmi Mektû m (Radiyallahü anh) un evine göndermesi ile istidlal ederek : «Kadın ecnebi erkeğe bakabilir; fakat erkek kadına bakamaz.» demişlerse de bu kavil doğru değildir. Sa-hîh olan kavi göre kadının da yabancı bir erkeğe bakması haramdır. Ek-ser-i sahabe ile cumhuru ulemanın mezhepleri budur. Çünkü Teâlâ Hazretleri erkekler için

«Mü'minlere söyle gözlerine sahip oîsunlcır.» [19] kadınlar hakkında dahi

«Mü'minlere de söyle; onlar da gözlerine sahip olsunlar!..» [20] buyurmuştur. Bir de fitne erkekle kadın arasında müşterektir. Erkekten geleceğinden ne kadar endişe edilirse, kadından gelmesinden de o kadar korkulur. Nitekim Ebû Dâvud ile Tirmizî 'nin rivayet ettikleri bir hadîste beyân olunduğuna göre Ümmü Seleme ile Meymûne (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında bulundukları bir sırada İbni Ümmi Mektûm gelmiş. Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) ;

«Bunun yanında örtünün!» buyurmuş. Kadınlar: «O âmâdır, görmez.» demişler. Fakat Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine:

«Siz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?» mukabelesinde bulunmuştur. Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

Fâtıme binti Kays hadîsinde onun İbni Ümmi Mektûm'a bakabileceğine dair söz yoktur. O yalnız Fâtıme (Radiyallahü anha)mn başkalarının kendisini görmesinden emîn olacağını bildirmektedir. Kendisi erkeklere bakmamakla me'murdur.

Ebû Cehm'in sopasını boynundan bırakmaması iki suretle te'-vîl olunur : Birinci te'vîle göre bu cümlenin, mânâsı, çok sefer eder demektir. İkinci te'vîle göre maksat kadınları çok döğmesidir. Bu te'vîl daha sahih görülmüştür; çünkü hadîsin bir rivayetinde Ebû Cehm'in kadınları çok döğdüğü bildirilmiştir.

Bu Ebî Celim, Encâbiyye hadîsinde ismi geçen Ebû Cehm b. Huzeyf ete'l.Kuraşî 'dir. Teyemmüm bahsinde ve namaz kılan kimsenin Önünden geçme babında bir de Ebû'1 -Cüheym 'den bahsedilmektedir ki, o başka bir .zâttır.

Gerek Hz. Ebû Cehm'in sopasını boynundan bırakmaması gerekse Muâviye (Radiyallahü anh >\n hiç bir mslı olmayan yoksul olması birer mecazdır. Zira Ebû Cehm uyku ve yemek gibi hallerde elbette sopasını boynundan bırakırdı. Hz. Muâviye'nin de giyecek elbisesi, yiyecek ekmeği vardı. Fakat ekseriyetle hâlleri hadis-i şerîfde beyan buyurulduğu şekilde birinin sopa taşıması, diğerinin pek az mala sahip olması idi.

Hadîs-i şerîf Fâtıme (Radiyallahü anha}'yı isteyen Muâviye'nin Muâviye b. Ebî Süfyân olduğunu tasrîh etmekle onun başka bir Muâviye olduğunu iddia edenlere de cevâbı vermektedir.

Resûlüllah (Sallollahü Aleyhi ve Selle/n) Jin Hz. Fâtıme'ye Üsâme b. Zeyd'Ie evlenmesini ısrarla tavsiye buyurması onun dînen ve ahlâkan pek büyük bir fazilete sahip olduğunu bildiği içindir. Fâtıme (Radiyallahü anha) ise Hz. Üsâme'nin âzadlı köle ve bir de cildinin pek siyah olmasına bakarak evvelâ bu işe razı olmamış; fakat onunla evlenerek ne derece hayırlı bir zât olduğunu görünce ona gıbta etmiştir. Gıbta etmek : İmrenmek demektir. Bunu hasedle karıştırmama-hdır. Zira hased : Bir kimsenin elinden bir şeyin gitmesini

istemek, gıbta ise kendisinin de o kimse gibi olmasını dilemektir. Hüküm itibariyle de birbirlerinden ayrılırlar; hased haram, gıbta caizdir.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri de İhtiva Eder:

1- Gıyaben kadın boşamak caizdir.
2- Hukuku edâ hususunda xrekâiet caizdir. Nevevî'nin beyanına göre bu iki meselede ulemâ ittifak etmişlerdir.
3- Talâk-ı bâinle boşanan bir kadını (sarahaten değil) ta;rîz yolu ile kocaya istemek caizdir,
4- Müşavere ve nasihat niyeti i3e bir kimseyi kusuru ile anmak caizdir. Bu giybet değil, lüzumlu bir nasihat kabîlindendir.
5- Konuşurken mecazlı sözler kullanmak caizdir.

37- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-azîz yâni İbni Ebî Hâzim rivayet etti. Kuteybe şunu da söyledi : Biz Ya'kûb yâni İbni Abdirrahmân el-Kaariy rivayet etti. Bu râviierin ikisi de Ebû Hazim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Fâtıme binti Kays'dan naklen rivayet etmişîer ki:
Fâtime'yi kocası, Peygamber (SaltaÜahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bo-şamış. Ve kendisine düşük bir nafaka vermiş. Fâtıme bunu görünce :
— Valîâhi Resîdüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)e bildireceğim!» Şayet benim içîn nafaka varsa işime yarayanı alırım; bana nafaka yoksa ondan hiç bir şey almam!» demiş. Fâtıme şunu söylemiş :
— Müteakiben bunu Kesûlütlah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) 'e söyledim de :
«Sana ne nafaka vardır, ne de mesken!» buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Imrân b. Ebî Enes'den. o da Ebû Seieme'den naklen rivayet etti. Ebû Selem şunu söylemiş : Fâtıme binti Kays'a sordum da bana haber verdi ki :
Kocası Mahzûmî kendisini boşamış; fakat nafaka vermeğe yanaşmamış. Bunun üzerine Fâtıme, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setten; 'e gelerek (meseleyi) haber vermiş. Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Sana nafaka yoktur. Hemen taşın da İbni Ürnrnİ MektOm'a git; onun yanında kat! Çünkü o âmâ bir adamdır; yanında çarşafını atabilirsin!» buyurmuşlar.

38- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân, Yahya'dan yâni îbnî Ebî Kesîr'den, rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ebû Seleme haber verdi. Ona da Dahhâk b. Kays'm kız kardeşi Fâtime binti Kay s habe vermiş ki:
Ebû Hafs b. Muğîrete'l-Mahzumî kendisini üç talâkla boşamış. Sonra Yemen'e gitmiş. Ailesi efradı Fâtime'ye :
— Senin bizde nafaka hakkın yoktur; demişler. Bunun üzerine Hâ-iid b. Velîd birkaç kişi ile kalkarak Meymûne'nin evinde bulunan Ke-sûlüllab (Sallatlahü Aleyhi ve Se!lem)}e gelmişler ve:
— Gerçekten Ebû Hafs, karısını üç talâkla boşamiştır. Acaba bu kadına nafaka var mıdır? diye sormuşlar. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seltem).
«Ona nafaka yoktur ama iddet vardır.» buyurmuş. Fâtıme'ye de: «Nefsin hakkında benden önce bir iş yapma!» diye haber göndermiş; ve Ümraü Şerîk'in evine taşınmasını emir buyurmuş. Sonra tekrar haber göndererek:
«Umrnü Şerîk'e ilk muhacirler ziyarete gelirler; sen âmâ Ibni Ummi Mektûm'un yanına git! Çünkü baş örtünü attığın vakit seni görmez.» buyurmuşlar. Bunun üzerine Fâtime onun yasma gitmiş. îddetî geçince Resûlüllah (Sallalküıü Aleyhi ve Seltem) kendisini Üsâme b. Zeyd b. Hârise'-ye nikâh etmiş.

39- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve tbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmâîl yâni tbni Ca'fer, Muhammed b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Fâtıme binti Kays'dan naklen rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Ebû Beler b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Am rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Seleme, Fâtınıe bînti Kays'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Seleme şöyle demiş:
Be^ı bunu Fâtıme'nin ağzından yazı ile tesbît ettim. (Dedi ki) : — Ben Benî Mahzûm'dan bir adamla evli îdim. Sonra beni talâk-ı bâinîe boşadı. Ben de nafaka istiyorum diye ailesine haber gönderdim... Râviler bu hadîsi Yahya b. Ebî Kesîr'in, Ebû Seleme'den naklettiği hadîs mânâsında hikâye ettiler. Yalnız Muhammed b. Amr rivayetinde : «Beni geçip de kendi kendine bir iş yapma!» ibaresi vardır.

40- (...) Bize Hasen b. Aliy el-Hulvânî ile Abd b. Humeyd hep birden Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. İbni Şihab'a da Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf, ona da Fâtıme binti Kays haber vermiş ki, kendisi Ebû Amr b. Hars b. Muğîre'nin nikâhı altında bulunuyormuş. Derken Ebû Amr onu üç talâkın sonuncusu ile boşamış. Fâtıme evinden çıkıp çıkmamak hususunda fetva istemek için Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e geldiğini, o da kendisine âmâ tbni Ümmi Met; tûm'un evine taşınmasını emir buyurduğunu söylemiş.
Mervân boşanan kadının evinden çıkması hususunda bunu tasdik etmekten çekinmiştir.
Urve de: «Âişe Fâtıme'nin bu hadîsini kabul etmedi» demiştir.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da Tbn Şihâb'dan bu îsnâdia bu hadîsin mislini Urve'nin : «Âişe Fâtıme'nin bu hadîsini kabul etmedi.» sözü ile birlikte rivayet etti.

41- (...) Bize İshâk b. İbrâhîm ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfız Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdilîâh b. Utbe'den naklen haber verdi ki, Ebû Amr b. Hafs b. Muğîre, Aiiy b. Ebî Tâlib ile birlikte Yemen'e gitmiş, de karısı Fâtırae binti Kays'a talâkı cinsinden kalan bîr talâkla fooşadığı haberini göndermiş. Haris b. Hişâm iîe Ayyaş b. Rabîa'ya da Fâtıme'ye nafaka vermelerini emretmiş. Bunlar Fâtıme'ye:
— Vallahi senin için nafaka yoktur; meğer ki, hâmile olasın! demişler. Bunun üzerine Fâtıme Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e gelerek bunların söylediklerini ona anmış da :
«Sana nafaka yoktur.» buyurmuşlar. Fâtıme kendisinden evden taşınmak için izin istemiş. O da izîn vermiş. Fâtıme :

— Nereye (taşmayım) yâ Resûlâîlah? diye sormuş.
«Ibnt ÜmmÎ Mektûm'un evine!» buyurmuşlar. Bu zât âmâ imiş. Fâtıme onun yanında çarşafını atabilir; kendisini göremezmiş. Fatîme'nin iddeti bitince Peygamber;'Sallailahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Üsâme b. Zeyd'e nikahlamış. Sonra Mervân bu hadîsi sormak için Fâtıme'ye Ka~ bîsa l>. Ziieyb'i göndermiş; o da hadîsi kendisine nakletmiş. Mervân :
— Biz bu hadîsi bir kadından başka kimseden işitmedik; insanları üzerinde bulduğumuz mu'temed ve sahîh hususla amel edeceğiz; demiş. Fâiıme Mervân'ın duyduğu vakit:
«Öyle ise sizinSe aramızda (hakem) Kur'ân vardtr. Allah (Azze ve Ceiîe): Oniarı evlerinden akarmayin.» buyurmuştur. (Ama) bu kendisine ric'at hakkı oîana âiddir. Üç talâktan sonra ne gibi bîr iş olabilir? Kadın hâmile olmadığı zaman nasıl ona nafaka yoktur, diyorsunuz? Onu neye hapsediyorsunuz? demiş.

42- (...) Bana Züheyr b. Harh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seyyar ile Husayn, Muğîre, Eş'as Mücâlid, İsmâîl b. Ebî Hâlid ve Dâvûd hep birden Şâ'bî'den nakSen haber verdiler. Şa'bî şöyle demiş :
Fâtrnıe biaıti Kays'ın yanına girdini de ona Resûlüllah (Sallatla'ıü Aleyhi ve Sellem) in kendisine verdiği hükmü sordum. Şu cevâbı verdi:
— Kocam beni talâk-ı bâinie boşadı. Ben de onu mesken ve nafaka hususunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve S ellem)'e da'va ettim. Ama bana ne mesken verdi, ne nafaka. (Yalnız) İtini Ümmi Mektûm'un evinde id-det beklememi emir buyurdu.

(...) Bize Yahya b, Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Husayn iîe Dâvûd, Muğîre, İsmâî! ve Eş'as'dan, onlar da Şa'bî'den naklen onun :
— Fâtıme binli Kays'ın yanına girdim... dediğini Züheyr'in Hüşeym'-den rivayet ettiği gibi rivayette bulundu.

43- (...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hâlid b. Haris el-Hüceymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Hakem Seyyar rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Şa'bî rivayet etti. (Dedi ki) : Fâtıme binti Kays'ın yanma girdik. Bize İbni Tâ hurması ikram etti; süit karıştırması sundu. Ben kendisine, üç talâkla boşanan kadının nerede iddet bekleyeceğini sordum:
— Kocam beni üç defa boşadı da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hana ailem nezdinde iddet beklemeye izin verdi; dedi.

44- (...) Bize Muhamraed b. el-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi kî) : BİZe Süfyân, Seleme b. Küheyl'den, o da Şa'bî'den, o da Fâtıme binti Kays'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi've SellemY den naklen üç talâkla boşanan kadın hakkında :
«Ona mesken ve nafaka yoktur.» buyurduğunu rivayet etti.

45- (...) Bana îshâk b. îbrâhîm el-Hanzatf de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Aden haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ru-zeyk, Ebû İshâk'dan, o da Şa'bî'den, o da Fâtıme binti Kays'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş :
— Kocam benî üç defa boşadı. Bunun üzerine ben (evinden) taşınmak isteyerek Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve SeliemYe gelmiş. (Bana):
«Amcan oğlu Amr b. Ummi Mektûm'un evine git de onun yanında îudet bekle!» buyurdular.

46- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Amr b. Cebele de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ruzeyk, Ebû İshâk'dan rivayet etti. (Şöyle demiş) : Esved b. Yezîd'le ulu câmi'de oturuyorduk. Şa'bî de yanımızda idi. Derken Şa'bî, Fâtıme binti Kays hadîsini, Kesûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in ona mesken ve nafaka vermediğini rivayet etti. Bundan sonra Esved bir avuç çakıl taşı alarak onun üzerine attı. Ve şunları söyledi:
— Yazık sana! Böyle bir şeyi rivayet ediyorsun! Ömer: Biz Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi: ve Sellem) 'in sünnetini, belledi mi unuttu mu bilmediğimiz bir kadının sözü île terk edemeyiz; ona mesken de vardır, nafaka da. Allah (Azze ve Celle): (Onları evlerinden çıkarmayın; kendileri de akmasınlar. Meğer ki, aşikâr bir kötülük işlemiş olsunlar.) [21] buyurmuştur; dedi.

(...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muâz, Ebû İshâk'da hu isnadla Ebû Ahmed'in Ammâr b. Ruzeyk'dan rivayet ettiği hadîsin mislini kıssası ile rivayet etti.

47- (...) Bize Efaû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Ebû Bekr b. Ebî'l Cehm b. Suhayr el-Adevî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Fatıme binti Kays'i konuşurken işittim :
Kocası kendisini üç talâkla boşamış da Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Setlem) ona mesken ve nafaka vermemiş. (Fâtıme dedi ki) :
— Kesûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bana :
«Nikâh için helâl olduğun vaki* bana bildir!» buyurdular. Ben de kendilerine bildirdim.
Müteakiben Fâtime'yi Muâviye ile Ebû Cehm ve Üsâme b, Zeyd istemişler. Bunun üzerine Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«MuovİYe yoksul bir adamdır; hiç bir malı yoktur. Ebû Cehm'e gelince kadınları çok döğen bir adamdır. Lâicin Üsarne b. Zeyd!..» buyurdular. Fâtıme eîiyle şöyle işaret ederek: Üsâme! Üsâmeî.. dedi.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seüem) ona:
«Allah ve Resulüne itaaf senin için daha hayırhdır.» demiş, Fâtıme :
— Ben de onunla evlendim ve gıbta ettim, dedi.

48- (...) Bana İshâk b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan, o da Ebû Bekr b. Ebû'l-Cehm'den naklen rivaye etti. (Demiş ki) : Fâtıme binti Kays'i şunu söylerken işittim :
Kocam Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre, beni boşadığım haber vermek için Ayyaş b. Ebî Kabîa'y bana gönderdi. Onunla beş Ölçek kuru hurma, beş ölçek de arpa yollamış. Ben :
— Nafakam yalnız bundan ibaret mi? iddetimi sizin evinizde geçîr-meyecek miyim? dedim. Ayyaş :
— Hayır, cevâbını verdi. Bunun üzerine hemen elbisemi kuşanarak ResûlÜIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim. (Bana) :
«Kocan seni kaç defa boşadı?» diye sordu.
— Üç defa! dedim.

«Doğru söylemiş; şano nafaka yoktur! İddefini amcan oğlu İbni Um-mî Mektûm'un evinde bekle; çünkü onun gözü görmez; yanında çarşafını atabilirsin. îddeîîn bittiği vakit hemen bana haber ver!» buyurdular.
Derken beni bâzı kimseler kocaya istediler. Muâviye ile Ebû Cehm de bunlar meyamnda idi. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenij :
«Muâviye yoksuldur : Vakîî hâli yerinde değildir. Ebû Cehm'den ise kadsnlara karşı şiddet sâaV olmaktadır. (Yâ hu d : Kadınları döğer dedi veya buna benzer bir şey söyledi.) Lâkin sen Üsâme b. Zeyd'i iltizâm etmelisin!» buyurdular.

49- (...) Bana İshâk b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân-ı Sevrî rivayet etti. (De-d ki) : Bana Ebû Bekr b. Ebî'1-Cehm rivayet etti. (Dedi ki : Ben ve Ebû Seleme b. Abdirrahmân, Fâtıme binti Kays'in yanına girerel kendisine sorduk. Fâtıme :
— Ben Efaû Arar b. Hafs b. Muğîre'nin karısı idim. Bir ara kendisi Necrân gazasına gitti... dedi.
Kavi hadîsi, tbni Mehdi hadîsi gibi rivayet etti. Şunu da ziyâde eyledi:
«Fâtıme (Dedi ki) : Ben de Üsâme ile evlendim. Allah foeni Ebû Zeyd ile şerefyâb etti. Allah beni Ebû Zeyd ile mükerrem kıldı.»

50- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz el-Anberî de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Ded ki) : Bana Ebû Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Zübeyr zamanında ben de Ebû Seleme, Fâtıme binti Kays'in yanma girdik. Bize kocasınıı kendisini talâk-ı bâinle boşadiğm Süfyân hadîsinde olduğu gibi anlattı.

51- (...) Bana Hasan b. Aliy el-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasan b. Salih, Süddî'den, o da Behiy'den, o da Fâüme bînti Kays'dan naklen rivayette bulundu. Fâtıme :
«Kocam beni üç defa boşadı ama J&esülüllah(Saliallahü Aleyhi' ve Selîem) bana mesken ve nafaka vermedi.» demiş.

52- (1481) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam rivayet etti (Dedi ki) : Yahya b. Saîd b. Âs, Abdurrahman b. Hakem'in kızı ile evlendi. Bilâhare onu boşayarak evinden çıkardı. Bundan dolayı Ur ve kei dilerini ayıpladı. Onlar:
— Ama Fâtıme de (kocasının evinden) çıkmıştı; dediler. Urve şur lan söylemiş:
— Bunun üzerine ben Âişe'ye gelerek meseleyi kendisine haber ver dim de :
— Fâtıme binti Kays için bu hadîsi anmakta bir hayır yoktur; dedi

53- (1482) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Hişâm, babasından, o da Fâtıme binti Kays'dan naklen rivayette bulundu. Fâtıme şöyle demiş:
— Yâ Besûlallah, kocam beni üç defa boşadı; zorla yanıma girerler diye de korkuyorum; dedim. Kavi diyor ki:
Bunun üzerine Peygamber (SailaÜahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurmuş; o da (oradan) taşınmış.

54- (1481) Bize (Yine) Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdurrahmân b. Kâsim'dan, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Âişe, Fâtıme'nin (mesken ve nafaka vermedi) sözünü kasdederek:
— Bunu anmakla Fâtıme'ye bir hayır yoktur; demiş.

(...) Bana İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Abdurrahmân b. Kâsıın'dan, o da babasından naklen haber verdi. Babası şunları söylemiş :
Urvetü'bnû Zübeyr Âişe'ye : Hakemin kızı filânı görmedin mi? Kocası talâk-ı bâinle boşadı da (evinden) çıktı; demiş. Âîşe (buna) :
— Ne çirkin iş yapmış! mukabelesinde bulunmuş. Urve :
— Sen Fâtıme'nin söylediklerini işitmedin mi? demiş. Âişe :
— Bana bak! Bunu anmakta ona hiç bir hayır yoktur; cevâbını vermiş.
Görülüyor ki hadîsin bütün rivayetleri Fâtıme binti Kay s (Radiyallahü anha) kıssasına aid olup birbirini az çok lefsîr etmektedirler, Şimdi bu rivayetlerden bâzı cümleleri îzâh edelim :
Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sel!em):in Hz. Fâtıme'ye :
«Nefsin hakkında benden Önce bir şey yapma!» buyurmasından mu-râd : Benim haberim olmadan kendi kararınla kocaya gitme, demektir. Gerek vefat iddeti içinde gerekse üç talâkla boşandıktan sonra bir kadının ta'rîz yolu İle kocaya istenebileceğine delil bu cümledir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde zikri geçen Mervân meselesine gelince : Bu zât o târîhde Medine valisi bulunan Mervân b. Hakem'dir. Kardeşi Abdurrahmân b. Hakem'in kızı Amra, Yahya b. Saîd b. Âs evlenmiş, fakat geçinemeyip boşanmış; kocasının evinde iddet beklemesine de müsâde edilmemişti. Bu sebeple babası Abdurrahmân onu boşandığı evden alarak kendi evine nakletmişti. Buharî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Hz. Âişe bunu haber alınca Mervan'a haber göndererek Amra'y1 boşandığı eve iade etmesini, iddetini orada geçirmesini istemiş. Mervân, kardeşi Abdurrahmân'in bu hususta kendisine galebe çaldığım bildirerek iade edemediği için özür dilemiş; hattâ bir rivayette Âişe (Radiyallahü anha)"ya :
«Sen Fâtıme binti Kays hadîsim duymadın mı?» demiş; o da kendisine :
«Fâtıme hadîsini ağzına almamak sana zarar vermez.» diye cevap vermiştir.
Hz. Âişe bu sözü ile Fitime binti Kays hadîsinin mtı boşandığı evde iddet beklememesi bir sebebe müstenid idi. Bu se-huccet olamayacağına işaret etmiştir. Çünkü Fâtıme (Radiyallahü anka) bep boşandığı evin tenha ve korkulacak bir yer olması idi. Bâzıları buna Hz. Fâtıme 'nin sert tabiatlı bir kadın oluşunu, kayın validesi ile kayın pederine haşîn sözler söylemesini de ilâve ederler. Bu izahattan da anlaşılır ki, Resûlüllah (SaliaHahü Aleyhi ve Seliem;'in Hz. Fâtıme'ye evinden taşınmak için izin vermesi arzettiğimiz Özürden dolayıdır.
Hâsılı Hz. Âişe , Fâtıme bin ti Kay s hadîsi İle amel etmemiştir. Onun hadîsini yalnız Âişe değil, Ömer, Üsâme b, Zeyd , Câbir ve Zeyd b Sabit (Radiyallahü anh) hazt'râtı ile tabiînden Saîd b. Müseyyeb ve diğer birçok ulemâ da reddetmişlerdir. Hz. Ömer onu birçok ashâb-ı kiram huzurunda reddetmiş; kendisine i'lirâz eden olmamıştır. Bu hâl onların da aynı mez-lıebde olduklarını gösterir.
Haneliler 'den «E'-Hidâye» sahibi şöyle demektedir; «Fâlime hadîsini Ömer (Radiyallahü anh.) reddetmiş; ve: Doğru mu yoksa yalan mı söylediğini; belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözü ile biz Rabbimizin Kitabım ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve

Sclieın)"m sünnetini terk edemeyiz.
Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ı : Üç talakta boşar.an ka dııa nafaka ve mesken vardır; buyururken işittim; demiştir.»
rurken işittim; demiştir.»
Hadîsin Züheyr b. Harb rivayetinde'râviler arasında Mücâ1id de vardır. Bu zât zaif bir râvi ise de Müslim onun rivayetini burada mütâbaat
için zikretmiştir. Böyle hadîslerde bâzı zaif lâviler bulunabilir.
İıını Tâb : Hurması Medîne-i Münevvere 'nin yüz yirmi Çeşit hurmasından biridir.
Süit: Arpa ile buğday arasında bir nevi1 ekindir. Bâzıları bunun kabuksuz arpa olduğunu söylerler. Nevevî diyor ki : «Ulemâmız bunun
hükmünde üç meşhur vecihle ihtilâf etmişlerdir. Sahîh kavle göre put hububat cinsindendir; fakat buğday veya arpa değildir. İkinci kavle
l,röre buğday, üçüncüye göre arpadır...»
Hadîsin bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Fâlırae'ye '
«Amcan oğlu Amr b, Ümmi Mektûm'un evine taşın!» buyurduğu görülüyor. İmam Müslim kitabının sonunda: «Bu zât Benî Vihr
kabîlesindendir; Fâtıme ile ikisi bir soydandır.» demektedir. Kaadi Iyât bunu kabul etmemiş : «Meşhur olan bunun hilafıdır; nnl;ır
bir sülaleden değillerdir; Fâtıme , Benî Muhârib b Vıiırden, İbni Ümmi Mektûm ise Benî Âmir b, uey 'dendir.» demişse de Nevevî
Ümmi Mektûm, Katime 'nin mecazen amcası oğludur. Nesebleri Fihr'de birleşir.» diyor.
İbni Ümmi Mektûm'un ismi ihtilaflıdır. Bâzıları Amr'dır, demiş; bir takımları Abdullah' olduğunu söylemişlerdir. Daha başka olduğunu
iddia edenler de vardır.
UJu câmi'den murâd : Küfe'nin mescididir.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde Hz. Üsâme için Ebû Zeyd denilmiş; Kaadî Iyâz 'ıa iddiasına göre ekseri rivayetlerde : îbni Zeyd ıtlak
olunmuştur. Bunların ikisi de doğrudur. Çünkü Hz. Üsâme İbni Zeyd 'dir; Ebû Zeyd künyesini taşır. Künyesinin Ebû Muhammed
olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Talâk-ı bâinle boşanan kadına nafaka yoktur diyenler bu rivayetlerle istidlal ederler.
2- Fetva istemek ve benzeri yerlerde ecnebi bir kadının sesini dinlemek caizdir.
3- îddet bekleyen kadın bulunduğu evden ihtiyacı için çıkabilir.
4- Erkeklerin salâh ve takva sahibi kadınları ziyaret etmeleri, haram olan halvet-i sahîhada bulunmamak şartı ile caiz hattâ müstehaptır.
(Halvet-i sahîha: Cinsî münasebet için bir mâni' bulunmayacak derecede kapalı bir yerde erkekle kadının başbaşa kalmasıdır.)
5- Başkasının dünürlüğü üzerine dünür göndermek ona henüz söz verilmemiş olmak şartı ile caizdir.
6- Bir kimseyi menfaati olan şeye irşâd etmek, razı olmasa bile bu hususta ısrarda bulunmak müstehaptır.
7- Fazilet sahibi zevatın nasihatlerini kabul ile gösterdikleri yolu tutmak müstehab ve neticesi hayırlıdır.
8- Kendi rızası ile bir kadını dengi olmayan erkekle evlendirmek caizdir.
9-Takva ve fazilet sahibi insanların soyları şerefli olmasa bile kendileri ile sohbette bulunmaya çalışmalıdır.
10- Bir müftî, nassa muhalefet eden yahud hususî bir hâdiseyi umû-mileştirmeye kalkışan başka bir müftiye muhalefet ve inkârda
bulunabilir. Nitekim Hz. Âişe, Fâtıme binti Kays (Radiyailahü anha) 'nın kendi hâdisesi hakkındaki husûsî hükmü ta'mîm etmesine karşı
çıkmıştır.
11- Erkek veya kadın her ev sahibinin ziyaretçilerine iktidarı nis-betinde güzel yiyecek ve içecekler takdim etmek sureti ile ikramda
bulunması müstehaptır.

7- Talak-ı Bain İddeti Bekleyen İle Kocası Ölen Kadınların İhtiyaçları İçin Gündüzün Dışarı Çıkmalarının Cevazı Babı

55- (1483) Bana Mulıammed b. Hatim b. Meymün rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Cüreyc haber verdi. H.
Bana Hfvûn b. Abdillâh dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : İbni Cüreyc şunu
söyledi. Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'ı şöyle der ken işitmiş:
Teyzem boşandı. Bilâhare hurmasının yemcini devşirmek istedi. Fakat bir adam onu dışarı çıkmaktan men'etti. bunun üzerine Peygamber
(SaUallahü Aleyhi ve Sellem)fe geldi de:
«Hay hay, sen hurmanın yemişini devşir; zira belki tesadduk edeı yahu d bir hayır yaparsın!» buyurdular.
Bu hadîs talâk-ı hâinle boşanan bir kadının ihtiyacını görmesi içfîı evinden çıkabileceğine delildir. İmam Mâlik ile Sevrî , Leys , İmam
Şâfiî, İmam Ahmed b. Hanbe1 Ve diğer bâzı ulemânın mezhepleri budur.. Onlara göre talâk-ı bâinle boşa^ nan ve keza vefat iddeti
bekleyen kadınlar gündüzün ihtiyaçları için evlerinden çıkabilirler.
Hanefîler'e göre talâk-ı bâinle boşanan kadın gece gündüz
evinden çıkmaz. Delilleri: «Onları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmasınlar; ancak aşikâr bir kötülük yaparlarsa o başka!»[22]
âyet-i kerimesidir. Bu âyetteki kötülükten murâd: Bâzılarına göre zinadır. Zina eden kadın hâdd-i şer'i edilmesi için evinden çıkarılır. Bir
takımları: «Kötülükten xnu-ı;"hi : Kadının itaatsizliğidir, İtaatsizlik kadının mesken hakkını ıskat eder; binâenaleyh evinden çıkarılır.»
demişlerdir. Bundan murâd : Kadının pis olması ve kötü lâflar söylemesidir; diyenler de vardır. Hâsılı kö-fuhık hâli müstesna olmak
üz4re kadın gece gündüz evinden çıkamaz. C'inkü unun nafakası kocasına âtddir; evinden çıkmağa ihtiyacı yoktur.. vefat iddeti bekleyen
kadın gündüzleri evinden çıkabilir; zîra ona m:i fak;, yoktur. Nafakasını te'mîn için gündüzün dışarı çıkar. Bu iş bâ-/an geceye kadar
devam edettilir. Onun için gecenin ilk saatlerine kaır dışarıda kalması caiz görülmüştür. Yalnız geceyi iddetiri beklediği nçirmesi şarttır.
f rarJîs-i şerif, hurma devşirirken ondan sadaka ve hediyye verme-nnı ve koza hurma sahibine bunu yapması için ta'rizde bulunmanın müs-
iclıap olduğuna da delildir. Şâir meyveler de buna kıyas olunabilir.

8- Kocası Ölen Kadınla Diğer Kadınların İddetlerinin Doğurmakla Bitmesi Babı

56- (1484) Bana Ebû't-Tâhir île Harmele b, Yahya rivayet ottilc Lâfızları birbirine yakındır. Harmele (Bize rivayet etti) tâbirini kullaı di.
Ebû't-Tâhir ise: Bize İbnj Vehb haber verdi, dedi. (İbni Vehb dem ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, İbni Şihâb'dan naklen rivayette bul un d
(Demiş ki) : Bana UbeyduÜah b. AbdiIIâh b. Utbe b. Mes'ûd rivâyı etti ki, bahası, Ömer h. Abdillâh b. Erkanı ez-Zührî'ye mektup yazar
Sübey'a binti Haris el-Esicmiyye'nin yanına girmesini, ona kendi had sini ve Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SelU'm)'e fetva sorduğu

vakit ket dişine ne söylediğini sormuşun emretmiş. Ömer b, Abdillâh da Ahdulla b. Utbe'ye. mektup yazarak SübeyVnın kendisine şunları haber verdiğir bildirmiş:
Sübey'a Benî Âmir b. Lüey kabilesinden Sa'd b. Havle ile cvlîymi Bu zât Bedir gazasına iştirak edenlerdcnmiş. Bilâhare karısı hâmile ike Veda' hacetnda (Sa'd) vefat etmiş. Onun vefatından sonra çok geçme den karısı doğurmuş. Nifasından temizlendiği vakit kendisini isteyecel ler için giyinip kuşanmış. Derken yanına Benî Abdiddâr kabilesinde Ebû's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek :
— Acep seni neden giyinmiş kuşanmış görüyorum! Galiba evlenme istiyorsun. Vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenenle? «in! demiş.
Sübey'a diyor ki: O zât bana bunu söyleyince geceleyin üzerimdeh elbiseyi çıkardım. Sonra Resûlüllah (SalldUâhii Aleyhi ve Selleml'e gelerc bu meseleyi ona sordum. Bana doğurduğum anda helâl olduğum fetva aını verdi ve istersen evlenmemi emir buyurdu.
ibni Şihâb : «Doğurduğu vakit evlenmesinde bir beis görmüyorum velevki nifası içinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocası ona yakınlıl edemez.» demiş.
Bu hadîsi Buhârî «Meğâzî» ve «Talâk» bahislerinde; Ebu Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Talâk»da muhtelif râvi lerden tahrîc etmişlerdir.
Hz. Sübey'a 'nm kocası Sa'd b, Havle (RadiyaUahii anh bâzılarına göre Beni Âmir b. Lüey kabilesindendir. İbn H işâm onun Yemenli olduğunu, Benî Âmir'in müt tefiki bulunduğunu söylemiştir. Aslen İranlı olduğunu söyleyen ler de vardır. Vâkıdî'nin beyanına göre kendisi Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiledendir. İbni Cerir Tabcr Sa'd(RadiyaUahii tınh) 'in yedinci hicrî yılda vefat ettiğini bildiriyorsi da doğrusu bu hadîste beyan edildiği vecihle Veda' haccında vefat ot mistir. Ebû Ömer îbni Abdilberr, kalışının birka* gece söjtıra doğurduğunu söyler, bâzıları Sübey'a 'nın kocasının ve fâtıridan bir ay; bir takmaları yirmi beş-gün sonra doğurduğunu söyle-mislerdir. Bu müddetten daha azda doğurduğunu iddia edenler de vardır. Hz. Sübeyra"mtf Hudeybiye anlaşmasından sonra jnüslü-^tmanliğr* kabul eden ilk kadın olduğu söylenir.
Ebû-'s - Senâbil in ismi Amr'dır. îbni Abdilberr bu-zâtın künyesi ile meşhur olduğunu, isminin Habbe b. Bakekel.K'uraşi e1- Amiri olduğunu kaydetmektedir. Rivâyete'göre.şâir bir zât imiş
Hadîsi şerif- hâmile kadının iddeti doğurmakla biteceğine delildir.
Selef ve halef ulemânın- cumhuru buna kaildirler. Onlara göre kocası ölen bir kadm bir lâhza sonra doğursa iddeti biter; ve derhal başkası ile evlenebilir. Bütün" mezhep imamlarının kavilleri'de budur. Yalnız
Hz..Al i İbnî Abbâs (Radiyallahü anh) ve Mâ1ikî1er'den îbni Suhnün : «Kocası ölen kadın vefat müddeti ile doğum ; müddetinin hangisi daha uzun sürerse onu bekler.» demişlerdir. Mâama-
İbni Abbas (Radiyallahüahhi'nm bu sözünden döndüğü derivayet olunmuştur. Şa'bî ile Hasan-ı Basrî, ibrahim Nehaî ve .«Hammâd'a göre böyle bir kadın nifâsından temizlenmedikçe evlenemez.
Cumhur babımız hadîsi ile istidlal etmiş; bu hadîsin :
«Sizlerden vefat «dip de (geride) karılarını bırakanlar yok mu, o kadınler- bizzat dört ay^on gün iddet beklerler.» [23] âyet-i kerîmesinin umumunu tahsis:
«Hamilelerin iddeti Je doğurmalarıdır.» [24] âyetinin boşanan ve kocası ölen bütün kadınlara âmm ve şamil olduğunu beyân ettiğini söylemişlerdir,
Zikri geçen iki âyetin umumları birbirine muarızdır. Usûl-i fıkıh kaidelerine "göre iki umûm tearuz ederse birini tahsis edecek bir müreccih aranır. Burada müreccih vardır. Sübey'a hadîsi dört ay on gün âyetini tâhsîs etmektedir. Binâenaleyh dört ay pn gün iddet, hâmile olmayan kadınlara mahsustur.
Subey'a hadîsi' Şa'bi ve arkadaşlarının aleyhine delildir. Çünkü bu hadîs iddetin. doğurmakla biteceğini tasrîh etmektedir.

57- (1485) Bize Muhammed b. Müsennâ el-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'-den dinledim. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Yesâr haber verdi ki, Ebû Seleme b. Abdirrahmân ile İbni Abbâs, Ebû Hüreyre'nin yanında birleşmişler de, kocasının vefatından birkaç gün sonra nifâs gören kadını gö-rüşüyorlarmış. İbni Abbâs: Bu kadının iddeti iki müddetin uzun olanıdır; demiş. Ebû Seleme ise (doğurmakla) kadının helâl olduğunu söylemiş. Derken bu hususta münakaşaya başlamışlar. Râvi diyor ki : Bunun üzerine Ebû Hüreyre, Ebû Seleme'y kasdederek: Ben kardeşim oğlu ile beraberim; dedi. Sonra İbni Abbâs'm âzâdhsı Küreyb'i bu meseleyi sormak için Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Küreyb (gitti) geldi. Ve onlara Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:
Sübey'atü'l-Eslemiyye kocasının vefatından birkaç gece sonra nifâs gördü. Bunu Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSellem) 'e söyleHi de ona evlenmesini emir buyurdular. ;

(...) Bize bu hadîsi Muhammed fc. Bumh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys haber verdi. H.
Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd dahî rivâ yet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. Bu râvilerin ikisi birden Yahya b. Saîd'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Yal kendi rivayetinde: «Ümmü Selcme'yc gönderdiler.» demiş; Kürc adını söylememiştir.
Bu rivayeti Buhârî «Tefsir» bahsinde; Tirmizî «Tal'ık-l'i; Nesâî «Talâk» ile «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden l.ıhric etmişlerdir.
Hz. İbni Abbâs'in «iki müddetin uzun olanı» sözünden mu-râılf : Vefat iddeti ile doğum müddetidir. Ona göre bu iki müddetin hangisi uzun sürerse kadın İddet olarak onu bekler.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin : «Ben kardeşim oğlu ile beraberim.» Arapların âdetine göre söylenmiştir. Yoksa hakikatte Ebû Sellem onun kardeşi oğlu değildir.
Hadîs-i şerif hüküm itibariyle bundan evvelkinin aynıdır.

9- Vefat Iddetinde Yas Tutmanın Vücubu, Bundan Başka Yerlerde Üç Günden Maada Yas Tutmanın Haram Kılınması Babı

58- (1486); Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Abdullah b. EM Bekr'den dinlediğim, onun da Humeyd b. Nâfi'den, onun da Zeyneb binti EM Seleme'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum :
Zeyneb HumeyJ'e şu üç hadîsi haber vermiş. Humeyd (Dedi ki) : Zeyneb şunları söyledi :
Bahası Ebû Süfyân vefat ettiği vakit Peygamber (Salla!fahü Aleyhi ve Şetlandın zevcesi ^Jmmü Habîbc'nİn yanma girdim. Ümmü Habîbe içinde sarı ren t oulunan bir koku, halûk yahud başka bir şey istedi; ve ondan (evvelâ) bir cariyeye sürdü. Sonra (kendi) yüzünün yanlarına sürdü; ve şunu söyledi:
— Vallahi kokuya hiç bir ihtiyacım yok: ancak hcn Resûlüllah (SalUılkihii Aleyhi ve Seilenı) 'i minber üzerinde

»Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına Ölü İçin üç günden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız koca İçin dört ay on gün yas müstesna!» buyururken işittim.

(1487) Zcyneb (Dedi ki) : Sonra kardeşi vefat ettiği zaman Zeyneb bin ti Cahş'ıtı yanına girdim. O da koku getirterek ondan süründü. Ve şunu söyledi :
— Vallahi kokuya hiç bir ihtiyacım yok; ancak ben Rcsîitüllah
Satlıilltihü Aleyhi ve Sellemi'i minber üzerinde :'
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız koca için dört ay on gün yas tutmak müstesna!» buyururken işittim.

(1488) Zeyneb (Dedi ki) : Annem Ümmü Suleme'yi şunu söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahii A tevlit ve Sellem)'a bir kadın gelerek:
— Yâ Kesûlâllah! Kızımın kocası vefat etti. Kızım da gözünden rahatsızdır. Ona sürme çekebilir miyim? diye sordu. Itesûlüllah (SalUıİlahü AU-\Iıi ve Sellcnı)ı veya üç defa hep :
«Hayır!» cevâbını verdi. Sonra şöyle buyurdular : «Bu iddet ancak dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhilİyyet devrinde tezeği senenin sonunda atardı.»

(1489) Humeyd (Demiş ki) : Zeyneb'e : Tezeği senenin sonunda atardı ne demektir? diye sordum, Zeyneb şu cevâbı verdi:
— Kadın, kocası öldüğü zaman küçük bir eve girer; en kötü elbisesini giyer; bir sene geçinceye kadar koku ve hiç bir şey sürünmezdi. Sonra kendisine bir hayvan, eşek veya koyun yahut kuş getirilir de onunla silinirdi. Silindiği şey ekseriya ölürdü. Sonra dışarı çıkar; kendisine bir hayvan tezeği verilerek onu atardı. Ondan sonra dilediği koku ve saİreye avdet ederdi.
Hz. Zeyneb'in üç hadîsinden ikisini yâni Ümmü Habîbe ile Zeyneb bin ti Cahş kıssalarını Buhârî «Cenaze» bahsinde; Ümmü Seleme kıssasını «Tıb>da tahrîc ettiği gibi üçünü birden «Talâk»da; Ebü Dâvûd ile îbni Mâce «Ta-tâk»da; Tirmizî «Nikâh»da; Nesâî «Talâk» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Zeyneb binti Seleme (Radiyallahü anha) ümmehât-ı mü'mi-ninden Hz. Ümmü Seleme 'nin kızı yâni Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Seîlem)'in üvey kerîmesidir. İbni Tîn onun Peygamber (SallalJahü Aleyhi ve SeUetn)'den hadîs rivayet etmediğini söylemişse de doğru değildir. Hz. Zeyneb'in Buhârî ve Müslim'de rivayetleri vardır. îbni Abdilberr'in beyanına göre Zeyneb (Radiyallahü anha) Habeşistan 'da doğmuştur. Abdullah b. Zem'a ile evlenmişti. Zamanının en âlim kadınlarından biri idi.
Halûk: Karışık maddelerden yapılan sarı renkli bir nevi' esanstır. Ümmü Habîbe (Radiyallahü anha) bundan ellerine sürmüş; çok olduğunu görünce bir kısmıtu yanındaki bir cariyeye sürmüş; kalanını da kendisi sürünmüştür. Bunu kokuyu sevdiği için değil, yasçı kılığında görünmemek maksadı ile yapmıştır.
İhdâd veya Hidâd : Men' etmek mânâsına gelen (hadd)'den alınmıştır. Zînetlenip kokulanmayı terketmek, matem, tutmak demektir. Bu hususta fıkıh kitaplarında tafsilât vardır.
Hanefîler'e göre ihdâd: Kocası ölen yâhud talâk-i bâinle boşanan âkil, baliğ, müslüman, hür veya câriye bir kadına ihdâd vaciptir.
İhdâd : Nikâh ni'meti elden gitmekle kadının başına gelen musibete üzüldüğünü ifâde için iddeti içinde zîneti, kokuyu terk etmesidir. İhdâd halinde kadın koku sürünemez; sürme çekinemez; kına yakınamaz. Bunlara ancak özür hâlinde ruhsat verilir. Usfur ve safran gibi kokulu şeylerle boyanmış elbise dahî giyemez. İhdâd bir ibâdet olduğu için âkil baliğ ve müslüman olmayan kadınlara vâcib değildir. İmam Âzam evli cariyeye de ihdâd lâzım gelmediğine kail olmuştur.
Annesi veya babası yahut evlâdı vefat eden kadın bunlara kocasını kaybetmekten daha çok üzüldüğü halde üç günden fazla yas tutamaz. Çünkü hadîs-i şerif sarihtir. Hattâ îmam Muhammed «En-Nevâdir»de : «Kadının babası, oğlu, amcası veya kardeşi ölürse yas tutması helâl değildir. Bu iş hassaten koca hakkında meşru' olmuştur.» demiştir. Hazret-i İmam bu sözü ile üç günden fazlayı kasdetmiştir deniliyor.
Şâtiî1er'le diğer birçok ulema: «Vefat iddeti bekleyen büyük, kiiciik, bakire, seyyibe, hurre, câriye, müslime veya kâfire her kadına ihdâd vaciptir; bu hususta cimâın vâki* olup olmaması da müsavidir.» demişlerdir.
Ebû Sevr ile bâzı Mâli kîler 'e göre müslüman olma-' yan zevceye ihdâd vacip değildir. İmam Mâlik, Şafiî, Leys , Atâv Rabîa ve îbni Münzir, üç talâkla boyanan kadına ihdâd vâcib olmadığına kaildirler.
Küfe ulemâsı ile Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd böyle bir kadına ihdâd vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil İmam Şafiî 'den de rivayet olunmuşsa da zaif görülmüştür. Kaadî Iyâz , Hasan-ı Basrî 'den şâzz ve garîb bir kavi nakletmiştir. Mezkûr kavle göre kocası ölen kadınlara olsun boşananlara olsun İhdâd vâcib değildir.
Sahipleri ölen ümmü veled ve cariyelere ve keza talâk-ı ric'î ile boşanan kadınlara bilittifâk ihdâd yoktur.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Kocası ölen kadına ihdâdın vâcib olması, ulemânın ittifakan bu hadîsi vücûb mânâsına hamletmelerinden çıkarılmıştır. Hadîsin lâfzında vücûba delâlet eden bir şey yoktur; ama ulema bilittifâk onu vücûba hamletmişlerdir...»
«Dört ay on gün» ifâdesi hadîste «Dört ay on gece» şeklindedir. Ancak bütün ulemâ bunda gündüzlerin de dâhil olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kadın on birinci gece girmeden iddetten çıkamaz.
Yahya b. EbîKesîr ile Evzâî, hadîsten yalnız gecelerin murâd edildiğine kail olmuşlardır. Araplarca gece gündüzden evvel geldiği için onlar kadının onuncu gün iddetten çıkacağını söylemişlerdir. Dört ay on gün beklemenin hikmeti: Ana 'karnındaki çocukun ancak 120 günde tekâmül etmesi ve kendisine ondan sonra ruh verilmesidir. Hilâl hesabı ile dört ay tam 120 gün olamadığı için aradaki nok-. sanlık ihtiyatan on gün İlâvesiyle kapatılmıştır;
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına^ göre kızının göz ağrısını şikâyet için Peygamber (SaUaüahii Aleyhi ve Sellem)'e. gelen kadının ismi Âtike binti Nuaymb. Abdi11âh olup Kureyş kabilesine mensuptur. Âtike (RadiyaHahü mıha) vefat iddeti bekleyen kızının gözüne sürme çekip çekemeyeceğini sormuş; Kcsûlüllah (Sallalluhü Aleyhi \e Sellem) iki veya Uç defa «Hoyir; çekemezsin!» buyurmuşlardır.
Kirmânî bu nehyin tahram için, Vârid.olinadığını söyleyenler bulunduğuna işaret ettikten sonra: «Tahrîm için vârid-olduğunu'kabul etsek bile zaruret bulundu mu Allah'ın dini kolaylıktır.» diyerek sürme çekmenin haram, fakat zarurette caiz olduğunu anlatmak istemiştir. Ona göre hadîsin :
«Zînet olacak şekilde sürme; çekinmesin!» mâllarına gelmek de ihtimâl dahilindedir.
Nevevi : «Bu hadîste yas tutan bir kadına ihtiyacı olur olmasın sürme çekinmek haram olduğuna dejîl vardır.» demişse de onui-ı l)u mutlak sözü kabul edilmemiş; şeriatta zaruret 'hâlinin müstesna olduğu hatırlatılmıştır.

«EI-Muvatta'-da Resûlüllah (Sfillallahn'Aleyhi Sellem)'in
«Sürmeyi geceleyin çek, gündüzün sil (»buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur: Kadının ihtiyacı yoksa sürme çekinmesi helâl değildir. İhtiyâcı olduğu zamanı.da ancak geceleyin çekinebilir. Bu bâbta bir hayli sözler söylenmiş; ezcümle bâzıları sürmenin içndc koku bile bulunsa çekinebileceği'ne kail olmuş; hadîsdeki nehyi ke-râhet-i tenzîhiyyeye hamletmişlerdir. Bir takımları heiıyin süs için kullanılan sürmeye mahsus olduğunu söylemişlerdir.
ResûlüIlah (Sallatİahü Aleyhi ve Sellem)
«Bu iddet ancak dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhiliyyet devrinde tezeği senenin sonunda atardı.» Buyurmakla: «Siz bu iddeti çok görmeyin; çünkü bu müddet azdır; eskiden bir sene beklerdiniz; Allah sîze rahmet olmak üzere onu dört ay on gün* indirdi.» demek istemiştir.
Nevevî kocası ölen kadının bir sene iddet bekleyeceğini bildiren Sûre-i Bakara âyetinin bu hadîsle sarahaten, nesh edildiğini söylüyor.
Sene sonunda tezek atmaktan riıurâd ne olduğunu Hz. Zeyneb izah etmiştir. Maamâfih ulema 6i İzahatın üzerinde durmuş; onu muhtelif şekillerde mân abandırmışlardir. Hıfş kelimesini Ebû Dâvûd «küçük ev» diye tefsir etmiş; Nesâî'nin rivayetinde bu kelimenin «kamış veya ağaçtan yapılan ev» mânâsına geldiği bildirilmiştir. Bu hususta birçok sözler soylenmişse de netice i'tibâriyle bunların hepsi «kütük ve dar ev» mânâsında birleşirler.
tâbiri,. Hattâbî'ye göre:
«Kadın içinde bulunduğu matem hâlini bu hayvanla kırardı.» demektir; zira kelimenin adı olan «fadd» kırmak, dağıtmak mânâsına gelir.
Ahfeş bunun: «Q hayvanla temizlenirdi.» mânâsına kullanıldığını oylemiştic. Ona göre kelime «gümüş» demek olan «fidda»dan alınmış; emizlik, beyaz renk ve safiyet hususunda gümüşe benzetilmiştir.
Ibn'i Kuteybe diyor ki : «Ben bu meseleyi Hicazlılar'a sordum da şu cevâbı verdiler: Câhiliyyet devrinde iddet bekleyen kadın yıkanmaz; su yüzü.görmez;-tırnak kesmez; bir sene sonra olanca çirkinliği ile meydâna'.jikar; sonra içinde bulunduğu iddet hâlini bir kuş ile kırar; onunla önünü silerek atardı. Bir daha o hayvan hemen hemen yaşamazdı.» îmam Mâlik mezkûr tâbiri: «O hayvanla cildini silerdi.» mânâsına tefsir etmiş; İbni Vehb ise : «Kadın eliyle hayvana ve onun sirttna dokunurdu.» şeklinde izah etmiştir. Aynı tâbir bâzılarına göre : «Kadın hayvana dokunur; sonra tatlı su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar yıkanırdı.» mânâsını ifâde eder. Bu hususta daha başka sözler de vardır.
Mutarrif ile' İ'bni Mâceşûn'un İmam Mâlik'-den naklettikleri rivayette : «Kadın bir koyun veya deve tezeği atardı. Tezeği önüne atar; bti onun iddetten çıkışı olurdu.» deniliyor. İbni Vehb'in rivayetinde ise : «Bir koyun tezeğini arkasına atardı» denilmiştir.
Bâzılarına göre bunun mânâsı: îddeti hayvan tezeği atar gibi attığına işarettir. Bir tak'tm ulema: «Bundan murâd : Kadının bunca zaman beklemesi ve çektiği belâya karşı gösterdiği sabru tahammülü sona erinde Üu çileleri tahkir;, kocasının hakkını ta'zîm için : Bu çektikleri kendi nazarında o attığı tezek mesabesinde ehemmiyetsiz şeyler olduğunu göstermektir.» demelerdir. Kadının tezeği tefe'ül için yâni başımdan ırak olsun; bir daha böyle hâl görmeyeyim; maksadiyle atardığını söyleyenler de olmuştur.

59- (1486) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki.) : Bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den rivayet etti. (Demiş ki) : Zeyneb biıiti Ümmi Seleme'yi şunu söylerken işittim:
Ümmii Habîbe'nin bir yakını vefat etti. Müteakiben Ümmü Habîbe sarı bîr esans getirterek onu kollarına sürdü ve : Ben bunu ancak ve ancak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'i:
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına üç günden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız koca(sı) için dört ay on gün (yas tutmak) müstesna I» buyururken işittiğim için yapıyorum; dedi.

(1488/1487) Bu hadîsi Zeyneb, annesi île Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)fin zevcesi Zeyneb'den, yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden birinden naklen rivayet etmiştir.

60- (1488) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Şu'be Humcy/T b. Nâfi'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Zeyneb binti Selenıe'yİ annesinden naklen rivayet ederken dinledim. Bir kadının kocası Ölmüş. Kadinin gözüne bir şey olacağından korkmuşlar da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek sürme çekmek için ondan izin istemişler. Ke-
sûlülllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) : .
«Vaktiyle sizden biriniz evin en kötüsünde pırtıları içinde (yahut evinde en kötü pırtıları İçinde) bir sene beklerdi. Nihayet bir köpek geçerse bir tezek atar da çıkardı. (Şimdi) dört ay on gün çok mu geliyor?» buyurmuşlar.

(...) Bize Ubeydullab: b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den iki hadîs birden (yâni) sürme hakkındaki Ümmü Seleme hadîsi ile Ümmü Seleme ve Peygamber (Saîlallahü Aleyhi veSellem)'in zevcelerinden diğer birinin hadîsini Muhammed b. Ca'fer hadîsi tarzında rivayet etti. Yalnız o zevcenin Zeyneb olduğunu söylemedi.

61- (1488/1486) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Humeyd b. Nâfi'den naklen haber verdi. O da Zeyneb binti Ebî Seleme'yi, Ümmü Seleme ile Ümmü Habîbe'den naklen rivayet ederken dinlemiş. Bunlar: Bir kadının Besûlüllah (SaîlallahüAleyhi ve Sellem)'e gelerek kızının kocası öldüğünü, bunun üzerine kızının gözleri hastalandığını, kendisi kızına sürme çekmek istediğini anlattığını; Resülüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Vaktiyle sizden biriniz tezeği senenin sonunda atardı; bu İddet ancak ve ancak dört ay on gündür.» buyurduğunu konuşuyorlarmış.

62- (1486) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbıii Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız Anır'mdir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Eyyûb b Musa'dan, o da Humeyd b. Nâfi'den, o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den naklen rivayette bulundu. Zeyneb (Şöyle demiş) :
Ümmü Habîbe'ye Ebû Süfyân'nı Ölüm haberi gelince (haberin) üçüncü günü sarı bir esans getirterek onu kollarına ve yüzünün yanlarına sürdü de şunları söyledi:
— Benim buna ihtiyâcım yoktu. (Ama) Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) 'i:
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına üç günden fazla yas tutmak helâl değildir; yalnız koca müstesna! Çünkü kocasına dört ay on gün yas tutar.» buyururken işittim.

63- (1490) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe ve İbni Rumh, Leys b. Sa'd'dan, o da Nâfi'den naklen rivayet ettiler. Nâfi'e de Safîyye binti

Ebî Ubeyd, Hafsa'dan yahud Âişe'den veya her ikisinden naklen "rivayette bulunmuş ki, Kesûlüllah (SallaîlaJıü Aleyhi ve Sellem) . «Allah'a ve âhiret gününe (yahut Allah'a ve Resulüne) îmân eden bir kadına bir ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız kocasına (tutması) müstesna!» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Şeybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz yâni İbni Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b Dînâr, Nâfi'den Leys hadîsinin isnâdiyle onun rivayeti gibi rivayette bulundu.

64- (...) Bize bu hadîsi Ebû Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i şunu söylerken işittim: Ben Nâfi'i, Sa-fiyye |>inti Ebî Ubeyd'den naklen rivayet ederken dinledim. Safiyye, Veygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Hafsa binti Ömer'i Nebî (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen Leys ile İbni Dînâr hadîsi gibi rivayette bulunurken işitmiş. Râvî: «Çünkü kocasına dört ay on gün yas tutar.» cümlesini de ziyâde etmiştir.

(...) Bize Ebû'r-Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Ey-yûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. Bu râvîler hep birden Nâ-fi'den, o da Safiyye binti Ebî Ubeyd'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden birinden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen yukarikilerin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

65- (1491) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandı. Ötekiler: Bize Süfyân b. Uyeyne, Züh-rî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) 'den naklen rivayet etti; dediler. Fahr-i Kâinat Efendimiz :
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına Ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl değildir; ancak kocasına (yas tutması} müstesna!» buyurmuşlar.

66- (938) Bize Hasan b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnî İdris, Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den naklen rivaye etti ki, Resûlüllah (SaÜallakü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç bir kadın ölüye üç günden fazla yas tutamaz; ancak koca için dört ay on gün yas tutmak müstesna! Yemen kumaşı müstesna olmak üzere boyalı elbise giyemez; sürme çekinemez; koku da sürünemez. Yalnız temizlendiği vakit bir parçacık kust veya ezfâr sürünebilir.» buyurmuşlar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bu râvilerin ikisi de Hişâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmuş; ve: «Temizlik devresinde kust ve ezfâr dan bir parçacık...» demişlerdir.

67- (...) Bana Ebû'r-Rabî'ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye'den naklen rivayet eyledi. (Şöyle demiş) :
Biz Ölüye üç günden fazla yas tutmaktan nehyohuıuyorduk; .yalnız koca için dört ay on gün müstesna idi. O esnada sürme çekinmez; koku sürünmez; boyalı elbise giymezdik. Ama bir hangimiz hayzından yıkandı mı temizliği müddetinde kust ve ezfârdau bir parçacık kullanmasına ruhsat verilmişti.
Görülüyor ki, bu rivayetlerin hepsi aynı mânâda olup birbirlerini az çok tefsir etmektedirler. Hz. Ümmü Atıyye rivayetini Buhârî «Hayz», «Talâk» ve «İddet» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir,
Ahlâs: Hılsın cem'idir. Hıls: Lügatte hah ve diğer kıymetli yaygıların altına döşenen ve hayvanın semeri altına konan kıl veya yünden yapma palastır. Burada ondan murâd : Kötü elbisedir. Resûlülİlah (Saîlallahü Aleyhi ve Seltem) 'in zevcelerinden Ümmü Habîbe (Radîyalkıhü anh) Ebû Süfyân'ın kızı ve Muâviye 'nin kız kardeşidir. İsmi Ram1e'dir.
Yine ezvâc-ı tâhirattan Ümmü Atıyy e (Radiyallahû anha)'mn ismi Nüseybe binti Kâ'b 'dır. Nüseybe binti Haris el-Ensâriyye olduğunu söyleyenler de vardır.
Asb: Bir nevi' Yemen kumaşıdır. Bu kumaşın ipliği toplanarak sımsıkı bağlanır, ondan sonra boyanırmış. Bu suretle bâzı yerlerine boya işlemeyen iplikten alaca bir kumaş meydana gelirmiş. Kazzâz : «Hükümdarlara elbise bu kumaştan yapılırdı.» demiştir. Bâzıları asbın, çizgili kumaş olduğunu söylemişlerdir.
Kust veya Küst yahud Küşt: Bedevilerin kullandığı bir nevi' buhurdur. İbni Baytar buna isin dahî denildiğini söyler.
Ezfâr dahî bir nevi' siyah buhurdur. Parçası tırnağa benzermiş. Nevevî'nin beyânına göre kust ile ezfâr koku sürünmek maksadı ile değil de hayzdan sonra kanın eseri olan pis kokuyu gidermek için kadınların kullanmasına ruhsat verilen birer nevi' mâruf buhurdur.
îbni Battal: «Hayızlı kadına gerek iddet içinde gerekse id-det dışında hayzından yıkandığı zaman kanın kokusunu gidermek için kust ile buhurlanmağa ruhsat verilmiştir. Bunu namaza durmak ve kanın pis kokusu ile meleklere ezâ etmemek için yapar.» diyor.
Hâsılı bu babın rivayetleri: İddet hâlinde olmayan kadınların ölü İçin üç günden fazla yas tutamayacaklarına, yas tutan kadına zaruret yokken sürme, koku ve zînetli elbise gibi şeyler haram kılındığına, buhurların bunlarda dahil olmadığına delildirler.
Vakıa bir hadîste: «Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) kadına kocası için iddeti geçinceye kadar; babası için yedi gün; başkaları için üç gün matem tutmağa ruhsat verildi.» denilmişse de Buhârî sârini Aynî bu hadîsin sahîh olmadığını bildirmiş; Hz. Ümmü Habibe'nin, babası vefat ettikten üç gün sonra koku sürünmesini ve diğer hadîslerin umumunu müddeâsına de! il göstermiştir. Hadîsi Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-MerâsiNinde mu'dal olarak rivayet etmiştir; binâenaleyh onunla ihticâc edilemez.

---

[1] Tafsilât içid «Selâmet Yollan» adlı nâçiz eserimizin (Boşanma) bahisne müracanî edilebilir.
[2] Çünkü başkaları burada hataya düşmüş; bir yerine «üç talâk» demişlerdir.
[3] Sure-i Talâk; âyet: 1
[4] Sûre-i Talâk, âyet: i.
[5] Âyet-i kerîme.
[6] Sûre-i Talâk, âyet; 1.
[7] Şayan-ı hayrettir ki dört mezheb ulemasının ittifakına rağmen Mısırın yeni müc-tchitlcri bir dcfadı yapılan üç talâkın bir talâk sayılacağına fet\â veimişlerdir. Bu fetvay: görmek isteyenler «Selâmet Yollan» nın Talâk bahsine müracaat edebilirler.
[8] Sure-i Ahzâb; âyet: 2
[9] Yemin keffareti: dilerse bir köle âzât etmek, isterse on faikre bir gün doyurmak veya giydirmek, fakir bulmazsa iiçn gün arka arkaya oruç tutmaktı

[10] Surc-i Ahzâb; âyet: 28 - 29
[11] ilâ: Erkeğin karısına dört ay yaklaşmayacağına yemîn etmbesİdir. Fakat birada ondan murad sadece yemindir.
[12] Sureli Abzâb; âyet51
[13] Sure-i Tahrîm: âyet: 5
[14] Sure-i 'Fahrîm; âyel: 4
[15] Sure-i Nisa; âyet: 83
[16] Sure-i Tahrîm; âyet 4
[17] Sûre-i Talâk, âyet: 1,
[18] Sûre-i Talâk, âyet: 6.
[19] Sûre-t Nûr, âyet: 30.
[20] Sûre-i NÛr, âyet: 31.
[21] Sure-i Talâk; âyet: 1
[22] Sure-İ Talâk; âyet: 1
[23] Ayet-İ Kerîme
[24] Ayet-İ Kerîme

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TAHARET BÖLÜMÜ
UMÛMÎ AÇIKLAMA
İSLAM VE TEMİZLİK
BİRİNCİ BAB
SULARIN AHKÂMI
KULLE NEDİR?
SU HAKKINDA SON SÖZ
ON VASIF VE KORUNMA TEDBİRLERİ
İKİNCİ BAB
NECASETİN İZALESİ
BİRİNCİ FASIL
BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MES'ELELER
İKİNCİ FASIL
MENİ HAKKINDA
İÇİNCİ FASIL
HAYIZ KANI
DÖRDÜNCÜ FASIL
KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR HAKKINDA
BEŞİNCİ FASIL
DERİLER HAKKINDA
ÜÇÜNCÜ BAB
İSTİNCA HAKKINDA
BİRİNCİ FASIL
İSTİNCANIN ÂDÂBI
İKİNCİ FASIL
İSTİNCADA KULLANILAN ŞEYLER
YAKIN VE UZAK ÇEVRENİN TEMİZLİGİ:
MEKAN TEMİZLİGİ:
AVLU VE MEYDANLARIN TEMİZLİGİ:
MESÎRE (PİKNİK) YERLERİNİN TEMİZLİGİ:
YOLLARIN TEMİZLİGİ:
EZÂ NEDİR?
YOLU KİRLETENLERE LÂNET:
DÖRDÜNCÜ BAB
ABDEST HAKKINDADIR
BİRİNCİ FASIL
ABDESTİN FAZÎLETLERİ
İKİNCİ FASIL
ABDESTİN SIFATI
ÜÇÜNCÜ FASIL
ABDESTİN SÜNNETLERİ
BİRİNCİ SÜNNET:
MİSVAK
ABDESTİN İKİNCİ SÜNNETİ:
ELLERİN YIKANMASI
ABDESTİN ÜÇÜNCÜ SÜNNETİ:
İSTİNSAR, İSTİNŞAK VE MAZMAZA
ABDESTİN DÖRDÜNCÜ SÜNNETİ:
SAKAL VE PARMAKLARI HİLALLEMEK
ABDESTİN BEŞİNCİ SÜNNETİ:
KULAKLARI MESHETMEK
ABDESTİN ALTINCI SÜNNETİ:
ABDESTİ TAM ALMAK
ABDESTİN YEDİNCİ SÜNNETİ:
SUYUN MİKTARI
ABDESTTE SU İSRAFININ YASAK OLMASINDAKİ MA'NÂ
SA', MÜDD, RITL:
ABDESTİN SEKİZİNCİ SÜNNETİ
MENDİL
ABDESTİN DOKUZUNCU SÜNNETİ:
DUA VE BESMELE
BEŞİNCİ BAB
ABDESTİ BOZAN ŞEYLER
BİRİNCİ FER'
VÜCUDDAN ÇIKAN BOZUCULAR
1- YEL
2- MEZİ
3- KUSMUK
4- KAN
İKİNCİ FER':
KADINA VE FERC'E DEĞME
BİRİNCİ NEV':
KADINA DEGME
İKİNCİ NEV':
ZEKERE DEGMEK
ÜÇÜNCÜ FER:
UYKU, BAYILMA, KENDİNDEN GEÇME
DÖRDÜNCÜ FER:

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ
BİRİNCİ ÇEŞİT:
ABDEST GEREKTİREN
İKİNCİ ÇEŞİT:
ABDESTİ GEREKTİRMEYEN
BEŞİNCİ FER'
DEVE ETLERİ
ALTINCI FER':
MÜTEFERRİK HADİSLER
ALTINCI BAB
MEST ÜZERİNE MESH ETMEK
UMÛMÎ AÇIKLAMA
YEDİNCİ BAB
TEYEMMÜM
TEYEMMÜMÜ MEŞRU KILAN SEBEPLER ŞUNLARDIR:
SEKİZİNCİ BAB
GUSÜL
UMÛMÎ AÇIKLAMA
ÇOCUGUN CİNSİYETİ VE BENZEMESİ
BİRİNCİ FASIL
CENABETTEN GUSÜL
İKİNCİ FASIL
HAYIZLI VE NİFASLI KADINLARIN YIKANMASI
ÜÇÜNCÜ FASIL
CUMA VE BAYRAM GUSLÜ
DÖRDÜNCÜ FASIL
ÖLÜNÜN YIKANMASI VE ÖLÜ YIKAYANIN YIKANMASI
BEŞİNCİ FASIL
MÜSLÜMAN OLUNCA GUSÜL
ALTINCI FASIL
HAMMAM HAKKINDA
DOKUZUNCU BAB
HAYIZ HAKKINDADIR
İKİNCİ FASIL
MÜSTEHÂZE VE NİFAS HALLERİ
UMUMİ AÇIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
HAYIZLI VE HAYIZLIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER
İKİNCİ FASIL
İSTİHÂZE VE NİFAS HAKKINDA
UMUMÎ AÇIKLAMA:
HAYIZ HALİNDE TEMİZLİK
(CEMİYET VE TEMİZLİK YÖNÜNDEN) AYBAŞI

TAHARET BÖLÜMÜ

(Bu bölümde dokuz bab vardır)

BİRİNCİ BAB

SULARIN AHKÂMI

*

İKİNCİ BAB

NECASETİN İZALESİ

(Bu bab beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MESELELER

*İKİNCİ FASIL

MENİ HAKKINDADIR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYIZ KANI

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK VE DİGER HAYVANLAR

*

BEŞİNCİ FASIL

DERİLER

*

ÜÇÜNCÜ BAB

(Bu babta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

İSTİNCANIN ÂDÂBI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN MADDELER

DÖRDÜNCÜ BAB

ABDEST HAKKINDA

(Bu babta üç fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

ABDESTİN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

ABDESTİN SIFATI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ: DOKUZDUR

1- Misvak
2- İki Elin Yıkanması
3- Sümkürme, Ağız ve Burnu Yıkama
4- Sakal ve Parmakları Hilalleme
5- Kulakları Meshetme
6- Abdesti Eksiksiz Yapmak
7- Suyun Miktarı
8- Mendil
9- Dua ve Besmele

*

BEŞİNCİ BAB

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

1- Ön ve Arka vs. Yollardan Bir Şeyin Çıkması: Dört Çeşittir
* Yel Çıkması
* Mezî Akması
* Kusmuk
* Kan
2- KADINA VE FERCE DEGMEK (Meshetmek)
* Kadına Değmek
* Zekere Değmek
3- UYKU, BAYGINLIK VE KENDİNDEN GEÇME
4- ATEŞTEN PİŞENİ YEMEK
* Abdest
* Abdesti Terk Hakkında
5- DEVE ETİ
6- MÜTEFERRİK HADİSLER

ALTINCI BAB

MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

*

YEDİNCİ BAB

TEYEMMÜM

*

SEKİZİNCİ BAB

GUSÜL HAKKINDADIR

(Altı Fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSÜL

*

İKİNCİ FASIL

HAYIZLI VE NİFASLININ GUSLÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAMLARDA YIKANMA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZE YIKAMAK VE BUNDAN YIKANMAK

BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMAN OLANIN YIKANMASI

*

ALTINCI FASIL

HAMAM HAKKINDA

DOKUZUNCU BAB

(Hayız Hakkında İki Fasıl Var)

*

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLILARLA İLGİLİ AHKÂM

UMÛMÎ AÇIKLAMA

İslâm, bütün beşerî sistemler ve diğer dinî nizamlar arasında temizliğe en çok yer veren bir dindir. Bütün ibadetler ve her çeşit dinî hayat temizlik üzerine kurulur. Hadis ve Fıkıh kitapları önce temizlik bahisleriyle başlar. İslam'ın yarısı temizlik kabul edilir. Bu bahis, beden temizliğinden çevre temizliğine kadar çok değişik sahalara temas eder. Konunun ehemmiyeti ve dağınıklığı sebebiyle hadislere geçmezden önce, bu umumî açıklama kısmında İslam'da temizliğin yeri ve ehemmiyeti hakkında derli toplu bir tahlil sunacağız. Burada bazılarına mealen ve özetleyerek temas ettiğimiz hadisler bilâhare metinleriyle ve tam olarak gelecektir.[1]

İSLAM VE TEMİZLİK

Temizlik, gerek maddî gerek manevî olsun bir müslümanın mutlaka riayet etmesi gereken bir husustur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Temizlik imanın yarısıdır", "Namazın anahtarı temizliktir" gibi beyanlarıyla temizliksiz dînî hayatın, dindârlığın mümkün olamayacağını mü'minlerin vicdanına yerleştirmeye çalışmıştır. İman-İslâm kelimelerinin aynılık ve gayrılığı üzerinde âlimlerin yaptığı münakaşa bir tarafa, bizzat sahih hadislerde gelmiş olan: "Allah'a iman nedir biliyor musunuz?(...) (açıklayayım, Allah'a iman) Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, ganimetten beşte birini vermektir" ifadesi nazara alınmış olsa bile çoğu kere imanla dinin kastedildiği, böylece "temizlik"in dinin, dinî hayatın yarısını, hem de ikinci yarının tahakkuku için şart olan evvelki yarıyı teşkil ettiğini anlarız. Tabiîdir ki bu durum, müslüman nazarında temizliğin ehemmiyetini fevkalâde artırmış oluyor, zira maddî manevî bütün amellerin makbul ve muteber olması bunun varlığına bağlanmıştır. Nitekim hadiste: "Temizlik olmayınca namaz kabul edilmez" denmektedir.
Aslında kabul edilmesi için koşulan temizlik şartı namaza has değildir. Allah için yapılan her bir şeyin kabul edilmesi, onun temiz olmasına bağlıdır. "İbadet riya ile kirlenirse makbul değildir." "Sadaka, zekât meşru yoldan kazanılmış helâl maldan değilse makbul değil", "Yenip içilen şeyler, alınan gıdalar temiz değilse yapılan duaların, edilen ibadetlerin hiçbirisi makbul değil", "Allah temizdir ve sadece temiz olanı kabul eder." "Sözün temiz olanı, amelin salih olanı O'na yükselir." (Fâtır, 10; Bakara 264; Mâûn 6.]
Şu halde kişi müslüman olabilmek, Allah'a layık olabilmek için pek çok yönlerden, maddeten ve mânen temiz olmak zorundadır.
Burada temizlik şartı mutlaktır. Maddî temizlik veya manevî temizlik diye tahsise imkân yoktur. Zira önce de söylediğimiz gibi İslâm ceset ve ruhu ayrı ayrı mütâlaa ederek, birini tafdil diğerini ihmâl etmiyor, ikisinin de terbiye ve kemâlini istiyor, ikisinin de terbiyesinde temizliği ilk şart kılıyor. Ruhu kirleten şirk, kibir, ucub, yalan, gıybet, haset, gadab, dedikodu, mâlâyânî şeylerle iştigal, haram nazar, fisk, gaflet, kötü söz, yeis, fahr, israf, cimrilik, merhametsizlik... gibi mânevi kirlerden [2] şiddetle nehyedildiği gibi, ibadete mâni bir kısım maddî pisliklerden de haber verip bunlardan da uzak durmayı emretmektedir.
Hattâ Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetleri, birçok dinî emirlerin, "temizlik"in gerçekleşmesi için konulmuş olduğunu ifade etmektedir. Meselâ namaz kılmak için şart olan gusül, abdest veya (hîn-i hâcette ikisinin yerini tutmak üzere) teyemmüm gibi vasıtalarla temizlik yapılmasını emreden âyetten sonra: "Allah (bu emirle) size bir güçlük dilemez, fakat sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister" (Mâide 6) dendiği gibi, zekâtla ilgili olarak da "Onların mallarından bir zekât al ki onunla kendilerini temizlemiş, tezkiye etmiş olasın" (Tevbe 103) denmektedir. Hz. Peygamberin: "Her şey için bir zekât (temizleyici) vardır, cesedin zekâtı da oruçtur" sözü, orucun da bir başka temizlik için konduğunu ifade etmektedir. Bilindiği üzere, zekât lügatte nemâ (artma) ma'nâsına geldiği gibi tathir (temizleme) ma'nâsına da gelmekte ve şer'î örfte iki ma'nâda birlikte kullanılmaktadır.
Bu ifadeler az önce söylediklerimizin zıddına, insana farz kılınan amellerden esas maksadın "insanı hakîkî temizliğe kavuşturmak" olduğunu göstermektedir. Yani temizlik, dinde hem vasıta hem gâye olmaktadır.
İslâm'da temizliğe birinci plânda verilen bu ehemmiyetin bir ifadesi olarak hemen hemen bütün hadis ve fıkıh kitapları, taharetle ilgili bölüme en başta yer verirler, ondan sonra diğer bölümlere geçerler. Meselâ Kütüb-i Sitte'nin, Buhârî dışında kalan beş kitabı böyledir. Buhârî en başa Kitâbu'l-İmân'ı koymuştur.
Gazalî, İslâm'ın mü'minlerden taleb ettiği maddî ve manevî temizliği dört mertebeye ayırır:

1- Zâhir'in temizliği: Bu hadesten, necâsetten ve fuzûliyattan temizliktir.
2- İnsan âzâlarının (cevârih) bir kısım cürüm ve günahlardan temizliği.
3- Kalbin mezmum ahlâklardan, takbih edilen düşüklüklerden (rezâil) temizlenmesi.
4- Sırrın Allah'tan başka herşeyden temizlenmesi -ki bu Enbiyâ ve Sıddîkin'e has bir temizlik mertebesidir.-
İslâm'ın temizlik anlayışının sahip olduğu bu genişlik ve şümûlü belirttikten sonra hemen ilâve edelim ki biz burada daha ziyade bedenî terbiyeye taalluk eden "zâhir"in temizliği üzerinde duracağız.
Sünnette gelen beyanlara bakınca zâhirin temizliği deyince sadece insan bedeninin temizliği söz konusu değildir. Elbisenin, meskenin ve hatta yaşanan muhit ve çevrenin de temizliği söz konusudur. Zirâ insan bu söylenenlerin hepsiyle birlikte gerçek bütünlüğünü bulmaktadır ve bunların her birisi insan üzerinde te'sir icra etmektedir. Bu sebeple bir müslümanın içinde yaşadığı fizik ve sosyal çevrenin de maddî ve manevî yönlerden kendi akîde iklimine uygun olması, imân şartlarına göre tanzim edilmiş bulunması gerekmektedir. Biz burada bunlardan en mühimleri olan beden ve elbise temizliği ile mesken ve muhit temizliğine temâs edeceğiz.
Beden (Ve Elbise) Temizliği: Biri hades denen ve gözle görülmeyen hükmi pislikten, diğeri de gözle görülen ve necâset denen maddî pislikten olmak üzere iki ayrı temizliği gerçekleştirmektir. Hades denen hükmî pislik sadece insan vücudu için mevzubahistir. İki çeşittir, birincisi cinsî münasebet veya ihtilâmla hâsıl olur, bundan temizlenmek için bütün vücudun yıkanması gerekir. Diğeri abdesti bozan hallerle hâsıl olur ve vücudun her an dışarı ile teması olan el, yüz, kol ve ayakların yıkanmasını gerektirir. Bu temizlikler olmayınca namaz kılınamaz.
Bütün vücudun yıkanması, sâdece büyük hades (cünüplük) şartına bağlı değildir. Bunun dışında normal olarak bir müslümanın haftada en az bir defa yıkanması gerekmektedir. Hz. Peygamber: "Sizden cumaya gelen yıkansın" demekle kalmaz, "Cuma günü yıkanmak bülûğa ermiş herkese vacibtir" diyerek tekid eder. Hz. Ali ve Hz. Osman gibi Ashab'tan bazılarının cünüp olmadığı halde, soğuk bile olsa her gün yıkandıkları belirtilir.
Gerek abdest ve gerekse guslün nâkıs olmaması "Allah'ın emrettiği şekilde" mükemmel olması gerekmektedir. Her ne kadar abdest âzâlarının ikişer ve hatta birer defa yıkanması yeterli ise de mükemmel olması için, hiç bir kuruluk kalmayacak şekilde üçer defa yıkanması lazımdır. Hz. Peygamber alelacele abdest alıp ökçelerini iyi yıkamayan kimseyi görünce "yazık ateşte yanacak olan ökçelere, (abdesti tam al)" diye uyarmış, tırnak kadar kuru yer bırakan kimseyi "abdestini tam alması için" geri çevirmiş, ihmâli mümkün olan parmak araları için de: "Su ile ovulmazsa Kıyamet günü Allah ateşle ovacaktır" diye dikkat çekmiştir. Abdest bozulmadıkça aynı abdestle birkaç vaktin namazını kılmak caiz ise de her vakit için yeni bir abdest teşvik edilmiş, Selef bunu "nur üstüne nur (nûrun alâ nûr)" olarak tavsif etmiştir. Hz. Peygamber'in Mekke' nin fethedildiği güne kadar her namaz için ayrı abdest aldığı, o gün aynı abdestle beş vakti kıldığı belirtilmiştir.
Hz. Peygamber günlük temizliğin mecburî vasıtası olan abdeste teşvik olarak, müslümanların Kıyamet günü adest uzuvlarında zuhur edecek nurdan bir parlaklıkla diğer ümmetler arasında temayüz edeceğini belirtmekten başka, abdest alan kimse uzuvlarını yıkadıkça o uzuvlarla işlenmiş olan günahların, (onlarda bulunması muhtemel maddî kirler gibi) su ile akıp gideceğini, böylece günahlardan arınmış olarak çıkacağını, abdestin iki vakit arasında işlenen günahlara kefâret olacağını belirtir.
Sünnet, bilhassa el ve ağız gibi hıfzıssıhha noktasından ehemmiyet taşıyan uzuvların yıkanmasını, sadece namaz vakitlerine hasretmemiştir. Uykudan kalkıldığı zaman, abdest almazdan önce, ilk iş ellerin yıkanması gerektiğine dikkat çeker ve: "El nerede geceledi bilemezsiniz" der. Kezâ (el ve) parmakların yıkanmasında mübâlağalı davranarak iyice yıkanması, aksi takdirde (Kıyamet günü) ateşle yakılacağı bildirilir. Bu meyânda istincadan sonra ve gusül esnasında pislikler yıkandıktan sonra temizliğin tam olabilmesi için ayrıca toprağa sürtülmesi gerekmektedir.
Yemekten evvel ve sonraki yıkamalardan başka, süt gibi yağlı herhangi bir şey (yenilip) içilecek olsa arkadan "yağlı olduğu için" yıkanması icâbetmektedir. Bilhassa yatma esnasında ellerin mutlaka temiz olması istenmektedir. Yatmadan önce, abdest alıp ayaklar da dahil bütün abdest uzuvlarının yıkanmasını tavsiye etmekten başka, bilhassa ellerin mutlaka yıkanması gerektiğini belirtmek için Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Elinde bulaşık kokusu olduğu halde yıkamadan uyuyan kimseye herhangi bir rahatsızlık isabet ederse, kendisinden başkasında kabahat aramasın."
Ağız temizliğinde mühim bir husus misvaktır. Hz. Peygamber her abdest alışında misvak kullanmakla yetinmez, bu vakitler dışında da sık sık misvak kullanırdı. "Ben dişlerimi o kadar misvaklarım ki (bazan) ön dişlerim sökülecek diye korkarım" diyen Hz. Peygamber'in namaz için evden her çıkışında misvak kullandığı, eve her girişinde ilk yaptığı şeyinde dişlerini misvaklamak olduğu, kezâ herhangi bir sebeple gece uyandığı zaman da dişlerini misvakladığı belirtilir. Misvakın ehemmiyetini belirtmek için "Eğer ümmetime müşkilat çıkarmış olmaktan (korkmasaydım) her namazda misvak emrederdim"; "Misvak kullanın! Zirâ o, ağız için temizlik vesilesi, Rabbülâlemîn içinde rıza ve hoşnutluk sebebidir. Cebrâil her gelişinde bana misvak tavsiye etti. O kadar ki bana ve ümmetime farz kılınacak diye korktum" buyurur. Yine aynı maksatla: "Kirâmen kâtibîn meleklerini, sahibi bulundukları kimseyi, dişlerinin arasında yemek kırıntısı olduğu halde namaza durur görmek kadar hiç bir şey rahatsız etmez" der ve misvak kullanılarak kılınan namazın misvaksız kılınana nazaran 70 defa üstün olduğunu söyler.
Beden ve elbise temizliğinin diğer bir şartı istincâ ve istibrâdır. Yani gerek büyük abdest gerekse küçük abdest bozduktan sonra bunların bedene ve elbiseye bulaşmasına meydan vermemektir. Bu maksadla def-i hacetten sonra su kullanmak gerekmektedir. Su olmadığı takdirde taşla en az üç kere silmek şarttır.Hz. Peygamber'in önce taş, sonra da su kullanmak suretiyle her ikisiyle temizlik yaptığı, helâda su kullandığı gibi, helâdan çıktıktan sonra da mutlaka her defasında ellerini yıkadığı Hz. Enes ve Hz. Âişe tarafından bildirilmektedir. Büyük abdestten sonraki temizliği su ile yapmanın ehemmiyetine bir âyetle Kur'an-ı Kerim de işaret ederek teşvikte bulunur. Mezkûr âyet Medine yakınında bulunan Kuba köyü hakkında gelmiştir ve şöyle der:
"(...) Orada (pisliklerden) iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever" (Tevbe, 108). Bu âyet üzerine Hz. Peygamber, Kubalılara Allah tarafından övülen temizliklerinin ne olduğunu sorunca, helâda su kullandıklarını söylerler.
Hz. Peygamber ehemmiyet verilmeyip ihmâl edilmesi mümkün olan idrar bulaşmalarına ayrı bir ağırlık vererek dikkati çekmekte, ehemmiyetini nazara arzetmektedir: "Sidikten temizlenin. Zira kabir azabının çoğu sidik yüzündendir." Diğer bazı hadislerde de kabir azabının sidik ve gıybet yüzünden olduğu belirtilir ki böylece idrar bulaşmaları bizzat Kur'an-ı Kerim'de "ölmüş kardeşinin etini yemek" olarak tavsif edilen gıybet kadar kötülenmiş, aynı derekede olduğu ifade edilmiş oluyor. Ayakta küçük abdest bozulabileceğine dair rivayetler mevcut ise de, sıçramalardan emin olunmayan hallerde oturarak yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.
Beden temizliği konusunda Hz. Peygamber gusül, abdest, istincâ, istibrâ, misvak gibi buraya kadar belirtmiş olduğumuz temizliklerin yapılmasını emretmekle kalmaz, başka hususlara da temas eder. Bu meyanda bıyıkların, tırnakların kesilmesi, koltuk altı ve etek traşlarının yapılmasını da emretmiş, bu fazlalıkların atılmasında en çok kırk günün geçilmemesini istemiştir.
Sağ ve Sol Ellerin Kullanılışı: Sünnetin temizlik hususundaki hassasiyetinin bir başka tezahürü sağ ve sol ellerin yapacağı işlerde kendini gösterir. Zira ayakkabı, elbise giyme, baş tarama, temizlik vs. bütün işlerde "sağdan başlamayı" prensip edinen Hz. Peygamber, pisliklerin temizlenmesi, zaruret halinde temiz olmayan bir şeye dokunma gibi kirletici işlerin daima sol elle yapılmasını; yemek yemek, yiyeceklere dokunmak gibi temiz olması istenen işlerin de dâima sağ elle yapılmasını emretmektedir. Bu cümleden olarak istincânın, abdest alırken burun temizliğinin gusül esnasında vücuttaki pis yerlerin ve vücuda bulaşan pisliklerin temizlenmesinin daima sol elle yapılması prensip kılınmış, küçük abdest bozma sırasında bile sağ elle zekere dokunulmaması emredilmiştir.
Buna karşılık yemeğin sağ elle yenmesi emredilmiştir. Hz. Peygamber'in bu hususa verdiği ehemmiyeti göstermek için soluyla yiyen bir kimseye "Sağınla ye" dediği zaman, berikisi kibirlenerek "sağımla yiyemiyorum" deyince, "yiyemez ol" diye beddua etmiş olmasını hatırlatmamız kâfidir.
Mekân ve Çevre Temizliği: Namaz kılınan ve zikir yapılan yerler de her çeşit necâsetten uzak olmalıdır. Pis kokulardan meleklerin hoşlanmadığı ve pislik bulunan yerlere meleklerin girmediği belirtilir. "Necaset sebebiyle" mezbele, mezbaha, hamam ... da namaz" yasaklanmıştır. Bu cümleden olarak necis ilan edilmiş olan köpeğin bulunduğu eve, bekletilmiş idrârın bulunduğu eve (rahmet) meleklerinin girmeyeceği haber verilmiştir. Kezâ meskenin bir parçası olan gusül yapılan yerinde temiz tutulması istenmiş, bilhassa küçük abdest bozulmaması emredilmiştir.
Diğer bir kısım rivayetler beden ve meskenden başka, çevrenin de temiz tutulmasını emretmektedir. Bu cümleden olarak Müslim'in bir tahricinde Hz. Peygamber: "Lânete uğrayanlar olmayın" der. Yanındakiler bunların kim olduğunu sorunca: "Herkesin gelip geçtiği yolla, gölgelendikleri (kuytu) yerlere abdest bozanlar" cevabını verir. Bir başka rivayette lânet vesilesi olan bu yerlere bir üçüncüsü ilave edilmektedir: "Su yolları" Yani buralara da abdest bozulması yasaklanmıştır. Bazı rivayetlerde "meyveli ağacın altı" da aynı yasağa dahil edilmiştir. Hemen belirtelim ki şârihlerin de belirttiği gibi kirletilmesi yasaklanan gölgeden murad, sadece ağaç gölgesi değil, halkın dinlenme ve tenezzüh için oturdukları bütün gölgelere şâmildir. Yine bir kısım rivayetlerde, kirlendiği takdirde temizlenme ümidi olmayan "durgun suya abdest bozulması" da yasaklanmıştır.
Rivayetlerin bir kısmında lâneti gerektiren husus, abdest bozmakla kayıtlanmayıp "eza vermek" şeklinde ifade edilmiştir: "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, lanetleri vacib olmuştur" gibi. Bilhassa rahatsızlık veren her şeyin kastedildiği "ezâ"nın uğrak yerlerinden kaldırılmasına ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Bu durumda herkesin istifadesine açık yerlerin şu veya bu şekilde rahatsız edici atıklar, lüzumsuz eşyalar, döküntüler vs. ile kirletilmemesi istenmektedir.
Şu halde "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, lanetleri vacib olmuştur" tehdidinin şümûlüne çevre kirletenlerin hepsi dahildir. Hatta bir kısım hayvanların toprakta açmış olduğu deliklere akıtmanın yasaklandığına dair rivayetler de nazara alınırsa, sünnetin sadece insanları değil, hayvanları bile rahatsız edici çevre kirletmelerinden kaçınılmasını emrettiği anlaşılır.[3]

BİRİNCİ BAB

SULARIN AHKÂMI

?3493 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ??? ?????? ?????? # ??????: ????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ?????????? ???? ???????. ???? ?????????? ???? ????????

???????????? ??????? ?????????? ??????: ???? ?????????? ??????? ??????? ??????????[. ????? ?‘???? .

1. (3493)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz gemiye binip, beraberimizde az bir su alabiliyoruz. Abdestlerimizi bu su ile alsak susuz kalacağız. Deniz suyu ile abdest alabilirmiyiz?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Evet, denizin suyu temizdir, meytesi de helâldir" cevabını verdi."[4]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu soruyu soran sahâbînin adı hususunda farklı rivayetler vardır. Bizce isim ehemmiyet taşımaz. Mühim olan hadisteki fıkıhtır. Ahmed, Hâkim ve Beyhakî tarafından tahric edilen bir rivayet, bu sorunun balıkçılar tarafından sorulduğunu ifade eder. Arabistan kıyılarında, o devirlerde icrâ edilen balıkçılık hakkında açıklayıcı bazı teferruatı da ihtiva etmesi yönüyle ehemmiyetli olan rivayeti aktarıyoruz: "Biz, bir gün Resûlullah'ın yanında idik. Bir balık avcısı gelerek sordu:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz balık avı için denize açılırız. Beraberimize bazı kapkacak alırız. Gemiye binerken karaya yakın bir yerde avlanıp dönmeyi düşünürüz. Bazan böyle yakında balık buluruz, bazan da bulamayız. Öyle olur ki, başlangıçta aklımızda olmayan uzaklıklara açılmış oluruz. Bu uzaklıkta ihtilam olan veya abdest alan oluyor. Beraberimizdeki su ile yıkanacak veya abdest alacak olsak bizi susuzluk helâk edebilir. Bu endişeyle deniz suyunu yıkanma veya abdest almada kullanmamıza ne dersiniz?"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soru karşısında deniz suyu için tahûr tabirini kullanır. Tahûr, hem temiz hem temizleyici ma'nâsına gelen mastar-isimdir. Kendisiyle temizlik yapılan şey demektir. Âyet-i kerimede de yağmur suyu tahûr diye isimlendirilmiştir. "Ölü bir yeri diriltmek ve yarattığımız nice hayvan ve insanları sulamak için gökten tertemiz su indirmişizdir." (Furkan 49).
2- Meyte: Şer'an yenmesini helâl kılacak bir tarzla olmaksızın ölen hayvandır. Kur'an meyteyi haram kılmıştır (Bakara 173). Burada, denize ait olan meytenin helâl olduğu belirtilmektedir. Âlimler bu hadiste kastedilen meyte'yi şöyle tarif ederler: "Sadece denizde yaşayan hayvanlardan denizde ölmüş olanıdır, "mutlak olarak denizde ölen" hayvan değildir. Zira, lügat açısından deniz meytesi deyince sadece denizde yaşayan hayvanın meytesi anlaşılır."
Daha önce de temas ettik. Balık dışındaki deniz mahluklarının yenip yenmeyeceği hususunda âlimler ihtilaf etmiştir.
* Hanefiler, "balık dışındaki mahluklar haramdır" der.
* Ahmed İbnu Hanbel, "Kurbağa ve timsah dışındaki her şey yenir"der.
* Mâlik ve İbnu Ebî Leyla, "Denizde ne varsa yenir" der.
* Şâfiîlerde farklı görüşler var:
** İbnu Hacer der ki: "Bütün çeşitleriyle balığın helal olduğu hususunda ülemâ ihtilaf etmez. Ancak şeklen karada yaşayanlara benzeyen deniz mahlukları hususunda ihtilaf edildi. Söz gelimi insana, köpeğe, domuza, yılana benzeyen deniz hayvanları var!" Hanefilerin ve Şâfiîlerden bir kısmının görüşüne göre balıktan başkası yenmez, haramdır. Şâfiî mezhebinin resmi görüşüne göre ise deniz mahlukları mutlak olarak helaldir. Bu aynı zamanda Mâlikîlerin de görüşüdür, ancak bunlar bir rivayette domuzu istisna ederler. Bu görüşte olanlar Kur'an'da geçen "Deniz avı ve onu yemek size de yolculara da helâl kılınmıştır" (Mâide 96) âyetini delil getirirler.
** Şâfiîlerden bir grup âlim: "Karadaki benzeri helâl olan helâl, haram olan haramdır" demiş, ayrıca hem karada hem denizde yaşayanları da hükümden hariç tutmuşlardır. Bunlar iki çeşittir:
1) Etlerinin yenmesi hususunda yasak gelenler: Mesela kurbağa gibi. Bunu Ahmed İbnu Hanbel de -hakkında gelen öldürme yasağı sebebiyle- istisna eder. Timsah da -deniz hayvanı olmasına rağmen- istisna edilenlerdendir. Çünkü kesici (köpek) dişleriyle saldırmaktadır. Tuzlu denizlerdeki köpek balığı, yılan, akreb, yengeç, kaplumbağa da insan tabiatının iğrenç bulması ve onlardan gelebilecek zehir sebebiyle müstesnalar arasında tutulmuşlardır.
2) Hakkında bir mânî vârid olmayanlar. Bunlar tezkiye yani şeriatın derpîş ettiği kesim şartıyla helâldir, kaz[5] ve su kuşu gibi.
Bu bahse giren bazı ilave açıklamalar 3478 numarada geçti.[6]

?3494 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ??????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????? ?????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ??????: ???? ??????? ??????? ? ??????????? ??????[. ????? ????? ?????.???? ??? ??? ????? ????: »???????? ?????????? ???? ??????? ????: ??????? ??????? ?????? ????????? ???? ?????????. ???: ??????? ??? ??????? ??????? ?????? ??? ??????????. ??????. ????? ??????? ????: ????? ???????????. ????: ??? ????: ????????? ???? ?????? ????????? ??????????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ????? ????????? ??????? ????????? ????????? ??????? ?????? ??? ????? ???????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??????? ????????? ???: . ????????? ????? ????? ??????????? ?????????« .

2. (3494)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz senin için Budâ'a kuyusundan su alıyoruz. Halbuki onun içerisine (ölmüş) köpeklerin leşleri, kadınların hayız bezleri, insan pislikleri atılıyor, (ne yapalım, su almaya devam edelim mi?)" diye sordular. Şu cevabı verdi:
"Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez."[7]
Bu, Ebû Dâvud'un metnidir. Ebû Dâvud der ki: "Kuteybe İbnu Saîd'i işittim. Dedi ki: "Budâ'a kuyusunun kayyimine derinliğini sordum. Suyun en çok olduğu durumda kasıklara kadar çıkar" dedi. "Azaldığı zaman?" dedim, "Avret mahallinin (dizinin) altına düşer" dedi. Ebû Dâvud der ki: "Budâ'a kuyusunu ridam ile bizzat takdir ettim. Üzerine ridâmı gerdim. Sonra ridâmı ölçtüm. Kuyunun genişliği altı zira idi. Bahçenin kapısını bana açan kimseye: "Kuyunun süregelen yapısı hiç değiştirildi mi?" diye sordum. Bana "Hayır!" dedi. Kuyunun içindeki suyun rengini değişmiş gördüm."[8]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Tirmizî'de "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" başlığını taşıyan bir babta, Ebû Dâvud ve Nesâî'de "Budâ'a kuyusu hakkında" ismini taşıyan bir babta kaydedilir. Budâ'a kuyusu'nu şârihler, Medine'de meşhur bir kuyu olarak açıklarlar. Türbüştî: "Budâ'a Medine'de Benî Sâ'ide'nin ikâmet ettiği yer (dâr)" der ve bunların Hazreç kabilesine mensup bir kol olduğunu belirtir. Tahâvî, Vâhidî'nin bir rivayetine dayanarak "Budâ'a'nın Medine bahçelerine su götüren bir su yolu olduğunu, dolayısıyla Budâa'nın suyunun durgun değil akarsu olduğunu" söylemiştir. Ancak başta İbnu Hacer, olmak üzere muhakkik âlimler bunu merdud bulurlar. Su yolu olsa "kuyu" denmezdi üstelik burası Hicaz ahalisince mâruf bir kuyu diye cevap verirler.
Tibî, kuyuya pis şeylerin atılmasıyla ilgili haberi şöyle açıklar: "Kuyu, bir kısım köylülerin inmesi muhtemel vadilerden gelen sel yataklarının geçtiği bir noktada idi. Vadilere gelen köylüler, zikri geçen pislikleri konakladıkları yerlerin etrafına atıyorlardı. Yağmurların hasıl ettiği seller bunları sürükleyip kuyuya atıyordu. Bu durumu, râvi, dinleyenlerce insanların dinî zaafları sebebiyle kuyuya bizzat attıkları vehmine düşecekleri bir üslubla anlatmış olmalıdır. Böyle bir davranış, müslüman bir vicdanın asla tecviz etmeyeceği bir şeydir. Öyleyse, en faziletli bir asırda, insanların en müberrâ ve en temizini teşkil eden kimselerden bu davranışı nasıl bekleriz?"
Biz şunu ilave etmek isteriz: Temizliğe son derece kıymet veren, Umumî Açıklama kısmıda da belirtildiği üzere- maddî ve manevî yapısı temizlik üzerine bina edilen müslüman şöyle dursun, temizlik meselesi, hayatında bu kadar sistematize edilmemiş sıradan bir gayr-i müslim kişi, bir sağduyu sahibi insanın tabiatı köpek ölüsü, kadınların aybaşı bezi gibi kerih şeylerin atıldığı kuyudan su alıp içmeyi kabul eder mi? Rivayet sırasında ravilerin bazı teferruatı atmış olması da ihtimalden uzak değildir. Yani Budâ'a Kuyusu, cahiliye devrinde, belirtilen durumlara maruz kalmış öyle bir geçmişi bulunan bir kuyudur da sonradan bazı ıslah ve temizleme ameliyesi geçirmiş olarak kullanıma açılmıştır vs. Ancak râviler rivayet sırasında bu çeşit teferruatı tayyetmişlerdir. Nitekim, yukarıda kaydettiğimiz üzere Türbüştî de buna yakın bir ihtimâle yer vermektedir.
Ayrıca şunu da bilmemiz gerek: Budâ'a Kuyusu suyu bol olan bir kuyudur. Suyu iki kulle'den fazladır. İçerisine düşen pislik, renk, koku ve tadını değiştirmedikçe pis sayılmaz. İslâm'ın akar su ile, miktarca iki kulleyi aşan durgun su hakkında hükmü budur. Şah Veliyullah ed-Dehlevî, Hüccetullahu'l-Bâliğa'da şu açıklamayı sunar:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" hadisinin ma'nâsı şudur: "Madenler, pislikle karşılaşınca kirlenmez (yani asliyeti bozulmaz). İçerisinden pis şey ayıklanıp atıldı mı, eğer asli vasıfları (ki suyun asli vasıfları renk, koku, tad ve akıcılığıdır) değişmemişse bozulmaz. Hiç, Budâ'a kuyusunun içerisinde pisliklerin istikrar kesbetmiş olduğu ihtimaline yer verilebilir mi, bu mümkün mü? Zirâ insanoğlu, tabiatı icabı bu çeşit pisliklerden kaçınmayı kendisine değişmez bir âdet kılmıştır. Öyleyse, Resûlullah'ın böylesi pis bir yerden su alması olacak şey değil. Gerçek şu olmalıdır: "Kuyuya, kasıdlı olmaksızın bazı pislikler düşmüş olabilir, nitekim

zamanımızda da kuyular bu durumda değil midir? (Zaman zaman pislik düşme hadiseleri olmaktadır.) Ama görülünce bunlar çıkarılmaktadır. İslam geldiği vakit, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a o kuyunun, kendi nazarlarındaki temizliğinden ayrı olarak (eski haline atıf yaparak) şeriat nazarındaki temizlik durumunu sordular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara: "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" diye cevap verdi. Yani sizin nezdinizdeki pislik dışında, başka bir pislik onu kirletmez."
Şah Veliyullah'ın açıklaması, suyun tabiatının temiz olduğu, suda onu pisleten necasetten eser olmadığı takdirde, suyun alındığı kuyuya bir zamanlar pislik düşmüş olmasından dolayı şeriatın o suya "pistir" diye bir hüküm koymayacağı prensibini nazar-ı dikkate arzediyor.
Bu hususun anlaşılması için şunu da hatırlatalım: Günümüzde büyük şehirlerin su sıkıntısını çözmede başvurulan yollardan biri, şehirde kullanılıp kanalizasyonlarla atılan suların bir kısım tasfiye muamelelerinden geçirilerek tekrar kullanılır ve içilir hale getirilmesidir. Bunların denemesi yapılmış, lağım sularından her çeşit zararlı maddeler ayıklanıp mikrobik maddeler dezenfekte edildikten sonra su içilebilir hale getirilmiştir. Şayet su, içerisinde karışan pisliklerle asliyetini bozsa idi, bu netice elde edilemezdi. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Su temizdir; onu hiçbir şey kirletmez" ifadesi, ancak vahy-i ilahî ile konuşabilen, eşyanın sırrı kendisine açılmış, eşyanın hakikatını olduğu gibi gören, bilen,[9] makam-ı nübüvvete mazhar bir zatın mu'ciznümâ bir sözüdür. Böyle bir hakikatı, böyle bir kesinlikle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın içinde bulunduğu içtimâî şartlarda bir başka kimsenin söylemesi mümkün değildir.
Zamanımızın gelişen tekniği bu sözün doğruluğunu ispatlamıştır: Su, içerisine karışan pis maddeler sebebiyle kirlenir, ama aslî tabiatı bozulmaz. O tabiat daima temizdir. İçerisine sonradan giren maddeler tasfiye edilip suyun içerisinden ayıklandı mı geriye "pislik tutmayan temiz su" kalır. Esasen tabiatta bu yapılmaktadır. Kirlenen suyun kirliliği tabiatta temizlenmemiş olsaydı, yeryüzünde, dünya kurulalıdan beri kirlenen sular sebebiyle bugün temiz su kalır mıydı?[10]

?3495 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???????? ?????? ?????? # ?????? ???????? ???? ??????? ??????? ?? ???????? ???? ?'???? ????? ????????? ???? ??????????? ????????????. ??????: ???? ????? ??????? ??????????? ???? ???????? ????????[. ????? ????? ?????.»?????????«: ?????? ???? ?? ???? ???? .

3. (3495)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim. Kendisine çöl bir arazide bulunan bir sudan ve ona uğrayan hayvan ve vahşilerden soruluyordu. Şöyle cevap verdi:
"Eğer su iki kulle miktarında olursa pislik taşımaz!"[11]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah'a tenha arazide bulunan ve vahşi, yırtıcı hayvanların sırayla uğrayıp susuzluklarını giderdikleri sudan sorulmaktadır. Hadiste söylenmemiş ise de ma'nâdan şu husus da anlaşılmaktadır: Su, boş ve tenha arazide olması haysiyetiyle buraya gelen vahşilerin suya salyalarını salmaları, içine abdest bozmaları, ayaklarıyla girmeleri vs. hepsi dahildir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), suyun miktarı iki kulle olduğu takdirde onun temiz sayılması gerektiğini söylüyor. Bir başka ifade ile su belli bir miktarı aşıyorsa veya akar vaziyette ise, içine düşen pis ve zararlı maddeleri tasfiye etme, temizleme hususiyetine sahip demektir. Suyun içindeki bir kısım mikroorganizmalar bu tasfiye ve temizleme işini yapıyor demektir.[12]

KULLE NEDİR?

Kulle'yi lügatçiler ve şârihler büyük küp diye tarif ederler. Hatta Mücâhid'in, Kulletân'ı, Cerretân diye tarif ettiği belirtilir. Yani kulle'yi, cerre (küp) olarak açıklamış "büyük" kaydını koymamıştır. Bazı açıklamalar kulle'yi "250 rıtl ve daha fazla miktarda su alan küp" diye tarif eder. Ancak bu, müştereken benimsenmiş bir miktar değildir.
Şu halde hadis iki kulle miktarında suyun kirlenme şartını belirtmektedir. Şâfiîler bu hadisi esas alırlar. Onlara göre, suyun miktarı iki kulle ise, bu su, kokusu veya tadı veya rengi bozulmadıkça, ondan vahşi hayvan su içse veya içerisine pislik düşse yine de temiz sayılır. Eğer su, iki kulleden az ise ona düşen pislik, renk, tad ve kokudan herhangi bir değişiklik yapmasa da pistir.
Hanefîler suyun temizini pisinden ayırmada daha ziyade reye dayanan farklı tahdidlerde bulunmuşlardır. Bu meyanda kulleteyn'den çok, havz-ı kebîr (büyük havuz) tabirine yer verirler. Hanefîlerde büyük havuz tabiri durgun sularla ilgili olarak kullanılır. Büyük havuzun tavsifinde oniki ayrı tarife yer verilmiştir.[13]
Biz bu teferruata girmeden, en ziyade benimseneni kaydedeceğiz. Sathı (yüzeyi), yüz arşın kare genişliğinde olan havuz, büyük havuzdur. Havuz, kare şeklinde ise her bir kenarı on arşın olmalıdır, yuvarlak ise, çevresinin otuzaltı arşın olması gerekir. Ayrıca bu havuzdaki suyun derinliği, su avuçlanınca dibi açılmayacak kadar olmalıdır. Şâfiîlerin esas aldığı kulle hadisi sıhhat yönüyle daha sahih ise de, Tahâvî'nin dikkat çektiği üzere, kulle'nin herkesçe maruf bir miktarı olmadığı, örfen küpün büyüğüne de küçüğüne de kulle dendiği için, hadisle miktar tayini mümkün görülmemiş ve bu yüzden Hanefîlerce bu hadis esas alınmamıştır.
Su akıyor ise, azlığına çokluğuna bakılmaz. Bir saman çöpünü taşıyacak kadar bir akmaya sahipse, temizlik ve kirlilikte, büyük havuz gibi mütâlaa olunur. Yani koku, renk, tad gibi üç aslî vasıftan biri, içine düşen pislik sebebiyle değişmemişse o su temiz sayılır.
Son olarak şunu söyleyelim: Şeriat-ı garrâmızın koyduğu bu prensipler, insanda mevcut fitrî ve tabiî temyiz imkânlarına dayanır. Günümüzün tekniği suyun faydalı ve zararlı olma vasıflarını tesbitte bir kısım ölçme aletleri geliştirmiştir. Bütün bu teknik gelişmelere rağmen dinin koyduğu ölçüler değerini kaybetmez, zira insanoğlu beraberinde ölçüm âletleri taşıyamaz. Dağda, kırda, gezinti mahallerinde, yolculuk sırasında her an su problemiyle değişik şekillerde karşılaşabiliriz. Temiz ve pis su hakkında dinimizin koyduğu esasları bilmek bir kısım yanlışlıkları ve riskleri asgariye düşürür. Unutmayalım ki, bugün tekniğin hâlâ girmediği nice köy ve hattâ kasabalarımız var. Buralarda temiz ve pis su mevzuunda dinimizin ölçülerinin bilinmesi gereklidir.
Şu hususu da kaydedelim ki, temizliği hususunda hiçbir şüphe olmayan su varken, şeriatın aradığı zevâhire göre temiz sayılması gerekmesine rağmen içimizde kuşku duyduğumuz suyu kullanmamız gerekmez. Aksi takdirde şeriatın aradığı şartlar yeterlidir. Bu şartları haiz olmayan sulardan kaçınılmalıdır. İçmede de, temizlikte de kullanılamaz.
Su ile ilgili bir kısım ilâve açıklamalar müteakip hadislerde gelecek.[14]

?3496 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? #: ? ??????????
????????? ?? ??????? ?????????? ??????? ? ??????? ????? ?????????? ?????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

4. (3496)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyuruyorlar ki: "Sakın sizden kimse, durgun suya akıtmasın, bilahare onda yıkanır."[15]

AÇIKLAMA:

1- Hadis durgun suyu insan idrarının pisleteceğini ifade etmektedir. Âlimler, durgun suyun pislenmesinde insan sidiği ile diğer hayvanların sidiği arasında hüküm itibariyle fark olmadığını belirtirler.
2- Hadisteki "durgun su"dan maksad miktarı az olan yani büyük havuz derecesine ulaşamayan sudur. Az su ile çok suyun miktarları nelerdir? Bu husus, önceki hadiste açıklandığı üzere, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şârihler bu ihtilafın Şâri (aleyhisselâm)'ın tesâhülünden ileri gelmediğini, Resûlullah'ın ümmete genişlik ve ruhsat olsun diye kasden miktar tayinini açık yapmadığını belirtirler.
3- Hadisin bazı vecihlerinde ???? yerine ???? geçmektedir. ???? olunca ma'nâ akıntıları suyun içine girerek değil, o sudan alarak yıkanma yasağını ön plana getirir. Yani her iki kullanış da, içerisine akıtılan su ile yıkanmayı gerek girerek ve gerekse alarak yasaklamaktadır. Ancak arada ufak bir fark var. Şöyle ki: ???? olan hadis girerek yıkanmayı nassan yasaklarken, alarak yıkanmayı istinbatla yasaklar. ????? olan hadis, bilakis, alarak yıkanmayı nassan, girerek yıkanmayı istinbâten yasaklar.
4- İmam Mâlik'ten bir rivayete göre, suyun vasıflarının değişmediği hallerde bu yasak tenzihîdir, diğer imamlar bunu "çok" hakkında söylerler. Kurtubî, azçok ayırımı yapmadan, seddü'zzerî'a kaidesince tahrime hamletmenin de mümkün olduğunu söyler, "Çünkü, der, akıtma, suyun kirlenmesine müncer olur."[16]

?3497 ?5? ?????? ?? ????:]? ?????????? ????????? ?? ??????? ?????????? ?????? ??????. ???????:

?????? ???????? ??? ???? ??????????? ???? ????????????? ????????[.

5. (3497)- Müslim'in bir diğer rivayetinde (yine Ebû Hüreyre şöyle rivayet etmiştir:) "Sizden hiç kimse, cünübken durgun suyun içinde yıkanmasın."
Ebû Hüreyre'ye sordular: "Peki nasıl yıkanacak, Ey Ebû Hüreyre?" O: "Sudan alıp alıp yıkanacak!" diye cevap verdi."[17]

AÇIKLAMA:

1- Burada durgun suda, cünübken yıkanılması yasaklanmaktadır. Bazı âlimler, bu hadisten hareketle kullanılmış suyun (mâ-i müstâmel) pis olduğuna hükmetmiştir. Bunlara göre: "Önceki hadiste bevl etmek yasaklanmakta idi, bunda ise yıkanmak. Öyle ise her ikisi de suyu necis kılmaktadır. Bu sebeple ikisinden de yasaklandı, her iki yasak da haram ifade eder." Ancak bu görüşe itiraz edilmiş; yıkanmanın, suyu kirleteceği için değil, suyun temizleyicilik vasfının korunması için yıkanma yasağının yapıldığı söylenmiştir. Zira mâ-i müsta'mel temizdir, fakat temizleyici değildir.
Ebû Dâvud'un bir rivayeti her iki yasağı yanyana zikreder: "Sizden hiç kimse durgun suya akıtmasın, durgun suda cenabetlikten yıkanmasın." Şu halde, Ebû Hüreyre'nin açıklaması, yıkanmanın âdâbını gösterdiği gibi hikmetini de kısmen açıklar: Avuç avuç veya bir kapla sudan alarak yıkanmak esastır. Böylece suyun içine girilerek yıkanma yasağı, onun temiz kalarak başkalarınca da kullanılmasını sağlamış olmaktadır.
2- Hadisten Çıkarılan Hükme Gelince: Hemen yukarıda belirtildiği üzere, bu hadis, bir kısım âlimlerce mâ-i müsta'mel'in necis olduğu hükmünü vermelerinde delil olmuştur. Ancak bu hususta ittifak değil, ihtilâf edilmiştir.
Önce mâ-i müsta'mel'in ne olduğunu belirtelim. Bu, lügat olarak kullanılmış su demektir. Ancak şer'î açıdan her kullanılmış suya mâ-i müsta'mel denilmez. Bu tabir, bir hadesi yâni hükmî necâseti gidermek, farzı yerine getirmek veya sevap kazanmak için insan bedeninde veya uzvunda kullanılan sudur. Abdest almada, abdest uzuvlarını yıkamada, cenabetlikten temizlenmede, bütün bedeni yıkamada kullanılan su, yemeklerden evvel ve sonra elleri sünnete uymak niyetiyle yıkamada kullanılan, abdestli olduğu halde, bir başka meclise gidince tekrar abdest alınan su[18] hep mâ-i müsta'mel sayılır. Bu suya, mezhebimizden bazı imamlar meselâ İmam-ı A'zam ve Ebû Yusuf necis demiş olmasına rağmen İmam Muhammed tâhir (temiz) demiştir. Hatta İmam-ı A'zam'dan yapılan bir rivayete göre, mâ-i müsta'mel necâset-i galîza'dır, hakiki necâseti temizleyen su ile bunun arasında fark yoktur. Ne var ki, İmam Muhammed de bu suyun temizleyici olmadığını söyler, yâni temizdir, fakat temizleyici değildir. Mezhep fetvası İmam Muhammed merhumun görüşüne göre verilmiştir. Mâ-i müsta'mel'in temiz addedilmesi, sözgelimi abdest sırasında vücuddan ayrılan suyun elbisemize bulaşmasıyla onu tencis etmiş olmaz. Ulemânın ihtilâfı rahmet ve mezhebimizce İmam Muhammed'in görüşü esas ise de mâ-i müsta'mel'den kaçınmak, abdest ve gusül sırasında sıçrantılardan korunmak gerekir. Dinî hayatımızın daha sağlıklı olması için fetvayı değil azîmeti iltizam edip takvaya talip olmamız icab eder. Hem unutmamamız gerekir ki, mezhebimizin imamı Ebû Hanîfe de -bir kavlinde- bunu necaset-i galîza saymıştır, kaydettik.
Şâfiîlerin hükmüne gelince, Nevevî, hadisle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Mezhebimiz ve diğer mezheplerin ulemâsı, az da olsa çok da olsa durgun suda yıkanmayı mekruh addederler. Aynı şekilde akan bir kaynakta yıkanmak da mekruhtur. el-Buveytî'de İmam Şâfiî der ki: "Cünüb kimsenin, suyu akan veya sabit duran bir kuyuda yıkanmasını kerih görürüm, keza durgun bir suda yıkanmasını da kerih görürüm, bu da az olmuş çok olmuş farketmez." Gerek mezhebimize mensup gerekse diğer fakihler bu ma'nâya uygun hükme varmışlardır. Şurası muhakkak ki, bu kerahet tenzihîdir, tahrimî değil.
Cünüb kimse durgun suda yıkansa bu su mâ-i müsta'mel olur mu olmaz mı? sorusuna gelince: Bu meselede mezhebimizin fakihleri nezdinde ma'ruf olan tafsilat var. Şöyle ki: Eğer su iki kulle veya daha fazla ise, bu su mâ-i müsta'mel olmaz, hatta içinde bir çok kimseler farklı zamanlarda yıkansalar da şayet su iki kulleden az ise, cünüb kişi içine niyetsiz olarak dalıp sonradan suyun altında niyet edecek olsa, cünüblükten çıkar, su da mâ-i müsta'mel olur. Bu kimse meselâ dizlerine kadar suya girip, vücudunun geri kısmını daldırmazdan önce niyet edecek olsa, su derhal vücudun geri kalan kısmına nisbetle mâ-i müstâ'mel olur. Bu durumda, vücudun sâdece niyetten önce suya batan kısmından cünüblük kalkacağında ittifak edilmiştir. Geri kalan kısmından ise, tamamen suya batırmış ise, muhtar ve meşhur görüşe göre yine cünüblük kalkar. Çünkü su, yıkanan kimseye nisbetle, ondan ayrılınca müsta'mel olur.
Mezhebimizin âlimlerinden Ebû Abdillah el-Hıdrî: "(Dizlerine kadar battıktan sonra niyet edip suya batan kimsenin) geri kalan kısmı cünüblükten kurtulmaz" demiştir. Ama mezhepte makbul görüş, öncekidir. Ancak bu hüküm, vücuda değen suyun, vücuddan ayrılmadan bedenin tamamiyle batma haline bakar. Aksi halde batan kısmından su ayrılıp durgun suya karışmasından sonra bedenin geri kalan kısmını batıracak olursa bu takdirde cünüblükten çıkmaz. Bu hususta da ittifak vardır, ihtilâf yoktur.[19] İki kişi birlikte kulleteyn'den az olan bir suya beraber girseler, ikisi birden cünüblükten temizlenmeye niyet etseler, ikisi de temizlenmiş olur ve su da müsta'mel olur. Bu iki kişiden biri daha önce niyet etse, cünüblükten o çıkar ve su diğerine nisbetle müstâmel olur. Diğeri de niyet edecek olsa, artık bu müstâmel su onu temizleyemez. O, mezhebimizin sahih olan görüşüne göre cünüblükten çıkamaz. Şazz bir görüşe göre, o da çıkar. Bu iki kişi dizlerine kadar bu az suya girip niyet etseler, bedenlerinin o miktarından cenabet çıkar su da müstamel olur, geri kısmını yıkasalar cenabetten kurtulmazlar, şazz görüşe göre geri kısmı da kurtulur.
Niyetin araya girmesiyle girmemesi arasındaki farkın anlaşılması için, mâ-i müstamel için bidayette yaptığımız tarifin bilinmesi gerek.[20]

?3498 ?6? ??? ???? ?? ?????????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ?? ?????? ??????? ??????? ??? ??????? ????? ??????? ???????. ?????? ??????? ??? ????????: ??? ??????? ????????? ???? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??? ?????????: ??? ??????? ???????? ? ??????????? ??????? ?????? ???? ?????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ????? ??? ??????? ?? ????????? ????? ????? ?????? ????? ?????? ?????????[. ????? ???? ??? ????: ???? ?????? ????? ????? ???? .

6. (3498)- Yahya İbnu Abdirrahmân rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ö-mer (radıyallâhu anh), içerisinde Amr İbnu'l-Âs'ın da bulunduğu bir grupla yola çıkmıştı. Bir havuza geldiler. Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh):
"Ey havuz sahibi, havuzunda vahşi hayvan sulanıyor mu?" diye sordu. Hz. Ömer, hemen araya girip:
"Ey havuz sahibi bize bunu söyleme: Zira biz, vahşinin peşinden su alacağız, o da bizim peşimizden sulanacak. Çünkü ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Vahşinin karnına aldığı onundur, geri kalan da bize temizdir ve içeceğimizdir" dediğini işittim" dedi."[21]

AÇIKLAMA:

Burada vahşî hayvanların artığı meselesi mevzubahis. Amr İbnu'l-As bu artığı necis bilmekte, su ihtiyaçlarını önlerine çıkan havuzdan gidermezden önce vahşi hayvanların bu suya banıp banmadıklarını sormaktadır. Tabîî ki hayvanlar banmışsa su kirlidir, ondan istifade edemeyecektir.
Ancak Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu mevzuda farklı bir bilgiye sahip: Vahşilerin artığı suyu kirletmez, içilebilir. Havuz sahibine "...Bize bunu söyleme" demesinin ma'nâsı, Zürkânî'ye göre: "Bizi asıl olan yakîn üzere bırak. Burada asıl olan suyun temiz olmasıdır. Bilmediğimiz takdirde kirliliğine değil, temizliğine hükmedeceğiz. Bize göre kirlenmiş olması bir şekkdir, şekk ise arızîdir, asıl olan yakîni bozmaz.[22] Yani haber versen de vermesen de her iki durum da nazarımızda birdir" demektir. Bu ma'nâya, Hz. Ömer'in müteakip cümlesi delil olmaktadır. Zira orada hükmü kesindir: "Bir vahşinin peşinden su alacağız, o da bizim peşimizden sulanacak: Yani, "Her şeye rağmen sudan alacağız, bâri vahşi buradan sulandı" diyerek içimize rahatsızlık atma demek istemektedir.
Hz. Ömer, bu davranışıyla sünnete muhalif bir harekette bulunmuş olmuyor. Çünkü Resûlullah'tan bu meselede şunu hatırlatmaktadır: "Vahşinin karnına aldığı onundur, geri kalan da bize temizdir ve içeceğimizdir."
Bu açıklama ve hüküm Mâlikîlere göredir. Onlar, az sayılan temiz suya düşen pislik, onun tad, koku, renk gibi aslî vasıflarından birini değiştirmedikçe, az suyun kirli (necis) sayılmayacağına hükmederler, sadece mekruh addederler. Halbuki diğer mezheplere göre az sayılan (küçük havuz veya iki kulleden az olan) suya tek damlalık necis bir şey de düşse pis sayılır. Binaenaleyh, artıklar mevzuunda da hüküm şöyledir: Köpek, kurt, aslan, kaplan, domuz gibi yırtıcı hayvanların, vahşi kedilerin artıkları pistir, zaruret olmadıkça ne içilir, ne de temizlikte kullanılır. Bu hayvanların salya ve terleri de necistir, karıştığı, bulaştığı şeyleri aynı şekilde necis kılarlar.[23]

?3499 ?7? ??? ???? ??????? ???:]??????? ????? ?????? ????????? # ???????? ??????? ????? ???????? ???? ??????????. ????: ????? ?????? ?????? # ??? ?????????? ????????? ???????? ????????? ??? ?????????? ????????? ???????? ?????????? ??? ?? ?????: ??????????????? ????????[. ????? ??? ????? ?????? ??? ???????? .

7. (3499)- Humeyd el-Himyerî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'ın yaptığı gibi dört yıl arkadaşlık yapmış bir zatın yanına geldim. Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), erkeğin artığıyla kadının gusletmesini veya kadının artığıyla erkeğin gusletmesini yasakladı."
Bir rivayette şu cümleyi ziyade etti: "İkisi birden suya ellerini soksunlar!"[24]

AÇIKLAMA:

Hadis, açık olarak görüldüğü üzere, karıyla kocanın birbirlerinin artığıyla yıkanmalarını men etmektedir. Her ikisi aynı anda sudan almaları halinde caizdir. Ancak, kaptan suyu birisi diğerinden önce alırsa caiz değildir.
Hadisten çıkan hüküm bu olmakla beraber bu babta başka hadisler de var. Bazıları müteakiben görüleceği üzere, kadın ve erkeğin birbirlerinin artığı ile abdest almaları veya gusletmeleri meselesinde farklı görüşler ileri sürülebilmiştir.
Şöyle ki:
1) Kadın ve erkek birbirlerinin artığı ile beraber de, arka arkaya da temizlenebilirler.
2) Birbirlerinin artığı ile temizlenmek mekruhtur.
3) Beraber temizlenirlerse caizdir.
4) Kadın hayız, erkek cünüb değilse temizlik caizdir.
5) Erkeğin artığı ile kadının temizlenmesi caizdir, kadının artığı ile erkeğin temizlenmesi mekruhtur.
6) Temizliğe beraber başladı iseler, aynı kaptan temizlik, her ikisine de caizdir, aynı anda veya peşpeşe su almaları farketmez.
Bu altı farklı görüşten birincisi muhtar olan görüştür. Yani birbirlernin artığı ile kadın ve erkek temizlik yapabilirler. Nitekim 3499, 3500, 3503 numaralı hadisler, bunun örneğini bizzat Resûlullah'tan göstermektedir. Keza 3504 numaradaki hadis bu tatbikatın Resûlullah devrinde, Ashab arasında cârî olduğunu göstermektedir.[25]

?3500 ?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ???????? ????????? # ?? ???????? ???????? ????? ?????? # ??????????? ??????? ??? ??????????. ?????????: ????? ?????? ???????. ?????? #: ???? ??????? ? ????????[. ????? ??????? ????? .

8. (3500)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri bir tekne içerisinden su alarak yıkanmıştı. Aynı teknede yıkanmak veya abdest almak üzere Aleyhissalâtu vesselâm geldi. Zevcesi:
"Ben cünübtüm!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Su cünüb olmaz!" buyurdular."[26]

AÇIKLAMA:

1- Cenâbet kelimesi asıl itibariyle uzaklık ma'nâsına gelir. Bu sebeple garib yani gurbette olan kimseye de cünüb denir. Münâsebet-i cinsiyede bulunan kimseye cünüb denmesi, Kur'an okumak, namaz kılmak gibi bazı ibadetlerden uzak kalmasından dolayıdır. Cünüb olan kimse ağız, burun ve boğaz dahil bütün vücudu yıkamadan bu uzaklıktan (yasaktan) kurtulamaz.
2- Yukarıda da belirtildiği üzere, aynı kaptaki su ile kadın ve erkeğin gusletmesi veya abdest alması caizdir. Nehyedici hadisin mukaddem, tecviz edenin ise muahhar olduğu, dolayısıyle öncekinin mensuh bulunduğu belirtilmiştir. Hattâbî şu rivayeti kaydeder: "Dört şey cünüb olmaz: Elbise (hayızlının ve cünübün teri ile kirlenmez), insan (cünüb olunca kirlenmez, binaenaleyh cünüb bir kimse ile veya müşrikle müsâfaha edecek olsa kirlenmez), toprak (bir yerde cünüb kimsenin yıkanması ile orası kirlenmez), su (cünüb kimse elini batırmakla veya içinde yıkanmakla kirlenmez)."
3- Bu hadisten şu hüküm de çıkarılmıştır: Cünüb kimse elini yıkamadan su kabına daldırarak su alsa, o su mâ-i müsta'mel sayılmaz. Mamafih yıkanma işinin tekne içinde cereyan etmiş olabileceği ihtimalinden hareketle "mâ-i müsta'mel temizdir" hükmüne giden olmuşsa da, "teknenin içinde yıkanmak âdet değildir, ondan elle su alınmıştır" diye itiraz edilmiştir.[27]

?3501 ?9? ??? ??? ????? ???:]?????? ????????? ????? ?????? # ?? ??????????? ??????? ????????? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ???? ?????????[. ?????? ?????? ? ???????? ?????? ??????? .

9. (3501)- Ebû Cuhayfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle vakti yanımıza çıktı. Kendisine abdest suyu getirildi. Abdest aldı. Halk, onun abdest suyundan arta kalanı kapışmaya başladı. Bir parça alabilen, onu (teberrüken) vücuduna sürünüyor idi. Hiç alamayan, arkadaşının elindeki yaşlığa değmeye çalışıyordu."[28]

AÇIKLAMA:

Ashab, Resulullah'ın abdest suyu ile teberrükte bulunmuştur. Muhtelif rivayetler bunu te'yid eder. Buhârî'nin bir rivayetinde, Ashab'ın bu sudan kapabilmek için aralarında "mukâtele" ettiklerini ifade eder. Tabiî ki gerçek bir kavga mevzubahis değil, ama bir tezâhüm ve itişme mümkündür. Bu artığa yetişemeyenlerin, Resûlullah'ın elindeki su bulaşığıyla teberrük cihetine gitmelerinin belirtilmesi, söylediğimiz hususu teyid eder. Aleyhissalâtu vesselâm traş olduğu zaman saçlarını, terlediği zaman terini toplama gayreti rivayet edilmiştir. Bu rivayetler Ashab'ın Aleyhissalâtu vesselâm'a gösterdiği alâka ve sevginin derecesini anlamamızda yardımcı olur.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit alâka ve teberrük gayretine müdahale etmemiş, sükûtuyla rıza göstermiştir.[29]

?3502 ?10? ??? ????: ??? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ???:] ????? ??? ?????????? ???????? ???????? ??? ???? ?????? ???????? ??? ???????[. ????? ???? .

10. (3502)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: "Kadın hayızlı veya cünüb olmadıkça artığıyla yıkanmada bir beis yoktur."[30]

AÇIKLAMA için 3500 numaralı hadise bakın.

?3503 ?11? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ???? ??????????? # ???? ?????? ??????? ?????????? ????????? ????? ???? ???????????[.??? ?????: »???? ?????? ??????? ???? ?????????. ???? ?????????: ??????????? ??????? ?????«. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????.»?????????«: ???? ????? ???????: ??? ??? ??? ??? ???.»??????????«: ????? ??? ????? ?????. »?????????«: ??? ???? ???????? .

11. (3503)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek bir kaptan su alarak cenabetten yıkanıyorduk ve ellerimiz kabın içine beraber girip çıkıyordu.
Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "...Farak denen bir kaptan." Süfyân der ki: "Bir farak, dört sa' hacminde (bir ölçek) dir."[31]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bir vechinde Hz. Âişe: "Ben ve Resûlullah aynı kaptan su alarak yıkanırdık. Bazan O, benden önce davranır (sudan alırdı) bazan da ben, O'ndan önce davranır (sudan alır)dım. Ben önce alınca: "Bana da bırak!" derdi. O önce alınca da ben, "Bana da bırak!" derdim."
2- Farak, Onaltı rıtl hacminde bir ölçek.
3- Daha fazla açıklama için 3500 numaralı hadise bakılsın.[32]

?3504 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????????? ??????????? ??????????? ?? ??????? ????? ?????? # ???????? ???? ?????? ???????[.
????? ??????? ?????? ???? ???? ????????.

12. (3504)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında erkekler ve kadınlar beraberce bir kaptan abdest alıyor idiler."[33]

AÇIKLAMA:

Şârihler, abdest sırasında kadın ve erkeklerin aynı kabın etrafında abdest alma hadisesinin örtünme emrinden önceye ait olduğunu belirtirler. "Örtünmenin farz kılınmasından sonra kadın ve erkekler ayrılmıştır, beraber abdest almaları mevzubahis olamaz" derler. Böyle bir beraberliğin karıkoca ile mahremlere tecviz edilebileceği de ayrıca belirtilmiştir.[34]

?3505 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??? ????? ?????? # ???????? ??????? ??? ??? ??????????? ??????: ???????. ????: ???????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ??????[. ????? ??? ????? ?????? ?? ????????. »?“??????«: ???????? ??? ???? ?? ??? ???????? ?????? .

13. (3505)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cin gecesinde bana:
"Kabında ne var?" diye sordular. Ben: "Nebîz!" dedim.
"Güzel bir meyve, temiz bir sudur" buyurdular. Sonra da onunla abdest aldılar."[35]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah'ın cinlerle buluştuğu gecede, nebîz denen hurma şırası ile abdest aldığını ifade etmektedir.
2- Nebîz: Hurma, üzüm, buğday, bal, arpa gibi hammaddeden yapılan bir şıradır. Bu maddeler suyun içinde ıslatılmak suretiyle elde edilir. Bu şıra tahammür etmediği takdirde temizdir. Ancak temizleyici değildir. Bu sebeple ulemâ nebîzin temizlikte ve dolayısıyla abdest ve gusülde kullanılmayacağına hükmetmiştir. Su, renk, koku, tad, akıcılık gibi kendine has vasıflarından birini haricî bir maddenin karışması ile kaybederse, bu ikinci madde temiz dahi olsa mutlak su olmaktan çıkar, mukayyed su olur. Mukayyed su temiz dahi olsa temizleyici değildir. Sadedinde olduğumuz hadiste nebîzin temiz olduğunda şüphe mevzubahis değil, ancak temizleyici değildir, abdestte kullanılamaz.
Rivayetin senedinde yer alan Ebû Zeyd sebebiyle hadisin zayıf olduğu belirtilir. Ayrıca senedde kopukluk da var. İbnu Hibbân, Ebû Zeyd' den ülemânın tek bir hadis rivayet ettiklerini; bu hadisin de Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas'a muhalefet ettiğini söyler. Ebû Hanîfe: "Nebîzden başka su olmazsa, nebîzle abdest alınabilir" demiştir. Ebû Yusuf bu durumda, "teyemmüm"e hükmeder. İmam Muhammed, "Her ikisi de" der. Ebû Hanîfe'nin Ebû Yusuf'un görüşüne rücû ettiği de rivayet edilmiştir.
Aynî, Ebû Bekr er-Râzî'den naklen, bu üç görüşün de üç ayrı rivayet halinde Ebû Hanîfe'den mervî olduğunu, bunlar arasında "Nebîzle, niyet şartıyla abdest alıp teyemmümü terk" rivayetinin meşhur olduğunu belirtir.
Ebû Dâvud'un rivayetinde nebîzle abdest almayı -başka su olmasa dahi- İmâm Şâfiî ve Ahmed ve İshâk rahimehumullah hazerâtının reddettiklerini, İshak'ın "Kişi böyle bir durumda nebîzle abdest alacak olsa arkadan bir de teyemmüm etse bence daha uygun olur" dediğini kaydeder.
Nebîzle abdest olmayacağını kesin bir dille ifade edenler "...Bu durumlarda su bulamazsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin..." (Nisâ 43) âyetine istinad ederler. İbnu'l-Arabî nebîzin su sayılmayacağını çünkü içerisine, ıslatılan maddeden tad, renk gibi hususiyetlerin geçtiğini belirtir. Tirmizî, nebîzle abdesti reddedenlerin Kur'an'ın ruhuna daha yakın ve daha isabetli olduklarını belirtir. Tahâvî de, sadedinde olduğumuz İbnu Mes'ud hadisinin zayıflığını belirttikten sonra "Ne seferde, ne hazerde nebîz ile abdest alınamayacağına" hükmeder.
İbnu'l-Arabî, "Su ile teyemmüm arasına başka bir şey koymayı, Kur'an'ın az yukarda kaydettiğimiz sarih hükmünün bir nevi neshi olacağını, halbuki Kur'an'ın bir âyetini, yine Kur'an'ın bir başka âyetinin veya mütevatir bir hadisin neshedebileceğini sahih bile olsa haber-i vâhidle Kur'an'ın neshi mümkün değilken böyle zayıf bir hadisle Kur'an'ı neshetmenin mümkün olamayacağını" söyler.
Bu hususta mevzunun leh ve aleyhinde başka mütalaalar da dermeyan edilmiştir. Hepsini vermeye gerek görmüyoruz. Şu kadarını söyleyelim ki, bütün bu açıklamalar İmam-ı Azam'ın "su olmadığı durumda nebîzle abdest alınır" fetvasını cerhe yönelmiştir.[36]

SU HAKKINDA SON SÖZ
ON VASIF VE KORUNMA TEDBİRLERİ

Sadece insan değil, bütün canlılar açısından, suyun arzettiği hayatî ehemmiyet, tâ ilk çağlardan beri insanların dikkatini çekmiştir. Bundandır ki eski hikmet, hayatın dört ana unsurundan biri olarak suyu görmüştür. Toprak, Ateş, Hava, Su. Kur'ân-ı Kerim de bir âyetinde: "Biz her şeyi sudan canlı kıldık" (Enbiya 30) buyurur. İbn-u Kayyîm, et-Tıbbu'n-Nebevî adlı kitabında geçmiş nesillerin su hakkındaki telâkkilerini şöyle hülâsa eder: "Su, hayatın (ana) maddesidir, içeceklerin de efendisi. Kainatı teşkil eden unsurlardan biridir, daha doğrusu aslî unsurudur. Zira semavat onun buharından arz da köpüğünden yaratıldı. Allah her şeyi onunla hayattâr ve canlı kıldı."
İnsan için suyun ehemmiyeti, sadece içeceğimiz olmasından veya yiyeceklerimizin hazırlanmasındaki rolünden ileri gelmez; sıhhatimiz için zarurî olan temizlik vasıtasıdır da... Öyle ise suyun hem temizliğe, hem de içilmeye elverişli olması, bu maksadlarla bazı vasıfları taşıması gerekmektedir. Bizden önce yaşayan insanlar, suyun "cevdet" yâni "iyi" olması için onda on vasıf aramışlardır.
1- Renk: Su, saf olmalı, her çeşit renklilikten ârî bulunmalıdır.
2- Koku: Su kokusuz olmalıdır.
3- Tad: Tadı hoş olmalı, Fırat ve Nil nehirlerinin tadında olmalıdır.
4- Ağırlık: Hafif ve akıcı olmalıdır.
5- Mecrası: Suyun aktığı yatak temiz olmalıdır.
6- Menba: Su, uzak bir menbadan gelmelidir.
7- Güneş ve rüzgar isabet etmelidir. Menba uzak olmadığı takdirde güneş ve rüzgar te'sir icra edemez.
8- Kıvam: Suyun kıvamı akıcı olmalıdır.
9- Miktar: Su çok olmalıdır. Bu takdirde karışan yabancı maddeleri dışarı atar.
10- Mansab: Akış istikameti kuzeyden güneye veya batıdan doğuya doğru olmalıdır.
Bu açıklamaları kaydeden kaynağımız ilâve eder: "Sayılan vasıflar kâmil ma'nâda, şu dört nehirde bulunur: Nil, Fırat, Ceyhan, Seyhan."
Şu halde suyun sağlığımıza elverişli olması, kirlenmelerinden korunması için dinimiz, bazı tahdidler koymuş, tedbirler emretmiş olmalıdır.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hadislerinde suların kirletilmesi meselesini de ele alarak bir kısım beyanlarda bulunur. Bazan çevre ile ilgili olarak yukarıda kaydettiğimiz yasaklar meyanında bazanda müstakillen bu meseleyi ele alır. Hz. Muaz ve Hz. Câbir (radıyallâhu anhümâ) tarafından iki ayrı tarîkten nakledilen bir hadiste, "gölge ve yol" ile birlikte "mevârid" yani su mecraları da zikredilerek, büyük abdest bozulması yasaklanır. İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in rivayetinde Resûlullah nehir kenarlarına büyük abdest bozmayı yasaklar.
Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayet akarsuya küçük abdest bozmayı yasaklar.
Yine Hz. Câbir ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) tarafından rivayet edilen hadislerde istifade edilecek olan durgun suya bevl edilmesi yasaklanmaktadır.
Bazan "istifade edilecek" kaydı olmaksızın, mutlak şekilde birikmiş su" ya bevl edilmemesi emredilmiştir.
Suların kirlenmelerden korunması ile ilgili nebevî alâkadan bahsederken, kuyularla ilgili olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' den vârid olan tâlimata da dikkat çekmemiz gerekir. Zira bunlardan bir kısmı kuyu sularının pislikten korunmasına râcidir. Bu tâlimâtlardan birine göre, eskiden kalma kuyuların etrafında (yarı çapı) elli, yeni

açılan kuyuların etrafında ise, yirmibeş zirâ'lık bir dairenin harim olarak boş bırakılması gerekmektedir.
Bir diğer talimât da, hayvan ağıllarının kuyuya kırk zirâdan daha yakına yapılmamasını emreder.[37]

İKİNCİ BAB

NECASETİN İZALESİ

(Bu babta beş fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MESELELER

*

İKİNCİ FASIL

MENİ İLE İLGİLİ MESELELER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYIZ KANI İLE İLGİLİ MESELELER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK VE DİGER HAYVANLAR

*

BEŞİNCİ FASIL

DERİLER

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MES'ELELER

?3506 ?1? ?? ??? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]??????? ????? ?????? ???? ??????? ???? ??????? ?????????? ??? ????? ?????? # ??????????? ?? ???????? ??????? ???? ???????? ??????? ??????? ?????????? ?????? ??????????[.??? ?????: »?????????«. ????? ?????? ???? ??? ???????.»?????????«: ?? ????? ??? ????? ? ???? ????? .

1. (3506)- Ümmü Kays Bintu Mihsan (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ben, henüz yemek yemeyen küçük bir oğlumla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitmiştim. Varınca, çocuğu kucağına oturttu. Derken çocuk elbisesine akıttı. Su getirtip elbisesini serpti, fakat yıkamadı."
Bir rivayette: "...çiledi" denmiştir.[38]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, çocukların sidiğinin, büyüklerinkinden farklı mütâlaa edildiğini göstermektedir. Çünkü sidik necasettir, bulaştığı yerin yıkanarak temizlenmesi gereklidir, aksi takdirde namaz sahih olmaz. Bazı rivayetlerde kız çocuklarının sidiklerinin de büyüklerinki gibi yıkanması gerektiği, oğlan çocuklarının sidiğine su çilemenin yeterli olacağı ifade edilmiştir.
2- Hadis, henüz anne sütüyle beslenen, onun dışında başka bir şey yeyip içmeyen oğlan çocuklarının idrarlarının necaset-i galîza sayılmayacağını; yıkamaksızın, üzerine su serpmekleçilemekle- temizlenmiş addolunacağını ifade etmektedir. Ancak başka nasslar muvacehesinde ulemâ bu meselede üç farklı görüş benimsemiştir.
1) Şâfiî'ye göre bu hadis esastır: Erkek çocukların sidiğine su çilemek yeterlidir, temiz sayılır. Hz. Ali, Atâ, Hasan Basrî, Zührî, Ahmed, İshak ve İbnu Vehb gibi birçok âlim hep böyle hükmetmişlerdir.
2) Kız ve erkek her iki çocuk için de su çilenmesi yeterlidir. Bu, Evzâî'nin görüşüdür. İmam Mâlik ve Şâfiî'den de bu görüş rivayet edilmiştir. İbnu'l-Arabî bunu, erkek ve kız çocuklarının karnına hiç bir şey girmemek şartıyla akıtmaları kaydıyla nakleder. Nitekim bazı âlimler, çocuğun yeni doğmuş ve henüz hiçbir şey yememiş bir çocuk olacağı ihtimalini belirtirler. Zira yeni doğan çocukların tahnîk için Resûlullah'a getirilmeleri adetti.
3) Kız ve erkek çocuğu, idrarlarının yıkanması hususunda eşittirler ve temizlik, yıkanmadan hâsıl olmaz. Hanefîler ve Mâlikîler bu görüştedir. İbnu Dakîki'l-Îd: "Bu görüşte kıyasa gittiler. Onlar, hadiste geçen "yıkanmadı" tabiriyle "yıkamada mübâlağaya yer vermedi" demek istediğini söylerler" der.[39]

?3507 ?2? ??? ????? ??? ?????? ????:]????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ??????? ?????? # ??????? ???? ???????? ???????? ??? ?????? ??????: ??????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ?????????. ????: ??????? ???????? ???? ?????? ?'????? ?????????? ???? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

2. (3507)- Lübâbe Bintu'l-Hâris anlatıyor: "Hz. Ali'nin oğlu Hasan (radıyallâhu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kucağında idi, elbisesine akıttı. Ben atılıp:
"Ey Allah'ın Resûlü (yeni) bir elbise giy. İzârını da bana ver yıkayayım!" dedim. Cevaben:
"Kız çocuğun idrarı olsa yıkanırdı; ancak erkek çocuğun idrarı su çilemek suretiyle temizlenir!" buyurdular."[40]

?3508 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ??? ?????????? ???? ?????? ?????? # ??? ????? ??????????? ?????? ??????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????? #: ???? ?????

?????? ?????? ?????? #: ? ??????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????? # ???????? ??????? ????: ???? ????? ??????????? ? ???????? ???????? ??? ???? ????????? ??????????: ??????? ???? ???????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ??????? ????? ???? ????????? ??????? ??????? ???? ????? ????????? ????????[.

????? ???????? ???? ??????? ????????.»? ???????????« ?????? ????? ??? ?????: ?????? ???? ????.????? »????????? ????????« ????????: ?? ??? ????? ?????????: ????? ???? ?? ???? ?????? ???? ???? .

3. (3508)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte mescidde otururken bir bedevi çıkageldi. Durup mescidin içine akıtmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ı kalkıp:
"Dur! dur!" diyerek [üzerine yürümeye] kalktılar ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etti:
"Kestirmeyin, bırakın tamamlasın." Ashab müdâhale etmedi, adam da ihtiyacını tamamladı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), adamı yanına çağırdı ve:
"Bu mescidler, idrar ve pislik bırakma yeri değildir. Allah'ın zikredildiği yerlerdir. Buralarda namaz kılınır. Kur'an okunur" dedi. Sonra cemaatten birine bir kova su getirmesini emretti. Kova gelince sidiğin üzerine boşalttı."[41]

AÇIKLAMA:

1- Bedevî (Arap): Bâdiye'de yani çölde yaşayan demektir. Bunun Arap veya Acem olması şart değildir. Şehirde yaşamayan ma'nâsına gelir. Bunlar hayat şartları icabı, şehir hayatında incelip gelişen bir kısım âdâb-ı muâşeret ve görgü kaidelerinden mahrumdurlar. Şehirlilerce kaba karşılanan davranışları vardır. Bu onların eksikliğinden veya terbiyesizliklerinden ileri gelmez, bilakis içinde yaşadıkları cemaatte bu değerlerin yokluğundan ileri gelir. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bedevîlere karşı son derece anlayışlı davranmış, kasda mebni olmayan, onların alışkanlıklarından gelen kabalıkları, eksiklikleri, mülâyemetle karşılayıp tatlılıkla öğretme yoluna gitmiştir. Hadisin İbnu Mâce ve İbnu Hibbân'da gelen vechinde, Resulullah'ın bu davranışından bedevînin ne kadar memnun kaldığını öğrenmekteyiz. Bedevî der ki: "Resulullah -ki ona annem babam feda olsun- kalktı, beni ne azarladı, ne de kötü söz söyledi..."
Sadedinde olduğumuz hadiste, söylediğimiz bu hususa çarpıcı bir örnek görmekteyiz. Bir bedevi kalkıp mescidin içine akıtmaya kalkıyor. Cemaatin bedce olan müdâhalesine mâni olan Resûlullah, işini görüp bitirinceye kadar ona müsaade ediyor. Sonra çağırıp, mabedlerin pislik bırakma yeri değil, ibadet yeri olduğunu öğretiyor. Bu bir ceza, azarlama değil, tamamen bir öğretim faaliyetidir.
İbnu Hacer, iki sebepten dolayı, akıtmasının sonuna kadar serbest bırakmış olacağını söyler:
* Zaten akıtmaya başlamıştı ve mescidin bir kısmı kirlenmişti. Müdahale, kirliliği artırabilirdi. Zira kesmemesi halinde elbisesini, bedenini mescidin başka bir yerini kirletmeyeceğinden emin olunamazdı.
* Kesmesi halinde bu, adama zararlı olurdu.
2- Bu bedevînin Akra İbnu Hâbis, Zü'l-Huveyrisa, Uyeyne İbnu Hısn gibi bedevî asıllılardan biri olma ihtimali üzerinde durulmuştur. Ancak hiçbiri hakkında kesin bir hükme gidilememiştir.
3- Hadisin başka vecihlerinde cemaatin bed bir müdâhalede bulunduğunu ve hatta üzerine yürüdüğünü görmekteyiz. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm bunu önlüyor. Hatta Buhârî'nin bir rivayetinde halka:
"Sizler suhuletli (ve nezaketli) davranmakla vazifelisiniz, kabalık (ve zorluk çıkarmak)la değil" hitabında bulunur. Nitekim rivayetler, Resûlullah'ın her nereye bir vazifeli gönderse: ????????? ??? ??????????? diye tenbihatta bulunduğunu belirtir. Tatlılık ve müsamaha hem peygamberin hemde peygamber adına tebliğ yapacakların müşterek vasıfları olduğu için, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhataplarına ?????????? "gönderildiniz" demiştir. Halbuki ba's "gönderilmek", aslında sadece peygamberin vasfıdır.
4- Hadis bize şu hususu göstermektedir: Nezafet o ana kadar yeterli ölçüde Ashab'ın ruhunda yeretmiş, benimsenmişti. Bu sebeple hemen bedevînin üzerine atıldılar.
5- Hadis emr-i bi'lma'ruf ve'nnehy-i ani'lmünkerin de Ashabca ne derece benimsendiğini göstermektedir.
6- Resulullah Ashab'a "Bedeviye niye müdahale ediyorsunuz?" dememiş, durmalarını söylemiştir. Aslında, Ashab bir fenalığa müdâhale ederek yerinde bir iş yapmıştır. Ancak Resulullah iki mefsedetten (fenalıktan) birini, daha doğrusu hafifini tercih etmiştir. Az önce belirttiğimiz üzere, müdâhale edilseydi daha fazla fenalık husule gelecekti. Böylece maslahatın küçüğü terkedilerek daha büyüğü kazanılmış olmaktadır. Bu her zaman câri olan bir prensiptir.
7- Resûlullah, hemen su dökülmesini emretmekle, fenalığın (mefsedet) telafisinde acele davranma prensibini vaz'etmiş olmaktadır.
8- Necasetin temizlenmesinde en iyi vasıta sudur. Zira güneş ve rüzgarın tesiriyle kuruması yeterli olsaydı, su dökülmesini emretmezdi.
9- Su Dökerek Temizlikle İlgili Çıkarılan Hükümler:
İbnu Hacer derki: "Toprak üzerine düşen necaset yıkantısı temizdir.[42] Buna, düşmeyen de dahildir. Zira necasetten yıkanan yerde kalan yaşlılık da necaset yıkantısı durumundadır. Oradan toprak taşındığına dair bir rivayet gelmediğine göre, anlaşılır ki, o yaşlığın temizliği hususundaki hüküm kesinlik kazanmıştır. O temiz olunca, ondan ayrılanda aynı şekilde temiz hükmüne sahip olur, zira arada bir fark yok. Buradan, toprak tarafından emilme şartının konmadığı da istidlâl edilir. Zira, böyle bir şart olsaydı, yerin temizliği, kurumasına mütevakkıf olurdu. Aynı şekilde, elbisenin sıkılması da şart koşulamaz, çünkü (elbisede kalanla akan arasında) fark yoktur. Muvaffik, Muğnî'de bu husustaki ihtilâfı hikâye ettikten sonra der ki: "Evla olanı, mutlak olarak temizliğine hükmetmektir. Zirâ Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yerin temizliği için) bedevinin idrarı üzerine su dökmekten başka bir şart koşmadı."
10- Cahil kimseye rıfkla muamele etmeli ve ona bilmediği şeyi sertlik göstermeden öğretmelidir. Bu husus, bilhassa kazanılması istenen kişi hakkında ayrı bir ehemmiyet kazanır.
11- Hadis, mescidlere saygı göstermek ve onları temiz tutmak gereğine parmak basar.Hatta bazı rivayetlerin zâhiri, mescidlerin sadece namaz, Kur'an ve zikir dışında hiçbir maksadla kullanılmamasını ifade eder. Ancak ümmet bu hasr, bu sınırlama ile amel edilmeyeceği hususunda icma etmiştir. İbnu Hacer der ki: "Bu zikredilenler veya onların ma'nâsında olanlar dışında bir şeyin mescidde yapılması evlâ olana muhaliftir" der.
12- Yeryüzü, üzerine su dökülerek temizlenir. Bir de oyulmasına gerek yoktur. Hanefiler pislenen yerin oyulmasını da şart koşar. Ancak yer yumuşaksa, dökülen suyu hemen emiyorsa pis yerin oyulmasına gerek yok derler. Eğer yer sertse, suyu emmiyorsa, temizlenmesi için o pis yerin oyulup atılmasını şart koşarlar.
İbnu Hacer, Hanefilerin bu hükümde biri mevsul, ikisi mürsel üç hadise dayandıklarını söyledikten sonra mevsul olanın da sened yönüyle zayıf olduğunu belirtir.[43]

?3509 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????????? ?????? ??????????? ????????? ?????? # ??????? ?????? ????????????? ????? ????: ?????????? ?????????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? #: ?????? ??????????? ????????? ????? ???? ???????? ??? ????? ??? ?????????? ????????? ??????? ???????? ??????????? ????? ?????? ????: ??????? ?????????? ???????????? ?????? ????????? ????????????? ??????? ???????? ????? ???? ?????? ??? ???? ???????? ???? ?????[. ????? ?????? ? ??????? ???? ??? ??? ???? ???????? ?????? ?????.

4. (3509)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidde otururken, bir bedevi girip iki rek'at namaz kıldı. Sonra da şöyle dua etmeye başladı: "Allah'ım, bana da, Muhammed'e de rahmet et. Bizden başka kimseye rahmet etme!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atılıp:
"Geniş alanı daralttın!" dedi. Derken adam hemen kalkıp mescidin içine akıtmaya başladı. Halk da hemencecik üzerine yürüdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları yasaklayıp:
"Kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz. Üzerine bir kova su dökün!" ferman buyurdular."[44]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen vak'a önceki hadistekinin tıpkısıdır. Bu sebeple temizlikle ilgili kısımların açıklamasını önceki hadisin açıklamasına bırakıyoruz. Burada fazla olarak, mescide gelen bedevinin iki rekat namaz kıldığı, arkadan da sadece kendisi ve Resûlullah için Allah'tan rahmet taleb eden bir duada bulunduğu, Resûlullah'ın o çeşitten bir duada bulunmayı uygun görmeyerek müdahale ettiği kaydedilmektedir.
Hattâbî, ??????????? kelimesinin ????? hacr'dan geldiğini belirtir. Hacr: Dilimize de hukukî bir tâbir olarak giren bu kelime, yasak koymak, malından tasarrufta bulunma yetkisini almak ma'nâsına gelir. Öyleyse Resûlullah, bedeviye: "Sen Allah'ın herkese şâmil olan rahmetini kendinle bana tahsis ederek genişi daralttın" demek istemiştir. Böylece anlaşılıyor ki, namazdan sonra yapılan duada kişi kendisi ve yakınları için Allah'tan rahmet, mağfiret isterken, diğer mü'minler için de istemelidir. İslâmî duânın edebi bunu gerektirmektedir.[45]

?3510 ?5? ?‘?? ???? ?? ????:]?????? ??? ????? ???????? ???? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ????????? ???????[. ???? ???? ???????: ??????? ??????????? ?????????? ‘??? ????? ???????? ???? ???????? ??????? #.»??????????? ????????« ?? ???? ?????.??»??????????« ????? ??????? . ????? »?????????« ? ???? ??? ? ??? ??? ??? ??? .

5. (3510)- Ebû Dâvud'un diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Üzerine akıttığı toprağı alın ve onu atın, yerine su dökün!"
Ebû Dâvud derki: "Bu rivayet mürseldir. Çünkü İbnu Ma'kıl, Resûlullahla karşılaşmadı."[46]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidin içinde bedevinin akıtarak kirlettiği yerin oyularak pis toprağının başka bir yere atılmasını emretmiş, kalan yere de tekrar su dökülmesini ferman buyurmuştur.
Bu hadis mürseldir; çünkü İbnu Ma'kıl Resûlullah'la karşılaşmamıştır.[47]

?3511 ?6? ??? ??? ???????? ?????? ??? ????? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????????? ???????? ??????????? ???? ?????????? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ??????? ?????? #? ??????? ??????? ????? ?????? # ???? ?‘?????????? ??????????? ??????????? ????? ??????? ????? ??????: ?????????? ?????????? ??????????? ?? ???????? ??????? ??? ??????????? ??????? ?????? ????? ?????? #: ???? ???????? ?????? ???? ??? ?????????? ????? ?????????? ??? ??? ????? ???????: ?????[. ????? ??? ???? .

6. (3511)- Ebû Abdullah el-Cüşemî anlatıyor: "Bize Cündüp radıyallahu anh anlattı ve dedi ki: "Bir bedevi geldi. Devesini önce ıhtırdı, sonra bağladı. En sonra mescide girip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasında namaz kıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince, bedevi bineğinin yanına gelerek bağını çözüp, üzerine bindi. Sonra da seslice şöyle duada bulundu:
"Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet et. Rahmetimizde bir başkasını bize ortak kılma!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale edip:
"Bunu mu, yoksa devesini mi, hangisini daha şaşkın görüyorsunuz? Ne söylediğini duymadınız mı?" buyurdular. Oradakiler: "Evet! duyduk" dediler."[48]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de öncekiler gibi, bedevi ile ilgili. Belki de mescide akıtandan başka bir bedevinin hikayesi. Çünkü bu, Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yadırganıp âdâb dışı bulunan duayı, devesine bindikten sonra yapmıştır.
Resûlullah, adam hakkında, câhilâne yaptığı duası sebebiyle "Bunu mu, yoksa devesini mi, hangisini daha şaşkın görüyorsunuz?" diyerek yaptığı duayı alenen reddetmiştir. Hattâbî edall'i "echel" diye açıklar. Echel, câhil ma'nâsına gelir. Biz "şaşkın" diye tercümeyi daha uygun bulduk, zirâ dalâlette şaşırma ma'nâsı daha galip. Hattâbî, Allah'ın rahmetini daraltmayı cehaletle tevil eder. Ancak, bunun bir şaşkınlık olduğu da rahatça söylenebilir.
Resûlullah en sonda: "Onun ne söylediğini duymadınız mı?" diyerek, hakkında kullandığı tahkiri bu sebeple hakettiğine dikkat çekmiştir.[49]

?3512 ?7? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????:]??????? ?????? ????? ???????? ????? ??????? ???????? ???????? ?? ????????? ?????????? ???????? ????? ????????: ???? ?????? ?????? #: ??????????? ??? ????????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

7. (3512)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın bana: "Ben eteğimin zeylini fazla uzatıyorum ve pis yerlerde de yürüyorum? (Bu hususta ne dersiniz?)" diye sordu. Bende ona Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:
"(Pis yerlere değen eteği) ondan sonrası temizler" dediğini söyledim."[50]

AÇIKLAMA:

Eza, rahatsızlık veren herşey demektir. Taş, toprak, çerçöp, diken, herhangi bir pislik bulaşığı vs.
Zeyl, kelime olarak kuyruk, uç kısım, çıkıntı, ilâve gibi ma'nâlara gelir. Burada entarinin yere bakan kısmı. Zeyl denmesi için yere değmesi şart değil. Sadedinde olduğumuz rivayette, yere değecek kadar uzun tutulan kadın elbisesi mevzubahistir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pis bir yere değerek kirlenen zeylin, arkadan temiz yere değmek suretiyle temizlendiğini ifade etmektedir. Ümmü Seleme'ye meseleyi soran kadın, yere değen eteğinin kirlenmiş sayılıp sayılmayacağı hususunda tereddüde düşmüş olmalı. İmam Şâfiî: "Yere değen eteğin temiz sayılması için yerin kuru olması gerekir" der. Aksi takdirde, yaş bir pislik çamaşıra bulaşıp kalacak olursa, onun temiz sayılmaması gerektiğini, yaş bir yere değerse onun bir başka yere değmesiyle temizlenmesi mümkün olmaz, yıkanması gerekir, der. Ahmed İbnu Hanbel de hadiste bevl bulaşan bir eteğin bir başka yere değerek temizleneceğinin kastedilmediğini, kirli bir yerden geçerken oraya değen eteğin temiz bir yerden geçildiği takdirde oraya değmesiyle temizleneceğinin kastedildiğini belirtir. İmam Mâlik bundan: "Toprağın bir yeri bir başka yerini temizler. Bir kimse önce kirli bir yere bassa, sonra da kuru temiz bir yere bassa, bu ikinci yerin öncekinin pisliğini temizleyeceğini" anlar. Hattâbî bu nakillerden sonra, "Bevl gibi bir necâset, elbise veya bedene bulaşacak olsa ancak su ile yıkamakla temizlenebileceği hususunda ümmetin icma ettiğini" belirtir.[51]

?3513 ?8? ?‘?? ???? ?? ????:]???? ??????? ???? ????? ?????? ?‘?????? ??????: ?????? ????????? ??????: ???? ????? ???????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ?????????? ?????: ??????? ????????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????: ????. ????: ?????? ???????[.

8. (3513)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Benî Abdul-Eşhel'den bir kadın anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü dedim. Bizim mescide giden yolumuz pis kokulu (topraktır). Yağmur yağınca ne yapalım?"
"Sizinkinden sonra, ondan daha temiz bir yol yok mu?" diye sordu. "Evet!" deyince:
"İşte bu öbürünü telafi eder, (temizler)!" buyurdu."[52]

?3514 ?9? ??? ?? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ?‘???? ????? ?????????? ???? ???????[.

9. (3514)- Yine Ebû Dâvud'da Ebû Hüreyre'den bir rivayet şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, ayakkabısıyla bir pisliğe basarsa, bilesiniz, toprak onu temizler."[53]

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet, pis yoldan geçildiği veya pis bir şeye basıldığı takdirde, temiz bir yerden geçme hâlinde, ayakkabının bu temiz yerlere değerek temizleneceğini ifade ediyor, yeter ki ayakkabı üzerinde pislik eseri gözükmesin.
Hattâbî, Meâlim'de, Evzâî'nin bu meselelerde ikinci hadisin zâhirini esas aldığını, "Ayakkabı veya meste bulaşan pisliğin temizlenmesi için, toprağa sürtülmesinin yeterli olacağını, onunla namaz kılınabileceğini söylediğini" kaydeder. İbrahim Nehâî'nin bu durumda, ayakkabı veya mestte pislikten ne bir koku ve ne de bir eser kalmadığı hususunda emin oluncaya kadar silmeye devam ettiği rivayet edilmiştir.
İmam Şâfiî bu meselede şöyle demiştir: "Necasetler ister yerde, ister elbise veya ayakkabıda olsun su ile yıkanmadıkça çıkmaz."
Bagavî der ki: "Ulemâ, çoğunluk itibariyle bu hadisin zahiriyle hükmetmiş ve: "Bir ayakkabı veya mestin ekseriyetine bir pislik bulaşsa, toprakla ovulup necasetin çoğunlukla çıkarılması halinde temizdir, onunla namaz kılınabilir" demiştir. Şâfiî'nin eski görüşü de budur. Yeni görüşünde su ile yıkanmasını şart koşar."
Bazı fakihler, ayakkabının sert olması sebebiyle pisliği emmiyeceği, dolayısıyla hükmün yaş ve kuru her iki pisliğe şâmil olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Hadisin zâhiri de mutlak olup, her ikisini de içine almaktadır.[54]

?3515 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ????????? ??? ???????? ???????? ??????? ??????????? ????? ????? ???????? ??? ????????[. ????? ???? .

10. (3515)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Elbisen yaş bir pisliğe değdi ise veya öylesi bir necâsete ayakkabınla bastı isen, o pisliği su ile yıka. Pislik kuru ise, bir beis yok."[55]

AÇIKLAMA:

Rivayet hüküm itibariyle öncekilere benzemektedir.

İKİNCİ FASIL

MENİ HAKKINDA

?3516 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? # ?????????? ??? ????????? ?????? ?????? ??????? ?? ????????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

1. (3516)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbisesine bulaşan meniyi yıkıyordum. O, elbisesinde ıslak kısım (kurumamış) olduğu halde namaza giderdi."[56]

?3517 ?2? ?????? ?? ????:]???? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????????? ???????? ?????????: ??????? ????? ????????? ??? ???????? ?????????? ???? ???? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ???? ?????? ????? ?????? # ??????? ?????????? ????? [.??? ????:]???????? ?????????? ??????? ‘??????? ???? ?????? ????? ?????? # ???????? ?????????[.

2. (3517)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya bir zât misafir oldu. Adam sabahleyin, elbisesini yıkamaya başladı. Hz. Âişe ona: "Sana, (meni) bulaşan yeri [gördüysen] orasını yıkaman kâfi idi, göremediğin takdirde etrafını yıkardın. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbisesinden (meni bulaşığını) ovalamak suretiyle çıkardığımı biliyorum. O, (bir de yıkamaksızın) onun içinde namaz kılardı."
Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "İyi biliyorum kurumuş meni bulaşığını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çamaşırından tırnağımla kazıyarak çıkarıyordum."[57]

AÇIKLAMA:

1- Elbiseye meni bulaştığı takdirde onun nasıl temizleneceğini bu iki rivayet göstermektedir:
* Bulaştığı yerin yıkanması... Bu henüz kurumamış olma haliyle ilgilidir. Elbisenin bulaşık kısmının su ile yıkanması yeterlidir.
* Ovalamak suretiyle... Bu kurumuş olma halinde temizleme usulüdür. Ovalamada bulaşık kısım, su kullanılmadan çamaşır kendi kendine sürtülerek meni eserinin küçük parçacıklar halinde dökülmesini sağlamaktan ibarettir. Hz. Âişe, kuru bulaşığın ovalama yerine tırnakla kazınması suretiyle de çıkarılabileceğini belirtmektedir.
2- Ovalama veya kazıma suretiyle meninin temizleme kolaylığı, meninin necislik durumu hakkındaki anlayıştan gelir. Âlimler meni necis midir değil midir, münakaşa etmiştir.
* Hanefilerle, Mâlikîlere göre necistir. Ancak Ebû Hanîfe merhum, meninin kuru olması halinde elbisenin ovalanmasını temizlik için yeterli gördüğü halde İmam Mâlik, yaş da olsa kuruda olsa mutlaka yıkanması gerektiğini söyler. Meninin necis olduğunu söylemekle beraber, yıkanmadan namaz kılınmış olduğu takdirde namazın iadesinin gerekmiyeceğini söyleyen âlim de çıkmıştır: Leys ve Hasan İbnu Hayy gibi.
* Şâfiîlere ve Hanbelîlere göre meni temizdir. Dâvud-u Zâhirî'nin de böyle hükmettiği bilinmektedir. Ashab'tan Hz. Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Abdullah İbnu Ömer ve Hz. Âişe (radıyallahu anhüm)'ün de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir.
Şunu hemen belirtmek isteriz: Meniye necis diyenler, onun yıkandığını gösteren hadisleri esas almışlardır. Necis değil diyenler de ovalamakla temizleneceğini ifade eden hadisleri esas almışlardır. Şeriat-ı garrâmız ruhsat ve kolaylık dinidir. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) bu meselede de ruhsat murad etmiş olmalı ki, ihtaflı beyanlarda bulunmuştur.
* Nevevî, hayvan menisinin hükmü hakkında da açıklamada bulunur:
** Köpek, domuz ve onların menisinden doğan hayvanların menisi kesinlikle necistir.Diğer hayvanların menisi hakkında üç görüş var:
*** Eti yensin yenmesin bu hayvanların menisi temizdir.
*** Hepsi necistir.
*** Eti yenenlerin menisi temiz, yenmeyenlerinki necistir.
3- Âlimler hadisten şu hükmü de çıkarmışlardır: Kadınlar, kocaların elbisesini yıkamak gibi kadını ilgilendiren hizmetleri yaparlar. Bu, sünnete uyan âdâb ve iyi geçimin de yoludur.
4- Önder durumundaki büyüklerin hususi halleri ve hattâ istihya duyulan meseleleri, ibret alınması, örnek tutulması maksadıyla başkalarına anlatılabilir. Ashab, bu mülâhaza ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili pekçok teferruatı anlatmaktan çekinmemiştir.[58]

?3518 ?3? ??? ???? ?? ????????? ?? ????:]?????? ???????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ?? ?????? ??????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ????????

???? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ??? ??????????? ?????? ????? ??? ???????? ?????? ?????? ???? ????????? ????? ???????? ????? ????? ???????? ???????? ???????? ??? ???? ???? ????? ???????? ????? ???????? ?????? ???? ??????? ??? ????????: ?????????? ????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????: ?? ??????? ???? ??? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? ???? ??????????? ????????? ???????? ???? ??????? ??? ??????? ????????? ??? ???? ?????[. ????? ???? .

3. (3518)- Yahya İbnu Abdirrahman İbni Hâtıb'ın anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'la -içerisinde Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ın da bulunduğu bir cemaatle birlikte umre yapmıştır- sefer esnasında su kaynaklarından birine yakın olan bir yolda Hz. Ömer, sabaha doğru mola verdi. (Herkes gibi kendisi de yattı. Bu esnada) ihtimal oldu. Sabah olunca kafilede, (yıkanması için yeterli) su bulunamadı. Hayvanını binip (yakınındaki) suya kadar geldi. Derhal bu ihtilâmdan kalan meni bulaşığını yıkamaya başladı. Derken ortalık ağardı. Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh), Hz. Ömer'e:
"Sabah oldu. Yanımızda temiz elbise var, şu elbiseni (yıkamayı) bırak, bilahare yıkanır" dedi. Ancak Hz. Ömer kendisine:
"Ey İbnu'l-Âs, hayret doğrusu! Yani sen elbise buldun diye herkes elbise mi bulacak? Allah'a yemin olsun ben senin söylediğini yapsam bu bir sünnet olur. Hayır, ben gördüğüm (meniyi) yıkarım ve görmediğime de su çiler (temizlenmiş addeder)im!" dedi."[59]

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Ömer'in elbisesi üzerinde görülen meni bulaşığını yıkamakta olduğu, görülmeyen kısımları da terkettiği anlaşılmaktadır. Amr İbnu'l-Âs: "Sabah vakti oldu, yanımızda yedek temiz çamaşır var, sana ondan verelim giy, elbisenin tamamı bilahare yıkansın!" teklifinde bulunur.
Ancak Ebû'l-Velid el-Bâcî'nin belirttiği üzere, Resûlullah'ın "Size benim sünnetime, benden sonra da Hülafa-i Râşidîn'in sünnetine uymak düşer" hadisinin ümmette hâsıl ettiği tesir sebebiyle gönüllerde tuttuğu makamın derecesini iyi bilen Hz. Ömer, fevkalâde bir şuur ve ferasetle bu teklifi kabul etmiyor ve ümmete böyle bir durumda uyması gereken pratik ve kolay yol ne ise onu gösteriyor: "Gözle görülen meni bulaşığını yıkayıp geri tarafa da su çilemek suretiyle temizliğine hükmetmek..."
Ebû'l-Velid el-Bâcî, bu hadise dayanarak Mâlikî mezhebinde "su çileme" işinin vacib olduğunu belirtir: "Çünkü der, vakit daralmışken, halka hemen namaz kıldırma işi varken, bunu tehir etmek, ancak namaza mani vacib bir iş sebebiyle olur." Ebû Hanîfe ve Şâfiî rahimehümullah: "Şüpheye dayanılarak su çilemek gerekmez, görülmeyen bulaşık, yok farzedilir, çamaşırının geri kalan kısmının temizliğine hükmedilir" demişlerdir.[60]

?3519 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??????? ???? ????? .

4. (3519)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) buyurmuştur ki: "Meni, sümük menzilesindendir. Öyleyse bunu kendinden, izhir otuyla da olsa sil at!"[61]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayeti, Tirmizî sened vermeksizin ta'lik olarak, bir başka hadisi açıklarken kaydetmiştir. Hadis, bu rivayette mevkuf yani İbnu Abbâs'ın şahsî fetvası gibi gözükmektedir. Ancak, Atâ'dan gelen bir rivayette hadisin merfu yani Hz. Peygamberin sözü olduğu tasrih edilmiştir.
2- İzhir, Mekke ve Medine'de yetişen kokulu bir ottur. Temizlik işlerinde yaygın şekilde kullanılmıştır.
Meni bulaşığının hükmüyle ilgili ulemânın görüşünü önceki rivayetlerde açıkladık.[62]

İÇİNCİ FASIL

HAYIZ KANI

?3520 ?1? ?? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ????:]??????? ???????? ??? ??????? # ????????: ????????? ??????? ????????? ???? ???? ??????????? ?????? ???????? ????? ????: ?????????? ????? ?????????? ??????????? ????? ??????????? ????? ???????? ?????[. ????? ????? .

1. (3520)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"(Ey Allah'ın Resûlü!) Birimizin çamaşırına hayız kanı bulaşınca ne yapmalıdır?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Önce kazır, sonra parmak ucuyla bulaşan yeri yıkar, sonra da [kan görülmeyen yere] su çiler" buyurdu."[63]

?3521 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? “???????? ??? ?????? ??????? ????????? ?????? ????? ???????? ?????? ???? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???????????[. ????? ???????? ???? ????? ???? ????. ??? ?? ????:]??????????? ??????????[.

2. (3521)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri olan] bizlerden her birinin, içinde hayız olduğu bir tek elbisesi vardı. Ona hayız kanı değecek olsa, onu tükrüğü ile ıslatır, sonra onu tırnağı ile ovalar (yıkar)dı" dedi."[64]

?3522 ?3? ??? ???? ??????? ????:]??????? ????????? ?????????? ????? ???????? ??????? ???? ????????? ?????? ????????? ???????????? ?????????? ????????? ????? ???????? ?????[.»????????« ??????? ??????? ??? ?????? ?????? ??? ?? ????? ??? ????.

3. (3522)- Buhârî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "(Hz. Âişe) dedi ki: "Bizden biri hayız olur, sonra temizlenince, (bulaşma) kanı, elbisesinden kazır ve elbisenin geri kısmına su serper sonra da içinde namaz kılardı."[65]

AÇIKLAMA:

1 - Hayız kanı, yıkanması vacib olan necasetlerdendir. Bu kanın diğer kanlardan veya necasetten necislik yönüyle bir farkı yoktur. Bu hususta icma edilmiştir. Ancak, yıkanmasının kolay olması için önceden kazınması, ovulması müstehabtır.
2- Âlimler her çeşit necasetin temizlenmesinde yegâne vasıtanın temiz su olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf bütün temiz mâyilerin necaseti çıkarılabileceğini söylemiştir. Onların bu hükümdeki delillerinden biri 3521 numaralı hadistir. Orada kanın tükrükle ıslatılması zikredilmektedir. "Tükrük temiz olmasaydı elbise daha da kirlenirdi" denmiştir.
3- Kan lekesi temizlendikten sonra elbisenin geri kalan kısmına su çileme meselesine bazı âlimler itiraz etmişlerdir: "(Kanın bulaşıp bulaşmadığı hususunda) şüpheye düşülen elbiseye su çilemek hiç bir fayda sağlamaz. Çünkü şayet temizse, bir çilemeye hâcet yok. Eğer kirlenmiş ise böyle bir çileme ile zaten temizlenmez."

Şu halde bu hadisler, hayız kanının elbiseye bulaşması halinde, bulaşık kısmın yıkanmasıyla elbisenin temiz olacağını, yıkanan yerin ıslaklığı kurumadan o elbisenin içinde namaz kılınabileceğini belirtmektedir.[66]

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR HAKKINDA

?3523 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????: ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ???? ????????? ??? ?????????? ?????? ???????? ????????? ????????????[. ????? ?????? ?????? ????? .

1. (3523)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdularki: "Bir kaba, köpek banmışsa onun temizlenmesi, yedi kere su ile yıkanmasına bağlıdır, hatta bunların ilki toprakla olmalıdır."[67]

AÇIKLAMA:

Şâfiî, Ahmed ve Cumhur, bu hadise dayanarak köpek bir kaptaki suyu içtiği takdirde, o kabın yedi kere yıkanmasının vacib olduğuna hükmetmiştir. Ebû Hanîfe, başka delili esas alarak üç kere yıkamanın yeterli olduğuna hükmeder. Nevevî, toprakla yıkamanın ma'nâsını "Suyu bulandıracak miktarda toprağın suya katılmasıdır" diye açıklar. "Suyu toprağa katmak veya toprağı suya atmak, yahut da yerden topraklı su almak arasında fark görülmemiştir. Fakat necaset değen yerin toprakla meshedilmesi yeterli bulunmamıştır" der.
Hadiste, az suya düşen bir pislik, suyun vasıflarını değiştirmese de kirleneceğine delil görülmüştür. Çünkü köpeğin içmesi sırasında akan salyası suyun vasıflarını değiştirmez.[68]

?3524 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ???????? ???????? ?????????? ?? ?????????? ?? ??????? ?????? ?????? #? ?????? ????????? ?????????? ??????? ???? ?????[. ????? ???????? ???? ????? ???? ????.??????? ????? »???????? ??????????« ?????? ?? ?????? ??? ?? ??? ????? ?? ??? ????? ???? ?????.

2. (3524)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Köpekler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde mescidin içinde gidip gelirlerdi. Bu sebeple mescidi yıkamak için içine su serpmezlerdi."[69]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen metin, hadisin Buhârî'deki vechidir. Ebû Dâvud'un metninde ??????? ziyadesi de var, yani köpeklerin "sığdığı" de belirtilir.
2- Şu halde mescidde köpek dolaşıyor, gidiyor geliyor, akıtıyor, fakat yıkanmıyor. Ebû Dâvud bu hadisi "Kuruyunca toprağın temiz olması" adını taşıyan bir babta kaydeder. Şârihler: "Bu hadiste, toprağa bir pislik değer, sonra bu pislik güneş veya rüzgârla kurur ve yerinde pisliğe ait bir iz kalmazsa o taprağın temiz olacağına dair delil vardır; çünkü su serpilmemesi toprağın kurumuş olmasına ve temizlenmesine delildir" derler.
Hattâbî, bu halin nâdiren vuku bulmuş olabileceğini belirtir: "Mescidlere köpeklerin rastgele girerek kudsiyetini ihlâl etmeleri caiz değildir. O zaman, mescidde köpeklerin girip çıkmasına mani olacak kapı yoktu" der.
3- Ulemâ, kurumakla toprağın temizlenmesi meselesinde ihtilâf etmiştir:
* Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed rahimehumullah: "Güneş, topraktan necâseti temizler, yeter ki necasetten eser gözükmesin" demiştir.
* Ebû Kılâbe: "Toprağın kuruması, temizliğidir" der.
* Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel: "Toprağa necaset değmişse bunu sadece su temizler" der.
Bazı âlimler, bu hususta daha önce geçmiş olan (3508) hadisleri de göz önüne alarak necâset değen toprağın temizlenmesinde iki yol var derler: "Biri üzerine su dökmek, diğeri de rüzgâr veya güneşte kurumasıdır."[70]

?3525 ?3? ??? ???? ??? ??? ?? ????? ????? ??? ??? ??? ?????:]???? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ?????????? ???? ????????? ????????? ??????? ???????? ??????? ???????? ????? ?"????? ?????? ????????. ??????: ???????? ??????? ???????? ??????: ??????????? ??? ??????? ????? ???????: ????????: ??????? ??????: ???? ??????? ?????? # ????: ??????? ???????? ????????? ??????? ???? ???? ????????????? ?????????? ??? ??????????????[. ????? ?'???? .

3. (3525)- Kebşe Bintu Ka'b İbnu Mâlik -ki, İbnu Ebî Katâde'nin nikâhı altında idi- anlatıyor: "Ebû Katâde (radıyallahu anh) yanıma girdi. Kendisine abdest suyu hazırladım. Bu sırada, sudan içmek üzere bir kedi geldi. Ebû Katâde kabı uzattı, kedi içti."
Kebşe sözlerine devamla der ki: "Ebû Katâde kendisine bakmakta olduğumu gördü ve:
"Ey kardeşimin kızı, buna hayret mi ediyorsun?" dedi. Bende:
"Evet!" demiş bulundum. Bunun üzerine:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kedi necis değildir. Kedi sizin etrafınızda çokça dolaşır" buyurdular" dedi."[71]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kedilerin esas itibariyle necis olmalarına rağmen, evde ev halkı ile haşırneşir olmaları, her tarafı suhuletle dolaşmaları, gelip sık sık sürtünmeleri sebebiyle onlardan kaçınma zorluğu, kap kacağı koruma imkânsızlığı gibi bir kısım durumlardan ötürü, onlara karşı korunma hususunda ruhsat tanındığını ifade etmektedir.
2- Hadiste kedilere karşı rıfkla muâmele etmek gerektiği, onlara karşı iyi muamelenin mükâfaatının umulabileceği irşad buyrulmaktadır.[72]

?3526 ?4? ??? ???? ?? ???? ?? ????? ?????? ?? ???:]???? ?????????? ??????????? ???????????? ??? ???????? ?????? ?????? ??????. ???????: ???????????? ????????? ?????????? ?????? ??? ????????? ????????? ??????? ????????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ???? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? ?????????? ?????????: ???? ??????? ?????? # ????: ??????? ???????? ???????? ??????? ???? ???? ????????????? ??????????? ??????? ??????? ????? ?????? # ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (3526)- Dâvud İbnu Sâlih İbni Dinâr et-Temmâr, annesinden anlatıyor: "Efendim beni, Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya bir miktar yemekle gönderdi. Gelince Hz.Âişe'yi namaz

kılıyor buldum. Bana, elimdekini koymamı işâret etti. (Ben de bıraktım). Ancak bir kedi gelerek üzerinden yedi.
Hz. Âişe (radıyallahu anhâ), namazından çıkınca, kedinin yediği yerden yemeği (bir miktar) yedi. Sonra da şu açıklamayı yaptı: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kedi necis değildir, o sizi çokça dolaşan birisidir" demişti. Ben ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kedinin artığıyla abdest aldığını gördüm."[73]

AÇIKLAMA:

1- Gönderilen yemek herîsedir. Herîse, dövülmüş buğday ve etten yapılan bir yemek çeşididir.
2- Hadis, namazda işarette bulunmanın câiz olduğunu da göstermektedir. Buna cevaz ifade eden başka örnekler, rivayetlerde gelmiştir.
3- Hattâbî der ki: "Hadisten çıkan hükümlerden biri, kedinin zât itibariyle temiz olduğudur. Öyleyse artığı temizdir; içilebilir, abdest alınabilir, bunlarda bir kerahet yoktur. Hadis yine delâlet eder ki: Zâtı tâhir olan her vahşinin -ister yerde yürüyen ister kuş nevinden olsun- eti yenmese bile artığı temizdir." Tirmizî'nînde açıklamasına göre, kedinin artığının temiz olması, Sahabe, Tâbiîn ve Etbâuttâbiîn ulemâsından ekseriyetinin müşterek görüşleridir. Şâfiî, Ahmed, İshak bunlardandır. Ebû Yusuf, İmam Muhammed de bu görüştedirler.
Ebû Hanîfe ise, kedinin herhangi bir vahşi gibi necis olduğunu, ancak tahfif edildiğini, dolayısıyla artığının haram değil mekruh olduğunu söyler. O, bu meselede Ahmed İbnu Hanbel ve Dârakutnî'nin tahriç ettikleri "Kedi vahşi hayvandır" hadisine dayanır.[74]

?3527 ?5? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ?????? # ???? ??????? ???????? ?? ??????? ??????: ????????? ????? ?????????? ???????? ??????????[. ????? ????? ? ??????? ???? ??? ??????? .

5. (3527)- Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yağa düşen fareden soruldu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Onu ve etrafindaki kısmı atın, yağınızı yiyin!" buyurdu."[75]

?3528 ?6? ??? ????? '?? ???? ?? ??? ?????:]????? ????? ???????? ??????????? ????? ?????????? ????? ????? ???????? ??? ???????????[.

6. (3528)- Ebû Dâvud'un Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette şöyle gelmiştir: "(Eğer yağ) donmuşsa fareyi ve etrafindaki yağı kaldırıp atın, yağ sıvı ise, artık ona yemek niyetiyle) yaklaşmayın."[76]

AÇIKLAMA:

Nesâî'nin bir rivayetinde bu yağın donmuş olduğu tasrih edilir. Ulemâ, donmuş yağa herhangi bir necâset düşerse, o kısmın atılmasıyla geri kalan kısmın yenileceğini söylemiştir. "Ancak derler, yağa düşen pislikten yağın geri kalan kısmına herhangi bir eser, bir parça sirâyet etmediğinden emin olmak gerekir. Böyle bir sirâyet endişesi varsa, emâre görülürse tamamı atılır."
Yağ sıvı ise, hükümde ihtilâf edilmiştir.
* Cumhur, necâsetin değmesiyle yağın tamamiyle kirleneceğine hükmeder. Zührî, Evzâî, Ahmed gibi bazıları muhalefet etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel mâyi bir şeye pislik düştüğü takdirde, (tad, koku, renk gibi) bir değişiklik olursa kirleneceğini söylemiştir. İmam Mâlik'ten de buna yakın bir rivayette bulunulmuştur.
* Ebû Hanîfe, "Böyle bir mâyinin yenilmesi içilmesi caiz değildir, satışı ve kandilde yakılması câizdir" demiştir.
* Şâfiî hazretleri, "Yenmesi de satılması da câiz değildir, kandilde yakılabilir" demiştir.[77]

?3529 ?7? ??? ???? ?? ?? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ?????? ???? ??????? ?????? #: ??????? ????? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ????? ?????? ???????? ??? ?"????? ????? ???? ??????? ????????? ?????? ??????????[.??? ?? ?????: »??????? ???? ??????? ?????«.»?????????« ???? ?????: ???? .

7. (3529)- Yine Ebû Dâvud'da Ebû Saîd (radıyallahu anh)'tan kaydedilen bir rivayette denir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir koyunu beceriksizce yüzmekte olan bir köleye uğramıştı. Ona:
"Çekil de sana göstereyim!" dedi. Derhal elini deri ile et arasına soktu. Elini, bütün kolu koltuğa kadar derinin altında kalacak şekilde ilerletti. Sonra gidip abdest almadan halka namaz kıldırdı."
Bir rivayette, "Yani suya değmedi" ziyadesi vardır.[78]

AÇIKLAMA:

Burada abdest almadan, "elini yıkamadan" demektir. Nitekim bir rivayette gelen ziyade bu hususu tasrih etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, pişmemiş ete elin değmesi halinde yıkama mecburiyeti olup olmadığını belirtme sadedinde vârid olmuştur. Görüldüğü üzere, taze ete değmekle el yıkama zarureti hâsıl olmuyor.[79]

BEŞİNCİ FASIL

DERİLER HAKKINDA

?3530 ?1? ?? ???? ?? ???????? ?????? ???:]??????? ???? ????? ???????? ???????????? ??????? ????????????? ??????: ??????? ?????????? ???? ??????? ???? ???????? ?????? ?????? ???????? ???????? ????: ????? ??????? ????????????? ????????? ?????????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ?????????? ???????? ? ??????? ????????????? ???????????? ??????????? ??????????? ????? ?????????? ?????? ???? ????????: ???? ???????? ????? ?????? # ???? ????? ???????: ????????? ?????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ????.??? ????? ???????: »???????? ?????? ??????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????«.»?????????«: ??? ????? .

1. (3530)- Mersed İbnu Abdillah el-Yezenî anlatıyor: "İbnu Va'le es-Sebâî'nin üzerinde bir kürk gördüm ve elimle dokundum. Bana:
"Kürke niye elini değdin?"dedi. Ben bu hususta İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ya sordum ve dedim ki: "Biz Mağrib'te yaşıyoruz. Bizimle birlikte Berberîler ve Mecusîler de var. Onlar bize kestikleri koyunu getiriyorlar. Kestiklerini yemiyoruz. Bize, içerisine iç yağı konmuş deriden mâmul dağarcık getiriyorlar (bunu kabul edelim mi)?" İbnu Abbâs cevaben dedi ki:
"Bundan biz de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştuk: "Derinin debbağlanması onun temizliğidir" buyurdular."[80]
Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Onların, içerisinde süt ve su bulunan kırbaları (deriden mamul su kapları) var..." gerisi yukarıdaki gibi..[81]

?3531 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ?????? # ????? ??????? ????????

??????: ???? ????????????? ???????????? ???????: ??????? ????????. ????: ??????? ??????? ???????? [.??? ????: »???? ????????? ????????? ?????????????? ?????????????? ????«. ????? ????? ? ??? ????? ???? ??? ???????.»?“?????«: ????? ??? ?????? .

2. (3531)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölmüş (ve terkedilmiş) bir koyuna rastlamıştı.
"Bunun derisinden faydalanmıyor musunuz?" buyurdular. Oradakiler:
"Ama bu meytedir (leşdir, istifâdesi caiz değildir)"dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Meytenin yenmesi haramdır!" buyurdular."
Bir başka rivayette: "Bunun derisini alıp, debbağlayarak istifâde etmiyor musunuz?" demiştir.[82]

?3532 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????? ?????? # ???? ??????? ??????????? ???????: ??????? ?????????? ??????????[. ????? ?‘???? ? ???????? ???? ??? ???????? ??? ?????? ?????? ????? ‘? ??????? ???? .

3. (3532)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a meytenin zekâtından (kendiliğinden ölen hayvanın derisinin nasıl temiz kılınacağından) sorulmuştu.
"Meytenin zekâtı (temiz kılınması) onun debbağlanmasıdır" diye cevap verdi."[83]

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bu hadisler, İslâmî usule uymadan öldürülen veya kendiliğinden ölen hayvanların, etlerinin yenilmesi haram olsa da derilerinden istifâde edilebileceğini ifade eder. Bu çeşit hayvanların derilerinin debbağlanması, o hayvanın tezkiyesi hükmüne geçmektedir. Tezkiye, hayvanın şerî usule göre kesilmesi, böylece etinin temiz kılınması demektir. Normalde tezkiye edilmeyen hayvanın eti gibi derisi de temiz değildir. Ancak, derisi debbağlanıp işlendi mi, tezkiye edilmiş olmakta ve kullanılması helâl hâle gelmektedir.
2- Ancak, ulemânın debbağlama ile derinin tezkiyesi meselesinde farklı görüşler ileri sürdüğünü bilelim:
1) Şâfiî'ye göre köpek ve hınzır dışındaki bütün hayvan meytelerinin derileri debbağlanmak suretiyle temizlenir. Derinin içi de dışı da temizdir, kuru veya mâyi her çeşit eşya ve yiyecek maddesi, içine konabilir. Eti yenen yenmeyen hayvan derisi arasında da bir fark yoktur. Hz. Ali ve Abdullah İbnu Mes'ud'un da bu görüşte olduğu rivâyet edilmiştir.
2) Debbağlama deriyi temizlemez. Ömer İbnu'l-Hattâb, oğlu Abdullah, Hz. Âişe (radıyallahu anhüm ecmâîn) bu görüştedirler. Ahmed İbnu Hanbel'in iki rivayetinden meşhur olanı böyle olduğu gibi, İmam Mâlik' ten gelen iki rivayetten biri de böyledir.
3) Debbağlamakla eti yenen hayvanların meytelerinin derisi temizlenir, yenmeyenlerinki temizlenmez. Evzâî, İbnu'l-Mübârek, Ebû Sevr, İshak İbnu Râhûye bu görüştedir.
4) Hınzır dışında bütün meytelerin derileri, debbağlamakla temizlenir. Bu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.
5) Bütün derilerin dışı temizlenir, fakat içi temizlenmez. Dolayısıyla kurularda kullanılır, ıslak ve yaş şeylerde kullanılmazlar. Üstünde namaz kılınır, içinde kılınmaz. İmam Mâlik'in meşhur görüşü budur.
6) Herşey, köpek ve hınzır dahil hem içiyle hem dışıyla temizlenir. Ebû Dâvud-u Zâhirî'nin ve diğer Zâhirîlerin görüşüdür. Ebû Yusuf'un da böyle söylediği hikaye edilmiştir.
7) Meytenin derisinden, debbağlanmadan da istifade edilebilir. Onların hem yaş, hem kuru her çeşit eşya koymada kullanılması caizdir. Bu da Zührî'nin görüşüdür. Nevevî, bu görüşün şazz olduğunu, iltifat edilmemesi gerektiğini söyler.
3- Bâzı hadislerde debbağlama ameliyesi kesme yerine konulmuştur (3532). Çünkü debbağlanınca, deri kesilmiş gibi temiz olmaktadır.
4- Bu hadislerde, sünnetle Kur'an'ın tahsis edileceğine delil bulunmuştur. Çünkü meytenin haram olduğunu bildiren ????????? ?????????? ??????????? (Mâide 3) âyeti meytenin her parçasına şâmildir: Et, deri, yün vs... Hadis, âyetin yasağını "yeme"ye tahsis etmiştir.[84]

?3533 ?4? ??? ???? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ????? ????? ??????????? ???????? ????? ?????????? ???????? ???? ????? ????? ??????[. ????? ??????? ????????.»????????« ???? ?????: ?????. »??????????«: ?????? ???????.

4. (3533)- Sevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bizim bir koyunumuz öldü. Derisini debbağladık. Sonra eskiyinceye kadar içerisinde nebîz yaptık."[85]

?3534 ?5? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????? ??? ?????????? ?????? ???????? ????????: ? ??????????? ???? ?????????? ???????? ??? ??????[. ????? ????? ?????. ??? ????? ???????: »?????? ???????? ???????????« .

5. (3534)- Abdullah İbnu Ukeym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölümünden bir ay önce Cüheyne kabilesine şöyle yazdı:
"Meytenin ne deri ne de sinirinden istifâde etmeyin."[86]
Tirmizî'nin rivayetinde: "Ölümünden iki ay önce..." şeklinde gelmiştir.[87]

AÇIKLAMA:

Hadis, önceki rivayetlerle teâruz halindedir. Buna göre, debbağlamakla da meytenin derisi temizlenmez ve kullanılamaz. Ancak hadis, ulemâ tarafından muzdarib bulunduğu için amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiş ve böylece amel dışı tutulmuştur. Bir ara Ahmed İbnu Hanbel'in, hadiste geçen "Ölümünden iki ay önce" tabirine bakarak: "Resûl-i Ekrem'in en son verdiği emrin bu olduğu anlaşılmaktadır" diyerek, bunun hükmünü esas aldığı, ancak bir müddet sonra, hadisteki ızdırab sebebiyle onun da terkettiği, rivayetlerde gelmiştir.
Ancak bazı tahkikler, hadisteki ızdırab iddiasının vârid olmadığını ortaya koymuştur. Bu durumda hadisi amel dışı bırakan husus, sıhhatce kendisinden üstün olan rivayetlere muhalefeti gösterilmiştir. Fakat, teâruzun giderilmesinde lügavî tahlil esas alınmıştır. Şöyle ki:
Hadiste geçen ve deri ma'nâsına gelen ihâb'ın, debbağlanmamış deri için kullanıldığı belirtilmiştir. Deri debbağlandıktan sonra ihâb diye isimlenmez, kırba veya şenn gibi isimler alır.
İbnu Hacer bu hadisteki yasağı, köpek ve domuz derisine veya derinin içine hamlederek veya hadisin râvisi olan Abdullah İbnu Ukeym'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında bir yaşında bir çocuk olduğunu söyleyerek müşkili halletmeye çalışanları makul bulmaz.[88]

?3535 ?6? ??? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????? ???? ??????? ??????????[.

6. (3535)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı."[89]

AÇIKLAMA:

Bu ve bu babta gelen başka hadisler, yırtıcı hayvanların -ki öncelikle arslan ve kaplan kastedilmektedir- derilerinin kullanılmasını yasaklamaktadır. Ulemâ nehye istidlâl etmiştir. Ancak yasağın hikmeti hususunda farklı mütâlaalar ileri sürülmüştür.

* Beyhakî der ki: "Yasaklama, deri üzerinde varlığını devam ettiren kıllar sebebiyledir. Çünkü debbağlamanın kıla bir tesiri olmaz."
* "Nehyin, debbağlanmamış yırtıcı derisiyle alâkalı olması da muhtemeldir. Çünkü debbağlanmayan yırtıcı derisi pistir veya yasak, bu derilerin müsrif ve kibirli insanların minderi olmasındandır."[90]

ÜÇÜNCÜ BAB

İSTİNCA HAKKINDA

(Bu babta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

İSTİNCANIN ÂDÂBI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN CİSİMLER

BİRİNCİ FASIL

İSTİNCANIN ÂDÂBI

?3536 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ????????? # ????? ?????? ???????? ??? ??????? ????? ??????? ?? ????? ??????? ???????? ????? ????: ???? ?????? ????????? ??? ??????? ??????????? ??????????[. ????? ??? ????. »?????????«: ?????? ????? ???? ??? ???.»?????????????«: ??????? ??????? ?????? .

1. (3536)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte idim. Aleyhissalâtu vesselâm küçük abdest bozmak ihtiyacını duymuştu. Hemen bir duvarın dibine, kumlu toprak bulunan bir noktaya gelip abdest bozdular. Sonra da:
"Sizden biri, küçük abdest bozmak isteyince bevli için uygun bir yer arasın!" buyurdular."[91]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, küçük abdest bozmak için, yumuşak bir yer aramanın gereğine dikkat çekiyor. Zirâ idrar sert yere değince sıçrayıp üstbaşı kirletebilir. Hadiste Resûlullah'ın, "demis" denen idrarı gelince hemen emici yumuşak topraklı bir yer araştırdığı belirtilmektedir.[92]

?3537 ?2? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ???? ?????????? ??????? ?? ??????????[. ????? ????? ?????? ????? ??????? .

2. (3537)- Mugîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazayı hâcet için gidince, yoldan uzak olurdu."[93]

?3538 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???????? ??????????. ??????: ????? ????????????? ????: ??????? ?????????? ?? ??????? ????????? ??? ?????????[.

????? ????? ???? ????? ???? ???? .

3. (3538)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İki lânetten korkun!" buyurdular. Ashab:
"İki lânet de nedir?" diye sorunca, açıkladılar:
"İnsanların yollarına abdest bozanla, gölgelerine abdest bozanlardır!"[94]

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu hadis, halkın lânetine sebep olan iki davranışa dikkat çekmektedir. Gelip geçtikleri yerlerle, gölgelendikleri yerlerin kirletilmesi. Bunların, halkı rahatsız edici kirletmelerden uzak tutulması gerekmektedir. Hususan abdest bozmaktan kaçınılmalıdır.
Hadis lâin yani "lânet edenden sakının" buyurmaktadır. Sonra bunlar kimdir diye sorulunca: "Yola ve gölgeye abdest bozan..."diye açıklanmaktadır. Yâni lânet edici bizzat abdest bozan olmaktadır. Denir ki: "Buralara abdest bozana halkın küfredip, lânet okuması âdettendir. Öyleyse halkın bu lânetine, kendisi sebep olduğu için sanki kendisi lânet etmiş gibi ifâde edilmiştir."
Şu hususu da belirtelim ki, burada zikredilen yasak, her bir yol, her bir gölge için değildir. İnsanların gelip geçtiği yol, oturup dinledikleri, kaylûle yaptıkları, zaman zaman iltica ettikleri gölgelerdir. Çünkü nâdir durumlarda geçilen yollarla pek seyrek uğranılan gölgeler yasağa girmemelidir.[95]

?3539 ?4? ??? ?? ????? ?? ????:]???????? ????????? ????????: ?????????? ?? ??????????? ???????? ??????????? ????????[. »??????????« ???? ?????: ???? ???? ?????? .

4. (3539)- Yine Ebû Dâvud, Hz. Muâz (radıyallahu anh)'tan şu rivayeti kaydetmiştir: "Lanete sebep olan üç yere abdest bozmaktan kaçının: Su yollarına, işlek yollara ve gölgeliklere."[96]
Açıklama önceki hadiste yapıldı.

?3540 ?5? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??? ??????? ?? ????????. ????? ??????????: ????? ???????? ???? ????????? ?? ????????? ????: ????? ??????? ??????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.

5. (3540)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yer üzerindeki haşerat) deliklerine akıtmayı yasakladı."
Katâde'ye: "Bu deliklere akıtmak niye mekruh kılındı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Bunların cinlere ait meskenler olduğu söyleniyordu."[97]

AÇIKLAMA:

Cuhr, arazide görülen zararlı haşere delikleridir. Yerin içerisinde onlara ait yuvalar vardır. Geceleri ve kış mevsimlerinde oralara girip barınırlar. Buralara abdest bozmak, rahatsız edilen o hayvanlardan bazı zararların gelme ihtimâlini artırdığı gibi, o hayvanlarında huzursuz edilmesine sebep olur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), alemlere rahmettir, birçok emirlerinde hem insanlara hem de başka mahlukat ve hayvanlara rahmet olacak esaslar vazetmiştir. Bu hadiste ifade edilen yasağın hayvanlara da bir rahmet olduğunu söyleyebiliriz.[98]

?3541 ?6? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?? ????????????? ?????? ???????? ??????????? ??????[. ????? ????? ?????.???? ??? ????: »????? ?????????? ?????« .

6. (3541)- Abdullah İbnu Mugaffel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse hamam yaptığı yere akıtmasın. Zira vesveselerin çoğu bu yüzden hâsıl olur."[99]
Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "...sonra dönüp içinde yıkanacaktır."[100]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, yıkanılacak yere akıtılması yasaklanmaktadır. Yasak mutlak gelmiş ise de bir kısım âlimler, bu yasağın, yıkanılacak yerin durumuna bağlı olduğunu belirtirler. Yâni yıkanma yeri yumuşaksa ve idrara geçit sağlayacak bir menfez de yoksa bu durumda, yer idrarı emecek ve pisliği orada sabit tutacaktır. Bu durumda akıtmak yasaktır. Aksine yer sert olsa ve üzerinden idrar akıp gitse veya pis suyun cereyanını sağlayacak bir menfez bulunsa bu durumda akıtma yasağı yoktur. Nevevî: "Yerin sert olup sıçrantı değmesi ihtimali olursa yasaktır; bir menfezin bulunması gibi bir sebeple sıçrantının değmesinden endişe edilmezse yasak da yoktur" derler.
Bâzı âlimler Nevevî'nin, az önce ulemâdan kaydettiğimiz mülâhazaya ters düştüğüne dikkat çekmiştir. Zirâ ulemâ yasağı yumuşak yere hamlederken, Nevevî sert yere hamletmiştir. Bâzı âlimler meseleyi şöyle halleder: "Yasağı yerin yumuşak veya sert olmasına hamletmek yanlıştır. En doğrusu yıkanma yerine akıtmamaktır. Çünkü bir çok vesveseler bundan hâsıl olmaktadır. Öyleyse yıkanma mahalleri ne hal üzere olursa olsun mutlak olarak akıtma işinden kaçınmalıdır."[101]

?3542 ?7? ??? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????????? ?????? # ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ???????? ????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

7. (3542)- Ümeyme Bintu Rukiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karyolasının altında bulundurduğu hurma kütüğünden bir çanağı vardı. Geceleyin ona küçük abdest bozardı."[102]

?3543 ?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????: ???? ?????????? ?????????? ??? ????????????? ?????????? ??? ???????????????? ?????? ????????? ??? ?????????[.??? ??? ????: ???? ????? ????? ????? ?????? ?? ???? ??? ?????? ?????? ???? ??????? ?????. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

8. (3543)- Ebû Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Helâya gittiğiniz vakit, (abdest bozarken) kıbleye ne önünüzü ne de arkanızı dönmeyin. Fakat yüzünüzü doğuya ve batıya dönderin."
Ebû Eyyub der ki: "Şam'a gelince helâların yönlerinin hep kıble cihetine inşa edildiğini gördük. Onları (kullanırken yönünü yan çeviriyor, ayrıca Allah'tan mağfiret de diliyorduk."[103]

AÇIKLAMA:

Burada meskenle inancın bağıntısını gösteren bir numûne ile karşı karşıyayız. Her kültürün kendine has meskeni ve bu meskenin temel hususiyetleri vardır. İslâm meskeninin bir hususiyeti, helâların yön itibariyle insanın ön veya arka fercinin kıbleye gelmiyecek şekilde olmasıdır. Bu bir İslâmî edebtir.
Hadiste geçen "Yüzünüzü doğuya ve batıya dönderin" emri Medine halkıyla ilgilidir. Ama kıblesi doğu veya batı cihetinde olan kimselerin, "doğu"ya ve "batı"ya yönelmemeleri gerekir.
Bazı âlimler, 3545 numarada kaydedilecek hadisi esas alarak, kıbleye yönelme yasağının bilhassa önü açık geniş araziler için mevzubahis olduğunu; kapalı ve dar yerlerde o kadar mühim olmadığını belirtirler.[104]

?3544 ?9? ??? ????? ?????:]???? ???? ??????? ???? ?????? ????????: ??????? ??? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????????????? ?????? ???? ?????? ?????? #: ???? ????? ????????? ?????????? ??? ?????? ??? ??????????? ??????????? ??? ??????????????? ??????????[.???? »???????? ??? ?????????«: ??? ‘?? ???????? ???? ????? ??? ??? ?????? ???? ?? ???? ????? ??? ?????? ?? ????? ? ?????????.»??????????????«: ??? ?????: ??? ???????? ????? ???? ??????.»??????????????«: ??????? ??????? ??????? ?? ??? ??? ?????? ??? ?????? ?????? ?? ??? ????? ??? ?‘??? ???? ??? ???? ???? ?????? .

9. (3544)- İmam Mâlik'in bir rivayeti şöyledir: "Ebû Eyyub (radıyallahu anh) Mısır'da iken demiştir ki: "Vallahi bu kiryas denen kenefleri nasıl kullanacağımı bilemiyorum. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Biriniz büyük veya küçük abdest bozunca kıbleye yönelmesin, arka fercini de çevirmesin" demişti."[105]

AÇIKLAMA:

Kiryâs: Mısır'da İslâmî fetihten önce yerden yüksek şekilde inşa edilmiş helâya denir. Yer seviyesinde helâlara kiryâs denmez. Ebû Eyyub'un sözünden bunların istikâmetinin kıbleye baktığı anlaşılmaktadır.[106]

?3545 ?10? ??? ????? ?‘??? ???:]??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ???????????? ???????????? ????? ?????? ??????? ????????? ???????? ????: ??? ???? ??????????????? ??????? ???? ?????? ???? ????? ????: ????? ??????? ????? ???? ????? ?? ??????????? ????? ????? ????????? ???????? ??????????? ?????? ????????? ??? ?????[. ????? ??? ???? .

10. (3545)- Mervân el-Asgar anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'yı devesini kıble istikametine ıhtırmış, sonra onun duldasına çömelip deveye doğru yönelerek akıtıyorken gördüm. Kendisine:
"Ey Ebû Abdirrahmân, bu tarz akıtmaktan nehyedilmedik mi?" dedim.
"Evet, ama bundan, açık arazide nehyedildik. Seninle kıble arasında sana perde olan birşey varsa bu durumda akıtmanda bir beis yok!" dedi."[107]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest bozma sırasında ön veya arkayı kıbleye çevirme yasağının açık araziye mahsus olduğunu ifade etmektedir.
Hemen belirtelim ki bu mesele ülemâ arasında çeşitli münâkaşalara sebep olmuştur. Öyle ki, Hz. Câbir'den gelen bir hadise dayanarak kapalı yerde ön kısmın da kıbleye dönebileceğini söyleyenler olmuştur. Dayandıkları delillerin münakaşasına girmeden, ulemânın bu hususta ileri sürdüğü görüşleri hülasa edeceğiz.
1) Bir rivayette Ebû Hanîfe ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre, kıbleye karşı abdest bozmak açık arazide ve evde câiz değil fakat kıbleye arkasını dönerek abdest bozmak kırda da evde de caizdir. Ancak İbnu Hacer, bu iki imamdan meşhur görüşün "kırda da, evde de kıbleye karşı abdest bozmanın mutlak haram olduğu"dur der. Şâfiîlerden Ebû Sevr, Mâlikîlerden İbnu'l-Arabî, Zâhirîlerden İbnu Hazm da bu görüşü tercih etmişlerdir.
2) İmam Mâlik ve Şâfiî hazretlerine göre, açık arazide kıbleye karşı kazayı hâcet haramdır, evlerde değildir. Abbas İbnu Abdilmuttalib, Abdullah İbnu Ömer, İshak İbnu Râhûye, Şa'bî ve bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmetmişlerdir.
3) Ebû Eyyub el-Ensârî, Mücâhid, İbrahim Nehâî, Süfyân-ı Sevrî, Ebû Sevr -bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel'e göre- kırda ve evde kıbleye karşı abdest bozmak câiz değildir.
4) Urve İbnu'z-Zübeyr, İmam Mâlik, -bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel'e[108] göre, kırda ve evde kıbleye karşı abdest bozmak câizdir.
Şârihler bu mesele hakkında üç farklı görüş daha kaydederler:
1) Ebû Yusuf, sadece evlerde Ka'be'ye arkasını dönerek abdest bozmayı caiz görür.
2) İbnu Sîrîn ve Nehâî'ye göre Ka'be'ye olsun, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya olsun ön veya arkayı dönerek abdest bozmak mutlak surette haramdır.
3) Ebû Avâne'ye göre, Ka'be'ye önünü veya arkasını dönerek abdest bozmak yalnız Medinelilerle, Medine hizasında yaşayanlara haramdır. Ka'be'nin şarkında veya garbında yaşayanlara haram değildir.
NOT: Zamanımızda mesken planlamasını yapan birçok mühendisimiz maalasef planlamalarda İslâmî değerleri göz önüne almamaktadırlar. Müslümanlar bu yüzden kazayı hâcet sırasında sıkıntıyı düşmektedirler. Asıl olan bu değerlerin korunmasında hassas olmak ise de, ulemânın ihtilâfını bilmede de fayda var. İhtilâf bizim için rahmettir. Fiilimiz bu müçtehid imamlarımızdan birinin görüşüne uydu mu, bizim için bir rahatlama, bir kurtuluş mevzubahistir. Bu sebeple mühim olan görüşlerin hepsini yazdık.
Her şeye rağmen, sünnette uygun olmayan helâların kullanımıyla ilgili hadiseyi rivayet eden Ebû Eyyub el-Ensarî Hazretlerinin bir sünneti bize de rehber olmalıdır. Der ki: "Şam'a geldiğimizde, helaları hep kıble istikametinde inşa edilmiş bulduk. Biz kullanırken yan dönüyor, ayrıca Allah'a istiğfarda bulunuyorduk."
İnancımıza uymayan helaları normal karşılamıyacağız, elden geldikçe İslâmlaştırarak kullanacağız ve de, Allah'a istifar edeceğiz. Tâ ki, inancımıza tersliklerin şuurunda olalım, şuurumuzu canlı tutalım, gafletle zaman içinde normal görmeye başlamayalım![109]

?3546 ?11? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ????? ?????? # ?????? ??????????? ???????? ??????????? ???????????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

11. (3546)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir ihtiyacım için, (bir gün kız kardeşim Hz.) Hafsa (radıyallahu anhâ)'nın evinin damına çıkmıştım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, yüzünü Şam'a, arkasını da kıbleye çevirmiş olarak kazayı hâcet yapıyor gördüm."[110]

?3547 ?12? ?????? ?? ????:]???? ??????????? ??????? ?????: ???? ???????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????????[.

12. (3547)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Abdullah anlatıyor: "Halk: "Kazayı hâcet için çömelince ne kıbleye karşı ne de Mescid-i Aksa'ya yönelme" demektedir. Halbuki ben, bir işim için Hafsa (radıyallahu anhâ)'nın evinin damına çıkmıştım..." Gerisi aynen devam eder.[111]

AÇIKLAMA:

3545 numarada açıklandığı üzere, bu rivayet, abdest bozma sırasında, müslümanların ilk kıblesi ve Resûlullah'ın Mi'rac sırasında göğe yükselme mahalli ve de mecma-i enbiya olan Kudüs istikametinde yönelmeyi de yasaklayan rivayete muhalefet etmektedir. Bu rivayet sebebiyledir ki, cumhur, "Kazayı hâcet sırasında Kudüs'e yönelinmez" diye bir hüküm vermemişlerdir. Buna haram diyen sadece İbnu Sîrîn ve İbrahim Nehâî'dir, rahimehumallah.[112]

?3548 ?13? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ???????? # ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ??????[.

13. (3548)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber idim. Bir kavmin küllüğüne gelince durup, ayakta küçük abdest bozdu."[113]

?3549 ?14? ??? ????? ?? ??? ???? ???:]???? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?? ?????????? ????????? ?? ????????? ????????: ???? ????? ?????????? ????? ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????????????? ?????? ??????????: ???????? ???? ?????????? ? ????????? ???? ???????????? ?????? ?????????? ???? ???????? ?????? # ?????????? ????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ???????????? ?????? ???????? ????? ???????? ???????? ?????? ???????? ????? ??????[. ????? ??????: ???? ??? ???????. »???????????«: ??????? ????????.??? ???????. ???? ???? # ?????? ??? ????? ????.»????????????«: ?????? ??????? ?????: ??????? ???? ?????? ?? ?? ??????? .

14. (3549)- Ebû Vâil'den gelen bir rivayet şöyle: "Ebû Musa (radıyallahu anh) küçük abdest hususunda çok titiz davranır (üzerine sıçrantı değmemesi için azami gayreti gösterirdi. O kadar ki) küçük abdestini bir şişe içerisine bozar ve: "Benî İsrâil'den birinin bedenine sidik değecek olsa, adam kirlenen derisini bıçakla kazırdı" derdi.
(Bunu işiten) Huzeyfe (radıyallahu anh) dedi ki: "Arkadaşımızın titizliği bu kadar ileri götürmemesini tercih ederim. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir beraberliğimizi hatırlıyorum. Beraber yürüyorduk. Derken bir kavmin bir duvar gerisindeki küllüğüne rastladık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tıpkı sizden birinin ayakta bevletmesi gibi durup ayakta bevletti. Ben bu esnada kendilerinden uzaklaşmak istedim. Bana yakın durmamı işaret buyurdu. Geri gelip, hemen arkasında dikilip abdestini bozuncaya kadar bekledim."[114]

AÇIKLAMA:

1- Müteakip bazı rivayetlerde görüleceği üzere, küçük abdesti erkeklerin ayakta bozması hoş karşılanmamış, çömelerek yapmaları tavsiye edilmiştir. Ancak bunun bir vecibe ifade etmediğini, daha güzele irşad eden bir tavsiye olduğunu gösteren rivayetlerde var. İşte sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. Zirâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da ayakta abdest bozduğunu haber vermektedir.
Meseleyi tahlil eden İbnu Hacer, o devirde, Arap örfünde erkeklerin ayakta bevletmelerinin esas olduğunu belirtir. Zira bazı rivayetler, Resûlullah'ın çömelerek abdest bozmasının, görenler tarafından çarpıcı bulunduğunu ifade eder. Meselâ Adurrahman İbnu Hasene'nin rivayetinde şu ifade yer alır: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çömelerek bevletti. Biz: "Resûlullah'a bakın, kadınların bevlettiği gibi bevletmektedir" dedik..." İbnu Mâce'nin bir rivayetinde şu ifadeye yer verilmiştir: "Arapların âdeti ayakta bevletmekti." Keza sadedinde olduğumuz Huzeyfe hadisinde de: "...Tıpkı sizden birinin ayakta bevletmesi gibi durup ayakta bevletti..." denmektedir.
Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu umumi âdete, çömelerek bevletmede daha fazla tesettür bulunduğu ve idrar bulaşma ihtimali asgariye düştüğü için muhalefet etmiş ve çömelerek küçük abdest bozmuştur. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) de: "Kur'an kendisine inmeye başladığı günden beri, ayakta bevletmedi" der.
2- Hadiste geçen sübâte, küllük, çöplük, mezbelelik gibi değişik kelimelerle karşılanabilir. Bir kısım ailelerin çöplerini, küllerini müştereken attıkları yere denir. Umumiyetle evlere yakın bir yerde bulunur. Buradaki yığın, çerçöp ve külden ibaret olduğu için, tabiatı yumuşaktır, idrarın sıçramasına, elbiseyi kirletmesine meydan vermez.
3- Hadiste, Resûlullah abdestini bozmaya başlayınca Huzeyfe'nin oradan uzaklaştığını; ancak Resûlullah'ın onu yanına çağırdığını görmekteyiz. İbnu Hacer, onu yakınında tutmada Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki maksad gütmüş olabileceğini belirtir:
1) Bu halde, müşâhedesini önlemek.
2) İhtiyaç halinde çağırınca sesini duyurmak veya işaret edince işaretini görmesi.
4- İbnu Hacer: "Burada abdest bozarken konuşmaya cevaz hükmü mevcut değildir" der. Bazı rivayetlerde "Yaklaş" dedi" şeklindeki ifade, diğer bir kısım rivayetlerde "yaklaş diye işaret etti" diye gelmiştir. Nitekim sadedinde olduğumuz rivayette de böyledir.
5- Resûlullah'ın, burada âdetine muhalif olarak işlek yoldan uzaklaşmamış olması bâzı yorumlara sebep olmuştur:
* Resûlullah, müslümanların işleriyle meşgul olduğu için meclis uzamış, abdesti sıkışmış olabilir. Huzeyfe'yi arkasında durdurarak gelip geçeceklere karşı perde yapmıştır, önünde zâten duvar olduğu belirtilmiştir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bazı hallerde yoldan uzaklaşmaksızın da abdest bozulabileceğini, bunun cevazını göstermek için böyle yapmıştır.
Ayrıca, bu fiil küçük abdestle ilgili, büyükle değil. Küçük abdest az bir açılma ile bozulabilir, büyük abdest için uzaklaşmak, daha dikkatli olmak gerekir, zira daha ziyade açılmak mevzubahistir. Şurası da açıktır ki, yoldan uzaklaşmanın asıl maksadı tesettürdür. Bu ise, küçük abdestte mâniaya yaklaşmak ve eteği salmakla sağlanabilir.
Şunu da kaydedelim ki, Resûlullah'ın Huzeyfe'yi yanına çağırıp arkasında, kendisine sırtını dönmüş olarak durdurmaktaki gayesi onunla tesettür etmektir. Taberânî'nin bir rivayetinde, Huzeyfe'ye: "Ey Huzeyfe bana perde ol!" emretmiştir.
6- İbnu Hacer, hadisten çıkarılan bazı faidelere de dikkat çeker:
* İki mefsedetden daha şiddetlisi hafifiyle defedilir.
* İki maslahatın her ikisini temin mümkün olmazsa, en büyük olanı gerçekleştirilir.
* Ümmetin maslahatı için oturmalarını uzatıyor, Ashab'a yaptığı çeşitli ziyaretleri çokça yapıyordu. Bu durumlarda bevl ihtiyacı zuhur edince normal vakitlerdeki âdeti üzere uzaklara gidip ümmetin maslahatıyla ilgili alakalarını geciktirmemiştir, tâ ki bundan hâsıl olacak zararlar önlenmiş olsun. Böylece, iki işten daha mühim olana dikkat edip, Huzeyfe'yi kendine yaklaştırarak yoldan geçeceklere karşı perde yapmadaki maslahatı, onu kendinden uzak tutmadaki maslahata takdim etti. Zirâ her ikisini birleştirmek mümkün değildi.[115]

?3550 ?15? ??? ???? ???:]??????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????????[. ????? ????.

15. (3550)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anh)'ı ayakta bevlederken gördüm."[116]

?3551 ?16? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? # ?????? ????????: ?????? ??? ??????: ? ?????? ????????: ????? ?????? ???????? ??????[.

16. (3551)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ayakta abdest bozarken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni gördü ve:
"Ey Ömer, ayakta akıtma" buyurdu. Ondan sonra hiç ayakta akıtmadım."[117]

?3552 ?17? ???? ???? ????? ?? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ???????: ??? ?????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ???????? ???? ??? ??? ?? ???? ???? ??????? ?'???. ???: ????? ????? ?? ????? ?????? ??? ??????? ??? ???????.??? ??? ??? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???: »???? ???? ????????? ??? ??????? ????????? ???????«.»?????????«: ?? ???? ?????? .

17. (3552)- Ubeydullah, Nâfi'den, o da Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'dan anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ben müslüman olduğum zamandan beri ayakta abdest bozmadım!" demiştir."[118]
Tirmizî: "Bu, Hz. Ömer'den daha sıhhatli olan rivayettir. Önceki rivayet zayıftır" der. Keza ilaveten der ki: "Ayakta abdest bozma yasağı tedib içindir, tahrim için değil." Yine der ki: "İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kişinin ayakta akıtması, nefsine karşı işlediği bir kabalıktır."[119]

AÇIKLAMA:

Ayakta abdest bozma meselesi de medar-ı bahs olan mevzulardan biridir. Yukarıdaki rivayetlerin bir kısmı tecviz ederken, bir kısmı yasaklamaktadır. Tirmizî'nin açıklaması da mevzuyu aydınlatacak mahiyettedir. Tahrim ifade eden kesin bir yasaklama mevzubahis değildir. İbnu Hacer der ki: "Hz. Ali, Hz. Ömer, Zeyd İbnu Sâbit ve diğer bir kısım sahabîlerden ayakta abdest bozduklarına dair rivayetler gelmiştir. Bu rivayetler, ayakta bevletmenin kerâhetsiz câiz olduğunu gösterir, yeter ki sıçrantıdan emin olunsun." Ayakta bevl hussunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kesin bir yasak vârid ve sâbit olmadığı belirtilmiştir.[120]

?3553 ?18? ??? ????? ?????? ?????? ??????]??????? ??????? ???????: ???? ??????????? ???? ???????? # ????? ??????? ???????? ??? ????????????? ??? ????? ??????? ??? ???????[. ????? ??????? ???????? .

18. (3553)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayete göre şöyle derdi: "Size kim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ayakta bevlettiğini söylerse, sakın onu tasdik etmeyin. O, daima çömelerek abdest bozardı."[121]

?3554 ?19? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????????? ?????? ?????? # ????? ?????? ???????? ???????? ????? ???????? ? ????????? ???? ?????? ?? ???????? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ????? ?????? # ?????????? ?????? ??? ??????? ??????[. ????? ????.»????????«: ??? ???????.»??????????«: ?????? ?? ????? .

19. (3554)- Abdullah İbnu Câfer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, bineğinin terkine bindirdi. Bana halktan kimseye söylemiyeceğim bir sözü sır olarak söyledi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kazayı hâcet için perdelendiği şeylerin O'na en hoş geleni ya bir tümsek veya bir hurma kümesiydi."[122]

?3555 ?20? ??? ????????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? ????? ?????? #? ???? ?????? ?????????? ??????????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????????: ????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ??????: ???? ???????? ??? ?????? ??????? ????? ??????????? ??????? ???? ?????????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????????????????? ??????????? ??????????? ????????? ?? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

20. (3555)- Abdurrahman İbnu Hasene (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) , elinde kalkan gibi bir şey olduğu halde bize doğru geldi ve onu yere bıraktı. Sonra onun gerisine çömelip ona doğru küçük abdest bozdu. Yanımızdakilerden biri: "(Resûlulah'a) bakın tıpkı kadınlar gibi abdest bozuyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm bu sözü işitmişti:
"Benî İsrail'in arkadaşının başına geleni işitmedin mi" dedi ve devam etti: "Onlara idrar bulaşınca, bıçakla idrarın değdiği yeri kazıyorlardı. Arkadaşları onları bu tatbikattan yasakladı. Bu adam, yasaklaması sebebiyle kabrinde azaba uğradı."[123]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, çömelerek abdest bozmaya teşvik eden rivayetlerden biridir. Ayrıca abdesti çömelerek bozmadaki maksad da açıklık kazanmaktadır: Sıçrantıdan üst başın korunması...
2- Hadis, farklı vecihlerde gelmiştir. Bazı rivayetlerde sıçrantının bedene değmesi, bazılarında ise elbiseye değmesi mevzubahistir. Bu farklılıktan çıkan sonuç şudur: "Eğer bedene değmişse, bıçakla bedenin yani derinin kazınması; elbise ise, elbisenin kesilip atılması mevzubahistir." Bazı âlimler "maksad elbisedir" demiş ise de diğer bir kısmı, zâhiri esas alarak: "Beden de soyulmuş olabilir ve bu İsrailoğullarına yüklenen "tahammülü aşan yüklerden (ısr) biridir" demiştir. Ancak en sıhhatli rivayet olan Buhârî'nin rivayetinde beden değil, elbise mevzubahistir.
3- Rivayet, sıçrantıdan kaçınma hususunda Benî İsrail şeriatının koyduğu ağır yükü kaldıran kimsenin, bu davranışı sebebiyle kabirde azaba uğratıldığını ifade ediyor. Resûlullah bu hikaye ile, sıçrantıdan kaçınmanın ehemmiyetini zihinlerde tesbit etmek istemiş, bu meselede titizlik göstermeyen müslümanlarında aynı âkibete uğrayabileceğine dikkat çekmiştir.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın bir çok hakikatını, farklı üsluplarla tekrar tekrar tebliğ etmiş olmaktadır. Bu, zihinlerde yer etmesi bakımından daha müessir bir tebliğ metodu olmaktadır. Böylece dînî bir hakikat, mücerredlikten çıkıp müşahhaslaşmış, daha iyi kavranır, hissedilebilir hale gelmiş olmaktadır.[124]

?3556 ?21? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ????? # ???????: ? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? ??????????? ???? ????????????? ??????????????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ?????[. ????? ??? ????.»???????????« ?? ?????? ????.
????? »????????« ???? .

21. (3556)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle demişti: "İki kişi beraberce helaya gidip, avretleri açık kazayı hâcet ederken konuşmasınlar. Zira Allah Teâla Hazretleri, bu hale gadab eder."[125]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest bozma esnasında konuşmayı yasaklamaktadır. Hadiste iki erkek zikredilmiştir. İki kadın veya kadın-erkek için de aynı yasak mevzubahistir. Hatta bir kadınla bir erkeğin bu vaziyette bulunmaları çok daha kabih bir durum ortaya koyar. Hadis, İbnu Hibbân'da şöyle gelmiştir:
"İki kişi helaya birbirlerinin avretlerini görecek şekilde kurulup konuşmasınlar. Zira bu duruma Allah gadab eder."
Hadisin üslûbu, Allah'ın sadece "konuşma" sebebiyle değil, konuşma dahil, duruş vaziyeti sebebiyle de gadab ettiğini ifade etmektedir.[126]

?3557 ?22? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? # ???? ?????? ?????????? ???? ???????? ???????? ?????? ??????? ???? ?'????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ???? .

22. (3557)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazayı hâcette bulunmak istediği zaman yere yaklaşıncaya kadar elbisesini kaldırmazdı."[127]

?3558 ?23? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? # ????: ???? ????????? ???????????. ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ? ??? ?????? ?????? ??????????? ???????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ? ??? ??????? ?????? ????? ????? ????????? ???????????? ????? ??? ??????????? ?????????????? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ? ??? ?????? ?????? ???? ?????????? ?????????????? ????? ???? ?????? ??? ??? ???????? ???????? ???? ?????? ?????????????????? ?????? ???????????? ???????? ??????????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ? ??? ??????[. ????? ??? ????.»????????????« ??????? ???????? ??? ??????? ??????.
»????????????« ?? ?????? ?? ???.?»???« ???? ?????: ??? ????? ?? ???. ??»??????????« ?? ????? ?? ????? ??????? .

23. (3558)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim gözüne sürme çekerse teklesin. Bu sözümü kim tutarsa işi en güzel şekilde yapmış olur, tutmayana bir mahzur yok. Kim abdest bozduktan sonra taş kullanarak temizlenirse teklesin. Kim böyle yaparsa güzel yapar, kim de yapmazsa bir mahzur yok. Kim yemek yer ve dişlerinin arasından bir şey çıkarırsa onu dışarı atsın, kim de diliyle çıkarmışsa onu yesin. Kim bu söylediğimi yaparsa güzel yapar, kim de yapmazsa bir mahzur yok. Kim helâya giderse (imkân nisbetinde) tesettürde bulunsun, (kuytu bir yer) bulamazsa, hiç olmazsa kum (taş vs.,den) bir tümsek yapıp ona arkasını dönsün, zira şeytan, insanoğlunun makadlarıyla (oturak kısmıyla) oynar. Kim bunu yaparsa en güzelini yapmış olur, yapamayana bir beis yok."[128]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, günlük hayatımızı ilgilendiren bazı âdâbı belirtmektedir. Yapacağımız işlerin en güzel şekli belirtilmekte, ancak bu şekle uymanın bir vecibe olmadığı, uyulmadığı takdirde bir günah bulunmayacağı belirtilmektedir. Böylece bu rivayetten de anlıyoruz ki, Resûlullah'ın sünnetlerinden bir kısmına uymak bir vecibe değildir, terki bir günah gerektirmiyor. Ama uyulması, o âdi işimizi "sevaba vesile olan bir sünnet" derecesine çıkarıyor. Sadedinde olduğumuz hadisteki "tekleme" örneklerinde olduğu gibi.. Söz gelimi gözüne sürme çeken, sürmedanlığın iğnesini gözünden geçirirken sayıyı tek tutacak şekilde dikkatli olursa hem işini görmüş, hem de bir sünnet icra etmiş olur. Keza istinca da öyle. Burada asıl olan temizliktir. Temizliğin tam olduğu hususunda gönlün mutmain olmasıdır. Ama tek ile sona erdirmek mümkündür, böylece bir sünnet de yerine getirilmiş olur.
Mü'min böylece, sünnete uyma gayretiyle her bir günlük işinde ve davranışlarında, ölçüsüz, şuursuz, gelişigüzel iş yapma yerine, dikkatli ve şuurlu olma alışkanlığını kazanır,

âdetleri de ibadete dönüşmüş olur, kazancı büyük olur.
2- Yemekten sonra dişlerin arasından dille çıkarılanın yutulması câiz bulunurken, başka bir şeyle çıkarılanın dışarı atılmasındaki hikmeti bazı şârihler "bu esnada kanatılmış olabilir" diye yoruma bağlamıştır. Şüphesiz bu bir ihtimal. Ancak, sırf bununla izah eksik kalır. Madem ki Resûlullah sebep beyan etmemiş, kanama mevzubahis olmasa da atılması esastır, ancak şartlara göre atılmamasında da bir beis yoktur.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest bozacağımız zaman etraftan bakanların görmeyeceği şekilde kuytu bir bir yer aramamızı ısrarla tavsiye etmektedir. Hiç bir şey bulamazsak, mevcut imkanlarla (bu taştır, kumdur, otdur, çalı çırpıdır vs.) bir tümsek yapıp ona arkamızı vererek tesettüre riayet etmemizi tavsiye ediyor. Bu hususun önceki meselelerde olduğu gibi, "yapamazsanız bir mahzur yoktur" nevinden olmadığını, dinî açıdan ciddi olduğunu ihsas için şeytana atıf yapmıştır. Ancak, içinde bulunulan şartlar gereği yapılamayacak olursa, söz gelimi çöldebelde şartlar elvermeyebilir, bu durumda mahzur olmadığı da belirtilmiştir. Usulcüler açısından haram hükümlerin beyanında şeytan, cehennem, küfür gibi mefhumlara atıf yapılır. Şu halde abdest bozarken tesettüre imkânlar ölçüsünde azamî derecede riâyet bir vecibedir, ihtiyarî değildir. Şârihler, sütresiz olunca, rüzgârın esme durumunda, idrarı alıp elbiseye, bedene değdireceğini, insanların nazarlarının avret mahallerine düşeceğini, bütün bunların şeytanın bir oynaması olduğunu belirtirler.
4 - Hadisin daha iyi anlaşılması için şu husus da bilinmelidir. Cahiliye devri Arap geleneğinde helâ yoktu. İslâm'ın başında da bu geleneğe uyulmuş, kazayı hâcet için Medine'nin dışındaki tenhalara gidilmiştir. Bazı rivayetlerde kadınların gruplar halinde akşamdan akşama oralara gittikleri belirtilir. Tesettür âyeti gelip, kadınların dışarı çıkmaları tahdid edilince, evlere yakın yerlerde helâlar inşa edilmiştir. Resûlullah'ın hücre-i saadetlerine de helâ yapılmıştır.[129]
Şu halde, Resûlullah'ın hitaplarının öncelikle o cemiyetin insanına olduğunu düşünüp bunlardan prensip çıkaracağız. Aksi takdirde günümüz şartlarında şehirde yaşayan bir insan için bu tavsiyeler ma'nâsız kalabilir. Ama köylerde, kırlarda yaşayanlar için, şehir şartları dışında kalan insanlar için, hadislerin mesajı hala bâki ve geçerlidir.[130]

?3559 ?24? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ?????? # ????? ???? ?????? ?????????? ???????? ????? ? ??????? ?????[. ????? ??? ???? .

24. (3559)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest bozmak isteyince hiç kimsenin göremeyeceği kadar uzaklara giderdi."[131]

?3560 ?25? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ?? ????????: ????? ????? ??????????? ????????????? ?????? ??????????. ???: ?????? ?????? ???????? ??? ??????????? ???????? ???????????? ??? ??????????? ??????????? ????????? ??? ??????? ???? ???? ??????????? ???????????? ?????: ? ??????????? ????????? ??????? ??????? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ?????? ????? .

25. (3560)- Hz. Selmân (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, müşrikler kendisine: "Sizin arkadaşınızın (Aleyhissalâtu vesselâm) sizlere helâda abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyoruz" demişlerdir. O da onlara şöyle cevap vermiştir:
"Evet, doğrudur. Resûlümüz (aleyhissalâtu vesselâm), bizi sağ elimizle istinca yapmaktan nehyetti, büyük veya küçük abdest bozarken, kıbleye yönelmektende nehyetti. Abdest bozduktan sonra istinca ederken kurumuş hayvan mayısını veya kemiği kullanmamızı da nehyetti ve dedi ki:
"Sizden kimse, üç taştan daha azı ile istinca etmesin."[132]

?3561 ?26? ??? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ????????? ???????????[.??? ??????? »???????????« ?????? ????? ?????? ?'??: ?????? ??????? ??????. ???: ????? ?????? ?????? ?????? ? ????? ?'??? ???? ??????? ?? ??????: ??????? ?????? ????? .

26. (3561)- Yine Müslim'de Hz. Câbir'den gelen bir rivayet şöyle:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz istincada taş kullanırsa teklesin."[133]

?3562 ?27? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ??????? # ????: ???? ????? ????????? ??? ??????? ???????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ??? ??????????? ?? ?"?????[. ????? ??????? ?????? ??????? .

27. (3562)- Ebû Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bevlederken zekerini sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istinca etmesin, (su içerken) kabın içine solumasın."[134]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, sağ ele tekrîmen, onunla bazı kirli işlerin yapılmasını yasaklamaktadır: Bevl esnasında tenasül organını tutmak, istinca yapmak, yâni avret mahallinin temizliğinde sağ eli kullanmak... Sağ el, daha ziyade temizlik gerektiren işlerde kullanılmak üzere kirletici kullanışlardan uzak tutulmuştur. Çeşitli rivayetler, Resûlullah'ın sağ elini yeme-içme, elbise verme ve alma gibi işlerde kullandığını belirtir. Temizleme işlerinde de sol elini kullanırdı. İhtiyacı olmadan sağ elle bu yasaklanan şeyleri yapmak Şâfiîlere göre tenzîhen, Hanbelîlelere ve Zâhirîlere göre de tahrîmen mekruhtur.
2- Kabın içine soluma meselesine gelince: Başka hadislerde suyun en az üç solukta içilmesi esastır. Bu durumda kaba soluma şöyle olabilir: Ağzını kaba dayayınca üç ayrı solukta içer ama kabı ağzından ayırmaz ve mecbur kalarak kabın içine solur. Şu halde bu, yasaklanmış olmaktadır. Öyle ise hadis, suyun üç ayrı fâsılada içilirken acele etmeden, her fâsılada kabın ağızdan uzaklaştırılıp, soluk alıp vererek içilmesini irşad buyurmuş olmaktadır.[135]

?3563 ?28? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ???? ?????? ?????? # ?????????? ??????????? ???????????? ????????? ?????? ?????????? ?????????? ????? ????? ???? ????[. ????? ??? ???? .
???????: ??? ???????? ??????? ?????????? ?????? ????????? ????? ????? ?????? # ???????????[. ??? ??? ???? ?? ????? ???. ????? ???? .

29. (3564)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı işittim. Diyordu ki: "Resûlullah'a biatta kullandığım sağ elle, müslüman olduğum o günden beri zekerime hiç değmedim."
Bu söz, "O, sağ eliyle hiç istincada bulunmamıştır" şeklinde tefsir edilmiştir.[136]

?3565 ?30? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????? ???? ?????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

30. (3565)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girince yüzüğünü çıkarırdı."[137]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın helâya girerken yüzüğünü parmağından çıkarması üzerindeki yazı sebebiyle olabilir. Çünkü yüzüğün üzerinde "Muhammed Resulullah" yazılı idi.[138]

?3566 ?31? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? # ????? ???? ?????? ??????? ???: ?????????? ????? ?????? ???? ???? ???????? ?????????????[. ????? ??? ???? .

31. (3566)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girince: "Allahümme innî eûzü bike mine'lhubsi ve'lhabâis, (Ya Rabbi! Pislikten ve pislenmekten sana sığınırım)" derdi."[139]

?3567 ?32? ???? ?? ?????:]???? ????? ????????? ??????????? ?????? ???? ???????? ??????? ??????????: ?????? ???????? ???? ???????? ?????????????[.

32. (3567)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki: "Şu kenefler, (cin ve şeytanların) hazır bulundukları yerlerdir. Öyleyse biriniz helâya girince: "Eûzu billahi mine'lhubsi ve'lhabâis" (Pislikten ve pislenmekten Allah'a sığınırım) desin."[140]

AÇIKLAMA:

Huşş, esas itibariyle hurma kümesi demektir. Evlerde helâ yapılmazdan önce bunların gölgesinde kazayı hâcet yapıldığı için huşş, helâ veya kenef ma'nâsında kullanılmıştır.[141]

İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN ŞEYLER

?3568 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ????? # ???? ?????? ?????????? ?????????? ???? ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ???? ??????? ?????????? ????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

1. (3568)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazayı hâceti için çıktığı zaman ben ve bizden (Ensardan) bir gulam (oğlan), O'nu takip ederdik. Beraberimizde, istinca etmesi için su kabı olurdu."[142]

AÇIKLAMA:

1- Abdest bozduktan sonra yapılan temizliğe istinca denir. Bunun su ile olması efdaldir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üç taşla kaba temizliği yaptıktan sonra ayrıca su ile yıkandığı bir çok rivayetlerde gelmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. Gerek küçük ve gerekse büyük abdestten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın su kullandığını teyid eden çok sayıda rivayet var, müteakiben bir kısmı kaydedilecektir. Şu halde sünnete ve hem de sağlığa en uygun olanı önce taşla temizleyip, sonra su ile güzelce yıkamaktır. Günümüz şehir hayatında taş mümkün değildir. Ancak bu maksadla hazırlanmış kâğıtlar onun yerini tutar. Başka kağıtlardan kaçınmalıdır.
2- Şunu da hemen belirtelim: İstincada su kullanmak bir vecibe değildir, istihbabtır. Hatta su kullanmayan sahâbîler de mevcuttur. İbnu Hacer bazılarını kaydeder:
* Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh), kendisine su ile istincadan sorulduğu vakit: "Elden pis koku çıkmaz" cevabını vermiştir.
* Nafi, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in su ile istinca etmediğini" söylemiştir.
* İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh): "Biz su ile istinca etmezdik" demiştir.
* İmam Mâlik, Resûlullah'ın su ile istincasını inkâr etmiştir.
Bütün bunlara rağmen, bizzat Buhârî ve Müslim'de, Resûlullah'ın istincada su kullandığı sahih rivayetlerde gelmiştir. Bunları İmam Mâlik görmemiş olabilir.
3- Hadiste geçen gulâm, daha ziyade oğlan çocuğu demektir. Sütten kesilme ile yedi yaş arasındaki oğlan çocukları... Ancak mecaz olarak büyüklere de gulâm dendiği olur. İbnu Mes'ud, Mekke'de koyun güderken Resûlullah ona: "Sen bilgili bir gulâmsın!" demiştir. Bu kelime bazan köle ma'nâsında da kullanılır. Başka rivayetler, buradaki gulâmın İbnu Mes'ud olduğunu ifade eder. Bu durumda Hz. Enes'in "Bizden" kelimesi, "sahâbe"den veya Resulullah'ın hizmetçileri'nden, diye anlaşılması muvafik düşecek. Bazı rivayetlerde gelen "Ensâr'dan" tasrihi ile bu durum arasındaki tezad, "Ensâr kelimesinin bütün sahâbilere ıtlakı câizdir" diye tevil edilmiştir.
4- Bazı rivayetlerde, Hz. Enes'in, su kabı ile birlikte bir de değnek (aneze) aldığı belirtilir. Bu, ne işe yarıyordu? Üzerine elbisesini koyarak sütre yapmak, zararlı haşerelere karşı korumak, yeri deşeleyip yumuşatmak, istincadan sonra abdest alınca kılınacak namaz için sütre yapmak gibi farklı izâhlar yapılmıştır. Sonuncu ihtimali İbnu Hacer daha kavî bulur. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest tazeleyince umumiyetle iki rek'at nâfile namaz kılardı.[143]

?3569 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ???????? # ?????? ??????? ??????? ?????????? ????? ???? ?? ???????: ????? ????????? ??????????? ?????????? ????????????? ?????? ???????? ??????? ????? ?'????[. ????? ??????? .

2. (3569)- Cerîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte idim. Helâya gitti ve kazayı hâcette bulundu sonra: "Ey Câbir suyu getir!" diye ferman etti. Ben de suyu götürdüm, eliyle istinca etti. Sonra elini yere sürttü."[144]

?3570 ?3? ?????? ????? ?? ????? ?? ????? ?? ????? ?????? ???:]????? ???????? # ??? ????? ?????????? [. ????? ??? ???? ???? ???? ???????? .

3. (3570)- Süfyan İbnu'l-Hakem veya Hakem İbnu Süfyan es-Sakafi anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevledince abdest alır ve (istincada) su kullanırdı."[145]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen intidâh'tan maksadın, su ile istinca olduğu belirtilmiştir. Çoğunlukla âdet taşla istinca yapmaktı, su ile değil. Resûlullah farklı davranınca rivayete sebep olmuştur.
Ayrıca buradaki intidâh'tan, istibra denen idrar sızıntısının kesildiğine kanaat getirdikten sonra, tekrar sızıntı mı geldi diye düşülecek vesveseyi bertaraf etmek kaydıyla ferc üzerine su serpe işi de anlaşılmıştır. Nevevî, cumhurun bu kanatte olduğunu, hadisten bu ikinci ma'nâyı anladıklarını belirtir. Yani abdest aldıktan sonra, bilahare sızıntı mı vâki oldu diye bir vesveseye düşmemek gayesiyle çamaşırın ferce değecek kısmına bir miktar su serpilmelidir. Bu, erkeklere has bir meseledir. Zira kadınlar bir müddet bekleyince onlarda idrar sızıntısı hemen kesilir. Erkeklerde ise şahsa, şartlara ve hatta yaşa tâbi olarak az veya çok bir müddet sonrada sızıntı gelebilir. Az miktarda da olsa bu sızıntı abdesti bozar. Şu halde bazı ahvâlde, insan sızıntı geldi diye vesveseye düşebilmektedir. Resûlullah bu vesveseyi önlemek için intidâh denen, abdestten sonra ferc cihetine su serpmeyi sünnet kılmıştır.[146]

?3571 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ????: ??????? ????????? ??????? ???????? ???????: ??? ???????? ???? ?????????? ???????????[. ????? ???????.»??????????« ??? ????? ??? ????? ??? ?????? ?? ???? ??????? ??? ?? ??? ?? ???? ???? ????: ?????? ?? ??????? ??????? ?????? ??????? ???????? ?????? .

4. (3571)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor: "Bana Cibrîl aleyhisselâm geldi ve:
"Ey Muhammed, abdest aldınmı intidâhda bulun!" diye emretti" dedi."[147]

AÇIKLAMA:

İntidâh -yukarıda da açıklandığı üzere- abdestten sonra elbiseye su serpmektir, maksad abdest alan kimsenin, zekerinden yaşlık geldiğine dair vesveseye düşmesini önlemektir. Mamafih bundan maksadın su ile istinca yapmak olduğu da söylenmiştir, çünkü o zaman Araplar çoğunlukla taşla istinca ederlerdi.[148]

?3572 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????: ??? ???? ??? ??????? ???????: ????? ????????? ?????? ??????: ??? ???????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????? ???????? ????????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (3572)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevletti. Hz. Ömer de arkasında, elinde su kabı olduğu halde durdu. Resûlullah onu görünce:
"Bu da ne, ey Ömer?" buyurdular. Hz. Ömer: "Sudur, yıkanırsın!" dedi. Resûlullah:
"Ben her bevledişimde abdest almakla emrolunmadım, bunu yapacak olsam bu, (ümmete vacib) bir sünnet olur" buyurdular."[149]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın küçük abdest bozduktan sonra zaman zaman su kullanmadığını görmekteyiz. Her seferinde su kullanmış olsaydı, abdest bozmalardan sonra su kullanmak vacib olurdu. Ümmet ise her zaman su bulup, su ile istinca yapmada müşkilâta maruz kalırdı.
Hadiste geçen tevaddu, abdest almak ma'nâsında olmamalı; yıkamak, yıkanmak, su kullanmak, istinca etmek gibi ma'nâlarda anlaşılmalıdır.
Keza sünnet kelimesi de, vâcib olan amel ma'nâsında anlaşılmalıdır.[150]

?3573 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ???? ‘???? ???????: ???? ?????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ?? ?????????? ????? ????? ???????: ???????? ?? ??????????? ?????? ???????? ?????????[. ????? ???? .

6. (3573)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kuba ahalisine:
"Allah, temizlik hususunda sizi övmektedir. Bu neden ileri geliyor?" diye sordular. Onlar:
"Biz dediler, istincada taşla suyu birleştiriyoruz: (önce taşla silip arkadan da su ile yıkıyoruz)."[151]

AÇIKLAMA:

Tevbe sûresinin 108. âyeti, o zaman için Medine'nin banliyösü durumunda olan Kuba köyü ahalisi hakkında nâzil olmuştu. Âyet meâlen şöyledir: "...Orada, arınmak isteyen insanlar vardır. Allah arınmak isteyenleri sever."
İşte bu âyet üzerine, yukarıdaki rivayette görüldüğü üzere, Resûlullah, "bu övgünün sebebi nedir?" diye Kubalılara sormuştur. Onlar da, abdest bozunca önce taşla temizlenip arkadan su ile tahâretlendiklerini söylerler.[152]

?3574 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ??????? ?????? # ????: ???? ?????? ????????? ??? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ????????.

7. (3574)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz helâya giderken beraberinde üç tane de taş götürüp onlarla temizliğini yapsın. Bunlar ona yeterlidir."[153]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, istinca için üç taşın kifayet edeceğini belirtmektedir. Üç taş kullandıktan sonra bâki kalan bulaşık ma'fûvvdür, yani şer'an affedilmiştir, namaza mâni değildir. Taştan sonra su da kulanmak müstahsen ve hatta müstehab ise de vacib değildir, suyun kullanılmaması şerî nokta-i nazardan bir kusur sayılmaz. Selef ulemâsının ekseriyeti taş kullanmanın yeterli olacağını ittifakla söylemiştir. Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Şâfîî, Ahmed ve İshak böyle hükmetmişlerdir.
Hadis, istincanın üç taşla olması gerektiğine delildir.[154]

?3575 ?8? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? # ?????????? ?????????? ??? ??????? ????????? ???????? ?????????? ????????? ???????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????????? ???????? ???????????? ???????: ??????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ???????? ????????? ????: ?????: ???? ????.»?????????« ???? ??????? .

8. (3575)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest bozmaya çıkmıştı. Bana üç taş bulmamı söyledi. İkisini buldum, üçüncü taşı aradım fakat bulamadım. Onun yerine bir kurumuş mayıs aldım ve onu getirdim. Taşları aldı, mayısı attı ve:
"Bu necistir!" buyurdu."[155]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen revs'i mayıs olarak çevirdik, fışkı veya gübre de denebilir. Lügatler eşek, katır ve at gübrelerine revs dendiğini belirtirler. Hattâ hadisin bir vechinde bunun eşek mayısı olduğu tasrih edilmiştir.
2- Hadisten Tahâvî, tahâretlenmede taşın illa da üç adet olmasının zarurî olmadığını istidlâl eder, çünkü Aleyhissalâtu vesselâm iki taşı da kabul buyurmuştur.
3- Riks kelimesi, Nesâî'de "cinlerin gıdası" diye açıklanmış ise de İbnu Hacer bunu garipser. Riskin pislik ma'nâsında olduğunu belirtir.

Müteakip rivayette de görüleceği üzere hayvan mayısı, kemik ve kömürün taharette kullanılamayacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu mesele üzerine başka rivayetler de gelmiştir.[156]

?3576 ?9? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ????? # ??????: ??? ????? ?????? ??? ????????? ??? ???????????? ????????? ??? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????? ????????? ??????? ?????? # ???? ?????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??? ????.?»????????????« ?????? .

9. (3576)- Yine İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cinlerin heyeti Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ümmetini kemikle, mayısla veya kömürle istinca yapmaktan nehyet. Zirâ, Allah onlarda bize bir rızk yarattı!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi, onları tahârette kullanmaktan menetti."[157]

?3577 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??? ?????? ?????? # ??? ??????????: ??????? ????????? ????????? ???? ???????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??? ????????? ????????? ??????? ??? ??????? ????? ????????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???????? ?????? ??.»?????? ??????????« ?? ?????? ??? ????? ??????? ?? ????? ??? ?? ?????? ???? ??? ?????. ???? ?? ?'???? ???? ???? ??? ????? ?? ?????? ???.»???????? ???????« ????? ?????? ??? ??????? ???? ??? ?????? ????? ???? ??????? ????? ???.?»??????????« ????? ???????.

10. (3577)- Rüveyfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:
"Ey Rüveyfi' dedi, umarım benden sonra çok yaşayacaksın. İnsanlara haber ver ki, kim sakalını kıvırcık kılar, (atın boynuna) kiriş takar, bir hayvan mayısı veya kemikle istincada bulunursa bilsin ki Muhammed ondan berîdir."[158]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada bazı yasaklarda bulunmaktadır:
1- Sakalın kıvırcık kılınması, hususî muameleden geçirerek salık ve düzgün halinin bozularak kıvırcık bir mahiyet kazandırılmasıdır. Bazıları savaşlarda sakalları bağlamanın adet olduğunu; ancak Resûlullah'ın, bunu salmalarını emrettiğini söyler. İbnu'l-Esîr, sakala kıvırcık şekil kazandırma işini, kibir maksadıyla ve dikkat çekmek, taaccüp uyandırmak için yaptıklarını söyler. Bu sakal modasının Acemlere ait olduğu, onlara benzeme hâsıl olmaması için bu yasağın konduğu da söylenmiştir.
2- Atların boynuna yay takmak da yasaklanmaktadır. Bu yasak, hayvanın boğulma tehlikesiyle karşılaşması veya onların, yayı göz değmesine karşı koymak, bazı uğursuzlukları defetmek düşüncesiyle takmış olmaları sebebiyle konmuştur. Zira, İslam'da bu çeşit inançlara yer yoktur. Hayvanların koşma durumlarında boyunlarındaki yayın nasıl bir tehlike arzedeceği açıktır. Resûlullah hayvanların boyunlarına takılan kirişlerin kesilmesini ayrıca emretmiştir.
3- Hayvan mayısı veya kemikle istinca da yasaklanmaktadır. Bunlarında sıhhat yönünden bir kısım riski beraberinde getirdikleri söylenebilir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onların cinlerin yiyeceklerini teşkil ettiklerini söyleyerek yasağın sebebini beyan etmiştir.[159]

YAKIN VE UZAK ÇEVRENİN TEMİZLİGİ:

Günümüzde ciddi tehlikeler arzeden çevre kirlenmesi meselesine de temizlik bahsinde hususî bir başlıkla yer vermemiz münasibtir. Bugün "çevreciler"in üzerinde durduğu meselelerden hiç biri İslâmî kaynaklarda ihmal edilmiş değildir. Ancak bunlar, günümüzde olduğu gibi müstakil bir "çevre kirlenmesi" başlığı altında değil, değişik bahislerde dağınık olarak gelir. İslam'ın âyet ve hadislerle temas ettiği çevre meselelerinin birçoğunu "İslam'da Çevre Sağlığı" adlı müstakil bir çalışmamızda bir arada göstermeye çalıştık. Aşağıda "yakın ve uzak çevrenin temizliği" ile ilgili bazı meseleleri topluca vereceğiz. Kaydedilecek hadislerden bir kısmının, daha önce, Arapça metinleriyle geçtiğini de belirtelim.
İslam dini, temizliği imanın şartlarından biri kılmıştır. İbadetlerin kabul edilmesinin ilk şartı, maddî ve manevî temizlik olduğu gibi, imanda kemâlin şartı da temizliktir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde: "Temizlik imanın yarısıdır" buyurur.
Burada ehemmiyeti belirtilen temizlik, mutlaktır. Yani hem maddî, hem manevî temizlikler buna dahildir. Konumuz açısından maddî temizliği açıklamamız gerekirse, bunun başlıca dört kısımda ele alındığı görülür:
1- Beden temizliği.
2- Elbise temizliği
3- Mekân temizliği,
4- Gıda temizliği.
Bu dört kalem maddî temizliğe riayet edilmediği takdirde ibadetlerin kabul edilmeyeceği hadislerde beyan edilmiştir.
Biz burada, öbür kalemleri bir tarafa bırakarak mekân temizliği üzerine duracağız.[160]

MEKAN TEMİZLİGİ:

Mekân temizliği deyince, her müslümanın iyi bildiği bir husus, namaz kılınan yerin maddi yönden de temiz olması gereğidir. Herhangi bir maddî necasetle kirlenmiş bulunan yerde namaz kılınmadığı gibi, umumiyet itibariyle pis olan yerlerde Allah'ın zikri de yasaklanmıştır. Hadislerde "mezbele, hamam, mezbaha, makbere, deve ağılı" hususen belirtilir, buralarda ibadet yapılamaz.
Ev temizliğinde ısrar eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), necis olduğu beyan edilen köpeğin, bekletilmiş idrarın bulunduğu eve rahmet meleklerinin girmeyeceğini belirterek, bu çeşit mekân ve havayı kirletici şeylerden evin korunmasını emretmiş oluyor. Cemaate gelenin, sarmısak, soğan gibi başkalarını rahatsız edici kerih kokulardan da kaçınmasını emreden Hz. Peygamber bu vesile ile, insanları rahatsız eden her şeyin, melekleri de rahatsız ettiğini belirtir.
Şu halde mü'min, insanları rahatsız eden her çeşit durumlardan kaçınarak, çevresinde bunlara imkân vermemesi gerekmektedir.
Herkese açık olan yerlerin her yönden temizliği ayrı bir ehemmiyet taşır. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uzak kabilelere bile yolladığı tamimlerle "mescidlerin temiz tutulmasını" tenbih eder. Mescid-i Nebevî'nin temizliğinde hassasiyet gösteren Ümmü Mihcen'e gösterilen hususi alaka bu vesile ile kayda değer: Ümmü Mihcen öldüğü zaman, kendisine haber verilmeden defnedilmiş olduğunu duyunca, duruma üzülür ve telâfi için, cemaati toplayarak yeniden "cenaze namazı" kıldırır.[161]

AVLU VE MEYDANLARIN TEMİZLİGİ:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), sadece beden ve ev temizliği üzerinde durmaz. Âlimlerce, "evin dışa uzantısı" kabul edilerek ayrılmaz bir parçası bilinmiş olan "avlular"ın temiz tutulmasına da ayrıca dikkat çeker: Bezzâr'ın Müsned'inde yer alan bir rivayette şöyle buyurur:
"Allah pâk ve nazîftir, pâklık ve nezâfeti sever; kerîm ve cömerttir, kerem ve cömertliği sever. Öyle ise, avlularınızı ve boş sahalarınızı temiz tutun. Yahudilere de benzemeyin onlar çöplerini evlerde toplarlar."[162]

MESÎRE (PİKNİK) YERLERİNİN TEMİZLİGİ:

Çevre sağlığı deyince hatıra gelen mühim mevzulardan biri "mesîre"dir. Buna yenilerde piknik denmektedir. Mesîreye çıkmak, günümüzde bilhassa şehirlerde yaşayanlar için normal hayatın bir parçası, hem de kolay kolay vazgeçilemeyen, nerdeyse zarurî bir parçası halini almış durumdadır. Hafta sonlarında, bir haftalık çalışma hayatının sıkıntılarına karşı bir ferahlama, bir dinlenme fırsatı elde etmek üzere, imkan nisbetinde kırlara, suyu, havası ve manzarası daha değişik, daha sakin yerlere gidilmektedir.
Mesîre yerlerinde en ziyade aranan husus güzellik, temizlik ve sukûnettir. Ancak ne var ki, çoğu kere buraların daha önce gelenler tarafından çeşitli artıklarla kirletilmiş, koku ve

manzarasının bozulmuş olduğunu üzülerek görürüz. Bilhassa yatıp yuvarlanarak oynamayı seven çocuk taifesi için tehlikeli bir hal arzeden şişe kırıklarından hâlî bir köşeyi beyhûde arar dururuz.
Hz. Peygamber'in hadislerinde uzak çevrenin de her çeşit rahatsızlık verici kirletmelerden korunmasıyla ilgili emirler gelmiştir. Müslim'in bir rivayetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Lânete uğramışlardan olmaktan sakının!" Ashab: "Bunlar da kim, ey Allah'ın Resûlü?" diye sorunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıklar:
"Halkın gelip geçtiği yolla, gölgelendikleri (kuytu) yerlerde abdest bozanlardır."
Bazı rivayetlerde "halkın gölgelendiği" kaydı konmaksızın "meyveli ağaçların diplerine" abdest bozmak da yasaklanmıştır.
Şârihlerin de belirttiği gibi, kirletilmesi yasaklanan gölgeden murad, sadece meyveli ağaçların gölgesi değildir. Halkın tenezzüh ve dinlenmek için oturduğu bütün gölgeler yasağa dahildir. Ağaç gölgesi, duvar gölgesi, kaya vs.gölgesi hepsi birdir. Yeter ki, insanların şu veya bu maksadla iltica ve istifadeleri bilinir ve görülür olsun. Ayrıca bir mü'min hadiste ifade edilen yasağı sadece "abdest bozma" olarak anlamaz, her çeşit kirlenmelere teşmîl eder. Zira o devir için şişe, konserve kutusu, kağıt paket artığı gibi kirleticiler mevzubahis değildi. Diğer yandan, gelip geçene rahatsızlık veren bir diken, bir dal parçasının tek kelime ile "eza"nın bertaraf edilmesinin ehemmiyeti ifade edilmiştir. Bu çeşit hadislerin ma'nâyı muhaliflerini arayacak olursak, mesîre yerlerini insanlara -ve hatta hayvanlara- rahatsızlık verecek şeylerle kirletmenin dinen ne kadar büyük bir hata olduğunu anlarız.[163]

YOLLARIN TEMİZLİGİ:

Hadislerde yollarla ilgili talimat daha çok yer alır. Yolların genişliğinden inşâsına, temiz tutulmasına, başkalarını rahatsız edecek işgallerden korunmasına kadar pek çok teferruata Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) temas etmiştir. Biz bunlardan sadece, mevzumuzu ilgilendirenlere kısaca temas edeceğiz:
Hadiste ısrarla üzerinde durulan hususlardan bilhassa yolların temizliği ve muhafazası, konumuzu yakından ilgilendirir. Bir hadiste, rahatsızlık veren şeylerin -ki ezâ diye ifade edilir- yollardan kaldırılması "imandan bir şube" olarak tavsif edilmiştir:
"İman yetmiş küsur şubedir. En üst şubesi "lâ ilâhe illâllah" sözü, en aşağısı da yoldan "ezâ"yı (rahatsız edici şeyi) kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir." Bu hadis farklı tariklerle birçok hadis kitaplarında yer alır.
Yine bazı hadis kitaplarında yer alan bir rivayette; "yoldan "ezâ"yı kaldırmak, "sadaka" olarak tarif edilir. Bu sadakanın ehemmiyetini belirtmek için Hz. Peygamber aynı değerde olan başka "sadaka"ları da zikreder: "İki kişi arasında adaletli iş yapmak", "hayvanını yüklemede bir kimseye yardımcı olmak", "güzel söz", "namaz için atılacak her adım" gibi.
Bir hadislerinde, yolda rastladığı bir ağaç dalını, insanlara zarar veriyor diye kesip kaldıran kimsenin, bu ameli sebebiyle cennete gittiğini haber veren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir başka hadislerinde şöyle buyurur:
"Ümmetimin iyi ve kötü bütün amelleri bana arzedilip gösterildi. İyi amelleri arasında, yoldan atılmış olan "ezâ"yı da gördüm. Kötü amelleri arasında ise, (herkesin gözüne çarpan) yere gömülmemiş tükrük de vardı."
Yine Müslim'de kaydedilen bir rivayette Hz. Peygamber'in, kendisini (cennete götürecek) faydalı bir amel soran kimseye, şu cevabı verdiğini görmekteyiz: "Müslümanların yolundan "ezâ"yı kaldır."[164]

EZÂ NEDİR?

Yukarıda kaydedilen hadislerde dikkatimizi çeken bir husus ezâ kelimesidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yoldan temizlenecek şeyin cinsini belirterek "taş", "diken", "pislik" vs. demiyor, hepsinin yerine geçecek "ezâ" kelimesini kullanıyor. Bu kelime lügat açısından büyük olmayan zarar ve ayıp (kusur) ma'nâsına gelir. Ancak yukarıdaki hadislerde bununla yoldan gelip geçenlere rahatsızlık veren her şey kastedilmektedir. Bu kelime Kur'an ve hadiste "rahatsızlık veren" şeyler hakkında sıkça kullanılmıştır.[165]

YOLU KİRLETENLERE LÂNET:

Yoldan "ezâ"yı temizlemek ne kadar ehemmiyetli, ne kadar değerli sevaplı bir amel ise, onu kirletmek de o kadar kötü ve mezmum bir amel olmaktadır. Yukarıda kaydedilen hadislerde bu ma'nâ mevcuttur. Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "kirletilmesi" için de müslümanları uyarmıştır. "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, onların lânetleri vacib olmuştur." Müteâkip açıklamalarımız, "ezâ"nın sadece kirletmelerden ileri gelmeyip, haksız işgallerden de ileri gelebileceğini gösterecektir.
Yol dâhil her yerde, her durumda her halde mü'minleri rahatsız edici şeylerden, yâni "ezâ"dan ümmetini uzaklaştırmak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Allah mü'mine eziyet edilmesini sevmez."
Bir mü'min, elbette bilerek Rabbinin hoşlanmadığı şeyleri yapmaz. Yapsa ısrar etmez, tevbe edip terkeder.[166]

DÖRDÜNCÜ BAB

ABDEST HAKKINDADIR

(Bu babta üç fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

ABDESTİN FAZÎLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

ABDESTİN SIFATI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ

BİRİNCİ FASIL

ABDESTİN FAZÎLETLERİ

?3578 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ?? ?????????? ???? ??? ??????? ?????? ???? ?????????? ?????????? ???? ???????????? ??????: ???? ??? ?????? ??????. ????: ???????? ????????? ???? ??????????? ?????????? ??????? ??? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ??????????[. ????? ???? ????? ???????? ????????.???? »???? ??????????« ????? ?? ????? ?? ????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ???? ????? ??? ???? ??? ?? ?‘???? ??????.????? »???????? ??????????« ??? ?‘???? ???????? ??????? ????????? ??????? ??????? .

1. (3578)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Alah'ın hataları silmeye ve dereceleri yükseltmeye vesile kıldığı şeyleri size söylemiyeyim mi?"
"Evet ey Allah'ın Resûlü, söyleyin!" dediler. Bunun üzerine saydı:
"Zahmetine rağmen abdesti tam almak. Mescide çok adım atmak. (Bir namazdan sonra diğer) Namazı beklemek. İşte bu ribâttır, işte bu ribâttır, işte bu ribâttır."[167]

AÇIKLAMA:

Ribât, lügat olarak nefsi hapsetmek ma'nâsına gelir. Ancak, kendisini cihada vermek suretiyle Allah yoluna hapsedenler için bu tabir kullanılır, böyle kimselere murâbıt denir. Abdestini tam alıp namazlarını mescidde kılan ve birini kılınca diğer namazın gelmesini bekleyen kimse de kendini ruhen, kalben Allah yoluna bağlamış gibidir. Bir nevi murâbıttır.
Şüphesiz bu, sulh döneminde böyledir. Savaş, cihad sırasında mücâhid olmak gerekir, onun yerini hiçbir şey tutmaz.[168]

?3579 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? ????????? ?"????? ????????? ????????? ????????? ?????????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ????????? ??????????? ???? ????????: ??? ???? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ???????????? ???????? ??????????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ???? ?????????? ????????: ??? ??????? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ???????: ??????? ????????? ???????? ?????????? ????? ???? ?????? ???? ??????????? ??????: ????? ???? ????????? ?????? ?????? ????: ??? ???????? ???? ????? ?????????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ????? ???????: ??????? ??? ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ????????? ???? ????????? ???????? ????????? ??? ????????? ???? ???????? ????????? ?????????????? ???????? ???? ??????? ?????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ????.??? ????? ??? ????:]?????????? ??????????[.???? ??????? ??? ???? ??????:]?????????? ?????????? ???? ?????????????? ??????????? ???? ???????????????[.

2. (3579)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Üzerimizde develeri gütme işi vardı, (bunu sırayla yapıyorduk.) (Bir gün) gütme nöbeti bana gelmişti. Günün sonunda develeri kıra ben çıkarıyordum. (Bir gün, nöbetimden dönüşte) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim, ayakta halka hitabediyordu. Söylediklerinden şu sözlere yetiştim:
"Güzelce abdest alıp, sonra iki rekat namaz kılan ve namaza bütün ruhu ve benliği ile yönelen hiç kimse yoktur ki kendisine cennet vâcib olmasın!"
(Bunları işitince kendimi tutamayıp): "Bu ne güzel!" dedim. (Bu sözüm üzerine) önümde duran birisi:
"Az önce söylediği daha da güzeldi!" dedi. (Bu da kim? diye) baktım. Meğer Ömer İbnu'l-Hattâb'mış. O, sözüne devam etti:
"Seni gördüm, daha yeni geldin. Sen gelmezden önce şöyle demişti: "Sizden kim abdestini alır ve bunu en güzel şekilde yapar, sonra da: "Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Resûlühü. (Şehâdet ederimki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şehâdet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlüdür)" derse, kendisine cennetin sekiz kapısı da açılır; hangisinden isterse oradan cennete girer."
Ebû Dâvud'un rivayetinde "abdesti güzel yaparsa..." denmiştir.
Tirmizi'nin rivayetinde "...resûlühü (Allah'ın ...Resûlü)" kelimesinden sonra "Allah'ım, beni tevbe edenlerden kıl, temizlenenlerden kıl" duası da vardır.[169]

?3580 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? # ????: ???? ???????? ????????? ?????????? ??? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ???? ???????? ??? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ????????? ??????????? ??????? ???? ???????? ??? ???? ????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????? ????????? ????????? ??????? ???? ???????? ??? ???? ????? ?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ??????????[. ????? ????? ???? ???? ? ????? ???????? .

3. (3580)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Mü'min -veya müslüman- bir kul abdest aldı mı yüzünü yıkayınca, gözüyle bakarak işlediği bütün günahlar su ile -veya suyun son damlasıyla- yüzünden dökülür iner. Ellerini yıkayınca elleriyle işlediği hatalar su ile birlikte- veya suyun son damlasıyla- ellerinden dökülür iner. Ayaklarını yıkayınca da ayaklarıyla giderek işlediği bütün günahları su ile- veya suyun son damlasıyla- dökülür iner. (Öyle ki abdest tamamlanınca) günahlardan arınmış olarak tertemiz çıkar."[170]

?3581 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ??????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ?????? ??????????[.

4. (3581)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alır ve abdestini güzel yaparsa hataları vücudundan tırnak diplerine varıncaya kadar çıkar dökülür."[171]

?3582 ?5? ??? ?????:]???? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?? ???: ??????? ??????? ?????? # ??????? ?????? ??????? ??? ????? ???: ???? ??????? ???? ?????? ?? ??? ???????? ???? ???????? ????????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (3582)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Osman (radıyallahu anh) abdest aldı ve dedi ki:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu benim abdestim gibi abdest aldığını, sonra da şöyle söylediğini gördüm: "Kim bu şekilde abdest alırsa geçmiş günahları affedilir, namazı ve mescide kadar yürümesi de nafile (ibadet) olur."[172]

?3583 ?6? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ???????? ???? ?????? ????????? ????????? ?????????????? ?????????????? ??? ??????? ?????????? ???? ???????? ??????? ??????????????? ????? ???? ?????? ???????? ????? ??????? ?????? ??? ??????? ???????? ???????? ???? ???????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ???????? ??? ?????????????? ??? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ???? ???????? ????? ???????? ??????? ??? ??????? ???????? ??????? ???? ???????? ???????? ???? ???????? ????? ???????? ?????????? ??? ???????????? ???

??????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???? ???? ????? ??????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ???? ???? ?????? ????????? ???????? ????? ??? ????????? ???? ??????????? ???????? ?????????? ???????[. ????? ???? .

6. (3583)- Amr İbnu Abese es-Sülemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kim abdest suyunu hazırlar, mazmaza ve istinşakta bulunur (ağzına ve burnuna su çeker) ve sümkürürse, mutlaka yüzünden, ağzından, burnundan hataları dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa, sakalın(ın bittiği mahallin) etrafından su ile birlikte yüzü ile işlediği günahlar dökülür. Sonra dirseklere kadar kollarını yıkayınca, ellerinin günahları su ile birlikte parmak uçlarından dökülür gider. Sonra başını meshedince, başının günahları saçın etrafından su ile birlikte akar gider. Sonra topuklarına kadar ayaklarını yıkayınca, ayaklarının günahları, parmak uçlarından su ile birlikte akar gider. Sonra kalkıp namaz kılar, Allah'a hamd ve senâda bulunur. Ona layık şekilde tazimini gösterir ve kalbinden Allah'tan başkasını(n korku ve muhabbetini) çıkarırsa, annesinden doğduğu gündeki gibi bütün günahlarından arınır."[173]

?3584 ?7? ??? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????: ???? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ??????????? ????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ????????? ???????? ?????????? ???? ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ?????????? ????? ???????? ???? ?????? ???????? ??????????? ????? ????? ???????? ??? ?????????? ????????? ????????? ????[. ????? ???? ???????? .

7. (3584)- Abdullah es-Sünâbihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kul abdest aldıkta mazmaza yaptı mı (ağzını yıkadı mı) günahlar ağzından çıkar. (Burnunu sümkürdü mü) günahlar burnundan çıkar, yüzünü yıkadı mı günahlar göz kapaklarının altına varıncaya kadar yüzünden çıkar. Ellerini yıkadı mı günahlar tırnak diplerine varıncaya kadar ellerinden çıkar. Başını meshetti mi, günahlar kulaklarına varıncaya kadar başından çıkar. Ayaklarını yıkadı mı, günahlar ayak tırnaklarının altına varıncaya kadar ayaklarından çıkar. Sonra mescide kadar yürümesi ve kılacağı namaz nafile (bir ibadet) olur."[174]

?3585 ?8? ??? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? ????? ???????: ?????? ???????? ?????? # ?????? ??????????? ????: ????? ??????????? ???????? ???? ?????????? ?????????? ????????? ?????????????????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ?????????????????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ????????????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???? ????? ???????? ???????? ????? ????? ??????? ???????? ???? ?????????? ????????
?????????? ???????. ???? ???? ?????????: ???????? ??? ??????? ??? ????????: ??????? ??? ???????: ?????? ???? ?????? ?? ??????? ??????? ??????: ???? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????? ??? ???? ?????? ???????? ???? ????? ?????? # ???????? ?????????? ????????? ????????? ???? ???? ????? ?????? #[. ????? ???? ????????.???? ??? ???????? ??? ??? ???? ???? ????? ??? ???? ?? ????? ????? ?? ??? ????? ????? ?? ???? ??????? ?? ??? ????? .

8. (3585)- Ebû Ümâme el-Bâhilî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Abdest nasıl alınır?" diye sordum. Şöyle açıkladı:
"Abdest mi? Abdest alınca şöyle yaparsın: Önce iki avucunu tertemiz yıkarsın. Sonra yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkarsın. Başını meshedersin, sonra da topuklarına kadar ayaklarını yıkarsın. (Bunları tamamladın mı) bütün günahlarından arınmış olursun. Bir de yüzünü Aziz ve Celil olan Allah için (secdeye) koyarsan, anandan doğduğun gün gibi, hatalarından çıkmış olursun."
Ebû Ümâme der ki: "Ey Amr İbnu Abese dedim, ne söylediğine dikkat et! Bu söylediklerinin hepsi bir defasında veriliyor mu?"
"Vallahi dedi, bilesin ki artık yaşım ilerledi, ecelim yaklaştı. (Allah'tan ölümden çok korkar bir haldeyim), ne ihtiyacım var ki, Allah Resûlü hakkında yalan söyleyeyim! Andolsun söylediklerim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kulaklarımın işitip, hafizamın da zabtettiklerinden başkası değildir."[175]
Bu hadis, Nesâî'nin metninden alınmadır. Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'ın müslüman oluşunu anlatan uzunca bir hadisin son kısmıdır. Hadisi tam olarak, Fazîletliler Bölümü'nde kaydedeceğiz.[176]

AÇIKLAMA:

1- Müellifimiz, Amr İbnu Abese'nin müslüman oluşuyla ilgili menkibe'yi Fazîletliler bölümünde kaydetmeyi vaadettiği halde, o bölüme baktığımız zaman Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'la ilgili bir bab koymadığını görüyoruz. Gözden kaçmış olduğu anlaşılıyor. Biz, burada mevzubahis olan hadisin Müslim'deki vechinin burada yer almayan kısmının tercümesini aşağıya koymayı uygun bulduk:
"Ebû Ümame anlatıyor: "Amr İbnu Abese es-Sülemî şunu anlattı:
"Ben cahiliye devrinde bütün insanların dalâlette olduğunu ve asla doğru yolda olmadıklarını biliyordum. Zira insanlar putlara taparlardı. Derken işittim ki, Mekke'de bir zat çıkmış, bazı haberlerde bulunuyormuş. Derhal deveme atlayıp O'na geldim. Bir de gördüm ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gizlenmiş, (henüz açıktan tebliğde bulunmuyor). Kavmi de O'nun aleyhinde pek cür'etkâr. Bunun üzerine O'na acıyıp Mekke'de yanına gittim. Kendisine: "Sen nesin?" dedim.
"Ben peygamberim!" diye cevap verdi. Ben tekrar sordum:
"Peygamber ne demektir?"
"Beni Allah gönderdi!" dedi. Kendisine:
"Peki seni ne ile gönderdi?" dedim.
"Beni sıla-i rahm ile, putları kırmakla, Allah'ı bir bilip hiçbir ortak koşmamakla gönderdi" dedi. Ben tekrar:
"Bu işte seninle olan kimler var?" dedim.
"Bir hür ve bir köle!" cevabını verdi. O gün için, iman edenlerden Resûlullah'la beraber olanlar Hz. Ebû Bekr ve Hz. Bilâl idi, (radıyallahu anhümâ).
"Sana ben de uyuyorum!" dedim. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bugün için söylediğini yapamazsın. Halimi ve insanların halini görmüyor musun? Fakat şimdilik ailene dön. Benim ortaya çıktığımı işittin mi bana gel" buyurdular. Ben de aileme döndüm.
Resûlullah Medine'ye geldiğinde ben hâlâ ailemde idim. Ben ondan haberler soruyor (gelişmeleri takip ediyordum). Medine'ye gelince de halka sormuştum. Derken, o sıralarda Yesrib ahalisinden bir grup Medineli yanıma geldi.
"Medine'ye gelmiş olan şu adam ne yaptı?" diye sordum.
"İnsanlar süratle ona koşuyor. Kendi kavmi O'nu öldürmek istedi, ancak bunda muvaffak olamadılar" diye cevap verdiler. Kalkıp Medine'ye geldim, doğru huzuruna çıktım. "Ey Allah'ın Resûlü dedim, beni hatırladınız mı?"

"Evet! Sen bana Mekke'de gelen zât değil misin!" buyurdular. Ben:
"Evet!" deyip sözlerime devamla:
"Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın sana öğrettiği ve benim meçhulüm olan şeylerden haber ver, bana meselâ namazdan bahset!" dedim. Şu açıklamayı lütfettiler:
"Sabah namazını kıl, sonra güneş doğup yükselinceye kadar namazdan uzak dur. Zira güneş bu doğma anında şeytanın iki boynuzu arasında doğar ve bu esnada kâfirler ona secde ederler. Sonra gölge mızrağa ağıncaya kadar namaz kıl.[177] Zira namaz meşhuddur (melekler şâhid olurlar), mahzurdur (melekler kılınırken hazır bulunurlar). Sonra tekrar namaz kılmaktan vazgeç, zira bu sırada cehennem kaynatılır. Gölge öne geçti mi tekrar namaz kıl, zira namaz meşhuddur, mahzurdur. Onu ikindiyi kılıncaya kadar kılmaya devam et. Sonra tekrar güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç, zira güneş şeytanın iki boynuzu arasından batar ve bu sırada kâfirler ona secde ederler!"
Ben tekrar:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ya abdest? Bana ondanda açıklamada bulunsanız!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular:
"Sizden kim abdest suyunu hazırlar..."
Hadisin devamı, yukarıda 3583 numarada kaydettiğimiz şekilde devam eder, burada tekrar yazmaya gerek görmüyoruz.
2- Hadiste geçen "güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğması" tabiri ile ilgili açıklama daha önce 2418 numaralı hadiste geçti.
3- Keza meşhud ve mahzur tabirleri de 2419 numaralı hadiste açıklandı.[178]

?3586 ?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???? ???? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

9. (3586)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdestli olduğu halde abdest tazelerse, Allah bu sebeple kendisine on (misli) sevab yazar."[179]

AÇIKLAMA:

Burada, abdestli olduğu halde abdest almak kastediliyor. Böylece Resûlullah daima abdestli bulunmaya teşvik etmiş olmaktadır.
On sevabtan maksad, abdest almanın sevabının on katıdır. Zira sıkça geçtiği üzere, Rabbimiz Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de, her bir hayır amelin on misliyle değerlendirileceği müjdesini vermektedir: ???? ????? ?????????????? ?????? ?????? ??????????? Ancak şunu da belirtelim: On misli sevab asgari miktardır. Kur'an'da sevabın yediyüz misli, otuzbin misli ve hatta hesapsız misli de)???????? ???????(vaadedilmiştir.
Abdest üzerine abdestin, israf olmaması için önceki abdestle bir namaz kılınmış veya meclis değişmiş olmalıdır. Buna riâyet edilmezse abdest üzerine abdest israf olacağından mekruh addedilmiştir. Abdest üzerine abdesti, nûrun ala nûr diye tavsif eden rivayetin merfû (Resûlullah'ın sözü) olmadığı belirtilmiştir.[180]

?3587 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ???: ???? ??????? ??????: ??????????? ?????????? ???????????? ????????????? ???????? ???????. ?????? ?? ?????? ????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ?????? ????????????[. ????? ???? .

10. (3587)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alıp: "Sübhâneke Allahümme ve bihamdike estağfiruke ve etûbu ileyke. (Rabbim seni tenzîh ederim, Allah'ım hamdim sanadır, senden bağışlanmak isterim, tevbem de sanadır)" derse, bu bir kâğıda yazılır, sonra bir mühür üzerine nakşedilir, sonra da Arş'ın altına kaldırılır ve Kıyamete kadar (mühür) kırılmaz."[181]

İKİNCİ FASIL

ABDESTİN SIFATI

?3588 ?1? ?? ????? ???? ?????:]???? ????????? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ????????? ???? ??????? ????? ???????? ?????????????? ????? ??????? ????????? ?? ?“????? ?????????? ????????????? ????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ??? ????????????? ???? ????????? ????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????????? ????? ???????? ??? ????????????? ????? ????: ??????? ????? ?????? # ???????? ?????? ???????? ????? ????? ?????: ???? ??????? ?????? ???????? ????? ????? ????? ??????????? ? ????????? ???????? ???????? ????? ???? ??? ???????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

1. (3588)- Humrân Mevlâ Osman anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) su istemişti. (Getirdim. Aldı ve) üç kere ellerine dökerek yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokup mazmaza ve istinşakta bulundu (ağzına ve burnuna su alıp yıkadı). Sonra üç kere yüzünü, arkasından da dirseklerine kadar üç kere ellerini yıkadı. Sonra başına meshetti, sonra da topuklarına kadar ayaklarını üçer sefer yıkadı ve:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, şu abdestim gibi abdest alırken gördüm" dedi. Abdesti bitince de şöyle demişti:
"Kim şu abdestim gibi abdest alır, arkasından iki rek'at namaz kılar ve namazda kendi kendine (dünyevî bir şey) konuşmazsa geçmiş günahları affedilir."[182]

AÇIKLAMA:

Hattâbî, kişinin namazda nefsine konuşmasını vesvese olarak değerlendirir. Öyle ise nefsine konuşmaması, imkân nisbetinde vesveseye yer vermemesidir. Bâzı âlimler, "kendi kendine konuşma"yı, kişinin namazda irâdî olarak namazın edebine yakışmayacak dünyevî şeyler düşünmesi, zihnini böyle şeylerle meşgul etmesi olarak yorumlar. Esâsen, irâdî olmaksızın zihinden geçen hâtırât bu ümmetten affedilmiştir, onların sorumluluğu yoktur. Şu halde irâdî olarak namaz edebine uygun hâlâtın muhâfazasına çalışılacaktır. O vakit hadiste vaadedilen feyze mazhar olunur inşaallah.[183]

?3589 ?2? ?????? ?? ???? ?? ??? ??? ????? ???:]?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? ??????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?????? ??????????? ????? ?????????? ?? ?“????? ?????????? ??????? ????????????? ??????? ???????? ????? ??? ????????? ???????: ????? ??????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????? ??????????? ???????? ??????????? ???????????? ??????? ?????????[.

2. (3589)- Ebû Dâvud'un İbnu Müleyke'den kaydettiği bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'tan abdest hakkında (nasıl alınacağı) sorulmuştu. Hemen su istedi ve derhal bir abdest kabı getirildi. Kaptan önce sağ eli üzerine su döktü (ve onu yıkadı), sonra sağ elini kaba batırdı, üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu... [önceki hadiste geçtiği üzere zikretti. Hadiste şu ziyâde var]: "Sonra elini daldırıp su aldı ve başına, kulaklarına meshetti, kulaklarının iç ve dışlarını birer kere meshetti."[184]

?3590 ?3? ??? ?? ????:]????????? ???????? ?????????? ???? ??????????? ????? ??????????? ??? ????????????[. ??? ?? ????: »???????? ??????? ?????« .

3. (3590)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Sağ eliyle sol eli üzerine su döktü, sonra her ikisini de bileklere kadar yıkadı."[185]
Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde "Başını üç kere meshetti" denmiştir.[186]

AÇIKLAMA:

1- 3589 numaralı hadis'i Teysîr müellifi Müslim'in rivayeti olarak göstermektedir. Ancak gerek tercümede gerekse kaynak kısmında gösterdiğimiz üzere rivayet Ebû Dâvud'dadır, Müslim'de değil. Bu bir zühuldür.
2- Yine 3589 numaralı hadisin sonunda kulağını meshetti ifadesinin Arabî aslı, kulağını yıkadı şeklinde ifade edilmiştir. Ancak, şârihlerinde anladığı üzere mesh olarak anlamak gereklidir. Abdestte kulağın yıkanması mevzubahis değildir.
3- 3590 numarada kaydedilen "Başını üç sefer meshetti" ifadesi Hz. Osman'ın abdest tarzının bir ihtisarıdır. Yani diğer uzuvları nasıl yıkadığını anlatmıyor, zira bu bilinmektedir. Ancak başı üç sefer meshetmesi değişik bir tarz. Bu sebeple sadece onun farklı yönünü zikretmiş olmakta. Böylece başa da birkaç sefer ıslak elle değmenin bir mahzuru olmadığı anlaşılmaktadır.[187]

?3591 ?4? ??? ??? ??? ???:]??????? ??????? ?????? ?????? ????? ????? ????? ??????? ?????????? ?????????: ??? ???????? ??????????? ?????? ?????? ??? ??????? ??? ?????????????? ??????? ???????? ????? ????? ????????? ????????? ???? ?"????? ???? ????????? ???????? ???????? ??????? ????? ?????????? ???????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ????? ?????? ?????? ?? ?"????? ???????? ????????? ??????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ????? ???: ???? ??????? ??? ???????? ??????? ?????? ?????? # ?????? ????[. ????? ????? ?????? ?????? '?? ???? ???????? .

4. (3591)- Abdu Hayr anlatıyor: "Hz.Ali (radıyallahu anh) bize geldi ve namaz kıldı. (Namazdan sonra abdest) suyu istedi.
"Suyu ne yapacak, namazı kıldı ya! Herhalde bize öğretmek istiyor!" dedik. İçinde su olan bir kapla bir leğen getirildi. Kaptan sağ eline su döktü. Üç defa ellerini yıkadı. Sonra üç kere mazmaza ve istinşakta bulundu. Mazmaza ve istinşakı su aldığı eliyle yaptı. Sonra üç kere yüzünü yıkadı, sağ elini üç kere yıkadı, üç kere sol elini yıkadı. Sonra elini kaba batırdı, bir kere başını meshetti. Sonra üç kere sağ ayağını yıkadı, üç kere sol ayağını yıkadı. Sonra: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestini bilmek kimin hoşuna giderse, işte o böyledir!" dedi."[188]

?3592 ?5? ??? ???? ???????:]???????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ???? ??????????? ??? ???????? ???????? ????? ????: ? ?????? ??????????? ??? ?[.

5. (3592)- Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyledir: "...Başını meshetti." -Şu'be, bir defasında alnından başının gerisine kadar (eliyle) işaret etti- sonra dedi ki: "Ellerini tekrar geri getirip getirmediğini bilmiyorum."[189]

?3593 ?6? ?'?? ???? ?? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ????? ?????? ?????? ??? ???? ????????: ?? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? #? ??????: ?????. ?????: ??????? ?"????? ???? ???????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????? ???? ?'???? ????? ?????? ???????? ????? ?????????? ?????????????? ????? ??????? ???????? ?? ?"????? ???????? ????? ??????? ???????? ???? ????? ???????? ????? ???? ????????? ????? ???????? ??????????? ??? ??????? ???? ??????????? ????? ???????????? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ????????? ???????? ???? ????? ?????????? ???? ?????????? ??????????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ??????????? ??? ?????????????? ????? ????? ???????? ??????? ????????? ?????????? ????? ??????? ???????? ???????? ?? ?"?????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ????? ???? ????????? ???????? ????????? ??????????? ?????? ????? ?'????? ?????? ?????. ????: ??????: ???? ?????????????? ????: ??? ????????????[.???????? ?? ????: »??? ?????????? ???????????? ??????? ????? ???? ???????« .

6. (3593)- Ebû Dâvud'da, İbnu Abbâs'tan yapılan bir diğer rivayet şöyledir: "Ali (radıyallahu anh) yanıma girdi. Su dökmüş (küçük abdest bozmuş) idi. Abdest suyu istedi. İçinde su olan bir kap getirdik. Bana:
"Ey İbnu Abbâs! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl abdest aldığını sana göstereyim mi?"dedi. Ben de: "Evet göster!" dedim. Bunun üzerine su kabını elleri üzerine eğdi ve ellerini yıkadı. Sonra sağ elini kaba soktu, onunla diğeri üzerine su döktü, sonra iki avucunu yıkadı. Sonra mazmaza ve istinşakta bulundu. Sonra iki elini birden kaba soktu. İkisiyle birlikte su avuçlayıp yüzüne çarptı. Sonra başparmaklarını kulaklarının ön kısmına soktu. Sonra ikinci, üçüncü sefer aynı şeyleri tekrar etti. Sonra sağ eliyle bir avuç su aldı ve bunu alnına döktü ve yüzü üzerinde akmaya bıraktı. Sonra dirseklerine kadar kollarını üçer kere yıkadı. Başını ve kulaklarının arkasını meshetti. Sonra tekrar her iki elini beraberce kaba soktu. Bir avuç su alıp onu pabuç içinde olan (sağ) ayağına vurdu ve o su ile ayağını yıkadı. Sonra aynı muameleyi diğer ayağına, (sola) yaptı."
(Abdullah el-Havlanî) der ki: "(İbnu Abbâs'a) sordum: "Ayaklar ayakkabı içinde olduğu halde mi?"
"Evet dedi, ayakkabı içinde olduğu halde." Ben tekrar sordum:
"Ayakkabı içinde mi?"
"Evet! dedi, ayakkabı içinde!" Ben tekrar sordum: "Ayakkabı içinde mi?"
"Evet! dedi, ayakkabı içinde."[190]
Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. "...Sonra bir avuç su ile üçer defa mazmaza ve istinşakta bulundu."[191]

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın burada gördüğümüz abdest tarifinde bir-iki noktaya dikkat çekmemiz gerekmektedir:
1- Yüzü yıkarken, avuçlanan suyun yüze vurularak yüzün yıkanması esastır. Bu, müstehab addedilmiştir. Ancak, Şâfiî'lere göre, suyu yüze vurmamak abdestin mendublarından biridir.

2- Kulağın iç kısmı yâni yüze bakan kısmı yüzden sayılmakta ve yüzle birlikte yıkanmaktadır. Baş parmakların kulağa sokulmasının ma'nâsı budur. Ancak bu husus münakaşalıdır. Bâzı âlimler bu ibâreyi "baş parmağını kulakla favori arasında kalan tüysüz yere (beyazlığa) koydu" diye anlamıştır. Nitekim bu anlayışta olan Mâverdî, kulakla sakalın üst uzantısı arasındaki bu beyazlığı da yüzden saymıştır. Esasen Şâfiî mezhebinin kabulü de böyledir. İmam Mâlik: "Kulakla sakal arasında kalan beyazlık yüzden değil"der.
Keza kulağın dış kısmı da başla birlikte meshedilmelidir. Hasan İbnu Sâlih, Şa'bî, Zührî böyle hükmederler. Dâvud-u Zâhirî de kulakların yüzden olduğuna ve yıkanmaları gerektiğine hükmeder.
Geri kalan ülemâ, kulağı baştan kabul eder ve başla birlikte meshedilmesine hükmeder.
3- Yüzün yıkanmasından alna dördüncü sefer su dökülmesi, ülemânın icmaına aykırı bir durumdur. Bu, izahı zor bir müşkildir. Üç sefer yıkama sırasında su ulaşmayan bir yer kalmış olabilir, burayı tamamlamak üzere buna yer vermiş olabilir diye bir te'vile gidilmiştir. Bazı âlimler de: "Abdest alan kimseye yüzü yıkadıktan sonra alnına bir miktar su koyup akıtması müstehabtır" diye hükmetmiştir. Diğer taraftan Hz. Hasan'dan gelen bir rivayette, Resûlullah'ın abdestini alıp tamamladıktan sonra bir miktar suyu alnında, secde ettiği yere akıttığını belirtmiştir. Bu iki rivayet arasında farklılık var: Hz. Ali abdest esnasında yapmakta, Resûlullah ise abdesti tamamladıktan sonra.
4- Bu hadis, Hz. Ali'nin ayağında ayakkabı olduğu halde ayaklarını yıkadığını ifade etmektedir. Şârihler: Ayaklar her ne kadar ayakkabı içinde olsa da dökülen suyun ayakların altına da üstüne de ulaşmış olmasının mümkün olduğunu belirtirler ve delil olarak rivayette: "O su ile ayağını yıkadı" denmiş olmasını gösterirler.
Râfizîler bu hadisi esas alarak ayağın meshedilmesinin vacib olduğunu söylemiştir. Bazıları da, yine buna dayanarak: "Kişi muhayyerdir, dilerse yıkar, dilerse mesheder" demiştir. Ancak ulemâ: "Ayakların yıkanmasından bahseden bundan çok daha kuvvetli deliller varken bununla amel edilemez" demiş, ayrıca az yukarıda kaydettiğimiz üzere, bizzat rivayet, bu suyun ayağın altına ve üstüne ulaştığını ifade etmektedir. Ayrıca Hz. Ali'den gelen bir başka rivayette Hz. Ali "Bu, hades vâki olmayan (yani abdesti henüz bozulmamış olan) kimsenin abdestidir: ??? ???????? ???? ???? ???????? demiştir.
Ayakkabının içinde ayağın yıkanması ve dolayısıyla bu hadiste "ayağın meshedilmesi"nin kastedilmediği hususu 3599 numaralı hadiste daha geniş olarak açıklanacaktır.
5- Hadisin sonunda Abdullah el-Havlanî'nin "Ayaklar ayakkabı içinde olduğu halde mi?"diye üç kere sorması ayakkabının içinde ayak yıkama işinin hayret uyandırmasından ileri gelmiştir. Şunu da belirtelim ki, bazı şârihler soru sahibinin Abdullah el-Havlânî değil, İbnu Abbâs olduğunu ve soruyu cevaplayanın da İbnu Abbâs olmayıp Hz. Ali olduğunu söylemiştir (Allâhu a'lem).
6- Bu hadisin zayıf olduğu, başta Buhârî, olmak üzere bazı âlimlerce belirtilmiştir.[192]

?3594 ?7? ??? ???????? ?? ??? ?? ???? ?'????? ?????? ?????? ?????:]??????? ???? ??????? ????? ??????? ????? ?????? #? ??????? ???????? ???????? ?????? ??? ?????????? ???????: ???????? ?????????? ????????? ?????????? ?????????? ????? ??????????? ???????? ????? ?????? ??????? ??? ??????? ????? ?????????? ?????? ?????? ??? ????????? ??????? ????? ??????? ????? ?????? ?????????? [. ????? ?????.??? ????? ?????: »???????? ????????? ?????« .

7. (3594)- Abdullah İbnu Zeyd İbni Âsım İbni'l-Ensârî (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, kendisine:
"Bizim için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestiyle bir abdest al (da görelim)!" diye talepte bulunuldu. O, hemen bir kap [su] isteyip, önceki hadiste anlatılan şekilde abdest aldı. Abdest alışını anlatan rivayette şu farklı açıklama var:
"Başını meshettikte ellerini (saçları üstünde) ileri ve geri doğru yürüttü. (Şöyle ki: Mesh ameliyesine) başın ön kısmından başladı ellerini enseye doğru götürdü. Sonra, başladığı yere kadar geri getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı."[193]
Müslim'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Başını üç kere meshetti."

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Buhârî "Başın tamamını meshetme" adını verdiği bir babta kaydeder. Her ne kadar Teysîr'e alınan vechinde başın tamamının meshini ifade eden sarih bir tabir yok ise de, bazı vecihlerinde ????? ?????? ???????? ??????? denilerek tamamının meshi ifade edilmiştir. Mamafih sadedinde olduğumuz vechinde meshe, başın ön kısmından "iki elle başlayıp enseye kadar gidilmesinin zikredilmesi, tamamının meshine delâlet etmektedir. Ayrıca âyet-i kerîmenin "Başlarınızı meshedin" (Mâide 6) diye mutlak emretmesi de meshin, başın tamamına şâmil olması hususunda bâzı âlimlere kanaat vermiştir. İmam Mâlik, İbnu Uleyye ve bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel bunlardandır. İmam Şâfiî, "Âyetin, başın tamamını da, bir kısmını da kasdetme ihtimali vardır" der. Hadisten gelen delile dayanarak "bir kısmının kastedilme" ihtimalini tercih eder. Hanefî ülemâsı da "bir kısmın meshi"ni esas alır. Ancak "bu kısım"ın miktarı hususunda Şâfiî'ler ve Hanefîler farklı görüşlere ulaşırlar. Şâfiî'lere göre ıslak elle saçın tek teline dokunmak yeterlidir.Hanefîler başın dörtte birini kabul ederler.
2- Hadiste meshin önden arkaya mı, arkadan öne mi olacağı çok sarih değildir. Her iki ihtimali destekleyen yorumlar ve hatta rivayetler yapılmışsa da rivayetlerin mecmuundan önden arkaya doğru olma ihtimalinin daha kavî olduğu anlaşılmıştır. "Önden arkaya yapılır, sonra tekrar öne getirilir" diyenler iki ayrı görüşü birleştirmiş olurlar. Biz tercümeyi, bazı ilave kelimelerle önden arkaya anlaşılacak şekilde netleştirerek yaptık. Âlimlerin tahlillerini vermeyi gereksiz görüyoruz.[194]

?3595 ?8? ???????? ???? ?????:]???? ???????? # ??????? ??????????? ???????????[.??? ????? '?? ???? ?? ??????? »?? ???? ???«: »????? ?????? ????????? ???????????? ???????????? ??????????????«.??? ????: »???????? ???????????? ???????????? ??????????????? ????????? ?????????? ?? ????????? ??????????«.»????????????«: ??? ?'??.

8. (3595)- Buhârî rahimehullah'ın bir rivayetinde şöyle denmiştir:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (abdest uzuvlarını) ikişer kere yıkayarak abdest aldı."[195]
Ebû Dâvud'un bir rivayetinde, Mikdâm İbnu Ma'dikerb'den şu kaydedilir: "Sonra başını, içiyle ve dışıyla iki kulağını meshetti."[196]
Yine, Ebû Dâvud'un bir başka rivayetinde şöyle denmiştir: "Kulaklarını içleriyle dışlarıyla meshetti, parmaklarını kulaklarının deliklerine soktu."[197]

?3596 ?9? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????????? ??? ????? ?????? # ??????? ???? ??????????? ???????? ????? ?????? ????? ????: ????? ?????????? ?????? ????? ???? ???? ?????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ???? .

9. (3596)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevi gelerek, abdestten sordu. Resûlullah ona uzuvların üçer kere yıkanmasını gösterdi. Sonra da:
"Abdest işte böyle alınır! Kim buna bir ziyâdede bulunursa, fena bir iş yapmış olur, haddi aşar ve zulmeder" buyurdu."[198]
Bu metin Nesâî'ye aittir.

?3597 ?10? ??? ????? ??? ????:]????? ?????? ?????????? ????????? ??????????? ?????????????????? ?? ??????????? ??????? ?????????????? ???? ?????? ??????????? ?????????????????????? ??????? ?????????? ???????: ????? ??????????? ???? ????? ???? ???? ??? ?????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????[.

10. (3597)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "...Sonra başını meshetti. Şehadet parmaklarını kulaklarına soktu. Başparmaklarıyla kulaklarının dışlarını meshetti.

Şehadet parmaklarıyla kulakların içini meshetti..." Rivâyetin sonunda şu ifade var:
"Abdest işte böyledir. Kim buna ziyadede bulunur veya bundan eksiltme yaparsa kötü bir iş yapmış ve zulmetmiş olur -yahut zulmetmiş ve kötü bir iş yapmış olur-"[199]
Nesâî'nin rivayetinde özetle şöyle denmiştir: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevi geldi ve ondan abdest hakkında sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdestin alınışını, uzuvları üçer sefer yıkayarak gösterdi, sonra şöyle söyledi: "Abdest işte böyledir. Kim buna ziyâdede bulunursa kötü bir iş yapmış, haddi aşmış ve de zulmetmiş olur."[200]

?3598 ?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ????? ?????? # ?????? ??????[. ????? ???????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

11. (3598)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uzuvlarını birer kere yıkayarak abdest aldı."[201]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler, Resûlullah'ın abdesti farklı şekillerde aldığını göstermektedir: Bazan uzuvları üçer sefer yıkamış, bazan ikişer, bazan da birer. İçinde bulunduğu şartların bunda tesiri olduğu muhakkak. Ancak, abdest uzuvlarının yıkanmasında kesin bir standart olmadığını ve dolayısıyle üçer, ikişer ve hatta birer kere yıkamanın câiz olduğunu göstermek için, rivayetlerde görüldüğü üzere, farklı şekillerde abdest almıştır. Gerçi bu şerî cevazı, Aleyhissalâtu vesselâm şifâhî olarak da duyurabilirdi, ama fiilen göstermenin ayrı bir müessiriyeti var. Suyun az, vaktin dar olduğu bazı şartlarda, Resûlullah'ın bu sünnetine, şeriatımızın bu ruhsatına müslümanlar her zaman mürâcaat edebilirler.
2- Abdestin nasıl alınacağını soran bedeviye Resûlullah'ın cevabı şifahî olmayıp fiilî olması, yâni Aleyhissalâtu vesselâm'ın abdest alarak bizzat göstermesi, öğretmede imkân nisbetinde göze hitabetmenin müessiriyetine bir işarettir. Nazarî bilgiye nazaran pratik ve amelî müşâhede metodu, hem öğretme kolaylığı ve hem de tesirli olma avantajı taşımaktadır. Öğretimde imkân nisbetinde bu yoldan istifade edilmelidir.[202]

?3599 ?12? ??? ????? ??? ???? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????????? ??? ????????? ?????? ????? ????? ?????? # ????????? ?????? ??????? ????? ???? ??????????? ???????? ???????? ????????? ???????????? ????????????? ????? ????? ?????? ???????? ????? ???????? ????? ?????? ???????? ???? ??? ??????? ??????? ????? ?????? ?????????? ???? ????? ?????? ??????? ????? ?????? ??????????? ???? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ????????????? ???? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????? ???? ???????? ????????? ???????? ????????? ????? ????????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????[.

12. (3599)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl abdest aldığını size göstermemi ister misiniz?"
İçinde su olan bir kab istedi, sağ eliyle bir avuç su aldı, mazmaza ve istinşak yaptı, sonra bir avuç daha aldı, bununla iki elini birleştirip (iki eliyle) yüzünü yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı bununla sağ elini yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı, bununla sol elini yıkadı. Sonra bir avuç su daha aldı, sonra elini çırptı, sonra başını ve kulaklarını meshetti. Sonra bir kabza su daha aldı sağ ayağının üzerine serpti, ayağından nalın olduğu halde, sonra onu iki eliyle meshetti, elin biri ayağın üstünde, diğeri de nalının altında. Sonra aynı şeyi sol ayağa yaptı."[203]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, abdest uzuvlarının birer avuç su ile yıkanışına örnek olmaktadır. Mazmaza ve istinşakta, her ikisi için bir avuç su kullanılmıştır.
2- Burada, nalın içinde olan ayağına bir avuç su dökmesi, ayağın alt kısmını yıkamadığı ma'nâsına alınmamıştır. İbnu Hacer: "İki eliyle meshetti demek, suyun ayağın tamamını ihata etmesini kolaylaştırmaktır" der. Nitekim Buhârî, "Nalın İçindeki Ayakların Yıkanması" diye isimlendirdiği babta, Abdullah İbnu Ömer'in bu mevzuyu aydınlatan bir rivayetini kaydeder. Buna göre, Aleyhissalâtu vesselâm, tüysüz nalınlar giymekte ve onlar ayağında olduğu halde (yani nalınlarını ayağından çıkarmadan) abdest almakta ve ayaklarını da öylece yıkamaktadır.
Buradaki meshetti tabirini, şârihler delketti yani ovdu diye anlarlar. Şu halde, suyun ayağın tamamına ulaşması için eliyle yardımcı olmuştur.
3593 numaralı hadiste de belirtildiği gibi bu hadis, bazı izahlara tabi tutulmuşsa da sahih rivayetlere muhalefeti sebebiyle şazz ve dolayısıyla amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiştir.[204]

?3600 ?13? ??? ???? ‘?? ???? ???????? ?? ??????? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????????????? ??????? ??????? ???????? ????? ????? ???????? ????????? ??????????? ????? ??????????? ???????? ????? ????????????? ????????????? ????????????? ??????????? ?????????????? ???????? ????????? ????? ?????[.

13. (3600)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin bir başka rivayetinde Rübeyyi Bintu Muavvız İbni Afrâ (radıyallahu anhâ) der ki: "...avuçlarını üç kere yıkadı, yüzünü üç kere yıkadı, bir kere mazmaza ve istinşak yaptı. Ellerini üçer üçer yıkadı. Başını iki kere meshetti. Başının gerisinden başladı, sonra önünden. İki kulağını da (meshetti) içlerini de, dışlarını da. Ayaklarını da üçer üçer yıkadı."[205]

?3601 ?14? ??? ????:]???????? ???????? ??????? ???? ?????? ????????? ????? ????????? ??????????? ????????? ? ????????? ????????? ???? ??????????[.

14. (3601)- Bir diğer rivayette: "Başın tamamını meshetti. Bunu, başın tepesinden başlayıp saçın döküldüğü her tarafa ulaşacak şekilde saçın şeklini bozmadan icra etti" denmiştir.[206]

?3602 ?15? ??? ????:]???????? ???????? ???????? ??? ??????? ?????? ????? ???????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????[. ??? ????:]?????? ????????? ???? ?????? ????? ????? ?? ??????[.

15. (3602)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "...Başını meshetti, başın öne gelen kısmını da, arkaya gelen kısmını da, şakaklarını da, kulaklarını da birer birer meshetti."[207]
Bir diğer rivayette: "Elinde arta kalan su ile başını meshetti" denmiştir.[208]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen son üç rivayet ve onların ilâveleri, Resûlullah'ın, abdesti değişik şekillerde aldığını göstermektedir. Bunların hepsi, abdest alma tarzında ruhsattır, kolaylıktır. Söz gelimi 3600'de, uzuvlar üçer kere yıkanırken, mazmaza ve istinşak birer kere, başın meshi geriden öne doğru olmak üzere iki kere yapılır. 3601'de meshin, başın tepe noktasından

aşağıya doğru, saçın düzeni hiç bozulmayacak tarzda ve tamamını içine alacak şekilde yapıldığı; 3602'de başın tamamına şâmil bu meshin elde arta kalan ıslaklıkla yapıldığı, yeni bir su alma cihetine gidilmediği belirtilir.[209]

?3603 ?16? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ????? ??????: ?‘??????? ???? ????????[.??? ????: ???? ?‘???? ?? ????? ?? ??? ??? ????? ?? ?? ??? ????? ?????? #? ????? ??? ???? ???????? ?????? ???? ????.???? ??? ???? ???: »??????? ???????? ??????????: ??????? ??????????? ????? ????? ??????: ?‘??????? ???? ????????« .

16. (3603)- Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı ve bunu, yüzünü üç, ellerini üç sefer yıkayarak, "Kulaklar baştandır" deyip başını da üç sefer meshederek yaptı."
Hammâd der ki: "Birrivayette geçen "Kulaklar baştandır" ibaresi, Ebû Ümâme'nin sözü mü yoksa Resûlullah'ın sözü mü bilemiyorum."[210]
Bu metin Tirmizî'nindir. Ebû Dâvud'da şu ifade de yer alır: "Göz pınarlarını da meshederdi." O rivayette: "Kulaklar baştandır" da demiştir.[211]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet başın üç ayrı sefer meshedildiğni söylemekten başka "kulağın baştan sayıldığını" ifade etmektedir. Yani kulaklar yüzün devamı değil, başın bir parçasıdır. Bu tasrihin şu pratik neticesi var: Yüzden sayıldığı takdirde abdest sırasında yüzün tabi olduğu ahkâma tabi olması ve dolayısıyla "yıkanması" gerekir. Baştan sayılınca da başın tabi olduğu ahkâma yani meshe tâbi olması gerekir. Burada, "kulağın baştan olduğu" tasrih edilmiş, ancak bu ifade, râvilerden Ebû Ümâme'nin bir derci mi yoksa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü mü olduğu hususunda şüphe edildiği belirtiliyor. Râvilerin zaman zaman hadislere açıklayıcı cümle ve kelimeleri rivayet sırasında ilâve ettiklerini usul bahislerinde görülür. Bu işe derc, bu çeşit hadislere de müdrec hadis denir. Burada olduğu gibi, derc ihtimali olan hadisler zayıf kabul edilmiştir.
2- Kulağın baştan mı, yüzden mi olduğu meselesi ihtilâflıdır. Umumiyetle baştan kabul edilir ve onların yıkanması değil, baş için ıslatılan aynı elle, bir defada başla birlikte meshi esas alınır. Bu sebeple, meshedilmeyecek olsalar abdestin bütünlüğüne halel gelmez, sâdece abdestin sünnetlerinden biri terkedilmiş olur. Kulağın baştan olduğu görüşü, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel (radıyallahu anhüm)'ün müşterek tercihleridir. Resûlullah'ın ashabından ehl-i ilm'in çoğu, Süfyân-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, İshak İbnu Râhûye gibi Tâbi'inden birçokları hep aynı görüşte olmuştur. Bâzı âlimler de: "Kulağın ön kısmı yüzden, arka kısmı baştandır" demiştir. İbnu Hacer, "Kulaklar baştandır" hadisinin sekiz ayrı rivayette geldiğini gösterdikten sonra, bu rivayetlerden her birinin, müstakil olarak değerlendirince zayıf olduklarına hükmedileceğini belirtir.
3- Hadiste yer verilen bir diğer husus göz pınarlarının meshedilmesidir. Göz pınarı diye tercüme ettiğimiz ma'k kelimesi lügatçiler açısından gözün burna yakın ucunu ifade eder. Ancak şârihler, gözün kulağa bakan ucunun da bu kelimeyle ifade edildiğine dikkat çekerler. Türkçemizde de bu her iki tarafı ayrı ayrı ifade edecek kesin kelimelerimiz yok. Sadece göz pınarı tabirimiz var, bu da yerine göre her iki ucu da ifâde etmek için kullanılabilmektedir. Bir de, göz ucuyla bakmak tâbirinde kullanılan göz ucuyla terkibimiz var ise de kullanılışta diğerinden kesin bir ayrılık taşımaz.
Tîbî, göz pınarlarının meshedilmesini, suyun oraları yıkamasında mübalağayı sağlamak içindir, çünkü göz, sürme vs. kalıntısından, çapakdan hâli olmaz. Bunlar akıp göz kenarlarında kururlar. Öyle ise bu çeşit katı maddelerin birikme yeri olan göz pınarlarının abdest sırasında hususi bir itinâ ile temizlenmesi gerekmektedir. Mezhebimize göre çapak lar, suyun alta geçmesine de mânidir. Hem abdest hem de gusül için bir kısım ciddi mahzurlara da sebep olabilirler. Öyleyse hadîs, bunların bertaraf edilmesi için göz pınarlarının meshedilmesini sünnet kılmıştır.[212]

?3604 ?17? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ???? ????? ????? ??? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???????? ???? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ???? ????? ?????? #: ?????? ????????? ??????????. ????: ???????? ????????? ????? ?????[. ????? ???? ???? ???? .

17. (3604)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) şunu söyledi: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelmişti. Bunun abdest almış fakat ayaklarının üzerinde tırnak kadar bir yeri yıkamadan bırakmış olduğunu gördü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), adama derhal müdâhale etti:
"Git abdestini güzel kıl!" Adam gidip yeniden abdest aldı, sonra namazını kıldı."[213]

?3605 ?18? ?‘?? ???? ?? ????? ?? ??? ????? ??????? ?????? #:]???? ?????????
??? ????? ??????? ?? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???? ????????? ??????? ????????? ??? ??????? ????????? ??????????[.

18. (3605)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde Resûlullah'ın ashabından biri şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ayağının sırtında dirhem büyüklüğünde bir kısma su değmemiş olduğu halde namaz kılmakta olduğunu görmüştü, derhal abdesti ve namazı iade etmesini emretti."[214]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, abdest sırasında cahillik veya dikkatsizlik sebebiyle yıkanması gereken yerlere suyun ulaşmaması halinde, o kuru kalan yer çok küçükde olsa, abdestin sahih olmayacağını gösterir. Ülemâ bunda ihtilâf etmez.
Ancak, eksikliğin tamamlanması için sadece o uzvun yıkanması yeterli mi, yoksa abdest yeniden alınmalı mı meselesinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanîfe birinci hadisteki "...güzel kıl" emrini esas alarak, sadece o uzvun yıkanmasını yeterli bulur. "Güzel kıl" emri, eksiği tamamlamakla yerine gelir. Aleyhissalâtu vesselâm abdesti iade etmeyi emretmedi" der.
Ebû Hanîfe, abdestte uzuvların peşpeşe yıkanmasını vâcib görmez. Ancak bir kısım âlimler uzuvların yıkanmasının peşpeşe olmasını vâcib görmüştür. Bunlar "Resûlullah sadece o uzvun yıkanmasını emretmedi, "Abdestini güzel yap!" dedi, yâni yeniden al dedi..." şeklinde te'vil yaparlar. Kadı İyaz bu görüştedir.
İmam Şâfiî, kavl-i cedidinde, âyet-i kerimede zikredilen emri esas almış: "Allah âzâların yıkanmasını farz kılmıştır. Kim onları yıkarsa emri yerine getirmiş olur. İster peş peşe yapsın, isterse araya fasıla koysun farketmez" demiştir. Buna İbnu Ömer'in bir tatbikatını delil göstermiştir: Buhârî, İbnu Ömer'in ayaklarını, diğer uzuvları kuruduktan sonra yıkadığını rivayet eder. İbnu'l-Müseyyib, Atâ ve bir grup fakîhde böyle hükmetmiştir.
İmam Mâlik ve Rebî'a: "Kim bunu kasden yaparsa abdesti iâde eder. Kim de unutarak yaparsa bir şey gerekmez" derler. İmam Mâlik'ten: "A-radaki fâsıla yakınsa kalan uzvu yıkayarak abdestini tamamlar, fazla zaman geçmişse yeni baştan abdest alır" dediği de rivayet edilmiştir.
Katâde ve Evzâî: "Yıkananlar kurudu ise iâde eder" demişlerdir. Ancak kurumayı mi'yar almak gerektiğine dâir delil olmadığı belirtilmiştir. Tahâvî: "Abdest uzvunun kuruması abdesti bozan bir hades değildir, nitekim abdest uzuvlarının hepsinin kurumasıyla abdestin bozulduğuna hükmedilmez" demiştir.
Âlimler, bu münakaşayı yaparken, zayıf olması sebebiyle ikinci hadisi (3605) delil kılmazlar. Halbuki hadiste -ayaktaki kuruluk sebebiyle- hem abdestin hem de namazın "iadesi" sarih olarak emredilmektedir.[215]

?3606 ?19? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ????????? # ?? ???????? ?????????????? ??????????? ?????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ??????????? ???????? ???? ?????????? ??????? ???????? ????????: ?????? ??‘??????? ???? ???????? ??????????? ??? ?????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

19. (3606)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Beraber olduğumuz bir sefer sırasında, bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizden geride kaldı, sonra

tekrar kavuştu. Bu sırada namaz vakti girmişti. Bizler de abdest alıyor, ayaklarımıza meshediyorduk. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) yüksek sesle nidâ etti:
"Ökçelerin ateşte vay hâline!" Bunu iki veya üç kere tekrarladı."[216]

?3607 ?20? ?????? ?? ????:]????????? ?????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ??????? ?????????????? ?????????? ?????????????? ??????? ???? ?????????? ???????? ?????? ????????? #: ?????? ??‘??????? ???? ????????? ????????? ??????????[.

20. (3607)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Halk ikindi namazı sırasında acele etti ve bir kısmı alelacele abdest aldı. Biz onlara ulaştık. Ökçelerine su değmemiş, parlıyordu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ökçelerin ateşte vay hâline! Abdesti tam alın!" buyurdular."[217]

?3608 ?21? ??? ???????:]?????? ????? ???? ????????? #: ?????? ??‘??????? ????????? ?‘??????? ???? ????????[.

21. (3608)- Tirmizî derki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şöyle rivayet edildi:
"Ökçe ve ayak çukurlarının ateşte vay haline."[218]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste abdest alırken, abdest uzuvlarının dikkatlice yıkanması, kuru, su değmemiş bir nokta bırakılmaması gerektiği ifâde edilmiştir. Âlimler, ökçe zikredilmiş olmakla birlikte bu hususta (yani iyi yıkanmamakta) ökçeye iştirak eden bütün abdest uzuvlarının aynı tehdide dahil olduğunu belirtirler. Ökçenin zikri onların kuru kalmış olmasının görülmesinden ileri gelir.
2- Ökçenin zikriyle ilgili olarak şunu da söyleyebiliriz: Resûlullah, abdest uzuvlarının yıkanmasında gösterilmesi gereken titizliğe, en ziyade ihmâle uğraması muhtemel olan uzvu nazara vererek dikkat çekmiştir. Yani, kolda veya yüzde kuru yer kalacak olsa kola da veyl, yüze de veyl olacaktır, fark yoktur.
3- Vay haline diye tercüme ettiğimiz veyl kelimesinin ma'nâsı hususunda şârihler ihtilâf eder. İbnu Hacer, en makbul görüşün "cehennemdeki bir vadinin adı" olduğunu söyler. İbnu Huzeyme der ki: "Eğer meshetmek, (ayaktaki hadesi bertaraf etmeye yönelik) gayeyi hâsıl etseydi ateşle korkutulmaması gerekirdi." İbnu Huzeyme, bu sözüyle Şiilerin kitaplarında, bu mevzuda gelen muhalefete cevap vermiş olmaktadır. Onlar âyette gelen: "..Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı meshedip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın" (Mâide 6) âyetinin kıraatinin zahirini esas alıp (ayaklarınızı) lafzını (başlarınızı) kelimesine atfederek ayakların da baş gibi meshedileceğine hükmederler. Zamanımızda Sünnîler arasında enaniyeti kavî, ilmi sığ, Selefe saygı ve teslimiyeti zayıf veya hiç yok bazıları da bir nevi teşeyyü sirayetinin tezâhürü olarak, ayağa meshetmek suretiyle abdest alınacağı iddiasında bulunmaktadır. Halbuki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın ne şekilde abdest aldığını bildiren rivayetler mütevâtirdir. Çıplak ayağa mesh vermek diye bir mesele mevzubahis değildir. Gerçi 3599 numaralı hadiste ayakkabısını çıkarmadan ayağına su serpmek suretiyle ayağını yıkaması, mesh verme durumunu hatırlatmakta ise de, orada izahı yapıldığı üzere, ülemâ hem o rivâyeti zayıf addetmiş hem de, onun mesh ma'nâsına gelmiyeceğini göstermiştir.
O rivayetin ayağa mesh vermeyi ifade ettiğini kabul edecek olsak bile, sadedinde olduğumuz hadis, ökçedeki kuruluğa, daha önceki hadisler ayak üzerinde kalan dirhem büyüklüğündeki kuruluğa müsaade etmemektedir. Şu halde ortada bir teâruz var demektir. Deliller teâruz edince işimize geleni değil, objektif kıstaslarla kavî olanları, çoğunluk tarafından rivâyet edilenleri tercih etmek gerekmektedir. Ehl-i sünnet ulemâsı mütekaddim ve müteahhiriyle bu meselde ihtilaf etmemiş, "ayakların yıkanması" hususunda icma etmiştir. Ayaklara meshetmek yeterlidir iddiası, Resûlullah'ın "Sonradan ihdas edilenler bid'attir, bid'atler dalâlettir, dalâlet ise ateştedir" tehdidine giren bir durumdur. Cenâb-ı Hakk'tan ümmet-i merhûme'yi bu çeşit dalâletlere düşmekten korunmasını niyaz ederiz.
Bu mevzuyu İbnu Hacer şöyle özetler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestinin sıfatıyla ilgili mütevatir rivayetler O'nun ayaklarını yıkadığını gösterir. Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın emrini açıklamakla vazifelidir(mübeyyin). İbnu Huzeyme ve başkalarının Amr İbnu Abese'den rivayet ettikleri abdestin fazileti ile ilgili uzun bir hadiste şöyle denir: "...Sonra da, Allah'ın kendisine emrettiği şekilde ayaklarını yıkardı..." Bu meselede Ashab'ın hiçbirinden muhâlefet sabit değildir. Sadece Hz. Ali, İbnu Abbâs ve Hz.Enes (radıyallahu anhüm)'ün farklı görüşleri olmuştur. Ancak bilâhare onlar da görüşlerinden rücû etmişlerdir, bu husus da rivayetlerle sâbittir. Abdurrahman İbnu Ebî Leyla der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ı ayakların yıkanmasında icma etmiştir."
Şunu da ilâve etmede fayda var: Ayakların abdestte yıkanmaması İslâm'ın temel esprisine de zıt düşer. Zîrâ, abdest uzuvları içinde en ziyade kirlenmeye ve -vücudun ağırlığı yüklendiği için- çokça terleyip pis kokular neşretmeye en müsait olanı ayaktır. Abdest sırasında ayakların yıkanmayıp meshle geçiştirilmesi, mescidleri kısa zamanda girilmez hâle getirir. Halbuki abdestin gayesi temizliktir, pis kokuları asgariye düşürmektir. Abdest cemaat halinde kılınması esas olan namazlarda günde beş vakit bir araya gelecek olan insanları, birbirlerini rahatsız etmeyecek şartlara sokar. Ayağın yıkanmasının terki, bu gâyeyi önler. Zamanımızda, ayakların yıkanması esas olduğu halde, mescidlerde çoğu kere en ziyade rahatsızlık duyulan husus ayak kokusudur.
Sünnete, farza aykırı bir anlayışla ayaklara meshetmeyi müdafaa edenlerin dedikleri olduğu takdirde, bir müddet sonra câmilere ayakkabılarla girilmesini teklif etmeleri kaçınılmaz olacaktır, el-ıyazu billah!
4- Hadisten şu faideler de çıkarılmıştır:
* Câhil kendi hâline bırakılmaz, öğretilir.
* Menfi fiil inkâr edilirken ses yükseltilir.
* İyi anlaşılması için mesele tekrar edilir.[219]

?3609 ?22? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ???? ???????? ???? ??????????? ??????: ? ?????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ???? .

22. (3609)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre, kendisine sarık üzerine meshetmekten sorulmuştu. Şu cevabı verdi:
"Hayır, olmaz, su ile saça değilmelidir!"[220]

?3610 ?23? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????? ?????? # ????????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ???? ????? ?????? # ????????? ??? ?????????? ???? ??????????? ??????????????[. ????? ??? ???? .
»????????????«: ??????? ‘? ????? ???? ???.?»????????????«: ?????? ???? ??? .

23. (3610)- Hz. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seriyye göndermişti. Askerler soğukla karşılaşıp üşüdüler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a döndükleri zaman, onlara sarıklarının ve mestlerinin üzerine meshetmelerini emretti."[221]

?3611 ?24? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? # ?????????? ?????????? ????????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ???????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ???????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??? ???? ?? ???? ???? ??? ???????? ???? ?????? ???????: ??? ???? ???? ?? ??? ???????. ??? ?‘????: ??? ??????? ???? ???? ??? ????? .

24. (3611)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı abdest alırken gördüm. Üzerinde çizgili kırmızı bir sarık vardı. Elini sarığın altına soktu,

başının ön kısmını meshetti, sarığını çözmedi."[222]

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bu üç rivayet, sarık üzerine meshetmekle ilgilidir. Bu mevzuda cevaz ifade eden ve etmeyen başka rivayetler de var. Bazıları sarığın üzerine meshetmenin caiz olduğunu söylemiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Enes (radıyallahu anhüm), Tâbiîn ve Etba'ut tâbiînden Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye, Ebû Sevr gibi bazıları da sarığa meshin yeterli olacağını söylemiştir.
Sarık üzerine meshin yeterli olmayacağını söyleyenler de var: Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî, İmam Mâlik, İbnu'l-Mubârek, Şâfiî gibi, cumhurun görüşü budur.
2- Hadiste geçen kıtrî, bir kumaş çeşididir. Sertçe, üzerinde bazı çizgi ve alâmetler olan kırmızı renkli bir kumaş. Bahreyn'de Kıtr denen bir karyede imâl edildiği için kıtrî denmiştir.
3- Hadisten hareketle kırmızı renkli kumaşın sarık olara kullanılabileceğine hükmedilmiştir. Ancak hadis zayıftır.
4- Abdest alma sırasında başta sarık kalabilir. Abdest alırken başlarındaki sarıklarını atan müvesvislere, hadis cevaz hususunda delildir.[223]

?3612 ?25? ??? ???? ?? ??? ???? ???:]?????? ‘?? ???????? ?????? ????????? ??????????: ?????????? ??????? ?????? ?????? ????? ???? ????????? # ???????? ??????? ???????? ????????????? ??????????? ?????? ????? ????: ??????[.??? ?????: »??????? ???????. ???: ??????« ????? ??????? .

25. (3612)- Sâbit İbnu Ebî Safiyye anlatıyor: "Ebû Cafer'e -ki Muhammed el-Bâkır'dır- dedim ki: "Hz. Câbir (radıyallahu anh), sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uzuvlarını birer birer, ikişer ikişer ve üçer üçer yıkayarak abdest aldığını söyledi mi?"
Bu soruma: "Evet!" diye cevap verdi."
Bir rivayette de: "Birer birer yıkayarak abdest aldı mı?"diye sordum; "Evet!" diye cevap verdi" şeklinde gelmiştir.[224]

?3613 ?26? ??? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ??????? ?????????? ??????????? ?????: ???? ????? ???? ?????[.

26. (3613)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı ve: "Bu, nur üzerine nurdur" buyurdu."[225]

?3614 ?27? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ???????? ????? ?????? ??????: ???? ???????? ????????? ?‘????????? ???? ???????? ????????? ??????????? ???????? ????????[. ??????? ???? .

27. (3614)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uzuvlarını üçer üçer yıkayarak abdest aldı ve şöyle buyurdu:
"Bu benim ve benden önceki diğer peygamberlerin ve İbrahim aleyhisselâm'ın abdestidir."[226]

AÇIKLAMA:

Buraya kaydettiğimiz üç rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın farklı zamanlarda abdest uzuvlarını birer, ikişer, üçer kere yıkayarak abdest aldığını ifade etmektedir. Hatta bazı rivayetler, bazı uzuvlarını üç yıkarken, diğer bazılarını iki ve bir yıkayarak karma bir şekilde abdest aldığını göstermektedir.[227]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ

(Bunlar dokuzdur)

BİRİNCİ SÜNNET:

MİSVAK

?3615 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ????? ??? ?????? ???? ???????? ‘?????????? ??????????? ?????? ????? ?????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.??? ????? ????: »???? ????? ???????« .

1. (3615)- Ebû Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer ümmetim üzerine zahmet vermeyecek olsaydım, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim."[228]
Bu metin Sahiheyn'in metnidir.
Muvatta'nın rivâyetinde: "...her abdestte." denmiştir.[229]

?3616 ?2? ?‘?? ???? ???????? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ????? ?????? # ???????: ????? ??? ?????? ???? ???????? ‘?????????? ??????????? ?????? ????? ?????? ??‘??????? ????? ?????????? ??? ?????? ?????????[.

2. (3616)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Zeyd İbnu Hâlil el-Cühenî (radıyallahu anh)'tan kaydettikleri rivâyet şöyledir:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Ümmetime zahmet vermeyecek olsam, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim ve yatsı namazını da gecenin üçte birine kadar te'hir ederdim."[230]

?3617 ?3? ??? ??????? ???:]??????? ?????? ??? ?????? ???????? ???????? ??????????? ???? ???????? ???????? ????????? ???? ?????? ?????????? ? ??????? ??? ???????? ??? ????????? ????? ????????? ??? ??????????[.

3. (3617)- Tirmizî şu ziyâdede bulundu: "Zeyd İbnu Hâlid, namaza geldiği zaman misvağı kulağının üstünde olurdu, tıpkı kâtibin, kulağı üstündeki kalemi gibi. Misvaklanmadan namaza durmazdı. Misvaklandıktan sonra yine yerine koyardı."[231]

?3618 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???? ????? ???? ????????? ??????? ????? ????????????[. ????? ?????? ? ???????.???? ??? ??????? »????????«: ?? ???? .

4. (3618)- Hz. Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece (namaza) kalktığı vakit ağzını misvakla ovalardı."[232]

?3619 ?5? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ????? # ??????? ???? ????????? ???????????? ????? ????? ???? ????????? ????????? ????? ????????[.

5. (3619)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest suyu ve misvâkı (akşamdan hazırlanıp yanına) konulurdu. Gece kalkınca abdest bozar, sonra misvaklanırdı."[233]

?3620 ?6? ??? ????:]????? ? ???????? ???? ?????? ??? ??????? ?????????????? ??? ???????? ?????? ??? ??????????[. ????? ???? ???? ????? ?????? ?? ???????? .

7. (3621)- Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Misvak ağız için temizlik vasıtasıdır. Rab Teâlâ için de rıza vesîlesidir."[234]

?3622 ?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? #? ?????? ????????? ????????? ?? ?????? ???????: ??? ???? ???????????? ?? ????? ???????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????. »????????????«: ?????? .

8. (3622)- Hz. Ebû Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğramıştım. Elindeki bir misvakla dişlerini misvaklıyordu ve ü, ü diye bir ses çıkarıyordu, misvak ağzındaydı, sanki kusuyor gibiydi."[235]

?3623 ?9? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]??? ????????? # ????: ?????? ?? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ??????? ???? ????? ??????????? ?'?????? ?????????? ?????? ???: ???????? ???????????? ??? ?'?????? ?????????[. ????? ??????? .

9. (3623)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüyamda gördüm ki, bir misvakla dişlerimi misvaklıyorum. İki kişi yanıma geldi, biri diğerinden büyüktü. Elimdeki misvakı onlardan küçük olana uzattım. Bana: "(Büyüğü) büyükle!" dendi. Bunun üzerine misvağı büyük olana verdim."[236]

?3624 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ????? ?????? # ?????????? ?????????? '???????? ???????? ???? ?????????? ????? ????????? ?????????? ???????[. ????? ??? ???? .

10. (3624)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana misvağını yıkamam için verirdi. (Teberrük için, yıkamazdan) önce kendim kullanırdım, sonra yıkayıp ona verirdim"[237]

AÇIKLAMA:

1- Beden temizliğinde Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'ın ehemmiyet verdiği hususlardan biri de diş temizliğidir. Sünnete göre, dişleri temizlemenin en pratik ve en müessir vâsıtası misvaktır. Sünnete uygun olan misvâk, erâk ağacından yapılan çubuklardan ibârettir; ince lifleri, kendine has kokusu vardır. Kullanılacak çubuğun müstehab şekli şöyledir. Kullanan kişinin serçe parmağı kalınlığında, karışı uzunluğunda ve kuru olmalıdır. Ucu suda ıslatılınca yumuşar.
Su değmeden dişlere vurulur, sürtme işi yukarıdan aşağı değil enlemesine yapılır. Sadece dişlere değil, diş etlerine, dile ve hatta damağa da misvak yapılır, üç su verilir. Hadîsler, misvaklarken, çubuğun sertçe kullanılmasını tavsiye eder. Müstehab olan her abdest alışta, yatarken, yataktan kalkınca kullanılmasıdır. Misvaktan gâye sadece dişlerdeki kırıntıların, artıkların temizliği değildir.
2- Âlimler misvakın pek çok faydasını sayarlar. Bazılarını şöyle hatırlatabiliriz:
* Resûlullah'ın mühim bir sünneti yerine gelmiş olur.
* Allah'ın rızasına vesîledir.
* Ağız temizliğini sağlar.
* Dişleri parlatır, diş etlerini kırmızı kılar.
* Ağız sağlığını sağlar, ağız kokusunu giderir.
* Dişlerin sağlamlığını artırır, diş taşlarını önler.
* Diş etlerini kuvvetlendirir.
* Diş çürümelerini önler.
* Zekâyı artırır.
* Sesi güzelleştirir, konuşmayı kolaylaştırır.
* Göze kuvvet verir.
* Son nefeste kelime-i şehâdeti hatırlattırır.
* İhtiyarlığı geciktirir.
* Mideyi takviye edip, mide hastalıklarını önler.
* Hazmın kolaylaşmasını sağlar.
* Can çekişmeyi kolaylaştırır.
* Bedenin rutubetini keser.
* Sevabı artırarak ömrü bereketli kılar.
Pek çok hastalığın sindirim sistemi ve bilhassa mideden kaynaklandığı göz önüne alınınca mide sağlınığına fevkalâde te'sir edecek olan ağız temizliği ve onun yegane vâsıtası misvakın faydaları saymakla bitmez. Sadece "Mideyi takviye etmesi'nin hâsıl edeceği neticeler bütün organlarımıza, dolayısıyla hayatımızın seyrine müessirdir.
3- Resûlullah misvakın olmadığı durumlarda parmakla da olsa dişlerin ovulmasını tavsiye etmiştir. Fakihlerimiz, erâk ağacından yapılanı sünnete muvafık bulur ise de başkaca sert ağaçtan da misvak yapılabileceğini söylemiş ve hatta bezle de dişlerin ovulabileceğini belirtmiştir. Bazı yörelerimizde geven kökünden bile misvak yapılmaktadır. Erâk ağacından yapılanın yerini tutmasa da naylon fırçalar da kullanılabilir. Şu halde dinimiz diş temizliğini esas almış olmakta, bunun en güzel vasıtasının da erâk ağacından imâl edilen misvakın olduğunu söylemekte, fakat "illa da bu ağaçtan mamul olanla" diye bir ısrarda bulunmamaktadır. Dindar doktorlarımızın tavsiye ve rehberliğinde imkânımız dâhilinde olan vâsıtalarla behemahal dişlerimizi temiz tutmalıyız.
Resûlullah'tan ağız temizliği ile alakalı olarak kitaplarımızın kaydettiği bazı tavsiyeler:
"Ağızlarınız Kur'an yoludur, onları misvak ile temizleyin."
"Misvak kullandıktan sonra kılınan bir namaz, misvak kullanmadan kılınan namazdan sevab yönüyle yetmişbeş kat üstündür."
"Niye sararmış dişlerinizle yanıma giriyorsunuz? Dişlerinizi misvaklayın."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece gündüz, mukim ve sefer halinde misvak kullanmayı hiç ihmâl etmemiştir. Buhârî'nin bir rivayeti, ölüm döşeğinde iken bile misvakı ihmâl etmediğini belirtir. Ashab-ı Kiram da misvaka gereken ehemmiyeti vermiştir. Rivâyetler, kulaklarının arkasında misvak taşıdıkları halde yola çıktıklarını belirtir.
4- Aynî, misvakın sünnet-i müekkede olduğunu, mendubiyeti husûsunda icmâ vâki olduğunu; Evzâî"nin: "O, abdestin yarısıdır" dediğini kaydeder.
5- Misvak hususunda ulemânın ihtilafı var: Bu neyin sünnetidir?
* Bazıları, "Abdestin sünnetidir" demiştir.
* Bazıları, "Namazın sünnetidir" demiştir.
* Bazıları, "Dinin sünnetidir" demiştir.
Ebû Hanîfe rahimehullah "Dinin sünnetidir" diyenlerdendir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pekçok kereler abdeste mukârin olmaksızın da misvak kullandığı için, misvağı, dinin sünneti olarak değerlendiren görüş daha kuvvetli ve isabetli gözükmektedir. Hidâye'de müstehab olduğu ifâde edilir. İmam Şâfiî de böyle hükmetmiştir. İbnu Hazm: "O, sünnettir, her namazda yapılabilirse efdaldir. Cuma günü ise gerekli bir farzdır" der. Ehl-i Zâhirin "vacib" dediği, İshak İbnu Râhûye'nin: "O vâcibtir, kişi kasden terkederse namaz bâtıldır" dediği rivâyet edilmiştir. Nevevî, İshak'tan yapılan bu rivâyeti yanlış bulur.[238]

ABDESTİN İKİNCİ SÜNNETİ:

ELLERİN YIKANMASI

?3625 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????: ???? ??????????? ????????? ???? ????????? ??? ???????? ?????? ?? ?“????? ????? ??????????? ?????? ???????? ? ??????? ????? ??????? ??????[. ????? ?????? ???? ??? ????.??? ????? ‘?? ????: »??????? ??????? ???? ??????? ??????? ??????« .

1. (3625)- Hz. Ebû Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Uykudan uyanınca, sizden hiç kimse, üç sefer yıkamadıkça ellerini kaba banmasın. Çünkü o, ellerin geceyi (vücudunun neresinde) geçirdiğini bilemez."[239]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Buhârî'de biraz farkla şöyle gelmiştir. ".Biriniz uykusundan uyandığı vakit, abdest suyuna batırmazdan önce elini üç kere yıkasın, çünkü ellerin nerede geceledigini bilemezsiniz."
İbnu Huzeyme'nin rivâyetinde: ".kabına veya abdest suyuna." denmiştir. Şu halde kastedilen şey abdest için hazırlanan su veya onun konduğu kaptır. Gusül için hazırlanan kaplar -ve kıyasla bütün su kapları- aynı hükme tâbidir.
2- Hadîs, gece uykusundan uyanınca ellerin yıkanmasını âmirdir. Gündüz uykusu da kaylûle adı ile meşrû olmasına rağmen betahsis gecenin zikri, gâlib duruma göredir. Uyumanın asıl vakti gecedir ve gece uykusu daha uzundur.
3- Cumhur, bu emri mendub olarak değerlendirmiştir. Ancak Ahmet İbnu Hanbel "gece uykusu"ndan uyanınca vâcib olduğunu söyler, gündüz için müstehab der. Şayet yıkamadan batıracak olsa ekseriyet suyun necis sayılmayacağında ittifak ederken; İshâk, Dâvud ve Taberî, "Necîs olur" demiştir. Bunlar, böyle bir suyun dökülmesiyle ilgili hadîste gelen emri esas almıştır, ancak cumhur, o hadîsin zayıf olduğunu söyler. Cumhûru, bu emri vâcibe hamletmekten uzaklaştıran karîne, hadîsteki şekk uyandıran durumdur. Zirâ bir emre şekk ârız oldumu vücûbu ortadan kaldırır. Burada el'in temiz olması asıldır, geceleyin kirlenmiş olması muhtemeldir. Beyzavî der ki: "Hadîste, bu emrin verilmesinin sebebi necâset ihtimâlidir. Zirâ Şârî (aleyhissalâtu vesselâm), bir hüküm zikreder, arkadan da bir illet kaydederse bu hükmün, o sebep için verildiğine delil olur."
Uyuyanın elinin kirlenmiş olması ihtimali yıkanmasını gerektirirse, uyanık kimsenin eline pislik bulaşmış olabileceğine dair bir şekke düşmesi de elinin yıkanması husûsunda aynı hükmü getirir.
Ebû Avâne, bu hadîsin hükmünün vâcib olmadığına bir başka delil gösterir: İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın bir rivâyetine göre Aleyhissalâtu vesselâm uyanınca doğrudan gidip duvarda asılı bulunan kabın (şenn) suyu ile abdest almıştır.
4- Hadîste geçen sizden biri tâbirinden hareketle bu hükmün Resûlullah'tan başkasıyla ilgili olduğu söylenmiş ise de, uyanıklık (yakaza) halinde abdestten önce ellerini yıkadığına dair sahîh rivâyetlerde gelen sünneti ile cevap verilmiştir. Öyleyse uykudan sonra müstehab olması evladır. Resûlullah'ın, bazan terki "bunun cevâzını beyan içindir' denmiştir.
5- Şunu da kaydedelim ki, bâzı âlimler: "Bu taabbüdî bir emirdir, elin pislenmesi husûsunda şekke düşene de düşmeyene de, uyanık olana da, uykudan kalkana da gereklidir" demiştir. Bu durumda elin yıkanması takarrüb ve rızayı İlâhi için yapılmış olacaktır. Bu maksadla yapmak amelin en üstün derecesini teşkil eder.
6- Üç sefer yıkamak'la sınırlamanın gözle görülmeyen pislik için olduğu belirtilmiştir. Gözle görülen pislik varsa elbette ki onun izâlesine kadar yıkamaya devam edilecektir. Mamâfih bazı rivâyetlerde, sayı zikredilmeden yıkama emri de gelmiştir: .yıkayıncaya kadar ellerini abdest suyuna bandırmasın."
Burada nehiy tenzîhidir. Yaparsa müstehab terkederse mekruhtur. Üçten az yıkandığı takdirde kerâhet kalkmaz, Şâfiî hazretleri böyle hükmetmiştir.
7- Hadîsteki el tabirinden maksat avuç'tur. Kollar girmez. Bu tasrihi şunun için yapıyoruz: Hadîslerde bazan el (yed) ile dirseğe kadar olan kısım kastedilir.
Bütün bu söylenenler, uykudan uyananlar hakkındaki hükümdür. Uyanık olan kimse hakkında da bunu yapmak, Hz. Osman ve Abdullah İbnu Zeyd'den gelen bir rivâyete binâen müstehabtır. Şu farkla ki, uyanık kimsenin bu ön yıkamayı terkedip, doğrudan elini abdest için suya banması mekruh değildir, çünkü bunun hakkında nehiy vârid olmamıştır. Ayrıca Ebû Hüreyre'nin böyle yaptığı ve terkte bir beis görmediği de rivâyet edilmiştir. Keza Hz. Bera ve İbnu Ömer'den de benzeri amel rivâyet edilmiştir.
8- Elin nerede gecelemiş olduğu meselesine gelince: Bundan maksad bedenin neresinde demektir. İmam Şâfiî der ki: "Araplar o zamanda taşla istinca yaparlardı, memleketleri sıcaktı, uyuyunca terlemeleri de muhtemeldir. (Uyurken, terin ve kaşıntının sebebiyle) elini kirli yerlerde veya bir sivilce veya bir hayvan kanı veya bir başka pislik üzerinde dolaştırmış olması muhtemeldir. Bütün bu durumlar, elin kirlenmiş olma ihtimalini artırdığı için uyanınca ilk iş, yıkanmasının gereğini ortaya koyar."
9- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:
* Tam güven vereni esas almalıdır.
* İbadette ihtiyatla amel edilmelidir.
* Utandırıcı hususlar anlaşılacak bir üslubla kinaye yoluyla ifade edilmelidir.
* Necâsetin üç kere yıkanması müstehabtır. Zirâ necâset vehmine düşünülünce üç sefer yıkamak emredilirse, necâset görülünce üç sefer yıkanması evla olur.
* Namaz için ruhsat verilen istinca mahallinin kirli olabileceği kabul edilmiştir.
* Uykudan kalkınca elleri yıkamak gerekir.
* "Erkek uzvuna değmek abdest gerektirir" diyenlerin görüşüne destek var.
* Az su, "abdest almak niyetiyle" içine el sokulmakla mâ-i müstâmel olmaz.[240]

ABDESTİN ÜÇÜNCÜ SÜNNETİ:

İSTİNSAR, İSTİNŞAK VE MAZMAZA

?3626 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????? ?????? # ????: ???? ???????? ?????????????????? ?????? ??????????? ???????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

1. (3626)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alırsa istinsarda bulunsun (sümkürsün), kim taşla istinca yaparsa teklesin."[241]

AÇIKLAMA:

1- İstinsar: Burunda olan bir şeyi şiddetle neşretmek, atmak ma'nâsına gelir ki sümkürmek deriz. Mamafih abdest sırasında burna su çekip dışarı salmak suretiyle burnu temizlemek ma'nâsına gelen istinşak ma'nâsında istinsâr denilmiştir.
Bir başka ifade ile istinşak, suyu burunda hâsıl edilen hava akımıyla burnun üst boşluklarına çekmek, istinsar da çekilen bu suyu şiddetle dışarı atmaktır. İstinşak'tan maksad

burnun içini tanzif etmek; istinsar da, bu dahili pisliği su ile dışarı atmaktır.
2- İsticmâr: Büyük abdestten sonra istinca denen temizliği taşla yapmaya isticmâr denmektedir ve bunun 3 veya 5 veya 7 gibi tek sayıda olması tavsiye edilmektedir.
3- Bazı âlimler, bu hadisi esas alarak istinşakın (burnu yıkamanın) sahih olabilmesi için istinsârın yani sümkürmenin şart olduğunu söyleyerek bunun vâcib olduğuna hükmetmiştir: Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye gibi. Cumhur ise, istinsârın mendub olduğuna hükmeder. Delilleri, Resûlullah'ın bir bedeviye abdesti tarif ederken istinsardan bahsetmediğini gösteren Tirmizi'deki bir rivayettir: "Allah'ın sana emrettiği şekilde abdestini al" der ve âyete havâle eder. Âyette ise istinşak zikri geçmez.[242]

?3627 ?2? ??? ????? ????:]??? ??????? ????????? ???????????? ?? ??????? ?????? ????? ????????????? [.??? ????: »???????????????? ?????????????? ???? ???????? ????? ????????????« .

2. (3627)- Müslim'in bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Sizden biri abdest alınca burnuna su çeksin, sonra sümkürsün."[243]
Bir diğer rivayette: "...Burun deliklerine su çeksin, sonra sümkürsün" şeklindedir."[244]

?3628 ?3? ??? ???? ???? ????????:]???? ??????????? ????????? ???? ????????? ??????????????? ???? ???????? ????? ??????????? ??????? ???? ????????????[.

3. (3628)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uykudan uyandığı zaman üç kere sümkürsün. Zirâ şeytan, burnunun içinde geceler."[245]

AÇIKLAMA:

Şeytanın burunda gecelemesi, hadisin zâhirine göre her uyuyana mahsus bir durumdur. Ancak, şeytana karşı korunma tedbirlerine başvurmayan kimselere mahsus olması da muhtemeldir. Nitekim bazı hadislerde yatmazdan önce Âyete'l-Kürsî okuyan kimseye şeytanın yaklaşmayacağı zikredilir. Bir hadiste de "Lâilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr" zikrini günde yüz defa okuyanlara vaadedilen hayırlardan biri de şeytana karşı sığınak (hırz) olmasıdır.
Hadiste geçen ve burnun iç kısmının "şeytana geceleme yeri (yuva) olması" mefhumunu hakikat olarak anlamak isteyen âlimler olmuştur. Bunlar: "Zira derler, burun, vücudun kalbe açılan yollarından biridir. Nitekim vücudda bununla kulaktan başka kalbe açılan menfez yoktur, her taraf kapalıdır. Bir hadiste şeytan kapalı kapıları açamaz denmiş ve esneme esnasında ağızın kapatılması tavsiye edilmiş, sebep olarak da şeytanın girmemesi söylenmiştir. Şu halde bütün bu zikredilenler şeytanın gerçekten burunda geceledi ği ma'nâsını te'yid eder."
Ancak bu ifadeyi bir istiare kabul edip ma'nâyı hakikate değil mecaza hamledenler de olmuştur. Bunlara göre, burnun içinde hâsıl olan pislik şeytana pek muvafik düşer. Çünkü o, bütün pislikleri, kirlilikleri, küfürleri, şerleri sever. Öyleyse istiare yoluyla bunlara şeytan denmiş, orasının şeytana yakışan bir hal aldığı belirtilmek istenmiştir. Öyleyse burnu şeytana lâyık halden kurtarmak gerekir, bu da temizlikle olur. Şu halde burada şeytanın zikri, temizliğe teşvikte müessiriyet kazanmak, o hususta muhatabı ikna içindir.[246]

?3629 ?4? ??? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ???????? ????????????? ???? ???? ??????? ?????? ???? ?????[. ????? ??????? .

4. (3629)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir avuç su ile hem mazmaza hem de istinşak yaparken gördüm, bunu üç kere yapmıştı."[247]

AÇIKLAMA:

Bu hadisten hareketle bazı âlimler mazmaza ve istinşakın üç avuç su ile yapılacağına hükmetmiştir. Şöyle ki; Bir avuç alıp mazmaza ve istinşâk yapacak, bir avuç daha alıp tekrar mazmaza ve istinşak yapacak, üçüncü avuçla da mazmaza ve istinşak yapacak. Böylece mazmaza ve istinşak her seferinde birleştirilmiş olacaktır. Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir.
Ebû Hanîfe'ye göre ise mazmaza ile istinşak ayrı ayrı yapılmalıdır: Üç avuç su ile üç kere mazmaza yapılır. Sonra da üç avuç su ile üç kere istinşak yapılır.
Bu hükümde, Ka'b İbnu Amr'ın bir rivayeti esas alınmıştır: "Ka'b der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı. Üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu. Herbirinde yeni su aldı." Hanefiler bu meselede başka rivayetleri de delil olarak göstermişlerdir.
Mazmaza ve istinşakı birleştirme ve ayırma hususundaki ihtilaf câiz değil şeklinde bir ihtilaf değil, efdaliyete müteallik bir ihtilaftır. Nitekim, birleştirmeyi Hanefiler de tecviz ederler.[248]

?3630 ?5? ??? ???? ?? ????? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ????? ?????? # ?????? ????????? ????????? ??????? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ???????????????[. ????? ??? ???? .

5. (3630)- Talha İbnu Musarrıf an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdim, abdest alıyordu. Su, yüzünden ve sakalından göğsüne akıyordu. Mazmaza ve istinşakın arasını da ayırmıştı."[249]

AÇIKLAMA için önceki hadise bakılmalıdır.

?3631 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]??????? ????? ????????? ?????????? ???????????? ????????? ???????? ??????????? ????? ???: ????? ?????? ?????? ?????? #[. ????? ??????? .

6. (3631)- Hz.Ali (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre, su istemiş ve mazmaza ve istinşak yapmış, sol eliyle sümkürmüş sonra da:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın temizliği böyleydi" demiştir.[250]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest alırken sümkürme işinin sol elle olacağını ifade etmektedir.

ABDESTİN DÖRDÜNCÜ SÜNNETİ:

SAKAL VE PARMAKLARI HİLALLEMEK

?3632 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

1. (3632)- Osmân İbnu Affân (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sakalını hilâlliyor idi."[251]

AÇIKLAMA:

Hilallemek veya tahlîl etmek, araya geçirmek ma'nâsına gelir. Sakalın hilâllenmesi, parmakların sakalın arasına sokulmasıdır. Yani suyun, abdest sırasında sakalın dibine nüfuzunu sağlamak için, parmaklarla sakalı taramak, yollar açıp suyun aralara girmesini sağlamaktır. Parmakların hilallenmesi de bir elin parmakları arasına diğer elin parmaklarını sokarak hareket ettirmek, suyun parmak aralarına iyice nüfuzunu ve oraların eksiksiz temizlenmesini sağlamaktır.
Hadis, hilâllemenin meşruiyyetine delâlet eder. Ancak, bunun hükmü hususunda ülemâ ihtilâf etmiştir. Bazıları, hem abdestte hem de gusülde vacib olduğuna hükmetmiştir: Hasan İbnu Sâlih, Ebû Sevr ve Zâhirîler bu görüştedir.
İmam Mâlik, Şâfîî, Sevrî ve Evzâî gibi bir kısım fukaha, sakalı hilâllemenin abdestte vacib olmadığını söylemiştir.
İmam Mâlik ve Medine ulemâsının bir kısmı ise "cenâbet guslünde de vâcib olmadığını" söylemiştir.
Şâfîî, Ebû Hanîfe ve bunların ashabları Sevrî, Evzâî, Leys, Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî, Taberî ve Ehl-i ilmin ekseriyeti, sakalı hilâllemeyi sadece cenâbet guslünde vâcib görmüştür, abdestte görmemiştir.
İbnu'l-Arabî, sakalın hilâllenmesi hususunda İmam Mâlik'ten iki ayrı görüş rivayet edildiğine dikkat çeker: "Birine göre, sakal kesîf dahi olsa vacibtir. Diğerine göre sünnettir, çünkü o, bazan batın hükmüne geçer, gözün içi gibi."[252]

?3633 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ????? ???????????? ?????? ????????? ??????????? ???? ?????????? ?????????: ?????? ???????? ?????? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (3633)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alınca bir avuç su alır, onu çenesinin altına tutup onunla sakalını hilâller ve: "Aziz ve Celîl olan Rabbim böyle emretti" derdi.[253]

?3634 ?3? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????????? # ???? ???????? ????????? ???????? ?????????? ????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (3634)- Müstevrid İbnu Şeddâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Abdest aldığı zaman ayaklarının parmaklarını serçe parmağı ile hilâlliyordu."[254]

?3635 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ??????: ?????????? ???? ?????????. ????: ??????? ??????????? ????????? ?????? ?'??????? ????????? ?? ????????????
??? ??? ??????? ????????[. ????? ????? ?????.»???????? ??????????«: ??????? ?????? ????? ??? ?'???? ????? ????? ?????? ??? ????? ?????? .

4. (3635)- Lakît İbnu Sabıra (radıyallahu anh) anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana abdestten haber ver!" Aleyhissalâtu vesselâm:
"Abdesti tam al, parmaklar arasını hilâlle, istinşak'da mübâlağa yap, oruçlu olursan mübalâğa yapma" buyurdu."[255]

ABDESTİN BEŞİNCİ SÜNNETİ:

KULAKLARI MESHETMEK

?3636 ?1? ?? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ?????? ?????? # ????????? ????????? ?? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (3636)- Rebî' Bintu Muavviz (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı, (bu esnada) elini kulaklarının hücresine soktu."[256]

?3637 ?2? ??? ???? ???:]???? ???? ?????? ??????? ??????? ????????????? '????????[. ????? ???? .

2. (3637)- Nâfi merhum anlatıyor: "İbnu Ömer, kulakları için suyu parmağıyla alırdı."[257]

ABDESTİN ALTINCI SÜNNETİ:

ABDESTİ TAM ALMAK

?3638 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ????: ???? ???????? ?????????? ?????? ??????????? ?????? ??????????? ???? ?????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ??? ??????? ????????? ???????????[.

1. (3638)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim Kıyamet günü çağırıldıkları vakit abdestin izi olarak (nurdan) bir parlaklıkları olduğu halde gelirler. Öyleyse kimin imkânı varsa parlaklığını artırsın."[258]

?3639 ?2? ??? ????:]???? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ????? ???????? ??????????????? ???? ?????? ?????????? ????? ?????? ??? ???????????? ???? ???: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ????????? ???? ??? ??????? .

2. (3639)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) abdest aldı, yüzünü yıkadı, ellerini yıkadı ellerini yıkarken nerdeyse omuza kadar yıkıyordu. Sonra ayaklarını yıkadı ve nerdeyse bacaklarına kadar yükseldi. Sonra dedi ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, "Ümmetim Kıyamet günü (abdest uzuvlarındaki) parlaklıkla gelir.." Gerisi yukarıdaki gibi devam ediyor.[259]

?3640 ?3? ?????? ?? ???? ???:]???????? ?????? ?????? # ???????: ???????? ?????????? ???? ????????? ?????? ???????? ?????????[.»????????? ??????????????«: ???? ?? ??? ????? ???????? ???? ??? ????? ?????? ???????? ?"????? ???? ??? ?????? ?? ????? ??????? ???????? ??????? ???? ?? ????? .

3. (3640)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "...Mü'minin zîneti, abdestin yükseldiği yere kadar yükselir.."[260]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada abdestin faziletini beyan etmektedir. Ahirette, abdest sebebiyle müslümanlar hususî bir nurla temayüz edeceklerdir. Bu nur, bazı hayvanların alınlarındaki veya bacaklarındaki beyazlığa benzetilmiştir. Dilimizde sakar veya seki tabir edilen bu beyaz lekelerin Arapçada karşılığı gurre ve tahcil'dir.[261] Gurre, beyazlığa denir. Ayaklarında beyazlığı olan ata da muhaccel denir.
Şu halde Kıyamet günü ellerde ve ayaklarda hâsıl olacak parlaklık tahcîl'le, başta hasıl olacak parlaklık ise gurre ile ifade edilmiştir.
2- Ebû Hüreyre hadisinde bu parlaklıkların yükseltilmesi yâni artırılması tavsiye edilmektedir. Bununla abdest sırasında yıkanması farz yerlerin sınırlarını aşarak yıkamak kastedilmiş olmaktadır. Hatta Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'ın ayaklarını baldırlarına kadar, kollarını pazu ve omuzlarına kadar yıkadığı belirtilir. Bunun nihaî hududu ihtilaflıdır. Sadedinde olduğumuz hadiste, Ebû Hüreyre kollar için omuzlara kadar, ayaklar için dizlere kadar demiştir. Ancak bazıları, kollarda pazuların, ayaklarda baldırların yarısına kadar olacağını, bu hududun müstehab olduğunu söylemiştir. "Bunun muayyen hududu yoktur, ayakta topukları biraz geçmek, kollarda da dirsekleri biraz geçmek yeterlidir" diyen de olmuştur. Bazı âlimler yaz ve kış şartlarına göre bu hududun daha uzun ve daha kısa tutulabileceğine de işaret etmiştir.
3- Şunu da kaydedelim ki, Ebû Hüreyre hadisindeki: "Kimin imkânı varsa parlaklığını artırsın" ibaresinin Resulullah'ın sözü değil, Ebû Hüreyre'nin sözü olması ihtimaline yer verilmiştir. Bu sebeple fakihler, abdest uzuvlarının "uzatılması" meselesinde ısrarlı olmamışlardır.
4- Halîmî, Ebû Hüreyre hadisiyle istidlal ederek abdestin bu ümmete has bir imtiyaz olduğunu söylemiş, bu hükme, hadiste Resûlullah'ın: "Bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir" sözüyle itiraz edenlere: "Rivayette abdest, önceki ümmetlere nisbet edilmiyor, sadece peygamberlere nisbet ediliyor, önceki ümmetlere emredilmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki hem Hz. Peygamber'e hem de O'nun ümmetine emredilmiştir" diye cevap verilmiştir. Ancak gerek Hz. İbrahim'in zevceleri Hz. Sârâ ve gerekse Benî İsrail'den Cüreyc'le ilgili kıssalarda abdest alma namaz kılma tabirleri geçmektedir. Bunları da dikkate alan muhakkik âlimler: "Bu ümmetin imtiyazı olan husus, gurre ve tahcîl'dir, abdestin aslı değil" demiştir.[262]

ABDESTİN YEDİNCİ SÜNNETİ:

SUYUN MİKTARI

?3641 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ?????? ?????? # ?????????? ?????????? ??? ???????? ???????? ??????????? ??????????[.??? ?????: »?????????? ?????????? ?????????? ??????????«.??? ????: »?????????? ?????????« ????? ??????? ???? ??? ??????? .
??? ????? ???????: »???? ??????? ?????? # ????: ??????? ?? ?????????? ??????? ??? ?????«.???? ??? ????: »??????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ??????????? ??????????«.»??????????«: ????? .

1. (3641)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (miktarca) bir sa'dan beş müdd'e kadar olan su ile yıkanır, bir müdd su ile abdest alırdı."
Bir başka rivayette: "...beş mekkûk ile yıkanır, bir mekkûk ile de abdest alırdı" denmiştir.
Bir diğer rivayette: "...beş..." denmiştir.
Tirmizî'nin rivayetinde "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdest için iki rıtl su kâfidir."
Ebû Dâvud'un rivayetinde: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki rıtl ihtiva eden kapla abdest alır, bir sâ' ile guslederdi" denmiştir.[263]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest ve gusülde kullandığı su miktarı belirtilmektedir. Ancak günümüzde ölçü birimleri ne sâ'dır, ne rıtl, ne de mekkûk. Belirtilen miktarları kavramada bu bir zorluk olduğu gibi, şer'î kitaplarımızda müdd'ün, farklı hacimler ihtivâ eden çeşitlerinden bahsedilmesi, mevzumuzun anlaşılmasında bir başka zorluk ortaya koymaktadır.
Rıtl, müdd ve sâ arasındaki münasebeti ve bunların gram cinsinden miktarını bahsin sonuna bırakarak burada şunu söyleyeceğiz: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Şâfiîlere göre, abdest suyu 530 gr, yani yarım litreden biraz fazladır. Hanefîlere göre ise bir litre kadardır. Efendimizin gusül için kullandığı su ise, Şâfiîlere göre 2, 120 litre ile 2,650 litredir; Hanefîlere göre ise 4, 24 ile 5, 3 litre arasındadır.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah'ın her zaman aynı miktar su ile yıkanmadığını, bazan az, bazan daha fazla su ile yıkandığını göstermektedir. Bu, bir sâ' ile beş müdd arasında değişmektedir. Şu halde bu hususta kesin bir miktar tayin etmek gereksizdir. İsrafa yer vermemek şartı ile su kullanımında serbest davranılabilir.[264]

?3642 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? # ??????????? ??????? ???? ??????? ??? ???????????? ???????????? ???????[. ????? ???? ???????? .

2. (3642)- Sefîne (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir sa' miktarındaki su cenâbetten yıkar, bir müdd su da abdestine yeterdi."[265]

?3643 ?3? ??? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]??? ??????? # ??????? ??????? ???????? ????? ????? ?????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ????????.????: »???? ???????? ????????? ?????? ?????? ???????????? ???????? ????????????? ??????? ???????? ?????????? ???????????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????????[.

3. (3643)- Ümmü Ammâre (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı. Bu maksadla kendisine içerisinde üçte iki müdd miktarında su bulunan bir kab getirilmişti."[266]
Nesâî şunu ilâve etmiştir: "Şu'be der ki: "Ben, Aleyhissalâtu vesselâm' ın kollarını yıkadığını ve onları ovduğunu, kulaklarının iç kısmını meshettiğini öğrendim. Ancak kulakların dışını da meshettiğini bilmiyorum."[267]

?3644 ?4? ??? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ??????????? ???? ????? ?? ?????? ???? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

4. (3644)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gelmişti. Kendisine bakır kapta su getirdik, onunla abdest aldı."[268]

AÇIKLAMA:

Bu hadis renkçe altına benzeyen sarı renkteki bakır ve tunçtan mâmul kapların kullanılmasında dinî bir mahzur olmadığını göstermektedir. Sufr hem bakır, hem de tunç ma'nâsına gelir.[269]

?3645 ?5? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ?????? ?????? #: ??? ??????????? ??????????

??????? ???? ???????????? ?????????? ????????? ???????[.
????? ???????.

5. (3645)- Ubeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdest (sırasında) vesvese veren bir şeytan vardır. Adı da el-Velehân'dır. Öyleyse suyun vesvesesinden kaçının.."[270]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest alırken vesveseye yer vermemek gerektiğini ders vermektedir. Abdest sırasında bir çok kimsede görülen bir vesvese hâline dikkat çekilmektedir. Nitekim bâzı insanlar abdeste başlar fakat bitiremez, uzuvları yeterince yıkamadığı, hatta yıkamaktan unuttuğu, bazı yerleri kuru bıraktığı, üç kere değil de iki veya bir kere yıkadığı vehimlerine düşer. Ezanla abdest almaya başladığı halde farzın son rek'atine yetişir veya hiç cemaate yetişemez. Bilhassa kış şartlarında uzuvların günde beş kere uzun müddet su ile muamele görmesinden hâsıl olan bazı çatlamalar, kanamalar, hastalıklar da araya girer. Bunları sıkça çevremizde görürüz. Bu çeşit müvesvislere "Mikroptan korunmak" gibi bir başka ad altında namazlaniyazla ilgisi olmayan çevrelerde bile sıkça rastlanmaktadır.
Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu beşerî zaafa, su şeytanı el-Velehân'ın vesvesesi ismini vererek dikkat çekmektedir. Velehân, "aklın gitmesi, duyulan vecd sebebiyle mütehayyir ve şaşkın kalmak" ma'nâsına gelen bir masdardır. Ancak, Arapçada masdar isim olarak kullanılabilir. Masdardan yapılan isim mübâlağa ifade eder. Bu durumda Velehân "çokça vesvese veren", "aklı çelen", "şaşkınlaştıran" ma' nâsına gelir. "Abdest şeytanı"nın el-Velehân diye isimlendirilmesi, abdest sırasında onun ciddi bir şekilde vesvese vermesinden ileri gelir. Bu sırada nasıl bir vesvese verdiğini yukarıda açıkladık.
2- Ulemâ, bu hadisin abdest sırasında suyu israf etmenin yasaklandığına delil olduğunu belirtir.
İslam fukahâsı, nehir kenarında bile olsa abdest alırken su israfının nehyedildiği hususunda icmâ etmiştir.[271]

ABDESTTE SU İSRAFININ YASAK OLMASINDAKİ MA'NÂ

Asırların verdiği ülfetle ehemmiyeti ve gerçek ma'nâsı zihin ve amellerimizden çıkmış bulunan dinimizin mühim müesseselerinden biri, abdest alırken suyu israf etme yasağıdır. Bu yasağın ruhunda, her çeşit israfın yasaklanması, tâbiatın korunması, sevilmesi, sayılması gibi günümüz insanlığının, bâhusus çevrecilerin ısrarla üzerinde durduğu meseleler mündemiçtir. Asrî önemine binaen, bu yasakla ilgili bir yorumumuzu buraya aynen kaydetmede fayda mülâhaza ediyoruz:
"Atalarımız hayat için ehemmiyetine rağmen bol ve bedâvalığına telmihan suyu bolluk ve kolaylık sembolü yapmışlar; "Su gibi devlet bulasın" sözü, "su kadar kıymetli olan nimetlere, suyun elde edilmesindeki kolaylık ve bollukla ulaşasın" demektir.
Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) sudan pahalı olan eşyada yapılacak israfın fenalığını ifade için, bu pek ucuz olan suda yapılacak israfın kötülüğünü belirtmede ısrar etmiştir: "Abdest alırken az su kullanılmalıdır, fazlası israftır, mekruhtur yani yasaktır."
Bu yasak, kanaatimizce, tabiatın israftan korunması mes'elesinde İslâm'ın sunduğu en vurucu, en ikna edici örnektir. Çünkü abdest sırasında su israfının mekruh kılınması, suyun az olması, çölde veya yolda bulunulması gibi yasağı "makul kılıcı" bir şarta bağlanmamıştır. Suyun çok bol bulunduğu hallerde de israf mekruhtur. Şöyle ki: "Bir rivayette belirtildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine abdest hususunda soru soran bir bedeviye, uzuvlarını üçer def'a yıkamak suretiyle abdest almayı fiilen gösterdikten sonra, ilâve eder: "Abdest böyle alınır, kim buna ilâvede bulunursa kötü yapmış, haddi aşmış ve zulmetmiş olur." Hadiste geçen "zulmetmiş olur" tabiri düşündürücüdür. Şârihlerimizin, "sevabtan mahrum bırakmakla nefsine zulmetmiştir" şeklindeki tavzihleri, tâbirden bizim: "Yersiz kullandığı için eşyaya zulmetmiştir, emânete ihânet ettiği için Mâlik-i Hakîki'ye karşı zulmetmiştir" ma'nâ ve hükümlerini de çıkarmamıza mâni değildir.
Şu hadis bu hususta daha sarihtir: "Sa'd abdest alırken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi. Onun çok su kullanarak abdest aldığını görünce: "Bu israf da ne?" diye müdâhale etti. Sa'd'ın: "Abdestte israf olur mu?" diye sorması üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı: "Evet, akmakta olan bir nehir kenarında olsanız da!"
Yasağın Tahlîli: Abdestle ilgili olarak gelen israf yasağının ciddiyet ve şümûlünü iyice kavramak için mes'ele üzerine şu tahlili yürütebiliriz:
1- Şurası muhakkak ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her dinî mes'elede olduğu gibi, burada da ciddi ve mühim bir yasağı beyân etmektedir.
2- Yasak, kazanılması için emek ve zahmet gerektirmeyen, para harcanmayan yâni sırf bedâva olan bir nesne mevzubahis edilerek ifade edilmiştir. Nehirde akan su...
3- Burada israf edilen su, tabiata hiç bir eksiklik getirmiyor, kirlenme ilâve etmiyor, dengeye te'sir etmiyor.
4- Canlılara zarar vermiyor.
5- İsrafa sebeb olan fiil, aslında farz bir fiildir, keyfî bir iş değildir: Namaz için gerekli olan temizlik...
Görünüşe göre, esas maksada bir noksanlık değil, mükemmellik katacak mâhiyettedir: Abdest uzuvlarının çokça yıkanması, temizliği artırıcı olabilir, eksiltici değil.
Şimdi düşünelim: Sayılan bu beş hafifletici şarta rağmen, abdest sırasında nehir suyunun fazla kullanılması kesin bir mekruh, nebevî bir yasak olursa, bu şartlara uymayan bir işteki israf ne derece bir yasak olur? Yani işlenen bir israf:
* Elde edilmesi zahmet, masraf veya en azından "zaman kaybı" gerektiren bir eşya da olsa;
* Tabiata eksilme, kirlenme getirse, dengeye te'sir etse;
* Canlılara zarar verse;
* Ma'nâsız, keyfî, zevkî bir maksadla yapılsa;
* Esas maksada ters düşse.
Yiyecek, giyecek ve diğer günlük istihlâk maddelerinde yapılan israflar gibi.
Kırda gezerken gereksiz yere koparılan bir çiçek, kırılan bir ağaç dalı bile, fazla kullanılan abdest suyu hakkında beyân edilen yasağa kıyasla daha büyük bir cinayet olur.
Bu mukayese ile gittiğimiz takdirde odun, kömür, elektrik, benzin, kâğıt, kalem gibi masraf ve emek gerektiren, dünyanın tabiî servetine eksilme getiren, istihlâkı tabiatın kirlenmesine sebeb olan, insanlara zarar veren maddelerde düşülen israfların dinî açıdan değeri daha iyi anlaşılır.
Nehirde akan suyun abdest sırasında israf edilmesinin yasaklığı vicdanda yer etmiş bulunan bir mü'minin, başka çeşit israflar karşısında ruhunun derinliklerinde nasıl titremeler hissedeceği açıktır.
Şu halde, tabiatın makul bir istimali ve israfla heder edilmekten korunması da, herşeyden önce vicdanların iman ile doyurularak, sünnetinde en güzel örnekler bulunan sevgili Peygamberimize intisab ettirilmesine bağlıdır.
Netice olarak şunu söylemek isteriz: Abdestle ilgili olarak Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve tek başına alındığı takdirde tam anlaşılamayan bu yasağın mühim gayelerinden biri de, her gün mübâşeret ettiğimiz eşyaları, başka bir ifade ile, bize emânet edilmiş bulunan tabiatı kullanırken ölçülü olmayı, günde beş kere mü'min vicdanlara hatırlatma ve iktisadlı olmayı, fiillerine perçinlemektir.
Beş kere abdest, beş kere tabiata saygı ve iktisad dersidir.[272]

SA', MÜDD, RITL:

Bu ölçü birimlerinin mahiyeti hakkında Tecrid-i Sarih mütercimi merhum Ahmed Naim Bey'in bir tahkihini aynen kaydediyoruz:
SA': Beş rıtl-ı Bağdâdî ile bir sülüs rıtl 1/3 istiâb eden kaba denir. Bir müdd de bir sâın dörtte biri miktarıdır. Bu şâfiîlerden Nevevî'nin verdiği hesaptır. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilâfların derecesini anlamak isteyenler Kamus Tercemesinden müdd, sâ, mekkûk, rıtl kelimelerine mürâcaat edebilirler. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz hazretlerinin muhtelif miktarlarda su ile abdest alıp iğtisal buyurduklarına dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki miktarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak âzâsı üzerinden akacak suyun en az miktarını gösterir. Bedenin âzâsı üzerinden su akıttıktan sonra bu miktardan da az su ile hades giderilebilir. İsraf dedirtmeyecek ziyadesiyle de caizdir. Medine-i Münevvere'de kullanılan müdd -ki fukahâ arasında "Müdd-ü Nebevî" namıyla maruftur- 1. 1/3 rıtl miktarı alan bir hacim ölçüsüdür. Dört müdd, bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın miktarlarını anlamak, mikyâs tutulan rıtlın ne miktar olduğunu bilmeye bağlıdır. Rıtlın ise Bağdâdîsi, Şâmîsi vardır. Yani birinin küsûru İran, diğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribi bir miktar gösteren iki ölçektir. Rıtl-ı Bağdâdî (130), daha doğrusu İmam Nevevî'nin tahkikine göre 128. 4/7 dirhemdir. Esahh olan, ikinci takdiri se de kesirli olduğundan buna 1. 3/7 dirhem; diğer tabirle bir miskâl katarak kesirsiz (130) dirhem itibâr edilmiştir, deniliyor.
1. 1/3 rıtl olan bir Müdd-ü Nebevî bu hesaba göre 171. 3/7 veya (130) dirhem hesabına göre 173. 1/3 dirhem eder ki en doğru hesap ve takdire göre bir dirhem (3.0898) gram ettiğinden bu miktar su 0,530 yâni yarım litreden biraz ziyadece bir şey tutar. Bu miktar bugün sucuların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu imam Şâfiî ile Hicaz fukahasının takdîri olup Ebû Hanîfe ile Irak fukahasına göre ise bir müdd, iki rıtl olduğundan abdest suyunun miktarı (1,06) litre eder ki, beş kadehten biraz ziyadecedir.
Rıtl-ı Şâmî: Kâmus Tercümesi'nin rıtl maddesinde beyân edildiğine göre (12) okiyye ve her okiyye (40) dirhem olduğundan bu hesaba göre (480) ve bir müdd (620) dirhem olmak lazım gelirse de yine Kâmus'un mekkûk maddesinde tafsil edildiğine göre bir okiyye 1. 2/3 istâr,bir istâr 4. 1/2 miskal, bir miskâl de 1. 3/7 dirhem olduğundan bir rıtl -yine İmam

Nevevî'nin bildirdiği üzere- 128. 4/7 ve bir müdd 171. 3/7 dirhem olmuş olur. Bu hesaba göre okiyye Kamus müterciminin rıtl maddesinde dediği gibi kırk dirhem değil, Hicazlıların takdirine göre 10. 5/7 ve Iraklıların takdirine göre 21. 3/7 dirhem olmuş olur. Meğer ki o maddede dirhem nâmiyle gösterdiği başka ölçü ola.
Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz hazretlerinin -buradaki rivayete nazaran- abdest suyu işte bu kadar az miktardadır. Gusül için kullandıkları su da -bu rivayete nazaran- dörtten beş müdd kadardır ki, o da 685. 5/7 ve 857. 1/7 dirhem eder ki aşağı yukarı (2,120)'den (2,650) litreye kadar eder. Irak fukahasının müddü iki rıtl itibar ettiklerine göre ise bu miktar takriben (4,24)'den (5,3) litreye kadardır.[273]

ABDESTİN SEKİZİNCİ SÜNNETİ

MENDİL

?3646 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ????????? ?????? # ???????? ????????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (3646)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest aldıktan sonra kurulandığı bir bezi vardı."[274]

?3647 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?????? ???????? ???????? ????????[. ????? ??????? .

2. (3647)- Hz. Mu'âz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, abdest alınca elbisesinin bir kenarıyla yüzünü siliyordu."[275]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest aldıktan sonra yüzünü ve kollarını kurutmak üzere mendil (havlu, bez vs.) kullandığını ifade eder. Ancak Tirmizî, bu babta gelen hadislerin hep zayıf olduğunu söyler ve: "Bu babta Resûlullah'tan hiçbir sahih rivayet gelmedi" der.
Yine Tirmizî'nin bildirdiğine göre, Ashab ve daha sonra gelenlerden bir kısım ilim ehli abdestten sonra kurulanmak için mendil vs. kullanmaya cevaz verirken, diğer bir kısmı ise hiç tecviz etmemiştir. Tecviz etmeyenler, kıyamet günü, abdest suyunun tartılacağını kabul ederler. Zührî "Mendil mekruh addedilmiştir, çünkü abdest suyu (Kıyamet günü) tartılacaktır" demiştir. Bu düşünceye göre, abdest suyu tartılacağına göre onu silerek izâle etmek mekruhtur.
Abdestten sonra kurulanma meselesinin hükmü, görüldüğü şekilde ihtilaflı ise de umumiyetle kurulanmanın cevazına hükmedilmiştir.[276]

ABDESTİN DOKUZUNCU SÜNNETİ:

DUA VE BESMELE

?3648 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ????? #: ? ????? ?????? ? ??????? ????? ??? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ????????[. ????? ??? ???? .

1. (3648)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular: "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Üzerine Allah'ın ismini zikretmeyen kimsenin abdesti de abdest değildir."[277]

?3649 ?2? ??? ???? ?? ????????? ?? ??? ????? ?? ????? ?? ???? ?? ????? ???:]???????? ?????? ?????? # ???????: ? ??????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

2. (3649)- Rabâh İbnu Abdirrahman İbnu Ebî Süfyan İbnu Huveytip an ceddetihî an ebîhâ'dan rivayete göre demiştir ki:
"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Diyordu ki: "Üzerine Allah'ın ismini zikretmeyen kişinin abdesti yoktur."[278]

?3650 ?3? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ????? # ???????: ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ???????? ???????? ?????? ???? ???????? ????? ?????? ???? ???????? ?????? ??? ???????? ??????????[. ????? ???? .

3. (3650)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Diyordu ki: "Kim abdestinin başında Allah'ı zikrederse bedeninin tamamı temizlenir. Eğer Allah'ın ismini zikretmezse bu kimsenin sadece abdest uzuvları temizlenir."[279]

?3651 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? # ?????? ????????? ??????????? ??????: ?????????? ??????? ??? ???????? ????????? ??? ???
??????? ????????? ??? ??? ???????[. ????? ???? .

4. (3651)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim,abdest alıyordu. Şu duayı okuduğunu işittim: "Allahümma'ğfirlî zenbî ve vassi'lî ve bârik lî fî rızkî (Allah'ım günahımı mağfiret et evimi bana genişlet, rızkımı bana mubârek kıl."[280]

AÇIKLAMA:

1- Besmele: Allah'ı, "Bismillâhirrahmânirrahîm" diye anmaktır. Tesmiye ise Allah'ı herhangi bir ismiyle anmaktır.
2- Abdest alırken besmele çekmenin hükmü münâkaşa edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Zâhirîler, bunu emreden hadislerden hareketle tesmiyeyi abdest için vacib addetmişler, besmele çekilmeden alınan abdestin abdest sayılmayacağına hükmetmişlerdir. Bunlar, besmeleyi terk işinde unutarak terkle, kasden âmmden terk arasında da fark görmezler. Ancak diğer üç imam ve bir rivayette de Ahmed İbnu Hanbel tesmiyeyi müstehab addederler.
Şah Veliyyullah Dehlevî 3649 numaralı hadisi açıklarken: "Abdestte tesmiyenin rükün veya şart olmasında bu hadis nassdır. Ancak, hadisin "tesmiye olmazsa abdest mükemmel olmaz" ma'nâsında olması da muhtemeldir, ancak böylesi te'villere gönlüm razı olmuyor, çünkü o, lâfza muhâlefet getiren uzak te'villerden olmaktadır" der. Fakat Aliyyü'l-Kâri, bu ifadeyi kemâl'in nefyine hamletmek gerekeceğinde cezmeder: Burada, ehl-i Zâhir'e muhalif olarak, kemal'in nefyine hamledilmiştir. Çünkü İbnu Ömer ve İbnu Mes'ud'dan gelen rivayetlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim abdest alır ve üzerine Allah'ın ismini zikrederse, bu abdest bütün bedeni için temizlik olur. Kim de abdest alır, üzerine Allah'ın ismini zikretmezse, bu abdest sâdece abdest uzuvları için bir temizlik olur" buyurmuştur. [281]

BEŞİNCİ BAB

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

(Altı Fer'e ayrılan sebeplerle abdest bozulur)

*

BİRİNCİ FER':

Vücuddan Çıkan Bozucular:

1- YEL
2- MEZİ
3- KUSMUK
4- KAN

*

İKİNCİ FER':

KADIN VE FERCE DEGMEK

1- KADINA DEGMEK
2- FERCE DEGMEK

*

ÜÇÜNCÜ FER':

UYKU, BAYILMA

*

DÖRDÜNCÜ FER':

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ

1- ABDEST GEREKTİREN
2- ABDEST GEREKTİRMEYEN

*

BEŞİNCİ FER'

DEVE ETLERİ

*

ALTINCI FER':

MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FER'

VÜCUDDAN ÇIKAN BOZUCULAR

1- YEL

?3652 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? # ????: ? ??????? ??? ???? ??????? ??? ?????[.??? ?????:]???? ????? ????????? ??? ?????????? ???????? ?????? ?????? ?????????? ??? ???????? ????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????[. ????? ???? ???? ???? ????????? ???? ??? ??????? .

1. (3652)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ses ve koku olmadıkça abdest alınmaz."
Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Biriniz mescidde iken, kabaları arasında bir yel hissetse ses işitmedikçe veya koku duymadıkca dışarı çıkmasın.[282]"

?3653 ?2? ??????:]???? ?????? ????????? ?? ???????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??? ?? ??? ??????????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????[.

2. (3653)- "Sizden biri, karnında bir şeyler hissetse ve fiilen çıkıp çıkmadığı hususunda tereddüd içinde kalsa, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça mescidden çıkmasın."[283]

?3654 ?3? ???? ??? ????:]???? ????? ????????? ??? ???????? ???????? ???????? ??? ???????? ???????? ??? ???? ????????? ????????? ????????? ??? ?????????? ????? ???????? ???????? ?? ?????? ??????[.

3. (3654)- Ebû Dâvud'da şöyle gelmiştir: "Biriniz namazda iken, dübüründe bir hareket hissetse ve abdestinin bozulup bozulmadığı hususunda tereddüde düşse, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça mescidi terketmesin."[284]

?3655 ?4? ??? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ???????? # ??????? ????????? ??????? ?????? ????? ????????? ?? ??????? ????: ? ?????????? ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (3655)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, namazda iken hayaline abdesti bozuldu gibi gelen bir adamdan bahsedilmişti. Şöyle ferman buyurdular:
"Sesi işitip kokuyu duymadıkça namazı sakın terketmesin."[285]

?3656 ?5? ???? ??? ???? ?? ?????:]???? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ??? ???????? ????? ???????? ?????????? ??? ??????????[.»??????????« ???? ??? ?? ??? ??????? ???? ??? ????? ???? ???? ?? ?“???? .

5. (3656)- Ebû Dâvud bir rivayette şu ziyadede bulunmuştur: "Biriniz mescide girince, kabaları arasında bir şey hissedecek olsa, çıkanın sesini işitmedikçe sakın mescidden dışarı çıkmasın."[286]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler namaz esnasında veya mescide girince abdestin bozulduğuna dair vesveseye düşüldüğü takdirde takip edilecek yolu göstermektedir. Karşılaşılan duruma vesvese diyoruz. Çünkü, abdestinin bozulduğu hususunda kanaate sahip olan müslümanın hâli tereddüt olmaz, bilir ki abdesti bozulmuştur. Abdesti bozulan, abdest almadıkça namaz kılamaz. Abdestinin bozulduğuna hükmeden kimsenin ses ve koku duymaya ihtiyacı yoktur. Ya kulağı sağır, burnu hasta olan kimse ne olacak? Şu halde hadis, abdestin bozulduğuna dair kalbe gelecek vesveseyi mevzubahis etmektedir.
Nevevî der ki: "Hadisin ma'nâsı şudur: Abdestin bozulması yelin çıkmasına bağlıdır. Bunun sesini işitmek veya kokusunu duymak şart değildir, bu hususta müslümanlar icma eder."
Sadedinde olduğumuz hadis (3656) İslâm'ın temel prensiplerinden birini teşkil eder ve fıkhın büyük bir kaidesini vaz'eder. Bu kaide şudur: Eşyanın, hilâfı kesinlik kazanmadıkça aslı üzere devamının esas alınmasıdır. [Bu, Mecelle'de "şekk ile yakîn zâil olmaz" diye ifade edilmiştir.] Öyle ise, asıl ne ise onun varlığı kabul edilir. Bu aslî hal şüphe ile kalkmaz, kesin bilgi ile kalkar. Sadedinde olduğumuz mesele de bu hususla ilgilidir.
"Her kim, abdesti olduğunu yakinen bilip dururken hades vâki oldu diye bir tereddüde düşecek olursa abdestin devam ettiğine hükmedecektir, çünkü içine gelen bu tereddüt, bir vehimdir. Böylesi bir vehmin namazın içinde gelmesiyle dışında gelmesi arasında fark yoktur. Bu görüş, hem bizim mezhebimizin (Şâfiî) ve hem de halef ve selef'ten cumhurların müşterek görüşüdür."
Öyleyse kim abdestli olduğu hususunda kesin bilgisi (yakîni) varken bozulduğuna dair şekke düşecek olursa abdestli olduğuna hükmedip şekke itibar etmeyecek; kim de hades vâki olduğu hususunda yakîni hâsıl olur da abdestinin devamı hususunda tereddüde düşecek olursa abdestinin bozulduğuna hükmedecektir.
İbnu'l-Mübârek de şöyle demiştir: "Kişi hades hususunda şekke düşerse, yakîn kesbetmedikçe abdest gerekmez. Yakîni de şöyle anlarız: O hususta yemin edebilmelidir."[287]

?3657 ?6? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ????????? ?? ???????? ?????????????? ?????????????? ?????????? ????????[. ????? ??? ???? .

6. (3657)- Ali İbnu Talk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazda yellenirse derhal namazdan çıksın, abdest alsın ve namazı iade etsin."[288]

?3658 ?7? ???????? ????:]???? ??????????? ?????? ??? ????? ??????: ????????? ?????? ??????? ?? ????????? ????????? ?????? ?????????????? ????????? ?? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? # ???? ????? ????????? ????????????? ??? ??????? ?????????? ?? ?????????????? ????? ?????? ? ??????????? ???? ???????[.

7. (3658)- Bu hadisin Tirmizî'deki lâfzı şöyle: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! bizden bir kimse çölde bulunsa, azıcık bir yel kaçırsa, suyu da az ise (ne yapmalıdır)?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sizden biri yellenecek olursa abdest alsın. Kadınlara da arkalarından temas etmeyiniz. Bilesiniz ki Allah hakk(ın sorulması ve açıklanmasıyla ilgili hususlarda sizden) utanma talebinde bulunmaz."[289]

AÇIKLAMA:

1- Ali İbnu Talk (radıyallahu anh)'tan gelen bu rivayet, mühim bir pedogojik prensip vazetmektedir: Hakkı öğrenmede veya öğretmede istihya (utanma) olmamalıdır. Yani hayat için lüzumlu ve gerekli olan bilgilerin öğretilmesinde ve sorup öğrenilmesinde utanma olmamalıdır. Elbette ki utanma ve istihya mekârim-i ahlâktandır, güzel bir haslettir. Ancak dinin öğrenilmesi ve öğretilmesi hususlarında bu olmamalıdır. Bir başka ifade ile, utanma vesilesi olan meselelerle ilgili sorularımız varsa utanma duygusu bunları sormamıza mâni olmamalıdır veya sorulmuşsa anlaşılacak bir açıklıkla anlatmamıza mâni olmamalıdır. Din-i Mübîn-i İslam, bu meselelerin öğretilmesi ve öğrenilmesi mevzubahis olduğu vakit utanma ile hareket ederek meselelerin kapalı bırakılmasını meşru addetmemiştir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), birçok rivayetlerde görüldüğü üzere, o çeşit meseleleri tebliğ ederken âyet-i kerimeden muktebes olarak (Ahzâb 53) ???? ?????? ? ??????????? ???? ??????? diyerek söze başlamıştır. Bu ibârenin: "Hak meselesinde Allah utanmanızı istemez" şeklinde tercümesi muvafık düşer.
2- Hadis, ayrıca fıkhî olarak, namaz kılarken şu veya bu sebeple yel kaçması vukû bulduğu takdirde abdestin mutlaka bozulacağını, namazdan hemen çıkılması gerektiğini ifade ediyor. Aslında, yel çıkması namaz dışındaki vâki olsa yine abdest bozulur. Bu hadis, yelin abdesti bozacağına kesin delildir. Buna zıt olan şöyle bir hadis daha rivayet edilmiştir: "Biriniz namazda son celsede iken selam vermeden önce, abdestini bozan bir hâl vuku bulsa, namazını kılmış sayılır." Bu durumda namaz tamam sayılır, çünkü selam vermek namazın vâciblerindendir. Öyleyse, oturmuş olmakla farz yerine gelmiş, farz yerine geldikten sonra vâcib olan selamdan önce abdesti bozulmuştur. Vacibin terki namazda bir eksiklik ise de iptalini gerektirmez. Gerçi bu hadisin zayıf olduğu da söylenmiştir.
3- Hadiste istihyâyı gerektiren bir meseleye daha temas edilmiştir: Kadınlara arka uzuvlarından temas. Bu, âyet-i kerime ile tesbit edilen temas edebine münafidir. Zira Rabbimiz Teâlâ Hazretleri bu edebi şöyle tesbit eder: "Kadınlarınız sizin tarlanızdır, tarlanıza istediğiniz gibi gelin" (Bakara 223). Âlimler, burada kadınların çocuk ekilen bir tarlaya teşbih buyurulduğunu, binaenaleyh ekim maksadı esas olan temasın ekim yeri olan ön uzva olacağının irşad edildiğini söylerler. Gerçi Resûlullah başka hadisleriyle de kadınlara arka uzvundan teması şiddetle yasaklamıştır. Şu halde bu mesele, âyet ve hadislerle kesin ve açık şekilde beyan edilmiştir.[290]

2- MEZİ

?3659 ?1? ?? ???? ?? ??????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????? ????? ???????? ?????????????? ??? ?????? ????? ?????? # ????????? ?????????? ????????? ??????????? ??? ?‘?????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????: ???????? ???????? ??????????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

1. (3659)- Muhammed İbnu Hanefiyye anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben mezisi akan bir kimseydim. Bunun hükmü hususunda -kızı hanımım olması sebebiyle- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a soramamıştım. Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh)'a söyledim, o sordu. Şu cevabı almıştık:
"(Mezisi gelen kimse) zekerini yıkar ve abdest alır."[291]

?3660 ?2? ??? ????? ???? ???? ????? ?? ???????:]???? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ?????? ???? ????? ?????? # ???? ????????? ???? ????? ???? ?????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ????????? ???? ???????: ???? ??????? ??????? ????? ?????? #? ?????? ?????????? ??? ????????. ???? ????????????: ???????? ????? ?????? # ???? ????? ?????? ???? ?????? ????????? ????? ???????????? ???????? ??????????? ???????????? ????????? ?????????[.??? ??? ???? ?? ????: »?????????? ???????? ??????????????« .

2. (3660)- Muvatta ve Ebû Dâvud'un rivayetlerinde Mikdâd şöyle demiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh), bana kendisi için Resûlullah'tan: "Kadınına yakınlaşınca mezisi akan kimseye ne gerektiği hususunda sormamı söyledi. Ali ilâveten dedi ki: "Zira yanımda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı var, bu sebeple bizzat sormaktan utanıyorum." Mikdâd der ki: Ben bu mesele hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum. Şu cevabı verdi:
"Biriniz buna rastlarsa fercini su ile yıkasın. Namaz abdesti ile abdest alsın."
Ebû Dâvud bir başka rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "...zekerini ve iki husyesini yıkasın."[292]

?3661 ?3? ??? ?? ???? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ????? ?????????? # ??? ?????? ????? ??????: ? ????????? ???? ??????? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????? ??????? ???????????[.

3. (3661)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayeti şöyledir: "Hz. Ali (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben mezisi akan bir kimseydim, yıkanmaya başladım. (Sonunda) sırtım çatlayacak hale geldim. Durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zikrettim -veya ona zikredildi-. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyle yapma, (her seferinde yıkanma)! Meziyi gördün mü, zekerini yıka, sonra da namaz abdestiyle abdest al. Ancak meni atacak olursan o zaman yıkan!" buyurdular."[293]

AÇIKLAMA:

1- Üçü de Hz. Ali ile ilgili olan bu rivayetler mezi akıntısının guslü gerektirmediğini ifade etmektedir.
2- Mezî, erkek tenasül uzvundan gayr-ı irâdi olarak gelen renksiz, kaygan ve sünen bir maddedir. Meniden ayrıdır. Meni şehvetle ve hızla geldiği halde, bu sızıntı halinde akar.
3- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezi sebebiyle yıkanma gerekmiyeceğini, fakat bulaşığının yıkanması gerektiğini belirtmektedir.
4- 3660 numarada Ebû Dâvud'un bir rivayetinde kaydedilen "İki husyesini de yıkasın" ibaresini açıklama sadedinde Hattâbî der ki: "Fazladan bir temizlik olarak husyelerin de yıkanmasını Aleyhissalâtu vesselâm emretmiştir. Zira mezi, bazan dağılarak husyelere de değer." Ve dahi denir ki: "Soğuk su husyelere değince, mezi akıntısını durdurur, bunun için Aleyhissalâtu vesselâm onların yıkanmasını emir buyurmuştur.
Şunu da belirtelim ki, Ebû Dâvud'da Sehl İbnu Hanif'ten gelen bir rivayet, Sehl'in mezi elbiseye değince ne yapacağını sorduğunu; Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da: "Bir avuç su alıp mezi bulaşığının değdiği kısma serp, bu sana yeter" dediğini görüyoruz.
Âlimler, elbiseye değen mezi hususunda ihtilaf etmiştir:
* Bazıları, "yıkanmadıkça elbise temiz sayılmaz" demiştir. Şâfiî ve İshâk bu görüştedir.
* Bazıları, "Su çilemek yeterli olur" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel böyle diyenlerdendir.[294]

?3662 ?4? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ???? ???????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ????????? ??????? ?????? # ??????: ??????? ?????????? ???? ????? ??????????? ??????? ??? ?????? ??????: ???????? ????? ??????? ????????? ??????? ??????: ????????? ????? ??????? ?????? ???? ????? ?????????? ????? ??? ???????? ?????? ????? ????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (3662)- Sehl İbnu Hüneyf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben mezi akıntısından epey bir sıkıntıda idim. Bu yüzden sık sık gusül yapıyordum. Sonunda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu hususta sordum. Bana:
"Meziden dolayı sana abdest kâfidir!" buyurdular.
"Ey Allah'ın Resûlü! elbiseye değen meziden ne yapmalıyım?" dedim.
"Bir avuç su alıp, bunu, mezinin değdiğini zannettiğin yerlere serpmen sana yeterlidir!" cevabını verdi."[295]

AÇIKLAMA:

Açıklama önceki hadiste geçmiştir. Şu kadarını öz olarak söyleyebiliriz: Fukahâca "Sidikler, tersler, meniler, bevlden sonra gelen vedi adındaki mâyiler, mülâabe zamanında tenasül uzvundan çıkıp mezi denen rutubetler, ağız dolusu kusuntular, herhangi bir uzuvdan çıkıp akan kanlar, kadınlara mahsus âdet, lohusalık ve istihâze hallerindeki kanlar" necâset-i galîzadan (ağır pislik) sayılmıştır. Bunlar temizlenmeden namaz kılınmaz. Sadece Şâfiîler ile Hanbelîlere göre meni temizdir.
"Necâset-i galîza sayılan bir şeyin katı ise bir miskalden yani yirmi kırattan (bir miskal 1,5 dirhem; 1 dirhem = yaklaşık 3,09 gram eder; 1,5 miskal de 4,6 gram yapar), mâyi ise el ayası sahasından geniş miktarı, giderilmesi kabil olunca namazın sıhhatine mani olur. Bu miktarlar ise necâset-i kaliledir, namazın sıhhatine mani olmaz, mâfüv sayılır."[296]

?3663 ?5? ??? ???????? ?? ??? ?'????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ?????? ??????? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????? ??????: ????? ????????? ??????? ?????? ??????? ????????? ???? ????? ???????? ?????????????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.

5. (3663)- Abdullah İbnu Sa'd el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan guslü gerektiren şeyler nelerdir, sudan sonra olan sudan sordum. Şu cevabı verdi:
"Bu mezîdir. Her erkek mezi ifrâz eder. Mezî akınca fercini ve husyelerini yıkarsın, ve namaz abdestiyle de abdest alırsın."[297]

?3664 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????????? ????? ?????? ????????? ????? ??????????? ???????? ??????????? ????????? ?????????. ??????? ????????[. ????? ???? .

6. (3664)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben de (mezîyi), kendimden ipek ipliği gibi iner görürdüm. Öyleyse bunu sizden biri görünce (telaşlanmayıp) zekerini yıkasın ve namaz abdestiyle abdest alsın." -Burada mezîyi kastetmiştir.-"[298]

3- KUSMUK

?3665 ?1? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]??? ??????? # ???? ?????????. ???? ?????????: ????????? ????????? ??????? ?????? ?????? # ?????? ?????? ????? ?? ???????? ???????? ?????????? ???? ????? ??????????? ??????: ?????? ?????? ???????? ???? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (3665)- Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir keresinde) kustu ve abdest aldı." Ma'dân der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âzadlısı Sevbân (radıyallahu anh)'a Şâm camiinde rastladım. Bu meseleyi ona hatırlattım ve ondan (mahiyetini) sordum. Şu cevabı verdi:
"Doğru söylemiş, o zaman abdest suyunu da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendilerine ben dökmüştüm."[299]

AÇIKLAMA:

Bâzı âlimler, bu hadisi kusmanın abdesti bozduğu hususunda delilkabul etmiştir. Süfyân-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek,Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye, Zührî, Alkame, Esved, Şa'bî, Urvetu'bnu'z-Zübeyr, Nehâî, Katâde, Evzâ'î vs.
Bazı âlimler de bu hadisin kusma sebebiyle abdestin bozulduğuna delil olmadığını söylemiştir. İmam Mâlik, Şâfiî gibi.
Bu rivayeti kusmanın abdesti bozacağı hususunda delil kabul edenler ?????????? ????? ibaresinde ???????? 'nın başında yer alan fe'yi sebebiyye olarak değerlendirmişlerdir. Muhalif görüş sahipleri, o harfi, sebebiyye olarak değerlendirmezler. Bu hükmü te'yid eden başka rivayetler dahi var ise de, muhalifler onların da zayıf olduğunu ileri sürerler. Şâfiî mezhebinden olan Nevevî hazretleri: "Kanama, kusma, namazda gülme sebebiyle abdestin bozulacağı veya bozulmayacağı hususunda sahih bir hadis yoktur" der.
Hanefî ülemâsı, ağız dolusu kusma'nın abdesti bozacağını kabul etmiştir.[300]

4- KAN

?3666 ?1? ?? ?????? ?? ?????:]????? ?????? ???? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ??????????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????? ??????: ??????? ???????? ?? ?“????? ?????? ?????? ????????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ?????[. ????? ????.»????????«: ???? .

1. (3666)- Misver İbnu Mahreme'nin anlattığına göre: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)'ın hançerlendiği gece huzuruna girdi ve Ömer'i sabah namazı için uyandırdı. Ömer (radıyallahu anh):
"Namazı terkedenin İslam'dan nasibi yoktur!" buyurdu. Sonra Ömer, yarasından kan aktığı halde namaz kıldı."[301]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ömer'in namaz için uyarılması hadisesi, hançerlendiği günün sabah namazında olmuştur. Şöyle ki: İbnu Abdilberr, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'tan şunu nakleder: "Ömer (radıyallahu anh) hançerlenince, ben, Ensâr'dan bir grupla birlikte onu evine taşıdık. Bir baygınlık geçirdi. Ortalık ağarınca ayıldı. Birisi: "Onu namazdan başka bir maksadla rahatsız etmeyin" dedi. Biz de: "Ey mü'minlerin emîri, namaz (vaktidir)" dedik. Gözlerini meshetti sonra: "Halk namazını kıldı mı?"diye sordu: "Evet!" dedik."
2- Ebû'l-Velîd el-Bâcî, bu rivayetten istidlal ederek sabah vaktinin geceden olduğunu söylemiştir. Çünkü rivayette: "...hançerlendiği gece..." tabiri var. Halbuki o, sabah namazı esnasında hançerlenmiştir. Şunu hemen belirtelim ki, Misver'i sabah vakti'ni "gece" diye ifade etmeye sevkeden husus, Hz. Ömer'in sabah namazını, sabah vaktinin ilk vaktinde kıldırmış olmasındandır. Nitekim Şâfiî'ler de ilk vaktinde yani daha ortalık karanlıkken kılarlar. O durumda, sabah gecenin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ancak ülema büyük ekseriyetiyle, fecr-i sâdıkın girmesiyle -ortalık henüz karanlık bile olsa- gecenin sona erdiğini, gündüzün başladığını kabul eder. Güneş batıp, akşam namazının girmesine kadar gündüz devam eder. Akşam namazı, ortalık aydınlık olmasına rağmen geceden sayılır.
3- Suyutî, tembellikle namazı terkedenleri tekfir edenlerin bu hadisin zahirini esas aldıklarını söyler. Ancak, ulema büyük ekseriyetiyle namazı inkâr ederek terkedenlerin kâfir olacağına hükmetmiş, tembelliği tekfir sebebi görmemiştir. İbnu Abdilberr: "Namazı terkedenin İslâm'dan nasibi yoktur" ibaresiyle "İslâm'dan büyük bir nasibi yoktur" demeyi kastetmiş olma ihtimaline dikkat çeker ve "Nitekim şu hadiste de böyle birdurum mevzubahistir" der. "Mescide yakın olan ancak mescidde namaz kılabilir, emaneti olmayanın imanı olmaz, hakiki fakir kapı kapı dolaşan kimse değildir."[302]

?3667 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ??? ???????? ????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???? ???????????? ???????? ? ???????? ????? ????????? ????? ???? ???????? ????????? ???????? ???????? ????? ????????? #? ????????? ???????? # ??????? ??????: ???? ?????? ??????????? ??????????? ?????? ???? ?????????????? ???????? ???? ?‘??????? ??????: ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????? ?????????? ??? ???? ????????? ????????? ?????????????? ??????? ?‘?????????? ???????? ?????? ?????????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????? ???????? ?????????? ????? ?????????? ????? ??????? ????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ?????? ???????? ???? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ?????????????? ??? ???‘?????????? ???? ??????????. ????: ????????? ??????! ?? ???????????? ?????? ??? ???????? ????: ?????? ?? ??????? ?????????? ?????? ??????? ??? ??????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ?“???? ??? ?? ???? ?? ?“????.?»????????????«: ???? ???? ????? ??????? ???? ?????? ?? ???? ????? .

2. (3667)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Zâtu'r-Rikâ' gazvesine çıktık. (Askerlerden) bir kişi, müşriklerden birinin hanımına temasta bulundu. Kocası da: "Muhammed'in Ashabından kan dökmeden geri dönmeyeceğim" diye yemin etti. Evinden çıkıp Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı takibe koyuldu.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir yerde mola verdi ve:
"Kim bizi (nöbet tutup) koruyacak?" diye sordu. Muhacir ve Ensâr' dan birer adam vazifeyi üzerlerine aldılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunlara:
"Şu geçidin girişini tutun (orada bekleyin)!" diye ferman buyurdu.
Bu iki zat, geçidin ağzına gelince Muhacirden olanı yattı. Ensârî de namaz kılmaya başladı.
Derken takipçi adam da oraya geldi. (Namazdaki nöbetçinin) silüetini görünce anladı ki, bu askerlerin koruyucusudur, derhal bir ok attı ve ok, eliyle koymuşcasına hedefini buldu. Ensârî oku çıkarıp (namazına devam etti). Müşrik (isabet ettiremedim düşüncesiyle atmaya devam etti.) Öyle ki üçüncü okunu da attı. Ensârî de (yaraya aldırmadan) aynı şekilde namazına devam etti. Bir müddet sonra arkadaşı uyandı. (Müşrik bunların iki kişi olduğunu görünce) yerinin farkına vardıklarını anladı ve kaçtı.
Muhâcirden olan zât, Ensârî arkadaşındaki kanı görünce:
"Sübhânallah! Sana ilk oku atınca beni niye uyandırmadın?" diye sordu. Arkadaşı:
"Öyle bir sûre okuyordum ki, kesmek istemedim" diye cevapladı."[303]

AÇIKLAMA:

1- Hadise'nin Ensârî kahramanı Abbâd İbnu Bişr, Muhâcirî kahramanı Ammar İbnu Yâsir'dir.
Abbâd, Ashâb'ın ilklerinden ve büyüklerindendir. Medine'de Mus'ab İbnu Umeyr'in eliyle ilk İslâm'a girenlerden biridir. Sa'd İbnu Mu'az, Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anhümâ)'dan da önce İslâm'a girmiştir. Bedir, Uhud başta olmak üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katıldığı bütün gazvelere iştirak etmiştir. Kab İbnu Eşref'i öldüren grupta da yer almıştır.
Ashab'ın faziletce önde gelenlerinden biridir. Hz. Âişe: "Ensârdan üç kişi var ki, fazilette kimse bunlardan önde düşünülmemiştir, üçü de Benî Abdi'l-Eşhel'dendir: Sa'd İbnu Mu'âz, Useyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr" der. Hz.Âişe'nin rivayetine göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) birgün Abbâd'ın sesini işitir ve derhal şu duayı yapar: "Rabbim Abbâd'a rahmetini bol kıl!" Enes anlatıyor: "Useyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr, zifiri karanlık bir gecede, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idiler. Evlerine gitmek üzere huzurdan ayrıldılar. Önlerini, onlardan birinin deyneği aydınlatmaya başladı. Onun ışığında beraber yürüyorlardı. Yolları ayrılınca, her ikisinin de deyneği bunlardan her birinin önlerini aydınlatmaya başladı."
Abbâd (radıyallahu anh), Yemâme Savaşı'nda kırkbeş yaşlarında olduğu halde şehit düşmüştür, Cenab-ı Hakk'tan, bu ümmete emsali fedâkar âbid, mücahitler vermesini ve onu da bizlere şefaatçi kılmasını dileriz.
2- Hadise'nin İbnu İshak'taki vechi, bu safhayı, daha açık nakletmektedir: "...(Takipçi müşrik) bir ok attı. Eliyle koymuşcasına isabet ettirdi. Namaz kılmakta olan Ensârî (Abbâd İbnu Bişr), oku çıkardı ve kıyâmda sâbit kaldı. (Müşrik isabet ettiremedim zanniyle) bir ok daha attı. Onu da eliyle koymuş gibi isabet ettirdi. (Ensârî) oku çekip yanına koydu kıyamına devam etti. Müşrik bir üçüncü ok daha attı, onu da eliyle koymuş gibi isabet ettirdi. (Ensarî) onu da bedeninden çekti (ve namazına devam etti) sonra rükû ve secdeye gitti..." vak'anın İbnu İshak'taki rivayetinin son kısmı da burada kayda değer. Abbâd, muhâcir arkadaşının (Ammâr'ın) "Beni niye daha önce uyarmadın?" sorusuna verdiği cevapta şöyle der: "...Bana ard arda ok atmaya devam edince rükûya gittim ve seni uyandırdım. Allah'a kasem olsun. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beklememi emrettiği bir gediğin korunması mevzubahis olmasaydı, okuduğum sureyi terkedip kesmemden önce ruhum bedenimi terkederdi."
Görüldüğü üzere, Ensarî, namazdan aldığı hazzı bozmamak için üç okun verdiği ızdıraba rağmen namazını kesmiyor.
Bu mümkün mü? Bu nasıl bir hâlet, nasıl bir hâl ki Kur'an'ın ve namazın zevki üç ok yarasının verdiği acıya ve ızdıraba galebe çalıyor?
Şüphesiz bunu bizlerin anlaması oldukça zor! Bunun için önce Ashâbın yüce makamını bilmek, idrak etmek ve te'yid etmek gerek. Bu meseleyi anlamamızda bize yardımcı olacak bir açıklamayı Bediüzzaman yapmaktadır. Gerçi onun bu açıklaması ilmî bir açıklama değil, hâli bir beyândır. Fiilen yaşanmayınca anlaşılmaz. Ancak büyüklerimizin hâlle de ilgili olsa anlattıkları bu çeşit hadiseler de bizim için bir hüccettir, bir ip ucudur. Öyleyse, Sahabe ile alakalı bir müşkilimizin vuzuha kavuşmasında Bedi-üzzaman'ın şahsî tecrübesinden istifade edeceğiz. Merhum der ki: "Bir zaman, bir tek tesbihin, bir tek namazda, Sahâbelerin tarz-ı telakkisine yakın bir surette bana inkişafı, bir ay kadar ibadet derecesinde ehemmiyetli göründü. Sahabelerin yüksek kıymetini onunla anladım."[304]
Demek ki, onlar, Rabbülâlemîn'in Habibi, Halili olan Fahr-ı Kâinat Efendimiz Resûl-i Ekrem'le sohbetten, onun terbiye ve tenvirinden öyle bir feyz, öyle bir kemâl alıyorlar ki, onlar için namaz, bir başka hâlete geçme vesilesi oluyor. Onun tek bir tesbihatı Bediüzzaman gibi maneviyat eri, tefekkür piri bir zatın bir aylık namazına bedel olursa bizlerin belki birkaç yıllık namazına bedel olacak bir feyz, bir manevi zevk veriyor demektir. Bunu söylemekle, Sahabenin mevkiini, makamını kavrayabildiğimizi, müşkülümüzü ilmî bir kesinlikle tamamiyle hallettiğimizi iddia etmiş değiliz. Meselenin anlaşılmasına ve birazcık kavranmasına yardımcı olacak ufak bir pencere açmış oluyoruz.
Selef-i sâlihîn'den günümüze milyonlarca İslâm ülemâsının ittifakla Sahâbe hakkında hüsn-ü zanda bulunmuş olması, onları hiçbir istisna yapmaksızın udul kabul etmesi, arkadan gelecek en yüce mertebeye eren bir velinin bile, en âmi bir Sahabi'nin mertebesine yetişemeyeceği hususunu beyan etmeleri delilsiz, hakikatsiz, hissî bir davranış değildir. Bu ülemâ ordusunun onlar hakkında âyet, hadis ve keşfiyatlarına dayanan bu icma ve ittifakları da Ashab (radıyallahu anhüm ecmâîn)'ı anlamada bir diğer penceredir.
Şu halde, kaydettiğimiz bu iki pencerenin aydınlığında bakacak olursak üç ok yarasına rağmen Abbâd İbnu Bişr (radıyallahu anh)'ın namazına nasıl devam ettiğini anlayabiliriz.
"Kişi sevdiğiyle beraberdir. Rabbimiz! Kalblerimizi Ashab-ı Kirâm'ın sevgisiyle hayatlandır! Âmin."
3- Bu hadisten bazı âlimler iki hüküm çıkarmışlardır:
1) Arka ve ön yollardan çıkmayan kan, az veya çok farketmeksizin abdesti bozmuyor, temizliğe mani değildir. Şâfiî, Mâlik hazretleri başta olmak üzere bir grup Sahâbî ve Tâbiîn ülemâsı: "Vücuddan, iki yol dışında kanın çıkması abdesti bozmaz" diye hükmetmiştir.
İbnu Mes'ud, Sâlim İbnu Abdillah, İbnu Abbâs, Câbir, Ebû Hüreyre, Hz. Âişe, Hasan Basrî, Kasım (İbnu Muhammed), Atâ, Tâvus, Mekhul, Rebî'a, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî bu görüştedir. Bagavî: "Sahâbe ve Tâbiîn'in çoğu bu görüştedir" der.
2) Yaralardan akan kanlar temizdir, yaralı kan bulaşmasından ma'fuvvdur. Mâlikiler bu görüştedir. Mücahidlerin yaralarından akan kanlarla ıslanan elbiselerinin içinde namaz kıldıklarını ifade eden çok sayıda rivayet gelmiştir. Resûlullah'ın namazdan önce kan bulaşığının yıkanmasını veya kanlı elbisenin değiştirilmesini emrettiğine dair rivayet gelmemiştir. Nitekim Hendek Savaşı sırasında yaralanan Sa'd (radıyallahu anh) için mescidin içinde çadır kurulmuş, kanları mescide akar olduğu halde orada kalmış ve bu hal üzere vefat etmiştir. Hz. Ömer'in de yarasından kanlar akarken sabah namazını kılması da yaradan akan kanın temizliğine gösterilen deliller arasında zikredilir.
Teysîr müellifi, abdesti bozan şeyler zımnında kandan bahsettiği halde, kaydettiği hadisten kanla abdestin bozulmayacağı hükmü çıkmaktadır. Hemen belirtelim ki, bu bahsi ilgilendiren yegâne rivayet, bu bahse alınmış olan bu iki rivayet değildir. Hanefiler kan meselesinde başka hadislerle amel edip bunları te'vil etmişlerdir. Onlar Temîmü'd-Darî ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhümâ) tarafından rivayet edilen: "Akan her kan sebebiyle abdest alınır" hadisini esas almışlardır. Nasbu'r-Râye'de başka rivayetler de kaydedilir. Hanefiler buna dayanarak vücuddan kan çıkar ve akarsa bunun abdesti bozacağını kabul eder. Bozmayan miktar, yaranın üzerinden çıkıp etrafa dağılmayan, olduğu yerde kalan katreciktir.
Bazı Hanefiler, Hz. Enes hadisinde: "Resûlullah'ın haberi olsaydı abdest tazelemeyi, namazı iade etmeyi emrederdi" diye te'vil getirmiştir. Ayrıca Câbir hadisinin zayıflığı da belirtilmiştir.[305]

İKİNCİ FER':

KADINA VE FERC'E DEĞME

(Bu fer'in iki nevi var)

BİRİNCİ NEV':

KADINA DEGME

?3668 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? ?????? # ??????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????? ??? ???????? ?????? ????????. ???? ????????? ???????? ?????: ?????? ???? ?? ?????? ??????????[. ????? ????? ????? .

1. (3668)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarından birini öptü, sonra dönüp namaza gitti, abdest tazelemedi."
Urve rahimehullah der ki: "Kendisine: "Bu, sizden başka bir hanımı olmamalı!" dedim. Hz. Âişe gülmekle cevap verdi."[306]

?3669 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ???????: ???????? ????????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ??? ???????? ???????? ?????????? ??????????[. ????? ?? ??? ?????? ????? ???? .

2. (3669)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Erkeğin hanımını öpmesi veya ona eliyle dokunması hep mülâmese (değme) sayılır. Öyleyse kim hanımını öperse veya eliyle dokunursa abdest alması gerekir." Bu rivayetin bir benzeri İbnu Mes'ud'dan gelmiştir.[307]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, kadına eliyle dokunarak veya öperek veya bir başka şekilde değme ile ilgilidir. Birinci rivayete göre, kadına öpme dahil, herhangi bir şekilde değme abdesti bozmamaktadır. İkinci rivayete göre ise abdest bozulmakta ve yeniden abdest almak gerekmektedir. Hz. Ali, İbnu Mes'ud, Atâ, Tâvus, Ebû Hanîfe, Süfyân es-Sevrî birinci

hadisteki hükümle amel etmişlerdir. Bu hükmü te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Müslim'de gelen bir rivayete göre, Hz. Âişe aynen şöyle der: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatakta bulamadım. (Karanlıkta sağı solu) yoklarken elim ayaklarının altına rastladı, secdede idi ve şöyle diyordu: "Rabbim, gazabından sana sığınırım..."
Sahîheyn'de gelen bir diğer rivayette Hz. Âişe, ayakları kıble istikametinde uzanmış olarak yattığını, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın secdeye giderken, eliyle ayaklarına dürttüğünü, böylece ayaklarını topladığını, fakat sonradan tekrar uzattığını, secde sırasında her seferinde ayağını dürttüğünü ve kendisinin de ayaklarını topladığını ve Resulullah'ın da secde ettiğini nakleder.

Ancak İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Zührî, Mâlik, Evzâî, Şâfiî, Ahmed, İshâk öpmede abdest gerektiğine hükmetmişlerdir. Bunların da şer'î delilleri var: Âyet-i Kerime'de ???? ???????? ?????????? denmiş, bu ?????????? şeklinde de okunmuştur. Burada lems (değme), abdesti bozan amiller arasında sayılmıştır. Âyet, lâmestüm diye okununca cimâ ma'nâsına te'vili daha zahir ise de, lemestüm diye okununca elle değmek ma'nası daha zâhir olmaktadır ve cimâ dışındaki her çeşit değmeler de o mânaya girmekte, dolayısıyla kadına ne suretli olursa olsun "değme"den abdest bozulmaktadır. Yorumunda ihtilâf edilen âyet meâlen şöyle: "Ey iman edenler... Eğer hasta olur veya bir sefer üzerinde bulunursanız yahud sizden biriniz ayak yolundan gelirse yahud da kadınlara dokunup da su bulamazsanız o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin..." (Nisa 43)
İbnû Abbâs (radıyallahu anhümâ) âyetteki lems'ten maksadın cimâ olduğunda cezmederek bu te'vili reddeder. Ülemâ umumiyetle İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın te'vilini, Ashabtan diğerlerinin te'viline tercih etmeyi prensip edinmiştir. Çünkü O, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Allah'ım, ona Kur'an'ın te'vilini öğret" duasına mazhar olmuştur. Kur'an'la ilgili tefsirde otoritedir. "Çünkü derler, te'vili ona Allah öğretmiştir."

Âyette geçen ????????? kelimesinin cimâ'dan kinaye olup olmadığı hususunda ülemânın yaptığı ilmî münakaşaya bu kadar işareti yeterli görüyor delillerine, cevaplarına yer vermiyoruz.[308]

?3670 ?3? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]?????? ???? ??? ????? ??????: ??? ??????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ????: ??????? ??? ????? ???????? ??????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (3670)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, bir kimse hanımıyla cima yapsa fakat inzal olmasa yıkanması gerekir mi?"
"Kadına değen kısmını yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar!" buyurdular."[309]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, inzal vâki olmadıkça boy abdestinin gerekmiyeceğini ifade etmektedir. Bu ma'nâyı ifade eden "Su, ancak sudan dolayı icabeder" nev'inden başka rivayetler de var. Ancak ülemâ bu hadislerin başka hadislerle neshedildiğinde ittifak eder. Bu nâsihlerden biri şudur: "İki hitan kavuşur ve haşefe kaybolursa, inzal olsa da olmasa da gusül gerekir."
Burada hıtân sünnet mahallidir. İbnu Hacer iki hitanla erkeğin hitanının kastedildiğini belirtir. Haşefe de baş kısmıdır. Bu durumda erkek uzvunun baş kısmı kadın uzvunda kaybolunca şer'an cimâ hâsıl olmuştur, inzal olsa da olmasa da farketmez, cimâye terettüp eden ahkam tahakkuk eder. Bu ahkamdan biri yıkanmadır, yani boy abdesti.
Ancak şunu da belirtelim ki, inzal vâki olmadıkça, boy abdestinin gerekmiyeceği kanaatini koruyan Sahâbe ve Tâbiîn, -azınlık teşkil etseler de- olmuştur. Hatta Atâ'nın şu sözü rivayet edilir: "İnzal olmasam bile yıkanmadan huzur bulamıyorum, sebebi de bu husustaki ulemânın ihtilâfıdır." İhtilâfu'l-Hadis'te Şâfiî Hazretleri de şöyle demiştir: "Su, sudan gerekir" hadisi sâbittir, ancak mensuhtur... Bölgemizdeki bazı âlimler (Hicazlılar) bize bu meselede muhalefet ederek: "İnzal olmadıkça gusül gerekmez." dediler."
Belirttiğimiz gibi neshe rağmen bir ihtilaf mevzubahis ise de, cumhur guslün gerekeceğinde ittifak etmiştir.[310]

İKİNCİ NEV':

ZEKERE DEGMEK

?3671 ?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ???? ?????? ?????? # ??????? ?????? ????????? ??????????? ?????? ??? ????? ??????: ??? ????? ?? ????? ????????? ???????? ?????? ??? ????????? ?????? #: ?????? ???? ?? ???????? ??????? ??? ???? ???????? ??????[. ????? ????? ?????? ?????? ???? ??????? .

1. (3671)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldik. (Biz huzurlarında iken) bir adam geldi. Sanki o bir bedevi idi.
"Ey Allah'ın Resulü! dedi, kişi abdest aldıktan sonra zekerine değerse ne gerekir (abdesti bozulur mu, bozulmaz mı?)" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:
"O, kendisinden bir parça değil midir?"[311]

?3672 ?2? ??? ???? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????????? # ????: ???? ????? ???????? ??? ???????? ????? ?????????[. ????? ?'????? ???? ??? ??????? .

2. (3672)- Büsre Bintü Safvân (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekerine değen abdest almadıkça namaz kılmasın."[312]

?3673 ?3? ??? ???? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????????? ???? ?????? ??? ???? ??????? ?????????????? ?????? ??????: ????????? ???????? ????????? ??????: ??????. ????: ???? ???????? ??????????? ????? ????????[. ????? ???? .

3. (3673)- Mus'ab İbnu Sa'd İbni Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Sa'd İbni Ebî Vakkâs (radıyallahu anh)'a Kur'an tutuyordum. Bir ara kaşındım. Sa'd:
"Her halde zekerine değdin?"dedi. Ben "evet" deyince:
"Kalk, abdest al!" emretti. Ben de gidip abdest alıp geri döndüm"[313]

?3674 ?4? ??? ???? ???:]?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?? ?????? ??????????? ?????? ??? ??????? ??????? ??????? ???? ?????? ???????? ????: ???? ????? ??????? ??? ?????? ??????????? ??????: ????? ?????? ??? ????????? ??????? ????????? ???????? ???????? ????? ??????? ??? ???????? ??????????? ???????? ????????[. ????? ???? .

4. (3674)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "Ben, bir sefer sırasında İbnu Ömer (radıyallahu anh)'le beraberdim. Güneş doğduktan sonra onun abdest alıp namaz kıldığını gördüm. Kendisine: "Bu şimdiye kadar kıldığınızı hiç görmediğim bir namaz!" dedim. Şu açıklamayı yaptı:
"Sabah namazı kılmak üzere abdest aldıktan sonra fercime dokundum. Sonra da abdest almayı unuttum (ve namaz kıldım. Şimdi bu durumu hatırlayınca) yeniden abdest alıp namazımı iade ettim."[314]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen dört hadis, kişinin cinsiyet organına değdiği takdirde abdestinin bozulup bozulmayacağı ile alâkalıdır. İlk hadis, böyle bir durumda abdestin gerekmeyeceğini ifade etmekte ise de, diğer üç rivayet gerekeceğini ifade etmektedir.
Şu halde, ülemânın ihtilâf ettiği bir mesele ile karşı karşıyayız. Nitekim bir kısım ülema elle zekere değme'yi, abdesti bozan sebepler arasında görmüşlerdir: Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ebû Eyyub el Ensârî, Zeyd İbnu Hâlid, Ebû Hüreyre, Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs, Câbir, Hz. Âişe, Ümmü Habîbe, Büsre Bintu Safvân, iki rivayetten birinde Sa'd İbnu Ebî Vakkâs; yine iki rivayetten birinde İbnu Abbâs, Urve İbnu Zübeyr, Süleyman İbnu Yesâr, Atâ, Ebân İbnu Osman, Câbir İbnu Zeyd, Zührî, Mus'ab İbnu Sa'd, Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve başkaları. İmam Şâfiî ile Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. İmam Mâlik'in meşhur görüşü de böyledir.
Diğer bir kısım ülemâ ise zekere değmekle abdestin bozulmayacağına hükmetmiştir. Bunlar da, Talk İbnu Ali'den kaydedildiği üzere buna cevaz veren rivayetlere dayanırlar. Talk'ın rivayetinde Resûlullah "Kendisinden birparça değil mi?"demiştir. Mudğâ, et parçası demektir. Gerçi râvi "bad'a" mı dedi "mudğa" mı dedi müteredddid ise de, ikisi de aynı ma'nâya gelen müterâdif kelimelerdir. Hz. Ali, Ammâr İbnu Yâsir, Abdullah İbnu Mes'ud, Abdullah İbnu Abbâs, Huzeyfe İbnu'l-Yemân, İmrân İbnu'l-Husayn, Ebû'd-Derdâ, iki rivayetin birinde Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, iki rivayetin birinde Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Saîd İbnu Cübeyr, İbrahim Nehâî, Rebî'a İbnu Ebî Abdirrahmân, Süfyân es-Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, Yahya İbnu Ma'in ve Ehl-i Kûfe hep bu görüştedirler.
Talk hadisini, hadis münekkidleri Büsre hadisinden daha sıhhatli bulmuşlardır. Ancak, Büsre hadisini esas alanlar, Talk hadisinin mensuh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Delilleri de Talk'ın, Büsre'ye nazaran çok önceleri müslüman olması, Fakat muhakkikler böyle bir gerekçe ile neshe hükmedilemeyeceğini söylemiştir. Yine de Büsre hadisinin turukundaki çokluk, bazı şevâhidin varlığı, yukarıda belirtildiği üzere bir kısım ülemânın onunla amel etmesine sebep olmuştur. Ülemamızın cümlesinden Allah razı olsun, onların ihtilafı ümmete rahmettir.[315]

ÜÇÜNCÜ FER:

UYKU, BAYILMA, KENDİNDEN GEÇME

?3675 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????? ???????? # ?????????? ????? ?????????? ??? ?????????????. ?????: ??????????: ?????????? ???? ?????? ????: ??? ????????[. ????? ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

1. (3675)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah'ın ashabı uyurlar, sonra abdest almadan namaz kılarlardı:
(Enes'ten bunu rivayet eden) Katâde'ye:
"Bu sözü Enes'ten bizzat işittin mi?" diye sorulmuştu:
"Vallahi evet!" diye te'yid etti."[316]

?3676 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]????? ????? ??????? ????????? ???? ???????? ??? ?????????[. ????? ???? .

2. (3676)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre, oturarak uyur, sonra kalkar, abdest almadan namaz kılardı."[317]

?3677 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???????????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??? ???? ?? ??? ?????? ?????.»????????«: ???? ????: ???? ????? .

3. (3677)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Gözler, halkanın bağıdır, öyleyse uyuyan abdest alsın."[318]

?3678 ?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ?????? ?????? # ????? ?????? ??????? ????? ????? ????????? ???? ????? ???????? ???????? ??? ??????? ??????: ?????? ???? ?????? ?????: ???? ?????????? ? ?????? ??? ???? ???? ????? ??????????? ???????? ???? ????????? ??????????? ???????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

4. (3678)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı secde halinde uyurken görmüş ve hatta Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) horlayıp solumuş, sonra kalkıp (abdest almadan) namaz kılmıştır.
İbnu Abbâs der ki:
"Ey Allah'ın Resulü dedim, siz uyudunuz, (abdestiniz bozulmuş olmalı değil mi)?" Bana şu açıklamayı yaptı: "Abdest, yatarak uyuyana gerekir. Zira yatarak uyuyunca mafsalları rehâvet basar."[319]

AÇIKLAMA:

1- Uykunun abdesti bozup bozmayacağı meselesi de ülemâ arasında ihtilâf edilmiştir.
Beyhakî, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin şu sözünü kaydeder: "Çömelerek (ihtiba) uyuyan, ayakta uyuyan ve secde halinde uyuyan kimseye abdest gerekmez. Uyuyan yatacak olursa kalkınca abdest almalıdır." İbnu Hacer bu rivayetin senetce muteber olduğunu ve Hz. Ebû Hüreyre'nin şahsî bir açıklaması (mevkuf) olduğunu belirtir.
2- Tirmizî hazretleri bu mesele hakkında şu açıklamada bulunur: "Ülemâ uyuyan kimsenin abdesti hususunda ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, oturarak veya ayakta uyuyana abdest gerekmeyeceği, sadece, yatarak uyuyana gerekeceği görüşündedir. Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir. Bazıları: "Aklına galebe çalacak (şuurunu kaybedecek) derecede uyursa, artık abdest gerekir" demiştir. İshâk İbnu Râhûye'nin görüşü budur.
Şâfiî hazretleri: "Oturarak uyuyup rüya görür veya uyuklama sebebiyle mak'adı oynarsa abdesti bozulur" demiştir. Esasen bu mevzuda Şâfiî hazretlerinden birkaç görüş rivayet edilmiştir. İbnu Hacer'in kaydına göre, Şâfiî'nin kavl-i kadîmine göre oturandan başkasının abdesti mutlak olarak bozulmaz. Ancak şu tafsilatı sunar: "Namaz haricinde ise bozulur, dahilinde ise bozulmaz." Yeni görüşünde: "Yere iyi oturmuş olan kimsenin abdesti uyku ile bozulmaz; iyi oturmayanınki bozulur." Şâfiî'den yapılan bazı rivayetleri yorumda âlimler ihtilaf eder.
3- İbnu Hacer'in kaydına göre, gerek Sahâbe ve gerekse Tâbiîn'den bazılarının "uyku abdesti bozan bir hadestir" demeye gelen ifadelerle, "azı da çoğu da abdesti bozar" görüşünde olduğunu nakleder. Ebû Ubeyde ve İshak İbnu Râhûye bu görüştedir. Nitekim Safvân İbnu Usâl (radıyallahu anh)'ın yaptığı bir rivayetteşu ibare de yer alır: ?? ???? ???? ?????? ?? ??? ...Bu rivayette, "küçük abdest, büyük abdest ve uyku"nun arası eşit tutulmakta ve uykuya bir kayıt da getirilmemektedir. İbnu'l-Münzir, hadisin "uyku"yu âmm bir tarzda zikretmiş olması sebebiyle bununda bir hades sayılması gereğine meyleder. Bu hadisi İbnu Hüzeyme ve bazıları "sahih" addetmiştir.
Halbuki, ayakta veya oturarak uyumanın abdesti bozmayacağına hükmedenler "uyku'nun hades değil, hadesin sebebi olduğunu benimsemişlerdir.
4- Hz. Ali (radıyallahu anh)'in rivayetinde, "gözler halkanın bağıdır" denmekte, bununla gözle yel tutma arasındaki irtibat belirtilmektedir. Halka diye çevirdiğimiz seh, insanın mak'adı ma'nâsına geldiği gibi anüs ma'nâsına da gelmektedir. Şu halde, hadiste uyuyan kimsenin kendisini kontrol edemeyip, bilhassa yel kaçması şeklinde vâki olacak hadesin farkına varamayacağı belirtilmiş oluyor. Bu açıdan, uyku hades değil, hadese sebeptir -veya fikhî tabiriyle mazannetü'lhades'tir.- Şu halde hadis, uyanık kimsenin halkanın bağını tutup dahilden yel çıkmasına mani olacağını ifade ediyor. Uyuyunca, müteakip hadiste ifade edildiği üzere mafsallar gevşeyecek ve yel kaçması da olabilecektir.
5- Hülasa etmek gerekirse bu meselede dokuz görüş ortaya çıkmıştır.
1) Hangi halde olunursa olunsun uyku abdesti bozmaz. Bu görüşte olanlar Hz.Enes'ten yapılan şu rivayete dayanırlar: "Resulullah'ın ashabı yatsıyı beklerken başları (sağa

sola) dalgalanacak kadar uyurlardı, sonra abdest almadan namazlarını kılarlardı." Bunlara göre "uyku abdesti bozsaydı Allah bunu vahiy ile bildirirdi."
2) Uyku her durumda abdesti bozar. Az da olsa, çok da olsa farketmez, otururken de yatarken de, hangi hal üzere olunursa olunsun. Bunda Safvân Hadisi'ne dayanırlar: "Biz seferde iken Resulullah bize emirde bulunarak cenâbet hali hariç, büyük abdest bozma, küçük abdest bozma, uyuma gibi hallerin hiç birinde mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı söylerdi."
3) Çok uyku her bir durumda abdesti bozar, azı hiçbir durumda bozmaz. Sübülü's-Selam'da bunların uykuyu tek başına abdest bozucu görmedikleri belirtilir.
4) Namaz kılan kimsenin hey'eti üzerine dururken uyuyanın uykusu namazı bozmaz: Rükû, sücud, kıyam, kuûd (oturma) halleri gibi.. Bu durumlardan birinde uyuyanın namazı bozulmaz. Yan yatarak, sırt üstü yatarak uyuyanın abdesti bozulur.
5) Rükû ve secde halinde olanın uykusu abdesti bozar. Ahmed İbnu Hanbel böyle demiştir.
6) Rükû ve secde dışındaki uyku abdesti bozar. Böyle diyenler Ahmed İbnu
Hanbel'in Zühd'de ki bir rivayetini esas alırlar.
"Kul secde ederken uyursa Allâh-u Zülcelal Hazretleri şöyle der: "Kuluma bakın. Ruhu benim yanımda, kendisi ise bana secde ediyor."
Burada secde mevzubahistir, kıyasla rükûya da dahil etmişlerdir.
7) Sadece secde edenin uykusu abdesti bozar. Bu da Ahmed İbnu Hanbel'den rivayet edilmiştir.
8) Namazda, hangi hal üzere uyunursa uyunsun abdest bozulmaz, namazın dışında uyku abdesti bozar. İmam Şâfîî ve hatta Ebû Hanîfe'ye de nisbet edilen zayıf bir görüştür.
9) Mak'adı (oturağı) yere sağlam şekilde oturmuş olarak uyuyanın abdesti bozulmaz, aksi halde az uyusa da çok uyusa da; namazın içinde de dışında da olsa bozulur. Şâfîînin görüşü budur.
Sübülü's-Selam'da Emîr el-Yemânî der ki: "En doğrusu şudur: İnsanda şuur kalmayacak şekilde galebe çalan uyku (ennevmü'lmüsteğrik), abdesti bozar."
Son olarak Hanefilerin görüşünü kaydedelim: "Yan yatarak veya bağdaş kurarak veya dirseklere dayanarak veya ayakları oturak yerinin altından bir tarafa uzatarak yahut namaz haricinde secde eder gibi bir vaziyette bulunarak uyumak; veya oturup uyuyan kimsenin uyanmaksızın, oturağı, yerinden tamamen yukarı kalkacak olsa abdesti bozulur. Oturağı yere tam yerleşmiş vaziyette oturarak uyumak, namazda iken ayakta veya oturarak veya rüku ve secde halinde uyumak abdesti bozmaz."[320]

?3679 ?5? ??? ????????? ?? ???????? ?? ???? ???:]???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????: ?? ????????????? ???? ?????? ????? ?????? #? ????????: ?????? ?????? ???????? #? ??????: ?????? ????????? ???????: ?? ?????? ?????????????????? ??? ????? ?????? ?????: ?????? ??? ????? ?? ??????????. ???????: ??????????? ???????????? ???? ?????? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????: ?????? ????????? ?????????: ? ?????? ?????????????????? ??? ?????? ??????. ????: ?????? ??? ????? ?? ??????????? ??????????? ???????????? ????? ????? ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ??????: ?????? ????????? ?????????: ? ?????? ????????????????? ??? ??????? ??????. ??????: ??????????? ??????? ????????????? ?????? ?????? # ??????? ??????? ?Œ??????[. ????? ???????.??? ??? ?? ???? ???? ??????? ????? ?? ??? ????? ?? ??? ???? ???? ????? # ?? ???? ?????.»??????????«: ?????? ??????.????? »?????????«: ?? ????? ????? .

5. (3679)- Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Utbe anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girip, kendisine:
"Bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığından bahsetmez misiniz?" dedim.
"Elbette" dedi ve anlattı: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı ağırlaşmıştı. Bir ara:
"Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.
"Hayır ey Allah'ın Resûlü, sizi bekliyorlar" dedik.
"Benim için leğene su koyun!" diye emrettiler. Dediğini yaptık. Yıkandılar. Sonra kalkmaya çalıştı. Ancak üzerine baygınlık geldi. Az sonra açıldı. Tekrar: "Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.
"Hayır, ey Allah'ın Resulü, sizi bekliyorlar!" dedik. Halk oturmuş, yatsıyı kılmak üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bekliyordu."[321]
[322]

?3680 ?6? ??? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]??????? ???????: ?? ????? ?????????? ?????? ????? ????????? ????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ?????. ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ????????[. ????? ??????? .

6. (3680)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ), küsuf namazıyla ilgili rivayetinde der ki: "... Ben de (Resulullah'a uyarak) namaza durdum. (Namazı öylesine uzattı ki) üzerime baygınlık geldi. Başımın üzerine su dökmeye başladım."
Urve rahimehullah der ki: "Abdest almadı."[323]

AÇIKLAMA:

1- Bu sonuncu rivayet, Esma (radıyallahu anhâ)'nın uzunca bir rivayetinden bir parçadır. Buhârî ve Müslim'de tamamı tahric edilmiştir. Rivayette, mevzumuzu ilgilendirmeyen diğer bir kısım teferruat meyanında Hz.Esmâ'nın, uzunca kılınan bir küsuf namazı sırasında üzerine baygınlık geldiği, buna tedbir olarak tepesine su boşalttığı baygınlıktan sonra abdest tazelemeden namaza devam ettiği anlatılmaktadır. Muhaddisler, hadisin böyle parçalanarak içindeki fikha göre parça parça rivayet edilmesini "caiz!" görürler. Hadiste bu davranış çeşidine taktî'u'lhadis denir.
2- Burada Esma (radıyallahu anhâ), üzerine baygınlık geldiğini söylemektedir. Ancak, akıl ve şuurunu kaybetme derecesinde bir baygınlık değildir. Çünkü kendisine su dökerek tedavi uygulayabilmektedir. Âlimler bu durumu nazar-ı dikkate alarak, hafif baygınlık geçirmek abdesti bozmaz diye değerlendirmişlerdir.[324]

DÖRDÜNCÜ FER:

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ

(Bu iki çeşittir: Abdest gerektiren; abdest gerektirmeyen)

BİRİNCİ ÇEŞİT:

ABDEST GEREKTİREN

?3681 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ???????? ??????????? ??? ??????? ???????? ???? ??????????? ???????: ??????? ???????? ???? ???????? ????? ????????? ‘???? ???????? ?????? ?????? # ???????: ?????????? ????? ?????? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ????? ??? ?? ????? ????.»?‘???????«: ??? ???? ???: ???? ?? ?‘??? ??? ??? ???? ?????? .

1. (3681)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'den nakledildiğine göre, Ebû Hüreyre mescidde abdest alırken yanına Abdullah İbnu Kârız gelir. Ona, Ebû Hüreyre şu açıklamayı

yapar: "Bir keş (kurumuş çökelek) parçası yedim, bu sebeple abdest alıyorum. Çünkü ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Ateşte pişen şeyler yiyince abdest alın" dediğini işittim."[325]

AÇIKLAMA:

Ateşte pişen bir nesne yenilince abdest tazelemek gerektiği hususu münakaşa edilmiştir. Selef ve halef ülemâsı ekseriyetle ateşte pişen şeyin abdesti bozmayacağına hükmetmiştir. Ancak bir grup ülemâ da sadedinde olduğumuz hadisle amel ederek ateşte pişen yenilince abdest tazelemenin vacib olduğuna hükmetmiştir. İbnu Ömer, Ebû Talha, Enes İbnu Mâlik, Ebû Musa, Hz. Âişe, Zeyd İbnu Sâbit, Ebû Hüreyre, Ömer İbnu Abdilaziz, Ebû Kılâbe, Hasan Basrî ve bazıları bu görüştedir.
Abdest gerekmeyeceğine kâni olan ekseriyet, bunlara birkaç açıdan cevap vermişlerdir.
* Nesh: 2684 numaralı Câbir hadisini gösterilerek sadedinde olduğumuz hadisin neshedildiği söylenmiştir. İşaret ettiğimiz hadisin bazı vecihlerinde Hz. Câbir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en son iki icraatından biri, ateşin değiştirdiğinden abdest alma mecburiyetinin terkidir" demiştir.
* Ateşin değiştirdiğinden abdest emri istihbab ifade eder, vücub değil. Hattâbî ve İbnu Teymiye bu kanaattedir.
* Abdestten murad, bu meselede ağız ve ellerin yıkanmasıdır, namaz abdesti değil. Bu yorum zayıf bulunmuştur.
* Meseleyi Hülefayı Râşîdîn'in tatbikatına bakarak çözmeyi esas alan muhakkik âlimler, onların ateşte pişen birşey yedikleri zaman abdest tazelemediklerini tesbit ederler. Bir rivayette Hz. Câbir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) ile ekmek, et yedim; namaz kıldık, onlar abdest almadılar" der.
Ateşte pişen yenilince abdestin terkiyle ilgili başka rivayetler de var. Bazılarını müteakiben zikredeceğiz. Abdesti gerekli görmeyenler arasında Hz. Ebû Bekr, Hz.Osman, Hz. Ali, Hz. Ömer, İbnu Mes'ud, İbnu Abbâs, Âmir İbnu Rebî'a, Ebû Ümâme, Muğire İbnu Şu'be, Câbir, (radıyallahu anhüm); Tâbiîn'den Ubeyde es-Selmânî, Sâlim İbnu Abdillah, Kasım İbnu Muhammed, Mâlik, Şafiî ve ashabı, Hicaz ehli, Süfyân Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ehl-i Kûfe, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye vs. vardır.
Râcih olan, ekseriyetin tercihi olduğu açıktır.[326]

İKİNCİ ÇEŞİT:

ABDESTİ GEREKTİRMEYEN

?3682 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ???????? # ????? ?????? ????? ???????? ?????? ????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ???????.???????? ????: »?????? ????????? ??????? ???? ??????«.??????: »?????? ????????? ???? ??????? ???? ????? ?????? ????????«.»????????? ????????«: ?????? ???? ?? ?????.?»????????«: ????? ??? ??? ???? ???.?»????????? ???????«: ???? ????? ???? ?????: ???? ????? ??????.

1. (3682)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) koyun budu yedi ve namaz kıldı, abdest almadı."[327]
Buhârî'nin bir başka rivayetinde: "Tencereden eliyle etli kemik aldı" denmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde: "Budu kemirdi, sonra namaz kıldı, abdest tazelemedi" denmiştir.[328]

?3683 ?2? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]????? ???? ?????? ?????? # ????????? ???? ?????? ????? ???????? ???????? ??? ???????? ??????? ??????????? ??????? ????????? ????? ????? ????? ??????? ?????? ????????[. ????? ??????? ????????? ???? ??? ??????? .

2. (3683)- Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, elindeki koyun budundan parça kesiyordu, ezan okundu. Hemen et dildiği bıçağı bırakıp namaza koştu, abdest almadı."[329]

?3684 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? # ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ?'???????? ????????? ???? ?????? ??????? ????????? ???? ?????? ??????? ?????? ???? ??????? ?????????? ???????? ???? ????????? ????????? ????????? ???? ??????? ??????? ?????? ???? ????? ????????? ?????? ?????????[. ????? ?'????? ???? ??? ???????.?'?? ???? ???????? ???:]????? ????? ?'???????? ???? ?????? ?????? # ?????? ?????????? ????? ???????? ????????[. »??????????«: ?????.»??????«: ???? ???? .3.

(3684)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı, beraberinde ben de vardım. Ensârdan bir kadına uğradı. Kadın ona bir koyun kesti. Bir tabak tâze hurma getirdi, ondan yeyip sonra öğle için abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra (namazdan) ayrıldı. Kadın ona koyundan arta kalan birşeyler getirdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu da yiyip ikindiyi kıldı, bu sırada abdest almadı."[330]
Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivayetinde: "Resûlullah'ın son iki icraatından biri, ateşin değiştirdiğinden abdest almayı terketmekti" denmiştir.[331]

?3685 ?4? ??? ???? ?? ????? ??????? ???:]?????? ????????? ?????? ???????????? ??? ????????? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ????? ?????? # ???????????? ????????? ?? ???????? ?????? ????: ?????? ?????????? ??????? ????????? ??? ??????? ?????? ???? ??????? ?????? # ?? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????????? ???????????? ?????????? ???????? ???????????? ???? ????????? ?????? ???? ???????? #: ???????? ?????????? ????: ??????? ?????? ????? ????????? ?????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ????? ??????? ?????????? ?????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (3685)- Ubeyd İbnu Sümâme el-Murâdî anlatıyor: "Abdullah İbnu'l-Hâris İbni Cez' (radıyallahu anh), Mısır'a yanımıza geldi. Kendisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından idi. Mısır Camii'nde şu hadisi anlatırken işittim: "Ben öyle hatırlıyorum ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir adamın evinde oturan yedi kişiden yedincisi veya altıdan altıncısıydım. Derken Bilâl (radıyallahu anh) geçti ve ezan okudu. Biz de çıktık. Giderken bir adama uğradık, tenceresi ateş üstündeydi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: "Tenceren yeterince pişti mi?" diye sordu. Adam:
"Evet, annem babam sana feda olsun!" dedi. Resulullah bunun üzerine bir parça aldı. Çiğnemesi devam ederken namaz için iftitah tekbiri aldı. Ben bu sırada ona bakıyordum."[332]

?3686 ?5? ??? ???? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ???? ?????? # ????? ???????? ????? ???? ?????? ???????????? ?????? ???? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? # ?????????? ?????? ????? ????? ???'????????? ?????? ?????? ?? ???????? ??????? ???? ???????? ??????

??????????? ???? ????? ??? ?????????? ?????????? ????????????? ?????? ????????[. ????? ??????? ????? ????????.»???????«: ?? ??? ??????.

5. (3686)- Süveyd İbnu'n-Nu'mân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber Seferine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte çıktık. Hayber yakınlarında olan Sahbâ'ya vardığımız zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi namazı kıldı. Namaz bitince yiyecek getirilmesini ferman buyurdu. Sadece kavut getirilmişti. Bunun su ile ıslatılmasını emir buyurdu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, biz de ondan yedik. Sonra akşam namazına kalktı. Ağzını mazmaza etti. Biz de ağızlarımızı mazmaza ettik. Fakat abdest almadı."[333]

,?3687 ?6? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ?????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ???????[. ????? ??? ????.????? ??????: ?? ???? ?“??

6. (3687)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) süt içti. Ne mazmaza yaptı ne abdest aldı; namazını kıldı."[334]

AÇIKLAMA:

1- Burada kaydedilen altı hadisten her biri ateşte pişen bir şey yendikten sonra abdest alınmayacağını ifade eden sünnetleri aksettirmektedir. Bu mesele ile ilgili gerekli açıklamaları 3681 numaralı hadiste yaptığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.
2- Son rivayetteki yıkama, sadece ağzın yıkanmasıdır, abdest değildir. Esâsen ağızda yemek kırıntıları olduğu halde namaza durmayı Resulullah nehyetmiş, melekleri en ziyade rahatsız eden bir durum olarak tavsif buyurmuştur, daha önce kaydettik.[335]

BEŞİNCİ FER'

DEVE ETLERİ

?3688 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ???? ????? ?????? # ???????? ???? ??????? ?????????? ???: ??? ?????? ????????? ????? ?????? ??? ????????. ????: ???????? ???? ??????? ?“????? ????: ??????. ???????? ???? ??????? ?“????. ????: ??????? ?? ????????? ?????????? ????: ??????. ????: ???????? ?? ????????? ?“????? ????: ?[. ????? ???? .

1. (3688)- Câbir İbnu Semure (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Koyun eti sebebiyle abdest alayım mı?" diye sordu:
"Dilersen abdest al, dilemezsen alma!" diye cevap verdi. Adam bunun üzerine:
"Deve eti sebebiyle abdest alayım mı?" diye sordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer:
"Evet, deve eti sebebiyle abdest al!" cevabını verdi. Adam tekrar:
"Koyun ağıllarında namaz kılayım mı?" diye bir başka sual sordu:
"Evet!" cevabını aldı. Tekrar sordu:
"Pekala, deve ağıllarında namaz kılayım mı?"
"Hayır!" buyurdu Aleyhissalâtu vesselâm."[336]

?3689 ?2? ?‘?? ???? ????????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]? ????????? ?? ????????? ?“???? ??????? ???? ????????????? ???????? ???? ????????? ?????????. ??????? ??????? ?????? ??????? ????????[.

2. (3689)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'de Berâ (radıyallahu anh)'nın rivayetlerine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir:
"Deve ağıllarında namaz kılmayın, çünkü onlar şeytandandır.
Koyun ağıllarından soruldu:
"Oralarda kılın, çünkü onlar berekettir" buyurdular."[337]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz Müslim hadisi, deve etinin abdesti bozacağını belirtiyor. Ancak ülemâ bu meselede ihtilaf eder. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz.Ali, Hz. Osman, Abdullah İbnu Mes'ud, Übeyy İbnu Ka'b, Abdullah İbnu Abbâs, Ebû'd-Derdâ, Ebû Talha (radıyallahu anhüm) ve Tâbiîn ve Etbaut-Tabiîn'in cumhuru bu meyanda Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî hazeratı deve eti yemenin abdesti bozmayacağını söylerler.
Ahmed İbnu Hanbel, İshâk, Yahya İbnu Yahya, Ebû Bekr İbnu'l-Münzir, İbnu Huzeyme, İmam Beyhakî gibi bazı büyükler de deve eti yemenin abdesti bozacağına hükmederler.
Cumhur-u ülemâ, deve etinin abdesti bozacağına hükmedenlere 3684 numarada Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz Ebû Dâvud hadisiyle cevap verirler. Orada "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en son iki icraatından birinin ateşte pişen şeyi yemek sebebiyle abdest almayı terketmek olduğu" ifade edilmektedir. Dolayısıyla cumhur, o amelle, bu hadislerin mehsuh olduğuna hükmetmiştir.
2- Koyun ve deve ağıllarında namaz kılma meselesine gelince: Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nın rivayetine göre, koyun ağıllarında namaz kılmak caizdir. Ülemânın hükmü de böyledir, zira aleyhte delil mevcut değildir. Deve ağıllarında namaz mekruhtur. Umumiyetle kerâhet-i tenzîhiyye denmiştir. Ancak deve pisliğine necâset diyenler, pisliğin bulunması halinde, deve ağıllarındaki namaza kerâhet-i tahrîmiye hükmünü vermiştir. Sebebi hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler, deve ağıllarının koyun ağılığından daha pis koktuğunu sebep göstermiştir. Çünkü necislik yönüden aralarında fark gözetilmemiştir.Yani birinin sidik veya gübresi diğerine göre daha galiz veya daha hafif iddiasında bulunulmamıştır. Sözgelimi, Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî rahimehümâllah her iki hayvanın sidiklerinin necis olduğunu söylerken, İmam Mâlik her ikisinin de temiz olduğunu söylemiştir.
Bazı âlimler, hadisteki yasağın deve ağıllarına kazayı hâcet için oturmaya müteallik olduğunu söylemiş; bazıları da: "Develer ürkek olduğu için, namaz kılan kimse endişe içinde namazını kılarak huzur bulamayacak, belki de namazını bozacak; bu sebeple nehiy vârid olmuştur" demiştir.
Esasen hadiste gelene: "Çünkü onlar şeytandandır" ibaresi bu çeşit ma'nâları çıkarmaya elverişli mutlak bir ifadedir. "Develerin şeytandan olması" demek, onlardan şeytana yaraşan kötü işler sudûr etmesi demektir. Veliyyü'd-Din el-Irâkî der ki: "Onlar şeytandandır" sözünün, hakikatı üzere olma ihtimali de var, çünkü onların nefisleri şeytandır, nitekim Kûfe ülemâsı, şeytanı: "İnsı, cin ve hayvandan her bir mütecâviz, mütemerriddir." diye tarif etmiştir.." der. Kini, intikamıyla meşhur olan devenin bu ma'nâda şeytan olarak tavsifi lisan-ı nübüvvete pek muvafiktır ve hayatları hep develerle geçen insanlara ihtiyat uyarısı ziyadesiyle yerindedir.
Koyunların bereket olarak yadedilmesi de onların mizaçlarına muvafik bir tabirdir. Onlarda, develerdeki gibi fitrî bir temerrüd ve tecavüz ve kin yoktur. Mûnis ve uysal hayvanlardır. Hatta, hadisin Şâfiî hazretlerinin kaydettiği vechinde "sekîne" tabiri de koyunların tavsifi zımnında gelmiştir. Yani "sükûnet, emniyet sahibi mahluklardır" demek olur. Öyleyse hadis, "onların içinde namaz kılacak kimse, onlardan tecavüz gelecek endişesine düşmez, namazını bozmaz, huzur içinde kılar" demek istemiştir.[338]

ALTINCI FER':

MÜTEFERRİK HADİSLER

?3690 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ? ???????? ???? ????????? ?? ??????? ??????? ??? ???????[. ????? ?? ????. »??????«: ?? ???? ?? ?????? ?? ?‘?? .

1. (3690)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, yollarda ayağa bulaşan pislik sebebiyle abdest tazelemezdik."[339]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen mevti', yollarda ayağa bulaşan pisliktir. Hattâbî, İbnu Mes'ud'un "ayağa bulaşan pislik sebebiyle abdesti yenilemezdik, iade etmezdik" demek istediğini belirtir. Irâkî, buradaki vudû (abdest) kelimesinin lügavî ma'nâsında olma ihtimalini belirtir. Lügatte yıkamak ma'nâsında olduğuna göre "ayağa bulaşan pisliği yıkamazdık" ma'nâsına gelebileceğini belirtir. İmam Beyhakî, "Bundan maksad kuru pisliktir. Yürüyen kimsenin ayakları yoldaki kuru pisliklere değmekle kirlenmiş sayılmaz, Ashab bu nevi pisliklere değdi diye ayaklarını yıkamazlardı" der. Hatta Marifet adlı kitabına şöyle bir bab açar: "Kişinin üzerine ayağıyla bastığı veya elbisesini değdirdiği kuru pisliğin hükmünü beyan bâbı..."
Tirmizî der ki: "Bu, ilim ehlinden birçoğunun benimsediği görüştür. Derler ki: "Kişi, pis bir yere basarsa, ayağını yıkaması vacib değildir, yeter ki bu pislik yaş olmasın. Yaş ise, sadece değdiği yeri yıkaması yeterlidir, (abdestini iade etmesi gerekmez)."[340]

?3691 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ???????? ??????? ????????. ??? ???? ???? ????? ?????? #: ??????? ????????. ???????? ?????????? ???? ????? ???? ????: ??????? ?????????. ???????? ?????????. ????? ????? ?????? ??????: ??? ????? ?????? # ???????? ????????? ??? ????????? ??????: ?????? ????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????? ? ???????? ????? ?????? ???????? ????????[. ????? ??? ???? .

2. (3691)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam izarını salmış olarak namaz kılarken, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Git, abdest al!" ferman buyurdu. Adam gitti abdest aldı, sonra gelip tekrar namaza durdu. [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar]:
"Git abdest al!" emretti. Adam gitti, abdest aldı, geri geldi. Bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü, ona niye abdest almasını emir buyurdunuz?" diye sordu.
"O, dedi, izârını sarkıtmış olarak namaz kılıyordu. Allah, izarını sarkıtan erkeğin namazını kabul buyurmaz.!"[341]

AÇIKLAMA:

1- İzâr: Belden aşağı giyilen libasa denir. Kadınların eteği gibi, veya banyodan çıkınca belden aşağıya örtmek üzere sarılan uzunca havlu. Erkeklerde bu alt giysinin uzunluğu baldır ortalarına kadar uzamalıdır. Daha uzunu şer'an hoş karşılanmamıştır. Hele topuklardan aşağı inecek kadar uzatılması mekruhtur. İşte isbâl, izâr'ın yere değecek kadar uzun tutulmasıdır. Bu, kadınlarda meşrudur. Hatta kadınlarda yerde sürünmesine bile cevaz verilmiştir. Ancak erkeklerde bu, kibir alameti, kadınlara benzeme kabul edilmiş, hoş karşılanmamıştır. Hattâ hadiste: "İzar'dan topuklardan aşağı inen kısım ateştedir" buyurulmuştur. Gerçi bu ifade kadınlara da şâmil gözükmekte ise de ülemâ, başka rivayetleri de nazar-ı dikkate alarak kadınların uzatabileceğini belirtmiştir, ancak bu, onlar hakkında da bir cevazdır, vecibe değil. Bu mevzuya libasla ilgili bölümde (5233-5304) geniş yer vereceğiz (5242. hadis)
2- Burada hatıra gelen bir husus şudur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), adama abdest tazelemeyi emretmiştir, ama adam abdestsiz değildir. Yani, ikinci adamın sorusuna Aleyhissalâtu vesselâm'ın verdiği cevabtan anlıyoruz ki, adam abdestsiz olduğu için değil, izârını uzun giydiği için abdest tazelemeyi emretmiştir. Bu iki durum arasında irtibat bulamayan âlimler şöyle bir izah getirmişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona abdesti emretmiştir, ta ki, günahkâr kimselere, hatalarına abdestin bir kefâret olduğuna ve onları hatalara sevkeden gadab ve benzeri şeyleri de izale ettiğini bildirsin ve bunu içlerine iyice yerleştirsin."
Tîbî'nin açıklaması da şöyle: "Adam abdestli olduğu halde kendisine abdest emredilmesindeki sır, adamın bu emrin sebebi hususunda tefekkür etmesi ve işlediği fiilin şenâetine (çirkinliğine) ve Cenâb-ı Hakk'ın, -zâhirî temizlik, bâtinî temizliğe müessir olmasına binaen- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zâhirî temizlik emrinin bereketiyle bâtınını da tekebbür ve gurur kirlerinden temizleyeceğine vakıf olmasını sağlamaktır."
Bazı şârihler: "Hadiste, izarı fazla uzatmanın şiddetli bir çirkinlik olduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın böyle, elbisenini uzatarak namaz kılanların namazını kabul etmeyeceğine ve bu kimseye namazı da abdesti de iade etmesi gerekeceğine delil var" demiştir.[342]

ALTINCI BAB

MEST ÜZERİNE MESH ETMEK

UMÛMÎ AÇIKLAMA

Mesh, Arapçada elle değmek, elle temas etmek ma'nâsına gelir. Dinimiz bir kolaylık olmak üzere abdest alırken, mukimlere 24 saat, misafirlere üç gün üç gece olmak üzere, mest üzerinden meshetmeye ve mestleri çıkararak ayakları yıkama zahmetine girmemeye ruhsat tanımıştır. Tanınan bu ruhsat sadece mest için değil, onun yerine geçebilecek çizme, potin, bot gibi ayakları topuklara kadar örten her çeşit ayakkabıları ve hatta kendileriyle üç mil kadar yürünebilecek derecede kuvvetli, kalın çoraplar ve konçlu aba terlikler içindir.
Sünnete uygun mesh şöyle yapılır: Mestin üzerine ayağın parmakları ucundan aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru, açık vaziyetteki el parmakları sürülür. Sağ ayak sağ elle, sol ayak sol elle meshedilir. Bu maksadla eller, temiz su ile ıslatılmış olmalıdır. Topukları örtmeyen mestlere mesh yapılmaz. Mestlerden birinde, topuktan aşağı kısımda ayak parmaklarından küçüğü ile üç parmak büyüklüğünde yırtık, sökük ve delik varsa mesh câiz olmaz. İki ayaktaki bu yırtıklar cemedilmez, birindeki yırtıklar cemedilir. Mestler bağsız olarak ayakta duracak derecede kalın olmalı, dışarıdan suyu hemen emmemelidir. Meshin yapılabilmesi için, ayağın ön kısmında en az üç küçük el parmağı kadar bir kısım olmalıdır. Ayağın birini yıkayıp diğerini meshetmek câiz olmaz.[343]

?3692 ?1? ?? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???? ????????? # ??????: ??? ????????? ???? ?“???????? ????????????. ??????????? ????? ?????? # ????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ?????? ???? ???????? ????????. ????????? ?????? ???? ?????????? ????????? ???????? ????????? ????????? ????????? ???????? ???? ?????????? ????? ?????[. ????? ????? .

1. (3692)- Muğire İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdim. Bana:
"Ey Muğire, su kabını al!" emretti. Ben de onu aldım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [la tenhaya gittik. O] benim gözümden kayboldu, kazayı hâcet yaptı, (geri döndü). Üzerinde Şâmî bir cübbe vardı. (Abdest almak için hazırlık yaptı. Cübbesinin yenlerini çemreyip) kollarını çıkarmaya çalıştı. Ancak (yenler) dardı. Ellerini (yenlerin uç kısmından geri çıkarıp cübbeyi sırtına koyup kollarını) alttan çıkardı. Ben su döktüm, namaz için abdest aldı. Mestleri üzerine meshetti, sonra namaz kıldı."[344]

?3693 ?2? ??? ???? ???:]??????????? ‘?????? ?????????. ??????: ????????? ?????? ?????????????? ?????????????? ???????? ?????????[. ??? ??? ??????? .

2. (3693)- Bir diğer rivayette: "Mestlerini çıkarmada yardımcı olmak için eğildim. Bana:
"Bırak onları, zira ben, abdestli olarak mestlerimi giyindim" buyurdu ve üzerlerine meshetti." Bu Sahiheyn'in lafzıdır.[345]

?3694 ?3? ?????? ???? ????? ?? ????:]???? ??????? # ?????? ???? ??????????? ??????????? ??????? ????? ???????????[.

3. (3694)- "Müslim merhumun bir diğer rivayetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri, başının ön kısmı (alnı) ve sarığı üzerine meshetti" denilmiştir.[346]

?3695 ?4? ?'?? ???? ?? ????:]???? ???????? # ????? ???? ??????????? ???????? ??? ??????? ??????: ???????? ??????: ???? ????? ????????? ?????? ??????? ?????? ????? ???????[.

4. (3695)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri üzerine meshetmişti; ben:
"Ey Allah'ın Resulü! yoksa unuttunuz mu?" dedim.
"Bilakis, dedi, belki sana unutturuldu. Aziz ve celil olan Rabbim, bana böyle emretti."[347]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis mest üzerine meshetmenin caiz olduğunu belirtmektedir. İbnu'l-Mübârek: "Mest üzerine meshetmenin cevazı hususunda Ashabta bir ihtilaf yoktur, zira kimden bu hususta menfi bir haber gelmişse, aynı zattan müsbet bir haber de sâbit olmuştur" der. İbnu Abdilberr de: "Mâlik dışında selef fakihlerinin hiçbirinden bu cevazı inkâr eden rivayet gelmemiştir" der ve ilave eder: "Mâlik'in de te'yid ettiğine dair sarih rivayet vardır." Şâfiî, Ümm'de Mâlikîlerin meshin cevazını inkâr ettiklerine işaret ederse de bugün Mâlikîlerde iki görüş vardır:
1) Mutlak olarak caizdir
2) Mukime değil, müsâfirîne caizdir.
2- İbnu'l-Münzir, ülemânın mest üzerine meshetmek mi, yoksa mestleri çıkarıp yıkamak mı, hangisi efdal? ihtilafına düştüklerini belirtir. Ona göre Hâricîlerin ve Râfizîlerin ta'nı sebebiyle meshin efdal olacağını söyleyen olmuştur. Kâide şudur: "Muhaliflerin ta'n ettiği sünnetlerin ihyası, terkinden efdaldir."
Nevevî der ki: "Birçok sahabî, sünneti küçük görme sebebiyle olmamak kaydıyla, meshi terkedip, ayakları yıkamak efdal" demiştir. Nitekim aynı şeyi sefer sırasında namazı kasretmenin, tamamlamaya efdaliyeti hakkında da söylemişlerdir. Bir kısım huffâz, mest üzerine meshin tevâtürle sâbit olduğunu söylemiştir. Hasan Basrî bunun yetmiş sahâbî tarafından rivayet edildiğini belirtir.
3- Nevevî, mesh'in seferde ve hazerde, bir ihtiyaca mebni olsun olmasın, hatta evinde kalan kadına, yürüyemeyen sakata bile caiz olduğu hususunda icma edildiğini belirtir. Sadece İmam Mâlik'ten farklı görüşler rivayet edildiğine dikkat çektikten sonra: "Onun mezhebinde de meşhur görüş, diğer mezheplerde olduğu gibidir" der.
4- Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest bozmak üzere tenhaya gittiğini, beraberinde abdest suyu taşıdığını, abdest bozduktan sonra hemen abdest alıp, namaz kıldığını gösteriyor. Bu namaz farz namazlardan biri olmayıp, abdest alınca kılınmasını sünnet kılıp tavsiye etti iki rekatlik abdest namazı olmalıdır.
5- Abdest alırken cübbenin kolu, darlığı sebebiyle yukarıya doğru çemrenememiş, bu sebeple koldan tamamen çıkarılıp cübbe omuzda bırakılıp, kollar cübbenin altından çıkarılmıştır. Bu cübbenin önünün kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu hal ihtiyaç durumunda caiz ise de cemaat arasında caiz olmayacağı, böylesi bir giyinmenin meşru sayılmayacağı açıktır.
6- 3693 numaralı rivayette geçen ibare bazı farklı anlamlara imkan tanımıştır. Şöyle ki: Resulullah'ın: "Ben mestlerimi abdestli olarak giydim" ibaresini Şâfiîler: "Abdest tamamlandıktan sonra giydim" şeklinde anlayarak, abdest tamamlanmadan giyilen mestlere mesh edilemeyeceği hükmünü çıkarmışlardır. Yani, bir insan abdest alırken ayağından yıkamaya başlasa, ayağının birini yıkayıp kurulasa ve hemen mestini giyse, diğerini de yıkayıp giyinse, sonra diğer uzuvlarını yıkasa veya normal sırayla yıkayarak ayaklarına gelse, ayaklarından birini yıkar yıkamaz mestini giyse, sonra diğerini yıkasa ve mestini giyse, bu abdesti bozulunca, o mestlerin üzerine meshedemez, çünkü mestlerini tam temizlik üzere giymemiştir. Zira ayağın biri yıkanmış, ama diğeri yıkanmadığı için tam temiz sayılmaz, tam temiz sayılmadan mestini giymiş olmaktadır. Tam temiz sayılması için abdest işi tamamen bitmiş olacak. İşte bu durumda giyilen mest Şâfiîlere göre meshetmek için elverişlidir. Bu meselede Mâlikiler, Hanbelîler ve İshak İbnu Râhûye ve Şâfiî hazretleri gibi hükmetmişlerdir.
Hanefîler bu anlayışta değildir. Abdest tamamlanmadan mest giyilmiş olsa dahi o mest üzerine meshedilebilir; yeterki, mesti giymezden önce ayak yıkanmış olsun. Süfyân Sevrî, Yahya İbnu Âdem, Müzenî, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî de Ebû Hanîfe gibi hükmederler. Abdest kemalini bulmadan mest giyilebilir.
7- Sadedinde olduğumuz hadisin 3694 numaralı vechinde mest ve sarık üzerine mesh meselesi mevzubahistir. Ülemâ arasında bu, ihtilaflı bir konudur. Şöyle ki:
* Ahmed İbnu Hanbel'e göre yalnız sarık üzerine mesh caizdir, ancak sarık abdestli iken sarılmış olmalıdır. Hz. Ebû Bekr, Ebû Ümâme, Sa'd İbnu Mâlik, Ebû'd-Derdâ, Ömer İbnu Abdilaziz, Hasan Basrî, Katâde, Evzâî, Mekhul hazeratının sarık üzerine meshettikleri rivayet edilir.
* Bunu bir kısım âlimler caiz görmezler ve "Başlarınıza meshedin" (Mâide 6) âyetiyle istidlâl ederler. Bu anlayışa göre sarık üzerine yapılan mesh, başa mesh sayılmaz. Âlimler teyemmüm sırasında yüzün üzerindeki örtüye yapılacak meshi teyemmüm için yeterli görmezler, yüze meshetmek gerekir diye hükmederler. Başa yapılacak meshi de buna benzetirler. Bu görüşü müdâfaa eden Hattâbî: "Allah başa meshetmeyi farz kıldı, sarık üzerine meshi bildiren hadis ise te'vile muhtaçtır. Öyleyse, yakînen bilinen bir husus bırakılıp ihtimalle amel edilmez" der. Urve, İbrahim Nehâî, Şâbi, Kasım İbnu Muhammed, İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ebû Hanîfe rahimehümullah sarık üzerine meshi caiz görmezler.
Sarık üzerine meshi caiz görenler iki şart koşarlar:
1) Sarık üst çenenin altına kadar inmelidir, büyük veya küçük olmasının farkı yoktur.
2) Sarık bütün başı kaplamalıdır, bundan sadece adete göre, açılması icabeden kulaklar ve başın ön kısmı müstesnadır. Sarık üzerine meshederken başın açık kısımlarını meshetmek müstehaptır. İbnu'l-Münzir: Kalansüve denen külah üzerine meshetmeyi kimsenin tecviz etmediğini, sadece Hz. Enes'ten kalansüve üzerine meshte bulunduğu, rivayetlerde geldiğini belirtir.
8- "Başının ön kısmına (alnına) ve sarığının üzerine meshetti" ifadesi hakkında Nevevî şu açıklamayı yapar: "Bu hadis, başın tamamına değil, bir kısmına meshetmek yeterlidir" diyen âlimlerimizin delillerindendir. Zira, eğer başın tamamına meshetmek farz olsaydı, Resûlullah bu miktarla yetinmezdi çünkü bir uzuvda hem aslı, hem bedeli meshetmek câiz değildir. Nitekim ayağın birinin üzerindeki meste meshedip, diğerini yıkamak caiz değildir. Başa meshi sarığın üzerinden tamamlamak İmam Şâfiî ve bir grup âlime göre müstehabtır. Bu, temizliğin bütün başa sirayeti için yapılır. Sarık üzerine de mesh için sarığın abdestli giyilmesi, giyilmemesi diye bir şart yoktur. Sadece sarığa meshedip başa hiç dokunmamak bizim mezhebimize göre caiz değildir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve ekseri ülemânın görüşü de budur. Sadece Ahmed İbnu Hanbel yalnızca sarık üzerine meshi yeterli görmüştür. Seleften bir cemaat de bu hususta ona muvafakat etmiştir." Nitekim onların ismini yukarıda kaydettik.
Kadınların başörtüsü üzerine mesh caiz mi değil mi, bu hususta da ihtilaf edilmiştir. Bir görüşe göre caiz, diğerine göre değildir. Başı korumak üzere sarılan şey üzerine mesh caiz görülmemiş, "çıkarılması zor değildir" denmiştir.
9- Sadedinde olduğumuz hadislerden 3695 numaralı rivayette Muğîre İbnu Şu'be'nin "ayağınızı yıkamayı gâliba unuttunuz?" sözü üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "...Belki sen unuttun.." ifadesinde kastedilen unutma nedir? Âlimler birkaç ihtimal üzerinde durur:
* Resulullah: "Sen, mest üzerine meshetme cevazını unuttun gâliba!" demek istemiş olabilir.
* Veya: "Sen benim Şârî olduğumu unuttun ve bana unutma nisbet ettin" demek istemiştir. Bu mânada Resûlullah'ın unutmasının câiz olmayacağı ifade edilmiş olmaktadır.
* Veya: "Sen hiçbir ihtimale yer vermeden kesin bir üslubla bana unutma nisbet ettin. Halbuki bunu bana Rabbim vahiyle emretti..." demek istemiştir.[348]

?3696 ?5? ??? ?? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? # ?????? ??????????? ???????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (3696)- Hz. Bilâl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri ve örtüsü üzerine meshetti."[349]

?3697 ?6? ??? ???? '?? ????:]????? # ???????? ??????????? ???????? ?????????? ??????????? ?????????? ???? ??????????? ???????????[.

6. (3697)- Ebû Dâvud'un rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihtiyacı için (araziye) çıkardı. Ben de O'na su taşırdım. (Kazayı hâcet yapınca)

abdest alırdı. Bu sırada sarığı ve "bot" ları üzerine meshederdi."[350]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetlerin her ikisi de Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'e aittir. Bunlarda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kazayı hâcetten sonra abdest aldığı ve abdest sırasında hem mest ve hem de sarık üzerine meshettiği belirtiliyor.
Birinci rivayette sarık yerine himâr kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime daha ziyade kadın baş örtüsü demektir. Ancak sarık yani amâme kastedildiği bellidir. Nitekim başka rivayetlerde ve mesela ikinci hadiste amâme kelimesine yer verilmiştir.
İkinci rivayette ise, mest'i ifade eden huff yerine mûk kelimesi kullanılmış, bununla da mest diye tercümesi yapılan huff kastedilmiştir. Mûk'un dilimizdeki karşılığı nedir? Biz, kelime farklılığına dikkat çekmek için "bot" dedi isek de günümüzdeki botu anlamamız hata olabilir. Ahterî, mûk'un Farsça asıllı olduğunu söyler ve bunun mest'in de üzerine giyilen bir ayakkabı çeşidi olduğunu belirtir: "...Acemler iç edîk üzerine giyerler..." der.
Şu halde bu rivayetler, gerek sarık ve gerekse mest üzerine meshetmenin cevazına hükmeden ülemânın delillerinden biridir. Gerekli açıklama 3695 numarada yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz.[351]

?3698 ?7? ??? ??? ????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ???:]??????? ??????? ??? ??????????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????. ??????: ?????????? ??? ???? ????? ??????????? ???? ???????? ???? ??????????? ??????: ?????? ????????[. ????? ??????? .

7. (3698)- Ebû Ubeyde İbnu Muhammed İbnu Ammâr İbnu Yâsir anlatıyor: "Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'a mest üzerine meshetme hususunda sordum.
"Ey kardeşimin oğlu, bu sünnettir" buyurdu. Bunun üzerine sarık üzerine meshetme hakkında sordum:
"Saça meshet!" diye cevap verdi."[352]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî başta olmak üzere pek çok ülemânın "sarık üzerine meshetmek câiz değildir" diye verdikleri hükmü te'yid eden rivayetlerden biridir. Zirâ, "saçına meshet!" cevabını, sorulan sual çerçevesinde değerlendirince "sarık üzerinden yapılacak mesh caiz değildir" ma'nâsı çıkar. Hattâbî der ki: "Allah başı meshetmeyi farz kılmıştır (Mâide 6). Öyleyse başı meshetme hususundaki hadis te'vil götürür. Dinde titiz olan kimse Allah'ın emri açıkken muhtemel olanla amel edip, amelde riske düşmez. Baş(taki sargı) üzerine meshetme hususunda meste kıyas etmek uzak bir ihtimaldir. Zira mestin çıkarılması, sarığın hilâfına, meşakkate sebeptir."
3695 numaralı hadiste daha geniş açıkladık.[353]

?3699 ?8? ??? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ???????? ???? ????????? ???????: ???????? ????? ????: ??????. ??????? ????? ?????? # ????? ????? ??????? ???????? ???? ??????????[. ????? ??????.??? ?'???? ??? ??????? ??????: ???? ????? ???????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ?????? '? ??? ???? ?????? ?????? ????? ??? ??? ???? ???????? ??? ??? ??????? .

8. (3699)- Cerîr İbnu Abdillah el-Becelî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, Cerîr, abdest alıp mestleri üzerine meshedince, kendisine:
"Mest üzerine mesh mi yapıyorsun" diye sormuşlardır. O da:
"Evet demiştir, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Bevletti sonra abdest aldı. (Sıra ayaklarına gelince, yıkamayıp) mestlerinin üzerine meshetti" dedi.[354]
A'meş der ki: "İbrahim Nehâî dedi ki: "Bu hadis, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un ashabını taaccübe (hayrete) sevkediyordu, çünkü Cerîr (radıyallahu anh)'in müslüman oluşu Mâide sûresinin nüzûlünden sonra idi."[355]

AÇIKLAMA:

Hadiste, mest üzerine mesh'in cevazı gözükmektedir. Rivayette, Mâide sûresinin zikriyle kastedilen husus sûrenin tamamı değil, abdestle ilgili âyettir: "..Ey iman edenler, namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi -başlarınızı meshedip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın" (Mâide 6). Nevevî'ye göre, "Cerîr (radıyallahu anh)'in İslâm'a girişi, bu âyetin nuzulünden önce ise, mest üzerine meshetmekle igili hadisin bu âyetle neshedilmiş olma ihtimali ortaya çıkar. Ama, onun İslâm'a girmesi müteahhir olunca, mesh yoktur ve bu hadisiyle amel edilir ve hadis, Mâide suresindeki mezkur âyette mest giyenlerin kastedilmediğini gösterir. Böylece sünnet, ayet-i kerimeyi tahsis etmiş olur."
Hadisin müteakip vechi, Cerîr (radıyallahu anh)'in Mâide suresinden sonra müslüman olduğunu tasrih etmektedir.[356]

?3700 ?9? ??? ????? ??? ???? ???:]????? ??????????? ??? ???????? ?????? ??????? ??????? ????? # ????????. ????????: ??????? ????? ????? ?????? ??????? ???????????. ?????: ??? ????????? ??? ?????? ??????? ???????????[.

9. (3700)- Ebû Dâvud'un rivayetinde Cerîr şöyle demiştir: "Meshetmekten beni ne alıkoyacak? Zira ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı meshederken gördüm!"
Bu sözü üzerine Cerîr'e: "Bu, Mâide suresinin nüzûlünden önceydi" dendi de şu cevabı verdi: "Hayır! Ben kesinlikle Maide suresinin nüzûlünden sonra müslüman oldum."[357]

?3701 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? #: ????? ??????????? ?????? ????????? ????????? ???????? ???????? ???? ?????????. ?????? ?????? ?????? ?????? ?????. ?????? ???????? ????????? ??????? ???? ?????? ??????????. ?????? ??????? ?????????? ??? ??????[. ????? ?????? ? ???????. ???? ?? ????? ??????? ???????? ??? ????? .

10. (3701)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'nin fethedildiği gün, beş vakit namazın hepsini tek bir abdestle kıldı ve mestlerine meshetti. Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Bugün, hiç yapmadığın bir şeyi yaptın!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Âmmden (bilerek) yaptım ey Ömer" cevabını verdi."[358]

AÇIKLAMA:

Normalde Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz her namaz için ayrı bir abdest alırdı. Bu hal, Feth-i Mekke gününe kadar devam etti. O gün tek abdestle bütün namazları kılmıştır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu birleştirme ve mest üzerine meshetme işini âmmden yani kasdî olarak yaptım" demekle bu iki amelin câiz olduğunu ifade etmek istemiştir, yâni "birleştirme ve meshetme amelinin câiz olduğunu göstermek için kasden böyle yaptım" demek istemiştir. Şârihler, bu hadisten hareketle: "Büyük ve küçük abdestler sıkıştırmadıkça, bir abdestle istediğin kadar namaz kılabilirsin, bu mekruh değildir" diye hükmetmişlerdir.
Nevevî, Şerhu Müslim'de der ki: "Bu hadiste birçok ilim vardır. Bunlardan birine göre, tek abdestle farz ve nafile namazlar, hades vâki oluncaya kadar kılınabilir."
Tahâvî, bazı âlimlerin "Namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın.." âyetine dayanarak "abdestli de olsa her namazda abdest almak vacibtir" diye hükmettiğini kaydeder. Ancak bâzı

âlimler bunu vecibe değil, istihbab zımnında söylemiş olabileceklerini belirtir. Yani her namazda abdest tazelemek müstehabtır. Bu hükme itiraz edilemez. Bir abdestle birçok namazın kılınmasının cevazını ifade eden birçok rivayet vardır. Âyeti de âlimler şöyle tevil ederler: "[Abdestsiz olduğunuz halde) namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın..." Yâni âyete (abdestsiz olduğunuz halde) ibaresini takdir ederler.
Bazıları âyetteki emrin âmm olduğunu, dolayısıyla abdestsizlere vâcib ma'nâsında, abdestli olanlara da mendub ma'nâsında abdest almayı emrettiğini söylemiştir.
Bazıları da: "Bidayette vücub ifade etmekteydi, sonradan vücub hükmü neshedilerek mendub kılındı" demiştir. Nitekim Abdullah İbnu Hanzala el-Ensarî bu yorumu te'yid eden bir rivayette bulunmuştur:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdestli abdestsiz herkese, her bir namaz için abdest almalarını emretti. Ama bu, insan üzerine zor gelince, hades vâki olanlar (abdesti bozulanlar) dışındakilerden bu emri kaldırdı."[359]

?3702 ?11? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ?????? ?????? # ???????? ???? ?????????????? ????????????????[. ????? ??? ???? ???????? ?????.???? ??? ????? ???? ??? ???? ???? ???? ??????? '?? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?? ????? # ?????? ???? ???????????.???: ???? ??? ?? ??? ???? ?'???? ?????? ?????? ????? ?? ????? #. ??? ??? ??? ???????? ???? ??????? ? ?????? .??? ??? ????: ???? ??? ???????? ???? ?? ??? ???? ???? ????? ??????? ??? ???? ???? ?? ???? ???? ????? ???? ?? ??? ????? ?? ????. ???? ??? ?? ??? ?? ?????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? .

11. (3702)- Hz. Muğîre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı ve çoraplarının ve ayakkabılarının üzerine meshetti."[360]
Ebû Dâvud der ki: "İbnu Mehdi, bu hadisi rivayet etmezdi. Çünkü Muğire (radıyallahu anh)'den bilinene göre Aleyhissalâtu vesselâm mestlerine meshediyordu."
Yine Ebû Dâvud der ki: "Bu hadis Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh) tarafından da rivayet edilmiştir: "Aleyhissalâtu vesselam çorapları üzerine meshetti." Ancak bu rivayet muttasıl ve kuvvetli değildir, (zayıftır)."
Ebû Dâvud der ki: "Çorap üzerine Ali İbnu Ebî Tâlib, İbnu Mes'ud, Bera İbnu Azib, Enes İbnu Mâlik, Ebû Ümâme, Sehl İbnu Sa'd ve Amr İbnu Hureys (radıyallahu anhüm ecmâîn) de meshetmiştir. Bu tatbikat Ömer İbnu'l-Hattâb ve İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan da rivayet edilmiştir."[361]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çoraplarının üzerine de meshettiğini göstermektedir. Tahâvî ayakkabının da zikredilmiş olmasına rağmen asıl maksadın çorap olduğunu, tek başına çorap üzerine meshedilebileceğinin beyan edildiğini belirtir. Ancak, çorabın yürümeye mukavim olması gerekmektedir. Mukavemet, üç mil kadar yürümeye dayanıklı olarak belirlenmiştir. Çorap üzerine mesheden Sahabelerden on kadarının ismi geçer: Hz.Ali, Ammâr, Ebû Mes'ud el-Ensârî, Hz. Enes, İbnu Ömer, Berâ, Bilâl, Abdullah İbnu Ebî Evfa, Sehl İbnu Sa'd, Ebû Umâme, Amr İbnu Hureys, Amr İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm ecmâîn).
Tirmizî, kalın olması şartıyla; Süfyân-ı Sevri, İbnu'l-Mübârek, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye gibi pek çok fakihin çorap üzerine meshedileceği görüşünde olduklarını kaydeder. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed de bu görüştedirler. İmam-ı Azam ise, deriden, kalın ve mest gibi büyük olmasını şart koşmuştur.
Şunu da belirtelim ki, çorapla ne kastedildiği hususunda ülemâ ihtilaf etmiştir. Bir kısmı bunun deriden bir kısmı koyun yününden, bir kısmı da keçi kılından, ketenden, ibrişimden olacağını söylemiştir. Resulullah'ın meshettiği çorabın deriden olduğunu iddia eden âlim bile mevcuttur. Şârihlerin çorap için, "deri"den veya "yün"den veya "kıl"dan veya "pamuk"tan olur" demeleri, kendi yörelerindeki örfe göredir.
Aslında hadiste çorap üzerine meshi tecviz eden hadis mutlaktır. Hadisin zâhirine bakılınca her çeşit çorabın anlaşılması mümkündür. Ancak ülemâ Kur'an'ın zâhirine göre, abdestte asıl olanın, ayakların yıkanması olduğunu göz önüne almış, çoraba meshi tecviz eden hadisin, mest üzerine meshe cevaz veren hadis gibi, bütün imamlarca sıhhati hususunda ittifak edilmediğini görerek kayıtsız şartsız çorap üzerine meshetmeyi uygun bulmamıştır. Müslim, bu duruma işâreten, "Kur'an'ın zâhiri -ki ayağın yıkanmasıdır- Ebû Kays ve Hüzeyl gibi zayıf râvilerin rivayetiyle terkedilmez" der. Şu halde mest gibi topukları örtecek kadar boylu, üç mil yürümeye tahammül edebilecek kadar sert ve sağlam olmasını şart koşmuştur. Mutlaka deriden olmasını şart koşanlar da olmuştur.
Ülemânın bu husustaki hassasiyeti ve ihtilâfı göz önüne alınarak çoraba meshetme hususunda çok titiz olmak, fıkıh kitaplarında gelen şartları eksiksiz taşımayan çoraplara meshetmekten kaçınmak yani bu meselede ihtiyatı esas almak, diyanetimizi şüpheli durumlardan siyanet endişesinin gereğidir. Çorapta aranan şartların tahakkuku da her zaman için şüphe kaynağıdır. Üstelik çabuk kirlenerek fena kokular neşretmeye başlayan ayakları, sağlığımız ve medenî hayatımız için sıkça yıkamaya mecbur iken, son derece kayıtlı ve meşkuk bir cevazı prensip ittihaz ederek meshetmek, başka mazurları peşinde getirecektir.
Rehberimiz Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) böyle durumlarda şüpheli şeylerden kaçınmamızı tavsiye buyurmaktadır: ???? ??? ????????? ????? ???? ????????? Şunu da belirtelim ki, günümüzde giyilmesi yaygınlık kazanan naylon çoraplar meshedilecek çorap tavsifine uymaz; tek başına dik duracak kalınlıkta değildir.[362]

?3703 ?12? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ???? ????????? ??????? ???? ??????? ???????? ??????? ???? ?????????? ????????????[. ????? ??? ????.»???????«: ???? ??????? ????? ????? ?? ???.»????????« ?"??? ???? ????? ??? ??'???? .

12. (3703)- Evs İbnu Evs es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, bir kavmin kuyusuna gelmiş, abdest alırken gördüm. Abdestini aldı, ayakkabılarına ve ayaklarına meshetti."[363]

AÇIKLAMA:

1- "Kuyu" diye tercüme ettiğimiz kizâme kelimesi kezâim'in müfredi (tekili)dir. Kizâme birbiriyle irtibatlı olarak kazılan kuyulara denir. Bunlar yakın olarak kazılır, yer altından açılan kanallarla birbirleriyle irtibatlandırılır, birinin suyu diğerini takviye ederek daha fazla birikme sağlanır, meyilli arazilerde aşağıdaki kuyudan su dışarı akar; bir nevi pınar elde edilir. Bu sun'î isteme kizâme denilmiştir.
2- Hadiste geçen kademeyh (ayakları..) kelimesini, İbnu Raslân cevrebeyn (çorapları...) olarak te'vil eder, yani "ayaklarını meshetmek'ten maksad çoraplarını meshetmektir" der. İbnu Kudâme ise, burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabıların ayağın sırtında yer alan kayışlarını meshettiğinin ifâde edildiğini; dolayısıyle, ayakkabı kayışlarının ve ayağı örten çorapların görülen kısımlarını meshetmiş olduğunu belirtir.
Çorap üzerine meshle ilgili açıklama az yukarıda geçti.[364]

?3704 ?13? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????? ???????? ???? ?????? ??????? ??????????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

13. (3704)- Muğire (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestin üst ve aşağı kısımlarını meshederdi."[365]

?3705 ?14? ???? ??? ????:]?? ?????? # ?????? ???? ?????? ??????????[. ??? ???? ??????? ???? .

14. (3705)- Ebu Dâvud'un rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestlerinin sırtlarına meshederdi.
Tirmizî'nin bir başka rivayetinde de böyle denmiştir.[366]

?3706 ?15? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???????

?????? ??????????? ???? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? # ???????? ??????[. ????? ??? ???? .

15. (3706)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Eğer din insanın fikrine göre olsaydı, mestin altını meshetmek, üstünü meshetmekten evlâ olurdu. Ancak ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mestin üstünü meshettiğini gördüm."[367]

?3707 ?16? ??? ????? ???:]??????? ???????? ?????? ?????? ????? ??????? ???????? ??????? ??????????? ????: ????? ????? ??????? ????? ?????? # ??????????? ???? ??????[.

16. (3707)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi abdest alırken gördüm, ayağının sırtını meshetti ve dedi ki: "Eğer ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar görmeseydim (ayağın altını meshetmeye daha layık düşünürdüm) dedi."[368]

?3708 ?17? ??? ????:]??? ?????? ???? ??????? ??????????? ??? ??????? ?????????? ????? ??????? ????? ?????? # ??????? ???? ??????? ?????????[.

17. (3708)- Birdiğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayağın üstünü meshettiğini görünceye kadar, daima, altını meshetmenin evlâ olduğunu düşünürdüm."[369]

AÇIKLAMA:

1- Her üçü de Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan bu rivayetler, meshetme meselesinde mantık aramamak gerektiğini vurgulamaktadır. Eğer meshetme hadisesi yani ıslak elle mestlerin üzerine dokunmak bir temizlik ise, bunu ayağın altına yapmak daha uygun olur, çünkü kirlenmeye maruz kısım ayağın altıdır. Hal böyle iken, ayağın altı değil üstü meshedilmektedir. Şu halde bu, dinimizin mü'minlere sağladığı bir kolaylık ve bir ruhsattır. Dinimizin pek çok meselesinde olduğu gibi bunda da Şârî (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyduğu düsturlara uymak esastır.
2- Rivayetin Arapça aslında mesh kelimesi yerine gusl (yıkama) kelimesi geçmektedir. Vekî başta, bütün ülemâ, "bundan maksadın mesh olduğunu" belirtmiştir. Zira zâhir ma'nâsında olduğu şekilde, maksad yıkama olsaydı ayağın altı ve üstü diye bir ayırım zaten yapılmazdı, çünkü ayak meshedilmediği zaman altıyla üstüyle topuklara kadar yıkanacak ve zerre kadar kuru yer bırakılmayacaktır.
Keza ayakların meshi tabiriyle ayağa giyilen mestlerin meshi kastedilmektedir. Mamafih rivayetin bir vechinden diğerine, bu kelimelerin her ikisi de, asıl maksadın anlaşılmasına imkan tanıyacak şekilde kullanılmaktadır. İltibasa meydan kalmasın diye yine de açıklamayı uygun gördük.
3- Hadis üzerine Dehlevî'nin bir açıklamasını aynen kaydediyoruz: "Şâfiî merhum der ki: "Mestin üstünü meshetmek farzdır, altını meshetmek ise sünnettir." Ebû Hanîfe ise, "sadece üstü meshedilir" demiştir..."
4- Bu hadis, şerî meselelerde, herkese göre değişebilecek "akıl ve mantığın" değil, dinin emrettiği şeyin, sünnete uyan tarzın esas alınması gerektiğini anlamada mühim bir örnektir.[370]

?3709 ?18? ??? ???? ?? ???? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ???? ??????????. ????????: ???????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ????? ????????? ???? ??????? # ??????????? ??????: ?????? ??????? ?????? # ??????? ??????? ??????????????? ????????????? ????????? ?????????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

18. (3709)- Şüreyh İbnu Hâni anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)' ye mest üzerine meshetmekten sormaya geldim. Bana:
"Sana Ebû Talib'in oğlu [Hz. Ali] (radıyallahu anh)'yi tavsiye ederim, git ona sor. Zira o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte seyahatlerde bulunmuştur!" dedi. Bunun üzerine gidip ona sordum. Şu cevabı verdi:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (mesh müddetini) yolcu için üç gün üç gece tuttu, mukim için de bir gün bir gece tuttu."[371]

?3710 ?19? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???????? ???? ?????? ??????????? ??? ? ???????? ?????????? ??????? ?????? ????????????? ?? ???? ????????? ?????? ???? ?????? ????????? ???????[. ????? ??????? ?????? ????????? ?????? ???????. ???? ???????: ??? ????? ??????? .

19. (3710)- Safvân İbnu Assâl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolcu olduğumuz zaman, bize mestlerimizi üç gün üç gece, cenâbet hali dışında küçük ve büyük abdest bozma ve uyku sebebiyle çıkarmamamızı emrederdi."[372]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yolculuk esnasında meshin üç gün üç gece süreceğini göstermektedir. Mukim için de bu müddet yirmidört saattir, yani bir gün bir gece. Abdestini almış olarak mestlerini giyen kimse, durumuna göre, bu müddet içerisinde, abdest tazelerken ayaklarını yıkamak mecburiyetinde değildir. Bahsin başında belirtildiği şekilde mestinin üzerinden meshetmesi yıkama yerine geçer. Tirmizî'nin kaydına göre İmam Mâlik "mukim için de müsâfir için de mesh'in nihai hududu yoktur" demiştir. Leys İbnu Sa'd ve Hasan Basrî de bu görüştedir. Şevkânî, Ashab'tan Hz.Ömer, Ukbe İbnu Âmir, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmâîn)'den de bu ma'nâda rivayetler olduğunu kaydeder. Keza Şa'bi, Rebîa ve İmam Mâlik'in ashabının ekseriyeti bu görüştedir. Bunlar Ebû Dâvud'da gelen ve müteakiben kaydedeceğimiz Ubeyy İbnu Ammâre hadisine (3711) dayanırlar.
2- Hadis, cenabet halini meshten istisna kılmaktadır. Cünübün yıkanması, ayaklarını da yıkaması gereklidir.
3- Şu da bilinmelidir: Meshetme müddeti mestin giyilme anından başlamaz, hadesin vâki olduğu andan itibaren başlar.[373]

?3711 ?20? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ??????]??????? ???? ????? ???? ????? ?????? # ??? ??????????????. ????? ????: ??? ????? ??????? ??????? ???? ??????????? ????: ??????. ????: ???????? ????: ???????????. ????: ????????? ????: ??????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

20. (3711)- Ubeyy İbnu Ammâre (radıyallahu anh) -ki bu Sahâbî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte her iki kıbleye namaz kılan ilklerdendir- anlatıyor: "Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sordum:
"Ey Allah'ın Resulü! Mestlerimin üzerine meshedeyim mi."
"Evet!" buyurdular. Ben tekrar:
"Bir gün mü?" dedim.
"Bir gün!" buyurdular. Ben tekrar:
"İki gün (olsa)?" dedim.
"İki gün!" buyurdular. Ben tekrar:

"Üç gün (olsa)?" dedim.
"Evet! dilediğin kadar!" buyurdular."[374]

?3712 ?21? ??? ????? ???:]???? ?????? ???????? ???? ????? ?????? #: ?????? ??? ?????????? ?????? ????????? ?? ?????????? ???????? ?????????[.

21. (3712)- Bir rivayette de "...Hatta yediye kadar ulaştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sonunda:
"Evet! Sana uygun geldiği kadar!" buyurdular."[375]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, önceki hadisin (3710) açıklamasında da belirttiğimiz üzere, gerek mukim ve gerekse müsafir için, mesh müddetine sınırsızlık getirmektedir. Kişi ihtiyaç duyduğu müddetçe mestlerine mesh edilebilecektir. Yine önceki rivayette belirttiğimiz üzere Sahâbe ve Tâbiînden bazıları bu görüşe uymuştur. Ancak cumhur, hadisteki zayıflığı göz önüne alarak bununla amel etmemiştir. Nitekim Ebû Dâvud da, hadisi kaydettikten sonra şu bilgiyi verir: "Hadisin senedinde ihtilaf edilmiştir, kuvvetli bir rivayet değildir, (zayıftır)."[376]

?3713 ?22? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ?????? # ????: ???????? ???? ?????????? ????????????? ??????? ??????? ??????????? ?????? ??????????? ?????? ?????????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

22. (3713)- Huzeyme İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Mest üzerine meshetmenin müddeti yolcu için üç gündür. Mukim için bir gün bir gecedir!" "(Bir başka rivayette şu ziyade gelmiştir):
"Biz müddetin uzatılmasını taleb etseydik, bize mutlaka uzatırdı."[377]

AÇIKLAMA:

İmam Şâfiî hazretleri hadisin son kısmını şöyle açıklar: "Bunun ma'nâsı, "biz bundan daha çok isteseydik "evet!" diyecekti."
İbn Seyyidü'n-Nâs der ki: "Bu ziyâde sâbit olsaydı bile hüccet olamazdı. Zira, bu vakitleme işine konan ziyâde, zanna bağlanmış bir keyfiyettir. Yani şâyet Ashab taleb etmiş olsaymış, Resulullah müddeti artıracakmış. Bu ifade, Ashab'ın böyle bir talebte bulunmadığı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da mesh müddetini artırmadığı hususunda açık ve sarihtir. Öyleyse, vukua gelmediğine delâlet eden bir haberle ziyade nasıl sâbit olur?"
Şevkânî merhum da şöyle der: "Rivayetin sahih olduğunu kabul etsek, (yine ziyadeye delil olmaz, çünkü) hadiste ifade edilen ziyadeyi Sahâbe zannetmiş olmaktadır, zanla hüccet sabit olmaz. Diğer taraftan, mesh müddetinin üç gün üç gece ile sınırlandırıldığı hususunda sahâbeden bir cemaat tarikiyle gelmiştir. Ütelik bunlar, Huzeyme (radıyallahu anh) gibi zanda da bulunmuyorlar."[378]

YEDİNCİ BAB

TEYEMMÜM

?3714 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????????? ???? ????? ?????? # ?? ????? ?????????? ???? ???? ?????? ??????????????? ??? ?????? ???????? ????????? ?????? ???? ??????? ????? ?????? # ??? ????????????? ??????? ????????? ??????? ?????????? ???? ?????? ???????? ???????? ?????. ????? ???????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?? ????? ?? ??? ???????? ?????????? ???????? ??????? ?????? # ?????????? ??????? ?????????? ??? ????? ???????? ???????? ?????? ??????? ???? ?????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ???? ??????? ???? ?????. ?????? ???????? ?????? ?????? # ??????????? ?????????? ???? ????? ???????? ???????? ?????. ?????: ??????????? ???? ?????? ???????: ??? ????? ?????? ??? ???????? ???????? ??????????? ???????? ?? ?????????? ????? ??????????? ???? ???????????? ??? ??????? ?????? ?????? ???? ???????. ??????? ????? ?????? # ????? ??????? ???? ?????? ?????: ???????? ?????? ?????? ???? ????????????: ?????????????[.??? ???? ?? ??????? ??? ??? ???????:]??????? ???????? ???????????? ??? ??? ???? ??????. ????: ??????????? ?????????? ??????? ?????? ???????? ??????????? ????????? ????????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

1. (3714)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir seferde beraber idik. Beydâ nam mevkiye veya Zâtu'l-Ceyş denen yere gelmiştik ki benim bir kolyem kop(up kaybol)du. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu aramak için kaldı, O'nunla birlikte herkes orada kaldı. Bir su başında da değillerdi. Üstelik beraberlerinde su da yoktu.
Halk Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh)'e uğrayıp:
"Âişe'nin yaptığını gördüm mü! Hem Resulullah'ı, hem de herkesi burada oyaladı. Bir su başında değiller, beraberlerinde su da yok!" demişler. Resulullah başını dizlerimin üzerine koymuş uyurken Ebû Bekr (radıyallahu anh) çıkageldi.
"Sen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı da halkı da, burada hapsettin. Bir su başında değiller, beraberlerinde su da yok!" diyerek, babam beni azarladı ve Allah'ın dilediğince başka şeyler de söyledi. (Öfkesini daha da yenemeyip) eliyle böğrüme böğrüme dürterek (canımı yaktı). Resulullah'ın başı dizimin üzerinde olduğu için kımıldamamaya çalıştım.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabaha kadar, susuz olarak uyudu. Sabah olunca Allah Teâlâ Hazretleri, teyemmüm âyeti'ni inzâl buyurdu: "...Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size zorluk yapmak murad etmez, bilakis sizi temizlemek, ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister, ola ki şükredersiniz" (Mâide 6).
Üseyd İbnu Hüdayr -ki (Akabe biatına katılan) nakiblerden biridir- dedi ki:"Ey Ebû Bekr âilesi! Bu, sizin ilk bereketiniz değildir."
(Hz. Âişe) sözüne devam ederek) dedi ki: "Bindiğim deveyi dürtüp kaldırdım. (Kaybolan) kolya altında çıktı."[379]

?3715 ?2? ??? ????? ??? ???? ???:]?????? ????? ?????? # ???????? ??? ???????? ????????? ?????? ?? ?????? ??????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ??????? ???????? ??????? # ?????????? ???? ????? ?????????? ????? ???????????[.??? ?? ?????: ?????? ???????? ?????????? ?????? ??? ?????? ???? ????? ???????????? ??? ?????? ?????? ????? ??????????????? ??????? ???????.»????????????« ??? ????? ??? ?????? ??? ????? ???? ????? ??????? ???? ??????? ??? ???? ???? ??????? ???????? ???: ??????? ?‘???? ??? ??? ?? ??????? ????? ????? #

????? ??? ?????? ???? ???? ???? .

2. (3715)- Ebû Dâvud'un rivayetinde Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) derki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh)'la Hz. Enes'i, Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin kaybettiği kolyeyi aramaya gönderdi. Bu esnada namaz vakti girdi. Abdestsiz namaz kıldılar. Gelip durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verdiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti indirildi."
Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Üseyd, Hz. Âişe'ye: "Allah rahmetini bol kılsın, senin başına hoşlanmadığın her ne gelmiş ise onda Allah senin için de müslümanlar için de bir ferec (sıkıntıdan kurtulma) kılmıştır" dedi."[380]

AÇIKLAMA:

1- Teyemmüm: Lügatte kasdetmek, niyet etmek ma'nâsına gelir. Şer'i bir ıstılah olarak, namaz ve benzeri tahâret gerektiren ibadetleri mübah kılmak için abdest veya gusül temizliği yapma niyetiyle elleri ve yüzü meshetmek üzere toprağa kasdetmek demektir. Kelimenin bu ma'nâda çokça kullanılması sonucu, teyemmüm elleri ve yüzü toprakla meshetmek ma'nâsını kazandı. Kelime, bu kullanışta lügat açısından mecazi bir ma'nâ taşırsa da, önceki ma'nâ da şerî hakikatı ifade eder.
2- Teyemmüm bir azimet midir, yoksa ruhsat mıdır? Bu hususta ihtilaf edilmiştir. Ancak bazı âlimler meseleye bir başka nokta-i nazardan yaklaşarak: "Suyun olmadığı durumlarda azimet, hastalık halinde ruhsattır" demiştir.
3- Teyemmüm hangi durumlarda yapılır, nasıl yapılır? gibi sorularımız müteakip hadislerde gelecek; geniş açıklamayı 3723 numarada yapacağız.
4- İslam üleması, teyemmümün Muhammed ümmetine has bir ruhsat, bir rahmet-i ilahi olduğunu belirtirler. Yani Cenâb-ı Hakk, önceki milletlere tanımadığı bir kolaylığı bu ümmete tanımıştır. Suyun olmadığı durumlarda ibadeti terketmek veya kendini pis bilerek ibadete devam etmek sıkıntısından kurtarmıştır.
5- Bu hadisenin hangi seferde geçtiği, rivayetimizde belli değil. Ülemâ da bu meselede tam ittifak edememiştir. İbnu Sa'd, İbnu Hibbân, İbnu Abdilberr, hicretin beşinci yılında vukua gelen Müreysi de denen Benî Müstalik seferinde cereyan ettiğini cezmen söylerler. Hz. Âişe ile ilgili olan İfk Hadisesi de bu seferde cereyan etmiştir.[381] İfk hadisesinin başlangıcı da Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin kaybolan bir kolyesi ile ilgilidir.
İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisenin de Benî Müstalik seferinde geçtiğine dair tahminim doğru olması halinde, bu sefer esnasında kolye kaybolma hadisesinin iki kere meydana gelmiş olacağını söyler. "Çünkü der, bunlar iki ayrı kıssadır, zira hadiselerin muhtevasında bu husus açıktır." İbnu Hacer, konu üzerindeki ihtilâfi belirterek, "Şeyhlerimizden biri, bunu (yani iki hadisenin de Benî Müstalik seferinde cereyan etmesini) imkânsız görmekte ve demektedir ki: "Çünkü Müreysî Kadid ile Sakil arasında Mekke cihetindedir. Bu kıssa ise Hayber cihetinde cereyan etmiştir, çünkü Hz. Âişe hadiste: Beyda ve Zâtu'l-Ceyş nâm mevkilerini zikretmektedir. Bu iki yer, Nevevî'nin de cezmen söylediği üzere Medine ile Hayber arasında yer alırlar."
Bu itirazı kaydeden İbnu Hacer, muhtelif kaynaklarda gelen rivayetlerdeki bir kısım farklılıklara dayanarak ileri sürülmüş olan farklı görüşleri de kaydeder. Açıklamasının başında kendisi kesin bir görüş beyan etmeksizin İbnu't-Tîn'in cezmen beyan ettiği görüşün haklılığını ihsas eder. İbnu't-Tîn'e göre, Beydâ, Mekke-Medine yolu üzerinde yer alan Medine yakınlarındaki Zü'l-Huleyfe'dir, Zâtu'l-Ceyş de Zü'l-Huleyfe' nin gerisindedir.
Ancak, bazı âlimler de İfk hadisesi ile, sadedinde olduğumuz hadisenin farklı seferlerde olduğunu söylemiştir. Taberânî'nin -az sonra kaydedeceğimiz- bir rivayeti bu meselede sarahat ifade eder.
İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisin bir başka vechinde yer alan: "...Allah'a kasem olsun, seni üzen bir hadise başına gelince Allah ondan sana mutlaka bir çıkış kılmakta ve müslümanlara da onda bir bereket (ve hayır) halketmektedir" ziyadesini kaydederek: "Bu ziyade, teyemmüm hadisesinin İfk hadisesinden sonra cereyan ettiğini ihsâs eder ve böylece kolye yitirme hadisesinin müteaddid olduğunu söyleyenleri takviye eder" diyerek daha net bir tavır ortaya koyar.
Teyemmüm hadisesinin, İfk hadisesinden sonra vukûa gelmiş olacağını te'yid sadedinde İbnu Hacer, İbnu Ebî Şeybe'nin Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir hadise atıf yapar. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) bu rivayette der ki:
"Teyemmüm âyeti nâzil olunca nasıl (teyemmüm) yapacağımı bilmiyordum." İbnu Hacer der ki: "Bu rivayet, teyemmüm âyetinin Benî Müstalik seferinden sonra nâzil olduğunu gösterir. Çünkü Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) yedinci hicrî senede müslüman oldu, halbuki Benî Müstalik daha önce vukua geldi, bu hususta hiçbir ihtilaf yok."
Taberânî hadisine gelince, orada Hz. Âişe şunları söyler: "Kolye hadisem vukua gelip, iftiracılar (ehl-i İfk), dediklerini dedikten sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir başka sefere daha kaltıldım. Bu defa da yine kolyem kayboldu. Aranması için halk, yolundan kaldı. Ebu Bekr bana: "Kızcağızım, her seferinde elâleme sıkıntı ve bela oluyorsun" diyerek beni payladı. Derken teyemmüme ruhsat veren âyet indi. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Sen ne mübâreksin!" dedi ve (bu iltifatını) üç kere tekrar etti."
6- Hz. Âişe'nin bu rivayetlerde "babam" diye değil de "Ebû Bekr" diye sözetmesinde bazı âlimler bir nükte görürler: "Babam demeyişi babalığın şefkat ve mülayemet gerektirmesindendir. Halbuki Hz. Ebû Bekr, Hz. Âişe'yi hem sözle hem de fiille itab etmiş, te'dib etmiştir. Bu ise şefkate muhaliftir. Bu sebeple Hz. Âişe, babasını zikrederken, bir yabancı yerine koyarak ismini zikretmiştir, "babam" dememiştir."
7- Hadiste Geçen Bazı Fevaid:
Bu rivayette pek çok istifadeli ibretler, düsturlar var. Mühimlerinden bir kaçını kaydedeceğiz:
* İmam, müslümanların hukukuna itina göstermelidir, bu hukuk az bile olsa. Görüldüğü gibi, Hz. Âişe'nin kolyesi için ordu yolundan kalmıştır. Bazı rivayetler, bu kolyenin oniki dirhem kıymetinde olduğunu belirtir.
* Kadın, kocası olsa bile, babasına şikayet edilebilir. Gerçi rivayetten, Hz. Ebû Bekr'e şikayet etmelerinin Resulullah'ın uyumakta olmasından ve uyandırmak istememelerinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Ashab -vahiy gelebilir- düşüncesiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ı uyandırmazlardı.
* Fiil, sebeb olarak nisbet edilebilir. Zira halk, hadiseyi Hz. Âişe'ye nisbet etmiş, "Âişe'nin yaptığını gördün mü?" diye Hz. Ebû Bekr'e şikayet etmiştir.
* Kişi, kocasıyla beraber olan kızının yanına izinsiz girebilir, yeter ki, kocasıyla mubâşeret halinde olmadığı hususunda yakîni olsun.
* Kişi, kızını te'dib edebilir, kızı evlenmiş, yaşlanmış, evinden ayrılmış olsa bile. Keza kişi, terbiyevi sorumluluğu kendisine ait olan birisini, imam izin vermese de terbiye edebilir.
* Kendisine gelen zahmet sebebiyle, hareket ettiği takdirde uyuyana rahatsızlık verecek olan kimsenin bu zahmete sabredip kımıldamaması müstehabtır. Aynı sabrı namaz kılan, Kur'an okuyan, bir ilimle meşgul olan ve benzeri durumdaki kimseler için dahi göstermek müstehabtır.[382]

?3716 ?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ??????? ???????? ????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ??????. ??????????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????? ????? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????: ???????? ???????? ???????? ???????? ?????. ????????? ?????? ???? ????????? # ???????? ??????????? ??????????? ??????????. ?????? ????????????? ???? ????? ?????? # ?????????? ??????????? ??? ?‘????. ????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ??????????? ????????????? ??? ??????????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ??? ?‘?????[. ????? ??? ???? ????????.??? ??? ???? ??? ??? ???? ?? ????: ? ????? ???? ?????? ??? ??? ????: ????? ???? ??? ????? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???? ??????.??? ????? ???????: »?????? ?????????? ???? ?????????? ???????« .

3. (3716)- Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), beraberinde Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir seferinde, Ûlât'ul-Ceyş nâm mevkide geceleyin istirahat molası vermişti. Bu esnada Hz.Âişe (radıyallahu anhâ)'nin Yemen boncuğundan mamul kolyesi koptu. Bunun aranması, askerleri yolundan alıkoydu ve sabah aydınlığı girdi. İnsanların yanında su yoktu. Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) Âişe'ye kızdı ve hatta:
"Herkesi yolundan alıkoydun, yanlarında su da yok!" diye çıkıştı. Derken Allah Teâlâ Hazretleri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, temiz toprakla temizlenme ruhsatını indirdi.
Bunun üzerine müslümanlar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la kalkıp ellerini kaldırdılar. Topraktan hiçbir şey almadılar, yüzlerini ve omuzlarına kadar ellerini meshettiler. Ellerinin içlerinden de koltuk altlarına kadar meshettiler."
Ebû Dâvud şu ziyadede bulunmuştur: "Bir hadiste İbnu Şihâb der ki: "Âlimler bu hadise itibar etmediler." Ebû Dâvud der ki: "Hadisi, İbnu İshak da böyle rivayet etti ve rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan onun "iki vuruş zikrettiğini" kaydetti."
Nesâî'nin bir rivayetinde "Topraktan hiçbir şey çırpmadılar" denmiştir.[383]

?3717 ?4? ??? ???? ‘?? ????:]???????? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????? ???????????? ??????? ????????? ?????????? ?????????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ???????????? ???????? ?????????. ????? ??????? ?????????? ????????? ???????????? ??????? ??????? ?????????? ???????????? ???????? ??? ?????????? ????????? ???? ??????? ??????????[.??? ?? ????? ??? ??? ?????: »??? ?? ?????? ??????????????«.»?????? ??????.
????? ???????« ???? ???? ???? ???? ??? ????? ?????? ???? ????? ?????? ???? ????? ??? ??? ???? ?? ????? ???????.?»??????????« ??????? ???? ??? ?‘??.??????? »???????????« ?????? ??? .

4. (3717)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Ashab, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte sabah namazı için, toprakla meshlendiler. Bu maksadla avuçlarını toprağa vurup toprakla yüzlerine bir defa meshettiler. Sonra tekrar dönüp avuçlarını toprağa bir kere daha vurup, ellerinin tamamı ile ellerinin içlerinden koltuk altlarına, omuzlarına kadar meshettiler."
Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde, İbnu'l-Leys: "Dirseklerinin yukarısına kadar..." demiştir.[384]

AÇIKLAMA:

1- Başka rivayetlerde, Hz. Âişe'nin mezkur kolyeyi kız kardeşi Esmâ (radıyallahu anhâ)'dan âriyeten alıp takındığı belirtilir. Ayrıca bu kolyenin siyahlı beyazlı bir boncuk olup Yemen sahillerinde yer alan Zafâr veya (Zıfâr) şehrinde yapıldığı belirtilir. Kıymeti 12 dirhemdir.
2- Ûlâtu'l-Ceyş, 3714 numaralı rivayette Zâtu'l-Ceyş ve Beyda olarak tesmiye edilen aynı yerin adıdır. Zülhuleyfe nam mevki'in gerisinde bir yerin adıdır.
3- Ta'ris, gecenin sonunda yolcunun istirahat ve uyumak için konaklamasına denmiştir. Dilimizdeki mola vermek tabiri gecegündüz ayırımı yapmadan bütün istirahatlar için kullanılır; "gece" ile kayıtladık.
4- Teyemmüm, hadiste yapılan tarife göre önce ellerin dış kısmının bidayetinden başlayıp omuza kadar, sonra da avuç içinin iptidasından başlayıp koltuk altına kadar meshetme şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.
5- Ebû Dâvud, bu hadise ülemânın itibar etmediğini, yani teyemmüm sırasında omuzlara, koltuk altlarına kadar meshetme cihetine gitmediğini ifade ediyor. Ancak bazı âlimler, Zührî'nin bu hadiste tarif edildiği şekilde teyemmümde bulunduğunu rivayet etmiştir.
6- Bu rivayetin Nesâî'de kaydedilen ziyadesinde, eller yere vurulduktan sonra ellere yerden yapışan kaba toprak parçalarının düşmesi için, ellerin şehadet parmakları boyunca birbirine vurulup çırpılmadığı belirtiliyor. Halbuki 3718'de görüleceği üzere bazı rivayetlerde bunun aksi sabittir, yani eller önce çırpılıp yerden yapışan kaba parçalar döküldükten sonra mesh'e geçilir. Çırpmanın bazan üflemekle yapıldığı da zikredilmektedir.[385]

?3718 ?5? ??? ???? ???:]?????? ?????? ???????????? ??? ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????: ???????? ??? ???? ?????? ?????????? ???? ???? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ??????: ? ??????????? ????? ???? ?????? ??????? ???????. ?????? ???? ?????: ?????? ??????? ?Œ??? ?? ??????? ???????????. ?????? ???????? ????? ????????????? ???????? ????????. ???? ????????????: ???? ??????? ?????? ?? ????? ?Œ??? ‘?????? ???? ?????? ?????????? ??????? ??? ???????????? ????????????. ?????? ???? ???? ?????: ????????? ?????????? ???? ?????? ?????: ??????. ?????? ???? ????? ???????? ??????: ????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ???????: ????????? ?????? ?????? # ?????????? ?????? ????? ??????? ????????????? ?? ?????????? ????? ?????????? ??????????. ????? ??????? ????? ?????? # ????????? ???? ?????. ??????: ??????? ????? ????????? ??? ???????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ???? ?‘???? ????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??? ?????? ????????? ?????????? ????? ?????? ????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

5. (3718)- Şakik merhum anlatıyor: "Ben, Abdullah İbnu Mes'ud ile Ebû Mûsa (radıyallahu anhümâ) arasında idim. Ebû Musa, İbnu Mes'ud'a:
"Ey Ebû Abdirrahman! Bir adam cünüb olsa ve bir ay boyu su bulamasa ne yapar, namazı nasıl kılar, ne dersin?"diye sordu.
"Suyu bir ay bulamasa da teyemmüm etmez!" dedi. Ebû Musa:
"Pekala Mâide suresindeki şu âyete ne dersin: "...Su bulamazsanız temiz bir toprakta teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin" (Mâide, 6).
Abdullah şu cevabı verdi:
"Bu âyette Ashaba ruhsat verilmiş olsaydı çok geçmeden su soğuyunca da toprakla teyemmüm etmeye yeltenirlerdi."
Ebû Musa da ona:
"Siz teyemmümü bu sebeple mi hoş bulmuyorsunuz?" dedi. İbnu Mes'ud "Evet!" deyince, Ebû Musa, Abdullah'a:
"Sen Ammâr'ın Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e ne dediğini duymadın mı?"
Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni bir vazifeyle yola çıkarmıştı. Sefer esnasında cünüb oldum. Su da bulamadım. Bunun üzerine hayvanların bulanması gibi ben de toprağa bulandım. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip durumu kendisine arzettim. Bana:
"Sana şöyle yapman kâfi idi!" dedi (ve gösterdi), iki avucuyla yere bir vurdu, sonra avuçlarını çırptı, sonra soluyla (sağ) avucunun sırtını veya sol avucunun sırtını (sağ) avucuyla meshetti. Sonrada onunla yüzünü de meshetti."[386]

?3719 ?6? ???? ????:]??????? ????? ????????? ??? ??????? ???????? ??????? ????? ?????? ???????? ?‘???? ???????? ?????????. ????? ????? ?????????? ???? ?????????? ????????? ??????? ??????????. ???? ?????? ??????: ??????? ??? ?????? ???? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ???????[.

6. (3719)- Müslim'in rivayetinde [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiş olmalı]: "Ellerinle şöyle yapman sana yeterdi." Sonra (bizzat göstererek) ellerini bir kere yere vurdu. Sonra soluyla sağını, yani avucunun içini ve dışını meshetti.
Abdullah da: "Görmedin mi, Ömer (radıyallahu anh), Ammâr (radıyallahu anh)'ın sözüne kanaat getiremedi" dedi."[387]

?3720 ??? ??? ????:]???? ????? ?????? # ????: ??????? ????????? ??? ??????? ????? ??????? ???????? ?‘???? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????????[. ???? ??? ??????? .

7. (3720)- Bir diğer rivayette şöyle geldi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Senin şöyle yapman sana yeterdi" buyurdular ve (göstermek için) ellerini yere vurup çırptı, yüzünü ve avuçlarını meshetti." Bu Sahiheyn'in ibaresidir.[388]

?3721 ?8? ??? ????????? ?? ??????:]??? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????: ????? ????????? ?????? ????? ?????? ?????? ???? : ? ???????. ?????? ???????: ???? ???????? ??? ?????? ??????????? ??? ???? ??????? ?? ???????? ??????????? ????????? ????? ?????? ???????. ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ???? ????????????? ?? ?????????? ??????????? ?????? #: ?????? ????? ????????? ??? ????????

??????????? ?'???? ????? ???????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????????. ?????? ??????: ????? ?????? ??? ???????. ??????: ??? ?????? ???? ????????? ????. ?????? ??????: ????????? ??? ??????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

8. (3721)- Abdurrahman İbnu Ebzâ anlatıyor: " Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)e gelerek:
"Ben cünüb oldum, su da bulamadım (ne yapayım)?" diye sordu. Hz. Ömer:
"Namaz kılma!" diye cevap verdi. (Orada bulunan Ammâr radıyallahu anh söze girip):
"Ey mü'minlerin emîri! Hatırlıyor musun? Ben ve sen bir seriyyede beraberdik. Cenâbet olduk ve su bulamadık. O zaman sen namaz kılmamış, ben ise toprağa bulanarak kılmıştık. (Sonra da bu durumu kendisine açınca), Aleyhissalâtu vesselâm bana:
"Ellerini yere vurup sonra üfleyip sonra onlarla yüzünü ve ellerini meshetmen sana kâfi idi" buyurdular" dedi.
Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey Ammâr Allah'tan kork!" dedi. Ammâr:
"Dilersen bu hadisi kimseye söylemiyeyim!" deyince, Hz. Ömer
"(Vallahi asla! Bu meselede) seni altına girdiğin sorumlulukla başbaşa bırakıyorum" diye cevap verdi."[389]

?3722 ?9? ???? ??? ????:]??????? ????? ????????? ??? ??????? ??????? ??????? ?????????? ?'???? ????? ??????????? ????? ?????? ??????? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????????[.??? ???? ??: »?????? ???????? ?????????????? ???????? ?????????«.??? ???? ??: »??? ??????????????« .

9. (3722)- Ebû Dâvud'da rivayet şöyledir: ".Sana şöyle yapman yeterli idi" (dedi ve göstermek için) ellerini yere vurdu, sonra onlara üfürüp elleriyle yüzünü ve kollarının yarısına kadar ellerini meshetti."
Yine Ebû Dâvud'un bir başka rivâyetinde: ".sonra ellerini yere vurdu, sonra birbirine vurarak (yapışan toprak parçalarını) çırptı, sonra yüzünü ve kol kemiğinin ortasına kadar kollarını meshetti, dirseğe ulaşmadı (bütün bu mesh ameliyesini yere) bir vuruşta (yaptı).
"Bir diğer rivâyette: ".dirseğe kadar" denmiştir.[390]

?3723 ?10? ????? ??????? ?? ??? ??????:]??? ????? ????? # ??????? ????????????? ?????????? ??????????????. ???: ?????? ?????? ?????? ????? ????: ??????????? ???? ???????? # ??? ??????????? ???Œ?????[.»??????????« ???? ? ????? ???? ????????.????? »???????? ?? ??????« ?? ????? ??? ?? ??? ????? ???? ?? ????? ???? ????? ??? ?? .

10. (3723)- Bu hadisten Tirmizî, şu kısmı tahric etmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine (Ammâr'a), yüze ve ellere teyemmüm yapmasını emretti."
(Tirmizî) der ki: "Ammâr'ın şöyle söylediği rivâyet edildi: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte omuzlara ve koltuk altlarına kadar teyemmüm ettik."[391]

AÇIKLAMA:

1- 3718-3723 numaralar arasında kaydedilen altı rivâyetin hepsi de Ammâr (radıyallahu anh)ın teyemmüm yapması ile ilgilidir. Bu hâdise, kitaplarımızda az çok farklarla değişik vecihlerden rivayet edilmiştir. Teysîr, bunlardan bir kısmını yukarıda gördüğümüz üzere nakletmektedir. Bu rivâyetlerden, özetle şu husûsları tespit etmekteyiz:
1) Hz. Ammâr (radıyallahu anh), henüz vahiy gelmeden, susuz kaldığı bir sefer sırasında şahsî insiyatifi ile teyemmüme benzer bir tatbikatta bulanarak, bütün vucudunu toprağa bulamıştır. Bu tatbikat da, hayvanlardan mülhem olduğu anlaşılmaktadır. Zirâ "Hayvanların toprağa bulanmaları gibi. bulandım" demektedir. Durumu Resulullah'a anlatınca Aleyhissalâtu vesselâm te'yid etmiş, ancak bütün vücudu bulamadan nasıl teyemmüm edeceğini tarif etmiştir.
2) Teyemmüm hususunda Ashab arasında bazı farklı anlamalar mevzubahis olmuştur. Mesela Ebû Musa ile İbnu Mes'ud, Hz. Ömer'le Ammâr arasında farklı anlamalar olduğu anlaşılmaktadır.
* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Ammâr'a: "Allah'tan kork!" demesini, şârihler Hz. Ömer'in anlatılan hâdiseyi unutmasına yorarlar. Ammâr İbnu Yâsir'in: "Dilersen bu hadisi kimseye söylemiyeyim" sözüyle şunu demek istediğini belirtirler: "Eğer sen, bu hâdiseyi anlatmamamdaki maslahatın anlatmamdaki maslahattan fazla olacağı kanaatinde isen, ben anlatmaktan vazgeçerim. Zîrâ, mâsiyet olmayan emirlerinde halifemize itaat vâcibtir. Bu sünneti tebliğ işi ise hâsıl olmuştur."
Hz. Ömer'in böyle bir yasak koymak istemediği, hatırlayamamasına rağmen, Ammâr'a güvenerek, sorumluluğu kendinde olmak kaydıyla, rivâyet etmeye izin verdiği anlaşılmaktadır. Zîrâ Hz. Ömer, rivayetin Ebû Dâvud'daki vechinde geldiği üzere te'kidli bir şekilde yemin vererek Ammâr'ı rivayette serbest bırakır: "Asla (onu rivayetten yasaklamak istemem). Allah'a yemin olsun, sen sorumluluğu üzerine aldıkça biz de seni bu işte yetkili kılacağız."
Kaydedilen bu ibare kapalı olduğu için, bu ma'nâya biraz yorum katarak ulaşılmıştır. Hadis üzerine Sindî'nin yorumu özde aynı ise de biraz daha açıktır: "Yani "Seni, girişmiş bulunduğun, bildiğin hususlarda tebliğ ve fetva vazifesi ile yetkili (vâli) kıldık." Sanki, Hz. Ömer, ilk başta hatırlayamadığını ve dolayısıyla onunla fetva vermesini uygun bulmadığını söylemek istedi; ancak sonradan "Ey Ammâr bununla fetva vermekte serbestsin (sana itimadım var, iyice bilmediğin, hatırlamadığın hususlarda cür'etkâr olmazsın)" demiştir." (Sindî'nin açıklaması bitti.)
2- 3722 numaralı hadise göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) teyemmümü gösterirken, ellerini kollarının yarısına kadar meshetmiştir, müteakip (3723) numaralı hadise göre ise kolları omuza kadar meshetmiştir. Âlimler bu rivâyetleri Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan teyemmüm'ün nasıl yapılacağını görmezden önce, Sahâbe'nin kendi kendilerine kıyas yoluyla yaptıkları teyemmüm tatbikatı olarak yorumlamıştır. Yâni bu tarzları, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara emretmiş olmaksızın onlar ilk başta yapmışlardır. Sonradan Resulullah göstermiş, Ashab da, aşağıda açıklayacağımız tarza uygun olarak tatbik etmişlerdir. Ne var ki muhaddislerimiz, hadîsleri mensuhtur diye rivayetten vazgeçmeyip, hepsini olduğu şekilde rivâyet etmişler ve eserlerine almışlardır. Bir babta hepsini görmek, şeriatımız için bir zenginlik, ülemâmız için bir fazilettir. Bilhassa Sünen sahipleri, tek bir fakih tarafından bile amel edilen hadisleri, zıddiyet hadisleri olarak kaydedip zaafına dikkat çekmiştir.
Şunu da hatırlatmada fayda var: Fıkhî bablarda, öncelikle en sahih, çoğunluk tarafından amel edilen hadisler kaydedilirken müteâkiben daha zayıf olan ve zıddiyet hadisi dediğimiz, zaafı sebebiyle amelde terkedilmiş olan hadisler kaydedilir. Bu, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'de görülen müşterek prensiptir. İstisnâî olarak Nesâî hazretleri, şayet varsa o babın zayıf hadisini önce kaydedip, sonradan daha sahihlerini kaydederek, öncekinin zaafını belirtir. Bu sözümüz "Nesâî'nin bablarda kaydettiği ilk hadisler zayıftır" şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu yanlışlığa düşülmemesi için "şâyet varsa." dedik. Zira, her babta zayıf hadis olması gerekmez. Bu husûsların iltibas edilmemesi için Kütüb-i Sitte imamlarının hadis alma ve kitaplarını tanzim etmede takip ettikleri hususiyetler bir kere daha okunmalı ve kavranmalıdır.
3- Teyemmüm Nasıl Yapılır?
Teyemmümle ilgili farklı rivayetleri ve gerekli açıklamaları gördükten sonra, ilmihal kitaplarında açıklanan şekilde nasıl teyemmüm edeceğimizi belirtelim:
Teyemmüme başlarken namaz için niyet edilerek besmele çekilir. Hanbelîler besmeleye "vacib" demiştir.
Kollar sıvanmış, parmaklar açılmış olarak eller yeryüzü cinsinden temiz bir şeye (toprak, kum, alçı, mermer, madenî taşlar, kiremit, tuğla, yakut, zümrüt, mercan, kaya tuzu, çamurla sıvanmış duvar) vurulur, ileri sürülüp geri çekilerek kaldırılır.[392]
Kaldırınca, şayet ele yapışmış iri toprak vs. parçaları varsa, eller birbirine yanlarıyla vurularak bunlar çırpılır ve dökülmesi sağlanır. Sonra elin içi ile bütün yüz meshedilir. Yüzün meshi bir kere olur.
Sonra eller önceki şekilde ikinci sefer toprağa vurulur ve eller çırpılarak yapışan iri parçalar silkelendikten sonra sol elin baş parmağını ayırıp, diğer parmakların iç kısmı ile sağ

elin dış tarafı parmakların en ucundan başlamak sûretiyle dirseğe kadar meshederek çekmeli, sonra sol el daha dirsekte iken, sağ kolun iç tarafına yönelip, yine sol elin serçe parmağı ile baş parmağını halka edip baş parmağı da beraber olmak üzere, ayası ile, sağ elin dirseğinden itibaren iç tarafı bileğine kadar meshetmeli ve baş parmağının üstüne mesheylemelidir. Tabii ki, bu esnada sağ elin başparmağı içeriye doğru meyillendirilecektir, ta ki elin iç kısmına sol el değmesin, ve parmağın dışına sol elin baş parmağı rahatça değebilsin.
Sağ elin meshi böylece bittikten sonra, aynı şekilde sağ elin içiyle de sol el meshedilir.
Teyemmümde bu tertibe riâyet edilmeli, araya fâsıla girmemelidir.
Ayak ve başa mesh gerekmez. Parmak araları hilâlellenir.
Abdesti bozan haller teyemmümü de bozar. Ayrıca, teyemmümü meşru kılan hallerin kalkması da teyemmümü bozar.[393]

TEYEMMÜMÜ MEŞRU KILAN SEBEPLER ŞUNLARDIR:

1) Suyun bulunamaması.
2) Suyu kullanmaya manî şer'i bir özrün bulunması:
* Su bir mil (yani dörtbin adım) uzakta ise yok farzedilir.
* Su olsa bile yıkandığı taktirde hastalanacak veya hastalığı artacak ise. Bunu tecrübesi veya hâzık müslüman doktorun tavsiyesi ile bilebilir.
* Bazan su yakındadır, ancak almaya gittiği takdirde mal, can ve ırzına veya emânetinde olan şeye bir tehlike gelmesi ihtimâli vardır. Bu durum da teyemmümü meşru kılar.
* Bazan de abdest veya gusle yetecek suyumuz olsa bile miktarca azdır, içmeye su sıkıntısı çıkacaktır. Böyle durumlarda da teyemmüm câizdir.
* Dinimiz, su kullandığı takdirde geçen zaman sebebiyle bayram ve cenâze namazı kaçırılacaksa, bu durumda da teyemmümü tecviz etmiştir. Cuma ve diğer namazlar gibi, bedeli veya kazası olan namazlar için teyemmüme cevaz verilmemiştir.
Teyemmüm, duruma göre hem abdest ve hem de gusül yerine geçen bir temizliktir.
Teyemmümle ilgili teferruat için ilmihal kitaplarına bakılmalıdır.[394]

?3724 ?11? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ?????? ?????? # ????? ????????? ???? ??????? ???? ?????????. ?????? ??? ?????: ??? ???????? ??? ???????? ???? ????????? ?????? ??? ??????? ?????? ????????? ????????? ??? ?????. ????: ???????? ??????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ???????? ???? ????? .

11. (3724)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kenara çekilmiş halkla birlikte namaz kılmayan bir adam gördü.
"Ey fülan! Halkla birlikte niye namaz kılmıyorsun?" diye sordu. Adam:
"Ey Allah'ın Resulü, cenâbet oldum, su da yok" deyince:
"Toprağı kullan, o sana yeterlidir" buyurdular."[395]

?3725 ?12? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????]???? ????? ????? # ???: ???? ?????????? ????????? ??????? ????????? ????? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????????? ????????? ????? ????? ??????[. ????? ????? ?????? ???? ??? ??????? .

12. (3725)- Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "On yıl boyu su bulamasa da, temiz toprak müslümanın abdest suyudur. Suyu bulunca, bedenini onunla meshlesin, zira bu daha hayırlıdır."[396]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin vürud sebebiyle ilgili bir hadise var, Teysîr müellifi onu tayyetmiş. Şu halde rivayetin aslı şöyle:[397] "Ebû Zerr Hazretleri anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın yanında bir miktar zekat malı (koyun ve deve) toplanmıştı. Bana: "Ey Ebû Zerr, bunları kıra götür otlat!" emrettiler. Ben Medine'ye üç mil mesafedeki Rebeze'ye gittim. (Yanımda ailem de vardı.) Orada cünüb oldum. İçmeye yetecek kadar suyum vardı. Namazlarımı yıkanmaksızın kılıyordum. (Bu şekilde) beş veya altı gün geçirdim. Sonra Medine'ye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına döndüm.
"Bu, Ebû Zerr midir?" buyurdular, sükut ettim, cevap vermedim. Tekrar:
"Bu, anasız kalasıca Ebû Zerr değil mi?" buyurdular. Ben:
"Evet ey Allah'ın Resulü, ancak helak oldum!" dedim.
"Niye helak oldun, sebep ne?" diye sordular.
"Ben (kırda) suyu içmede kullandım. Beraberimde ailem de vardı. Cünüb oldum, yıkanmadan namaz kıldım" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm benim için su emretti. Siyah bir câriye, büyükçe bir tas içerisinde su getirdi. Tas dolu değildi, su, içerisinde çalkalanıyordu. Ben bir devenin gerisinde kuytulanıp yıkanarak Resulullah'a geldim.
"Ey Ebû Zerr, buyurdular, on yıl boyu su bulamasan bile, toprak temizdir. Suyu bulunca, vücudunu onunla meshet."
2- Âlimler, toprakla teyemmüm etmenin sefer hâline mahsus bir ruhsat olmadığı hususunu bu rivayetten çıkarmışlardır. Kişi, mukim bile olsa su bulunmadığı takdirde, toprak temizlikte suyun yerine geçebilecek, on yıl boyunca dahi teyemmüm yapabilecektir. Resulullah, Ebû Zerr (radıyallahu anh)'in teyemmümsüz namaz kılmasını tecviz etmemiştir.
3- Hadisten, ayrıca vaktin çıkmasıyla teyemmümün bozulmayacağı, aynı teyemmüm birçok vakitlerin namazının kılınabileceği hükmü çıkarılmıştır.
4- Hadisin sonunda geçen "Suyu bulunca, bedenini onunla meshet" ibaresi "su ile yıka (yani su ile guslet, su ile abdest al)" demektir. Âlimler, bu ibareden: "Abdest ve teyemmüm beraberce caizdir" ma'nâsının çıkarılmaması gerektiğine dikkat çekerler.[398]

?3726 ?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ???? ??? ??? ?? ??????:]???? ?????? ?????? ???? ?? ????????? ????? ????? ??????????: ?????????? ??????????? ???????????? ??? ??????????. ??????? ?? ????????????: ??????????? ????????????? ????????????. ??????: ???????????? ????????????? ??????????? ????????????? ?????? ?????????? ?? ????????? ????????????: ??????? ???? ????????? ??????????????? ??????? ????????????[. ????? ??????? .

13. (3726)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a teyemmümden sorulmuştu. Dedi ki:

"Allah Teâlâ Hazretleri, Kitab-ı Mübîn'de, abdesti zikrederken şöyle buyurmuştur:

"Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın." Teyemmüm hakkında da şöyle buyurdu: "Yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin" (Yine âyet-i kerîme'de Cenâb-ı Hakk) şöyle buyurdular: "Erkek ve kadın hırsızın elini kesin." Hırsızın elini kesmede sünnet (bilekten itibaren) avuç kısmı kesmektir (bilek- dirsek arası kesilmez), öyleyse, teyemmüm yapılacak kısım yüz ve (bileğe kadar) ellerdir.[399]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, teyemmüm yapılacak uzuvlar hakkında İbnu Abbâs'ın farklı bir yorumunu göstermektedir: "Eller, dirseğe kadar değil, bileklere kadar meshedilmelidir. Çünkü, Kur'an'da geçen yed-el kelimesinin, hırsızın cezalandırılması bahsinde, bileğe kadar olan kısım olarak anlaşıldığı görülmektedir." Şu halde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), sadece ellerin meshedilmesini teyemmüm için yeterli görmektedir.[400]

?3727 ?14? ??? ????:]???? ????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? # ???????? ???? ????? ???????: ???????. ????????? ????? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ??? ????? ??Œ????? ??????? ???????[. ????? ???????.

14. (3727)- Târık anlatıyor: "Bir adam cünüb oldu ve namaz kılmadı. Sonra Resulullah'a gelerek, durumu O'na arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"İsabetli davranmışsın!" buyurdular. Bir diğer zât da cünüb olmuştu, teyemmüm edip namazını kıldı. Sonra o da Resulullah'a gidip durumunu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm ona da aynı şeyi söyledi, yani "isabetli davranmışsın!" dedi."[401]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, teyemmüm âyeti nüzûl etmiş olsa bile, henüz yeterince taammüm etmemiş olduğu bir zamanda cereyan eden bir vak'ayı haber vermelidir. Her iki zât da içtihadla hareket ettiği için, her ikisi de isabet etmiş olmaktadır. Gerçi birinci zat, teyemmüm ederek namaz kılma imkânı varken bunu yapmayıp namazı terketmekle isabetsiz bir içtihadda bulunmuştur. Ancak, Resulullah, cevaplarında umûmî şartları gözönüne almış olmalıdır.
Ülemânın rivâyet hakkında yorumu budur.[402]

?3728 ?15? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ????? ???? ?????? ????? ?????? # ????? ????????. ???????? ??????????? ??????????? ???????. ???????? ????? ???????? # ??????: ?????????? ?????????? ??????. ??? ??????? ??? ???? ??????????? ????????? ??????? ???????? ??????????. ??????? ????????? ??? ???????????? ????? ???????? ???? ???????? ???????? ????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

15. (3728)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir adam yaralanmış, sonra da ihtilam olmuştu. Kendisine yıkanması emredildi. Adam yıkandı ve öldü. Onun haberi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ulaşmıştı. (Öfke ile) şunları söyledi:
"Onu öldürmüşler, Allah da onların canını alsın! Madem bilmiyorlardı, niye sormadılar? Bilgisizliğin şifası sualdir. Ona, teyemmüm yeterliydi. Yarasına bir bez sarılmalı ve üzerinden meshedilmeli, sonra da bedeninin geri kalan kısmı yıkanmalıydı."[403]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud'da hadisin Hz. Câbir (radıyallahu anh) vechinde şöyle denir: "Bir sefere çıkmıştık, bizden birine taş isabet etti ve başı yarıldı. Adamcağız, bilahere ihtilam oldu. Ne yapacağı hususunda arkadaşlarına:
"Benim için teyemmüm etmeye bir ruhsat buluyor musunuz?" diye sordu.
"Sen suyu kullanmaya muktedirsin, sana ruhsat göremiyoruz" dediler. Adam yıkandı ve öldü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına gelince, hâdise haber verildi. (Öfkeyle) şunları söyledi:
"Öldürmüşler! Allah da onları öldürsün! Madem bilmiyorlardı, niye sormadılar. Bilgisizliğin şifası sormaktır. Ona, teyemmüm edip yarasının üzerine bir bez sarması, sonra sarığının üzerini meshetmesi, bedeninin geri kalan kısmını da yıkaması yeterliydi." buyurdular."
2- Hattâbî der ki: "Bu hadiste şu hususlar var:
***** Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bilmeden fetva verenleri ayıplamış, ayrıca aleyhlerinde beddua etmiş ve öldürme günahında bulunmuş olmaları vaîdini (tehdid) ifade etmiştir.
***** Hadiste, teyemmüm ve vücudun diğer kısımlarını su ile yıkama işi cem edilmiştir. Bunlardan biri tek başına kâfi görülmemektedir. Ashab-ı Re'y der ki: "Kişinin âzâlarından birinin az bir kısmı yaralanırsa su ve teyemmüm cem edilir, çoğunluk kısmı yaralanmışsa sadece teyemmüm yeterli olur." İmam Şâfiî'ye göre yara az da olsa çok da olsa bedenindeki sağlıklı uzuvlar için teyemmüm kâfi gelmez, mutlaka yıkanmalıdır."
3- Şevkâni Neylü'l-Evtâr'da der ki "Câbir hadisi, zarar görmekten korkulduğu takdirde, teyemmüme yönelmenin câiz olduğuna delalet eder. İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, iki görüşünden birinde Şâfi'î bu görüştedirler. Ancak Ahmet İbnu Hanbel ve iki görüşünün birinde Şâfi'î, zarar korkusuyla teyemmümün câiz olmayacağına hükmederler." Şevkâni açıklamasına şöyle devam eder: "Hadis, sargılar üzerine meshetmenin vâcib olduğuna da delalet eder. Mamafih bu hükmü te'yid eden daha açık rivayet de gelmiştir. İbnu Mâce, Hz. Ali'den şu hadisi kaydeder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sargıların üzerine meshetmemi emretti"
Muhaddisler bu hadisi zayıf bulur ise de Ebû Hanîfe ve Yedi Fakihler ve arkadan gelenler, sargıların üzerine meshetmenin vacib olduğuna hükmetmiştir. Şâfiî hazretleri bir şartla buna katılır: Onun temizlik üzere konmuş olması ve sargının altında sadece zaruri olan şey bulunmasıdır.
Bunlara göre, mezkur mesh su ile olur, toprakla değil.
Ebû Hanîfe'den rivayet edildiğine göre, meshe gerek yoktur, helal da değildir, tıpkı zorluk arzeden ibadet gibi sâkıt olur. Çünkü, yaralı uzuv bir başka uzuv gibidir, abdest âyetinin hükmü bu sakat uzva şâmil değildir.
Hz. Câbir ve Hz. Ali (radıyallahu anhümâ) hadîslerinin senedindeki zayıflık sebebiyle amele elverişle olmadığı belirtilmiş ise de Hz. Câbir hadisinin senedlerinin çokluğu onu güçlendirir ve ihticaca elverişli hale getirir. Onu ayrıca Hz. Ali'nin rivayeti de güçlendirir. Ancak Câbir hadisi, gusül, teyemmüm ve meshi birleştirmeye delâlet etmektedir."[404]

?3729 ?16? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????????? ?? ???????? ????????? ?? ???????? ????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ??? ???????. ????????????? ????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ????? ?????????? # ??????: ??? ???????? ????????? ??????????? ??????? ??????? ????????????? ????????? ????????? ???? ??????????? ????????: ????? ???????? ?????? ????? ??????? ???????: ??? ?????????? ??????????? ???? ?????? ????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? # ?????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

16. (3729)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zâtu's-Selâsil Gazvesi'nde, soğuk bir gecede ihtilam oldum. Yıkandığım taktirde helak olacağımdan korktum. Böylece teyemmüm yapıp, arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım.
Bu hadiseyi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattılar. Bana:
"Ey Amr! Sen cünüb olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?" diye sordu. Ben de yıkanmama mâni olan durumu haber verdim ve dedim ki:
"Ben Allah'ın şöyle söylediğini işittim: "Kendinizi öldürmeyin, Allah sizlere karşı rahîmdir" (Nisa 29).
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldüler ve hiçbir şey söylemediler."[405]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, soğuk şiddetli olduğu takdirde, teyemmümün cevazına iki cihetten delil görülmüştür:
1- Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tebessüm edip memnûniyet izhâr etmesinden.
2- Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh)'ı davranışı sebebiyle tashihte bulunmayışından. Resulullah, yanında yapılan veya söylenen bir meseleye müdahale etmeyip sükût buyurursa, bu Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabul etmesine delil sayılmış ve buna "takrîrî sünnet" denilmiştir. Çünkü, Resûlullah'ın bâtılı te'yid ve tasvip edeceği, bâtıl karşısında sükut edip takrir edeceği kabul edilemez bir haldir. Tebessüm ise, cevaz hususunda, sırf sükût etmekten daha sarih, daha kavî bir delil olur. Resulullah'ın gülmesi, Ashabı'nı, gerektiği zaman isabetli içtihad ederek problemini çözecek seviyede görmenin memnuniyetinden olabilir. Bu hal Resulullah'ın da şânını yüceltir. Zira kendi terbiyelerinin eseri olmaktadırlar.

Hattâbî der ki: "Hadiste, Resulullah'ın, suyu kullanma imkânının yokluğunu, suyun yokluğuna denk tuttuğunu, bu imkansızlığı, beraberinde su olduğu halde susuzluktan korkarak, suyu içmek için saklayıp, telef olmak endişesiyle teyemmümle yetinen insan gibi mülâhaza etmiş olduğunu görmekteyiz."
İbnu Raslân der ki: "Suyu ısıtma imkânı olan kimsenin veya tehlikeyi bertaraf edecek şekilde tedricî olarak yıkayabilecek olan kimsenin, -ki bir uzvu yıkar ve onu örter, sonra bir başka uzvu böylece korumalı olarak yıkayıp abdestini tamamlayabilir- teyemmüm etmesi caiz değildir." Ama buna muktedir olamayan kimsenin teyemmüm edip namaz kılabileceği ekseri ülemâca kabul edilmiş bir ruhsattır.
Şunu da kaydedelim ki, Hasan Basrî ve Atâ rahimehumâllah "ölecek de olsa yıkanmalıdır" derler ve soğuğu özür kabul etmezler. Onlar, İbnu Mes'ud'un daha önce kaydettiğimiz (3718. hadis) şu sözüne dayanmış olmalılar: "Bu âyetle onlara (Ashab'a) ruhsat verilseydi, çok geçmeden, sular soğuyunca da toprakla teyemmüm etmeye yeltenirlerdi."[406]

?3730 ?17? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?? ?????? ?????????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????????? ???????? ???????? ?????????. ????? ??????? ??????? ?? ?????????. ???????? ?????????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?Œ????. ????? ?????? ??????? ?????? # ????????? ?????? ???? ?????? ???????? ???? ??????: ??????? ?????????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ????????: ???? ?'???? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

17. (3730)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi bir sefere çıktılar. Derken namaz vakti girdi. Beraberlerinde su olmadığı için temiz toprakla teyemmüm ettiler ve namazlarını kıldılar. Sonra vakti içinde su buldular. Bunlardan biri, abdesti de namazı da iâde etti, diğeri iâde etmedi.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince durumu anlattılar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), iâde etmeyene:
"Sünnete isabet ettin, namazın sana yeterlidir!" dedi. Abdesti ve namazı iade eden zâta da:
"Sana iki kat ücret var!" ferman buyurdu."[407]

?3731 ?18? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ??????? ???? ??????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ?????????? ?????????? ???????????? ?????? ??????[.

18. (3731)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, "Curuf nâm mevkideki tarlasından dönüyordu. Mirbedu'n-Ne'am (denen deve ağılından) geçerken namaz vakti girdi. Hemen teyemmüm edip namazını kıldı. Sonra Medine'ye döndüğünde güneş henüz yüksekteydi (ve namazın vakti çıkmamıştı). Ama namazını iade etmedi."[408]

?3732 ?19? ??? ????? ?? ????:]?????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ???? ?????? ???????????? ?????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ??? ??????????????? ????? ?????[. ????? ????. ???: ??????? ??????? ?? ?????? ?????? ???? .

19. (3732)- Bir başka rivayette, (bu hadiseyi) Nâfî rahimehullah şöyle anlatır: "Ben ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Curuf nâm mevkiden beraber dönüyorduk. Mirbed'e gelince Abdullah devesinden inip, temiz toprakla teyemmüm yaptı, yüzüne dirseklerine kadar ellerine meshetti, sonra namaz kıldı."[409]

AÇIKLAMA:

1- Mirbed, veya Mirbedü'n-Ne'am, Medine'ye bir veya iki mil mesafede bir yer adıdır. Deve ağılı ma'nâsına gelir. Mu'cemu'l-Bûldân'da deve pazarı ma'nâsına geldiği de belirtilir. İbnu Hacer buranın Medine'ye bir mil (dörtbin adım) uzaklıkta olduğunu belirtir. Demek ki, develerin korunduğu, yerine göre alım satımlarının da yapıldığı, Medine dışında bir ağılpazar durumunda bir yer olup Ağıl veya Deve Ağılı diye meşhur olmuştur. Nitekim, bazı şehirlerimizin dışında yakın zamana kadar ve -Erzurum gibi bazılarında hâlen- hayvan pazarı adında yerler mevcut olagelmiştir.
Curuf'un da Medine'ye üç mil mesafede bir yer olduğu belirtilir.
2- Ebû'l-Velid el-Bâcî, Curuf ile Medine arasında namazı kasretmeyi gerektirecek müsâferet mesafesinin bulunmamasını nazar-ı dikkate alarak bu hadisten, hazerde suyun olmaması durumunda teyemmüm yapılabileceğine delil olduğuna dikkat çeker. Ancak İbnu Sahnûn, Muvatta Şerhi'nde babasının şu yorumunu kaydeder: "Hadisin ma'nâsı, "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) abdestliydi" demektir. Çünkü o, rivayet edildiği üzere, her namaz için taze abdest alırdı. Böyle olunca, namaz vakti girince, su olmadığı için, abdeste bedel teyemmüm yaptı."
Muhammed İbnu Mesleme, "İbnu Ömer, namazın (müstehab olan ilk) vaktini kaçırmaktan korktuğu için Mirbed'de teyemmümle namaz kıldı" der.
El-Bâcî, Buhârî'nin tercümede kaydettiği -önceki rivayeti de gözönüne alarak; "Güneş yüksekte olsa da sararmanın başlamış olması muhtemeldir" veya "İbnu Ömer, vaktin daraldığı zannına düşerek namazı kılmış, sonradan durum tebeyyün etmiş de olabilir" der. Bazı âlimler İbnu Ömer'in vaktin girmesiyle teyemmümünün helal olduğu görüşünde olabileceği te'vilinde de bulunmuştur.
Yeri gelmişken tekrar edelim: Ebû Hanîfe, Şâfiî, İmam Mâlik ve ashâbı, hazerde dahi teyemmümün câiz olduğu görüşündedirler. Ebû Yusuf'la Züfer rahimehümâllah, hazerde olan (yani yolcu olmayan) kimsenin vakit çıksa bile suyu buluncaya kadar teyemmüm yapamayacağı kanaatindedir.
3- 3730 numarada geçen hadisteki birkaç noktayı açıklamada fayda var:
* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, "Sünnete isabet ettin" sözüyle "Sünnetle sabit olan, vacib olan şerîate (hükme) tesadüf ettin" demek istemiştir.
* "Sana iki kat ücret var" sözü: "Sana her iki namazın da ayrı ayrı sevabı var, çünkü her ikisi de sahihtir, her ikisi de sevaba layıktır. Allah hiçbir sahih ve güzel ameli ücretsiz, sevabsız bırakmaz" demektir.
* Hattâbî, Meâlim'de bu hadisteki bazı fıkhî hükümlere dikkat çeker.
** Namazı ilk vaktinde kılma hususunda acele davranmak sünnettir, bu hüküm teyemmümle kılınan namazda da, abdestle kılınan namazda da muteberdir. Gerçi bu meselede ülemâ bazı ihtilâfta bulunmamış değildir. Mesela:
*** İbnu Ömer'in "Vaktin başı ile sonu arasında teyemmüm etmede muhayyerdir" dediği rivayet edilmiştir.
*** Atâ, Ebû Hanîfe, Süfyan, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik de bir kayıdla aynı görüşü benimser. Onun kaydı: "Su bulma ümidi olmayan bir yerde olunursa, vakit kaybetmeden hemen teyemmüm edip namaz kılmak efdaldir" şeklindedir.
*** Zührî, "Vaktin çıkmasından korku hâsıl olmadıkça teyemmüm edilmez" demiştir.
Muhayyer bırakanlar, su bulma ümidi melhuz olduğu için su ile abdest almak için te'hirin cevazına hükmetmişlerdir. Değilse, asıl olan, namazı ilk vaktinde kılmaktır.
4- Teyemmümle Namaz Kılan, Sonra Su Bulursa?
Aynı hadiste (3730) geçen, teyemmümle namaz kılıp, sonra vakit çıkmadan suyu bulan kimse hakkında da ihtilaf edilmiştir.
Hattâbî bu hususta şu görüşleri kaydeder:
* Atâ, Tâvus, İbn Sîrîn, Mekhûl, Zührî, "Namazı iade eder" demiştir.
* Evzâî iadenin müstehab olduğu, vacib olmadığı kanaatindedir.
* İbnu Ömer'in hükmüne dayanan bir grup "İâde etmek gerekmez" demiştir. Şâ'bî, Mâlik, Süfyân-ı Sevrî, Ashab-ı Re'y, Şâfiî, Ahmed ve İshak hep bu görüşü iltizam etmiştir.[410]

SEKİZİNCİ BAB

GUSÜL

(Bu babta altı fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSÜL

*

İKİNCİ FASIL

HAYIZ VE NİFASTAN GUSÜL

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAMLARDA GUSÜL

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLÜLERİ YIKAMA VE BU SEBEPLE GUSÜL

*

BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMAN OLANIN GUSLÜ

*

ALTINCI FASIL

HAMAMLAR HAKKINDA

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSÜL

UMÛMÎ AÇIKLAMA

Gusl, yıkanmak ma'nâsına gelen iğtisâl'in karşılığıdır. Gasl yıkamak demektir. Gusl'ün (yıkanmanın) hakikatı: "Suyun âzâlar üzerinden akması" diye tarif edilmiştir. Âlimler, şerî guslün tamam olması için âzâların "elle de ovulması gerekli midir?" diye ihtilaf etmiş, ekseriyet, "Bu, vacib değildir" demiştir. İmam Mâlik ve el-Müzenî vacib olduğunu söylemiştir. İbnu Battâl, bu hususta, yıkanmaları sırasında abdest uzuvlarının üzerinden elin geçmesi gereğindeki icma ile ihticac etmiş ve "Aralarında fark olmaması sebebiyle, kıyas yoluyla, gusülde de bu vacib olur" demiştir. Ancak, abdest için "elin suya batması yeterlidir" prensibi zikredilerek, böyle bir icmanın olmadığı dolayısıyla İbnu Battâl'ın yaptığı kıyasın da bâtıl olduğu belirtilmiştir.
Dinimizde farz kılınan gusül cenabetten, hayız ve nifas'tan temizlenmek için yapılan gusüldür.[411]

?3733 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ??????? ?????? # ????: ???? ?????? ?????? ????????? ?‘?????? ????? ????????? ????? ?????? ?????????[.??? ?? ?????:]????? ???? ????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????.???? ??? ????? ?????? ?????? ?‘??????:]????????? ????????? ??????????? ?????? ?????? ?????????[.

1. (3733)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkek, kadının dört uzvu arasına çöker ve kadına mübâşeret ederse gusül vacib olur."
Bir rivayette de şu ziyade var: "...İnzal olmasa bile."
Ebû Dâvud'un rivayetinde dört uzvu kelimesinden sonra "..hitana (sünnet mahalli) hitanı kavuşturursa, gusül vacib olur" denmiştir.[412]

?3734 ?2? ??? ????? ????? ?? ?????:]???? ??????? ????????? ????????? ?????? ?????? ????????? ????????? ???? ?????? ?????? # ?????????????[. ??? »????????? ?‘????« ???? ??????????? ???? ?????? ??????.????? »???????« ?????? .

2. (3734)- İmam Mâlik'in Hz. Âişe'den kaydettiği bir rivayette: "Hitân, hitanı geçince gusül vacib olur, ben ve Resulullah böyle yaptık ve yıkandık" denmiştir.[413]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, inzal vâki olmasa da hitan denen sünnet mahallinin, yani erkek uzvunun uç kısmının kadının uzvuna girmesiyle gusül gerektiğini belirtmektedir. Yani guslün vücubu için esas olan, inzâl değil, sünnet mahallinin girmesidir.
Hitân, erkek uzvundaki kısım için kullanılan bir tabirdir. Kadın için de kullanılması, tağlib yoluyladır. Anne ve babaya ebeveyn denmesi gibi.
2- Hadiste dört uzuv diye tercüme ettiğimiz Şu'abu'l-Erbaa tabiri geçer. Şu'ab şube'nin cem'idir. Dilmize girmiş bir tabir olup, bir bütünün bir kısmı, bir parçası ma'nâsına gelir.
Bu dört uzuvla ne kastedildiği hususunda âlimlerin yorumları muhteliftir:
* İki el, iki ayaktır.
* İki ayak, iki uyluk (fahz)dır.
* İki ayak, iki dudaktır (şefr).
* Fercin dört bir yanıdır.
* Ayaklar, bacaklardır.
* Uyluklar ve dudaklardır."
Bu tabirden maksad cimadır, Resulullah kinaye ederek, sarahatten kaçınmıştır" denmiştir.
3- Keza mübâşeret diye tercüme ettiğimiz tabir, ameli ifade eder. Şârihler, bununla erkek uzvunun dahil edilmesinin kastedildiğini belirtirler. Şu halde şer'î cima, bu tavsif edilen şekille tahakkuk etmektedir.[414]

?3735 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? #: ??????? ??? ?????? ????
?‘??????? ??????? ????????? ????????. ?????? ?????? ????? #: ?????????? ????????????? ??????: ?????? ??? ??????? ??????. ????: ????? ?????????? ??? ????????? ?? ?????? ???????? ????????? ??????????[. ????? ???????? ???? ????? ???? ??? ???????.»?“?????« ??? ?“???? .

3. (3735)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'dan birine adam göndererek, yanına çağırttı. Ensârî başından sular damlaya damlaya geldi.
Aleyhissâlatu vesselam:
"Herhalde sana acele ettirdik?" buyurdu. Ensârî:
"Evet ey Allah'ın resulü! deyince:
"Acele ettirilir ve inzal olmazsan gusletmen gerekmez. Sadece abdest gerekir" buyurdular."[415]

?3736 ?4? ??? ???? ?????:]???? ???????? # ????: ?????? ??????? ???? ???????[.

4. (3736)- Müslim'in bir diğer rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Suyu (yıkanmayı), su (meninin gelmesi) gerektirir" buyurdu" denmiştir.[416]

?3737 ?5? ????????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???????:]??????? ???? ???????[.

5. (3737)- Nesaî'nin Ebû Eyyub (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayette de Resulullah: "Su, sudan dolayıdır" buyurmuştur.[417]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son üç rivayet guslün vacib olması için mutlaka inzal olma gereğini ifade etmektedir. Ancak bu hüküm kesinlikle mensuhtur. Bu meselede ülemânın bi'l-icma kabul ettiği görüş, önceki hadislerde ifade edilen hükümdür: Guslün gerekmesi için, erkek uzvunun baş kısmının girmesi yeterlidir. Sadece Hişam İbnu Urve, A'meş, Süfyan İbnu U-yeyne ve Dâvud-u Zâhirî'nin neshe kâil olmadıkları rivayet edilmiştir. Ashabtan bazılarının da meni gelmediği takdirde cimadan dolayı yıkanma gerekmeyeceği görüşü var ise de: İmam Nevevî, bunların vefatından sonra guslün gerekeceği hususunda ümmet arasında icma vâki olduğu belirtilir. Ebû Hanife, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel ve bunların tabileri arasında bu meselede ihtilaf yoktur. Zâhirîlerden birçoğu da bu görüştedir.
2- 3735 numaralı hadisteki vak'anın kahramanı, Müslim'in bir rivayetindeki tasrihe göre İtbân İbnu Mâlik'tir, Bedir gâzilerindendir (radıyallahu anh). İbnu Hacer, İtbân'ı, Resulullah'ı evinin bir köşesinde namaz kılıvermesi için çağıranlardan olduğunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun evine gelerek, çağırtmasının bu maksadla olabileceğini belirtir. Esasen Müslim'in bir rivayetinde vak'a: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensar'dan birine uğrayıp, kendisini sesledi (çağırdı)..." diye başlar.
Mamafih bazı rivayetlerde çağırtılan zatın isminin Salih olduğu tasrih edilir. İbnu Hacer, hadisenin taaddüd edebileceğine dikkat çeker.
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Karîneye göre hüküm caizdir, zira Resulullah Sahâbî'nin gecikmesi ve başından su akma durumunu değerlendirerek, onu acele mi ettirdiğini? ifade buyurmuş, o da "Evet!" demiştir.
* Ashab, Resulullah'ın çağrısına sür'atle icabet etmektedir, gecikmemektedir.
* Her an temizlik üzere bulunmak müstehabtır. Zira İtbân yıkanmak için geciktiği halde, Resulullah itabda bulunmamıştır.[418]

?3738 ?6? ??? ???? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ??????? ???? ??????? ???????? ?? ?????? ?“????? ????? ?????? ???????? ?????: ?????? ??????? ???? ??????? ?? ????????[. ????? ??? ???? ????????? ???? ???? ????? .

6. (3738)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Su, sudan gerekir" hükmü İslam'ın bidayetinde bir ruhsattı. Sonra bundan nehyedildi." Übeyy ilaveten der ki: "Su, sudan gerekir" hükmü ihtilâm hakkında muteberdir."[419]

AÇIKLAMA:

Rivayet, yıkanmanın gerekmesi için inzal olmayı şart kılan hükmün ihtilam hakkında cârî olduğunu belirtmektedir. Kişi ihtilam olsa ve fakat inzâl olmasa (meni gelmese) yıkanmak gerekmez.[420]

?3739 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ?????? #: ?????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????????. ????: ??????????? ????? ????????? ????? ??? ???? ?????????? ? ?????? ?????? ???? ??????? ????????. ?????? ????? ????????: ??????????? ????? ?????? ?????????? ??????? ?????: ??????. ?????????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

»????????«: ????? ??????? .

7. (3739)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah'a, "bir kimse elbisesinde ıslaklık bulsa, ancak ihtilam olduğunu hatırlamasa (yıkanması gerekir mi?)" diye sorulmuştu.
"Evet, yıkanmalıdır!" diye cevap verdi. Sonra, ihtilam olduğunu görüp de, yaşlık göremeyen kimseden soruldu:
"Ona gusül gerekmez" dedi. Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) sordu:
"Bunu kadın görecek olursa, kadına gusül gerekir mi?"
Buna da:
"Evet! kadınlar, erkeklerin emsalleridir!" diye cevap verdi."[421]

AÇIKLAMA:

1- Yıkanmanın meni gelmesiyle vacib olacağını tesbit eden rivayetlerden biri de budur: Kişi, çamaşırında meni yaşlığı bulacak olsa ihtilam olduğunu hatırlamasa da yıkanmalıdır. Rüyasında ihtilam olsa bile inzal vâki olmasa, yani çamaşırında yaşlık bulamasa, ona da yıkanma gerekmemektedir. Şu halde guslün medârı, meninin gelmesidir.
2- Kadınların ihtilâm olma durumlarında hüküm erkeklerinki gibidir. Resulullah arada fark olmadığını "Kadınlar, erkeklerin emsâlidir" diyerek ifade buyurmuştur. Şakîk aslında annebaba bir kardeş demektir. Kelime lügat olarak Şekka'dan gelir, yani bölünüp ayrılmak, kopmak demektir. Hz. Havva, Hz. Âdem'in eğesinden yaratılmış olması haysiyetiyle, kadın erkekten kopan bir parça gibi ifade edilmiştir.[422]

?3740 ?8? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ??????? ??????

?????? # ???? ????????? ????? ?? ?????????? ??? ????? ?????????? ???? ????????? ???? ??????? ??????: ??????? ???? ????? ????????. ?????? ????????? ?????? ?????? ??????: ???????? ?????: ???????? ???????. ?????? ????? ?????? #: ???????? ??? ?????????? ?????? ??????? ????????? ??? ???? ?????? ?????? ???? ??? ???????? ????? ????????? ??????? ????????? ??????????? ????? ??? ????? ????????? ???????? ??????? ????????? ??????????[. ????? ????? ???? ????? ????? ???? ???? ???????? .

8. (3740)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Rüyasında, erkeğin gördüğünü gören kadın hakkında sorarak, gusül gerekip gerekmeyeceğini öğrenmek istedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Evet!, suyu görürse!" cevabını verdi. Âişe (radıyallahu anhâ) [Ümmü Süleym'e yönelip:]
"Allah hayrını versin(neler söylüyorsun)?"[423] diye ayıpladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [Âişe'ye yönelerek]:
"Ey Âişe, bırak onu, (dilediğini sorsun!) Öyle olmasa (çocuklarda anne tarafina) benzerlik olur mu? Kadının suyu erkeğin suyuna üstün gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin suyu kadınınkine üstün gelirse, çocuk amcalarına benzer" buyurdular."[424]

?3741 ?9? ?????? ?? ????:]???? ????? ????????? ??????? ???????? ??????? ????????? ??????? ???????. ?????? ????????? ??? ??? ?????? ??????? ?????????[.????? ?????: »???????? ???????« ?????? ??“???? ????? ??? ?????? .

9. (3741)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şu ziyade var: "...Erkeğin suyu koyu ve beyazdır. Kadının suyu sarı ve akışkandır. Bunlardan hangisi üstün olur veya öne geçerse benzerlik hâsıl olur."[425]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Buhârî ve diğer kaynaklarda muhtelif vecihlerden gelmiştir. Hz. Enes'ten gelen bir vechinde Hz. Âişe, Ümmü Süleym'e, "Allah hayrını versin kadınları rezil rüsvay ettin" diyerek müdahale etmiştir. Resulullah da: "Allah senin hayrını versin.." diye Hz. Âişe'ye müdahale etmiştir.
Bazı vecihlerde bu soruyu kimin sorduğu belirtilmez, "Bir kadın sordu" denilir.
Bir rivayette, Ümmü Süleym, mezkur soruyu sorduğunu belirttikten sonra, "bundan utandım" der.
2- Hadiste başlıca şu hususlar dikkatimizi çekmektedir:
* Kadınlar, zaman zaman meraklarını çeken hacâletâver sorularını Resulullah'a sorabilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bu meselelerde, kadınlara edeb çerçevesinde cevap vermektedir. Resulullah'ın, dinlerini öğrenmede utanma duygusunun bir engel teşkil etmemesi için çevresini bu hususta serbest olmaya teşvik ettiğini daha önce belirttik.
* Resulullah kadınların da ihtilam olduğunu belirtmekte, onların menilerinin erkeğinkinden farklı olduğunu, çocukların anne veya baba tarafina benzemesinin, -bazı rivayetlerde erkek veya kız oluşlarının- bu menilerden birinin önce gelme veya üstün gelme gibi durumlarıyla alâkalı olduğunu söylemektedir. Bu meseleyi biraz daha vâzıh kılmak için, çocuğun cinsiyeti ve benzemesi üzerine, İbnu Hacer'den bilistifade yaptığımız bir tahlili aynen sunuyoruz:[426]

ÇOCUGUN CİNSİYETİ VE BENZEMESİ

Hadis ve âdâb kitaplarında çocuğun cinsiyeti -ve bâhusus insanlar nezdinde matlub olarak erkek çocuk elde etmek- hususunda bâzı rivayetler yer almaktadır. Bunlardan bazıları sağlam bir asla dayanmamakla beraber, bizzat sağlam rivayetlerde yer alanı da mevcuttur.
Sahih rivayetlerde geldiğine göre, Hz. Peygamber bir suale cevap zımnında der ki: "Çocuğun anne veya babasına çekmesine gelince, eğer erkeğin suyu, kadının suyunu geçerse, yani daha evvel gelirse ??? çocuk erkeğe çeker, eğer kadının suyu erkeğin suyunu geçerse çocuk kadına çeker." Müslim'in Hz. Âişe'den olan tahricinde: "Eğer erkeğin suyu, kadının suyuna galebe çalarsa ? çocuk amcalarına benzer, kadının suyu erkeğin suyuna galebe çalarsa ? çocuk dayılarına benzer" denmektedir. Yine Müslim'de Hz. Peygamber'in mevlası Sevbân tarafından rivayet edilen hadiste Resûl-i Ekrem: "Erkeğin suyu beyaz, kadının suyu sarıdır, ikisi birleşir ve bu birleşme ânında erkeğin menisi kadının menisine galebe çalarsa ? Allah'ın izniyle çocuk erkek olur, eğer kadının menisi erkeğin menisine galebe çalarsa çocuk Allah'ın izniyle kız olur" demektedir.
Verdiğimiz misallerde de görüldüğü üzere erkek veya kadın menilerinden birinin diğerine üstün gelme keyfiyyeti, farklı rivayetlerde bazan ??? ve bazanda ? kelimeleriyle ifade edilmiştir. Mezkur hadisler İslam ülemâsı nezdinde çeşitli yorumlara sebep olmuştur. ??? ile meninin rahme evvel gelmesi anlaşıldığı gibi, üstüngelme, galebe çalma yâni ulüvv ? de anlaşılmıştır, ulüvvle de erken gelme ??? kesret ve kuvvetin kastedildiği ileri sürülmüştür. Nevevî, "kesret-i şehvet gibi" diyerek kesret ve kuvvetle sadece meninin kesretinden kinâye olmadığına dikkat çeker.
Meseleyi hadisin farklı vecihleri çerçevesinde ele alan İbnu Hacer, Sevbân tarafindan rivayet edilen: "Erkeğin menisi kadının menisine galebe çalarsa erkek olur..." meâlindeki hadisi "realitedeki müşâhedeye" muhalif bularak "müşkil olmakla" damgalar: "Bu hadis bir cihetten müşkildir. Zira, hadise göre, erkeğin suyunun galebe çalması halinde çocuğun kız değil erkek olması ve amcalarına benzemesi gerekmektedir. (...) Halbuki müşahedemiz bunun hilafını ortaya koymaktadır. Zira çocuk bazan erkek olmakta, amcalarına değil dayılarına benzemektedir." Kurtubî der ki: "Sevbân hadisinin tevili, ulüvvden (galebe çalma, üstün gelme) muradın sebk (evvel gelme) olması ile tebeyyün eder." İbnu Hacer burada ortaya çıkan ihtilâfı hall hususunda şöyle bir izah yapar: "Derim ki: Kurtubî'den naklen söylediğimiz, Hz. Âişe hadisinde geçen ulüvv kelimesinin tevilidir. Sevbân hadisindeki ulüvv kelimesi (tevil olunmaksızın) lügat ma'nâsında alınmalıdır. Böylece sebk (evvel gelme) çocuğun erkek veya kız olmasına sebep ve alâmet olur, ulüvv (üstün gelme) de benzemeye sebep ve alamet olur. (Mesele bu tarzda ele alınınca) yukarıda varlığını öne sürdüğümüz işkâlde ortadan kalkar. Sanki benzemenin sebebi olan ulüvvden murad, içerisinde diğerinin kaybolur derecede azınlıkta (mağmur) kalmasına müncer olacak şekildeki çokluktur. İşte bu çokluk hangi tarafta olursa o cihete benzeme husule gelmektedir. Mesele böyle olunca karşımıza altı durum çıkmaktadır:
1- Erkeğin suyu önce gelir ve daha çok olur, bu halde çocuk hem erkek olur, hem de baba tarafina benzer.
2- Bunun aksi.
3- Erkeğin suyu önce gelir, kadınınki daha çok olur; bu durumda çocuk erkek olur, fakat anne tarafina benzer.
4- Bunun aksi.
5- Erkeğin suyu önce gelir, miktarca ikisininki de eşit olur; bu halde çocuk erkektir, fakat hiç bir tarafa benzemez.
6- Bunun aksi."
Münâvî, İbnu Hacer'in bu taksimatını tamamlayan bir başka şık ilave eder: Her ikisi de aynı anda gelirse, çocuk hünsâ olur.
Cinsiyet mevzuunda bu sahih rivayetlerin dışında umumiyetle, "Denir ki" şeklinde tedlîsi bir ifade ile sunulan rivayetlerin birinde münasebete besmele ve -az önce sahih rivayetten verdiğimiz- dua ile başlayıp, duaya: "Ya Rabbî! Bu münâsebeten bir çocuk verirsen ismini Muhammed koydum derse..." bir diğerinde de: "Cimâdan sonra sağ tarafa yatıp hafif uyunursa -İnşâllah çocuk erkek olur" denmektedir.
Cinsiyetle ilgili bu teferruata yer verişimiz, bu konuda âlimlerin düşüncesini belirtmek ve rivayetlerden sağlam olanını göstermek içindir. Bütün bu izahlar, görüldüğü üzere, nazaridir. Bilhassa cinsiyetin taayyününde, İbnu'l-Kayyim'in dediği gibi, "tabiî bir sebep göstermek imkânsızdır. Burada tek sebep, Cenâb-ı Hakk'ın meşîetidir." Bu mevzuda günümüz tabâbeti de kesin bir şey söylemekten âcizdir.[427]

?3742 ?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ?????? ????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

10. (3742)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her bir kılın dibinde cünüblük vardır. Saçları yıkayın, deriyi paklayın."[428]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis vücudda en ufak bir parçanın yıkanmaması halinde cenabetin devam edeceğini belirtmektedir. Tek bir kıl dibi dahi olsa su mutlaka ulaşmalı, tam temizlik hâsıl olmalıdır. Bu hadisten hareketle, bazı âlimler, gusül sırasında saç örgülerinin açılmasının gerektiğini söylemiştir. Bunlara göre, örgü çözülmedikçe saç cenabetten yıkanmış olmaz. İbrahim Nehâî bu görüşte olanlardandır.
Ancak, fukaha kâhir ekseriyetiyle, "Örgü çözülmese de saç diplerine su ulaşırsa bu yeterlidir" demiştir.
2- Paklamak olarak çevirdiğimiz inkâ, deriyi kirlerden, bulaşıklardan temizlemek ma'nâsına gelir. Şu halde deriye suyun ulaşmasına mani olacak kirlerin bedenden paklanması gerekmektedir. Aksi takdirde deriye suyun değmesine mani olan kirler, cenabetin temizlenmesine de mani olur.[429]

?3743 ?11? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ?????? ???????? ???????? ???? ????????? ???? ??????????? ?????? ???? ????? ??????? ???? ????????. ???? ?????? ?????? ?????? ?????: ?????? ????? ????????? ???????? ?????? ????? ????????? ??????? ?????? ????? ????????? ?????? ?????? ??????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

11. (3743)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, yıkamadan tek bir saç kılının dibini kuru bırakırsa, ateşte nice nice azablara dûçar olacaktır."
Hz. Ali (radıyallahu anh) der ki: "Bu(nu işitmem) sebebiyle başıma düşman oldum. Bu sebeple başıma düşman oldum. Bu sebeple başıma düşman oldum." Nitekim Hz. Ali saçlarını keserdi."[430]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gusül sırasında bütün bedene suyun değmesinin ehemmiyetini vurgulamak için tek bir kıl dibinin ihmal edilmesinin, ateşte nice azablara sebep olacağını dile getiriyor. Kesin bir miktar vermeksizin nice nice diyerek hem miktarca çokluğa, hem de müddetçe fazlalığa ima etmiş olmaktadır.
2- Hz. Ali (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'dan bunu işittikten sonra, acaba bir tek kılın dibine suyun ulaşmasına engel mi olur endişesiyle saçını kestirmiştir. Saçını kestirme hadisesini "Başıma düşman oldum" sözüyle ifade etmektedir. Bu sözü ile saçını kestirmeyi kasdettiğini, rivayetin son cümlesinden anlamaktayız: "Nitekim Hz. Ali saçlarını keserdi" denmektedir.
3- Saç kesme ile ilgili olarak şunu kaydedelim: Dinimiz saçın kesilmesini emretmez. Dileyen keser, dileyen uzatır. Ama başın bir kısmını traş edip, bir kısmını uzatmayı Resulullah yasaklamıştır. Kadınların saç kesmesi yasaklanmıştır.[431]

?3744 ?12? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????????? ???????? # ???? ????????? ???? ??????????. ????: ????? ????????? ??????????? ??????? ?????????????? ????? ???????? ??????? ?????????. ??????? ????????? ??? ????????? ??? ? ?????????? ?????????? ???? ???????? ????? ????????? ????????????[. ????? ??? ???? .

12. (3744)- Hz. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cenâbetten temizlenmek hususunda sorulmuştu. Buyurdular ki: "Erkek ise, saçını açsın ve su kılların dibine varıncaya kadar yıkasın. Kadın ise, saçını(n örgüsünü) açmamasının ona bir zararı yok. Başına elleriyle üç kere su avuçlayıp döksün."[432]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere bu hadis, kadınla erkek arasında saçı açıp açmama hususunda tefrik yapmaktadır: Erkekler açmalıdır, kadınların açması gerekmez.
Ancak ülemâ kadınlar hususunda ihtilaf etmiş, dört ayrı görüş ileri sürmüştür.
* Cumhurun görüşüne göre: Kadının hayız ve cenabetten yıkanmak için saçını çözmesi gerekmez, yeter ki su, içiyle dışıyla saçın her tarafına değmiş olsun. Yani saç diplerine başın derisine, saçın örülmüş salık haldeki kısmının içine dışına su tamamen ve kesinlikle ulaşacak. Şu halde cumhur suyun her tarafa ulaşmasını esas almıştır. Saç örülmüş vaziyette de olsa bu mümkündür. Bu hükme varmada, 3743 numarada Hz. Ali (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz hadisle, konu üzerine gelen başka rivayetlere dayanılmıştır. Bunlardan biri Hz. Ümmü Seleme'den gelmiştir. Ümmü Seleme hadisinde Resulullah: "Suyu her döküşte örgülerini oğuştur" emreder. Başka rivayetler, gusül sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'ın saçın derisine değdiğinden emin oluncaya kadar saçlarını parmaklarıyla hilallediğini belirtir.
* İkinci görüşe göre, kadın da saçını her hâlukârda çözmelidir. Bu, İbrahim Nehâî'nin görüşüdür. İbnu'l-Arabî onun bu görüşünü: "Her halde, umumî yıkama emrine dayanmaktadır. Resulullah'ın ruhsatını görmemiş olduğu anlaşılıyor, görseydi buna hükmetmezdi" diyerek yorumlar.
* Üçüncüsü, Ahmed İbnu Hanbel, Hasan Basrî ve Tâvus'un görüşüdür. Buna göre: Hayızdan temizlenirken saç açılmalıdır, fakat cenabetten temizlikte açılmasa da olur. Bu görüş mensupları, Hz. Enes'ten gelen bir rivayeti esas almışlardır: "Kadın hayızdan temizlenince saçını tamamıyla çözer, hıtmi ve üşnân ile yıkar.[433] Cenabetten yıkanırken başına suyu döker ve sıkar." Hz. Âişe'den gelen bir rivayette, hayızdan yıkanırken, Resulullah'ın ona: "Saçını çöz ve yıkan" dediğini göstermekterdir. Bu görüş mensuplarının dayandığı başka rivayetler de var.
* Dördüncü görüşe göre: "Kadınların örülmüş saçlarının bir kısmının içine su ulaşmasa da örgülerini çözmek vâcib değildir. Ama erkeklere ise, içine dışına suyun ulaşması çözmeden mümkün değilse, çözmek vacibtir."
Bu görüş, hem rivayet ve hem de dirayet yönüyle kuvvetlidir. Çünkü sahih rivayetlerin delâletiyle icma, umumî bir şekilde içiyle dışıyla saçın saç dipleri ve bütün derinin yıkanmasının vacib hususunda mün'akid olmuştur. Kadın-erkek ayırımı bu hususta yoktur. Ancak, Şârî aleyhissalâtu vesselâm, kadınların örgülerinin açılmaması hususunda ruhsat tanımıştır. Çünkü onlar saçlıdır ve saçları örgülüdür, her seferinde örgüyü bozmaları bir zorluk sebebidir. Bu zorluktan dolayı, onları saçlarını çözmekten affetmiştir. Örgülerin çözelmeme ruhsatı, örgünün iç kısmına suyun değmemesi haline de ruhsat getirmiştir. Ancak, saç diplerine su mutlaka değmelidir. Şu halde ruhsat, sallanan kısımla ilgilidir. Erkeklerde böyle bir zorluk olmayacağı için, onlar bu ruhsattan hariç tutulmuşlardır. Saçlarının her tarafına su değmelidir.
Bu ruhsatı te'yid eden bir-iki rivayet kaydedelim: "Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) çok örgüsü bulunduğunu zikrederek, "Gusül sırasında bunları açayım mı?" diye sorunca:
"Hayır! başına üç kere su döküp (ovuşturman) yeterli!" diye cevap verir.
Keza Hz. Âişe örgülerin çözülmesi gerektiği kanaatini izhâr eden Abdullah İbnu Ömer hakkında şunları söyler:
"Şu İbnu Ömer'e hayret doğrusu! Kadınlara yıkandıkları zaman örgülerini çözmelerini emretmiş! Bari saçlarını traş etmelerini de emretseydi.."
Meseleyle ilgili bu münakaşalardan sonra ilmihale intikal eden nihaî hüküm son maddede kaydettiğimize muvafık olarak şöyledir: "Saçların, sakalların, kaşlar ile bıyıkların aralarına ve altlarındaki cilde kadar su geçecektir. Velev ki bunlar pek sıkı bulunmuş olsun. Binaenaleyh bunların araları ve dipleri kuru kalırsa gusl tamam olmuş olmaz. Şu kadar var ki, kadınların aşağıya sarkmış olan saçlarının her halde yıkanması lâzım değildir. Elverir ki, su bunların diplerine yetişmiş olsun. Erkeklerde ise, bir zaruret bulunmadığı cihetle, böyle sarkmış saçların da her tarafını yıkamak icab eder."[434]

?3745 ?13? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ?????? #: ????? ???? ????????? ???? ??????????? ????? ???????? ????????. ????? ?????????? ?????????. ????? ???????? ?????????? ?? ??????? ??????????? ????? ??????? ?????????. ????? ???? ????? ?????? ???? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????? ????????. ????? ?????? ??????? ????????. ????? ?????? ??????????[. ????? ????? .

13. (3745)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten gusledince önce ellerini yıkamaktan başlardı, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya batırır, onlarla saç diplerini hilallerdi. Deriyi ıslattığı kanaati hasıl olunca tepesinden üç kere su dökerdi. Sonra da bedeninin geri kalan

kısımlarını yıkardı. En sonra da ayaklarını yıkardı."[435]

?3746 ?14? ??? ????:]????? ???????? ???????? ?????? ??? ???????????? ?“?????[.

14. (3746)- Bir diğer rivayette: "...Suya sokmazdan önce ellerini yıkayarak başlardı" denmiştir.[436]

?3747 ?15? ??? ????:]????? ??????????? ??????? ????????? ???? ??????? ??????????? ????? ????? ??????? ???? ?‘??? ??????? ???? ??????????? ???????? ?????? ???????????[. ??? ??? ??????? .

15. (3747)- Bir başka rivayette: "Sağ elini yıkayarak başlar, onun üzerine su döker, sonra sağ eliyle vücudundaki ezânın üzerine su döker, sol eliyle de onu yıkardı..." denmiştir. Bu Sahîheyn'in lafzıdır.[437]

?3748 ?16? ??? ????? ??? ????. ???? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ??????
??????? ???? ??????? ???? ????????? ???????? ??????? ??????? ???? ????? ?????????[.

16. (3748)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), başı üzerine üç kere su dökerdi. Biz ise, örmelerimiz sebebiyle beş kere dökerdik."[438]

?3749 ?17? ??? ????? ??????? ????:]???? ?????? ?????? # ???? ????????? ???? ??????????? ????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??????? ?‘?????? ????? ?‘??????. ????? ????? ?????????? ?????? ??????? ???? ???????[.

17. (3749)- Sahiheyn'in bir rivayetinde şöyle denir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cenabetten yıkandığı zaman (süt sağılan kab gibi) bir kab(ta su) isterdi. Onu eliyle tutar, başının sağ tarafını yıkayarak başlar, sonra da sol kısmını yıkardı. Sonra iki avucuyla su alır, onlarla başına dökerdi."[439]

?3750 ?18? ??? ???? ???????? ????:]?????? ???? ???????? ????????? ????????? ??????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?‘??????? ??????????? ?‘????? ???? ??????? ?‘??????[. »???????«: ??????? ??? ?“??? ???? ???? ??? .

18. (3750)- Buhârî'nin diğer bir rivayetinde (Hz.Âişe) şöyle demiştir: "(Resulullah'ın zevcelerinden) birimiz cenâbet olduğu vakit, eliyle üç kere başının üzerine su döker, sonra eliyle üç kere sağ tarafına su döker, diğer eliyle de sol tarafına dökerdi."[440]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere Hz. Âişe'den bazı farklarla yapılan bu rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve zevce-i pâklerinin gusül yapışlarını teferruatı ile açıklamaktadır. Bu rivayetleri şöyle özetleyebiliriz:
a) Önce namaz abdesti gibi abdest almak. Bu maksadla:
* İlk olarak, suyu dökerek ellerini yıkamak.
* Eza (meni bulaşığını) yıkamak. Bazı rivayetlerde "fercini yıkamak" şeklinde daha açık ifade edilmiştir. Böylece, yıkanma sırasında, kaptan avuçla su alınırken, suyun kirlenme ihtimali bertaraf edilmiş olmaktadır.
* Temizlenmiş olan elleri suya batırmak suretiyle abdestini almak, müteakiben geleceği üzere ayakların yıkanması guslün sonuna bırakılacaktır (3751. hadis)
b) Yine ellerini batırıp ıslatarak saç diplerini hilalleyip ıslatmak; böylece yıkamaya geçince dökülen suyun, israf edilmeden başın her tarafına nüfuzunu sağlamak.
c) Üç kere başa su döküp yıkamak. Kadınlar saçları sebebiyle başlarına beş kere su dökmektedirler.
d) Baştan sonra, yine üçer sefer olmak suretiyle vücudun önce sağ, sonra sol tarafı elle ovuşturularak yıkanacaktır.
e) En sonda ayak yıkanacak, böylece, sıçrantılardan hâsıl olan kirlenmeler de son defa temizlenmiş olacaktır.
Vücudun parçalar halinde yıkanmasında iki maksad güdülmüş olsa gerektir.
* Az su kullanılarak israfın önlenmesi..
* Kuru yer kalma ihtimalinin bertaraf edilmesi. Bu tertibe riayet edilmeden rastgele dökülerek yıkanma durumunda bazı noktaların gözden kaçma ihtimali olduğu gibi, yıkanma sırasında gelecek bu çeşit vehimler sebebiyle daha çok su kullanma da melhuzdur. Halbuki, Resulullah yıkanma sırasında da suyun israf edilmesinden sakınmayı prensip ittihaz etmiştir. Vücud parçalar halinde yıkanınca, her bir parça teker teker olunca, dikkatle yıkanmış olmaktadır.
2- Hadislerin ışığında sünnete uygun şekilde guslün nasıl yapıldığını böylece kaydettikten sonra şunu belirtmek isteriz: Gusülde esas olan bütün bedenin yıkanmasıdır. Hanefilerde yıkanması gereken "beden"e ağız ve burnun iç kısmı da dahildir. Bu yıkama, her ne suretle yerine gelse muteberdir, gusül hâsıl olur. Sözgelimi, ağız ve burnunu da yıkama şartıyla suyun içine banıp çıkmak suretiyle her tarafına suyun değmesini sağlayan kimse gusül yapmış sayılır. Ancak, yukarıdaki rivayetlerdeki tertibe göre yapmak sünnettir ve bu tertiple yapmada "sünnet işlemiş olma" sevabı da vardır.[441]

?3751 ?19? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ???????? # ?????? ????????? ???? ?????????? ???????? ???????? ????? ????? ??????????? ???? ????????? ???????? ???????? ????? ????????. ????? ?????? ???????? ???? ????????? ??? ?‘????. ????? ??????? ????????? ????????? ?????? ??????????. ????? ?????? ???????? ??????? ????? ?????? ?????????? ?????????????? ???? ??????? ???? ????????????[. ????? ??????.

19. (3751)- Hz. Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten yıkanırken ben O'na perde oldum, (şöyle yıkanmıştı):
Önce ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle (kaptan) solu üzerine su dökerek fercini ve (meniden) bulaşanları yıkadı. Sonra elini duvara -veya yere- sürdü. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamayı terketti. Sonra üzerine su döktü. Sonra ayaklarını çekip yıkadı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın cenabetten guslü işte böyledir."[442]

?3752 ?20? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????? ????? ????? ?????? # ???? ???????? ???? ??????????. ?????? ???????? ?????????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ??? ????? ????? ???????? ????????? ?? ?“?????. ????? ??????? ????? ???? ????????? ???????? ?????????? ???? ????????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ??? ?????? ????? ??????? ???? ?????? ?????????? ????? ???????????. ????? ??????? ???????? ?????? ?????????????? ????????????? ????????? ???????? ???????????? ????? ?????

????? ???? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ????????? ???????[. ????? ??????? .

20. (3752)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cenabetten nasıl yıkanacağını sordu. Aleyhissalatu vesselâm dedi ki:
"(Kişi) sağ eli üzerine su dökerek başlar, iki veya üç kere döker (ve ovalayıp yıkar). Sonra sağ elini kaba sokar (avuçladığı suyu) ferci üzerine boşaltır, bu sırada sol eli ferci üzerindedir. Dökülen su ile oralarındaki (meni bulaşığı)nı temizleninceye kadar yıkar. Sonra isterse elini toprağa koyar, sonra sol eli üzerine, temizleninceye kadar su döker. Sonra üç kere ellerini yıkar. İstinşakta bulunur (burnuna su çekip yıkar). Mazmaza yapar (ağzına su alıp yıkar). Yüzünü ve kollarını üçer kere yıkar. Başına sıra gelince meshetmez, suyu döker (ve bedeninin geri kalan kısmını yıkar)."[443]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde gusül yaparken avret yerlerinin yıkanmasından sonra elin toprağa vurulması mevzubahis edilmekte ve İbnu Ömer'in rivaytinde "isterse" kaydı geçmektedir. Şu halde bu, şartlara göre, arzuya bağlı olarak yapılabilecek bir ruhsattır. Rivayetlerden Aleyhissalâtu vesselâm'ın zaman zaman buna yer verdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde sabun kullanmak bunu karşılamalıdır.
2- Hadiste avret yerinin yıkanmasında "üç kere su döker" denmiyor; "temizleninceye kadar" deniyor. Şu halde üçleme vazgeçilmez bir vecibe değildir. Vicdanın, temizliğin hâsıl olduğu hususundaki kanaati esastır.
3- Bu rivayetlerdeki diğer bazı farklı ifadeler gusül işinin icrasında Resulullah'ın teferruatta teşeddüt göstermediğini, farzların yerine getirilmesini esas alıp, tâlî hususlarda zamana ve şartlara göre serbest davrandığını ifâde etmektedir.[444]

?3753 ?21? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ?????????????? ?????: ?? ??????? ????????? ??? ???????? ???? ??????? ????? ????????? ???? ???????? ???????? ??????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ????.»????????«: ??? ????? ??????? ????? ??? ????? .

21. (3753)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Bir gün) ey Allah'ın Resulü! dedim. Ben çok örgüsü olan bir kadınım. Hayız ve cenabetten yıkanırken örgüleri çözeyim mi?"
"Hayır! buyurdular başının üzerine, ellerine üç kere su avuçlayıp dökmen, sonrada bedenine su döküp yıkanman sana yeterlidir."[445]

?3754 ?22? ??? ???? ?? ???? ?????? ???:]?????? ????????? ?????? ?????? ??????. ??? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????????? ???? ??????????? ??? ?????????? ???????????. ????????: ??? ??????? ???? ?????? ?????? ??????? ????????? ??? ?????????? ???????????? ???? ???????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ????????? ???? ????????? ?????? # ???? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ???????? ???? ?????? ???? ???????????[. ????? ????. »?????? ?“?????«: ??? ???? ?? ??? ?? ?????.

22. (3754)- Ubeyd İbnu Umayr el-Leysî anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye, Abdullah İbnu Ömer'in, kadınlara yıkandıkları zaman örgülerini açmalarını emrettiği haberi ulaşmıştı, şöyle dedi:
"İbnu Ömer'e hayret doğrusu! Kadınlara başlarını çözmelerini emrediyormuş, bir de traş olmalarını emretmiyor mu? Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı kaptan (beraberce) yıkanırdık. Ben, başıma üç kere su dökmekten başka birşey yapmazdım (da Resulullah müdahale edip "örgülerini de çöz" demezdi)."[446]

?3755 ?23? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ??????????: ??? ????? ?????? # ????? ???? ????????? ???????? ???????[. ????? ?????? ? ?????? .

23. (3755)- Katâde rahimehullah anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallahu anh)'in bize anlattığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tek bir gusülle, bütün hanımlarını dolaştığı olmuştur."[447]

?3756 ?24? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]??? ??????? ?????? #: ????? ????? ?????? ???? ????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ?????. ????: ???????? ???? ??? ????? ?????? ? ??????????? ????? ???????? ??????? ????: ???? ?????? ????????? ?????????[. ????? ??? ????.»????????«: ??????? ????????? .

24. (3756)- Ebû Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün bütün hanımlarına uğradı. Her birisinin yanında ayrı ayrı yıkandı. Kendisine:
"Ey Allah'ın Resulü dedim, en sonunda bir kere yıkansanız olmaz mı?"
"(Olmasına olur, ancak) böyle yapmak daha temiz daha hoş ve daha paktır!" buyurdular."[448]

?3757 ?25? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]??? ????? ?????? # ????: ??? ???? ????????? ??????? ???? ???? ???? ??? ????????? ???????????? ???????????[. ????? ?????? ? ???????.

25. (3757)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz ehline temas eder sonra tekrar etmek dilerse ikisi arasında abdest alsın."[449]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, kişi cünübken yıkanmaksızın, müteakip temaslarda bulunabilip bulunamayacağı ile ilgilidir. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre:
1- Cünüb olan bir kimsenin, yıkanmadan, ikinci kere hanımına temas edebilmesi için yıkanmak gerekmediği hususunda ülemâ icma etmiştir.
2- İki temas arasında abdest gerekli midir? Bu hususta ülema ihtilaf eder:
* Ebû Yusuf, "bu müstehab değildir" demiştir.
* Cumhur ise, "müstehabtır" demiştir.
* Zâhirîler ve Mâlikîlerden İbnu'l-Habib, "Vacibtir!" demişlerdir. Bunlar yukarda kaydedilen Ebû Saîd hadisiyle ihticac etmişlerdir.
* Bazıları, Ebû Saîd hadisindeki vudû (abdest) kelimesini lügat ma'nâsında anlayarak, namaz abdestinin değil "yıkama"nın kastedildiğini söylerler ve maksud'un "fercin yıkanması" olduğunu belirtirler. İbnu Huzeyme, bu yıkamanın da bir vecibe değil nedb ifade ettigine kâildir. Zira Ebû Saîd rivayetinin bir veçhinde "...zira yıkamak, tekrar dönmeyi daha aktif kılar" buyurmuştur: "Şu halde der, bu yıkama (abdest) emri "irşad" veya "nedb" içindir." Ebû Saîd hadisindeki emrin vücub değil "nedb" ifade ettiğinin bir başka delili Hz. Âişe'nin bir rivayetidir:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) temas eder, abdest almaksızın tekrar temas ederdi."

3- Bu mesele şöyle bir sual ortaya çıkarmıştır: "Resulullah gecelerini hanımlarıyla taksim etmiş idi. Her kadına bir gece ayırmıştı. Bu durumda, bir gecede hepsini dolaşmak nasıl mümkün olmuştur?
Şöyle cevap verilmiştir: "Taksim meselesinin bir vecibe olması ihtilaflıdır. Ebû Saîd: "Bu Resulullah üzerine vâcib değildi, teberru ve tekerrüm için eşit bir taksime yer vermiştir" der. Ancak ülemâ çoğunlukla bunun vacib olduğunu söyler. Bu durumda Resulullah'ın hepsini dolaşması hanımlarının rızası ile oluyordu." İbnu Abdilberr der ki: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Resulullah bunu, seferden döndüğü ve henüz hanımlardan hiç birine muayyen bir gün ayırmamış bulunduğu zamanlarda yapardı. Bu durumlarda hepsini dolaşır, sonra gün taksimi yapar, buna göre yanlarına giderdi. Yine de gerçeği Allah bilir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri hep hürdü. Hürler hakkında Aleyhissalâtu vesselâm'ın sünneti, taksimde adâlet edip hiçbirine günü dışında temas etmemekti."[450]

?3758 ?26? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ?????? #: ????? ?????????? ????????? ??????????????? ??????? ??????????? ??? ?????? ???????? ???????? ?????? ?????????[. ????? ????? ????? .

26. (3758)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yıkanır, (sabahtan önce) iki rekat namazla sabah namazını kılardı. Gusülden sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir de abdest aldığını zannetmiyorum."[451]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gusülden sonra yeniden abdest almadığını, gusül sırasında aldığı abdestle namaz kıldığını ifade etmektedir.
Tirmizî, bu hükmün Sahâbe ve Tâbîînden pekçok zâtın müşterek görüşü olduğunu belirtir. Hadislerin çoğunda gusle başlarken Resulullah'ın abdest aldığı belirtilmiştir. Bu sebeple gusülden önce abdest almak, herkesçe bilinen sünnetlerden biridir. Fakat, rivayetlerde gusülden sonra da abdest aldığına dâir açıklık gelmemiştir. Aksine Hz. Âişe'den "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gusülden sonra abdest almazdı" dediği rivayet edilmiştir. Öyleyse, gusül esnasında abdesti bozacak bir hal vukû bulmadıkça bu ilk abdest muteber olmakta, onunla namaz kılanabilmektedir.[452]

?3759 ?27? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ???? ?????????? # ???? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ???? ?????????[.??? ????? ???? ?????: »????????« ???? ??? .

27. (3759)- Yine Hz. Âişe anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), farak denen tek bir kaptan beraber guslederdik."
Süfyan der ki: "Bir farak üç sa'dır."[453]

?3760 ?28? ??? ???? ?? ??? ???? ???:]???????? ???? ????????? ?????? ?????? ??????. ???? ????????? ???? ??????????? ????????????? ???? ?????? ?????? ?????? # ???? ??????????? ???????? ???????? ?????? ???????? ?????????????? ??????????? ??????????? ??????? ??????????? ???? ???????? ?????. ???????:
??????? ???????? ???????? # ????????? ???? ??????????? ????? ??????? ?????????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ???????.»??????????«: ?? ???? ??? ????? ??? ???? ?'??? ?????? ???? ?? ??? .

28. (3760)- Ebû Seleme'nin yaptığı diğer bir rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin yanına girmiştim. Yanımda Hz. Âişe'nin süt kardeşi vardı. Kendisine, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in cenabetten nasıl yıkandığını sorduk. Bir sa' miktarında bir kap getirtti ve onunla yıkandı. Âişe ile aramızda bir perde vardı. (Yıkanırken) üzerine üç kere su döktü ve dedi ki:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri, saçları kulak memesi civarında olması için saçlarının başlarını alırlardı."[454]

AÇIKLAMA:

1- Birinci rivayet (3759) Hz. Âişe ile Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aynı zamanda beraberce gusül yaptıklarını ifade etmektedir. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre, bazı âlimler bu rivayete dayanarak karı ve kocanın birbirlerinin avret yerlerini görmesinin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
2- Bu hadislerden kadın ve erkeğin, birbirlerinin artığını gusül ve abdestte kullanabilecekleri hükmü çıkarılmıştır. Ayrıca hadis karı ve kocanın aynı anda yan yana gusül yapmalarının caiz olduğunu da ifade etmektedir. İmamlardan Ahmed İbnu Hanbel ile Dâvud-u Zâhirî'nin kadın önce yıkandığı takdirde, onun artığı ile erkeğin gusledemeyeceği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel hakkında aksi görüş de rivayet edilmiştir.
3- Farak bir ölçeğin adıdır. Ne miktar hacme sahip olduğu ihtilaflı ise de, sadedinde olduğumuz rivayette Süfyan İbnu Uyeyne üç sa' olduğunu söylemiştir. İki sa' olduğunu söyleyen de var, ancak umumiyetle üç sa' kabul edilmiştir. Rıtl olarak da onaltı rıtl'dır. Bunların değeriyle ilgili uzun açıklamayı daha önce kaydettik. Burada şu kadarını tekrar kaydedelim: 1 sa' = 4 müddür, 1 müdd = 530 gr'dır. Böylece 1 sa' = 2120 gram civarında yani iki litreyi biraz aşan bir sudur.
Şu halde Hz. Âişe yıkanmada 2,5 litreden az su kullanmıştır. Üç sa' da ortalama dokuz litre civarında bir hacimdir.
Büyük şehirlerimizde su sıkıntısının şiddetle hissedilmeye başlandığı zamanımızda, su kullanımında Nebevî ölçülere riayetin ehemmiyet ve zarureti ortaya çıkmaktadır.
4- İkinci hadiste, Hz. Âişe'nin süt kardeşi olarak zikri geçen zâtın kim olduğu net olarak bilinmemektedir. Çünkü, biri Kesîr, diğeri Abdullah İbnu Zeyd adında iki süt kardeşi mevzubahistir. Süt kardeşle Hz. Âişe'ye gelen Ebû Seleme, Hz. Âişe'nin kız kardeşlerinden Ümmü Gülsüm'ün süt oğludur. Böylece Hz. Âişe onun teyzesi durumundadır. Kadı İyaz der ki: "Bu iki zat, Hz. Âişe yıkanırken, mahrem olan yakının, görmesi haram olmayan baş kısmını görmüştür. Zira görmeyecek olsalar onların yanında fiilen göstermesinin bir ma'nâsı kalmazdı. Göremeyecekleri şekilde olsa onlar: "Âişe bize şöyle anlattı" derlerdi." Aradaki perde, mahremlerinin görmesi haram olan kısımlarının örtülmesi içindir.
Sahâbe-i Kiram hazerâtının önde gelen fakihlerinden olan Hz. Âişe' nin, yıkanma sırasında kullanılacak suyun miktarını zihinlerde tesbit maksadıyla böyle fiilî bir gösterme yolunu tercih etmesi, suda israftan kaçınmanın şeriatımız nazarında ne kadar mühim olduğunu ifade etmesi bakımından cidden manidardır.
5- İkinci rivayetin sonunda geçen "Resulullah'ın zevceleri saçlarını kulak memesi hizasında keserlerdi" şeklinde tercüme ettiğimiz ifade Müslim'deki rivayete göre, Hz. Âişe'nin sözü olmayıp râvi'nin (Ebi Seleme'nin) sözüdür. Kadı İyâz merhuma göre, bu ifade Ezvâc-ı Tâhirât'ın irtihal-i Nebî'den sonraki durumunu tasvir etmektedir. Yani muhtemelen onlar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra zîneti terkettikleri için saç uzatıp örmekten vazgeçmişlerdir. Zira normalde, saçlarının -o devrin Arap âdeti üzere- uzun ve örgülü olması gerekir. Nitekim 3753 numaralı hadiste Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nin saç örgülerinin çokluğunu zikrederek, gusül sırasında bunları çözüp çözmeyeceği hususunda soru sorduğunu gördük. Ayrıca, Ümmühât-ı Mü'minîn Resulullah'ın sağlığında saçlarını kestiklerine dair rivayet gelmemiştir.
6- Saç tarzını ifade eden vefre'yi, lügâtcılar kulak hizasına kadar uzatma diye açıklarlar. Limme ise, omuza kadar uzanan saça denmiştir. Aksini söyleyenler de olmuştur.[455]

?3761 ?29? ??? ???? ?????? ???:]????? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ??? ????????? ??????: ????????? ?????. ?????? ??????: ??? ??????????. ?????? ??????: ????? ??????? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ???????? ??????? ??????? ???????? #[. ????? ??????? ???????? .

29. (3761)- Muhammed el-Bâkır rahimehullah anlatıyor: "Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in yanında idik. Yanında gusülden soran bir grup insan vardı. Şöyle cevap verdi:
"Bir sa' su sana yeter!" Bir adam:
"Bana kâfi gelmez diye itiraz etti. Hz. Câbir:
"Ama, saçı senden daha çok ve senden daha hayırlı olan zâta yetiyordu!" dedi. Onun burada kasdettiği "hayırlı zât" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) idi."[456]

?3762 ?30? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ???? ?????????? # ???? ?????? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

30. (3762)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sarıdan mamul bir kaptan su alarak yıkanırdık."[457]

AÇIKLAMA:

Tevr'i, İbnu Hacer "taştan veya bir başka şeyden imâl edilen tencere" olarak açıklar. Tevr'in maddesi olan şebeh de bakır gibi sarı renkli bir maden olarak açıklanır. Tunç ve benzeri bir madde olabilir, sarı diye tercüme ettik.[458]

?3763 ?31? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???? ????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ?????????????? ???????? ???????. ???? ????: ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????????? ????? ????????? ????????? ??????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

31. (3763)- Ya'la İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıkta (izarsız) yıkanan bir adam görmüştü. Derhal minbere çıkarak, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra:
"Allah diridir ve ayıpları örtücüdür, hayayı ve örtünmeyi sever. Öyleyse biriniz yıkanınca örtünsün" buyurdu."[459]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'ın Settâr (örtücü) ismini hatırlatarak, o ismin gereği olarak kulların örtünmelerini istediğini belirtmektedir. Şu halde bu emri yerine getirmek, Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak ma'nâsına gelir. Böylece mü'minler haya ve örtünmeye teşvik edilmiş olmaktadır.[460]

?3764 ?32? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ???????? # ??????? ???? ?????? ??? ?????????? ????: ???????? ???????. ?????????? ?????? ?????????? ????[. ????? ??????? .

32. (3764)- Ebû's-Semh (radıyallahu anh) anlatıyor:"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet ediyordum. Yıkanmak isteyince:
"Bana enseni dön!" derdi. Ben de ensemi dönerdim. Böylece ona perde olurdum."[461]

?3765 ?33? ??? ?? ???? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??? ??????? ?????? # ????? ????????? ??????????? ????????? ?????????? ????????? ?????????? ????????[. ????? ???? .

33. (3765)- Ümmü Hâni Bintu Ebî Tâlib (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Mekke'nin) Fethi gününde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın yanına gittim. O'nu yıkanır buldum. Kızı Fâtıma da bir giyecekle O'na perde yapıyordu."[462]

?3766 ?34? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ???????? #: ????????? ???????? ?????????? ?????? ????????? ??????? ??????? ?????????? ?????[. ????? ??????? .

34. (3766)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yıkanmıştı. (Kurulanması için) bir havlu getirildi. Onunla kurulanmayıp:
"Su(yun) ıslaklığı ile böyle (daha iyi)!" buyurdular."[463]

?3767 ?35? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ???????? ?????????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ????????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ????????. ?????? ?????? ????? ?????? # ??????? ????? ???????? ???????? ??????? ???????? ?????????? ??????? ???????? ????????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .

35. (3767)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:"Namaz elli vakitti, cenabetten gusül de yedi defa idi. Elbiseden sidiğin yıkanması da yedi defa idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (azaltılmasını Cenâb-ı Hakk'tan) taleb ede ede namaz beş'e, cenabetten gusül bire, elbiseden sidiğin temizlemesi bir kereye indirildi."[464]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Mi'rac sırasında cereyan eden hadiseyi kasdetmiş olmalı. Ancak, Mi'râc gecesiyle ilgili rivayette sadece namaz mevzubahis edilmektedir: Cenâb-ı Hakk'la mülâkat yapmış olarak dönmekte olan Resulullah Hz. Musa'ya uğrar. Hz. Musa: "Rabbin ümmetine ne emretti?" diye sorar. Resulullah: "Elli vakit namaz!" deyince Hz. Musa bunun çok olduğunu söyler, azaltılması için Allah Teâlâ'ya müracaat etmesini tavsiye eder. Resulullah'ın müracaatı üzerine namaz bir miktar azaltılır. Dönüşte Hz. Musa'ya tekrar uğrar. Hz. Musa miktar için "Ümmetin bunu da yapamaz, tekrar müracaat et, azalttır tavsiyesinde bulunur.
Resulullah bu şekilde mükerrer müracaatlarda bulunur ve beşe kadar indirtir. Hz. Musa buna da çok derse de Resulullah tekrar müracaat etmekten utanır.
İşte bu rivayette, sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen gusül ve elbise temizliği mevzubahis edilmez.
Dehlevî der ki: "Elbisenin bir kere yıkanması Şâfiînin mezhebine göredir, onlarda üç kere yıkamak mendubtur. Ebu Hanîfe'ye göre görülmeyen pisliğin yıkanması üç kerede tahakkuk eder, bu vacibtir." Hanefî fakihlerden Burhânuddin el-Merginânî der ki: "Necaset iki çeşittir, görülen ve görülmeyen. Görülenin temizliği, onun izâlesiyle sağlanır. Görülmeyenin temizliği , yıkayanın "pisliğin temizlendiğine dair zann-ı gâlibi" hasıl oluncaya kadardır. Tekrar, pisliğin çıkması içindir, üç rakamının tesbiti, zann-ı galib çoğunlukla üçte hâsıl olduğu içindir. Bu hususu şu hadis de teyid eder: "Biriniz uykudan uyandığı zaman üç sefer yıkamadıkça elini suya batırmasın."
Hadisin mânası: "Hıtmînin yıkandığı su ile yetinirdi (onunla birlikte cenabetten de temizlenmeye niyet ederdi)" demektir.[465]

?3768 ?36? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ????????? ?????? ?????? # ???? ??????????? ????? ????? ??????????? ??? ??????????? ????? ?????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

36. (3768)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bazen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten yıkanır, sonra (üşümüş olarak gelip) bana sokulup benim ısıtmamı isterdi, ben de O'nu bağrıma bastırıp ısıtıyordum. Bundan dolayı ben ayrıca yıkanmıyordum."[466]

?3769 ?37? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ???????? ??????? ????????????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ??? ??????? ???????[. ????? ??? ????.?????? ??? ??? ????? ?????? ???? ???? ?? ?????? ???.

37. (3769)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten yıkanırken başını hıtmî (denen otla) yıkardı. Bununla yetinir, (hıtmîli su) üzerine ayrıca su dökmezdi."[467]

AÇIKLAMA:

Hatmî diye de okunabilen hıtmî'nin temizlikte kullanılan bir bitki olduğu belirtilmektedir. Hadis, Resulullah'ın cenabetten temizlenirken başını hıtmî otunun karıştırılmış yani içerisine ıslatılmış bulunduğu su ile yıkandığını belirtmektedir. Onunla yetinip, üzerine su dökmemesi, hususi hazırlanan bu su ile yıkadıktan sonra saf su ile ikinci bir kere yıkamadığını ifade etmektedir. İbnu Raslân der ki: "Bu iktifa işi, sidr veya hıtmîyi baş üzerine koyup onunla yıkama halinde caizdir. Zira bu yıkama yeterli olur, ayrıca sırf yıkamak için bir de ikinci su dökmeye gerek kalmaz. Ancak sidri suyun içine atar, sonra onunla başını yıkarsa, bu durumda kâfi gelmez, arkadan ayrıca (durulamak için) saf su icabeder; iltibas edilmemesi için bu hususa dikkat edilmelidir. Muhtemeldir ki, Aleyhissalâtu vesselâm hıtmî karışık olan su ile yıkamazdan önce başını saf su ile yıkayarak başından cenabeti gidermiş, sonra da bedeninin geri kalan âzâlarını yıkamıştır. Ayrıca hıtmînin az olup suyun aslî vasfını fazla değiştirmemiş olması da muhtemeldir."
İbnu Raslân'ın bu tahdidi, suyun tâhir ve mutahhir (temiz ve temizleyici) olması için aslî vasıflarını muhafaza etme şartına binaen koyduğu izah gerektirmeyecek bir husustur.
İbnu Raslan "ve la yesubbu aleyhi'l-mâe" ifadesinde geçen "aleyhi"deki zamiri iki şekilde tevil eder: "Baş'a da râci olabilir, hıtmîye de raci olabilir. Zamir "Baş'a raci olunca ma'nâ şöyledir: Hıtmî'yi izale ettiği suyu döker, onu izâleden sonra baş üzerine başka bir su dökmez." Zamir hıtmî'ye râci olduğu takdirde ma'nâ "suyun, bedene taşmasına yer vermezdi" olur.
Hadisin sonunda kaydedilen açıklamayı, Münzirî: "Dedi ki" diyerek kaydeder. Buna göre "Hıtmî ile yıkanan baş cenabeti gidermemiştir. Hıtmî bulaşığının gitmesi için dökülen saf su sırasında cenabetin de gitmesine niyet edilmiştir ve hıtmî bulaşığı çıkınca cenabetten de temizlenilmiş olmaktadır. Hıtmî bulaşığı gidince, cenabetten temizlenmek için yeniden yıkanmaya gerek yoktur" demek olmaktadır.
Bu teferruatı bilmekte fayda var. Zira çeşitli kokular, losyonlar, temizlik maddeleri ile karışık haldeki mayilerle cenabetten temizlenirken bunların bilinmesi gerekir. Şerîatımıza göre, bir mayi temiz bile olsa, içerisine katılan yabancı madde ile temizleyicilik vasfını kaybeder. Sözgelimi gülsuyu ile cenabetten temizlik yapılamaz. Bu, onun pis addedilmesinden dolayı değildir. Dinin koyduğu temizleyicilik vasfı olmamasından dolayıdır. Suyun hem temiz, hem de temizleyici olması için aslî ve tabiî vasıflarını koruması lazım: Rengi, kokusu, tadı, akıcılığı değişmemelidir. İbnu Raslân'ın açıklamaları ile ileri sürdüğü ihtimallerin hepsi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hıtmî karışık su ile yıkandığına dair çok vecîz şekilde gelen rivayeti bu prensip çerçevesinde açma gayretinden ileri gelmektedir.[468]

?3770 ?38? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ?????? ?????? # ???????? ????????????[. ????? ??? ???? .

38. (3770)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beraberinde ihramlı ve ihramsız her iki durumda da bulunduk. Bu esnada saçlarımız yapıştırılmış bulunduğu halde yıkanırdık."[469]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen zmâd, lügat açısından sargı ma'nâsına gelir. en-Nihâye'de İbnu'l-Esir der ki: "Aslı, bağlamaktır. Rahatsız uzvun bağlandığı beze denmiştir. Sonra yara vs. üzerine, sargısız bile olsa, ilaç koymaya denmiştir."
Şârihler bu hadiste zmâd ile, saçı sabit tutmak için sürülen maddenin kastedildiğini belirtirler. Bu madde tîyb denen kadınlara ait sürünme maddesi de olabilir, başka bir şey de. Fakat rahatsız uzva sarılan bez değil. Bu durumda mâna şöyle olur: "Biz saç örgülerimizi zamk, tîyb, hıtmî vs. ile yapıştırır, sonra da yıkanırdık, tîyb vs.den sürdüğümüz yapıştırma, tutturma maddesi örgüler açılmadığından, olduğu şekilde kalırdı."
Ma'nânın şöyle olabileceği de belirtilmiştir: "Biz yıkanır ve hıtmînin yıkandığı su ile iktifa ederdik de ondan sonra başka bir su kullanmazdık. Yani, hıtmîyi temizlediğimiz su ile cenabetten de yıkanmaya niyet eder, sonra gusül için ayrıca başka bir su kullanmazdık." İstinbat edilen bu ma'nâyı Hz. Âişe'den kaydettiğimiz bir önceki hadisin (3769) de teyid ettiği belirtilmiştir.[470]

?3771 ?39? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ??????????? ????????? ???? ????? ????? ??????? ?????? ???????[. ????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? .

39. (3771)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cünüb olmadıkça her halimizde bize Kur'an okutup ta'lim ederdi."[471]

?3772 ?40? ??? ???? ???????:]????? ?????? ?????? # ???????? ???? ??????? ?????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ???????????[.

40. (3772)- Nesâî'nin bir başka rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâdan çıkınca Kur'an okur, bizimle et yerdi. Cenabet halinden başka hiçbir şey O'nunla Kur'an arasına perde olmazdı."[472]

AÇIKLAMA:

Bu hadislerde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cünüb hali dışında yani abdestli veya abdestsiz olduğu halde Kur'an-ı Kerim'i okuduğunu, okuttuğunu haber vermektedir. Helâdan çıkınca veya et yiyince Kur'an okuması, bunun caiz olduğunu göstermek içindir. "Et" yemenin zikredilmesi, etin bulaşık bırakan, arkadan eli ve ağzı yıkamayı gerektiren bir bulaşmaya sebep olması sebebiyledir. Böylece bu çeşit bulaşıkların da Kur'an okumaya mâni olmadığı belirtilmiş oluyor, yeter ki cenabet kirliliği olmasın. Küçük hades'in Kur'an okumaya mani olmadığı hususunda ülemânın icmaından bile bahsedilmiştir.
Cünübün ve hayızlının Kur'an okuması meselesi biraz ihtilaflıdır. Büyük ekseriyet haram olduğunda ittifak etmiştir. İmam Mâlik cünübün tek âyet ve o miktarda Kur'an'ı okuyamayacağını söylerse de hayızlının okuyabileceğini, aksi takdirde Kur'an'ı unutacağını söylediği rivayet edilmiştir. "Çünkü demiştir, hayız müddeti günlerce uzar, cenabet hali uzamaz." İkrîme ve İbnu'l-Müseyyeb'in de cünüb'ün Kur'an okumasında beis görmedikleri kaydedilmiştir.
Kur'an-ı Kerim'in cenabetken okunabileceği iddiası daha ziyade, Müslimde yer alan bir rivayete dayanır. Orada Hz. Âişe (radıyallahu anhâ): "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bütün hallerinde Allah'ı zikrederdi" buyurmaktadır.
"Bütün hallerinde" deyince buna cenâbet hali de dahildir, zikrullah'ın içinde Kur'an kırâati de dahildir.
Keza İbnu Abbas'tan kaydedilecek olan müteakip rivayetde bu görüşü teyid edecektir.
Bu iddiaya şu şekilde cevap verilmiştir: Hz. Âişe'nin rivayeti, sadedinde olduğumuz Ali (radıyallahu anh) hadisiyle tahsis edilmiştir. Yanihadiste geçen zikrullah tabirinin âmm olan ma'nâsı tahsis edilerek "Kur'an kırâatı dışında kalan zikr"diye anlaşılmıştır. Hatta Aynî: "Hz. Âişe'nin hadisi, Hz. Ali'nin hadisine muâraza etmez, arada bir zıtlık yoktur, zira Âişe (radıyallahu anhâ) Kur'an kırâatı dışındaki zikri kasdetmiştir" der. Sübülü's-Selam müellifi de şu açıklamayı yapar: "Hz. Âişe hadisini, Hz. Ali hadisi ile başka birçok hadis tahsis etmiştir. Nitekim bu hadis, büyük ve küçük abdest bozma ve cima halleriyle de tahsis edilmiştir. Nitekim âyet-i kerimede de öyle ifade edilmiştir: "(Onlar) Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üstüne yattıkları zaman zikrederler" (Âl-i İmrân 191).[473]

?3773 ?41? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]?????? ???? ???? ?????????????? ?????????? ??????[.

????? ????. ???: ?????? ???????? ?????? ???? .

41. (3773)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, O cünüb kimsenin Kur'an okumasında bir beis görmezdi."[474]
Açıklama için önceki rivayete bakılmalıdır.

?3774 ?42? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ???? ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????????? ?????????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

42. (3774)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cünübken uyumak istediği takdirde fercini yıkar ve namaz abdestiyle abdest alırdı."[475]

?3775 ?43? ??? ???? ?????:]????? ??? ?????? ??? ??????? ??? ??????? ??????? ????????? ?????????[.

43. (3775)- Müslim'in bir rivayetinde: "...Yemek veya uyumak istediği zaman namaz abdestiyle abdest alırdı" denmiştir.[476]

?3776 ?44? ??? ?? ???? ?? ???????? ?? ??? ??? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????? ?????????? ??????? ??????. ?????? ????? ???????? ?? ??????????? ?????? ?????????? ?????? ??? ???????? ??? ??????? ?????? ??? ??????????? ???????: ????? ????? ???? ????? ????????. ???????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ???????. ??????: ???????????? ??????? ?????? ?? ?‘??? ??????[.

44. (3776)- Müslim'in, Abdullah İbnu Ebî Kays'tan yaptığı diğer bir rivayette Abdullah derki: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vitir namazından sordum..." Hadisi zikreder. Hadiste şu ibare de var:
"Hz. Âişe'ye: "Resulullah cünübken ne yapardı, uyumadan önce yıkanır mıydı. Veya yıkanmadan önce uyur muydu?" diye sordum? Bana şu cevabı verdi: "Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır ve sonra uyurdu, bazan abdest alır ve uyurdu." Bunu işitince:
"Bu meselede genişlik koyan Allah'a hamdolsun!" dedim.[477]

?3777 ?45? ??? ????? ??? ???? ?? ???? ?? ?????? ???:]???? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ????? ?????? # ????? ?????????? ???? ??????????? ?? ?????? ????????? ??? ?? ???????? ??????: ???????? ????????? ?? ????? ?????????? ?????????? ????????? ?? ???????. ??????: ?????? ????????? ?????????????? ???????? ?????? ?? ?‘???? ??????. ??????: ???????? ????? ?????? #? ????? ??????? ????? ????????? ??? ???????? ??????: ???????? ??????? ????? ????????? ?????????? ??????? ???????. ??????: ?????? ???????? ?????????????? ??????? ?????? ?? ?‘???? ??????. ??????: ???????? ?????? ?????? # ????? ???????? ??????????? ??? ???????? ????? ??????: ???????? ?????? ????? ?????????? ?????? ???? ??????: ?????? ???????? ?????????????? ??????? ?????? ?? ?‘???? ??????[.

45. (3777)- Ebû Dâvud'un rivayetine, Gudayf İbnu'l-Hâris der ki: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye sordum:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten gecenin başında mı yıkanırdı sonunda mı?"
"Bazan başında, bazan da sonunda yıkanırdı" dedi. Ben:
"Allahu ekber! bu meselede genişlik veren Allah'a hamdolsun!" dedim ve tekrar sordum.
"Vitir namazını gecenin evvelinde mi kılardı, âhirinde mi?"
"Bazan evvelinde bazan âhirinde kılardı" dedi. Ben:
"Allahu ekber! Bu meselede genişlik veren Allah'a hamdolsun!" dedim ve tekrar sordum:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân'ı açıktan mı okurdu sessiz mi okurdu?"
"Bazan açıktan okur bazan da sessiz okurdu" dedi. Ben:
"Allahu ekber! dedim. Bu meselede kolaylık koyan Allah'a hamdolsun!"[478]

?3778 ?46? ??? ????? ??????? ???? ???? ?????:]????? ????? ?????? # ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????[.
??? ???????: »?????? ?????? ??????? ????? ????? ????????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????« .

46. (3778)- Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir rivayetinde de şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cünübken uyur ve hiç suya dokunmazdı."
Tirmizî derki: "Hz. Âişe'den, Aleyhissalâtu vesselâm'ın uyumazdan önce abdest aldığı da rivayet edilmiştir ve bu rivayet en sahih olanıdır."[479]

?3779 ?47? ??? ????? ???????:]????? ???? ????? ??? ??????? ??? ???????? ?????? ???????? ????? ??????? ??? ????????[.

47. (3779)- Nesâî'nin bir riveyetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemek veya içmek istediği zaman ellerini yıkar sonra yer içerdi" denmiştir.[480]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler, cenabetten temizlenmezden önce yani henüz gusül yapmamış iken:
* Uyunabileceğine,

* Yiyip içilebileceğine,delâlet etmektedir. Böylece Hz. Ali (radıyallahu anh)'den Ebû Dâvud ve başka kitaplarda rivayet edilen: "İçinde köpek, resim ve cünüb bulunan eve (rahmet getiren) melekler girmez" hadisinin zayıflığı -veya bazı te'villerle kabul edilmesi gerektiği- anlaşılmaktadır. Nitekim, Hattâbî, bu hadisin de sıhhatine kaildir ve ma'nâyı şöyle tevcih eder: "Buradaki cünübten murad yıkanmaktan hoşlanmayan ve terketmeyi âdet haline getiren kimsedir, yıkanmayı tehir eden kimse değildir." Hattâbî hadisle ilgili açıklamasına devam eder: "...Köpekten de murad beslenmesine izin verilen köpek olmamalıdır, resim de ayak altına atılmış canlı resmi olmalıdır."
2- Cünüb iken, yeme, içme ve uyuma hususlarında dinin sağladığı ruhsat ve kolaylık ashab arasında sevinmeye ve hamdetmeye vesile olmuştur. Çünkü şartları, bunları gerektirebilir. Derhal yıkanma hususunda kesin emir olsaydı bazı zorlukları beraberinde getirecekti. Sahabelerin Allahu ekber demeleri taaccüp ifade eder. Beklemedikleri bir lütufla karşılaşmanın sevincini böyle ifade etmek Arapların adetlerindendir.

3- Her şeye rağmen yani yıkanmayı te'hir etmeye, herhangi bir yıkanma veya abdeste yer vermeden yiyip içmeye ruhsat verilmiş olmasına rağmen avret yerlerinin ve ellerin yıkanması ve hatta abdest alınması müstehabtır. Şunu da belirtelim ki, bu söylenen husus ruhsattır. Azimet, guslün ta'cilidir. Dinî hayatımızın güçlenmesi için ruhsatlarla değil, azîmetlerle amel etme gayretinde olmalıyız. Şu halde guslün ta'cili efdaldir.
4- Bazı âlimler uyumak niyetiyle alınacak abdestle, yemek içmek niyetiyle alınacak abdest arasında fark görmek istemişler; cumhur yeme, içme ve uyuma da namaz abdestiyle abdest alma gereğine kâil olmuştur. Şevkânî: "Bazan namaz abdestiyle abdest almak bazanda elleri yıkamakla iktifa edilmeli" diye hükme bağlar. Ancak "elleri yıkamak'la iktifa edilecek yıkamanın yiyip içmeye mahsus olduğunu, uyumak için ise namaz abdestiyle abdest almak gerektiğini" belirtir: "Çünkü, der bu hususa temas eden hadisler arasında bir ayrılık yok."
5- 3778 numaralı hadiste Vitr namazının da tehir edilebileceğine temas edilmiştir. Vitrin, gecenin evvelinde, ortasında ve âhirinde kılınabileceği başka rivayetlerle sâbittir. İlgili bahiste açıkladığımız için ona girmeyeceğiz.[481]

?3780 ?48? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ????? ????????? ?????? # ?????? ????????? ??????????? ???? ?????????. ?????? #: ??????? ???????? ???????? ????? ????[. ????? ?????? ???? ??? ??????? .

48. (3780)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), geceleyin cünüb olduğunu, (ne yapması gerektiğini) sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Abdest al, uzvunu yıka, sonra uyu!" buyurdular."[482]

?3781 ?49? ??? ???? ???:]????? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???? ?????? ??? ??????? ??? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ??? ?????????????? ??????? ??????? ????? ?????? ??? ????? [. ????? ???? .

49. (3781)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), cünübken uyumak veya yemek istediği zaman, yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkar, başını mesheder, sonra yer veya uyurdu."[483]

?3782 ?50? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]??? ???????? # ???????? ?? ?????? ???????

??????????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ???????? ???????????. ????? ????? ?????? ????: ????? ?????? ??? ???? ??????????? ?????: ?????? ??????? ?????????? ??? ??????????? ?????? ???? ?????? ?????????. ????: ????????? ??????! ???? ?????????? ? ????????[. ????? ??????? ???? ??? ???????. »??????«: ?? ????? ?????? .

50. (3782)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine sokaklarından birinde kendisine rastlamıştır. Ebû Hüreyre bu sırada cünüb olduğu için, Aleyhissalâtu vesselâm'ın nazarından sıvışarak gidip yıkanır gelir. Gelince Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ey Ebû Hüreyre neredeydin?" diye sorar.
"Ben cünübtüm, pis pis sizinle oturmak istemedim" cevabında bulunur. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sübhânallah! (bilmez misin ki) müslüman pis olmaz!" ferman eder."[484]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah'ın "Müslüman pis olmaz" sözünden bazı Zâhirîler "Kâfirin pis olduğu" hükmünü çıkarmışlar ve necâsetu'l-ayn'a nisbet etmişlerdir. Buradan çıkan tabii netice, onların ter ve tükrüklerinin de necis sayılmasıdır. Bu görüşlerini "Müşrikler necis (pis)tir" (Tevbe 28) âyetiyle de delillendirmişlerdir.
Ancak cumhur bu görüşte değildir. Onlar hadisi: "Ondan murad, mü'min âzâları temizdir, çünkü o pislikten kaçınmayı âdet edinmiştir, müşrik onun hilafınadır, çünkü onda necasetten korunma gayreti yoktur." diyerek açıklamışlardır. Yine cumhur, âyeti de şöyle tevil eder: "Ondan murad, onların itikad ve pisliğe bulaşmaları yönüyle de necis olmalarıdır. Nitekim Allah, Ehl-i Kitab'ın kadınlarıyla evlenmeyi mubah kılmıştır. Bilindiği üzere, beraber yatan kimseler kadınların terlerinden sâlim kalamazlar, öyle ise kitabiye kadının terinden erkeğe bulaşır. Bununla birlikte, erkeğe, kitabiye kadının guslü sebebiyle ayrı bir gusül gerekmez, onun sebebiyle de tıpkı müslüman kadın sebebiyle yapılan gusül gerekmektedir. Öyleyse, anlaşılırki canlı olan insan, necisu'l-ayn değildir. Çünkü bu meselede kadınla erkek arasında bir fark mevcut değildir."
2- Ebû Hüreyre'nin sıvışmasının sebebi, 3784 numaralı hadiste görüleceği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından biriyle karşılaşınca onları eliyle meshedip duada bulunması idi. Ebû Hüreyre de zannediyordu ki, cünüb kişi hadesle necis olmuştur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mutad üzere, bu halde kendisine meshedip dokunacak diye korkmuştu ve koşarak yıkanmaya gitmiştir. Ama Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun "ben pisim" sözünden ortaya çıkan bu anlayışını reddetmiş, "Sübhanallah!" diyerek, bu kadar açık bir hususu bilmemesinden duyduğu hayreti ifade buyurmuştur.
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Faydalar:
* Bu hadis, mühim işler sırasında temiz olmanın müstehab olduğuna delildir. Ayrıca fazilet ehli kimselere hürmet ve onları büyükleme ve onlarla beraberliği en mükemmel bir hey'etle (kılıkkıyafetle) yürütmenin müstehab olduğuna da delil teşkil etmektedir.
* Hadiste, tâbi olanların ayrılırken metbu'dan yani tâbi olduğu kimseden izin almasının müstehab olduğu hükmü de çıkarılmıştır. Zira Resulullah, "Neredeydin?" diye sormuştur. Buradan anlaşılmıştır ki, ayrılmazdan (sıvışmazdan) önce O'na, nereye gittiğini haber vermesi gerekirdi.
* Metbû, kendisine tabi olan kimse sormasa bile, onu doğru olana uyarması gerekir.
* Yıkanmayı tehir etmek caizdir.
* Cünübün teri temizdir, çünkü cenabetle bedeni pis olmuyor.
* Kadından sağılan süt de pis değildir.
* Yıkanmazdan önce bir kısım işleri yapmak caizdir.[485]

?3783 ?51? ??? ????? ?? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ???????? #: ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????????. ????? ????? ??????: ?????? ???????. ????: ???? ?????????? ? ????????[. ????? ????? ?????? ??? ???? ???? ???????? .

51. (3783)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir gün karşılaştığımızda cünüb idim, hemen yolumu çevirip gidip yıkandım. Bilahare gelince:
"(Böyle sizi görünce alelacele sıvışmamın sebebi) cünüb olmam idi!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Müslüman (cenabetle) pis olmaz ki!" buyurdular."[486]

?3784 ?52? ??? ????? ???????:]????? ????? ?????? # ???? ?????? ????????? ???? ?????????? ??????? ??????? ????. ????: ??????????? ??????? ????????? ???????? ??????. ????? ????????? ????? ????????? ??????????. ??????: ????? ????????? ???????? ??????. ????????: '???? ?????? ??????? ????????? ??? ??????????. ?????? ????? ?????? #: ???? ?????????? ? ????????[.

»?????«: ?? ???? .

52. (3784)- Nesâî'nin rivayetinde hadis şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashabından bir erkekle karşılaşınca onu mesheder ve ona dua ediverirdi. Bir gün erken vakitte Aleyhissalâtu vesselâm'ı (sokakta) gördüm. Hemen yolumu ondan çevirdim. (Eve gidip yıkandıktan sonra) güneş yükselince yanına geldim. Bana:
"(Sabahleyin) seni görmüştüm, hemen yolunu benden çevirdin!" buyurdular. Ben de açıkladım:
"Çünkü ben cünübtüm (bu halde) bana dokunmanızdan korktum."
"Şurası muhakkak ki dedi Aleyhissalâtu vesselâm, mü'min necis olmaz!"[487]

AÇIKLAMA için 3782 numaralı hadise bakın.

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSÜL

?3785 ?53? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ????? ????:]????????? ???????? ??????????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? # ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????. ?????? ?????: ???????????. ????? ?????? ???????????. ????? ?????? ???????? ????????? ????????. ????????? ?????? ??????????? ???????[. ????? ????? ? ???????? ???? ??? ??????? .

53. (3785)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Namaza kalkılıp saflar düzlenmişti ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi, namazgahına geçti. O anda cünüb olduğunu hatırladı. Bize: "Yerinizde durun!" deyip, hemen ayrılıp yıkanmaya gitti. Gusledip dönünce başından henüz su damlıyordu. Tekbir getirdi, namaza durdu. Beraber namaz kıldık..."[488]

?3786 ?54? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ?????? ?? ????? ???????? ???????? ???????? ??? ??????????? ????? ????? ????????? ???????? ?????? ??????[.

54. (3786)- Ebu Bekre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sabah namazını kıldırmak üzere (mescide) girmişti. Eliyle "Yerinizde durun!" diye işaret buyurdu (ve çıktı). Sonra başından su damladığı halde geri geldi ve cemaate namazlarını kıldırdı."[489]

?3787 ?55? ??? ?????:]???????? ???? ???????? ?????: ??????? ???? ??????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.

55. (3787)- Bir rivayette: "...Namazı tamamlayınca: "Ben de bir insanım. (İlk geldiğimde) cünübtüm" buyurdu" denmiştir.[490]

AÇIKLAMA:

1-Yukarıdaki rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sabah vaktinde cünüb olduğunu unutarak, cemaate namaz kıldırmak üzere camiye gelip namazgahına kadar geçtiğini görmekteyiz. Namaza duracağı sırada durumunu hatırlıyor; cemaate beklemelerini işaret buyurarak, hemen gidip yıkanıp dönüyor ve namazı kıldırıyor. Namazdan sonra, özrünü belirterek durumu tavzih ediyor. Ulema, bu hadisten peygamberlerin ibadet hususunda unutmalarının caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır.
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Faydalar:
Hadis, zaruret halinde, ikamet okunduktan sonra bile mescidden çıkılabileceğine delildir. Çünkü bir hadiste Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ezandan sonra mescidden çıkmış olan bir kimse için:
"Şu var ya Ebu'l-Kasım'a âsi oldu" buyurarak, namaz sırasında camiden çıkmayı yasaklamıştı. Şu halde bu yasak zaruret dışı çıkmalarla ilgilidir.
* Mâ-i müsta'mel (abdest ve gusulde kullanılmış su) temizdir.
* İkametle namazın arasını ayırmak caizdir. Çünkü rivayet, ikametin yenilenmediğini göstermektedir. Bazı âlimler bunu "zaruret"le kayıtlamışlardır. İmam Mâlik, "İkametten sonra tahrim tekbiri getirilecek olursa, ikamet yenilenmelidir" diye hükmetmiştir, yeter ki çıkma bir özre mebni olmasın.
* Dinî meselelerde haya olamaz. Ancak abdestsizlik gibi bir durumun farkına varan kimsenin mevhum bir özür izhar etmesi muvafik olur: Mesela burnu kanamış intibaını vermek üzere eliyle veya mendille burnunu tutarak namazdan ayrılması gibi...
* Cemaat, gerektiği durumda, imamı ayakta bekleyebilir, bu caizdir. Bu, bazı hadislerdeki yasaklanmış olan kıyam değildir.
* Mescidde uyurken ihtilam olan kimsenin mescidden çıkmazdan önce teyemmüm etmesi gerekmez. Bu hususu şârihler bilhassa belirtirler, zira Süfyân-ı Sevri ve İshak İbnu Râhûye ve bazı Mâlikîlerden rivayet edildiğine göre onlar böyle bir hükümde bulunmuşlardır. Ancak hadis, bu hükmün merdud olduğu hususunda sarihtir.
* İkametle namaz arasında konuşmak caizdir.
* Cünüb, yıkanmayı hadesin vâki olduğu andan tehir edebilir, caizdir.[491]

?3788 ?56? ??? ?????? ?? ????:]???? ?????? ?????? ?????? ????? ????? ?????????? ???????? ????? ????? ??? ??????? ??????????? ???????? ??? ???????? ??????????. ??????: ????? ?????? ???????? ????????? '???? ?????????? ??????????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????? ?????????[.

56. (3788)- Süleyman İbnu Yesar rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer radıyallahu anh halka sabah namazını kıldırdı ve arkadan Curuf nam mevkideki arazisine gitti. Orada, elbisesinde meni bulaşığı gördü.
"Biz dedi, yağlı yeyince, damarlarımız gevşedi (bu yüzden ihtilam olduk)."
Derhal yıkanda ve elbisesinde gördüğü meni bulaşığını da yıkadı. Sonra, namazını iade etti."[492]

?3789 ?57? ??? ????? ??? ???? ?????? ????:]?????? ?????????? ??????????? ????????????? ????? ???????? ??????????? ???????? ??? ???? ??? ???????? ???? ?????????? ????? ????? ?????? ?????????? ??????? ????????????[. ????? ???? .

57. (3789)- Bir başka rivayette "meni" kelimesinden sonra şu ibare yer alır: "Halkın işini üzerime alalıdan beri ihtilam olmaya başladım" dedi. Derhal yıkanıp elbisesinde gördüğü bulaşığı yıkadı. Sonra kuşlukta güneş tam olarak yükselince namazını kıldı."[493]

AÇIKLAMA:

1- Curuf, Medine'ye Şam istikametinde üç mil mesafede bir yer adıdır.
2- Meni diye çevirdiğimiz kelime ihtilam şeklinde gelmiş, ihtilam eseri demektir, meni maksuddur.
3- Meninin Hz. Ömer nazarında necis olduğu anlaşılmaktadır. Bazı âlimlere göre, aslı itibariyle temiz sayılsa da bevl, mezi ve vedi yolundan çıktığı için necis addedilmesine kafidir.
4- Hz. Ömer'in: "Halkın işini üzerime aldığım günden beri ihtilam olmaya başladım" sözünün Zürkânî' de şöyle açıklandığını görürüz: "Doğruyu Allah bilir ya, bu hal, onun devlet işleriyle gece gündüz meşgul olup kadınlarını ihmal etmesinden ileri gelmiştir. Bu sebeple ihtilam olma hadisesi artmıştır."
5- Bazı âlimler, imam ve diğer memurların kendi dünyevî işlerine de zaman ayırması caizdir hükmünü çıkarmıştır.
6- Zürkânî, hadisi şerhederken Hz. Ömer'le ilgili olarak şunları kaydeder: "Dendi ki, Hz. Ömer Medine'ye gelen heyetlere yemek veriyor ve gönüllerini hoş etmek için oturup onlarla kendisi de yiyordu. Ancak, ondan gelen meşhur habere göre, halife olunca önceki yaşayış tarzını değiştirmemişti, o da herkes gibi yiyor, hususi yemek yaptırmıyordu. Böyle davranışı onlara örnek olup, israf yapmamayı öğretmek içindi. Muhtemelen, halkı bundan önce, darlık içindeydi, bu sebeple yağ ve tereyağı gibi şeyleri yemiyordu. Bu davranışıyla, az istihlakte diğer müslümanlar gibi olmayı hedefliyordu." Bu maksadla, tereyağı pahalı kaldığı müddetçe zeytinyağı yemeye azmedip, halk tereyağı yiyinceye

kadar tereyağı yemekten imtina ettiğini belirten Zürkânî, Hz. Ömer'in halk zenginleşip tereyağı ve benzeri kıymetli yağlar yemeye başladıktan sonra onlardan yemeye başladığını kaydeder.
7- Zürkânî, hadisten şu hükmü de çıkarır: "Hz. Ömer'in namazı tek başına iade etmesi gösterir ki, imam unutarak yanlışlıkla cünüb veya abdestsiz olarak namaz kıldırır, cemaat de onun bu halini bilmeyerek namaz kılarsa, hatırlayınca imam iade etse de cemaate iade gerekmez, onların namazları sahihtir. Tabii ki, durumu bilirlerse onların namazı da bâtıl olur."
İmam Şâfiî ve İbnu Nâfi der ki: "İmama uyanlar bilmedikleri takdirde iki cihetinki de sahihtir. Zira cemaat, imamın halini bilmekle mükellef değildir. Sehv'de değil, taammüdde imam günahkar olur."
Ebu Hanîfe: "Her iki tarafın (yani hem imamın hem de cemaatin) namazı da bâtıldır. Çünkü cemaatin namazı imamın namazına bağlıdır" demiştir.[494]

İKİNCİ FASIL

HAYIZLI VE NİFASLI KADINLARIN YIKANMASI

?3790 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ???? ?‘??????? ???????? ????????? # ???? ????????? ???? ?????????: ?????????? ?????? ??????????. ????? ????: ????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?????. ???????: ?????? ?????????? ?????? ?????: ?????????? ?????. ???????: ??????? ????? ????????? ??????! ??????????. ???????????????? ?????. ???????? ????????? ????? ????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3790)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ensârdan bir kadın, Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayızdan nasıl yıkanacağını sordu. Bunun üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm da nasıl yıkanacaksa öyle emretti ve dedi ki:
"Miske bulanmış bir (bez, pamuk vs.) parçası al. Onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneceğim?" diye kadın tekrar sordu. Resûlullah: "Onunla temizlen!" buyurdu. Kadın tekrar et: "Nasıl?"
Resûlullah:
"Sübhânallah!, temizlen!" dedi. (Baktım ki anlamıyor;) kadını kendime çektim ve: "O parçayı, kan bulaşığına tatbik et" dedim..."[495]

?3791 ?2? ??? ????:]????? ???????? ????????? ?????????? ????? ????? ???? ???????? # ????????? ???????? ?????????[. ???? ??? ??????? .

2. (3791)- Diğer bir rivayette: "...misklenmiş bir parça al, üç kere yıka!" buyurdu. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm utanarak yüzünü çevirdi" denmiştir.[496]

?3792 ?3? ?????? ?? ????:]???? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????: ??????? ???????? # ???? ?????? ?????????. ??????: ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ????????? ???? ???????? ??????????? ??????? ???????? ????? ???????? ?????? ????????. ????? ??????? ????????? ????????. ????? ??????? ???????? ?????????? ?????????? ?????. ??????? ????????: ???????? ?????????? ?????? ????? ???????? ??????! ?????????? ?????. ??????? ????????? ?????? ?????? ??????: ????????? ?????? ?????: ?????????? ????? ????? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????????? ??????: ??????? ????? ?????????? ?????????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ????? ??????? ???? ???????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ????????? ????? ??????? ????????. ????????? ????????? ?????? ?????? ??????: ?????? ????????? ?‘???????? ???? ?????? ????????????? ?????????? ??? ????????????? ??? ????????[.»????????«: ???? ?????: ?????? ?? ??? ?? ??? ?? ????.?»????? ?????«: ????? ????? ?????? ????????? ??????? ????? ????? ??? ????? ????? ?????? ?? ????? .

3. (3792)- Müslim'in diğer bir rivayetinde metin şöyledir: "Esma -ki Bintu Şekel'dir- radıyallahu anhâ, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, hayızdan nasıl yıkanacağını sormuştu. Şöyle cevap verdi:
"Sizden biri, suyunu ve sidresini alır, sonra temizlenir, ve temizliğini de güzel yapar. Sonra başına suyu döker, başını şiddetli şekilde eliyle ovalar, tâ ki su saçın diplerine kadar ulaşsın. Sonra üzerine su döker. Sonra misklenmiş bir (bez) parçası alır, onunla temizlenir!"
Esmâ: "Onunla nasıl temizlenir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sübhanallah! Onunla temizlen!" dedi. Hz. Âişe radıyallahu anhâ -sanki sözünü gizlemek isteyerek (fısıldayarak)- kadına: "Onu kan bulaşığına tatbik et" dedi. Esma der ki: "Cenabetten yıkanma hususunda da sordum. Bana: "Su al, temizlen ve temizliği güzel kıl veya temizliği mübalağalı yap, sonra başına su dök ve onu ovala, tâ su saç diplerine varıncaya kadar. Sonra üzerine su dök!" dedi. Âişe radıyallahu anhâ devamla der ki: "Ensar kadınları ne iyi kadınlardı, haya onların dinlerini öğrenmelerine mâni olmadı."[497]

?3793 ?4? ??? ???? ??? ??? ????? ?? ????? ?? ??? ???? ?? ?????. ????:]????????? ??????? ?????? # ???? ????????? ???????? ???????: ????????? ???????? ??????? ?????? # ??? ????????? ????????? ????????? ???? ????????? ???????? ????? ????? ???? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????????: ???????: ????????????? ??? ????????? ??????????????. ???????? ???? ????? ?????? # ??????? ?????? ???????. ????: ??????? ????????? ??????? ??????: ??????. ????: ????????? ???? ????????. ????? ????? ?????? ???? ????? ????????? ????? ???????. ????? ??????? ??? ?????? ??????????? ???? ???????. ????? ?????? ???????????. ???????: ???????? ?????? ????? ?????? # ???????? ?????? ????? ???? ???????? ???????: ????????? ? ????????? ???? ???????? ??? ???????? ??? ????????? ???????? ????????? ???? ??? ???????? ??? ????????? ????? ???????[. ????? ??? ????.»????? ??????«: ??? ????? ?????? ?? ??? ??????: ??? ????? ????? ????? ???: ??? ????»???????????«: ?????? ??????.»???????????«: ?????? ???????? ?? ????? ?????? ??????? ???? ????.

4. (3793)- Ümeyye Bintu Ebi's-Salt, Benî Gıfârlı -isminde zikrettiği- bir kadından nakleder ki, kadın şöyle demiştir: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, beni devesinin döşüne serilen örtünün üzerine bindirdi." Kadın devamla der ki: "Allah'a yemin olsun, sabahleyin indi ve deveyi ıhtırdı. Ben de terkiden indim... Örtüde benden bulaşan kan vardı. Bu benim ilk hayız kanım idi. Görünce deveye doğru sıçradım ve utandım... Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bendeki bu hali farkedip, kanı da görünce:
"Neyin var? Belki de hayız oldun?" buyurdular. Ben "Evet!" dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse (hayız görenlerin tedbirlerine başvurarak) kendine çekidüzen ver. Sonra da bir su kabı al, içerisine tuz at. Sonra örtüye değen kanı yıka, sonra bineğine dön!" ferman buyurdular.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i fethettiği zaman ganimetten bize de bağışta bulundu.
(Ümeyye Bintu Ebi's-Salt) der ki: "(Gıfarlı Sahabiyye), suyuna tuz katmadan hayız kanını yıkamazdı. Öldüğü zaman cenazesinin yıkanacağı suya da tuz atılmasını vasiyet etmiştir."[498]

AÇIKLAMA:

1- Son hadisle ilgili olarak Hattâbî der ki: "Hadiste, elbisenin yıkanmasında ve kan bulaşığının temizlenmesinde suya tuz atıldığı görülmektedir. Halbuki tuz, bir gıda maddesidir. Öyleyse, bir çamaşıra sabun iyi gelmezse onun bal ile yıkanması caiz olur. Keza mürekkep değen bir şey de sirke ile yıkanabilir." Hattabî bu misalleri zikrettikten sonra temizlik maddesi olarak, gerekiyorsa her çeşit gıda maddesinin kullanılabileceğine dair bir netice çıkarır.
2- Hadiste geçen hakîbe, devenin semerden sonra gelen arka kısmına serilen bir nevî çuldur. Resûlullah, kızı bunun üzerine oturtmuştur. Bunun üzerine oturanın normal havıd (semer) üzerinde oturanla teması mümkün değildir.[499]

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAM GUSLÜ

?3794 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ?????? ?????????? ??????? ???? ????? ?????????? ????? ????????? ????? ??????? ?????? ??? ??????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (3794)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma guslü her muhtelime (büluğa erene) vacibtir. Misvaklanması, bulduğu taktirde koku sürünmesi de öyle."[500]

?3795 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ??? ??? ????:]?????? ?????????? ??????? ???? ????? ?????????? ???????? ???????????[. ????? ???? .

2. (3795)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh derdi ki: "Cuma günü gusletmek, her muhtelim'e (büluğa ermiş kimseye) tıpkı cenâbet guslü gibi vacibtir."[501]

?3796 ?3? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? # ?????? ???? ?????????????? ??? ??????????? ?????? ????????? ??????????? ????????? ???? ????? ?????? ????? ???? ?????? ?????????? ???? ?????[. ????? ???????

3. (3796)- Bera İbnu Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslümanların cuma günü yıkanmaları, üzerlerine hak olmuştur. Her biri ailesinin kokusundan sürünsün. (Koku) bulamazsa, su onun sürünme maddesi olsun. Yani hem yıkansın hem koku sürünsün, koku yoksa, artık, su (yıkanma) ile yetinsin."[502]

?3797 ?4? ??? ??? ??????:]???? ????? ?????? # ???? ??? ???????? ???? ????????: ??? ???????? ?????????????! ???? ???? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????????. ?????? ????? ???????? ????? ??? ????????? ??? ??????? ??????? ??????????? ????????????[. ????? ???? .

4. (3797)- Ubeydullâh İbnu's-Sebbâk rahimehullah'tan gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cumalardan birinde şöyle buyurmuştur: "Ey müslümanlar! Bu öyle bir gündür ki, Allah Teâlâ Hazretleri onu (sizlere) bayram kılmıştır, öyleyse yıkanın. Kimin yanında bir tîyb (sürünme maddesi) varsa ondan sürünmesinde bir zarar yoktur. Size misvakı da tavsiye ediyorum."[503]

?3798 ?5? ??? ??? ??? ???? ????? ?????? ?????? ??????? ??:]??????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ?????????? ??? ?????? ????????? ???? ???????? ?????????? ??????: ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??? ?????? ????? ???????? ??????????? ?????? ????? ??? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????: ??????????? ??????? ?????? ???????? ???? ??????? ?????? # ????? ?????????? ???????????[. ????? ????? ? ??????? .

5. (3798)- İbnu Ömer ve Ebu Hüreyre radıyallahu anhümâ anlatıyorlar: "Cuma günü, Ömer İbnu'l-Hattab hutbe verirken, Osman İbnu Affan mescide girdi. Ömer radıyallahu anh minberden ona seslendi. "Vaktin farkında mısın, (niye cumaya geciktin?)"
Hz. Osman:
"Bugün meşguliyetim vardı. Eve gelir gelmez ezanı işittim. Abdest almanın dışında bir oyalanmam da olmadı!" açıklamasında bulundu.
Hz. Ömer radıyallahu anh:
"Keza abdest(le yetinmen de bir eksiklik). Biliyorsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize yıkanmayı da emretmişti."[504]

?3799 ?6? ??? ???? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]????? ???????? ??????? ?????? # ??????? ???? ????? ????????? ?????????? ?????????????[.

6. (3799)- Ebu Hüreyre'nin bir hadisinde: "(Hz. Ömer, Hz. Osman'a:) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Biriniz cumaya giderken yıkansın" dediğini duymadın mı?" demiştir.[505]

AÇIKLAMA:

1- Cuma günü müslümanın haftalık bayram ve tatil günüdür. O günün daha önce açıkladığımız[506] pekçok faziletleri vardır. Bunlardan biri cemaatle kılınan cuma namazı'dır. Bu namaz hutbeye bağlıdır. Münferid kılınamadığı için müslümanlar o vesile ile büyük cemaatler halinde bir araya gelirler. Bu toplanmada birbirlerini hiçbir surette rahatsız etmemelidirler. Resûlullah bu maksadla, en yeni, en temiz elbiselerin giyilmesini irşad buyurmuş, güzel koku sürülmesini tavsiye etmiş ve cuma guslü'nü emretmiştir. Bu irşadlara riayet edildiği takdirde, nezafet yönüyle cemaatten hâsıl olabilecek rahatsızlıklar asgariye düşecektir. İbnu Hacer der ki: "Cuma günü gusül ve nezafetin emredilişindeki hikmetin cemaati kötü kokularla rahatsız etmemek olduğu anlaşılınca, namaza kadar gün boyu kirlenmekten kokan kimselerin, guslü, namaza gitme anına kadar te'hir etmeleri uygun olur. Nitekim, İmam Mâlik gusülle camiye gitme arasına fasıla girmemesi şartını bu mülahaza ile koymuş olmalı. Böyle yapılınca gusül ile hâsıl olan temizlik bozulmadan camiye gitme garantilenmiş olur." İbnu Abdilberr guslü namazdan sonra yapan kimsenin cuma guslü yapmış sayılmayacağı, bu gusülle hadisteki emrin yerine gelmiş olmayacağı hususunda Ulemanın icma ettiğini söyler. Keydedilen hadislerde görüldüğü ve müteakip bir kısım hadislerde de görüleceği üzere Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz cuma günü yıkanma işine ayrı bir ehemmiyet atfetmiştir. Buna göre, her insan haftada en az bir sefer yıkanmalıdır, bunu da cuma gününe rastlatmalıdır (3806). Bazı hadislerde bu guslün, cenabetten temizlenme guslü gibi olması şeklinde ifade edilmiş, bazı âlimler, buna dayanarak, o gün temasta bulunmanın müstehab olacağını belirtmiştir. Bu irşad-ı nebevî, bir bakıma, cuma günü yıkanmayı garantilemeye yönelik bir tedbir olarak değerlendirilebilir.
2- Cuma guslünün, ehemmiyetini duyurma, fiiliyatını garantileme hususunda Resûlullah'ın yer verdiği bir başka tedbir, guslün hükmüyle ilgilidir. Yukarıda kaydedilen ilk iki hadiste görüldüğü üzere, birçok hadislerde vacib kelimesiyle ifade edilmiştir. Vacib, dinî bakımdan, yapılmadığı takdirde günahı gerektiren kesin bir emri ifade eder, tıpkı farz gibi... Nitekim 3798 numaralı hadiste, Hz. Ömer'in Hz. Osman gibi Ashab'ın önde gelen bir büyüğüne bu sebeple nasıl çıkıştığını gördük. Keza 3800 numaralı hadiste, Sahabe'nin cuma guslü farz mı değil mi münakaşasını yaptığını göreceğiz. Bir kısım fakihlerin farz ma'nâsında vacib olduğuna hükmetmiş olması da cuma guslü'nün ehemmiyetini göstermeye yeterlidir. Ancak şunu belirtelim ki, ekseri Ulema cuma guslü'ne "müstehab" demiştir. Bunlar hadislerde gelen emir sigasını nedb'e, vücub sigasını te'kid'e hamlederek tevilde bulunurlar. Resûlullah'ın bu husustaki beyanları ve ısrarları çok da olsa, sadece nassların zahirini esas alan Zâhirîler ile Ahmed İbnu Hanbel gibi bazıları bu gusle farz derken, diğer imamlar sünnet-i müekkede demiştir.
3- Ülemâ cuma guslünün cuma namazına katılanlar hakkında teşrî edildiğini belirttikten sonra kadın ve çocuğa da gerekip gerekmediğini münakaşa etmiştir. İbnu Hacer, kadın ve çocuğa cuma farz değil ise de, cumanın faziletinden istifade maksadıyla cuma namazına katılacak olanların kim olursa olsun, cumanın diğer âdâbları meyanında cuma guslü'ne de riayet etmeleri gereğini kaydeder. Namaza sadece tesadüfen katılmış bulunanlardan bu gereğin düşeceğini belirtir. Ancak -İbnu Hacer'e göre zayıf addedilse de- bir kısım Ulema cuma guslü'nün namaza değil, güne tabi olduğu kanaatindedir. Bunlara göre, o güne eren herkes gusletmelidir, namaza gitse de gitmese de, cuma namazı kendine farz olsa da olmasa da.
4- Yukarıda 3798 numarada kaydedilen rivayette, cuma hutbesi okuduğu sırada mescide giren Hz. Osman'a, Hz. Ömer'in "Niçin geciktin?" ma'nâsındaki hitabı basit bir sual olmayıp, bu davranışı reddetme, bu davranıştan dolayı Hz. Osman'ı tevbih etme, sigaya çekme ma'nâsında ciddi bir tavır almadır. Halife sıfatıyla Hz. Ömer'in izhar ettiği bu hal, cuma meselesinin şeriatteki ehemmiyetini anlama noktasında üzerinde durulması gereken bir husustur. Unutmayalım ki Hz. Osman, ashab arasında sıradan biri değil, ileri gelenlerden, itibarlı biridir. Farklı rivayetlerde gelen ziyadeler meseleyi daha vâzıh hale getirmektedir. Bir rivayette Halife-i zîşan: "Namaza niye vaktinde gelmiyorsunuz?" diye sormuştur. Bir diğer rivayette: "Şu erkeklere ne oluyor ki namaza ezandan sonra geliyorlar?" demiştir.
Muhtemelen Hz. Ömer, bunların hepsini söylemiştir, ancak râviler, hatırlayabildiklerini rivayet etmişlerdir. Bir rivayette Hz. Osman'ın cevabı şöyledir: "Çarşıdan dönmüştüm ki ezanı işittim..." Sadedinde olduğumuz rivayetteki: "Abdest alma dışıda bir oyalanmam olmadı" açıklaması Hz. Osman'ın, evde oyalanmayıp, abdesti alıp mescide hemen geldiğini ve hutbenin bidayetlerinde içeri girdiğini gösterir. Ancak Hz. Ömer buna rağmen sigaya çekmiştir.
Şunu da belirtelim ki: Hz. Ömer, Hz. Osman'ın cevabında ikinci bir hata daha tesbit etmiştir: Cumaya gelirken abdestle yetinmesi. Yani gerekli olan cuma guslünü terketmiş olması. Hz. Ömer, keza "abdest!" sözüyle: "Gecikmekte mazursun ama ya guslü terketmen? Sen sadece erken gelme faziletini kaybetmekle kalmadın, guslü de terkedip abdestle yetindin. Burada da kayba uğradın" demek istemiştir.[507] Rivayetler Hz. Osman'ın cevap verdiğini belirtmez. Belki de sükut ederek vakit hususundaki gafletini beyan etmekle bu ikinci sual de aynı şekilde özür beyan etmiş olduğuna hükmetmiştir. Zira guslün terki de vakti bilememe hususundaki gafletin bir neticesi olmuştur. Önceki cevabında ezanı işitince gusül yaparak hutbeye yetişme şıkkından ikincisini tercih etmiş olduğunun beyanı da mevcuttur. Esasen hadislerde hem hutbeye yetişme ve hem de gusletme her ikisine de teşvik edilmiştir. Hz. Osman bunlardan hutbeye yetişmeyi tercih etmiş olmaktadır.
5- İbnu Ömer hadisinden (3798) çıkarılan faydalar'dan bazıları:
* Hutbe okurken minberde ayakta durulur.

* İmam, raiyyetinin durumuyla ilgilenir, onlara faydalı olan şekli hatırlatır, emreder. Faziletli hususu ihlal edenlere müdahale eder.
* Hutbe esnasında emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmak hutbe edebine aykırı değildir, hutbeyi ifsad etmez.
* Hutbe sırasında hatibin müdahalesine muhatap olan kişi, hatibe cevap verebilir.
* Yetkiliye, özür beyan edilir.
* Cuma günü, ezandan önce meşguliyet mubahtır, hatta "namaza erken gelme", "cuma guslü yapma" gibi faziletleri terke müncer olsa bile. Çünkü Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu vak'adan sonra cuma günleri çarşının kapanmasını emretmemiştir. Hatta İmam Mâlik bu rivayete dayanarak cuma günü, ezandan önce çarşının kapatılmayacağı hükmünü vermiştir. Çünkü demiştir, "Hz. Ömer zamanında açıktı, ve Hz. Osman gibi birisi çarşıya gitmiştir."
* Faziletli insanlar da çarşıya gidebilir, ticaret yapabilir.
* Cumaya erken gitme fazileti ezandan önceki gelmede hâsıl olur.[508]

?3800 ?7? ??? ????? ???:]????? ????? ???? ????? ?????????? ??? ???? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????????: ?????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ????: ?????????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ???? ?????????? ???????? ???????? ?????????? ???????????????? ?????? ????? ?????????? ????? ????????? ??????????? ?????????? ???????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ???? ??????? ???????? ????? ?????? # ??? ?????? ?????? ???????? ???????? ?? ????? ???????? ????? ??????? ???????? ??????? ???? ??????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ???????? ????: ??????? ????????? ???? ????? ???? ????????? ????????????? ?????????? ????????? ??????? ??? ?????? ???? ???????? ????????. ????? ??? ????: ????? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ???????????? ???????? ?????? ??????? ????? ?????? ?????????? ??????? ???? ?????????[. ????? ??????? ???? ????? ???? ???? .

7. (3800)- İkrime rahimehullah anlatıyor: "Iraklılardan bir grup kimse İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a gelerek: "Cuma günü gusletmek vacib midir ne dersin?" diye sordu. İbnu Abbâs şu açıklamayı yaptı: " [Farz değil], ancak temizliğe çok uygundur ve gusleden için pek hayırlıdır. Yıkanmayan üzerine de vacib değildir. Ben size guslün nasıl başladığını anlatayım: "İnsanlar meşakkatli işler yapıyorlar ve yünlü elbiseler giyiyorlardı. Çalışmaları çoğunlukla sırtlarında yük taşımak şeklinde oluyordu. Mescidleri dardı ve tavan alçaktı, yani arîş (denen üzeri hurma dallarıyla örtülmüş çardak) şeklindeydi. Sıcak bir günde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (minbere) çıktı. Cemaat yün elbiselerin içinde terlemişti. (Terleri sebebiyle) onlardan çıkan kokular ortalığı sardı ve herkesi rahatsız etti. Koku Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da uzanınca "Ey insanlar, bugün yıkanın. Ayrıca herkes, bulabildiği en güzel kokuyu sürünsün!" buyurdular."
İbnu Abbas açıklamasına devam etti: "Bilahare Cenab-ı Hakk'ın lütfu yetişti (bolluk arttı), herkes yünlüden başka elbiseler giydiler, çalışmaları hafifledi, mescidleri genişletildi. Birbirlerini rahatsız eden terlerin bir kısmı ortadan kalktı."[509]

?3801 ?8? ???????? ??????? ?? ???? ???:]??? ?? ????: ??????? ???? ??????? # ???: ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????? ????? ???? ????????? ???????? ?????????? ???? ????????. ??? ??? ????: ????? ???????? ????????. ??????? ???????? ??? ??????[.

8. (3801)- Sahîheyn'in Tâvus'tan kaydettikleri rivayette, Tâvus der ki: İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'ya sordum: "Halk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Cuma günü yıkanın, başlarınızı da yıkayın, cünüb olmasanız dahi!. Ayrıca koku da sürünün!" buyurduğunu söylüyorlar, (ne dersiniz, doğru mudur?)"
İbnu Abbâs şu cevabı verdi: "Guslü emretmesi doğrudur. Kokuya gelince, o hususta bir şey bilmiyorum!"[510]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Sahîheyn'den kaydedilen vechinde yer alan "cünüb olmasanız dahi cuma günü yıkanın!" emri şöyle açıklanmıştır: "Cuma günü, cünübseniz yıkanın, cünüb değilseniz cuma için yıkanın."
2- Bu hadisten bazı âlimler şu hükmü çıkarmıştır: "Cuma günü cenâbet'ten yıkanmak, cuma guslü'nün de yerine geçer, cuma güslü'ne niyet etmiş olsa da olmasa da." Bunu şu sebeple kaydediyoruz: Bazı âlimler başka rivayetlerden hareketle, cenâbet'ten temizlenmek için yapılan guslün cuma guslü sayılmayacağı, cuma için müstakil bir gusül gerektiği hükmünü çıkarmıştır.
Bu mesele münakaşalı ise de, Ulema umumiyetle şu hususta müttefiktir: "Fecir doğmazdan önce yapılan gusül cuma guslü sayılmaz."
3- "Cuma günü yıkanın" emrini, "başlarınızı da yıkayın" emrinin takip etmesinin mübalağa ve te'kid için olacağı ifade edilmiştir. Yani "Vücudunuzu tam olarak yıkayın, başa su döküp geçmek kafi değil, şayet örgülü ise saçlarınızı da açarak yıkamayı tam yapın, cuma guslü için de böylesi bir gusül muteberdir" denmek istenmiştir.
4- Cuma guslü'nün emredilişi ile alakalı olarak İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın yaptığı açıklama cuma guslü'nün mahiyet ve gayesini anlamada manidardır. Bir kısım âlimler, buna dayanarak cuma guslü'nün vacib olmamaktan öte, koku sürünerek, ter vs. kokusunu bastırmanın da bu guslün yerine geçebileceğini söylemiştir. Ancak bu çeşit aşırı iddialar reddedilmiştir.
Bir kısım hadisler, yıkanmayı emretmekle kalmamış, koku sürünmeyi de emretmiştir. Öyleyse birinin, diğerinin de yerini tutması makul olamaz. Dinde esas olan, maslahatı sebebin yerine ikâme etmek değil, o işin asıl sebebi olan emr'i yerine getirmektir. Öyleyse Resûlullah'tan vârid olan emir, cuma günü gusletmektir, bunu bu niyetle yapan, sünnete uyarak ibadet yapmış olma ecrini alacaktır. "Ben zaten nazifim" düşüncesiyle koku sürünmekle iktifa eden kimse, bu ibadeti terketmiş ve faziletinden mahrum kalmış olur. Sırat-ı müstakim münferid fetvalarda değil, cumhurun fetvalarındadır.
5- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın cuma günü koku da sürünme hususuyla ilgili soruya "Bilmiyorum!" diye cevap vermesi, ne kadar büyük de olsa Ashabtan bazılarının sünnette gelen her meseleyi bilmediğini, bilmeyince de hiç çekinmeden "Bilmiyorum!" dediğini, böyle bilmemelerin onların yüceliğine nâkisa olmadığını gösterir.[511]

?3802 ?9? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ?????: ???? ????????? ?????? ??????????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ??????????? ???????[. ????? ????? ????? .
???? »???? ???????« ?? ????? ??????? ???? ?????? ???? ?????.???? ??????? ??? ????? ????? ??? .

9. (3802)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma günü kim abdest alırsa bununla (o, sünneti yerine getirmiş, fazilete ermiş) olur ve (sünneti yapmış olma) nimetine erer. Ama cuma günü kim de gusledersе (bilsin ki) gusül daha faziletlidir."[512]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, cuma guslünün vacib olmadığını, abdest almanın da onun yerine geçebileceğini ifade eden hadislerden biridir. Bazı âlimler ??????? deki zamiri Sünnet olarak te'vil edip ??????? ifadesini "Sünneti işlemiş olur" diye açıklığa kavuşturmuştur. İbnu'l-Esir, aynı ifadeyi "Abdestle fazilete erer" diye yorumlamıştır. Zamirin müennes olması göz önüne alınarak sünnet, haslet, fiil (amel) gibi ma'nâlara da te'vil edilmiştir.
Hadisin son cümlesi olan "Cuma günü kim de gusledersе (bilsin ki) gusül daha faziletlidir" ifadesini değerlendiren Hattâbî: "Burada çok açık olarak abdestin cuma için kifayet edeceği beyan edilmiştir" der ve devamla: "Yine açıktır ki cuma guslü bir fazilettir, farîza değil" diye hükmeder. Tirmizî de aynı görüştedir."
Bu hadis, cuma guslü'nün kişiye vacib olmaksızın fazilet taşıdığına delâlet eder" buyurur.
Bu rivayet birçok tarikten gelmiştir.[513]

?3803 ?10? ??? ???? ?? ????:]???? ???? ????? ?????? # ???: ??? ??? ???????? ???? ???????? ?????????? ??????????? ????? ???????? ??????????[. ????? ????.»????????«: ???? ????? ????? ??????: ????? ???????? ???? ???? ?????.

10. (3803)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Sizler, günlük iş takımınızdan hariç bir de cuma takımınız olsa ne kaybedersiniz?"[514]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste iki parçalı elbise ma'nâsına sevbeyn tabiri geçmektedir. Günümüzde altlı üstlü takım dediğimiz elbiseyi ifade eder. Bu kamis ve rida' veya cübbe ve rida'dan ibarettir.
2- Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müslümanın haftalık bayramı olan cuma günlerinde giymek üzere husûsî bir elbise tavsiye etmektedir. Cuma ile ilgili olarak sadece yıkanmak, koku sürünmek, dişleri misvaklamak gibi bazı işler üzerinde durulmamış, bir de hususî takım tavsiye edilmiştir. Ulemanın da belirttiği gibi, bu tavsiye bir vecibe değil, imkanı olanlara bir irşaddır, istihbab ve tahsindir. Bu tavsiye sadece cumalara değil, bayramlara da şâmildir. Rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cuma ve bayramlarda en güzel elbiselerini giydiğini, sarık sarıp koku süründüğünü belirtir.[515]

?3804 ?11? ??? ???? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]????? ? ??????? ??? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ??? ??????? ????????[.

11. (3804)- Nâfi' rahimehullah der ki: "İbnu Ömer radıyallahu anhüma ihramlı olmadıkça yağlanıp kokulanmadan cumaya gitmezdi"[516]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste, Resûlullah'ın tavsiye buyurduğu hususun Ashab tarafından tatbik edildiğine İbnu Ömer'den bir örnek görmekteyiz. Yağlanma ve kokulanmayı beraberce yapması, bu davranışının cuma günü tezeyyün gayesini güttüğünü ifade eder. Selman-ı Farisî radıyallahu anh der ki: "Kişi, cuma günü yıkanır ve elinden geldiğince paklanır, yağından yağ, evindeki kokudan koku sürünür çıkıp gider, iki kişinin arasını açmaksızın farz olan namazını kılar, imam konuşunca sessizce dinlerse bu cuma ile diğer cuma arasındaki (küçük) günahları mutlaka affedilir."[517]

?3805 ?12? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]?????? ????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ??? ???????? ??? ?????????[.

12. (3805)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın, Fıtır bayramında, musallaya gitmezden önce yıkandığı rivayet edilmiştir.[518]

?3806 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ????? ????? ???????? ??? ????? ???????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ??????????[. ????? ????? ???? .

13. (3806)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her müslüman yedi günde bir kere yıkanmalıdır, bu gün de cuma günü olmalıdır."[519]

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLÜNÜN YIKANMASI VE ÖLÜ YIKAYANIN YIKANMASI

?3807 ?1? ?? ?? ???? ?'?????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ????????? ????? ?????? # ????? ?????????? ????????? ??????: ????????? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????? ??????? ????????. ??????????? ??? ?Œ?????? ????????. ?????? ??????????? ???????????. ???????? ????????? ????????? ??????????? ????????. ??????: ??????????? ???????: ??????? ????????[.???? ??? ?????. ?? ?'?????. ?? ?'????? ??????? ???. ????? ??? ??? ????? ???? ?????? ?? ???????? ??? ????????? .

1. (3807)- Ümmü Atiyye el-Ensâriye radıyallahu anhâ anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı (Zeyneb radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman yanımıza girdi ve: "Onu sidreli su ile üç veya beş veya -gerek görürseniz- daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfûr koyun. Yıkama işini bitirdiğiniz mi bana haber verin!" buyurdu. İşimiz bitince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı çağırdık. Bize kendi izarını verdi ve: "Ona, önce bunu sarın!" dedi."[520]

?3808 ?2? ??? ????:]??????????? ??????? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ???? ????? ????????? ?????????????? ????????? ????????? ???????. ???????? ??????? ????? ?????????: ????????? ???????? ????? ?????? ????????? # ?????? ???????? ?????????? ????? ????????? ????? ????????? ??????? ???????. ??? ????????: ?????????? ????????????[.

2. (3808)- Bir diğer rivayette: "Onu üç, beş, yedi ve daha fazla olmak üzere tek olarak yıkayın. Sağ tarafından ve abdest uzuvlarından yıkamaya başlayın" buyurdu" demiştir. Aynı rivayette Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ: "Yıkayan kadınlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızının başına üç örgü yaptılar. (Şöyle ki): Önce saçının örgülerini bozdular sonra yıkadılar, en sonda tekrar üç örgü yaptılar."
Süfyan der ki: "Örgünün ikisi yanda biri alnında idi."[521]

?3809 ?3? ??? ????:]?????????? ???????? ?????? ??????? ?????????????? ????????[. ????? ????? ???? ??? ??????? .

3. (3809)- Bir diğer rivayette: "Biz saçına üç örgü yaptık ve örgüleri arkasına koyduk" denmiştir.[522]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde zikri geçen kimsenin ismi müphem olarak gelmiştir, "Resûlullah'ın bir kızı" şeklinde. Ancak bazı rivayetlerde Ebu'l-Âs İbnu'r-Rebî' radıyallahu anh'ın hanımı olan Zeyneb radıyallahu anhâ olarak tasrîh edilmiş ise de bazı rivayetlerde Hz. Osman radıyallahu anh'ın zevcesi olan Ümmü Külsüm radıyallahu anhâ olduğu belirtilmiştir. Ancak Müslim'in rivayetinde Zeyneb'in ismi geçer, bunun Zeyneb olması daha çok kabul görmüştür. İbnu Hacer: "...Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ her ikisinin cenazesinde hazır bulunmuş olabilir" diyerek rivayetleri cem etmenin mümkün olduğunu söyler. Bu te'lifi makul kılan bir husus şudur: İbnu Abdilberr, bu hadislerin yegane râvisi durumundaki Ümmü Atiyye'nin cenazeleri yıkamayı meslek edinmiş birisi olduğunda cezmeder. Öyleyse her ikisinin de cenazesinde meslek icabı bulunmuş olmaktadır.
2- Cenazenin en az üç kere yıkanacağı, tek kılmak şartıyla beş, yedi şeklinde -duyulan ihtiyaca göre- daha fazla sayıda da yıkanabileceği belirtilmiştir.
3- Cenazeyi yıkamada su tek başına kafi geldiği halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sidre ile yıkanmasını, sonuncu defa da suya kâfûr konmasını emretmiştir.
Sidre (cem'i sidr gelir), bir ağaç olup, kurutulup dövülen yaprakları yıkanmalarda sabun gibi temizlik maddesi olarak kullanılır.
Kâfûr: Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından yapılan beyaz renkli, kokulu bir maddedir. Cenazenin sonuncu defa bununla yıkanması, kokusu sebebiyledir.
Kadı İyaz, sidrenin kullanılmasının, cenazedeki bazı pisliklerin giderilmesi için birinci yıkamada kifayet edeceğini, müteakip yıkamalarda sidre kullanılmasına gerek olmadığını kaydeder. Sidrenin ayrıca, cenazenin bozulmasını geciktirme, şayet varsa bazı haşereleri izale etme gibi başka faydalarına da dikkat çeker. İbnu'l-Hümam der ki: "Hadis cenazeyi yıkarken temizlikte değil nezafette mübalağa etmenin matlub olduğunu ifade eder." Ona göre sadece su, tek başına temizlik için yeterlidir. Suyun ısıtılması, sidre ve kâfûr'un kullanılması gibi hususlar daha ziyade şer'an matlub olan nezafet ve nezâhetin artırılmasına yöneliktir.
Bazı âlimler, cesedin önce saf su ile yıkanıp kaba pisliklerinin giderilmesinin, sonra sidreli su ile yıkanıp temizliğin tamamlanmasının, en sonunda da kâfûrlu su ile yıkayıp kokulanmasının uygun olacağını söylemiştir. El-Hidâye'ye göre evla olanı ilk iki yıkamayı su ve sidre ile yapmaktır.
Şunu da belirtelim ki, bazı âlimler, hadisten her yıkamada sidreli su kullanma gereğini anlamıştır.
4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendi izarını teberrüken veriyor ve bunun Hz. Zeyneb'in cesedine ilk sarılan şey olmasını söylüyor. Gerçi hadiste "bunu ona şiâr yapın" denmektedir. Şi'ar, Arapçada bedene ilk giyilen şey ma'nâsına gelir. Dilimizde "iç gömlek" tabiriyle karşılayabiliriz. Hadisteki: "Ona şiâr yapın" ifadesini, "Ona önce bunu sarın" diye çevirdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi izarını kefenin altına şiâr kılınmak üzere vermesi, kızı Zeyneb'e bereket ulaşması gayesine matuf olmalıdır.
5- Hadiste Hz. Zeyneb radıyallahu anhâ'nın saçının üç örgü halinde tanzim edilip arka tarafına salındığı belirtilmektedir. Kurtubî, bu ameliyenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle mi, yoksa Ümmü Atiyye'nin şahsen istihsan ederek mi yaptığının rivayetlerde tasrih edilmediğini, iki halin de muhtemel olduğunu söyler. Netice olarak Ulema, bu hususta ihtilaf etmiştir. Bazıları kadının saçlarının örülmesine karşı çıkmış, diğer bazıları da sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak örülmesi gereğine hükmetmiştir. Evzâî ve Hanefilere göre kadının saçının bir miktarı yüzüne, bir miktarı da arkaya salınır. Nevevî, Ümmü Atiyye'nin muamelesine Resûlullah'ın muttali bulunmuş ve takrir etmiş olması gereğine hükmeder. İbnu Hacer ise Saîd İbnu Mansur'un bir rivayetini kaydederek, meselenin Resûlullah'ın emrine dayandığını belirtir:
"Onu üç kere yıkayın, saçını da örgüler halinde tanzim edin."[523]

?3810 ?4? ??? ?? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ??????????: ? ???????? ?????? ?????????? ?????????? ???????????? ?????????????? ?????????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? # ?????????????? ??????????????. ?????????????? ????? ????: ??? ???????? ????? ?????????? ??? ???????? ???????? ????????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

4. (3810)- Ümmü Kays Bintu Mihsan radıyallahu anhâ anlatıyor: "Oğlum ölmüştü. Bu sebeble çok üzüldüm. Onu yıkayan kimseye: "Oğlumu soğuk su ile yıkama, oğlumu öldüreceksin!" dedim. Bunun üzerine Ukkâşe İbnu Mihsan radıyallahu anh hemen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gidip benim söylediklerimi haber verdi. Resûlullah tebessüm buyurup: "Böyle mi söylüyor! Onun ömrü uzadı." Biz, onun gibi uzun yaşayan bir başka kadın bilmiyoruz" dedi."[524]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin son kısmını, İbnu Hacer, el-İsâbe'de biraz farkla kaydeder. Buna göre "Biz, onun gibi uzun yaşayan bir başka kadın bilmiyoruz" cümlesi Hz. Peygamber'in sözü değildir, râvinin sözüdür. Halbuki yukarıdaki rivayette bu cümle, sanki Hz. Peygamber'in "Böyle mi söylüyor, onun ömrü uzadı" ifadesinin devamıdır ve hepsi Hz. Peygamber'in sözüdür. Ama, İsâbe'de araya konan Kale (dedi ki) kelimesi ile, sözün devamı râviye ait olmakta, böylece hadis hem daha net bir ma'nâ kazanmakta, hem de Sindî'nin dediği gibi Resûlullah'ın bir mucizesi ortaya çıkmaktadır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ukkâşe'ye dediği "Böyle mi söylüyor...?" ifadesi taaccüp ifade eden bir istifhamdır. Dolayısiyle soğuk su ile cenaze yıkanmasını yadırgamamış, normal karşılamış olmaktadır. Ulema bunu cevaza hamletmiştir.[525]

?3811 ?5? ??? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ??????? ????????? ?????????????[. ????? ??? ???? ????????.????:]?????? ???????? ??????????????[.

5. (3811)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim ölü yıkarsa, yıkansın" buyurdular." Ebu Dâvud'un rivayetinde: "Kim de cenaze taşırsa abdestlensin" ziyadesi mevcuttur.[526]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, cenaze yıkayan kimseye gusletmeyi, taşıyana da abdest almayı emretmektedir. Hadis, muhtelif tariklerden de gelmiştir. Âlimler, hadisin sıhhatini mazbut bulmadıkları için hükmüyle amel hususunda ihtilaf etmişlerdir.
Hadisle ilgili olarak Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Hadis hasendir. Ebu Hüreyre radıyallahu anh'tan mevkuf (kendi sözü) olarak da rivayet edilmiştir. Ölüyü yıkayan kimse hakkında Ulema ihtilaf etmiştir. Ashab ve daha sonra gelenlerden bir kısım ilim ehli: "Ölü yıkayana gusletmesi gerekir" demiştir, bazıları da, "Abdest gerekir" demiştir. İmam Mâlik: "Ölü yıkayanın gusletmesini müstehab addederim, bunu vacib görmüyorum" demiştir. Şâfiî'nin hükmü de böyledir. Ahmed İbnu Hanbel: "Kim ölü yıkarsa ona gusletmesinin vacib olmayacağını ümid ediyorum. Abdeste gelince, hakkında söylenebilecek şeyin en azıdır." İshak İbnu Râhûye: "Abdest gereklidir" derken, Abdullah İbnu Mübarek de: "Ölü yıkamaktan dolayı ne gusül, ne de abdest vardır" demiştir."
Bu görüşte olanlar, Beyhakî'nin İbnu Abbâs tarikinden kaydettiği bir rivayete daha dayanırlar. Orada Resûlullah: "Ölülerinizi yıkama sebebiyle size gusletmek gerekmez. Ölüleriniz, tâhir olarak ölür, necis değillerdir. Ellerinizi yıkamak size kâfidir" buyurmaktadır. İbnu Hacer, bu rivayetle Ebu Hüreyre rivayetinin arasını şöyle te'lif eder: "Ebu Hüreyre hadisindeki emir vücub değil nedb ifade eder, veya gusül ile, İbnu Abbas hadisinde tasrih edildiği üzere ellerin yıkanması kastedilmiştir."
3815 numarada kaydedilecek bir Muvatta rivayetine göre, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh vefat edince, hanımı Esma Bintu Umeys onu yıkar ve işi bitince etrafindaki muhacirlere sorar: "Bugün çok soğuk bir gün, ben oruçluyum da. Bana gusletmem gerekir mi?" Orada bulunanlar: "Hayır!" derler.
Şu halde, bu şekilde cenaze yıkayan kimseye gusül emrinin vücub değil, istihbab ifade ettiğine delâlet eden rivayetler mevcuttur. Öte yandan Abdullah İbnu Mübarek gibi, bazı büyükler de bunun müstehab bile olmayacağına kâil olmuşlardır.
Sadedinde olduğumuz hadisin mensuh olduğunu söyleyenler de çıkmıştır. Bazı âlimler nesh iddiasını reddederler. "Zanla nesh sübut bulmaz" derler ve hadisin ihticaca elverişli sıhhatte olmadığını söylerler.
Bu mevzuyu İbnu Ömer'den kaydedilen bir rivayet de aydınlatır: "Biz ölüyü yıkardık. (İşi bitince) bazılarımız yıkanırdı, bazılarımız yıkanmazdı."
Hattâbî der ki: "Ölü yıkamaktan gusül yapmanın veya taşımaktan dolayı da abdest almanın vacib olduğuna hükmeden tek fakih bilmiyorum. Bu meseledeki emir, istihbab için beyan edilmişe benziyor. Şu da mümkündür: Yıkayan kimseye yıkantı suyundan sıçramalar olmuştur, ölünün bedeninde yeri bilinmeyen bazı necaset bulaşığı vardır, böylece yıkayan kimseye pis su isabet eder, bu sebeple tam olarak arınmak için tepeden tırnağa bir gusülde bulunmak muvafik olur."
Hattâbî, taşıyanın abdest almasıyla ilgili emrin de şöyle bir açıklamaya dahi tabi tutulduğunu kaydeder: "Taşıyan abdestli olmalıdır, ta ki cenaze namazına katılabilsin."[527]

?3812 ?6? ??? ????? ?? ???:]???? ???????? ?????? ?????? ????? ???: ?????? ????? ???? ??????? ??????? ??????? ?????? # ????????: ???? ??????? ????????? ????????? ???? ????? ??????: ??????? ??????? ??????? ????? ? ?????????? ??????? ????? ????????? ???????????? ?????????? ????????? ???????????? ??????? ???[. ????? ??? ???? ????????.»??????????«: ?????? ????? ?? ?????.

6. (3812)- Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali radıyallahu anh dedi ki: "Ebu Tâlib ölünce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. Bana: "Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!" buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım... Sonra bana dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim]."[528]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ali radıyallahu anh'ın babası ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da amcası olan Ebu Tâlib'in defniyle ilgilidir. Rivayet müşrik olarak öldüğünü tasrih eder ve yıkanmaksızın ve üzerine namaz kılınmaksızın defnedildiğini belirtir.
2- Rivâyet, Resûlullah'ın Hz. Ali'ye, definden sonra yıkanmayı emrettiğini ifade etmektedir. "Yıkanma işinin kâfir cenazesinin defniyle alakalı bir emir olabileceği ihtimaline temas edilmiştir." Değilse, önceki hadiste belirttiğimiz üzere müslüman cenazeye yapılan muamelelerden herhangi birisi sebebiyle kesin bir yıkanma emri vârid olmamıştır.
3- Hadisin sonunda köşeli parantez içerisinde kaydettiğimiz ziyade Nesâî'nin rivayetinde mevcuttur.[529]

?3813 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????? ?????? # ?????????? ???? ?????????: ???? ????????????? ??????????????? ?????? ????????????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

7. (3813)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah, dört şeyden dolayı gusledeerlerdi: "Cenâbet, cuma, hacâmat, ölü yıkamak."[530]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hükümleri farklı olan dört ayrı yıkanmayı, aynı hükmü, aynı vasfı taşıyor intibaını verecek şekilde beraber zikretmiş durumdadır:
* Cenabetten yıkanmak farzdır.
* Cuma güslü'nü Resûlullah'ın yaptığını, istihbab olarak emir buyurduğunu daha önc belirttik.
* Hacâmat(kan aldırma)tan sonraki gusül temizlik içindir. Hacâmat olan kimsenin üzerine kan sıçramaları olabilir, bundan emin olunamaz. Bu sebeple vacib olmaksızın nezafet maksadıyla istihbab olarak yıkanmak söylenmiş olabilir.
* Ölü yıkama sebebiyle de yıkanmanın vacib olmayacağı hususunda Ulemanın ittifakını yukarıda kaydettik.
Bu hadisin zayıf olduğuna da dikkat çekilmiştir.[531]

?3814 ?8? ??? ????:]???? ????? ?????? ?????? ?????? ???????: ??????? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ?????????. ????? ?????? ?????????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??????? ?? ????? ????? .

8. (3814)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer radıyallahu anhümâ, Saîd İbnu Zeyd'in bir oğlunu mübaşereten tahnît yaptı ve (kabre) taşıdı. Sonra mescide girip, abdest almaksızın namaz kıldı."[532]

AÇIKLAMA:

1- Ölüyü tahnît etmek. Ölüyü kokulamak maksadıyla hanût (veya hınat) tatbik etmek. Hanût: "Ölünün kefen ve bedenine konulan kokulu maddedir. Resûlullah'a hangi Tanûtu daha çok seversiniz? diye sormuşlar da, "Kâfûr!" diye cevap vermiş. Bir başka rivayette Semud kavminin, haklarında azabın geleceğine kanaatleri hâsıl olunca, hemen Cife'ye dönüp pis kokmamak için kefenlenip sabır otuyla tahnitlendikleri belirtilir.
Şu halde hanût, ölüyü kokulamak ve hatta cesedin bozulmasını geciktirmek için ölüye tatbik edilen her çeşit koku maddesine denmiştir.
2- Mübaşereten demek, eli ölünün cesedine değerek demektir. İbnu Ömer tahnît işini, koku maddesini eliyle cesede sürerek yapmış olmalı. Âlimler, müslümanın ölümle necis olmayıp bilakis cesedinin temiz kaldığı hususundaki kabullerine, bu hadisi de delil kılarlar. "Şayet ceset temiz olmasaydı, İbnu Ömer elini değmekten sakınırdı veya değdikten sonra yıkardı" demişlerdir. Bu kanaatte olan âlimlere göre, "Ölüyü yıkamaktan maksad temizlik değil, teabbüddür, yani yıkama emrini yerine getirmek suretiyle kulluk yapmak, ibadet ifa etmektir. Eğer ölünün cesedi necis olsaydı ne su, ne sidre ile ne de tek başına su ile yıkamakla temizlenmiş olmazdı."
Şu halde bu rivayet 3811 numarada geçen hadisin zayıf olduğunu, hükmüyle amel edilmeyeceğini ifade eder. Zira Buhârî ve Muvatta'da yer almakla senet yönünden üstünlüğü açıktır.[533]

?3815 ?9? ??? ???????? ?? ??? ??? ?? ???? ?? ???? ?? ???:]???? ???????? ?????? ???????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????: ????????? ???? ?????? ????? ?????????. ????? ???????? ????????? ???? ????????? ???? ??????????????? ????????: ????? ?????????? ?????? ???? ?????? ??????? ????????? ?????? ????? ???? ??????? ?????????: ?[. ????? ???? .

9. (3815)- Abdullah İbnu Ebî Bekr İbni Muhammed İbni Amr İbni Hazm anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr'in hanımı Esmâ Bintu Umeys radıyallahu anhümâ vefat ettiği zaman Hz. Ebu Bekr'i yıkadı. Sonra (dışarı) çıkıp, cenazenin yanında hazır bulunan muhacirlere: "Ben oruçluyum. Şu gün de, çok soğuk bir gün. Bana gusül gerekir mi?" diye sordu. Hepsi birden, "Hayır!" dediler."[534]

AÇIKLAMA için 3811 numaralı hadise bakılsın.

BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMAN OLUNCA GUSÜL

?3816 ?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????? ?"????. ????????? ?? ???????? ??????? ????????[. ????? ????? ?????.??? ????? ??????? ????????:]?????? ??????? ?????????[.

1. (3816)- Kays İbnu Âsım radıyallahu anh anlatıyor: "Müslüman olmak arzusuyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelmiştim. Bana su ve sidre ile yıkanmamı emir buyurdu."[535]
Tirmizî ve Nesâî'nin bir rivayetinde: "(Kays) müslüman oldu, (Resûlullah) ona yıkanmayı emretti" denmiştir.[536]

?3817 ?2? ??? ????? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???:]?????? ????? ????? ?????? # ??????: ???? ???????? ?????? ???? ????? ?????? #: ????? ?????? ?????? ????????. ???????: ??????? ????: ??????????? ????? ???? ???????? # ???? ???? ??????: ????? ?????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (3817)- Useym İbnu Kesîr İbni Küleyb an ebîhi an ceddihi'nin anlattığına göre (ceddi Küleb), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Müslüman oldum!" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Üstünden küfür saçını at!" der ve traş olmasını söyler, Useym'in babası dedi ki: "Bana bir başka (sahabî)nin bildirdiğine göre Aleyhissalâtu vesselâm, beraberinde olan bir diğerine de: "Üzerindeki küfür tüyünü at ve sünnet ol!" buyurmuştu."[537]

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler bu hadislerden hareketle yeni müslüman olan bir kimseye yıkanmayı emretmek gerektiğini, bu nebevî emrin vücub ifade ettiğini söylemiştir. Ancak, Hattâbî: "Ulemanın çoğuna göre, bu yıkanmanın vacib olmayıp müstehab" olduğunu söylediğini belirtir. İmam Şâfiî merhum: "Kafir müslüman olunca, bir de yıkanması hoşuma gider, şayet yıkanmasa cünüb sayılmaz, abdest alıp namaz kılması ona kafidir" demiştir.
Ahmed İbnu Hanbel ve Ebu Sevr, hadisin zâhirinden hareketle bir kafir müslüman olduğu vakit öncelikle yıkanmasının vacib olduğunu belirtirler. "Çünkü derler, kafirlik günlerinde, cima, ihtilam gibi yıkanmayı gerektiren hallerden uzak değildir. Ancak yıkanmaz, yıkansa bile ondan (bu yıkanma) sahih ve muteber olamaz. Zira cenâbetten yıkanmak, dinin farzlarından bir farzdır. Bu da, namaz ve zekat gibi, ancak imandan sonra makbuldür. O ise bu guslü, henüz imana girmezden önce yapmıştır."
İmam Mâlik de müslüman olunca kafirin yıkanması gerektiği görüşünde idi.
Şirkten henüz çıkmamış iken abdest alıp sonra müslüman olan müşrikin durumunda ihtilaf edilmiştir. Ashab-ı Re'y'den bazıları: "Müşrikken aldığı abdestle namaz kılabilir, ancak müşrikken teyemmüm etmiş idiyse, müslüman olunca bu teyemmümle namaz kılması caiz olmaz, su bulamazsa müslüman olunca yeniden teyemmüm yapar. Bunlara göre, aradaki fark şundan ileri gelir: Teyemmümde niyet esastır. Müşrik'in ibadet niyeti ise sahih olmaz. Halbuki su ile temizlik niyeti mütevakkıf değildir. Öyle ise müşrikken temizlik yapmış ise, bu tıpkı müslüman kimsenin temizliği gibi sahihtir.
İmam Şâfiî: "Bir kimse müşrikken abdest alsa veya teyemmüm yapsa sonra müslüman olsa, namaz için abdesti yenilemesi gerekir, teyemmüm de böyledir, aralarında fark yoktur." Ancak, müşrik cünüblükten yıkanıp müslüman olsa, bunun durumu hakkında Şâfiî'nin ashabı ihtilaf etmiştir. Bazıları, "yeniden gusül yapması vacibtir, tıpkı abdestte olduğu gibi" demiştir. Bu daha muvafik, daha doğru gözükmektedir. Bir kısmı da "İkisi arasında fark görüp her halukârda abdesti tazelemesi gerekir, ancak guslü yenilemesi gerekmez" demiştir. Hepsi şunu demekte ittifak eder: "Müslüman olur ve kendisine kafirken cünüblük isabet etmediğini yakinen bilirse, ona gusül gerekmez."
"Müslüman olunca, kafire yıkanması vacibtir" diyenlerin kavli, hadisin zahirine uygundur. Çünkü emrin hakikatı, aksine bir hüküm ifade ettiğini gösteren karîne olmadığı müddetçe, vücub ifade eder.
2-İkinci hadiste saç kesilmesi mevzubahistir. Âlimler, her müslüman olan kimseye yıkanma gereği gibi bir de saçını traş etme diye bir vecibe yüklenmediğini, sadedinde olduğumuz hadiste geçen "küfür saçı"ndan muradın, küffâra alamet olan bir saç olacağını belirtmişlerdir. Nitekim hadiste "saçını da kes" denmemiş, "küfür saçını kes" denmiştir. Saçın küfre nisbet edilmiş olması Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatabında küfre alamet olan hususî bir saçın varlığını ifade eder. Nitekim kâfirler, her beldede kendilerine has saç şekli tesbit etmişler, moda ortaya koymuşlardır. Mısır'da, Hindistan'da, saçın hiç kesilmeyen kısımları vardır. Zaman zaman traş olsalar bile, o hususi kısma dokunmazlar. Bu bir nevi onların dinlerinin, inançlarının bir gereğidir, milliyet sembolüdür. Şu halde böylesi bir kısım saç İslam'la küfür arasında bir alâmet-i farika olmaktadır. Şu halde, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Üseym'in ceddine ve yanındakilere, böylesi bir alamet saçın kesilmesini emretmiş olmalıdır.
3- Hadis son kısmında "sünnet ol!" emri de yer almaktadır. Bazı âlimler buna dayanarak, müslüman olan kafirlerin bir de sünnet olmalarını vacib olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Ancak hadisin, zaaf sebebiyle, vücub tesbit edecek güçte olmadığını belirtmiştir.[538]

ALTINCI FASIL

HAMMAM HAKKINDA

?3818 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ?????? #: ????? ????????? ??????????? ???? ??????? ?????????: ??????? ????? ?????? ??????????? ??? ??????????? ??? ?????????[.

1. (3818)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınları da erkekleri de hamama girmekten nehyetmişti. Sonradan, izarlarına sarınmış olarak erkeklerin girmesine izin verdi."[539]

?3819 ?2? ??? ?????]??? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ????? ???????? ????????: ??????????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????? ?????????????? ??????: ??????. ???????: ???? ?????? ???????? ??????? ?????? # ???????: ??????? ???????? ???????? ?????????? ?? ?????? ????????? ??? ???????? ??? ????????? ??????? ?????? ???? ???????[. ????? ??? ???? ????????.»??????????«. ?????? ?????? ???? ?????? ???? ?'???? ?????????? ????????? ????????? ??????????? ???????? ????? .

2. (3819)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Hz. Âişe radıyallahu anhâ'nın yanına, Şamlı kadınlardan bir grup girmişti. Hz. Âişe: "Sizler herhalde, hanımları hamamlara giren bölgedensiniz!" dedi. Kadınlar: "Evet!" diye cevap verdiler. Hz. Âişe: "Ama ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Elbisesini evinden hariç bir yerde çıkaran her kadın, mutlaka Allah'la kendi arasındaki perdeyi yırtmış olur" dediğini işittim" buyurdu.[540]

?3820 ?3? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ?????? # ????: ????????? ?????? ????? ????????? ???????????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????????? ??? ???????????? ????????? ??? ???'?????? ?????????? ??????? ????????? ??? ???????? ??? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (3820)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size Acem diyarının fethi müyesser olacak. Oralarda hammam denen evlere rastlayacaksınız. Sakın ola erkekler onlara izarsız girmesinler. Nifas veya hastalık hali dışında kadınların oralara girmesine izin vermeyin."[541]

?3821 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ???:]???? ????? ??????? ???????? ?????????? ?Œ???? ??? ???????? ?????????? ???????? ??????? ?????? ????? ??????? ???????? ?????????? ?Œ???? ??? ???????? ???? ????????? ??????? ????????? ????????[. ????? ??????? ???????? .

4. (3821)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ve ahiret gününe inanan kimse izarsız hammâma girmesin. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa, bir özrü olmadan hanımını hammâma sokmasın. Kim Allah'a ahirete, inanıyorsa üzerinde içki bulunan sofraya oturmasın."[542]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivayet "hammâm" üzerine. Bu rivayetlerde hamamların Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde Araplarca pek bilinmediğini, Acemler (gayr-ı Araplar) tarafından bilindiğini görmekteyiz. Buralara gitmek, önceleri erkek ve kadın bütün müslümanlara yasaklanmış olduğu halde, sonradan bazı kayıtlarla erkeklere serbest kılınmıştır. İzarlarına sarınmış olarak girmek... İzar, belden aşağıyı örten giyecek olduğuna göre, avret yerlerini açarak hamamlara gitmek yasaklanmış olmaktadır. Allah'a ve ahirete inanan her müslüman avret yerlerini hamamlarda bile açmamalıdır. Şu halde hadisler, avret yerlerini açarak hamama gitmeyi kesin bir dille haram kılmaktadır.
2- Kadınların hamama gitmesi meselesine gelince, bazı hadisler mutlak olarak tahrim ederken (1, 2 ve 4. hadisler), bir hadiste de (3. hadis) tedaviye yönelik bir özre binaen kadınların da hamama gitmesine ruhsat tanıyor. Şu halde izarlı ve tesettürlü de olsa, kadınların hamama gitmeleri zaruret olmadıkça haram edilmiş olmaktadır.
Gazali'nin kaydına göre, Ashab, Şam'da hamamlara gidince, bir kısmı:"Şu hammam denen evler ne iyi yerdir, orada bedeni kirden temizliyoruz" demişlerdir. Bir kısmı da: "Şu hammam denen evler ne kötü yerdir, avretler açılıyor, haya gidiyor" demiştir. Gazali: "Afetinden kaçınıldığı takdirde, (temizlik, tedavi gibi bir) faide düşünerek gitmede bir beis yoktur" der.
Bazı şârihler kadınlar hakkında yasaklanmasını şöyle izah etmiştir. "Çünkü onların bedenlerinin her tarafı avrettir, örtülmesi farzdır, hiçbir yerlerinin zaruret olmadıkça açılması caiz değildir. Hastadır, tedavi için girer veya nifastan çıkmıştır, temizlenmek için girer. Veya cünübtür, hava soğuktur, su ısıtma imkanı yoktur ve soğuk su kullanması halinde zarar göreceğinden korkulmaktadır. Bu gibi zaruretler karşısında kadınların avretlerini örtmeleri kaydıyla girmelerine izin verilmiştir."
Görüldüğü üzere hamamlar, kadınlar hakkında da mutlak olarak haram kılınmamıştır.[543]

DOKUZUNCU BAB

HAYIZ HAKKINDADIR

(Bu babta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLILARLA İLGİLİ AHKÂM

*

İKİNCİ FASIL

MÜSTEHÂZE VE NİFAS HALLERİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Hayz, kelime olarak akmak demektir. Örfte kadınların belli yerlerinden muayyen vakitlerde kanlarının akmasıdır. Dilimizde ay hali veya aybaşı hali veya âdet hali de denir. Hayız gören kadına Arapça olarak hâiz denilir. Aslında hâiz, ism-i fail ve müzekkerdir. Ancak bu hal kadınlara mahsus olduğu için haize denmeksizin, hâiz'le kadın kastedilir. Kur'an'da mahîz kelimesi hayz ma'nâsında kullanılmıştır. Bu halle ilgili olarak âyette şöyle buyurulur: "(Ey Muhammed!) Sana kadınların aybaşı hali (mahîz) hakkında da sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Aybaşı halinde iken kadınlardan uzak kalın, temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın." Allah şüphesiz daime tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever" (Bakara 222).
Hayız hali, kadınlarda büluğ yaşı ile başlar ve yeis hali denen hamilelikten ümid kesilme devresine kadar devam eder.
Hayız (veya âdet) hali, kadınlarda en az dokuz yaşında görülmeye başlar. İstisnâî durumlarda da olsa altı yaşında da adet halinin olabileceği kabul edilmiştir. Bu hal normal olarak elli veya ellibeş yaşına kadar devam eder. Daha evvel âdet halinin kesildiği de olur. Âdet halinin kesilmesine iyâs denir. Bu maksadla iyâs yaşı veya sinn-i iyâs tabirleri kullanılır. Bu yaşa ulaşan kadına da âyise denir.
Âdet müddeti, mezheplere göre farklı olabilir. Şâfiîlere göre bu müddetin en az sınırı bir gün bir gece, en çoğu on beş gündür. Mâlikîlere göre ise, en azı, kanı görecek kadar zamandır. Bir saat bile olabilir. Âdet müddeti Hanefîlere göre en az üç gün üç gece yani yetmişiki saat, en fazla on gün on gecedir, yani ikiyüzkırk saattir. Bu iki müddet arasında görülecek kanlar âdet kanı sayılır. Bu müddet esnasında kanın devamı şart değildir, zaman zaman kesilebilir. Sözgelimi bir kadın üç gün kan görüp sonra iki gün kesilse, sonra tekrar üç gün görse, bu sekiz günlük müddet onun âdet süresini teşkil eder. Kadının takarrur eden müddetinden fazla kan gelecek olursa o kan âdet kanı sayılmaz. Mesela bir kadının mutad kan görme müddeti yedi olarak takarrur etti ise, sekizinci ve dokuzuncu... günlerde göreceği kan istihâze kanıdır, bir özre bağlı olarak gelmektedir.
Bazı kadınlarda âdet günleri sabit değildir, devamlı değişir. Bunlar bir ay beş, bir başka ay altı veya daha fazla günlerde kanama görebilirler. Bu durumlarda ihtiyatla hareket edip, böyle bir kadın altıncı gün yıkanır, namazını kılar, çünkü bunun istihâze kanı olma ihtimali var. Müddet uzaması -veya kısalması- üst üste iki ay devam edince müddetin değiştiğine hükmedilir. Mutaddan fazla olan kanama on güne çıksa bunun âdet olması melhuzdur, on günü taşarsa âdet sayılmaz. Mesela mutadı yedi gün olan bir kadının kanaması on gün devam etse bu hayz sayılır, onbir gün devam etse, yediden fazlası istihâze kanı sayılır. Böyle değerlendirmenin sebebi, hayz halinin on günden fazla olmayacağının kabul edilmesinden ileri gelir.
Hayız halinde namaz, oruç gibi ibadetler terkedilir, zevciyat muamelesi yapılamaz, Kur'an okunamaz, Mushaf'a el sürülemez, camiye girilemez, Kabe tavaf edilemez.

Görüldüğü üzere, hayz hali ile ilgili bilinmesi gereken bir kısım ahkam vardır. Her müslüman erkek kadının bunları bilmesi gerekir. Teferruat için mutlaka ilmihal kitaplarına müracaat edilmelidir.[544]

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLI VE HAYIZLIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER

?3822 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ?????????? ??????? ???? ??????? ?????????? ??????? ???? ????????????? ?????? ????????????? ??? ?????????? ??????? ???????? ????????? # ???????? ?????? ??????: ????????????? ??? ????????? ???? ???? ???? ????????????? ?????????? ?? ?????????? ??? ??? ?Œ??. ?????: ????? ?????? #: ????????? ????? ?????? ??? ??????????. ???????? ????? ??????????. ????????: ??? ??????? ???? ????????? ??? ?????? ???? ???????? ??????? ??? ?????????? ????? ??????? ???????? ??? ???????? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????? ???????. ?????? ??? ??????? ??????: ???? ?????????? ??????? ????? ?????? ???? ??????????????? ?????????? ?????? ????? ?????? # ????? ????? ?????? ???? ?????? ?????????? ???????? ??????????????????? ????????? ???? ?????? ??? ???? ?????? # ????????? ??? ?????????? ??????????? ????????? ?????? ???? ?????? ??????????[. ????? ?????? ? ???????? ???? ??? ????.»?????? ???????«: ??? ????? ??? ??? .

1. (3822)- Hz. Enes (radıyallau anh) anlatıyor: "Yahudilerin şöyle bir âdeti vardı: İçlerinde bir kadın âdet görmeye başlayınca, onunla beraber yiyip içmezler, evlerde beraber oturup kalkmazlardı. Bu durumu Ashab (radıyallahu anhüm) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordular. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk şu âyeti inzal buyurdu. (Meâlen): "(Ey Muhammed!) Sana kadınların aybaşı halinden sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Aybaşı halinde iken kadınlardan uzak kalın. Temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın..." (Bakara 222) âyeti üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadınlarınızla nikah (zevciyat muamelesi) dışında her şeyi yapın!" buyurdu. Bu ruhsat yahudilere ulaşınca: "Bu adam ne yapmak istiyor? Bize muhalefet etmediği bir şey bırakmadı!" dediler. (Bu sözü işiten) Üseyd İbnu Hudayr ve Abbad İbnu Bişr (radıyallahu anhümâ) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! yahudiler şöyle şöyle söylüyorlar" diye haber verdiler. "Biz kadınlarla beraber oturup kalkmıyacak mıyız?" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın rengi öylesine değişti ki, biz onlara kızdığını zannettik. Onlar da hemen çıkıp gittiler. Derken onlar yolda Resûlullah'a gönderilen hediye sütle karşılaştılar. Resûlullah o sütü hemen bunların peşisıra içmeleri için gönderdi. Böylece anladılar ki, Aleyhissalâtu vesselâm kendilerine gücenmemiştir."[545]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, Ashab'ın sualinin âyetin nüzulünden önceye aid olduğunu, bunu "önceki şeriatler bizim de şeriatimizdir" inancına binaen sormuş olabileceklerini belirtir.
Nevevî, âyette geçen birinci mahîz'den muradın kan olduğunu belirtir. İkincisi ihtilaflıdır. Umumiyetle hayız olduğu kabul edilmiştir. Ferc olduğunu, hayız zamanı olduğunu söyleyen âlim de vardır.
Useyd ile Abbâd (radıyallahu anhümâ)'nın, "Hayızlı kadınlarla beraber oturup kalkmıyalım mı?" sözüyle neyi kastettiklerinde âlimler ihtilaf etmiştir. Bazıları, "maksad, kadınlarla bir arada yaşamak, beraber yiyip içmek" derken, bazıları da "münasebet-i cinsiyedir" demiştir. Muhtemelen bunlar, yahudilere muhalefeti bu meselede de sürdürüp kadınlarla cinsî münâsebeti devam ettirme ruhsatı almak istemişler, ancak bu arzuları şeriat-ı İslamiye'ye muhalif olduğu için Resulullah aleyhissalâtu vesselam'ın canı sıkılmış ve öfkesinden rengi değişmiştir.
Yine de Aleyhissalâtu vesselâm, Ensar'ın yüce şahsiyetinin gönüllerini hoş etmeyi ihmal etmemiş, peşlerine gönderdiği sütle, haklarındaki iltifat-ı nebevîyenin devam etmekte olduğunu ihsas buyurmuştur.[546]

?3823 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? # ????: ???? ???? ???????? ??? ?????????? ??? ??????? ??? ?????????? ??? ???????? ??????
?????? ?????? ???????? ???? ???????? #[. ????? ??????? .

2. (3823)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim hayızlının fercine veya bir kadının dübürüne (arka uzvuna) temas ederse veya kahîne uğrarsa Muhammed'e ihdirilenden teberrî etmiş (yüz çevirmiş) olur."[547]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, bu hadislerinde, dîn-i mübîn-i İslam'ın yasakladığı üç ameli şiddetli bir üslubla reddetmektedir:
* Hayızlı kadınla münasebet-i cinsiyye.
* Kadınlara arka uzuvdan temas.
* Gaybî umuru öğrenmek veya bir işe karar vermede yardımını te' min gibi bir maksadla kahine müracaat etmek.
Bu ameller, hadiste, İslam'dan yüz çevirmek olarak tavsif ediliyor.
Tirmizî: "Bu hadisin ma'nâsı tağliz (yani yasakta şiddetli bir üsluba yer vermek)'dir" dedikten sonra: "Nitekim Resulullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir: "Kim hayızlı kadına temas ederse bir dinar tasadduk etsin" der."
Sadedinde olduğumuz hadisten maksadın tekfir değil, tağlîz olduğunu belirtme sadedinde Tirmizî der ki: "Hayızlı kadına temas küfrü gerektiren bir amel olsaydı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu günah için kefarette bulunmayı emretmezdi."
2- Kadınlara arka uzvundan teması dinimiz şiddetle yasaklar. Bu davranış, münasebet-i cinsiye âdâbını tesbit eden âyete de aykırıdır:
"Kadınlarınız sizin tarlanızdır, tarlanıza istediğiniz gibi gelin, (çocuk yaparak) istikbal için hazırlıklı olun, Alah'tan sakının (kadına bu âdâba uymayan temasta bulunmayın)" (Bakara 223).
Resûlullah bir hadislerinde: "Hanımına arka uzvundan temas edenin yüzüne Allah bakmaz" der. Böyleleri bazı hadislerde "...mel'un" olarak tavsif edilmiştir.
3- Kâhin meselesi daha önce çok geniş şekilde geçmiş olmakla birlikte, burada kısaca şu açıklamayı Cezerî'den kaydediyoruz: "Kâhin, gelecek zamanda olacak hadiselerden haber veren, gizli şeyleri (esrarı) bilme iddiasında bulunan kimsedir. Araplarda bu evsafta meşhur kâhinler vardı. Şıkh ve Satîh vs. gibi... Bunlardan bazıları emirleri altında cinnî ve hüddam bulunduğunu, kendileri ne gaybtan haber getirdiğini iddia eder. Bir kısmı bazı ön işaretlerden hareketle, olacağı bildiklerini söylerler. Mesela soru sahibinin sözünden, davranışından, halinden hareketle sorulan şeyin yerini bildiklerini iddia ederler. Bunlara daha ziyade arrâf denir: Çalınan veya kaybedilen bir eşyanın yerini bildikleri hususundaki iddia sahipleri gibi." Sadedinde olduğumuz hadis "kâhine gelen" demekle kâhin, arrâf, müneccim, falcı vs. gibi değişik adlar altında gaybî bilme iddiasında bulunan bütün insanları kasdeder.
4- Tirmizî'nin dediği gibi hadiste esas olan tağlîz ve teşdîd olmakla birlikte bazı şârihler şöyle demiştir: "Helal addederek arka uzuvdan temas veya kâhinin söylediğini tasdik maksadıyla ona gelmek bunların haramiyetini inkar etmektir; bu durumda küfür (te'vil edilmez), zahirine hamledilir. "Helal addetme" ve "tasdik etmek" olmadığı takdirde bu fiillerin hükmü küfran-ı nimet olarak tevil edilir."[548]

?3824 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ????????? ???? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????? # ??? ??????????? ???????? ??? ???????? ???????? ??? ?????? ??????????? ???? ??????????? ?????????? ???????? ??????? ????? ????? ??????? ?????? # ???????? ???????[. ????? ?????? ???? ??? ???????.??? ????? ??? ????:]??? ?????? ??????????[.

3. (3824)- Hz. Âişe (radıyalllahu anhâ) anlatıyor: "Bizden biri hayızlı olur, Resûlullah (aleyhissalâtu ve vesselâm) da onunla mübaşeret etmek dilerse, ona, hayız olur olmaz izarını bağlamasını emreder, sonra mubaşeret ederdi. Sizden hanginiz, nefsine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nefsine hâkim olduğu kadar hâkim olur?"
Ebu Dâvud'un bir rivayetinde, "fevr" (evvelinde -ki "hayz olur olmaz" diye karşıladık-) yerine "fevh" denilmiştir (ki bu da "çoğunda" ve "evvelinde" ma'nâsına gelir).[549]

?3825 ?4? ??? ????? ???????? ?? ???? ?? ???? ???:]???????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ?????????? ????????????? ?????? ????? ???????? # ???????? ???? ??????? ??????????? ???????: ????? ?????????? ???? ??????? ????????? ??? ????????? ???????? ??????? ????? ?????????? ????????? ??????????[.

4. (3825)- Nesâî'nin Cümay' İbnu Umayr'dan kaydettiği bir rivayette şöyle denmiştir: "Ben, annem ve teyzemle birlikte Hz. Âişe (radıyallahu anha)'nin yanına girdim. Onlar Hz. Âişe'ye: "Hayızlı iken, sizlerle Aleyhisalâtu vesselâm ne şekilde mübaşerette bulunurdu?" diye sordular. Âişe validemiz:
"Hayız olduğumuz zaman bize, geniş bir izar giymemizi emreder, sonra sîne ve göğsümüze iltizâmda (temasta) bulunurdu."[550]

?3826 ?5? ???? ????:]???? ???????? ?????? ??? ??????????? ??? ??????? ??????? ??? ????????? ??????????: ???? ????????? ????????? ?????????? ?????? ???????? ?????????: ????????? ????????? ???? ?????????? ????? ???????????? ??? ?????[.

5. (3826)- Muvatta'nın rivayetinde şöyledir: "Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Ömer (radıyallahu anhümâ), Hz. Âişe'ye göndererek -kişi, hayızlı olan hanımıyla mubaşerette bulunabilir mi?- diye sordurdu. Hz. Âişe radıyallahu anhâ: "Kadının alt kısmına izarını bağlatsın sonra onunla mubâşerette bulunsun" cevabını verdi."[551]

?3827 ?6? ??? ????? '?? ???? ????????:]???? ????? ?????? # ????? ????????? ?????????? ???? ???????? ?????? ??????? ???? ????? ????????? ?????? ??? ???????? ???????????? ?????????????????? ????????????[.»???? ????????? ?????? ?????????« ?????? ?????? ?????????: ?? ???? ?????? .
??»????????« ?? ?'??? ??? ??????? ???? ???? ????????? ??????? ?????? ??? ??????? .

6. (3827)- Ebu Dâvud ve Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle denmektedir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinden bir kadınla hayızlı olduğu halde mubaşeret ederdi. Yeter ki, uyluklarının ortasına kadar izarı uzanmış olsun veya dizleri örtülü bulunsun."[552]

AÇIKLAMA:

1- Hemen belirtelim ki, bu hadislerde geçen mubâşeret'ten maksat derilerin biribirine değmesidir. Beşere, deri demektir. Bâşere ise, karşılıklı olarak derileri değdirmek. Öyleyse sadedinde olduğumuz hadislerde, mübaşeretle cinsî münâsebet olmaksızın ellemek, öpmek gibi herhangi bir şekilde karıkocanın birbirlerine bedenen değmeleri kastedilmektedir. Sadedinde olduğumuz rivayetler, hayızlı kadınla göbekle diz arası hariç başka yerleriyle mübaşeretin caiz olduğunu ifade etmektedir.
2- Hayırlı kadınla mübâşeret meselesi muhtelif rivayetlerde farklı teferruatlarla ele alınmıştır. Bu teferruâttan bir kısmını gördük, bir kısmı müteakip hadislerde gelecek. Bu meseleyi Avnu'l-Mabud şöyle özetler:
"Hayızlı kadınla mubâşeret muhtelif kısımlara ayrılır:
* Onlara ferclerinden cima suretiyle mübâşeret: Bu bi'l-icma haramdır. Bunun haram oluşu Kur'an ve sünnet'in nasslarıyla sâbittir.
* Göbekten yukarı ve dizlerden aşağıda kalan kısımlarla mübaşeret: "Bu zekerle, elle, öpmekle vs. şekillerin hepsiyle olabilir, helaldir. Ulema bunun helal olduğunda ittifak etmiştir.
* Ön ve arka uzva olmamak kaydı ile göbekten aşağısı ile de mübaşeret. Bu meselede Şâfiî'ler üç görüş ileri sürmüşlerdir:
** "En meşhuruna göre haramdır. İmam Mâlik ve Ebu Hanîfe de bu görüştedir. Ulemanın ekseriyetinin görüşü budur.
** Mekruh olmakla beraber haram değildir. Nevevî der ki: "Bu, delil açısından en kavî olan görüştür, muhtar olan da budur."
** Üçüncü görüşe göre, mübâşeret eden kimse, ferce temas etmekten nefsini tutabilecek güçte ise ve -ister şehvet yönüyle zayıflığı sebebiyle, isterse verasının (dindarlığının) kuvveti sebebiyle- kendisine güveniyorsa caizdir- değilse caiz değildir. Bu cevaza kâil olanlar arasında İkrime, Mücahid, Hasan Basrî, Şa'bi, İbrahim Nehâî, Süfyan-ı Sevrî, Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, İmam Muhammed, Tahâvî; Mâlikîlerden Esbağ vs. var." Mübarekfurî der ki: "Bu, cemaatin kâil olduğu "Cima hariç, hayızlı kadının bütün uzuvlarıyla mübaşeret etme cevazı" sahih delillere muvafiktır."
Ancak ihtiyata muvafik olanı göbek, diz kapağı arasına mübaşeretten kaçınmaktır. Hz. Âişe validemiz, hiç kimsenin nefsini hâkim olmada Resûlullah'a yetişemeyeceğini noktaladıktan sonra Resûlullah'ın hayızlı hanımlarına izarlarını bağlatarak diz kapağı ile göbek arasını kapattırdığını bilhassa belirtir.[553]

?3828 ?7? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ????? ???????? # ???????: ??? ??????? ??? ???? ????????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????? #: ????????? ????????? ????????? ????? ??????? ?????????[. ????? ???? .

7. (3828)- Zeyd İbnu Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordu: "(Ey Allah'ın Resûlü!) Hanımım hayızlı iken bana helal olan nedir?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Üzerine izarını bağlasın, yukarısına istediğinde serbestsin."[554]

?3829 ?8? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ?????? #? ???? ??????? ??? ???? ????????? ?????? ???????? ?????: ??? ?????? ?'?????? ????????????? ???? ?????? ???????[. ????? ???? .

8. (3829)- Hz. Muaz radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, hanımım hayızlı iken bana helal olan nedir?" "İzar'ın yukarısı, ancak bundan da sakınsan daha iyi olur!" buyurdular."[555]

?3830 ?9? ??? ????? ?? ??? ????? ????? #:]???? ????????? # ????? ???? ?????? ???? ????????? ??????? ?????? ???? ????????? ???????[. ????? ??? ???? .

9. (3830)- İkrime, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden birinden naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hayızlı hanımlarıyla bir mübaşerette bulunmak dileyince hanımının ferci üzerine bir şey örterdi..."[556]

AÇIKLAMA:

Bu hadislerle ilgili açıklama 3827 numarada geçti. Nevevî'nin orada kaydettiğimiz görüşü, bilahassa sonuncu rivayete müstenid olmalı.[557]

?3831 ?10? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ????? ?????? # ?????: ???? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????? ?????????????? ???????? ???????[. ???? ????? ????? .

10. (3831)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi, hayızlı karısıyla cinsî münasebette bulunursa (hatasına kefaret olarak) yarım dinar tasadduk etsin."[558]

?3832 ?11? ??? ????? ???:]???? ????????? ?????? ???????? ????????? ??????? ??????????? ????? ????????? ??? ????????? ???????? ????????? ???????? ???????? ????????[.??? ???????: ?? ??? ??? ?????? ?? ??? ???? ??????? .

11. (3832)- Bir rivayette ise şöyle denmiştir: "Kişi hayızlı hanımına, hayız halinin başlangıcında, kan kırmızı renkte iken temas ederse bir dinar tasadduk etsin. Kanın kesilmeye yüz tutup akıntının sarardığı zaman temas eden, yarım dinar tasadduk etsin."
Tirmizî der ki: "Bu hadis İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'dan mevkuf (kendi sözü) olarak da rivayet edilmiştir."[559]

?3833 ?12? ??? ????? ??? ????:]??? ???????? # ?? ??????? ?????? ??????? ?????? ???????. ????: ?????????? ????????? ??? ?????? ???????[. ???? ??? ????: ???? ??????? ??????? .

12. (3833)- Ebu Dâvud'un bir rivayetinde hayızlı karısına temas eden kimse hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm')ın: "Bir veya yarım dinar tasadduk etsin" dediği kaydedilmiştir.
Ebu Dâvud der ki: "Bu rivayet (yani İbnu Abbâs'ın "bir veya yarım..." diyerek yaptığı rivayet) sahihtir, (diğer "...yarım dinar..." diyen rivayet bu kadar kavî değildir.)"[560]

?3834 ?13? ??? ????? ???:]???? ????????? ??? ??????? ??????????? ?????? ????????? ??? ????????? ??????? ???????? ????????[.

13. (3834)- Bir rivayette şöyle denmiştir: "Kişi hanımına kanama halinde temasta bulunmuşsa bir dinar, kanın kesilme halinde temas etmişse yarım dinar tasadduk eder."[561]

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz son dört rivayet, hayızlı hanımına hataen temasta bulunmanın hükmü ve müeyyidesi üzerinedir. Hadislerin hepsi aslında birdir ve mahreci İbnu Abbâs'tır, ancak metinde ve isnadında ızdırab vakî olmuştur. Hadis bazan merfu bazan mevkuf olarak rivayet edilmiştir.
2- Hanımına hayızlı iken temas eden kimse hakkında Ulemanın hükmü de farklı olmuştur. Hattâbî der ki: "Ulemanın ekserisi "bu kimseye bir şey gerekmez, Allah'a istiğfar eder" diye hükmetmiştir."
Bunlar "Bir şey gerekmez" derken metindeki ızdırabı gösterirler, çünkü hadisin muhtelif vecihlerinde farklı müeyyideler gelmiştir. Şöyle ki:
* Bir rivayette: "Bir dinar, yarım dinar" diye tereddütlü gelmiştir.
* Bir rivayette: "Bir dinar tasadduk eder, bulamazsa yarım dinar" denir.
* Bir rivayette: "Kanama hali ile kanın kesilmesi haline göre bir veya yarım dinar" tefriki yapılır.
* Bir rivayette: "Kan kırmızı ise bir dinar, sarı ise yarım dinar" denir.
* Bir rivayette: "Kan yeni ise bir dinar tasadduk eder, sarı ise yarım dinar..." denir.
Ancak bazı âlimler, ızdıraba rağmen hadisin bütün vecihlerinde bir müeyyidenin zikredilmiş olmasını gözönüne alarak: "Bu hadisler, hayızlı kadına temasta bulunan erkeğe kefaretin vacib olduğuna delildir" demiştir. Hattâbî, bu hükme varanlar meyanında Katâde, Ahmed İbnu Hanbel, ve İshak İbnu Râhûye'yi kaydeder. İmam Şâfiî merhum da kavl-i kadîminde bu görüşü iler sürmüş, sonra kavl-i cedidinde "Bir şey gerekmez" demiştir.
Bir şey gerekmez diyenlerin ileri sürdükleri bir fikirlerine göre, hadis sahih bir senetle merfu olarak rivayet edilmemiştir, mürsel veya İbnu Abbas'a göre mevkuftur, "Kesin bir hüccet olmadıkça insanlar müeyyideden berîdir" demişlerdir.
İbnu Abbâs ise şöyle hükmediyordu: "Kanamanın başında hanımına temas eden kimse bir dinar tasadduk eder, kanamanın sonlarında temas etmiş ise yarım dinar." Katâde: "Hayız halinde temas eden bir dinar, kadın yıkanmazdan önce temas eden yarım dinar tasadduk eder" derdi. Ahmed İbnu Hanbel'in de: "O kimse bir dinarla yarım dinar arasında muhayyerdir" dediği rivayet edilmiştir. Hasan Basrî hazretleri ise: "Bu kimseye, hanımına ramazan ayında temas eden kimseye terettüp eden ceza terettüp eder" demiştir.[562]

?3835 ?14? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ????? ????????? # ?????? ???????[. ????? ????? .

14. (3835)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ "Ben hayızlı iken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın başını yıkardım" demiştir.[563]

?3836 ?15? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ???????? # ????????? ??? ??????? ?????? ?????? ????????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

15. (3836)- Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben hayızlı iken kucağıma yaslanır ve Kur'an okurdu."[564]

?3837 ?16? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??? ?????? ?????? # ??????????? ?????????? ???? ?????????? ????????: ????? ???????. ??????: ???? ?????????? ???????? ??? ??????[. ????? ?????? ? ???????.»??????????«: ???? ???? ?? ??? ?? ???? ???? ????? ??? ???? ????? ?Œ? ?????? ??????.»??????????«: ???? ?????: ?????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ??????? ?? ????? ????? .

16. (3837)- Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) bana (kendisi mescidde iken) "Humra'yı bana getiriver!" buyurdular.
"Hayızlıyım" diye cevap verdim.
"Senin hayızın elinde değil ki!" dediler."[565]

?3838 ?17? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ?????? ??????? ?? ?????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????? ????????? ????????? ??????????? ??? ?????????? ???????????? ????? ???????[. ????? ??????? .

17. (3838)- Hz. Meymûne radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizden biri hayızlı olduğu halde onun kucağına başını koyar, Kur'an okurdu. Bizden birimiz hayızlı iken Resûlullah'ın humrasını mescide taşır ve yayardı."[566]

?3839 ?18? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????:]???? ?????????? ????? ?????????? ?????????? ???????????? ??????????? ??????? ???????[. ????? ???? .

18. (3839)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayete göre, "câriyeleri hayızlı oldukları halde ayaklarını yıkarlar, humrasını kendisine verirlerdi.[567]

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz son beş rivayette hayızlı iken kadınların yapabileceği bazı işlerle, hayızlının yanında yapılabilecek bazı işlere örnek verilmektedir.
* İlk rivayette, Hz. Âişe, Resûlullah'ın başını yıkamıştır. Demek ki hayızlı bir kadın, başkasının başını yıkayabilmekte, bu çeşit temizlikler yapmasına hayız hali bir ma'ni teşkil etmemektedir.
* Müteakip rivayette hayızlı olan Hz. Âişe'nin kucağına başını koyan Resûlullah Kur'an okumaktadır. Hatta Nevevî, bu rivayete dayanarak: "Kur'an-ı Kerim'i, yatarak, hayızlı kadına yaslanarak, necasete yakın bir yerde bulunarak okumaya cevaz vardır" demiştir.
* 3837 numaralı hadiste, hayızlı kadının mescidin haricinde olduğu halde, mescidden bir şey alıp, bir başkasına verebileceğini göstermektedir. Bu başkası mescidin içinde veya dışında olması farketmez, her ikisi de caizdir.
2- Hadiste geçen humra, üzerine secde etmeye mahsus küçük bir seccadedir. Onun humra diye tesmiyesi, namaz kılan kimsenin yüzünü yere karşı örtmesidir. Bazıları bunun yüzü isti'ab edecek büyüklükte, secde etmeye mahsus küçük bir örtü olduğunu söylemiş ise de üzerine oturulabilecek kadar büyük olana da humra dendiğini te'yid eden rivayetler vardır. Humra hasır da olabilir, kumaş da. Günümüzde şiîler, Kerbela toprağından yapılmış avuç içi büyüklüğünde bir parçayı beraberlerinde taşıyarak namazda secdelerini onun üzerine yaparlar. Bu tatbikat humra'yı andırmaktadır.
Şunu da belirtelim ki, 3837 numaralı hadis'te Hz. Âişe humra'yı mescidden mi getirecek, yoksa, mescidde olan Resûlullah'a dışarıdan mı uzatacaktı, ihtilaf edilmiştir. Hadis, iki şekilde anlaşılmaya müsaittir. Kadı İyaz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidde, itikafta, olduğunu hücresinde olan Hz. Âişe'ye oradan seslenerek humra'yı vermesini taleb ettiğini, Hz. Âişe hayızlı olması sebebiyle elini mescide uzatmaktan korktuğunu söyler. Resûlullah onun endişesinin yersiz olduğunu belirtmek için: "Hayız elinde değildir" buyurur. Aynı görüşte olan Nevevî der ki: "Hz. Âişe'ye mescide girip humrayı oradan getirmesini emretmiş olsaydı betahsis elini zikretmesinin bir ma'nâsı kalmazdı."
Ancak, Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî, İbnu Mâce, Hattâbî ve imamların çoğu, aksi kanaattedir. Yani humra'nın mescidden getirilmesi istenmektedir. Hayızlı kadın bu durumda mescide girecek değildir. Humra'yı bir başkası mescidden ona uzatacak, o da mescidden eve getirecektir. Veya elini mescide uzatarak humra'yı (seccadeyi) alıp getirecektir.
Hatta âlimler bir hadise dayanarak demiştir ki: "Bir kimse falan eve girmeyeceğim, falan mescide girmeyeceğim diye yemin etse, o eve ve o mescide gidip eliyle içeriden bir şey alsa hânis olmaz, çünkü, bir parçasının girmesi, kendisinin girmesi demek değildir."[568]

?3840 ?19? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]??????? ???? ??????????? ???? ??????? ?????? # ??? ??????????? ??? ?????? ???????????? ????????? ??????? ????????? ?????????????. ?????? ??? ????? ?????? #: ????????? ??????: ?????? ????????? ??????????? ?????? ??? ????????????[. ????? ??????? ????????.»????????????« ??????? ???? ?????? ??? ?????? .

19. (3840)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte kadife bir örtünün altında yatıyordum. Ay halimin başladığını farkettim. Hemen örtünün altından kayıp hayız elbisemi bulup giyindim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayız mı oldun?" buyurdular. "Evet!" dedim. Beni yanına çağırdı. Örtünün altında beraber yattık."[569]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, sarih bir şekilde, ümmühâtu'lmü'mînîn'den her birinin bir hayız elbisesi olduğunu göstermektedir. Bunun, diğer elbiselere nazaran daha geniş olduğu önceki bir rivayette (3825) geçmiş idi.
2- Bu rivayet, hayızlı kadınların kocalarıyla beraber aynı örtünün altında kalacaklarına bir başka delil olmaktadır. Ebu Dâvud'un bir rivayetinde Hz. Âişe radıyallahu anhâ buna ters düşen bir beyanda bulunur: "Ben ay hali olduğum zaman yataktan hasırın üzerine inerdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bana yaklaşmazdı. Ben de temizleninceye kadar ona yaklaşmazdım." Bazı âlimler bunun mensuh olduğunu kabul ederler, çünkü aksini ifade eden rivayetler fazladır. Bazı âlimler de bunu tenezzüh ve ihtiyata hamletmiştir. İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ, ay hali başlayınca hanımından ayrı yatarmış, Resûlullah'ın zevcelerinden Meymûne radıyallahu anhâ -ki İbnu Abbâs'ın halasıdır- bunu işitince, haber göndererek: "Sen Resûlullah'ın sünnetinden yüz mü çeviriyorsun? Allah'a kasem olsun, O (aleyhissalâtu vesselâm), hayızlı kadınlarından biri ile yatar, aralarında dizleri geçecek kadar bir örtüden başka bir şey bulunmazdı" demiştir. Müteakib hadis de bu hususta muknî bir örnek olacaktır. Âyet-i kerimede gelen "Hayız halindeki kadınlardan uzak kalın!" (Bakara 222) emri, cima yapmayın ma'nâsında anlaşılmıştır.[570]

?3841 ?20? ??? ????? ?? ????:]???? ??????? ???? ??????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????: ????????? ??????? ???????? ????? ????????????? ??? ??????? ???????? ????????? ?????????: ?????????? ??? ?????? ??????? ?????? #: ?????? ????? ?????? ??????? ?????? ??? ????????? ????? ??? ????: ???? ???????? ???????? ?????? ?????????? ????? ??????????? ????????? ??????????? ?????????: ??????: ?????? ??????. ????????: ????? ???????. ??????: ????? ???????? ???? ??????????. ??????????? ????????. ???????? ??????? ?????????? ???? ?????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ???????[. ????? ??? ????.»???? ????« ???? ??? ????? ???? ???? ???? ???? ???? ??? ??? ???? ????? .

20. (3841)- Umâre İbnu Gurâb'ın anlattığına göre, bir halası kendisine Hz. Âişe radıyallahu anhâ'dan şöyle sorduğunu anlatmıştır: "Birimiz hayız olduğumuz zaman kocamızla ayrı yatmamız mümkün değil, tek yatağımız var."
Hz. Âişe şu cevabı vermiştir: "Ben sana Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığını anlatayım: "Bir gece eve girdi. Ben o sırada ay hali görüyordum. Mescidine geçti. -Ebu Dâvud der ki: "Bundan maksad evindeki namazgahıdır.- (Orada namaz kıldı), fakat bir türlü ayrılmadı. Derken benim gözlerim kapanmış, soğuk da onu üşütmüş. Gelip "Bana yaklaş!" dedi. Ben de: "Hayızlıyım!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Öyle de olsa! Uyluklarını aç!" dedi. Uyluklarımı açtım. Göğüs ve yanağını uyluklarımın üzerine koydu. Ben de üzerine eğildim. Isınıp uyuyuncaya kadar böyle durduk."[571]

?3842 ?21? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ???? ?'????? ?????? ??????? ????? ?????????? ???????? # ??????? ????? ??? ???????? ?????[. ????? ???? ???? ????? .

21. (3842)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben hayızlı iken su içer, sonra kabı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verirdim, O da ağzını, ağzımın değdiği yere koyardı."[572]

?3843 ?22? ???? ???? ????????? ???????:]?????? ????????? ????????? ?????? ??????? ????????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ??? ??????????? ??????? ???????? ?????? ?????[.

22. (3843)- Ebu Dâvud ve Nesâî'de de şu rivayet gelmiştir: "Ben ay halinde iken etli kemiği dişleyerek yer, sonra da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uzatırdım. O da ağzını, tam ağzımı koymuş bulunduğum yere koyar(ak yer)dı."[573]

?3844 ?23? ??? ???? ???????:]???? ??????? ????? ??????? ????? ?????????: ???? ??????? ??????? ???? ????????? ?????? ???????? ???????: ??????? ????? ????? ?????? # ????????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ????????? ????????? ?????? ????? ????????? ????????? ??????? ????? ??????? ??????????? ?????????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ???? ?????????[.
»????????« ?????? ??????? ??? ??????.??»???????« ????? ???? ???? ?????.?»???????« ??? ????? ?????? ???? .

23. (3844)- Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "Şureyh İbnu Hâni, Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya: "Bir kadın hayızlı iken kocası ile birlikte yemek yer mi?" diye sordu. Hz. Âişe "Evet dedi, benim kanamam varken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni çağırırdı, ben de onunla birlikte yerdim. (Bu sırada) etli kemiği alır, (bana uzatır, önce benim başlamam için) bana yemin verirdi. Ben de onu alır ve bir miktar dişler (sonra Resûlullah'a uzatırdım). O da ağzını, kemikte tam benim ağzımı koyduğum yere koyar(ak yemeye başlar)dı. İçecek bir şey istediği olur, getirince ondan önce benim içmem için bana yemin verirdi, bunun üzerine ben de kabı alır bir miktar içer, sonra bırakırdım. Bu sefer onu Aleyhissalâtu vesselâm alır, kabın tam benim ağzımı koyduğum yerine ağzını koyarak içerdi."[574]

?3845 ?24? ??? ???????? ?? ??? ?'????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???????? # ???? ??????????? ????????? ??????: ??????????[. ????? ??????? .

24. (3845)- Abdullah İbnu Sa'd el-Ensârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayızlı kadınlarla beraber yemek hususunda sordum. "Onunla beraber yiyin!" buyurdular."[575]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetler, Ashab arasında hayızlı iken kadınlarla beraberlikler hususunda bazı tereddütlerin yaygın olduğunu ve hatta bunun sonradan devam bile ettiğini göstermektedir. Belki de yahudilerdeki tatbikat buna sebep olmuştur. Bahsin başında da geçtiği üzere yahudiler, hayız gören kadınları tam bir tecride tabi tutuyor imişler. Ancak İslam, hayızlı kadını, onlarla cinsî münasebette bulunma yasağı koyma dışında beşerî münâsebetlerden uzaklaştırmamıştır. Yeme, içme ve yatmada beraberliği esas aldığı gibi mübâşerette bulunmaya bile ruhsat tanımıştır. İbadet hususunda sınırlamaya sebep olan hades halinin, maddî değil, hükmî bir pislik olduğunu, kadının eli veya dudağıyla dokunması sebebiyle dokunduğu şeylere bu pisliğin geçmeyeceğini kabul eder. Bu sebepledir ki, Resûlullah Hz. Âişe'ye hayızlı halinde başını yıkatmış, su içtiği kaptan ağzını ağzının değdiği yere koyarak su içmiş, kemik üzerindeki etten ısırdığı yerden ısırarak yemiştir.
Bütün bunlar, hayızlı kadınla münasebetlerin nerelere kadar caiz olduğunu gösterir.[576]

?3846 ?25? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ??????? ?????: ???????? ????????? ???????? ???? ????????? ?????????: ???????????? ?????? ?????? ??????? ???? ?????????? # ?????????? ???????? ????????? ??? ??????? ????????? ????????[. ????? ??????.»?????????« ????? ?? ??????? ????? ???? ???? ??????? ?????? ??????? ???? ???? ???? ????? ????? ????? ?? ??????? ????? ????? ?? ????? ???????? .

25. (3846)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nın anlattığına göre, bir kadın kendisine: "Temizlendiğimiz zaman kıldığımız mutad namaz bize yeter mi (hayızlı iken kılamadıklarımızın

kazası gerekir mi?)" diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir:
"Sen Harûriyye (Hâricî) misin? Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraberken ay hali gördüğümüzde, tutamadığımız oruçları kaza etmemizi söylerdi, fakat namazların kazasını söylemezdi."[577]

AÇIKLAMA:

1 - Harûrî (müennesi: Harûriyye) Kûfe'ye iki mil mesafedeki Harûra köyüne mensup demektir. Burası, Hâricîlerden bir fırkanın Hz. Ali'ye karşı ilk defa bir araya gelip teşkilatlandıkları yer olduğu için Hâricî ma'nâsında Harûrî denmiştir.
Hz. Âişe'nin, kendisine soru soran kadına: "Sen Harûriyye misin?" demekle, "sen sünneti terk mi ediyorsun, herkesin müşterek tatbikatından ayrı mı kalmak istiyorsun? Sünnete göre, hayız halinde kılınmayan namazların kazası yoktur!" demek istemiştir. Hâricî fırkaların hepsinde müşterek olan bir umde (prensip) Kur'an'da geleni esas alıp, sünnetin ilave ettiklerini reddetmektir.
Hz. Âişe radıyallahu anhâ, kendisine soru tevcih eden kadına -ki bazı rivayetler Mü'âze diye tesmiye eder- istifham-ı inkarî tevcih etmiş, sorusunun yersiz olduğunu belirtmiştir.
2- Yeri gelmişken şunu belirtelim ki, hayızlı kadının orucu kaza etmekle birlikte namazı kaza etmeyişini Ulema şöyle izah eder: "Namaz her gün tekerrür etmektedir, zorluk sebebiyle kazasına gerek yoktur. Halbuki oruç öyle değil, o hergün tekerrür etmez, senede bir aydır. Öyleyse onun kazası gerekir."
Ancak Hz. Âişe, meseleyi: "Resûlullah, ay halinde kılmadığımız namazların kazasını emretmedi" diyerek, daha kestirmeden izahla yetinmiştir.[578]

?3847 ?26? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ?'???? ????:]??????? ?????????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ???????: ?? ????? ????????????? ???? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??? ????????? ????? ??????????. ?????????: ? ?????????. ??????? ???????? ???? ??????? ????? ?????? # ???????? ??? ?????????? ?????????? ???????? ? ?????????? ?????????? # ???????? ????? ??????????[. ????? ??? ???? .

26. (3847)- İsmi Müssetü'l-Ezdiyye olan Ümmü Büsse anlatıyor: "Hacc yapmıştım. Hacc sırasında Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'ya uğradım. Kendisine, "Ey mü'minlerin annesi, Semüre İbnu Cündüb radıyallahu anh, kadınlara, hayız sırasında kılınmayan namazların kazasını emrediyor (ne dersiniz)?" diye sordum, şu cevabı verdi: "Hayır, kaza etmezler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınlarından biri, nifas sebebiyle kırk gece (namaz kılmadan) dururdu da, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nifas namazını kaza etmesini emretmezdi."[579]

AÇIKLAMA:

1 - Hadiste geçen "Resûlullah'ın kadınları" tabiriyle zevcelerinin kastedilmediği belirtilir. Kadınları diye çevirdiğimiz nisa kelimesi zevce dışındaki kızlar, cariyeler ve yakın akrabaları da içine alır.
2- Tirmizî der ki: "Sahabe, Tâbiîn ve daha sonrakilerden ehl-i ilim, nifas gören (doğum yapan) kadınların kırk gün namazı terkedeceklerinde icma etmişlerdir. Yeter ki, daha önce temizlik hâsıl olmasın. Bu taktirde kadın temizlendiğini farkedince yıkanır ve namazına başlar. Kırk günden sonra kan görmeye devam ederse, âlimler çoğunluk itibariyle: "Kırktan sonra görülen kan sebebiyle namazı terketmez" demiştir. Süfyan Sevrî, İbnu'l-Mübarek, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye hep böyle hükmetmiştir."
Hasan Basrî'nin: "Kan devam ederse elli gün namazı bırakır" dediği, Atâ ve Şa'bî'nin "altmış gün bırakır" dediği rivayet edilmiştir.
Bu görüşlerin en doğrusu ve delili en kuvvetli olanı kırk gün diyendir. Ekalli (asgarî müddeti) için kesin rakam yoktur, temizlenir temizlenmez yıkanıp namaza başlar.[580]

?3848 ?27? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]??????? ??????? ??? ???????? ????????? ????? ???????: ??????? ?????? ????????[. ????? ???? ???? .

27. (3848)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ, kanama gören hamile kadın hakkında şunu söylemiştir: "Böyle bir kadın namazı bırakır."[581]

AÇIKLAMA:

Hamile kadının kan görmesini, Hz. Âişe radıyallahu anhâ, onun hayız olması ile yorumladığı için namazı terkedeceğine hükmetmiştir. İbnu'l-Müseyyeb, İbnu Şihab, meşhur görüşünde Mâlik, kavl-i cedidinde Şâfiî ve başkaları hamile kadının hayız göreceği görüşündedirler. Hepsi bu görüşte, Hz. Âişe'den yapılan sadedinde olduğumuz rivayete dayanır.
Ancak Ebu Hanîfe ve Ashabı, Ahmed İbnu Hanbel, Süfyan Sevri hamile kadının hayız olmayacağı görüşündedirler. Bunların en kuvvetli delilleri, cariyenin hayızla hamile olmadığının kabul edilmesi. "Eğer derler, hamile kadın hayız görse idi, hayız haliyle onun hamile olmadığına (istibrasına) hükmedilmezdi."
Aksi görüşte olanlar şu cevabı verirler: "Hayız halinin, rahmin hamilelikten berî oluşuna delâleti, gâlib duruma göredir. Hamile kadının hayız görme hali pek nadir görülen bir vak'adır. Bu meselede nadirin varlığı galible nakzedilemez."[582]

?3849 ?28? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???? ????:]? ???????? ????????? ??? ????????? ??????? ???? ?????????[. ????? ??????? .

28. (3849)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ: "Ne hayızlı kadın ne de cünüp kimse Kur'an'dan hiçbir şey okuyamaz" buyurdu.[583]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet cünüb ve hayızlının Kur'an'dan az veya çok bir parça okuyamayacağını ifade etmektedir. Bu babta hepsi de zayıf olan bir kısım rivayetler gelmiştir. Ulema bunların birbirlerini destekliğini ve ortaya çıkan hükümle amel etmek gerektiğini söylemiştir.
Tirmizî der ki: "Sahabe, Tâbiîn ve daha sonra gelen ehl-i ilmin çoğu bu görüştedir. Süfyan Sevrî, İbnu'l-Mubârek, Şafiî, Ahmed ve İshak: "Ne hayızlı, ne cünüb Kur'an'dan hiçbir şey okuyamazlar, sadece bir âyetin bir tarafını, bir harfi ve benzer bir şeyi okuyabilirler. Cünüb, ve hayızlının tesbih ve tehlil getirmesine ruhsat tanınmıştır" demişlerdir.
2- Cünüb ve hayızlının Kur'an okumasına çoğunluğun haram dediği belirtildiğine göre, azınlık tarafından ileri sürülen bazı istisnâî görüşler olmalıdır. Onların da bilinmesi faydalıdır:
* İbrahim Nehâî, cünüb kimsenin bir âyet okumasında bir beis görmezmiş.
* İbnu Abbâs'ın da cünübün Kur'an okumasında bir beis görmediği rivayet edilmiştir. Bunlar Resûlullah'ın bütün hallerinde Allah'ı zikrettiğine dair rivayeti esas alırlar. Ayrıca, hacc sırasında hayız olan Hz. Âişe'ye, "tavaf dışında hacıların bütün yaptıklarını yapmasını" emretmiştir. Hacıların yaptıkları arasında zikir, telbiye, dua, kıraat hepsi olduğuna göre, bunlar caiz olmalıdır demişlerdir. Tavafın yasaklanışı onun hususi bir namaz olması sebebiyledir.
Buhârî de bu görüşü iltizam ettiğine imada bulunmuştur.
3- Mezhebimizde (Hanefî) esas olan şudur:
* Cünüb ve hayızlı kimseler, gusletmedikçe namaz kılamaz, Kur'an kasdıyla bir ayet bile okuyamaz. Ancak dua ve senaya dair âyetleri, Kur'an niyetiyle değil, dua ve sena niyetiyle okuyabilir, caizdir. Söz gelimi cünüb olan veya âdet gören bir kadın, dua niyetiyle Fatiha'yı okuyabilir.
Bu durumda çocuklara, kelime kelime Kur'an öğretmenin caiz olduğu da söylenmiştir.
* Kur'an-ı Kerim'e bir, hatta yarım âyet olsun el sürülemez. Mushaf elle tutulamaz. Mushaf'a bağlı olmayan bir kılıf, bir havlu ile tutulabilir. Çanta veya sandıkta ise bu kaldırılabilir. Bunda beis yoktur.
* Ka'be tavaf edilemez, zaruret olmadan mescide girilemez.
* Âyet yazılı levha ve parayı da elle tutamaz.
4- Cünüb veya hayızlıya yıkanmadan önce mekruh olan işler:
* Dinî kitapları elle tutup okumak.
* Elini, ağzını yıkamadan yiyip içmek.
* Elde tutulmayıp, yerde duran bir kağıda Kur'an yazmak.
Cünüb ve hayızlı kimse Kur'an'a bakabilir, bu mekruh değildir.
Not: Bahsin sonuna yani 3865. hadisten sonra hayız halinde temizlik üzerine bir açıklama koyacağız.[584]

İKİNCİ FASIL

İSTİHÂZE VE NİFAS HAKKINDA

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İstihâze, hayız kanı olmayan, bir özre binaen kadından gelen kana denir. İstihâze kanaması olan kadına müstehâze denir, bir bakıma özürlü demektir. Hayızlı ile müstehâze'nin dinî bakımdan tabi oldukları hükümler farklıdır. Önceki fasılda hayızlının ahkamını gördük. Bu fasılda müstehâze ile ilgili bazı hususi durumları mevzubahis eden hadisleri göreceğiz.[585]

?3850 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ??????:]???? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????? #. ?????????? ??? ??????????? ????? ???? ??????? ????????? ?????????? ??????? ?????[. ????? ??????? ???? ??? ??????? .

1. (3850)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ümmü Habîbe bintu Cahş radıyallahu anhâ tam yedi yıl boyu istihâze kanı gördü. Ne yapacağı hususunda Resûlullah'a sordu. Aleyhissalâtu vesselâm yıkanmasını emretti ve "Bu, damar (kanıdır)" dedi. Ümmü Habîbe her namazda yıkanırdı."[586]

?3851 ?2? ??????:]???? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ??????? ?????? # ???????. ?????? ?????: ???????? ?????? ??? ??????? ?????????? ?????????? ????? ??????????. ????????? ?????????? ?????? ????? ?????[.

2. (3851)- Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ -ki Abdurrahman İbnu Avf'ın nikahı altında idi- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kanamasından şikayet etti. Ona şu tavsiyede bulundu: "Hayız (müddetin normalde ne kadar devam ediyor ve) seni bekletiyor idiyse o müddetce bekle, sonra yıkan!" Ümmü Habibe her namazda yıkanırdı."[587]

?3852 ?3? ??? ?? ????? ????? ????????? ?????? ?????? ??????:]??????? ?????????? ??? ???????? ?? ???????? ???????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???????? ???????? ??????? ???????[.

3. (3852)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe dedi ki: "Ümmü Habîbe, kız kardeşi Zeyneb Bintu Cahş'ın hücresinde bir leğenin içinde yıkanırdı. Kanın kızıllığı (bazan) suya galebe çalardı."[588]

?3853 ?4? ???? ???????:]???? ????? ????????? ???????????? ? ????????? ???????? ???????? ????????? ?????? ??????: ???????? ?????????????? ??????????? ???????? ???? ??????????? ?????????? ?????? ??????????? ??????? ??????? ??????? ????? ?????????? ???????? ????? ?????????? ?????? ????? ???????????? ?????? ????? ?????[.

4. (3853)- Nesâî'nin rivayeti şöyledir: "Ümmü Habibe müstehâze idi (devamlı kanaması olurdu), hiç temiz olmazdı. Durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a söylenmişti. Şöyle buyurdular: "Bu, hayız değildir, rahimin bir rahatsızlığıdır. Normal zamanda hayız kanının geldiği kirlilik müddetine baksın. (Her ay) o müddet boyunca namazını terketsin. Sonra bu müddet çıkınca her namaz vaktinde yıkansın."[589]

?3854 ?5? ??? ?? ????:]???????? ??? ???????? ???????? ?????? ?????????? ???????????? ??????????? ?????????. ????????? ????????? ?????? ????? ?????[.

5. (3854)- Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "Ümmü Habibe radıyallahu anhâ'ya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Her ayda) hayız olup kirli bulunduğu kadar namazı terketmesini, sonra yıkanıp namazını kılmasını emretti. O, her namaz vaktinde yıkanırdı." [590]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde adı geçen istihâzeli kadın Ümmü Habîbe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın baldızıdır. Yani, ümmühâtu'l- mü' minîn olma şerefine eren yüce validemiz Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ'nın kız kardeşidir.
Rivayetten de sarih olarak anlaşıldığı üzere müzmin bir kanama haline düçardır. Öyle ki yıkandığı zaman kanın rengi suyun rengini kızıla boyamaktadır.
2- Hadislerde Resûlullah'ın tavsiyesi bazan "her vakit için abdest al ve namaz kıl" şeklindedir, bazı rivayetlerde ise "...her vakit için yıkan ve namazı kıl" şeklindedir.
Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ümmü Habîbe'ye verdiği yıkanma emri bazı rivayetlerde mutlaktır. Bu çeşit emirden her namaz için yıkanma gereği anlaşılabildiği gibi, bazan yıkanmanın yeteceği de anlaşılabilir. Ebu Dâvud'da gelen bir rivayette yıkanma emri her namaz için olmaktadır.
Rivayetlerdeki bu farklılıklara tabi olarak, fukaha da meseleyi farklı şekillerde hükme bağlamıştır:
* Cumhur, her namaz için yeni bir abdest almasına hükmetmiş, bu abdestle, eda veya kaza sadece bir namaz kılabileceğini söylemiştir. Aynı vakitte ikinci bir namaz için yeni bir abdest almalıdır.
* Hanefîlere göre, abdest namaz vaktiyle ilgilidir. Öyleyse, vakit girince aldığı abdestle, hem o vaktin farzını hem de o vakit içinde dilediği kadar başka kaza namazları kılabilir.
* Malikîlere göre, kadının her bir namaz için abdest alması müstehabtır, vacib değildir. Yeter ki kanama dışında bir başka hades vukua gelmesin.
* Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye ise: "Kadının, her namaz vaktinde gusletmesi ihtiyata uygundur" demişlerdir.
3- Hadis, bir kadının, kadınlıkla ilgili meselelerini bir erkekten bizzat sormasının caiz olduğnu göstermektedir.
4- Hadiste, kadının, hayız kanını istihâze kanından tefrik edebildiği takdirde, bunu hayız itibar edeceğine, böylece hayız zamanının başlangıç ve bitme vaktine kendisinin karar verebileceğine delil vardır. Böylece hayız müddeti bittikten sonraki kanamaları istihâze kanı sayılır ve mezhebine göre, yukarda açıklanan şekilde amel eder. Sözgelimi Hanefî ise, vakit girince abdestini tazeler, o abdestle ikinci bir namaz vakti girinceye kadar özür kanaması sebebiyle abdesti bozulmamış sayılır ve dilediği kadar namaz kılabilir, Kur'an'a el sürebilir, camiye girebilir vs. Yani abdestliye caiz olan amellerin hepsini yapabilir.[591]

?3855 ?6? ??? ???? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ?????????? ??? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????. ???????? ?? ??????? ??????: ????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ????? ??????? ???? ?????????? ??????? ??????????. ????: ??????? ???? ?????????? ???????? ???????? ???????. ???????: ???? ??????? ???? ?????. ????: ?????????? ???????. ???????: ???? ??????? ???? ?????. ??????? ?????? ??????. ???? ??????? ?????? #: ????????? ??????????? ????????? ???????? ????? ?????? ???? ?Œ????? ????? ??????? ?????????? ??????? ???????. ????? ?????: ??????? ????? ???????? ???? ????????? ???????????? ??????????? ??????? ??????? ?????????? ??????? ??? ?????? ?????? ????? ?????????? ????? ???? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ????????. ????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ??? ????? ?????? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ?????????? ?????????????? ?????????????? ????? ???????? ???? ??? ?????????? ????????? ?????????????? ????????? ?????????????? ???????????? ?????? ??????????? ????????? ??????????? ?????????????? ?????????? ?????????????? ????? ???????????? ???????????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????????? ???? ????????? ?????????? ???????? ??? ???????? ???? ????? ????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ?‘???????? ?????? ???????? ?????????? ????: ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ?‘???????? ?????? ?????? ????????? ???? ?????? ??????????

#[. ????? ??? ???? ?????? ??? ??????? ?????.????? ??? ????: »??????????? ??????? ???????????«.»???????«: ?????? ?????? ??? ???? ??????. ?»????????«: ?????? ???????.?»??????«: ???????? ??? ?? ???? ?????? ????? ????? ????? ???? ???? .

6. (3855)- Hamne Bintu Cahş radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben, kızkardeşim Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ'nın yanındaydım, istihâze kanamam vardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben çok şiddetli şekilde istihâze kanamasına maruzum, bu hususta ne tavsiye edersiniz? Bu hal benim namaz ve orucuma mani oluyor" dedim. Bana:
"Sana pamuğu vasfeyliyeyim: O, kanı gidericidir (fercine pamuk koy)" buyurdular. Ben:
"Ama akıntı pamuğun mani olacağı miktardan çok fazla!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse bez kullan!" buyurdular. Ben:
"Akıntı bezin durduracağı miktardan da fazla! Şarıl şarıl akıyor" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm dedi ki:
"Sana iki şey söyleyeceğim, hangisini yaparsan, diğerinin de yerine geçer. İkisini de yapabilecek durumdaysan birini seçmek sana ait, dilediğini seç! Bu kanama, şeytanın tekmelerinden bir tekme(si yani zarar vermesi)dir. Sen kendini Allah'ın ilminde altı yedi gün hayızlı bil (orucu ve namazı terket). Sonra yıkan ve kendini hayızdan temizlenmiş bil ve yirmiüç veya yirmidört gece ve gündüz namaz kıl, (bu esnada farz veya nafile) oruç tut. Bu, sana yeterlidir. Kadınların her ay hayız görmeleri, hayızlı ve temizlik günlerinin olması gibi, bu şekilde senin de hayız ve temizlik günlerin olacak. (Bu, sana söyleyeceğim iki şeyden birincisidir. İkinci hususa gelince, o da şudur): Eğer öğleyi te'hir ve ikindiyi de ta'cil edip, ikisi için gusletmeye gücün yeterse öğle ile ikindiyi birleştir. Keza akşamı geciktirip yatsıyı tacil etmek, sonra da gusletmek suretiyle de bu iki namazı birleştir. Sabah için de ayrıca guslet. Bu şekle gücün yeterse orucunu da böylece tutarsın."
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (birini seçmede beni muhayyer bıraktığı bu iki tarzı zikrettikten sonra ilaveten dedi ki: "Bu, (ikincisi, zikrettiğim) tarz, benim daha çok hoşuma gidenidir."
Râvilerden biri dedi ki: "Hamne radıyallahu anhâ dedi ki: "Bu, iki tarzdan benim daha çok hoşuma gidenidir. Ravî böylece, bu sözün Resûlullah'a ait olmayıp Hamne'ye ait olduğunu ifade etmiş oldu."[592]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadiste ismi geçen Ümmü Habîbe'nin kardeşi Hamne'nin de istihâzeli bir kadın olduğunu göstermektedir. Bazı şârihler rivayetlerde gelen bilgilere dayanarak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında müstehâze olan kadınların isimlerini tadâd eder: Ümmü Habîbe Bintu Cahş ve bunun iki kız kardeşi: Zeyneb ve Hamne; Resûlullah'ın zevcelerinden Meymûne'nin anne bir kızkardeşi Esma, Fatıma Bintu Ebî Hubeyş, Sehle Bintu Süheyl, Sevde Bintü Zema'a (Resûlullah'ın zevcesi), Zeynep Bintu Ümmü Seleme, Esma el-Hârisiyye ve Bâdiye Bintu Gaylân. Bunlardan bazılarıyla ilgili rivayet gelecek.
2- Şârih Hattâbî, hadiste geçen "altıyedi gün" tabirini Resûlullah'ın tahdid maksadıyla zikretmeyip, emsalinin durumuna göre itibar etmesine bir işaret olarak zikrettiğini belirtir. Bu sebeple "...altı veya yedi..." şeklinde olması gereken tercümeyi altıyedi şeklinde yapmayı uygun bulduk. Yani kadın, normal hayız müddetinin hatırlıyabilirse onu esas alacaktır. Bu müddetin, Hanefîlere göre 3 ile 10 gün arasında değiştiğini belirtmiş idik. Hatırlayamazsa -ki böylelerine fikhen mütehayyire denir- ailesindeki, kendi yaşındaki emsallerine göre takdir edecektir. Resûlullah bu takdirde telmîhan 6-7 demiş olmalıdır. Hanefîler mütehayyire'nin zann-ı galible hareket edeceğini, daha da olmazsa ihtiyaten azami müddet olan 10 günü esas alıp, kendini her ay on gün hayızlı addedeceğini söyler.
3- "Allah'ın ilminde..." ifadesi ile senin altı gün mü yedi gün mü hayızlı olduğunu Allah bilir. Bu müddet seninle Allah arasındadır, O senin ne miktar tayin edeceğini bilir" veya "Allah'ın hükmünde yani sana emrettiğim Allah'ın hükmüyledir", "Allah sana kadınlarının âdetini bildirmektedir: Altı veya yedidir" şeklinde farklı ma'nâların kasdedilmiş olduğuna şârihler dikkat çekmiştir.
4- Hiç kesilmeyen kanamaya (istihâzeye) maruz kalan kadına Resûlullah iki yol tavsiye etmektedir ki, kadın bunlardan birini tercihte muhayyerdir:
1) Her ayda muayyen günlerde kendini hayızlı addedip diğer günlerde temiz bilmek ve temizlik günlerinde önceki hadiste açıklandığı şekilde, kendini özürlü addederek özürlülerin tabi olacağı şartlara göre namazını kılıp, orucunu tutmaktır.
2) Kendini her gün, bazı kayıtlarla, ibadet yapacak şekilde temiz addetmektir: Yani öğle ile ikindiyi, ikindinin ilk vakti girerken; akşamla yatısıyı da yatsının ilk vakti girerken birleştirerek gusül üzerine kılmaktır. Bu şıkta meşakkat fazladır. Çünkü günde üç kere yıkanma mevzu bahistir:
1) Sabah namazı için yıkanmak,
2) Öğle-ikindi namazları için yıkanmak,
3) Akşamyatsı namazları için yıkanmak.
Bu tarzda ayrıca ayın her gününde namaz kılmak durumu da mevcuttur. Meşekkati fazla olduğu için Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm -veya Hamne radıyallahu anhâ- bu tarzın "daha hoş" olduğunu söylemiştir. Çünkü ücreti fazladır. Ücret meşakkat nisbetinde artar.
Hadisin ma'nâsı yukarıda açıkladığımız şekilde olmakla birlikte, bu ma'nâ üzere amelde bazı tereddütler hasıl olmuştur. Hanefîler âdet görmeye başlayan müstehâze için, Hz. Âişe'den Müslim'de gelen ve 3851 numarada kaydedilen hadiste geçen ???????? ????????? ??????? ?????????? ?????????? ????? ??????????? emr-i nebevîsini esas kılmıştır. Yani önceki âdet müddetini esas alıp ona göre amel edecektir. Mütehayyire ise zann-ı galible hayız müddetini tesbit edecektir, zann-ı galibte bulunamazsa ihtiyatı esas alır ve azami hayız müddeti olan 10 güne göre kendini hayızlı bilir. Yeni hayız görmeye başlayan bir kız aynı zamanda istihâzeye de maruz olursa, hayızla istihâze kanını ayırdedebiliyorsa, kendi hayız müddetini bu yolla tesbit eder. Zira hadiste: "Kan, hayız kanı ise bu siyahtır, renginden bilinir" buyurulmuştur. Âdetini tefrik edemeyecek durumda olan için sadedinde olduğumuz Hamne hadisinde belirtilen 6-7 ile amel eder, zira bu kadınların çoğunluğunun durumunu dile getirmektedir diyen de olmuştur. Şâfîî hazretleri, böyle durumdaki kızın -şek ile namazın terki caiz olmaz kaziyesinden hareketle- hayız müddetinin en azı olan bir gece ve gündüzü esas alıp, ondan sonrasını temiz addetmesi, yıkanıp namazlarını kılması gereğine hükmetmiştir.[593]

?3856 ?7? ??? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ???????? ?????????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????. ??????: ????????? ??????! ???? ???? ???????????? ?????????? ?? ????????. ?????? ?????? ???????? ?????? ??????? ?????????????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ?????????? ??????????? ??????????? ????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ?????. ???? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ???????? ???????? ???????? ??? ???????? ?????? ????????????[. ????? ??? ???? .

7. (3856)- Esma Bintu Umeys radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Fatıma Bintu Ebî Hubeyş, şu şu kadar zamandan beri kanama geçiriyor, namazı bıraktı!" (Bu sözün üzerine Aleyhissalâtu vesselâm):
"Sübhanallah! (hiç namaz bırakılır mı?) Bu şeytandan (bir oyun. Kapılmamalıydı. Söyleyin ona), bir leğene (su koyup içine) otursun. Eğer suyun üstünde (kanamadan hâsıl olan) bir sarılık görürse, öğle ve ikindi için tek bir gusül yapsın; akşam ve yatsı için de tek bir gusül yapsın. Sabah için de ayrı bir gusül yapsın. Bu arada (kılacağı namazlar için) abdest alsın" buyurdular." İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "(Her namaz için) gusletmek, kadıncağıza zor gelmeye başlayınca iki namazın arasını birleştirmeyi emretmişti."[594]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kanaması olan Fatıma Bintu Ebî Hubeyş'in, içerisinde su bulunan bir leğene oturmasını söylemesinin sebebi, kanamanın hayız kanaması mı, istihaze kanaması mı olduğunu tefrik etmesi içindir. Çünkü, kan suyun üzerinde sarı renk hâsıl ederse bu müstehâze kanıdır. Başkaca bir renk ise da hayızdır.
Bu muamele, kanamanın mahiyetini tesbit içindir. Yıkanma işi bu suyun içinde olmaz. Zira su artık necis olmuştur, leğenin dışında yıkanmalı veya o suyu döktükten sonra leğeni temizlik âdâbına uygun olarak bu maksadla kullanmalıdır.
2- "Bu arada abdest alsın"dan maksad, mesela öğle ile ikinde için yıkanmışsa, "ikindi namazını kılmaya ayrıca abdest alsın" demektir. Akşamla yatsı için yıkanmışsa, "yatsı namazını kılmazdan önce abdest alsın" demektir. Bu meseledeki mezheplerin görüş farklılıklarını daha önce belirtmiştik (3854. hadis).[595]

?3857 ?8? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ???????? ??????? ????????? ?????????? ???? ?????? ??????? ?????? #. ????????????? ????? ????? ???????? ?????? ?????? ?????? ????????? #? ??????: ?????????? ?????? ?‘?????? ????????????? ??????? ??????? ??????? ?????? ???? ????????? ?????? ??? ?????????? ??????? ????????? ??????????? ???????? ?????? ????? ???? ?????????? ?????? ???????? ????? ?????????????? ????? ????????????? ???????? ????? ?????????[. ????? ?‘???? ? ??????? .

8. (3857)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir kadının kanaması vardı. Ümmü Seleme radıyallahu anhâ, onun adına, hükmü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan soruverdi. Resûlullah:
"İstihâze kanı başlamazdan önce, bir ay içerisinde, kaç gün ve gece hayız kanı gelmekte olduğuna baksın, her ay o kadar müddette namazı terketsin. Bu zaman çıkınca hemen

yıkansın ve (fercine pamuk koyup) bir bezle sargı yaparak namazını kılsın."[596]

AÇIKLAMA:

1- en-Nihâye'de istisfâr için şu açıklama yapılır: "Kadının, pamuk tıkadıktan sonra, fercini genişce bir bezle sarıp bezin iki ucu üst üste kavuşunca ortasından bir şeyle bağlamasıdır. Böylece kanın akmasına mani olur."
2- Bu hüküm, özür (istihâze) kanı başlamazdan önce ayın hangi günlerinde hayız gördüğünü bilen kadının hükmüdür. O müddet boyunca kendini hayızlı bilir, müddet dolunca yıkanır ve artık kanamaya rağmen temiz sayılır. Şu farkla ki her vakit için abdest tazeleyecektir, tıpkı diğer özür sahipleri gibi.
3- Bu hadisi esas alan bazı âlimler: "Âdet görmekte olan bir kadın, istihâze kanamasına dûçar olunca, bu kanama sırasında, âdet kanamasını temyiz edebilse de edemese de, temyizi âdetine tevafuk etse de etmese de, eski âdet durumuna göre hareket eder" diye hüküm vermiştir.[597]

?3858 ?9? ??? ??????? ???? ?? ??? ??? ?? ?????????:]???? ??????????? ???????? ??? ??????? ???????? ??? ?????? ??? ??????????? ???????? ??????. ?????????: ?????? ?????????? ????????????????? ????: ?????????? ???? ?????? ??? ?????? ??????????? ??????? ????? ????? ???????? ?????? ????????????? ????????[. ????? ??? ????.???: ?????: ??? ?? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ??? ??? ???? ?? ???????? ?????? ????? ????? ?????.???? ????: ??? ???? ??? ?????? ?? ??? ??? ???? ???? ?? ?? ??? ??? ??? ???? ????? ??? ???.????? ?????? ?? ???????? ???? ???: ?? ??? ??? ???. ?????? ????? ?? ??? ??? ???. ???: ??? ?????? ???? ?? ????? ??????? ?????. ?????? ???? .

9. (3858)- Sümeyy Mevla İbnu Ebî Bekr İbni Abdirrahman anlatıyor: "Ka'ka ve Zeyd İbnu Eslem, beni, Saîd İbnu Meseyyeb rahimehullah'a gönderip müstehâzenin nasıl yıkanacağını sordular. Saîd şöyle açıkladı: "Müstehâze, öğleden öğleye yıkanır ve her namaz için abdest alır. Şayet kan galebe çalacak olursa bir bezle sargı yapar."[598]
(Ebu Dâvud) der ki: "İbnu Ömer ve Enes radıyallahu anhüm'den de bu şekilde (yani "öğleden öğleye yıkanır" diye) rivayet edildi. Bu, aynı zamanda Sâlim İbnu Abdillah, Hasan Basrî ve Atâ rahimehumullah'ın görüşüdür."
İmam Mâlik dedi ki: "Zannım o ki, İbnu Müseyyeb'in hadisi "temizlik vaktinden temizlik vaktine" olacaktı: "öğle vaktinden öğle vaktine" şeklinde gelmiştir. Herhalde buna bir vehim karışmış."
Bu hadisi el-Misver İbnu Abdilmelik de rivayet etmiştir. Onun rivayetinde de "temizlik vaktinden temizlik vaktine" şeklinde gelmiştir. Şu halde râviler bunu "öğleden öğleye" diye çevirmiş olmalı. Derim ki:[599] "Kadi İyaz'ın zikrine göre, ???? ?????? ??? ?????? şeklinde noktalı rivayet sahihtir. Doğruyu Allah bilir."[600]

AÇIKLAMA:

Bu rivayete göre, İbnu Müseyyeb, müstahâze'nin öğleden öğleye yıkanacağına fetva vermiştir. Hatta, Ebu Dâvud, Abdullah İbnu Ömer ve Enes Hazretlerinden de bu şekilde rivayet olduğunu, Hasan Basrî, Sâlim, Atâ gibi tâbîîn büyüklerinin de bu görüşte olduklarını kaydeder.
Ancak ne var ki, İmam Mâlik bu rivayette bir tashif olacağı kanaatindedir. İmla noktasız olarak ???? ?????? ??? ?????? şeklinde olmalıdır. Bu durumda ma'nâ, müstehaze'nin temizlik vaktinden temizlik vaktine yıkanacağını ifade eder. Bu ise hayzın inkıta vakti demektir. Yani yıkanma öğleden öğleye değil, hayız kanamasının kesilme anında yapılıp müteakip kesilmesi anına kadar yapılmayacaktır, tıpkı, müstehâze olmayan normal kadındaki gibi. Hattâbî de İmam Mâlik'in görüşüne katılır ve: "Çünkü, müstehâzenin öğleden öğleye yıkanmasının bir ma'nâsı yoktur" der. İlaveten hiçbir fakihin böyle bir kavline rastlamadığını belirtir ve doğrusunun ???? ?????? ??? ?????? olması gerektiğini te'yid eder.
Münakaşaya dahil olan Ebu Bekr İbnu'l Arabî, Hattâbî'ye katılmaz ve der ki: "Onun istib'adı doğru değildir. Çünkü, müstehâze olan kadından, sebep olduğu meşakkat sebebiyle her namazda yıkanmak düşecek olursa, hiç olsun günde bir sefer, öğlenin sıcak vaktinde yıkanır, bu da temizlik için uygundur."[601]

?3859 ?10? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????????????? ???? ???????? ????????? ????????? ????? ?????? ??????????? ??????? ?????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

10. (3859)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Müstehâze, hayız müddeti sona erince her gün yıkanır. Üzerine tereyağı veya zeytinyağı sürülmüş bir yün kullanır."[602]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir önceki rivayette gelen "öğle" kaydını kaldırmaktadır. Yani, istihâzesi olan kadın her gün yıkanmalı, ancak hangi saatte yıkanacağı hususunda bağlayıcı bir kayıt mevcut değildir. Hz. Ali radıyallahu anh'ın şahsî fetvası olduğu anlaşılan bu rivayette, müstahâze olan kadınlara bir başka tavsiye daha yapılmaktadır: Ferclerinin üzerine tereyağı veya zeytinyağı sürülmüş bir yün parçası bağlamak. Şârihler, yağın, kanamaya sebep olan damarı yumuşatarak kanamayı durduracağını belirtirler.[603]

?3860 ?11? ??? ???????? ?? ????? ???:]?????? ????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ????????: ????? ????????? ??????? ?? ??????? ??????????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ?????????? ????? ?????? ????? ??????. ????? ??????????? ???? ???? ?????? ?????? ????? ??????????? ???????? ?????????? ????? ?????? ??????? ??????: ??????? ????? ???????? ???? ??????????? ??????????? ????? ??????????? ????????? ????? ?????[. ????? ???? .

11. (3860)- Abdullah İbnu Süfyan rahimehullah anlatıyor: "Bir kadın, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'ya şöyle sordu: "Kabe'yi ziyaret maksadıyla gelmiştim. Tam Mescid-i Haram'ın kapısına geldiğim sırada kanamam başladı ve derhal geri dönüp, kanama duruncaya kadar bekledim. Sonra yıkandım. Tekrar tavaf için geldiğimde, kapının yanında yine kan geldi. Aynı şekilde geri döndüm, size geldim." Abdullah şu cevabı verdi: "Bu şeytandan gelen bir zarardır. Bu durumda yıkan. Pamuk tıkayarak bir bez bağla, sonra da tavafını yap!"[604]

AÇIKLAMA:

Burada kadının sual sormasına sebep olan kanama hadisesi, ay hali kanaması değildir. Şârihler, kanamanın, geri dönüp bekleme, yıkanıp ikinci sefer ziyarete gelme hadiselerinin aynı gün içerisinde cereyan etmiş olacağını belirtirler. Nitekim bu çeşit âdet dışı kanamalar, hadislerde hep ???????? ???? ??????????? diye şeytandan gelen bir zarar olarak ifade edilmişlerdir. Rekza, kelime olarak darbe, tekme gibi ma'nâlara gelir. Kanamanın şeytan darbesi olarak tavsifi, ibadete mani olması sebebiyledir. Ayrıca, bunun ibadeti ibtal edeceğine dair verdiği vesvese sebebiyle de şaytana nisbet edildiği söylenmiştir.
İbnu Abdilberr, Abdullah İbnu Ömer'in "yıkan" fetvasını, kanamanın ne hayız kanı olduğu ne de müstehâze'nin Ka'be'yi ziyareti için yıkanmasının vacib olduğu kanaatine binaen vermediğini, bilakis onun "Ka'be'yi ziyaretten önce yıkanmak mendubtur" kanaatini taşıdığını, kadına olan "yıkan, sonra da tavafını yap!" emrini buna binaen verdiğini belirtir.[605]

?3861 ?12? ??? ????? ???:]????? ????? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ??????????. ????????? ???? ???????? ??? ??? ?????? ?????? ??????[. ????? ??? ???? .

12. (3861)- İkrime rahimehullah anlatıyor: "Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ müstehaze idi. Kocası ona temasta bulunurdu. Aynı hal Hamne Bintu Cahş radıyallahu anhâ için de mevzubahis idi."[606]

?3862 ?13? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ??????:]?????? ? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

13. (3862)- Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "(Hayız müddetimiz dolup) temizlik dönemi başladıktan sonra görülen bulanık ve sarı akıntıyı ciddiye almazdık.."[607]

AÇIKLAMA:

1- Dârimî'nin rivayetinde "...yıkandıktan sonra" denmiştir.
2- Hattâbî der ki: "Ulema, temizlikten sonra gelen akıntı hususunda ihtilaf etmiştir."
* Hz. Ali'den rivayete göre: "Bu, hayız değildir, onun için namaz terkedilmez, abdestini alır, namazını kılar" demiştir. Süfyan Sevrî ve Evzâî' nin görüşü de budur.
* Saîd İbnu'l-Müseyyeb: "Kadın böyle bir şey gördü mü, yıkanır sonra namaz kılar" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel de bu kanaattedir.
* Ebu Hanîfe'nin "Hayızdan ve kanın kesilmesinden sonra, kadın bir veya iki gün sarı ve bulanık akıntı görürse ve bu on günü aşmazsa, bu hayızdan kaynaklanır, saf beyaz akıntıyı görünceye kadar yıkanmaz" dediği nakledilmiştir.
* Bu mevzuda Şâfiî'ler farklı görüşler ileri sürmüştür. Mezhebin Ashab'ından meşhur olan görüş şöyledir: "Kadın, eğer âdet kanının kesilmesini müteakip onbeş gün geçmeden sarılık veya bulanıklık görürse bu hayız kanıdır." Bazıları: "Âdet günlerinde bunu gördü ise hayızdır, âdet günlerinin dışında gördü ise, itibar etmemelidir." der. Ancak, bu hal yeni hayız görmeye başlayan kızın başına gelmiş ve ilk defa kan görürken sarılık veya bulanıklık görmüş ise, bu halde -fakihlerin çoğuna göre- kız henüz âdet görmeye başlamış sayılmaz. Bu görüş Hz. Âişe ve Atâ'dan da rivayet edilmiştir. Şâfiî'nin Ashabından bazısı da: "Hayza yeni başlayacak olan kızın gördüğü bulanıklık ve sarılığın hükmü hayız hükmüdür" demiştir.[608]

?3863 ?14? ??? ?????? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ???????????? ?????? ??????????? ????? ??????????? ???? ???? ???????? ??????????? ???? ???????? ?????????: ? ?????????? ????? ???????? ?????????? ??????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? ?? ?????? ?????.»???????«. ?????????? ??????? ?? ???? ?????? ???? ????? ??? ?????? ????? ????? ???? ?? ????? ?????? ?'??? ???? ??? ?????? ???? ??? .

14. (3863)- Mercâne Mevla Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kadınlar Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya içerisinde pamuk bulunan bez (veya kap) gönderirlerdi. Bu pamuklar hayız kanıyla sarı lekeler taşırdı. (Bu safhada) namaz kılınıp kılınmayacağını sorarlardı.
Hz. Âişe radıyallahu anhâ: "Beyaz akıntıyı görünceye kadar acele etmeyin!" diye cevap verirdi. Beyaz akıntıdan temizliği kastederdi."[609]

AÇIKLAMA:

1- Burada, hayız hallerinin sona erip ermediğinde tereddüde düşen hanımların başvurdukları değişik bir yol görmekteyiz: Akıntılarını tutmak üzere bağladıkları pamuğu Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya göndererek, akıntının pamuk üzerindeki renginden, bunun hayız akıntısı olup olmadığını teşhis ettirmek.
Hz. Âişe, akıntı lekeli ve renkli olduğu müddetce namaza başlanılmasında acele etmemelerini söylüyor.
2- Rivayetten, müslüman kadınların hayız hallerini takipte eskiden beri pamuk kullandıkları görülmektedir. Beyazlığı ve rutubeti emici vasfı sebebiyle pamuk pratik olmalıdır. Ufak bir leke pamuk beyazlığında kendini hemen göstereceğinden hayız akıntılarının teşhis ve tahlilinde eskiden beri birinci derecede müracaat vasıtası yapılmıştır.
İmam Mâlik: "Beyaz akıntı hususunda kadınlara sordum. Gördüm ki, bu onlar nezdinde malum bir şeydir, akıntıyı temizliğe erince görmektedirler" der.[610]

?3864 ?15? ??? ???? ??? ?? ????]?????? ?????????: ???? ??????????? ????????? ?????????????? ???? ?????? ????????? ????????? ??? ?????????? ????????: ??? ????? ?????????? ?????????? ????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ?? ?????? ????? .

15. (3864)- Zeyd İbnu Sâbit'in kızından nakledildiğine göre, kulağına, bir kısım kadınların gece yarısı, temizliklerini kontrol için, lamba getirtir oldukları haberi ulaşır. O, bu davranıştan dolayı kadınları ayıplar ve: "(Sahabe) kadınları böyle yapmazlardı!" der.[611]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet sahibi Zeyd İbnu Sâbit'in kızının isim belli değildir. Radıyallahu anh'ın Hasene, Amra, Ümmü Külsûm vs. birçok kızı mevcuttur. Ancak bu rivayetin hangisine ait olduğu kesin olarak bilinememektedir. İbnu Hacer, Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın oğlu Sâlim'in zevcesi olan Ümmü Külsûm'e ait olabileceğini ima eder, "Ondan başkasının rivayetine hiç rastlamadım" der. Ancak Suyûtî, Ümmü Sa'd olduğunu cezmen söyler.
2- Zeyd İbnu Sâbit'in kızının, temizliklerini kontrol için gece yarısı lamba getirten kadınları ayıplayışının sebebi -şârihlere göre- gereksiz bir külfete girmeleridir. İmam Mâlik'e göre, "Kadınlara düşen, temizliklerine, uyuyacakları zaman veya sabah namazına kalktıkları zaman bakmaktır, gecenin yarısında değil." İbnu Battal ve bir kısım Ulemaya göre gece yarısı kontrol etme işi, dinde zorluk ve usanma getirir, bu ise mezmumdur. İbnu Abdilberr gece yarısının namaz vakti olmadığına da dikkat çeker.
Ancak İbnu Hacer, gece yarısının yatsı namazının vakti olduğunu belirttikten sonra, bu ayıplamada bir başka sebep arar: "Muhtemelen, kontrolün gece yapılması sebebiyledir. Çünkü gecede halis beyazlık, diğer renklerden tam ayırdedilemez. Dolayısıyle, gece kontrolde bulunan kadınlar, temizlenmedikleri halde, kendilerini temizlenmiş sayabilirler ve temizlikten önce namaz kılarlar."[612]

?3865 ?16? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????????? ???? ?????? ??????? ?????? # ???????? ?????? ????????? ????????? ??????? ???????????? ????????? ???????? ??????? ???? ????????? ????????? ??????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

16. (3865)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devrinde, nifas olan kadınlar nifaslarından sonra kırk gün kırk gece otururlardı. Biz yüzlerimize vers -yani kelef alarak- sürerdik..."[613]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, nifasla doğum kastedilmektedir. Nifastan sonra kırk gün oturmak'tan maksad, o esnada temiz sayılmamaları, temizken yapılması helal olan şeylerden uzak kalmalarıdır. Oruç tutmamak, namaz kılmamak gibi. Tirmizî, Sahabe, Tâbiîn ve daha sonra gelen selef Ulemasının, doğumdan sonra kadının tam kırk gün oruç tutmayıp, namaz kılmayacağında icma ettiklerini belirtir.
Nifas, doğumdan sonra gelen kandır. Bu kan kırk gün devam eder. Daha önceden kesilmesi halinde yıkanıp namaz ve oruca başlayabilir. Kırk günden sonra gelecek kanı, âlimlerin çoğu istihâze kanı addeder. Mezhebimizce de esas olan bu görüştür.
2 - Hadisin ikinci kısmında, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devrinde kadınların kendi aralarında veya evlerinde kocalarına karşı bazı güzellik maddeleri süründükleri görülmektedir.
*Vers, boyamada kullanılan sarı bir bitki. Kadınlar yüzlerine kırmızılık kazandırarak güzelleşmek için kullanırlarmış. Bitki Yemen'de yetişir.
* Kelef, kızılla siyah arası bir renktir. Bu renk yüze sürülür. Yüzün rengine siyah ve kızıla çalan (esmerimsi) bir renk kazandırmaktadır. Rivayet, kadınların bu rengi elde etmede vers'i kullandıklarını ifade etmektedir.[614]

HAYIZ HALİNDE TEMİZLİK

Hayız hali, kadınların temizliğe son derece titiz olmaları gereken bir devredir. Dinimiz bu sebeple mesele üzerinde ısrarla durmuş, pek çok teferruâta yer vermiştir. Biz, kitabımızın yer verdiği hadisler ve onların gerektirdiği açıklamalar çerçevesinde meselenin tebellür etmesine çalıştık. Ancak açıklamaları, geçmiş asırlarda hayız dönemi temizliğinin nasıl yapılması, hayız devresine giren kadınlarımızın nelere dikkat etmesi gerektiğiyle ilgili hususları, bu sahanın mütehassısı bir müslüman hekimden aynen aktarmayı uygun görüyoruz. Alacağımız pasaj, ta'lîmî (didaktik) bir maksadla hazırlandığı için okuyan, kolayca anlayabilecektir.[615]

(CEMİYET VE TEMİZLİK YÖNÜNDEN) AYBAŞI

Soru: "Memleketimizde genç kızlar, umumiyetle hangi yaşta aybaşı görmeğe başlarlar?"
Cevap: "12-13 yaşları arasında."

Soru: "Genç bir kızın aybaşı görmeye başlayacağı, dış görünüşünden anlaşılabilir mi?"
Cevap: "Dikkatli ve anlayışlı bir anne, kızının vücudundaki belli yerlerin serpilmeye başlamasından, onun aybaşı görmeye başlayacağını anlayabilir."
Soru: "12 yaşına yaklaşan bir kıza sahip olan bilgili ve anlayışlı bir anneye, bu devrede düşen en mühim vazife nedir?"
Cevap: "Böyle bir devrede, bilgili ve anlayışlı bir anneye düşen en mühim vazife, kızını aybaşı mevzuunda aydınlatmaktır. Bunun için de, kızıyla bir arkadaş gibi konuşup, ona günün birinde idrar yolundan biraz kan geldiğini göreceğini, bunun gayet normal bir hadise olduğunu, bundan korkmaması gerektiğini; çünkü anne olacak her genç kızda belli bir yaşdan itibaren bunun görüldüğünü ve görüleceğini; bunun adına renkli yani aybaşı dendiğini; bunun, gebelik ve lohusalık durumları hariç, 45-50 yaşına kadar muntazaman ve her ay görüleceğini; çünkü Allah'ımızın kadınları bu hilkatte ve bu fitratta yarattığını; bunda, nice ilâhî gayeler bulunduğunu ve aybaşılı devrede temizliğe bilhassa dikkat edilmesi gerektiğini söylemesi lazımdır."
Soru: "Anne bu vazifesini yapmazsa ne olur?"
Cevap: "Cahilliğini, veya kızına karşı olan şefkatsizliğini isbat etmiş olur. Aynı zamanda kızının, hayatta çekingen, içli, kızgın, hiddetli ve soluk benizli olmasına sebep olmuş olur."
Soru: "Ya anne, kızına öğüt verecek derecede bilgili değilse ne yapsın?"
Cevap: "Yüce Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde: "İlim istemek -bilgili olmak- müslüman olan her erkek ve kadın için farzdır" buyurdular. Bu hadis-i şerife göre, müslüman her anne için, bu bilgileri öğrenmek mecburidir. Fakat burada belirtmek yerinde olur ki, bu hususta kabahatin çoğu, annelere, kız çocuklarına faydalı bilgileri öğretmeyen, onlara bu imkanları vermeyen ve hatta onları okur yazar bile edemeyen; üstelik onların giyimlerine, iffetlerine, ibadetlerine sataşan, vatan ve millet sevgisinden mahrum okul kaçkınlarının; veya gönlü ve midesi komünizme, kapitalizme, faizci putperest izmlere bağlı diplomalı hainlerin ve ahbesciler grubunundur."
Soru: "Aybaşı denince akla ilk gelecek nedir?"
Cevap: "Temizlik."
Soru: "Neden temizlik?"
Cevap: "Çünkü bir kadının sıhhatli, huzurlu ve neş'eli olması, maddî bakımdan, aybaşı günlerinde riayet edeceği temizlik derecesine ve dolayısıyle aybaşısının her ayın belli günlerinde başlayıp bitmesine, aybaşı kanının normal mikdarda ve ağrısız olarak gelmesine, yani normal bir aybaşı görmesine bağlıdır."
Soru: "Yani kadınlar için temizlik mevzuu, erkeklerinkinden daha mı mühimdir?"
Cevap: "Çok daha mühimdir."
Soru: "Kadınlar için temizlik mevzuu neden çok daha mühimdir?"
Cevap: "Çünki aybaşı, gebelik, doğum ve lohusalık gibi fizyolojik olaylar, hormonal faaliyetler, kadınların, temizlik konusunda çok daha dikkatli ve titiz olmalarını gerektirir.
- Ayrıca, Kadınlarda cinsi organların bulunduğu yerin hususiyeti, yani iki abdest yolu arasında bulunması,
- Buradaki akıntılar ve döküntüler ile,
- Bu bölgede bol miktarda bulunan yağ bezlerinin meydana getirdiği ifrazlar,
- Bu bölgeye mahsus tüyler,
- Aybaşı halinde ve bundan sonraki günlerde sızıntı ve akıntıların çoğalması,
- Aybaşı kanının kendisine mahsus ağır kokusu.
- Gene aybaşı günlerinde kadınların vücutlarından, ter ve nefeslerinden, kasık aralarından, göğüs altlarından (Menotoksin) adı verilen zehirli bir kokunun etrafa yayılması... gibi sebepler; kadınların temizliğe ne derece ehemmiyet vermeleri gerektiğini anlatır sanırım."
Soru: "Aybaşı günlerinde kadınların ter ve nefeslerinden etrafa zehirli bir koku mu yayılır?"
Cevap: "Evet; o günlerde her kadının ter ve nefesinden, etrafa -az veya çok- böyle zehirli bir koku yayılır. Hatta bu, bazan o derece şiddetli olabilir ki, mayaların üremesini durdurabilir, çiçekleri soldurabilir, sirke ve konserveleri bozabilir. Nitekim bazı uyanık kadınlar, bunun farkına vardıkları için, aybaşı günlerinde çiçek bakımı ile; maya, sirke ve konserve gibi işlerle yakından meşgul olmazlar."
Soru: "Temizliğin kadın için fevkalade olan önemini anlamış olduk. Peki kadın, bu temizliği nasıl yapmalıdır."
Cevap: "Her kadın ve genç kız, bu temizlik için:
- Tülbendden kesilip dikilmiş yumuşak bir bezi, veya bir deniz süngerini, bir de iyi kaliteli bir sabunu, el altında bulundurmalıdır.
- Gerek normal ve gerekse aybaşılı günlerinde günde en az bir defa ılık sabunlu su ile tülbendi veya deniz süngerini ıslatarak kasık aralarını yıkayıp kurulamalıdır.
- Ayrıca geceleri yatarken dişlerini temizlemeli, ve ayaklarını -bilhassa ayak parmaklarının arasını- sabunla yıkamalıdır.
- Her kadın ve her genç kız, normal günlerinde -hiç olmazsa- gün aşırı, aybaşılı günlerinde ise hergün, mutlaka ılık su ile yıkanmalıdır. Ve bu yıkanma esnasında, kasık aralarını, göğüs ve koltuk altlarını, parmak aralarını, gene sabunlu bezle yıkamalıdır.
Temizliği böylesine yapmayan bir kadın, sosyetenin hangi koluna mensup olursa olsun, mesleği ne olursa olsun, isterse milyoner olsun, istediği kadar güzel ve giyimli bulunsun, isterse dudakları rujlu, tırnakları ojeli, gözleri rimelli olsun; piyasanın bütün parfüm ve deodorantlarını kullansın, ve istediği kadar naylonlar giysin, sırtında vizon kürk taşısın; kolunda, boğazında isterse piyasanın bütün altın ve pırlantalarını göstersin; değil mi ki gereken temizliği yapmamıştır, kim olursa olsun, böyle bir kadın mutlaka kirli ve mutlaka pistir.
Saçını berbere şu kadar liraya yapdırdığını iftiharla anlatan ve bunun bozulmaması için aybaşı günlerinde yıkanmaktan ve temizlenmekten kaçınan, gerektiği anda boy abdesti almaya yanaşmayan nice kadınlar vardır ki; onulmaz dertlerle hastahane köşelerinde inim inim inlemişler, rahim veya meme kanserine tutularak hayattan göçüp gitmişlerdir.
Kadın ve erkek bütün insanlar, bekledikleri ve özledikleri huzur ve sıhhate, ancak imanla, ibadetle ve temizlikle kavuşabilirler."
Soru: "Bir kadın, aybaşı günlerinde yıkanıp temizlenirken, neden sıcak ve soğuk su değil de, ılık su kullanmalıdır?"
Cevap: "Çünkü soğuk su ile yıkanırsa, aybaşı sebebiyle vücudunun ne de olsa yorgun ve halsiz olduğu bir devrede kendisini üşütmüş olur ki, bu hal, bir çok tehlikeli hastalıklara yol açar.
Kasık arası temizliğini soğuk su ile yaparsa, hem bu bölgeyi üşüterek mikropların faaliyetini artırmış olur; hem de soğuk su bazı hassas kadın ve kızlarda aybaşının vaktinden önce ve ani kesilmesine sebep olur."
Soru: "Sıcak suyun mahzuru nedir?"
Cevap: "Aybaşı kanının artmasına sebeb oluşudur."
Soru: "Aybaşılı bir kadın, hangi cins bezleri tutunmalıdır?"
Cevap: "Aybaşılı bir kadının tutunacağı bezler:
- Gayet yumuşak, mesela tülbendden kesilip dikilmiş,
- Mutlaka ütülenmiş,
- Kolaylıkla değiştirilebilen bezler olmalıdır."
Soru: "Bu iş için pamuk kullanmayı tavsiye eder misiniz?"
Cevap: "Düşük kaliteli ve kaba elyaflı pamukların kullanılmasını tavsiye etmem; çünkü bu nevi pamuklar kanamayı artırırlar.
Fakat; eczahanelerde satılan rule halinde veya dışı steril yani mikropsuz gazlı bezle sarılı hususi pamuklar var ki, bunların kullanılmasını her bakımdan tavsiye ederim. Çünki bu sayede hem ütü, hem de yıkama külfetinden kurtulunmuş olur. Gerektiği zaman bu pamuktan bir bez büyüklüğünde kesilerek kilotun içine yerleştirilir. Kirlenince de çekip atılır."
Soru: "Parasından çekinmeyenler için aybaşı günlerinde kullanılmak üzere kilot ve bez olarak bilhassa neleri tavsiye edersiniz?"
Cevap: "Bunlar için kilot olarak tuhafiye mağazalarında satılan ve hususi surette aybaşı günleri için yapılmış olan özel kilotu; bez olarak da eczahanelerde bulunan ve gene bu iş için yapılmış olan (Pak Band)ı tavsiye ederim.
Bir defa alınan kilot, seneler senesi kullanılacak sağlamlıktadır. Fakat pak band, bazı aileler için fiatlı gelebilir. Çünki her bez, bir defa kullanılacaktır.
Bunun için en iyisi, manifaturacılarda pek ucuza satılan tülbentden birkaç metre alıp ütüleyerek el altında hazır bulundurmalıdır.
Gerekince rule pamuktan bir bez büyüklüğünde, yani 5-6 cm. kadar bir makasla kesip, üzerine ütülenmiş tülbentden bir parça keserek kılıf şeklinde sarılmalı ve normal iç donunun içine veya hususi yerine yerleştirmelidir.
Kirlenen kılıfların yıkanıp ütülenerek tekrar kullanılması da mümkündür. Bu sayede masraf yalnız pamuk masrafından ibaret kalır."
Soru: "Ne de olsa bu bir masraf değil midir?"
Cevap: "Sıhhat ve temizlik yönünden, sayılamayacak kadar faydalar sağlayan şu tavsiyemiz, herhalde büyük bir masraf sayılmaz.
Hem, kızlarına binlerce liralık çeyiz hazırlamadan çekinmeyen ve bazı Anadolu vilayetlerinde olduğu gibi dünürlük işlerinde hayvan satarcasına pazarlığa girişen bu hareketleriyle, nice gençlerin kötü yollara gitmelerine sebebiyet veren anne ve babalar;
Nişan ve düğün merasimlerini; lüks gazinolarda, meşhur otellerde bir gecede binlerce lira sarfiyle alkol buharları arasında yapanlar veya buna özenenler ve böylece ilâhî bir gaye ve ma'na taşıyan evlilik hayatını ve bunun saadetini, sarhoş çığlıkları arasında hemen ilk gününden lekeleyip kirletenler;
Kızlarının ve ailelerinin sıhhatleriyle ilgili şu tavsiyeler için, nasıl olur da israftır diyebilirler?"
Soru: "Aybaşılı bir kadın için başka tavsiyeleriniz var mıdır?"
Cevap: "Ilık su ile her gün bir defa yıkanan, ılık sabunlu tülbent veya süngerle günde en az bir defa kasık arasını temizleyip kurulayan bir kadın, ayrıca ev içinde güzel kokular da sürünmelidir."

Soru: "Bunun için bir esans söyleyebilir misiniz?"
Cevap: "Bu bir zevk mes'elesidir; hatta bu esansı çamaşırların arasında da bulundurmalıdır."
Soru: "Yukarıda bahsettiğiniz temizlik, yalnız evli kadınlar için midir? Yoksa evli olmayan genç kızlar da bu temizliği aynı şekilde yapmaya mecbur mudurlar?"
Cevap: "Elbette mecburdurlar. Bilhassa genç kızların bu temizliğe küçük yaştan alışmış olmaları, onların hayatları boyunca sıhhatli olmalarını sağlar.
Bazı kızlar, annelerinin de yanlış öğütlerine uyarak, kızlık zarının zedeleneceği düşüncesiyle kasık aralarını temizlemekten korkarlar; ve hatta kızlık zarının eriyeceğini sanarak limon ve sirke gibi şeyleri yemekten çekinirler. Bütün bunlar, boş ve yanlış düşüncelerdir. Cinsel organların yapısını bilmemenin neticesidir.
Bahsedildiği şekilde ılık sabunlu tülbent veya süngerle kasık arasını temizlemekte genç kızlar için hiçbir tehlike yoktur."
Soru: "Aybaşı günlerinde kadınlar ve genç kızlar, başka nelere dikkat etmelidirler?"
Cevap: "Her türlü yorgunluktan sakınmalıdırlar. En güzel elbiselerini giyip, bilhassa tuvaletlerine emek çekmelidirler. Günlerini daima dualı ve neş'eli geçirmelidirler. Annelerinden ve akrabalarından aybaşı günlerini, sıkıntılı ve sinirlilikle geçirenleri örnek almamalıdırlar.
Sancıları varsa, kanamaları normalden çok veya az ise, hülasa şikâyetleri mevcut ise, hiç vakit geçirmeden bir doktora müracaat etmelidirler.
Soğuk duşlardan, kendilerini ve bilhassa ayaklarını üşütmekten, uzun yol yürümekten, ata ve bisiklete binmekten, ayaklı dikiş makinesi kullanmaktan, ağır yük kaldırmaktan, uykusuzluktan sakınmalıdırlar.
Fena koku neşreden yiyeceklerden çekinmelidirler.
Genç kızlar bilhassa bu günlerinde; annelerine, babalarına ve kardeşlerine hürmet ve sevgide kusur etmemelidirler.
Evli kadınlar da kocalarına ve dolayısiyle erkekler de eşlerine, böyle günlerde daha fazla bir sevgi ve anlayış göstermelidirler. Çünkü bir çok aile buhranları, kadınların aybaşılı günlerinde, eşlerin karşılıklı anlayışsızlıkları ve yersiz davranışları yüzünden olmaktadır."
Soru: "Vücudun belli yerlerindeki tüylerin giderilmesi nasıl olur?"
Cevap: "Bunun için, ya tıraş bıçağı, ya mikropsuz özel -yapışkan- sökücü maddeler, yahut da tahâret pudrası kullanılır. Tıraş bıçağı kullanılacaksa, bunun için iyi markalı bir tıraş bıçağı, tıraş makinesine yerleştirildikten sonra 3 dakika kadar çok sıcak bir su içinde tutulup mikropları kırılır. Soğuyunca kullanılır.
Diğerleri için de, kutularındaki tarifeye uymak doğru olur."[616]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/309.
[2] Mânevi kirlerin çeşitleri ve bunlardan temizlenme yolları hakkında bütün ahlâk kitapları açıklamalarda bulunmaktadır. Bu konuda bilhassa İhyâ'nın Acâibu'l-Kalb, Riyâdatu'n-Nefs, Âfetu'l-Lisân, Zemmü'l-Gadab ve'l-Hıkd ve'l-Hased, Zemmü'l-Kibr ve'l-Ucb... Zemmü'l-Gurûr bölümleri yeterli açıklamalarda bulunur (İhyâ 3 ve 4. ciltler).
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/309-314.
[4] Muvatta, Tahâret: 12, (1, 22); Ebû Dâvud, Tahâret: 41, (83); Tirmizî, Tahâret: 52, (69); Nesâî, Miyah: 5, (1, 176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/315.
[5] Kelimenin aslı ???????? Kâmus'ta kaz diye açıklanır. Ördekle iltibası da mevzubahistir. Müncid,ördekle) ??????? (olmadığını, boyun ve bacakları kısa bir su kuşu olduğunu belirtir.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/315-317.
[7] Ebû Dâvud, Tahâret: 34, (66); Tirmizî, Tahâret: 49, (66); Nesâî, Miyâh: 2, (1, 174).
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/317.
[9] Resûlullah'ın bir duası şöyledir: "Ey Allah'ım, bana eşyanın gerçek hakîkatını göster."
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/318-319.
[11] Ebû Dâvud, Tahâret: 33 (63, 64, 65); Tirmizî, Tahâret: 50, (67); Nesâî, Miyah: 3, (1, 175); İbnu Mâce, Tahâret: 75, (517, 518); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/320.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/320.
[13] Yukarıda belirtildiği üzere kulle'de mübhem bir miktara delâlet etmesi sebebiyle, İbnu Hacer'in belirttiği üzere, çok suyun tayininde Şâfiîler dokuz farklı görüş ileri sürmüşlerdir.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/320-321.
[15] Buhârî, Vudû: 68, Müslim, Tahâret: 95, (282); Ebû Dâvud, Tahâret: 36, (69, 70); Tirmizî, Tahâret: 51, (68); Nesâî, Tahâret: 46, (1, 49), Gusl: 1, (1, 197); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.
[17] Müslim, Tahâret: 97, (283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.
[18] İmam Züfer, abdestli insan, abdestini bozmadan ikinci bir abdest daha alacak olsa, bu suya mâ-i müsta'mel demez. Su hem temiz, hem temizleyicidir.
[19] Çünkü mâ-i müsta'mel necîs addedilmiştir. Su vücuddan ayrılınca müsta'mel sayıldığına göre, ayrılan kısım necistir. İki külleden az olan suya necis bir şey karışınca necîs olur. Necis su ile cenabetten temizlenemez.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/323-325.
[21] Muvatta, Tahâret: 14, (1, 23, 24); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/325.
[22] Dinimizin küllî kaidelerindendir: "Şekk ile yakîn zâil olmaz."
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/325-326.
[24] Ebû Dâvud, Tahâret: 40, (81); Nesâî, Tahâret: 147, (1, 130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/326.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/326-327.
[26] Tirmizî, Tahâret: 48, (65); Ebû Dâvud, Tahâret: 35, (68); İbnu Mâce, Tahâret: 33, (370, 371); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/327.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/327-328.
[28] Buhârî, Salât: 17, Vudû: 40, 93, 94, Ezân: 18, 19, Libâs: 3, 42; Müslim, Salât: 249-253 (503); Nesâî, Tahâret: 103, (1, 87); Ebû Dâvud, Salât: 102, (688); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/328.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/328.
[30] Muvatta, Tahâret: 86, (1, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/329.
[31] Buhârî, Gusl: 2, 9; Müslim, Hayz: 40, 45, (319, 321); Ebû Dâvud, Tahâret: 39, (77), 97, (237), 102, (257); Nesâî, 130, 144, 145, 146, 148, Gusl: 12, (1, 203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/329.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/329.
[33] Buhârî Vüdû: 43; Muvatta, Tahâret: 15, (1, 24); Ebû Dâvud, Tahâret: 39, (79, 80); Nesâî, Tahâret: 52, (1, 57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330.
[35] Ebû Dâvud, Tahâret: 42, (84); Tirmizî, Tahâret: 65, (88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330-331.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/331-333.
[38] Buhârî, Vüdû: 59; Müslim,Tahâret: 103, (287); Muvatta, Tahâret: 110, (1, 64); Ebû Dâvud, Tahâret: 139, (374); Tirmizî, Tahâret: 54, (71); Nesâî, Tahâret: 189, (1, 157); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/335.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/335-336.
[40] Ebû Dâvud, Tahâret: 137, (375); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/336.
[41] Buhârî, Vudû: 57, 58, Edeb: 35; Müslim, Tahâret: 99, (284); Nesâî, Tahâret: 45, (1, 48); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/337.
[42] Hattâbî, bol su dökülme şartını koyar ve yıkantının temiz olmasını, "içerisinde pisliğin renk veya kokusunun zâhir olmaması" şartına bağlar.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/337-338.
[44] Buhârî, Vudû: 58; Ebû Dâvud, Tahâret: 138, (380); Tirmizî, Tahâret: 112, (147); Nesâî, Tahâret: 45, (1,48, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/340.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/340.
[46] Ebû Dâvud, Tahâret: 138, (381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.
[48] Ebû Dâvud, Edeb: 42, (4885); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341-342.
[50] Muvatta, Tahâret: 16, (1, 24); Ebû Dâvud, Tahâret: 140, (383); Tirmizî, Tahâret: 109, (143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/342.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/342.
[52] Ebû Dâvud, Tahâret: 140, (384); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343.
[53] Ebû Dâvud, Tahâret: 141, (385, 386); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343-344.
[55] Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/344.
[56] Buhârî, Vudû: 64, 65; Müslim, Tahâret: 108, (289); Ebû Dâvud, Tahâret: 136, (371, 372, 373); Tirmizî, Tahâret: 85, 86, (117, 118); Nesâî, Tahâret: 187, 188, (1, 156); İbrahim Canan, Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/345.
[57] Müslim, Tahâret: 105, 109, (288, 290); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/345-346.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/346-347.
[59] Muvatta, Tahâret: 83, (1, 50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/347.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.
[61] Tirmizî, Tahâret: 86, (117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.
[63] Buhârî, Hayz: 9, Vudû: 63; Müslim, Tahâret: 110, (291); Muvatta, Tahâret: 103, (1, 60, 61); Ebû Dâvud, Tahâret: 132, (360, 361, 362); Tirmizî, Tahâret: 104, (138); Nesâî, Tahâret: 185, (1, 155); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/349.
[64] Buhârî, Hayz: 11; Ebû Dâvud, Tahâret: 132, (352, 364); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/349.
[65] Buhârî, Hayz: 9; Ebû Dâvud, Tahâret: 107, (269), 132, (357), 142, (388); Nesâî, Tahâret: 179, (1, 150, 151); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/350.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/350.
[67] Buhârî, Vudû: 33; Müslim, Tahâret: 97, (279); Muvatta, Tahâret: 35, (1, 34); Ebû Dâvud, Tahâret: 37, (71, 72, 73); Tirmizî, Tahâret: 68, (91); Nesâî, Miyâh: 7, (1, 176, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/351.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/351.
[69] Buhârî, Vudû: 33; Ebû Dâvud, Tahâret: 139, (382); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352.
[71] Muvatta, Tahâret: 13, (1, 23); Ebû Dâvud, 38, (75); Tirmizî, Tahâret: 69, (92); Nesâî, Tahâret: 54, (1, 55); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352-353.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/353.
[73] Ebû Dâvud, Tahâret: 38, (76); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/353.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.
[75] Buhârî, Vudû: 67, Zebâih: 34; Muvatta İsti'zân: 20, (2, 971, 972); Ebû Dâvud, Et'ime: 48, (3841, 3843); Tirmizî, Et'ime: 8, (1799); Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 15, (7, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354-355.
[78] Ebû Dâvud, Tahâret: 73, (185); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/355.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/355.
[80] Müslim, Hayz: 106, (366); Muvatta, Sayd: 17, (2, 498); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4123); Tirmizî, Libâs: 7, (1723); Nesâî, Fera ve'l-Atîre: 9, (7, 173.)
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/356.
[82] Buhârî, Büyû: 101, Zekât: 61, Zebâih: 30; Müslim, Hayz: 100, 103, 104, (363, 364, 365); Muvatta, Sayd: 16, (2, 98); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4120, 4121); Tirmizî, Libâs: 7, (1727); Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 9, (7, 171, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357.
[83] Muvatta, Sayd: 18, (2, 498); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4124); Nesâî, Fera ve'l-Atîre: 9, (7, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357-358.
[85] Buhârî, Eymân: 21; Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 9, (7, 173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.
[86] Buhârî, Eymân: 21; Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 9, (7, 173).
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.
[89] Ebû Dâvud, Libâs: 43, (4132); Tirmizî, Libâs: 37, (1771); Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 12, (7, 176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/360.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/360.
[91] Ebû Dâvud, Tahâret: 2, (3); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/362.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/362.
[93] Ebû Dâvud, Tahâret: 1, (1); Tirmizî, Tahâret: 16, (20); Nesâî, Tahâret: 16, (1, 18, 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.
[94] Müslim, Tahâret: 68, (269); Ebû Dâvud, Tahâret: 14, (25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.
[96] Ebû Dâvud, Tahâret: 14, (26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.
[97] Ebû Dâvud, Tahâret: 16, (29); Nesâî, Tahâret: 30, (1, 33, 34); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364.
[99] Ebû Dâvud, Tahâret: 15 (27); Tirmizî, Tahâret: 17, (21); Nesâî, Tahâret: 32, (1, 34).
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364-365.
[102] Ebû Dâvud, Tahâret: 13, (24); Nesâî, Tahâret: 28, (1, 31); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365.
[103] Buhârî, Vudû: 11, Salât: 29; Müslim, Tahâret: 59, (264); Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (9); Tirmizî, Tahâret: 6, (8); Nesâî, Tahâret: 19, 20, 21, (1, 21, 22, 23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365-366.
[105] Muvatta, Kıble: 1, (1, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/366.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/366.
[107] Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (11); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/366-367.
[108] Birinci ciltte Ahmed İbnu Hanbel'i tanıtırken belirttiğimiz üzere hadîse aşırı bağlılığı sebebiyle, her rivâyete uygun görüş beyan etmek onun umûmî vasfıdır. Bir mesele ile alâkalı rivâyet adedince kendisinden görüş nakledildiğine sıkça rastlanır. Burada, onun bu durumunun tipik örneğini görmekteyiz: Âlimlerin, dört noktada hülâsa edilen farklı görüşlerinin her biriyle ilgili bir görüş Ahmed İbnu Hanbel'den rivâyet edilmektedir (rahimehullah).
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/367-368.
[110] Buhârî, Vudû: 12, 14, Humus: 4; Müslim, Tahâret: 62, (266); Muvatta, Kıble: 3, (1, 193, 194); Ebû Dâvud, Tahâret: 5, (12); Tirmizî, Tahâret: 7, (11); Nesâî, Tahâret: 22, (1, 23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/368.
[111] Müslim, Tahâret: 61, (266); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/368.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369.
[114] Buhârî, Vudû: 62, 60, 61, Mezâlim: 27; Müslim, Tahâret: 73, 74, (273); Ebû Dâvud, Tahâret: 12, (23); Tirmizî, Tahâret: 9, (13); Nesâî, Tahâret: 24, (3, 25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369-370.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/370-371.
[116] Muvatta, Tahâret: 112, (1, 65); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.
[118] Tirmizî, Tahâret 8, (12).
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.
[121] Tirmizî, Tahâret: 8, (12); Nesâî, Tahâret: 25, (1, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/373.
[122] Müslim, Hayz: 79, (342); Ebû Dâvud, Cihâd: 47, (2549); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/373.
[123] Ebû Dâvud, Tahâret: 11, (22); Nesâî, Tahâret: 26, (1, 26-28); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/373-374.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/374.
[125] Ebû Dâvud, Tahâret: 7, (15); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.
[127] Ebû Dâvud, Tahâret: 6, (14); Tirmizî, Tahâret: 10, (14); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.
[128] Ebû Dâvud, Tahâret: 19, (35); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/376.
[129] Bu hususta teferruat için 3. cilt, 190. sayfaya bakılsın.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/376-377.
[131] Ebû Dâvud, Tahâret: 1, (2); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/377.

[132] Müslim, Tahâret: 57, (262); Tirmizî, Tahâret: 12, (16); Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (7); Nesâî, Tahâret: 37, 42, (1, 38, 39, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/378.
[133] Müslim, Tahâret: 24, (239); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/378.
[134] Buhârî, Vudû: 18, 19, 25; Müslim, Tahâret: 63, (267); Ebû Dâvud, Tahâret: 18, (31); Tirmizî, Tahâret: 11, (15); Nesâî, Tahâret: 23, 42, (1, 25, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/378.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/379.
[136] Rezîn tahriç etmiştir. İbnu Mâce, Tahâret: 15, (311); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.
[137] Ebû Dâvud, Tahâret: 10, (19); Tirmizî, Libâs: 16, (1746); Nesâî, Zînet: 54, (8, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.
[139] Ebû Dâvud, Tahâret: 3, (4); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.
[140] Ebû Dâvud, Tahâret: 3, (6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/381.
[142] Buhârî, Vudû: 16, 15, 17, 56, Salât: 93; Müslim, Tahâret: 70, (271); Ebû Dâvud, Tahâret: 23, (43); Nesâî, Tahâret: 41, (1, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/382.

[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/382-383.
[144] Nesâî, Tahâret: 43, (1, 45); İbnu Mâce, Tahâret: 29, (358); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383.
[145] Ebû Dâvud, Tahâret: 64, (166, 167, 168); Nesâî, Tahâret: 102, (1, 86); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383-384.
[147] Tirmizî, Tahâret: 38, (50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384.
[149] Ebû Dâvud, Tahâret: 22, (42); İbnu Mâce, Tahâret: 20, (327); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384-385.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.
[151] Rezîn tahric etmiştir. İbnu Kesir Tefsiri, 3, 456; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.
[153] Ebû Dâvud, Tahâret: 21, (40); Nesâî, Tahâret: 40, (1, 41, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386.
[155] Buhârî, Vudû: 20; Tirmizî, Tahâret: 13, (17); Nesâî, Tahâret: 38, (1, 39, 40); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386-387.
[157] Tirmizî, Tahâret: 14, (18); Nesâî, Tahâret: 35, (1, 37); Ebû Dâvud, Tahâret: 20, (39); Müslim, Salât: 50, (450); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/387.
[158] Ebû Dâvud, Tahâret: 20, (36); Nesâî, Zînet: 12, (8, 135); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388-389.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/389.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/389-390.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/390-391.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391.
[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391-392.
[167] Müslim, Tahâret: 41, (251); Muvatta, Sefer: 55, (1, 161); Tirmizî, Tahâret: 39, (52); Nesâî, Tahâret: 106; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/394.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/394-395.
[169] Ebû Dâvud, Tahâret: 65, (169); Tirmizî, Tahâret: 41, (55); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/395-396.
[170] Müslim, Tahâret: 32, (244); Muvatta, Tahâret: 31, (1, 32); Tirmizî, Tahâret: 2, (2); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/396.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/396.
[172] Buhârî, Vudû: 25; Müslim, Tahâret: 8, (229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/397.
[173] Müslim, Müsâfirîn: 294, (832); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/397-398.
[174] Muvatta, Tahâret: 30, (1, 31); Nesâî, Tahâret: 35, (1, 74); İbnu Mâce, Tahâret: 6, (283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/398.
[175] Müslim, Müsâfirîn: 294, (832); Nesâî, Tahâret: 108, (1, 91, 92).
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/399.
[177] Gölgenin mızrağa ağması, mızrağın gölgesinin yere düşmemesi demektir. Zeval vakti denen tam öğle vaktinde güneş dik vurduğu için gölge yapmaz. Bu vakit, öğlenin kerâhet vaktidir.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/399-401.
[179] Tirmizî, Tahâret: 44, (59); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/401.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/401-402.
[181] Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/402.
[182] Buhârî, Vudû: 24, 28, Savm: 27; Müslim, Tahâret: 3, 4, (226); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (106); Nesâî, Tahâret: 27, 28, 93, (1); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/403.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/403-404.
[184] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404.
[185] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (109).
[186] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404-405.
[188] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (111); Tirmizî, Tahâret: 37, (48); Nesâî, Tahâret: 75, (1, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/405.
[189] Nesâî, Tahâret: 76, (1, 68-69); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/405.
[190] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (117).
[191] Nesâî, Tahâret: 76, (1, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/406-407.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/407-408.
[193] Buhârî, Vudû: 38, Müslim, Tahâret: 18, 19, (235, 236); Muvatta, Tahâret: 1, (1, 18); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (118, 119, 120); Tirmizî, Tahâret: 27, 36, (35, 47); Nesâî, Tahâret: 80, 81, 82, (1, 71, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/408-409.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/409.
[195] Buhârî, Vudû: 23.
[196] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (121).
[197] Ebû Dâvud, Tahâret: 123; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410.
[198] Ebû Dâvud, Tahâret: 51, (135); Nesâî, Tahâret: 105, (1, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410.
[199] Ebû Dâvud, Tahâret: 51, (135).
[200] Nesâî, Tahâret: 105, (1, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410-411.
[201] Buhârî, Vudû: 22; Ebû Dâvud, Tahâret: 53, (1, 38); Nesâî, Tahâret: 84, 85, (1, 73, 74); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/411.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/411.
[203] Buhârî, Vudû: 7; Ebû Dâvud, Tahâret: 52, (137); Nesâî, Tahâret: 84, 85, (1, 73, 74); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/412.
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/412.
[205] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (126); Tirmizî, Tahâret: 25, (33); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.
[206] Ebû Dâvud, Tahâret: 50 (128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.
[207] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (129).
[208] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.
[210] Tirmizî, Tahâret: 29, (37); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (134).

[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/414.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/414-415.
[213] Müslim, Tahâret: 31, (243); Ebû Dâvud, Tahâret: 67, (171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/415.
[214] Ebû Dâvud, Tahâret: 173; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/416.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/416.
[216] Buhârî, İlm: 3, 30, Vudû: 27, 29; Müslim, Tahâret: 25-28, (240-242); Muvatta, Tahâret: 5, (1, 19); Ebû Dâvud, Tahâret: 46, (97); Nesâî, Tahâret: 89, (1, 77, 78); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.
[217] Müslim, Tahâret: 26, (241); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.
[218] Tirmizî, Tahâret: 31, (41); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.
[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417-419.
[220] Muvatta, Tahâret: 38, (1, 35); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/419.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.
[222] Ebû Dâvud, Tahâret: 57, (147); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.
[224] Tirmizî, Tahâret: 35, (45, 46); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.
[226] Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.
[228] Buhârî, Cuma: 8, Temenni: 9; Müslim, Tahâret: 42, (252); Muvatta, Tahâret: 115, (1, 66); Ebû Dâvud, Tahâret: 115, (46); Tirmizî, Tahâret: 18, (22); Nesâî, Tahâret: 7, (1, 12).
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/422.
[230] Ebû Dâvud, Tahâret: 25, (47); Tirmizî, Tahâret: 18, (23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/422.
[231] Tirmizî, Tahâret: 18, (23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.
[232] Buhârî, Cuma: 8, (2, 212), Vudû: 73, Teheccüd: 9; Müslim, Tahâret: 45, (254); Ebû Dâvud, Tahâret: 30, (55); Nesâî, Tahâret: 2, (1, 8) Bu metin Sahîheyn'e aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.
[234] Nesâî, Tahâret: 5, (1, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.
[235] Buhârî, Vudû: 73; Müslim, Tahâret: 46, (255); Ebû Dâvud, Tahâret: 26, (49); Nesâî, Tahâret: 3, (1, 9); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.
[236] Buhârî, Vudû: 74; Müslim, Rü'ya: 19, (2271). Hadisi, Buhârî muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir, Müslim ise senetli olarak kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.
[237] Ebû Dâvud, Tahâret: 28, (52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/425-427.
[239] Buhârî, Vudû: 26; Müslim, Tahâret: 87, (278); Muvatta, Tahâret: 9, (1, 21); Ebû Dâvud, Tahâret: 49, (103, 104, 105); Tirmizî, Tahâret: 19, (24); Nesâî, Tahâret: 1, (1, 6, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/427.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/427-429.
[241] Buhârî, Vudû: 25; Müslim, Tahâret: 20, 22, (237); Muvatta, Tahâret: 2, 3, (1,19); Ebû Dâvud, Tahâret: 55, (140); Nesâî, Tahâret: 70, 72, (1, 66, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/429.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/429-430.
[243] Müslim, Tahâret: 20, (237).
[244] Müslim, Tahâret: 21, (237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430.
[245] Buhârî, Bed'ül-Halk: 11, (6, 243); Müslim, Tahâret: 23, (238); Nesâî, Tahâret: 73, (1, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430.
[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430-431.
[247] Tirmizî, Tahâret: 22, (28); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/431.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/431-432.
[249] Ebû Dâvud, Tahâret: 54, (139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.
[250] Nesâî, Tahâret: 74, (1,67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.
[251] Tirmizî, Tahâret: 23, (31); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432-433.
[253] Ebû Dâvud, Tahâret: 56, (145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/433.
[254] Tirmizî, Tahâret: 30, (40); Ebû Dâvud, Tahâret: 58, (148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/433.
[255] Ebû Dâvud, Tahâret: 55, (142, 143, 144); Tirmizî, Tahâret: 30, (38); Nesâî, Tahâret: 71, 92, (1, 66, 79); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.
[256] Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.
[257] Muvatta, Tahâret: 37, (1, 34); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434-435.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435.
[260] Buhârî, Vudû: 3; Müslim, Tahâret: 34, 35, 40, (246, 250); Nesâî,Tahâret: 110, (1, 94, 95); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435.
[261] Tahcîl, asıl olarak hacl'den gelir. Hacl ayağa takılan halhal'dır, Muhaccel, ayaklarında beyazlık olan at'a denir.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435-436.
[263] Buhârî, Vudû: 47; Müslim, Hayz: 51, (325); Ebû Dâvud, Tahâret: 44, (95); Tirmizî, Salât: 425, (609); Nesâî, Tahâret: 59, (1, 57, 58); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/437.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/437.
[265] Müslim, Hayz: 52, (326); Tirmizî, Tahâret: 42, (56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.
[266] Ebû Dâvud, Tahâret: 44, (94); Nesâî, Tahâret: 59, (1, 58).
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.
[268] Ebû Dâvud, Tahâret: 47, (100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.
[270] Tirmizî, Tahâret: 43, (57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439.
[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439.
[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439-441.
[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/441-443.
[274] Tirmizî, Tahâret: 40, (53); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443.
[275] Tirmizî, Tahâret: 40, (54); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443.
[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443-444.
[277] Ebû Dâvud, Tahâret: 48, (101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/444.
[278] Tirmizî, Tahâret: 20, (25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/444.
[279] Rezîn tahric etmiştir. Feyzu'l-Kadîr, 6, 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/444.
[280] Rezîn tahric etmiştir. İbnu's-Sünnî Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl: 5, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/445.
[281] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/445.
[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/447.
[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/447.
[284] Müslim, Hayz: 99, (362); Tirmizî, Tahâret: 56, (74, 75); Ebû Dâvud, Tahâret: 68, (177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448.
[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448.
[286] Buhârî, Vudû: 4, 34, Büyû: 5; Müslim, Hayz: 98, (361); Ebû Dâvud, Tahâret: 68, (176); Nesâî, Tahâret: 116, (1, 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448.
[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448-449.
[288] Ebû Dâvud, Salât: 193, (1005); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/449.
[289] Tirmizî, Radâ: 12, (1164-1166); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/449-450.

[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/450.
[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/451.
[292] Buhârî, Gusl: 13, İlm: 51, Vudû: 34; Müslim, Hayz: 17, (303); Muvatta, Tahâret: 53, (140); Tirmizî, Tahâret: 83, (114); Nesâî, Tahâret: 112, (1, 96, 97), Gusl: 28, (1, 213); Ebû Dâvud, Tahâret: 93, (206, 207, 208, 209); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/451.
[293] Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/452.
[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/452.
[295] Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (210); Tirmizî, Tahâret: 84, (115); İbnu Mâce, Tahâret: 70, (506); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/453.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/453.
[297] Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (211); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.
[298] Muvatta, Tahâret: 54, (1, 41); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.
[299] Ebû Dâvud, Savm: 32, (2381); Tirmizî, Tahâret: 63, (87); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.
[300] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454-455.
[301] Muvatta, Tahâret: 51, (1,39-40); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/455.
[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/455-456.
[303] Ebû Dâvud, Tahâret: 79, (198); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/456-457.
[304] Bediuzzaman, burada atıfta bulunduğu hâletini bir başka yerde biraz daha açar ve der ki: "Bir zaman kalbime geldi, niçin Muhyiddîn-i Arabî gibi hârika zatlar Sahâbelere yetişemiyorlar? Sonra namaz için ???????? ??????? ???????? derken şu kelimenin mânâsı inkişâf etti. Tam manasıyla değil fakat bir parça hakîkatı göründü. Kalben dedim: Keşke bir tek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyi idi. Namazdan sonra anladım ki, o hâtıra ve o hal, Sahabelerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşaddır. Evet, Kur'an-ı Hakim'in envârıyla hâsıl olan O inkilâb-ı azîm-i ictimâîde, ezdat (zıtlar) birbirinden çıkıp ayrılırken, şerler bütün tevâibiyle (kendine tâbi olan şeylerle) zulümâtıyla ve teferruatıyla ve hayır ve kemâlât bütün envarıyla ve netâiciyle karşı karşıya gelip bir vaziyette ve müheyyic bir zamanda, her zikir ve tesbih bütün manasının tabâkâtını turfanda ve tarâvetli ve taze ve genç bir surette ifade ettiği gibi, o inkılâb-ı azîmin tarrakası (gürültüsü) altında olan insanların bütün hissiyatını, letâif-i mâneviyesini uyandırmış, hatta vehim, hayal ve sır gibi duygular hüşyâr ve müteyakkız bir surette o zikir, o tesbihlerdeki müteaddit manaları kendi zeveklerine göre alır.. emer. İşte, şu hikmete binâen bütün hissiyatları uyanık ve letaifleri hüşyar olan sahabeler envar-ı ımâniyye ve tesbihiyye câmi olan kelimat-ı mübârekeyi dedikleri vakit, kelimenin bütün mânasiyle söyler ve bütün letaifiyle hisse alırdı."
[305] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/457-460.
[306] Ebû Dâvud, Tahâret: 69, (178, 179, 180); Tirmizî, Tahâret: 63, (86); Nesâî, Tahâret: 121, (1, 104); İbnu Mâce, Tahâret: 69, (502); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/461.
[307] Muvatta, Tahâret: 64, (1, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/461.
[308] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/461-462.
[309] Buhârî, Gusl: 29, Müslim, Hayz: 85, (346); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/462.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/463.
[311] Ebû Dâvud, Tahâret: 71, (182, 183); Tirmizî, Tahâret: 62, (85); Nesâî, Tahâret: 120, (1, 101). Bu metin Tirmizî'nindir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/463.
[312] Tirmizî, Tahâret: 61, (82, 83, 84); Muvatta, Tahâret: 58, (1, 42); Ebû Dâvud, Tahâret: 70, (181); Nesâî, Tahâret: 118, (1, 100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464.
[313] Muvatta, Tahâret: 59, (1, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464.
[314] Muvatta, Tahâret: 60, (1, 42, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464-465.
[316] Müslim, Hayz: 125, (376); Ebû Dâvud, Tahâret: 80, (200); Tirmizî, Tahâret: 58, (78); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.
[317] Muvatta; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.
[318] Ebû Dâvud, Tahâret 80, (203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.
[319] Tirmizî, Tahâret: 57, (77); Ebû Dâvud, Tahâret: 80, (202); Nesâî, Ezân: 41, (2, 30); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/467.
[320] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/467-469.
[321] Buhârî, Ezân: 51, 39, 46, 47, 67, 68, 70, Vüdû: 45, Hibe: 14, Farzu'l-Hums: 4, Enbiya: 19, Megazî: 83, Tıbb 21, Îtisâm:. 5; Müslim, Salât: 90, (418); Nesâî, İmamet: 40, (2, 101, 102).
[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/470.
[323] Buhârî, Vudû: 37, İlm: 24, Küsuf: 10, 11, Sehv: 9, Itk: 3, İ'tisam: 2; Müslim, Küsuf: 11 (905); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/470-471.
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/471.
[325] Müslim, Hayz: 90, (352); Nesâî, Tahâret: 122, (1, 105, 106); Tirmizî, Tahâret: 58, (79); Ebû Dâvud, Tahâret: 76, (194). Bu, Müslim'in lafzıdır. Müslim'de Hz. Âişe'den de buna benzer bir rivayet mevcuttur; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/472.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/472-473.
[327] Buhârî, Vudû: 50, Et'ime: 18; Müslim, Hayz: 91, (354); Muvatta, Tahâret: 91, (1, 25); Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (187); Nesâî, Tahâret: 123, (1, 108).
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474.
[329] Buhârî Vudû: 50, Ezan: 43, Cihad: 92, Etime: 20, 26; Müslim, Tahâret: 92, (355); Tirmizî, Et'ime: 33, (1837); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474.
[330] Muvatta, Tahâret: 25, (1, 27); Tirmizî, Tahâret: 59, (80); Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (191, 192); Nesâî, Tahâret: 23, (1,108). Bu Tirmizî'nin lafzıdır.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474-475.
[332] Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/475.
[333] Buhârî, Vudû: 51, 54, Cihâd: 123, Megazî: 35, 38, Et'ime: 7, 9, 51; Muvatta, Tahâret: 20, (1, 26); Nesâî, Tahâret: 124, (1, 108, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.
[336] Müslim, Hayz: 97, (360); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/477.
[337] Ebû Dâvud, Tahâret: 72, (184); Tirmizî, Tahâret: 60, (81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/477-478.
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/478-479.
[339] Ebû Dâvud, Tahâret: 81, (204); İbnu Mâce, İkâmet: 67, (1041); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/480.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/480.
[341] Ebû Dâvud, Libas: 28, (4086); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/481.
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/481-482.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/483.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/483-484.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.
[347] Buhârî, Vudû: 48, 35, 49, Salât: 7, 25, Cihâd: 90, Megâzî: 80, Libâs: 10, 11; Müslim, Tahâret: 77, 79, 81, 82, (274); Muvatta, Tahâret: 42, (1, 36); Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (149, 150, 151); Tirmizî, Tahâret: 72, (97, 98, 99, 100); Nesâî, Tahâret: 96, 97, 100, 87, (1, 82, 83, 84, 76); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484-487.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/487.
[350] Müslim, Tahâret: 84, (275); Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (153); Tirmizî, Tahâret: 75, (101); Nesâî, Tahâret: 86, 96 (1, 75, 81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/487-488.
[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488.
[352] Tirmizî, Tahâret: 75, (102); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488.
[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488-489.
[354] Buhârî, Salât: 25; Müslim, Tahâret: 73, (272); Tirmizî, Tahâret: 70, (93); Nesâî, Tahâret: 96, (1, 81).
[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/489.
[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/489-490.
[357] Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (154); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490.
[358] Müslim, Tahâret: 86, (277); Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (172); Tirmizî, Tahâret: 45, (61); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 86). Tirmizî ve Nesâî'nin rivayetinde mesh'in zikri geçmez; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490.

[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490-491.
[360] Ebû Dâvud, Tahâret: 61, (159); Tirmizî, Tahâret: 74, (99).
[361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/492.
[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/492-493.
[363] Ebû Dâvud, Tahâret: 62, (160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/493.
[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.
[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.
[366] Tirmizî 72, 73, (97, 98); Ebu Dâvud, Tahâret: 63, (161, 165); Nesâî, Tahâret: 63, (1, 62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.
[367] Ebu Dâvud, Tahâret: 62, (162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.
[368] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495.
[369] Ebu Dâvud, Tahâret: 63, (162, 163, 164); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495.
[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495-496.
[371] Müslim Tahâret: 85, (276); Nesâî, Tahâret: 99, (1, 84); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (552); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496.
[372] Tirmizî, Tahâret: 71, (96), Da'avât: 102, (3529, 3530); Nesâî, Tahâret: 98, (1, 83, 84); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (554); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496.
[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496-497.
[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497.
[375] Ebû Dâvud, Tahâret: 60, (158); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497.
[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497-498.
[377] Ebû Dâvud, Tahâret: 60, (157); Tirmizî, Tahâret: 71, (95); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (553); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/498.
[378] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/498.
[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/499-500.
[380] Buhârî, Teyemmüm: 2, Fedailu'l-Ashab: 5, 30, Tefsir, Nisâ: 10, Mâide: 3, Nikâh: 65, 125, Libas: 52, Hudud: 39; Müslim, Hayz: 108, (367); Muvatta, Tahâret: 89, (1, 53, 54); Ebû Dâvud, Tahâret: 123, (317); Nesâî, Tahâret: 194, (1, 163, 164); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/500-501.
[381] İfk hadisesi 4. ciltte 120-132. sayfalarda açıklanmıştır (718 numaralı hadis).
[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/501-503.
[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/504.
[384] Ebû Dâvud, Tahâret: 123, (318, 319, 320); Nesâî, Tahâret: 196, 197, 198, (1, 166-168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/505.
[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/505.
[386] Buhârî, Teyemmüm: 7, 4, 5, 8; Müslim, Hayz: 110 (368); Ebû Dâvud, Tahâret: 123 (321); Nesâî, Tahâret: 202, (1, 170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/506-507.
[387] Müslim, Tahâret: 110, (368); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/507.
[388] Buhârî, Teyemmüm: 6; Müslim, Hayz: 111, (368); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/507.
[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/508.
[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/508.
[391] Buhârî, Teyemmüm: 4, 5, 7, 8; Müslim, Hayz: 112 (368); Ebû Dâvud, Tahâret: 123, (318, 319, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328); Nesâî; Tahâret: 196, 199, 200, (1, 165-170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/509.
[392] Nemli veya yanık toprak ile yer cinsinden olmayan bir şey ile karışık olup o şeye gâlip bulunan toprak ile teyemmüm olabilir. Kurumadıkça çamur ile teyemmüm olunmaz. Külle, demir, altın, bakır gibi eriyerek şekil değiştirmiş madenlerle, incilerle, camlarla, kumaş ve hayvan derileriyle teyemmüm olmaz. Çünkü bunlar yer cinsinden sayılmaz. Ancak üzerlerinde toz varsa olur. İmam Şafi'i'ye göre teyemmüm sadece toprakla yapılır. İmam Mâlik'e göre, otlar, ağaçlar ve kar ile de caiz olur.
[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/509-511.
[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/512.
[395] Buhârî, Teyemmüm: 6, 8, Menâkıb: 25, Müslim, Mesâcid: 317, (682); Nesâî, Tahâret: 203, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/512.
[396] Ebû Dâvud, Tahâret: 125, (332, 333); Tirmizî, Tahâret: 92, (124); Nesâî, Tahâret: 204, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/513.
[397] Rivayet farklılıklarını birleştirerek veriyoruz.
[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/513-514.
[399] Tirmizî, Tahâret: 110, (145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/514.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/514.
[401] Nesâî, Tahâret: 205, (1, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515.
[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515.
[403] Ebû Dâvud, Tahâret: 127, (337); İbnu Mâce, Tahâret: 93, (572); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515-517.
[405] Ebu Dâvud, Tahâret: 126, (334, 335); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/517.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/517-518.
[407] Ebû Dâvud, Tahâret: 128, (338, 339); Nesâî, Gusl: 27 (1, 213); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/518.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/519.
[409] Buhârî, Teyemmüm: 3, [önceki rivayet bab başlığında muallak (senetsiz) olarak zikredilmiştir]; Muvatta, Tahâret: 90, (1, 56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/519.
[410] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/519-521.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/523.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/523.
[413] Buhârî, Gusl: 28; Müslim, Hayz: 87, (348); Muvatta, Tahâret: 71, (1, 45, 46); Ebû Dâvud, Tahâret: 84, (216) Nesâî, Tahâret: 129, (1, 110, 111); İbnu Mâce, Tahâret: 111, (610); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/524.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/524.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.
[417] Buhârî, Vudû: 34; Müslim, Hayz: 81-83, (343-345); Ebû Dâvud, Tahâret: 84, (217); Nesaî, Tahâret: 132, (1,115); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525-526.
[419] Ebû Dâvud, Tahâret: 84, (214, 215); Tirmizî, Tahâret: 81, (110, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/526.
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/526.
[421] Ebû Dâvud, Tahâret: 95, (236); Tirmizî, Tahâret: 82, (113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/527.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/527.
[423] Teribet Yeminike: Sağ elin topraklansın demektir. Ancak, hayret makamında bir tabirdir. Ağır bir beddua sayılmaz. Dilimizdeki Allah hayrını versin tabiri bu makamda kullanılır.
[424] Müslim, Hayz: 33, (314); Muvatta, Tahâret: 84, (1, 51); Ebû Dâvud, Tahâret: 96, (237); Nesâî, Tahâret: 131, (1, 112,113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/527-528.
[425] Müslim, Hayz: 30, (311); Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr: 49; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/528.
[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/528-529.
[427] Bugünün tıbbı, çocuğun cinsiyetine tesir eden faktörler meselesinde kesin bir şey söylememekte, doğumda erkek nisbetinin çokluğunu "tabiî bir kanun" olarak kabûl etmekte ve harplerden sonra bu nisbetin arttığını belirtmektedir. (Bak. T. R. Kazancıgil, Kadında Kısırlık İ. Ü. Tıp Fak. Yayını İstanbul, 1958 s. 19.)
[428] Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (248); Tirmizî, Tahâret: 78, (106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/531.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/531.
[430] Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/531.
[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532.
[432] Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (255); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532.
[433] Hıtmî ve üşnân, bilhassa baş temizliğinde kullanılan bir ot çeşidi.

[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532-534.
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/534.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/534.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/534.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.
[440] Buhârî, Gusl: 1, 15, 19; Müslim, Hayz: 35, (316); Muvatta, Tahâret: 67, (1, 44); 80, (1, 45); Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (240, 241, 242, 243, 244), 100, (253); Nesâî, Tahâret: 152, 153, 155, 156, 157, (1, 132-135); Tirmizî, Tahâret: 76, (104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535-536.
[442] Buhârî, Gusl: 1, 5, 7, 8, 10, 11, 16, 18, 21; Müslim, Hayz: 4, (317); Ebû Dâvud, Tahâret: 98 (245); Tirmizî, Tahâret: 76, (103); Nesâî, Tahâret: 161, (1, 137); Gusl: 15, (1, 204); 22, (1, 208); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/537.
[443] Nesâî, Gusl: 18, (1, 205, 206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/537.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/537-538.
[445] Müslim, Hayz: 58, (330); Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (251, 252); Tirmizî, Tahâret: 77, (105); Nesâî, Tahâret: 150, (1, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/538.
[446] Müslim, Hayz: 59, (331); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/539.
[447] Buhârî, Gusl: 12, 24, Nikâh: 4, 102; Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (218); Tirmizî, Tahâret: 106, (140); Nesâî, Tahâret: 170 (1, 143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/539.
[448] Ebû Dâvud, Tahâret: 86, (219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/539.
[449] Müslim, Hayz: 27, (308); Ebû Dâvud, Tahâret: 86, (220); Tirmizî, Tahâret: 107, (141); Nesâî, Tahâret: 107, (1, 142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/540.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/540-541.
[451] Tirmizî, Tahâret: 79, (107), Nesâî, Tahâret: 162, (1, 137); Ebû Dâvud, Tahâret: 99, (250); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.
[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.
[454] Buhârî, Gusl: 2; Müslim, Hayz: 41, 42, (319, 320); Muvatta, Tahâret: 68, (1, 44, 45); Ebû Dâvud, Tahâret: 97, (238); Nesâî, Tahâret: 144, (1, 127); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/542.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/542-543.
[456] Buhârî, Gusl: 3, 4; Nesâî, Tahâret: 144, (1, 128), (İbnu Hacer, bu rivayetin Müslim'de bulunmadığını söyler); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.
[457] Nesâî, Tahâret: 47, (98, 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.
[459] Ebû Dâvud, Hamâm: 2; Nesâî, Gusl: 7, (1, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.
[461] Nesâî, Tahâret: 143, (1, 126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.
[462] Müslim, Hayz: 70, (336); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.
[463] Nesâî, Tahâret: 162, (1, 138); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.
[464] Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (247); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.
[465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/546.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/546.
[467] Ebû Dâvud, Tahâret: 101, (256); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/547.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/547-548.
[469] Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (254); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.
[472] Ebû Dâvud, Tahâret: 91, (229); Tirmizî, Tahâret: 111, (146); Nesâî, Tahâret: 171, (1, 144); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548-549.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/549.
[474] Rezin tahric etmiştir. [Buhârî bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir [Buhârî, (Hayz 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550-551.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/551.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/552.
[480] Buhârî, Gusl: 27, 25; Müslim, Hayz: 21, (305, 307); Muvatta, Tahâret: 77, (1, 47, 48); Ebû Dâvud, Tahâret: 88, 90 (222, 223, 224, 226, 228); Salât 343, (1437); Tirmizî, Tahâret: 87, (118, 119); Nesâî, Tahâret: 163, 164, 165, 166 (1, 138-139), Gusl: 4, 5, (1, 199); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/552.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/552-553.
[482] Buhârî, Gusl: 27, 25; Müslim Hayz: 25, (306); Muvatta, Tahâret: 76, (1, 47); Ebû Dâvud, Tahâret: 87 (221); Nesâî, Tahâret: 167, (1, 140); Tirmizî, Tahâret: 88, (120). Bu metin Sahîheyn'e aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/553.
[483] Muvatta, Tahâret: 78, (1, 48); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/553.
[484] Buhârî, Gusl: 23, 24; Müslim, Hayz: 115, (371); Ebû Dâvud, Tahâret: 97, (231); Tirmizî, Tahâret: 89, (121); Nesâî, Tahâret: 172, (1, 145, 146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/554.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/554-555.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/555.
[487] Müslim, Hayz: 116, (372); Ebû Dâvud, Tahâret: 92, (230); Nesâî,Tahâret: 172, (1, 145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/556.
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/5.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/5.
[490] Buhârî, Gusl: 17, Ezan: 24, 25; Müslim, Mesâcid: 157, (605); Muvatta, Tahâret: 79, (1, 48); Ebu Dâvud, Tahâret: 94, (234, 235); Nesâî, İmamet: 14, (2, 81, 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/6.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/6-7.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7.
[493] Muvatta, Tahâret: 80, 81, 82, (1, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7-8.
[495] Buhârî, Hayz: 13, 14, İ'tisam: 24; Müslim, Hayz: 60, 61, (332); Ebu Dâvud, Tahâret: 122, (314, 315, 316); Nesâî, Tahâret: 159, (1, 135-137); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/9.
[496] Bu Sahîheyn'in metnidir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/9.
[497] Müslim, Hayz: 61, (332); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/10-11.
[498] Ebu Dâvud, Tahâret: 122, (313); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/12.
[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/12.
[500] Buhârî, Cuma: 2, 3, 12, Ezan: 161; Şehâdât: 18; Müslim, Cuma: 5, (846); Muvatta, Cuma: 4, (1, 102); Ebu Dâvud, Tahâret: 129, (341); Nesâî, Cuma: 6, 8, (3, 92-93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.
[501] Muvatta, Cuma: 2, (1, 101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.
[502] Tirmizî, Salat: 381, (525); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.
[503] Muvatta, Tahâret: 113, (1, 65-66); İbnu Mâce, İkametu's-Salât: 83, (1098). (İbnu Mâce'de rivayet mevsuldür); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/14.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/14-15.
[505] Buhârî, Cuma: 4; Müslim, Cuma: 3, (845); Muvatta, Cuma: 3, (1, 101, 102); Ebu Dâvud, Tahâret: 129, (340); Tirmizî, Salât: 255, (493); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/15.
[506] 3042-3052 numaralı hadislere bakın.

[507] Cuma guslü vâcip değil diyenler bu hadisi delil gösterir. Ancak vâcip diyenler Hz. Osman'ın sabahleyin gusletmiş olabileceğini söylerler ve delil olarak "Hz. Osman radıyallahu anh'ın her gün guslettiğini" ifade eden rivayetleri gösterirler. Zira bazı rivayetler onun hergün mutlaka guslettiğini beyan etmektedir. ????? ????????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/15-18.
[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/18-19.
[510] Ebu Dâvud, Tahâret: 130, (353); Buhârî, Cuma: 6; Müslim, Cuma: 8, (848); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/19.
[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/19-20.
[512] Ebu Dâvud, Tahâret: 130, (354); Tirmizî, Salât: 357, (497); Nesâî, Cuma: 9, (3, 94); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/21.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/21.
[514] Muvatta, Cuma: 17, (1, 110); Ebu Dâvud, Salât: 219, (1078); İbnu Mâce, İkametu's-Salât: 83, (1095); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.
[516] Muvatta, Cuma: 17, (1, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.
[517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.
[518] Muvatta, Iydeyn: 2, (1, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/23.
[519] Nesâî, Cuma: 8, (3, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/23.
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/24.
[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25.
[522] Buhârî, Cenâiz: 12, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17; Müslim, Cenâiz: 36, (939); Muvatta, Cenâiz: 2, (1, 222); Ebu Dâvud, Cenâiz: 33, (3142, 3143, 3144, 3145, 3146); Tirmizî, Cenâiz: 15, (990); Nesâî, Cenâiz: 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, (4, 28-32); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25-27.
[524] Nesâî, Cenâiz: 29, (4, 29); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/27.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/27.
[526] Ebu Dâvud, Cenâiz: 39, (3161); Tirmizî, Cenâiz: 17, (993); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/28.
[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/28-29.
[528] Ebu Dâvud, Cenaiz: 70, (3214); Nesâî, Tahâret: 128, (1, 110), Cenâiz: 84, (4, 79); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/29-30.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30.
[530] Ebu Dâvud, Cenâiz: 39, (3160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30-31.
[532] Buhârî, Cenâiz: 8. Bab başlığında senetsiz olarak rivayet etmiştir. Muvatta, Tahâret: 18, (1, 25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/31.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/31-32.
[534] Muvatta, Cenâiz: 3, (1, 223); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/32.
[535] Ebu Dâvud, Taharet: 131, (355); Tirmizî, Salât: 429, (605); Nesâî, Tahâret: 127, (1, 109).
[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/33.
[537] Ebu Dâvud, Tahâret: 131, (356); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/33.
[538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/34-35.
[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/36.
[540] Ebu Dâvud, Hammâm: 1, (4009, 4010); Tirmizî, Edeb: 43, (2803, 2804); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/36.
[541] Ebu Dâvud, Hammâm: 1, (4011); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37.
[542] Tirmizî, Edeb: 43, (2802); Nesâî, Gusl: 2, (1, 198); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37-38.
[544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/40-41.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/42-43.
[546] Müslim, Hayz: 16, (302); Ebu Dâvud, Nikah: 47, (2165); Tirmizî, Tefsir, Bakara: (2981); Nesâî, Tahâret: 181, (1, 152); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/43.
[547] Tirmizî, Tahâret: 102, (135); İbnu Mâce, Tahâret: 122, (639); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/44.
[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/44-45.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/45.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/46.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/46.
[552] Buhârî, Hayz: 5; Müslim, Hayz: 1, 4, (293, 295); Muvatta, Tahâret: 95, (1, 58); Ebu Dâvud Tahâret: 107, (267, 268, 273); Tirmizî, Tahâret: 99, (132); Nesâî, Hayz: 12, 13, (1, 189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/47.
[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/47-48.
[554] Muvatta, Tahâret: 93, (1, 57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/48.
[555] Rezîn tahric etti. (Ebu Dâvud, Tahâret: 83, (212, 213); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/48.
[556] Ebu Dâvud, Tahâret: 107, (272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.
[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.
[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/50.
[561] Tirmizî, Tahâret: 103, (136, 137); Ebu Dâvud, Tahâret: 106, (264, 265, 266); Nesâî, Tahâret: 182, (1, 153); İbnu Mâce, Tahâret: 123, (640); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/50.
[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/50-51.
[563] Buhârî, Hayz: 2, İ'tikaf: 2, 3, 4, 19, Libâs: 76; Müslim, Hayz: 10, (297); Muvatta, Tahâret: 102, (1, 60); Ebu Dâvud, Savm: 79, (2467, 2469); Tirmizî, Savm: 80, (804); Nesâî, Hayz: 20, (1, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/51.
[564] Buhârî, Hayz: 13, Tevhid: 52; Ebu Dâvud, Tahâret: 103, (260); Nesâî, Hayz: 16, (1, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/51-52.
[565] Müslim, Hayz: 11, (298); Ebu Dâvud, Tahâret: 104, (261); Tirmizî, Tahâret: 101, (134); Nesâî, Hayz: 18, (1, 192); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/52.
[566] Nesâî, Hayz: 19, (1, 192); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/52.
[567] Muvatta, Tahâret: 88, (1, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/53.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/53-54.
[569] Buhârî Hayz: 4, 21, 22, Savm: 24; Müslim, Hayz: 5, (296); Nesâî, Tahâret: 179, (1, 149, 150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/54.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/54-55.
[571] Ebu Dâvud, Tahâret: 107, (270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/55-56.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/56.
[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/56.
[574] Müslim, Hayz: 14, (300); Ebu Dâvud, Tahâret: 103, (259); Nesâî, Tahâret: 177, (1, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57.
[575] Tirmizî, Tahâret: 100, (133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57.
[576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57-58.
[577] Buhârî, Hayz: 20; Müslim, Hayz: 67, (335); Ebu Dâvud, Tahâret: 105, (262, 263); Tirmizî, Taharet: 97, (130); Savm: 68, (787); Nesâî, Hayz: 17, (1, 191, 192), Savm: 64, (4, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/58.
[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/58-59.
[579] Ebu Dâvud, Tahâret: 121, (312); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/59.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60.
[581] Muvatta, Tahâret: 100, (1, 60). İmam Mâlik bu rivayeti belâğ (senetsiz) olarak kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60.
[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60-61.
[583] Tirmizî, Tahâret: 98, (131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61-62.

[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.
[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63-64.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.
[590] Buhârî, Hayz: 26; Müslim, Hayz: 64, 66, (334); Ebu Dâvud, Tahâret: 111, (288, 289, 290, 291); Tirmizî, Tahâret: 96, (129); Nesâî, Hayz: 2, 3, 4, (1, 181, 182); 64.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/65-66.
[592] Ebu Dâvud, Tahâret: 1100, (287); Tirmizî, Tahâret: 95, (125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/67-68.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/68-70.
[594] Ebu Dâvud, Tahâret: 116, (296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70-71.
[596] Muvatta, Tahâret: 105, (1, 62); Ebu Dâvud, Tahâret: 108, (274, 275, 276, 277, 278); Nesâî, Hayz: (1, 182); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71.
[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71-72.
[598] Ebu Dâvud, Tahâret: 114, (301).
[599] Bu sözün sahibi Teysir müellifi İbnu Deybe'dir.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/72-73.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/73.
[602] Ebu Dâvûd, Tahâret: 115, (302); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[604] Muvatta, Hacc: 124, (1, 371); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[606] Ebu Dâvud, Tahâret: 120, (309); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[607] Ebu Dâvud, Tahâret: 119, (307, 308); Nesâî, Hayz: 7, (1, 186, 187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75-76.
[609] Muvatta, Tahâret: 97, (1, 59); Buhârî, bunu bab başlığında senetsiz olarak kaydetmiştir (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/76-77.
[610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.
[611] Muvatta, Tahâret: 98, (1, 59). Bunu Buhârî bab başlığı olarak (senetsiz) kaydetmiştir. (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77-78.
[613] Ebu Dâvud, Tahâret: 121, (311); Tirmizî, Tahâret: 105, (139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78-79.
[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79.
[616] Bu parça, Konyamızın muhterem doktorlarından, Dahiliye mütehassısı Dr. Ail Kemal Belviranlı'nın İslam Prensipleri kitabından alınmıştır. Yazı aynı ta'lîmî üslûbla, soru-cevap şeklinde aybaşı halinin dîni yönlerini açıklayarak devam eder; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79-85.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

65- KITABUT-TEFSIR
1- Fâtihatu'l-Kitâb Sûresi
1- Fâtihatu'l-Kitâb Hakkında Gelen Hadîsler Babı
2- "Gayr'l-Mağdûbi Aleyhim vela'd-dâllîn*" Babı
2- El-Bakara Suresi
3- Yüce Allah'ın "Ve Âdem'e Bütün İsimleri Öğretti."(Âyet: 31) Kavli Babı
4- Bâb
5- Bâb:
6- Bâb: Yüce Allah'ın "De Ki: Kim Cebrail'e Düşman Olursa... ** (Âyet: 97) Kavli
7- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
8- Bâb:
9- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
10- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
11- Bâb:
12-"...Senin Üstünde Durageldiğin (Ka'be'yi Tekrar) Kıble Yapmamız O Rasûlfe (Sana) Uyanları, Ayağının İki Ökçesi Üzerinde Geri Döneceklerden Ayırdetmemiz İçindir. Gerçi Bu Elbette Büyük Bir Mes'eledir. Ancak Bu Allah'ın Doğru Yola İlettiği Kimseler Hakkında Değil" (Âyet: 143) Babı
13- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
14- And Olsun Ki, Sen Kendilerine Kitâb Verilenlere Her Âyeti Getirmiş Olsan, Onlar Yine Senin Kıblene Uymazlar. Sen De Onların Kıblesine Tâbi' Olucu Değilsin. Onların Kimi Kiminin Kıblesine Uyucu Değildir. And Olsun Sana Gelen Bunca İlimden Sonra, Onların Hevâlarına Uyacak Olursan, O Takdirde Şübhesiz Ve Muhakkak Yazık Etmişlerden(Sayılır)Sin" (Âyet: 145) Babı
15- 'Kendilerine Kitâb Verdiklerimiz Onu Öz Oğulları Gibi Tanırlar. Öyle İken İçlerinden Bir Güruh, Kendileri Bilip Durdukları Hâlde Yine Mutlakaa Hakkı Gizlerler. Hakk Rabb'indendir. O Hâlde Sakın Şübhecilerden Olma" (Âyet: 146-147) Bâb1
16- "Herkesin Yüzünü Kendine Döndürücü Olduğu Bir Yöneîi Vardır. Öyleyse Siz De (Ey Mü'minler) Hayır İşlerine Koşun, Birbirimizle Yarış Edin. Nerede Bulunursanız Allah Hepinizi (Bir Araya) Getirecektir. Şübhesiz Ki, Allah Herşeye Hakkıyle Kaadirdir" (Âyet: İ4s) Babı
17- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
19- Bâb:
20- "Ey İmân Edenler, Sizden Ewelkilere Yazıldığı Gibi, Sizin Üzerinize De Oruç Yazıldu Tâ Ki Konmasınız" (Âyet: 183) Bâbl
21-"Oruç Sayılı Günlerdir. Artık Sizden Kim (O Günlerde) Hasta Yâhud Sefer Üzerinde Olursa, Tutamadığı Günler Sayısınca Başka Günlerde Tutar. Gücü Yetmeyenler Üzerine De Bir Yoksul Doyumu Fidye (Lâzımdır). Bununla Beraber Kim Gönül İsteğiyle Bir Hayır Yaparsa İşte Bu, Onun İçin Daha Hayırlıdır. Oruç Tutmanız Sizin Hakkınızda Hayırlıdır, Bilirseniz" (Âyet: Is4) Kavli Babı
22- Bâb:
23-' 'Oruç Gecesinde Kadınlarınıza Yaklaşmak Size Halâl Edildi. Onlar Sizin İçin, Siz De Onlar İçin Birer Libâssınız. Allah Nefislerinize Karşı Za'f Göstermekte Olduğunuzu Bildi De Tevbenizi Kabul Etti, Sizi Bağışladı. Artık (Bundan Sonra Geceleri) Onlara Yaklaşın Ve Allah'ın Hakkınızda Yazdığını İsteyin" {Âyet: İ87)Bâbı
24- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
27- Allah'ın Şu Kavli Babı:
28- Allah'ın Şu Kavli Babı:
29- Bâb:
30- Bâb:
31- Bâb:
32- Bâb:
33- Bâb:
34- "Yoksa Siz, Sizden Ewel Geçenlerin Hâli Başınıza Gelmeden Cennete Girivereceğinizi Mi Sandınız? Onlara Öyle Yoksulluklar Ve Sıkıntılar Gelip Çattı Ve (Çeşitli Belâlarla) Sarsıldılar Kî, Hattâ Peygamberleri Beraberindeki Müzminlerle Birlikte: 'Allah'ın Yardımı Ne Zaman?' Diyordu. Gözünüzü Açın, Allah'ın Yardımı Muhakkak Yakındır" (Âyet: 214) Babı
35- Bâb:
36- Bâb:
37- Bâb:
38- "Namazları Ve Orta Namazı Muhafaza Ediniz. (Âyet: 238) Babı
39- "Ve Allah İçin Tam Huşu' Ve Taâtle Dîvân Durun Yânî "Tam İtaat Ediciler Olarak Namaza Durun" (Âyet: 238) Babı
40- Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:
41- Bâb:
42- Bâb:
43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
44- Bâb:
45- Bâb:
46- Bâb: "Allah Ribâyı Mahveder" (Âyet: 276), Onu Tamâmiyle Giderir
47- Bâb:
48- Bâb:
49- Bâb:
50- "(Göklerde Ne Var, Yerde Ne Varsa Hepsi Allah'ındır.)
51- Bâb:
3- Alu Imrân Sûresi
52- Bâb
53- (Bâb:)
54- Bâb:
55- Bâb:
56- Bâb:
57- BÂB:
58- Bab:
59- Bab
60- Bâb:
61- Bâb:
62- Bâb:

63- "Sonra O Kederin Ardından Allah Üzerinize Öyle Bir Emînlik, Öyle Bir Uyku İndirdi Ki... " (Âyet): İmi Kavli Rart
64- "Kendilerine Yara İsabet Ettikten Sonra Yine Allah'ın Ve Rasûvün Da'vetine İcabet Edenler (Hele) İçlerinden İyilik Yapanlar Ve (Fenalıktan) Sakınanlar İçin Pek Büyük Mükâfat Vardır" (Âyet: 172) Babı
65- Bâb:
66- Bâb:
67- Bâb:
68- Bâb:
69- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
70- "Onlar Ayakta İken, Otururken, Yanları Üstünde Yatarken Hep Allah'ı Hatırlayıp Anarlar Ve Göklerin, Yerin Yaratılışı Hakkında İnceden İnceye Düşünürler (Ve Şöyle Derler): Ey Rabb 'İmiz, Sen Bunları Boşuna Yaratmadın. Sen Pak Ve Münezzehsin. Bizi Ateş Azabından Koru" (Âyet: 19i) Babı
71- Bâb:
72- Bâb:
4-En-Nisâ Sûresi
73- Bâb;
74- Bâb:
75- Bâb:
76- Bâb:
77- Bâb:
78- Bâb:
79- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
80- Yüce Allah'ın Şu Kavli:
81- Bâb:
82- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
83- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
84- Bâb:
85- Bâb:
86- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
87- Bâb:
88- Bâb:
89- Bâb:
90- Bâb:
91- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
92-Bâb:
93- Bâb:
94- Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâbı:
95- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
96-Bab:
97- Bâb:
98- Bâb:
99- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
100- Bâb:
5-El-Mâide Sûresi
101- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
102- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
103- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
104- Bâb:
105- Yüce Allah'ın 'Bütün yaralar birbirine kısastır... (Âyet: 45) Kavli Babı
106- Bâb:
107- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
108- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
109- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
110- Bâb:
111- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
112- Şu Kelâmfln Tefsiri) Babı:
113- Bâb:
114- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
6- el-En'âm Sûresi
115- Bâb:
116- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
117- Bâb:
118- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
119- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
120- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
121- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: Kötülüklerin Açığına Da, Gizlisine De Yaklaşmayın... " (Âyet: 15i) .
122- Yüce Allah'ın:
7- El-A'râf Sûresi
123- Aziz Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
124- Bâb:
125- Bâb:
126- Bâb:
127- Yüce Allah'ın: 'Hıtta Deyiniz" (Âyet:161) Kavli Babı
128- Bâb:
8- El-Enfâl Sûresi
129- Bâb:
130- Bâb:
131- "Hani bir zaman da: 'Yâ Allah, eğer bu, Sen'in katından (gelme) hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır yâhud bize acıtıcı bir azâb getir' demişlerdi" (Âyet: 32).
132- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
133- Bâb:
134- Bâb:
135- Bâb:
9- Berâe Sûresi
136- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
137- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
138- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

139- Bâb:
140-Bâb:
141- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
142- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:
143- Yüce Allah'ın Şu Kavlî Babı:
144- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
145- Yüce Allah'ın: "Kalbleri müslümânlığa alıştırılmak istenenlere... " (Âyet: 60) Kavli Babı
146- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
147- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
148- Yüce ALLAH'IN: "Onlardan hiçbir kimseye ebedî dua etme, kabrinin başında da durma" (Âyet: 84)
Kavli Babı
149- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
150- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
151- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
152- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
153- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
154- Bâb:
155- Bâb:
156- Bâb:
10- Yûnus Sûresi
157- Bâb:
158- Bâb:
11- Hüd Süresi
159- Yüce Allah'ın "O'nun Arşh Su Üzerinde İdi Kavli Babı
160- Yüce -Allah'ın Şu Kavli Babı:
161- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
162- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
12- Yûsuf Sûresi
163- Bâb:
164- Bâb:
165- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
166- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
167- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
168- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
169- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
170- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
13- Er-Ra'd Sûresi
171- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
14- İbrâhîm Sûresi
172- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
173- Bâb:
174- Bâb:
15- El-Hıcr Sûresi
175- Bâb:
176- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
177- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
178- "Kur'ân'ı Parça Parça Ayıranlara... " (Âyet: 91) Babı
179- Yüce Allah'ın: 'Sana Yakın Gelinceye Kadar Rabbhne İbâdet Et (Âyet: 99) Kavli Babı
16- en-Nahl Sûresi
180- Rûhu'l-Kudüs, Cibril'dir Babı
181- "İçinizden Kimi En Aşağı Ömre Kadar Geri Götürülür" (Âyet: 70) Kavli Babı
17- Benû Isrâîl Sûresi
182- "Kulunu Bir Gece Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya... Götüren (Allah, Her Türlü Eksikliklerden) Münezzehtir"* (Âyet: 1) Kavli Babı
183- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
184- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
185- Bâb:
186- Yüce Allah'ın:
187- Bâb:
188- Bâb:
189- Bâb:
190- Yüce Allah'ın:'Sabah Namazını Da (Eda Et). Çünkü Sabah Namazı Şâhidlîdir" (Âyet: 78) Kavli Babı
191- Yüce Allah'ın: Ümîd Edebilirsin, Rabb Hn Seni Hamdedilmiş Bir Makaama Gönderecektir" (Âyet: 78) Kavli Babı
192- Bâb:
193- Bâb:
194- Bâb-.
18- el-Kehf Sûresi
195- Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:
196- Bâb:
197- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
198- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
199- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
200- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
19-Meryem Sûresi ("Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd")
201- Yüce Allah'ın: 'Sen Onları Hasret Günü İle Korkut... " (Ayet: 39) Kavli Babı
202- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
203- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
204- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
205- Bâb:
206- Bâb: Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli:
20- Tâhâ Sûresi
207- Yüce Allah'ın:'Ben Seni Kendim İçin Seçtim" (Âyet: 41) Kavli Babı
208- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
209- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
21- el-Enbiyâ Sûresi
210- Bâb:

22- el-Hacc Sûresi
211- Bâb:
212- Bâb:
213- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
23- el-Mu'minûn Sûresi
24- En-Nûr Sûresi
214- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
215- Bâb:
216- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
217- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
218- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
219- Bâb:
220- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
221- Bâb:
222- Bâb:
223- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
224- Bâb:
225- Bâb:
226- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
25- el-Furkaan Sûresi
227- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
228- Yüce Allah'ın7 Şu Kavli Babı:
229- Bâb:
230- Bâb;
231- Bâb:
26- eş-Şuarâ Sûresi
232- Bâb: "Kabirlerinden Kaldırılacakları Gün Beni Rüsvây Etme" (Âyet: 87)
233- Bâb:
27- en-Neml Sûresi
28- el-Kasas Sûresi
234- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
235- "Herhalde O Kur'ân'i Senin Üzerine Farz Kılan Allah, Seni Dönülecek Yere Döndürecektir" (Âyet: 85) Babı
29- el-Ankebût Sûresi
30- "Elif. Lam. Mîm. Gulibeti'r-Rûm" Sûresi
236- Bâb:
31- Lukmân Sûresi
237- Bâb:
32- es-Secde Sûresi
238- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
33- el-Ahzâb Sûresi
239- Bâb:
240- Bâb:
241- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
242- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
243- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
244- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
245- Bab: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
246- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
247- Yüce Allah'ın Şu Kavli:
248- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
34- Sebe' Sûresi
249- Bâb:
250- .Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
35- el-Melâike (Fâtır) Sûresi
36- Yâsîn Sûresi
251- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
37- Ve's-Sâffât Sûresi
252- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
38- Sâd Sûresi
253- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
254- Bâb:
39- ez-Zumer Sûresi
255- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
256- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
257- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
258- Şu Kaalin Babı:
40- el-Mu'min Sûresi
41- Hâmîm es-Sccde (Fussilet) Sûresi
259- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
260- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
261- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
42- Hâ Mîm Ayn Sîn Kaaf (eş-Şûrâ Sûresi)
262- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
43- Ha Mîm Ez-Zuhruf Sûresi
263- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
44- Hâ Mîm Ed-Duhân Sûresi
264- Bâb:
265- Bâb:
266- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
267- Bâb:
268- Bâb:
269- Bâb:
45- Hâ Mîm el-Câsiyc Sûresi
270- Bâb:
46- Ha Mîm el-Ahkaaf Sûresi

271- Bâb:
272- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
47- Muhammed (S) Sûresi
273- Bâb:
48- el-Feth Sûresi
274- Bâb:
275- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
276- Bâb:
277- Bâb:
278- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
49- el-Hucurât Sûresi
279- Bâb:
280- Bâb:
281- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
50- Kaaf Sûresi
282- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
283- Bâb: Yüce Allah'ın:
51- Ve'z-Zâriyâti Sûresi
52- Ve't-Tûri Sûresi
53- Ve'n-Necmi Sûresi
284- Bâb:
285- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
286- Bâb:
287- Bâb:
288- Bâb:
289- Bâb:
54- "Ikterabeti's-sâatu" (yânî el-Kamer) Sûresi
290- Bâb:
291- Bâb:
292- Bâb:
293- Bâb:
294- Bâb:
295- Bâb:
296- Bâb:
297- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
298- Bâb:
55- er-Rahmân Sûresi
299- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
300- Bâb:
56- el-Vâkıa Sûresi
301- Yüce Allah'ın "Ve uzatılmış bir gölge içindedirler" (Âyet: 30) Kavlî Babı
57- el-Hadîd Sûresi
58- el-Mucâdele Sûresi
59- el-Haşr Sûresi
302- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
303- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
304- Bâb:
305- "Onlardan ewel yurdu hazırlayıp îmâna sâhib olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç bulmazlar,.. " (Âyet: 9) Babı.
306- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
60- el-Mumtehıne Sûresi
307- Bâb:
308- Bâb:
309- Bâb:
61- es-Saff Sûresi
310- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
62- el-Cumua Sûresi
311- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
312- Bâb:
63- el-Munâfıkûn Sûresi
313- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
314- Bâb:
315- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
316- Bâb:
317- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
318- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
319- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
320- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
64- et-Tegâbun Sûresi
65- et-Talâk Sûresi
321- Bâb;
66- "Li-me tuharrimu" Sûresi
322- Bâb:
323- Bâb:
324- Bâb:
325- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
326- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
67- "Tebâreke'llezî bi-yedihi'l-mülk" Sûresi
68- Nûn ve'1-Kalem Sûresi
327- Bâb:
328- Bâb:
69- el-Hâkka Sûresi
70- Seele Sâilun Sûresi
71- Nûh Sûresi
329- Bâb:

72- "Kul ûhiye ileyye" Sûresi
73- el-Muzzemmil Sûresi
74- el-Muddessir Sûresi
330- Bâb: Yüce Allah'ın "Kalk da inzâr et" Kavli
331- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
332- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
333- Bâb: Yüce Allah'ın: Ve 'r-ricze fehcur' * Kavli
75- el-Kıyâme Sûresi
Ve Yüce Allah'ın Şu: "Onu acele etmen için dilini onunla depretme" (Âyet: 16) Kavlinin Tefsiri
334- Bâb:
335- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
76- "Hel Etâ Ale'l-İnsâni" Sûresi
77- el-Murselât Sûresi
336- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
337- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
338- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
78- "Amme Yetesâelûne" Sûresi
339- Bâb:
79- "Ve'n-naziâti" Sûresi
80- Abese Sûresi
81- "İze's-semsu kuwirat" Sûresi
82- "İze's-semâu infatarat" Sûresi
83- "Veylun li'1-mutaffifîne" Sûresi
84- "Ize's-semâu inşakkat" Sûresi
340- Bâb:
341- Bâb:
85- el-Burûc Sûresi
86- et-Târık Sûresi
87- "Sebbih isme Rabbike'1-a'lâ" Sûresi
88- "Hel etâke hadîsü'l-gâşiye" Sûresi
89- Ve'1-Fecri Sûresi
90- "Lâ uksimu (Bi-hâze'1-beledi)" Sûresi
91- "Ve'ş-şemsi ve-duhâhâ" Sûresi
92- "Ve'1-leyli'izâ yağşâ" Sûresi
342- Bâb:
343- Bâb:
344- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
345- Yüce Allah'ın Ve O En Güzeli Tasdik Ederse (Âyet: 6) Kavli Babı
346- Bâb:
347- Yüce Allah'ın "Amma Kim Cimrilik Eder, Kendisini Müstağni Görürse" (Âyet: 8) Kavli Babı
348- Bâb: Yüce Allah'ın "Ve O En Güzeli Yalanlarsa Kavli
349- Bâb:
93- Ve'd-Duhâ Sûresi
350- Bâb:
351- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
94- "Elem Neşrah" Sûresi
95- "Ve't-Tîni" Sûresi
96- "İkra' bi'smi Rabbike'llezî halaka" Sûresi
352- Bâb:
353- Bâb: Yüce Allah'ın "İnsanı Bir Kan Pıhtısından Yarattı" Kavli
354-Bâb: Yüce Allah'ın "Oku! Rabb'in Nihayetsiz Kerem Sahibidir" Kavli
355- Bâb:
356- Bâb:
97- "İnnâ enzelnâhu" Sûresi
98- "Lem yekûn" Sûresi
99- "İzâ zulziletfl-ardu zilzâlehâ" Sûresi
357- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
358- Bâb:
100- "Ve'1-âdiyâti" Sûresi
101- el-Kaaria Sûresi
102- "Eihâkumu't-tekâsurıT Sûresi
103- "Ve'1-asri" Sûresi
104- "Veylun Li-Kulli Humezetin" Sûresi
105- "Elem tere" Sûresi
106- "Li-iylâfi Kureyşin" Sûresi
107- "Eraeyte" Sûresî
108- "İnnâ a'taynâke'l-kevser" Sûresi
109-"Kul yâ eyyuha'l-kâfirûne" Sûresi
110- "İzâ câe nasrullâhi" Sûresi
359- Bâb:
360- Bâb:
111- "Tebbet yedâ Ebî Lchebin ve tebbe' Sûresi
361- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
362- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:
363- Bâb:
112- "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi
364- Bâb: Yüce Allah'ın: "O Allah Sameddir" Kavli
365- Bâb:
113- "Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk" Sûresi
114- "Kul Eûzu Bi-Rabbi'n-Nâsi" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

65- KITABUT-TEFSIR

(Kur'ân'in Tefsiri Kitabı) [1]

1- Fâtihatu'l-Kitâb Sûresi

"er-Rahmân", "er-Rahîm"; "Rahmet" kökünden türemiş iki isimdir. "er-Rahîm" ve "er-Râhim", "el-Alîm" ve "el-Alim" gibi bir ma'nâyadır [2].

1- Fâtihatu'l-Kitâb Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Bu sûreye, Mushaflarda bunun yazılmasıyle başlanmakta ve namaz da bunun okunmasıyle başlanmakta olduğu için "Ümmü'l-Kitâb" adı da verilmiştir.
'ed-Dîn",, hayırda, şerrde karşılık demektir. Meselde "Kemâ tedînu tudânu" denilir. Mucâhid: "Dîn", hesaba çekmektir, demiştir. "Medînîn", "Hesaba çekilenler" demektir [3].

1-.....Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ (R) şöyle demiştir: Ben mescidde namaz kılıyordum. Rasûlullah beni çağırdı. Ben icabet edemedim. (Namazdan sonra:)
— Yâ Rasûlallah, ben namaz kılıyordum, diye Özür beyân ettim.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— ' 'A ilah Kur 'ân 'da: Ey îmân edenler, sizi hayât verecek şeylere da'vet ettiği zaman Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin (ei-Enfâi: 24) bu-yurmadı mı?" dedi.
Sonra bana:
— "Ey Sa'd, sen bu mescidden çıkmadan önce sana muhakkak bir sûre öğreteceğim ki, o Kur'ân 'daki sûrelerin (sevâbca) en büyüğüdür!" buyurdu.
Sonra elimi tuttu. Mescidden çıkmak istediği sırada ben:
— (Yâ Rasûlallah!) "Sana bir sûre öğreteceğim ki, o, Kur'ân'-daki sûrelerin en büyüğüdür!" demedin mi? dedim.
Rasûlullah:
— "OsûreelHamdutillâhiRabbVUÂlemîn'dirkU namazlarda tekrar olunan yedi âyet ve bana ihsan olunan Büyük Kur'ân 'dır" buyurdu [4].

2- "Gayr'l-Mağdûbi Aleyhim vela'd-dâllîn*' Babı [5]

2- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs etti: Bize (İmâm) Mâlik, Su-meyy'den; o da Ebû Salih Zekvân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Rasûlullah (S): "İmâm -namazda Fatiha okurken-Gayri H-mağdûbi aleyhim vela 'd-dâllîn dediği' zaman, siz de Âmîn deyiniz. Her kimin Âmîn demesi meleklerin Âmîn demelerine uyarsa, onun geçmiş günâhları mağfiret olunur" buyurmuştur [6].

2- El-Bakara Suresi

Rahman ve Rahîm olan Allahhn ismiyle [7]

3- Yüce Allah'ın "Ve Âdem'e Bütün İsimleri Öğretti."(Âyet: 31) Kavli Babı

3-.....Enes(R)'ten, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: Müminler kıyamet gününde toplanırlar da:
— (Bir kimseden) Rabb'imizin huzurunda bize şefaat etmesini istesek, dediler.
Akabinde Âdem'e geldiler ve:
— Sen insanların babası Âdem'sin. Allah seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sana secde ettirdi ve sana herşeyin isimlerini öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri rahata erdirmesi için Rabb'in katında bizlere şefaat et! derler.
Âdem, işlemiş olduğu hatîesini ve bundan dolayı Rabb'inden utanmakta olduğunu zikreder ve:
— Ben buna ehil değilim. Siz Nûh 'a gidiniz. Çünkü o, Allah 'in yer ahâlîsine peygamber göndermiş olduğu ilk rasûldür, der.
Akabinde onlar Nûh Peygamber'e gelirler. Nûh da Rabb'inden, hakkında hiçbir bilgisinin bulunmadığı birşeyi istemesini ve bu sebeb-den utanmakta olduğunu zikrederek:
— Ben şefaat edecek makaamda değilim. Siz Halîlu V -Rahman 'a gidiniz, der.
Kitâbu't-Tefsfr/417I
Müteakiben onlar İbrahim 'e gelirler. O da (hatîesini ve bu se-bebden Rabb'inden utanmakta olduğunu zikrederek):
— Ben buna ehil değilim. Siz Allah'ın kelâm ettiği ve kendine Tevrat verdiği bir kul olan Musa'ya gidiniz, der.
Onlar da Musa'ya gelirler. Mûsâ da bir nefis karşılığında olmaksızın insan öldürmüş olduğunu, bu sebeble Rabb'inden utanmakta olduğunu zikrederek:
— Ben buna ehil değilim. Siz Allah 'in kulu ve Rasûlü, Allah 'in Kelimesi ve Ruhu olan isa'ya gidin, der.
îsâ da onlara:
— Ben buna ehil değilim. Siz geçmiş ve geri kalmış günâhlarını Allah'ın mağfiret eylediği bir kul olan Muhammed'e gidiniz,

der.
Onlar bundan sonra bana gelirler. Ben de Rabb'imin huzuruna izin istemek üzere giderim. Bana izin verilir. Rabb'imi-görünce secdeye kapanırım. Allah beni dilediği kadar bu vaziyette bırakır. Sonra Allah tarafından:
— Başını kaldır, iste; sana verilir; söyle, sözün işitilir; şefaat et, şefaatin kabul edilir, denilir.
Ben başımı kaldırır ve bana öğreteceği bir tahmîd ile Rabb'ime hamd eylerim. Sonra şefaat ederim. Benim için bir hudûd ta'yîn buyurur. Ben de o mikdâr insanı cennete girdiririm. Sonra tekrar Rabb 7-me dönerim. Rabb'imi görünce, bundan evvel yaptığım gibi, secdeye kapanırım. Sonra şefaat ederim. Yine benim için bir sınır ta'yîn eder. Ben o mikdâr insanı cennete girdiririm. Sonra üçüncü defa Rabb'i-me dönerim, sonra dördüncü defa dönerim de:
— (Yâ Rabb!) Ateşte Kur'ân'in habsettiklerinden ve üzerine hu-lûd vâcib olanlardan başka kimse kalmadı, derim."
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ancak Kur'ân'ın habsettik-leri, yânı Yüce Allah'ın kâfirler hakkındaki "Hâlidîne fîhâ (-Orada devamlı kalıcılar olarak)'* sözünün habsettikleri kaldı, dedi [8].

4- Bâb [9]

Mucâhîd: "İlâ şeyâtînihim" demek "Münafıklardan ve müşriklerden olan arkadaşlarına" demektir. "Muhîtun bVl-kâfirîn", "Allah onları toplayacaktır"; "Sıbğatun", "Dîn"dir. "Ale't-hâşıîn", "Gerçek mü'minler üzerine" demektir, demiştir.
Yine Mucâhid: "Bi-kuvvetin" demek, "İçindekilerle amel ederek" demektir, demiştir.
Ebû'l-Âliye de:
"Maraz", "Şekk"tir demiştir. "Ve mâ halfehâ", "Hayâtta kalanlara bir ibrettir" demektir. "Lâ şiyete", "Lâ beyaza"; yânî "Hiç beyaz yok" demektir.
EhıH-Aliye'den başkaları: "Yesûmûnekum", "Yûlûnekum"; yânî "Sizi evirip çeviriyorlar" demektir, dediler.
"el-Velâye" (vâv'ın fethâsıyle); "Besleyicilik, terbiyecilik, mâlikiyet ve sâhibiyet" demek olan "Velâ"nın masdarıdır. Vâv kesre yapıldığı zaman, yânî "Vilâye" dendiği zaman, bunun ma'nâsı "İmaret", yânî "Emirlik, beylik ve buyuruculuk"tan ibaret olur.
Bâzıları: Yenmekte olan taneli bitkilerin hepsi "FûnTdur, dedi.
Katâde: "Fe-bâû", "Fe'n-kalebû" (yânî: Döndüler) demektir, dedi.
Ondan başkaları: "Yesteftihûne" (yânî: Fetih istiyorlardı), "Meded ve nusrat istiyorlardı" demektir;
"Şerav", "Sattılar" demektir, dediler.
"Râınâ", bönlük, ahmaklık ma'nâsma olan "Ruûnet" masdarındandır. Onlar bir insanı ahmaklığa nisbet etmek istedikleri zaman "Râmâ" derlerdi. liLâ yeczî", "Lâ yugnî" (yânı: Fayda vermez) demektir. "Hutuvât" ise, adım atmak ma'nâsına olan "el-Hatv" masdarındandır.
Buna göre ma'nâ: "Şeytânın izlerine, yollarına uymayın" demek olur. ilO hâlde kendiniz bilip dururken, Allah'a eşler koşmayın" (ci-Bakara: 22),

4-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e:
— Allah katında hangi günâh en büyüktür? diye sordum. Peygamber:
— "Allah seni yarattığı hâlde, Allah 'a benzer bir eş uydurman-dır" buyurdu.
Ben:
— Hakîkaten bu elbette pek büyüktür! dedim.
— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordum. Peygamber:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak, çocuğunu öldürmendir" buyurdu.
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedim. Peygamber:
— "Komşunun zevcesiyle zina fiilini iş/emendir" buyurdu [10].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli: ııVe üstünüze bulutu gölge yapmış, size kudret helvâsıyle yelve kuşunu indirmiş, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin iyilerinden, güzellerinden yiyin (demiştik). Onlar (nan-körlükleriyle) bize zulmetmemişler, fakat kendi kendilerine zulmetmişlerdi" (el-Bakara: 57) [11].
Mucâhid: "el-Menn " samga (yânî zamk)'dır, "es-Selvâ" da kuştur, demiştir.

5-.....Saîd ibn Zeyd(R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kızılımtırak beyaz mantar, kudret helvası nev 'inden birrızıktır. Suyu da göz ağrısına şifâdır" buyurdu [12].

5- Bâb:

"Hani (Tîh'ten çıktıktan sonra) şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yiyin. Kapısından secde ederek girin ve (dileğimiz) Hıtta'dır deyin, kusurlarınızı örtelim; iyilik edenleri ise daha artıracağız,
demiştik" {Âyet: 58).
"Ragaden", "Geniş, çok" demektir [13].

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: (Allah tarafından) İsrâîl oğullarına:
— Kudüs'ün kapısından eğilirek (tevazu' ile) giriniz ve Hıtta (= Yâ Rabb! Dileğimiz günâhımızı indirmendir) deyiniz,

denildi.
Onlar (tersine) kıçları üzere emekleyerek girdiler ve (o kelimeyi) değiştirdiler de "Hıttatun habbetun fî şaaratın" şeklinde söylediler [14].

6- Bâb: Yüce Allah'ın "De Ki: Kim Cebrail'e Düşman Olursa... ** (Âyet: 97) Kavli [15]

Ve İkrime: "Cebre" ve "Mîke" ve "Serâfi", "Abdun; "ıl" ise "Allah"tir, demiştir [16].

7-.....Enes (R) şöyle demiştir: Abdullah'ton Mâm bir arazîde hurma toplarken Rasûlullah'm Medine'ye gelmesini işitmiş. Akabinde Peygamber'in yanına geldi ve:
— Ben sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblarım ancak peygamber olan bilebilir: Kıyamet alâmetlerinin birincisi nedir? Cennet ehlinin ilk yemeği nedir? Çocuğu babasına yâhud anasına çekip benzeten şey nedir? dedi.
Peygamber (S):
— "Bunların cevâblarını biraz önce bana Cibril haber verdi" dedi.
Abdullah ibn Selâm:
— Cibril mi? dedi. Peygamber:
— "Evet" dedi. Abdullah;
— Cibril, melekler içinde Yahûdîler'in düşmanıdır, dedi. Bunun üzerine Paygamber (yâhud râvî): liDe ki: Kim Cibril'e düşman olursa (kahrından gebersin)/ Çünkü kendinden evvelki ki-tâbları tasdik edici ve mü 'minler için aynen hidâyet ve müjde olan Kur'ân % Allah 'in izniyle senin kalbinin üstüne o indirmiştir. Kim Allah % meleklerine, rasûllerine, Cebrail'e, MîkâîVe düşman olursa, şüb-hesiz Allah da o (gibi) kâfirlerin düşmanıdır'" (ei-Bakara: 97-98) âyetini okudu. Ve şöyle devam etti:
— "Kıyamet alâmetlerinin ilki, insanları doğudan batıya sürecek bir ateştir. Cennet ehlinin ilk yemeği balık ciğerinin (sarkmış olan) fazlasıdır. Çocuğun baba ve ana soylarına çekmesi şöyledir: Cinsî münâsebet sırasında erkeğin suyu, kadının suyu önüne geçtiğinde, çocuğu kendine çeker. Kadının suyu erkeğinkinin önüne geçtiği zaman çocuğu o kendine çeker" buyurdu.
Bunun üzerine Abdullah ibn Selâm:
— Eşhedu en tâ ilahe ille'llah ve eşhedu enneke rasûlullah! dedi de şöyle devam etti:
— Yâ Rasûlallah! Yahûdîler insanı hayrette bırakacak surette yalan söyleyen, asılsız iftiralarda bulunan bir kavimdir. Eğer Sen beni onlardan sormadan önce benim müslümân olduğumu bilirlerse, muhakkak bana iftira ederler. (Siz evvelâ beni onlardan sorunuz) dedi.
Akabinde bir Yahûdî topluluğu geldi. Peygamber:
— "İçinizde Abdullah (ibn Selâm) nasıl adamdır?" diye sordu.
Yahûdîler:
— O bizim hayırlımız ve hayırlımızın oğludur. Seyyidimiz ve sey-yidimizin oğludur, dediler.
Peygamber:
— "Abdullah ibn Selâm İslâm 'a girerse ne dersiniz? (Siz de müslümân olur musunuz?) diye sordu.
Bunun üzerine Yahûdîler:
— Böyle şeyden Allah onu korusun! dediler. Bunun üzerine Abdullah, Yahûdîler'e karşı çıktı da:
— Eşhedu enlâ ilahe ille'llah ve eşhedu enne Muhammeden rasûlullah, diye iki şehâdet kelimesini söyleyiverdi.
Bu şehâdetler üzerine Yahûdîler:
— O bizim şerrlimizdir ve şerrlimizin oğludur, dediler, ve Abdullah ibn Selâm'in değerini eksilttiler.
Abdullah:
— Yâ Rasûlallah! İşte korkmakta olduğum şey budur, dedi [17].

7- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Biz neshettiğimiz veya geri bıraktığımız bir âyetin yerine ya ondan daha hayırlısını, yâhud onun benzerini getiririz* Allah'ın her şeye kemâliyle kaadir olduğunu bilmedin mi?" (Âyet. 106) [18].

8-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer (R):
— Bizim en düzgün Kur'ân okuyanımız Ubeyy ibn Ka'b'dır. En isabetli hüküm verenimiz de Alî ibn Ebî Tâlib'dir. Şübhesiz biz, Ubeyy ibn Ka'b'm okuyuş usûlü ve edasından bir kısmını terketmekteyiz. Bununla beraber Ubeyy: Ben Rasûlullah'tan işittiğim hiçbirşeyi ter-ketmem (unutmam), diye iddia etmektedir. Hâlbuki Yüce Allah: "Biz bir âyetten nesheder veya geri bırakırsak, ondan daha hayırlısını yâhud onun benzerini getiririz... " (Âyet: 106) buyurmuştur, dedi [19].

8- Bâb:

"Onlar: 'Allah kendine çocuk edindi' dediler. Hâşfiy O (bu gibi şeylerden) pak ve münezzehtir... " (Âyet: ııe) [20].

9-.....Abdullah ibn Abbâs(R)'tan: Peygamber (S) şöyle demiştir: "Allah şöyle buyurdu: Bâzı Âdem oğlu beni yalanladı. Hâlbuki beni yalanlamak ona yakışmazdı. Bâzısı da bana sövdü. Hâlbuki bana sövmek ona yakışmazdı. Âdem oğlunun beni

yalanlamasına gelince; o (öldükten sonra) benim onu eskisi gibi îâde edip yaratmağa gücüm yetmez sanır. Bana sövmesi hususu da: Benim çocuğum olduğunu söylemesidir. Hâlbuki ben zevce ve çocuk edinmekten uzak bulunuyorum" [21] .

9- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Siz de İbrahim'in makaamından bir namaz yeri edinin..." (Âyet: 125).
"Mesabe", insanların tekrar tekrar gidip dönmekte oldukları yerdir [22].

10- Bize Müsedded Yahya ibn Saîd^den; o da Humeyd'den; o da Enes'ten tahdîs etti: Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Umer (R):
— Üç şey hakkındaki dileğim Allah'ın vahyine uygun geldi, yâ-hud Rabb'im bana muvafakat etti. Ben: Yâ Rasûlallah! Makaamu İbrahim'den bir namaz yeri edinseniz! dedim. (Bu lafızla âyet indi.) Yine ben: Yâ Rasûlallah! Yanınıza iyi ve kötü kimseler giriyor. Mü'-minlerin anaları olan kadınlarınızın örtünmelerini emretseniz! dedim. Bunun üzerine Allah Hicâb (ei-Ahzâb: 59) âyetini indirdi.
Umer dedi ki:
— Bana Peygamber'in bâzı kadınlarına darılması haberi ulaştı. Bunun üzerine kadınların yanma gittim ve: Kadınlar! Ya bu hırçınlığa nihayet verirsiniz, yâhud iyi biliniz ki Allah, sizin yerinize Rasû-lü'ne sizden daha hayırlı kadınlar verir, dedim. Nihayet Peygamber'in kadınlarından birisinin yanma vardım. Kadın bana: Yâ Umer! Rasû-lullah* kadınlarına öğüt vermez mi ki, sen onlara va'z vermeye kalkışıyorsun? dedi. Bunun üzerine de Allah şu âyeti indirdi: "Eğer o sizi boşarsa, yerinize - Allah'a itaatle teslim olan, Allah'ın birliğini tas-dîk eden, namaz kılan, günâhlardan tevbe ile vazgeçen, ibâdet eyleyen, oruç tutan kadınlar, dullar ve kızlar olmak üzere- Rabb 'inin ona sizden daha hayırlılarını vermesi umulur" (et-Tahrîm: 5) [23].
İbnu Ebî Meryem şöyle dedi: Bize Yahya ibnu Eyyûb haber verdi: Bana Humeyd tahdîs edip: Ben Enes'ten işittim, o da Umer'den demiştir [24].

10- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Hani İbrahim o BeytHn temellerini hmâîl ile birlikte yükseltiyordu (da ikisi şöyle duâ etmişlerdi): Ey Rabb 'imiz, bizden (şu hizmeti) kabul buyur. Şübhesiz Sen hakkıyle işiten, kemâliyle bilensin'" (Âyet: 127).
"el-Kavâid", onun temelleridir. Bunun müfredi "KaaideturTdur. Kadınlardan olan "Kavâid"in müfredi ise"Kaaid"dir [25].
11 -.....Abdullah, ibn Muhammed ibn Ebî Bekr, Abdullah ibn Umer.'e, Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi ki (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) bana:
— "Kavmin Kureyş'in Ka'be'yi bina ettiklerini ve İbrahim'in temellerinden kısalttıklarını görmedin mi (yânı bilmedin mi)?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah, onların kısalttıkları temeli Sen İbrahim'in temelleri üzerine döndürmez misin? dedim.
Rasûlullah:.
— "Kavmin küfür zamanına yakın olmasaydı (muhakkak ben Ka'be'yi İbrahim'in temelleri üzerine döndürürdüm) " buyurdu.
Abdullah ibn Umer, Âişe'den bunu rivayet ettikten sonra: — Yemîn olsun Âişe bunu muhakkak Rasûlullah'tan işitmiştir. Ben Rasûlullah'ın Hıcr'a yakın olan iki köşeyi isti'lâm etmemesinin, ancak Beyt'in (bu iki köşesinin) İbrahim'in temelleri üzerinde tamamlanmamış olmasından ileri geldiğini sanıyorum, demiştir [26].

11- Bâb:

"Deyin ki: Biz Allah'a ve bize indirilene îmân ettik... " (Âyet: 136).

12-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Kitâb sahibi olanlar Tevrat'ı İbrânîce (metni) ile okurlar, Arab dili ile de onu müslümân-lara tefsir ederlerdi. Rasûlullah (S) bu hususta sahâbîlefine: "Sizler Ehli Kitâb'ı tasdik de etmeyin, tekzîb de etmeyin. Sizler şunu söyleyin: Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'ân'a), İbrahim'e, İsmâîVe, Is-hâk 'a, Ya 'kûb 'a ve torunlarına indirilenlere, Mûsâ yya, îsâ ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb 'leri katından verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirim diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah 'a teslim olmuş müslümânlarız" (Âyet: 136) [27].
"İnsanlardan birtakım beyinsizler: Müslümanları, üzerinde durdukları eski kıbleden çeviren (sebeb) nedir? diyecekler. De ki: Doğu da Allah 'in, batı da. O, kimi dilerse onu doğru yola iletir" (Âyet: hi) [28].

13-.....el-Berâibn Âzib(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) Medine'de onaltı ay yâhud onyedi ay Kudüs'teki Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldı. Fakat her zaman kıblesinin Ka'be ciheti olmasını arzu ederdi. Rasûlullah, Ka'be'ye doğru ilk namazını kıldı yâhud ikindi namazını kıldı. Bir cemâat de O'nunla birlikte kıldılar. Ondan sonra, O'nunla birlikte namaz kılanlardan biri çıktı ve bir mescidde bulunan bir cemâate, onlar namaz kılarlarken uğradı. Onlara:
— Peygamber ile birlikte Mekke'ye doğru namaz kıldığıma Allah için şehâdet ederim, dedi.
Bu şehâdet üzerine o cemâat namazlarını bozmadan oldukları gibi Ka'be'den tarafa döndüler. Kıble değiştirilmeden evvel ilk kıbleye doğru namaz kılarak vefat etmiş, öldürülmüş birtakım insanlar vardı. Biz bunlar hakkında ne diyeceğimizi (nasıl bir hüküm vereceğimizi) bilemedik. O zaman Allah şu âyeti indirdi: "...Allah sizin îmânınızı zâyV edecek değildir. Çünkü Allah

insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir" (Âyet: 143) [29].
' 'Böylece sizi vasat (orta) bir ümmet yapmışızdır. İnsanlara karşı şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye" (Âyet: 143).

14-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde Nûh çağrılacak, Nûh:
— Lebbeyke ve sa 'deyke yâ Rabb (= Da'vetine icabet ettim, huzuruna geldim, emrine hazırım yâ Rabb)/ diyecek.
Allah:
— (Emirlerimi ümmetine) tebliğ ettin mi? diye soracak. Nûh da:
— Evet ettim! diyecek.
Bunun üzerine Nuh'un ümmetine:
— Nûh size tebliğ etti mi? diye sorulacak. Nuh'un ümmeti de:
— Bizi böyle âhiret azabından korkutan bir peygamber gelmedi! diyecekler.
Bu cevâb üzerine Allah:
— Ey Nûh, senin tebliğ ettiğine kim şehâdeî eder? diye soracak. O da:
— Muhammed ve O'nun ümmeti, diye cevâb verecek. Akabinde Muhammed ile ümmeti, Nuh'un, ümmetine Allah'ın hükümlerini tebliğ etmiş olduğuna şehâdet edecekler. Rasülünüz de sizin üzerinize bir şâhid olacaktır. İşte şu beyânım, zikri ulu olan Allah 'in şu kavlidir: Böylece sizi orta bir ümmet yapmışızdır. İnsanlara karşı şâhidler olasınız, bu Râsûl de sizin üzerinize şâhid olsun diye (Âyet: 143)".
"el-Vasat", "el-Adi" demektir [30].

12-"...Senin Üstünde Durageldiğin (Ka'be'yi Tekrar) Kıble Yapmamız O Rasûlfe (Sana) Uyanları, Ayağının İki Ökçesi Üzerinde Geri Döneceklerden Ayırdetmemiz İçindir. Gerçi Bu Elbette Büyük Bir Mes'eledir. Ancak Bu Allah'ın Doğru Yola İlettiği Kimseler Hakkında Değil" (Âyet: 143) Babı

15-.....Abdullah ibnUmer(R)'den: İnsanlar Kubâ Mescidi'nde sabah namazı kılarlarken birisi geldi de:
— Allah, Peygamber üzerine Ka'be'ye yönelmesi için Kur'ân indirdi; siz de Ka'be'ye: yöneliniz! dedi.
Onlar da namaz içinde Ka'be'ye yöneldiler [31].

13- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Biz yüzünü çok kerre göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni herhalde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz- Yüzünü artık Mescidi Haram tarafına çevir. (Ey Mü'minler!) Siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün. Şübhe yok ki, kendilerine kitâb verilenler bunun Rabb Herinden gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler. Allah onların yapacaklarından gafil değildir" {Âyet: 144).

16-.....Enes ibn Mâlik (R) -ömrünün sonlarında-: İki kıbleye (yânı Kudüs'e ve Ka'be'ye) doğru namaz kılanlardan benden başka kimse kalmadı, demiştir.

14- And Olsun Ki, Sen Kendilerine Kitâb Verilenlere Her Âyeti Getirmiş Olsan, Onlar Yine Senin Kıblene Uymazlar. Sen De Onların Kıblesine Tâbi' Olucu Değilsin. Onların Kimi Kiminin Kıblesine Uyucu Değildir. And Olsun Sana Gelen Bunca İlimden Sonra, Onların Hevâlarına Uyacak Olursan, O Takdirde Şübhesiz Ve Muhakkak Yazık Etmişlerden(Sayılır)Sin" (Âyet: 145) Babı

17-..... îbn Umer(R)'den (şöyle demiştir): İnsanlar Küba'da sabah namazı içinde bulundukları sırada bir adam geldi de:
— Bu gece Peygamber'e Kur'ân indirilmiş ve Ka'be'ye dönmesi emredilmiştir. Dikkat edin! Siz de Ka'be'ye yönelin! dedi.
İnsanların yüzü Şâm tarafına yönelik bulunuyordu. Bu haber üzerine yüzlerini Ka'be tarafına döndürdüler [32].

15- 'Kendilerine Kitâb Verdiklerimiz Onu Öz Oğulları Gibi Tanırlar. Öyle İken İçlerinden Bir Güruh, Kendileri Bilip Durdukları Hâlde Yine Mutlakaa Hakkı Gizlerler. Hakk Rabb'indendir. O Hâlde Sakın Şübhecilerden Olma" (Âyet: 146-147) Bâb1 [33]

18-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: İnsanlar Kubâ'da sabah namazı içinde bulundukları sırada bir kimse gelip:
— Şübhesiz bu gece Peygamber'in üzerine Kur'ân indirilmiş ve kendisi namazda Ka'be'ye yönelmekle emrolunmuştur! Bunun için sizler de Ka'be'ye yöneliniz! dedi.
Cemâatin yüzleri Şâm cihetine yönelik iken, hemen Ka'be tarafına döndüler.

16- "Herkesin Yüzünü Kendine Döndürücü Olduğu Bir Yöneîi Vardır. Öyleyse Siz De (Ey Mü'minler) Hayır İşlerine Koşun, Birbirimizle Yarış Edin. Nerede Bulunursanız Allah Hepinizi (Bir Araya) Getirecektir. Şübhesiz Ki, Allah Herşeye Hakkıyle Kaadirdir" (Âyet: İ4s) Babı [34]

19-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, o: Biz Peygamber'le birlikte onaltı yâhıud onyedi ay

Beytu'l-Makdis tarafına doğru namaz kıldık. Sonra Allah O'nu Ka'be yönüne döndürdü, dedi.
'Hangi yerden sefere çıkarsan namazda yüzünü Mescidi Haram 'a doğru çevir. Bu emir, Rabb 'inden gelen mutlak bir haktır. Allah, yapacaklarınızdan gâfİl değildir" (Âyet: 149).
"Onun şatrına", "Onun yönüne" demektir [35].

20-.....Abdullah ibn Dînârtahdîs edip şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'den işittim, o şöyle diyordu: İnsanlar Küba'da sabah na-mâzı içinde bulundukları sırada onlara bir adam geldi de:
— Bu gece Kur'ân indirildi ve Ka'be tarafına yönelmek emro-lundu, siz de Ka'be tarafına yöneliniz! dedi.
Saff hâlindeki bu insanlar hiçbir değiştirme yapmaksızın, oldukları gibi yerlerinde döndüler de Ka'be tarafına yöneldiler; hâlbuki yüzleri Şâm cihetinde idi.
"Hangi yerden çıkarsan (namazda) yüzünü Mescidi Haram'a doğru çevirir. (Siz de ey mü'minler) nerede olursanız olun, yüzlerinizi o yana döndürün. Tâ ki, aleyhinizde insanların, içlerindeki zâlim olanlarından başkasının (tutunabileceği) hiçbir hüccet kalmasın. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Tâ ki, size karşı olan nV-metimi tamamlayayım. (Bu sayede) siz de hidâyete kavuşmayı ümîd edebilirsiniz" (Âyet: 150) [36].

21- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Abdullah ibn Dî-nâr'dan tahdîs etti ki, îbn Umer (R) şöyle demiştir: İnsanlar Kubâ'-da sabah namazı içinde bulundukları sırada kendilerine bir adam geldi ve:
— Bu gece Rasülullah'ın üzerine Kur'ân indirilmiş ve Ka'be tarafına yönelmesi emredilmiştir. Siz de Ka'be'ye yöneliniz, dedi.
İnsanların yüzleri Şâm tarafına yönelik iken hemen Ka'be cihetine döndüler.

17- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Şübhe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyt 7 hacc veya umre kasdı ile ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir be's yoktur. Kim gönlünden koparak bir hayır işlerse (mükâfatını görür). Çünkü Allah tâatlerin ecrini veren ve hakkıyle bilendir" (Âyet: ıss).
"Şeâir", "Alâmetler" demektir. Bunun müfredi "Şaîre'Mir. İbn Abbâs: "Safvân", "Taş"tır, "Hıcâre" de denilir. Bunlar öyle çıplak taşlardır ki, üzerlerinde hiçbirşey bitirmezler; bunun müfredi "Safvâne"dir, bu da "Safa" ma'nâsınadır. "es~Safâ" ise cemf içindir, demiştir [37].

22-.....Urve şöyle demiştir: Ben Peygamber'in zevcesi Âişe*-" ye şunu sordum:
— Yüce Allah'ın şu kavli hakkında ne dersin: "Şübhe yok ki Safa ile Merve A ilah Hn şeâirindendir. İşte kim o Beyt H hacc ve um e kasdıyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir günâh yoktur" buyurdu. Ben bu sözden o iki tepe arasında tavaf etmemekten hiçbir kimse üzerine bir günâh olmadığını düşünüyorum, dedim.
Âişe:
— Hayır öyle değil. Eğer âyet senin söylemekte olduğun gibi (sa'y mubahtır demek) olsaydı, âyet: "Safa ile Merve arasında sa'y etmemekte günâh yoktur" suretinde olurdu. Şübhesiz bu âyet Ensâr hakkında indirilmiştir. Onlar İslâm'dan evvel Kudeyd mevkiinin hizasında bulunan Menât putu için ihrama girerlerdi. Ensâr'dan ihrama girenler (kendi putlarının karşısında üzerlerinde başkalarının Isâf ve Naile putları bulunan) Safa ve Merve arasında sa'y etmeyi günâh sayarlardı. İslâm Dîni gelince Ensâr: Safa ile Merve arasında sa'y etmek bize ağır geliyor, diye bunun hükmünü Rasûlullah'tan sordular. Bunun üzerine Allah: "Şübhe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyt 7 hacc ve umre kasdıyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir günâh yoktur" âyetini indirdi.

23-.....Âsim ibn Süleyman şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e Safa ile Merve'den sordum. Enes: Biz bunlar Câhiliye işin-dendir (bunları tavafla ibâdet ederlerdi) diye düşünürdük. İslâm'a giriş olunca bu iki tepe arasında sa'y etmekten kendimizi tuttuk. Bunun üzerine Yüce Allah: "Şübhe yok ki, Safa ile Merve Allah 'in şeâirindendir. İşte kim o Beyt 7 hacc veya umre kasdıyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine günâh yoktur" âyetini indirdi [38].

18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"İnsanlar içinde Allah'tan gayrisini O'na emsal edinen adamlar vardır ki, onları Allah'a olan sevgi gibi severler. îmân edenlerin Allah'a sevgisi ise (herşeyden) sağlamdır. (Allah'a eşler uydurarak nefislerine) zulmedenler azabı görecekleri zaman, bütün kuvvetin hakîkaten Allah'ın olduğunu ve Allah'ın hakîkaten pek çetin azâblı bulunduğunu bilselerdi" (Âyet: 165) [39].
"Endâden", "Azdâden", yânî "Muhalif benzerler" demektir; müfredi "Nidd"dir.

24-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir söz söyledi, ben de diğer bir söz söyledim. Peygamber:
— 'Allah'in yarattıklarından herhangi birşeyi A Hah 'a denk yapıp, ona dua ederek ölen kimse ateşe girer" buyurdu.
Ben de:
— Allah'a bir benzer çağırmayarak ölen kimse cennete girer, dedim [40].

19- Bâb:

' 'Ey îmân edenler, maktuller hakkında size kısas yazıldı. Hür, hür ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktulün kardeşi tarafından cüz'î birşey affolunursa (kısas düşer). Artık örfe uymak, onu
güzellikle ödemek (lâzımdır). Bu, Rabb'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde kim bufafv ve edâ)dan sonra (kaatile) tecâvüzde bulunursa, onun için pek acıklı bir azâb vardır" (Âyet: ns).
Uf iye (= Affolunursa)", "Terk olunursa" demektir [41].

25-.....Amr ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Mucâhid ibn Cebr'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: İsrâîl oğullan'nda kısas vardı fakat onlarda diyet yoktu. Yüce Allah bu ümmete hitaben: "Üzerinize maktuller hakkında kısas yazıîdu Hür, hür ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehine maktulün kardeşi tarafından cüz T birşey affolunursa (kısas düşer)".
"Afv", kasden öldürmede (velînin affedilenden) diyeti kabul etmesidir.
Ma'rûfatâbi' olmak ve güzellikle ödeme yapmak: Maktulün velîsi diyeti ma'rûfla yânî şiddet göstermeden ister, kısastan affedilen kimse de diyeti güzellikle, yânî bekletmeden ve eksiltmeden öder, demektir.
İşte bu (afv ve diyet hükmü, sizden önceki milletler üzerine yazılmış olan hükümlerden) Rabb'iniz tarafından yapılmış bir hafifletme ve bir rahmettir. Artık bundan sonra (yânî diyeti kabulden sonra) kim tecâvüz ederse ona acıklı bir azâb vardır.

26- Bize Muhammed ibnu Abdillah el-Ensârî tahdîs etti: Bize Humeyd tahdîs etti ki onlara da Enes, Peygamber(S)'in "Allah'ın Ki-tâbı{nm) hükmü kısas yapmaktır" buyurduğunu tahdîs etmiştir.

27-.....Abdullah ibnu Ebî Bekr es-Sehmî şöyle demiştir: Bize Humeyd, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Enes'in halası olan Rubeyy', bir cariyenin ön dişlerini kırmış, Rubeyy'in kavmi o cariyeden afv istediler. Cariyenin ailesi affetmediler. Rubeyy'in ailesi onlara diyet arzettiler. Cariyenin kavmi diyeti de kabul etmeyip kısasta direttiler. Akabinde Rasûlullah'a geldiler, O'nun huzurunda da (afv ve diyeti kabul etmeyip) kısasta direttiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) kısas ile emretti. (Rubeyy'in erkek kardeşi) Enes ibnu'n-Nadr:
— Yâ Rasûlallah! Rubeyy'in ön dişi kırılacak mı? Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim (ve ümîd ederim) ki, Rubeyy'in dişi kırılmaz! dedi.
Rasûlullah:
— "Yâ Enes (ibne'n-Nadr)/ ^//a/z'm Kitâbı(n\n hükmü) kısastır" buyurdu.
Hakîkaten da'vâcılar bunun akabinde razı olup Rubeyy'den kısası affettiler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah'ın kullarından öylesi vardır ki, o, Allah'a yemîn etse muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir" buyurdu [42].

20- "Ey İmân Edenler, Sizden Evvelkilere Yazıldığı Gibi, Sizin Üzerinize De Oruç Yazıldu Tâ Ki Konmasınız" (Âyet: 183) Bâbl [43]

28-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Âşûrâ günü Câhiliyet ahâlîsi oruç tutarlardı. Ramazân orucu emri inince Peygamber (S): "isteyen âşûrâ günü oruç tutar, isteyen de tutmaz" buyurdu.

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Âşûrâ günü, ramazân ayında oruç tutmak farz kılınmazdan önce oruç tutulur idi. Ramazân ayı orucunu tutma emri inince Peygamber (S): "Dileyen âşûrâ orucu tutar,

30-.....Bize Ubeydullah ibn Mûsâ,îsrâîl ibn Yûnus'tan; o da Mansûr'dan; o da İbrahim en-Nahaî'den; o da Alkame ibn Kays'tan haber verdi ki, Abdullah ibn Mes'ûd yemek yerken yanma Eş'as ibn Kays girdi de:
— Bu gün âşûrâdir! dedi. İbn Mes'ûd da:
— Âşûrâ, ramazân orucu inmezden önce oruç tutulur bir gündü. Ramazân orucu inince âşûrâ orucu terkedildi. Onun için yaklaş da bizimle yemek ye! dedi.

31-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Câhiliyet devrinde Kureyş âşûrâ günü oruç tutardı. (Hicretten önce) Peygamber (S) de âşûrâ orucu tutardı. Medine'ye hicret edip gelince de bu orucu (âdeti üzere) tuttu. Sahâbîlerine de bu orucun tutulmasını emretti, (ikinci sene şa'-bân ayında) ramazân orucu inince, ramazân orucu farîza oldu, âşûrâ terkedildi. Artık dileyen âşûrâ orucunu tutar, dileyen de tutmaz oldu [44].

21-"Oruç Sayılı Günlerdir. Artık Sizden Kim (O Günlerde) Hasta Yâhud Sefer Üzerinde Olursa, Tutamadığı Günler Sayısınca Başka Günlerde Tutar. Gücü Yetmeyenler Üzerine De Bir Yoksul Doyumu Fidye (Lâzımdır). Bununla Beraber Kim Gönül İsteğiyle Bir Hayır Yaparsa İşte Bu, Onun İçin Daha Hayırlıdır. Oruç Tutmanız Sizin Hakkınızda Hayırlıdır, Bilirseniz" (Âyet: Is4) Kavli Babı [45]

Atâ ibn Ebî Rebâh: Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, mükellef kişi hastalıktan dolayı ayın hepsinde oruç tutmaz, demiştir. el-Hasen el-Basrî ile İbrahim en-Nahaî, emzikli ve hâmile kadın hakkında:
Eğer bunlar kendi nefisleri yâhud çocukları üzerine bir zarar gelmesinden korkarlarsa oruç tutmazlar, sonra kaza ederler, demişlerdir.
Yaşlı ihtiyar oruç tutmaya güç yetiremezse (o da oruç tutmaz, üzerine kaza değil de fidye vâcib olur). Enes ihtiyar olduktan

sonra bir yâhud iki yıl ramazânda her gün bir fakire ekmek ve et yedirip, oruç tutmamıştır. Âmmenin kıraati "Yutîkûnehû" şeklindedir, bu ekserdir [46]

32-.....Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. Atâ,İbn Abbâs'tan "Ve ale'llezîneyutavvakûnehû fıdyetun taâmu miskine" şeklinde okurken işitmiştir.îbn Abbâs:
— Bu âyet nesh edilmiş değildir. Âyetteki kişiler yaşlı erkek ile yaşlı kadındır ki, bunlar oruç tutmaya muktedir olamazlar; bu se-beble bunlar, her bir gün yerine bir fakiri doyururlar, demiştir [47].

22- Bâb:

'İçinizden kim o aya erişirse, onda oruç tutsun.,,(Âyet: 185)

33-.....Bize Ubeydullah, Nâfi'den; İbn Umer'in "Fidyetu taamı mesâkîne" şeklinde okuduğunu, "Ve aleHlezîneyutîkûnehu" âyeti neshedilmiştir, dediğini tahdîs etti [48].

34-..... Bize Bekr ibnu Mudar, Amr ibnu'l-Hâris'ten; o da Bukeyr ibnu Abdillah'tan; o da Selemetu'bnu'l-Ekvâ'ın âzâdlısı olan Yezîd'den tahdîs etti ki, Seleme (R) şöyle demiştir: "Oruca güç yeti-remeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye lâzımdır" âyeti indiği zaman, oruç tutmamak ve fidye vermek isteyenler oldu. Nihayet ondan sonraki "İçinizden kim o aya erişirse, onda oruç tutsun"âyeti indi de (sağlam ve mukîmler hakkında) bu oruç tutmayıp fidye vermek muhayyerliğini neshetti [49].
Ebû Abdillah el-Buhârî: Bukeyr ibn Abdillah, üstadı Yezîd ibn Ebî Ubeyd el-Eslemî'den önce vefat etti, dedi [50].

23-' 'Oruç Gecesinde Kadınlarınıza Yaklaşmak Size Halâl Edildi. Onlar Sizin İçin, Siz De Onlar İçin Birer Libâssınız. Allah Nefislerinize Karşı Za'f Göstermekte Olduğunuzu Bildi De Tevbenizi Kabul Etti, Sizi Bağışladı. Artık (Bundan Sonra Geceleri) Onlara Yaklaşın Ve Allah'ın Hakkınızda Yazdığını İsteyin" {Âyet: İ87)Bâbı

35-..... Ebû İshâk Amr ibn Abdillah şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim: Ramazân orucu indiği zaman sahâbî-ler ramazânın hepsinde kadınlara yaklaşmıyorlardı. Birtakım erkekler ise kendi nefislerine hıyanet ediyorlardı. Müteakiben Allah: "Allah sizin nefislerinize karşı za'fgöstermekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı... *' âyetini indirdi [51].

24- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Sâdık fecr olan ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın.
Mescidlerde Vtikâfta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza (geceleri de) yanaşmayın. Bu (hükümler) Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar. Tâ ki korunsunlar" (Âyet: 187).
"el-Âkif", "el-Mukîm"dir.

36-.....Ebû Avâne, Husayn'dan; o daeş-Şa'bî'dentahdîs etti ki, Adiyy ibn Hatim bir beyaz, bir de siyah ip edindi. Nihayet gece, gecenin bir kısmı olunca onlara baktı, fakat bu iki ip kendisine açıkça belirmediler. Sabaha yaklaşınca:
— Yâ Rasûlallah! Ben yastığımın altına iki ip koydum, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz senin yastığın bu takdirde çok genişmiş. Çünkü (bu âyette zikredilen) beyaz iple siyah ip, senin yastığının altında olmuşlardır (yânî çok uyumuşsun)" buyurmuştur.

37-..... Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir:
— Yâ Rasûlallah! Siyah iplikten seçilecek beyaz iplik nedir? Bunlar hakîkaten iki ip midir? diye sordum.
O:
— "Eğer sen bu iki ipe baktıysan, şübhesiz sen elbette geniş kafalısın" buyurduktan sonra "Bunlar senin düşündüğün gibi iki ip değildir. Biri gecenin karanlığı, diğeri de gündüzün beyazlığıdır"^ buyurdu.

38-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir:' "Size beyaz iplik siyah iplikten seçilinceye kadar yiyin için" âyeti indi, fakat "Mine'I-fecri" beyânı inmemişti. Birtakım insanlar oruç tutmak istedikleri zaman, onlardan birisi ayaklarına beyaz ip ve siyah ip bağladı da o ipler kendisine iyice belirinceye kadar yemeğe devam etti. Akabinde Allah o kelâmın ardından "MineH-fecri{Fecrden)" beyânını indirdi. Sahâbîler böylece Allah'ın ancak gece ile gündüzü kasdetmekte olduğunu bildiler [52].

25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... İyilik ve tâat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik (Allah'tan) sakınandır. Evlere kapılarından gelin. Allah'tan sakının. Tâ ki muradınıza kavuşasınız" (Âyet: 189).

39-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Ensâr ve Kureyş'ten başka diğer Arablar Câhiliyet devrinde (hacc ve umre niyetiyle) ihrama girdikleri zaman, evlerine (kapılarından değil de) arka taraflarından gelirlerdi. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "İyilik ve tâat evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik Allah'tan sakınandır. Evlere kapılarından geliniz* [53]

26- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Fitne kalmayıncaya, dîn de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse, artık zâlimlerden başkasına hiçbir husûmet yoktur" (Âyet: 193) [54].

40-.....Bize Ubeydullah, Nâfı'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti. (Yetmiş üçüncü senenin sonunda Haccâc'ın Mekke'de) Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i muhasara ettiği o fitne zamanında iki adam Abdullah ibn Umer'e geldiler de, ona:
— Şübhesiz insanlar helak edildiler (yâhud: Görmekte olduğun şu ihtilaflı işleri yaptılar). Sen ise Umer'in oğlu ve Peygamber'in sa-hâbîsi olduğun hâlde bu savaşa çıkmandan seni men' eden nedir? dediler.
İbn Umer onlara:
— Beni bundan, Allah'ın kardeşimin kanını haram kılmış olması men' etmektedir, dedi.
O iki adam:
— Allah ' 'Hiçbir fitne kalmayıncaya kadar onlarla savaşın'' bu-yurmadı mı? dediler.
İbn Umer de:
— Bizler onlarla harb ettik, nihayet hiçbir fitne kalmadı ve dîn de yalnız Allah'ın oldu. Sizler ise bir fitne olsun ve dîn de Allah'tan başkasına âid olsun diye harb etmek istiyorsunuz, dedi.
Usmân ibn Salih şunu ziyâde etti: Abdullah ibn Vehb şöyle dedi: Bana Fulân kişi (Mısır kaadısı ve âlimi Abdullah ibn Luhey'a'dır denildi) ile Hay ve ibnu Şurayh, Bekr ibn Amr el-Meâfirî'den haber verdi. Ona da Bukeyr ibn Abdillah, Nâfi'den şöyle tahdîs etmiştir: Bir adam İbn Umer'e geldi de:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihâdı terkederek bir yıl hacc, bir yıl da umre yapmana seni ne şevketti? Hâlbuki sen Allah'ın cihâda çok teşvîk ettiğini bilmişsindir! dedi.
İbn Umer de ona:
— Ey kardeşim oğlu! İslâm beş şey üzerine kuruldu: Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmek, beş namazı kılmak, ramazân orucu tutmak, zekâtı ödemek, Ka'be'yi hacc yapmak dedi.
O zât:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Allah'ın kendi Kitâbı'nda zikrettiği şeyi işitmiyor musun: "Eğer müzminlerden iki zümre birbiriyle dö-ğüşürlerse aralarım bulup barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hâlâ tecâvüz ediyorsa, siz o tecâvüz edenle Allah Un emrine dö'nün-ceye kadar savaşın..." (ei-Hucurât: 9)?
"Onlarla hiçbir fitne kalmayıncaya kadar savaşın..." (d-Bakara: 193)! dedi,
İbn Umer:
— Biz Rasûlullah zamanında bunu yaptık. İslâm ehli az idi.. îrnân-lı kişi dîni hakkında fitneye uğratılırdı. Müşrikler onu ya öldürürler, yâhud da devamlı azâb ve işkence ederlerdi. Nihayet müslümânlar çoğaldı ve hiçbir fitne (yânî dînî baskı) kalmadı, dedi.
Bu sefer o zât İbn Umer'e:
— Alî ve Usmân hakkındaki görüşün, sözün nedir? dedi. İbn Umer:
— Usmân'a gelince, (Uhûd'daki kaçışını) Allah ondan affetmiş gibidir. Amma sizler ondan bu suçunu affetmeyi hiç istemediniz. Alî'ye gelince, o, Rasülullah'ın amcasının oğlu ve kızı Fâtıma'nın kocası-dır. -Ve eliyle işaret ederek:- (Rasülullah'ın odaları arasındaki) yerinde görüp durduğunuz şu ev, Alî'nin evidir, dedi [55].

27- Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Allah yolunda mallarınızı harcayın. Kendinizi tehlikeye atmayın. (Dâima) iyilik edin. Çünkü Aüah iyilik edenleri sever" (Âyet: 195). "Tehlüke" ve "Helak" bir ma'nâyadır [56].

41-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Süleyman ibn Mıhrân şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim; o da Huzeyfe'den. Huzeyfe (R): "Allah yolunda mallarınızı harcayın ve kendinizi tehlikeye atmayın" âyeti nafakayı, yânî Allah yolunda mal harcamayı terk hakkında indi, demiştir [57].

28- Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Artık içinizden kim hasta olur yâhud da başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan yâhud sadakadan yâhud da kurbândan biriyle fidye (vâcib olur)..." (Âyet: 196) [58].

42-.....Abdurrahmân ibnu'l-Esbahânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ma'kıl'dan işittim, o şöyle dedi: Ben şu mescidin içinde, yânî Küfe Mescidi'nde Ka'b ibn Ucre(R)'nin yanma oturdum da ona "Oruçtan bir fidye" âyetim sordum. Ka'b ibn Ucre şöyle anlattı: (Hu-deybiye'de) bitler yüzüm üzerinde saçılıp dağılır hâlde ben Peygam-ber'in yanma taşındım. Peygamber (S):

— "Ben meşakkatin sende bu dereceye ulaştığını zannetmiyordum. Sen bir davar bulabilir misin?" diye sordu.
Ben:
— Hayır (bulamam), dedim. Peygamber:
— "Üç gün oruç tut, yâhud herbir fakire yarım sâ' ölçeği buğday düşmek üzere altı fakiri doyur ve başını tıraş et" buyurdu.
İşte bu âyet husûsî olarak benim hakkımda indi, fakat bu umûmî olarak sizin hakkınızdadir, dedi [59].

29- Bâb:

'Kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse... (Âyet: 196) [60]

43-..... îmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Allah'ın Kitâbı'nda mut'a âyeti, yânî haccda temettü' yapma âyeti inmiştir. Akabinde biz de Rasûlullah'ın beraberinde temettü' haccı yaptık. Temettü' yapmayı haram kılan Kur'ân indirilmedi; ölünceye kadar Peygamber de bundan nehyetmedi. Bir adam kendi re'yi ile istediği şeyi söylemiştir.
Muhammed el-Buhârî: O adamın Umer olduğu söylenir, dedi [61].

30- Bâb:

(Hacc mevsiminde ticâretle) RabbHnizden rızk istemenizde bir günâh yoktur1' (Âyet: i98).

44-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ukâz, Mecenne ve Zu'l-Mecâz Câhiliyet devrinde birtakım büyük pazarlardı. Müslümanlar hacc mevsimlerinde buralarda ticâret yapmayı günâh saymışlardı. Bunun üzerine "Hacc mevsimlerinde (ticâretle) RabbHnizden rızk istemenizde bir günâh yoktur..." âyeti indi [62].

31- Bâb:

"Sonra insanların döndüğü yerden siz de dönün. Allah'tan mağfiret isteyin. Şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 199).

45-.....Âişe (R)'den (o, şöyle demiştir): Kureyş ile Kureyş'in dîninde olan müşrikler (Câhiliyet devrinde) Muzdelife'de vakfe yaparlardı. Bunlara "Hums" ismi verilirdi. Bunlardan başka olan Arab hacıları ise Arafat'ta vakfe yaparlardı. İslâm gelince Allah, Peygam-ber'ine Arafat'a gitmesini, sonra orada vakfe yapmasım, bundan sonra dâ oradan dönmesini emretti. İşte bu, Yüce Allah'ın şu kavlidir: "Sonra insanların döndüğü yerden siz de dönün.,." [63].

46-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Hacc niyetiyle ihrama girinceye kadar kişinin Beyt'i (hacc aylarında umre için) tavaf etmesi halâl değildi. Bineğine binip Arafat'a gittiğinde fidyesi deveden yâhud sığırdan yâhud koyundan kendisine kolay gelen bir hediye hayvandır. Bunlardan kendisine kolay olandan hangisini isterse kurbân eder. Şu kadar ki, böyle bir kurbanlık bulması kolay olmayan kişiye arefe gününden önceki hacc günleri içinde üç gün oruç tutması vâcib olur. Eğer bu üç günün sonuncusu arefe günü olursa, üzerine günâh yoktur. Bundan sonra ikindi namazından tâ karanlık oluncaya kadar Arafat'ta vakfe yapmak için gitsin. Vakfeden sonra Arafat'tan hareket etmeye davransınlar. Arafat'tan hareket ettikleri zaman geceyi geçirecekleri yer olan Muzdelife'ye kadar ilerlesinler. Sonra Allah'ı çok zikretsin(ler). Sabaha girmenizden önce tekbîr ve tehlîli çok söyleyiniz. Sonra (oradan Minâ'ya doğru) hareket ediniz. Çünkü insanlar da oradan hareket ediyorlardı. Ve Yüce Allah: "Sonra insanların (hep beraber) döndükleri yerden siz de dönün. Allah'tan mağfiret isteyin. Şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 199) buyurdu. En sonunda cemreyi taşlarsınız [64].

32- Bâb:

'İnsanlardan kimi de: Ey Rabb 'imiz bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi o ateş azabından koru der" (Âyet: 201).

47-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) her zaman: "Yâ Allah! Ey Rabb'imiz, bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi o ateş azabından koru" diye duâ ederdi, demiştir [65].

33- Bâb:

"Hâlbuki o, düşmanların en yamanıdır... " (Âyet: 204). Atâ ibn Ebî Rebâh: "Nesi", "Hayavân"dır, demiştir [66].

48-.....Bize Sufyân es-Sevrî, îbn Cureyc'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe bu hadîs Pey-gamber'e yükselterek "Allah'a erkeklerin en çok nefretlisi, düşmanlığı en şiddetli olanıdır" buyurdu, demiştir.
Ve Abdullah ibnu'l-Velîd el-Adenî şöyle dedi: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti. Bana İbnu Cureyc, tbnu Ebî Muleyke'den; o da Âi-şe'den; o da Peygamber'den senediyle tahdîs etti [67].

34- "Yoksa Siz, Sizden Evvel Geçenlerin Hâli Başınıza Gelmeden Cennete Girivereceğinizi Mi Sandınız? Onlara Öyle Yoksulluklar Ve Sıkıntılar Gelip Çattı Ve (Çeşitli Belâlarla) Sarsıldılar Kî, Hattâ Peygamberleri Beraberindeki Müzminlerle Birlikte: 'Allah'ın Yardımı Ne Zaman?' Diyordu. Gözünüzü Açın, Allah'ın Yardımı Muhakkak Yakındır" (Âyet: 214) Babı

49-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Ben İbn Ebî Muleyke'den işittim, şöyle diyordu: îbn Abbâs (R) şöyle dedi: "Hattâ o rasûller kavimlerinin îmânından ümîdlerini kesip de onların va 'd edildikleri ilâhî yardım hususunda muhakkak yalana çıkarıldıklarını zannettikleri Sirada... " (Yûsuf: 110).
îbn Ebî Muleyke dedi ki: İbn Abbâs bu Yûsuf: 110. âyetinden anladığı "yardımın gecikmesi ve yavaş gelmesi" ma'nâsım el-Bakara: 214. âyetinden de anladı da: "Hattâ o rasül, maiyyetindekimüzminlerle birlikte; 'Allah hn yardımı ne zaman?' diyordu. Gözünüzü açın! Allah'ın yardımı muhakkak yakındır" (ei-Bakara: 214) âyetini okudu.
İbn Ebî Muleyke dedi ki: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e kavuştum da ona bu âyette "Kuzibû" fiilindeki zâl harfinin şeddesiz okunmasını sordum. O şöyle dedi: Âişe, İbn Abbâs* m bu fiildeki zâl'i şeddesiz okumasını inkâr ederek;
— Maâzallâhi (= Allah'a sığınırım). Yemîn ederim ki, Allah Ra-sûlü'ne her ne va'd ettiyse, Rasûlü ölümünden önce o va'din muhakkak gerçekleşeceğini kat'î olarak bilmiştir. Lâkin belâlar, rasûllerden hiç ayrılmayıp devam edip durdu da, maiyyetinde bulunan mü'min-İerin, kendilerini yalanlayacak olmalarından korkmuşlardır, dedi.
Âişe bu âyeti "Ve zannû ennehum kadkuzzibû" şeklinde zâl'in şeddesiyle okur idi [68].

35- Bâb:

"Kadınlarınız sizin (çocuk yetiştiren) tarlanızdır. O hâlde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin. Kendiniz için önden (iyi ameller) gönderin. Bir de Allah'tan korkun ve bilin ki, herhalde siz O 'na kavuşacaksınız. Îmân edenlere müjdele" (Âyet: 223).

50-.....Bize Abdullah ibnu Avn haber verdi ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer (R) Kur'ân okuduğu zaman, okumasını bitirinceye kadar Kur'ân'dan başka birşey konuşmazdı. Bir gün ben onun huzurunda Mushaf'ı tuttum, o da ezberden el-Bakara Sûresi'ni okudu. Nihayet ondan bir yere ulaştığında, bana:
— Sen bu âyetin ne hakkında indirildiğini bilir misin? dedi. Ben:
— Hayır bilmem, dedim. İbn Umer:
— Bu âyet şu şu hususta (yânî kadınlara arka taraflarından gelmek sözleri hakkında) indirildi, dedi ve sonra okumasına devam etti.
Ve Abdussamed'den (o dedi ki): Bana babam Abdulvâris ibn Saîd tahdîs etti. Bana Eyyûb es-Sahtıyânî, Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti. İbn Umer "Kadınlarınıza istediğiniz gibi geliniz" kavli hakkında:
— Kocası kadına oradan gelir, demiştir.
Bu hadîsi Muhammed ibn Yahya ibn Saîd, babası Yahya ibn Sa-îd'den; o da Ubeydullah ibn Umer'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den olmak üzere rivayet etmiştir.

5l-.....Câbir (R) şöyle demiştir: Yahûdîler: Erkek, kadın ile arka tarafından gelip cima' ederse doğacak çocuk şaşı olur, derlerdi. (Bu bâtıl inancı yıkmak üzere) "Kadınlarınız sizin bir ekinliğinizdir. O hâlde tarlanıza dilediğiniz taraftan geliniz" âyeti indi [69].

36- Bâb:

"Kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru' bir surette anlaştıkları takdirde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..." (Âyet: 232).

52-.....el-Hasen el-Basrî şöyle demiştir: Bana Ma'kü ibnu Yesâr tahdîs edip: Benim bir kizkardeşim vardı, onu benden istiyorlardı, dedi.
.....Buradaki senedlerde Yûnus ibn Ubeyd, el-Hasen'den tahdîs etti ki, Ma'kıl ibn Yesâr'ın kızkardeşini kocası boşamış ve kadım iddeti tamamlanıncaya kadar terketmiş. Akabinde boşayıp iddeti tamamlanan bu kadını velîsinden tekrar istemiş. Velîsi olan erkek kardeşi Ma'kıl bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine "Artık kadınların kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın" âyeti inmiştir [70].
37- Bâb:

"Sizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi nefislerini dört ay on gün bekletirler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşru' vech ile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah, ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (Âyet: 234)
"Affederlerse"\ "Hibe ederlerse" demektir [71].

53-.....Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: "Sizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi nefislerini dört ay on gün bekletirler... " (234.) âyeti var, bir de "Sizden zevceler bırakıp ölecek olanlar eşlerinin (kendi evlerinden) çıkarılmayarak, yılına kadar fâidelen-melerini vasiyet etsinler. Bunun üzerine onlar kendiliklerinden çıkarlarsa, artık onların bizzat yaptıkları

meşru' işlerden dolayı size meşrûtiyet yoktur..." (240.) âyeti var.
İbnu'z-Zubeyr dedi ki: Ben Usmân ibn Affân'a şöyle dedim:
— Bu 240. nafaka âyetini ondan önceki diğer âyet, yânî 234. (dört ay on gün bekleme) âyeti neshetmiştir. Böyle iken hükmü neshedilen bu âyeti Mushaf'ta niçin yazıyorsun? yâhud: Bu mensûh âyeti Mushaf'ta niçin bırakıyorsun? dedim.
Usmân da:
— Ey kardeşimin oğlu! Ben Mushaf'tan hiçbirşeyi bulunduğu yerinden değiştirmem, dedi [72].

54- Bize İshâk ibn Râhûye tahdîs etti. Bize Ravh ibn Ubâde tahdîs etti. Bize Şibl ibnu Abbâd, Abdullah ibn Ebî Necîh'ten; o da Mucâ-hid ibn Cebr'den tahdîs etti. Mucâhid şöyle demiştir: "Sizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi nefislerini dört ay on gün bekletirler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman... " (234). Burada zikredilen dört ay on günlük iddet, kadının, kocasının akrabaları yanında bekleyeceği iddettir ki, bu vâcib bir iddettir [73]. Yüce Allah: "Sizden zevceler bırakıp ölecek olanlar eşlerinin (kendi evlerinden) çıkarılmayarak yılına kadar fâidelenmelerini, bakılmalarını vasiyet etsinler. Bunun üzerine onlar kendiliklerinden çıkarlarsa, artık onların bizzat yaptıkları meşru' işlerden dolayı size mes 'ûliyet yoktur..." 240. âyetini indirdi.
Mucâhid dedi ki: Allah evvelki âyette dört ay on gün iddet bekleyen kadına, bir vasiyet olarak yedi ay yirmi gün daha ekleyip, senenin tamâmını tahsîs etti. O kadın isterse kendine yapılmış olan vasiyeti içinde ikaamet eder, isterse oradan çıkar. İşte bu Yüce Allah'ın: "Eşlerinin evlerinden çıkarılmayarak fâidelenmelerini vasiyet etsinler, Bunun üzerine o kadınlar kendiliklerinden çıkarlarsa artık onların bizzat yaptıkları meşru' işlerden dolayı size meşguliyet yoktur" kavlidir. (Dört ay on günlük) iddet ise, olduğu gibi kadın üzerine vâcibdir. İbnu Ebî Necîh, bunu Mucâhid'den olmak üzere söyledi.
Atâ ibn Ebî Rebâh da dedi ki: İbn Abbâs şöyle dedi: Bu âyet, kadının kendi ailesi yanında iddet beklemesini neshetti. Artık kadın istediği yerde (dört ay on günlük) iddetini bekler. Bu, Yüce Allah'ın: "Çıkarılmayarak..." kavlidir.
Atâ (İbn Abbâs'tan rivayet ettiğini tefsîr ederek) şöyle dedi: Kadın isterse kocasının ailesi yanında iddet bekler ve kendine yapılan vasiyette ikaamet eder, isterse Yüce Allah'ın: "Onların bizzat yaptıkları meşru'işlerden size meşguliyet yoktur" kavlinden dolayı başka yere çıkar gider.
Yine Atâ: Sonra (en-Nisâ: 11-12) mîrâs âyeti geldi de süknâ hakkım neshetti. Artık kadın (süknâ hakkı olmayarak, vasiyeti terkedip) dilediği yerde iddetini bekler, dedi.
Ve Muhammed ibn Yûsuf el-Feryâbî'den: Bize Verkaa ibn Amr el-Havârizmî, İbn Ebî Necîh'ten; o da Mucâhid'den bu suretle tahdîs etti. Ve yine Abdullah ibn Ebî Necîh'ten; o da Atâ'dan tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Bu âyet, kadının, kendi ailesi içinde iddet beklemesini neshetti, artık kadın istediği yerde iddetini bekler. Çünkü Yüce Allah: "Çıkarılmayarak,.." buyurmuştur. Bu da yukarıda, Mucâhid'den rivayet edilen tarzdadır [74].

55-.....Bize Abdullah ibnu Avn tahdîs etti ki, Muhammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ben bir meclisde oturdum, orada Ensâr'dan büyük büyük adamlar vardı. İçlerinde Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ da vardı. Ben, Abdullah ibn Utbe'nin, Haris kızı Subey'a'nın durumu hakkındaki hadîsini zikrettim. Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ:
— Lâkin onun amcası olan Abdullah ibn Mes'ûd buna kaail olmazdı (yânı bu hükmü söylemezdi), dedi.
Bunun üzerine ben (Abdullah ibn Utbe'yi kasdederek):
— Eğer Kûfe'nin yanı başında ikaamet eden bir adama isnâden yalan söylediysem şübhesiz ben cesaretli, yânı utanmaz bir kimseyim-dir, dedim.
Bu sırada İbn Şîrîn sesini yükseltti de şöyle dedi:
— Sonra ben çıktım, akabinde Mâlik ibn Âmir'e yâhud Mâlik ibn Avf'a kavuştum ve ona: Hâmile iken kocası ölmüş olan kadının iddeti hakkında İbn Mes'ûd'un görüşü nasıl idi? diye sordum. O da bana şöyle cevâb verdi: İbn Mes'ûd: Siz o kadına ruhsatı tatbik etmeyerek, onun üzerine uzun olan iddeti mi tatbik ediyorsunuz? Yemîn olsun kısa olan en-Nisâ Sûresi, yânî et-Talâk Sûresi, en uzun iddet olan bu el-Bakara âyetinden sonra inmiştir, dedi.
Eyyûb es-Sahtıyârî de Muhammed ibn Sîrîn'den söyledi ki, İbn Şîrîn (şekksiz olarak):
— Ben Ebû Atıyye Mâlik ibn Âmir'e kavuştum..., demiştir [75].

38- "Namazları Ve Orta Namazı Muhafaza Ediniz. (Âyet: 238) Babı

56-.....Buradaki iki senedle Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hendek günü: "Müşrikler bizi güneş batıncaya kadar orta namazından habsettiler. Allah onların kabirlerini ve evlerini ateş doldursun" buyurdu.
Râvî Yahya ibn Saîd: Yâhud Peygamber: "Allah onların kabirlerini ve içlerini ateş doldursun" buyurmuştur, diye şekk ile rivayet etmiştir [76].

39- "Ve Allah İçin Tam Huşu' Ve Taâtle Dîvân Durun Yânî "Tam İtaat Ediciler Olarak Namaza Durun" (Âyet: 238) Babı

57-.....Zeyd ibn Erkam (R) şöyle demiştir: Bizler namaz içinde kelâm söylerdik. Bizim birimiz yanındaki kardeşine ihtiyâcı husûsunda söz söylerdi. Nihayet şu: "Namazları ve orta namazı muhafaza ediniz. Allah 'in dâvânına tam huşu' ve itaatle durun" âyeti indi de, bunun üzerine bize namazda sükût etmemiz emredildi [77].

40- Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Fakat korkarsanız, o hâlde (namazı) yürüyerek yâhud süvârî olarak kılın (bırakmayın). Tehlikeden emîn olduğunuz vakit ise yine Allah'ı, size bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretti ise öyle anın" (Âyet: 239).
Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi [78]:
"Kursiyyuhu", "Onun ilmi" demektir. "Bastaten", ziyâde ve fazlaya denilir. "Efriğ", "Boşalt" yânî "İndir"; "Velâ yeûduhû", "Ona ağır gelmez"; "Âdenf, "Bana ağır gelip belimi büktü", "el-Âdu ve'l-Aydu" "Kuvvet"; "es-Sinetu", "Uyku başlangıcı, mızganma, uyuklama"; "Lem-yetesenneh", "Değişmedi, bozulmadı"; "Fe-buhıte", "Hücceti gitti", "Hâviye", "İçinde hiçbir can yoldaşı, yânî hiçbir kimse yok"; "Urûşuhâ", "Binaları", "es-Sinetu", "Uyku başlangıcı, uyuklama"; "Nûnşiruhâ", "Onu çıkarırız". "Vsârun"; "içinde ateş bulunan kalın bir sütün gibi yerden göğe doğru şiddetle esip herşeyi koparan rüzgâr, kasırga".
İbn Abbâs da: "Salden", "Üzerinde hiçbirşey bulunmayan"demektir, dedi.
İkrime de: "Vâbilun", "Şiddetli yağmur"; "et-Tallu", "Hafif yağmur, çiğ, nem"dir dedi. İkrime'nin zekrettiği bu şeyler mü'min amelinin meselidir [79].

58-.....Bize Mâlik, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R) kendisine korku namazı sorulduğu zaman şöyle der idi: İmâm Öne geçer, insanlardan bir taife de onun arkasında saff durur. İmâm onlara bir rek'at namaz kıldırır. Bu sırada onlardan bir taife namaz kılanlarla düşman arasında bulunur, namaz kılmayip, onları korurlar, îmâm'ın beraberindekiler bir rek'at kıldıkları zaman selâm vermeyerek, o namaz kılmayanların bulunduğu yere çekilirler. Bu sefer o namaz kılmamış olanlar, imâmın arkasına geçip imâmla birlikte bir rek'at namaz kılarlar. Sonra imâm İki rek'at kılmış olduğu hâlde selâm verip namazdan çıkar. İmâm namazdan çıktıktan sonra o iki taifeden herbiri kendi başlarına birer rek'at daha namaz kılarlar. Böylece iki taifeden her biri iki rek'at namaz kılmış olur. Korku bundan da çok olursa, ister yaya olarak ve ayaküstü durarak (yânî rükû' ve sucûdu terkederek), ister hayvan üzerinde olarak, kıbleye ister yüzle-yerek, ister yüzlemeyerek (îmâ ile) kılarlar.
Nâfi': İbn Umer bu ta'rîfi muhakkak Rasûlullah'tan; O'nun ta'-rîfi olmak üzere söyledi zannederim, demiştir [80].

41- Bâb:

"Sizden zevcelerini geride bırakıp Ölecek olanlar eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak, yılına kadar fâidelenmelerini vasiyet etsinler. Onlar kendiliklerinden çıkarlarsa artık onların bizzat yaptıkları meşru' işlerden
dolayı size meşguliyet yoktur... " (Âyet: 240).

59-.....Bize Habîb ibnu'ş-Şehîd tahdîs etti ki, İbnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Abdullah ibnu'z-Zubeyr dedi ki: Ben Usmân ibn Affân'a:
— el-Bakara Sûresi'ndeki şu "Sizden zevcelerini geride bırakıp ölecek olanlar eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak, yılma kadar fâidelenmelerini vasiyet etsinler... " (Âyet: 240) âyetini diğer (234.) âyet neshetmiştir. Böyle iken sen o neshedilmiş âyeti niçin Mushaf'a yazıyorsun? dedim.
Usmân:
— Sen de onu yerinde bırakacaksın, ey kardeşimin oğlu! Ben Mushaf'tan hiçbirşeyi bulunduğu yerinden değiştirmiyorum, dedi. Humeyd ibnu'l-Esved: Bu metin tarzında demiştir [81].

42- Bâb:

*Hani İbrahim: 'Ey Rabb Jim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster demişti-.. " (Âyet: 200)

60-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Biz şekketmeye İbrahim'den daha haklıyız: Han İbrahim: Ey Rabb Hm, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demiş, Allah da: İnanmadın mı yoksa? demiş; o da: İnandım, fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için (istedim) demişti" [82].

43- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Sizden herhangi biriniz arzu eder mi ki, hurmalardan, üzümlerden onun bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşit meyveleri bulunsun, (fakat) ona ihtiyarlık çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken o bahçeye içinde bir ateş bulunan bir bora isabet etsin de o yanıversin? İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz" (Âyet: 266).

61-.....İbn Cureyc şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Muleyke'den işittim; o, İbn Abbâs'tan tahdîs ediyordu: Yine İbn Cureyc şöyle demiştir: Ben onun kardeşi Ebû Bekr ibn Ebî Muleyke'den de işittim; o da Ubeyd ibn Umeyr (el-Leysî el-Mekkî)'den tahdîs ediyordu. O şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) bir gün Peygam-ber'in sahâbîlerine hitaben:
— Şu "Sizden herhangi biriniz arzu eder mi ki..." âyeti hangi şey hakkında indi düşünürsünüz? diye sordu.
Oradakiler:
— Allah en bilendir, dediler.

Bu cevâb üzerine Umer öfkelendi de:
— Biliyoruz, yâhud bilmiyoruz deyiniz, dedi. İbn Abbâs:
— Benim gönlümde o âyetten birşey (bir ilim) var ey Mü'minle-rin Emîri! dedi.
Umer de ona:
— Ey kardeşim oğlu! Kendini küçük görmeyerek söyle! dedi. İbn Abbâs:
— Bir amel için mesel yapılmıştır, dedi. Umer:
— Hangi amel için? dedi.
İbn Abbâs yine "Bir amel için" dedi. Umer:
— Azîz ve Celîl olan Allah'ın tâatiyle amel eden zengin bir adam için ki, sonra Allah o adama şeytânı yolladı, o da ma'siyetlerle amel etti. Nihayet Allah o adamın iyi amellerini zayi' etti.
"Fe-surhunne", "Onları parça parça kes" demektir [83].

44- Bâb:

"Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler..," (Âyet: 273».
"Elhafe aleyye", "Elahha aleyye" ve "Ahfâni bi'l-mes'ele"; bunların hepsi bir ma'nâya olup "İstekte aşın gitti" demektir.
"Fe-yuhfıkum", "Israrla istemekte sizi yorar" elemektir.

62-.....Atâ ibn Yesâr ile Abdurrahmân ibn Ebî Amre el-Ensârî; ikisi şöyle demişlerdir: Biz Ebû Hureyre(R)'den işittik, o şöyle diyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Miskin, insanların verdiği bir hurma, iki hurma, bir lokma, iki lokmanın geri çevirdiği şu dilenci kişi değildir. Hakîkî miskin (kendisini geçindirecek nafakası olmadığı hâlde) insanlara el açıp istemekten çekinip iffetli kalmağa çalışan kimsedir. İsterseniz okuyunuz."
Buhârî'nin üstadı Saîd ibn Ebî Meryem: Yüce Allah'ın şu kavlini kasdediyor, dedi: "Onlar insanlardan yüzsüzlük edip birşey istemezler..."[84].

45- Bâb:

'Hâlbuki Allah alışverişi halâl, ribâyı (faizi) haram kılmiştir" (Âyet: 275).
"el-Mess"* "Delilik"tir.

63-.....Bize Müslim (ibnu's-Subayh el-Kûfî), Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara Sûresi'nin sonundan ribâ hakkındaki âyetler indiği zaman, Rasülullah (S) bu âyetleri insanlara karşı okudu. Sonra şarâb hususunda ticâret yapmayı haram kıldı [85].

46- Bâb: "Allah Ribâyı Mahveder" (Âyet: 276), Onu Tamâmiyle Giderir [86]

64-..... Süleyman ibn Mıhrân şöyle demiştir: Ben Ebû'd-Duhâ'dan işittim; O, Mesrûk'tan tahdîs ediyordu: Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara Sûresi'nin sonlarındaki âyetler indiği zaman Rasülullah çıktı da mescidde bunları okudu. Akabinde şarâb hususundaki ticâreti haram kıldı.

47- Bâb:

'(Eğer böyle yapmazsanız) Allah ve Rasûlü'nden mutlak bir harb olunacağını bilin'1" (Âyet: 279) [87].

65-.....Şu'be, Mansûr'dan; odaEbû'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara Sûresi'nin sonundan o âyetler indirildiği zaman Peygamber (S) onları mescidde okudu ve şarâb ticâretim haram kıldı.

48- Bâb:

"Eğer borçlu darlık içinde bulunuyorsa, ona geniş bir zamana kadar mühlet verin. Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır, eğer bilirseniz" (Âyet: 280).
Ve bize Muhammed ibn Yûsuf, Sufyân es-Sevrî'den; o da Man-sûr'dan ve el-A'meş'ten; onlar da Ebû'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'-tan söyledi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara Sûresî'nin sonundan o âyetler indirildiği zaman, Rasûlullah (S) mescidde ayağa kalktı da, bu âyetleri bize karşı okudu. Sonra şarâb hakkında ticâret yapmayı haram kıldı [88].

49- Bâb:

"Öyle bir günden sakının ki, hepiniz o gün Allah*a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir" (Âyet: 28i>.

66-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S)'in üzerine inen son hüküm âyeti, ribâ âyetidir, demiştir [89].

50- "(Göklerde Ne Var, Yerde Ne Varsa Hepsi Allah'ındır.)

Eğer siz içinizdekini açıklar yâhud gizlerseniz, Allah onunla sizi hesaba çeker. Sonra kimi dilerse ona mağfiret eder, kimi dilerse onu da azâblandırır. Allah herşeye kaadirdir" (Âyet: 284).

67-.....Bize Miskin (ibn Bukeyr el-Harrânî), Şu'be'den; o da Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Mervân el-Asfar'dan; o da Peygamber'in sahâbîlerinden olan bir adamdan -ki o, İbn Umer'dir- bu "Eğer ne~ fislerinizdekini açıklar yâhud gizlerseniz... " âyeti nesh edilmiştir, diye tahdîs etti [90].

51- Bâb:

"O Rasûl, RabbHnden kendisine indirilene îmân etti...' (Âyet: 285-286).
İbn Abbâs: "Isran", "Ahden" demektir; "Gufrâneke" denilir ki, "Mağfiretini isteriz, bize mağfiret eyle" demektir, demiştir.

68-.....Bize Şu'be, Hâlid el-Hazzâ'dan; odaMervânel-Asfar'dan; o da Rasûlullah'm sahâbîlerinden olan bir adamdan onun - el-Asfar: Ben o mübhem adamın İbn Umer olduğunu zannediyorum, demiştir 'Eğer siz nefislerinizdekini açıklar yâhud gizlerseniz. " âyetini ondan sonraki âyet neshetti, dediğini haber verdi [91].

3- Alu Imrân Sûresi
Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle [92]

52- Bâb [93]

"Tukaat" ve "Takıyye" bir ma'nâya olup "Birşeyden sakınmak" demektir.
"Sırmn", soğuğun şiddeti ve soğuk ma'nâsinadır.
"Şefâ hufratin", çukurun ucu ve kenarı demektir; kuyunun kenarı gibi ki, o da onun ucu, kenarı, sivri ve keskin kıyışıdır.
"Tubevviu", "Asker yeri ediniyordun" demektir.
(el-Musevvemu", bir alâmetle yâhud beyaz yün ile yâhud alâmet olabilen şeylerle bir nişanı olan demektir.
"Rıbbiyyûne" cemi'dir; tekili "Rıbbiyy'Mir; "Rabbe mensûb âlim (veya cemâat) ma'nâsınadır.
"Tehıssûnehum", (Allah'ın sizi onlar üzerine saldırtması ve izni ile) "Siz onları öldürüp köklerini kazıyordunuz" demektir.
"Guzzen"; tekili "Gazi" olup, gazve yapan, yânî düşmanla cenk ve kıtal etmeye giden mücâhid 9, ma'nâsınadır.
"Senektubu", "Yazacağız" yânî "Onların söylediklerini ilmimizde muhafaza edeceğiz" demektir.
"Nuzulen min indillâh = Allah indinde bir sevâb olarak".
Bu, "Nuzulen" masdarının "Ben onu konuk ettim" sözünde olduğu gibi mefûl isim sîgası ile "Ve vt: munzelun min indillâh", yânî "Allah yanında konuk edilmiş olarak" ma'nâsına olması da caiz olur.
("Nüzul", konuk için hazırlanan ikram olup, sonra genişletilip rızk ma'nâsına da kullanılmıştır.)
Mucâhid: "el-Haylu'l-musevvemetu", "İnce ve son derece güzel atlar" ma'nâsınadır, demiştir. İbn Cubeyr: "Hasûran", Şehvetlere meyli ve kudreti olmakla beraber kemâlinden dolayı nefsini men' edip kadınlara gitmeyen ma'nâsınadır, demiştir.
îkrime: "Min fevrihim", "Bedir günü öfkelerinden" demektir. Mucâhid: "Yuhricu'l-hayye = Diriyi çıkarır" sözünün tefsirinde: "Nutfe (göz görüşünde hareketsiz) Ölü gibi çıkar, hâlbuki ondan, yânî meniden canlı yavru çıkar" demiştir.
"el-îbkâr", fecrin evvelidir. "Aşıyy" ise güneşin meylidir. Ben onu güneşin batma tarafına meylidir zannediyorum.

53- (Bâb:)

"Ondan bir kısmı muhkem âyetlerdir". Mucâhid şöyle demiştir: Bunlar haram ve halâldir.
"Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir". Bunlar da birbirlerini tasdîk ederler. Bunlar Yüce Allah'ın şu kavilleri gibidir:
"... Allah onunla birçoğunu şaşırtır, yine onunla birçoğunu yola getirir. Onunla /âşıklardan başkasını şaşırtmaz" (el-Bakara: 26).
"Allah'ın izni olmadan hiçkimsenin îmân etmesi mümkin değildir. O, akıllarını iyi kullanmayanlara murdarlık verir" (Yûnus: ıoo).
"Hidâyeti kabul edenlere gelince, Allah onların muvaffakiyetini artırmış, onlara (ateşten nasıl) kaçınacaklarını ilham etmiştir" (Muhammed: n>.
"Zeyğ", "Şekk" demektir. "Fitne istemek", müteşâbihleri aramak demektir. "Râsihûn, yânî itimde üstün olanlar bilirler de: Biz O'na îmân ettik, derler" [94]

69-.....Bize Yezîd ibnu İbrâhîm et-Tusterî, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, Âi-şe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şu âyeti okudu: "Sana Kitâb*ı indiren O'dur. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki, bunlar Kitâbhn anasıdır (temelidir). Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir. İşte kalble-rinde eğrilik bulunanlar sırf fitne

aramak ve onun te'vîline yeltenmek için, onun müteşâbih olanına tâbi' olurlar. Hâlbuki onun te 'vttini Allah Han başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye erenler ise: Biz ona inandık. Hepsi Rabb 'imiz katındadır, derler. (Bunları) salim akıllılardan başkası iyice düşünemez" (Âyet: 7).
Âişe dedi ki: Rasûlullah: "Sen Kur'ân 'in yalnız müteşâbih âyetlerine uyan dalâlet sahihlerini gördüğünde, işte onlar Allah 'in bu âyette isim ve sıfatlarını söylediği kimselerdir, artık hepiniz onlardan sakınınız" buyurdu [95].

54- Bâb:

“Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytandan Sana ğdirinm" (Âyet: 36).

70-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o daSaîdibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Doğumları hiçbir çocuk yoktur ki, doğuru-lurken şeytân ona muhakkak dokunur olmasın. İşte şeytânın ona bu dokunmasından dolayı çocuk çığrınarak ağlar. Şeytânın bu dokunmasından Meryem ile oğlu İsâ müstesnadırlar."
Sonra Ebû Hureyre: İsterseniz "Ben onu ve zürriyetini o taşlanmış şeytândan Sana ısmarlarım" âyetini okuyunuz, dedi [96].

55- Bâb:

"Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az'bir bahâyı satın alanlar, işte onlar; onlar için ahirette
hiçbir nasîb yoktur -hiçbir hayır yoktur-... " (Âyet: ıi)
"Elîm", "el-Elem" kökünden "Mu'lim" yânı "Elem verici, acıtıcı" demektir. Bu "Elim" lafzı, mufîl yerindedir.
— O âyet benim hakkımda indirildi: Amcamın oğlunun toprağında benim bir kuyum vardı. (O bunu inkâr ediyordu.) Peygamber bana: "(O kuyunun senin olduğuna) Beyyinen yâhud onun yemini lâzımdır" buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah, bu takdirde o yemîn eder, dedim. Bunun üzerine Peygamber: "Her kim müslümân bir kişinin malını koparıp almak için yalancı olarak sabr yemini yaparsa, o kimse Allah'ın öfkesine uğrayarak Allah'a kavuşur" buyurdu [97].

72-..... Bize el-Avvâm ibnu Havşeb, İbrâhîm ibn Abdirrahmân'dan; o da Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan (şöyle dediğini) haber verdi: Bir kimse çarşıda bir malı satışa çıkardı. Satıcı, müslümânlar-dan alıcı olan bir kimseyi kandırmak için bu mala onun vermediği para verilmiştir diye yemîn etti. Akabinde şu âyet indi: "Hakikat Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar, işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onlan temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" [98].

73-.....Abdullah ibn Ebî Muleyke'den (o, şöyle demiştir): İki kadın bir ev içinde yâhud bir hücrede deri işleri dikerlerdi. Bunlardan birisi avucuna biz batırılmış olarak dışarı çıktı ve öbür kadın aleyhine da'vâ etti. Kadınların bu da'vâsı İbn Abbâs'a arz olundu. îbn Abbâs:
— Rasûlullah (S): "Eğer insanlara yalnız da'vâlanyle (delilsiz, şâhidsiz) istedikleri şeyler verilecek olsaydı, kavmin malları ve kanları zayi' olup giderdi" buyurdu. Aleyhine da'vâ edilen kadına, Allah adına yalan yere yemîn etmenin fenalığını hatırlatınız ve şu âyeti de kendisine okuyunuz, dedi: "Allah 'in ahdini ve yeminlerini az bir paraya değişenler, işte bunlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur..."
İbn Abbâs'ın bu emri üzerine oradakiler da'vâlı kadına bunları hatırlattılar. Bunun üzerine da'vâlı kadın suçunu i'tirâf etti. İbn Abbâs da'vâcı kadına da:
— Peygamber (S): "Yemîn da'vâlıya düşer" buyurdu, dedi" [99].

56- Bâb:

"De ki: Ey kitâbhlar, hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım..." (Âyet: 64).
"Sevâın", "Kasdin" yânî "Adaletli" demektir [100].

74- Bana İbrâhîm ibn Mûsâ, Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî'den; o da Ma'mer ibn Râşid'den tahdîs etti.
Ve yine bana Abdullah ibmı Muhammed el-Müsnidî tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verip şöyle dedi: Bana îbnu Abbâs tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Suf-yân, kendi ağzından benim ağzıma olmak üzere, yânî ağız ağıza tahdîs edip şöyle dedi: Ben, benimle Rasûlullah arasında yapılmış olan sulh müddeti içinde gittim.
Ebû Sufyân dedi ki: Ben Şam'da bulunduğum sırada iken Pey-gamber'den Hırakl'e bir mektûb getirildi.
Ebû Sufyân dedi ki: Bu mektubu Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî getirmiş ve mektubu Busrâ ahâlîsinin büyüğüne (Haris ibn Ebî Şemir el-Gassânî'ye) vermiş, Busrâ'nın büyüğü olan bu zât da mektubu Hırakl'e vermişti.
Ebû Sufyân dedi ki: Hırakl:
— Şu kendisinin peygamber olduğunu söylemekte olan adamın kavminden burada kimse var mı? diye sordu.
Yanındakiler:
— Evet vardır, dediler.

Ebû Sufyân dedi ki: Akabinde ben Kureyş'ten bir toplulukla beraber çağrıldım. Hırakl'in huzuruna girdik ve Hırakl'in önünde oturtulduk. Hırakl:
— Peygamber olduğunu söylemekte olan bu Zât'a neseb yönünden en yakın bulunanız hanginizdir? diye sordu.
Ebû Sufyân dedi ki:
— Benim, dedim.

Beni HırakPin önünde oturttular, arkadaşlarımı da benim arkamda oturttular. Sonra tercümanım çağırdı da ona:
— Bunlara söyle ki, ben, peygamber olduğunu söylemekte olan o Adam hakkında bu zâta bâzı şeyler soracağım. Eğer bu zât bana yalan söylerse, sizler onu tekzîb ediniz de! dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Allah'a yemîn ederim ki, arkadaşlarımın benim yalanımı ötede beride yaymaları olmayaydı, muhakkak (Peygamber hakkında) yalan uydururdum. Bundan sonra Hırakl, tercümanına:
— Bu adama: Sizin içinizde O'nun hasebi (kıymeti, şerefi) nasıldır? diye sor! dedi.
Ebû Sufyân dedi ki:
— O içimizde haseb sahibidir, dedim [101].
— Babaları içinde bir melik var olmuş mudur? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Hayır, dedim.
— Söylediğini söylemesinden önce (yânî dav'vetten önce) siz O'nu hiç yalan söylemekle ittihâm ettiniz mi? dedi.
Ben:
— Hayır, dedim. Hırakl:
— O'na insanların eşrafı mı, yoksa zaîfleri mi tâbi' oluyorlar? dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— O'na halkın eşrafı değil, zaîfleri tâbi' oluyorlar, dedim.
— O'na tâbi' olanlar artıyorlar mı, yoksa eksiliyorlar mı? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Hayır onlar eksilmiyorlar, fakat artıyorlar, dedim. Hırakl:
— İçlerinde O'nun dînine girdikten sonra beğenmemezlikten dolayı dînden dönen kimse var mı? dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Hayır yoktur, dedim.
— O'nunla harb ettiniz mi? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Evet harb ettik, dedim. Hırakl:
— O'nunla harbiniz(in sonucu) nasıl oldu? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Bizimle O'nun arasında harb nevbet nevbet olur: Bazen O bize zarar verir, bazen de biz O'na zarar veririz, dedim.
Hırakl:
— O gadr ediyor mu (yânî ahdi bozuyor mu)? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— Hayır O gadr etmiyor, ancak biz şimdi O'nunla bir müddete kadar mütâreke halindeyiz; bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyoruz, dedim.
Ebû Sufyân dedi ki: Allah'a yeminle söylüyorum, bu sözden başka konuşma içine bir kelime sokmam bana mümkin olmadı.
Hırakl:
— Sizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş (yânî O'ndan evvel peygamberlik da'vâsına kalkışmış) bir kimse var mı? dedi.
Ben:
— Hayır yoktur, dedim. Sonra tercümanına dedi ki:
— Ona söyle: Ben sana içinizde O'nun hasebini sordum. Sen içinizde O'nun haseb sahibi olduğunu söyledin. Rasûller de böyle kavimlerin haseb sâhibleri içinden gönderilirler. Ben sana, O'nun babaları içinde bir melik var mıdır diye sordum. Sen hayır yoktur dedin. Ben de babalarından bir melik olaydı, bu da babalarının hükümdarlığını geri almak isteyen bir kimsedir diye düşünürdüm dedim. Ve yine ben sana O'na tâbi' olanlar halkın zaitleri midir, yoksa eşrafı mıdır? diye sordum. Sen: Hayır O'nun tâbi'leri halkın zaîfle-ridir, dedin. Rasûllerin tâbi'leri de zâten onlardır. Ve yine ben sana, o söylediği peygamberlik sözünü söylemesinden önce, sizler O'nu yalan söylemekle ittihâm eder miydiniz diye sordum. Sen: Hayır, O'nun yalan söylediğini görmedik, dedin. Ben de şu hakikati bildim ki: Önceden insanlara karşı yalan söylememiş iken, sonradan gidip de Allah'a karşı yalan söyleyemezdi. Ve yine ben sana, onlardan O'nun dînine girdikten sonra beğenmemezlikten dolayı dînden dönen var mir dır diye sordum. Sen: Hayır dînden dönen yoktur, dedin. îmân da mûcib olduğu neş'e ve gönül ferahı kalblere karışıp kökleşince böyle olur. Ben sana, onlar artıyorlar mı, yoksa eksiliyorlar mı diye sordum. Sen: Onlar artıyorlar, dedin. İşte îmân da tamamlanıncaya kadar hep böyle bu minval üzere gider. Ben sana, O'nunla harb ettiniz mi diye sordum. Sen: O'nunla harb ettiğinizi, harbin sizinle O'nun
arasında nevbet nevbet olup bazen O'nun size zarar verdiğini, bazen de sizin O'na zarar verir olduğunuzu söyledin. Rasûller de böyle imtihana tâbi' tutulurlar, sonra akıbet onların lehine olur. Ben sana O zât gadr ediyor mu diye sordum. Sen, O'nun gadr etmez olduğunu söyledin. Rasûller de böyledir, gadr etmezler. Ben sana, O'ndan evvel bu peygamberlik sözünü söylemiş bir kimse var mı diye sordum. Sen: Hayır yoktur, dedin. O'ndan evvel bu sözü söylemiş bir kimse olaydı, bu da kendisinden evvel söylenilmiş bir söze uymuş bir kimsedir diyebilirdim diye düşünürdüm, dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Sonra Hırakl:
— O size ne emrediyor? dedi. Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
— O bize namaz kılmayı, zekât vermeyi, akraba ile ilgilenmeyi ve iffetli olmayı emrediyor, dedim.
Hırakl:
— Eğer O'nun hakkında söylemekte olduğun şeyler doğru ise, O muhakkak bir peygamberdir. Ben bir peygamberin

çıkacağını bilmekte idim, lâkin ben O'nun sizden olacağını zannetmezdim. Eğer ben O'nun yajıına varabileceğimi bilseydim, elbette O'nunla buluşmayı çok arzu ederdim. Eğer ben O'nun yanında olaydım (O'na hizmet ederek) ayaklarım yıkardım. Yemîn ederim ki, O'nun hükümdarlığı şu ayaklarımın bastığı yerlere muhakkak ulaşacaktır, dedi.
Ebû Sufyân dedi ki: Bundan sonra Hırakl, Rasûlullah'ın mektubunu istedi ve onu okudu. Mektubun içinde şunlar yazılmıştı [102]:
' 'Bismi İlâhi 'r-rahmâni 'r-rahîm.
Allah'ın Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hı-rakl'e: Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun! Bundan sonra: Ber seni îsiâm da'vetine, yânî müslümânlığa da'vet ediyorum. İslâm 'a gir ki selâmette bulunasın. Müslüman ol ki, Allah senin ecrini iki kat versin! Eğer bu da'vetimi kabul etmezsen Hrıstiyan çiftçilerin günâhı senin boynuna olsun! Ey kitâblılar (Yahudiler ve Hristiyanlar), hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî (ve âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım,, O'na hiçbirşeyi ortak tutmalıyım, Allah V bırakıp da kimimiz kimimizi rabbler diye tanımayalım. (Buna rağmen) eğer kitâblılar bu da 'vetten yüz çevirirlerse, siz de onlara: Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız, deyiniz. "
Hırakl mektubun okumasını bitirdikten sonra yanında sesler yükseldi ye gürültü Çoğaldı. Bizim dışarıya çıkarılmamız emredildi, biz de dışarıya çıkarıldık. Dışarıya çıktığımız zaman ben arkadaşlarıma:
— îbnu Ebî Kebşe'nin (yânı Peygamber'in) işi hakîkaten kuvvetlenip büyüyor. Şu da muhakkak ki, Asfar oğullarının, yânı Rûm-lar'ın meliki O'ndan korkmaktadır, dedim.
Artık, Rasûlullah'm işinin gâlib geleceğine tâ Allah kalbime İslâm'ı ve inkıyadı girdirinceye kadar keşin bilici olmakta devam ettim[103].
ez-Zuhrî şöyle demiştir: Nihayet Hırakl, Rûm büyüklerini da'-vet etti de, onları Hımıs'ta bulunan bir sarayının içinde topladı ve onlara:
— Ey Rûm cemâati, (bu Zât'a bey'at edip de) felaha ve zamanın sonuna kadar rüşde nail olmayı ve mülkünüzün sizin için sabit olmasını istemez misiniz? diye hitâb etti.
Râvî dedi ki: Bu hitâb üzerine o topluluk, yaban eşekleri kadar sür'atle kapılara doğru kaçıştılarsa da kapıları kapanmış buldular. Hırakl, (onların bu derece kaçışlarım görüp îmânlarından ümîd kesince):
— Bunları benim huzuruma getirin! deyip, onları çağırdı. Akabinde:
— Ben ancak sizin dîniniz üzerindeki şiddetinizi denemişimdir. Şimdi ise sizlerden arzu ettiğim dîninize olan şiddetli bağlılığınızı gözlerimle görmüş bulunuyorum, dedi.
Bu söz üzerine oradakiler Hırakl'den razı olup ona ta'zîm için secde ettiler [104].

57- BÂB:

'Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz şübhesiz Allah onu bilir1" (Âyet: 92).

75-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Ebû Talha Medîne'de hurmalık mal yönünden Ensâr'ın en zengini idi. Kendisine mallarının en sevimlisi de "Bîruhâ" (denilen bustânı) idi. Bîruhâ, Mescidin karşısında idi. Rasûlullah (S) da Bîruhâ'ya girer ve'onun içindeki güzel sudan içerdi. "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harca-madıkça hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız" âyeti indirilince, Ebû Talha kalktı da:
— Yâ Rasûîallah! Şübhesiz Allah "Siz sevdiğiniz şeylerden har-camadıkça hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız" buyuruyor. Mallarımın bana en sevimli olanı Bîruhâ'dır. Bîruhâ, Allah için sadakadır. Ben bu sadakanın hayrını ve Allah katında bunun âhiret zahîresi olmasını umarım. Yâ Rasûîallah, bu bustânımı Allah'ın Sana gösterdiği uygun bir yere sarfet, dedi.
Rasûlullah:
— "Bu ne kadar büyük ve hoştur! Bîruhâ sahibine kazanç getiren bir maldır, Bîruhâ kazanç getiren bir maldır. Ben senin dediğini işittim. Ben bu bustânı hısımların arasında bölüştürmeni ve onlara vermeni uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha:
— Ben de böyle yaparım yâ Rasûîallah, dedi.
Akabinde Ebû Talha, o bustânı kendi hısımları ve amca oğulları arasında taksîm etti.
Abdullah ibn Yûsuf ile Ravh ibn Ubâde "Zâlike mâlun râyı-hun (= Bu gidici bir maldır)" şeklinde ("ye" harfiyle) söylediler.
Bana Yahya ibn Yahya tahdîs edip: Ben İmâm Mâlik'in huzurunda "Mâlun râbihun" şeklinde ("be" harfiyle) okudum, dedi[105].

76-.....Enes ibn Mâlik (R): Ebû Talha o bustânı Hassan ibn Sabit ile Ubeyy ibn Ka'b'a tahsis etti. Ben Ebû Talha'ya o ikisinden daha yakın olduğum hâlde o bustândan bana birşey vermedi, demiştir [106].

58- Bab:

"...De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz Tevrat'ı getirin de onu okuyun" (Âyet: 93) [107].

77-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Yahudiler, kendilerinden zina edişmiş bir erkek ile bir kadını Peygamber'e getirdiler. Peygamber (S) onlara:
— "Siz kendinizden zina edenlere nasıl ceza yaparsınız?" diye sordu.

Yahudiler:
— Biz zina eden erkek ve kadının yüzlerine kömür sürüp karartır ve onları döveriz, dediler.
Peygamber:
— "Siz Tevrat'ta recmi (yânî taşlama cezasını) bulmuyor musunuz?" dedi.
Yahudiler:
— Biz Tevrat'ta böyle birşey bulmuyoruz, dediler. Bu sözleri üzerine Abdullah ibn Selâm onlara:
— Sizler yalan söylediniz: Eğer doğru söyleyenler iseniz Tevrat'ı getirin de onu okuyun! dedi.
Onlardan, Tevrat'ı okutan âlimleri elini recm âyeti üzerine koydu da, recm âyetini okumayarak, ondan önceki ve sonraki âyetleri okumağa başladı. Abdullah ibn Selâm onun elini recm âyetinin üstünden çekti de:
— Bu nedir? dedi. Yahûdîler bu âyeti görünce:
— İşte bu, recm âyetidir, dediler.
- Peygamber zina edenlerin recm edilmelerini emretti, akabinde onlar mescidin yanında cenazelerin konduğu yerin yakınında recm edildiler. Ben o zina eden kadının erkek arkadaşını, kadını taşlardan korumak içiri, kadının üzerine doğru meyledip kapanır hâlde gördüm [108].

59- Bab

'Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz*.. " (Âyet: 110) [109].

78-.....Ebû Hureyre (R) "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz" kavlinin tefsîri hakkında: Siz insanların bâzıları için insanların en hayırlılarısınız. Çünkü sizler İslâm camiasına boyunlarında zincirler bulunan esîr insanları getirirsiniz, nihayet bu esîr insanlar İslâm Dîni'ne girerler, demiştir [110].

60- Bâb:

"O zaman içinizden iki zümre za'f göstermişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır" (Âyet: 122) [111].

79-.....Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn AbdilIah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: "O zaman içinizden iki zümre za'f göstermişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah 'ti... " âyeti, bizim hakkımızda indi.
Câbir dedi ki: İki taife bizleriz: (Evs'ten) Harise oğulları ve (Haz-rec'den) Selime oğulları. Ve biz, Allah'ın "Hâlbuki onların velîleri Allah'tı" kavlinin inmemesini arzu etmeyiz.
- Râvî Sufyân ibn Uyeyne bir kerresinde:- "Hâlbuki onların velîleri Allah'tı" kavlinin inmemiş olması beni sevindir mezdi, şeklinde söylemiştir [112].

61- Bâb:

'işten hiçbirşey sana âid değildir... " (Âyet: 128).

80-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Salim, babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. O Rasûlullah'tan işitmiştir. Rasûlullah (S) Uhud'da yaralanıp dişi kırıldıktan sonra) sabah namazının son rek'-atinde rükû'dan başını kaldırıp: Semiallâhu limen hamideh. Rabbena leke'l-hamd dedikten sonra: "Yâ Allah, Fulân'a, Fulân'a ve Fulân 'a la'net et!" der idi. Bunun üzerine Allah: "işten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yâhud onları kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" âyetini indirdi.
Bu hadîsi İshâk ibn Râşid el-Harrânî de ez-Zuhrî'den rivayet etti.

81-.....Bize İbnu Şihâb, Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) bir kimsenin aleyhine beddua etmek yâhud bir kimsenin lehine hayır duâ etmek istediği vakit rukû'dan sonra kunût yapardı.
Râvî bazen şöyle demiştir: Rasûlullah:
— "Semiallâhu limen hamideh Rabbena lekeH-hamd" dediği
zaman "Yâ Allah, el-Velîdibnu'l-Velîd'i, Seleme ibnu Hişâm'ı, Ayyaş ibn Rabîa'yı kurtar! Yâ Allah, Mudar'ı daha beterine, içinde bulundukları bu yılları Yûsuf Peygamber'in o şiddetli yıllarına benzet!" der ve bunu açıktan söylerdi.
Yine Rasûlüllah bâzı kerre sabah namazının bir kısmında:
— "Yâ Allah, Fulân veFulân'a la'net et!" diye bâzı Arab kabilelerine beddua ederdi.
Nihayet Allah: "İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yâhud onları kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandinr" âyetini indirdi (de Peygamber namazda beddua etmeyi bıraktı) [113].

62- Bâb:

"Peygamber ise arkanızdan sizi çağırıyordu... " (Ayet: 153) "Uhrâkum" lafzı "Ahırıkum" lafzının müennes

kılınmışıdır. ibn Abbâs: İki güzelliğin biri fetih yâhud şehîdliktir, demiştir [114].

82-.....el-Berâibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Uhud gününde okçu piyadelerin başına Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan yapmıştı. Müslümanlar bozulmuş hâlde yönelip kaçtıkları zaman Ra-sûlullah onların arkalarından ("Ey Allah'ın kulları, bana geliniz; ey Allah'ın kulları bana geliniz..." diye) çağırıyordu. O sıra Peygam-ber'in yanında oniki kişiden başka kimse kalmamıştı [115].

63- "Sonra O Kederin Ardından Allah Üzerinize Öyle Bir Emînlik, Öyle Bir Uyku İndirdi Ki... " (Âyet): İmi Kavli Rart [116]

83-.....Katâde şöyle demiştir: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs etti ki, Ebû Talha şöyle demiştir: Bizler Uhud günü harb şaftlarımızda bulunurken bizleri uyku kapladı.
Ebû Talha dedi ki: Kılıcım elimden düşerdi, ben onu alırdım. Kılıcım elimden tekrar düşerdi, ben onu yine alırdım [117].

64- "Kendilerine Yara İsabet Ettikten Sonra Yine Allah'ın Ve Rasûvün Da'vetine İcabet Edenler (Hele) İçlerinden İyilik Yapanlar Ve (Fenalıktan) Sakınanlar İçin Pek Büyük Mükâfat Vardır" (Âyet: 172) Babı

"el-Karh", "Yara" demektir. "îstecâbû", "Ecâbû(= İcabet etti)";
"Yestecîbu", "Yucîbu(= İcabet eder)" ma'nâsınadır [118].

65- Bâb:

"Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine: (Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu topladılar, o hâlde onlardan korkun dedi de, bu söz onların imânını artırdı ve: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, dediler" (Âyet: 173) [119].

84-.....İbn Abbâs (R): "Hasbunallâhu ve nVmel-vekîl=Allah bize yetişir, O ne güzel vekildir" cümlesini İbrahim Peygamber, Nem-rûd ateşi içine atıldığı zaman söyledi. Ve yine bu cümleyi Muham-med (S) ile sahâbîleri de: "Halk kendilerine; (Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu topladılar, o hâlde onlardan korkun, dedikleri zaman bu söz onların îmânını artırdı ve: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir, dediler".

85-.....İbn Abbâs (R): îbrâhîm Peygamberdin ateşe atıldığı zaman söylediği son sözü "Hasbiye'llâhu ve nVme*l-vekîl=Allah bana yeter, O ne güzel vekildir** cümlesidir, demiştir [120].

66- Bâb:

'Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini (harcamakta) cimrilik edenler sakın bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar..." (Âyet: ıso)
"Seyutavvakûn", "Boyunlarına halka yapılacak" demektir; "Boynuna halka taktım" sözündeki gibi.

86-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim ki Allah kendisine mal verir de o malın zekâtını ödemezse, kıyamet gününde o zekâtı verilmeyen mal, sahibi için çok zehirli erkek bir yılan suretine konulur. Bunun iki gözü üstünde iki nokta vardır. Bu azgın yılan kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan (ağzı ile) sahibinin çenesini iki tarafından yakalar da: Ben senin (dünyâda çok sevdiğin) malınım, ben senin hazinenim! der.
Sonra Rasûlullah şu mealdeki âyeti okudu: "Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini (sarfetmekte) cimrilik edenler sakın bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. BiVakis bu, onlar için bir şerrdir. Onların cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (Âyet: ist» [121].

67- Bâb:

"(And olsun ki, mallarınız ve canlarınız hususunda imtihana çekileceksiniz.) Sizden evvel kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah *a eş tanıyanlardan da herhalde incitici birçok (lâflar) işiteceksiniz..." (Âyet: i86>.

87-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi; ona da Usâme ibn Zeyd (R) şöyle haber vermiştir: Rasû-lullah (S) Bedir vak'asından önce bir gün Fedek dokuması kaplı, saçaklı bir palan vurulmuş bir merkeb üzerine bindi ve (henüz çocuk bulunan) Usâme ibn Zeyd'i terkisine aldı da Haris ibn Hazrec ma-hallesında(kı evinde hasta bulunan) Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyaretine gitti.
Usâme dedi ki: Giderken yolda Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl*-ün içinde bulunduğu bir meclise uğradı. Bu vak'a Abdullah ibn Ubeyy müslümân olmazdan evvel idi. Bu mecliste müslünıânlardan, puta tapan müşriklerden, Yahûdîler'den Karışık birtakım kimseler vardı. Abdullah ibn Revâha da bu mecliste bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz meclisi kapladığı için Abdullah ibn Ubeyy, kaftamyle burnunu kapadı. Sonra:
— Bizim üzerimizi tozutmayınız! dedi.

Rasûlullah onlara selâm verdi. Sonra da durup merkebden indi ve onları İslâm'a da'vet etti ve onlara Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy:
— Ey kişi! Bu söylediklerin hakk ve gerçekse, bunlardan güzel birşey olmaz. Fakat bizim meclisimize gelip de bizi bununla ezâlan-dırma! Kendi menziline git, sana gelen olursa ona anlat! dedi.
Bunun üzerine (büyük şâir) Abdullah ibn Revâha:
— Yâ Rasûlallah, (İbnu Ubeyy'e bakma) meclisimizde bizi Kur'ân ile ört, onun nûrlarıyle bürü! Biz duanızı, Kur'ân okumanızı çok severiz! dedi.
Bunun üzerine müslümânlarla müşrikler, Yahudiler sövüşmeye başladılar. Hattâ birbirlerine saldırıp öldürmeye yaklaştılar. Rasûlullah ise onları devâmh sükûnete kavuşturmaya çalışıyordu. Nihayet yatıştılar. Sonra Rasûlullah merkebine binip yürüdü. En sonu Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp içeri girdi. Peygamber (S) -Ensâr'ın Hazrec kolunun büyüklerinden olan- Sa'd'a:
— "Ey Sa'd! -Abdullah ibn UbeyyH kasdederek- Ebû Hubâb'-ın ne söylediğini duymadın mı? (Duymuş ol ki) o şöyle şöyle söyledi" (diye biraz önce geçen vak'ayı) anlattı.
Sa'd ibn Ubâde de:
— Yâ Rasûlallah! Sen İbn Ubeyy'in kusurunu affet, biraz da onu ma'zûr gör! Sana Kur'ân indiren Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın irâdesi Sen'in üzerine indirdiği hakkın gelmesi suretiyle (yânî Sana peygamberlik gelmesi suretiyle) tecellî etmiştir. Hâlbuki şu bel-decik halkı İbn Ubeyy'in başına tâc giydirmeye, üzerine de melike mahsûs sarık sarmaya (bu suretle onu kendilerine melik edinmeye) hazırlanmışlardı. Allah Sana ihsan buyurduğu peygamberlik hakkıyle onların tasavvurlarını imkânsız bir hâle koyunca, bu mahrumiyetle İbn Ubeyy mahzun ve kederlenmiş oldu. Yâ Rasûlallah! Abdullah ibn Ubeyy işte bu kederle, gördüğün çirkin harekette bulunmuştur (Siz onu afv buyurun), dedi.
Rasûlullah (S) da onu affetti. Esasen Rasûlullah ile sahâbîleri, Allah'ın emri veçhile, gerek müşriklerin gerek ehli kitabın kusurları-
nı affedip, ezalarına sabrediyorlardı. Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurmuştur:
"And olsun ki, mallarınız ve canlarınız hususunda imtihana çekileceksiniz. Sizden evvel kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah'a ortak tanıyanlardan da herhalde incitici birçok sözler işiteceksiniz. Eğer katlanır, sakınırsanız, işte bu, hâdiselere karşı gösterilmiş bir azim-(ve metânet)ctentf/r" (Âyet: 186).
Ve Allah şöyle buyurdu:
"Kitâb ehlinden birçoğu, Hakk kendilerince belli olduktan sonra ruhlarındaki hasedden ötürü sizi îmânınızdan sonra küfre döndürmek hevesine düştü. Allah'ın emri gelinceye kadar şimdilik onları bırakın. Serzeniş de etmeyin. Şübhesiz ki Allah herşeye hakkıyle kaadİrdîr" (el-Bakara: 109).
Peygamber (S) bu affı, Allah'ın kendisine emrettiğine te'vîl ediyordu. En sonu Allah onlar hakkında (savunma harbine) izin verdi. Bu izin üzerine Rasûlullah, Bedir gazvesine çıkıp da, Allah İslâm ordusu eliyle Kureyş müşriklerinin büyüklerini öldürünce, Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl ile onun müşriklerden ve puta tapanlardan olan ma-iyyeti:
— Artık Bedir vak'ası, müslümânlığa yönelip yüzünü göstermiş açık bir galebedir, dediler ve Rasûlullah'a İslâm üzere bey'at edip müs-lümân oldular [122].

68- Bâb:

"Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyle de övülmelerini arzu eden kimseler; onların azâbdan kurtulacak bir yerde bulunacaklarını sakın sanma. Onlara pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âyet: iss)

88-.....Zeyd ibn Eşlem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Sai'd ei-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah zamanında münafıklardan birtakım kimseler, Rasûlullah gazaya çıktığı zaman O'ndan arkada kalırlardı ve Rasûlullah'tan geri kalıp evlerinde oturmalarından fe-rahlanırlardı. Rasûlullah harbden dönüp geldiği zaman da çürük birtakım özürler ileri sürüp yemîn ederler ve yapmadıkları işlerle övülmelerini isterlerdi. İşte "Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyle Övülmelerini arzu eden kimseler..." âyeti bunlar sebebiyle inmiştir.

89-.....İbn Cureyc, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den haber verdi ki, ona da Alkame ibn Vakkaas haber vermiştir: (Medîne vâlîsi) Mer-vân ibnu'l-Hakem kendi kapıcısı Râfi'e:
— Yâ Râfi'! İbn Abbâs'a git de şöyle sor: (Kur'ân'da bildirildiği üzere) kendisine verilen dünyalıkla ferahlanan ve yapmadığı bir işle medh olunmaya sevinen her kişi azâb olunacaksa, bütün müslümân-lar herhalde azâb olunacaklardır (demektir)?
İbn Abbâs bu soruya şöyle cevâb vermiştir:
— Bu âyetle sizin aranızda ne münâsebet var? (Bu âyet Yahûdî-Ier hakkında inmiştir.) Bir kerre Rasûlullah, Yahûdîler'i çağırıp onlara (Tevrat'taki vasıflarına dâir) bir suâl sordu. Onlar da suâlin hakîkî cevâbını sakladılar da ondan başkasını haber verdiler. Bununla beraber verdikleri bu cevâb ile Rasûlullah yanında takdîr olunduklarını sandılar ve hakîkati gizleyerek verdikleri cevâb ile de sevindiler.
Bundan sonra İbn Abbâs:
— "Allah bir zaman kendilerine kitâb verilenlerden onu muhakkak insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz diye tey~ mînât almıştı. Onlar ise o sözü sırtlarının arkasına attılar. Onun mukaabilinde az bir menfâati satın aldılar. Müşteri oldukları o şey ne kötüdür. Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyle de övülmelerini arzu eden o kimseler; işte onların azâbdan kurtulacak bir yerde bulunacaklarını asla sanma. Onlara pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âyet: 187-188).

Bu hadîsin râvîsi olan Hişâm ibn Yûsuf'a İbn Cureyc'den rivayet etmesinde Abdurrazzâk mutâbaat etmiştir.

90- İsmâîlî onu ulaştırıp şöyle demiştir: Bize Muhammed ibn Mu-kaatil el-Mervezî tahdîs etti. Bize el-Haccâc ibn Muhammed el-Mıssîsî el-A'ver, İbn Cureyc'den haber verdi. Bana Ubeydullah ibn Ebî Mu-leyke, Humeyd ibn Abdirrahmâr ibn Avf'tan haber verdi ki, ona da .Mervân bu hadîsi haber vermiştir [123].

69- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hakikat göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sâhibleri için elbette ibret verici deliller vardır" (Âyet: 190).

91-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Rasûlullah (S) ailesi ile bir müddet konuştu. Sonra uyudu. Gecenin son üçte biri olunca oturdu da gökyüzüne baktı
ve:
— "Hakikat göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün arka arkaya gelişinde temiz akıl sâhibleri için elbette ibret verici deliller vardır" ilâhî kelâmını söyledi.
Bundan sonra kalktı ve dişlerini misvâklayarak abdest aldı. Akabinde onbir rek'at namaz kıldı. Sonra Bilâl ezan okudu. RasûlulİIah evde iki rek'at daha kıldı, sonra da çıkıp sabah namazını kıldırdı [124].

70- "Onlar Ayakta İken, Otururken, Yanları Üstünde Yatarken Hep Allah'ı Hatırlayıp Anarlar Ve Göklerin, Yerin Yaratılışı Hakkında İnceden İnceye Düşünürler (Ve Şöyle Derler): Ey Rabb 'İmiz, Sen Bunları Boşuna Yaratmadın. Sen Pak Ve Münezzehsin. Bizi Ateş Azabından Koru" (Âyet: 19i) Babı

92-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Ve kendi kendime: Ben muhakkak Rasû-lullah'ın (gece) namazına iyice bakacağım, dedim. Rasûlullah için bir yastık atıldı. Akabinde Rasûlullah o yastığın uzunlamasında uyudu. Uyandığında yüzünden uykuyu (gidermek için eliyle) yüzünü meshet-meye başladı. Sonra Âhı İmrân Sûresinden son on âyeti okuyup bitirdi. Sonra duvarda asılmış küçük bir su kırbasına geldi, onu alıp onun suyu ile abdest aldı. Sonra namaza durdu. Ben de kalktım, O'-nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gelip O'nun yanıbaşında namaza durdum. Rasûlullah elini benim başımın üzerine koydu. Kulağımı tuttu ve onu bükmeye başladı (yânî beni sağ tarafına geçirdi). Sonra iki rek'-at namaz kıldı. Sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at namaz kıldı. Ondan sonra tek rek'atli bir namaz kıldı [125].

71- Bâb:

"Ey RabbHmiz, hakikat Sen kimi o ateşe sokarsan, şübhesiz onu hor ve hakîr edersin. (Orada) zâlimlerin hiçbir yardımcıları da yoktur" (Âyet: 192).

93-.....Abdullah ibn Abbâs, hizmetçisi Kureyb'e, teyzesi ve Peygamberdin zevcesi olan Meymûne'nin yanında bir gece geçirdiğini haber verip, şöyle demiştir: Ben başımı yastığın enine koyarak uzandım. Rasûlullah (S) ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Rasûlullah uyudu. Gece yarıyı bulduğunda yâhud biraz evvelce yâhud biraz sonraca uyandı. Uykuyu (gidermek için) elleriyle yüzünü silmeye başladı. Ondan sonra Âlu İmrân Sûresi'nin son on âyetlerini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. Oradan güzelce bir abdest aldı. Sonra namaza durdu. Ben de kalkıp O'nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, yanına (yânî sol tarafına) namaza durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü (yânî beni sağ tarafına geçirdi). Sonra iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at, sonra yine iki rek'at namaz kıldı. Ondan sonra tek rek'atli bir namaz kıldı. Sonra müezzin da'vete gelinceye kadar yine uzandı.
Müezzin gelince yine kalktı, hafif iki rek'at namaz kıldıktan sonra odasından çıkıp sabah namazını kıldırdı [126].

72- Bâb:

"Ey RabbHmiz, doğrusu biz 'RabbHnize inanın* diye insanları îmâna çağıran bir da*vetçiyi işidip hemen îmâna geldik. Ey Rabb 'imiz, artık bizim günâhlarımızı mağfiret et, kusurlarımızı ört, canımızı da iyilerle beraber al. Ey Rabb 'imiz, Sen Hn rasûllerine karşı bize va 'd ettiklerini ver bize. Kıyamet günü yüzümüzü kara çıkarma. Şübhe yok ki, Sen asla sözünden dönmezsin" {Âyet: 192-194).

94-.....îbn Abbâs (R) hizmetçisi Kureyb'e, teyzesi ve Peygamber'in zevcesi olan Meymûne'nin yanında gecelediğini haber verip şöyle demiştir: Ben başımı yastığın enine koyarak uzandım. Rasûlullah ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Rasûlullah uyudu. Nihayet gece yarıyı bulduğunda yâhud biraz evvelce yâhud biraz sonraca uyandı. Oturdu da uykuyu (gidermek için) eliyle yüzünü silmeye başladı. Ondan sonra Âlu İmrân Sûresi'nin son on âyetlerini okudu. Sonra kalkıp asılı duran bir küçük kırbaya uzandı, ondan güzelce bir abdest aldı. Sonra namaza durdu.
İbn Abbâs dedi ki: Ben de kalktım, O'nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, yanına (yânî sol tarafına) durdum. Sağ elini

başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü. Sonra iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at, yine iki rek'at namaz kılıp, ondan sonra tek (rek'atli bir namaz) kıldı. Sonra müezzin da'vete gelinceye kadar yine uzandı. Ondan sonra yine kalktı, hafif iki rek'at namaz kıldıktan sonra odasından çıkıp sabah namazını kıldırdı127.
127 Bu hadîs de bundan önce gelen iki bâbdakİ hadîslerin benzeridir.
"' İşte o temiz akıllılar "Ey Rabb'imiz, sen bunları boşunayaratmadın"dan
buraya kadar devam eden bu duaları söyleyerek tefekkür ederler. Kendilerinin Rabbâniyyûn olduklarını anlatan bu dualar onların tefekkür zamanındaki hâlleri ve tefekkürlerinin hâkim başlangıçlarıdır. Son dört bâbdan beri başlıklarda yazılagelen bu âyetler Yüce Allah'a edilecek tazarru' ve niyazın ilâhî bir Örneği ve öğretilmesidir.

4-En-Nisâ Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismivle

İbn Abbâs şöyle demiştir: tYestenkifû{= Çekinir)", "Yestekbiru{ = Büyüklenmek ister)" demektir. "Kıvâmen", "Yaşayışlarınızı doğrulttuğunuz şey"; "Lehunne sebîlen", "O kadınlar için bir yol ta'yîn edinceye kadar". Bununla zinâkâr evli için recm'i, bekâr için de deynekleme cezasını kasdeder.
İbn Abbâs'tan başkası (yânî Ebû Ubeyde) de şöyledemiştir: "Mesnâ" ve "Sülâse" ve "Ruba"' ile "iki", "Üç" ve "Dörd"ü kasdeder. Arab dörtten öteye geçmez [127].

73- Bâb;

Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkar sanız..." (Âyet: 3)

95- Bize, İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti. Bize Hişâm ibn Yûsuf haber verdi ki, İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den haber verdi (o şöyle demiştir): Bir adamın yanında babası ölmüş yetîm bir kız vardı. Bu adam o yetîm kızla evlendi. Yetîm kızın bir hurmalığı vardı. O adam kız için gönlünde bir arzusu olmadığı hâlde, bu yetîm kızı sırf o hurmalık sebebiyle tutuyordu. "Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet (bu suretle de) adalet yapamayacağınızdan endîşe ederseniz, o zaman bir (tane ile) yâhud mâlik olduğunuz câriye (ile yetinin). Bu (tek zevce veya câriye) sizin (haktan) eğritip sapmamanıza daha yakındır" âyeti, işte bu zât hakkında indi.
Râvî Hişâm ibn Yûsuf: Ben Urve'nin:
— O yetîm kız bu hurmalıkta ve adamın malında ortağı idi, dediğini sanıyorum, demiştir [128].

96-.....Ibn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Âişe'den Yüce Allah'ın "Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız... " kavlinin tefsîrini sormuş. Âişe (R) de şöyle demiştir:
— Ey kizkardeşimin oğlu, bu âyetteki yetîm kız, velîsinin velayet ve vesayeti altında bulunup malında erkeğe ortak yapar. Kızın malı ve güzelliği, velîsi olan erkeğin hoşuna gider. Bu sebeble velîsi onunla evlenmek ister. Fakat kızın mehrinde adalet etmek ve başkasının vereceği kadar mehr vermek istemez. İşte (bu âyette) o çeşit velîlerin velayeti altındaki yetîm kızları -haklarında adalet ve onların mehirlerini en yüksek mikdârına yükseltmedikçe- nikâh etmeleri neh-yolunup, bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri emrolunmuştur.
Âişe devamla dedi ki:
— Bu âyet indikten sonra insanlar Rasülullah'a sorup fetva istediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor; Kendileri için yazılmış olanı (mîrâsı) onlara vermediğiniz ve nikâhlarını da beğenip istemediğiniz yetîm kızlar ve (henüz ergin olmayan) küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız (onlara iyi bakmanız) hususunda işte Kitâb'da okunup duran âyetler (2., 3., 6., 9., 10. ve 11. âyetleri kasdediyor). Hayırdan daha ne yaparsanız şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir" (Âyet:i27).
Âişe dedi ki:
— Yüce Allah'ın bu diğer âyetteki "Ve tergabûne en-tenkıhû-hunne" kavli de herhangi birinizin himayesinde bulunan yetîm kıza, mal ve güzelliği az olduğu zaman onunla evlenmeye rağbet göster-memesidir.
Âişe dedi ki:
— Bu mal ve güzelliği az olan yetîm kızlara rağbet etmediklerinden dolayı malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetîm kızları -adalete riâyet etmedikçe- nikâh etmekten yetîm velîleri nehyolundular [129].

74- Bâb:

"(Velîlerden) kim zengin ise (yetimin malını yemekten) kaçınsın. Kim de fakır ise, o hâlde örfe göre yesin. Artık onlara mallarını teslim ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter" (Âyet: 6).
"Bidâran", "Mubâdereten" (yânı: Hacet yokken, bulûğlarından önce çabuk davranarak) demektir [130].
"A'tednâ", "A'dednâ" (yânı "Aded"in ifâl babından) "Hazırladık" demektir. "A'tâd'T'Hazırlık" masdann)dan olan "Efalnâ" (yânı A'tednâ) da aynı ma'nâyadır [131].

97-.....Âişe (R); *'(Velîlerden) kim zengin ise yetimin malından yemekten kaçınsın. Kim de fakir ise, o hâlde örfe göre yesin.."
kavli hakkında: Bu âyet yetîm malı hususunda indi. Yetîmin velîsi fakîr olduğu zaman, o malın işlerini iyilikle bakıp yerine getirmesi karşılığında (hizmet ücreti ve zarurî olan ihtiyâcı kadar) o maldan yer, demiştir [132].

75- Bâb:

Miras taksim olunurken (mirasçı olmayan) hısımlar, yoksullar da hazır bulunursa kendilerini ondan (birşey vererek) rızıklandırın, (gönüllerini alacak) güzel sözler de söyleyin*' (Âyet: 8).

98-.....îkrime'den: İbn Abbâs (R): *'Miras taksim olunurken (mîrâsçı olmayan) hısımlar, yetimler, yoksullar da hazır bulunursa..." âyeti muhkemdir, neshedilmiş değildir, demiştir.
Bu hadîsi İbn Abbâs'tan rivayet etmekte İkrime'ye Saîd ibn Cu-beyr mutâbaat etmiştir [133].

76- Bâb:

"Allah size mîrâs taksimini şöyle tavsiye eder; Çocuklarınızda erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır... (Âyet: 11).

99-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber ile Ebû Bekr beraberce yürüyerek Benû Selime yurdundaki evim,de beni hasta ziyaretine gelmişlerdi. Peygamber beni birşey düşünemez derecede baygın bulmuştu. Bunun üzerine Peygamber abdest suyu isteyip abdest almış, sonra abdest suyundan bir mikdârını benim üzerime serpmişti. Ben ayıldım ve:
— Yâ Rasûlallah! Malımda (veraset hususunda) ne yapmamı (ne suretle tasarruf etmemi) emredersin? diye sordum.
Bunun üzerine şu mealdeki âyet indi: "Allah size miras taksimini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkmda(k\ hüküm) erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır. Fakat çocuklar ikiden fazla kadınlar iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Dişi çocuk bir tek ise, o zaman terikenin yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babadan her-birine terîkenin altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mîrâsçı olduysa üçte biri anasınındır. Erkek, dişi kardeşleri varsa o vakit altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler ölenin) edeceği vasiyetten veya borc(unun ödenmesinin sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin faide cihetinden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz- (Bu hükümler ve hisseler) Allah Han birer farizadır. Şübhesiz ki, Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir" [134].

77- Bâb:

"Zevcelerinizin çocuğu yoksa terîkesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa, size terîkesinden (düşecek hisse) dörtte birdir..." (Âyet: 12) [135].

100-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İslâm'ın başlangıcında kişinin malı, öldüğü zaman mîrâs olarak oğluna kalırdı. Vasiyet de ana ile babanın hakkı idi (yalnız ebeveyne vasiyet edilirdi). Bilâhare Allah bundan irâde ettiği kısmını (mîrâs âyetiyle) neshetti de mîrâsı erkeğe, iki dişi payı kadar ta'yîn buyurdu. Ana ile babadan her birisine de (eğer çocuk varsa) altıda bir verdi, çocuk yoksa üçte bir verdi. Yine kadına (çocuk bulunduğu surette) sekizde bir, çocuksuzsa dörtte bir verdi. Zevceye de (çocuk yoksa) yarı, (çocuk varsa) dörtte bir hisse verdi [136].

78- Bâb:

"... Kadınlara zorla mirasçı olmanız ve onları -kendilerine verdiğiniz mehirden birazını giderebilmeniz için- tazyik etmeniz size halâl olmaz*.." (Âyet: 19)
Ve İbn Abbâs'tan: "Lâ ta'dulûhunne", "Onları kahretmeyin"; "Hüben", "Günâh"; "en-Teâtû", "Meyletmeniz"; "Nıhleten", "en-Nıhletu", "el-Mehru" demektir, diye tefsir ettiği zikrolunuyor [137].

101-.....Bize (Ebû İshâk Süleyman ibnu Feyrûz) eş-Şeybânî, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. eş-Şeybânî şöyle dedi: Bu hadîsi Ebü'l-Hasen Atâ es-Suvâî de zikretti ki, ben onun bunu muhakkak İbn Abbâs'tan zikrettiğini düşünüyorum: "Ey îmân edenler, kadınlara zorla mîrâsçı olmanız ve onları -kendilerine verdiğiniz mehirden birazını gider(\p elinize geçirebilmeniz için- tazyik etmeniz size halâl olmaz. Meğer ki arayı açacak bir fuhuş işlemiş olsunlar. Onlarla iyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki birşey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur" (Âyet: 19).
İbn Abbâs dedi ki: Câhiliyet halkının şu âdetleri vardı: Bir adam vefat ettiği zaman, onun velîleri kalan zevcesini de mîrâs almaya herkesten haklı olurlardı. Velîlerden bâzısı isterse ilk mehri ile o kadınla evlenir, isterlerse onu başka birisiyle evlendirip mehrini alırlardı. Yine isterlerse o kadını kimseyle evlendirmezler (fidye vermesi için hab-sederler, ölünce mîrâsını alırlar)dı. Ölenin velîleri o kadına, kadının ailesinden daha haklı olurlardı. İşte bu âyet, bunlar hakkında (bu kötü âdetleri kaldırmak hususunda) indi.

79- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'(Erkek ve dişiden) herbiri için baba ve ananın, yakın hısımların terîkelerinden de vârisler yaptık. Akd ile yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin. Allah herşeyin üstünde hakîkî bir şâhiddir" (Âyet: 33) [138].
"Mevâlî", "Velîler", "Mirasçılar" demektir. Ma'mer de şöyle demiştir: "Evliya", "Mevâlf'dir, yine "Evliya", "Mirasçılaradır. "Yeminlerinizin karşılıklı muâhade akdettiği kimseler..."; bu, yemîn mevlâsıdır ki, yeminle bağlanan kişiden ibarettir. "el-Mevlâ", yine "Amcaoğlu"; "el-Mevlâ'1-mu'tıku", "Kölesine hürriyet veren kişi"; "el-Mevlâ'1-mu'taku", "Kendisine hürriyet verilen kimse"; "el-Mevlâ'1-meliku", "İnsanların işlerini (yürütmeyi, idare etmeyi) üzerine alan kimse", bir de dînde olan "Mevlâ" vardır [139].

102-.....İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): "Erkek, dişi; herbiri için mevtalar kıldık ", "Mirasçılar kıldık" demektir. "Karşılıklı yeminlerinizin bağladığı kimseler", Muhâcirler'le Ensâr'dır ki, Muhacirler Medine'ye geldikleri ilk zamanlarda Peygamber'in bunlarla Medîneli Ensâr arasında kurduğu kardeşlik akdleri sebebiyle Zevu'l-Erham'dan evvel (hısımlık sahihlerinden evvel) mirasçı olurlardı. Fakat sonra "Erkek, kadın; herbiri için mirasçılar kıldık"âyeti inince, akidleşme ve kardeşlik akdiyle kurulmuş olan mîrâsçılık nesholundu.
Sonra İbn Abbâs, "Karşılıklıyeminlerinizin bağladığı kimseler" kavli hakkında: Artık bu yalnız yardım etmek, ihsan etmek, nasîhat etmekten ibaret kaldı. Akidleşen iki kişi arasında mîrâsçılık gitmiş oldu. Ancak yeminli dostu için vasiyet edebilir.
(Buhârî dedi ki:) Bu hadîsi râvî Ebû Usâme, İdrîs ibn Yezîd'den işitti. İdrîs de Talha ibn Musarnf tan işitti.

80- Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Şübhesiz ki, Allah zerre kadar haksızlık etmez- Bir iyilik olursa onu kat kat artırır. Kendi canibinden pek büyük bir mükâfat verir'1" (Âyet: 40).

103- Bana Muhammed ibnu'l-Abdilazîz tahdîs etti. Bize Ebû Umer Hafs ibnu Meysere, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibı Yesâr'-dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) zamanında birtakım insanlar:
— Yâ Rasûlallah! Biz kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? dediler.
Peygamber:
— "Evet (kıyamet gününde Rabb'inizi göreceksiniz); Güneşin ziyâını öğle vakti önünde hiçbir bulut yokken görmek için itişip kakışmaya', birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Hayır görmeyiz, dediler.
Peygamber:
— "Ayın ondördüncü gecesi önünde hiç bulut yok iken görmek için birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?' dedi.
Onlar:
— Hayır görmeyiz, dediler. Peygamber:
— "İşte bu iki kürreden herhangi birisinin ziyâını (sıkışmadan, meşakkatsiz, tam bir açıklıkla) gördüğünüz gibi, kıyamet gününde Azız ve Celîl olan Allah 'ı, birbirinize meşakkat ve zahmet vermeden açıkça göreceksiniz" buyurdu.
Ve şöyle devam etti:
— "Kıyamet günü olduğu zaman bir dellâl: Her ümmet neye ve kime tapıyor idiyse onun ardına düşer (yânî düşsün)/ diye i'lân edecek. Bunun üzerine Allah'tan başka şeylere: putlara, heykellere, dikili taşlara tapagelen ne kadar müşrik varsa, onlardan hiçbiri geri kalmaksızın cehennemin içine dökülecekler. Artık ortalıkta yalnız Allah 'a ibâdet eden gerek sâlih, gerek fâcir kimselerle (müşrik olmayan) kitâb ehli bakıyyelerinden başka kimse kalmayınca, Yahûdîler'-den geri kalanlar çağırılacak ve onlara:
— Siz kime ibâdet ederdiniz? diye sorulacak. Onlar:
— Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e ibâdet ederdik! diye cevâb verecekler.
Bunun üzerine onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah hiçbir eş ve oğul edinmedi! denilecek.
— Şimdi siz ne istersiniz? diye sorulacak. Onlar da:
— Ey Rabbimiz, çok susadık, bize su ihsan et! diyecekler. Bunun üzerine onlara:
— Haydi su başına gelmez misiniz? diye işaret olunacak.
Akabinde onlar bir araya getirilip cehenneme doğru sevk olunacaklar. O cehennem ateşine ki, onların görüşünde yalımları birbirini kırıp geçiren serâb gibi görünecek ve onu su zannedip birbiri ardınca ateşin içine dökülecekler. Sonra Nasrânîler{in bir taifesi) çağrılacak. Onlara da:
— Siz kime tapardınız? diye sorulacak. Onlar da:
— Biz Allah'ın oğlu isa'ya ibâdet ederdik, diyecekler. Onlara da:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah hiçbir eş ve hiçbir oğul edinmiş değildir, denilecek ve: Ne istiyorsunuz? diye sorulacak.
Onlar da kendilerinden evvelki Yahûdîler'in su isteyip cehenneme sevkolunmaları gibi cehenneme sevkolunacaklar.
Artık meydanda sâlih veya fâşık olarak Allah 'a ibâdet eden mü min muvahhidlerden başka kimse kalmayınca, Âlemlerin Rabbı onlara evvelden bildikleri en yakın bir sıfatta gelecek, yânî tecellî edecek ve Allah tarafından bu muvahhidlere [140]:

— Sizler ne bekliyorsunuz? (Görüyorsunuz) her ümmet ibâdet etmekte bulunduğu şeyin ardına düşüp gidiyor! buyurulacak.
Onlar da:
— Ey Rabb'imiz, biz dünyâda iken (seni tanımayan, sana ibâdet etmeyen) şu insanlardan kendilerine en ziyâde muhtâc olmamıza rağmen ayrılıp ayrı yaşadık, Sen 'in rızân için bunlarla arkadaşlık yapmadık. Biz şimdi kendisine kulluk edegeldiğimiz Rabb'imizi (O'nun kerem ve inayetini) bekliyoruz! diyecekler.
Bunun üzerine Yüce Allah onlara iki yâhud üç kerre:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak.
Onlar da her seferinde:
— Biz Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayız! diyecekler" [141].

81- Bâb:

"Her ümmetten birer şâhid, onların üzerine de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman nice olur?" (Âyet: 41).
"el-Muhtâl" ve "el-Hattâl" birdir.
'Birtakım yüzleri silmemizden önce", "Onları enseleri gibi oluncaya kadar dümdüz yapmamızdan önce"demektir.
"TamaseH-kitâbe{ = Kitabı sildi)", "Onu mahvetti" demektir. "Saîran", çok yanıcı ateş demektir [142].

104-.....(Buradaki iki senedde) Abdullah ibnMes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana hitaben:
— "Bana karşı Kur'ân oku!" diye emretti. Ben de O'na:
— Kur'ân Senin üzerine indirildiği hâlde, ben onu Sana karşı mı okuyacağım? dedim.
Peygamber:
— "Şübhesiz ben Kur'ân'ı kendimden başkasından işitmeyi severim" buyurdu.
Ben de kendisine en-Nisâ Sûresi'ni okumağa başladım. "Her ümmetten birer şâhid, onlar üzerine de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman nice olur!" âyetine ulaştığımda Peygamber bana:
— "Okumayı tut (yânı durdur)/" buyurdu.
O sırada gördüm ki, Peygamber'in iki gözü yaş döküyordu [143].

82- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız yâhud sizden biriniz ayak yolundan gelirse,.." (Âyet: 43) [144].
"Saîden", "Yeryüzü" demektir.
Ve Câbir şöyle demiştir: Câhiliyet'te kendileri önünde muhakeme olmak istedikleri tâğûtlar, Cuheyne kabilesinde bir tâğût, Eşlem kabilesinde bir tâğût ve Arab kabilelerinden herbirinde birer tâğût idi. Bunlar birtakım kâhinlerdir ki, üzerine şeytânlar müstakbel hakkında kâinattan haberlerle inerler. Umer ibnul-Hattâb da:
'el-Cibtu", "es-Sıhr"; "et-Tâğûtu", "eş-Şeytân"dır, demiştir.
İkrime de: "et-Cibt", Habeşe dilinde "Şeytân", "et-Tâğût" ise "Kâhin" demektir, demiştir [145].

105-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Esmâ'yaâid olan bir gerdanlık kayboldu. Peygamber (S) onun aranması için birtakım adamlar yolladı. (Kendisi ve ordu bekledi.) Bu sırada namaz vakti geldi. Hâlbuki bir su başında değillerdi, bir su da bulamadılar. Akabinde abdestsiz oldukları hâlde namaz kıldılar. Bunun üzerine Yüce Allah şunu, yâ-nî Teyemmüm âyeti'ni indirdi [146].

83- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, Allah'a itaat edin. RasûVe ve sizden olan emir sahihlerine de itaat edin... " (Âyet: 59).

106-.....Abdullah ibn Abbâs (R): "Ey îmân edenler, Allah 'a itaat edin, RasûVe ve sizden olan emir sahihlerine de itaat edin. Eğer birşey hakkında çekişirseniz, onu Allah 'a ve RasûVe döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu hem hayırlı, hem netice Vtibâriyle daha güzeldir" âyeti, o zaman Peygamber'in kendisini bir seriyyede (askerî birlikte) kumandan yaparak gönderdiği Abdullah ibn Huzâfe ibn Kays ibn Adiyy hakkında indi, demiştir [147].

84- Bâb:

'Öyle değil, Rabb 'ine and olsun ki, onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç sıkıntı duymadan tam teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar"

107-.....Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: ez-Zubeyr, Harre mevkiinde hurmalıkları suladıkları su yolundan (su nevbetinden) dolayı Ensâr'dan bir adamla nizâlaştı.
Peygamber (S):
— "Yâ Zubeyr! Tarlanı sula, sonra suyu habsetme de komşuna doğru salıver!" buyurdu.
Bunun üzerine Ensârî zât:

— Yâ Rasûlallah, Zubeyr halanın oğlu olduğu için mi? diye ta'-rîz etti.
Bu sözden dolayı Peygamber'in yüzü değişti. Sonra:
— "Yâ Zubeyr, tarlanı sula, sonra suyu tâ hurma ağaçlarının köklerine dönüp erişinceye kadar habseî. Sonra suyu komşuna doğru salıver!" buyurdu.
Peygamber, Ensârî kendisini öfkelendirdiği zaman apaçık hükümde Zubeyr'in hakkını tastamam aldırttı. Hâlbuki birinci emirde onlara» içinde genişlik bulunan bir işle emretmişti.
ez-Zubeyr şöyle dedi: Ben şu âyetlerin muhakkak bu hâdise hakkında indiğini zannediyorum: "Öyle değil, RabbHne and olsun ki, onlar aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç sıkıntı duymadan, tam teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar" [148].

85- Bâb:

"(Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse, işte onlar) Allah'ın kendilerine nVmetler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır!" (Âyet: 69).

108-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan "Hasta olan herbir peygamber muhakkak dünyâ ile âhiret arasında muhayyer kılınır" buyururken işittim. İçinde ruhunun alındığı hastalığında kendisini bir boğaz kısılması ve şiddetli bir ses kalınlaşması yakalamıştı. İşte o zaman ben kendisinden şu âyeti söylerken işittim: "... Allah'ın kendilerine nVmetler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi adamlarla beraberdirler, onlar ne iyi arkadaştır!" Artık ben de bundan, Rasûlullah'ın bu iki dilek arasında muhayyer kılındığını bildim [149].

86- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Size ne oluyor kiy Allah yolunda -ve acz ve ıztırâb içinde bırakılıp: 'Ey Rabb 'imiz, bizi ahâlîsi zâlim olan şu memleketten çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder, bize katından bir yardımcı yolla' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda- düşmanla çarpışmıyorsunuz?" (Âyet: 75) [150]

109-.....Ubeydullah (ibn Ebî Yezîd): Ben İbn Abbâs'tan: Ben, annem (Ümmü'1-Fadl Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyye, Mekke'de) zaîf kılınmak istenenlerden idim, dediğini işittim, demiştir.

110-.....İbnu Ebî Muleyke'den (o şöyle demiştir): İbn Abbâs: "Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'fve acz içinde bırakılıp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna" (Âyet:98) kavlini okudu da:
— Ben ve annem, Allah'ın ma'ziretli saydığı kimselerden idik, dedi.
İbn Abbâs'tan: "Hasırat", "Daraldı"; "Telvû elsinetekum bVş-şehâde", "Eğer şâhidlikte dillerinizi eğip bükerseniz" ma'nâsınadır, dediği zikrolunuyor.
İbn Abbâs'tan başkası da: "el-Murâğam", "Hicret edilecek yer"-dir; "Râgamtu", "Kavmimden hicret ettim" demektir. "Mevkuten", "Vakitleri belli edilmiş" demektir; "Allah mü'minler üzerine namaz vakitlerini ta'yîn etti" demiştir [151].

87- Bâb:

"Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında -Allah onları kazandıkları (günâhlar) yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz?*.." (Âyet: 88).
İbn Abbâs: "Erkesehum", "Beddedehum(= Onları dağıtıp parçaladı)", "Fietun", "Cemâat" demektir, demiştir.

111-.....Zeyd ibn Sabit (R), ' 'Siz hâlâ niçin münafıklar hususunda iki zümre oluyorsunuz?" kavli hakkında şöyle demiştir: Pey-gamber'in sahâbîlerinden birtakım insanlar Uhud'dan geri döndüler. Peygamber'in sahâbîleri o dönenler hakkında iki fırkaya ayrıldılar da bir fırka: "O dönekleri öldür"; diğer fırka ise: "Hayır, onları öldürme" diyorlardı. İşte bunun üzerine "Siz hâlâ niçin münafıklar hususunda -Allah onlan kazandıkları (günâhlar) yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz? Allah 'in saptırdığım siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa, artık onun için hiçbir yol bulamazsın" âyeti indi.
Peygamber (S): "Medine Taybe'dir. Medine, ateşin gümüşün pisliğini gidermesi gibi, pis insanları giderir (dışına atar)" buyurdu [152].

88- Bâb:

'Onlara emînlik veya korku haberi geldiği zaman, onu yayıverirler (yânı ortaya çıkarırlar) " (Âyet: 83) [153].
"Yestaribitûnehu", "Onu meydana çıkarırlar"; "Hastben", "Kâfî gelici"; "İllâ inâsen", "Onlar Allah'ı bırakırlar da yalnız dişilere taparlar; yânî ölülere, ruhsuz varlıklara, taşlara yâhud özlü çamura ve buna benzer şeylere"; "Merîden", "Mütemerriden(=İsyanda ve kötülükte çok ısrarlı)"; "Fe-le- yubettikunne", "Muhakkak kesecekler". "Bettekehû", "Kattaahû(= Onu kesti, parça parça etti)"; "Kilen" ve "Kavlen" bir ma'nâyadır; "Söz söylemek" demektir; "Tubia", "Mühür basıldı" demektir [154].

89- Bâb:

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir... " (Âyet: 93).

112-.....Bize Mugîre ibnu'n-Nu'mân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim, şöyle dedi: Bir âyet var ki, onun hükmü hakkında Küfe âlimleri ihtilâf ettiler. Bunun üzerine ben onun hükmü (yânî tefsiri) hakkında bineğime binip İbn Abbâs'a gittim. Ona bu âyetin hükmünden sordum. İbn Abbâs (R), şu "Kim bir mü 'mini kasden öldürürse, cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadâb etmiştir, ona la'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır"(93.) âyeti indi. Bu âyet bu konuda inen son âyettir ve bunu hiçbirşey neshetmemiştir, dedi [155].

90- Bâb:

"Size (müslümânca) selâm verene, 'Sen mü'min değilsin' demeyin... " (Âyet: 94).
es-Silmu ve's-Selemu ve's-Selâmu" bir ma'nâyadır.

113-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan "Size selâm verene 'Sen mü'min değilsin' demeyin... " kavli hakkındaki hadîsini tahdîs etti.
Atâ dedi ki: İbn Abbâs şöyle dedi: Bir adam kendine âid küçük bir davar sürüsünün başında bulunuyordu. Bir seriyyede bulunan müs-lümanlar ona kavuştular. Adam onlara es-Selâmu aleykum diye selâm verdi. Bu selâma rağmen onlar da bu adamı Öldürüp sürüsünü aldılar. İşte Allah bu hâdise hakkında "Dünyâ hayâtının geçici menfâatini arayarak., »"kavlini ihtiva eden bu âyeti indirdi. O dünyâ hayâtının geçici menfâati, bu küçük davar sürüşüdür.
Atâ ibn Ebî Rebâh: İbn Abbâs (fethalı lâm'dan sonra elifle) "es-Selâme" şeklinde okudu, demiştir [156].

91- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Müzminlerden özür sahibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olmaz... " (Âyet: 95) [157].

114-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Sehl ibn Sa'd es- Sâidî (R) mescidde Mervân ibnu'I-Hakem'i gördüğünü haber verip şöyle tahdîs etti: Ona doğru geldim, nihayet yanma oturdum. O bize haber verdi ki, ona da Zeyd ibn Sabit (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bana: "Müzminlerden (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda savaşanlar bir olmaz" âyetini yazdırmak istedi de, tam bana yazdırdığı sırada yanına İbnu Ümmi Mektûm çıkageldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi^cihâda gücüm yetseydi, ben de muhakkak gider, düşmanlarla harb ederdim, dedi.
İbnu Ümmi Mektûm gözleri kör bir kişi idi. Bunun üzerine Allah kendi Rasûlü'ne vahy indirdi. Bu sırada O'nun uyluğu benim uyluğum üzerinde bulunuyordu. Vahyin (Rasûlullah üzerindeki) ağırlığı bana o kadar ağır bastı ki, sonunda ben dizimin ufalanıp dağılmasından korktum. Sonra Rasûlullah'tan vahy hâli sıyrıldı da, Allah "Gayra ulVd-dararı {= Zarar sahibi olanlar başka)" diye bir istisna gönderdi [158].

115-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: "Mü'minlerden oturanlarla» Allah yolunda savaşanlar bir olmaz..." âyeti indiği zaman, Rasûlullah (S) Zeyd ibn Sâbit'i çağırdı (da bunu yazmasını emretti). Zeyd de bu âyeti yazdı. Bu sırada İbnu Ümm Mektûm geldi ve Rasûlullah'a, kendine isabet eden noksanlığından şikâyet etti. Bunun üzerine Allah "Zarar sahihleri müstesna19 kaydını indirdi.

116-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: "Mü'minlerden oturanlarla, Allah yolunda savaşanlar bir olmaz" âyeti indiği zaman, Peygamber (S):
— "Fulân kimseyi (yânî Zeyd ibn Sâbit'i) çağırın" buyurdu.
(Onu çağırdılar.) Zeyd'in beraberinde devât (yânî yazı yazacak âlet) ve levh yâhud kürek kemiği vardı. Rasûlullah:
— "Yaz: Müzminlerden oturanlarla, Allah yolunda savaşanlar bir olmaz..!" buyurdu.
Peygamber'in arka tarafında İbnu Ümmi Mektûm vardı. O:
— Yâ Rasûlallah! Ben çok zarardayım, dedi.
Bunun üzerine derhâl o yazım işinin yerinde (daha yazı kurumadan): "Müzminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlarla, Allah yolunda savaşanlar bir olmaz" şeklinde bir istisna kaydı nazil oldu [159].

117-.....(Buradaki iki senedde) İbn Curyec haber verip şöyle demiştir: Bana Abdulkerîm el-Cezerî haber verdi. Ona da Abdullah ibnu'l-Hâris'in âzâdlısı Mıksem haber vermiş; ona da İbn Abbâs (R) haber verip: "Müzminlerden oturanlar", Bedir harbine çıkmayanlardır; "Savaşanlar" ise Bedir harbine çıkanlardır, demiştir [160].

92-Bâb:

"Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz yeryüzünde (dînin

emirlerini uygulamaktan) âciz kimselerdik!' derler. Melekler de: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz yâ!' derler.
İşte onlar (böyle); onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir" (Âyet: 97).

118-.....Muhammed ibnu Abdirrahmân Ebû'l-Esved tahdîs edip şöyle demiştir: (İbnu'z-Zubeyr'in Mekke üzerindeki halifelik günlerinde) Medine halkına (Şâmlılar'la harbetmek için) bir ordu çıkarmaları kesinleşti. Ben de bu orduya yazıldım. Akabinde İbn Abbâs'm âzâdlısı İkrime'ye kavuştum. Ona bu orduya yazıldığımı haber verdim. İkrime beni bu işten şiddetle nehyetti. Sonra şöyle dedi: Bana İbnu Abbâs şöyle haber verdi:
— Müslümanlardan (Mekke'de kalıp hicret etmeyen) birtakım insanlar, Rasûlullah zamanında müşriklerle beraber olarak onların camiasını çoğaltıyorlardı. Bedir harbi sırasında düşman saffları arasında bulunan bu kişilere ok atılıyor ve atılan ok, varıp bunlardan birisine isabet ediyor ve onu öldürüyordu, yâhud kılıçla vurulup öldürülüyordu. Bunun üzerine Allah: "Öz nefislerinin zâlimleri olarak... " âyetini indirdi.
Bu hadîsi Leys ibn Sa'd da Ebû'l-Esved'den; o da İkrime'den olmak üzere rivayet etmiştir [161].

93- Bâb:

"Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'f ve acz içinde bırakılıp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna" (Âyet: 98).

119-.....Abdullah ibnEbîMuleyke'den, İbn Abbâs (R) Yüce Allah'ın "İlle 1-mustad'afin" kavli hakkında:
— Annem Ümmü'1-Fadl Lubâbe bintu'l-Hâris, Allah'ın ma'zi-retli saydığı kimselerdendi, demiştir [162].

94- Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâbı:

'İşte onlar (böyle). Allah'ın onları affedeceğini umabilirler. Allah çok affedici, çok mağfiret eyleyicidir" (Âyet: 99).

120-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatsı namazını kıldırırken Semiallâhu limen hamideh dediği zaman, bundan sonra secdeye varmazdan evvel şöyle deyip duâ etti:
— "Yâ Allah, Ayyaş ibn Ebı Ralna'yı kurtar!
Yâ Allah, Selemetu'bnu'l-Hişâm'ı kurtar!
Yâ Allah, el-Velîd ibnu'l-Velîd'i kurtar!
Yâ Allah, kâfirler elinde bunalıp zaîf ve âciz görülen (diğer) mü '-mirileri de kurtar! „
Yâ Allah, Mudar'ı (Mudar'ın evlâdı olan Kureyş'e ukubetini artır) daha beterciğine; (içinde bulundukları); bu yılları Yûsuf Peygamber'in o şiddetli yıllarına benzet!" [163].

95- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa, yâhud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebal
yoktur -fakat yine bütün ihtiyat tedbîrlerini alın. Şübhe yoktur ki, Allah kâfirlere hor ve hakir edici bir azâb hazırlamıştır-" (Âyet: 102).

121-.....İbn Cureyc şöye demiştir: Bana Ya'lâ ibn Müslim ibn Hürmüz, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R) Yüce Allah'ın "Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa, yâhud hasta bulup nursanız... " kavli hakkında: Addurrahmân ibn Avf yaralı idi (işU bu âyet onun hakkında indi), demiştir [164].

96-Bab:

"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor... Yetim kızlar... hususunda Kitâb'da size karşı okunup duran âyetler..." (Âyet: 127).

122-.....Âişe (R), "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olan mîrâsı onlara vermediğiniz ve nikâhlarım da beğenip istemediğiniz yetim kızlar ve küçük çocuklar hakkında..." âyeti konusunda şöyle demiştir: Bu şu adamdır ki, yanında yetîm kız bulunur, kendisi o kızın işlerini gören velîsi ve kızın mîrâsçısıdır. Kız bu adamı, adamın malında hattâ hurmalığında ortak etmiştir. Adam o kızla nikâh olmayı istemez ve o kızı başka bir adamla da evlendirmek istemez. Çünkü bu takdirde o kızla evlenecek olan başka adam, velîsi bulunan adamın malında velîsine ortak olacaktır. Zîrâ kız velîsinin malında ortaktır. Bundan dolayı kızı evlenmekten men' eder dururdu. İşte bu âyet bu sebeble indi [165].

97- Bâb:

"Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yâhud kendisinden yüz çevirmesinden endîşe ederse... " (Âyet: 128).

İbn Abbâs: "Şikaak", "Bozuşma"dır. "Zâten nefislerde kıskançlık hazırlanmıştır...": Bu, onun herhangi birşey hususundaki hevâsi, yânî aşırı isteğidir. O şeye karşı şiddetle arzu duyar, üzerine düşer. "Kel-muallakati (= Askıya alınmış gibi)": O bekâr da değil, eş sahibi de değil vaziyette; "Nuşûzen", "Buğz" demektir, demiştir [166].

123-.....Hişâm ibn Urve, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R), Yüce Allah'ın "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yâ~ hudyüz çevirmesinden endîşe ederse..." kavli hakkında şöyle demiştir: Bir erkeğin yanında, yânî nikâhı altında bir kadın olur, erkek bu kadına sevgi ve beraberliği çoğaltmak istemez, kadından ayrılmak ister. Bunu hisseden kadın, kocasına hitaben: Ben senin beni boşamak-sızın nikâhın altında bırakman için (nafaka, giyim, yanımda geceleme ve diğer) haklarımdan bir kısmını sana geri vereyim mi, der; (kan-koca bu şartla sulh olup evliliklerini devam ettirirler). İşte bu âyet, bu hususta indi [167].

98- Bâb:

"Şübhesiz münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar..." (Âyet: 145).
İbn Abbâs: "Ateşin en aşağısında" demektir; "Nafakan", "Seraben" (yânî baca) demektir, demiştir [168].

124-.....el-Esved (ibn Yezîd en-Nahaî) şöyle demiştir: Bizler Abdullah ibn Mes'ûd'un ders halkasında bulunuyorduk. Huzeyfe ibnu'l-Yemân geldi, nihayet başımıza dikildi de selâm verdi. Bundan sonra:
— Yemîn olsun ki, münafıklık sizlerden daha hayırlı olan bir topluluk üzerine indirilmiştir, dedi.
el-Esved (Huzeyfe'nin bu sözünden hayret ederek):
— Siibhânallah! Muhakkak ki Allah "Şübhesiz münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar" buyuruyor, dedi.
Abdullah ibn Mes'ûd (Huzeyfe'nin sözünden, hakk söz getirmesinden ve sakındırmasından hoşlanarak) gülümsedi. Huzeyfe de mescidin bir kenarına oturdu. Bunun akabinde Abdullah ibn Mes'ûd kalktı ve beraberinde bulunan sahâbîleri de dağıldılar.
el-Esved dedi ki: Bu sırada Huzeyfe beni çağırmak için bana bir çakıl attı. Ben de yanına geldim. Huzeyfe:
— Ben söylediğimi iyice bilmiş olduğu hâlde Abdullah ibn Mes'-ûd'un gülmesinden (yânî sâdece gülmekle yetinmesinden) hayret ettim. Yemîn olsun ki, siz(tâbîî)lerden daha hayırlı olan bir topluluk üzerine münafıklık indirilmiş, sonra onlar bu hâllerinden tevbe edip döndüler, Allah da onların tevbelerini kabul buyurdu, dedi [169].

99- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Nûh 'a, ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz ve İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, evlâdlarına, îsâ 'ya, Eyyûb 'a, Yûnus 'a, Hârûn 'a ve Süleyman 'a Vahyeylediğimiz ve Davud'a Zebur verdiğimiz gibi şübhesiz sana da vahyettik biz" (Âyet: 163) [170].

125-.....Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana el-A'meş, Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kimse için: 'Ben Yûnus ibnu Metîâ'dan hayırlıyım' demesi lâyık olmaz" buyurmuştur.

126-.....Hilâl ibn Alî, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Çeygamber (S): "Her kim ben Yûnus ibn Met-tâ'dan hayırlıyım derse, yalan söylemiştir" buyurmuştur [171].

100- Bâb:

"Senden fetva isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar: Eğer evlâdı ve babası olmayan bir erkek ölür, onun bir tek kızkardeşi kalırsa, terîkesinin yarısı onundur. Eğer mirasçı erkek kardeş ise, çocuksuz (ve babasız) ölen kızkardeşinin bıraktığıfnm tamâmını alır)" (Âyet: 176).
"el-Kelâle", kendisine baba yâhud oğul vâris olmayan kimsedir. Bu "Tekellelehu*n-nesebu(= Neseb onu çepçevre kuşattı)"dan masdardır [172].

127-.....el-Berâ ibn Âzib (R): En son inen sûre Berâetun'dur. En son inen âyet de "Senden fetva isterler..." âyetidir, demiştir [173].

5-El-Mâide Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Hurum": Tekili "HarâmurT'dur. "Fe-bimâ nakzıhım mîsâkahum":
"Bi-nakzıhım mîsâkahum" (Âyet: i3)"Onlar verdikleri o kesin te'mînâtı çözüp bozmuş oldukları için" (demektir; "Mâ" kelimesi zâiddir).
"Allah'ın sizler için yazdığı: Yânî Allah'ın sizler içiriş takdir ettiği Mukaddes Arz'a girin" (Âyet: 2i>; "Tebûu",
"Yüklenip taşırsın"; "Dâire", devlet, yânî dolaşan felâket demektir (es-Suddî böyle tefsîr etmiştir). (Suddfden) başkası da:

"el-Iğrâ", "Musallat kılma, saldırtma'Mır, dedi.Sufyan es-Sevrî: Kur'ân içinde bana "Ey Kitâb ehli,
Tevrat % İncîVi ve Rabb'inizden size indirilen Kur'ân'ı (onun hükümlerini) dosdoğru tatbik ve icra edinceye kadar siz hiçbirşey üzerinde değilsiniz" (Âyet: 68) kavlinden daha şiddetli bir âyet yoktur, demiştir.
"Mahmasa", "Son derece açlık"; "Kim bir nefsi kurtarırsa bütün insanları diriltmiş gibi olur" (Âyet: 32), yânî: Haklı olarak öldürmek müstesna, kim bir nefsi öldürmeyi haram kılarsa, bu haram kılmadan dolayı insanlar diri kalır, demektir.
"Şir'aten ve minhâcen", "Bir yol ve bir sünnet"; "Kadınların ücretleri" kadınların mehirleridir. "el-Muheymin", "Emîn ve şâhid" demektir; Kur'ân, kendinden önceki her kitâb üzerine bir emîn ve şâhiddir [174].

101- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim..." (Âyet: 3)
İbn Abbâs: "Mahmasa", "Son derece açlık"tır, demiştir.

128-.....Sufyân es-Sevrî, Kays ibn Müslim'den; o da Târik ibn Şihâb'dan (bu zât Peygamber'i görmüştür) olmak üzere şöyle tahdîs etmiştir: Yahûdîler, Umer ibnu'l-Hattâb'a:
— Sizler bir âyet okumaktasınız ki, eğer o âyet biz Yahûdîler'e inmiş olaydı, biz o âyeti, yânî indiği günü muhakkak bir bayram edinirdik, dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Şübhesiz'ben o âyetin nerede indirildiğini, ne zaman indirildiğini ve Rasûlullah'm onun indirildiği zaman nerede bulunduğunu kesin olarak bilmekteyim: Bu âyet Arafe gününde ve bizler de Allah'a yemîn olsun Arafe'de (vakfede) bulunurken indirilmiştir, dedi.
Sufyân es-Sevrî: Ben Umer'in "Cumua günü idi" deyip demediğinde şübhe ediyorum, demiş (âyeti okumuştur): "Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim..."[175].

102- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Su bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin., " (Âyet: 6)[176].
"Teyemmemû", "Kasdediniz"; "Âmmîne", "Âmidîne", yânî "Kasdediciler olarak" demektir. "Emmemtu" ve "Teyemmemtu" bir ma'nâyadır.
İbn Abbâs:
"Lemestum (= Dokundunuz)", "Temessûhunne (= Kadınlara dokunursunuz)"; "Vellâtî dahaltum bihinne
(= Kendilerine dâhil olduğunuz kadınlar)'* (en-Nisâ: 23) ,,tve "el-İfdâ"' (en-Nisâ: 21); bunların hepsi nikâh, yânî cinsî münâsebet ma'nâsınadır, demiştir [177].

129-.....Peygamber'in zevcesiÂişe (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'in yaptığı seferlerin birinde O'nunla birlikte yola çıktık. Nihayet ya el-Beydâ'ya yâhud Zâtu'l-Ceyş'e vardığımızda (yanımda ariyet olan) bir gerdanlığım koptu (kayboldu). Aransın diye Rasû-lullah o yerde bekledi. İnsanlar da O'nunla beraber beklediler. Hâlbuki bir su başında değillerdi, yanlarında da su yoktu, insanlar Ebû Bekr es-Sıddîk'a gelip:
— Âişe'nin yaptığını görmüyor musun? Rasûlullah'ı da, insanları da yollarından alıkoydu. Su başında değiller, beraberlerinde de su yok, dediler.
Bunun üzerine Ebû Bekr (benim yanıma) geldi. Rasûlullah da başını benim dizimin üstüne koyup uyumuştu. Ebû Bekr bana:
— Seri'Rasûlullah'ı da, insanları da yollarından alıkoydun. Su başında değiller, beraberlerinde de su yok, dedi.
Âişe dedi ki: Ebû Bekr be.m azarladı ve Allah'ın söylemesini istediği sözleri söyledi. Eli ile de böğrüme vurmaya başladı. Beni kıpır-damaktan, Rasûlullah'ın dizim üstünde bulunmasından başka hiçbirşey men' etmiyordu (yânî başı dizimde olduğu için hiç kıpırdamadım). Sabah olunca Rasûlullah kalktı, hiç su yoktu. Allah Teyemmüm Ayeti'ni indirdi (herkes teyemmüm etti).
Useyd ibn Hudayr (R):
— Ey Ebâ Bekr hanedanı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi.
Âişe dedi ki: (Sonra gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık. Bir de gördük ki, gerdanlık onun altında imiş [178].

130-.....Abdurrahmân ibnu'I-Kaasırn, babası el-Kaasım ibnu Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk'tan; o da Âişe(R)'den (şöyle dediğini) tahdîs etmiştir: Benim bir gerdanlığım, bizler Medîne'ye gi-!rerken el-Beydâ'da düştü. Bunun üzerine Peygamber (S) devesini çöktürüp indi. Müteakiben başını kucağıma koyup uyudu. Ebû Bekr geldi de göğsümü eliyle şiddetli bir itişle itti ve:
— İnsanları bir gerdanlık yüzünden burada habsettin, dedi.
Beni acıtmış olduğu hâlde, Rasûlullah'ın kucağımda bulunmasından dolayı bende ölüm (hareketsizliği) vardı. Sonra Peygamber uyandı, sabah namazı vakti de geldi. Etrafta su arandı, fakat su bulunamadı. Bunun üzerine "Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başınıza meshedip her
iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb olduysanız boy ab-desti alın. Eğer hasta olmuşsanız yahud bir sefer üzerindeyseniz veya içinizden biri ayakyolundan gelmişse yâhud da kadınlara dokunmuş-sanız ve bu hâlde su da

bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, bunun için (niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün..." âyeti indi. Bunun üzerine Useyd ibn Hudayr (R):
— Ey Ebâ Bekr ailesi, yemîn olsun ki, Allah sizin sebebinizle insanlara bereket vermiştir, sizler insanlar lehine muhakkak bir be-.reket olmuşsunuzdur, dedi [179].

103- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Artık sm Rabb'inle beraber git! Bu suretle ikiniz harbedin! Biz muhakkak burada oturumlarız (Âyet: 24) [180].

131-.....(Buradaki iki senedde) Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: el-Mıkdâd ibnu'l-Esved, Bedir gününde:
— Yâ Rasûlallah! Biz Sana, İsrâîl oğulları'nın Mûsâ Peygamber'e "Artık sen RabbHnle beraber git. Bu suretle ikiniz harbedin. Biz muhakkak burada oturucularız" dedikleri gibi demeyiz. Fakat biz Sana: "(Düşman üzerine) yürü, biz de Sen'inle beraberiz" deriz,, dedi.
Bu sözü ile Mıkdâd, Rasûlullah'tan bütün gamları giderdi.
Bu hadîsi Vekî' ibnu'l-Cerrâh da Sufyân es-Sevrî'den; o da Mu-hânk'tan; o da Târik ibn Şihâb'dan rivayet etti. Bunda: el-Mıkdâd, bu sözü Peygamber'e hitaben söyledi, ziyâdesi vardır [181].

104- Bâb:

"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yâhud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir..." (Âyet: 33).
Allah'a muharebe, O'na küfretmektir [182]

132-.....Abdullah ibn Avn tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ebû Kılâbe'nin himayesinde bulunan Süleyman Ebû Recâ', Ebû Kı-lâbe'den tahdîs etti ki, Ebû Kılâbe, Umer ibnu'l-Abdilazîz'in sırtının arkasında oturuyordu. Huzuruna giren insanlar "Kasâme"yi zikrettiler. Umer, "Kasâme" hakkında istişare yapınca, ona "Kasâme"-nin şânmı zikredip:
— Biz kasâme hususunda kısasa kaail oluruz, senden önceki halîfeler de kısasla, yânî kaatilin öldürülmesiyle hükmetmişlerdir, dediler.
Bunun üzerine Umer ibnu'l-Abdüazîz, sırtının arka tarafında bulunan Ebû Kılâbe'ye döndü de:
— Sen ne dersin yâ Abdallah ibne Zeyd, yâhud da: Sen ne dersin yâ Ebâ Kılâbe? diye sordu.
Ben:
— İslâm'da evlendikten sonra zina etmiş yâhud bir nefis mukaa-bilinde olmaksızın bir insan öldürmüş yâhud da Allah'a ve Rasü-lü'ne harb açmış bir adamdan başka, hiçbir nefsin öldürülmesinin halâl olduğunu bilmiş değilim, dedim.
Bunun üzerine Anbese ibnu Saîd: Bize Enes ibn Mâlik şöyle şöyle (yânî Urenîler hadîsini) tahdîs etti, dedi.
Ebû Kılâbe şöyle dedi: Ben dedim ki: Bana da Enes tahdîs edip şöyle dedi: Bİr topluluk Peygamber'in huzuruna geldiler de (İslâm üzere bey'atlaştıktan sonra) kendisiyle kelâm edip konuştular. Akabinde:
— Bizler bu Medîne toprağını (yânî havasım) ağır bulduk, dediler.
Peygamber de:
— "Şunlar bize âid birtakım develerdir, (sadaka develeriyle beraber güdülmek için) çıkıyorlar, siz de bunlar içinde çıkın, bunların sütlerinden ve sidiklerinden için" buyurdu.
Bunun üzerine o kimseler, o deve sürüsü içinde çıkıp gittiler. Onların sidiklerinden ve sütlerinden içtiler ve eski sağlıklarına kavuştular. Çobanın üzerine hücum edip onu öldürdüler, develeri de sür'atle sürüp götürdüler. Artık bunlardan hangi şey geri bırakılır? Bunlar insan öldürdüler, Allah'a ve Rasûlü'ne harb açtılar, ve Allah'ın Ra-sûlü'nü endişelendirdiler.
Râvî Anbese, Ebû Kılâbe'den hayret ederek:
— Subhânallah, dedi.
Ebû Kılâbe şöyle dedi: Ben de Anbese'ye:
— Sen benim Enes'ten rivayet ettiğim hadîs hususunda beni itti-hâm mı ediyorsun? dedim.
Anbese de:
— (Hayır ittihâm etmiyorum, lâkin sen hadîsi gereği gibi getirdin.) Bize bunu Enes böyle tahdîs etti, dedi.
Ebû Kılâbe şöyle dedi: Ve Anbese:
— Yâ buranın ehli (yânî: Ey Şâm ehli)! Şübhesiz sizler, Allah içinizde bunu (yânî Ebû Kılâbe'yi) ve bunun benzeri olanları bıraktığı müddetçe muhakak hayırla beraber olmakta devam edeceksiniz! Dedi [183].

105- Yüce Allah'ın 'Bütün yaralar birbirine kısastır... (Âyet: 45) Kavli Babı [184]

133-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: er-Rubeyy' -ki o, Enes ibn Mâlik'in halasıdır- Ensâr'dan bir cariyenin ön dişini kırmıştı. Cariyenin kavmi er-Rubeyy'den kısas istediler. Akabinde (aralarında hüküm vermesi için) Peygamber'e geldiler. Peygamber (S) de kısas ile emretti. Bunun üzerine Enes ibnu Mâlik'in amcası olan Enes ibnu'n-Nadr:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah, er-Rubeyy'in ön dişi kırılmaz, dedi.
Rasûlullah da:
— "Yâ Enes! Allah'ın Kitabı kısastır" buyurdu.

Akabinde hakîkaten da'vâcı olan topluluk er-Rubeyy'den kısası terketmeye razı oldular da diyeti kabul ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah'ın kullarından öyle kimse vardır ki, o Allah'ayemîn etse, Allah onun yeminini muhakkak yerine getirir" buyurdu [185].

106- Bâb:

'Ey Rasûl, RabbHnden sana indirileni tebliğ et... (Âyet: 67).

134-.....Sufyân es-Sevrî, İsmâîl ibnu Ebî Hâlid'den; o da eş-
Şa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) Mesrûk'a şöyle demiştir: Her kim sana Muhammed, kendisine indirilenlerden herhangi birşeyi sakladı (teblîğ etmedi) derse, muhakkak ki, o yalan söylemiştir. Çünkü Allah şöyle buyuruyor: "Ey Rasûl, Rabb 'inden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan A Hah yın Elçiliği yni teblîğ (ve îf â) etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şübhesiz ki, Allah kâfirler güruhunu muvaffak etmez* [186].

107- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Allah sizi yemînlerinizdeki lağvdan dolayı sorumlu " (Âyet: 88) [187].

135-.....Hişâm ibn Urve, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den lahdîs etti ki, Âişe (R): Şu "Allah sizi yemînlerinizdeki lâğvdan dolayı sorumlu tutmaz..." âyeti insanın "Hayır vallahi, evet vallahi" sözü hakkında indi, demiştir.

136-..... Hişâm ibn Urve şöyle demiştir: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe'den haber verdi ki, Âişe'nin babası Ebû Bekr, Allah yemîn keffâreti âyetini indirinceye kadar hiçbir yemînde döneklik etmezdi. Ebû Bekr: Ben edilen yeminin zıddını, ondan daha hayırlı görürsem, muhakkak Allah'ın verdiği ruhsatı kabul eder, o hayırlı işi yaparım, demiştir [188].

108- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Ey îmân edenler, Allahhn size halâl ettiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) haram kılmayın..." (Âyet: 87) [189].

137-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde gazveye giderdik. Bizim yanımızda kadınlar bulunmazdı. (Cinsî münâsebete şiddetle ihtiyâç duyardık.) Bu durumda biz:
— Erkeklik yumurtalarımızı çıkartıp hadım olalım mı? diye sorduk.
Peygamber bizi hadım olmaktan nehyetti. Bundan sonra bize (belli bir müddete kadar) elbise (ve benzeri bir ücret) mukaabilinde kadın eş almamıza ruhsat verdi.
(Râvî Kays ibn Ebî Hazım dedi ki:) Bundan sonra Abdullah ibn Mes'ûd şu âyeti okudu: "Ey imân edenler, Allah'ın size halâl ettiği o en temiz şeyleri (nefsinize) haram kılmayın. Haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez'*) [190].

109- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için ı bunlardan kaçının ki, muradınıza eresiniz" (Âyet: 90) [191].
Ve İbn Abbâs: "el-Ezlâm", (Câhiliye Arabları'nın) ; mühim işlerde kendisiyle fal açıp kısmet istemekte oldukları yelesiz oklardır. "en-Nusub" ise müşriklerin ihtiram için diktikleri birtakım dikili taşlardır ki, yanlarında kurban keserler (kanları bu taşlara sürerlerdi), demiştir.
İbn Abbâs'tan başkası da:
"ez-Zelem", henüz yele geçirilmemiş oktur, bu "el-Ezlâm"ın tekilidir. (Yele geçirilirse ona "Sehm" denir.) "el-İstiksâm", fal oklarını falcının torba içinde döndürmesidir. Eğer ok (çekildiğinde, "Rabb'im beni nehyetti" çıkmak suretiyle) o işi nehyederse, kişi o işi terkeder; ("Rabb'im bana emretti" çıkmak suretiyle) o işi emrederse, okun emrettiği işi yapar. "Yucîlu", "Döndürür" demektir. O fâl oklarına, kısmetini istemekte oldukları çeşitli işlerin adlarını üzerlerine yazıp, birçok alâmetlerle alâmet ve nişan yaparlardı. (Kısmet isteme falı çektiğini haber vermek isteyen kişi) "Faaltu minhu(= Ben bundan yaptım)" yerine "Kasemtu" der. "Kusûm" da (üç harfli ve "Kendisinden haber vermek" demek olan) masdardır [192].

138-.....İbn Umer (R): Şarâbın haram kılınması indi. O gün(yânî haram kılınmasından önce) Medine'de beş çeşit içki vardı, bunlar arasında üzüm şarâbı yoktu, demiştir.

139-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: (İçkinin haram kılındığı sırada) bizde "Fadîh" ismini vermekte olduğumuz (hurma koruğundan ateşte kaynatılmadan yapılan) içkiden başka hiçbir haram yoktu. O gün ben ayakta (babalığım Ebû Talha'mn evinde) Ebû Tal-ha ile Fulân ve Fulân kişilere fadîh içkisi dağıtıyordum. O sırada hemen birisi geldi ve:
— Haber size ulaştı mı? dedi. Mecliste bulunanlar:
— Ne haberi? diye sordular.

O da:
— Hamr (yânî içki) haram kılındı, dedi.
Meclistekiler bana:
— Yâ Enes! Şarâb testilerini dök! diye emrettiler. (Ben de emirlerini yerine getirdim.)
Enes dedi ki: Bu bir adamın sözü üzerine mecliste bulunanlar
râbın nasıl ve ne zaman haram kılındığını araştırıp soruşturmadılar (buna lüzum görmediler) ve o adamın haberinden sonra bir daha dönüp şarâb içmediler.

140-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Birtakım insanlar Uhud harbi gecesi sabaha kadar hamr içmişlerdi. O gün bunların hepsi şehîd olarak öldürüldüler. Bu, şarâbın haram kılınmasından önce idi [193].

141-.....İbn Umer şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb'dan işittim, Peygamber'in minberi üzerinde hutbe yaparken şöyle diyordu:
— Amma ba'du: Ey insanlar, şu muhakkak ki, hamrm haram kılınması emri inmiştir. Hamr beş şeyden yapılır: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan, arpadan. Hamr, aklı örten (düşünmeyi gideren) her içkidir! [194].

110- Bâb:

"imân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar, (bundan sonra haramlardan) sakındıkları, îmânlarında
sebat ile iyi iyi işlere devam ettikleri, sonra dâima sakınıp iyice inandıkları ve yine sakınmakta devam ve
ısrar ile güzel işlerle uğraştıkları takdirde (Haram kılınmazdan önce) tattıklarında üzerlerine hiçbir suç yoktur. Allah, iyi ve güzel hareket eden muhsinleri Sever" (Âyet: 93).

142-.....Bize Sabit el-Bunânî, Enes(R)'ten tahdîs etti (ki şöyle demiştir): "Fadîh" denilen şu hurma şarâbının döküldüğü gün; -(Buhârî dedi ki:) Ve bana Muhammed (ibn Selâm el-Beykendî), Ebu'n-Nu'mân'dan rivayetinde şunu ziyâde etti:- Eries dedi ki: Ben o gün Ebû Talha'nın evinde içki içmekte olan bir topluluğa sâkîlik ediyordum. Hamrın haram kılındığı hakkındaki kelâm indi. Rasûlullah bir nidâcıya emredip i'lân ettirdi. Bu sesi işitince Ebû Talha bana:
— Çık bak, bu ses nedir? dedi.
Enes dedi ki: Ben de çıktım, sonra dönüp:
— O nidâcı: Ey mü'minler! Biliniz ki, şarâb haram kılınmıştır! diye nida edip i'lân ediyor, dedim.
Bunun üzerine Ebû Talha bana:
— Haydi git, o şarâbı dök! dedi.
Enes dedi ki: (Döktüm, herkes de evindeki şarâbını döktü.) Me-dîne sokaklarında su gibi şarâb aktı.
Enes dedi ki: O zaman Medîneliler'm hamrı "Fadîh" idi. Bu sırada halktan bâzı kimseler:
— (Uhud günü mücâhidlerden) bir topluluk, karınlarında şarâb olduğu hâlde öldürüldüler (bunlar ne olacak)? dediler.
Enes dedi ki: Bunun üzerine Allah: "îmân edip de iyi işler yaparak Ölenlerin üzerine, daha evvel tattıkları şeyler hususunda günâh yoktur... " âyetini indirdi [195].

111- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Ey îmân edenler, size açıklanırsa fenanıza gidecek şeyleri sormayın..." (Âyet: 101>.

143-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Rasûlullah (S) bir hutbe yaptı ki, ben Rasûlullah'ın o hutbesi kadar te'-sîrli bir hutbe hiç işitmedim. O hutbesinde Rasûlullah:
— "(Ey sahâbîlerim!) Eğer benim bilmekte olduğum şeyleri sizler bilir olaydınız, muhakkak az gülerdiniz ve hiç şübhesiz çok ağlardınız" buyurdu.
Enes dedi ki: Bu hitabe üzerine Rasûlullah'ın sahâbîleri yüzlerini elbiseleriyle örttüler; onlar, içten gelen bir inleme ile ağlıyorlardı.
Bu sırada birisi:
— Yâ Rasûlallah, benim babam kimdir? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Baban Fulân kimsedir" diye cevâb verdi.
Bunun akabinde şu "Ey îmân edenler, size açıklanırsa fenanıza gidecek şeyleri sormayın..." âyeti indi.
Bu hadîsi Nadr ibnu Şumeyl ile Ravh ibn Ubâde de Şu'be'den rivayet etmişlerdir [196].

144-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir topluluk Rasûlullah'a saygısızca ehemmiyetsiz şeyler sorarlardı. Bir kimse:
— Babam kimdir? der, diğer biri de devesini kaybettiğini söyleyip:
— Devem nerede? der idi.
Bunun üzerine Allah o kimseler hakkında şu âyeti indirdi: "Ey îmân edenler, açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur 'ân indirilirken onları sorarsanız, size açıklanır. (Açıklanmadığına göre) Allah onlan af/etmiştir. Allah çok mağfiret edicidir, cezada da aceleci değildir" (Âyetrioi) [197].

112- Şu Kelâmfln Tefsiri) Babı:

"Allah ne Bahiri dan, ne Sâibe'den, ne Vasilerden, ne de Hâm'dan hiçbirini meşru' kılmamıştır... " (Âyet: 103)
ve "İz kaale'Mhu (= Allah dedi)", "Allah der" ma'nâsınadır. "İz kaale'ttâhu" kelâmı da "Kaalellâhu" demektir. Buradaki "İz" sıladır, yânî fazladan gelmiştir. "el-Mâide", faile vezninde ise de, bunun aslı mefüle veznidir ki, "Mâide", "Menyûde (= Hazırlanmış sofra)" ma'nâsınadır.
"lyşetin râdiyetin" ve "Tutlîkatin bâinetin" ta'bîrlerinde olduğu gibi. (Lügat yönünden) ma'nâsı: Onu hayırdan, yânî yiyecek olarak sahibi hazırladı, demektir. (İştikaak yönünden de) "Madenî yemîdunî" denilir ki: "Benim için yiyecek kazandı, hazırladı" demektir.
Ve İbn Abbâs: "Seni vefat ettireceğim", "Seni öldüreceğim" ma'nâsınadır, demiştir '" [198].

145-.....Saîd ibnu'I-Müseyyeb şöyle demiştir: "el-Bahîra", sütü tâğûtlara âid olmak üzere, sütünden insanların faydalanması men' olunan devedir ki, artık onun sütünü hiçbir insan sağmaz. t(es-Sâibe" ise Câhiliyet Arabları'nın taptıkları putlara adamakta olup serbest salıverdikleri, üzerine hiçbir yük yükletilmeyen devedir.
Yine Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Ebû Hureyre (R) de dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Ben (kusûf namazı kılarken) cehennemde Amr ibnu Âmir el-Huzâî'yi kendi bağırsaklarım ateş içinde sürükler hâlde gördüm. Çünkü o, develeri salma adak yapanların ilki (yânî önderi) idi."
Yine Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: "el-Vasîle" o genç devedir ki, deve yavrularının ilkinde dişi doğurmakla başlar. Sonra bunun ardından ikinci dişiyi doğurur. İşte Arablar, iki dişiden birini aralarında hiç erkek olmadan diğer dişiye ulayıp eklediğinden dolayı, böyle deveyi tâğûtlan için adayıp serbest kılarak salı verirlerdi, "el-Hâm" ise, dişi deveyi birçok sayıda aşıp dölleyen, develerin puhûru, yânî döl hayvanıdır ki, bu döllemelerini bitirdiği zaman Arablar, bunu tâğûtlan için terkederler ve onu yük taşımaktan affedip, artık üzerine hiçbir yük yüklenmez olur. işte böyle salıverilmiş yaşlı puhûr deveye "el-Hâmî (= Sırtını yükten koruyan)" diye isim verirler.
Ebû'l-Yemân el-Hakem ibn Nâfi' şöyle dedi: Bize Şuayb ibn Ebî Hamza haber verdi ki, ez-Zuhrî: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, o bu ta'rîfleri haber veriyordu, dedi. Saîd ibnu'l-Müseyyeb dedi ki: Yine Ebû Hureyre: Ben Peygamber'den bu ta'rîflerin benzerini işittim, dedim.
Bu hadîsi İbnu'1-Hâd, İbnu Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müsey-yeb'den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etti ki, Ebû Hureyre (R): Ben, Peygamber(S)'den işittim, demiştir [199].

146-.....Yûnus ibn Yezîd el-Eylî, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Ben husuf namazında) cehennemi de gördüm, onun bâzısı bâzısını (şiddetli hararetle) kırıp yiyordu. Ben Amr ibn Luhayy'ı da kendi bağırsaklarını çekip sürükler hâlde gördüm. Çünkü bu Amr, (putlar adına) develeri adak olarak salıverenlerin ilkidir" [200].

113- Bâb:

"... Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni vefat ettirip içlerinden alınca, üstlerinde görüp gözetici yalnız Sen oldun. Zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin" (Âyet: 117).

147-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir hutbe yaptı da:
— "Ey insanlar! Şübhesiz sizler (kıyamet gününde) Allah 'in huzuruna yalınayaktılar, çıplaklar ve erlik yerleriniz sünnetsiz olarak toplanacaksınız" buyurdu.
Bundan sonra şu âyeti okudu: "(O günü biz göğü, kitâblann sa-Mfesini dürüp büker gibi düreceğiz.) tik yaratışa nasıl başladıksa, üzerimize hakk bir va 'd olarak, yine onu iade edeceğiz. Hakikatte failler biziz'* (el-Enbiyâ:lO4).
Ve şöyle devam etti:
— "Kıyamet günü yaratıklardan ilk elbise giydirilecek olan kişi îbrâhîm 'dir. Dikkat edin! Şu muhakkak ki, o gün ümmetimden birtakım adamlar getirilir de onlar tutulup sol tarafa götürülürler. Ben hemen; Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir, derim. Bana: Şübhesiz sen, onların senin ardından dînde ne bid'atler çıkardıklarını bilmiyorsun, denilir. Buna cevaben ben de, Allah'ın sâlih kulunun (Meryem oğlu îsâ'nm) dediği gibi söylerim: Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni vefat ettirip içlerinden alınca, üstlerine görüp gözetici yalnız Sen oldun... derim. Yine bana: Şübhesiz bunlar, sen kendilerinden ayrıldığından beri ökçeleri üzerine basarak geri dönmüş mürtedlerdir, denilir" [201].

114- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Senin kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen, şübhesiz Sen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi (Âyet: 118).

148-.....Saîd ibn Cubeyr, İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yine kıyamet günü birtakım insanlar yakalanıp sol tarafa sevkedilirler. Ben de, sâlih kul Meryem oğlu isa'nın dediği gibi derim: Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni vefat ettirip içlerinden alınca, üstlerinde görüp gözetici yalnız Sen oldun. Zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki onlar Senin kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakîkaten Sen'sin Sen" [202].

6- el-En'âm Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle İbn Abbâs şöyle demiştir:
"Sonra onların fitnesi,.. " (Âyet: 23) "Onların ma'zireti" demektir; "Ma'rûşât (= Çardaklanmışlar)", (Âyet: 145) üzümden ve başkasından çardak yapılan meyveler; "Hamûleten(= Yük taşıyacak)" (Âyet: i42), üzerine yük yükletilip taşınan hayvanlar; "Ve le-lebesnâ... " (Âyet: 9):
"Ve onları elbette düşmekte oldukları şübheye düşürürdük"; "Yen'evne anhu.." (Âyet: 26), (Onlar hem insanları bundan vazgeçirmeye çalışır) hem kendileri ondan uzaklaşırlar"; "Ve tubselu... " (Âyet: 7i) "Ayıbı ortaya çıkarılır, rezîl edilir"; "Ubsilû" (Âyet: 70), "Rezîl ve rüsvây edildiler"; "Bâsıtû eydihim" (Âyet: 93), "Melekler ellerini uzatırlar"; "el-Bast", "Dövmektir.
"isteksertum" (Âyet: 128), "Ey cinn cemâati, insanlardan birçoğunu saptırdınız"; "Mimmâ zeree mine'l-harsi" (Âyet: 136), "Onlar meyvelerinden ve mallarından Allah için bir hisse, şeytân ve putlar için de bir hisse ayırdılar"; "Ekinneten" (Âyet: 25): Tekili "Kinân (= Perde, kılıf)"dır; "Amma iştemelet aleyhi.. " (Âyet: 142143),
"Yoksa bu iki dişinin rahimlerini bürüdüğü yavruları mı haram etti?", yânî: Rahimler erkek yâhud dişi yavrudan başkasını bürür mü? Öyleyse niçin bâzısını haram kılıyor, bâzısını halâl kılıyorsunuz? "Demen mesfûhan" (Âyet: 145), "Dökülmüş kan"; "Sadefe" (Âyet: 156), "Yüz çevirdi"; "Ublisû" (Âyet: 44), "Ümîdsiz oldular"; "Ve ublisû" (Âyet: no), "Helake teslim edildiler"; "Sermeden" (ei-Kasas: 7i) "Fasılasız, devamlı" (bunu burada "Geceyi bir sükûn kıldı" kavli münâsebetiyle zikretti, denildi).
"îstehvethu" (Âyet: 71) "Şeytânlar onu saptırıp şaşkın hâlde çöle düşürmek istediler"; "Yemterûn" (Âyet: 2),
"Şübhe ederler (sonra da sizler yeniden diriltilme hakkında şübhe edersiniz)"; "Vakrun" (Âyet: 25),
"Sağırlık" (Kulaklarının içine de sağırlık koyduk); "el-Vikru" ise, o "Yük"tür; "Esâtiru", (Âyet: 25) tekili
"Ustûre" ve "İstâre"dir, bu da "Turrehât", yânî bâtıllar ve faydadan boş sözler, masallar demektir; "e/-Be's âu" (Âyet: 42), "Şiddet" ma'nâsına olan "el-Be's"ten de zarar, kötü hâl ve fakirlik ma'nâsına olan "el- BuV'tan da olabilir; "Cehreten" (Âyet: 42), göz görüşü ile açıktan açığa demektir; (Sâd harfiyle) "es-Suveru",
(Âyet: 72) "Sûret"in cem'idir, sîn ile "Sûre"nin cem'i "Suver" olduğu gibi; "Melekût" (Âyet: 75), "Mülk" demektir. "Rahabût hayrun nün rahamût (= Korkmak merhamet edilmekten hayırlıdır)" meseli veznindedir.
Sen "Turhabu hayrun min en turhame" dersin ki, "Sana dâima korkmak ve endişeli olmak haleti, rahmet ve şefkat edilme mevkiinde olmak haletinden hayırlıdır", demektir (Kaamûs Ter.)
"Cenne aleyhi" (Âyet: 76), "Üstünü karanlık bürüyüp örttü"; "Taâlâ" (Âyet: 100) "Çok yüce"dir; "Ve in ta'dü"
(Âyet: 70), "O nefis fidye denkleştirip verse bu kıyamet gününde ondan kabul edilmez"; "Husbânı" (Âyet: 91)
Allah'a âiddir denilir ki, "Hesabını görmek" demektir; bir de "Husbân", mermiler'e ve şeytânlara atılan taşlarca denilir. "Mustakarrun" (Âyet: 98) "Karar yeri sulbde", "Mustevdâ"' (Âyet: 98) "Emânet yeri" de rahimdedir;
"el-Kınvu" (Âyet: 99), hurma salkımıdır, ikisi "Kınvânı", cem'i de yine "Kınvânun"dur; "Sınvan" ve "Sinvânun"
gibi [203].

115- Bâb:

'Gaybzn anahtarları O'nun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez..." (Âyet: 59) [204].

149-.....Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Salim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Gaybın anahtarları beştir: O saatin ilmişübhesiz ki, Allah'ın nezdindedir. Yağmuru (takdir edilen vakitte ve yerde) O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Şübhesiz Allah herşeyi bilendir, herşeyden haberdârdır [205]

116- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"De ki: O size üstünüzden, yâhud ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye veya sizi birbirinize katıp kiminizden kiminin hıncını tattırmaya kaadirdir..." (Âyet: 65).
"Yelbisekum", "İltibâs"tan "Sizi karıştırır" manasınadır. "Yelbisû", "Yahhtû", yânî "Karıştırırlar", "Şıyâan", "(Birbirine muhalif) fırkalar yapar" demektir.

150-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Şu "De ki: O size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir" âyeti indiği zaman Rasûhıllah (S) -bunun bu birinci cümlesi akabinde- "(Rabb'im) Senin kerîm vechine (yânî zâtına) sığınırım" dedi.
Râvî dedi ki: "Yâhud ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye kaadirdir" cümlesinin ardından: "(Rabb'im) Senin kerîm vechine sağınının" dedi. " Yâhud sizin fırkalarınızı birbirine katıp, kiminizden kiminin hıncını tattırmaya kaadirdir"

cümlesini müteâkib de Rasûlullah: "Bu daha hafiftir yâhud daha kolaydır" buyurdu [206].

117- Bâb:

İmân edip de îmânlarını haksızlıkla karıştırmayanlar' (Âyet: 82).

151-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir; "îmân edip de îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte emîn olmak hakkı onlarındır; onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir" âyeti indiği zaman, Peygamber'in sahâbîleri:
— Hangimiz nefsine zulmetmemiştir? dediler.
Bunun üzerine "Allah 'a ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân:i3) âyeti indi [207].

118- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Yûnus'u ve LûVu da hidâyete ilettik. Herbirine âlemlerin üstünde yüksek meziyetler verdik" (Âyet: 86).

152-.....Ebû'l-Âliye şöyle demiştir: Bana Peygamber'inizin amca oğlu, yânî İbn Abbâs (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Hiçbir kul için: Ben Yûnus ibn Meîtâ'dan hayırlıyım demek lâyık olmaz" buyurmuştur.

153-.....Ebû Hureyre(R)'den, Peygamber (S): "Hiçbir kul için:
Ben Yûnus-ibn Meîtâ'dan hayırlıyım demek yakışmaz" buyurmuştur [208].

119- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'işte o peygamberler Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir, O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy... " (Âyet: 90).

154-.....Bize Hişâm ibn Yûsuf es-San'ânî haber verdi ki, onlara da İbn Cufeyc haber verip şöyle demiştir: Bana Süleyman el-Ahvel haber verdi. Ona da Mucâhid haber vermiştir: Mucâhid, İbn Abbâs'a:
— Sâd Sûresi'nde secde var mıdır? diye sormuş.
O da:
— Evet vardır, dedikten sonra, şu "Biz ona (yânî İbrahim'e) Is-hâk ile Ya'kûb'a ihsan ettik ve herbirini hidâyete erdirdik..." kavlinden ' '0 hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy" âyetine
kadar okudu ve:
— O da (yânî Dâvûd da) burada zikredilen peygamberlerdendir, dedi.
Yezîd ibnu Hârûn, Muhammed ibn Ubeyd, Sehl ibnu Yûsuf, el-Avvâm ibn Havşeb'den; o da Mucâhid'den şunu ziyâde etmişlerdir: Mucâhid: Ben İbn Abbâs'a bunu sordum da o:
— Peygamberiniz de buradakilere uyması emrolunan kimselerdendir, dedi [209]

120- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Biz Yahudiler'e bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sığır ve koyunun iç yağlarını da üzerlerine haram kıldık.
Bunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan yâhud kemiğe karışan (yağlar bu hükümden) müstesnadır. Bu
haram kılmayı onlara zulümlerinden dolayı ceza olarak yaptık. Biz elbette doğru söyleyicileriz" (Âyet: i46) [210].
İbn Abbâs: "Her tırnaklı", deve ve devekuşu (ve benzerleri); "el-Havâyâ", "Bağırsaklardır, demiştir.
İbn Abbâs'tan başkası da: "Hâdû", "Yahûdî oldular" demektir. Amma Yüce Allah'ın "Hudnâ"
(el-A'râf: 156) kavline gelince, o "Tevbe ettik" demektir, "Hâid1 "Tâib", yânı "Tevbe edici"dir, dedi. r»»

155-.....Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, dedi ki: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Allah Ya-hûdîler'e la'net etsin! Allah onlara ölmüş hayvanın iç yağlarını haram. ettiği zaman, onlar bu yağları erittiler, sonra sattılar da onun bedelini yediler" buyurdu.
(Buhârî'nin şeyhi) Ebû Âsim şöyle dedi: Bize Abdulhamîd tah-dîs etti. Bize Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs edip şöyle dedi: Bize Atâ ibn Ebî Rebâh yazıp: .Ben Câbir'den; o da Peygamber(S)'den (bu hadîsin benzerini) işittim, dedi [211].

121- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: [212]**Kötülüklerin Açığına Da, Gizlisine De Yaklaşmayın... " (Âyet: 15i) .**

156-.....Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Mü'minleri Allah'tan ziyâde kötülüklerden koruyan bir kimse yoktur. Mü'min-lerin en büyük koruyucusu olduğu için Allah açık, gizli bütün kötülükleri, çirkin işleri haram kılmıştır. Bir de Allah'tan ziyâde medhedilip övülmeyi seven kimse de yoktur. İşte bunun için Allah kendisini (Kur'-ân'da birçok güzel sıfatlarla) medhetmiştir.
Râvî Amr ibn Murre dedi ki: Ben Ebû Vâil'e:
— Sen bu hadîsi Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittin mi? diye sordum.

Ebû Vâil:
—Evet, ben bunu Abdullah'tan işittim, dedi. Ben yine ona:
— Abdullah ibn Mes'ûd bu hadîsi Peygamber'e yükseltti mi? dedim.
O:
— Evet yükseltti, dedi [213].
"Vekîl", "Hafız, muhafaza edici ve etrafını çepçevre kuşatıcıdır.
"Kubulen", "Kabîl"in cem'idir, ma'nâsı birçok azâb nevi'leri-dir ki, o azâblardan herbir nev'i bir "Kabil", bir sınıftır. •
"Zuhrufe'l-kavU(= B$Ltı\ söz)": Bâtıl olduğu hâlde güzelleştir-diğin ve süslediğin herşeydir. İşte bu süslenmiş bâtıl bir "Zuhruf"-tur.
"f/ar«m(= Ekin, mahsûl)": "Hıcrun" yânî "Haram" demektir. Men' edilmiş herşey bir hıcr ve mahcurdur. "el-Hıcru", "Bina ettiğin her binâ"dır. Beygirlerden dişiye de "Hıcr" denilir; akl'a da "Hıcr" ve "Hıcen" denir. "el-Hıcr" ismine gelince, o, Semûd kavminin yeridir. Yerden etrafını duvarla çevirdiğin şey de bir "Hıcr"-dır. İşte bu ma'nâdan dolayı Ka'be'nin Hatîm'ine "Hıcr" ismi verildi. Sanki bu, "Maktûl'Men "Katil" gelmesi gibi, "Mahtûm"dan türemiştir. Yemâme'nin Hacr'ı ise, o bir menzildir [214].

122- Yüce Allah'ın:

"Muhakkak Allah bunu haram etti diye bildiğim söyleyecek şâhidlerinizigetirin! de..." (Âyet: 150).
Hicaz ahâlîsinin lügati, tekil için de, iki kişi için de, cemf için de "Helumme"d\r [215].

157-.....Ebû Hureyre(R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacak-tır. İnsanlar onu gördükleri zaman yeryüzünde bulunanlar îmân ederler. Fakat işte o gün 'Daha evvelden (mân etmiş olmayan hiçbir kimseye (o günkü) îmânı fayda vermeyecek' zamandır" (Âyet: 158) [216].

158-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Güneş battığı yerden doğuncaya kadar kıyamet kopmaz. Güneş oradan doğup insanlar onu görünce, toptan hepsi îmân ederler. İşte bu, hiçbir nefse îmânının fayda vermeyeceği zamandır".
Sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: "Daha evvelden îmân etmiş veya îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) îmânı asla fayda vermez. De ki: Bekleyin! Çünkü biz de bekleyidle-rizl"

7- El-A'râf Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ve riyâşen" (Âyet: 26), "Mal"; "el-Mu'tedîn" (Âyet: 55), duada ve başka işlerde haddi aşanlar; "Hatta afev" (Âyet: 95), "Nihayet çoğaldılar" ve "Malları çoğaldı"; "el-Fettâh", Kaadı, hâkim, "İftâh beynenâ ve beyne kavmina" (Âyet: 89), "Ey Rabb'imiz, bizimle kavmimiz -. arasında Sen hakk olanı hükmet"; "Nateknâ" (Âyet: - 171), "Kaldırdık", ("Biz bir zaman dağı sanki o bir gölgelikmiş gibi çekip üstlerine kaldırmıştık");
"İnbeceset", (Ayet: ıeoj, "İnfeceret", yânî "Kaynayıp aktı"; "Mutebberun" (Âyet: 139), "Hüsrana uğratılmış, helak edilmiş"; "Âsâ", "Tasalanırım"
"Tasalanma" (ei-Mâide: 29)- "Şimdi ben o kâfirler güruhuna karşı nasıl tasalanırım?" (Âyet: 93).
(Bunların hepsi İbn Abbâs'tan nakledilen tefsirlerdir.)
İbn Abbâs'tan başkası şöyle demiştir:
"Mâ meneake en lâ tescude = Seni secde etmenden men' eden nedir?" (Ayet: 12) buyuruyor. "Yahsıfâni" (Âyet:
22), Cennet yapraklarından yapraklar alıp, birbiri üstüne yamamağa başladılar, yaprakların bâzısını dikerine eklemeye başladılar. "Sev'atihımâ" (Âyet: 22),
Adem ile Havva'nın ferclerinden kinayedir (Cevheri: "Sev'e", "Avret"tir demiştir).
"Mustekarrun ve metâun ilâ hîn = Bir zamana kadar yerleşip kalmak ve geçinmek" (Âyet: 24); "illâ hîn"f burada
"Kıyamet gününe kadar" demektir. Arablar indinde "Hîn" bir saatten, sayısı ihata edilmeyecek vakte kadar demektir [217].
Uer-Riyâş ve'r-Rîş" bir ma'nâyadır; o da meydana çıkan, görünen güzel ve kıymetli elbiseden ibarettir.
"Kabîluhu" (Âyet: 27), "Kabilesi, kendilerinden olan nesli"; "Iddârekû" (Âyet: 38), "Toplandılar". * 'Meşakku H-insân ve 'd-dâbbeti = İnsan ve hayvan vücudundaki tabu delikler" (Âyet: 40). Bunların hepsi "Sumûmen" diye isimlendirilir. Bunun tekili "Semmun"dur. Bu delikler dokuz tanedir: İki gözü, iki burun deliği, ağzı, iki kulak deliği, dübürü, zekerinin veya memesinin deliği.
"Gavâşın" (Âyet: 4i), "Örtünülen şeyler" {"Onlara cehennemden döşekler, üstlerine örtüler vardır").
"Nuşuren" (Âyet: 57), "Dağılan, yayılan, esen rüzgârlar"; "Nekiden"(kya. 58), "Pek az" {"Güzel memleketin bitkisi Rabb Jinin izniyle bol çıkar, fena olandan ise fâidesi pek az birşeyden başkası çıkmaz").
"Keenlem yağnev" (Âyet: 92), "Şuayb'ı yalanlayanlar
sanki yurtlarında yaşamamışlar gibi oldular".
"Hakîkun" (Âyet: io5), "Hakk" {"Allah'a karşı haktan başkasını söylememekliğim üzerime borçtur").
"tsterhebûhum" (Âyet: 116), "Rehbet" masdarından

"Onları korkuttular"; "Telakkafu" (Âyet: in), "Yutuyor";
"Tâiruhum" (Âyet: i3i), "Nasîbleri" ("Gözünüzü açın ki, onların uğursuzluğu ancak Allah tarafındandır, fakat çokları bilmezler"). "Tûfân", Seyl'dendir, çok ölüm için de "Tûfân" denilir. "el-Kummelu" (Âyet: 133), "Keneler, küçük kenelere benzeyen böcekler".
"Uruş" ve "Arîş" (Âyet: 137), "Bina"; "Sukıta" (Âyet: 149),
"Her pişman olan muhakkak eli düşmüştür"; "el- Esbât" (Âyet: 160), İsrâîl oğulları'nın kabileleridir. "İz ya'dûne fVs-sebti" (Âyet: 163), Cumartesi gününün harâmlığım bozup haddi aşanlar, "Taaddî",
"Tecâvüz"dür. "Şurrean" (Âyet: i63>, "ŞevârV", yân?
"Balıklar akın akın su yüzüne çıkarak"; "Betsin" (Âyet: 165), "Şiddetli bir azâb'\ "Velâkinnehu ahlede ile'l-
ardı" (Âyet: 176). "Lâkin o yere, dünyâya meyletti, oturdu, geri kaldı"
"Senestedricuhum" (Âyet; i85>, "Biz onları derece derece helake yaklaştırırız", yânı "Biz onlara emniyette oldukları mevki'lerinden geliriz", Yüce Allah'ın "Allah onlara hesâb etmedikleri yerden geliverdi" (ei-Haşn 2) kavli gibi.
"Min cinnetin" (Âyet: 184), "Delilikten". "Eyyâne mursâha" (Âyet: 187), "Kıyametin meydana çıkması ne zamandır?" (Kıyametin subûtunun ne zaman olduğunu sorarlar). "Fe merret bihi" (Âyet: 189), "Havva'ya gebelik
devam etti, onu tamamladı". "Yenzeğanneke" (Âyet: 200),
"Sana şeytândan bir hafiflik, bir fit gelirse"; "Tayfun" (Âyet: 20i), "Hayâl, delilik, küçük günâh". "Mulimm",
"Deli", "Bihilemem", "Onda delilik vardır"; "Tâifun" da denilir, bu tekildir. "Yemuddûnehum" (Âyet: 202),
"Onları süslüyorlar". "Hîfeten", "Korkarak", "Hufyeten" ise "Gizlemek" masdarındandır. "el-Âsâl" (Âyet: 205), tekili "AsîTdir ki, ikindi ile akşam arasındaki vakit ma'nâsınadır; "Bukraten ve astten" kavli gibi [218].

123- Aziz Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"De ki: Rabb'im ancak hayâsızlıkları, onların açığını, gizlisini (ve her türlü günâhı, haksız isyanı, Allah'a -hiçbir zaman bir burhan indirmediği- herhangi birşeyi eş tutmanızı, Allah'a bilmeyeceğiniz şeyleri isnâd etmenizi) haram etmiştir" (Âyet: 33) [219].

159-.....Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den; 0 daEbû VâiPden; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. Amr ibn Murre ded ki:
Ben, Ebû Vâil'e:
— Sen bu hadîsi Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittin mi? diye sordum.
Ebû Vâil:
— Evet, bunu ondan işittim, dedi ve o bu hadîsi Rasûhıllah'a
yükseltti. Dedi ki:
— Mü'minleri Allah'tan ziyâde fenalıklardan koruyan bir kimse yoktur. Mü'minlerin en büyük koruyucusu olduğu için Allah, açık gizli bütün çirkin işleri haram kılmıştır. Ve yine Allah'tan ziyâde medh ve senayı seven kimse de yoktur. Bunun için Allah kendisini (Kur'-ân'da birçok güzel vasıflarla) medhetmiştir [220].

124- Bâb:

"Vaktaki Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb'i ona (ilâhî sözünü) söyledi. Mûsâ: 'Rabb 'im, göster bana
Sen'i göreyim' dedi. Yüce Allah: 'Sen beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, Sen de beni görürsün' buyurdu. Derken Rabb 7 o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Ayılınca: 'Seni tenzih ederim. Sana tevbe ettim. Ben îmân edenlerin ilkiyim' dedi" (Âyet: 143).
İbn Abbâs: "Bana gösterfSana bakayım)", "Bana atıyye ver" demektir, demiştir.
160-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Yahûdîler'den
bir adam, yüzüne tokat vurulmuş olarak Peygamber'e geldi ve:
— Yâ Muhammedi Ensâr'dan olan sahâbîlerinden bir adam yüzüme tokat vurdu, dedi.
Peygamber:
— "Onu çağırın" buyurdu. Akabinde o adamı çağırdılar. Peygamber:
— "Bunun yüzüne niçin tokat vurdun?" diye sordu. O sahâbî:
— Yâ Rasûlallah, ben Yahüdîler'in yanma uğradım. Bu adamdan "Musa'yı bütün beşeriyet üzerine süzüp seçen Allah'a yemîn ederim" derken işittim."Muhammed üzerine de mi?" dedim ve o esnada beni bir Öfke tuttu da ona tokat vurdum, dedi.
Peygamber (S):
— "Peygamberler arasında beni daha hayırlı kılmayınız. Çünkü kıyamet günü insanlar bayılacaklar (onlarla beraber ben de bayılacağım). İlk ayı/an ben olacağım. Bu sırada ben Musa'yı Arş'in ayaklarından birini tutmuş olarak göreceğim. Artık Mûsâ benden evvel
mi ayıldı, yoksa Tûr'daki ilk bayılması ile mi mücâzât edildi, bilmi-yorum" dedi [221]

125- Bâb:

"el-Mennu ve's-selvâ = Kudret helvası ve bıldırcın (Âyet: 160) [222].

161-.....Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Amr ibn Hureys'ten; o da Saîd ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Domalan mantarı, kudret helvası (gibi Allah'ın külfetsiz ni'-metleri) nev'inden bir rızıktır, suyu da göz ağrısına şifâdır" buyurmuştur [223].

126- Bâb:

"De ki: Ey insanlary şübhesiz ben göklerin ve yerin mülk ve tasarrufuna mâlik olan, kendisinden başka hiçbir tanrı bulunmayan, hem dirilten hem öldüren Allah'ın size, hepinize gönderdiği elçisiyim. O hâlde Allah'a ve O'nun ümmî nebî olan Rasûlü'ne -ki kendisi de o Allah'a ve O'nun sözlerine îmân etmekte olandır-
îmân edin, O'na tâbi' olun. Tâ ki doğru yolu bulmuş olasınız" (Âyet: 158) [224].

162-.....Ebû İdrîs el-Havlânî tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebu'd-Derdâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ebû Bekr ile Umer arasında bir münâkaşa olmuştu da, Ebû Bekr, Umer'i öfkelendirmişti. Umer, öfkelenmiş olarak Ebû Bekr'den ayrılıp gitmiş, Ebû Bekr de ondan af istemek için ardından gitmiş. Fakat Umer bu affı yapmayıp Ebû Bekr'in yüzüne kapısını kapatmış. Bunun üzerine Ebû Bekr, Rasûlullah'ın yanına geldi.
Ebu'd-Derdâ dedi ki: Biz Rasûlullah'ın yanında bulunuyorduk.
Rasûlullah:
— "Şu arkadaşınıza gelince, o muhakkak kendisini tehlikeli bir şeye atmıştır" buyurdu.
Ebu'd-Derdâ dedi ki: Umer de Ebû Bekr'i affetmemesinden pişman olup geldi, selâm verdi, Peygamber'in yanına oturdu ve Rasû-lullah'a kendisiyle Ebû Bekr arasında olan haberi anlattı.
Ebu'd-Derdâ dedi ki: Rasûlullah da öfkelendi. Ebû Bekr ise (iki dizi üstüne çökerek):
— Vallahi yâ Rasûlallah, bu işte ben Umer'den daha çok ileriye gitmişimdir, demeğe başladı.
Bunun üzerine Rasûlullah hepimize hitâb ederek:
— "Şimdi sizler benim sahibimi bana bırakıyor musunuz? Sız-
ler benim dostumu bana bırakıyor musunuz? Ben: Ey insanlar, şüb-hesiz ben size, hepinize A ilah 'in elçisiyim... dedim de sizler: Sen yalan söyledin, dediniz. Ebû Bekr ise: Sen doğru söyledin, dedi" bu vurdu [225].

127- Yüce Allah'ın: 'Hıtta Deyiniz" (Âyet:161) Kavli Babı

163-......Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, o, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "İsrâîl oğulları'na: 'Beytu'l-Makdis kapısından secde ediciler olarak (tevazu' ile) giriniz ve Hıtta{ = Yâ Rabb, dileğimiz günâhımızı affetmendir) deyiniz de günâhlarınızı sizin lehinize mağfiret edelim, denildi. Onlar ise bu emri ters çevirdiler de, kıçları üzerinde sürünerek girdiler ve (Hıtta yerine) Habbetu Jî şaaratin(= K\l çuval içinde tane) sözünü söylediler"[226].

128- Bâb:

'Sen afv yolunu (kolaylığı) tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir" (Âyet: 199)
"Urf" (= Örf), "Ma'rûf' demektir [227].

164-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Uyeyne ibn Hısn ibn Huzeyfe Medine'ye geldi ve kardeşi oğlu Hurr ibn Kays'ın yanına inip misafir oldu. Hurr ibn Kays ise Umer ibnu'l-Hattâb'ın kendisine yaklaştırmakta olduğu kimselerden idi.
Genç, ihtiyar birtakım kurrâ ve fakîhler Umer'in meclislerinin sâhibleri ve onun müşaveresinde hazır bulunan kimselerdi (Umer, mühim âmme işlerini bunlara danışır, müşavere ederdi). Uyeyne, kardeşinin oğlu Hurr ibn Kays'a;
— Ey kardeşim oğlu! Senin şu Emîru'l-Mü'minîn'in yanında yüksek bir mevkiin var. Benim için huzuruna girmeye izin isteyiver, dedi.
- O da
— Ben senin için Halîfe'nin yanına girme izni isteyeceğim, dedi. İbn Abbâs dedi ki: Akabinde Hurr, Uyeyne için izin istedi, Umer
de ona izin verdi. Uyeyne, Umer'in yanına girince, ona hitaben:
— Hiyy (yânî şu bir felâkettir) ey Hattâb oğlu! Vallahi sen bize ne bol atıyye verirsin, ne de aramızda adaletle hükmedersin! dedi.
Umer bu sözlerden öfkelendi de Uyeyne'nin üzerine yürümeye kasdetti. Heybetli Halîfe bu bedevi zorbayı döveceği sırada, kardeşi oğlu Hurr ibn Kays müdâhale ederek:
— Yâ Emîra'l-Mü'minîn! Şübhesiz Yüce Allah, Peygamber'ine: "Halkın kusurlarını affet, ma 'rûfile emreyle ve câhillerden yüz çevir"
buyurdu. Ve şübhesiz bu Uyeyne de o câhillerdendir, detfi.
İbn Abbâs dedi ki: Hurr ibn Kays bu âyeti okuyunca, o haşmetli Halîfe, olduğu yerde çakılmış gibi irkildi. Vallahi bir adım ileri gitmedi. Esasen Umer, Allah Kitâbı'nın mukaddes huzurunda durup kalmak i'tiyâdmda idi.

165-.....Bize Vekî' ibnu'l-Cerrâh, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Abdullah ibnu'z-Zubeyr(R)'den tahdîs etti ki, o, "Affı tut, ve urf ile emret..." kavli hakkında:
— Allah bu âyeti ancak insanların ahlâkı hususunda indirdi, demiştir.
Abdullah ibnu Berrâd da şöyle dedi: Bize Ebû Usâme tahdîs etti: Bize Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti ki, Abdullah ibnu'z-Zubeyr:
— Allah, Peygamberi'ne insanların ahlâkından affı alıp tutmasını emretti, demiştir yâhud da dediği gibi demiştir [228].

8- El-Enfâl Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Yüce Allah'ın şu kavli:
"Sana harb ganimetlerinden sorarlar. De ki: Bu ganimetler Allah'ın ve Rasûlü'nündür. O hâlde tam mü'minlerseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin. Allah'a ve Rasûlü'ne Mat edin" (Âyet: d [229]
İbn Abbâs: "el-Enfâl", "Ganîmetler"dir, demiştir. Katâde: "Rîhukum{ = Rüzgârınız)", "Harbdir, demiştir. "Nafile", "Atiyye"dir deniliyor [230].

166-..... Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Abbâs(R)'a:
— el-Enfâl Sûresi(nin inmesi sebebi nedir)? diye sordum. O:
— Bedir gazvesi hakkında indi, dedi [231].
"eş-Şevketu" (Âyev.ıi), "Silâh ve keskinlik"; "Murdifîn" (Âyet: 9), "Dalga dalga"; "Redifenî" ve "Erdefenî", "Benim ardımdan geldi" demektir.
"Zûkû{ = Tadınız) "(Ayiet:50) "Başlayınız ve tecrübe ediniz" demektir, buradaki "Zevk(= Tatma)", ağzın tatması nev'inden değildir.
"Fe yerkumuhu" (Âyet:37), "Onu bir yere biriktirip toplar".
"Şerrid" (Âyet:57), "Dağıt"; "Ve in cenahû ile'ssilmi" (Âyet:67), "Ve eğer barışa meylederler, onu isterlerse". "es-Silmu, es-Selmu ve's-Selâmu"birdir, yânî bir ma'nâyadır. "Hattâyushine" (Âyet.67), "Gâ-lib gelinceye kadar".
Mucâhid de şöyle dedi: "Mukâen" (Âyev.35), parmaklarını ağızlarına sokmaları ve böylece ıslık çalmalarıdır; "Tasdiyeten", düdük çalıp ses çıkartma ve elleri birbirine çarparak ses çıkartmaktır. "Li-yusbitâke" (Âyet: 30), "Seni habsetmeleri için".

129- Bâb:

*Şübhesiz yerde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü, hakkı akıllarına sokmaz (ve hakkı duyup söylemez olan) sağırlar ve dilsizlerdir" (Âyet: 22).

167-.....Bize Verkaa, İbnuEbîNecîh'ten; o da Mucâhid'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs "Şübhesiz yerde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü, hakkı akıllarına sokmaz (ve hakkı duyup söylemez olan) sağırlar ve dilsizlerdir" âyeti hakkında:
— Bunlar Kureyş'în.Abdu'd-Dâr oğullan kolundan bir topluluktur, demiştir [232].
Buna yakın bir âyet de şudur: "Yeryüzünde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü şübhesiz ki kâfir olanlardır. Artık onlar îmâna gelmezler" (Âyet: 56).

130- Bâb:

“Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da'vet ettiği zaman Allah'a ve Rasûlü*ne icabet edin. Bilin ki, şübhesiz Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız" (Âyet: 24).
"Istecîbû", "Ecîbû", yânî "İcabet ediniz"; "Li-mâ yuhyîkum", "Size hayât verecek şeye; sizi ıslâh edip iyileştirecek şeye" demektir [233].

168-......Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ (R) şöyle demiştir: Ben namaz kılıyordum. Rasüluîlah bana uğradı ve beni çağırdı. Ben namazı bitirinceye kadar O'nun yanına gitmedim, O'ndan sonra yanına gittim. Rasûlullah (S):
— "Senin gelmenden seni men' eden nedir? Allah: 'Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere çağırdığı zaman Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin... 'buyurmadı mı?" dedi.
Sonra Rasûlullah bana:
— "Sen bu mescidden çıkmadan önce, sana muhakkak Kur'-ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim" buyurdu. .
Rasûlullah mescidden çıkmağa davrandığı zaman, ben kendisine va'd ettiği şeyi hatırlattım.
Ve Muâz ibnu Ebî Muâz şöyle dedi: Bize Şu'be, Habîb'den tah-dîs etti ki, o, Hafs'tan işitmiştir. O da Peygamber'in sahâbîlerinden bir adam olan Ebû Saîd'den bu hadîsi işitmiştir:... Ve Rasûlullah:
— "Osûre, el-Hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn'dir; namazda tekrar edilen yedi âyettir" buyurdu [234]

131- "Hani bir zaman da: 'Yâ Allah, eğer bu, Sen'in katından (gelme) hakkın kendisi ise, durma bizim

üstümüze gökten taş yağdır yâhud bize acıtıcı bir azâb getir' demişlerdi" (Âyet: 32).

Sufyân ibn Uyeyne şöyle demiştir:
Yüce Allah Kur'ân'da "Matar" ismini söylediğinde, muhakkak "Azâb" ma'nâsına söyledi. Arab kavmi ise "Yağmur"a "Gays" ismini verir.
Bu da Yüce Allah'ın şu kavlidir: "O, ümîdlerini kestikten sonra yağmuru indirmekte, rahmetini yaymakta olandır.. " (eş-şûrâ: 28).

169-.....Bize Şu'be, Abdulhamîd'den -ki o ez-Ziyâdî'nin arkadaşı İbnu Kurdîd'dir-, Enes ibn Mâlik(R)'ten işittiği şu haber tahdîs etti: Ebû Cehl:
— "Yâ Allah, eğer bu Kur'ân, Sen'in katından (gelme) hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır yâhud bize acıtıcı bir azâb getir" dedi.
Bunun üzerine şu âyetler indi: "Hâlbuki sen içlerinde iken, Allah onları azâblandıncı değildi. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azâblandıncı değildir. (Sen içlerinden çıktıktan sonra) Allah onlara ne diye azâb etmeyecek? Onlar Mescidi Haram 'dan kendileri ona (onun hizmetine) ehil olmadıkları hâlde, men' edip duranlardır. O (hizmete) takvaya erenlerden başkaları onun ehilleri değillerdir. Fakat onların pekçoğu bunu bilmezler" (Âyet: 33-34) [235].

132- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Hâlbuki sen içlerinde iken, Allah onları azâblandıncı değildi. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azâblandırıcı değildir" (Âyet: 33).

170-.....Bize Şu'be, ez-Ziyâdî'nin sahibi olan Abdulhamîd'den tahdîs etti ki, o, Enes ibn Mâlik'in şöyle dediğini işitmiştir:
Ebû Cehl:
— "Yâ Allah, eğer bu Kur'ân Sen'in katından (gelme) hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır, yâhud bize acıtıcı bir azâb getir" dedi.
Bunun üzerine şu âyetler indi: "Hâlbuki sen içlerinde iken Allah onları azâblandırıcı değildi. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azâblandırıcı değildir. Allah onlara ne diye azâb etmeyecek? Onlar Mescidi Haram 'dan kendileri ona ehil olmadıkları hâlde men * edip duranlardır. Hâlbuki takvaya erenlerden başkaları onun ehilleri değillerdir. Fakat onların pekçoğu bunu bilmezler" (Âyet: 33-34) [236].

133- Bâb:

"Bir fitne kaimayıncaya ve dîn tamâmiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muharebe edin... "
(Âyet: 39)

171-..... Bize Hayve ibn Şurayh, Bekr ibn Amr'dan; o da Bukeyr ibn Abdillah'tan; o da Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer(R)'e bir adam geldi de:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Allah'ın kendi Kitâb'ında zikrettiği şu âyeti işitmiyor musun: "Eğer müzminlerden iki zümre birbiriyle döğüşürlerse, aralarını bulup barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hâlâ tecâvüz ediyorsa, siz o tecâvüz edenle, Allah 'in emrine dö-nünceye kadar savaşın... " (d-Hucurât:9) buyuruyor. Allah'ın kendi Kitâb'ında zikrettiği gibi, müslümânlar arasındaki harbe katılıp kıtal yapmandan seni nasıl bir düşünce men' etti? diye sordu.
İbn Umer de:
— Ey kardeşim oğlu! Okuduğun bu âyeti delîl edinip harbetmek-tense Yüce Allah'ın, içinde büyük tehdîdler buyurmakta olduğu şu âyeti delîl getirip onunla amel etmem, bana daha sevimlidir: "Kim bir mü 'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gazâb etmiştir, ona la 'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ:92), dedi.
İbn Umer'in bu sözü üzerine o Haricî zât:
— Şübhesiz ki Allah: "Bir fitne kaîmayıncaya ve dîn tamâmıyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muharebe edin..." buyuruyor, dedi [237]
İbn Umer de:
— Biz Rasûlullah zamanında müslümânlar henüz az iken o harbi müşriklere karşı yapmışızdır (yoksa müslümânlar birbirlerine karşı değil). O zaman kişi dîni hususunda fitneye, musîbete uğratılır, baskı yapılırdı: Müşrikler ya onu öldürürler yâhud da onu sımsıkı bağlarlardı. Nihayet müslümânlar çoğaldı, artık hiçbir fitne kalmadı, dedi.
O Haricî genç, îbn Umer'in, onun istemekte olduğu kıtal hususunda kendisiyle uyuşmaz olduğunu görünce (konuyu değiştirip):
— (Hâricîler'in "Hatâ etti" dedikleri) Alî ve Usmân hakkındaki görüşün nedir? dedi.
İbn Umer:
— Alî ve Usmân hakkındaki görüşüme gelince: Allah Usmân'ı affetmiştir. Fakat siz onu affetmeyi istemediniz. (Usmân Bedir'de bulunmadı, Uhud'dan kaçtı, Rıdvan Bey'atı'nda yoktu dersiniz. Bedir sırasında Peygamber'in kızı olan eşi hasta idi. Rasûlullah ona izin verdi; Uhud'da ordunun bozulması sırasında Usmân da bir tarafa çekilmişti; Rıdvan Bey'atı'nda ise

Rasûlullah onu vazîfe ile Mekke'ye göndermişti.) Alî'ye gelince: O, Rasûlullah'ın amcasının oğlu ve kızının kocasıdır -eliyle Fâtıma'nın mezarına işaret ederek:- ve işte şu, Peygamber'in kızıdır; yâhud: O'nun kızı, görüp durduğunuz şu yerdedir, dedi [238].

172-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: Üzerimize yâhud yanımıza İbn Umer çıkıp geldi. O sırada bir adam ona:
— Müslümânlar arasındaki fitne harbi hakkında nasıl düşünüyorsun? diye sordu.
İbn Umer de onun sorusuna:
— Fitne nedir bilir misin? Muhammed (S) müşriklerle harbederdi. Müşrikler üzerine harbe girmek bir fitne (ve müşrik baskısını gidermek) içindi. Yoksa sizin kıtaliniz gibi melikük ve saltanat üzerine açılmış bir harb değildi, diye cevâb verdi [239].

134- Bâb:

"Ey Peygamber, müzminleri harbe teşvik et. Eğer içinizden sabr ve sebata mâlik yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüze galebe ederler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfirlerden binini yener. Çünkü onlar anlamazlar güruhudur" (Âyet: 65).

173-.....İbn Abbâs(R)'tan (şöyle demiştir): "Eğer sizden sabrediciyirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüze gâlib gelirler" âyeti inince, mü'minler üzerine birinin on düşmandan kaçmaması farz yazıldı.
Sufyân ibn Uyeyne birçok kerre: Yirmi kişinin iki yüz düşmandan kaçmaması diye söyledi. Bundan sonra "Şimdi Allah sizden yükü hafifletti..*" âyeti inince, Allah yüz kişinin ikiyüz düşmandan kaçmamasını farz kıldı.
Sufyân bir kerresinde şunu ziyâde etti: "Müzminleri harbe teşvik et. Eğer içinizden sabredid yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüze galebe ederler... " (âyeti) indi, dedi.
Yine Sufyân dedi ki: Küfe kaadısı Abdullah ibnu Şubrume de:
— Ben ma'rûfu emretme ve münkerden nehyeylemeyi de zikredilen bu hüküm gibi zannediyorum, demiştir [240].

135- Bâb:

"Şimdi Allah sizden yükü hafifletti. Bildi ki> sizde muhakkak bir zaf vardır. O hâlde eğer içinizden sabırlı yüz kişi olursa ikiyüzü yenerler, eğer sizden bin kişi olursa ikibine galebe ederler Allah'ın izniyle. Allah sabr ve sebat edenlerle beraberdir" (Âyet: 66).

174-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: "Eğer sizden sabredici yirmi kişi olursa, ikiyüze gâlib gelirler'" âyeti indiği zaman, mü'minler üzerine birinin on düşmandan kaçmaması farz kılındığında, bu müslümânlara ağır geldi. Akabinde şu hafifletme hükmü geldi de Allah şöyle buyurdu: "Şimdi Allah sizden yükü hafifletti. Bildi ki, sizde muhakkak bir za f vardır. O hâlde eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa,
ikiyüzü yenerler",
İbn Abbâs: Allah mü'minlerden sayıyı hafifletince, onlardan hafifletilen mikdâr mukaabilinde sabırdan eksildi, demiştir [241].

9- Berâe Sûresi [242]

"Velîceten{ = Sır dostu)'* (Âyet: ıe>, bir şeyin içine girdirdiğin her şey; "eş-Şukkatu" (Âyet: 42), "Sefer"; "e/-Habâl" (Âyet: 47), "Şerr, fesâd ve ölüm"; "Velâ teftinnî{ = Beni fitneye düşürme)" (Âyet: 49),"Beni azarlama, kınama"; "Kerhen" ve "Kurhen" (Âyet: 53) bir ma'nâya olup, "İstemeyerek" demektir.
"Muddehalen{ = Sokulacak bir delik)" (Âyet: 57), içine sokulacakları delik; itVe hum yecmehûne" (Âyet: 57)
'Onlar yüzlerini koşa koşa o tarafa çevirirlerdi"; "el- Mu*tefikât" (Âyet: 70) "Altı üstüne getirilmiş şehirler",
"t'tefeket", "Yer onu ters çevirdi"; "VeH-mu'tefikete ehvâ", "Lût kavminin altı üstüne gelen kasabalarım da
O kaldırıp derin bir çukura attı" (en-Necm: 53).
"Cennâti Adnin", "İkaamet cennetleri"
(yâhud: Devamlılık, Ebedîlik cennetleri) (Âyet: 72); "Adentu bi-ardın", yânî
"Bir yerde ikaamet ettim"; "Ma'din" de bu ma'nâdandır ki, Arz'ın içindeki altın ve gümüş gibi cevherlerin bulunduğu yerdir, her nesnenin asıl mekânı demektir. "Fulân sıdk ma'dinindedir" denilir ki, "O doğruluk mekâmndadır" demektir.
"Maal-havâlif", "Oturan ve geri kalanlarla beraber";
"el-Hâlif", "Benim arkamda kalan ve benden sonra oturan kimse"dir. "Kalanlar içinde ona halef oluyor"
sözü, bu lafızdandır. Eğer bu "//avâ/(/'"müzekkerlerin cem'i ise, kadınlar için olan cem'in "el-Hâlife"den olması caiz olur. Çünkü "Fevâil" vezni "Fâile"nin cem'idir. Şu muhakkak ki, müzekkerin cem'i olduğu takdirinde, bu Arab kelâmında bulunmaz, ancak şu iki lafız: "Fâris-Fevâris", "Hâlik-Hevâlik" lafızları bulunur.
"el-Hayrât{ = Bütün hayırlar)" (Âyet: 88) bunun tekili "Hayratun"dur, bunlar da fazlalıklardır. "Murceûne li- emrillâhi" (Âyet; ioö), "Allah'ın emrine geciktirilmişlerdir". "eş-Şefâ", "Kenar, kıyı, onun keskin tarafı"dır. "el-Curuf{ = Uçurum) ", "Sevilerden ve vadilerden su ile kazılıp uçurumlaşan yerler." "Har",
"Hâir"in kalbedilmişi olup "Yıkılan, çöken" demektir,
"Yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup da onunla beraber cehennem ateşinin içine çöküp giden kimse mİ?"

(Âyet: 109).
"Le-Evvâhun şefekan ve farakan", "Şefkatli ve yufka yürekli olduğu için çok âh vâh eden kimse"dir.
"İbrahim cidden çok duâ eden, kalbi yufka ve merhametli ve çok sabırlı bir zât idi" (Âyet: ıi4>. (Bu "Evvâhun" kelimesi "Âh vâh etmek" mavnasından fa'âl veznindedir.) Şâir de şöyle demiştir:
"Geceleyin kalktığım zaman hüzünlü adamın inleyip sızlanması gibi âh vâh ederek, dişi devemin sırtına semerini bağlarım..."[243].
Kuyu yıkılıp çöktüğü zaman "Tekevvereti'I-bi'ru" denilir; "İnhâra" fiili de onun gibi "Yıkıldı, çöktü" demektir [244].

136- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Müşriklerin içinden kendileriyle muahede ettiklerinize Allah'tan ve Rasûlü'nden bir ültimatomdur" (Âyet: i) [245].
"Ezânun" (Âyet: 3) "İ'lâm" yânî "Bildirmektir.
Ve ibn Abbâs şöyle demiştir:
"Yekülune huve uzunun" (Âyet: ei), "O işittiği herşeyi tasdik eden bir kulaktır derler"; "Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini temizler ve onları da temizler, bereketlendirirsin" (Âyet: 103), (bunlar bir ma'nâyadır). Bunların benzeri (Kur'ân'da yâhud Arab dilinde) çoktur.
"Zekât", Allah'a itaat ve ihlâs ma'nâlarına da gelir. "Vay hâline o Allah'a ortak tanıyanların ki, onlar zekât vermezler, onlar âhireti inkâr edenlerin tâ kendileridir"
(Fussiiet: 6-7), yânî onlar "Lâ ilahe ille'ilah = Yoktur çalap Allah'tır ancak" tevhidine şehâdet etmezler.
Yudâhûne" (Âyet. 30), "Benzetiyorlar" ma'nâsınadır [246].

175-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim. O: (Hükümlerden) en son inen âyet "Senden fetva isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar" (en-Nisâ:i76) kelâmı; en son inen sûre de Berâetun'dur. diyordu [247].

137- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'(Ey müşrik/er!) Yeryüzünde dört ay daha (güvenlikle) dolaşın. Bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakabilecekler değilsiniz. Allah herhalde kâfirleri rüsvây edicidir" (Âyet: 2)
"Sîhû (= Seyahat edin)", "Yürüyün" demektir [248].

176-.....Bana UkayI, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Ve bana Humeyd ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) şu (ma'Iûm olan dokuzuncu yıldaki) haccda, birinci bayram günü gönderdiği birçok münâdîler içinde, beni de nida etmeye gönderdi. Bütün bu münâdîler Minâ'da
— "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc etmesin ve hiçbir çıplak kişi de Beyt'i tavaf etmesin" diye i'lân ediyorlardı.
Humeyd ibn Abdirrahmân dedi ki: Sonra Rasûlullah (S) Ebû Bekr'in ardından Alî ibn Ebî Tâlib'i gönderip, Berâe Sûresi'n i'lân etmesini emretti.
Ebû Hureyre dedi ki: Alî de bizimle beraber nahr gününde Mi-nâ'daki insanlar arasında Berâe'yi ve "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc etmesin, hiçbir çıplak da Beyt'i tavaf etmesin" diye bağıra bağıra i'lân etti [249].

138- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

“Ve bu, en büyük hacc günü Allah'tan ve Rasûlü'nden insanlara (şöyle) bir i'lamdır: Allah ve Rasûlü müşriklerden artık kesinlikle uzaktır. Eğer tevbe ve dönüş ederseniz bu sizin için hayırlıdır. Eğer yine yüz çevirirseniz, şunu bilin ki şübhesiz, siz Allah'ı âciz bırakabilecekler değilsiniz. O küfredenlere acıtıcı bir azabı müjdele" (Âyet: 3).
"Âzenehum", "Onlara bildirdi" demektir [250].

177-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Humeyd ibn Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) şu haccda, birinci bayram günü gönderdiği birçok münâdîler içinde beni de nida etmeye gönderdi. Bütün bu münâdîler Minâ'da:
— "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc etmesin, hiçbir çıplak da Beyt'i tavaf etmesin!" diye i'lân ediyorlardı.
Humeyd dedi ki: Sonra Peygamber (S) Ebû Bekr'in ardından Alî ibn Ebî Tâlib'i gönderip, Berâe Sûresi'ni i'lân etmesin emretti.
Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine Alî de bizimle beraber nahr gününde Minâ'daki halkın arasında Berâe'yi ve "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hacc etmesin, hiçbir çıplak da Beyt'i tavaf etmesin" diye i'lân ediyordu [251].

139- Bâb:

'Muahede yaptığınız müşriklerden size hiçbirşey eksiklik yapmamış, aleyhinizde hiçbir kimseye yardım etmemiş olanlar (bu hükümden) müstesnadır" [252]
(Ayet: 4)

178-..... İbn Şihâb'dan; ona Humeyd ibn Abdirrahmân haber vermiştir. Ona da Ebû Hureyre (R) haber vermiştir: Ebû Bekı (R), Veda Haccı'ndan (bir sene) evvel Rasûlullah (S) onu hacc emîri yapıp Mekke'ye gönderdiğinde, Ebû Bekr de Ebû Hureyre'yi kurban bayramının ilk günü Minâ'da, insanlar içinde i'lân yapan büyük bir cemâat içinde (şu iki maddeyi) i'lâna me'mür etmiştir: Bu yıldan sonra hiçbir müşrik kesin olarak hacc etmeyecektir; Beyt'i de hiçbir çıplak tavaf etmeyecektir!
Ve Humeyd: Nahr günü, Ebû Hureyre'nin bu hadîsinden dolayı büyük hacc günüdür, der idi [253].

140-Bâb:

"(Eğer ahidlerinden sonra yine analarını bozarlar ve dîninize saldırırlarsa) küfrün Önderlerini hemen öldürün.
Çünkü onlar andları olmayan adamlardır.., " (Âyet: 12) [254].

179-..... Bize Zeyd ibnu Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Huzeyfe ibnu'l-Yemân'ın yanında bulunuyorduk. Huzeyfe:
— Bu âyetin sahihlerinden üç kişi, münafıklardan da dört kişiden başka kimse kalmadı, dedi.
Bir bedevi de:
— Sizler ey Muhammed(S)'in sahâbîleri, bize (birtakım şeyler) haber veriyorsunuz ki, bizler onları bilemiyoruz. Şu kimselerin hâli nedir ki, onlar bizim evlerimizi yarıp açıyorlar ve en kıymetli mallarımızı çalıyorlar? dedi.
Huzeyfe:
— Bunlar (kâfirler ve münafıklar değil) fâsıklardır. Evet onlardan dört kişiden başka kimse kalmadı. Onlardan biri çok yaşlı bir ihtiyardır ki, o soğuk su içse artık onun soğukluğunu da hissetmez olmuştur (şehvetinin gitmesi ve mi'desinin bozukluğundan dolayı eşya arasını farkedemez olmuştur), dedi [255].

141- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Altım ve gümüşü yığıp biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar, işte bunlara pek acıklı bir azabı muştula" (Âyet: 34).

180-.....Abdurrahmân el-A'rec tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki, kendisi RasûIullah(S)'tan "(Zekâtını vermeyen) herbirinizin hazînesi kıyamet günü çok zehirli erkek bir yılan suretinde olacaktır" buyururken işitmiştir.

181-.....Zeyd ibn Vehb şöyle demiştir: Ben bir ara Rebeze'ye, yânî Ebû Zerr el-Gıfârî'nin yanma uğradım ve ona:
— Seni bu yere indiren sebeb nedir? diye sordum. O şöyle dedi:
— Biz Şam'da bulunuyorduk. Orada "Altım ve gümüşü yığıp biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar; işte bunlara pek acıklı bir azabı muştula" âyetini okur (ve bunun kitâbehli ilemüslü-mânlar hakkında indiğini) anlatırdım.
Muâviye ise:
— Bu âyet bizim hakkımızda değil, bu âyet ancak kitâb ehli hakkında inmiştir, dedi.
Ebû Zerr dedi ki: Ben de Muâviye'ye:
— Bu âyet muhakkak hem bizim, hem de onlar hakkındadır, dedim [256].

142- Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Şu Kavli Babı:

"O gün bunlar, üzerlerine yakılacak cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak; işte bu nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifçilik ettiğiniz bu nesneleri tadın! (denilecek)" (Âyet: 35).

Ve Ahmed ibnu Şebîb ibn Saîd şöyle dedi:
Bize babam Şebîb ibn Saîd el-Basrî, Yûnus ibn Yezîd el-Eylî'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Hâlid ibnu Eşlem şöyle demiştir:
Biz Abdullah ibn Umer'in beraberinde yola çıktık. İbn Umer: Bu "Altını ve gümüşü yığıp biriktirenler" âyeti, zekât indirilmeden önce idi. (Çünkü o zaman sadaka, yetecek mikdârdan fazla olanından farz idi.) Zekât âyeti indirilince, Allah zekâtı mallar için bir temizlik sebebi kıldı, dedi [257].

143- Yüce Allah'ın Şu Kavlî Babı:

"Hakikatte ayların sayısı Allah yanında, Allah'ın Kitâbı'nda -tâ gökleri ve yeri yarattığı gündenberi- oniki aydır. Onlardan dördü haram olanlardır" (Âyet: 36).
"el-Kayyımu", "Kaaim olan, ayakta duran" demektir [258].

182-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'deıı; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur. "İşte zaman (yânî yıl) hakîkaten A ilah 'in gökleri ve yeri yarattığı günkü hey 'eti gibi bîr devre girmiştir. Sene oniki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır ki, üçü birbiri ardınca olan zu'l-

ka'de, zu'1-hicce ve muharrem, biri de Mudar'ın ayı olan cumada ile şa'bân arasındaki receb ayıdır" [259].

144- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eğer siz ona yardım etmezseniz, kâfirler onu (Mekke'den) çıkardıkları zaman ikinin ikincisinden ibaret iken bizzat Allah ona yardım etmişti. O zaman onlar mağaranın içindeydiler. Peygamber, o vakit arkadaşına; 'Tasalanma, Allah hiç şübhe yok bizimle beraberdir* diyordu" (Âyet: 40); yânî Allah bizim yardımcımızdır, diyordu.
"es-Sekînetu", "Sükûn" masdanndan faile veznidir [260].

183-.....Sabit el-Bunânî tahdîs edip şöyle demiştir: Bize Enes tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Bekr (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sevr mağarasında Peygamber'in yanında idim. Bu sırada (bizi aramağa çıkmış ve mağaranın üzerine gelmiş olan) müşriklerin ayak izlerini gördüm.
— Yâ Rasûlallah, bunlardan biri ayağım kaldırsa bizi görecek, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Üçüncüleri Allah olan ikikişiyisen ne zannediyorsun?"'buyurdu [261].

184- Bize Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân ibnu Uyeyne, İbnu Cureyc'den; o da İbnu Muleyke'den; o da Abdullah ibnu Abbâs(R)'tan tahdîs etti. İbnu Muleyke dedi ki: îbn Ab-bâs ile İbnu'z-Zubeyr arasında bey'at sebebiyle bir darılma meydana geldiği zaman, ben İbn Abbâs'a (İbnu'z-Zubeyr'in şu şereflerinden dolayı bey'at edilmeye lâyık olduğunu belirtip):
— Onun babası Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dır. Anası Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dır, teyzesi Âişe'dir, dedesi Ebû Bekr'dir, baba tarafından ninesi Safiyye bintu Abdilmuttalib'dir -ki, bu Zubeyr'in anasıdır-, dedim.
Buhârî'nin üstadı Abdullah ibn Muhammed dedi ki: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— Bu hadîsin isnadı nedir? diye sordum. ,i Bunun üzerine Sufyân: "Bize tahdîs etti" dediği sırada onu bir insan (bir sözle yâhud benzeri bir şeyle) meşgul etti de, bu sebeble İbnu Cureyc diyemedi [262].

185-.....Bize Haccâc ibn Muhammed el-Missîsî tahdîs etti. İbn Cureyc şöyle dedi: İbn Ebî Muleyke şöyle dedi: Abdullah ibn Abbâs ile İbnu'z-Zubeyr arasında birşey vardı. Ben İbn Abbâs'ın yanına git-, tim ve:
— İbnu'z-Zubeyr'e harb etmek, bu suretle Allah'ın haram kıldığı Harem'de kıtali halâl kılmak mı istiyorsun? dedim.
İbn Abbâs:
— Böyle yapmaktan Allah'a sığınırım. Şübhesiz Allah İbn Zu-beyr ile Umeyye oğulları'nı Harem'de kıtali halâl kılanlar olarak takdir edip yazdı. Ben Allah'a yemîn ederim ki, ebedî olarak Harem'de harbi halâL kılmam, dedi.
Yine İbn Abbâs şöyle devam etti:
— İbn Zubeyr tarafından olan insanlar bana; İbn Zubeyr'e (halîfe olarak) bey'at et dediler. Ben onlara: Bu halifelik işi îbn Zubeyr'-den uzak değildir. Zîrâ onun babası Peygamber'in havârîsidir. -İbn Abbâs bu sözüyle ez-Zubeyr'i kasdediyordu.- Dedesine gelince, Peygamber'in mağara arkadaşıdır -Ebû Bekr'i kasdediyordu-. Annesine gelince, o da Zâtu'n-Nitakayn'dır -İbn Abbâs bununla Esma bintu Ebî Bekr'i kasdediyordu-. Teyzesine gelince, müzminlerin anasıdır -Bununla Âişe'yi kasdediyordu.- (Büyük) halasına gelince, o da Peygamber'in zevcesidir -İbn Abbâs bununla da Hadîce'yi kasdediyordu-. Peygamber'in halası ise onun ninesidir. -İbn Abbâs bununla Safiyye bintu Abdilmuttalib'i kasdediyordu-. Sonra İbn Zubeyr İslâm'da afiftir, ayıplardan nezihtir, Kur'ân'ı güzel okuyucudur. (İbnu Ebî Hay-seme, Târîh'inde burada şunu ziyâde etti: Ben İbn Zubeyr'i kabullendim de amca oğullarımı, Umeyye oğulları'nı terkettim.) Val-lâhî eğer Umeyye oğullan bana ulaşıp iyilik ederlerse, hısımlıktan dolayı iyilik ederler; eğer onlar üzerime emîrler olurlarsa, benzerlerim olan kerîm kişiler benim emîrim olmuş olurlar. İbn Zubeyr benim üzerime Tuveytler'i, Usâmeler'i ve Humeydler'i tercîh etti -İbn Abbâs bu sözleriyle Esed oğulları'nın bir kolu olan Tuveyt oğullan'ndan, Usâme oğullarından ve Humeyd oğulları'ndan birtakım batınları, soyları kasdediyor-. Şübhesiz İbnu Ebi'l-Âs meydana çıktı, şeref ve fazilette ileriye yürümektedir -İbn Abbâs bu sözüyle Abdulmelik ibn Mervân ibnu'l-Hakem ibn Ebi'I-Âs'ı kasdediyor-. O kişi ise muhakkak kuyruğunu büktü -İbn Abbâs bu sözüyle İbn Zubeyr'i kasdedip, onun büyük işlerden gerilediğini ifâde ediyor- [263].

186-.....Umer ibnu Saîd şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke haber verip şöyle dedi: Biz İbn Abbâs'ın yanına girdik. O şunları söyledi: Sizler şu halifelik işine kalkışan İbn Zubeyr'e hayret etmiyor musunuz? Ben kendi kendime: Elbette nefsimle, Ebû Bekr ve Umer için yapmadığım hesâblaşmayı İbn Zubeyr için yapacağım, yânı İbn Zubeyr'e yardım etmek, onu müdâfaa hususunda nefsimle münâkaşa edeceğim. Ve elbette Ebû Bekr'le, Umer herbir hayra İbn Zubeyr'den daha yakın bulunuyorlardı, dedim. Ve yine: O, yânî İbn Zubeyr, Peygamber'in halasının oğludur; Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın oğludur; Ebû Bekr'in oğlu, yânî torunudur; Hadîce'nin erkek kardeşinin oğludur; Âişe'nin kızkardeşi Esmâ'nm oğludur, dedim. Bir de gördüm ki, o benden yüz çevirerek yükselip uzaklaşıyor da benim, kendisinin hâssasından olmaklığımı istemiyor! Bunun üzerine ben şöyle dedim: Zanneder değilim ki, ben kendimden bu yumuşaklığı ona izhâr edeceğim de o bunu terkedecek ve benden olan bu yumuşaklıktan razı olmayacak; ve yine zannetmem ki, o benden uzaklaşmasında bana herhangibir hayır isteyecek! Eğer ondan meydana gelen bu hâlden, onun için bir ayrılma, bir kurtuluş yoksa yemîn olsun amca oğullarım olan Umeyye oğulları'nın benim üzerimde emîr olmaları, bana onlardan başkalarının emîr olmalarından daha sevimlidir (Çünkü Umeyye oğulları, bana Esed oğulları'ndan daha yakındırlar) [264].

145- Yüce Allah'ın: "Kalbleri müslümânlığa alıştırılmak istenenlere... " (Âyet: 60) Kavli Babı [265]

Mucâhid: Rasûlullah onları atıyye ile ülfet ettirip alıştırıyordu, demiştir.

187-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber'e (Yemen'den Alî ibn Ebî Tâlib tarafından arıtılmamış altın cevherinden) bir mİkdâr gönderilmişti. Peygamber (S) bunu dört kişi arasında bölüştürdü ve:
— "Ben bunları (kendilerine ulaşan bu mala rağbetle İslâm'da sabit olmaları için) alıştırıyorum" buyurdu.
Bunun üzerine bir adam:
— Sen bu taksimde adalet etmedin, dedi. Peygamber:
— "Bu adamın soyundan öyle bir kavim çıkacaktır ki, onlar dînden, okun avı delip çıkması gibi çıkacaklardır" buyurdu [266].

146- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Sadakalarda, bağışlarda bulunan müzminlerle bir türlü, güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan fakirlerle diğer bir türlü eğlenenler; Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıtıcı bir azâb da vardır"
(Âyet: 79).
"Yelmizûne", "Ayıplıyorlar"; "Cuhdehum" ve "Cehdehum", "Tâkatuhum" yânî "Takatleri" demektir.

188-.....Ebû Mes'ûd (el-Bedrî el-Ensârî -R) şöyle demiştir: Sadaka vermekle emrolunduğumuz zaman, bizler ücretle arkamızda yük taşır(kazancımızdan sadaka verir)dik. Ebû Akîl de bir gün yarım sâ' hurma sadakası getirdi. Başka bir insan da ondan daha çok mikdâr-da sadaka getirdi. Bunları gören münafıklar:
— Şübhesiz Allah zengindir, bu birinci adamın getirdiği sadakaya muhtâc değildir. Şu diğer adam da o getirdiği çokça sadakayı, başka sebeble değil, ancak gösteriş olması için yapmıştır, dediler.
İşte bunun üzerine şu âyet indi: "Sadakalarda, bağışlarda bulunan mü 'minlerle bir türlü, güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan fakirlerle diğer bir türlü eğlenenler; Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıtıcı bir azâb da vardır" [267].

189-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sadaka vermekle emrederdi de (gücü olmayan) herhangi birimiz çalışır, uğraşır, sonunda (kazandığı ücret olan) bir müdd ölçeği getirirdi. Bu gün ise bunlardan birinin yüzbinlik (dirhem veya dînâr) serveti vardır.
Râvî Şakîk: Ebû Mes'ûd bu son sözü İle kendisinin çok servete sâhib olduğunu kapalıca ifâde eder gibidir, demiştir [268].

147- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Onlar için istiğfar et yâhud istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar dahî etsen, yine Allah kendilerini asla mağfiret etmeyecektir..." (Âyet: 80) [269]

190-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûl vefat ettiği zaman, oğlu Abdullah ibnu Abdillah, Rasûlullah'a geldi de babasını içinde kefenlemek için kendisine gömleğini vermesini istedi, Rasûlullah da ona kendi gömleğini verdi. Sonra Abdullah, Rasûlullah*ın, babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Rasûlullah onun cenaze namazını kıldırmak için ayağa kalkınca Umer de ayağa kalktı ve Rasûlullah'm elbisesinden tuttu da:
— Yâ Rasûlallah! Rabb'in Seni onun üzerine cenaze namazı kıldırmandan nehyetmiş olduğu hâlde, Sen yine onun üzerine namaz kıldıracak mısın? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Allah beni ancak muhayyer kıldı da: Onlar için Allah'tan mağfiret iste yâhud onlar için mağfiret isteme. Eğer onlar için yeftmiş defa mağfiret istesen de yine Allah onları asla mağfiret etmeyecektir buyurdu. Ben ise bu yetmiş üzerine mağfiret istemeyi artıracağım" dedi.
Umer yine:
— Muhakkak ki o bir münafıktır, dedi.
Râvî dedi ki: Sonunda Rasûlullah onun üzerine cenaze namazını kıldırdı. Bunun akabinde Allah: "Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî dua etme. (Gömmek veya ziyaret için) kabrinin başında da durma. (Çünkü onlar Allah *ı ve Rasûlü ynü inkâr ile kâfir oldular, onlar fâsıklar olarak öldüler)" (Âyet: 84) kavlini indirdi [270].

191-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibnu AbdilIah, İbn Abbâs'tan haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûl öldüğü zaman, Rasûlullah onun cenaze namazını kıldırması için da'vet olundu. Rasûlullah gitmeğe kalkınca ben O'na doğru sıçradım ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu adam şu günde şöyle şöyle, şöyle ve şöyle sözler söylediği hâlde Sen yine bu Ubeyy oğlu'nun üzerine cenaze namazı kıldıracak mısın? dedim ve Ubeyy oğlu'nun aleyhine, onun vaktiyle söylemiş olduğu sözlerini sayıyordum.
Rasûlullah (S) tebessüm etti ve:
— "Benden geri dur yâ Umer!" buyurdu. Ben kendine karşı sözü çoğaltınca da:

— "Ben istiğfar edip etmemek arasında muhayyer kılındım da istiğfar etmeyi tercih ettim. Eğer yetmişten fazla istiğfar ettiğim takdirde mağfiret olunacağını bilseydim, muhakkak yetmiş üzerine daha da arttırırdım" buyurdu.
Umer dedi ki: Akabinde Rasûlullah onun üzerine cenaze namazını kıldırdı. Sonra namazdan ayrıldı. Az bir zaman geçince Berâe Sûresinde şu iki âyet indi: "Onlardan ölen hiçbir kimse üzerine ebedî dua etme, kabrinin başında durma. Çünkü onlar Allah h ve Rasû-lü 'nü inkâr ile kâfir oldular, onlar fâşıklar olarak öldüler " (Âyet:84).
Umer ibnu'l-Hattâb: Bundan sonra ben Rasülullah'a karşı olan cür'etime hayret ettim. Allah ve Rasûlü en bilendir, demiştir [271].

148- Yüce ALLAH'IN: "Onlardan hiçbir kimseye ebedî dua etme, kabrinin başında da durma" (Âyet: 84) Kavli Babı

192-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl vefat edince, oğlu Abdullah ibn Abdillah, Rasülullah'a geldi. Rasûlullah da ona kendi gömleğini verdi ve onu bunun içinde kefenlemesini emretti. Sonra da onun üzerine cenaze namazı kıldırmağa kalktı. Bu esnada Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın elbisesini tuttu ve:
— Bu bir münafık iken ve Allah Seni onlar lehine mağfiret istemekten nehyetmiş olduğu hâlde, Sen bu adam üzerine cenaze namazı mı kıldıracaksın? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Allah beni muhayyer kıldı -yâhud: Allah bana haber verdide: Onlar için istiğfar et yâhud onlar için istiğfar etme. Onlar için yetmiş kerre istiğfar etsen de Allah onlara asla mağfiret etmeyecektir buyurdu" dedi ve: "Ben yetmiş üzerine artıracağım" buyurdu.
Râvî dedi ki: Rasûlullah onun üzerine cenaze namazını kıldırdı, biz de O'nun beraberinde namazı kıldık. Bundan sonra Allah, Peygamberi üzerine: "Onlardan ölen hiçbir kimsenin üzerine cenaze namazı kılma, (Defin veya ziyaret için) kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah *ı ve Rasûlü 'nü inkâr ile kâfir oldular, onlar fasık adamlar olarak öldüler" (Ayet:84) [272].

149- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Onlara döndüğünüz zaman kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a and edecekler. O hâlde onlardan yüz
çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanageldiklerinin cezası olarak varacakları yer de cehennemdir"
(Âyet: 95).

193-.....Ka'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten, Tebûk gazvesinden geri kaldığı zaman şöyle dediğini işittim: Vallahi Allah'ın bana ihsan buyurduğu ni'metler içinde beni İslâm Dîni'ne hidâyetinden sonra nefsimde Rasûlullah'a doğru söylemekten daha büyük hiçbir ni'met ihsan etmemiştir. Evet büyük ni'met, Rasûlullah'a yalan söyleyip de helak olmuş bulunmamak ni'metidir. Nitekim Rasûlullah'a yalan söyleyenler helak oldular. Hakkında vahiy indirildiği zaman şöyle buyuruldu: "Onlara döndüğünüz zaman kendilerinden vazgeçmeniz için Allah 'a and edecekler. O hâlde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistir. KazanageU dikleri günâhların cezası olarak varacakları yer de cehennemdir. Kendilerinden hoşnûd olmanız için sizeyemîn edecekler. Eğer siz onlardan razı olursanız şübhesiz Allah o fâşıklar güruhundan razı Olmaz "(Âyet:95-96) [273].

150- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kendilerinden hoşnûd olmanız için size yemin edecekler. Eğer siz onlardan razı olursanız, şübhesiz
Allah o fâşıklar güruhundan razı olmaz"
(Âyet: 96) [274].

151- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Diğer bir kısmı da günâhlarını Vtirâf ettiler. Onlar iyi bir ameli başka bir kötü ile karıştırmışlardır. Olur kif Allah onların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah hiç şübhesiz çok şefkatli, çok merhametlidir '
(Âyet: 102) [275].

194-..... Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize şöyle buyurdu: "Bu gece bana iki melek geldi de beni uykudan uyandırdılar. Akabinde bunlar beni binaları altın ve gümüş tuğlalarla yapılmış bir şehre götürdüler. Bizi orada birtakım adamlar karşıladılar ki, onların vücûdlannın yarısı, senin gördüğün şeylerin en güzeli yaratılışında idi. Öbür yansı da gördüğün şeylerin (yânı insanların) en çirkinine benziyordu. İki melek onlara:
— Şu nehre gidiniz ve içine giriniz! dediler.
Onlar da nehre girdiler, sonra bize dönüp geldiler. Bir de gördük ki, onlardan bu çirkinlik gitmiş ve en güzel bir insan suretine değişmişlerdi. O iki melek bana:
— tşte burası Adn Cenneti'dir. Şu (muhteşem) bina da Sen'in menzilindir! dediler.
Melekler sözlerine şöyle devam ettiler:

— Hani o yarı vücûd{arı güzel ve yarı vücûcllart çirkin olan insanlar topluluğu var ya, işte onlar güzel ve hayır işleri diğer şerr ve kötü işlerle karıştıran kimselerdi. Allah onların (günâhlarını i'tirâf ve tevbe sebebiyle) kötülüklerini affetti, dediler" [276].

152- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Ne Peygamberin, ne de mü'min olanların müşriklere mağfiret dilemeleri doğru değildir... " (Âyet: 113).

195-.....Müseyyeb ibn Hazn (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e vefat (belirtileri) geldiği zaman, Peygamber (S) onun yanına girdi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Cehl ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye vardı. Peygamber:
— "Ey amcam! Lâ ilahe ille'llâh tevhidini söyle de, ben Allah katında bununla senin lehine münâkaşa ve mücâdele edeyim", dedi.
Buna karşı Ebû Ceh] ve Abdullah ibnu Ebî Umeyye ikilisi de:
— Yâ Ebâ Tâlib! Abdulmuttalib milletinden yüz mü çevireceksin? diye men' ettiler.
Peygamber sonunda:
— "Yemîn ederim ki, ben hakkında mağfiret dilemekten nehy olunmadığım müddetçe muhakkak Allah'tan senin lehine mağfiret isteyeceğim" dedi.
Bunun üzerine şu âyet indi: "Müşriklerin o çılgın ateşin sahibi oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra, artık onların lehine velev hısım olsunlar, ne Peygamberin, ne de mü 'min olanların mağfiret istemeleri doğru değildir" [277].

153- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"And olsun ki, Allah ve Peygamberi, içlerinden birtakımının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken güçlük zamanında ona tâbi' olan Muhacirler He Ensâr 'ı da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların bu tevbelerini kabul eyledi. Çünkü O çok şefkatli, çok merhametlidir" (Âyet: 117).

196-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibnu Ka'b haber verip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ka'b haber verdi. Bu Abdullah, Ka'b kör olduğu zaman onun oğullarından babası Ka'b'ın yedicisi idi. Abdullah şöyle dedi: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'-ten, onun uzun hadîsi içinde şunu işittim: "Hanişu tevbeleri (Allah'ın hükmüne kadar) geri bırakılan üç kişi de o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğiyle bunlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkmıştı..."
Ka'b bu hadîsin sonunda şöyle dedi:
— Yâ Rasûlallah! Allah ve Rasûlü'nün rızâsı için hâlis sadaka olmak üzere malımdan sıyrılıp çıkmam, tevbemin kabulü îcâbındandır, dedim.
Rasülullah (S):
— "(Hayır,) sen malının bir kısmım kendine alıkoy. Bu senin için daha hayırlıdır..." buyurdu [278].

154- Bâb:

"Geri bırakılan (ve haklarında hüküm geciken) üç kişinin tevbelerini de kabul etti. Çünkü yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Ailah(ın hışmın)"dan yine Allah'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar (da bundan) sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu.
Şübhesiz ki Allah, evet ancak O tevbeyi en çok kabul eden, hakkıyle merhamet eyleyendir"
(Âyet: 118).

197-......ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi ki, babası Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. Bu Ka'b, tevbeleri kabul edilen üç kişiden biridir. O Zorluk gazvesiy-le Bedir gazvesinden başka, Rasûlullah'ın yaptığı gazvelerden hiçbirinde Rasûlullah'tan geri kalmamıştır. O şöyle dedi:
— Ben Rasülullah'ın o gazveden dönüp gelmesi yaklaştığı vakit, Rasûlullah'a karşı doğru söylemeye karar verip azmettim. Rasû-lullah bir kuşluk vakti Medine'ye geldi. Rasûlullah çıkmış olduğu herbir seferden muhakkak kuşluk vaktinde Medine'ye gelir ve (evine girmeden önce) ilk iş olarak mescide girip iki rek'at namaz kılar idi. (Ben huzurunda ma'ziretsiz olarak geri kaldığımı i'tirâf ettikten sonra) Peygamber benimle ve iki arkadaşımla konuşmaktan insanları neh-yetti. Seferde geri kalanlardan bizden başka kimseyle konuşmaktan nehyetmedi. İnsanlar da bizimle konuşmaktan çekindiler. Böylece eğlenip kaldım. Nihayet bu iş üzerime uzadı. Ve bana, ölmem ve Pey-gamber'in benim üzerime cenaze namazı kılmaması yâhud Rasülullah'ın ölmesi hâlinde benim insanlardan yana bu menzilede olup da onlardan hiç kimsenin benimle konuşmaması ve üzerime namaz kılmamasından daha üzücü hiçbirşey yoktu. (Bizimle konuşmaktan nehyetmesinden sonra geçen ellinci) gecenin son üçte biri kaldığı zaman, Rasûlullah, Ürnmü Seleme'nin yanında bulunduğu hâlde, Allah Taâlâ Peygamberi'nin üzerine bizim tevbemizin kabulünü bildiren vahyini indirdi. Ümmü Seleme benim durumum hakkında iyilik edici ve işimi çok ehemmiyetle düşünen kimse idi. RasûluIlah(S):
— "Yâ Ümme Selemete! Ka'b'ın tevbesi kabul edildi" buyurdu.

Ümmü Seleme:
— Ka'b'a haberci gönderip muştulayayım mı? dedi. Rasûlullah:
— "O takdirde insanlar çok kalabalık edip sizi ezerler ve diğer gecelerde uyumanızı da men' ederler" buyurdu.
Nihayet Rasûlullah sabah namazını kıldığı zaman Allah'ın bizim üzerimize tevbesini (pişmanlıklarımızın kabulünü) i'lân etmiştir... Esasen Rasûlullah sevindiği zaman yüzü parlardı, hattâ o bir ay parçasına benzerdi. Ve bizler bilhassa şu üç kişi, o birtakım özürler beyân etmiş kimselerden kabul edilen hükümden geri bırakılan kimseleriz. Allah bizim tevbemizi indirdiği zaman, o seferden geri kalanlardan olup da bâtıl özürler beyân eden, Allah'ın elçisine yalan söyleyen kimseler Kur'ân'da zikredildikten zaman, bir kimsenin zik-redildiği en şerrli biçimde anılmışlardır. Münezzeh olan Allah şöyle buyurdu: "Seferden onlara döndüğünüz vakit size özür beyân edeceklerdir. De ki: Faydasız özür dilemeyin. Size kesin olarak inanmıyoruz. Allah bize (hâllerinizden birçok) haberler vermiştir. (Bundan sonraki) hareketinizi de Allah, Rasûlü ile beraber görecektir. En sonra gizliyi ve aşikârı bilen Allah 'a döndürüleceksiniz de O size neler yapıyordunuz, hepsini haber verecektir" (Âyet:94) [279].

155- Bâb:

"Ey îmân edenler, Allah'ın korumasına girin, bir de sâdık olanlarla beraber olun"
(Âyet: 119).

198-.....Abdullah ibnu Ka'b ibn Mâlik -ki kendisi Ka'b ibn Mâlik'in yedicisi idi- şöyle demiştir: Ben Ka'b ibn Mâlik'ten işittim, Tebûk kıssasından geri kaldığı zamanki haberini şöyle tahdîs ediyordu: (Bundan sonra ben Rasûlullah'a şöyle dedim: Yâ Rasûlallah! Allah beni bu badireden ancak doğruluğumla kurtardı. Artık tevbe-min kabulü ühâmındandır ki, ben, bundan böyle yaşadığım müddetçe doğrudan başka bir söz söylemeyeceğim.)
-Ka'b dedi ki:- Vallahi Rasûlullah'a vâki' olan bu sözlerimden beri müslümânlardan hiçbirisini bilmem ki, doğru söylemekte Allah'ın bana yaptığı imtihân(ve mukaabilinde in'âm ve ihsân)dan daha güzel imtihanım ona yapmış olsun! Rasûlullah'a o sözlerimi arzettik-ten bugüne kadar yalan söylemek hatırımdan geçmedi. (Bundan öte yaşadığım zaman içinde de Allah'ın beni yalandan koruyacağını umarım.) Azız ve Celîl olan Allah, Rasûlü'ne: "And olsun ki Allah, Peygamber ile Muhacirler ve Ensâr üzerine tevbe nasîb etti..." âyetim "Sâdıklarla beraber olun" kavline kadar indirdi [280].

156- Bâb:

"And olsun size kendinizden öyle bir Rasûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir.
Üstünüze çok düşkündür. Mü 'minlere cidden şefkatlidir, çok merhametlidir" (Âyet: 128-129).
"Rauf", "Re'fet" masdanndan olup "Çok şefkatli" demektir [281].

199- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana İbnu's-Sabbâk şöyle haber verdi: Vahyi yazan kimselerden biri olan Zeyd ibn Sabit el-Ensârî şöyle demiştir: Ebû Bekr, Yemâme'de şehîd olanların ölümü haberini yollayıp beni çağırdı. Yanında Umer de bulunuyordu. Ebû Bekr bana şunları söyledi: Umer bana geldi ve:
— Yemâme gününde insanların öldürülmesi çok şiddetli oldu. Ben diğer harb sahalarında da harbin şiddetli olup Kur'ân hafızlarının şehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kısmın zayi' olup gitmesinden endîşe ediyorum, ancak Kur'ân'ı toplamanız hâlinde bu gitme olmaz. Binâenaleyh ben senin muhakkak Kur'ân'ı toplamanı düşünüyorum, dedi.
Ebû Bekr dedi ki: Ben de Umer'e:
— Rasûlullah'ın yapmadığı şeyi ben nasıl yaparım? dedim.
Umer:
— Vallahi bu hayırdır, dedi ve bana bu hususta müracaattan vazgeçmedi.
Nihayet Allah benim göğsümü bu iş için açtı ve ben de Umer'in düşündüğünü düşündüm.
Zeyd ibn Sabit dedi ki: Umer, onun yanında konuşmadan oturduğu hâlde Ebû Bekr bana hitaben şöyle dedi:
— Şübhesiz sen genç ve akıllı bir adamsın. Biz seni hiçbir kusurla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yazıyordun. Bu sebeble sen Kur'ân'ı tetebbu' et ve onu bir araya topla!
Zeyd bu teklife karşı:
— Vallahi eğer bana dağlardan bir dağın nakledilmesini emretmiş olsaydı, o iş benim üzerime Ebû Bekr'in bana emrettiği bu Kur'ân'ı toplama işinden daha ağır olmazdı, dedi.
Zeyd dedi ki: Ben:
— Sizler, Peygamber'in yapmadığı bir işi nasıl yapıyorsunuz? dedim.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayırlı bir iştir, dedi.
Ben bu i'tirâzımı tekrar tekrar ona döndürmekte devam ettim. Nihayet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in akıllarını yatırdığı ve göğüslerini ferahlandırdığı bu işe benim de aklımı açtı ve gönlümü ferahlandırdı. Bunun üzerine ben kalktım, Kur'ân'ın ardına düşüp gereği gibi
araştırdım ve onu yazılı bulunduğu deri parçalarından, kürek kemiklerinden, hurma dallarından ve hafızların ezberlerinden bir yere topladım. Ve et Tevbe Sûresi'nden iki âyeti, Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin yanında buldum. O iki âyeti ondan başka kimsenin yanında bulmadım: "And olsun size kendinizden öyle bir Rasûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır

ve güç gelir, Üstünüze çok düşkündür. Müzminlere cidden şefkatlidir, çok merhametlidir" (Âyet:i28-i29).
Netîcede içlerinde Kur'ân toplanılan bu sahîfeler, Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yanında kaldı. Sonra Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Umer'in yanında kaldı. Bundan sonra da Umer'in kızı Hafsa'nın yanında kaldı [282].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmesinde Şuayb'e, Usmân ibnu Umer mutâbaat etti. Ve yine Şuayb'e Leys ibn Sa'd da mutâbaat etti. Bunların ikisi de Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan diye rivayet ettiler. Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid, İbn Şihâb'dan tahdîs etti ve: Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde buldum, dedi.
Ve Mûsâ ibn îsmâîl, İbrâhîm ibn Sa'd'dan söyledi ki, o: Bize İbnu Şihâb "Ebû Huzeyme'nin beraberinde" şeklinde tahdîs etti, demiştir.
Ve Mûsâ ibn İsmail'e İbrâhîm'den rivayet etmesinde Ya'kûb ibn İbrâhîm mutâbaat edip babası İbrâhîm ibn Sa'd'dan, künye ile "Ebû Huzeyme'nin beraberinde" şeklinde rivayet etmiştir.
Ve Ebû Sâmit Muhammed ibn Ubeydillah el-Medenî de şöyle demiştir: Bize îbrâhîm ibn Sa'd tahdîs edip "Huzeyme'nin beraberinde" yâhud "Ebû Huzeyme'nin beraberinde" şeklinde şekk ile ve tahkîk ile söylemiştir [283].

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle [284]

10- Yûnus Sûresi

157- Bâb:

Ve İbnu Abbâs şöyle demiştir: "O su ile yeryüzünün nebatı karıştı"(Âyet: 24), "O su ile her renk nebat bitti".
"Dediler ki: Allah kendine evlâd edindi. Hâşâ, Allah bundan münezzehtir; O, müstağnidir" (Âyet: 68).
Zeyd ibn Eşlem: "îmân edenlere Rabb'leri indinde muhakkak bir sıdk kademi vardır" {Âyet: 2), O, Muhammed(S)*dir, dedi.
Mucâhid ibn Cebr de: "Kademi sıdk", "Hayr"dır, dedi [285].
"Tilke âyâtun" (Âyet: d denilir; bu "İşte bunlar Kur'ân'ın alemleridir, işaretleridir" demektir, yânî buradaki
"77M*?" "Hâzini" manasınadır. (Kelâmın hitâbdan gaibe öndürülmesi bakımından) bunun benzeri "Hattâ izâ küntüm fVl-fülki ve cereyne bihim bi-rîhın tayyibetin{ - Hattâ siz gemilerde bulunduğunuz, onlar bunları güzel bir hevâ akımıyle akar gibi götürdükleri)" kelâmıdır. "Bihim"m ma'nâsi "Bikum"dur (yânı birincide "Tilke", "Hâzihî" ma'nâsma olduğu gibi, ikinci kelâmda da "Bihim", "Bi-kum" ma'nâsınadır. Birincide işaret ismi gâibden hitaba, ikincide ise zamîr, mübalağa nüktesiyle gaibe döndürülmüştür).
"Da'vâhum" (Âyet: ıo), "Onların duaları"; "Uhîta bihim... (= Onlar çepçevre kuşatıldıklarını sanırlar)"
"Helake yaklaştırıldıklarım sanırlar" demektir. Nitekim "Ehâtat bihi hatîetuhu (= Suçu kendisini çepçevre
kuşattı)" (ei-Bakara: si) de böyledir.

"Ittebaahum" "Ve'tbaahum" bir mavnayadır,
"Arkalarına düştü demektir; "Adven", "Udven" yânî
"Düşmanlık" masdarındandır (Âyet: 90).
Mucâhid şöyle dedi: "Eğer Allah insanlara hayrı çabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onlara ecelleri hükmedilirdi" (Âyet: n>; bu, insanın oğluna ve malına Öfkelendiği zaman "Yâ Allah, ona bereket ve
hayır ihsan etme, ona la'net eyle" demesi gibidir.
"Onlara ecelleri hükmedilirdi" demek, aleyhine beddua edilen kimse elbette helak edilirdi ve Allah onu öldürürdü demektir.
iyi iş ve güzel amel yapanlara daha güzel iyilik bir de ziyâde vardır" (Âyet: 26); "Ve misluhâ husnâ", yânî bu
güzelliğin misli ihsan ve ikram olarak onun gibi diğer bir güzelliktir, ziyâde de mağfirettir.
Mucâhid'den başkası da: "Ziyâde" Yüce Allah'ın yüzüne, cemâline bakmaktır, demiştir. "el-Kibriyâ",
"Mülk" yânî "Meliklik, hükümdarlıktır. "Bu yerde devlet ikinizin elinde olsun diye mi bize geldiniz?" (Âyet: 78).

158- Bâb:

"Isrâîl oğullarını denizden geçirdik. Hemen Fir'avn, askerleriyle beraber zulmederek ve saldırarak arkalarına düştü. Nihayet su onu boğmaya başlayınca, şöyle dedi:
'İnandım. Hakikat Isrâîl oğulları 'nın imân ettiğinden başka tanrı yokmuş. Ben de müslümânlardanım"*
(Âyet: 90).
"Nuncike", "Biz seni Arz'dan bir necve üzerine atarız"
demektir. "Necve" de "Neşez"dir ki, o da yüksek mekân ma'nâsınadır [286]

200-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Medine'ye geldi, Yahudiler âşûrâ orucu tutuyorlardı. Onlar:
— Bu, kendisinde Musa'nın Fir'avn'a gâlib olduğu gündür, dediler.
Bunun üzerine Peygamber sahâbîlerine:
— "Sizler Musa'ya onlardan daha ziyâde haklısınız, onun için sizler de bu günü oruç tutun" buyurdu [287].

11- Hüd Süresi

Rahman ve rahim olan Allah'ın ismiyle

İbn Abbas şöyle demiştir:
“Asibun” , “Şedidun” (haza yevmun asibun =BU çetin bir gündür) (ayet 77) .
"Lâ cereme", "Evet (şübhesiz onlar âhirette en çok zarar görenlerin tâ kendileridir)" (Âyet: 22).
İbn Abbâs'tan başkası da bu kelimeler hakkında şöyle dedi: "Hâka bi-him" (Âyet: 8), "Onlara indi ve isabet etti";
"Yehîkû", "İner". "Yeûsun", "Ümidimi kestim" sözünden feûl veznidir,
"Çok ümîd kesen" demektir. "İnnehû le-yeûsun kefûr=İnsana bizden bir rahmet tattırıp da sonra bunu kendisinden soyup alıyersek, and olsun o ümidini kesen bir adam, bir nankördür" (Âyet: 9).
Mucâhid de: "Lâtebteis", "Lâ tahzen", yânî 'Tasalanma" demektir; "O hâlde işleyegeldikleri şeylerden dolayı tasalanma" (Âyet: 36).
"Onlar göğüslerini dürüp bükerler" hususunda şekk ve şübhelenme vardır, güçleri yeterse "Allah'tan
gizlemeleri için" demiştir.
Ebû'l-Meysere de: "el-Evvâh" Habeş dilinde "er- Rahîm", yânî "Çok merhametlidir, dedi. Ve İbn
Abbâs: "Bâdiye'r-rey, "Bize zahir olan görüşle" ma'nâsınadır, dedi. Mucâhid: "el-Cûdî", Cezîre'de bir dağdır, dedi [288].
el-Hasen el-Basrî:
"Çünkü sen muhakkak ki yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın, dediler" (Âyet: 87); kavmi bu sözleriyle
Şuayb ile alay ediyorlar, demiştir, îbn Abbâs: "Yâ semâu eklıî mâeki~Ey gök, suyunu tut!" (Âyet: uyf "Asîb", "Şiddetli, çetin", "Lâ cereme'
"Evet"; "Hattâ izâ câe emrunâ ve fârettennûru-Nihayet emrimiz geldi ve fırında su kaynadı" (Ayet: 40) ma'nâsınadır, demiştir. İkrime de:
"Tennûr", yeryüzüdür, dedi [289].
"Haberin olsun ki, ondan (o peygamberden düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini dürüp bükerler, (Hakkı işitmemek için) elbiseleriyle örtündükleri zaman da hâllerine dikkat et. Hâlbuki Allah onların gizleyeceklerini de, açığa vuracaklarını da biliyor. Çünkü O sinelerin tâ özünü bilendir" (Âyet: 5); "Ondan" zarfını "Peygamber'den" diye tefsir etti.
İkrime'den başkası da: "Ve hâka", "Nezele" (yânî "İndi"), "Yehîku", "Yenzilu" (yânî "İner") ma'nâsınadır; "Yeûsun", "Yeistu(= Ben ümîd kestim)" ma'nâsından feûl veznidir, demiştir.
Mucâhid: "Lâ tebteis", "Lâ tahzen" (yânî "Tasalanma"); "Yesnûne sudûrahum('= Göğüslerini dürüp bükerler)19: Hakta şübhe ve şübhelenme vardır.
Eğer güçleri yeterse "Ondan, yânî Allah'tan gizlemeleri için" diye tefsir etmiştir.

201-..... İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Muhammed ibnu Abbâd ibn Ca'fer haber verdi ki, o İbn Abbâs'tan "Elâ innehum tes-nevnî sudûruhum{~ Gözünüzü açın, onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor)"şeklinde okurken işitmiştir. Muhammed ibn Ab-bâd dedi ki: Ben İbn Abbâs'a bunu sordum da, o şöyle cevâb verdi:
— Birtakım insanlar vardı ki, bunlar halâya gidip de avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından ve kadınlarıyle cinsî münâsebet yapıp da yine avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından utanıyorlardı. İşte bu kelâm onlar hakkında indi [290].

202-.....İbn Cureyc (şöyle demiştir): Ve bana Muhammed ibn Abbâd ibn Ca'fer haber verdi kî, İbn Abbâs "Elâ innehum tesnevnî sudûruhum" şeklinde okumuştur.
(Muhammed ibn Abbâd dedi ki:) Ben:
— YâEbâ'l-Abbâs! "Mâ tesnevnîsudûruhum ~ Göğüsleri dü-rülüp bükülürler" ne demektir? diye sordum.
İbn Abbâs:
— Erkek, karısıyle cinsî münâsebet yapar, bundan (yânî avret yerini açmaktan) haya edip utanırdı yâhud halâya gider, bundan da utanırdı. İşte bunun üzerine "Haberiniz olsun ki, onlar, ondan giz-Lmeleri için göğüslerini dürüp bükerler... " (Âyet: 5) indi.

203- Bize el-Humeydî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tah-dîs eı -Jize Amr ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: İbn Abbâs "Elâ innehum yesnûne sudûrahum li-yestahfû minhu elâ hîne yesteğşûne si-yâbehum{ = Haberiniz olsun ki, onlar ondan gizlemeleri için göğüslerini dürüp büker. Elbiseleriyle örtündükleri zaman da hâllerine dikkat et!)" şeklinde okudu.
Amr ibnu Dînâr'dan başkası da yine îbn Abbâs'tan "Yesteğşûne", "Yugattûne ruûsehum" (yânî başlarını örterler) şeklinde okuduğunu söyledi [291].
"Sîe bihim", "Lût bunlar yüzünden fena hâlde sıkıldı, kaygıya düştü, yânî kavmine zannı kötü oldu ve kavminin konuklarına kötülük yapmaları endişesiyle göğsü daraldı" (Âyet: 77).
"Fe-esri bi-ehlik bi-kıtaın mine'l-leyli= Sen hemen gecenin bir kısmında, yânî karanlıkta ailenle yürü" (Âyet: 8i).
"tleyhi unîbu= Ancak O'na dönerim" (Âyet: 88) [292].

159- Yüce Allah'ın "O'nun Arşh Su Üzerinde İdi Kavli Babı [293]

204-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Azîz ve Celîl olan Allah: Ey kulum, sen fakirlere nafaka ver ki, ben de sana nafaka vereyim, buyurdu".
Rasûlullah devamla dedi ki: "Allah 'in eli (yânî vermekte tükenmeyen hazîneleri) doludur. Harcamak onu eksiltmez, o gece ve

gündüz dâima akar".
Yine Rasûlullah devamla dedi ki: "Allah'ın göğü ve yeri yarattığı günden beri infâk ve in'âm ettiği ni'metlerin mâhiyetini düşündünüz mü? (Bundan bana haber verebilir misiniz?) Şübhesiz ki O'nun elindeki (kerem ve ihsânındaki) ni'meîierden hiçbir şey eksilmemiş-tir. Çünkü O'nun Arş'ı (tahtı) su üzerindedir (hudûdsuz ni'met denizi üzerinde kurulmuştur). Ve adalet terazisi O'nun elindedir, terazinin gözü (bazen) alçalır, (bazen yukarı) yükselir (bu suretle insanların kimine çok, kimine az rızık verir)"[294].
"Vterâke{= Seni çarpmış)", "Aravtu(= Onu çarptım)" ma'nâ-sından İftiâl masdanndan iftealtu veznindedir. Ve "Fulânun ya'rû-hu(= Fulân ona çarpıyor)" ve "Vterânî{ = Beni kaplıyor)" sözleri bu asıldandır. "Biz: Tanrılarımızdan kimi seni fena çarpmış demekten başka bir söz söylemeyiz'* (Âyet: 54).
"Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutan odur" {Âyet: 56), yânî hepsi O'nun mülkünde, idaresinde ve ta-sarrufundadır. "Anîd", "Anûd", "Ânid"; hepsi bir ma'nâya olup "Çok inadçı" demektir; bu, tecebbürün, zorbalığın te'kîdidir.
' 'Ista 'marakum"; ' *A ilah sizi topraktan meydana getirdi ve sizi orada ömür geçiriciler -yâhud da: Vmâr ediciler- yaptı" (Âyet: 60). "A*-martuhu'd-dâra fehye umra" denilir ki, "Ben evi Ömrü müddetince ona mülk yaptım" demektir. "Nekirahum", "Enkerahum", "Isten-kerahum"; bunların hepsi bir ma'nâya olup "Onlardan hoşlanmadı*'
(Âyet: 70} demektir.
"İnnehu hamîdun mecîdun = Şübheyok ki, O, asıl hamde lâyık, hayrı, ihsanı çok olandır" (Âyet: 73), yânî "Mecid", "Mâcid" sığasından Fail veznidir. "Hamîd"de "Hamide(= Hamdetti)" fiilinden olup "Mahmûd", yânî "Hamdedilmiş" ma'nâsınadır.
'Siccîlun", balçıktan pişirilmiş sert ve büyük taşlar; "Emrimiz geldiği zaman o memleketin üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık" (Âyet: 83). "Siccîl" ve "Siccîn" bir ma'nâyadır, bunlardaki lâm ile nûn, zâid harflerden olmaları ve herbiri diğerine çevrilebilmeleri bakımından iki kardeştirler. (Câhiliyet ve İslâm devirlerine erişmiş muhadram) Şâir Temîm ibnu Mukbil de buna şâhid olacak şu beyti söyledi:
"Nice yaya askerler kuşluk vaktinde miğferlerin yerlerine, yânî başlara öyle şiddetli darbe indiriyorlar ki, battallar, yiğitler bunu birbirlerine emir ve tavsiye ediyorlar"; burada "Siccînen", "Şedîden" demektir.
" Ve ilâ Medyene ahâhum Şuayben = Medyen V de kardeşleri Şu-ayb'ı gönderdik" (Âyet: 84) "İlâ Medyene", "Medyen ahâlîsine" demektir. Çünkü Medyen, Medyen'in kurduğu ve onun ismiyle isimlendirilmiş bir beldedir. Bu ta'bîrin benzeri "Ve's'eli'l-karyete", "Ve's'eK'l-tyra" sözleridir ki, "Karye ahâlîsine" ve "Kervan halkına sor" demektir (Yûsuf: 82); "İçinde bulunduğumuz şehre, aralarında geldiğimiz kervana da sor. Biz şekksiz şübhesiz doğru söyleyicileriz"
(Yûsuf: 82):
"Siz Allah hn emrini arkanıza atılmış birşey kıldınız" (Âyet: 92).
Şuayb, bununla "Siz O'na yönelmediniz" demektir. Bir adam diğer birinin hacetini yerine getirmediği zaman "Benim hacetimi sırtının ardına attın ve beni arkaya atılmış birşey kıldın" denilir. Buradaki "ez-Zıhrî"nin bir ma'nâsı da: "Beraberinde ihtiyâç zamanında kendisiyle yardım sağlayacağın bir binek hayvanı yâhud bir kap alman" demektir. "Erâzilunâ", "Düşüklerimiz, en aşağı tabakalarımız" demektir {Âyet: 27).
"O'nu (Kur'ân'ı) kendiliğinden uydurdu, derler. De ki: Eğer ben O'nu kendiliğimden uydurduysam günâhı benim üstüme olsun..." (Âyet: 35). Buradaki "İcramı" kelime'si "Ecremtu" fiilinden masdar-dır. Bâzıları sülâsî olan "Ceremtu" fiilinden isimdir dediler, ikisi de "Ben günâh işledim" ma'nâsınadır. "el-Fulk", "el-Felek", "Fuluk" bir ma'nâyadir. Tekil ve çoğul yerinde kullanılır. Tekil yerinde "Se-fîne", çoğul yerinde "Süfün", yânî "Gemi" ve "Gemiler" ma'nâsınadır (Âyet: 38).
"Bismillâhi mecrâha ve mursâha - Onun akması da durması da Allah'ın adiyledir" (Âyet: 4i). "Mecrâha", "Onun gitmesi" demektir. Bu "Cereytu" fiilinin mîmli masdarıdır. "Mursâha" da "Onun durması" demektir, bu da "Habsettim" ma'nâsma olan "Erseytu" fiilinin mîmli masdarıdır. Bu "Durdu" ma'nâsma olan "Reset", sülâsî fiilinden "Mersâhâ", "Aktı" ma'nâsma olan "Ceret" sülâsî fiilinden "Mecrâha" şeklinde okunur. Ve yine bu iki kelime fail isim vezninde "Mucrîhâ" ve "Mursîhâ" olarak da okundu ki, onun akı-tıcısı ve durdurucusu, gemiyi yapan yâhud yapılmasını emreden Allah tarafındandır, demek olur. "Kudurin râsiyetin", "Sabit sabit kazanlar" (es-Sebe1: 13) demektir. Bunu "Mursâha" nın zikrine istid-râd olarak getirdi.

160- Yüce -Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Allah'a karşı yalan düzenden daha zâlim kimdir?)
Onlar Rahb Herine arzedilecekler, şâhidler de: 'İşte bunlar Rabb'lerine karşı yalan söyleyenlerdir' diyecekler. Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin tepesinedir" (Âyet: ış>.
"Sâhib", "Ashâb"ın tekili olduğu gibi, "Eşhâd"ın tekili de "Şâhid"dir.

205-.....Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe ile Hişâm ibn Ebî Abdillah tahdîs edip şöyle dediler: Bize Katâde tahdîs etti ki, Safvân ibnu Muh-riz şöyle demiştir: Abdullah ibnu Umer, Ka'be'de tavaf ettiği sırada bir adam karşısına geldi ve:
-Yâ Ebâ Abdirrahmân -yâhud da: Ey Umer'in oğlu!- Sen Pey-gamber'den (kıyamet gününde mü'min ile Allah arasında olacak) "Necvâ(-Gizli konuşma)" hakkındaki beyânı işittin mi? diye sordu.
İbn Umer de şöyle dedi:
— Ben Peygamber'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Mü'min Rabb'ine yaklaştırılır -Râvî Hişâm: "Mü'min Rabb'ine yakınlaşır9' demiştir-. Nihayet Rabb 'i onun üzerine şefkat yanını kor da ona günâhlarını şöyle ikrar ettirir: Şu günâhı biliyor musun? der. Kul: Biliyorum, der: Akabinde iki kerre: Rabb'im, biliyorum, Rabb'im biliyorum, der. Allah da: Ben o

günâhlarını dünyâda (insanlardan) gizledim. Bu gün $e ben senin lehine bu günâhlarını mağfiret ediyo-
rum, buyurur. Sonra mü'minin hasenat sahîfesi kendisine verilir. Diğerlerine yâhud kâfirlere gelince, onlar şâhidlerin huzurunda: îşte bunlar Rabb'lerine karşı yalan söyleyenlerdir! diye nida olunur."
Râvî Seybân ibn Abdirrahmân, Katâde'den: Bize Safvân, İbn Umer'den tahdîs etti, şeklinde söyledi [295].

161- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

' 'Rabb 'inin yakalayışı -ahâlîsi zulmeder hâlde bulunan memleketleri yakaladığı zaman- işte böyle olur. Şübhesiz
ki, O'nun çarpması pek elemlidir, pek çetindir" (Âyet: 102).
"er-Rifdul-merfûd" (Âyet: 98) "Yardım edici yardım".
"Refedtuhû" "Ona yardım ettim" demektir. "Lâ terkenû ile 'llezîne zalemû = Zulmedenlere meyletmeyin"
(Âyet: 1i3). "Fe-levlâ kâne", (Âyet: 1i6). "Fe-hellâ kâne" (yânî "Olsaydı ya") demektir "Utrifû (= Helak
edildiler)" (Âyet: 116), -yânı teref, helak edilmelerine sebeb oldu-.
İbn Abbâs: "Zefir", "Şiddetli ses"; "Şehîk", "Zaîf ses"tir (Âyet: 106) demiştir [296].

206-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah zâlime muhakkak ki mühlet verir verir de, onu yakalayacağı zaman göz açtırmadan ansızın yakalar".
Ebû Mûsâ dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: "Rabb Hnin yakalayışı -ahâlisi zulmeder hâlde bulunan memleketleri yakaladığı zaman- işte böyle olur. Şübhesiz ki O'nun çarpması pek elem vericidir, pek çetindir."

162- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri
(günâhları) giderin Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür" (Âyet: 114) [297].
"Zulefen" "Saatler ardından saatler" demektir.
"Muzdelife" de bu ma'nâdah isimlendirildi (insanların gece saatlerinde oraya gelmelerinden yâhud Allah'a
yakın olmaları ve kendileri için Allah katında derece hâsıl olmasından). "ez-Zulefıi" "Menzile ardından menzile"dirv
"Zulfâ"ya gelince, o "Yakın olmak" ma'nâsmdan masdardır. "İzdelefü", "îctemeû" (yânî
"Toplandılar"), "Ezlefnâ", "Cema'nâ" (yânî 'Topladık" demektir.

207-.....İbn Mes'ûd(R)'den (şöyle demiştir): Bir adam yabancı bir kadından bir öpücük aldı. Akabinde bu adam Rasûlullah'a geldi de, yaptığı öpme işini O'na zikretti. Hemen müteakiben Rasûlullah'a şu âyet indirildi: "Gündüzün iki tarafında» gecenin de yakın saatlerinde dosdoğru namaz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri (günâhları) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür".
O kimse:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu âyet yalnız benim için mi? diye sordu. Rasûlullah (S):
— "Ümmetimden bununla amel eden herkes içindir" buyurdu [298].

12- Yûsuf Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

163- Bâb:

Fudayl ibnu Iyâd (öl. 187), Husayn ibnu Abdirrahmân es-Sulemî*den; o da Mucâhid ibn Cebr'den olmak üzere: "el-Muttekeen" (Âyet: 3i), "Utruc"dur, dedi. Fudayl: "el-Utruc", Habeş dilinde
"Mutken"dir, dedi. Sufyân ibn Uyeyne de bir adamdan; o da Mucâhid'den olmak üzere: "Mutken", bıçakla kesilen her şey'dir, dedi.
Katâde de: "Ke innehû le-zû ilmin = Şübhe yok ki Ya'kûb bir ilim sahibi idi" (Âyet: 68); yânî "O bildiği
ile amel edici idi" demiştir.
Saîd ibn Cubeyr de şöyle demiştir: "Suvâu'l-melik"
(Âyet: 72), Fârisî'nin mekkûku, yânî mikyâli'dir; bu, iki tarafı birbirine kavuşan ve Acemler'in su içmekte
oldukları bir kaptır.
İbnu Abbâs: "Levlâ en tufennidûni" (Âyet: 94), "Beni cahilliğe nisbet etmezseniz" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs'tan başkası: "Gayâbetun " (Âyet: 1o>, senden birşeyi gayb eden her şey "Gayâbe"dir.
"el~Cubbu'\ duvarı örülmemiş kuyudur. "Bû doğru söyleyenler olsak da sen bize inanıcı değilsin" (Âyet: n),
"Sen bizi tasdik edici, doğrulayıcı değilsin"; "Ö tam erginlik çağına girince kendisine hüküm ve ilim verdik"
(Âyet: 22). Buradaki "Eşüddehû", "Noksanlığa başlamadan önceki en olgun çağı" demektir. Bu, müfredde ve cemi'de bir tek lafızla olur, bu sebeble "Beleğa eşüddehû ve beleğa eşüddehum(= Olgunluk çağına erişti, olgunluk çağına eriştiler)" denilir.
Bâzıları da "Eşüdd" lafzının tekili "Şüdd"dür, dediler.
"el-Muttekeu" (Âyet: 3i), "Yaslanılan şey", içmek yâhud konuşmak yâhud da yemek yemek için üzerine

yaslandığın masadır. Bu tefsir ile "Mutteke' = Nârenciye"dir diyenin sözünü ibtâl etti.
Zîrâ Arab kelâmında "Mutteke"' lâfzının "Narenciye" ile tefsir edilmişliği yoktur. Bunun Narenciye olduğuna kaail olanlara karşı hüccet getirdiği şeylerden biri de şudur: "Mutteke"'nin yastıklar nev'indendir diyenlere gelince, onlar evvelkinden daha şerrli bir görüşe kaçmışlardır. (Bâzıları da) tâ'nın sükûnu ile; bu ancak "Mutku"dur dediler. "Mutk" da ancak "Bazr"ın kenarıdır, kadının fercindeki dilcik denilen kabarcığın kenarıdır (yânî, o kadından sünnet edilen yerdir).
Kadın için "Metkaau" ve "İbnu Metkaae", "Sünnet edilmemiş" ve "Sünnet edilmemiş kadının oğlu" denilmesi, bu "Metk" lafzındandır. Şayet burada "Utrucc" (yânî "Narenciye" cinsinden bir meyve) varsa, şübhesiz o, üzerine yaslanılacak olan masadan sonra vardır.
"Kad şeğafehâ" {Âyet. 30), "Sevgi yüreğinin zarına işlemiş"; "Beleğa ilâ şığâfihâ(= Kalbinin iç zarına ulaştı)" denilir. "Şığâf" kalbin kılıfıdır. Amma ayn harfiyle okunuşa gelince o, "Sevgi ve aşk gönlünü kaplamış, gönlü aşkla yakılmış kimse" ta'bîrindendir.
"Asbu ileyhinne" (Âyet: 33) "Onlara meylederim" demektir. "Edğâsu ahlâm " (Âyet: 44), "Karmakarışık düşler, hiçbir teVîli ve ma'nâsı olmayan düşler" demektir. "ed-Dığs", kuru ottan ve benzeri şeylerden elin dolusu bir demet şeydir. Ve "Eline bir demet al da onunla vur" {$&&. 44) sözü, bu demet ma'nâsındandır; bu, "Karışık ruyalar" kavlinden değildir. "Edğâs" lafzının tekili "Dığs"tır [299].
"Nemîru", "Zahire getiririz"; "Nezdâdu keyle baîrin", "Bir devenin taşıyacağı mikdâr zahire de artırırız".
Bunlarla şuna işaret ediyor: "Zahire yüklerini açtıkları zaman sermâyelerini kendilerine geri gönderilmiş buldular. Ey babamız, daha ne istiyoruz, işte sermâyemiz de bize geri verilmiş; biz bununla tekrar ailemize zahire getiririz, kardeşimizi koruruz, bir deve yükü zahire de artırırız, dediler" (Âyet: 65).
"Âvâ ileyhi" (Âyet: 69) "Yûsuf, kardeşi Bünyâmîn'i yanına aldı"; "es-Sikaaye" (Âyet: 70), "Su içilen kap".
"Tefteu Yûsufu tezkuru", "Hâlâ Yûsufu anıp duruyorsun"; "Haradan", "Hastalanmış olacaksın", yânî "Gam seni eritiyor"; "Hâlâ Yûsuf'u anıp duruyorsun. And olsun ki, sonunda ya kendinden hastalanıp eriyeceksin, yâhud helake uğrayanlardan olacaksın, dediler" (Âyet: 85).
"Tehassesû", "Haber arayın" demektir; "(Yâ'kûb:) Oğullarım, gidin, Yûsuf'ta kardeşinden haber arayın.
Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.
Zîrâ hakikat şudur ki, kâfirler güruhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez, dedi" (Âyet: 88).
"Müzcâtun", "Az şey"; "Ve cVnâ bi-bidâetin müzcâtin=Biz az bir sermâye ile gel$ik" (Âyet: 88).
"Allah'ın azabından bir kaplayıcı" (Âyet: 107):
Herşeyi kaplayıcı olan umûmî bir azâb [300].

164- Bâb: [301]

"İstey'&sû", "Ümîd kestiler" ma'nâsına; "Lâ tey'esû min ravhıllâhi","A\\ah'm ravhı; ümîd" ma'nâsınadir;
"Allah'ın rahmeti ve nefeslendirmesi" demektir.
Ümîd kesmemenin ma'nâsı ümîd etmektir.
"İzâ'stey'esû minhu ve halasû neciyyen - Artık ondan ümîdierini kestikleri zaman fısıldaşarak" (Âyet: so), yânî suçlarını i'tirâf ettiler (yâhud: Gizlice bir tarafa çekildiler), demektir. "en-Neciyy" "Gizlice fısıldaşan" demektir. Cem'i "Enciyetun"dur. "Yetenâcevne","Gizlice konuşurlar" ma'nâsınadır. Bunun tekili "Neciyyun"dur. Bunda tekil, tesniye, cemi*, müzekker ve müennes birdir; hep "Neciyy" ile ifâde edilir. Çünkü aslında masdardır. Bazen de "Enciye" şeklinde cemi'lenir.

165- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Rabb'in seni öylece beğenip seçecek, sana m'yâ ta 'bîrine âid bilgi verecek), sana karşı da Ya Jkûb hanedanına karşı da nimetlerini daha evvelden ataların İbrahim'e ve İshâk'a tamamladığı gibi tamamlayacaktır...

208-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S): "Kerîm oğlu, kerîm oğlu, kerîm oğlu kerîm, İbrâhîm oğlu, îshâk oğlu, Ya'kûb oğlu Yûsuf'tur" buyurmuştur [302].

166- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

“And olsun ki Yûsuf'un ve kardeşlerinin haberlerinde, soranlar için nice ibretler vardır"
(Âyet: 7).

209- Bana Muhammed (ibn Selâm) tahdîs etti. Bize Abdete ib-nu Süleyman, Abdullah -Ebû Zerr nüshasında: Ubeydullah-el-Umerî'den; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a:
— İnsanların en kerîmi, en şereflisi kimdir? diye soruldu.
Oda:
— "Allah katında insanların en kerîmi, en muttaki olanlarıdır"
diye cevâb verdi, Sahâbîleri:

— Biz sana insanların dîn ve ahlâkça en şerefli olanını sormuyoruz (soyu yönünden en kerîm olanını soruyoruz), dediler Rasûlullah (S):
— "O yönden insanların en kerîmi, Allah'ın peygamberinin oğlu, Allah'ın peygamberinin oğlu, Allah'ın Malilinin oğlu olan Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur" buyurdu.
Sahâbîler yine:
— Biz Sana bunu da sormuyoruz, dediler. Rasûlullah:
— "Sizler Arab'ın ma'denlerini mi (yânî nisbet olunup övüne-geldikleri asıllarını, köklerini mi) soruyorsunuz?" deyince, onlar:
— Evet bunu soruyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Câhiliyet devrinde hayırlı olanlarınız, dîni iyi anladıkları ve amel ettikleri müddetçe İslâm devrinde de hayırlı olanlarınızdır" buyurdu.
Bu hadîsi Ubeydullah el-Umerî'den rivayet etmekte Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme, Abdete ibn Süleyman'a mutâbaat etmiştir [303].

167- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ya'kûb: Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır, dedi"
(Âyet: 18)
"Sevvelet", "Süsledi" demektir.

210-.....Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim. O da şöyle dedi: Ben Urve ıbnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan ve Ubeydullah ibnu Abdillah'tan, iftiracılar onun hakkında söylediklerini söyledikleri ve Allah'ın da kendisini berî kıldığı zamanki Peygamber'in zevcesi Âişe hadîsini işittim. Bu dört râvîden herbiri bana bu hadîsten birer bölümü tahdîs ettiler. Peygamber (S), Âişe'ye hitaben:
— "Eğer sen bu isnâdlardan berî isen, yakında Allah seni beri kılar. Ve eğer böyle bir günâha yaklaştınsa Allah'tan mağfiret iste ve Allah'a tevbe et" buyurdu.
Âişe dedi ki: Ben de şunları söyledim:
— Vallahi ben bu vaziyette bir misâl bulamıyorum, ancak Yûsuf'un babası Ya'kûb'u örnek buluyorum: (Yûsuf'un kardeşleri Yûsuf'un gömleği üzerinde yalan bir kan lekesi getirdikleri zaman) Ya'kûb, oğullarına: Hayır, nefisleriniz size bir işi süslemiş, bir fitneye sürüklemiş. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır, dedi.
Bu esnada A1-1 ah: "0 uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir, onu sizin için bir şerr sanmayın; biVakis o sizin için bir hayırdır" kavlinden i'tibâren on âyeti indirdi (en-Nûn 11-20) [304].

211-.....Ebû Vâil şöyle dedi: Bana Mesrûk ibnu'1-Ecda' tahdîs edip şöyle dedi: Bana Âişe'nin annesi olan Ümmü Rûmân tahdîs edip şöyle dedi: Âişe'yi ateşli hastalık yakalamış olup, benim beraberimde bulunduğu sırada Peygamber (içeri girdi de):
— "Belki Âişe'nin bu hastalığı kendisi hakkında söylenmekte olan hadîsten dolayıdır" buyurdu.
Bu sırada Âişe yatağından doğrulup oturdu ve şunları söyledi:
— Benim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb ile oğullarının meseli gibidir: "Sizin vasıf yapageldiğiniz o sözlere karşı kendisinden yardım istenilecek olan ise ancak Allah'tır [305].

168- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"O'nun bulunduğu evdeki kadın onun nefsinden murâd almak istedi, kapıları sımsıkı kapadı ve: Sana söylüyorum, beri gel! dedi" (Âyet: 23)
Ve Ikrime: "Heyte leke", Havran dilinde "Helümme" ma'nâsınadir, dedi. Saîd ibnu Cubeyr de: "Taâle (= Beri gel)" ma'nâsınadır, dedi [306].

212-.....Şu'be, Süleyman ibn Mıhfân'dan; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R): Kadın "Heyte leke" sözünü söyledi, demiş; ardından: "Biz o kelimeyi, ancak bize öğretildiği gibi okuruz" gerekçesini ilâve etmiştir.
"Mesvâhu"(Âyet:23), "İkaamet yeri"; "Elfeyâseyyidehâ"(Âyet: 25), "İkisi efendisini buldular"; "Innehum elfev âbâehum dallın" <es-sâffât: 69), "Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler bulmuşlardı"; "Bel nettebiu mâ elfeynâ aleyhiâbâenâ" (ei-Bakara: no>, "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız, dediler"; "Bel acibtu ve yesharun" (es-sâffât: i2)"Ben taaccûb ettim, hâlbuki onlar alay edip eğleniyorlar" [307].

213-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan (şöyle demiştir): Kureyş, Peygamber tarafından İslâm Dîni'ne girmekte geciktikleri zaman, Peygamber (S):
— "Yâ Allah, Yûsuf'un yediydi gibi yedi yıllık bir şiddet ile bunların belâsını başımdan at da, onlarla uğraşmayayım" diye duâ etti.
Bunun üzerine onları öyle bir kıtlık senesi yakaladı ki, herşeyi kökünden silip giderdi. O derecede ki, onlar kemikleri bile

kemirip yediler, hattâ bir adam göğe bakardı da kendisiyle gök arasında (açlığından ileri gelen göz zayıflığından dolayı) duman gibi birşey görmeğe başlardı. Allah: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle" buyurdu. Yine Allah: "Biz bu azabı biraz açıp kaldıracağız. Fakat siz hiç şübhe yok ki, tekrar dönecek olanlarsınız
(ed-Duhân: 10-16) buyurdu.
İbn Mes'ûd: Kıyamet günü onlardan azâb açılıp kaldırılır mı? O açlık yüzünden görülen duman da "el-Batşe", yânı çok büyük şiddetle çarpıp yakalamada geçmiştir, dedi [308].

169- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Melik adamlarına: Onu (Yûsuf'u) bana getirin, dedi. Bunun üzerine Yûsuf'a elçi gelince: Efendine dön de
ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki, benim Rabb Hm onların fendini hakkıyle
bilicidir, dedt (Hükümdar o kadınları toplayıp:)
Yûsuf'un nefsinden kâm almak istediğiniz zaman ne hâlde idiniz (Onun size karşı bir meylini hissettiniz mi)?
dedi. (Kadınlar:) Hâşâ, Allah için biz onun üstünde bir fenalık bilmedik, dediler** (Âyet: 50-51).
"Hûgâ9*, bir tenzih ve istisnadır. "Haşhaşa", "Açığa çıktı" demektir [309].

214-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Lût Peygamber'e rahmet etsin. Yemin olsun p zâten çok sağlam bir kaleye sığınıyordu... Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zaman hapis kalsaydım, onu hapisten çağırmağa gelen kişinin da'vetine hemen icabet ederdim. Biz İbrahim'den daha haklıyız. İbrahim: Ey Rabb 'im, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demiş; Allah: "Buna inanmadın mı yoksa? demiş. O da: İnandım, fakat kalbimin yatışması için istedim, diye söylemişti (ei-Bakara: 260)" [310].

170- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Nihayet rasûller ümîdlerini kesecek hâle geldikleri VakİT." (Âyet: 110).

215-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Âişe'ye "Nihayet rasûller ümîdlerini kesecek hâle geldikleri vakit..." kavlini sorarken, Âişe aşağıdaki cevâbları vermiştir.
Urve dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Rasûller yalana mı nisbet edildiler yâhud tekzîb mi edildiler? diye sordum.
Âişe:
— Tekzîb edildiler, dedi.
Ben Âişe'ye:
— Rasûller kavimlerinin kendilerini tekzîb ettiklerini kesin bilmişlerdir, bu, zann ile değildir? dedim.
Âişe:
— Evet, hayâtıma yemîn ederim ki, onlar bunu kesin olarak bilmişlerdir; zannetmemişlerdir, dedi.
Ben yine Âişe'ye:
— Rasûller kendilerine yapılan yardım va'dinde aldatıldıklarını zannettiler, dedim.
Âişe:
— Bundan Allah'a sığınırım. Rasûller bunu Rabb'lerine zanne-dici değildir, dedi (ve "Kuzibû" şeklinde şeddesiz okumayı reddetti).
Ben Âişe'ye:
— Öyleyse şu âyet nedir? dedim. Âişe:
— Bunlar rasûllere tâbi' olan kimselerdir ki, Rabb'lerine îmân etmiş ve rasûlleri de tasdîk etmişlerdi. Fakat üzerlerindeki belâ uzamış ve zafer de kendilerinden gecikmiştir. Nihayet rasûller, kavimlerinden kendilerini yalanlayanların îmâna gelmelerinden ümîd kesecekleri hâle geldikleri ve yine rasûller, kendilerine tâbi' olanların da kendilerini yalanlayacaklarını zannettikleri vakit, işte tam bu sırada, Allah'ın yardımı ve zaferi rasûllere gelmiştir, dedi.

216-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve haber verip şöyle dedi: Ben Âişe'ye:
— Belki bu "Kuzibû" şeklinde şeddesizdir, dedim. Âişe:
— (Böyle şeddesiz okumaktan) Allah'a sığınırım, dedi [311].

13- Er-Ra'd Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve İbnu Abbâs şöyle demiştir:
"İki ovucunu açan gibidir" (Âyet: 14) kavli, Allah'ın beraberinde başka bir ilâha ibâdet eden müşrikin meselidir. Bu, uzaktan suyun içindeki hayâline bakıp duran şeytânın meseli gibidir. Kendisi suya uzanıp elde etmek ister, fakat buna muktedir olamaz.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle demiştir: "Sahhara" (Âyet: 2), "Zelîl kıldı, itaatli kıldı"; "Mutecâviratun" (Âyet: 4), "Birbirine

yakın"; "el-Mesulât" (Âyet: 6) "Ukubet misâlleri"; bunun tekili "Mesuletun"dur. "Mesulât", "Şebehler, misâller" demektir. Yüce Allah: "Onlar, kendilerinden evvel gelip geçmiş kavimlerin (o acıklı) günleri gibisinden başkasını mı bekliyorlar?" (Yûnus: 102) buyurdu.
"Bi-mikdârın", "Bi-kaderin" demektir: "Onun yanında herşey ölçü iledir" (Âyet: 8).
"Lehu muakkıbâtun=Oynun önünde ve arkasında kendisini Allah'ın emriyle gözetleyecek ta'kîbciler vardır" (Âyet: 11). Bunlar koruyucu meleklerdir; bunlardan birincilerinin ardından diğerleri gelip gözetlemeye devam ederler. Bu, "Muakkıbât" aslından olmak üzere, birşeyin izinden gelene "el- Akîb" denildi, "İzinde ta'kîb ettim" de denilir [312].
"el-Mıhâl" (Ay*. 13), "Ukûbet"tir. "Ke-bâsıtı yedeyhi = Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan adam gibidir ki, o buna asla ulaşıcı "Ur" (Âyet: 14).
"Zebeden râbiyen", "Yükselen köpük"; "Rabâ, Yerbû" fiilindendir, bu fiil artmak, çoğalmak, yükselmek, şişmek ma'nâsınadır.
"Ev metâin", "Yâhud meta"'. Üzerine ateş yakılan ma'den cevherlerinden de bunun gibi bir köpük, posa çıkar. "Metâ"\ kendisiyle metâ'landığın, faydalandığın şeydir. "Cufâen", "Köpük, çerçöp, bâtıl, asılsız şey".
"Ecfeeti'l-kıdru", yânı tencere kaynadığı zaman köpük onun üstüne yükselir, sonra köpük hiç fayda vermeden yok olur gider. İşte hakk, bâtıldan bunun gibi seçilir (Âyei: 17) [313].
"el-Mıhâd" (Âyet: ist, "Yatak"; "Yedreu bVl-hasenetVs-seyyiete" <.w 22), "Onlar kötülüğü iyilikle savarlar"; "Dere'tuhû annV\ "Onu kendimden defedip savdım" demektir.
"Selâmun aleykum" (Âyet: 24), Yânî "Selâmun aleykum" derler. "Ke ileyhi metâbi" (Âyet: 3o>, "En son dönüşüm de yalnız O'nadir".
"Efelem yey'es" (Âyet: 3i), "Apaçık bilmedi mi?".
"Kaarıatun" (Âyet: 3i>, "Dâhiye, büyük belâ".
"Feemleytu" (Âyet: 32), "Uzun zaman" ma'nâsına olan
"Meliyy"den "Mulâve"den alınmış olup "Kâfirler(e azabı geri bırakmak suretiyle) müddeti uzattım" demektir; "Meliyyen" sözü de bu ma'nâdandır. Arzdan uzun ve geniş sahraya "Meliyy" denilir. ilEşakku" (Âyet: 34), "Meşakkat" masdarından olup "Daha şiddetli ve daha meşakkatli" demektir.
"Vallâhu yahkumu, lâ muakkibe li-hükmihî = Allah hükmeder, O'nun hükmünü ta'kîb edip değiştirebilecek yOktUr" (Âyet: 41).
Ve Mucâhid şöyle dedi:
"Mutecâviratun" (Âyet: 4), Arz'ın iyi toprakları, kötü topraklan, ot bitirmeyen çorak yerleri birbirine komşudurlar.
"Sınvânun", bir tek kökten çıkmış iki ve daha çok çatallı hurma ağaçlarıdır. "Gayru sınvânın" ise yalnız bir gövdesi olan hurma ağacıdır. Bunların hepsi bir su ile sulanıyor (Âyet: 4), Adem evlâdlarının iyisi ve kötüleri gibi. Bunların iyi kötü hepsinin babaları da birdir;
Adem'dir. "Ağır bulutlar", içinde su olan bulutlar demektinÂyet: 12).
"Attah*tan başkalarına dua edenlerin hâli, suya doğru iki avucunu uzatan kimse gibidir, o diliyle suyu çağırır ve eliyle suya işaret eder, fakat su ona ebeden gelmez"
(Âyet: 14). "VMîler kendi mikdârlarınca (ölçülerince) seyl olmuşlardır, seylin köpüğüdür. Demirin ve zînet yapılanma'denlerin de pisliği, posası olur" (Âyet: i7) [314].

171- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Allah her dişinin neye gebe olacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi artık yapacağını bilir. O'nun nezdinde herşey Ölçü İledİr" (Âyet: 8).
"Gıda", "Eksildi" demektir [315].

217-.....Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da İbnu Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Gaybın anahtarları beştir ki, onları Allah 'tan başkası bilemez; Yarın ne olacağını Allah'tan başka hiçkimse bilemez- Rahimlerin eksiltmekte oldukları şeyleri Allah'tan başkası bilemez. Allah'tan başka hiçbir kimse yağmurun ne zaman geleceğini bilemez. Hiçbir nefis hangi arzda öleceğini bilemez. Kıyametin ne zaman kopacağım da Allah'tan başkası bilemez" [316].

14- İbrâhîm Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

İbn Abbâs: "Hâdin" (er-Rad: 7), "DaVet edicidir [317]. Mucâhid de: "Sadîd" (Âyet: 16), "Kusmuk ve kan dır dedi.
Sufyân ibn Uyeyne de: "Allah'ın, üzerinizdeki nVmetini hatırlayın" (Âyet. 6), "Allah'ın sizin yanınızdaki ellerini (ni'metlerini) ve günlerini (vakıalarını) hatırlayın" demektir, dedi.
Ve Mucâhid: "O size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi" (Âyet: 34), "Kendisine rağbet ettiğiniz şeylerin hepsinden verdi" demektir, dedi.
"Yebgûnehâ ivecen = Onu eğriliğe çevirmek isterler" (Âyec 3), "Onun için bir eğrilik ararlar" demektir. (tlz teezzene Rabbukum" (Âyet: 7), "Rabb'iniz size bildirdi, Hân etti" demektir.
"Rasûlleri onlara apaçık burhanlar getirmişti de onlar ellerini ağızlarına itmişlerdi" (Âyet: 9), bu bir meseldir;

ma'nâsı "Emrolunduklan haktan kendilerini çektiler, ona inanmadılar" demektir.
"Zâlike li-men hâfe makaamî-Bu, benim makaamtmdan korkanlaradır" (Âyet: 14), "Allah'ın kıyamet günü huzurunda dikeceği makaamdan korkanlara" demektir.
"Ve min verâihi" (Âyet: n), "Önünden de" demektir.
"Innâ kunnâ lekum tebean~Biz sizin tebeanız idik"
(Ayet: 2i); tekili "7BW"dir, "Gâib"in cem'i "Gayeb" olduğu gibi.
"Ve mâ ene bi-musrihikum ve mâ entüm bi musrıhiyye" (Âyet: 22), "Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz".
"Istesrahanî", "Benden feryâdla yardım istedi"; "Yestesrıhu", "Ondan çığlıkla yardım ister" demektir. Bu, "es-Surâh", "Çığlık koparmak, yardım dilemek" masdarındandır.
"Velâ hılâlun-Ne bir dostluk olmayan" (Âyet: 3i>; bu, "Onunla samimî dostluk kurdum" fiilinin masdarıdır; bunun yine "Hulletun{- Dost)" ve "Hılâlun(= Dostluk kurma) "un cem'i olması da caiz olur.
"Uctusset" (Âyet: 26), "Koparılmış".

172- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Görmedin mi Allah sana nasıl bir mesel getirmiştir? Güzel bir kelime, kökü sabit ve dalı semâda olan güzel bir ağaç gibidir ki, o ağaç, Rabb Hnin izniyle her zaman yemişini verir durur" (Âyet: 24-25) [318].

218-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın yanında bulunuyorduk.
— "Bana müslümâna benzeyen, yâhud da: Müslim kimse gibi olan, yaprağı düşmeyen, şöyle olmayan, şöyle olmayan, şöyle olmayan ve meyvesini her zaman verip duran bir ağacı haber veriniz*' buyurdu.
İbn Umer dedi ki: Onun hurma ağacı olduğu gönlüme düştü, Ebû Bekr ile Umer'i de konuşmuyorlar görünce, ben konuşmak istemedim. Oradakiler birşey söylemeyince Rasûlullah (S):
— "O, hurmadır" buyurdu. Oradan kalktığımızda ben Umer'e:
— Ey babacığım! Yemîn olsun onun hurma ağacı olduğu gönlüme düşmüştü, dedim..
Umer:
— Konuşmandan seni men' eden nedir? dedi. İbn Umer dedi ki: Ben:
— Sizleri konuşur görmedim de, konuşmamı çirkin gördüm yâ-hud birşey söylemeyi çirkin gördüm, dedim.
Umer:
— Gönlüne düşen o ağacı söylemekliğin, bana şundan ve şundan daha sevimli olurdu, dedi [319].

173- Bâb:

“Allah, îmân edenlere o sabit sözde dâima sebat ihsan eder" (Âyet: 27).

219-.....Alkame ibnu Mersed haber verip şöyle demiştir: Ben Sa'd ibn Ubeyde'den işittim; o da el-Berâ ibnu Âzib(R)'den ki, Rasû-lullah (S) şöyle buyurmuştur: "Müslüman, kabrine konulup da suâl melekleri tarafından sorulduğunda Lâ ilahe ille llâhu ve enne Muham-meden rasûluüahi diye (yânı: Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur, Mu-hammed Allah'ın elçisidir diye) şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Yüce Allah'ın şu kavlidir: Allah, îmân edenlere dünyâ hayâtında da, âhi-rette de, o sabit sözünde dâima sebat ihsan eder. Allah zâlimleri şaşırtır. Allah ne dilerse yapar" [320].

174- Bâb:

"Allah'ın ni'metine bedel küfrü seçenleri, kavimlerini de helak yurduna sokanları görmedin mi?" (Âyet: 28)
Buradaki "Elem tere", "Elem ta'lem(= Bilmedin mi)"
ma'nâsınadir. Yüce Allah'ın şu kavilleri gibi: "Görmedin mi Allah sana nasıl bir mesel getirmiştir?"
(Âyet: 24); "Sayıları binlerce olduğu hâlde ölüm korkusuyla yurdlarından çıkanları görmedin mi? (ei-Bakara: 243).
"el-Bevâr", "el-Helâk"tır. "Bâre, Yebûru, Bevren" masdarındandır. "Kavmen buran" (ei-Furkaan: 18), "Helak olucu kavim" demektir.

220-.....Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Atâ ibn Ebî Rebâh, îbn Abbâs'tan işitmiştir. İbn Abbâs, "Allah 'in nVmetine bedel küfrü seçenleri görmedin mi?" kavli hakkında: Bunlar Mekke ahâlîsinin kâfirleridir, demiştir [321].

15- El-Hıcr Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle Ve Mucâhid: "İşte bu, bana hakk olan dosdoğru bir yoldur buyurdu" (Âyet: 4i). Bu "Hakk Allah'a döner ve hakkın yolu ancak Allah'a meyleder, yükselir (başka şey üzerine meyletmez)" demektir, dedi.
İbn Abbâs da: "Senin ömrüne yemin ederim" (Âyet: 72),
"Senin yaşama müddetine, hayâtına yemîn ederim" demektir. "Kaale innekum kavmun münkerûn = Siz tanınmamış bir

zümresiniz dedi" (Âyet: 62); Lût Peygamber, gençler suretinde gelen melekleri tanımadı, dedi.
İbn Abbâs'tan başkası şöyle dedi: "Biz hiçbir memleketi, onun belli bir yazısı olmaksızın helak etmedik" (Âyet: 4), buradaki "Belli yazı", takdîr ve ta'yîn edilmiş eceldir.
"Lev mâ te'tinâ bVl-melâiketi = Bize melekleri getirmeli değil miydin?" (Âyet: 7>; buradaki "Lev mâ", "Lev lâ" manasınadır.
"ŞiyaVl-evvelîn" (Âyet: ıo), "Evvelki ümmetler" ma'nâsınadır. Velîler için de yine "Şıya' vardır" denilir ki, onun yolu ve mezhebi üzerinde ittifak etmiş topluluklar, demektir.
İbn Abbâs şöyle dedi: "Kavmi ona koşarak geldiler" (Hûd: 78); buradaki "Yuhraûne", "Sür'at ederek, koşarak" ma'nâsınadır. "Elbette bunda fikir ve firâseti olanlar için ibretler vardır" (Âyet: 75); buradaki "Mutevessimîn", "Nazar edenler, düşünenler" demektir. "Innemâ sukkıret ebsârunâ" (Âyet: 15), "Muhakkak gözlerimiz perdelendirildi" demektir.
"And olsun biz gökte burçlar yapmış ve onu ibretle bakanlar için donatmışızdır" (Âyet: 16); buradaki "Burçlar", Güneş ve Ay'a âid menzillerdir.
"Biz aşılayıcı rüzgârlar gönderdik" (Âyet: 22), buradaki "Levâkıh", "Melâkıh"tır ki, "Aşılayıcı" ma'nâsına olan "Mulkıha"nın cem'idir. "Hamein", "Hameetin"\n cem'idir. "Hamein" de, değişmiş balçık çamurudur; "el-Mesnûn" da kuruması için dökülmüş ma'nâsınadır
(Âyet: 26, 28, 33).
"Lâ tevcel" (Âyet: 53), "Korkma"; "Dâbire havlâi" (Âyet: 66), "Bunların arkaları" demektir.
"Ve innehumâ le-bi-imâmin mubın — Bu yerlerin ikisi de apaçık bir yol üzerindedir" {kyet. 19); "el-İmâm", önder edindiğin ve kendisiyle doğru yol bulduğun herşeydir.
"Ahazethumu's-sayhatu = Onları o sayha yakaladı" (Âyet: 73,83), "Onları helak yakaladı" demektir [322]

175- Bâb:

"Biz onu (göğü) taşlanan her şeytândan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı eden şeytân vardır ki, onun ardına da apaçık bir ateş parçası düşmektedir" (Âyet: 17-18).

221- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da İkrime'den; o da Ebû Hurey-re(R)'den tahdîs etti. Ebû Hureyre bunu Peygamber'e eriştirir[323]. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Allah gökyüzündeki meleklere bir işin yerine getirilmesini hükmettiği zaman, düz ve sert bir taş üzerindeki zincir (sesi) gibi olan bu ilâhî hükme melekler tamâmiyle itaat ederek korku ile kanatlarını birbirine vururlar."
Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Sufyân ibn Uyeyne'den başkası bu "Safvân" kelimesini "Safavân" şeklinde söyledi.
"Gönüllerinden bu korku giderilince de melekler (Cebrâîl ve Mî-kâîl gibi Mukarrebûn meleklerine):
— Rabb'iniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarrebûn melekleri, sorana:
— Allah hakk sözü söyledi, diye Allah'ın hüküm ve takdirini bildirirler ve: Allah pek yücedir, pek büyüktür! derler.
Bu suretle kulak hırsızı şeytânlar, Allah'ın o emir ve takdirini işitirler. O sırada kulak hırsızı şeytânlar (yerden göğe kadar) birbirinin üstünde zincirleme dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar."
-Sufyân ibn Uyeyne, dinleyici şeytânların birbirleri üstünde dizilişlerini eliyle şöyle vasıfladı: Sağ elinin parmaklan arasını araladı da onların bir kısmını diğerleri üzerine dikti:-
"Şeytânlar bu vaziyette iken bâzı defa meleklerin konuşmalarını işiten en üstteki şeytâna bir ateş parçası yetişir de, altındaki şeytâna o haberi işittirmeden önce, onu yakar. Bâzı defa da ateş ona erişemeyip alt tarafında bulunan şeytâna haberi atıp yetiştirir. O da haberi kendisinden sonra bulunan daha aşağıdaki şeytâna atar ve bu suretle haber tâ yere kadar ulaşır."
Sufyân ibn Uyeyne bazen şöyle demiştir: "Nihayet o haber yere ulaşır ve sihirbazın ağzına atılır. Sihirbaz o haberle beraber yüz yalan uydurup halka söyler. İlâhî emir yeryüzünde gerçekleşince de sihirbaz kişi doğru söylemiş olur. Ve ondan bu haberi işitenler, insanlara:
— Sihirbaz bize, fulân ve fulan günleri şöyle şöyle olacak diye haber vermedi mi? Gördünüz sihirbazın haber verdiklerini doğru bulduk, derler; bu da sihirbazın gökyüzünden işitildi dediği o sözden dolayı yapılan bir tasdiktir. Artık onun verdiği haberlerin hepsini doğru saymışlardır" [324].

222-.....Bize Amr, İkrime'den; o daEbû Hureyre'den: "Allah bir işi hükmettiği zaman..." hadîsini tahdîs etti de bu rivayette "Sihirbazın ağzı üzerine" sözünden sonra "Kâhinin ağzı üzerine" sözünü ziyâde etti.
Alî ibn Abdillah dedi ki: Ve bize Sufyân tahdîs etti de, bu hadîsinde şöyle dedi: Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Ben İkrime'de işittim, şöyle diyordu: Bize Ebû Hureyre tahdîs edip şöyle dedi: "Allah bir işi hükmettiği zaman"'ve "Sihirbazın ağzı üzerine" sözünü söyledi.
Alî ibn Abdillah dedi ki: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— Sen bunu Amr'dan işittin mi? diye sordum. O:
— Ben İkrime'den işittim, dedi ki: Ben Ebû Hureyre'den işittim, evet, dedi.
Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Ben Sufyân'a:
— Bir insan senden, Amr'dan; o da İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etti. Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamber'e yükseltiyordu; o "Furriğâ" şeklinde okudu, dedim.

. Sufyân:
— Amr ibn Dînâr o kelimeyi böyle okudu, kendisi bunu bu şekilde râ ile mi işitti yâhud işitmedi mi, bilmiyorum, dedi.
Sufyân:
— Bu kelime râ harfiyle bizim kırâatimizdir, dedi [325].

176- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'And olsun ki, Hıcr sahihleri de gönderilen peygamberleri yalanlamışlardır" (Âyet: 80).

223-.....İmâm Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) -Tebûk'e giderlerken-Hıcr şehrinin harabeleri yanından geçtikleri sırada sahâbîlerine: "Bu helak edilmiş kimselerin yurtlarına girip konaklamayınız, ancak ağlayıcılar olmanız hâli müstesnadır. Eğer ağlayıcılar olamıyorsanız, onlara isabet eden azabın benzeri sizlere isabet'etmemesi için, onların yurtlarına girmeyiniz" buyurmuştur [326].

177- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"And olsun ki, biz sana tekrarlanan yediyi ve şu büyük Kur'ân'ı verdik"
(Âyet: 87).

224-.....Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ şöyle demiştir: Ben namaz kılarken Peygamber (S) benim yanıma uğradı da, beni çağırdı. Ben O'nun yanına gitmedim. Nihayet namazı kıldıktan sonra yanına vardığımda bana:
— "Gelmenden seni men' eden nedir?" buyurdu. Ben:
— Namaz kılıyordum, dedim. Rasûlullah:
— "Allah: İmân edenler, Allah 'a ve RasûVe icabet ediniz (ei-(Enfâh 24) buyurmadı mı?" dedi.
Sonra Rasûlullah bana:
— "Sen bu mescidden çıkmadan önce ben sana Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim" buyurdu.
Sonra Peygamber mescidden çıkmak için yürüdüğü zaman ben kendisine o sözünü hatırlattım. Bunun üzerine:
— "O sûre el-Hamdu lillâhi RabbVl-âlemîn Sûresi'dir, O (namazlarda) tekrar edilen yedi âyet ve bana verilen büyük Kur'ân 'dır" buyurdu [327].

225-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Ümmü'l-Kur'ân, tekrarlanan yedi âyettir ve büyük Kur'ân'dır" buyurdu, demiştir [328].

178- "Kur'ân'ı Parça Parça Ayıranlara... " (Âyet: 91) Babı

"el-Muktesimîn", "Yemîn edenler" demektir. "Lâ uksimu", yânî "Yemîn ederim" ta'bîri, bu
"Muktesimîn" ma'nâsındandır. Bu son fiil "Le- uksimu(= Elbette yemîn ederim)" şeklinde de okunur.
'Kaasemehumâ = fblîs, Âdem ile Havva'ya yemîn etti"
(ei-Arâf: 2i) ve o ikisi İblîs'e yemîn etmediler, ma'nasinadır.
"Birbirlerine Allah adiyle yemîn ettiler, andlaştılar" demektir, dedi [329].

226-.....Ebû Bişr, Saîd ibn Cubeyr'den, İbn Abbâs'ın "Kurân'/ parça parça ayıranlar"'-kavli hakkında: Onlar kitâb ehlidir ki, onlar Kur'ân'ı parça parça ayırıp, bâzısına îmân ettiler, bâzısına da kâfir oldular, demiştir.

227- Bana Ubeydullah ibn Mûsâ, el-A'meş'ten; o da Ebû Zab-yân'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan, onun "Muktesimler üzerine azâb indirdiğimiz gibi*' kavli hakkında: Bâzısına îmân ettiler, bâzısına küfrettiler; bunlar Yahûdîler ve Hrıstiyanlar'dir, demiştir [330].

179- Yüce Allah'ın: 'Sana Yakın Gelinceye Kadar Rabbhne İbâdet Et (Âyet: 99) Kavli Babı

Salim ibn Umer: "el-Yakîn", "Ölümüdür, demiştir [331].

16- en-Nahl Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

180- Rûhu'l-Kudüs, Cibril'dir Babı

"Onu RabbHn tarafından hakk olarak RûhuH-Kudüs indirmiştir" (Âyet: 102)[332].
"Onların kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı hiçbir darlıkta olma, sıkıntıya düşme" (Âyet: 127), (Dar yer,

sıkıntılı bir iş ma'nâsına şeddesiz ve şeddeli olarak)
"Emrun daykun" ve "Dayyıkun" denilir; "Heynun ve Heyyinun"; "Leynun ve Leyyinun"; "Meytun ve Meyyitim" kelimeleri de onun gibi hem şeddesiz, hem de şeddeli olarak kullanılır.
Ve İbn Abbâs: "Et takallubihim" (Âyet: 46), "Dönüp dolaşmalarında, gidip gelmelerinde" ma'nâsınadır, dedi.
Mucâhid de: "O, sizi sallayıp çalkalar diye yeryüzüne sabit ve muhkem dağlar, ırmaklar, yollar koydu" (Âyet: 15); buradaki "Temîdu",
"Tekeffeu" (yânî: Hareket ettirir, meylettirir) ma'nâsınadır. liMufratûn-Onlar cehennemin öncüleri yapılmışlardır" (Âyet: 62), "Onlar orada unutulmuş olanlardır" ma'nâsınadır, dedi.
Ve Mucâhid'den başkası, "Kur'ân okuduğun zaman o kovulmuş şeytândan Allah'a sığın" (Âyet: 98) kavli hakkında: Bu öne geçirilmiş ve geriye bırakılmıştır.
Bunun sebebi şudur: Çünkü Eûzu billahi mine'ş- şeytâni'r-racîm demek, Kur'ân okumanın önünde olur. istiâzenin manâsı Allah'a sığınmaktır. (Bâzıları bunu "Kur'ân okumak istediğin zaman" şeklinde takdir etmişlerdir.)
"Ve aleİlâhi kasdu*s-sebîl = Doğru yolu açıkça bildirmek Allah'a âiddir" (Âyet: 9>; buradaki "Kasdu's-SebîV\ "Yolu beyân" ma'nâsınadır.
"ed-Dif'u" (Âyet: 5), "Kendisiyle ısınıp korunduğun şey"; "Akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken" (Âyet: 6), "Akşamleyin sürüleri mer'adan geri döndürürken, sabahleyin de onları otlağa çıkarırken, onlarda sizin için güzel bir zînet ve zevk vardır";
"Onlar sizin ağırlıklarınızı yüklenirler, yarı canınız tükenmeden varamayacağınız memleketlere kadar götürürler" (Âyet: i), buradaki "Bi-şıkkıH-enfüsi",
"Nefislerin yarısı külfet ve meşakkat" ma'nâsınadır.
"Yoksa onlar Allah'ın kendilerini yavaş yavaş azaltmak suretiyle cezalandıracağından emniyete mi girdiler?" (Âyet: 47), buradaki "Ala tahavvufın", "Yavaş yavaş eksiltmek, azaltmak" ma'nâsınadır.
"Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette bir ibret vardır" (Âyet: 66), "el-En'âm" lafzı, hem müennes, hem de müzekker kılınır; tekili olan "en-Naam" lafzı da böyledir, "el-En'âm", "en-Naam"ın cemâatidir.
"Allah yarattıklarından sizin için gölgeler yaydı.
Dağlardan size yuvalar, siperler yaptı. Sıcaktan sizi koruyacak giyecekler, harbde sizi koruyacak giyecekler yaptı" (Âyet: 8i); burada sıcaktan koruyacak giyimler,
gömleklerdir. Amma harbden koruyacak giyimlere gelince, şübhesiz onlar demirden yapılmış zırhlardır.
"Bir ümmet diğer ümmetten (malca ve sayıca) daha çoktur diye, yeminlerinizi aranızda bir hile ve fesâd konusu edinerek, ipliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın" (Âyet: 92); buradaki "Dahalen beynekum = Aranızda bir dahal" ta'bîri, (bir şeye giren hıyanet, aldatma gibi) sahîh olmayan herşey'dir.
İbn Abbâs: "Hafede" (Âyet: 72), kişinin çocuğunun
çocuğudur; "Hurma ağacının meyvesinden ve üzümden bir içki ve güzel bir rızk edinirsiniz" (Âyet: 67); buradaki "es-Seker", (ağaçların meyvelerinden yapılıp) haram kılınmış olan içki'dir, "Güzel rızk" ise, Allah'ın halâl kıldıklarıdır, demiştir.
Sufyân ibn Uyeyne de Sadaka Ebû'l-Huzeyl'den
"Eşkâl. " kavli hakkında: O Mekke'de ismi Harka olan bir kadındı, ipliğini sağlam sağlam büktüğü zaman, onu söküp bozardı, demiştir. îbn Mes'ûd da: "Hakîkaten îbrâhîm bir ümmetti" (Âyet: 120) kavlindeki "Ümmet", "Hayır öğretmenedir, demiştir.

181- "İçinizden Kimi En Aşağı Ömre Kadar Geri Götürülür" (Âyet: 70) Kavli Babı [333]

228-.....Enes ibn MâIik(R)'ten (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle duâ ederdi: "(Yâ Allah) Cimrilikten, tenbellikten, fazla ihtiyarlıktan, kabir azabından, Deccâl fitnesinden, hayât ve ölüm fitnelerinden Sana sığınırım" [334].

17- Benû Isrâîl Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

229- Bize Âdem tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs etti ki, Ebû îshâk şöyle demiştir: Ben Abdurrahmân ibn Yezîd'den işittim, o şöyle dedi: Ben İbn Mes'ûd(R)'dan işittim; o, Benû İsrâîl (yânı el-İsrâ), el-Kehf, Meryem Sûreleri hakkında: Muhakkak ki, bı sûreler ilk atiklerdendirler, bunlar ilk kazanılanlardan ve ezber edilenlerdendirler, dedi [335].
İbn Abbâs: "O hâlde sizi kim (dirilterek) geri çevirebilir? diyecekler. Sen de: Sizi ilk defa yaratmış olan (kudret sahibi diriltecek-tir)/ de. O vakit sana başlarım sallayacaklar da: Ne vakit O? diyecekler. Sen: Yakın olması muhtemeldir, de*' (Âyet: 5i); buradaki "Fe-se-yungidune ileyke ruûsehum", "Sana başlarını sallayacaklar" raa'-nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi: (Üç harfli fiilden) "Nağa-dat sınnuke", "Dişin yerinden hareket etti" ma'nâsınadır.
"Ve kadayna ilâ BenîİsrâîIe" (Âyet: 4), "Biz İsrâîl oğulları'na, kendilerinin Arz'da muhakkak fesâd çıkaracaklarını haber verdik" ma'nâsınadır. "el-Kadâ" lafzı birçok ma'nâlara gelir: "Kadâ Rabbüke" (Âyet: 33), "Rabb'in emretti" demektir. "Hükmetmek" ma'nâsi da bu lafızdandır: "Şübhesiz senin Rabb'in onların arasında hüküm verecektir" (Yûnus: 93, en-Nemi:

78, ei-Casiye: 16>; "Yaratmak" ma'nâsı da bu lafızdandır: "Bu suretle Allah onları yedi gök olmak üzere yarattı" (Fussüet: 12).
"Nefîren" (Âyet: 6), kişinin beraberinde giden kimselerdir ki, cem'iyeti ve topluluğu demektir. "Ve liyutebbirû mâ alev tetbîran" (Âyet: 7), "Galebe ve isti'lâ ettiklerini helak ettikçe etsinler diye (üstünüze düşmanlar saldırdık)";'- 'Biz cehennemi kâfirlere bir hapishane yaptık" (Âyet:8), yânî hiç çıkamayacakları bir hapis yeri, bir alıkoyma yeri yaptık.
"Artık o memlekete karşı söz hakk olmuştur" (Âyet: 16), yânî geçmİş olan o azâb sözü vâcib olmuştur; "O hâlde kendilerine yumuşak bir söz söyle" (Âyet: 28); buradaki "Meysûren", "Leyyinen", yânî "Yumuşak" ma'nâsınachr.
"Çocuklarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Hakikat onları öldürmek büyük bir suçtur" (Âyet: 3i); buradaki "HıVen" "Günâh ve suç" ma'nâsınadır. "Hatı'tu-Ben günâh işledim" ta'bîrinden alınmış bir isimdir; "el-Hatau", fetha ile harekelenmiştir. "Günâh işlemek" ma'nâsına olan fiilin masdarıdır. "Hatı'tu", "Ahta'tu", yânî "Günâh işledim, yamldım" ma'nâsınadır.
"Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü sen (ne kadar bassan) cidden Arz't yaramazsın, boyca da dağlara eremezsin" (Âyet: 37), buradaki "Tahrıka", "Kesemezsin" ma'nâsınadır. "İz hum necva" (Âyet: 47), "Onlar gizli gizli konuşurlarken"; buradaki "en-Necvâ" lafzı, "Gizli konuştum" ma'nâsma olan "Nâceytu" fiilinden bir masdardır. Allah onları bu masdar ile vasıfladı, ma'nâsı: "Onlar gizli gizli konuşurlarken" demektir.
"Rufâten" (kyzv. 49)y "Kırıntı, döküntü"; "İstefziz", "Korkudan hoplat, rahatsız et, onları hafifletip zorla; "Bi-haylike", "Süvarilerinle"; "er-Raclu ve'r-Reccâletu", "Yayalar, piyadeler" ma'nâsına cemi'dir. Bunların tekili "Râcilun"dur. "Sâhibun"un cem'i "Sahbun", "Tâcirun"un cem'i "Tecrun" olduğu gibi (Âyet: 64) (Âyet:68), "Çakıllı bir fırtına, şiddetli bir rüzgâr", "el-Âsıb", bir de rüzgârın atıp fırlattığı şeyler ma'nâsına gelir; "Hasabu cehenneme = Cehennemin içine atılan şeyler" (ei-Enbiyâ: 98) ta'bîri bu ma'nâdandır, onun içinde atılan şey (yânî içine atılan kavimler), onun hasabıdır. "Hasaba fVl-Ard" denilir ki, bu da "Arz'ın içine gitti" demektir. "el-Hasbâ"dan türemiştir. "Târeten uhrâ", "Diğer bir defa" ma'nâsınadır. Bu "Târe" lâfzı masdardır. "Târe" lafzının cem'i "Tıyeratun" ve "Târâtun"dur [336].
"Le-ahtenikenne zurriyetehu illâ kalîlen —And olsun onun zür-riyetini, birazı müstesna olmak üzere, muhakkak kendime bend ederim", onları azdırma ve saptırma ile köklerini kazır, helak ederim demektir. "Fulân kimse Fulân'ın yanında bulunan ilmi kendine bend etti" denilir ki, o "İlmin hepsini kendinde topladı" demektir. "Her insanın amelini kendi boynuna doladık" (Âyet: 13), buradaki "Tâire-//«""Dünyâdan olan nasibi, payı" ma'nâsınadır.
İbn Abbâs da şöyle demiştir: Kur'ân'daki her "Sultân", "Hüccet" ma'nâsınadır (Âyet: 33, 80). "Evlâd edinmeyen, mülkünde hiçbir ortağı olmayan, zull ve aczden dolayı hiçbir yardımcıya ihtiyâcı bulunmayan Allah 'a hamd olsun de, O'nu büyük bil, büyüklükle an** (Âyet: ıii); buradaki "Veliyyun mine'z-zulli", "Zelîllik ve acizlikten dolayı hiçbir velîsi olmayan, yânî hiçbir kimseyi velî ve dost edinmeyen" demektir.

182- "Kulunu Bir Gece Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya... Götüren (Allah, Her Türlü Eksikliklerden) Münezzehtir'* (Âyet: 1) Kavli Babı [337]

230-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Mescidi Harâm'dan- götürüldüğü İsrâ gecesinde îliyâ şehrinde, yânî Kudüs'te kendisine birinde şarâb, diğerinde süt dolu iki kadeh getirildi (ve bunlardan istediğini seç denildi). Rasûlullah ikisine baktı da sütü aldı. Cibrîl, Rasûlullah'a: Seni fıtrata hidâyet eden Allah'a hamd olsun, şayet şarâbı alsaydın, ümmetin azacaktı, dedi [338].

231-.....Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Câbir ibn AbdiHah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(İsrâ haberinde) Kureyş beni yalanlayınca Hıcr'da ayakta durdum. Müteakiben Allah bana Beytu'l-Makdis ile gözümün arasındaki uzaklığı kaldırdı da (bana sorulanları) Mescidi Aksâ'ya bakarak, onun nişanelerinden Kureyş'e haber vermeğe başladım."
Ve Ya'kûb ibn İbrâhîm şunu ziyâde etti: Bize İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu, amcası İbn Şihâb'dan: "Beytu'l-Makdis'e geceleyin yürütüldüğümüz zaman Kureyş beni yalanlayınca..." şeklinde tahdîs edip, yukarıdakinin benzerini nakletmiştir [339].
"Kaasıfen" (Âyet: 69), "Herşeyi kırıp büken bir rüzgâr".

183- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"And olsun ki', biz Adem oğullarını üstün bir izzet ve şerefe mazhar kılmışızdır... " (Âyet: 70) [340]
"Kerremnâ" ve "Ekremnâ" bir ma'nâyadır. "Dı'fe'l- hayât ve dı'fel-memât" (Âyet:75), "Hayât azabının iki katını ve ölüm azabının iki katını" demektir.
"Hılâfeke" ve "Halfeke" bir ma'nâya olup, "Arkandan" demektir (Âyet: 76).
*'Nâe bi-cânibihî" (Âyet: 83), "Yanını uzaklaştırdı" demektir. "De kî: Herbirt kendi aslî tabîatine göre hareket eder" (Âyet: 84), buradaki "Şâkiletihi", "Nâhiyetihi" ma'nâsınadır, bu "Şâkile" kelimesi "Şeklihi" ma'nâsından türemiştir."Ke le-kad sarrafnâ (Âyet: 4i, 89) "Yemîn olsun biz yöneltmişizdir"; "Kabilen (Âyet: 92), "Gözle görerek, karşısında olarak" demektir. Ebe kadına "Kaabile" denildi çünkü o doğuracak kadının doğumunu karşılayıcıdır ve onun doğan çocuğunu, doğuşu ânında tutup alır.
"Haşyete'l-infâk" (Âyet: ıoo), "Harcama korkusu", "Enfaka'r-raculu", "Adam fakîr oldu", "Nafika'ş-şey'u" "Şey gitti" demektir.
"Katûran", "Mukattiran" yânî "Cimri" demektir: "De ki: Rabb 'inin rahmet hazînelerine siz mâlik olsaydınız, o

zaman harcama korkusuyla muhakkak cimrilik ederdiniz* insan çok cimridir" (Âyet: 100)
"Li ezkaan'\Ayet. \o1, 109), "İki çene kemiğinin birleşme yeri üzerine" demektir, bunun tekili "Zekan"dır.
Mucâhid şöyle demiştir: "Şübhesiz ki cehennem hepinizin cezasıdır, tastamam bir ceza" (Âyet: 63), buradaki "Mevfûran", "Vâfiran", yânî "Mükemmel" ma'nâsınadır. "Bize karşı onun öcünü bulamazsınız" (Âyet: 69), buradaki "Tebîan", "Sâiran = İntikaam alıcı" demektir.
İbn Abbâs da: "Tebîan", "Nâsıran = Yardım edici" demektir.
"Onların varacağı yer cehennemdir kis ateşi yavaşladıkça biz onun alevini artırırız" (Âyet: 97), buradaki "Kullemâ habat", "Söndükçe" demektir, demiştir.
Yine İbn Abbâs şöyle demiştir: "Malını israfla saçıp savurma" (Âyet: 26), "Malını bâtıl yolda harcama" demektir.
"Şayet Rabb'inden umduğun bir rahmeti aramak için onlardan yüz çevirmek zorunda kalırsan, o hâlde kendilerine yumuşak bir söz söyle" (Âyet: 28), buradaki "Bir rahmet", "Bir rızk" demektir. "Ben de ey Fir'avn,
seni herhalde helak edilmiş sanıyorum" (Âyet: 102), buradaki "Mesbûran", "La'netlenmiş" demektir.
"Senin için hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ardından gitme" (Âyet: 36), buradaki "La tak/u", "Lâ tekul" (yânî "Söyleme") demektir. "Fecâsû hılâle'd-diyâr = Evlerin aralarına girip araştırdılar" (Âyet: 5), yânî "Sizi öldürmek ve yağmalamak için evlerin ortalarına kasdettiler". "Rabb'iniz, /adlından arayasınız diye sizin için denizde gemileri yürütendir" (Âyet: 66), buradaki "Yüzcî", "Yucrî = Akıtıp yürütür" demektir. "Yahırrûne IVl-
ezkaanî- Çenelerinin üstüne kapanarak secde ediyorlar" (Âyet: 107-109), buradaki "LVl-ezkaan...— Çeneleri üzerine", "Yüzleri üzerine" demektir [341].

184- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bir memleketi helak etmek dilediğimiz vakit, onun nVmet ve refahtan şımarmış elebaşılarına emrederiz de, orada (bu emre rağmen) itaatten çıkarlar. Artık o memlekete karşı azâb sözü hakk olmuştur. îşte biz onu artık kökünden mahv ve helak etmişizdir" (Âyet: 1&).

232- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Mansûr, Ebû Vâil'den haber verdi ki, Abdullah ibn Mesûd (R): Biz câhiliyette bir kabile çok oldukları zaman "Emira Benû Fularım = Fulân oğulları çok oldu" dei idik, demiştir.
Yine bu senedle: Bize el-Humeydî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Ve el-Humeydî, Sufyân'dan "Emira" şeklinde söyledi [342].

185- Bâb:

fEy Nûh ile beraber taşıdığımız (insanlar) zürriyeti, şu bir hakikattir ki, Nûh pekçok şükreden bir kuldu" (Âyet: 3) [343].

233-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Rasûlullah'ın sofrasına et yemeği getirildi ve kendisine bir kol kaldırılıp sunuldu. Çünkü Rasûrullah etin bu kısmını severdi. Ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı. Sonra şöyle anlattı:
"Ben kıyamet gününde bütün insanların seyyidiyim, efendisiyim. Bu neden bilir misiniz? Bütün insanlar, evvelkiler ve sonra gelenler olarak düz ve geniş bir sahada toplanırlar. Öyle düz ve geniş sâhâ ki, orada bir çağırıcı çağırınca sesini herkese işittirecek, bakan bir insanın gözü de mahşer halkım bir bakışta görebilecek (Dağ, tepe gibi görmeye, işitmeye bir mâni' bulunmayacak). Bir de güneş (bütün sı-caklığıyle) yaklaşacak. Artık insanların gamı, meşakkati dayanamayacakları ve taşıyamayacakları bir dereceye ulaşacak. Bu sırada insanlar birbirine:
— Size ulaşan şu faciayı görmüyor musunuz? Rabb'inizin huzurunda şef âat edecek bir şefaatçi (bulmak çâresine) niye bakmıyorsunuz? diyecekler.
Bunun üzerine mahşer halkının bâzısı bâzısına:
— Haydi Âdem 'e gidiniz! diyecek, akabinde insanlar Âdem Peygamber'e gidecekler ve ona:
— (Ey Âdem!) Sen insan nev'inin babasısın. Allah seni kendi eliyle yarattı ve sana kendi canibinden olan rûh üfledi, sonra meleklere emretti, onlar da sana secde ettiler. Rabb'ine bizim hakkımızda şefaat dile. Ey atamız, içinde bulunduğumuz şu müşkil vaziyeti görmüyor musun? Bize ulaşan şu sıkıntıyı bilmiyor musun? diyecekler]
Âdem de:
— Rabb'im, bugün öyle bir öfke etmiştir ki, ne bundan önce böyle öfkelenmiş, ve ne de bundan sonra bunun benzeri bir öfke ile öfke edecektir. Hem Rabb'im beni cennet ağacı meyvesinden birini yemekten nehyetmiş iken, ben âsî olup yemiştim. (Onun için size şefaat edemem, şimdi ben kendimi düşünüyorum.) Vay nefsim, nefsim nefsim! Siz benden başka bir şefaatçiye gidiniz: Nûh 'a gidiniz! diyecek.
Onlar da Nûh 'a varacaklar ve:
— Ey Nûh, sen yeryüzü halkına gönderilen rasûllerin birincisi-sin. Allah sana Kur'ân'da "Çok şükreden kul" adını vermiştir. Lütfen hakkımızda Rabb'in huzurunda şefaat et! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı hâli görmüyor musun? diyecekler.
Nûh Peygamber de:
— Azız ve Celîl olan Rabb 'im bugün celâllenmiştir. Öyle bir derecede ki bundan önce böyle gadâb etmemiş, bundan sonra da böyle celâllenmeyecektir. Benim de bir dua edişim var: Ben onu vaktiyle kavmimin helaki için dua etmiştim. (Ben de şimdi kendimi düşünüyorum.) Vay nefsim, nefsim, nefsim! Şimdi siz benden başka bir şefaatçiye gidiniz, İbrahim'e gidiniz!

diyecek.
Onlar da İbrahim 'e varacaklar ve:
— Ey İbrahim, sen yeryüzündeki insanlardan Allah 'in Peygamberi ve Haltlisin (dostusun) Rabb'in huzurunda bize şefaat et, içinde bulunduğumuz şu sıkıntılı hâli görüyorsun! diyecekler.
İbrahim Peygamber de onlara:
— Bu gün Rabb'imin celâl sıfatı tecellî etmiştir. Hem bir derecede ki bundan önce böyle gadâb etmemiş,, bundan sonra da böyle gadâb etmeyecektir. Ben üç kene yalan(a benzer söz) söylemiştim. -RâvîEbû Hayyân hadîsin içinde bunları zikretmiştir [344].- (Şimdi kendimi düşünüyorum.) Vay nefsim, nefsim, nefsim! Artık siz benden başkasına gidiniz, Musa'ya gidiniz! diyecektir.
Onlar da Musa'ya gidecekler ve:
— Yâ Mûsâ, sen Allah'ın rasûlüsün. Allah seni elçi yapmasıyla ve kelâm söylemesi ile insanlar üzerine faziletli kıldı. Rabb'in huzurunda bizim için şefaat et! İçinde bulunduğumuz acıklı hâli görmektesin, diyecekler.
Mûsâ Peygamber de onlara:
— Rabb 'im bugün celâl sıfatı ile tecellî etti, o derecede ki, ne şimdiye kadar bu derece öfkeli olmuş, ne de bundan sonra bunun gibi öfkeli olacaktır. Ben ise öldürülmesiyle me'mûr olmadığım bir canı öldürdüm [345]. (Şimdi ben nefsimi düşünüyorum.) Ah nefsim, nefsim, nefsim! Siz benden başka bir şefaatçiye gidiniz, isa'ya gidiniz! diyecek. Onlar da îsâ Peygamber'e gelecekler ve:
— Yâîsâ, sen Allah'ın Rasûlüsün ve Allah Taâlâ'mn Meryem'e koyduğu ve onun tarafından olan bir ruhsun, sen beşikte bir sabî iken insanlara söz söyledin! Rabb 'in huzurunda bizim için şefaat et, içinde bulunduğumuz ıztırâbı görmektesin! diyecekler.
îsâ Peygamber de onlara:
— Rabb'im bugün, bundan evvel benzerini yapmadığı ve.bundan sonra da benzerini yapmayacağı bir gadâbla gadâb etmiştir, diyecek ve kendine âid hiçbir günâh zikretmeden: Âh nefsim, nefsim, nefsim! diye endîşesini açıklayarak: Siz benden başkasına gidiniz, Mu-hammed'e gidiniz! diyecek.
Onlar da Muhammed'e gelecekler de:
— Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Rasûlü'sün ve peygamberlerin hâtemisin. Allah senin geçmiş ve gelecek bütün günâhlarını mağfiret etmiştir. Rabb'in huzurunda bizim için şefaat et, içinde bulunduğumuz elem ve ıztırâbı görmektesin! diyecekler.
Bunun üzerine ben hemen Arş'in altına giderim de Azîz ve Celîl olan Rabb'ime secde edici olarak yere kapanırım. Sonra secdemde Allah bana kendisine yapılacak hamdlerinden ve üzerine güzel senadan öylesini açıp ilham edecektir ki, benden önce onu hiçbir kimseye açmamıştır. (Ben o hamdler ve senalarla hamd ve sena ettikten) sonra Allah tarafından bana:
— Yâ Muhammed! Başını kaldır, iste, istediğin sana verilecektir; şefaat et, şefaatin kabul olunacaktır! buyurulur.
Ben secdeden başımı kaldırıp:
— Yâ Rabb ümmetim! Yfl Rabb ümmetim! diye şefaat dileğimi söylerim.
Bana:
— Yâ Muhammed, ümmetinden üzerinde hesâb ve suâl olmayanları cennetin kapılarından olan sağ kapıdan cennete koy! Onlar ı cennetin bundan başka olan öbür kapılarında da insanlarla ortaktırlar, buy urulacak."
Bundan sonra Rasûlullah: "Nefsim elinde bulunan Allah'a ye-
mîn ederim ki, cennetin kapı kanatlarından iki kanadın arası Mekke ile Himyer yâhud Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir" dedi [346].

186- Yüce Allah'ın:

Ve Davud'a da Zebur'u verdik" (Âyet: 55) kavli babı [347]

234-.....Bize Abdurrezzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ett ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Dâvûd Peygamber'e (Zebur'u) okumak kolaylaştırıldı. Dâvûd, kendi binit hayvanının eyerlenmesini emrederdi de, eyerleyecek kişi eyerlemesini bitirmesinden önce Dâ-vûd Zebur'u okur idi. "
Peygamber kur'ânı, yânî okumayı kasdediyor [348].

187- Bâb:

"De ki: Allah'ı bırakıp boş yere (tanrı diye) söylediklerinizi çağırın. Onlar sizden herhangibir sıkıntı gideremiyecekleri gibi, değiştiremezler de" (Âyet: 56).

235-.....Yahya ibn Saîd el-Kattân tahdîs edip şöyle demiştir: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti. Bana Süleyman el-A'meş, İbrahim en-Nahaî'den; o da Ebû Ma'mer'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'-ûd (R) "Rabb lerine vesile arayıp duruyorlar*' (Âyet: 55) kavli hakkında şöyle demiştir: İnsanlardan bir topluluk, cinnlerden bir topluluğa ibâdet ediyorlardı. Nihayet o cinnler İslâm Dîni'ne girdi, o insanlar ise cinnlerin dînine tutunup kaldılar.
Ubeydullah el-Eşcaî, Sufyân'dan; o da el-A'meş'ten yaptığı rivayette: "De ki: Allah *ı bırakıp boş yere (tanrı diye) söylediklerinizi çağırın" fıkrasını ziyâde etti [349].

188- Bâb:

'Onların taptıkları da -hangisi Rabb Herine daha yakın (olacak) diye- bizzat vesile arayıp duruyorlar, O'nun rahmetini umuyorlar, Oynun azabından korkuyorlar. Çünkü O'nun azabı korkunçtur" (Âyet: 57).

236-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şu "Onların taptıkları da hangisi Rabb 'lerine daha yakın olacak diye bizzat vesile arayıp duruyorlar... " âyeti hakkında: Cinnden birtakım kimseler, başkaları tarafından ibâdet ediliyorlardı, akabinde bunlar İslâm'a girdiler, demiştir [350]

189- Bâb:

'Geceleyin sana gösterdiğimiz o temaşayı ancak insanlara bir fitne ve imtihan yaptık... " (Âyet: 60)

237-.....Sufyân ibnUyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs "Geceleyin sana gösterdiğimiz o temaşayı ancak insanlara bir fitne ve imtihan yaptık" kavlindeki rü'yâ hakkında: O rü'yâ gözün gördüğü âyetlerdir ki, Rasûlullah'a sefer ettirildiği gece gösterildi, demiştir.
İbn Abbâs, âyetin devamındaki' * Ve Kur 'ân 'da la 'net edilmiş olan ağaç" da zakkum ağacıdır, demiştir [351].

190- Yüce Allah'ın:'Sabah Namazını Da (Eda Et). Çünkü Sabah Namazı Şâhidlîdir" (Âyet: 78) Kavli Babı

Mucâhid:
"Kur'âneH-fecri", "Sabah namâzı'Mır, demiştir.

238-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme ile İbnu'l-Müseyyeb'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cemâat namazının tek kişinin namazı üzerine fadlı, yirmibeş derecedir. Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazında birleşirler."
Ebû Hureyre: İsterseniz "Ve sabah namazını da. Çünkü sabah namazı şâhidlidir" âyetini okuyunuz, der idi.

191- Yüce Allah'ın: Ümîd Edebilirsin, Rabb Hn Seni Hamdedilmiş Bir Makaama Gönderecektir" (Âyet: 78) Kavli Babı [352]

239-.....Âdem ibn Alî şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Kıyamet gününde insanlar küme küme olurlar, her ümmet kendi peygamberinin ardına düşerler (ve büyük peygamberlere): Yâ Fulân şefaat et, (Yâ Fulân şefaat et), derler. En sonu şefaat dileği Peygamber(S)'e erişip nihayet bulur. Bu şefaat vakıası Allah'ın, Peygamberi Muhammed'i Mâkaamu Mahmûd'a göndereceği eün vuku' bulur [353]

240-..... Şuayb ibnu Ebî Hamza, Muhammed ibnu'1-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlul-lah (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim ezan okunurken tamâmını işitip dinlediği (ve müezzinin söylediği kelimeleri söyleyip bitirdiği) zaman Allâhumme Rabbe hâzihVd-da'vetVt-tâmme ve's-salâtVl-kaaime âti Muhammeden eUvesîlete ve'l-fadîlete ve'b'ashu makaa-men Mahmûdenellezî vaadtehu (= Yâ Allah! Ey bu tam da'vetin ve kılınmak üzere olan bu namazın Rabb'i! Muhammed'e vesîleyi, fa-dîleti ihsan et, bir de kendisine va'd ettiğin Makaamu Mahmûd'u verip oraya vardır -da şefaatçi kıl-) diye duâ ederse, o kişiye kıyamet gününde şefaatim ulaşır."
Bu hadîsi Hamza ibnu Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'-den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etti [354].

192- Bâb:

'De ki: Hakk geldi, bâtıl zeval buldu. Şübhesiz ki, bâtıl dâima zeval bulucudur" (Âyet: 8i).
"Yezhaku", "Yehliku", yânî "Helak olur" demektir.

241-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Mekke'nin fethi günü Peygamber (S) Mekke'ye girdi. Ka'be'nin etrafında ibâdet için dikilmiş (kurşunla sağlamlaştırılmış) üç yüz aitmiş put vardı. Peygamber elindeki bir deynekle bunlara dürtüyor ve şöyle diyordu: "Hakk geldi, bâtıl gitti helak oldu. Hakk geldi, hâlbuki (ölen bâtıl) ne îcâda, ne de öleni diriltmeye muktedir değildir" [355].

193- Bâb:

'Sana ruhu sorarlar" (Âyet: 85) [356]

242-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in maiyyetinde Medine tarlalarında yürüyordum. Peygamber de hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. O sırada birkaç Yahûdî tesadüf etti. Bâzısı bâzısına:
— Şu ruhtan sorun, dedi. Diğer bâzısı da:

— (Hayır sormayın) bu size iyilik getirmez (yâhud size şübhe verir), dedi.
Bâzısı da:
— Sizi hoşlanmayacağınız birşeyle karşılamasın, dedi.
Sonunda O'na sorun dediler de, Peygamber'e ruhtan sordular. Peygamber kendini tuttu, onlara hiçbir cevâb vermedi. Ben O'na vahy indirilmekte olduğunu bildim de olduğum yerimde dikildim. Vahy inince Peygamber şunu söyledi: "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh, Rabb 'imin emri cümlesindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir [357]

194- Bâb-.

'Namazında pek bağırma, sesini pek de kısma; ikisinin arası bir yol tut'* (Âyet: 110).

243-.....İbn Abbâs (R) "Namazında pek bağırma, sesini pek de kısma" kavli hakkında şöyle demiştir: Bu âyet, Rasûlullah Mekke'de gizli yaşarken indi. Rasûlullah sahâbîleriyle namaz kıldığı zaman, Kur'ân okurken sesini yükseltiyordu. Müşrikler ise Kur'ân'ı işitince hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de Kur'ân kendisine gelene sövüyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamber'ine hitaben: "Namazında Kur'ân okurken sesini çok açıklama, pek de kısma, ikisinin arası bir yol tut" buyurdu [358].

244-.....Bize Zaide ibnu Kudâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe(R): Bu "Sesini çok açıklama "kelâmı, dua hakkında indi, demiştir [359].

18- el-Kehf Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi:
'Takriduhum" (Âyet: 12), "Güneş onları terkediyordu"; Ve kâne lehu sumurun" (Âyet: 34), "O adamın başkaca geliri de vardı", yânî altın ve gümüşü vardı.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: Ötre ile "es-Sumuru", "es-Semer"in cemâatidir.
"Bâhıun nefsehu" "Nefsini helak edecektin";
"Esefen", "Üzüntü duyarak": "Demek bu söze (Kur'ân'a) inanmazlarsa, bir üzüntü duyarak arkalarından kendini tüketecektin" (Âyet: 6) [360].
"el-Kehf", dağda olan açıklık, mağara; "er-Rakîm" (Âyet: 9), "Yazı", "Merkum" da "Rakm" masdarından "Yazılmış şey" ma'nâsınadır.
"Onların kalblerini (sabr ve sebat ile hakka) bağlamıştık" (Âyet: 14), "Onlara sabr ilham etmiştik". "Eğer inananlardan olması için onun kalbine rabıta vermeseydik, az daha onu mutlak açığa vuracaktı" (ei- Kasas: 10).
"Şatatan", "İfrâtan", "O takdirde and olsun ki, hakikatten uzaklaşmış oluruz" (Âyet: i4); "el-Vasîd" (Âyet: ıs), mağaranın giriş yeri; bunun cem'i "Vesâid" ve "Vusud"dur; "Vasîd", "Kapı"dır da deniliyor;
"Mu'sadetun" (ei-Beied: 20), "Kapatılmış"; bu"Asade'l-hâbe" ve "Evsade = Kapıyı kapattı" fiilinden türemiştir
(Müellif bunu istidrâden zikretti).
"Baasnâhum" (Âyet: 19), "Onları dirilttik, yânî uyandırdık"; "Eyyuhâ ezkâ taâmen = Onun hangi yiyeceği daha temizse" (Âyet: 19): "O şehir ahâlîsinden hangisinin yiyeceği daha çoksa" demektir. Bu daha çok halâl olanı ma'nâsınadır deniliyor, keza asıl üzerine daha çok nemâlı olanı ma'nâsınadır da deniliyor.
İbn Abbâs: "O iki bağ mahsûlünü vermiş, bundan birşeyi zulmetmemişti" (Âyet: 34), yânî eksik bırakmamıştı ma'nâsınadır, dedi.
Saîd ibn Cubeyr de İbn Abbâs'tan olmak üzere: "er-Rakîm", kurşundan yapılmış levha'dır, onların vâlîsi bu gençlerin isimlerini onun üzerine yazmış, sonra da o levhayı kendi hazînesine atmıştı, demiştir.
"Biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk"
(Âyet: ıi): "Yânî, Allah onları yıllarca tam bir sükûn içinde uyuttu, onlar da uyudular."
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi:
"Ve eletteilu"{$ü\âsî 2. bâbdan) "Tencû(= Kurtuldu, kurtulur)" ma'nâsınadır. Mucâhid de: "Mevtten",
"Kurtulacak yer, korunacak yer, sığınak" ma'nâsınadır, dedi. "Onlar için va'dedilen bir zaman vardır ki, onun karşısında hiçbir sığınak bulamayacaklardır" (Âyet: 58). "Onlar Kur'ân dinlemeye tahammül edemiyorlardı" (Âyet: 101).

195- Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli Babı:

'İnsanın cedeli (husûmeti) ise herşeyden fazladır (Âyet: 54) [361].

245-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Hüseyin'in oğlu Alî haber verdi. Ona da babası Hüseyin ibn Alî, Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) bir gece Alî ile (kendi kızı ve Alî'nin eşi olan) Fâtıma'yı ziyaret etti de, onlara: "Siz ikiniz namaz kılmaz mısınız?" (diye teheccüd namazına teşvik) buyurmuştur [362].
"Recmen bVl-gayb" (Âyet; 22), "Gayb taşlamak": Apaçık belli olmadı, demektir. "Ve hâne emruhu furutan = Onun işi haddi

aşmaktı" (Âyet: 28), "Pişman olmaktı" demektir. "Surâdikuhâ = Cehennemin duvarları- çepeçevre kendilerini kuşatmıştır" (Âyet: 29): Duvarlar ve büyük çadırlarla çevrilen hücre gibi. "Ve huve yuhâviruhu == Onunla konuşurken" (Âyet: 33,37), bu, karşılıklı konuşmak, birbirine cevâb döndürmek ma'nâsına olan "Muhavere" masdarındandır.
"Ve lâkinnâ huve'llâhu Rabbî" (Âyet: 38), "Fakat ben (mü'mi-nim), O Allah benim Rabb'imdir. Ben Rabb'ime hiçbir şeyi ortak koşmam" demektir. Sonra "Ene"den elîfi hazfetti de iki nûn'dan birini diğerinin içine girdirdi, böylece kelime "Lâkinnâ" oldu. "Ve ferrecnâ hılâlehumâ neheren - Biz o iki bağın arasından bir de nehir fışkırttık" (Âyet: 33) buyuruyor. "Saîden zelekan" (Âyet: 40), "Üzerinde ayak sabit olmayan kaypak bir toprak". "İşte bu makaamda nusrat ve hâkimiyet, hakk olan Allah 'indir, O sevâbca da hayırlı, akıbetçe de hayırlıdır" (Âyet: 44), buradaki "Velayet", "el-Velî"nin masdarı-dır; "Ukuben", "Akıbet", "Ukbâ" ve "Ukbetun" hepsi birdir, "Âhiref've "Son" ma'nâsınadır. "Kıbelen", "Kubulen" ve "Ka-belen": Gözleri önünde ve açıktan karşılamak ma'nâsınadır.
"Biz peygamberleri müjde verici ve korkutucu kimseler olmaktan başka bir sıfatla göndermedik. Kâfir olanlar ise hakkı bâtıl ile yerinden kaydırmak için mücâdele ederler" (Âyet: 56). Buradaki "Li-yudhıdû", "îzâle etmeleri için" demektir. "ed-Dahad", "Üzerinde ayak sabit olmaz kaypak şey" demektir.

196- Bâb:

"Bir zaman Mûsâ genç adamına şöyle demişti: Ben iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayıp gideceğim, yâhud uzun zamanlar geçireceğim" (Âyet: 60).
"Hukuben"* "Zamanen" demektir. Bunun cem'i "Ahkaab'Mir [363].

246-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: Ben, İbn Abbâs'a:
— Nevf el-Bukâlî, Hızır'ın sahibi olan Mûsâ, İsrâîl oğullan'nin sahibi olan Mûsâ değildir iddiasında bulunuyor, dedim.
Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi:
— Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir. Bana Ubeyy ibn Ka'b tah-dîs etti ki, o, Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir:
"Mûsâ Peygamber, îsrâîl oğulları içinde hitâb edici olarak ayağa kalkmıştı. Kendisine:
— İnsanların en âlimi kimdir? diye soruldu. Mûsâ:
— Benim,diye cevâb verdi.
Bu husustaki ilmi (Allah en iyi bilendir diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı, Allah ona itâb etti. Ve Allah ona: 'İki denizin birleştiği yerde benim bir kulum var ki, o senden daha âlimdir' diye vahyettu Mûsâ:
— Yâ Rabb, ben ona nasıl yol bulayım? dedi. Ona:
— Beraberinde bir balık alırsın, o balığı bir zenbîl içine koyarsın. Balığı nerede kaybedersen, işte o kul, oradadır! buyurdu.
Bundan sonra Mûsâ bir balık aldı, akabinde onu bir zenbîl içine koydu, sonra Mûsâ gitti, beraberinde kendisine hizmet eden genci Yûşâ ibn Nün da gitti. Nihayet (iki denizin birleştiği yerdeki) kayanın yanına geldiklerinde, ikisi de başlarını yere koyup uyudular. Balık zenbt-lin içinde debelendi ve zenbîlden sıçrayıp dışarı çıktı, akabinde denize düştü. Allah ondan suyun akışını tuttu da deniz içinde kendine su künkü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. Nihayet deniz suyu onun üzerinde tak gibi oldu. Mûsâ uyanınca -arkadaşı Yûşâ, Musa'ya ba-
ıığı(n hârika işini) haber vermeyi unuttu.- O günlerinin kalanı ile bütün gece gittiler, nihayet ertesi sabah olunca Mûsâ hizmetçisine:
— Kuşluk yemeğimizi getir, bu seferimizden yorgunluk duyduk, dedi."
Dedi ki: "Hâlbuki Mûsâ emrolunduğu o yerin Ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hizmetçisi:
—- Gördün mü, kayanın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum. Onu söylememi bana şeytândan başkası unutturmadı. Balık deniz içinde şaşılacak bir surette yolunu alıp yitti, dedi.
Ve balığın suya girmesinde balık için bir yol meydana geldiğini söyledi. Deniz içinde böyle bir yolun meydana gelmesi Mûsâ ile gencine hayret edilecek birşey olmuştu. Mûsâ:
— Zâten bizim arayacağımız şey bu idi, dedi. Ve izlerinde geri döndüler."
Dedi ki: "Geldikleri yoldaki ayak izlerine basa basa döndüler. Nihayet o taşın yanma vardıklarında, üzerine bir elbise örtülmüş bir zât gördüler. Mûsâ ona selâm verdi. Hızır da Musa'ya:
— Bu senin bulunduğun yerde "Selâm" nereden? dedi. Oda:
— Ben Musa'yım, dedi. Hızır:
— îsrâîl oğulları'nın Musa'sı mı? diye sordu.
— Evet, ben sana, sana öğretilmiş olan rüşd ve hidâyetten bana da birşey öğretmen için geldim, dedi.
Hızır:
— Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin yâ Mûsâ! Ben, Allah'ın ilminden bana öğrettiği bir ilim üzerindeyim ki, onu sen bilemezsin, sen de Allah'ın ilminden sana öğrettiği öyle bir ilim üzerindesin ki, onu da ben bilemem, dedi.
Mûsâ:
— Beni inşâallah sabırlı bulacaksın, sana hiçbir işte âsî olmayacağım, dedi.
Hızır:
— Eğer bu surette bana tâbi' olacaksan, ben sana anıp söyleyin-ceye kadar sen bana hiçbirşey sorma, dedi.
Bunun zerine Hızır ile Mûsâ (gemileri olmadığı için) deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye yüklesinler diye gemicilerle söyleştiler. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve bu sebeble onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Hızır ile Mûsâ gemiye bindiklerinde, Mûsâ, Hızır'ın gemi levhalarından (yânı tahtalarından) birini keser ile sökmüş olduğunu

gördü. Mûsâ hemen Hızır'a:
— Bu gemiciler topluluğu bizi gemilerine ücretsiz almışlarken, sen onların gemilerine kasdedip içindekileri batırmak için mi gemiyi deliyorsun? And olsun sen büyük bir iş yaptın, dedi.
Hızın
— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi.
Mûsâ:
— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze edip cezalandırma
ve bana şu arkadaşlık işinde güçlük gösterme, dedi."
Râvî Ubeyy ibn Ka'b dedi ki: Rasûluüah (S): "Bu, Musa tarafından olan unutmanın birincisi oldu" buyurdu.
Dedi ki: "O sırada bir serçe kuşu geldi de geminin kenarına kondu ve denizden bir gaga su aldı. Hızır, Musa'ya:
— Benim ilmimle senin ilmin, A ilah 'in ilminden ancak şu serçenin bu denizden eksilttiği şey gibidir, dedi.
Sonra gemiden çıktılar, müteakiben onlar deniz kenarında yürüdükleri sırada Hızır, oğlanlarla beraber oynamakta olan bir oğlan çocuğu gördü. Akabinde Hızır o çocuğun başını eliyle tuttu ve onu eliyle koparıp, çocuğu öldürdü. Mûsâ, Hızır'a:
— Tertemiz bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün. And olsun sen çok kötü bir iş yaptın, dedi.
Hızır:
— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi
ve: Bu, birinciden daha da şiddetlidir, diye söyledi.
Mûsâ:
— Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam, artım benimle arkadaşlık etme. O takdirde tarafımdan muhakkak bir özre ulaşmış-sındır (benden ayrılmakta ma'ziretli sayümışsındır), dedi.
Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkına vardılar ki, ora ahâlîsinden yemek istedikleri hâlde kendilerini misafir etmekten çekinmişlerdi. Derken orada yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar buldular. -Yıkılmağa yüz tutmuş ma'nâsma onun meyletmiş olduğunu söyledi. - Hızır kalkıp o duvarı eliyle rioğrultuverdi. Mûsâ ona:
— Bunlar öyle bir kavim ki, biz onlara geldik, onlar bizi doyurmadılar ve bizi misafir etmediler; isteseydin elbet buna karşı bir ücret alabilirdin, dedi
Hızır:
— İşte bu, benimle senin orandaki ayrılıktır, dedi ve: İşte üzerinde sabredemediğin şeylerin içyüzü budur (Âyet: 82)" kavline kadar
söyledi.
Rasûlullah (S): "Çok arzu ettik ki Mûsâ sabretmiş olsaydı da aralarında geçen maceranın haberlerini Allah da bize anlatsaydı" buyurdu.
Saîd ibn Cubeyr geçen senedle: İbn Abbâs: "Önlerinde her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdar vardır" (Âyet: 79) şeklinde okurdu,ve yine İbn Abbâs: "Çocuğa gelince, o bir kâfir idi, anası ile babası ise îmân etmiş kimselerdi" (Âyet: 80) şeklinde okurdu, demiştir [364].

197- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bunun üzerine onlar bu iki deniz arasının birleşik yerine ulaştıklarında balıklarım unuttular. Balık deniz içinde bir deliğe doğru yolunu tutup gitmişti" (Âyet: 6i).
"Sereben", "Gidecek yol", "Yesrubu" da "Girer, gider" ma'nâsınadır. "Ve sâribun bVn-nehâr = Gündüz yoluna giden" (erRad: ıo) kavli de bu "Sereb" lafzındandır.

247- Bize İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti. Bize Hişâm ibn Yûsuf haber verdi ki, ona da îbnu Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ya'lâ ibnu Müslim ve Amr ibnu Dînâr, Saîd ibnu Cubeyr'den haber verdi. İbnu Cureyc'in bu iki şeyhinden herbiri arkadaşı üzerine artırma yapıyordu. Ya'lâ ile Amr'dan başkaları da: Ben bu hadîsi Saîd ibn Cubeyr'den olmak üzere tahdîs ederken işittim, dedi.
Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Bizler, kendi evinde İbn Abbâs'ın yanında bulunuyorduk. O:
— Bana sorunuz, dediği zaman ben:
— Yâ Ebâ Abbâs! Allah beni sana feda etsin. Kûfe'de halka va'z ve haberler anlatan hikayeci bir adam var, ona Nevf deniliyor. İşte o zât, Hızır'ın sahibi olan Mûsâ, îsrâîl oğulları'nın Musa'sı değildir diye söylüyor, dedim.
İbnu Cureyc dedi ki: Amr ibnu Dînâr'a gelince, o da Saîd'den yaptığı tahdîsinde bana şöyle dedi: İbn Abbâs:
— Allah'ın düşmanı olan o Nevf yalan söylemiştir, dedi. Ya'lâ ibn Müslim ise yine Saîd'den yaptığı tahdîsinde bana şöyle dedi: İbn Abbâs şöyle dedi:
— Bana Ubeyy ibn Ka'b tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Allah 'in rasûlü olan o Mûsâ aleyhi 's-selâm bir gün kavmine te'strli bir va'z ve Allah'ın ibretli günlerini hatırlatma yaptı, nihayet bu va'-zın te 'şîrînden gözler yaş akıtıp kalbler incelince, Mûsâ eski hâline döndü. Bu sırada bir adam kendisine erişti de:
— Yâ Rasûlallah, yeryüzünde senden daha âlim bir kimse var mı? diye sordu.
Mûsâ:
— Hayır yoktur, dedi.
Mûsâ âlimliği Allah'a döndürmediği için Allah onu azarladı. Kendisine Allah tarafından:
— Evet, senden âlim vardır! denildi. Mûsâ:

— Yâ Rabb! O daha âlim kul nerededir? diye sordu. Allah:
— İki denizin birleştiği yerdedir, diye cevâb verdi.
Mûsâ:
— Yâ Rabb, benim için bir alâmet yap da onun sayesinde bu âlim zâtı bileyim, dedi."
İbn Cureyc dedi ki: Amr ibnu Dînâr bana şöyle söyledi: "Bu mekân üzerindeki alâmet, balığın senden ayrıldığı yerdir (sen orada o zâta kavuşursun), dedi."
Ya'lâ ibn Müslim ise bana şöyle söyledi: "Kendisine ruh üfürü-lecek haysiyette ölü bir balık al, dedi. Mûsâ bir balık aldı, akabinde onu bir zenbîl içine koydu ve genç hizmetçisine:
— Ben seni ancak sununla mükellef tutuyorum: Bu balığın senden ayrılacağı yeri bana haber vereceksin, dedi.
O genç de:
— Sen beni çok birşeyle mükellef kılmadın, dedi."
İşte bu zikri ulu olan Allah'ın "Ve iz kaale Mûsâ ti-fetâhu... - Bir zaman Mûsâ genç adamı Yûşâ ibn Nûn'a şöyle demişti... "(Âyet:60)
kavlidir.
İbn Cureyc dedi ki: Genç adamın ismini söylemek Saîd ibn Cureyc tarafından değildir. Dedi ki: "Mûsâ bir kayanın gölgesinde, nemli bir toprakta istirahatte bulunduğu sırada birden o balık zenbîlin içinde debelenip hareket etti. Mûsâ ise uyuyordu. Genç adamı kendi kendine:
— Ben Musa'yı uyandırmam, dedi.
Nihayet Mûsâ kendiliğinden uyandığı zaman ise hâdiseyi Mûsâ'ya haber vermeyi unuttu. Balık debelenip hareket etmiş ve sonunda denize girmişti. Allah da o balıktan suyun akışını tutmuş, hattâ balığın su içindeki izi taş içinde gibi olmuştu."
İbn Cureyc dedi ki: Amr ibnu Dînâr bana işte böyle "Sanki balığın izi bir taş içinde gibiydi" şeklinde söyledi ve iki baş parmakları arasıyle onlardan sonra gelen iki parmaklan arasını (yânî orta parmak ve ondan sonraki parmak arasını) halka yapıp gösterdi...
"... Mûsâ genç adamına: Kuşluk vakti yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzdan and olsun yorgun düştük, dedi" (Âyet: 62).
"Musa'nın genç adamı Musa'ya:
— Allah senden yorgunluğu kessin! dedi."
İbn Cureyc: Bu duâ cümlesi Saîd ibn Cubeyr'den değildir, demiştir.
"Mûsâ, Yûşâ'ya balığın debelenmesi ve kaybolması kıssasının Hızır'ın bulunduğu yerin alâmeti olduğunu haber verince, ikisi beraber geldikleri yol üzerinde geriye döndüler, nihayet o kayaya ulaştıklarında orada Hızır'ı buldular."
İbn Cureyc dedi ki: Usmân ibn Ebî Süleyman bana: "Denizin ortasında yeşil bir kadife yaygı üzerinde" şeklinde söyledi.
Saîd ibn Cubeyr yine geçen senedle şöyle dedi: "Onu kendi elbisesiyle örtünmüş, elbisenin bir tarafını ayaklarının altına, bir tarafını da başının altına koymuş olarak buldu. Mûsâ ona selâm verdi. O hemen yüzünden örtüyü açtı ve:
— Benim toprağımda selâm mı? Sen kimsin? dedi. Mûsâ:
— Ben Musa'yım, dedi. Hızır:
— fsrâîl oğulları'nın Musa'sı mı? dedi. Mûsâ:
— Evet o, dedi. Hızır:
— Hâlin nedir, ne istiyorsun? dedi. Musa:
— Sana öğretilen rüşdden bana da öğretmen için geldim, dedi. Hızır:
— Tevrat'ın senin elinde olması ve sana vahy gelmekte bulunması sana kâfi gelmiyor mu? Yâ Mûsâ! Bende bir ilim var ki onu senin bilmen yaraşmaz, sende de öyle bir ilim vardır ki benim de onu bilmekliğim lâyık olmaz, dedi.
Bu sırada bir kuş gagasıyle denizden su aldı. Hızır yine:
— Vallahi benim ilmim ile senin ilmin, Allah 'in ilminin yanında ancak şu kuşun gagasiyle denizden aldığı gibidir, dedi.
Nihayet bir gemiye bindikleri zaman, bu sahilin ahâlîsini diğer sahile taşımakta olan birçok küçük gemiler buldular. Gemi sahihleri Hızır'ı tanıdılar da:
— O Allah'ın iyi bir kuludur, dediler."
(Belki Ya'lâ ibn Müslim) dedi ki: Biz Saîd ibn Cubeyr'e: O Ha-dır (Hızır) mıdır? dedik. O: Evet o Hadır'dır, biz onu ücretle taşımayız, diye söyledi.
"Geminin levhalarından birini keserle sökmek suretiyle gemiyi deldi de, o söktüğü levhanın yerine bir kazık soktu. Mûsâ ona:
— Sen onun insanlarını suda boğmak için mi gemiyi deldin? Ye-mîn olsun sen büyük bir iş yaptın, dedi."
Mucâhid "İmrân" sözü hakkında: "Büyük" ma'nâsınadır, dedi. "Hızır da ona:
— Ben sana, benim beraberimde sen asla sabredemezsin demedim mi?"
Birincisi (Mûsâ tarafından) bir unutma oldu. Ortası ise (eğer bundan sonra sana birşey sorarsam., demesinden dolayı) bir şart; üçüncüsü ise (isteseydin elbette bir ücret alırdın demiş olduğu için) bir kasıd olmuştur.
"Mûsâ:
— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme ve bana şu arkadaşlık işinde güçlük gösterme, dedi.
Sonra bir oğlan çocuğu ile karşılaştılar. Hızır hemen onu öldürdü."
Ya'lâ ibn Müslim, geçen senedle dedi ki: Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: "Hızır oynamakta olan birçok oğlanlar buldu da onlardan kâfir ve zekî birini yakaladı, onu yere yatırdıktan sonra bıçakla kesti. Mûsâ (evvelkinden daha şiddetle reddederek):
— Sen tertemiz, günâh işlememiş ve bir can mukaabili de olmayan bir canı öldürdün mü? dedi."
İbn Abbâs bu kelimeyi "Zekiyyeten, zâkiyeten müslimeten" şeklinde okur idi. Bu senin "Gulâmen zâkiyen" sözün gibidir.
"Onlar yine gittiler ve yıkılmağa yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır o duvarı doğrulttu."
Saîd ibn Cubeyr, Amr ibn Dinar'dan olmak üzere: "Hızır o duvarı eliyle doğrulttu" dedi de, kendi elini şöyle yukarı kaldırıp

duvarın dümdüz olduğunu gösterdi.
Ya'lâ ibn Müslim: Ben Saîd ibn Cubeyr'in: "Hızır o duvara eliyle dokundu da duvar dümdüz oldu" dediğini sanıyorum, dedi.
"Mûsâ Hızır'a:
— Eğer isteseydin muhakkak bu duvarı doğrultma karşılığında bir ücret alırdın, dedi."
Saîd: "Kendisiyle yemek yiyebileceğimiz bir ücret alırdın " dedi. "Onların arkalarında", "Onların önlerinde" demektir. İbn Abbâs böyle "Onların önlerinde bir hükümdar vardı" şeklinde okudu.
İbn Cureyc dedi ki: Saîd ibn Cubeyr'den başkaları, o gemileri zorla alan melikin ismi Huded ibnu Buded olduğunu, öldürülen o çocuğun isminin de Ceysûr olduğunu iddia ediyorlar.
"Her sağlam gemiyi zorla alan bir melik vardı. İşte ben, gemi o hükümdara uğradığı zaman ayıplı olmasından dolayı onu terketme-sini istedim. Gemiciler o hükümdarı geçtikleri zaman, bu delik gemiyi iyileştirdiler ve onunla faydalandılar (gemi ellerinde kaldı).1'
Râvîlerden kimi "O deliği karûre (yânı cam) ile kapattılar", dedi; kimi de "Zift ile kapattılar" dedi.
"O öldürülen çocuğun ana-babası iki mü'min idiler; çocuk ise
kâfir idi. Biz o mü'min ana-babayı bir azgınlık ve kâfirlik bürüme-sinden, çocuk sevgisinin onları, o çocuğun dîni üzere ona mutâbaat etmelerinden endîşe ettik. İstedik ki, onların Rabb'i bunun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlısını, merhametçe daha yakınım versin. Hızır bunu Musa'nın:
— Sen tertemiz bir nefsi mi öldürdün? sözüne münâsib olarak söyledi."
"Merhametçe daha yakını", yânî ana-baba, Allah'ın ihsan edeceği çocukla, Hızır'ın öldürdüğü evvelki çocuktan daha fazla merhamete nail olacaklar ma'nâsmadır.
Saîd ibn Cubeyr'den başkası: O ana-babaya, öldürülenin yerine bir kız çocuğu verildi, dedi. Dâvûd ibn Ebî Âsim ise birden fazla râ-vîden: O bir kız çocuğudur, diye söyledi (meşhur olan da budur).

198- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Oradan geçip gittikleri zaman Mûsâ genç adamına:
Kuşluk yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan and olsun yorgun düştük, dedi. Genç: Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytândan başkası unutturmadı. O şaşılacak bir surette (denize atıldı) deniz içinde yolunu tutup gitti, (Âyet: 62-63).
"De ki: Yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları, kendileri muhakkak iyi yapıyorlar sanarak dünyâ hayâtında çalışmaları boşa gitmiş olanları size haber vereyim mi?11 (Âyet: 103-104).
Buradaki "Sun'an", "Amelen" manasınadır. "Onlar bunların içinde ebedî kalıcıdırlar, oradan ayrılmak istemezler" (Âyet: ıos). Buradaki "Hıvelen", "Tahavvulen" ma'nâsınadır.
"Mûsâ: İşte, dedi, bizim arayacağımız bu idi* Şimdi izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler" (Âyet: 64); -yânî geliş yollarının üzerindeki izlerine tâbi' olarak dündüler.-"Le kad cVte şey'en imran=And olsun ki, sen büyük
bir iş yaptın" (Âyet: 713 "Le kad cVte şeyden nukran=And olsun ki, sen çok kötü bir iş yaptın" (Âyet: 74).
Bu iki âyetteki "İmran" ve "Nukran" lafızları "Dâhiye", yânî "Belâ, felâket" ma'nâsmadır. "Yenkaddu", "Yenkaadu{= Yıkıldı)" (Âyet: 77) lafızları "Diş yıkıldı, sökuldü" ta'bîri gibidir.
"Le-tehızte", "Ve'ttehızte" (Âyet: 77) bir ma'nâya olup "Elbette alırdın" demektir. "Ruhmen" (Âyet: 81), "er- Ruhm "dandır, bu kelime mübalağa bakımından "Rahmet"ten daha şiddetli, daha kuvvetlidir. Biz "Ruhmen" lafzının "RahînV'den türemiş olduğunu sanıyoruz. Mekke şehri "Umme Ruhm" diye çağrılır ki, bu "Kendisine devamlı rahmet inen şehir" demektir [365].

248- Bana Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana Suf-yân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a:
— Nevf el-Bukâlî, İsrâîl oğullarının sahibi olan Mûsâ, Hızır'ın sahibi olan Mûsâ değildir diye söylüyor, dedim.
Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi:
— Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir: Bize Ubeyy ibnu Ka'b tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Mûsâ Peygamber İsrâîl oğullan içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine;
— İnsanların en âlimi kimdir? diye soruldu. Mûsâ:
— Benim, diye cevâb verdi.
Bu husustaki ilmi (Allah en iyi bilendir diyerek) Allah 'a döndürmediğinden dolayı Allah ona itâb etti (yânî onu azarladı). Ve ona:
— "Evet iki denizin birleştiği yerde kullarımdan bir kul var ki, işte o senden daha âlimdir" diye vahyetti.
Mûsâ:
— Yâ Rabb! Beni ona ulaştıracak yol nasıldır? dedi. Allah:
— Bir zenbîl içinde bir balık alırsın, artık balığı her nerede kaybedersen, işte orada balığın izini ta'kîb et (o en âlim kula kavuşursun), buyurdu."
Rasûlullah şöyle devam etti: "Mûsâyola çıktı, beraberinde kendisine hizmet eden genci Yûşâ ibn Nûn da yola çıktı. Yanlarında balık olduğu hâlde yürüyüp, sonunda (iki denizin birleştiği yerdeki) kayaya ulaştılar ve onun yanında konakladılar."
Dedi ki: "Akabinde Mûsâ başını yere koyup uyudu".
Sufyân ibnu Uyeyne geçen senedle ve Amr'dan başkasının -Katâde'nin- hadîsinde şöyle demiştir: "Kayanın dibinde bir pınar

vardı ki, ona el-Hayyât denilir. Onun suyuna isabet eden herşey muhakkak canlanıp dirilir. İşte o balığa bu hayât pınarının suyundan birkaç su serpintisi isabet etti" dedi [366].
"Balık hareket etti ve zenbtlin içinden sıyrılıp kurtuldu, denize girdi. Mûsâ uyandığı (ve gencin haber vermeyi unutup da bir müddet yürüyüp yoruldukları) "zaman genç adamına dedi ki: Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzdan and olsun yorgun düştük" (Âyet: 64).
Dedi ki: "Mûsâ Peygamber emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Genç adamı Yûşâ ibn Nûn, Mûsâ'-ya:
— Gördün mü, taşın dibinde barındığımız zaman ben balığı unutmuşum. Onu söylememi bana şeytândan başkası unutturmadı. O şaşılacak bir surette denize atıldı, deniz içinde yolunu tutup gitti, dedi.
Mûsâ:
— İşte bizim arayacağımız bu idi, dedi.
Şimdi izlerinin üzerinde gensin geri döndüler (Âyet: 63-64). Nihayet o kayanın yanına ulaştılar. Oradaki denizde balığın yittiği yolu, tâk (yânî bina kemeri) gibi buldular. Balığın deniz içinde böyle bir yol açması Musa'nın hizmetçisine hayret verici birşey olmuştu. O kayanın yanına vardıklarında bir de baktılar ki, bir elbiseye bürünmüş bir zât duruyor. Mûsâ ona selâm verdi. O zât:
— Bu senin bulunduğun yerde selâm nereden? dedi. Mûsâ da:
— Ben Musa'yım, dedi. O zât:
— İsrâîl oğullan'nın Musa'sı mı? diye sordu. Mûsâ:
— Evet, dedi, ve şöyle devam etti: Sana öğretilen rüşd ve hidâyetten bana da birşeyler öğretmen üzere sana tâbi' olayım mı? dedi.
Hızır ona:
— Yâ Mûsâ! Sende Allah 'in ilminden sana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, onu ben bilemem; bende de Allah'ın ilminden bana öğrettiği öyle bir ilim vardır ki, onu da sen bilemezsin, dedi.
Mûsâ:
— Fakat yine de ben sana tâbi' olayım, dedi. Hızır:
— Eğer bana tâbi' olacaksan, ben sana anıp söyleyinceye kadar bana hiçbirşey sorma, dedi.
Bunun üzerine Hızır'la Mûsâ deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarına bir gemi uğradı. Hızır (gemiciler tarafından) tanındı, bu sebebie gemiciler onları navlunsuz olarak -ücretsiz olarak şeklinde de söyler- kendi gemilerine yüklediler. Onlar da gemiye bindiler."
Dedi ki: "O sırada bir serçe kuşu geminin kenarına kondu da gagasını denize daldırdı. Hızır Musa'ya:
— Benim ilmim, senin ilmin ve bütün mahlûkaatın ilmi, Allah '-in ilmi içinde ancak şu serçenin gagasını daldırıp denizden aldığı mik-dârdır, dedi."
Dedi ki: "Musa'ya ansızın olmadı ki, Hızır bir kesere doğru gidip, onunla gemiyi deldi. Mûsâ ona:
— Bu gemiciler topluluğu bizi navlunsuz olarak gemilerine almışlarken, sen onların gemilerine kasdedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun? And olsun sen büyük bir iş yaptın (Âyet:7i) dedi.
Yine gittiler, bir de baktılar ki bir çocuk, diğer çocukların beraberinde oynuyor. Hızır, o çocuğun başını eliyle tuttu da onu kesip kopardı. Mûsâ, Hızır'a:
— Sen tertemiz bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha? And olsun ki, sen çok kötü bir şey yaptın, dedi.
Hızır şöyle dedi:
— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? Mûsâ:
—Eğer, dedi, bundan sonra sana birşey sorarsam benimle arkadaşlık etme. O takdirde tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır.
Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkına vardılar ki, ora ahâlisinden yemek istedikleri hâlde kendilerini misafir etmekten çekinmişlerdi. Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O bunu eliyle şöyle yapıp derhâl doğrultuverdi (Âyet: 74-??). Mûsâ Hızır'a dedi ki:
— Biz bu memlekete girdik. Onlar bizi misafir etmediler ve bize yemek vermediler. Eğer isteseydin elbet buna karşılık bir ücret alırdın.
Hızır da şöyle dedi:
— İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır. Sana üzerinde sabrede-mediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim... (Âyet:77-82)*i.
Rasülullah (S -kıssayı buraya kadar naklettikten sonra): "Çok arzu ederdik ki, Mûsâ sabretseydi de, aralarında olan işler Allah tarafından bizlere hikâye olunsaydı" buyurdu.
Dedi ki: İbn Abbâs: "Önlerinde her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir melik vardı. Oğlana gelince, o bir kâfir idi" şeklinde okurdu.

199- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"De ki: Yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi?" (Âyet: 103) [367].

249-.....Mus'ab ibn Sa'd ibn Ebî Vakkaas şöyle demiştir: Ben babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a "De kî: Ameller bakımından en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi?" kavlinden sordum: Onlar Harûriyye taifesi midir? dedim.
Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R):

— Bu en çok ziyana uğrayanlar Harûrîler değildir. Bu büyük ziyana uğrayanlar Yahûdîler'le Nasrânîler'dir, Yahûdîler'e gelince, onlar Muhammed'i yalanlamışlardır. Nasrânîler ise cennete kâfir olmuşlar da cennette hiçbir yiyecek ve içecek yoktur demişlerdir. Harûrîler ise, kuvvetli bir te'mînât ile desteklemelerinin ardından Allah'ın ahdini (Allah'a verdikleri sözü) bozanlardır, dedi.
Sa'd, onlara "Fâsıklardır" diye isim verir idi [368].

200- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

O en çok ziyana uğrayanlar, Rabb Herinin âyetlerini ve O*na kavuşmayı inkâr edip de (hayır nâmına bütün) yaptıkları boşa gitmiş olanlardır ki, biz kıyamet gününde onlar için hiçbir ölçü tutmayacağız" (Âyet: 105).

250-.....el-Mugîre ibnu Abdirrahmân haber verip şöyle dedi:
Bana Ebû'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şu muhakkak ki kıyamet gününde iri bedenli, semiz bir kişi (hesâb yerine) gelecektir ki, o, Allah yanında sivrisineğin kanadı ağırlığında (bir sevâb) tartmaz. "
Ebû Hureyre yâhud Rasûlullah: Ey mü'minler, şu âyeti okuyunuz: ' 'Biz kıyamet gününde onlar için hiçbir ölçü tutmayacağız" dedi [369].
Ve Yahya ibn Bukeyr'den; o da el-Mugîre ibn Abdirrahmân'-dan; o da Ebû'z-Zinâd'dan olmak üzere bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

19-Meryem Sûresi ("Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd") [370]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

İbn Abbâs şöyle dedi: "Onlar bize gelecekleri gün neler işitecekler, neler görecekler!" (Ayet: 38>; Allah şunu buyuruyor: Onlar (yânî kâfirler) bu günde (bu dünyâ gününde hakkı) işitmiyorlar ve görmüyorlar, onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.
İbn Abbâs "EsmV bihim ve ebsir" kavlini kasdediyor. Kâfirler (işitmenin ve görmenin fayda vermeyeceği) o kıyamet gününde pek işitici ve pek görücüdürler. "İbrahim'in babası dedi ki: Ey İbrahim,
benim tanrılarımdan yüz mü çeviricisin? And olsun ki, vazgeçmezsen seni muhakkak taşlarım..." (Âyet: 46),
buradaki "Muhakkak seni taşlarım", "Muhakkak seni kötülerim" ma'nâsınadır.
"Biz onlardan evvel nice nesiller helak ettik ki, onlar mal ve metâ'ca da, gösterişçe de daha güzeldiler" (Ayet: 74), buradaki "Esasen", "Mal ve meta"'; "Rien", "Manzara, yânî gösterişçe" demektir.
Ebû Vâil şöyle dedi: Meryem "Takf"in "Akıl sahibi (ve kötü fiilden vazgeçici)" olduğunu bildi de, bu sebeble "Doğrusu ben senden Rahmân(olan Allah) 'a sığınırım; eğer sen fenalıktan hakkıyle sakınan isen, dedi" (Âyet: 18)
Sutyân ibn Uyeyne şöyle dedi: "Görmedin mi biz kâfirlerin başına, kendilerini alabildiğine (günâha tahrik ve) tehyîc eden şeytânları gönderdik" (Ayet: 83), buradaki
"Teuzzuhum ezzen", "Onları alabildiğine ma'siyetler işlemeye sevkeder" demektir.
Mucâhid de: "Le kad cVtum şey'en idden = And olsun ki, siz pek çirkin birşey söylediniz" (Ayet: 89), buradaki "İdden", "Pek eğri" ma'nâsınadir, demiştir.
İbn Abbâs: "Günahkârları ise susuz olarak cehenneme süreceğiz" (Âyet. 86), buradaki "Virden", "Susuzlar olarak"; "Esasen" (Ayet: 74), "Mal"; "İdden", "Büyük bir söz"; "Rizken" (Aya: 9S), "Savtan(= Hafif ses)" ma'nâsınadır, dedi.
Mucâhid: "De ki: Kim sapıklık içinde ise Rahman (olan Allah) onufn dünyalığının ipini) uzattıkça uzatır... "(Ayet: 75), buradaki "Fe'l-yemdud", "Onu terkeder" ma'nâsmadır, dedi.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: "Sonra arkalarından öyle kötü bir nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır" (Ayet: 59), buradaki "Ğayyen", "Husrân (= Şerr, ziyâri)";
"Bukıyyen" (Âyet: 58), "Bâkf'nin cemâati olup "Ağlayıcılar", "Suliyyen" (Âyet: 70), bu "Ateşe girmek ve yanmak" ma'nâsına olan "Şaliye, Yaslâ"nın masdarıdır. "Nediyyen" (Ayet: 73) ve "en-Nâdî" bir olup, "Meclis ve topluluk" ma'nâsınadır.

201- Yüce Allah'ın: 'Sen Onları Hasret Günü İle Korkut... " (Ayet: 39) Kavli Babı

251-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü ölüm, aklı karalı alaca bir koyun suretinde getirilir. Akabinde bir nida edici:
— Ey cennet ehli! diye nida eder.
Cennetlikler hemen boyunlarını uzatıp başlarını ona doğru kaldırır ve ona bakarlar. Nida edici o koça işaret ederek:
— Sizler bunu tanıyor musunuz? der. Onlar, hepsi onu görmüş olarak:
— Evet tanıyoruz, bu ölümdür, derler. Bundan sonra nidâcı:
— Ey nâr ehli! diye nida eder.
Onlar da boyunlarını uzatıp başlarını kaldırarak ona doğru bakarlar. Nidâcı yine o koyunu işaret ederek:
— Sizler bunu tanıyor musunuz? diye sorar. Onların hepsi de koyunu görmüş oldukları hâlde:
— Evet tanıyoruz; bu, ölümdür, derler. Akabinde o boğazlanır. Bundan sonra:

— Ey cennet ehli! Cennette ebedî yaşayacaksınız, artık ölüm yoktur. Ey ateş ehli! Sizler de yerinizde ebedîsiniz, artık ölüm yoktur,
der."
Bundan sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: "Sen onları ilâhî emrin yerini bulduğu vakit ile; hasret (ve pişmanlık) günü ile korkut. Onlar hâlâ gaflet içindedirler, onlar hâlâ îmân etmiyorlar. "
Rasûlullah bu âyeti okurken: "İşte bunlar (yânı gaflette olanlar) dünyâ ehlidir" demiştir [371].

202- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ve biz (elçiler) senin Rabb'inin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa hepsi O'nundur..." (Âyet:64)

252-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Cibril'e:
— "Ve bizi ziyaret etmekte olduğundan daha çok ziyaret etmene ne mâni' oluyor?" dedi.
İşte bunun üzerine şu âyet indi: "Bizler senin Rabb 'inin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde ardımızda ve ikisi arasında ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabb'in unutkan değildir" [372].

203- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Şu, âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü?" (Âyet: 77).

253- Bize el-Humeydî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan tahdîs etti ki, Mesrûk şöyle demiştir: Ben Habbâb ibnu'l-Erett'ten işittim, şöyle dedi: Ben el-Âs ibn Vâil'e geldim de onun yanında bulunan bir hakkımı ödemesini istiyordum. O:
— Sen Muhammed'e küfretmedikçe, sana alacağını vermem, dedi.
Ben de:
— Sen ölüp de sonra diriltilinceye kadar ben O'na küfretmem, dedim.
O:
— Ben öldükten sonra diriltilecek miyim? dedi. Ben:
— Evet diriltileceksin, dedim. O:
— Öyleyse şübhesiz orada benim malım ve çocuğum olacaktır. Ben alacağım sana orada vereyim, dedi.
Bunun üzerine bu âyet indi: "Âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü?"
Bu hadîsi şu beş kişi: Sufyân es-Sevrî, Şu'betu'bnu'l-Haccâc, Hafs ibnu Gıyâs, Ebû Muâviye Muhammed ibn Hazım ve Vekî\ Süleyman el-A'meş'ten rivayet etmişlerdir.

204- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'O, gayba mı vâkıf, yoksa Rahman hn yanında bir ahid mi edinmiş?" (Âyet: 78)
"Afiden", "Mevsikan", yânı "Te'mınâf'tır, dedi.

254-..... Bize Sufyân es-Sevrî, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan haber verdi ki, Habbâb (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de demirci idim. Âs ibn Vâil es-Sehmî'ye bir kılıç yap-
mıştım. Ona geldim de kılıç yapma ücretini ödemesini istiyordum. Bana:
— Sen Muhammed'e küfredinceye kadar ben ücretini sana vermem, dedi.
Ben de:
— Ben Muhammed'e Allah seni öldürüp de sonra diriltmedikçe küfretmem, dedim,
O:
— Allah beni öldürdüğü ve sonra da dirilttiği zaman, benim, malım ve çocuğum olur, dedi.
Bunun üzerine Allah şunu indirdi: "Âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü? O, gayba mı muttali' olmuş, yoksa Rahman (olan Allah) katında bir ahid mi edinmiş?*'
"Ahden", "Mevsikan" demektir, dedi.
eî-Eşcaî, Sufyân'dan yaptığı rivayetinde "Kılıç" ve "Mevsikan" isimlerini söylemedi [373].

205- Bâb:

'Hayır, öyle değil. Biz onun söyleyegeldiği sözü yazarız, azabını da uzattıkça uzatırız" (Âyet: 79).

255-..... Ben Ebu'd-Duhâ'dan işittim; o, Mesrûk'tan tahdîs ediyordu ki, Habbâb (R) şöyle demiştir: Ben Câhiliyet devrinde demirci idim. Benim Âs ibn Vâil üzerinde bir (kılıç yapma ücreti) alacağım vardı.
Râvî dedi ki: Habbâb, bu alacağını ödemesi için Âs ibn Vâil'e geldi. Âs:
— Sen Muhammed'e küfretmedikçe ben alacağını sana vermem, dedi.

Habbâb da:
— Vallahi ben Muhammed'e, Allah senin canını alıp, sonra da sen tekrar diriltilmedikçe küfretmem, dedi.
Âs:
— Öyleyse sen beni, öleceğim, sonra da diriltileceğim ve bana mal ve çocuk verilinceye kadar bırak da ben borcumu sana orada öde-yeyim, dedi.
Akabinde bu âyet indi: "Âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü?"

206- Bâb: Azîz Ve Celîl Allah'ın Şu Kavli:

"Onun söyler olduğuna biz mîrâsçı olacağız ve o bize tek başına gelecektir" (Âyet: 80).
İbn Abbâs: "Dağlar dağılıp çökecektir", "Yıkılacaktır" ma'nâsınadır, dedi.

256-..... Bize Vekî', el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Habbâb (R) şöyle demiştir: Ben demirci-kuyumcu bir adam idim. Âs ibn Vâil üzerinde bir alacağım vardı. Ben ona gelip alacağımı istiyordum. Bana:
— Muhammed'e küfretmedikçe ücretini ödemem, dedi. Habbâb dedi ki: Ben de ona:
— Sen ölünceye, sonra da diriltilinceye kadar ben Muhammed'e asla küfretmem, dedim.
Âs ibn Vâil:
— Ben ölümden sonra diriltilecek isem, orada malıma ve çocuklarıma döndüğüm zaman alacağım sana ödeyeceğim, dedi.
Habbâb dedi ki: Bunun üzerine şu âyetler indi: "Âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü? O gayba mı vâkıf, yoksa Rahman (olan Allah) katında bir ahid mi edinmiş? Hayır öyle değil, biz onun söyleyegeldiği sözü yazarız, azabını da uzattıkça uzatırız. Onun söyler olduğuna (yânı mallarına) biz mîrâsçı olacağız ve o bize tek başına gelecektir' (Âyet:77-80).

20- Tâhâ Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

İbn Cubeyr ve ed-Dahhâk ibnu Muzâhim: Nabatiyye dilinde "Tâhâ", "Yâ raculu" ma'nâsınadır, dediler [374].
Mucâhid şöyle dedi:
"Elkaa" (Âyet: 65), "Yaptı" demektir. Bir harfi nutkedemeyip söyleyemeyen yâhud kendisinde temteme yâhud fe'fee nev'inden pepelik olan herkese "Dilinde ukde, yânı düğüm vardır" denilir (Âyet: 27) [375].
"Üşdüd bihî ezrî" (Âyet: 3i), "Onunla sırtımı kuvvetlendir".
"Fe-yeshatekum" (Âyet: 6i), "Sizi helak eder, kökünüzü hazır".
' 'Dediler ki: Bunlar herhalde iki sihirbazdır ki, sizi büyüleriyle yerlerinizden çıkarmak ve en şerefli, en üstün dîninizi gidermek istiyorlar" (Âyet: 63), buradaki "el-Muslâ", "el-Emsel"in müennes kılınmışıdır; "Tarîkatikumul-muslâ", "En şerefli, en yüksek olan dîninizi gidermek istiyorlar" diyor;
"Huzu'l-muslâ" denilir ki "En üstün olanı al" demektir. "Onun için bütün tuzaklarınızı bir araya toplayın. Sonra saff hâlinde gelin... " (Âyet: 64). "Sen bu gün saffa geldin mi?" denilir ki, kendisinde namaz kılınan musallayı kasdeder.
"Fe-evcese fi nefsihî hîfeten Mûsâ = Onun için Mûsâ, içinde bir nevV korku hissetti" (Âyet: 67), bir korku gizledi. Bu "Hîfeten" kelimesinin aslı "Havfeten"dir, hâ'nın kesresinden dolayı vâv gitti de "Hîfeten" oldu.
-SİZİ muhakkak hurma dallarına asacağım" (Âyet: ?i), buradaki "Fî cuzûVn-nahli", "Âlâ cuzûi'n-nahl(= Hurma dalları üzerine)" ma'nâsınadır. "Fe mâ hatbuke yâ Sâmiriyyu = Senin kalbin ne idi yâ Sâmirî" (Âyet: 95), yânî "Seni yaptığın işe sevkeden ne idi?" "Misâse" (Âyet: 97), "Ona dokundu, temas etti" ma'nâsına olan (mufâale babından) "Mâssehu"nun masdarıdır.
"Üstüne düşüp taptığın tanrına bak! Biz onu cayır cayır yakacağız, sonra onu parça parça edip denize atacağız"
(Âyet: 97), buradaki "Le-nensifennehû", "Le-nezriyennehu (= Onu toz hâlinde dağıtıp ezerek savuracağız)"
ma'nâsınadır. "Sana dağları sorarlar. De ki: Rabb'im onları ufalayıp savuracak da yerlerini dümdüz bir toprak hâlinde bırakacak, onlarda ne bir iniş, ne de bir yokuş göremeyeceksin" (Âyet: 105-107). Buradaki "Kaaansaf saf an", "Üzerinde su yükselecek yer, düz ve bitkisiz arazî" ma'nâsınadır.
Mucâhid şöyle dedi:
"Dediler ki: Biz sana verdiğimiz sözden kendimize mâlik olarak caymadık. Fakat biz o kavmin zînetinden birtakım ağırlıklar yüklendik de onları ateşe atmıştık.
Sâmirî de (kendi zînetini) böylece atmıştı" (Âyet: 87), buradaki "Evzâren", "Ağırlıklar", "Min zînetVl- kavmi", "Fir'avn ümmetinden âriyeten almış oldukları (altın, gümüş) zînet eşyaları"; "Fe-kazeftuhâ", "Ben
yaptı" ma'nâsınadır.
"Mûsâ onları unuttu" (Âyet: ss) -yânî Sâmirî ve ona uyanları-. Onlar: Mûsâ buzağı olan Rabb'de hatâ etti, yanıldı (yânî onu burada aramadı da Tûr'a aramaya gitti), diyorlar.
"Hulâsa: O, kendilerine böğüren bir buzağı heykeli döküp çıkarmıştı. 'İşte sizin de, Musa'nın da tanrısı budur! Fakat Mûsâ unuttu' demişlerdi. Bilmiyorlar edemiyor, onlara ne bir zarar, ne de bir fâide vermek kudretine mâlik olamıyordu" (Âyet: 88 89), yânî o buzağı heykeli, onlara hiçbir söz döndüremiyor.
"O gün Rahman için sesler kısılmıştır, artık, bir hışırtıdan başka birşey işitemezsin" (Âyet: ıos>, buradaki "Hemsen",

"Ayakların yere düşme sesi" ma'nâsınadır.
"O: 'Rabb'im, beni niçin kör hasrettin? Hâlbuki ben hakîkaten görücü idim' demiştir" (Âyet: 125),yânî "Beni hüccetimden kör olarak hasrettin, Hâlbuki ben dünyâda görücü idim" demiştir. îbn Abbâs, şu âyet hakkında şöyle dedi:
"Hani o bir ateş görmüştü de ailesine: Siz burada durun. Hakikat ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir, yâhud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum demişti" (Âyet: 10). Mûsâ ve ehli, anasının bulunduğu Mısır'a giderlerken Tûvâ vâdîsinde konak etmiş, karanlık ve soğuk bir gecede yollarını şaşırıp kaybetmişlerdi. İşte o zaman Mûsâ "Eğer ben o ateşin yanında yol gösterecek bir kimse bulamazsam, size ısınacağınız bir ateş parçası getiririm" demiştir.
Sufyân ibn Uyeyne de şöyle demiştir: "Emselehum tarîkaten" (Âyet: 104), "Görüş ve amelce en âdil olanı" ma'nâsınadır. İbn Abbâs şöyle demiştir: "Kim bir müzmin olarak iyi iyi amellerde bulunursa o hiçbir zulümden de ezilmekten de korkmaz" (Âyet: 1121, buradaki "Zulmen" ve "Hedman", zulme uğratılmaz ve hasenelerinden bir eksiltme yapılmaz ma'nâsınadır.
"Onlarda ne bir iniş, ne de bir yokuş göremeyeceksin. O gün O da 'vetçiye -
kendisine hiçbir muhalefet göstermeksizin uyup, izinden gideceklerdir" (Âyet: 107-108), buradaki "ivecen", "Vâdî", "Emten", "Yükselen tepe"; "Slratehe'l-ûtö" (Âyet: 21), "İlk haleti, ilk şekli"; "Ulu'n-nuhâ" (Âyet: 54,58) -"Akıllar sahihleri"- "Takva sahihleri"; "Maîşen danken" (Âyet: 124), "Dar ve sıkıntılı bir yaşama", "Bedbahtlık" ma'nâsınadır.
"Benim gazabım da kimin üzerine vâcib olursa, muhakkak kî o (helak uçurumuna) yuvarlanmıştır" (Âyet: si), buradaki "Hevâ", "Şakiye", yânî "Bedbaht oldu" ma'nâsınadır.
"Çünkü sen mukaddes vâdîde, Tûvâ'dasın" (Âyet: 12),
"Sen, mübarek vâdî olan Tûvâ'dasın" demektir.
"Tuvâ", vâdînin ismidir, "Bi-melkinâ" (Âyet: 87)
"Bi-emrinâ(= Kendi emrimizle)" demektir. "Mekânen SUVen" (Âyet: 58),
"Aralarında orta bir yer" ma'nâsınadır.
"Onlara denizde kuru bir yol aç diye vahyetmiştik" (Âyet: 77), buradaki "Yebesen" ve "Yâbisen" bir ma'nâya olup "Kuru" demektir. "Sonra da (hakkındaki) takdire göre sen buraya geldin ey Mûsâ" (Âyet: 90), buradaki "Ala kaderin", "(Takdir ettiğim) bir va'de göre" demektir. "Lâ teniyâ fî zikri = Beni hatırlamakta gevşeklik göstermeyin" (Âyet: 42), yânî zayıflamayın.
"En yefruta aleynâ= Onun bize karşı aşırı gitmesinden korkuyoruz" {Âyet: 45), yânî "Ukubette aşırı gitmesinden.." demektir.

207- Yüce Allah'ın:'Ben Seni Kendim İçin Seçtim" (Âyet: 41) Kavli Babı

257-.....Muhammed ibn Şîrîn, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Âdem ile Mûsâ buluştular da, Mûsâ, Âdem'e:
— Sen (kendi şekaavetinle) insanları bedbaht eden ve onları cennetten çıkaran kimsesin, dedi.
Âdem de ona;
— Sen Allah 'in elçilik vermekle seçkin kıldığı ve kendisi için süzüp seçtiği, üzerine Tevrat indirdiği bir kimsesin, dedi.
Mûsâ:
— Evet (öyledir), dedi.
Âdem:
— Sen (Tevrat'ta benim işlediğim) hatîeyi buldun ki, o hatîe, benim üzerime Allah beni yaratmazdan önce takdir edilip yazılmıştı,
dedi."
Böylece Âdem, Musa'ya delîl ve burhanla gâlib oldu" [376].
"el'Yemmu" (Âyet: 39), "Deniz" ma'nâsınadır.

208- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"And olsun ki, biz Musa'ya: 'Kullarımla geceleyin yolaçık da -yetişmelerinden korkmayarak, (boğulmaktan da)
endîşe etmeyerek- onlara denizde kuru bir yol aç' diye vahyetmişizdir. Derken Fir'avn ordularıyle birlikte arkalarına düştü, deniz de kendilerini nasıl kapladıysa öylece kaplayıverdt Fir'avn, kavmini saptırdı ve onları doğru yola iletmedi" (Âyet: 77-79».

258-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zaman, Yahudiler âşûrâ orucu tutuyorlardı. Rasûluilah onlara:
— "Bu oruç nedir?" diye sordu. Yahudiler:
— Bu, Mûsâ Peygamber'in Fir'avn'a gâlib geldiği gündür, dediler.
Bu cevâb üzerine Peygamber (S):
— "Biz müslümânlar Musa'ya Yahûdîler'den daha yakınız, onun için bu gün oruç tutunuz" buyurdu [377].

209- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"(Biz de Adem'e: Hiç şübhesiz ki, bu senin de, zevcenin de düşmanıdır.) Bundan dolayı o sakın sizi cennetten

çıkarmasın. Sonra zahmete düşersin, demiştik" (Âyet: 117).

259-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"Mûsâ, Âdem'le hüccet yarışına girip çekişti de Âdem'e hitaben:
— Sen günâhın sebebiyle insanları cennetten çıkaran ve onları dünyâ zahmetleriyle bedbaht kılan zâtsın, dedi."
Dedi ki: "Âdem de:
— Yâ Mûsâ! Sen de Allah 'in elçiliği ve kelâmı ile seçmiş olduğu zâtsın. Öyle iken sen Allah'ın beni yaratmasından önce üzerime yazdığı yâhud beni yaratmadan evvel üzerime takdir etmiş olduğu bir işten dolayı beni kınıyor musun? dedi."
Rasûlullah (S): "Âdem, Musa'ya delil ve burhanla gâlib oldu" buyurdu [378].

21- el-Enbiyâ Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

260-..... Bize Şu'fae tahdîs etti ki, Ebû İshâk şöyle demiştir:
Ben Abdurrahmân ibnu Yezîd'den işittim. Abdullah ibn Mes'ûd (R): Benû İsrâîl güresi, el-Kehf, Meryem, Tâhâ ve el-Enbiyâ Sûreleri; bu beş sûre ilk atiklerdendirler (Mekke'de iki inenlerdendirler) ve bunlar benim ilk ezberlediğim kadîm servetimdendirler, demiştir [379].
Katâde: "Derken o bunları parça parça etti'* (Âyet:58), buradaki "Cuzâzen", îbrâhîm o putları parça parça etti ma'nâsınadır.
el-Hasen el-Basrî de: "Ve bütün bunlar kendi feleki içinde yüzmektedirler" (Âyet:33), buradaki "Felek", ip bükme âletinin döndüğü boşluğun benzeridir; "Yeshabûn", "Devrederler" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs da: "Hani kavmin davarı geceleyin çobansız olarak ekin içinde yayılmıştı" {Âya:^8), buradaki "Nefeşet", "Otlamıştı"; "Ve lâ hum minnâ yushâbûn - Bizden ise onlar hiç sabâhat gösterilmezler" (Âyet:43), buradaki "Yeshabun", "Men' olunmazlar" ma'nâsınadır. "İnne hâzihi ummetukum ummeten vâhideten = Hakikat şu, bir tek dîn olarak sizin dîninizdir" (Ayev.92), İbn Abbâs: Bu, "Dîniniz, bir tek dîndir" ma'nâsınadır, dedi.
îkrime: "Siz de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şübhesiz ki cehennemin odunlarısınız, siz oraya gireceksiniz" (Âyet:58), buradaki "Hasebu", Habeş dilinde "Hatab", yânî "Odun" ma'nâsınadır, dedi.
İkrime'den başkası da şöyle dedi: "Fe lemmâ ahassû beysenâ = Onlar azabımızı hissettikleri zaman... " (Âyet:i2), buradaki "Ehassû", "Hissettim" ma'nâsmdan türemiş olup "Onun vukuunu bekledikleri zaman" ma'nâsınadır. "Hâmidîn", "Ocakları sönmüşler"; "Hasîd", "Kökleri kazınmışlar" (Âyet:i5) ma'nâsınadır. Bu "Hasîd" lafzı, tekil, tesniye ve cemi' ma'nâsına gelir.
"Onun huzûrundakiler kendisine ibâdet etmekten asla kibirlenmezler ve yorulmazlar" (Âyei:i9), buradaki "Lâyestahsırûn", "Yorulmazlar" ma'nâsınadır. "Hasîr(= Yorgun)" ve "Hasertu baîri(= Devemi yordum)" ta'bîrleri bu ma'nâdandır.
"Min kuflifeccin amîk = Her uzak yoldan "(ei-Hacc:27)'deki "Amîk", "Baîd" yânî "Uzak" ma'nâsınadır. "Summenukisû" (Âyet:65), "Sonra yine kafalarını döndürdüler" ma'nâsınadır. "Biz Davud'a sizin için muharebenin şiddetinden korumak için giyecek san'atını öğrettik*' (Âyet:80), "Zırhlar örme san'atını öğrettik" demektir.
"Ve takattaû emrahum beynehum = Aralarındaki (dîn) işlerinde fırka fırka, hizib hizib oldular" demektir. "Lâ yesmeûne hasîsehâ = Bunlar cehennemin gizli sesini bile duymazlar" (Âyet:i02), buradaki "el-Hasts", "el-Hıss", "el-Cersu", "el-Hemsu"; hepsi de bir ma'nâya olup "Gizli ses" demektir.
"Âzannâke mâ minnâ min şehidin =Sana bildirdik, bizden ftif-bir şâhidyoktur" (FussüctAi), bunu "Onlar yine yüz çevirirlerse, deki: Size müsavat üzere bildirdim.." (Âyet:i09)'daki "Âzantukum "un ma'-nâsını belirtmek için getirmiştir.
"Âzannâke", "Sanabildirdik", "Âzantukum", "Size bildirdim" demektir. Ona bildirdiğin zaman sen ve o bilgide müsâvî olursun da gadr (yânı zulm) etmezsin.
Mucâhid de şöyle dedi: "Le-allekum tus'elûne Çünkü sorguya çekileceksiniz" (Âyet:i3), "İçinde bulunduğunuz hâl size anlatılacak" demektir. ' 'Bunlar O 'nun rızâsına ermiş olandan başka kimseye şefaat etmezler" (Âyet:28), buradaki "Irtedâ", "Radiye" yânî "Razı oldu" demektir. "O zaman babasına ve kavmine: Sizin tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir? demişti. Onlar: Biz atalarımızı bunların tapı-cıları olarak bulduk, dediler. İbrahim: And olsun siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz, dedi" (Âyet: 52-54). Buradaki "Temâsîl", "Tapılan heykeller, putlar" ma'nâsınadır [380]. "es-Sicillu" Â "es-Sahîfe" ma'nâsınadır.

210- Bâb:

"(Hatırla o günü ki, biz göğü kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz.) İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak, yine onu iade edeceğiz- Hakikatte failler bizleriz" (Âyet: 1o4>.

261-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir hutbe yaptı da şöyle buyurdu: "Şübhesiz sizler Allah 'm huzuruna ayaklarınız çıplak, vücûdiannız çıplak, erlik yerleriniz sünnetsiz olarak toplanacaksınız. O gün ki, biz göğü kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz. İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va 't/ olarak, yine onu iade edeceğiz. Hakikatte failler bizleriz. Ve kıyamet günü peygamberlerden ilk elbise giydirilen kişi, İbrahim'dir. Gözünüzü açın! Şu muhakkak ki, yine o gün, ümmetimden birtakım adamlar getirilecek de bunlar yakalanıp sol tarafa (ateş tarafına) götürülecekler. Ben hemen: Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir, derim. Bana: Sen bunların senin ardından ortaya çıkardıkları bid'atleri bilmezsin, denilir. Bunun üzerine ben de, sâlih kul îsâ'nın dediği gibi (şöyle) derim: Ben içlerinde

bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcu idim. Fakat Sen beni içlerinden alınca, üstlerinde gözetle-yidyalnız Sen oldun. Zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin (eı-Mâide:ii7). Bana: Sen onlardan ayrıldığından beri onlar ökçeleri üzerine basarak geri dönen mürtedlerdir, diye cevâb verilecektir" [381].

22- el-Hacc Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Sufyân ibnu Uyeyne: "Muhbitîn olanları müjdele" (Âyet: 34), "İtaatli olanları müjdele" demektir, dedi.
İbn Abbâs da şu kelâm hakkında şöyle dedi: "Biz senden evvel hiçbir rasûl, hiçbir nebi göndermedik ki o, birşey arzu ettiği zaman, şeytân onun dileği hakkında ille bir fitne meydana atmış olmasın. Nihayet Allah şeytânın ilkaa edeceği şeyi neshedip giderir. Yine Allah âyetlerini sabit kılar..." (Ayet. 52). Buradaki "Peygamber birşey arzu ettiği zaman şeytân onun arzusu hakkında ille bir fitne atar" demek, "Peye*^mber konuştuğu, yânî kendisine Allah tarafından indirilmiş âyetlerden birşey tilâvet ettiği zaman, şeytân onun sözü hakkında bir fitne atar, Allah da hemen şeytânın ettiğini ibtâl eder ve kendi âyetlerini muhkemleştirip sabit kılar" demektir. "Peygamberdin umniyesi" kıraatinden ibarettir deniliyor. Buradaki "Umniye"nin "Kıraat" ma'nâsına geldiğine, yânî "Temenni ettiği zaman" demek, "Okuduğu zaman" demek olduğuna şâhid, şu âyettir: "Onların içinde ümmîler de vardır ki, kitabı bilmezler. (Bütün bildikleri önderlerinin telkin ettiği) bir sürü kuruntu ve yalandan başkası değil" (ei-Bakara: 78), yânî "Onlar sâdece okuyorlar, fakat yazı yazmıyorlar" [382].
Mucâhid de: "Nice memleket vardır ki, halkı zulümde devam edip dururlarken biz onları helak ettik. Şimdi duvarları tavanlarının üstüne çökmüştür. Ve biz nice kuyuları muattal, nice yüksek sarayları bomboş bıraktık" (Âyet: 45). Buradaki "Meşîdun bVl-kassatı", "Kireçle binası yüksek yapılmış" ma'nâsmadır, dedi.
Mucâhid'den başkası da şöyle demiştir:
"... Kendilerine âyetlerimizi okuyanlara nerdeyse saldırıverecek olurlar" (Âyet: 72), buradaki "Yastûne",
"Yakalayıp mağlûb etmek" ma'nâsına olan "Satvet" masdarından "Çabuk saldırıyorlar" demektir.
"Yastûne", "Yantuşûne(= Sert yakalıyorlar)" ma'nâsmadır, denilir. "Onlar sözün en güzeline irşâd edilmişlerdir (Âyet: 24), buradaki
"Hamîdin" yolu, İslâm Dîni'dir.
İbn Abbâs şu kelâm hakkında şöyle dedi: "Kim dünyâda da, âhirette de ona (o peygambere) Allah'ın asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa, evinin tavanına bir ip uzatsın, sonra kendini yerden kessin de (yânı kendini boğsun da) bir baksın, bu hilesi onun öfkelenmekte olduğu şeyi giderecek mi?" (Âyet: is>, bu âyetteki
"Semâya ip uzatsın", "Evinin tavanına ip uzatsın (o ipi sımsıkı boynuna taksın)", demektir.
"O saatin zelzelesini göreceğiniz gün, emzikli her kadın, emzirdiğini unutup geçer" (Âyet: 2), buradaki "Tezhelu", (Göreceği dehşetten dolayı kendisine en sevgili şeyden) "Meşgul edilir" demektir.

211- Bâb:

Ve insanları sarhoş görürsün... (Âyet: 2).

262-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: "Azız ve Celîl olan Allah kıyamet günü:
— Yâ Âdem! der. Âdem de:
— Lebbeyke Rabbena ve sa*deyk (Ey Rabb'imiz, emrine tekrar tekrar icabet eder ve her emrini yerine getirmeye girişirim)! der.
Bir sesle kendisine:
— Şübhesiz Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecekleri halk arasından seçip dışarı çıkarmanı emrediyor! diye nida edilir. O da:
— Yâ Rabb! Cehenneme gönderileceklerin mikdân ne kadardır? diye sorar.
Allah:
— Her bin kişiden -sanırım ki şöyle buyurdu:- dokuzyüz dok-sandokuzu, buyurdu.
İşte Allah, Âdem 'e böyle buyurduğu zaman (bunun verdiği dehşetli korkudan) gebe kadın çocuğunu düşürür, çocuk da ihtiyarlar. Ve sen o anda insanları sarhoş (olmuş gibi) görürsün. Hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir. "
Bu haber sahâbîlere ağır geldi, hattâ korkudan yüzlerinin rengi değişti. Bu hâl üzerine Peygamber: "Ye'cûc ve Me'cûc'den dokuzyüz doksandokuz olarak sizden bir kişi çıkarılır. Sonra sizler mahşer halkının toplamı içinde beyaz öküzün derisi üzerindeki siyah bir tüy mesâbesindesiniz. Yâhud da siyah bir öküzün derisinde sanki beyaz bir tüy gibisiniz. Ben sizlerin cennet ehlinin dörtte biri olmanızı kuvvetle umarım" buyurdu.
Biz:
— Allâhu Ekber dedik. Bundan sonra Peygamber:
— "Ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım" buyurdu.
Bizler yine tekbîr ettik. Bundan sonra da:
— "Ben sizlerin cennet ehlinin yarısı olmanızı umarım" buyurdu.
Biz yine Allâhu Ekber diyerek tekbîr getirdik.

Ebû Usâme, el-A'meş'ten yaptığı rivayetinde "Bi" cerr harfiyle: "Sen insanları sarhoşlar görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değillerdir" şeklinde 'söylemiştir.
Cerîr ibn Abdilhamîd, îsâ ibni Yûnus ve Ebû Muâviye de: "Sekrâ ve mâ hum bi-sekrâ" şeklinde söylediler [383].

212- Bâb:

"insanlardan kimi de Allah'a yalnız bir taraftan tutup ibâdet eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, ona yapışır. Eğer bir fitne isabet ederse yüzü üstü döner. O dünyâda da, âhirette de hüsrana uğramıştır. Bu ise apaçık bir ziyanın tâ kendisidir.
O, Allah h bırakır da kendisine ne zarar, ne fâide vermeyecek olan şeylere tapar. Bu ise (Hakk'tan) en uzak sapıklığın tâ kendisidir" (Âyet: 11-13).
Buradaki "Alâ harfin", "Alâ şekkin" demektir.
Bundan sonraki sûrede gelecek olan ' Etrafnâhum", "Kendine refahı bollaştirdık" (ei-Mu'minûn: 33) demektir.

263-.....İbn Abbâs (R) "İnsanlardan kimi de Allah 'a yalnız bir taraftan (yânı şekk üzere) ibâdet eder" âyeti hakkında şöyle demiştir: (Bedeviler'den herhangi) bir adam Medine'ye gelirdi. Eğer karısı oğlan doğurmuş ve beygirleri de yavrulamış olursa: *'Bu dîn, iyi bir dîndir" derdi. Eğer karısı doğurmamış, beygirleri de yavrulama-mış ise; "Bu kötü bir dîndir" derdi [384].

213- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Bu iki sınıf, Rabb Heri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan iki hasım zümredir... " (Âyet: 19).

264-..... Bize Ebû Hâşim, Ebû Mıclez'den; o da Kays ibnu îbâd'dan haber verdi ki, Ebû Zerr (R) şu âyet hakkında: "Bu ik (sınıf, yânı îmân edenlerle etmeyenler) Rabb Heri hakkında birbirleriyle da 'vâlaşan iki hasım zümredir"; şübhesiz bu âyet Bedir günü birbirleriyle cenkleşen şu altı kişi hakkında inmiştir, diye yemîn ediyordu: Hamza ibn Abdilmuttalib ve onun iki arkadaşı (Alî ibn Ebî Tâlib ve Ubeyde ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib) ile Utbe ibn Rabîa ibn Abdi'ş-Şems ve onun ik arkadaşı (yânî Utbe'nin kardeşi Şeybe ve el-Velîd ibn Utbe) haklarında inmiştir. (Bu iki zümre Bedir günü birbirlerine karşı cenge çıkmışlardı.)
Bu hadîsi aynı isnâd ve metin ile Sufyân es-Sevrî, Ebû Hâşim'-den rivayet etti. Buhârî'nin üstadı Usmân ibn Ebî Şeybe de Cerîr'-den; o da Mansûr'dan; o da Ebû Hâşim'den; o da Ebû Miclez'den senediyle Ebû Zerr'in kavli olarak söyledi.

265-.....Bize Ebû Mıclez, Kays ibn Ubâd'dan tahdîs etti ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R): Kıyamet gününde ben Rahman'ı huzurunda müşriklerle muhakeme olmak üzere duruşmak için ilk diz çöken kişi olacağım, demiştir.
Bu hadîsin râvîsi Kays ibn Ubâd da: "Bu iki zümre, Rabb Heri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan iki hasım zümredir*' âyeti bunlar hakkında (yânî Hamza ve iki arkadaşı ile Utbe ve iki arkadaşı hakkında) indi, demiştir.
Yine Kays: Bedir gününde birbirlerine karşı cenkleşmeğe çıkan kimseler bunlardır: Alî, Hamza ibnu Abdilmuttalib, Ubeyde ibnu'l-Hâris ibn Abdilmuttalib (bu üçü müslümândır); Şeybe ibnu Rabîa ibn Abdi'-ş-Şems, kardeşi Utbe ibnu Rabîa ve el-Velîd ibn Utbe [385].

23- el-Mu'minûn Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: "Seb'a tarâık" (Âyet: ı?)
"Yedi semâ" demektir; "İşte bunlardır ki, hayırlarda çabukluk yarışı yaparlar ve bunlar hayırlar için tâ önde gidenlerdir" (Âyet: ei), (Allah tarafından) bunlar için saadet geçmiştir de, onun için bunlar hayırlarda öne geçicidirler. "Rabb'lerinin huzuruna döneceklerinden kalbleri korkarak vergilerini verenlerdir" (Âyet ei) buradaki "Veciletûn" "Korkanlar olarak" demektir.
Ibn Abbâs da şöyle dedi: "Heyhâte heyhâte", "Uzaktır uzaktır" demektir. "Sayıcılara sor" (Âyet: m), "(İnsanların amellerini sayan) meleklere sor" demektir.
"Karşınızda âyetlerimiz okunuyordu da sizler gerisin geri dönüyordunuz" (Âyet: 66), buradaki "Tenküsûne",
"Geri geri gitmek istiyordunuz" demektir. "Âhirete îmân etmez olanlar mutlakaa doğru yoldan sapanlardır"
(Âyet: 74), buradaki "Le-nâkibûne", "Elbette doğru yoldan sapanlar" demektir. "Ateş yüzlerine vurup yakacak, orada onlar dişleri sırıtıp kalacaklardır" (Âyet: km), buradaki "Kâlihûne", "Çirkin yüzlü olanlardır" ma'nâsınadır.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi:
"And olsun biz insanı çamurdan (süzülmüş) bir hulâsadan yarattık" (Âyet: 12-14); burada "Sülâle", "Çocuk"tur (Çünkü babasından sıyrılmıştır), "Nutfe" de "Sülâle", yânî "Süzülmüş bir hulâsa"dır [386].
"Yoksa, 'Onda bir delilik var' mı diyorlar? BiVakis o peygamber, onlara hakkı getirmiştir. Fakat onların çoğu hakkı çirkin görenlerdir" {Âyet: 70), buradaki "Cinnet" ile "Cunûn" bir ma'nâya olup "Delilik" demektir. "İşte
onları o müdhiş sayha adalet olmak üzere hemen yakalayıverdi de kendilerini bir çerçöp hâline getirdik. Artık uzak olsun zâlimler güruhu" (Âyet: 4i), buradaki
"Ğusâ", "Köpük ve suyun üstüne yükselen ve kendisiyle faydalanılmayan çerçöp" ma'nâsinadır [387].

24- En-Nûr Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Min hilâlini" (Âyet: 43), "Bulut katlarının aralarından";
"Sena berkitil" (Âyet: 43), "Onun şimşeğinin parıltısı, ziyası"; "Muzhniyne" (Âyet: 49), "İtaat ediciler olarak";
"el-Mustahzf'ye, yânî "İtaat edici"ye "Muz'ınun" denilir. "Eştâten" (Âyet: 6i), "Dağınık dağınık"; "Şettâ",
"Şettâtun", "Şettun" bir ma'nâya olup, "Dağınık" demektir.
İbn Abbâs:
"Sûretun enzelnâhâ (ve faradnâhây (Âyet: i) "Bu indirdiğimiz ve beyân ettiğimiz bir sûre" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs'tan başkası şöyle dedi:
Sûreler cemâatine "Kur'ân" ismi verildi. "Sûre"ye de, diğerinden kesilmiş olduğu için "Sûre91 ismi verildi. Sûrelerin bâzısı bâzısına, yânî birbirlerine yaklaştırılıp yanyana birleştirildikleri (bağlandıkları) zaman, bu sûreler topluluğuna "Kur'ân" adı verildi. Sa'd ibnu Iyâd es-Sumâlî şöyle dedi:
"el-Mişkât", Habeş dilinde "Duvarda öte tarafa geçmeyen bir oyuk"tur.
Ve Yüce Allah'ın şu; "İnne aleynâ cem'ahu ve kurânehu = Şübhesiz onu (göğsünde) toplamak ve onu (dilinde akıtıp) okutmak bize âiddir" (ei-Kıyâme: n-ıs) kavli:
Onun bâzısını bâzısıyle te'lîf etmek bize âiddir. "Fe izâ kara'nâhu fettebV kurânehu", "Biz onu topladığımız ve te'lîf ettiğimiz zaman, sen onun kurbânına, yânî onun içinde toplanmış olan şeylere uy, Allah'ın sana emrettikleri ile amel et, nehyettiklerinden de vazgeç" demektir.
"Onun şiirinin kuranı yoktur" denilir ki, bu "Onun şiiri için bir te'lîf yoktur" demektir. Bu sûreler topluluğuna "Furkaan" ismi de verildi. Çünkü o, hakk ile bâtıl arasını iyice ayırır. Kadın için:
"Mâ karaat bi-selen kattu = Kadın, içinde çocuğun gelişeceği ince deriyi asla toplamadı" denilir ki, bu, "Kadın karnında bir çocuk toplamadı" demektir [388].
Dedi ki: "Farradnâhu", "Biz onda çeşit çeşit birçok farizalar indirdik" ma'nâsınadır. Bunu şeddesiz olarak "Faradnâhu" okuyan kimsenin okuyuşuna göre ise: "Biz hem sizin üzerinize, hem de sizden sonra gelecek nesiller üzerine onu farz kıldık" buyurur demek olur.
Mucâhid şöyle dedi:
"Yâhud henüz kadınların gizli yerlerine muttali' olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler" (Âyet: 31), kendileri küçük olduklarından dolayı kadınların gizli yerlerini bilmeyen çocuklara göstermesinler demektir.
eş-Şa'bî de: "Gayri ulVl-ırbeti", "Kadına hiçbir ihtiyâcı olmayan kîmse"dir, dedi, Mucâhid ise: O, kendisine karnından başka düşüncesi olmayan ve -kadınlar üzerine kendisinden korkulmayan kimsedir, dedi. Tâvûs da: Bu, kadınlar hususunda kendisinde hiçbir ihtiyâç bulunmayan ahmak kişidir, demiştir [389].

214- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Zevcelerine zina iftirası atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhîdleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten doğru söyleyenlerden olduğunu Allah'a yemîn ile (dört defa tekrar edeceği) şâhidliktir" (Âyet: 6).

266-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Sehl ibn Sa'd'dan şöyle tahdîs etti: (Aclân oğullan'ndan) Uveymir (ibnu'l-Hâris ibn Zeyd), yine Aclân oğulları'nın seyyidi olan Âsim
ibn Adiyy'e geldi de:
— Bir kimse karısıyle beraber bir kişiyi (zina üzerinde) bulsa, kadının kocası zina edeni öldürmeli, siz de onu (kısâsen) öldürmeli misiniz? Yoksa bu kimse nasıl yapmalı? Bu konuda siz ne dersiniz? diye bu müşkil mes'eleyi benim için Rasûlullah'a sor, dedi.
Bunun üzerine Âsim, Peygamber'e gelip:
— Yâ Rasûlallah! diye (söze başlayıp) sordu.
Fakat Rasûlullah bu sorulardan hoşlanmadı (ve bu soruları ayıpladı). Sonra Uveymir, Âsim ibn Adiyy'e (:Rasûlullah ne söyledi? diye) sordu. O da:
— Rasûlullah böyle sorulan çirkin gördü ve ayıpladı, diye ce-vâb verdi.
Bunun üzerine Uveymir:
— Vallahi ben vazgeçmem, bunu Rasûlullah'a bizzat kendim sorarım, dedi.
Akabinde Uveymir gidip:
— Yâ Rasûlallah! Bir adam karısıyle beraber bir kişiyi (zina üzerinde) bulsa, kadının kocası zina eden erkeği öldürmeli, sonra siz de (kısas olarak) onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu koca nasıl yapmalı? diye sordu.
Bu soru üzerine Rasûlullah (S):
— "(Ey Uveymir!) Senin ve kadının hakkında Allah Kur'ân (âyeti) indirmiştir" dedi.
Ve bu kadın ile kocaya, Allah'ın kendi Kitâbi'nda isimlendirdiği şekilde la'netleşmelerini emretti. Ve ilk önce erkek, karısına karşı la'netle yemîn etti. (Sonra da kadın, kocasına karşı bundan iki başlık sonra gelecek hadîste bildirildiği şekilde yemîn

etti.) [390]
Sonra Uveymir:
— Yâ Rasûlallah! Bu kadını nikâhımda tutarsam, ona zulmetmiş olurum, deyip kadını boşadı.
Ve Uveymir ile karısının bu vak'asından sonra la'netleşen çiftlerin -kocanın boşamasıyle- ayrılmaları bir sünnet, yânî kaanûn oldu. Sonra Rasûlullah, mecliste bulunanlara:
— "Bakınız! Eğer bu kadın -vücûdu siyah, gözlerinin siyahı ko-. yu, kıçının iki yanı büyük, baldırları kaba- kıyafette bir çocuk getirirse, muhakkak ben Uveymir'in bu kadına zina isnadında doğru söylediğini sanırım. Eğer kadın keler fasilesinden kızılca kurt gibi kızıl bir çocuk doğurursa, bu defa da ben şübhesiz Uveymir'in, kadına bühtan ve iftira ettiğini sanırım!" buyurdu.
Sonra kadın, Rasûlullah'ın Uveymir'i doğrulayıcı yollu tasvîr ettiği şekilde çocuk getirdi. Bu sebeble çocuk sonra anasına (Havle kadına) nisbet edilir oldu.

215- Bâb:

"Beşinci(şehâdet)de eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstünedir1" (Âyet: 7).

267-.....Fulayh, ez-Zuhrî'den; o da Sehl ibn Sa'd'dan şöyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah, bir adam, karısının beraberinde başka bir adamı görüp de onu öldürür, siz de onu kısas olarak öldürür müsünüz, yoksa o koca nasıl yapacak? Bu hususta re'yin nedir? dedi.
Bunun üzerine Allah o kadın ile kocası hakkında Kur'ân'da zik-rolunun la'netleşmeyi indirdi. Akabinde Rasülullah, o kocaya:
— "Senin ve kadının hakkınızda hükmedilmiştir" buyurdu.
O koca ile kadın la'netleştiler, ben de Rasûlullah'm yanında hazır bulunuyordum. La'netleşme ardından adam kadından ayrıldı. Böylece la'netleşen karı-koca arasında ayırma yapmak bir sünnet oldu. Kadın gebe idi. Uveymir kadının gebeliğinin kendisinden olmasını reddetti. Kadının doğurduğu oğlan, anasına nisbetle çağrılır oldu. Sonra mîrâs hususundaki sünnet de çocuğun anasına vâris olması, anasının da o çocuk tarafından Allah'ın kadına ta'yîn ettiği hisseye vâris olması şeklinde kaanûn oldu [391].

216- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'O kadının, billahi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, kendisinden bu cezayı dep eder" (Âyet: 8).

268-.....Bize İkrime, İbn Abbâs'tan şöyle tahdîs etti: Hilâl ibnu Umeyye, Peygamber'in huzurunda, karısına Şerik ibn Sehmâ ile zina etti diye söz attı. Peygamber (S) de Hilâl'e:
— "Beyyineyi (yânî dört şahidi) hazırla, yâhud sırtına hadd vurulur" buyurdu.
Bunun üzerine Hilâl:
— Yâ Rasûlallah! Bizim birimiz karısının üstünde bir erkek görürse şâhid aramağa mı gidecek (Şahidi getirinceye kadar işini görüp savuşmaz mı)? diye i'tirâz etti.
Peygamber:
— "Sen bey yineyi hazırla, aksi takdirde arkana zina iftirası cezası (seksen deynek) vurulur" demeğe devam etti. Bunun üzerine Hilâl:
— Sen'i hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak ben kesin olarak doğru söylüyorum. Ve emmim ki, Allah muhakkak benim arkamı hadden kurtaracak bir vahy indirecektir, dedi.
Bu sırada hemen Cibril indi ve Peygamber'e "Zevcelerine zina isnâd edenler... " âyetini ' 'Eğer doğru söyleyenlerden ise" kavline kadar okudu. Bunun üzerine Peygamber ayrıldı da kadına haber gönderdi. Kocası Hilâl de gelip hazır oldu. İlk önce Hilâl (yukarıda geçtiği gibi dört) şehâdet ve yemîn etti. Peygamber:
— "Şübhesiz ki, Allah ikinizden birinizin muhakkak yalancı olduğunu bilmektedir. Şu hâlde ikinizden tevbe edecek ve la'netleşme yemininden dönecek olan var mıdır?" buyuruyordu.
Sonra Hilâlin zevcesi ayağa kalktı, (dört kerre) Allah adiyle, Allah'ı şâhid kılarak yemîn etti. Beşinci yemine sıra geldiğinde mecliste hazır bulunanlar kadını durdurdular da:
— Bak kadın, bu beşinci yemîn, azabı vâcib kılıcıdır, diye hatırlatma yaptılar.
Râvî İbn Abbâs dedi ki: Bu hatırlatma üzerine kadın biraz ağır-laşıp durakladı. Hattâ biz kadını yemîn etmekten vazgeçecek ve geriye dönecek sandık. Sonra kadın kendini toparladı da:
— Ben (şimdiye kadar şerefle yaşamış olan) kavim ve kabîlemi, bundan sonraki günlerde rezîl ve rüsvây etmem! dedi ve la'netleşme yemînini yerine getirdi.
Bunun ardından Peygamber (S):
— "Bu kadına bakınız! Eğer gözleri sürmeli, iki kıçının iki kıy-nağı iri, baldırları kalın tipte bir çocuk getirirse, çocuk Şerîk ibn Seh-mâ'ya âiddir" buyurdu.
Kadın da hakîkaten böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber:
— "Eğer Allah Kitâbı'mn (la'netleşme) hükmü geçmemiş olsaydı (yânı o hüküm yerine getirilmemiş olsaydı), benimle bu kadın için elbette bir muamele olacaktı (yânî ben bu kadına zina cezası uygulardım)" buyurdu [392].

217- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Beşinci şehâdet de eğer kocası doğru söyleyenlerden ise muhakkak Allah'ın gazabının kendi üzerine (olmasını söytemesijdır" (Âyet: 9).

269-..... Bize amcam el-Kaasım ibnu Yahya, Ubeydullah ibnu Amr'dan tahdîs etti. el-Kaasım bu hadîsi Ubeydullah'tan işitmiş; o da Nâfi'den; o da İbnu Umer(R)'den: Bir adam, Rasûlullah zamanında kendi karısına zina isnâd etti ve o kadının çocuğunun kendinden olduğunu kabul etmedi. Rasûlullah bu kadın ile kocasına emredip, Allah'ın buyurduğu gibi, birbirlerine karşı la'netleştirdi. Sonra çocuğun kadına âid olduğuna hükmetti ve la'netleşen bu karı-koca arasını da tamamen ayırdı [393].

218- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"0 uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. BiVakis o, sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır.
Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan adam ise; en büyük azâb onundur" (Âyet: 11).
"Effak", "Çok yalancrdır.

270-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Onun büyüğünü üzerine alan ve iftirayı başlatan, Abdullah ibnu Ubeyy ibnu SelûPdür, demiştir [394].

219- Bâb:

"Onu işittiğiniz vakit erkek müzminlerle kadın müzminlerin, kendi vicdanları önünde iyi bir zanda bulunup da 'Bu apaçık bir iftiradır' demeleri lâzım değil miydi? Buna karşı dört şâhid getirmeli değil miydiler?
Madem ki, onlar bu şâhidleri getirmediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancıların tâ kendileridirler" (Âyet: 11-12).

271- Bize Yahya ibnu Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'-tan tahdîs etti ki, İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibnu Vakkaas, Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd; beş kişi, Peygamber'in zevcesi Âişe'nin hadîsini, yânı iftira sahihlerinin, kendisi için söylediklerini söyledikleri zaman Allah'ın Âişe'yi onların dedikodularından temize beri kılması hadîsini haber verdiler. Bu râvîlerin herbiri bana Âişe hadîsinden bir taifeyi tahdîs etti. Bunlardan bâzılarının hadîsi, diğer bâzısının hadîsini tasdîk etmektedir. Maamâfîh bunların bâzısı, Âişe hadîsini diğer bâzısından daha iyi muhafaza edici idi. Urve'nin bana Âişe'den tahdîs ettiği hadîs şudur:
Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çekmek âdetinde idi. Onlardan hangisinin kur'ası çıkarsa, Rasûlullah onu beraberinde sefere çıkarırdı.
Âişe dedi ki: Yapmak istediği bir gazvede aramızda kur'a çekti ve bu kur'ada benim adım çıktı. Ben Rasûlullah'm beraberinde sefere çıktım. Bu sefer Hicâb Âyeti indikten sonra idi. Ben hevdecimin içinde taşınır ve onun içinde olarak indirilirdim. Bütün yolculuğu bu şekilde yürüdük. Nihayet Rasûlullah bu gazvesinden ayrılıp da döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımızda (bir yerde konakladı, gecenin bir kısmını orada geçirdi, sonra) geceleyin hareket edilmesini bildirdi. Hareket emrini verdikleri zaman ben kalkıp (hacetimi yerine getirmek için yalnız başıma) ordunun konakladığı bölgeyi geçtim. Hacetimi yerine getirdiğim zaman dönüp yerime geldim. Baktım ki, Yemen boncuğundan dizilmiş gerdanlığım kopup düşmüş. Hemen dönüp gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni yoldan alıkoymuştu.
Benim yol nakliyâtımı yapmakta olan kimseler gelip benim hev-decimi yüklemişler ve hevdecimi, binmekte olduğum deve üzerinde götürmüşler. Onlar beni hevdecin içinde sanıyorlarmış. O zaman kadınlar hafif hafif idiler, şişmanlamazlardı; et ve yağ onları ağırlaştir-mazdı. Çünkü az yemek yerlerdi. Bu sebeble bana hizmet edenler, hevdeci yüklemek üzere kaldırdıklarında, hevdecin ağırlık derecesinin farkına varmayarak yüklemişler. Ben de küçük yaşta taze bir ka-dın idim. Bu yüzden deveyi kaldırmışlar ve çekerek yürümüşler. Ordu gittikten sonra ben gerdanlığımı buldum. Akabinde ben ordu birliklerinin konakladıkları yerlere geldim, fakat oralarda ne bir çağıran, ne de bir cevâb veren kalmıştı. Bunun üzerine ben orada evvelce bulunduğum konak yerime geldim. Ve onlar beni hevdecde bulamazlar da beni aramak üzere dönüp yanıma gelirler, diye düşündüm. Ben bu düşünce ile yerimde otururken gözlerim bana galebe etmiş de uyumuşum.
Safvân ibnu'l-Muattal es-Sulemî sonra ez-Zekvânî[395] arkadan gelmekle, (askerin kalmış olan eşyalarını toplamak ve diğer konak yerine götürerek sahihlerine vermekle) görevli idi. Bu zât, askerin arkasından sabaha yakın yürümüş, benim bulunduğum yere gelmiş, uyuyan bir insan karaltısı görünce benim yanıma gelmiş ve beni görünce tanımış. Bu zât beni perdelenme emrinden önce görür idi. Ben onun beni tanıdığı sırada onun: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Biz muhakkak Allah'ın mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz" (ei-Bakara: 156) istircâ' sözlerini söylemesiyle uyandım. Uyanınca hemen ferâceme bürünüp yüzümü örttüm. Allah'a yemîn ederim ki, o bana bir tek kelime söylemedi, ben de ondan "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn " istircâ' sözünden başka hiçbir kelime işitmedim. Devesini ıhtırıp çök-türdü. Benim binmem için devenin ön ayağına bastı, ben de deveye bindim. Safvân, bindiğim deveyi önünden çekerek yürüdü. Nihayet kaafile konak yerine indikten sonra, öğle sıcağında orduya yetiştik. Bu sırada hakkımda (iftira ederek) helak olan helak olmuştur. İftiranın büyüğüne ve çoğuna girişen Selûl kadının oğlu Abdullah ibnu Ubeyy olmuş. Müteakiben Medine'ye geldik.
Medine'ye geldiğimizde ben bir ay hasta oldum. Meğer bu sırada insanlar, iftira sâhiblerinin sözlerine dalmışlar. Ben ise

bunlardan hiçbir şeyin farkında olmuyor, bilmiyordum. Yalnız hastalığımda beni işkillendiren birşey vardı: Rasûlullah'tan, hastalandığım başka zamanlarda görmekte olduğum lütuf ve şefkati bu hastalığımda görmüyordum. Ancak Rasûlullah yanıma giriyor, Selâm veriyor, sonra da (adımı anmadan): "Hastanız nasıl?" diyor, sonra da ayrılıp gidiyordu. İşte bu hâl beni işkillendirip üzüyordu. Fakat ben şerri hissetmiyordum. Nihayet hastalığım yeni sıhhat bulup henüz nekaahat devresine girdikten sonra, dışarıya çıktım. Benimle beraber Mıstah'ın annesi de Medine dışındaki sahalara doğru çıktı. Oraları bizim hacetimizi def ettiğimiz yerlerdi. Oraya biz ancak geceden geceye çıkardık. Bu âdet evlerimizin yakınında halâlar edinmemizden önce idi. O zamanlar bizim hâlimiz ibtidâî Arablar'ın sahrada halâya çıkma hususundaki ne-zâhetine benziyordu. Biz evlerimizin yanında halâlar edinmekten eziyetlenip incinirdik.
İşte ben Mıstah'ın anası ile dışarı çıkıp gittim. Bu kadın, Ebû Ruhm ibnu Abdi Menâfin kızıdır. Annesi de Sahr ibnu Âmir'in kızıdır ki, bu kadın da Ebû Bekr es-Sıddîk'ın teyzesidir. Bu Ebû Ruhm kızının oğlu da Mıstah ibnu Usâse'dir. Orada işimizi bitirdikten sonra ben ve Mıstah'ın annesi, evimden tarafa dönüp gelirken Mıstah'ın annesinin ayağı yün yâhud keten çarşafı içinde sürçtü. (Arablar arasında bir felâket zamanında söylenmesi âdet olan "Düşmanın helak olsun" duası yerine) Bu kadın:
— Mıstah helak olsun! diye, oğluna beddua etti.
Ben de ona:
— Ne kadar fena söyledin! Bedir'de hazır bulunan bir kimseye mi sövüyorsun? dedim
Kadın bana:
— Âh şu saf taze! Sen onun söylediği sözü duymadın mı? dedi.
Ben:
— O ne dedi ki? diye sordum.
Bunun üzerine o bana iftira sâhiblerinin sözünü söyleyip haber verdi. Artık hastalığımın üstüne bir hastalık daha arttı. Evime dönünce yanıma Rasûlullah geldi, Selâm verdikten sonra:
— "Hastanız nasıl?" diye sordu. Ben de:
— Ebeveynimin yanına gitmem için bana izin verir misin? dedim.
-Âişe: Ben o sırada bu haberi ebeveynim tarafından tahkik etmek istiyordum, demiştir.- Rasûlullah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanma geldim ve anam(Ümmü Rûmân)a:
— Ey anacığım! İnsanlar ne konuşuyorlar? dedim. Annem:
— Ey kızcağızım! Kendini üzme, sen kendi nefsini ve sağlığını düşün. Vallahi bir erkeğin yanında sevgili, parlak, güzel bir kadın olsun ve onun birçok ortaklan bulunsun da, onun aleyhinde çok lâf etmesinler; bu pek nâdirdir, dedi.
Âişe dedi ki: Ben de:
— Subhânallah! İnsanlar bunu mu konuşmaktalarmış? dedim.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine bu gecenin tamâmında ağladım. Sabaha kadar gözümün yaşı dinmiyor, gözüme de hiç uyku girdiremi-yordum. Sonra ağlayarak sabaha ulaştım. Rasûlullah da o sabah Alî ibn Ebî Tâlib'i ve Usâme ibn Zeyd'i yanına çağırmış. Vahiy gecikince ailesi ile ayrılması hususunda onlarla istişare etmek istemiş,
Âişe dedi ki: Usâme'ye gelince, o, Peygamber'in ailesinden bilip durduğu berâeti ve Ehlu Beyt için gönlünde besleyip durduğu sevgiyi Rasûlullah'a tavsiye ve işaret etti de:
— Yâ Rasûlallah! Onlar Sen'in ehlindir. Biz onun hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz, dedi.
Amma Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o da:
— Allah Sana dünyâyı dar etmemiştir. Âişe'den başka kadınlar çoktur. Maamâffh Âişe'nin cariyesi Berîre'ye de sorsan, o da Sana doğruyu söyler, demişti.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çağırıp:
— "Ey Berîre! Sen (Âişe'de) sana şübhe veren birşey gördün mü?" diye sordu.
Berîre de:
— Hayır! Sen'i hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Âişe'den kendisini ayıplayabileceğim bir kusur olmak üzere kesin olarak şundan fazla birşey görmüş değilim: Âişe yaşı küçük, taze bir kadındı. Ailesinin hamurunu yoğururken uyur kalırdı da, evin besi koyunu gelir hamuru yerdi, demiş [396].
Bunun akabinde Rasûlullah ayağa kalktı da iftirayı en evvel ortaya atan Abdullah ibn Ubeyy ibn SelûPden dolayı o gün söz söylemekte ma'ziretli tutulmasını istedi.
Âişe dedi ki: Kendisi minber üzerinde olduğu hâlde hitâb edip:
— "Ey müslümânlar topluluğu! Ev halkım hususunda bana ezası ulaşan bir şahıstan dolayı bana kim yardım eder? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir adamın da ismini ortaya koydular ki, bu zât hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum. Bu ismi zikredilen (faziletli) kimse şimdiye kadar benimle beraber olmak müstesna, ailemin yanına girer değildi" demiştir.
Bunun üzerine Ensâr'ın Evs kabîlesinden Sa'd ibnu Muâz ayağa kalkarak [397]:
— Yâ Rasûlallah! O kimseye karşı Sana ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirayı çıkaran Evs'ten ise, ben onun boynunu vururum. Eğer Hazrec kardeşlerimizden ise yapılacak işi Sen bize emredersin, biz de emrini yerine getiririz, demiş.
Âişe dedi ki: Bu defa Sa'd ibnu Ubâde ayağa kalkmış[398]. Bu da Hazrec kabîlesinin büyüğü idi. Ve bu vak'adan evvel iyi bir kimse idi. Fakat bu defa kabile hamiyyeti onu cahilliğe sürükledi de Sa'd ibn Muâz'a karşı:
— Sen yalan söyledin. Allah'ın ebedîliğine yemîn ediyorum ki, sen onu (yânî Abdullah ibn Ubeyy'i) öldüremezsin ve onu öldürmeye muktedir olamazsın, demiş.
Bu defa da Sa'd ibnu Muâz'ın amcasının oğlu olan Useyd ibnu Hudayr [399] ayağa kalkarak, Sa'd ibnu Ubâde'ye karşı:
— Allah'ın ebediyetine yemîn ediyorum ki, sen yalan söyledin. Vallahi biz onu elbette öldürürüz. Sen muhakkak bir

münafıksın ki, münafıklar hesabına bizimle mücâdele ediyorsun, diye mukaabele etmiş.
Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmışlar. Hattâ birbirleriyle vuruşmaya kasdetmişler. Rasûlullah ise henüz minber üzerinde dikiliyormuş. Hemen minberden inip onlar sükûta varıncaya kadar onlara yumuşak sözler söylemiş, kendisi de (başka konuşmadan) susmuş.
Âişe dedi ki: Ben o günümü de gözümün yaşı dinmeden ve uyumadan geçirdim.
Âişe dedi ki: Ben iki gece ile bir günü hiç uyumadan ve gözümün yaşı da kesilmeden devamlı ağladığım hâlde, babam ve annem benim yanımda bulundular. Onlar ağlamak benim ciğerimi parçalayacak sanıyorlardı.
Âişe dedi ki: Bu şekilde ebeveynim yanımda oturdukları, ben de ağlamakta bulunduğum sırada Ensâr'dan bir kadın benim yanıma girmeye izin istedi. Ben de ona izin verdim. O da oturup benimle ağlıyordu.
Âişe dedi ki: Biz bu hâl Üzere iken Rasûlullah yanımıza girdi, Selâm verdikten sonra oturdu.
Âişe dedi ki: Hâlbuki Rasûlullah, bundan evvel hakkımda dedikodu başladığı günden beri yanımda oturmamıştı. Ve Rasûlullah, bir ay beklediği hâlde kendisine hakkımda birşey vâhyolunmamıştı.
Âişe dedi ki: Rasûlullah oturduğu zaman Şehâdet Kelimeleri'ni söyledikten sonra:
— "Amma ba'du: Yâ Âişe! Hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bu isnâdlardan bert isen, yakında A ilah seni muhakkak bert kılıp temizliğini i'lân edecektir. Yok eğer sen böyle bir günâha yaklaştınsa Allah 'tan mağfiret iste ve Allah 'a tevbe et! Çünkü kul, günâhını i'tirâf ve sonra Allah'a tevbe ederse, Allah da onun tevbesini kabul eder" dedi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah bu konuşmasını bitirince (musibetin şiddetli hararetinden) gözümün yaşı kesildi. Hattâ gözyaşından bir damla bulamıyordum. Hemen babama:
— Rasûlullah'a, söylediği söz hususunda benim tarafımdan ce-vâb ver! dedim.
Babam:
— Vallahi ben Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi. Sonra anneme:
— Rasûlullah'a cevâb ver! dedim. O da:
— Vallahi Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine ben Kur'ân'dan çok delîl okuyamayan küçük yaşta bir taze olduğum hâlde şöyle dedim:
— Vallahi ben kesin anladım ki, siz bu dedikoduyu işitmişsiniz. Hattâ bu söz sizin gönüllerinizde yer etmiş ve ona inanmışsınız. Şimdi ben size beriyim desem, benim muhakkak berîe olduğumu Allah bilip dururken, sizler benim bu sözümü tasdik etmeyeceksiniz. Ve eğer benim muhakkak beri olduğumu Allah bilip dururken ben size fena bir i'tirâfta bulunsam, sizler beni hemen tasdik edeceksiniz. Vallahi ben bu vaziyette sizin için başka hiçbir mesel bulamıyorum, ancak Yûsuf'un babası Ya'kûb'un dediği sözü buluyorum: "Fe sabrun ce-mîlun. Vallâhul-mustaânu alâ mâ tasıfûn = Artık bana (düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu söylemekte olduklarınıza karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır" (Yûsbf:i8).
Âişe dedi ki: Bundan sonra dönüp yatağıma yattım.
Âişe dedi ki: Ben o zaman kendimin muhakkak beri olduğumu biliyor, Allah'ın da beni muhakkak temize çıkaracağını biliyordum. Lâkin vallahi Allah'ın benim hakkımda okunacak bir vahiy indireceğini hiç zannetmiyordum. Ve sânım da, nefsim de bana âid bir me'-sele için Allah'ın tilâvet olunacak bir kelâmla konuşmasından çok hakîr idi. Lâkin Rasûlullah'ın uykuda bir ru'yâ görmesini ve Allah'ın da o ru'yâ ile beni temize çıkarmasını umuyordum.
Âişe dedi ki: Vallahi Rasûlullah, oturduğu yerden kalkmamıştı, ev halkından bir kimse de dışarı çıkmamıştı. Rasûlullah üzerine vahiy indirildi. O'na vahiy inerken olagelen hâl hemen gelip O'nu yakaladı ki, kış gününde bile üzerine indirilen sözün ağırlığından dolayı inci dânesi gibi ter dökülürdü.
Âişe dedi ki: Rasûlullah'tan vahiy hâli sıyrılıp açılınca kendisi sevincinden gülüyordu. Tekellüm ettiği ilk söz şu oldu:
— "Yâ Âişe! Azız ve Celîl olan Allah 'a gelince, O seni muhakkak temize çıkardı."
Bunun üzerine annem bana:
— Kızım, Rasûlullah'a doğru kalk da teşekkür et, dedi. Âişe dedi ki: Ben:
— Vallahi ben O'na doğru da kalkmam, Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkasına da hamd etmem, dedim.
Allah, şu on âyetin hepsini indirdi:
"O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil 'akis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâhı vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adama da büyük bir azâb vardır. Ne vardı onu işittiğiniz vakit erkek mü 'minlerle kadın mü 'minler kendilerine güzel zannda bulunsalardı da 'Bu açık bir iftiradır' deselerdi ya! Ona dört şâhid getirselerdi ya! Madem ki onlar şâhidleri getiremediler, o hâlde onlar A Hah indinde yalancılardan ibarettirler. Eğer dünyâda ve âhirette Allah 'in fadlı ve rahmeti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaralardan dolayı sizi herhalde büyük bir azâb çarpardı. O zaman siz o iftirayı dillerinizle birbirinize yetiştiriyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah yanında büyük bir günâhtır. Onu işittiğiniz vakit: 'Bunu söylemek bize yakışmaz, hâşâ, bu büyük bir bühtandır' deseydiniz ya! Eğer siz îmân eden kimseler iseniz, böyle birşeye hayâtta bulunduğunuz müddetçe bir daha dönmeyesiniz diye Allah size öğüt veriyor. Ve sizin için âyetlerini açık açık bildiriyor. Allah hakkıyle bilen, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. Kötü sözlerin îmân edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu edenler; dünyâda da, âhirette de onlar için pek elem verici bir azâb vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Ya üzerinizde Allah 'in fadlı ve rahmeti olmasaydı, ya hakîkat Allah çok re fetli, çok merhametli olmasaydı (hâliniz neye varırdı)? Ey îmân edenler! Şeytânın adımlan ardınca gitmeyin. Kim şeytânın adımlarına uyarsa, şübhesiz ki o, kötülüğü ve meşru' olmayan şeyleri emreder. Eğer üzerinizde Allah'ın fadlı ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbiriniz ebedî temize çıkamazdı. Ancak Allah 'tır ki, kimi dilerse temize çıkarır. Allah hakkıyle işiten, hakkıyle
bilendir" (en-Nûr: 11-21).
Allah işte bu âyetleri benim berâetim hakkında indirince, babam Ebû Bekr, akrabalığından ve fakirliğinden dolayı nafaka

vermekte olduğu Mıstah ibn Usâse için:
— Kızım Âişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra vallahi ben de Mıs-tah'a birşey vermem, diye yemîn etti.
Bunun üzerine Allah: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar hısımlarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, affetsin, aldırış etmesin. Allah 'in size mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr:22) âyetini indirdi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Evet, vallahi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini muhakkak
severim, dedi ve Mıstâh'a veregeldiği nafakayı tekrar vermeye başladı ve:
— Ben bu nafakayı ondan ebediyyen koparmam, dedi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah zevcesi Zeyneb bintu Cahş'a da benim hâlimi:
— "Yâ Zeyneb! Âişe hakkında ne bilirsin, yâhud ne gördün?" diye sormuş,
Zeyneb cevaben:
— Yâ Rasûlallah! Ben kulağımı, gözümü (işitmediğim, görmediğim şeylerden) muhafaza ederim. Vallahi Âişe hakkında hayırdan başka birşey bilmem, diye güzel şehâdet etmiştir.
Bu hususta Âişe: Zeyneb, Rasûlullah'm kadınları arasında güzelliği ve Rasûlullah yanındaki mevkii i'tibâriyle bana rekaabet eden bir kadındı. Fakat Allah onu verâsı sebebiyle (iftiracılara katılmaktan) korudu. Kızkardeşi Hamne bintu Cahş ise Âişe ile muharebeye başladı da (yânî iftiraya şiddetle tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini hikâye etmeye başladı da) bu sebeble iftira sâhiblerinden helak olanlar içinde helak oldu [400].

220- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eğer dünyâda ve âhirette Allah'ın fadlı ve rahmeti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız yaygaradan dolayı
sizi herhalde büyük bir azâb çarpardı" (Âyet: 14).
Mucâhid: "Telâkkavnehû" "Onu bâzınız bâzınızdan rivayet ediyordunuz"; "Tufîdûne" de "Söylüyordunuz" demektir, dedi.

272-.....Bize Süleyman ekA'meş, Husayn'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'nin annesi Ümmü Rûmân'dan olmak üzere haber verdi ki, Ümmü Rûmân: Âişe'ye atılan iftira atıldığı zaman, Âişe bayılıp yere1 düştü, demiştir.

221- Bâb:

"O zaman siz o iftirayı dillerinizle alıyordunuz ve hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah indinde büyüktür" {Âyet: 15).

273-.....İbnu Cureyc şöyle haber vermiştir: Abdullah ibnu Ebî Muleyke: BenÂişe'den "İz telikûnehû bi-elsinetikum " şeklinde okurken işittim, dedi [401].

222- Bâb:

"Onu duyduğunuz zaman 'Bunu söylememiz bize yakışmaz- Hâşâ, seni tenzih ederiz. Bu, büyük bir iftiradır' demeniz (lâzım) değil miydi?" (Âyet: 16).

274-.....Abdullah ibnu Ebî Muleyke tahdîs edip şöyle demiştir: Âişe (ölüm sıkıntısından) mağlûb olmuş bir hâlde iken, ölümünden önce huzuruna girmek için İbn Abbâs izin istedi. Âişe:
— Bana sena edilmesinden endîşe ediyorum, dedi (de izin vermek istemedi).
Kendisine:
— İzin isteyen Rasûlullah'ın amcasının oğlu ve müslümânların önde gelenlerindendir, denildi.
Bu sefer Âişe:
— Ona izin verin, girsin, dedi.
İbn Abbâs, Âişe'nin yanma girdikten sonra:
— Kendini nasıl hissediyorsun? diye hâlini sordu. * Âişe:
— Eğer Allah'a takvâlı olursam hayırdayım, diye cevâb verdi. İbn Abbâs da:
— İnşâallah sen hayırla berabersin. Rasûlullah'ın zevcesisin. Ra-sûlullah senden başka bir bakire ile evlenmedi. (İftira kıssasından dolayı) senin hüccetin gökten indi, dedi.
İbn Abbâs ziyaretini bitirip dışarı çıkarken, içeriye Abdullah ibnu'z-Zubeyr girdi. Âişe ona:
— Yanıma Abdullah ibnu Abbâs girdi de beni sena edip övdü. Hâlbuki ben unutulmuş birşey olmamı (yânî zikredilir birşey olmamamı) arzu etmişimdir, dedi [402].

275-..... İbnu Avn, el-Kaasım'dan tahdîs etti de: İbn Abbâs (R) Âişe'nin huzuruna girmek için izin istedi, deyip yukarıdaki hadîsin benzerini söyledi, fakat "Nisyen mensiyyen" kısmını zikretmedi.

223- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Eğer siz îmân eden kimselerseniz böyle birşeye hayâtta bulunduğunuz müddetçe bir daha dönmenizi size haram (Âyet: 17).

276-.....Sufyânes-Sevrî, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan;
o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den tahdîs etti: (Rasûlullah'm şâiri) Hassan ibn Sabit geldi de Âişe'nin huzuruna girmek için izin istiyordu. Mes-rûk: Ben Âişe'ye:
— Bu Hassan için yanma gelmesine izin veriyor musun? dedim.
Âişe (R):
— (İftira işine bulaşmış olduğundan dolayı) ona büyük bir azâb kâbet etmiş değil mi? dedi.
Sufyân: Âişe bu sözüyle Hassan'm gözünün1 gitmesini kasdedi-yor, dedi.

Hassan şöyle dedi:
— "Hasânun rezânun mâ tuzennu bi-nbetin Ve tusbıhu garsey mm luhûmi'l-gavâfilr"
(= Hiçbir şübhe ile ittihâm edilmeyen tam akıllı ve iffetlidir.
İffetli kadınların etlerinden yemediği için aç olarak sabahlar.)
Hassân'ın bu beytine karşı Âişe:
— Fakat sen böyle değilsin, dedi [403].

224- Bâb:

"Ve işte size âyetlerini açık açık bildiriyor. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir' (Âyet: 18).

277-.....Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan haber verdi ki, Mesrûk şöyle demiştir: Hassan ibn Sabit, Âişe'nir yanına girdi de gazel vechi üzere şiir okuyup şöyle dedi: — Hasânun rezânun mâ îuzennu bi-rîbeîin.
Ve îusbihu garsâ min luhûmi'l-gavâfili. Âişe Hassân'm bu şiirine karşı:
— Sen böyle değilsin (sen iffetli kadınlara gıybet ettin), dedi. Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Allah "Onlardan onun büyüğünü üzerine alan kimse" âyetini indirmiş olduğu hâlde sen bu Hassan gibilerinin senin huzuruna girmelerini serbest bırakacak mısın? dedim.
Âişe:
— Körlükten daha şiddetli hangi azâb vardır? dedi ve: Şübhesiz bu Hassan, Rasûlullah tarafından müşriklere reddiye yapar, onu savunurdu, sözünü ilâve etti [404].

225- Bâb:

"Kötü sözlerin îmân edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu edenler; onlara dünyâda da, âhirette
de pek acıtıcı bir azâb vardır. Allah bilir, siz . bilmezsiniz. Ya üzerinizde Allah'ın fadlı ve rahmeti, ya hakikat Allah çok şefkatli, çok merhametli olmasaydı (hâliniz neye varırdı)?" (Âyet: 19-20)
"Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar hısımlarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, affetsin, aldırış etmesin. Allahhn sizi mağfiret etmesini sevmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 22).

278- Ve Ebû Usâme söyledi ki, Hişârn ibn Urve şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Benim hakkımda söylenenler söylendiği zaman ve ben de hiç-birşeyin farkında değil iken, Rasûlullah (S) hitâb etmek üzere ayağa kalktı, Şehâdet Kelimeleri'ni söyledi, Allah'a hamd edip lâyık olduğu şekilde övdü. Bundan sonra:
— "Amma ba'du: Aileme töhmet isnâd eden birtakım insanlar hakkında yapılması gereken işi, bu husustaki fikirlerinizi bana söyleyiniz. Allah'a yemîn ederim ki, ben ailem üzerinde hiçbir kötülük bilmemişimdir. Onların ailem halkına kendisiyle töhmet isnâd ettikleri kimseye gelince, yine Allah'a yemîn ederim ki, ben o adam üzerinde de asla hiçbir kötülük bilmemişimdir. O zât benim evime, ben hazır iken müstesna, asla girmemiştir. Ben bir seferde bulunup evimden gaybubet etmişsem, o zât da muhakkak benim maiyyetim-de, benimle beraber gaybubet etmiştir" dedi.
Bunun üzerine Sa'd ibn Muâz ayağa kalkıp:
— Yâ Rasûlallah, bana izin ver de onların boyunlarına vuralım, dedi.
Buna karşı Hazrec oğullarından bir adam ayağa kalktı -ki Hassan ibn Sâbit'in anası bu adamın topluluğundan idi- ve Sa'd ibn Mu-âz'a hitaben:
— Sen yalan söyledin. Dikkat et! Allah'a yemîn ederim ki, eğer o iftirayı söyleyenler Evs kabilesinden olsalar, sen onların boyunlarının vurulmasıyle sevinemezsin, dedi.
Nihayet mescidin içinde Evs ile Hazrec kabileleri arasında bir şerr olması yakınlaştı.
Âişe dedi ki: Ben bu iftirayı henüz bilmiş değildim. Bu günün akşamı olunca ben bâzı ihtiyâcım için dışarıya çıktım. Beraberimde Mıstâh'ın anası da vardı. Yürürken bu kadının ayağı tökezledi de:
— Mıstah helak olsun! dedi. Ben de ona:
— Ey ana! Sen oğluna mı sövüyorsun? dedim.

Kadın sustu. Sonra kadın ikinci defa ayağı takılıp sürçtü. Kadın yine:
— Mıstah helak olsun! dedi. Ben yine kendisine:
— Sen oğluna mı sövüyorsun? dedim.
Sonra kadın üçüncü kerre ayağı takılıp sürçtü, bu kerre de yine:
— Taase Mıstahum = Mıstah helak olsun! bedduasını söyledi. Ben de kendisini azarladım. Bunun üzerine kadın:
— Vallahi ben Mıstah'a ancak senin yüzünden sövüyorum, dedi.
Ben de:
— Benim hangi hâlim hakkında? diye sordum. Kadın bana âid olan hadisi açtı. Ben:
— Bu söz hakîkaten oldu mu? dedim. Kadın:
— Evet vallahi, dedi.
Âişe dedi ki: Akabinde ben evime döndüm, öyle bir hâlde ki, düştüğüm şiddetli dehşetten dolayı kendisi sebebiyle dışarı çıkmış olduğum ihtiyâçtan ne az ve ne de çok birşey bulamıyordum [405].
Ben daha çok hasta oldum, Rasûlullah'a:
— Beni babamın evine gönder, dedim.
O da beni, beraberimde bana hizmet edecek bir oğlanla gönderdi. Ben eve girdim. Annem Ümmü Rûmân'i evin alt katında, babam Ebû Bekr'i de evin üst katında okur hâlde buldum. Annem:
— Ey kızcağızım, seni buraya getiren sebeb nedir? diye sordu.
Ben de kendisine sebebi haber verdim ve iftiracıların benim hakkımda söyledikleri sözü de ona zikrettim. Bir de gördüm ki, bana ulaşan gamın benzeri anama ulaşmamış. Annem bana:
— Ey kızcağızım, bu işi kendi üzerinden aşağıda tut (kendini üzme). Allah'a yemîn ederim ki, bir erkeğin yanında sevmekte olduğu güzel bir kadın olsun ve bunun birçok kadın ortaklan bulunsun da kadınlar ona hased etmesinler ve onun hakkında söz edilmesin; bu
pek nâdirdir, dedi.
Gördüm ki bana ulaştığı derecede anama-gam ulaşmamıştı. Ben
anama:
— Bunu babam da bilmiş hâlde mi? diye sordum.
O:
— Evet (bilmektedir), dedi.
— Rasûlullah da bilmiş mi? dedim.
— Evet (o da bilmiştir), dedi.
Ben "Rasûlullah" sözünü söyletmek istedim ve ağladım. Bu sırada evin üst katında okumakta olan babam Ebû Bekr benim sesimi işitti de aşağıya indi ve anama:
— Âişe'nin nesi var? dedi.
Anam:
— Şanında zikredilen şey kendisine ulaşmış, dedi. Bunun üzerine babamın iki gözü yaş akıttı.
— Senin üzerine yemîn ediyorum ki, ey kızcağızım, sen muhakkak kendi evine döneceksin, dedi.
Bunun üzerine ben (hemen evime) döndüm. And olsun Rasûlullah da benim odama girmiş ve hizmetçi kızdan da sormuştur. Cariyem:
— Allah'a yemîn ederim ki, ben Âişe üzerine hiçbir ayıp şey bilmiş değilim. Ancak şu var ki, o uyuyup kalıyordu da nihayet koyun içeriye giriyor ve onun ekmeklik hamurunu yâhud ekmeklik ma'cû-nunu yiyordu, dedi.
Cariyemin bu sözleri üzerine Peygamber'in sahâbîlerinden bâzısı onu azarladı da:
— Ey kadın! Rasûlullah'a doğru söyle! dedi.
Hattâ sahâbîler Berîre'ye o düşük işi açıkça söylediler. Bunun üzerine cariyem Berîre:
— Subhânallah! Allah'a yemîn ederim ki, ben Âişe üzerine, kuyumcunun hâlis altım üzerine bilmekte olduğu bilgiden başka birşey
bilmemişimdir, dedi.
Bu iş, kendisi hakkında söylenilmiş olan adama da ulaştı. O da: - Subhânallahi! Allah'a yemîn ederim ki, ben hiçbir dişi kim-senin elbisesini asla açmış değilim (yânî ben hayâtımda hiçbir kadınla asla cinsî münâsebet yapmadım), demiştir.
Âişe: Ve o zât Allah yolunda şehîd olarak öldürüldü, dedi.
Âişe-devâmla şöyle dedi: Anamla babam hiç ayrılmadan benim yanımda sabahladılar. Nihayet mescidde ikindi namazını kıldırmış olduğu hâlde Rasûlullah benim yanıma girdi. Sonra anam ile babam beni sağımdan ve solumdan aralarına almış hâlde iken Rasülullah içeriye girdi de, Allah'a hamd edip övdü. Sonra "Amma ba'du" diyerek şunları söyledi:
— "Yâ Âişe! Eğer bir kötülük yapmış isen yâhud nefsine zulmet mişsen Allah 'a tevbe et. Çünkü Allah, kullarından tevbeyi kabul eder" dedi.
Âişe dedi ki: Bu sırada Ensâr'dan bir kadın gelmiş ve kapıda oturmakta idi. Ben Rasûlullah'a:
— (Onun anlayışına göre hareminin ululuğuna lâyık olmayan) birşeyi zikretmeye şu kadından haya etmez misin? dedim.
Rasülullah va'zmı yaptı. Ben de babama yöneldim de:
— Rasûlullah'a cevâb ver! dedim. Babam:
— Ben ne söyleyeyim? dedi.
Bunun üzerine ben anama yöneldim de:
— Rasûlullah'a sen cevâb ver! dedim. O da:
— Ben ne söylerim? dedi.

Eöyleçe onların ikisi de Rasûlullah'a cevâb vermeyince, ben Şe-hâdet Kelimelerisni söyledim, Allah'a hamd ettim ve O'nu lâyık olduğu sıfatlarla sena edip övdüm. Bundan sonra "Amma ba'du" deyip şunları söyledim:
— Vallahi eğer ben sizlere "Ben hiçbir günâh işlemedim" desem-Azîz ve Celîl olan Allah benim muhakkak doğru söyleyici olduğuma şehâdet edip dururken- benim bu sözüm, sizin yanınızda bana fayda verici değildir. Yemîn olsun sizler bu iftirayı konuşmuşsunuz ve bu sizin kalblerinize içirilmiş. Ve eğer ben, Allah benim böyle bir iş yapmadığımı bilip dururken, sizlere "Ben bunu yaptım" desem, . sizler muhakkak "Âişe bu işi nefsine karşı ikrar etti" diyeceksiniz. Vallahi ben bu vaziyette kendim için ve sizin için başka bir mesel bulamıyorum. -Tam burada zihnimde Ya'kûb'un ismini araştırdım, fakat onu hatırlamaya muktedir olamadım.- Ancak Yûsuf'un babasını buluyorum ki, o zaman Yûsuf un babası şöyle demişti: "Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin şu söylediklerinize karşı, yardımına sığınılacak olan da ancak Allah'tır" <Yûsuf:i8).
Ve tam saatinde Rasülullah üzerine vahiy indirildi. Bizler sükût
ettik. Akabinde O'ndan vahiy hâli kaldırıldı. Ben O'nun yüzündeki sevinci apaçık belirmiş buluyordum. Rasülullah alnındaki terleri eliyle siliyor ve:
— "Sevin yâ Âişe! Allah senin tertemiz olduğunu kesin surette indirmiştir" dedi.
Âişe dedi ki: Ben, olduğumdan daha şiddetli bir şekilde öfkelenmiştim. Ebeveynim bana:
— Rasûlullah'a doğru kalk, dediler. Ben de:
— Vallahi ben ne O'ha doğru kalkarım, ne de O'na ve size hamd ederim; lâkin ben, benim berâetimi indirmiş olan Allah'a hamd ederim. Çünkü yemîn olsun ki, sizler o iftirayı işittiniz de onu inkâr etmediniz ve değiştirmediniz! dedim.
Âişe şöyle der idi: Cahş kızı Zeyneb'e gelince, Allah onu dîni sebebiyle {yânî dîndârlığı sebebiyle) korudu da o, hakkımda hayırdan başka birşey söylemedi. Amma onun kizkardeşi Hamne'ye gelince, işte o, helak olanlar içinde helak oldu. O iftira hususunda kelâm edenler ise, Mistah ile Hassan ibnu Sâbit'tir. Münafık olan Abdullah İbnu Ubeyy İse bizzat bu İftirayı eşelemek ve yayılmasını istemek suretiyle ortaya çıkarmakta ve toplamakta olan kimsedir, işte o, "0 zümreden günâhın büyüğünü üzerine alan", odur. Ve Hamne'dir.
Âişe dedi ki: Bu sebebden Ebû Bekr, Mistah'ı ebeden hiçbir fayda verici şeyle faydalandırmayacağına yemîn etti. Bunun akabinde Azîz ve Celîl olan Allah: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, vermelerinde eksiltme yapmasınlar... " <en-Nûr: 22) âyetini sonuna kadar indirdi. Bununla Allah Ebû Bekr'i kasdeder. "Bolluk (yânî servet) sahibi olanlar, hısımlık sahibi bulunanlara ve fakirlere, vermelerini eksik yapmasınlar": Bununla da Allah, Mıstah'ı kasdeder. "Allah'ın size mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" kavline kadar indirdi. Nihayet Ebû Bekr:
— Evet, vallahi ey Rabbimiz, bizler şübhesiz Sen'in bize mağfiret etmeni elbette sever, arzu ederiz, dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı tekrar ona döndürdü [406].

226- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Baş örtülerini yakalarının üstüne (orayı kapayacak surette) koysunlar" (Âyet: 3i)
Ve Ahmed ibnu Şebîb şöyle dedi:
Bize babam Şebîb ibn Saîd, Yûnus ibn Yezîd'den tahdîs etti. İbnu Şihâb, Urve'den; o da Aişe'den söyledi ki, Aişe (R): Allah ilk muhacir kadınlara rahmet eylesin. Allah "Kadınlar baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar" emrini indirince, o kadınlar izâr denilen dış elbiselerini yardılar da onlarla başlarını örttüler, demiştir [407].

279-.....Bize İbrâhîm ibnu Nâfi', el-Hasen ibn Müslim'den;
o da Safiyye bintu Şeybe'den taridîs etti ki, Âişe (R) şöyle der idi: Şii "Kadınlar baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar" âyeti indiği zaman, izârlarını aldılar da onları etekleri yönünden yardılar ve bunlarla başlarını örttüler, demiştir [408].

25- el-Furkaan Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

İbn Abbâs şöyle dedi:
"Hebâen mensurun = Saçılmış zerreler" (Âyet: 23), rüzgârın savurmakta olduğu ince topraktır; "Rabb'ine (yânı san'atına) bir bakmadın mı? Gölgeyi nasıl uzatmıştır. Eğer O dileseydi onu elbette durdururdu.
Sonra biz güneşi (nasıl) ona bir delil yapmışızdır" (Âyet: 45); burada "Uzatılan gölge", tan yerinin ağarmaya başladığı vakit ile güneşin doğması arasında uzayan ve yayılan gölgedir (ki, bu en hoş bir manzaradır); "Sâkinen'% "Devamlı duran"; "Sümme cealnâ Jş-şemse aleyhi delîlen = Sonra biz güneşin doğuşunu, gölgenin meydana gelmesine bir delîl yapmışızdır" [409].
"O, iyice düşünüp ibret almak arzusunda bulunanlar, yâhud şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri
ardınca getirendir" (Âyet: 62); buradaki "Hılfeten", "Birbiri ardınca" demektir, geceleyin kendisinden bir amel kaçmış olan kimse ona gündüzleyin erişir, yâhud gündüzleyin bir ameli kaçmış olan kimse ona geceleyin erişir (telâfî eder).
el-Hasen el-Basrî de "Ey Rabb'imiz, bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin sevinci olarak (iyi insanlar) ihsan et, bize takva sahihlerini önder kıl" (Âyet: 74) kavli hakkında: Bu, "Bize Allah'a itaat yolunda bulunan zevceler ve nesiller ver" demektir. Mü'minin gözünü, sevdiğini Allah'a tâat yolunda görmesinden daha fazla sevindirecek birşey yoktur, demiştir.
İbn Abbâs: "Subûren" -"Helâken"- (Âyet: 12-13), "Veylen" ma'nâsınadır, dedi. İbn Abbâs'tan başkası: "es-Saîr = Çılgın ateş" (Âyet: ııj müzekkerdir. "Tasa'ur" ve "Ittırâm"ın ma'nâsı "Şiddetle yanmak"tır.

' 'Bu âyetler, onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan evvelkilere âid masallardır, dediler" (Âyet. 5); buradaki "Tumlâ aleyhi" sözü "Emleytu" ve "Emleltu" tabirlerinden olup "Kendisine okunmakta olan" ma'nâsınadır. "erRessu", "Ma'den" ma'nâsınadır; bunun cem'i "Risâs" gelir (Âyet: 38). "Mâ.ye'beu bikum Rabbî" (Âyet: 77), "Rabb'im size değer vermezdi"; "Mâ abe'tu bihi şey'en" denilir ki "Ben ona birşey değeri vermedim", yânî "O sayılmaz, i'tibâr edilmezdir" demektir.
"Inne azâbehû kâne garâmen = Gerçek onun azabı daimî bir helaktir" (Âyet: 65); bu "Garâmen", "Helak" ma'nâsınadır.
"Fe atev" (Âyet: 20, "Tağav", yânî "Azgınlıkta sınırı aştılar" demektir.
Sufyân ibn Uyeyne de "Âd kavmine gelince, onlar da uğultulu azgın bir fırtına ile helak edildiler" (ei-Hâkkaa: 6) kavlindeki "Âtiyetin", hâzinleri üzerine şiddetle esen, böylece ölçüsüz ve tartısız çıkan şiddetli rüzgârdır [410].

227- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

' O yüzleri üstü cehenneme sürülüp toplanacaklar, onların yeri çok kötü, yolu çok sapıktır" (Âyet: 34)

280-..... Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etmiştir: Bir adam:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Kâfir, kıyamet gününde yüzüstü nasıl haşrolunur? diye sordu. Peygamber (S):
— "Dünyâda onu iki ayağı üzerinde yürüten Allah, kıyamet gününde yüzüstü yürütmeye kudretli değil midir?" diye cevâb verdi.
Bu hadîsin râvîsi Katâde: Evet Rabb'imizin izzetine yemîn ederim ki, O buna elbette kaadirdir, dedi [411].

228- Yüce Allah'ın7 Şu Kavli Babı:

'Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya Çarpar" (Âyet: 68).

281-.....Buradaki iki senedle gelen hadîste Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a sordum -yâhud Rasûlullah'a şöyle soruldu-:
— Allah katında hangi günâh en büyüktür? dedim. Rasûlullah (S):
— "Seni Allah yaratmış olduğu hâlde Allah 'a bir benzer uydur-mandır" buyurdu.
— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldünnendir" buyurdu.
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedim. Rasûlullah:
— "Komşunun halîesiyîe (yânı zevcesiyle) zina etmendir" buyurdu.
İbn Mes'ûd dedi ki: Rasûlullah'ın bu cevâblarını tasdik edici olarak şu âyet indi: *'Onlar ki Allah 'in yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmezler, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarpar" [412].

282-..... Abdulmelik ibnu Cureyc şöyle demiştir: Bana el-Kaasım ibnu Ebî Bezzete haber verdi ki, kendisi Saîd ibnu Cubeyr'e:
— Kasdederek bir mü'mini öldüren kimse için tevbe var mıdır? diye sorup, akabinde ona karşı "Allah'ın haram kıldığı cam haksız olarak öldürmezler" âyetini okudum, demiş.
Saîd ibn Cubeyr de ona:
— Senin bu âyeti bana karşı okuduğun gibi, bunu İbn Abbâs'a karşı okudum. İbn Abbâs bana şöyle dedi: Bu âyet Mekkiyye'dir. Bunu, Medine devrinde inmiş olan en-Nisâ Sûresi'ndeki şu âyet neshetmiş-tir: * 'Kim bir mü 'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadâb etmiştir, ona la 'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" <Âyet:93) [413].

283-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Küfe ehli kasden bir mü'minin öldürülmesinde (bundan tevbe kabul edilir mi hususunda) ihtilâf ettiler. Ben bu konuda İbn Abbâs'a sormaya gittim (ve sordum). İbn Abbâs:
— Bu, "Kim bir mü 'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir..." âyeti, en son inen vahiyler içindedir ve bunu hiçbirşey neshetmemiştir, dedi [414].

284-..... Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Abbâs'a:
— Yüce Allah'ın "Onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir" kavlinden sordum.
İbn Abbâs:
— Kasden insan öldürenin tevbesi yoktur, dedi.
Ben ona, zikri celîl olan Allah'ın sonuna kadar "Allah'ın beraberine başka bir tanrı katıp tapmazlar..." kavlini sordum. İbn Abbâs:
— Bu âyet, Câhiliyet devri (müşrikleri) hakkındadır, dedi [415].

229- Bâb:

"Kıyamet günü de azabı katmerleşir ve o azabın içinde hor ve hakir ebedî kalır" (Âyet: 69).

285-.....Saîd ibnu Cubeyr şöyle dedi: İbnu Ebzâ dedi ki: İbn Abbâs'a "Kim bir mü'minikasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir'1" (en-Nisâ:93) kavli soruldu. Bir de "Allah 'in haram kıldığı canı haksız olarak öldürmezler... Meğer ki tevbe edip iyi amelde bulunan kimseler ola" kavline kadar ulaşıp bundan da soruldu (yânî bundan da sor denildi). Ben bunları İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs dedi ki:
— Bu âyet indiği zaman Mekke ahâlîsi: Hakîkaten bizler Allah'a denk uydurup ortak kıldık, Allah'ın haram kıldığı canı haksız olarak öldürdük ve çirkin işler yaptık, dediler. Allah akabinde "Meğer ki şirkten tevbe edip îmân eden, iyi amelde bulunan kimseler ola. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet:70) kavlini indirdi.

230- Bâb;

'(Şirkten) tevbe edip îmân eden ve iyi amelde bulunan kimseler müstesnadır. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir *' (Âyet: 70).

286-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Abdurrahmân ibnu Ebzâ bana, şu iki âyeti İbn Abbâs'tan sormamı emretti: "Kim bir mü 'mini kasden öldürürse onun cezası, içinde devamlı kalmak üzere cehennemdir" (en-Nisâ:93). Ben bu âyeti İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs:
— Bu âyeti hiçbirşey neshetmedi, dedi.
"Onlar ki, Allah 'in yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar..." (d-Furkaan:68); ben bunu da sordum. İbn Abbâs:
— Bu, şirk ehli hakkında indi, dedi [416].

231- Bâb:

'(Bu tekzibinizden dolayı size) artık yakın bir azâb lâzım oluyor" (Âyet: 77).
"Lizâmen", "Heleketen" demektir.

287..... Bize Müslim ibn Sabîh tahdîs etti ki, Mesrûk söyle demiştir: Abdullah ibnu Mes'Ûd (R) şöyle dedi: Beş alâmet vâki' olup geçmiştir: ed-Duhân:10; eI-Kamer:l-2; er-Rûm:l-2, el-Batşe (ed Duhâni6) ye "Artık yakın bir azâb lâzım oluyor" (ci-Furkaan:77) kavlindeki "Lizam" [417]

26- eş-Şuarâ Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

Mucâhid: "Siz her yüksek yerde bir alâmet bina edip eğlenir misiniz" (Âyet: 128) kavimdeki "Te'besûn{ = Abesle uğraşır mısınız)?", "Bina eder misiniz?" demektir, dedi.
"Siz burada emîn emîn bırakılacak mısınız? Bağların, pınarların içinde, ekinlerin ve tomurcukların nâzik, yumuşak hurma ağaçlarının içinde" (Âyet: 146-149) kavlindeki "Hedîm", dokunulduğu zaman kırılıp ufalanan Iatîf şey ma'nâsınadır. "Mine'l-musahharin", "Mine'l-meshûrîn" (yânî büyülenmişlerdensin) (Âyet. 153)
ma'nâsınadır.
"Leyke"ve "el-Eyke", "Eyketun"un cem'idir; "Eyke" de "Ağaçlardın cem'idir ki, "Orman" demek olur (Âyet: 176) [418].
' 'Hulâsa onu tekzîb ettiler de kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdu Hakikat bu, o günün büyük azabı idi7' (Âyet: is9>.
"YevzmVz-zulle", Azabın onları gölgelemesidir [419].
"Mevzûnin", "Ma'lûmin" (yânî "Bilinmiş") ma'nâsınadır (ei-Hicn 19).
*'Mûsâ'ya: 'Asanı denize vur' diye vahyettik. (Vurunca) derhâl deniz yarıldı, herbir parçası kocaman dağ gibi oldu" (Âyet: 63>; buradaki "Tavd", "Cebel" (yânî "Dağ") ma'nâsınadır [420].
"Şübhesiz bunlar azar azar birer cemâattir" (Âyet. 54); buradaki "eş-Şirzimetu", "Tâifetun kalîletun" (yânî "Az bir cemâat") demektir.
Ki o kıyam ettiğin vakit seni ve secde edenler içindeki dolaşmanı dâima görendir" (Âyet. 218H9); buradaki "Fî'ssâcidîn'% "Namaz kılanlar içinde" ma'nâsinadır.
İbn Abbâs şöyle dedi:
' 'Siz her yüksek yerde bir alâmet bina edip eğlenir misiniz? Ebedî kalacağınızı umarak yer altında su mahzenleri edinir misiniz?" (Âyet: 128-129); buradaki ı'er-Rey'u", "Eyfâ" yânî "Arz'dan olan yükseklik"ma'nâsınadır; "er-Rey'atu", "Riyeatu"nun vahidi, yânî tekilidir. "Masâm'(= Masna'lar)", içinde su edinilen her bina masnaa'dır.
"Dağlardan şımarık şımarık evler yontuyordunuz" (Âyet:149); buradaki "Ferinin", "Merihîn", "Fârihîn"; hepsi
bir ma'nâyadır. "Fârihin", (yontucuların hâli olup) maharetli ustalar ma'nâsınadır, deniliyor.

"Velâ te'sev fVl-ardı müfsidîn= Yeryüzünde fesâdçılar olarak bozgunculuk etmeyin" (Âyet: ıs3); "Velâ te'sev", "Ase, Yeîsu, Aysen" babından olup, "Fesadın en şiddetlisi" ma'nâsınadır.
"Sizi ve evvelki ümmetleri yaratan(Allah)dan korkun" (Âyet: 184), buradaki "el-Cibille", "Halk" ma'nâsınadır. "Cubile", "Hulika" (yânî "Yaratıldı") demektir. (Yâsîn: 62'deki) "Cubulen" de bu bâbdandır. "Cubulen, Cibilen ve Cublen", "Halk" ma'nâsınadır. Buradaki "Cubulen" ile "Halk"ı, "Yarattı" ma'nâsını kasdediyor. Bu ma'nâyı İbn Abbâs söyledi.

232- Bâb: "Kabirlerinden Kaldırılacakları Gün Beni Rüsvây Etme" (Âyet: 87) [421]

288 "Ve ^râhîm ibnu Tahmân (öl. 160), İbnu Ebî Zı'b'den- o da Saıd ibnu Ebî Saîd el-Makbûrî'den; o da babası Ebû Saîd Key san dan; o da Ebû Hureyre(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) söyle .buyurmuştur: "ibrahim Peygamber -ona salât ve s!lâm olsun- Îrft met günûI babası Azer'i üzeri tozlu ve siyahtı bir hâlde gördü " el-Gabere(= Toz), "Siyahlıktan ibarettir [422].

289-.....". Bize kardeşim Abdulhamîd, İbnu Ebî Zı'b'den; o da Saîd el-Makbûrî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ett ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İbrâhîm (kıyamet gününde yüzü toz içinde) babasına kavuşacak da: Yâ Rabbt Sen bana insanlar diriltile-cekleri gün beni zelîl ve rüsvây etmeyeceğini va'd etmiştin, diyecek. Allah da: Ben cenneti kâfirlere haram kılmışımdır, buyuracak" [423].

233- Bâb:

'Sen (îlkin) en yakın hısımlarını inzâr et. Mü yminlerden sana tâbi* olanlara kanadını indir (yanını yumuşat)"
(Âyet: 2!3-2!4)

290-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: "Sen en yakın hısımlarını inzâr et'" âyeti indiği zaman Peygamber (S) Safa Tepesi üzerine çıkıp yükseldi de:
— "Ey Fıhr oğulları! Ey Adiyy oğulları!" diye bütün Kureyş soylarını oymak oymak nida etmeye başladı.
Nihayet çağrılanlar oraya toplandılar. Çağrılanlardan herhan-gibiri oraya çıkmaya muktedir olmadığı zaman, toplantıda ne olacağına bakması için bir elçi göndermiştir. Kureyş'Ie beraber Ebû Leheb de geldi. Peygamber bu topluluğa hitaben:
— "(Ey Kureyş!) Haydi bana re'yinizi haber veriniz! Ben size şu vâdfde birtakım düşman süvarileri vardır, sizin üzerinize baskın yapmak istiyorlar diye haber versem, bana inanır mısınız?" dedi.
Topluluk:
— Evet inanırız. Biz senin üzerinde yaptığımız her tecrübede, senin doğru sözl'i olduğunu tesbît ettik, dediler.
Peygamber: ,
— '-'Öyleyse ben size, şiddetli bir azabın önünde sizleri uyarıp sakındırıcıyim..." dedi.
Bu hitabe üzerine Ebû Leheb:
— Yazık sana! Bundan sonraki günlerde hüsrana, zarara uğra-yasın! Bizleri bu konuşma için mi burada topladın? dedi.
Bu sözleri üzerine şu sûre indi: "BismVllâhVr-rahmânVr-rahîm. Ehû Leheb'in iki eli kurusun. Kendisi de kurudu (helak oldu). Ona ne malı, ne kazandığı faide vermedi... " (Ebü Leheb Sûresi: ı-5) [424].

291-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Allah: "Sen en yakın hısımlarına azabı haber verip uyar" âyetini indirdiği zaman Rasülullah (S) ayağa kalktı da şöyle hitâb etti:
— "Ey Kureyş topluluğu! (Yâhud buna benzer bir hitâb kelimesiyle.) Müslüman olup nefislerinizi Allah'ın azabından satın alınız. Ben Allah'ın azabından hiçbirşeyisizden men'edemem. Ey Abde Menâf oğulları! Sizden de ben Allah'ın azabından hiçbirşeyi def' ede-. mem! Ey Abbâs ibne Abdilmuttalib! Senden de Allah'ın azabından hiçbir parçasını men' edemem. Ey Allah Elçisi'nin halası Safiyye! Senden de ben Allah'ın azabından bir kısmını olsun def edemem. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan ne dilersen iste (veririm, fakat) Allah'ın azabından bir parçasını bile senden savıp def' edemem" buyurdu.
Bu hadîsi rivayet etmekte Buhârî'nin şeyhi Ebû'l-Yemân'a Es-bağ ibnu'l-Ferec mutâbaat etmiştir. Buhârî'nin diğer üstadı Esbağ da Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibnu Yezîd el-Eylî'den; o da İbnu Şihâb ez-Zuhrî'den olmak üzere rivayet etmiştir [425].

27- en-Neml Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"el-Hab'u" (Âyet: 25), "Gizlediğin herşey" ma'nâsınadır. "Lâ kıbele" (Âyet: 37),
"Lâ takate" ma'nâsınadir.
' 'Ona denildi ki: Köşke gir. Kadın onu görünce derin bir su sandı, iki ayağını açtı. Süleyman: O, hakîkaten sırçadan yapılmış, düzeltilmiş şeffaf bir açıklıktır, dedi.
Kadın: Ey Rabb 'im, hakikat ben kendime yazık etmişim. Süleyman 9ın maiyyetinde âlemlerin Rabb H olan
Allah'a teslim oldum, dedi" (Âyet: 44); buradaki "es- Sarh", sırçalardan edinilmiş olup duvar ve saha sıvamaya yarayan her

hare ve her şeffaf çamurdur.
Bir de' "es-Sarh", "Köşk" ma'nâsınadır. Bunun cem'i "Surûh"tur [426].
İbn Abbâs şöyle dedi:
"Hakikat orada bir kadını onlara hükümdarlık eder buldum. Kendisine herşey verilmiştir. Onun bir de çok büyük bir tahtı vardır" (Âyet: 23); buradaki "Ve lehâ arşun", "Güzel san'ath, değeri pek pahalı büyük bir tahtı vardı" demektir [427].
"Süleyman: Ey ileri gelenler, onun tahtını, kendilerinin bana müslümân olarak gelmelerinden evvel hanginiz bana getirir? dedi" {Âya. m; buradaki "Müslimîn", "İtaat ediciler olarak" demektir. ki: Çabucak gelmesini istemekte olduğunuzun (yânı azabın) bir kısmı ensenize binmek üzeredir" (Âyet: 72);
buradaki "Redife", "Yakın oldu" ma'nâsınadır. "Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın. Hâlbuki onlar bulut geçer gibi geçer gider. Bu herşeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır..." (Âyet: 88); buradaki "Câmideten", "Yerinde durucu" rha'nâsınadır [428].
"Ey RabbHm, bana ve ana-babama lütfettiğin nVmetine şükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) Sen Hn razı olacağın iyi işler yapmamı bana ilham et. Rahmetinle beni de sâlih kulların arasına sok" (Âyet: i9>; buradaki "EvzVnî", "Beni alıştırıp nefsim üzerine hâkim kıl da bendeki ni'metinin şükrünü yerine getireyim" demektir [429].
Mucâhid de şöyle dedi: "Nekkırû lehâ arşehâ" (Âyet: 4i), "Onun tahtını başkalaştırıp bilinmez şekle getirin" (Âyet: 4i) demektir. "Ve ûtînâ 1-ilme min kablihâ - Ve bize o kadından önce ilim verilmişti ve biz müslümân olmuştuk" (Âyet: 42)
Mucâhid: Bu sözü Süleyman söylüyor, demiştir, "es-Sarhû", "Su havuzu"dur ki, Süleyman onun üzerine şeffaf sırçalar vurdurmuş, o havuza sırçalar giydirip döşetmişti.

28- el-Kasas Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'm ismiyle

"Allah ile birlikte diğer bir tanrı daha edinip tapma. O 'ndan başka hiçbir tanrı yok. O ynun vechinden başka herşey helak olucudur. Hüküm O ynundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz" (Âyet: ss). Buradaki "İllâ vehehu", "İllâ mulkehu" ma'nâsınadır. "İllâ" istisnâsıyle Allah'ın yüzü murâd edildi de denilir [430].
Ve Mucâhid: "Fe amiyet aleyhim el-enbâu yevmeizin = Artık o gün onlara karşı bütün haberler kör olmuştur. Artık birbirlerine de birşey soramazlar" (Âyet: 66); buradaki "c Enbâu{-Haberler)", "Hüccetler" ma'nâsınadır, demiştir [431].

234- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Hakikat sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah'tır ki kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (Âyet: 56).

292-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb haber verdi ki, babası el-Müseyyeb ibn Hazn (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e ölüm (alâmetleri) geldiği zaman ona Rasûlullah (S) geldi. Ve amcasının yanında Ebû Cehl ibn Hişâm ile Abdullah ibn Ebî Umey-ye ibni'l-Mugîre'yi buldu. Rasûlullah, Ebû Tâlib'e:
— "Ey amca! La ilahe illellâh kelimesini söyle de bununla Allah katında senin lehine şefaat için hüccet getireyim" dedi.
Bunun üzerine Ebû Cehl ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye:
— (Yâ Ebâ Tâlib!) Abdulmuttalib milletinden yüz mü çeviriyorsun? diye men' ettiler.
Rasûlullah da amcasına Tevhîd Kelimesi'ni arza devam ediyordu. O ikisi de devamlı olarak o söyledikleri makaaleyi, yânî sözü tekrar ediyorlardı. Nihayet Ebû Tâlib bunlara karşı söylediği son söz olarak:
— O (yânî ben) Abdulmuttalib milleti üzeredir, dedi ve "La ilahe ille İlâh" demekten çekindi.
Râvî dedi ki: Rasûlullah:
— "Yemîn ederim ki, ben hakkında mağfiret dilemekten neh-yolunmadıkça muhakkak Allah'tan senin için mağfiret isteyeceğim" dedi.
Bunun üzerine Allah: "Müşriklerin, o çılgın ateşin yaranı oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra artık onların lehine, velev hısım olsunlar, ne Peygamber İn, ne de mü 'min olanların mağfiret istemeleri doğru değildir" (et-Tevbe: ii3) âyetini indirdi. Yine Allah Ebû Tâlib hakkında indirdi de Rasûlü'ne hitaben şöyle buyurdu: "Hakikat sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah 'tır ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (Âyet:56) [432].
İbn Abbâs şöyle dedi [433]: "Hakîkaten Kaarûn, Musa'nın kavminden idi. Fakat onlara karşı serkeşlik ettL Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarlarım taşımak bile) güçlü kuvvetli büyük bir cemâate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona: 'Şımarma, çünkü Allah şı-manklan sevmez'demişti"(Âyçt.76). Buradaki "Ulû'l-kuvvet(~Kuvvet sâhibleri)'» "Erkeklerden oluşan kuvvet sahibi bir cemâat onun anahtarlarım kaldırmaz" ma'nâsınadır. "Le-tenûu" da "Anahtarlar o cemâate elbette ağır basar" demektir.
"Mûsâ 'nın anası, yüreği çocuğundan başka herşeyden bomboş olarak sabahladı. Eğer (Allah'ın va'dine) inananlardan olması için kalbine rabıta vermeseydik az daha onu açıklayacaktı" (Âyet:io).
"el-Ferihîn", (Âyet: 76) "el-Merihîn", yânî "Şımarıkları sevmez" demektir. "Anası Musa'nın kızkardeşine dedi ki: 'Onun izini ta'kîb et" (Âyet:ii) yânî "Onun haberini öğrenip bildirmem için izinin arkasından git, dedi". Bazen bu "el-Kasas" fiili, bir sözü kıssa etmek, nakletmek, anlatmak ma'nâsına olur: "Biz sana bu Kur 'ân h (bu sûreyi) vahyetmek suretiyle en güzel beyânı

kıssa olarak sana anlatacağız. Hâlbuki sen daha evvel bundan elbet haberdâr olmayanlardandın" (Yûsuf:3) âyetinde olduğu gibi.
"Mûsâ 'nın kızkardeşi de, berikiler farkında olmayarak onu uzaktan gözetledi" (Âyet:ii); buradaki "An cunübin", "An bu'din" yânî "Uzaktan" ma'nâsınadır. "An cenabetin" ve "An ictinâbin" ta'-bîrleri de yine bir şey olup, aynı ma'nâyadır.
"Derken Mûsâ ikisinin de düşmanı olan birini yakalamak isteyince..." (Âyet:i9); buradaki "Yebtışu" vt "Yebtuşu" fiilleri, sülâsî ikinci ve birinci bâblardan olup sıkı ve sert şekilde arslan yakalayışı gibi yakalama ma'nâsınadır.
"Şehrin öte başından koşarak bir adam geldi. Mûsâ: Memleketin önde gelenleri seni öldürmek için (toplandılar) hakkında müzâkere ediyorlar. Hemen buradan çık git. Şübhesiz ki, ben sana hayır isteyicilerdenim, dedi. " (Âyet:20), buradaki "Ye'temirûne", "İstişare ediyorlar" demektir.
"eUUdvân" (hyzv.2%), "el-Adâu", "et-Teaddî" hepsi bir olup "Hakkı tecâvüz etmek" ma'nâsınachr.
"Ânese", "Absara", yânî "Gördü"; "el-Cezvetin minel-nâri"
(Âyet: 29), "Ateşten bir parça" ma'nâsınadır.
"el-Cezvetu", kendisinde alev bulunmayan ateşli odundan kalın bir parçadır. "Şihâb" (en-Nemi: 7) ise, kendisinde alev bulunan ateştir. Yılanlar birçok cinstir: "el-Cânnu" (Âyer.31), "el-Efâî", "el-Esâ-vid"... gibi
"Rıd'en" (Âyet:34), "Yardım edici olarak"; İbn Abbâs: "Beni tasdîk edip doğrulayacak bir yardımcı olarak" şeklinde fiili merfû' okuyup söyledi.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi: "Seneşuddu adudeke bi~ ahîke = Senin pazunu kardeşinle şiddetlendirip kuvvetlendireceğiz"
(Âyet:35) buradaki "Se-nesudduke", "Sana yardım edeceğiz" demektir. Bir şeyi kuvvetlendirdiğin zaman muhakkak sen onu takviye edecek bir pazu yapmış olursun.
"Biz onları (dünyâda insanları) ateşe da'vet edegelen rehberler yaptık. Kıyamet gününde ise asla yardıma kavuşturulmayacaklar dır. Bununla beraber bu dünyâda biz onların arkalarına la 'net de taktık. Kıyamet gününde onlar çok kötülenmiş olanlardır" (Âyet:4i-42); buradaki "Mine'l-makbûhîn", "Helak edilmişlerdendirler" ma'nâsınadır.
"And olsun ki, biz onlar için nasihat kabul etsinler diye sözü birbiri ardınca ekleyip (indirip) durmuşuzdur" (Âyet:5i); buradaki "Ve le-kad vassalnâ 1-kavle = Yemin olsun biz sözü ekleyip durduk", "Ye-
mîn olsun biz sözü beyân ettik ve tamamladık" ma'nâsınadır.
"... Biz onları tarafımızdan bir nzık olarak her şeyin mahsûllerinin gelip toplanacağı korkusuz bir haremde yerleştirmedik mi?"
(Âyet:57); buradaki "Yucbâ", "Yuclebu" yânî "Celb edilip toplanır" ma'nâsınadır.
"Biz bol geçimi ile şımarmış nice memleketleri helak ettik" (Âyet:58); buradaki liBatırat'\ "Eşiret(= Çok sevindi, taşkınlık etti, azdı)" ma'nâsınadır.
"Senin Rabb'in memleketlerin ana merkezlerine, karşılarında âyetlerimizi okuyacak bir rasûl gönderinceye kadar o memleketleri helak edici değildir ve biz ahâlîsi zâlim olan memleketlerden başkasını helak edici değiliz" (Âyet: 59). Buradaki "Ummihâ", "Memleketlerin ana merkezi: Mekke ve etrafında bulunanlar"dir.
"Göğüsleri neler saklıyorsa, neleri de açıklıyorsa Rabb'in hepsini bilir"(Âyet:69); buradaki "Tekinnu", "Tuhfi(=: Gizliyor)" ma'-nâsınadir. "Eknentu'ş-şey'e", "Onu gizledim", "Kenentuhû" ise "Onu gizledim ve onu açığa çıkardım" demek olup zıd ma'nâlı fiillerdendir. "Veykeenne'llâhe", "Elem tereenne'llâhe..."gibidir: "Vay demek ki, Allah kullarından kimi dilerse onun rızkını yayıyor, daraltıyor... ", yânı "Ona rızkını bollatiyor ve daraltıyor...". "Vay demek ki hakikat şudur: Kâfirler asla felah bulmayacaklar" (Âyet: 82).

235- "Herhalde O Kur'ân'i Senin Üzerine Farz Kılan Allah, Seni Dönülecek Yere Döndürecektir" (Âyet: 85) Babı

293-.....Bize Sufyân ibnu Dînâr el-Usfurî, (İbn Abbâs'ın kölesi) İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: "Le râdduke ilâ maâd"\ "O seni muhakkak Mekke'ye döndürecektir" şeklinde tefsir etmiştir [434].

29- el-Ankebût Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid, "Uyanık insanlar oldukları hâlde şeytân onların amellerini süsleyip, kendilerini yoldan saptırmıştır" (Âyet: 38), yânî onları dâller, sapıklar yaptı, demiştir.
"Bu dünyâ hayâtı bir eğlenceden, bir oyundan başka birşey değildir. Âhiret yurdu ise şübhe yok ki, o hayâtın tâ kendisidir; bunu bilmiş olsalardı" (Âyet: 64); buradaki "Hayavân" ve "Hayy" bir ma'nâya olup "Dirilik" demektir.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi:
"And olsun biz onlardan evvelkileri de imtihan etmişizdir. Allah elbette sâdık olanları bilir, elbette yalancı olanları bilir" (Âyet: 3); "Allah îmân edenleri de elbet bilir, münafıkları da elbet bilir", (Âyet: id; bu âyetlerdeki "Fe-le-yaHemenneHlâhu", "Allah bunu bildi" demektir. Bu ta'bîr, "Ki Allah murdarı temizden ayırdetsin..." (ei-Enfâi: 37) kavli gibi, "Fe-li-yemizellâhu", "Allah elbette temyiz edecek" menzilindedir [435].
"Onlar herhalde kendi yüklerini de, o yükleriyle beraber daha nice yükleri de bizzat yüklenecekler ve düzmekte
oldukları şeylerden kıyamet günü sorumlu olacaklardır" (Ayet: 13). Buradaki "Onlar herhalde kendi ağırlıklarıyle beraber birtakım ağırlıkları da yüklenecekler" sözü, "Kendi günâhlanyle beraber daha birtakım günâhları da yüklenecekler" sözüyle

bir ma'nâyadır [436].

30- "Elif. Lam. Mîm. Gulibeti'r-Rûm" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"İnsanların mallarında artış olsun diye faiz cinsinden verdiğiniz şey, Allah katında artmaz. Allah'ın rızâsını dileyerek verdiğiniz zekât ise, işte sevâblarını kat kat artıranlar onlardır" (Âyet: 39).
"Allah katında artmaz"; bu, ondan daha fazlasını arayarak bir atıyye veren kimse için (bu niyetle verdiği) atıyyede âhiret ecri yoktur, demektir.
Mucâhid şöyle dedi:
"Artık îmân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar; işte onlar bir bahçede (yaşayıp) sevinçli olurlar" (Âyet: 15);
buradaki "Yuhberûn", "Yuna'amûn" yânî "Ni'metlendirilirler, refahlı kılınırlar" demektir.
"Kim küfrederse, küfrü kendi aleyhinedir. Kim de iyi bir amelde bulunursa, kendileri için hazırlamış olurlar"
(Âyet: 44); buradaki "Yemhedûn" "Yatacak yerlerini dümdüz ederler" (yânî kabirlerde yâhud cennette yatacak yerlerini düzeltip hazırlarlar) dernektir, "el- Vedk" (Âyet: 48)
"Yağmur" ma'nâsınadir. İbn Abbâs, "O, size kendi nefislerinizden bir temsil getirdi; Sizi rızıklandırdığımız şeylerde sağ elinizin mâlik olduğu kölelerden ortaklarınız olmasını ister de bu hususta siz onlarla müsavi olur, onları kendinizi saydığınız gibi sayar mısınız? İşte biz âyetleri, aklını kullanacak bir kavim için böyle açıklarız" (Âyet: 28); bu âyet, Allah'tan başka tapmakta oldukları ilâhlar ve Yüce Allah hakkında indi, demiştir. Neft' ma'nâsına olan sorunun cevâbı "Siz onda müsavi olur musunuz?" cümlesidir. Ey efendiler, sizler memlûklerinizden, sizin birbirinize mîrâsçı oluşunuz gibi, onların size mîrâsçı olacaklarından korkarsınız. (Bundan murad üç şeyin de nefyidir: Ortaklığın, müsâvîliğin ve efendilerin kölelerinden korkmalarının nefyidir.) [437]
"Allah'ın reddine asla imkân bulunmayan o gün gelmezden evvel -ki o gün (bütün insanlar) bölük bölük ayrılacaklardır- yüzünü haydi o dosdoğru dîne çevir" (Âyet: 43). Buradaki "Yasaddaûn" "Yeteferrakûn(- Ayrılacaklar)" ma'nâsınadır ki, bir bölüğü cennette, bir bölüğü cehennemde olacak, demektir.
"Fasdâ' bimâ tu'mer" (ei-Hıcr: 94), "Şimdi sen ne ile emrolunduysan apaçık bildir..."; buradaki "Isda"\
"Ifrık" ve "Emdi" ("Açıkla, i'lân et, yürüt, yerine getir, infaz eyle") ma'nâsınadır.
İbn Abbas'tan başkası:
"Allah sizi bir zaftan yaratan, sonra diğer bir za'fın ardından kuvvet veren, sonra kuvvetin arkasından da yine za fa ve ihtiyarlığa getirendir. O, ne dilerse yaratır, O hakkıyle bilendir, kemâliyle kaadirdir" (Âyet: 54); buradaki "Duf" ve "DaJ" kelimeleri, bir ma'nâya gelen iki lügattir, dedi.
Ve Mucâhid:
"Sonra kötülük eden(ümmet)lerin akıbeti ateş oldu. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini yalanlamışlardı ve onları
eğlenceye alıyorlardı" (Âyet: ıo>; buradaki "es-Sûâ", kötülük yapanların cezası olan "İsâef'tir, dedi.

294-..... Mesrûk şöyle demiştir: Bir adam (Kûfe'nin) Kinde mevkiinde[438] hadîs söylerken (Kur'ân'da zikredilen Duhân (Âyet:iO) hakkında):
— Kıyamet günü bir duman gelecek de kâfirlerin, münafıkların kulaklarını sağır, gözlerini kör edecek, mü'minlere de yalnız nezle hastalığı şeklinde te'sîr edecek, dedi.
Biz bu sözden korktuk da hemen İbn Mes'ûd'a geldik. İbn Mes'~ ûd birşeye yaslanır hâlde istirahat ediyordu. Bu sözü işitince öfkelendi, hemen toparlanıp oturdu ve:
— Kişi bildiğini söylesin, bilmediği şey hakkında da "Allah en bilendir" desin! Çünkü insanın bilmediği birşey hakkında "Bilmiyorum" demesi de ilimden bir nevi'dir [439]. Çünkü Allah, kendi Pey-gamberi'ne: "De ki: Ben, buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğimden (birşey) teklif edenlerden de değilim" (Sâd: 86) buyurmuştur (ve bununla hasımlarına karşı tebliğlerinde samimî olduğunu söylemesini emretmiştir).
(Duman mes'elesine gelince, bu, dünyâda cereyan etmiştir. Bu, Kureyş'e âid bir vak'adır; Kindeli'nin sandığı gibi kıyamete âid değildir.) Şöyle ki: Kureyş müşrikleri İslâm Dîni'ni kabulde ağır davranıp geri kaldılar, bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Allah! Yûsuf Peygamber'in kavmi aleyhine verdiğin yedi kıtlık yılı gibi, Kureyş'e de yedi yıl (yokluk azabı) vererek bana yardım et!" diye duâ etti.
Bu beddua üzerine Kureyş'i şiddetli bir kıtlık yakaladı. O derecede ki, birçokları bu kıtlık içinde açlıktan helak oldu. Ölü etleri ve kemikleri yediler. Aç olan kişi yerle gök arasındaki hava tabakasını (göz zayıflığından, kuraklığın dehşetli sisinden) duman şekli gibi görüyordu. Bu çok ciddî ve şiddetli hâl üzerine Kureyş başkanlarından Ebû Sufyân, Peygamber'e geldi de:
— Yâ Muhammed, sen bize geldin ve hısımlarla ilgilenmeyi emrediyorsun. Kavmin ise açlıktan helak oldular. Artık onlar için duâ et, dedi.
(Peygamber'in duâsıyle kıtlık kalktı.)
îbn Mes'ûd bu sözlerin ardından şu âyetleri okudu: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. O duman insanları saracaktır. 'Bupek yaman bir azâbdır* (diyecekler): Ey Rabb 'imiz, bizden bu azabı açıp kaldır. Çünkü biz îmân edeceğiz! Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine (hakikatleri) açıklayan bir Rasûl geldiği hâlde. Yine ondan yüz çevirdiler. Ona: Bir öğretilmiş, bir bir mecnûn' dediler. Biz bu azabı biraz açıp kaldıracağız. (Fakat) siz, hiç şübheyok ki tekrar dönecek olanlarsınız33

(ed-Duhân: 10-15).
(Bu âyetlerde duhân azabının açılacağı ve açıldığı bildiriliyor. Bu duman, Kindeli'nin dediği gibi âhiret azabı olsaydı) bu âhiret azabı bir kerre geldikten sonra Kureyş müşriklerinden kaldırılır mıydı? Kureyş müşrikleri (o kıtlıktan kurtulduktan) sonra yine küfürlerine, şirklerine döndüler. Bu dönekliğin cezasını bildiren Allah'ın şu: "Çok büyük bir şiddet ve savlette kendilerini yakalayacağımız gün, muhakkak ki biz (onlardan) intikaam alıcılarız33 (ed-Duhân:i6) kavlindeki in-tikaam günü, Bedir günüdür. (Kindeli'nin sandığı gibi kıyamet günü değildir. Alınan intikaam da Kureyş'in Bedir'de öldürülmeleridir). "Lizâmen " (ei-Furkaan:77) ile murad da yine Bedir günüdür (müşriklerin Bedir'de esîr olmalarıdır). "Elîf. Lam. Mîm. Rumlar mağlûb oldu. Yakın bir yerde. Hâlbuki onlar bu yenilmelerinin ardından gâlib olacaklar33 (Âyet: 1-4) [440].

236- Bâb:

"Allah'ın yaratışına hiçbirşey bedel olamaz" {Âyet: 30),
"Allah'ın dînine hiçbirşey bedel olamaz" ma'nâsınadır. "Bu, evvelkilerin âdetinden başka birşey değildir" (eş-Şuarâ: 137)
' 'el-Fıtratu' \ ' 'el-İslâmu" manasınadır [441].

295-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her doğan çocuk, muhakkak fıtrat üzere doğurulur. Sonra anasıyle babası onu Yahûdî, yâhud Nasrânt, yâhud Mecûsîyaparlar. Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam olarak doğar. Siz hiç o yavrunun burnunda, kulağında eksik, kesik birşey gördünüz mü?"
Bundan sonra Ebû Hureyre (naklettiği hadîsin ma'nâsma delîl getirerek): "O hâlde sen yükünü bir muvahhid olarak dîne, Allah hn o fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışına hiçbirşey bedel olamaz. Bu dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler" [442]

31- Lukmân Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Hani Lukmâriy oğluna -ona öğüt verirken- şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür... " (Âyet: 13) [443]

296-.....Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: "İmân edenler, bununla beraber îmânlarına zulüm katmayanlar; işte emînlik ancak onlar içindir, doğru yola giden de onlardır" (ei-En'âm:82) âyeti indiği
zaman bu, Rasûlullah'ın sahâbîlerine ağır geldi ve:
— Hangimiz îmânına zulüm karıştırmaz ki? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Buradaki zulüm sizin düşündüğünüz ma'nâda değildir. Lukmân 'in kendi oğluna hitaben söylediği sözünü işitmiyor musun:... Şüb-hesiz ki şirk elbette büyük bir zulümdür..." buyurdu [444].

237- Bâb:

'O saatin ilmi, şübhesiz ki Allah'ın yanındadır" (Âyet: 34).

297- Bize İshâk ibn Râhûye, Cerîr ibn Abdilhamîd'den; o da Ebû Hayyân Yahya ibn Saîd'den; o da Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hu-reyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir gün Rasûlullah, meydanda, insanlar içinde oturuyordu. Derken yürüyerek bir adam O'na geldi de:
— Yâ Rasûlallah! îmân nedir? diye sordu.
— "îmân Allah'a, meleklerine, rasûllerine ve Allah'a kavuşmaya inanman ve yine öldükten sonra son dirilmeye inanmandır" diye cevâb verdi.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! İslâm nedir? dedi. Rasûlullah (S):
— "İslâm Allah 'a ibâdet etmen ve O'na hiçbirşeyi ortak kılmaman, namazı kılman, farz kılınmış zekâtı vermen ve ramazânda oruç tutmandır" dedi.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! İhsan nedir? diye sordu. Rasûlullah:
— "İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Eğersen Allah'ı görmüyorsan, şübhesiz O seni görür" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Kıyamet ne zaman? dedi. Rasûlullah:
— "Bu mes'elede sorulan, sorandan daha âlim değildir. Lâkin ben sana onun (daha evvel meydana gelecek) alâmetlerini haber vereceğim; Kadın kendi sahibesini doğurduğu zaman, işte bu, kıyametin alâmetlerindendir. Yalın ayaklılar, çıplaklar takımı insanların başkanları oldukları zaman, işte bu da kıyametin alâmetlerindendir. Kıyametin vakti, Allah 'tan başka kimsenin bilemeyeceği beş şeyin içindedir (yânı beş şeyden biridir): O saatin ilmi şübhesiz Allah'ın nez-dindedir. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağım bilmez- Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Şübhesiz Allah (herşeyi) bilendir, herşeyden haberdârdır (Âyet: 34)".

Sonra o zât ayrıldı gitti. Rasûlullah:
— "Onu bana geri getirin" buyurdu.
Sahâbîler onu geri çevirmek için aradılar, fakat hiçbirşey göremediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu Cibril'dir, insanlara dînlerini öğretmek için geldi" buyurdu [445].

298-.....Abdullah ibn Umer (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S): "Gaybın kilitleri beştir" buyurdu, sonra şu âyeti okudu: "0 saatin ilmi şübhesiz ki Allah hn yanındadır. Yağmuru O indirir. .." [446]

32- es-Secde Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi: 11 Sonra O, bunun zürriyetini hakîr bir sudan yapmıştır" (Âyet: 8); buradaki "Min mâin mehîni", "Zaîf bir sudan" demektir ki, o da erkeğin menîsidir [447].
"Biz yerde çürüyüp kaybolduğumuz vakit mi, hakîkaten biz mi yeni bir yaratılışta bulunacağız? dediler" (Âyet: io>; buradaki "Dalalnâ", "Helaknâ" (yânı "Helak olduğumuz vakit mi?") ma'nâsınadır.
Ve Ibn Abbâs şöyle dedi:
' 'Suyu kupkuru ve çorak yere sevkettiğimizU onunla gerek hayvanlarının, gerek kendilerinin kısmen yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâlâ da görmeyecekler mi?" (Âyet: 27);
buradaki "el-Ardu'l-curuzu", "Kendisine hiçbir fayda vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağmur yağdırılmayan (yâhud kendisinden yağmur ve bitki kesilmiş olan) toprak" ma'nâsınadır.
"Biz onlardan evvel nice nesiller helak ettik. Yurtlarında kendileri de gezip duruyorlar. Bu onları hidâyete sevketmedi mi?" (Âyet: 26); buradaki "£v« lem yendi", "Eve lem yubeyyin" (yânî: "Onlara beyân edip açıklamadı mı?") ma'nâsınadır [448]

238- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Artık onlar için, yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" (Âyet: 17).

299-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)Men tahdîs etti ki, Rasûlullal (S): "Mukaddes ve çok yüce olan Allah: Ben iyi kullarım için göz görmedik, kulak işitmedik ve insan kalbine gelmedik birtakım ni 'metler hazırladım, buyurdu" demiştir.
Ebû Hureyre (bunun ardından): İsterseniz şu âyeti okuyun, demiştir: "Artık onlar için, yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" [449].

300-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre, bundan evvel geçen hadîs gibi, Rasûlullah'ın Allah şöyle buyurdu... dediğini rivayet etmiştir. Bunda Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— Sen Peygamber'den mi, yâhud kendi içtihadından olarak mı rivayet ediyorsun? diye soruldu.
O da:
— Rivayet olmasaydı ben hangi şeyi söyleyebilirdim? dedi. Ve Ebû Muâviye, el-A'meş'ten; o da Ebû Salih'ten olmak üzere; Ebû Hureyre "Kurrâtı" şeklinde cemi' lafzıyle okudu, dedi.

301 ..... Bize Ebû Salih, Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den şunu tahdîs etti: "Yüce Allah: Ben sâlih kullarım içir hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbine gelmeyen birtakım ni'metler hazırladım ki, ey mü'min kulum, sen muttali' kılındığın (yânî bildiğin) ni'metleri bırak (onlar Allah'ın gizli ni'metleri yanında çok hafiftir)/"
Râvî Ebû Hureyre (yâhud Peygamber), bundan sonra şu âyeti okudu: "Artık onlar için, yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak gözlerin aydın olacağı nVmetlerden neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" [450].

33- el-Ahzâb Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Kitâblılardan olup da onlara yardımda bulunanları da, yüreklerine korku düşürerek kalelerinden indirdi. Bir kısmını öldürüyordunuz, diğer bir kısmını da esîr ediyordunuz*'(Âyet. 26); buradaki "Sayâsîhım", "Kasrlarından, kalelerinden" ma'nâsınadır [451].
"O Peygamber, müzminlere Öz nefislerinden daha yakındır. Zevceleri de analarıdır. Hısımlar da Allah'ın Kitabı 'nda birbirlerine, diğer mü 'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. Şu kadar ki, dostlarınız için herhangibir iyilikte bulunmanız müstesna. Bu, Kitâb 'da yazılıdır" (Âyet: 6).

302-.....Bize babam Fulayh ibnu Süleyman, Hilâl ibn Alî'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Amre'den o da Ebû Hureyre(R)'den lahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben herbir mü'-mine muhakkak dünyâ ve âhiret işlerinde

insanların en yakınıyım-dır. İsterseniz (delîl için) O Peygamber, mü 'minlere öz nefislerinden daha yakındır... âyetini okuyunuz. Herhangibir mü 'min ölür de mal bırakırsa, bu mala kim olursa olsun, onun asabesi mirasçı olsun. Herhangibir mü'min de borçyâhud (fakır bir) aile bırakırsa, o da bana gelsin, ben onun velîsiyim" [452].

239- Bâb:

"Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah katında daha doğrudur... " (Âyet: 5). Birçok Buhârî nüshalarında bundan sonra 6. âyet vardır.

303-.....Mûsâ ibn Ukbe şöyle dedi: Bana Salim, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Biz Rasûlullah'ın âzâdhsı olan Zeyd ibn Hârise'yi Kur'ân'daki şu âyet ininceye kadar ancak Zeyd ibnu Muhammed diye çağırır dururduk: "Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, o hâlde dînde kardeşleriniz, dostlannızdır. Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze bir vebal yoktur. Fakat kalblerinizin kasdet-tiğinde vebal vardır. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" [453].

240- Bâb:

"Müzminler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var, İşte onlardan kimi adadığım ödedi, kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir suretle ahidlerini değiştirmediler" (Âyet: 23).
"Nahbehu", "Ahdehu" (yânî "Sözünü") demektir. "Eğer (Medine'nin) etrafından üzerlerine girilmiş olup da sonra kendilerinden fitne istemeydi, muhakkak ki bunu hemen yaparlardı, bundan pek azfbir zamandan) fazla geri kalmazlardı" (Âyet: i4>; buradaki "Aktârihâ",
"Cevânibihâ"; "Fitne işlenseydi elbette bunu getirirlerdi", "Elbette bunu verirlerdi" manasınadır [454].

304-.....Enes ibn Mâlik (R): Biz şu \ 'Mü 'minler içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır..." âyetini sonuna kadar Enes ibn Nadr (ile benzerleri) hakkında indiğini düşünür dururduk, demiştir [455].

305-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Hârice ibnu Zeyd ibn Sabit haber verdi ki, babası Zeyd ibn Sabit şöyle demiştir: Biz (Hafsa'nın yanındaki) Kur'ân sahîfelerini Mushaflara naklettiğimiz sırada el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti -ben onu Rasûlullah her zaman okurken işitip durduğum hâlde- kaybettim. Ve o âyeti (yazılı olarak) hiçkim-senin yanında bulamamıştım. Yalnız ben onu Rasûlullah'in, tek başına şâhidliğini iki kimsenin şâhidliğine denk tuttuğu Ensâr'dan Huzeyme(ibn Sâbit)'in yanında bulmuştum. (En sonunda, onu da hey'-etin kararıyle Mushaf'taki sûresine koyduk.) O âyet, Allah'ın: "mü'minler içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır.,," kavlidir [456].

241- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Ey Peygamber, zevcelerine de ki: Eğer siz dünyâ hayâtını ve onun zînetini arzu ediyorsanız, gelin size boşanma bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim" (Âyet: 28).
Ve Ma'mer: "et-Teberrüc" (Âyet: 33), kadının kendi güzelliklerini (erkeklere göstermek için) meydana çıkarmasıdır. "SünneteHlâhi" (Âyet: 38), "Allah onu sünnet yaptı, Allah onu kaanûn yaptı" ma'nâsınadır, dedi [457].

306-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi; ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R), Allah kadınlarını muhayyer kılmasını emrettiği zaman Rasûlullah'ın kendisine geldiğini haber verip, şöyle demiştir: Rasûlullah muhayyer kılmaya benden başladı da:
— "Ben sana birşey zikredeceğim, anan ve babanla istişare edinceye kadar acele cevâb vermen gerekmez" dedi.
Hâlbuki kendisi ebeveynimin benim O'ndan ayrılmamı emreder olmadıklarını kesince bilmişti.
Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah (S):
— "Şübhesiz ki Allah Ey Peygamber, zevcelerine şunu söyle: Eğer siz dünyâ hayâtım ve onun zînetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerini vereyim de sizi güzellikle salıvereyim... buyuruyor" deyip, iki âyetin tamâmını okudu.
Ben de ona:
— Zikrettiğin bu iki işin hangisi hakkında ben ebeveynime danışacağım? Ben elbette Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu isterim, dedim [458].

242- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eğer Allah % Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu diliyorsanız şübhe yok ki Allah, içinizden güzel hareket edenler için büyük mükâfat hazırlamıştır" (Âyet: 29).

307- Ve Katâde (Yüce Allah'ın şu) "Allah'ın evlerinizde okunup duran âyetlerini ve hikmeti hatırlayın (Âyet:34) kavli hakkında: Buradaki Allah'ın âyetleri ile hikmet, Kur'ân ile sünnet'tir, demiştir.
Ve İmâm el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tah-dîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu

Abdir-rahman haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kadınlarını muhayyer kılmakla emrolunduğu zaman bu işe benden başladı ve:
— "Ben sana bir emir anlatacağım. Cevâb vermekte acele etmemenden sana bir zarar yoktur, tâ ki ebeveynine damşasm" buyurdu.
Âişe dedi ki: Rasûlullah ebeveynimin bana O'ndan ayrılmayı emretmeyeceklerini muhakkak bilmekteydi.
Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah şöyle dedi:
— "Şübhesiz senası ulu olan Allah şöyle buyurdu: Ey Peygamber! Zevcelerine şöyle söyle: Eğer siz dünyâ hayâtını ve onun zînetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerini vereyim de hepinizi güzel-
likle salıvereyim. Yok eğer Allah *ı ve Rasûlü 'nü, ve âhiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki, Allah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır".
Âişe dedi ki: Ben de:
— Bunun hakkında mı ebeveynime danışacağım? Ben elbette Allah'ı ve Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu isterim, dedim.
Âişe dedi ki: Sonra Peygamber'in diğer zevceleri de benim yaptığım gibi yaptılar.
el-Leys'e Mûsâ ibn A'yen, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den şeklinde mutâbaat etti. ez-Zuhrî: Bana Ebû Seleme haber verdi, demiştir. Ve Abdurrazzâk ile Ebû Sufyân el-Ma'meriyyu da Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe'den olmak üzere söylediler [459].

243- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyor dun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı" (Âyet: 37).

308-.....Hammâd ibn Zeyd şöyle dedi: Bize Sabit el-Bunânî, Enes ibn Mâük(R)'ten, bu "Allah \n açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyordun... " âyeti, Zeyneb ibnetu Cahş ile Zeyd ibn Harise hakkında indi, diye tahdîs etti [460].

244- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kadınlarından kimi dilersen (nevbetinden) geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin. Geri bıraktıklarından kimi istersen (yanına almakta) de sana güçlük yoktur... " (Âyet: 51).
İbn Abbâs "Turdu", "Tuahhıru(= Geri bırakırsın)" ma'nâsınadır; "ErcVhu'%\-A.'rM: ıı0, eş-şuarâ: 139), "Ahhırhuf = Onu geri bırak)" demektir, demiştir.

309-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben nefislerini Rasûlullah'a hibe eden (ve mehirsiz nikâh olunan) kadınları ayıplardım ve:
— Hiç kadın, kadınlığını (mehirsiz) hibe eder mi? derdim.
Yüce Allah: "O kadınlardan kimi dilersen geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin. Geri bıraktıklarından kimi istersen (yanına almakta) de sana güçlük yoktur. Gözleri aydın olup tasalanmamalarına ve kendilerine verdiğin ile hepsinin hoşnûd olmalarına en elverişli olan budur. Allah kalblerinizde olanı bilir. Allah hakkıyle bilendir, ukubette acele etmeyendir" âyetini indirince, o zaman (anladım ki, Allah, Peygamberi'ne mü'minlerin üstünde bir hakk ve yüksek bir irâde vermiştir,) ben Rasûlullah'a:
— Rabb'in Ta'âlâ (kadınlarının değil), ancak Sen'in arzunun gerçekleşmesine çabukluk veriyor, dedim [461].

310-.....Âsim el-Ahvel, Muâze(bintu Abdillah el-Adeviyye)'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şu "Onlardan kimi dilersen nevbetinden geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin. Geri bıraktıklarından kimi istersen yanına almakta da sana güçlük yoktur..." âyeti indikten sonra, biz kadınlarından nevbetinde bulunduğu kadının gününde (öbür kadına yönelmek isteyince) her zaman izin isterdi.
Muâze dedi ki: Ben Âişe'ye:
— Sen Rasûlullah'a ne der idin? diye sordum. Âişe:
— Ben de O'na: Yâ Rasûlallah, eğer izin vermek bana âid (bir hakk) ise, ben Sen'in üzerine hiçbir kimseyi tercîh etmek istemem! diye cevâb verirdim, dedi [462].
Bu hadîsi Abbâd ibnu Abbâd da Âsim el-Ahvel'den işitmekte Abdullah ibnu'I-Mubârek'e mutâbaat etmiştir.

245- Bab: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Ey îmân edenler, Peygamberin evlerine -yemeğe da 'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın- girmeyin.
Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin.
Yemeği yiyince dağdın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e eza vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hakkfı açıklamaktan çekinmez. Bir de onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir.
Sizin Allah'ın Rasûlü'ne eza vermeniz doğru olmaz, kendinden sonra da zevcelerini nikâhla almanız da ebedî caiz değildir. Bu, Allah katında çok büyük bir günâhjtır" (Âyet: 53) [463].
Denilir ki "înâhu", "İdrâkuhu" (ve "Bulûğunu", yânı "Erişmek vakti gelmek") ma'nâsınadır. Yine "Enâ, Yenî, Enâten" ("Fe

huve ân") denilir.
"Lealle's-sâate tekûnu karîben = Belki de o saat yakındır" (eŞ-şûrâ: \i) (Kıyâs olan tâ ile "Karîbeten" demek idi. Müellif buna şöyle cevâb verdi:) Müennes ismin sıfatını vasıf yaptığın zaman "tâ-ı merbuta" ile "Karîbeten" dersin. Onu zaman zarfı (yânı zaman ismi) veya sıfattan bedel, yânî sıfatın yerine isim yaptığın zaman ve sıfatı kasdetmediğin zaman ise müennesten "Hâ"yı (yânî yuvarlak tâ'yı) çıkarır, "Karîben" dersin. Burada (Şûra Âyeti'nde) zikredilen kelimenin lafzı da böyledir. Onda sıfat irâde etmezsen, erkek ve dişi için lafzında vâhid, tesniye ve cemi' müsâvî olur (tâ'sız, tesniyesiz ve cemi'siz olur).

311-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Senin yanına hayırlı hayırsız kimseler giriyor, mü'minlerin analarına perde içine girmelerini emretsen! dedim.
Bu dileğim üzerine Allah, Hicâb Âyeti'ni indirdi [464].

312-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zaman, cemâati düğün yemeğine çağırdı. İnsanlar yemek yediler, sonra da oturup konuşmaya koyuldular. Rasûlullah (onların anlayıp da kalkmaları için) kalkmağa davranır gibi yaptı, fakat oturanlar yerlerinden kalkmadılar. Rasûlullah bu vaziyeti görünce (onların kalkıp gitmeleri için) yerinden kalktı. Rasûlullah kalkınca, onlardan kalkanlar da kalkıp gittiler, fakat üç kişi oturdu kaldı. Peygamber, Zeyneb'in yanına girmek için geldi. Gördü ki o topluluk hâlâ oturmaktalar. (Peygamber geri döndü.) Sonra onlar kalkıp gittiler. Bunun üzerine ben de gittim ve varıp Peygam-ber'e onların gittiklerini haber verdim. Peygamber geldi ve içeriye girdi. Ben de O'nunla içeriye girmeye davrandım. Peygamber benimle kendisi arasına perdeyi sarkıttı. Allah şu âyeti indirdi:
Ey îmân edenler. Peygamber'in evlerine, yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da *vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yiyince dağdın. Söz dinlemek ve sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, Peygamberce eza vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise haktan çekinmez... fÂyet:53).

313-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben bu Hicâb Âyeti'ni insanların en iyi bileniyim. Zeyneb bintu Cahş (taranıp süslenerek) Rasûlullah'a hediye edildiği zaman, Zeyneb evde Rasûlullah'ın yanında oldu. Rasûlullah bir yemek yaptı ve cemâati yemeğe çağırdı. Cemâat yemekten sonra oturup konuşmaya koyuldular. Peygamber
onların çıkıp gitmeleri için dışarı çıkmaya, sonra yine Zeyneb'in evine dönmeğe başladı. Onlar ise hâlâ oturmuş konuşuyorlardı. Bunun
üzerine Yüce Allah:
"Ey îmân edenler, Peygamberdin evlerine, yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin..." âyetini sonuna kadar indirdi. Bunun akabinde hicâb, yânî perde gerildi, oturan topluluk da kalkıp gittiler.

314-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Zeyneb bintu Cahş ile gerdeğe girdi de ekmek ve etle düğün aşı yaptı. Ben konuklan yemeğe da'vetçi olarak gönderildim. Da'vetlilerden bir takım geliyor ve yemek yiyip gidiyorlardı. Sonra bir takım daha geliyor, onlar da yiyorlar ve çıkıp gidiyorlardı. Ben çağıracağım kimseyi bulamayıncaya kadar cemâatin hepsini da'vet ettim. (Da'vetlilerden kimsenin kalmadığını ve hepsinin yemek yiyip gittiklerini anlayınca):
— Ey Allah'ın Peygamberi, artık ben da'vet edeceğim hiçbir kimse bulamıyorum, dedim.
Peygamber:
— "Yemek sofranızı kaldırınız!" buyurdu.
Bu sırada da'vetlilerden üç grup,yemekten sonra gitmeyip evin içinde oturmuş konuşuyorlardı. Peygamber Âise'nin odasına kadar gitti de:
— "es-Selâmu aleykum ehlel-beyti ve Rahmetullâhi{ = Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerinize olsun ey ev halkı)/" dedi.
Âişe de:
— Selâm ve Allah'ın rahmeti Sen'in üzerine de olsun, ehlini nasıl buldun; Allah Sana mübarek eylesin! dedi.
Peygamber sırasıyle kadınların hepsini dolaşıyor ve onlara Âi-şe'ye söylediği sözlerin benzerini söylüyor, onlar da Peygamber'e Âi-şe'nin söylediği gibi sözler söylüyorlardı. Bundan sonra Peygamber, Zeyneb'in evine döndü ve üç grup kişiyi hâlâ evde oturup konuşmaktalar buldu. Peygamber çok utangaç idi. Bu sebeble tekrar Âişe'nin odası tarafına çıkıp gitti. Nihayet o topluluğun çıkıp gittiklerini kendisine ben mi haber verdim, yâhud başkası tarafından mı haber verildi bilmiyorum. Akabinde Peygamber döndü. Nihayet. ayağını kapının eşiğine koyunca, bir ayağı içeride, diğer ayağı dışarıda iken kendisiyle benim arama kapı perdesini sarkıtıp indirdi. Ve bu sırada Hicâb Âyeti indirildi.

315-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Zeyneb ibnetu Cahş'la evlendiği zaman insanları ekmek ve et ziyâfetiyle doyurdu. Sonra zifaf gecesinin sabahında yapageldiği gibi, mü'minlerin annelerinin hücrelerine doğru çıkıp onlara selâm veriyor ve lehlerine duâ ediyor, onlar da kendisine selâm veriyor ve duâ ediyorlardı. Peygamber bu dolaşmadan kendi evine döndüğü zaman iki kişi gördü
ki konuşmak bunları çekip gitmişti. Peygamber bu iki kişiyi (konuşmaya dalmış hâlde) görünce tekrar evinden geriye döndü. Bu sırada o iki kişi de Allah'ın Peygamberi'nin kendi evinden gerisin geri döndüğünü görüp çabucak yerlerinden fırladılar. Artık o iki kişinin çıkışlarını Peygamber'e ben mi haber verdim, yoksa başkası tarafından mı haber verildi bilmiyorum. Akabinde Peygamber döndü ve eve girdi ve benimle kendisi arasına kapının perdesini sarkıttı. Ve bu sırada Hicâb Âyeti indirildi
Ve İbnu Ebî Meryem şöyle dedi: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verdi. Bana Humeyd et-Tavîl tahdîs etti ki, o Enes'ten; o da

Peygamber'den işitmiştir [465].

316-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kadınlarından Şevde bintu Zem'a, Hicâb Âyeti indikten sonra bir ihtiyâcı için evinden dışarı çıkmıştı. Şevde iri yapılı bir kadındı. Bu seb'eble kendisini tanıyanlara (örtülü olsa da) gizli olmazdı. Bu defa Umer ibnu'l-Hattâb onu dışarıda gördü de:
— Yâ SevdeJ îyi bil ki, vallahi sen bize karşı gizli olamıyorsun. Bak, düşün! Sen nasıl evinin dışına çıkıyorsun? dedi.
Âişe (rivayetine devamla) dedi ki: Bunun üzerine Şevde evine dönüp geldi. O sırada Rasûlullah benim odamda idi, akşam yemeği yemekteydi, elinde de etli bir kemik vardı. Bu hâlde iken Şevde içeri girdi ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben bâzı ihtiyâcım için evimden çıkmıştım. Umer bana şöyle şöyle söyleyip çıkışıma i'tirâz etti, diye şikâyet etti.
Âişe devamla dedi ki: Bunun üzerine Allah, Peygamber'ine vahy gönderdi. Sonra kendisinden vahy hâli kaldırıldı. O kemik elinde olduğu hâlde ve onu yere koymaksızın Şevde'ye:
— "Siz kadınlara kendi ihtiyâçlarınız için (örtünmüş olarak) evlerinizden dışarı çıkmanıza izin verilmiştir" buyurdu [466].

246- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Eğer birşeyi açıklar veya onu gizleseniz şübhe yok ki, Allah herşeyi hakkıyle bilicidir. Onlar için ne babaları, ne oğullan, ne erkek kardeşleri, ne erkek kardeşlerinin oğulları, ne kızkardeşlerinin oğullan, ne kendi kadınları,
ne de sağ ellerinin mâlik oldukları hakkında hiçbir vebal yoktur. Allah'tan korkun. Çünkü Allah herşeyin üzerinde bir şâhiddir" (Âyet: 54-55) [467]

317-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Hicâb (emri) indikten sonra
(süt babam) Ebû'l-Kuays'm kardeşi Eflah bana (ziyarete) gelip izin istedi. Ben:
— Bu hususta Peygamber(S)'den izin isteyinceye kadar ona izin vermem. Çünkü .beni Eflah'ın kardeşi Ebû'I-Kuays emzirmedi, lâkin beni Ebû'l-Kuays'ın karısı emzirdi, dedim.
Bunun akabinde Peygamber yanıma girdi. Ben ona:
— Yâ Rasûlallah! Ebû'I-Kuays'in kardeşi Eflah gelip benden izin istedi. Ben de Sen'den izin istemeden izin vermekten çekindim, dedi.
Peygamber:
— "(Süt) amcana izin vermenden seni men' eden nedir?'* buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Beni emziren erkek değildir, lâkin beni Ebû'l-Kuays'm karısı emzirdi, dedim.
Rasûlullah bana:
—' "Ona izin ver, çünkü o senin amcandır, sağ elin topraklansın!" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Urve: İşte Rasûlullah'ın söylediği bu "Amcana izin ver" sözünden dolayıdır ki, Âişe: Neseb yönünden haram kılmakta olduklarınızı süt emmeden dolayı da haram kılınız, der idi, demiştir [468].

247- Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Şübhesiz Allah ve melekleri o peygambere çok salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salât edin, tam teslimiyetle de selâm verin" (Âyet: 56).
Ebû'l-Aliye: Allah'ın salâtı, melekler yanında O'nu sena etmesidir. Meleklerin salâtı, duadır, demiştir.
İbn Abbâs da: "Yusatlûne", "Yuberrikûne", yânî "Bereketle duâ ediyorlar" ma'nâsına; "Le- nuğriyenneke"
(Âyet: 60),
"Le-nusallitanneke" (yânî "Seni onlara musallat ederiz") ma'nâsınadır. demiştir [469].

318- Bana Saîd ibnu Yahya ibn Saîd tahdîs etti. Bize babam Yahya tahdîs etti. Bize Mıs'ar, el-Hakem ibnu Uyeyne'den; o da İbnu Ebî Leylâ'dan; o da Ka'b ibnu Ucre'den şöyle tahdîs etti:
— Yâ Rasûlallah! Sana selâm vermeyi bilmişizdir. Fakat Sana salât nasıldır? diye soruldu.
Rasûlullah (S):
— ' *A llâhumme sallı alâ Muhammedin ve ala âli Muhammedin kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîdun. Allâhum-me bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîdun{ — Yâ Allah, Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât eyle! Nitekim Sen İbrahim'in âline salât etmiştin. Şübhe yok ki, Sen Hamîdsin (çok öğülmüşsün), Mecîd'sin (yüksek kerem ve şeref sahibisin). Yâ Allah, Muhammed'e ve Mu-hammed ailesine, İbrahim ailesine bereket ihsan ettiğin gibi bereket ihsan eyle!) deyiniz" buyurdu [470].

319-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz:
— Yâ Rasûlallah! Şu teslîm, yânî Sana selâm verme bilinmiştir. Fakat Sana nasıl salât edeceğiz? diye sorduk.
Rasûlullah bize şu salâtı söyleyiniz diye öğretti: "Allâhûmme sallı alâ Muhammedin, abdike ve rasûlike, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme{ = Yâ Allah, kulun ve ra-sûlün Muhammed'e de, İbrâhîm âline salât ettiğin gibi salât et. Muhammed'e ve Muhammed âline de İbrâhîm âline bereket ihsan

eylediğin gibi bereket ihsan eyle)*'
Leys'in kâtibi Ebû Salih, el-Leys ibn Sa'd'dan: "Alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme... ° şeklinde söyledi.

320-..... İbnu Ebî Hazım ile ed-Derâverdî, her ikisi de Yezîd(ibnu'l-Hâd)'den şöyle tahdîs ettiler: Ve dedi ki: "Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve bârik alâ Muhammedin ve âli Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve âli İbrâhîme" [471].

248- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Ey îmân edenler, siz de Mûsâ 'yi incitenler gibi olmayın,.." (Âvet: 69).

321-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Mûsâ çok hayâlı kişi idi. Yüce Allah 'in şu kavli buna delâlet eder: Ey îmân edenler, siz de Musa'ya ezâ edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah indinde yüzlü idi" [472].

34- Sebe' Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Muâcizîne" (Âyet: 5,38) denilir ki, bu "Musâbıkîne" (yânî "Öne geçme yarışı yapıcılar") m a'n âsi nadir. "SİZ ne yerde, ne gökte O'nu âciz bırakıcılar değilsiniz..." (ei- Ankebût: 22); buradaki "Bi-mu'cizîne", "Bi-fâitîne" (yânî "Geçip kurtulucular") ma'nâsınadır.
"Muâciziyye", "Musâbıkıyye" (yânî "Benimle öne geçme yarışı yapıcı") ma'nâsınadır.
'O küfredenler geçtiklerini ve sizi âciz bırakacaklarını asla zannetmesinler" (d-Enm. 59); buradaki "Sebekû",
"Fâtû(= Geçip gittiler)", "înnehum lâ yu'cizûne", "Lâ yefûtûne" ma'nâsınadır. "Yoksa kötülükler yapanlar
bizden kaçıp savuşacaklarını mı sandılar? Ne fena hükmediyorlar" (e\-.\nkebûv. 4); buradaki "En-yesbikûnâ",
"Bizi âciz bırakacaklarını mı?" ma'nâsınadır. "Bi- mu'cizîne", "Geçip kurtulucular", "Muâcizîne",
"Muğâlibîne" (yânı "Yenme yarışı yapıcılar") ma'nâsınadır ki, onlardan herbiri, arkadaşı olan diğerinin aczini meydana çıkarmak ister.
"Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) tekzîb ettiler. Hâlbuki bunlar öbürlerine verdiklerimizin onda birine
ermemişlerdir..." {Ayei: 45), buradaki "MVşâr", "Uşr" (yânî "Onda bir") ma'nâsınadır.
"Fakat onlar (bu ni'metin şükründen) yüz çevirdiler. Biz de Arım selini gönderdik, o ikişer cennetlerinin yerinde de ekşi yemişli acı ılgın ve az bir şey de Arabistan kirazından (olmak üzere harâb) ikişer bustân
peyda ettik" (Âyet: i6>; buradaki "Ukulu", "Semeni" (yânî "Meyveler") demektir.
"Bâid" ve "Ba'id" (Âyet: ıgj bir olup "Uzaklaştır" ma'nâsınadır.
Ve Mucâhid şöyle dedi: "Lâ ya'zubu" (Âyet: 3).
"Lâ yağibu(= Gâib olmaz)"; "et-Arimu" (Âyet: 16),
"Sedd" demektir. Kırmızı su ki, Allah onu şeddin içine gönderdi de şeddi yarıp parçaladı ve onu yıktı. Vâdîyi kazdı, o iki bahçe yanlarından yükseldiler ve böylece su kayboldu da artık ikisi de kurudu, o kızıl su şedden (yâhud seylden) değildi, lâkin o bir azâb idi ki, Allah onu Sebe' ehli üzerine istediği yerden salıvermişti.
Amr ibn Şurahbîl de: Yemen ehlinin lügatinde "el- Arim" "el-Musennât" (yânî kat kat bina edilmiş baraj) demektir, dedi. Şurahbîl'den başkası da: "el-Arim'%
"(İçinde su bulunan) vâdf'dir, dedi [473]. "Sâbİğât" (Âyet: il),
"Uzun uzun mükemmel zırhlar" demektir.
Mucâhid şöyle dedi: "Yucâzâ" (Âyet: ı?), "Yuâkabu(= Cezalandırılır mı?)" ma'nâsınadır. "De ki: Ben size sırf Allah için ikişer ikişer, teker teker (karşımda) durmanızı, sonra arkadaşınızda hiçbir mecnûnluk olmadığını iyi
düşünmenizi va'z ederim... " (Âyet: 46); buradaki "Eizukum bi-vâhidetin", "Ben size birtek şeyi öğüt veririm, yânî Allah'a tâat etmenizi öğüt veririm" demektir; "Mesnâ ve furâdâ", "İkişer ikişer ve birer birer" ma'nâsınadır.
"Ona îmân ettik demişlerdir. Fakat onlar için uzak bir yerden tevbeye el sunmak nerede. Hâlbuki daha evvel ona küfretmişler di. Uzak bir yerden gaybe atıp tutuyorlardı. Artık kendileriyle arzu ettikleri şeylerin arasına bir sedd çekilmiştir, bundan evvel benzerlerine de yapıldığı gibi. Çünkü hepsi de insanları kötü zanna düşüren bir şübhe^ içinde idiler" (Âyet: 52-54). Buradaki "et-TenâvuşJ\ "Ahiretten dünyâya redd, yânî geri döndürmek"; "Beyne mâ yeştehûne", "Maldan, çocuktan yâhud dünyâ hayâtının zîneti ve güzelliğinden arzu etmekte oldukları şeyler arasına";
"Bi-eşyâıhım", "Bi-emsâlihim" (yânî "Benzerlerine") ma'nâsınadır.
İbn Abbâs şöyle dedi:
"Ke'l-cevâb", "Ke'l-cevbe mineH-Ardı", (Arz'dan sükûnetli mevki' gibi), "el-Hamt", "Dallarıyle misvak, yânî diş temizliği yapılan erâk ağacı", "el-Eslu" "et-
Tarfâu", yânî "Ilgın ağacı"; "el-Arim" de "Güçlük" ma'nâsına olan "Arâme" masdarından "Şedîd", yânî
"Şiddetli" demektir.

249- Bâb:

"(O'nun nezdinde, kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fâide vermez.) Nihayet kalblerinden korku giderildiği zaman (birbirine): Rabbiniz ne buyurdu? derler. (Şefaat edecekler de:) Hakkı söyledi, derler. O çok yüce, çok büyüktür"
(Ayet: 23) [474].

322-.....Bize Amr ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İkrime'den işittim, şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Şübhesiz Allah'ın Peygamberi (S) şöyle buyurdu: "Allah gökyüzündeki meleklere bir emrin yerine getirilmesini hükmettiği zaman, Allah'ın düz bir taş üstünde (hareket ettirilen) zincir (sesi) gibi mehâbetli olan bu ilâhî hükme melekler tamâmiyle boyun eğerek (korku ile) kanatlarını birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku giderilince de melekler Cebrail ve Mîkâîl gibi mukarreb (yânî Allah'a yaklaştırılmış) meleklere:
— Rabb'iniz ne söyledi? diye sorarlar. Onlar da sorana:
— Allah hakkı söyledi, O çok yücedir, çok büyüktür I derler.
Bu suretle kulak hırsızı şeytânlar Allah'ın oemrve takdirini işitirler. O sırada kulak hırsızı şeytânlar (yerden göğe kadar) birbirinin üstünde zincirleme dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar. -Sufyân ibn Uyeyne avucunu çevirip parmaklarının arasını ayırdı da bu dizilişi avucuyla vasıfladı.- Şeytânlar bu vaziyette iken en üstteki şeytân meleklerin o konuşmasını işitir de hemen onu altın-dakine atar, sonra diğeri de o sözü kendinden aşağıdakine atar, nihayet en aşağıdaki o sözü sihirbazın yâhud kâhinin diline atar. Bâzı defa meleklerin konuşmasını işiten en üstteki şeytâna bir. ateş parçası yetişip, altındaki şeytâna o haberi atıp işittirmeden onu yakar. Bazen de ateş kendisine erişmeden önce o haberi altındaki şeytâna atıp ulaştırır. Artık o haberi alan sihirbaz kimse, bu haberin beraberinde yüz yalan daha uydurur (insanlara söyler ve ilâhî emir yeryüzünde gerçekleşince insanlar tarafından):
— O bize fulan günü, şöyle şöyle ve şöyle demiş değil miydi? diye söylenir de, böylece şeytânın gökyüzünden işitmiş olduğu o kelime sebebiyle sihirbaz yâhud kâhin kişi doğrulanır" [475].

250- .Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'O, çetin bir azâbdan evvel bunu size haber veren (bir peygamberden başkası değildir"
(Âyet: 46).

323-.....İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Bir gün Peygamber (S) Safa Tepesi'ne çıktı da:
— "Yâ sabâhâh - Ey Kureyş buraya geliniz! Büyük bir iş karşısında bulunuyorsunuz!" diye seslendi.
Bunun üzerine Kureyş, Peygamber'in yanına toplandı.
— Sana ne oldu? diye sordular. Peygamber:
— "Bana re'yinizi haber veriniz: Şimdi ben size 'Düşman (var), sizi ya sabah baskınına yâhud akşam baskınına uğratacaktır' diye haber versem, beni tasdik eder misiniz?" dedi.
Kureyş:
— Evet tasdîk ederiz, dediler. Peygamber:
— "Öyle ise ben sizi şiddetli bir azâbdan evvel, bunu size haber veren bir nezîrim" dedi.
Ebû Leheb:
— Helake uğrayasın! Bizleri bunun için mi buraya topladın? dedi. Bunun üzerine Allah: "Tebbet yedâ EbîLehebin = Ebû Leheb'-
in iki eli kurusun... " sûresini indirdi [476].

35- el-Melâike (Fâtır) Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi: "el-Kıtmîr" (Âyet: 13), hurma çekirdeğinin zarıdır.
"Günâh işleyen hiçbir nefis, başkasının günâhını çekmez. Eğer yükü ağır bir kişi diğer birini onu taşımaya çağırırsa, bu hısımı da olsa, kendisine ondan hiçbirşey yükletilmez..." (Âyet: ıs); buradaki "Muskale",
"Musakkale" ma'nâsınadir. Mucâhid'den başkası da şöyle dedi:
"Körle gören, karanlıkla nûr, gölge ile sıcak bir olmaz'* (Âyet: i9-2i); buradaki "el-Harûr", gündüzleyin güneşle beraber olan şiddetli sıcaktır. İbn Abbâs da şöyle dedi:
"el-Harûr", geceleyin olan sıcaklıktır, "es-Semûm" ise gündüzleyin olan sıcaklıktır.
"Allah'ın gökten bir su indirdiğini ve işte onunla nevVleri başka başka meyveler bitirip çıkardığımızı görmedin mi? Dağlardan da beyaz beyaz, kırmızı kırmızı, renkleri çeşitli ve kuzgûnî siyah yollar yaptık"
(Âyet:. 27);
buradaki "Garâbîbu sudun", "Şiddetli karanlıklar", müfredi "el-Gırbîb" de "Şiddetli siyahlık" demektir [477]

36- Yâsîn Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi:
"Feazzeznâ" (Âyet: 14), "Şiddetlendirip kuvvetlendirdik" demektir.
Ey kulların üzerine çöken hasret (hazır ol, çünkü) onlar kendilerine herhangibir peygamber gelmeyedursun,
ille onunla alay ederlerdi" (Âyet: 30), yânî onların dünyâda iken rasûllerle alay etmeleri, kendilerine âhirette büyük bir hasret ve pişmanlık olmuştur.
'Ne Güneş 'in Ay Ja erişip çatması, ne de gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez. Hepsi de birer felekte yüzerler" (Âyet: 40). Güneşin Ay'a erişmesi olmaz; bu, ikisinden birinin ışığı diğerinin ışığını örtmez, onların
ikisi de böyle birbirinin ışığını örtmeleri gerekmez (Çünkü herbirinin bir sınırı vardır, onu geçmezler ve ondan geri de kalmazlar).
Gecenin gündüzü geçmiş olması da gerekmez. Güneş ve Ay'dan herbiri, istemekte ciddî ve gayret göstericiler olarak arkadaşını ta'kîb ederler, (kıyamet günü müstesna, asla bir yere gelip birleşmezler).
"Gece de onlar için bir âyettir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çıkarırız. Bir de bakarsın ki, karanlığa girmişlerdir" (Âyet: 37); buradaki "Neslehu", "Gece ile gündüzden herbirini diğerinden çıkarırız", bunlardan herbiri kararlaştırılmış zamana kadar cereyan eder dır demektir [478].
"Ve kendilerine bunun gibi binecekleri nice şeyleri yaratmış olmamızdır" (Âyet: 42); buradaki "Min mislini",
hayvanlardan olan binekler demektir (çünkü onlar kara gemileridir).
"Şübhe yok ki, bu gün cennet yaranı sevinçli bir zevk ve eğlence içindedirler" (Âyet: 55); buradaki "Fekihûn",
"Mu'cebûn(= Beğenilmiş, hoşnûd kılınmışlar, hayret edilecek ni'metliler ve ferahtılar)" demektir.
"Onlar Allah'ı bırakıp kendileri yardım edilecekler ümidiyle ma 'bûdlar edindiler. Ki bunlar onlara asla yardım edemezler. (BiVakis) kendileri bunlar için hazırlanmış bir sürü avenedir" (Âyet: 74-75). Yânı, hesâb sırasında hazır edilip toplanmış askerler; (Ibn Kesîr: Bu putlar kıyamet günü ibâdet edicilerinin hesabı sırasında hazır edilip toplanmışlardır ki, putperestlerin horlanmaları daha belîğ ve aleyhlerine hüccet dikmek daha açık olsun, demiştir).
Ve İkrime'den "FVl-fulkVl-meşhûn{- Dopdolu gemide)" (Âyet. 4i), "Ağırlaştırılmış gemide" ma'nâsınadır dediği zikrolunuyor. Ve İbn Abbâs: "Tâirukum" (Âyet: 19), "Masâibukum" (yânî "Musibetleriniz") demektir. "Sûra üfürülmüştür. Artık bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıp) Rabblerine doğru koşup gidiyorlar" (Âyet: sm buradaki "Yensilûn", "Yahricûn" (yânî "Çıkıyorlar") ma'nâsınadır; "Merkadınâ{=. Uyuduğumuz yer)" (Âyet:
52), "Çıktığımız yer" demektir.
"Hakikat Ölüleri diriltecek olan, Önden gönderdikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri yazmakta bulunan biziz
biz. Zâten biz herşeyi apaçık bir kitâbda yazıp saymışızdır" (Âyet: 12), yânî "Biz onu hıfzetmiş, korumuşuzdur".
"Yine dileseydik onları oldukları yerde suratlarını değiştirip, bambaşka çirkin bir mâhiyete getirirdik de ne
ileri gitmeye, ne de geri dönüp gelmeye güçleri yetmezdi" (Âyet: 67); buradaki "Mekânetihim" ile
"Mekânihim" bir ma'nâyadır.

251- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Güneş de (ilâhî bir âyettir ki) kendi karargâhında cereyan etmektedir. Bu, mutlak gâlib, herşeyi hakkıyle 1™ Aiinhyın takdiridir" bilen Allah'ın takdiridir
(Âyet: 38).

324-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben güneşin batışı sırasında mescidde Peygamber'in beraberinde idim. Peygamber (S):
— "Yâ Ebâ Zerr! Güneş nerede gurûb eder bilir misin?" diye sordu.
Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim. Peygamber:
— "Güneş gider, tâ Arş'ın altında secde eder. İşte bu Yüce Allah 'in şu kavlidir: Güneş de (ilâhî bir âyettir ki) kendi karargâhında cereyan etmektedir. Bu, mutlak gâlib, herşeyi hakkıyle bilen Allah '-in takdiridir."

325-......Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e, Yüce Allah'ın "Güneş kendi karargâhında cereyan etmektedir" kavlinden sordum. Peygamber: "Onun müstakarrı Arş'ın altındadır" buyurdu [479].

37- Ve's-Sâffât Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi: "Uzak bir yerden gaybe atıp tutuyorlardı" (Sebe1:52), buradaki "Uzak bir yerden", "Her yerden" ma'nâsınadır. "Ki onlar MeleH A 'lâ'ya kulak verip dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için (âhirette) ardı arası kesilmez bir azâb vardır" (Âyet: 8-9),

buradaki "Yukzafûne", "Atılıyorlar"; "Vâsıbun",
"Dâim" (yânî "Devâmli") ma'nâsınadır.
"Hakikat biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık"
(Âyet: ıi); buradaki "Lâzibun", "Lâzımun", yânî "Cıvık yapışkan" ma'nâsınadır.
"Onlardan kimi kimine yönelip mes'ûl tutmaya kalkışırlar. Hakikat siz bize sağdan gelirdiniz, derler"
(Âyet: 27-28); buradaki "Sağdan" sözüyle, hakkı kasdediyor. Bunu kâfirler, şeytâna hitaben söylerler.
"Orada bir humar da yok, onlar bundan sarhoş da olmazlar" (Aya. 4iy, buradaki "Ğavlun", "Karın ağrısı";
"Yunzefûn", "Akıllan gitmez" ma'nâsınadır.
"İçlerinden bir sözcü: Hakikat benim bir arkadaşım vardı, der" (Âyet: 51), buradaki "Karin", "Arkadaş"
ma'nâsınadır. "Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler bulmuşlardı da, kendileri de onların izleri üzerinde
koşturuluyorlardı"(Ayev. 69-70), buradaki "Yuhreûne{~ Koşturuluyorlar)", "Hervele hey'eti gibi" (yânî
"Hervele yapanlar gibi sür'atle koşturuluyorlar") demektir.
"Derken (kavmi) koşarak onun önüne çıktılar" (Âyet: 94};
buradaki "Yeziffûn", "en-Neselâne fi'1-meşyi" {yânî "Koşmanın aşağısında kısa adımlarla sür'atli yürüyüş")
ma'nâsınadır.
"Bir de O'nunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular. And olsun ki, bizzat cinnler dahî onların muhakkak (cehenneme) ihzâren getirileceklerini pek iyi bilmişlerdir. Allah onların isnâd edegeldiklerinden yücedir, münezzehdir" (Âyet: 158-159).
Kureyş kâfirleri: "Melekler Allah'ın kızlarıdırlar, meleklerin anaları da cinnlerin hâsslarının kızlarıdır" dediler.
Yüce Allah da: "And olsun ki, bizzat cinnler dahî onların muhakkak ihzâren getirileceklerini pek iyi
bilmişlerdir", yânî "Bu sözü söyleyen sizler hesaba çekilmek içi.* orada hazır edileceksiniz".
Ve İbn Abbâs şöyle dedi: "Biziz o saff saff dizilenler mutlak biz" (Âyet: ıö5), buradaki "Saff saff dizilenler", meleklerdir.
"O zulmedenleri, onlara eş olanları, Allah'ı bırakıp tapmakta ısrar ettikleri şeyleri hep bir araya toplayın da cehennem yoluna götürün. Onları habsedin. Çünkü onlar mes'ûldürler" (Âyet, mi); buradaki "SırâtVl-
Cahîm", "Cehennemin ortası; çılgın ateşin ortası" (Âyet: 55) demektir.
"Sonra üzerine de onlar için çok sıcak bir su ile karıştırılmış içki vardır" (Âyet: 67), buradaki "Le-şevben",
"Yiyecekleri karıştırılır; yiyecek ve içecekleri çok sıcak su ile karıştırılır" demektir.
"Medhûran" (ei-AW: n>, "Matrûdan(= Tardedilip kovulmuş)" ma'nâsınadır (Âyet: 9da) "Tardetmek" ma'nâsına olan "Duhûran" geçmişti).
"Yanlarında da bakışlarını yalnız zevçlerine döndürmüş iri gözlü kadınlar vardır ki, bunlar örtülüp saklanmış
yumurtalar gibidirler" (Âyet: 48-49); buradaki "Beydun meknûnun{- Saklanmış beyaz yumurta)", "Saklanmış
inci" ma'nâsınadır.
"Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) bıraktık" (Âyet: 78, 129), yânî "O dâima hayırla anılacaktır".
"Bir âyet -bir mu'cize- gördükleri vakit, onu eğlenceye tutarlar" (Âyet: 14), buradaki "Yesteshırûne"
"Yesharûn(= Eğlenirler)" ma'nâsınadır.
"O en güzel yaratanı; sizin de, evvelki atalarınızın da Rabb'i olan Allah'ı bırakıp da BaTe mi tapıyorsunuz?"
(Âyet: 125-126); buradaki "Bal" (Büyük bir putun ismi olup Yemen dilinde) "Rabb" ma'nâsınadır.

252- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi" (Âyet: 139).

326-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Hiçbir kimseye Yûnus ibn Mettâ'dan daha hayırlı olması lâyık değildir" buyurdu.

327-.....Muhammed ibnu Fuleyh tahdîs edip şöyle demiştir:
Bana babam Fuleyh ibn Süleyman, Âmir ibnu Lueyy oğulları'ndan olan Hilâl ibnu Alî'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre-(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim ben Yunus ibn Mettâ'dan hayırlıyım derse, muhakkak yalan söyledi" buyurmuştur [480].

38- Sâd Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

328-....., el-Avvâm ibn Havşeb şöyle dedi: Ben Mucâhid'e Sâd Sûresi'ndeki secdeden sordum. Mucâhid şöyle dedi: Bu, İbn Abbâs'a soruldu da o: "Onlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..." (ei-Enâm:90) kelâmını
söyledi. İbn Abbâs bu Sâd Sûresi'nde (24. âyetinde) secde eder idi [481].

329- Bana Muhammed ibnu Abdillah tahdîs etti[482]. Bize Mu-hammed ibnu Ubeyd et-Tenâfisiyyu tahdîs etti ki, el-Avvâm şöyle demiştir: Ben Mucâhid'e Sâd Sûresi'ndeki secdenin mâhiyetini sordum. O şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a:
— Hangi delilden dolayı secde ediyorsun? dedim. İbn Abbâs da bana:

— Sen şu âyetleri okumuyor musun: ' 'Biz ona İshâk ile Ya 'kûb 'u ihsan ettik ve herbirini hidâyete erdirdik. Daha evvel de Nûh 'm, ve onun neslinden Davud'u, Süleyman % Eyyûb 'w, Yûsuf'u, Mûsâ *yı ve Harun'u hidâyete (nübüvvete) kavuşturduk... Onlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..." (eUEn'âm:84-90). (Ey Mucâhid ve arkadaşları!) İşte Dâvûd da Peygamber'inizin kendisine uyması emredilen kimselerdendir, bunun için Rasûlullah da (Davud'un secde ettiği) bu yerde secde etti, dedi [483].
"Ucabun (Âyet:5), "Acîbun" (yânî "Şaşılacak birşey") ma'nâ-sınadır.
"el-Kıttu" (Âya-AG), "es-Sahîfetu" demektir, o burada "Hasene-ler sahîfesi"dir.
Mucâhid şöyle dedi: "Küfredenler bir izzet (bir onur), bir tefrika içindedir" (Âyev.2); buradaki "İzzet", "Muâzzîn(= İzzet ve yenme yarışında yâhud câhiliyet hamiyetinde ve büyüklenmesinde)" ma'nâ-sınadır.
"Biz bunu diğer millette (yânî dînde) işitmedik. Bu, uydurmadan başkası değildir" (Âyet:7); buradaki "el-MilletVl-âhire", Kureyş dînidir; "el-İhtilâk" da "Yalan ve uydurma" ma'nâsınadır [484].
Yâhud o göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin mülkü -tasarrufu onların mı ? Öyle ise sebeblerine yapışarak göğe yükselsin-ler" (Âyet: ıo); buradaki "el-Esbâb", semânın kapılarındaki yollarıdır.
"Onlar derme çatma patilerden birikmiş öyle bir ordudur ki, işte şurada hezimete uğratılmışlardır" (Âyet:ii): Kureyş'i kasdediyor.
Onlardan evvel Nûh kavmi, Âd ve o kazıklar sahibi Fir 'avn, Se-mûd, Lût kavimleri ile Eyke sahihleri de tekzîb etmişlerdi. İşte o partilerim akıbeti)/" (Âyet: 12-13); "İşte o partiler", "Geçmiş olan bu milletler (hep helak edildiler)" ma'nâsınadır.
"Onların her biri başka değil, gönderilen peygamberleri tekzîb ettiler de bu yüzden azabım hakk oldu. Bunlar da iki sağım aralığı kadar bile gecikmeyecek bir tek korkunç sesten başkasını gözetmiyorlar" {Âyet: i4-i5>; buradaki "Fevâk", "Rucû"', yânî "Dönmek" ma'nâsınadır. "Kıttanâ" (Âyet; 16), "Azabımızı" ma'nâsınadır.
"Biz onları eğlence edinirdik..." (Âyet: 63), "Biz onları ihata etmiştik" (yâhud "Onlarda hatâ etmiştik") ma'nâsınadır. "Etrâb", "Emsal" (yânî "Bir-yaşıt") demektir.
Ve İbn Abbâs şöyle dedi: "Kuvvetlerin ve basiretlerin sahihleri olan kullarımız İbrahim'i, İshâk% Ya'kûb'u da an" (Âyet:45); '.'el Eyd", "Kulluk hususundaki kuvvet"; "el-Ebsâr", "Allah'ın emri hususundaki görüş"tür.
"Gerçek ben mal sevgisine sırf Rabb'imi zikretmek için düştüm.*. " (Âyet:32); buradaki "An zikri RabbV\ "Min zikri Rabbî" ma'nâsına-dır.
"... Hemen ayaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı" (Âyet:33), "Atların boyunlarına ve ayaklarına eliyle dokunuyordu"; "el-Esfâd" (Âyet:38), "Bağlar, bukağılar, kayıdlar" ma'nâsınadir.

253- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Süleyman: 'Ey Rabb'im, beni mağfiret eyle. Bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki, o benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsan eden Senesin Sen!1 dedi"
(Âyet: 35).

330-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cinn taifesinden bir ifrît dün gece namazımı bozdurmak için bana ansızın hücum etti. -Yâhud Peygamber buna benzer bir kelime söyledi.- Lâkin Allah beni gâlib getirip ona istediğimi yapmaya fırsat verdi. Sabah olunca hepiniz onu güresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleyman Peygamber'in; Yâ Rabb, bana mağfiret et ve benden sonra kimseye olmayacak bir mülkü bana bağışla, demiş olduğu hatırıma geldi."
Râvî Ravh: Peygamber o ifrîti hor olarak kovdu, demiştir [485].

254- Bâb:

“Ve ben kendiliğinden birşey teklif edenlerden de değilim1" (Âyet: 86).

331-.....Mesrûk şöyle dedi: Bizler Abdullah ibnu Mes'ûd'un yanına girdik. O:
— Ey insanlar! İçinizden her kim bir ilim bilirse onu söylesin, bilmeyen de "Allah en bilendir" desin. Çünkü insanın bilmediği şey için "(Bilmiyorum) Allah en bilendir" demesi de ilimdendir. Azız ve Celîl olan Allah, kendi Peygamber'ine hitaben: "Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğimden birşey teklif edenlerden de değilim, de!" buyurdu. Şimdi ben size ed-Duhân:10. âyetini anlatacağım:
Rasûlullah (S) Kureyş'i İslâm'a girmeye çağırdı. Onlar İslâm'a girmeğe ağır davranıp geciktiler. Bunun üzerine Peygamber: "Yâ Allah, Yûsuf'un zamanındaki yıllar gibi yedi şiddet yılı ile bana yardım et" diye Kureyş aleyhine duâ etti. Akabinde onları öyle bir kıtlık yakaladı ki, herşeyi kökünden giderip yok etti. O derecede ki, onlar ölmüş hayvanları ve derileri yediler. Hattâ bir insan açlıktan dolayı kendisiyle gök arasında bir duman görmeğe başladı. Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu:' '0 hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. O, insanları saracaktır. Bu pek yaman bir azâb... " (ed-Duhân:10-ll).
Dedi ki:
— Bunun üzerine Kureyşliler şöyle duâ ettiler: "Ey Rabb 'imiz, bizden bu azabı açıp kaldır. Çünkü biz îmân edeceğiz (dediler). Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine açıklayan bir peygamber geldiği hâlde. Yine ondan yüz çevirdiler. O'na kimi bir öğretilmiş, kimi bir mecnûn dediler. Biz bu duman azabını biraz açıp kaldıracağız. Fakat siz hiç

şübhe yok ki tekrar dönecek olanlarsınız
(ed-Duhân:12-15).
İbn Mes'ûd dedi ki:
— Kıyamet günündeki azâb onlardan kaldırılır mı? Yine dedi ki:
— Kureyş'ten o azâb kaldırıldıktan sonra onlar yine küfürlerine döndüler. Allah da onları Bedir günü tekrar yakaladı. Yüce Allah: ' 'Çok büyük bir şiddet ve satvetle çarpacağımız gün muhakkak ki biz onlardan intikaam alıcılarız" (ed-Duhân:i6) [486].

39- ez-Zumer Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi:
"... Kıyamet günü yüzünü o fecî' azâbdan kim kurtaracak?" (Âyet: 24), yânî "Ateş içinde yüzü üzerine sürüklenmekten kendini kim kurtaracak?" demektir.
Bunun delili Yüce Allah'ın şu kavlidir: "Bizim âyetlerimiz hakkında sapıklığa düşenler şübhesiz bize gizli kalmazlar. O hâlde ateşin içine atılacak olan kimse mi hayırlıdır, yoksa kıyamet günü korkusuzca gelecek olan kişi mi?,.. " (Fussilet: 40).
"And olsun ki biz Kur'ân'da insanlar için nasihat kabul etsinler diye, her misâlden örnekler gösterdik. Onu tenâkuzsuz ve ihtilafsız, dosdoğru Ar abca bir Kur'ân olarak indirdik, tâ ki sakınsınlar" (Âyet: 27-28); buradaki
"Gayra zîıvecin", "Eğrilik ve belirsizlik olmayarak" ma'nâsınadır.
"Kendisinde birbirine sertlik ve geçimsizlik gösteren birçok ortakların hakkı bulunan bir adamla (bir köle ile) yalnız bir kişinin adamı olan diğer birini Allah (müşriklerle muvahhid hakkında) bir misâl olarak getirmiştir. Bu ikisinin hâli bir olur mu?... " (Âyet: 29);
bu âyette kendisinde birçok ortak sâhibler bulunan adamİa tek adama hâss olup başkalarından salim bulunan adam; onların bâtıl ilâhlanyle Hakk İlâh için bir meseldir [487].
"Allah kuluna kâfi değil mi? Seni ondan başkalanyle korkutuyorlar... " (Âyet: 36); "Ondan başkalanyle", "Putlarıyle; putlarının zarar vermeleriyle" demektir.
"İnsan bir zarar dokunduğu zaman bizi çağırır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nVmet verdiğimiz vakit: 'Bu, bana ancak ilimden (bilgimden) dolayı verilmiştir' der.
Hayır, bu bir imtihandır. Lâkin onların çoğu bilmezler" (Âyet: 49); buradaki "Havvelnâ", "A'teynâ" (yânî
"Verdik") ma'nâsınadır. *
* 'Sıdki getirene ve onu tasdik edenlere gelince: İşte onlar takvaya erenlerin tâ kendileridir" (Âyet: 33); buradaki
"Sıdkı getiren", "Kur'ân'ı getiren ve onu tasdik eden kimse"dir ki, o, kıyamet günü: Rabb'im, bu bana verdiğin ve içindekilerle amel ettiğim Kur'ân'dır, diyerek gelecek olan mü'mindir.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: "Muteşâkisûne"
(Âyet: 29), "Birbirlerine zorluk çıkaranlar, ihtilâf edenler";
"er-Raculu", "eş-Şekisu(= Dâima zorluk çıkaran, adalete razı olmayan kişi"; "Raculen silmen" ta'bîri
"Raculen salimen (ve sâlihan)" şeklinde de söyleniyor.
"Allah bir olarak anıldığı zaman âhirete inanmazların kalbleri tiksinir. Başkası anıldı mı bunların derhâl yüzleri güler" (Âyet: 45); buradaki "İşmeezzet", "Nefret etti, tiksindi" demektir.
"Allah şirkten sakınanları umduklarına nail olmalarına sebeb olan iyi amelleri ile selâmete erdirir... " (Âyet: 6i);
buradaki
"Bi-mefâzetihim" "Fevz"den olup "Bi-fevzihim" (yânî "Kendi kazançları, zaferleri ile") demektir.
"Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ve teşbih ederek Arş'in etrafını kuşatmışlardır..." (Âyet: 75);
buradaki "Hâffiyne min havlVl-arşı", "Arş'ın iki yanından -bütün yanlarından- onu dolaşıcılar olarak
çepçevre kuşatanlar" demektir. "Allah, kelâmın en güzelini ahenkli, katmerli (tıklım büklüm hakikatlerle dolu) bir kitâb hâlinde indirmiştir... " (Âyet: 23); buradaki "Muteşâbihen" lafzı,
"İştibâh" (yânî "Seçilememezlik, karışıklık")dan değil, lâkin "Tasdikte ve güzellikte bâzısı bâzısına benzer (içinde tenakuz ve ihtilâf bulunmaz)" ma'nâsmdandır.

255- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"De ki: Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah
bütün günâhları mağfiret eder. Şübhesiz ki, O çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" (Avet: 53).

332-..... Ya'Iâ ibn Müslim ibn Hürmüz, Saîd ibn Cubeyr'in kendilerine İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber verdiğini söylemiştir: Müşriklerden birtakım insanlar adam öldürmüşler ve birçok cinayet işlemişler, zina etmişler ve bunda da çok ileri gitmişlerdi. Bunlar bu günâhlarıyle Muhammed'e geldiler de:
— Senin söylemekte olduğun tebliğ ve kendisine da'vet etmekte olduğun İslâm Dîni şübhesiz çok güzeldir. Eğer bize işlediğimiz bunca günâhlar için bir keffâret bulunduğunu haber versen! dediler.
Bunun üzerine şu mealdeki âyetler indi: "Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tann daha katıp tapmazlar. Allah 'm haram kıldığı

cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarpar. Kıyamet günü de azabı katmerleşir ve o azabın içinde hor ve hakir ebedi bırakılır. Ancak tevbe edip îmân eden, iyi amelde bulunan kimseler müstesnadır. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" (ei-Furkaan: 68-70).
Bir de şu kelâm indi: "De ki: Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşan kullarım, Allah 'in rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günâhlara mağfiret eder. Şübhesiz ki, O çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" [488].

256- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Allah'ı hakkıyle takdir edemediler... (Âyet: 67).

333-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın huzuruna Yahûdî hahamlarından bir âlim geldi ve:
— Yâ Muhammedi Biz (kitâblanmızda) Allah'ın şöyle vasıflandığını buluyoruz: "Allah gökleri bir parmağında, yer tabakalarını da bir parmağında, bütün ağaçlan bir parmağında, suları ve toprakları bir parmağında, öbür mahlûkları da (beşinci) bir parmağında tutarak: Ben bütün kâinatın Melik'iyim! der" diye nakletti.
Peygamber (S) Yahûdî âliminin (Tevrat'tan naklettiği) bu haberi tasdîk ederek, sondaki dişleri görününceye kadar güldü. Bundan sonra Rasûlullah: "Allah'/ hakk (ve lâyık) olduğu veçhile takdir etmediler..." âyetini okudu [489].

257- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Hâlbuki kıyamet günü arz küresi toptan onun bir kabzasıdır. Gökler de onun sağ eliyle dürülmüşlerdir. O katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir" (Âyet: 67).

334-.....Ebû. Hureyre (R) dedi ki: Ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken bizzat işittim: "Allah Arz'ı kabz edecek, sağ eliyle gökleri dürecek, sonra: 'Ben Melik Hm; yeryüzünün hükümdarları nerede?' buyuracak"[490]

258- Şu Kaalin Babı:

"(Birinci) sûr'a üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki (ölüler dirilip) ayakta bakınıp duruyorlar" (Âyet: 68).

335-.....Bize Abdurrahîm, Zekeriyyâ ibn Zâide'den; o da Âmir ibn Şurahbîl eş-Şa'bî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Ben ikinci üfürmeden sonra başını kaldıracak olanların ilkiyim. Bir de bakarım ki, Mûsâ Arş'a yapışmış duruyor. Artık o birinci nefhada ölmedi de hep böyle mi idi, yâhud ikinci nefhadan sonra benden önce mi diriltildi, bilmiyorum' [491].

336-..... el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Salih'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "İki ne/ha kırk vardır."
Ebû Hureyre'nin arkadaşları:
— Yâ Ebâ Hureyre: Kırk gün mü? diye sordular.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben cevâb vermekten çekindim. Birisi:
— Kırk sene mi? diye sordu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben yine cevâb vermekten çekindim. Bir
başkası:
— Kırk ay mı? diye sordu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben buna da cevâb vermekten çekindim. (Çünkü günlerle, aylarla, yıllarla müddet ta*yîn edecek bilgim yoktu. Ebû Hureyre dedi ki:) Rasûlullah:
— "insandan her parça çürür, yalnız kuyruk sokumundaki bir parçası çürümez, ikinci yaratma o parça içinde terkîb edilir" buyurdu [492]

40- el-Mu'min Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi:
"Hâmîm"; bunun mecazı (yânı yolu, hükmü), diğer sûre evvellerindeki kesik kesik harflerin mecazıdır. Ve şöyle de deniliyor: Hayır, bu Şurayh ibnu Ebî Evfâ'nın şu kavlindeki kullanışından dolayı, bir isimdir [493]:
Yuzekkirunî hâmîme ve'r-rumhu şâcirun, Fe-hellâ-teİâ hâmîme kahle't-tekaddumi
(= Harb günü o bana mızraklar birbirine girip karıştığı hâlde Hâmîm'i hatırlattı, keski o bu Hamimi harbde ileriye geçmeden önce henüz mızraklar birbirine karışmadan okumuş olsaydı!) [494]
"ŞedîdVl-ikaabı, zVt-tavli" (Âyet: 3) kavlinde "et-Tavlu" "et-Tefâdulu" (yânî "Fadl ve kerem") ma'nâsınadır.
-Katâde: Bunun aslı "Sahibi üzerine müddeti uzayan ni'metlendirme"dir, demiştir.-

"Rabb'in şöyle buyurdu: Bana duâ edin. Size icabet edeyim. Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslayıp uzaklaşanlar hor ve hakir olarak ateşe gireceklerdir"
(Âyet: 60); buradaki "Dâhırîne", "Alçalıcüar olarak"
(Suddî: "Küçülücüler ve zeliller olarak" demiştir) ma'nâsınadır.
"Ey kavmim, benim karşılaştığım bu hâl nedir? Çünkü ben sizi kurtuluşa da *vet ediyorum, siz beni ateş çağırıyorsunuz" (Âyet: 4i); buradaki "Necat" (Ateşten kurtarıcı olan) "îmân" ma'nâsınadır.
Siz beni Allah'a küfredeyim, hiçbir surette tanımadığım nesneleri O'na ortak tutayım diye çağırıyorsunuz. Ben de sizi O mutlak Kaadir'e, O çok mağfiret ediciye da\et ediyorum. Sizin beni mutlakaa tapmaya da'vet ettiğinizin dünyâda da, âhirette de asla hiçbir da'veti yoktur..." (Âyet: 42-43);
buradaki "Hiçbir da'vete hakkı olmayan" -yâhud "Hiçbir da'veti kabule hakkı olmayan"- ta'bıriyle, müşriklerin Allah'tan başka tapmakta oldukları vesen'i, put'u kasdediyor.
"Onlar Kitâbh ve Peygamberimizle gönderdiğimiz şeyleri tekzfb edenlerdir. Artık bilecekler. Boyunlarında lâleler, zincirler bulunduğu zaman ki, onlar sıcak suyun içinde sürüklenecekler, sonra ateşte yakılacaklardır"
(Âyet: 70.-72); buradaki "Yuscerûn", "Onları ateş yakacak"
ma'nâsmadır. (Bu, Yüce Allah'ın: "Onun yakıtı insanlar ve taşlardır" (ei Bakara: 24) kavli gibidir.)
"Size olan bu azâb şundandır: Çünkü siz yeryüzünde haksız yere şımarıklık ediyor, çılgınca taşkınlık gösteriyorsunuz" {Âyev. 75); buradaki "Temrahûne",
"Tebterûne" (yânî "Çok şımarıyor, azıyor, hakkı beğenmiyor, kabul etmiyorsunuz") ma'nâsınadır. el-Alâ ibnu Ziyâd (öl: 94), insanları, cehennemi hatırlatıp kötülüklerden sakındırıyordu. O sırada bir adam ona: Sen insanları niçin Allah'ın rahmetinden ümîdsizliğe düşürüyorsun? dedi. el-Alâ da ona: Azîz ve Celîl olan Allah "Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin..." (ez-Zumer: 53)
buyururken, ben insanları ümîdsizliğe düşürmeye muktedir olabilir miyim? Bununla beraber Allah "Hakikat müsrifler (yont haddi aşanlar) ateş yaranının tâ kendileridir" (Âyet: 43) de buyuruyor. Lâkin sizler amellerinizin kötülüklerine, çirkinliklerine rağmen cennetle müjdelendirilmenizi arzu etmektesiniz. Fakat Allah, Muhammed(S)'i ancak kendisine itaat edenleri cennetle müjdeleyici, âsî olanları da ateşle korkutucu olarak göndermiştir, dedi [495].

337-......Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahya ibnu Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bana Muhammed ibnu İbrâhîm et-Temîmî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Amr ibni'1-Âs'a:
— Müşriklerin Rasûlullah'a yaptıkları kötülüklerin en şiddetlisini bana haber ver, dedim.
Abdullah ibn Amr şöyle dedi:
— Rasûlullah (S) Ka'be'nin avlusunda namaz kılıyordu. Bunun üzerine Ukbe ibn Ebî Muayt çıkageldi. Ukbe, Rasûlullah'ır omuzun-dan tuttu da ridâsım boynunda dürüp toparladı (ve onunla) Rasûlul-lah'ı şiddetli bir şekilde boğmağa başlamıştı ki, tam bu sırada Ebû Bekr karşıdan yönelip geldi, hemen Ukbe'nin omuzunu tuttu ve onun saldırısını Rasûlullah'tan def etti ve: "Siz bir adamı, RabbHm Allah 'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o, size Rabb Hnizden apa± çık mu 'cizeler de getirmiştir. Bununla beraber eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldiği azâbin bir kısmı olsun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak etmez" (Âyet: 28) kelâmını okudu [496].

41- Hâmîm es-Sccde (Fussilet) Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Tâvûs, İbn Abbâs'tan olmak üzere şöyle dedi:
"Sonra göğe -ki o bir buhar hâlinde idi- doğruldu da ona ve Arz3a: İkiniz de ister istemez gelin, buyurdu.
Onlar da: İsteye isteye geldik, dediler" (Âyet: 11);
buradaki "İ'tiyâ tav'an", "Atıyâ(= Veriniz)"; "Kaaletâ eteynâ", "A'taynâ tâıîne(= Boyun eğerek verdik)" ma'nâsınadır [497].
el-Minhâl söyledi ki, Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir:
Bir adam (ki Nâfi' ibnu'l-Ezrak'tır) Ibn Abbâs'a: Ben Kur'ân'da bana zahirleri ihtilâf etmekte olan birçok şeyler buluyorum, dedi. (Ibn Abbâs: Sana ihtilaflı görünen bu şeylerden getir, dedi.) O da şunları söyledi: "Sûra üfürüldüğü zaman da artık aralarında o gün (böbürlenecekleri) soyları, sopları olmadığı gibi (birbirlerinin hâlini de) soruşamazlar" (ei-Muminûn: ıoi), "Onlardan kimi kimine yönelip birbirini soruşurlar"
(es-Sâffât: 27-50);
"Küfredenlerle o peygambere âsî olanlar o gün hâk ile yeksan edilselerdi de Allah'tan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulunacaktır" (en-Nisâ: 42),
"Rabb'imiz olan Allah'a and ederim ki, biz eş tutanlardan değildik... " (d Enam: 23) -bu âyette onlar, müşrik olduklarını gizlediler...
"Sizi (tekrar) yaratmak mı (sizce) daha güç, yoksa göğü mü? Ki onu Allah bina etmiştir. Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizâm verdi. Onun gecesini kararttı, gündüzünü (aydınlığa) çıkardı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi" (en-Nâziât: 27-30). Yüce Allah bu âyette göğün yaratılmasını Yer'in yaratılmasından önce zikretti. Sonra şu âyette şöyle buyurdu:
"... Gerçek siz mi o Arz'ı iki günde yaratana küfrediyor, O'na ortaklar katıyorsunuz? O, Alemlerin (Âyet: 9);

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:
"Allah gafur, rahim bulunuyor", "Allah azız» hakîm bulunuyor", "Allah semV, basîr bulunuyor", sanki
Allah bu sıfatlarla sıfatlanmış oldu da sonra geçti (yânî bundan değişti) gibi?
İbn Abbâs bu sorularına cevâb vererek şöyle dedi: Yüce Allah'ın "O gün aralarında soy, sop olmayacak" sözü, birinci üfürmededir: "(Birinci) sûra üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki, ayakta bakınıp duruyorlar" (ez-zumen 68). İşte bu sırada aralarında (kendilerine fayda verecek) soy sop yoktur.
(Herkes kendi nefsi ile meşgul bulunduğu için) birbirleriyle soruşamazlar [498].
Sonra diğer bir üfürmede birbirlerine yönelip soruşurlar [499].
Amma Yüce Allah'ın "Biz müşrikler değildik" ve "Allah'tan bir sözü gizlemezler... " sözlerine gelince, şübhesiz Allah ıslâh ehlinin günâhlarını mağfiret eder. Müşrikler: Geliniz de bizler müşrikler değildik diyelim, dediler de ağızları üzerine mühür vuruldu ve elleri nutkedip konuşur. İşte bu sırada Allah'tan hiçbir sözün gizlenmez olduğu bilindi. İşte "Küfredenlerle o peygambere âsî olanlar o gün yerle bir edilselerdi de
Allah'tan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulunurlar" (en-Nisâ: 4i> âyetindeki bu temenni hâli, bu
sırada olur [500].
Ve Arz'ı iki gün mikdârı sürede yarattı. Sonra göğü yarattı. Sonra irâdesi göğe yöneldi de gökleri diğer iki
günlük süre içinde tesviye edip nizâma koydu. Sonra Arz'ı yayıp genişletti. Arz'ın genişletilip yayılması ise
ondan suyu, mer'ayı çıkarmak, dağları, tepeleri ve bunlar arasındaki şeyleri diğer iki gün süresinde yaratmasıdır. İşte bunların hepsi Yüce Allah'ın "Dahâhâ = Arz'ı yaydı" sözüdür. Amma "Arzh iki günde yarattı" sözüne gelince, Arz ve Arz'da bulunan herşey dört günlük süre içinde yaratıldı. Gökler de iki günde yaratıldı. (Hâsılı: Arz'ın kendisinin yaratılması, göğün yaratılmasından öncedir. Arz'ın dahvı, yânı yayılması ise, ondan sonradır.)
Ve "Allah gafur, rahim bulunuyor". Yüce Allah kendi zâtını bunlarla isimlendirdi (bu isimlendirme geçmiştir). Amma bu "Gafûriyet" ve "Rahîmiyet" kavline (bunun ma'nâsına) gelince, o böyle olmakta devam ediyor (bu vasıf asla kesilmiyor). Çünkü Allah bir şeye mağfiret etmek yâhud merhamet etmek isterse muhakkak olarak istediğini o şeye isabet ettirir. (İbn Abbâs ona:) Binâenaleyh Kur'ân sana ihtilaflı olmasın, çünkü hepsi Allah katındandır, dedi. (Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi:)
Bu geçen hadîsi bana Yûsuf ibn Adiyy tahdîs etti [501].
Bize Ubeydullah ibnu Amr, Zeyd ibn Ebî Uneyse'den; o da el-MinhâPden olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti [502].
Ve Mucâhid şöyle dedi: "Onlar için kesiksiz bir ücret vardır" (Âyet: 8>; bu "Gayru mahsûbin{- Hesâbsız,
tükenmeyen)** ma'nâsmadır.
"Allah dört gün (sonunda) orada üstünde sabit dağlar yaptı, onda bereketler yarattı, orada arayanlar için dört
günde müsâvî gıdalar takdir etti" (Âyet: ıo) buradaki
"Akvâtahâ", "Erzâkahâ" (yânî "Bızıklanni") ma'nâsmadır [503]
"Her gökte ona âid emri vahyettV (Âyet: u)j "Kendisine emrettiği şeyleri vahyetti".
"Bundan dolayı biz de dünyâ hayâtında zillet azabım kendilerine tattırmamız için, uğursuz uğursuz günlerde
üzerlerine çok gürültülü bir bora gönderdik. Ahiret azabı elbet daha horlayıcıdır..." (Âyet: ıe>; buradaki
"Eyyamın nahısâtın", "Uğursuz uğursuz günlerde" ma'nâsınadir [504].
"Biz onlara birtakım yanaşmaları sebeb yaptık da önlerinde ne var, ardlarında ne varsa onlar bunları süslü
gösterdiler..." (Âyet: 25); buradaki "Kayyadnâ lehum", "Kurenâe = Biz o karînleri onlara yaklaştırdık" demektir[505].
"Hakikat 'Rabb'imiz Allah'tır' deyip de sonra doğruluğa yapışanlar; işte onların üzerlerine
'Korkmayın, tasalanmayın, vaJd olunduğunuz cennetle sevinin' diye diye melekler inecektir" (Âyet: 30); bu
meleklerin inmesi, ölüm vaktindedir.
"... Senin hakikaten boynunu bükmüş gördüğün Arz da O 'nun âyetlerindendir. Fakat biz üzerine suyu indirdiğimiz vakit o harekete gelir, kabarır. Ona muhakkak can veren (Allah) elbet Ölüleri de dirilticidir.
Çünkü O, herşeye kaadirdir" (Âyet: 39); buradaki "Ihtezzet ve rabet", "Bitkilerle harekete gelir, kabarır" demektir.
Mucâhid'den başkası da {"Ve rabet "in ma'nâsı hakkında) "Meyve ve çiçekler kapçıklarından, tomurcuklarından doğdukları zaman kabarırlar" ma'nâsınadır, dedi.
"And olsun ki, şayet ona dokunan bir sıkıntıdan sonra kendisine bizden (zenginlik ve sıhhat gibi) bir rahmet tattırırsak, mutlakaa: Bu, benim hakkımdır..." (Âyet: 50); yânî "Benim amelim sebebiyledir, bu bana haklı kılınmıştır" der.
"Onda arayanlar için dört günde müsâvî gıdalar takdir etti" (Âyet: ıo), yânî "Arz'daki gıdaları, arayanlar için
müsâvî olarak takdîr etti".
"Semûd'a gelince; biz onlara doğru yolu gösterdik... " (Âyet: 17),
"Onları hayra ve şerre delâlet ettik (yânî,
"Mutlak olarak hayır ve şerr yollarına delâlet ettik").
Bu, "Biz ona iki de yol gösterdik" (ei-Beied: ıo>, "Gerçek biz insana doğru yolu gösterdik... " (eninsân: 3) kavilleri gibidir. Maksada irşâddan ibaret olan "Huda", "Biz onu yolların başına yükselttik" menzilesindedir (ma'nâsındadır).
"Onlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..." (ei-En'im: 90) kavli de bu ma'nâdandır (yânî Buhârî'nin "İrşâd" ve
"Is'âd" -Sâd harfiyle- ta'bîr ettiği gayeye ulaştırıcı delâlet nev'indendir).
"O gün Allah'ın düşmanları; işte onlar toplu hâlde ateşe sürülecekler" (Âyet: 19); buradaki "Yûzeûne",
"Yukeffûne(= Men'edilecekler)" ma'nâsınadır.
"... O'nun ilmi olmaksızın meyvelerden hiçbiri tomurcuklarından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz... " (Âyet:

47); buradaki "Min ekmâmihâ" sözü,
"Çiçek tomurcuğunun kapçığı, yuvası" demektir.
Başkası da şöyle dedi:
Üzüm için de meydana çıktığı zaman yine "Kâfur" ve
"Kufurrâ" denilir (Herşeyin kapçığı, onun kâfurudur).
"Keenhu veliyyun hamîm = Sanki o sıcak dosttur" (Ayet: 34), yânî yakındır.
"Önce taptıkları nesneler onlardan uzaklaşıp
kaybolmuştur. Onlar kendilerine kaçacak hiçbir yer
olmadığını anlamışlardır" (Âyet: 48); buradaki "Min mahtsun"dan "Hâsa anhu" denilir ki, "Meyi etti"
demektir.
"Gözünü aç, muhakkak onlar Rabb'lerine kavuşmaktan bir şübhe içindedirler. Gözünü aç, O hakîkaten herşeyi
çepçevre kuşatandır" (Âyet: 54); buradaki "Mirye" ve "Murye" bir olup "Şübhe içinde olmak, şübhe etmek"
ma'nâsınadır.
Ve Mucâhid şöyle dedi:
"Siz dilediğinizi yapın, çünkü O, ne yaparsanız hakkıyle görendir" (Âyet: 40), bu vaîd, yânî tehdîddir.
İbn Abbâs şöyle dedi:
"Ne (her) iyilik, ne de (her) kötülük bir olmaz- Sen kötülüğü en güzel olan hasletle önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile yakın dosttur" (Âyet. 33); buradaki "Daha güzel olan şey", öfke
sırasında sabr, kötülüğe uğrama sırasında affetmektir.
Sabrı ve affı yaptıkları zaman Allah onları korur ve düşmanları onlara alçalıp boyun eğer: "Sanki o düşman yakın bir dosttur".

259- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye (düşünüp) sakınmadınız- BiVakis Allah, yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız" (Âyet: 22).

338-.....Bize Yezîd ibmı Zuray', Rahv ibnu'l-Kaasım'dan; o da Mansûr ibnu'l-Mu'temir'den; o da Mucâhid ibn Cebr'den; o da Ebû Ma'mer'den tahdîs etti ki, İbn Mes'ûd (R) "Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye sakınmadınız..* " âyetinin tefsîri hakkında şöyle demiştir: Kureyş'ten iki adam vardı, bunların Sakîf kabilesinden, kadınları yönünden bir hısımları vardı, yâhud da Sakîf ten iki adam ve onların Kureyş'ten olan kadın yönünden bir hısımları vardı. Bunlar Beyt'te konuşurlarken biri diğerlerine:
— Söylemekte olduğumuz sözleri Allah'ın işitiyor olduğunu zannediyor musunuz? dedi.
Onlardan biri:
— Bir kısmını işitir, dedi. Bâzısı da:
— Eğer bir kısmını işitirse, yemîn olsun hepsini işitir, dedi.
İşte bunun üzerine ' 'Siz, ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye (düşünüp) sakınmadınız..." âyeti indirildi [506].

260- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Rabb Hnize karşı beslediğiniz şu zannınız, işte sizi o helak etti. Bu yüzden hüsrana düşenlerden oldunuz" (Âyet: 23).

339-..... Bize Mansûr, Mucâhid'den; o da Ebû Ma'mer'den tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Beyt'in yanında üç kişi bir araya geldiler. Bunların ikisi Kureyşli, biri Sakîfli yâhud da ikisi Sakîfli, biri Kureyşli idi. Bunlar karınlarının yağı çok, kalblerinin anlayışı az kimselerdi. Bunlardan biri:
— Söylemekte bulunduğumuz sözleri Allah'ın işitiyor olduğunu zannediyor musunuz? dedi.
Diğeri:
— Eğer açıktan söylersek işitir, gizli söylersek işitmez, dedi.
Kalan diğeri de:
— Eğer açıktan söylediğimiz zaman işitmekte ise, muhakkak ki, O, gizli söylediğimiz zamanda da işitir, dedi.
İşte bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah "Siz, ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye (düşünüp) sakınmadınız... " âyetini indirdi.
Sufyân ibn Uyeyne bu hadîsi tahdîs edip şöyle derdi: Bize Mansûr ibnu'l-Mu'temir yâhud Abdullah ibnu Ebî Necîh yâhud Humeyd tahdîs etti. Bunlardan biri yâhud bunlardan ikisi. Sonra kanâati Mansûr üzerinde sabit oldu ve bu tereddüdü bir kerre değil, birçok kerre-ler terkeyledi [507].

261- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Şimdi eğer day anabilirlerse, işte onların yurdu: Ateş! Eğer tekrar dönmek isterlerse, bu suretle de onlar
hoşnûd edilecek değillerdir" (Âyet: 24) [508].

340- Bize Amr ibnu Alî tahdîs etti. Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân tahdîs etti. Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Man-sûr, Mucâhid'den; o da Ebû Ma'mer'den; o da Abdullah ibn Mes'-ûd'dan zikredilen hadîs tarzında tahdîs etti [509].

42- Hâ Mîm Ayn Sîn Kaaf (eş-Şûrâ Sûresi) [510]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Ne dilerse yaratır. Kimi dilerse ona kızlar bağışlar, kimi dilerse ona erkekler lütfeder. Yâhiid (o çocukları) erkekler, dişiler olmak üzere çift verir. Kimi de dilerse onu kısır bırakır...." (Âyet: 49-50).
İbn Abbâs'tan, buradaki "Akîmen", "Çocuk doğurmaz" ma'nâsınadır dediği; "İşte biz sana da böylece emrimizden bir Rûh vahyettik..." (Âyet: 52);
buradaki "Rûh", Kur'ân'dır dediği zikrolunuyor.
Ve Mucâhid şöyle dedi:.
"O gökleri ve yeri yaratandır. Size hem kendinizden eşler, hem davarlardan eşler yaptı* Sizi bu suretle zürriyetlendirip üretiyor..." (Âyet: id; buradaki "Yezreukum fîhi (= Sizi bu nizâm içinde üretiyor)",
"Nesilden sonra nesil oluyor" ma'nâsınadır. "Sizinle bizim aramızda hiçbir hüccet yoktur... " (Ayet: 15),
"... Hiçbir husûmet yoktur" ma'nâsınadır [511].
"Onların, ateşe arz olunurlarken zilletten boyunlarını büke büke göz ucuyla bakacaklarını göreceksin..." (Âyet: 45); buradaki "Tarfin hafiyyen", "Zeffl bakış" ma'nâsınadır.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi:
"Eğer o dilerse rüzgârı durdurur da gemiler denizin sırtı üstünde kalırlar... " (Âyet: 33); buradaki "Denizin sırtı üstünde durup kalırlar" sözü "Denizde hareket etmezler ve akıp gitmezler" demektir.
"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri dînden kendilerine şeriat yapan ortakları mı var?... " (Âyet: 21);
buradaki "Şereû", "îbtedeû" (yânî "Bid'at çıkaranlar") manasınadır [512]

262- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

ki: Ben bu tebliğime karşı akrabalıkta sevgiden başka hiçbir mükâfat istemiyorum" (Âyet: 23).

341-.....Abdulmelik ibnu Meysere şöyle demiştir: Ben Tâvûs (ibn Keysân el-Yemenî)'tan işittim. İbn Abbâs'a "lüe'l-meveddetefî'l-kurbâ""1 sorulmuş. Saîd ibn Cubeyr:
— Peygamber'in en yakını Muhammed âilesidir, diye cevâb vermişti.
Bunun üzerine îbn Abbâs şöyle demiştir:
— (Ey Saîd) acele ettin! Kureyş'ten hiçbir oba yoktur ki, onlar içinde Peygamber'e bir hısımlık bulunmasın. Çünkü Peygamber (S): "Ey Kıtreyş, hiç olmazsa sizinle aramdaki yakınlığı gözetin, ilgilenin " buyurdu [513].

43- Ha Mîm Ez-Zuhruf Sûresi [514]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi: "Biz atalarımızı bir ümmet üzerinde bulduk... " (Âyet: 22); buradaki "Alâ ümmetin",
"Alâ imâmin" (yânî "Bir imâm, bir önder") üzerinde bulduk ma'nâsınadır.
"Onun yâ Rabb demesi hakkı için muhakkak ki onlar îmâna gelmezler güruhudur" (Âyet: 87); buradaki "Kîlihi
yâ Rabb" -bir okuyuşta nasb ile "Kîlehu yâ Rabbi"- sözünün tefsiri şudur: "Yâhud biz onların içlerinde gizlediklerini ve aralarındaki fısıltılarını işitmiyoruz mu (ve sözlerini işitmiyoruz mu) sanıyorlar?,,, " (Âyet: 80) [515].
Ve İbn Abbâs şöyle dedi: "Eğer bütün insanlar (küfre imrenecek) bir tek ümmet hâline gelemeyecek olsalardı, o Rahman'a (Allah'a) küfreden kimselerin tavanlarını, üstünden çıkacakları merdivenleri, odalarının kapılarım, üzerine yaslanacakları tahtları hep gümüşten yapardık,.. " (Âyet: 33-34). Bunun ma'nâsı: "Eğer insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı, ben muhakkak kâfirlerin evlerine gümüşten tavanlar, gümüşten merdivenler, gümüşten tahtlar yapardım" demektir. "Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik..." (Âyet: 13);
buradaki "Mukriniyne", "Mutikıyne" (yânî "Biz bunlara hâkim olmaya takat getiremezdik") ma'nâsınadır.
"Nihayet onlar bizi gadablandınnca kendilerinden intikaam aldık. Derhâl onları toptan suda boğduk" (Âyet: 55); buradaki "Âsafûnâ", "Ashatûnâ" (yânî "Bizi öfkelendirdiler") manasınadır.
"Kim o Rahmân'ın zikrinden göz yumarsa biz ona şeytânı musallat ederiz, artık bu onun ayrılmaz bir arkadaşıdır" (Âyet: 36); buradaki "Ya'şu", "Ya'mâ" (yânî "Kör olursa") manasınadır.
Mucâhid şöyle dedi: "Siz haddi aşan bir kavimsiniz diye artık o Kür'ânh sizden vazgeçip bırakı mı verelim?" (Âyet: 5), yânî "Sizler Kur'ân'ı tekzîb edeceksiniz de sonra bu tekzîbe karşılık cezaya uğratılmayacak mısınız?"
"Onun için biz kuvvetçe bunlardan daha çetinlerini helak ettik. O evvelkilerin misâli geçmiştir" (Âyet: 8);
buradaki "Mada meseluH-evvelîn", "Mada sünnetu'l-evvelîn" (yânî "Evvelkilere uygulanan kaanûn") geçmiştir, ma'nâsınadır.
"Biz ona hâkim olmaya muktedir değildik..." (Âyet: 13);

buradaki "Ona" sözüyle develeri, atları, katırları, eşekleri (yânî bütün binek hayvanlarını) kasdediyor.
"Süs içinde yetiştirilmekte olup da kendisi mücâdelede (hüccetini) açıklayamayan kişiyi mi (Allah'a nisbet ediyorlar)?" (Âyet: ıs), yânî "Sizler zînet içinde yetiştirilen cariyeleri, kızları o Rahmân'ın çocukları mı yaptınız? Sizler nasıl hükmediyorsunuz?"
"Onlar o Rahmân'ın bizzat kulları olan melekleri de dişiler yaptılar! Onların yaratılışlarında hazır mı idiler?! Onların (bu yalan) şâhidlikleri yazılacak, onlar sorguya çekileceklerdir. Eğer o Rahman dileseydi tapmazdık, dediler. Onların buna dâir hiçbir bilgileri yoktur. Onlar yalandan başka birşey söylemiyorlar" (Âyet: 19-20);
"Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık" sözleriyle putları kasdediyorlar. Yüce Allah da "Onların buna dâir hiçbir bilgileri yoktur" buyuruyor. Yânî "Müşriklerin söylemekte oldukları bu sözler hakkında hiçbir bilgileri yoktur, onlar sırf zannetmekte, yalan söylemektedirler. Putlar -yâhud müşrikler- bilmezler". "îbrâhîm bunu (Tevhîd kelimesini) dönsünler diye zürriyeti içinde bakî bir kelime yaptı" (Âyet: 28); buradaki "Akıbıhı" "Veledini" (yânî "Çocukları içinde") ma'nâsınadır.
"Mukterınîne" (Âyet: 53) "Beraberce yürüyenler" ma'nâsınadır. "Bu veçhile onları sonrakiler için bir geçmiş ve misâl yaptık" (Âyet: 56): Fir'avn kavmi, Muhammed Ümmeti'nin kâfirleri için bir geçmiş ve ibret verici bir meseldir. "Yasıddûne" (Âyet: si) "Yadıccûne(= Gürültü ediyorlar)" ma'nâsınadır. "Yoksa onlar işi sağlam mı tutmuşlar! İşte biz de hakîkaten sağlam tutanlarız" (Âyet: 79); buradaki "Mubrımûne", "Mucmıûne(= Sağlam yapanlar)" ma'nâsınadır.
"O Rahman'in bir çocuğu olsaydı, ben O'na tapanların ilki olurdum, de!" (Âyet: 8i); burada "Tapanların ilki", "İnananların ilki" ma'nâsınadır.
"Bir zaman da îbrâhîm babasına ve kavmine: Ben sizin tapmakta olduklarınızdan kesin olarak uzağım, demişti" (Âyet: 26).
Arablar "Nahnu minke'l-berâu ve'l-halâu(= Biz senden uzak ve boşuz)" derler; bu müzekker. Ve müennesten bir, iki ve cemf için kullanılan bir lafızdır. Bunların her biri hususunda bir lafızla "Berâun" denilir. Çünkü bu lafiz masdardır. Eğer "Beriun" demiş olaydı, ikide "Biriyâni", cemf de "Beriyûne" denilecekti. Abdullah ibn Mes'ûd (bu lafzı "yâ" harfiyle) "İnnenî beriyun" şeklinde okumuştur.
"ez-Zuhruf" (Âyet: 35), "ez-Zeheb" (yânî "Altın") ma'nâsınadır. 'Eğer biz dileseydik, size bedel yeryüzünde ardınızd a kalacak melekler yaratırdık" (Âyet: 60), yânî "Onların bâzısı bâzısına halef olurlardı".

263- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Cehennemlikler: ıYâ Mâlik, Rabbln bizi öldürsün!* diye çağrıştılar. O da: 'Siz muhakkak kalıcılarsınız1 dedi" (Âyet: 77).

342-.....Ya'lâibnuUmeyye (R): Ben Peygamber(S)'denminber üzerinde "Yâ Mâlik, Rabb Hn işimizi bitirsin artık! diye bağrışırlar... " âyetini okurken işittim, demiştir [516].
Ve Katâde: "Biz onları sonra gelecekler için bir mesel yaptık'* (Âyet:56), "Bir va'z ve öğüt yaptık" ma'nâsmadır, dedi.
Katâde'den başkası şöyle dedi: "Mukriniyn" (Âyet:i3), "Dâbı-tiyn(= Zabtediciler, hâkim olucular)" ma'nâsınadır. "Fulân kişi fu-lânın mukrımdır" denilir ki, zabtedicisidir demektir.
"Onlar altın tepsiler ve testilerle tavaf edileceklerdir. Canlarının isteyeceği, gözlerinin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır ve siz içinde ebedî kalacak olanlarsınız" (Âyet:77); buradaki "el-Ekvâb", "Emzikleri olmayan ibrîkler"dir.
"Eğer o Rahmânhn bir çocuğu olsaydı, ben O'na tapanların ilki olurdum, de!" (Âyet:8); bu "O'nun çocuğu olmadı" demektir (Bu tefsire göre baştaki *'/« " şartıyye değil, nâfiye kabul edilmiş oluyor). "Fe-ene evvelul-âbidîn", "Fe-ene evvelu'l-ânifîn" (yânî "O takdirde ben öfkelenenlerin ilki, kabul etmeyenlerin, çekinenlerin ilki olurdum") ma'nâsınadır. Bunlar iki lügattir: "Raculun âbidun" ve "Abi-dun."
Abdullahibn Mes'ûd -"VekîlihiyâRabb!"yerine- "Vekaale'r-rasûlu yâ Rabb!" şeklinde okudu (Bu, şâz bir kıraattir). "Evvelul~ âbidîn", "Abide, Ya'bedu" fiilinden olup "Câhidîn" (yânî "îlk inkâr edenlerden olurdum") ma'nâsınadır, deniliyor.
Ve Katâde şöyle dedi: "Şübhesiz O (Kur'ân) yanımızdaki ana kitâbdadır; çok yüce, çok hikmetlidir" (Âyet:4); buradaki liFı ümmVl-kitâb", "Cumleti'l-kitâb", "Ash'l-kitâb" ma'nâsınadır.
'-Siz haddi aşan bir kavimsinizdir diye artık o Kur'ân'ı sizden vazgeçip bırakı mı verelim?" (Âyet:5); buradaki "Musnfîn", "Muşri-kîn" ma'nâsınadır. Allah'a yemîn ederim ki, eğer bu Kur'ân, bu ümmetin evvellerinin onu reddettikleri için yeryüzünden kaldırılmış olaydı, onlar muhakkak helak olurlardı, (lâkin Allah kullarına rah-metiyle döndü, yirmi sene onlara tekrar tekrar vahiy indirip, Kur'ân 'a çağırdı).
"Onun için kuvvetçe bunlardan daha çetinlerini helak ettik. O evvelki ümmetlerin misâli geçmiştir" (Âyet:8); buradaki "Meselu'l-evvelîn", "Ukûbetu'l-evvelîn" (yânî "Evvelki ümmetlere uygulanan ceza") ma'nâsınadır.
' 'Kullarından kimi O 'na bir cüz' isnâd ettiler. Hakikat insan açıkça küfürbâzdır" (Âyet: 15); buradaki "Cüz'en", "Idlen (= Denk pay)" ma'nâsınadir [517].

44- Hâ Mîm Ed-Duhân Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi:
"Denizi durgun ve açık bırak. Çünkü onlar boğulfmaya mahkûm ol)muş bir ordudur" (Âyet: 24); buradaki "Rahven", "Kuru yol olarak" demektir [518].

"And olsun ki, biz onlara (hâllerini) bilerek (zamanlarındaki) âlemlerin üstünde bir imtiyaz vermiştik" (Âyet: 32); buradaki "Ale'l-âlemîn" "Onun iki yanı arasındaki insanlar üzerine (yânî "Biz İsrâîl oğulları müzminlerini kendi zamanlarındaki insanlar üzerine seçtik") ma'nâsınadır. "Tutun onu da sürükleyerek cehennemin tâ ortasına götürün" (Âyet: 47);
buradaki "Fa'tulûhu", "Onu itin, sert şekilde def edin" ma'nâsınadır.
"Onlara bembeyaz, şahin gözlü harfleri eş yaptık" (Âyet: 54), "Onları kara ve iri gözlü hûrîlerle nikahladık. Bakış onların içlerinde hareket edip oynar".
"Şübhesiz ki ben, beni taşlamanızdan; benim de Rabb'im, sizin de Rabb'iniz (olan Allah)a sığındım" Âyet: 20); buradaki "Taşlamakla murâd,
"Öldürmektir. "Ve rehven", "Sakin" demektir (ki, bu tekrar edilmiştir).
Ve İbn Abbâs şöyle dedi:
"Şübhesiz ki, o zakkum ağacı, günâha düşkün olanın yemeğidir. O, sıcak suyun kaynadığı gibi karınlar içinde kaynayacak erimiş ma'denler gibidir" (Âyet: 43-46); buradaki "Kel-muhlV, zeytinyağı tortusu gibi erimiş siyah ma'den(yâhud ince katranjdir.
İbn Abbâs'tan başkası şöyle dedi:
"Bunlar mı hayırlı yoksa Tubba* kavmi ve onlardan evvelkiler mi? Biz onları bile helak ettik. Çünkü onlar da günahkârdılar" (Âyet: 37). "Tubba"\ Yemen melikleredir; onlardan herbiri "Tubba*" diye isimlendirilir. Çünkü o kendi arkadaşını ta'kîb eder (ve denildi ki, çünkü dünyâ ahâlîsi ona tâbi' olurlardı, Câhiliyet'te Tubba'ın mevkii, İslâm'da Halîfe'nin mevkiidir). "Gölge"ye de "Tubba"' ismi verilir, çünkü o da güneşe tâbi' olur.

264- Bâb:

'O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle" (Âyet: 10).
Katâde: "Gözetle", "Bak" manasınadır, demiştir [519].

343- Bize Abdan, Ebû Hamza'dan; o da el-A'meş'ten; o da Müslim ibn Subayh'tan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'-ûd (R) şöyle demiştir: Beş vakıa (Peygamber zamanında olmuş) geçmiştir: ed-Duhân azabı, Rûmlar'ın Farslar'a gâlib olması, Ay'ın ikiye bölünmesi mu'cizesi, el-Batşetu'1-kübrâ, el-Lizâm [520].

265- Bâb:

'(Öyle bir duman ki, bütün) insanları saracaktır. Bu, pek elem verici bir azâb... " (Âyet: 11).

344-.....Mesrûk dedi ki: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bu azâb ancak şu sebebden olmuştur: Çünkü Kureyş, Peygamber'e karşı isyanda ileri gitmek istediklerinde, Peygamber onlar aleyhine Yûsuf'un seneleri gibi kıtlık seneleriyle sıkıştırılmalarına duâ etti. Bunun üzerine onlara bir kıtlık ve çetinlik isabet etti, hattâ kemikleri bile yediler. Kişi gökyüzüne bakarak da çetinlik ve meşakkatten dolayı kendisiyle gök arasında duman şeklinde birşey görürdü. İşte Yüce Allah şunu indirdi: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. O insanları saracaktır. Bu pek elem verici bir azâb (diyecekler)" (Âyet:10-ll).
İbn Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah'a gelindi de:
— Yâ Rasûlallah! Mudar kabileleri için Allah'tan yağmur iste, çünkü onlar helak oldular! sözleri söylendi.
Rasûlullah (S):
— "(Nasıl?) Mudar için mi duâ edeyim? Sen hakîkaten cür'et-kârsın!" buyurdu da akabinde yağmur duasını yaptı, onlar da yağmura doyuruldular.
Bunun üzerine "Sizhiç şübhe yok ki, tekrar dönecek olanlarsınız" (Âyet:15) İndî.
Bu yağmurla onlara refah (bolluk ve rahat) isabet edince, onlar kendilerine refah isabet ettiği zamanki müşriklik hâllerine tekrar döndüler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl Allah şunu indirdi: "Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpacağımız gün muhakkak ki biz (onlardan) intikaam alıcılarız" (Âyet:i5).
İbn Mes'ûd: Bedir gününü kasdediyor, dedi [521].

266- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey Rabb'imiz, bizden bu azabı açıp kaldır. Çünkü biz imân edeceğiz" (Âyet: 12).

345-.....Mesrûk şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un yanına girdim, o şöyle dedi: Bilmediğin birşey için "Allah en bilendir" demekliğin şübhesiz ilimdendir. Şübhesiz Allah, kendi Peygamber'i-ne: "De ki: Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğimden birşey teklif edenlerden de değilim" (sâd:86) buyurdu.
Kureyş, Peygamber'e inâdlarıyle galebe edip, O'na karşı isyanda ileri gitmek istedikleri zaman, Peygamber (S):
— "Yâ Allah! Onlara karşı bana Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl gibi, yedi kıtlık yılı ile yardım et!" diye duâ etti.
Akabinde onları öyle bir kıtlık yakaladı ki, açlık ve meşakket-ten dolayı artık onda kemikleri, ölmüş hayvanı yediler. Nihayet iş o dereceye geldi ki, herhangi biri bakardı da açlığından dolayı kendisiyle gökyüzü arasında duman şekline benzer birşey görürdü. Müşrikler: ftEy Rabb 'imiz, bizden bu azabı açıp kaldır. Çünkü biz îmân edeceğiz** dediler.

Peygamber'e:
— Eğer bu azabı biz onlardan açıp kaldırırsak, onlar bu sözlerinden dönerler, denildi.
Bununla beraber Peygamber, Rabb'ine duâ etti. Akabinde Allah onlardan bu azabı açıp kaldırdı. Onlar da yine müşrikliğe döndüler. Allah da onlardan Bedir gününde intikaam aldı. İşte bu dönekliğin cezasını bildiren, Yüce Allah'ın şu kavlidir: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. O insanları saracaktır,.. " Zikri ulu olan Allah'ın "Muhakkak ki biz onlardan intikaam alıcılarız*1 (Âyet:io-i6) kavline kadar [522].

267- Bâb:

"Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine açıklayan bir Rasûl geldiği hâlde" (Âyet: 13).
'ez-Zikr" ve"z-Zikrâ" bir olup "Düşünüp öğüt almak" m a'n âşinâdır.

346-.....Mesrûk dedi ki: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un yanına girdim... Bu konuşmadan sonra şöyle dedi: Rasûlullah (S) Kureyş'i İslâm'a girmeye da'vet ettiği zaman onlar kendisini tekzîb ettiler ve O'ïîa karşı isyanda ileri gitmek istediler, Rasûlullah da;
— "Yâ Allah, bunlara karşı bana, Yûsuf'un yedi yılı gibi, yedi kıtlık yılıyla yardım eyle!" dedi.
Akabinde onları öyle bir kıtlık yakaladı ki, herşeyi giderip yok etti. O derece bir açlık ki, kendileri ölmüş hayvanı yer oldular. Her-hangibiri ayağa kalkardı da etrafa baktığında, meşakkatten ve açlıktan dolayı kendisi ile gök arasında duman gibi birşey görürdü... Sonra Rasûlullah şu âyetleri okudu: ' 'O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. O insanları saracaktır. Bu, pek yaman bir azâb (diyecekler).... Biz bu azabı biraz açıp kaldıracağız. Fakat siz hiç şübhe yok ki tekrar dönecek olanlarsınız" (Âyet:io-i6).
Abdullah ibn Mes'ûd: Kıyamet günü onlardan azâb kaldırılacak mı imiş? dedi.
Yine Abdullah: "el-Batşetu'l-Kübrâ" da Bedir gününde olmuştur, dedi [523]

268- Bâb:

'Sonra yine ondan yüz çevirdiler. Ona "Bir öğretilmiş, bir mecnûn' dediler''

347-.....Mesrûk dedi ki: Abdullah ibnMes'ûd (R) şöyle dedi: Şübhesiz Allah, Muhammed'i peygamber göndermiş ve ona şöyle demesini buyurmuştur: "De ki: Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğimden birşey teklif edenlerden de değilim" (Sâd:86>.
Şübhesiz Rasûlullah, Kureyş'in kendisine karşı inâd ve isyanda ileri gitmek istediklerini görünce:
— "Yâ Allah, bunlara karşı bana Yûsuf'un yedi yılı gibi yedi ki t İik yılı ile yardım eî" dedi.
Akabinde onları bilinen o kıtlık yılı yakaladı. O kıtlık herşeyi giderip yok etti. Hattâ müşrikler kemikleri ve derileri yediler. -Râ-vîlerden biri şöyle dedi:- Nihayet onlar derileri ve ölmüş hayvanları yediler. Yerden duman şekli gibi birşey çıkmağa başladı. Bunun üzerine Ebû Sufyân, Peygamber'e geldi de:
— Ey Muhammed! Şübhesiz kavmin helak olmuştur. Onlardan bu azabı açıp kaldırması için Allah'a duâ et! dedi.
Rasûlullah da duâ etti.
Sonra râvîlerden Mansûr'un hadîsinde: "Bunun ardından dönersiniz" dedi.
Sonra da "Semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle... "den i'tibâren "... Siz hiç şübhe yok ki, tekrar dönecek olanlar^ siniz" kavline kadar okudu.
İbn Mes'ûd: Âhiret azabı (onların başına geldiğinde) kaldırılır mı imiş? Duhân, Batşe ve Lizâm olup geçmiştir, dedi.
Râvîlerden Süleyman'ın Farslar'a galebesi mu'cizesi (Peygamber zamanında olup) geçmiştir demiştir, dedi.

269- Bâb:

'Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpacağımız gün, muhakkak ki biz onlardan intikaam alıcılarız" (Âyet: 16) [524].

348- Bize Yahya (ibn Mûsâ el-Belhî) tahdîs etti. Bize Vekî\ el-A'meş'ten; o da Müslim (Ebu'd-Duhâ)'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Mes'ûd (R): Beş vak'a (Peygamber zamanında olup) geçmiştir. (Gelecekte vâki' olacak sanılmamalıdır:) Lizâm (demlen Bedir esîrleri), Rûm(lar'ın Farslar'a galebesi), Batşe (denilen büyük Bedir harbinde müşriklerin yakalanıp öldürülmeleri), Ka-"mer(in ikiye bölünmesi) ve Duhân (azabı).

45- Hâ Mîm el-Câsiyc Sûresi [525]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Ve sen her ümmeti diz çökmüş bir hâlde göreceksin. Her ümmet kitabına çağrılacak (ve onlara): Bu gün yapageldiklerinizin karşılığı verilecek (denilecektir)" (Âyet: 28); buradaki "Câsiyeten", "Dizleri üzerine çökmüşler olarak" demektir [526].
"Karşınızda hakkı söyleyip duran bu (kitâb), bizim kitâbımızdır. Şübhe yok ki, neler yapıyor idiyseniz, biz istinsah ediyorduk" (Âyet: 29); buradaki "Nestensihu",

"Nektubu" (yânı "Yazıyorduk") ma'nâsınadır. "Siz bu gününüze kavuşmayı nasıl unutmuş idiyseniz, bu gün biz de sizi öylece (azâbda) bırakacağız..." (Âyet: 34); buradaki "Nensâkum", "Netrukuhum(= Sizi terkediyoruz)" ma'nâsınadır.

270- Bâb:

"(Dinsizler:) Bu, dünyâ hayâtımızdan başka değildir. Ölüyoruz, yaşıyoruz. Bizi o sürekli zamandan başkası helak etmez, dediler. Hâlbuki onların buna dâir hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sâde öyle sanırlar" (Âyet: 24) [527].

349-.....ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle dedi:

— "Azız ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu: Dehre söven Ademoğlu beni ezâlandırır. Dehr benim. Her iş benim elimdedir. Geceyi de, gündüzü de ben evirip çeviriyorum" [528].

46- Ha Mîm el-Ahkaaf Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi:
'O sizin O'nun hakkında taşınp geldiğiniz şeyleri çok iyi bilendir" (Âyet: 8) buradaki "Tufîdûne fîhV\ "Kur'ân veya Peygamber hakkında söyleyegeldiğiniz sözleri" manasınadır.
Bâzıları da "... Bundan evvel bir kitâb yâhud bir ilim artığı varsa, da Mânızda doğru söyleyiciler iseniz, bana getirin" (Âyet: 4) kavlindeki "Eseretin", "Esretin" ve "Esaretin" "İlim bakıyyesi" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs: "De ki: Ben Rasûllerden ilk defa gelmiş biri değilim. Bana ve size ne yapılacağını bilmem. Ben, bana vahy olunmakta bulunandan başkasına uymuyorum. Ben apaçık korkutandan başkası değilim" (Âyet: 9); buradaki "Mâ kuntu bid'an mine'r-rusuV\ "Ben rasûllerin ilki değilim" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi:
"De ki: Bana haber verin, eğer (bu Kur'ân) Allah tarafından olup da siz onu inkâr ediyorsanız ve Isrâîl oğulları 'ndan bir şâhid de onun benzerine (dayanarak) buna şâhidlik etmiş, îmân etmiş olduğu hâlde siz kibrinize yediremiyorsanız, şübhe yok ki, Allah o zâlimler güruhunu muvaffak etmez" (Âyet: 10); buradaki "Eraeytum" lafzındaki soru elifi, ancak bir tehdîddir. Eğer iddia etmekte olduğunuz şey sahîh olsa, ibâdet edilmeye hakk kazanmaz. Bu "Eraeytum" sözü, göz görmesi ma'nâsına değildir. Bu ta'bîr ancak "Biliyor musunuz?" ma'nâsınadır ki, "Allah'tan başka ibâdet etmekte bulunduğunuz şeylerin herhangi birşey yarattıkları haberi size ulaştı mı?" demektir [529].

271- Bâb:

"Ana ve babasına; ' Öff size, benden evvel nice nice nesiller gelip geçtiği hâlde beni diriltip çıkarılacağımla mı tehdîd ediyorsunuz?' diyen; anası, babası Allah'a yalvarırlar, ona: 'Yazık sana, imân et. Allah'ın va'di hiç şübhesiz haktır' derler. O ise: 'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir' der" (Âyet: 17).

350-..... Yûsuf ibnu Mâhek şöyle demiştir: Mervân ibnu'l-Hakem, Hicaz üzerinde vâlî idi. Onu Muâviye Medine'ye vâlî yapmıştı. (Muâviye'den aldığı bir mektûb üzerine) bir gün hutbe yaptı, hutbede Muâviye'nin oğlu Yezîd'e babasından sonra bey'at olunması için Yezîd'i zikretmeye (yânî onu propaganda etmeye) başladı. Bunun üzerine Ebû Bekr'İn oğlu Abdurrahmân, Mervân'a karşılık verip birtakım sözler söyledi. Vâlî de adamlarına:
— Onu yakalayın, diye emretti.
Abdurrahmân da Âişe'nin evine girdi. Me'murlar (Âişe'ye hur-meten) onu dışarı çıkarmaya ve yakalamaya muktedir olmadılar. Bu sırada Mervân:
— Şübhesiz bu Abdurrahmân, Allah'ın kendisi hakkında "Ana ve babasına: 'Öff size, benden evvel nice nice nesiller gelip geçtiği hâlde beni (diriltip mezardan) çıkarılacağımla mı tehdîd ediyorsunuz!..." âyetini indirdiği kimsedir, dedi.
Bunun üzerine Âişe, perde arkasından Mervân'a:
— Allah bizim hakkımızda (yânî Ebû Bekr hanedanı hakkında) benim berâetimi bildiren âyetlerden başka, Kur'ân'da hiçbir âyet indirmedi, sözleriyle karşıladı [530].

272- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

Onlar o azabı vadilerine doğru gelen bir bulut hâlinde gördükleri zaman; 'Bu bize yağmur verici bir buluttur' dediler. (Hûd dedi ki:) 'Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgâr ki, onda elem verici bir azâb vardır*' (Âyet: 24).
İbn Abbâs: "Ârid", "Buluf'tur, demiştir.

351-.....Ebu'n-Nadr, Süleyman ibn Yesâr'dan tahdîs etti ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak güldüğünü görmedim. O, yalnız gülümser idi.
Âişe dedi ki: Rasûlullah (S) yağmur yüklü siyah bir bulut, yâhud bir rüzgâr gördüğünde yüzünde bir endîşe sezilirdi.

Âişe dedi ki:
— Yâ Rasûlallah! İnsanlar bulut görünce onda yağmur bulunduğunu umarak ferahlanırlar. Hâlbuki ben Seni, böyle birşey gördüğün zaman yüzünde isteksizlik sezilir görüyorum!
Rasûlullah da ona: - "Yâ Âişe! O kara bulutta rüzgârla azâb olunan bir kavmin
azâb, bulunmasından beni emin kılacak şey nedir? Bir kavim o azabı gtmüşlerdide 'Bu bize yağmur verici bir buluttur'demirdi..[531]

47- Muhammed (S) Sûresi [532]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"O küfredenlerle muharebede karşılaştığınız vakit boyunlarını vurun. Nihayet onları mecalsiz bir hâle getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun. Ondan sonra ise ya iyilik yapın, yâhud fidye alın. Yeter ki harb erbabı
ağırlıklarını bıraksın..." (Âyet: 4); buradaki "Evzârahâ", "Asâmehâ" ma'nâsınadır ki, "Günâhlarım bıraksınlar da neticede müslimden (yâhud musâlimden) başka kirnse kalmaz olsun, yânı harb bitsin" demektir. [533]
"... Allah, yolunda öldürülenlerin amellerini asla boşa çıkarmaz. Onlara muvaffakiyet verir, hâllerini iyileştirir,
onları, kendilerine tanıttığı cennete sokar" (Âyet: 4-6); buradaki "Arrafehâ", "Beyyenehâ" (yânî "Kendilerine
beyân ettiği") ma'nâsınadır.
"Bunun sebebi şudur; Çünkü Allah şübhesiz îmân edenlerin velîsidir. Kâfirlere gelince onların velîsi yoktur" (Âyet: 11).
Mucâhid, buradaki "imân edenlerin Mevlâsı", onların "Velîsi" (yardımcısı) ma'nâsınadır, dedi [534].
"Bunun için iş ciddîleşince derhâl Allah'a sadâkat gösterselerdi kendileri için elbet hayırlı olurdu" (Âyet: 21);
buradaki liFe-izâ âzamel-emru", "Cedde'1-emru" (yânî "İş ciddîleşince") ma'nâsınadır. "Gevşek davranmayın" (Âyet: 35), "Zaîf olmayın" ma'nâsınadır. İbn Abbâs: "Yoksa kalblerinde maraz bulunanlar, kinlerini Allah'ın asla meydana çıkarmayacağını mı sandılar?" (Âyet: 29); buradaki "Adganehum (Kinlerini)", "Hasedlerini" ma'nâsınadır, dedi.
"Muttokîlere va'd olunan cennetin sıfatı şudur: tçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar, tadına asla çözülme gelmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarâbdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar
vardır.,," (Âyet: 15); buradaki "Gayri âsinin", "Gayri muteğayyirın" (yânî "Değişip bulaşıcı olmayan") ma'nâsınadır, dedi [535]

273- Bâb:

"Demek idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabalık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz, öyle mi?" (Âyet: 22).

352-.....Süleyman ibn Hilâl şöyle dedi: Bana Muâviye ibnu Ebî Muzerred, amcası Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah, halkı yarattı. Bu yaratmayı yerine getirip tamamlayınca Rahim (= Hısımlık) ayağa kalktı da Rahman 'in (azamet) ridâsının eteğini tuttu. Bunun üzerine Allah ona:
— Ne istersin? diye sordu. Rahim:
— (Yâ Rabb!) Bu kalkışım, kesilmekten Sana sığınanın kalkmasıdır (yânî Sana sığınıyorum), dedi.
Allah:
— Senin hakkını tanıyıp ilgiyi devam ettirene ben de mükâfatını vermeyi sürdürmemden ve seninle ilgiyi koparana ben de mükâfat verme ilgimi kesmemden razı olur musun? buyurdu.
Rahim de:
— Evet razıyım yâ Rabb, dedi. Allah Taâlâ da:
— işte rahimle (hısımlıkla) ilgilenmeyi devam ettirenlerle, devam ettirmeyip bu ilgiyi kesip koparanların hâli böyle olacaktır, buyurdu."
Ebû Hureyre: İsterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi: "Demek idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, hısımlık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz öyle mi?"[536].

353-.....Muâviye ibn Ebî Muzerred şöyle demiştir: Bana amcam Ebu'l-Hubâb, Saîdu'bnu Yesâr, Ebû Hureyre'den bu hadîsi tahdîs etti. Sonra Ebû Hureyre: RasûlulIah(S): "İsterseniz *Fe-helaseytum in tevelleytum' âyetini okuyunuz" buyurdu, dedi.

354- Bize Bişr ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi. Bize Muâviye ibnu Ebi'l-Muzerred bu hadîsi haber verdi. Burada da Rasûlullah (S): "İsterseniz Helaseytum... âyetini okuyunuz" buyurmuştur [537].

48- el-Feth Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid:
""Daha doğrusu siz RasûVûn de, müzminlerin de ailelerine temelli dönmeyeceklerini sandınız. Bu, sizin kalblerinizde süslendi. Kötü zannda bulundunuz. Bu yüzden helake mahkûm bir kavim oldunuz9* (Âyet: 12);

buradaki "Buran'\ "Helak olucular" ma'nâsınadır, dedi.
Ve yine Mucâhid:
' 'Sîmâhum fî vucûhihim" = Nişanları yüzlerindedir" (Âyet: 29); bu, "Yüz derilerinin ter ü tazeliği, rnülâyemeti, nazikliği (hey'eti, üslûbu, kılığı)" ma'nâsınadır, dedi. Mansûr ibnu'l-Mu'temir de yine Mucâhid'den olmak üzere: O "Tevâzu'"dur (Alçak gönüllülük'tür), dedi. Bu âyetteki "Şat'ehu", "Filizi"; "Festağlaza", "Ğaluza" (yânı "Kalınlaştı, kuvvetlendi"); "Festevâ ala sûkıhî", "Taşıyıcı sapları üzerinde doğrulup kalktı" demektir. "es-Sâku", ağaç ve bitkinin taşıyıcısıdır. Ve şöyle denilir; '"Dâiretu^s-sevH-Kötülük çenberi", senin "Raculu's-sev'i = Kötülük adamı" sözün gibidir. "Dâiretu's-sev'i" "Azâb"dır (yânî onu her tarafından kuşatır da kurtulamaz).
"Tuazzirûhu" (Âyet: 9), "Ona yardım edesiniz" demektir. "Şat'ehu", başağın filizidir. Bir tek dâne, on yâhud sekiz yâhud yedi filiz bitirir de bu filizlerin bâzısı bâz isiyle kuvvetlenir, yânî birbirleriyle kuvvetlenirler.
İşte bu Yüce Allah'ın "Fe-âzerehu = Onu kuvvetlendirdi" sözüdür. Şayet bir tek filiz olaydı taşıyıcı sapı doğrulup kalkamazdı. İşte bu zikrolunan şey, Allah'ın kendi Peygamberi için beyân ettiği bir meseldir. Çünkü Peygamber tek başına çıktı. Sonra Allah O'nu, dâneyi kendisinden bitenlerle kuvvetlendirdiği gibi sahâbîleriyle kuvvetlendirdi [538].

274- Bâb:

'Biz hakikat sana apâşikâr bir feth (ve zafer yolu) (Âyet: 1).

355- Bize Abdullah ibn Mesleme, (İmâm) Mâlik'ten; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babası Eslem'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S), seferlerinden birinde (yânî Hudeybiye dönüşünde) geceleyin yol alıyordu. Umer ibnu'l-Hattâb da beraberinde yürüyordu. Bu sırada Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'a birşey sordu. Fakat Rasûlullah (vahiy ile meşgul bulunduğundan) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Sonra Umer (Rasûlullah işitmedi sanarak) bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb kendi kendine:
— Umer'in anası, sen Umer'i kaybetti (yânî kaybetsin de yok olasın)! Sen üç kerre Rasûlullah'a sorguda ısrar ettin de Rasûlullah bunların hepsinde sana cevâb vermedi, dedi.
Umer dedi ki: Bunun üzerine ben devemi hareket ettirip sürdüm. Sonra hakkımda Kur'ân indirilmesinden korkarak insanların önüne geçtim. Fakat çok beklemedim, bir çağmanın bana bağırmakta olduğunu işittim. Ve (kendi kendime):
— Şimdi hakkımda Kur'ân inmiş olmasından hakîkaten korkmaktayım, dedim.
(Ve bu korku içinde) Rasûlullah'ın huzuruna geldim ve kendisine selâm verdim. Rasûlullah (sevinçle) bana:
— "Bu gece bana bir sûre indirilmiştir ki, yemîn olsun o sûre bana, üstüne güneş doğan herşeyden daha çok sevimlidir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah "Biz hakikat sana apâşikâr bir feth (ve zafer yolu) açtık" sûresini okudu [539].

356-..... Şu'be ibnu'l-Haccâc şöyle demiştir: Ben Katâde'den işittim ki, Enes ibn Mâlik (R) "Hakikat biz sana apâşikâr bir feth açtık" kavli hakkında:
— Bu apâşikâr feth, Hudeybiye sulhudur, demiştir [540].

357-.....Bize Muâviye ibnu Kurre tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Mugaffel (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Mekke'nin fethi günü el-Feth Sûresi'ni okudu da, bu okuyuşunda sesini uzatıp yükseltti.
Muâviye ibn Kurre: Eğer Peygamber'in okuyuşunu sizlere aynen hikâye etmek isteseydim, muhakkak bunu (Abdullah ibn Muğaf-fel'in naklettiği gibi) yapardım, dedi [541].

275- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"(Bu), geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın mağfiret etmesi, senin üzerindeki ni 'metini tamamlaması, seni (bu sayede) doğru yola iletmesi içindir" (Âyet: 2) [542]

358-..... el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle der: Peygamber (S) -gece namazında- iki ayağı şişinceye kadar ayakta durdu. Kendisine:
— Allah Sen'in geçmiş ve gelecek günâhlarını mağfiret eyledi, denildi.
Peygamber:
— "Ben (bu mağfirete karşı) çok şükreder bir kul olmayayım mı?" diye cevâb verdi.

359-.....Bize Hayve ibn Şurayh, Ebû'l-Esved'den haber verdi. O Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle işitmiştir: Şübhesiz ki Allah'ın Peygamberi geceleyin namazda iki ayağı çatlayıncaya kadar ayakta dikilirdi. Bunun üzerine Âişe O'na;
— Yâ Rasûlallah! Allah Sen'in geçmiş gelecek günâhını mağfiret etmiş olduğu hâlde niçin bu kadar meşakkatle ibâdet ediyorsun? dedi de, Rasûlullah (S):
— "Ben (bu ilâhî mağfirete karşılık gece namazı ile) çok şükreder bir kul olmamı arzu etmeyeyim mi?" diye cevâb verdi.
Vücûdunun eti çoğaldığı zamanlarda oturarak namaz kılardı, rükû' yapmak istediğinde ayağa kalkar, bir mikdâr okur, sonra rükû' yapardı [543].

276- Bâb:

"Hakikat biz seni bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu olarak gönderdik" (Âyet: 8).

360-..... Bize Abdulazîz ibnu Ebî Seleme, Hilâl ibn Ebî Hilâl'den; o da Atâ ibnu Yesâr'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Amr ibni'1-Âs (R) şöyle demiştir: Şübhesiz Kur'ân'daki şu "Ey Peygamber, biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeci ve bir korkutucu (ve O'nun emri ile bir da'vetçi ve nur saçan bir kandil) olarak gönderdik" (d-Ahzâb: 45-46) âyeti; bunu Allah, Tevrat'ta da söylemiştir: "Ey Peygamber, şübhesiz biz seni bir şâhid, bir müjdeci, bir koruyucu olarak gönderdik. Sen elbette benim kulum ve rasûlümsün. Ben sana el-Mutevekkil adını verdim. Bu peygamber kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda çağırgan değildir. O, kötülüğü kötülükle defetmez, lâkin o affeder, yüz çevirip geçer. Allah, eğrilip sapan milleti bu peygamberin irşâdiyle 'Lâ ilahe itte'llâh9 tevhîd sözünü söylemeleri suretiyle doğrultmadıkça onun ruhunu almayacaktır. Allah bu tevhîd kelimesiyle (yânî bunun sihirli te'sîriyle) birçok kör gözleri, sağır kulakları ve kılıflı kalbleri açacaktır" [544].

277- Bâb:

O müminlerin yüreklerine sekîneti indirendir... (Âyet: 4) [545].

361-.....el-Berâ' ibni Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber'in sahâbîlerinden bir adam -ki o, Useyd ibn Hudayr'dır- el-Kehf Sûresi'-ni okuyordu. Atı da evinde bağlanmış hâldeydi. Okurken atı ürküp deprenmeğe başladı. O zât dışarı çıkıp etrafa baktı, hiçbirşey göremedi. (O okudukça) at yine deprenmeğe başladı. O zât sabaha ulaşınca bunu Peygamberce zikretti. Peygamber (S): "Bu (yânî atın kendisinden ürktüğü şey) sekînettir. Okuduğun Kur'ân sebebiyle inmiştir" buyurdu [546].

278- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"And olsun ki, Allah müzminlerden -seninle o ağacın altında bey'at ederlerken- razı olmuştur da, kalblerindekini bilerek üzerlerine sekîneti indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganimetlerle mükafatlandırmıştır. Allah azizdir, hakim bulunuyor" (Âyet: 18-19) [547].

362-.....Câbir ibn Abdülah (R): Bizler Hudeybiye gününde bindörtyüz kişi idik, demiştir [548].

363-.....Katâde şöyle demiştir: Ben Ukbe ibn Suhbân'dan; o da ağaç altında hazır bulunan kimselerden olan Abdullah ibnu Mu-gaffel el-Muzenî(R)'den işitti ki, Peygamber (S) parmaklarla küçük taşlar atmayı nehyetmiştir.
Ve yine Ukbe ibnu Suhbân: Ben Abdullah ibnu'l-Mugaffel el-Muzenî(R)'den, yıkanma yerinde bevl etmek hakkındaki nehyi de işittim, demiştir [549].

364-..... Bize Şu'be, Hâlid ez-Hazzâ'dan; o daEbû Kılâbe'den; o da ağaç altında bey'at eden sahâbîle-den olan Sabit ibnu'd-Dahhâk(R)'tan tahdîs etti [550].

365-..... Habîb ibnu Ebî Sabit şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil Şakîk ibn Seleme'ye geldim ve ona (Alî'nin öldürdüğü Haric topluluğunu) sordum. O şöyle dedi: Biz Siffîn mevkiinde idik. Bir adam:
— Allah'ın Kitabı'na çağrılanları görmedin mi? dedi. AK:
— Evet (ben Allah'ın Kitâbı'yle amele çağrıldığım zaman icabet etmeye en lâyık kimseyim), dedi.
Bunun üzerine Sehl ibnu Huneyf şöyle dedi:
— Sizler (bu re'yde) kendinizi ittihâm ediniz. Yemîn olsun ki, bizler Hudeybiye gününde kendimizi şu hâlde görmüşüzdür - Sehl, Peygamber'le müşrikler arasında yapılan sulh anlaşmasını kasdediyor-: Eğer bizler o gün harb yapmayı re'y etmiş olaydık, elbette harbe girişirdik. O sırada Umer Peygamber'e geldi de:
— Biz müslümârilar hakk üzerinde, düşmanımız olan onlar ise bâtıl üzerinde değiller mi? Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri ise ateşte değiller mi? dedi.
Peygamber:
— "Evet Öyledir" buyurdu.
Umer:
— Öyleyse dînimiz uğrunda bu değersiz şeye (yânî zayıflık ve acizliğe delâlet eden bu şartlar üzere sulha) niçin değer veriyor, kabul ediyoruz ve Allah henüz aramızda hükmetmemiş olduğu hâlde, niçin geri dönüyoruz? dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Ey Hattâb oğlu! Ben muhakkak surette Allah'ın rasûlüyüm. Allah beni ebediyyen zayi' etmeyecektir"1 buyurdu.
Akabinde Umer öfkeli olarak geri döndü ve sabredemedi de nihayet Ebû Bekr'e geldi ve ona:
— Yâ Ebâ Bekr! Biz hakk üzerinde, onlar da bâtıl üzerinde değiller mi? dedi.
Ebû Bekr:
— Ey Hattâb oğlu! Şübhesiz bu zât, Allah'ın rasûlüdür ve Allah O'nu ebeden zayi' etmeyecektir, dedi.
Müteakiben el-Feth Sûresi indi [551].

49- el-Hucurât Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi: "Ey îmân edenler, Allah'ın ve Rasûlü'nün huzurunda öne geçmeyin... " (Âyet: 1);
buradaki "Lâ tukaddimû", Allah, O'nun diliyle birşeyi hükmedinceye kadar Allah Rasûlü'nün önünde kendiliğinizden birşey peyda etmeyin ma'nâsınadır [552].
"Allah'ın Rasûlü yanında seslerini yavaşlatanlar; onlar Allah'ın takva için kalblerini imtihan ettiği kimselerdir..."
(Âyet: 3);
buradaki "İmtihan etti", "Hâlis kıldı" ma'nâsınadır. "Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın..." (Âyet: 11);
buradaki "Tenâbuz", İslâm'a girmesinden sonra kişinin kâfirlikle çağınlmasıdır.
"...Eğer Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederseniz, O, sizin amellerinizden hiçbirşey eksiltmez..*" (Âyet: i4>; buradaki "Lâ yelitkum","Lâ yenkuskum" (yânî "Sizi eksiltmez")
ma'nâsınadır; "Kendilerinin amelinden birşey de eksiltmedik. Herkes kazancı mukaabilinde bir rehindir"
(et-Tür: 21)
âyetindeki "Mâ-eletnâ", "Mâ-nakasnâ" (yânî "Eksiltmedik") manasınadır [553],

279- Bâb:

"Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. O'na sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın. Ki siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir" (Âyet: 3).
Buradaki "Lâ teş'urûn", "Lâ ta'lemûn", yânî
'Bilmeyerek" ma'nâsınadır. "eş-Şâir" sözü de bu "Şuur" kökündendir.

366-.....Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Çok hayır işleyici iki kişi hemen hemen helak olacaklardı. Ebû Bekr'le Umer'i kasdediyorum. Bunlar huzuruna Temîm oğulları süvarileri geldiği zaman, Peygamber'in yanında seslerini yükselttiler. Bunların biri (yânı Umer) Peygamber'e Mucâşî' oğulları'nın kardeşi olan el-Akra' ibn Hâbis'i emîr ta'yîn etmesini işaret etti. Diğeri de başka birini işaret etti.
Râvî Nâfi' ibn Umer: Ben bu işaret edilen kimsenin ismini ezberimde tutamıyorum, demiştir.
Bunun üzerine Ebû Bekr, Umer'e:
— Sen mutlak olarak bana muhalefet etmek istiyorsun, dedi. Umer de:
— Ben sana muhalefet etmek istemedim, dedi.
Böylece bu konuda sesleri yükseldi. Bunun üzerine Allah "Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın..." âyetini indirdi [554].
Abdullah ibnu'z-Zubeyr: Artık Umer bu âyetten sonra Peygamber'in kendisinden sorup anlamak isteyeceği kadar sesini Rasûlullah'a işittirmez oldu, dedi. Abdullah bu kısmı büyük babasından, yânı Ebû Bekr'den zikretmedi [555].

367-.....AbduUah ibnu Avn şöyle demiştir: Bize (Basra kaadısı) Mûsâ ibn Enes, babası Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S), Sabit ibn Kays'ı kaybetti (göremedi). Sahâbîlerden bir adam -ki Evsliler'in seyyidi Sa'd ibn Muâz'dır-:
— Yâ Rasûlallah! Ben Sâbit'le ilgili bilgiyi Sen'in için öğrenirim, dedi ve Sâbit'e gitti.
Onu evinde, başını aşağıya eğmiş olarak oturur hâlde bulmuş ve ona:
— Hâlin nedir? diye sormuş. O da:
— Hâlim şerrlidir, kötüdür. Sabit, sesini Peygamber'in sesinden fazla yükseltir bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği ibâdet ve ameli boşa gitmiştir. Artık Sabit cehennem ehlindendir, diye cevâb vermiş.
Bu adam da Peygamber'e gelip, Sabit şöyle şöyle dedi diye haber vermiştir.
Râvî Mûsâ dedi ki: O sahâbî İkinci defa Sâbit'in yanına büyük bir müjde ile dönüp gitmiştir. Şöyle ki, Peygamber o sahâbîye:
— "Sâbit'e git de ona: Sen cehennemlik kişilerden değilsin. Lâkin sen cennet ehlindensin! de" buyurmuştur [556].

280- Bâb:

'Hücrelerin ardından sana ünlüyenler; onların çoğunun akılları ermez" (Âyet. 4).

368-.....İbnu Cureyc şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke haber verdi. Onlara da Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle haber vermiştir: (Dokuzuncu yılda) Temîm oğulları'ndan bir grup su-vârî hey'eti Peygamber'in yanına geldiler. (Bunlar İslâm'a girdikten sonra) Ebû Bekr:
— (Yâ Rasûlallah!) Bunlara el-Ka'kaaa ibne Ma'bed'i emîr ta'-yîn et! dedi.
Umer de:
— Hayır o olmaz, Akra' ibn Hâbis'i emîr ta'yîn et, dedi. Ebû Bekr:
— Sen şuna yâhud muhakkak bana muhalefet etmek istiyorsun, dedi.
Umer de:

— Hayır, ben sana muhalefet etmek istemedim, dedi.
Bu suretle Ebû Bekr ile Umer birbirleriyle mücâdele etmişler, hattâ sesleri yükselmişti. İşte bunun hakkında sonuna kadar şu âyetler indi: ' (Ey îmân edenler, A ilah 'in ve Rasûlü 'nün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hakkıyle işiten» herşeyi bilendir. Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. O'na sözle, birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir. Hücrelerin ardından sana ünlüyenler; onların çoğunun akılları ermez** (Âyet: 1-3). [557]

281- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Eğer onlar sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi, kendileri için elbet daha hayırlı olurdu..."
(Âyet: 5) [558].

50- Kaaf Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

'Öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz vakit mi? Bu uzak bir dönüştür" (Âyet: 3); hayâta döndürülmek *£/zofc"tır, olacak değildir, yânî "Ölümden sonra diriltilmemiz uzak olur" demektir.
"Üstlerindeki göğe hiç de bakmadılar mu onu nasıl bina ettik. Onu nasıl donattık. Onun hiçbir gediği de yok"
(Âyet: 6); buradaki "Furûc", Tutuk" (yânî "Açık yerler, yarıklar, çatlaklar") ma'nâsınadır; bunun tekili
"Ferc'Mir.
"And olsun, insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biliriz. (Çünkü) biz ona şah damarından daha yakınız" (Âyet: ıej; buradaki
"Min hablVl-verîd", insanın boğazında bulunan iki verîd damarlarıdır. "Hobi", "Boyun ipi" yânî "Boyun damarı"dır [559].
Mucâhid de şöyle dedi:
"Toprağın onlardan neleri eksilteceğini biz muhakkak bilmişizdir. Yanımızda da herşeyi koruyan bir kitâb vardır" (Âyet: 4):
"Arz'ın onların kemiklerinden neyi yiyip eksilteceğini bilmekteyiz"dir.
"(Biz bütün bunları) tâatimize dönen her kulun kalb gözünü açmak, ona ibret vermek için (yaptık)" (Âyet: 8); burada "Tebsıraten", "Basîraten" ma'nâsınadır [560]
"Gökten de bereketli bir su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek dâneler bitirdik. Ve tomurcukları birbiri üstüne
binmiş uzun boylu hurma ağaçları (yetiştirdik)" (Âyet: 9- 10); buradaki "HabbeH-hasîdi- Biçilecek dâne)",
"Buğday "dır;
"Bâsıkaat", "Uzun uzun" ma'nâsınadir [561].
"Ya biz ilk yaratışta acz mi gösterdik? Hayır, onlar bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler" (Âyet: 15); buradaki
"Efe'ayînâ(= Biz âciz mi olduk)", "Efe'a'yâ aleynâ(= Bizi yorup âciz mi bıraktı)" ma'nâsınadır.
"Onun yoldaşı olan dedi ki: İşte yanımda olan şey karşındadır" (Âyet 23); buradaki "Karînuhu", "Ona takdir kılınmış olan şeytân"dır [562].
"Biz bunlardan evvel nice nesilleri helak ettik ki, onlar kuvvetçe kendilerinden daha çetin idiler. (Ölümden kurtulmak için) memleketlerde delikler aramışlardı. Fakat kaçmağa bir çâre var mı idi?" (Âyet: 36): buradaki
"Nakkabû","Darabû" (yânî "Ölümden korunmak için beldelerde dolaştılar") ma'nâsınadır.
"Şübhesiz ki, bunda aklı olan yâhud kendisi huzur içinde olarak kulak veren kimseler için elbette öğüt vardır" (Âyet: 37); buradaki "Elka's-sem'a", dinlemek ve işitmekle meşgul bulunmasından dolayı nefsini başkasıyle
konuşturmayan kimse demektir. Sizi inşâ ettiği ve yaratılmanızı inşâ ettiği zaman [563].
"Hatırla ki insanın hem sağında, hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de melek vardır.
O bir söz atmayadursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır" (Âyet: 17-18); buradaki "Rakîbun atîd", "Hazırlanmış bir rasada" (yânî hayır ve şerrden her hareketi ve sözünü rasad eden, murakabe eden, bakan yâhud yazan) ma'nâsınadır.
"(O gün) herkes, beraberinde sürücü ve şâhid bulunduğu hâlde gelmiştir" (Âyet: 21); buradaki "Sâık" ve
"Şehîd", iki melektir; biri "Yazıcı", diğeri "Şehîd"dir.
"Şehîd", "Kalb ile şâhid" (Ebû Zerr nüshasında:
"Gaybe şâhid") demektir [564].
"And olsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır* Bize hiçbir yorgunluk da dokunmamıştır" (Âyet: 38); buradaki "Luğûb", "Yorgunluk" ma'nâsınadır.
Mucâhid'den başkası da şöyle dedi:
"İstifti tomurcuğu olan uzun hurmalar" (Âyet: 9) sözündeki "Nadîd", kapçıkları içinde bulunmakta
devam ettikleri süredeki tomurcuklardır. Bunun, yânî "Nadîd" lafzının ma'nâsı, "Mendûd = Birbiri üzerine dizilip istiflenmiş"dir. Kapçıklarından çıktığı zaman artık "Nadîd", yânî "İstiflenmiş" değildir. "Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra dahî teşbih et" (et-Tûn 49); "Gecenin bir cüz'ünde ve secdelerin arkalarında da O'nu tesbîh et" (Âyet: 40) [565].
Asım, Kaaf Sûresi'ndeki kelimeyi "EdbârVs-sucûd" şeklinde hemzenin fethiyle okur, et-Tûr Sûresi'ndekini de "IdbârVn-nucûm" şeklinde kesre ile okur. Kaaftaki de, Tûr'daki de beraberce kesre de okunurlar, nasb da
yânî fetha ile de okunurlar.

İbn Abbâs: "O gün o hakk sayhayı işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür" (Âyet. 42); bu "Çıkış günü", insanlar kabirlerinden çıkarlar, demiştir.

282- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

“O gün cehenneme: Doldun mu? diyeceğiz- O da: Daha var mı? diyecek" (Âyet: 30) [566].

369-.....Bize Şu'be, Katâde'den, o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cehennemlikler cehenneme atılacaklar. (Atıldıkça, cehennem:) Daha ziyâde var mı? diyecek. Nihayet (izzet sahibi olan Rabb) ayağını basacak (onu horlayacak). Bu sefer cehennem: Yetişir, yetişir! diyecektir."

370-.....Bize Avf el-A'râbî, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Muhammed ibn Mûsâ: Ebû Sufyân el-Himyerî bu hadîsi Peygamber'e yükseltti. Hadîsi sahâbî üzerinde en çok durdurup mevkuf olarak rivayet etmekte olan Ebû Sufyân el-Himyerî'dir (yânîo, hadîsi çok az Peygamber'e yükseltir idi), demiştir. "Allah tarafından cehenneme: Doldun mu? denilir. O da: Daha ziyâde var mı? diyecek. Bunun akabinde Rabb Tebâreke ve Taâlâ ayağını cehennemin üzerine koyacak. Bu sefer cehennem: Yetişir, yetişir! diyecektir" [567].

371-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, Hernmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Cennet ve ateş münâkaşa ettiler. Şöyle ki: Ateş:
— Ben kibirliler ve zorlayıcı kimselerle tercih olundum, yânî onlara tahsis olundum, dedi.
Cennet de:
— Bana ne oldu ki, bana insanların yalnız zaîflan ve sakatları giriyor? dedi.
Allah Tebâreke ve Taâlâ da cennete şöyle buyurdu:
— Sen benim rahmetimsin, ben seninle kullarımdan dilediğime
rahmet ederim.
Ateşe de şöyle buyurdu:
— Sen sırf benim azâbımsın; ben seninle kullarımdan dilediğime azâb ederim.
Cennet ve cehennemden herbiri için dolmak hakkı vardır. Fakat cehennem dolmak bilmez, en sonu Allah ona ayağını koyar. O
da:
— Yetişir, yetişir, yetişir! der.
îşte o zaman cehennem dolar, bâzısı bâzısına büzülür. Azız ve Celîl olan Allah, halkından hiçbir kimseye zulmetmez. Cennete gelince, Azîz ve Celîl olan Allah, onun için (onun boşluklarını doldurmak için) yeniden birtakım halk yaratır " [568].

283- Bâb: Yüce Allah'ın:

"Ne derlerse sen sabret. Rabb'ini, güneşin doğuşundan evvel ve batışından önce hamd ile teşbih et" (Âyet: 39).

372-.....Cerîr ibnu Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz bir gece Peygamber'in maiyyetinde oturuyorduk. Ayın öndördüncü gecesinde idi. Peygamber (S) kamere baktı da şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz ki sizler, şu Ay'ı görmekten hiçbiriniz mahrum olmaksızın görmekte olduğunuz gibi Rabb'inizi de göreceksiniz. Artık güneşin doğmasından önceki ve batmasından önceki namazların hiçbirinden alıkonmamak elinizden gelirse, ona çalışınız. "
Bundan sonra Peygamber: "Rabb'ini, güneşin doğuşundan evvel ve batışından evvel hamd ile teşbih et" âyetini okudu [569].

373-.....Bize Verkaa, İbnu Ebî Necîh'ten; o da Mucâhid ibn Cebr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Rabbı Taâlâ, Peygamberce, bütün namazların arkalarında tesbîh etmesini emretti, demiştir.
İbn Abbâs bununla "Ve secdelerin arkalarında da O'na tesbîh
et" (Âyet: 40) kavlini kasdediyor [570]

51- Ve'z-Zâriyâti Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Alî aleyhi's-selâm: "ez-Zâriyât'\ "Rüzgârlaradır, dedi. Airden başkası da: "Onlara dünyâ hayâtının misâlini getir: O, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bununla yeryüzünün bitkisi birbirine karışmış, en nihayet o bitkiler kuru bir çöp kırıntısı hâline gelip, rüzgârlar onu savuruvermiştir..." (ei-Kehf: 45) âyetindeki gibi "Tezrühu"
"Tuferrikuhu(= Onu dağıtıverir)" ma'nâsınadır [571].
"Arz'da kâmil bilgi sâhibleri için nice âyetler vardır.
Kendi nefislerinizde de! (Bunları) hiç de görmüyor musunuz?" (Âyet: 20-21). (el-Ferrâ dedi ki:) Bir girişten
(yânî ağızdan) yiyor, içiyor; sonra yediği şeyler iki yerden çıkıyor.

"İbrahim'in şerefli konuklarının haberi sana geldi mi? Hâni bunlar onun yanına gelmişlerdi de *Selâmen' demişlerdi. İbrahim de: 'Selâm; tanınmamış bir zümre' demişti. Hemen gizlice ailesine gidip semiz bir dana getirdi de..." {Âyev. 2<\~26); buradaki "Fe-râğa", "Feracaa" (yânî "Hemen döndü") ma'nâsınadır.
"Derken içine onlardan gizli bir korku çöktü. 'Korkma' dediler ve onu çok bilgin bir oğulla müjdelediler. Bunun üzerine zevcesi (Sâre) bir feryâd içinde yönelip elini yüzüne vurdu. 'Doğurmaz bir kocakarı!' dedi" (Âyet. 28-29); buradaki "Fe-sakket", "Hemen parmaklarını topladı ve eliyle kendi alnına vurdu" demektir.
"Âd'da da (ibretvardır). Hani onların üzerine o kısır rüzgârı göndermiştik, her uğradığı şeyi bırakmıyor, mutlakaa onu kül gibi savuruyordu" (Âyet: 41-42); buradaki "er-Ramîm", Arz'ın bitkisidir; kuruduğu ve ayaklarla basılıp çiğnendiği zaman ufalanır (nihayet rüzgâr onu savurur yok eder).
"Biz göğü kuvvetle bina ettik. Çünkü biz muhakkak ve mutlak bir vüs'at ve kudrete mâlikizdir" (Âyet: 4iy, buradaki "Le-mûsıûne", "Vüs'at sahibiyiz" ma'nâsınadır. "AleH-mûsı' kadruhu ve aleH-muktıri kadruhu = Onları, zengin olan kudretincet darda bulunan da kudretince ma 'rûf bir fâide ile fâidelendiriniz" (ei-Bakara: 236) âyetinde de "A/m.»"' Bunun gibidir, yânı "Kuvvetli" ma'nâsinadır [572].
"Yeri de biz döşedik, (Bak biz) ne güzel do şey idleriz.
Herşeyden de iki çift yarattık, inceden inceye düşünesiniz diye** (Âyet;'48-49); buradaki "Zevceyn'le, erkek ve dişiyi kasdediyor.
"Dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da yine O'nun âyetlerindendir" (er Rûm: 22/de olduğu gibi, renklerin ihtilâfı da, tatların tatlı ve ekşi gibi çift olması da böyledir, yânî bunlar da çifttirler. "O hâlde hepiniz Allah'a kaçın.... " (Âyet: 50); Allah'tan yine Allah'a kaçın (yânî Allah'a ma'siyetten O'na tâate yâhud azabından rahmetine yâhud ikaabından îmân ve tevhîd ile sevabına kaçın).
"Ben cinnleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" (Âyet: 56); yânî "Ben bu iki fırka ehlinden saadet sahibi olanları, başka bir maksadla değil, ancak beni birlemeleri için yarattım". Bâzıları da (âyeti umumîliğe hamlederek): "Allah onları tevhîdi işlemeleri için yarattı da bâzısı (Allah'ın onu muvaffak kılmasiyle) bunu işledi, bâzısı ise (Allah'ın onu yardımsız bırakmasıyle) tevhîdi terketti". Ve bu kelâmda kaderci olan Mu'tezile lehine hiçbir hüccet yoktur [573].
"Artık muhakkak ki o zulmedenler için geçmiş arkadaşlarının hissesi gibi bir hüsran nasibi yardır. Şimdi acele etmesinler" (Âyet: 59); buradaki "Zenûb" "Büyük kova"dır.
Mucâhidise: "Zenûben", "Sebîlen" (yânî "Yol"), "Sarratin" (Âyet¦ 29), "Sayhatin"; "el~Aktm", "Doğurmaz kadın" ma'nâsınadır, dedi. Ve ibn Abbâs şöyle dedi:
"ZâtVl-hubuk semâya yemîn ederim... " (Âyet: 7); buradaki "Hubuk", semânın istivası, düzgünlüğü ve güzelliğidir[574]
"Ellezîne hum fi gamratin (= Ki onlar bir gamre içindedirler)" (Âyet: ii), "Onlar kendi dalâletleri, sapıklıkları içinde uzunluk yarışı yapmaktadırlar" demektir.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle dedi: "Hepsi de bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler?" (Âyet: 53), "Hepsi bunun üzerinde anlaştılar, uyuştular mı?" demektir. "Ki aşırı hareket edenlere hâss olmak üzere RabbJin nezdinde nişanlanmıştır" (Âyet: 34); buradaki "Musevvemeten", "Alâmet ve nişan" ma'nâsına olan "Sîmâ"dan olup "Muallemeten" (yânî "Alâmetlenmiş, nişanlanmış") demektir.
"Kutile'l-insânu" (Abese: i7>; burada "Kutile'l-harrâsûn" (Âyet: 10), "La'netlendi o koyu yalancılar" ma'nâsınadır [575].

52- Ve't-Tûri Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"And olsun Tür'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a, Ma'mûr Ev% yükseltilmiş tavana, dolan denize ki, RabbHnin azabı hiç şübhesiz vâkVdir (inecektir) "(Ayeu 1-7)
Ve Katâde: "Kitabın mestûrin", "Kitabın mektûbin" (yânî "Satır satır yazılmış kitâb") ma'nâsınadır, dedi.
Mucâhid de şöyle demiştir: "et-Tûr", Süryânîce'de "Dağ"dır.
"Rakkın menşur", "Yayılmış deri sahîfe", "K«> Sakfi'l-merfû'", "Gökyüzü"dür. "el-Bahrul-mescûr", "Alevlendirilmiş deniz" demektir.
el-Hasenu'l-Basrî de:
Denizler alevlendirilir, nihayet suları gider de artık deniz yataklarında bir damla su kalmaz, demiştir [576].
Mucâhid: "îmân edip de zürriyyetleri de îmân ile kendilerine tâbV olanlar; biz onların nesillerini de kendilerine kattık. Kendilerinin amelinden birşey de eksiltmedik. Herkes kazancı mukaabilinde bir rehindir" (Âyet: 21); buradaki "Ve mâ eletnâhum", "Mâ nakasnâhum" (yânî "Eksiltmedik") ma'nâsınadır, dedi.
Mucâhid'den başkası da: "O gün gök sallanıp çalkalanır" (Âyet: 7); buradaki "Temûru", "Tedûru" (yânî "Devreder");
"Ahlâmuhum" {Âyet: 32), "Akılları" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs: "İşte Allah bize lütfetti. Bizi sam yeli azabından korudu. Gerçek biz bundan evvel (muvahhid olarak) O'na ibâdet ediyorduk. Şübhesiz ki O, el- Berru'l-Rahîmdir" {Ay*. 2i-2sy, buradaki "el-Berr", "Latîf(= Lûtuflu, sâdık, ihsan edici, keremli)"; "Eğer gökten bir parça düşer görseler, bu birbiri üstüne yığılmış bir buluttur derler" (Âyet: 44); buradaki "Kisfen", "Kıt'an" (yânî "Parça"); "Yoksa o bir şâirdir, biz ona, zamanın felâketli hâdiselerini

gözetliyoruz mu diyorlar?"(Ayetim); buradaki "el- Menûn", "Ölüm" ma'nâsınadır, demiştir [577].
İbn Abbâs'tan başkası da: "Orada birbirleriyle Öyle kadeh çekişirler ki, onda ne bir saçmalama, ne de bir günâha sokma yoktur" {Âyet: 23); burada "Yetenâzeûne" "(Neş'e ile birbirlerine dolu kadeh) verip alma yarışı yaparlar" ma'nâsınadır, demiştir.

374......Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: (Hacc sırasında) hasta olduğumu Rasûlullah'a arzettim. Rasûlullah (S) bana: "İnsanların arkasından deveye binerek tavaf et" buyurdu. Öylece tavaf ettim. Rasûlullah da Beyt'in yanında namaz kılıyor, "Ve't-Turi ve kitabin mestûrin..." sûresini okuyordu [578].

375-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana arkadaşlarım ez-Zuhrî'den tahdîs ettiler. O da Muhammed ibn Cu-beyr ibn Mut'ım'den; o da babasından. Babası Cubeyr ibn Mut'ım şöyle demiştir: Ben bir akşam namazında Peygamber (S)'den Tûr Sûresi'ni okuduğunu işittim. Okurken şu "Yoksa onlar bir şey siz olarak mı yaratıldılar? Yâhud kendilerinin yaratıcıları kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır onlar iyi bilmiyorlar. Yâhud Allah'ın hazîneleri onların yanında mı? Veya onlar hâkim ve gâlib kimseler mi?..." (35-37) âyetlerine ulaştığı zaman, kalbim artık uçmağa yaklaştı [579].
Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Bana gelince, ben ancak ez- Zuhrî'den işitmişimdir ki, o, Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım'den; o da babasından olmak üzere tahdîs ediyordu. Babası Cubeyr ibn Mut'ım: Ben Peygamber'den akşam namazında Tûr Sûresi okurken işittim, demiştir. Ben ez-Zuhrî'den bana "Şu âyetlere ulaşınca..." şeklinde söyledikleri kısmı ziyâde ettiğini işitmedim (yânî bu ziyâdeyi bana o arkadaşlarım söylediler).

53- Ve'n-Necmi Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Ve Mucâhid şöyle dedi:
'Battığı dem yıldıza and olsun ki [580], sahibiniz sapmadı. Bâtıla da inanmadı. Kendi nevasından söylemez o. O, kendisine Allah tarafından ilkaa edilegelen bir vahyden başkası değildir. O'nu müdhiş kuvvetlere mâlik olan öğretti. Ki O, akıl ve re'yinde kâmildir. Hemen doğruldu. O, en yüksek ufukta idi. Sonra (Cebrail ona)
yaklaştı. Derken sarktı. İki yay kadar, yâhud daha yakın oldu da. Allahhn kuluna vahyettiğini etti" (Âyet: ı ıo); buradaki "Zû mirretin", "Bir kuvvet sahibi";
"Kaabe kavseyni", yaydan, kabzasıyle kiriş mahalli olan yer ma'nâsınadır [581].
"Erkek sizin de dişi O'nun mu? O takdirde bu, insafsızca bir taksim" (Âyet. 21-22); buradaki "Dîzâ",
"Avcâu" (yânî "Pek eğri"); "Şimdi îmândan dönen, maldan biraz verip de gerisini sert kaya gibi elinde tutan
adamı gördün mü?" (Âyet: 33-34); buradaki "Ekdâ", "Atasını kesti, vermedi" ma'nâsınadır [582]
"Hakikat şu: Şı'râ yıldızının RabbH de O'dur" (Âyet: 49); buradaki "eş-Şı'râ"> el-Cev2â yıldızının arkasından
doğan yıldızdır [583]:
"Gaybın ilmi O'nun nezdindedir de kendisi mi görüyor? Yoksa Musa'nın ve vazifesini tastamam ifâ eden
İbrahim 'in sahîfelerinde olanlardan haberdâr mı edilmedi... " (Âyet: 35-37); buradaki "Ellezi veffâ",
"Üzerine farz kılınanları tastamam yapan" demektir.
"Yaklaşan yaklaştı" (Âyet: 57); "Kıyamet saati yaklaştı" demektir. "Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz? Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz. Siz gafil ve oyuna düşkünler misiniz?" (Âyet: 59-61); buradaki "Sâmidûn'\ "Gına ve oyun"dur. İkrime de: Bu Himyer dilinde "Tegannî ediyorlar" ma'nâsınadır, dedi [584].
Ve İbrâhîm en-Nahaî de şöyle demiştir:
"Şimdi siz onun bu görüşüne karşı da kendisiyle mücâdele mi edeceksiniz?" (Âyet: 12); buradaki "Efetumârûnehu", "Efe-tucâdilûnehu(= Onunla mücâdele mi edeceksiniz?)" ma'nâsınadır. "Efe-temrûnehu"
şeklinde okuyan ise "Efe-techadûnehu(= Onu inkâr mı ediyorsunuz)?" demeyi kasdeder. "Göz ağmadı, aşmadı da" (Âyet: 17); Muhammed'in gözü ağmadı; "Ve mâ tağâ", "Vegördüğü şeyleri tecâvüz etmedi" [585].
And olsun ki (Lût) onlara azâb ile yakalayacağımızı da haber vermişti. Fakat onlar bu korkutmaları şübhe ile tekzîb ettiler" (ei-Kamer: 36); bundaki "Fe-temârav",
"Tekzîb ettiler" ma'nâsınadır [586]. el-Hasenu*l-Basrî: "Ve'n-necmi izâ hevâ", "Gayb olduğu dem yıldıza and olsun ki..." ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs da: "Hakikat odur (insanları) başkalarına muhtaç olmaktan kurtaran ve sermâye sahibi kılan" (Âyet: 48); buramdaki "Ağnâ ve aknâ", "Verdi ve razı kıldı" ma'nâsınadır, demiştir.

376-..... Bize Vekî' ibnu'I-Cerrâh, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den;
o da Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, Mesrûk şöyle demiştir: Ben Âi-şe'ye:
— Ey âna! Muhammed Rabb'ini gördü mü? diye sordum. Âişe dedi ki:
— Bu söylediğin sözden ötürü tüylerim diken diken oldu, ürperdim. Sen şu üç şeyden nerdesin ki, her kim onları sana söylerse muhakkak yalan söylemiştir: Her kim Muhammed, Rabb'ini gördü derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi.
Sonra Âişe (buna delîl getirici olarak) şu âyetleri okudu: "Gözler O'nu idrâk etmez ve fakat o, gözleri idrâk eder. O latiftir, habîbdir" (ei-En'âm; 103); "Bununla beraber hiçbir beşer için kaabil değildir ki, Allah ona başka surette kelâm söylesin.

Ancak vahy ile veya bir hi-câb arkasından veyâhud bir rasûl gönderip de izniyle ona dilediğini vahy etmesi müstesna. Çünkü O, çok yüksek, çok hakimdir" (eş-şûrâ 51).
Yine Âişe devamla:
— Ve her kim sana, yarın ne olacağını bilirim derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi, sonra şunu okudu: "Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez" (Lukmân: 34).
Yine Âişe devamla:
— Her kim sana Rasûlullah ketmetti (vahyden gizledi), derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi.
Sonra şu âyeti okudu: "Ey Rasûl!Sana Rabblnden her indirileni tebliğ et; etmezsen O'nun elçiliğini edâ etmiş olmazsın*' (ei-Mâîde: 67).
Velâkin Rasûlullah, Cibril aleyhi's-selâmı iki kerre kendi suretinde gördü, dedi [587].

284- Bâb:

İki yay kadar yâhud daha yakın oldu'\Âyetı 9). Yaydan, kabzasıyle kiriş yeri kadar oldu.

377-.....Bize eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Zirr ibn Hubeyş'ten işittim; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: "İki kavsın kaa-bı yâhud daha yakın oldu da, bu suretle Allah 'in kuluna verdiği vahyi verdi" (Âyet: 9-10) kavli hakkında Zirr dedi ki: Bize Abdullah ibn Mes'ûd (R): "Peygamber (S) Cibril'i gördü, onun altıyüz kanadı vardı" diye tahdîs etti [588].

285- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Kuluna vahyettiğini vahyetti" (Âyet: 10).

378-.....Bize Zaide ibnu Kudâme el-Kûfî tahdîs etti ki, eş-Şeybânî şöyle demiştir: Ben, Zirr'e Yüce Allah'ın "İki kavsın kaabı yâhud daha yakın oldu da A Hah hn kuluna verdiği vahyi verdi" kavlini sordum. Zirr:
— Abdullah ibn Mes'ûd bize: Muhammed, Cibril'i gördü, onun altıyüz kanadı vardı diye haber verdi, dedi [589].

286- Bâb:

'And olsun ki o, Rabb'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür" (Âyet: 18) [590].

379-.....Bize Sufyân (ibn Saîd), el-A'meş'ten; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) "And olsun ki, o, Rabb'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür" âyeti hakkında:
— Peygamber (S) yeşil bir Refref gördü, ufku kapatmıştı, demiştir [591].

287- Bâb:

“Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı ve üçüncü olarak da Menâtı Uhrâ'yı?" (Âyet: 19-20) [592].

380-.....Bize Ebû'l-Cevzâ tahdîs etti ki, îbn Abbâs (R) Yüce Allah'ın "el-Lât veî-Uzzâ" kavli hakkında:
— el-Lât hacılara su ile sevîk bulamacı karan bir adam idi, demiştir [593]

381-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan haber verdi ki Ebû Hüreyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kim yemîn eder ve yemininde 'Lâtve Uzzâ hakkı için' derse (bunun keffâreti için) hemen *Lâ ilahe ilte'llâh' desin. Ve arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayayım' diyen kimse de hemen bir şeyi sadaka versin" buyurdu [594].

288- Bâb:

“ Ve üçüncü olarak da Menâtı Uhrâ 'yi" (Âyet: 2») [595].

382- Bİze el-Humeydî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize ez-Zuhrî tahdîs etti: Ben Urve'den işittim (o şöyle diyordu): Ben Âişe'ye (Safa ve Merve âyeti hakkında) sordum. O şöyle dedi: (Câhiliye devrinde) el-Muşellel mevkiinde bulunan Menât et-Tâğıye yanında -veya ona ibâdet için- ihrama girenler Safa ile Merve arasında tavaf etmezlerdi. Yüce Allah "Şübheyok ki, Safa ile Merve Allah'a ibâdet etmeye vesile olan nişanlardır..." (ei-Bakara: 158) âyetini indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah ile müslümânlar beraberce o iki tepe arasında tavaf ettiler.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Menât putu, deniz tarafında bir dağ olan Kudeyd'den el-Muşellel mevkiinde bulunuyordu, demiştir.
Abdurrahmân ibn Hâlid de İbn Şihâb'dan olmak üzere söyledi ki, o şöyle demiştir: Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: "İnne's-safâ..." âyeti (Evs ve Hazrec'den oluşan) Ensâr hakkında inmiştir. Onlar ve Gassân kabilesi İslâm'a girmelerinden önce Menât için ihrama girer, telbiye ederlerdi... Bu hadîs de Sufyân ibn Uyeyne'nin hadîsi gibidir.
Ma'mer ibn Râşid de Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe'den olmak üzere şu hadîsi söyledi: Ensâr'ın Menât için telbiye edip ihrama girenlerinden birtakım adamlar -ki Menât Mekke ile Medîne arasında bulunan bir put idi-:

— Ey Allah'ın Peygamberi, bizler Menât'ı ta'zîm etmek maksa-dıyle Safa ile Merve arasında tavaf etmiyorduk, dediler... Bu da geçen hadîs tarzındadır [596].

289- Bâb:

"Haydi secdeye kapanın ve kulluk edin1" (Âyet: 62).

383- Bana Ebû Ma'mer tahdîs etti. Bize Abdulvâris tahdîs etti. Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) en-Necm Sûresi'nde secde etti. Ve O'nunla birlikte müs-lümânlar, müşrikler, bütün cinn ve ins de secde ettiler, demiştir.
Bu hadîsi Eyyûb'dan rivayet etmekte İbnu Tahmân, Abdulvâ-ris'e mutâbaat etmiştir. İbnu Uleyye bu hadîsi Eyyûb'dan tahdîsinde İbn Abbâs'ı zikretmemiştir (yânî mürsel olarak sevketmiştir).

384-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): İçinde secde âyeti inen ilk sûre Ve'n-Necmi Sûresi'dir, demiştir.
Yine Abdullah ibn Mes'ûd şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bu sûreyi okuduğunda secde etti, O'nunla beraber arkasında bulunan kimseler de secde ettiler. Yalnız bir adam secde etmedi. Ben onu bir avuç toprak alıp da onun üzerine secde ettiğini gördüm. Bu hâdiseden sonra ben o adamı Bedir'de kâfir olarak öldürülmüş gördüm. O, Umeyye ibnu Haleftir [597].

54- "Ikterabeti's-sâatu" (yânî el-Kamer) Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle elemiştir:
"Saat yaklaştı. Ay yarıldı. Onlar bir mu'cize görürlerse yüz çevirirler ve müstemirr bir büyüdür derler" (Âyet: ı-2); buradaki "Müstemirr", "Gidici" (yânî "Gelip geçici") ma'nâsınadır [598].
'And olsun onlara vazgeçirecek nice mühim haberler gelmiştir*' (Âyet. 4); buradaki "Muzdecer", "(Zecrde daha ziyâdesi olmayacak) en son derece ve gayeye ulaşmış sakındırıcı öğüt yâhud acı haber" ma'nâsınadır. "Uzdıcıra", "DaVetten zorla vazgeçirildi ve deli olarak uçuruldu, kapıldı" demektir. Bu "Mecnûn dediler ve zorla da'vetten vazgeçirilmişti" (Âyet: 9) kelâmına işarettir.
"Onu levhalar ve mıhlarla yapılmış gemiye yükledik ki, o, nankörlük edilmiş bulunan o zâta bir mükâfat olmak
üzere bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu" (Âyet: 13-H); buradaki "Dusur", "Geminin kaburgalarındır.
"Li-men kâne kufira = Nankörlük edilmiş olan kişiye" ki Allah: "Ona nankörlük edildi" buyuruyor- Allah
tarafından bir mükâfat olmak üzere [599].
"Bir de suyun herhalde aralarında taksîmli olduğunu kendilerine haber ver. Her su nevbeti, hazır bulunmak
iledir" (Âyet: 28); buradaki "Muhtadar", (Devenin gelmediği gün Salih'in kavmi) "Suya gelecekler" demektir [600].
Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: "...0 da'vet edenin görülmemiş, tanınmamış birşeye da yvet edeceği gün, gözleri zelil ve hakir olarak hepsi de çıvgın çekirgeler gibi kabirlerinden çıkacaklar, o dafvet ediciye koşarak, kâfir olanlar: Bu çok zorlu bir gün, diyecekler" (Âyet: 6-s>; buradaki "Muhtnne"mn masdarı olan "eUIhta"\ "en-Neselân" yânî "Boynu uzatarak, dalgalanarak yelmek, sür'atle koşmak" ma'nâsınadır.
îbn Cubeyr'den başkası da şöyle demiştir: "Neticede arkadaşlarını çağırdılar. O da alacağını aldı ve deveyi
keşti" (Âyet: 29>; buradaki "Fe-teâtâ", "Fe-âtahâ biyedihi", yânî "Kılıcını eliyle uzanıp aldı da deveyi kesti" demektir.
"Çünkü biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik de hayvan ağılına konan kuru çalı çırpı ve'otlar gibi oluverdiler" (Âyet. i\y, buradaki "KeH-muhtezırı",
"Kırılmış, yanmış ağaçlar gibi" demektir [601].
"Uzducira", "Men' ettim" ma'nâsına olan "Zecertu" fiilinden LJftu'ile veznindedir. "Kufira.,." (Âyet: 14).
"Nankörlük edilmiş bulunan ve nankörlük eden kavmine, Nuh'a ve ashabına yapılan ezalara karşılık olmak için biz yaptığımızı yaptık" demektir.
"And olsun ki, onlara bir sabah yakalarını hiç bırakmayacak olan bir azâb baskın yaptı" (Âyet: 38);
buradaki "Azâbun mustakırrun", "Azâbun hakkun" demektir [602].
"Şımarık, aşırı yalancı kimmiş; yarın bilecekler" (Âyet: 26»; buradaki "el-Eşeru", "el-Merahu ve't-tecebbur"
(yânî "Şımarık ve cebredici, zorba" demektir), deniliyor.

290- Bâb:

'Saat yaklaştı, Ay yarıldı. Onlar bir mu ycize görür iseler yüz çevirirler..." (Âyet: 1-2) [603]

385-.....İbn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah zamanında Ay, iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın üstünde, bir parçası da önünde idi. Bunun üzerine Rasûlullah^(S):
— "Şâhid olun" buyurdu.

386-.....Yine Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber'in beraberinde idik. Ay iki parça oldu. Bunun üzerine

Peygamber (S) bize:
— "Şâhfd olun, şâhid olun" buyurdu.

387-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) zamanında Ay yarıldı, demiştir.

388-.....Bize Şeybân, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Mekke ahâlîsi Peygamber'den kendilerine bir mu'cize göstermesini istediler. Peygamber (S) de onlara Ay'ın ayrılmasını gösterdi, demiştir.

389-..... Buradaki senedde de Enes (R): Ay iki parçaya ayrıldı, demiştir [604].

291- Bâb:

"Ki nankörlük edilmiş bulunan o zâta bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu.
And olsun ki, biz bunu bir âyet olarak bırakmışızdır. O hâlde düşünüp ibret alan var mı?" (Âyet: 14-15).
Katâde:
Allah Nuh'un gemisini bıraktı, hattâ bu ümmetin evvelleri onun enkazına ulaştı, demiştir [605].

390-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R): Peygamber (S) "Fe-helmin müddekir" (şeklinde noktasız dâl harfiyle) okurdu, demiştir.

292- Bâb:

"And olsun ki biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (Âyet: 17).
Mucâhid: "Yessernâ", "Biz onun okunmasını kolaylaştırdık" ma'nâsınadır, demiştir [606].

391- Bize Müsedded, Yahya'dan; o da Şu'be'den; o da Ebû İs-hâk'tan; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan: Pey-gamber(S)'in "Fe-helmin muddekir" şeklinde okur olduğunu tahdîs etti.

293- Bâb:

"(Öyle bir fırtına ki) insanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi tâ temelinden koparıyordu. İşte benim azabım ve tehdîdlerim nice (Âyet: 20-21) [607].

392- Bize Ebû Nuaym tahdîs etti. Bize Zuheyr, Ebû İshâk'tan tahdîs etti. O da el-Esved'e "Min muddekir" mi yâhud "Min müzzekir" mi? diye soran bir adamdan işitmiştir. el-Esved o adama şöyle cevâb vermiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan bunu dâl harfi olarak "Fe-hel min muddekir" şeklinde okurken işittim. îbn Mes'ûd: Ben de Peygamber(S)'den bunu dâl harfi olarak "Fe-hel min muddekir" şeklinde okurken işittim, dedi.

294- Bâb:

'Çünkü biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik de onlar, hayvan ağılına konan kuru çalı çırpı ve otlar gibi oluverdiler.
And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışındır. O hâlde düşünen var mı?" (Âyet: 31-32) [608].

393-.....Bize babam (Usmân el-Ezdî el-Mervezî), Şu'be'den; o da Ebû İshâk'tan; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'-ûd(R)'dan haber verdi ki, Peygamber (S) bu âyeti "Fe-helmin mudde-kir" şeklinde okumuştur.

295- Bâb:

"And olsun ki, onlara bir sabah, (yakalarını) asla bırakmayacak olan bir azâb baskın yaptı. İşte tadın benim azabımı ve tehdîdlerimil" (Âyet: 38-39).

394-.....Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o da el-Esved'den; o da Abdullah'tan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere, O'nun "Fe-hel min muddekir" şeklinde okuduğunu tahdîs etmiştir.

296- Bâb:

“And olsun ki, biz sizin benzerlerinizi hep helak etmişizdir. Öyleyken düşünen var mı?" (Âyet: 51),

395-.....Bize Vekî' er-Ruvâsî, İsrail ibn Yûnus'tan; o da Ebû İshâk'tan; o da el-Esved ibn Yezîd'den olmak üzere tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R): Ben Peygamber'in huzurunda "Fe-helmin muzzekir" şeklinde zâl ile okudum da Peygamber (S): "Fe-hel min muddekir" şeklinde dâl ile söyledi, demiştir [609].

297- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır" (Âyet: 45) [610].

396-.....Buradaki iki tarîk râvîleri, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan olmak üzere tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) Bedir günü küçük, yuvarlak bir çadır içinde şöyle duâ etmiştir:
— "Allah'ım!Ben Sen'den ahdini ve va'dini (yerine getirmeni) isterim. Allah 'im! Eğer (mü'rninlerin helakini) diliyorsan, bu günden sonra ibâdet edilmeyecek!"
Bu sırada Ebû Bekr, Peygamber'in elini tuttu da:
— Yâ Rasûlallah, yeter! Rabb'ine karşı duada ısrar ettin, dedi.
Bu esnada Rasûlullah bir zırh içinde ayakta duruyordu. "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar" âyetini okuyarak çadırdan dışarı çıktı.

298- Bâb:

'Daha doğrusu onlara va 'd olunan asıl azabın vakti, o saattir. O saatin azabı daha belâlı ve daha acıdır" (Âyet: 46)
Yânî bu "Emerru", "Murûr"dan değil de "Merâre"den(uAcılik" masdarından)dir.

397-..... İbn Cureyc talebelerine haber verip şöyle demiştir:
Bana Yûsuf ibnu Mâhek haber verip şöyle dedi: Ben mü'minlerin anası olan Âişe'nin yanında idim, şöyle dedi:
— Yemîn olsun ki, Muhammed(S)'in üzerine Mekke'de iken "Daha doğrusu onlara va'd olunan asıl azabın vakti, o saattir. O saatin azabı daha belâlı ve daha acıdır" âyeti indirilmiştir. Ben o sırada oyun oynayan bir kızdım [611].

398-.....Bize Hâlid ibn Abdillah et-Tahhân, Hâlid ibn Mıhrân el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Bedir gününde kendisine âid olan yuvarlak bir çadır içinde iken:
— "Ya Rapb! Sen'den ahdini ve va'dini (gerçekleştirmeni) istiyorum. Yâ Allah! Eğer istedinse bu günden sonra ebeden ibâdet edilmez!" dedi.
Ebû Bekr, Peygamber'in elini tuttu da:
— Yâ Rasûlallah, bu dileğin Sana yeter. Sen Rabb'ine karşı duada ısrar ettin", dedi.
Rasûlullah zırh içinde idi. Bu sözlerin akabinde "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Daha doğrusu onlara va 'd olunan asıl azabın vakti, o saattir. O saat daha belâlı ve daha acıdır"" âyetlerini söyleyerek çadırdan dışarı çıktı [612].

55- er-Rahmân Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid:
"er-Rahmân. Öğretti Kur'ân % Yarattı inşânı. Belletti ona o güzel beyânı. Güneş ve Ay hesâblı" (Ayet: ı-5)[613]; buradaki "Bi-husbânin", "Değirmen taşının mihveri" demek olan "Husbân" gibidir, yânî onun veznindedir, dedi [614].
Mucâhid'den başkası da şöyle demiştir:
"Mizanı koydu. Tartıda haksızlık etmeyin. Teraziyi adaletle doğrultun, tartılanı eksik yapmayın diye"
(Âyet: 6-9); buradaki "Teraziyi adaletle doğrultun" kelâmıyle Yüce Allah terazinin dilinin dosdoğru tutulmasını kasdediyor [615].
"Samanlı dâneler, hoş kokulu nebatlar vardır" (Âyet: 12); buradaki "el-Asfu", ekinin yeşili, tâzesidir. Ekine ulaşmadan evvel tazesinden birşey kesildiği zaman, işte bu "Asf'tır. "Reyhan", ekinin rızkıdır, "el-Habbu", ekinden yenilecek olan dânelerdir.
"Reyhan", Arab kelâmında "Rızk"tır.
Bâzısı da (yânî el-Ferrâ): "el-Asf", hububattan yenilen nevi'leri kasdediyor; "er-Reyhan", yenilmeyen olgun nevi'dir, demiştir.
Başkası da (yânî Ebû Ubeyde): "el-Asf", buğday yaprağıdır, demiştir. Ebû Mâlik de: "el-AsfJ\ yerden biten bitkinin ilk filizleridir, Nabath çiftçiler ona "Hebûr" ismi verirler, demiştir.
Mucâhid de şöyle demiştir:
"el-Asf", buğdayın yaprağı, "er-Reyhân", "Rızk"tır. "O insanı bardak gibi kupkuru bir balçıktan yarattı. Cânnı da yalın bir ateşten yarattı" (Âyet: 14-15); buradaki "el-Mâric", ateş yakıldığı zaman ateşin üzerine yükselmekte olan sarı ve yeşil alevdir.
Bâzıları da Mucâhid'den olmak üzere şöyle demiştir:
"Min salsâlin ke'l-fahhâr1", "Pişirilmiş toprak kabın yapılması gibi" demektir [616]. "Üzerlerine ateşten bir yalınla bir duman salıverilecek" (Âyet: 35); buradaki "eş- Şuvâz", ateşten bir alevdir.
"O hem iki doğunun Rabb'i, hem iki batının Rabb'idir" (Âyet: \ıy. Güneşin kış mevsiminde bir doğuş yeri, yaz mevsiminde bir doğuş yeri vardır. "İki batının Rabb'i" de yine güneşin kıştaki ve yazdaki batış yerleridir.

iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. (Böyle iken) aralarında birbirine tecâvüz etmeye mânV bir perde vardır" (Âyet: 20); buradaki "Lâ yebğıyânı { = Birbirine tecâvüz etmezler)", "Birbirine karışmazlar" demektir.
"Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O'nun"
(Âyet: 24); buradaki "el-Munşeât", gemilerden yelkenleri yükseltilmiş olandır. Amma yelkeni yükseltilmemiş olanına gelince, o "Münşeat" değildir [617].
Mucâhid şöyle demiştir: "Üzerinize ateşten bir yalınla bir duman salıverilecek.
Öyle ki birbirinizi kurtaramayacak, yardımlaşamayacaksınız" (kyev. 15); buradaki "Nuhâs", "Bakır"dır, (yânî eritilmiş bakır) onların başları üzerine dökülür, onlar bununla azâb olunurlar [618].
"Rabblnin huzurunda durmaktan korkan kimseler için iki cennet vardır" (Âyet: 46). Bu, bir ma'siyet işlemeye karar veren, akabinde Azız ve Celîl Allah'ı hatırlayıp da o günâhı terkeden kimsedir. "eş-Şuvâz", ateşten bir alevdir. "Mudhâmmetânı" (Âyet: 64), suya kanmaktan dolayı bitkileri siyâh(a yaklaşmış koyu yeşil) iki cennet. "Salsâl", "Kumla karıştırılmış kuru çamur"dur, bu, iyi pişirilmiş toprak kabın vurulunca ses vermesi gibi tın tın ses çıkarır. "Lahmun muntinun" denilir de bununla etin ateşte yanıp kızardığını kasdederler ("Koktu" ma'nâsını değil).
Kapıyı kapatma sırasında "Sarrâ'1-bâbu = Kapı ses çıkardı" denilmesi gibi aynı ma'nâda olarak "Salsâl" masdarı da söylenir. "Salsâl" da "Sarsar" gibi, katlanmış mudâaf bir fiildir. "Sarsara" fiili de "Kebebtuhu = Onu yüzü üstü yere çarptım" ma'nâsına olan "Kebkebtuhu" gibidir, (bunlar aynı zamanda fâu'1-fiil ve ayne'l-fiilleri -yânî birinci ve ikinci harfleri beraberce- tekrar edilmiş olarak kullanılan fiillerdir),
"İçlerinde her nevi' meyveler, hurma ve nâr vardır" (Âyet: 68). Bâzıları (Ebû Hanîfe ve Ferrâ) da "Hurma ve nâr meyve değildir" demişlerdir. Arab kavmine gelince, onlar hurmayı ve nârı meyve sayarlar. (Allah bu ikisinin isimlerini, meyvelik üzerindeki faziletlerinden dolayı tekrar etmiştir. Bu, ânımdan sonra faziletini belirtmek için hâssı zikretmek nev'indendir) [619].
Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu sözü de bunun gibidir: "Namazlara ve orta namaza devam edin... " (el-Bakara: 238).
Burada Allah, mü'minlerin bütün namazlar üzerine muhafız olmalarını emretti, sonra da ikindi namazını - şiddetlendirmek yânî ta'zîm edilmesini te'yîd etmek için- tekrar etti. Nitekim konumuz olan âyette de meyve sözünden sonra hurma ve nar isimlerini tekrar buyurmuştu.
Şu âyet de bu ilFâkihe ve nahl ve rummân" sözünün benzeridir: "Görmedin mi göklerde olan herkes ve yerde bulunan herkes; Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu hakîkaten Allah'a secde ediyor. Bir çoğunun üzerine de azab hakk olmuştur. Allah kimi hor kılarsa onu saadete kavuşturacak yoktur. Şübhesiz ki, Allah ne dilerse yapar7' (ei-Hacc: ısj. Bu âyette Allah "Göklerde olan herkes ve yerde bulunan herkes Allah'a secde eder" buyurdu; sonra da "İnsanların birçoğu hakîkaten Allah'a secde eder, birçoğunun üzerine de azab hakk olmuştur" buyurdu. Hâlbuki Allah bunları evvelindeki "Göklerdeki herkes ve yerde bulunan herkes" kelâmı içinde zikretmişti [620].
Mucâhid'den başkası şöyle demiştir: "(Bu cennetlerin ikisi de) çeşit çeşit ağaçlı" (Ayet: 48); buradaki "Efnân", "Ağsân" manasınadır. "Ve iki cennetin derimi yakındır" (Âyet: 54), "Onlardan toplanacak, derilecek meyveler yakındır –zahmetsizce alınıverecek derecede yakın- [621].
el-Hasenu'1-Basrî: "O hâlde Rabb'inizin hangi ni'metlerini yalan sayabilirsiniz?"; buradaki "Fe-bi-eyyi âlâi", "Ni'metlerinin hangisini" ma'nâsınadır, demiştir. Katâde de: "Rabbikûma" tesniye zamîriyle cinn ve ins'i kasdediyor, demiştir [622].
Ebu'd-Derdâ "O her gün bir iştedir" (Âyet: 29) kavli hakkında: Günâhı mağfiret eder, sıkıntıyı, kederi açıp giderir, bir kavmi yükseltir, diğerlerini alçaltır, demiştir [623].
İbn Abbâs da: "Berzah", "Mâni' olucu bir perde"; "el- Enâm" (Âya-, ıo), "Halk"; "Aynâni naddâhatâni"(Âyet. 6$), "Durmayıp fışkıran iki pınar"; "Zul-celâl" (Âyet: 27)
"Azamet sahibi" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle demiştir:
"Mâric" (Âyet: 15), ateşin hâlis olanıdır (yânı dumansız olanıdır). Bu "Merec" birkaç ma'nâda söylenir:
a. Bâzısı bâzısına zulmeder hâlde onları terkettiği zaman "Merece'l-emiru raiyyetehu" denilir.
b. "Merece emru'n-nâsi = İnsanların işi karıştı", "Fe-hum fî emrin meric" (Kaaf: 5), "Şkndi onlar karışık bir iştedirler" demektir. Bu sözlerde "Merece", "Ihtalata" yânî "Karıştı" ma'nâsınadır. Bu lâzımdır, geçişsizdir. "Merace'l-bahrân = İki deniz karıştı" bu ma'nâdandır.
c. "Merâce'l-bahreyni" (Âyet: 2b), "İki denizi mercetti, yânî salıverdi" demektir; bu, müteaddî olan şu kullanıştandır: "Merecte dâbbeteke(= Hayvanını salıverdin)": Onu (otlasın diye) terkettin. "Ey ins ve cinn, ileride size kalacağız" (Âyet: 31); buradaki
"Senefruğu Iekum = "Sizleri hesaba çekeceğiz" ma'nâsına bir mecazdır. Yoksa Yüce Allah'ı hiçbir şey, diğer şeyden alıkoymaz. Bu "Senefruğu lekum" ta'bîri Arab kelâmında ma'rûftur: "Le-eteferreğanne leke = And olsun yalnız sana kalacağım, yalnız senin
için boşalacağım" denilir; bu, kendisinde hiçbir meşguliyet olmayarak demektir ki, bunu söyleyen kişi "And olsun ben seni gafletin üzerinde yakalayacağım" demiş olur [624]

299- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

“O iki cennetten başka iki cennet daha vardır' (Âyet: 62) [625].

399-.....Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Ebû Bekr ibnu Abdillah ibn Kays'tan; o da babası Abdullah ibn Kays'tan (yânî Ebî

Mûsâ el-Eş'arî'den) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "İki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler hep gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler de altındandır. Adn cennetindeki cennetliklerle bunların kendi Rabb'lerine bakmaları arasında, Allah'ın vechi üzerindeki büyüklük ridâsından başka birşey bulunmayacaktır" [626].

300- Bâb:

"Çadırlar içinde perdelenmiş huriler vardır" (Âyet: 72) [627].
İbn Abbâs: (iHûr", gözbebekleri siyah dilberlerdir, demiştir. Mucâhid ise:
"Maksûrât", "Habsedilmiş", dilberler ki bunların bakışları ve nefisleri sırf kendi eşlerine hasredilmiştir.
"Kaasırâtun" "Kendi eşlerinden başkasını istemeyen dilberler" ma'nâsınadır, demiştir [628].

400-.....(Bu senedde de) yine bize Ebû İmrân el-Cevnî, Ebû Bekr ibn Abdillah ibn Kays'tan; o da babası Abdullah ibn Kays'tan (yânı Ebû Mûsâ el-Eş'ârî-R-den) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şübhesiz ki, cennette iç boşaltılmış geniş bir inciden çadır vardır. Bunun eni altmış mil mesafe devam eder. Bunun her köşesinde bir aile bulunur ki, başkaları onları göremezler. O mü'-minler birbirlerini ziyaret ederler. Ve iki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerindeki şeyler gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki, bunların da kapları ve içlerinde bulunan şeyler şundandır (yâ-nî altındandır). Adn cennetindeki cennetliklerle bunların kendi Rabb'lerine bakmaları arasında, Allah'ın yüzü üzerindeki büyüklük (yânı azamet) ridâsından başka birşey bulunmayacaktır" [629].

56- el-Vâkıa Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle demiştir:
"Yer bir sarsıntı ile sarsıldığı, dağlar didik didik parçalandığı zaman" (Âyet: 4-5); buradaki "Ruccet",
"Zulzilet" (yânî "Sallandı"); "Busset" de, sevîk denilen kavutun e2ilip ufalanması gibi "Ezilip ufalandı" ma'nâsınadır.
"Fisidrin mahdûdin" (Âyet: 28) kelâmındaki "Mahdûd", "Yükünün yânî meyvasının çokluğundan dalları basıp bükülmüş" demektir. Yine bu kelime hakkında, "Dikenleri silinmiş, dikensiz kılınmış" demektir de deniliyor [630].
"Ve talhın mendûdin" (Âyet: 29), meyvesi aşağıdan yukarı istifli olan muz'dur.
"Hakikat biz onları yepyeni bir yaratılışla yarattık da onları bakire kızlar, zevcelerine sevgi ile düşkün hep bir
yaşıt yaptık, sağcılar için" (Âyet. 35-38); buradaki "Urub", "Arûb"un cem'i olup "Kocalarına sevdirilmiş kadınlar" ma'nâsınadır [631].
"Bir çok evvelkilerden, bir çok da sonrakilerdendir"
(Âyet: 3940); buradaki "Sulletun", "Ummetun" ma'nâsınadır [632].
"Solcular; onlar ne solculardır! Sıcaklık ve kaynar bir su, ve bir de kapkara dumandan bir gölge içindedirler"
(Âyet: 4i-43); buradaki "Yahmûmin", "Kara duman" demektir.
"Çünkü onlar bundan evvel şımartılmış, şehvetlerine düşkün kimseler idiler. O büyük günâh üzerinde ısrar
ederlerdi" (Aycv. 45 46); buradaki "Yusırrûne",
"Yudîmûne" yânî "Onu devam ettiriyorlardı" demektir [633]
"Sonra hakîkaten siz, ey sapkınlar ve tekzîbcüer, muhakkak ki zakkum ağacından yiyeceklersiniz. Öyle
ki, karınlarınızı hep ondan doldurucularsınız, üstüne de o kaynar sudan içeceklersiniz; susamış develerin içişi gibi içeceklersiniz" (Âyet: 5255); buradaki "Hîm",
"Huyâm" illetine, yânî suya kanmama hastalığına ututulmuş susuz develerdir.
"Innâ le-muğramûn" (Âyet: 66), "Bizler hakîkaten ağır borca düşürüldük" demektir.
"Eğer siz hakk dîne boyun eğmeyecek, ceza çekmeyecekseniz, o bağaza gelen canı geri çevirseniz ya eğer sâdıklarsanız" (Âyet: 86-87); buradaki "Gayra medînîn", "Gayra muhâsebîn", yânî "Hesaba
çekilmeyecek iseniz" demektir [634].
"Eğer o Ölen mukarreblerden ise artık rahatlık, güzel rızk ve Naîm cenneti onundur" (Âyet: 88-89), buradaki
"Ravh", "Cennet, bolluk ve saadet", "Reyhan",
"Rızk" ma'nâsınadır.
"Aranızda ölümü biz takdir ettik ve biz yerinize diğer benzerlerinizi getirmemiz ve sizi bilemeyeceğiniz bir yaratılışta ve surette tekrar peyda etmemiz hususunda önüne geçilecekler de değiliz" (Âyet: 60-ei), buradaki "Nunşiekum", "Dileyeceğimiz herhangi bir yaratışta sizleri tekrar inşâ edeceğiz" demektir.
Mucâhid'den başkası şöyle demiştir: "Eğer dileseydik muhakkak ki onu bir ot kırıntısı yapardık dâ siz de şaşakalırdınız" (Âyet: 65), buradaki "Tefekkehûne",
"Ta'cebûne" (yânî "Şaşar, hayret ederiz") ma'nâsınadır [635].
"Uruben" (Âyet: 37), "Ağırlaştırılmış, değerlendirilmiş (sevgili, güzel konuşan kadınlar)" demektir. Tekili
"Arûb"dur. "Sabûr"un cem'i "Subur" vezninde olduğu gibi. Mekkeliler böyle sevgili, âşık ve güzel konuşan
işveli kadına "el-Aribe"; Medîneliler "el-Ganice"; Iraklılar ise "eş-Şekile" ismi verirler.
"Kıyamet koptuğu zaman hiçbir nefis onun vukuunda yalancı değildir, O alçaltıcı, yükselticidir" (Âyet-1-3);

buradaki "Alçaltıcı ve yükseltici" kavli hakkında, yine Mucâhid'den başkası: "Bir kavmi ateşin içine indirici, bir kavmi de cennete yükseltici" ma'nâsınadır, demiştir.
"Ala sururin mevdûnetin = Onlar cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler" (Âyet: 15); buradaki "Mevdûne", "Cevherlerle örülmüş, dokunmuş" manasınadır.
"Vadinu'n-nâke{ = Devenin kolanı)" ta'bîri de bu ma'nâdandir(ki, birbiri üzerine bükülüp katlanmış yâhud istif edilmiş tirşeden yâhud kıldan dokunan yassı kolana denir).
"el-Kûb" (Âyet: 18), "Kulakları -emziği- ve sapı olmayan sürâhî, testi"; "el-Ebârtk(= İbrikler)", "Emzikleri ve sapları olan kaplar". "Ve mâin meskûbin" (Âyet: 3i),
"Dâima akan su"; "Ve furusun merfûatın" (Âyet: 34),
"Bâzısı bâzısının üzerine yükseltilmiş döşeklerdedirler".
"Mutrafîne" (Âyet: 45), "Metâ'lananlar, her türlü ni'metlerle faydalanıp ni'metlenenler". "Gayra medînîn" (Âyet: 86), "Dîne boyun eğmeyenler, hesaba çekilmeyecek olanlar iseniz" demektir.
"O hâlde (rahimlere) dökmekte olduğunuz o menî nedir? Bana haber verin. Onu siz mi insan suretine getiriyorsunuz yoksa yaratanlar biz miyiz?" (Âyet: 58-59); buradaki "Menî", kadınların rahimlerindeki nutfe'dir.
"Şimdi bana çakmakta olduğunuz ateşi söyleyin. Onun ağacını siz mi yarattınız yoksa yaratanlar biz miyiz? Biz onu hem bir ibret, hem çöl yolcularına bir faide kıldık" (Âyet: 71-72);
buradaki "Mukvîn", "Çöl yolcuları"; "el-Kıyyu"
"Hiçbirşey bulunmayan sahra, çöl" ma'nâsınadır.
"Hayır, işte yıldızların düştüğü yerlere and ediyorum" (Âyet: 75), "Kur'ân'ın muhkemliğine yemîn ediyorum" demektir. "Yıldızların düştüğü zamanlarındaki düşme yerlerine yemîn ediyorum" ma'nâsınadır da deniliyor.
"Mevâkı"' kıraati de, "Mevki"' kıraati de bir ma'nâyadır [636].
"Şimdi siz bu kelâmı mı hor görücülersiniz?" (Âyet: 8i);
buradaki "Mudhınûn", "Mukezzibûn" (yânî "Yalanlayıcılar") ma'nâsınadır. Bunun benzen şudur: "Artık o yalanlayanlara boyun eğme. Onlar arzu ettiler ki, sen yumuşak davranasın da kendileri de yumuşaklık göstersinler" (el-Kalem: 8-9).
' 'Eğer sağcılardan ise, artık sağcılardan selâm sana" (Âyet: 9i-92): Bu, "Senin sağcılardan olduğun teslim (yânî kabul) edilmiştir" ma'nâsınadır. Burada "İnneke" kelimesinden "înne" terkedilmiştir. Bu "İnne" terk edilmiş ise de, onun ma'nâsı murâddır, irâde edilmiştir. Nitekim sen bir adama hitaben -O adam sana: "Ben yakında yolcu olacağım" demiş olduğu zaman-: "Ente musaddakun musâfirun an kalîlin" dersin. Bu söz: "Sen tasdîk edildin ki, sen yakında yolcu olacaksın" demektir. "Selâm" lafzı bazen sağcılardan muhataba duâ gibi olur. Bu senin:
"Sakyen mine'r-ricâl = Allah seni sulasın" sözün gibidir. Eğer "Selâm"\ merfû' söylersen, o takdîrde bu, duadandır.
"Türün = Çakmak çakıp duruyorsunuz" (Âyet: 7i),."Ateş çıkarıp duruyorsunuz" demektir. Bu "Evreytü = Ateş yaktım" ma'nâsındandır. "Onlar cennette ne boş bir lâf ne de günâha sokacak bl 'sey işitmezler" (Âyet: 25); buradaki "Lağven", "Bâtı.en"; "Te'stmen", "Günâha sokmak" demektir.

301- Yüce Allah'ın "Ve uzatılmış bir gölge içindedirler" (Âyet: 30) Kavlî Babı

401- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebî Hurey-re(R)'den tahdîs etti. Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamber(S)'e ulaştırıyordu ki, şöyle buyurmuştur: "Cennette bir ağaç vardır, bir süvârt onun gölgesinde yüz yıl yürüse, onun gölgesini asla kesip bitiremez. İsterseniz: Ve uzatılmış bir gölge içindedirler âyetini okuyunuz " [637].

57- el-Hadîd Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle demiştir:
"Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edin, size (tasarruf için) vekâlet verdiği maldan harcayın.., " (Âyet: 7>; buradaki "Mustahlefîne fîh", "Muammerine fîh" (yânî "Allah sizi onda yaşatılanlar ve ömür verilenler kıldı") ma'nâsınadır [638].
"O, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulunun üzerine açık açık âyetler indirmekte olandır..."
(Âyet: 9); buradaki *'Karanlıklardan aydınlığa", "Delâletten hidâyete, sapıklıktan doğru yola*' demektir.
"And olsun ki, biz elçilerimizi açık açık burhanlarla gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için, beraberlerinde de kitabı ve mizanı indirdik. Bir de kendisinde hem çetin bir sertlik, hem insanlar için birçok menfâatler bulunan demiri indirdik.., " (Âyet: 25); buradaki "Birçok menfâatler", "Kalkan ve silâhtır [639].
"İşte bu gün ne sizden, ne de küfredenlerden hiçbir fidye kabul olunmaz. Sığınacağınız yer ateştir, size yaraşan odur. O ne kötü gidiş yeridir" (Âyet: 15); buradaki "Hıye mevlâkum", "(Küfrünüze ve şübhelenmenize karşılık) size her menzilden daha lâyık olandır" ma'nâsınadır.
"Kitâb ehli hakîkaten Allah'ın fadlından hiçbir şeye nail olamayacaklarım, muhakkak bütün inayetin Allah'ın elinde bulunduğunu, onu ancak dileyeceği kimselere vereceğim bilmeyecekleri için mi (inâd ediyorlar? Hâlbuki bunu biliyorlar.) Allah büyük fadi sahibidir"
(Âyet: 29); buradaki "Li-ellâ ya'leme ehlu'l-Kitâbi", "Liya'leme ehlu'l-Kitâbİ" (yânî bu Kitâb ve Beyân ve bu

va'd ve vaîd, kitâb ehlinin şunu bilmeleri içindir ki...) ma'nâsınadir.
"O hem evveldir, hem âhirdir; hem zahirdir, hem bâtındır. O, herşeyi kemâliyle bilendir" (Âyet: 3); buradaki "ez-Zâhir", ilimce herşey üzerine zahir; "el- Bâtın" da yine ilimce herşey üzerine bâtın ma'nâsınadır deniliyor [640].
"O günde ki, erkek münafıklarla kadın münafıklar, îmân etmiş olanlara: 'Bizi bekleyin. Nurunuzdan bir parça alalım' diyeceklerdir..." (Âyet: 13); buradaki (Hamza kıraatine göre) "Enzirûna", "İntezirûnâ" (yânî "Bizi bekleyin") ma'nâsınadır.

58- el-Mucâdele Sûresi [641]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle demiştir:
"Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet etmekte olanlar, muhakkak ki, kendilerinden evvelkilerin uğratıldıkları zillete uğratılmışlardır. Hâlbuki biz (onlara) açık açık âyetler de indirmişizdir. Kâfirlere horlayıcı bir azâb vardır" (Âyet: 5); buradaki "Yuhâddûneltâhe' "Yüşâkkunellâhe" (yânı "Allah'a muhalefet edenler");
"Kubitû", "Hor olmak, mahvolmak, belâya uğramak" ma'nâlarına "el-Hızy" masdanndan olup, "Hor ve zelîl kılındılar..." demektir [642].
"Bunları şeytân istilâ etmiş, artık o, bunlara Allah'ı hatırlamayı bile unutturmuştur. Bunlar şeytân fırkasıdır.
Gözünüzü açın ki, şeytân fırkası hakîkaten ziyana düşenlerin tâ kendileridir" (Âyet: i9>; buradaki "îstahveze", "Galebe" ma'nâsınadır [643].

59- el-Haşr Sûresi [644]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Eğer Allah onların üstüne sürgünü yazmamış olsaydı bile hiç şübhesiz dünyâda kendilerini yine şiddetle azâblandıracaktı. Âhirette de onlar için ateş azabı vardır" (Âyet: 3>; buradaki "el-Celâu", "Bir arzdan diğer arza çıkarmak" ma'nâsmadır [645].

402-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: İbn Abbâs'a:
— et-Tevbe Sûresi (ne hakkında indi)? diye sordum. O:
— et-Tevbe mi? Hayır, o el-Fâdıha Sûresi'dir. Zîrâ o devamlı şekilde "Ve minhum... ve minhum..." (= Ve onlardan... ve onlardan...)" diye iniyordu. Nihayet onlardan dokunulmadık hiçbir kimseyi bırakmayıp mutlakaa bu sûrede zikrolunacağını zannettiler, dedi.
Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Ben yine:
— el-Enfâl Sûresi (ne hakkında indi)? dedim. İbn Abbâs:
— O, Bedir harbi hakkında indi, dedi. Saîd dedi ki: Ben:
— el-Haşr Sûresi (ne hakkında indi)? dedim. İbn Abbâs:
— O, Benu'n-Nadîr hakkında indi, dedi [646].

403-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'a:
— el-Haşr Sûresi, dedim. O:
— en-Nadîr Sûresi de, dedi [647].

302- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Herhangi bir hurma ağacını kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir, /âşıkları rüsvây edeceği içindir" (Âyet: s>; buradaki "Lîne", "Hurma ağacı"; "Acve" yâhud "Berine" olmayan hurma çeşitleri demektir [648].

404-.....Bize Leys, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Nadîr oğullarının hurma ağaçlarını yaktırdı ve kestirdi. Bu harb sahası -Nadîr oğulları'nın hurmalığı olan- Bu-veyre mevkiidir. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Her-hangibir hurma ağacını kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. (Bu izin de) fâşıkları rüsvây edeceği içindir" [649]

303- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Allah'ın onlardan Rasûlü'ne verdiği fey' (e gelince); siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız*
Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (Âyet: 6) [650]

405-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne birkaç defalar Amr ibn Dînâr'dan; o da ez-Zuhrî'den; o da Mâlik ibnu Evs ibni'l-Hadesânî'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Nadîr oğulları'nın mallan, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey'

olarak döndürdüğü mallardandır. Bunlar müslümânların, üzerine atlar ve develerle yolculuk ve harb etmeden ele geçirdikleri mallardandır. Bu mallar Rasûlullah'a hâssa oldu, kendisi bunlardan ailesinin bir senelik nafakasını (ayırır) infâk eder, sonra arta kalanını Allah yolunda cihâd hazırlığı olmak üzere silâhlar, atlar ve develer hususuna tahsis ederdi [651].

304- Bâb:

'Rasiil size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının" (Âyet: 7).

406-..... Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Allah şu kadınlara la'net etmiştir: Bedenlerine döğme yapanlar, yaptıranlar, yüzünün tüylerini yolanlar, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan sırıtkanlar, Allah'ın yarattığını değiştirenler.
Abdullah'ın bu hadîsi Esed oğullan'ndan Ümmü Ya'kûb.deni-len bir kadının kulağına ulaştı. (Bu kadın Kur'ân okur, anlardı.) Hemen İbn Mes'ûd'a geldi ve:
— Senin şöyle şöyle kadınlara la'net ettiğin haberi bana ulaştı, dedi.
İbn Mes'ûd da ona:
— Ben Rasûlullah(S)'ın la'net ettiği kimselere niye la'net etmeyeyim? Ve Allah'ın Kitâbı'nda var olan kimselere niye la'net etmeyeyim? dedi.
Kadın:
— And olsun ki, ben Mushaf'ın iki kabı arasında ne varsa okudum, fakat senin söylemekte olduğun şeyi onda bulamadım, dedi.
İbn Mes'ûd da ona:
— Yemîn olsun eğer sen onu okumuş isen, elbette onu bulmuş-sundur. Allah Taâlâ'nın: "Rasûl size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının'* buyurduğunu okumadın mı? dedi.
Kadın:
— Evet, dedi. İbn Mes'ûd:
— Şübhesiz ki, Rasûlullah ondan nehyetti, cevâbını verdi. Kadın:
— Ben senin ehlin (Zeyneb bintu Abdillah es-Sakafiye'nin) bunu yapmakta olduğunu görüyorum, dedi.
İbn Mes'ûd:
— Ehlime git ve ona bak, dedi.
Kadın ona gitti, baktı, fakat düşünmüş olduğu hacetinden bir-şey göremedi. (Dönüp bunu tbn Mes'ûd'a bildirince) İbn Mes'ûd:
— Eğer eşim böyle yapmış olaydı, o bizimle arkadaşlık etmezdi, dedi [652].

407-.....Buradaki senedde Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Ben Abdurrahmân ibn Âbis'e, Mansûr'un İbrahim'den; onun da Alka-me'den, Abdullah ibn Mesûd(R)'m: Rasûlullah (S), kendi saçlarına başkasının saçını ekleyen kadına la'net etti, hadîsini zikrettim de, Abdurrahmân:
— Ben de bu hadîsi Ümmü Ya'kûb denilen bir kadından; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan olmak üzere Mansûr'un hadîsi gibi işittim, dedi.

305- "Onlardan evvel yurdu hazırlayıp îmâna sâhib olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç bulmazlar,.. " (Âyet: 9) [653] **Babı.**

408-.....Amr ibnu Meymûn şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) -Ebû Lu'lu' kendisini vurduktan sonra- şöyle dedi:
— Ben, benden sonraki halîfeye ilk Muhâcirler'i tavsiye ediyorum. Onların haklarını onlara tanımasını tavsiye ediyorum. Ve yine ben, Peygamber(S)'in hicret etmesinden önce yurt hazırlayıp îmâna sâhib çıkmış olan Ensâr'ı da tavsiye ediyorum. Yeni halîfenin bunların iyilerinden iyiliklerini kabul etmesini, kötü iş yapanlarından da kusurlarını affetmesini tavsiye ediyorum [654].

306- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"... Onlar kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile, Muhacirleri Öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte murâdlarına erenler onların tâ kendileridir"(Âyet: 9).
Bu âyetteki "el-Hasâsa", "Fakirlik"; "el-Muflihûn",
"Ebedî hayâta zafer bulanlar"; "el-Felâh", "el-Bakaa" ma'nâsınadır. "Hayye ale'l-felâh", "Çabuk kurtuluşa yönel" demektir. el-Hasenu'1-Basrî de: "Göğüslerinde bir hacet bulmazlar", "Bir hased bulmazlar" ma'nâsınadır, dedi.

409-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah, bana açlık ve meşakkat isabet etti (yânî açlıktan dermansız kaldım), dedi.
Rasûlullah (S) onu (doyurmak için) kadınlarına haber gönderdi, fakat onların yanlarında hiçbirşey bulamadı. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— "Bu gece şu adamı konuk edip yemek yedirecek bir adam yok
mu ki, Allah ona rahmet eylesin?" dedi. Derhâl Ensâr'dan bir zât ayağa kalktı:
— Ben, yâ Rasûlallah! diye cevâb verdi.
Akabinde o adamı alıp ailesine götürdü. Kadınına hitaben:
— İşte Rasûlullah'ın konuğu; ondan hiçbirşeyi tutup alıkoyma (konuğa ikram et), diye tenbîh etti.
Kadın:
— Vallahi yanımda çocukların azığından başka birşey yok, dedi.
Kocası:.
— O hâlde çocuklar akşam yemeği yemek istedikleri vakit onları uyut, gel, kandili söndür, biz bu gece karınlarımızı dürelim (yânî Rasûlullah'ın konuğu için biz bu geceyi aç geçirelim), dedi.
Kadın, kocasının dediği işleri yaptı. Sonra o konuk sabahleyin Rasûlullah'ın huzuruna vardı. Rasûlullah:
"And olsun ki, Azız ve Celfl olan Allah, bu gece Fuiân erkek
veFulâne kadının işlerinden hayret etti -yâhud güldü, yânî acîb hoş-nûd oldu-" dedi.
Azîz ve Celîl Allah da (onlar ve bütün Ensâr hakkında) şunu indirdi : ' 'Onlar kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile, onları öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte onlar murâdlarına erenlerin tâ kendileridir" [655].

60- el-Mumtehıne Sûresi [656]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle
Ve Mucâhid şöyle demiştir: "Ey RabbHmiz, bizi o küfredenler için bir fitne yapma..." (Âyet: 5):
"Bize onların elleriyle azâb etme, sonra onlar: Bunlar hakk üzerinde olsaydı, kendilerine bu yenilme ve esirlik azabı isabet etmezdi, derler (bu onların dünyâ hayatiyle aldanarak küfre meftun olmalarına sebeb de olur)" manasınadır [657],
'Kâfirlerin ismetlerine yapışmayın.,. " (Âyet: 10), bu âyetle Peygamber'in sahâbîleri Mekke'de bulunan kâfire kadınlarından ayrılmakla emrolundular [658].

307- Bâb:

'Ey îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin,.. " (Âyet: 1).

410-.....Amr ibnu Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Bana el-Hasen ibnu Muhammed ibn Alî (ibn Ebî Tâlib) tahdîs etti. Kendisi Alî'nin kâtibi olan Ubeydullah ibn Ebî Râfi'den işitmiştir. Ebû Râfi' şöyle diyordu: Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) beni, Zubeyr'i ve Mıkdâd'ı gönderdi ve:
— "Gidin, Hah bustânına kadar ilerleyin. Orada hevdec içinde yolcu bir kadın ve yanında bir mekîûb vardır. Çabuk o mektubu o kadından alıp bana getirin!" buyurdu.
Hemen atlarımızı koşturarak gittik, nihayet o bustâna vardık. Hakîkaten biz orada mahfe içinde bir kadınla karşı karşıya geldik.
Ona:
— Mektubu çıkar! dedik.
Kadın:
— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti.
Biz kadına:
— Elbette o mektubu çıkarırsın yâhud biz senin elbiseni soyup
atarız, dedik.
Kadın çaresiz kalıp saçının bağı içinden mektubu çıkardı. Biz de mektubu alıp Peygamber'e getirdik. Mektûbda "Hâtıb ibn Ebî Bel-tea'dan Mekke'deki müşriklerden olan insanlara" unvanı yazılı olduğu, içinde de Peygamber'in işinden bâzısını (yânî harb hazırlığı yaptığım) Mekkeliler'e haber vermekte olduğu görüldü. Peygamber:
— "Ey Hâtıb, bu ne iştir?" diye sordu. Hâtıb şöyle cevâb verdi:
— Yâ Rasûlallah, bana karşı acele etme! Ben Kureyş'e ahidle bağlı olan bir kimseyim, ben soyca Kureyş'in kendisinden değilim. Maiy-yetinizde bulunan Muhâcirler'in Kureyşliler'le yakınlıkları, hısımlıkları vardır. Onlar bu hısımhklarıyle Mekke'deki ailelerini ve mallarını korurlar. Benim ise içlerinde neseb yönünden münâsebetim olmadığı için yakınlarımı himaye etmelerine bir vesile olmak üzere onlarda bir minnet eli yapmak istedim. Yoksa ben bu işi ne bir küfr, ne de dînimden dönme olarak yapmış değilim, dedi.
Hâtıb'ın bu müdâfaası üzerine Peygamber oradakilere:
— "Şübhesiz Hâtıb size dosdoğru söyledi" buyurdu. (Fakat öfkesi geçmeyen) Umer;
— Yâ Rasûlallah, beni bırak da şunun boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki Hâtıb, Bedir harbinde hazır bulunmuştur. Sana ne bildirecek, belki Azız ve Celîl olan Allah Bedir'de bulunanların yüksek mucâhedelerini bildi de onlara: Dilediğinizi yapın, ben size mağfiret ettim, buyurdu" dedi.
Amr ibn Dînâr dedi ki: İşte şu kısım Hâtıb hakkında indi: "Ey îmân edenler, benim de, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin. Sevgi yüzünden onlara ulaştırırsınız. Hâlbuki onlar Hakk 'tan size gelene küfretmişlerdir. O RasûVü de, sizi de Rabb İniz olan Allah 'a îmân ediyorsunuz diye çıkarıyorlardı. Eğer siz benim yolumda savaşmak, benim rızâmı aramak için

çıkmışsanız, onlara hâlâ ma-habbet mi gizleyeceksiniz?... "[659].
Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Ben bu âyetin Alî'den gelen bu hadîsin içinde mi, yoksa bu Amr ibn Dînâr'm sözü mü olduğunu bilemiyorum, demiştir [660].

411-Bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs edip dedi ki: Sufyân ibn Uyeyne'ye:
— "Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyiniz..." kelâmı bu Hâtıb işi hakkında mı indi? diye soruldu.
Sufyân:
— Bu insanların hadîsidir, yânı onların rivayetleridir. Amma benim Amr ibnu Dinar'dan ezberlediğim ise, ondan nuzûl zikri olmaksızın rivayet ettiğim hadîstir. Ben ondan tek bir harf terketmedim. Ve ben, benden başka bir kimsenin bu hadîsi (nuzûl fıkrası olmaksızın) Amr ibn Dinar'dan ezberlemiş olduğunu da zannetmiyorum, dedi.

308- Bâb:

'Ey îmân edenler, mü 'min kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin..." (Âyet: 10).

412-..... Bize İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu, amcasından tahdîs etti (Amcası ez-Zuhrî şöyle demiştir): Bana Urve haber verdi. Ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S), mü'mine kadınlardan kendisine hicret edip gelenleri şu âyet ile, Yüce Allah'ın şu kavliyle imtihan eder idi: "Ey Peygamber, mü'min kadınlar sana şu şartlar üzerine bey 'at etmeye geldiklerinde... bu suretle onlara bey 'at ver... (Sonundaki ' 'Gafurun Rahîm" kavline kadar)" (Âyet: 12).
Geçen senedle Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Artık mü'min kadınlardan bu âyetteki şartları ikrar edip kabul eyven kadına Rasûlullah: "Ben seninle sözlü olarak bey 'at ettim" derdi. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah'm eli, bey'atlaşmada hiçbir kadının eline do-kunmamıştır. Rasûlullah kadınlarla ancak "Ben seninle bu şartlar üzerine bey'atlastım" sözüyle bey'atlaşırdı.
İbn Şihâb'ın kardeşinin oğluna, ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus ibn Yezîd, Ma'mer ibn Râşid ve Abdurrahmân ibnu İshâk mutâ-baat etmişlerdir. İshâk ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den ve Amrete bintu Abdirrahmân'dan diye söylemiştir [661].

309- Bâb:

'Mü'min kadınlar sana bey 'at etmek üzere geldikleri zaman..." (Âyet: 12).

413-.....Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Biz kadınlar RasûluIlah'a bey'at ettik. Kendisi bize "Allah'a hiçbirşeyi ortak tutmamaları..." âyetini okudu. Ve bizleri ölü üzerine çığlıkla matem tutmaktan nehyetti. Bu (matem tutmamak şartını söylediği) sırada bir kadın bey'at etmekten elini çekti de:
— Fulâne kadın (yakınım olan bir ölüye ağlamamda) bana yardım etmiş, yânî benimle beraber ağlamıştı, ben onun bu beraber ağlamasına karşılık vermek istiyorum, dedi.
Peygamber (S) o kadına hiçbirşey söylemedi (sükût etti). Bunun üzerine kadın gitti. Sonra kadın yine geldi de, Peygamber onunla bey'-atlaştı [662].

414-.....Cerîr ibn Hazım tahdîs edip şöyle demiştir: Ben ez-Zubeyr ibnu Hırrît el-Basrî'den işittim; o da İkrime'den, ki tbn Ab-bâs (R) Yüce Allah'ın "Herhangibir ma'rûf hususunda sana âsî olmamaları" kavli hakkında:
— Bu, hiç şübhesiz, Allah'ın kadınlar üzerine şart (yânî gerekli) kıldığı büyük bir şarttır, demiştir.

415-.....Bize Sufyân ibnu Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: ez- Zuhrî bize bu hadîsi tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs tahdîs etti ki, o da Ubâdetu'bnu's-Sâmit(R)'ten şöyle dediğini işitmiştir: Bizler Peygamber(S)'in yanında idik.
— "Allah'a (ibâdette) hiçbirşeyi ortak kılmamanız, zina etmemeniz, hırsızlık yapmamanız... şartları üzerine benimle bey'at, yânî ahd eder misiniz?" buyurdu.
Ve ("Ey Peygamber, mü'min kadınlar sana bey 'atlaşmaya geldiklerizaman..." mealindeki) Kadınlar Âyeti'ni okudu...
Sufyân ibn Uyeyne'nin lafzının çoğu ("Kadınlar" lafzı olmaksızın, sâdece) "Âyeti okudu" şeklindedir.
Peygamber devamla şöyle buyurdu:
— "İçinizden her kim ahdinde durursa, onun ecri ve mükâfatı Allah üzerindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda ikaab olunur, cezâlandırılırsa, bu ceza ona bir keffârettir. Bu suçlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, işi Allah'a kalır. İsterse ona azâb eder, dilerse onu mağfiret eyler."
(Biz de bu şartlar üzerine O'na bey'at ettik.) [663] Bu hadîsi Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den yoluyla "Bize Kadınlar Âyeti'ni okudu" fıkrasıyle birlikte rivayet etmekte Sufyân ibn Uyeyne'ye Abdurrazzâk ibnu Hemmâm mutâbaat etmiştir.

416-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben fıtr günü kılınan bayram namazında Rasülullah ile, Ebû Bekr ile, Umer ile ve Usmân ile beraber hazır bulundum. Bunların hepsi de namazı hutbeden evvel kıldırırlardı. Sonra namazın ardından hutbe okurlardı. Allah Pey-gamberi'nin hutbeden sonra indiği ve erkekleri yerlerinde oturtmak üzere eliyle işaret etmesi hâli gözümün önündedir. Sonra erkeklerin safflarını yara yara kadınların safflarına kadar gitti. Bilâl de beraber idi. Peygamber orada şöyle buyurup: "Ey Peygamber, mü'min kadınlar -Allah 'ö hiçbirşeyi ortak tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina

etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftira düzüp getirmemeleri, herhangibir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyle- sana bey'atleşmeye geldikleri zaman, bey 'atlerini kabul et. Onlar için Allah 'tan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" âyetinin tamâmını okudu. Bu âyeti okuyup bitirdikten sonra:
— "Siz kadınlar bu bey'at üzere sabit kadem misiniz?" diye sordu.
İçlerinden -râvî Hasen ibn Müslim'in kim olduğunu bilemediği-
bir kadın:
— Evet yâ Rasûlallah! dedi.
Rasûlullah'a o kadından başkası cevâb vermedi. Bunun üzerine
Rasülullah (S):
— "Öyleyse sadaka verin" buyurdu.
Bilâl ihramını yaydı, onlar da halkalarını, yüzüklerini Bilâl'ın ihramı içine atmaya başladılar [664].

61- es-Saff Sûresi [665]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle demiştir: "Ey îmân edenler, AllahUn yardımcıları olun. olun. Nitekim Meryem oğlu Isa da havarilerine: 'Allah'a doğru benim yardımcılarım kimdir?' demiş, havariler de: 'Allah yardımcıları (olan kullar) biziz' diye söylemişlerdi..." (Âyet: 14); buradaki "Men ensâri ile ilâhi", "Ben Allah'a doğru giderken bana tâbi* olacaklar kimdir?" ma'nâsınadır [666].
İbn Abbâs: "Şübhesiz ki Allah kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş bir bina gibi safflar bağlayarak çarpışanları sever" (Âyet: 4); buradaki "Mersûsun", "Bâzısı bâzısına yapıştırılmış" ma'nâsınadır, demiştir. İbn Abbâs'tan başkası (yânı Yahya ibn Ziyâd el-Ferrâ) da: "Bâzısı bâzısına kurşunla yapıştırılmış" . ma'nâsınadır, demiştir [667].

310- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Benden sonra gelecek rasûlün ismi Ahmed'dir... (Âyet: 6) [668].

417-..... Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Benim birçok isimlerim vardır; Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben o Haşîr'im ki, insanlar benim kademim (yânî izim) üzere haşrolunacaklardır. Ben o Manî'yim ki, Allah benimle küfrü mahvedecektir. Ben Âkıb'ım" [669].

62- el-Cumua Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

311- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Onlardan henüz kendilerine katılıp erişmemiş bulunan diğerlerine dahî..." (Âyet: 3) [670].
Umer ibnu'i-Hattâb "Femdu ilâ zikrVllâhi" şeklinde okudu [671].

418-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz Peygamberdin yanında oturuyorduk. Kendisine el-Cumua Sûresi indirildi. -Müslim şunu ziyâde etti: Onu okudu.- "Onlardan henüz kendilerine katılıp erişmemiş bulunan diğerlerine dahî" âyetine vardığı zaman, râvî dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bize henüz katılmayanlar kimlerdir? diye sordum.
Rasûlullah sorana bir cevâb döndürmedi. O, bu suâli üç defa sordu. Selmân el-Fârisî aramızda idi. Rasûlullah elini Selmân'ın üzerine koydu. Sonra:
— "Eğer îmân Süreyya yıldızında olsaydı şunlardan birtakım adamlar -yâhud bir adam- muhakkak ona uzanıp alırlardı" buyurdu [672].

419-..... Buradaki senedde, Sevr ibn Zeyd ed-Dîlî, Ebu'l- Gays'tan; o da Ebû Hureyre'den, Peygamber (S)'in: "Şunlardaı birtakım adamlar ona muhakkak uzanıp alırlardı" buyurduğunu haber vermiştir [673].

312- Bâb:

“Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelîp dağıldılar... " (Âyet: 11).

420-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Biz Cumua günü biz Peygamber'in beraberinde (namazda) iken yiyecek taşıyan bir kervan geldi. İnsanlar kalkıp ona doğru yürüdüler, yalnız oniki kişi dağılmadı. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Onlar bir ticâret, yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki: Allah nezdindeki eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah rızk verenlerin en hayırlısıdır" [674].

63- el-Munâfıkûn Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

313- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Münafıklar sana geldikleri zaman: ıŞehâdet ederiz ki, hakikaten sen Allah'ın rasûlüsün* derler. Allah da bilir ki, hakîkaten sen elbette O'nun rasûlüsün. Bununla beraber Allah şehâdet eder ki, doğrusu münafıklar kesin olarak yalancıdırlar" (Âyet: I) [675].

421-..... Zeyd ibn Erkam (R) şöyle demiştir: Ben bir gazada bulundum. Orada (münafıkların başı) Abdullah ibn Ubeyy'den şöyle derken işittim:
— Ey topluluk! Rasûlullah'ın yanındakilere nafaka vermeyin, tâ ki etrafından dağıtsınlar ve O'nun yanında Medine'ye bir dönersek her hâlde izzet ve kuvveti çok olan (yânî kendisi) en zelîl ve zaîf olanı Medine'den muhakkak çıkaracaktır!
(Râvî Zeyd dedi ki:) Ben İbn Ubeyy'in bu sözlerini amcama yâ-hud Umer'e söyledim. O da bunu Peygamber'e söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah beni çağırdı. Ben de İbn Ubeyy'in sözlerini kendisine naklettim. Bu defa Rasûlulîah, Abdullah ibn Ubeyy ile adamlarına haber gönderdi. Bunlar geldiler ve:
— Biz böyle birşey söylemedik, diye yemîn ettiler! Rasûlullah beni yalanladı, onu doğruladı.
Bunun üzerine ben o kadar gamlandım ki, ömrüm içinde bana asla bunun benzeri bir keder isabet etmemişti. Artık evde oturdum (dışarı çıkmadım). Amcam da bana:
— Ey oğul, uslu durmadın, en sonu Rasûlullah'ın seni yalanlamasını ve sana öfkelenmesini istedin! dedi (de beni daha da keder-lendiriverdi).
Son derece bunaldığım bu sırada Yüce Allah "Münafıklar sana geldikleri zaman..." sûresini indirdi. Bu sûrenin gelmesi üzerine Peygamber (S) bana haber gönderdi. Huzuruna vardığımda bu sûreyi okudu ve:
— "Yâ Zeyd! Şübhesiz Allah (nakletmiş olduğun sözde) seni doğrulamıştır" buyurdu [676].

314- Bâb:

"Onlar yeminlerini (sütrelenecekleri) bir kalkan edindiler de Allah'ın yolundan saptılar... " (Âyet: 2) [677],

422-.....Buradaki senedde de yine Zeyd ibn Erkam (R) şöyle demiştir: Ben amcamın beraberinde idim. Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûle'den işittim, o şunları söylüyordu:
— Rasûlullah'm yanında bulunanlara nafaka vermeyiniz, tâ ki etrafından dağilsınlar.
Ve yine o:
— Yemîn olsun, biz Medine'ye dönersek elbette en azız olan, oradan en zelîl ve en zaîf olanı çıkaracaktır, dedi.
Akabinde ben onun bu sözlerini amcama zikrettim. Amcam da bunu Rasûlullah'a söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (S), Abdullah ibn Ubeyy'e ve arkadaşlarına haber gönderip çağırttı (Geldiler ve:)
— Biz böyle söz söylemedik, diye yemîn ettiler.
Rasûlullah, onları doğruladı, beni de yalanladı. Bundan dolayı bana, ömrümde benzeri asla isabet etmemiş olan bir gam isabet etti. Artık ben evimde oturup kaldım. Bunaldığım bu sırada Azız ve Celîl olan Allah "Münafıklar sana geldikleri zaman... " kavlinden i'tibâ-ren "Onlar: Rasûlullah hn yanında bulunanlara nafaka vermeyin..." kavline ve "Muhakkak ki en şerefli ve kuvvetli olan, Medine'den en zaîf olanı çıkaracaktır" (Âyet:8) kavline varıncaya kadarki âyetleri indirdi.
Akabinde Rasûlullah bana haber gönderdi de, o âyetleri bana kzrşı okudu. Bundan sonra:
— "Şübhesiz Allah seni doğrulamıştır" buyurdu [678]

315- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bu şundandır: Çünkü onlar îmân ettiler, sonra kâfir oldular. Bu yüzden kalblerinin üstüne mühür basıldı.
Onun için onlar anlayamazlar" (Âyet: 3) [679].

423-.....el-Hakem ibnu Uteybe şöyle demiştir; Ben Muhammet! ibnu Ka'b el-Kurazî'den işittim. O da dedi ki: Ben Zeyd ibr Er-kam(R)'dan işittim, şöyle dedi: Abdullah ibnu Ubeyy: "Rasûlullah'm yanında bulunanlara nafaka vermeyin" dediği zaman ve yine o: "Elbette Medine'ye dönersek..." sözlerini söylediği zaman, ben onun bu sözlerini Peygamber'e haber verdim. Ensâr beni bundan dolayı kınadı. Abdullah ibnu Ubeyy de böyle söz söylemediğine yemîn etti. Bunun üzerine ben konak yerine döndüm ve uyudum. O sırada Ra^ sûlullah (S) beni çağırdı. Yanına vardığımda şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz Allah seni doğrulamıştır, şu kelâm indi: Onlar öyle,kimselerdir ki» Allah'ın Rasûlü yanında bulunanlara nafaka vermeyin, tâ ki dağılıp gitsinler... diyorlardı. Hâlbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah hndır. Fakat o münafıklar ince anlamazlar. Onlar; Eğer Medine'ye dönersek and olsun, en şerefli ve kuvvetli olan oradan en hakir olanı muhakkak çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, Rasûlü'nündür, müzminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler" (Âyet:7-8).

Ve Yahya ibnu Ebî Zaide, el-A'meş'ten; o da Amr ibn Murre'-den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o da Zeyd ibnu Er-kam(R)'dan; o da Peygamber(S)'den senediyle söylemiştir [680].

316- Bâb:

"Onları gördüğün zaman gövdeleri hoşuna gider. Eğer söylerlerse sözlerini dinlersin. Onlar giydirilmiş odunlar gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır. O hâlde onlardan sakın. Allah gebertsin onları. Nasıl olup da haktan döndürülüyorlar" (Âyet: 4).

424-.....Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Zeyd ibnu Erkam'dan işittim, şöyle dedi: Biz Peygamber'in beraberinde bir sefere çıktık. Bu seferde insanlara bir şiddet ve zorluk isabet etti. Abdullah ibnu Ubeyy, kendi arkadaşlarına hitaben:
— "Rasûlullah'ın yanında bulunan kimselere nafaka vermeyin, tâ ki etrafından dağılıp gitsinler" dedi.
Ve yine o:
— "And olsun eğer Medine'ye dönersek en şerefli ve kuvvetli olan, oradan en hakîr olanı elbette çıkaracaktır" dedi.
Akabinde ben Peygamber'e geldim ve bu sözleri kendisine haber verdim. Peygamber, Abdullah ibn Ubeyy'e haber gönderip bu sözleri ona sordu. Abdullah ibn Ubeyy de böyle birşey yapmadığına bütün gücüyle yemîn etti. Ensâr:
— Zeyd, Allah'ın Rasûlü'ne yalan söyledi, dediler.
Onların söyledikleri bu sözden dolayı benim gönlüme bir şiddet, bir sıkıntı düştü. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah "İzâ câeke'l-munâfıkûn" sûresi içinde, beni doğrulayan âyetleri indirdi. Bunun üzerine Peygamber onlar lehine mağfiret istemek için onları çağırdı da, onlar başlarını büktüler."
"Huşubun musennedetun" kavli hakkında: Abdullah ibn Ubeyy ve arkadaşları en güzel giyimli iri vucûdlu ve yakışıklı adamlardı, dedi [681].

317- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Onlara: Gelin, Allah'ın Rasûlü sizin için mağfiret isteyiversin denildiği zaman başlarını çevirdiler. Gördün ki, onlar kibirlerine yediremeyerek hâlâ yüz döndürüyorlar" (Âyet: 5); buradaki "Levvev ruûsehum = Başlarını büktüler" ta'bîri, "Başlarını hareket ettirdiler, Peygamber'i hor görüp istihza ettiler" demektir. Bu, "Leveytu" fiilinden olmak üzere şeddesiz de okunuyor.

425-..... Zeyd ibn Erkam (R) şöyle demiştir: (Bir gazvede) amcamla beraber idim. Ben Abdullah ibn Ubeyy ibn SelûTü işittim, şöyle diyordu:
— "Rasûlullah'ın yanındakilere nafaka vermeyin, tâ ki etrafından dağılsınlar. Eğer O'nun yanından Medine'ye dönersek, daha azız olan, daha zelîl olanı muhakkak oradan çıkaracaktır."
Ben onun bu sözlerini amcama söyledim. Amcam da bunu Pey-gamber'e söyledi. (Abdullah ve arkadaşları bunu söylemediklerini ye-mînle kuvvetlendirince) Peygamber onları doğruladı. Bu şöyle oldu: Peygamber beni çağırttı, ben de O'na anlattım. Bunun üzerine Ra-sûlullah (S), Abdullah ibnu Ubeyy ve arkadaşlarına haber gönderip çağırttı. Onlar, söylemediklerine yemîn ettiler. Bu sebeble Peygamber beni yalanladı. Bundan dolayı bana öyle bir gam isabet etti ki, asla böylesi bir gam başıma gelmemişti. Gittim, evimde oturdum. Am-, cam da bana:
— Kendini Peygamber'e tekzîb ettirecek ve öfkelendirecek kadar ileri gitmekten ne istedin? dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah: "Münafıklar sana geldiği zaman: Şe-hâdet ederiz ki, sen muhakkak ve mutlak Allah'ın rasûlüsün, dedi-
ler..." sûresini indirdi. Peygamber adam gönderip beni çağırttı. Ve bu sûreyi okudu da:
— "Allah seni doğruladı" buyurdu [682].

318- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Onlar için ha mağfiret istemişsin, ha mağfiret istememişsin, haklarında müsavidir. Allah onları kesin olarak mağfiret etmez* Şübhe yok ki, Allah fasıklar güruhuna hidâyet etmez" (Âyet: 6).

426- Bize Alî el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Câbir(R)'den işittim, şöyle dedi: Bizler bir gazvede idik. -Sufyân, bir defasında gazve yerine "Bir ordu içinde idik" şeklinde söylemiştir.- Derken Muhâ-cirler'den biri Ensâr'dan birinin kıçına vuruverdi. Bunun üzerine vurulan Ensârî:
— Ey Ensâr, yetişin! diye bağırdı. Muhâcirler'den olan da:
— Ey Muhacirler, yetişin! diye bağırdı. Bu bağırmaları Rasûlullah işitti de:
— "Nedir bu Câhiüyet da'vâsı?" diye sordu. Orada bulunanlar:
— Yâ Rasûlallah, Muhâcirler'den bir kimse, Ensâr'dan birinin kıçına ayağının ucuyla vuruvermişti, dediler.
Rasûlullah:
— "Bırakın bu âdeti. Çünkü o çirkin birşeydir" buyurdu. Akabinde bunu Abdullah ibnu Ubeyy işitti ve:
— Onlar bunu yaptılar ha! Dikkat edin, vallahi eğer Medine'ye dönersek en şerefli ve kuvvetli olan, oradan en hakîr olanı muhakkak çıkaracaktır, dedi.
Bu söz Peygamber'e ulaştı. Umer ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Beni bırak (yânî izin ver) de şu münâfıkın boynunu vurayım, dedi.
Peygamber (S):
— "Onu bırak. İnsanlar: Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor diye konuşmasınlar" buyurdu.
Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman, Ensâr, Muhâcirler'den daha çok idiler. Sonra bir müddet ardından Muhacirler çoğaldılar.
Râvî Sufyân: Ben bu hadîsi Amr'dan ezberledim, dedi. Amr da: Ben Câbir'den işittim: Biz Peygamber'in maiyyetinde idik... diyordu, demiştir [683].

319- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Onlar öyle kimselerdir ki; Allah'ın Rasûlü yanında bulunanlara nafaka vermeyin, tâ ki sökülüp dağılsınlar,
diyorlardı. Hâlbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Fakat o münafıklar ince anlamazlar" (Âyet: 7) [684].

427-.....Mûsâ ibn Ukbe şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu'l- Fadl tahdîs etti ki, kendisi Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiş-tir: Ben (Basra'da iken) Harre vak'asında musîbete uğrayanlar üzerine hüzünlenmiştim. (Bu sırada Kûfe'de bulunan) Zeyd ibnu Erkam bana bir mektûb yazdı da, benim şiddetli hüzüne düştüğüm haberinin kendisine ulaştığını ve Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittiğini zikrediyordu: "Allah 'im! Sen Ensâr'ı ve Ensâr oğullarım mağfiret eyle!"
Râvî İbriu'1-Fadl "Ensâr'm oğullarının oğullan" hakkında duâ edip etmediğinde şekk etmiştir.
Enes ibn Mâlik'in yanında bulunanların bâzısı Enes'ten, Zeyd ibn Erkam'm kim olduğunu sordular. O da:
— Bu mektûb sahibi o kimsedir ki, Rasûlullah "İşte bu, kulağı sebebiyle Allah'ın kendisine vefa verdiği kimsedir" buyururdu [685].

320- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Onlar: Eğer Medîne'ye dönersek, and olsun en azız olan, oradan en zelil olanı muhakkak çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki izzet Allah'ın, Rasûlü'nün ve müzminlerindir. Lâkin münafıklar bunu bilmezler" ö(Âyet: 8).

428- Bize el-Humeydî tahdîs etti. Bize Sufyân ibnu Uyeyne tah-dîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi Amr ibn Dinar'dan ezberledik. O şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Biz bir gazvede bulunduk. Muhâcirler'den bir adam, Ensâr'dan bir adamın kıçına vurdu. Ensârî:
— Yetişin ey Ensâr! diye bağırdı. Muhacir de:
— Yetişin ey Muhacirler! diye imdâd istedi.
Bu bağırmaları Allah, kendi Rasûlü'ne işittirdi. O da:
— "Bu nedir?" diye sordu. Oradakiler:
— Muhâcirler'den bir adam, Ensâr'dan bir adamın kıçına vurdu. Ensârî olan "Yetişin ey Ensâr!" dedi; Muhacir olan da "Yetişin ey Muhacirler!" dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bu çağırma âdetini bırakın. Çünkü o, kötü birşeydir" buyurdu.
Câbir dedi ki: Peygamber Medine'ye geldiği zaman Ensâr daha çok idi. Sonra bir zaman ardından Muhacirler çok oldular. Abdullah ibn Ubeyy:
— "Onlar bu işi yaptılar mı? And olsun eğer Medine'ye dönersek, en azız olan, oradan en zelîl olanı muhakkak çıkaracaktır" dedi.
Umer ibnu'I-Hattâb (R):
— Yâ-Rasûlallah! Beni serbest bırak da şu münâfıkın boynunu vurayım, dedi.
Peygamber:
— "Onu bırak. İnsanlar: Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor diye konuşmasınlar" buyurdu [686].

64- et-Tegâbun Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Alkame ibn Kays, Abdullah ibn Mes'ûd'dan söyledi ki, o Yüce Allah'ın "Allah'ın izni olmayınca hiçbir musibet çatmaz. Her kim de Allah'a imân ederse Allah onun kalbine hidâyet verir..." (Âyet: ıi) kavli hakkında:
O şu kimsedir ki, kendisine bir musibet isabet ettiği zaman, musibetin Allah'tan olduğunu bilerek ona rızâ gösterir, demiştir [687].
Mucâhid de: "0 günde ki, Allah o toplama günü için hepinizi bir araya getirecek. İşte bu aldanma günüdür.., " (Âyet: 9>; buradaki "Tegâbun", cennet ehlinin ateş ehlini aldatmasıdır, demiştir [688].
(Bâzı nüshalarda et-Talâk: 4., 5. ve 9. âyetlerdeki bâzı ta'bîrle-rin tefsirleri de burada et-Tegâbun'Ia beraber verilmiştir.) [689]

65- et-Talâk Sûresi [690]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde eğer şübhe ederseniz, onların iddetleri üç aydır. Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini koymaları (ile biter).,. " (Âyet: 4); buradaki "Eğer şübhe ederseniz", "Eğer hayız oluyor mu, yâhud olmuyor mu, bilmezseniz" demektir. Hayızdan oturmuş olan kadınlarla henüz hayız olmamış kadınlara gelince, bunların iddetleri üç aydır [691].
"RabbHnin ve O'nun rasûllerinin emrinden uzaklaşıp azmış olan nice memleket vardır ki, biz onları en çetin bir hesaba çekmiş, onları akıllara şaşkınlık verecek bir azaba uğralmışızdır. İşte o memleket (halkı) yaptığının ağırlığını tatmış, işinin sonu bir hüsran olmuştur" (Âyet: 8-9); Mucâhid: Bu âyetteki "Vebale emrihâ", "Cezâe emrihâ" (yânî "İşinin cezasını") ma'nâsınadır, demiştir.

429-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Salim, haber verdi ki, ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Kendi karısını hayız hâlinde iken boşamıştı. Akabinde Umer ibnu'I-Hattâb, Abdullah'ın bu işini Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S) bu işte öfkelendi. Sonra: "Oğlun o kadına geri dönsün, sonra kadın temizlenip tekrar âdetini görünceye, sonra tekrar temizleninceye kadar onu yanında tutsun. İkinci âdetinden temizlendikten sonra kendisine kadını boşamak fikri zahir olursa, o kadınla cinsî münâsebet yapmadan, temiz hâlinde iken kadını boşasın. İşte bu, Allah'ın emrettiği gibi olan iddettir" buyurdu [692].

321- Bâb;

"... Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini koymaları (yânî doğurmaları ile biter). Kim Allah'a korunursa O kendisine işinde bir kolaylık verir" "Ölâtu't-ahmâV'in vahidi "Zâtu hamlin"dir.

430-.....Yahya ibn Kesîr şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Avf in oğlu Ebû Seleme haber verip şöyle dedi: İbn Abbâs'a bir adam geldi, Ebû Hureyre de yanında oturuyordu. O adam İbn Abbâs'a:
— Kocasından kırk gün sonra doğuran bir kadın hakkında bana fetva ver, dedi.
İbn Abbâs:
— Bu kadının iddeti iki müddetten (yânî vefat iddeti ile hami iddetinden) en uzak olanıdır, dedi.
(Ebû Seleme dedi ki:) Ben "Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini koymalarıdır" âyetini söyledim. Ebû Hureyre de:
— Ben kardeşimin oğlu, yânî Ebû Seleme ile beraberim, dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, gulâmı Kureyb'i, Ümmü Seleme'ye gönderip ona sordurdu. Ümmü Seleme de şöyle dedi:
— Subey'a el-Eslemiyye gebe iken kocası öldürüdü. Sonra Su-bey'a, kocasının ölümünün ardından kırkıncı gecede doğurdu. Ardından kendisiyle evlenilmek üzere tâlib olundu. Rasûlullah (S) da onu nikâh ettirdi. Ebü Senâbil ibnu Ba'kek de onu isteyenler arasında idi.
Ve Süleyman ibn Harb ile Ebu'n-Nu'mân şöyle dediler[693]: Bize Hammâd ibnu Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den tahdîs etti ki, Mu-hammed ibn Şîrîn şöyle demiştir: Ben, içlerinde Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'nın da bulunduğu bir müzâkere halkasında idim. İbnu Ebî Leylâ'nın arkadaşları ona çok ta'zîm ediyorlardı. İbnu Ebî Leylâ, kocası ölen kadının iddeti hakkında:
— İki müddetin en uzağıdır, dedi.
Bunun üzerine ben Subey'a bintu'l-Hâris'in hadîsini, Abdullah ibn Utbe'den senediyle tahdîse başladım. Onun arkadaşlarının bâzısı beni susturmak için dudağını ısırıp işaret etti.
Muhammed ibn Şîrîn dedi ki: Ben onun bu görüşü inkâr ettiğini anladım. Bunun üzerine ben de ona:
— Eğer ben Abdullah ibn Utbe Kûfe'nin bir nahiyesinde bulunurken onun üzerine yalan söylemiş isem, o takdirde ben çok ctir'et-li bir kimseyimdir, dedim.
O da bana karşı inkâr işareti yaptığından utandı.
İbnu Ebî Leylâ: Lâkin amcası İbn Mes'ûd bunu söylemedi, dedi.
îbn Şîrîn dedi ki: Ben bundan sonra Ebû Atıyye Mâlik ibnu Âmir'e kavuştum da ona bu hadîsi tesbît etmek için sordum. Mâlik, bu Subey'a hadîsini (Abdullah ibnu Utbe'nin Subey'a'dan tahdîs ettiği gibi) bana tahdîs etmeye koyuldu. Bunun ardından ben Mâlik ibn Âmir'e:
— Sen Abdullah ibn Mes'ûd'dan bu konuda birşey işittin mi? diye sordum.
Süleyman ibn Harb, Buhârî'nin üstadıdır. Bu hadîsi burada böyle "Kaale" ta'-bîriyle üstadından getirmiştir. Süleyman ibn Harb ile Ebu'n-Nu'mân ikisi de Hammâd ibnu Zeyd'den; o da Eyyûb'dan diyerek, senedi ve hadîsi sevketmişlerdir
- Biz Abdullah ibn Mes'ûd'un yanında idik. O: Sizler kadın üzerine ruhsat yapmıyor da onun aleyhine tağlız mı yiyorsunuz (yanı müddetin uzununu mu tatbik ediyorsunuz)? En kısa olan bu en-Nısa Sûresi -et-Talâk Sûresi- en uzun sûreden (yânî en uzun sure olan el-Bakara'dan) sonra indi: "Yüktü kadınların ıddetlen, yüklerim koymaları (yânî doğurmaları ile biter)" [694]

66- "Li-me tuharrimu" Sûresi [695]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

322- Bâb:

"Ey Peygamber, sen kadınlarının hoşnûdluğunu arayarak, Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) haram ediyorsun? Bununla beraber Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: I).

431-.....tbn Abbâs(R): Harâm(olsım ta'bîrini kullandığımda bu kişi keffâret yapar demiştir. Ve yine İbn Abbâs şu âyeti söylemiştir: "And olsun ki, Allah 'in Rasûlü 'nde sizin için güzel bir numune vardır... " (-el-Ahzâb: 21) [696].

432-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içerdi ve onun yanında çok kalırdı. Bunun üzerine ben ve Hafsa, Rasûlullah ikimizden hangimizin yanına gelirse ona "Sen meğâfir mi yedin? Ben sende meğâfir kokusu buluyorum" desin diye söz birliği yaptık. (Rasûlullah geldiğinde Hafsa bu sözü söyledi). Rasûlullah (S):
— "Hayır, ben meğâfir yemedim. Lâkin ben Zeyneb bintu Cahş'-ın yanında bal şerbeti içmiştim. Artık bir daha onu içmem. Ve işte yemîn de ettim. Sakın bunu başka bir kimseye haber verrrie!" buyurdu [697].

323- Bâb:

"Sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arıyordun..."; "Allah, yeminlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır.
Allah sizin yardımcınızdır ve O hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (Âyet: 1-2) [698]

433-.....Bize Süleyman ibnu Bilâl, Yahya ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibnu Huneyn'den tahdîs etti; o da İbn Abbâs'tan işitmiştir ki, o hadîs anlatarak şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb'a bir âyetten sormak isterdim, bir sene durdum, heybetinden soramadım. Nihayet hacç yapmak üzere yola çıktı. Beraberinde ben de çıktım. Döndüğümüzde yolun birazında (Merru'z-Zahrân'da) idik, bir ihtiyâcı için erâk ağaçlarına doğru saptı.
İbn Abbâs dedi ki: Ben onun için durdum, nihayet işini bitirdi. Sonra beraberinde yürüdüm. (O abdest alıyor, ben de suyunu döküyordum; bir sırasını buldum.) Ona:
— Ey mü'minlerin emîri! Peygamberdin kadınlarından Peygam-ber'e karşı birbirine sırt dayayan (yânî yardımlaşan) o iki kadın kimdir? dedim.
Umer:
— Onlar Hafsa ve Âişe'dir, dedi. İbn Abbâs dedi ki: Ben:
— Vallahi bir seneden beri bunu sana sormak istiyordum, fakat sana saygımdan dolayı soramıyordum, dedim.
Umer:
— Öyle yapma, bende bir ilim olduğunu zannettiğin birşeyi hemen bana sor ki, bir bilgim varsa onu sana haber veririm, dedi.
İbn Abbâs dedi ki: Sonra Umer şöyle dedi:
— Vallahi biz doğrusu Câhiliyet zamanında kadınlar için bir emir sayıya almazdık, tâ Allah onlar için indirdiğini indirinceye ve haklarında verdiği payı verinceye kadar. Ben, dedi, kendi kendime bir işte düşünürken, karım "Şöyle şöyle yapsan" dedi.
Umer dedi ki:
— Ben de ona: "O senin neyine gerek? Benim istemekte olduğum bir işte senin külfete girmen ne oluyor?" dedim. O da bana: "Hayret ederim sana, ey Hattâb oğlu! Sen kendine karşı söz döndü-rülmesini istemiyorsun. Hâlbuki senin kızın Rasûlullah'a karşı söz döndürüyor, mırıldanıyor, hattâ o günü öfkeli bırakıyor" deyiverdi.
Hemen Umer kalktı, yeninde ridâsına aldı, tâ Hafsa'ya kadar gidip yanına girdi ve ona şunları söyledi:
— Ey kızım, sen Rasûlullah'a karşı söz döndürüyor, hattâ bütün gün öfkeli bırakacak kadar söyleniyormuşsun! dedi.
Hafsa da:
— Vallahi biz hepimiz O'na söz döndürmesi yapar, mırıldanırız, dedi.
Bunun üzerine ben:
— Bilirsin ki, ben seni Allah'ın ukubetinden ve Rasülü'nün öfkesinden dâima sakındırırım. Ey kızım! Şakın seni arkadaşının güzelliği ve Rasûlullah'ın ona sevgisi aldatmasın -Âişe'yi kasdediyordu-! dedim.
Umer dedi ki:
— Sonra çıktım, yakınım olduğu için Ümmü Seleme'nin yanına girdim ve ona söyledim. Ümmü Seleme de:
— Taaccüb ederim sana ey Hattâb oğlu! Herşeye girdin, nihâ-: yet Rasûlullah ile zevceleri arasına da mı girmek istiyorsun? dedi.
İşte bu söz beni öyle bir tutuş tuttu ki, vicdanımda duyduğum teessürü kısmen kırdı [699]. Bunun üzerine onun yanından da çıktım.
Ve benim Ensâr'dan bir arkadaşım vardı. Ben gitmediğim zaman o bana haber getirir, o gitmediği zaman da ben ona haber getirirdim. Bu esnada biz Gassân meliklerinden birisinden de endîşe ediyorduk; bize yürüyeceği söyleniyor, yüreklerimiz ondan dolgun bulunuyordu. Bir de baktım ki, arkadaşım Ensârî kapıyı çalıyor "Aç, aç" dedi. Ben:
— Gassânî mi geldi? dedim. O:
— Hayır, ondan daha şiddetli; Rasûlullah kadınlarından bir köşeye çekilmiş, dedi.
Gönlümden: Hafsa ile Âişe'nin burnu sürtüldü, dedim. Elbisemi aldım, çıktım, nihayet vardım. Anladım ki, Rasûlullah birkaç basamakla çıkılır bir meşrebede (şerbetlik denilen bir hücrede) siyah bir uşağı da basamağın başında. Ben uşağa:
— Söyle, bu Umer ibnu'l-Hattâb'dir, dedim. Nihayet bana izin verildi.
Umer dedi ki:
— Ben Rasûlullah'a bu söylediğim sözleri hikâye ettim. Ümmü Seleme'nin sözüne geldiğimde Rasûlullah gülümsedi. O bir hasır üzerinde bulunuyordu. Kendisiyle hasır arasında hiçbirşey yoktu. Başının altında içi lif dolu bir meşin yastık vardı.

Ayaklarının yanında dökülmüş biraz karaz (yânî Arab samgı denilen selem posası), baş ucunda da asılı bir posteki vardı. Rasûlullah'ın böğründe hasırın izlerini gördüm de ağladım.
O:
— "Seni ağlatan nedir? buyurdu. Ben de:
— Yâ Rasûlallah, Kisrâ ve Kayser bulundukları hâl içindeler. Sen ise Allah'ın Rasûlü'sün! dedim.
O:
— "Dünyâ onların, âhiret bizim olmasına razı olmuyor musun?" buyurdu [700].

324- Bâb: [701]

"Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o zevce bunu haber verip de Allah da ona bunu açıklayınca, (Peygamber) bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu kendisine söyleyince, o zevce: 'Bunu sana kim haber verdi?' dedi. O da: 'Bana herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olan haber verdi3 dedi" (Âyet: 3) [702].
Bu bâbda Aişe'nin Peygamber'den olan hadîsi vardır

434-..... Buradaki senedde Yahya ibn Saîd tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ubeyd ibnu Huneyn'den işittim, şöyle dedi: Ben îbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Umer'e sormak istedim de:
— Ey mü'minlerin emîri! Rasûlullah'a karşı birbiriyle yardım-laşan o iki kadın kimdir? dedim.
Ben sözümü tamamlamamıştım ki, o:
— Âişe ve Hafsa'dır, diye cevâb verdi [703].

325- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü hakîkaten sizin kalbleriniz kaymıştır. Yok eğer O 'nun aleyhinde birbirinize arka verirseniz, hiç şübhesiz Allah bizzat O'nun yardımcısıdır, Cebrail de mü'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de O'na yardımcıdır" (Âyet: 4)
Bu başlık arasındaki bâzı tefsirler:
"Sağavtu"ve "Asğaytu", "Meylettim"; "Li-tesğâ" "Li- temîle"; "Zahîr'% "Avn, yânî yardımcı";
"Tezâherûne", "Taavunûne" ma'nâsınadır.
Ve Mucâhid şöyle dedi:
"Ey îmân edenler, kendilerinizi ve aile ferdlerinizi koruyun..."(Ayet. 6), "Kendilerinize ve aile ferdlerinize Allah'a takvâlı olmayı tavsiye ediniz ve onları edeblendiriniz" demektir [704].

435-......Bize Yahya ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ubeyd ibnu Huneyn'den işittim, şöyle diyordu: Ben İbnu Abbâs'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Umer'e, Rasûlullah'a karşı birbiriyle yardımla-şan o iki kadını sormak ister dururdum. Bir sene bekledim, fakat sormak için uygun bir yer bulamadım. Nihayet onunla beraber hacc etmek üzere yola çıktım. (Dönüşümüzde) Zahrân mevkiinde bulunduğumuz zaman Umer, kendi ihtiyâcı için ileri gitti. Gelince:
— Bana abdest suyu yetiştir, dedi.
Ben de kendisine bir kap ile su yetiştirdim. O abdest alırken ona su dökmeye başladım. Burayı suâl için uygun bir yer gördüm de:
— Ey mü'minlerin emîri! Rasûlullah'a karşı birbirlerine arka olan o iki kadın kimdir? dedim.
İbn Abbâs dedi ki: Ben sözümü tamamlamamıştım ki, o:
— Âişe ve Hafsa'dır, dedi [705].

326- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Eğer o sizi boşarsa yerinize -Allah'a itaatle teslim olan, Allah Jın birliğini tasdik eden, namaz kılan, günâhlardan tevbe ile vazgeçen, ibâdet eden, oruç tutan kadınlar, dullar ve kızlar olmak üzere Rabbanin ona sizden hayırlılarını vermesi umulur" (Âyet: 5).

436-.....Enes (R) şöyle demiştir: Umer (R) şöyle dedi: Peygamber'in kadınları kıskançlık hususunda Peygamber'e karşı birleştiler. Ben onlara:
— Eğer O sizi boşarsa, yerinize Rabb'inin O'na sizden hayırlılarını vermesi umulur, dedim.
Akabinde bu âyet indi [706].

67- "Tebâreke'llezî bi-yedihi'l-mülk" Sûresi [707]

"Tefâvüt" (Âyet: 3), "İhtilâf; "Tefâvüt" ve "Tefevvüt" bir ma'nâyadır [708].
"Tekâdü temeyyezu mineH-gayz" (Ayet: 8), "Öfkesinden hemen hemen parçalanacak gibi olur" ma'nâsınadır.
"O, yeri sizin fâidenize hor kılandır. O hâlde onun omuzlarında yürüyün, Allah'ın rızkından yiyin» son gidiş ancak O'nadır"

(Âyet: is>; buradaki "Menâkıbihâ",
"Câniblerinde, taraflarında" ma'nâsınadır.
"Teddeûne" ve "Ted'ûne" (Âyet: 27), "Tezekkerûne" ve "Tezkurûne" gibidir (yânî "İddia edip durduğunuz, söyleyip durduğunuz" ma'nâsınadır).
“Onlar; üstlerinde kanatlarını açarak,. kapayarak uçan kuşları da görmediler mi? Bunları (havada), O rahmeti herşeyi kaplayan Allah'tan başkası tutmuyor. Şübhesiz ki O herşeyi hakkıyle görendir" (Âyet: 19); buradaki "Yakbıdne", "Kanatlarını çarparak..." ma'nâsınadır. Mucâhid şöyle demiştir:
"Sâffâtin", "Kanatların yayılmasıdır; "O, eğer rızkını tutup kesiverirse, şu size rızk verebilecek kim? Hayır onlar bir azgınlık, bir nefret içinde mütemadiyen inâd etmişlerdir" (Ayet-. 21); buradaki "Nufûrin", "Küfür" ma'nâsınadır.

68- Nûn ve'1-Kalem Sûresi [709]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Ve Katâde "Men'e güçleri yetecek adamlar tavrıyle erkenden gittiler" (hyev. ıs); buradaki "Hardin", "Sırf nefislerindeki ciddî bir men'e, öfkeye (güçleri yeterek erkenden gittiler)" demektir, dedi.
ibn Abbâs da: "Fakat onu (simsiyah olmuş hâlde) görüverince: 'Herhalde biz yanlış gelenleriz' dediler"
(Âyet: 26); buradaki "Le-dâllûne", "Kendi bahçemizin mekânını sapıtanlarız" (yânî yanlış bahçeye gitmiş kimseleriz) ma'nâsınadır, demiştir. İbn Abbâs'tan başkası da şöyle demiştir:
"(O bahçe) simsiyah kesilmiş gibi oldu" (Âyet: 20);
"Geceden kesilip ayrılan sabah gibi ve gündüzden kesilip kopan gece gibi oldu'* demektir. Bu "Sarim", yine kumun çoğundan-büyüğünden kesilip ayrılmış her kum ma'nâsına ve yine bu "Sarım", "Katıl" ve "Maktul" gibi "Masrûm" (yânî "Biçilmiş, kesilmiş") ma'nâsına olur [710].

327- Bâb:

Kaba, haşîn; bütün bunlardan başka da kulağı kesik olan hiçbir kişiyi tanıma" (Âyet: 10-13) [711]

437-.....İbn Abbâs (K)"Utullin ba'de zâlike zenîmin" kavli hakkında:
— O Kureyş'ten bir adamdır ki, kulağında davar küpesi (veya kesiği) gibi bir sarkıntısı vardır, demiştir [712]

438-.....Ma'bed ibn Hâlid şöyle demiştir: Ben Harise ibnu Vehb el-Huzâî(R)'den işittim, o şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Dikkat edin! Size cennet ehlini haber veriyorum: Her zaîf olan ve her mütevâzi' mü'min kişi -yâhud: insanlar tarafından zaîf görülen kişi-dir ki, o mü'min Allah üzerine yemin etse, muhakkak ki, Allah onu yemininde gerçek çıkarır. Dikkat edin! Size ateş ehlini de haber veriyorum: Onlar da her katı yürekli, kibirli -şerrliy ululuk taslayan kimselerdir" [713].

328- Bâb:

"(O gün) baldırın açılacağı, kendilerinin secdeye da'vet edilecekleri bir gündür. Fakat güç yetinmeyeceklerdir"
(Âyet: 42) [714].

439-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Kıyamet günü) Rabb'imiz kendi sakından açar, derhâl O 'nun azametine her mü'min vemü'mi-ne secde eder. Yalnız dünyâda insanlara göstermek ve halka işittirmek için secde eden secdesiz kalır. Gerçi öylesi de secde etmeye gider, fakat onun sırtı tek bir tabakaya döner" [715].

69- el-Hâkka Sûresi [716]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

'Ad'e gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ite helak edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardı ardınca üzerlerine gönderdi... " (Âyet: 6-7); buradaki "Husûmen". "Ardı ardınca" ma'nâsınadır [717].
İbnu Cubeyr şöyle demiştir:
"Artık kitabı sağ eline verilmiş olana gelince, der ki: Alın, okuyun kitabımı. Çünkü ben hakîkaten hesabıma kavuşacağımı bilmiştim. İşte O, hoşnûd bir hayât içindedir" (Âyet: 21); "Onun içinde rızâ ve hoşnûdluk vardır" demek istiyor.
'Kitabı sol eline verilmiş olana gelince; o da der ki: Âh keski benim kitabım verilmeseydi. Hesabımın da ne olduğunu bilmeseydim. Âh keski o kat 'f bir son verici olsaydı..." (Âyet. 25-27); buradaki "el~Kaadiye"t "Nefsi öldürmüş olan ilk ölümdür" ki, sonra onun ardından dirîtilmiştir [718].
"O, âlemlerin Rabb'inden indirilmedir. Eğer (Peygamber) bâzı sözleri bize karşı kendiliğinden uydurmuş olsaydı, elbette onun sağ elini (kuvvetini) ahverirdik, sonra da hiç şübhesiz onun kalb damarını koparırdık. O vakit sizden hiçbiriniz buna

mâni* de olamazdınız" (Âyet: 43-47), buradaki "Ahadun" lafzı hem cemi' için, hem de tek için olur.
İbn Abbâs:
"el-Vetîn", kalbin verîd (yânî atar) damarlarıdır, demiştir [719].
Yine İbn Abbâs şöyle demiştir:
"Hakikat su bastığı zaman sizi akan gemide biz taşıdık" (Âyet: ıi); buradaki "Tağal-mâu", "Su çok olduğu zaman" ma'nâsınadır. "Semûd'a gelince, onlar tâğıye ile helak olundular" (Âyet: 5) denilir ki, bu tuğyanları sebebiyle helak olundular demektir. Ve yine
"Nûh kavmi üzerine suların tuğyan edip taşması gibi üzerime hüzünlendirici şeyler tuğyan etti (yânî çok oldu)" denilir [720].
"Gıslînden başka yiyecek de yoktur" (Âyet: 36); buradaki Gıslîn^f cehennem ehlinin kanla karışık irinlerinden akan şeydir [721]. "...Sanki onlar, içleri bomboş hurma kütükleri idiler" (Âyet: 7); buradaki "A 'câzu nahlin", "Hurma kökleri ve gövdeleri" manasınadır.
"Şimdi onlardan bir kalan görüyor musun?" (Âyet: s>; buradaki "Bâkıyetin", "Bakıyyetin" (yânî "Kalan") ma'nâstnadır.

70- Seele Sâilun Sûresi [722]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Günahkârlar o günün azabından (kurtulmak için şunları) feda etmek ister: Oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini barındırmakta olan soyunu sopunu ve yeryüzünde kim varsa hepsini. Ki nihayet kendisini kurtarsın. Fakat ne mümkinl Çünkü hâlis alevdir, bedenin bütün uçlarım söküp koparandır" (Âyet: 11-16);
buradaki "el-Fasîle" kendisine en yakın olan babalarının en küçüğüdür. Soyundan intisâb eden ancak ona intisâb eder (yânî ona bağlanır); "Li-şşevâ", "İki el, iki ayak, vücûdun etrafı, uçları ve başın derisi" ma'nâsınadır. Baş derisinin tekiline "Şevât" denilir. Vücûddan Ölüm yeri olmayan kısımlar "Şevân"dır.
"Şimdi o küfredenlere ne oluyor ki, senin sağından, solundan halka halka hep gözlerini sana doğru dikip bakmaktadırlar? Onlardan herkes naîm cennetine sokulacağını mı ümîd ediyor?" (Âyet: 36 38); buradaki
"Izûn", "Cemâatler" ma'nâsınadir, bunun tekili "IzetuiTdur [723].
"O gün onlar, sanki dikili birşeye koşuşuyorlar gibi kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar" (Âyet: 43); buradaki
"Yûfidûn", "Çabuk çabuk, hızh hızlı, sür'atle hareket ediyorlar" demektir. Bunun masdarı olan "el-Iyfâd",
"el-Isrâ"' (yânî "Çabuk hareket etmek, sür'at eylemek") ma'nâsınadrr.

71- Nûh Sûresi [724]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Siz neye ummazsınız Allah için bir vakaar? Yaratmışken O sizi tavır tavır bu tavra kadar!" (Âyet: 13-14); buradaki "Etvâran" "Şu tavır, şu tavır olarak" demektir. "Tavrını geçti" denilir ki, "Kadrini geçti" ma'nâsınadır [725].
"Bunlar büyük büyük tuzaklar yaptılar" (Âyet: 22); buradaki "Kubbâr", "Kubâr"dan daha şiddetli ve daha beliğdir. "Cummâl" ve "Cemil" de böyledir.
Çünkü şeddeli olan kelime belâgatçe şeddesizden daha şiddetlidir. "Kubbâr", "Kebîr" ma'nâsınadır. Yine hafifletmekle şeddesiz olan "Kubâran" da "Kebîr" ma'nâsınadır. Arab "Raculun hussânun ve cemmâlun" der ve yine "Racûlun husânun ve cumâlun" der. ikinci
"Husânun" ve "Cumâlun" kelimeleri hafifletilmiştir, yânî şeddesizdir. Şeddeliler, şeddesiz olanlardan daha beliğdirler.
"Nûh: 'Ey Rabb'im, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma' demişti" (Âyet: 26); buradaki
"Deyyâr", "Devr" masdarından türemiştir, lâkin bunun vezni "Deverân"dan "Fey'âlun"dur. Nitekim
Umer ibnu'l-Hattâb "el-Hayyu'l-Kayyâm" şeklinde okudu, bu da "Kumtu" fiilindendir [726].
Başkası da: "(Yeryüzünde dolaşan) bir tek deyyâr bırakma" demektir, dedi [727].
"Nûh şöyle demişti:..* Ey Rabb'im, beni, anamı, babamı, îmân etmiş olarak evime girenleri (kıyamete kadar gelecek) erkek mü 'minleri ve kadın mü 'minleri
Sen mağfiret eyle. Zâlimlerin helakinden başka birşeyini de artırma!" (Âyet: 28); buradaki "Tebâren", "Helâken" ma'nâsınadır, dedi (Bu ikisini söyleyen Ebû Ubeyde'dir).
Ve İbn Abbâs şöyle demiştir: "Şöyle dedim: Artık RabbHnizden mağfiret isteyin. Çünkü çok mağfiret edicidir. (O sayede) gök üstünüze bol bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bustânlar verir; size ırmaklar akıtır" (Âyet: ıo-i2); buradaki "Mıdrâran", "Yağmurların bâzısı bâzısının ardından gelir, ardarda yağar*' ma'nâsınadır [728].
"Size ne oluyor, Allah için bir vakaar ummuyorsunuz?" (Âyet: 13); buradaki "Vakaaran", "Azameten" ma'nâsınadır [729].

329- Bâb:

"Sakın taptıklarınızı bırakmayın. Hele Vedd'den, Suvâ'dan, Yegûs'tan, Yeûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin, dediler" (Âyet: 23) [730].

440-.....İbnu Cureyc şöyle demiştir: Ve Atâ el-Hurâsânî, İbn Abbâs(R)'tan olmak üzere şöyle dedi: Nûh kavmindeki vesenler, sonradan Arab kavminde oldu. Vedd putuna gelince; o, Devmetu'I-Cendel'de Kelb kabilesinin idi. Suvâ' putu, Huzeyl kabilesinin idi. Yeûs, Murad kabilesinin, sonra da Yemen'in Sebe' şehrinin yanında el-Cevf mevkiinde Gutayf oğulları'nm idi. Yeûk, Yemenli bir kabîle olan Hemdân'ın idi. Nesr de Hımyer'in Zu'1-Kelâ' hanedanının idi. Bu isimler esasen Nûh kavminden bâzı sâlih adamların isimleridir. Bu iyi kimseler vefat ettikleri zaman şeytân onların mensûb oldukları kavimlerine, bunların adlarına, hayâtlarında oturageldikleri mey-ki'lere birtakım putlar dikin ve onlara bu adamların isimlerini verin diye vahyetmiştir. Onlar da putları dikmişler ve bunlara o iyi kimselerin adlarım vermişledir. Bu heykellere ilk zamanlarda ibâdet edilmemiştir. Nihayet bunları dikmiş olan nesiller vefat ettikleri ve bunlarla ilgili bilgiler neshedilip unutulduğu zaman, cehaletle bunlara tapılmıştır [731].

72- "Kul ûhiye ileyye" Sûresi [732]

Rahman ve Rahîm olan Allah ‘ın ismiyle
İbn Abbâs: "Hakîkaten Allah'ın kulu, ona ibâdet için kalktığı zaman neredeyse onlar etrafında keçeler oluyorlardı" (Âyet: ı?>; buradaki "Libeden", "A'vânen" (yânî "Yardımcı" demek olan "Avn"ın cem'i olup "Yardımcılar") ma'nâsınadır, demiştir.

441-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), sahâbîlerinden bir topluluk içinde Ukâz panayırına doğru, oraya gitmek üzere yürüdü. O târihte şeytânlar ile semâ haberi arasına engel konulmuş, yânî semâdan haber almaktan men' edilmişler ve üzerlerine delici ateş parçalan atılmağa başlamış bulunuyordu. (Semâya doğru çıkıp kovulan) Şeytânlar, kavimleri yanına döndüklerinde kendilerine:
— Ne olursunuz (neden bir haber getirmiyorsunuz)? dediler.
Onlar da:
— Semâdan haber almaktan men' edildik, üzerimize ateşler gönderildi, dediler.
Bunun üzerine îblîs onlara:
— Sizin haber almanıza engel olan muhakkak yeni meydana gelmiş birşeydir. Arzın doğularını ve batılarını dolaşın da semâdan haber almanıza engel olan bu yeni meydana gelmiş işin ne olduğuna
bakın, dedi.
Akabinde cinnler yürüdüler, Arz'ın doğularını ve batılarını dolaştılar, her yerde kendileriyle semâ-haber arasına engel olan bu işin ne olduğuna bakıp arıyorlardı.
İbn Abbâs dedi ki: İşte bunların içinden Tıhâme yönüne yöne-lip gitmiş olan takını, Ukâz panayırına gitmek üzere nahle mevkiinde bulunan Rasûlullah'ın bulunduğu yere varmış oldular. O sırada Rasûlullah orada sahâbîlerine sabah namazım kıldırıyordu. (Namazda okuduğu) Kur'ân'i işitince bunlar ona iyice kulak verip işitmeye çalıştılar. Ve birbirlerine:
— Semâdan haber almanıza mâni' olan işte budur, dediler. İşte o zaman bu haberciler kendi kavimleri yanına döndüklerinde:
— Ey kavmimiz, "Biz hakîkî hayranlık veren bir Kur'ân dinledik ki, o Hakk 'a ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona îmân ettik, RabbİmizeHiçbirşeyi asla ortak tutmayacağız" dediler.
Azîz ve Celîl olan Allah da Peygamberi üzerine: "De ki: Bana şu hakikat vahyolunmuştur: Cinnden bir zümre benim okuyuşumu dinlemiş de şunu söylemişlerdir: Biz hakîkî hayranlık veren bir Kurbân dinledik..." âyetlerini indirdi.
Rasûlullah'a ancak cinnİn bu sözleri vahyolunmuştur [733].

73- el-Muzzemmil Sûresi [734]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Rabb'inin adını an, O'na tebettul edip kesil** (Âyet: 8); Mucâhid: Buradaki "Tebettul edip kesil", "O'na ihlâs
et manasınadır, dedi [735].
"Çünkü bizim yanımızda bukağılar var ve yakıcı bir ateş var'1 (Âyet: 12). el-Hasenu*l-Basrî şöyle demiştir: "Enkâlen", "Kuyûden" yânî "Bukağılar (bağlama tobrukları)" ma'nâsınadır.
"Eğer siz küfrederseniz» çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz? Gök bile o sebeble yarılmış, O'nun va'di fiile çıkarılmış olacaktır" (Âyet: 17-18); buradaki
"Munfatırun bihV\ "Onunla ağır yük yükletilmiş,
ağırlıkla bastırılmış" demektir.
İbn Abbâs da şöyle demiştir:
"0 günde yerler, dağlar sarsılır ve dağlar akıp dağılan bir kum yığınına döner" (Âyet: m>; buradaki "Kesîben mehîlen", "Akıcı kum" ma'nâsınadır.
"Fir'avn, o RasûVe isyan etti de biz de onu ağır ve çetin bir tutuşla yakalayıverdik" (Âyet: ıe>; buradaki
"Vebîlen", "Şedîden" ma'nâsınadır.

74- el-Muddessir Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Ey bürünüp sarınan! Kalk artık korkut. Rabb'ini büyük tanı, elbiselerini temizle, azabı terkeyle, iyiliği çoğu isteyerek-yapma. Rabb 'in için katlan. Çünkü o boru öttürülünce; işte o gün, kâfirlerin aleyhine pek çetin bir gündür, kolay değildir" (Âyet: 1-10); buradaki
"Yevmun asîrun", "Yevmun şedîdun" ma'nâsınadır [736].
"Artık şefaat edicilerin hiçbir şefaati onlara fayda vermeyecek. Böyle iken şunlara ne oluyor ki, hâlâ öğütten yüz çeviricidirler? Sanki onlar arslandan ürküp kaçan vahşî eşeklerdir!" (Âyet: 48-5i>; buradaki "Kasvere
insanların hafif hışırtısı, tikırdısı ve sesleri ma'nâsınadır. Ebû Hureyre (R) de: Arslan ve her şiddetli şey "Kasvere "dir, demiştir.
"Mustenfira", "Nefret eden, kaçan", ürkütülmüş, korkutulmuş" ma'nâsınadır [737].

442- Bize Yahya ibn Mûsâ el-Belhî tahdîs etti. Bize Vekî' ibnu'I-Cerrâh, Alî ibnu'l-Mubârek'ten; o da Yahya ibn Ebî Kesîr'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avf a Kur'ân'dan ilk inen vahyi sordum.
O:
— Yâ eyyuhel-muddessir..." der. Ben:
— "îkra' bVsmi Rabbikellezîhalaka" olduğunu söylüyorlar, dedim.
Bunun üzerine Ebû Seleme şöyle dedi:
— Ben Câbir ibn Abdillah'a bundan sordum ve ona senin söylediğini söyledim. Câbir şöyle dedi: Ben sana Rasûlullah'ın bize tahdîs ettiğinden başka birşey tahdîs etmiyorum. Rasûlullah şöyle buyur-, du: "Ben Hıra'da i'tikâf ettim. Oradaki i'tikâfımı yerine getirdiğim zaman, (oradaki mağaradan) aşağıya indim. Bu esnada nida olundum. Ben sağımdan baktım, hiçbirşey göremedim; solumdan baktım hiçbirşey göremedim. Önüme baktım yine birşey göremedim, arkama baktım yine hiçbirşey göremedim. Başımı yukarı kaldırdığımda birşey gördüm ...A kabinde Hadîce 'ye geldim ve: Beni disâr(\a) örtün ve üzerime soğuk su dökün! dedim." Rasûlullah devamla buyurdu ki: "Beni örttüler ve üzerime soğuksu döktüler." Rasûlullah devamla buyurdu ki: "Akabinde Ey bürünüp sarınan (= Muddessir), kalk artık inzâr et, RabbHni büyükle... âyetleri indi" [738]

330- Bâb: Yüce Allah'ın "Kalk da inzâr et" Kavli

443-.....Buradaki râvîlerin oluşturduğu senedde de Peygamber(S)'in "Ben Hırâ'da i'tikâf ettim..." buyurduğunu, Usmân ibn Umer'in, Alî ibnu'l-Mubârek'ten rivayet ettiği hadîsin benzeri olarak rivayet etmişlerdir.

331- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ve RabbHni tekbîr edip büyükle' (Âyet: 3).

444-.....Yahya ibn Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'ye:
— Kur'ân'ın hangi kısmı ilk Önce indirildi? diye sordum. O:
— "Yâ eyyuheH-müddessir" dedi. Ben kendisine:
— Bana, ilk indirilenin ' (lkra * bi 'smi Rabbike llezî halaka *' olduğu haber verildi, dedim.
Bunun üzerine Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dedi:
— Ben de Câbir ibn Abdillah'a: Kur'ân'ın hangi kısmı ilk önce indirildi? diye sordum. Câbir de bana: "Yâ eyyuhel-müddessiru "dur, dedi. Ben de kendisine: Bana, ilk indirilen kısmın "İkra' bVsmirab-bike'ttezthalaka" olduğu haber verildi, dedim. Bunun üzerine Câbir şöyle dedi: Ben sana Rasûlullah(S)'ın söylediği şeyden başkasını haber vermiyorum. Rasûluilah şöyle buyurdu: "Ben Hırâ'da Vtikâfta bulundum, ttikâfımı yerine getirince dağdan aşağıya inip vadinin içine girdiğimde nida edildim. Önüme, ardıma baktım; sağımdan ve solumdan baktım, bir de gördüm ki, o melek gökle yer arasında bir taht üzerinde oturmuş... Akabinde Hadîce'ye geldim de: Beni örtün ve üzerime soğuk su dökün, dedim. Bu sırada bana "Yâ eyyuhe'l-müddessir = Ey bürünüp örtünen Müddessir! Kalk inzâr et ve Rabb'ini büyükle! İndirildi [739]

332- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ke elbiselerini tertemiz(Âyet: 4).

445-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, kendisi vahyin bir ara kesilmesinden söz ediyordu. İşte bu hadîsi sırasında şöyle buyurdu:
— "Ben yürürken birdenbire gökyüzünden bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki Hırâ'da, bana gelen melek (yânı Cib-rîl aleyhi's-selâm) semâ ile Arz arasında bir kürsî üzerine oturmuş. Bundan çok korktum. Evime dönüp: Beni örtün, beni örtün! dedim. Beni örttüler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey bürünüp örtünen (Mud-dessir)!" Sûresi'ni "Veyr-ricze fehcur" kavline kadar indirdi."
Bu (temizlik emri), namaz farz kılınmadan önceydi. Buradaki "er-Rucze", Vesenler, putlardır[740].

333- Bâb: Yüce Allah'ın: Ve 'r-ricze fehcur' * Kavli

"er-Riczu" ve"r-Ricsu' "Azâb"dır, deniliyor [741].

446-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan işittim, o şöyle dedi: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) haber verdi. O da Rasûlullah(S)'tan işitti ki, Rasûlullah vahyin bir süre kesilmesi vaktini anlatıyordu:
— "Ben yürürken gökten bir ses işittim, hemen gözümü gökyüzü tarafına kaldırdım. Gördüm ki, bana Hirâ'da gelmiş olan melek, gök ile yer arasında bir kürsî üzerinde oturmaktadır. Ben ondan korktum, hattâ yere düştüm. Aileme geldim de: Beni örtün, beni örtün! dedim. Onlar beni örttüler. Akabinde Yüce Allah "Yâ eyyuheH-mud-dessir!" sûresini "Fehcur" kavline kadar indirdi."
Ebû Seleme: "er-Rıczu", vesenler, putlardır, dedi. Bundan sonra vahy kızıştı da arka arkaya devam etti (ardı arası kesilmedi) [742].
Diğeri de Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî, o da Abdurrazzâk, o da Ma'-mer ibn Râşid, o da ez-Zuhrî yolu.

75- el-Kıyâme Sûresi [743]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Ve Yüce Allah'ın Şu: "Onu acele etmen için dilini onunla depretme" (Âyet: 16) Kavlinin Tefsiri

Ve İbn Abbâs şöyle demiştir:
"Kıyamet gününe and ederim. Kendini alabildiğine kınayan nefse de yemin ederim. İnsan zanneder mi ki,
herhalde biz onun kemiklerini toplayıp bir araya getirmeyeceğiz? Evet, biz parmak uçlarını bile derleyip iade etmeye kaadiriz. Fakat insan, önündekini yalanlamak diler" {Âyet: 1-5); buradaki "Suden", "Hemelen" (yânî "Kaanûnlarla mükellef tutulmaz, cezalandırılmaz, ihmâl edilmiş") ma'nâsınadır.
"Li-yefcura emâmeh": İnsan: "Tevbe edeceğim, iyi amel yapacağım" der durur (yânî, insan gelecek zaman içinde günâh işlemek üzerinde devam etmek ister ve tevbe edeceğim,iyi amel yapacağım der durur) [744].
"O gün insan: Kaçış nereye? diyecek. Hayır, hiçbir sığınak yok" (Âyet: 10-11); buradaki "Lâ vezera", "Lâ hısna" ma'nâsınadır [745].

447-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kendisine vahy indiği zaman onunla dilini hareket ettirip depretirdi. Bu hadîsin râvîlerinden Sufyân ibn Uyeyne, dili hareket ettirme keyfiyetini vasıflayip ta'rîf etmiştir. Peygamber bununla Kur'ân'ı bellemeyi istiyordu. İşte bunun üzerine Allah: "Onu acele bellemen için dilini onunla depretme..." âyetlerini indirdi.

334- Bâb:

'Onu (göğsünde) toplamak ve onu okutmak, şübhesiz bize aiddir " (Âyet: 16) [746].

448-.....Mûsâ ibnu Ebî Âişe el-Kûfî, Saîd ibn Cubeyr'e, Yüce Allah'ın "Dilini onunla depretme" kavlinden sordu. İbn Cubeyr dedi ki: İbn Abbâs şöyle dedi:
— Peygamber (S) kendisine vahy indirildiği zaman dudaklarını hareket ettirdi. (Cibril'in diliyle) kendisine: "Vahy ile dilini hareket ettirme*1 denildi. Peygamber Kur'ân'dan birşeyin kaçmasından korkuyordu. "Onu toplamak ve okutmak bize âiddir"; yânı buradaki "Cem'ahu" "Kur'ân'ı senin göğsünde toplamamız bize âıddir"; "Kurânehu " da "Onu senin dilinle okutmak yine bize âiddir." "Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit", "Üzerine indirildiği vakit", "Sen onun kıraatine uy. Sonra açıklamak da hakikat bize âiddir", yânî "Onu senin dilin üzere beyân etmemiz de bize âdidir" buyuruyor [747].

335- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit sen onun kıraatine uy" (Âyet: 18).
İbn Abbâs şöyle demiştir:
'Okuduğumuz vakit", "Onu beyân ettiğimiz vakit"; "Sen ona uy", "Onunla amel et" demektir.

449- Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilha-mîd, MûsâibnEbîÂişe'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, "Lisânını onunla depretme" kavli hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir:
— Rasûlullah (S), Cibril vahiyle indiği zamanlarda, vahy sebebiyle dilini ve dudaklarını hareket ettirmesi nev'inden bir hâlde olurdu. Böyle vahy inmesi haleti kendisine şiddetli olurdu. Vahy inmesi hâletindeki bu şiddetli oluş, kendisinden tanınır, bilinirdi. îşte kendisine şiddetli olurdu. Vahy inmesi hâletindeki bu şiddetli oluş, kendisinden tanınır, bilinirdi. İşte kendisine olan bu şiddet sebebiyle Allah "Lâ uksimubi-yevmi'l-kıyâme" Sûresi'ndeki "Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu toplamak ve onu okutmak, şübhesiz bize âiddir" âyetlerini indirdi. "Cem'ahu": Onun senin göğsünde toplamamız bize âiddir, onu okutmak da bize âiddir. "Biz onu okuduğumuz vakit sen onun okunuşuna uy": Biz onu indirdiğimiz zaman sen onu iyi dinle, "Sonra onu beyân etmek de hakîket bize âiddir": Onu senin dilinle açıklamamız bize âiddir, buyurdu.
İbn Abbâs:
— Artık Cibrîl O'na geldiği zaman susar, Cibril gittiği zaman da getirdiği vahyi Allah'ın kendisine va'd ettiği gibi okur oldu

[748].
"Sana yaklaşsın, çünkü lâyıksın. Yine sana yaklaşsın, çünkü lâyıksın" (Âyet: 34-35); buradaki "Evlâ leke fe-evlâ", bir tehdîddir.

76- "Hel Etâ Ale'l-İnsâni" Sûresi [749]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"İnsanın üzerine uzun devirden öyle bir zaman geldi ki, o, anılmaya değer birşey bile değildi. Hakikat biz insanı birbiriyle karışık bir damla sudan yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeble onu işitici, görücü yaptık" (Âyet: 1-2);
burada "Hel etâ aleH-insâni'"deki "HeV'in ma'nâsı hakkında şöyle deniliyor: "Hel", "Cahd" (yânî inkâr ve nefî) de olur, haber de olur (yânî kararlaştırılmış bir işten kendisiyle haber verilen edad ma'nâsına da olur). Buradaki "Kad" ma'nâsına olan haber nev'indendir [750].
Yüce Allah "İnsan bir şeydir, fakat o müddet içinde insan anılır, bu ad ile tanınır birşey değildi" buyuruyor. Bu "İnsan nâmıyle anılmadiğı devir", Allah'ın onu balçıktan yaratmaya başladığı zamandan içine rûh üflenmesine kadardır [751].
"Min nutfetin emşâcın", "Karışık bir nutfeden" demektir ki, bu "Karışık nutfe" kadının suyu, erkeğin suyu, daha sonra kan ve alaka'dır. Birşey birşeyle karıştırıldığında "Meşîcun" denilir. Bu, senin ona "Halîtun" ve "Memşûcun" demekliğin gibidir; bu "Mahlûf'un benzeridir.
"Gerçek biz ona yolu gösterdik. İster şükredicU ister nankör olur. Hakikat biz kâfirler için zincirler, bukağılar, alevlendirilmiş bir ateş hazırladık" (Âyet: 3-4); buradaki (Selâsile" kelimesi (Nâfi', Hişâm, Ebû Bekr ve Kisâî kıraatlerinde) diğerleri gibi tenvînlidir. Bâzıları bunun tenvînli olmasına cevaz vermemiştir.
"İyiler adağını yerine getirirler, şerri yaygın olan o günden korkarlar" (Âyet: 7); buradaki "Mustatlren", "Çok uzamış, yayılmış" ma'nâsınadır. "el-Belâ" ve "el-Kamtarîr", "Şiddetli, yaygın musîbet"tir. "Yevmun kamtarîrun" ve "Yevmun kumâtırun" şeklinde de söylenir. "el-Abûs" (Âyet: io),
"el-Kamtarîr", "el-Asîb" (Hud 77), bunlar belâ içinde olabilecek günlerden en şiddetlileridir [752].
' 'Biz yarattık onları. Mafsularını da biz pekiştirdik. Dilediğimiz vakit de yerlerine kendileri gibi olanları getiririz" (Âyet. 28). Ma'mer (ibn Râşid) buradaki "Esrahûm", "Şiddetu'1-halk" yânî "Yaratılışlarının sağlamlığındır. Senin deve semeri ve kadın mahfesi nev'inden hayvan üzerine bağladığın herşey "Me'sûr"dur, yânî "Bağlanmıştır, demiştir [753].

77- el-Murselât Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"(O kâfirlere şöyle denilecek:) Haydi o yalan diyegeldiğiniz şeye gidin. Haydi o üç çatallının gölgesine gidin. Ki o gölgelendirici değil, alevden de korumaz. Çünkü o öyle kıvılcım atar ki, herbiri sanki bir saraydır. Herbiri sanki sarı sarı erkek develerdir. Yalan sayanların vay o gün hâline! Bu, dillerinin konuşmayacağı bir gündür. Onlara izin de verilmeyecek ki özür dilesinler" (Âyet: 29-36). Ve Mucâhid, buradaki "Cumâlât", "Hıbâl" (yânî gemileri bağladıkları kalın ipler) ma'nâsınadır, demiştir [754].
"Onlara rükû' edin (eğilin) denildiği zaman rükû' etmezler" (Âyet: 4); bu, "Namaz kılın denildiği zaman namaz kılmazlar" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs'a "Bu, dillerinin konuşmayacağı bir gündür"(Âyet: 35) kavli, "Rabb'imiz olan (Sen) Allah'a and ederiz ki, biz müşriklerden değildik" (d-Enâm: 22) kavli ve bir de "O gün ağızlarının üstüne mühür basarız... " (Yâsîn: 65) âyetleri soruldu (yânî: Bunlar arasını birleştirmek nasıldır? denildi). O da bu soruya: Kıyamet günü çok çeşitli zamanları ve mekânları olan uzun bir gündür.
Bir zaman ve mekânda konuşurlar, bir zaman ve mekânda da ağızları üzerine mühür basılır (konuşmaz olurlar), diye cevâb vermiştir.

450-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde idik. Kendisine "Vel-murselâti" Sûresi indirildi. Biz de hemen bu sûreyi O'nun ağzından almağa çalışıyorduk. Bu sırada bir yılan çıktı. Biz hemen onu öldürmeğe koşuştuk, fakat yılan bizleri geçti ve kovuğuna girdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Sizler onun şerrinden korunduğunuz gibi, o da sizin şerrinizden korundu" buyurdu.

451-.....Buhârî burada bu Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinin rivayet edildiği ayrı ayrı beş senedi tam olarak vermiş, metin vermemiştir.

452-..... el-Esved şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bizler (Minâ'da) bir mağaranın içinde Rasûlullah(S)'ın beraberinde bulunduğumuz sırada kendisine "Vel-murselâti" Sûresi indi. Biz de hemen O'nun ağzı bu sûreyi okumakla henüz ıslak olduğu hâlde (yânî inmesinin ilk vaktinde taze taze), bu sûreyi O'nun ağzından aldık. Bu sırada bir yılan çıktı. Rasûlullah (S):
— "Üzerinize vâcibdir: Bu yılanı öldürünüz" buyurdu. Abdullah dedi ki: Biz yılana doğru koşuştuk, fakat yılan bizim

önümüze geçti.
Abdullah dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yılan sizin şerrinizden vikaaye olundu, nitekim sizler de onun şerrinden vikaaye olundunuz" buyurdu [755].

336- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Çünkü o ateş öyle kıvılcım atar ki, herbiri sanki bir saraydır" (Âyet: 32) [756].

453-..... Bize Abdurrahmân ibnu Abis en-Nahaî tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'tan işittim. O "İnnehâ termîbi-şererin kel-kasan" kavlini ilKe'l-kasari" şeklinde fetha ile okuyor ve şöyle diyordu:
— Biz ağacı üç zira' kadar yâhud daha az uzunlukta olarak kaldırırdık. Biz bu uzunluktaki ağacı kışın onunla ısınmak için kaldırır dikerdik de buna "el-Kasar" ismi verirdik [757]

337- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Sanki o kıvılcımın herbiri sarı sarı erkek develerdir (Âyet: 33) [758].

454-..... Abdurrahmân ibnu Abis şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, o "İnnehâ termî bi-şererin ke'l-kasrı" -sâd'm sükûnu ile- kelâmı hakkında şöyle dedi:
— Biz üç zira' kadar ve bundan uzun ağaç gövdesini almaya karar verirdik de bunu kışın soğuğundan siperlenmek için kaldırır dikerdik. İşte biz bu uzunluktaki ağaca "el-Kasar" ismi verirdik. "Keennehu cumâlâtun sufrun", buradaki "Cumâlât'% "Birbiri üstüne yığılıp toplanır da nihayet adamların belleri gibi olan gemilerin bağlandığı kalın iplerdir [759].

338- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Bu, onların konuşamayacakları gündür (Âyet: 35).

455-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz Pey-
gamber'in beraberinde (Minâ'da) bir mağara içinde bulunduğumuz sırada kendisine "VeH-murselâti" Sûresi indi. Peygamber bu sûreyi tilâvet ediyordu. O'nun ağzı bu sûreyi okumakla taptaze olduğu hâlde (yânî ilk inişinde) ben de O'nun ağzından bu sûreyi almaya çalışıyordum. Ansızın bir yılanın üzerimize hücum ettiğini gördük. Pey-gayber (S):
— "Yılanı öldürün" buyurdu.
Biz de onu öldürmeye davrandık. Fakat yılan gitti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Siz yılanın şerrinden korunduğunuz gibi, o da sizin şerrinizden korundu" buyurdu.
Buhârî'nin üstadı Umer ibnu Hafs: Ben bu hadîsi babam Hafs ibn Gıyâs'tan ezberledim, bunda "Minâ'da bir mağara içinde bulunuyorduk" fıkrası vardır, demiştir [760].

78- "Amme Yetesâelûne" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi:
"Çünkü onlar hiçbir hesâb ummuyorlardı" (Âyet: 27), "Onlar hesaba çekilmekten korkmuyorlardi" ma'nâsınadır.
"Ona hitâbda bulunmaya mâlik olamazlar" (Âyet: 37). 'Kendilerine kelâm hususunda izin vermesi müstesna, O'na kelâm edemezler" demektir [761]. "O gün Rûh ve ıa "Onlar birbirlerine neyi soruşturuyorlar? Hakkında ihtilâf edici oldukla büyük haberi mi?" (Âyet: 1-3) kelâmından dolayı "Amme Sûresi" ve "Nebe' melekler saff saff ayakta duracaktır. Bir kelime söyleyemezler, ancak o Rahman hn izin verdiği ve doğru söyleyen kimse müstesna" (Âyet: 38); buradaki "Savâben", "Dünyâda hakk söyleyen ve onunla amel eden" (yâhud "La ilahe ille'llah diyen kimse) müstesna, demektir [762].
îbn Abbâs, "Parıl parıl parıldayan bir kandil astık. O sıkıcı mengenelerden de şarıl şarıl bir su indirdik.
Onunla dâne, nebat ve sarmaşmış bahçeler çıkaralım diye" (Âyet: 13-16); buradaki "Seccâcen", "Şarıl şarıl dökülen"; "Elfâfen", "Birbirine sarmaşmış" ma'nâsınadır, demiştir. Yine İbn Abbâs, buradaki "Vehhâcen", "Mudîen(Ziya saçan)" ma'nâsınadır, demiştir.
İbn Abbâs'tan başkası da şöyle demiştir:
"Onlar orada ne bir serinlik, ne de içilecek birşey tatmayacaklar. Sâde bir kaynar su, bir de irin!" (Âyet: 2425); buradaki "Gassâkan", "Seyyâlen" (yânî"Çok akan") ma'nâsınadır. Çünkü bu "Gasağat aynuhu", "Gözü aktı, şibillendi" ve "YağsıkuH-cerhu", "Yara akıyor" (yânî "Ondan sarı su akıyor") "Seyelân ediyor" ma'nâsındandır. "Gassak" ve "Gasîk" bir şey gibidir. "(Bunlar^ RabbHnden bir mükâfat ve yeter bir bağış olarak (verilir)" (Âyet: 36); buradaki "Atâen hısâben", "Kâfî ve bol bir mükâfat olarak", "A'tânî mâ ahsebenî = Bana yeter dedirttiği şeyi verdi" denilir ki, "Bana yetecek şeyi verdi" demektir. (Burada "Hisâben", "Hasbu", yânî "Yeter" ma'nâsındandır.) [763]

339- Bâb:

'O gün sûra üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz" (Âyet: 18).

456-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Sûra iki üfleme arasında kırk vardır" buyurdu. Arkadaşlarından biri Ebû Hureyre'ye:
— Bu, kırk gün mü? diye sordu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben cevâb vermekten çekindim. O kimse:
— Kırk ay mı? dedi.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben cevâb vermekten çekindim. O soran:
— Kırk yıl mı? dedi.
Ebü Hureyre: Ben yine cevâb vermekten çekindim, dedi. Rasûlullah:
— "Sonra Allah semâdan bir su İndirir de (ölü olan) sizler yeşil otun bitmesi gibi -kabirlerinizden- bitersiniz. İnsan bedeninden her-şey çürür, yalnız bir tek kemik parçası çürümez. O da kuyruk sokumu kemiğidir. Kıyamet günündeki (ikinci) yaratma, bu parçadan terkîb olunur" buyurdu [764].

79- "Ve'n-naziâti" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle dedi:
"Ona o en büyük mu'cizeyi gösterdi. Fakat Fir'avn yalanladı ve isyan etti" (Âyet: 20-21); buradaki "En büyük âyet", Musa'nın asası ve eli'dir.
"Onun boyunu O yükseltti, derken ona bir nizâm vmfl"(Âyet:28); buradaki "Semkehâ", "Onu direksiz olarak bina etti" demektir [765].
"Fir'avn'a git Çünkü o pek azmıştır" (Âyet: nj; buradaki "Tağâ", "Asâ" (yânî "Sınırı geçip isyan etti") ma'nâsınadır.
"Onlar derler ki; Biz mi sahiden eski hâle döndürülmüş olacağız? Biz çürüyüp dağılmış kemikler olduğumuz vakit mi?" (Âyet: ıo-ıi); buradaki "Izâmen nahıraten" hakkında: "en-Nâhira", "en-Nahıra", "et-Tâmıu", "et- Tamau" ve "el-Bâhılu", "el-Bahîlu" (vezinlerinde olduğu) gibi, ma'nâda müsavidir, deniliyor.
Bâzıları da: "en-Nahıratu", "Çürümüş"; "en-Nâhıratu" ise içi oyulup boşaltılmış olankemik'tir, ki içinden rüzgâr geçtikçe (içinin boşluğundan dolayı) ses çıkarır, demişlerdir [766].
İbn Abbâs: Buradaki "el-Hâfıra", "(Ölümümüzün ardından) ilk işimiz, yânî hâlimiz olan hayâta mı döndürüleceğiz?" ma'nâsınadır, dedi [767].
İbn Abbâs'tan başkası: "Sana o saati, onun ne zaman demir atacağını sorarlar" (Âyet: 42); buradaki "Eyyâne mursâhâ", "Onun varıp dayanacağı son ne zamandır?" ma'nâsınadır. Geminin mursâsı, varıp duracağı son yerdir, demiştir [768].

457-.....SehlibnSa'd(R):BenRasûlullah(Sym "Kıyamet günü ile ben şu ikisi gibi gönderildim " buyurup da şehâdet parmağı ve onun yanındaki orta parmağıyle işaret ettiğini gördüm, demiştir [769].
"Fakat o en büyük belâ geldiği zaman** (Âyet: 34); buradaki "et-Tâmme", "Herşeyi kaplayacak felâket" ma'nâsınadır ki, kıyametin isimlerindendir.

80- Abese Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın İsmiyle

"Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o a*mâ geldi diye. Sana hangi şey bildirdi? Belki o (öğrenecekleriyle) temizlenecekti. Yâhud öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine faide verecekti. Amma kendisini ihtiyâcsız gören adam; işte sen onu karşına alıyorfona yöneliyor)sun" (Âyeu ı-6); buradaki "Abese**, "Yüz ekşitti ve yüz çevirdi" ma'nâsınadır [770]
Başkası da şöyle dedi:
"O çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahîfeler dedir. Kıymetli, sevgili, takva sahibi kâtiblerin elleriyle yazılmıştır" (Âyet: Mi®; buradaki "Mutahhare", "Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez" (ei-vskıa: 79) demektir. Ve onlar meleklerdir. Ve bu "Bir de işi tedbîr edenlere" (en-Nâaât: 5) gibidir. Hem melekleri, hem sahîfeleri "Mutahher", yânı tertemiz kılmıştır. Çünkü sahîfeler üzerine temizleme vâki' olur. Onun için tathîr, onun gibi onların taşıyıcılarına da yapılmıştır. "Seferetun", meleklerdir. Vahidi "Sâfir'Mir. "Sefertu", "Aralarını iyileştirdim" demektir. Melekler Allah'ın vahyi ile indiklerinde, ve onu te'diye hususunda kavmin arasını ısİ.ih edip iyileştiren sefir gibi kılınmıştır [771].
Ve başkası: "Tesaddâ", "Ondan tegâfil ediyorsun" ma'nâsınadır, dedi [772]. Mucâhîd: "Gerçek (insan cinsi Allah'ın) emrettiği şeyleri yerine getirmedi" (Âyet: 23); buradaki "Lemma yakdı",
"Hiçbir kimse emrolunduğu şeyleri yerine getirmez" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs;
"O gün yüzler vardır, parıl parıl parlayıcıdır, gülücüdür, sevinicidir. O gün yüzler de vardır, üzerleri tozludur. Onu da bir karanlık ve siyahlık kaplayacaktır" (Ayet. 38-4i); buradaki "Terhakuhâ", "Onu bir şiddet kaplar; "Musfiratun", "Muşrıkatun"

yânî "Parlayıcı" ma'nâsınadır, demiştir.
Yine İbn Abbâs şöyle demiştir: "Bi-eydîseferetin", "Ketebetin esfâran" yânî "Kitâbları yazan kâtibler eliyle" ma'nâsınadır; "Sen ise ondan kendini alıkoyup oyalanırsın" (Âyet: it»; buradaki "Anhu telehhâ", "Onu bırakıp başkasıyle uğraşıyorsun" ma'nâsınadır. "Esfâr"m tekili "Sifrun"dur, deniliyor.

458-.....Katâde tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Zurâre ibn Evfâ'dan işittim, o Sa'd ibn Hişâm'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs ediyordu ki, Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'ı ezberleyerek okuyan hafız kişinin meseli (sıfat ve sânı) es-Seferetu'l-Kirâm olan meleklerle beraberdir. Kuran 'ı hafız olmayarak kendisine zor geldiği hâlde taahhüdedip çalışarak okuyan kimsenin meseli ise, ona iki ecir vardır" (Kur'ân okumak ecri, zorluk ecri) [773]

81- "İze's-semsu kuvvirat" Sûresi [774]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Güneş durulduğu zaman, yıldızlar (dağılıp) düştüğü zaman, dağlar yürütüldüğü zaman, gebe develer salıverildiği zaman, vahşî hayvanlar bir araya toplandığı zaman, denizler ateşlendiği zaman, nefisler çiftlendirildiği zaman... nefis ne hazırlamışsa bilmiştir"(Âyet: 1-14) [775].
Buradaki "Fe~ıze'n-nucûmu inkederet", "Yıldızlar saçılıp döküldüğü zaman" demektir [776].
el-Hasenuî-Basrî: "Ve iza'l-bihâm succirat", "Denizlerin suları gidip de bir damla su kalmadığı zaman" ma'nâsınadır, demiştir.
Mucâhid de: Bu "Doldurulmuş denizler" (et-Tûn 6) de olduğu gibi ("Doldurmak"ma'nâsındandır) demiştir.
Mucâhid'den başkası da şöyle demiştir:
"Succiret", yânı denizler yarılıp akıtıldığı, bâzıları diğerlerine ulaştığı ve hepsi bir deniz olduğu (böylece
Arz'ın her tarafını kapladığı) zaman, ma'nâsınadır [777].
"And ederim o sinen ve geri dönenlere, akıp akıp yuvalarına gidenlere, karanlığa yöneldiği zaman geceye,
nefeslendiği dem sabaha ki, şübhesiz muhakkak o (Kur'ân) çok şerefli bir elçinin (getirdiği) kelâmdır" (Âyet:
15-19). Burada "el-Hunnes", aktığı yerde gizlenen ve tekrar dönen, ahuların ormandaki yuvalarında gizlenmeleri gibi gizlenip sütrelenenler, ma'nâsınadır.
"Sabah nefeslendiği zaman", "Gündüz yükseldiği zaman" ma'nâsınadır [778].
"O gayb üzerine asla cimri değildir" (Âyet: 24); burada "Zî" harfiyle "ez-Zanînu", "Ittihâm edilmiş", Dâd harfiyle "ed-Dan(nu", "Kendisine tebliğ edilmek üzere verilen şeye cimrilik eden" ma'nâsınadır [779].
Umer ibnu'l-Hattâb (R): "en-Nufûsu zuvvicet", cennet ehlinden ve ateş ehlinden her biri kendi benzeri ile tezvîc olunur, yânî çiftleştirilir dedi de, bundan sonra "O zulmedenleri ve onlara eş olanları, Allah'ı bırakıp tapmakta oldukları şeyleri hep bir araya toplayın da cehennem yoluna götürün" (es-saffât: 22) âyetini okudu.
"Ve yöneldiği dem geceye yemîn ederim" (Âyet: \ıy, buradaki "As'ase", "Geri döndüğü zaman" manasınadır [780].

82- "İze's-semâu infatarat" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman, denizler fışkırtıldığı zaman, kabirler deşilip alt üst edildiği zaman her nefis önden ne yolladı, geriye ne bıraktıysa bilecektir" (Âyet: 1-5). er-Rabî' ibnu Huseym:
Buradaki "Fucciret"', "Taşıp aktı" ma'nâsınadır, demiştir [781].
"Ey inşân, o keremi bol RdbbHne karşı seni aldatan ne? Ki O seni yaratan, sana şu salim ve dengeli organları veren, sana şu nizâm ve i'tidâli bahşedendir. Seni dilediği herhangibir surette terkîb edendir" (Âyet: 6-8).

83- "Veylun li'1-mutaffifîne" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Ölçekte ve tartıda hileye sapanların vay hâline! Ki onlar insanlardan ölçekle aldıkları zaman tastama alırlar, onlara ölçekle yâhud tartı ile verdikleri zaman ise eksiltenlerdir. Sahiden onlar (öldükten sonra) büyük bir gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı? Âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde?" (Âyet: 1-6) [782].
"Hayır biVakis, onların işleyegeldikleri mahiyetler kalblerini yenmiş, paslandırmıştır" (Âyet: 14).
Mucâhid şöyle demiştir: Buradaki "Bel râne", günâhların sabit olması ma'nâsınadır. "Nasıl o kâfirlere işleyegeldiklerinin sevabı verildi mi?" (Âyet: 36); buradaki "Suvvibe", "Cüziye", yânî "Cezalandırıldı" ma'nâsınadır [783].
"Mucâhid'den başkası da şöyle demiştir:
"el-Mutaffif", "Başkasına tam vermeyen" ma'nâsmadır.
"Onlara mühürlü hâlis bir şarabdan içirilecek ki, onun
içiminin sonu bir misktir. O hâlde nefaset isteyenler bunu arzu etmelidirler. Onun katkısı tesnîmdendir" (Âyet:
25-27). Buradaki "er-Rahîk", "Şarâb"; "Hitâmuhu misk", "Tînetuhu misk"; "et-Tesnîm", "Cennet ehlinin içeceklerine üstün

olur" manasınadır [784].

459-.....Ma'n şöyle demiştir: Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "İnsanlar (he-sâb için) Âlemlerin Rabbi dîvânında durdukları gün o kadar Tesnîm, esasen hörgücleyerek yukarı yükseltmek ma'nâsma masdar olup, yükseklik ma'nâsıyle cennet çeşmelerinden birinin ismidir. Ibn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, cennet içkilerinin en yükseğidir.
terleyecekler ki hattâ onlardan herhangi biri iki kulağının yan yerine kadar kendi teri içinde kaybolacaktır" buyurmuştur [785]

84- "Ize's-semâu inşakkat" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın İsmiyle

"Gök yarıldığı (yarılmakla da) RabbHni dinleyip boyun eğdiği zaman, ki gök zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır. Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı, (bu hususta da) Rabb İni dinleyip boyun eğdiği
zaman, ki yer zâten buna lâyık olarak yaratılmıştır. Ey insan, hakikat sen Rabb 'ine kavuşuncaya kadar durmadan didineceksin, nihayet O'na ulaşacaksın** (Âyet: 1-6).
Mucâhid şöyle demiştir: Buradaki "Ezinet", "Rabb'im dinledi ve itaat etti"; "Elkat mâfîhâ", "İçindeki ölüleri dışarı atıp onlardan bomboş oldu" demektir [786].
Yine Mucâhid şöyle demiştir: "Amma kitabı arkasından verilen kimse" (Âyet: 1o>; bu, kitabını sırtının arkasından sol tarafından alacak kimse ma'nâsınadır [787].
"And ederim o şafaka, o geceye ve onun derleyip topladığı şeylere" (Âyet: 16 iv); buradaki "Vesaka", "Hayvandan ve diğerlerinden topladığı" ma'nâsınadır. "Çünkü O, hakîkaten ve kesin olarak Rabb'ine dönmeyeceğini sanmıştı" (Âyet: i4>; buradaki "Zanne len yehûra", "Bize asla dönmeyecek sandı" ma'nâsınadır [788].
İbn Abbâs da: "Hâlbuki Allah, onlar yüreklerinde neler saklıyorlar, pek iyi bilendir" (Âyet: 23); buradaki "Yûûne", "Yesturûne" (yânî "Setredip örtüyorlar") ma'nâsınadır,demiştir.

340- Bâb:

'O, kolayca bir hesâb ile muhasebe edilecek (Âyet: 8) [789]

460-.....Buhârî burada sâdece hadîsin bir senedini vermiştir.

461-.....Buhârî burada da başka bir sened vermekle yetinmiştir.

462-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Hesaba çekilen bir kimse, başka değil, behemahal halâl olur" buyurdu.
(İbn Ebî Muleyke dedi ki:) Âişe şöyle dedi: Ben:
— Yâ" Rasûlallah! Allah beni Sana feda kılsın. Azîz ve Celîl olan Allah "Kitabı sağ eline verilen kimseye gelince; o, kolay bir hesâb ile muhasebe edilecek" buyurmuyor mu? dedim.
Rasûlullah:
— "O arzdır, arzolunurlar ve her kim hesâbda münâkaşa olunursa helak olur" buyurdu [790].

341- Bâb:

"Elbette ve elbette siz tabaktan tabaka bineceksiniz" (Âyet: 19) [791]

463-.....Mucâhid şöyle demiştir: İbn Abbas: "Hiç şübhesiz sizler tabaktan tabaka bineceksiniz" kavlinin ma'nâsı: "Sizler hâlden hâle bineceksiniz (Hakk'a doğru varacaksınız)" demektir, dedi; ardından da:
— İşte bu suretle yükselen Peygamber'iniz salla'llâhu aleyhi ve sellem'dir, sözünü söyledi [792].

85- el-Burûc Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"And olsun burçlara sâhib olan göğe, o va'd olunan güne, şâhidle meşhûde ki, tutuşturucu (malzeme ile hazırladıkları) o ateş çukurlarının sahihleri gebertilmiştir" (Âyet: 1-5).
Mucâhid: Buradaki "el-Uhdûd", "Yerde olan yarık"tır; "Hakikat erkek müzminlerle kadın müzminleri belâya uğratanlar, sonra da tevbe etmeyenler, işte onlar için cehennem azabı vardır, onlar için bir de yangın azabı vardır" (Âyet: 1o); buradaki "Fetenû{= Fitneye uğrattılar)", "Azâb ettiler, işkence ettiler" ma'nâsınadır, demiştir [793].
İbn Abbâs da: Yüce Allah'ın "el-Vedûd" (Âyet: 14) kavli hakkında: "Habîb" (yânî "Çok seven"), "el-Mecîd", "el-Kerîm(= Cömert)" manasınadır, demiştir [794].

86- et-Târık Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

{"Târik", "Yıldız"dır, geceleyin sana gelen de "Târık"tır. "en-Necmu's-sâkıb", "Işık saçıcı yıldız" demektir.)
"And olsun o göğe ve Tarık'a. Tarık'ın ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? (O, ziyâsıyle karanlığı) delen yıldızdır. Hiçbir nefs hâriç değildir ille onun üzerinde bir gözeten vardır" (Âyet: 1-4) [795]
"And olsun o dönüş sahibi olan göğe, o (nebat ile) yarılan yere ki, hakîkaten o Kur'ân (hakk ile bâtılı kesin) ayırdeden bir sözdür, o bir şaka değildir" (Âyet: 11-14).
Mucâhid, buradaki "Zâtı'r-rec'ı", "Bulut"tur ki, yağmurla döner; "ZâtVs-sadh", "Yer"dir, nebatla (ve pınarla) yarılır durur, demiştir [796].
İbn Abbâs: "Le-kavlun faslun", "Elbette haktır"; "Lemmâ aleyhâ hafız", "İllâ aleyhâ hafız" ma'nâsınadır, demiştir.

87- "Sebbih isme Rabbike'1-a'lâ" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Rabb'inin o çok yüce adını tesbîh et ki, O herşeyi yaratıp düzene koyandır. Takdir eden, ona göre de yol gösterendir. Yeşil otu çıkaran, sonra da onu kapkara kupkuru bir hâle getirendir. Seni okutacağız da sen asla unutmayacaksın, Allah'ın dilediği başka91 (Âyet: 1-7).
Mucâhid: Buradaki "Kaddera fe-hedâ", "İnsan için bedbahtlığı ve mes'ûdluğu takdir etti, hayvanları da otlaklarına hidâyet etti" ma'nâsınadır, dedi [797] .
İbn Abbâs:
"Gusâen ahvâ", "Kurumuş ufalanmış, rengi değişici" ma'nâsınadır, demiştir [798].

464-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber'in sahâbîlerinden bize ilk önce hicret edip gelenler Mus'ab ibnu Umeyr ve İbnu Ümmi Mektûm'dur. Bunlar geldiler ve bize Kur'ân okutmaya başladılar. Sonra Ammâr ibn Yâsir, Bilâl ve Sa'd (ibn Ebî Vak-kaas) geldiler. Daha sonra yirmi kişi içinde Umer ibnu'l-Hattâb geldi. Bunlardan sonra Peygamber (S) - Ebû Bekr ve Âmir ibn Fuheyre ile-geldi. Artık ben Medine ahâlîsinin, Peygamber'in gelişiyle ferahlandıkları kadar hiçbirşey ile ferahlandıklarını görmedim. Hattâ genç kızlar ve çocukları görüyordum ki, bunlar:
— îşte bu Rasûlullah'tır, geldi! diyorlar (seviniyorlardı).
Ben "Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ" Sûresini onun gibi birkaç süre içinde okuyuncaya kadar Rasûlullah Medine'ye gelmemişti [799].

88- "Hel etâke hadîsü'l-gâşiye" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Herşeyi sarıp kaplayacak olan kıyamet gününün hadîsi sana geldi mi? Birtakım yüzler o gün zelildir. Yorucu işler yapan, fakat boşuna yorulandır. Kızgın bir ateşe girecek, son derece sıcak bir kaynaktan içeceklerdir.
Onlar için darV dikeninden başka bir yiyecek yoktur ki, o ne semirtir, ne de açlığı giderir" (Âyet: 1-7) [800].
İbn Abbâs:
Buradaki "Âmiletun", "Nâsibetun"> "Hristiyanlar"dır, demiştir.
Mucâhid: "Aynun âniyetun", "Sıcaklıkta sonuna ulaşmış, içilmesi son derecede sıcaklığa erişmiş pınar" demektir ki, bu "Onlar cehennemle kaynar su arasında dolaşacaklardır" (er Rahman: 44) buyurulan sıcaklığı son dereceye ulaşan gayet kızgın bir pınardır.
"Birtakım yüzler o gün güzeldir, çalıştığından hoşnûddur, yüksek bir cennettedir. Orada boş bir lâf işitmez. Orada dâima akan bir nice pınar... " (Âyet: 8-12);
"Orada lâğiye işitmez", "Kötü söz işitmez" ma'nâsınadır.
"ed-DarV", şibrık denilen bir bitkidir; Hicaz ahâlîsi ona "ed-DarV" ismini verirler, kuruduğu zaman zehirdir [801].
"Musaytırın" (Âyet: 22), "Musallat" ma'nâsınadır, sâd ile ve sîn ile okunur.
İbn Abbâs "Şübhesiz onların dönüşleri ancak bizedir, sonra hesâbları da muhakkak bize âiddir" (Âyet: 25-26);
buradaki "Iyâbehum", "Merci'uhum" (yânî "Dönüşleri") ma'nâsınadır, demiştir.

89- Ve'1-Fecri Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

'And olsun fecre, on geceye, hem çifte hem teke (Âyet: 1-3) Mucâhid: , "Yaratılmış olan herşey");
liel-Vitr9\ "Allah"tır, demiştir [802].
"Görmedin mi Rabb'in nice yaptı Âd'e, (yânı) o direk sahibi İrem 'e? Ki o, şehirler içinde bir benzeri yaratılmayandı. Ve

vadilerde kuyuları oyan Semûd'a, o kazıklar sahibi Fir'avn'a, ki bütün bunlar memleketlerde
azgınlık edenlerdi. O suretle ki, orada fesadı çoğaltmışlardı. Bundan dolayı Rabb 'in de üzerlerine bir azâb kamçısı yağdınverdi. Çünkü Rabb 'in şübhesiz ki rasad yerindedir" (Âyet: 0-1.4),
Yine Mucâhid dedi ki: Buradaki "İreme zâtVl-İmâd", kadîme olandır (yânî ilk Âd'dir). "İmâd", "Direkler sahibi" yânî "Çadırlarda oturan, bir yerde ikaamet etmeyenler" ma'nâsınadır. "Azâb kamçısı", onların azâblandırıldıkları şeydir.
"Amma insan ne zaman Rabb'i onu imtihan edip de kendisine kerem eder, ona nVmetler verirse: 'Rabb'im beni şerefli kıldı' der. Fakat ne vakit de onu deneyerek üzerine rızkını daraltırsa, şimdi de: 'Rabb 'im beni hor kıldı' der. Hayır, siz biVakis yetime iyilik etmezsiniz, yoksulu yedirmek için birbirinizi kandırmazsınız. Mîrâsı halâl haram demeyip alabildiğine yersiniz, malı pek seversiniz" (Âyet: 15-20).
"Eklen lemmen", "Hırslı, hepsini derip toplayıcı bir yiyişle"; "Cemmen", "Çok yığmacasına, çok toplarcasına" ma'nâsınadır. Mucâhid "Ve'ş-şef* ve'l-vetri" kavli hakkında: Allah'ın yarattığı herşey "Şef"yâ\r. "el-Vitru" ise Allah Tebâreke ve Taâlâ'dır, demiştir.
Mucâhid'den başkası da şöyle demiştir:
"Savte azâbın{ = Azâb kamçısı)" ta'bîri, Arab
kavminin herbir azâb nev'i için söylemekte olduğu bir kelimedir (yânî bir kelâmdır) ki, bunun içine kamçı da girer. "Le-bVl-mirsâd", "Dönüş ancak O'nadır" ma'nâsınadır. "Lâ tehâddûne", "Muhafaza etmiyorsunuz"; "Lâ tehuddûne", "Miskini doyurmaya teşvîk etmiyor, emretmiyorsunuz" demektir.
"Ey itmı'nâne ermiş rûh! Dön Rabb'ine, sen O'ndan razı, O da senden razı olarak. Haydi gir kullarımın içine. Gir cennetime!" (Âyet. n soy, buradaki "en-NefsuH-mutmaınne", "Sevâb işlemekle îmânını doğrulaycı nefs" demektir.
el-Hasenu'1-Basrî de şöyle demiştir:
"Yâ eyyetuhâ'n-nefsu! Pizız ve Celîl olan Allah onu kabzetmek isteyince, Allah'a gidişte sükûna kavuşan ve Allah'ın da ona sebat ve istikrar verdiği, Allah'tan razı olan, Allah'ın da ondan razı olduğu ve ruhunu kabzedıp almakla emrettiği ve Allah'ın onu cennete girdirip de sâlih kullarından kıldığı nefs"tir [803]. Ondan başkası da şöyle demiştir: "Câbû", "Kayaları deldiler" demektir. "Ceyb"in aslı "Kesmektir. "Gömleğe yaka kesmek" ma'nâsından "Gömleğe yaka kesildi" ta'bîrinden alınmıştır. "Yecûbu'l-felâte", "Çölü kesip gidiyor" demektir.
"Lemmen", "Hepsini topladım, sonuna geldim, yânî hepsini tükettim" ma'nâsınadır.

90- "Lâ uksimu (Bi-hâze'1-beledi)" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Şu beldeye yemîn ederim, -sen bu beldeye halâl iken, babaya da, doğana da (yemîn ederim) ki, biz insanı hakikat meşakkat içinde yarattık" (Âyet: ı-4). Mucâhid şöyle demiştir:
Yemîn edilen bu beled, Mekke'dir; orada insanlar üzerine günâh olan şey, sana günâh değildir. "Vâlid' (yânî baba) Âdem, "Ve mâ velede", onun zürriyetidir [804].
"O, kendisine kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? O 'Yığın yığın mal telef ettim' der, O kendisini hiçbir gören olmadığını mı sanıyor? Biz ona vermedik mi iki göz, bir dilr iki dudak?Biz ona iki de yol gösterdik'"
(Âyet: 6-10).
Buradaki "Lubeden", "Çok mal" ma'nâsınadır.
"Necdeyn{ = İki yol)", hayır ve şerr'dir. "Mesğabe", "Yaygın açlık"; "Metrabe", "(Fakirliğinden dolayı evi olmayıp) toprağa düşmüş kimse*' demektir. "Fakat insan o yokuşa saldıramadı"; bunun ma'nâsı: İnsan dünyâda o yokuşa (insanlık vazifelerinin meşakkatlerine) saldırıp tırmanamadı, deniliyor. Bundan sonra Yüce Allah o akabeyi, yânî sarp yokuşu tefsir edip şöyle buyurdu: "Bu sarp yokuşun ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? O, kul azâd etmektir, yâhud salgın bir açlık gününde yemek yedirmektir" (Âyet: 11-16) [805].

91- "Ve'ş-şemsi ve-duhâhâ" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"And ederim Güneş'e ve onun aydınlığına, ona tâbi' olduğu zaman Ay 'a, ona parlaklık verdiği zaman gündüze, onu örtüp bürüdüğü zaman geceye, göğe ve onu bina edene, Yer 'e ve onu yayıp döşeyene, her bir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı ilham edene ki, onu tertemiz yapan muhakkak umduğuna ermiş, onu alabildiğine örten ise elbette ziyana uğramıştır97 (Âyet: i-ıo>[806]. Mucâhid şöyle demiştir: Buradaki "Duhâhâ", "Onun ışığı"; "tzâ telâhâ "Onun ardından gittiği zaman"; "Tahâhâ", "Dehâhâ" (yânî aynı ma'nâda olup) "Onu döşeyene" demektir. "Dessâhâ", "Nefsi saptırıp azdırmak" (yânî korumayıp kötülüklerle gerileterek gömen); "Fe-ethemehâ", "Allah nefse şakiliği -bedbahtlığı- ve saîdliği -mes'ûdluğu- tanıtıp öğretti" ma'nâsınadır [807].
Yine Mucâhid:
"Semûd kavmi azgınlığı yüzünden tekzıb etti" (Âyet: in kelâmindaki "Bi-tağvâhâ", "Ma'siyetleri yüzünden";
"Bundan dolayı Rabb'leri de onları günâhları yüzünden örtüverdU Öyle ki, hepsini bir yaptı, bunun sonundan korkmaz" (Âyet: 14-ıs), yânî "Hiçbir kimsenin sonundan korkmaz" ma'nâsmadır, demiştir [808].

465-.....Abdullah ibnu Zem'ate (R) haber verdi ki, kendisi Peygamber(S)'den hutbe yaparken Salih Peygamber'in dişi devesini ve onu yıkıp öldüren kimseyi zikrettiğini işitmiştir. Rasûlullah bu hutbesinde " (O kavmin) en şakîadamı ayaklandığı zaman'* (Âyet: 12) kavlini okudu da şöyle buyurdu:
— "O dişi deveye doğru şiddetli (fesâdçı, habîs), kuvvetli ve kendi cemiyeti içinde arkalı bir adam fırlayıp kalktı. O, kavmi içinde (Mekke'deki) Ebû Zem'a'nın benzeri idi".
Rasûlullah bu hutbesinde kadınları da zikretti:
— "Sizden biriniz karısını köle döver gibi dayakla dövmek ister, belki de o, gününün sonunda o kadınla bir yatakta yatacaktır!" buyurdu.
Sonra Rasûlullah (içtimaî edeblerden olmak üzere) bir hatâ eseri yellenen kişiye gülmeleri (ve bu suretle onu teşhir etmelerinin kötülüğü) hususunda onlara öğütler verdi de:
— "Herhangi biriniz insanın yapageldiği böyle bir işten niçin gülersiniz (ve sahibini utandırırsınız)?" buyurdu.
Bu hadîsin râvîlerinde*n Ebû Muâviye şöyle demiştir: Bize Hi-şâm, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Abdullah ibn ZemVdan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S): "Zubeyr ibnu'l-Avvöm'ın amcası Ebû Zem'a'nın benzeri" buyurdu [809].

92- "Ve'1-leyli'izâ yağşâ" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle
["And olsun bürüyüp örttüğü zaman geceye, açıldığı zaman gündüze, erkeği dişiyi yamdana ki, hakîkaten sizin sa'yiniz çeşit çeşittir" (Âyet: ı-4)]
İbn Abbâs:
"O en güzeli yalan sayarsa" (Âyet: 9), "Verilen şeyin yerine geçen bedeli yalan sayarsa" ma'nâsmadır, demiştir.
Mucâhid de şöyle demiştir:
"Tereddâ" (Âyet: 11), "Öldü"; «TelezZâ" (Âyet: 14), Alevlendikçe alevlendi" ma'nâsınadır. Bu lafzı, Ubeyd ıbnu Umeyr, "Tetelezzâ" şeklinde aslı üzere iki tâ ile okudu.

342- Bâb:

'Açıldığı zaman gündüze (Âyet: 2).

466-.....Alkame şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un talebelerinden birkaç kişi içinde olarak Şam'a girdim. Bizim gelişimizi Ebu'd-Derdâ işitmiş, akabinde bizim yanımıza geldi de:
— İçinizde Abdullah ibn Mes'ûd'un kıraati üzere okuyan kimse var mı? diye sordu.
Biz:
— Evet var, dedik. Ebu'd-Derdâ:
— Hanginiz en iyi okuyan? dedi.
Arkadaşlarım işaret edip beni gösterdiler. Ebu'd-Derdâ bana:
— Oku! dedi.
Ben " Ve H-leyü izâ yağşâ ve Jn-nehâri izâ tecellâ ve 'z-zekeri ve 'l-ünsâ" şeklinde (Mâ'nın hazfıyle) okudum.
Ebu'd-Derdâ:
— Sen bu okuyuşu sahibin İbn Mes'ûd'un ağzından mı işittin? diye sordu.
— Evet, dedim. Ebu'd-Derdâ:
— Ben de bu okuyuşu Peygamber (S)'in ağzından işitmişimdir. Bu Şamlılar bize karşı dayatıp, bu okuyuşumuza razı olmuyorlar, dedi [810].

343- Bâb:

'Erkeği ve dişiyi yaratana (Âyet: 3)

467-.....Bize el-A'meş, İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd'un talebeleri Ebu'd-Derdâ'nın oturduğu yere (yânî Şam'a) geldiler, Ebu'd-Derdâ da bu gelenleri aradı ve onları buldu da:
— Hanginiz Abdullah'ın okuyuşu üzere okuyor? diye sordu. Alkame:
— Hepimiz onun kıraati üzere okuruz, dedi. Ebu'd-Derdâ:
— Hanginiz ezber ediyor? dedi. Arkadaşları Alkame ibn Kays'ı işaret ettiler. Ebu'd-Derdâ:
— Sen, İbn Mes'ûd'un "Vel-leyli izâ yağşâ" sûresini nasıl okurken işittin? dedi.
Alkame:
— "Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ" şeklinde okurken işittim, dedi. Ebu'd-Derdâ:
— Şehâdet ediyorum ki, ben de Peygamber(S)'in bu âyeti böylece okuduğunu işitmişimdir. Fakat bu Şamlılar benim "Ve halaka'z-zekera ve'l-ünsâ" şeklinde okumamı istiyorlar, vallahi ben onlara tâbi olmuyorum, dedi [811].

344- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Bundan sonra kim verir ve sakınırsa (Âyet: 5).

468-.....Alî (R) şöyle demiştir: Biz Bakî'u'l-Garkad mezarlığında Peygamber'in beraberinde bir cenazede bulunduk. Peygamber (S):
— "Sizlerden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere muhakkak cennetten olacak oturağı ve ateşten olacak oturağı yazılmıştır" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Öyleyse (Allah'ın bizim üzerimize yazmış bulunduğu bu yazımıza) dayanıp güvenemez miyiz? dediler.
Rasûhıllah:
— "Sizler çalışıp amel ediniz. Herkes yaratıldığı şeye kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
Sonra da: "Kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse... " âyetlerini "Biz de ona en güç olanı müyesser kılarız"(Âyet. 10) kavline kadar okudu.

345- Yüce Allah'ın Ve O En Güzeli Tasdik Ederse (Âyet: 6) Kavli Babı

469-.....Buradaki senedle el-A'meş; Sa'd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdir rahman'dan tahdîs etti ki, Alî (R): Biz Peygamber'in yanında oturuyorduk, demiş ve geçen hadîsi zikretmiştir.

346- Bâb:

*Bîz de ona en kolay olanı kolaylaştıracağız (Âyet: 6-7).

470-..... Bize Şu'be, Süleyman el-A'meş'ten; o da Saîd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den; o da Alî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir cenazede bulundu. Orada eline bir deynek aldı, onunla yere vurmaya ve birtakım çizgi ve izler meydana getirmeye koyuldu da:
— "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, muhakkak ateşten yâhud cennetten oturacağı yer yazılmıştır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Öyle ise bizler bu yazımıza dayanmayalım mı (Amelin fâidesi nedir)? dediler.
Rasûlullah (S):
— "Sizler amel edip çalışın. Çünkü herkes niçin yaratıldıysa, o şey kendisine kolaylaştırılmıştır" buyurdu ve "Kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlayacağız..."
âyetlerini okudu.

347- Yüce Allah'ın "Amma Kim Cimrilik Eder, Kendisini Müstağni Görürse" (Âyet: 8) Kavli Babı

471-.....Bize Vekî' ibn Cerrah, el-A'meş'ten; o daSa'd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan tahdîs etti ki, Alî aleyhi's-selâm şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in yanında oturuyorduk.
— "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere muhakkak cennetten oturacağı yer ve ateşten oturacağı yer yazılmıştır" buyurdu.
Biz de:
— Yâ Rasûlallah! Öyleyse bizler (çalışmayı bırakıp) bu yazıya dayanmayalım mı? dedik.
Rasûlullah (S):
— "Hayır (siz o yazıya dayanıp durmayın). Siz çalışıp amel edin. Çünkü herkes (yaratıldığı şeye) kolaylaştırılmıştır" buyurdu.
Bundan sonra da şu âyetleri okudu: "Kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlayacağız. Amma kim cimrilik eder, kendisini ihtiyâcsız görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de onu o en güç olan için hazırlayacağız" (Âyet: 5-10).

348- Bâb: Yüce Allah'ın "Ve O En Güzeli Yalanlarsa Kavli

472-.....Alî (R) şöyle demiştir: Bizler Bakfu'l-Garkad(mezar-
lığın)da bir cenazede bulunduk. Rasûlullah (S) bizim yanımıza gelip oturdu. Biz de O'nun etrafına oturduk. Rasûlullah'ın beraberinde bir deynek vardı. Rasûlullah başını eğdi, düşünceli bir hâlde elindeki dey-nekle yere vurup dürtüştürmeğe, çizgiler ve izler meydana getirmeğe başladı. Sonra:
— "Sizden hiçbir kimse ve yaratılmış hiçbir nefis müstesna olmamak üzere, muhakkak cennetteki ve cehennemdeki yeri yazılmış, takdir edilmiştir. Ve herkesin bedbaht ve bahtiyar olduğu muhakkak yazılmıştır" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîlerden bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Öyle ise bizler ameli terkedip bu yazımız üzerine dayanıp durmayalım mı (yânı amelin fâidesi nedir)? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Saadet ehlinden olan kimse, saadet sahibinin ameline varıp ulaşacaktır. Bizlerden şekaavet ehlinden olan kimse de şekaavet ehlinin ameline varıp ulaşacaktır" buyurdu ve şunu ilâve etti: "Saadet ehli, saadet ehlinin ameline kolaylaştırılırlar,

şekaavet ehline gelince, onlar da şaktlik ehlinin ameline kolaylaştırılırlar".
Rasûlullah bundan sonra "Kim verir ve sakınırsa ve o en güzeli de tasdik ederse...*' âyetlerini okudu [812].

349- Bâb:

'Biz de onu, o en zor olana hazırlayacağız" (Âyet: 10).

473-..... el-A'meş dedi ki: Ben Sa'd ibn Ubeyde'den işittim; o, Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den tahdîs ediyordu ki, Alî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir cenazede idi. Eline birşey aldı da onunla yere dürtüp vurmaya, birtakım izler meydana getirmeye başladı da:
— "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, muhakkak ateşten olacak oturacağı yeri ve cennetten olan oturacağı yeri yazılmıştır" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Öyleyse bizler ameli terkedip de bu yazımız üzerine dayanıp durmayalım mı? dediler.
Rasûlullah:
— "Sizler çalışıp amel ediniz. Çünkü herkes ne için yaratılmış ise o kendisine kolaylaştırılmıştır: Saadet ehlinden olan kimseye saadet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Amma şakilik ehlinden olan kimseye geline, ona da şekaavet ehlinin ameli kolaylaştırılır" buyurdu.
Bundan sonra şu âyetleri okudu: "Kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlayacağız. Amma kim cimrilik eder, kendisim ihtiyâcsız görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de onu o en güç olan için hazırlayacağız" [813].

93- Ve'd-Duhâ Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid:
"And olsun kuşluk vaktine, sükûna vardığı dem geceye" (Âyet: 1-2>; buradaki "Secâ", "İstevâ" (yânî "Dümdüz oldu") ma'nâsınadır, dedi.
Mucâhid'den başkası da: "Secâ", "Karanlık bastı", bir de "Sükûna kavuştu" ma'nâsınadır; "5eraz, bir fakır olduğunu bilip de zengin yapmadı mı?" (Âyet: 8); buradaki "Ailen", "Kendisine muhtaç olanlar sahibi" (yânî "Kendisine muhtâc olanlar çok oldu ve fakır oldu") ma'nâsınadır, demiştir.

350- Bâb:

'Rabb'in seni terketmedi ve danlmadı" (Âyet: 3).

474-..... Bize el-Esved ibn Kays tahdîs edip şöyle dedi: Ben Cundub ibn Sufyân (R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) rahatsızlandı da iki yâhud üç gece kalkmadı. Bir kadın geldi ve:
— Yâ Muhammedi Ben umarım ki, şeytânın seni bırakıp ter-ketmiş olsun! Görüyorum ki, iki yâhud üç geceden beri sana yaklaşmadı, dedi.
Bunun üzerine Azîz ve Celîl Allah: "And olsun kuşluk vaktine, sükûna vardığı dem geceye ki, Rabb *in seni terketmedi ve danlmadı" sûresini indirdi [814].

351- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Rabb'in seni terketmedi ve danlmadı". Buradaki "Mâ veddeake" fiili şeddeli de, şeddesiz de okunur; ikisi de bir ma'nâyadır: "Rabb'in seni terketmedi" demektir.
İbn Abbâs da: "Mâ veddeake", "Seni terketmedi"; "Mâ kala", "Seni buğz etmedi" ma'nâsınadır, demiştir.

475-.....Buradaki senedde el-Esved ibn Kay s şöyle demiştir:
Ben Cundub el Becelî'den işittim (şöyle diyordu): Bir kadın:
— Yâ RasûlaİIah! Sahibinin (yânı Cibrîl'in) muhakkak sana gelmekte yavaşlayıp geciktiğini zannediyorum, dedi.
Bunun üzerine "Rabb*in seni terketmedi ve danlmadı" sûresi indi [815].

94- "Elem Neşrah" Sûresi

Rahman ve Rahtm olan Allah'ın ismiyle

"Göğsünü senin için açıp genişletmedik mi? Senden yükünü de indirmedik mi? Ki o senin sırtına ağır gelmişti. Senin nâmını da yükselttik. Demek hakîkaten güçlükle beraber bir kolaylık var. Muhakkak güçlükle beraber bir kolaylık var" (Âyet: 1-6).

Mucâhid: "Vizrake", "Câhiliyet'te olan yükünü"; "Enkada", "Senin sırtına ağır basmıştı" manasınadır, dedi [816].
"Güçlükle beraber bir kolaylık var" âyeti hakkında Sufyân ibn Uyeyne şöyle demiştir: Yânı bu "Aynı zorluğun beraberinde diğer bir kolaylık var" ma'nâsmadır. Bu ifâde, Yüce Allah'ın "De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetliyorsunuz?"
(et-Tevbe: 52) kavli gibidir (yânı mü'minler için birden fazla güzellik sabit olduğu gibi, birden fazla kolaylık da sabit olur).
"Bir zorluk da iki kolaylığı asla yenemez" [817]. "O hâlde boş kaldın mı hemen yorul. Ve (her işinde) ancak Rabb'ine sarıl" (Âyet: 7-8).
Mucâhid: "Fensab ", "(Farzı bitirdiğinde) ihtiyâcın hususunda yine Rabb'in yolunda yorul" ma'nâsmadır, demiştir [818].
İbn Abbâs'tan zikrolunuyor ki, o: "Biz senin göğsünü açmadık mı?" kavli hakkında: Allah onun göğsünü İslâm için açıp genişletti, demiştir [819].

95- "Ve't-Tîni" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"And olsun incire, zeytine, Sına Dağı'na ve şu emîn beldeye ki, biz hakikat insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik" (Âyet: 1-5).
Mucâhid şöyle demiştir: Buradaki "İncir" ve "Zeytin", insanların yemekte bulunduğu şeylerdir [820].
"O hâlde hangi şey sana dini yalan saydırabilir?" (Âyet: 7) kavli hakkında: "İnsanların amelleri mukaabilinde cezaya uğratılacaklarını sana yalandır dedirtip yalan saydıracak olan şey nedir?" ma'nâsınadır, deniliyor.
Sanki bu:" (Bunca delillerden sonra) sevabı ve ikaabı sana yalan saydırmaya kimin gücü yeter?" demiş gibidir [821].

476-.....Adiyy ibn Sabit haber verip şöyle demiştir: Ben el- Berâ(ibn Âzib -R)'dan işittim: Peygamber (S) bir seferde idi, yatsı namazında iki rek'atin birinde "Ve't-tîni ve'z-zeytûni" sûresini okudu (dedi) [822].
Mucâhid: "AhsenuH-takvîm", "En güzel yaratma"dır, demiştir.

96- "İkra' bi'smi Rabbike'llezî halaka" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle Kuteybe ibnu Saîd şöyle dedi: Bize Hammâd ibnu Zeyd, Yahyâ'bnu Atîk'ten tahdîs etti ki, el-Hasenu'I- Basrî: İmâmın evvelinde (yânı Kur'ân'ın evveli olan Fâtiha'nın başında) "BismillâhVr-rahmânVr-rahîm"i yaz, bundan sonraki her iki sûre arasına da bir çizgi çek, demiştir [823].
Eğer vazgeçmezse andolsun onu alnından tutup sürükleriz, yalancı günahkâr alnından. O vakit meclisini da'vet etsin dursun! Biz de zebanileri çağırırız" (Âyet: 15-18).
Mucâhid: Buradaki "Nâdiyehu", "Aşiretini"; "ez-Zebâniyetu", "Melekleri" ma'nâsınadır, demiştir.
Ma'mer ibn Müsennâ: "Şübhesiz dönüş ancak Rabb'inedir" (Âyet. 8)dek\ "er-Ruc'â", "Merci"* (yânî "Dönüş") ma'nâsınadır; "Le-nesfean", "Le-ne'huzen" (yânî "Elbette onu yakalarız") ma'nâsınadır. Hafif nûn, yânî şeddesiz nûn ile "Le-nesfean", "Elinden yakaladım" ma'nâsına olan "Seaftu bi-yedîhî"dendir.

352- Bâb:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

Besmele hakkındaki araştırma el-Fâtiha'nın başında da geçmişti.

477-.....Ebû Salih Selmûye haber verip şöyle demiştir: Bana Abdullah ibnu'l-Mubârek tahdîs etti ki, Yûnus ibnu Yezîd şöyle demiştir: Bana İbnu Şihâb haber verdi. Ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R) haber verip şöyle demiştir: RasûluIlah(S)'in ilk vahy başlangıcı uykuda, doğru rü'yâ görmekle olmuştur. Hiçbir rü'yâ görmezdi ki, sabah aydınlığı gibi apaçık meydana çıkmasın (yânı her gördüğü rü'yâ muhakkak sabah aydınlığı gibi apaçık meydana gelirdi). Bundan sonra kendisine yalnızlık sevdirildi. Hıra mağarasına katılır, orada ailesinin yanına dönmeden, sayısı belli gecelerde tahannus ederdi -Râvî ez-Zuhrî: "Tahannus", "Taabbud",yânî "İbâdet etmek" ma'nâsi-nadır, demiştir-. İşte bunun için yanına azık alır giderdi. Oradaki ibâdet gecelerinden sonra Hadîce'ye döner ve bir o kadar zaman için yine azık tedârik ederdi. Nihayet O Hıra mağarasında bulunduğu sırada ona ansızın Hakk (emri, yânı vahy) geldi. Şöyle ki: O'na Melek gelip:
— Oku! dedi. Rasûlullah:
— Ben okuyucu değilim" diye cevâb verdi. Rasûlullah buyurdu ki:
— "O zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine 'Okul' dedi. Ben de ona: Ben okuyucu değilim, dedim. Yine beni alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni salıverip yine 'Oku!' dedi. Ben de: Okuyucu değilim, dedim. Beni üçüncü kerre tuttu ve yine takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı da: 'Yaratan Rabb 'inin adiyle oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabb 'in nihayetsiz kerem sahibidir. Ki o, kalemle öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti' (Âyet; 1-5) âyetlerini söyledi."
Bunun üzerine Rasûlullah, bu âyetleri alarak, korkudan vücûdunun etleri titreye titreye döndü ve Hadîce'nin yanına girdi de:

— "Beni sarıp örtün, beni sarıp örtün" dedi.
Korkusu gidinceye kadar kendisini sarıp örttüler. Sonra Rasûlullah, Hadîce'ye:
— "Ey Hadîcel Bana ne oluyor ki? And olsun ben kendimden korktum" dedi ve vukû'a gelen haberi Hadîce'ye haber verdi.
Hadîce de ona:
— Öyle deme, sevin, Allah'a yemîn ederim ki, Allah Seni hiçbir vakit utandırmaz. Yine Allah'a yemîn ediyorum, çünkü Sen hısımlara iyilik ekler durursun, sözü dosdoğru söylersin, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakîre verir, kimsenin kazandirama-yacağını kazandırırsın, konuğa yemek yedirir ağırlarsın, hakk yolunda meydana gelen hâdiseler ve mühim işlerde halka yardım edersin, dedi.
Bundan sonra Hadîce, Rasûlullah'ı birlikte alıp, O'nu babasının erkek kardeşinin, yânî Hadîce'nin amcasının oğlu olan Varaka ibnu Nevfel'e götürdü. Bu zât Câhiliyet zamanında Hristiyan Dîni'-ne girmiş bir kimse olup, Arabça yazı yazabilir ve İncil'den de Allah'ın yazmasını dilediği mikdârda bâzı şeyleri Arabça yazardı. Varaka gözleri görmez olmuş yaşlı büyük bir şeyh idi. Hadîce, Varaka'ya:
— Ey amca! Kardeşinin oğlundan dinle bak, ne söylüyor! dedi. Varaka:
— Ey kardeşimin oğlu! Ne görüyorsun? deyince, Peygamber gördüğü şeyleri kendisine haber verdi.
Bunun üzerine Varaka:
— Bu gördüğün, Mûsâ Peygamber üzerine indirilmiş olan Nâ-mûs'tur (yânî vahy meleğidir). Âh keski Sen'in da'vet günlerinde genç olaydım. Kavmin Sen'i çıkaracakları zaman keski hayâtta olsaydım! dedi, ve bir cümle daha zikretti [824].
Rasûlullah:
— "Onlar beni çıkaracaklar mı ki?" diye sordu. Varaka da:
— Evet, (çünkü) Sen'in gibi birşey getirmiş (yânî vahy tebliğ etmiş) bir kimse, muhakkak eziyete uğratılmıştır. Eğer Sen'in da'vet gününe diri olarak yetişirsem, Sana son derecede yardım ederim, cevâbını verdi.
Bundan sonra çok geçmedi, Varaka vefat etti. O esnada bir vahy fetreti oldu (yânî bir müddet için vahy kesikliğe uğradı). Rasûlullah bundan hüzünlendi [825].
Muhammed ibn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Seleme Abdurrah-mân ibn Avf haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R) de -geçen hadîsi rivayet edip- şöyle demiştir: Rasûlullah vahy fetretinden bahsederken sözü arasında şöyle buyurdu:
— "Ben (bir gün) yürürken birdenbire gökyüzü tarafından bir ses işittim. Gözümü kaldırdım, bir de baktım ki, Hırâ'da bana gelen melek (yânî Cibril aleyhi's-selâm) gök ile yer arasında bir kürsîüze-_ rinde oturmuş. Ben bundan çok korktum ve hemen (evime) dönüp: Beni örtün, beni örtün, dedim. Beni disâr demlen örtü ile sarıp örttüler. Akabinde Yüce Allah: Ey bürünüp sarınan! Kalk artık korkut, Rabb'inin büyüklüğünü Vlân ett elbiselerini temizle, pisliği -azâbı-terkeyle... " el-Müddessir âyetlerini indirdi".
Ebû Seleme: Buradaki "er-Ric", Câhiliyet ehlinin ibâdet ede-geldikleri vesenler, putlardır, dedi.
Câbir: Bundan sonra vahy kesilmeyip arka arkaya devam edip durdu, dedi [826].

353- Bâb: Yüce Allah'ın "İnsanı Bir Kan Pıhtısından Yarattı" Kavli

478-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti ki, ÂİŞe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a vahyin ilk başlangıcı sâlih rü'yâdır. Sonra O'na melek geldi de: "Yaratan Rabb 'inin adiyle oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabb 'in nihayetsiz kerem sahibidir. Ki O, kalemle öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti** âyetlerini söyledi.

354-Bâb: Yüce Allah'ın "Oku! Rabb'in Nihayetsiz Kerem Sahibidir" Kavli

479-.....Buradaki iki senedde yine Âişe(R)'den: Rasûlullah'a vahyin ilk başlangıcı sâdık rü'yâ (görmekle) olmuştur. O'na melek geldi de: "Yaratan Rabb Hnin adiyle oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabb 'in nihayetsiz kerem sahibidir. Ki O, kalemle öğretendir. İnsana bilmediğim O öğretti" âyetlerini söyledi.

355- Bâb:

'O, kalemle öğretendir

480-.....İbn Şihâb dedi ki: Ben Urve'den işittim. Âişe(R): Sonra, Peygamber (S) Hadîce'ye döndü de:
— "Beni örtün, beni örtün" dedi şeklinde söyleyip, yukarıda geçen hadîsi zikretmiştir [827].

356- Bâb:

'Sakınsın o. Eğer (küfürden) vazgeçmezse, and olsun onu alnından tutup sürükleriz. Yalancı, günahkâr alnından!" (Âyet: 15-16).

481-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Abdulkerîm el-Cezerî'den; o da îkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gün Ebû Cehil:
— Eğer Muhammed'i Ka'be yanında namaz kılarken görürsem, muhakkak boynu üzerine ayağımla basıp çiğneyeceğim, demişti.

Bu haber Peygamber(S)'e ulaşınca:
— "Eğer Ebû Cehil bunu yapmaya davransaydı, muhakkak onu melekler yakalayacaktı" buyurdu.
Bu hadîsi, Ubeydullah'tan; o da Abdulkerîm'den rivayet etmekte Abdurrazzâk'a, Amr ibnu Hâlid mutâbaat etmiştir [828]

97- "İnnâ enzelnâhu" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Gerçek biz onu kadir gecesinde indirdik... " (Âyet: I) [829];
"O tan yeri ağarıncaya kadar bir Selâm'dtr" (Âyet: 5).
Deniliyor ki, (lâm'ın fethasıyle) "Matla"', mîmli masdar olup "Tulu"', yânî "Doğuş"; lâm'ın kesresiyle ', "Fecrin kendisinden doğurulacağı yer", yânî mekân ismidir. "Enzelnâhu "da "Hu" zamîrindeki hâ, Kur'ân'dan kinayedir. "Enzelnâhu", cem? yerinde, yânî cemf nûn'u ile gelmiştir. Hâlbuki "İndirici", tek olan Allah'tır. Arab vahidin fiilini te'kîd eder de fiilin daha sabit ve daha te'kîdli olması için, onu cemi* lafzıyle getirir [830].

98- "Lem yekûn" Sûresi [831]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Kitâblılardan ve müşriklerden küfredenler kendilerine apaçık bir hüccet, (yânı) içinde en doğru hükümler yazılı, temiz sahîfeleri okuyacak Allah'tan bir rasûl gelinceye kadar (dînlerinden) ayrılacak değillerdi" (Âyet: 1-3). Buradaki "Münfekkîn", "Üzerinde bulundukları şeyden zail olup ayrılacak değillerdi" ma'nâsınadır [832].
"Hâlbuki onlar Allah'a, O'nun dîninde ihlâs sahibi muvahhidler olarak ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru dîn de bu idi"
(Âyet: 5);
buradaki "Kayyime", "Kaaime" (yânî "Sabit ve ayakta duracak olan ebedî dîn") ma'nâsmadır.
"Dînu'l-kayyime" terkibinde Allah, dîni müennes olan bir şeye izafe etti [833].

482-...,... Şu'be şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o daEnes ibn Mâlik(R)'ten, ki Peygamber (S) Ubeyy ibn Ka'b'a hitaben:
— "Şübhesiz Allah bana Lem yekûnVllezîne kefeni sûresini sana karşı okumamı emir buyurdu" dedi.
Ubeyy, Peygamber'e:
— Allah benim ismimi andı mı? diye sordu. Peygamber:
— "Evet andı" buyurunca, Ubeyy ağladı [834].

483-.....Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Ubeyy'e hitaben şöyle:
— "Allah bana sana karşı Kur'ân'ı okumamı emretti" dedi.
Ubeyy:
— Allah benim ismimi Sana açıkça andı mı? diye sordu. Peygamber:
— "Allah senin ismini bana açıkça söyledi" buyurdu. Bunun üzerine Ubeyy ağlamağa başladı.
Katâde şöyle demiştir: Bana haber verildi ki, Peygamber, Ubeyy'e karşı "Lem yekûnVllezîne kefem min ehlVl-kitâbi" sûresini okumuştur.

484-.....Saîd ibnu Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ubeyy ibn Ka'b'a:
— "Allah bana Kur'ân'ı sana okumamı emir buyurdu" dedi. Ubeyy:
— Allah benim ismimi Sana söyledi mi? dedi. Peygamber:
— "Evet (söyledi)" buyurdu. Ubeyy:
— Ben Âlemlerin Rabbi katında anılmış mı oldum? dedi. Peygamber:
— "Evet" deyince, Ubeyy'in iki gözü yaş akıttı [835].

99- "İzâ zulziletfl-ardu zilzâlehâ" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

357- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek" (Âyet: 7).
'Evhâ lehâ", "Evhâ ileyhâ", "Vaha lehâ" ve "Vaha ileyhâ" ma'nâda birdir, deniliyor [836].

485-.....Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Ebû Salih es-Semmânî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
— "Atlar şu üç kimseye âid olur: Bir kimse için ecirdir, bir kimse için ihtiyâcına bir perdedir, bir kimse üzerine de bir

günâhtır. At kendisi için ecir ve sevâb olan kimseye gelince, o atını Allah yolunda (cihâd için) bağlamıştır, atın bağım da bol otlu geniş bir sahada veya çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sahadan veya çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, sahibi için birer hasenedir, iyiliktir. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir veya iki yükseklik -yâhud bir iki mil kadar- neşât ile koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sahibi için haseneler olur. Bir de hayvan bu arada bir nehre uğrayıp da ondan içerse -sahibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sahibi için haseneler, iyilikler olur. İşte cihâd için bağlanan bu gaza atı, sahibi için büyük bir ecirdir.
Bir kimse de atını halka muhtaç olmamak, iffetini korumak için bağlar da sonra bu kimse gerek hayvanların üzerindeki Allah hakkını, gerek arkalarına takatlerinden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için (fakirliğe karşı) bir perdedir.
Bir kimse de atını öğünmek için, gösteriş için ve müslümânlara düşmanlık için bağlarsa, bu hayvan da onun üzerine büyük bir vizrdir".
Rasûlullah'a merkeblerden soruldu da, O:
— "Onlar hakkında Allah bana her hükmü toplayıcı bir vecize olan şu âyetten başka birşey indirmedi: Her kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek; kim de zerre ağırlığınca bir şerr yapıyor idiyse onu görecek (Âyet: 7-8)" [837].

358- Bâb:

'Kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyor idiyse onu görecek" (Âyet: 8)

486-.....İbnu Vehb şöyle dedi: Bana Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber'e eşeklerden sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "Eşekler hakkında bana her hükmü toplayıcı bir vecize olan şu âyetten başka birşey indirilmedi: Her kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek, kim de zerre ağırlığınca bir şerr yapıyor idiyse onu görecek" [838].

100- "Ve'1-âdiyâti" Sûresi [839]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Mucâhid şöyle demiştir:
"Muhakkak insan, Rabb'ine karşı çok nankördür" (Âyet: 7); buradaki "el-Kenûd", "el-Kefûr" (yânı "Çok nankör") ma'nâsmadır. Şöyle deniliyor:
"Fe-eserne bihi nak'an", "Derken orada bir toz yükseltenlere" ma'nâsmadır. "Li-hubbVl-hayri", "Mal sevgisinden dolayı"; "Le-şedîdun'\ "Pek cimridir"ma'nâsmadır. Ve cimri kişi için "Şedîd" ta'bîri söylenir.
"Göğüslerde ne varsa onlar da derlenip toparlandığı zaman" (Âyet: ıo); buradaki "Hııssıle", "Ayrılıp seçildiği zaman" ma'nâsmadır.

101- el-Kaaria Sûresi [840]

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"O gün insanlar yaygın pervaneler gibi olacak. Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak" (Âyet: 4-5); buradaki "KeH-ferâşVl-mebsûs", "Birbiri üzerine binen çekirge dalgaları gibi" demektir. İnsanlar işte bunun gibi o gün bâzıları bâzıları içinde dolaşır durur. "Ke'l-ihni'l- menfûşi", "Renkli yünlerin didilmişleri gibi".
Abdullah ibn Mes'ûd bu "KeH-ihni" lafzını "Ke's-sûfi* şeklinde okudu.

102- "Eihâkumu't-tekâsurıT Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

"Sizi çoklukla bobürleniş oyaladı, tâ kabirleri ziyaret edişinize kadar77 (Âyet: 1-2);
İbn Abbâs:
'et-Tekâsur'% mallarda ve çocuklarda yapılan çokluk yarışıdır, demiştir [841].

103- "Ve'1-asri" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah 'in ismiyle

"And olsun asra ki, muhakkak insan kesin bir ziyandadır. Ancak îmân edenlerle güzel güzel amellerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye edenler böyle değildir" (Âyet: 1-3).
Yahya ibn Ziyâd el-Ferrâ:
"el-Asr", "ed-Dehr"dır (yânî, âlemin başlangıcından son bulmasına kadar olan müddettir); -acibeleri ve ibretleri şâmil

bulunması sebebiyle- Allah bununla yemîn etti, demiştir [842].

104- "Veylun Li-Kulli Humezetin" Sûresi

Rahman ve Rahtm olan Allah'ın ismiyle

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline! Ki o, malı yığıp tekrar tekrar sayandır. Malı hakîkaten kendisine ebedî hayât vereceğini sanır o. Hayır. O, and olsun Hutame'ye atılacak. O Hutamefnin neydiğini sana bildiren ne? O, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki, tırmanıp yüreklerin tâ üstüne çıkacaktır" (Âyet: 1-7).]
Buradaki "el-Hutame", "Sekar" (el-Kamer: 48; el-Müddessir: 26-27) ve "Lazâ" (el-Leyl: 14; el-Maâric: 15)
gibi "AteşMin ismidir [843].

105- "Elem tere" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

"Rabbanin fil sahihlerini nasıl ettiğini görmedin mi?
O, bunların kötü plânlarını boşa çıkarmadı mı? O bunların üzerlerine sürü sürü kuşlar göndermedi mi? Ki bunlar onlara pişkin tuğladan taşlar atıyorlardı. Derken onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi" (Âyet: 1-5).]
Mucâhid: Buradaki "Elem tere", "Elem ta*lem" (yânî "Bilmedin mi?") ma'nâsınadır demiştir. Yine Mucâhid:
Buradaki "Ebabil", "Alay alay, bölük bölük, birbiri ardınca, katar katar, toplu toplu kuş sürüleri" ma'nâsınadır demiştir [844].
İbn Abbâs:
'Minsiccîl", "Senk" ile "Kil" kelimelerindendir, demiştir [845].

106- "Li-iylâfi Kureyşin" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah ‘ın ismiyle
"KureyşH emniyet ve selâmete, kış ve yaz kendilerini seyr ve seferde esenliğe kavuşturduğundan dolayı, şu
BeyVin Rabb'ine ibâdet etsinler; onları açlıktan doyuran, kendilerine korkudan emînlik verendir O*'
(Âyet: 1-4).
Mucâhid:
"Li-iylâfi Kureyşin", "Kureyş öteden beri bu yolculuklara ülfet edip alıştılar da artık kışta ve yazda yaptıkları bu seferler kendilerine meşakkat olmuyordu" demektir.
“Ve âmenehum", "Allah onları kendi haremleri içinde her bir düşmanlarından emîn kıldı" ma'nâsınadır, demiştir [846].
Sufyân ibn Uyeyne: "Li-iylâfi", "Kureyş üzerindeki ni'metlerim sebebiyle alıştırılmasından dolayı" ma'nâsınadır, demiştir [847].

107- "Eraeyte" Sûresî [848]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Dîni yalan sayam gördün mü? İşte yetimi şiddetle iten, yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen odur. İşte (bu vasıflarla beraber) namaz kılanların vay hâline ki, onlar namazlarından gafildirler, onlar gösterişçilerin tâ kendileridirler. Onlar zekâtı da men' ederler" (Âyet: 1-7).]
Mucâhid şöyle demiştir:
Buradaki "Yedu'u'l-yetime", "Yetimi hakkından şiddetle def eder, iter" ma'nâsınadır. Bu ta'bîrin
"İttim" dernek olan "DaaVdan olduğu söylenir;
"O gün onlar cehennem ateşine itilip kakılırlar" (et-ra: 13) kavlindeki "Yuda'ûne" de "İtilip kakılırlar" m a'n asmadır.
"Onlar namazlarında sehvediddirler, yanılıcıdırlar",
"Oyalama, eğlenicidirler -namazın ehemmiyetinden gaflet edip onu gereği gibi ciddî kılmayanlardır-*' ma'nâsınadır. ma'rûf olan iyilik cinsinin hepsidir. Arablar'ın bâzısı: "el-Mâûn", "Su"dur, demiştir.
İkrime de: "Afâw/i"un en yükseği, farz kılınmış olan zekâttır. En aşağısı ise faydalanılacak şeyleri âriyeten vermektir, demiştir [849].

108- "İnnâ a'taynâke'I-kevser" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Biz verdik sana hakikatte Kevser. Sen de Rabb'in için namaz kıl, kurbân da kesiver. Doğrusu sana buğz edendir ebter" (Âyet: 1-3).[850]
İbn Abbâs:

"Şânieke", "Aduvveke" (yânî "Sana düşmanlık eden") m a'n âşinâdır, demiştir.

487-.....Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) semâya yükseltildiği zaman (gördüklerini) anlatırken şöyle buyurmuştur: "Ben bir ırmak üzerine götürüldüm. Onun iki taraf sahili, içleri boşaltılmış olarak hâlis inci kubbelerdi.
— Yâ Cibril, bu nedir? diye sordum. O da:
— İşte bu Kevser'dir! diye cevâb verdi" [851]

488-..... İsrâîl ibn Yûnus, Ebû İshâk'tan; o da Ebû Ubeyde (Âmir ibn Abdillah ibn Mes'ûd)dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etmiştir. Ebû Ubeyde: Ben, Yüce Allah'ın "Biz hakikatte sana Kevser'i verdik" kavlinden sordum. Âişe:
— Kevser muazzam bir ırmaktır ki, Peygamberiniz(S)e bahşedilmiştir. Onun iki taraf sahili üzeri, içi boşaltılmış hâlis incidir. Bu ırmağın bardakları yıldızlar sayısmcadır, dedi.
Bu hadîsi Zekeriyyâ ibnu Ebî Zaide, Ebu'I-Ahvas ve Mutarrıf da Ebû İshâk'tan rivayet etmişlerdir.

489-.....Bize Ebû Bişr, Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) Kevser hakkında: O da Allah'ın Peygamber'ine vermiş olduğu hayırdır, demiştir.
Ebû Bişr dedi ki: Ben, Saîd ibn Cubeyr'e:
— İnsanlar Kevser'in cennette bir ırmak olduğunu söylüyorlar, dedim.
Bunun üzerine Saîd ibnu Cubeyr:
— Cennette bulunan o nehir de Allah'ın kendi Peygamber'ine vermiş olduğu hayırdandır, dedi [852]

109-"Kul yâ eyyuha'l-kâfirûne" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah *m ismiyle

"Deki:
Ey kâfirler, tapmam sizin taptığınıza Siz ki tapmıyorsunuz benim taptığıma Ben de tapıcı değilim sizin taptığınıza Size dîniniz, bana dînim " (Âyet: i-ğ)
(-Mehmed Akif-) [853]

Burada "Sizin dîniniz size", yânî "Küfr size"; "Benim dînim de bana", yânî "İslâm dîni de bana"dır,
Duyuruluyor. Yüce Allah burada "Dînî" şeklinde asliyle söylemedi. Çünkü bundan önceki âyetlerin sonları hep nûn harfiyledir. Âyet sonlarının birbirine uygun olması için "Dînf'nin sonundaki yâ zamîri hazf edilmiştir. Nitekim şu âyetlerde de "Yehdîn" ve
"Yeşfîn" şeklinde böyle yâ zamîrini hazf ile söylemiştir:
"(O Rabb) ki beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. Bana yediren, bana içiren O'dur. hastalandığım zaman bana şifâ veren O'dur. Beni öldürecek, sonra beni diriltecek olan O dur"
(eş-Şuarâ: 78-81).
Başkası da (yânî Ferrâ'dan başkası da) şöyle dedi: Ben, şimdi sizin ibâdet etmekte bulunduğunuz şeylere ibâdet etmem. Ömrümden kalan süre içinde de tapmakta olduklarınıza tapmam için yaptığınız çağrıda da sizlere icabet etmem. Sizler benim ibâdet etmekte olduğuma ibâdet ediciler değilsiniz. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onlar hakkında şöyle buyurmuştur:
“... And olsun sana Rabb'inden indirilen (bu Kur'ân) onlardan birçoğunun taşkınlığını ve gâvurluğunu artıracaktır. O hâlde o kâfirler güruhuna karşı gamlanma" (ei-Mâide: 68) [854]

110- "İzâ câe nasrullâhi" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle
"Allah'ın nusratı ve fetih gelince, sen de insanların fevc fevc Allah'ın dînine gireceklerini görünce, hemen
Rabb 'ini hamd ile teşbih et, O 'nun mağfiretini iste. Şübhesiz ki, O tevbeleri çok kabul edendir" (Âyet: ı-3).[855]

490-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kendisine "İzâ câe nasrullâhi ve H-fethu *" indikten sonra kıldığı her namazda muhakkak "Subhâneke Rabbena ve bi-hamdike, Allâhumme'ğfir /?" derdi.

491-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) rukû'unda ve sucûdunda "Sıubhâneke'ttâhumme Rabbena ve bi-hamdike, Allâhumme'ğfir IV sözlerini söylemeyi çok yapar olmuştu. Rasûlullah bunu çok söylemekle * (Rabb 'ini hamd ile teşbih et ve O yndan mağfiret iste"
âyetindeki Kur'ân emrini yerine getiriyor, onunla amel ediyordu [856].

359- Bâb:

'Sen de insanların fevc fevc Allah'ın dînine gireceklerini görünce" (Âyet: 2).

492-..... Bize Abdullah ibni Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibn Mehdî, Sufyân es-Sevrî'den; o da Habîb ibnu Ebî Sâ-bit'ten; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. Umer (R) Bedir ihtiyarlarına, Yüce Allah'ın ftîzâ câe nasrullâhi ve'l-fethu" kavlinden sordum. Onlar:
— Bu, şehirlerin ve sarayların fethidir, dediler. Umer:
— Sen ne dersin ey Abbâs oğlu? diye sordu. Ben İbn Abbâs da:
— Bu, Rasûlullah'm ecelidir -yâhud: Muhammed için beyân edilmiş bir meseldir- ki, bununla nefsinin vefat edeceği kendisine bildirildi, dedi [857].

360- Bâb:

"Sen de hemen Rabb'ini hamd ile tesbîh et ve O'nun mağfiretini iste. Şübhesiz ki O, tevbeleri çok kabul edendir" (Âyet: 3).
Allah, kullara mağfiret ve tevbe kabul etmeğe çok dönücü demektir. İnsanlardan olan "Tevvâb" ise,
"İşlemiş olduğu günâhtan çok tevbe edici ma'nâsınadır.

493-.....Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer beni Bedir ihtiyâr-Iarıyle beraber kendi meclisine girdirirdi. Buna bâzısı içerlemiş gibi:
— Bunu niçin bizimle beraber alıyorsun? Bizim onun kadar oğullarımız var? demişler.
Umer de:
— O bildiğiniz sebebden (yânî o, sizin de bildiğiniz ilim sahibi kimselerden olduğu için meclisime alıyorum), demiş.
Günün birinde Umer, İbn Abbâs'ı yine çağırdı da, Bedir ihti-yârlarıyle beraber meclisine girdirdi. Sonra anladım ki, o gün Umer beni onlara göstermek için çağırmış.
Umer:
— Yüce Allah' in ' 'Izâ câe nasrullâhi ve 1-fethu" kavli hakkında ne dersiniz? diye sordu.
Bâzıları:
— Bize nusrat ve fetih verildiği zaman Allah'a hamd etmemiz ve mağfiret dilememiz emrolundu, dediler.
Bâzıları da sükût etti, birşey söylemedi. Umer bana:
— Sen de mi böyle söylüyorsun ey Abbâs oğlu? dedi. Ben:
— Hayır, dedim.
— Ya ne diyorsun? dedi. Ben:
— O, Rasülullah'ın ecelidir. Allah bunu kendisine bildirdi de: "Allah 'in nusratı ve fetih geldiği zaman ", işte bu Sen'in ecelinin alâmetidir. "Artık Rabb Hne hamd ile tesbîh et ve O'ndan mağfiret iste. Şübhesiz ki O, tevbeleri çok kabul edendir" buyurdu, dedim.
Umer de:
— Benim bilmekte olduğum da ancak senin söylemekte olduğun şeydir, dedi [858].

111- "Tebbet yedâ Ebî Lchebin ve tebbe' Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"Ebû LehebHn iki eli kurusun, kendisi de kurudu" (Âyet: 1).
"Fir'avn'ın düzeni başka değil, ancak hüsranda idi"
(ei-Mümin: 37>; buradaki "Tebâb", "HüsrârTdır.
"Onlara biz zulmetmedik, fakat onlar kendi nefislerine zulmettiler. Binâenaleyh Allah'ı bırakıp taptıkları (yalancı) tanrılar, Rabb Herinin (azâb) emri geldiği zaman, onlara hiçbir fâide vermedi, ziyanlarını artırmaktan başka birşey yapmadı" <Hûd: 101>; buradaki "Tetbtb", "Tedmîr" (yânî "Yok etmek, helak etmek") manasınadır [859].

494-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: "En yakın hısımlarını (ve onlardan ihlâsa erdirilen cemâatini) inzâr et" (eş-şuarâ: 214) âyeti inince, Rasûlullah (S) çıkıp Safâ'ya yükseldi ve:
— "Yâ sabâhâh! -Ey Kureyşt Buraya geliniz! Büyük bir iş karşısında bulunuyorsunuz!-" diye nida etmişti.
Kureyş:
— Bu kimdir? dediler de Peygamber'in yanma toplandılar.
Peygamber onlara:
— "Ne dersiniz? Ben size 'Şu dağın arkasından birtakım atlar çıkacak' diye haber versem, sizler beni doğrular mısınız?" buyurdu.
— Biz sende bir yalan tecrübe etmedik, dediler. Peygamber (S):
— "Öyleyse ben sizlere şiddetli bir azabın önünde bir uyanayım " buyurdu.
Ebû Leheb:
— Yazık sana! Bizi buraya bunun için mi topladın! dedi, sonra kalktı.
Bunun üzerine "Tebbet yedâ EbîLehebin ve tebbe kad tebbe" sûresi indi.
el-A'meş o gün bu âyeti bu şekilde okumuştur [860].

361- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

'Ona ne malı, ne kazandığı faide vermedi (Âyet: 2)

495-.....el-A'meş, Artır ibnu Murre'den; o da Saîd ibnu Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(S)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Mekke içindeki Bathâ'ya, seyl yerine doğru çıktı ve oradaki tepeye (yânî Safa Tepesi'ne) yükseldi. Akabinde:
— "Yâ sabâhâh! -Ey Kureyş! Buraya geliniz! Büyük bir iş karşısında bulunuyorsunuz!-" diye seslendi.
Bunun üzerine Kureyş, Peygamber'in yanına toplandılar. Peygamber:
— "Re'y edip düşündünüz mü? Eğer ben size, düşman sizi ya sabah baskınına yâhud akşam baskınına uğratacaktır diye söylesem, beni doğrular, tasdik eder misiniz?" diye sordu.
Kureyş:
— Evet (doğrular, tasdîk ederiz), dediler. Peygamber:
— "Öyle ise ben sizi şiddetli bir azabın önünde bir korkutucu, bir uyarıcıyım" dedi.
Bu söz üzerine Ebû Leheb:
— Bizi bunun için mi topladın? Yazık sana! dedi. Akabinde Azîz ve Celîl Allah: "Ebû Leheb *in iki eli kurusun.,." sûresini sonuna kadar indirdi [861].

362- Bâb: Yüce Allah'ın Şu Kavli:

"O alevli bir ateşe girecek" (Âyet: 3).

496-.....el-A'meş tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Murre, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Ebû Leheb:
— Yûh sana! Bizleri bunun için mi topladın? demiş, bunun üzerine "Ebû Leheb yin iki eli kurudu... " sûresi inmiştir [862].

363- Bâb:

"Karısı da, odun hammâlı olarak". Mucâhid: "Odun hammâlı olarak", "Koğucu, ötekine berikine söz götüren fesâdcı kadın" ma'nâsınadır, demiştir.
"Boynunda bükülmüş bir ip de olduğu hâlde" (Âyet: 4-5).
"Mesed", Mukl ağacının lifinden bükülmüş ipe denilir. O da (âhirette) ateşte takılacak olan zincirdir [863].

112- "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle
"De ki: O Allah'tır, bir tektir. O Allah'tır, sameddir,
O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Hiçbirşey O'nun dengi değildir" (Âyet: 1-4) [864]
"Vâhid" ma'nâsına olan "Ahad" lafzı, ulamada tenvînlenmez, deniliyor.

497-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle demiştir: "Yüce Allah şöyle buyurdu: Âdem oğlu beni yalanladı, hâlbuki beni yalanlamak ona yakışmazdı. Bâzısı da bana sövdü, hâlbuki bana sövmek ona yakışmazdı. Âdem oğlunun beni yalanlamasına gelince: Beni ilk defa yarattığı gibi, Allah beni öldükten sonra tekrar yaratamaz sözüdür. Hâlbuki ilk yaratma, benim üzerime ikinci defa yaratmaktan daha kolaydır. Âdemoğlunun bana sövmesine gelince: Allah bir çocuk edindi sözüdür. Hâlbuki ben ahadım, samedim, doğurmadım ve doğurul-madım ve hiçbir kimse benim dengim olmamıştır" [865].

364- Bâb: Yüce Allah'ın: "O Allah Sameddir" Kavli

Arablar, şeriflerine "Samed" ismi verirler. Ebû Vâil: O, efendiliği kendisinde son bulan seyyiddir, demiştir [866].

498-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle dedi: "-Allah buyurdu:- (Bâzı) Âdem oğlu beni yalanladı. Hâlbuki ona yakışmazdı. Ve yine o bana sövdü. Hâlbuki sövmek ona yakışmazdı. Beni yalanlamasına gelince: Benim onu ilk evvel yarattığım gibi yeniden yaratmayacağımı söylemesidir. Amma bana sövmesine gelince: 'Allah çocuk edindi' sözünü söylemesidir. Hâlbuki ben o samedim ki, doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir kimse benim dengim olmamıştır".

365- Bâb:

'O doğurmamıştır, doğurulmamıştır ve hiçbirşey O'nun dengi değildir" (Âyet: 3-4).
'Kufuen", "Kefîen", "Kifâen" bir ma'nâyadir [867]

113- "Kul eûzu bi-Rabbi'I-felâk" Sûresi

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

'De kUSabâhhn RabbHne sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden; karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfürenlerin şerrinden. Ve hased edenin hased ettiği zaman şerrinden" (Âyet: 1-5)] [868].
Mucâhid şöyle demiştir: "el-Felâk", "es-SabuhM (yânî "Sabah"); "Ğâsık", "Gece"; "İzâ vakabe", "Güneşin batması' ma'nâsınadır. "O, sabahın ayrılmasından ve sabahın açılmasından daha açıktır" denilir. Herbir şeyin içine girdiği ve karanlık bastığı zaman "Vakabe" denilir.

499-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdete (ibnu Ebî Lubâbe)'den tahdîs etti ki, Zırr ibnu Hubeyş şöyle demiştir: Ben Ubeyy ibn Ka'b'a Muavvizeteyn'den sordum. Ubeyy ibn Ka'b (R) şöyle dedi: Ben de RasûIulIah(S)'a sordum da O:
— "(Cibril'in diliyle) bana bu iki sûre söylendi, ben de size söyledim" buyurdu.
Ubeyy: İşte biz de Rasûlullah'in söylediği gibi okuyup söylüyoruz, dedi [869].

114- "Kul Eûzu Bi-Rabbi'n-Nâsi" Sûresi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

"De ki: Sığınırım RabbHne nâsın, Melik'ine nâsın, îlâhhna nâsın, şerrinden o vesvâsın ki, fiskos eder bağrında nâsın, gerek cinnden olsun, gerekse nâstan" (Âyet: 1-6) [870].
İbn Abbâs'tan, şöyle dediği zikrolunuyor:
"el-Vesvâs" şudur: Çocuk doğurulduğu zaman, şeytân onu geriletir, sindirir. Azîz ve Celî! Allah anıldığı zaman şeytân gider, Allah'ın anılmadığı zaman ise onun kalbinde sabit olup kalır.

500-.....Bize Abdetu'bnu Ebî Lubâbe, Zırr ibn Hubeyş'ten tahdîs etti. Ve yine bize Âsim tahdîs etti ki, Zırr şöyle demiştir; Ben Ubeyy ibn Ka'b'a sordum da:
— Yâ Ebâ Munzir! Kardeşin (ve ilim yoldaşın) Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle şöyle sözler söylüyor (yânı "Kul eûzu bi-RabbVl-felâk"ve *'Kuleûzu bi-RabbVn-nâsi" sûreleri Kur'ân'dan değildir, diyor). Sen ne dersin? dedim.
Ubeyy bana cevâb verip şöyle dedi:
— Bu iki sûreyi ben de RasûlulIah(S)'a sordum. Cevâb olarak bana: "Bunlar Kur'ân'dandır, oku! denildi. Ben de okudum" buyurdu.
Ubeyy:
— İşte biz de Rasûlullah'ın okuyup söylediği gibi okuyoruz, dedi [871].

Rahman ve Râhîm olan Allah'ın ismiyle
Ey Rabb 'im! Bana bir hüküm ihsan et ve benisâlihler zümresine kat. Sonrakiler içinde bana bir sadâkat dili -zikr cemîl- tahsis eyle! Benî naîm cennetinin vârislerinden kıl (eş-Şuarâ; 82-84).
Ey Rabb 'imiz! Bizim günâhlarımızı ve işimizdeki israfımızı mağfiret eyle, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfirler güruhuna karşı bizlere yardım et! (Âlu İmrân: 147).
Ey Rabb'imiz! Bizlere eşlerimizden ve zürriyetlerimizden gözler bebeği olacak (iyi insanlar) ihsan et! Bizi takva sahihlerine rehber kıl! (el-Furkaaan: 74).
Ey Rabb 'imiz! Bize ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimize mağfiret buyur ve îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kin tutturma!
Ey Rabb 'imiz! Şübhesiz ki, Sen çok mağfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin! (el-Haşr: 10).
Ey Rabb'imiz! Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi o ateş azabından koru! (el-Bakara: 201).
Ey Rabb'imiz! Hesâb ayağa kalkacağı gün bana, ana ve babama ve bütün îmân edenlere mağfiret eyle! (tbrâhîm: 41).
Galebe sahibi Rabb Yn onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir, gönderilen bütün peygamberlere Selâm ve Âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun! (es-Sâffât; 180-181).

—

---

[1] Buhârî râvîierinden Ebû Zerr el-Herevî ile Ebû'1-Vakt nüshalarında kitâb başlığı böyle "Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân" şeklinde gelmiştir. Başkalarında ise muzâ-fun ileyh olan "Kur'ân" hazfedilip, ondan ivaz olarak "Tefsîr" kelimesi ma'rîfe kılınmıştır. Bu sonunculârda Besmele de unvandan sonraya konulmuştur.
Tefsîr, lügatte beyândan ibarettir. Istılahta Tefsîr, Kur'ân nazmının medlullerini açmaktır. Tefsîr ile Te'vîl bir ma'nâya mıdır? denilip: Tefsîr, muradın lafızla beyânı; Te'vîl ise muradın ma'nâ ile beyânıdır denilmiştir.
[2] Bu, Besmele'nin tefsiridir. Besmele, FâtÎha'dan bir cüz' ve bir âyet olduğunu kabul edenlere göre Besmele, Kur'ân'm ilk âyeti olduğu için, müellif Buhârî Kur'ân Tefsîri'ne Besmele ile başlamıştır. Fakat asıl zât ismi olan ve.bu ikisinden önce bulunan "Allah" ismi hakkında sükût etmiştir. Rivayet ilminin bayrak-dârı olan Buhârî, Rabb'in zâtını İdrâk ve ihatadan âciz olan bilgi vâsıtamızın bu ismin mâhiyetini ta'yîn hususunda da hayrette olduğuna kanâat ederek sükût etmiş ve lisân âlimlerinin bu kelime hakkındaki sözlerinden hiçbirisine işaret etmemiştir. Yüce Allah'ın zâtını idrâkten acz ile hâsıl olan sükût, nasıl en derin bir idrâk iş'âr ederse, mübarek hass isminin mâhiyetini anlamaktan âciz kalarak sükût etmek de kemâlli bir belâgatle derin bir hayranlık ifâde eder. Bu sebeble âlimlerinin cumhuruna göre "Allah " ismi ne türemiştir, ne de nakledilmiştir. O doğrudan doğruya VâcÎbu Taâlâ'mn-zâtına mahsûs isim olmuştur: >'... O'nun hiçbir adaşı olduğunu bitir misin?" (Meryem: 65) âyetindeki inkârî istifham ile, bunun başka bir varlığa isim yapılmadığı tesbît edilmiştir.
"Rahman"ve "rtaAfm"inbir ma'nâya olması bir kökten, yânî "Rahmet" masdarından türemiş olmaları bakımındandır. Yoksa faîl sığası mübalağa sîga-larındandır, ma'nâsı fail ma'nâsmdan ziyâdedir. Bazen faîl sîgası müşebbehe sıfat ma'nâsma da gelir, bunda sırf failin hilâfına sübûta delâlet etmesinden dolayı yine ma'nâ ziyâdeliği Vardır. Çünkü fail vezni hudûsa delâlet eder...
[3] Fatiha Sûresi'ne bu sebeble "Ümmü'l-Kur'ân" denilmesi, Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân adlı eserinin başında tesbît ettiği görüşüdür. FâtÎha'ya başka isimler de verilmiştir; her biri bir hususiyeti ifâde eder: Ümmü'l-Kur'ân, çünkü bu sûre, diğer sûrelerin aslı ve menşei, yânî kökü ve tohumu gibidir ve birşeyin asıl ve menşeine "Ümra" denilmesi meşhurdur. Fatiha, Kur'ân'm mebde1 ve meâda dâir

hikmetlerini, amelî hükümlerini, esâs maksadlarmı ve muhtevasının asıllarını içine alan beliğ bir Özetidir. Aynı sebeblerden dolayı "el-Vâ/iye", "el-Kâfiye", "el-Kenz" isimleri de verilir. "el~Seb'u'l-Mesâni"(el-Hıcr. 87), "es-Salât", yânî Nâmâz Sûresi: Çünkü Fâtiha'sız namaz yoktur. Her namazda en az iki kerre okunur. Şükür Sûresi, Dua Sûresi, Şifâ veya Şâfiye Sûresi, istemeyi öğretme Sûresi ki, bunda suâl ve duanın istemenin şartı, edebi, istenenin en mükemmeli pek belîğ bir surette öğretilmiştir.

Burada Buhârî "Mâliki yevmi'd-dîn "deki "Dîn " kelimesinin ceza ve karşılık ma'nâsına olduğunu ve âyetin ma'nâsı "Ceza gününün mâliki" demek olduğunu bildirmiştir. Bundan sonra"Dfn"'m hesâb ma'nâsına da geldiğini el-Mâûn: 1 ve el-Infitâr: 9. âyetleriyle, "Medîntn" kelimesinin de el-Vâkıa: 86. âyetinde bu ma'nâya geldiğine işaret etmiştir.

"Dîn" kelimesi Arabça'da kaza, siyâset, tâat, âdet, hâl, kahr... ve bütün bunlarla alâkalı ve hepsine dayanır ve ölçü olan millet ve şeriat ma'nâlanna da gelir.

[4] Bu hadîste Fatiha Sûresi "es-Seb'u'l-Mesâni" ve "Büyük Kur'ân" adiyle adlandırılmıştır. Seb', yedi sayısının adıdır. Fatiha da ittifakla yedi âyettir. el-Mesâni de Mesnâ'mn cem'idir ki, çift ve tekrarlanan demektir. Kur'ân'da da bu isimle adlandırılmıştır. "Andolsun ki, biz sana (namazın her rek'atinde) tekrarlanan yediyi ve şu Büyük Kur'ân'ı verdik" (el-Hıcr: 87).

Bu Ebû Saîd el-Muallâ hadîsi, es-Seb'u'l-Mesâni ile el-Fâtiha Sûresi mu-râd olunduğunda nassdır, kuvvetli bir delildir.

et-Tûrbeştî şöyle demiştir: Eğer, Kur'ân'ın es-Seb'u'l-Mesâni üzerine atfı nasıl sahîh olur? Çünkü bu caiz olmayan şeylerdendir, denilirse, biz deriz ki: Bu öyle değildir. Bu ancak bir şeyin iki vasıfla zikrinden ibarettir ki, bu iki vasıftan biri diğeri üzerine atfedilmiştir. Takdir şöyledir: Biz sana es-Seb'u'1-Mesâni ve Büyük Kur'ân denilen sûreyi verdik, yânî bu iki vasfı toplayan sûreyi verdik demektir (Kastallânî).

[5] Ahmed ibn Hanbel ile îbn Hıbbân, Adiyy ibn Hâtim'den; Peygamber (S): "el-Mağdûbialeyhim, Yahudiler'dir. Vela'd-dölltn ise Hnstiyanlar'dır" buyurdu diye rivayet etmişlerdir... İbnu Ebî Hatim: Ben müfessirler arasında bu hususta hiçbir ihtilâf bilmiyorum, demiştir. es-Suheylî de: Bunun şahidi Yüce Allah'ın Yahudiler hakkındaki "Gadâb üstüne gadâba döndüler'" (el-Bakara: 90), Nasârâ hakkındaki: "Bundan evvel hakîkaten hem kendileri sapmış, hem bir çoğunu saptırmış ve dümdüz yoldan ayrılıp sapagelmiş bir kavmin hevâsına uymayın (el-Mâide: 77) kavlidir, demiştir.. (Fethu'l-Bâri).

[6] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu meydandadır.

Bu hadîsin iki sened ile Ebû Hureyre'den gelen iki rivayeti Namaz Kitabı, "İmâmın Âmîn demeyi açıktan söylemesi bâbı"nda geçmişti. Müslim ile Buhâ-rî'nin başka yerdeki diğer rivayetlerinde "Çünkü melekler de Âmîn derler" ziyâdesi vardır. Bu ziyâde, kelâmın ma'badine illet olmuş olur. Âmîn orada da bildirildiği gibi "Böyle olsun" yâhud "Kabul et" yâhud "Ümîdimizi boşa çıkarma" ma'nâsma îbrânî veya Süryânî bir lafızdır ki, herhangi duadan sonra, o duânm içindekileri icmâlen ve te'kîden tekrar taleb etmeyi ifâde eder. Bu, duâ edene göredir. Duayı dinleyen kimsenin "Âmîn "demesi ise talebe, yânî İstenen şeylere iştirak etmeyi ifâde eder.

[7] Ebû Zerr nüshasında "Rahman Rahîm Allah'ın adiyle. el-Bakara Sûresi" şeklinde gelmiştir. Yânî bu, el-Bakara Sûresi hakkında gelen tefsirlerin beyânıdır. el-Bakara Sûresi hicretten sonra ilk inen sûredir. Bununla beraber bütün Kur'-ân'in en son inen "Öyle bir günden sakının ki, hepiniz o gün Allah ya döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir'* (el-Bakara: 281) âyeti de bundadır. Demek ki Medine'de ilk inmeye başlayan ve en sonra tamamlanan sûre budur. Âyetleri Kûfeliler'in sayımında 286, Basrahlar'ın sayımında 287, Hicâzhlar'm sayımında 285, Şâmlılar'ın sayınımda 284'tür. Bu sayım ihtilâfı, kıraatte olduğu gibi, bâzı âyet başlarında rivayetin taaddüdündendir... Kelimeleri 6120, harfleri 25.500'dür.

[8] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sana herşeyin isimlerini öğretti" sözündedir. Bu-hârî bunu burada iki ayrı senedle getirmiştir. Bu hadîsin bir rivayetini Tevhîd Kitâbı'nda da getirmiştir. Müslim de îmân'da getirmiştir.

"Âdem'e bütün isimleri öğretti" sözü, ya o isimleri Allah kendi vaz' edip Âdem'in ruhuna nakş ve ilham etti veya Âdem'e bunları lüzumunda vaz'edip kullanacak husûsî bir istî'dâdı hâiz bir rûh nefyini takdir etti, demektir ki, evvelki zahir, ikinci muhtemeldir. Ta'lîm ile, yânî öğretmek ile bildirmek herkesin bildiğidir; bundan Âdem'in, aslı lisân olan isimleri birdenbire bir i'lâm ile bilmiş olmayıp, terbiye sırrı hükmünce bir istî'dâd ile az-çok bir tedrîc içinde belleyeceği anlaşılır... (Hakk Dîni, I, 308-309).

[9] Müellif Buhârî bu unvansız başlık altında el-Bakara Sûresi âyetlerinde gelen bâzı kelime ve terkîblerin tefsirlerini nakletmiştir. Bunlar yazılma sırasına göre şöyledir;

el-Bakara: 10. âyetteki "İlâ şeyâttnihim" terkibine işaret edip, Mücâhid'in bunu metindeki gibi tefsir ettiğini bildirmiştir. Keza 19. âyetin sonundaki "Mu-hîtun bVl-kâfirîn"cümlesini "Allah onları toplayacaktır" şeklinde; 138. âyetteki "Stbğatu'ilâhî" terkibini "Allah'ın dîni" şeklinde; 45. âyetteki "Ale'l-hâşîîn" terkibini "Gerçek mü'minler üzerine" şeklinde; 63. âyetteki "Bi-kuvvetin " terkibine işaret edip, Mucâhîd'in bunu da "İçindekilerle amel ederek" şeklinde tefsir ettiğini bildirdi.

10. âyetteki "Fî kulûbihim marad" cümlesine işaret edip, Ebû'l-Âliye'nin bu "Marad" (yâhud: "Maraz'*) kelimesini "Şekk" yânî "Şübhe" ile tefsir ettiğini bildirdi.

Buhârî: "Biz onu hem önündekilere, hem ardındakilere ibret verici bir ceza ve takvaya erenlere de bir öğüt yaptık" mealindeki 66. âyetine işaret ettikten sonra, bundaki "Ve mâ halfehâ" terkibini "Hayâtta kalan insanlar için bir ibret yaptık" şeklinde tefsir etti. Ebû'l-Âliye de böyle tefsîr etmiştir.

71. âyete İşaret edip, bundaki "Lâ şiyete" kelâmını "Lâ beyaza"; yânî"Hiç beyaz yok" diye tefsîr etmiştir.

Ebû'l-Âliye'den başkaları (yânî Ebû Ubeyd el-Kaasım ibn Sellâm ile Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Müsennâ) da 49. âyetteki "Yesûmûnekum sûe'l-azâbi" cümlesinin tefsirini "Onlar sizleri azabın en kötüsü içinde evirip çeviriyorlardı" şeklinde söylediler.

"İşte bu makaamda nusrat ve hâkimiyet, hakk olan Allah'ındır. Sevâbca da hayırlı, akıbetçe de hayırlıdır" (el-Kehf: 44) âyetine işaret edip, Ebû Ubeyde'-nin vâv'ın fethâsıyle "Velayet "in "Rubûbiyet", yânî besleyicilik, terbiyecilik, mâlikiyet ve sâhibiyet; vâv'ın kesresiyle olan "Vilâyet "in İse emirlik, yânî beylik ve buyuruculuk ma'nâsmadır dediğini; el-Bakara: 61. âyetteki "Fûmihâ"nm tefsirine işaret edip, bâzı müfessirlerin yenilmekte olan taneli bitkilerin hepsinin "Fûm " demek olduğunu söylediklerini -bâzı müfessirlerle Atâ ile Katâde'yi kas detmiştir. Çünkü el-Ferrâ bu ikisinden "Fûm"u böyle tefsîr ettiklerini nakletmiştir-; yine aynı 61. âyetteki "Vebûâ bi-ğadabin mine'llâhi"yi Katâde'-nin "Döndüler" diye tefsîr ettiğini; Katâde'den başkaları, yânî Ebû Ubeyde, el-Bakara: 89. âyetindeki "Yesteftihûne "yi "Meded ve nusrat İhtiyorlardı" diye tefsîr ettiğini bildirmiştir.

Müteakiben el-Bakara: 102. âyetinin sonundaki "Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" fıkrasında bulunan "Şerav" fiilini "Sattılar" şeklinde tefsîr ettiğini bildirmiştir.

Sonra Buhârî, el-Bakara: 104. âyete işaret edip, Allah'ın bu âyette mü'-minleri, sözleri ve fiillerinde kâfirlere benzemelerinden nehyettiğini bildirmiştir. Yine el-Bakara: 48, 122'de aynen tekrarlanmış olan âyete işaret edip, bunlardaki "Lâ teczî" fiilini "Lâ yuğnî" (yânî: Fayda vermez) şeklinde tefsîr etmiştir. Ebû Ubeyde de böyle tefsîr etmiştir.

Keza el-Bakara: 168, 208. âyetlere İşaret edip, buradaki "HutuvâtVş-Şeytâni" terkibini "Şeytânın İzleri" şeklinde tefsîr etmiştir. Buhârî nihayet el-Bakara: 22. âyetini de bundan sonra zikrettiği hadîse bir hazırlık olmak üzere getirmiştir. Azîz ve Celîl olan Allah evvelâ mü'min, kâfir, münafıklardan olan bütün insanlara: "Ey insanlar sizi de, sizden Öncekileri de yaratan Rabb'inize ibâdet ediniz... " (el-Bakara: 21) âyetiyle hitâb etti. Sonra da kâfirlere ve münafıklara: "... Ohâlde kendiniz bilip dururken, Allah'a eşler koşmayın"(eİ-Bakara: 22) diye hitâb etti (İbn Hacer ve Aynî).

[10] Buhârî bu hadîsi bundan önceki âyete uygun olarak zikretti. Âyetteki "Endad' Nidd'in cem'idir. "Misi" ve "Emsal" gibi vezin ve ma'nâlan birdir.Âyetteki "CaV" fiili, Allah'a hangi şeyden olursa olsun misil tasavvur etmenin uydurma olacağını, hakk olmayıp bâtıl olacağını gösterir.

Hadîste Peygamber "Allah'a bir misiluydurmandır"günâhını en önde saydı. Çünkü bu günâhların en büyüğüdür. Yüce Allah "Allah'a ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13) buyurmuştur. Peygamber bundan sonra metindeki diğer büyük günâhları sıralamıştır. Bunların kötülükleri ve insanlığa zararları meydandadır.

[11] Bâzı nüshalarda bu âyetle bundan önceki âyetin başında "Bâb" vardır.

Tîh sahrasında İsrâîl oğullan'na gönderilen rızklar kudret helvası ve bıldırcın kuşudur. Yüce Allah o vakit bu kavme verdiği ni'metleri bu âyetlerde arka arkaya sıralayıp, bunları hatırlamalarını emretmektedir.

[12] İbnu Beytâr Câmi'u'l-Edviye ve'l-Ağdiye adlı müfredatında: Kem'e dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebattır. Rengi kırmızımsıdır, beyaza meyleder. Bahar mevsiminde biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir. Suyu en iyi göz ilâcıdır, demiştir. Hadîste bunun kudret helâvıs nev'İnden olduğu zikredilmiştir. Bununla ekilmeden ve kul emeği karışmadan, Allah tarafından külfetsiz meydana gelen bir ilâhî ni'met olması iade edilmiştir.

[13] Hatt, bir şeyi aşağıya almak ve arkadan yük indirmek demek olduğundan, "Hıtta" bir nevi' indiriş demek olur ki, husûsî bir tarzda yükü yıkmak veya boyunlarındaki vebali İndirmek karar ve duasını ifâde eder... Yânî nüzul kararını veriniz ve günâhlarınıza istiğfar ediniz demek olur. Ve bütün aşere kıraatlerinde Hıtta merfû okunur. Binâenaleyh müfred değil, mahzûf bir mübtedânın haberi olarak "işimiz hıttadır" takdîrinde bir cümledir...

[14] Hadîsin âyetle alâkası meydandadır. İsrâîl oğulları'na uzun, günahlı çöl hayâtından kurtulup Kudüs'e hareketleri emrolunduğunda, şehre girerken kapısı önünde dîndârâne bir tevazu' ile girmeleri ve kapı önünde Hıtta diyerek tevbe ve istiğfar etmeleri de emredilmişti. Onlar bu iki emri de tersine alarak, hadîste bildirildiği şekilde girmişlerdir. Böylece Allah'ın bir ni'metine daha nankörlük etmişlerdi.

[15] Âyetin tamâmı bir sonrakiyle birlikte metin içinde verildi.

İbn Cerîr şöyle dedi: Bu âyetin te'vîlinde ilim ehli ittifak etmişlerdir ki, o da, İsrâîl oğulları Cibril'in kendilerine düşman, Mîkâîl'in de dostları olduğunu iddia ettikleri zaman, onlara cevâb olarak inmiştir (Kastallânî).

[16] İbn Abbâs'm âzâdlısı îkrime: Cebre, Mîke ve Serâfî, abd yânî kul ma'nâsınadır; "//" ise Allah'tır demiştir. Bununla "Cebrâîl"deki "Cebre"y\, "Mîkâîl"dekı "Mîke"yi ve "İsrâjîl"de\d "Serâfî" lafızlarının her üçünün de abd ma'nâsına geldiğini, bunların her üçü de "Abdîl" yâm "Abdullah" demek olduğunu söylemiş oluyor (Kastallânî).

Bu kelimeler çeşitli şekillerde hemze ile de, ayn ile de telâffuz edilmişlerdir ... (Aynî).

[17] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun biraz değişik bir rivayeti Ma-gâzî'den önce 50. bâbda ve Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da da geçmişti.

[18] Bu âyetteki "uLj= Nense7m" fiili, birinci nün ile sîn'in fethalan ve bundan sonra sakin bir hemze ile okunmuştur. Bu, "Geri bırakmak" ma'nâsına olan Neşe've Nesi'e"den alınmıştır. Bunu İbn Kesîr ile Ebû Amr böyle okumuşlardır. Metinde Buhârî de bu kıraati almıştır. Elimizdeki Mushaflarda Âsim kıraati üzere " i4_L; =Nunsihâ" şeklindedir. Bu, "Unutturmak" ma'nâsına olan "insâ"da.n alınmıştır. Gönüllerden ve hafızalardan gidermek ma'nâsmadir. Bu kıraate göre âyetin ma'nâsı: "Biz bir âyetten herhangi bîr şeyi nesheder yâhud hafızadan silip unutturursak..." demek olur.

[19] Hadîste Ubeyy, Rasûlullah'tan işittiği hiçbirşeyi terketmeyeceğini söyleyerek, Kur'ân'dan bâzı şeylerin neshini kabul etmiyordu. Umer de "Mâ nensah..." âyetini okuyarak onu reddetmektedir. Çünkü bu âyet, Kur'ân'm bâzı âyetleri hakkında neshin subûtuna da delâlet etmektedir.

Nesh, lügatte değiştirmek ve birşeyi kaldırıp yerine başka birşey koymaktır, istilânda Şeriat neshi ve Ayet neshi olmak üzere İki surette alınır. Şeriat neshi, İslâm'ın kendisinden evvelki şerîatleri neshetmesidir ki, bunda şübhe ve tereddüd yoktur. Âyet neshi, bir âyeti okuyarak İbâdet etmek veya âyetten alınan şer'î hüküm ile amel etmek veya ikisinin birden yânî hem kıraatle ibâdetin, hem de âyet hükmüyle amelin nihayet bulduğunu beyândan ibarettir. Bir âyetin okunmasının nihayeti veya hükmünün nihayeti Allah'a ma'lûmdur. Biz onu devamlı sanırken, neshle karşılaşınca nihayete erdiğini anlarız. Bu sebebje usûl âlimleri Nesh'i "Tebdil Beyânı" nev'inden saymışlardır. Âlimlerin cumhuru bu âyetle delîl getirerek, neshin cevazını kabul etmişlerdir. Bâzıları Kur'ân'da âyet neshini inkâr ederek, neshi yalnız şeriat neshine sığıştırmışlardır.

"Şeriat usûlünden neshin meşruiyetini isbât edici olan bu âyetin şevki, geçmiş kitâbların neshinin cevazı hakkında nass ise de, mantûku i'tibâriyle "Min âyetin" âmm olduğundan, bâzı Kur'ân âyetlerini de zahir olarak şâmildir..." (Hakk Dîni, I, 459).

[20] Âyetin devamı şöyledir: "Bil'akis göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun. Hepsi de O'nun emrine boyun eğmişlerdir".
Âyetteki ve hadîsteki Veled, kişinin büyük küçük, erkek dişi, bir ve daha fazla çocuğuna denir ki, umumiyetle çocuk demektir. Bu suretle çocuk edinmek fânilerin, muhtaçların işidir. Allah bu gibi şeylerden münezzehtir. Yahûdî-ler: Uzeyr, Allah'ın oğlu, dediler. Hristiyanlar: Mesîh.îsâ, Allah'ın oğlu'dur, dediler. Arab müşrikleri de: Melekler Allah'ın kızlarıdır, dediler. İşte bütün bu bâtıl sözler ve iddialar, başlıktaki âyetle reddedilmiş ve Allah bunlardan tenzih olunmuştur.
[21] Bu, kudsî hadîslerdendir. Yânî Kur'ân'dan sonra ikinci derecede bulunan Allah kelâmıdır. Allah bunun ma'nâsnı Peygamber'e haber vermiş, O da bu ma'-nâyı kendi ibaresi ile ümmetine tebliğ etmiştir. Bu, aynı zamanda müteşâbih hadîslerdendir. Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'm başlarında geçmişti.
"Geçmiş şerîatlerin sahihleri Allah'a hilkatte ilk sebeb olması i'tibâriyle "Baba" derlerdi, hattâ babaya küçük baba, Allah'a büyük baba derlerdi; fakat evlâdı var .demezlerdi. Sonradan câhiller, bundan murâd tevlîd ve vilâdet ma'nâsı zannederek 'Babanın evlâdı olur' dediler, 'Oğlu var, kızı var' demeye başladılar. Bu ise Allah'ı bilmemek, O'na şirk koşmaktır. Çünkü evlâdda babaya bir benzeyiş vardır. "Çocuk, babanın cüz'üdür" denilir. Nitekim îsâ'ya "Allah'ın oğludur" diyenler, O'na Allah da dediler. Bu âyet de bunu isbât etti ve İslâm'da bundan dolayı Allah'a "Baba" demek bir küfür olmuştur... "(Hakk Dîni, I, 480).
[22] Bu "Mesâbeten" lafzı, âyetin baş tarafındadir, tamâmı şöyledir: "HanibizBeyt'i insanlar için bir toplantı yeri ve emîn bir mahal yapmıştık (hatırlayın). Sizde İbrahim 'in makaamından bir namaz yeri edinin. îbrâhîm ile hmâîVe de: Evimi tavaf edenler, orada kalanlar, rükû' ve sucûd eyleyenler için titizlikle temizleyin, dili kuvvetli emir vermiştik" (el-Bakara: 125).
Makaamu îbrâhîm, îbrâhîm Peygamber'in Beyt'i bina ederken veyâhud insanları hacca da'vet ederken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerdir ki, bu gün de Makaamu İbrâhîm nâmıyle tanınır. Tavaf namazı burada kılınır.
[23] Hadîsin başlığa uygunluğu Umer'in dilediği lafızla "Siz de tbrâhîm 'in makaa-mından bir namaz yeri edininiz " âyetinin inmesidir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Kıble hakkında gelen şeyler bâbı"nda da geçmişti.
[24] Buhârî bu senedi, hadîsin diğer rivayetlerini göstermek için zikretmiştir.
[25] Yânî Kavâid lafzı, temel kaaideleri ile kadınların kavâidi arasında müşterektir, fark bunların müfredlerindedir. Müennes kılma tâ'sı ile Kaaide "Temel ; ta -sız olan Kaaid ise hayızdan kalıp oturmuş kadındır.
[26] Başlıktaki âyete uygunluğu "ibrahim'in temellerinden kısalttıılar" sözündedir.
[27] Ehli Kitabı tasdik ve tekzîb etmeyip durmanın sebebi şudur: Çünkü tasdik ettiğimiz şey tahrîf edilmiş ise, biz de onların tahrifine katılmış oluruz; tekzîb ettiğimiz takdîrde, tekzîb ettiğimiz şey semavî kitaba uygun ve doğru olabilir. Bu suretle Allah'ın bize îmân etmemizi emrettiği şeyi inkâr etmiş oluruz. Bunun için Kitâb ehli milletlerin propagandalarına karşı Peygamber'in bize öğrettiği gibi davranıp, Yüce Allah'ın bu âyette emrettiği esâsları söyleyeceğiz.
[28] Ebû Zerr nüshasından başkalarında buradaki âyetin başında "Bâb" sözü de vardır.
[29] Hadîsin üst taraftaki âyete uygunluğu meydandadır. Hadîste Peygamber'le birlikte Mekke'ye doğru namaz kıldıktan sonra diğer bir mesdd cemâatine uğrayan kimse Abbâd ibn Bişr, bir kavle göre de Abbâd ibn Nehîk idi. Uğradığı mescid de Harise oğullan Mescidi idi. Bu gün ona Kastallânî'nin beyânına göre "Mescidu'l~KibIeteyn(= İki Kıble Mescidi)" deniyor.

[30] Ebû Saîd hadîsinin üst taraftaki âyete uygunluğunu, bizzat Peygamber bildir mistir. Hadîsin sonundaki: "Vasat", "Adi" demektir, sözü de merfû'dur; haberin kendisindendir, müdrac değildir.
[31] Her iki rivayetten anlaşıldığına göre, kıble değiştirilmesi vak'ası Medine'de ikindi namazında uygulanmış, Kubâ Mescidi'nde de ertesi gün sabah namazında uygulanmıştır. Şu hâlde Kubâ halkı âyetin inmesinden ve Peygamber'in tatbikinden sonra akşam ve yatsı namazlarını Kudüs'e doğru kılmış bulunuyorlar. Bu iki namaz kıble değişmesi kendilerine ulaşmadan önce. kılındığı için sahihtir.
[32] Buradaki bâb başlıkları ve altlarındaki hadîslerin birbirlerine uygunlukları meydandadır. Abdullah ibn Umer'den gelen bu hadîsin çok az farklı bir rivayeti 15 rakamıyle geçmişti. Buhârî bu İbn Umer, el-Berâ ve Enes hadîslerini buradaki bâblarda tekrar tekrar getirmiştir. Bunlar aynı hadîslerin kuru kuruya tekrarları değildir. Bunlar ayrı ayrı senedlerle ve bâzı küçük farklılıklarla birbirini te'yîd eder ve açıklar şekilde birtakım fâideler için böyle arka arkaya getirilmişlerdir
[33] Umer, YahûdiİÎk'ten müslümân olan Abdullah ibn Selâm'a bu âyetteki bilginin ne olduğunu sormuş, o da cevaben: Yâ Umer, ben Peygamber'i gördüğüm zaman oğlumu tanıdığımdan ziyâde tanıdım. Çünkü oğlumda, anası ihanet etmişse şübhem olabilir. Fakat Peygamber hakkında zerrece şübhem yoktur. Onun vasıflan Tevrat'ta zikredilenlerin aynı ve tamâmıdır, demiş. Bunun üzerine Umer onun başını öpmüştür.
[34] Kıble, bir ümmetin rûhânî birliğini sağlayacak ilk cismânî tezahürü te'mîn eder ve kıblesiz bir ümmet olmaz. Ümmetlerden herbirinin bir yöneti vardır ki, ona yönelir. İbrâhîm milletine uymak ve bu suretle en büyük ve en seçkin bir ümmet olmak isteyenlerin yöneti de en kadîm olmakla ma'rûf bulunan Ka'be'dir. bu muazzam ümmet, buna yönelmelidir. Ve her birinin de buna yönelecek bir ciheti, bir yöneti vardır. Meselâ: Kuzey halkı Ka'be'nİn kuzey cihetine, güney halkı güney cihetine, doğu halkı doğu cihetine, batı halkı batısına ve aradakiler aradan bir cihete yönelirler. Hepsinin cihetleri muhtelif olmakla beraber, yine cümlesi bir Ka'be etrafında toplanmış olurlar. Ka'be alttan üstten göğe kadar bir merkez ve dâire; ona yönelen Arz ahâlîsi, onun etrafında sıra sıra birer dâiremsi saff teşkîl ederek yeknesak, yek-emel, yek-hedef büyük bir cemâat teşkil edebilirler. Binâenaleyh sizden herbiriniz yönetine yönelerek hayırlar yapmakta yarışınız. Zîrâ kıbleden maksad da böyle muntazam vahdetle hayır yarışına girişmektir... (Hakk Dîni, I, 533-534).
[35] Kıble mes'elesi gayet mühim ve kıble tahvili ise azametli bir emir ve bilhassa bunun içine aldığı nesh mes'elesi şeytânların fitne ve fesâd için tesvîlât vesîlesi edinebilecekleri ince bir mes'ele olduğundan dolayı, kıble hakkındaki bu emirler gelecek âyetlerde bir daha tekrar ile te'kîd olunacak ve ihtiva ettiği bâzı hikmetler açıklanacaktır.
[36] Yânî kıble tahvîli emrinin sizin anlayabileceğiniz başlıca iki hikmeti vardır: Birisi bu emir, Ehli Kitâb ve müşrikler gibi muhalifleriniz olan bayağı insanlar tarafından aleyhinize kullanmaya hiçbir hüccet bırakmamak içindir. Çünkü geçmiş kitâblara nazaran va'dedilmiş olan Hâtemu'l-Enbiyâ'nın vasıfları arasında kıbleyi Ka'be'ye çevireceği hakkında delâletler veya işaretler vardır... Bu sebeble Ehli Kitâb: "Hâtemu'I-Enbiyâ'nın kıblesi Mekke'de olacaktı, Muhammed ve sahâbîleri ise hâlâ Beytu'l-Makdis'e duruyorlar" diye şübhe edebilirler ve bunu : naklî hüccet olarak ileri sürebilirler. Sonra İbrâhîm kıblesine muhalefet, İbrâhîm Milleti da'vâsıyle mütenâsib değildir. Bunu da müşrikler aklî bir hüccet olarak getirebilirler. İşte kıble tahvîli emrinde evvelâ size karşı böyle aklen ve naklen haklı olabilecek hüccet getirmeleri büsbütün kaldırmak ve hasımlarınıza aleyhinizde hiçbir hüccet bırakmamak hikmeti vardır. Bir de ni'metimi tamamlamam içindir ki, bu sayede hidâyete ermeyi ve doğru yolda salimen gidip murada ermeyi ümîd edebilesiniz. Asıl ni'met, "Sırât-ı MustakîirT'e hidâyet İdi, kıble emri de bu sırât-ı müstakimdendir. Ni'meti tamamlamak, bir ni'metin noksan ciheti bırakılmayıp mümkin olan kemâline erdirmek demek olduğundan, bu ni'me tin tamamlanması da o yoldan doğruca gidip kurtuluşa ermektir. Alî, ni'metin tamâmı, İslâm üzere ölmektir, demiştir (Hakk Dîni, I, 137-53'8).
[37] Mescidi Haram etrafında bulunan Safa ve Merve tepeleri Allah'ın şeâirinden-dir. İbâdet ve yakınlık için belliklerden, husûsî alâmetlerden, menseklerden-dir. Esasen Safa kaypak taş, Merve, küçük ve yumuşakça taş demek olup, ta'rîflâmı ile es-Safâ, el-Merve, Mekke'de bilinen İki tepenin özel isimleridir. Ta'rîf .harfleri el-Beyt, en-Necm gibi lâzımdır, "tim"maddesinden "Alem", "Alâmet" h ve ",4/mm"gibi "Şuur" maddesinden "Şeâir", "Şâire"nin veya "Şîâre"nin veya "Meş'ar"m cem'idir ki, husûsî alem, bildirici alâmet, bellik ma'nâsınadır. Nitekim harbde iki tarafın tanışması için kullanılan alâmet ve işarete de "Şi-âr"(= Parola) denilir: Şeâir bazen ibâdetin kendisine, bazen de yerine denir. Ezan, cemâat ile namaz, cumua ve bayram namazları, hacc, dînin şeâirinden-dirler. Bunun gibi camiler, minareler, haccdakİ mensekler, husûsî yerler, meşâ-ir ve şeâirdendir ki, işte Safa ile Merve de bunlardandır.
İbn Abbâs'm "Safa" kelimesi hakkında verdiği bu bilgileri Taberî, Alî ibn Ebî Talha yoluyla rivayet etmiştir.
[38] Âyette Safa ile Merve arasında sa'y denilen tavaf hakkında "Üzerine günâh yoktur" buyurulduğundan ve bu da zahiren bîr muhayyer kılma gibi görünmekle be-râber, hakîkatîe vâcib'e, mendûb'a, mübâh'a muhtemildir. Fakat Peygamber, haccı sırasında Safâ'ya yaklaştığı zaman: "Safa ile Merve Allah'ın şeârinden-dir. Allah'ın başladığı ile başlayınız" diye emretmiş ve kendisi de Safâ'danbaş-
, lâyıp Beyt'i görünceye kadar üzerine çıkmıştır. O hâlde âyette zahiren ~ - muhayyerliği ifâde eden "Lâ cunâha aleyhi" niçin gelmiştir? İşte bunun cevâbı âyetin inme sebebindendir. Onu da buradaki hadîsler açıklamıştır: Câhiliye devrinde Safa üzerinde Isâf adında bir put, Merve üzerinde Naile adında bir put uyardı. Câhiliye halkı bunların arasında tavaf eder, bunlara elle dokunurlardı. İslâm gelip putları kırdıktan sonra müslümânlar Safa ile Merve arasında tavaf etmekten çekindiler; bunun üzerine metindeki âyet indi ki, "Korkmayın, bunda günâh yoktur, bil'akis bunlar şeâirdendir" diye bu sa'ye teşvik buyuruldu ve bu teşvikin bir nevi' vücûb ifâde eylediği de hadîslerle beyân edildi {Hakk Dîni, 556).
[39] Müteâkib iki âyet şöyledir: "O zaman arkalarından uyulup gidilenler kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşmışlardır. Hepsi o azabı görmüşlerdir. Aralarındaki ipler (münâsebetler) de parçalanıp kopmuştur. Ve tâbi' olanlar şöyle demişlerdir; Bizim için (dünyâya) bir dönüş olsaydı da bu gün bizden uzaklaştıkları gibi, biz de o gün onlardan uzaklaşsaydık. Böylece Allah onlara bütün yaptıklarını hasretler hâlinde kendilerine gösterecektir ve onlar cehennemden çıkacak da değillerdir" (Âyet: 166-167).
"Allah'ın birliği ve kudreti bu kadar fiili ve kavlî âyetleriyle zahir iken, İnsanlardan bâzıları Allah'a karşı denkler, nazîrler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler. Emirlerine, nehiylerine, arzularına itaat ederler de Allah'a isyan eylerler. Şübhe yok ki, böyle yaprrak, gerek Allah'ı inkâr ederek olsun ve gerek olmasın, ulûhiyet ma'nâsında onları Allah'a ortak yapmaktır. Bunların bir kısmı bu şirki apaçık söylerler. Fir'avnlara, Nemrûd'lara yapıldığı gibi, onlara açıktan açığa ilâh, ma'bûd nâmını vermekten çekinmezler; 'Rabb'imiz, tanrımız' derler. Ve hattâ ilâhlarının tevellüd ve tevâlüdüHe kaail olarak, onlara aynı cinsten ma'bûd payesinde oğullar, kızlar tasavvur ve isnâd ederler.
Diğer bir kısmı da açıktan söylemeden aynı muameleyi yaparlar, onları Allah sever gibi severler, ni'rnetin sahibi tanırlar, onların mahabbetini hareket başlangıcı edinirler, Allah'a yapılacak şeyleri onlara yaparlar. Allah rızâsını düşünmeden onların rızâlarını elde etmeye çalışırlar. Allah'a isyan olan şeylerde
bile onlara itaat ederler.
Bu âyet bize gösteriyor ki, ulûhiyet ma'nâsında son derece mahabbet bir esâstır. Ve ma'bûd, en yüksek sevgilidir ve böyle son derece sevilen şeyler ne olursa olsun ma'bûd edinilmiş olur... Fi'1-vâki' herhangibir ümîde sebeb sayılan dilberler, kahramanlar, hükümdarlar gibi insanları Allah gibi seven ve onlar uğrunda herşeyi göze aldıran nice kimseler vardır ki, bu, şirk noktasını,. putperestlik esâsını, beşeriyetin en büyük yarasını teşkil eder. Yunan, Roma, Avrupa medeniyeti ve edebiyatında böyle sevgi ma'bûdlarının haddi hesabı yoktur... Hıristiyanlık dahî bu rûh ile doludur. Hâsılı reislerini ve büyüklerini Allah sever gibi sevenler ve onların hakk emrine muhalif emirlerine itaat ederek Allah'a isyan edenler, bunları Allah'a eş ve emsal edinmiş olurlar ki, bütün putperestlik esâsı, bu tarz sevgidir..." (Hakk Dîni, I, 572-580).
[40] Bu îbn Mes'ûd hadîsi, biraz değişik lafızlarla da rivayet edilmiştir. Müslim'de de bu iki cümle şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah: "Kim Allah'a birşeyi ortak kılmadan ölürse, cennete girer" buyurdu. Ben de: Kim Allah'a birşeyi ortak edinerek ölürse cehenneme girer, dedim.
Bunlar lafızca farklı ise de ma'nâda birdir. Hadîs ile başlıktaki âyet arasındaki uygunluk meydandadır.
[41] Bu âyet, kısasın vâcİbliğini ve bu kısasın ancak ehlinden afv ile düşebileceğini ve bu affın üstün ve evlâ olduğunu, bununla beraber afv sırasında mal üzerine barış anlaşması yapmanın da câizliğini tesbît etmiştir. Böylece Yahûdiler'in affın meşru' olmadığı ve diyetin kısastan önce bulunduğuna dâir olan hükümleri ni, kısâsen öldürmenin asla caiz olmadığına kaail olan Hristiyan hükümlerini ve insanlık eşitliğini gözetmeyip şeref da'vâsıyle haddi aşan Arab âdet ve hükümlerini de kaldırdı ve hayât hakkında eşitliği te'sîs ve Plân etti...
Bunun için dişinin erkek, erkeğin dişi mukaabilinde kısâsen öldürüleceğine imamlar arasında ittifak edilmiştir. Bunu te'yîd ve tefsir edici olmak üzere el-En'âm: 45'de "en-Nefs bi'n-nefsi" buyurulmuş ve

bununla kısasta istenen mü-mâselet ve müsavat, nefis ve can mümâseleü olduğu gösterilmiştir. Ve hayât hakkı herkes için eşittir ve kısas bu eşitliğe dayanır. Maktul kim olursa olsun, onun kaatili veya birden fazla kaatilleri, o maktulden fazla yaşama hakkına mâlik değillerdir. İşte bu suretle âyetin başı âmm ""Hür hür ile; köle köle ile; dişi dişi ile", maktûku da "en-Ate/su W'M-ne/M"benzeşmesiyle nefisleri müsâvî kılmayı beyân ile tecâvüzden sakınmak içindir... (Hakk Dîni, I, 602).

[42] Hadîslerin başlıktaki âyetle İlgileri meydandadır. Bunların farklıca birer rivayeti Sulh'ta ve Diyetler'de de getirilmiştir.

[43] Medîne'ye hicretten birbucuk sene sonra kıble değiştirilmesini müteâkıb, şa'-bânın onunda ramazân orucu farz kılınmıştır. Oruç Ötedenberi tatbik edilegelen ilâhî bir kaanûndur. Buna beşeriyetin terbiye ve tehzîb bakımından büyük bir ihtiyâcı ve tatbikinde birçok faydalan vardır.

[44] Hadîsler ramazân orucundan evvel diğer kitâblı milletlerden olarak Kureyş'in tuttuğu âşûrâ orucunu Peygamber'in de tuttuğunu ve sahâbîlerine de tutmalarını emrettiğini, ramazân farz olunca onun serbest bırakıldığını bildirmektedir.

[45] Bu âyette; hasta ve yolcu gibi muvakkat özürlülerin bu özürleri sona erince tutamadıkları günleri kaza etmeleri bildirildiği gibi, daimî özürlüler, yâni gerek edâen ve gerek kazaen oruca zor dayanabilen, orucu güçsünen yânî oruç takatlerini tüketecek olanların da fidye verecekleri öğretilmiştir. Meselâ pek ihtiyarlamış veya iyileşmesi ümîdsiz müzmin bir hastalığa tutulmuş bulunanlar üzerine de yedikleri her oruç yerine bir fidye, yânî bir miskin yemeği vermeleri gerektiği bildirilmiştir.

Fidye birşeyin yerine geçmek üzere verilen bedel demektir. Bir günlük orucun fidyesi bir miskîn yemeği ile de ifâde edilmiştir. Bir miskin yemeği, şer'an sâ' denilen ölçek ile buğdaydan yarım ölçek; arpa, hurma, kuru üzüm vesâire-den bir ölçektir. Bir sâ', şer'î dirhem ile binseksen dirhemdir. Binâenaleyh yarım sâ' buğday onaltı kıratlık örfî dirhem ile bir okka yetmişikibuçuk dirhem demektir. İslâm şerîatinde en fakîr bir kimsenin İki öğün i'tibâriyle bir günlük yemeği budur. Bu mikdâr fıtır sadakası ve sair bütün keffâretlerde esâstın

[46] et-Tavk: Bir nesneye güç yetip takat getirmek ma'nâsına birinci bâbdan mas-dardır.

et-Tatvîk: Bir kimseye bir iş teklîf eylemek, kudret vermek, bir adamın nefsi bir işi kendisine kolaylaştırmak ve ruhsat vermek... ma'nâlannadır.

el-ltâka: Bir nesneye güç yetip kaadir olmak ma'nâsınadır ki, takat getirmek ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.),

Yutîkûne, if'âl babından ve "İtâka" masdarmdan muzâri fiildir. Itâka, Takat ve Tavk 'tandır. Tavk, tâ'nın fethiyle Takat; tâ'nın ötresiyle de boyuna takılan gerdanlık veya ağır bir demirdir. Takat, vüs' ve istitâat ma'nâsına ma'rûf ise de esasen aralarında bir fark vardır;. Vusu' takatin üstündedir. Çünkü Vu-su', birşeye kolaylıkla kaadir olmak, Takat de şiddet ve meşakkatle kaadir olmaktır. Binâenaleyh Itâka, gücü yetmek, dayanmak ma'nâsına gelirse de, esâsında güç yetişmek, güç tükenmek, zor dayanmak hattâ dayanamamak ma'-nâsınadır ki, buna Tatvîk, Tatavvuk, Tatayyuk, ictihâd denir...

Burada ttâka'nım tatvîk ve ictihâd gibi son derece güçsünmek, güç tükenmek, zor dayanmak, hattâ dayanamamak ma'nâsına olduğu görülür. Hakîkaten dirâyeten böyle olduğu gibi, rivâyeten de bunun "Yutavvakûnehû" yânı "Lâ yutîkûnehu" diye tefsir edilmiş bulunduğunu görüyoruz... "Ve ale'ttezîne yutîkûnehu", "Oruç kendilerine güç gelen, yânı oruca dayanamayanlar" demektir... {Hakk Dîni, I, 632-634).

Buhârî burada Atâ ibn Ebî Rebâh'ın, el-Hasen el-Basrî'nin ve İbrahim en-Nahaî'nin bu âyetle ilgili tefsirlerini nakletmiştir.

[47] Bu İbn Abbâs hadîsi de, âyetin tefsirini ve bunun mensûh olmadığını açıkça belirtmektedir. Bu tefsir ve görüş Alî'den, İbn Umer'den ve şâir sahâbîlerden de rivayet edilmiştir.

[48] Bu kıraatte "Fidye" tenvînsiz "Taâm"a izafetle ve "Taam" da kesreli okunur, daha sonraki "Miskin'" kelimesi de cemî' sîgasıyle "Mesâkîne" şeklinde okunmuştur. Bu okuyuşa göre, fakirler yemeği fidye demektir. Evvelki okuyuşta her orucun fidyesi, bu okuyuşta da toplamının fidyesi anlaşılır. Bir fakîr yemeğinin mikdân bundan önceki babın haşiyesinde anlatılmıştı.

[49] Bu nesh işi şu rivayetlerde daha açık anlatılmıştır: İbn Ebî Leylâ, Muâz ibn Ce-bel'den şöyle rivayet etti: Peygamber Medîne'ye geldiği zaman âşûrâ günü ve bir de her aydan üç gün oruç tutmuştu. Sonra Allah ramazân orucunu farz kıldığı âyeti indirdi; "Ve ale'ttezîne yutîkûnehû fıdyetun taâmu miskine" sözüne kadar ulaştı. Bunun üzerine dileyen oruç tutuyor, dileyen bir fakîr doyuruyordu. Daha sonra sahîh ve mukîm olanların hepsine oruç farz kılındı ve fakîr doyurmak ancak oruca güç yetiremeyen ihtiyar kimseler hakkında sabit kaldı.

Yine İbn Ebî Leylâ şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah Medîne'ye geldijji zaman her aydan üç gün gönüllü olarak ve farz olmayarak oruç tutmalarını emretmişti. Sonra ramazân orucu indi. Hâlbuki o zaman insanlar henüz oruca ahşmamıştı, oruç kendilerine pek şiddetli, pek güç geliyordu. Binâenaleyh oruç tutmayan, bir fakîr duruyordu. Bundan sonra "İçinizden kim o aya erişirse, onda oruç tutsun"ayeti indi. Bunun üzerine oruç tutmayıp fidye verme ruhsatı ancak hasta ve yolcuya â'id kaldı, hepimiz oruç tutmaya me'mûr olduk.

Bunlarda bir nesh İşareti vardır. Fakat bunun yaşlı kimselerden başkalarında olduğu açıktır. (Hakk Dîni, I, 637).

[50] Bukeyr ibn Abdillah 120 yılında yâhud biraz önce, biraz sonra vefat etmiştir. Yezîd ibn Ebî Ubeyd el-Eslemî ise 146 veya 147'de vefat etmiştir.

[51] Hadîsle âyet arasındaki ilgi meydandadır. Bu hadîsin Oruç Kitâbı'nda geçen bir rivayetinin sonunda "Bu âyetin inmesi üzerine sahâbîler çok sevindiler..." ziyâdesi vardır.

[52] Hadîslerin bâb başlığındaki âyete uygunlukları meydandadır. Sehl hadîsinde bu "Mine'l-fecri" kaydının sonradan indiği bildirilmiş, bu beyân ile kasdolunan ma'nâ açıkça söylenmiştir. "Mine'l-fecri", beyaz ipliğin beyânıdır. Bununla siyah ipliğin beyânından iktifa edilmiştir. Çünkü ikisinden birini beyân etmek, diğeri için de bir beyândır.

[53] Hadîs başlıktaki âyetin nuzûl sebebini bildirdiği için, aralarındaki uygunluk tamdır. "Bu âyetteki ifâdenin bir hakîkî ma'nâsı, bir de kinayeli ma'nâsı vardır.

1 Hakîkati i'tibâriyle Câhiliyet ahâlîsinin ihramda yaptıkları bu aksiliğin bir ibâdet olmadığıdır. Kinayeli ma'nâsı i'tibâriyle de Rasûlullah'a yıldız ilmi suâli sormak, ilâhî hikmet ve ilâhî hükümleri beyân ve tebliğ için gönderilmiş olan Peygamber'i hâşâ bir müneccim ve Kur'ân'ı bir nücûm kitabı yerine koymak, âdî İlimlerin maksadlanyle nübüvvet ilminin isteklerini birbirinden ayıramamak, işe tersinden başlamak demektir. İşlere böyle tersinden başlamakla hayra eril-mez. Hayır böyle aksilikle değildir, lâkin hayır ehli ancak muttakî' olan, korunandır. Ve evlere kapılarından gelin. İşlere doğru yoluyla, lâyıkı veçhile girişin, aksilik etmeyin..." (Hakk Dîni, I, 685).

[54] Başlıktaki âyetin bir benzeri el-Enfâl: 39'da da geçmektedir.

Bundan önceki üç âyet şunlardır: "Size harb açanlarla, Allah yolunda siz de döğüşün; ancak aşırı gitmeyin. Şübhesiz ki, Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları nerede yakalarsanız öldürün. Onları, sizi çıkardıkları yerden çıkarın. Fitne öldürmekten beterdir. Onlar Mescidi Haram yanında, orada sizinle döğüşmedik-çe siz de orada kendileriyle döğüşmeyin. Fakat (orada) sizi öldürürlerse, siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir. Bununla beraber (muharebeden) vazgeçerlerse (siz de bırakın), şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 190-192).

Fitne, aslı lügatte karışığını ayıklamak için altını ateşe koymaktır. Bundan mihnet ve belâya sokmak ma'nâsına kullanılmıştır ki, burada bu ma'nâyadır. t Yânî vatandan çıkarmak gibi insanları azaba uğratacak belâ ve mihnet öldür-- mekten daha ağırdır. Ölümden daha ağır ne vardır demeyiniz, zîrâ ölümü te-mennî ettiren hâl, ölümden daha ağırdır. Bu nazmın şevkinde insanı vatanından çıkarmak da ona ölümü temennî ettirecek fitneler ve mihnetler cümlesinden olduğuna işaret vardır. Şirk, küfür neşri, İrtİdâd, Allah'ın haramlarını yırtıp parçalamak, umûmî asayişi bozmak, vatandan çıkarmak hep birer fitnedir. Allah korusun, mü'minin dininden dönüp kâfir olması, öldürülmesinden eşeddir... İşte bütün bunlar "Fitne öldürmekten daha şiddetlidir" düstûrunda özetlenerek harbin sebebi kılınmış ve müslümânlar fitneyi def etmek için fî sebîlillah gazaya teşvîk edilmiştir... Onlarla hiçbir fitne kalmaymcaya, yânî şirk ve tefrika kalmayıncaya ve dîn de hep Allah'ın oluncaya kadar, yalnız Allah'a boyun eğilip itaat edilinceye kadar harb edip savaşın. "Çünkü Allah katında hakk dîn ancak İslâm'dır" (Âlu İmrân: 19). Binâenaleyh bunlarda hakk tevhîd dîni olan İslâm'dan başka bir dü bulunmasın. Fitnenin başı olan şirk kalksın. Bunun için Peygamber (S): "Ben bu insanlara Lâ ilahe ille Ulah diyecekleri âna kadar harbe me'mûrum, onu dedikleri zaman benden canlarını, mallarını kurtarırlar" buyurmuştur (Buhârî, îmân). Diğerleri cizye ile dahî kan ma'sumiyetine mâlik olabilecekleri hâlde, fitneci müşriklere bu müsâade verilmemiştir. Bundan başka bilhassa Mekke'de gayrimüslimin ikaametine müsâade de edilmemiştir.. {Hakk Dîni, I, 695-698).

[55] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu meydandadır. Buhârî bu hadîsi burada iki senedle getirmiştir. İbn Umer'e gelen kişilerin el-Alâ ibn Irâr ile Hıbbân yâhud Nâfî' ibnu'l-Ezrak olduğu söylenmiştir.

Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in fitnesi, Haccâc'ın Mekke'de Abdullah İbnu'z-Zubeyr'i muhasara etmesi fitnesidir. Bu muhasara 73 yılının sonlarında oldu. Abdullah İbnu'z-Zubeyr bu yılın sonunda Öldürüldü. Abdullah ibn Umer de 74. yılın evvelinde vefat etti.

[56] Şu unutulmamalıdır ki, harb denilen şey parasız, malsız olmaz, masraf da ister. Bunun için Allah yolunda harcama da yapın, mal tedârik edip harb ihtiyâçlarına sarfedilmek üzere vergi ve yardım verin, lâkin yalnız mal kazanmak sevdasına düşüp de kendi kendinizi tehlikeye bırakmayın. Sâde para kazanmak ve istirahat etmek sevdasının insanları esaret: istilâsı ve mahkûmiyet gibi büyük tehlikelere düşüreceğini ve bu tehlikenin önüne geçmek ancak Allah yolunda harb etmek ve harbe alışmakla mümkin olacağını unutmayın.

[57] Bu âyetin şevki ve inme sebebi Allah yolunda harb ve kıtalden ve o uğurda mal harcamaktan kaçınmanın bir tehlike olduğunu hatırlatmak içindir. Müslim, Ne-sâî, Ebû Dâvûd ve Tİrmizî'de bu Huzeyfe hadîsini tefsir edici olarak şöyle rivayet edilmiştir: Emevîler devrinde Abdurrahmân ibn Velîd kumandasında bir İslâm ordusu Kostantmiyye, yânî İstanbul şehrine gaza etmişti. Ebû Eyyûb el-Ensârî de bu asker arasında idi. Rumlar şehrin sûrlarına arkalarını dayamışlardı. O sırada müslümânlardan bir zât kalede düşman üzerine açıktan hücum etmiş, bunu gören müslümânlar "Men meh! Lâ ilahe ille'llah, kendi kendini tehlikeye atıyor" demişlerdi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî: Ey müslümânlar! Bu âyet biz Ensâr topluluğu hakkında indi. Allah Peygamber'İne nus-rat ve dîni olan İslâm'ı gâlib getirip yardımcıları da çoğalınca, o zaman biz artık mallarımızın başında durup onların ıslâhıyle meşgul olalım mı? demiştik. Allah: "Allah yolunda mallarınızı harcayın, kendinizi tehlikeye atmayın" âyetini indirdi. Binâenaleyh kendini tehlikeye atmak, mallarınızın başında durup onları ıslâh ile uğraşmanız ve cihâdı terketmenizdir", demiş ve bunun Üzerine hiç durmayıp Allah yolunda cihâda girişmiş ve nihayet şehîd olup Kostantmiyye'de defnolunmuştur. Ebû Eyyûb bu suretle, tehlikeye atılma'nın, Allah yolunda cihâdı terketme demek olduğunu ve bu âyetin bu hususta indiğini haber vermiştir. Bu, tbn Abbâs'tan, Huzeyfe'den, Hasen, Katâde, Mucâhid, Dahhâk'tan dahî böyle rivayet edilmiştir, (tbn Hacer, Kastallânî, Hakk Dîni, I, 701-703).

[58] Âyetin baş tarafı şöyledir: "Haca da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat bunlardan ahkanursanız, o hâlde kolayınıza gelen kurbân (gönderin, bununla beraber) kurbân yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan ya sadakadan, yâhud da kurbândan biriyle fidye (vâcib olur)... "

[59] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin birkaç rivayeti Hacc Kitâbı'nda geçmiş ve gerekli açıklamalar da orada verilmiştir.

[60] Âyetin bu kısmı içine olan yukarısı şöyledir: "Emîn olduğunuz vakit ise kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse kolayına gelen bir kurbân (kesmek vâ-cib olur). Fakat onu bulamazsa, hacc günlerinde (ihrâmlı olarak) üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak (vâcib olur ki) bunlar tam on gün eder. Bu, ailesi (ikaametgâhı) Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah, cezası cidden çetin olandır" (Âyet: 196).

"Bir senenin hacc aylarında hacc ile umrenin birleşmesi ve birleşmemesine göre haccm üç nev'i vardır: tfrâd haccı, temettü' haccı, kıran haccı.

İfrâd haccı: Mîkaat'tan yalnız hacc niyetiyle ihrama girip, geliş tavafını yaptıktan sonra hacc fiilleri bitinceye kadar Mekke'de ihrâmlı olarak kalmaktır. Bunda umre bulunmayıp tek bir hacc yapılmış olduğundan müfrid hacc veya ifrâd hacc ismi verilir.

Temettü' haccı: Mîkaattan umre niyetiyle ihrama girip, umre için tavafı ve sa'yi yaparak tıraş olup ihramdan çıkmak, sonra Mekke'de bir Mekkeli gibi kalıp, nihayet Zu'1-hİccenin sekizincisi terviye gününde hacc için Harem'den ihrama girerek haccı tamamlamak ve kurbân kesmektir. Uzun müddet ihramda kalınmamak için umreden bu suretle istifâde edildiğinden dolayı buna temettü' , haccı adı verilmiştir.

Kıran haccı: Mîkaattan hem umre ve hem de hacc; ikisine birden niyet ile ihrama girip Mekke'ye varınca evvelâ umre için tavaf ve sa'y, daha sonra hacc için geliş tavafı ve sa'y etmek, sonra ihramdan çıkmaksızın, nihayetine kadar hacc fiillerini yapmak ve kurbân kesmektir. Câhiliyette umre ile haccın hacc ay-. lannda birleştirilmesi caiz değildi; bu âyet bunların meşrû'luğunu beyân için inmiş ve şükrânesi olmak üzere kurbânı da vâcib kılmıştır.

[61] Hadîs de âyetteki gibi hacc aylarında umre ile temettü' yapmanın cevazına delâlet etmektedir. Bu hadîsi Müslim, Hacc Kitâbı'nda rivayet etmiştir. Müslim'de hadîsin birçok rivayetleri sıralanmıştır (Müslim Ter., IV, 99-105).
[62] Ukâz, Taife bir; Mekke'ye üç konak mesafededir. Ukâz Panayırı zu'l-ka'de hilâlinin ertesi gününden başlar ve yirmi gün devam ederdi. Oranın bozulan pazarı Mecenne'de zu'l-hicce evveline kadar sürerdi. Mecenne, Merçu'z-Zahrân'da idi. Ondan sonra Arafat'ın arkasında bulunan Zu'l-Mecâz'da pazar kurulup ter viye gününe, yânî zu'l-hiccenin sekizinci gününe kadar devam ederdi. Ondan sonra da Minâ'ya, Arafat'a çıkılıp hacc edilirdi. Bu pazarların en mühimmi Ukâz idi. Bu pazar yalnız Kureyş'in değil, bütün Arabistan pazarlarının,en mühimmi idi. Orası alışveriş pazarı olduğu gibi, hitabet ve şiir yarışlarının da pazarı idi. "Yedi Muallaka"nın şâir Arab şiirlerine üstün olduklarına peyderpey orada karar verilip, bütün Arabistan halkına orada neşr ve i'lân edilmiştir.
İşte Arablar Câhiliye devrinde hacc mevsimlerinde bu pazar ve panayırları açarlar ve onlardan ticâret, alışveriş yoluyla geçim te'mîn ederlerdi, İslâm Dîni gelince müslümânlar hacc aylarında bunlardan sakınmaya başlamıştır, işte bu çekingenlik üzerine bu âyet inmiş ve hacc aylarında olsun kazanmaya ve ticâretle erzak edinmeye bir mâni' bulunmadığını bildirmiştir. Bu âyetin sonundaki "FîmevâsimVl-hacc" kaydı, Ibn Abbâs'ın kıraatidir. Âyetin devamı şöyledir: "Arafat'tan (oradan vakfeden sonra seller gibi) boşanıp'aktığınız zaman el-Meş'aru'l-Harâm'ın yanında Allah'ı zikredin. O size nasıl hidâyet ettiyse, siz de O'nu öylece anın. Siz bundan evvel gerçek sapıklardandınız" (Âyet: 198).
[63] Hadîsteki "Hutns", bahâdır olmak ma'riâsına gelen Hamaset vazsd-aimdan Ah-mes'in cem'idir. Bu Hutns kelimesi, dînde şiddet ve salâbetli olanlar demektir ki, bunlar Âmir oğulları, Sakîf ve Huzaa kabîleleri idiler. Ibn Ishâk'm rivayetine göre bu Hums bid'atı, Fil senesinde yâhud biraz önce veya biraz sonra ortaya çıkarılmıştı. Kureyş: Biz İbrahim'in evlâdıyız, Ka'be'nin sahibiyiz, Mek-keli'yiz. Arab kabilelerinden hiçbiri bizim bulunduğumuz şeref ve asalete sâ-hib değildir. Binâenaleyh biz bu şerefli mevkiimizi korumalıyız. Bundan son ra Harem dışında hiçbirşeye ta'zîm etmeyip, bütün hürmetlerimizi Harem dâhilinde yapmalıyız. Arafat'ta halk ile bir arada yanyana, omuz omuza durup vakfe yapmak, sonra halk ile geri dönüp Muzdelife'ye gelmek bizim kadrimizi indirir" diyerek, Arafat'ta vakfeyi terketmişlerdi. Mekke dışındaki Arablar Arafat'ta vakfe yapmağa devam ederlerken, Kureyş ve onun dindaşları olan Âmir oğullan, Sakîf ve Huzaa kabîleleri halkı Harem hududu dahilindeki Muzdelife'de vakfe yaparlardı ve oradan dağılıp giderlerdi. Bu suretle Kureyş, İbrâhîm Peygamber zamanından, beri devam edip gelen Arafat vakfesini değiştirmişti. Hâlbuki haccdan en yüksek gaye, Arafat vakfesi idi. Kureyş'in çıkardığı Arafat'ta vakfeyi terk bid'ati, bu âyetle kaldırılmıştır. Bu âyet, Arafat'ta bulunmanın haccın iki farzından biri olduğunun da delilidir. Arafat'a yetişmeyen hacca yetişmemiş olur.
[64] Bu hadîsinde ibn Abbâs hacc fiillerinin yapılışıyle ilgili bilgilerin bir kısmını Özetle bildirmektedir. 99. âyetin inmesiyle Câhiliyet devri bid'atleri kaldırılmış, Veda Haccı'nda Peygamber bizzat sahâbîleriyle Arafat'ta vakfe yapmış, gün battıktan sonra oradan bütün insanlarla beraber Muzdelife'ye hareket etmiştir
[65] Bundan önceki iki âyet şöyledir: "Hacc ibâdetlerinizi bitirince (Câhiliyet'te) atalarınızı andığınız gibi, hattâ daha kuvvetli bir anışla Allah 't anın. Artık o insanlardan kimi: 'Ey Rabb 'imiz, bize (nasibimizi) dünyâda ver' der ki, onun âhiretten nasibi yoktur" (Âyet: 200-201).
"Fahruddîn er-Râzî, Tefsîr'inde der ki: Saadetlerin mertebeleri üçtür: Rû-hânî, bedenî, haricî. Rûhânî saadet ikidir: Birisi ilim ile nazar, yânî düşünme kuvvetinin kemâli, biri de fâzıla ahlâk ile amelî kuvvetin kemâlidir. Bedenî saadet de ikidir: Sıhhat, güzellik. Haricî saadet de ikidir: Mal, mevki. "Bize dünyâda ver" talebi de bu kısımlardan herbirini şâmildir. Çünkü ilim, dünyâda zînetlenme ve akranın önüne geçmek için istenirse dünyâda olur. Bunun gibi fâzıla ahlâk dahî dünyâda başa geçmek ve dünyâ işlerini zabt ve idare etmek için istenirse, bu da dünyâda olur. Öldükten sonra dirilmeye îmânı olmayanlar gerek rûhânî, gerek cismânî herhangibir fazileti isterlerse, ancak dünyâ için isterler..."
"Haserte", insanın nefsinde, bedeninde, hâllerinde nail olmakla sevineceği her ni'mettir ki, ismî ma'nâsıyle güzel ve güzellik demektir. Esasen Hasen, yânî güzel, sevinme ve rağbet sebebi olan herhangi birşey demektir ki, Hüsn, güzellik onun nefsinde müessir olan husûsî bir halettir. Onun için Hüsn haddi zâtında vâkî bir iş olmakla beraber kıymeti, enfüsî te'sîrleri i'tibâriyledir, yânî güzel, güzel saymadan öncedir, fakat tecellîsi onunladır. Bunun için güzel üç nev'idin'Ya akl ve basîret cihetinden güzel sayılan veya hevâ cihetinden güzel sayılan veya güzellik cihetinden güzel sayılandır. Avâmm güzelliği hissiyle ve ekseriya gözüyle arar. Kur'ân'da gelen hüsnler ise ekseriyetle basîret cihetinden
güzel sayılanlardır..
Müfessirler, dünyâ ve âhiret haseneleri nedir suâline: dünyâda sağlık, yeterlilik, hayra muvaffak kılınma, âhirette de sevâbdır, demişlerdir..." {Hakk Dîni, I, 725-727).
[66] Âyetin tamâmı, sonraki iki âyetle beraber şöyledir: "İnsanlardan Öyle kimseler vardır ki, onun bu dünyâ hayâtına âid sözü hoşunuza gider ve o kalbinde olana Allah'ı şâhid getirir. Hâlbuki o düşmanların en yamanıdır. O, yeryüzünde iş başına geçti mi, orada fesâd çıkarmaya, ekini ve zürriyeti kökünden kurutmaya koşar. Allah fesadı sevmez. Ona: 'Allah 'tan kork' denildiği zaman, izzeti nefsi (cahilane kibri) kendisini (daha ziyâde) günâh işlemeye götürür. İşte öylesine, cehennem yetişir. O, hakikat ne kötü yataktır'* (Âyet: 204-206).
el-Eledd, lügat yönünden çok eğri demektir. Bâzıları ei-EIedd'i, şiddetli cidalci diye tefsir etmişlerdir. Bu tefsiri Kaamûs Mütercimi şöyle açıklıyor: el-Eledd, müteannid, mütemerrid, husûmeti şiddetli adama denir ki, ihlâs ve insaf tarafına meyi eylemez...
Bu âyetler Sakîf oğulları'ndan Ahnes ibn Şerîk hakkında inmiştir. Bu münafik, Zühre oğullan'nın yemînli dostu imiş. Peygamber'e gelmiş, müslümân-hk göstermiş, diller dökerek sevgiden bahsetmiş, yeminler etmiş. Sonra Peygamber'in yanından çıkınca müslümânların bir ekinliğine uğramış, ekinleri yakmış, hayvanları öldürüp telef etmişti. Nuzûl sebebi bu olmakla beraber, âyetin muhtevası bu gibi vasıflarla vasıflanmış olan münafıkların hepsini şâmil olduğunu tahkîkçı müfessirlerin çoğu açıkça söylemişlerdir.
Bu münâsebetle âyet, bir iş başına geçirilecek insanların dillerine bakılma-yıp, hâllerinin incelenmesi gerektiğini bildirmiştir.
[67] Müellif bu ikinci senedi, hadîsin Peygamber'e yükseltilmesini açıkça söylediği içm zikretmiştir.
[68] Bu iki âyet, yânî Yûsuf: 110 ile el-Bakara: 214. âyetleri, bu okuyuş ihtilâfı ve her iki âyette bulunan "Kuzibû" fiillerindeki naibi fail zamirlerinin peygamberlere veya ümmetlere döndürülmesi ile beraber, ümîdsizlik ardından yardımın gelmesi hususunda birbirine benzemektedirler. Yânî el-Bakara âyeti bu hususta Yûsuf âyetine benzemektedir. İşte bu benzerlik sebebiyle tbn Abbâs, Yûsuf âyetini bu el-Bakara âyetinin tefsiri sırasında okumuştur.
Rasûlullah, Mekke'deki müşriklerin muhalefetinden sonra Muhacirlerle yurdu ve malları terkederek Medine'ye hicret ettiği zaman, evvelâ Yahûdîler'in düşmanlığıyle karşılaştı. Bu sebeble bu âyet indi. Uhud ve Hendek muharebeleri sebebiyle indiği de rivayet edilmiştir. Bu âyet gösteriyor ki, ittırat kaanûnu gereğince Muhammed ümmeti, bütün eski ümmetlerin geçirmiş olduğu bâzı hâllerle karşılaşacak, ihtilâflar görecek, mukaavemetlere uğrayacak, sıkıntılar, zaruretler geçirecek, sebat edenler akıbet muvaffak olacaklardır. İlk hilkatte olduğu gibi, Muhammed'in peygamberliğinden i'tibâren de beşer fıtratı hakk macerasında yeni bir inkişâfa başlayacak "Zaman Allah 'm gökleri ve yeri yarattığı günkü hey'etine dönmüştür" hadîsi ma'nâsınca Muhammed asrı, küll'ün mîzânına bir başlangıç olacaktır. Bundan sonra da âlemde hakka karşı yine azgınlık ve düşmanlık olacak, geçmiş ümmetler gibi fırkalar meydana gelecek ve bütün bunlar içinde Peygamber'in ve sahâbîlerin yoluna giden, Kitâb, Sünnet ve cemâat ile korunmasını bilip Hakk'in tevhidini amellerinin esâsı edinen hakk ehli... sabr, sebat ve çalışma ile ilâhî nusrata erecek, hakkın galebesini görecek ve küllî selâmeti kuracaktır. Ve muvaffak olmak için târihten ibret alıp, ona göre korunmalıdır {Hakk Dîni, I, 752).
[69] Ayetle hadîslerin uygunluğu meydandadır. Câbir hadîsinde bildirildiği gibi Yahûdîler, bir kimse zevcesinin önüne arkasından cima' ederse doğacak çocuğu şaşı olur derler ve bunu Tevrat'a dayandırırlarmış. Bu, Rasûlullah'a nakledilmiş, "Yahûdîleryalan söyledi"buyurmuş ve başlıktaki âyet inmiştir.. Hars esasen zirâat gibi ekin ekmek demek olup, ekin yeri ma'nâsına isim de olur ki, burada bu ma'nâyadır. Bu ta'bîr ile kadının kadınlık organı bir yere, erkeğin nutfesi tohuma, doğacak çocuk da bitecek hâsılata benzetilerek bir istiare yapılmış ve bununla Allah'ın bir önceki âyette emrettiği ekin yeri açıklanmıştır.
[70] Buhârî bu hadisi burada üç senedle getirmiştir.
İddet bittikten sonra birinci kocanın kendiliğinden kadına dönme hakkı kalmaz, lâkin kadının rızâsıyle yeniden nikâh edebilir. Buna da ma'rûf veçhile olmak şartıyle hiç kimsenin, hattâ velîlerin bile mâni' olmaya hakkı yoktur. Meselâ şâhidsiz veya mehrİ misilden aşağı bir mehirle razı olmak gibi ma'rûfun hilafı olursa, o zaman velîsi men' etmeye selâhiyetlidir. İki talâkta böyle rızâlaşma ile iki defa nikâh yenilemek caizdir. Fakat üçüncüsünde başka bir kocaya varmadan halâl olmaz... Bâzıları âyete şu ma'nâyı vermişlerdir: "Ey zevçler, kadınlarınızı boşadığınız ve bunun üzerine onlar da iddetlerini bitirdikleri vakit, onlara baskı yapıp başka kocaya varmaktan men' etmeyiniz, iki tarafın rızâsıyle meşru' surette nikâh ile gerek siz ve gerek başkası, dilediklerine varsınlar". İbn Abbâs, Zuhrî, Dahhâk: Bu âyet zevcelerini boşadıktan sonra başka bir kocaya varmaktan men' eden zevçler hakkında inmiştir. Çünkü Câhiliyet hamiy-yeti İle bâzıları boşanmış kadınlarını zulmıen tazyik eder, evlenmelerine meydan vermezlerdi, demişlerdir. Rivayet kuvvetine göre müfessİrlerİn çoğu evvelki ma'-nâya taraftar olmakla beraber, dirayet bakımından bunu daha üstün görenler de vardır. Esasen bu iki ma'nâ birbirine zıd değildir; biri diğerini gerektirir... İHakk Dîni, I, 793-794).
[71] Buhârî bu fiillerin geçtiği şu âyete işaret etmiş ve fiilin^tefsîrini vermiştir: "Eğer siz onları kendilerine temas etmeden önce boşar (fakat daha evvelden) onlara bir mehr ta 'yîn etmiş bulunursanız, o hâlde ta 'yîn ettiğiniz o mehrin yarısı onlarındır. Meğer ki kendileri vazgeçmiş olsunlar, yâhud nikâh düğümü elinde bulunan kimse bağış yapmış olsun... " (Âyet: 237).
[72] Abdullah ibnu'z-Zubeyr, hükmü neshedilenin Mushaf'a yazılmayacağını zannetmiş gibidir. Usmân (R), onun müşkil saydığı bu sorusuna metindeki cevâbı vermiştir. Bu cevâbda: Ben âyetleri Mushaf'ta nasıl tesbît edilmiş bulduysam, sonra da onları bulduğum tertîb üzere yerlerinde tesbît ettim... demiş oluyor. Bu cevâbda âyetlerin tertîbinin tevkîfî olduğu hükmü de vardır.
[73] İddetin hikmeti, "Boşanmış kadınlar kendi nefislerini üç hayız ve temizlenme müddeti bekletirler. Eğer onlar Allah 'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa Allah 'in kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara halâl olmaz..." (Âyet: 228) nas-smdan açıkça görüldüğü üzere, rahmin temizliğinin meydana çıkması ve bunda asıl da hayz idi. Üç hayız, ekseriya üç ayda cereyan edebileceği gibi her kadın da hayız sahibi olmaz. Boşanmada kadının hayız sahibi olup olmaması da dikkate alınacak bir sebeb olur. Bunun için boşamada hayız sahibi olanların iddeti kuru' ile hayızdan kesilmişlerin de ona bedel aylar ile olması sırf hikmet olur. Fakat ölüm herkes için müsâvî bir sebebdir. Bundan meydana gelen ayrılıkta kadmm hayız sahibi olup olmamasının hiç hükmü yoktur. Bundan Ötürü Ölüm iddetinin umûm için müsâvî ve muttarit bir surette olması da sırf hikmettir. Hayızdan kesilme gibi üç ay ile takdiri bu müsavata kâfî değildir. Bütün hayız sahibi olanlar bakımından da müsavatı te'mîn için daha fazlasına lüzum olabilir. Aynı zamanda ölüm iddetinin, boşamaktan ziyâde bir matem ma'nâsını içine alması da yaraşır. Kadın için nikâh ni'metinin gitmesi, her hâlde sevinç ile karşılanacak bir hâdise sayılmamalıdır. Bununla beraber boşamakta teselli vesilesi olacak bir ni'met ciheti düşünülebilir. Ölüm ise hiçkimse için inşirah vesilesi değildir. Bunun tek tesliyeti "tnnâUUâhi veinnâileyhirâciûn" (ei-Bakara: 156)îmânıdır... (Hakk Dîni, I, 802).
[74] İslâm'ın ilk zamanlarında kocası vefat eden kadın mîrâs almaz, yalnız bir sene onun evinde bakılırdı. O vaziyette iddet de bir yıldı. Eğer kadın o müddet zarfında çıkar giderse, bu hakkından mahrum edilirdi. Bilâhare nafaka ve süknâ ile vasiyet, mîrâs âyeti ile; bir sene iddet de vefat iddeti olan dört ay on gün ile neshedîdi. Mucâhid'e göre bu âyet muhkemdir. Kocası ölen kadın süknâyı tercih etmez, onun malından nafaka almazsa iddeti dört ay on gündür. Süknâyı ve nafakayı tercîh ederse, bir senedir. Bu re'y râcihtir (H.B. Çantay, Kur'ân-ı. Hakîm ve Meâl-i Kerîm, haşiye).
[75] Müfessirier cumhuru, bu 240. âyetinin inmesinin, 234. âyetinden evvel olduğunu ve fakat tilâvette geri bırakıldığım söylemişlerdir. Bununla beraber târîh açıkça beyân edilmiş değildir. 234. âyet iddet, 240. âyet ise nafaka içindir.
240. âyette nekre olarak "Mz'rtî/", evvelkinde "B/7-ma'rû/"buyurulması, bunun inmesi önce, öbürünün inmesi daha sonra olduğundan dolayı böyle geldiğini, müfessirier beyân ediyorlar. Kadının evden çıkması hâlinde günâhın olmaması, bu bir senenin tamamen iddet olmadığını gösterir. Çünkü iddet olsaydı, kadınların çıkmaları günâh olurdu. Buna göre bu âyet inmede dahî evvelkinden geride olsaydı, dört ay on gün iddet müddetiyle çelişmezdi.
Bu hadîste İbn Mes'ûd'un kısa olan en-Nisâ Sûresi dediği âyet şudur: "... Hâmile kadınların iddetleri ise çocuklarım doğurmaları ile biter. Kim Allah Han korkana O, kendisine işinde bir kolaylık verir" (et-

Talâk: 4).
[76] Çünkü düşmanların harb için hücumlarından dolayı korku namazı suretiyle olsan, vaktinde kılamamışlar, güneş battıktan sonra kılmışlardı... Bunun bu isimle anılmasının vechi ve hikmeti olarak şöyle denilmiştir: İkindi namazı vakti, herkesin ticâret ve geçim için en ziyâde meşgul oldukları bir vakittir. Gece ve gündüz meleklerinin bir yere gelmesi vaktidir. Bir de şer'î gündüz İle iki gündüz, iki gece namazlarının ortasındadır. Bu sebeble her iki ma'nâsıyle ortadadır.
[77] Bu "Allah için tam Mat ediciler olarak namaza durun" emriyle, namazda Allah için niyetin, iftitâh tekbîrinin ve ayakta durmanın, huşu' İle dünyâ kelâmından sükûtun farziyeti anlatılmıştır.Bu suretle ayakta durmak, namazın ilk rüknüdür. "Okuyun, rükû' edin, sucûdedin" emirleri gereğince kıraat, rükû', sucûd, ka'de tertîbde bundan sonradır. Her namazda evvelâ dîvân durmak vardır. Bu sebeble namaz esasen bir kunûttur.
Namazda dünyâ kelâmından sükût edilmesi hadîsleri İbn Mes'ûd'dan, Ebû Saîd'den ve diğer sahâbîlerden de rivayet edilmiştir.
[78] Buhârî bu başlık âyetinden sonra, bu sûrenin âyetlerinde geçen bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmiştir. Biz bunların daha iyi anlaşılması için geçtikleri cümleler İçinde vermeye çalışalım:
"O'nun kürsîsi (yânî ilmi) gökleri ve yeri kuşatmıştır" (Âyet: 255).
"O'nu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku" (Âyet: 255).
"İbrahim: 'Allah güneşi doğudan getiriyor. Haydi sen de onu batıdan getir' deyince ise, o kâfir şaşırıp (yânî hüccetsiz) kalmıştı. Allah zalimler güruhunu muvaffak kılmaz" (Âyet: 258).
" Yâhud o kimse gibisini görmedin mi ki, binalarının çatılan çökmüş, duvarları üstüne yıkılmış (kimsecikleri de kalmamış) bir kasabaya uğramış. Allah burasını ölümden sonra acaba nasıl diriltecek? demiş. Allah da onu yüz yıl ölü bırakmış. Sonra diriltmiş. (Kendisine:) Ne kadar eğlendin? demiş, O da; Bir gün yâhud bir günden az, diye söylemişti. Allah ona: Hayır, yüz yıl kaldın. İşte yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Bir de merkebine bak. {Böyle yapmamız) seni insanlara ibret nişanesi kılmamız içindir. Merkebin kemiklerine de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz, dedi. O kişi (bu işler) kendisine apaçık belli olduğu zaman: Biliyorum ki, Allah, şübhesiz herşeye gücü yetendir, dedi" (Âyet: 259).
"Ey îmân edenler, sadakalarınızı -malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi- başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin. Çünkü onun hâli, üstünde bir toprak bulunup da kendine şiddetli bir yağmur isabet eden, bu suretle o, kendisini kaskatı bir taş hâlinde bırakmış olan kaypak bir kayanın hâli gibidir. Onlar dünyâda İşledikleri hiçbirşeyden sevâb kazanmaya muktedir olmazlar. Allah kâfirler güruhuna hidâyet vermez" (Âyet: 264).
"Allah 'in rızâsını istemek ve ruhlarında olan îmânı kökleştirip kuvvetlendirmek için mallarını harcayanların hâli de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçenin hâline benzer ki, ona bol bir yağmur isabet etmiş de meyvelerini iki kat vermiştir; ona bol bir yağmur düşmese de bir çisinti (bulunur). Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür" (Âyet: 265).
"Sizden herhangi biriniz arzu eder mi ki, hurmalardan, üzümlerden onun bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşit meyveleri bulunsun, (fakat) ona ihtiyarlık çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken (o bahçeye) içinde bir ateş bulunan bir bora isabet etsin de o yanıversin? İşte Allah size âyetlerim böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz" (Âyet: 266).
[79] Yânî işler ihlâsla olduğu zaman, Allah katında artar; riya ile olduğu zaman ise yok olup gider.
[80] Buna Korku Namazı denir. Bunda hâlin gerektirmesine göre nasıl ve ne tarafa durmak mümkin ise öylece, velev hayvan üstünde îmâ ile olsun, münferiden kılınız, ve her hâlde mümkin olduğu kadar kılınız, terketmeyiniz. Korku namâzı nm cemâatle kılınabilen diğer bir sureti en-Nisâ: 102'de gelecektir. Onda korku *' -bundan azdır. Fakat düşman ile bi'1-fiil harb esnasında bunların hiçbiri yapılamaz, hareket namazı bozacağından, o zaman namazı kazaya bırakmak zarurî olur. Nitekim Hendek muharebesinde Ahzâb günü güneşin batmasına kadar böyle olmuş da Rasûlullah, dört namazı kazaya bırakmış ve güneşin batmasından sonra tertîb üzere bu namazları kaza etmiştir.
Yüce Allah "Namazları ve orta namazı muhafaza edin ve Allah için huşu' ve hudû' ediciler olarak namaza durun " âyetiyle farz namazları kendi vakitlerinde edâ etmeyi emir buyurduğu gibi, bu farzın hiçbir vakit düşmeyeceğini bildirmek için de: "'Eğer korkarsamz, o hâlde namazı yürüyerek yâhud binek üzerinde olarak küm..." buyurmuştur. Dînin direği olan namaz farzı, iki şehâ-det gibi, hemen hemen hiçbir sebeb ile düşmeyecek bir vecîbe olduğu için, sağlıkta, hastalıkta, hazarda, seferde, kuvvette, acz hâlinde, korkuda, emniyette mükelleften düşmez.
Müslümanların ma'nevî yükselmeleri gibi dünyevî selâmetleri de namazı Peygamberdin öğrettiği şekilde muhâfazasıyle ilgilidir: el-Ankebût: 45.
Peygamber, ümmet arasında sevginin ve çekişmekten uzaklaşmanın farz namazları güzel edâ ile alâkalı olduğunu bildirmiştir ("Namazda safflan düzgün ve sık tutma babı").
[81] Bu hadisin bir rivayeti iki bâb önce de başlığıyle beraber geçmişti. Orada hadîsi başka bir yolla rivayet etmişti. Orada da bildirildiği gibi İbnu'z-Zubeyr'in nes-hedici dediği âyet şudur: "Sizden ölenlerin (geride) bıraktıkları zevceler kendi nefislerim dört ay on gün bekletsinler. İste bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşru' vech ile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (Âyet: 234).
Bu beklemeden maksad, kadının o müddet içinde evlenmemesi, kocasının öldüğü evden başka yere çıkmaması, zînetini bırakmasıdır. Bu iddetten maksad, kadının gebe olup olmadığının gerçekleşmesidir. Gebe ise müddet bittikten sonra doğurmasını bekler ve ondan sonra evlenir. Değilse bu müddet bitince evlenebilir. Gebe kadının çocuğu iddet içinde doğarsa, beklemeye hacet yoktur...
[82] Âyetin devamı şöyledir: "Allah da dedi ki: Dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra (kesip) her parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki, şübhesiz Allah mutlak azizdir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir" (Âyet: 260).
Rasûlullah'ın buradaki "Bizşübhe etmeye İbrahim'den daha haklıyız'"sözü İbrâhîm'in de, Rasûlullah'ın da öldükten sonra diriltilme hakkında şübhe ve tereddütleri bulunduğunu ifâde etmez. İbrâhîm ilk hilkate kıyâs ederek bunun ne şekilde olacağını gözle görmek ve aklî istidlalini şuhûdî bir bilgi ile sağlayarak îmânında bir selâbet, kalbinde bir sükûnet te'mîn etmek istemişti. Âyetin devamında bildirildiği üzere İbrâhîm'in bu arzusu yerine getirildi. Kendisi tara fından kesilen ve hayatî unsurları birbirine karıştırılan dört kuşun bütün maddî parçalan İlâhî Kudret'in ilişmesiyle birleştirildi ve İbrahim'e gösterildi... Bu hadisin daha uzun bir rivayeti Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da geçmişti.
[83] Hadîsin başlıktaki âyetle ilgisi meydandadır. Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiği hadîslerdendir.
[84] el-Bakara Sûresi'nin 261'den 272. âyetine kadarki 12 âyette sadaka denilen ieti-mâî yardıma teşvik edilmiş, bu yardım mukaabilinde kat kat ilâhî mükâfatlar olduğu bildirilmiş, sadakaların nevi'leri, tatlı dilin bile sadaka olduğu, verilen sadakanın minnetdârlık vesilesi kümmaması, sadaka vermenin âdabı gibi birçok içtimaî yardım düstûrları ve öğütleri verilmiştir. Bunlardan sonra başlıktaki 273. âyet gelmektedir. Bunda da yardıma muhtâc olan hakîkî miskînlerin, yâni fakirlerin vasıfları bildirilmiştir. Âyetin tamâmı şöyledir: "(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. Hâllerini bilmeyen, iffetli kalmağa çalışmalarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Sen o gibileri sımalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler. Siz (hakk yolunda) ne mal harcarsanız, şübhesiz Allah onu hakkıyle bilir" (Âyet: 273).
Bu âyet Suffa sâhâbîleri hakkında inmiştir. Suffa, Peygamber'in mescidine bitişik üstü kapalı, etrafı açık bir yerdi. Burada kimsesiz, fakîr muhacirler otururdu. Sayıları dörtyüze varan bu topluluktan çıkanların yerine yenileri alınırdı. Bunların işi sırf Kur'ân öğrenmek, Peygamber'in va'zlerinî, hadîslerini bellemek ve cihâd etmekti. Bunların geçimleri Peygamber ile zengin sahâbîlerce karşılanırdı. Bunlar İslâm'ın ilk yatılı öğrencileri idiler. Bunlara kaldıkları yere nisbetle Suffa Ashabı denilmiştir. Bundan dolayı İslâm Âlemi'nde medreseler hep camiler etrafında yapılır ve orada okuyan ilim yolcularından da Suffa sa-hâbîlerinin meslekine girmeleri beklenirdi...
[85] Âİşe'nin ribâ hakkında indiğini bildirdiği bu âyetler, el-Bakara Sûresi'nin 275'den 281'ekadarki âyetleridir. Bunlardan 275. âyetin tamâmı şöyledir: "Ribâyiyenler, kendilerini şeytân çarpmış birer deliden başka bir hâlde kalkmazlar. Böyle olması da onların: Alım satım da ancak ribâ gibidir, demelerindendir. Hâlbuki Allah, alış verişi halâl, ribâyı (faizi) haram kılmıştır. (Bundan böyle) kim Rabb 'inden kendisine bir öğüt gelip de faizden vazgeçerse, geçmişi ona ve işi de Allah 'a âiddir. Kim de tekrar faize dönerse,onlar o ateşin sahibleridirler ki, orada onlar ebedî kalıcıdırlar".
[86] Tamâmı şöyledir: "Allah ribâyı mahveder, sadakayı ise artırır. Allah (haramı halâl tanımakta ısrar eden) çok kâfir, çok günahkâr hiç kimseyi sevmez".
Allah, malı artırır zannedilen ribâyı tedricen eksilte eksilte nihayet mahveder... Malı eksiltir zannedilen sadakaları artırır, nemâlandırır. Ribâ, yânî faiz, malları ve üretim yapacak hayâtları kurt gibi yiye yiye bitirir, nihayet anamalların da batmasına ve hayâtların sönmesine sebeb olur. Hâlbuki sadakalar, hayâtın ecri ve bereketi olur...
[87] Bir Öncekiyle birlikte âyetin tamâmı şöyledir: "Ey îmân edenler, gerçek müzminler iseniz Allah 'tan korkun, faizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın (almayın). İşte böyle yapmazsanız Allah 'a ve Rasûlü 'ne karşı harb olunacağını bilin. Eğer (faizciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları (sermâyeleriniz) yine sizindir. Bu suretle ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz" (Âyet: 278-279).
"Burada ribâyı terketmeyenleri gerek ribâ halâldir i'tikaadına dönmüş mür-ted veya ahdi bozmuş kâfir olsun, gerekse harâmlığma îmân eder ve fakat îmân ile amel etmez fâsık mü'min olsun, İkisine de Allah harb i'lânı emretmiştir. Çünkü bunlar zekâtı inkâr veya vermekten çekinenler gibi ya mürted veya bağîdirler. Hâriçteki kâfirlere harb i'lânı her vakit için zarurî olmadığı hâlde bunlara harb i'lâm mutlak olarak vâcib kılınmıştır. Demek olur ki, ribâdan sakınmak İslâm tâbiiyyetinde bulunanların hepsine farzı ayn bir ferdî vazîfe olduktan başka umûmî surette ribâ muamelesini kaldırmak da mühim bir içtimaî vazîfedir. Çünkü ribâ öyle bir fitnedir ki, toplulukta cereyan ettiği müddetçe ferdlerin ondan sakınması çok zor ve belki imkânsız olur..."
Bu ribâ âyetleriyle ilgili tefsîr,Elmalılı Muhammed Hamdı Yazır'ın Hakk Dîni Kur'ân Dili, I, 950-976 sahîfelerinden okunmalıdır.
[88] Müellif Buhârî'nin bu başlıklarda yaptığı tertîb, onun âyetler sözüyle maksadının borçlanma (282.) âyetine kadar olan ribâ âyetlerinin hepsi olduğunu gerektirir.
[89] Hadîsle başlıktaki âyet arasında uygunluk yok gibi görünüyorsa da, Dâvûdî yine İbn Abbâs'tan: En son inen âyet "Kendisinde Allah'a döndürüleceğiniz günden sakının..." âyeti olduğunu rivayet etmiştir. Bu âyet de Veda Haccı'nda inmiştir ki, iki rivayet arasında zıddiyet yoktur. Bu âyetle ribâ âyetlerinin hepsi toptan inmişlerdir. Buhârî, İbn Abbâs'ın bu iki hadîsi arasını böyle bir işaretle birleştirmeyi kasdetmîş olabilir.
"Bu âyet Kur'ân'm en son inen âyetidir. Şöyle ki, Rasûlullah hacc ettiği zaman Kelâle âyeti (yânî en-Nisâ: 176) inmişti. Sonra Arafat'ta vakfede iken "... Bu gün sizin dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nVmetimi tamamladım ve size din olarak müslümânhğı (verip, ondan) hoşnûd oldum... " (el-Mâide: 3) âyeti indi. Sonra da işbu "Allah 'a döndürüleceğiniz günden sakının" âyeti indi ve Cibril: "Yâ Muhammed, bunu el-Bakara'dan ikiyüzseksenincî âyetin başına koy" dedi. Ve bundan sonra Rasûlullah seksenbir gün yaşadı ki, yirmibir gün veya yedi gün ... yaşadığı da söylenmiştir.
İyi veya kötü amellere ileride terettüb edecek ecir veya ceza sâhiblerinin kazancı olmak üzere Allah katında defterlerine kaydolunmuş bir karz veya taah-hüd mesabesinde bulunduğundan, son inen bu âyetin ölümü veya kıyamet gününü hatırlatarak inmesi pek ma'nâlı olduğu gibi, bunun bilhassa ribâ bahsini ta'kîb ederek, borçlanma hükümleri arasında kaydolunması da gayet belîğ ve ma'nîdârdır" (Hakk Dîni, I, 975-976).
[90] Müslim'de şu hadîs vardır: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: "Siz nefislerinizdekini açsanız da, gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker.., " âyeti indiği zaman, bu, Rasûlullah'ın sahâbîlerine şiddetli geldi. Rasûlullah'a geldiler, dizleri üzerine çöktüler ve şöyle hitâb ettiler: Ey Allah'ın elçisi! Amellerden takat getirebileceğimiz şeylerle mükellef kılındık. Bunlar namaz, oruç, cihâd ve zekâttır. Hâlbuki şu âyet İndirilmiştir. Biz ona takat getiremeyiz, dediler. Rasûlullah: "Sizden önceki iki kitâb sahihlerinin dedikleri gibi "İşittik ve âsî olduk" sözünü mü söylemek istiyorsunuz? Hayır şöyle söyleyiniz, dedi: "İşittik, itaat eyledik. Gufranını dileriz, ey Rabbİmiz, gidiş ancak Sana'dır". Onlar da bunları söylediler. Akabinde bunlar ve devamı olan kısım indirildi... (Müslim Ter., I, 173-1975).
Bu kısımda "Allah kimseye kudretinden öte teklif yapmaz" fıkrası inip, takat getirilmeyecek şeylerle teklif olunma endişelerini giderdi. Demek ki, sa-hâbîler, başlıktaki âyetin bütün görünür ve gizli ihtimâllerini dikkate almışlar ve bunun azim ve irâdeyle olmayan nefsî hâtıraları da içine aldığı ihtimâlinden korkmuşlardı... İşte bu hadîste bildirilen nesh, âyetin şümulüne giren ve fakat insanın azim ve irâdesi dışında gönlünden geçen hâtıralardan dolayı hesaba çekilmeyeceği hususudur.

[91] Bu, bundan önceki bâbda geçen hadisin başka bir yoldan gelen rivayetidir. Ondan sonraki iki âyet şunlardır:
"O Rasûl de kendisine Rabb'inden indirilene îmân etti, müzminler de. Onlardan herbiri Allah'a, O'nun meleklerine, kitâblarına, rasûllerine inandı. O'nun rasûllerinden hiçbirini diğerlerinin arasından ayırmayız (hepsine inanırız). İşittik, itaat ettik. Ey Rabb 'imiz, mağfiretini isteriz. Son varış ancak Sana 'dır, dediler.
"Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. Herkesin kazandığı hayır kendi fâidesine, yaptığı şerr kendi zarannadır. Ey Rabb'i-miz, unuttuk yâhud yanıldıysak bizi tutup sorguya çekme! Ey Rabb 'imiz, bizden evvelki ümmetlere yüklediğin gibi üstümüze ağır bir yük yükleme! Ey Rabb 'i-miz, takat getiremeyeceğimiz şeyleri bize taşıtma! Bizden günâhları sil. Bizlere mağfiret et, bizlere merhamet eyle! Sen bizim Mevlâmızsın. Artık kâfirler güruhuna karşı da bizlere yardım et!"
Bu, "Rabbena lâ tuâhıznâ"dan nihayetine kadar olan kısım aynı zamanda bütün arzulara uygun, gayet mühim yedi isteği dile getiren büyük bir duadır. Müslim'in rivayetinde Rasûlullah bunlarla duâ ettiğinde herbir duayı söyledikçe Allah tarafından "Öyle yaptım" diye kabul edildiği bildirilmiştir (Müslim Ter., I, 173-175).
Ebû Mes'ûd, Peygamber'in "Her kim geceleyin el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyeti okursa, ona yeter" buyurduğunu rivayet etmiştir. (Buhari, Kur'ân'ın Faziletleri).
Umer ile Ali'den de: "el-Bakara Sûresi'nin sonundaki iki âyeti okumadan uyuyacak aklı başında bir müslümân bulunacağını sanmam" dedikleri rivayet edildi.
Ebû Zerr de, Peygamber'in: "Bu iki âyeti öğreniniz, kadınlarınıza, °Zulla-rınıza da öğreüniz.Çünkü bu âyetler hem salâttır, hem Kur'ân 'dır, hem duadır" buyurduğunu rivayet etmiştir (Hâkim ve Beyhakî).
Allah biz kullarına da bu duaların ma'nâlarım anlama ve gereğini yapma ile va'd ettiği icabet feyzinden büyük nasîbler ihsan eylesin! Amîn!
[92] Ebû Zerr el-Herevî'nin rivayeti böyle Besmele iledir.
[93] Buhârî bu sûrenin tefsîriyle ilgili hadislerden önce sevkettiği bu "Bâb"da, sûre içindeki âyetlerde geçen bâzı kelime ve ta'bîrlerin ma'nâlannı nakletmiştir. Biz bunların içinde geçtikleri cümleleri de, buradaki sıraya göre göstermeye çalışalım:
"Meğer ki onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız. Allah size asıl kendinden sakınmanızı emrediyor..." (Âyet: 28).
"Onların bu dünyâ hayâtında harcayıp sarfedegeldiklerinin misâli, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgârın hâli gibidir. Onlara Allah zulmetmedi. Fakat kendileri kendilerine Zulmediyorlar" (Âyet: 117).
"Ve yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi o kurtarmıştı..." (Âyet: İ03).
"Hani sen, mü 'minleri muharebeye elverişli yerlerde tabiye edip yerleştirmek üzere erkenden ailenden ayrılmıştın...*" (Âyet: 121).
"Evet siz sabr ve sebat eder, sakınırsanız, bunlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa onların bu gelişleri anında Rabb 'iniz size nişanlı nişanlı beş bin melekle imdâd edecektir" (Âyet: 125).
"Nice peygamber, maiyyetinde birçok âlimler (yâhud cemâatler) olduğu hâlde, muharebe etti de, Allah yolunda kendilerine gelen belâlardan dolayı ne gevşeklik, ne za'f göstermediler; düşmana boyun da eğmediler. Allah sabredenleri sever" (Âyet: 146).
"And olsun ki, Allah'ın size olan va'di -O'nun izni ile onları öldüregeldi-ğiniz, hattâ sevmekte olduğunuz zaferi de size gösterdiği zamana kadar- yerine gelmişti..." (Âyet: 152).
' 'Ey îmân edenler, siz o küfredip de yeryüzünde seyahat ve seferde yâhud gazada bulundukları zaman ölen kardeşleri hakkında: 'Bizim yanımızda olsalardı ölmezler, öldürülmezlerdV diyenler gibi olmayın. Allah bunu onların yüreklerinde akıbet bir hasret yaptı. Allah hem diriltir, hem Öldürür. Allah ne yaparsanız hakkıyle görendir" (Âyet: 156).
"Hakikat Allah fakirdir, biz zenginleriz diyenlerin lâfını, and olsun ki Allah işitmiştir: Söyledikleri o sözü haksız yere peygamberleri öldürmeleriyle beraber yazacağız ve: 'Tadın o yangın azabını!' diyeceğiz*' (Âyet: 181).
"Fakat Rabb'lerinden korkanlar, altlarından ırmaklar akan cennetler -kendileri içinde ebedî kalmak,Rabb 'leri katından verilecek nice ziyafetlere de konmak üzere- hep onların. Allah 'in nezdinde olan (ni'metler) iyiler için daha hayırlıdır" (Âyet: 198).
' 'Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, hayvanlara, ekinlere olan ihtiraslı sevgi insanlar için bezenip süslenmiştir. Bunlar dünyâ hayâtının geçici birer fâidesidir. Allah(a gelince) nihayet dönüp varılacak yerin bütün güzelliği O'nun nezdindedir" (Âyet: 14).
"Geceyi gündüzün içine koyarsın, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Sen kimi dilersen ona sayısız nzk verirsin " (Âyet: 27). .
' 'Orada Zekeriyyâ Rabb 'ine duâ etti: Rabb 'im, bana Sen 'in tarafından çok temiz bir zürriyet ihsan et. Muhakkak Sen duayı hakkıyle işitensin, dedi. O, mihrâbda durup namaz kılarken melek ona şöyle nida etti: Gerçek, Allah sana kendisinden bir kelimeyi tasdik edici, bir efendi, nefsine hâkim ve sâlihlerden bir peygamber olmak üzere Yahya'yı müjdeler" {Âyet: 39).
"Zekeriyyâ: Rabb 'im bana bu hususta bir nişan ver, dedi. Allah da: Senin nişanın sâde bir işaretten başka İnsanlara üç gün söz söyleyememendir. Bununla beraber Rabb'ini çok an ve akşam sabah O'nu tesbîh et, dedi" (Âyet: 41).
Zemahşerî: "el-Aştyy" güneşin inmesi zamanından batmasına kadardır, "el-tbkâr" ise fecrin tulü' etmesinden duhâ vaktine kadardır, demiştir.
Bâb'm başındaki "Tukaat", "Takıyye", "Takva", "İttikaa" hakkında bir açıklama:
"İttikaa, vikaayeyi kabul etmek, diğer ta'bîrle vikaayeye girmek. Vikaaye ise... elem ve zarar verecek şeylerden sakınıp kendini iyice korumak demektir. O hâlde lügat yönünden İttikaa veya onun ismi olan "Takva", kuvvetli bir himayeye girerek korunmak, hâsılı kendini iyi sakınıp korumak demek olur. Bunun lâzımı olarak korkmak, ictinâb ve ihtiraz etmek, tevakki eylemek ma'nâlannda da kullanılır. TevakkVğt tekellüf, İttikaa'âa sadelik vardır.En şâmil ve en kuvvetli vikaaye ise, ancak Allah'ın vikaayesidir. Zîrâ beşer vikaayesi istikbâle ve akıbete tamamen hâkim olamadığı gibi, hâlde görülen elem ve zararların bile hepsine hâkim olamaz. Binâenaleyh iyi korunmak demek olan IttİkaaVmn hakîkati, ancak Allah'ın vikaayesine girmekle gerçekleşebilir..." {HakkDîni, I, 168-169); Takva hakkında daha geniş bilgi: II, 1152-1153; VI, 4479-4480.
[94] Bunların hepsi MucâhİD'in sözleridir. Bunu Abdu'bnu Humeyd, Ravh'tan; o da Şibl'den; o da İbn Ebî Necîh'ten senediyle Mucâhid'den rivayet etmiştir... "Bunlar birbirini tasdik eder" sözü, müteşâbihin tefsiridir. Birinci âyetten anlaşılan fâsıklar, yânî sapıkların sapıklığı ancak insanları dînlerinde fitneye düşürmek ve sapıtmak isteyerek müteşâbihin muhkeme uygun olmayan ma'nâsma tâbi' olmaları cihetinden olduğudur. Bu suretle onlann sapıklığı artar durur. Bu âyetin ihtiva ettiği ma'nâyı tasdîk etmek için, bundan sonraki âyeti zikretti. Çünkü "Allah akıllarını iyi kullanmayanlara niurdârlık verir" buyurdu. İşte bunun gibi, hidâyeti kabul edenin de hidâyeti artar durur.. (Aynî, Kastallânî).
Müfessir Mucâhid: "Muhkem âyetler haram ve halâle dâir olan âyetlerdir. Müteşâbih âyetler de bâzısı bâzısını tasdîk Ve tefsîr eden âyetlerdir" demiştir ki, onun bu sözü, biraz sonra açıklanacak olan Kur'ân'ın Tefsiri Usûlü'nün kısa bir ifadesidir.
[95] Bu âyet, Kur'ân nasıl tefsîr edileceğini bildiren, tefsîr usûlünü ve esâsım ortaya koyan bir âyettir.
Muhkem, lügatte metin ve sağlam kılınmış demektir. Istılahta ise ibaresi, yânî lâfızları ve kelimeleri Allah'ın muradına delâlet hususunda şübheden ve başka ma'nâya delâlet ihtimâlinden korunmuş oian nasstır.
Müteşâbih, ibaresinin kasdedilen ma'nâya delâleti hususunda şübhe ve ihtimâl bulunandır. Yânî herbiri murâd olunabilecek gibi görünmekte birbirine benzer birçok- ma'nâlan muhtemildir ki, hepsi mi veya birisi mi kasdolunduğu
zahir bir surette seçilemez.
Muhkem âyetler tamâmiyle açık olup doğrudan doğruya birer ilmî burhandırlar. Bu sebeble bunların umûmuna Ümmü'l-Kitâb = Kitabın Anası adı verilmiştir ki, ana âyetler demektir. Bu i'tibârla müteşâbihler muhkemlere dönücü ve onun fer'i durumundadırlar. Müteşâbihlerin medlulleri, muhkemlerin delâletleriyle ta'yîn edilir.
Âyette Ümmü 1-Kitâb adı verilen ana âyetlerin hepsi muhkem olmakla beraber, birbirlerine kıyâs ve tatbik edilince aralarında ıtlak, takyîd, umûm-husûs, takrir, tefsîr, istisna... gibi birtakım farklar vardır. Bu bakımdan usûl âlimleri umûmî surette muhkemleri dört dereceye ayırmışlardır: Zahir, Nass, Müfesser, (Husûsî manâsıyle) Muhkem dereceleridir. Müteşâbihleri de medlûllerindeki iş-tibâh ve ihtimâle göre dört dereceye ayırmışlardır: Hafî, Müşkil, Mücmel, (Husûsî ma'nâsıyle) Müteşâbih dereceleridir.
Umûmî ma'nâsiyle muhkemlerin dört derecesi, umûmî ma'nâca müteşâbihlerin dört derecesiyle mukaayese edilince, zahirin hafî, nassm müşkil, mü-fesserin mücmel, muhkemin müteşâbih mukaabili olduğu görülür. Ve müteşâbihler camiasının, ana kitâb olan muhkemler câmiâsıyle îzâh ve tefsîr olunacağı anlaşılır...
Bu muhkemler ile müteşâbihler tamâmiyle karşılıklı bir taksim mâhiyetinde zikredilmiş bulunduklarından inhisarı ifâde ederler. Binâenaleyh herbiri husûsî ma'nâlarma hamledildikleri takdirde bu sekiz kısımdan altısı hâriç kalmış olacağından muhkemler ilk dördü, müteşâbihler de son dördü şâmil olmak üzere, umûmî ma'nâlarma hamledilmiş bulunduklarında şübhe yoktur. Bu âyet bu veçhile söz anlama, tefsîr usûlü ve hüküm çıkarma ile ilgili en büyük bir esâsı öğretmiştir ki, herhangibir kelâmı veya kitabı İyice anlayabilmek için akılda, nakilde bundan başka bir yol yoktur. Usûl ilminde bunlar bütün tatbîkaatıyle şerh ve tafsil edilmişlerdir. Hele cidden kaanûn ve hukukî mes'eleleri anlamak için bu usûl en zarurî olan ilmî şartlardandır. Daha geniş bilgi için: Hakk Dîni, II, 1035-1045; Tanrı Buyruğu, Mukaddime, 46-49.
[96] Kaadı Iyâd, bütün peygamberlerin bu hususiyette ortak oldukları fikrini tercih etmiştir (Nevevî).
Ebû Hureyre tarafından bu hususa delîl olmak üzere okunması istenen âyetler, İmrân'm karısı ve Meryem'in annesinin, Meryem İle ilgili sözlerini ve onun hakkında duasını ihtiva eder. Birbiriyle ilgili üç âyetin mealleri şöyledir:
' 'f/an/ Imrân 'in karısı: Rabb 'im, karnımdakini âzâdlt bir kul olarak Sana adadım. Benden olan bu adağı kabul et. Şübhesiz (niyazımı) hakkıyle işiten, (niyetimi) kemâliyle bilen Sen 'sin Sen, demişti. Fakat onu (kız çocuğu) doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: Rabb 'im, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçekten ben adım Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım, dedi. Bunun üzerine Rabb 7 onu güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve onu güzel bir nebat gibi büyüttü. Zekeriyyâ'yı da ona bakmaya me'mûr etti..."(Âyet: 35-37). Bu hususta verilen tıbbî bilgiler şöyledir: "Doğumdan evvel akciğerler havasızdır. Gaz mübadelesi (oksijen alıp karbondioksit vermek) plasenta ("Son" denilen özel bir uzuv) yolu ile olur. Çocuk doğunca rahim büzüldüğünden, son'un bitiştiği yer daralır ve çocuğun oksijen tedâriki güçleşir. Göbeğin bağlanması ile de bu, tamamen kesilir. Bu suretle çocuğun kanında oksijen azlığı ve karbondioksit çokluğu hâsıl olur. Bu durumda teneffüs merkezinin uyanması ile nefes almak ihtiyâcı hâsıl olur ve teneffüs başlar. Çocuk evvelâ 4-5 defa arka arkaya çabuk ve sathî teneffüs eder. Nefes alma ve verme ağlamakla olur..." (Prof. Dr. Şevket Salih Soysal, Çocuk Sağlığı, İstanbul 1955, s. 23).
Bu bilgilerden, o anda çocuğun vücûdunda karbondioksit artıp oksijenin azalması, içteki ve dıştaki basınç farklılığı ve bunlar dolayısıyle çocuğun bir tazyik altında ve ıztırâb içinde olduğu anlaşılıyor. Bu tazyiklerin hadiste mecazî olarak şeytân dokunması ile ta'bîr edilmiş olması muhtemel olduğu gibi, hakîkaten şeytân tarafından bir ilâve tazyik yapılmış olması da mümkindir {Müslim Ter. VII, 246-247, 80-81, haşiyeler).
Bu hadis Kitâbu'l-Enbiyâ, 46. Bâb, 103 rakamıyle de geçmişti.
[97] Sabr Yemini şu yemine denir ki, yemîn terettüb eden adam, onun üzerine hab-solunmuş oiur ki, o yemini edâ edinceye kadar mahbûs olur, murâd zikrolun-duğu üzere sabr tarikiyle olan yemîndir. Şârih der ki, gerçi o yeminin sahibi masbûrdur, İâkin bu yemîn zımnında habsolunduğu için mecazen sabr ile sıfat-İanmıştır (Kaamûs Ter.).
Bu hadisin bir rivayeti Şehâdetler Kitâbi'nda geçmişti.

[98] Bununla, bundan Önceki hadîs arasında zıddlhk yoktur, Çünkü o, kuyu hakkında, bu da mal hakkındadır. Âyet beraberce bu iki sebeble inmiştir. Âyetin lafzı âmmdır, yânı umûmîdir; bu iki sebebe de uzanır. Bir de: Belki âyet Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya ancak bu malın satışı sırasında ulaşmış da, o da âyet bu sebeble indi sanmıştır, denildi (Aynî).

[99] Âyetin buradaki da'vâ ile ilgisi de meydandadır. Duruşma sırasında da'vâcı kadının delili ve şahidi bulunmadığından, da'vâlıya yemîn etmek düşmüştü. Yalan yere yemîn etmesini önlemek için, kendisine Peygamber'İn sözü ve âyet hatırlatılmış, kadın da bundan ders alarak yalan yere yemîn etmeyip, suçunu i'tirâf etmiş, böylece hakk da yerine getirilmiştir.

Peygamber'İn "Yemtn.da'vâhya düşer" sözü de hiç eskimeyecek ebedî bir hukuk ve muhakeme düstûrudur.

[100] Burada muhtelif vicdanların, muhtelif milletlerin, muhtelif dînlerin, muhtelif kitâblarm esâsî bir vicdanda, bir hakk kelimede nasıl tevhîd olunabilecekleri, İslâm'ın beşeriyyet âlemine ne kadar geniş, ne kadar açık, ne kadar dosdoğru bir hidâyet yolu, bir hürriyet Öğretmiş bulunduğu ve artık bunun Arab ve Acem'e inhisarı olmadığı tamamen gösterilmiştir. "Allah'tan başka ma'bûd tanımayalım ve O'na hiçbirşeyi ortak koşmayalım ve bâzımız bâzımızı Allah'tan beride rabb edinmesin" kelimesinde toplanan vahdet vicdanından daha geniş, daha hâkim hiçbir vicdan bulunmak mümkün değildir ki, onun arkasına düşülsün. Dînî terâkkiler (yükselişler) vicdanların ayrılık ifâde eden hususiyetlerinde değil, kül-liyetinde ve genişliğindedir. Bütün hürriyet ve eşitlik da'vâsınm esâsı bu bir kelimede, bir vicdanda toplanır... (Hakk Dîni, II, 1131-1132).

[101] el-Haseb: İki fethâ İle mahsûb ma'nâsınadır ki, fiil bi-ma'nâ mef'ûldür. Ve Haseb, bir kişinin babalan ve dedeleri cihetinden fahr ve mübâhât tarikiyle zikr ve ta'dâd eylediği güzellikler ve öğünme sebeblerine denir, bir görüşe göre mal ve menâle denir, yâhud dîn ve millettir, yâhud kerem yâhud fiil ve amelde olan ulüvv ve şeref yâhud güzel fiil ve sâlih amel yâhud babalar ve dedeler cihetinden sabit olan şeref ve asalet, yâhud şân ve bâl ve kadr ve haysiyettir. Ve bâzılar indinde haseb ve kerem, bir kimsenin zâtına mahsûstur, her nekadar soyunda şerâfet ve asalet yok ise de lâkin mecd ve şeref, soyuna ve ırkına mahsûstur ki, neseb yüksekliği olmayan kimseye necd ve şeref sıfat olmak sahîh değildir (Kaa-mûs Ter.)

[102] Peygamber'in bu mektubunun "Selâmun ala men ıttebau'l-hudâ" fikrası, Tâ-hâ: 47. âyetinin bir parçasıdır, yalnız âyette selâm eliflâm'h olarak "es-Selâm" şeklindedir. Mektubun son fıkrası ise bu uzun hadîsin burada getirilmesinin sebebi olan Âlu İmrân: 64. âyetidir, yalnız âyetin basında "KuI=Dp &/'ıemri var dır. O emir mektuba alınmamıştır, çünkü o emir, âyetin yazılmasıyle yerine getirilmiş oluyordu.

[103] Müşrikler Rasûiullah'ı Ebû Kebşe adındaki kimseye nisbet ederlerdi. Bu adam, putlara ibâdet hususunda Kureys'e muhalefet ederek "Şı'râ'1-Abûr" adlı yıldıza tapmış bir Huzâalı idi. Rasûlullah da putlara ibâdet hususunda Kureyş'e muhalefet edince, ona benzeterek "Ebû Kebşe'nin oğlu" ismini verdiler. Bir rivayete göre de Ebû Kebşe, Peygamber'in annesi cihetinden büyük dedelerindendir. Pey-gamber'i ona nisbet etmekle, güya ona çekmiş olduğunu kasdetmek isterlerdi (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).

Arablar Romalılar'a "Benû'I-Asfar" derlerdi.

Ibn Abbâs'ın Ebû Sufyân'dan rivayeti burada son buluyor. Bundan sonraki kıssa, ez-Zuhrî'nin İbnu'n-Nâtûr'a ulaştırdığı rivayettir. Ebû Sufyân'dan rivayet edilmiş değildir. İbnu'n-Nâtûr, Abdulmelik'in halifelik günlerinde hayâtta idi. ez-Zuhrî, kıssayı ondan dinlemiş.

[104] Buhârî bu uzun Hırakl hadîsini çeşitli kitâblarda açtığı bâblara delîl olmak üzere, Sahîh'min birkaç yerinde getirmiştir. Meselâ Vahy Kitâbi'nda 6 rakamıyle; Cihâd'da 101. Bâb'da .151 rakamıyle getirmişti. Bu getirmeler aynı hadîsin tıpatıp tekrarı değildir. Hadîslerin senedlerinde ve metinlerinde muhakkak bâzı farklılıklar vardır. İşte Büyük İmâm, bu ayrı ayrı senedlerle ve farklı metinlerle gelen bütün sahîh hadîsleri böylece ihmâl etmemiş ve hepsini son derecede başarılı bir yerleştirişle Sahîh'ine yerleştirmiştir.

Bu Tefsir Kitâbı'nda da hadîsi ayrı ayrı iki senedle'getirdi: a. İbrahim ibn Mûsâ, Hişâm ibn Yûsuf'tan; o da Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den... b. Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî, Abdurrazzâk'tan; o da Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den...

Hadîsin buradaki metninde de bâzı fikraların Öne geçirilme, geriye bıra-kalma, özetlenme gibi farklılıkları vardır. Hadîsin ez-Zuhrî'den gelen İbnu'n-Nâtûr fıkrası burada diğer yerlere nisbetle çok özetlenmiş olarak verilmiştir.

[105] Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda da geçmişti. "Gidici maldır" rivayetine göre her mal gibi bu da gidicidir, böyle hayır yolunda gitmesi, en iyi bir gidiştir, denmiş oluyor.

[106] Bu Vakıfta geçen hadîsin bir parçasıdır. Enes, Ebû Talha'nm üvey oğlu idi.

[107] Âyetin baş tarafı ile tamâmı şöyledir: "Tevrat indirilmezden evvel-Ya'kûb'un kendisine haram kıldığı şeylerden başka- yiyeceğin her türlüsü Isrâü oğullan için halat idi. De ki: 'Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrat 'i getirin de onu okuyun'" (Âyet: 93).

Yahudiler, Peygamber'e: Sen tbrâhîm'in Tevhîd Dîni'nde olduğunu iddia ediyorsun. Hâlbuki o senin gibi deve eti yemez, deve sütü içmezdi, dediler. Bu âyetin inme sebebi, budur.

Ya'kûb hakkında en sahîh rivayet şudur: Ya'kûb, ırku'n-nese' (siyatik) hastalığına tutulmuş ve bundan şifâ bulursa, en sevdiği yiyeceği yememeyi adamıştı. Bir rivayete göre, en sevdiği de deve eti ve sütü imiş; bu adağı tabîblerin tavsiyesi veya hastalığında bir gece pekçok acı çekmesi sebebiyle veya sırf bir zühd ve taabbüd İçin yapmış olduğu da rivayet edilmiştir.

[108] Hadîsin âyetle ilgisi açıktır. Bu hadîste Yahûdîler'in bir yalanı ortaya çıkarılmıştır.

"Ey îmân edenler, Allah'tan nasıl korkmak lazımsa öylece korkun. Sakın siz müslümânlar(o\mak)dan başka (bir sıfatla) can vermeyin. Hepiniz toptan sımsıkı Allah 'in ipine sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah 'in, üzerinizdeki nV~ metini düşünün. Hani siz (birbirinizin) düşmanlardı) idiniz de O, kalblerinizi (İslâm'a ısındırıp) birleştirmişti. İşte O'nun (bu) ni'meti sayesinde (dîn) kardeşler^) olmuştunuz ve yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerim böylece apaçık bildiriyor. Tâ ki doğru yola eresiniz. Sizden öyle bir cemâat bulunmalıdır ki (onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. işte onlar muradına erenlerin tâ kendileridir. Siz kendilerine apaçık debiler, âyetler geldikten sonra parçalanıp ayrılanlar, ihtilâfa düşenler gibi olmayın; îşte onlar(m hâli); En büyük azâb onlarındır. O günde ki, nice yüzler bembeyaz olacak, nice yüzler de kapkara kesilecek. Yüzleri simsiyah olanlara gelince (onlara): îmânınızdan sonra küfrettiniz hâl. İşte o küfretmenize mukaabil tadın azabı! (denilir). Yüzleri bembeyaz olanlar ise Allah 'in rahmeti içindedirler. Onlar bunun içerisinde ebedî kalıcıdırlar. (Bütün) bunlar Allah'ın -Hakk(m İkaamesine sebeb) olarak sana okuyageldiğimiz- âyetlerdir. Allah âlemlere hiçbir haksızlık etmek istemez. Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) Allah 'in. (Bütün) işler ancak Allah 'a döndürülür" (Âyet: 102-109).

"islâm içtimaiyatının esâsları, İ'tisâm âyetlerinde özetlenmiştir... Bu âyetlerin ihtiva ettiği hikmet ve içtimaî prensiplerin tefsîr ve izahıdır ki, cildlerle ki-tâblara sığmayan ilimleri ve felsefeyi meydana getirmiştir. Rasûlullah'ın hayâtı bu âyetlerin tatbîki ve îzâhıyle geçmiştir. Denilebilir ki O'nun bütün hadîsleri bu âyetlerin çeşitli derecede izahlarından ibarettir. Biz bu mesrudâtı "îmân ve i'tikaad" sâikasıyle değil, sırf felsefî ve ilmî bir hakîkat olmak suretiyle derme-yân etmiş olmak da'vâsındayız. Bu i'tibârla da'vâmızı isbât etmek isteriz. Bu maksad için ise, içtimaî esâsların tefsirleri hükmünde olan Peygamber hadîslerini îzâhen dercedeceğiz..." (Bundan sonra yirmi kadar hadîs meali ve îzâhlan yazılıp netîceler çıkarılmıştır. Filibeli Şehbenderzâde Ahmed Hilmi-Ziya Nur, İslam Târihi, tstanbul 1982, s. 164-169).

[109] Âyetin tamâmı şöyledir: "Siz insanlar için (insanlığın fâidesi için) çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız, Allah 'a îmân edersiniz. Kitâblılar da inansaydı kendileri için elbette hayırlı olurdu. İçlerinden îmân edenler vardır. Fakat onların pekçoğu (hakk dînden çıkmış) fâsıklardır" (Âyet: 110).

Burada Muhammed Ümmeti'nin asıl seçkin özelliği, Tevhîd îmânı ile iyiliği emr ve kötülükten vazgeçirmeye çalışmak olduğu ve bilhassa bu vasıf altında insanlar için en hayırlı bir ümmet oldukları bildirildi. Bu yazîfe, esâs i'tibâriyle yalnız "Emîr sâhibleri"ne âid olmayıp, umûmî olarak mü'minlerin bizzat veya bi'1-vâsıta bununla ilgilenmeleri lâzım geleceği ve bir ümmetin hayırlılığı da ekserisinin salâhıyle olabileceği ve nitekim sair ehli kitabın bu hasleti hâiz olmamaları, içlerinde ilâhî tâatten çıkmış fâsıkların ekseriyet teşkil etmelerinden neş'et ettiği ve müslümânların ekseriyeti bu seçkin hasleti muhafaza ettikçe kendilerine diğer kâfirlerin, fasıkların nihayet bir ezadan başka zararları dokunmayacağı hatırlatılıyor... (Hakk Dîni, II, 1158).

[110] Ebû Hureyre'nin âyetteki hayırlılığı tefsîri, esirin gâzî eliyle İslâm'a girip saadete erişmesidir, yânî müslümâmn bâzı insanların İslâm ve hidâyetine sebeb olması yönündendir.

[111] Bir önceki âyet şöyledir: "Hani sen mü 'mirileri muharebeye elverişli yerlerde yerleştirmek üzere erkenden ailenden ayrılmıştın, Allah hakkıyle işiten, kemâliyle bilendi". Bir önceki ile beraber başlıktaki bu âyet Uhud harbinin başlama safhasını hatırlatmaktadır... Uhud yakınında münafik Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'ün geri dönmesi esnasında Rasûlullah'ın ordusunun iki yanlarını teşkil eden Ensâr'dan iki taife dahî kalb zayıflığına düşüp, az daha dönecek gibi olmuşlar. Fakat "Onların velîleri Allah'tır" medlûlünce, Allah onları saklamış, kalbleri-ni toplamışlar ve niyetlerini düzeltmişlerdir. Bu 122. âyetin bunlara işaret olduğu beyân edilmiştir.

[112] Hadîsten anlaşılan ma'nâ şudur: Bu âyetin inmesi Câbir'i sevindirmiştir. Çünkü bu âyetle onlara şeref ve Allah velayetinin tesbîti hâsıl olmuştur. Bu, onların azm'den boş olan bu himmetlerinin onları sevindirdiğine delâlet etmiştir.

[113] Hadîslerin bâb başlığındaki âyetle İlgileri açıktır. Hadîsler bu âyetin Peygam-ber'in namaz içinde yapmakta olduğu beddualar üzerine indirildiğini ve bunun üzerine böyle beddualara son verildiğini bildirmektedir.

Allah'ın aleyhlerinde bedduadan nehyettiği kimseler -ayn ayrı yollardan gelen rivayetlere göre- Safvân ibn Umeyye, Süheyl ibn Amr, HârİS ibn Hişâm ibn Amr'dır ki, bunlar o zaman henüz îmân etmemiş bulunduklarından, İslâm'a haylî zararları dokunuyordu. Bunların üçü de Mekke fethi günü müslümân olmuşlar ve müslümânlıktaki hayâtları pek fazîletli devam etmiştir. Bunlardan Süheyl ibn Amr Kureyş İleri gelenlerinden olup Hudeybiye andlaşmasında Kureyş hey'eti-nin başı ve yüksek bir hatîb idi.

[114] Âyetin tamâmı şöyledir: "O yakıt siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz. Rasûl ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezalandırdı. (Allah'ın sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de basınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (Âyet: 153).

' 'Ne zayi' ettiğiniz fırsat ve nusrata, ne de uğradığınız musîbetlere mahzun olmayasınız. Dünyânın vakıalarına karşı metîn ve tecrübeli olarak Allah'a sığınıp istikbâle hazırlanasınız. Zîrâ bu suretle tecrübe ile görülmüş oldu ki acı acıyı unutturur. En büyük zannedilen gamları unutturacak gamlar olur. Ve bir an içinde Allah mağlûblan gâlib, mahzunları memnun edebilir. Ve Allah bütün yaptıklarınızdan ve yapacaklarınızdan haberdârdır" {Hakk Dîni, III, 1204).

[115] Hadîs, âyette bildirilen çağırmanın Uhud günü cereyan edişini bildirmiş oluyor. O bozgunluk sırasında Peygamber'İn yanından ayrılmayıp sebat edenlerin burada on iki kişi oldukları bildirilmiştir. Vâkıdî ile Belâzorî'de bunların onaltı kişi oldukları bildirilip isimleri sayılmıştır

[116] Âyetin tamamı şöyledir: "Sonra o kederin ardından Allah üzerimize öyle bir emînîik, öyle bir uyku indirdi ki, O, içinizden bir zümreyi örtüp buruyordu. Bir zümre de canlan sevdasına düşmüştü. Allah 'a karşı câhiliyet zatını gibi hakka aylan bir zann besliyorlar ve: 'Bu işten bize ne!' diyorlardı. De ki: 'Bütün iş Allah 'indir.' Onlar sana açıklayamayacaklannt içlerinde saklıyorlar, diyorlar ki: 'Bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı, burada öldürütmezdik\ Şöyle de: "Siz evlerinizde olsaydınız bile üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gidecekti. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah göğüslerinizdeki özü hakkıyle bilendir" (Âyet: 154).

Bu âyette haber verilen "Nuâs= Uyku", hislerin ta'tîlinden ibaret olan bir gaflet değil, gönüllere huzur ve emniyet veren ilâhî bir sekînettir. Ve o sırada pek ziyâde İhtiyâç duyulan bir istirahattir. Bu ilâhî ni'metin yalnız hâlis mü'-minlere ihsan edildiğine ve münafiklar can baş derdine düşerek uyku yüzü görmediklerine âyette hassaten işaret edilmiştir.

[117] Hadîste bu ilâhî sükûnete mazhar olanlardan birinin Ebû Talha olduğu açıkça görülmektedir.

[118] Bu âyet Uhud'un akabinde Hamrâu'1-Esed gazvesi hakkında inmiştir. Rivayet olunuyor ki, Ebû Sufyân ve arkadaşları Uhud'dan çekilip Ravha denilen yere vardıklarında pişman olmuşlar, "Çoğunu öldürdük, azı kaldı, neye bıraktık?" diyerek dönüp müslümânlara tekrar hücum etmek istemişlerdi. Peygamber de bunu derhâl haber almış ve onları yıldırmak, kendinin ve sahâbîlerinin kuvvetini

göstermek için Ebû Sufyân'ı ta'kîb etmek üzere sahâbîlerini teşvik etmiş ve: "Bu gün bizimle beraber ancak dünkü günümüzde hazır bulunanlar çıksın " buyurmuş idi. Bunun üzerine Peygamber'le beraber bir cemâat hareket ettiler ki, yetmiş kişi oldukları söylenmiştir. Medîne'den sekiz mil mesafede bulunan Hamrâu'1-Esed adındaki mevkie kadar vardılar. Sahâbîler yaralı idiler, çok zahmet çekiyorlardı, ecirlerini kaçırmamak İçin katlanıyorlardı. İçlerinde öyle yaralılar vardı ki, nevbetle birbirlerini sırtlarında taşıyorlardı. Biraz birisi yükleniyor, biraz sonra binen inip, altındakini yükleniyordu. Yine içlerinde saat be-sâat birbirlerine dayanarak gidenler bulunuyordu. Hep bunlar yaraların ıztırabından idi. Fakat Allah müşriklerin kalblerine bir korku attı da kaçtılar gittiler. İşte bu âyet bu hal içinde Rasûlullah'ın da'vetine icabet eden bu mü'-minler hakkındadır (Hakk Dîni, II, 1231).

Buhârî bu bâb altında herhangibir hadîs getirmemiştir.

[119] Bu âyet de el-Bedru's-Suğra gazvesi hakkında inmiştir.

Ebû Sufyân Uhud harbinden dönerken: Yâ Muhammed, gelecek sene Bedir panayırı günlerinde istersen -dostlarımızı Öldürdüğünüz- Bedir mevkiinde sizinle karşılaşalım, demişti. Rasûlullah da: "İnşâattan" diye cevâb vermişti.

Gelecek sene girince Ebû Sufyân bir kısım Mekke müşrikleriyle beraber hareket edip Merru'z-Zahrân mevkiine gelerek konmuştu. Fakat Allah bu düşman reisinin kalbine bir korku saldı, hemen Mekke'ye dönmeye karar verdi. Bu sırada el-Eşca' kabilesinin başkanı Nuaym ibn Mes'ûd, yanında bir kaafile ile çı-kageldi. Medine'ye gidiyorlar di. Nuaym o sırada henüz müslümân olmamıştı. Ebû Sufyân, Nuaym'e: Bu sene burada buluşmak ve cenkleşmek üzere Muham-med'le sözleşmiştik. Fakat benim burada fazla kalmağa vaktim müsait değil. Al sana on deve. Medine'ye vardığında Muhammed'i korkut! Büyük bir kuvvetle gelmişler, sizi bekliyorlar, de! diye ta'lîmât verdi. Nuaym Medine'ye geldiğinde, Peygamber'in asker hazırlamakta olduğunu görünce: Ebû Sufyân Mekkeliler'i başına toplayıp gelmiş: Vazgeçin. Giderseniz hiçbiriniz geri gelmez! diye tehdîd etmişti. Bunun üzerine Rasûlullah: "Hasbuna'llah ve ni'me'l-vekîl=Allah bize yetişir, O ne güzel vekildir" deyip, maiyyetiyle hareket etti. Bedir'e vardıklarında orada düşmanı bulamadılar. Panayırın devamı müddeti olan sekiz gün orada kaldılar. Sahâbîler yanlarında ticâret malı da getirmişlerdi. Bir misli kazancı ile satarak Medîne'ye döndüler. 74. âyet bunu açıkça belirtmektedir. İslâm târihinde bu sefer el-Bedru's-Suğra = Küçük Bedir Seferi diye anıhr. eUBedru'l-Kübrâ = Büyük Bedir ise, zafer menkabeleriyle dohı olan İlk İslâm gazvesidir.

[120] Buradaki tbn Abbâs hadîsleri, o korkulu haber ve tehdîdler karşısında Peygamber ve sahâbîlerin azimlerini ve Allah'a dayanıp güvenmelerini en belîğ şekilde ifâde etmektedirler

[121] Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitabı, "Zekâtı men' edenin günâhı bâbı"nda geçmişti.

Âyetteki "Göklerin ve yerin mirası", seleften halefe intikaal edegelen mal ve şâire gibi semavî ve arzî miraslardır. Semavî mîrâs, peygamberlik ve ilim gibi yüce bilgileri de şâmildir. Bundan şu da anlaşılır ki, evvelâ mîrâs, bir ilâhî kaa-nûndur. İkinci olarak "Allah'ın fazlından kendilerine verdiği", yalnız mallara mahsûs değildir. Bir de burada bu sûreyi ta'kîb edecek olan en-Nisâ Sûresi'nde gelecek mîrâs âyetlerine bir nevi' hazırlama vardır.

[122] Hadîsin başlıktaki âyetle ilgisi açıktır. O âyetin Yahûdî Fınhâs'ın: "Allah fakirdir, biz zenginiz" (Âyet: 181) dediği vak'ası veya şiirleriyle müşrikleri Rasûlullah aleyhine teşvik ve harekete getiren Yahûdî Ka'b ibn Eşref veya Rasûlullah'ın gelip de kendilerine Kur'ân okuduğu o mecliste "Eğer bu hakk ise... meclisimizde bununla bizi ezâlandırma" diye küstahlık eden Abdullah ibn Ubeyy sebebiyle indiği hakkında üç rivayet vardır. Buhârî bu hadîsi burada yazmakla, üçüncü rivayeti âyetin en açık bir İnme sebebi saymış oluyor.

Âyetin baş tarafında: "And olsun ki, mallarınız ve canlarınız hususunda muhakkak imtihana çekileceksiniz" buyurulmuştur. Bu, mallarınızda telefe gö-türen'bâzı âfetler ve nefislerinizde öldürülme, yaralanma veya esirlik veya diğer bâzı zahmetler, meşakkatler, korkular ve şâire gibi mukadderat ile belâlara uğratılacaksınız, demektir. Allah'ın tecrübe ile ilim edinmesinden münezzeh ve müs-tağnî bulunduğu bilindiğinden, bu gibi âyetlerde belvâ ve ibtilâ, imtihan muamelesi yapmak ma'nâsma bir İstiaredir ki, nüktesi ilmî tecrübenin ehemmiyetine ve hareketlerde tecrübenin e*sâs edilmesine kulları bir irşâddır.

Hadîsteki el-Bakara: 109 âyetini ihtiva eden kısım, İbn Ebî Hâtim'in, Bu-hârî'nin geçen senediyle kendi tefsîrinde ayrıca getirdiği başka bir hadîsin sonudur. Abdullah ibn Ubeyy'in ve tarafdârlarmm İslâm'a girmeleri zahirî idi. Hakikatte kinlerini gönüllerinde gizlemişler ve her vesîle ile fesâd çıkarmışlardır.

[123] İkinci hadîsteki bu suâli metinde de görüldüğü üzere Mervân İbnu'l-Hakem, İbn Abbâs'a Muâviye'nİn halifeliği zamanında Medîne vâlîsi iken sormuştur.

Buhârî bu 188. âyetin inme sebebi hakkında iki hadîs getirdi. Birinci hadîse göre âyet, münafıklar hakkında inmiştir. İkinci hadîse göre İbn Abbâs, âyetin Yahudiler hakkında indiğini haber vermiştir. Şu hâlde âyette haber verilen,ahlâkî hüküm ve uhrevî ceza hem münafıkları, hem de Yahûdîler'le müşrikleri şâmil bulunuyor. Çünkü her iki hadîste haber verilen hilekârlık, gaddarlık, hakk ve hakîkati saklamak gibi cürümler, münafıklarla Yahûdîler ve müşrikler, hattâ bunların ahlâkında bulunan hîlekâr müslümânlar arasında müşterek cürümlerdir. Cezaları da aralarında müşterek acıtıcı azâbdır.

[124] Hadîsle âyet arasındaki ilgi meydandadır.

Semâvât ve Arz: Mekân mefhûmunun içine aldığı bütün ulviyyât ve süfliy-yâtıyle beraber mekânı mevcudat;

Halk: Bunların zât ve sıfatlarıyle bulundukları tarz ve vücûd keyfiyetleri üzere îcâd ve ifnalarını ifâde eden hakîkî illiyet mefhûmunun hâsılı; İhtilâfu'l-leyli ve'n-nehâr: Zaman mefhûmunu veren ve harekât ile alâkadar olup bu mevcudatın mahlûkiyyetlerinİ ve inzibatlarını gösteren tevâlî ve ta-havvüldür. îşte hakk ilimlerinin keşfi usûlü işbu "Semâvât ve arz, gece, gündüz, halk, ihtilâf ve lübb" vâkıat ve mefhûmları üzerindeki tefekkürdür. Rasûlul-lah, bir rivayette bu âyetleri okuduktan sonra: "Vây bunu okuyup da bu bâbda tefekkür etmeyene!"; diğer bir rivayette: "Vây bunu çeneleri arasında çiğneyip de bunda teemmül etmeyene!" buyurmuştur.

el-Bakara Sûresi'nde İlâhm vahdaniyetini isbât ve takrir siyakında bu âyetin bir benzeri geçmiş İdi (Âyet: 164). O daha mufassal ve sekiz nevi' delilleri ihtiva ettiği hâlde, bunda o esâsın bir icmâliyle beraber siyak ve matlûb noktası bakımından pek ince bir İnkişâfi vardır. Bunun için onun nihâyetinde "Aklı ile düşünen bir kavim için nice âyetler vardır"; bunda "Temiz akıl sahihleri için ibret verici deliller vardır" buyurulmuş, Rasûlullah da buna ondan ziyâde derin bir aşk ile alâkadar olmuştur. Demek olur ki, evvelki matlabda mutlak olarak akıl kifayet edebileceği hâlde, burada temiz ve hâlis akıl demek olan "Lübb" lâzımdır. Çünkü orada ilâhın vahdaniyetinin isbâtıyle. Allah'ı bilmenin ilkeleri bahis konusu idi; burada ise o bilgilerde terakki bahis konusudur ki, bunu gelecek olan âyetteki vasıflar iş'âr eder...

eî-Bakara: 164. âyeti "Hepinizin tanrısı bir tek Tann'dır. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. O hem Rahman 'dır, hem Rahim 'd/r" âyetini ta'kîb ediyor, ve binâenaleyh evvelemirde vücûd ve ilâhın vahdaniyeti âyetlerini takrir ederek, şirkten tevhide götürüyordu, buna akıl kâfi idi. Buradaki âyet ise "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah 'indir. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" âyetini ta'kîb ediyor. Ve binâenaleyh îmân ehline ilâhî saltanatın suret ve tecellî sırlarım, Allah Taâlâ'nın mülkündeki tasarruf hükümlerini, hilkatin gayesi ve sırrını isbât eden âyetleri takrir siyakında geliyor. Bu da aklî ve nakli bilgilerle süslenmiş ve ilâhın vahdaniyetine îmân ile ubudiyet ve ma'rifette merhaleler katetmiş kâmil akıllar ve îmânlı kalbler erbabının kân olabileceğinden, aralarındaki farkı bundan sonra gelecek âyet işaret etmiştir... (Hakk Dîni, II, 1255-1258),

[125] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu "Sonra Âlu İmrân Sûresi'nden son on âyeti okudu" sözünden alınır. Bu hadîsin bir rivayeti bundan önceki bâbda geçtiği gibi, Vitr Bâblan'nda da geçmiş idi.

Başlıktaki âyette "Ulu't-Elbâb"ın vasıflan sayılmaktadır. Utii't-Elbâb, ayakta iken, otururken, yatarken, yânî gerek iştigâl ve gerek istirahat hâllerinin hepsinde Allah'ı zikrederler, dillerinden bırakmazlar. Bu üç hâl, insanın bütün hâllerini şâmildir. Hattâ bedenî hareketleri şâmil olduğu gibi yükselme, ortalanma, düşme gibi haleti de şâmildir. Demek ki, bu "Temiz akıllılar" her ne hâlde bulunurlarsa bulunsunlar, kalbleri Allah'ı anmaktan başka birşey ile it-mı'nân zevkini bulamadığından Allah'ı anmaktan gaflet etmezler, gönülleri ilâhî murâkebeye gömülmüştür...

Ulu 'l-Elbâb 'in böyle zikrullaha müdâvemet ile tavsifleri dînî terbiyede yükselmiş Rabbâniyyûn olduklarını bildirir ki, bu vasıf burada bahis konusu olan tefekkür suretiyle keşf ve müşahede edecekleri fennler ve İlimlerin önde gelen bir şartı demek olur... (Hakk Dîni, II, 12584261).

[126] Bu hadîs de bundan önceki bâbda geçen hadîsin benzeridir.

[127] Buhârî burada sûrenin tefsîrine başlarken sûrede geçen bâzı ta'bîr ve terkîble-rin tefsirlerini vermiştir. Biz buradaki sıralanışlarına göre bunların geçtikleri âyetlerin meallerini verelim:

"Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allah'ın kulu olmaktan asla çekinmez.

Kim Oyna kulluktan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzurunda toplayacaktır" (Âyet: 172).

"Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı beyinsizlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, onlara güzel söyleyin" (Âyet: 5).

"Kadınlarınızdan fuhuşu irtikâb edenlere karşı içinizden dört şâhid getirin. Eğer şehâdet ederlerse -onları ölüm alıp götürünceye yâhud Allah onlara bir yol açıncaya kadar- kendilerini evlerde alıkoyun (kendilerini insanlarla karışmaktan men' edin)" (Âyet: 15).

"Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkar-sanız, sizin için halat olan (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet (bu suretle de) adalet yapamayacağınızdan endişe ederseniz, o zaman bir (tane ile) yâhud mâlik olduğunuz câriye (ile yetinin). Bu (tek zevce veya câriye) sizin haktan eğritip sapmamanıza daha yakındır" (Âyet: 3).

"Arab dörtten öteye geçmez" hükmünde görüş ayrılıkları vardır.

[128] İslâm'dan evvel zevcelerin sayısı sınırlandırılmış değildi. Onun için bir adamın on hattâ daha fazla karısı olabilirdi. Bu âyette zevcelerin sayısıençok dörde indirilince, bundan ziyâde karısı bulunan müslümânlar, fazlasını derhâl terketti-ler. Zevceler arasında adalet, yedirme, barındırma, zevcî muamele, sevgi ve şâire hususlarında tam bir müsâvîliktir. Bu te'mîn edİlemeyince -ki te'mîni hemen hemen imkânsızdır- bir zevce ile yetinmek zurûrîdir. "Bu (birtek zevce veya câriye) sizin haktan eğrilip sapmamanıza daha yakındır" kaydı da aslolan kaaidenin, adalet kaaidesinin bir tek zevce ile evlenmekten ibaret olduğunun pek açık bir delilidir. İslâm düşmanlarının dillerine doladıkları gibi "Birkaç zevce ile evlilik" aslî bir kaaide değil, bir şazdır; ihtiyâç hâlinde bir ruhsattır... Bu da tatbiki çok güç bir adalet esâsına dayandırılmıştır: "Kadınlar arasında adalet etmenize ne kadar hırs gösterseniz asla güç yetiremezsiniz. Bari (birine) büsbütün meyledip de ötekini askılı gibi bırakmayın. Eğer (nefsinizi) ıslâh eder, (haksızlıktan) sakınırsanız, şübhe yok ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 129) (Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm'den özetle alındı).

[129] Âyetlerin inme sebebini en sarih olarak getiren bu Hz. Âişe rivayetidir. Yetîm-lerin velîler tarafından mal ve güzelliğine tama' ederek başka kimselere nikâhtan men' edilip, lâyık olmayan bir mehr ile kendilerine cebren nikâh edilmeleri, nefisçe ve malca zarara uğratılmalan ve bu suretle mal ve güzelliği az olan yetîm kızlara hiç rağbet edilmeyerek bütün bütün sefalete düşürülmeleri, âyetin İnmesinin aslî sebebini teşkil etmiştir. Ve bunun için âyet, emirden evvel nehyi içine almış ve umûmî olarak kadınlara adalet gayesi de nüzulün hikmeti olmuştur. Ve işte birden fazla olacak zevcelerin sınırlandırılması bu hikmet ve fâide cümlesinden bulunduğu gibi, birden fazla zevceye müsâade de kadın nev'inin sefaletine meydan vermemek ve zürriyeti çoğaltmak hikmet ve fâidesini içine almıştır... (Hakk Dîni, II, 1286-1287).

Birden fazla kadınla evlenme hususuna gelince: Bunun esâs i'tibâriyle sırf bir müsâade ve mübâh kılma olduğunda ve haksızlık korkusu takdirinde mekruh bulunduğunda söz yoktur. Bununla beraber âyet, bunun da bâzı hâllerde -mendûbluğunu ve belki vucûbunu bildirmekten boş değildir ki, bunu da en ziyâde gerek erkekler ve gerek kadınlar için fuhuş ve zina tehlikesinin yüz göste receği hâllerde aramak lâzımdır. "Mesnâ ve sülâse ve ruba'1 mûcebince bu müsâadenin a'zamîsi dört olmuştur... (Hakk Dîni, II, 1290).

[130] Başlıktaki âyetin baş tarafı şöyledir: "Yetimleri nikâh çağına erdikleri zamana kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve salâh gördünüz mü mallarını onlara teslim edin. Büyüyecekler (de ellerine alacaklar) diye bunları israf ile tez elden yemeyin. (Velîlerden) kim de fakır ise... " Buhârî bu kısımda bulunan "Bidâran" kelimesinin tefsirini vermekle yetinmiştir.

[131] "Aytednâ" kelimesinin geçtiği âyet, bir öncekiyle birlikte şöyledir: "Allah indinde (makbul olan) tevbe, kötülüğü ancak cahillik sebebiyle yapacakların, sonra da çarçabuk vazgeçip tevbe edecek olanların tevbesidir. İşte Allah Un, tevbeleri-ni kabul edeceği.kimseler bunlardır. Allah (herkesin içini dışını) hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. (Yoksa makbul olan tevbe), kötülükleri

yapıp yapıp da onlardan herhangi birine tâ ölüm gelince: Ben şimdi hakîkaten tevbe ettim, diyenlerin tevbesi değil. Kendileri kâfir olarak öleceklerin tevbesi de değil, onlar; biz onlar için pek acıtıcı bir azâb hazırlamışızdır" (Âyet: 17-18).

[132] Hadîsin âyetle İlgisi açıktır: Âişe âyetin tefsîrinde: Fakîr olan velî veya vasî ma'rûf veçhile maldaki çalışması, hizmeti ve-zarûrî haceti kadar yer, demekle mes'ele-ye daha fazla açıklık getirmiştir. Ancak bu ma'rûf, "Aranızda mallarınızı bâtıl yollarla yemeyin" (Âyet: 28), "Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler..." (Âyet: 10), "Yetimlerin işlerini adaletle yerine getirmeniz... " (Âyet: 127) âyetleriyle bilinir.

[133] Hadîsin başlıktaki âyetle ilgisi açıktır. Buhârî bu mutâbaatı Vasiyetler Kitabı, "Yüce Allah'ın: iMîrâs taksim olunurken...' (Âyet: 8) kavli bâbı"nda senediyle ulanmış olarak getirmiştir. Lafzı şöyledir: "İbn Abbâs dedi ki: Birtakım insanlar bu âyetin neshedildiğini iddia ediyorlar. Allah'a yemînle söylerim ki, hayır, neshedilmemiştir. Lâkin bu âyet insanların gevşeklik ettikleri âyetlerdendir. Bun lar iki yakındırlar: Biri mîrâs alır; işte bu riziklandmlandır. Diğeri mîrâs almaz; işte bu da iyilikle söz söyleyendir: Sana birşey vermeye mâlik olamıyorum, der". Bunun ikisi de İbn Abbâs'tan sahîh olan, güvenilecek olan isnâdlardır. İbn Abbâs'tan diğer birçok zayıf rivayetler de gelmiştir (İbn Hacer, Kastallânî).

[134] Bu Câbir hadîsinin bir rivayeti Abdest Alma Kitâb'nda geçmişti. Oradaki hadîsin sonunda Câbir (R): "... Akabinde ben ayıldım ve: Yâ Rasûlallah! Benim mîrâsırn kime kalacak? Benim mirasçılarım kelâle (yânî usûl ve furû'dan olmayan kimseler)dir, dedim. Bunun üzerine farizalar, yânî mîrâs paylan âyeti indi" demişti. Buradaki farizalar âyetinden murâd, en-Nisâ Sûresi'nin "Aliah size mîrâs taksiminde şöyle tavsiye eder...'ı kavlinden başlayıp ' 'A Hah alimdir, hakimdir" (Âyet: 12) kavlinde son bulan iki mîrâs âyeti, yâhud yine bu sûrenin sonunda olan "Senden fetva isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar; Eğer çocuğu (ve babası) olmayan bir erkek ölür, onun bir tek kızkardeşi kalırsa, terîkesinin yansı onundur... " (176.) âyetidir ki, bunların her ikisinde de "Kelâle"den bahis buyurulmuştur.

[135] Âyetin tamâmı şöyledir: "Zevcelerinizin çocuğu yoksa, terîkesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terîkesinden (düşecek hisse) dörtte birdir. Fakat bu da onların edecekleri vasiyet ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa bıraktığınızdan dörtte biri onlarındır. Şayet çocuğunuz varsa, terîkenizden sekizde biri -edeceğiniz vasiyet ve borç(\xn edâsın)tfa« sonra- yine onlarındır. Eğer mîrâsı aranan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan herbirinin (hakkı) altıda birdir. Eğer onlar bu mikdârdan çok iseler, o hâlde onlar ölünün edeceği vasiyet ve borçtan sonra üçte birde ortaktırlar. (Gerek vasiyette ve gerek borç ikrarında mîrâsçılara asla) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah '-tan size bir vasiyettir. Allah hakkıyle bilendir, halimdir" (Âyet: 12).

[136] Hadîsle âyetin uygunluğu "Zevç için (çocuk yoksa) malın yarısı vardır" kavlin dedir. Bu hadîs, bu isnâd ve bu metinle Vasiyetler Kitabı, "Mîrâsçıya vasiyet yoktur bâbı"nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti. Ana-babanm ve mîrâsı olan erkek, dişi yakın kısımların ırsî hisseleri tesbît edildikten sonra vasiyet yalnız uzak hısımlara münhasır olmak üzre müstehâb oldu.

"İşbu mîrâsın tafsili âyetinin nüzulünde de Ata şöyle rivayet etmiştir: Sa'd ibn Rabî' (R) şehîd olmuş, iki kızı, bir zevcesi, bir de erkek kardeşi kalmıştı. Erkek kardeşi malın hepsini alıverdi, kadın da Peygamber'e gelip: "Yâ Rasû-lallah, işte Sa'd'in kızları; Sa'd öldürüldü, bunların amcası da mallarını aldı" diye hâlini arzetti. Peygamber de: "Haydi şimdilik git, Ümîd ederim ki, Allah bu hususta hükmünü yakında verecektir" buyurmuş idi. Bu müddet sonra kadın yine geldi ve ağladı. Bunun üzerine bu âyet indi. Akabinde Rasûlullah, kızın .amcasını çağırdı: "Sa'd'ın iki kızına üçte iki ve bunların anasına sekizde bir ver; bakîsi de senin" buyurdu, ve işte bu âyet mucibince İslâm' da ilk taksîm olunan mîrâs bu oldu".

"Demek ki, bu öbüründen evvel neticelenmiştir. Demek kî nüzul hikmetinin en mühim yönü, kadınların ve küçüklerin mîrasçılığa hakkıyle ortak edilmeleri ve nikâhın gerek zevç ve gerek zevce için mîrâsçı olma sebeblerine girdirtlmesi büyük inkılâbı ile mîrâsçılığn keyfiyet ve kemmiyetinin kat'î surette ta'yîni ve bundan evvelki âdetler ve hükümlerin neshedüip atılmasıdır" (Hakk Dîni, II, 1300-1301).

[137] Buhârî bu başlıkta üç kelimenin tefsirini nakletti ki, bunların geçtiği âyetler sırasıyle şunlardır:

"Yetimlere mallarını verin. Temizi murdara değişmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınızı da katarak yemeyin. Çünkü bu, muhakkak büyük bir günâhtır" (Âyet: 2).

"... Bu sizin eğritip sapmamanıza daha yakındır" (Âyet: 3).

"Kadınların mehirleriniyürekten isteyerek ve Allah'ın bir atıyyesİ olarak verin. Bununla beraber eğer ondan birazını gönül hoşluğu île size bağışlamış olurlarsa, onu da içinize sine sine yiyin" (Âyet: 4).

[138] Yânı nikâh akdi ile zevç veya zevcenin veya muvâlât akdi ile mevlâ'l-muvâlâtın terîkelerinden mîrâs alır vârisler yaptık. Herkesi yalnız kendi kazancıyle bırakmayıp, mîrâsı da hakk yaptık ve bunu yalnız erkeklere veya kadınlara tahsis etmeyip ikisine de verdik. Bir de yalnız ana-baba veya evlâd terîkesinden değil, umûmî olarak akrabanın terîkelerinden derecelerine göre ta'mîm ettik, hısımlıkla da kalmayıp akidlerle de mîrâs verdik ki, bütün bunlar sırf ilâhî fazldir. Zira Allah vermezse, kimsenin mîrâsa konması mümkün değildir. Binâenaleyh birbirinizin hisselerine göz dikmeyin de, bütün o vârislere nasîblerini verin..." {Hakk Dîni, II, 1347-1348).

[139] Buhârî burada "Mevlâ" kelimesinin birçok ma'nâlara geldiğine işaret edip, bunlardan beş tanesini zikretmiştir. Lügatte bu kelime hakkında şu bilgiler verilmiştir:

el-Mevlâ: Mîm'in fethi ve elifin kesriyle Mâlik ma'nâsmadır. "O, onun mevlâsıdır, yânî mâlikidir" denilir. Ve kula denir ,46rf ma'nâsına; cariyeye Mevlât denir.

Ve kul azâd eden adama denir, Mu'tık ma'nâsına: ve âzâd olunmuş kula denir Mu'tak ma'nâsına; ve bir adamın yâr hemdemine ve sahibine denir; ve bir kimsenin yakın hısımına denir, amcaoğlu ve dayıoğlu gibi; ve komşuya denir, câr ma'nâsına; ve bir adamın hem-ahdine ve halîf ve muâkidine denir; fa-râizde Mevlâ'l-muvâlât bundandır. Ve bir adamın oğluna, amcasına, mihmân ve nezîline, şerik ve ortağına denir; ve bir adamın kız karındaşı oğluna denir ki, yeğen ta'bîr olunur. Ve bir adamın velîsine denir ki, işlerinde velayeti olan kimseden ibarettir, nikâh ve yetîm velîsi gibi. Ve bir adamın mürebbisine denir. Muîn ve nasır ma'nâsınadır. İn'âm eden adama, in'âm olunmuş adama denir; bir adamın dostuna, muhibbine denir. Ve bir kimsenin tabiine denir. Ve dâmâ-da denir, sıhr ma'nâsına; ve seyyid ve şân sahibi adama denir... Ve Mevlâ lafzı-nın cem'i Mevâlî gelir. Bu, yakınlık ma'nâsına olan Vely maddesinden mef'al veznidir (Kaamûs Ter.)

[140] Buradaki "İtyân", yânî Allah'ın gelmesi ile "suret" mes'elelerine gelince: İtyân hakkında âlimlerin görüşleri çeşitlidir:

a. İtyân, ilâhî fiillerden bir fiildir ki, ona îmân etmek vâcib olduğu gibi Yüce Zâtı'nı hudûstan da tenzîh etmek vâcibdir.

b. Rabbimiz Taâlâ ve Tekaddes Hazretleri'nin ityânı, kulların kendisini görmesinden ibarettir. Câibde olan birşeyi görebilmek için, âdeten o şeyin görene doğru gelmesi gerektiği için ityân, mecazen ru'yet ma'nâsınadır... (Ahmed Na-îm, Tecrîd Ter., II, 668-669; 450 rakamlı hadîsin haşiyesi).

[141] Hadîs ile başlıktaki âyet arasındaki uygunluk, hadîsin ma'nâsmdan anlaşılan şu yöndendir: Yüce Allah'ın kıyamet günü mü'min ve kâfir kulları arasında büyük adaletiyle hükmedeceği ve onlardan hiçbirine zerre kadar haksızlık etmeyeceği yönündendir... (Aynî).

Bu ru'yet hadîsi, tarîklerinin çokluğu ile meşhur olan hadîslerdendir. Uzun, kısa birçok ve birbirini açıklar mâhiyette metinlerle rivayet edilmiştir.

Bundan önceki haşiyede de kısaca ifâde edildiği gibi, bu hadîste bildirilen ru'yet, Allah'ı görüş değildir. Bu ru'yet, yalnız Allah'ın kendi hass kullarıyle Allah'tan başka birtakım mahlûklara kulluk edenlerin aralarını fark ve temyîz için vâki' olan ilâhî bir tecellîdir. Cennetteki ru'yet, sevâb ve keramet olarak ru'yettir; o, bundan başkadır.

[142] Buhâri'nin bu başlıkta tefsirlerini verdiği kelime ve ta'bîrlerin geçtiği cümleler, sır asiyle şöyledir:

"... Allah kendim beğenen ve dâima büyüklenen kimseyi sevmez" (Âyet: 37).

"Biz birtakım yüzleri silip belirsiz edip de enselerine çevirmezden yâhud cumartesi yaranına ettiğimiz la'net gibi kendilerini de la'netlememizden evvel îmân edin, Allah'ın emri yerine gelecektir" (Âyet: 47).

"İşte onlardan kimi ona îmân etti, kimi de ondan yüz çevirdi. Çılgın bir ateş olarak cehennem yeter (onlara)" (Âyet: 55).

[143] Bu âyet gereğince her peygamberin ümmeti hakkında tasdîk ve tekzîb suretiyle şehâdet etmesi, bundan sonra da Muhammed Peygamber'in -şehâdet üzerine şehâdet olarak- şehâdet etmesi, bütün beşeriyeti şâmil ve İfâsı ağır bir vazife idi. Peygamber âmme üzerine şâhid olduğu gibi, şefaatçi de idi. Bu iki vazifenin büyük.lüğü, kendisini ağlatmıştı.

Âyetteki "Nasıl olacak?" sorusunun cevâbı, onun ardından gelen âyette şöyle bildirilmiştir: "Küfredenlerle o Rasûle âsî olanlar o gün hâk ile yeksan edilselerdi de Allah 'tan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulimacaklar-dır" (Âyet: 42).

[144] Âyetin tamâmı şöyledir: "Ey îmân edenler, siz sarhoşken, ne söyleyeceğinizi bitinceye ve cünüb iken de -yolcu olmanız müstesna- gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız yâhud sizden biriniz ayak yolundan getirse yâhud da kadınlara dokunup da bir su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin; yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şübhesiz Allah çok affedici, çok mağfiret eyleyicidir" (Âyet: 43).

[145] Burda tefsirleri verilen "et-Tâğût" kelimeleri, 51 ve 60 rakamlı âyetlerde geçmektedir. Câbir hadîsini tbn Ebî Hatim, Umer ile İkrime'nİn sözlerini de Abd ibn Humeyd, senedli olarak rivayet etmişlerdir. Bu iki isim hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Tâğût, Tuğyân'dan mübalağa sîgasıyle bir cins ismidir ki, aslı Ceberut gibi Tağavût olup mekânı kalb ile Tavağût yapılarak vâv, elife kalbedilmiştir. Müf-rede, cem'e, müzekkere, müennese ıtlak edilir. Aynı Tuğyan kesilmiş, tuğyân-kâr, azgın, azman, azıtkan demek gibidir. İbn Cerîr'in ta'rîfi: Allah'a karşı tuğyânkâr olup, kahr ve cebr ile veya bi'r-rızâ perestiş edilip ma'bûd tutulan gerek insan, gerek şeytân, gerek vesen ve gerek sanem ve gerek herhangi birşey demektir. Bunun tefsîrinde: "Şeytân veya sihirbaz veya kâhin veya ins ve cin-nin mutemerridleri veya Allah'a karşı ma'bûd tanımp râzî olan Fİr'avn ve Nem-rûd gibiler veya sanemler" diye müteaddid rivayetlere tesadüf edilir. Ebû Hayyân dedi ki: Bunlar birer misâl ile beyân olmak gerektir, çünkü Tâğût bunların her-birinde kullanılır... (Hakk Dîni, I, 869-870).

Cibt ise, put demektir. Kâhine de denildiği naklediliyor. Bu suretle bu iki kelime Allah'tan başka ilâh edinilen ruhlu ve ruhsuz ma'bûdların tam isimleridir. Birbiri yerine kullanılabilirler... {Hakk Dîni, II, 1368).

[146] Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Teyemmüm'de geçmişti. Bu en-Nisâ: 43. âyetinin, el-Mâide: 6, yânî abdest âyetinden sonra İnmiş olması lâzım geliyor.

[147] Bu Abdullah ibn Huzâfe'nin kumandan yapılıp gönderildiği seriyye, Mağâzî Ki-tâbı'nda, "Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî ve Alkame ibn Mucezziz el-Mudlîcî; ve buna Ensâr Seriyyesi denilir babı' 'nda, 340 rakamiyle Alî tarafından rivayet edilen hadîsteki seriyyedir. Kumandan Abdullah bu seferde öfkelenip odun toplatmış, ateş yaktırarak askerlerin ateşe girmelerini emretmişti. Bâzıları ateşe girmeyi düşünürken, içlerinden biri "Biz Peygamber'e ateşten kaçmak için uyduk..." diyerek bu emre itaat gerekmediğini belirtmişti.

Bu Abdullah ibn Huzâfe, ikinci Habeşe hicretine katılan ilk müslümânlar-dandır. Kisrâya elçilikle gönderilmişti. Usmân zamanında Mısır'da vefat etmiştir.

"Âyette Allah İle Rasûl'ü hakkında "İtaat edin ve itaat edin" diye İtaat açıkça söylendiği hâlde, Ulu'1-emr hakkında ayrıca "İtaat edin" buyurulma-yıp, bunlara itaat, Rasûl'e atfen ve sırf Rasûl'e itaate tebean emrolunmuş ve bu suretle tebaiyyet altında itaatin hem aynı kuvvetle mutlak olduğu gösterilmiş, hem de isyan mevkileri hükümden hâriç bırakılmıştır. "Halika isyan yanında mahlûka itaat yoktur", "İtaat ancak ma'rûftadır" hadîsleri de bunu beyân edicidir. Şu halde âmirin her emri me'mûru mes'ûliyetten kurtarmağa yetmez..." (Hakk Dîni, II, 1374-1375).

[148] Hadîsin âyetle uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti Şirb Kitâbı'nda, arka arkaya üç bâbda geçmişti. Orada belirtildiği gibi, Peygamber, Zubeyr ile Ensârî arasında evvelâ sulh yoluyla hükmetmek İstemiş, sulama İle yetinip suyun habsedilmemesini emretmişti. Ensârî'nin i'tirâzı üzerine, iki tarafın ma'rûf olan haklarını tam almalarına yönelip, Zubeyr'e örfen kana kana suladıktan sonra suyu salıvermesini emretmiştir.

[149] Bu hadîsin bir rivayeti "Peygamber'in hastalığı ve vefatı bâbı"nda geçmişti.

Âyetin ma'nâsi, Allah'ın ve Rasûlü'nün emrettikleriyle amel edip, Allah'ın ve Rasûlü'nün nehyettiklerini terkedenler, Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği... kimselerle beraber olurlar, demektir.
Taberânî, senediyle Âİşe'den şunu rivayet etmiştir: Âişe dedi ki: Rasûlul-lah'a bir adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah, Sen bana nefsimden ve ailemden daha sevgilisin. Ben evde bulunup Seni düşünür, Sana gelmedikçe sabredemem. Sana gelir, Sana bakarım. Senin ölümünü düşündüğüm zaman Sen'in peygamberlerle beraber yükseltileceğini bilirim. Ben cennete girsem bile Seni göremem diye endişe ediyorum, dedi.
Rasûlullah, ona hiçbir cevâb vermedi. Nihayet Cibrîl bu âyeti indirdi. Ben dedim ki,'el-Vâhidî'nin zikrettiği haberde bu zât Sevbân'dır (Aynî).
[150] İşbu "Ahâlîsi zâlim olan memleket", Ümmü'l-Kurâ'dan olan Mekke'ye işarettir ki, müşrik olan Mekke ehli, zaîflara ve husûsiyle içlerinde bulunan mü'min-lere son derece zulüm ve ezâ ediyorlardı. Ve zâten "Şübhesiz şirk elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13) medlûlünce, şirk bütün zulümlerin başı olan büyük bir zulümdür. Allah, mazlumların dualarını kabul ve Peygamber'in eliyle Mekke'nin fethini nasîb edip, Muhammed'in velayeti ve nusratı İle bekam etmiş ve muazzez kılmıştır. Demek ki, tecâvüzî harb, ancak böyle Allah rızâsı için mazlumları zâlimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde Allah Taâlâ'mn adalet ve rahmet hükümlerini uygulamak için meşru' olabilir, yoksa zulüm ve istibdadı umûmileştirmek ve memleketler isti'lâ eylemek gibi sırf tecâvüz ve taaddî için harb etmek asla meşru' değildir. Tam açıklık İçin bu mühim nokta, yânî harbin gayesi mes'elesi bir de şu suretle nasslaştınlarak tesbît olunuyor: "îmân edenler Allah yolunda harbederler. Küfredenler de şeytân yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytânın dostlanyle döğüşün! Şübhesîz ki, şeytânın hilekârlığı zaîftir" (Âyet: 76).
Müfessirler diyorlar ki, bunun için hakk ve hayır ehli, hayâtlarında fakirlik ve ibtilâ içinde bulunsalar bile ilelebed azîz olarak güzel isimleri bakî kalır. Bu gün olmazsa yarın, behemahal mes'ûd olurlar. Şerr, şeytanet, tuğyan ve tez-vîr ile hüküm icra eden cebbarların tahakkümleri de ne olsa söner, yerlerinde yeller eser; şayet anılırlarsa la'netle anılırlar. el-Enbİyâ: 105 ve el-Kasas: 83. âyetlerinde olduğu gibi (Hakk Dîni, II, 1392-1394).
[151] Buradaki iki hadîs, ayrı ayrı iki tarîkten gelen hadîslerdir, ikincisinin sonunda Buhârî'nin tefsirlerini naklettiği kelime ve ta'bîrler, buradaki sıralarına göre en-Nisâ: 90, 135, 100 ve J03. âyetlerinde geçmektedir.
[152] Bu hadîsin birer rivayeti Hacc Kitâbı'nın sonlarında ve Mağâzî'de geçmişti. Uhud yolundan dönen insanlar, münafik reîsi Abdullah ibn Ubeyy ve ona tâbi' olan üçyüz kadar kişidir. Bunların geri dönmesiyle Peygamber'in maiyyetinde yedi-yüz mücâhid kalmıştı. Uhud harbinden sonra müslümânlar bu dönenler hakkında iki fırka olup hadîsteki sözleri söylemişlerdir. "Onları öldür" diyenler, bunların münafik olduğuna; "Öldürme" diyenler ise onların zahirde İslâm kelimesini söylemiş olduklarına tutunuyorlardı. Âyette bunların esasen münafik oldukları beyân olunarak, umûmî surette harb hukukuyla ilgili bâzı hükümler tebliğ olunmak üzere bu ve devamı olan âyetler inmiştir.
[153] Âyetin tamâmı şöyledir; "Onlara emînlik veya korku haberi geldiği zaman onu yayıverirler. Hâlbuki bunu ö RasûVe ve kendilerinden olan emir sahihlerine döndürmüş olsalardı, o haber arayıp yayanlar bunu elbet onlardan Öğrenirlerdi. Allah 'in üzerinizdeki lûtfu-lnûyeti ve rahmeti olmasaydı, birazınız müstesna olmak üzere, muhakkak ki şeytâna uymuş gitmiştiniz" (Âyet: 83).
İsîinbât: Nebt çıkarmaktır. Nebt de bir kuyu kazılırken ilk çıkan su demektir. ' İşte halledilmesi istenen bir hâdise, bir mes'ele karşısında ilkeleri ve mevcûd bilgileri tebebbu' ve istikra, tedkîk ve mukaayese ederek, yeni bir ilim istihraç et-, meye dahî îstinbât ve İstihraç ta'bîr olunur ki, bu bir meleke ve husûsî bir iktidardır. Herhangi bir işte böyle bir ehliyet ve iktidarı hâiz bulunanlar, o işin müctehidi ve hakkıyle sahibi ve Allah indinde Ulu'l-emr'dirler. Bunun için yukarıda "Eğer birşeyde çekişirseniz, onu Allah'a ve RasûVe döndürün" (Âyet: 59) diye, Allah'a ve Rasûlü'ne müracaat olunduğu gibi, burada da Rasûlullah'a ve böyle emir sahihlerine müracaat tavsiye olunarak, bunlara tâatin, Rasûl'ün tâatine bağlı ve mülhak olduğu bir daha anlatılmıştır. Bundan dolayıdır ki, ic-mâ'da mu'teber olan re'y, bu gibi emir sahihlerinin re'yidir. Bu âyet bize bilhassa şu hükümleri anlatıyor:
a. Hadîslerin hükümleri içinde doğrudan doğruya nass ile bilinmeyip, is-tinbât ile bilinecek, olanlar da vardır.
b. Îstinbât da bir hüccettir.
c. îstinbât'a ehil olmayan avamın hâdiselerin hükümlerinde ilim ehline müracaatı ve taklidi.
d. Rasûlullah dahî istinbât ile mükelleftir...
Nüzul sebebine gelelim: Münafıklar fırsat buldukça tezvîrât ve kötü haberler neşrederler, müslümânların zaîflerinden birtakım halk da seriyyelerin halleriyle ilgili tatlı veya acı herhangibir haber işittikleri zaman sahîh olup olmadığını araştırmadan ve Önünü ardını saymadan, doğudan doğruya neşre kalkarlardı. Ve bu gibi saygısızlıklardan bâzı mefsedetler hâsıl olurdu... (Hakk Dîni, II, 1403-1404).
[154] Bu başlıkta tefsirleri verilen kelime ve ta'bîrler bulundukları sıraya göre şu âyetlerde geçmektedir: 86, 117, 119, 122, 155.
Buhârî bu başlık altında herhangibir hadîs getirmemiştir.
[155] Bu âyetin nüzul sebebi Mıkyes ibn Dahâbe adında bir mürtedd olmuştur. Şöyle ki: İşbu Mıkyes ibn Dabâbe el-Kinânî ve kardeşi Hişâm müslümân olmuşlardı. Mıkyes bir gün kardeşi Hişâm'ı Neccâr oğulları içinde öldürülmüş buldu, gelip RasûluIlah'a kıssayı anlattı. Rasûllullah da onunla beraber Bedir s ah ahilerinden Zubey ibn Iyâz el-Fihrî'yî Neccâr oğullan'na gönderdi. Kaatili biliyorlarsa kısas etmesi için Mıkyes'e teslim etmelerini ve eğer biliniyorlarsa diyeti ödemelerini emrediyordu. "Allah'ın Rasûlü'ne sem'an ve tâaten, kaatili bilmiyoruz, lâkin diyeti veririz" dediler, ve yüz deve getirdiler; onlar da aldılar, Medine'ye döndüler. Yolda gelirken şeytân Mıkyes'e şöyle bir vesvese verdi: Kardeşinin diyetini kabul edeceksin de kendine baş kakmcağı mı yapacaksın? Yanmdakini öldür, cana can olsun, diyet de kâr kalsın! dedi. Bu vesvese üzerine Fıhrî'nin bir gafletini gözetip kaya ile başını parçaladı. Sonra develerin birine binip gerisini sürerek've kâfir olarak Mekke'ye döndü gitti. Bu âyet bu vak'a üzerine indi. Rasûlullah'm Mekke fethi günü emân verdiği şahıslardan istisna ettiği, bu idi. Bu mürtedd kaatü o gün Ka'be'nin örtüsüne yapışmış olduğu hâlde emân verilmeyip öldürüldü... {Hakk Dîni, II, 1423).
Bu nüzul sebebini İbn Ebî Hatim, Saîd ibn Cubeyr'den rivayet etmiş, İbn Hacer Askalânî de Fethu'l-Bârî'fe kısaca nakletmiştir.
[156] Âyetin tamâmı şöyledir: "Ey îmân edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman (mes'eklerin) tam açıklanmasını bekleyin. Size selâm verene, dünyâ hayâtının (geçici) menfâatini arayarak 'Sen mü ymin değilsin' demeyin. İşte A ilah 'in katında pekçok ganimetler vardır. Evvelce siz de böyle iken Allah size lütfetti. O hâlde (mes'elelerin) iyice açıklanmasını bekleyin. Şübhesiz ki, Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır^.
Sarihlerin bildirdiklerine göre, o sürücük sahibi Âmir ibnu'l-Adbat el-Eşcaî imiş, onu Öldüren Ebû Katâde'nin seriyyesinde bulunan Mahlem ibn Cusâme imiş. O ancak bizden korktuğu için bize selâm verdi deyip öldürmüş...
Mütebeyyin olan, zahir olandır. Bâtın hakkında verilecek hükümde müte-beyyin olmak için zahirî delile dayanmalıdır. Bâtına zahirden hükmoîunur. Ve gizli işlerde birşeyin delili, o şey makaamına kaaimdir. Selâm veya teslîmiyet zahir ve mütebeyyin bir iş, kalb ve vicdan ise hafî ve bâtın olduğundan, o zahir ve mütebeyyini bırakıp da kalb ve vicdana bunun maksadı şu veya bu diye zahirin hilâfına doğrudan doğruya hükmetmeye kalkışmak tebeyyünsüz hareket etmektir. Bunun için bir kimsenin zahirde verdiği selâmı, gösterdiği teslimiyeti hiçe sayıp da onun hilâfına tevehhümler ile doğrudan doğruya kalbine hükmetmeğe kalkışmayınız, zahirine göre muamele ediniz, bir zahiri diğer bir zahir; bir mütebeyyini diğer bir mütebeyyin nakzederse, o zaman da en kuvvetli ve en açık olanı tercîh etmek için tesebbüt ve ihtiyat ile muhakeme ediniz. îsâ ibn Verdân kıraatinde ikinci mîm'in fethiyle "Mü'menen" okunduğuna göre: "Sana emân verilmez" demeyiniz, böyle deyip de hemen vurmayınız... {Hakk Dîni, II, 1425-1426).
[157] Âyetin devamı şöyledir: "... Allah, mallarıyle, canlarıyle savaşanları, derece V-tibâriyle, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir. (Fakat) Allah savaşanlara, oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermiştir. Kendi canibinden dereceler, mağfiret ve rahmet (vermiştir). Allah çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" (Âyet: 95-96).
- Bu âyette topallık, körlük, yatalaklık gibi şer'î bir özür sebebiyle harbe katılamayanlara da, katılanlara da, yânî her iki zümreye de cennet va'd olunmuştur. Ancak mücâhidlerin cennetteki dereceleri daha yüksektir.
[158] Bu hadîsin bir rivayeti Cİhâd Kitâbı'nda da geçmişti.
[159] Darar, birşeye dâhi! olan eksikliktir ki, maraz veya körlük, topallık gibi sakatlık demektir. Nitekim anadan doğma köre ve pek zaîf hastaya Darîr denilir. Levazım ve mühimmat tedârikinden âciz olmak da bu ma'nâdadır. Binâenaleyh "Uird-darar" zararlılar, dertli, sakat, âciz, özürlüler; bunların gayrı olan "Gayrı ulu'd-daran" ise sahîh, salim ve kaadir olanlar demek olur.
Bu âyetin evvelâ mutlak olup bu fıkranın sonradan indiği, buradaki hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır.
[160] Hadîsin başıığa uygunluğu meydandadır. Ancak buradaki nüzul sebebi, bundan önce geçen hadîslerdeki nüzul sebebinin hilafıdır. İki sebebi uyuşturma vechi nedir? dersen, ben de şöyle derim: Kur'ân, birşey hakkında indiği zaman, bu şeyin ma'nâsı hakkında da kullanılır (Aynî).
[161] Hadîsin bildirdiğine göre "Bu âyet Mekke'de müslümân olmuş ve hicret farz bulunduğu esnada hicret etrfiemiş olan birtakım kimseler hakkında inmiştir. Demek ki, hicret vâcib İken kâfirlerle beraber yürüyüp oturmak, doğrudan doğruya küfr değil ise de herhalde bir ma'siyet ve nefse zulümdür. Müfessirlerin beyânına göre bu âyet bir yerde dînini ayakta tutmaya imkân bulamayan bir adamın, oradan hicret etmesi vâcib olduğuna delâlet etmektedir... Bu âyet inince Rasûlullah bunu Mekke müslümânlanna göndermiş, Cündüb ibn Damre (R) oğullarına: Beni yükleyiniz. Çünkü ben ne zaîf sayılanlardan, çaresizlerden, ne de yolu bilmeyenlerdenim. Vallahi .bu Mekke'de yatmam! demiş idi. Oğullan bunu sedyeye koyup Medine'ye yöneldiler. Pek ihtiyar idi, yolda Ten'îm mevkiinde vefat etti..." {Hakk Dîni, II, 1437).
[162] Bu hadîsin bir rivayeti altı bâb önce geçmişti. İbn Abbâs; annem Allah'ın maziretli saydığı kimselerdendi demekle, başlıktaki âyette müstesna kılman çaresiz kimselerdendi demiş oluyor.
[163] Bu hadîsin bir rivayeti ayrı senedle Yağmur İsteme Kitâbı'nın evvellerinde Peygamber'in duası babında geçmişti.
Hadîsin başlıkla uygunluğu, Allah'ın ma'ziretli kıldığı kimselerin bu hiçbir çâreye gücü yetmeyen kimseler olması ve Peygamber'in bu hadîste onlara duâ etmesi, onları hicretten men' edenlere de beddua etmiş olması yönünden-dir (Aynî).
[164] Bir öncekiyle birlikte âyetin baş tarafı şöyledir: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur. Şübhesiz ki kâfirler sizin apaçık düş-manınızdır. Sen de içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırdığın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte namaza dursun, silâhlarım yanlarına alsınlar. Bu suretle secde ettikleri zaman da arka tarafınızda bulunup düşmana karşı dursunlar. (Bundan sonra) henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbîrlerini ve silâhlarım alsınlar. O küfredenler arzu ederler ki, silâhlarınızdan ve eşyanızdan gafil olasınız da üstünüze derhâl bir baskın yapsınlar... " (Âyet: 101-102).
Bu âyetler mücâhidler hakkındaki İlâhî hafifletmeler cümlesinden olmak üzere seferde, korku hâlinde ve düşman karşısında ve belki hastalık ve yağmur gibi umûmî olarak zaruret mevkilerinde namazın keyfiyetini beyân ve bu suretle hem cihâdın, hem namazın dindeki kesin ehemmiyetini meydana koymaktadır. . Âyet, düşman karşısında vaziyetin müsâadesine göre, namazı kısaltmanın cemâat ile yapılabilecek husûsî bir suretini anlatmaktadır. Korku hâlindeki kısaltma ise, el-Bakara: 239. âyetinde geçmişti ki, korkunun derecesine göre yürüyerek edaya veya îmâya, bunlar da olamadığı takdirde kazaya bırakılmaya müsâiddir... {Hakk Dîni, II, 1439, 1443).
[165] Bu hadîsin bir rivayeti bu sûrenin evvelinde "Eğer yetîm kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkar sanız..- "{en-Nisâ: 3) âyeti bâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti
[166] Burada tefsirleri verilen kelime ve ta'bîrler, başlık yapılanla onu ta'kîb eden âyette geçmektedir. Tam anlaşılması için bu iki âyetin meallerini vermek daha iyi ola-. çaktır:
' 'Eğer bir kadın, kocasının uzaklaşmasından yâhud yüz çevirmesinden endişe ederse, sulh ile aralarım düzeltmekte ikisine de vebal yoktur. Sulh daha hayırlıdır. Zâten nefislerde kıskançlık hazırlanmıştır.

Eğer iyi geçinir, (kötülükten) sakınırsanız, şübhesiz ki Allah, yapacağınız herşeyden tamamen haberdârdır. Kadınlar arasında adalet etmenize ne kadar hırs gösterseniz, asla güç yetiremez-siniz. Bari birine büsbütün meyledip de ötekini (ne dul, ne kocalı bir durumda) askılı gibi bırakmayın. Eğer (nefsinizi) ıslâh eder, (haksızlıktan) sakınırsanız, şübheyok ki, Allah çok mağfiret edici,pek merhamet eyleyicidir" (Âyet: 128 129).

[167] Nitekim Tirmizî'nin İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadîste Şevde bintuZem'a annemiz de böyle yapmıştı. Hadîsin lafzı şöyledir: Şevde, Rasûlullah'm kendisini boşamasından korktu da:

— Yâ Rasûlallah, beni boşama, ben günümü Âişe'ye bırakayım, dedi ve böyle yaptı.

Rasûlullah Âişe için iki gün ayırır oldu. Biri Âişe'nin, biri de Sevde'nin günü. Ve Sevde'yi kadınları içinde bıraktı. Rasûlullah bunu, meşrû'luğu ve cevazı hususunda ümmetinin örnek alması için yaptı (Kastallânî).

Âişe: Rasûlullah, kadınlarından her kadının gününü ve gecesini ayırırdı. Yalnız Şevde bintu Zem'a gününü ve gecesini Rasûlullah'm hoşnûdluğunu dileyerek, Peygamber'in zevcesi Âişe'ye hibe etmişti, demiştir (Buhârî, Sulh).

Yânî sulh olmalarında meselâ Rasûlullah'm zevcelerinden Şevde bintu Zem'-a'nın boşanmaktan endîşe ederek, nevbetini Âişe'ye terketmesi gibi, kadının erkeği cezbetmek için hakkı olan mehrinde veya nevbetinde tenzilât ye fedâkârlık yaparak veya birşey bağışlayarak aralarını düzeltmeğe çalışmasında ve erkeğin bunu kabul etmesinde bir günâh yoktur. Yânî böyle birşey rüşvet gibi bir günâh olmaz. Sulh, herhalde ayrılmaktan ve geçimsizlikten hayırlıdır (Hakk Dîni, II, 1486).

[168] Münafık kelimesi Nafk, Nâfikaa: Yer altında bulunan lâğım, canavar ini, izb'-dendir. İsmi Nifâk'tır ki, örfte dışı mü'min, içi kâfir demektir. Böyle kimseye Münafık derler. İmâm Râgıb'a göre Nifak, şerîate bir kapıdan girip öbüründen çıkmaktır. Canavar ini de böyle iki kapılıdır (Çantay).

[169] Bu hadîsi en-Nesâî de Tefsîr'de getirdi. Huzeyfe bu hükmü şu âyetten istidlal etmiştir: "Ancak tevbe edenler, hâllerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılanlar, dînlerinde Allah için hâlis bulunanlardan başka. Çünkü bunlar mü 'minler-le beraberdirler. Müzminlere ise Allah çok büyük bir ecir verecektir" (Âyet: 146).

[170] Müfessirler diyorlar ki, Hz. Nûh, Allah tarafından dilinden İlâhî şer'î hükümler teşrî' kılman peygamberlerin evvelidir. Ve ilk evvel ümmeti azâb olunan peygamber de odur. Bunun için evvelâ o zikrolunmuş, sonra bütün peygamberler özetlenip, bâzıları açıkça söylenerek tafsil edilmiş ve bunda büyük peygamberlerin evveli bulunan İbrahim'den başlayıp Nûh ile beraber oniki peygamber zikredilmiş ve Mûsâ bunlar arasında sayılmayıp, en nihayete bırakılmıştır. Zîrâ bunların sayılmasından asıl maksad, kitâb indirmekte Mûsâ gibi olmayan ve kitâb ehlince kabul edilen peygamberleri bir arada göstermektir. Bununla beraber peygamberlerin bunlara münhasır olmadığını beyân " Ve ondan sonraki peygamberlere" icmalinin tafsilini tamamlamak için: "Öylerasûllergönderdik ki, kıssalarını hakikat önceden sana bildirdik. Yine öyle peygamberler yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Musa'ya da hitâb ile konuştu" (Âyet: 164). Binâenaleyh Allah'ın vahyettiği peygamberler, gönderdiği rasûller gerek burada ve gerek bundan evvel İsimleri, kıssaları bildirilmiş olan ma'lûm ve meşhur zevata münhasır zannedilmemelidir. İnsanlara daha birçok peygamberler gönderilmiştir ki, bunların sayılarını, isimlerini, yerlerini, kavimlerini, kıssalarını ancak Allah bilir... (Hakk Dîni, II, 1528-1529).

[171] Hadîsteki "Ben" mütekellim sîgasiyle bu sözü söyleyen kişinin kendisi murâd olunabildiği gibi, Rasûlullah da murâd olunabilir. Birinciye göre: Hiçbir kimse için kendisini Yûnus Peygamber'den üstün saymak ve böyle söylemek doğru değildir, demek olur. İkinciye göre: Hiçbir kimse için Muhammed Peygamber, Yûnus Peygamber'den hayırlıdır, demek doğru değildir, ma'nâsma olur. Yûnus Peygamber'in bir kıssası el-Kalem: 48-50. âyetinde geçer. Oradaki İlâhî hitâb Yûnus Peygamber'in mertebesinin aşağı indirilmesine delâlet eder suretinde hatıra gelmesi düşünülen bir yanlış anlaşılmayı karşılamak için Rasûlullah, peygamberler arasından bilhassa Yûnus'u zikretmiştir. el-Kalem:48-50. âyetlerinde kısaca zikredilen Yûnus kıssası, es-Sâffât Sûresi'nin 139. âyetinden 148. âyetine kadar devam eden on âyetin bir özetidir.

[172] Âyetin devamı: "Eğer kızkardeş iki (veya daha fazla) ise oğlan kardeşinin bıraktığının üçte ikisini alırlar. Eğer erkek ve dişi kardeşler ise, o zaman erkek için dişinin iki hissesi vardır. Allah size şaşırırsınız diye açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyle bilendir ".

Kelâle: Baba, ana, çocuk cihetlerinin gayrı olan, yânî usûl, furû' silsilesini teşkil eden dikey nesebin hâricinde bulunan yakınlık demektir. Bu kelime esasen yorulup kuvvetten düşmek veya etraftan ihata edilmek ma'nâlarına bir masdâr olup, evvelkinde Kelâi, ikincide Iklîl (yânî tâc) ile-münâsebetlidir. Bu yakınlık, baba ve çocuk yakınlığına nisbetle zayıf veya onun başını yâhud etrafını sarmış bulunduğundan bu İsimle isimlendirilmiştir. Karabet (yakınlık), yakınlık sahibi ma'nâsına geldiği gibi, Kelâle de kelâle sahibi ma'nâsına olarak ne çocuk, ne de baba ve ana bırakmamış olan murise, bir de ne çocuk, ne de baba ve ana olmayarak kalan vârise dahî denilir. Meselâ kardeşlik bir kelâle, usûl ve furû'-dan birşey bırakmadan vefat eden kardeş bir kelâle, onun arkasından kalan kardeş, amca, hala vesaire de hep kelâledir... Kelâle'nm tefsirinde sahâbîlerin kavilleri ve araştırmaları çoktur. Ebû Bekr'in tercihine göre Kelâle: Ana, baba ve çocuğun dışındakiler'dîr ki, tercih edilen ve sahîh kavi de budur... {Hakk Dîni, II, 1310).

Bu Kelâle mîrâsı, sûrenin 12. âyetinde de anlatılmıştı.

[173] el-Bakara'da İbn Abbâs'tan: En son inen ribâ âyetidir, diye geçmişti. en-Nisâ'-dakinin sonunculuğu, mîrâs hükümlerinin inmesi i'tibâriyledir. el-Bakara'-dakinin sonuncu olması ise ribâ hükümleri i'tibâriyledir denilmek muhtemel olur (Kastallânî).

[174] Burada tefsirleri nakledilen kelime've ta'bîrlerin, buradaki sıraya göre geçtiği ayetlerin rakamları şunlardır: 1, 13, 21, 29, 52, 14, 5, 48, 68, 32, 48, 3.

[175] Bu âyet, hadîsin imân Kitâbi'ndaki rivayetinde de işaret edildiği gibi, onuncu hicret yılında Veda Haccı'nda, Arafe günü olan cumua günü ikindiden sonra Peygamber (S) Arafat'ta Adbâ adındaki dişi devesinin üzerinde vakfede iken inmişti; devenin ayaklan vahyin şiddetiyle üzerinden basan yükün ağırlığına kat-lanamayip çökövermişti.

Bu âyette İslâm Dîni'nin artık kemâl devrine erdiği, beşeriyetin maddî ve ma'nevî muhtâc olduğu bütün temel hükümlerin tamamlandığı bildirilmiştir.

Umer'in cevâbı da üç vecihle suâle uygundur: Evvelâ âyet, Arafe günü ikindiden sonra indiği için, bayram gecesi inmiş yâhud inmesiyle hemen bayram tahakkuk etmiş demektir. İkinci olarak: Cumua günü İnmiştir ki, o gün, müslümânların her hafta tekerrür eden bayramıdır. Üçüncü olarak: Arafe gününün kendisi de bir bayramdır. Nitekim bu hadîs İshâk ibn Kubeysa rivayetinde: Arafe olan cumua gününde İndi. Cumua da,arafe de-Allah'a hamd olsun-bize bayramdırlar, şeklindedir.

Sûrenin isminin de bu bayram oluşla ilgisi şöyle belirtilmiştir:

Mâide: Yemekli sofra demektir. en-Nisâ Sûresi'ni, el-Mâide Sûresi'nin ta'-kîb etmesi ne kadar uygun ve ne kadar ma'nâlıdır! îsâ'nın Mâide'sinin bu sûrede zikredilmiş olması bu isimlendirmenin zahiren bir vechi gibi görünürse de, doğrusu onun için buna "el-Mâide Sûresi" denilmiş değil, bu, el-Mâide Sûresi olduğu için, o bunda zikredilmiştir. Esâsında bu sûre, İslâm ni'metinin Mâide'-sidir. Burada "Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size dîn olarak müslümânlığı (verip ondan) hoşnûd oldum" mü-eddâsınca İslâm ni'meti tamamen kurtarılmış, ahidlerine vefa, akidlerini îfâ eden îmân ehline sunulmuştur (Hakk Dîni, II, 1544).

[176] Abdestle beraber Teyemmüm Âyeti'nin tamâmı şöyledir: "Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi ve başınıza meshedip her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb olduysanız boy abdesti alın. Eğer hasta olmuşsanız yâhud bir sefer üzerinde iseniz veya içinizden biri ayakyolundan gelmişse yâhud kadınlara dokunmuşsanız ve bu hâlde su da bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, bunun için (niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah sizin üzerinize bir güçlük yapmayı dilemez, fakat iyice temizlenmenizi ve üstünüzdeki ni'metinin tamamlanmasını diler; tâ ki şükredesiniz" (Âyet: 6).

Bu âyete Teyemmüm Âyeti denilmiştir. Nüzul sebebi, Âişe'den gelen hadîste görüleceği üzere, bir seferde su bulunamamasidir. Bu gibi hâllerde abdest yerine geçmek üzere teyemmümü emretmiştir. Gerçi bu âyet baş tarafında ab-destin farzlarını tesbît etmekte ve aynı zamanda bir abdest âyeti olduğu muhakkak bulunmakta ise de, abdest evvelâ bu âyetle teşrî' edilmiş olmayıp, tâ Mekke'de namazla beraber farz kılınmış ve hattâ İslâm'da hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamış olduğu bilindiğinden, bununla abdestin farziyyetİ doğrudan değil, temizlik hükümlerini İstinbâtta esâs edilmek üzere takrîren tesbît edilmiş ve bunun ismi abdestten ziyâde teyemmüme İzafe edilmiştir... Bu Teyemmüm Âyeti en-Nisâ: 43'de de geçmişti. Burada fazla olarak "Minhu " kaydı zikredilmiş ve bu suretle teyemmümde sırf kasd ve niyet ile mesh yetmeyip, toprağa dokunmak da lâzım olduğu bildirilmiştir. "Min " ibtidâ veya teb'îz olmak muhtemeldir. İbtidâ olduğuna göre, elin toprağa dokunması kâfidir. Teb'îz olduğuna göre de, muhakkak elden yüze ve kollara da biraz şey sürülmesi lâzım gelir. {Hakk Dîni, II, 1583-1589).

[177] İbn Abbâs buradaki dört lafız ve ta'bîrin Kur'ân'da bir ma'nâya, nikâh ma'nâ-sma, yânî cinsî münâsebet ma'nâsına olduğunu bildirmiştir. Bu dört ta'bîrin Kur'ân'da geçtiği yerler, buradaki sıraya göre şöyledir: El-Mâide: 3, el-Bakara: 236-237; en-Nisâ: 23; en-Nisâ: 21.

[178] Hadîsin bu metni başka senedle Teyemmüm Kitabı'nda geçmişti. Vak'anın o iki yerden hangisinde olduğunda şekkeden Âişe'nin kendisidir. Beydâ, en sa-hîh kavle göre Zu'1-Huleyfe'nin diğer ismidir, Zâtu'I-Ceyş de Medîne'ye bir be-rîd, yânî dört fersah mesafede bir yerin İsmidir. Her ikisi de Medîne ile Mekke yolu üzerindedir.

Bilindiği üzere her ikisi de Medenî olan en-Nisâ ile el-Mâide Sûreleri'nde birer teyemmüm âyeti vardır. el-Mâide'deki âyetin baş tarafı abdeste dâir olduğu için, ona Abdest Âyeti de derler, bu kıssada inen teyemmüm âyetinin hangisi olduğu hakkında görüş ayrılıkları vardır. Birincisinde yalnız teyemmümden bahsedildiğine, ikincisine Abdest âyeti de denildiğine bakarak, bu defa inen âyet en-Nisâ: 43 yetidir diyenler varsa da Ebû Bekr Humeydî'nin bir rivayetinde "Ey îmân edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın... tâ ki şükredesiniz" âyeti indi, denildiğine göre, ilk inen ,el-Mâide'deki âyet olmak lâzım gelir (Tecrtd Ter., II, 203).

[179] Bu da bundan önce zikredilen hadîsin başka yoldan ve ayrı bir metinle gelmiş, bir rivayetidir. Bunda el-Mâide âyetinin bu seferde indiği açıkça belirtilmiştir.

Useyd ibn Hudayr, İkinci Akabe gecesi Peygamber tarafından Evs üzerine nakîb ta'yûı olunan Ensâr'ın büyüklerindendir. Düşürülmüş gerdanlığı yollarda aramaya gidenlerin başında idi.

Buhârî'nin diğer bir rivayetinde Useyd, Âişe'ye: "Allah seni hayır ile mükâfatlandırsın. Vallahi senin başına hoşlanmadığın hiçbir iş gelmez ki Allah onda senin İçin de, müslümânlar için de bir hayır bulundurmasın" demiştir ki, bu sözler, kıssanın iftira hâdisesinden sonra olduğuna delâlet eder. Gerdanlık düşmesi hâdisesinin birden fazla olduğu da anlaşılabilir... Birinde iftira hâdisesinin vukû'u, diğerinde de Teyemmüm Âyeti'riin indiği ma'nâsı anlaşılabilir...

[180] Âyetin biraz öncesi şöyledir: "Mâsâ dedi ki: Ey kavmim, Allah'ın size takdîr ettiği Mukaddes Yer 'e girin, arkanıza dönmeyin, sonra nice zararlara uğrayanların hâline dönmüş olursunuz. Dediler ki: Ey Mûsâ, doğrusu orada zorbalar güruhu var. Doğrusu onlar oradan çıkıncaya kadar biz kat Hyyen giremeyiz. Eğer onlar oradan çıkarlarsa, biz de muhakkak giricileriz. (Peygambere muhalefetten) korkmakta olan kimselerden Allah'ın kendilerine m'met ihsan ettiği iki er: Onların üzerine kapıdan girin. Ona girdiniz mi, hiç şübhesiz ki siz gâttbsi-niz. Artık ancak Allah 'a güvenip dayanın, îmân etmiş kimselersiniz, dedi. Onlar da şöyle söylediler: Yâ Mûsâ, onlar orada bulundukça biz oraya ilelebed giremeyiz, ^ırtık sen Rabb'inle beraber git..." (Âyet: 21-24).

[181] Bu hadîsin farklıca bir rivayeti Bedir gazvesi'nde geçmişti. Bu hadîs Bedir harbi öncesinde cereyan eden bir müzâkere safhasını açıkça işaret etmektedir.

Âyetlerde Mûsâ Peygamber'in kavmi ile yaptığı harb müzâkeresinde verdiği emirlere kavminin muhalefeti açıkça görülmektedir. Hadîsteki Mıkdâd'm sözlerinde ise, Muhammed Peygamber'in sahâbîleriyle yaptığı harb müzâkere ve istişaresinde sahâbîlerin Peygamber'e bağlılıkları, itaatleri dile getirilmiş, bu teslîmiyet ifâdesi, Mûsâ kavminin hâli de zikjedilmek suretiyle, iyice kuvvetlendirilmiştir. Allah onların hepsinden razı olsun

[182] Ölüm cezası yalnız öldürene; asma cezası, öldürmekle beraber yol kesen ve mal alan kimseye; kesme cezası yalnız mal alana; sürgün cezası da bunlardan başka suretlerde fesâd yapanadır. İbn Abbâs ile İmâm Şafiî'nin kavli budur, imâm Âzam'a göre, nefy'den maksad, habsetmektir (Celâleyn). Âyetin devamı ile sonraki âyet şöyledir: "Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır. Âhirette ise onlara pek büyük bir azâb da vardır. Şu kadar ki, siz kendileri üzerine kaadir olmazdan (kendilerini ele geçirmezden) evvel tevbe edenler (yânî tevbe eden muhâriblerle yol kesenler) müstesnadırlar. Bilin ki, şübhesiz Attan

çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" (Âyet: 33-34).
[183] Bu hadîs temizlikte deve sidikleri konusunda, Mağâzî'de geçmişti. İnşâallah Diyetler Kitâbı'nda da Allah'ın yardımıyle bahislerinin kalamyle gelecektir. Bu-hârî bu hadîsi yedi yerde, dokuz yol ile getirmiştir.
Bu hâin adamlar Peygamber'in çobanı Yesâr'ı öldürdükleri zaman elini, ayağını kestiler, gözlerine diken hatırdılar, ölünceye kadar o hâl üzere bıraktılar. Haberi Medîne'ye ulaşınca Rasûlullah onları ta'kîb etmeye yirmi atlı hazir-- layıp başlarına Kurz ibn Câbir el-Fihrî'yi kumandan ta'yîn etti. Kurz onları yakalayıp Peygamber'in huzuruna getirdi. Peygamber de dînden dönme, ni'-mete nankörlük, yol kesicilik, öldürme ve işkence gibi fiillerine kısas olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini ve gözlerinin çıkarılmasını emretti. Başlıktaki âyetin inme sebebi bu vak'adır.
[184] Âyetin tamâmı şöyledir: "Biz Tevrat'ta onların üzerine (şunu da)yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılıklıdır. Hulâsa bütün) yaralar birbirine kısastır. Fakat kim bu kısası sadaka olarak bağışlarsa o, kendi günâhına keffârettir. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse onlar zâlimlerin tâ kendileridirler".
Kısas, misli misline tekaabül ve takas demek olduğundan benzeşme bulunmayan veya benzeşme muhafaza edilememesi ihtimâli bulunan yaralara' kısas yapılamaz. Bunlar tam ma'nâsıyle ödenemeyip zaruri olarak tam ma'kûl bir misil olmayan maliyet i'tibâriyle, yânî diyet veya hukûmetî adi ile ödenebilir. Kısas tam bir hakk alma olduğu için, bunda kulun haklan içinde Allah hakları ve umûmî haklar dahî tam alınmış olur ve başka hiçbir ceza lâzım gelmez {Hakk Dîni, II, 1690-1693).
[185] Hadîsin bir rivayeti uzunca bir metin İçinde Sulh Kitabı, "Diyet hususunda sulh bâbı"nda geçmişti. Hadisteki Enes ibn Nadr'ın yetnînle söylediği "Rubeyy'in dişi kırılmaz" sözü, Peygamber'in hükmünü redd değil, fakat Allah katındaki yakınlığı ve Allah'ın fadlı ve lûtfuna güvenmesi, Allah'ın onu eli boş çıkarmayıp da'vâcılara affî ilham edeceğine güvenmiş olduğundan dolayı bu kırmanın vukuunu nefyetmiştir. Ve hakîkaten netîcede iş böyle vâki' olmuştur (Kastallâ-nî).
[186] es-Sa'lebî, el-Hasen el-Basrî'den şunu rivayet etmiştir: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah beni elçiliğe me'mûr ettiğinde çok sıkıldım. Biliyordum ki, insanlardan bir kısmı beni yalanlıyorlar. Kureyş müşrikleri, Yahudiler, Hristiyanlar tehdîd ediyorlar. Bunun üzerine bu âyetle tebliğ vazifesinin korkusuz yerine getirilmesi emredildi. Artık benden o sıkıntı ve endişe tamâmiyle zail oldu".
[187] Yemînlerle ilgili bâzı hükümler el-Bakara: 225. âyette de geçmişti. el-Mâide âyetinin tamamı ise şöyledir: "Allah sizi yemînlerinizdeki lağvdan dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâreti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak yâhud onları giydirmek, yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa, üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu, yemîn ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi muhafaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor, tâ ki şükredesiniz".
Yemîn: Esasen kuvvet ve sağlamlık demektir. Bu münâsebetle sağ ele "Yemîn" denildiği gibi "Bir kelâmı, Allah'ın ismini mahsûs bir surette zikrederek takviye etmeye" de dînen "Yemîn" denilir ki, söylediği sözü Allah huzurunda, Allah'ı şâhid ederek, O'nun azameti inamına söylediğini göstermek suretiyle bir taahhüd İfâde eder.
Lağv: t'tibâr derecesinden düşük olan kelâm demektir. "Lağv Yemini" de bir akd ve kasıd bulunmayan yemîndir. Bu da birşeye kanâatine göre yemîn etmek ve sonra hilafı olduğu anlaşılmaktır ki, bunda yalan söyleme kasdı yoktur. Fakat Şafiî, lâğv yeminini lisanda "Hayır vallahi, evet vallahi" gibi sırf te'kîd için söylenip, yemîn ma'nâsı hatıra gelmeyen yemîn lâfızlarına hamletmiş ve bunda keffâret lâzım gelmeyeceğine kaail olmuştur... Yalan kasdiylebile bile yalan olarak yapılan yemîne de "Gamûs Yemîni" denilir ki, keffâreti yoktur, bunun günâhından keffâret ile kurtulunmaz...
Yemîn kısımlarından bir de "Munâkıde Yemîn" vardır ki, bununla istikbâlde birşey yapmaya veya yapmamaya azmedilir ve bu suretle ta'lîkî bir akd yapılır, "Fulân şeyi yaparsam şöyle olsun, şunu vallahi yapacağım yâhud vallahi yapmayacağım" tarzında yapılan yemînlerdir (Hakk Dîni, I, 780-782).
Ve bu gibi yeminler birer akd oldukları için îfâ edilmeleri lâzım gelir. Edilmezse Allah sorguya çeker. Bunlar ise iki türlüdür: Birisi ma'siyet olmayan birşeye yemîndir ki, bunun bozulması asla caiz değildir, büyük günâhtır. Diğeri ma'siyet olan birşeye yemîndir ki, bunda sebat, bozulmasından daha günâhtır. Ve bunun için iki şerrin hafifini tercih edip "Bir kimse birşeye yemîn eder de sonra gayrisini daha hayırlı görürse, o hayırlı şeyi yapsın ve yeminine keffâret versin " hadîsince yeminin bozulması tercih edilir ve keffâret verilir... (HakkDîni, II, 1801).
[188] Bu da yine bizzat Âişe'dendir. ed-Dâvûdî: Bu ikinci hadîs, birinci hadîsin bir tefsiridir, demiştir. tbnu't-Tîn de: Hakk olan birinci hadîs lağv yemininin tefsiri hakkındadır, ikinci hadîs ise yemîn akdinin (yânî munâkıde yemininin) tefsiri hakkındadır, demiştir (Aynî).
[189] Rivayet edilir ki: Bir gün Rasûlullah, sahâbîlerine kıyameti tavsîf etmiş ve son derecede uyarmalarda bulunmuş idi. Sahâbîler bundan müteessir olup duygulanarak, Usmân ibn Maz'ûn evinde toplanmışlar, dâima oruçlu olmaya, döşek üzerinde uyumamaya, et ve yağlı yememeğe, kadınlara yaklaşmamaya, koku sü-rünmemeye, dünyâyı terketmeye, eski çul ve paçavra giyinip yeryüzünde seyâ hat etmeye ve erkekliklerini kesmeye ittifakla karar vermişler. Bu haber Rasûlullah'a ulaşmış, onlara: "Ben böyle emroiunmadım. Muhakkak ki nefsinizin, üzerinizde bir hakkı vardır. Nafile oruç tutun, oruçsuz da olun; geceleri nafile namaz kılın, uyku da uyuyun. Ben namaz kılarım, uyku da uyurum; oruç tutarım, oruçsuz da olurum; et de yerim, yağ da yerim; kadınlara da yaklaşırım. Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir" buyurmuş, bu âyetler inmiştir.
[190] Bu hadîsin bir rivayeti Nikâh'ta gelecektir. Müslim de bunu Nikâh'ta getirmiştir: Müslim Ter., IV, 291-292, Üçüncü bâb, ll-"1404".
el-Ihtisâ, neslin devamının dönüp dolaştığı organ olan erkeklik yumurtalarım çıkartıp kendini hadım yapmaktır.
Mut'a Nikâhı, muvakkat bir zaman için iki tarafın razı olduğu bir ücret mukaabilinde kadın kiralamaktır. Bu bir nikâh değildir. Çünkü «nikâh, çiftlerin bütün hayâtı beraber yaşamak üzere bir aile yuvası kurmalarıdır. Mut'a da, nikâh da iki tarafın rızâsına uygun birer akid olmakla beraber, mut'a muvakkat-hk, nikâh devamlılık vasıflanyle birbirinden ayrılır. Mut'ada ta'yîn olunan bedel, âdi bir karşılık mâhiyetinde olduğu hâlde, nikâhtaki mehr, gayet şerefli ve hiçbir akidde bulunmayan bir asalet ifâde eder.
[191] Bundan sonraki âyet meâlen şöyledir; "Şeytân,içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kın düşürmek, sizi Allah h anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?" (Âyet: 91).
[192] Nusub, dikilmiş ma'nâsınamüfred veyâNisâb'm veya Nusbe'nin cem'idir, bunun cem'i de Ensâb gelir. Bâzı müfessirler bunu "Sanemler" diye tefsir etmişlerdir. Fakat diğerleri "Esnam" ile "Ensâb"m farkını göstermişlerdir. Şöyle şaki, Esnam, sûretli ve nakışlı taşlar, putlardır. Nusub İse dikili taşlardır ki, sû-retli ve nakışlı olması şart değildir, vesen gibidir.
Hâslı Câhiliye'de ve Ka'be'nin etrafında böyle dikilmiş veya konulmuş birtakım taşlar vardı ki, bunlara hürmet ve ta'zîm ederler ve üzerlerine kurban keserlerdi... (Hakk Dîni, II, 1564).
Başlıktaki âyet, içkilerin haram kılınması hakkında üçüncü ve son olarak inmiştir. Birincisi en-Nisâ: 42; İkincisi el-Bakara: 219; üçüncüsü de bu el-Mâide: 90. âyettir.
[193] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. CâbİR'in Uhud'da içki içip şehî-den ölenler hakkındaki hadîsinin bir rivayeti Cihâd'da, "Cihâd'ın fadlı bâbi"n-da geçmişti: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma..." (Âlulmrân: 169).
[194] Umer'in bu hutbesindeki hamr ta'rîfi hakîkaten çok vecîz ve o kadar da câmia-h, eskimez bir ta'rîftir
[195] Görülüyor ki, bu âyette îmân ve sâlih amel iki kerre ve takva üç mertebe olarak zikredilmiş, nihayet ihsan mertebesine gelmiştir ki, takvanın bu üç defa zikri, takvanın muhtelif vecihleri ve mertebelerine işarettir. Evvelâ mâzî, hâl, istik^ bâl; üç zamana işarettir, ikinci olarak üç hâle işarettir ki, birincisi insanın kendisiyle yine kendi nefsi ve vicdanı arasında takva ve îmân; ikincisi kendisiyle i diğer insanlar arasında takva ve îmân; üçüncüsü kendisiyle Allah arasında takva ve îmândır. Bunun için üçüncüsünde îmân, ihsana tebdîl edilmiş, Rasûllullah'ın "İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir, sen onu görmüyorsan da O seni görmektedir" ta'rîfine işaret buyurulmuştur. Üçüncü olarak el-Bakara Sûresi'nin evvelinde beyân olunduğu şekilde başlangıç, orta ve son olmak üzere takvanın üç mertebesi bulunduğuna işarettir. Dördüncü olarak sakınılacak şeylerin mertebelerine işarettir. Çünkü evvelâ ikaabdan sakınmak için haramı terk, saniyen harama düşmemek için şübhelİleri terk, sâlisen nefsi alçaklık ve değersizlikten korumak, tabîat ve i'tİyâd kirlerinden temizlemek için bâzı mubahları
terk gerektir.. (Hakk Dîni, il, 1807).
Bu hadîsin bir rivayeti Mezâlim'de, "Yollara şarâb dökülmesi bâbi"nda geçmişti.
[196] Rasûlullah'ın burada kinaye yoluyla rivayet edilen cevâbı, diğer rivayet yolunda açıkça söylenerek: "Baban Zuhre oğulları'ndan Huzâfe ibn Kays'tır" buyurmuştur. Yine bu rivayette birisi de ayağa kalkarak: Yâ Rasûlallah, benim babam nerede? diye sormuş, Rasûlullah buna da; "Cehennemde" diye cevâb
vermiştir.
İbn Huzâfe'nin bu umûmî teessür sırasında bu sorusunun ne derece uygunsuz olduğu açıktır. Bu âyetin inme sebebi olarak Alî ibn Ebî Tâlib'den ve Ebû Hu-reyre'den başka rivayet de vardır. Müslim, Ebû Hureyre'den şunu rivayet etti: Rasûlullah bize hutbe yapıp: "Ka'beyi ziyaret etmek, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" (Âlu İmrân: 97) âyetiyle:
— "Hacc farz olmuştur, hacc edin" buyurdu.
Birisi:
— Her sene mi? diye sordu.
Rasûlullah cevâb vermedi. O adam aynı suâli üç kerre sorunca:
—"Sizi kendi hâlinize bıraktığım müddetçe, siz de beni kendi hâlime bıra-
kın. Eğer evet dersem, muhakkak hacc her sene için farz olur. Buna ise takat .^ getiremezsiniz. Sizden evvelki ümmetleri çok soru sormaları ve peygamberleri-,;! ne karşı olan ihtilâfları helak etmiştir. Size herhangi birşeyi emrettiğim zaman, ^ onu gücünüzün yettiği derecede yerine getirmeye çalışın. Birşeyden nehyettiğim .,}i vakit de, ondan kaçının" buyurdu.
Alî'nin hadîsinde: Rasûlullah'ın bu hutbesi üzerine bu âyet indi, demiştir.
[197] Bundan sonraki âyet şöyledir: "Sizden evvel de bir kavim onları sordu da, sonra o yüzden kâfirler oldular" (Âyet: 102).
Bu âyet, Rasûlullah'tan soru sormayı mutlak olarak nehyetmiş değildir. Çünkü O'ndan hukukî, dînî, içtimaî her türlü mes'eleler sorulur ve bunların cevâb-Ian bildirilirdi. Da'vâlar arzolunur, onlara adaletle hükmedilirdi. .Binâenaleyh âyetin men' ettiği ve sakındırdığı sorular, ancak ve yalnız dünyevî faydası olmayan değersiz şeylere âid sorulardır.
[198] Başlıktaki âyetin devamı, bir sonrakiyle beraber şöyledir: "...Fakat o küfredenler, Allah'a karşı (bize bunları o emretmiştir diye) yalan düzerler. Onların çoğu ise akıllan ermez. Onlara: Allah 'in indirdiğine ve o Rasûle gelin denildiği zaman: Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter, dediler. Ya ataları hiçbirşey bilmiyorlar ve doğru yola gitmiyorlar idiyse?" (Âyet: 194-195).
Buhârî bundan sonra el-Mâide Sûresi'ne bu ismin verilmesine sebeb olan îsâ Peygamber'le havarileri arasında cereyan eden konuşmasını ve îsâ'nın Allah'tan havarilerin istediği sofra mu'cizesini dileyip duâ etmesini anlatan 112-115. âyetlerdeki bâzı kelime ve ta'bîrlerin ma'nâlarını vermektedir.
Mâide hakkında lügatte şu bilgiler verilmiştir:
el-Mâide, fâide vezninde buğday ve arpa makûlesi zahireye denir taam ma'-nâsına, burada taamdan murâd zahîredir ve üzerinde bi'I-fiil taam hazır olan sofraya ve tepsiye denir, taam konulmayan sofraya ve tepsiye mâide denilmez, fakat ona Hıvân denir. Müellif Fîrûzâbâdî'nin Basâir'de beyânına göre Mâide, faile bi-ma'nâ mef'ûledir... (Kaamûs Ter.).
İbn Abbâs'm ma'nâ verip tefsir ettiği "Seni vefat ettireceğim " kelâmı, Âlu tmrân: 55. âyetinde olmakta beraber, bundan sonraki bâb başlığında gelecek olan el-Mâide: 117. âyeti ile bu Âlu İmrân: 55. âyeti, bunların ikisi de îsâ Pey-gamber'in kıssası olduğu için burada zikredilmiş olmalıdır.
[199] Bu ta'bîrler hakkında şu ta'rîfler de verilmiştir:
Câhiliye ahâlîsi bir dişi deve beş batın doğurur ve beşinci erkek olursa kulağını bahr ederler, yânî yararlar, salıverirlerdi ve artık onu ne sağarlar, ne binerler, ne kullanırlardı ki, bahîra budur. İkinci olarak,

bir adam başına bir derd geldiği ve meselâ hasta olduğu zaman "Şifâ bulursam dişi devem sâibe olsun" diye adak yapar, bahîra gibi salıverir, ondan faydalanmayı haram ederdi. Üçüncü olarak koyun dişi doğurursa kendilerinin, erkek doğurursa putlarının olurdu. Şayet ikisini birden doğurursa "Kardeşini ekledi" derler, bu dişiden dolayı erkeğini de kurbân etmezlerdi ki, vasîle de budur. Dördüncü olarak, bir erkek devenin dölünden on batn doğarsa onun sırtını haram sayarlar ve hiçbir sudan ve mer'adan men' etmezler, "Sırtını yükten korumuştur" derlerdi ki, Ham ve Hamt de budur... (Hakk Dîni, II, 1823).

[200] Müfessirler şöyle demişlerdir: Amr ibn Luhayy el-Huzâî, Mekke'ye melik olmuş idi. İsmâil'in Tevhîd Dîni'ni ilk evvel değiştiren de bu olmuş idî. Sanemler yaptırmış, vesenler diktirmiş, bahîra, sâibe, vasîle, hâm âdetlerini koymuştu. İbn İshâk bâzı âlimlerden şöyle rivayet etti: Bir ara Amr Mekke'den Şam'a gitmişti. Belkaa mıntıkasındaki eski Maâb şehrine vardığında Amâlika'nın putlara taptıklarını gördü. Onların bu putlardan kurak zamanlarda yağmur, harb ve felâket zamanlarında yardım dilediklerini öğrendi. Onlardan isteyip aldığı "Hubel" adlı bir putu götürüp Ka'be'ye dikti. Halkı buna ta'zîm ve İbâdete çağırdı. Şârih Aynî'nin bildirdiğine göre meşhur "Lât" putu da Huzâa'nın eseridir... Huzâa ile Huzâa oğulları'nın Hicaz'da kurdukları bu putçu idare üçyüz kusur sene devam etmiştir. Onun kurduğu bu putperestlik nizâmı, Peygamber'-in Tevhîd inkılâbıyle yıkılmcaya kadar asırlarca yaşamıştır. Huzâa, halka teklîf ettiği her bid'ati, bir peygamberin şeriatı gibi kabul ve devam ettirmiştir. Güvenilir kaynaklardan alınan bilgiye göre, bunun sırrı bir noktada toplanıyor: Hu-zâahlar çok cömert idiler, zirâatsız Hicaz'ın aç halkını refah içinde yaşatmışlardır. Amr'ın her hacc mevsiminde onbin deve kestiği, onbinlerce elbise hazırlayıp açlara, çıplaklara yedirip giydirdiği rivayet ediliyor.

[201] Hadîsin âyetle uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitabı, "İbrâhîm'in Menkabelerİ bâbı"nda da geçmişti.

[202] Buhârî bu hadîsin birer rivayetini de Ehâdîsu Enbiyâ ile er-Rikaak'ta getirmiştir. Bu âyetin baş tarafı ile bir önceki şöyledir;

"Allah: Ey Meryem oğlu îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edinini diyen sen misin? dediği zaman, o şöyle söyledi: Seni tenzih ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse elbette bunu bilmişsindir. Benim içimde olan herşeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen 'in zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki gayblan hakkıyle bilen Sen 'sin Sen. Ben onlara Senin bana emrettiğinden başkasını söylemedim. (Dediğim hep şu idi:) Benim de Rabb 'im, sizin de Rabb 'iniz olan Allah 'a kulluk edin. Ben içlerinde bulunduğum müddetçe...." (Âyet: 116-117).

"O insanlara: Beni ve anamı Allah'tan başka iki ilâh edinin diye sen mi söyledin?" Bunun ne müdhiş bir tevbîh hitabı olduğunu düşünmeli ve îsâ'nın ulûhiyet makaamına karşı nasıl bir acz ve ubudiyet mevkiinde bulunduğunu anlamalıdır. Şübhe yok ki, bu tevbîhin asıl hedefi, şimdi meydana çıkacağı üzere, bizzat îsâ Peygamber değil, onu ma'bûd edinen Teslîs sahihleridir. Fakat onların Hz. îsâ'ya ta'zîm nâmına aşın gittikleri küfrün, ona Allah'ın huzurunda nasıl bir mes'ûliyet yöneltmiş olduğunu ve binâenaleyh o kâfirlerin Hakk katında nasıl bir tevbîh ve ikaab mevkiinde bulundukları tasavvur edilmelidir. Bu âyetten anlaşılıyor ki, Allah'tan başka îsâ'yı ilâh edinenler bulunduğu gibi,anası Hz. Meryem'i de ilâh edinenler varmış... (Hakk Dîni, II, 1851).

[203] Buhârî, âdeti olduğu üzere burada da başlığın altında el-En'âm Sûresi'nden bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmiştir. Bunların içinde geçmekte bulundukları âyetlerin sıra rakamları yanlarında tarafımdan gösterilmiştir.

[204] Âyetin devamı şöyledir: "... O'nun ilmi dışında bir yaprak dahî düzmez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. Yeryüzünün karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş ve kuru (hiçbirşey) müstesna olmamak üzere, hepsi apaçık bir kitâb-dadır". Meftâh, mîm'in fethasıyle mekân ismi, açılacak yer demektir. Mîm'in kes-riyle de "Miftâh"gibi âlet ismi olup anahtar demektir... Gâib ve şâhid, ma'kû-lât ve mahsûsât, külliyât ve cüz'iyât, büyük küçük, düşme ve istikrar, hareket ve sükûn, hayât ve memat, hâsıl olmuş, olacak; gizli, açık herşey bütün tafsîlâ-tı, bütün inceliği ile gayet açık ve belîğ bir kitâbdadır. Yânî ilâhî ilimde veya Mahfuz Levh'dedir. Hem müfredatı, hem nizâmlar silsilesi ile Allah indinde ma'-lûm ve mazbuttur.

Kara ve deniz vakıalarından sonra düşme vakıalarının yaprak ve tane ile temsil olunması, bütün semavî cirimlerin hareketlerinin birer yaprak ve tane gibi düşme kaanûnlarma tâbi* bulunduğuna bir delâleti vardır. Ve dikkate lâyıktır ki, bu delâlet eşyadan nasıl ve ne suretle okunabilirse, Kur'ân'dan da o kadar okunabümektedir. Doğrudan doğruya gök cisimlerinin, yıldızların sükût ve hareketleri ifâde olunmayıp da yaprağın ve tanenin düşmesi tasrîh olunması, hem ilâhî ma'lûmâtın çokluk ve inceliğini tasvir, hem de insanlara nazaran düşme kaa-nûnlarmın yapraklar ve hububatta cereyanı sarîh ve bedîhî ve ecrâmda hafî ve istidlali olduğuna ve yerde karanlıklarda bir tane düşmesinin, semânın içinde ecrâmın düşme ve hareketlerini bilmeye bir anahtar teşkil edebileceğine bir îmâdır. Bu âyetin evvelâ gaybdan şuhûda, ma'kûldan mahsûsa, sonra derece derece mahsûsâttan ma'kûle, şuhûddan gayb'a giden öyle bir bedî' tertîbi vardır ki, bunun ne îzâhı biter, ne acibeleri tükenir (Hakk Dîni, III, 1947-1948).

[205] Hadîs burada Lukmân Sûresi'nin okunmasıyle gelmiştir. Lukmânı Sûresi'nin tef-sîrinde de ibn Umer: Rasûlullah sonra şu âyeti okudu, deyip Lukmân âyetini zikretmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Yağmur Duâsı'nda geçmişti. Inşâallah er-Ra'd ve Lukmân'da da gelecektir.

Başlıktaki "Gaybın anahtarları ve hazîneleri" kelâmının Lukmân'ın sonundaki 34, âyetle tefsir edilmiş olduğunu bu hadîs açıkça göstermektedir. Şu hâlde bu beş şeyi bilmek, hiçbir kimsenin tama' edebileceği hususlardan değildir.

[206] Üstten gönderilecek azâb, Lüt kavminin, Fîl sahihlerinin başlarına inen taş yağdırma, Nûh kavminin su tûfânı... gibi azâblardır. Alttan gelecek azâb da Kaa-rûn'un yere batması, Fir'avn'ın suyla helaki, zelzele gibi azâblardır. Bâzı âlimler yukarıdan gelecek azabı sultânların, devlet başkanlarının ve iş başındaki büyük devlet adamlarının zulümleri ile, aşağıdan gönderilecek azabı da ayak takımının çapulculuklarıyle tefsir etmişlerdir. Gerek baştaki idarecilerin zulmü, gerek ayak takımının cemiyet nizâmım bozacak bir hâle gelmesi, bir milletin harâb olmasına sebeb olan en büyük azâb ve felâkettir. Bu azâblar doğrudan doğruya Allah tarafından gönderildiği için, Peygamber'imiz bunların her birinden Allah'a sığınmıştır.

Âyetteki üçüncü azâb," yânî bir milletin muhtelif ve birbirine zıd içtimaî fırkalarının ihtiras ve ihtilâf şevki ile birbirlerine girmeleri, birbirlerinden intikam almağa kalkışmaları da büyük bir âfet ve ilâhî azâbdır. Bu azâb, kulların birbirlerine saldırmalarıyle meydana geleceği için, Peygamber: "Bu Allah 'in semavî ve arzî âfetlerinden daha hafîftir yâhud daha kolaydır" buyurmuştur.

Siya', Şia'nın cem'i, şîa da birbirinin arkasından giderek bir emîre veya başkana tarafdâr olan firka demektir.

[207] îmâna şirk karıştırmak yâ münafiklıkla, ya dînden çıkmak suretiyle olur. Müşrik ve münafık olmayanların mazhar oldukları emh ve emân, cehennemde devamlı kalmaktan emn ve emândır. Yoksa âsîye azâb olacağı bir çok nasslarla sabittir.

Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitâbı'nda geçmişti

[208] Bu hadîslerin birer rivayetleri Peygamberler Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde geçmişti. Oralarda da yazıldığı gibi,"Ben Yûnus'tan hayırlıyım" sözü iki ihtimâle müsâiddir: Birisi, kişi kendini Yûnus'a tercih etmek; öbürüsü, mütekellim zamîriyle Rasûlullah'ı kasdederek: Muhammed, Yûnus Peygamber'den hayırlıdır demek ihtimâlidir.

[209] Yânî Dâvûd, Sâd Sûresi: 24. âyette tevbe olmak üzere secde etti. Rasûlullah da ona uyarak şükr olmak üzere secde etti. Bu açıklama en-Nesâî'de rivayet edilmiştir.

ibn Abbâs'ın bu hadîste okuduğu âyetler şunlardır: "Biz ona tshâk ile Ya'-kûb'« ihsan ettik ve herbirini hidâyete (peygamberliğe) erdirdik. Daha evvel de Nûh yu ve onun neslinden Dâvûd 'u, Süleyman 'ı, Eyyûb 'u, Yûsuf'u, Mûsâ 'yi ve. Hârûn yu hidâyete kavuşturduk. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyyâ'ya, Yahya'ya, isa'ya, İlyâs'a da. Onların hepsisâlihterdendi. İsmail'i, Elyesa'ı, Yûnus'u, LûVu da (hidâyete ilettik). Onların nerbirineâlemlerin üstünde yüksek meziyetler verdik. Onların babalarından, zürriyetlerinden, kardeşlerinden kimine de (yine üstünlükler verdik), onları seçtik, onları doğru bir yola götürdük. İşte o yol, A ilah ım hidâyet yoludur ki, O, bunu kullarından kime dilerse ona nasîbeder. Eğer onlar da Allah 'a eş koşsalardı, yapageldikleri herşey kendi hesâblanna elbette boşa gitmişti. Onlar, kendilerine kitâb, hikmet ve peygamberlik verdiklerimizdir. Şimdi bunlar (Kureyş kavmi) bunları (bu delilleri) tanımayıp da kâfir olurlarsa (zâten) biz ona, bunu inkâr etmeyen bir kavmi vekil kılmısızdır. Onlar (o peygamberler) Allah ym hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..." (Âyet: 84-90).

Yânî semavî dînlerin hepsinde müşterek olan esâslarda: Allah'a, meleklere, kitâblara, peygamberlere, âhiret gününe, kadere, öldükten sonra dirilmeye îmân gibi. Bir de geçmiş peygamberlerin bunca musibetlere, tehlikelere, inkârlara göğüs germeleri, vazifelerini herşeye rağmen hakkıyle edâ etmiş olmaları hususunda.

Bu "Uktedih" emrindeki "hâ" zamîr değil, sakıt hâ'sıdır. Yânî durma haletinde "d"nin harekesini muhafaza eden mücerred bir harftir. Bunun için sâ kin okunur. Ve Hamza, Kisâî, Ya'kûb Halefi Âşİr kıraatlerinde vasılda (ulamada) hazfedilir, okunmaz. Ancak İbn Âmir kıraatinde '//wtfâ"ya-râci' zamirdir. Vasi haletinde kesr ile veya medd ile okunur... (Hakk Dîni, IIJ, 1974).

[210] Bizim anladığımıza göre "Her tırnaklı", sığır ve davar dâhil olmamak üzere, gerek beygir gibi tek tırnaklı olsun, gerek parmak veya parmak nişaneleri bulunsun, tırnağı bulunan hayvanların hepsini şâmil olmalıdır. Zîrâ burada "tırnaklı", sığır ve davar ile mütekaabil gibi zikredilmiştir. Yahudiler geviş getirmekle beraber, çatal tırnağı bulunan hayvanların halâl ve bu iki vasıf bulunmayan hayvanların haram olduğunu söylemekte olduklarına göre, sığır, koyun, keçi ve emsali gibi hem geviş getiren, hem çatal tırnaklı olanlardan mâadası kendilerine haram olmuş oluyor. Bu suretle deve, geviş getirirse de çatal tırnaklı olmadı-

> ğından, domuz çatal tırnaklı ise de geviş getirmediğinden; beygir, merkeb, katır vesâirede ikisi de bulunmadığından haram oluyor... (Hakk Dîni, III, 2078).

[211] Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Alışverişler Kitâbı'nın sonlarında, "ölmüş hayvan ve putları satmak bâbı"nda geçmişti.

[212] Buradan i'tibâren üç âyet ma'nâda bir bütün teşkil ettiği için meallerini verelim:'

"De ki: Gelin, üzerinize Rabb 'inizin neleri haram ettiğini ben okuyayım: Ona hiçbirşeyi ortak yapmayın. Anaya babaya iyilik edin. Fakirlik endişesiyle * çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızkını biz vereceğiz. Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın. Bir hakk olmadıkça Allah Un haram kıldığı cana kıymayın. İşte Allah size, aklınızı başınıza alasınız diye bunları emretti.

Yetimin malına, rüşdüne erişinceye kadar, o en güzel olanından başka bir suretle yaklaşmayın. Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru tartın. Biz kimseye gücünün yettiğinden başkasını tekUf etmeyiz. Söz söylediğiniz vakit, hısım dahî olsa adaleti gözetin. Allah 'in ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin. İşte A ilah size iyice düsünesiniz diye bunları emretti.

Şübhesiz emrettiğim bu yol, benim dosdoğru yolumdur. O hâlde ona uyun. £ (Başka aykırı) yollara tâbi' olmayın. Sonra sizi O'nun (Allah'ın) yolundan ayı-'", rır. İşte Allah size bunları emretti ki (kötülüklerden) sokmasınız" (Âyet: 151-153). .i" İbn Abbâs şöyle demiştir: Bu âyetler, o muhkem âyetlerdir ki, kitâbların hiçbirinde neshedilmemiştir. Bunlar Âdem oğullarının hepsine haramdır. Ve ,,; "bunlar o muhkemlerdir ki, kitabın anasıdır". Bunlarla amel eden cennete girer, etmeyen cehenneme...

Ka'bu'l-Ahbâr'da: Bu âyetler Tevrat'ın başlangıcıdır. "Bismi'llahrr-rahmânVr-rahîm. Kultaâlev... "demiştir. Bu suretle bütün insanların şerîatleri bunlar üzerine toplanmış, bunların Musa'ya indirilen "On emir" olduğu da söv lenmiştir. Bunu el-Bukaaî "Masâıdu'n-nazar li'l-îşrâf alâ Makaasıdı's-Stıver" adındaki eserinde şöyle îzâh eder: Yânî bu âyetler Allah Taâlâ'nın Mûsâ(A)'a yazdığı Cevher Levhler'de ilk yazdığı on âyeti müştemildir ki, şunlardır: Şirkten, yalan yeminden, ana-babaya isyandan, katiden, zinadan, çalmaktan, iftiradan, başkasının elindekine göz dikmekten nehy, cumartesiye ta'zîm ile enir... Sûrenin başından beri fzâh,olunagelen, Tevhîd îmânıdır. Bu, şirki nehyde dâhil olmakla beraber, üçüncü âyette bilhassa tavzîh ve telhis de edilmiştir. Binâenaleyh bunlar evvel âhir bir esâsta münderic olan ve hakk dînin esâsını teşkil eden ümmetlerin ve asırların değişmesiyle değişmeyen On hüküm'dür... (Hakk Dîni, III, 2091).

[213] Hadîsin ikinci fıkrasındaki Allah'ın medh ve senayı sevmesi, bizim bildiğimiz gibi faydalanma vesîlesi olan medh ve sena düşkünlüğü değildir. Bu, O'na yapılan medh ve senanın sevabı, faydası, kullara âid bir tâat, bir ibâdet olması yönündendir. Kur'ân'daki bu hamd ve senaların hayır ve menfâati Allah'a değil, kullara âiddir.

[214] Buhârî burada bâzı kelime ve ta'bîrlerin ma'nâ ve tefsirlerini nakletmektedir ki, bunların geçtiği âyet rakamları şunlardır: 102, 111, 112, 138.

[215] Yânî bu mahsûller ve hayvanlar, atalarımızdan beri Allah'ın dilemesiyle haramdır diye müşriklerin avâmmını aldatan şeytânlarını ve kodamanlarını da hazır etmelerini söyle ki, hüccetin teblîğı tamâm olsun. 148. âyette müşriklerin bu iddiaları verilmektedir.

Bu "Helumme(=Getirin)"ta'biri, Hicaz ehlinin lügatinde fiil ismidir, çekilmez. Necd ehlinde emir fiilidir, şöyle çekilir: Hetumme, Helummâ, Helummâ, Helummî, Helummâ, Helmumne (Aynî).

[216] Âyetin baş tarafı şöyledir: "Onlar hâlâ kendilerine meleklerin gelmesini yâhud bizzat Rabb 'inin gelmesini veya Rabb 'inin âyetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabb'inin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden..."

Bu hadîs, Müslim, îmân, Müslim Ter., I, 206-207, "Kendisinde îmân kabul edilmeyecek olan zamanın beyânı bâbı"nda 248 rakamıyle geçmektedir. Bundan sonra gelen hadîs de bu hadîsin diğer yoldan gelen rivayetidir.
[217] Deki ki: Orada yaşayacaksınız, orada Öleceksiniz, yine oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız" (Âyet: 25).
[218] Buhârî'nin burada tefsirlerini naklettiği kelime ve ta'bîrlerin bulundukları âyet rakamları yanlarında gösterilmiştir.
[219] Bu âyete benzerliği yakın olan bir âyet, el-En'âm: 151'de geçmişti.
[220] Yine bu hadîsin de bir rivayeti bundan önceki sûrenin tefsirinde, 121. bâbda geçmişti.
[221] Tecellîye iki eser terettib etti: Biri dağın parçalanması, biri de Musa'nın bayılıp düşmesi. Demek ki, Mûsâ dağ dolayısıyle olan izafî bir tecellîye bile tahammül edemedi, tam ve mutlak bir zatî tecellî olsa bütün dünyâ muzmahill olacaktı. Ve işte "Len terânV buyurulmasının hikmeti bu idi, yoksa haddizatında tecellîde imtina veya lutufta cimrilik yok, mes'ele tahammüldedir. Bu fena âleminde onu görmeye tahammül olunamaz..." (Hakk Dîni, III, 2277).
Hadîsin başlığa uygunluğu, son cümlesinden alınır. Bunun bir rivayeti Husûmetler Kitâbı'nda geçmişti
[222] Âyet, bir öncekiyle beraber şöyledir: "Musa'nın kavminden bir cemâat vardır ki, (halkı) hakka irşâd ederler, onunla (hükümde) adalet yaparlar. Biz onlan onikiye, torunlara, ümmetlere ayırdık. (Tîh'te susayan) kavmi su istediği zaman: Asanı taşa vur, diye vahyettik de ondan oniki pınar kaynayıp aktı. İnsanların her kısmı su içecekleri yeri iyice belledi. Onları üstlerindeki bulutla gölgelendirdik. Onlara kudret helvâsıyle bıldırcın indirdik. Size rızk olarak verdiğimizin en temiz ve güzellerinden yiyin dedik. Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı".
Bu âyetin hemen hemen bir benzeri el-Bakara: 57. olarak geçmiştir.
[223] el-Kem'e: Toprak altında bulunan yaprağı ve sapı olmayan, Allah'ın bâzı seneler ihsan etmekte olduğu bir rızktır. Meydana çıkması kış mevsiminin sonu ile ilkbahar mevsiminin sonuna kadar olur. Bu ancak zirâat âletlerinin dokunmadığı ve yürüyenlerin ayaklarının basmadığı sahrada bulunur. Tat yönünden değil de, renk ve şekilce toparlak patatese benzer. Üç nev'i olur... (Rakamlı nüshadaki haşiyeden).
Buna göre Ege bölgesindeki "Domalan" denilen mantar ta'rîf edilmektedir. Çimenlik yerlerde toprak altından çıkarılır. Bunun kudret helvası nev'in-den olması ise ekilmeden, kul emeği geçmeden, kendi kendine vücûda gelen ilâhî ı bir ni'met olması yönündendir. Bâzı sarihler "el~Menn"i "İnamı" ma'nâsma hamletmişlerdir ki, buna göre hadîsin ma'nâsı: Domalan mantarı Allah'ın zahmetsiz verdiği ni'metlerdendir, demek olur.
[224] Ümmî" İsmi mensubunda üç nisbet muhtemildir:
a. "Ümm" nisbetidir ki, "Sanki anasından doğduğu hâl üzere kalmış, aslî -fıtratına yeni bir kazanç ile değişiklik arız olmamış" mefhûmunu ifâde eder.
b. Arab Ümmeti'ne mensûb olmak demek olur" ki, "Biz hesâb yapmaz ve yazı yazmaz bir. ümmetiz" mısdâkınca Arablar, hesâb ve kitâb bilmez bir cemâat olmakla ma'rûf idiler.
c. Ümmü 'l-Kurâ *ya mensûb, yânî Mekkeli demektir. Ve bu üç nisbetin üçün-'* de de "Ümmî", okuyup yazmağa uğraşmamış ma'nâsma bir vasıftır. Ümmîlik alelade kimseler hakkında âdeten ilim eksikliğini ifâde eden bir noksanlık ;! sıfatı iken, bir ümmînin, okuyup yazanlardan fazla âlim olması Allah tarafından âdet hilâfına olarak, kazanmaksızın hibe edilmiş fıtrî bir kemâle delâlet eder.
Ve ilmî ve amelî kemâlleri, okuyup yazanları âciz bırakan bir peygamber hakkında her türlü şübheyi kesip atan ve onun doğrudan doğruya Allah katından gönderilmiş bulunduğunu zarurî olarak isbât eden harikulade bir kemâl sıfatı,
. . yânî bir mu'cizedir. Bu haysiyetle "er-Rasûlu'n-Nebiyyu'l-Ümmî" vasfı "O ri-sâlet ve nübüvveti bedîhîmu'cize sahibi" demenin daha beliğidir, nitekim Türk şâiri Fuzûlî bunu şu beytiyle anlatmıştır.
Bakî mu'cizeler ne hacet vasfı hakk isbâhna, Câhil iken el, Sen 'in ilmin yeter burhan sana (Hakk Dîni, III, 2298).
[225] Hadîsin başlığa uygunluğu son fikrasındaki "Ey insanlar, şübhesiz ben size, hepinize Allah *ın elçisiyim..." kavIİndedir. Bu hadîsin biraz değişik bir rivayeti, Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda geçmişti.
Bâzı nüshalarda hadîsin sonunda şu ziyâde vardır:
Ebû Abdillah el-Buhârî: "Câmara", "Hayırda öne geçti" demektir, dedi
[226] Hıtta kelimesini ihtiva eden âyet, bir sonrakiyle birlikte şöyledir: "O zaman onlara: Şu şehirde yerleşin. Onun dilediğiniz yerinden yiyin. Hıtta deyin. Kapısından hepiniz secde edici olarak girin ki, suçlarınızı mağfiret edelim. İyi hareket edenlere ileride daha fazlasıyle vereceğiz, denilmişti. Fakat İçlerinden o zulmedenler, sözü kendilerine söylenenden başka bir şekle koydu. Biz de üstlerine, zulmeder oldukları için, gökten murdar bir azâb İndirdik" (Âyet:161-162).
Bu âyetlerin hemen hemen aynı lafızla benzerleri el-Bakara:58-59'da da geçmişti. Orada bâzı açıklamalar da verilmiştir.
Bu hadîsin farklı bir senedle bir rivayeti de 5. bâbda 6 rakamıyle geçmişti
[227] Bu âyet, en mükemmel salâhı, iyiliği ve bütün ahlâk güzelliklerini toplayıcıdır. Bunun için Ca'fer es-Sâdık: Kur'ân'da bu âyetten ziyâde ahlâk güzelliklerini toplayan bir âyet yoktur, demiştir.
Urf: Güzel ve güzel sayılmış fiil demektir. Urf: İnsanların teârûf eder, yâ-nî yekdiğerine karşı tatbikini müteakiben tanır, güzel telâkki eder, vücûbunu veya cevazını, lüzumunu veya güzelliğini i'tîrâf eyler, ürküp "Böyle şey mi olur?" diye redd ve inkâra kalkışmaz oldukları şey demektir...
Urf, ma'rifet ve i'tirâf ile alâkadar olduğundan "Urfle emret" şunu da bildirir ki, emrolunacak şey, ya emrolunur olunmaz fitraten i'tİrâf olunacak bir-şey olmalı, haddizatında ma'rûf bulunmalı veyâhud evvelâ umûmî surette bir ta'rîf olunup, ondan sonra emredilmelidir. insanların ma'rifet havsalasına girmeyen ve girmek ihtimâli bulunmayan şeyler emredilmemelidir... Hâsılı bir emir, esasen bir güzelliği ihtiva etmeli veya gerektirmelidir. Ve emrolunan fiil ne derece ma'rûf olursa, o emir zahir ve bâtında o derece geçerli olur... Bu âyet ahlâk ilmi, teşri' ve siyâset ilmi noktasından o kadar cem'iyetU bir düstûrdur ki, inceliklerini ve tefrîâtını sayıp İstatistik yapmak mümkin değildir.. Bütün ahlâk güzelliklerini toplayan bu âyetin bir tefsiri gibi, şu kudsî hadîs de gelmiştir: "Faziletlerin en yükseği, seni kat' edeni vasi ve seni mahrum edene atıyye vermek ve sana zulmedeni affeylemektir" {Hakk Dîni, III, 2357-2359).
[228] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Bu âyet Peygamber'e hitâb olmakla beraber, O'nun şahsında bütün insanlara emirdir. İnsanlar birbirlerinin kusurlarım affetmeli, birbirlerine İyi öğütler vermeli, kötü şeylerden sakındırmalı, kendisini ve Rabb'ini bilmezlerden yüz çevirip, onların gayrı ahlâkî sözlerine ve hareketlerine karşılık vermemelidir. Bunlar eskimez ahlâk temelleridir.
[229] Bâzı buhârî nüshalarında bu âyetin başında "Bâb" sözü vardır.
[230] Enfâl, Nefe/ln cem'idir. Esasen Nefilve Nafile bir asi üzerine ziyâde olan şey demektir; namaz, oruç vesâir ibâdetlerde aslolan farz üzerine ziyâde bulunanlara Nafile denildiği gibi, cihâdda asıl âhiret sevabı üzerine zâid olan ganimete de Nefel denilmiştir. Bundan başka bir gâzîye ganîmet hissesinden fazla olarak, meselâ "Şu sipere ilk girene şu verilecektir" gibi, tenfîl yoluyla verilmesi şart edilen mala da Nefel denilir.
Birinci âyetteki "el-Enfâl" bu sûreye isim yapılmıştır. İsimlendirme sebe bi, ganimetin, Allah'ın Kelimesini en yüksek kılmak için yapılan muharebeye zâid olarak, bir de Allah'ın atıyyesi olmasıdır (Beydâvî).
"Rîhukum" kelimesinin geçtiği âyet, bir Öncekiyle birlikte şöyledir: "Ey îmân edenler, bir düşman topluluğuna çattığınız vakit sebat edin ve Allah 'ı çok anın. Tâ ki umduğunuza kavuşsanız. Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne İtaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile za 'fa düşersiniz, rüzgârınız (kesilip) gider. Bir de sabır ve sebat edin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir" (Ayet: 45-46).
[231] Ebû Dâvûd, en-Nesâî, İbn Hıbbân ve Hâkim de yine İbn Abbâs'tan bu sûrenin Bedir ganîmetlerinin taksimi hakkında sahâbîlefden bâzıları arasında çıkan bir ihtilâf üzerine indiğini rivayet etmişlerdir.
Buhârî bu hadîsten sonra, sûre içinde geçecek bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmiştir. Bunların yanlarındaki rakamlar,,içinde geçtikleri âyet rakamlarıdır.
[232] Bunlar Uhud günü Kureyş'in sancağını taşıyorlardı, sonunda hepsi öldürüldüler, isimleri siyer kitâblarındadır. Bunlar halkın en şerrlileridirler. Çünkü onlardan başka her hayvan yaratıldığı hususta Allah'a itaatlidir. Bunlar ise ibâdet için yaratıldılar da kâfir oldular. Âyetin inmesine husûsiyle bunlar sebeb iseler de âyet, zahiri bakımından her müşriki şâmil olur (Kastallânî).
[233] Ve biliniz ki, Allah muhakkak kişi ile kalbinin arasına perde olur-. Ona kalbinden kalbine ondan daha yakın, daha hâkimdir. OndakİNi gönlünden, gön-lündekini ondan daha iyi bilir ve daha yakından zabt ve temellük eder. Kudreti o kadar nufûz edicidir ki, yalnız kişi İle başkaları arasına değil, onunla kalbi arasına girer, hisseden "Ben" ile hissedilen "Ben"i birbirinden ayırır. İnsanı bir anda gönlündeki emellerinden mahrum ediverir. Azimlerini bozuverir, niyetlerini tahvil ediverir; kanâatlerim, zevklerini değiştir iver ir. Onunla kalbinin arasını öyle ayırır, öyle açar ki, birbirinin zıddı kesilir, insanın kendini kendine hasım eder. Kişi ile kalbinin arasına öyle girer ki, aklını elinden ahverir, nihayet canını alır öldürüverir. Bunun için Allah sizinle kalbiniz arasına perde çektiği ve ölüme da'vet ettiği vakit icabet etmemeye ve cebrine mukaavemet eylemeye İmkân bulamazsınız ve bir lâhza sonra başınıza ne geleceğini bilemezsiniz. O hâlde kalbinizle aranız açılmadan, canınız elinizden alınmadan, fırsat elinizde iken Allah'ın Rasûlü sizi diriltecek, ebedî hayâta yükseltecek ilim veya amel; herhangi birşeye da'vet ettiği zaman ihmâl etmeyip istekle İcabet ediniz... {Hakk Dîni, III, 2386-2387).
[234] Bu hadîsin değişik bir senedle biraz farklıca bir rivayeti el-Fâtiha tefsirinde geçmişti.
Burada hadîsin sonundaki rivayeti getirmesinin fâidesi, bunda, Hafs'ın, hadîsi Ebû Saîd'den işitmesinin açıkça söylenişi bulunmasıdır.
[235] Hadîs ile başlık arasındaki uygunluk meydandadır, çünkü hadîs, başlığı ve daha ziyâdesini aynen İçine almıştır.
"Hâsılı o zaman o kâfirlerin başlarına taş yağdırılmaması veya diğer bir elemli azâb ile köklerinin kazınmaması, onların ona hakk kazanıcı olmamalarından değil, Yüce Allah'ın Rasûlü'ne ve istiğfar etmeleri düşünülenlere büyük fadlından ve İçlerinde Peygamber varken veya istiğfar eden veya edecek olanlar ¦.., bulunurken azâb etmek istememesinden idi. Yoksa Allah'ın onlara azâb etmeye-.. cek neleri vardı.." {Hakk Dîni, III, 2399). Hakîkaten Peygamber'in hicretinden sonra Bedir'de Allah onlara çok elem verici dünyevî bir azâb indirivermistir.
[236] Buradaki âyet ve hadîs, ayniyle bundan evvelki bâbda geçmişti. Şu kadar var ki, bundan evvelki hadîste Buhârî'nin şeyhi Ahmed ibnu'n-Nadr idi, buradaki hadîste ise şeyhi, onun kardeşi Muhammed ibnu'n-Nadr'dır. İşte Buhârî buradaki başlığı koyup, ayniyle hadîsi, ancak kendisinin bu hadîsi kardeş olan iki şeyhten rivayet ettiğinin bilinmesi için zikretmiştir.
el-Hâkim: Buhârî'nin Nişâbûr'a geldiği zaman bu iki kardeşin evine iner olduğu ve onların yanlarında kalmayı çok yapar olduğu haberi bana erişti, demistir (Aynî).
[237] Yânî şirk baskısı olmasın ve dîn, hepsi Allah için olsun. Allah'ın kullarını başkalarına mahkûm tutan bâtıl dînler, hakk dîn karşısında izmihlale düşsün, hakk hâkim olsun da fitne ve mihnetle kimse hakk ma'bûddan başkasına itaat edip boyun eğmeğe zorlanmasın. el-Bakara:193. âyette de bunun bir benzeri geçmişti. Yalnız burada "Kullunu" var, orada yoktu. Buhârî'nin el-Bakara âyetinin tefsîrindeki rivayetine göre İbn Umer'le bu buluşma ve konuşma, Abdullah ibnu'z-Zubeyr ile Yezîd ibn Muâviye ve Mervânîler arasında harb devam ettiği sıra vâki' olmuştur. Abdullah ibn Umer Cemel, Sıffîn, Harre gibi müslümânlar arasında cereyan eden kanlı vak'alara -Alî'yi ve İbnu'z-Zuberyr'i takdir ettiği hâlde- fiilen katılmamıştı. İşte Haricî genci bunun sebebini soruyor ve dayandığı delîle göre itaat olunması i'tikaad olunan devlet başkanına karşı muhalefet edenlere karşı harbedilmesi re'yinde bulunuyor.
İbn Umer de ona cevâb vererek: Dayandığın âyetteki fitne İle maksad, müs-lümânlann kendi aralarındaki ihtilâf değil, küfür ve şirk demektir ki, biz şirke karşı harbi, müslümânlann azlık zamanında yaptık ve gâlib geldik, diyor.
[238] Hadîsin başlığa uygunluğu, Yüce Allah "Hiçbir fitne kaîmayıncaya kadar on-' larla savaşın" buyuruyor sözündedir.

Fitne, lügatte karışığını almak için altını ateşe koymaktır. Bundan mihnet ve belâya sokmak ma'nâsına kullanılmıştır.
"Fitne kıtalden beterdir" (el-Bakara: 191) buyurulmuştur. Çünkü katlin zahmet olması çabuk geçer, fitneninkî devam eder. Kati insanı yalnız dünyâdan çıkarır, fitne ise hem dînden hem dünyâdan oldurur. Binâenaleyh fitneye .," tutulmaktan ise, o fitneyi çıkaranları öldürmek veya ölmek veya çıkardıkları ' fitneyi kendi başlarına yıkmak elbette yeğdir. İki şerrin en hafifi tercîh olunur kaaidesi de bu gibi nasslardan çıkarılmıştır... Ölümü temennî ettiren hâl, ölümden a' daha ağırdır. Bu nazmın şevkinde insanı vatanından çıkarmak da ona ölümü V temennî ettirecek fitneler ve mihnetler cümlesinden olduğuna işaret vardır. Şirk, küfür neşri, irtidâd, Allah'ın haramlarına saygısızlık, umûmî asayişi bozmak hep birer fitnedirler. Allah korusun mü'minin dönüp kâfir olması, öldürülmesinden şiddetlidir... İşte bütün bunlar "Fitne katiden eşeddir" düstûrunda özetlenerek harb ilânı sebebi topluca beyân buyurulmuş ve müslümânlar fitneyi def için Allah yolunda ya gâzî veya şehîd olmağa rağbet edilmiştir (Hakk Dîni, I, 695).
[239] Bu, zikredilen hadîsin başka bir yoldan rivayetidir. Bu, öncekinden kısadır. Bunların ayrı ayrı iki vakıa olmaları da muhtemel olur (Aynî).
[240] Bu nisbete kadar düşman karşısında sabr ve sebat etsinler, bu nisbette ve böyle bir azim ve îmân ile harbe ve sabra alışsın, çalışsın, ilâhî nusrata dayanıp mücâ-hede eylesinler. Daha fazlasında mükellefiyet yoktur, Ve sabr ve sebat emirleri hudûdsuz da değildir. Bu nisbetin böyle İki fıkra adedle ifâdesi, iki nükteye dayanır: Birincisi kalb itmi'nânının artması için bir tekrirdir. Yânî bu nisbetin sâde yirmi ve ikiyüz gibi iki az cemâate sığışmayıp çoğaldıkça da aynı nisbetin cereyanını anlatmaktadır. İkincisi, İslâm'ın başlangıcındaki askeri teşkilâtın esâsî cüzlerine işarettir. Demek oluyor ki, îmân, bir mü'mini kâfire karşı on kattan fazla büyülten bir kuvvettir. Ve bu kuvvet sâde ferdiyetle değil, en az yirmi kişilik bir içtimaî birlik ile tebarüz eyler.
Bu galebe kâfirlerin anlamaz bir kavim olmalarındandır. Başlangıcı ve me-âdı anlamazlar. Allah'ı ve âhireti bilmezler. Harbleri mü'minler gibi Allah rızâsı için Allah'ın emrine uymak ve Allah'ın kelimesini en yüksek kılmak niyet ve maksadıyle değildir.., (Hakk Dîni, III, 2430).
[241] Müslümanlar çoğaldıkça içlerinde zaîf olanlar da bulunduğundan, bundan sonra ,,; sâdıklarda olduğu gibi, birin ona kadar sabredip kaçmaması ve ederse "O mu-;, hakkak Allah'ın gazabına uğramıştır, onun yurdu cehennemdir "(hyev.\6) olacağı hakkındaki ilâhî hüküm hafifletilmiştir... Şu hâlde bundan şöyle bire iki nisbetinden fazlada sabredemiyenler kaçak sayılmazlar. Fakat silâh ve gereçleri
bulunduğu hâlde, ikiden yüz çevirip kaçanlar, o hükmü hakk etmiş kaçak olurlar. Ve bunda en küçük temel<cüz, yüz kişilik bir bölük olarak mü'teberdir. Bundan anlaşılır ki, bu hafifletme, birin ona veya daha fazlasına galebesi İmkânını gidermek değil, ikiden ziyâdeye karşı sabr ile harbin vücûbunu veya mendûbluğunu hafifletmedir... {Hakk Dîni, III, 2431)
[242] Bu Berâe Sûresi, Medine'de en son inen sûredir. İnmeye dokuzuncu hicret yılında başlamıştır. Bunun Berâe, Tevbe, eî-Mukaşkışe... gibi yirmi kadar ismi vardır.
Bu sûreyi ilk bakışta diğerlerinden ayıran bir özellik, evvelinde Besmele olmamasıdır... Bunun evvelinde Besmele inmediği şübhesİzdir. Bunun sebebini (şu hikmette aramak lâzım gelir: Hz. Alî'den rivayet edildi ki, burada Besmele niçin yazılmadığı kendisinden sorulduğu zaman. "BismVllâhVr-rahmânVr-rahîm, y,ş; biremândır. Bu sûre ise kılıç ve ahidleri atma ile indi" demiştir. Sufyânibn Uyey-ne de bu ma'nâyı anlatırken "Size selâm verene 'Sen mü'min değilsin'demeyin" (en-Nisâ:94) âyetiyle te'yîd ederek anlatmıştır. Yânî selâm vermenin emâm kaldırmaya mâni' bulunduğu düşünülürse "Rahman ve Rahim" sifatlarıyle ilâhî
vai,' rahmeti te'kîd edilmiş bir surette hatırlatma ve o rahmete erişme vesîlesİ olarak Allah'ın ismini zikretmek demek olan Besmele'nin ma'sûmluğu kesme ve emâ-nı kaldırmaya aykırı ve çelişici olacağı da ortaya çıkar. Hakîkaten mes'ele iyi düşünülürse ne aklen, ne de naklen bu sûrenin evvelinde Besmele'nin ne inmesine, ne yazılmasına, ne de okunmasına cevaz tasavvur olunmak ihtimâli yoktur. Hattâ burada "Rahmet"i açıkça söylemeyerek sâde "BİsmI'llah. Berâetun mine'llah" demekte bile iki büyük sakınca vardır: Evvelâ bu, tenakuz olur. Çünkü Besmele, Allah'ın ismine sarîh bir vuslat, "Berâetun mine'llah" ise "Allah'tan alâkayı kesmek" demektir. Bu ikisi ise, açıktan açığa mütenâkızdir. İkinci olarak bunun zahirinden "Allah'ın ismiyle teberrük ve teyemmün, Allah'tan alâkayı kesmektir" demek gibi bir ma'nâ zihne gelir ki, bunun bir küfr olacağında şübhe yoktur. İşte bundan dolayı bu sûrenin evvelinde Besmele inmemiş ve yazılmamış olduğu gibi, okunması dahî tecviz edilemez. Ve hattâ bu tahkîke nazaran, namazda böyle bir yanılma vâki' olsa, çirkin bir tegayyür bulunacağından, namaz fâsid olmak lâzım gelir. Ancak bu mahzur yalnız sûrenin evve-lindedir. Parçalarına gelince, diğer sûrelerin parçalarındaki kıraat hükümlerinden farkı zahir değildir. Filvaki' teamül de böyledir. Meselâ sonundan "Lekad câe-hum rasûlun" diye okunacağı zaman, Besmele terkedilmez... (Hakk Dîni, III, 2442-2444).
[243] el-Evvâh; müteevvih ve mutadarrı' demektir ve bu fa'âl vezni üzeredir. Buhârî burada bu beyt İle Evvâh lafzının Teevvuh masdanndan fa'âl vezni üzere oldu-ğunahuccet getirmektedir. Lügatte bu kelime hakkında şu bilgiler verildi: Ev-hu, Âht, Evvih, Evvi, Evveh, Âvûh Tâlut vezninde, Âhın, Evvetâhu ki, mecmuu onüç lügattir, bîr kelimedir ki, şikâyet ve acı duyma sırasında, yânî gam ve derd-den şikâyet vaktinde, kezâlik hasta oldukta yâhud bir uzuv derdli olup ağndık-ta söylenir. Lisânımızda Âh ile ve Ö/ile ta'bîr olunur. el-Evhu, et-Te'vîhu, et-Teevvuhu, "Âh vâh demek" ma'nâsmadır... el-Evyâh, Şeddâd vezninde ya-kînî ilim sahibi adama denir, yâhud duâ icabetine muvaffak olana yâhud duası çok olan mutadarrı' adama yâhud kalbi yufka, rahmet ve rikkat sahibi adama yâhud fakîh ve âlim adama denilir yâhud mü'min demektir; bu sonuncusu Ha-beşe lügatidir (Kaamûs Ter.).
[244] Buhârî âdeti üzere sûrenin baş tarafında, sûre içinde geçen bâzı kelime ve ta'-bîrlerin ma'nâlarını ve tefsirlerini nakletmiştir. Bu kelime ve ta'bîrlerİn sonlarındaki rakamlar içinde geçmekte bulundukları âyet rakamlarıdır.
[245] Berâet maddesinin asıl ma'nâsı Müfredat ve Basâir'de beyân olunduğuna göre: "Herhangi bir mekruhtan ayrılmak ve uzaklaşmak" demektir... Bu kelimenin bir de siyâsî ve harb hukuku bakımından kararlaşmış ma'nâsı vardır ki, burada asıl kasdedilen de odur. Nitekim Ebû Bekr er-Râzî bunu îzâh ile Ahkâtnu'l-Kur'ân'da: "Berâet dostluğu kesmek, ma'sûmluğu kaldırmak ve emânı gidermektir" der. Fahruddîn er-Râzî de Tefsirinde: "Berâetin ma'nâsı ismetin kesilmesidir. 'Fulân'dan berî oldum' denilir ki, aramızda ismet kesildi, aramızda alâka kalmadı demektir..." der. Ve işte burada Berâet herhangibir eksikliğin kerahetinden selâmet ve uzaklaşma aslî ma'nâsım içine almakla beraber, bilhassa hukukî ve siyâsî ma'nâsiyle devletler hukuku ıstılahında "harb hâlinin meydana gelmesini gerektiren münâsebet kesme" demektir ve bu suretle sûrenin ilk âyeti bir ültimatom ve ondan sonrası bunun mûcib sebebleriyle umûma i'lân ve izahıdır... Görülüyor ki, bu âyet "Fulân'dan Fulân'a mektûb" denilmesi gi-bİ, bir başlık üslûbundadır. Fakat burada herhangibir mektûb veya tahrîrin değil, muntazam bir resmî tebliğin ve bilhassa siyâsî edebiyattan olmak üzere bir atma, bir ültimatom başlığının bütün gerekli rükünleriyle bir tahrîr numunesi vardır. Bunda evvelâ teblîğin mâhiyeti, ikinci olarak gönderici ve gönderme vâsıtası, üçüncü olarak kendilerine gönderilenler ve haysiyetleri, dördüncü olarak alâkalı olanlar tamamen eklenerek gayet vecîz ve aynı zamanda açık ve müessir bir surette ta'rîf edilip gösterilivermiş ve anlatılmıştır ki, bu teblîğin sebebi şirk ve müslümânlara önceden yapılmış ahiddir. Demek oluyor ki, müsfümânlara önceden and etmemiş olanlara esasen bir alâka ve münâsebet olmadığından, böyle bir münâsebet kesme ihbarına lüzum yoktur. Ancak müslümânlarm muahede yaptıkları müşriklere karşı doğrudan doğruya ahdi bozmaksızın, evvelâ ahdi atmak ile böyle bir münâsebet kesmeyi haber vermeleri lâzım gelmiştir. Çünkü Allah ve Rasûlü o ahidlerden bendirler..-. (Hakk Dînî, III, 2446-2447.)
[246] Bu başlıkta da Buhârî, bâzı kelime ve ta'bîrlerin ma'nâ ve tefsirlerini naklet-miştir. Bu tefsirlerin çoğu Alî ibn Ebî Talha el-Hâşİmî yoluyla İbn Abbâs'tan nakledilmişlerdir.
Bu sûrenin âyetlerinde geçen bir kelimeyi tefsir ederken bazen bir istidrad olarak başka bir sûredeki âyete de işaret etmektedir. Nitekim burada Fussiiet: 6-7. âyetini bir istidrad ve şâhid olarak zikretmiştir.
[247] Hadîsin başlığa uygunluğu son cümlesindedir. Bunun bir rivayeti en-Nisâ'nın sonunda geçmiş, ilgili açıklamalar da orada verilmişti.
[248] Bu âyet o ültimatomun içindeki aslî şeyleri özetlemiştir. Bundan sonra eski hâl ve vaziyette kalmanıza imkân yoktur. Ya küfürden vazgeçip Hakk'm emrine teslim olursunuz veya Dünyâ ve Âhiret perîşân olursunuz.
[249] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı ile Hacc'da da geçmişti.
Bu, Ebû Bekr'in emirliği ile dokuzuncu hicret yılında yapılan haccdır ki, Mekke fethinden bir sene sonra ve Rasûlullah'ın bizzat idare ettiği Veda Hac-cı'ndan bir sene evvel idi. Sekizinci yılda Mekke fethinden sonra Mekke'ye emîr ta'yîn edilen Attâb ibn Esîd(R)'in emirliği ile hacc edilmişti.
[250] Sûrenin evveli müşriklere karşı muahedelerinin ayrılması ile berâetin mutlak olarak subûtunu ve bunun suret ve hükmünü haber verme ve kâbını bildirmedir. Ve işbu "Allah'tan ve Rasûlü'hden bir Hamdır" kelâmı da herkese i'lân ve i'-lâmm.vücûbunu ihbar ve târihini tesbît ile tahakkukunu te'kîd ve gelecek olan sebebleri ve neticelerini îzâh eden bir beyânnamedir.Baştaki berâet "İllellezîne" diye henüz vâsıl olmak üzere bulunan mutlak bir berâettir. Bu ikinci İse "Müşriklerden beridir" dîye "A/m " ile sılalanmış bi'l-fül tahakkuku başlamış bir berâettir... Hadîslerden anlaşıldığı üzere Alî, bu i'lâname'mûr edilmiş, Arafat'tan i'tibâren Minâ günlerinin nihayetine kadar o sene hacc vaktinde bu i'lân vazîfesi yapılmış ve bu arada dört ay mühlet için de bayram günü başlangıç olmuştur.
Bu veçhile sûrenin başı veciz ve açık bir nebz, bir münâsebet kesme ultimatomu, bu âyetten i'tibâren de gerekçeleriyle açıklanmış bir harb i'lânı beyannâmesini ihtiva etmektedir.
[251] Hadîs bundan evvelki hadîsin başka bir şeyhden ve "Rasûlullah" yerine "Peygamber" şeklindeki küçük bir lafız farkıyle tekrarıdır
[252] Âyetin devamı şöyledir: "O hâlde onların müddetleri bitinceye kadar ahidlerini tamamlayın. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever". Yânî bunları, o ahid bozanlara karıştırmayınız, onlar gibi dört ay müddet geçince hemen harbe kal-.; kısmayınız, bunlara onlar gibi muamele etmeyiniz de müddetleri bitinceye ka-<k dar ahidlerini tamâmı tamâmına edâ eyleyiniz. Çünkü Allah muttakîleri H muhakkak sever. Ahd haklarını gözetmek de takva cümlesindendir. Velev kî
müşrik olsun, ahdine riâyet eden vefakâr ile etmeyen gaddarı müşâvî tutmak. takvaya aykırıdır.
[253] Bu da yukarıda zikredilen Ebû Hureyre hadîsinin başka bir rivayetidir. Burada haccın ekber vasfıyle vasıflandırılmasında birkaç ma'nâ vardır:
a. Umreye "Küçük hacc" denildiğinden, buna nazaran asıl hacc, "Ekber Hacc" olur. Hudeybiye'den sonra hicretin yedinci senesi kaza umresi yapılmıştı. Bu suretle o gün küçük hacc günü olmuştu. Sekizinci sene Mekke fethiyle geçmiş ve İslâm'da ilk hacc, bu dokuzuncu sene başlamış idi. Ve şu hâlde bu ma'nâ ile "Ekber Hacc" bundan böyle her sene var demektir. Çünkü Ekber
Hacc günü demek, asıl ma'nâsiyle hacc günü demeye müsavidir.
b. Bir hacc amelini teşkil eden fiillerin en büyük kısmı demek olur ki, bu da her sene ve her haccda vardır.
c. Müslümanların ve müşriklerin toplandığı pek büyük bir toplannia ile İslâm yurdunda ilk ve bir kerre olarak yapılan hacc demek olur... (HakkDîni, : III, 2450-2451).
[254] Hakikatte onlar için, onların nazarında yemîn denilen şey yoktur. Kalblerinde yemînin hiçbir hükmü, kıymeti olmadığından ağızlarıyle ne kadar yemîn etseler boştur; yemîne riâyet etmez, yemîn bozmayı bir sakınca saymazlar. Yeminsiz oldukları, küfürde bu kadar ileri gittikleri belli olmuş bulunanlarla artık ahid yapmak imkânsız olur. Bunlarla bir ahid yapabilmek, yemînsizlikten vazgeçmelerine bağlıdır. Bu ise ancak kıtal ile mümkin olur. Zîrâ böyle kâfirler kati ve kıtalden başka birşeyden çekinmezler. Bunun için bu yeminsizlere, bu küfür imamlarına kıtal ediniz ki, vazgeçsinler. O küfür ve işlemekte oldukları büyük cürümlere, o yemînsizliğe, dinsizliğe son versinler. Yânî böyle diye ve bu arzu ve ümîd ile kıtal ediniz; harbden maksadınız bu olsun. Yoksa mütecavizlerin âdeti olduğu üzere sırf telef etmek, sâde zarar ve eziyet etmek olmasın {Hakk Dîni, III, 2467-2468).
[255] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu âyetin sâhiblerinden kimse kalmadı" sözünde-dir. Çünkü Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmesinin maksadı, bu "Küfrün önderlerini öldürün" âyeti olduğuna delâlet eder. Hadîsin ma'nâsımn özeti, Huzeyfe, münafıklar hakkında Rasûlullah'ın sirr sahibi idi. Münafıkları o bilirdi. Rasûlullah'tan sonra münafıkları Huzeyfe'den başka hiçbir beşer bilmezdi. Peygamber (S) münafıklardan ve bu âyetin haklarında inmiş olduğu küfür ehlinden birtakım kimselerin isimlerini Huzeyfe'ye gizlice söylemiş, hepsinin isimlerini söylememişti (Aynî).
[256] Bu hadîslerin birer rivayeti Zekât Kitâbı'nda da geçmişti. Orada daha tafsîlli-dirler. Son hadîsin devamı şöyle oluyor: "Bu sebeble Muâviye ile aramız açıldı.
O beni Halîfe Usmân'a şikâyet etti. Bunun üzerine Medine'ye çağırıldım. Medine'ye geldiğimde halk beni hiç görmemiş gibi yanıma toplandı. Ben Usmân'a bu hâli söyledim. O: Yakın bir yere çekil ve

halk ile görüşme, dedi. Ben de: Bunu yapamam, kanâatimi söylemekten vazgeçmem, dedi."
Ebû Zerr'in mezhebine göre, aile nafakasından fazla mal biriktirmek ha-;. râm idi, bu yolda fetva verirdi. İnsanları bunu kabule teşvik eder, bunu kabul etmeyenlere ağır sözler söylerdi.
Âyet altın ve gümüşün hakkı, insanlığın faydalan bakımından yaratılma hikmeti, alışveriş vâsıtası yânî semen olarak Allah'ın kullarının hakîkî ihtiyâçlanna sarfotunup tedavül etmek, hem de "Yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaması" (el-Haşr: 7), güzel surette sarfedilmek olduğunu, tedavülden çekip saklayarak biriktirmenin içtimaî bir haksızlık olduğunu beyân etmektedir.
[257] Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu, zekâtın indirilmesinden Önce idi" sözünden alınır. Bu hadîs bu senedle aynen Zekât Kitâbı'nda da geçmişti. Seneddeki Hâlid ibn Eşlem Medîneli meşhur tabiî müfessir Zeyd ibn Eslem'in kardeşidir.
[258] Dört hürmetli ay, bunlarda yapılan ma'sîyetin günâhı, tâatin sevabı diğerlerinden daha şiddetli ve daha kıymetli olmak hasebiyle, öbür aylardan ziyâde ta'-zîm ve ihtiram edilmesi lâzım gelen muhterem aylardır. Bunlar ma'rûf ta'biriyle "Üçü serd, biri ferddir", yânî üçü arka arkaya, biri tektir...
İşte bu en pâydâr, en doğru dîndir. OnikİÂen ve dörtten fazla veya eksik aylarla nesi'li sayılır hesâb ve takvimler değil, İslâmî hükümlerde tutulması lâzım olan dosdoğru hesâb, ancak bu sayı ve esastır. Çünkü bu, kıymeti sırf beşerî İ'tibâr ile kaaim olan farzı veya herkes için hilkatte delîl ve alâmeti zahir olmayan takvîmlere dayalı bir hesâb değil, şu görülen âlemi yaratan tarafından tanzim edilen bir takvimdir... {Hakk Dîni, III, 2523)
[259] Hadîsin bir rivayeti Beđu'1-Halk Kitâbı'nm evvellerinde geçmişti. Peygamber bu hadîsi Veda Haccı'nda Minâ'dakİ hitabesi içinde söylemişti. Yânî zamanda- . ki haksızlıklar kalktı, aylar fıtrattaki yerlerini buldu, fıtrî düzgünlükleriyle yeni bir devre girdi. Zu'1-hicce zu'1-hicce oldu, hacc hakîkaten zu'1-hiccede yapıldı. Çünkü geçen seneye kadar nesi' yürürlükte olduğundan Ebû Bekr'in hacc ettiği dokuzuncu senede bile hacc zu'1-ka'dede yapılmış, zu'1-hicce sayılmış idi. Şimdi bu haksızlıklar kalktı ve hattâ bütün bakış noktalarından zaman, yeni bir devre girdi.
Bu başlıktaki âyetin sonunda "İşte bu ayakta duran tfm<#r"buyurulan en doğru hesâb ve en doğru takvimdir... Hilâl tahavvüllerinin carî olduğu bu âlemi yaratan Yüce Allah'ın takdir ve takvimiyle sabit ve o günden beri tertîbli nizamiyle haddizatında câri ve herkes için kamerin hilâl ve bedri kadar zahir ve meşhur olan ve kıymetini haktan alan fıtrî, açık ve dosdoğru bir hesâbdır. İkinci' olarak bu aylardan dört ayın hürmeti, öteden beri ayakta duran bir dîn ve şerî-attir. Tâ İbrâhîm ve İsmâîl zamanından beri Arablar buna verâseten tutunmuşlar ve riâyet edegelmişlerdi. Câhiliye'de bile haram aylara ta'zîm ederler ve bu ta'zîm cümlesinden olarak bu aylarda kıtalden sakınırlardı...AfeS7J dedikleri tak-vîm değiştirmelerini meydana çıkardıkları zamana kadar bu hürmet, bir diyanet ve kadîm âdet üzere yürürlükte idi... (Hakk Dîni, III, 2524).
[260] Yânî Allah avn ve ismeti ile herhalde ve dâima beraberimizde, koruyucumuz ve yardımcımızdır. Maiyyetinde hiçbir hüzün şaibesi bulaştırmayacak, nerede olursak olalım bizi koruyacak daimî bir velayet ile hâfızımızdır. Artık bu muhakkak iken hüzne cevaz yoktur... diye kat'î teselli veriyor, hüzünden nehyediyordu. Rivayete göre bu sırada müşrikler izleri ta'kîb ede ede gelmişler, mağaranın üstüne çıkmışlardı. Bu anda idi ki, Ebû-Bekr mahzun olmuş, "Yâ Rasûlallah, ben öldürülürsem nihayet bir adamım; fakat Sen isabet alırsan Allah'ın dîni gitti" diye teessür etmiş idi. Bunun üzerine Rasûlullah, aşağıda gelecek hadîsteki o ve-cîz teselli sözünü söylemişti.
[261] Bunun bir rivayeti Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda geçmişti. Peygamber bu sözüyle Ebû Bekr'e: Durum böyle iken o endîşen ne? "Mahzun olma, Allah bizimle beraberdir" buyurmuştu.
[262] Senedin başında zikredilen Abdullah ibn Muhammed, Buhârî'nin üstadıdır. Bu-hârî buradaki hadîslerden üçünü arka arkaya bu şeyhinden getirmiştir. Bu hadîs ile. bundan sonrakinin »başlığa uygunlukları, ikisinin de Abdullah ibn Muhammed'den olmaları, bu hadîste fazîletlerinİ arz hususunda Esma ile Ai-şe'nin zikrinin bulunması, bunun da Ebû Bekr'in faziletini gerektirmesi yönünden olması mümkindir. Başlıkta.da Ebû Bekr'in faziletini bildirme vardır (Aynî). İbn Abbâs ile İbn Zubeyr arasında bey'at sebebiyle olan dargınlık şöyle olmuştur: Muâviye öldüğü zaman İbn Zubeyr, onun oğlu Yezîd'e bey'at etmeyi kabûletnıedi ve Yezîd ölünceye kadar bunda ısrar etti. Sonra İbn Zubeyr kendisinin halifeliğine da'vet etti. Kendisine halîfe olarak bey'at edildi. Ona Hicaz, Mısır, Irak, Horasan ve Şam ehlinin çoğu itaat ettiler. Sonra Mervân Şam'a gâlib oldu ve İbn Zubeyr tarafından emîr bulunan ed-Dahhâk ibn Kays'ı öldürdü. Sonra 65 senesinde Mervân öldü, yerine oğlu Abdulmelik geçtr. Muhtar ibn Ebi Ubeyd Kûfe'ye galebe etti. Orada İbn Zubeyr tarafında bulunanlar kaçtılar. Muhammed ibn Hanefiyye ile İbn Abbâs Hüseyin'in öldürülmesi müddetinde Mekke'de ikaamet ediyorlardı. İbn Zubeyr onları kendisine bey'at etmeye çağırdı. Onlar bunu kabul etmediler ve: İnsanlar bir halîfe üzerine toplanmca-ya kadar bey'at etmeyiz, dediler. Onların bu görüşüne bir cemâat de tâbi' oldu. İbn Zubeyr onlara şiddet gösterip sıkıştırdı... Onlar Taife çekildiler... (Kas-tallânî).
[263] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de şöyle dedi: Bu söz, Abduimelik hakkında söylediği "O ileri gidici yürüyüşle yürüyor" sözüne uygundur. İş, İbn Abbâs'ın dediği gibidir. Çünkü Abdulmelik, kendi İşinde devamlı ilerlemekte olmuş, nihayet Irak'ı İbn Zubeyr'den kurtarmış ve İbn Zubeyr'İn kardeşi Mus'ab'ı öldürmüştür. Bundan sonra Mekke'deki İbn Zubeyr'e birçok askerler hazırlayıp göndermiş ve olan işler olmuştur. İbn Zubeyr'in halifelik işi ise Allah ona rahmet eylesin, öldürü-lünceye kadar hep geri gitmekte olup durmuştur.
İşte bu yukarıda ismi zikredilen Abdullah ibn Muhammed'den getirmekte olduğu hadîslerden üçüncü hadîstir.
[264] Bu da zikredilen hadisin başka yoldan gelen rivayetidir.
[265] Âyetin tamâmı şöyledir: "Sadakalar, Allah 'tan bir fan olarak ancak fakirlere, kalbleri müslümânltğa alıştırılmak istenenlere, kölelere, esirlere, borçlulara, Allah yolunda harcamaya ve yol oğluna mahsûstur. Allah hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir".
Bu, İslâm devletindeki zekât ve diğer vergi gelirlerinin sarfedileceği sekiz sınıf harcamanın yerini ta'yîn eden bir âyettir. Bu harcama yerlerinden biri kalbleri İslâm'a alıştınlahlardır. Bunlar başlıca üç kısım idiler: Bir kısmı bâzı kâfirler idi ki, Rasûlullah bunların şerrlerini savmak ve müslümânlara eziyetlerini men' ve diğer kâfirlere ve müşriklere ve zekâtı men' eyleyenlere karşı İslâm tarafına yardımları için atıyye ile kendilerini İslâm'a meylettirirdi. Diğer bir kıs-: mı kendilerine atıyye vermekle, emsalleri eşrafın ve maiyyetlerinin İslâm'a girmeleri'gözetilir ve kavimleri İçinde müslümân olanların İslâm'da sebatlarına mâni' olunmaması gibi İslâmî maslahatlar i'tibâra alınırdı. Üçüncü bir kısmı da İslâm'a yeni girmiş ve niyetleri henüz zaîf bulunan birtakım kimselerdi ki, fakîr olmasalar bile kalbleri iyice İslâm'a ülfet ettirilip îmânları takviye edilmek için bilhassa taltif olunuyorlardı...
[266] Bu hadîsin bir rivayeti, bu isnâd ile Peygamberler Kitabı, Hûd kıssası'nda, bu-radakinden daha uzun bîr metinle geçmişti. Buhârî o hadîsi burada kısaltılmış olarak getirmiştir
[267] Bu hadîslerin birer rivayeti'Zekât Kitâbı'nda geçmişti.
Müdd, yuvarlak hesâb İki avuç açılarak aldığı mikdâr kaba deniliyor (Kaa-mûs Ter.)
Tatavvu', üzerine vâcib olmayan ziyâde bir tâatte bulunmaktır ki, teneffl yânî nafile ibâdet muâdilidir.
[268] Ebû Mes'ûd bu hadîsinde, islâm'ın başlarındaki geçim darlığı ile İslâm fetihlerinin arka arkaya gelişinden sonraki bolluk ve refah devrini ifâde etmiştir.
[269] Âyetin devamı şöyledir: "... Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlünü inkâr ile kâfir olmuşlardır. Allah ise öyle/âşıklar güruhuna hidâyet etmez"
(Âyet: 80)
[270] Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmişti.
[271] Bu da aynı hadîsin başka bir rivayetidir. Bunlarla ilgili açıklamalar Cenazeler Kitabı'nda geçmişti.
[272] Âyetin bütün münafiklar hakkında veya belli bir zümresi hakkında indiği söylenmiştir.
Peygamber'in kendi gömleğini ona kefen yapmak üzere oğluna vermesi, Bedir günü Peygamber'in amcası Abbâs'a Ubeyy tarafından kendi gömleğinin - hediye edilmiş olmasına bîr mukaabeledir. Bedir günü Abbâs, Kureyş esirleri fÇ arasında bulunuyordu. Yenilginin perişanlığı ile üzerinde gömleği de yoktu. Ken-"!' dişine giydirilmek üzere bir gömlek aranıldı.Fakat Abbâs uzun boylu olduğundan, yalnız.îbnu Ubeyy'in gömleği denk gelmişti, o da hemen gömleğini Abbâs'a hediye etmişti. Buna mukaabele edilmesi Arablar arasında içtimaî bir edeb idi. Fakat bu münâsib zemininde karşılanamamıştı. İşte Peygamber, gömleğini şimdi vererek, amcasını Ubeyy'in mihnetinden kurtarmış oluyordu.
[273] Bu hadîs, Tebûk gazvesi bâbı'nda, bu İsnâdla ve uzun bir metinle geçti. Buradaki metin, onun sonlarından alınmış bir parçadır.
[274] Bu başlık hadîssiz olarak yalnız Ebû Zerr nüshasında sabittir, diğer Buhârî rivayetlerinin hiçbirinde zikredilmiş değildir. Bu âyet münafıklar hakkında inmiştir (Aynî).
[275] Bu âyetin atfedilip ilgilendiği bir Önceki âyet şöyledir: "Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine ahâlîsinden birtakım münafıklar vardır ki, onlar nifak üzerinde idman yapmışlardır. Sen bunları bilmezsin. Onları biz biliriz. Biz onları iki ker-re azaba uğratacağız. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir onlar" (Âyet:101).
Bu âyetlerde Tebûk seferine katılmayıp Medine'de kalan münafikların hâlleri belirtiliyor. Bunlardan bir kısmı tam münafık ve iki yüzlülükte idmanlı olanlardır ki, bunlar Peygamber Medine'ye döndüğünde birtakım çürük bahanelerle affedilmişlerdi. Bunların tekrar tekrar azâb olunacakları bildiriliyor. Seferde geri kalanların ikinci kısmı ise geri kalanlar hakkındaki âyetleri işitince kendilerini mescidin direklerine bağlayıp "Peygamber bizi bırakmadıkça bu hâlde kalacağız" demişlerdi. Peygamber dönüşünde âdeti üzere mescide uğrayıp iki rek'at namaz kıldıktan sonra bunları o hâlde gördü ve sebebim anlayınca: "Ben de haklann da Allah'ın emri gelmedikçe bağlarım çözmem" buyurdu, bunun üzerine başlıktaki âyet inip affolundukları bildirildi. Akabinde salıverildiler...
[276] Buhârî bu hadîsi parça parça Namaz, Cenazeler, Buyu', Cihâd, Beđu'1-Halk, Gece Namazı, Edeb, Peygamberler, Tefsir ve Ta'bîr Kitâblan'nda getirdi. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Onlar iyi ameli diğer kötü amelle karıştırdılar" sözündedir (Aynî).
[277] Çünkü peygamberlik ve îmân sıfatlan bunu men' eder.
Bu hadîsin daha geniş bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar da verilmişti.
Bu âyetin Ebû Tâlib hakkında İndiği, bu hadîste açıkça belirtilmiştir. Bu sebeble Zeccâc'ın Maâni't-Kur'ân adındaki kitabında bu konuda müfessirlerin icmâ'ı bulunduğunu kaydettiği Vâkidî'den nakledilmiştir. Bunun Peygamber'-in ana ve babası hakkında indiğini, bundan dolayı ana-babası için de mağfiret istemekten nehyedildiğini ileri sürenler de vardır. Onların delîlleri Müslim İle Sünen sâhiblerinin rivayet ettikleri Ebû Hureyre hadîsidir: Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber anasının mezarını ziyaret etti ve ağladı. Yanındakileri de ağlattı. Sonra da: "Anama istiğfar etmek için Rabb'imden izin diledim, izin verilmedi. Kabrini ziyaret için izin istedim. Buna izin verildi. Artık siz de kabirleri ziyaret ediniz. Kabir ziyareti ölümü hatırlatır. "
[278] Hadîsin başlığa uygunluğu, hadîs İçindeki âyetin "Sonra Allah onîan da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak kıldı" fikrasından alınır.
Bu hadîs, Ka'b ibn Mâlik kıssası hakkında Mağâzî'de geçen uzun hadîsin bir parçasıdır.
Kendilerine, biraz geç olarak tevbe nasîb edilen bu üç kişi şunlardı: Ka'b ibn Mâlik, Hilâl ibn Umeyye, Murâre ibnu'r-Rabî'. Ka'b, Akabe Bey'atı'nda bulunmuştu. Diğer ikisi de Bedir harbine katılanlardan idiler.
[279] Bu hadîs de Mağâzî'de "Tebûk gazvesi bâbı"nda kemâli ile geçmiş olan Ka'b
ibn Mâlik kıssasından bir parçadır. Ancak bu metinde bâzı farklılıklar Vardır.
"Âlimler demişlerdir ki, işte Nasûh tevbesi, böyle Ka'b ibn Mâlik ve iki
arkadaşının tevbesi gibi olan tevbedir ki, bu âyette beyân olunduğu üzere, tevbe ederken günâha teessüfünden dolayı dünyâ başına dar gelmeli, nefsi kendini sıkmali ve herşeyden kesilip Allah'a öyle sıdk ve sadâkatle iltica etmelidir" {Hakk Dîni, III, 2642).
[280] Yânı îmânlarında ve ahidlerinde veya hakk dînde gerek niyet, gerek söz, ve gerek fiilce ve hattâ her hususta sâdık olanların maiyyetİnde bulunuruz, sâdıkların dostluk ve arkadaşlıklarından ayrılmayınız; onlar gibi özü doğru, sözü doğru, işi doğru olunuz; onlara uyunuz. Böyle yaşayanların sonu dâima başarı, ferah ve kurtuluş olur. Bunun delili olan birkaç âyet meali:

"Ey îmân edenler, Allah'a takvâlı olun ve sözü doğru söyleyin. Ki Allah işlerinizi iyiye götürsün ve günâhlarınızı mağfiret eylesin. Kim Allah ve Rasûlü'ne itaat ederse, muhakkak ki en büyük kurtuluşla kurtulmuştur" (el-Ahzâb: 70-71);
"Hakikat Rabb'imiz Allah 'tır deyip de sonra doğruluğa yapışanlar; onların üzerine korkmayın, tasalanmayın, va 'dolunduğunuz cennetle sevinin diye diye melekler inecektir" (Fussilet:30);
"Rabb'imiz Allah 'tır deyip de sonra (bütün hareketlerinde) doğruluğa tutunanlar; evet onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır" (el-Ahkaaf:13).
[281] Bu âyette Allah, kendi isimlerinden olan Rauf ve Rahîm sıfatlarını Peygambe-ri'ne de vermiştir. Peygamber'in vefatından sonra Mushaf toplandığı zaman bu iki âyeti Zeyd ibn Sabit tarafından çok araştırılmış, nihayet ancak iki şâhid yerinde olan Huzeyme ibn Sâbİt yanında bulunmuştur. Yânî birçoklarının ezberinde olmakla beraber, yazılısı ancak Huzeyme'nin yanında muhafaza edilmiş idi. Çünkü Kur'ân yalnız hafızların ezberinden değil, ondan başka Rasûlullah'-ın huzurunda yazılmış ve en son arzda sabit olmuş parçaların da toplanıp vesî-kalandırümasıyle bir Mushaf'a toplanıyor idi. Yazmaya me'mûr olan Zeyd ibn Sabit bu iki âyeti de yazılı bîr vesîka bulmadan yazamıyordu. Onun için kendi ifâdesi veçhile Berâe'nin âhirinden bu İki âyeti bulamayıp iyice araştırmış ve ancak Huzeyme'de mahfuz bulmuş ve binâenaleyh ezberlerde mahfuz olan bu âyetlerin yazılı rivayeti de bu suretle te'mîn olunmuş idi {HakkDîni, III, 2654-2655).
[282] Yânî Zeyd bu âyetleri, Peygamber'e vahiy yazmakta bulunan kimselerden diğer birinin yanında yazılmış olarak bulamamıştır. Yoksa bunları ondan başkası ezber etmemişti, demek değildir. Zîrâ bu âyetleri pekçok kimseler ezber etmişler de namaz içinde ve namaz dışında tilâvet etmekte idiler (Reşîd Rızâ).
[283] Buhârî bu hadîsi el-Câmi'ıt's-SahîTi'inin birkaç yerinde rivayet etmiştir. Buradaki mutâbaalarm bâzısını da yine Sahîh'mın Fadâilu'I-Kur'ân Kitâbı'nda se-nedleriyle getirmiştir. Bunları İmâm Ahmed et-Tirmizî ve en-Nesâî de Zuhrî'den gelen birçok yollardan olmak üzere rivayet etmişlerdir.
Yemâme, Yemen'in bir kasabasıdır. Tâif ten iki konak uzaktadır. Yemâ-me günü de Yemâme'de müslümânlarla yalancı peygamber Museylime'nin ordusu olan Hanîfe oğulları arasındaki harb günüdür. Bu harb Ebû Bekr'İn devlet başkanlığı sırasında, onbirinçi hicret yılında yapılmış, müslümânlardan, yetmiş kadarı Kur'ân hafızı olmak üzere, dörtyüz elli kadar sehîd verilmiştir. Bu harb sonunda Museylime, Vahşî tarafından öldürülmüş, ordusu da tamâmıyle tenkîl edilip dağıtılmıştır. Bu harbde müslümân ordusunun kumandanı Hâlid ibn Ve-lîd idi.
[284] Yûnus SÛresi'nin tefsirine girişmesi sırasında teberrüken Besmele ile söze başladı. EbÛ Zerr'in rivayetinde Besmele, "Yûnus Sûresi" sözünden sofradır.
[285] "Kadem " kelimesi "Kıdem " mürâdifi olarak bir hususta şâirlerinin önüne geçme hâli ve hayır, hasene cihetinden derece ve rütbe sahibi ki, müennesi "Kademe", ayak, yânî ayağın topuktan ilerisi; daha doğrusu taban ma'nâlarma gelir. Ve bir şeyin mukaddemine ve kahraman kimseye denilir. "Fulânm fulân hizmette kademi var" demek, sabıkası ve tekaddümü var demek olur. "Fulânm hayırda bir kademi vardır" demek, bir mertebesi vardır demek olur. "Fulân erkek veya fulân kadm kademdir" demek diğerlerine ön-ayak olup cür'etli ve şecaatte ileri demek olur. "Kademi sıdk" ta'bînni de müfessirler "Salih amel, hayır öncüsü, Levhi Mahfûz'da tesbît ve takdir olunmuş bir saadet; yüksek bir rütbe ve makaam" gibi ma'nâlarda tefsîr etmişlerdir. Fakat âyetin siyakından anlaşıldığı ve Hasen ile Katâde'den rivayet olunduğu veçhile, murâd, Muhammed'in şefaati olduğu açıktır. "Kademi sıdk", Peygamber'in Allah katındaki yakınlığı, şefaat makaamı ve... muttakîlerin cennetlerde Allah'ın kibriyâsı yanında sabit "Afak'adı sıdk" (el-Kamer:22)'a girmeleri için önlerine düşen delîl ve önder olması haysiyyetlerini ifâde eden husûsî bir isimdir (Hakk Dîni, IV, 2666).
[286] Nuncîke" fiilini "Nulkıke"yânı "Atarız" ile tefsir etti. Bu fiir'Selâmet" ma'-nâsına olan "Necat"tan değil, "Yüksek yer" ma'nâsına olan "Afecve"den türemiştir. "en-Neşez" de bu ma'nâyadır.
Bu kelimelerin geçtiği âyetin tamâmı şöyledir: "Biz de bu gün seni (cansız bir) beden olarak karada yüksek bir yere atıp bırakacağız ki, arkandan geleceklere bir ibret olasın. (Bununla beraber) insanların birçoğu bizim âyetlerimizden gafildirler" (Âyet:92).
[287] Hadîsin başlığa uygunluğu, bunun tarîklerinin birinde "Bu, Allah'ın Musa'yı kurtardığı, Fir'avn'ın da sulara gömüldüğü bir gündür" fıkrasının bulunması yönündendir. Bu hadîsin bundan daha bütün bir rivayeti Oruç Kitabı, "Âşûrâ günü orucu bâbı"nda geçmiş, ilgili açıklamalar da orada verilmişti.
[288] el-Cezîre, Fırat ve Dicle arasında vâki' olan ve *'iki Nehir Arası" ismi verilen yerdir. Ve Cûdî Dağı, Büyük Sancar Dağı'nın kuzeyinde bulunur ve ibn Umer Cezîresi'yle bitişir. Bu dağ 37 enlem ile 40 boylam derecesi üzerindedir. Bu dağlarda oturanların çoğu "Şeytân" kelimesini takdîs etmekte ve Tâvûs melekleri olmak i'tibâriyle tblîs'i ihtiram etmekte bulunan Zeydiyye tâifesindendirler. Onlara göre Allah, şeytâna muayyen bir zaman gadâb etmiştir, ileride ona hoş-nûdluk edecek ve o da kendi mülküne dönecek ve kendisini la'netleyen kimselerden intikam alacaktır. Onlar yanında âlim, fakır diye isimlenir. Onlardan dîndâr olan kimse, bedeni üzerine kıl elbise giyer ve elbisenin yakasını arkaya çevirir. Onlar çetinlik ve yiğitlikle tanınmış bir cemâattir (Rakamlı Buhârî nüshasının haşiyesinden).
[289] Tennûr, lügatte kapalı bir ocak, bir fırındır ki, lisânımızda en ziyâde "Tandır" ta'bîr olunur. Leys: Tennûr, umumiyetle her lisâna geçmiş bir lafızdır, arkadaşı Tennâr'ûr, demiştir. Ezherî de şöyle demiştir: Bu delâlet eder ki, isim bazen A'cemî olur Arab onu arapçalaştırır da Arabî olur. Ve buna delîl, aslı Tennâr olmasıdır. Bundan evvel Arab kelâmında Tennûr ma'rûf değildir. Bunun benzeri başka lisândan Arabça'ya girmiş olan dîbâc, dînâr, sündüs, istebrak gibi kelimelerdir ki, Arab bunlarla tekellüm edince hep Arabî olmuşlardır.
Feveran da kuvvet ve şiddetle kaynamak, fışkırmaktır... Eski müfessirler bunun hakkında çeşitli ma'nâlar kayıt ve nakletmişlerdir ki;
a. Müfessirlerin çoğu Tennuren hakîkaten bir ocak ma'nâsına olduğunda müttefiktirler, bunun keyfiyetinde ayrı ayrı tefsirlere gitmişlerdir. Bütün bunlar Feveran \ suyun kazanda kaynar gibi fırından kaynayıp fışkirmasıyle îzâh
etmişlerdir...
b. Arab'da bazen yeryüzüne de Tennûr denmesi vâki' olduğundan, tennû-run feveranı, yeryüzünden suların fışkırması olacak demişler...
c. Tcnnur'dan murâd, Arz'ın şerefli ve yüksek mevki'leri demektir ki, bir hârika olarak oralara bile sular fışkırmıştır, demişler.
d. Fârattennûr, şafak attı, sabah oldu ma'nâsına gelir, denilmiş.
e. İş kızıştı, şiddetlendi ma'nâsına "Hamiye*l-vatîsû = Fırın kızdı" denil-^s diği gibi, Fârattennûr da böyledir, denilmiştir.
f. Ebû Hayyân tefsirinde Hasen'den rivayet olarak Tennûr: Gemide suyun toplanma yeri diye nakledilmiş ki, bu ifâde hemen hemen geminin kazanını andırıyor. Biz şimdi hakkıyle diyebiliriz ki, Tennûr'nn hakîkaten bir ocak olması, aynı zamanda onun gemide su toplanan bir kazan ile beraber olmasına mâni' değildir. Cumhurun ocak rivâyetiyle bu rivayet arasında zıdlık yoktur. "Ahd lâm'ı" ile et-Tennûr buyurulması, bunun gemiye âid bir tennûr olmasında zahirdir. Aynı zamanda Nuh'a mahsûs bir tennûr olması da buna aykırı değildir. Çünkü onun mu'cizesidir... (Hakk Dfm", IV, 2780-2783).
[290] Yânî bu sebeble gizlemek için göğüslerini meylettirip büküyorlardı, başlarını da elbiseleriyle örtüyorlardı. İşte bunun üzerine bu 5. âyet indi.
Bu hadîsteki Tesnevnî, if'av'ale, yef'av'ilu vezninden muzârîdir; mâzîsi îsnevnâ'âu. Bu, fiilin aynını tekrar sebebiyle, bir mübalağa binâsidır.
[291] Buradaki iki hadîs de bir öncekinin başka başka tarîklerden rivayetidir.
[292] Buradaki âyetlerin tamâmı yerinden okunursa daha iyi anlaşılır. Son âyetin bir kısmı şöyledir: "Şuayb şöyle dedi:.. Ben gücümün yettiği kadar ıslâhtan başka birşey arzu etmem. Benim muvaffakiyetim ancak Allah'ın yardımtyledir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na dönerim".
[293] "Âcizane anlayışıma göre "tUl>> *^ J^j" kavli, "^ f" kavline mukaabil olarak düşünülmek gerekir. İkisinde de Arş, ma'rûf ma'nâsmdan alınmış olarak, ilâhî mülk ve saltanattan kinayedir. Allah'ın Arşı, İlâhî hüküm ve saltanatı demek olur. Binaenaleyh Arş'ın su üzerine isti'lâsı, mekânı ve cismânî bir ma'nâ İle değildir, ve "j-yü J*^^ı J" mukaabilinde, Arş'ın su üzerinde olması da istivaya mukaabil cereyandan kinayedir. Nitekim bu cereyan ma'nâ-sını Fahrüddîn Râzî, Fatiha Tefsîri'nde söylemiştir. Âyette "Semâvât veArz"-dan murâd, ulviyyât ve süfliyyâtiyle bütün âlem olması zahirdir.
el-Ard, altımızdaki yerin karası ve suyu, bütün İçindekileri şâmil olduğu gibi, Semâvât da onun üstündeki bütün cirimler ve onların içindekilerle, aralarındaki şeylerin hepsini şâmildir. Mes'ele de, yaratmanın başlangıcı mes'elesi-dir. Yaratmanın başlamasından evvel " l^. SSI- 'j>S 'J', ilu jıt" yânî Allah var, O'nunla beraber birşey yok olduğundan "Kâne Arşuhû ale'l-mâ'" âlemin yaratılmasından evvel olmak ihtimâli yoktur. Âyetten zihne gelen de bunun, yaratmanın başlangıç günleri demek olan "Altı gün" sırasında olmasıdır ki, ondan sonra "İstevâate'I-Arş"tır. el-A'râf Sûresi'nde (Âyet: 53,111,2172) de zikrettiğimiz veçhile, yaratma başlangıcında altı gün, hiçbir ittırat kaanûnu ile alâkalı olmayan muhtelif yaratmanın ilk ve dçğişken ânlarını ifâde ettiğinden, o vakte nazaran ilâhî fiil ve saltanatta, bug_ün "Sünnetullah", "Âdeîutlah" dediğimiz ittırat ve istiva düşünce konusu olamaz. Çünkü o günler, hiçbir temâsül ile mes-bûk olmayan sırf ibda' cereyanlarından ibarettir. Herbirinde ilâhî hüküm ve saltanat, yeniden yeniye bir ibda' fiiliyle tecellî eylemektedir. O günlerde tabîî fiiller yok, hep hârika, mu'cize vardı. Âdet veya kaanûn dediğimiz mefhûmlar, hep bir tekerrür ve temâsülü ta'kîb ettiğinden, ilimlerde ve fenlerde kaanûnlar nâmı verilen küllilerin kararlaşıp kurulması ile tekerrür ve ittırat ânından i'tibâren düşünülür. Levh ve kalem yaratılmadan "Kitabı Mübîn"ûsk\ yazılar yazılmış olamaz. Bir insan yaratılmadan insan tabiatı bulunamaz. Bu suretle "Arş su üzerinde idi" demek, şu demek olur: "Semâlar ve Arz'ın ilk yaratılma günleri olan o günlerde ilâhi saltanat âdetsiz cereyan ediyordu. Zîrâ diğer âyetlerde geldiği üzere "Sümme'stevâ ale'l-Arşı" mısdakı bundan sonra tecellî etti. Hilkatte âdetullah, halkın yaratılma başlangıcından sonra zahir oldu". -Bu bâbdaki değişiklikler, bu cereyan ve istivadaki tekaddüm ve teehhür, Allah'ın zatî sıfatına değil, fiilî sıfatına dönücü olduğundan müşkillik vârid olmaz.- Gerçi ondan sonra da sırf Allah'ın irâdesini gösteren âdet hilafı vakıalar yine vardır. Fakat bununla henüz hiçbir âdet bulunmaması arasındaki fark da açıktır. İlk günlerde âlem, sırf bir tûfân hâlinde idi denebilir. Bu veçhile "Arşuhu ale'l-mâ'" terkibinin vaz'î ma'nâsı değil, kinaye yoluyla lâzımı ma'nâsı alınmak, "Sümme'stevâ afe V-Arş"tekaabülüne mülayim ve bi'1-vücûh uygun olduğu anlaşılır... Cereyan, bariz vasfı olan şeylerden rüzgâr ile kinaye yapılmayıp da bilhassa suyun tercih olunmasında elbette su hakikatine husûsî bir ehemmiyet atfettirecek bir nükte ve hizmet vardır ki, düşünmek lâzım gelir. Biz bunda '|'|Canlı olan herşeyi sudan yarattık" (el-Enbiyâ: 30) ma'nâsma bir işaret buluyoruz. Bâzı hadîsler ve eserlerden anlaşıldığına göre altıncı gün hayvanların yaratıldığı devirdir ki, Âdem bunun ikindisinde, yânî sonunda yaratılmıştır. Demek ki o gün, ilâhî saltanat hayât yaratmakla cereyan ediyordu. -Bir de zamâmmızdaki tecrübî bilgilere göre hidrojen gazı, cisimlerin en hafifi ve basiti olduğu gibi, bütün unsûrî maddelerin bile aslı gibi düşünülmekte ve henüz basît sayılan diğer ecsâm atomlarının hidrojen atomlarından terekküb ettiği bahis konusu edilmektedir ki, pek dikkat edilmeye lâyıktır.- (Hakk Dîni, IV, 2758-2761).
[294] Yânî dilediği kimselerin rızkını genişletir, dilediklerininkini de daraltır. Allah, onu faydalarının çokluğundan dolayı dolulukla vasıfladı ve onu, sulamak ve vermekle hiç eksilmeyen pınar gibi kıldı, bunu tbnu'1-Esîr söyledi. "Biyedihi" lafzının ve benzerlerinin hükmü, te'vîl ve tefviz bakımından müteşâbihlerin hükmüdür. Sünnet imamları bunu ve benzerlerini tefsîr etmeksizin îmân eylemenin vücûbu üzerindedirler. Bu lafızlar "Nasıl" denilmeksizin, zahirleri üzere cereyan ederler. Buhârî bunu Tevhîd'de, en-Nesâî de bir kısmını Tefsîr'de rivayet etmiştir (Aynî ve Kastatlânî).
[295] Bu hadîsin bir rivayeti Mezâlim Kitâbi'nda da geçmişti.
Necvâ, yavaşça söz söylemeye denir ki, fısıldaşmak ta'bîr olunur. Ibnu'I-Esîr en-Nihâye'de: Necvâ isimdir, masdar yerindedir, kıyamet gününde Allah'ın mü'min kuluna gizlice hitabıdır, demiştir. Sarihler de: Necvâ, Allah ile mü'min kulun arasındaki kıyamet günündeki gizli konuşmadır ki, bunda kulun günâhları gizlice kendisine sayılır; bu, Allah'ın fadlıdır, demişlerdir
[296] Bi se'r-rifdu"l-merfûd" (Âyet: 98), "Ne fena rifddir bu merfûd"; "Ne kötü ianedir bu yapılan iane, yânî la'net".
Rifd, aslında dayansın diye bir başkasına izafe edilen şeydir. Meselâ eyerin ve semerin altına vurulan keçe, birine yapılan iane, verilen atıyye rifd'dir. Burada cehennem ateşine vird, la'nete rifd ta'bîr olunması, tahakküm için belîğ bir istiaredir. Vird, su hissesi; Vurûd, suya gitmek; îrâd, suya götürmek, Mev-rûd, varılan su'dur.
Tabîbler ıstılahında Zefîr, nefes almak, Şehîk nefes vermektir. Fakat lügatte Zefir, soluğu uzun uzadıya içeri çektikten sonra d.şarı vermektir ki, derdli ve mihnetli kimsenin hâlidir, göğüs geçirmek ta'bîr olunur. Şehîk da ağlarken hıçkırmaktır ki, fazla teessürden meydana gelir. Çocukların ağlaması da böyle olur. Bundan başka bir de eşeğin anırmasının evveline Zefir; âhirine Şehîk denilir ki, biri girdirmek, biri çıkarmaktır. Hâsılı lügat bakımından Zefir ve Şehîk, normal nefes alıp verme değil, ıztırabh bir sesle nefes alıp vermedir...>(Hakk Dîni, IV, 2822).
[297] Zulef, Zulfe'nin cem'i ve Arapça'da cem'in en azı üç olduğu için bununla ikisi gündüz tarafında, üçü de geceden olmak üzere tam beş vakit namaz emredilmiş olduğu açıktır. Gündüz namazlarının kıraatinde açıktan okumak mes'elesinde sabah namazı, gece namazlarından sayılması bakımından, gündüzün iki tarafından murâd öğle ve ikindi, gecenin yakın saatleri de akşam, yatsı ve sabah olmak

lâzım gelir ki, şu âyette de böyledir: "Güneşin kayması ânından gecenin kararmasına kadar güzelce namaz kıl. Sabah namazını da (kıl). Çünkü sabah namazı şâhidlidir" (el-İsrâ: 78). Bu suretle öğle ve ikindiye gündüzün iki tarafı denmesinin vechi şudur: Sabah gündüzün kökü, güneşin doğmasından zevaline kadar da gövdesi, zevalden sonra Öğle ve ikindi de batmasına kadar, zaman değişikliklerinin bariz hadleri olan taraflarıdır. Şer'an da gündüzün sabah, öğle, ikindi olmak üzere başlıca üç tarafı vardır.. (Hakk Dîni, IV, 2831-2832).

[298] Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Namaz keffârettir bâbı"nda geçmişti.

[299] Edğas, dâd'ın kesriyle Dtğs'm cem'idir. Dığs, yaşı kurusu karışık ot demeti demektir. Hu/um, uykuda görülmüş boş hayâldir ki, îhtilâm bundan alınmıştır. Binâenaleyh "Edğâsu ahlâm"terkibi, teşbîhî izafettir ki, "Edğâs" gıb\ karmakarışık ahlâm, demet demet vehimler karışığı, hayâller yığını düşler demektir Lügatte Hulum vcAh/âm, umûmî olarak ru'yâ hâdiselerinden daha umûmî kullanılırsa da burada ru'yânın mukaabili olarak kullanılmış olduğu meydandadır (Hakk Dîni, IV, 2863).

[300] Âyet, bir Öncekiyle beraber şöyledir: "Onların çoğu Allah'a îmân etmez, itte Allah 'a ortak katanlardır. Onlar herkesi kaplayacak ilâhî bir azabın kendilerine gelip çatmasına yâhud kendileri farkında olmayarak, onlara ansızın kıyametin kopup gelmesine karşı kendilerini emîn mi gördüler?" (Âyet: 106-107).

Mekkeliler "Tanrı birdir, ortağı yoktur. Melekler onun kızlarıdır" derlerdi. Putlara tapanlar "Tanrı birdir, putlar ibâdete müstehıkk olmak hususunda onun ortaklarıdır" derlerdi. Yahudiler "Tann birdir, Uzeyr onun oğludur" derlerdi. Hrıstiyanlar da "Tanrı bîrdir, Mesîh onun oğludur" derlerdi. Bunlardan hiçbiri mü'min değildir (Beydâvî). İmâm Râgıb'a göre bu âyetteki şirk'ten mak-sad, riya ve nifaktan ibaret olan "küçük şirk" veya "gizli şirk"tir. Yine onun beyânına göre: "Bâzıları buradaki Muşrikûn'u, dünyâ şerekine, yânî ağına düşmüş olanlar diye tefsir etmiştir" (H. B. Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm)

[301] Buhârî nüshalarının çoğunda en baştaki 163 ile buradaki 164. bâblarda "Bâb" sözü hazfedilmiştir.

[302] Yûsuf Peygamber, peygamberlik şerefi ve arka arkaya üç peygamberin oğlu olmakla beraber bütün ahlâk güzelliklerini kendisinde toplamıştır. Bu hadîsin bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

[303] Rasûlullah'ın "Yûsuf, bütün insanların en şereflisidir" demesi, Yûsuf'un bir peygamber olması ile beraber, bir soydan arka arkaya peygamber gönderilen dört peygamberin dördüncüsü bulunmasmdandır. Hakîkaten insanlık târihinde böyle peygamber oğlu peygamber oğlu peygamber oğlu peygamberin, Yûsuf'tan başkası bilinmemiştir.

Bu hadîsin biraz farklı bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

[304] Buhârî bu hadîsi Sahîh'imn birçok yerinde getirmiştir, buradaki metnin de ayrı ayrı dört tabiîden alındığı açıkça görülmektedir. Bu hadîs Ifk bâbi'nda en geniş bir metinle getirilmiş ve gerekli açıklamalar orada verilmişti.

Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu "Güzel bir sabr" sözünün hem baslıkta, hem ue hadîste geçmekte olması bakımındandır.

[305] Yânî Ya'kûb o zaman bu sözü söyleyip güzel bir sabır gösterdi. Şimdi bana da onun söylediğini söyleyip, onun yaptığı gibi güzelce sabretmek düşüyor.

[306] Dikkat edilmelidir ki, bu âyette hiçbir İsim açıkça söylenmeyerek hâdise sâde kinayelerle tamamen sırrî ve gayet vecîz bir surette ifâde edilmiştir. Bununla beraber zamirlerin müzekker ve müennes farkları, vazıh olduğu için ifâdede hiçbir karışıklık yoktur. Lisânımızda ise bu vecîzlik mümkin olmuyor (Hakk Dîni. IV, 2855).

[307] Belacihtu" lâfzında iki okuyuş vardır: Biri fâ'nın fethi, diğeri de ötresi iledir. tbn Mes'ûd "Heyte leke" gibi, bunu da ötre okumuştur.

[308] Hadîsin başlıkla ilgisi, hadîsin devamında "Ebû Sufyân, Peygamber'e geldi de: Sen Allah'a lâati ve hısımlara ilgiyi ve iyiliği emredip duruyorsun, kavmin ise helak oldu. Artık onlar için duâ et" fıkrası bulunması bakımındandır.

Bu hadîsin bir rivayeti Yağmur Duası Kitâbı'nda geçmişti. İbn Mes'ûd, âyetteki dumanı o hâdiseye; büyük batşe'yi de Bedir harbindeki yenilgilerine ham-letmiştir. Çünkü Bedir'de ileri gelenlerden yetmişi öldürüldü. Yetmiş kişi de esîr edildi. Bu onları âyette de ifâde edildiği gibi, hakîkaten çok büyük bir şiddet ve savletle yakalayış idi.

[309] Tefsîri verilen bu ta'bîrler, âyetin devamında geçmektedir: "Azîzin karısı da şöyle dedi: Şimdi hakk meydana çıktı. Ben onun nefsinden murâd almak istedim. O İse şekksiz şübhesiz doğru söyleyenlerdendir" (Âyet: 51).

[310] Hadîsin başlığa uygunluğu "Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zaman hapis kalsaydım, onu hapisten çağırmağa gelen kişinin da'vetine hemen icabet ederdim" sözünden alınır.

Hadîsin buradakine göre takdîm-te'hîrli bir rivayeti el-Bakara: 260 âyetinin tefsîri sırasında geçmişti.

Lût Peygamber'e dâir olan fıkra şu âyete işaret etmektedir: "Lût: Âh, size yetecek bir kuvvetim olsaydı yâhud sarp bir kaleye sığınabilseydim, dedi" (Hûd: 80).

[311] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. İkinci hadîs, birincinin başka bir rivayetidir. Buhârî onu burada kısaltılmış olarak getirdi. Âyetin tamâmı şöyledir:

"Nihayet rasûller ümîdlerini kesecek hâle geldikleri ve onlar yalana çıkarıldılar zannettikleri vakit, onlara nusratımız geldi de dilediklerimiz kurtuluşa erdirildi, mücrimler güruhundan ise azabımız asla geri döndürülmez".

[312] Âyetin tefsiri: Herbiri için önünden ve arkasından birtakım muakkıblar, ta'kîb edici kuvvetler vardır ki, onu korurlar. Herbirinin sözünü ve fiilini zabteder veya o kimseyi mütevâliyen hıfzederler ki, Allah'ın emrindendirler. Yânî bu ta'kîb kuvvetlen "Rûh, Rabbimin emrindendir de!" (el-îsrâ: 85) ma'nâsınca, Allah'ın emrinden ibaret birtakım ruhlar veya meleklerdir. Binâenaleyh herbi-rinizin bütün sözleri ve hareketleri Allah'ın murakabe ve muhafazası altındadır. Ve bu ta'kîb ve muhafaza altında olmak iledir ki, hâlin devamı, hâllerin cereyanı mümkin olur... (Hakk Dîni, W, 2964).

[313] Ayetin tamâmı meâlen şöyledir: "O gökten bir su indirmiştir de vâdîler kendi mikdârlarınca sei olmuştur. Sel de yüze çıkan bir köpük yüklenip götürmüştür. Bir zînet veya bir meta' aramak için ateşte üzerine yaktıkları şeylerden (ma'-denlerden) de böyle bunun gibi bir köpük meydana gelir, tşte Allah hakk ile bâtılı böyle çarpıştırır. Amma köpük atılır gider. İnsanlara fâide verecek olan şeyegelince. işte bu, yeryüzünde kalır. Allah böylece misâller getirir'"(Âyet: 17)

[314] Âdem kıssası altı sûrede tekerrür etmiştir. Bunlar: et-Bakara: 30-38, el-A'râf: 50, el-Hıcr: 26-42, el-İsrâ: 61-70, eJ-Kehf: 50, Tâhâ: 115-124. sûreleridir. Bu kıssadan maksad el-Bakara Sûresi'nde Allah'ın ni'metlerini; el-Hıcr Sûresi'nde Allah'ın insanı topraktan, cinni ateşten halk edip bu iki maddenin birbirinden üstün olmadığını, İblîs'in kendini Âdem'den hayırlı telâkki etmesinin de bir aldanma ve cehalet eseri sayılması lâzım geldiğini; el-İsrâ Sûresi'nde insanların fitnelerini; el-Kehf Sûresi'nde insanın düşmanı olan İblis ve onun cinsinden olanlarla dostluk kurmanın ne kadar kötü birşey olduğunu; Tâhâ Sûresi'nde ise insanın zaaf hâllerini ve bundan dolayı her zaman Allah'ın yardımına muhtaç bulunduğunu hatırlatmaktır. Mü'minlerin ibret almaları için adı geçen kıssa bu altı sûrede böyleee ve lüzumuna binâen tekrarlanmıştır (Prof. M. Tayyib Okiç, Tefsir Takrirleri, 1952).

[315] Ve rahimler neler eksiltir, neler artırır? Aldığı alûhta ne tahlîl yapar, ne maddeler çıkarır, neler ilâve eder, kendisinde gizliden sarfettiği ne, büyülttüğü nelerdir? Taşıdığında neyi sakatlar, neyi tamamlar, ikinci olarak müddet i'tibâriyle: Vakti er mi, geç mi olur? Çocuğun hilkati belirmeden mi, belirdikten sonra mı? Hamlin en az müddetinde mi, en çok müddetinde mi veya ikisi arasında mı doğurur? Üçüncü olarak aded i'tibâriyle bir mi, İki veya daha ziyâde mi olur?

Allah hep bunları, bu bilinmez zannedilen sırrları bilir. Doğumlarda mu'-tâddan eksik veya fazla olarak vâki' olan şeyler bile kör körüne vâki' oluvermiş birtakım galatlar, yanlışlar değil, sırr âleminde Yüce Allah'ın ilmi altında cereyan eden şeylerdir. Bunlar tabîat da'vâsı aleyhine irâde delili olduğu gibi, aynı zamanda ilme de dayanırlar. Bir hayât ilmi vardır ki, onu bilen ve yaratmaya kudreti olan, böyle dilediğini yapabilir. Bir rahimin döktüğü kan, yetiştirdiği yumurta, aldığı aşı, beslediği evlâd, eksik veya zâid hâiz olduğu bütün hayatî faydalar ve hususiyetler hepsi bir bir ilim ile ve hesâb iledir. Hem sâde bunlar değil, herşey Allah'ın indinde bir mikdâr, bir ölçü iledir... {Hakk Dîni, IV, 2962-2963).

[316] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun az değişik bir rivayeti el-En'âm: 59. âyetin tefsirinde 145 rakamıyle de geçmişti, İnşâallah Lukmân: 34. âyetinin tefsirinde de gelecektir.

[317] Bununla "O küfredenler: Ona Rabb İnden bir mu >cize mdınlmeh derle, Sen ancak bir munzirsin, her kavmin de bir hidayet 7) kelâmına işaret etmiştir. Lâkin bu, bundan önce geçen er-Ra d Sur dir Zahir olan bunun burada zikredilmesi, mustensıhlenn bazısından olması dır' Burada "Hadi" lâfzını "Da'vet edici" ile tefsir etmiştir (Aynı).

[318] Âyetin devamı, bir sonrakiyle birlikte şöyledir: "Allah insanlara böyle misâller getirir. Olur ki onlar, çok iyi düşünüp ibret alırlar. Kötü bir kelimenin hâli de (gövdesi) toprağın üstünden kopanhvermiş kötü bir ağaç gibidir ki, onun hiçbir sebatı (tutunma ve yerinde kalma kaabüiyeti) yoktur" (Âyet: 25-26).

[319] Başlığa uygunluğu, güzel ağacın hurma olması yönündendir. Müslümânın ağaca benzetilmesirideki hikmet, ağacın sağlam bir kök ile ayakta duran gövde ve yüksek dala mâlik olmasıdır, îmân da böyledir. Üç şeyle tamâm olur: Kalble tasdîk, dille söylemek ve bedenle amel.,

Bu hadîsin bâzı rivayetleri tüm Kitâbı'nın dört yerinde geçmişti

[320] Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Kabir azabı bâbı"nda da geçmişti.

Hasan Basrî Çantay'ın Meâl-i Kerîm İndeki haşiyelerde güzel bilgiler toplanmıştır (I, 382).

[321] Bunun bir rivayeti de Bedir gazvesi bâbı'nda geçmişti.

[322] Buhari, adeti üzere süre içinde geçen ta'birlerin tefsirlerini nakletmiştir. Bunların geçtiği ayetlerin tamamının okunmasıyle daha da iyi anlaşılacağı meydandadır,

[323] "Ebû Hureyre bunu Peygamber'e eriştirir" şeklindeki bu rivayet tarzı, "Pey-gamber'in şöyle buyurduğunu işittim" yerinde kullanılmıştır. Ebû Hureyre'nin doğrudan Peygamber'den işitmesini tasrîh etmeyip de böyle bir ifâdeye meyle-dilmesinin sebebi, râvî Ebû Hureyre ile Peygamber arasında diğer bir râvînin bulunması ihtimâlinden dolayıdır.

[324] eş-Şihâb yüksek ve parlak olan ateş şu'lesİne denir. Şârih der ki, şeytânlar haber çalmak için asumana yükseldiklerinde, onları def etmek üzere meleklerin attıkları şu'leli ateş mermilerinde kullanılması gâlib olmuştur. Halk ona yıldız kayması ta'bîr ederler. Allah Taâlâ "Fakat onu delip geçen bir alev ta'kîb etmiştir" (es-Sâffât: 10) buyurmuştur ki, gökten yere doğru karanlığı delip geçen bir alev demektir (Kactmûs Ter.).

[325] Bu da yukarıki hadîsin aynıdır, fakat burada bâzı ziyâdelik ve değişikliklerle beraber işitmenin açıkça belirtilmesi gibi fâideler vardır.

Başlıktaki âyet ile burada getirilen hadîs şu âyetleri tefsîr etmektedir: "Hakikat biz, en yakın göğü bir zînetle yıldızlarla süsledik. Onu her mutemerrid şeytândan koruduk. Ki onlar Mele 7 A 7a 'ya kulak verip dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için ardı arası kesilmez bir azâb vardır. Meğer ki içlerinden bir çalıp çarpan olsun. Fakat onu da delip geçen bir alev ta'kîb etmiştir" (es-Sâffât: 6-10).

Bu âyetlerde açıkça bildirildiği üzere bu kulak hırsızları el-Meleu 'l-A 'la denilen ve vahy taşıyıcıları olan meleklerin yanlarına sokulamazlar. Yalnız dünyâya en yakın olan birinci kat semâya yaklaşabilirler ve oradan çaldıkları birkaç kelimeyi kâhinlere yetiştirerek fesâd vesîlesi edinirler ki, bu da haddizatında bir imtihandan ibarettir. Şihâb denilen gök hâdiseleri vahy diliyle böyle îzâh edilmistir. Bu hususta doyurucu açıklamalar için Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsîrin-. den bu âyetlerle ilgili kısımların okunması tavsiye edilmeye değer: IV, 3047-3052.

[326] Hıcr, Salih Peygamber'İ yalanlamış, bu suretle bütün peygamberleri yalanlamış olduklarından toptan helak edilen Semûd kavminin merkezlerinden biridir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı'nda "Yere batırılmış yerlerde, yurtlarda namaz bâbı"nda geçmişti (es-Salât, 53. bâb).

[327] Bu hadîsin bir rivayeti Tefsir Kitâbı'nın evvelinde "Fâtihatu'l-Kitâb hakkında gelen şeyler bâbı"nda geçmiş ve bununla ilgili bâzı açıklamalar orada verilmişti.

[328] Başlıktaki âyette ve bu hadîslerde zikredilen Mesnâ'mın veya Mesnât'm cem'i olan Mesânî kelimesi çok ma'nâlı ve çok cem'iyyetli bir kelimedir. Tesniye ve istisna maddesi olan "Senyun"den de, "Sinâ"vç "Senâ"dzn da türemiş olabilir. Bu cümleden bükülmek, kıvrılmak veya katlanmak veya tekrar edilmek suretiyle ikilenen veya diğer birşey eklemekle takviye veya tenvî' edilen herhangi bir şeye

"Mesnâ" denilir ki, ikişer, ikili, mükerrer, bükülü, müekked, muhkem, çifteli, büklüm, büklümlü, katlı, kıvrımlı... ma'nâlanna gelir. İbn Abbâs'tan bir nakle göre Mesânî'de müstesnâhk ma'nâsı dahî vardır. Zîrâ istisna dahî "Se-rap'den türemiştir... Bir de "İsnâ"ûan mîm'in Ötresi ile "Musnâ"nım cem'i olabilir ki, "Sena" yânî övme yeri demek olur. Sonra ez-Zumer: 23'de buyrulduğu üzere, Kur'ân'a da "Mesânî" denilmiştir.

Şimdi bu âyetteki "Seb'an mine'l-mesâni'"den anlaşılan ma'nâ, "Mesânî" denilen şeyler cinsinden muazzam, benzersiz yedi şey demektir. Bu ise mücmeldir, muradın ta'yînî ayrıca delile muhtaçtır... Buradaki ve diğer hadislerle "Seb 'an mine 'l-mesâni'"den murâd, Ümmü'l-Kur'ân olan Fatiha olduğu ve bundan dolayı Fatiha'nım "es-Seb'ul-Mesânî" ismini aldığı ve Kur'ân-ı Azîm bunun bir tefsiri bulunduğu tebeyyün etmiştir. Ve demek ki "Seb'an mine'l-mesânV'de "Min", yalnız teb'îziyye değil, aynı zamanda beyâniyye'dir. -Ma'lûmdur ki "Min"in beyâniyye olması, teb'îziyye ma'nâsını düşürmek lâzım gelmez.-"MesânV de yedi mesânî demektir. Yânî Fâtiha'yı teşkil eden yedi âyet, Mesâ-nî'den, Kur'ân'dan olduğu gibi, başlı başına yedi mesânîdir. Ve bütün Kur'ân'-ın bir vasfı olan Mesânî mefhûmu, bunda müstesna bir surette katlanmıştır. Her namazın her rek'atinde okunan, sûre zammetmekle katlanan, Kur 'ân 'in her hatminde, duaların evvel ve âhirinde tekrar edilen, nûn ve mîm fâsılalarıyle iki nağme üzerine cereyan eden, her âyeti çifte bir mazmunu ihtiva eyleyen ve umûmî hey'eti dâreynde kulların en büyük maksadlarma hidâyetle Allah'a hamd ve sena hakikatinde toplanan Ümmü'l-Kur'ân, hakîkaten her senaya lâyık öyle mesnâ ve müstesna en büyük bir ni'mettir.. (Hakk Dîni, IV, 3074-3076).

Mucâhid de: "Takaasemû billahi" («ı-Nemi: 49).

[329] Nitekim o muktesimlere, Kur'ân 'ı parça parça etmek isteyenlere azâb indirmiştik1'; "Kendilerine kitâb verdiğimiz kimseler sana indirilen (bu Kur'ân) ile sevinirler. Fakat o güruh içinde onun bir kısmını inkâr eden kimseler de vardı... " (er-Ra'd: 36) medlûlünce, hoşlarına giden bâzısına inanıp, bâzısını inkâr etmek suretiyle Kur'ân'ı parça parça etmek istiyorlardı...

[330] Hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır.

[331] Yânı her hayât sahibi için vukuu kesin olan ölüm gelip de Rabb'ine kavuşuncaya kadar. Müfessirler buradaki "Yaktn"in "Ma'lûm" ma'nâsına, yânî henüz vâki' olmamış, fakat vuku' bulacağı yakînen ma'lûm olan o muteyakkan şey demek olduğunda müttefiktirler... Müfessirler topluluğu, bu "FafciV'den mu-râd, ölüm olduğunu kabul etmektedirler. Çünkü ölüm, her hayât sahibi için en muteyakkan olan bir şeydir. Teklif sınırının da sonudur... {Hakk Dîni,, IV, 3080).

[332] Rûhu't-Kudüs, Kudsiyet Ruhu, yânı hiçbir şaibe ile lekelenmek ihtimâli olmayan paklık ruhu, her emniyete şâyân, mukaddes, tertemiz ruh demektir ki, Cebrail'dir. Nitekim bu 102. âyetteki "Emîn Rûh" da odur. "Biz onu Rûhu'l-Ku-düs'le te'yîd ettik" (el-Bakara; 87,253) ilâhî kavlinde olduğu gibi, burada Cebrail'in "Rûhıt'l-Kudüs" unvânıyle zikri, kâfirlerin iftiralarını şiddetle redd için Peygamber'in nezâhet ve kudsiyetinin kemâlini açıkça tesbît etmek nüktesiyle ilgilidir. Yânî, yâ Muhammed, Kur'ân öyle mukaddes bir kitâbdır ki, bunu sana hiçbir şaibe ile lekeli olmak ihtimâli olmayan Rûhu'l-Kudüs, Rabb'inden indirmekte, hem de hiçbir bâtıla mahall olmayacak surette hakkıyle indirmektedir. Binâenaleyh bu Kitâb bütün muhtevâsıyle hakk bir kitâb ve sen de Rûhu'l-Kudüs'e sâhib hakk bir rasûlsün (Hakk Dîni, IV, 3125).

[333] Bunun tamamı şöyledir: "Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi bildikten sonra (çocuk gibi) hirşey bilmesin diye en aşağı ömre kadar geri götürülür. Allah herşeyi hakkıyle. bilen, kemâliyle kaadir olandır".

[334] Bu duadaki "Ömrün en rezîli" ta'bîri, en değersizi, en aşağısı ma'nâsınadır. Katade, ömrün en düşüğünün sının doksan yaştır, demiş; AK de yetmişbeş; Enes ibn Mâlik yüz yaş olarak ta'yîn etmişlerdir, tkrime'den gelen bir haberde Kur'-ân okumaya devam eden, ömrün en değersizine döndürülmez, denmiştir. Ta-bakaat kitâblannda hadîs ile meşgul olanların ömrün en değersizinden korunmuş oldukları kabul olunabilir.

[335] Buhârî bu hadîsin biraz daha uzunca bir rivayetini Kur'an'ın Faziletleri Kitabı "Kur'ân'ın te'Iifi bâbı"nda da getirmiştir. İbn Mes'ûd'un "A/m ıtâkı'l-uvett" sözü, "İnmesi kadîm olan sûrelerden" demektir; "Ve hunne min telâdt" sözü de "İlk kazanılanlardan ve ezber edilenlerden" (yâhud ilk elde edip ezberlediklerimden) ma'nâsınadır.

[336] Bu "Târeten uhrâu lafzı vesilesiyle şu âyetleri okuyalım: "Yerde sizin için bir zamana kadar yerleşip kalmak ve geçinmek (mukaddderdir. Allah) Dedi ki: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz, yine oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız" (eS-A'râf: 24-25). Hz. Alî bir hutbesinde şöyle dedi: "Ey insanlar, siz ebediyet için yaratıldınız. Sulblerden rahimlere, oradan dünyâya intikaal ediyorsunuz. Dünyâdan berzaha (kabire), oradan da ya cennete, ya cehenneme gireceksiniz." Aîî bundan sonra şu âyeti okuda: Sizi ondan (topraktan) yarattık. Sizi yine ona döndireceğiz, sizi bir kerre daha ondan çıkaracağız" (Tâhâ: 55)

"Allah sizi yerden ot gibi bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek ve sizi yeni bir çıkarışla tekrar çıkaracak" (Nûh: 17-18).

[337] Mescidi Haram, Mekke Mescidi'dir, Ka'be'nin etrafında ve Ka'be'yi çevreleyen sahadır. Mescidi Aksa da Kudüs Mescidi'dir, buna Beytu'l-Makdis de denilir. Yeryüzünde ilk evvel Mescidi Haram, sonra Mescidi Aksa bina edilmiştir. Mescidi Aksa Musa'dan îsâ'ya kadar peygamberlerin toplanma yeri ve vahy menzili olduğu için, Peygamber'in mi'râcında da yol uğrağı kılınmıştır. Nitekim İs-râ hadîsinde "Burak'a bindim, Beytu'İ-Makdis'e vardım" diye gelmiştir.

Bu sûrenin böyle beliğ ve yüksek bir tesbîh ve tenzih ile başlaması, zikrolu-nacak acîb fiillerin ehemmiyeti ife ilgilidir. Bunda evvelâ akıllan hayrete düşüren İsrâ hârikasını tebcil ve onu tasdîk için kalblerin arıtılmasını hazırlama ve makaamm nezâheti hasebiyle teşbih vehimlerinden umumiyetle sakınmayı hatırlatma vardır. İkinci olarak onu mümkin görmeyen münkirlere karşı Allah Ta-âlâ'nım sıfatı, noksandan münezzeh bulunduğunu ve binâenaleyh acz ve kizb gibi şaibelerden uzak olduğunu beyân ile kudret ve ihsanın azamet ve ulviyetini î'lân vardır. Üçüncü olarak zikri gelecek olan Mescidi Aksâ'nın tahribi hâdisesi dolayısıyle de bu tenzihin husûsî bir ehemmiyeti vardır. Dördüncü olarak, umûmî surette bu sûre muhtevasının ilâhî nezâhet ile alâkasına tenbîh vardır {Hakk Dîni, IV, 3141-3153).

[338] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu burada iki sened ile getirmiştir. Bunu İçecek Şeyler Kitâbf nda da getirecektir. Müslim de orada getirmiştir. Mi'râc hadîsinde biri bal olmak üzere, üç kadeh vardı dersen; ben': Bunlar arasında zıdhk yoktur, derim (Aynî).

[339] Bu hadîsi Müslim, îmân Kitâbi'nda daha geniş olarak getirmiştir. Hadîsin başlıkla ilgisi gayet açıktır

[340] Âyetin devamı şöyledir: "Onlara karada, denizde taşıyacak vâsıtalar verdik. Onlara güzel güzel nzıklar verdik, onları yarattığımızın bir çoğundan, cidden, üstün kıldık."

Bu İzzet ve şeref Âdem oğulları'nın güzel bir surete, çok olgun bir mîzâca, orta bir boya mâlik olmalarından, akıl ile, konuşma ile, okuyup yazma ile seçkinliklerinden, geçim vâsıtalarını bulabilmelerinden, san'atlara kaabiliyetlerİndendir.

Allah katında mü'min, meleklerden şereflidir. Sebebi de şudur: Melekler-. de şehvetsiz akıl, hayvanlarda akılsız şehvet, insanlarda ise hem akıl, hem şehvet vardır. Binâenaleyh kimin aklı şehvetine gâlib olursa, o meleklerden mükerremdir; kimin de şehveti aklına galebe ederse, o, yalnız meleklerden değil, hayvanlardan da aşağıdır (Medârik). Mükerremlik, cismânî ve ruhanî olmak üzere iki nev'idir, Cismânî olanı mü'mini de, kâfiri de şâmildir. Rûhânî olanı ise ancak Allah'ın ikram ettiği peygamberliğe, rasûllüğe, veliliğe, îmân ve İslâm'a hidâyete mazhar olan peygamberlere, velîlere ve mü'min kullarına hâss-tır (et-Te'vîlâtu'n-Necmiyye'&tn naklen Hasan Basrî Çantay).

[341] Bu âyetlerin tamâmı şöyledir: "De ki: Ona ister inanın, ister inanmayın. Çünkü bundan evvel ilim verilmiş olanlar bile kendilerine karşı o tilâvet olununca, çenelerinin üstüne (yüzü koyun) kapanarak secde ediyorlar. Ve: Rabb Hmizi tenzih ederiz. Hakikat Rabb'imizin va'di kaViyyen fiile çıkarılmıştır, diyorlar. Ağlayarak çeneleri üstüne yüzü (koyun) kapanıyorlar ve bu, onların derin saygısını artırıyor" (Âyet: 107-109).

[342] Bunun hâsılı şudur: Müellifin bu İbn Mes'ûd hadîsini sevketmesi, âyetteki "Emernâ" nın, o memleketin ni'metli ve refahlılarını çoğalttık ma'nâsına olduğunu tenbîh etmektir.

[343] Ey Nuh'un maiyyetinde gemiye bindirip tufandan kurtardığımız birkaç mü'mİ-nin zürriyeti, yânî ey bu günkü insanlar, siz bu mâhiyetinizi düşünmelisiniz, yalnız bunu düşünseniz Allah'tan başka vekîl edinilmeyeceğim anlarsınız. O Nûh hakîkaten çok şükredici bir kul idi, her hâlinde şükrederdi, siz niye nankörlük ediyorsunuz? (Hakk Dîni, IV, 3154).

Müfessirler şöyle dediler: Nûh, her ne zaman bir elbise giyse yâhud bir yemek yese yâhud su içse ardısıra "el-Hamdu lillâhî = Hzmd Allah'ın" der idi. Bu sebeble Kur'ân'da Nûh "Çok şükreden kul"diye vasıflandı. Onun çocukları ve torunları olan bugünkü insanlara: "Ya siz neye şükretmezsiniz, nankörlük edersiniz?" diye serzeniş edildi (Aynî).

[344] İbrahim Peygamber'in putperestleri susturmak için dıştan yalan gibi görülecek olan bu üç sözü şunlardır:

a. Putları kırmak için müşriklere karşı: Ben hastayım, diyerek puthânede yalnız kalması; bu, bedenî değil, putlardan dolayı bir iç sıkıntısı idi.

b. Putları büyük put kırmıştır, konuşabilirlerse onlara sorun, demesi,

c. Karısı Sâre hakkında: O benim kızkardeşimdir, demesi ki, bu da "O benim dînde bir kızkardeşim" ma'nâsma idi. Peygamberler Kitâbı'nda daha geniş bilgiler verilmişti.

[345] el-Kasas: 15. âyetten i'tibâren beyân olunduğu üzere, Fir'avn'ın adamlarından bir Mısırlı ile Musa'nın kavminden bir adam döğüşürken, kavminden olan ada mın Musa'dan yardım istemesi üzerine, Mûsâ yardıma koşmuş ve düşmanın göğsüne vurduğu bîr yumruk darbesiyle Mısırlı'yı öldürmüştü. "Bunun üzerine Mûsâ: Rabb 'im, ben cidden kendime zulmettim, artık beni mağfiret eyle, dedi. Allah da onu mağfiret eyledi..." (d-Kasas: 16) âyeti gereğince mağfiret olunmuştur.

[346] Hadîsin başlığa uygunluğu "Nûh çok şükredici ftirfcu/(d/"kavlindedir. Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

Himyer, San'â'nın eski adıdır. San'â şehri Mekke'den 855 km. mesafede bulunduğuna ve cennet kapısının iki kanadı arası da bu genişlikte olduğuna göre cennetin genişlik ve büyüklüğü hakkında güzel bir mikyas verilmiş oluyor.

Busrâ İse Şâm'm 90 km. güneydoğusunda ve Havran mıntıkasında bir şehirdir. Vaktiyle ma'mûr ve sağlamlaştırılmış idi. HrİstiyanlığIm merkezlerinden biri olup, meşhur Râhib Bahîrâ'nın savması da burada idi. Bu, o asırda en meşhur ve ma'mûr bir şehir olduğundan, hadîste İkinci bir mikyas olarak adı geçmiştir. Bu terdîd ile iki mikyas verilmesi, râvîlerden birinin şübhesi eseridir. Hadîste tasvîr edilen bu şefaat, Peygamber'in mahşerdeki büyük şefaatidir.

[347] Âyetin tamâmı şöyledir: "Rabb'in göklerde ve yerde olanları en iyi bilendir. And olsun ki, biz peygamberlerin kimini kiminden üstün kılmışızdır. Davud'a da Zebur verdik."

Burada bilhassa Dâvûd ve Zebur'un zikredilmesinin vechi:

a. Kureyş, Peygamber'e karşı mücâdele için Yahûdîler'e müracaat ediyorlar. Yehûdîler de "Musa'dan sonra peygamber yoktur, Tevrat'tan sonra kitâb yoktur" diyorlardı. Bununla, onların bu iddiaları bozulmuştur.

b. Bununla üstün kılmanın haysiyetine tenbîh olunmuştur. Zîrâ Dâvûd, büyük bir melik idi. Böyle iken, burada onun meiikliği kaale alınmayıp da Zebur'un tahsis edilmesi, zikrolunan tafdîlden murâd, mal ve mülk ile değil, ilim ve dîn ile tafdîl demek olduğunu gösterir.

c. Zebur'da Hâtemu'l-Enbiyâ ve O'nun ümmetinin ümmetlerin en hayırlısı olduğu yazılmıştı. Nitekim: "And olsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da yaz-mısızdır ki, Arz'a ancak sâlih kullarım mirasçı olur..." (el-Enbiyâ: 105-107) buyurulmuştur. (Hakk Dîni, IV, 3182)..

[348] Başlığa uygunluğu "Kıraat" sözündedir, çünkü bununla kasdedilen, Zebur'un okunmasıdır. Bununla Davud'a az zamanda çok iş yapma kaabiliyet ve meziyeti de verilmiş olduğu belirtilmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Peygamberler Kitâ-bi'nda da geçmişti.

[349] Hadîsin başlığa uygunluğu el-Eşcafnin ziyâdesindedir. Bu hadîsin birkaç rivayetini Müslim de Sahîh'inm sonunda Tefsîr Kitâbı'nda getirmiştir.

"İnsanlardan bir topluluk, cinnlerden bir topluluğa ibâdet ediyorlardı" sözü hakkında Taberî şöyle dedi: İbn Abbâs'tan da meşhur olan budur. Yine İbn Ab-bâs'tan bu âyetin Uzeyr'e, îsâ'ya ve onun anasına tapan kimseler hakkında in diği de rivayet edildi. BinâenaleyhT^e^ iki kavle de uygun ve şâmildir (Müslim Tercemesi, VIII, 594-596, II. haşiye).
[350] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen kısa bir rivayetidir.
[351] Âyetin tamâmı şöyledir: "Sana; Şübhesiz Rabb 'in insanları çepçevre kuşatmıştır, demiştik, hatırla. (Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur'ân'da la 'net edilen o ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka birşey artırmadı,"
Sana göstermiş olduğumuz o rü'yâyı o gece görüşünü, o insanlar için bir fitne, bir imtihandan başka birşey kılmadık. -Rü'yâyı bâzıları el-Feth Sûresi'-nde gelecek olan Mekke fethi rü'yâsı, bâzıları da Bedir'de Kureyş ileri gelenlerinden herbirinin yıkılacakları yerleri gösteren Bedir rü'yâsı demişlerdir. Fakat bu âyet Mekkî olduğu için Medine'de olan o rü'yâlarla te'vîli uygun olmaz. Sahihi cumhurun beyânı veçhile bu gösterme ve rü'yâ, sûrenin başında geçen Isrâ âyetindeki "Li-nuriyehu mm âyâtinâ|" ru'yetine işaret etmiş olmasıdır. Zîrâ orada. tafsil edildiği veçhile bu hârika üzerine o müşrikler îmân etmek şöyle dursun, îmân edenlerden bâzılarının bile dînden çıkması gibi büyük bir fitne olmuştu... (Hakk Dîni, IV, 3185-3186).
"Kur'ân*da la'net edilmiş olan o ağacı da" kezâlik onlar için bir fitne kıldık. Bu la'netlenmiş ağaç buradaki hadîste de bildirildiği gibi, zakkum ağacıdır. Bu zakkum ağacı es-Sâffât: 62-67; ed-Duhân: 43; el-Vâkıa: 51-55 âyetlerinde geçmektedir.
İbn Abbâs'm burada iki tefsiri vardır. Birinci tefsiri, ayetteki rü'yâ, uykuda görülen bir düş değil, uyanık olarak gözle görülen bir hakikattir... İkinci tefsîri de Kur'ân'da la'netlenmiş ağacın zakkum ağacı olduğunu bildirmesidir. Zakkum ağacı hakkında bilgiler, geçeceği sûrelerin tefsirinde gelecektir.
[352] Âyetteki "Kur'âne'l-fecr "den maksad, fecr namazıdır. Namaz içinde Kur'ân okunduğu için "Kur'ân" denilmiş, nitekim rükû' ve sücûdu müştemil olduğu için namaza rükû' ve sucûd da derler. Namazda okunan Kur'ân, Kur'ân'ın kendisi olmak da muhtemeldir. Bu namazın yâhud bu Kur'ân'ın şâhidli olması da gece ve gündüz meleklerinin bunda hazır olması i'tibâriyledir.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Sabah namazının cemâatle kılınmasının fazileti bâbı"nda geçmişti.
[353] Makaamu Mahmûd: Herkesin hamd ile tebcil edeceği muazzam makaam demektir ki, hakikati hamdin müteallakı olan mutlak yakınlık makaamı, yânî hadîslerde geldiği üzere livâ'u'1-hamd altında en büyük şefaat makaamıdır {Hakk Dîni, IV, 3194).
Bu makaam şöyle de ta'rîf edilmiştir: O bir yüce makaamdır ki, orada her ümmet ve bütün beşeriyyet Muhammed'in şefaatiyle acele hesâbları görülüp çok uzun ve üzücü bekleyişten kurtularak, ebedî rahata kavuştuklarından, bugünün yegâne şefaatçisi olan Peygamber'imize hamdedip minnetdârhklannı arzeder-ler. Bâzıları Makaamu Mahmûd'u kısaca Şefaat Makaamı'dir diye tefsir etmişlerdir (Ibnu'1-Esîr, en-Nihâye).
[354] Hadîsin başlığa uygunluğu Makaamu Mahmûd sözündedir. Bunun bu isnâd ve metinle bir rivayeti Namaz Kitabı, "Nida sırasında duâ bâbı"nda geçti.
Da'vetten murâd, ezan lafızlarıdır ki, Tevhîd'e da'vettir. Tam olması da, sözlerin en tamâmı olan Tevhîd KelimesİI'ni müştemil olduğu içindir. Tam ve kâmil olmasının bir vechi de tebdil ve tağyire ma'rûz olmaması, kıyamete kadar bakî ve akideleri tamamen toplar olmasıdır. "es-Salâtu 'l-kaaime" şu kılın mak üzere olan namaz demek olduğu gibi, dâim, Arz ve semâ bakî kaldıkça nesh ve tebdile uğramayacak olan namaz ma'nâsına da gelir. "Vesile", lügat yönünden bir büyüğe yaklaşmaya sebeb olacak şey demektir... {Tecrtd Ter., II, 467-468 "365").
[355] Peygamber deynekle putlara dokundukça, bunlar birer birer yere düşüp seriliyordu...
[356] Rûh denildiği zaman başlıca üç bakış noktası düşünülegelmiştir: Mâbihi'l-harekei yânî hareket mebdei, Mâbihi'l-hayât, yânî hayât mebdei, Mâbihi'l-İdrâk, yânî idrâk mebdei. Hareket mebdei düşüncesiyle rûh, maddenin tam mukaabili olarak kuvvet demek olur. Madde veya kuvvet, madde veya rûh denildiği zaman bu düşünce kasdedilir. Bu ma'nâ ruhun en umûmî ma'nâsıdır. Meselâ elektrik, bu ma'nâca bir rûh ve her hareket ettirici kuvvet bir rûh demektir. Hayât mebdei düşüncesiyle rûh ise, bundan daha husûsîdir. Zîrâ hayâtı kuvvet, mutlak kuvvetten daha husûsîdir. Fakat bunda da iki düşünce vardır. Birisi daha umûmî ma'nâsıyle hayâttır ki, nebatî hayâtı da şâmil olur...
Birisi de meşhur ma'nâsıyle hayât, yânî hayvânî hayâttır ki, insanî hayâta varıp dayanır. Bu ma'nâca rûh nebatî ruhtan daha husûsî ve binâenaleyh onu da içine alıcıdır. Sonra idrâk mebdei, yânî hissetmeye, duygulanmaya yaklaşıp bitişen basît vicdandan ma'rifet, akletme, ilim, irâde, kelâm vesaire gibi en yüksek derecelere kadar umûmî olarak şuur hâdiselerinin ve binâenaleyh ma'nevî bir hayâtın medarı olmak düşüncesiyle rûh gelir ki, ruhun en mümtaz haysiyyetim ifâde eden bu ma'nânım en bariz tezahürü insanî nefiste tecellî ettiğinden, buna insanî rûh ismi verilmiştir. İnsanî nefsi, hayvânî ruhtan ayırdettiren ve insanı hakk ma'rifetine ulaştırarak kendini ve gayrım bildiren bu rûh hakkında "Ben ona ruhumdan üfledim" (ei-Enbiyâ: 91) buyürulmuştur. Biz bunu kendisiyle duyar, vicdan, irâde, akletme, bâtınî kelâm gibi eserleriyle tanırız...
"Rûh Rabb'imin ermindendir de." Burada "Emr", Umur "un müfredi, yânî Şe'n, iş; yâhud Evömir'in müfredi, yânî buyurmak ma'nâsına gelir. Müfes-sirlerin birçoğu "Min" beyâniyye veya teb'îziyye olmak üzere tefsîr etmişlerdir: "Rûh ancak Rabb'imin bileceği iştendir. Ruhun hakîkati öyle işlerdendir ki, ilmini Allah Taâlâ kendisine tahsis etmiştir..." (Hakk Dîni, IV, 3197-3204).
[357] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayet îlim Kitâbı'nda da geçmişti.
[358] Âyetin tamâmı şöyledir: "De ki: Gerek Allah diye ad verin, gerek Rahman diye ad verin, hangi adı verirseniz nihayet en güzel isimler O 'nundur. Namazında pek bağırma. Sesini pek de kısma. İkisinin arası bir yol tut."
Bu âyetin baş tarafındaki duadan murâd, isim vermektir. Müşrikler Pey-gamber'in "Yâ Allah, yâ Rahman" dediğini işitmişler. Bunun üzerine: "O hem bizi iki tanrı edinmekten men' ediyor, hem kendisi iki tanrı tanıyor" diye mırıl-danmışlardı. Allah, bu her iki lafzın da hattâ diğer bütün güzel isimlerin de bir olan Allah'ın müteaddid isimlerinden ibaret olduğunu bu âyetiyle açıklamıştır (Beydâvî, Medârik).
[359] Bu, küllün cüz üzerine ıtlâki bâbındandır. Çünkü duâ, namazın cüzlerindendir...
[360] Bu Peygamber'e karşı ilâhî bir tesliyyet ve ikram ifâde eden âyetlerdendir. Şu âyetler ve benzerleri de bu kabildendir: "Onlar mü ymin olmayacaklar diye adetâ kendine kıyacaksın" (eş-Şuarâ: 2); "And olsun, biliyoruz ki onların söyleyip durduklarından göğsün cidden daralıyor" (el-Hıcr: 97), "O Allah'tan daha doğru sözlü kimdir?" (en-Nisâ: 87)
Bu el-Kehf: 6. âyetteki "Hadîs", Kur'ân ma'nâsınadır.
[361] Âyet, baş tarafıyle beraber şöyledir: "And olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her çeşit misâli tekrar tekrar açıklamışızdır. İnsanın cedeli (husûmeti) ise herşeyden fazladır." Yânî insan cinsinin cedeli, herşeyin ceddinden fazladır. Cedel ve Mücâdele, münazara, münâkaşa etmektir.
[362] Buhârî bu hadîsi burada kısaltılmış olarak getirdi. Bunu burada getirmekten kas-dedilen ma'nâyı zikretmedi. Çünkü kısa söylemek ve zihinleri keskinleştirip bilemek hususundaki âdeti üzere yürümektedir. Bu kadarcık kısmıyle hadîsin geri kalanına işaret etmiştir.
Bu hadîsin tamâmı Namaz Kitabı, "Peygamber'in gece namazına teşviki bâ-bı"nda geçmişti. Onun sonunda "İnsanın cedeli her şeyden fazladır" fıkrası bulunmaktadır. İşte başlık ile hadîs arasındaki uygunluk bu sebebdendir. O hadîs şöyledir:
Alî (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (S) Alî ile kendi kızı (ve Alî' nin eşi olan) Fâtıma'yı ziyaret için geldi de: "Siz ikiniz namaz kılmaz mısınız?" (diye teheccüd namazına teşvîk) buyurdu. Alî dedi ki; Ben: Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz Allah'ın elindedir, bizi uyandırmak istediği zaman uyandırır, dedim. Biz böyle cevâb verince, Rasûlullah geri döndü ve bana hiçbir cevâb vermedi. Yalnız yüzünü bizden çevirirken elini dizine vurarak: "İnsan emsinin cedeli her-şeyden çoktu" buyuruyerdu.
Bununla ilgili açıklamalar orada verilmişti.
[363] Bu, Mûsâ Peygamber'in ledün ilmini bilen Allah'ın kuluna ulaşmak için genç adamıyle beraber ilim arama yolculuğuna çıkmasını ve bu yolculukta meydana gelen olayları anlatan âyetlerin ilkidir. Bu kıssa 60.'dan 82. âyete kadar devam etmektedir. Bunu Kur'ân'dan ve mealinden de okumalıdır. Hadîs ile âyetler birlikte okununca, kıssa daha açık olarak anlaşılıyor.
[364] Buhârî bu hadîsi bâzı isnâd ve lafız farklılıklanyle Sahîh'mm ondan fazla yerinde ayrı ayrı konulara delîl olmak üzere getirmiştir. Birincisi ilim Kitabı, "Musa'nın denizde Hızır'a gitmesinin zikri bâbı"nda geçmişti. Mûsâ Peygamber, Rabb'ine suâl edip:
— Yâ Rabb! Kullarının Sana en sevgilisi hangisidir? demiş.
— "Beni zikreden ve unutmayan" buyurulmuş.
—En hâkim kulun hangisi? demiş.
— "Hakk ile hükmeden ve hevâsına uymayan."
— En âlim kulun kim? demiş.
—"Belki bir hidâyete delâlet edecek veya bir felâketten kurtaracak bir kelimeye rast gelirim diye insanların İlmini tetebbu' edip araştırarak kendi ilimine ekleyen" buyurulmuş.
Mûsâ:
— Yâ Rabbi, kullarından benden âlimi varsa bana göster, demiş... Ledünn, -inde gibi bir zarftır. Min iedünnâ, lisânımızda nezdimizden veya
tarafımızdan demek gibidir. Ve görülüyor ki, Min iedünnâ ilmin değil, öğretmenin kaydıdır. Maamâfîh ta'lîmin ledünniyeti, ilmin de ledünniyetinİ gerektirir olmaz da değildir. Şübhe yok ki, bütün peygamberlerin ilmi Allah tarafından vahy ve ta'lîm olmak i'tibâriyle ledünnîdir. Fakat burada dikkate lâyıktır ki, "Ve allemnâhu min iedünnâ ilmen'* kaydıyle Hızır'a ta'fîm edilmiş olan, Mû-sâ'nınkinden bambaşka bir ilim, yânî ledünnî ilimlerden husûsî bir ilim olduğu anlatılmıştır. Âyetteki kıssalar karînesiyle müfessirler bunu "Gayblar ilmi, gizli ilimlerin sırdan" diye tefsir etmişlerdir. Diğer ta'birle: Mûsâ'nm ilmi, hükümleri tanımak ve zahir ile fetva vermek; Hızır'ın ilmî ise, işlerin içyüzlerini tanımak idi, demişlerdir. Buhârî'nin Sahih'inde rivayet edilmiştir ki, Hızır: "Yâ Mûsâ, ben Allah'ın ilminden bana öğrettiği bir ilim üzereyim kî, sen onu bilmezsin; sen de Allah 'in sana öğrettiği bir ilim üzerindesin ki, ben onu bilmem" demiştir. Bu suretle ledünnî ilim ta'bîri, bu husûsî İlme daha husûsî bir ma'nâ ile ıstılah olmuştur ki, buna hakikat ilmi ve bâtın ilmi dahî denilmiş ve sûfiyye, bu kıssaya bir hüccet olarak tutunmuştur. Hâsılı ledünnî ilim, fikrî cehd ile elde edilemeyip Hakk tarafından sırf mevhibe olan kudsî bir kuvvenin tecellîsidir. Eser'den müessir'e, vicdân'dan vücûd'a doğru giden bir ilim değil, müessir'den eser'e, vücûd'dan vicdân'a gelen evveli bir ilimdir. Nefs'in vâki'a geçişi değil, vâkı'ın nefis'te teayyünüdür. Doğrudan doğruya bir keşiftir. Fakat ledünnîla'-bîri, bunun bilhassa Halik esrarına âid olanında daha ziyâde ıstılah olmuştur. Lisânımızda da bir işin ledünniyâtı demek, bâtınındaki gizlilikler ve esrarı raa'-nâsında tanınmıştır. Bu kıssada ilim için araştırma ve sefere bir rağbetlendirme delili vardır..." (Hakk Dîni, IV, 3256-3262).
[365] İbn Abbâs'ın merfû' hadîsinde şöyle gelmiştir: "Allah her gün Haram Beyti'-nin hacıları üzerine yüzyirmi rahmet indirir: Altmışı tavaf edenler için, kırkı namaz kılanlar için, yirmisi oraya bakanlar için." Bunu Beyhakî, hasen bir isnâdla rivayet etmiştir (Kastallânî).
[366] Müfessirlerin ifâdelerinden bu kayanın deniz kenarında meçhul bir kaya olduğu anlaşılıyor. Fakat bunun Kudüs'teki ma'rûf Sahre (Kaya) olması da muhtemeldir. Zîrâ ma'lûm es-Sahre'den zahir olan budur. Balığın denizdeki yolunu tutup bir deliğe girmiş olması da, orada bir su deliğine sıçramış olması ile îzâh olunabilir. Fî'1-vâki' bu Sahre'nin yanında Mûsâ İle Hızır buluştuğundan sonra, ileride "Yine gittiler ve nihayet bir gemiye bindiler" buyurülacağı veçhile, gemiye bininceye kadar haylî gitmiş olduklarına göre, buradan denize kadar epey bir mesafe bulunduğu da anlaşılma/ değildir. Ve Allah bilir ki, bu suretle bu vakıada Sahre'nin mukaddeslİk menşei de mündemiçtir" {Hakk Dîni, IV, 3219).
[367] Bir sonraki âyetle ma'nâ daha bütün oluyor: "De ki: Yaptıkları işler bakımından ençok ziyana uğrayanları ve kendileri muhakkak iyi yapıyorlar sanarak dünyâ hayâtında çalışmaları boşa gitmiş

olanları size haber vereyim mi?'1 (Âyet: 103-104). Gelecek olan başlık, bu sorunun cevâbı olmaktadır.
[368] Şu âyetler, Sa'd'in bu tefsirine delîl olmaktadır: "Ofâsıklar ki, Allah'ın (kitâb-larında Muhammed'e îmân etmeleri hakkındaki) ahid ve emrini - onu te'kîd de ettikten sonra bozarlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler, yeryüzünde bozgunculuk yaparlar, işte onlar, ziyana uğrayanların tâ kendileridir" (el-Bakara: 27).
er-Ra'd: 25. âyet de bu konuda delîl olabilir.
[369] Hadîsin başlığa uygunluğu "Şu âyeti okuyunuz..." sözündedir. Çünkü bu ifâde, başlık yapılan âyetin içindedir.
Bu hadîsi Müslim de Tevbe'de ve Münafıkların Zikri'nde getirmiştir.
[370] Bu, sûrenin bir ismidir. Murâdını Allah bilir. Bunun anlamı hakkında güvenilirliği iddia edilemeyen muhtelif bâzı rivayetler de vardır... Binâenaleyh sayılamayacak vecihler İçinde müteşâbihtir. Fâidesi de kendi kendine bırakılacak olan aklın, ihtimâller içinde nasıl çırpındığını göstererek yüksek arzulara erişmekte acz ve hayret mertebesini hatırlatmaktır. Buna Râsihîn'in yâni köklü ilim sâ-hiblerinin ibtilâsı imtihanı ta'bîr olunur (Hakk Dîni, IV, 3300-3301).
[371] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsi Müslim, "Kitâbu'l-Cennet ve sıfatı naîmihâ"da getirmiştir. Orada hadîsin biraz farklıca rivayetleri de vardır: Müslim Ter., VIII. 374, 40-2849.
[372] Bu âyetin başındaki vâv, isti'nâfiyyedir, yânı bir suâle cevâbdır kî, bu suâl, nüzul sebebinden bilinebiliyor. Buradaki hadîs gösteriyor ki, bu âyet, Cibril'in o suâle cevâbını hikâyedir. Nüzul sebebi ile âyetin kendi ma'nâsı buna karine olabileceği gibi, sûrenin evvelinde "Rûfiana" diye Cibril'in zikri geçmiş olmasından dolayı buna ince bir işaret olmuştur {Hakk Dîni, IV, 3311).
"Önümüzde", âhirette; ""Ardımızda", dünyâda; "İkisinin arasında", nüzul zamanından kıyamet gününe kadar herşeyİn ilmi Allah'a mahsûstur (Celâ-leyn).
[373] Buradaki bâblar altında getirilen hadîsler, aynı hadîsin bâzı sened ve lafız farkla-rıyle gelen rivayetleridir. Bu, Âs ibn Vâil, Câhiliyet devrinde sayılı zındıklardan İdi. Buna Habbâb'ın verdiği cevâb: "Ben Muhammed'e ebedî küfretmem" demektir.
[374] Tâhâ; Allah en bilendir, benzerleri gibi hecâ harflerindendir; "Güzel îsimler"-den yemîn olduğu söylenmiş, bâzı lügatlerde "Yâ racul! Behey adam!" demek olduğu da rivayet edilmiştir. "Tâ", "Vatae"den emri hâzır, "Hâ", zamîr olarak "bas ona'3 yâhud "çiğne onu" diye Rasûlullah'a hîtâb olunduğu zikredilmiştir... (Hakk Dîni, IV, 3318).
[375] "Fe'fee", Selsâl vezninde, tekellümde fâ harfini çok söyleyen pepeyi kimseye denir, yânî ıztırârî fâ İle tekellüme lisânı çok meyilli olur ki, iki harfte bir lisânı fâ harfine çalınır. "el-Fe'fee", Zelzele vezninde, tekellümde fâ harfini çok söylemek üzere pepeyî olmak ma'nâsınadır.
Temteme, Zelzele vezninde pepe, pepelikten bir nev'dir ki, kelâmı tâ ve mîm harflerine döndürerek söylemekten ibarettir (Kaamûs Ter.1).
[376] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sen Allah'ın elçilik vermekle seçkin kıldığı ve kendisi için süzüp seçtiği..." kavlinden alınır. Hadîs, bu senedie Buharı nın Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Bunun Müslim de tarkü senea ve lafızlarla gelmiş birkaç rivayeti vardır: Kader Kitabı, "Adem ile Musa mn birbirlerine karşı hüccet ibraz edip çekişmeleri babı", Müslim Tercemesı, vuı, 126-128 "2652".
[377] Hadîsin başlığa uygunluğunu, ma'nâsından almak mümkindir. Bu hadîsin bir rivayeti Oruç Kitabı, "Âşûrâ orucu bâbı"nda geçmişti
[378] Bu da daha önceki bâbda zikredilen hadîsin başka bir rivayetidir. Başlığa uygunluğu "Sen imanları dünyâ zahmetleriyle bedbaht eden zatsın kavimden alınmak mümkin olur. .
[379] Bu hadîsin bir rivayeti el-İsrâ Sûresi'nin tefsirinde geçmişti. Bu sûrelerin bu vasıfla tafdîl edilmeleri sebebi, büyük peygamberlerin kıssalarının ve haberlerinin zikrini ihtiva etmeleridir. İşte "Ümîd edebilirsin, Rabb 'in seni Mahmûd maka-amına gönderecektir" (el-İsrâ: 79) tebşirini veren Benû İsrâîl Sûresi'nden *iBiz seni âlemlere ancak rahmet için gönderdik" (el-Enbiyâ: 107) tebciline varmış olan el-Enbiyâ Snresi'ne kadar bu beş sûrenin tertibi de bu esas üzeredir... (Hakk Dîni, IV, 3216).
[380] Timsâl, Allah'ın mahlûklarından bir mahlûka benzer olarak konulmuş şeyin ismidir. Bunlar yırtıcı hayvan, kuş ve insan şekillerinde düzülmüş heykellerdi, bunlara tapıyorlardı.
[381] Hadîs başlıktaki âyeti içine aldığı için, başlıkla hadîs arasındaki uygunluk meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti el-Mâide Sûresi'nin aynı âyetinin tefsiri sırasında geçmİştİ._ Bundan öncekiyle birlikte âyetin baş kısmı şöyledir: "Allah: Ey Meryem oğlu îsâ, insanlara: Allah 'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edininiz, diyen sen misin? dediği zaman o şöyle dedi: Seni tenzih ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse elbette bunu bil-mişsindir. Benim içimde olan herşeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen 'in zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki, gayblan hakkıyle bilen Sen 'sin Sen. Ben onlara Sen 'in bana emrettiğinden başkasını söylemedim: Benim de Rabb 'im, sizin de Rabb 'iniz olan Allah'a kulluk edin, dedim..." (el-Mâide: 116-117).
[382] İlkaa, bir nesneyi göz önüne bırakmaktır (Ukyânûs). Bâzı müfessirlerin, Pey-gamber'e vahy veya kıraat esnasında şeytân musallat olup da O'na vesveseler verdiği, O'nu yanılttığı veya yanıltmak istediği yolundaki beyânları tamamen uydurma ve düzme rivayetlere dayanır. Abdulazîz ed-Debbâğ'a göre âyetin meali şöyledir: "Biz senden evvel hiçbir rasûl, hiçbir nebî göndermedik kî o, ümmetinin îmân etmesini temenni, arzu ve tergîb ettiği ve buna şiddetli bir hırs gösterdiği zaman, şeytân onun bu dileği hakkında ümmetine ille küfrü teşvîk edici bir fitne, bir vesvese meydana atmış olmasın". Bu âyet "Sen kendini adetâ helak edicisin"(el-Kehf: 6, Yûsuf: 103, Yûnus: 99.) âyetlerinin benzeridir... (el-İbrîz). Âyetteki "Mâ yulkVş-şeytânu'\ "Şeytânın ilkaa edeceği" demektir, "İlkaa ettiği" demek değildir. Kelime, muzârî'dir. Demek şeytân, rasûl ve nebilere ilkaaâtta bulunmaya muvaffak olamamış, sâdece buna yeltenmiş, fakat Allah onu önlemiştir, Allah en bilendir (Meâl-i Kerîm).
Bu, el-Hacc: 52. âyeti hakkında bir tefsîr özeti:
"Bu âyet, rasûl ile nebî'nin ma'nâlannda fark olduğunu bildirmektedir. Nebî'nin rasûl'den daha umûmî olduğunu ifâde eden bâzı hadîsler de nakledilmektedir. Şer'î örfte meşhur olduğuna göre, rasûl, kendine vahy olunan ve tebliğe me'mûr bulunandır. Nebî ise tebliğe me'mûr olsun, olmasın vahy olunandır. Binâenaleyh her rasûl, nebîdir; her nebî, rasûl değildir... "Erselnâ" fiilinin taallukuna gelince bunu "Kattettuhâ seyfen ve rumhan " kabilinden olarak "Senden evvel başka bir hâlde ne bir rasûl İrsal, ne de bir nebî inbâ etmedik" takdirinde anlamak gerekir. "Ancak o hâlde ki, temenni ettiğinde'9 - Temennî'nin esâsı gönlün arzu ettiği şeyi nefis ve hayâlde takdîr ve tasvîr eylemektir. Ve bununla nefiste hâsıl olan surete "Umniyye" veya "Munye" denilir ki, Fransızca "İdeal" ta'bîr olunur... Şu hâlde "Temenni", bir umniyye beslemek, bir mefkure kurmak demek olur. İdealistler bütün hakîkatin aslı "Ene "de olduğunu farzettiklerinden, nefsin "Munye"sini her hakîkatin menşei gibi farzederler ve muvaffak olmuş büyük adamları hep idealist telâkkî eylerler. Bununla Ulûhi-yet ve Nübüvet mes'elesini de hallettiklerine zâhib olarak, Peygamber'i bir ideâl kurmuş, bir zaman programını yapmakla uğraşmış, sonra da peygamberlik da'vâsıyle ortaya atılmış bir idealist gibi göstermek isterler. Fakat Kur'ân, bilhassa bu âyet ile anlatıyor ki, Nübüvvet ve Risâlet bir "Umniyye" işi değildir. ' 'O kendi hevâsından söylemez. O, kendisine vahy olunan bir vahiyden başkası değildir" (en-Necm: 3) olan Peygambere temennî yakışmaz. Çünkü vahy, tama men Hakk'ın emridir. "Umniyye"yt şeytân karışır. Başkaları şöyle dursun, nebî ve rasûl bile beşer olmaları bakımından temennide bulunduğu vakit, umniyye-sine şeytân ilkaât yapar, hakk olmayan şübheler karıştırır. Demek ki, Peygam-ber'in ismeti, yakîni, vahy haysiyetiyledir. Yoksa ictihâdıyle hareket ettiği zaman hatâ mümkindir. "Fe-yensahullahu mâ yılkı's-şeytânu = Onun üzerine Allah, şeytânın ilkaasını nesheder, izâle eder". "Summe yukımullahu âyâtihi = Sonra da Allah o âyetlerini muhkemleştirir", hiçbir veçhile reddi kaabil olmayacak, hatâ ihtimâli bulunmayacak surette kuvvetleştirir. Burada "Summe", zamanda değil, rütbede terâhî içindir. Çünkü ihkâm, nesihten a'lâ mertebededir... (Hakk Dîni, IV, 3412-3416).
Müteâkib âyet şöyledir: "(Allah'ın buna müsâade buyurması) şeytânın meydana atacağı fitneyi kalblerinde bir maraz bulunanlara, yürekleri katı olanlara bir imtihan (vesilesi) yapmak içindir. Hiç şübhe yok ki, o zâlimler uzak bir ayrılık içindedirler. Bir de bu, kendilerine ilim verilenlerin, onun (Kur'ân'm) muhakkak Rabb 'inden gelen bir gerçek olduğunu bilip de ona tam îmân etmeleri ve kalblerinde tam bir itmi'nân hâsıl olması içindir. Şübhesiz ki, Allah (o suretle) îmân edenleri doğru yola iletir" (Âyet: 53-54).
[383] Hadîsin başlıktaki âyetle ilgisi meydandadır. Bunun biraz takdim te'hîrli bir rivayeti Peygamberler Kitabı, "Ye'cûc ve Me'cûc kıssası bâbı"nda geçmişti. Buradaki rivayetin sonunda isimleri verilen üç râvî de bu hadîsi yine el-A'meş'ten, aynı metinle riayet etmişler, yalnız S‹ftâr<5"lafzını, diğer bir cemi' olan "Sekrâ" şeklinde getirmişlerdir. Bu kelimelerin ikisi de cemi' olup ma'nâda hiçbir fark yoktur.
[384] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiği hadîslerdendir.
"İnsanlardan kimi de Allah'a yalnız bir taraftan ibâdet eder"; bu, can ve gönülden değil de, bir kenardan, bir husûsî maksad için dindarlık eder veya dil ucuyla müslümân olur, demektir. Başlık içinde gelen tefsirde "Alâ harfin", "Alâ şekkin" yânî "Şekk üzere" ibâdet eder denildiği gibi, tereddüdlü, şübheli bir dindarlık yapar denmiş olmaktadır. Bunun nüzul sebebinde bir rivayete göre kalbleri İslâm'a alıştırılanlardan Uyeyne ibn Bedr, Akra' ibn Habis, Abbâs ibn Mırdâs birbirlerine: Muhammed'in dînine gireriz, eğer bize bir hayır isabet ederse hakk tanırız, yoksa bâtıl tanırız, demişlerdi.
[385] Hadîslerin başlığa uygunlukları meydandadır. Kays ibn Ubâd'm ifâdesi de bu âyetin İslâm'ın ilk harbinin ilk mübârizleri hakkında indiğini bildirmektedir.
Ebû Zerr hadîsinin bir rivayeti Mağâzî Kitâbı'nda, "Bedir gazvesi bâbı"n-da da geçmişti.
Bedir'dekİ ilk muharebe, münferid mübâreze hâlinde başlamış ve Kureyş ordusunun başkumandanı Utbe ibn Rabîa, kardeşi Şeybe ile oğlu Velîd'i yanına alarak meydana atılmış ve Hâşim oğullan'ndan cenkçi istemişti. Bunlara Alî, Hamza, Ubeyde ibn Haris (R) karşı çıkmışlardır. Alî, Velîd'i; Hamza, Şeybe'yi tepelemiş, fakat Ubeyde ile Utbe birbirlerini yaralamışlardır. Alî ile Hamza ye^ tişip Utbe'yi de öldürmüşlerdir. İşte Ebû Zerr Gıfârî, imanlılarla imansızları temsîl eden bu iki zümrenin hâlini anlatan "Şu ikisi Rabb Heri hakkında muhakemeye durmuş iki hasımdırlar" âyetinin, isimlerini saydığı kimseler hakkında indiğini kesin bir İfâde ile haber vermiştir.
imanlılarla îmânsızlar arasındaki bu hakk ve bâtıl mücâdelesi tâ Âdem Pey-gamber'den beri bütün insanlık târihinde süregelmiş ve kıyamete kadar da ardı arası kesilmeden devam edecektir. Hakk Taâlâ bizleri "Kelimetu'İlahı en üstün kılma yolundaki" bu devamlı mücâhede ve mücâdelede imanlılar saffında yaşamak, imanlılar saffında ölmek ve imanlılar saffında tekrar dirilip cennette ebedî ve sonsuz ni'metlere nail olmak nasîb eylesin! Âmîn.
[386] Bundan sonraki âyetler şöyledir: "Sonra onu sarp ve metin bir karargâhda bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik de o kemiklere de et giydirdik. BiVâhare onu başka yaratılışla inşâ ettik. Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın şâm ne yücedir! Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki ölüler olacaksınız. Sonra siz kıyamet gününde muhakkak diriltilip kaldıralacak-Sınız" (Âyet: 12-16).
Sülâle kelimesi Seli masdarından alınmıştır. Seli, birşeyi birşeyden rıfk ve mülâyemetle sıyırıp çıkarmak demektir. Nitekim lisânımızda da ma'rûf olduğu üzere kılıcı kınından sıyırıp çekmeye "Selli seyf" ta'bîr olunur. Böylece "Fuâle" veznindeki isimler, titredikleri fiile nazaran bazen gaye olurlar,Hulâsa gibi ki, Sülâle bu kabildendir. Bazen de olmazlar "Kulâme", "Kun'ase" gibi... Şu hâlde birşeyin sülâlesi, o şeyden sıyrılıp çıkarılan bir netîce demek olur. Evlâd ve zür-riyete de Sülâle denilmesi bu ma'nâ İledir. Bu münâsebetle Sülâle ta'birinden bir silsile anlamı da tahayyül ederiz. Lâkin esâsında bu anlam şart değildir. Çünkü Sülâle, asim değil, ondan çıkarılan hulâsanın ismidir. İşte insan yaratılma mertebelerinde evvelâ böyle çamurdan sıyrılıp çıkarılmış bir Sülâle'den yaratılmıştır ki, bu mertebe, ilk insan olan Âdem'in halk olunduğu ve binâenaleyh insan cinsinin, insan uzviyetinin ilk başladığı mertebe olmakla hiçbir insan tohumu ile sebkat edilmiş değildir.. {Hakk Dîni, IV, 3430-3437).
Yüce Allah bu âyetlerde insanın varlık âlemine çıkış, yaşayış ve âhirete geçiş merhalelerini dokuz safha hâlinde özetlemiştir.
[387] Ebû Zerr'in nüshasında burada birkaç kelimelik bir ziyâde ve şerhleri daha vardır. Nitekim bunlar, Sultân Abdülhamîd'in nüshasında da haşiyeye konulmuştur. Aynî bu ziyâdeyi yazmadığı için, biz de terkettik
[388] Hulâsa, Kur'ân, "Toplamak" ma'nâsma olan "Karae" kökünden türemişi "Tilâvet etmek" ma'nâsına olan "Karae"den değil (Kastallânî).
[389] Ebû Zerr'in rivayet ettiği nüshada burada birkaç kelime ve şerhleri daha vardır. Nitekim bunter Sultân Abdülhamîd Hân'ın bastırdığı nüshanın haşiyesinde de vardır. Aynî, bu ziyâdeleri yazmadığı için, biz de bu sebeble onları terkettik.
[390] Başlıktaki âyete göre, ilk Önce koca, dört kerre arka arkaya hâkimin huzurunda karısına işaret ederek: Karıma zina isnâd etmekte ben muhakkak doğru söyleyenlerdenim vallahi! diye yemîn

eder. Beşincide de: Eğer ben yalancılardan isem, Allah'ın la'neti üzerime olsun! der. Bunun üzerine kadın kalkar ve kocasına işaret ederek dört defa: Allah adına yemîn ederim ki, şu kocam bana zina isnadında yalancılardandır, der. Beşincide de: Eğer $u adam bana zina isnadında doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gadabı üzerime olsun! der.

[391] Bu çocuk ile anası arasındaki hususta icmâ'dır. Keza çocuk ile anası tarafından olan pay sahihleri arasında da böyledir... (Aynî).

[392] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde zikredilen âyetten alınır. Hadîs, aynı isnâd ve metinle kısmen Şehâdet Kitâbı'nda, "Bir kimse birşey İddia ettiği yâhud zina isnâd eylediği zaman beyyine araması lâzım gelir bâbı"ıda da geçmişti.

'Şerîk ibn Sehmâ, bu Sehmâ Şerîk'in anasının ismidir, babası Abde el-Aclânî'dir. Bu Abde ise Âsim ibn Adiyy'in amcası oğludur. Hilâl ibn Umeyye'-nin karısı da Âsim ibn Adiyy'in kızıdır.

Meclisîe bulunanların kadına yaptıkları hatırlatma ve bundan önce de Pey gamber'in: La'netleşme yemininden dönecek var mı? suâli, kadının yalan yere yemîn etmesini önlemek içindir.

Dâvûdî: Bu hadîslerde haber verilen iki vakıa bir zamanda vuku' bulmuş ve âyet de ikisi hakkında inmiş bulunması muhtemeldir, dedi. Nevevî de, âyetin iki vakıa hakkında indiğini, fakat Hilâl'in la'netlemesinin Önce vâki' olması ihtimâlinin ziyâde olduğunu söyledi. Cumhur Ia'netleşmenin hükmü, la'netİeşme ile veya hâkimin ayirmasıyle karı-kocanın ayrılacağı şeklinde olduğunda ittifak etmişlerdir. Çok ağır bir şehâdet ve yemin olan bu Ia'netleşmenin karı-kocaya sabit olan fâidesi, kocanın zina iftirası atma cezası olan seksen deynekten kur-tulmasıdır. Nitekim Hilâl ibn Umeyye, Peygamber'e: Allah, arkamı deynekle-me cezasından kurtaracak bir vahy indirecektir, demişti. Aynı zamanda kadının da kirlettiği aile namusunu temizlemesidir. Kadın la'netleşme İle, zina cezasından kurtulmuş olur.

Bu hadîslerde zinâkâr olarak zikredilen, fakat adı açıkça söylenmeyen kadının adı, Havle olduğu, ancak birinci hadîsteki en sahih kavle göre Havle bin-tu Kays olup, bu hadîsteki Havle bintu Âsim olduğu, Buhârî ve Müslim dışındaki kitâblarda belirtilmiştir. Şerik ibn Sehmâ da her iki vak'anın zinâcı erkeği olduğu, bu hadîslerde açıkça bilinmiş oluyor... (Aynî).

[393] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah o kan-kocayı Allah'ın buyurduğu gibi la'netleştirdi" sözünden alınır. Bu hadîste geçen adam da yine önceki hadîste geçen Uveymir ei-Aclânî'dir. Bu hadîste çocuğun nefyedilmesi hükmü ziyâde olmuştur. Rasûlullah yukanki hadîste de geçtiği gibi, la'netleşen karı-koca arasını ayırmıştır, yânî kesin olarak boşamakla hükmetmiştir. Birçok müctehidler, la'netleşme İle veya hâkimin ayırması ile, karı-koca ayrılığının meydana geleceğinde ittifak etmişlerdir. Ebû Hanîfe ise bu hadîse tutunarak ayrılığın la'netleşme ile değil, hâkimin ayırma hükmüyle vukua geleceğini îercîh etmiştir. Yine Ebû Hanîfe, hâkimin hükmü ile ayrıldıktan sonra, bu karı-koca birbirlerine ebedî haram olurlar, demiştir.

[394] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

Ifk, aslı ve esâsından çevrilmiş, hakikati tahrîf edilmiş söz, yânî yalan, iftİ-râ, bühtan demektir.

Bühtan da ansızın atılıp insanı şaşırtan, donduran büyük iftira demektir. Hz. Âişe annemize bu zina iftirasını atan ve bunun yayılmasına sebeb olan kişi, kendisinin bu hadîste bildirdiği gibi, Medîne'deki münafıkların başkanı bulunan Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl idi. Selûl, onun anasının adıdır.

[395] Safvân ibn Muattal, Selemli'dir, Zekvân'da ikaamet etmiştir. Ebû Amr künyesi ile meşhurdur. Kıdemli ve faziletli sahâbîlerdendir. Birçok gazvelerle hazır bulunmuştur. Onyedinci hicret yılında Ermenistan fethinde şehîd olmuştur.

[396] Berîre'nin bu samîmi ve safça şehâdetini Taberânî şu tafsil ile rivayet etmiştir:

Berîre: Ben Âişe'nin hizmetinde bulunduğum zamanlarda kusur sayılacak bir hareketini görmedim. Yalnız ben bir kerre hamur yoğurmuştum. Kendisine şu hamuru gözetle de ben bunu pişirmek için ateş yakayım, dedim. Ben gittim, sonra Âişe gaflet etmiş, besi koyunu gelip hamuru i'yemişti, demiştir.

[397] Sa'd ibn Muâz, Evs kabîlesinin büyüğüdür. Evsîler de Neccâr oğullan'ndandır. Sa'd, hicretten evvel Mus'ab ibn Umeyr Medîne'ye geldiği zaman müslümân olmuş kıdemli sahâbîlerdendir. Bedir ve Uhud gazalarında bulunmuş, Hendek harbinde aldığı bir ok yarası sebebiyle bir müddet sonra kan kaybından şehîd olmuştur. Rasûlullah'a karşı bu konuşmayı yapan sahâbînin bir başkası veya Useyd ibn Hudayr olduğu hakkında da rivayetler vardır...

[398] Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'atı'nda bulunmuş ilk sahâbîlerdendir. Gazvelerde Hazrec kabîlesinin sancağını taşırdı. Hz. Âişe'nin şehâdetî veçhile bu hâdiseden evvel iyi bir kimse idi. Fakat Câhiliyet devrinden beri Arablar arasında kabile gayreti hüküm sürdüğünden, Sa'd ibn Ubâde de Hazrecliler'i ve bu arada İbnu Ubeyy gibi azgın bir münâfıkı müdâfaa edeyim derken haktan sapıyordu. Dikkate değer ki, bu İbnu Ubâde, Peygamber'in vefatı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve onbeşinci hicret yılında Havrân'da vefat etmiştir.

[399] Useyd ibn Hudayr, Akabe Bey'ati'nda bulunmuş kıdemli sahâbîlerdendir. Bedir ve sonraki gazvelerin hepsine katılmıştır. Hz. Umer'in halifeliği zamanında yirminci hicret yılında Medîne'de vefat etmiş, namazını Umer kıldırmıştır. Tâbutu Bakî' kabristanına götürülürken bizzat Halîfe de tâbutun bir kolunu omuzlamak suretiyle ihtiram etmiştir.

[400] Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle Sahîh'mm birçok yerlerinde getirmiştir: Bir metin Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti. Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 279-291. Uzun bir metin ile İfâde edilen bu mühim hadîsten pekçok hükümler ve fâideler çıkarılmıştır. Bunlar selîm akıl sâhiblerince zekâları nisbetinde metinden anlaşılıp çıkarılabilir.

[401] Hz. Âişe'nin bu kıraatine göre ma'nâ: "Siz ona dillerinizle yalan söylüyordunuz" demek olur. Bunun fiili "Yalan söylemek'1 ma'nâsına "Velaka, Yeliku, Velkan"dır.

[402] Hadîsin başlığa uygunluğu "Senin hüccetin semâdan İndi" sözünden alınır. İbn Abbâs için izin istemeye aracı olan kimse, Âişe'nin âzâdlısı Zekvân'dır. Âişe' ye hitaben "İzin isteyen Rasûlullah'm amcası oğludur..." sözlerini söyleyen, Âişe'nin erkek kardeşinin oğlu Abdullah ibn Abdirrahmân'dır. Ahmed ibn Han-bel'in rivayetinde böyledir.

Bundan sonraki hadîs, başka yoldan gelen rivayettir.

"Nisyen mensiyyen " sözü Hz. Meryem tarafından söylenmişti: "... Keski bundan evvel öteydim, unutulup gideydim" (Meryem: 23).

[403] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hassan için izin veriyor musun?" sözünden alınır, bu düşünmekle anlaşılır. Âişe'nin Hassân'a: Lâkin sen böyle değilsin, demesi, sen iffetli kadınların etlerinden aç olarak sabahlamadın demektir ki, bu söz Has-sân'ın, iftira kıssası vâki' olduğu zaman Âişe'ye gıybet ettiğine bir işarettir. Hassân'ın beytindeki "O iffetli kadınların etlerinden yemez", "O, iffetli kadınlara gıybet etmez" demektir. Eğer gıybet eder olaydı, elbette onların etlerinden yiyici olacaktı. Bu bir istiaredir. Bunda Yüce Allah'ın gıybetçi hakkındaki şu kavline telmîh vardır: "Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemeyi arzu eder mi?" (el-Hucurât: 12).

[404] Bu da geçen hadîsin başka bir tarîkidir.

Hassan ibn Sabit münafik değildir, o gıybetten tevbe ettiğinde de söz yoktur. Nitekim haddeden sonra İsnâd ettiği şu beyitlerle tebrîesini arzetmişti:

(İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XI,102-103).

Elmahh Muhammed Hamdî Yazır da Hakk Dîni, IV, 3493'de müfessir Ebû Hayyân'dan bu beyitleri bir iki takdim te'hîrli olarak nakletmiştir.

[405] Yânı o kadar şiddetli bir dehşete düştüm ki, beni kaplayan gammın şiddetinden dolayı evimden çıkmış olduğum işimi bilemez oldum. Hâlbuki Âişe hacetini yerine getirmiş bulunuyordu..Nitekim böyle olduğu daha önceki hadîste geçmişti.

[406] Bu, Ifk kıssası hakkında diğer bir yoldan gelen rivayettir. Bunu kısaca Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir.

Bu iftirayı ilk defa Abdullah ibn Ubeyy ortaya atmış, ilk evvel o tasrîh etmiş ve halk arasında yaymış idi. Kurnaz münafıklar cinaslı lâkırdılarla mü'minleri gizliden gizliye heyecana getirmeye çalışmış ve bu yaygaraya aldanan şâir Hassan ve fakîr Mistah gibi bir iki sâdedil de o Ubeyy oğlu'nun tasrîhine kapılıp iftira cezasına müstehıkk olmuşlardı. Nitekim Mıstah, Hassan, Hamne haklarında iftira cezası icra edildi ve Safvân bir kılıç darbesiyle Hassân'a vurup bir gözünü söndürdü (Hakk Dîni, IV, 3490).

Ubeyy oğlu'nun yaptığı kötülüklerin en büyüğü, Peygamber'in ismet harî-mini lekelemek istemesidir. Bu cür'etle bâzı müslümânlan da kandırmağa muvaffak olmuştu. Hz. Umer'in içtihadı veçhile kafası koparılmak lâzım gelirken, Peygamber'İn İhtiyat ve basireti buna mâni' oldu. Ve hakîkaten onun katli, Me-dîne halkının ehemmiyetli bir kısmını oluşturan kabilesinin kırgınlığım çekerek üzücü bir hâdisenin meydana gelmesine sebeb olabilirdi. Peygamber'in ırzı ile oynamak ve İslâmiyet'i can evinden vurmak istediği hâlde, Peygamber'in bu hârika ileri görüşlülüğü ve tedbîri, her asırda azılı İslâm düşmanlarının oyunlarına düşmemek hususunda müstakbel İslâm mücâhidlerine ölümsüz bir tedbîr örneğidir...

[407] Âyetin baş tarafı şöyledir: "Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Zînetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesna. Baş örtülerini yakalarının üstünü kapayacak surette koysunlar... " Yânî: Başlarını, saçlarım, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, sinelerini açık tutmayıp bu suretle sımsıkı örtünsünler ve o hâlde bu emri îfâ edebilecek baş örtüsü kullansınlar. Müfessirlerin nakline göre Câhiliye kadınları da hiç baş örtüsü kullanmaz değillerdi. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakaları önden açılır, gerdanları ve gerdanlıkları açılırdı, zînetleri görünürdü. Demek ki son zamanlarda asrîlik sayılan gerdan açıcılık böyle eski bir câhiliyet âdeti idi. İslâm böyle açıklığı nehyedip baş örtülerinin yakalar üzerine vurulmasını emr ile, örtünmeyi farz kılmıştır. Görülüyor ki, bu emirde örtünmenin yalnız vücûbu değil, husûsî bir sureti de gösterilmiştir ki, kadın edeb ve nezâhetinin en gönül oturtucu ifâdesi bundadır. Görülüyor ki bu emir, hâne dışında ve dâhilinde diye kayıdlanmamıştır... (Hakk Dîni, IV, 3505-3506).

[408] Bu da yukarıki hadîsin diğer bir yoldan rivayetidir.

[409] Yânı güneş olmasaydı gölge bilinmezdi, nûr olmasaydı karanlık bilinmezdi; eşya zıdlan ile bilinir.

[410] Buhârî bu el-Hâkkaa âyetini âdeti üzere 'JAtevJ' fiilinden dolayı istidrâd olarak getirmiştir. Hüzzâm ile rüzgâr hâzinleri'kasdedilmiştir ki, bunlar rüzgârlardan herbirini muhakkak Allah'ın izni ile ve belli bir mikdâr ile salıverirler (Aynî).

[411] Hadîsin sonundaki Katâde'nin sözü, hadîs içindeki "... Değil midir?" sorusunu tasdîk edici bir cevâb olarak söylenmiştir.

[412] Hadîs burada iki senedle getirilmiştir. Hadîsin bir rivayeti "£>> insanlar, sakın Allah'a -O'nun eşsiz olduğunu bilip dururken- O'na benzerler uydurmayınız" (el-Bakara: 22) âyetinin tefsiri babında geçmişti

[413] Çünkü bu en-Nİsâ: 93- âyetinde tevbe edenin müstesna kılınması yoktur.

[414] Bu da Öncekinin başka yoldan gelen bir rivayetidir. Bunların birer rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde de geçmişti.

[415] İbn Abbâs, el-Furkaan âyetinin İslâm'ı tanıdıktan sonra bilerek öldüren kaatil-le ügili olduğunu ve onun tevbesi olmadığını, en-Nisâ âyetinin ise Câhiliyet devri müşrikleriyle İlgili olduğunu ifâde etmiştir. İbn Abbâs'tan meşhur olan görüş budur. Fakat selef âlimlerinin cumhuru ve bütün sünnet ehli âlimleri bu konuda gelenleri ağırlaştırmaya ve tehdide hamletmişler ve diğer günahkârlar gibi, kaatilin de tevbesinin sahîh olduğunu söylemişlerdir (Aynî).

[416] Bu iki başlık altındaki hadîsler.daha önceki hadîslerin başka yoldan rivayetleridir.

[417] Buhârî bu hadîsi Sahîh'inm birçok yerinde değişik senedlerle getirmiştir. Bunun bir rivayeti Yağmur Duası Kitâbı'nda geçmişti. İbn Mes'ûd burada kıyâmetten evvel meydana geleceği bir hadîste bildirilen on hâdiseden beş tanesinin vukua gelmiş olduğunu söylemiştir. Bu tefsire göre bu âyetteki "Lizâmen", Ku-reyş ileri gelenlerinden yetmişinin Bedir'de esîr edilmesidir.

Hadîsin daha önce geçtiği yerlerde açıklandığı üzere Duman, Mekke'de meydana gelen kıtlık yılında açlıktan herkesin gözlerine bir fersizlik gelip herşeyi dumanlanmış hâlde görmeleridir. Batşe, Bedir'de yetmiş müşrik ileri geleninin öldürülmeleridir. Kamer, ayın.ikiye ayrılmasıdır. Rûm da Bizanshlar'ın İrânh-lar'a gâlib gelmeleridir.

[418] Eyke, ağaçları sık ve birbirine örülmüş koruluk ve orman demektir. Burada mak-sad Medyen'in yakınında bulunan ağaçlık ve sulak bir büktür. Burada bir kavim sakindi. Allah Şuayb Peygamber'i

bunlara da me'mûr etti, kendisi o kavimden değildi (Beydâvî, Celöleyn). .

[419] Onlara çok yakıcı bir sıcak isabet etmişti. Bodrumlara, izbelere sığındılar, oraları daha sıcak olduğu İçin yine durmayıp dışarı çıktılar. Bu sn. da bir bulut peyda oldu. Altında toplanınca buluttan yağan ateş hepsini yakıp helak etti (Beydâvî, Medârik, CeÎâleyn, Hâzin)

[420] Herbirinin arasında esbâtın sayısınca kupkuru birer yol açılmak suretiyle oniki parçaya bölündü (Beydâvî, Medârik, Celâleyri).

[421] Bu, İbrâhîm Peygamber'in kavmiyle yaptığı suâl-cevâb münâkaşası ardından, Rabb'ini onlara tanıtması akabinden ettiği duâcümlesindendir. Bunun tamâmı Kur'ân metninden ve mealden okunmalıdır: Âyet: 69-89

[422] Başlığa uygunluğu, başlık ile ondan önceki "Babamı da mağfiret eyle, çünkü o sapıklardandır" (Âyet: 86) kavlinin İbrahim'in suâli ve babasını zikredilen tozlu vaziyette görmesi kıssası hakkında olması yönündendir. Hadîsin sonunda "Gabere"nin "Katara" ile tefsirini Buhârî, Ebû Ubeyde'den nakletmiştir. Çünkü "...Onlarınyüzlerine ne bir toz (karalık) bulaşır, ne de bir horluk kaplar. Onlar cennetin yaranıdırlar ki, kendileri onun içinde ebedîkalıcıdırlar"" (Yûnus: 26) âyetinde de böyle tefsir etmişti.

[423] Bu aynı hadîsin diğer bir yoldan rivayetidir. Bunun daha geniş bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti.

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde İbrâhîm, babası Âzer ile -Azer'in yüzü simsiyah toz toprak içinde- karşılaşacaktır. İbrâhîm babasına:

— Ben sana (dünyâda) bana âsî olma demedim mi? diyecek. Babası da ona:

— İşte bu gün sana âsî olmayacağım, diye cevâb verecek. Bunun üzerine İbrâhîm:

— Yâ Rabb! Sen bana insan/ar diriltilecekler'! gün beni rezîl etmeyeceğini va'd etmiştin. Şimdi Allah'ın rahmetinden çok uzak olan babamın vaziyetinden daha çok âr ve utanmayı gerektirecek hangi riisvâylik olabilir? diyecektir.

- Allah da:

—(Yâ İbrâhîm!) Ben cenneti kâfirlere haram kılmışımdır, buyuracak... "

[424] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

Peygamber Kureyş soylarını birer birer böyle nida edip çağırmış ve peygamberliğini onlara resmen bu şekilde duyurmuştur. Çünkü bu dînî bir akid-dir, emirdir... Peygamber'in bu hitabesi umûmî bir muhalefetle karşılanmamıştı, çünkü bu en yakın hısımlardan meydana gelen bir soy toplantısı idi. Hidâyete erenler îmân edebilirlerdi, etmeyenler hakkında zorlama yapacak bir yetki ve kuvvet yoktu. Bu toplantıda yalnız amcası Ebû Leheb'in metinde bildirilen i'ti-râzı olmuş, Peygamber'e çirkin sözler söylemiş, bu sebeble hakkında ayrıca bir sûre inip helak olduğu bildirilmiştir. Hakîkaten Bedir'den sonra bir çıban sebebiyle helak olup gitmiştir. Kıyamete kadar gelecek olan Ebû Leheb zihniyetliler de onun şahsında la'net edilip duracaktır..

[425] Bu toplantının vukuu zamanı Nişâbûrî tefsirinde İbn Abbâs'tan, Peygamberliğin üçüncü senesidir, diye rivayet edilmiştir. O zamana kadar peygamberliğini gizli tutuyordu. Mahdûd sahâbîleriyle namaz kılıyor, ibâdet ediyordu. Beşinci olarak müslümân olan Ebû Zerr el-Gıfârî'yi, Alî'nin nasıl bir dikkat ve ehemmiyet verişle gizlice Peygamber'in huzuruna götürdüğü, yerinde geçmişti.

Taberânî'nin Ebû Umâme'den gelen rivayetinde bu da'vet ve toplantının tekrar ettiği bildirilmiştir. Bu rivayete göre Peygamber Hâşim oğulları'nı ve kadınlarını ve kendi Beyt ehlini toplamıştır. Bunlar arasında Âişe, Hafsa, Ümmü Seleme de hazır bulunmuştur. Bu toplantıda da Peygamber bir hutbe okumuştur, İbn Hacer: Bu rivayet sabit olduğuna göre, toplantının birden fazla olduğunu ve ikinci toplanmanın Medine'de vâki' olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü Âişe, Hafsa, Ümmü Seleme'nin Peygamber'in ailesine girmeleri Medine'dedir, demiştir.

[426] es-Sarh, gerek köşk olsun, gerek arsa olsun, tavansız, açık bir yer demektir. "Tasrîh "ten alınmadır (Şeyhzâde).

Rivayete göre Süleyman Peygamber, Yemen Melikesi Belkıs gelmezden evvel emretmiş, îam onun yolu üzerine bir köşk bina etmiş, bembeyaz sırçadan bir avlu yapılmış, onun altından su akıtılmış, suyun içine balık ve şâire konmuş, Süleyman Peygamber'in tahtı tam bunun ortasına yerleştirilmiş, kendisi de üstüne oturmuştu (Beydâvî, Râzî, Medârik).

[427] Belkîs bintu Şerâhîl ibn Mâlik ibn Reyyân. Babası Yemen kıt'ası hükümdarı idi. Belkîs'ten başka çocuğu yoktu. Onun için Belkîs kuvvetle hükümdarlığı elde etmişti. O ve kavmi mecûsî idiler, güneşe taparlardı. Belkîs, hükümdarların muh-tâc oldukları bütün malzeme ve mühimmata mâlikti (Beydâvî, Medârik, Ce/öleyn).

[428] Bu âyetle ilgili bir tefsir özeti şöyledir:

"Bizim kanâatimizce bu âyet, hâlihazırın her dem kevn ü fesadım göstererek kıyamet ve ba'si tasavvur ettirmek için bir nevi' istidlal sadedinde sevkolun-muştur. "Fe hıye temurru merre's-sehâb", dağların haddizatında seyyâl gazlardan mürekkeb olup zerrelerinde bulut buharlaşır gibi kevn ve fesâd, kimyevî tahavvüller île her dem yeni bir yaratma cereyan edip durduğunu ve bu sû retle kütlelerinin de tek pare bir hacimde sabit kalmayıp her lâhza başkalaşma ve dağılma üzere bulunduğunu ve binâenaleyh âlemin en sabit görünen şeyleri bile böyle her dem inkılâb İle kıyamete doğru gittiğini ve şu hâlde günün birinde bir nefh ile o koca dağların yerinden bütün kütleleriyle yürütülüp Arz'ın başka bir Arz'a tebdil olunabileceğini anlatıyor. Hem bu gidişin nizamsız bir ihtilâl ile mücerred tahrîb için değil, bulutun rahmete gidişi gibi hikmet ve intizâm ile daha yüksek bir hayâta geçirmek için olduğuna İşaret de eyliyor..." (Hakk Dîni, V, 3709-3710).

[429] Süleyman Peygamber'in bütün insanlara örnek oiacak bu çok güzel duası, bütün olgun insanların dâima söyleyip okumaları gereken bir duâ olmak üzere de aynca Allah tarafından tavsiye edilmiştir:

"... Ey Rabb Hm, gerek beni, gerek ana ve babamı ni'metlendirdiğine şükretmemi, Sen 'in razı olacağın iyi amel(ve hareketler)^ bulunmamı bana ilham et. Zürriyetim hakkında da benim için salâh nasîb et. Şübhesİz ben Sana döndüm. Şübhesiz ben Sana teslim olanlardanım" (el-Ahkaaf: 15)

[430] O'nun yüzünden başka herşey helak olucudur, -yânî O'nun zâtından başka herşey, her mevcûd haddizatında ma'dûm (yok) demektir. Çünkü O'ndan başkasının vücûdu zatî değil, Vâcibu Taâlâ'ya dayama olduğundan her ân yokluğu kaabil ve fenaya hazırlanmış olmakla, haddizatında yok demektir veya yok olacaktır. Ancak, O, zâtında Hayy ve Kayyûm, Vâcibu'1-Vucûd'dur. Çoğunun tercîh ettiği ma'nâ budur. Diğer bir ma'nâya göre; Vech, kasd ve teveccüh olunan cihet ma'nâsına olarak, O'nun yüzünden, yânî O'nun rızâsı kasdolunan cihetten mâada herşey helaktedir demek olur ki, âhiret ni'metlerinin fânî olmadığını anlatır. Bir de herşeyin Allah'a muzâf olan vechi, ilâhî ilimdeki hakîkî sureti demek olur ki, herşeyin Allah'a rücû'u bununladır. "Hüküm O'nun ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz" İşte bütün kıssaların âhiri işbu "Ancak O'na döndürüleceksiniz" hükmüdür. Kimin haddinedir ki, bu hükme boyun eğmesin (Hakk Dîni, V, 3759-3760).

[431] Yânî cevâbdan, hüccetten, her türlü haberden âciz ve mahrum kalmışlardır (Meâârik).

[432] Burada hidâyetten murâd, sâde kavîî delâlet değil, bi'l-fül ulaştırmaktır. O'nun1 için "Şübhesiz ki sen herhalde dosdoğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun" (eş-Şûrâ:52) âyetine aykırı olmaz. Bu âyet, önüne ve arkasına nazaran Rasûlullah'ı tesliyedir. Çünkü en evvel merhamete lâyık görülerek uyardığı, İslâm'ına çok istekli olduğu kavminin, yakından sevdiği hemşehrilerinin, hısımlarının gelen hakka îmân etmeyip, bulundukları hâlde ısrar etmeleri, Kur'ân'i işitir işitmez "Biz buna îmân ettik, biz evvelinden müslümân idik" diyen yabancıların aksine olarak risâletin feyzinden mahrum kalmaları kendisini mahzun etmişti (Hctkk Dîni, V, 3747-3748).

[433] Buhârî, âdeti üzere burada yine bâzı lafız ve terkîbterin tefsirlerini nakletmektedir.

[434] Bu âyet şöyle de tercüme edilmiştir: "Herhalde sana bu Kur'ân'ı farz kılan Allah, elbette seni bir maâde kadar geri getirecektir"

Bu âyet, Mekke'den hicret sırasında Cuhfe'de indiğine göre, "Maâd", "Mevt"; "Red"den murâd Mekke'ye iadedir. Yânî âhirete göçmeden evvel seni bu çıktığın mahalle geri getirecek, Mekke'yi fethedecektir (Hakk Dîni, V, 3759).

[435] "Fe-Ie-ya'lemenne'ltâhu": Fahruddîn er-Râzî der ki: "Müfessirler zannettiler ki, bu âyetin zahiri üzre hamli Allah'ın ilminin yenilenmesini gerektirir. Hâlbuki Allah,- sâdıka ve kâzibe imtihandan evvel âlim iken, imtihan sırasında bilecek demek nasıl mümkün olur diye bunu gösterecek, izhâr edecek, ayırdedecek ma'nâlanna hamleyledîler. Biz de deriz ki: Âyet olduğu gibi zahirine hamledil-miştir, çünkü Allah'ın ilmi bir sıfattır ki, O'nda vâki', vâki' olduğu gibi zuhur eder. Meselâ tekliften evvel Allah bilir ki, Zeyd itaat edecek, Amr da isyan edecek, sonra teklif vaktinde de bilir ki o mutî', beriki âsî, yapıldıktan sonra da bilir ki o itaat etti, o isyan eyledi; ahvâlden hiçbirinde O'nun ilmi tegayyür etmez, Eegayyür eden ancak ma'lûmdur".

İbnu Munzir'in İfâdesi daha güzeldir: Elhak Allah Teâlâ'nın ilmi birdir. Mevcudu, vücûdu zamanında ve evvel ve sonra olduğu gibi taalluk eder, demiştir. Fakat şunu da unutmamak lâzım gelir ki, burada "Bilecek" demekten mu-rad, sebebi zikr ile müsebbebe tenbîhtir, imtihan eder gibi tahkik, tebyîn ettirecek de mükâfat ve mücâzât edecek demektir (Hakk Dîni, V, 3765).

[436] Hem kendi günâhlarını, hem de diğer insanları saptırmaları sebebiyle, onların işledikleri günâhları yüklenecekler, çünkü Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Her kim İslâm içinde güzel bir çığır açar ve bu güzel çığır kendisinden sonra da uygulanıp sürdürülürse, kendi sevâblarından hiçbirşey eksilmeksizin onu sürdürenlerin sevâblannm benzeri kendisi lehine yazılır. Ve her kim de İslâm içinde kötü bir âdet çıkarır ve bu kötü âdet kendisinden sonra da sürdürülürse, kendi günâhlarından hiçbirşey eksilmeksizin onu sürdürenlerin günâhlarının benzeri de o kimse üzerine yazılır" (Müslim, îüm, "Men senne sünneten haseneten ev seyyieten... babı", Müslim Ter. VIII, 157, "1017", 2674).

Rasûlullah bu hadîsinde medenî insanlık âlemi için çok mühim bir esâs va'z etmiştir. Hadîs, aynı zamanda bu âyetin bir tefsirini vermektedir. Çünkü âyet hem dâll, hem mudili olanlar hakkındadır. Sapık olup, başkasını da sapıtmaya çalışanlar hem dalâletlerinin, hem ıdlâllerinin günâhını çekecekler ki, ikisi de kendi günâhlarıdır.

[437] "O sizlere nefislerinizden bir temsil yapmıştır"'.Bu temsil, şirkin bâtıllığım açıklıkla göstermek içindir. Yânı bir mâlike mülkünde ortak farzetmek çelişkidir, bâtıldır. Bunu nefislerinizden bir pay biçerek zaruretle anlayabilirsiniz. Hiç sizin köleniz, uşağınız, hayvanınız, haşaratınız gibi elleriniz altında mülkünüz olan şeyler, Allah'ın size bahşettiği mülkünüzde sizin ortağınız, denginiz olur da memlûk mâlikine müsâvî olabilir rni? Olamaz değil mi? Hâlbuki sizir, mülkleriniz Allah'ın vergisi, mâlikiyyetiniz a'rızî ve gelip geçicidir. Bütün bu m ;vcûdât kendisinin îcâden mülkü olan Allah'ın ise mâlikiyyeti lâyezâl, mülkü'iden çıkmak muhaldir. Allah bu hakikatleri böyle ayırdedip ayırmıştır. İmdi sir. n mülkünüzden size ortak olmazken, Allah Taâlâ'nın mülkünden, mahlûkaalmdan, kullarından kendisine ortak nasıl olabilir?

' 'Fakat o zulmedenler, hiçbir ilimsiz nevalarına tâbi' oldular": Hevâ, nefsin şehvetlere meyli demektir ki, "Keyf" dahî ta'bîr olunur. Burada "İlimsiz" kaydından anlaşılıyor ki, hevâ iki kısımdır; Birisi ilme uygun olan, birisi de olmayandır... Ve işte müşrikler birşey bildiklerinden dolayı değil, ilme uymayan hevâları ardında koştuklarından dolayı kendilerini heveslere esîr ederek haksızlıkla, zulümkârhkla şirke saptılar, mâliki mülküne ortak etmek,' müsâvî tutmak haksızlığıyle Allah'a mülkünden, mahlûkundan ortaklar uydurarak onlara taptılar, kendilerinin mâliki imiş gibi tuttular da hürriyetlerini onlara verdiler.

"Artık Allah'ın şaşırttığını kim yola getirir?1': Önce nevalarına ittibâ kendi fiilleri olarak gösterilmiş, kendilerine nisbet olunmuş iken, burada İdlâl, Allah'a isnâd edilmiştir. Çünkü onlarda o hevâları yaratan Allah Taâlâ olduğu gibi, arzularına göre dalâlı, şaşkınlığı halkeden de O'dur. Bu idlâl de hatm ve tâbi' mertebesine gelmiş bulunursa hiçbir veçhile hidâyet ihtimâli kalmaz. Şu hâlde burada idlâlden murad, dalâh hatm demek olur. el-Bakara:7: "Allah onların kalblerini mühürledi., " âyetine bak. (Hakk Dîni, V, 3820-3821).

[438] Şârih Kirmânî, Kinde'nin Kûfe'de bir yerin adı olduğunu bildirmiştir. Şârih Aynî de bu adamın duman hakkındaki bu sözü Kinde kabilesinden bâzı kimseler arasında söylemiş olması ihtimâli vardır, demiştir ki, Kinde, Yemen'den çıkan en büyük kabilelerden olduğundan bu ihtimâl daha kuvvetlidir (Kâmil Mîrâs).

[439] Çünkü "Bilmiyorum" sözü, bilinenle bilinmeyeni ayırdetmek ma'nâsını ifâde eder ki, bu da ilimden bir nevi'dir. Yoksa murâd, ilimsizlik ilim olur demek değildir (Kastallânî).

[440] Bu hadîs, aynı isnâdla ve fakat metinde bâzı fazlalık ve eksiklikle Yağmur Duası Kitabı, "Müşriklerin kıtlık sırasında müslümânlarla şefaat istemeleri bâbi"n-da geçmişti.

"Rûm mağlûb oldu": Muhammed'e peygamberlik verildiği sıralarda Do ğu Roma ile İran, dünyânın en büyük iki devleti idiler... Peygamberliğin beşinci, yânî Mîlâd'ın 613'üncü senelerinde bu iki komşu ve rakîb devlet birbirleriyle kanlı bir muharebeye girişmişlerdi. İran, İkinci Husrev'in, Doğu Roma da Hı-rakl'in hükmünde idi. Hudûdlan Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde birbirine temas ediyordu. Filistin, Suriye, Mısır ile Irak'ın bir kısmı ve Küçük Asya Rûmlar'a tâbi' İdi. İranlılar Rûmlar'a iki taraftan hücum ettiler. İran orduları Rûm kuvvetlerini her iki cebheden geri atarak denize dökünceye kadar ta'kîb etmiş, Suriye'deki bütün mukaddes şehirleri zabtetmiş. Mîlâd'ın 614'ncü yılında bütün Filistin'i ve Kudüs'ü istilâ etmişti. Bu istilâ sırasında bütün kiliseler yıkılmış, İrânlılar'a katılan 26.000 Yahûdî, 60.000'den fazla Hrıstiyan'ı kılıçtan geçirmişlerdi. İran Kisrâsı'nın sarayı otuzbin maktulün kafatasıyle donatılmıştı.

Bu istilâ tûfânı burada durmayarak Mısır'ı da basmış, Mîlâd'ın 616'mcı senesinde İranlılar bir taraftan Nîl vadisini işgal, diğer taraftan bütün Anadolu'yu istilâ ederek İstanbul'un Boğaziçi kıyılarına kadar gelmişler...

Romalılar'ın bu yenilgisi haberi Mekke'ye ulaştığı zaman müşrikler ferahlamış ve müslümânlara karşı: "Siz ve Nasârâ kitâb ehlisiniz, biz ve Farslar ümm-mîyiz, bizim kardeşlerimiz sizin kardeşlerinizi tepelediler, biz de sizi tepeleriz" demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed'İn mu'cizesi olmak üzere bu âyet inip "Bıd'sinin"de, yânî üç ile dokuz yıl içinde Rumlar bu yenilgilerinin arkasından kesin olarak galebe edecekler, haberini verdi. Nitekim Ebû Bekr bu âyet inince, o sevinen müşriklere: Allah sizin gözlerinizi aydınlatmayacak, Peygamber haber verdi. Vallahi Rumlar bıd' sinîn içinde Fârisfer'e mutlak galebe edecekler, dedi. Neticede üç sene üzerinde Ubeyy ibn Halef ile bahse giriştiler. Rasûlullah "Bıd'sinîn, üç'ten dokuza kadardır, deveyi de seneyi de uzat" buyurdu. Artırıp uzattılar. Bedir günü Rumlar Farslar'a gâlib geldiler. Ebû Bekr de sonra o bahis tutulan yüz deveyi Ubeyy'in vârislerinden aldı, Peygamber'e götürdü. Peygamber: "Bunu sadaka yap" buyurdu... Bu âyetler Kur'ân'ın mu'-cizelerİndendir. Romalılar gâlib geldikleri gün, müslümânlar da Bedir'de zafer kazanmışlardı. O galebeyi Peygamber'e Cîbril haber vermişti... Bu mu'cize-nin hesâbî olarak gerçekleşişi hakkında geniş bilgi Hakk Dîni, V, 3795-3800'den okunmalıdır.

[441] "Yaratış"ın, "Fıtrat "in "Dîn" ma'nâsına da geldiğini göstermek için eş-Şuarâ: 137. âyetini başlıkta istidrâd olarak getirdi.

Fıtrat, "İlk yaratmak" demek olan "Fatara"&aj\ masdar, binayı nevi' olarak yaratılışın ilk tarz ve hey'etini ifâde eder. Burada her ferdin kendine mahsûs olan cüz'î fıtratı değil, bütün insanların insan olmak haysiyetiyle yaratılışlarında esas olan ve hepsinde ortak bulunan küllî fıtrattır... -"Allah'ın yaratmasını değiştiren yok'" yâhud ' 'A Hah yaratışına bedel bulunmaz ". - Bu cümle inşâ veya ihbar olarak birkaç ma'nâya muhtemildir: Yânî Allah'ın esas yaratışı olan fıtratı, gereği hilâfına giderek bozmaya, değiştirmeye kalkışmayın; çünkü Allah'ın yaratışına bedel bulunmaz; zayi' ettiğiniz bir kaabiliyeti hiçbir san'atla yerine koyamazsınız. Yâhud Allah'ın yarattığı fıtratın hilâfına dîn uydurmaya, hükümler koymaya kalkışmayın... Yâhud Allah'ın halkını başkalarına isnâd etmeye, başkalarını Hâlık yerine koyup da şirk koşmaya, Allah'ın hükmünden çıkmaya çalışmayın. Çünkü Allah'ın yarattığı mülk, sizin yarattığınız mülkünüz gibi tebdîl olunmaz. Dîn, fıtratı değiştirmek için değil, fıtrattaki umûmî selâmeti inkişâf ettirmek içindir. "İşte doğru dm budur"; yânî eğriliklerden sakınıp umûm insanların üzerinde yaratılmış olduğu fıtratı, istikaametle ta'kîb etmektir (Hakk Dîni, V, 3824-3825).

[442] Ayet ve hadis, dîn duygusunun ve hakikat aşkının insanlarda fıtrî oluşunu öğretmektedir. Hepsi fıtrat mîsâkında "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" (el-A'râf:172) hitabına "Evet" demiştir. İnsan olarak yaratılmayı kabul etmekle yaradanm Rabb'liğine şâhid olmaya ahid vermiştir. Fıtratın, Fâtır'ına delâleti tabîî olduğu için, her insanın fıtratında, nefsine şuurunun başlangıcında vicdanının derinliğinde bir hakk duygusu, Allah'ı tanıma gizlidir. Onun içindir ki başlarının son derece sıkıldığı zaruret zamanlarında inâdçı kâfirler bile derinden derine yaradana bir iltica hissi duyarlar. Nitekim "İnsanlara bir zarar isabet etti mi Rabb'lerine, yalnız O'na dönerek duâ ederler..." (er-Rûm: 33) âyetiyle bu hatırlanacaktır... (Hakk Dîni, V, 3822).

Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbı'nda da geçmişti.

[443] Lukmân, oğlunun şahsında bütün müstakbel gençlere verdiği bu öğüdüne, en ehemmiyyetli olan ile başladı, o da şirkten men' etmesidir. Çünkü zulüm, birşe-yi lâyık olduğu yerden başka yere koymaktır. Şirk Allah'ın hakkını Allah'tan başkasına vermektir. Aynı zamanda "And olsun ki biz Âdem oğullarına üstün bir izzet ve şeref vermişizdir... " (el-îsrâ: 70) âyetiyle, Allah'ın mükerrem kıldığı, şeref verdiği insanî nefsi, mahlûka ibâdet ettirerek zelîl etmektir. İkinci olarak büyük bir zulümdür. Çünkü ma'bûduğu hiç yeri olmayan ve olmasına hiçbir veçhile imkân bulunmayan bir mevkie koymaktır. Şirk koşmak, ma'bûduğu Allah'tan başkasına vermektir. Allah'tan başkasının ise ma'bûd olmasına hiçbir veçhile cevaz ve imkân yoktur {Hakk Dîni, V. 3844).

[444] Rasûlullah bu hadîsinde, âyetteki zulmün alelade bir haksızlık ma'nâsına olmayıp, Allah'a ortak tanıma zulmü olduğunu Lukmân'ın sözünü delîl getirerek tefsir etmiş oluyor. Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitâbı'nda geçmişti.

[445] Bu hadîsin bir rivayeti imân Kitabı, "Cibril'in Peygamber'e suâl sorması bâ-bı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti

[446] Burada Fahruddîn er-Râzî der ki: Bâzı müfessirler, Allah Taâlâ bu âyet ile beş şeyi bilmeyi başkasından nefyetti, diyorlar. Gerçi öyle, lâkin maksûd o değildir. Çünkü Allah Taâlâ tûfân zamanında bir kum yığınndaki tek cevheri (atomu) ve rüzgârın onu doğudan batıya kaç kerre naklettiğini ve nerede olduğunu bilir, bunu başkası bilmez. Şu hâlde bu beş şeyi zikirde tahsis etmenin vechi yoktur. Bu husuta hakk olan şudur ki: "O günden korkun" buyurması, "Şübhe yok ki, Allah'ın va'di haktır" (Âyeı: 33) diye o günün muhakkak vukû'u te'kîd edilmesi üzerine, "O gün ne vakit?" diye gelecek suâle karşı şu suretle cevâb veriliyor: "Onu Allah'tan başkası bilmez ve lâkin muhakkak olacaktır" deniliyor. Ve kaç defalar geçtiği üzere, öldükten sonra diriltmek hakkında iki delîl de zikrolunuyor:

Birisi, Arz'ın ölümünden sonra diriltilmesi... Burada da şöyle denilmiş oluyor: "'Ey suâlci! Sen onun vaktini bilemezsin, fakat o olacak, Allah ona kaa-dirdir. Nasıl ki Arz'ı ölmüşken diriltiyor, yağmuru indiriyor".

İkincisi, ibtidâ-i halktır... Yânî sen onu bilmezsen de o olacaktır, Allah ona kaadirdir. RahİmdekiniI bilip yarattığı gibi ruhâmdan yaratmasını da bilir... (Hakk Dîni, V, 3852-3853).

[447] Âyet, önceki ve sonrakilerİyle şöyle bir bütünlüktedir:

"Yarattığı herşeyi güzel yapan, yaratmaya da çamurdan başlayan O'dur. Sonra O, bunun zürriyetini hakîr bir sudan yapmıştır. Sonra onu düzeltip tamamladı. İçine ruhundan üfürdü. Sizin için kulaklar, gözler, gönüller yarattı. Ne az şükrediyorsunuz!" (Âyet: 7-10).

[448] Ebû Zerr ve Ebû'1-Vakt rivayetlerinde iki fiilde de böyle "Yehdi" ve "Yubeyyin" şeklinde "yâ" harfiyle gelmiş, bâzı nüshalarda ise "Nendi" ve "Nubeyyin"şeklinde "nün" harfiyle gelmiştir.

[449] Önceki iki âyet şöyledir: "Bizim âyetlerimize ancak öyle kimseler îmân ederler ki, bunlarla kendilerine Öğüt verildiği zaman, onlar büyüklük taslamayarak, yüzü üstü secdeye kapanırlar ve Rabb 'lerini hamd ile tesbîh ederler. Yanları yataklarından uzaklaşır, korku ve ümîd ile Rabb'lerine duâ ederler. Kendilerini rızık-landırdığımız şeylerden de hayra sar/ederler. Artık onlar için... " (Âyet: 15-17).

Buradaki 15. âyet, secde âyetidir. İmâm Müslim'in Ebû Hureyre(R)'den rivayet ettiği bir hadîs meali şöyledir: "Âdem oğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman şeytân ağlayarak çeki/ir ve: Eyvah/ar olsun! Âdem oğlu secde ile me'mûr oldu, secde etti de cenneti kazandı. Ben ise secde ile emredildiğim hâlde ayak dayattım da akıbet hakkım ateş oldu, der" (Müslim, îmân, 35. bâb: "Namazı terkedene kâfirlik isnadının beyânı babı", Müslim Ter., I, 132-133 "81").

[450] Bu da Ebû Hureyre hadîsinin başka yoldan bir rivayetidir. Bu hadîsler, kudsî hadîsler'deridir. Bunların ma'nâlarını Allah, Peygamberi'ne ya ilham ile yâhud rü'yâ ile bildirir, Peygamber de o ma'nâyı kendi ibaresiyle ümmetine tebliğ eder. Bunun için kudsî hadîs, ma'nâsı Allah tarafından ilham ve lâfzı Rasûlullah tarafından tertîb ve tebliğ edilen haberdir, diye ta'rîf edilir. Kudsî hadîs'in Kur'-ân'dan farkı şöyledir: Kur'ân hem lâfzı, hem ma'nâsı Allah tarafından vahyedilmiştir. Kudsî hadîs'in yalnız ma'nâsı Allah tarafından ilham edilmiş, Peygamber hadîsi ise, Peygamber'in kendi içtihadı ile vâki' olan tebliğleridir. Üçüncü kısmın hem lafzı, hem ma'nâsı Peygamber'e âiddir.

[451] es-Siysa: Diken, dokumacıların bezin erş ve argacını düzdükleri dokumacı tara-ğı,.horozun ayağında olan mahmuz, sığır ve geyik kısmının boynuzu, hısn ve hisara denir ve mutlakaa hisar ve kal'aya ve palanga gibi sarp ve mu'tenâ' yere denir (Kaamûs Ter.).

Bu âyetteki "Kitâblilar", Yahûdîler'den Kurayza oğullan'dır. Rasûlullah ile ahde girişmişlerken Nadîr oğullan'nın ısrarıyla dönmüşler, Ahzâb'a (yânî Medine'ye saldıran düşman ordularına) yardım etmişlerdi. Ahzâb'ın bozulup dağıldığı gecenin sabahı müslümânlar Medîne'ye dönüp silâhlarım bıraktıkları sı rada Cibril, Rasûlullah'a gelmiş: "Zırhını çıkarıyor musun? Melekler henüz silâhı bırakmadılar. Allah sana Kurayza oğullan üzerine yürümeni emrediyor, ben de onlara gidiyorum" demişti. Bunun üzerine "ikindiyi Kurayza oğullan'nda kılsınlar!" diye insanlara i'lân edildi, vardılar, yirmİ-yirmibeş gece muhasara ettiler. Rasûlullah'ın hükmüne inmeleri teklif olundu, inmediler; Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne İnmeye razı oldular. O da muhâriblerin öldürülmesine, çocuklar ve kadınların esîr edilmesine hükmetmiş idi ki, vak'a meşhurdur (Hakk Dini, V, 3888).

[452] Hadîsin üst taraftaki âyete uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Ödünç isteme Kitabı, "Borç bırakan üzerine cenaze namazı kılma bâbı"nda da geçmişti. Peygamber'in dünyâ ve âhiret işlerinin hepsinde mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakın olması şöyledir: Çünkü Peygamber, mü'minlere işlerinin hepsinde iyilik ve selâmetlerini gerektirecek şeylerden başkasım emretmez ve razı olmaz. Fakat nefis böyle değildir. Binâenaleyh mü'minler Peygamber'i kendi nefislerinden daha çok sevmeli, O'nun emrini herşeyden üstün ve geçerli tanımalıdır (Beydâvî).

[453] Bu hadîsi Müslim de Fadâil Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter,, VII, 331 "2425". Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîs, âyetin inme sebebini beyân etmektedir: Zeyd ibn Harise çocukken esîr edilmiş, onu Hakîm ibn Hizam, teyzesi Hadîce için satın almıştı. Hadîce, Peygamber ile evlenince onu kendisine hediye etmişti. Babası ve amcası sonra onu Peygamber'den istemiş, Peygamber Zeyd'i muhayyer kılmış, o da Peygamber'i tercih etmişti. Bunun Üzerine Peygamber Zeyd'i âzâd etmiş, oğulluk edinmişti. Onu Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağırırlardı (Medârik). Bu âyet inince, herkesi kendi babasının adiyle çağırmak emredildiği için böyle yapılmıştır.

[454] Buradaki fitne, dînden dönmeleri ve müslümânlarla savaşmalarıdır (Beydâvî).

[455] Hadîs başlıktaki âyeti içine aldığı için başlıkla uygunluğu açıktır. Bu hadîs, Bu-hârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Bunun uzun bir metinle bir rivayeti Cihâd Kitâbı'mn baş taraflarında geçmişti. Bu Enes ibn Nadr, Uhud harbinde şehîd edilmiştir.

[456] Başlığa uygunluğu bundan önceki hadîste söylediğimiz gibidir. Bu hadîsin bir rivayeti de Cİhâd Kitabı, "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır bâbf'nda geçmişti. Denildi ki, kaybedilip de Huzey-me'nin yanında bulunan âyet et-Tevbe Süresi'nin sonu idi. Buna şöyle cevâb verilmişti: Hasra delîl yoktur. Her iki âyetin de başkasında değil de, Huzeyme'-nin yanında olmalarında hiçbir mahzur yoktur. Diğer bir cevâb: Birincisi hurma dallarından ve benzeri yazı malzemesinden Mushaf'a nakledildiği sırada idi, ikincisi de sahîfelerinden Mushaf'a nakledildiği sırada idi (Aynî).

Bu âyetin sübûtu âhâd yoluyla olmuştur, Kur'ân ancak tevatür ile sabit olur denilemez. Çünkü o âyet sahâbîier yanında mütevâtir idi. Bunun için Zeyd: Ben onu Rasûlullah her zaman okurken işitip dururdum, demiştir. Umer de: Ben şehâdet ediyorum ki, bu âyeti Rasûlullah'tan muhakkak işitmişimdir, demiştir. Ubeyy ibn Ka'b, Hilâl ibn Umeyye ve daha başkaları da böyle söylemişlerdir (Kastallânî).

[457] Ma'nâ şudur: Geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti, onlara halâl kıldığı şeylerle kendilerini muaheze etmemektir. Bunda nikâhın bütün peygamberlerin sünneti, yânî kaanûnu olduğuna delîl vardır da denildi.

[458] Başlıkta ve hadîste metni verilen âyete "Tahyîr Âyeti" denilir. Peygamber'in kadınları dünyâ zînetleri ve bol maîşet istemişlerdi. Bir taraftan da birbirlerine karşı bestledikleri kadınlık kıskançlığı ile Peygamber'e ezâ etmişlerdi. Bu sebeb-le huzursuz olan Peygamber, bir ay kadar kadınlarını bırakmış ve inzivaya çekilmişti. İşte Tahyîr Âyetleri denilen bu iki âyet, bu sebeble inmiştir. Bu muhayyer kılma sonunda,dokuz kadın da Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhireti terçîh etmişlerdir.

[459] Bu da geçen hadîsin başka bir yoldan gelenidir. Buharı bunun bir rivayetini Ta-lâk'ta, Müslim ise Nikâh'ta getirmiştir: Müslim Ter., IV, 419 "1475".

[460] Âyetin tamâmı şöyledir: "Hatırla o zamanı ki, Allah 'in kendisine nVmet verdiği ve senin de yine kendisine lütuf ta bulunduğun zâta sen; Zevceni uhdende tut. Allah'tan kork, diyordun da insanlardan korkuyordun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı. Şimdi madem ki Zeyd o kadından ilişiğini kesti, biz onu sana zevce yaptık. Tâ ki oğullukların kendilerinden ilişiklerini kestikleri zevcelerini almakta mü 'minler üzerine günâh olmasın. A ilah 'in emri yerine getirilmiştir".

[461] Âişe bu hadîsinde Meymûne bintu'I-Hâris gibi bâzı kadınların mehirsiz olarak Peygamber'le evlenmeye tâlib olduklarına işaret etmiştir. Bu yalnız Peygamber'e has bir uygulama İdi, ümmet ferdlerini şâmil değildi.
[462] Âişe'nin bu sözü, kendisinin edeb ve fetânetinin şaheser bir delilidir. Bu hadîsi Müslim de et-Talâk'ta getirmiştir.
[463] Abdullah ibn Abbâs'tan gelen rivayette, birtakım kimseler yemek vaktinden evvel Rasûlullah'ın evine gelirler, yemek yemek için bekleşirlerdi. Yemek yedikten sonra da gitmek bilmezlerdi. Rasûlullah bunların saygısız hâlinden çok sıkılır, onlara çıkıp gidin de diyemezdi. Başlıktaki âyet bunun üzerine inmiştir.
Müfessir Mukaatil'in beyânına göre, Talha ibn Ubeydillah: Rasûlullah vefat ederse Âişe'yi muhakkak ben eş edineceğim, derdi. Bu âyet, mü'minlerin anaları olan Peygamber kadınlarım nikâh etmenin harâmlığını bildirdi. Kurtu-bi'nin rivayetine göre, bu âyet inince Talha bu sözünden pişmanlık duymuş ve Mekke'ye yayan giderek Ka'be'de tevbe etmiş ve affa erişmiştir.
[464] Hicâb Âyeti, kadınların dış elbiselerini (çarşaflarını, mantolarını, feracelerini, abalarını) giymelerine dâir hükümleri içine alır. Bunun inme sebebi hakkında burada Enes ibn Mâlik'ten dört daha, Âişe'den de bir hadîs gelmektedir.
[465] Bu dört hadîs ayrı ayrı senedlerle ve bâzı lafız farklılıklanyle Enes ibn Mâlik'-ten gelen rivayetlerdir. Bunların bâzısı Buhârî'nin İzin İsteme Kitâbi'nda ve daha başka yerlerinde de geçmişti. Buradaki başlığa delâlteleri meydandadır.
Hicâb âyeti, kadınların dış elbiselerini (çarşaflarını, abalarım, carlarını, mantolarını) giymelerine dâir hükümleri içine alır. Bu rivayetlerin hepsi kadınların tesettürüne (örtünmelerine) ve erkeklere karşı örtünmelerine delâlet etmek hususunda gayet açıktırlar.
Hicâb âyeti, üç defada üç mertebeyi nâtık olmak üzere inmiştir:
a. "Ey Peygamber, zevcelerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle... " (el-Ahzâb: 59) âyetiyle kadınlar ör-tünmekle mükellef oldular.
b. "... Bir de onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin. Bu hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir..." (el-Ahzâb: 53) âyeti gereğince, perde sarkıtmak ile emrolundular ki, bu harem ile selâmlığı ayırmak demektir.
c. "Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, zînetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesna. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar... "(en-Nûr: 31); <ıEy Peygamber kadınları, siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz... Evlerinizde oturun. Evvelki câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin..." (el-Ahzâb: 32-34). Bu âyetler gereğince, şer'î bîr zaruret olmadıkça Peygamber kadınlarının evlerinden çıkmaları nehyolunmuştu. Bundan sonra gelecek Âişe hadîsinden öğrenildiğine göre, bu ilâhî emir de mutlak değildi: "İhtiyâç için Peygamber'in kadınlarına da (örtünmüş olarak) evle-rinden çıkmalarına izin verilmiştir".
[466] Hadîsin başlığa uygunluğu "Hicâb Âyeti indikten sonra..." sözünden alınır. Bu rivayete göre Şevde vak'ası Hicâb Âyeti indikten sonradır. Buhârî'nin Ab-dest Alma Kitâbı'ndaki Umer hadîsinde ise bu vak'a Hicâb Âyeti inmezden Önce vukul bulmuştur. Şârih Kirmânî bu iki rivayeti tevfîk için, Şevde vak'asmm ve Umer'İn i'tirâzımn iki defa vuku' bulduğunu, biri Hicâb Âyeti'nin inmesinden önce, öbürüsü inmesinden sonra olduğunu kabul ediyor.
Umer'in bu içtihadı "Evlerinizde oturun'* (el-Ahzâb: 33) emrinin gereği idi. Peygamber'in kadınları diğer kadınlar gibi değildi. Onlar Peygamber kadını olmak ve mü'minlerin analan bulunmak gibi üstün vasıflar taşıyorlardı. Bununla beraber bu emir mutlak değildi. Bir ihtiyâç üzerine evden çıkmamak, Peygam- ı ber'in kadınları için ağır bir külfet ve meşakkat idi. Onun giderilmesi İslâm'ın dayandığı kolaylaştırma düstûrlarından mühim biri İdi. Nitekim bu hadîsin sonunda verilen cevâb o meşakkati giderip, kolaylığı getirmiştir.
Diğer İslâm kadınlarına gelince, onlar için bu derece kapalılık ve münzevî hayât yaşamaları vâcib-değİldir. Âlimlerin bu hususta ittifakları vardır. Onlar da zînetlerini teşhîr etmeyerek, sesinin fitrî ahengi ile görüşerek islâm içtimaî hayâtında faaliyetleri caiz kılman her türlü hayât sahasında çalışabilirler. Kadınlık ismetini ve herkese hürmet telkin eden kadınlık vakaarını muhafaza ederek alışveriş, ta'Îim ve tedris, vekâlet, şirket, şehâdet gibi her nevi' medenî hakları hâiz olarak hayâtı ve içtimaî faaliyetlerde bulunabilirler.
[467] Hicâb Âyeti inip, bundan sonra Peygamber'in kadınlarına perde arkasından söylenmesi emrolununca, Peygamber kadınlarının babalan, oğullan, kardeşleri Rasûlullah'a müracaat edip: Yâ Rasûlallah! Biz de başkaları gibi perde arkasından mı konuşacağız? diye sordular. Bunun üzerine başlık yapılan âyet İnmiş ve âyette sayılan yedi sınıf hısımlara karşı örtüye lüzum olmadığı bildirilmiştir. Şu kadar ki, bu âyette amca ile dayı zikrolunmamıştır. Sebebi de amcanın baba, dayının kardeş gibi olmalarındandır. Nitekim buradaki hadîste Rasûlullah'ın Âişe'ye süt amcasının ziyaretini kabul etmesine İzin verdiği açıkça görülmektedir.
[468] "Hadîste başlığa uygunluk yoktur, çünkü bunda âyetin tefsirinden birşey yoktur" denilmiş ise de, buna şöyle cevâb verilmiştir: Hadîste Rasûlullah'ın "Ona izin ver, çünkü o senin amcandır" sözünden dolayı, süt amcaların ve süt babalarının, mü'minlerin annelerinin yanlarına girmelerinin cevazım beyân kasdedilmiş olması yönünden, hadîs başlığa uygun bulunmaktadır.
Hadîsteki "Teribetyemûniki = Sağ etin topraklansın" sözü, Arablar'ın ha-kîkatini ve vukuunu kasdetmeyerek söyleyegeldikleri bir duâ cümlesidir. Çünkü ma'nâsı "Sağ elin fakîrleşsin" demektir. Bir kimse fakîr olduğu zaman "Teribe", zengin olduğu zaman ise "Etrabe" denilir. Sanki o kimse toprağa değdiği zaman toprağa yapışır, topraklandığı zaman da onun toprak kadar çok malı hâsıl olur. Sağ elin zengin olsun, elin toz toprak kadar bol mala ersin diye duâ edilmiş olur.
Hattâbî: Bu hadîste fıkıhtan, erkek için süt İsbâtı ve emziren kadının kocasının baba menzilesinde, onun erkek Jcardeşinin de amca menzilesinde olduğu hükmü vardır, demiştir (Aynî).
Bu vakıada süt ananm sütünden, kadının zevci ile zevcinin kardeşi istifâde ederek zevç baba, kardeşi de amca makaamına geçtiklerinden, emzirme alâka-sıyle buna fakîhler arasında "Lebenu'l-furûl" denilmiştir.
[469] Bu âyet ile Peygamber'e salât ve selâm getirmek farz kılınmıştır. Bu farz, fıkıh ıstılahında farz-ı ayn denilen ve her müslümân için bizzat yerine getirilmesi zarurî bulunan bir vazifedir.
Sa/ât, lügatte duâ ma'nâsınadır. Dîn örfünde bildiğimiz ve husûsî rükünler ve zikirlerle,kıldığımız namaz demektir. Bu âyetteki ma'nâsı, Peygamber'e ta'-zîm ve tebrikten ibarettir. "Ey müzminler, Allah ve melekleri size salât ederler,.. " (el-Ahzâb: 43) kavlinde Allah'ın ve meleklerin, mii'minlere salâtı da rahmet ve istiğfar ma'nâlarınadır ve müşterek bir lafzın birkaç ma'nâya kullanılmasıdır.
Kaadi Ebû Bekr İbn Bukeyr şöyle dedi: Bu âyet Peygamber'e İnince, kendisine selâm vermelerini sahâbîlerine emretti. Onlardan sonra gelenler de gerek Peygamber'in kabrini ziyarette, gerek ismi anıldığı zaman O'na selâm vermekle me'mûr olmuşlardır. Bu selâmın ma'nâsında üç vecih vardır:
a. "Her türlü eksikliklerden ve âfetlerden selâmet sana ve beraberinde bulunanlara olsun". Bu suretle "Selâm"' masdar olur.
b. "Selâm seni hıfz ve siyânette, ikram ve inayette dâim, kaaim ve kefil olsun". Bu suretle "Selâm", Allah'ın güzel isimlerinden olur ki "Selâmet veren en yüce zât" demek olur. Allah'ın isimleri içinde bundan başka masdar yoktur.
c. "Selâm", Rasûlullah'a müsâlemet ve inkıyâd ma'nâsınadır ki, "Teslîm" de budur. Nitekim Allah "Fe lâ ve Rabbike lâ yu'minûn" (en-Nisâ: 65) buyurmuştur. İmâm Râgıb dedi ki: "Selâm, Selâmet", dış ve iç âfetlerinden ârî olmaktır. Allah'a "Selâm" denilmesi, kendisine lâyık olmayan şeylerden salim ve münezzeh bulunmasmdandır.
Peygamberimize zaman ve mahall ile kayıdlanmaksızın icmâlen salât etmek farzdır. Çünkü Allah O'na salât etmemizi emretmiştir. Selef imamları ve tefsîr âlimleri bu emri vucûba hamlediyorlar ve bunda icmâ' vardır. Kaadi Ebû Bekr ibn Bukeyr dedi ki: Allah bütün halkına Peygamber'! üzerine salât etmelerini ve teslîmiyetle selâm getirmelerini farz kılmış ve bu farzın îfâsmı muayyen bir vakte hasretmemiştir. Binâenaleyh kişinin O'na salât ve selâmı çok yapması ve bunu terketmemesi vâcibdir... (Hasan BasrîÇantay, Meâl-iKerîm).
[470] Hadîs, başlıktaki "Siz de O'na salât okuyun" emrinin tam tefsiridir. Hadîste râvî Ka'b'm "Yâ Rasûlallah, biz Sana selâm vermeyi bilmişizdir" sözüyle maksadı, Rasûlullah'ın teşehhüd esnasında okunmasını öğrettiği et-Tahiyyâtu duâ-sındaki İ'es-Selâmu aleykeeyyuhe'n-Nebiyyu ve Rahmetu'Hâhi ve berekâtuhu - Ey Peygamber! Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri Sana olsun'"kavlidir.
Salât da namazlarımızda bu Tahiyyat duasından sonra okuduğumuz sale-vât dualarıdır. Bunun tam bir rivayeti, Peygamberler Kitabı, "Allah İbrahim'i bir halîl edindi babı", "Haddesenâ Kays ibn Hafs ve Mûsâ ibn İsmâîP'de geçmişti.
Hanefî imamlarından Kerhî: Her müslümâna en kısa cümle ile olsun "Al-lâhumme sallı alâ Muhammedin ve sellim(— Yâ Allah, Muhammed'e salât et veO'nu esen kıl)"diye duâedip selâmlaması farzdır, demiştir. Ebu's-suûd da:
Bu âyet, RasûluIlah'a salât ve selâm getirmek vâcib olduğunun en kesin delilidir, demiştir. Şu kadar ki, tekrar edilip edilmeyeceği âyette bildirilmemiştir. Bunun için bâzı müctehidler tekrar edileceğine, bazalin da bir mecliste bir kerresinin kâfî olacağına kaail olmuşlardır. Nitekim secde âyetinde böyledir.
[471] Bunlar da'aynı hadîsin başka yoldan gelen rivayetleridir. Bunların benzerleri Duâ Kitâbı'nda da gelecektir.
[472] Hadîsin daha uzun bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmiş ve ilgili açıklamalar da orada verilmişti.
Bu âyet Rasûlullah'ın Zeyneb'le evlenmesinden dolayı edilen lâkırdılar üzerine; bir rivayette de Âişe'ye iftira mes'eksİ üzerine inmiş deniliyor. Musa'ya edilen ezâ hakkında da birkaç rivayet söylenmiştir:
a. Mûsâ çok edebü bir zât olduğu için, bedenini kimseye göstermediğinden dolayı İsrâîl oğullarından birtakım kimseler "Bu niye bu kadar Örtünüyor? Mutlaka bedeninde bir ayıp veya bir âfet var" diye lâkırdı etmişler, sonra da bir gün tenhâda elbisesini bir taşın üzerine koymuş yıkanırken Allah tarafından taşın yuvarlanmasıyle asasını kapıp onun arkasından koşarken haylî bir kalabalık rastgelip, kendisini Allah'ın yarattığı en güzel bir beden ile görüvermişler...
b. Kardeşi Harun'u öldürdü demişler.
c. Hâşâ zinaya nisbet etmek istemişler: Kaarûn azgınlık ve İsyan ettiği za,-mân, sürtük bir kadına birçok mal vererek Musa'ya nefsiyle isnâdda bulunmak üzere teşvik ve sevketmiş, fakat sonunda kadın Kaarûn ile aralarında geçen mâ-cerâyı ikrar edivermiş... Onu lekelemek isterlerken, Allah onu temize çıkarıp, kendilerini rezîl ve rüsvây etmiştir.
Vecîh, vecâhetli, haysiyet ve mevki sahibi, şerefli, sevgili, tam Türkçe'siyle yüzlü idi. Onun için duasını kabul ediverdi de düşmanlarını kahreyledi, yâhud daha yüzlü oldu, daha ziyâde şeref ve sânı arttı. Muhammed İse Rasûlullah ve Hâtemu'n-Nebiyyîn olduğu, Allah ve Melâikesi hep O'na salevât getirmekte bulunduğu için, Allah indinde daha vecîh, daha sevgilidir. Onun için herhangibir hususta onu incitecek sözler söyleyenler, yalan şeyler yayanlar, kendilerine yazık etmiş olurlar (Hakk Dîni, V, 3932-3933).
[473] "Biz de üzerlerine Arim seylini salıverdik "; Arim seyli önüne geçilmez sarp seyl, yâhud Arim denilen şeddin seyli veya Arim deresinin seyli. Ebû'1-Fidâ, Târih'-inde: "Bu şeddi Me'rib arzında Sebe' ibn Yeşcub yapmış ve ona yetmiş kadar çay akıtmış ve uzak vâdîlerden seylleri celbeylemiş idi" der. Âlûsî de, Keşşata da der ki: "Bu sedd, Belkîs'in yaptığı sedd idi ki, iki dağın arasını taş ve zift ile kapatarak menbâ ve yağmur sularını biriktirmiş ve sulamak için lüzumu kadar harklar bırakmıştı". Âlûsî'nin nakline göre, şeddin arkasına suyu habsedip birbiri üzerine birçok kapılar ve önüne nehirlerin sayısınca oniki havuz yapmıştı... (Hakk Dîni, V, 3956-3957).
[474] Yânî izin verdiklerinin şefaati de birdenbire oluvermez, mevkıfta çok dururlar, dehşetli korku, helecanlar içinde beklerler, o dereceye kadar beklerler ki, nihayet kalblerinden o dehşet ve helecan giderildiği, yânî şefaate izin verildiği zaman, şefaat bekleyenler, şefaat eden şefaatçilere: Rabbiniz ne söyledi? derler... (Hakk Dîni, V, 3962),
[475] Hadîsin başka bir sened ve az farklı bir metinle bir rivayeti el-Hicr Sûresi'nİn tefsirinde geçmiş ve açıklamalar da orada verilmişti.
[476] Bunun daha uzunca bir rivayeti eş-Şuarâ: 214. âyetinin tefsîrinde geçmişti. Bu, Peygamber'in ilk defa peygamberliğini i'lân vak'ası olduğundan, rivayet âlimleri bunu kısa ve uzun metinlerle birçok tarîklerden rivayet etmişlerdir. Peygamber'in bu ilk da'veti en yakın hısımlarına olmuştu. O'nun bu da'veti ve teblîği yakın hısımları tarafından muhalefetle karşılanmadı. Ebû Leheb'in i'tirâzı bile te'sîrli olmadı. "Yâ Sabâhâh" ta'bîri, Arablar arasında mühim bir hâdise vukuunda halkın toplanması ve tedbîr alması için kullanılır.

[477] Bu sûrede tefsire âid hadîs gelmemiştir. Ancak Buhârî bâzı ta'bîrlere âid tefsirleri nakletmiştir.
Kıımîr, esasen hurma ile çekirdeğinin arasındaki ince zar veya çekirdeğin arkasındaki İnce pürüz demek olup, sonra hakîr ve küçük olan şeylerde mesel olmuştur...
Garâbîb, ğaynın kesriyle Ğırbîb'in cem'idir. Gırbîb, siyahın şiddetlisi demektir ki, te'kîden mübalâğası için kullanılır. "Garâbtbu sudun", "Kapkara, yânî koyu kuzgûnî siyahlar" ma'nâsınadır. İşte dağların taşlarında ve topraklarında böyle bol bol muhtelif alacalar da sâde bir tesadüf eserinden ibaret değil, Hâlık'ın bir tahsis ve tasfiyesidir (Hakk Dîni, V, 3982-3990-3991)
[478] Selh kelimesi, biri diğerinin lâzımı iki ma'nâ ile kullanılır: Soymak, çıkarmak. Koyundan deriyi yüzdüm, soydum, giderdim demek olur. Diğerinde ise, koyunu deriden soydum denilir. Açtım, meydana çıkardım demek olur... Burada her iki ma'nâ ile tefsir edilmiştir ki, ikisi de doğrudur... {HakkDîni, V, 4028-4029).
[479] Bu, önceki hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir. Buhârî bu hadîsi Sahîh'mm birçok yerinde getirmiştir. Bunun daha uzunca bir rivayeti Bed'u1-Halk Kitabı'nda da geçmiş ve ora ile alâkalı bâzı açıklamalar verilmişti.
"Güneşin bu cereyanı yalnız mekânda hareketi diye anlaşılmamalı, mekânı ve zamanı bilcümle eserleri ve durumtarıyle vücûdda tevalisi ma'nâsına anlamalıdır. Meselâ ziya ve hararet neşri de onun bir cereyanıdır. Mustakarr, mimli masdar, ismi zaman, ismi mekân olabildiği gibi, "lâm"la da birkaç ma'nâya geldiğinden bu ifâde birkaç ma'nâya sâdıktır:
a. Güneş kendisi için takdir ve tahsis edilmiş bir istikrar sebebiyle, yânî sabit bir karar, muntazam bir kaanûn ile cereyan eder. Hesâbsız, serseri, kör bir tesadüf değil.
b. Bir istikrar için, yânî kendi âleminde bir karar ve denge meydana getirmek gayesiyle yâhud nihayet bir sükûna erip durmak için cereyan ediyor.
c. Kendine mahsûs bir istikrar zamanı için, yânî duracağı bir vakte kadar...
d. Kendine hass bir istikrar mahalline mahsûs, yânî yerinde sabit olarak cereyan eder, mihverinde döner yâhud kendisinin karargâhı olan âlemin faydaları için cereyan eder... Kendisi için bir istikrar noktasına doğru gitmektedir... Bundan güneşin diğer bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu da anlaşılabiliyor. Nitekim hadîs buna işaret etmektedir..." (Hakk Dîni, V, 4029-4031).
[480] Bu hadîslerin birer rivayeti en-Nisâ: 163. âyetinin tefsiri sırasında da geçmişti. el-Kalem Sûresi'nde "Sen Rabb 'inin hükmüne sabret. O balık sahibi gibi olma. Hatırla ki, o gamla dolu olarak duâ etmişti" (Âyet: 48) buyurulmuş, bu ilâhî hitâb Yûnus Peygamber'İn mertebesinin indirilmesine delâlet eder suretinde hâtıra gelmesi düşünülen bir yanılmayı karşılamak için, Peygamber'imiz, peygamberler arasından bilhassa Yûnus'u zikretmiştir. Nübüvvet hususunda peygamberler arasında üstünlük yoktur. Çünkü peygamberlikte hepsi müsâvî bir sınır üzeredirler. Başlıktaki âyetin devamı şöyledir:
"Hani o dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur 'a çekmişlerdi ve mağlûblar-dan olmuştu. O, kınanmış bir hâlde iken kendisini hemen balık yutmuştu. Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı, herhalde insanların tekrar diriltileceklerİ güne kadar onun karnında kalıp gitmişti..." (Âyet: 140-148).
[481] Bunun bir rivayeti el-En'âm Sûresi tefsirinde geçmiş ve gerekli açıklamalar orada verilmişti.
[482] Kelâbâzî ile İbn Tâhir şöyle dediler: Bu, dedesine nisbet edilen Ebû Abdillah Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî en-Nişâbûrî'dir. Buhârî'den az sonra, takrîbî 257 yılında vefat etti. Buhârî bundan otuza yakın yerde rivayet etti, fakat Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî ismini açıkça söylemedi. Sâdece "Bize Muhammed tahdîs etti" der, bunun üzerine artırma yapmaz ve onu dedesine de nisbet etmez. Böyie yapmasındaki sebeb şudur: Buhârî Nişâbûr'a girdiği zaman, Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî "Lafzın yaratılması mes'elesi"nde Buhârî aleyhine gruplaşma yapıp fesâdçıhk eylemişti. Buhârî bu hâdiseye kadar kendisinden hadîs işitmiş idi. Bunları ondan rivayet etmeyi terketmedi, fakat gereği gibi ismini açıkça söylemedi. Diğerleri de: Bunun Muhammed ibn Abdillah İbn Mu-bârek el-Mahzûmî olması muhtemeldir, çünkü o da bu tabakadandır, dediler (Aynî).
[483] en-Nesâî'nin bu konudaki rivayeti şöyledir: İbn Abbâs dedi ki: Peygamber (S) Sâd SûresİI'nde secde etti ve "Dâvûd, tevbe olmak üzere secde etmişti, biz de şükr olarak secde ederiz" buyurdu. Nesâî'nin bu rivayetine göre Sâd secdesi tevbe secdesi, Peygamberimiz için de şükr secdesi oluyor. Dâvûd Peygamber tevbesi-nİn kabul edilmesine karşılık şükür secdesi yapmış olduğundan, bunun okunması sırasında secde etmek sünnet olmuştur.
Peygamber'imize el-En'âm: 84-90 âyetlerinde isimleri sayılan bütün peygamberlerin yoluna uyması emredilmiştir. Semavî dînlerin hepsinde ortak olan esâslarda: Allah'a, meleklere, kitâblara, peygamberlere, âhiret gününe, kadere, öldükten sonra dirilmeye îmân gibi. Bir de geçmiş peygamberlerin bunca mu-sîbetlere, tehlikelere, İnkârlara göğüs germeleri, vazifelerini herşeye rağmen hakkıyîe edâ etmiş olmaları hususunda.
[484] "el-MilletVl-âhire", "Diğer millet" yâhud "Sonraki millet" demektir. Bu suretle Nasrâniyyet'e işaret olur. Çünkü İslâm gelmeden evvel, o zaman için en son millet Nasrâniyyet idi, o da Teslîs'i kabul ediyordu.
Müşrikler muhtelif maksadlarla türlü ma'bûdlar peşinde boğuşuyorlardı. Şikaak ve ihtilâf içinde olmaları bu sebebden idi. Atalarından beri müşrikliğe alışmış olan Câhiliye kafası, bu kadar muhtelif insanların muhtelif emelleri ve hissiyatlarım yalnız bir ma'büdun nasıl tatmin edebileceğini düşünemiyor, "Biz bunu, yânî ilâhları tek yapma sözünü son millette işitmedik" diyerek Tevhîd'i şaşılacak birşey görüp reddetmek istiyorlardı... (Hakk Dîni, V, 4085).
[485] Bu hadîs aynı metin ve senedle Namaz Kitabı, "Esîr yâhud borçlu mescidde bağlanır bâbı"nda da geçmişti,
"Bu münâsebetle şunu arzetmek vâcibdir ki, Allah'ın hayât sahibi mahlûkları yalnız maddî âlemdeki insan ile -nevî'lerini saymakla tüketemediğimiz-hayvanlardan ibaret değildir. "Rabb'inin ordularını kendisinden başka kimse bilmez" (el-Müddessir: 31) mantûkunca İlâhî orduları, mahlûkaatın nevi'Ieri ve cinslerini ancak yaratıcıları bilir. Bunlardan akıl sahibi olarak Rasûlullah'ın haber vermesiyle bilmiş olduğumuz iki takımı melekler ile cinnlerdir. Bunlar çeşit çeşit suretlere girmeye kudretli olacak selâhiyette yaratılmışlardır... (Ahmed Na-îm, Tecrîcl Ter., II, 332-335).
"Benden başka kimseye gerekmeyecek bir mülk", yânî benim hâlime mü-nâsib, bana mahsûs bir mu'cize olsun.. Râzî, Tefsir'inin bir yerinde buna şöyle de ma'nâ vermiştir: Yânî bana öyle şanlı bir mülk ver ki, ben ona nail olup öldükten sonra 'Dünyâ mülkünün vefası olsa idi Süleyman'a olurdu' denilsin de kimsenin dünyâ mülküne hırs ve rağbeti yaraşık almasın..." (Hakk Dîni, V, 4097-4098).
[486] Hadîsin başlığa uygunluğu, başlıktaki âyeti içine almış olmasındadır. Bunun birazcık farklı bir rivayeti er-Rûm Sûresi'nin tefsirinde geçmişti. Diğer bir rivayeti Yağmur isteme Kitâbı'nda geçti.
[487] es-Sa'lebî: Bu bir meseldir ki, Allah bunu farklı farklı birçok ilâhlara tapan müşrik ile.Azîz ve Celîl Allah'tan başka hiçbirşeye tapmayan mü'min için beyân etti, demiştir (Kastallânî).
[488] Bu âyetin Kur'ân'da en ümîdli âyet olduğu söylenir. Bununla beraber dikkat edilmek lâzım gelir ki, bu ümîd, günâha teşvik için değil, en günahkâr kimseleri bile bir an evvel tevbe ve inâbeye teşvik için olduğu ikinci ve üçüncü âyetten apaçık görülür. Bunun nüzul sebebinde birkaç rivayet vardır. Bunlardan biri bu hadîste İbn Abbâs tarafından bildirilendir... Maamâfîh nüzul sebebi kâfirlerin İslâm'a girmesi mes'elesi ise de mahkûm âsîlerin tevbesini de şâmil olduğunda şübhe yoktur, o evleviyyetle sabit olur. Demek ki "Şübhesiz ki Allah, kendisine eş tanınmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eder... " (en-Nisâ: 48, 115) âyeti gereğince şirkin mağfiret olunmaması tevbe edilmediği takdirdedir {Hakk Dîni, V, 4133-4134).
[489] Bu hadîste Allah'a parmak isnâd edilmiş olup bu müteşâbih hadîsler sırasına girmiştir. Müteşâbihler hakkında tefviz ve te'vîl adiyle iki ilmî yol vardır. Tef-vîz yoluna tutunan selef âlimleri Allah'ı organdan tenzih ederek, Allah için müm-kinâttan hiçbir şeye benzemeyen el, parmak vs.yi kabul ile beraber, bunların hakîkî mâhiyetlerinin ta'yînini Allah'a tefviz ve havale etmişlerdir. Te'vîl yolunu tutan sonraki âlimler de bu nevi' müteşâbih lafızları hep kudretle te'vîl etmişlerdir...
[490] ZemahşeriJBeydâvî, Ebu's-suûd gibi belâgatte seçkin olan müfessirler -başlıktaki âyet hakkında- diyorlar ki: Bu ulu söz, ¥üce Allah'ın gayet azametine ve kudretinin kemâline ve zihinlerin hayret ettiği büyük fiiller O'nun kudretine nisbet edilince çok küçük ve hakîr kalacağına bir tenbîh ve âlemi yıkivermek O'na göre pek kolay birşey olduğunu temsil ve hayal ettirme yoluyla bir ifâdedir ki, kabza ve yemîn kelimelerinin hakikat veya mecaz olmaları ciheti düşünülmeksizin "Gecenin zülfüne kır düştü" terkibi gibi, bütünü ile bir tavsiftir.
Diğer bâzıları da şöyle demişlerdir: Kelâmda aslolan hakikattir, fakat hakikatin imkânsız olduğuna bir delîl bulununca da mecaza döndürmek vâcib olur. Kabza ve yemîn kelimeleri organlarda hakikattir, Allah'a organ subûtu mümteni' 'bulunduğuna da aklî delîl vardır; o hâlde mecaza hamli vâcibdir. Zira "Fulân fulânın kabzasmda(avucunda)dır" denilir. "Onun tedbîr ve teshîri altında" demektir. "Sağ ellerinin mâlik olduğu " ta'bîrinde de murâd, kendilerinin mülkü olmaktır. Şu ev fulânın yedinde, fulânın kabzında ve fulâmn kabzasına geçti derler ki, hâlis mülkü olduğunu söylemek isterler. Hem bunlar kullanılan ve meşhur mecazlardır. İbn Atıyye de: Kabza, kudretten ibarettir, demiştir...
Yemîn, sağ demektir. Kuvvet ve kasenp ma'nâlarına da gelir... Sahîh-iMüslim'de Âişe'den gelen rivayete göre Arz ve Semâ'nm bu kabz ve dürülmesi sırasında insanların nerede olacağı Rasûlullah'tan sorulmuş, "Sırat üzerinde" buyurulmuştur (Hakk Dîni, V, 4136-4137).
[491] Bunun başlığa uygunluğu "'İkinci nefhadan sonra" sözünden alınır.
Bunun farklıca bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda 28. Bâb, 70. hadîs olarak geçmişti.
en-Neml: 87. âyette birinci nefhanın korku ne/hası olduğu açıkça belirtilmiştir. Buna göre ikinci nefha yıkım, üçüncüsü ise kaldırma nefhasi'dır.
[492] Başlıkla uygunluğu, üfürmeleri içine alması bakımındandır. Başlıkta iki nefh beyân olunuyor. Birincisi yıkan nefhi sâik'th ki, bu birinci nefha veya orta nef-hadır. İkincisi kaldıran nefhi kıyam'dır ki, bu da ikinci veya üçüncü nefhadır. Ve Kıyamet kelimesi bu ikincideki "Âı>âm"ma'nâsından olmakla beraber, birinciyi de başlangıç olmak üzere içine almaktadır. Onun için kıyametin kopması, en büyük kıyamı ifâde eder. Buna saat, vakıa, hakka dahî denilir {Hakk Dîni, V, 4137).
Hadîs metnindeki "Acbu zeneb", kuyruk sokumundaki kemiğin başı ve
en küçük bir parçasıdır. İbn Ebi'd-Dünyâ'nın Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayetinde Rasûlullah'tan "Nedir?" diye sorulmuş; "Hardal dânesi kadar bir parçadır" buyurmuştur...
[493] İşbu el-Mu'min Sûresi de Mekkî'dir; buna Gafîr Sûresi ve Tavl Sûresi dahî denilir. el-Mu'min "Fir'avn ailesinden olup îmânım gizlemekte bulunan bir mü'-min de şöyle dedi: 'Siz bir adamı Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz?... " (Âyet: 28) diye beyân buyurulduğu üzere, Fir'avn ailesi içinden îmân etmiş olan kahraman zâta işarettir ki, Yâsîn sahibi gibi sâbıkûndandır {Hakk Dîni, V. 4141).
[494] Hâmîm mübtedâ yerindedir, "Mecâzuhâ" ikinci mübtedâdır, "Mecâzu evâili's-suver" haberdir, cümle birinci mübtedâmn haberidir. "Mecâzuhâ", "Tarîkuhâ" demektir (çünkü "Mecaz, Câze, Yecûzu, Cevaz (yânî geçmek)" fiilinden geçecek yer ve yol ma'nâsınadır). Yânî bu "Hâmîm"in yolu, hükmü sûre evvelle-rindeki diğer kesik harflerin yoludur, hükmüdür...
Bu "Hâmîm "in bir isim olduğu da söyleniyor. Bu görüşte olanlar Şurayh ibnu Ebî Evfâ' el-Absî'nin bu beytinde Hâmîm'i bir isim olarak ı'râblamasmı delîl kabul ediyorlar. Şurayh, Cemel harbinde Alî ibn Ebî Tâlib'in beraberinde idi. O gün Alî'nin askerlerinin şiân (parolası) "Hâmîm" idi. Bu Şurayh, Sec-câd diye lakablandırılan Muhammed ibn Talha ibn Ubeydillah'a saldırdığı ve ona mızrak sapladığı zaman, Muhammed "Hâmîm" demiş, fakat iş işten geçmiş, bunun üzerine Şurayh metindeki beyti söylemiştir... (Aynî).
Şurayh ibn Ebî Evfâ el-Absî, Cemel harbinde Alî'nin maiyyetinde idi. Muhammed ibn Talha'nın başında siyah bir sarık vardı. Alî, ordusuna: Başında siyah sarık olanı öldürmeyin, dedi. Muhammed ibn Talha'yı ancak babasına olan itaati, iyiliği o sarığı başından çıkartmıştı. Bu sırada Şurayh onunla karşılaştı ve mızrağını ona sapladı. Muhammed: "Hâmîm "i okudu. Şurayh da onu Öldürmüş oldu. Bunun üzerine Şurayh üzülerek bu beyti söylemiştir... (Kastal-lânî).
[495] el-Alâ ibn Ziyâd, ez-Zumer: 53. âyetini zikretmekle birlikte, el-Mü'min: 43. âyetine de İşaret etti. Bunu onların israftan dönmelerini ve ölümlerinden önce tev-beye çabuk davranmalarını istemek için yaptı. Bu el-Alâ ibn Ziyâd el-Basrî, et-Tâbiî, az hadîs rivayet eden zâhid bir kişidir. Onun el-Câmi'u's-Sahîh'de bundan başka yerde zikri yoktur. Hicretin 94. yılında vefat etmiştir (İbn Hacer ve Aynî).
[496] Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nın sonunda getirmişti.
Ca'fer ibn Muhammed şöyle dedi: Ebû Bekr, Fir'avn ailesinin mü'mİnin-den daha hayırlıdır, çünkü o îmânını gizliyordu, Ebû Bekr ise açıktan "Siz bir adamı RabbUm Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz?"

demiştir. Başkası da şöyle dedi: Ebû Bekr, Fir'avn ailesinin mü'mininden daha hayırlıdır. Çünkü o dille söylemekle yetindi. Ebû Bekr ise lisânın ardından elini tâbi' kıldı, da, Mu-hammed'e hem dili, hem de eliyle yardım etti (Kastallânî).

[497] Yânî sizde yarattığım te'sîr ve teessürü, size tevdî' ettiğim muhtelif vaziyetlerin îcâblarını yerine getirin, vazifelerinizi yapın.

[498] Çünkü "O kulakları sağır edercesine haykıracak olan ses geldiği zaman, o gün kişi biraderinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçacak... "
(Abese: 33-37) derecede aşırı şaşkınlık ve dehşet kaplamasından dolayı birbirine meyletmek ve acımak zail olmuştur. Bu âyetin devamında buyurulduğu gibi "Bunlardan herkesin kendine yeter bir işi (bir derdi, belâsı) vardır".

[499] Tenakuz yoktur. Hâsılı şudur: Kıyamette birçok hâller ve yerler vardır. Bir yerde kendilerine korku şiddetli olur da onları soruşmalarından meşgul eder, bir yerde ayılırlar ve birbirleriyle soruşurlar (Kastallânî).

[500] Hâsılı onlar dilleriyle gizlerler, fakat elleri ve organları nuktedip konuşur da artık gizleme mümkin olmaz.

[501] Bu, Îbnu'z-Zurayk et-Teymî el-Kûfî'dir. Mısır'a inmiştir. Bu el-Câmi'u's-Sahîh içinde onun bundan başka hadîsi yoktur. 232 yılında ölmüştür. Buhârî hadîsi evvelâ muallak olarak verdi, sonunda da senedini verdi (Aynî, Kastallanî).

[502] Buhârî isnadın şevkini bilinen tertibinden ancak bunun kendi şartı üzere olmadığını işaret için değiştirdi, denildi. Bunun sureti, mevsûlün sureti olmasa da bu hadîs, Ebû Zerr ve el-Asîlî nüshalarında sabittir.

[503] Yânî bütün bunları dört gün içinde yaptı. Yâhud dört gün içinde olarak yaptı. Evvelki iki de içinde dâhil olmak üzere dört ki, bunda da gösterdiğimiz veçhile öbürleri gibi iki ma'nâ vardır. Birisi ma'denlerin ve dağların yaratılması nevbe-ti, biri de bitkilerin ve hayvanların yaratılması nevbeti ki, iki evvelki ile dört olur. Birisi de "Fihâ"da.n hâl olmasıdır ki, dört mevsimi göstermiş olur. Bu sû retle evvelki İki gün burada dâhil olmuş bulunur. Âcizane anlayışıma göre, burada bu ma'nâ Öbüründen daha açık ve nazmın siyakına daha uygundur. Çünkü Arz'm bereketleri ve gıdaları her sene bu dört mevsim içinde yetişir, kemiyyet ve mikdârıyle biçimini bunlar içinde alır. Bu haysiyetle "fT'nin "Bâreke" ve "Kaddere" fiillerine taalluku dahî aynı ma'nâyı ifâde edebilir ve bu ma'naca şu kayıt da vazıh olur. "Bütün araştıranlar için müsâvî olmak üzere dört gün, zira her yerde nzık isteyenlerin hepsinin rızkı bu dört mevsim içinde yetişir, n-zıklar müsâvî olmazsa da günler müsavidir. Dört mevsim, hepsi için dörttür... (Hakk DM, V, 4189-4190).

[504] O günlerin uğursuzluğu şiddetli fırtınanın o günlerde ardı arası kesilmeden devam etmiş olmasından ve bu yüzden o kavmin helake uğramasmdandır. Yoksa müneccimlerin güya bu âyete dayanarak iddia ettikleri gibi, bâzı günlerde, günlerin kendilerinde "Sa'd = Uğurluluk" veya "Nahs -Uğursuzluk" yoktur. Zamanların cüz'leri haddizatında müsâvîdir. Aralarında fark yoktur. Var olan şey. onlarda vukua gelen tâatler, ma'siyetlerdir, İhtimâl ile delîl getirilmez (Şeyhzâ-de, Râzî). ' .

[505] "Önlerinde oton "dan murad dünyâ işleridir. Onlar dünyânın yalnız şehvet tarafını görüp ona ittibâ' ettiler. "Ardlarında oton "dan maksad âhiret işleridir. Onlar bu hususta dirilmeyi, hesabı inkâr eylediler (Beydâvî, Medârik, Celâleyn).

[506] Bu hadîs, başlıktaki âyetin ma'nâsını açıklıyor. Bu hadîsin bir rivayetini Buhâ-rî, Tevhîd'de; Müslim, Münafıkların Sıfatı ... Kitâbi'nda getirmiştir. Sandan sonra gelen iki hadîs de bunun değişik senedlerle gelen rivayetleridir.'

[507] Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Hadîsin sonundaki "Sufyân bize bu hadîsi tahdîs eder, şöyle der idi..." sözleri, Buhârî'nin üstadı el-Humeydî'nin bu hadîs hususundaki kelâmmdandır. Evvelâ tereddüdü, sonra da kesin kanâat' nlHn&n açıktır. Bu kötülenmez. Çünkü o evvelâ bu güvenilir râvîlerden hangisinin rivayet ettiği hususunda tereddüd etmiştir: Bunlar Mansûr ibnu'I-Mu'temir, Abdullah ibnu Necîh ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in âzâdhsı olan Humeyd ibn Kays'tır. Nihayet kendisine kesin kanâat sabit olunca, onun üzerinde karar kılmış, diğerlerini bırakmıştır (Aynî).

[508] Başlıkta zikredilen zann, Allah hakkında yanlış olan kötü zanndır ki, helak edicidir. Zann ikidir: Biri kurtarıcı, biri helak edicidir. "Ben kulumun benizannı yanındayım" hadîsinin ma'nâsmı yanlış an lam amalidir. Hasen Basrî bu âyeti okumuş da: İnsanların ameli, Rabb'lerine olan zannlanna göredir. Mü'mİn Allah'a güzel zannda bulunur, güzel amel yapar; kâfir ve münafık da kötü zann-da bulunur, kötü amel yaparlar, demiştir {Hakk Dîni, V, 4197).

[509] Buradaki üç başlıkta gelen âyetlerden önceki üç âyet şöyledir:
"O gün Allah'ın düşmanları; işte onlar toplu hâlde ateşe sürüleceklerdir. Nihayet oraya geldikleri zaman ne yapıyor idiyseler, kulakları, gözleri, derileri hep aleyhlerinde şâhidlik edeceklerdir. Derilerine şöyle derler; Bizim aleyhimize niye şâhidlik ettiniz? Onlar da: Bizi, herşeyi söyleten Allah söyletti. Sizi ilk defa O yaratmıştır. Yine ancak O'na döndürülüyorsunuz, derler" (Âyet: 19-21)

[510] Bu sûreye "Bunların işleri dâima aralarında müşaveredir (yânî müşavere İledir)" (Âyet: 39) kelâmından dolayı eş-Şûrâ ismi verilmiştir.
Bu eş-Şûrâ: 11. âyetle ilgili güzel bir tefsir özeti şöyledir:
"... Tahlîl edilince maddiyât ve cismâniyyete ma'neviyâtı feda edecek derecede mütemayil olan Mûseviyetifrat, ve ma'neviyâta maddiyâtı feda eden Ise-viyet tefrit demek olur. Birisi gaye olarak teşbîhî fikri, diğeri de gaye olarak tenzîhî fikri ele almıştır.
İslâmiyet bu iki fikrin i'tidâl haddi olan "Tevhîdî fikr"i ele almıştır. Vakıa İslâmiyet'te tenzîhî fikri veyâhud teşbîhî fikri tercîh eden mezheb ve meşrebler yok değilse de, İslâm'da esas ana fikir, Tevhîdî Fikir'dir.
Teşbîhî fikir, ifrat hâlinde ve muattal olmayan bir şekilde olarak islâm'daki hakk mezhebinde i'tibâr görmemiştir. Tenzîhî fikre gelince: İslâm'daki tenzîhî fikir, tevhîdî derecesini bulmadığı takdîrde dahî rûhâniyet ve hayât şaibesinden kurtarılmış olmak suretiyle ta'dîl edilmiştir.
İslâmî hakikatin istinâd ettirildiği tevhîdî fikir pekçok âyetler ve hadîslerle beyân edilmiş olmakla beraber, tam bir kat'iyyet ve vuzuhu hâiz olanlarından birkaçım göstereceğiz:
Onun benzeri gibisi yoktur. O hakkıyle işiten, kemâliyle görendir" (eş-Şûrâ: 11).
Bu âyet iki fikri hâvidir. Birincisi "Leysekemislihişey'un", teşbîhî şekillerin hepsini nefyeder ve mutlak tenzihtir. Eğer Cenabı Hakk yalnız bu tenzîhî fikir ile bildirilmiş olsaydı, adetâ hiç bildirilmemiş sayılırdı. Bu fikirde ne aksiyle mukaayese ve ne de ayniyle mukaayese mümkin değildir. Yokluk en büyük benzetme olduğundan o fikri, beşer vicdanı ademden başka bir ma'nâ ile anlayamaz.
İkinci hadd olan "Ve huve's-semVu'l-basîr", teşbîhî bir fikirdir. Biz ne yapsak semî' ve basarı düşündüğümüz zaman, kat'î teşbîhle ve bu fikre beşerî bir şekil vermekten vicdanımızı kurtaranlayız. Bununla beraber Cenabı Hakk yal-> nız bu teşbîhî fikir ile bildirilmiş olsaydı, maddiyât çukuruna ve âdemperestîye (Antropomorfizme) düşmek zarurî idi. Lâkin bu iki fikrin birleşmesi öyle bir mu'tedil fikir meydana getirir ki, ruhu tenzih ve teşbihin ifratından kurtarır. Bundan dolayı akidesini yoklukla tefsir ettirecek mutlak tenzihten veyâhud taş ve toprak derecesine İndirecek teşbîhâttan kurtarır.
İslâmî hikmette bu latîf halet "Cem' ve fark" ve "Cem'u'I-cem'" şekilleriyle ifâde edilmektedir ki, bu son terkîb tevhidi fikri iş'âr eder. İslâm'ın bayrağı olan "Tevhîd Kelimesi" dahî, bir ikinci şekli bulunmayacak derecede âlî bir tevhîdî fikirdir.
Lâkin tevhîdî fikri bütün bir hikmet ve ma'rifet manzumesi şeklinde izhâr eden Kur'ân âyeti: "nem evvel-dk, hem âhirdir; hem zahirdir, hem bâtındır; O herşeyi kemâliyle bilendir" (el-Hadîd: 3) âyetidir. Hayâtımızı tetebbuatla geçirdik. Büyük adamların yüksek fikrî ilhamlarının belli başlılarına, mukaddes kitâblardaki ulvî kelimelere ıttıla kesbettik. Tamamen bîtarafâne olarak beyân ederiz ki, bu i'câzlı âyetin ihtiva ettiği dâire hâricinde söylenebilmiş söze tesadüf etmediğimiz gibi, bundan daha yüksek, daha ilmî, daha mu'ciz bir tasvîr şeklini de muhal buluyoruz. Aynı ma'nânın binlerce kelime ile ifâde edildiği oluyor, lâkin lafızlar ve kelimelerin çokluğu ne fazla vuzuhu, ne de fazla ifhâmı mûcib oluyor.
Cenabı Peygamber, tevhîdî fikrin içtimaî tatbîkaatını şu zarif hadîs ile bize
bildirmektedir: Sizin en hayırlınız dünyâsı için âhiretini, âhireti için de dünyâsını terketmeyen, insanlar üzerine bir ağırlık olmayandır".
Bu hadîs iyice düşünülürse, İslâm'ı tamamen anlayan içtimâi bir topluluğun ne derecede mükemmel olacağını kestirmek zor olmaz. İslâm'ın en parlak devirlerini tedkîk edecek olursak, görürüz ki, o devirler hep tevhîdî fikrin en ziyâde anlaşıldığı ve metin tatbîkaat gördüğü zamanlardır...
Yalnız tevhîdî fikirdir ki, vicdâniyâtm olduğu gibi, ilmin dahî hakikati veçhile cereyanına mâni' olamaz. Bu sebebe mebnîdir ki, en büyük mütefekkirler selâmeti tevhîdî fikirde bulmuşlardır... Tevhîdî fikre müstenid yegâne dîn, İslâm Dîni'dir (Filibeli Ahmed Hilmi, İslâm Târihi, Onaltıncı Bahis: Dînlerin Mukaayesesi, s. 190-196, Ötüken Neşriyat yayını).

[511] Yânî husûmet ve ihticâca mahal yok, ey kitâb ehli! Çünkü bu beyân ve isbât ile hakk meydana çıkmış, başkaca münâkaşaya hacet kalmamıştır.

[512] Dînden Allah'ın izin vermediği şeyleri onlara meşru' mu kıldılar? Meselâ müş-riklik, müteaddid hükümete tâbi'iyyet, âhireti inkâr, zulüm, ahid bozma, takat yetiremeyecek işleri teklîf etmek gibi Allah'ın İzin vermediği, meşru' kılmadığı, birtakım şeyleri teşrî' ediyorlar, diledikleri gibi dîn yapıyorlar öyle mi? Fakat Allah'ın meşru' kılmadığını meşru' kılacak hiçbir kuvvet yoktur, insanların teş-rî'deki mesaîsi Allah'ın izni hududunu aşmamahdır (Hakk Dîni, V, 4239).

[513] Başlıktaki âyete üç ma'nâ verilmiştir: Birincisi: Karabette sevgi, yânî hiç olmazsa size akrabalığımdan dolayı hukukumu gözetmenizi isterim... Bunun hâsılı şöyle demek.olur: Nübüvvet ve risâletim ve "Âlemlere rahmet" olmam haysiyyet-leriyle olan hukukumu tanımıyorsanız, bari aramızdaki hısımlık hukukuna riâyet edin de söylediklerimi dinleyin, düşmanlık etmeyin.
İkincisi: Bana hısımlığı olanları, yânî akrabamı sevmenizi isterim diye ma'nâ verenler de olmuştur. Nitekim Saîd ibn Cubeyr'in sözü bunu gösteriyordu. Bâzıları bu karabeti Alî ve Fâtıma evlâdına tahsis etmek istemişlerdir. Üçüncüsü: Abd ibn Humeyd'in Hasen'den rivayet ettiği gibi, yakınlıkta sevgi, yânî güzel amellerle Allah'a yakınlık hususunda sevgi demektir ki, "Kurbâ" neseb yakınlığı değil, "Kurbet", yânî Allah'a yakınlık ma'nâsınadır. Ve bu ma'nâ daha umûmîdir. Hem de üstüne, altına daha uygundur (Hakk DM, V, 4241).
Hadîste Saîd ibn Cubeyr'in ve İbn Abbâs'ın verdikleri ma'nâ, neseb hısımlığıdır. Şu kadar ki, Saîd ibn Cubeyr bu neseb hısımlığını Muhammed ailesine tahsîs etmiştir. İbn Abbâs bunun hududunu daha geniş tutup, bütün Kureyş soylarına şâmil kılmıştır.

[514] ez-Zuhruf, yaldızlı zînet ve bilhassa altın ve gümüş demektir. Bu, 35. âyette geçtiği İçin, bu sûreye bu isim verilmiştir

[515] Bu vâv'm atfolması da muhtemel ise de kasem için olması daha selistir. Zamîr, RasûluHah'a dönücüdür. Böyle hitâb esnasında gâib zamîri, Peygamber'in şâ-nma bir ta'zîm ifâde eder. Yânî Peygamberin "Yâ Rabb! Yâ Rabb!" diyeduâ etmesi hakkı için söylerim ki, şunlar, şu mekre kalkışan müşrikler îmâna gelmez kimselerdir {Hakk Dîni, V, 4288).

[516] Bundan önceki üç âyet şöyledir: "Şübhe yok ki günahkârlar cehennem azabında ebedî kalıcıdırlar. Bu azâb onlardan hafifletilmeyecek. Onlar bunun içinde ümîdsizlikle susacak olanlardır. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri Zâlimdiler. Şöyle çağrıştılar,.. " (Âyet: 74-77).
Mâlik, cehennem muhafızının adıdır. Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitâbı'nda da geçmişti.

[517] Bu âyet, yukarıdaki "And olsun ki, onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorarsan elbette 'Onları o Azız ve Alîm olan Allah yarattı' derler" (9.) âyetine bakıyor. Allah'ın bütün semâlar ve arzın yaratanı olduğunu ikrar ve i'tirâf ederlerken tenakuza bak ki, bir de tutarlar Allah'a, kullarından bir cüz' yaparlar. Burada birkaç ma'nâ vardır: Evvelâ hululü ibtâldir. Çünkü hulûliyye, Allah'ı kullarından bir cüz' yapmış olur. İkincisi çocuk isnâd edenleri kötülemedir. Çünkü çocuk, babasının_cüz'ünden hâsıl olduğu için onun cüz'üdür. Üçüncüsü müşrikler her ma'bûda bir hıssa vermekle Allah'a kullarının küllünü değil, yalnız bir cüz'ünü tanımış, yalnız bir hıssa vermiş oluyorlar. Diğer hıssalar diğer taptıklarının sayılmış oluyor -Çünkü İnsan çok nankördür, apaçık-, Zîrâ küfür ve şirk, nankörlüğün en açığıdır. Allah'ın hepsini yaratıcı olduğu ma'lûm iken sonra dönüp Hâlık'ı mahlûk'tan veya mahlûk'u Hâlık'tan cüz' yapmak yâhud Hâ-lık'm mahlûkunu tamamen kendinin saymayıp şirk koşmak apaçık küfür ve küf-rândır {Hakk Dîni, V, 4268).

[518] Siz selâmete erdikten sonra tekrar asanı vurup da ikiye ayrılmış olan suyun bir araya gelmesine meydan verme (Beydavî, Medârik).
Ahmed ibnu'l-Mübârek diyor ki: "Rehv" kelimesini Abdülazîz ed-Debbağ'a sordum. Bana şu cevâbı verdi: Bu lafız takat getirilemeyecek kuvvete delâlet eder. "Fulân revhdir" dediğimiz vakit, "O takat getirilemeyecek bir kuvvete mâliktir" ma'nâsınadır... (Meâl-i Kerîm).
[519] "Duhânun miibîn: Apâşikâr bir duman". Bu duhân hakkında iki tefsîr rivayet olunmaktadır. Birisi bundan sonraki başlık altında gelen İbn Mes'ûd hadîsinde bildirilen şiddetli açlık ve kıtlık seneleridir. Çünkü çok aç olan kimseye, gerek gözlerinin za'fından ve gerek çok kuraklık ve kahtlık senelerde havanın fenalığından, semâ dumanlı görünür...
İkinci tefsirde ise Alî'den şöyle nakledilmiştir: Kıyametten evvel semâdan gelecek bir dühândır, kâfirlerin kulaklarına girecek, tâ ki herbirinin başı, pür-yân olmuş başa dönecek; mü'mine de ondan zükâh (yânî nezle) gibi bir hâl arız olacak ve bütün arz, içinde ocak yakılmış fakat deliği yok bir eve dönecek... (Hakk Dîni, V, 4297-4298).
[520] el-Batşetu'l-kübrâ = Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpma günü" (ed-Duhân: 16): Bu tefsîre göre bu İsimle anılan Büyük Bedir gazasında Kureyş müşriklerinin yakalanıp öldürülmeleridir. "el-Lizâm" (el-Furkaan: 77) da bir tefsîre göre, yine Bedir harbinde müslümânlanın ele geçirdikleri müşrik esirlerdir.
[521] Hadîs, başlık yapılan âyeti içine aldığı için aralarındaki uygunluk açıktır. Bu-hârî bu hadîs için bundan sonra üç başlık daha tahsîs etmiş, uzatılmış ve kısaltılmış olarak aynı hadîsi sevk eylemiştir. Bunun birer rivayeti el-Furkaan ve er-Rûm Sûreleri tefsirlerinde de geçmişti.
[522] Bu da geçen İbn Mes'ûd hadîsinin başka bir yoldan gelen rivayetidir. Bunun bir rivayeti Sâd Sûresi tefsirinde de geçmişti.
[523] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
İbn Mes'ûd Sâd ve er-Rûm Sûreleri tefsirinde geçtiği üzere, Duhân âyetinin, Kûfe'deki kıssacı vaizin dediği gibi kıyamet alâmetlerinden olmadığına "B/z bu azabı biraz açıp kaldıracağız" âyetini delîl göstererek: Kıyamet günü onlardan azâb kaldırılır mı imiş? diyor, ibn Mes'ûd'un bu inkârı ictihâdîdir. Delîl Kur'ân'dan olduğu için hakîkaten pek kuvvetlidir. Zira Mekkelilef in: "Ey Rab-bimiz! Bizden bu azabı kaldır. Çünkü biz îmân edeceğiz " demiş olduklarını Allah bize haber verdiği gibi, onlara cevaben de "Biz bu azabı biraz açıp kaldıracağız. Fakat siz hiç şübhe yok ki, tekrar dönecek olanlarsınız" buyuruyor. Âyetteki duhân, kıyamet alâmetlerinden biri olsa, zuhuru sırasında ne kâfirlerin böyle duâ etmelerine imkân kalır, ne de Allah'ın bu cevâbı sahîh olabilir..
[524] Buhârî nüshalarının hepsinde bu bâb böylece vâki' olmuştur. Hâlbuki bunun tefsiri yakında geçmişti (Aynî).
[525] "Câsiye", toplu yâhud diz çökmüş demek olup, bu sûre, 28. âyeti sebebiyle bu ismi almıştır. Buradaki "Câsiye" iki ma'nâ ile tefsir edilmiştir. Birisi "Diz çökmüş" ma'nâsınadır. Zîrâ diz çökmek, derli toplu, en i'tinâh ve en hürmetli vaziyettir. Birisi de toplanmış cemâat ma'nâsınadır. Murâd "Hepsi de muhakkak toptan bizim karşımızda hazır edilmişlerdir" (Yâsîn: 32, 53) buyurulduğu üzere, Hakk'ın huzurunda hesâb için toplanmaktır.
'Sonra seni de emirden bir şerîatin üstüne me 'mûr kıldık. O hâlde sen ona tâbi ol. Bilmezlerin hevâlarma uyma" (Âyet: 18) sebebiyle "Şeriat Sûresi" ismi de verilmiştir.
[526] Buradaki "Mustevfizîne ale'l-rukebi" ta'bîrinin masdarı hakkında açıklama:
el-İstîfâz: Yerleşip ayakları dikerek oturmak; bir kavle göre kıynakları yere koymayarak dizleri yere koyup oturmak yâhud sıçrayıp kalkmaya hazırlanı-ci olmakla henüz kalkmaya doğrulmayarak ayakları üzere çömelip oturmak ma'nâsınadır ki, hepsi acele ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
[527] Yânî ilme karşı nevalarını ilâh edinenler sapkınlıklarından dediler ki: Dünyâ hayâtımızdan başka hayât yoktur. Hayât denilen, ondan ibarettir. Ölürüz, yaşarız, öleceğimizi bilmekle beraber dünyâ hayâtı yaşarız; ondan Ötesi yoktur. Bizi başkası değil, ancak Dehr helak eder.
Dehr, aslında âlemin bekaası müddeti demektir. Râgıb der ki: Dehr, âlemin vücûdunun başlangıcından nihayetine kadar olan müddetin ismidir. "İnsanin üzerine uzun devirden öyle bir zaman geldi ki (o vakit o) anılmaya değer birşey bile değildi" (ed-Dehr: i) kavlinde "Dehr" bu ma'nâyadır. Sonra çok bir müddete de "Dehr" denilir, Zaman, az bir müddete de kullanılmak i'tibâriyle bundan farklıdır... Zaman, mâzî, hâl, istikbâl kısımlarına ayrılır. "ed-Dehr" ise âlemin baştan âhire kadar bir uzantısının ifâdesi demek olduğundan, Zaman "Dehr "in makaamiarından olarak düşünülür. Burada "ed-Dehr", en ziyâde zamanın geçmesi, zamanın uzunluğu diye tefsîr edilmiştir. Çünkü bahsedilen ihlâk, âlemin nihayeti olan küllî ihlâk değil, ba'zın ihlâkıdır (Hakk Dîni, V, 4322).
[528] Hadîsle başlık arasındaki uygunluk meydandadır. Hadîsteki "Dehr benim" ta'-bîrini şârih Hattâbî: Ben dehrin sahibi ve halikıyım, suretinde tefsîr etmiştir ki, yaratılması yönüyle Allah'a nisbeti olan Dehr'e sövmek nehyedilmiştir.
İbn Hazm Zahirî İse, Hattâbî gibi tefsire lüzum görmeyerek, "Dehr" lafzını Allah'ın güzel isimlerinden bir isimdir, demiştir... Burada Şâri'in "Dehr" ile muradı, Dehr'in sahibi ve mutasarrıfı demek olduğuna alt taraftaki "Her iş benim elimdedir", "Geceyi de, gündüzü de ben evirip çeviriyorum "cümleleri açıkça delâlet etmektedir.
"Allah'a eza vermek" ta'bîri de, Allah'ın fena gördüğü işi işlemekten ve razı olmadığı bir sözü söylemekten ibarettir.
[529] Bu kelâm Allah tarafından Kureyş müşriklerine karşı bir tevbîh ve Peygamberi için onlar aleyhine bir hüccet getirme siyâkmdadır. Çünkü onlar, Allah'tan başka taptıkları şeylerin sahîh olduğunu iddia etmişlerdir. Eğer iddia etmekte olduğunuz şey sizin düşüncenize göre sahîh olsa bile ibâdet edilmeye hak kazanmaz. Çünkü o, mahlûktur; yaratılmış birşeydir. İbâdet edilmeye ise Hâlık'tan, yânı yaratıcıdan başkası hak kazanmaz (Kastallânî).
[530] Hadîsin başlıkla uygunluğu meydandadır.
Hadîste kısaca görüldüğü üzere Vâlî Mervân, bir gün mescid deki hutbesinde: "Ben Emîru'l-Mü'minîn'in, yânî Muâviye'nin Yezîd'i halef ta'yîn etmesi hakkındaki re'yim güzel görüyorum. Çünkü Ebû Bekr de, Umer de halef ta'yîn etti" demişti. Bunun üzerine Abdurrahmân: "E Heraklıyyetun, yânî krallık-mı? Ebû Bekr vallahi onu ne evlâdından birisi, ne de ev halkından birisi hakkında yapmadı. Muâviye ise sırf oğluna rahmet ve keramet yaptı!" dedi. Böylece Abdurrahmân, halef ta'yîn etmenin kisrânın ve kayserin bid'ati olduğunu, Ebû Bekr'le Umer'in böyle bir bid'at koymadıklarını açıkça belirtmiştir. Aişe'nın cevâbı da âyetin nüzul sebebinin vâlînin dediği gibi olmadığını ortaya koymuştur. Demek ki Mervân'm iddia ettiği nüzul sebebi doğru değildir, yanlıştır.
[531] Bundan önceki âyetlerde Hûd Peygamber kendi kavmini uyarmıştı: "Âd'tn kardeşini hatırla -ki ondan evvel de, sonra da birçok peygamberler gelip geçmişti-. Hani o, Ahkaaf'taki kavmim; 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakikat ben üzerinize büyük bir günün azabından korkuyorum' diye tehdîd etmişti. 'Sen bize, bizi tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyle ise bizi tehdîd etmekte olduğun şeyU eğer doğru söyleyenlerden isen getir bize' dediler. Hûd da: 'Bunun ilmi ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Bununla beraber ben sizi bilmezler güruhu olarak görmekteyim' dedi..." (Âyet: 21-23).
Bu hadîsi Buhârî yine Edeb'de; Müslim ise Yağmur Duâsı'nda getirmiştir.
[532] "îmân eden, iyi iyi amellerde bulunan ve Muhammed'e indirilene -ki o Rabb'-lerinden gelen bir haktır- inanan kimselerin günâhlarım keffâretlemiş, hâllerini iyileştirmiştir" (Âyet: 2) kelâmı sebebiyle bu sûreye "Muhammed Sûresi" ismi verilmiştir. Bunun diğer bir adı da "Kıtal Sûresi"dir... Peygamberlerden Nûh, Hûd, Salih, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman harb ve kıtal ile emrolunmuşlardı. Bundan evvelki sûrede "O hâlde peygamberlerden azim sahihleri olanların sabret-tiklerigibisen de mbret..." (^-Ahkaaf: 34) buyurulduğu gibi burada da o sabrın tatbîkaatından birisi harb ve kıtalde sabr ve sebat ve Muhammedi husûsiyyet-lerden birisi de bu suretle cihâd olacağı anlatılmıştır. Zîrâ dînde takva hakkı ve Allah için cihâd hakkı ancak hakk yolunda canı feda etmeyi söze alarak Allah yolunda çarpışmakla mümkin olur. Ve Allah için olmayan kıtallerin, tecâvüzlerin önüne ancak Allah için kıtale hazırlanmakla geçilebilir... (Hakk Dîni, VI, 4367).
[533] Herhangi kâfirlerle başladığınız harb bitinceye, muhâribler silâhı bırakıncaya kadar. Yânî o müşriklerin şevketi sönüp de harb ihtimâli kalmayıncaya kadar yâhud bütün insanlık âleminde İslâm'ın gayesi olan küllî bir sulh kuruluncaya kadar... Bunda harbi kaldırmak için çalışanlara bir ümîd vardır. Buna göre "Cihâd kıyamet gününe kadar geçicidir" hadîsinde ya cihâd, harbden daha umûmî bir ma'nâda yâhud kıyamet daha husûsî bir ma'nâda te'vîl olunmak gerekecektir... (Hakk Dîni, VI, 4377).
[534] Allah'ın azabından kurtaracak hiçbir velîleri, yardımcıları yoktur. Mevlâ kelimesi burada "Velî" ve "Nasîr" ma'nâsmadır. "Mâlik" ma'nâsına da gelir. Nitekim "Sonra bunlar bütün işlerine hakk ve adi ile mâlik olan Allah'a döndürülmüşlerdir'1" (el-En'âm: 62, Yûnus: 30) âyetlerinde böyledir. Binâenaleyh iki âyet arasında zıddiyet vardır zannedilmesin. Yânî Allah mü'minin de, kâfirlerin de; bütün kulların mâlikidir. Lâkin "Allah müzminlerin vetîsidir" {iimân: 68) mazmununca, mü'minlerin dostu ve naşiridir. Kâfirlerin değil (Hakk Dîni, VI, 4381).
[535] Ayetin devamı şöyledir: "Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Üstelik Rabb-terinden de bir mağfiret vardır. Hiç bunlar o ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça eden kaynar sudan içirilen kimseler gibi midir?"
[536] Burada "Tevellî", iki ma'nâyı muhtemildir. Birisi arkasını dönüp kaçmak ma'-nâsına "Tevellî"den; birisi de "Velâyet"ten tefa'ul olarak, vâlî olmak, iş başına geçmek ma'nâsına tefsir olunmuştur. Binâenaleyh şu iki ma'nânın ikisi de doğrudur. Evvelki ma'nâca: Nasıl o korkaklıkla döner, harbden kaçar da Arz'-da fesâd yapar, ordu bozanlık edip düşmanın istilâsına sebebiyet verir ve erhâ-mmızı dağıtabilirsiniz!
Erhâm, Rahim'in cem'idir. Rahim, esasen kadının çocuk yapma merkezi olan organıdır. Yakınlık menşei olmak hasebiyle akrabalığa da "Rahim" denilir. Bu ma'nâ ile akrabaya "Ulu'l-erhâm" denildiği gibi, '.'Erhâm" da denilir ki, burada bu ma'nâyadır. Yânî çoluğunuzu, çocuğunuzu, kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz? Çünkü müslümân ordusunda fesâd çıkarıp düşman istilâsına sebebiyet verildiği takdirde hâsıl olacak netice budur. Öbür ma'nâca: Nasıl o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı Câhiliye devri gibi fesada verir, ihtilâf içinde hısım ve akrabanızı yine öyle perişan edebilir misiniz? Bu âyetle hısımlık ilgisini kesmenin harâmlığına istidlal olunur (Hakk Dîni, VI, 4392).
[537] Bunlar aynı hadîsin başka başka yollardan gelen rivayetleridir. Müellifin bunları getirmekten maksadı ilk hadîste râvî Süleyman ibn Hilâl'in Ebû Hureyre üzerine durdurulmuş, yânı mevkuf olarak rivayet ettiği son fıkranın da merfû' olduğunu isbât etmektir. Çünkü ilk hadîste Süleyman: Ebû Hureyre "isterseniz 'Hel aseytum' âyetini okuyunuz" dedi, şeklinde; Ebû Hureyre üzerinde durdurarak rivayet etmişti. Diğer iki yoldaki râvîler ise bu kısmı da Rasûlullah'ın ağzından rivayet edip merfû' olarak getirmişlerdir (Kastallânî).
[538] İşte Rasûlullah ve sahâbîleri böyle hoş, mükemmel, muntazam, güzel bir ekin gibi yetiştirilmiş bir ordudur. Burada Rasûlullah'ın ahlâk feyzi, ta'lîm ve terbiyesi ile ümmetine ruhen ve cismen verilen hayatî nizâm ve neş'enin bir ifâdesi ve Mekke fâtihlerinin bir geçit resmi vardır... Çünkü Peygamber yalnız olarak kıyam etti, sonra Allah O'nu, ekinin ilk çimi ondan doğarak etrafını saran filizlerle katlanıp kuvvetlendiği gibi, maiyyeti ile takviye buyurdu. Zîrâ bunun zahiri zer'i Peygamber, şat'ı sahâbîleridir. Şu hâlde yalnız sahâbîlerin değil, peygamberle beraber sahâbîlerinin bir temsili olmuş olur. (Hakk Dîni, Vİ, 4442).
[539] Bu hadîsin bir rivayeti Mağâzî Kitâbi'nda da geçmişti, başlığa uygunluğu meydandadır.
Hadîsin râvîsi Eşlem, Umer'in mevlâsı idi, aslen Yemen esîrlerindendi. el-Vâkıdî: O, Ebû Zeyd el-Habeşî el-Becâvî'dir, dedi. Bu Eşlem, muhadramdır, yânî hem Câhiliyet, hem İslâm devrini yaşamış uzun ömürlü kişilerdendir. 80. hicret yılında yüzondört yaşında iken vefat etmiştir (Aynî, Kastallânî).
[540] Bu hadîsin de bir rivayeti Mağâzî'de geçmişti.
11 Apâşikâr bir feth " istikbâli açan, ileride yapılacak birçok fetihlerin başlangıcı olan bir feth... Ma'lûmdur ki, Feth, aslında açmak, yânî kapalılığı gidermektir. Bir memleketi fetih de, Keşşafın beyânı veçhile ona harbli veya harbsiz, unve-ten veya sulhan zafer bulmaktır ki, zafer bulmadıkça kapalıdır... Hudeybiye sulhunun bir fetih olması sahâbîlerden bâzısına bile gizli kalmıştı. Cenabı Hakk bunun bir feth olduğunu beyân buyurmuştur: Evvelâ bir feth olması "O sizi Mekke'nin karnında onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendi..." (Âyet: 24) buyurulduğu üzere, müs-lümânlar müşrikleri mağlûb edip diyarlarına sokmuşlardı ve sulha müşrikler tâlib olmuşlardı. İkinci olarak, bu sulh ile ilk evvel müslümânlığın âlemde bir devlet. olarak varlığı, düşmanları tarafından dahî tasdîk olunarak bir anlaşmaya bağlanmış oluyordu. Bu suretle bundan sonra zuhura başlayacak fetihler zincirinin başı ve fatihası olmuş ve bundan sonraki İslâm fetihlerinden

herbiri bunun altında bir şü'besi mesabesinde olarak va'd edilmiş oluyordu ki, sûrenin başı bunu ilâhî bir lisân ile îzâh etmektedir. Fi'1-vâkî yine sûrenin içinde "Yakın fetih" (Âyet: 27) diye işaret olunduğu üzere, bunu pek yakından Hayber fethi ta'kîb etmiş, sonra da Mekke fetholunmuş, sonra da islâm'ın bütün dînlere gâlib geleceği va'd buyurulmuştur (Âyet: 28). Zuhrî: Hudeybiye fethinden büyük bir fetih olmamıştır, demiştir. Bu sayede müşrikler müslümânlarla karışmış ve sözlerini işitmeğe başlamış ve bundan böyle onların kalblerinde islâm yer etmeye başlamıştır... (Hakk Dîni, VI, 4405).

[541] Bunun bir rivayeti de Mağâzî'de, Fetih gazvesi bâbı'nda zikredilmişti. Bundaki tercî' mes'elesi hakkında bâzı açıklamalar inşâallah ileride "Okumada ses güzelliği" başlığında gelecektir.

[542] Kaadı Beydâvî: Feth, kâfirlere cihâd ile şirkin define ve dînin yükseltilmesine ve eksikli nefislerin tedricen kendi tercihleriyle tekemmül edebilmeleri için kah-ren şevkine ve zaîfleri zâlimlerin elinden kurtarmaya sa'y etmenin bir neticesi olmak i'tibâriyle mağfiret, fethe illet kılınmıştır, dedi. Ki murâd gâî illet, yânî hikmettir.... Ve risâletteki muvaffakiyetine bir de mülk eklenmek gibi dînî ve dünyevî ni'metleri tamamlaya, gerek risâletin ifâsında ve gerek riyasetin merasimini edada doğrudan doğruya Allah'ın rızâsına erdiren bir istikaamet yoluna çıkara kî, bu yol "Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı hakikatin şâhidleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye" (el-Bakara: 143) mantukunca bütün insanlığın İmtisal numunesi olmak üzere, İslâm işlerinin başkalarının te'sîrlerinden âzâde olarak sırf Hakk Kaanûnu dâiresinde bi'1-istiklâl idaresi yoludur... (Hakk Dîni, VI, 4406-4408).

[543] Buradaki hadîslerin birer rivayeti Gece Namazı bölümünde de geçmişti.

[544] Hadîsteki el-Ahzâb: 45-46. âyeti, el-Feth: 8. âyetinin bir kısmını aynı lafızlarla içine alması sebebiyle, hadîsle başlık arasında uygunluk bulunmaktadır. Bu hadîsin bir rivayeti Alışverişler Kitâbı'nın baş taraflarında "Çarşılarda bağırmanın çirkinliği bâbı"nda da geçmişti. Orada Abdullah ibn Amr'dan, Rasûlullah'm Tevrat'ta yazılı olan sıfatlarının sorulduğu, buna cevaben Abdullah'ın: Evet, vallahi Rasûlullah, Kur'ân'daki bâzı sıfatlanyle Tevrat'ta da sıf atlanmıştır, bu muhakkaktır... diyerek hadîsi sevkettiği açıkça görülmektedir.

Tevrat âyetindekİ "O peygamber kötü huylu, katı kalbli değildir" fikrası da "Sen Allah 'tan bir rahmet sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile. Artık onlan bağışla., " (Âlu İmrân: 159) âyetinin bir vecîzesidir. Yine Tevrat âye-tindeki "O peygamber kötülüğü kötülükle def etmez" fikrası da "Sen kötülüğü en güzel yol ile önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dosttur'" (Fussilet; 34) kavlinin bir benzeridir.

Rasûlullah'ın Tevrat'ta yazılı olan vasıflarını Abdullah'tan soran zât, râ-vîsi Atâ ibn Yesâr idi. Abdullah, Tevrat'ı incelemekle de meşgul olmuştur.

[545] Sekînet, sükân ve itmi'nân, sebat ve temkin ma'nâsma masdardır ki, nefisteki telâş ve helecanın kesilmesiyle hâsıl oian ve kalb oturması, yürek ısınması, gönül rahatı ta'bîr olunan huzur ve sükûn hâline veya onun menşe'ine isim dahî olur. Sekmef m. indirilmesi, halk ve îcâde demektir. Sânının yüksekliğini îmâ için inzal ta'bîr buyurulmuştur... Maamâfîh burada kondurmak, kalblerini se-kînete menzil ve karar yeri yapmak ma'nâsma da olur. Hz. Alî'den bir rivayette: Sekînet, mü'min kalbine sakin olup onu emîn eyleyen bir melektir, denilmiştir... (Hakk Dîni, VI, 4408).

[546] Bu hadîsin bâzı rivayetleri şimdiye kadar başka yerlerde de geçmiştir. Kur'ân'-m Eazîletleri Kitâbı'nda da gelecektir. O rivayette bu Kur'ân okuyan sahâbînin Useyd ibn Hudayr olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu rivayetlerin birinde el-Bakara Sûresi'ni okurken, bir diğerinde de el-Kehf Sûresi'ni okurken atının ürküp debelendiği daha geniş metinle anlatılmaktadır. Peygamber okunan Kur'ân sebebiyle onu dinlemek için meleklerin indiğini, atın da onlardan ürküp debelendiğini bildirmiştir.

[547] îşte yukarıda da zikri geçen bu bey'at, Hudeybiye'de yapılan ve bu âyet gereğince Allah Taâlâ'nın rızâsıyle tebşîr edilmiş olduğundan dolayı "Bey'atu'r-Rıdvân" adı verilmiş olan bey'attir. Tafsîli yerinde geçmişti.

[548] Bu hadîs Mağâzî'de geçti, baş tarafı şöyledir: Câbir (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bize Hudeybiye gününde: "Sizler yeryüzündeki insanların en hayırhsısmız" buyurdu. Biz ise o gün, bindörtyüz idik..

[549] Bu iki hadîsin bu âyetin tefsîriyle ilgisi yoktur. Ancak birinciyi, râvînin "O ağaç altında hazır bulunanlardandır" sözünden dolayı getirmiştir. İşte bu kadarı başlıkla ilgilidir. İkinciyi, yânî mevkuf hadîsi de İbnu Suhbân'ın, İbnu Mugaffel'-den işitmesini açıkça beyân etmek için getirmiştir. îşte bunlar Buhârî'nin son derece dikkatle ve güzel tasarrufla yaptığı san'atkârâne işlerindendir (İbn Ha-cer).

[550] Buhârî burada metni zikretmeyip sâdece muhtâc olduğu kısmı getirmiştir. Ma-ğâzî'dekı diğer yolda Sabit İbnu'd-Dahhâk, ağaç altında Peygamber'le bey'at ettiğini haber vermiştir (Kastallânî).

[551] Hadîsin başlığa uygunluğu, Hudeybiye mes'elesi hakkında olması yönündendir. Sehl ibn Huneyf'in bu zikrettikleriyle muradı, kendileri Hudeybiye günü çağırıldıkları sulha muhalefet etmeyi ve harbetmeyi istemişler. Sonra kendilerine en iyisinin, Rasûlullah'm giriştiği barış işi olduğu zahir olmasıdır. Kendilerinin netîcede barışa uydukları gibi, şimdi muhâtablannin da Alî'nin icabet ettiği hakem ta'yîni mes'elesinde Alî'ye itaat etmelerinin gereğini anlatmaktır (Kastallânî).

Tafsilâtı târih kitâblannda görüleceği üzere Sıffîn'de Şâm ordusu yenilmeye başlayınca, Muâviye'nin müşaviri Amr ibn Âs'ın öğretmesi ile mızrakların uçlarına Mushaf'lar takılarak Alî'nin ordusuna karşı çıkılmış ve: "Biz sizi Kur'-ân'ın hükmüne çağırıyoruz!" denilmiş. Bunun üzerine harb ta'tîl olunup, İhtilâfın iki taraf hakemleri ma'rifetiyle çözülmesine karar verilmiş. Sonra bilinen ihtilâf ve işler cereyan etmiş, Muâviye Şam'da istibdâd yolunu tutmuştur...

[552] Bu tefsîrlerdeki el-Ifîiyöt masdannın ma'nâlan şunlardır:

el-Iftiyât -Fevt kökünden iftiâldir- bir kimseden bir nesne fevt olup geçmek ma'nâsınadır... Ve bir kimse ile meşveret ve isti'zân eylemeksizin kendi kendine bir iş ve amele girişmek,... ve bunlar tegallüb ma'nâsını mutazammm olduğu için A lâ kelimesiyle müteaddî oldular. Ve İftât, bir kimse kendiliğinden bir nesne peyda eylemek, ve her kimse üzere bir madde ile hükümet eylemek ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).

Takdim, esâs i'tibâriyle müteaddîdir. Bir şeyi diğerinin üzerine geçirmek demektir ki, ekseriya ikinci mef'ûlüne "Ala" ile teaddî eder. Burada ise hiç mef'ûl-bih yok. Onun için bunda iki vech vardır: Birisi, herhangibir mef'ûle taallukundan kat'ı nazarla lâzım menzilesinde fiilin kendisini kasdetmektir ki, Allah'ın ve Rasûlünün önünde takdîm denilen fiili asla yapmayın: Takdim nâmı verilebilecek hiçbir fiil yapmayın demektir. İkincisi de, mef'ûlün ta'mîm için hazfedilmiş olmasıdır ki, hangi mef'ûl takdir edilse, tercih ettirici olmaksızın tercih olmak lâzım geleceğinden hazfolunur. Hiçbir şeyi, hiçbir emri ne kendinizi, ne başkasını asla takdîm etmeyiniz demek olur.... Bu, Allah ve Rasûlü'-nün emri ve hükmünü gözetmeden hiçbir işi kestirip atmayın demek olup, Kitâb ve Sünnet'in hükümlerini i'tibâra almaksızın acele veya istibdâd ile bir işe girişmekten nehiydir... (Hakk Dîni, VI, 4447-4448)

[553] Buhâri et-Tür: 21. âyetteki kelimeyi burada istidrâden getirmiştir.

[554] Bâzıları öne geçmeyi husûsî misâllerle tefsîr etmişlerse de âyetten zahir olan gerek kavil ve gerek fiil, hepsine umûmî olmasıdır... Bu suretle bu âyetten herşey-de şer'a ittibâ' lüzumuna hüccet getirilir. İşte bu âyet Rasûlullah'ın teşrîfâtıyle ilgili böyle küllî bir asıldır ki, bundan sonraki âyetin mantuku dahî bunun mazmununda dâhildir. Bâzıları bununla kıyâsın aleyhine de istidlal etmek iste-mişlerse de, kıyâs, Allah ve Rasûlü'nün hükmüne tekaddüm değil, ittibâ' için ma'nâ araştırmasıdır {Hakk Dîni, VI, 4450).

[555] Hadîs başka bir yoldan Temîm oğullan hey'eti başlığında geçmişti. Bu hadîsteki bâzı darlıkları, bundan sonraki bâbda gelecek olan hadîsteki, daha tafsîlli metin giderecektir.

[556] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sabit sesini Peygamber'in sesinden fazla yükseltirdi" kavimdedir. Bu hadîs Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nda bu isnâd ve metinle geçmişti, bu, açık olarak tekrar edilmiştir. Bunda zikredilen başlıktaki zikrinden başka bir fazlalık yoktur (Aynî).

[557] Hücre, etrafı çevrilerek içine girilmekten men' olunan arz parçasıdır. Hucerât'-tan murâd, Rasûlullah'm hanesinin odalarıdır ki, her biri zevcelerinden birine âid olmak üzere dokuz oda idi. Âlûsî şöyle kaydeder: "Ibn Sa'd'm Atâ el-Horâsânî'den tahrîcine göre hurma dallarından ahşap idi ve kapılarının üzerinde siyah kıldan çullar vardı". Buhârî Edeb'de ve İbnu Ebi'd-Dünyâ ve Beyha-kî, Dâvûd ibn Kays'tan şöyle tahrîc etmişlerdir: Hücreleri gördüm, hurma dallarından olup hâricinden kıl çullarla örtülmüş idi, hücrenin kapısından Beyt'in kapısına kadar Beyt'in enini altı yâhud yedi zira' zannederim ve iç beyti on zira' tahmin ediyorum, yüksekliği de yedi ile sekiz arası sanırım, demiştir.

Siyer ehlinin çoğu bu bağıranları Temîm oğullarından olmak üzere zikretmişlerdir: Şöyle ki: Temîm oğullan'ndan yetmiş veya seksen kişi kadar bir hey'et gelmişti. İçlerinde birçok büyük adamları vardı. Bunlar öğle sıcağında mescide girmişlerdi. Rasûlullah henüz uyuyordu. "Yâ Muhammed, bize çık!" diye bağırdılar. Bunun üzerine uyandı ve çıktı... (Hakk Dîni, VI, 4453).

[558] Buhârî bu başlık altında hadîs zikretmemiştir.

[559] iki nevi' damar sayarlar: Bedenin etrafından kalbe gelen, yânî siyah kanı etrafından kalbe götüren damarlara "Verîd", kalbden etrafa giden kırmızı kanı bedene dağıtan damarlara da "Şerâyîn" denilir. Şiryanların kökü kalbin sol karıncığından çıkan "Ebher"dir. Boyunda gırtlağın yanlarından geçen ve "Vecedân" ta'bîr olunan şâh damarları, bundan şahlanır. "Verîdân", boyun önünden iki safhasını kavramış iki damardır ki, baştan şu'belenir ve "Vetîn"e bitişik olurlar. "Habl", ip ve bağ demektir; damar ma'nâsına da gelir. Şiryanlarda cereyan kalbden etrafa doğru dağılıp uzaklaştığı, verîdde ise etraftan ve baştan kalbe doğru toplanıp geldiği cihetle yakînlik için temsilde verîd zikredilmiştir. Bu suretle hablu'l-verîd, pek yakınlık'ta mesel olmuştur... (Hakk Dîni, VI, 4505-4513).

[560] Tebsıra, hem göze basar kuvveti, hem de kalbe basîret kuvveti vermek ma'nâsınadır. Yânî bütün bunları böyle yapış ve bitiriş Rabb'ine gönül verecek, hakka yüz tutup düşünecek her kulun gözüne göstermek ve fikrini açmak için âyet ve muhtıra kılmak hikmetiyledir.

[561] Basık, uzun, düzgün veya yüklü; "Ta'lun nadîd", birbiri üstüne dizilmiş çok yâhud içinde meyvesi çok tomurcuktur. Çünkü Ta/', hurmanın ilk çıkan tomurcuğudur ki, meyvesi içinde istiflidir.

[562] Bu karın, dünyâda o kâfire musallat olup âhirette beraber sevkolunan şeytân olduğu "Arkadaşı: Ey Rabbimiz, onu ben azdırmadım, fakat o uzak bir sapıktık içinde idi, der" (Âyet: 27) sözünden bellidir.

[563] Sarihler bu ifâdenin, 15. âyetteki "Efe'ayinâ" lafzının tefsirinin bakıyyesi olduğunu, orada yazılması gerektiğini ve bunun buraya belki yazıcıların bir yanılması olarak gelmiş olabileceğini beyân etmişlerdir. Bu fikra Ebû Zerr nüshasında düşmüştür, yânî mevcûd değildir.

[564] İki nevı' melek, birisi o nefsi mahşere şevke me'mür, birisi de ameline şâhid. Herkesin ameline göre şehâdet ve şevkin keyfiyyeti değişik olmakla beraber, hepsi böyle iki me'mûr maiyyetinde sevkolunur. Şahidin murakabe eden hafaza meleklerinden olması zihne gelir, bâzıları seyyieleri yazan sâİk, haseneleri yazan şâhid demişler, daha başka da söylenmiş; tafsilini Allah bilir.

[565] Maksad farz namazların ardında ve önünde sünnet olan nafile namazlardır yâhud vitr namazıdır yâhud namazlardan sonra yapılan tesbîhlerdir

[566] Bu suâl ve cevâb "And olsun ki, ben cehennemi bütün insan ve cinnden (müs-tahıkk olanlarla) dolduracağım " (HM: 119) va'dinin tatbikini ve cehennemin dehşetini ve hızını tasvirdir. İstifham takrirdir, yânî cehennem o genişliğiyle beraber, Hûd: 119 kavli mucebince bölük bölük atılan cinn ve insten doldurulacak, fakat hızı kesilmeyecek, mücrimlere öfkesi ve şiddetinden daha ziyâdeye ihtiras gösterecektir. Çokları bu suâl ve cevâbı bu veçhile tasvire hamletmişlerdir. Bâzıları da hakikat demişlerdir ki, Âlûsî: Zahir olan budur, hakîkat mümkin iken, âhiret işleri dünyâya kıyâs edilmemelidir, der... (Hakk Dînî, VI, 4518).

[567] Allah, el, ayak gibi mahlûka âid organlardan münezzehtir. Binâenaleyh Kur'ân'da ve hadîste gelen bu nevi' kelimeler müteşâbihlerdendirler. Bu hadîslerde "Rabb'in cehennem üzerine ayağını basması" ta'bîri ile murâd olunan, cehennemi alçaltır ve horlar ma'nâsıdır.

[568] Hadîsin başlığa uygunluğu rıclini (yânî ayağını) koymakla cehennemin dolmasini içine alması yönündendir. Nitekim Enes'in hadîsi de, kademini koymakla dolmasını içine almıştı.

Müslim'de Enes'ten gelen hadîsin sonunda: "Cennette dâima bir fazlalık bulunur. Nihayet Allah onun için bir halk inşâ edip onları cennetin fazlalıkta* rında iskân eder" ziyâdesi vardır.

Bu hadîste cennetin "Bana ne oldu ki, bana insanların yalnız zaîfları ve sakattan giriyor?" fikrasındaki "Sakatları" sözü, insanlar arasında horlanmışlar ve İnsanların gözlerinde düşük ve değersiz olmuşlar ma'nâsınadır.

Bir tefsire göre "Ayak, cehenneme en-^on atılacak kullar, yâhud ayağını koymak, çiğnemek gibi öfke eseri olan bir» tazyîk ile şiddetini kırmaktan kinayedir" (Hakk Dîni, VI, 4519).

[569] Hadîsle başlıktaki âyet arasındaki uygunluk meydandadır.

Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "İkindi namazının fadlı bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada yapılmıştı

[570] Buradaki teşbihten murâd, namaz değil, teşbihin hakikatidir. Bunun için onu " Ve secdelerin arkalarından kavlini kasdediyor" kavliyle tefsir etmiştir. "Secdelerin arkalarından " sözünü "Namazların arkalarından" ma'nâsına almaktadır. "Secde" sözü, cüz'ün zikri ve bütünün irâdesi yoluyla namaza da denilir (Aynî).
"Veedlbâra's-sucûd", farz namazlardan sonraki nafile namazlardır denildi.. (Kastallânî).
[571] Zevr, tozulup götürmek, savurmak, kırıp ufalamak ma'nâsmadır.
Zâriyât kırıp ufalayan yâhud savuran yâhud toz duman edip götüren kuvvetler demektir. Meselâ toprağı ve diğer şeyleri tozdurup savuran rüzgârlar, volkanları püskürten, mahlûkaatı kırıp dağıtan ve yayıp neşreden melekler ve barut, dinamit gibi sonradan keşfedilmiş ve edilecek şiddetli infilâk, tahrîb, tahrîk edici bütün sebebler bu mefhûmda dâhildir. Beydâvî: "Mahlûkaatı ufalayıp dağıtan sebebler" demekle bu umûmu göstermiştir. Müfessirlerin çoğunun "Riyâh = Rüzgârlar" tefsîriyle yetinmesi, Hz. Alî'den gelen rivayetten dolayıdır ki, mefhûm ile değil, bir misâl ile tefsir olmak gerekir. Yoksa mefhûm i'tibâriyle (yânî lügat ma'nâsı i'tibâriyle) "Zürriyet neşreden velûd kadınlar" diye de ma'nâ verilmiştir (Hakk Dînî, VI, 4527).
[572] Eyd, "Yed"'m. cem'i olabilirse de burada "Dâvûde ze'l-eydi" (Sâd: 17)'de olduğu gibi, "Te'yîd"in aslı olan kuvvet ma'nâsına olması zahirdir. Bu beyân 50.' ilâ 56. âyetlerin mazmununa Iimmî bir temhîddir. Nitekim sonunda "Zu'l-kuvvetn-metm" (Âyet: 58) kavli ile te'yîd olunacaktır... {Hakk Dîni, VI, 4542).
[573] "Ben cinn ve insi ancak bana ibâdet ve kulluk etsinler diye yarattım"; İşte tez-kîr edilmesi lâzım gelen vazife budur. Cinn ve ins cinsinin hilkatlerinin hikmeti, Allah'ı tanıyıp O'na ibâdet ve ubudiyet etmektir. Başka şeylere sarfedilen ömürler, ameller zayi' edilmiş olur, onun için azaba hakk kazanıcı olur. Bâzıları "Li'ya'budum=lÂ-y&'rufûni" diye bir tefsir nakletmişlerdir. Bunun ma'nâsı da "Beni ma'bûd tanısınlar" demektir. Bu ise "Benim emirlerimi tutarak bana kulluk ve ibâdet etsinler" demeğe döner. İbâdet ve ubudiyet ihtiyarî fiillerden olarak taleb edilmiş oldukları için, bâzılarından vâki' olmaması, cins için gâye-i kemâl olmasına aykırı olmaz, Allah'ın muradının tehallüf etmiş olması da lâzım gelmez. Zîrâ bu gibi yerlerde fakîhlerin "el-Hikmetu turââ fi'1-cinsi lâ fi'l-efrâd" dedikleri gibi, hikmet, ferdlerin herbiri i'tibâriyle değil, cins i'tibâriyle düşünülür. Hâsılı bunun ma'nâsı, ibâdet ile mükellef olmak üzere yarattık demektir. Yoksa hepsinin sâlih kullardan olmasını takdir eyledik, demek değildir. Böyle İbâdet ve ubudiyetin fâidesi Allah'a âid olmayıp, yine kulların menfâati içindir (Hakk Dîni, VI, 4546).
[574] ZâtVl-hubuk vasfı, bedî' bir ta'bîrdir. Bunun ma'nâsında hayli söz söylenmiştir: Hubuk, Habîke'nin de, Hibâk'm da cem'i olabilir. Tanka, Turuk; Misâl, Musul gibi. Habîke: Dikkat ve i'tinâ ile sağlam san'atlı dokunmuş, yol yol hareli güzel kumaşa denir.
Hibâk de, rüzgâr latîf estiği zaman denizde veya kumda meydana gelen yol yol kırıntılara denir... Maddenin aslı olan Habk, sıkı bağlayıp muhkem kılmak ve kumaşı sıkı, sağlam ve üzerinde san'at eseri görülecek biçimde güzel bir zemin üzere dokumak ma'nâsına gelir... Çokları hareli, yollu yollu ma'nâsıyle "Zâti't-tarîk" diye tefsir etmişlerdir. Bundan bâzıları yıldızların mahrekleri ma'-nâsma mahsûs yolları, bâzıları da ilimlere ve ma'rîfetleri götüren Sânî'in vahdet ve kudretine, ilim ve hikmetine delâlet eyleyen ma'k-ûl yolları anlamışlardır. Fakat İbn Abbâs ve diğerlerinden gelen rivayete göre de: "Güzel, düzgün hilkatli" diye tefsir olunmuştur... {Hakk Dîni, VI, 4528).
[575] O kahrolası yalancılar... yânî sırf kendi zann ve tahminlerine göre atan, fikir nâmına kendi nevalarını ileri süren yalancılar.
Bâzı nüshalarda kelimelerin tefsir sıralarında öne geçirme ve geriye bırakma nev'inden farklılıklar meydana gelmiştir.
Buhârî bu sûrenin tefsirinde hadîs zikretmemiştir.
[576] Tûr, Mûsâ Peygamber'in Allah kelâmını işittiği dağ; Tûri Sînâ'dır.
Rakk, kâğıd hâline getirilmiş yazı yazılan ince deri demektir.
Menşur, neşredilmiş; dürülü, kapalı değil; açılmış yayılmış.
Sair: Yazmak, harfleri nizâma koymak; Mestur, muntazaman yazılmış demektir. Tûr'dan sonra bu Mestur Kitâb'ın Tevrat olması akla gelirse de, bu "Ve'l-KitâbVl-Mestûri" değil, nekre olması, bunun "... Kıyamet günü onun için bir kitâb çıkaracağız ki, neşredilmiş olarak kendisine kavuşacak" (el-İsrâ: 13) bu-yurulmuş olan amel defteri olması tercîh edilen ma'nâdır. Levhu Mahfuz veya yeni bir kitâb olmak i'tibâriyle Kur'ân olması da düşünülmüştür.
Ve'l-Bahri'l-Mescûr: Alevlendirilmiş, kızdırılmış deniz demektir ki, "Denizler ateşlendiği zaman" (et-Tekvîr: 6) buyurulduğu üzere, kıyamet koparken denizler ateş olup kaynatılacaktır... Mescûr, doldurulmuş, karıştırılmış... ma'-nâlarına da gelir (Hakk Dîni, VI, 4551-4552).
[577] Menûn, kesmek ma'nâsına "M?nrt"masdanndanmef'ûl isim olarak, ömürleri ve sâireyi kesmesi düşüncesiyle dehr ve zamana, bir de Ölüme denilir ki, pek keskin, kıyak denilmiş gibidir.
Rayb de ıztırâb vermek ma'nâsından olarak "Raybu't-menûn", dehrin ız-tırâb veren musibeti veya ölüm felâketi demek olur.
[578] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Hacc Kitabı, "Hasta bâbı"nda da geçmişti.
Makaamı İbrâhîm, evvelleri Beyt'e bitişik denilecek derecede yakın idi. Onu Umer ibnu'I-Hattâb (R), mescidin sahnına, şimdiki bulunduğu yere nakletti. Ümmü Seleme'nin Beyt'in yanında kılındığım haber verdiği namaz, Makaamı İbrahim'de kıldığı tavaf namazıdır
[579] Mut'ım İbn Adiyy, pek nüfuzlu Kureyş ileri gelenlerindendi. îmân etmemiş ise de, Peygamber'e insanî muamele edip himayesine almıştı. Mut'ım, Bedir'den evvel şirk üzere vefat ettiği hâlde, oğlu Cubeyr sonradan îmân edip Muhâcir-ler'e katılmıştır. îmânından çok zaman evvel Bedir'de müslümânların eline düşen esîrleri fidye karşılığında kurtarmak üzere Medine'ye Kureyş tarafından me'mûr olarak gönderilmişti. Bu hususta Rasûlullah ile görüştüğünde "Senin ihtiyar baban sağ olup da bu kokmuş herifler için benimle görüşseydi, hepsini birden ona bağışlardım" buyurmuştur. Cubeyr, ebedî kurtuluşunun başlangı-cıyle ilgili olan bu seferini kendisi şöyle hikâye ediyor:
Bedir esirlerini fidye karşılığı kurtarmak için görüşmeye gelmiştim. İkindiden sonra vardım. Yorgun olduğum İçin mescidde uzanıp yattım. Derken akşam namazı ikaame olundu. Rasûlullah'ın "Ve't-Tûri ve kitabın mestûrin" sûresini okuduğunu İşitince korku içinde kalktım. Mescidden çıkıncaya kadar dinledim. İslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün, odur.
Bu hadîste bahsedilen kıssa da işte budur. Cubeyr: İşte bu âyetleri duyduğum zaman kalbim az kalsın uçuyordu, demiştir.
Cubeyr ibn Mut'ım şiire ve Arab târihine yakından vâkıftı. Bu âyetlerin, en belîğ bir uslûbla getirilen hüccetleri ihtiva etmesi|ve Mut'ım'in edebî zevki ile bunların ma'nâlannı kavraması, ruhunda uçmak derecesinde te'sîr etmişti. Bu sûrede arka arkaya ondört kerre "Em = Yoksa" edatı ile inkârı bir istifham şeklinde deliller getirilmiştir. Bunlar edebî zevki bulunan herkeste Mut'ım'in duyduğu heyecanı uyandırır...
Cubeyr ibn Mut'ım'in uyanmasına sebeb olup kendisinde büyük te'sîr ve heyecan meydana getiren "Yoksa onlar bir şeysiz mi yaratıldılar?..." âyeti hakkında şu açıklama da yapılmıştır: Burada bütün aklî ilimlerin esâsı olan bîr kaâ-nûna işaret olunuyor ki, şu suretle ifâde olunur: Yoktan bir şey olmaz, yokluk varlığa illet olamaz. Mevcûd'un illeti ma'dûm olamaz. Hiçbir hadis, muhdissiz olamaz. Yok, ne kendini ne de başkasını vücûda getiremez... ilh. Tabiî ilimler nâmı verilen ilimlerde dahî esas olan bu kaanûn, eşyanın kendi tabîatleriyle kendiliklerinden vucûde gelivermiş olması gibi bir tabîat fikrini de ibtâl eder. Bâzıları da bundan her hâdisenin bir madde ile mesbûk olması lâzım geleceğini zannetmiştir. Fakat madde bir şeyin vücûdu için kâfî bir illet olmadığı gibi, mutlak vucûd için zarurî de değildir. Vâcib olan ancak fail illettir. Bir Hâlık mev-cûd olmayınca, hiçbirşey yaradılamaz. İşte aklın en esaslı kaanûnu, Hâlık'ın vucud ve kudretini tanımak iken, o kâfirler kendilerini yaradanı hiçe sayarak öyle imansızlıklar ediyorlar... {Hakk Dîni, VI, 4561).
[580] Necm, birkaç ma'nâya gelir, burada herbirîne ihtimâl verilmiştir:
a. Evvelâ bilindiği üzere yıldız demektir.
b. Ağaç mukaabili sakı olmayan ot, çemen ma'nâsına gelir: "Ve'n-necmu ve'ş-şeceru yescudânV(er-Rahmân: 6) gibi.
c. Vakit vakit, ceste ceste, taksit suretiyle verilen şeyin her kısmına da denir. Kur'ân da yirmiüç senede ceste ceste indiğinden, "Muneccemen indi" denilir ve her defasında inen mikdârına "Bir necm" denilir.
d. Ahid lamı ayrılmamak şartryle en-Necm, bilhassa Süreyya yânî Ülker yıldızına isim olmuştur. Bu suretle Süreyya yıldızının en göze çarpanı ve kamer menzillerinin en meşhuru olmak hasebiyle, burada müfessirlerin bâzıları bununla tefsir etmişlerdir.
e. Bir de bu sûrede "Rabbu'ş-Şı'râ" (Âyet: 49)'da geleceği cihetle bâzıları da burada ahîd lamı ile en-Necm, Şı'râ yıldızı olduğunu söylemişlerdir. Bu ikisinde hevâ, tulu' ma'nâsına olur.
f. Birçokları da cins lamı ile mutlak yıldız ma'nâsına hamletmişlerdir... (Hakk Dîni, VI, 4569).
[581] Mırre, Murûr'un binâî nev'İ, öd, akıl, kuvvet, kat, sağlamlık ma'nâlarına gelebileceğine göre "Zû mirre", müessir ve nafiz, ödlü yânî ödeğin zıddı olarak ka-vî ruhlu, akıllı, kuvvetli, sağlam vucûdlu ma'nâlarını ifâde eder...
Kaab da yayın kabzasiyle kiriş mahalli olan iki köşe aralığına denir ki, bir yayda iki kaab bulunur... Hicaz lügatinde "Kavs'\ zira' ma'nâsına geldiği ve İbn Abbâs'tan burada bu ma'nâya olduğu da söylenmiştir. Buna göre "Kaabe kavseyn" iki arşın kadar demek gibi olmuş oluyor. Lâkin burada daha güzel bir ma'nâ nakledilmiştir: İki yayı birbiri üzerine koyarak, ikisinin'kaabını birleştirir, sonra ikisini beraber çekip onlarla ok atarlar...
[582] Kudye, kazılmaz katı yer ve yalçın kaya; tkdâ%da Kudye'ye varmak, kazılmayacak sert kayaya dayanmak ma'nâsınadır ki, bundan cimrilik ve men' ma'nâsına da kullanılmıştır.
[583] eş-Şı'râ, Cevza'dan sonra doğan ve "Şı'râ'l-Yemâniyye", "Şı'râ'1-Abûr" adları verilen parlak bir yıldızdır. Huzâa kabilesi ona tapardı (Medârik, Celâleyn).
Şı'râ, esasen zikrâ vezninde "Şuur" ma'nâsına masdar olup, semânın birinci kadr yıldızlarından en parlak iki yıldıza isim olmuştur. Birinci kadir yıl dızlanndan "Şı'râ" nâmıyle iki yıldız vardır. Birine "Şı'râ'l-Yemâniyye" veya "Abur", birine de "Şı'râ'ş-Şâmiyye" veya "Gumeysâ" denilir... Şı'râ'l-Yemânî burçların en güzeli olan Cevza da denilen suretin arkasında tabîî sayılarak "Büyük Köpek"te, Şı'râ'ş-Şâmî de "Küçük Köpek"tedir. Şı'râ'l-Yemânî, semânın en parlak yıldızıdır. Burada "eş-Şı'râ" bununla tefsir olunmuştur. Çünkü mutlak olarak "eş-Şı'râ" denilince anlaşılan odur ve en parlak olmakla bilinen o olduğu gibi, Câhiliye'de ona ibâdet de edilmiştir...
Hâsılı Arablar'da Şı'râ'ya ta'zîm ve âlemde onun te'sîrine i'tikaad edenler bulunduğu için burada bilhassa Şı'râ'ya izafetle "Rabbu 'ş-Şı >â" buyurularak, Şı'râ'nm rabb değil, merbûb olduğu gösterilip, o i'tikaadları ibtâl edilmiş, Şı'-râ'ya değil, £ıV«'nin Rabb'ine ibâdet edilmesi lüzumu anlatılmıştır (Hakk Dîni, VI, 4612).
[584] Sumûd, kafa tutmak, kibirlenip somurtmak ve sersem olmak, oynayıp eğlenmek, çalıp oynamak ve teganni etmek ma'nâlarına gelir. Buna göre burada muhtelif ma'nâlar ifâde eder. Yânî ağlamıyorsunuz da çalıp oynuyor musunuz?...
[585] "Göz şaşmadı": Onu gören Rasûllah'ın gözü kaymadı, şaşıp da sağa sola bir eğri bakmadı. "Ve aşmadı": "Görme, haddini tecâvüz edip de yanlış bir görüş de görmedi. Akılların şaşacağı, gözlerin kamaşacağı hayret verici şeyler görmekle beraber ne şaştı, ne de aştı; dikkat ve sıhhatin kemâliyle tesbît edip müşâhade etti. Evvelkisi edebini; ikincisi kuvvetini beyândır. Râzî der ki: Mû-sâ'ya olduğu gibi olmadı, zîrâ onda dağ düpedüz olmuş, Mûsâ sa'ka ile yıkılmış ve binâenaleyh nazarı kesilmiş, bayılmıştı. Lâkin Sidre, dağdan kuvvetli idi, dağ parça parça oldu. Sidre sebat etti, şecere kımıldamadı. Musa bayılıp düştü, fakat Muhammed sarsılmadı (Hakk Dîni, VI, 4582).
[586] Buradaki "Fe-temârav" fiili cemi' şekliyle el-Kamer Sûresi'nin verilen âyetin-dedir. Sarihler bunun böyle cemi' olarak Sahih 'i yazan kimseler tarafından yazılmış olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki bu fiil, müfred olarak bu sûrede de bulunmaktadır: "Şimdi (ey insan) Rabb'inin nVmetlerinden hangisi hakkında şübhe edersin?" (Âyet: 55).
[587] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu burada, bir rivayetini de Tevhîd Kitabı'nda; Müslim ise îmân'da getirmiştir. Müslim'deki rivayette hadîs daha tafsîlli, hem de Âişe'nin kendi

içtihadı olmak ihtimâliyle mevkuf kalmıyor, Peygamber'e dayandırılmış da oluyor. Bunun için Müslim, o rivayetin sonunda: Bu daha bütün ve daha uzundur, demiştir: Müslim Ter., I, 239-242.
[588] Bu "Kaabe kavseyn.,. " hakkında daha önce bâzı açıklama verilmiş ve burada daha güzel bir ma'nâ nakledildiği bildirilmişti. Şöyle ki: Arablar, CâhİliYe'de bir ittifak için anlaşacakları zaman iki yay çıkarır, birini diğerinin üzerine koyarak ikisinin kaabım birleştirir, sonra ikisini beraber çekip onlarla bir ok atarlar. Bu, onların herbirinin rızâsı diğerinin rızâsı, gadabı diğerinin gadabı olup hilafı mümkin olmayacak veçhile ahidleşüklerine işaret olurdu. Bu ma'nâda Ka-ab, mikdâr ma'nâsına değil, iki kavsin birlik manzarasını gösteren kabza ile kiriş arası demek oluyor. Görülüyor ki, bu ma'nâ hem Öbüründen daha ziyâde bir yakınlık tasvir ediyor, hem de ma'nevî bir kurb'e işaret eyliyor. "Ev ednâ"-daki "Ev" "Hattâ daha yakın" ma'nâsına bir terakki ifâde eder. Böyle mu-hâtabların bakımından terdîd suretinde anlatılması da ifâdenin temsilî olduğunu hatırlatmak içindir. Bunun için müfessirler: yakınlığın kemâlini tasvir eden bu ifâde bitişiklik melekesini temsil ve uzaklık şübhesİni nefy ile Peygamber'in vahyi işitmesini tahkiktir demişlerdir (Hakk Dîni, VI, 4576-4577).
[589] Bu hadîs de bundan öncekinin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
[590] Mîrâcda Rabb'inin rubûbiyeti âyetlerinden, mülk ve melekûtun acibelerinden kelâmın ifâdesi hududuna sığmayacak ve ancak müşâhade ile erilebilecek en büyük âyetini veya en büyük âyetlerini gördü demek oluyor. Şu hâlde, bu âyetin ne olduğunu îzâha kalkışmak haddimiz olmaz. Görülüyor ki "Rabb'inİ gördü" denilmemiş, "Rabb'inin âyetlerinden en büyüğünü gördü" denilmiştir. Bundan, Zât'ın ru'yetini anlamağa zahiren hakk görünmez...
Keşşaf sahibi şöyle cezmeder: Nazmın zahiri, ekserin dedikleri.gibi dunuvv ve tedellînin Peygamber ile Cibril arasında olup görülenin Cibril aleyhi's-selâm olmasıdır... (Hakk Dîni, VI, 4583-4589).
Selef ve halef Rasûlullah'm mîrâc gecesi Rabb'İni görüp görmediği husû-' sunda ihtilâf etti. Âişe annemiz bunu inkâr etmiştir. Ebû Hureyre'den ve bir cemâatten de böyle rivayet edilmiştir. İbn Mes'ûd'dan gelen meşhur rivayet de bu şekilde olduğu gibi, hadîsçilerden ve kelâmcılardan bir cemâat dahî buna gitmişlerdir.
Fakat İbn Abbâs'a göre Peygamber'imiz, Allah'ı gözüyle görmüştür. Ebû Zerr ile Ka'b'dan ve Hasen'den de böyle rivayet edilmiştir. Bâzı âlimler ise: Bu bâbda açık delîl yoktur, burda durmak gerektir... demişlerdir... {Meâl-iKerim, III, 973).
[591] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Demek, ki görülen âyetler, Cibril'den ibaret değildir...
[592] Risâleti takrir ve Allah Taâlâ'nın kuvvet ve kudreti âyetlerinin büyüklüğüyle Tevhîd'e tenbîhten sonra müşriklere ma'bûdlarınm hakaareti, akîdelerinin.bozukluğu gösteriliyor. Yânı sırf ilâhî vahy olan bu kelâmı ve sahibinizin gördüğünü duyduktan sonra şimdi siz de söyleyin gördünüz a o Lât'ı, Uzzâ'yi, hem üçüncü ve en geri olan Menâfi -Lât, Uzzâ, Menât onların taptıkları putlardan idi, onun için Abdullât, Abduluzzâ, Abd Menât diye isimler korlar, "Bismi'llâ-ti ve'1-uzzâ" diye yeminler ederlerdi. Ebû Ubeyde gibi bâzıları bunların taştan putlar olup, Ka'be'nin içinde bulunduklarını söylemiş ise de, başka yerde ayrı ayrı husûsî haneleri bulunduğu da nakledilmektedir...
[593] Bütün bu isimler müennestirler. Taberî der ki: "Ellât", 'M//fffl"lafzmdandır. Te'nîs tâ'sı eklenmiştir. Müzekkere Amr, müennese Amre, erkeğe Abbâs, dişiye Abbâse denildiği gibi. Müşrikler putlarına Allah'ın isimlerinden isim vererek, "Allah"isminden "Ellât"ve "el-Azîz"isminden "el-Uzzâ"demişlerdir.
Z,â/'in, etrafında toplanılmak ve dolaşılmak ma'nâsıyle "Leviy" aslı "Leviye"olduğu da söylenmiştir. Aşere kıraatinden Ya'kûb'un Ruveys rivayetinde tâ'nm şeddesiyle "Eliâtt" okunduğuna göre "el-Leîtu" masdarmdan tü-rediği de söylenmiştir. Letl döğüp ezmek ve bulayıp karmak ma'nâlarmadır. Denilmiştir ki, vaktiyle bir adam yağ ile sevîk karıp yedirir ve yiyenler semirir idi. Sonra o, ma'bûd edinildi. Râzî buna göre Lât erkek olmuş oluyor demiş ise de, "Suret" te'vîliyle yine müennes olmalıdır. Zîrâ âyetin siyakına göre hep müennestirler. Uzzâ da, belli ki "Eazz"in müennesi olarak "Azîze" demek gibidir... (Hakk Dîni, VI, 4590-4593).
[594] Buhârî bunun bir rivayetini Nuzûr Kitâbı'nda da getirmişti. Müslim, îmân ve Nuzûr'da getirmiştir.
[595] Burada Menât'tan sonra "es-Sâlisetel-uhrâ" diye vasıfiama, tehekkům ve tah-kîr içindir, "el-Uhrâ" vasfiyle putların geriliğini ifâde eden bir horlama vardır.Çünkü Uhrâ, kullanmada diğer ma'nâsına şayi' olmuş ise de aslında "Gerilemek" ma'nâsına olan "Taahhur" masdanndan ismi tafdîl olmak i'ti-bâriyle, yerine göre "En geri" ma'nâsına bir tevriye dahî ifâde edebilir. O "En geri" olunca, öbürlerinin de geriliği anlaşılmış olur. Bir de Menât, daha evvel dikilmiş en büyük putları iken, Lât ve Uzzâ'dan sonra üçüncü mertebe putlar arasında düşürülmüş olmasına da işaret anlaşılır. Bu suretle buyuruluyor ki, bu beyândan sonra siz de o taptığınız muhtelif putları ve geriliklerini gördünüz değil mi?... (Hakk Dîni, VI, 4594).
[596] Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Hacc Kitabı, "Safa ile Merve'nin vucûbu bâ-bı"nda geçmişti. Buradaki son fıkrasının ifâde ettiği şudur: Ensâr, Câhiliye devrinde kendi putları Menât'a ta'zîm için Safa. ile Merve arasında tavaf etmiyorlardı. Çünkü Menât, sa'y yerinde değildi. Sa'y yerinde başkalarına âid olan Isâf ve Naile putları bulunuyordu (Kastallânî).
[597] Hadîslerin başlığa uygunlukları bellidir. Bunların birer rivayeti Kur'ân'ın Secdeleri Kitâbı'nda da geçmişti.
Sucûd, lügatte hudû' ve tezellül ile baş eğmektir, örfte alnı yere yâhud ona bitişik şeye koymaktır ki, namazın farz olan rükünlerindendir. Tezellülün en büyüğünü ifâde eder. Râğıb'ın el-Müfredâfmda beyân edildiğine göre, secde, Allah'a tezellül ve ibâdette kullanılır. İnsanları, hayvanları, cemâdlan şâmil olmak üzere iki nevi' sucûd vardır: Birisi ihtiyarîdir. Bu, yalnız insana mahsûstur. İnsan onunla sevaba nail olur. Bu âyette olduğu gibi. İkincisi teshindir. Bu, insana, hayvana, nebata âiddir. er-Ra'd Sûresi'nin 15. âyetinde olduğu gibi. Bu sucûd, kendilerinin fail ve hâkim olan Allah'ın mahlûkları olduğunun sessizce bir nutkudur: en-Nahl: 19. âyet (Meâl-i Kerîm, III, 954).
[598] Müstemirr kelimesine birkaç ma'nâ verilmiştir: Birisi yeniden yeniye muttari-den carî mütevâlî demektir. Birisi de geçici, yânî gelip geçici demektir ki, Buhâ-rî bu ma'nâyı nakletmiştir. Bu iki ma'nâ da mürur masdarındandır. Bir de kuvvet ma'nâsına "Mr>re"den türemiş olarak "Muhkem" demek olduğu Ebû'l-Aliye ve Dahhâk'tan nakledilmiştir...
[599] Levh, her neden olursa olsun tahta gibi yassı olan şeye denir.
Dusur, Disâr'm cem'idir. Disâr, eğser yâhud geminin tahtalarını birbirine bağladıkları rabıta, kenet, perçin veya halat. "Levhalar ve disârlar sâhibi"nden murâd gemidir. Bir nevi' ta'rîf için sıfat, isim yerine ikaame edilmiştir. Yânî birtakım levhaların birbirine husûsî surette kenetlenmesiyle yapılmış olan gemiye bindirdik. O küfredilmiş, kadri bilinmeyip nankörlükle karşılanmış olan zât, yânî Nuh'a mükâfat için -ki onu yalanlayanlar suda boğulurken, o böyle ilâhî korumada korunmuş bulunuyordu.
[600] Her şirb huzur iledir. Fıkıhta şirb içmek, kullanmak ve sulamayı şâmildir. Her şirb, gerek devenin şirbi, gerek halkın şirbi yâhud gerek su içimi, gerek süt içimi demektir.
[601] Derhâl ağılcı çırpısının kırıntıları gibi kınla kaldılar. -Çoban ağılının etrafına harım olmak İçin çekilen çalı çırpının döğülüp çiğnenerek çürümüş olan kırıntıları gibi yâhud çobanın ağılında yaktığı çalı çırpının yanık kırıntıları gibi kınla kaldılar.
[602] Mustakırr azâb; Üzerlerinde kararını bulmuş, def olunmaz yâhud onları karargâhları olan cehenneme götürünceye kadar devam eden azâbdır.
[603] Ayın ikiye ayrılması Rasûlullah'ın en büyük mu'cizelerindendir. Sahâbîler, tâ biîler ve daha sonrakilerden bilinen müfessirlerin hepsi bunun bu mu'cizeyi haber verdiğinde müttefiktirler. Haber meşhurdur. Sahâbîlerden bir haylî zevat rivayet etmişlerdir...
[604] Buradaki beş hadîs İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve Enes üzerinde dolaşır. İbn Mes'ûd hadîsinde vak'ada hazır bulunmasını açıkça söylemesi vardır. Çünkü "Biz Peygamber'le beraberdik, bize 'Şâhid olun' buyurdu" demiştir. Ay'ın yarılması Mekke'de hicretten beş sene kadar önce olduğu için, o târihte Enes de, İbn Abbâs da henüz doğmamışlardı. Lâkin onlar bu haberi diğer sahâbîlerden rivayet etmişlerdir... Bu hadîslerin bâzısı Peygamberlik Alâmetleri Kitâbi'nda da geçmişti.
Sahîh olan bu hadîsler Ay'ın ikiye ayrılması mu'cizesini isbât ettiği gibi, Kur'ân'm şehâdeti de esasen bu konuda en kuvvetli ve büyük bir delîldir. Bu hâdisenin imkânı hususunda hiçbir mü'min şekk etmez... Bâzıları "Yarıldı" ma'-nâsında olan "lnşakka"nm "Yenşakku yevme'l-kıyâmeti{ - Kıyamet gününde yarılacak)" demek olduğunu ileri sürmüşlerse de, bu doğru değildir... Çünkü mâzîyi geleceğe hamletmek için ya bir karineye yâhud kuvvetli bir delîle dayanmak lâzımdır. Hâlbuki "Ve in yerev" âyeti de buna mâni' pek kuvvetli bir delîldir (Beydâvî, Râzî, Ceiâleyn, Hâzin, Medârik, Ebu's-suûd). Bu konuda doyurucu bilgiler için muhakkik ve mütefekkir Elmahlı Muhammed Hamdî Ya-zir'm Hakk Dîni Kur'ân Dili adlı tefsîrine dönülmelidir: VI, 4621-4638.
[605] Katâde'nin bu sözünü Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir. Lâkin murâd aynen o geminin kalmış olması değil, mutlak olarak gemi cinsinin onu hatırlatacak bir muhtıra olduğunu söylemek olması daha ziyâde düşünülür. Çünkü bunda ibret ve tezekkür sahası daha geniş, daha umûmî ve binâenaleyh şu "Düşünen var mı?" itabının fâidesi daha bariz olur.
Muddekir, aslı Zikir'den iftiâl babından "Mutezekkir "dit. "Muzdecer"de olduğu gibi tâ, dâl'e kalb olunmuş, sonra zâl, dâl'e girdirilmiştir. "Mutezekkir" gibi "Düşünen" demektir.
[606] Hakîkaten yeryüzünde tamâmı ezberden açık olarak okunan Kur'ân'dan başka bir kitâb yoktur, tş bu "Ve le-kad yessernâ" âyeti bu sûrenin bir tercî' âyetidir ki, her kıssanın akabinde "And olsun ki onlara (küfrden) vazgeçirecek nice mühim haberler gelmiştir" (Âyet: 4) mazmununu hatırlatmak için tekrar edilmiş ve bu suretle her birinin müstakil olarak o vazgeçme ve iddihâr yânî ibret almayı îcâb ettiği anlatılmıştır.
Bâblar altında hadîsler aynı hadîsin ayn yollardan gelen rivayetleridir. Bu-hârî'nin bunları burada getirmesinin sebebi, seleften bâzısının bu kelimeyi noktalı zâl ile "Müzzekir" şeklinde okumuş olmasıdır. Bu daKatâde'den nakledilmiştir (Aynî).
[607] Burada haber verilen azâb Hûd Peygamber'in kavmi olan Âd üzerine gelmiştir. Âd, iri bedenli bir kavim oldukları İçin başları kopup kopup devrildikçe, bu benzetmeyi doğrulayan birşey oluyorlardı.
Bu âyetlerden önceki iki âyet şöyledir: "Âd, tekzîb etti. İşte benim azabım ve tehdîdlerim nice imiş. Çünkü biz uğursuz sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik" (Âyet: 18-19).
[608] Bu âzab da Salih Peygamber'in kavmi üzerinde cereyan etmiştir. Onlar çoban ağılının etrafına harım olmak için çekilen çalı çırpının döğülüp çiğnenerek çürümüş olan kırıntıları gibi yâhud çobanın ağılında yaktığı çalı çırpının yanık kırıntıları gibi kınlakaldılar. Bu benzetmenin içinde de düşünülecek ma'nâlar vardır. Düşünüp de ibret alacak ve ona göre hareket edecek olan nerede?
Bâb altındaki hadîs de aynı hadîsin başka yollardan gelen rivayetidir. Bu tekrarlar temel olarak düşünmenin, tefekkür etmenin, ders almanın ehemmiyetini vurgulamaktadır.
[609] Bu da zikredilen hadîsin başka tarikten rivayetidir.
İyi bil ki, Buhârî bu hadîsi altı bâb başlığı altında altı tarîkten getirmiştir. Buhârî'nin maksadı bu kelimenin sûre içinde geldiği yerlerde dâl harfiyle okunmuş olmasını göstermek olabilir. Bunun bir fâidesi üe "Biz Kurbân 7 düşünmek için kolaylaştırdık, düşünen var mı?" âyetiyle, düşünme'ye yapılan bu teşvîki İşittiklerinde geçmiş ümmetlerden her bir ümmetin haberini işitme sırasında kendilerinde bir idrâk, bir öğüt alma bulup da uyanmalarıdır... (Aynî)
[610] Bu ve bundan önceki âyet müşrikleri korkutma hakkındadır. Onlar "Biz inti-kaam almaya muktedir bir cemiyetiz", bize kasdedilmez iddiasında bulunuyorlardı Allah va'dini gerçekleştirdi de Bedir'de onları bozdu. Mekkî sûredeki bu va'd, Medine'de, Bedir'de gerçekleşti. Bu âyetin Bedir için bir mu'cize olduğu anlaşıldı. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.
[611] Hadîsin başlığa uygunluğu Mekke'de inen bu âyetin Bedir'de gerçekleşmesi yö-nündendir. Buhârî bu hadîsi burada kısaltılmış olarak zikretti. Bu, Kur'ân'm Faziletleri Kitâbı'nda "Kur'ân'm te'lîfi bâbı"nda uzunca bir metinle gelecektir.
[612] Bu hadîsin bir rivayeti bundan önceki bâbda geçmişti. Bu da Kur'ân'ın Fazîlet-leri Kitâbı'nda gelecektir. .
Bu âyet, Peygamberlik delillerindendir. Çünkü Mekke'de indiği hâlde, hicretten sonra vukû'a gelen Bedir muharebesinde gerçekleşmiştir. Umer dedi ki: Bu âyet inince, hükmünün ne zaman ve nerede gerçekleşeceğini bilmiyordum. Rasûlullah (S) Bedir günü zırhını giyip de bu.âyeti okuduğu zaman, bunun hakikatine vâkıf oldum. (Beydâvî, Medârik).
[613] Zemahşerî der ki: Azîz ve Yüce olan Allah bu sûrede ni'metlerini saydı. Ni'met nevi'leri ve sınıflarından da ilk evvel ayağı en ileride olanı öne geçirdi ki, o, dîn ni'metidir. Dîn ni'metleri içinden de evvelâ mertebesi en yüksek olanı takdim buyurdu ki, o da Kur'ân'ı in'âmı, indirmesi ve ta'lîmidir. Çünkü Kur'ân, ilâhî vahyin rütbece en büyüğü, menzilece en yükseği, dînin bâblarmda te'sîri i'tibâ-riyle en

güzelidir. O bütün semavî kitâbların yücesi (yükseği), mısdakı, mi'yârı-dır. insanı yaradışınm zikrini onun zikrinden sonraya bıraktı ve onu, onun arkasından getirdi ki, onu yaradışı sırf dîn ve ilim dolayısıyle olduğu bilinsin. Çünkü maksad, ilmen mukaddemdir. Sonra da insanın insanlığını temeyyüz ettiren, içindekinİ vicdânındakini güzel bir surette ortaya koymak ve teblîğ etmek olan beyân, yânî ilim ve ta'lîmin en büyük sebeblerinden biri olan lisân ni'metini zikretti.

[614] Husbân, hâ'nın dammı ile "Hisâb (Hesâb)" ma'nâsma ve "Hisâb"ın cem'i "Hisâblar" ma'nâsma gelir. Bir de değirmen taşının mihverine "Husbânu'r-rahâ" denir. "Husbân", "Hesâb efme£"ma'nâsına masdar olur; Gufran, Ktif-rân, Ruchârt, Nuksân, Burhan gibi.

[615] Reyhan, güzel rayihalı ve revhâniyetli demek olup, bizim de "Reyhan" dediğimiz nebat gibi, koklanan güzel kokulu otların hepsine denilir. Bununla beraber burada İbn Abbâs'tan rızk ma'nâsma olduğu da nakledilmiştir... Rızkın rahat bahşetmesi veyâhud ekmek kokusu, bilhassa acıkmış olanlar için her kokudan güzel olması münâsebet vechi olmak gerekir. Bu suretle murâd Keşşafin dediği gibi, habbm asfma mukaabil lübbü demek olur {Hakk Dîni, 4667).

[616] Salsâl, tıngrüngır ses veren kuru çamur; Fahhâr, iyi pişmiş saksı. Yânî fağfur gibi çın çın ses verecek kadar kurumuş, hayâttan o derece uzak kuru topraktan yarattı ki, insanın ilk menşei olan Arz, Güneş'in harareti karşısında bu derece hayâttan uzak iken, Allah ondan tavırdan tavıra bir sülâle süzerek insanı yarattı.

[617] Münşeat, iki ma'nâ ile tefsir edilmiştir: Birincisi, bilindiği üzere "İnşâ olunmuşlar" demektir ki, inşâsının ehemmiyetini ve Allah'ın bir ni'meti olduğunu ve insanlar tarafından inşâ edilmiş olması "Sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır" (es-Sâffât: 96) âyetince Allah'ın olmalarına mâni' olmadığım anlatır, ikincisi, "Yelkenleri açılmış" ma'nâsına da tefsir edilmiştir. Çünkü "İnşâ", "Yukarı kaldırmak" ma'nâsına da geldiğinden, "Münşeat", "Merfûât" demek olur.

[618] Nuhâs, bakır, yânî erimiş bakır yâhud bakır gibi bir kızıl duman, yâhud zehirli duman ki, yalını yakar, dumanı boğar... Dikkate lâyıktır ki, butehdîd tarzı zamânimiz toplarının, hava bombalarının, füzelerinin, atom, hidrojen ve^âir bombalarının ateşlerini andırır şekilde bir tasvirdir.

[619] Bu, İmâm Buhârî'nin "Hurma ve nâr meyve değildir" diyen topluluğa verdiği cevâbıdır. Bunu, getirdiği örneklerle de desteklemektedir.

[620] Hâsılı bu, hâss olanın âmm olan üzerine atfı kabilindendir.

[621] "Zevâtâefnânin", "İkisi de efnân sâhibleri". "Zevâtâ", "Zâta" gibi "Z<5/"ın tesniyesidir. Zîrâ "Sahibe" ma'nâsına "Zât "m aslı "Zevö?"oiup, müfred ve cem'ini fark için vâv harfi hazfedilmiştir. "Efnân", "Fenn"yâhud "Fenen"\n cem'idir. "Fenn"nevV demektir. Nitekim ilmin nev'ine de örfte "Fenn" denilir. "Feneri" de "İnce ve yumuşak dal, ğusun ve nihâi" ma'nâsınadır. Yânî her-birinde türlü türlü bostanlar yâhud birçok dallar, şu'beler vardır...

[622] Nitekim buna "el-En'âm" (Âyet: 10) ile "Eyyuha's-sakalân'" (Âyet: 31) sözleri de delâlet etmiştir.

Bundan önceki sûrede geçmiş ümmetlerden peygamberleri yalanlayanların başlarına inen türlü azâblan sayarken, herbirinin arkasından "And olsun biz Kur'ânU kolaylaştırmışızdır, düşünen var mı?" âyetiyle va'z ve hatırlatmak için bir tercî' yapılmıştı. Bu sûrede de bütün insanlara dînî, dünyevî, enfüsî, âfâkî türlü ni'metler hatırlatılarak, herbirinin arkasından şükür vecîbesinin ihlâline karşı "Rabb'inizin nVmeilerinden hangisini yalan sayabilirsiniz" tevbîhi ile Öyle latîf tercî'ler yapılmıştır ki, âlânın meddi gibi letafetini doyulmaz. Suyûtî el-Itkan'da tekrarı birkaç kısma taksîm etmiştir. Bunlardan biri, muteallakının taaddüdünden dolayı tekerrür edendir ki, ikinci birincinin taalluk ettiğinden başkasına müteallik olur demiş. Sonra bu kısma terdîd ismi verildiğini söylemiş "Fe-bi-eyyi âlâi..." kavlini bu kabilden saymıştır. Çünkü bu, sûre içinde otuz-bir yerde tekerrür ettiği hâlde, herbiri kendinden önceki kelâmla ilgili bir hususiyetle mümtazdır (Hakk Dîni, VI, 4659)

[623] Ebû'd-Derdâ'nm bu tefsiri ibn Mâce, İbn Hıbbân ve daha başka hadîsçiler tarafından Peygamber'in sözü olarak rivayet edilmiştir, işbu "O her gün bir iştedir", iki ma'nâ ile tefsir edilmiştir: Birisi "Yevm" mutlak vakit ma'nâsına olarak, her saat, her an ma'nâsına tefsîr edilmiştir. Bir de Allah'a göre dehr, iki günden ibarettir. Birisi dünyâ, birisi âhirettir. Herbirine göre de Allah'ın bir şe'ni vardır. Dünyâdaki şe'ni emir-nehiy; âhiretteki şe'ni de hesâb ve cezadır...

[624] Ferağ, lügatte boşalmak demek olduğundan, önce bir meşguliyet işi, bir şey için boşalmak da sonradan bir meşguliyet gerektirir. Hâlbuki Allah Taâlâ'yı hiçbir iş diğer işten alı koyamayacağı için, burada münhasıran âhiret işleri olan hesaba çekme ve karşılık vermeyi ifâde için bu suretle bir istiare veya kinaye yapılmıştır. Yânî bu günkü dünyâ işleri geçecek, bu dünyâ hayât ve ni'metleri fenaya gidecek, bu mühletler, müsamahalar tükenecek, yarın Allah'a dönmekle sâdece mes'ûliyet, hesâb ve ceza için huzura geleceksiniz de sırf sizin işinize bakılacak, sizin mes'ûliyetiniz işleri tatbîk olunacaktır... "Sekalân"yâhud"Sekaleyn", "İki sakal", bundan sonraki 31. âyette açıkça söyleneceği üzere ins ve cinnin bir unvanıdır... (Hakk Dîni, VI, 4680).

[625] Bu iki cennet, Rabb'inin makaammdan korkan mukarrebûna ihsan edilen iki cennetin dûnundadır. Ashâbu'l-yemîn'e mahsûstur ve bundan sonra gelen âyet-lerdeki vasıflar da hep bunlara âiddir. Bâzılarına göre ise âyetteki "Z)wn" kelimesi, mertebece diğerinden aşağı ma'nâsma değil, başka, gayr ma'nâsınadır. Bu takdirde cennet ehlinden her birine dört cennet isabet edecek demektir (Bey-dâvî, Medârik).

[626] Hadîsin başlığa uygunluğu "İki cennet, bunların kapları ve içindekiler gümüştendir.. " sözündedir

[627] Hûr, Ahver'in veya Havrâ'nm cem'idir ki, gözünün beyazı şiddetle beyaz, karası da şiddetle kara olan âhû gözlüye denilir.

Hayme, dilimizde çadır diye meşhurdur. Kaamûs Tercemesi'nde Hayme, Arab evlerinden yuvarlak olan beyte denir ki, "Çadır" ta'bîr olunur. Bâzıları dedi ki, üç yâhud dört direk üzere tertîb olunup üzerini "Sümâm" dedikleri otlukla örttükleri beyttir ki, havanın hararetinde onda gölgelenirler. Yâhud mut-lakaa ağaç dallarından tertîb ettikleri beyte denir ki, Türkçe'de bunlara "Salaş" ta'bîr olunur. Hulâsası A'râb taifesi kıldan yuvarlak kubbe tarzında edinirler ve bazen mustatil olur. Deriden de düzerler. Bunlara "Çadır" ta'bîr olunur ve ağaçtan çattıklarına Türkmen lisânında "Alacık" ta'bîr olunur. Sazlıktan yaptıklarına "Hüg" ta'bîr olunur..

[628] KaasırâtuH-tarf = Bakışı kısan dilberler): İşbu ta'bîr, birkaç ma'nâ ile tefsîri kaabil bir medh sıfatıdır: Birincisi nazarlarını yalnız zevçlerine hasreden, başkalarına göz atmayan sevgili, sadakatli, vefalı dilberler demek olur. İkincisi, bakanın nazarını kendisine cezb ve kasreden, bir gören gözü başkasına bakmak istemeyecek derecede kendisine bağlayan güzel dilberler. Üçüncüsü gamzeleri kendi önlerine kırılmış, şuraya buraya bakmaz, edeb, haya, vakaar ve nezâhetle mümtaz demek de olabilir... Şöyle bir hadîs gelmiştir: Herbiri zevcine şöyle der: Rabb'-ın izzeti hakkı için ben cennette senden güzelini görmüyorum, beni sana eş yapan, seni de bana eş yapan Allah'a hamdolsun. -Müslim hadîsidir- {Hakk Dîni, VI, 4689-4690).

[629] Bu da geçen hadîsin başka yoldan ve daha geniş bir rivayetidir. Bunun bir rivayeti Cennetin sıfatı bâb'nda da geçmişti.

[630] Arabistan sidri dikenli bir ağaç olduğu için, bununla cennet sidrinin dikensiz olduğu anlatılmıştır.

[631] Urub, Arûb'un cem'idir; üç ma'nâ ile tefsir edilmiştir:

a. Kocalarına âşık, yânî zevcelerini çok seven kadınlar, b. Cîlveli, işvekâr kadınlar, c. Güzel söz söyleyen kadınlar

[632] Sâbikûn hakkında "Bir çok evvelkilerden, biraz da sonrakilerdendir" (Âyet: 13-14) buyrulmuşü. Ashâbu yemin, sâbıkûn gibi değil, çoktur; evvelkilerden de birçok, sonrakilerden de birçoktur.

[633] Buradaki "Hım" esasen günâh ma'nâsınadır. "Şübhesîz şirk en büyük zulümdür" (Lukmân: 13) buyurulduğu için, şirk büyük günâhtır; işte onlar bu büyük günâh üzerinde ısrar ediyorlardı.

[634] Eğer sâdıklarsanız, Allah'ın dînine tâbi' olmamak, vahdaniyetle rubûbiyetini tanımamak da'vâsında doğru iseniz! Fakat ihtimâli mi var? İşte siz Allah'ın hükmü, kudreti altında öyle âciz, öyle mahkûmsunuz!..

[635] Tefekkuh, esasen türlü yemiş yemek demek olup mecaz olarak taaccüb etmek ve peşîmân olmak ma'nâlarına da gelir. Burada murâd şaşkınlıkla şu lâkırdıları yemiş yer gibi tekrar tekrar söyler, çiğner, geveler durursunuz demektir.

[636] Nücûm, yıldızlar demek olduğuna göre, mevki'leri doğdukları veya battıkları mahaller yâhud semâdaki yerleri, burçları ve menzilleri yâhud şihâbların düştükleri mevki'ler yâhud kıyamet günü döküldükleri sıra düşecekleri mevki'ler olmak üzere dört beş veçhe veya hepsine muhtemildir. Maamâfîh burada Kur'ân'ın necmleri, yânî tenzilde indirilen kısımları ma'nâsına olmak daha muvafıktır... Bu ma'nâca o nücûmun mevki'leri ise meleklerin, Peygamber'in, hafızların kalbleri yâhud yazıldıkları sahîfeler veya ma'nâlan veya inmelerine sebeb olan vakıalar ve hükümleridir. Şu hâlde "Mevâkı'u'n-Nucûm" denilenlerin hepsine şumûlu en uygun ma'nâ olur (Hakk Dîni, VI, 4722).

[637] Bu âyet, içinde bulunduğu diğer âyetlerle şöyle bir bütünlük gösterir: "Sağcılar: Onlar ne mutlu sağcılardır! Dikensiz kiraz, meyveleri tıklım tıklım istifti muz ağaçları, yayılmış devamlı bir gölge, dâima akan su, kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyve arasında ve yükseltilmiş döşekler üzerindedirler" (Âyet: 27-34).

Cennetin hepsi gölgedir, onda güneş yoktur. Bu gölge, güneşten değil, Allah'ın yaratacağı bir gölgedir (Kastallânî).

İşbu "Ashâbu'l-yemm" cümlesi "Ulâike'l-mukarrebûn" üzerine atfedil-miştir. Yukarıda "Ashâbu'l-meymene", burada "Ashâbtı'l-yemîn " ta'bîr olunması tefennün İçin olmak gerekir. Bunlara "Ashâbu'l-yemîn" denilmesi, amel defterleri olan kitâbları kıyamet günü "Artık kitabı sağ eline verilmiş olana gelince, der ki: Alın okuyun kitabımı'3 (el-Hâkkaa: 19) âyetince sağlarından verilmesi hasebiyle olduğu dahî söylenmiştir. "Ashâbu'l-yemîn1", yemîninde sâdık, ahdine vefakâr, işine sâhib bahtiyarlar demek de olabilir ki, mukaabili hânislik, yemîn-sizliktir. Bir de "AshâbuH-yemm", sâdıkaan, Allah için yeminine merbut sâdık vefakârlar olabilir (Hakk Dîni, VI, 4706).

[638] Yânî hakikatte mülk O'nun olduğu gibi mük de onundur. Siz O'nun olduğunuz * gibi, sizin milk diye sâhib olduğunuz şeyler de O'nundur. Ancak size selâhiyet verip onlarda tasarruf etmek için sizi halîfe kılmıştır. Ondan dolayı bir vekîl ve nâib gibi izin verdiği hususlarda tasarruf edebilirsiniz... O hâlde îmân ediniz de sizi öyle halef kıldığı mallarda kendinizi asîl değil, O'nun naibi bilerek, O' nun yolunda ve beyân ettiği hususlarda sarf ve infâk ediniz...

[639] Yânî demiri bol olarak yaratıp mevcudiyetini bildirdik, kullanılmasını öğrettik... Demir bütün sanâyiin hem bel kemiği, hem eli ve tırnağı gibidir. Mezarlar da onunla kazılır, şehirler de onunla yapılır, yiyecek de onunla, giyecek de onunla-dır. Fahruddîn er-Râzî'nin dediği gibi, demirin insanlığa hizmeti altından çok fazladır. Hâsılı demirin insanlar için menfâatleri pekçok ve insanların demire ihtiyâcı, altın ihtiyâçlarından çok fazla olduğundan dolayı Allah Taâlâ demiri altından çok ve kolay bulunur bir surette yaratmış ve altından önce keşfini müyesser de kılmıştır. Altını ise ihtiyâcın azlığı sebebiyle az ve nâdir bulunur yaratmış ve zor bulunacak ve kirlenmez bir kıymet mîzânı yapılacak veçhile ağırlık ve izzetiyle arzın derinliklerine atmıştır. Allah Taâlâ'nm cömertlik hikmeti ve kullarına rahmet ve inayeti eserlerinden biri de ihtiyâç çok olan şeyleri tabîatte daha çok ve kolay bulunur bir hâlde yaratmış olmasıdır. Nitekim hakîmler derler ki, hayâtta en çok ihtiyâç havayadır. Allah onu en çok ve en kolay bulunur ve kolaycacik teneffüs edilir bir surette yaratmış, öyle ki, insan hiçbir külfete muhtâc olmaksızın onu tabîî olarak teneffüs eder. O hâlde Allah'ın rahmetine ihtiyâcımız hepsinden daha çok olduğu için, Allah'ın bize rahmetini, herşeyin en kolay bulunan bir fadh kılacağını da ümîd ve niyaz ederiz {Hakk Dîni, VI, 4757-4758).

[640] Hem zahir, hem bâtın: Zahir varlığı herşeyden aşikârdır. Çünkü herşey onun vücûduna delildir. Hiçbirşey yoktur ki, vucûd'da zuhur ederken, daha evvel onun vücûdunu isbât etmiş olmasın. Maamâfîh her zahiri de o zannetmemelidir. Çünkü o zahir olmakla beraber bâtındır da, duyu organlarıyle hiss, hayâl ile tahayyül olunamayacağı gibi hakikati akılların idrâk ve ihatasına sığmaktan münezzehtir. Binâenaleyh ne yalnız zahir, ne de yalnız bâtın diye hükmetmemen', hükmü atıftan sonra yaparak ZâhİR-Bâtm demelidir. Evvel ve âhir de böyledir. Ebû's-suûd'un da hatırlattığı gibi " Ve'z-Zâhir"deki vâv, bu iki vasıf toplamım evvelki iki vasıf toplamına atfeder (Hakk Dîni, VI, 4731).

"... Lâkin tevhidi fikri bütün bir hikmet ve ma'rifet manzumesi şeklinde izhâr eden Kur'ân âyeti bu el-Hadîd: 3. âyetidir...

Hayâtımızı tetebbuatla geçirdik. Büyük adamların yüksek fikrî ilhamlarının belli başlılarına, mukaddes kitâblardaki ulvî kelimelere ıttıla kesbettik. Tamamen bî-tarafâne olarak beyân ederiz ki, bu i'câzlı âyetin ifâde ettiği dâire hâricinde söylenebilmiş söze tesadif etmediğimiz gibi, bundan daha yüksek, daha ilmî, daha mu'ciz bir tasvir şeklini de muhal buluyoruz. Aynı ma'nânın binlerce kelime ile ifâde edildiği oluyor, lâkin lâfızlar ve kelimelerin çokluğu ne fazla vuzuhu ve ne de fazla ifnamı mûcib olamıyor..." (Filibeli Ahmed Hilmi, İslâm Târihi, Ötüken Neşri, s. 190-196). Bunun daha uzunca bir

özeti eş-Şûrâ: 11. âyette de verilmişti.
[641] Mücâdele Sûresi, dâl harfi üstünde, esre de okunabilir, ikincisi daha ma'rûftur. Buna Kad Semia Sûresi dahî denilir. Ubeyy ibn Ka'b'ın Mushaf'ında "Zıhâr Sûresi" denilmiş olduğunu da ÂIûsî zikreder. Dâl'in kesresiyle el-Mucâdile, ismi fail müfred müennes olup "Seninle kocası hakkında direşip duran kadın" (Âyet: I) buyurulduğu üzere, "Mücâdele eden kadın" demektir. Dâl'in fethiyle Mücâdele ise, bunun masdandır. Bu, gerek bu kadının mücâdelesine ve gerekse sûrenin diğer âyetlerinde kâfirler ve münafıklarla olan mücâdele ma'nâlarına da uygun olur. Mücâdele esasen çekişmek, yânı iki tarafın kendi da'vâsını isbât için tekrar tekrar suâl ve cevâb ile karşılaşması, şiddetle münâkaşa ve mu-hâsama etmesi demektir...
[642] Bu âyet, işbu Mücâdele Sûresi'nin "Mâ sıka leh"\m teşkil eden hedefi demektir. Onun için bu ma'nâ evvel ve âhirinde tekrar olunacaktır. Yânı muhakkak ki Allah ve Rasûlü'ne hudûd yarışma kalkanlar -Kaadı Beydâvî'nin kısaca beyânına göre- Allah ve Rasûlü'nün hududunu tanımayıp, onlara adavet eden veya onların ta'yîn buyurduğu hududun gayrı hükümler koymak veya tercih etmeye kalkışan kimseler.. İtildiler yâhud çarpıldılar yâhud tepelendiler...
[643] Müteâkib âyetler şöyledir: "Allah 'a ve Rasûlü 'ne muhalefet edenler; onlar şüb-hesiz ki en çok zillete düşenlerin içindedirler. Allah şöyle yazmıştır: And olsun ki, ben gâlib geleceğim, ramilerim de. Şübhesiz Allah yegâne kuvvet sahibidir, mutlak gâlibdir. Allah 'a ve âhiret gününe îmânda sebat eden hiçbir kavmin Allah 'a ve Rasûlü 'ne muhalefet eden kimselerle -velevki onlar bunların babaları, ya oğulları, ya biraderleri yâhud soy sopları olsunlar- dostlaşacaklarım göremezsin...'" (Âyel: 20-22).
[644] el-Bıkaaî bu sûreye Benû Nadîr Sûresi denildiğini de nakletmiştir.
[645] el-Celâu, el-İclâu gibi müteaddî de, lâzım da olur. Aslında apaçık açmak, açılmak, açıklık, açığa çıkarmak veya çıkarılmak demek olan el-Celvu'dan Celâ, bir kimsenin veya cemâatin yerinden yurdundan herhangi bir sebeble tedirgin edilerek uzaklaşması veya uzaklaştırılması demektir ki, yurdu açık kalmış, kendisi açığa çıkarılmış olur. Biz sırasına göre nefy, iclâ, teb'îd, tehcir, sürgün, açılma, açığa çıkarılma... ta'birlerini kullanırız...
[646] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunun bâzısını el-Enfâl'de ve Cihâd'da; Müslim de Sahîh'min sonunda getirmiştir.
[647] Bu da zikredilen hadîsin başka yoldan rivayetidir. İbn Hacer bunun vechinİ şöyle îzâh etmiştir: Buradaki haşr, kıyamet günündeki haşr zannedilmemek için böyle demiş olmalıdır. Çünkü maksad, Benu'n-Nadîr'in çıkarılmasıdır, demiştir.
Kaamûs sahibi Fîrûzâbâdî'nin e/-Basâir'de beyânına göre: Haşr, esâsında bir cemâati karargâh ve barınaklarından nefîr suretiyle iz'âc ve ihrâc eylemeye konulmuştur. Sonra cemâat ilgisiyle "Toplamak" ma'nâsında kullanılmıştır.
Râgıb eHsfahânî, el-Müfredâ t'mda: Haşr, cemâati makarrlarından, yânı durdukları yerlerinden çıkarıp iz'âc ederek harbe ve benzerlerine zorlamaktır... Ve kıyamet gününe "Ba's günü", "Neşr günü" denildiği gibi, "Yevmu'l-haşr = Haşr günü" dahî denilir, demiştir.
Bu sûredeki Haşr ise, kıyamet günü olacak olan son haşr değil, onun küçük bir numunesi olmak üzere "O kitâb ehlinden küfredenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkarandır..." (Âyet: 2) kelâmında zikrolunan evvelî haşr, yânî ilk haşrdır ki, Nadîr oğulları Yahudileri'nin çıkarılıp sürülmesidir... (Hakk Dîni, VI, 4807).
[648] Line, birçoklarının kavlince mutlaka "Hurma ağacı" demektir. Aslı Levn'den' türemiş Lîneo\xyç), yâ's "Dîme" gibi vâv'dan kalbedilmiştir. Cem'inde Lûn ve el-Vân denilir. İbn Abbâs ve daha birtakımları "Acve" yânî "Balçık hurma" denilen kısırımdan başka hurma nev'ilerine denildiğini söylemişlerdir. Ebû Ubey-de, "Acve" ile "Bernî" bulunmayan çeşit elvan hurmalar demiştir. Sevrî, hurma ağacının en değerlisi, demiştir.
[649] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Cihâd'da da geçmişti. Rasûlullah bu hurmalıkların bir kısmım, harb sahasında bulundukları için bir harb zarureti olarak kestirip tahrîb ettirmişti. Bu da âyette ifâde buyurulduğu gibi Allah'ın onları cezalandırması ve rüsvây etmesi hikmetiyle izin vermesi yoluyla yapılmıştır.
[650] Nadîr oğulları'nın kasabaları Medine'ye iki mil mesafede olduğundan, oraya sâdece piyade olarak gidilmiş, yalnız Rasûlullah lif yularlı bir merkebe binmişti ve fazla bir kıtal de cereyan etmemişti.
[651] Bu hadîs Mağâzî'de uzun bir metinle, Cihâd'da ve Humus'ta da daha kısa olarak geçmişti.
[652] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sen -Rasûl size ne verdiyse onu alın... âyetini okumadın mı?" sözündedir. Buhârî bunun bir rivayetini Libâs'ta da getirmiştir.
Veşm, yüze veya kola veya bedenin herhangibir tarafına iğne batırıp boya sürerek tesbît edilen nakşa denir ki, Kaamûs mütercimi "Döğün" denildiğini söyler.
[653] Başta Peygamber olmak üzere hicret eden o sâdıkları, gerek zengin ve gerek fa-kîr, severler; bu suretle sadâkatlarını ortaya koyarlar. Muhacirler'e gerek fey', gerek başka herhangibir şeyden dolayı gönüllerinde "Bu bize gerekti, bizim buna ihtiyâcımız vardı" gibi içlerine batacak bir kaygu, bir teessür duymazlar.
[654] Hadîsin başlığa uygunluğu "Yurt hazırlayıp îmâna sâhib olan kimseler" sözün-dedir. Bu hadîs Cenazeler Kitabı, "Peygamber'in kabri bâbı"nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır.
Bu hadîsin bir rivayeti "Usmân'm faziletleri bâbı"nda daha uzun bir metinle rivayet edilmiştir. Oradaki rivayette Umer sabah namazında nasıl vurulduğu ve sahâbîlerin uğradığı heyecan ve nihayet Usmân'm şûra hey'eti tarafından ittifakla halifeliğe seçilmesi sureti bildirilmiştir.
[655] Hadisin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Ensâr'ın menkabe-len bâbı'nda geçmişti. Hadîsteki taaccüb ve hayret, garîb işleri idrâk ile meydana gelen ruhî bir halet olduğu, gülmek fiili de bunun üzerine terettüb ettiği için, Allah Taâlâ'ya gülmek fiilinin ve taaccüb haletinin dayandırılması hakîkî olmayıp mecazî bir dayandırmadır ve bunların lâzımı olan ilâhî rızâ kasdedilmis-tir.
[656] Bu sûreye hâ'nm fethiyle "Mvm/a/ia/ie"veyâkesriyle "Mumtehıne" yâhud "İmtihan Sûresi" denilir. En meşhuru evvelkisidir.... İmtihan Sûresi denilmesi, bütün içindekilere nazaran daha mutlak olarak vazıhtır. Buna bir de "Meveddet Sûresi" denildiği de naklolunmuştur ki, "Allah, sizinle içlerinden birbirinize düşman olduğunuz kimseler arasında yakında bir dostluk peyda eder" (Âyet: 7) kavli! münâsebetiyle olmak gerektir.
[657] Yânî bizi onlara mağlûb etme, ellerine düşürüp mihnet ve azaba sokma, el, dil uzatmalarına meydan verme de bizim mihnetimiz yüzünden îmânı horlatmakla küfre meftûniyetlerini artırma. Bu, kâfirlerin "îmân iyi olsaydı, bunlar mağ-lûb edilmez, esîr olmazlardı" diyerek, dünyâ hayâtına aldanarak küfre meftun olmalarına sebeb de olur.
[658] Kevâfir, Kâfire'nin cem'i, isem de İsmet "in cem'idir. İsmet, dokunulacak tutu-mak olup gerdanlık, bilezik, bilek, hıfz ve sıyânet ma'nâlarına geldiği için, gerek akid ve gerek şebeb herhangi bir tutamak ma'nâsına kullanılır. Burada murâd, nikâhlarının bâtıl olmasıdır. Yânî harb darından hicret etmeyip kâfire olarak harb darına katılan kadınlarla aranızda ne bir ismet, ne de bir zevciyet alâkası olmasın, tutamaklarına tutunmaym, daha Türkçesi ellerine yapışmayın, ipleriyle kuyuya inmeyin... (Hakk Dîni, VI, 4914).
[659] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, "Câsûs bâbı"nda geçmişti. Rasûlullah Mekke fethine hazırlık yaptığı sıra, halk arasında Hayber tarafına gidilecek diye yayılmış, sahâbîlerden bâzı kimselere maksadının Mekke olduğunu gizlice söylemişti. Hâtıb da bunlardan idi. Abdulmuttalib oğullan'ndan âzâdlısı Sâre adında bir kadın, Mekke'den Medine'ye gelmiş, bir mikdâr yardım tedârik edip dönerken Hâtıb onunla Mekke ahâlîsine gizli bir mektûb göndermişti. Kadın yola çıktıktan sonra Cibril İnip, Peygamber'e haber verdi. Bundan sonra hadîste anlatılan işler cereyan etmiştir. İşte bu hâdise sebebiyle bu Mumtahane Sûresi inmiş, bu gibi hâllerde mü'minlerin vazîfeleri-ne dâir mühim nasihatlerle harb yurdundan Muhacir olarak gelen kadınlar hakkında bile bir imtihan ta'lîmâtı vermiştir.
Âyet "Ey îmân edenler!" diye hitâb olduğu ve muhâtablar arasında Hâtıb da bulunduğuna göre, onun aile endîşesiyle yaptığı bu kusuru îmânına zarar vermemiştir, özrü kabul olunmuştur. Hâtıb mühim hizmetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri, altıncı yılda Peygamber tarafından bir mektûbla Mısır ve İskenderiyye meliki Mukavkıs'a gönderilmesidir. Ebû Bekr'in halifeliği zamanında da Mısır'a gönderilmiş ve Mısırhlar'la barış akdi yapmıştır. Bu barış, Amr ibn Âs'ın 20. hicret yılında Mısır'ı fethi zamanına kadar yürürlükte kalmıştır. Hâtıb, tâ-cir idi. Vefatı hicretin 30. yılında olup, namazını Usmân kıldırmıştır.
[660] Buhârî bu rivayette "el-Âyete" dememiştir. Bâzı rivâyetlerdeki "el-Âyete" ta'-bîrinin, Alî'nin rivayet ettiği bu hadîsten mi, yoksa ravîlerden Amr ibn Dînâr'-ın kavli mi olduğunu "Lâ edrî = Bilmiyorum" sözü ile rivayet eylemiştir. Bununla "Ey îmân edenler... " nazil oldu denilmekten murâd, bir veya birkaç âyet mi, yoksa bütün sûre mi olduğunu kestirmemiştir... Mukaddimede de geçtiği üzere, bu gibi mevki'lerde"el-Âyete"ta'bîri bir kıssaya kadar müteaddid âyetleri şâmil olabileceğinden, bu rivayetlerin toplamı "el-Âyete" ta'bîrinin sûrenin evvelinden bir necm, bir kıssa teşkil eden âyetler ma'nâsına olduğunu ifâde etmekle, Taberî, evvelindeki âyetler demiştir. Ma'nâ i'tibâriyle kıssa 3., 6., 7. âyetlerin sonuna kadar olabilirse de, tamâmı 9. âyetin sonuna "İşte onlar tam zalimlerdir" fasılasına kadar olmak zahirdir. Bu surette bundan sonraki âyetlerin nuzûl sebebi başka olmak lâzım gelir. Fakat Tirmizî, mektûb hakkındaki Alî hadîsini rivayetten sonra "el-Âyete" yerine "Hâzihi's-sûre" diye açıkça söyleyerek, zikredilen hâdiseyi bütün sûrenin nuzûl sebebi olarak göstermiş ve hadîse hasen-dir, sahihtir demiştir. Müfessirlerin çoğu mutlak olarak kelâm etmişlerdir. "Ey îmân edenler..." deyip de hâdiseyi nakl ile yetinmişlerdir ki, âyete de, sûreye de muhtemildir... (Hakk Dîni, VI, 4892-4893).
[661] Hadîsin başlığa uygunluğu "Mü'min kadınlardan kendisine hicret edip gelen kadını imtihan ederdi" sözündedir.
Bu imtihan âyetindeki "Mü'minât" ta'bîri, îmânın gereği olan Şehâdet Ke-limesi'ni zahiren söylemiş ve ona aykırı bir hâl göstermemiş olmaları, yâhud imtihan ile îmânlarını isbât mevkiinde bulunmaları i'tibâriyle zahirîdir. Yoksa imtihana tâbi' tutulmalarının ma'nâsı kalmazdı. Yânî küfür yurdundan İslâm yurduna hicret ederek "Mü'miniz" diye size geldikleri zaman onları imtihan edin, kalbîerinin de dillerine uygun olduğuna zannınızı galebe ettirecek vehile sınayın, demektir. "Allah onların îmânlarını en iyi bilendir" karînesiyle müfes-sirler demişlerdir ki, burada ilim, gâlib zann ma'nâsınadır. Muamelelerde gâlib zann ile amel vâcib olduğuna tenbîh için gâlib zann'a ilim ile ta'bîr buyurmuştur. Yânî bu konuda sizin için yakînî ilim mümkin olmazsa da, mümkin olabilen bâzı suâl ve cevâb ile bir tecrübe ve yemîn vesaire gibi karineler ve emarelerden istidlal yoluyla zannınızı galebe ettirecek kadar bir ilim ve kanâat sahibi olun... {Hakk Dîni, VI, 4909-4911).
Umeyme bintu Rukayye şöyle demiştir: Ben RasûluIlah'a bey'at edelim diye vardığımda, bizden Kur'ân'daki "Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmama" âyetiy-le bey'at aldı. Nihayet "Ve sana hiçbir ma 'rufta âsî olmamak " kavline geldikte "Güçleri ve takatleri yettiği derecede" buyurdu. Bizde: Allah ve Rasûlü bizlere kendimizden daha merhametli yâ Rasûlallah! Bize musâfaha etmez misin? dedik. "Ben kadınlara musâfaha etmem, ancak yüz kadına sözüm bir kadına sözüm gibidir" buyurdu (Ahmed ibn Hanbel, Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî).
[662] Başlıktaki âyette şartları tafsîlli olarak bildirilen bey'at, İslâm târihinde "Bey'atu'n-Nisâ = Kadınlar bey'atı" adiyle meşhurdur. Bu âyet gereğince Mekke fethinin ertesi günü erkeklerden bey'at alındıktan sonra kadınlardan da bey'at alındı. Erkeklerden de aynı şekilde bey'at alındığının delillerinden biri, biraz sonra 415 rakamıyle gelecek olan Ubâdetu'bnu's-Sâmit hadîsidir. .
Bu Kadınlar Bey'atı birçok defalar vâki' olmuştur. Bu âyette sayılan şart maddeleri şunlardır: a. Kadınlar Allah'a ortak koşmayacaklar, b. Hırsızlık etmeyecekler, c. Zina etmeyecekler, d. Kocasından olmayan bir çocuğu bu senindir diye kocalarına iftira etmeyecekler, e. Ma'rûfta Peygamber'e isyan ve muhalefet etmeyecekler."Rasûlullah'ın ancak ma'rûf ile emr ve münkerden neh-yedeceği bilinmiş olduğu hâlde "Ma'rûfta" kaydının açıkça söylenmesi, Hâ-lık'a ma'siyet olan hususta mahlûka itaat caiz olmayacağına tenbîh içindir.
[663] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir.
Bu ilk Akabe gecesinde yapılan bey'attır ki, ileride, yânî Medine devrinde inecek olan el-Mumtehme: 12. âyetinin söylediği bey'at şartlarının aynı ile vâki' olduğundan, buna "Bey'atu'n-Nisâ= Kadınlar Bey'ati" denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsavidirler. İkinci Akabe'de ise Ensâr, çocukları ve ailelerini nasıl müdâfaa ve himaye ederlerse Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himaye etmek üzere bey'at etmişler ve ahidlerini hakkıyle îfâ ederek kendilerinden sonra kıyamete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara velî-i ni'met olmuşlardır.
Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitâbı'nda az farklı bir metinle geçmişti.
[664] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti Bayram Na-mâzı Bâblan'nda, "İmâm'm bayram günü kadınlara mev'izası bâbı"nda geçmişti.
[665] Buna "Havâriyyûn Sûresi" ve "îsâ Sûresi" de denilir.

[666] İşte siz de ey mü'minler, îsâ'nın havarileri gibi Allah yardımcıları olunuz, Pey-gamber'in da'vetine icabet ederek Allah için tam bir îmân ile yardım ediniz, demektir.
Havâriyyûn, îsâ'nın ilk îmân eden seçkin talebelerinden oniki kişidir ki, dîni yaymak için kendilerini etrafa yolladığından "İsa'nın Rasûlleri" diye de isimlendirilirler. Eldeki /neftlerde bunlara "Onikiler" dahî denilmiştir...
[667] Allah'ın sevgilisi olmak için mü'minler de böyle yapmalıdır.
Bu sûrede Sâd fasılası işbu "Bünyânun mersûsun" ile yalnız bu âyete tah-sîs edilmiş ve bu suretle bunun husûsî ehemmiyetine tenbîh olunmuştur. Buna "Saff" ismi verilmiş olması da bunun seçkin ehemmiyetini bildirir. "Bünyâ-nun mersûs", kurşunlu bina, parçaları kurşunla kenetlenerek tek parça bir cisim hâline gelmiş olan muhkem bina demektir, işte mü'minler topluluğu gerek es-Sâffât Sûresi'nin başında ve gerek ei-Feth Sûresi'nin sonundaki teşbîhler ile beyân ve tasvir olunduğu üzere, kuvvetli bir bağ ile birbirine bağlı, sağlam bir bünyân teşkil etmelidir... Şübhesiz bu teşbih, hem bedenî düzgünlük ve nizâmı, hem de kalben niyet ve îmân birliğini ifâde etmektedir.
[668] Baş tarafı şöyledir: "Meryem oğlu İsâ da bir vakit şöyle dedi: 'Ey İsrail oğulları! Ben size Allah'ın rasûlüyüm. Benden evvelki Tevrat'ı tasdik edici, benden sonraki gelecek bir rasûlün müjdecisi olarak geldim ki, O'nun ismi Ahmed'dir
O rasûlün ismi Ahmed'dir. Burada "Ahmed" isminin aynen kendisi özel isim olarak kasdolunmak, da, ma'nâsı kasdolunmak da muhtemeldir. Yânî adı gayet memdûh ve pek güzel demek de olabilir. Zîrâ Hz. İsa'nın bu suretle müjdelemeye me'mûr olduğu Muhammed Mustafâ(S)'nın bir ismi de Ahmed olduğu gibi, Muhammed ismi de aynı Hamd maddesinden olarak en güzel, en övülecek isimdir. Maamâfîh Ahmed isminin aynen kendisi kasdolunmak daha açıktır. Nitekim gelecek hadîs de bunu ifâde etmektedir.
[669] Hadîsin âyette zikrolunan şeye uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Rasûlul-lah'ın isimleri hakkında gelen şeyler bâbı'nda da geçmişti. "Ben Âkıb'ım"deki Akıb, kendisinden sonra peygamber gelmeyen Hâtemu'l-Enbiyâ demektir. Hz. Hasen'in: "Allah Taâlâ ve O'nun Arş'ın kuşatmış olan melekler ve bütün temizler mübarek Ahmed'e salât getirmişlerdir" mealindeki beyti de Ahmed isminin, Rasûlullah'ın alemi olan bir isim olduğunu söylemektedir...
Bu bahsi ve Hz. İsa'nın gelecek peygamberi müjdelemesi konusunu Rahmetli Elmalıh Muhammed Hamdî Yazır çok güzel toplamıştır: Hakk Dîni, VI, 4929-4935.
[670] Bundan önceki âyet şöyledir: "O, ümmîler içinde kendilerinden bir rasûl gönderendir ki, bu onlara âyetlerini okur, onları temizler, onlara kitabı, hikmeti öğretir. Hâlbuki onlar daha evvel hakîkaten apaçık bir sapıklık içinde idiler*1 (Âyet: 2)
Başlıktaki âyette bulunan bu "Aharın", Âhar'm cem'i olup "Ummiyyîn"-eveyâ "Aleyhim " veya "Yuallimuhum"daki "Hum" zamirine ma'tûf olarak Rasûlullah'ın risâlet ve ta'lîmi yalnız Arablar'a mahsûs olmayıp, onlardan başka daha diğer ümmetlere de âmm ve şâmil olduğunu beyândır. Zîrâ "Ummiyyîn" ta'bîr olunan Arablar'dan başka olan diğerleri mefhûmu bütün kavimlere şâmildir. Yânî o Rasûl, yalnız içlerinde gönderildiği ümmîlere değil, henüz onlara katılmamakla beraber ileride katılacak olan Arab ve gayrı Arab bütün insanlık âlemine kitâb ve hikmet öğretiyor...
[671] Bu, "Fes'av ilâ zikrVllâhi" (Âyet: 9) kavlinin bir okunuşudu
[672] Başlıktaki âyet ile bu hadîsten anlaşılan hakikat, Muhammed'in peygamberliği yalnız Arab kavmine ve sâde sahâbîler devrine hass olmayıp her devre ve her millete ve bütün insanlığa şâmil olduğudur. Kur'ân'da "Ey insanlar" diye gelen hitâblann bütün insanlara şumûlü de İslâm Dîni'nin ve Muhammed'in peygamberliğinin umumîliğini ifâde eder... Binâenaleyh "Ve âharîne minhum" kavliyle kasdolunan ümmetler sahâbîler devrinden sonra kıyamet gününe kadar îslâm camiasına giren ve girecek olan bütün müslümânlardır. Hadîste bildirilen Süreyya yıldızına kadar yükselen îmân yüceliği, İslâm Dîni'nin yayılmasına hizmetle bir millete tahsîs edilmez...
[673] Bu da Ebû Hureyre hadîsinin başka yoldan gelen bir rivayetidir.
[674] Yânî sen minberde hutbeye kalkmış Allah'ı zikrederken bırakıp ticârete koşuştular. Medîne'de açlık ve pahalılık olmuştu...
Allah rızk verenlerin en hayırhsıdır. Asıl rızkı O'ndan istemektir. O nasîb etmeyince sebeblerden hiçbirinin fâidesi olmaz...
Hadîs, âyetin inme sebebini beyân hakkında olduğu için aralarındaki uygunluk açıktır. Dağılmayıp içeride kalan oniki kişiden onu cennetle müjdele-nenler, ikisi de diğer sahâbîlerden imiş.
[675] Bu sûrede münafıkların iki yüzlü hal ve hareketleri ortaya konulduğundan dolayı buna "Munâfikûn Sûresi" adı verilmiştir. Münafık, sözü, özü başka olan, dışı müslümân içi kâfir kimselerdir ki, dilimizde "İki yüzlü" ta'bîr olunur, ikiyüzlülüğe de nifak denir. Riyada da İkiyüzlülük vardır. Murâînin de yaptığı ibâdette halka ve Hâhk'a karşı kasdı ve ikiyüzlü niyeti vardır. Şu farkla ki, rîyâ, ibâdete hâss olarak yapılan ikiyüzlülüktür. Nifak İse i'tikaadda iki yüzlülüktür. Böyle olunca her münafık aynı zamanda mürâîdir. Fakat her mürâî, mü-; nâfık değildir. Çünkü riya, îmâna aykırı olmayarak amelde olur.
Bundan sonraki âyette münafıkların Rasûlullah'ın hakk peygamber olduğuna dâir birtakım te'kîd edatlanyle yaptıkları, bu şehâdetîn mâhiyeti şöyle bildiriliyor: ' 'Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler de A ilah 'in yolundan saptılar. Hakikat onların yaptıkları şeyler ne kötüdür" (Âyet:2).
[676] Hadîs bu sûrenin Abdullah ibn Ubeyy ile onun başkanlık ettiği münafık zümresi hakkında indiğini açıkça söylemiş olduğu için, başlıkla uygunluğu meydandadır.
Zeyd'in "Ben bunları amcama yâhud Umer'e söyledim" şeklindeki tereddütlü ifâdesi |Buhârî'nin yalnız bu rivayetine hastır. Diğer rivayet yollarında kesin olarak amcam diye gelmiştir. Râvînin amcam dediği Hazrec kabilesinin başkanı olan Sa'd ibn Ubâde'dir. Sa'd, Zeyd'in hakîkî amcası değil, kabilelerinin başkanı olması i'tibâriyle böyle demiştir. Hakîkî amcası ise Sabit ibn Kays(R)'tır.
Ubeyy'in bu sözleri 422 rakamlı hadîste gelecek olan 7. ve 8. âyetlerde nakledilip cevâbı da verilmiştir.
[677] Bu ve devamı olan âyetler münafıkların hâllerini ve îmândaki yalanlarını anlatmakta ve bu hâllerin sebeblerini bildirmektedir.
[678] Bu da geçen hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir. Bunda bâzı hususlar daha tafsîllidir. Bunun son kısmında Rasûlullah'm okuduğu bildirilen âyetlerden son ikisinin meallerini burada verelim: "Onlar öyle kimselerdir ki; Allah 'm Rasûlü yanında bulunanları beslemeyin. Tâ ki dağılıp gitsinler, diyorlardı. Hâlbuki göklerin ve yerin hazîneleri A ilah 'indir. Fakat o münafıklar ince anlamazlar. Onlar: Eğer Medîne'ye dönersek, and olsun en şerefli ve kuvvetli olan, oradan en hakir olanı muhakkak çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir. Fakat münafıklar bilmezler" ' (Âyet:7-8).
Rasûlullah (S) münâfıkın alâmetlerini şöyle özetlemiştir: Ebû Hureyre: Peygamber (S) "Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler, va'd ettiği zaman sözünde durmaz, kendisine birşey emânet edildiğinde hıyanet eder" buyurdu demiştir.
Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Dört şey her kimde bulunursa hâlis münafık olur. Her kimde bunların bir parçası bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet kalmış olur. Bunlar da: Kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet etmek, söylerken yalan söylemek, ahid ettiğinde ahdini tutmamak, bir da'vâ ve duruşma zamanında haktan ayrılmaktır" (Buhârî, îmân Kitabı).
[679] İyiyi kötüyü, hakkı bâtılı seçecek, Hakk Dîni'nin, ahlâkının ulviyetini anlayacak, ne yaptıklarını, nereye gittiklerini inceden inceye sezip bilecek fıkıh kaabi-liyeti kalmamış, kaabiliyetsizlik, anlamazlık huy olupkalmıştır.Çünkü i'tiyâd, ikinci tabîat olur. Kalb alıştığı huydan başkasına hassasiyetini zayi1 eder. Vurdum duymaz kesilir...
[680] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen diğer bir rivayetidir.
[681] Abdullah ibn Ubeyy'in böylece yalanı meydana çıkınca, kendisine senin hakkında şiddetli âyetler indi, hemen Rasûlullah'a git, senin için istiğfar ediversin denilmişti. Fakat o, başını bükmüş, sonra da: Bana îmânetmemi emrettiniz, îmân ettim. Malımın zekâtını vermemi emrettiniz, zekâtı verdim. Artık Muham-med'e secde etmemden başka kalmadı, demişti. Bunun üzerine "Onlara: Gelin, Allah 'in Rasûlü sizin için istiğfar ediversin denildiği zaman başlarını çevirip büktüler... " âyeti indi. Ondan sonra da çok yaşamadı, birkaç gün içinde hastalandı ve öldü (Keşşaf).
[682] Zeyd bu vak'ayi birçok defalar rivayet etmiştir. Maksad sûrenin inmesini anlatmak olacaktır.
Buhârî bu Zeyd ibn Erkam hadîsinin ayrı ayrı yollardan gelen beş rivayetini, buradaki beş bâb altında getirmiştir.
Şehâdeî, huzûrî bir ilimle yakînen bildiği şeyi Hakk Taâlâ'nın huzurunda olduğu kanaatiyle dosdoğru haber vermektir. Onun için şehâdet, yemîn ma'nâ-sını içine alır husûsî bir haber vermedir. Dediğini bilerek "Eşhedu" diyen şâhi-.de yemîn vermek de fazla ve tekrar olur. "Neşhedu enneke İe-Rasûlullah" demekte iki cümle ve iki cümleye âid üç te'kîd vardır. Birisi "Neşhedu"nun ifâde ettiği yemîn, ikincisi "Enne", üçüncüsü "Lâm"dır. Onlar "Sen muhakkak Allah rasûlüsün" sözünde yalancı değiller, lâkin buna vâki'de inanmadıkları hâlde inanmış gibi îmân da'vâsi ileri sürüp yalandan yemîn etmelerinde yalancıdırlar...
[683] Hadîsin başlığa uygunluğunun "Bunu Abdullah ibn Ubeyy işitti..." sözünden alınması mümkin olur. Çünkü bu âyet de onun hakkında inmiştir.
Bunun bir rivayetini Buhârî Edeb'de, Müslim de Edeb'de getirmiştir.
[684] İnfidâd, sökülüp dağılmadır. Ensâr, Peygamber ve Muhâcirler'e yardım ettikleri için münafıklar bütün Ensâr kendilerinden imiş ve onlar nafaka vermezse Peygamber'in yanındakiler dağılıverecekmiş gibi farz ederek, öyle diyorlar ve derler.
Bir rivayette Zeyd'in küçük olması ve münâfıkın da inkârını yeminle te'-kîd etmesinden dolayı Peygamber Zeyd'e: "Belki kulağın yanlış işitmiştir" buyurmuştur. Başlıktaki âyet inince Peygamber Zeyd'in kulağını tutarak: "Kulağın tasdik edildi, doğru duymuşsun" buyurmuştur.
[685] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasından alınır.
Hadîste söylenen Harre vak'ası hicretin 63'üncü yılında Medîne'de icra edİ-İen Emevî zulümlerinin en kanlısıdır. Harre, Medîne dışında bir yerin adıdır. Muâviye'nin oğlu Yezîd'in yaptığı fesâd ve zulümler Medîne'deki sahâbîlerin nefretine sebeb olunca, Yezîd'i halifelikten düşürüp Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at etmişlerdi. Yezîd de Müslim ibn Ukbe'yi bir ordu ile Medîne üzerine yollamıştı. Bu hareket Medîne'de duyulunca, müdâfaa tedbîri olarak Abdullah ibn Han-zala'yı Ensâr, Abdullah ibn Mutı'i de Muhacir kuvvetleri kendilerine kumandan edinmişlerdi. Medîneliler'in bu kuvvetleri Harre'de Şâm ordusu karşısında sayıca ve teçhizatça zayıf olmaları yüzünden bozulmuştu. Bunun üzerine Medîne'de katlîâm mübâh kılınarak sahâbîlerden birçokları öldürüldü,
Harre vak'ası sırasında Basra'da bulunan Enes ibn Mâlik, ailesinden öldürülenlerin acısıyle üzgündü. O sırada Kûfe'de bulunan Zeyd ibn Erkam, Enes'e yazdığı mektûbda Enes'i teselli etmek için, Peygamber'den işittiği o duayı da yazmıştı. Enes ile yanında bulunanların konuşması hadîs metninden iyi anlaşılmaktadır.
[686] Bunun bir rivayeti, bundan önceki bâbda geçmişti.
Ebû Hafs Suhreverdî "İzzet "i şöyle ta'rîf etmiştir: îzzet, kibrin gayrıdır. Çünkü izzet, insanın kendi nefsinin hakikatini tanıması ve onu acele kısmetler için hakaarete düşürmeyip, kerîm ve kıymetli tutmasıdır. Nitekim Kibir, insanın kendini bilmemesi ve onu mevkiinin üstünde tutmasıdır. îzzet'in zıddı Zillet, Kibr'in zıddı Tevazu'Am... (Hakk Dîni, VI, 5009).
[687] "Kalbine hidâyet verir": Doğruyu düşündürür, doğru düşünmeye muvaffak kılar, gelen musibetin ancak Allah'ın izniyle olabileceğini ve kendisi Allah'ın olup yine Allah'a döneceğini hatırlatarak "Biz Allah'ın milkiyiz ve biz ancak O'na dönücüleriz" (el-Bakara: 156) tesellîsiyle gönlüne tesliyet, "Elinizden çıkana ta-salanmayasınız. O'nun size verdiği ile sevinip sıma/mayasınız diye yazmıştır" (el-Hadîd: 23) irşâdiyle sabr, metanet, "Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir" (ez-Zumer: 10) müjdesiyle iç açılması verir...
[688] Tegâbun günü: Kiminin aldatıp, kiminin aklandığı, kâr ve zararın belli olacağı gündür. Bu da en büyük aldanmaların meydana çıkacağı kıyamet günüdür. Te-gâbun, Gabn'den tefâul'dür. Gabn, alışverişte veya re'yde aldanmak veya aldatmak, yânî değerinden aşağı yâhud yukarı almak veya vermektir... Tegâbun de karşılıklı aldatışına yâhud aldatma veya aldanmanın meydana çıkışı demektir... Keşşafta der ki: Burada Tegâbun kavmin birbirini aldatmasından istiare edilmiş olup, şakî olanların saîd oldukları takdirde işgal edecekleri mevki'lere saîdlerin konması, ve bil'akis saîd olanların şakî

oldukları takdirde işgal edecekleri mevki'lere de şakilerin konması ma'nâsıdır.
Rasûlullah'ın hadîsinde de "Cennete giren her kula şayet fenalık yapmış olsa idi, cehennemde bulunacağı mevki' behemahal gösterilir ki, şükrü artsın. Cehenneme giren her kula da şayet İyilik yapsa idi, cennette bulunacağı ma-kaam muhakkak gösterilir ki, hasreti artsın" diye gelmiştir...
[689] Bâzı nüshalarda bundan sonra et-Talâk: 4., "5., ve 9. âyetlerdeki ta'bîrlerin tefsirleri verilmiştir. İbn Hacer ile Kastallânî'nin nüshaları böyledir. Aynî'nin nüshasında ise bu ta'bîrlerin tefsiri kendi yerinde, yânî et-Talâk Sûresi'nde verilmiştir. Biz de bunu tercîh ettik.
[690] Talâk ve Tatlîk, Boşama. Lügatte Itlak eylemek, yânî bir kaydı, bağlantıyı kaldırıp salıvermektir. Şer'an da
nikâh ile sabit olan kaydı kaldırmaktır... Bu konu ile ilgili bâzı beyânlar el-Bakara, el-Ahzâb, el-Mucâdele sûrelerinde geçmişti. Burada da et-Tegâbun Sûresi'nin sonunda geçtiği üzere zevç ve zevce arasındaki adavet mahzurunun çözülmesi çârelerinden birisi olmak hikmetiyle verilecek talâkın güzel sayılabilecek şeklinin öğretilmesiyle, kadın ve aile hukukuna alâkalı bâzı hükümler beyân olunacaktır.
[691] Burada bu "İn irtebtum", ihtirâzî kayıt değil, bu mes'eleyi soranların veya soracak olanların vuku' bulan veya bulacak olan suâllerine nazarı vukû'îdir. Bir mu'tenza cümlesi demektir. Yoksa hayızdan kesilip kesilmediklerinde şübhe ediyorsanız demek değildir. Zîrâ "Yeisne" sîgasıyle ye'sin bilindiği söylendikten sonra yeiste şübhe ediyorsanız demek olmayacağı bellidir. Binâenaleyh ma'nâ şu olur: Bunların iddetleri nasıl olacağını kestiremeyip de müşkil görüyor, işkilleniyor, soruyorsanız biliniz ki onların iddetleri üç aydır, üç ay beklerler... (Hakk Dîni, VI, 5065)
[692] Hadîsin bu sûrede bulunan hükme uygunluğu açıktır.
Allah'ın emrettiği iddet "Kadınları boşayacağınız vakit, onları iddetlerine doğru boşayın. O iddeti sayın... " (et-Talâk: 1) kelâmındaki iddettir.
[693] Hadîsin bu sûrede bulunan hükme uygunluğu açıktır.
Allah'ın emrettiği iddet "Kadınları boşayacağınız vakit, onları iddetlerine doğru boşayın. O iddeti sayın... " (et-Talâk: 1) kelâmındaki iddettir.
[694] Bunun ma'nâsı şudur: "Yüklü kadınların iddetleri, yüklerim koymaları (ile biter)" âyeti, "İçinizden Ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşru' şekilde yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (el-Bakara: 234) âyetinden sonra inmiştir. İşte mes'elenin anahtarı bu sahîh rivayetlerde sabit olan bu nuzûl târihiyle Rasûlullah'ın Veda Haccı senesindeki fetvâsındadır. Demek oluyor ki, Kısa Nisa Sûresi dahî denilen bu et-Talâk Sûresi ve bilhassa bu âyet, el-Bakara Sûresi'-nden sonra nazil olmuş olduğu için, onun zevci vefat eden kadınların iddeti hakkındaki dört ay on gün âyetinin umûmundan hâmillere âid olan cihetini, bu âyetin umûmu açıkça beyân etmiş bulunuyor ki, böyle sonraki târih ile olan beyân, usûl ilminde "Tebdîl beyânı" denilen nesh kısmına girdiğinden, bu hami âyetinin umûmu o vefat âyetinin umûmundan bir noktasını ta'dîl suretiyle nes-hetmiştir. İbn Abbâs, ibtidâ iki rivayet arasında müttereddid olarak ihtiyat olmak üzere "İki müddetin en uzağı" demiş ise de, Peygamber'İn zevcesi Ümmü Seleme(R)'den vâki' olan istifsar (yânî tefsîr isteği) üzerine, Rasûl'ün fetvası anlaşılmıştır. Binâenaleyh hâmil kadınların talâkta da, vefatta da iddetleri, doğurmakla tamâm olur {Hakk Dîni, VI, 5069).
Bu hadîsin birkaç rivayetini Müslim de Talâk'ta getirmiştir: Müslim Ter., IV, 449-454 "1484-1489."
[695] Buna et-Tahrîm ve Muteharrim Sûresi de denilir. et-Tahrîm, haram etmek, haram-kılmak veya men' eylemek, mahrum kılmak ma'nâlarına gelir. Burada ise Peygamber'in kendine yaptığı bir haram kılma vak'asının ismi olarak bu sûre ona muzâf kılınmıştır. Ve esasen haram kılma Allah'a âid olup, Allah'ın halâl kıldığını haram kılmak iyi olmadığı anlatılmıştır.
[696] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin haram ediyorsun" sözünden alınır. Halâl birşeyİ haram kılmakta ise keffâret vardır.İbn Abbâs başlıktaki âyetten alarak böyle söyleyen kişiye keffâret yapması gerektiğini, Peygamber'in de böyle yaptığını ifâde etmiş oluyor.
[697] Bunun da başlığa uygunluğu "Artık bir daha ona dönmem. îşteyemîn de eltim" sözünden alınır. Buhârî'ye göre Âişe'nin bu hadîsi, başlıktaki âyetin nuzûl sebebini ifâde etmektedir.
Rasûlullah'ın halâl ve mübâh olan bir gıdayı kendisine haram kılıp bunun gizli kalmasına ehemmiyet vermesi, kadınları hoşnûd etmek ve aralarında iki hizib hâlinde hissedilen fitrî kadınlık kıskançlığının aile nizâmı üzerinde kötü te'sîr yapmasından sakınmak maksadına dayanır.
[698] Başlık böyle birinci âyetin bir kısmı düşürülmüş olarak verilmiştir. Ebû Zerr, bunları kendi nüshasında tamam olarak vermiştir. Yüce Allah yeminlerin çözülmesi suretini el-Mâide: 89'da beyân etmiştir.
[699] işte Umer'in bu mes'eledeki teşebbüsünün son günlere kadar kalmasının bir sebebi bu olmuş oluyor.
[700] Buhârî bu hadîsi Nikâh, Vâhid Haberi ve Libâs'ta; Müslim de Talâk'ta getirmiştir.
Rasûlullah'ın bu yalnızlığa çekilmesinin sebebi "Ey Peygamber, zevcelerine de ki: Eğer siz dünyâ hayâtım ve onun zînetini arzu ediyorsanız..." (el-Ahzâb: 28) âyetinin işaretinden de anlaşıldığı veçhile, Peygamber kadınlarının dünyâ ha-yât ve zînetine az çok ilgili bulunan nafaka hususuna âid bâzı talebleriyle, Pey-gamber'e karşı gösterdikleri bir gruplaşma ve yardımlaşmadır ki, Âişe ve Hafsa bunun en başında görünüyorlar. Zevcelerinin aleyhine gibi görünen bu îlâ yine zevcelerin saadet ve hoşnûdluklarını düşünmüş olduğu İçin boşamaya azmet-memiş ve ancak onlara fiilî bir nasîhat ve ibret olmak üzere bir ay için yemîn ile yalnızlığa çekilmiş ve bu müddet içinde onların odalarında dargın oturmayı uygun görmeyerek, onları kendi hâllerinde bırakmıştır... Rasûlullah'ın o odada tercih ettiği bu fakîr ve mütevâzi' hayât, ıztırârî değil, ihtiyarîdir. O ihtiyarı ile fakîr hayâtı yaşamayı sever, kendi hesabına biriktirmez ve dâima ihtiyâcı olanlara nafaka verirdi. Ailesinin de böyle yaşamasını ve kendisine müşkilât göster meyip dâima âhireti düşünerek korunmalarını ve her hususta kendisine yâr olmalarım isterdi... (Hakk Dîni, 5100-5101).
[701] el-Yûnûnî nüshasında burada "Bâb"dan Önce Besmele vardır.
[702] Bu sırr ne İdi? Evvelâ "Hadîsen" buyurulmakla, bunun bir fiil olmayıp zevç ile zevce arasında kalması îcâb eden sâde bir sözden ibaret olduğu anlatılıyor. Fakat ne o zevcenin isminin açıkça söylenmesine, ne de bu sözün neden ibaret bulunduğunun beyânına bir garaz ve maksad ilgilenmediği için, Allah Taâlâ âyette ne onun ismini, ne de bu sözün ne olduğunu bildirmeyerek, bu gibi aile arasındaki sırrı bilenler tarafından dahî ifşa ve i'lân etmenin caiz olmayacağına ten-bîh buyurmuştur. O hâlde en doğrusu bunların kim ve ne olduğunu Allah bilir deyip, araştırmaya kalkışmamaktır. Bununla beraber tefsîr ve hadîs kitâbları bunu sükût ile geçiştirin emiştir. Bunlar, bu zevcenin Hafsa olduğunda müttefik bulunuyorlar. Sırr olan söze gelince, bunda ancak üç sözden bahsedilmiştir: Birisi ve en sahîhi olarak rivayet edileni bal şerbeti yeminidir. İkincisi, rivayeti zaîf olmakla beraber, daha çok dile düşmüş olan Mâriye yeminidir... (Hakk Dîni, VI, 5111).
[703] Bu, yakında geçen hadîsin bir tarafıdır, burada kısaltılmıştır.
[704] Bu tefsirler, başlıktaki âyetin aralarında verilmişti, biz âyeti bölmeden yazdık-ve açıklamaları sonunda bir araya getirerek verdik.
[705] Bu hadîsin bir rivayeti yakında "Sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arıyorsun bâ bı"nda geçmişti.
[706] Bu hadîste âyetin nüzul sebebinin beyânı vardır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Kıble hakkında gelen şeyler bâbı"nda da geçmişti.
[707] Buna Mülk Sûresi, Tebâreke, Mania, Munciye, Vâkıye, Mennea dahî denilir. Buhârî nüshalarının hepsinde burada Besmele sabit olmamıştır
[708] Tefâvüt, aslında tenakuz, tehâlüf gibi iki şeyin birbirini fevt eder veçhile uygunsuzluğu ve perişanlığı, başkalığı demektir ki, münasebetsizlik ve nizamsızlık diye tefsir olunur. Yânî bütün bu semâları Allah Taâlâ rahmet ve in'âmı eseri olarak, hepsinin fevkinde kendisinin birliğini, kudret ve İzzetinin büyüklüğü ile rahmâniyyetini tanıttırmak üzere yaratmış ve o hikmet ile onları tabaka tabaka muhtelif eb'âd ve genişlikte yaratmakla beraber hepsini hem birbirine mutabık, hem size uygun bir nizâm ve hey'et ve yeknesak bir muvâzene ve ahenk içinde yaratmıştır...
[709] Nûn ile kaleme ve (kalem sahihlerinin) satıra dizmekte oldukları şeylere an-dolsun ki... " (Âyet: 1) kelâmından dolayı bu isimle anıldığı gibi, sâdece "Nün Sûresi" veya "Kalem Sûresi" de denilir. Nûn hakkındaki tefsirlerin en mühim-mi şu ikisidir:
a. O hecâ harflerinden birisidir, ma'nâsını ancak Allah bilir.
b. Nûn, mürekkeb hokkası demektir. Bu, Ibn Abbâs'ın bir kavlidir. Dah-hâk, Hasen, Katâde de bunu tercih etmişlerdir. Bu suretle yemîn, hokka ile kaleme ve yazıcıların bunlarla yazmakta oldukları herşeyedir. Çünkü hokka ile kalemin yazmaktaki fâideleri büyüktür..
[710] Sann, bağ kesmek, üzüm veya meyve devşirmek ma'nâsına geldiği gibi, birşeyi kökünden .kesip tamamen ayırmak ma'nâsına da gelir. "Hâlbuki onlar uyurlarken hemen Rabb 'inden dolaşıcı bir belâ onu sardı da o bahçe sırım gibi oluverdi".
Sarım, tamamen kesilmiş veya kesik.demektir. Meyvesi kesilmiş bağa, hâsılatı biçilmiş tarlaya, geceden bir kıt'aya, hİçbirşey bitirmeyen kumluk bir yere de denilir. Burada birinci ma'nâda olabilirse de sonraki ma'nâlardan biriyle o bağın meyvesinin değil, kendisinin kökünden kesilip yanmış, kum gibi kapkara kalmış olduğu rivayet edilmiştir...
[711] Âyetlerin tamâmı şöyledir: "Alabildiğine yemîn eden, nefis izzeti bulunmayan, dâima ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan, hayırdan durmaksızın men 'eden aşırı zâlim, çok günahlı, kaba haşîn, bütün bunlardan başka da kulağı kesik (damgalı soysuz) olan hiçbir kişiyi fanıma (onlara boyun eğme)".
[712] Zenîm, Zeneme'den türemiştir. Zeneme, keçinin, koyunun boynunda, kulağı dibinde, derisinden küpe gibi yumrucuklara yâhud kulağı delinip de ucundan asılı bırakılan sarkıntıya denir ki, her tarafa sallanır durur. Lisânımızda o koyun veya keçiye küpeli denildiği gibi, Arabça'da da Zenîm denilir. Burada bundan istiare edilmiştir ki, bu Türkçe'de en ziyâde dalkavuk veya kulağı yirik yâhud kulağı kesik yâhud kulağı küpeli ta'bîrlerin deki mecaz ma'nâyı andırır. Nesebi' bozuk, piç, şerr İle tanınmış, kötü damgalı, alâmetli kâfiiyçok zulumkâr, alçak fâcir.. ma'nâlarma tefsir edilmiştir. Maksad bütün bu kötü huylardan sakın-dirmaktır.
[713] Hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır. Hadîsteki "Meteda'ıfın" lâfzı, ayn'ın fethasıyle "Muteda'afın" şeklinde de zabtedilmiş olduğundan, iki çizgi arasında ikincinin ma'nâsını da gösterdik.
[714] Sök, lügatte bilinmiştir ki, topuktan baldıra doğru bacağın incik yeridir. Bundan ağacın sakı gibi herhangibir şeyin aslına da denir. Burada sâk mutlak olup, birşeye muzâf değildir. Lâkin başlık altındaki hadîste "Rabbi'niz sakından açar" diye "Hi" zamirine muzâf kılınmıştır...
Keşşaf sahibi Zemahşerî der ki: Keşf an sâk ve ibda' ani'l-hidâm (baldırdan açmak) ta'bîrleri, işin şiddetinde ve musibetin çetinliğinde meseldir. Bunun aslı dehşet ve hezimette ve kapalı kadınların kaçarken paçalarını sıvamaları ve o sırada baldırlarını açmaları mes'elesindedir... Fahreddîn er-Râzî de sâk'ın tefsirinde dört vecih sıralamış, sonunda şöyle demiştir: Şu hâlde "Yevme yukşefu an sâfc"ın ma'nâsı, Hakk'ın emri şiddetlenip İş büyümeğe başladığı gün demektir. Yoksa ne sâk vardır, ne de açılma; nitekim kolları kesik cimri adama "Eli bağlı" denilir, hâlbuki ortada ne el vardır, ne de bağ; o ancak cimrilikte bir meseldir... Hâlbuki ancak şiddetli emirden açar.
O hâlde hadîsi de böyle anlamak lâzım gelir. "O gün sâkdan açar" kavlinde sâk açmaktan müslîmin îmânıyle beklediği, mücrimin kaçındığı hakkın veya hakk hükmünün gayb perdesinden şuhûd sahasına kendini bir uçtan göstermeye başlaması ma'nâsını anladığımız gibi, bunun ortaya çıkardığı şiddet ve dehşet İçinde de mücrimlere sırf elem olan korkunç bir kahır ve tezlîl, müslimlere de aynı hâile içinde murâd kapısını açan cazibeli bir şevk ve izzet heyecanı seziyorum. Çünkü mücrimlerin bütün ortaklanyle beraber hepsine şiddetli bir va-îd ve korkutma olan bu âyet müslimlere bir va'd ve müjdeleme olmak üzere Peygamber'e hitâb siyakında gelmiştir {Hakk Dîni, VII, 5292-5299).
[715] Bu hadîs uzun şefaat hadîsinden bir parçadır, ondan kısaltılmıştır. "Rabb'imiz sakından açar" ta'bîri müteşâbihierdendir.
Tabak, omurgalardan herbirinin arasında oynak yerine gelen yufkaca kemiklere de denir ki, tıpkı tıpkına, tabaka tabaka intibak noktaları demek olur.
[716] "O hak olan; nedir o hakk olan; o hakk olanı sana hangi şey bildirdi?" (Âyet: 1-3) âyetlerinden dolayı bu isim verildi. Bunun elif, lâm ile "el-Kaarıa" (Âyet: 4) ve "es-Sâat" gibi kıyamet gününün isimlerinden olduğunda ihtilâf yoktur

[717] Husûm, uğursuzluk ve idman ma'nâlarma masdâr olduğu gibi bir de "Hâsim"-in cem'i olur. Hasm, birşeyi kökünden kesmek ve bir hastalığı kökünden kesmek için ardı ardına dağlamak ma'nâlarma gelir. Nitekim el-Kamer'de "fî yevmin nahsin müstemirrin" (Âyet: 19) geçmişti. Bundan başka "Hâ.Mîm. Secde" de "Fieyyamın nahsâtın" (Âyet: 16) buyurulmasma tamamen uygun olmak üzere Husûmen, uğursuz şeyler demek olduğunu söylemişlerdir. Bu da köklerini kesecek hiç hayırlarını bırakmayacak derecede uğursuz ma'nâsını ifâde eder. Bâzıları da "Husûmen" masdar olarak mef'ûlün leh, yânî köklerini kesmek için demek olduğuna gitmişlerdir.
[718] Kadâ, bir işi tamâmiyle kesip atmak, kesin hükmü verip icra etmektir. Yânî işi bitirip herşeyi kesip atan olaydı da beni bu felâketten, bu Hâkka'dan kurtaray-dı, tekrar dirilmek... olmasaydı... Bu temenni Hâkka'nın ölümden çok şiddetli olacağını ifâde eder.
[719] Vetîn, kalb damarı, şâh damarı, şiryan, ebher, bâzıları da bel kemiğinin iliği demişlerdir ki, ikisi de kesilince sahibi derhâl ölür.
[720] Tâğiye, tuğvân eden, haddini aşan vakıa, tavga gibi tuğyan ma'nâsma da gelir. Yâhud mevîGhı hazfedilmiş bir sıfat olur. O takdirde "Onlar (küfürleri ve) taşkın amelleri sebebiyle helak olundular" demek olur.
[721] Gıslîn gasl maddesinden yıkantı demek olan "Ğusâle"yi andırır bir kelimedir ki, lugatçilerden bâzıları yaradan, yağırdan akan cerahatin yıkantısı demişlerdir.
[722] Buna Maâric Sûresi, Seele Sûresi, Mevâkı' Sûresi de denilir.
[723] Izîn, ("Ize"nin cem'idir ki, aslı "-4zv"dendir. Herbiri bir fırkaya "Ma'zuvv" yânî mensûb olarak parça parça fırkalaşır bir hâlde demektir. Müşrikler, Rasû-lullah'in etrafına halka halka, fırka fırka toplanıyor ve O'nun söyledikleriyle alay ederek "Eğer Muhammed'in dediği gibi bunlar'cennete girerlerse, biz de onlardan evvel gireriz" diyorlardı; bu indi diye rivayet edilmiştir.
[724] Başındaki "İnnâ ersetnâ Nûhan..." âyetinden dolayı bâzı Buhârî nüshalarında "tnnâ Erse/nâ Nûhan Sûresi" ismiyle gelmiştir.
[725] Burada insan yaratılışının ferden ve cem'an geçirmiş olduğu tekâmül mertebelerine işaret buyurulmuştur: "... Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir" (el-Mü'minûn: 12-16).
[726] Çünkü "Deyyâr'hn aslı "Diyvâr" idi; vâv, yâ'ya tebdil edilip, vâv harfi yâ harfi içine girdirildi. Eğer Fa'âlen vezninde olaydı "Devvâr" olacaktı. Umer'in okuyuşu ile "Kayyâm"m aslı da "Kiyvâm" idi; bunun da vezni Fa'âPdir denilemez, bunun vezni de "Deyyâr"da olduğu gibi "Fey'âl"dır (Kastallânî).
[727] Bundan evvelki haşiyede de belirtildiği gibi, bu "Deyyâr" kelimesinin aslı "Dâr"-dan yâhud "Dew"den fey'âl vezninde "Deyvâr"dır. Vâv, yâ'ya çevrilmiştir. Fa'âl vezninde değildir. Yoksa "yâ" olmaz, "Devvâr" olurdu. Şu hâlde türemesine nazaran asıl mefhûmu evcil yâhud yurtçul demek gibidir. Bununla beraber "Deyyâr", "Ayyâs" gibi yâî olarak "Deyr"den fa'âl vezninde de olur ki deyr bekleyen, manastır bekçisi ma'nâsınadır.
[728] Yağmur duasında istiğfar bundan dolayı meşru' olmuştur. Şa'bi'nin rivayetinde Umer <R) bir gün yağmur duasına çıkmış, devamlı olarak istiğfar etmiştir. Sebebi sorulduğu zaman bu âyetleri okumuştur.
[729] Siz neye Allah için bir vakaar ummazsınız?": "Vakaar, hafifliğin zıddı olarak ağırlık, hilm ve temkîn ile azamet ma'nâlanna gelir. Nitekim Tevkîr, ta'zîm demektir. "LİUâhi" faili veya müteallikî beyândır. Yânî siz neye Allah'tan korkmuyorsunuz, O'na saygısızlık ediyor, putlara tapıyorsunuz? Bu ma'nâca kelâm, sırf tehdîd olur. Yâhud ne için Allah'ı, size ileride bir vakaar ve haysiyet bahşederek tevkîr etmesini, terakkî ettirip akıbette büyük mertebe ve sevaba erdirmesini ümîd etmiyorsunuz da, îmân ile O'nun yoluna gitmiyor, O'na küfr İle putlara tapıp zillet yolunu seçiyorsunuz? demektir ki, bu suretle tehdîdden ziyâde teş-vîk olmuş olur {Hakk Dini, VII, 5372-5373).
[730] Bunlar Nûh kavminin kendilerince en büyük tanıdıkları ve tapındıkları putlarının isimleridir. Keşşafta, zikredildiği üzere Vedd, bir erkek suretinde; Suvâ' bir kadın suretinde; Yegûs bir arslan suretinde; Yeûk bir at suretinde; Nesr, kartal veya akbaba suretinde idi. Yine denildi ki, helak olmuş olan Nûh kavminin putları ayniyle Arab'a geçmiş olması uzaktır; anlaşılmaz; zahir olan budur ki, ancak isimleri kalmış, Arab birtakım putlar edinerek onlara o isimleri vermişler ve Abdu Vedd, Abdu Yeûs, Abdu Yeûk isimlerini kullanmalarında da o putlarının isimlerine izafeti kasdetmişlerdir...
Bu isimler esasen Arabça olmayıp, yabancı olduklarına göre, Vedd ve Yeûs isimleri Hindliler'in Veda, Vuyesa isimlerine benzer gibi oldukları da hatırlara gelmez değildir (Hakk Dîni, VII, 5378)
[731] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Diğer hadîs kitâblannda da bunlar hakkında rivayetler, vardır: Abd ibn Humeyd'in Ebû Mutahhare'den rivayetinde, Ebû Ca'fer Muhammed ibn Bakır hazretleri şöyle demiştir: "Vedd, kavmi içinde sevgili müslim bir er idi, vefat edince Bâbil arzında kabrinin etrafında ordu kurdular, matem tuttular. İblîs bunların bu feryadını görünce, bir insan suretinde onlara: Sizin feryâd ve eleminizi görüyorum. Size onun bir suretini yapmam, toplandığınız yere koysanız da onu ansanız! dedi. Peki dediler, onun gibi bir tasvîr (bir heykel) yaptı, toplantı yerlerine koydular, onu anarlardı. Bunu görünce: Nasıl, evlerinize de yapsam, herkes evinde de ansa olur mu? dedi. Onu da yaptı, o suretle onu anarlardı. Sonra evlâdları yetişti, ona yaptıklarını görüyorlardı. Nesil uzadıkça onu neye andıkları unutuldu. Tuttular, ona ma'bûd diye ibâdet etmeye başladılar. İşte Arz'da Allah'tan başka ilk ibâdet edilen, Vedd oldu."
İbn Munzir ve başkası, Ebû Usmân en-Nehdi'den rivayet etmişlerdir. O şöyle demiştir: "Yeûs'u gördüm, kurşundan idi; çıplak bir deveye yükletilir, beraberinde giderler, bir yere varıp kendi kendine çökene kadar onu hiç heyecânlandırmazlardı. O çökünce de: Haydin konacağız, menzili beğendi! derler ve etrafına konarlar ve onun üzerine bir bina yaparlardı".
İslâm Dîni müslümânları putlardan ve putçuluktan kurtarmıştır. Sonraki çağlarda ve hattâ yirminci asırda bile zaman zaman bâzı ülkelerde hortlatılan bu putçuluk zihniyetinden ve her türlü putlardan Allah'ın milletimizi ve bütün insanlığı kurtarmasını niyaz eylerim! 5 Mayıs 1983/22 Receb 1403.
[732] Buna el-Cinn Sûresi de denilir. Cinn, cins İsmidir; müfredi CinnTdir. /ndV'lerde ve öteki geçmiş kitâblarda, eski ve yeni milletlerde zikredilegelmİştir. "Cİnnleri O Via ortak yaptılar. Hâlbuki bunları da O yaratmıştır. Bundan başka bilmeden O'nun oğulları ve kızları olduğunu da uydurup söylediler. O'nttn zâtı ise vasfe-de geldiklerinden çok uzaktır, çok yücedir" (el-En'âm: 100) buyurulduğu üzere Allah'ın gizli mahlûku olan cinnleri müşrikler, ulûhiyet derecesine çıkarıp Allah'a ortak koşmuşlardı ve o suretle Allah'a oğullar ve kızlar uydurup, cehaletle onlara tapınışlardı. "fi/r de O'nunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular..." (es-Sâffât: 158) buyurulduğu üzere, Allah ile cinnler arasında bir neseb uydurmuşlar, ma'bûdlann birbirinden doğmaları ve üremelerine zâhib olmuşlar; birtakımları da cinnlerin gaybi bildiklerine i'tikaad etmişlerdi... Bu bâtıl akideler birçok âyetlerde redd ve ibtâl olunduğu gibi bilhassa bu sûrede Allah'ın birliği ve büyüklüğü ve cinnler hakkındaki yanlış ve mübalağalı akidelerin bâtılhğı anlatılmak üzere Kur'ân'ın onlardaki te'sîri ve cinnin her ne suretle olursa olsun bir varlığı bulunmakla beraber onların da müslimi, kâfiri; iyisi, kötüsü bulunduğu ve Allah'a karşı hiçbirinin hükmü olmayıp, hepsinin âciz ve mes'ûl olduğu ve hepsinin başına kıyametin kopacağı ve Allah'a îmân edenlerin, onların şerrlerinden korkmaması lâzım geleceği... anlatılmıştır... (Hakk Dîni, VII,
5381-5382).
Lugatçilerin ve müfessirlerin beyân ettiği üzere Cinn kelimesi, bu maddenin bütün türevlerinde aslı birşeyi histen örtmek ma'nâsmı ifâde eder. "Cennehu" ve "Ecennehu", O'nu örttü, gizledi. "Cenne aleyhi'i-leylu", Gece üzerini örttü, bürüdü"; "Cunne"; kalkan yânî siper; "Cenîn", henüz doğmamış, rahimde örtülü çocuk yâhud kabir, "Cenan", bâtındaki kalb, "Cennet", zemîni örtmüş bağ ve bustân yâhud da histen gizli bağ, "Cunûn", nefîs ile akıl arasına perde olmuş delilik. Bütün bu kelimelerde ve ma'nâlarmda histen bir gizlilik ma'nâsı vardır.
el-Ahkaaf ile bu sûrede birtakım cinnlerin Peygamber'e gelip Kur'ân dinledikleri ve O'na îmân ile kavimlerine dönüp nasîhat ederek da'vet eyledikleri zikr ve beyân edilmiş olduğunda şübhe yoktur. Bununla ilgili hadîslerden biri, buradaki İbn Abbâs hadîsidir.
[733] Hadîs, el-Cinn Sûresi'nin inme sebebini açıklamaktadır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Sabah namazı kıraatini açıktan okumak bâbı"nda geçmişti. Bu vak'a, Peygamber'in hicretten Önce Tâif'ten dönmesinden sonra olmuştur. Yİ-ne bu hadîsten, Peygamber'in İns gibi cinne de gönderildiği açıkça anlaşılmaktadır. el-Ahkaaf Sûresi'nin sonları ile el-Cinn Sûresi'ndeki âyetler bu ulu risâleti ' bizlere bildirmek için indirilmiştir.
Cinnlerin buradaki "Ey kavmimiz!" hitabı, el-Ahkaaf: 30. âyetindendir. Devamı el-Cinn Sûresi'ndedir. İbn Abbâs bu iktibas ile -Allah eri bilendir- her iki sûredeki âyetlerin aynı kıssaya âid olduğunu îmâ etmek istemiştir...
[734] el-Muzzemmil'in nuzûl sebebi ile el-Muddessir'in nuzûl sebebi bir ve ikisi de ri-sâlet işinin i'lânı ile alâkalıdır...
Peygamber(S)'e Hıra mağarasında melek gelip de söylediklerini söylemesi üzerine, Peygamber, Hadîce'nin yanma döndüğü zaman "Zemmilûnî, zemmûûnî=Beni örtün, beni örtün" demişti. Bunun üzerine "Yâ eyyühe'l-müddessir", arkasından da "Yâ eyyuhe'l-müzzemmil" inmiştir. el-Müddessir'in evveli nüzulde daha evvel bulunmakla beraber, el-Muzzemmil'in sebeb ve mukaddimelere, Muddessir'in gaye ve murada ilgisi daha sarih ve enfüsten âfâka seyri daha şümullü olduğu için tertîbde Muddessir, Muzzemmil'den sonraya konulmuştur.
el-Muzzemmil, tefa'ul babından fail isimdir, aslı "Mütezemmil" idi, tâ harfi zâ'ya girdirilmiştir. Örtüsünü bürünüp örtünen demektir ki, kendisi örtünmüş veya başkası tarafından örtülmüş olabilir...
[735] Tebettul, lügatte kesmek ve kesilmek demektir. Nitekim ibâdette Allah'a kesilmesinden dolayı Meryem'e "Betûl" denilmiştir.
Tebtîl, iyice ve tamâmiyle kesmek; Tebettul, çalışarak kesilip çekilmektir.
[736] el-Muddessir, aslı: "Mutedessir" idi, disâre bürünen demektir. Disâr entari, cübbe, kaftan, ihram gibi şiarın üstüne giyilen veya örtülen dış kisvesi, veya bürgüsü; Şiar da gömlek, don, izâr gibi bedene dokunan iç çamaşırıdır. el-Muzzemmil'de de geçtiği üzere Peygamber böyle bir örtüye sarınıp bürünmüş ve yatmıştı.
Burada "Kâfirlerepek zor" denildikten sonra "Kolay değil" buyurulmuş, bu, ilk bakışta lüzumsuz gibi görünür. Lâkin zorluk iki türlüdür: Birisi evvelâ çok zor olmakla beraber gittikçe kolaylaşır, yenilebilir. Birisi de gittikçe zorlaşır, hiç kolaylaşmaz. O gün herkes için zor olacak olduğu bildirilmek üzere "Zor gün" denildikten sonra, "Gayru yesîr = Kolay olmayacak" buyurulmuştur.
[737] Kasvere, KasfĞ&n türemiş olarak zorlu, zorba demek gibi olup, zorlu avcı alayı veya arslan ma'nâlarma geldiği beyân ediliyor. Lugatçilerin çoğu Kasvere "Ars-lan"dır demişlerdir... İşte Kur'ân ile verilen Allah nasihatinden kaçan, onu dinlemek istemeyen budalalar öyle ürküp kaçıyorlar. Hâlbuki o zavallı yabanî eşeklerin kaçmaları bir çaresizlik olmakla beraber, yine tehlikeden kaçmaktır. Onda belki bir kurtulma düşünülür. Öğütten kaçan bu budalalar ise tehlikeden değil, kurtuluştan kurtarıcıdan kaçıyorlar; faydalarını bırakıp helake koşuyorlar
[738] Bu hadîste el-Muddessir Sûresi'nin nüzulünün beyânı vardır. Câbir'in bu hadîsinden vahyin fetretinden, yânî bir süre kesilmesinden sonra ilk nazil olan âyetler "Yâ eyyuhe'l-muddessir" sûresİ"nİn baş tarafları olduğu anlaşılıyor.
Bundan bir parça, Vahy KİtâbI'nda geçmişti. Oradaki rivayette başını kaldırınca gördüğü şey şöyle anlatılmıştı: "Ben yürürken birden gökyüzü tarafından bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki Hırâ'da bana gelen Melek, semâ ite yer arasında bir kürsî üzerinde oturmuş, pek ziyâde korktum..." Nitekim bu kısım daha sonraki hadîslerde de gelecektir.
[739] Bu iki bâb altındaki hadîsler de geçen Câbir hadîsinin başka yollardan gelen rivayetleridir
[740] Bu da geçen Câbir hadîsinin başka bir rivayetidir. Ancak Buhârî hadîsi burada iki yoldan getirmiştir: Biri Yahya ibn Bukeyr el-Mısrî, o da el-Leys ibn Sa'd, o da UkayI ibn Hâlid, o da Muhammed ibn Müslim ibn Şihâb ez-Zuhrî... yolu.
[741] "Ve o pisliklere yaklaşma, onları tefket". Bu kelime râ*nın ötresi ve kesresi ile pislik ve azâb ma'nâsına geldiği gibi (bundan önceki hadîsin sonunda) vesenler ve putlar demek olduğunu da beyân etmişlerdir.
[742] Bu da geçen Câbir hadîsinin başka bir yoldan rivayetidir. Vahy Kitâbı'nda da belirtildiği üzere İkra' Sûresi'nin ilk beş âyetinin inmesinden sonra vahy bir süre kesilmiş ve Cibril bir daha görülmemişti. Vahyin bu kesilme süresi hakkındaki rivayetler çeşitlidir. En azı onbeş gün, en çoğu da üç senedir.
Bu hadîslere göre İkra' Sûresi indi, bununla kendisine peygamberlik verildi. Bu vahy kesilmesinden sonra el-Muddessir Sûresi ve el-Muzzemmil Sûresi indi, bunlarla da rasûllükle tebliğe me'mûr edildi.
[743] Buna "Lâ uksimu Sûresi" de denilir.

[744] "Fakat insan önünde fucûr etmesini ister": Şehvetlerinden, ma'siyetlerinden, lezzetlerinden ayrılmamasını, ileride onlara devam etmesini ister, fücurda devamı salâha tercih eder.
[745] Mefer, Firar ma'nâsına mîmli masdar veya kaçacak yer ma'nâsma mekân ismidir. O fâcir insan, o vakit dehşetinden kaçacak yer arar, ümîdsizliğinden, şaşkınlığından böyle der. Bu ümîdsizlik ifâde eden inkârî bir istifhamdır. "Kellâ lâ vezera"bu ümîdsizliği açıkça söylemedir. Bununla beraber şaşkınlıkla hakîkî istifham da olabilir. Bu surette "Kellâ lâ vezer = Hayır yok bir kaçacak, sığınacak yer!". Vezer, aslında ağırlık ma'nâsmdan men' edici dağ, sarp ve muhkem dağ demektir. Böyle dağlar kaçakların sığındıkları yerler olduğu için, gerek dağ, gerek kal'a, gerek silâh, gerek insan vesaire mutlakaa melce', sığmak,ev veya siper ma'nâsmda yaygın olmuştur.
[746] Bu âyetteki "BihV zamirinin mercii zahir değildir... Lâkin hitâb bilhassa Pey-gamber'e olmak ve sonra da Kur'ân denilmiş bulunmak i'tibâriyle, bu liBihV* zamîrinin evvelâ bu sırada PeygamberMn kalbine inmekte bulunan Kur'ân'a dönmesi gerekir. Zîrâ zamirin mercii, ma'nen veya hükmen geçmiş olmak yeter olduğu ve "Biz onu kadir gecesinde indirdik*' gibi birçok yerlerde Kur'ân'ın ismi geçmeden makaam karînesiyle ona zamîr gönderilegeldiği bilinmekle beraber, burada siyakın buna husûsî bir delâleti de vardır. Onun İçin tefsirler bu "BihV zamîrinin Kur'ân'a râci' olduğunu beyân etmektedirler. Burada getirilen hadîsler de bunun açık delilleridir.
[747] Bundan da anlaşıldı ki, Peygamber (S) bu sûre inerken, bilhassa bu noktada dilini depretmiş, acele okumak istemişti; bu âyet de bunun üzerine inmiş ve iyi zabtetmek için, işin evvelinde hareketsiz dinlemek emroolmmuştur.
[748] Bu da geçen hadîsin başka yoldan gelmiş bir rivayetidir.
"Sonra beyânı da bize âiddir": Lüzum ve ihtiyâç hâsıl oldukça beyân ve cinlerinden biriyle muradın beyân ve îzâhı da bize âiddir. Usûl ilminde tafsîl olunduğu üzere, beyânın vecihleri beştir: Takrir beyânı, Tefsir beyânı, Tağyir beyânı, Tebdil beyânı, Zaruret beyânındır. Bu suretle Kur'ân'ın birçok âyetleri birbirlerini beyân ederler. Burada dikkate değer olan noktalardan biri de şudur ki, "Cem'ahu ve kurânehu vettebıy kurânehu" âyetlerinde Kuran, isim değil, "Kıraat" mâ'nâsma Ruchân vezninde masdârdır. İkincisi "Makruvv" yânı "Okunan" ma'nâsma da olabilir... Yânî Kuran kalbine, basiretine inerken sâde dinle, çünkü bize âiddir onun cem'i ve kuranı -yânî tamâmını toplayıp kuran hâlinde tesbît ederek okutmak bizim taahhüd etmiş olduğumuz bir iştir. Onu sana indiren okutacaktır...
[749] Buna "İnsan Sûresi", "Dehr Sûresi", "Ebrâr Sûresi", "Enşûc Sûresi" de denilir.
[750] Hel, soru harflerinden olmakla beraber bazen "Helhazâ illâ beşerun" (el-Enbiyâ: 3) gibi "Mâ" ma'nâsmda nefî, bazen de burada olduğu gibi "Kad" ma'nâsın-daisbât yerinde kullanılır. Müfessirler burada ve "Hel etâke hadîtsu'l-gâşiye"de "Kad" ma'nâsmda olduğunu söylemişlerdir. Bunun iki vechi vardır: Birisi, "Hel" aslında "Kad" ma'nâsına tahkîk ve takrîb için olmaktır ki, hakîkaten "Geldi" yâhud "Yaklaştı geldi" demek olur. Birisi de takrîrî istifham olmak suretiyle "Geldi mi geldi", "Geldi yâ" diye aynı ma'nâyı ifâde eder. Bununla insan hilkatinin tekvin târihinde sonraya bırakılışı tahkîk ve takrir olunmuştur...
[751] Yânî insan nâmıyle anılan, anlaşılan, insanlık mahiyetiyle düşünülen birşey olmamış, bu gün insan ünvâmyle tasavvur olunup zikrolunan cins vücûd bulmamıştı. Ancak insan unvânıyle tanınmayan birşey olmuştu...
[752] Mustattr uçan, uçuşan, yangının veya sabahın yayılması gibi etrafa dağılıp yayılmak kaabüiyetinde bulunan demektir.
[753] Esaret maddesi olan Esr, aslında sıkı bağlamak ma'nâsına masdar olup, bağlamak vâsıtası olan kayıt ve bende de denilir ki, burada hilkat bendleri, bedenlerin maf sularını bağlayan damarlar, sinirler ve kaslar gibi rabıtalar ile tefsir edilmiştir.
[754] Bu, kelime cîm'in ötresi ile "Cumâlât" okunuşuna göredir. Cîm'in kesresiyle "Cimâlât" okunuşuna göre Cemel'İn cem'i olup, "erkek develer" ma'nâsınadır. Buradaki "Üç şu'beligölge" hakkında gizel bir tefsir yapılmıştır: Yânî Allah'ın birliğini tanıyan muvahhid mü'minlere mahsûs koyu gölgede gölgelen-meye sizin hakkınız yoktur. Siz Tevhîd'e inanmıyordunuz; şirk'e, Teslîs'e inanıyordunuz. Şimdi muvahhid mü'minler Arş'ın gölgesinde, gölgeleyici gölgede gölgelenirlerken, siz i'tikaad ettiğiniz üç çatallı bir gölgeye sığınınız. Atâ'-dan rivayetle bu üç çatallı gölge, cehennem dumanının gölgesi diye tefsir olunmuştur... Lâkin Ebû Hayyân'ın naklettiği veçhile İbn Abbâs: Bu hitâb Sa-lîb'e tapanlara söylenecektir. Mü'minler Allah'ın sayesinde, Arş'm gölgesinde korunacak, onlara "Ma'budunuz olan salîb'in gölgesine gidin" denecek; çünkü salibin üç şu'besi vardır, demiştir.
Demek ki bu "Üç çatallı gölge", Hristiyanlığm "Teslis" akîdesinin, "Üç Uknûm"un bir remzidir. Salîb onu temsîl eder. Hristiyanlık bunu ve âhireti yalanlamıyor, fakat en büyük kurtuluşu bundan bekleyerek, buna i'tikaad ediyor.. {Hakk Dîni, VII, 5523).
[755] Hadîslerin sûrenin iniş zamanı ve yerini bildirmesi bakımından başlıkla uygunlukları açıktır. Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'l-Halk Kitâbı'nda da geçmişti.
[756] Çünkü o alev saçan ateş öyle kıvılcımlar atar ki saray gibi". "Kasr" burada "Büyük ve sağlam yapılmış ev" diye tefsir olunmuştur ki, maksad büyüklük benzetilmesi olduğundan saray gibi demek olur.
[757] İbn Abbâs bu kelimeyi sâd'm fethasıyle "el-Kasari" şeklinde okumuş ve bunun ma'nâsının da kışın soğuktan korunmak için siper yapmak maksadıyle diktikleri üç zira' ve buna yakın uzunluktaki ağaç gövdeleri demek olduğunu bildirmiştir...
[758] Bundan evvelki benzetme irilik i'tibâriyle idi, bu da kıvılcımların rengi, çokluğu ve hareketi i'tibâriyledir.
[759] ibn Abbâs bu hadîste cîm'in ötresiyle "Cumâlât" şeklinde okuyor ki, bunun
ma'nâsı da onun îzâh ettiği gibi, gemileri bağladıkları kalın İplerdir. Onların üst üste yığılmasıyle oluşan ip yığını büyüklüğünde kıvılcımlar demek olur.
[760] Bu da yukarıda geçmiş olan İbn Mes'ûd hadîsinin başka bir senedle gelen rivayetidir. Burada Buhârî'nin üstadının kendi babasından hıfzettiği ziyâde fıkra kıymetlidir, mühimdir. Çünkü bu fıkra, nüzulün Minâ'da olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu da Mekke devrinde olmuştur.
[761] Yânı bütün gökler ve yer sakinleri yukarıda ve aşağıda bütün mahlûkaat fiilen O'nun işine müdâhale etmek şöyle dursun, O'nun adına kendiliklerinden bir söz söylemek veya ona bir hitâbda bulunmak selâhiyetine mâlik değiller. Gelen âyette beyân olunacağı üzere, izin verdiği müstesna. O vakit de mâlik olarak değil, izinli olarak söyleyebilirler...
[762] "Bunlar da bir söz söyleyemezler. Ancak o Rahmân'ın izin verdiği doğru söyleyen kimse müstesna": O kimse izne nail olmak ve doğru söylemek şartiyle söyleyebilir. Ve söylemesi yine mâlikiyetle değil, müsâade ile olmuş olur. Demek ki, bu izin ile istisnada şefaat kapısının bir açılması vardır...
[763] Burada "Hisâben", "flasbuna'llâhu"da olduğu gibi tam kifayet ma'nâsmdan "Yeter mi yeter" deyinceye kadar kâfî ve bol mealinde tefsîr edilmiştir. Aslında "Hisâbetı", "Hesaba çekmek ve hesaba çekilmek" ma'nâsına geldiği gibi, "Hasbu", yânî "Yeter, kâfî olur" ma'nâsına da gelir.
[764] Bu hadîsin bir rivayeti ez-Zumer Sûresi tefsirinde de geçmişti. "Acbu'z-zeneb", kuyruk sokumundaki kemiğin başı ve en küçük bir parçasıdır. İbnu Ebi'd-Dünyâ'nın Ebû Saîd Hudrî'den rivayetinde Rasûlullah'a "Bu nedir?" diye diye sorulmuş. O da: "Hardal dönesi kadar bir parçadır" buyurmuştur.
[765] Semk, birşeyin irtifa' ta'bîr ettiğimiz boyu, aşağıdan yukarıya uzunluğu ve yüksekliğidir. Yukarıdan aşağı düşünüldüğü zaman "Umk" denir.
[766] Nahıre, çürümüş, ufalanmış, rüzgârla savrulur yâhud delik deşik, göz göz olmuş, rüzgâr estikçe ses verir, vızlar kemiktir. Evvelkine Nahıre, ikinciye Nâhıra demekle fark da edilmiştir.
[767] Hâfir, Hâfire, esasen kazıcı ma'nâsma sıfat olmakla beraber, atın tırnağına isim olmuştur. Ve o münâsebetle tırnağın kazdığı çukura, yânî izine ve o suretle açılan çığıra da denilir
[768] Mursâ, mîm'lÎ masdar olarak Irsâ ma'nâsına veya mekân ismi yâhud zaman ismi olarak müntehâ ma'nâsınadır. Irsâ, subût ma'nâsına olan Resâ'dan, geminin demir atılarak durdurulması gibi sabit kılınıp durdurulmak demektir. Dağlara Revâsîdenilmesi de bu ma'nâdandır. Geminin varıp durduğu yere geminin mursâsı denilir. Burada bir istiare var demek olur. Yânî Allah o saati ne vakit getirip dikecek, o kıyamet ne zaman vâki' olacak? diye soruyorlar.
[769] Hadîsin başlıkla, yânî sûre ile uygunluğu, onun da kıyamet hakkında zikredilenler cümlesinden olması bakımındandır. Bunun bir rivayeti Rikaak Kitâbı'-nda da gelecektir.
[770] Buhârî'de bunun nuzûl sebebine dâir bir rivayet zikredilmemiştir. Tirmizî'de Âişe'den şöyle rivayet edilmiştir:
"Abese ve tevellâ" a'mâ İbnu Ummi Mektûm hakkında indi. Rasûlullah'a gelmişti. Yâ Rasûlallah, beni İrşâd et! deyip duruyordu. Rasûlullah'm yanında ise müşriklerin büyüklerinden birisi vardı. Rasûlullah, a'mâdan yüz çeviriyor, diğerine yöneliyor ve: Söyleyeceğinde bir be's görüyor musun? diyordu, hayır deniliyordu. Bunun hakkında indirildi. Tirmizî buna garîb bir hasen hadîs demiş ve bâzı rivayetleri bulunduğunu da söylemiştir.
Abs ve Ubus, huzursuzluktan yüz burkulmak ma'nâsınadır ki, yüz ekşimek, burun çevrilmek, çehre dürülmek ta'bîr olunur. Müteaddî olarak da kullanılır kî, yüz ekşitmek, surat etmek, surat asmak, çehreyi dürmek, kaşım çatmak ta'bîrleriyle ifâde edilir...
[771] Sefere, Sâ/ir'în cem'idir, Kâtib, Ketebe gibi Sçfir, Ketb vezninde ve aynı ma'-nâda, yânî yazı yazmak demek olan Se/r'den Kâtib, kitâb yazıcı, hattat ma'nâ-sma gelir. Nitekim bu maddeden sîn'in kesriyle Sifr, kitâb demek olduğu "Yecahu esfâran"da geçmişti. Bu maddenin aslı, Örtülü şeyi açmak, keşfetmek ma'nâsı-na konulduğu ve yazı yazmak da ma'nâyı ve meramı bir nevi' keşf ve îzâh demek olduğu için, yazmağa Sefr, yazana Safir, ve yazılana Sifr denilmiştir...
[772] Tesaddâ, saded eden, yâhud Sadâ'dan olabilir. Evvelkinde: Sen onun sadedinde oluyorsun, ona yönelip onun irşâd ve ıslâhına uğraşıyorsun demek olur. İkincide de: Sen ondan sadâ bekliyor, uzaktan uzağa, dağdan taştan ses aksedip gelmesini bekler gibi sesinin- ondan aksetmesini gözetiyor, ona özeniyorsun demek olur..
[773] Hadîsin başlığa uygunluğu "es-Seferetu'l-kirâmu'l-berere" kavli sebebiyledir, işte Kur'ân, böyle melekler ellerinde öyle temiz, yüksek, mükerrem sahîfeler içinde bir tezkiredir. Onun için bunu dileyen tezekkür etsin, dileyen düşünsün, bellesin, amel etsin.
[774] Buna "et-Tekvîr Sûresi" ve "Kuvviret Sûresi" de denilir.
tbn Umer (R): Rasûlullah (S) "Her kim kıyamet gününe göz görür gibi bakmak arzu ederse İzm 's-şemsu kuvviret, İza 's-semâu infataret, İzâ 's-semâu inşakkat sûrelerini okusun" buyurdu, demiştir (İmâm Ahmed, Tirmizî, Hâkim).
[775] Burada İzâ ile oniki hâdise zikredilmiş, cevâbında "Nefis ne hazırlamış olduğunu bilecektir" buyurulmuştur.
[776] Inkidâr, bulanmaktır. Bunda iki ma'nâ rivayet edilmiştir. Birisi nurlarının saf-veti değişip sönmesi, diğeri de saçılıp dökülmeleridir. Buhârî yalnız bunu rivayet etmiş, müfessirler de ekseriya bunu tercîh etmişlerdir. Çünkü Inkidâr'da aslolan insibâb, yânı dökülmedir...
[777] Tescîr, alevli ateşle fırın kızdırmak ve doldurmak ma'nâlarına gelir. Burada bu iki ma'nâdan üç surette tefsîr edilmiştir: Birisi, denizlerden volkan hâlinde ateşler çıkarak suların çekilmesi. İkincisi, ateşle doldurulmuş olması. Üçüncüsü de denizlerin yarılıp akıtılarak Arz'm her tarafını bir deniz hâlinde kaplaması. Bu üç ma'nâyı Buhârî burada özetle nakletmiştir.
[778] Hunnes, sinenler veya dönenler ma'nâsınadır. Hunnes, Hânis'm cem'idir. Hans ve Hunûs: Büzülüp sinmek veya gerilemek ve geri kalmak ma'nâlarına lâzım ve müteaddî olduğuna göre Hânis, sinen, gâib olan veya sindirip gâib eden yâ-hud geri kalan veya gerileten demek olur.
liel-Cevâri'l-kunnesi"deki "Cevâri", Cereyân'âan "Câriye"nım cem'i "Akanlar" demek olup "Hunnes"z sıfat veya bedeldir. "el-Kunnes", "KânİS"-in cem'idir. "Kânis", süpürmek ma'nâsma "Kens"ttn "Süpüren" ve "Ku-nûV'ten "Kinâs"a giren demektir. "Kinâs", âhû kısmının ağaçlık ve ormanlık aralığında gizlendiği yatağına, yuvasına denir ki, kumu, toprağa kadar süpürüp açtığı için böyle isimlendirilmiştir. Çokları bu akanların yıldızlar olduğunu söylemişlerdir.

[779] Dâd harfiyle Danîn, "Cimrilik" demek olan "Danın"dan fail veznidir. Fail ma'-
nâsına da mef'ûl ma'nâsına da olabilir. Yânî o müşâhadeniz olan hususlarda cimri olmadığı gibi gayba dâir olan hususlarda da kıskanç ve cimri değildir. Almış olduğu vahyi tebliğ etmekte, haber verip bildirmekte cimrilik etmez. Kıraatlerin bâzısında Dâd yerine Zî ile okunur. Bu da töhmet ma'nâsına "Zm«e"den olup, o"gayb üzerine töhmetli, maznun değildir, emîn ve mevsuktur demek olur... Yine buradan za'f ve azlık ma'nâsından olarak: O, nefsinde kuvvesi zaîf, hafızası çürük değildir, demek olur.
[780] As'ase, zıd ma'nâh olup hem yönelme, hem geri dönme ma'nâsına geldiğinden, burada ikisiyle de tefsîr edilmiştir
[781] Buna "el-Infitâr Sûresi" de denilir.
Bundan evvelki sûrenin başında kıyamet işlerinden onikisi sayılıp, onlara yemîn edildiği gibi, buradada da dört hâdise zikrediliyor ve neticede bu dört iş olduğu vakit "Her nefis dünyâda neyi takdîm ve neyi te'hîr etmiş olduğunu bilecektir" buyuruluyor. Bu takdîm ve te'hîr de birkaç türlü tefsîr edilmiştir...
[782] Buna "et-Tatfîf Sûresi"dç denilir. Mutaffifin, "Mutaffif "in cem'i "Mutaffif-ler"; "Alırken dolgun, verirken eksik Ölçenler" demek olduğu, önünde açıcı sıfat olan iki âyet ile anlatılmıştır.
[783] Râne "Reyn"dendir. "Reyn"vç "Ruyûn", birşeye pas basıp galebe etmektir. Bundan kalbe günâh ve katılık basmağa da denilmiştir, ki Kur'ân'da kalb mühürlenmek, hatjn ve tab' dahî ta'bîr edilmiştir. Burada "Belrâne", lâm ra'ya idgâm olunmamak için Hafs rivayetinde lâm'da hafif bir sekte yapılarak okunur ki, "Reyn'"m ma'nâsmdaki tutukluğa açık bir telmîh olur.
Tevsıb ve Isâbe, sevâb vermek demektir. Sevâb da esasen ceza gibi, hayır veya şerr herhangibir şeyin karşılığıdır. Sonra da sevâb hayırda meşhur olmuştur. Nitekim ceza da şerrde şayi' olmuştur. Burada Tesvîb, "Tecziye" ykm "Karşılık vermek" ma'nâsmadır. İstifham da takrir içindir.
[784] Rahîk hiç karışığı olmayan hâlis şarab, en eskisi, en hoşu da denilmiş ve hepsinin yakın ma'nâlar olduğu söylenmiştir.
"Hitâmuhu misk": Hatimesi, kesimi misk; içildiği zaman sonu bir misk kokar, içilirken tadıcı lezzetinin kemâlini ihlâl etmemek için, misk kokusu içimin sonunda duyulmağa başlar. Ve bu hâl hem o kokunun, hem de o içkinin latîf hâssalarından birini teşkil eder...
"Mizacı da tesnîmdendir": O rahîk içileceği zaman, içine "Tesnîm "den de katılır. Bununla karıştırılan rahîk, sâdesinden daha nefis olur. Çünkü Tesnîm daha yüksektir.
[785] Hadîsin burada zikrinin sebebi, Yüce Allah'ın "İnsanların Âlemlerin Rabbi için kalkacakları günde" kavlini İçine almış olmasıdır.
[786] Buna "înşakkat" veya "inşikaak Sûresi" de denilir. Bu da kıyamette olacak işlerin bir kısmını anlatmaktadır.
Buradaki "Ezinet"; "Uzun" kelimesinden kulak vermek, dinlemek ma'-nâsından olarak inkiyâd ve itaat etmek ma'nâsına mecazdır.
[787] el-Hâkka Sûresi'nde "Bi-yemînihî" mukaabilinde "Bi-şimâtihî"; burada Verâe zahrihi" denilmesi, ikisinden de maksûd bir olduğuna delâlet eder. İkisinde de terslik, uğursuzluk, zorluk, hakaaret ve tehlike ma'nâsı vardır. Onun İçin "Bi-şimâlihi", "Verâe zahrihl" diye tefsir edilmiş,"arkalarından sollarına verilir denilmiştir.
[788] Havr, bir kemâlden sonra noksan ve zevale dönmektir. Nitekim Rasûlullah: "Kevrden sonra havrdan Allah 'a sığınırız" demiştir, ki sarık sarıldıktan sonra tersine çözülüp bozulması gibi, arttıktan sonra noksana, kemâlden sonra zevale, salâhtan sonra fesada, yükselişten sonra gerilemeye dönüş ve inkılâb demektir.
[789] "Hesabı yesîr", hiç münâkaşa edilmeyen kolay bir hesâb ki, Rasûlullah bunu arz ve sâde kitaba bakılıp geçiştirilmek ile tefsir etmiştir.
[790] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu burada üç ayrı yoldan getirmiştir. Bunun bir rivayeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti.
. Arz'dan maksad, amelleri tartılmak üzere insanların mîzâna yâhud amellerin sahihlerine arz olunmasıdır. Bu arz günündeki hesâb, Ashâbu'l-Yemîn denilenler hakkında pek kolay geçeceği Kitâb'ın bu nassı İle bilinmiştir. Bunlar muhasebeye ma'rûz kaldıkları gün gufran ile müjdelenecekler ve amellerinin kendilerine arzında taksîrâtlanyle beraber nail oldukları büyük büyük ni'metlere muttali' olacaklardır. Mağfiret müjdesine bitişik olmayan muhasebe ise ağırdır. Hasenelerden zannolunan nice amellerin kabule yakın olmadığı, hesâb münâkaşası esnasında belireceğinden, bu münâkaşa azaba götürücü yâhud başa baş selâmet menziline erişilse de münâkaşanın kendisi azâb olmuş olur.
Yâ Rabb! Bu satırları yazan Mehmed Sofuoğlu kulunu da hesabı kolay olacak sağcı bahtiyarlar zümresinden kıl! Âmîn!
[791] Bundan öncekilerle meal şöyledir: "And ederim o şafaka, o geceye ve onun derleyip topladığı şeylere, toplu bir hâle geldiği zaman Ay'a ki, (ey insanlar) siz hiç şübhesiz hâlden hâle bineceksiniz". Şafakın, gecenin ve içindekilerin, kamerin hâlden hâle geçmeleri gibi hâlden hâle; tabakadan tabakaya veya kamdan karna intibak eden, birbirinden üstün tahavvüller ve inkılâblara binecek, beyân olunduğu üzere sonunda Rabb'inize gideceksiniz.
Tabak kelimesi esasen Mutâbakaat ve Mutabık mefhûmuyle birçok ma'-nâlara gelir. Aslında birşeyi diğer birşeyin mikdârınca fevkinde kılmak ma'nâ-sınadır... Burada en ziyâde birbirine mutabık hâlden hâle geçeceksiniz diye tefsir edilmiştir ki, en şümullü ma'nâsı budur... Bunların hepsi insanların gerek ferd ve gerek cemiyet i'tibâriyle hayâtta bir kararı olmayıp, ölüm ve âhirete doğru Allah'a dönünceye kadar talıavvülden tahavvüle geçmeye mahkum olduklarını ifâde ediyor. Bu suretle dünyâda beşer hayâtı tavırdan tavıra terakki ve tedenniye giden mütemâdi bir inkılâb demek olduğu ve bunun için beyân olunduğu üzere nihayet Allah'a varıp hesâb vermek muhakkak bulunduğu anlatılmış oluyor.
Bu suretle rukûb ve tabakta bir yolculuk, ya yukarı veya aşağı giden bir İnkılâb tasvir ve tehyîci vardır. Hâlin birisi dünyâ, birisi âhirettir. Dünyâ bir inkılâb âlemi, bir geçit; âhiret bir karar yurdudur. Bu karar da ya sürûrda veya sairdedir.
Hâsılı bu âyette hayâtın terakkî veya tedennî yürüyüşünde kaanûn olan mühim hakikatler vardır: Hayât, muhîte mutâbakaat diye düşünüldüğüne göre de en yüksek hayât, en yüksek muhîte mutabakat demek olur. En yüksek muhît İse Evvel-Âhir, Zâhir-Bâtın olan, herşeyi bilen, nerede olursanız beraberinizde bulunan (eUHadîd: 3-4); herşeye şâhid (altı yerde); herşeyi ihata etmiş (Fussilet: 54) olan Allah Taâlâ'dır. Binâenaleyh en yüksek hayât, her hâl ü kârda Allah'ın emrine intibak ederek O'na kavuşmaya yükselmekle olur. O yükseliş ki "Bu dünyâ hayâtı bir eğlenceden, bir oyundan başka birşey değildir. Âhiret yurduna gelince: Şübhe yok ki, o asıl hayâtın tâ kendisidir, bunu bilir olsalardı" (el-Ankebût: 64) buyurulan âhiret hayâtı saadetin aksâsıdır. Ona yükselmek için de ondan beride hiçbir gaye ve maksadın durup kalmaması îcâb eder. (Hakk Dîni, VII, 5679-5683).
[792] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
[793] Uhdûd ve Hadd, yerde olan uzun hendek veya yarığa, bir de kamçı ile döğülen kimselerin bedenlerinde yol yol kan oturarak moraran kamçı yerlerine denir. Burada istimal bedeli suretiyle şöyle îzâh ediliyor: O ateş ki vehûdlu -tutuşturacak odunu, çırası çok yânî o alevli-ateşi müştemil olan Uhdûd\in, o ateş hendekleri nin sahihleri ki, bunlar mü'minleri îmânlarından vazgeçirmek üzere içine atmak için böyle ateş hendekleri yaptıklarından dolayı "Ashâbu'l-Uhdûd" nâmını almışlar. Lâkin kalblerdeki îmânı bu suretle yıkmağa çalışanlar muvaffak olamamış, bil'akis la'netlenerek mağlûb ve kahredilip bednam olmuşlardır. Bunların kimler ve nerelerde olduğuna dâir bâzı rivayetler nakledilmiş ise de, Kur'ân'da ta'yînlerine kasdedilmediğinden ancak vasıflanyle zikrolunmuşlardır.
Ebû Hayyân der ki: Müfessirler, Ashâbu'l-Uhdûd hakkında ondan fazla kavil zikretmişlerdir. Her kavlin de uzun bir kıssası vardır, biz onları bu kitabımızda yazmak istemedik, hepsinin özü şudur: Kâfirlerden birtakım kimseler yerde hendekler açtılar ve onlara ateş yaktılar, mü'minleri ona arz ettiler. Dîninden döneni bıraktılar, îmânda ısrar edeni yaktılar. Ashâbu'l-Uhdûd, mü'minleri yakanlardır. Kaffâl 7e/sfr'inde de şöyle demiştir: Ashâbu'l-Uhdûd kıssasında çeşitli rivayetler zikretmişlerdir. Bununla beraber içlerinde sahîh denecek derecede bir-şey yoktur. Ancak şunda ittifak etmişlerdir; mü'minlerden bir kavim, kendi kavimlerine yâhud üzerlerinde hâkim olan kâfir bir melike muhalefet etmişler, o da onları ateşli çukurlara attırmıştır... (Hakk Dîni, VII, 5690-5691).
[794] Vedûd, sevgi ma'nâsına Vudd'den, feûi vezninde fail veya mefûl ma'nâsma "Çok seven" veya "Çok sevilen" ma'nâlarına gelebilir. İkisiyle de tefsîr edilmiştir. *'Mecîd", zât ve sıfatında büyük demektir.
[795] Kasemin fâidesi, yemîn edilen şeylerin ehemmiyetine dikkat nazarını çekmek İle haberi kuvvetlendirmektir. Burada iki şeye yemîn ediliyor. Birisi semâ, birisi de Târik. Târik aslında "Tark"i&n fail isimdir. "Tark", bir ses işittirecek şekilde şiddetle vurmak, çarpmaktır. Çeşitli lâzımelerinde genişleterek kullanılmıştır: Çekiç ve çomak ma'nâsma "Mıtraka" ondandır; "Tarîk", yânî yol da ondandır. Çünkü yolcular ona ayak vururlar. Bu suretle "Târik", "Şiddetle vuran" demek olup, yola giden yolcu, geceleyin gelip kapı çalan ve gönül hoplatan ziyaretçi ma'nâlarma kullanıldı. Sonra her ne olursa olsun, geceleyin zuhur edip göze gönle çarpan herşeye denildi. Burada "Tank", yemîn ile cevâbı arasında ara cümlesi olarak şöyle tefsir olunuyor: Bildin mi Târik ne? O delici yıldızdır -Bu da ziyanın kuvvetinden dolayı karanlığı deliyor gibi görünen her parlak yıldıza denilir... Yânı semâya ve sizi karanlıklarda nurlandırmak için yıldız gibi şuurunuza çarpan ve maddiyâtınızı delip gönüllerinize nüfuz eden hakk nuruna yemîn olsun ki, her nefis üzerinde mutlak bir hafiz vardır. Onu her hâlinde bütün mevcudiyetiyle bütün fiilleri ve hareketleriyle gözetir, korur... Bütün muhafizlar O'nundur. İnsanın hafizası da O'nun hıfzının âyetlerinden biridir...
[796] Rec\ İrca' veya Rucû' ma'nâlarma müteaddî ve lâzım olduğuna göre, dönüm-lü semâ veya döndürümlü semâ demek olabilir. Bundan zihne ilk çarpan ma'nâ semânın kendisinde veya içine aldığı şeylerde tekerrür eden devrî hareketler ve tahavvüllerin hepsini şâmil olan rucû' veyâircâ'dır... Mucâhid'İn buradaki tefsirine göre: Döndürüp döndürüp yağmur yağdıran semâ yâhud dönüp dönüp yağan bulut demek olur.
[797] "O, takdir edip de hidâyet buyurandır": Yarattığı herşeye "Allah herşey için bir ölçü ta'yîn etmiştir" (et-Talâk: 3) uyarınca, ilim ve iradesiyle bir kader ta'yîn eyledi. Cinslerinde, nevi'lerinde, ferdlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, ecellerinde birtakım özelliklerle birer hadd ve mikdâr tahsis etti... Bâzıları burada hidâyeti akıl ve dîn hidâyeti gibi insana mahsûs olan hidâyet ve irşâd ile, bâzıları da umûmî olarak hayât sahibi olanlara âid olmak üzere yaşadıkları müddette kendilerine gövre muhtâc oldukları erzak ve şâir hayât gereklerinin takdiriyle onlardan yararlanma yollarını tanıtmak ve kaçılacaklardan kaçılıp, koşulacaklara koşulmak ve ona göre uzvî vazifelerini ifâ ettirmek ma'nâsıyle hayvanlara âid ilhamlar ve fitrî sevk ile tefsir etmişlerse de doğrusu insanlara mahsûs olan ve bilhassa Rasûlullah'a âid bulunan hidâyet ve irşâd, bunun en yüksek misâl ve mâsika-lehi olmakla beraber "Hidâyet etti" denmesinin zahiri "Herşeye hil katini veren, sonra da yolunu gösterendir" {Tâhâ: 50) gibi, herşeyi gerek tabîî ve gerek ihtiyarî surette hilkati gayesine yöneltmek ma'nâsıyle bütün eşyayı şâmil olmaktır...
[798] "Ve O ki mer 'ayı çıkardı": "Ondan suyunu, otlağını çıkardı, dağları dikti, hep size ve davarlarınıza birer fâide olmak üzere (en-Nâziât: 31-33) buyurulduğu üzere,
insanların ve hayvanların faydalanmaları için güdek ve yaylım yeri olan o mer'-âyı, o otlakları, yaylakları... yetiştirip çıkardı. "Sonra da onu kapkara bir gu-sâya çevirdi": Gübre ve kömür hâline getirdi ki, en bariz kaabiliyetleri yanıp tutuşarak ateşe hizmet etmektir... "Gasî" ve "Gaseyan" ma'nâlanyle alâkalı olan "Gusâ", seyl suyunun mer'alardaki otlan, çöpleri birbirine katarak sürükleyip getirdiği ve derelerin etrafına fırlattığı ot, çöp, yaprak ve köpük ma-kûlesi karışık şeylereudenir. "Ahvâ", karamsı, esmer, koyu yeşil isli, koyu renklere denir...
[799] Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bu, "Ben Rasûlullah hicret etmeden önce -MufassaFdan sayılan sûrelerle beraber- "Sebbih isme Rabbike" Sû-resi'ni okumuştum" fıkrası, sûrenin Mekke devrinde indiğinin delilidir. Bunun bir rivayeti Peygamber'in Hicreti, "Peygamber'in Medine'ye gelişi bâbı"nda da geçmişti.
"Rabb'inin o en yüksek ismini tesbîh ile tenzih et!": Yânı, seni yetiştiren Rabb'in zâtında herşeyden üstün, hepsinden yüksek olduğu gibi, O'nun sıfat ve isimleri de bütün sıfatların, müsemmâsım tanıtan isimlerin en yükseği, en a'lâsıdır. O'nun güzel isimlerinden birisi de "el-A'lâ" ismidir. Onun için sen O'nun bütün isimlerini O'na lâyık olmayacak şeylerden, eksikliklerden tenzih ve takdis ederek O'nu tesbîh et!
Şundan gaflet etmemek lâzım gelir ki, ismi tenzih, en belîğ surette müsem-mâyı tenzihtir. Çünkü müsemmâmn ulviyeti ve kudsiyeti, ismin ulviyet ve nezâ-hetiyle ifâde olunur.
[800] Hadîsu'l-Gâşiye, bütün mahlûkaatı sarıp bürüyecek olanın haberi. "Gaşiye"
esâsında "Ğaşî"den fail isim olarak, birşeyi her tarafından sarıp bürüyen salgın, sargın, müstevli demektir. "Tâ"sı mevsûfu İ'tibâriyle müennneslik veya mübalağa veya bâzı hâllerde vasıfhktan isimliğe nakl içindir. "Onlar, herkesi kaplayacak olandan emin mi oldular?" (Yûsuf: 107) kavli bu ma'nâdandır. Bu ma'nâdan lâm ile "el-Ğâşiye" de kıyametin isimlerindendir...

Hadîs, herkes tarafından birbirine nakl ve rivayet edilerek söylenmeye, hikâye edilmeye ve her söylenişinde taze gibi dinlenmeye lâyık söz ve haber demektir ki, bu "Câşiye" hadîsi de dâima böyle ehemmiyetle dinlenilmesi gereken bir haberdir.
[801] el-Hasen'den bir rivayette "Elîmtih", "Mu'Umun"; "Semîun",
"Bedîun", ma*nâsına olduğu gibi, "da "Mudarriun" (yânı "İnletici") ma'nâsına olur. Alınmasında sertliği, acılığı, yakıcılığı ile onları zillet ve tadarrua mecbur eden şey ma'nâsına olur.
[802] Yânî çifte ve teke. Şefi've Vetr kelimeleri masdar ve isim olarak kullanılır. Mas-dar olduğu zaman eş-Şef% birşeyi diğerine eklemek demek olup, çiftlemek ve şefaat etmek ma'nâlanna gelir. Vetr de "Iyîâr" gibi, teklemek ve intikam almak, öc almak ma'nâlanna gelir, öce, kîne "Tiretun" denilir. İsim olduğu zaman zaman da çift, "Fffr"tek demek olur. "Vetr", vav'ın fethasıyle de, kesresiyle de okunmuştur. Her mahlûkun bir misli veya zıddı vardır ki, bir şefi' teşkîl ederler; semâ-arz; deniz-kara; ins-cînn; rûh-cisim hep çifttirler. Allah ise Lâ şerike leh, "Leyse kemistihi şey'un", Vitrun, Ahadun, Samedun'-dur. Hadîste "Allah (ektir, tek'i sever" gelmiştir.

[803] Nefs, birşeyin kendisi denilen zât ve hakikatidir. Nitekim "O binefsihi kaaim" denilir, yânî "Kendi kendine duruyor" demektir. İnsanın nefsi de "Ben" dediği zât ve hakikati, kendisidir ki, kendisine muhalif şuûneti içinde vahdetle bir şuuru, duygusu vardır. Bu i'tibâr ile biri "Duyan = Şâir" biti de "Duyulan = Meş'ûr" olmak üzere iki haysiyeti hâizdir. Nefsin hakikati bu iki haysiyetin vahded ve intibakı noktasındadır... Hâsılı insanın nefsi, duyan ve duyulan her iki haysiyetle "Ben" dediği zât hakikatidir. Yalnız idrâki haysiyetiyle ruha da denilir. Onun için burada çokları zât ma'nâsına, bâzıları da rûh ma'nâsına almışlardır. Şu hâlde "Mutmain nefis", İtmt'nane ermiş zât veya rûh demek olur. Râzî de: İtmı'nân: İstikrar ve sebattır demiştir...
Yâ Rabb! Bu satırları acz ve taksir İçinde Ömrünün sahîfelerine yazmağa çalışan bu hakîr kula ve bunları hüsnü nazarla (güzel bir bakış ve düşünüşle) okuyup ona hayır duâ edenleri öyle bir mutmainne nefs ile razı ve merdî olarak Sana dönüp cennetinle Cemâl'ine eren hâlis kulların zümresine ilhak eyle! Âmîn! {Hakk Dîni, VII, 5813-5821).
[804] Yemîn edilen bu beled'in Mekke olduğunda müfessirlerin ittifakı vardır. Kaa-mûs'ta: ei-Beted ve el-Belde, Mekke'nin ismidir, der... Mekke'ye ahd iâmı ile "el-Beled" denilmesi, "Şübhesiz âlimlere çok feyizli ve aynı hidâyet olmak üzere konulan ilk ev, elbette Mekke 'de olandır. Orada apaçık alâmetler ve İbrahim'in makaamı vardır... " (Âlu İmrân: 96-97) vasfı gereğince "Atik Beyt" olan Ka'-be ile birtakım açık âyetleri ihtiva eden emniyetli harem olmak i'tibâriyle, âlemin hürmetle tanıması vâeib, mübarek, ma'rûf bir şehir olduğuna işarettir.
Bu yemînlerle te'kîd ve takviye edilerek bildirilen cevâb: "Hakîkaten biz insanı bir şiddet ve meşakkat içinde yarattık" cümlesidir. İnsan hayâta bir anda kolaylıkla gelivermiş olmadığı gibi, kolaylıkla geçip gidiverecek de değildir. Q, ciğerlere işleyecek şiddetli bir meşakkat ile çevrilmiş olarak ve ilâhî inayet ile tavırdan tavıra o meşakkatler içinden geçirtilerek yaratılmış, hayâta çıkarılmış, o suretle insan olmuştur. Demek ki, mihnet ve meşakkat içinden insanlık gayesine ermek, insan hilkatinin bir lâzımı ve Hâlık Taâlâ'nın bir kaanûnudur. İnsan olgunlaşmak için vazifelerin meşakkatlerine göğüs germeli, Hâhk'ına her hâlinde ham deyi emelidir.
[805] Akabe, engin bir vadiden yüksek bir dağa doğru çıkan sarp yokuş demektir.
Iktıhâm, hız ve tazyik ile birşeye atılmak, saldırmak, kahramanlıkla hücum etmektir ki, düşünmeden kendini bir işe atmak ma'nâsma "Kuhûm" mas-danndan gelir. Yânî insan o yüksek gayeye ermek için çıkılması lâzım gelen o sarp ve çetin yokuşa göğüs verip de onun müşkillerini yenmek üzere ona kendini atacak bir kahramanlık, bir necâdet gösteremedi...
Fekku rakabe, esirlik bağiyle bağlanmış bir boyunu, bir kimseyi çözüp esirlikten kurtarmak ve hürriyetine kavuşturmaktır. Bu evvelâ insanın kendi hürriyetine mâlik olarak nefsini kurtarmış olmasına bağlı ve bunun, en basit misâli köle azâd etmektir ve bunun fazileti çoktur... Bir ferdi hürriyete kavuşturmak böyle büyük bir fazîlet ve kahramanlık olunca, bir kavmin, bir cemâatin hürriyetini kurtarmak ne büyük kahramanlık olacağını anlamalı!
Mesğabe, r'Seğab"dan mîmli masdar, açlık ve bilhassa meşakkat ve yorgunluk içinde açlık. Ebû Hayyân'ın beyânına göre, umûmî olan açlıktır... Hakîkaten böyle umûmî bir açlık zamanında yemek yedirebilmek, can kurtarmak demek olduğundan, bağlı boyunun bağını çözmek gibi bir kahramanlıktır.
Metrabe de "Turâb"dan mîmli masdar olarak topraklanmak demektir. "Zâ metrabe" Türkçemizde "Toprak döşenip taş yaslanan" ta'blr edildiği gibi, şiddetli fakirlik ve ihtiyâcdan kinayedir. Öyle umûmî açlık zamanlarında böyle şid-
detli fakirlik ve ihtiyâç ile sefalet içinde kalmış birçok kimseler bulunabileceğinden, uzak yakın böyle bir çaresize yemek yedirebilmek şübhesiz ki göğüslenmesi büyük kalb kuvveti ile himmete bağh olan sarp bir yokuştur... {Hakk Dîni, VII, 5822-5844).
[806] Evvelâ güneşin görünsün görünmesin, bütün özellikleriyle mutlak olarak kendisine, sonra da bilhassa meydana çıkması hâlindeki ziyasına yemîn ile başlanmıştır. Çünkü âlemin parlayan bir kandili olan güneş doğuşunda da, batışında da özellikleriyle sistemindeki hareket ve hayât değişikliklerinin başlıca çıkış yeri, ziyası ile de bize etrafımızdaki cismânî âlemin en büyük aydınlatma vâsıtası ve bu suretle de Yaratan'nım lütuf ve inayetini, kudret ve azametini tanıtan en-füsî ve ruhanî aydınlatmaları idrâke vesîle olan en açık ibretler dolu bir âyettir...
[807] Arz'm "Tahvı"ve "Dahvı", Arz kabuğunun tekvîni ile yüzeyinin hayâta elverişli bir surette döşenmesidir...
tlhâm, aslında birşeyi bir defada yutmak ma'nâsına "Lehtn "den if'al olup bir lahzada yutturmak ma'nâsınadır.
Fucûr, haktan sapmak, hakk yolunu yarıp nizâmından çıkarak fâsıklığa, isyana düşmektir; edebsizlik etmektir. Takva, bunun zıddı olarak nefsi kurtarmanın, Allah'ın vikaayesinde fenalıktan korunmanın ismidir. Netîcesi korunmak olan hayır ve tâat fiillerini şâmil olur. Şu hâlde bir nefse fücurunu ve takvasını ilham, fucûr yapmamasını ve ondan korunmasını kalbine duyurmak, fücurun nefse zarar, bozukluk, takvanın nefsi koruma, iyilik olduğunu duyurmak, binâenaleyh fiili veya terki fucûr ve şerr olan işlerden sakınmak, takva ve hayır olan işleri yaparak korunmak lâzım geldiğini telkîn eylemektir... Şüb-he yok ki, Allah Taâlâ her nefse bir iyilik, kötülük, kâr ve zarar duygusu vermiştir.
[808] "Ve O, onun akıbetinden korkmaz", yânî Allah yaptığı ukubetin akıbetinden, acaba sonunda bir zarar veya mes'ûliyet gelir mi diye endişe etmez. Çünkü O'-nun üstünde O'nu sorumlu tutacak, O'na zarar verebilecek hiçbir kuvvet ve kudret yoktur. Bütün mülk O'nun olduğu için mülkünde "Oyapacağından mes'ûl olmaz" (el-Enbiyâ: 23), "T Ve dilerse hakkıyle yapandır" (Hûd: 107, el-Burûc: 16) olarak dilediğini yapar.
[809] Hadîsin başlığa uygunluğu ondan bir âyeti ihtiva etmesi yönündendir. Hadîsin râvîsi Abdullah ibn Zem'a, meşhur bir sahâbîdir. Anası Karîbe kadın, Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme'nin kardeşidir. İbn Abdilberr'in beyânına gö-. re, Abdullah ibn Zem'a'nın bu hadîsten başka Buhârî'de hadîsi yoktur. Urve'nin rivayet ettiği bu hadîs, üç hadîsin toplamıdır. Peygamber'in bu hutbesinde bahsettiği üç konuyu içine almaktadır.
Salih Peygamber'in mu'cizesi olan dişi deveyi ayaklarından kesmek suretiyle devirip öldüren şakî, Peygamber tarafından, vaktiyle Mekke'de müslümân-larla alay edenlerden biri olan Ebû Zem'a'ya benzetilmiştir. Bu Ebû Zem'a, hadîsin ikinci rivayetinde Zubeyr ibn Avvâm'ın amcasıdır ve râvî Abdullah ibn Zem'a'nın büyükbabasıdır. Bu Ebû Zem'a, Mekke'de müşrik olarak ölmüştür. Oğlu Zem'a da Ebû Cehl'in maiyyetinde Bedir harbine katılmış ve orada Öldürülmüştür.
[810] Bu hadîsin bir rivayetini Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn... "Kur'ân'm çeşitli kırâ-atleriyle ilgili şeyler bâbı"nda getirmiştir. "Ve'1-leyli Sûresi"nin bu âyetinde İbn Mes'ûd'un ve Ebu'd-Derdâ'nım ısrar ettiği kıraat, mütevâtir olan ve Mushaf'ta tesbît olunan kıraate muhaliftir. Bu âyet bir kerre "Ve'z-zekeri ve'l-ünsâ"suretinde, ikincisinde de "Ve mâ halaka'z-zekere ve'l-ünsâ" suretinde inmiş ve bu iki büyük sahâbî de birinci inişi ezberlemiş olabilirler. Bu yüzden de cumhurun rivayet ettiği mütevâtir kıraate muhalefet etmiş olabilirler... Bu âyetle İbn Mes'ûd ile Ebu'd-Derdâ kıraatine göre, mahlûka, yânî yaratılmış olan erkek ve dişiye yemîn edilmiş olur. Mütevâtir kıraate göre ise, bunların Hâlık'ına, yaratanına yemîn edilmiş olur... {Müslim Tercemesi, II, 473).
[811] Bu da geçen hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir. Bunun sevk sureti, mürsel hadîs suretidir. Çünkü İbrâhîm bu kıssada hazır bulunmamıştı, lâkin geçen rivayette İbrahim'den; o da Alkame'den şeklinde geldiği için, bu takdîrde bunda da mürsellik yoktur.
Bu âyet "Erkeği ve dişiye yaratan o büyük kudret sahibi Hâlık'a da yemîn ederim", yâhud "Mâ" masdariyye olduğuna göre "Yaradışına yemîn ederim" ma'nâsınadır.
[812] Alî'den gelen bu hadîslerin bâzısı Cenazeler Kitâb'nda da geçmişti.
[813] Buhârî burada Alî'den gelen bu hadîsleri ayrı ayrı senedler ve bâzı küçük farklılıklarla herbiri için âyetleri kesik kesik yaparak açtığı altı bâbda getirmiştir. Elbette ki Buhârî'nin hadîsleri bu şekilde arka arkaya sıralayıp getirmesinde hem senedlere, hem de metinlere âid birtakım incelikler ve fâideler vardır.
Bu hadîslerden bir kısmını ve daha başka sahâbîlerden gelen diğerlerini Müslim, Kader Kitâbı'nda toplamıştır: Müslim Tercemesi, VIII, 113-126. Burada hadîslerle ilgili bâzı açıklamalar verilmiştir.
[814] Hadîs, sûrenin nüzul sebebini bildirdiği için başlıkla uygunluk açıktır. Nüzul sebebi birkaç gün vahyin kesilmesi ile Rasûlullah'ın bir sıkılması olmuştur ki, bu konuda çeşitli rivayetler vardır. Buradaki hadîste vahyin kesilme müddeti iki yâhud üç gün, bir rivayette dört gün olmuş oluyor. İbn Cureyc'den oniki gün, Kelbî'den onbeş gün; on küsur da denilmiş; İbn Abbâs'tan yirmibeş gün; Suddî ve Mukaatil'den kırk gün diye de rivayetler vardır. Belli ki bu gibi müddetleri bilmek, başlangıcım bilmek ile farklı olur. Onu tamâmıyle bilmek Rasû-luûlah'ın kendisinden olabilir. Bu ise Rasûlullah'tan merfû' olarak rivayet edilmemiştir. Sahîh olarak bilinen şudur: Bir müddet vahyin gecikmesi vâki' olmuş ve Rasûlullah bundan hüzün ve ıztırab duymuş ve hâllerinden bu hissedilmiştir. İki üç gece kalkmadığı görülünce, O'nun her hâlini ta'kîb eden müşrikler öyle söylenmeye bir vesile bulmuştur. Allah da O'nun kalbine sükûn vermek üzere bu sûreyi indirmiştir.
[815] Hadîs, bundan Öncekinin bir başka yoldan rivayetidir. Şerhlerde bu kadının, mü'minlerin anası Hadîce olduğu ve bu sözü sızlanarak ve üzülerek söylediği belirtiliyor.
Tevdî', aslında konuğun veda etmesi, yânî giderken kalanlara "Hoşça kalın, Allaha ısmarladık" gibi va'd = bolluk, hoşluk, akıbet duâsıyle bırakıp gitmesi ve böyle veda ile uğurlanması demek olup, sonra mutlakaa terkedip bırakmak ma'nâsına da kullanılmıştır. Allah hakkında bilinen ma'nâsiyle Veda ve TeşyT tasavvur edilemeyeceğinden, burada da "Terk" ma'nâsıyle tefsîr edilmiştir. Nüzul sebebi de buna diğer bir karinedir. Yânî bırakmadı ve darılmadı. Bırakmaması dargınlıktan, gadabdan değil, rahmet ve inayetinden bırakmamaktır. Çünkü bırakmamak iki türlü olur: Birisi lütuf, birisi kahr ifâde eder. Yoksa "İnsan kendisinin başı boş bırakılacağını mı sanıyor?" (el-Kıyâme: 36) ma'nâ-sınca, hiçbir insan mühmel olarak terkedilmez. Rubûbiyyetin gereği teklîf sırrı ile rahmet eseri veyâgadab eserinin hükmü altında bulunur... (HakkDîni, VII, 5889).
[816] Vadi', mutlak koymak ma'nâsına olduğu gibi aşağılatmak, indirmek, düşürmek-ma'nâlarına da gelir. Burada yükü indirmek ma'nâsınadırkİ, bütün bütün düşürmek veya hafifletmekten daha umûmî olabilir. Zîrâ "Vizr", ağır yük demektir. Günâh ve vebal ma'nâsı da bundandır.
İnkaad: Arkayı ağır yük basmakla arık ve takatsiz bırakmak veya ağır yük sırt kemiklerini çıtırdatmak, semerleri gıcırdatmak ma'nâsınadır. Rasûlullah'ın ilk vahiyleri alması zamanlarında indirilen âyetlerin -bunca tehlikeler önünde tebliğinde sırtına yüklenen bütün şirk âleminin karanlıklardan aydınlığa çıkarılması vazifeleri ağır yüklerdi. Karşılaşacağı zorluklar ancak ilâhî bir tevfîk ve imdâd ile hafifletilebilir veya giderilebilirdi. İşte bu âyetteki "Yük indirme" -Allah en bilir- budur...
[817] Burada "Maa", "Ba'de" ma'nâsmadır. Zîrâ zorluk ve kolaylık zıdlardan oldukları için birleşmeleri caiz olmaz, bir mahall üzere arka arkaya gelirler. Şu kadar ki, bir yere gelmeleri i'tibâriyle maiyyet ile de düşünülebilirler. Yânî bir cihetten zor görünen birşeyde diğer cihetten bir kolaylık vardır...
Burada iki defa zikredilen "el-Usr", ma'rifedir, ikisi de aynıdır, aynı güçlük demektir. "Yusran" ise nekredir, başka başka kolaylık demektir. O hâlde Allah bir güçlüğe mukaabil iki kolaylık ihsan etmiştir. Bu son fıkra, Hâkim'in el-Hasenu'1-Basrî'den rivayet ettiği mürsel bir hadîstir.
[818] Boşaldığın vakit, farzlarını tam yaptığın vakit yine yorul. İş bitti diye rahata düşüp kalma da yine zahmete girip diğer bir ibâdet için kalk, çalış, yorul, farz bittiyse nafileye geç, namaz bittiyse duaya geç ki, bu zorluklarla beraber kolaylıklar da artıp dursun, şükürde devam etmiş olasın. Kolaylık tembelliğe sebeb olmamalı, çalışmaya teşvik edici olmalıdır ki, onun üzerine de diğer kolaylık sabit

olarak yükselme hâsıl olsun. Bütün bu işlerde ancak Rabb'ine rağbet et.
— Her ne umarsan O'ndan um. O'ndan berideki sebeblerde ve illetlerde veya gayelerde durup kalma, başka maksada bağlanma da bütün çalışmalarında ancak O'na yönel, devamlı O'na doğru yürü, O'na doğrul, bütün lütuf ve ni'met O'nundur. Onun için sâde ni'mete ve esere rağbet ile kalmamalı, ni'met-ten, ni'meti vereni görüp hep O'na doğru yürümeli, O'nun için çalışmalıdır...
[819] Göğüs açıp genişletmekten maksad, ma'rifet ve tâate dönücü olan ma'nâdır ki, bu da birkaç şekilde açıklanmıştır.
a. Dünyânın horluğuna, âhiretin kemâline ilimden ibaret olur ki, bunun
benzeri "Allah kime doğru yolu gösterir, îmâna muvaffak kılarsa, onun göğsünü İslâm için açar (genişletir). Kimi de sapıklıkta bırakmak dilerse, onun da kalbini son derece daraltır, sıkar..." (el-En'âm: 125) kavlidir. İbn Abbâs'tan "...." zikrolunuyor denmekle, yalnız bu ma'nâ gösterilmiştir.
b. Rasûlullah'ın göğsü bütün mühim işlere açılmıştı, telâş etmez, muztarib olmaz, şaşırmaz, sıkıntı ve ferah hâllerinin ikisinde de inşirâhlı bulunur, mükellef olduğu vazifelerini edâ ile meşgul olurdu...
[820] ve "Zeytûn", incir ve zeytin demek ise de, burada öyle terceme etmek uygun olmayacaktır. Zîrâ müfessirlerin birçoğunun beyânına göre, burada "Tin " ve "Zeytûn " bir özel isim mevkiindedirler. Özel isim olmuş adların ise terceme-sine kalkışmak doğru değildir. Çünkü onlar ma'nâlarıyle değil, lafizlanyle mü-semmâlarını ta'rîf ederler...
Bir kısım müfessirler demişlerdir ki, zahiri "7Tn"ve "Zeyft2n "dan murad, bu ad ile meşhur olan incir ve zeytin yemişleri veya ağaçlarıdır. Zîrâ lügat yönünden zahir olan bu olduğu gibi, Hasen, Mucâhid, İkrime, îbrâhîm en-Nahaî, Atâ, Mukaatil, Kelbî ve daha başkalarından bu ma'nâ nakledilmiş ve bu tbn Abbâs'a da dayandırılmıştır.
[821] En güzel bir biçimde yarattığım, sonra da onu en rezîl ömre döndürdüğünü bildirdikten sonra, bu onu tekrar diriltmeye de kudretine delâlet etmez mi? (Ce-lâleyn)
Mukaatil'e göre ma'nâ şudur: Ey İnsan, o güzel suretin, gençliğin ve çok ihtiyarlığın beyânından sonra sana tekrar diriltilmeyi ve cezayı hangi şey yalan saydırıyor? Suretine aldanma, Allah seni tekrar diriltmeye de kaadirdir (Ebu'l-Leys).
[822] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Yatsı namazında kıraat bâbı"nda da geçmişti.
[823] Yânî yalnız Fâtiha'nın evvelinde Besmele yaz, yâhud Kur'ân'dan herbir sûrenin evvelinde Besmele yaz. Bu mes'elede âlimler arasında meşhur ihtilâf vardır, el-Hasenu'I-Basrî'nin mezhebi, Buhârî'nin burada "Kuteybe dedi ki..." senediyle zikrettiğidir. Bu, Yedi Kıraat İmâmlan'ndan Hamze'nin de mezhebidir, ed-Dâvûdî şöyle dedi: Eğer Hasen, her iki sûre arasını ayırıcı olmak üzere Besme-le'siz yalnız bir çizgi çek demek istediyse, bu, sahâbîlerin Berâe Sûresi müstesna, bütün sûrelerin evvellerinde "Besmele" yazılması üzerinde İttifak etmiş olmaları sebebiyle, doğru değildir. Eğer İmâm sözü ile herbir sûrenin önüne Besmele ile beraber bir çizgi de çek demiş ise, bu, güzeldir (Aynî).
[824] Bu cümle diğer rivayette: Kavmin Sen'i (Mekke'den) çıkaracakları vakit sağ olsaydım" şeklinde gelmiştir.
[825] Varaka'ya âid kıssa "...Vefat etti" sözüyle sona ermiştir. Onun hayâtı ve ölümü ile vahy kesilmesi arasında münâsebet ve alâka yoktur. Binâenaleyh "Ve fetere'l-vahyu' 'daki vâv, âtıfa vâvı değil, istînâfiyye, yânî sözün yeniden başlamasını ifâde eden vâv'dır.
[826] Bu hadîslerin birer rivayeti Vahy Kitâbi'nda da geçmişti. Oradaki rivayette Va-raka'nın İbrânîce yazı yazar olduğu, burada ise Arabça yazı yazar olduğu ifâde edilmiştir ki, bu iki veya üç yazıyı bilmesi zâten birbirinin gereğidir. Bütün bunlardan Varaka'nın birkaç türlü yazı ve dil bilir âlim ve mütefekkir bir zât olduğu anlaşılıyor.
[827] Buradaki üç başlık ve altlarındaki hadîslerin birbirlerine uygunlukları açıktır. Bu hadîsler, geçen uzun hadîsin başka yollardan gelen ve kısaltılarak verilen rivayetleridir.
[828] Ebû Hureyre'nin rivayetinde: Ebû Cehil, Rasûlullah'ı namaz kılarken görürse, muhakkak boynunu çiğneyip yüzünü yere sürteceğine dâir Lât ve Uzzâ'ya ye-mîn etmiş, sonra da Rasûlullah, namaz kılarken dediğini yapmak için varmış, fakat birdenbire arkasına dönmüş, elleriyle korunarak çekilmiş. "Ne oldu sana?" denildiğinde, "Onunla benim aramda ateşten bir hendek, bir nevi, ve birtakım kanatlar var" demiş. Rasûlullah da: "Bana yaklaşsaydt, melekler onu parça parça ederlerdi" buyurmuştur. (Ahmed, Müslim, Nesâî).
Bütün bu hadîslerin ifâde ettiği şudur: İkra' Sûresi'nin ilk beş âyeti ilk evvel indi, bunlarla Muhammed'e peygamberlik verildi. Sonra bir fasıla ardından el-Müddessir Sûresi indi, bununla da rasûllük verilip tebliğe me'mûr edildi.
[829] 831 Buna "el-Kadr Sûresi"dedenilir. "Muhakkak onu biz indirdik", ilâhî kudret her kudretin üstünde, her kemâli toplayıcı olduğuna tenbîh için azamet nün'u ile "İnnâ enzelnâhu" buyurulması, indiricinin azametini ifâde ederken, indirilenin sânına ta'zîmi de ifâde eder. İndirilenin ismi açıkça söylenmeyerek "Hu" zamîriyle iş'âr olunması dahî onun açıkça söylenmesine lüzum olmayacak derecede zihinlerde ma'lûm bulunduğuna işaret olmak i'tibâriyle, sânının yüksekliğine ikinci bir tenbîhtir. Sonra Kadir gecesinde indirildiğini beyân ile Kadir gecesinin kadr ve fazileti anlatılması da yine onun kadr ve şerefini açıklamadır.
[830] "İnnâ", aslı "İnnenâ"dır. "Inne" hükmü tahkîk ile te'kîd eder. "Nâ" onun ismi olarak müsned-ileyh, "Enzelnâhu" fiil ve fail bir fiil cümlesi olarak haberi olduğundan isim ve haber toplamı olan "İnnâ enzelnâ" bir fiil cümlesini içine almış bir isim cümlesidir. Bu üç kat te'kîdli bir cümledir. Bu kabîl cümleler kasr veya hükmün kuvvetlenmesini ifâde ederler. "Hu" zamîrinin merciine gelince müfessirlerin cumhuru Kur'ân'a râci'dir, demişlerdir. Burada zikrolunan da Kur'ân'dan kinaye olmasıdır.
[831] Buna "el-Beyyine", "el-Kayyime", "el-Münfekkîn", "el-Beriyye Sûresi" adları da verilir.
[832] Yânî bulundukları o hâllerinden ayrılacak ayırtlaşacak değiller idi. "Münfek-kîn", "Lem yekûndun haberidir, hattâ da ona bağlıdır.
Beyyine, ma'lûm ki nûr gibi kendisini beyyin, yânî gayet açık olup da başkasını da beyân eden, açıklatan demektir. Onun için da'vâcının da'vâsını açık, vazıh surette beyân ve isbât eden şahide, sağlam nâtık hüccete ve mu'cizeye Beyyine denilir. Burada da hakkı beyân ve isbât edecek açık ve kat'î nutkedici hüccet veya mu'cize demektir ki, maksadın ne olduğu "Allah 'tan bir rasûl" bedeli ile beyân olunuyor yâhud "Hiye rasûlün" takdirinde mahzûf mübtedânın haberi olarak beyyineyi tefsirdir...
[833] "Zâlike dînu't-kayyime". Ve işte bu üç esâs: Dîni ihlâs ile Allah'a ibâdet, namazı ikaame, zekâtı verme ayakta duracak dîndir. Yânî sabit ve pâydâr kalacak olan milletin dînidir. Diğer ta'bîrle yukarıda zikri geçen sağlam kitâbların, doğru, bozulmaz, sabit hakk kitâbların beyân ettiği dîndir. Demek olur ki, bu üç esâs, bütün hakk dînlerinin hiç değişmeyen en sağlam esâsıdır. Namaz ile zekât da îmândan sonra bütün ibâdetlerin üssü'I-esâsıdır; diğerleri fürû'dur. Bunların edâ sureti i'tibâriyle tafsilleri her peygamberin zamanına ve şerîatine göre değişebilirse de asıl salât ve zekât hepsinde sabittir.
[834] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Ubeyy ibn Ka'b'ın men-kabeleri bâbı'nda geçmiştir.
[835] Bunlar da aynı hadîsin başka yollardan az farkla gelen rivayetleridir. Müslim bunun bir rivayetini Namâz'da ve Fadîletler'de getirmiştir.
Bu sûrenin Ubeyy'e okunması emri, şübhesiz ona öğretmek içindir. Bilhassa Ubeyy'e öğretilmesinin sebebi de, onun Kur'ân lafızlarını, edâ keyfiyyetlerini, kıraate âid Özellikleri öğrenmeye ehemmiyet vermesidir. Başka bir sebeb de Kur'ân'ı onun ağzından öğrenmeye teşvik olabilir. Kur'ân içinden bu sûrenin tahsîs buyurulması da, bunun İslâm Dîni'nin asıllarını, kaaidelerini ve en yüksek umdelerini veciz bir surette içine almış olmasıdır.
[836] Buna "ez-Zilzâl Sûresi, "ez-Zelzele Sûresi" de denilir. Bu isimler kıyamet gününde Arz'ın kendi büyüklüğüne uygun şiddetli bir sarsıntı ile sarsılıp sallanmasını anlatan ilk âyetinden alınmıştır. Bu kıyamet zelzelesinin çok büyük ve çok korkunç olacağı el-Hacc: 1, el-Vâkıa: 4-6'da ve daha başka sûrelerde beyân edilmiştir.
[837] Hadîsin başlığa uygunluğu, sonundaki âyeti içine almasındadır. Buhârî bunun bir rivayetini Şirb'de, bir rivayetini Cihâd'da, bir rivayetini de Peygamberlik Alâmetleri'nde getirmiştir.
[838] Bu da başka bir yoldan, aynı kıssa hakkında hadîsin kısaltılmış bir rivayetidir.
[839] "And olsun o harıl harıl koşanlara, o çakarak ateş çıkaranlara, sabahleyin baskın yapanlara" (Âyet: 1-3).
Bu sûre dahî Arz'ın zelzelesi ma'nâsında olan ve bir kıyamet gününü andıran harb hareketlerini ve kuvvetlerini hatırlatmakla, hayır ve şerr amellerin görünüşü hemgâmını bir nevi' tavzîh etmektedir.
[840] "Dehşetiyle kalbleri vuracak olan; nedir o dehşetiyle kalbleri vuracak olan? O dehşetiyle kalbleri vuracak olanı sana bildiren nedir?" (Âyet: 1-3). Lâm ile "el-Kaaria" da kıyametin isimlerinden olmuştur. "el-Kaaria", "Kıra" maddesinden fail isimdir ki, şiddetli bir ses çıkararak çarpıcı, vurucu belâ yânî kıyamet demektir.
[841] İbn Abbâs'ın bu tefsiri şu âyetin ma'nâsına uygundur: "Bilin ki (âhiret kazancına yer vermeyen) dünyâ hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve çocuklarda bir çokluk yarışıdır..." (el-Hadîd: 20).
Şu hadîs de insandaki doymazlığı belirtir:
"Adem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, üçüncü bir vadi daha temenni ederdi, Âdem oğlunun karnını ancak toprak doldurur. Sonra Allah tevbe edene kabul ile nazar buyurur" (Müslim, Tirmizî).
[842] Bu sûre gayet sâde ve kısa olmakla beraber, geçen sûrelerin bütün nasihatlerini özetleyen bir cem'İyyeti hâizdir. Kendilerini çokluk yarışı aldatmayan kimselerin hâllerini beyân ile "Sonra and olsun o gün elbet ve elbet ni*metlerden sorulacaksınız" (et-Tekâsür: 8) âyetinin tefsîrini de içine aldığı için, ondan sonraya konmuştur.
İmâm ŞâfÎÎ: Başka birşey inmeseydi, Kur'ân'dan bu sûre insanlara yeterdi; bu, Kur'ân'ın bütün ilimlerini şâmildir, demiştir.
Asr'ı böyle "Dehr" ve "Zaman" ma'nâsına hamletmek, en umûmî ve en şümullü ma'nâsi olmak i'tibâriyle, diğer ma'nâlann fâidelerini de şâmil olabilecektir...
Hani Ashab-ı Kiram ayrılalım, derlerken,
Mutlaka "Sûre-i ve'l-Asr"ı okurmuş, bu neden?
Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felah:
Başta îmân-ı hakîkî geliyor, sonra salâh,
Sonra hakk, sonra sebat, işte kuzum insanlık.
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsran artık.
(M. Akif, Safahat, s. 419)
[843] Hutame, önüne geleni kınp geçirmek, yalayıp yutmak âdeti olduğundan bir adına da "Hutama" denilmiş olan cehennemin isimlerindendir. Mevlîd'de "Korkarım ki yerleri ola tamu" denildiği gibi, eski Türkçelerde "Cehennem"& "Tamu" denildiğinden, burada "Hutame"yi "Tamu" diye tercüme etmek de yakışabilir. Lâkin bu ateşin diğer ateşlere benzemeyen bambaşka bir ateş olduğu anlatılmak üzere, tehvîl için şöyle buyuruluyor: "Ve edrâke ma't-Hutame = Bildin mi Hutame ne?" Yâhud: "Ne dehşetli Hutame!". "Nâru'tlahi": -O Allah'ın ateşi, Allah ateşidir- yânî ma'lûm olan ateşlerle mukaayese edilmeyecek derecede öyle celalli ve fevkalâde büyük bir ateş ki, "el-Mu'kade", îkaad olunmuş, Allah'ın emriyle yakılmış, tutuşturulmuştur. Ebediyyen sönmek bilmez... Öyle tutuşturulmuş bir ateş ki "Tattahu ale'-t-ef'ide": Yüreklerin, kalblerin içi, merkezi demek olan fuâdlarm, yânî idrâk mahalli olan gönüllerin üstüne çıkar. Tenden geçer ruhlara, ma'neviyâta muttali' olur, çatar, sarar, canlar yakar. Gerçi onları öldürmez: "O arada hem ölmeyecek, hem dirilmeyecek" (Tâhâ: 74; el-A'lâ: 13) olur. Lâkin uzanır, sarar, azâb eder.
Ittıla \ bir şeyin üzerine çıkmaktır, ilmî olan Ittıla' ve Mütalaa bundan alınmıştır. "Gönüllerin üzerine" ta'bîri, belli ki dimağı da içine alır. Ateşin böyle hayâtın merkezi olan kalblerin içini bütün üzerinden sarması, onların üzerine çıkması azabın şiddetini ve kuşatmasını beliğ bir beyândır... (Hakk Dîni, VIII, 6092-6094).
[844] Ru'yet, basariyye'den istiare olarak kalbî ru'yettir, yânî gözünle görmüş gibi muhakkak bilmiyor musun? Yâ Muhammedi Çünkü söylenecek olan Fîl sâhib-leri vak'ası, o vakit onu gözleriyle gören şâhidleri henüz çoklukla mevcûd, hattâ o zamana yetişmiş yedi muallaka şâirlerinden olup yüzaltmış sene kadar ömür süren Lebîd gibi kimseler hayâtta oldukları gibi, aynı zamanda bir târîh başlangıcı

olarak herkesçe de mütevâtiren ma'lûm bir vak'a bulunuyordu. Hattâ fili çekenlerden iki kişinin kötürüm, a'mâ olarak kalıp Mekke'de dilendiklerini gör düm diye Hz. Âişe'den rivayet dahî vardır. Bu sebeple o zaman vak'ayı görmüş bulunan herhangi bir kimseye veya hitâb umûmî olmak dahî miimkin ise de, Peygamber'e hitâb olması daha zahirdir. Zirâ bu vak'a Peygamber'in doğumuna mukaddime olan ilâhî âyetlerden olduğu ve Kur'ân'a ilk muhâtab olan Peygamber olduğundan, bilhassa "Rabbike" hitabı da ona karinedir.

[845] Bâzı müfessirler, bunun Fârisî iki kelime olup Arab'ın bir kelime yapmış olduğunu zikretmişlerdir. "Sene ü CH", yânî "Hacer ü tin". Fi'I-vâkİ' ibn Cerîr ve diğerleri de İbn Abbâs'tan "Siccîl", Fârisî olan "Seng-gH" muharrefidir. "Seng", "Taş", "Gil", "Çamur" demek olduğunu rivayet etmişlerdir. Buna göre "Kiremit gibi çamurdan taşlaşmış taş" demek olup, Arab bunu bir kelime yaparak, katı, sert ma'nâsına kullanmıştır.

[846] Li-iylâf, çeşitli okunuşlarının hepsi de "///" ve "Ü//e/"tendir. Nitekim Kaamûs'ta şöyle der: Tenzilde İylâfahd ve hufâre ile icâzeye benzer, yâni ahd ve emân ve korkunç yoldan yolcuların emniyet ve selâmetle gidip gelmeleri zımnında yasakçılık ve himaye tarzında verilen icazet (= pasaport), geçirtme ruhsatiyesine benzer, emir ve taahhüddür. Bunda Kureyş'e izafeti failine izafet olmak zahirdir, lylâfi Kureyşi; Kureyş'i alıştırmak, ısındırmak, Kureyş'in ahştırılma-sı, alışması demek olabileceği gibi, Kureyş'in birbiriyle yâhud başkalarıyle ahid-leşmesi, andlaşması, anlaşması, ülfet etmesi veya ettirilmesi ma'nâlannı da ifâde eder...

Allah'ın onlar üzerinde sayısız ni'metleri vardır. Eğer bu ni'metlerden dolayı ibâdet edemezlerse, bari seyr ve seferde nail oldukları emînlikten ötürü kulluk etsinler. Kureyş Ka'be'nin sakinleri ve bekçileri oldukları için, komşu memleketler halkı tarafından onların serbestçe seyr ve seyahatlerine, bilhassa kışın Yemen'e, yazın Şam'a selâmetle gidip gelmelerine, o memleketlerin başkanları tarafından resmen müsâade edilmiş, bu sayede onlar rızıklanm ve ticâretlerini her kavimden ziyâde sağlamışlar (Beydâvî, Medârik, Celâleyn, Kaamûs).

Buradaki açlık ve doyum hakkında üç görüş vardır:

a. Birisi ıbrâhîm Peygamber'in duâsma işaret olmasıdır: İbrâhîm: 38.

b. ikincisi, yine bu duanın semeresi ve Beyt'in bereketi olarak Kureyş'in yaz ve kış ticâret seferlerine alıştınlması vâsıtasıyle o muhitte tabiî olması gereken açlıktan korunmuş olmalarıdır.

c. Üçüncüsü de Yûsuf'un seneleri gibi süren şiddetli kıtlıklara işaret olduğu söylenmiştir.

[847] Sufyân'ın bu tefsiri Ebû Zerr rivayetinde buradadır; doğru olan da budur. Bâzı rivayetlerde ise bu "Erâeyte Sûresi" başlığının altındadır.

[848] Buna "Mâûn Sûresi, "Dîn Sûresi" de denilir.

Mâûn zekâta, atiyye ve ihsana ve az çok menfâati bulunan herhangi bırşt ye, konu komşu arasında ariyet olarak verilip alman çanak, çömlek, kap kî cak, sofra, balta, kürek gibi ev metâ'lan, âletlerine denir. Bâzıları da aslnar ve yardım demek olan "Me'ûnet "tır,demiş, diğer bâzıları da iane ma'nâsın "Avn "dan mef ûl isim olup "Me'vûn " iken bu vezne döndürülmüştür, demıştı

[849] Bu sûrede onların rûh hâletleriyle hüviyetlerini tanıtmak ve öylelerin huylann-daki düşkünlüklerden mü'minleri sakındırmak için dikkat çekilmiştir... Dînin ruhu Allah'ın emrine ihlâs İle ta'zîm ve bütün havi, kuvvet, ceza ve mükâfatı O'ndan bilerek, O'nun nâmına halkına şefkat esâsında toplanır. Onun için Kur'-ân'da îmândan sonra sâlih amellerin esâsı olmak üzere namaz ve zekât beraber zikrolunagelmiştir. Böyle iken dîndâr geçinen birtakım kimseler vardır ki, namaz kılar görünürler de sâde onunla bütürr dînî vazifelerini îfâ edivermiş gibi farzederek yanılırlar, zekât gibi diğer vazifelere ehemmiyet vermez, kaçınırlar...

[850] Buna "Nahr Sûresi" de denilir. Bu ismi Bıkâî ve Şihâb açıkça söylemişlerdir. Kur'ân'da sâdece üç âyetten ibaret üç sûre vardır: "Ve'I-Asri", "el-Kevser", "en-Nasr" Sûreleri. Bunlar içinde en kısası "el-Kevser Sûresi"du. Kelime ve harf sayısına göre Kevser en kısalarıdır. "el-Asr Sûresi" ondört kelime ve alt-mışsekiz harfli olduğu hâlde "Kevser", on kelimeli, kırkiki harflidir. Bu sebeb-le "Kevser'"m bütün Kur'ân sûrelerine nisbetle bir seçkinliği, bir özelliği vardır. •Kevser, asıl lügatte çokluk demek olan "Kesret'\ea, cevher gibi fev'al vezninde vasıf veya isim olup, kesreti ifrat derecede olan, yânî çok, pek çok, gayet çok şey demektir. Kaamûs'ta. da Kevser, herşeyin çoğu, birbirine sarılıp burulmuş olan çok toz, İslâm ve peygamberlik,... ve nehir ma'nâsınadir, ve cennette mahsûs bir nehir adıdır ki, cennetin bütün ırmakları ondan şu'belenir, Kevser Sûresi bunu içirir demiştir.

[851] Hadîsin başlığa uygunluğu apaçıktır.

Kevser'in tefsiri hakkında birkaç görüş sıralanmıştır:

a. Kevser, buradaki iki hadîste bildirildiği üzere cennette bir ırmak veya havzdır.

b. İkrime'den rivayet edildiği üzere Kevser, peygamberliktir. Zirâ Peygamber, "Dâreyn hayırlarını", yânî hem dünyâ, hem dîri saadetini; hem umûmî başkanlığı toplayan ve bundan dolayı hem başlangıç bakımından Rahmânî atâ, hem de sonuç bakımından Rahmânî atâ'yı hâizdir, çok hayırdır. "Kime de hikmet verilirse muhakkak ki, ona çok hayır verilmiştir*' (el-Bakara: 269) diye çok hayır olduğu beyân buyurulan hikmetin en yüksek derecesidir...

c. Ümmetin âlimleridir.

d. Tâbi'lerin çokluğudur. Allah ona o kadar çok hayırlı sebebler ve tâbiler ihsan etmiştir ki, cennet ehlinin yarısından çoğu O'nun ümmetinden olacağı sa-hîh hadîslerde va'd edilmiştir.

e. Peygamber'in çocuklannm çokluğu, neslinin devamıdır.

[852] Bu hadîslerin de başlığa delâleti meydanda olup, aynı ma'nâyı kuvvetlendirmekte ve Kevser'in çokluk ma'nâsını te'kîdli olarak ortaya koymaktadır.

Şimdi burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Kevser'in cennette bir nehir olduğu hakkındaki hadîsler sahîh ve hattâ selef ve halefte tevatüre yakın bir derecede meşhur iken, doğrudan doğruya Rasûlullah'tan sabit olan bu tefsîre karşı diğer ma'nâ ve ihtimâllerden bahsetmek nasıl caiz olur? Ve bunca müfessirler böyle çeşitli görüşlere nasıl gidebilirler?

Buna cevâb Çok Aûy//" ma'nâsının kesinlik ye şumûlü ile beraber, hadîslerin bir misâl ile tefsîr olması ihtimâlidir. Şöyle ki, hadîsin birinde "Onda çok hayır vardır" denilmesinden de anlaşıldığı üzere "Çok hayır" ma'nâsı, lafzın esaslı anlamı olduğu ve âyette "el-Kevser"in lâm'ı ahde hamlolunduğu takdîr-de dahî bu anlamın subûtunda tereddüde yer olmadığı gibi, hadîslerin de mutlak olan i'tâyı yalnız âhirete tahsîs ma'nâsma olmayıp, Kevser'in yalnız akıl ile bilinmesi kaabil olmayan ve ancak müşahede ve peygamberlik haberiyle bilinebilecek olan en mühim bir misâli ile tefsîr kabîlinden olması muhtemel bulunduğundan, müfessirler lafzın ma'kûl olan bütün ihtimâllerini de düşündürmek üzere "Çok hayır" mefhûmu üzerinde diğer birçok misâllerini de tefsîr siyakında zikretmeyi varffe bilmişlerdir... (Hakk Dîni, VII, 6187).

[853] Buna "Mukaşkışe Sûresi" de denilir, illetlerden iyileştirmek demek olan "Kaş-kaşe"den türemiş olup şirk ve nifak derdlerinden berî kılan ma'nâsına "Muberrie" demektir. "Kaşkaşe", Türkçemizde def etmek, kovalamak ma'nâsına kışkışlamak ile de tercüme olunsa yakışmaz değildir.

Buna "İbâdet Sûresi" de denilmiş olduğu gibi "İhlâs Sûresi "de denilir. Ondan dolayı "Kulhuve'llâhu ahad" ile "Ihlâsayn" yânî "İkiİhlâs" ta'bîr olunur. Nitekim Rasûlullah'in sabah ve akşam namazlarının sünnetlerinde bu iki sûreyi okuduğunu bildiren İbn Umer'den ve Âişe'den gelen hadîslerde bunlara "İhlâsayn" denildiği de görülür.

Keşşaf sûreye şöyle ma'nâ vermiştir: "Ben müstakbelde benden istediğinizi, o ilâhlarınıza ibâdeti yapmam, siz de müstakbelde o benim sizden istediğimi, benim ilâhıma ibâdeti yapacak değilsiniz. Ve ben sizin taptıklarınıza geçmişte bile asla tapmadım, yânî Câhiliyye'de bile benden putlara ibâdet bilinmemiştir, o hâlde o benden İslâm'da nasıl ümîd olunabilir! Siz de benim ibâdet eylemekte olduğum ma'bûduma hiçbir vakit ibâdet etmediniz".

Ebu's-suûd da bunu tercîh etmiştir.

[854] "Sizin dîniniz size": Âdet edindiğiniz o şirk i'tikaad ve ibâdeti, bütün mes'ûli-yeti, hesabı, cezası size âiddir, bana geçemez. Yânî ben ondan tamamen beriyim. Benden onun kabulünü asla ummayın. Müfessirlerin çoğu şöyle demişlerdir: "Le kum dînukum", yukarıdaki "Lâ a 'budu mâ ta 'budun" kavliyle "Velâ ene âbidun mâ abedtum" kavlini takrirdir. Yânî onların mazmunu olan karan tebliğdir. "Benim dînim de bana": Tevhîd ve ihlâs ile Allah'a ibâdet ve tâatten ibaret olan "Hakk dîn, Allah indinde İslâm 'dır" (Âlu İmrân:* 19), "O, Rasûlünü hidâyetle, hakk dîn ile -sırf o dîni her dîne gâlib kılmak için gönderendir... " (et-Tevbe: 34, el-Feth: 28, es-Saff: 9) buyu-rulan hakk İslâm Dîni de benimdir. Onun ecri ve sevabı, Kevser'i de ancak bana âiddir, sizin ondan nasibiniz yoktur. "Dîni" aslı "Dînî"dir, kesre İle yetinilerek mütekellim yâ'sı hazfedilmiştir. Bu da "Ve lâ entum âbidûne mâ a'budu" kavlini takrirdir.

İbn Cerîr ve Râzî'nin kaydettikleri gibi "De ki: Siz ey câhiller, bana Allah'tan başkasına mı tapmamı emrediyorsunuz?" (ez-Zumer: 64) âyeti de böyle bir çağırma sebebiyle inmişti. Onda Allah'tan başkasına ibâdet emrettiklerinden dolayı cehâletleriyle tevbîh edilerek "Ey Câhiller" diye hitâb emredilmişti, burada daha ağır olarak "Ey kâfirler" diye hitâb emrolunuyor.

Kaadı Beydâvî de şöyle demiştir: Bunda ne küfre izin, ne de cihâddan men' vardır ki, kıtal âyeti ile mensûh olsun...

[855] Buna "en-Nasr Sûresi" ve "îzâ câe Sûresi" denilir. Ibn Mes'ûd'dan buna "et-TevdV Sûresi"de denildiği rivayet edilmiştir. Çünkü bunda Peygamber'in vefatına bir îmâ vardır, gelecek hadîsler buna delâlet etmektedir.

Yâ Muhammedi Seni gönderen Allah'ın nusratı ve fethi gelecek, hem sen insanların Allah'ın dînine fevc fevc girmeğe başladıklarını göreceksin. "Şübhesiz biz rasûllerimize ve îmân edenlere hem dünyâ hayâtında, hem şâhidlerin dikileceği gün herhalde yardım edeceğiz"(el-Mü'min: 51); "Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet edenler, işte onlar şübhesiz ki en çok zillete düşenlerin içindedirler. Allah şöyle yazmıştır; And olsun ki, ben elbette gâlib geleceğim, rasûllerim de. Şübhesiz Allah yegâne kuvvet sahibidir, mutlak gâlibdir" (el-Mucâdele: 20-21). "Ey îmân edenler! Siz Allah'a (yânî onun dînine) yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar" (Muhammed: 7) buyurulmuştur. Sen Allah'ın Rasûlü olduğun ve tevhîd ve ihlâs ile Allah'a ibâdet ve ubudiyet edip sırf O'nun dînine sarıldığın, bu suretle mücâdele ederek ona yardım ettiğinden dolayı bunlar muhakkak olacak, işte bunlar gerçekleştiği vakit Rabb'ine hamd ile tesbîh et.

[856] Bunların birer rivayeti Namaz Kitabı, "Rükûl ve sucûdda duâ ve tesbîh bâbı"n-da da geçmişti.

[857] Sûrenin Veda Haccı'nda, teşrîk günlerinde Minâ'da indiği rivayetine göre mü-fessirlerin çoğu bu nusrat ve fethi cinse hamletmişlerdir ki, bu ma'nâ Kevser'in verilmesinde beyân olunan ma'nâ gibi olarak "Bu gün size dîninizi kemâle er-dirdim ve üzerinizdeki nVmetimi tamamladım ve size dîn olarak müslümânlığı hoşnûd oldum" (el-Mâide: 3) buyurulan güne işaret olmuş olur. Buîzâhtan sonra şu neticeye gelebiliriz ki, fetihten murâd yalnız memleket fethinden ibaret olmayıp daha ziyâde kalblerin îmân ve İslâm'a fethi, açılması demek olur. Mekke fethi üzerine İslâm'ın derhâl yayılıvermiş olması, yirmi seneden beri Kureyş'in muhalefetinden dolayı hakkın kabulüne kapalı duran kalblerin İslâm'a açılıvermiş bulunmasıdır. Fethin mü'minlere dîn kapısının açılması ma'nâsına hamlolun-ması da kalbe çarpan ma'nâlardandır...

[858] Bu hadîsin bir rivayeti Mağâzî Kitabı, "Fetih günü peygamber'in konaklama yeri bâbı"ndan sonraki başlıksız bir bâbda da geçmişti.

Bu sûrenin inme zamanını ta'yînde iki görüş vardır: Bâzıları bunun Veda Haccı'nda teşrîk günlerinde indiğini söylemişlerdir. Bâzıları da sûrenin Mekke fethinden önce indiğini söylemişlerdir. Sûrenin "hâ" ile gelmesi de bunu İş'âr eder ve Rasülullah'ın mu'cizelerinden bulunur. Müslim, tbnu Ebî Şeybe ve İb-nu Merdûye, İbn Abbâs'tan: Bütün Kur'ân'da en son inen sûre "hâ câe nas-rullâhi"dİT dediğini rivayet etmişlerdir.

[859] Bunları "Tebbe"nin aslını ve tef'iFdeki ma'nâsını bildirmek için getirmiştir

[860] Bu hadîste sûrenin inme sebebi zikredilmiştir. "Ve onlardan ihlâsa erdirilmiş cemâatim... "fıkrası yâ "Aşirateke"sözünün tefsiridir veya şâzzebir kıraattir. Hadîsin sonundaki "el-A'meş o gün böyle okudu" fıkrası, bunun Peygamber'in çağırdığı günde kendisine karşı vuku' bulan şeyleri haber verme olup, İbn Abbâs'ın bu kıssaya erişmediği görüşünü kuvvetlendirmektedir.

[861] Bu da geçen hadîsin başka bir yoldan gelen rivayetidir.

Tebbet, "reöâft"masdarmdandır. "Tebâb", helak ve helake götüren hüsran, emeği boşa çıkıp muradına ermemek, yânî berbâd muvaffakiyetin zıddı olan haybet, yuf olmak, yuh olmak, berbâd olmak ma'nâlarına gelir. "Tebben le-hu", "Tebben leke" ta'birleri "Yuf ona", "Yuh sana" gibi kötüleme ve beddua yerinde kullanılır. Baş tarafta Buhârî, "Tebâb", "Husrân"; "Tedbîb", "Tedmîr", demektir, demişti. Râgib: "Tebâb" hüsranda devamlılıktır, demiş, müfessirlerin çoğu da helake götüren husrân veya helak demişlerdir.

[862] Bu da aynı hadisin başka bir rivayeti olup burada kısaltılmış olarak getirdi.

[863] "Kansı da" -ki Harb'in kızı Ümmü Cemîle ve Ebû Sufyân ibnu Harb'in kız-kardeşi imiş. Yânî Ebû Leheb'İn yalnız kendisi değil, karısı da o ateşe yaslanacak. "Hammâlete'l-hatabı", "Karısı da odun hammâlı olarak cehenneme girecek". Bu ta'bîr, bir de "Koğucu, öteye beriye lâf götüren fesâdcı" ma'nâsı-na mecaz olarak mesel olmuştur.

Cîd, boyun demek ise de, "Unuk" gibi sâde boyun değil, bilhassa gerdanlık gibi süslerle süslenmeye lâyık güzel boyunlar hakkında söylenir, onun için "Fî unikıhâ" denilmemiş, "Fî cîdihâ" buyurulmuştur.

"Mesed"den: Sağlam liflerden, kuvvetli tellerden bükülmüş, kıvratılmış, örülmüş, fitillisinden. Râgıb: "Mesed", hurma çubuklarından edinilir de me-sed olunur, yânî fitillenir, sağlam bükülüp örülür, lîftir demiştir. Yâhud cehenneme giden kâfirlere hazırlanmış olan zincirler ve bağlardır (ed-Dehr: 4).

Ve işte o ateş babası Ebû Leheb, parlaklığına ve birtakım meziyetlerine rağmen Allah'a ve Rasûlü'ne karşı küfür ocağı yakmak istediğinden dolayı, o ateşe odun olarak böyle hüsran ve helake gitmiş ve kansıyle beraber bu suretle âleme mesel olmuştur.

[864] el-Fâtİha gibi, bu sûrenin de birçok adlan vardır. En meşhurları "Ihlâs" ve "Kul huve'llâhu ahad"dır. Bu sûre dînîn üssü'l-esâsı olan Tevhîd'i en hâlis ve en güzel surette ifâde ettiği için, buna "İhlâs" denilmiş olduğu gibi, *'Esâs"da denilmiştir. Allah "Kürsî Âyeti" ile bu "İhlâs Sûresi"nde olduğu kadar Kur'ân'dan başka hiçbir kitâbda, İslâm'dan başka hiçbir dînde, böyle güzel ta'rîf olunmamıştır. Zâtında vücûdu vâcib, mutlak kemâli cami', ihtiyâcdan, şerîk ve nazîr-den münezzeh bir varlık olmasaydı hiçbirşey olamazdı. Hıssda ve akılda birbirleriyle birleştikleri görülüp duran bütün semâları, arzları ile âlem hep O'nun birliğine delâlet eyleyen, hep O'nun varlığını ve birliğini bildiren âyetler ve deliller olarak yaratılmış ma'nâsına bu sûrenin mazmunu üzerine kurulmuştur. Bundan dolayı buna "Tevhîd", "Tefrid", "Tecrid", "Necat", "Velayet", "Ma'rifet" Sûresi dahî denilmiştir. Çünkü bu sûrenin ma'nâsına ma'rifetle Allah tanınmış olur...

[865] Bunun bir rivayeti "Onlar: 'Allah çocuk edindi1 dediler, hâşâ..." (el-Bakara: 116) âyetinde geçmişti.

[866] İbn Enbârî şöyle demiştir: Lugatçiler arasında Samed: "İnsanların hacetleri ve işlerinde kendisine samed eder (yânî doğrudan doğruya maksûd ve matlûb edinerek müracaat ve iltica eyler) ve üstü yok seyyid" demek olduğunda ihtilâf yoktur.

Zeccâc da şöyle demiştir: Samed, "Sûded", yânî "Ululuk kendisinde son bulan, kendisine samd olunan, yânî herşey ona dayanır, onu maksad ve mercî' edinir olan"dır.

Alî ibn Ebî Talha, İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eylemiştir: Samed, sûdedin-de kâmil olan seyyid, şerefinde kâmil olan şerîf, azametinde kâmil olan a'zîm, hilminde kâmil olan halîm, ilminde kâmil olan alîm, hikmetinde kâmil olan ha-kîm, velhâsıl şeref ve ululuk nevi'lerinin hepsinde ekmel olandır.

[867] "Ve O'na, ancak O'nadır ki, hiçbir küfüv olmadı": Ne evvelinde doğuran bir sabıkı, en sonunda doğacak bir Iâhıkı olmadığı gibi, O'na kadr ve sânında beraber olacak hiçbir veçhile hiçbir denk, ne zât, ne sıfatta hiçbir müsâvî hiçbir benzer; ne zıdlaşacak, ne birleşecek hiçbir eş, hiçbir şerik olmamıştır.

Gerek vâv, gerek hemze ile "Kufu"\ "Kufuv" ve "Kef" hepsi de aynı ma'nâda olup, birşeye kadr ve menzilette beraber, yânî müsâvî olan şeye denir ki, misil ve nazîr demektir.

[868] "Kuleûzu" emriyle başlayan bu "el-Felâk Sûresi" ile bundan sonraki "en-Nâs Sûresİ"ne, vâv'm kesresiyle "Muavvizeteyn" ve "Ihlâs"[a. beraber üçüne "Muavvizât" denilir, ki "Sığındırıcı sûreler" demektir. Rasûllullah bir rahatsızlık duyduğu zaman ve her gece yatağına yatacağı sıra bu üç sûreyi okuyup ellerine üfleyerek başına ve yüzünden başlamak ile aşağıya doğru Ön ve arkadan bedenine mesheder ve bunu üç kerre yapardı diye Sahîh'de Âişe'den rivayet olunmuştur.

Muavvizeteynln ikisinin de beraber indiklerinde pek söz yoktur, yalnız Mek-kî mi, Medenî mi oldukları ittifakla tesbît olunamamış, bâzıları Mekkî, bâzıları Medenî demişlerdir.

İşte bütün bu zikrolunanlanın şerrlerinden, o felâkın Rabb'ine sığınırım de, böylece o Allâhu's-samed'e sığın, çünkü hepsini yaratan ve hepsinin şerrinden koruyacak olan O'dur. Ve O'na öyle ihlâs ile sığınanlara O'nun hıfzı ve himâyesi va'd edilmiştir: "Allah en hayırlı koruyucudur. O rahmet edicilerin en merhametlisidir" (Yûsuf: 64).

[869] Muavvizeteyn hakkında İbn Mes'ûd'un bir tereddüdü nakledilmiş ise de, sonradan bu ihtilâf tamamen kalkarak, bu iki sûrenin Kur'ân camiasından bulunduğunda sahâbîlerin icmâi vâki olmuştur. Bunun için bunların Kur'ân'da olduğunu inkâr etmek küfürdür. Rasûllullah bu sûreleri sabah namazı sünnetinde de okumuştur.

[870] Hafız Hüseyin Küçük merhum, 1956 yılında İstanbul İmâm Hatîb Okulu'nda Kur'ân öğretmenliği yaparken "el-Kevser", "el-Kâfirûn"ve "Kuteûzu" Sûrelerinin Mehmed Akif tarafından yapılmış tercümelerini bana yazıp vermişti.

[871] Bu da geçen hadisin başka yoldan daha geniş bir rivayetidir.

el-Fâtiha ve el-Bakara'nın evveli ile el-İhlâs ve Muavvizeteyn, bu üç sûrenin ma'nâ ve mazmunu düşünüldüğü zaman doğrudan doğruya ma'nâlar arasındaki insicam ve münâsebetler, evvel ve âhir arasındaki ahenk ve vahdet, fikrî ve beyânı silsile apaçık görülür. Bu ahenk ve tenâsüb bize Kur'ân sûrelerinin tertibi de vahiy ile olduğu hakkındaki mezhebimizin kuvvet ve isabetini gösterir...

Dîn günü selâmete ermek için doğru yola hidâyet talebi ilk maksad olduğu gibi, o yolda İnsanlık mertebelerinin en son kemâli olan Allah'tan bekaa saadetine kavuşmak için de gizli açık her türlü vesveseden, reyb ve şübheden sakınarak tam bir îkaan ile Allah Taâlâ'nm rubûbiyetine, melekûtuna, ulûhiyetine sığınmak maksadın sonu olduğunun hatime olarak beyân buyurulmuş olması şübheden âzâde olarak gösteriliyor ki, insanlığın saadet gayesi îkaan ile ittikaa-dır, güzel hatime onunladır, "Ve'l-âkıbetu Ül-muttakîn"<el-A'râf: 127, el-Kasas: 83)'dır. Ve işte "Lâ raybefîh" olan bu Ekmel Kitâb, böyle "Huden ül-muttaktn" olarak İndirilmiştir. Gereğince amel edenler de hep o güzel akıbete ermiştir. Gereğince amel de Allah'ın lutfu ve muvaffak kılmasıyledir. Bize düşen "îyyâke na'budu ve iyyâke nesteînu (- Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Sen'den yardım isteriz)" mîsâkıyle O'nu istemek, îkaan ve ihlâs ile O'na sığınmaktır (Hakk Dîni, VIII, 6431-6432).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEFSİR BAHSİ.....9
Kur'ân İle Belirli Sûre ve Âyetlerinin Fazileti.....9
Fatiha ve Bakara Sûrelerinin Tefsiri ile İlgili Hadisler.....22
Âl-i İmrân Sûresi.....35
Nisa Sûresi.....41
Mâide Sûresi.....52
En'âm Sûresi.....57
A'râf ve Enfâl Sûreleri.....60
Berâe (Tevbe) Sûresi.....65
Yunus, Hûd, Ra'd ve İbrahim Sûreleri.....78
Hicr, Nahl ve İsrâ Sûreleri.....83
Kehf ve Meryem Sûreleri.....87
Tâha, Enbiya, Hac, ve Müminûn Sûreleri.....93
Nûr Sûresi.....95
Furkan, Şuâra, Nemi, Kasas ve Ankebût Sûreleri.....107
Rûm, Lokman, Secde ve Ahzâb Sûreleri.....111
Sebe, Fâtır, Yâsîn, Saffât, Sâd ve Zümer Sûreleri.....118
Mü'min, Hâmîm, Es-Secde, Şûra, Zuhruf ve Duhân Sûreleri.....123
Ahkâf, Fetih, Hucûrât, Kaf ve Zânyât Sûreleri.....127
Tûr, Necm, Kamer, Rahman, Vakıa ve Hadîd Sûreleri.....132
Mücâdele, Haşr, Mümtehine, Saf, Cum'a ve Münâfikûn Sûreleri.....136
Teğâbün, Talâk ve Tahrîm Sûreleri.....140
Nûn, Nûh, Cin, Müzemmil ve Müddesir Sûreleri.....147
Kıyamet Sûresinde Kur'ân'ın Sonuna Kadar.....150
Kur'ân Okumaya Teşvik, Tilâvet Âdabı, Kur'ân'ı Belirli Küçük Parçalara Ayırma (Hizb) ve Diğer Meseleler.....158
Çeşitli Kıraatlerin Caiz Olması, Mufassal Olarak Gelenler, Kur'ân'ın Tertibi ve Te'lifi.....164
TAHRİC

TEFSİR BAHSİ

6703- Cündeb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın Kitabını (kendi görüşüyle) tefsir ederse, isabet etse (bile) hata etmiş sayılır." [Tirmizî ve Ebû Dâvud|
Rezîn şunu ilâve etti: "Kendi görüşü ite (tefsir edip) hata ederse küfre girmiş olur."

6704- tbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kur'ân hakkında ilimsiz fikir yürütürse (tefsir ederse) —diğer rivayette— kendi görüşüyle tefsir ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın." [Tirmiri]

6705- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Cibril'in öğrettiği sayılı âyetlerin dışında Kur'ân'ı kendi görüşüyle tefsir etmezdi. "
[Ebû Ya'lâ ve adı belirtilmemiş bir râvi kanalıyla Bezzâr.]

KUR'AN İLE BELİRLİ SÛRE VE ÂYETLERİNİN FAZİLETİ

6706- el-Hâris el-A'ver radiyallahu anh'dan:
"Mescide uğradım, insanların boş konuşmalara daldıklarını gördüm. (Hz.) Ali'ye gelip haber verdim. Şöyle dedi:
'Hakikaten bunu yaptılar mı?'
'Evet' dedim.
Şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'İlerde fitne olacaktır' 'Peki ondan kurtuluş nasıl olur, ey Allah'm Resulü?' diye sordum. Şöyle buyurdu:
'Allah'ın Kitâb'ına sarılmakla. Çünkü sizden öncekilerin haber(ler)i ile sizden sonrakilerin haber(ler)i onun içindedir. Aranızda vereceğiniz hükümler de onun içindedir. O (Kur'ân) önemli bilgileri ihtiva eder, içinde lüzumsuz ve maksatsız hiç bir söz yoktur. Kim onu akılsızlığından dolayı terk ederse Allah onun belini kırar. Kim hidayeti ondan başkasında ararsa Allah onu saptırır. O, Allah'ın sapasağlam bir ipidir. O, hikmetli olan zikirdir. O, dosdoğru yoldur. O kendisiyle arzuların sapmadığı, dillerin yalan şeyler söylemediği, alimlerin doymadığı, çok okumakla eskimeyen, harikuladeliği tükenmeyen bir kitaptır. O cinlerin işitip de şöyle dedikleri bir kitaptır: 'Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'ân dinledik de ona imân ettik.' (Cin, 1)
Kim ondan bir haber getirirse, doğru söylemiş olur. Kim ounla amel ederse ecir alır. Kim onunla hükmederse adil olur. Kim insanları ona davet ederse, doğru yola iletmiş olur. Ey (Haris el-) A'ver (bu öğütleri) dinle, kulağına küpe olsun!" [Tirmizî]

6707- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah'ın evlerinden bîrinde toplanıp Allah'ın Kitâb'ım okuyan, onu aralarında öğrenip öğreten hiçbir grup yoktur ki Allah, onların üzerlerine sekine (huzur) indirmesin, rahmet onları kaplamasın, melekler onları kuşatmasın. Allah onları kendi katındakilerin içinde anmasın!" |Ebu Dâvud]

6708- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz ailesine (evine) döndüğünde orada üç semiz hamile deve bulmaktan hoşlanır mı?"
"Evet" dedim. "İste namazda birinizin üç âyet okuması, onun için üç semiz iri deveden daha hayırlıdır" buyurdu. [Müslim)

6709- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hanginiz her gün Buthân'a veya Akik'a gidip, günaha girmeden ve akrabayla ilgisini kesmeden iki tane iri hörgüçlü deve getirmekten hoşlanır?"

Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü, bunu hepimiz severiz."
Şöyle buyurdu: "Birinizin mescide gidip, orada Allah' in Kitâb' ından iki âyet Öğrenmesi ya da okuması, onun için iki deveden daha hayırlıdır. Üç âyet üç deveden, dört âyet dört deveden ve okunacak âyetler kendi sayıların-ca deveden daha hayırlıdır." |Ebü Dâvud ve aynı lafızla Müslim.)
6710- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın Kitâb'ında bir harf (bile) okursa onun için bir sevap vardır. Ayrıca her bir sevaba on misli (kadar) verilecektir. Elif-lâmmîm'in bir harf olduğunu söylemiyorum. 'Elif bir harftir; 'lam' bir haftir, 'mim'de bir harftir." [TirmİzÎ]
6711- Ebû Ürnâme radiyallahu anh'dan: "Allah, kıldığı iki rekat namazdan daha üstün bir şeyle kuluna kulak vermez. Kul, namazgahında olduğu sürece, rahmet başına yağar. Ayrıca kullar, ondan çıkan şey gibi hiçbir şeyle Allah'a yaklaşmış olamazlar."
Ebû'n-Nasr der ki: "Ondan çıkan" demekle Kur'ân kastedilmiştir. İş onunla başlar, hüküm onda olur ve ona döner.. [Tirmizî)
6712- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a en sevimli amel hangisidir?"
"Yolculuğu bitirince tekrar yola başlayan kimsenin durumu."
"Yolculuğu bitirip tekrar yola başlama durumu nedir?"
"Kur'ân'ı başından sonuna kadar okur, bitirdikçe yeniden baslar." (Tirmizî)
6713- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rab Teâtâ şöyle buyuruyor: Kur'ân okumak, her kimi benden bir istekte bulunmasından alıkorsa ben, ona benden isteyenlere verdiğimden daha üstününü veririm." [Tirmizî]
6714- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı sesli okuyan, sadakayı açık olarak veren gibidir; Kur'ân'ı gizli okuyan, sadakayı gizli veren gibidir"[Sünen ashabı]
Tirmizî der ki: "Bu, şu demektir: Sessiz Kur'ân okuyan, sesli okuyandan daha üstündür. Çünkü riya ve kendini beğenmişlikten emin kıldığı için ilim ehline göre gizli sadaka vermek, açıkça vermekten daha üstündür."
6715- Sehl bin Muâz el-Cühenî, babasından radiyallahu anh:
(Allah Resulü sallallahu aleyh; ve sellem buyurdu:)
"Kim Kur'ân okuyup da onunla amel
ederse, kıyamet gününde babasının başına ışığı dünya evlerindeki güneşin ziyasından daha parlak bir taç giydirilir. Varın, Kur'ân'la bizzat amel edenin ışığı nasıl olacak, bir düşünün?" [Ebû Dâvud]
6716- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kur'ân okuyup ezberler, helâlini helâl; haramını da haram sayarsa, Allah bu sebeple onu cennete koyar. Ayrıca haklarında cehennemlik hükmü sabit olan ev halkından tam on kişiye de onu şefaatçi kılar." [Tirmizî]
6717- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Kur'ân gelip şöyle der: 'Ya Rabbi onu süsle!' Bunun üzerine ona keramet tacı giydirir. Sonra şöyle der: 'Ya Rabbi, biraz daha süsle!' Bu defa ona keramet ebisesi giydirir! Sonra şöyle der: 'Ya Rabbi ondan hoşnut ol!" Allah da ondan hoşnut olur. Kendisine şöyle denir:
'Oku ve yüksel!' Bunun üzerine okuduğu her âyetin sevabı artırılır."
Tirmizî; ayrıca bu rivayetin sahâbî sözü olmasının daha doğru olduğunu söy'edi.
6718- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı okuyup gereğince amel edene (âhirette) şöyle denir: 'Oku ve (Cennet derecelerine) yüksel! Dünyada nasıl ağır ağır okuyor idiysen, burada da öylece oku! Çünkü senin asıl makamın okuyacağın en son âyetin yanındadır' ITirmizî ve Ebû Dâvud]
6719- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân okumakta mahir (yani ezberi ve okuyuşu güzel) olan, Sefere adı verilen kerim ve itaatkâr meleklerle beraber olacaktır. Kur'ân'ı okumakta zahmet çeken (heceleyen) kimse için ise İki kat ecir vardır."
[Tirmizî, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Buharı ve Müslim.]
6720- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân okuyanın hali, turunç (ağaç kavunu) gibidir ki, hem kokusu, hem de tadı güzeldir. Kur'ân okumayan mü'minin misali hurma gibidir. Tadı güzeldir, ancak kokusu yoktur. Kur'ân okuyan facir ise, kokusu güzel, tadı acı olan reyhan çiçeği gibidir. Kur'ân okumayan fâcir ise, kokusu bulunmayan ve tadı da acı olan Ebû Cefıl karpuzu gibidir.
iyi arkadaşın misali güzel koku satıcısına benzer. Sana ondan bir şey verilmezse bile, kokusundan istifade edersin. Kötü arkadaşın misali ise körükçüye benzer. Kurumundan sana bir şey isabet etmese de dumanından rahatsız olursun." [EbûDâvud]
6721- Âmir bin Vasile radiyallahu anh'dan: "Nâfi' bin Abdi'I-Hâris, Usfân'da Ömer'e rastladı. Ömer, onu Mekke'de vali olarak görevlendirmişti. Ömer onu Usfân'da görünce ona: 'Mekkelilerin başına yerine kimi vekil bıraktın?' diye sordu. 'İbn Ebzâ'yi" dedi. 'İbn Ebzâ kimdir?' 'Azatlılarımızdan bir azatlı.' 'Yerine bir azatlıyı mı bıraktın?' 'O, Allah'ın Kitâb'mı okur, farzlarım da iyi bilir.'
Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Peygamberiniz saİlallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
Allah bu Kitâb'la birtakım insanların değerini yükseltir; birtakım insanların da değerlerini alçaltır.' [Müslim]
6722- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En hayırlınız, Kur'ân ı öğrenen ve öğretendir." (Buhârî, Ebû Dâvud veTirmİzî]
6723- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kur'ân'dan bir şey bilmeyen kimse, harap olmuş ev gibidir." |Tirmizî|
6724- Sa'd bin Ubâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı okuyup (öğrenip) de (sonra) unutan hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet gününde cüzzamlı olarak Allah'a kavuşmasın." [Ebû DâvııdJ
Rezîn şunu ekledi: "İsterseniz şu âyeti okuyun:
Şöyle dedi; 'Rabbim beni neden kör olarak dirilttin. Oysa ben gören biri idim. '(Rab) diyecek ki: 'Sana âyetlerimiz geldi, sen onları unuttun, işte bugün de sen böyle unutulursun.' (Tâhâ, 125)
6725- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kur'ân okursa (isteyeceğini yalnız) Allah'tan istesin. Çünkü öyle insanlar gelecektir ki, Kur'ân okuyup, okudukları

karşılığında insanlardan (dünyalık) isteyeceklerdir." [Tirmizî]
6726- Suheyb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'm karam kıldıklarını helâl sayan kimse, Kur'ân'a iman etmemiş olur."
|İkisi de Tirmizî'nindir.]
6727- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanında Kur'ân olduğu halde düşman yurduna gitmeyi yasaklamıştır."
Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Muvattâ. (Mâlik) dedi ki: "Düşmanın onu (mushafı). eline geçirip imha etmesinden korkulduğu için böyle denilmiştir."
Nitekim Eyyûb'ün ifadesine göre düşman
Kur'ân'ı ele geçirmiş ve müslümanlara karşı koz olarak kullanmıştır."
6728- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Kur'ân bir deri içine konup da ateşe atılsa yanmaz."
[Ahmed Ebû Yâ'la ve Taberânî, Mu'cemu'l-Ke-bîr'âe.]
Bu hadis: "Kur'ân'ı ezberleyip de (amel etmediği için) cehenneme giren kimse domuzdan daha kötüdür, şeklinde yorumlanmıştır"
6729- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kur'ân bir zenginliktir. Ondan sonra fakirlik olmaz. Ondan başka zenginlik de yoktur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'de zayıf'bir senedle.]
6730- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde farzlarını yerine getirmemiş, hududunu aşmış, emirlerine muhalefet etmiş, yasaklarını işlemiş bir adama Kur'ân, insan kılığına girmiş olduğu halde getirilir. Kur'ân şöyle der:
'Yâ Rabbî! Âyetlerimi ona'yüklettin (ezberlettin). Ne kötü yüklenicidir bu hududları-mı aştı, farzlarımı yerine getirmedi, emirlerimi terkedip yasaklarımı işledi.' Kur'ân o kadar deliller ileri sürer ve saymağa devam eder ki, nihayet kendisine şöyle denilir:
'Haydi onu sana bırakıyorum, hesabını gör!'
O da onun elinden tutup, burnu üstüne sürükleyerek doğruca götürüp onu cehenneme atar.
Hududunu koruyan, farzları ile amel eden, emirlerim yerine getiren yasaklarından kaçınan adam da getirilir. Kur'ân onun müdafaası olur da şöyle der:
'Yâ Rabbi! Ayetlerimi öyle bir adama yük-ledin ki, hudutlarımı aşmadı, farzlarımı İfa etti, emirlerimi yerine getirip yasaklarımdan kaçındı.'Onun lehine o kadar deliller ileri sürer ki nihayet kendisine şöyle denilir:
'Onu sana havale ettim, hesabını sen gör!' Bunun üzerine (insan kılığına giren o Kur'ân) onun elinden tutar, üstüne beyaz atlastan elbise giydirir, basına kral tacı koyar ve kral karesiyle ona su İçirir." [Bezzâr leyyin bir senedle.l
6731- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın Kitâb'ından bir âyet dinlerse, Allah ona kat kat sevab yazar.
Kim onu okursa, Kıyamet gününde o, onun İçin bir nur olur." |Ahmed, leyyin bir senedle.l
6732- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kur'ân binlerce harftir. Yirmi yedi bin harftir. Kim onu sabrederek karşılığını ancak Allah'tan bekleyerek okursa, her harfine karşılık olarak Allah onu hurilerle evlendirir."
Taberânî, Mu'cemu' l-Evsafta, şeyhi Mu-hammed bin Ubeyd bin Âdem tarikiyle. Zehe-bî, bu şahsı el-Mîzân isimli eserinde bu rivayeti ile zikretti. Zehebî'nin dışında başka bir yerde bu râvi hakkında bilgiye rastlamadım.
6733- Üseyd bin Hudayr radiyallahu anh'dan: "Geceleyin o, Bakara sûresini okurken atı yanı başında bağlı idi. At şahlandı. Bunun üzerine Üseyd Kur'ân okumayı kesince at sa-kinleşti. Yine okudu, yine şahlandı. Sustu, yine sakinleşti. Sonra tekrar okudu, yine şahlandı. Bunun üzerine Üseyd artık okumaktan vazgeçti. Oğlu Yahya, atın yakınında (yatmakta) idi. Ona zarar vermesinden korktu. Çocuğu onun yanından çekince, gözünü göğe kaldırdı; bir de ne görsün, içi kandillere benzeyen parlak şeylerle dopdolu olan bir sis bulutu.
Sabah olunca karşılaştığı bu fevkalâde hâdiseyi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca Resûlullah şöyle buyurdu:
'Ey İbn Hudayr oku, ey Ibn Hudayr oku (yani devam et!)'
'Ey Allah'ın Resulü! (Oğlum) Yahya ata yakın olduğu için (ona zarar vermesinden) korktum. Ayrılıp yanma gittim. Başımı kaldırınca bir de ne göreyim; içinde kandilleri andıran şeyler bulunan beyaz bulut gölgesi. Nihayet bu, içinde ışık kümeleri ile göğe yükselerek kayboldu ve onu artık göremez oldum' dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'O gördüğün neydi biliyor musun?'
'Hayır vallahi" dedi.
'İşte onlar sesini dinlemek için yaklaşan meleklerdi. Eğer devam edip sabaha kadar okusay-dın, onlar da oradan uzaklaşmazlardı ve insanlar onlara bakıp rahatlıkla seyr ederlerdi." |Buharî]
6734- Müslim'in rivayeti:
"Useyd bin Hudayr, gece hurma harmanında Kur'ân okurken, at aniden şahlandı." Bakara sûresi olduğu belirtilmeyen benzer rivayeti nakletti.
6735- Ebû Saîd bin el-Muallâ radiyallahu anh'dan:
"Mescitte namaz kılıyordum. Beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çağırdı; fakat cevap veremedim. Sonra yanına varıp dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Namaz kılıyordum.'
Şöyle buyurdu: 'Allah teâlâ: 'Sizi çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icabet edin! buyurmadı mı?'
Sonra bana şöyle buyurdu: 'Mescitten çıkmadan sana Kur'ân'da en büyük sûre olan bir sûreyi mutlaka öğreteceğim.' Elimden tuttu, mescitten çıkarken dedim ki: 'Kur'ân'm en büyük sûresini sana öğreteceğim dememiş miydin?'
'Evet, o sûre: "Elhamdu lillahi Rabbi'l-Âlemîri'dir. O sûre, Seb'ul-mesânî (yedi âyet) ve bana verilen Kur'ân-ı âzîm'dir' buyurdu.
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
6736- (Ebû Saîd bin el-Muallâ radiyallahu anh'dan:)
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, namaz kılmakta olan Ubeyy bin Kâ'b'ı çağırdı. Namazım bitirince onun yanına vardı. Ubeyy diyor ki: (Mübarek) elini benim elimin üzerine koyarak buyurdu ki:
'Benzeri ne Tevrat'ta, ne İncil'de ve ne de Kur'ân'da bulunmayan mükemmel bir sûreyi öğreninceye kadar, mescitten çıkmamamızı umarım.' Benzerini nakletti. [Mâlik]
6737- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"El-Hamdu lillahi Rabbi' l-Alemîn. Kur'ân'in esasıdır, Kitâb'tn anasıdır. Seb-İ me-sânidir (= yedi âyettir)." [Ebü Dâvud ve

Tirmizî]
6738- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Cibril, Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'in yanında otururken, üstünden bir çatırdama sesi duydu. Başını kaldırıp şöyle dedi: 'Bu gök kapılarından biridir, bugüne kadar hiç açılmadı, sadece bugün açıldı. Oradan bir melek indi; dedi ki: 'Bu melek de (ilk olarak) bugün indi, bugüne kadar hiç inmemişti.' Melek selâm verip şöyle dedi: 'Yalnız sana verilen senden önce hiçbir peygambere verilmeyen şu iki nuru sana müjdelerim: Fâti-hatü' l-Kitâb ve Bakara sûresinin son âyetleri. Onlardan bir harf bile okusan mutlaka karşılığında onun sevabını alırsın.' [Müslim ve NesSÎ]
6739- Ebû Ümâme el-Bâhilî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallaİlahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân okuyun! Çünkü o, kıyamet gününde okuyup amel edenlere şefaat edici olarak gelecektir. Bakara ile Al-i îmrân sûrelerini okuyun! Çünkü onlar kıyamet gününde iki bulut yahut iki gölgelik yahut kanatlarım germiş iki kuş taifesi gibi gelip onları okuyanları savunacaktır. Bakara sûresini okuyun! Çünkü onu okumak bir berekettir. Okumamak ise hüsran ve mahrumiyettir Onun fayda ve bereketlerini kahramanlar bile temin etmeye güç yetiremez-ler." (Râvi) Muâviye bin Sellâm: "Hadiste (kahraman anlamındaki) batal kelimesi ile sihirbazların kastedildiğini duydum." demiştir.
6740- Diğer rivayette şu ek yer almaktadır: "Herhangi bir kul onu (Bakara'yı) secdeye varmadan bir rek'atta okur da, Allah'tan bir şey isterse mutlaka Allah ona istediğini verir. (Çünkü) Bu sûre neredeyse dinin tümünü ihtiva eder." [Müslim]
6741- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sayıca kalabalık olan bir müfreze gönderdi. Onlara (Kur'ân'dan) okuttu. Her biri ezberinde olanı okudu. Yaşça en genç olan bir adamın yanına geldi ve sordu:
'Senin ezberinde ne var, ey Fülan?'
Şu cevabı verdi: 'Ezberimde falan falan (sûreler), bir de Bakara sûresi vardır.'
'Ezberinde Bakara sûresi var mı?'
'Evet.'
'Haydi git, onların emîri (kumandam) sensin! Çünkü o (sûre), nerdeyse dinin tümünü ihtiva eder.' Heyetin ileri gelenlerinden biri dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! İçindeküerini yaşamayacağım korkusu, beni onu öğrenip ezberlemekten alıkoymuştur.'Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Kur'ân'ı öğrenin, okuyun ve onunla amel edin! Çünkü Kur'ân'ı öğrenen, okuyan ve onunla amel eden kişi, içi misk dolu dağarcık gibidir; her yerde onun kokusu koklamr. Kur'ân'ı öğrenip, hafızasında olduğu halde uyuyan kimse de, içi misk doldurulup, kapatılmış bir kutuya benzer [Tirmizî]
6742- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin; şeytan içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar."
[Müslim ve Tirmizî]
6743- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini okursa o iki âyet o gece ona yeter (de artar)." [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvuıl ve Tirmizî]
6744- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Her şeyin bir tepesi (zirvesi) vardır;
Kur'ân'ın zirvesi ise, Bakara süresidir; çünkü onun içinde Kur'ân âyetlerinin efendisi olan bir âyet vardır ki o da Âyete '1-Kürsî'dir." [Tirmizî]
6745- Ubeyy bin Kâ'b radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey Ebû"l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde olan Kur'ân'ın hangi âyeti sence daha büyüktür?
"Dedim ki: 'Allahu Lâ ilahe illâ huvel-Hayyu'l-Kayyûm' âyeti."
Bunun üzerine göğsüme vurdu ve şöyle buyurdu: "Ey Ebû'l-Münzir! Sana ilim kolay gelsin!" [Müslim ve Ebû Dâvud]
6746- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana Ramazan ayının zekât malını bekleme görevi verdi.
Biri yanıma geldi ve yiyecekten avuçla-maya başladı, onu yakaladım ve: 'Seni Allah'ın Resulüne götüreceğim' dedim.
'Ben muhtacım, çocuklarım ve ben çok sıkıntılı bir durumdayız' dedi. Bunun üzerine onu serbest bıraktım. Sabah olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana sordu:
'Dün geceki esirin ne yaptı ve ne oldu?' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü onu yakaladım, çok muhtaç olduğunu söyleyince ona acıdım ve serbest bıraktım.' Şöyle buyurdu: 'O sana yalan söylemiştir, gene gelecektir.''?çygzmb&[
sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözünden dolayı geleceğini bildim ve bekledim. Nihayet geldi ve yine yiyeceği avuçlamaya başladı; yine onu yakalayıp: 'Seni Allah Resulüne ileteceğim' dedim. Bana çok muhtaç durumda olduğunu bir daha gelmiyeceğini söyleyince, acıdım ve bıraktım. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yine sordu: 'Ey Ebû Hureyre! Dün geceki esirin ne yaptı?'
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Halinden şikayet etti, kendi ve çoluk çocuğunun aç olduğunu söyleyince, acıyıp bıraktım.'
Şöyle buyurdu: 'O sana yalan söylemiştir, mutlaka yine gelecektir.'
Üçüncü kez bekledim, yine geldi, yiyeceği avuçlamaya başlaymca yakaladım ve: 'Seni Allah Resulüne götüreceğim. Bu üçüncü seferdir sen aynı şeyi söylüyorsun; tekrar gelmeyeceğini ifade ettin, fakat yine geldin' dedim. 'Bırak beni, sana faydalanabileceğin birkaç kelime öğreteceğim' dedi.
'Nedir onlar?' diye sordum. Dedi ki: 'Yatağına vardığın zaman Âyete'l-Kürsî denilen Allahu lâ ilahe İllâ huvel-Hayyul-Kayyûm'u sonuna kadar oku! Mutlaka Allah tarafından sana bir bekçi gönderilir, seni korur ve şeytan da sana katiyen yaklaşamaz. Sabaha kadar bu böyle devam eder.' Bunun üzerine onu tekrar serbest bıraktım, sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Ey Ebu Hureyre esirin ne yaptı?' Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü bana yarıyacak birkaç kelime öğreteceğini söyledi, ben de onu serbest bıraktım.'
'Neymiş onlar?' diye sorunca, şöyle dedim: 'O bana dedi ki: Yatağına vardığın zaman Âyetel-Kürsî'yi başından sonuna kadar oku: 'Allahu lâ ilahe illâ huvel-Hayyu'l-Kayyûm...' Yine bana dedi ki: Sabaha kadar seni korumak için Allah tarafından bir koruyucu gönderilir ve şeytan da kesinlikle sana yaklaşmaz'.
Sahabiler hayır öğrenmeye çok arzulu idiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'O yalancının tekidir, ancak bunu doğru söylemiştir. Ey Ebû Hureyre! Üç günden-beri sana gelip giden kimdi, bilir misin?'
'Hayır.'
'O, Seylan'dı.' [Buhârî]
6747- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: "Onun, içinde hurma bulunan bir kileri vardı; gûl denilen cinler gelip oradan hurma aşırırdı. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet edince, şöyle buyurdu:
'Git, onu görürsen, şöyle de: Allah'ın adı ile Resûlullah' a git!'

Ebû Eyyûb hemen onu yakaladı; bir daha gelmeyeceğine yemin etti... "
Ebû Hureyre'ninkine benzer şekilde rivayet etti. [Tirmizî]
6748- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Kehf sûresinin başından on âyet ezberlerse deccâlin fitnesinden kurtulur."
6749- Diğer rivayette:
"Kehf sûresinin sonundan" diye geçer. [Müslim ve Ebû Dâvud]
6750- Tirmizî'nin lafzı:
"Kehf sûresinin başından üç âyet."
6751- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Kehf sûresini okuyordu; atı iki uzun iple bağlı idi. Bir bulut onu sardı, bulut ona yaklaşınca at ürkmeye başladı. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e gelip durumu anlattı. Şöyle buyurdu: 'İşte o, Kur'ân (dinlemek) için inen Sekî-ne'(melekjdir.' [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
6752- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her şeyin bir kalbi vardır; Kur'ân'ın kalbi ise, Yâsîn'dir. Kim onu okursa, Yâsîn'siz on kere Kur'ân okumuş gibi kendisine sevap yazdır." [Tirmizî]
6753- Atâ bin Ebî Rebâh radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu bize ulaştı: "Kim sabahlan Yâsîn'i okursa bütün hacetleri görülür."
[Dârimi, mürsel olarak.]
6754- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim geceleyin Duhan sûresini okursa, yetmişbin melek kendisi için istiğfar etmiş olarak sabahlar."
[Tirmizî; zayıf olduğunu söyledi.]
6755- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim her gece Vakıa sûresini okursa, asla fakirlik yüzü görmez. Ayrıca Müsebbihât (Sebbihisme rabbike ile başlayan sûreler) içinden bir âyet, bin âyet gibidir." [Rezîn|
6756- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin üç kere 'Euzü Billahi's-Semtil-Alîıri der, sonra Haşir sûresinin son üç âyetini okursa, Allah onun için yetmişbin melek görevlendirir; akşama kadar onun için Allah'tan mağfiret dilerler. O gün şayet ölürse, şehit olarak ölür. Akşamleyin okursa yine aynı sevabı alır." [Tirmizi]
6757- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'da otuz âyettik bir sûre vardır ki, bağışlanıncaya dek okuyanına şefaat eder: Tebârekellezî bi-yedihi'l-mülk (sûresi)."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî]
6758- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir adam kabir olduğunu bilmeden bir kabrin üstüne çadır kurdu. İçinden gelen bir ses Mülk sûresini okuyordu. Onu sonuna kadar dinledi. Sonra gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bu durumu haber verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: O (sûre) önleyici ve kurtarıcıdır. Kişiyi kabir azabından kurtarır.' [Tirmizî|
6759- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Bana (Kur'ân'dan birşey) öğret Ey Allah'ın Resulü!' dedi. Şöyle buyurdu: 'Başında Elif Lanı Râ olan sûrelerden üçünü oku!' Dedi ki:
'Yaşlandım, hafızam zayıfladı, dilim ağır-laştı.' Şöyle buyurdu: 'Öyleyse basında Hâ-mîm olan sûrelerden üçünü oku!' Yine ilk söylediği gibi söyleyince, şöyle buyurdu: 'Müsebbehâttan (SebbÎhisme rabbike ile başlayan sûrelerden) üçünü oku!' yine aynısını söyledi ve ilave etti: 'Bana her türlü hayrı ih-
tiva eden kısa bir sûre Öğret!' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona 'İzâ zülzilet' sûresini okuttu. Adam: 'Seni hak ile Peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, asla buna bir şey ilave etmiyeceğim' dedi ve çekip gitti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Adamcağız iki kere kurtuluşa erdi' buyurdu." [Ebû Dâvud]
6760- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bir adam, başka birinin sürekli Kul huvallahu ehad (sûresini) okuduğunu duydu. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip haber verdi. Adam sanki onun bu davranışını küçümsüyordu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu (sûre) Kur'ân'in üçte birine eşittir.' [Mâlik, Ebû Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Buhârî.]
6761- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Toplanın biraraya gelin, ben size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım." Toplanan toplandı. Sonra Hz. Peygamber çıkıp "Kul-Hu-vallahu Ehad" sûresini okudu. Sonra yine içeriye gitti. Birbirimize dedik ki: "Galiba kendisine bir vahiy geldi de içeriye girdi." Sonra tekrar çıktı ve şöyle buyurdu: "Ben size Kur'ân'in üçte birini okuyacağımı söylemiştim. Dikkat edin o, (Kul Huvellahu Ehad) Kur'ân'ın üçte birine denktir." [Müslim veTirmizî]
6762- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim günde ikiyüz kere Kul Huvellahu Ehad'ı okursa, (kul hakkı olan) borçları müstesna elli senelik günahı silinir. Kim uyurken yatağında sağ tarafına yatıp da yüz kere Kul Huvallahu Ehad (sûresini) okursa, kıyamet gününde Rab Teâlâ ona şöyle der: 'Haydi sağ tarafından cennete gir!' [Tirmizî]
6763- İbnü'l-Mûseyyeb radiyallahu anh'-dan, mürsel olarak;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) ;
"Kim Kul Huvallahu Ehad'İ on kere okursa, cennette ona bir köşk yapılır. Kim yirmi kere okursa iki köşk yapılır. Kim otuz kere okursa üç köşk yapılır."
Ömer dedi ki: "Ya Resûlallah şu halde cennette köşklerimiz çoğalacaktır." Şöyle buyurdu: "Allah'ın bundan daha çok (fazlasını vermeye) gücü vardır." [Dârimî]
6764- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
birlikte geldim. Bir adamın Kul Huvallahu Ehad'i okuduğunu duydu; şöyle buyurdu: 'Vacip oldu.'
'Ne vacip oldu, ey Allah'ın Resulü?' diye sordum. 'Cennet (vacip oldu)' buyurdu. "
[Mâlik, Tirmizî ve Nesâî.]
6765- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana misli görülmemiş âyetler nazil oldu: Muavvizeteyn." (Nâs ve Felâk sûreleri)
[Müslim ve sünen ashabı]
6766- Bir rivayette şunu da ekledi: "(Dua eden) hiç kimse o ikisi (Nâs ve Felâk sûreleri) gibi başka bir şeyle isteyemez, (serlerden Allah'a sığman) hiç kimse de onlar gibisiyle sığınamaz."
6767- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabından birine şöyle dedi: "Ey Fülan evlendin mi?" "Hayır vallahi evlenecek bir şe-) im yok ki?"

"Yanında Kul Huvallahu Ehad da mı yok?"
"Yar."
"İşte al sana Kur'ân'in üçte biri!"
"İıâ câe nasrullahi vel-fethu'yu biliyor musun?"
"Evet."
"İşte sana Km'ân'in dörtte biri."
"Kul yâ eyyühel-kâfirûne'yi biliyor musun?"
"Evet."
"İste sana Kur'ân'in dörtte biri." "Izâ zülzilet (sûresini biliyor musun)?" "Evet."
"tyte sana Kur'ân'in dörtte biri. (Bunlarla) evlen, evlen!" buyurdu. [Tirmizî]
6768- Diğer rivayet:
"Kim İzû zülzilet sûresini okursa Kur'ân' in yarısını okumuş olur."
6769- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim akşamleyin Duhân sûresinin tümünü, Hâmîm Gâfir'in başından 'ileyhi'l-ma-sîr'e kadar ve Ayetel-Kürsî'yi de okursa (akşamleyin) sabaha kadar korunmaya alınır; kim bunları sabahleyin okursa, akşama kadar korunmaya alınır." [Tirmizî]
6770- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sanki gözüyle kıyameti görmüş gibi olmak isterse, su sûreleri okusun: Izeş-Şemsü küvviret, Izes-Semâu'n fetarat, Izes-Semâu n şakkat." [Tirmizî]
6771- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Eliflâmmîm Tenzil süresiyle, Tebârekellezî bi-yedihil-mülk sûresini okumadan uyumazdı."
Tavus, Bu iki sûrenin, Kur'ân'daki diğer sûrelerden yetmiş hasene daha üstün olduğunu söylemiştir." [Tirmizî]
6772- Humeyd bin Abdirrahman radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kul Huvallahu Ehad, Kur'ân'ın üçte biridir. Tebârekellezî bi-yedini T-mülk ise okuyanını kabrinde savunur." [Mâlik]
6773- Vasile radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bana Tevrat'ın yerine 'Yedi (uzun sûre)', Zebur'un yerine 'el-Mieyn', İncil'in yerine ise 'el-Mesânt (Fatiha) verildi ve Mufassal' (sûreler) ile üstün kılındım."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6774- Onun (Taberânî'nin) Ebû Ümâ-me'den leyyin senedli bir rivayeti ise şöyledir: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbim, bana 'Uzun yedileri' Tevrat'ın yerine; 'el-Mieyn'i, incil'in yerine vermiştir. (Kimseye verilmeyen) Mufassal (sûreler) ile de ben üstün kılındım,"
6775- Osman bin Abdullah bin Evs es-Se-kafî, dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
''Kişinin mushafsız olarak Kur'ân kıraat etmesinin karşılığı bin derecedir. Mushaf ile okuması İse iki bin derece daha artırır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'ûs leyyin bir senedle.]
6776- Enes radiyallalıu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Kim oğluna Kur'ân'ı yüzünden okumasını öğretirse, Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarım bağışlar. Kim de oğluna ezbere birkaç âyet öğretirse Allah, kıyamet gününde onu dolunay gibi diriltir ve 'Oğluna oku!' denir. Okuyacağı her bir âyet karşılığında Allah babasının bir derecesini yükseltir. Ezberinde-kiler bitinceye kadar, derece yükselişi böyle devam eder."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta hafî bir senedle.]

FATİHA VE BAKARA SURELERİNİN TEFSİRİ İLE İLGİLİ HADİSLER
6777- Abdullah bin Şakîk'den, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den işiten birisinden:
"Ona bir adam dedi ki: '(el-Mağdûbi aleyhine) gazaba uğrayanlar kimdir?' Hemen ya-hudileri gösterdi. 'Peki, (ed-Dâllin =) sapıtan-lar kimdir?' diye sorunca hemen hıristiyanlan
gösterdi." [Ahmed, daha uzun bir metinle.]
6778- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyaya gelen hiçbir çocuk yoktur ki başının ortasında Fatihâtu't-Kitâb (el-Hamd süresin)den beş âyet yazılmış olmasın."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsût'ta, leyyhı bir senedle.|
6779- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İsrâiloğullarına 'Haydi kapıdan secde ederek girin ve muradımız (hıtta) günahlarımızın dökülmesidir' deyin de sizi bağışlayalım, (Bakara, 58) denildi. Onlar (emri) değiştirip kapıdan kıçları üstünde sürünerek girdiler ve 'kıl içinde bir habbe' dediler."
|Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
6780- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellembuyurdu:)
"İsrailoğullan eğer ufacık bir sığır alsalardı o, onlar(ın işlediği günah) için yeterdi."
(Bezzâr zayıf 'bir senedle.]
6781- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Yahudiler: 'Bu dünyanın ömrü yedibin senedir. Biz her bin sene için sadece bir gün azaba uğratılırız. Bu da toplam yedi gün yapar. ' derlerdi" Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: "Dediler ki: Bize ateş ancak sayılı günlerde dokunur." (Bakara, 80) [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'âe.\
6782- Âmir bin Rabîa radiyallahu anh'dan: "Biz bir seferde karanlık bir gecede Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik.
Kıblenin nerede olduğunu bilmiyorduk, içimizden herkes kendi tahminine göre namaz kıldı. Sabah olunca bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattık. Hemen: 'Hangi tarafa yönelirseniz, Allah'ın vechi (zatı) oradadır' mealindeki âyet (Bakara, 115) nazil
oldu." ITinnizî]
6783- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Rabbim! Bu, beldeyi güvenli kıl, ehlini çeşitli meyvelerle rızıklandır (bilhassa onlardan Allah'a ve âhiret gününe inananları)" (Bakara, 126) (diyerek dua eden) İbrahim Aleyhisselam, insanlardan uzaklaşarak tek başına (Mekkeyi) kendine yurt edindi. Fakat Allah "(Ve men kefere =) Küfredenleri de" âyetini indirdi ve: "Müminleri nzıklandırdı-ğım gibi onları da rızıklandırırım" buyurdu.
"Onları azıcık faydalandırırım, sonra ateş azabına girmeye mecbur ederim" dedi. Ondan sonra İbn Abbâs şu âyeti okudu: "Dünyayı isteyenlere de, âhireti İsteyenlere de, hepsine Rabbinin ihsanından ayırdetmeksİzin veririz." (İsrâ20) [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
6784- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye ilk geldiğinde (Ensâr'dan olan)

dedelerinin yahut Ensâr'dan dayılarının evlerinde konakladı. Onaltı ya da onyedi ay boyunca Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldı. Fakat kıblesinin Beyt-i Şerife (Kâ'be'ye) doğru olmasını arzu ediyordu. Beyt-i Şerife doğru kıldığı ilk namaz ikindi namazı olmuştur. Onunla birtakım insanlar da bu namazı kıldılar, sonra onlardan biri çıkıp (başka bir) mescide gitti. Mesciddekileri namazda rükû halindeyken gördü ve şöyle seslendi: 'Allah'a şehadet ederim ki ben (biraz önce), Allah Resulü ile birlikte Kâ'be'ye doğru namaz kıldım.' (Bunun üzerine namazdakiler) hemen selâm vermeden oldukları yerde Kâ'be'ye doğru döndüler.
Müslümanların Beytül-Makdis'e doğru namaz kılmaları, yahudilerin hoşuna gidiyordu, Kâ'be'ye doğru namaz kılmaya başlayınca, bunu kınamaya kalkıştılar."
6785- Diğer rivayet:
"Kâ'be kıble olmadan önce, birtakım insanlar öldüler ya da öldürüldüler. Onlar (yani daha Önce Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılmış olanlar) hakkında ne diyeceğimizi bilemedik. Bunun üzerine: 'Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir' mealindeki âyet (Bakara, 143) nazil oldu."
6786- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken Kâ'be'ye doğru yönelmeyi arzulardı. Bu sebeple Allah: '('Habibim) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz' (Bakara, 144) mealindeki âyeti indirdi. Ondan sonra Kâ'be'ye doğru yöneldi. Bunun üzerine 'Birtakım beyinsizler (yani yahudiler) söyle dediler: 'Onları, üzerlerinde bulundukları kıbleden ne çevirdi?'De ki: Doğu da, batı da Allah'ındır; dilediğini dosdoğru yola hidayet eder'." (Bakara, 142)
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve benzerini Nesâî.]
6787- Müslim ve Ebû Dâvud benzerini Enes'ten rivayet etmişlerdir:
"Onda şöyle geçmektedir: Onlar Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılarken henüz, rükû-daydılar. Benû Seleme'den bir adam yanlarına uğradı ve şöyle seslendi: 'Dikkat edin, artık kıble Kâ'be'ye doğru çevrilmiştir!' —Bunu iki kere söyledi—. Cemaat hemen rükûdayken Kâ'be'ye doğru döndüler."
6788- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"(Kıyamet günü) Nuh (Aley his selâm) ümmeti ile beraber gelecek ve Allah ona: 'Tebliğ ettin mi?' diye soracak. O da: 'Evet, Rabbim!' diyecek.
Hemen ümmetine: 'O size tebliğ etti mi?' diye soracak. Onlar: 'Hayır, bize herhangi bir peygamber gelmedi' diyecekler. Bu defa Allah, Nuh'a soracak:
'Tebliğ ettiğine dair sana şehadet edecek kimdir?'
'Muhammed ve ümmeti' diyecek. Hakikaten de onun tebliğ ettiğine dair bizler tanıklık yapacağız. 'İnsanlara şahit olasınız diye biz sizi böylece vasat bir ümmet kıldık' mealindeki âyet (Bakara, 143) bunu ifade etmektedir."
[Tirmizî ve aynı lafızla Buhârî.]
6789- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, Cenâb-ı Hakk'ın: 'Onlar ki başlarına bir bela geldiği zaman..." mealindeki (Bakara, 156) kavlini şöyle yorumladı: Allah şunu bildirmiştir; Müslümanm başına bir belâ gelip de Allah'ın emrine teslim olup: 'Biz Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na dönücüleriz' dediği zaman ona şu üç haslet yazılır: Allah'tan salât, rahmet ve hidayet yolunun gerçekleşmesi. Nitekim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur: 'Kim musibet anında 'İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn' derse, Allah onun bu musibetini telafi edip onun sonunu İyi kılar.' [Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de]
6790- Urve radiyallahu anh'dan: "Âişe'ye sordum ve dedim ki: 'Allah: 'Safa ile Merve Allah'ın şeâir(alâmetler)inden-dir. Kim Bey t'i hac veya umre yaparsa, o ikisini tavaf etmesinde hiç- bir sakınca yoktur.' (Bakara, 158) buyurdu. Vallahi öyleyse Safa ile Merve'yi tavaf etmeyenin herhangi bir günahı yoktur, ben bunu böyle anlıyorum ve böyle yorumluyorum; acaba siz ne dersiniz?'
Âişe cevap verdi: 'Ey kız kardeşimin oğlu! Ne kötü söyledin! Eğer bu, senin yorumladığın gibi olsaydı 'Onları tavaf etmeyene herhangi bir günah, terettüp etmez' şeklinde olmalıydı. Halbuki bu âyet Ensâr hakkında inmiştir. Çünkü onlar müslüman olmadan önce, cahiliyette Müşellel mevkiindeki azgın Me-nât'a tapıyorlar, ona telbiye getiriyorlardı. Bu niyetle ihram giyenler Safa ile Merve'yi tavaf etmekte sakınca görürlerdi. Müslüman olunca bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular. Dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü, bizler Safa ile Merve arasını tavaf etmeyi mahzurlu görüyoruz.' Bunun üzerine Allah: 'Safa ile Merve, Allah'ın şeârindendir...'âyetini (Bakara, 158) indirdi.'
(Âişe) dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bu ikisini tavaf etmeyi sünnet kılmıştır."
Zührî der ki: "Ebû Bekr bin Abdurrah-man'a bu hadisi bildirdim; şöyle dedi: Bunu ilk defa duyuyorum. İlim ehlinden bir çok şeyler duymuştum; fakat Aişe'nin anlattıklarını ilk kez duyuyorum ki ona göre Menât için ihrama girenler, Safa ile Merve'yi tavaf etmekten sakımrlarmış. Allah, Beyt'in tavafını zikredip de Safa ile Merve arasındaki tavafı zikretmeyince, dediler ki: 'Ey Allah'ın Resû-lü! Biz Safa ile Merve'yi tavaf ederdik. Halbuki Allah Beyt'in tavaf edilmesini zikretti, Safâ'yı zikretmedi. O ikisini tavaf etmemizde bir sakınca var mıdır?' Bunun üzerine Allah: 'Safa ile Merve Allah'ın şeâirindendir' mealindeki âyeti indirdi."
Ebû Bekr devamla der ki: "Bu âyete kulak ver! Bu âyet, cahiliyet devrinde Safa ile Merve'yi tavaf etmekten çekinenlerle, tavaf etmekten çekinmeyenler hakkında nazil olmuş-
tur. Allah Beyt-i şerifi tavaf etmeyi emredip de Safa ile Merve'den bahsetmediği için, müslüman olduktan sonra da bunları tavaf etmekten çekindiler ve sakınca gördüler. Bunun üzerine bu âyet nazil olmuş ve tavaf edilmelerinde herhangi bir sakıncanın bulunmadığını beyan etmiştir."
6791- Diğer rivayet:
"Ensâr ve Gassân, müslüman olmadan önce, Menât için telbiyede bulunurlardı ve Safa ile Merve'yi tavaf etmekten kaçınırlardı. Safa ile Merve'yi tavaf etmekten çekinmek ve Menât için ihrama girmek onlarda atalardan kalan bir gelenek idi. Bu hususu (müslüman olduklarında) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular Bunun üzerine Allah: 'Safa ile Merve Allah'ın şeâirindendir'm&âhndeki âyeti (Bakara, 158) inzal buyurdu." [Altı hadis imamı.]
Derim ki: "Safa ile Merve'yi tavaf etmemekte üzerimize bir sakınca var mıdır?" ibaresi sadece Buhârî'ye aittir. Ancak (Buhâ-rî'nin) Yûnînî ve diğer nüshalarında mânânın da gerektirdiği gibi "Safa ile Merve'yi tavaf etmemizde bir sakınca var mıdır?" şeklinde "lâm" mevcut değildir.
Allah en doğrusunu bilendir.
6792- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"İsrâiloğullannda diyet yok, kısas vardı. Allah Teâlâ, Muhammed ümmetine ise şöyle buyurdu: 'Öldürülenler hakkında size kısas farz kılınmıştır (Hür olan hür ile, köle köle ile, kadın kadınla kısas edilir. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından affedümişse, kendisine örfe uymak ve affedene) güzellikle (diyet) ödemek gerekir'(Bakara, 178) Buradaki af, taammüden öldürmelerde kişinin diyet almayı kabul etmesi demektir. Örfe uymak ve affedene güzellikle ödemeye gelince, (mağdur tarafın) uygun miktarda diyet istemesi, öbürünün de bunu güzellikle ödemesidir. (Âyetin devamında yer alan) 'Bu, RabbİnizdEn size bir hafifletme ve rahmettir'ibaresi de, sizden Öncekilere (sadece kısas) farz kılınanlarda olmayan bir hafifletme demektir. (Yine

âyetin devamında yer alan) 'Bundan sonra aşırıya kaçana acıklı bir azap vardır' ibaresinden diyet almayı kabul etmesine rağmen (kan davası güderek) katili öldüren kimse kastedilmiştir. " [Buhâif ve NesâL]
6793- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Oruca dayanamayanlar, bir düşkünü doyuracak kadar fidye verirler" âyeti (Bakara, 184) neshedilmemiştir. Bundan oruç tutmaya güçleri yetmeyen yaşlı erkekle yaşlı kadın kast edilmiştir ki bunlar, her gün için bir yoksul doyumu fidye verirler.
6794- Diğer rivayet:
"Oruca dayanamayanlar, bir düşkünü doyuracak kadar fidye verir" âyetine göre dileyen kişi, bir yoksulun doyabileceği kadar fidye verir ve orucu böylelikle tamamlanmış olur. Ondan sonra Allah buyurdu ki: "Kim (gerekli miktardan) daha fazla fidye verirse bu, onun için daha hayırlıdır. Ancak oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır." Sonra söyle buyurdu: "İçinizden her kim (Ramazan) ayı-
na ulaşırsa o ayın orucunu tutsun. Kim hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde oruç tutsun." (Bakara 185)
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî]
6795- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Oruca dayanamayanlar bir düşkünü doyuracak kadar fidye verir" âyeti nazil olunca, orucu bozup yerine fidye vermek isteyenler oldu. Bunun üzerine: "İçinizden kim Ramazan ayında bulunursa orucunu tutsun" mealindeki
âyet nazil oldu. (Mâlik hariç, Altı hadis imarnı.]
6796- en-Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dua ibadetin ta kendisidir."
Sonra: "Bana dua edin ki duanızı kabul edeyim, bana ibadet etmeyi kendilerine yediremeyenler, ilerde cehenneme alçaltılmış olarak girecektir" mealindeki âyeti (Mü'min, 69) okudu.
Ashabı: 'Rabbimiz yakın mıdır' ki ona gizlice yalvarahm? 'Uzak mıdır' ki ona yüksek sesle dua edelim? diye sordu" Bunun üzerine:
"Kullarım sana beni sorarlarsa (de ki:) Ben çok yakınım; bana dua ettiğinde dua edenin duasını kabul ederim" mealindeki âyeti (Bakara, 186) nazil oldu. [Rezîn.]
[Tİrmizî ve Ebû Dâvud da bir kısmını rivayet ettiler.]
6797- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ey iman edenler sizden öncekilere, oruç
farz kılındığı gibi sizlere de farz kılındı." (Bakara, 183) (Bu âyetin tefsirinde İbn Abbâs) dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında insanlar, yatsıyı kıldıktan sonra kendilerine, yemek içmek ve cinsî münasebette bulunmayı sayarak gelecek günün akşamına kadar oruç tutarlardı. Ancak bir adam buna uymayıp kadını ile cima etti. Yatsı namazı geçmişti, orucunu bozmadı. Bu nedenle Allah, geride kalanlar için ruhsat ve kolaylık olsun için, şu âyeti inzal buyurdu: 'Allah, nefsinize
güvenemiyeceğiiüzi biliyordu.'(Bakara, 187) Böylelikle Allah, imsağa kadar kadınlarından faydalanabileceklerini âyetin devamında açıklamış ve müslümanlara bir ruhsat ve kolaylık ihsan etmiştir." [Ebû Dâvud]
6798- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir adam akşam olup iftar zamanı geldiğinde şayet iftar etmeden uyuya kalırsa, ne o gece, ne de ertesi gün akşama kadar yemek yemeden oruç tutardı.
Ensardan Kays bin Sırma oruçlu idi. İftar zamanı gelince, hanımına gelip: 'Yanında yemek var mıdır?' diye sordu. 'Hayır, lâkin gider sana bir şeyler bulur gelirim" dedi. Adam gündüz çalıştığı için çok yorgundu, uzandı ve uyuyakaidi. Kadın gelince onu uykuda buldu: 'Eyvah uyuyakalmış' dedi. Ertesi gün öğleye kadar bir şey yemediği için bayıldı.
Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e anlattılar. Bunun üzerine 'Oruç tuttuğu-
nuz günlerin gecesi sizin için kadınlarınızla cima etmeniz helâl kılınmıştır'(Bakara, 187) mealindeki âyet nazil oldu. Müslümanlar buna çok sevindiler. Peşinden: 'Beyaz iplik, siyah iplikten sizce ayırdedilinceye dek yiyin, için!'mealindeki âyet (Bakara 187) nazil oldu." Henüz "tan yerinde" ibaresi nazil olmamıştı. [Buhârî ve sünen ashabı.]
6799- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Beyaz iplik, siyah iplikten sizce ayırdedilinceye kadar yiyin, için" mealindeki âyet (Bakara 187) nazil oldu. Henüz "tan yerinde" ibaresi nazil olmamıştı. Bir kısım insanlar, âyetin nazmındaki "(Hatta yetebeyyene lekû-mü'l-haytu'l-ebyadi min'el-hayti'l-esved =) Beyaz iplik, siyah iplikten ayırdedilinceye kadar" kavl-i celîlini yanlış anlayarak ayaklarına beyaz iplikle siyah iplik bağlarlardı. Sonra beyaz ipliği siyah iplikten ayirdedinceye dek yerler, içerlerdi. Bunun üzerine Allah: "Tan yerinde" kısmını inzal buyurdu da, bundan
gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığı olduğunu anladılar. [Buhârî ve Müslim]
6800- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'dan:
"Beyaz iplik siyah iplikten ayırdedilinceye dek" mealindeki âyet nazil olduğu zaman, beyaz iplikle siyah ipliği tutup yastığımın altına koydum. Gece onlara bakıp anlamak istedim, fakat bir türlü seçip anlayamadım. Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vardım ve durumu anlattım. Şöyle buyurdu:
"Bundan (iplikten) murat gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır."
6801- Diğer rivayet:
Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem, ona takılarak: "Beyaz İplikle, siyah iplik senin yastığının altında iseler, yastığın oldukça geniş olmalı."
6802- Diğer rivayet: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Beyaz iplikle siyah iplik nedir? Onlar hakikaten iki iplik midir?" Şöyle buyurdu: "Eğer iki ipliğe baktıysan, hakikaten sen bunu anlayamayacak kadar (anlayışı az) birisin."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
6803- el-Berâ radiyallahu anh'dan:
"Bu âyet bizim hakkımızda nazil olmuştur. Şöyleki insanlar hacdan döndüklerinde evlerine kapılarından girmezlerdi. Bir adanı geldi; normal olarak evinin kapısından içeriye girdi. Onu bu yüzden ayıpladılar. Bunun üzerine:
'Evlere arka taraflarından girmeniz iyilik değil; iyiliğe gerçekten eren kişi Allah'a âsi gelmekten korunan kişidir. Artık evlere kapılarından girin!' âyeti (Bakara 189) nazil oldu."
(Buhârî ile Müslim.]
6804- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Dedi ki: 'Allah yolunda mallarınızı harcayın (infak edin), ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız!' mealindeki âyet (Bakara, 195) infak etmek (Allah yolunda mal harcamak) hakkında nazil olmuştur." [Buhârî]
6805- Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr' d&, Nu'mân bin Beşîr radİyallahu anh'dan:
"Kişi günah işlerdi ve: 'Artık ben asla bağışlanmam' derdi. Bunun üzerine Allah '(Kendinizi) ellerinizle tehlikeye atmayın, ihsan edin! Allah ihsan edenleri sever' mealindeki âyeti (Bakara, 195) inzal buyurdu."
6806- Eşlem bin İmrân'dan: "Abdurrahman bin Hâlid bin el-Velîd'in

kumandası altında İstanbul şehrini fethetmek için yola çıktık, nihayet oraya vardık. Bizanslılar, şehrin duvarını arkalarına almışlardı. (İçimizden) bir adam tek başına düşmana hamle yapınca insanlar: 'Yavaş ol, yavaş ol! Lâ ilahe İllallah! Adam kendisini tehlikeye atıyor' dediler. Bunun üzerine Ebû Eyyûb müdahale edip şöyle dedi: 'Bu âyet, biz Ensâr topluluğu hakkında nazil olmuştur. Allah, Peygamber'ine yardım edip İslâm'ı galip kılınca, dedik ki: 'Artık işlerimizin başında durup, yoluna koyarız.'
Bunun üzerine Allah: 'Ve Allah yolunda infak edin! (Kendinizi) ellerinizle tehlikeye atmayın!' mealindeki âyeti inzal buyurdu. 'Ellerle tehlikeye atmak' demek, cihadı bırakıp sadece işlerimizi yoluna koymak demektir. Onun için Ebû Eyyûb, Allah yolunda devamlı savaştı ve nihayet İstanbul şehrinde şehit düşüp orada defnedildi."
[TirmİzÎ ve aynı lafızla Ebû Dâvud.}
6807- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Cahiliyet devrinde, Ukâz, Mecenne ve
Zû'1-Mecâz birer çarşı idiler. İslâm gelince, insanlar hac mevsiminde oralarda ticaret yapmayı günah saydılar. Bunun üzerine: '(Hac mevsiminde) Rabbinizin fazlını talep etmenizde sizin üzerinize hiçbir sakınca yoktur' mealindeki âyet (Bakara, 198) nazil oldu. İbn Abbâs âyeti bu şekilde okudu."
6808- (îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:) "Yemenliler (fazla) azık almadan hacca
gelirler ve 'Biz mütevekkil kimseleriz' derlerdi. Mekke'ye geldiklerinde ise insanlardan dilenirlerdi. Bunun üzerine Allah: 'Azıklanın; ancak biliniz ki, azıkların en iyisi takvadır' mealindeki âyeti (Bakara, 197) inzal buyurdu."
6809- Ebû Ümâme et-Teymî radiyallahu anh'dan:
'Ben hac sırasında ücret karşılığı çalışan bir adamdım. İnsanlar: 'Senin haccın sayılmaz' diyorlardı.
İbn Ömer'e rastladım ve dedim ki: 'Ey Ebû Abdurrahman! Ben hacc şuasında ücretle hizmet veriyorum. İnsanlar benim haccı-mm sayılmadığını söylüyorlar.'
Şöyle dedi: 'Sen İhrama bürünüp telbiye getirmiyor musun? Beyt-i Şerifi tavaf etmiyor musun? Arafat'tan inip MİNa'da (Şeytan) taşlamıyor musun?'
'Evet bunlann hepsini yapıyorum.'
'Şu halde senin haccın makbuldür. Nitekim bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip senin bana sorduğun sorunun aynısını o'na sordu; ancak Resûlullah cevap vermedi, sükût etti. Nihayet şu âyet nazil oldu;
'(Hac mevsiminde ticaret yapmak suretiyle) Rabbinizin fazlından istemenizde üzerinize herhangi bir günah yoktur.' (Bakara, 198)
Bunun üzerine o adamı çağırttı ve ona bunu (âyeti) okudu. Ve 'Senin haccın makbuldür' buyurdu. " [Ebû Dâvud]
6810- İbıı Abbâs radiyallahu anh'dan: "İnsanlar tek ümmet idi" (Bakara 213
âyetinin tefsiri hususunda) şöyle dedi. "İnsanların tümü İslâm üzereydiler."
el-Kelbî ise dedi ki: "Küfür üzere idiler, manasındadır."
[Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mit'cemıı'I-Kebîr'de]
6811- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ancak en güzel şeklin dışında, yetimin malına yaklaşmayın" âyetiyle, "Haksız yere yetimlerin mallarını yiyenler sadece karınlarına ateş doldurmuş olurlar" mealindeki âyet (Nisa, 10) nazil olunca, yanında yetimi olanlar gidip, yetimlerin yemeğini kendi yemeklerinden, suyunu kendi sularından ayırdılar. Yetimin yiyecek ve içeceğinden bir şey artarsa onu onun için sakladılar. Yetim onu ya yerdi
ya da yemezdi de bozulurdu. Tabii bu hareketleri onlara zor gelmeye başladı. Bu durumu gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e anlattılar. Bunun üzerine: "Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları ıslah etmek daha iyidir. Onları aralarınıza karıştırırsanız (zaten) kardeşlerinizdir" mealindeki âyet (Bakara, 220) nazil oldu. Ondan sonra yetimlerin yemeklerini yemeklerine, sularını sularına karıştırdılar; beraber yediler, beraber İçtiler. [Ebû Dâvud ve Nesil]
6812- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"O halde tarlanıza nasıl isterseniz öyle gelin." (Bakara, 223) (Yani meşru yoldan olmak kaydıyla) kişi hanımı ile arka taraftan da cinsî ilişkide bulunabilir. [Buhârî]
el-Humeydî dübür ile fercin kastedildiğini söylemiştir.
6813- Rezîn'in rivayetinde:
İbn Ömer der ki: "Yandan olsun, önden ya da arkadan olsun kişi, hanımı ile (ancak) fer-cinden temas edebilir. Yeter ki (sadece) meşru olan fercinden cinsî ilişkide bulunsun."
6814- Taberânî, Mu'cemu'I-Evsaf'ta ley-yin bir senedle yine İbn Ömer'den:
Dedi ki: "Arkadan yanaşıp (fercinden) temas etme ruhsatı bu âyetle verilmiştir."
6815- Leyyin bir senedle onun (M. el-Ev-sat'ta) diğer rivayeti:
İbn Ömer dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında bir adam karısına arka taraftan yanaşıp fercinden cinsî münasebette bulundu. Herkes onu ayıplayınca;
'Kadınlarınız sizin tarlamıdır...' mealindeki âyet nazil oldu."
6816- Câbir radiyallahu anh'dan: "Yahudiler derlerdi: 'Kadına arka tarafından yanaşanın çocuğu şaşı doğar." Bunun üzerine "Kadınlarınız sizin tarlalarmızdır" mealindeki âyet nazil oldu.
|Buhârî, Müslim. Ebû Dâvud veTirmizî]
6817- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hz. Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben helak oldum.'
'Seni helak eden nedir?'
'Bu gece bineğimi ters çevirdim (yani arka tarafından yaklaştım).'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bir cevap vermedi. Bunun üzerine Allah ona: 'Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır. Onlara nasıl isterseniz öyle geliniz' mealindeki âyeti vahyetti." Yani "ister ön taraftan, ister arka taraftan yanaş; yeter ki dübür ve hayizdan kaçın!" demektir. [TirmizÎ]
6818- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer —Allah onu affetsin—, şöyle
bir yanılgıya düşmüştü. Ensâr'ın şu topluluğu daha Önce putperest idi. Orada Ehl-i kitabdan yahudiler İle beraber idiler. İlimde onları kendilerinden üstün görürler, birçok davranışlarında Yahudilere uyarlardı. Yahudilerin âdetlerinden birisi de kadınlarına tek yönden (önden) yaklaşmaktı. Bunun kadınlar için daha uygun olduğuna inanırlardı.
Ensâr topluluğu da bu âdeti Yahudilerden almışlardı.
Kureyş topluluğu ise, kadınlarını acayip bir şekilde soyarlardı. Kâh sırtüstü yatırırlardı, kâh yüzü koyun, kâh yana yatırırlardı. Muhacirler Medine'ye geldiklerinde, erkeklerinden biri Ensâr'dan bir kadınla evlendi. Kendi âdetlerinde olduğu gibi hanımı ile temasa kalkışınca kadın razı olmadı ve dedi ki: 'Bize tek yönden yanaşılırdı. Sen de tek yönden yani önden yanaş, aksi halde benden uzaklaş!' Böylece aralan açıldı. Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca Allah ona şunu inzal buyurdu: 'Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır, nasıl isterseniz öyle yaklaşınız.' Yani fercinden olmak kaydı şartı ile ön ve arka taraftan, sırtüstü yatırarak onlarla cinsî ilişkide bulunabilirsiniz." [Ebû Dâvud]

6819- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kocalarından boşananlar kendi kendilerine üç kur' (aybaşı iddeti) beklerler" âyetini (Bakara 228) şöyle yorumladı: Kişi karısını
boşadığında, onu tekrar almak hakkı vardı, isterse üç kere boşasm. Bu âyet geldi ve ona bir sınır getirdi, böylece bu âdet neshedildi. Allah şöyle buyurdu: "(Meşru) talak iki keredir." (Bakara, 299) [Nesâî ve aynı lafızla Ebu Davud.]
6820- Ma'kil bin Yesâr radiyallahu anh'dan: "Bir kız kardeşim vardı, herkes onunla evlenmek istiyordu, fakat ben razı olmuyordum. Nihayet amcamın oğlu gelip benden isteyince verip onunla evlendirdim. Onunla epey yaşadıktan sonra (amcamın oğlu) onu ric'î talakla boşadı. Sonra iddeti bitinceye kadar onu terk etti. Sonra tekrar onu benden isteyince, başkaları da gelip benden onu istediler. Bunun üzerine ben ona dedim ki:
'Zamanında onu benden birçok kimseler istedi de vermedim. Sen istedin seni onlara tercih edip verdim. Sonra onu talâk-ı ric'î ile boşadın. Pişman olup geri almadm, iddeti bitinceye kadar onu terk ettin. Nihayet onu benden tekrar istedin, başkaları da benden onu is-
tediler. Vallahi ben onu sana asla vermem.' Bunun üzerine benim hakkımda: 'Kadınları boyadığınız zaman, iddetleri bitince, tekrar kocalarıyla evlenmelerine mani olmayın!' mealindeki âyet (Bakara, 232) nazil oldu.
Ondan sonra yeminime keffâret verdim ve onu onunla evlendirdim."
[Timizî, Ebû Dâvud ve aynı lafızla Buhârî.]
6821- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, Cenâb-ı Hakk'm: "(Vefat iddetini bekleyen) Kadınları istemekte kendilerine teklifte bulunduğunuz...' ayeti (Bakara, 235) hususunda dedi ki: 'Bu, kişinin, kadına seninle evlenmek istiyorum, yahut kadına ihtiyacım var; ya da keşke salih bir kadınım olsa!' gibi sözler söylemesidir." [Buhârî]
6822- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ahzâb günü (Hendek savaşında) şöyle dedi: 'Güneş batıncaya kadar bizi (ikindi) orta namazından menettikleri için Allah, onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun!'
6823- Diğer rivayet:
"Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular."
6824- Diğer rivayet:
"Sonra (kılamadığı) o namazı akşamla yatsı arasında kıldı."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
6825- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Müşrikler, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in güneş kızarıncaya ya da sararın-caya dek, ikindi namazım kılmasına engel oldular. Bunun üzerine o, şöyle dedi: 'Bizi orta namazı olan ikindi namazından menettiler. Allah da onların karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun. —Ya da şöyle dedi—Allah onların içlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.' [Müslim]
6826- Âişe'nin azatlısı Ebû Yûnus'dan: Âişe bana kendisine bir mushaf yazmamı
emretti ve dedi ki: "Namazlara ve özellikle orta namazına devam edin" âyetine geldiğinde bana haber ver!"
Oraya gelince kendisine bildirdim ve o âyeti bana şöyle yazdırdı: "Namazlara ve özellikle orta namazına ve ikindi namazına devam edin ve Allah için huşu ve taat ile (namaza) dürün!" (Bakara 238)
Devamla ÂİŞe: "Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum."
[Buhârî hariç, altı hadis imamı]
6827-Amr bin Râfi'den:
O, Hafsa'ya mushaf yazıyordu. Hafsa ona şöyle dedi:
"Hâfızû ale's-salavâti ve's-salati'l-vusta (=Namazlara ve özellikle orta namazına devam edin!)" âyetine varınca bana bildir!
Bu ayete gelince ona bildirdim. "Şöyle yaz!" dedi: "Ve's-sâlâti' l-vustâ ve salâtil-asri ve kûmu lillahi kânitîn (=Orta namazına ve ikindi namazına devam edin ve Allah'a huşu ve taat ile (namaza) durun." [Mâlik]
6828- el-Berâ' radiyallahu anh'dan: "Hâfizû ala 's-salavât ve-salâti' l-asr (=Namazlara ve özellikle ikindi namazına devam edin/)" âyeti nazil oldu. Biz onu epey zaman okuduk. Sonra Allah onu nesh edip şunu inzal etti: "Hâfizû ala's-salavât ve's-salâti'7-vustâ (=Namazlara ve özellikle orta namaza devam edin!)"
Bir adam dedi ki: "Öyleyse orta namazı, ikindi namazıdır."
el-Berâ şöyle dedi: "O âyetin nasıl indiğini ve Allah'ın onu nasıl neshettiğini sana bildirdim. Allah en iyi bilendir." [Müslim]
6829- Mâlik'den, dedi ki:
"Bana ulaştığına göre Ali ile İbn Abbâs, Salâlu'I-vustâ'nm (yani orta namazın) sabah namazı olduğunu söylemişlerdir.
Ayrıca Tirmizî, bunu İbn Abbâs ve İbn Ömer'den muallak olarak rivayet etti.
6830- Zeyd bin SâbİT radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, öğle namazını zevalden sonra sıcağın en şiddetli anında kıldınrdı. Ashabına bundan daha meşakkatli namaz kıldırmamıştır. Bunun üzerine: 'Namazlara devam edin ve orta namaza da devam edin!' mealindeki âyet nazil oldu. "(Zeyd): 'Ondan önce iki namaz (yatsı ve sabah), ondan sonra da iki namaz (ikindi ve akşam) vardır.' dedi" [Ebû Dâvud]
Mâlik, bunu Zeyd'den, Tirmizî ise hem ondan, hem de Aişe'den muallak olarak rivayet ettiler.
6831- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: Hz. Osman'a dedim ki: "İçinizde Ölüp de dul eşler bırakan kimselere gelince, onlar eş-
lerinin evlerinden çıkarılmadan bir yıla kadar bıraktıkları mirastan faydalanmaları hususunda vasiyet etsinler" âyetini (Bakara, 240) diğer bir âyet neshetti, sen onu (hâlâ) neden yazıyorsun?" Şu cevabı verdi: "Onu yerinde bırakıyoruz. Yerinden hiçbir şeyi oynatmayız." [Buhârl]
6832- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Dinde zorlama yoktur" âyeti (Bakara, 256) Ensâr hakkında nazil oldu. (İslâm'dan önce Medine'de) Kadının çocuğu yaşamayıp ölürdü de: "Şayet çocuğum olursa ben onu yahudi olarak yetiştireceğim" diye adakta bulunurdu. (Yahudi) Nadîroğulları (Medine'den) sürülünce, içlerinde yahudileştirilmiş pek çok Ensâr çocuğu vardı.
Ancak Ensâr: 'Biz çocuklarımızı onlara bırakmayız' dediler. Bunun üzerine Allah: "Dinde zorlama yoktur, doğru yol eğri yoldan ayırdedilmiştir artık" âyetini inzal buyurdu.
[Ebû Dâvud]
6833- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:).
"Şüphe ermekte biz ibrahim'den daha hak sahibiyiz, hani o, şöyle demişti: 'Rabbim! Ölüleri nasıl diriltiyorsun, bana göster!' Allah ona: 'inanmıyor musun?' dedi. O da: 'Evet; lâkin kalbimin mutmain olması için göster!' dedi. Allah Hz. Lut'u da esirgesin! Aslında o, pek sağlam bir kaleye sığınmış-tt.Eğer ben Hz. Yusuf'un kaldığı süre kadar hapiste uzun kalsaydım, (zindandan çıkarma teklifinde bulunan) davet edicinin davetine mutlaka icabet ederdim."
[Buhârî, Müslim ve benzerini Tirmizî.]
6834- Ubeyd bin Umeyr radiyallahu anh'dan: Hz. Ömer bir gün sahabeye: '"Sizden herhangi biriniz hurmalardan ve üzümlerden bir bahçesi olsun istemez mi?' mealindeki âyetin (Bakara, 266) hangi hususta indiği görüşün-desiniz?" diye sordu.

"Allah en iyi bilendir" dediler. Buna kızdı ve şöyle dedi:
"Biliyoruz ya da bilmiyoruz" deyin. Bunun üzerine İbn Abbâs dedi ki: "Ey mü'minlerin emîri! İçimde bu hususta bir düşünce vardır."
"Ey kardeşimin oğlu! Söyle, kendini küçük görme!"
"Bu âyetle bir amel için örnek geterİl-miştir."
"Hangi amel?"
"Allah'ın taatiyle amel etmekte olan bir zengine Allah bir şeytan gönderir de, bu defa masiyet işler ve böylece yaptığı ameller boşa gider." |Buhari]
6835- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Severek alamayacağınız derecede kötü ve değersiz şeyleri vererek sakın hayır yapmağa kalkışmayın" mealindeki âyet (Bakara, 267) biz Ensâr topluluğu hakkında nâzü oldu. Şöyle ki bizler hurma yetiştiren kimselerdik. Kişi hurmasından çokluk veya azlık nisbetinde getirirdi. Kimisi de bir veya iki hurma salkımı getirip mescide asardı. Suffe ehlinin yiyecek yemekleri yoktu. Bunlardan ihtiyacı olan biri çıkıp geldiğinde sopa ile o salkıma vurur hurmanın yaşından, kurusundan düşürür ve yerdi. Hayrı düşünmeyenlerden birtakım kimseler ise içinde kalitesiz hurmaların çokça bulunduğu ve bazıları kırık olan adi salkımları getirip asarlardı. Bunun üzerine Allah: "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve size topraktan çıkardığımız mahsulün en temizinden infak ediniz, malın kötüsünü seçip vermeyiniz, oysa siz onu (alıcı durumda olsanız) ancak göz yumarak alırsınız." (Bakara, 267) âyetini inzal buyurdu. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden birine, sadaka olarak verdiği şeyin benzeri, verildiği taktirde onu ancak gözünü yumarak ya da utanarak alır." el-Berâ dedi ki: "Bundan sonra her birimiz, yanında bulunanın en iyisinden getirir olduk." [Timıizî]
6836- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ademoğluna şeytanın bir dokunuşu vardır. Meleğin de bir dokunuşu vardır. Şeytanın dokunması, ona şerri işletmek ve hakkı (ger çeği) yalanlatmaktır.
Meleğin dokunması ise; ona hayrı vâdet-mek, hakkı tasdik ettirmektir. Her kim bunu vicdanında bulursa Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Ötekine duçar olan da şeytan'dan Allah'a sığınsın." Ondan sonra şu âyeti okudu:
"Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size kötülüğü emreder." (Bakara, 268)
|İki.vi de Tirmizî'nindir. |
6837- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mallarını gece gündüz; gizli ve açık infak edenler" âyeti (Bakara, 274) Ali hakkında nazil olmuştur. Onun dört dirhemi vardı; birini gece, birini gündüz, birini gizli ve birini de aleni olarak infak etti.
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebfr'de zayıf bir senedlc]
6838- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "İçinizdekini açığa vurmnız da gizleseniz de" mealindeki âyeti (Bakara, 284) bir sonraki âyet nesh etmiştir. [Buhârî]
6839- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Göklerdekiler de, yerdekiler de Allah' indir. İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı hesaba çekecektir" (Bakara, 284) mealindeki âyet nazil olunca kalpten geçenlerden de sorumlu tutacaklarından korkan ashâb endişeye kapıldılar ve onun karşısında diz çökerek şöyle dediler: "Ey Allah'ın Resulü! Namaz, oruç, cihad ve zekât gibi altından kalkabileceğimiz şeyler bize teklif edildi. Şimdi ise sana şu âyet nazil oldu, biz bunun altından nasıl kalkacağız?"
Şöyle buyurdu: "Sizden Önceki kitab ehli gibi 'Duyduk, isyan ettik' mi demek istiyorsunuz? Bilakis şöyle söyleyiniz: 'Duyduk, boyun eğdik. Rabbimizden bağışlanma dileriz. Varış ancak sanadır.'
Halk bunu okuyup (kalplerine sindirerek) dilleriyle yalvarır şekilde söyleyince Allah şunu inzal buyurdu:
"Resul, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de. Her biri Allah'a ve meleklerine... (âyetin sonuna kadar) iman ettiler." (Bakara, 285)
Onlar böyle yapınca Allah, ondan Önceki âyeti neshetti ve şunu inzal buyurdu: "Allah, kişiye gücünün dışında hiçbir şey teklif etmez.
Kazandığı (iyilikler) kendi lehinedir, kazandığı (günahlar da) kendi aleyhinedir. Ey Rabbi-miz, şayet unutursak ya da,hata edersek, bizi sorumlu tutma!" (Peygamber'in bu duasına mukabil) Allah: "Pekâlâ" buyurdu.
"Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme!" (Peygam-ber'in bu duasına karşılık) Allah: "Pekâlâ" buyurdu.
"Ey Rabbimiz, takat getiremeyeceğimiz şeyi de bize yükleme; bizi affet, bizi bağışla, bizi esirge! Sen bizim Mevlamızsın! Kâfirler güruhuna karşı bize yardım et!"
(Peygamber'in bu duasına karşılık) Allah: "Pekâlâ" buyurdu. [Müslim)
6840- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz, dilleri ile söylemedikçe veya fiilen yapmadıkça Allah, ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri bağışlamıştır."
[Malik hariç, altı hadis imamı]

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

6841- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "Sana Kitâb'ı İndiren O'dur. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir kî, bunlar Kîîab'ın anası (aslı)dır" âyetini (Al-i İmrân 7) okudu ve şöyle buyurdu: "Eğer onun müteşâbih olan âyetlerine uyan kimseleri görürseniz anlayın ki, Allah'ın haber verdiği kişiler onlardır ve onlardan uzak durun!"
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî|
6842- Enes ve diğerlerinden: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem'e (Al-i İmrân, 7. âyette bulunan) 'er-Râsihûne fı'l-ilmi' (= ilimde derinleşenler)''in kimler olduğunu sordular; şöyle buyurdu: 'Gözü aydın, dili doğru, ferci ve karnı iffetli olanlar, ilimde rüsûh bulanlar işte bunlardır.'
[Taberânî, Mu'cemu11-Kebîr'de zayıf bîr senedle.|
6843- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Ona bir adam dedi ki: "Ben Kur'ân'da bana çelişkili görünen şeyler buluyorum."
"Nedir onlar?"
Bir kısmı şunlardır: "(Sûr'a üflendiği) o gün aralarında soy sop kalmamıştır, birbirlerini de arayıp sormazlar." (Mü'minûn, 101)
"Birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar." (Safiat, 27)
"Allah'tan bir söz ^izleyemezler." (Nisa, 42)
"Rabbimiz biz müşrikler değildik." (En'am, 23). Böylece onlar müşrik olduklarını gizlemiş olacaklardır.
Nâziât sûresinde (27): "Yoksa göğü yaratmak mı?.." "Ardından yeri düzenlemiştir." Burada göğü yerden önce yarattığını zikretti. Sonra şöyle buyurdu:
"Sîz yeri iki günde yaratanı mı inkar ediyorsunuz?.." "Isteyerek"e kadar. Burada da yeri gökten önce yarattığını zikretti.
"Allah Gafur'du, Rahîm'dİ."

"Allah Azîz'di, Hakîm'di."
"Alan işitici ve görücü oldu." Sanki Allah daha önce böyleymiş, sonra bu haller geçmiş."
îbn Abbâs şu cevabı verdi: "Aralarında soy sop yoktur"a gelince, bu birinci sûr üfürü-lüşündedir. Üfürüldüğü zaman Allah'ın diledikleri hariç göktekiler yerdekiler düşüp öleceklerdir. İşte o zaman soylar soplar yoktur ve birbirlerine de bir şey soramıyacaklardir. "Sonra son üfürüşü meydana geldiği zaman, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışacaklardır."
"Rabbimiz biz müşrikler değildik" kavline gelince; Allah, onların ağızlarını mühürle-yecek, azaları konuşacaktır. İşte o zaman Allah'ın katında hiçbir sözün gizlenmeyeceği anlaşılacaktır. O'nun yanında:
"inkar edenler: 'Keşke müslüman olsaydık' temennisinde bulunacaklardır." (Hicr, 2) (Diğer soruya gelince) İki günde yeri yarattı. Sonra göğe yönelip onu yedi gök olarak diğer iki günde tesviye etti. Sonra iki günde yeryüzünü düzenledi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Onda dağlar, ağaçlar, taşlar, kayalar, tepeler yarattı. "Ardından yeri düzenlemiştir"in mânâsı işte budur. Yeryüzünü içindekilerle beraber dört günde yarattı. Gökleri de iki günde yarattı.
"Allah Gafûr'du, Rahîm'di" kavl-j celilin-de kendisini adlandırdı. Yani O hep böyle olmuştur ve böyle olmaya da devam edecektir.
Allah ne murad etti ise o oldu. Allah'ın kanununda hiçbir eksiklik ve değişiklik olamaz. Yazık sana Kur'ân'dan hiçbir şey sana ters gelmesin; hepsi Allah'tandır. Allah'ın ka-tındandir." [Buhârî]
6844- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Be-
dir'de Kureyş'in işini bitirdikten sonra Medine'ye dönünce yahudileri Kaynukâoğullannın çarşısında toplayıp onlara şöyle hitap etti:
'Kureyş'in (Bedir'de) başına gelenler, sizin de başınıza gelmeden müslüman olun!'
Şöyle dediler: 'Ey Muhammedi Ku-reyş'ten savaştan anlamayan toy birkaç kimseyi mağlup etmen seni aldatmasın. Bizimle çarpışırsan nasıl insanlar olduğumuzu görürsün. Sen bizim gibi (kahraman)1 arla bugüne kadar hiç karşılaşmadın ki.'
Bunun üzerine Allah: 'İnkâr edenlere de ki: 'Siz de mağlup olacaksınız...' ayetini 'Bir grup Allah yolunda çarpışıyordu, ötekisi ise kâfirdi' ibaresine kadar (Âl-i İmrân, 12,13) inzal buyurdu." [Ebû Dâvud]
6845- el-A'meş'den:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ''Allah kendinden başka hiçbir ilah olmadığına şehadet etti..." "(Din) İslâm'dır"& kadar mealindeki âyeti (Âl-i İmrân, 17) okudu ve şöyle dedi: "Ben de Allah'ın şehadet ettiğine şehadet eder, bu şehadeti Allah'a emanet ederim. O, Allah katında bir emanettir."
Bu rivayet hakkında A'meş'e sorulduğunda şöyle dedi: "Ebû Vâil, bana bunu Abdullah (b. Mes'ûd)'dan nakletti ki:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bunu söyleyen kişi kıyamet gününde getirilecek ve Allah şöyle buyuracaktır:
'Kulum bana ahid verdi. Ben ahde vefa edenlerin en iyisiyim. Haydi benim kulumu cennete sokun!'
[Taberânî. Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]
6846- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her peygamberin, peygamberlerden bir dostu vardır. Benim dostum, babam ve Rabbimin dostu olan İbrahim'dir." Sonra şu âyeti okudu:
"Doğrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar ile bu Peygamber (Muhammed) ve inananlardır. Allah mü'minlerin dostudur." (Âl-i İmrân 68) [Tirmizî]
6847- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "İbrahim'in ve İmrân'in ailesi."
(Âl-i İmrân, 33) âyeti hakkında:
"Onlar İbrahim'in neslinden, Yâsîn'in neslinden ve Muhammed'in neslinden inanan kimselerdir."
Allah buyuruyor ki: "İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlardır."
Onlar, (İbrahim'in dostları) mü'minler ve bu (İçinizdeki) Peygamber ve iman edenlerdir. Allah, mü'minlerin dostudur."
[İsnadsız olarak Buhârî]
6848- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O saliha kadının (Meryem'in): 'Karnımda/cini azadh bir kul olarak sırf sana adadım' kavlini (Âl-i İnırân, 35) 'Sırf mescide hizmet etmesi için' şeklinde tefsîr etti." |Buhârî]
6849- İbn Abbâs radiyallahu aıh'dan: "(Meryem'i hangisi himayesine alacak
diye) Kalemlerini (kur'a için) atarken sen yanlarında değildin" (Âl-i İmrân, 44) âyeti hakkında dedi ki: "Kur'a çekmek üzere kalemlerini (suya) attılar. Kalemler akıntıyla beraber gitti. Sadece Zekeriyyâ'nın kalemi suyun Üstüne çıktı." |Buhârî, bâb başlığında]
6850- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ensâr'dan bir adam müslüman oldu.
Sonra dinden döndü, müşriklere katıldı. Sonra yine pişman oldu ve: 'Benim için Peygam-ber'e sallallahu aleyhi ve sellem'e sorun bakalım tevbe etme hakkım var mıdır?' diye haber gönderdi. Bunun üzerine:
'İmanlarından sonra küfre giren bir kavmi Allah nasıl hidayet eder' ayetini 'Gafur'dur, Rahim'dir'e kadar (Âl-i İmrân, 86-89) inzal buyurdu. Bunun üzerine kavmi âyeti hemen ona bildirdi ve adam müslüman oldu." [Nesâî]
6851- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Sevdiklerinizden infak etmedikçe siz bir rü takvaya (iyiliğe) eremezsiniz" âyetini (Âl-i İmrân) duyunca, Allah'ın bana verdiklerini şöyle bir düşündüm. Kendim için "Mercâne" adındaki Rum cariyemden daha sevimli ve kıymetli bir şey göremedim. Hemen onu Allah rızası için azat ettim. Allah için eylediğim bir şeyden geri dönmek isteseydim mutlaka Onunla evlenirdim." |Bezzâr, hafi bir senedle.|
6852- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O, "Allah'tan nasıl korkulması gerekirse öyle korkun!" âyetini (Âl-i İmrân, 102) şöyle tefsir etmiştir: "O'na itaat edilmek, asla kargı gelmemek, şükretmek, asla nankörlük etmemek, zikretmek ve asla unutmamak."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr''de.]
6853- Ebû Ğâlİb'den:
"Ebû Ümâme, Dimaşk'ın girişinde asılmış kelleler görünce şöyle dedi: 'Cehennem köpekleri gök kubbenin altında öldürülenlerin en şerlileridir. Onları öldürenler de insanların en iyileridir.' Sonra şu âyeti okudu:
'Birtakım yüzlerin beyaz olacağı, birtakım yüzlerin de kararacağı gün...' mealindeki âyeti (Âl-i îmrân, 106) okudu. Ona dedim ki: 'Sen bunu gerçekten Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duydun mu?'
'Onu ben bir ya da iki, ya da üç —yediye kadar saydı— defa duymasaydım, size anlatmazdım' dedi." [Tİrmİzî]
6854- Behz bin Hakîm'den, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizler insanlar için çıkartılan en hayırlı ümmetsiniz" kavli cehlini (Âl-i İmrân 110) Şöyle yorumladı: "Sizler yetmiş ümmeti tamamlıyorsunuz. Onların en iyisi, Allah katında en değerli ve kıymetlisi ise sizlersiniz." [tinnizî]
6855- Ahmed ve (Taberânî) Mu'cemu'l-Kebîr'dv İbn Abbâs'tan:
"O, 'Sizler en hayırlı ümmetsiniz' (Âl-i İmrân, 110) âyetinde muhatabın Medine'ye hicret edenler olduğunu söylemiştir."
6856- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin Selâm, Sa'lebe bin Saîd,

Esed bin Ubeyd ve yalıudilerden müslüman olan diğerleri, İslâmiyeli kabul ettikleri zaman, hahamları şöyle dediler: 'Muhammed'e ancak kötülerimiz iman elti, eğer bunlar iyilerimiz olsalardı, babalarının dinlerini bırakmazlardı.' Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Hepsi bir değildirler. Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır.' (Âl-i İmrân, 113) [TTaberâhî, Mu'cemu

6857- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey iman edenler, sizden olmayanı sırdaş edinmeyin!" (Âl-i İmrân, 118) âyetinde bahsedilenler "Hâricilerdir."
[Taberânî, Mu'cema'l-Kebir'de.]

6858- Câbir radiyallahu anh'dan:
"O zaman aranızdan iki grup zaaf göstermişti. Halbuki onların dostu Allah idi." mealindeki âyet (Âl-i İmrân, 122) bizim hakkımızda nazil olmuştur.
O iki grup, Beııû Harise ile Benû Seleme taifeleridir ki onlar bizleriz. Allah onların dostudur buyurduğu için bu âyet, hakkımızda inmemiş olsaydı sevinmezdim.
[Buhârî ve Müslim.]

6859- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: "Allah buyurdu ki: "Cennetin genişliği gökler ve yer kadardır." (Âl-i İmrân, 133) Peki Cehennem nerededir?" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem cevap yerine ona mukabil bir soru sordu:
"Her şeyi içine alan geceyi bir düşün, peki (o zaman) gündüz nerededir?"
Adam cevap verdi: "Allah'ın dilediği yerde." "Cehennem de Allah' in dilediği yerdedir" buyurdu. [Bezzâr.]

6860- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Safvân bin Ümeyye, Süheyl bin Amr ve el-Hâris bin Hişâm'a beddua ediyordu. Bunun üzerine: 'Allah'ın, onların tevhelerini kabul veya onlara azap etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir'^mealindeki âyet (Âl-i İmrân, 128) nazil oldu."
[Buhârî]

6861- Tirmizî:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; 'Allahım Ebû Süfyân'a lanet et! Allahım Haris b. Hişam'a lanet et. Allahım Safvân bin Ümeyye'ye lanet et!'
Bunun üzerine hemen: 'Allah'ın onların tevbelerinİ kabul veya onlara azap etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir.' (Âl-i İmrân, 128) âyeti nazil oldu. Böylece daha sonra Allah onların tevbesini kabul etti, mÜslüman oldular ve İslâm'ı güzel yaşadılar."
Nesâî'nin de benzer rivayeti vardır.

6862- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Uhud günü 'içinizden kiminiz dünyayı, kiminiz de âhireti ister' (Al-i İmrân, 152) âyeti ininceye kadar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn ashabından dünyayı arzu eden birini düşünemiyordum.
|Ahmed veTaberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr.\

6863- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir peygambere (ganimet ve millet malına) hıyanet etmek yaraşmaz" mealindeki âyet (Âl-i İmrân, 161), Bedir günü kaybolan kırmızı bir kadife hakkında nazil olmuştur. Çünkü insanlardan kimisi "Onu belki de Allah'ın Resulü" aldı dedi.' Bunun üzerine Allah mezkûr âyeti inzal buyurdu. [Tirmizî ve Ebû Dâvud]

6864- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "(Düşmanınız olan) insanlar sizin için bir ordu topladı. Onlardan korkun! (Bu, onların imanını artırdı ve:) 'Allah bize yeter, o ne güzel vekildir' dediler" âyeti (Âl-i İmrân, 173) hakkında İbn Abbâs şu yorumu yapmıştır: "Bu sözü İbrahim aleyhisselam ateşe atıldığı zaman söylemiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bu sözü bir adam ona: 'İnsanlar sizin aleyhinizde bir araya geldi' dediği zaman söylemiştir." [Buhârî|

6865- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, harbe çıktığı zaman, birtakım münafıklar geride kalıp harbe iştirak etmezler ve Peygamberle birlikte savaşa katılmadıkları için sevinirlerdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem döndüğü zaman İse yeminler vererek, ondan özür dilerlerdi. Üstelik yapamadıkları şeylerden dolayı da Öğünmek isterlerdi. Bu sebeple Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Yaptıklarından dolayı sevinip yapmadıkları şey sebebiyle öğünmek İsteyenlerin azaptan kurtulacaklarını sanma' (Âl-i İmrân, 188) [Buharı ve Müsüm]

6866- Humeyd bin Abdirrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
(Halife) Mervan, kapıcısına dedi ki: "Ey Râfi'! Haydi git İbn Abbâs'a sor bakalım. İçimizden yaptığma sevinen ve yapmadıklarından dolayı da öğünmek isleyen kimse, azaba uğrayacak mı? Yani hepimiz bu yüzden azaba uğrayacak mıyız?" Gitti sordu ve İbn Abbâs şu cevabı verdi:
"Sizin bu âyetle ne ilginiz vardır? Bu âyet Kitâb ehli hakkında nazil olmuştur." Sonra İbn Abbâs: "Hani Allah, kendilerine kitab verilenlerden 'Siz onu mutlaka açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz' diye söz almıştı" mealindeki âyeti (Âl-i İmrân, 187) okudu. Şunu da okudu: "Yaptıklarına sevinenler ile yapmadıkları şey sebebiyle öğünmek isteyenlerin azaptan kurtulacaklarını sanma." (ÂI-i İm-rân, 188)
İbn Abbâs dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlara bir şey sordu, ancak gizleyip açıklamadılar. Ona başka bir şey söylediler. Üstelik onun sorduğu hususla verdikleri (yalan) haberden dolayı sanki doğru haber vermişler gibi övünmek istediler. Bir yandan da ona gerçeği gizlediklerinden dolayı onu inandırdık diyerek sevindiler."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]

6867- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Hiçbir iyi ve kötü kimse yoktur ki ölüm, onun için daha hayırlı olmasın." Sonra: "Onlara biz günahlarım daha da artırmaları için mühlet veririz" âyetim (ÂI-i İmrân, 198) okudu. Şunu da okudu: "Allah katında olanlar, iyiler için daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân, 198)
[RezînJ

6868- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın hicret ile ilgili olarak kadınlardan bahsettiğini ne duyuyorum ve ne de görüyorum." Bunun üzerine Allah: "Birbirinizden (meydana) ge-
len sizlerden erkek olsun, kadın olsun amel edenin amelini zâyî etmem..." "Nimetin güzeli Allah kalındadır" a kadar âyeti (Âl-i İmrân, 195) inzal buyurdu. |Tirmizî]

NİSA SÛRESİ

6869- Aişe radiyallahu anhâ'dan: Ona Urve, Cenâb-ı Hakk'ın: "Yetimler hakkında adaleti yerine getirmekten korkar-sanız..." "Mâlik olduğunuz cariye ile yetinin" mealindeki âyet (Nisa, 3) hakkında sordu. Şu cevabı verdi: "Ey kız kardeşimin oğlu! Bu, şunu anlatır: Velisinin himayesinde yetim bir kız olur. Onun güzelliği ve malı velisinin hoşuna gider ve onunla evlenmek ister. Ancak öte yandan onun mehrini eksik verir. İşte bu ayette mehirlerini tam vermeden onlarla evlenmek yasaklanmış, onlarla

değil de başkalarıyla evlenmeleri salık verilmiştir."
Aişe dedi ki: "Bu âyet indikten sonra insanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'den bu hususta fetva istediler. Bunun üzerine: "Kadınlar hakkında sana soruyorlar..." "Ve nikahlamalarını da istediğiniz..." mealindeki âyet (Nisa, 127) nazil oldu. Böylece Allah bu âyette onlara şunu açıkladı: Himayelerinde olan yetim kız, mal ve güzellik sahibi olduğu zaman, onunla evlenmek isterler fakat mehrini tam olarak vermek istemezler. Malı ve güzelliği bakımından istenmeyecek biriyse onunla evlenmek istemezler ve ondan başka kadınları tercih ederler. Onlar nasıl ki, onu istemedikleri zaman, onunla evlenmiyorlarsa, onu istediklerinde de ona adil davranıp mehrini tam vermedikçe onunla ev-lenmemelidirler."
6870- Diğer rivayet:
"Ey kız kardeşimin oğlu! O kadından mu-rad şudur: Velisinin himayesinde olan yelim kız ona malında ortak olur; hem malı ve hem de güzelliği velisinin hoşuna gider ve onunla az mehİr vermek suretiyle (adaletsiz) evlenmek ister. Ona ancak başkalarının verdiği kadar mehir vermeye kalkışır. Bu sebeple onlar hakkında adalet gösterip mehirlerinin âdet olan en yüksek derecesine yükseltilmesi dışında velilerin onları nikahlamaları yasak edildi."
Hadiste ayrıca şöyle geçer:
Âişe dedi ki: "Allah Teâlâ'nın size Ki-tâb'da okunan diye sözettiği ilk âyettir ki, bu âyette Allah şöyle buyurmuştur: "Şayet yetimler hakkında adalet göstermemekten kor-karsanız, size helâl olan kadınlardan nikâh ediverin.'
Aişe dedi ki: "Allah Teâlâ'nın diğer âyette 'Onlarla evlenmek isterseniz' buyurması, sizden birinizin himayesi altında bulunan yetim kızın malı ve güzelliği az olduğu zaman, ona rağbet göstermemesiyle ilgilidir. Böylece veliler bunlara rağbet göstermedikleri için, adaletli olmaları dışında malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kadınlarla evlenmekten nehy olundular."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
6871- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Zengin olan (yetimin malından) çekinsin, fakir olan da usûlü dairesince (ihtiyaç ve emeğine uygun olarak) yesin!" mealindeki âyet (Nisa, 6), yetimin velisi hakkında inmiştir. Bu veli, (eğer zengin ise yetimin malına ve parasına dokunamaz) fakirse, aşırıya kaçmadan uygun bir şekilde yer.' (Buhârîve Müslim.]
6872- İbıı Abbâs radiyallahu anh'dan: "Akrabalar, yetimler ve yoksullar taksimatta hazır bulunurlarsa (onlara da verin)" mealindeki âyetin (Nisa, 8) neshedildiğini iddia edenler vardır. Hayır vallahi neshedilme-miştir. Ne var ki insanlar buna pek aldırmazlar. (Miras taksimatında) İki veli vardır: Birisi mala vâris olur -ki bu taksimde hazır bulunan ihtiyaç sahiplerini de rıziklandırır- Bir de yetim velîsi gibi vâris olmayan veli vardır.
İşte bu ikincisi (inaldan başkalarına bağışla bulunamayacağı için taksimde hazır bulunan ihtiyaç sahiplerine): "Sana vermeye yetişim yoktur" diyerek bu durumu açıklar. [Buharî]
6873- Câbir radiyallahu anh'dan: "Hastalandım, yanımda yedi İane kız kardeşim vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdi, yüzüme okuyup üfledi, hemen kendime geldim ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Kız kardeşlerime üçte ikisini vasiyet edeyim mi?'
'(Kız kardeşlerine) iyi davran!' buyurdu.
'Öyleyse yarısını?' diye sordum. Yine: '(Kız kardeşlerine) iyi davran!' buyurdu. Sonra beni bıraktı ve çıktı. Çıkarken şöyle buyurdu: 'Ey Câbir! Bu sancından öleceğini sanmıyorum. Allah âyet indirdi ve kardeşlerinin mirastan olan üçte ikilik haklarını da açıkladı.' Câbir derdi ki: 'Benim hakkımda şu âyet nazil olmuştur:
'Senden fetva isterler, de ki: Allah size babası ve çocuğu olmayan kimsenin (kelâlenin) mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor' (Nisa, 176)
6874- Diğer rivayette onun dokuz kız kardeşi olduğu rivayet edilmektedir.
6875- Diğer rivayet:
Dedim ki; "Bana kelâleden başkası varis olmuyor. O halde miras nasıl olacak?"
"Allah, çocuklarınız hakkında size (erkeğe iki kızın hissesi kadar) tavsiye eder" mealindeki âyet ve devamı (Nisa, 11) nazil oldu.
6876- Diğer rivayet:
Miras âyeti ininceye dek bana bir cevap vermedi. (Nihayet şu âyet nazil oldu:) "Senden fetva isterler, de ki: Allah size kelâlenin mirası hakkındaki hükmünü şöyle açıklıyor." (Nisa, 176)
6877- Diğer rivayet:
"Dedim ki: Ey Allah'ın Nebisi! Malımı çocuklarım arasında nasıl paylaştırayım?" Bana cevap vermedi. Nihayet: "Allah, size tavsiye eder..." diye başlayan miras âyetleri (Nisa 11) nazil oldu. |Buhârî, Müslim, Ebû Dâvııcl veTirmİzî]
6878- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte çıkmıştık, Medine'nin hareminde En-sâr'dan bir kadının yanma geldik. İki kızını getirip şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bunlar, Uhud günü senin yanında savaşırken şehid edilen Sabit bin Kays'ın kızlarıdır. Amcaları mallarının ve miraslarının tümüne el koydu. Babaları onlara mal namına ne bıraklıysa amcası hepsini aldı."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi: 'Allah bu hususta hüküm verir.'
Bu konuda Nisa süresindeki 'Allah, çocuklarınız hakkında... tavsiye eder' ile başlayan miras âyetleri (Nisa 11) nazil oldu. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Haydi bana o kadını ve çocukların amcasını çağırın!' Kadın ve amcaları geldi. Hz. Peygamber amcaya şöyle dedi:
'Haydi kızlara malın üçte ikisini, annelerine de sekizde birini ver, gerisi de senindir.'
6879- Diğer rivayet:
"Sa'd bin er-Rebî'nin karısı dedi ki: Sa'd öldü ve geride iki kız bıraktı." Benzeri rivayet.
Ebû Dâvud. Dedi ki: Doğrusu budur (yani Sabit yerine Sa'd).
Tirmizî'de:
"Sa'd bin cr-Rebî'in karısı, Sa'd'dan olan iki kızı ile Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi." Benzen rivayet.
6880- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlar" mealindeki âyetin (Nisa, 15) tefsirinde şöyle demiştir: "Bunu yapan kadınlar, ölünceye kadar evlerde hapis edilirlerdi. Nûr sûresi nazil olup da şer'î cezalar tayin ve tesbît edilince bu âyet nesholundu."
[Bezzâr.]
6881- Müslim, Ubâde bin es-Sâmit radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy nazil olduğu zaman, sıkıntıya düşer, yüzü bambaşka bir şekil alırdı. Bir gün yine böyle oldu, kendinden o hal geçince, şöyle buyurdu: '(Onlar hakkındaki hükmü) benden alın! Allah onlar için bir yol ihsan eıti: Bekârın bekârla zina yapmasının cezası yüz kamçı ve bir sene sürgündür; evli kimsenin evli kimse ile zina yapmasının cezası yüz kamçı ve recm (taşlanmaktır).
6882- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:

O, "Ey iman edenler! Kadınlara zorbalıkla vâris olmanız sizin İçin helâl olmaz. Onlara verdiklerinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onlara baskı yapmayın!" mealindeki âyetin (Nisa 19) tefsirinde şöyle dedi:
"(Cahiliyette) kişi öldüğü zaman (erkeğin) velileri o kadın hakkında hak sahibi olurlardı; isterlerse onunla evlenirlerdi, isterlerse evlcndirirlerdi, isterlerse evlendirmezlerdi. Onlar, o kadın hakkında kadının ailesinden daha hak sahibiydiler.
İşte bu âyet bunun hakkında indi (ve konuya bir açıklama getirdi)."
[Buhârî ve Ebû Dâvud.]
6883- Onun (Ebû Davud'un) diğer rivayeti: "Kişi akrabasının karısına vâris olurdu.
Ölünceye kadar onu evlenmekten alıkor ve onun malına vâris olurdu ya da ona (erkeğe) o kadının mehri verilirdi.
Allah, bu hususta hükmedip konuya bir açıklık getirdi."
6884- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı haksız ve haram yollar ile yemeyin." (Nisa, 29) âyetinin tefsirinde şöyle dedi: "Kişi, bu âyetin inişinden sonra, bir başkasının ya-nında yemek yemekten çekinirdi. Sonra bu, Nûr suresinde inen başka bir âyetle neshedil-di ki, o âyet şudur:
'Evlerinizde yemek yemenizde herhangi bir sakınca yoktur...' 'ayrı ayrı'ya kadar (Nûr, 61). Bundan önce zengin adam ailesinden bir adamı yemeğe çağırırdı. Davet olunan şöyle derdi:
'Ben bundan çekinirim, bu yemeği yemekte yoksul benden daha hak sahibidir' derdi.
Mezkûr âyetle Allah'ın adının anıldığı şeylerden ve Kitâb ehlinin yemeklerinden de yenilmesi helâl kılınmıştır." [Ebû Dâvud]
6885- (M.) el-Kebîr'ĞG, İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "O âyet (Nisa, 29) muhkemdir, neshedilmemiştir."
6886- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Erkekler harp yapıyor, kadınlar ise harp yapmıyor. Biz mirastan da (erkeklere göre) yarım (pay) alıyoruz."
Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: "Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin!" (Nisa 32) Mücâhid dedi ki: Onun (Ümmü Seleme) hakkında: "Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar..." (Ahzâb, 35) âyetini de inzal buyurmuştur.
Ümmü Seleme, Medine'ye hicret eden ilk kadm İdi. [Tirmizî. Ayrıca bu rivayetin mürsel olduğunu söyledi.]
6887- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "(Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından) her birileri için (hisselerini alacak olan) mevâliler kıldık" (Nisa, 33) âyetini şöyle tefsîr etti: Buradaki mevâlîden murad vârislerdir. (Devamında gelen) "Yeminlerinizin bağladığı kimseler"'e gelince, muhacirler Medine'ye geldiklerinde akraba olmaksızın, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'İn aralarında tesis ettiği İslâm kardeşliği nedeniyle Ensâr'a vâris oluyorlardı. "Her birilerine mevâlî (vârisler) kıldık" âyeti nazil olunca, bu usûl neshedildi. Sonra "Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini veriniz" yardım, rifâde (hacılara verilen yardım) ve nasihat gibi şeyler verildi; hukukî miras kalktı, fakat onlar için ihtiyarî vasiyet kaldı' dedi. |Buhârî ve Ebû Dâvud.]
6888- Dâvud bin el-Husayn'dan: Ebû Bekr'in himayesinde bir yetim olarak yetişen Ümmü Saîd bint'ir-Rubeyyia'ya Kur'ân'dan: "(Vellezîne akadat eymânukum =) Sonra "yeminlerinizin bağladığı kimselere" ise âyetini (Nisa 33) okuyordum. Bana: "Böyle okuma!" dedi. "Çünkü bu (âyet), Ebû Bekr ile o zaman İslâm'ı kabul etmeyen oğlu Abdurrah-man hakkında nazil olmuştur. Ebû Bekr (İslâm'ı kabul etmediği için) ona miras bırakmayacağına yemin etmişti. Abdurrahman bilâhare müslümanhğı kabul edince Allah bu âyetle, Ebû Bekr'e onu vâris kılmasını emretti."
Bir rivayette şu ek yer almaktadır: "(Oğlu) Abdurrahman'ın İslâm'a girişi müslümanla-rın kılıçla galip gelmesine kadar gecikti."
[Ebû Dâvud]
6889- İmâm Mâlik:
Bana ulaştığına göre Hz. Ali Allah'ın: "Karıkocanın aralarının açılmasından kor-karsamz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden de bir hakem gönderin. Eğer bunlar ıslah etmek isterlerse, Allah da onların aralarını buldurur. Çünkü Allah, Alîm'dır, Habîr'dir" kavlinde (Nisa, 35) geçen iki hakem hakkında şöyle dedi: "Allah, bu iki hakeme hem ayırmak ve hem de birleştirmek yetkisi vermiştir."
6890- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah şüphesiz zerre kadar zulmetmez.
Eğer bir iyilik olursa, onun karşılığını kat kat verir." (Nisa 40) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu âyeti şöyle tefsir etmiştir: "Allah mü'minin yaptığı iyilik babında (karşılığını vermemek hususunda) ona zulmetmez. Eğer bir iyilik yapmışsa mutlaka dünyada da ahirette de onun karşılığını verir.
Kâfire gelince, dünyada yapmış olduğu iyiliğin karşılığını verir, ama o iyiliğine karşılık ahirette hiçbir şey alamaz." [Müslim]
6891- Ali radiyallahu anh'dan: "(Abdurrahman) İbn Avf, bize bir yemek
hazırladı, gittik yedik. Haram edilmezden Önce orada içki de içtik. Sarhoş olmuştuk, namaz vakti geldi, beni imam yaptılar. Namazda Kul yâ eyyühel-kâfirûne'yi okudum. Fakat okurken karıştırdım, 'ibadet ettiklerinize ibadet etmem' yerine yanlış olarak: İbadet ettiklerinize ibadet ederiz' şeklinde okudum. Bunun üzerine: 'Sarhoşken ne söylediğinizi bi-linceye dek, namaza yaklaşmayın!' mealindeki âyet (Nisa, 43) nazil oldu.'
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tİrmizî]
6892- Ali radiyallahu anh'dan:
"Kur'ân'da: 'Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar' âyetinden (Nisa, 48) daha çok hoşuma giden bir âyet yoktur." ITirmizî]
6893- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan idarecilere de itaat edin!" âyeti (Nisa, 59) Abdullah bin Huzâfe es-Sehmî hakkında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onu bir müfrezenin başında gönderdiği zaman nazil oldu. [Mâlik hariç, allı hadis İmamı.)
6894- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Size ne oldu da Allah yolunda ... diyen (çocuk, erkek ve kadın) güçsüzler uğrunda savaşmıyorsunuz" mealindeki âyette (Nisa, 75) zikredilen mustaz'af (güçsüz)lere gelince, ben ve annem de bu güçsüzler arasındaydık.' [Buhârî]
6895- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mekke'de iken Abdurrahman bin Avf arkadaşlarıyla birlikte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi.
(Müşriklerle çarpışmak için izin istemek amacıyla) Dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz müşrikken daha güçlü ve mevki sahibi idik. İman ettikten sonra zelil olduk.'
Cevap verdi: 'Ben ancak affetmekle emro-lundum, onlarla (şimdilik) savaşmayın!'
Allah onları Medine'ye hicret ettirince, onlara (müşriklerle) savaşmayı emretti. Fakat bu defa bu zevat savaşmaktan kaçındılar. Bunun üzerine: 'Kendilerine elinizi (savaşmaktan) çekin, namazı dosdoğru kılın!..' 'Size zerre kadar zulmedilmez''e kadar mealindeki âyet (Nisa 77) nazil oldu (ki bu âyetin devamında savaşmak farz olduğunda, azı müstesna hepsi savaştan yüz çevirdiler, denilmektedir.) " [Nesai]
6896- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Berze el-Eslemî bir kâhin idi; baş vurdukları zaman yahudiler arasında hüküm

verirdi. Müslümanlardan birtakım insanlar da ona baş vurunca, 'Sana indirelene, senden önce indirilene iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi?' mealindeki âyet (Nisa, 68) nazil oldu." [Taberânî, Mu' cemu' l-Kebîr'de.]
6897- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Ben seni kendimden ve çocuğumdan daha çok seviyorum, evde otururken seni hatırlıyorum, sabredemeyip gelip seni görüyorum. Sonra senin ölümünle ve benim Ölümümü hatırlıyorum; ikimiz de cennete girdiğimiz halde, Sen kaldırılıp Peygamberlerin yanına gittiğin zaman ben yalnız ve sensiz cennette ne yaparım? Seni görememek adetâ beni helak eder.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ona hiçbir cevap vermedi. Çok geçmeden: 'Allah'a ve Peygamber'e itaat edenler, işte onlar (âhirette) peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerden Allah'ın kendilerine lü-luflarda bulunduğu kimselerle beraber olacaklardır, ne güzel arkadaşlıktır bu!' mealindeki âyet (Nisa, 69) nazil oldu.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sagir'de]
6898- el-Hasan radiyallahu anh'dan: "Size selâm verildiği zaman verilen selâmdan daha iyisiyle selâm alın!" (Nisa, 86) Bu, mü 'min-ler için sözkonusudur. "Ve yahut aynısıyla karşılık verin!" Bu ise müşrikler içindir. [Ebû Ya'll]
6899- Hârice bin Zeyd radiyallahu anh'dan: "Zeyd bin Sâbit'in bu mekanda şöyle dediğini duydum:
'Kİm bir mü" mini taammüden öldürürse, onun cezası ebedî kalmak üzere cehennemdir'mealindeki âyet (Nisa, 93), Furkân süresindeki 'O kimseler ki Allah'la birlikte başka bîr ilaha dua etmezler, haksız yere insan öldürmezler' mealindeki âyetten (Furkân, 68) allı ay sonra nazil oldu." |Ebû Dâvud ve Nesâîİ
6900- Onun diğer rivayetinde "Sekiz ay" olarak geçmektedir.
6901- Onun diğer rivayeti:
"O âyet (Nisa, 93) inince, korktuk ve en-
dişeye kapıldık. Ondan sonra, (tevbe etliği zaman affedileceğini lebşîr eden) Furkâiı süresindeki âyet nazil oldu."
6902- Saîd bin Ciibeyr radiyallahu anh'dan: İbn Abbâs'a dedim ki: "Taammüden bir mü'mini öldüren kimsenin levbcsi var mıdır?"
"Hayır."
Ondan sonra ona Furkân süresindeki âyeti okununca, şöyle dedi:
"Bu Mekke'de inen âyettir, onu Medine'de İnen: Kim bir mü'mini taammüden öldürürse...' ayeti neshetmiştir." (Nisa, 93)
6903- Diğer rivayet: İbn Abbâs dedi ki: "Onlar Allah'ın yanında başka bir tanrı
edinip ona yalvarmazlar" ayeti (Furkân, 68-9) Mekke'de nazil olunca, müşrikler dediler ki: "İslâm'ın bize ne faydası olacak, biz Allah'ın yasakladığı cinayeti işledik, bir sürü büyük günahlar irtikâp ettik. Ha müslüman olmuşuz, ha olmamışız artık ne fark eder?"
Bunun üzerine Allah: "Ancak tevbe edip iman eden ve salih amel işleyenler müstesna" mealindeki âyeti (Furkân, 70) İnzal buyurdu.
Diğer rivayette şu ek bulunmaktadır: "Ancak İslâm'a girip onu iyice idrak ettikten sonra insan öldürürse, o zaman levbesi kabul olmaz." j Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
6904- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona, bir mü'mini kasten öldürdükten sonra tevbe edip salih amel işleyen kimse hakkında soruldu. Şu cevabı verdi: "Onun için tevbe nasıl olur ki? Ben Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Maktul katilin yakasına yapışmış boyun damarlarından kan fışkırarak gelir ve der ki: "Ey Rabbim, sor bakalım bu adam beni neden Öldürmüş?'
Sonra dedi ki: "Vallahi Allah, o âyeti inzal etti ve onu bir daha da neshetmedi."
[Tirmizî ve aynı lafızla Nesâî.]
6905- Ebû Miclez radiyallahu anh'dan: "Onun (katilin) cezası cehennemdir" âyeti (Nisa, 93) hakkında şöyle dedi. "Evet, o suçun cezası budur. Ancak Allah kulundan bu cezayı affedebilir." |Ebû Dâvud]
6906- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Müslümanlardan birtakım insanlar (bir savaş esnasında), bir adamı koyunlarının arasında gördüler.
Adam 'Esselâmü aleyküm' dedi. Onlar ise buna aldırmadan adamı yakalayıp öldürdüler ve o koyunları da aldılar. Bunun üzerine Allah: 'Size selâm verene 'Sen mü'min değilsin' Jemeym/'meâlindeki âyeti (Nisa, 94) inzal buyurdu."
[Tirmizî, Ebû Dâvud ve aynı lafızlarla ile Buhârî ve Müslim.]
6907- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Mü'minlerden (özürsüz olarak) oturanlar ile (Allah yolunda savaşan) mücahidler bir olmaz" mealindeki âyet (Nisa, 95) Bedir savaşına çıkanlarla, çıkmadan oturanlar hakkında nazil olmuştur. [Buhârî]
6908- Tirmizî şunu ekledi:
"Bedir savaşı ile ilgili "özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile, mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler birbirlerine eşit değildir" ayeti inince, Abdullah bin Cahş ile İbn Ümmi Mektûm şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz kör insanlarız, bizim için bir ruhsat var mıdır?' Bunun üzerine hemen şu âyet nazil oldu:
'insanlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile, mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler birbirlerine eşit değildir. Allah, mal ve canlarıyla cihad edenleri, derece olarak oturanlardan üstün kılınmıştır. Allah hepsine de cenneti vâdetmişür, ancak Allah, ci-hâd edenleri özürsüz olarak yerlerinde oturanlara, büyük ecirler, dereceler, mağfiret ve rahmetle üstün kılmıştır. Allah bağışlar ve merhamet eder.' (Nisa, 95-6)
6909- Muhammed bin Abdirrahman radi-yallahu anh'dan:
"(İbnü'z-Zübeyr zamanında) Medine halkından (Şamlılarla harbetmek için) bir müfreze gönderilmek üzere karar alındı, ben de onların içinde gönüllü gitmek üzere bu müfrezeye yazıldım. Sonra İbri~AbbJâş!ırL-azatlısı İkri-me'ye rastladım ve durumu ona bildirdim. O beni bundan şiddetle menederek dedi ki:
"İbn Abbâs bana şunu bildirdi: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında (Mekke'de kalıp hicret etmeyen) birtakım müslümanlar onlarla beraber olmak suretiyle müşriklerin sayısını artırmış oldular. (Bedir harbinde) Müşriklere atılan okun, bazen gelip onlardan birine isabet edip Öldürdüğü veya kılıçla vurulup Öldürüldüğü oluyordu. İşte Allah onlar hakkında: 'Kendilerine yazık edenlere, melekler ruhlarını alırken...' mealindeki âyet (Nisa, 97) nazil oldu. (O âyetin devamında onlara neden hicret etmedikleri sorulacağı beyan edilmektedir).'" |Buhârî]
6910- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Damre bin Cündeb muhacir olarak yola çıktı ve ailesine dedi ki: 'Beni müşriklerin topraklarından alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e iletin!' Sonra giderken yolda öldü. Bunun üzerine: 'Kim evinden Allah
ve Resulüne muhacir olarak çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükafatı Allah'a düşer...' 'Rahîm'dir'e kadar mealindeki âyet (Nisa, 100) nazil oldu." [Ebû Ya'lâ]
6911- Ya'lâ bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:

Hz. Ömer'e: "Kâfirlerin size fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısa kılmanızda sizin üzerinize bir sakınca yoktur" mealindeki âyet (Nisa, 101) hakkında sordum ve dedim ki "Artık insanlar emniyet içindedir, korku da yoktur. Öyleyse seferde namazı kısa kılmanın bir anlamı kalmadı."
Şu cevabı verdi: "Aynı şeyi ben de merak edip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduğumda şöyle buyurdu: 'Bu, Allah'ın size lütfettiği bir sadakadır, lütfen onun bu sadakasını kabul edin!' [Müslim ve sünen ashâbıj
6912- Katâde bin en-Nu'mân radiyallahu anlı'dan:
"İçimizde kendilerine Benû Ubeyrik denilen ve fertleri Bişr, Büşeyr ve Mübeşşir olan bir aile vardı. Büşeyr, şiirler söyliyerek Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabını hicveden bir münafık idi. Sonra da bu şiiri bir Arab'a nisbet ederek 'Falan adam böyle böyle dedi. Filan da şöyle şöyle dedi' derdi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı da bu şiirleri duydukları zaman şöyle demekten kendilerini alamazlardı: 'Vallahi bu şiiri o habis söylemiştir'. Nihayet 'Bunu Ubeyrik'in oğlu söylemiştir' derlerdi.
(Râvi) Dedi ki: 'Bu aile cahiliyet devrinde de, İslâm devrinde de fakir ve ihtiyaç sahibi insanlardı. O zamanlar halkın da Medine'deki yiyecekleri hurma İle arpadan ibaretti. Kişi imkânı olduğunda, has un tüccarı geldiği zaman, gider ondan satın alırdı ve bunu sadece kendisine tahsis ederek kimseye vermezdi. Yalnız kendisi yerdi, çocuklarına ise yine hurma ile arpa yedirirdi. Bir defasında yine Şam'dan has un getiren bir tüccar geldi. Am-
cam Rifâa bin Zeyd, bir sırt yükü has un alıp ambarına koydu. Ambarda aynı zamanda silah, zırh ve kılıç da vardı. Gecenin karanlığında (toprağın) altından ambar delindi. Buğday ve silah alındı.
Sabah olunca amcam bana gelip dedi ki: "yeğenim! Bu gece bize saldırıda bulunuldu, ambarımız delindi. Buğdayımız ve silahımız gitti. Evi ve mahalleyi araştırdık, bize denildi ki: Ubeyrikoğulları bu gece ateş yaktılar, buğdayınızı da onların yanında gördük."
Ubeyrikoğulları ise şöyle dediler: 'Siz avluda bizi sorguya çekerken, Vallahi aradığınız arkadaşınız Lebîd bin Sehl'den başkası değildir.' Oysa Lebîd içimizde müslümanlığı ve doğruluğuyla tanınan bir zattı.
Lebîd bunu duyunca, kılıcını çekti ve şöyle dedi: 'Demek ben çalıyorum ha! Vallahi ya bu hırsızlığı isbat edersiniz, ya da bu kılıcı beyninize yersiniz!' Bunun üzerine 'Ey adam, bizden uzak dur! Onun faili sen değilsin'dediler. Mahallede soruşturduk ve hırsızların onlar olduğunda şüphemiz kalmadı.
Amcam bana dedi ki: "Yeğenim! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gitsen de ona bunu anlatsan" diye teklif etti? Hemen ona vardım ve şöyle dedim: "Bizden bir hane çok kötü zulüm yaptı. Rifâa bin Zeyd'e gidip ambarını deldiler, yiyeceğini, silah ve teçhizatını çaldılar. Hiç olmazsa bizim silahlan geri versinler, yiyeceği istemiyoruz, kendilerinin olsun.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Merak etme ben işinizi hallederim, onlara silahlarınızı geri vermelerini söylerim.' Benû Ubeyrik bunu duyunca onların Esîr bin Urve adındaki bir adamına gelip konuştular. Bu hususta mahalle halkından birtakım insanlar toplanıp dediler ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Katâde ve amcası bizi hırsızlıkla suçladılar. Ellerinde hiçbir delil ve şahitleri olmadığı halde namuslu adamlarımıza iftira ettiler.'
Katâde der ki: Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip konuştum.
Bana dedi ki: 'Sen nasıl olur da namuslu insanları elinde hiç bir delil olmadığı halde hırsızlıkla itham eder, onlara iftira atarsın?'
Utanarak döndüm, İçimden şöyle geçirdim: 'Malımın hepsi gitseydi de bu hususta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e muhatab olmasaydım.! Amcam bana gelip:
'Yeğenim ne yaptın? Ne oldu iş?' diye sordu.
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in bana söylediklerini kendisine anlattım.' Amcam şöyle dedi: 'Kendisinden yardım islenecek tek varlık Allah'tır."
Çok geçmeden: 'Ey Muhammedi Doğrusu insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye Kitâb'ı sana hak olarak indirdik; hakkı gözet, hainlerden yana olma!' âyeti (Nisa 105) nazil oldu. Hainlerden murad Ubeyrikoğullarıdır.
'Allah'tan mağfiret dile!' Yani Katâde'ye dediklerin için 'Allah'tan bağışlanma dile! Çünkü Allah hem bağışlayandır, hem de esirgeyen.'
'Kendilerine hainlik edenlerden yana uğraşmaya kalkma. Allah hainlikte direnen suçluyu sevmez.'
'İnsanlardan gizliyorlar...' 'Merhamet sahibi olarak bulacaktır'a. kadar (Nisa ,105-110).
Yani eğer Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileseydiler elbetteki Allah onları bağışlardı.
'Kim bir günah kazanırsa kendi nefsinin aleyhine kazanır...' 'Apaçık günah1 & kadar (Nisa, 111).
Lebîd'e söylediği sözleri.
'Eğer Allah' in sana olan ihsanı ve rahmeti olmasaydı...' 'Bunları yapana büyük ecir vereceğiz'^ kadar (Nisa, 113-14)
Bu husustaki âyetler inince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e silahlar getirildi. O da onları bize geri verdi. (Katâde dedi ki:) Amcama silahı ben getirince, o zamana kadar amcamın hakikî olarak müslüman olduğunu bilmiyordum. Çünkü o cahiliyette yaşamış veya gözleri çok zayıflamıştı. Evet ona silahı getirip vermek istediğimde şöyle dedi: 'Ey yeğenim! Onu ben Allah yolunda vakfediyorum.' Bunun üzerine onun gerçek müslüman olduğunu anladım. Büşeyr ise müşriklere katıldı. Doğru Sülâ-fe bint Sa'd bin Sümeyye'ye katıldı. Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra Peygamber'den ayrılıp İnananların yolundan baş-
kasına uyan kimseyi döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız.' (Nisa, 115-6)
O, Sülâfe'nin yanına gidince, Hassan bin Sabit de birkaç şiirle o kadını hicvetti.
(Bunun üzerine Sülâfe, Büşeyr'in) Pılı pırtısını toplayıp başına koydu. Çıkardı ve sel yatağına attı. Sonra şöyle dedi: 'Defol! Bana Hassan'm şiirinden başka bir hayır hediye etmedin.' |Tirmizî|
6913- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını
görür" âyeti (Nisa, 123) nazil olunca, müslü-manlar bundan çok etkilendiler. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Amellerinizde orta yolu bulun ve doğruyu bulmaya çalışın! Müslümanın başına gelen her şey, hatta bir kere tökezlemesi ya da ayağına batan bir diken bile; onun günahına keffâret olur." |Müslim ve Tirmizî]
6914- Ebû Bekr es-Sıddîk radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydım; "Kim bir kötülük yaparsa karşılığını görür" mealindeki âyet (Nisa, 123) nazil oldu.
Buyurdu ki: "Bana şu anda inen âyeti sana okuyayım mı?"
"Evet, ey Allah'ın Resulü, oku!" dedim. Okuyunca, sanki belim kınlacakmış gibi oldum, o yüzden eğildim. Buyurdu ki: "Ne oldu .sana ey Ebû Bekr?"
Şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Babam ve annem sana feda olsun, hangimiz kötülük yapmıyoruz ki? Demek ki biz yaptıkla-rımızın cezasını mutlaka göreceğiz." Şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Bekr! Sen ve mu minler yaptıklarının karşılığını bu dünyada görmektesiniz. Nihayet Allah'a günahsız olarak kavuşacaksınız. Diğerlerine gelince, yaptıkları bir araya getirilecek ve âhirette karşılığı toptan mutlaka verilecektir." [Tirmizî]
6915- Ali bin Zeyd annesinden

O, Aişe radiyallahu anhâ'ya: "Siz içinizde-kini açıklasanız da, gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker" âyeti (Bakara, 284) ile "Kim bir kötülük yaparsa mutlaka karşılığını görür" âyeti (Nisa, 123) hakkında bir soru sordu; Âişe şu cevabı verdi: "Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduğum günden beri hiç kimse bunu bana sonnadı.
O şöyle buyunnuştu: 'Bu, kulun, hastalık, tökezleme, hatta cebine koyduğu malın düşüp kaybolmasından duyduğu üzüntü gibi şeylerden dolayı karşılaştığı sıkıntı hakkında Allah'ın ona uyguladığı bir cezalandırmadır. Kul, saf altın tozunun körükten saf ve kızıl çıktığı gibi günahlardan çıkıp arınmasına kadar (dünyada) bu gibi şeylerle karşılaşır.' |Tirmizî]
6916- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Şevde, Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'in kendisini boşamasından korktu ve şöyle dedi:
'Beni boşama, yanında tut! Günümü Âi-şe'ye ver!'O da bunu yaptı ve bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Aralarında anlaşmalarında herhangi bir sakınca yoktur. Anlaşmak daha iyidir.' (Nisa, 128) Onun için karı kocanın (herhangi) bir hususta anlaşması caizdir."
[İkisi de Tirmizî'ye aittir.]

MAİDE SURESİ
6917- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, devesinin üstündeyken, kendisine Mâide sûresi nazil oldu. Deve onu taşıyamaz oldu ve bunun üzerine hemen o deveden indi."
[Ahmed.j
6918- Târik bin Şihâb radiyallahu anh'dan: Yahudilerden bir adam Ömer'e gelip dedi ki: "Kitabınızda okuduğunuz bir âyet vardır ki, eğer o, biz yahudi topluluğuna inseydi o günü biz bayram edinirdik."
"Hangi âyettir o?"
"işte ben bugün sizin için dininizi ikmal ettim, üzerinizdeki nimeti de tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçip hoşnut oldum" mealindeki âyettir." (Mâide, 3)
Ömer dedi ki: "Ben onun indiği günü ve indiği yeri biliyorum. O âyet, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Arafat'ta, cuma günü nazil oldu." [Buharı, Müslim, Nesâî ve Tirmizî.]
6919- Onun (Tirmizî'nin) İbn Abbâs'tan rivayeti:
Ona bir yahudi dedi ki: "Eğer bu âyet bize inseydi o günü biz bayram yapardık." Bunun üzerine İbn Abbâs dedi ki: "O zaten iki bayramda inmiştir: Cuma ve Arefe günü."
6920- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah ve Resulüne karşı savaş açanların cezası..." "Çok merhamet sahibidir"^ kadar mealindeki âyet (Mâide, 33-34), müşrikler hakkında nazil olmuştur. Buna göre müminlerden sözkonusu suçlan işledikten sonra yakalanmadan önce tevbe etmesi, ona suçuna karşılık ceza verilmesine engel olmaz. [Ebû Dâvud ve Nesâî]
6921- el-Berâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
yanından yüzü kömürle karartılmış ve dayak atılmış bir yahudi geçirdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onları çağırıp sordu:
'Siz kitabınızda zina cezasının bu şekilde olduğunu mu okumaktasınız?'
'Evet'dediler."
Şer'î cezalar bahsinde geçen hadisin benzeri rivayet edildi.
Ayrıca burada şöyle geçer: "Bunun üzerine emretti, recm edildi. Ondan sonra şu ayet nazil oldu: 'Ey Peygamber! Küfre koşanlar seni üzmesin!..' 'Size bir (fetva) verilirse alın'a. kadar. (Mâide, 41)
(Yahudiler) diyordu ki: "Muhammed'e gidin! Eğer size ceza olarak yüzü kömüre boyamayı ve dayağı emrederse, alın; recmi emrederse kaçının!" Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar zalimlerin ta kendileridir," (Mâide, 45)
"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlarfasıkların ta kendileridir." (Mâide, 47) Bunların hepsi kâfirler hakkında nazil olmuştur. |Ebû Dâvud ve Müslim]
6922- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"(Yahudilerden) Kurayza ve Nadîr kabileleri vardı. Nadîr Kurayza'dan daha şerefli idi. Kureyza'dan bir adam Nadîr'den bir adamı öldürdüğü zaman, karşılığında öldürülürdü. Nadîr'den bir adam Kurayza'dan bir adamı öldürdüğü zaman, karşılığında öldürülmez, yerine yüz vaşak hurma diyet olarak verilirdi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, peygamber olarak gönderildiği zaman, Nadîr'den bir adam Kurayza'dan bir adamıöldür-dü. Bunun üzerine Kureyzaoğullan: 'Onu bize verin de kısasen öldürelim.' dediler. Nadiroğul-ları ise: 'Sizinle bizim aramızda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hakem olsun!' diye teklif ettiler ve Resûlullah'ın yanına vardılar.
Bunun üzerine: 'Hükmettiğin zaman aralarında adaletle hükmet...' mealindeki âyet (Mâide, 43) nazil oldu. Buradaki adaletten murad kısasın cana can olarak uygulanmasıdır. Ondan sonra şu âyet nazil oldu: 'Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar?'(Mâide, 50)
[Nesâî ve Ebû Dâvud.)
6923- Onun diğer rivayeti:
O: 'Şayet sana gelirlerse, aralarında hükmet ya da onlardan yüz çevir!' mealindeki âyet (Maîde, 42) "Allah'ın sana indirdiğiyle (Kur'ân)la hükmet!" ayetiyle neshedilmiştir. dedi.
6924- Diğer rivayet:
"Şayet sana gelirlerse aralarında hükmet..." "Allah adaletle hükmedenleri sever"e kadar âyeti. (Mâide, 42)
Nadîr oğulları Kurayza'dan birini öldürdüklerinde diyetin yansını verirlerdi. Kurayza öldürdüğü zaman diyetin tamamını verirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunların karşılıklı olarak aralarını eşit kıldı.
6925- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e "Allah bir kavim getirecektir ki o, onları sevecek, onlar da onu" mealindeki âyet (Mâide, 54) hakkında sordular. "Onlar Yemen' illerdir, sonra Kinde'den bir kavimdir, sonra Sükûn'dan bir kavimdir. Sonra Tüceyb'den bir kavimdir" buyurdu.
[Taberânî. Mu'cemu'I-Evsat'ta.]
6926- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan: "Ali, kıldığı bir nafile namazda rükûdayken, bir dilenci gelip yanında durdu. Yüzüğünü çıkartıp dilenciye verdi. Sonra Ali, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip bu durumu bildirdi. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: 'Sizin veliniz ancak, Allah ve Resulü'dür. Bir de iman edip namaz kılanlar, rükû halindeyken zekât verenlerdir.' (Mâide, 55) 'Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsı-dır. Allahım! Onu dost edineni sen de dost edin! Ona düş§man olana sen de düşman ol!' [Taberânî, Mu' cemu'l-Evsat'ta hafi bir senedle.]
6927- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Yahudilerden bir adam: 'Rab cimridir,
infak etmez.' dedi. Bunun üzerine: 'Yahudiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağlıdır (sıkıdır),' (Asıl) kendi elleri bağlıdır. Söyledikleri şey sebebiyle lanetlenmişlerdir. Bilakis Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği gibi infak eder' mealindeki âyet (Mâide, 64) nazil oldu."

[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6928- ÂÏşe radiyallahu anhâ'dan:
'Allah seni insanlardan forar'meâlindeki âyet (Mâide, 57) ininceye kadar Resûlullah'ı gece nöbetçiler beklerdi. Bu ayet nazil olunca başını çadırdan çıkartıp şöyle seslendi: 'Ey insanlar, haydi gidin! Artık beni Allah koruyor.'
[Tirmizî]
6929- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! El yediğim zaman, kadınlara karşı ilgim artıyor, şehvete kapılıyorum, bu yüzden kendime eti yasak ettim. "dedi.
Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı güzel şeyleri haram etmeyin..." "Helâl olarak" a kadar. (Mâide, 87-88)
[İkisi deTirmizî'nindir.]
6930- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "İman edip güzel güzel ameller işleyenlerin üzerine, daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur" âyeti (Mâide, 93) nazil olduğu zaman Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: "Bana senin de onlardan olduğun söylendi." |Müslim]
Tirmizî'nin lafzı:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana: "Sen de onlardansın."dedi.
6931- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Henüz İçki yasağı gelmeden, içki içerken ölenler hakkında ne dersin?" Bunun üzerine: "İman edip güzel güzel amel ve harekette bulunanlar, daha önce tatmış olduklarından dolayı herhangi bir günah yoktur." ayeti nazil öldü. (Mâide, 93) |Tirmizî.|
6932- Ömer radiyallahu anh'dan:
Dedi kî: "Allahım! İçki hakkında bize tatminkâr ve doyurucu bir açıklama yap!" Bunun üzerine Bakara süresindeki: "Sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki: İkisinde hem büyük günah hem de insanlar için yararlar vardır" mealindeki âyet (âyet 219) nazil oldu. Ömer çağırıldı ve bu âyet kendisine okundu. Sonra yine şöyle dedi: "Allahım! İçki hakkında bize tam bir açıklama yap!" Bunun üzerine Nisa süresindeki: "Siz sarhoşken namaza yaklaşmayın!" âyeti (âyet 43) indi.
Çağırıldı, bu da ona okundu. Yine dedi ki: "Allahım! Bize içki hakkında tatminkâr bir açıklama yap!" Bunun üzerine Mâide süresindeki: "Şeytan içki ve kumarla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak ister. Hâlâ vazgeçmi-yecek misiniz?" âyeti (Mâide, 90-1) nazil oldu.
Çağırıldı ve bu âyet kendisine okundu. Ondan sonra şöyle dedi: "Vazgeçtik artık, vazgeçtik." [Sünen ashabı.]
Ebû Dâvud, "Siz sarhoşken" kavlinden sonra şunu ilave etti:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in münadisi namaza kamet getirildiği zaman şöyle seslenirdi: "Dikkat edin; namaza sarhoş olan asla yanaşmasın!"
6933- Enes radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güneş gök yüzünden kayıp öğle vakti girdiği zaman çıkıp öğle namazını kıldırdı ve minbere çıkıp kıyameti ve içindeki dehşetli olayları anlattı. Sonra şöyle dedi: 'Kim bana bir şey sormak isterse sorsun. Ben burada durdukça bana sorduğunuz tüm sorularınızı cevaplandıracağım.' Cemaat hıçkıra hiçkıra ağladı. O da devamlı olarak 'Bana sorun!' buyuru yordu.
Bunun üzerine Abdullah bin Huzâfe es-Seh-mî kalkıp: 'Benim babam kimdir?'diye sordu.
'Senin baban Huzâfe'dir'dedi.
Sonra 'Bana sorun, sorun!' dedi. Ömer dizleri üzerine çöküp şöyle dedi:
'Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı,
peygamber olarak da Muhammed'i kabul edip hoşnut olduk.'
Ondan sonra sükût buyurdu, sonra şöyle dedi: 'Az önce şu duvarın karşısında bana cennet ve cehennem sunuldu. Bugünkü kadar hayır ve şerrin indiğini görmedim.'
İbn Şihâb der ki; Bana Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe bildirdi:
Abdullah bin Huzâfe'nin annesi daha sonra Abdullah'a dedi ki: 'Senden daha hayırsız birini görmedim. Annene güvenmeyip, cahili-yet ehlinin irtikâp ettikleri bazı şeyleri annenin de irtikâp ettiğini sanıp, onu insanların gözü önünde rezil ediyorsun.'Bunun üzerine Abdullah bin Huzâfe dedi ki: 'Şayet Resûlul-lah beni, siyah bir köleye nisbet etseydi, onu baba kabul ederdim.' [Buhârî ile Müslim.]
6934- Tirmizî'nin rivayeti:
Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Benim babam kimdir?" "Senin baban fu'lan-dır" buyurdu. Bunun üzerine: "Ey iman edenler! Size açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın!" mealindeki âyet (Mâide, 101) nazil oldu.
6935- Buhârî, İbn Abbâs radiyaliahu anh'dan: "Bir grup, Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem ile alay ederek: 'Benim babam kimdir?' Adamın devesi kaybolurdu ve: 'Benim devem nerdedir?' diye sorardı. Bunun üzerine Allah: 'Ey iman edenler, bir takım şeyleri sormayın; size açıklanırsa hoşunuza gitmez' mealindeki âyet (Mâide, 101) indi."
6936- (Saîd) İbni'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Bahîra: câhiliye araplannca sütü sağıl-mayıp putlara bağışlanmak üzere saklanan devedir. Sâibe: Üzerine hiçbir yük yüklenme-yip ilahlar için salıverilen devedir."
Ebû Hureyre dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Amr bin Âmir el-HuzâıyÎ ateşte bağırsaklarım sürürken gördüm. O putlara adak olması için develerini salıveren ilk adamdır.'
"Vasile: İlk ve İkinci doğurduğu yavrusu dişi olup, iki doğum arasında erkek doğumu olmayan devedir. Bunlar da putlar için salıverilip, hiçbir suretle kendilerinden yararlanılmazdı.
Hâm, devenin boğasıdır. Birkaç deveyi döller, sonra bu dölleme işi bittikten sonra artık onu putlara bırakırlar ve sırtına yük vur-mayıp buna '/lâm'ismini verirler."
6937- Diğer rivayet:
"Amr bin Luhay bin Kam'a bin Handef'in —ki o, Benû Kâ'b'ın kardeşidir— cehennemde bağırsaklarını sürürken gördüm".
Diğer rivayette: "Ebû Huzâa" kaydı da yer almaktadır. [Buhârî ve Müslim.]
6938- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"S ehmoğull arından bir adam, Temîm ed-Darî ve Adiyy bin Beddâ ile beraber yola çıktı. Sehmî olan adam, hiç müslüman bulunmayan bir yerde öldü. Temîm ile Adiyy terekesini getirdiklerinde, altın ve gümüş işlemeli bir bardak kayıptı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem o ikisine yemin ettirdi. Sonra bu bardak Mekke'de bulundu. Dediler ki:
'Biz onu Temîm ile Adiyy bin Beddâ'dan satın aldık.' Sehmî'nin yakınlarından iki adam kalkıp: 'Bizim şahitliğimiz onların şahitliğin-den daha doğrudur' diye yemin ettiler. Bardağın arkadaşlarının olduğunu söylediler. İbn Abbâs dedi ki: Şu âyet işte onların hakkında inmiştir: 'Ey iman edenler! Aranızdaki şehadet...' (Mâide 106-8) [Buhârî, Ebû Dâvud ve Tırmizi]
6939-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Temîm (ed-Dârî) dedi ki: "Ben ve Adiyy bin Beddâ'dan başka herkes bu âyetin hükmünden uzaktırlar. İslamdan önce (o ikisi), Şam'a gidip gelen iki hıristiyaıi idiler. Sehmo-ğullarının bir azatlısı, beraberinde

bir gümüş bardağı olduğu halde bunların yanına geldi. Adam ona çok değer veriyor ve krala satmak istiyordu. En büyük ticareti o idi. Adam hastalandı şayet ölürse, bıraktıklarını ailesine götürüp teslim etmelerini vasiyyet etti.
{Temîm dedi ki:) Ölünce, bardağı alıp bin dirheme sattık. Sonra parayı ben ve Adiyy aramızda bölüştük. Ailesine varıp diğer eşyalarını verince, bardağı, eşya içinde göremediler, ve sordular: 'Hani bardak nerede?' 'Geride şu getirdiklerimizden başka bir şey bırakmadı' dedik. Sonra ben müslüman olduğumda içim
rahat etmedi, vicdan azabı duydum, gelip ailesine hakikati bildirdim. Onlara beşyüz dirhem yerdim ve arkadaşımda da onun aynısının bulunduğunu haber verdim. Onu alıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onlardan delil istedi. Delil bulamadılar. Onlara dinlerinde mukaddes sayılan en büyük şey üzerine yemin etmelerini teklif etti. Adam yemin etti. Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Ey iman edenler! Aranızdaki şehadet...'
'Yeminlerinden sonra'ya. kadar. (Mâide, 108)
Hemen Amr bin el-As ve başka bir adam kalkıp yemin ettiler. Bunun üzerine Adiyy'den beşyüz dirhem alındı."
Tirmizî dedi ki: "Bunun isnadı sahih değildir."
6940- Ammâr bin Yasîr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gökten ekmek ve et ihtiva eden bir sofra
(Kur'ân'da zikri geçen mâide) indirildi. Hıyaneî etmemeleri ve (yiyecekten) yarına saklamamaları emredildi. (Buna rağmen) Hıyanet edip, ertesi güne sakladılar. Bunun üzerine ceza olarak onlar maymun ve domuzlar kılığına sokuldular." [Tirmizî]

EN'ÂM SÛRESİ
6941- Esma bint Yezîd radiyallahu an-hâ'dan:
"En'âm sûresi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bütün olarak nazil oldu. Ağırlığından neredeyse devenin kemikleri kırılacaktı. [Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de teyyin bir senedle.]
6942- Taberânî, Mu'cemu's-Sağîr''de zayıf bir senedle, (Hz.) Ömer'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En'âm sûresi, bana bütün olarak nazil oldu. Onu yetmişbin melek teşbih ve tahmîd sesleri ile uğurladılar."
[Yine Taberânî, Mu' cemu'l-Evsat'fa Enes'den hap bir senedle bunun benzerini rivayet etti.]
6943- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Onlar hem Peygamber'e yaklaşmaya
(ona zarar verilmesine) engel olurlar, hem de kendilerini (onun dinine katılmaktan) alıko-yarlar" mealindeki âyet (En'âm, 26) Ebû Tâ-lib hakkında nazil olmuştur. O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e eza etmelerinden insanları alıkoyuyordu; fakat kendisi de O'na uymuyordu.
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de leyyin bir senedle.]
6944- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ebû Cehl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki: 'Biz seni yalanlamıyoruz; biz getirdiğin (Kitâb'ı) yalanlıyoruz.' Bunun üzerine Allah: 'Onlar seni yalanlamıyorlar; lâkin zalimler, Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlar' mealindeki âyeti (En'âm, 32) inzal buyurdu." [Tirmizî]
6945- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bvr senedle, İbn Abbâs'tan:
(Yukarıdaki âyette geçen "Lâ yükezzibû-neke"yi) tahfif ile "Lâ yukzibûneke" şeklinde okuyorlardı. Buna göre: "Onlar senin peygamber olmamana güçleri yetmiyor. Kur'ân'm da Kur'ân olmamasma güçleri yetmiyor. Sadece dilleri ile seni yalanlamaya güçleri yetiyor. İşte ikzâb ile tekzîb budur.
6946- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer Allah kuluna masiyetlerine rağmen, istediğini verdiğim görürsen anla ki bu bir istidrâctır." Sonra şunu (âyeti) okudu: "Kendilerine yapılan uyarıları unuttukları zaman, onların üzerine her şeyin (nimetin) kapısını açıverdik..." "Bütün ümitlerini yitir-diler"& kadar. (En'âm, 44)
Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de. Ayrıca M- el-Kebîr'de şu ilave yer almaktadır:, "Böylece zulmedenlerin kökü kesildi. Hamd, Alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (En'âm, 45)
6947- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber altı kişiydik. Müşrikler dediler ki:
'Bunları yanından kov da bizimle sohbete cüret etmesinler!'
(Sa'd dedi ki:) Ben, İbn Mes'ûd, Hü-zeyl'den bir adam, Bilâl ve isimlerini hatırlayamadığım iki adam orada onun yanındaydık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kalbine Allah'ın dilediği vâki oldu. İçinden geçirmiş olacak ki, Allah şöyle buyurdu:
'Sabah akşam Hablerine O'mm rızasını isteyerek dua edip yalvaranları kovma!'" (En'âm, 52) [Müslim]
6948- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"(Ey Muhammed) de ki: Allah'ın, üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye gücü yeter." (En'âm, 65) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Haber verilen bu durum vâki olacaktır, fakat henüz olmuş değildir." |Tirmizî|
6949- Ubeyy radiyallahu anh'dan:
"De ki: O ...Kadir'dir" (En'âm, 65) kavli hakkında dedi ki:
"Bu olaylar dörttür; hepsi azaptan ibarettir, hepsi de şüphesiz vâki olacaktır. İkisi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından yirmibeş sene sonra vâki olmuştur. Fırkalar haline geldiler ve kimisi kimisinin hıncını tattı.
(Azabın henüz gerçekleşmeyen) helak olup yerle bir olmak ve (gökten) taşlanmak olan.ikisi kalmıştır onlar da mutlaka bir gün vâki olacaktır." |Ahmed.J
Müsned'in aslında: "İkisi vâki olmuştur" sözü, râvi Rufey'in (müdrec) sözüdür. Çünkü Ubeyy bin Kâ'b sözkonusu zamana kadar yaşamamıştır. Allah en iyi bilendir.
6950- Câbir radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "De ki: Üstünüzden ve altınızdan size azap göndermeye elbette gücü yeten O'dur" âyetini (En'âm, 65) okuduğu zaman "Senin zatına sığınırım" dedi. "Altınızdan" ibaresini okuyunca: "Senin zatına sığınırım" dedi. "Sizi fırka fırka yapıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya (Kadir'dir)" âyetini okuduğu zaman; "Bu iki azap daha hafif ya da daha kolaydır" buyurdu. [BuhârîveTirmizî.|
6951- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "İman edip imanlarına zulmü karıştırmayanlar" mealindeki âyet (En'âm, 82) nazil olduğu zaman bu âyet, müslümanlara ağır geldi ve dediler ki: "Hangimiz kendi nefsine zulüm etmiyor ki?" Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hayır, burda zulüm ile kastedilen şirktir. Lokman' in oğluna söylediği şu sözü duymadınız mı: 'Oğulcuğum, Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür'." (Lokman 13)
|Buhârî, Müslim ve Tirmizî|
6952- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Sizin için bir kalma yeri (müstakar), bir de emânet olarak kalacağınız yer (müstevda) vardır" âyetinde (En'âm, 98) geçen müstevda' dünyadır, müstakar ise ana rahmidir.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
6953- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Birtakım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle sordular:

'Ey Allah'ın Resulü! Kendi öldürdüklerimizi yeyip, Allah'ın öldürdüklerini yemeyecek miyiz?' Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız üzerine Allah'ın adı anılmış olanı yiyin! Üzerine Allah'ın adı anılmamış olanı ise yemeyin!..' "Müşrik olursunuz'^ kadar." (En'âm, 118-22)
6954- Bir başka rivayette:
"O halde üzerine Allah'ın admın anılmış olan şeyleri yiyiniz; üzerine Allah'ın adının anılmamış olanları yemeyiniz!" (En'âm 119) Bu âyet neshedildi. Ehl-i Kitab'ın kestikleri bu yasaktan istisna edilerek şöyle buyurdu: "Kitap verilenlerin yemeği size helâl, .sizinki de onlara helâldir." (Mâide, 5) [Sünen ashabı]
6955- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Arabın cehaletini bilmek hoşuna giderse, En'âm sûresinin 130. âyetinden sonrasını oku: 'Beyinsizlikleri yüzünden körükörüne çocuklarını öldürenler (ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri Allah'a iftira ederek haram sayanlar mahvolmuşlardır) onlar sapit-mışlardır, zaten doğru yolda da değillerdi''." (En'âm, 140) |Buhârî]
6956- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Kim üzerinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mührü bulunan sahifeye bakmaktan hoşlanırsa, 'De ki: Gelin size Allah'ın haram kıldıklarını okuyayım' âyetini (En'âm, 151-3) okusun." [Timizî]
6957- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç şey vardır ki, ortaya çıktıkları zaman, önceden iman etmemiş olanların artık iman etmeleri de bir yarar sağlamaz: Güneşin batıdan doğması, deccâl ve dab-betü'l-arz," [Müslim ve Tirmizî]
6958- Onun (Tirmizî'nin) Ebû Saîd radiyallahu anh'dan rivayeti:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yahut Rabbinin bazı âyetlerinin (yani delillerinin) gelmesi' mealindeki âyette (En'âm 158) geçen delilden murad, güneşin batıdan doğmasıdır."
6959- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Aişe 'Dinlerini bölüp, fırka fırka olanlar var ya' âyetinde (En'âm, 109) anlatılanlar, bid'at ve hevâ ehlidir. Onların tevbele-ri yoktur. Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar." \Taberâm,M«'cemıt's-sağîr'<le.\
6960- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ buyuruyor: 'Kulum bir günah işlemek istediği zaman, onu işleyinceye kadar yazmayın. Onu işlerse aynısını yazın. Benim (rızam) için islemek niyetinden vazgeçerse, karşılığında ona bir sevap yazın. Kulum eğer bir iyilik islemek isteyip de yapmazsa ona bir sevap yazın. Şayet yaparsa ona karşılığında on katından yediyüz katına kadar yazın!'" [Buhârî, Müslim veTirmizî]
(Tirmizî) Şunu da ilave etti: Sonra "Kim bir iyilikle gelirse karşılığında on sevap alır" mealindeki âyeti (En'âm, 160) okudu.
6961- Buhârî ile Müslim, İbn Abbâs'tan benzerini rivayet ettiler. Ayrıca orada şöyle geçer: "Yediyüz katına kadar, daha da fazla katlanarak."

A'RÂF VE ENFÂL SÛRELERİ
6962- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "(Cahiliye devrinde) Kadın, Kâ'be'yi çıplak tavaf eder ve şöyle derdi: 'Kim tavaf etmek için bana ödünç bir Örtü verecektir." (Sonra kendisine verilen örtüyü alır) Fercinin üstüne koyar ve şöyle derdi: 'Bugün onun (fercin) bir kısmı veya tamamı ortaya çıkar. Ancak ondan görüneni ben helâl etmem.' Bunun üzerine: 'Her mescide gidişinizde güzel elbiselerinizi giyin' mealindeki âyet (A'râf, 31) nazil oldu." [Müslim ve Nesâî]
6963- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e A'râf ashabını sordular; şöyle buyurdu:
'Onlar, babalarına âsi iken Allah yolunda şehit düşenlerdir. Şehit düşmeleri cehenneme
girmelerini önledi, babalarına isyanları da cennete girmelerine mani oldu. Onun için onlar, cennet ile cehennem arasında bir sur üzerinde olurlar. Yağları eriyip derileri incelin-ceye kadar, orada kalacaklardır. Allah yaratıkların hesabını gördükten sonra onları rahmetine gark edip yine merhametiyle onları cennete sokacaktır'."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağir'de zayıf bir senedle.]
6964- Abdullah bin Busr radiyallahu anh'dan:
"Humus'tan yola çıktım. Gece olunca Ba-kîa'ya gitmek zorunda kaldım. Oranın halkı yanıma geldi. Bunun üzerine ben onlara: 'Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri yaratan Allah'tır' mealindeki âyeti (A'râf) okudum. Birbirlerine dediler ki:
'Onu sabaha kadar koruyun!' Sabah olunca da hayvanıma bindim."
6965- Ebû Vâkid el-Leysî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn'e çıktığı zaman, müşriklerin silahlarını astıkları Zât-i Envât denilen ağaca uğradı. Ashab: 'Ey Allah'ın Resulü! Onların Zât-ı Envât'ı gibi bize de bir Zâl-ı Envât yapar mısınız?" dediler.
Şöyle dedi: 'Sübhanallah! Bu, tıpkı Mûsâ-ya: 'Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap!' dedikleri söze (A'râf 138) benziyor. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki siz mutlaka sizden öncekilerin yolundan gideceksiniz'." [Tirmizi]
6966- Rezîn şunu ilave etti:
"Pabucun pabuca, kulağın kulağa (benzediği gibi) onlara tâbi olacaksınız. Hatta onlardan annelerine yanaşan olursa sizde de olacaktır. Buzağıya tapıp tapmayacağınızı bilmiyorum."
6967- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem "Ne zaman ki Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça etti" Hammad: (Süleyman'a başparmağının ucunu sağ parmağının üzerine bastırarak) 'İşte böyle1 dedi. "Dağ yere gömü-lüverdi ve Musa bayıldı" (A'râf, 143) [Tirmizî]
6968- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mûsâ Aleyhisselâm bir dilekte bulundu.
Allah, onu(n dilediğini) Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e verdi.
'Mûsâ kavminden yetmiş kişi seçti...' 'Onu (kötülükten) sakınanlara yazacağım'a kadar (A'râf, 155-6) okudu)." [Bezzâr leyyin bir senedle.]
6969- Ömer radiyallahu anh'dan:
Ona: "Hani Rabbin Ademoğullannın sırtlarından zürriyetlerini almıştı" mealindeki âyetinin (A'râf, 172) tefsirini sordular. Şöyle cevap verdi: 'Aynı şeyi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular da, o şöyle buyurmuştu: 'Allah Adem'i yarattı, sonra sağ eliyle sırtını sıvazladı. Ondan bir zürriyet çıkardı ve şöyle dedi:
İşte bunları cennet için yarattım. Bunlar cennet ehlinin ameli gibi amel işleyeceklerdir,' Sonra tekrar sırtını sıvazladı. Ondan bir zürriyet çıkardı ve şöyle dedi: 'İşte bunları Cehennem için yarattım. Bunlar cehennem ehlinin ameli gibi amel işleyeceklerdir.'
Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Öyleyse neden çalışalım?" Şöyle buyurdu: "Allah, kulu cennet için yarattığı zaman, onu cennet ehlinin amelinde çalıştırır, tâ ki cennet ehlinin ameli üzerinde ölünceye dek. Sonra onu o ameli sayesinde cennete koyar. Bir kulu da cehennem için yarattığı zaman, ölünceye kadar onu cehennem ehlinin ameli gibi bir amelde çalıştırır, ölünce de onu doğru cehenneme koyar." [Mâlik, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
6970- (Abdullah) İbn Ahmed, Ubeyy bin Kâ'b radiyallahu anh'dan:
"O, 'Ademoğullarmdan bellerinden zür-riyyetlerİni aldı...' âyetini (A'râf, 172) şöyle yorumladı;
Onları bir araya getirip ruhlar haline soktu; sonra onları şekillendirip konuşturdu; konuştular. Sonra onlardan ahid ve misak

aldı ve kendi aleyhlerine şehadet ettirdi: 'Ben sizin RabbinİZ değil miyim?' dedi. Onlar da 'Evet, sen bizim Rabbimizsin' dediler. Şöyle buyurdu: 'Bakın kıyamet gününde biz bunu bilmiyorduk, dememeniz İçin, size karşı yedi kat gökleri şahit tutuyorum, babalarınızı da şahit gösteriyorum. Şunu iyi bilin ki, benden başka hiçbir ilah yoktur. Benden başka hiçbir Rab da yoktur. Bana hiçbir şeyi ortak koşmayın! Ben sizlere peygamberleri göndereceğim size ahd ü misakımı hatırlatacaklardır. Ayrıca size kitaplarımı da indireceğim." Şu cevabı verdiler:
'Muhakkak bizim Rabbimiz ve ilahımız olduğuna, senden başka hiçbir Rabbimiz olmadığına, senden başka hiçbir ilahımız da bulunmadığına şehadet ettik.' Böylece ikrarda bulundular. Allah, Âdem Al ey his selam 'ı da onları görsün ve seyretsin diye yukarıya kaldırdı. Baktı, kimisini zengin, kimisini fakir, kimini güzel, kimisini de çirkin görünce; kendini şöyle demekten alamadı: 'Ey Rabbim! Bunları eşit yapmalı değil miydin?'
'Bana şükredilme.sinden hoşlanırım'buyurdu.
Sonra Peygamberleri onların üzerinde kandiller gibi gördü. Onlar peygamberlik ve nübüvvet hususunda başka bir misakla (ahitle) ayrıcalık kılındılar. 'Hani peygamberlerden e tnisaklarım almıştık. Meryem oğlu isa'dan da âyetinde (Ahzâb, 7) bu husus anlatılmıştır. İşte Meryem oğlu İsa da o ruhlar içindeydi. İşte Allah o ruhu Meryem'e gönderdi."
Ubeyy'den bildirildiğine göre İsa'nın ruhu Meryem'in rahmine ağzından girdi.
6971- Tirmizî, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Adem'i yarattığı zaman, onun sır-
tını sıvazladı. ZürriyetİnDen kıyamete kadar yaratacak olduğu her insan, onun sırtından düşüverdi. Ve her bir insanın iki gözü arasında nurdan bir parlaklık koydu. Sonra onları Adem'e sundu. Âdem dedi ki:
"Yâ Rabbi, bunlar kimdir?"
"Zürriyetin."
Aralarında iki gözü arasındaki nur parıltısından hoşlandığı bir adamı gördü ve sordu: "Ya bu kimdir, ey Rabbim?"
"Dâvud'dur" buyurdu.
"Ona ne kadar ömür verdin?"
"Altmış yıl."
"Ya Rabbi benim ömrümden ona kırk yıl ver!" dedi. Ne zaman ki Âdem'in ömrü bitmek üzere olup da sadece kırk sene kalınca, ona Azrail geldi. Adem dedi ki: "Daha kırk senem yok mudur?"
"Sen onu oğlun Davud'a vermedin mi?" diye sorunca, Âdem bunu inkar etti zürriyeti de inkar etti. Sonra Âdem unutup ağaçtan (yasak meyveyi) yedi, zürriyeti de unuttu. Âdem hata isledi, zürriyeti de hata işledi."
6972- Semure bin Cündeb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Havva hamile kalınca, iblis onu ziyaret etti. Havva'nın çocuğu yaşamıyor, hep ölüyordu. Bunun üzerine ona dedi ki: 'Ona (doğduğu zaman) Abdu l-Hâris adını ver!' O da onun (Şeytanın) tavsiyesini tutup doğan çocuğuna Ahdü'I-Hâris adını verdi. Çocuk da yaşadı, işte bu durum, şeytanın işareti ve emrinden kaynaklanmıştır." |Tirmizî|
6973- İbıı Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, 'Onlara kendisine âyetlerimizi verdiğimiz kimsenin haberini oku!' mealindeki âyette (A'râf, 175) geçen kimsenin Bel'am ya da Bel'âm (adlı Musa'ya beddua eden bir ya-hudi bilgini) olduğunu söyledi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
6974- Onun (Taberânî'nin) İbn Amr bin el-Âs'tan naklettiği rivayeti:
"Bu âyet (A'râf, 175), Ümeyye bin Ebî's-Salt hakkında inmiştir."
6975- Abdullah İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Af yolunu tut, uygun olanı emret ve cahillerden yüz çevir!" mealindeki âyet (A'râf, 199), sırf insanların ahlâkı hakkında nazil olmuştur.
6976- Diğer rivayet:
"Allah, Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem'e insanların ahlâkı içinden affetmeyi (özellikle) benimsemesini emretmiştir."
[Buhari ve Ebü Dâvud]
6977- (Saîd) İbn Cü'beyr'den:
İbn Abbâs'a Enfâl sûresi hakkında sordum; "Bedir savaşı hakkında nazil oldu" dedi.
[Buhârî ve Müslim.]
6978- Sa'd radiyallahu anh'dan: "Bedir günü olunca (ganimet malından)
bir kılıçla geldim ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah benim kalbimi müşriklerden yana rahatlattı' veya buna benzer bir şey söyledim. 'Ne olur bu kılıcı bana hibe et!' dedim.
Şöyle buyurdu: 'Bu ne benimdir ve ne de senin.' (İçimden) dedim ki: 'Kim bilir bu kılıç belki (ganimet olarak savaşta karşılaştığım) belâmla müptela olmayan birine verilir.' Daha sonra bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelip dedi ki: 'Sen benim olmayan bir şeyi benden istemiştin, şimdi o, benim oldu. Al o şimdi senin olsun!' Bunu müteakip hemen şu âyet nazil oldu: 'Sana ganimetlerden soruyorlar...'" (Enfâl, 1)
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizi]
6979- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah katında yeryüzündeki canlıların en kötüsü sağır ve dilsizlerdir" mealindeki âyette (Enfâl 22) "sağır ve dilsizler"den murad Abdü'd-Dâr oğullarından bir gruptur. [Buhârîl
6980- Enes radiyallahu anh'dan:
Ebû Cehl: "Allahım! Eğer bu (Kitâb) gerçekten senin katından ise üzerimize taş yağdır!" diye dua etti. Hemen: "Sen (ey Muham-
med) onların içindeyken, Allah onlara azap edecek değildir" âyeti (Enfâl, 33) nazil oldu. Ne zaman ki onlar, onu (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İ) aralarından (Mekke'den) çıkardılar. O zaman şu âyet indi: "Mescid-i Haram'a girmekten menederlerken Allah onlara niçin azap etmesin?" (Enfâî, 34)
[Buhârî ve Müslim.]
6981- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Onlara karşı gücünüzün yettiği kuvveti hazırlayın!" mealindeki âyette (Enfâl, 60) geçen kuvveti: "Dikkat edin, (bunda bahsedilen) kuvvet ok atmaktır." şeklinde yorumlayarak bunu üç defa tekrarladı.
| Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
6982- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Eğer sizden sabır ve sebat gösteren yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yener" mealindeki âyet (Enfâl, 65) inince, bir kişinin on kişinin önünden, yirmi kişinin de ikiyüz kişinin önünden kaçmaması farz oldu. Sonra Allah: "Şimdi Allah yükünüzü hafifletti" âyetini (Enfâl, 66) inzal buyurdu ve böylece yüz kişinin ikiyüz kişiye karşı koyup kaçmaması farz kılındı.
6983- Diğer rivayet:
"Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa, ikiyüz kişiyi yener" mealindeki âyet (Enfâl, 65) inince bu, mü'minlere ağır geldi. Bunun üzerine: "Şimdi Allah yükünüzü hafifletmiştir" mealindeki âyet nazil oldu ve hafiflettiği sayı oranında da müslümanların

sabırlarını azalttı.
[Buhârî ve Ebû Dâvud]
6984- Ömer radiyallahu anh'dan: "Bedir savaşı günü olup da Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem esirlere karşılık
kurtuluş fidyeleri kabul edince, 'Yeryüzünde savaşırken, düşmana kesin bir zafer edilinceye kadar esir almak hiçbir peygambere yaraşmaz...' 'aldıklarınızdan dolayı size büyük azab erişirdi'ye kadar âyeti (Enfâl, 67-68) nazil oldu. Sonra ganimetler, onlara helâl kılındı." lEbûDâvudJ
6985- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İman edip de hicret edenler." "İman edip de hicret etmeyenler" âyetlerindeki (Enfâl, 74-72) hükme göre, ne bir Bedevî muhacire ve ne de bir muhacir bedeviye vâris olamıyordu. Sonra bu: "Birbirinin mirasçısı olan akraba, Allah'ın Kitâb'ına göre birbirine daha yakındır" âyetiyle (Enfâl, 75) neshe-dildi. (İkisi de Ebû Davud'a aittir.]

BERAE (TEVBE) SURESİ
6986- Huzeyfe radiyallahu anh'daıı, dedi ki: "Sizin Tevbe sûresi dediğiniz sûre "Azâb" süresidir. Siz ondan bizim okuduklarımızın ancak dörtte birini okuyorsunuz."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
6987- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Osman'a: "Mesanî grabunda olan Enfâl ile Mieyn grubunda olan Berâe'yi aralarında 'Bismilahirrahmanirrahîm'i yazmadan tek sureye dönüştürüp 'Yedi uzunlar' arasına koydunuz. Sizi buna sevkeden sebep nedir?" diye sordu. Osman şu cevabı verdi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bazen birkaç sûreye ait farklı ayetler birden indiği olurdu. Ona bu şekilde vahiy indiği zaman falan âyetleri, falan sûreye koyun diye vahiy kâtiplerini çağırıp emrederdi. 'Falan falan âyetleri şu mevzuların geçtiği falan sûrelere koyun!' derdi. Enfâl sûresi, Medine'de inen ilk sûrelerdendi. Berâe sûresi ise Kur'ân'ın en son inen sûrelerindendi. Konusu Enfâl'İnkine benziyordu. O sallallahu aleyhi ve sellem, ondan olup olmadığını bize açıklamadan vefat etti. Bunun için ben de onları tek sureye dönüştürüp aralarındaki Bismillahirrahmanirrahîm'i de yazmadım ve onu böylece 'Yedi Uzunlar'a dahil ettim." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]
6988- (Saîd) İbn Cübeyr'den: İbn Abbâs'a:
"Tevbe sûresi nedir?" diye sordum.
"Fâdıha (yani bazı grupları rezîl eden) bir sûredir, devamlı olarak '(ve minhum ve min-hum =) Onlardan kimileri şöyledir, onlardan kimileri vardır ki şöyledir' diyerek o kadar çok saymıştır ki hatta içinde anılmadık kimsenin kalmadığı sanılmıştır." diye cevap verdi.
"Peki Enfâl sûresi?"
"Bedir savaşı hakkında İnmiştir" dedi.
"Ya Haşr sûresi?"
"O, Nadîroğullan hakkında nazil olmuştur" dedi. [Buhârî ve Müslim]
6989- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Veda haccından önceki hac mevsiminde emîr tayin ettiği Ebû Bekr, onu (Ebû Hu-reyre'yi) bir grub insanla, Bayram günü gönderip şöyle ilan etmelerini söylemiş: 'Bu seneden sonra herhangi bir müşrik hac yapmayacaktır. Hiç kimse çıplak olarak Beyt-i şerifi tavaf edemeyecektir'."
6990- Diğer rivayet:
"Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ali'yi (Ebû Bekr'in) ardından gönderip Berâat'i (ültimatomu) ilan etmesini emretti. Ali de bizimle birlikte Mina'da halka, Berâat'ı ilan etti:
'Hiçbir müşrik bu yıldan sonra Beyî'i hac etmeyecektir, hiçbir çıplak da Beyt-i şerifi tavaf etmeyecektir'."
6991- Diğer rivayet:
"Hacc-ı Ekber günü Kurban Bayramı günüdür. Hacc-i Ekber de bir hacdır. İnsanlar umreye Hacc-ı Esğar (Küçük Hac) dedikleri için ona Hacc-ı Ekber denilmiştir." (Râvi Ebû Hureyre) dedi ki: "O yıl Ebû Bekr, bu tebliği halka duyurdu. Bunun üzerine ertesi yıl yani Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Veda haccını yaptığı zaman hacca tek bir müşrik bile katılmadı. Ebû Bekr'in müşriklere hac etmemeleri için kesin bir uyarıda bulunduğu zaman, Cenâb-ı Hak: 'Ey iman edenler! Doğrusu müşrikler ancak bir necistir' âyetini (Tevbe, 28) inzal buyurdu. Fakat müşrikler (daha önce) hacca geldiklerinde (müs-lümanlarla) alış veriş yaparlardı ve müslü-manların da bundan büyük yararı olurdu. Allah müşriklerin Mescid-i Haram'a yaklaşmalarını yasaklayınca, müslümanların yararlandığı ticaretleri kesildi ve bu yüzden endişeye kapıldılar. Bunun üzerine Allah: 'Eğer fakirlik ve yoksulluktan korkarsanız Allah sizi dilerse kendi fazl ü ihsanından zengin kılacaktır' mealindeki âyeti (Tevbe, 28) inzal etti. Sonra bu âyeti takip eden âyette cizye helâl kılındı. Bundan önce cizye alınmazdı. Böylece müşriklerin (Kâ'be'de yaptıkları) ticaretlerden elde ettikleri menfaatin yerini cizye almış oldu. Allah Teâlâ bu durumu açıklamak üzere şöyle buyurdu:
'Allah'a ve âhiret gününe iman etmeyenlerle savaşın!' (Tevbe, 29)
Allah bunu müslümanlara helâl edince, müslümanlar, müşriklerden elde ettikleri ticaretin yerine Allah'ın bunu ihsan ettiğini anladılar ve eski üzüntü ve kaygıları böylece bertaraf edilmiş oldu."
|Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
6992- Ali radiyallahu anh'dan:
Ona: "Hac mevsiminde hangi mesajlarla (emirlerle) gönderildin?" diye sordular; şöyle cevap verdi:
"Dört şeyle gönderildim: Kabe'yi hiçbir çıplak tavaf etmeyecek, Allah Resulü ile arasında anlaşması olan kimsenin (müşriğin), bu anlaşması süresinin sonuna kadar devam edecektir. Anlaşması olmayana dört ay süre verilecektir. Cennete ancak inanmış (mü'min) kişi girecektir. Bu yıldan sonra müşriklerle mü'minler bir araya gelmeyeceklerdir."
[Tirmizî]
6993- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Ci'râne umresinden döndüğü zaman, Ebû Bekr'i emîr olarak hacca gönderdi. Biz onunla (Ebû Bekr'le) beraber geldik. el-Arec denilen mevkiye varınca, sabah ezanını okudu. Tekbir almak için durunca, arkasında bir deve sesi duydu. Tekbir almaktan vazgeçti ve: 'Bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Ced'â' adındaki devesinin sesidir' dedi. "Demek ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de hacca karar vermiş. Eğer Ced'â1 devesinin üstündeki şahıs Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise onunla beraber namaz kılarız' dedi. Bir de baktık ki Ced'â'mn üstündeki şahıs Ali imiş. Ebû Bekr ona şöyle dedi: 'Hac emîri misin yoksa elçi misin?' 'Elçiyim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni hac mahallerinde halka Berâe sûresini okumam için gönderdi' diye cevap verdi. Nihayet Mekke'ye geldik.
Terviye gününden bir gün önce Ebû Bekir ayağa kalkıp halka hitap etti. Onlara haccın nasıl yapılacağını anlattı. Konuşmasını bitirince Ali ayağa kalkıp halka Berâe sûresini sonuna kadar okudu. Sonra Kurban Bayramı günü geldi; hep birden Arafat'tan hareket ettik. Ebû Bekr dönünce, halka Arafat'ı lerket-me âdabını, nasıl kurban keseceklerini ve hacla ilgili diğer konuları anlattı. Konuşması bitince Ali kalktı ve halka Berâe'yi sonuna kadar okudu. Mina'dan Mekke'ye dönüş günü gelince, Ebû Bekr yine ayağa kalkıp halka şeytanı nasıl taşlayacaklarını ve hacla ilgili diğer konulan anlattı. Onu müteakip Ali de kalkıp insanlara (son bir defa) Berâe sûresini sonuna kadar okudu." [Nesâî]

6994- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Küfrün liderleriyle savaşın, çünkü onların yeminleri yoktur" mealindeki âyete (Tev-be, 12) muhatap olanlardan üç; münafıklardan da sadece dört kişi kaldı. Bir bedevi dedi ki:
"Siz Muhammed'in arkadaşları, bizlere bazı haberler veriyorsunuz. Ancak biz onun ne olduğunu anlayamıyoruz. 'Münafıklardan ancak dört kişi kaldı' diyorsunuz; peki, bizim evlerimize hücum edip soyanlar, mallarımızı alıp götürenler kimlerdir öyleyse?"
Cevap verdi: "Onlar fasıklardır. Evet münafıklardan ancak dört kişi kaldı. İçlerinden birisi de içtiği soğuk suyun soğukluğunu his-sedemiyecek kadar kendinden geçmiş yaşlı bir adamdır." |Buhârî|
6995- en-Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in minberinin yanındaydım; bir adam dedi ki:
'İslâm'dan sonra hacılara su vermekten başka hiçbir amel işlemesem aldırmam.'
Diğer biri de şöyle dedi: "Mescid-i ha-ram'ı imar etmekten başka hiçbir amelde bu-lunmasam aldırmam.' Diğer birisi de: 'Allah yolunda savaşmak, anlattıklarınızdan Üstündür.' Ömer ise onları menetti ve şöyle dedi: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in minberinin yanında yüksek sesle konuşmayın! Bugün cumadır. Cumadan sonra gider, Allah Resulüne sizin ihtilâf ettiğiniz şeyi sorarım.' Bunun üzerine: 'Siz hacca gelenlere su vermeyi ve Mescid-i haram'in imarını Allah'a iman edenlerle bir mi kabul ettiniz?' mealindeki (iman ve cihadın faziletini beyan eden) âyet (Tevbe 19) nazil oldu." [Muslim]
6996- Adiyy bin Hatim radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e boynumda altından yapılmış bir haç olduğu halde geldim.
Buyurdu ki: 'Ey Adiyy! Boynundan bu putu çıkar at!' Ve bu sözün ardından şöyle dediğini duydum: 'Allah'ı bırakıp alimlerini ve ruhbanlarını birer rab edindiler.' (Tevbe, 31)
Sonra buyurdu ki: 'Gerçekte onlar, ruhbanlara ibadet etmiyorlardı. Ancak ruhbanlar, (Allah'ın haram ettiği bir şeyi) kendileri için helâl kılınca onlar da hemen helâl sayıyorlardı. (Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi de) kendilerine haram edince hemen haram sayıyorlardı'." [Tirmizî]
6997- Zeyd bin Vehb'den:
Rebeze'ye uğradım; baktım ki Ebû Zer orada. Ona şöyle dedim:
"Seni burada konaklandıran sebep nedir?" Cevap verdi:
"Ben Şam'daydım. Muâviye ile şu âyetin hükmünde ihtilâf ettik:
'Altın ve gümüş biriktirip de onları Allah yolunda harcamayan/ar var ya...' (Tevbe, 34-5)
Muâviye dedi ki: 'Bu âyet Kitab ehli hakkında nazil olmuştur.'
Ben dedim ki: 'Bu âyet hem onlar ve hem de bizim hakkımızda nazil olmuştur.'
Bu hususta onunla bayağı tartıştık. Bunun üzerine tutup Osman'a bir mektup yazıp beni şikayet etti. (Halife) Osman da benim Medine'ye gelmemi emretti. Ben de Medine'ye geldim. Sanki beni önceden görmemişler gibi hasretlerini gidermek için halk başıma üşüştü. Bunu Osman'a anlatınca, bana dedi ki: 'İster-
sen buraya yakın bir yere git!' İşte beni burada oturtan sebeb budur. Başıma Habeş'li bir adamı emîr yapsalar bile ben onu dinler ve itaat ederim." |Buhârî|
6998- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Altın ve gümüş biriktirenler var ya..." âyeti (Tevbe, 34) nazil olduğu zaman bu, müs-lümanlara ağır geldi. Ömer dedi ki: "Ben şimdi sizin üzüntünüzü gideririm." Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Nebîsi! Bu âyet, ashabına ağır geldi." Şöyle buyurdu: "Allah, zekâtı ancak, kalan mallarınızın (kirinin) aklanması için farz kılmıştır. Allah, sizden sonrakilere kalması için mirası farz kılmıştır. Sizden sonra gelenlere ait bir kelime zikretmiştir." Bunun üzerine Ömer "Allahü Ekber!" dedi. Sonra ona (Ömer'e) şöyle buyurdu: "Kişinin hazine olarak saklayabileceği en güzel şeyi sana bildireyim mi? İşte o, saliha bir kadındır; bakınca ona hoşnutluk verir, emredince ona itaat eder.
Yanında bulunmadığında hem namusunu, hem de onun malını muhafaza eder," [Ebû Dâvud]
6999- İbn Amr bin eJ-Âs radiyallahu anh'dan:
"Araplar, bir yıl bir ayı, bir yıl da iki ayı helâl sayarlardı. (Bu aylar) hacca ancak yirmi altı senede bir kere isabet ederlerdi. Allah'ın Kitab'mda zikrettiği Nesî' işte budur. Ebû Bekr'in insanlarla hacca çıktığı yıl, o yıla rastladı. Allah da o yıl yapılan hacca Hacc-ı Ekber adını verdi. Sonra ertesi yıl Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hacca gitti. İnsanlar hilâlleri karşılayınca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Zaman (artık) Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü devrine erişti." Taberânî, Mu' cemu'l-Evsat'ta.
Derim ki: Galiba bu, her otuzalti senede bir olmaktadır.
Onların Nesi' yapmalarının sebebi hac mevsiminin hasat ve meyvelerin çok olduğu zamana gelmesini isteyip hasatlarını ve meyvelerini hacılara satma düşünceleridir. Aslında bunun yaklaşık her otuz altı senede bir Zi'1-Hicce'nin dokuzuna rastlaması gerekirdi. Bir yıl Muharrem ayını helal, ikinci yıl, Muharrem ayı ile Safer'i helâl, üçüncü yıl yalnız Muharrem'i helal, yapıp üç yılda Zi'l-hic-ce'nin dokuzunda hac yaparlardı. Sonra dördüncü yıl, Safer ile Rebi'i helal, beşinci yıl da yalnız Safer'i helâl, altıncı yılda Safer ile Rebi'i helâl yapıp bu üç senede Muharrem'm dokuzunda hac ederlerdi. Diğer kalan yıllarda da böyle yaparlardı. Zi'1-Ka'de'nin dokuzuna haccın dönmesi ancak bu müddette olabiliyordu. İşte hadisi böyle yorumlarsak, manası sahih olur. Allah en iyi bilendir."
7000- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah'a ve âhiret gününe iman edenler.... senden izin istemezler" mealindeki ayeti (Tevbe, 44), Nûr sûresinde yer alan; "Allah'a ve Resulüne İman edenler..." "...Bağışlayıcıdır, merhamet edicidir" âyeti (Nur, 62) nes-hetmiştir. |Ebû Dâvud|
7001- Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
"Sadaka (zekât) âyeti (Tevbe, 103) inince, biz sırtımızda (ücret karşılığında yük) taşırdık (ta kazandıklarımızdan sadaka verirdik). Bir adam gelip bir çok şey lasadduk etti. Onun hakkında riyakâr dediler. Başka biri gelip sadece bir sa' tasadduk etti. Bu defada: 'Allah'ın bu adamın sâ'ma ihtiyacı yoktur.'dediler.
Bunun üzerine: 'Sadaka vermekte gönülden davranan müminlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimselere bu davranışlarının cezasını Allah verir; onlara can yakıcı azap vardır' âyeti (Tevbe, 79) nazil oldu." [Buhârî, Müslim ve Nesâî]
7002- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Abdullah yani İbn Ubeyy bin Selûl vefat ettiği zaman, oğlu Abdullah, Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e gelerek, babasını kefenlemek için ondan gömleğini istedi; verdi. Sonra namazını kıldırmasını da rica etti, tam namazını kılmaya hazırlanırken Ömer: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah seni onların namazını kılmaktan alıkoyduğu halde, sen onun namazını kılacak mısın?' diyerek elbisesinden çekti. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Bu hususta Allah beni muhayyer kılıp söyle buyurmuştur: 'Onlar için ister istiğfar et, ister etme, yetmiş kere istiğfar etsen de Allah onları bağışlamaz.' (Tevbe, 80) Ben yetmişten de fazla istiğfarda bulunacağım."
Ömer: 'O bir münafıktır' dedi. Buna rağmen onun namazını kıldı, fakat Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Onlardan ölen hiçbirinin namazını asla kılma!..' 'Fâsık'a kadar." (Tevbe 84) [İkisi de Buhârî, Müslim ve Nesâî'ye aittir]
7003- O (Nesâî), Buhârî ve Tirmizî, Ömer'den benzerini rivayet etliler. Orada şöyle geçmektedir:

"Sen İbn Übeyy'in namazım mı kılacaksın? Falan gün şöyle şöyle, böyle böyle demedi mi?" Ömer, böylece birçok şeyler sayıp döktü. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi ve şöyle dedi: "Geri çekil ey Ömer!" Ben ısrar edince, nihayet şöyle dedi: "Allah beni muhayyer kıldı."
Hadisin benzerini rivayet etti.
Onda ayrıca şöyle geçer: Ömer dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı o günkü cüretime hâlâ şaşıyorum. Allah ve Resulü daha iyi bilir."
7004- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Çevrenizdeki bedeviler içinde münafıklar ve Medineliler içinde de münafıklıkta direnenler vardır. Onları siz değil, ancak biz biliriz. Kendilerine iki defa azap edeceğiz. Onlar sonra da büyük bir azaba uğratdırlar" (Tevbe 101)(âyeti nazil olunca) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cuma günü hutbeye çıkıp şöyle buyurdu: "Ey Fülan! Kalk ve Çik! Çünkü sen münafıksın." Başka birine de "Ey Fülan! Kalk, sen de çık! Sen de münafıksın" dedi. Münafıkların bir bir isimlerini sayarak kaldırdı ve onları mescidden çıkartıp rezil etti. (Hz.) Ömer işi olduğu için o Cu-ma'ya biraz geç gelmişti, bu durumdan haberi yoktu, onların mescidden çıktıklarını görünce, "Herhalde namaz bitti, cemaat mescidden çıkıyor" zannetti. Bu nedenle onlara görünmedi. Onlar da, "Ömer bizim durumumuzu biliyor" diyerek utançlarından Ömer'den kaçtılar. Nihayet Ömer mescide girdi, cemaatin henüz çıkmadığını görünce, şaşırdı. Bİr adam ona şöyle dedi: "Müjde ey Ömer! Allah bugün münafıkları rezil etti. İşte bu birinci azap günüdür. İkinci azap ise kabir azabıdır."
|Taberânî, A/h'cemı'I-Evsat'ta. zayıf bir senedle.]
7005- Ali radiyallahu anh'dan:
"Bir adamın müşrik olan ana ve babası için mağfiret dilediğini duydum.
Dedim ki; 'Müşrik oldukları halde ana ve baban için mağfiret mi diliyorsun?'
'İbrahim de müşrik olan babası için istiğfar etmiştir' diye cevab verdi. Ben de bunu gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca, 'Ne peygambere ve ne de iman edenlere, müşrikler için istiğfar etmeleri yaraşır' mealindeki âyet (Tevbe,113-4) nazil oldu." [Tirmi/.î ve Nesâî.f
7006- Kâ'b bin Malik radiyallahu anh'dan: "Tebuk harbi hariç, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in çıktığı savaşların hiçbirinden geri kalmadım. Gerçi Bedir harbinde de bulunmadım. Ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir'de bulunmayanların hiçbirini kınamadı. Zira o, (savaşmak için değil) Kureyş kervanının yolunu kesmek için çıkmıştı. Nihayet Allah onlarla
düşmanlarını beklenmedik bir anda karşı karşıya getirivermişti.
İslâm üzere andlaştığımızda Akabe gecesinde onunla beraberdim. Halk Bedir savaşını Akabe biatmdan çok anmakta ise de ben akabe'de hazır bulunmayı, Bedir'de hazır bulunmaya değişmem, Tebuk'da bulunmamamın sebebi ise yoksulluğum değildir. Ben hiçbir zaman o günkü kadar güçlü ve zengin olmamıştım.
Çünkü ben iki deveyi ancak o harpte bir araya getirebildim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir savaşa niyet ettiği zaman kapalı ifadeler kullanarak asıl hedefini belli etmezdi. Fakat bu savaşta öyle yapmadı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sıcak bir mevsimde, uzak bir yerde, kalabalık bir ordu ile karşılaşmak için savaşa çıkacaktı.
Bu durumu müslümanlara açıkladı ve tam manâsıyla savaş için hazırlanmalarını emretti. Herkes elinden geldiğince hazırlandı. Müslümanlar Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafında bayağı bir kalabalık ordu haline gelmişti. Askerlerin künyelerini kayıt defteri almıyordu. Hakkında bir vahiy iner korkusuyla kimse o harbe katılmamazhk edemedi. Tam meyvelerin olduğu, gölgelerin çoğaldığı bir mevsime rastlamıştı o savaş. Ben de meyvelere ve gölgelere vurgundum. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem müslü-manlarla beraber yola hazırlanırken, ben de yanlarına varıyordum; fakat hiçbir hazırlık yapmadan geri dönüyordum.
İçimden 'Ben de bu harbe istersem katılabilirim' diyordum. Fakat bir türlü karar vere-miyordum. Böyle kararsızlık içinde kıvranıp dururken iş, ciddiye bindi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanındaki müslüman-larla beraber tam olarak hazırlandı. Ben daha hiç bir şey yapmamış, en ufak bir hazırlıkta bulunmamıştım.
O hal içinde düşünüp dururken, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beraberinde-
kilerle yola çıktı. Varıp onlara yetişmek istedim fakat heyhat! Keşke gidip yetişebüsey-dim! Ne yazık ki bu, bana mukadder ve müyesser olmadı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in harbe çıkışından sonra, geride kalan münafık damgalı, ya da harpten affedilen mazur kimselerle durmanın, onları görmenin cidden beni üzeceğini anladım.
Öte yandan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Tebuk'e varıncaya kadar beni anmamış.
Tebuk'ta halkın arasında otururken, demiş ki; 'Hani Kâ'b bin Mâlik nerede? Neden katıl-tnadı?' Selemeoğullanndan bir adam şöyle demiş: 'Ey Allah'ın Resulü! Onu galiba iki hırkası ile ve o iki çalımlı bakışı alıkoymuştur.'
Ona Muâz bin Cebel şöyle müdahale etmiş: 'Ne kötü konuştun! Ey Allah'ın Resulü! Vallahi biz o adamı iyi bir insan olarak tanıyoruz.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sükût buyurmuş. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem böyle dururken aniden uzakta üstü başı bembeyaz olmuş bir adam görünmüş ve ona: 'Galiba sen Ebû Hay-seme'sin' buyurmuş. Evet hakikaten de o, Ebû Hayseme el-Ensarî imiş. Münafıkların dil ile sataştıkları, sefer hazırlığı sırasında bir sa' hurmayı tasadduk eden kişi olan Ebû Hayseme.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Te-buk'ten dönüşünü duyunca, beni bir hüzün aldı.
Onun öfkesinden kurtulmak için ne yalan uydurayım diye düşünüp durdum. Ailemden aklı erenlere danışmak istedim. Fakat ne yaparsam onun elinden kurtulamayacağımı, yalanlarımın bir fayda vermeyeceğini anlayınca, böyle bir düşünceden vazgeçtim. Doğrusunu söylemeye karar verdim.
Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in geldiğini haber aldım. O sallallahu aleyhi ve sellem, seferinden döndüğü zaman önce Mescid'e girip iki rek'at namaz kılardı. Sonra oturup insanlarla konuşurdu. Nitekim
bu defada öyle yaptı, insanlarla konuşurken, harbe katılmayanla!' gelip binbir yeminle ondan Özür dilemeğe başladılar. Bunlar seksen küsur kişi idiler. Onların özürlerini kabul etti, biatlarını aldı ve onlar için Allah'tan bağışlanma diledi. İçyüzlerini de Allah'a havale etti. Ben gelip selâm verdim, selâmımı kızmış bir halde tebessüm ederek aldı. Sonra "Gel yanıma!" dedi; yürüyerek varıp önünde oturdum. Sordu:
'Neden geride kaldın? Sen (Akabe'de) biat etmek suretiyle itaat etmeyi yüklenmiş değil miydin?' Cevap verdim:
'Ey Allah'ın Resulü! Eğer ben senden başkasmın önünde otursaydım, bin bir yalan uydurarak ve yemin ederek suçumdan kurtulurdum. Kendi kendimle çok mücadele verdim. Lâkin anladım ki eğer sana bugün yalan söylersem, mutlaka Allah sana, bana gazap edeceği bir şey bildirecektir. Doğrusunu söylersem, bu defa bana darılıp güceneceksin. Onun için Allah'ın affını dilerim, bugün be-
yan edecek makul bir özrüm yoktur. Harbe katılmadığım zaman durumum çok iyi idi, hatla ondan önce durumum o kadar iyi değildi. Fakat o gün imkânlanm ve hâli vaktim gayet yerindeydi.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İşte bu, doğru söyledi. Haydi kalk, Allah hakkında hüküm verinceye dek bekle!'
Selemeoğullarından bazıları yerlerinden fırlayıp başıma üşüştüler ve dediler ki: 'Vallahi bugüne kadar hiç suç işlediğini bilmedik

ve görmedik. Diğerleri gibi bir özür beyan edemez miydin? Onlar gibi konuşmaktan aciz miydin?
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in senin için istiğfarda bulunması günahının affma yeterdi.'
Benimle o kadar ısrarlı konuştular ki ner-deyse geri dönüp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yalan söyleyecektim. Sonra onlara şöyle dedim:
'Benim gibi harbe katılmayan kimse oldu mu?'
'Evet; iki adamın başına aynı şey geldi. Onlar da senin dediğin gibi dediler. Onlara da sana söylenildiği gibi söylendi.'
'Peki kimdir onlar?'
'Mürâre bin er-Rebî' ile Hilâl bin Ümeyye el-VâkıfP deyip bana Bedir savaşına iştirak etmiş olan iki salih kişiyi zikrettiler. Onlar örnek insanlardı. Onların isimlerini duyunca geri dönüp Özür beyan etmekten vazgeçtim. Derken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendisiyle savaşa katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşmaktan insanları menetti. Herkes bizden uzaklaştı. Kimseden bir güler yüz görmedik, yeryüzü bana dar gelmeye başladı, nereye gideceğimi, kime baş vuracağımı bilemez hale geldim. Tam elli gün böyle kaldık. Ama o iki arkadaşım evden dışarı çıkma-dılar, devamlı olarak ağladılar. Ben ise onların en genç ve en güçlüsü idim, dışarıya çıkıyor, insanlarla buluşuyor, namazlara katılıyor, sokaklarda dolaşıyordum, lâkin kimse benimle konuşmuyordu.
Namazdan sonra yerinde oturmakta olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e varıp selâm veriyordum. İçimden:
'Selâmımı alarak dudaklarım kıpırdatacak mı?' diyordum.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yakınında namaz kılıyordum, bana bakıp bakmayacak mı diye onu gözlüyordum; namaza durduğum zaman bana bakıyordu. Yüz yüze geldiğimizde benden yüz çeviriyordu. İnsanların ve Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu tavrı bana çok ağır gelmiş, artık dayanamaz olmuştum. Nihayet gidip çok sevdiğim amcazadem Ebû Katâde'nin bostanına girip selâm verdim, (selâmımı) almadı. Ona şöyle dedim:
'Ey Ebû Katâde! Allah aşkına söyle, Allah'ı ve Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i sevdiğimi biliyorsun değil mi?' dedim, fakat sustu cevap vermedi. Tekrar ona and verdim,
gene sustu. Döndüm, yine and verdim. Bu defa şöyle dedi: 'Allah ve Resulü bilir.' Bunu duyunca gözlerim dolu dolu oldu. Dönüp duvarı tırmanarak dışarıya çıktım.
(Bir gün) Medine pazarında öyle üzgün üzgün dolaşırken, Medine'ye bir yiyecek satmaya gelmiş Şam ahalisinden bir Nabatî adam:
'Bana Ka'b bin Mâlik'i gösterecek kimse yok mudur?' diye seslenmiş, halk da beni göstermiş; adam gelip bana Gassan kralından bir mektup getirip verdi.
Okur yazardım. Açıp mektubu okudum, meklub aynen şöyleydi:
'Duyduğuma göre arkadaşın Muhammed sana cefa ediyormuş, sığınacak yer mi yok, kalk bana gel! Ülkemde kal, rahat edersin.' Bunu duyunca dert ve belâm bir kat daha arttı. Hemen o mektubu fırına atıp yaktım. Aradan tam kırkgün geçmiş ve ben hakkımda vahyin geleceğini bekliyordum. Baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in gönderdiği bir adam bana geliyor. Dedi ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem karını uzaklaştırmanı sana emrediyor.' Dedim ki: 'Boşayayım mı? Ne yapayım!' 'Boşama, sadece ondan uzak dur!' dedi. O İki arkadaşıma da aynı haberi göndermiş.
Bunun üzerine hanımıma: 'Haydi babanın evine git, Allah bu hususta hükmünü verinceye kadar orada kal!' dedim.
Derken Hilâl'in karısı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellenı'e gelip dedi ki: 'Hilâl perişan bir durumdadır, hizmetçisi de yoktur, benim ona hizmet etmemde bir sakınca görür müsün?'
'Hayır, lâkin sana yaklaşmasın' buyurdu.
'Vallahi onun yaklaşacak bir durumu yok, çok bitkin bir halde. Vallahi bu hadise başına geldiği günden beri ağlıyor.' Ailemden biri bana dedi ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi
ve sellem'den hanımına, sana hizmet etmesi için izin vermesini isleyebilirsin. Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hilâl'İn hanımına, ona hizmet etmesi için izin vermiştir.' Ben de şöyle dedim: 'Bu hususta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den izin îs-leyemcm, izin istediğim zaman ne diyeceğimi de bilemem; sonra ben gencim, kendi işimi kendim görürüm.'
On gün daha aradan geçti; böylece bize konuşma yasağı konulmasından bu yana tam elli gün tamamlanmış oldu. Ellinci günün sabahında, sabah namazını evlerimizin birinin üstünde kıldım.
Allah'ın da hakkımızda zikrettiği gibi (Tevbe, 117-119) yeryüzü bize dar gelmiş bir hal üzere otururken, avazının çıktığı kadar yüksek sesle bağıran Sela' dağı üzerine birinin çıkmış şöyle dediğini duydum: 'Ey Kâ'b bin Mâlik, müjde!'
Hemen şükür secdesine kapandım. Bu sıkıntıdan artık kurtulduğumu anlamıştım. Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldırdığında, Allalı'm bizi affettiğini halka ilan etmiştir. Herkes bize müjde vermek için koşuşmuş. İki arkadaşıma da müjdeciler gitmiş. Bana Eslem'li birisi atını dörtnal koşturup gelerek ve dağın tepesinden, attan daha hızlı giden bîr sesle 'Müjde ey Kâ'b bin Mâlik!' diye bağıran bir adam gelmiş.
Bana bu müjdeyi veren kişi gelince, sevinçten elbiselerimi çıkarıp müjde olarak ona verdim. Kendim başka bir yerden ödünç elbise alıp giydim, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i ziyaret etmek amacıyla yola koyuldum. Yolda insanlar beni fevc fevc karşıladılar. Hepsi beni kutladı, 'Ne mutlu sana Allah senin tevbeni kabul edip yalığadı' dediler. Nihayet Mescid'e girdik. Baktım Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafını halk çevirmiş. Hemen Talha bin Ubeydullah yerinden fırladı, gelip benimle musafaha edip, beni tebrik etti. Vallahi muhacirlerden, ondan başka hiç kimse (benim için) ayağa
kalkmadı. —Kâ'b, Talha'mn bu inceliğim hiç unutmazdı—
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e selâm verdiğimde yüzü sevinçten panldıyor-du. Şöyle buyurdu: 'Annen seni doğurduğu günden bugüne kadar karşılaşmadığın bir haberi sana müjdeliyorum.' Dedim ki:
'Bu Allah'tan mı, yoksa senden mi ey Allah'ın Resulü?'
'Allah'tan' dedi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir şeye sevindiği zaman, mübarek yüzü Ay parçası gibi parıldardı. Biz (sevincini) bundan anlardık. Önünde oturunca, dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın beni bağışlamasından ötürü tüm malımı Allah yolunda bağışlayayım mı?'
'Bir kısmını yanında alıkoy. Bu senin için daha iyi olur' buyurdu.
Dedim kî: 'Öyleyse Hayber'de elde ettiğim malımı tutayım.' Sonra şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah benî doğru söylediğim için kurtardı. Öyleyse sağ olduğum müddetçe doğruluktan ayrılmayacağıma Allah'a söz veriyorum. Doğru sözlerinden dolayı Allah'ın hiç kimseyi benim kadar (doğru konuştuğum için) ödüllendirdiğini bilmiyorum. Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e söylediğim günden bu yana hiçbir yalana tevessül etmedim. Çok ve ama çok mutluyum. Bugünden sonra da Allah'ın beni ölünceye dek yalandan korumasını dilerim.'
Bunun üzerine Allah şu âyetleri inzal buyurdu:
'And olsun ki Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzereyken, Pey-gamber'e uyan muhacirlerle Ensâr'ın ve Peygamber'in tevbelerini kabul etti. Tevbele-rini, onlara karsı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir.
Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek, nefisleri kendilerini sıkıştırıp. Al-
lah'tan başka sığınacak kimsenin olmadığını anlayarak, savaştan geri kalan üç kişinin de tevbesini kabul etti. Allah, tevbe

ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü o tevbe-leri kabul eden ve merhametli olandır.
Ey inananlar, Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun!' (Tevbe, 117-119)
Allah'ın beni İslâm'a hidayet ettiği günden beri bu kadar büyük bir nimete ve mutluluğa nail olmamıştım. Hele Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı doğru davranmamın semeresini elde etmem yok mu, bana bambaşka mutluluk vermiştir. Çünkü ben de ötekiler gibi yalan söyleseydim onların âkibetine uğrayacaktım, onlar gibi helak olup gidecektim; zira Allah onlar hakkında şöyle buyurmuştur:
'Döndüğünüzde kendilerine çıkışmamanız için Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin; çünkü pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden hoşnut olasınız diye size and verirler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah, yolundan çıkmış kimselerden razı olmaz,' (Tevbe, 95-96)
İşte biz üç kişi yemin ettiklerinde Allah Resulünün yeminlerini kabul ettiği kişilerden değildik; Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de onların biatlerini kabul edip onlar için istiğfar etti. Fakat bizim işimizi Allah'a havale etti. Allah'ın hükmüne bıraktı. Allah da 'geri kalmış üç kişi' kavl-i şerifinde belirtildiği gibi bizi affetti. Bizi yalan yere yemin edenlerden ayırdı, bizim harpten geri kalmamızdan söz etmedi. Buna karşılık Peygamberimizin bizi o yemin edenlerden, özürlerini kabul ettiği kimselerden ayırıp geri ertelemesi ve Allah'ın hükmünü hakkımızda beklemesinden söz etti."
7007- Diğer rivayet:
"Benim en önem verip kaygılandığım şey; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den önce Ölüp de onun benim namazımı kılmaması ya da, Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sel-lem'in ben böyle perişan halimdeyken ölmesi. Çünkü şu anda benimle hiç kimse ne konu-
şuyor, ne selâm veriyor ve ne de bana kimse dua ediyor.
Ben böyle düşünüp dururken, gecenin ancak üçte biri kaldığı zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, benim işimle ilgilenen çok iyi bir kadın olan Ümmü Seleme 'nin ya-nındayken Allah levbemizi kabul edip bizi affettiğine dair âyeti indirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurdu: 'Kâ'b affedildi.' Ümmü Seleme dedi ki: 'Hemen ona haber salıp müjde vereyim mi?' Şöyle buyurdu:
'Şimdi bunu yaparsan, insanlar başına üşüşür, sizi rahat bırakmaz ve gecenin kalan kısmındaki uykunuzdan olursunuz'."
7008- Diğer rivayet:
"Kâ'b, yahut Ebû Lübâbe ya da Allah'ın dilediği (başka) kimse şöyle dedi:
'Benim tevbem ancak, günah işlediğim kavmimin yurdunu terk etmem, yahut da tüm malımı sadaka olarak dağıtmamdır' (dediğimde) şöyle buyurdu:
'Malının üçte birini sadaka olarak dağıtman sana yeter'."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
7009- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Eğer harbe gitmezseniz (kaçarsanız), sizi elim bir azapla azablandınr" mealindeki âyetle (Tevbe, 39), "Medinelilerin çevrelerindeki Bedevilerin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den (harpten) geri kalmaları yaraşmaz" mealindeki âyeti (Tevbe, 120) "Mü'minlerin hepsinin tüm olarak harbe çıkmaları gerekmez" mealindeki âyet (Tevbe, 122) neshetmiştir. [Ebû Dâvud]
7010- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Necde bin Nufey ona; "Eğer siz harbe çıkmazsanız sizi elim bir azapla azaplandı-rır" mealindeki âyet (Tevbe, 39) hakkında sordu. O şu cevabı verdi: "Allah onlara yağmur yağdırmadı ve bu, onların elim azabı oldu." [İkisi de Ebû Davud'a ailtir]
7011-Abdullah bin ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"el-Haris bin Huzeyme, Berâe (Tevbe) sûresinin "Lekad câeküm Resulün min enfüsi-küm (-Andolsun ki içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki...)' İle başlayan son iki âyetini (Tevbe 128-9) Ömer'e getirdi.
Ömer dedi ki: 'Seninle beraber bunu bilen var mıdır?'
'Bilmiyorum, lâkin vallahi ben bu iki âyeti Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den dinleyip ezberlediğime şehadet ederim.'
Ömer: 'Ben de bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den dinlediğime şehadel ederim' dedi. Sonra sözüne şunu da ekledi: 'Eğer bunlar üç âyet olsaydı başlıbaşına bir sûre yapardun. Kur'ân'dan bir sûre bakın ve bunu onun içine koyun.' dedi. Bunun üzerine biz bunu Berâa sûresinin sonuna koyduk."
[Ahmed, İbn İshâk'ın tedlisi ile.]
7012- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Lekad câeküm Resulün min enfüsikum"
âyeti (Tevbe, 128-9) en son inen âyettir.
(Abdullah) İbn Ahmed ve Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle.
7013- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Onlar Kur'ân'ı Ebû Bekr'in zamanında
mushaflarda cem ettiler. Ubeyy onlara yazdırıyordu. 'Summe'n sarefû sarafallahu kulûbe-hum bi ennehum kavmün lâ yefkahâri âyetine (Tevbe, 127) gelince, bunun Kur'ân'm en son inen âyeti olduğunu ileri sürdüler. Bunun üzerine Ubeyy onlara dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bundan sonra bana iki ayet daha okuttu: 'Le kad câeküm Resulün min enfüsikum... Ve huve Rabbul-Arşil-Azîm'& kadar. İşte bu, Kur'ân'm en son inen âyetidir' dedi. Allah bununla kendisinden başka hiçbir ilah olmadığım, en son olarak ilan etmiştir. 'Senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona şunu vahyetmiş olmayalım: Benden başka hiçbir ilah yoktur, Öyleyse bana ibadet edin!' âyeti (Enbiyâ, 25) de zaten bunu ifade etmiyor mu?"
[Abdullah İbn Ahmed.]

YUNUS, HUD, RA'D VE İBRAHİM SÛRELERİ
7014- Ebû'd-Derdâradiyallahu anh'dan: Ona: "Onlar için dünya hayatında da müjde vardır" mealindeki âyet (Yûnus, 64) hakkında sordular; şöyle cevap verdi; "Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduğum günden beri bana hiç kimse sormadı. O sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle demişti: 'Bunu senden başka bana hiç kimse sormadı. Bu, müslümanın gördüğü ya da kendisine gösterildiği salih (doğru) rüyadır'."
[Tirmizî]
7015- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Firavun'u suda boğduğu zaman, Firavun dedi ki: 'İsrail oğullarının iman ettiği ilahtan başka hiçbir ilah bulunmadığına inandım.' (Yûnus, 90) Cibril dedi ki:
'Ey Muhammedi Ona (ilâhî) merhamet erişir endişesiyle, deniz çamurundan alıp da onun ağzına tıkadığımı bir görseydin (şaşırıp kalırdın).' [Tirmizîl
7016- Diğer rivayet:
"Cibril, belki Firavun 'Lâ ilahe illallah' der de Allah'ın rahmeti ona erişir endişesiyle devamlı olarak ağzım deniz çamuruyla tıkayıp durdu."
7017- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Bekr dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü!
Saçların ağardı, ihtiyarladın.' Buna cevaben: 'Benî, Hûd, el-Vâkıa, el-Mürselûti, Amme ye-tesâelûne ve İze'ş-şemsu küvviret

sûreleri kocattı' buyurdu." [Tirmizî]
7018- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bitin ki, onlar Peygamber'den (düşmanlıklarını) gizlemek için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler) mealindeki âyeti (Hûd, 5) okuyunca onun hakkında sordular; şöyle dedi: "Helaya gittiklerinde ve ha~ nımlanyla cinsel ilişkide bulunduklarında avret yerlerinin açılmasından utanan insanlar vardı." İşte bu âyet, onlar hakkında nazil olmuştur." [Buhârî]
7019- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Harplerden birinde Hıcr denilen mevki-iye indiğinde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanlara şöyle hitap etti: 'Ey insanlar! Peygamberinizden mucizeler istemeyin! Bunlar (yani Semûd kavmi), peygamberlerinden mucize olarak Allah'ın kendilerine bir deve göndermesini istediler. Allah da dileklerini kabul etti. Ondan sonra deve bu yoldan gelip onların suyundan içiyordu, onlar da onu sağıp sütünü içiyorlardı.
Sonra gidiyor ertesi gün kendi içme sırasında yine aynı yoldan geliyordu. Derken, deveyi kestiler. Bunun üzerine Allah onlara üç gün mühlet verdi, üç günden sonra onlara azap göndereceğini beyan etti. O'nun beyanı asla yalan değildir. Sonra bir sayha geldi, onlardan yer ile gök arasında kim varsa hepsini helak etti. Ancak Allah'ın Harem'inde olan kurtuldu. Allah'ın Haremi onu o azaptan kurtarmıştır.
Denildi ki: 'Kimdir o (kurtulan) ey Allah'ın Resulü?'
'O, Ebû Reğâl'dır' buyurdu."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'fa, Bezzâr ve Ahmed.|
7020- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, zalime mühlet verir (fırsat tanır), ancak bir de yakaladı mı bırakmaz." Sonra şu âyeti okudu: "Allah kentlerin zalim halkım yakalayınca, böyle yakalar. Yakalaması da şiddetli ve elemlidir." (Hûd, 102)
[Bııhârî İle Muslini ve Tirmizî.)
7021- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Bir adam bir kadını Öptü. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirdi. Bunun üzerine: 'Gündüzün iki tarafında gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl! İyilikler kötülükleri giderir' mealindeki âyet (Hûd 114) nazil oldu. Adam dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu, sadece bana mı özgüdür?'
'Bununla amel eden ümmetimden herkese şamildir' buyurdu."
7022- Diğer rivayet:
"Bir adam Peygamber'e sallallahu aleyhi ve sellem gelip dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Medinenin en ücra köşesinde ben bir kadına (yere yatırarak) sarkıntılık ettim ve aramızda cinsel birleşme olmaksızın onunla nefsimi tatmin ettim. İşte ben buradayım, hakkımda hükmünü ver!' Ömer ona dedi ki:
'Allah senin ayıbını örttü. Sen de kendi aybını gizleyip söylemeseydin daha iyi olmaz mıydı?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir cevap vermedi. Adam kalkıp gitti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ardından bir adam gönderip onu çağırttı, adam geri gelince şunu okudu: 'Gündüzün iki ucunda, gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür.' (Hûd, 114)
Cemaatten bir adam dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu yalnız o adama mı mahsustur?'
'Hayır; herkese şamildir' buyurdu."
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7023- Onun (Tirmizî'nin) Ebu'l-Yüsr'den naklettiği rivayeti:
"Bana hurma satın almak isleyen bir kadın geldi. Dedim ki: 'Evde bundan daha İyi hurma vardır. Hemen benimle eve girdi, eğildim, onu öptüm. Ebû Bekr'e gelip durumu anlattım. Dedi ki: 'Kimseye söyleme, Allah'a tev-be et!' Ömer'e anlattım; o da: 'Kimseye söyleme, Allah'a tevbe et!' dedi. Sabredemedim, varıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e de anlattım. Şöyle buyurdu:
'Allah yolunda gazaya çıkmış olan birinin yerine kendini koyarak ailesine böyle bir şey mi yaptın?' Bu söz onun o kadar ağırına gitmiş ki keşke o güne kadar müslüman olmasaydı da ancak o gün müslüman olsaydı (böylece günahları bağışlansaydı) temennisinde bulunmuş.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem uzun süre başım eğdi. Nihayet Allah ona şu âyeti vahyetti:
'Gündüzün iki ucunda, gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl! İyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür.1 (Hûd, 114)
(Ebû'I-Yüsr dedi ki:) Onun yanına vardım; bu âyeti bana okuyunca, ashabı ona sordu: 'Bu, yalnız ona mı özgüdür?'
'Hayır, herkese şamildir' buyurdu.
7024- İbn Abbâs radiyallahu anlı'dan: "Bir sahabi bir kadını seviyordu. Allah
Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bir iş için izin isledi. Yağmurlu bir günde doğru kadının bulunduğu yere gitti ve kadının havuzda yıkandığını gördü. Kadına yanaşıp cinsel organını tahrik etmeye çalıştığında, onun bu iş için yetersiz durumda olduğunu anlayınca kadını bıraktı ve gidip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e anlattı. Peygamber ona 'Haydi kalk dört rek'at (nafile) namaz kıl!' diye emretti.
Sonra: 'Gündüzün iki ucunda, gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl, doğrusu İyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar İçin bir öğüttür' mealindeki âyet nazil oldu." |Bezzâr.]
7025- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Onu (Yûsuf'u) ucuz fiyata birkaç dirheme sattılar" mealindeki âyeti (Yûsuf, 20) şöyle yorumladı. "Yûsuf'u sattıkları paranın miktarı yirmi dirhemdi. Onlar Mısır'dayken kendilerine gelmeleri için haber saldığı ailesi, doksanüç kişi idi. Erkekleri peygamber, kadınları ise sıddîka idi. Vallahi Mûsâ ile oradan çıktıkları zaman sayıları, altıyüzyetmişbine ulaşmıştı." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'te.]
7026- Urve radiyallahu anh'dan:
O, Âişe'ye 'Nihayet peygamberler umutlarını kesip yalanlandıklarını sandıkları zaman' mealindeki âyette (Yûsuf, 102) geçen bir kelime kuzzibû şeklinde şeddeli mi okunmalı, yoksa kuzibû şeklinde şeddesiz mi okunmalı?" diye sordu.
ÂİŞe (birincisini tercih ederek): "Onları kavimleri yalanladı" dedi.
Dedim ki: "Vallahi o halde onlar kavimlerinin kendilerini yalanladıklarını kesin olarak bildiler, tabii bu bir zan değildir."
"Ey Urvecik, evet! Onlar bunu kesin olarak bilmişlerdir" deyince, şöyle dedim: "Belki de âyette geçen kelime 'kuzibü' şeklinde okunmalı, (yani Resuller kendilerine yapılan yardım vaadinde aldatıldıklarını zannettiler)"
"Allah korusun! Peygamberler Rablerine karşı asla böyle bir zanda bulunmazlar" dedi.
"Peki Öyleyse nedir bu âyetin anlamı?"
"Bunlar resullere tabii olan kimselerdir ki, aynı zamanda Rab'lerine iman etmiş ve resulleri de tasdik etmişlerdi. Fakat duçar oldukları belâlar o kadar-uzamış ve yardım da kendilerine o kadar gecikmiştir ki nihayet resuller, kavimlerinden kendilerini yalanlayanların imana gelmelerinden ümit kesecek hâle gelmişlerdir. Yine resuller, kendilerine tabii olanların da kendilerini yalanlayacaklarını zannettikleri vakitte Allah'ın yardım ve zaferi resullere gelmiştir."
7027- Diğer rivayel İbn ebî Müleyke'den: İbn Abbâs dedi ki: "(Hatta o resuller, va-adedildikleri ilâhî yardım hususunda) muhakkak yalana uğradıklarını zannettiler." (Yûsuf, 110) (Yardım) gecikmiş ve yavaş gelmiştir." Sonra bağlantılı olarak şu

âyeti okudu: "Nihayet Peygamber ve beraberinde iman edenler: 'Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?' diyorlardı." (Bakara, 214) (İbn Ebî Mü-leyke diyor ki:) Urve bin Zübeyr'e rastladığımda bunu (kuzibû şeklinde tahfif ile okumayı) kendisine anlattım. Şu cevabı verdi:
Âişe (şeddesiz okunmasını reddederek) dedi ki: "Maazallah! Vallahi Allah, Resulüne ne vaad etti ise, Ölmeden o mutlaka olmuştur. Ne var ki peygamberlerin üzerinde belâ o kadar sürekli olmuştur ki, nihayet kavimlerinden beraberlerinde olanların da kendilerini yalanlamalarından korkar hale gelmişlerdir." Bu nedenle Âişe bu âyeti şeddeli olarak "küz-zibû" şeklinde okurdu. |Buhârî|
7028- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Biz onlardan bazısını bazısına yemişlerinde (ve tatlarında) üstün tutarız" mealindeki (Ra'd, 4) âyette geçen "üstünlüğü" kelimesini (hurmaların) kalitesiz, Farisî çeşitten olması, tatlı ve eksi oluşları" ile tefsir etmiştir.
[Tirmizî]
7029- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem)
"Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavmin
bir yol göstereni vardır" mealindeki âyet
(Râ'd, 7) hakkında buyurdu ki: "Uyarıcı ile yol
gösterici, Hûşimoğullarından bir adamdır."
(Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağîr'de]
7030- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bir adamı, cahiliye büyüklerinden bir adama, onu Allah'a davet etmesi için gönderdi. Adam dedi ki: "Beni kendine davet etliğin Rabbin nedir? Demirden midir, bakırdan mıdır, gümüşten midir, altından mıdır?'
Hemen gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e durumu bildirdi. Onu tekrar gönderdi, aynısını söyledi; gelip Pey-gamber'e sallallahu aleyhi ve sellem hadiseyi bildirdi. Onu ona üçüncü kez tekrar gönderdi. Cevaben aynısını söyleyince gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e onun söylediğini bildirdi.
Bunun üzerine Allah, bir yıldırım gönderip adamı yakıp kül etti. Daha sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Allah adama yıldırım gönderip yaktı.' Bunu müteakip: 'Onlar pek kuvvetli olan Allah hakkında çekişirlerken, O yıldırımları gönderir de onlarla dilediğini çarpar'âyetini (Râd, 13) indirdi."
[Bezzâr, Taberânî, Mu'cemul-Evsat'ta, Ebû Yâ'Iâ ve Taberânî, Mu'cem el-Kebîr'de]
7031- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Ona irin suyundan içİrilıı; yudumlar" mealindeki âyeti (İbrahim, 16) şöyle tefsir et-
ti: "Ağzına yaklaştırılır, tiksinir, tekrar yaklaştırılır, yüzünü kavurur, başındaki deri soyulup düşer, içince bağırsakları parçalanıp dübüründen çıkar."
Allah Teâlâ buyurdu: "Kaynar su içirilir-ler bağırsakları parçalanır." (Muhammed, 15)
Yine Allah Teâlâ buyurdu: "Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulur. Bu ne kötü bir içecek ve cehennem de kötü bir duraktır." (Kehf, 29) rnrmizî]
7032- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içinde hurma bulunan bir sepet getirildi. Şöyle buyurdu: 'Güzel bir söz, kökü (yerde) sağlam, dalları göğe doğru yükselen güzel bir ağaç gibidir. Rabbinin izni ile her zaman meyvesini verir' âyetinde (ibrahim, 24) geçen ağaç hurma ağacıdır.
'Çirkin söz de yerden koparılmış kökü olmayan çirkin bîr ağaç gibidir' âyetinde (ibrahim, 26) adı geçen ağaç ise hanzale yani Ebû Cehil karpuzudur'." (İkisi de TirmİizÎ'ye ait.|
7033- el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Allah iman edenleri sağlam bir söz üzerinde sabit kılar" mealindeki âyet (İbrahim, 27), kabir azabı hakkında nazil olmuştur. Kabirdeki adama denilecek ki:
"Rabbin kimdir?" O da su cevabı verecek: "Rabbim, Allah'tır. Peygamberim Mu-hammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir."
(Böylece o, (bu şehadeti ile) kabir azabından kurtulacaktır)." |Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
7034- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Allah'ın nimetine karşı nankörlük edenleri görmüyor musun?" âyetini (İbrahim, 27) şöyle yorumladı: Burada sözü edilenler vallahi Kureyş kâfirleridir. Ömer dedi ki: "Onlar Kureyş'lir; Muhammed ise Allah'ın
(onların nankörlükte karşıladıkları) nimetidir. (Ayetin devamında gelen) "Kavimlerini helak yurduna götürdüler" in mânâsı, "Bedir günü cehenneme götürdüler" demektir. |Buhârîj
7035- M. el-Evsat'ta Ali'den:
"Bu âyet, Benû Mahzûm ve Benû Ümey-ye'nin kibirli ve böbürlü kişileri hakkında nazil olmuştur. Benû Mahzûm'un neslini Allah Bedir savaşında kurutmuştur. Beııü Ümeyye ise, bir süre daha yaşamışlardır."
7036- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e "Yerlerin başka yerle ve göklerin de başka göklerle değiştirildiği gün" âyeti (İbrahim, 47-48) hakkında sordum; dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! İhsanlar o zaman nerede olacaklar?" Şöyle buyurdu: "Sırat üstünde olacaklardır." [Müslim veTirmizî]

HİCR, NAHL VE İSRÂ SÛRELERİ
7037- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cehennem ehli, beraberlerinde Allah' in dilediği kıble ehli ile bir araya geldiklerinde, kâfirler müslümanlara şöyle diyecekler:
'Siz müslüman değil miydiniz?'
'Evet.'
'Müslümanlığınız size bir fayda vermedi, bakınız siz de ateşte bizimle siniz.'
'Günahlarımız vardı. Onun için sorumlu tutulduk' diye cevap verecekler. Allah onların bu sözünü duyunca, ateşte bulunan kıble ehlinin ateşten çıkartılmasını emredecek ve bu sayede onlar çıkıp kurtulacaklardır. Ateşte kalan kâfirler de o zaman söyle diyecekler:
'Ah keşke biz de müslüman olsaydık da onlar gibi biz de çıksaydık.'
Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şunu okudu: "Elif Lâm Râ. İşte onlar Kitâb'ın âyetleri ve apaçık bir Kur'ân'dır..." "müslüman olsaydık"^ kadar (Hicr, 1)
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir senedle.l
7038- Onun (M. el-Kebîr'de) hafi bir se-nedle Ebû Ümâme'den olan rivayeti:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnkâr edenler, keşke müslüman olsaydılar temennisinde bulunacaklardır" mealindeki âyet (Hicr, 1), Haricîler hakkında nazil

olmuştur. Onlar Allah Teâlanın müslümanları, önderieri(ni) ve cemaati affettiğim görünce: 'Keşke bizler de müslüman olsaydık!' diyeceklerdir."
7039- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mü'minin ferasetinden sakının! Çünkü o, Allah'ın ışığı (nuru) ile bakar ve görür."
Sonra şu âyeti okudu: "Bunda görebilen insanlar için ibretler vardır." (Hicr, 75)
[Tirmizî]
7040- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Sabaha karşı bir çığlık onları alıverdi" mealindeki âyeti (Hicr, 83) şöyle tefsir etti: "Lut kavmi, istiğfar ve dua vakti olan sabah ezanı vaktinde helak olmuştur."
[Taberânî, M. el-Kebîr'de.]
7041- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Seb'u'l Mesâni, Seb'u't Tivâl (uzun sûreler) verilmiştir." |Nesâî.]
7042- İbn Abbâs radiyallalıu anh'dan:
O, "Kur'ân'ı işlerine geldiği gibi bölenlere de" mealindeki âyeti (Hicr, 91) şöyle yorumlamıştır: ''Onlar ehl-i kitap olan hristiyan ve yahudilerdir, Kur'ân'ı parça parça yapıp bir kısmına inandılar, bir kısmını ise inkar ettiler." [Buhârî]
7043- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem)
"Hepsine yaptıklarından mutlaka soracağız" mealindeki âyeti (Hicr, 92-3): "Yani 'Lâ ilahe illallah' sözünden dolayı (onu söylemedikleri için) sorguya çekeceğiz, demektir" şeklinde yorumlamıştır. [Tirmizî]
7044- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O, "Onlara azap üstüne azap katıp fazla-
{aştıracağız" mealindeki âyeti (Nahl, 88) şöyle yorumladı: "Dişleri uzun arılar gibi olan akreplerle azaba uğratılacaklar."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebir'de]
7045- Ebû Ya'lâ, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"(Mezkûr âyette) bahsedilen azap, Arş'm altında bulunan beş nehir vardır ki, o nehirlerin bazılarında gece, bazılarında ise gündüz azaba uğratılırlar."
7046- Osman bin Ebî'l-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum; gözü ile bir baktı sonra neredeyse yere yapıştıracak şekilde onu aşağıya indirdi. Sonra yine yukarı kaldırıp baktı. Şöyle buyurdu: 'Cibril Aleyhisselam bana gelip su âyeti §u sûrenin şu yerine koymamı emretti: 'Allah adaletli davranıp İhsanda bulunmayı, emreder... umulur ki düşünürsünüz'." (Nahl, 90)
[Ahmed]
7047- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında kalan müstesna, Allah'ı inkar edip.... büyük azap onlar içindir." (Nahl, 106) O (İbn Abbâs), bu âyetin umumî hükmünden şunu istisna kılmıştır:
"Sonra işkence edildikten sonra hicret edenlere karşı... Rabbin şüphesiz merhametlidir." (Nalıl, 110) Bu âyetlerde kastedilen şahıs; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy katipliği yapan ve bilâhare Mısır'da bulunan Abdullah bin Ebî Serh'tir. Şeytan onu aldatınca kâfirlere katıldı. Fetih günü ise öldürülmesi için emir verildi. Ancak Osman onu kurlarmak için himayesine almak istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Osman'ın ona verdiği emâm kabul buyurdu. (Nesâî.)
7048- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Uhud savaşında Ensâr'dan tam altmış dört kişi şehit düştü. Muhacirlerden ise altı kişi. Müşrikler şehit cesetlerinden bazı uzuvları kestiler.
Bunun üzerine Ensâr şöyle dedi: 'Bir gün onları elimize geçirirsek uzuv kesmek nasıl yapıhrmış onlara mutlaka göstereceğiz.' Daha sonra Mekke'nin fethi gününde Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Şayet onlara ceza verirseniz, size verdikleri ceza kadar verin! Eğer sabrederseniz elbetteki bu, sabredenler için daha iyidir.' (Nahl, 126). Bir adam: 'Bugünden sonra Kureyş('ten kimse) kalmayacaktır' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Dört kişi hariç, halktan elinizi çekin, kimseye ilişmeyin!'" [Tirmizî]
7049- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, Benû İsrâîl (İsrâ), Kehf, Meryem sûreleri hakkında: 'Muhakkak ki bu sûreler ilk sûrelerdir; ve ilk ezber edilenlerdendir' demiştir."
7050- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, 'Şımarmı$ elebaslarına emrederiz'
âyetini (İsrâ, 16) şöyle tefsir etti: Cahiliye devrinde biz, insanlar çoğaldıkları zaman 'Fulanoğulları arttı' derdik." [Buhârî]
7051- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Akrabaya hakkını verin!" mealindeki
âyet (İsrâ, 26) nazil olduğunda, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fâtıma'yı çağırıp ona Fedek (arazisin)i verdi.'
|Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf bîr senedle]
7052- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Onların taptıkları putlarda Rablerine
daha yakın olmak için vesile ararlar" mealindeki âyeti (İsrâ 57) o, şöyle yorumladı: "İnsanlardan bir grup, cinlerden bir gruba tapıyorlardı. O taptıkları cin taifesi müslüman oldu. İnsanlar İse onlara tapmaya devam ettiler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu."
[Buharı ve Müslim.]
7053- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Sana gösterdiğimiz rüya ile sadece insanları denedik" mealindeki âyette (İsrâ 60) geçen "rüya" kelimesi, İsrâ gecesinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gösterileni gerçek gözü İle görmesidir. Kur'ân'da lanetlenmiş olarak geçen ilgili ağaç da zakkum ağacıdır. [Buhârî veTinhizî.]
7054- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Herkesi kendi önderi ile birlikte çağırdığımız gün" mealindeki âyeti (İsrâ, 71) şöyle tefsir etti: "Onlardan biri çağırılıp, kitabı (amel defteri) sağ tarafından verilir. Vücudu altmış arsın uzatılır, yüzü apaydınlık olur, basına pırıl pırıl parıldayan inciden bir taç konur. Yanında toplandıkları arkadaşlarına gider, onu uzaktan gördüklerinde, şöyle derler: "Ya Rabbi onu bize getir!" Onlara gelip şöyle der: 'içinizden her birine müjde verin. O da tıpkı hidayet üzere kendisine uyulan bu adam gibi olacaktır.'
Kâfire gelince, kitabı sol tarafından verilecek; yüzü simsiyah kesilecektir. Vücudu altmış arşın uzatılacak ve ateşten bir taç giydirİ-lecektir. Arkadaşları onu görünce, şöyle diyeceklerdir: 'Bunun şerrinden Allah'a sığınırız. Allahım! Onu bize getirme!' Bu da onların yanına vardığında şöyle diyecekler: 'Allahım! Bunu rezil et!' O da şöyle diyecek: 'Allah sîzi uzaklaştır sın, çünkü İçinizden her bir şahıs, aynı akıbete maruz kalacaktır'." ITirmizî]
7055- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Şöyle derdi: (İsrâ 78. âyette geçen) "Dülû-
ku'ş-şems, güneş gök yüzünden kayıp gölge geldiği zaman olur. Ğasaku' l-leyl ise, gece ile gece karanlığının birleşmesidir."
[Mâliki
7056- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "(İnne Kur'âne' l-fecri kâne meşhuda =) Sabah namazı şahitlidir" âyetini (İsrâ, 78)
şöyle yorumladı: "Yani, gündüz melekleri ile gece melekleri sabah namazında buluşurlar."
7057- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Asâ en yeb'aseke Rabbüke makâmen mahmûdâ =) "RabbİninI seni bir Makâm-ı Mahmüd'a göndereceğini ümit edebilirsin" âyetinde (İsrâ, 79) geçen Makâm-ı Mah-mûd'dan murad, şefaattir."

7058- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de idi, hicret etmekle emrolundu. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
'De ki: 'Rabbim! Beni dahil edeceğin yere (Medine'ye) hoşnutluk ve esenlik dahil et!' Destekleyecek bir kuvvet ver!'" (İsrâ, 80) |Tirmizî]
7059- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim. O, bastonuna dayanmış bir halde idi. Yahudilerden bir grubun yanından geçtik; birbirlerine şöyle dediler:
'Ona ruh hakkında sorun!' Aralarından biri şöyle dedi: 'Onu sormayın, sîze hoşlanmadığınız bir şey duyurmasın.' Nihayet kalkıp şöyle dediler: 'Ey Ebû'l-Kasım! Bize ruhun ne olduğunu anlat!' Cevap vermeden biraz bekledi, anladım ki bu hususta ona vahiy geliyor. Ondan biraz geri durdum; çok geçmeden şu ayeti okudu: 'Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindendir. (Bu hususta) size ilimden pek az verilmiştir.' (İsrâ, 85) Birbirlerine şöyle dediler: 'Biz size onu sormayın demiştik'." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7060- Diğer rivayette (âyetteki ibarenin okunuşu) şöyle geçer: "(Ve mâ ûtû mine'l-il-mi=) Onlara pek az ilim verilmiştir." A'meş der ki: "Bizim kıraatimiz da böyledir (yani "ûtû" şeklinde)." |Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7061- O (Tirmizî), İbn Abbâs'dan benzerini rivayet etti; onda şöyle geçer:
(Yahudiler) dediler ki: "Bize çok ilim verilmiştir. Bize Tevrat verilmiştir. Kime Tevrat verilmişse ona çok ilim verilmiştir." Bunun üzerine şu âyet nâzü oldu: "De ki: Eğer denizler Rabbimin kelimelerine mürekkep olsaydı, Rabbimin kelimeleri tükenmeden deniz biterdi." (Kehf, 109)
7062- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ey Muhammedi Namaz kılarken sesini yükseltme, gizli de okuma ikisi arasında bir yol tut!" mealindeki âyet (İsrâ, 110), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de iken nazil oldu. O zaman müşriklerden gizleniyordu. Çünkü müşrikler Kur'ân'ı duyduklarında; Kur'ân'a, onu indirene ve onu getirene küfrediyorlardı. Bu nedenle (Allah) şöyle buyurdu: "Namazda okurken müşrikler duyacak derecede sesini yükseltme! Ashabın duyamıyacak kadar da gizli okuma! İkisi arasında bir yol tut! Bağırmadan oku ki onlar da Kur'ân'ı senden alıp Öğrensinler." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]

KEHF VE MERYEM SÛRELERİ
7063- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bir sene sonra dahi olsa istisnayı (İnşallah
demeyi) uygun görürdü. Sonra (şu âyeti) okudu:
"Herhangi bir $ey için, 'Allah' in onu dilemesine bağlamadıkça (yani inşaallah demedikçe) ben onu yarın yapacağım deme! Unuttuğun zaman Rabbini an!" (Kehf, 23)
(İbn Abbâs:) "Hatırladığın zaman (da Rabbini an!)" diyor.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir vel-Evsat'ta.]
7064- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (insaallah demedikçe) hiçbir şeyin için 'Bunu yarın yapacağım' deme, Bunu unuttuğun takdirde Rabbini an!" (Kehf, 23) Bu, şu demektir: "İn-şaallah demesini şayet unutursan, hatırladığın zaman, inşaallah de!"
Yine dedi ki: "Bu, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e mahsustur. Onun dışında hiç kimse için inşaallah demek mecburiyeti yoktur. Bizim için bu (gelecekle ilgili yapacağımız yeminin Allah'ın müsadesiyle olacağını ifade etmek için) sadece yeminde sözkonu-su olabilir." [Taberânî.]
7065- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Onları (Ashâb-ı Kehf i) ancak pek az kişiler bilir" mealindeki âyet (Kehf, 22) hakkında dedi ki:
"Ben o az kişilerdenim. (Ashâb-ı Kehf) Mekselemînâ, şehre para ile gönderilen Tem-lîhâ, Mertûlus, Yenbûnus, Derduûnûs, çoban olan Mentiyusisunus ile köpekleri Kılmîr."
Ebû AbdİrrahmanderKi: Babam dedi ki:
Bana ulaştığına göre: "Kim bu isimleri bir şey içine yazıp da yangına atarsa yangın hemen söner."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'tn zayıf bir senedle.]
7066- İbnü'l-Müseyyeb radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "(İlgili âyette (Kehf, 46) geçen 'Baki kalacak yararlı işler', kulun şunları söylemesidir: Allahu ekber, Sübhanallahi. Ve Iâ ilahe illallahu velâ havle velâ kuvvete illâ billahi." | Mâlik]
7067- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Saîd bin Cübeyr dedi ki: İbn Abbâs'a şöyle dedim:
"Nevf el-Bikâlî, İsrâİloğullarmın Musa'sının Hızır'ın arkadaşı olan Mûsâ olmadığını iddia ediyor, ne dersin?"
Şu cevabı verdi: "Allah'ın düşmanı yalan söylüyor. Ben Ubeyy bin Ka'b'ın: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu naklettiğini bizzat duydum:
"Mûsâ, hrâiloğullarına hitap etmek üzere ayağa kalktı. Kendisine 'En bilgin insan kimdir?' diye sorulduğunda: 'En bilgin insan benim' diye cevap verdi.
'En iyi bilen Allah'tır' demediği için Allah onu kınadı ve iki denizin birleştiği yerde kullarımdan bir kul vardır ki o, senden daha bilgilidir' diye ona vahyetti.
'Ey Rabbim ben onu nasıl (ve nerede) bulabilirim?' deyince kendisine şöyle denildi:
'Bir sepetin içinde sırtına bir balık yüklen. O balığı nerede yitirirsen o oradadır.' Beraberinde Yûşa' bin Nân olduğu halde yola çıktı. Mûsâ sepetindeki balığı yüklendi. Derken arkadaşıyla beraber yürüyerek bir kayanın yanına vardılar. Yorulmuşlardı, Mûsâ ve arkadaşı dinlenmek üzere yattılar. Bu sırada balık sepette kımıldadı, derken sepetten çıkıp denize kaydı. Allah, suyun akıntısını durdurdu. Öyle ki su neredeyse kemer gibi oldu. Balık için bir kanal oluşmuştu. Mûsâ ile hizmetçisi buna şaşakaldılar. O günün kalan saatlerinde ve o günün gecesinde.yürüdüler. (Sepetteki o) balığın denize düştüğünü söylemeyi Musa'nın arkadaşı unuttu. Sabah olunca Mûsâ arkadaşına dedi ki: Bayağı yorulduk ve bitkin düştük, yemeğimizi getir!' Ancak o, emredilen yere gelinceye dek yorgunlukla karşılaşmamıştı. (Hizmetçi) Dedi ki: 'Hani o kayaya gelmiştik ya, ben o balığı orada unutmuşum. Bana onu unutturan ve bir türlü hatırlamama engel olan mutlaka şeytandır. Balık şaşılacak bir tarzda denizin içine sıvışarak kayboldu' dedi.
Mûsâ: 'Zaten bizim aradığımız da orasıydı' deyip hemen izlerinin üzerinden geldikleri yoldan geri döndüler. Döndüklerinde orada örtüsüne bürünmüş bir adam gördü. Mûsâ ona selâm verdi.
Hızır dedi ki: 'Senin topraklarında selâm var mıdır?'
'Ben Musa'yım.'
İsrailoğullarının Musa'sı mı?'
'Evet.'
'Sen Allah'ın sana öğretip de bana öğretmediği bir ilim üzeresin. Ben de Allah'ın bana öğretip sana Öğretmediği bir ilim üzereyim' dedi.
Bunun üzerine Mûsâ ona dedi ki: 'Allah'ın sana öğrettiği hakkı bana öğretmen şartıyla sana uymamı kabul eder misin?'

'Senin benimle sabretmeye asla gücün yetmez. Hakkında haberdar olmadığın bir şeye nasıl sabredeceksin ki?'
'İnşaallah beni sabredicilerden bulursun, hiçbir hususta sana baş kaldırmam.'
'Öyleyse, bana uyarsan, sana hakkında bilgi verinceye dek bana bir şey sorma!'
'Peki olur' dedi.
Bunun üzerine Hızır ile Mûsâ deniz sahilinde yürümeye başladılar.
Bir geminin geçmekte olduğunu gördüler. Gemiye binmek için müsaade istediler. Hızır'ı tanıdıkları için parasız onları gemiye aldılar. Derken Hızır gemi tahtalarından birini söktü. Bunun üzerine Musa müdahale edip şöyle dedi:
'Adamlar bizi parasız gemilerine aldılar, sen tutup gemilerini deldin, gemi halkını batırmak istiyorsun. Çok kötü bir şey yaptın.'
Hızır şöyle çıkıştı: 'Ben sana bana sabre-demezsin demedim mi?'
'Unuttuğumdan dolayı beni muahaze etme! Bu iş sebebiyle bana zorluk çıkarma!' diye cevap verdi. Sonra gemiden indiler.
Sahilde yürümeğe başladılar, derken Hızır çocuklarla oynamakta olan bir yavrucağın başından tutup eliyle kopardı ve onu öldürdü. Musa müdahale etti ve dedi ki: 'Kısas hakkı olmaksızın tertemiz masum bir çocuğu niye Öldürdün? Pek kötü ve korkunç bir şey yaptın,' Hızır'ın cevabı:
'Ben sana, bana asla sabredemezsin demedim mi?' Mûsâ: 'Bu birincisinden daha çetindi' dedi ve ilave etti:
'Bundan sonra sana bir şey sorarsam bana arkadaşlık etme, o zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın.'
Oradan ayrılıp bir kasaba halkına geldiler. Onlardan yemek istediler, fakat onlar kendilerini misafir etmekten kaçındılar. Yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır onu kaldırıp eliyle düzeltti ve sağlamlaştırdı. Mûsâ dedi ki: 'Bizi misafir etmeyen bir milletin duvarını kaldırıp düzelttin, isteseydin karşılığında ücret alabilirdin.'
Hızır dedi ki: İşte artık ayrılma zamanımız geldi, sabredemediğin meselelerin açıklamasını sana yapacağım.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Allah Musa ya rahmet etsin! Sabretmesini çok isterdim. Çünkü haberlerinden bize de anlatırdı.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Birincisi Musa'nın bir unutması idi.' Dedi ki: 'Bir serçe kuşu gelip geminin yanına kondu ve denizden gagasıyla su yudumla-
maya başladı. Hızır ona şöyle dedi: 'Sen ve ben Allah'ın ilminden ancak bu serçenin denizden aldığı su kadar bir şey almışızdır'.'
(Saîd) İbn Cübeyr dedi ki: İbn Abbâs, şu âyeti okuyordu:
"önlerinde bir hükümdar vardı ki, işe yarar geminin hepsini gasben alacaktı.'" Şu âyeti de okuyordu: "Çocuğa gelince, o, kâfirdi."
7068- İbn Abbâs (r.a) rivayetlerindendir: "Musa kavmine vaaz ederken, Allah'ın
günlerini hatırlatıyordu. Allah'ın günleri nimetleri ile belâlarıdır. Bunları anlatırken bir ara şöyle dedi: 'Yeryüzünde kendimden daha hayırlı ve daha bilgin birini tanımıyorum'."
Yine onda şöyle geçer: "(Yanına) Tuzlu balık (al)!"
Yine onda: "Hızır, bir elbiseye bürünmüş sırtüstü başını yaslamış yatıyordu yahut başının ortasına yaslanmış yatıyordu" şeklinde geçer.
Onda yine şöyle geçmektedir: "Allah'ın rahmeti bizim ve Musa'nın üzerine olsun! Eğer o, acele etmeseydi şaşırtacak daha çok şeyler görecekti. Ne var ki arkadaşından ona utanmak gelmişti. Demişti ki: 'Bundan sonra sana bir şey sorarsam, bana arkadaşlık etme! Artık benden alabileceğin kadar özür aldın.'
Onda şöyle geçer: "(Halkı) Yaramaz bir kasabaya geldiklerinde, oranın meclislerini dolaşıp onlardan yemek istediler."
Onda şöyle geçer: "Gemi denizde çalışan birtakım yoksullara aitti. Onu zabtedecek olan hükümdar geldiği zaman onu delinmiş buldu. Yoksullar onu tahta ile tamir ettiler. Çocuğa gelince, yaratıldığı zaman kâfir olarak'yaratılmıştı. Anne babası ise ona şefkatli idiler. Şayet yetişip hüyüseydi onları azgınlık ve küfre sevkedecekti."
7069- Rivayetlerdendir:
"Kayanın dibinde 'Hayât' adı verilen bir pınar vardı ki onun suyu neye isabet ederse ona hayat verirdi. (Musa'nın yanında bulu-
narı) balığa da o sudan bir miktar isabet etmiş, balık da canlanmış ve (sepetten fırlayarak) denizdekaybolmuştu."
7070- Onun rivayetlerindendir:
"Ona (Musa'ya) denildi ki: "Kendisine ruh üfürülecek Ölü bir balık al!"
Musa da bir balık alarak sepete koydu. Bu balığın senden ayrılacağı yeri bana haber vermekle sorumlusun.'" dedi.
Hizmetçi ise: "Sen beni zor bir şeyle sorumlu tutmuş değilsin, dedi."
Onda ayrıca şöyle geçer: "Denizin ortasında Hızır' ı yeşil kadifeden bir yaygı üzerinde gördü. Hızır dedi ki: 'Tevrat'ın senin elinde olması ve vahiy gelmekte bulunması sana yetmiyor mu? Ey Mâsâ! Bende öyle bir ilim vardır ki onu bilmen sana gerekmez. Sende de öyle bir ilim vardır ki benim de onu bilmem gerekmez.'
Onda yine şöyle geçer: "Onu yere yatırıp bıçakla boğazladı."
Onda ayrıca: "Onlara (anne-babasına) azgınlık ve küfür eriştireceğinden korktuk. Onun (çocuğun) sevgisi, o ikisini (ebeveynini) çocuğun dinine sürükleyecekti" diye geçer.
7071- Rivayetlerinin birinde şöyle geçer: "İbn Abbâs üe el-Hur bin Kays bin Hısn el-Fezârî, Musa'nın sahibi (arkadaşı) hakkında tartıştılar.
İbn Abbâs onun Hızır olduğunu söyledi. Derken yanlarından Ubeyy bin Ka'b geçti, îbn Abbâs onu çağırıp dedi ki: "Ey Ebût-Tufeyl! Biz, arkadaşımla Musa'nın buluşmayı istediği arkadaşı hakkında tartıştık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den onun hakkında bir şey duydun mu?" Şöyle cevap verdi:
Onun şöyle buyurduğunu duydum: "Mû-sâ, İsrâiloğullanndan bir topluluk içindeyken, ona bir adam gelip sordu: 'Senden daha bilgin birini tanıyor musun?'
Musa 'Hayır' deyince, Allah ona 'Evet, Hızır kulumuz vardır' diye vahiy etti." Benzeri rivayet.
7072- Onun rivayetlerindendir: "Yürüdüler; nihayet oynamakta olan birtakım çocuklara rastladılar; hemen onlardan birinin yanına varıp onu Öldürdü. Mûsâ o anda yadırganacak bir şekilde ürktü. Sonra şöyle dedi: 'Günahsız tertemiz çocuğu öldürdün değil mi?' Benzeri.
7073- Onun rivayetlerindendir: "Sana demedim mi?" (Kehf, 72-75) (Musa'nın itirazının) Birincisi unutma, ikincisi şart, üçüncüsü ise kasıt idi."
7074- Onun rivayetlerinden: "Balıktan biraz yenmişti; üzerine (hayat) su(yu) damlayınca, balık hayat buldu." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7075- Onun (Tirmizî'nin) Ebû'd-Der-dâ'dan rivayeti:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
("Duvarın altında onların bir hazinesi vardı" (Kehf, 82) âyetinde geçen) "Define, altın ve gümüş idi."
7076- Zeyneb bini Çalış radiyallahu aıı-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına büyük bir heyecan ve korku İle girip şöyle dedi: 'Lâ İlahe illallah. Yaklaşan şer ve belâdan dolayı vay arabın haline!' -Baş parmağıyla onun yanındaki parmağını halka haline getirerek-: 'Ye'cûc Me'ciic'ün

şeddi işte böyle açılmıştır.' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İçimizde bu kadar iyi kişiler varken biz helak mı olacağız?' Şöyle buyurdu:
'Evet, fenalıklar çoğalınca.'
[Buhârî, Müslim ve benzerini Tirmizî.]
7077- Ebû Hûreyre radiyallahu aıh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her gün şeddin altını kazarlar tam delineceği sırada, başlarındaki reisleri: 'Haydi dönün, yarın bitiririz' der. Yarına kadar Allah onu daha da sağlam bir hale getirir. Zamanı gelinceye kadar bu böyle devam edecektir.
Müddeti dolduğu zaman, Allah onların başına: 'Haydi şimdi gidin, yarın inşaallah kazarsınız' diyecek olan birini gönderecek. İnşaallah dediği için yarın vardıklarında onu bıraktıkları gibi bulacaklar. Kazıyıp delecekler oradan çıkarak insanların üzerine akın edecekler. Ne kadar su varsa hepsini içecekler, insanlar oradan kaçacak. Oklarını göğe atacaklar, atılan oklar kanlı olarak geri dönecek. Ondan sonra öğünerek şöyle diyecekler:
'Yeryüzündekileri perişan ettik, gökteki le-rin de hakkından geldik, kahrü perişan ettik.' Bunun üzerine Allah onların kafalarına kurtlar gönderecek, helak olup gidecekler. Mu-hammed'in canı elinde olan Allah'a kasem ederim ki, onların etlerinden yeryüzündeki tüm canlılar yiyip doyacaklar, semirip oynaşacaklar, çokça şükredecekler." [Tirmizi]
7078- Mus'ab bin Sa'd radiyallahu anh'-dan:
"Ubeyy (b. Ka'b)'e Cenâb-ı Hakk'ın: 'Ameller yönünden en fazla zararda olanları size bildireyim mi?' mealindeki kavli (Kehf 103) hakkında sordum. 'Onlar acaba Harûrî-ler mi (Haricîler mi)?' dedim.
'Hayır; onlar yahudi ve hırisliyanlardır. Zira yahudiler Muhammed'i yalanladılar. Hı-ristiyanlara gelince, onlar da cenneti inkar ettiler; 'Orada ne yemek var, ne de su' dediler."
Harûriye (Haricîler), Allah'a verdikleri sözü bozanlardır ki (babam) Sa'd onlara: 'Fâ-sıklar' derdi." |Buhârî]
7079- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar değeri olmayan büyük ve şişman bir adam gelir." Sonra dedi ki, şunu okuyun:
"Kıyamet günü biz onlara hiçbir tartıda bulunmayacağız." (Kehf, 105)
[Buhârî ve Müslim.]
7080- Ebû Sa'd bin Fadâle radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, insanları, gerçekleşmesinde şüphe olmayan kıyamet gününde bir araya getirdiğinde bir münadî söyle seslenecektir:
'Kim Allah için yaptığı bir amelde başka birini ortak yaparsa, karşılığım gelip ondan istesin. Çünkü Allah'ın hiçbir ortağa ihtiyacı yoktur''." [Tirmizî]
7081- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ'nın Meryem hakkında: 'Rabbin senin altında bir seriyy (küçük nehir) kılmıştır' buyurduğu 'seriyy', su içmesi için ona çıkardığı bir cennet nehridir,"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıftır senedle.]
7082- el-Muğîre bin Şu'be radiyallahu anh'dan:
Ben Necrân'a vardığım zaman bana şunu sordular: "Siz şu âyeti, 'Ey Harun'un kızkar-deşiV (Meryem 28) diye okuyorsunuz. Oysa Mûsâ, İsa'dan şu kadar yıl Önce yaşamıştır. Yani Hz. Meryem nasıl Musa'nın kardeşi Harun'un kızkardeşi olur?"
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiğimde ona bunu sordum; şöyle buyurdu:
"Onlar kendilerinden önce yaşamış olan peygamberler ve salihlerin adlarını koyarlardı." [Müslim ve Tîrmizî]
7083- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Cibril'e dedi ki: 'Bizi daha fazla ziyaret etmene engel nedir?' Bunun üzerine 'Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz' mealindeki âyet (Meryem, 64) nazil oldu." |Buhârî ve Tirmizî|
7084- Ümmü Mübeşir el-Ensâriyye radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, Hafsa'nın yanında şöyle dediğini duymuş:
"(Hudeybiye'de) Ağaç altında biat edenlerden insaallah hiç kimse cehenneme girmeyecektir. " Bunu işiten Hafsa, "Hayır böyle değil" deyince Hz. Peygamber Hafsa'nın bu itirazını reddetti. Hafsa:
'Sizden hiç kimse yok ki oraya (cehenneme) uğramasın' (Meryem, 71) âyetini okudu. Hz. Peygamber de devamı olan 'Sonra Allah'tan korkanları (onların arasından çekip) kurtarırız ve zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakırız' (Meryem., 72) ayetini okudu. [Müslim]
7085- Tirmizî, İbn Mes'ûd'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar cehenneme uğrayacaklar, sonra amelleri sayesinde oradan ayrılacaklardır. Onların ilk grubu şimşek hızıyla, sonraki rüzgâr hızıyla, sonraki at süratiyle, sonraki deve süratiyle, sonraki yaya koşma süratiyle, en sonundaki de yaya yürüyüşüyle çıkar."
7086- Ahmed, Câbir radiyallahu anh'dan: Parmaklarını kulaklarına iletip, şöyle dedi:
"Eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu duymamışsam bunlar sağır olsun: ('Sizden cehenneme uğramayacak yoktur' (Meryem, I) âyetinde geçen) vü-rûd; girmek demektir. İyi ve kötü herkes mutlaka oraya girecektir. Ancak ateş mü'minlere tıpkı İbrahim'e olduğu gibi soğuk ve selâmet olacaktır. Hatta cehennem onların soğukluğundan inleyecektir. 'Sonra biz Allah'a karsı gelmekten sakınanları kurtarırız, zalimleri ise diz üstü çökmüş bir halde bırakırız'." (Meryem, 72)
7087- Habbâb bin el-Erett radiyallahu anh'dan:
"Cahiliye devrinde ben bir demirci idim. (Müşrik) el-Âs bin Vâil'e bir kılıç yaptım. Gelip parasını isteyince, şöyle dedi: 'Sen Mu-hammed'i inkar etmedikçe paranı vermem.' Şöyle cevap verdim:
'Vallahi, Allah seni öldürüp tekrar diriltin-ceye dek onu inkar elmem.'
Dedi ki: 'Yani ben ölüp tekrar dirilecek miyim?'
'Evet' dedim.
'Öyleyse bırak da öleyim, sonra dirileyim, bana birçok mal ve çocuk verilsin de ben de senin borcunu ödeyeyim.' Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
'Âyetlerimizi inkâr edip 'Mutlaka bana mal ve çocuk verilecektir' diyen adamı gördün mü?... bize tek başına gelecektir.' (Meryem, 80) [Buharı, Müslim ve Tirmizî]

TÂHÂ, ENBİYA, HAC VE MÜMİNÛN SÛRELERİ
7088- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah, Âdem'i yaratmadan bin yıl önce Tâhâ ile Yâsîn (sûreleri)ni okudu. Melekler onu duyunca, söyle dediler:
'Bunlar kendilerine inecek olan ümmete ne mutlu! Bunu ezberleyecek olan kalplere ne mutlu.' Bunu okuyacak olanlara ne

mutlu!'"
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir senedle,]
7089- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, 'Biz sana Kur'ân'ı meşakkat çekesin diye İndirmedik' mealindeki âyet (Tâhâ, 2) ininceye kadar uzun kıyamdan dolayı ayaklarını sık sık değiştirir, üzerlerinde uzunca dururdu."
| Bezzâr leyyin bir senedle. |
7090- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ailesine misafir geldiği zaman onlara namazı emrederdi. Sonra şunu okurdu: 'Ehline namazı emret, sen de onda devamlı ol!'" (Tâhâ 132) [Taberânî, Afu'cetmı'l-Evsût'ta zayıfbh senedle.|
7091- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'a, Mer-van'ın "Ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislim daha verdik" (Enbiyâ, 84) âyeli hakkında "O'na (Eyyûb'a) kendi ailesinden başka bir aile verilmiştir" dediği ulaşınca şöyle dedi: "Gerçekten de ona bizzat ailesi ve onlarla beraber bir misli daha verilmiştir."
| Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
7092- Sa'd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zünnûriun (Yûnus peygamber'in), balığın karnında iken duası şu idi: 'La ilahe illâ ente sübhaneke innî küntü minezzâlimîn (= Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen münezzehsin. Ben zalimlerden oldum).' Bir müslü-man herhangi bir şey için bu duayı okusa Allah mutlaka onun duasını kabul edip, isteğini yerine getirir." |Duha uzun bir metinle Ahmctl.|
7093- İbn Abbâs radîyallahu anh'dan: "Sizler ve Allah'tan başka kıptığınız şeyler cehennem odunlarısınız. Sizler ona (ateşe) uğrayacaksınız" mealindeki âyel (Enbiyâ, 101) nazil olunca, Abdullah bin ez-Za'berî şöyle dedi: "Ben Muhammed'le sizin namınıza konuşacağım." Dedi ki: "Ey Muhammedi 'Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennemin odunlarısınız' âyetini okudun değil mi?"
"Evet" buyurdu.
"Peki hıristiyanlar İsa'ya tapıyorlar, yahu-diler de Üzeyr'e tapıyorlar. Temîmoğullan da meleklere tapıyorlar. Şimdi İsa, Üzeyr ve melekler de mi cehenneme gireceklerdir?" Hemen Allah şu âyeti inzal buyurdu: "Yaptıklarına karşılık katımızdan kendileri için iyi şeyler yazılmış olanlar, işte onlar cehennemden uzak tutulanlardır." (Enbiyâ 104)
[Taberânî, Mu'ceımı'I-Ktibtr'âc leyyitı bir senedle.]
7094- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" mealindeki âyete (Enbiyâ, 107) göre: "O'na uyanlara O, hem dünyada, hem âhirette rahmet olacaktu-. Uymayanlar ise, O'nun rahmeti sayesinde, diğer milletlerin başına geldiği gibi yere gömülme, denizde boğuima, maymuna dönme gibi felâketlerden muaf tutulacaklardır."
JTaberîînî, Mu'cemu'I-Kebfr'de zayıf bii senedle.|
7095- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "insanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder" âyetine (Hac, 11) gelince şöyle yorumladı: "(Bedevilerden) kişi Medine'ye gelirdi; eğer hanımı erkek doğurmuşsa, atı da yavrulamışsa: 'Bu iyi dindir' derdi. Hanımı erkek doğurmayıp atı da yavrulamamış ise: 'Bu kötü dindir1 derdi." |Buhâri|
7096- Ali radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Kıyamet gününde davalaşmak için Allah'ın önünde diz çöken ilk insan ben olacağım."
Râvi Kays ibn Abbâd dedi ki: "Onların (yani Bedir'de çatışan ilk grubun) hakkında şu âyet nazil olmuştur:
"İşte RablerÎ hakkında birbirleriyle dava-laşan iki hasım taraf..." (Hac, 19) Dedi ki: "İşte Onlar Bedir günü birbirlerinin karşısına çıkan Ali, Hamza, Ubeyde bin el-Hâris tarafıyla, Şeybe bin Rebîa, Utbe bin Rebîa ve el-Velîd bin Utbe tarafıdır." [İkisi de Buhârî'yc aittir.]
7097- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız" âyetini (Hac, 25) şöyle tefsir etli: "Eğer bir adam orada inançsızlığa (küfre) kalkışırsa, Aden'de dahi olsa o adama Allah elim bir azap tattırır." fAhmeıl, Ebû Ya'Iâ ve Bezzâr.J
7098- (Abdullah) İbnü'z-Zübeyr radiyal-lahu anh'dan:
(Allalı Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kâ'be'ye (Kur'ân'da) Beyt-i Attk denilmesinin sebebi, zorbaların onunla başa çıka-mamasından ve her zaman ona karşı yenilgiye uğramalarındandır." |Tirmi/î|
7099- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'den çıkartıldığı zaman, Ebû Beki" şöyle dedi; 'Peygamberlerini (yurdundan) çıkardılar. Şüphesiz bizler O'na aitiz ve yine O'na dönücüleriz. 'Bunun üzerine: 'Kendileriyle savaşılanlara (yani müminlere zulme uğramış olmaları sebebiyle savaş konusunda) izin verildi.'(Hac, 39) âyeti indi. Bundan savaş çıkacağını anladım. Savaş hakkında inen ilk âyet budur." [Tirmizî ve Nesâî]
7100- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! 'Verdiklerini kalpleri korku içinde verirler' mealindeki âyette (Mü'minûn, 60) sözü edilenler içki içip hırsızlık yapanlar mıdır?" Şu cevabı verdi: "Hayır ey Sıddık'ın fazı! Bilakis, onlar oruç tutup zekât verip de bu hayırların kendilerinden kabul edilmemesinden korkan kimselerdir." (Nitekim âyetin devamında şöyle buyuruyor:) 'İşte onlar hayırlarda yarış yapanların ta kendileridir.' |Tirmi/.î]
7101- Ebû Saîd radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Ateş onların yüzlerini yalar" âyeti (Mü'minûn, 104) hakkında şu yorumu yaptı: "Ateşin yakıp kavurmasından dolayı üst dudağı başının ortasına (tepesine) kadar çekilir, alt dudağı da ta göbeğine kadar sarkar."
(İkisi de Tirmizî'ye aittir.)

NÛR SÛRESİ
7102- Aınr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden:
"Mersed b. Ebû Mersed adında bir adam vardı. Mekke'den (rnüslüman) esirleri alıp Medine'ye götüren kişi idi. Mekke'de Anâk adında bir kadın vardı, onun dostu idi.
Mekke'de esir bulunan bir müslüman da Medine'ye götüreceğini vaad etmişti. (Bundan sonrasını) Mersed anlatıyor: Mekke'ye geldim. Mehtaplı bir gecede Mekke'nin duvarlarından birisinin gölgesine indim. Derken Anâk geldi ve duvarın dibindeki gölgemin karaltısını gördü. Yanıma gelince beni tanıdı ve:
'Mersed'sin değil mi?'dedi.
'Evet' dedim.
'Merhaba, gel, geceyi yanımızda geçir!' deyince: 'Ey Anâk! Allah zinayı haram kılmıştır' dedim. Ben ona yüz vermeyince, şöyle bağırdı: 'Ey ahali! Bu adam esirlerinizi Medine'ye götürüyor,' Onun sesini duyan sekiz kişi beni kovaladı. Ben de takipçilerden kaçıp doğru bir mağaraya varıp sığındım. Gelip başımın üstünde durdular, beni görmüyorlardı. Başımın üstüne idrarlarını yaptılar. Allah beni onlardan gizledi. Sonra çekip gittiler. Ben de arkadaşımın yanına varıp, onu yüklendim. Ba-yağı ağır bir adamdı. (Mekke'nin dışında) İz-hir adlı mevkiiye varınca elindeki kelepçeleri çözdüm. Onu taşıdım o beni çok yordu. Nihayet yorgun argın Medine'ye geldim.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resulü! Anâk'la evleneyim mi?' Ses çıkarmadı, çok geçmeden: 'Zina eden erkek, ancak zina eden kadınla ya da müşrik bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadını da ancak zina eden bir erkek ya da müşrik olan bir kişi alabilir' mealindeki âyet (Nûr, 3) nazil oldu. Onu bana okuyup şöyle buyurdu: 'Onunla evlenme!'" |Sünen ashabı|
7103- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Hilâl bin Ümeyye, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda, kendi hanımının Şerîk bin Şahma ile zina yaptığını iddia etti (iftira attı). Bu hadis liân bahsinde geçmişti. Bunun üzerine onun hakkında: 'Hanımlarını zina ile suçlayanlar...' mealindeki âyet (Nûr, 6-7) nazil oldu."
|Buhârî, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7104- Zühri radiyallahu anh'dan:
"O da Urve bin ez-Zübeyr, Saîd bin el-Müseyyeb, Alkame bin Vakkâs ve Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd'dan İrk hâdisesini anlatan hadisi rivayet elti. O hadisede münafıklar Âişe'ye zina suçu isnad etmişlerdi de Allah onun masum olduğuna ve böyle bir şey yapmadığına dair âyet inzal etmişti.
Zührî diyor ki: O hadisi bana hepsi (dördü) rivayet ettiler. Bana bunu rivayet edenlerin kimisi kiminden daha kavrayıcı idi. Hülasa hepsinden Âişe'nin hadisini ezberledim. Rivayetler birbirlerini onaylıyordu. Bu hadislere göre Âişe şöyle anlattı: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sefere çıkacağı zaman, hanımları arasında kur'a çekerdi; kur'a kime çıkarsa onunla o çıkardı. Gene harplerden birine çıkacağı zaman, aramızda kur'a çekti, kur'a bana çıktı. Sefere be-
nimle çıktı. Bu sefer, Hicab (örtünme) âyeti nazil olduktan sonra idi. Ben deve sırımdaki tahtırevanımda taşınıyordum. Konak yerlerinde de onun içinde iniyordum. Nihayet sefere çıktık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem harbi bitirdikten sonra dönmek için yola revan oldu. Medine'ye yakın bir yerde konakladık. Geceleyin bir müddet kaldıktan sonra hareket emri verildi. Hareket emri çıktığı sırada ben kalkıp kaza-i hacet için (tek başıma) ordudan uzaklaşmcaya kadar yürüdüm.
İşimi bitirip kervan yerine geri dönünce elimi göğsüme altım, baktım ki Yemenboncu-ğundan dizilmiş gerdanlığımı düşürmüşüm. Tekrar geri dönüp gerdanlığımı aramaya koyuldum. Onu aramak bayağı zaman almışlı. Beni taşıyan kafile, tahtırevanımı içinde olduğumu sanarak deveme yükleyip yola koyulmuşlardı. Çünkü o zamanda kadınlar az yemek yerlerdi ve şişman değildiler. Bu nedenle adamlar tahtırevanı kaldırdıklarında durumu farketmediler. Ben o zamanlar genç bir kız idim. Onlar da deveyi önlerine katıp yola düşmüşler. Askerler epey yol aldıktan sonra nihayet gerdanlığımı buldum. Konakladıkları yere gelince, kimseyi bulamadım. Aradıklarında orada bulacaklarını düşünerek konakladığımız yere gittim. Orada beklerken uyku bastırdı ve uyudum. Safvân bin el-Muattal es-Sülemî sonra Zekvânî olan bir adam, ordunun arkasından gidiyor, askerlerin unuttuklarını topluyordu.
(Safvân) geceleyin bulunduğum yere geldiğinde benim karaltımı orada gördü ve dikkat edince beni tanıdı. O, beni örtünme emrinden önce gördüğü için beni rahatlıkla tanıdı ve 'İn-nâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (= Biz Allah'a aitiz ve Allah'a dönücüleriz)' dedi. Onun sesini duyunca ben uyandım. Hemen başörtümle yüzümü örttüm. Vallahi o bana: 'İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn' kelimesinden başka hiçbir söz söylemedi. Hiçbir söz de duymadım.
Eğilip devesini çökertti, binmem için devenin ön ayaklarına ayağıyla bastı, ben de he-
men devesine bindim. Devesinin yularını çekerek beni ordunun arkasından götürdü. Nihayet Öğle zamanı sıcak bastığında konaklayan orduya yetiştik. Artık benim bu durumum sebebiyle olan olmuştu.
Bu (iftira) işin(in) büyük kısmını Abdullah b. Übeyy b. Selûl üzerine almıştı.
Nihayet Medine'ye vardık. Tam bir ay süreyle hastalandım. Medine'de dedikodu almış yürümüş, insanlar iftira atanların sözlerini dillerine dolaştırıyorlarmış.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelince; hastalandığım zamanlarda bana gösterdiği o eski ilgi ve şefkati artık o'nda göre-miyordum. Tabii bu benim sancımı ve üzüntümü daha da artırıyordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sadece içeriye girip selâm verip 'Nasılsın?' deyip çıkıyordu.
Bu durum beni şüphelendİrmişti. Ama bir kötülük hissetmemiştim. Nihayet iyileştikten sonra dışarı çıktım. Benimle beraber Ümmü Mistah da Menâsi' tarafına doğru çıktı. Bu yer bizim helâmızdı.
Tuvalet ihtiyacı açıkta giderileceği için geceden geceye çıkardık. Bu hadise, helaları evlerimize yakın inşâ etmemizden önce idi. Tuvalet hususunda âdetimiz ilk arapların âdeti idi. Tuvaletleri evlerimizin yanma yapmaktan eziyet duyardık. Ben ve Ebû Ruhm İbni'l-Muttalib bin Abdi Menâfin kızı olan Ümmü Mistah beraber yürüdük. Annesi Sahr bin Âmir'in kızı idi, aynı zamanda Ebû Bekr'in teyzesi idi. Oğlu ise Mistah ibn Üsâse İbn Ab-bâd bin el-Muttalib idi.
İşimizi bitirip geri dönerken, Mistah'ın annesi örtüsü İçinde tökezledi ve şöyle dedi: "Kahrolası Mistah!"
Dedim ki: 'Çok kötü bir şey söyledin. Bunu Bedir'de bulunmuş bir adam hakkında mı söylüyorsun?' dedim.
Bunun üzerine bana iftira edenlerin sözlerini ve Medine'de çalkalanan dedikoduyu bir bir anlattı. O zaman tabii ki üzüntüme üzüntü katıldı, hastalığım daha da arttı.
Evime döndüğümde Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem yanıma girerek 'Nasılsın?' diye hatırımı sorunca, bana ana-babamın evine gitmem için izin vermesini kendisinden rica ettim. Gidip durumu tam manasıyla onlardan öğrenmek istiyordum.
Bana izin verdi; hemen baba evine gidip anneme sordum:
'Anneciğim, insanların söyledikleri doğru mudur?'
'Sakin ol kızım, üzülme! Vallahi pek az güzel kadın vardn" ki, kendisini seven bir adamla evli olsun, ortaklan da bulunsun da, onun aleyhinde çok laf etmesinler.'
Kendimi şöyle demekten alamadım: 'Süb-hanallah! Demek ki halkın diline düştük.' O gece sabaha kadar ağladım, ne gözümün yaşlan dindi ve ne de gözüme uyku girdi.
Sabah olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ali ve Üsâme'yi çağırdı. Vahiy gecikince hanımı ile aynlması hususunda onlarla istişare etti. Üsâme, benim tertemiz bir kadın olduğumu böyle bir şey yapmayacağımı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatırken şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! O senin hanımındır. Vallahi onun hakkında bildiğimiz sadece hayırdır, temizliktir, namuslu oluşudur.'
Ali ise şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah seni darda koymaz. Ondan başka çok kadınlar vardır. Fazla düşünme, cariyesine sor, sana doğrusunu söyler.'
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Berîre'yi çağırdı ve sordu: 'Ey Berîre! Onda (Âişe'de) seni şüphelendirecek bir şey gördün mü?' Şu cevabı verdi:
'Hayır ey Allah'ın Resulü! Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki o böyle bir şey yapmamıştır. Ben onda hiçbir kusur görmedim. Sadece o çok gençtir, (o kadar saftır ki) ailesi İçin hamur yapar da uyuya kalır sonra bir oğlak gelip onun hamurunu yer. Hepsi o kadar.'
Bunun üzerine aynı gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem İbn Ubeyy bin SelûTün iftirasını hükümsüz kılmak için minbere çıkıp şöyle konuştu.
'Ailem hakkında yaptığı eziyet ve cefayı bertaraf edecek (ve iftiracıyı cezalandıracak) kimse yok mu?
O anlattıkları adamda (Sapan'da) iyilikten, namustan başka bir sey bilmiyorum. Ailemin yanına o, ancak benimle girerdi.'

Bunun üzerine hemen Sa'd bin Muâz ayağa kalkıp şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Vallahi ben onu cezalandırım. Bu iftirayı eğer Evs'ten biri yapmışsa hemen boynunu vururum. Eğer kardeşlerimiz Hazrec'den biri yapmışsa bize emredersin, ona da aynısını yaparız.'Hazrec kabilesinin reisi olan Sa'd bin Ubâde de kalktı. Ümmü Hassan onun amcasının kızı idi. Kendisi ise salih bir adamdı, fakal kabilecilik duygusu ağır basmış olacak ki Sa'd bin Muâz'a çıkışarak şöyle dedi:
'Yalan söyledin. Sen onu öldüremezsin, buna gücün de yetmez.' Bunun üzerine hemen Useyd bin Hudeyr -ki o, Sa'd bin Mu-âz'ın amcazadesidir- kalkıp Sa'd bin Ubâ-de'ye şöyle dedi:
'Allah hakkı için sen yalan söyledin. Vallahi biz onu öldürürüz. Sen münafıkları savunan bir münafıksın.' İki kabile böylece ayaklandılar; nerdeyse savaşacaklardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, minberden onları devamlı olarak teskin etmeye çalışıyordu, nihayet sakinleşip sustular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ses çıkartmadı.
Öbür yandan ben bütün gün ağladım, göz yaşlarım dinmedi. Gözüme de uyku girmedi. O gece de sabaha kadar ağladım, uyuyamadım. Annem babam da benimle sabahladı. Tam iki gece, bir gün ağladım. Ağlamak nerdeyse ciğerimi parçalayacaktı. Ben ağlarken onlar da yanımdaydı. Derken Ensâr'dan bir kadm gelip izin istedi. İzin verdim, içeriye girdi. O da benimle beraber ağlamaya başladı.
Tam o anda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem içeri girip selâm verdi ve yanıma oturdu. O iftiradan sonra o güne kadar hiç yanımda oturmamıştı. Tam bir ay olmuş, hakkımda vahiy gelmemişti. Oturduktan sonra şehadet kelimesini getirip şöyle buyurdu: 'Ey Âişe! Senin hakkında şöyle şöyle duydum. Eğer ma-sumsan Allah mutlaka senin masumiyetine dair âyet inzal edecektir. Eğer bir günah işle-mişsen Allah'tan mağfiret dile ve O'na tevbe et! Çünkü kul günahını itiraf edip de tevbe ettiği zaman Allah onun tevbesini kabul eder.'
Sözünü bitirdiği zaman yaşlarım dinmişti. Artık ağlamıyordum. Babama dedim ki: 'Allah Resulüne söylediği şeyler için sen cevap ver!1 Babam şöyle dedi: 'Vallahi Allah Resulünün sözlerine ne diyeceğimi ve nasıl cevap vereceğimi bilemiyorum."
Anneme döndüm: 'Anneciğim, haydi sen cevap ver! dedim. O da şöyle dedi:
'Vallahi Allah Resulüne ne diyeceğimi bilemiyorum.' Ben o zamanlar henüz küçük yaşta bir kadın olduğum ve Kur'ân'dan o kadar çok şey bilmediğim halde dedim ki: 'Vallahi siz insanların dedikodularına inanmış bir halde görünüyorsunuz. Bu, maalesef kalbinizde yer etmiş. Size dersem ki: "Ben böyle bir şey yapmadım, suçsuzum bana inanmayacaksınız. Yapmadığım halde yaptım, dersem -ki Allah yapmadığımı biliyor- beni tasdik edersiniz. Vallahi ben aramızdaki durumla ilgili Hz. Yusuf'un babasını 'Benim işim güzel sabırdan ibarettir ve sizin öne sürdüklerinize karşın Allah yardım edecektir' sözünden daha uygun bir misal bulamıyorum dedim." Ondan sonra dönüp yattım. Hem de gönül huzuru ile. İçimde Allah'ın beni temize çıkaracağı inancı vardı. Ancak hakkımda okunacak bir vahiy beklemiyordum. Benim gibi aciz bir kul hakkında Allah'ın vahiy göndereceğini sanmıyordum. İçimden belki Allah Resulü, bera-atİm hakkında bir rüya görür, diye geçiriyordum. Vallahi daha oradan hiç kimse çıkma-
dan, Peygamber'e vahiy geldiğini anladım. Çünkü alnı kış günü olduğu halde terlemiş, inci taneleri gibi ter döküyordu. Pek sıkıntılı bir hali vardı. Üzerine inen vahyin ağırlığından dolayı o hali almıştı. Bu durum bitince Resûlullah güldü ve bana sevinç ve müjde dolu ilk kelimesi şu oldu:
'Ey Ai§e! Haydi Allah'a hamdet, senin masum olduğunu bildirdi. Müjde sana!'
Annem bana dedi ki: 'Haydi Allah'ın Resulüne kalk git!' Şu cevabı verdim:
'Vallahi ona kalkıp teşekkür etmem, Allah'tan başka hiç kimseye de teşekkür etmem. Çünkü benim beraatım hakkında âyet gönderen O'dur. Beni o yüce mevlâm temize çıkartmıştır.'
Evet, Allah onun masum olduğunu, günah işlemediğim beyan eden âyetleri indirmişti. O âyetler şöyle başlıyordu: 'İftira edenler şüb-hesiz içinizden bir grubtur.'
Allah benim beraatım hakkında bu âyetleri indirince, Ebû Bekr şöyle dedi:
'Artık ben Mistah bin Üsâse'ye asla yardım etmem.' Kendisi yoksul ve akrabası olduğu için ona infak ederdi, devamlı olarak yardım elini uzatırdı. Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'içinizden lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek için yemin etmesinler; affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah hem Gafûr'dur, hem de Rahîm'dir.' (Nûr 22)
Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi: 'Ben, Allah'ın beni bağışlamasını severim.' Ondan sonra dönüp tekrar Mistah'a yardım etmeye devam etti ve 'Vallahi ondan asla yardım elimi çekmem' dedi.
(Âişe). dedi ki: "Allah Resulü benim bu durumum hakkında Zeyneb bint Cahş'a da sordu, dedi ki: 'Ey Zeynep! Sen bu hususta ne biliyorsun, görüşün nedir?'
Zeynep şu cevabı verdi: 'Ey Allah'ın Resulü! Gözümü ve kulağımı (dedikodulardan) korurum. Vallahi, ben onun hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyorum.'
O Peygamber'in hanımları içinde benimle boy ölçüşen kadın idi. Allah onu vera (ve takva) sayesinde iftira etmekten korumuştur. Kız kardeşi Hanine ise bu hususta ona katılmıyordu, onun için o iftira olayına karışanlarla birlikte kendisi de helak olup gitti."
İbn Şihâb der ki: "İşte o (dörtlü) grubun hadisinden bana ulaşan haber budur."
7105- Onun rivayetlerindendir: Âişe dedi ki: "İftiraya uğrayan bu adam (Safvân b. el-Muattal) dedi ki: 'Sübhanallah! Canım elinde olan Allah'a kasem ederim ki, bugüne kadar hiçbir kadının eteğini açmamı-şımdır (yani cinsî ilişkide bulunmamışım-dır).' Daha sonraları o adam Allah yolunda öldürülüp şehit düşmüştür."
7106- Onun rivayetlerinden:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hutbeye çıkıp şehadet kelimelerini getirdikten sonra hakkımda şöyle dedi:
'İnsanlar içinde hanımıma iftira eden birtakım adamlar hakkında düşüncenizi söyle-yin! Allah'a yemin ederim ki ailemde kötü bir hareket görmedim. (İftiraya maruz) Adam da evime ancak ben evde iken girmiştir. Allah'a yemin ederim ki onun hakkında da kötü bir harekete şahit olmadım. Hangi sefere çıkmış-sam o da benimle beraber çıkmıştır.' Bunun üzerine Sa'd bin Muâz kalkıp şöyle dedi."
Benzeri rivayet; ayrıca onda şöyle geçer:
"O gün akşam olunca, bir ihtiyacım için Ümmü Mistah'Ia beraber dışarıya çıktım. Onun yürürken ayağı kayıp düştü. 'Kahrolsun Mis-tah!' dedi; ben de dedim ki: 'Ey ana! Bunu oğlun hakkında mı söylüyorsun?' sustu. Sonra ikinci kez ayağı kaydı, yine 'Kahrolsun MİS-tahl'dedi. 'Ey ana! Bunu yine oğlun hakkında mı söylüyorsun?' dedim. Yine sustu.
Sonra üçüncü kez tökezleyip yine Mistah hakkında 'kahrolsun' deyince dayanamadım ve onu azarladım.
Bu sefer şöyle dedi: 'Vallahi ben onu senin namına söylüyorum.'
'Benim hangi işim için?'diye sorunca bana, olan bitenleri anlattı.
'Demek ki"öyle!' dedim.
'Evet vallahi' deyince, içimde çıktığım ka-zâ-i hacet hissini duymadan evime döndüm, hastalanıp yatağa düştüm."
Onda yine şöyle geçmektedir: "O kadar ağladım ki evin üstünde Kur'ân okumakta olan Ebû Bekr aşağı inip anneme 'Onun nesi var?' diye sordu.
Annem de 'galiba hakkında söylenenleri duymuş', deyince, babamın gözleri dolu dolu oldu ve şöyle dedi: 'Yavrum, derhal

evine döneceksin.' Ben de döndüm.
Derken Allah Resulü gelip benim hakkımda hizmetçime sordu. O da şu cevabı verdi:
'Vallahi, onun bugüne dek hiçbir kusurunu görmedim, bilmedim, sadece iş yaparken uyuya kalır. Koyun gelip pişirmekte olduğu ekmeği veya yoğurduğu hamurunu yer de farkına varmaz. 'Ashabından biri onu (hizmetçiyi bu sözden dolayı) azarladı ve 'Allah Resulüne doğruyu söyle!' dedi ve hatta hizmetçi Berîre'yc o işi açıkça söyledi. Kadın bülün metaneliyle şöyle dedi:
'Vallahi kuyumcu kırmızı altın hakkında ne biliyorsa ben de Âi-şe'nin hakkında onu biliyorum, (o tertemiz bir kadındır)'
Onda ayrıca şöyle geçmektedir: "Babamla annem yanımdan, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gelip girinceye dek ayrılama-dılar." Onda yine şöyle geçer:
"Zihnimde Ya'kub'un ismini aradım fakat bulamadım; onun için 'Yusuf'un babası' dedim."
Onda şöyle geçmektedir: "Müjde ey Âise! Allah senin beraatini (tertemiz olduğunu) indirmiştir." Oldukça fazla öfkelenmiştim. Babam, annem bana dediler ki: "Haydi kalk! Allah Resulüne teşekkür et!" Dedim ki: "Hayır vallahi ne ona, ne de size kalkar, teşekkür ederim. Ben ancak ve ancak hakkımda masum olduğum beraatini indiren Allahıma hamdede-
rim. O iftirayı duyduğunuz zaman hiçbiriniz karşı çıkıp onu bertaraf etmeye çalışmadınız."
7107- Zührî dedi ki: Bana el-Velîd bin Ab-di'I-Melik: "(Hz.) Ali'nin, Âişe'ye iftira edenler arasında olduğunu duydun mu? diye sordu"
"Hayır! Yalnız bana Ebû Seleme bin Ab-durrahman, Ebû Bekr bin Abdurrahman İb-ni'1-Hâris bin Hişâm'dan Âişe'nin şöyle dediğini bildirdi:
'Ali, benim hakkımda susanlardan olmuştur.'"
7108- Onun rivayetlerindendir:
O, iftira atanlardan sadece şu isimleri zikretti: İbn Ubeyy, Hassan (b. Sabit), Mistah ve Hamne. Daha sonraları, Âişe, Hassân'm kendi yanında (bu sebeple) ayıplanmasını istemezdi. Ve onun hakkında derdi ki: "Şu (şiiri) inşad eden odur:
'Babam, annem ve namusum, Muhammed'in namusunu sizden korumak için feda olsun!'"
7109- Onun rivayetlerindendir: "Mesrûk dedi ki: Âişe'nin yanına girdim;
Hassan yanındaydı. Ona (övgü dolu) şiirler söylüyordu: 'İffetlidir, akıllıdır; hiçbir şüphe ile itham olunamaz. Gafil kadınların etlerini yemeden aç sabahlar.-dedikodu yapmaz-'
Ona Âişe dedi ki: 'Lâkin sen böyle değilsin (yani iftiracıların yanında yer aldın).' Mesrûk ona (Âişe'ye) demiş ki:
'Öyleyse sen, onun senin yanına girmesine nasıl izin veriyorsun? Allah onun hakkında şöyle buyurmuştur: 'İçlerinden gnun (iftiranın) büyüğünü atan kimse var ya, onun için büyük azap vardır.' (Nûr, 11) Buna Âişe şu cevabı verdi:
'Körlükten büyük azap var mıdır?' Sonra sözlerine şunu da ilave etti:
'O Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'i (hicivleriyle) savunurdu.' [Buharı, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]
7110- Buhârî, Ümmü Rûmân'dan:
"Ben, (kızım) Âişe ile birlikte otururken Ensâr'dan bir kadın içeriye girdi ve (iftira atanları kastederek) şöyle dedi: 'Allah falana şöyle şöyle yapsın.' Ümmü Rûmân sordu:
'Sana ne oldu ki?'
Cevap verdi: 'Oğlum da bu sözü söyleyenler arasındadır.'
'Nedir o söz?'
'Şöyle, şöyle demişler' diye cevap verdi.
Âişe dedi ki: 'Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem duymuş mu?'
'Evet' dedi.
'Ebû Bekr?'
Kadın: 'Evet' der demez Âişe hemen yere düşüp bayıldı. Ayüdiğı zaman ateşe yakalanmış, tir tir titriyordu. Elbisesini üzerine örtüp kapadım. Derken Allah Resulü sallallahu
aleyhi ve sellem geldi ve 'Bunun nesi var?'diye sordu. Ben de durumu kendisine: 'Ateş onu yakaladı. Tir tir titredi durdu' diye anlattım.
Şöyle buyurdu: 'Muhtemelen bu, konuşulmakta olan bir söz (iftira) sebebiyle olmuştur.'
'Evet' (öyle oldu).
Ondan sonra Aişe oturdu ve şöyle dedi: 'Vallahi eğer (yapmadığıma dair) yemin edersem, beni doğrulamazsmız, doğruyu söylersem beni mazur görmezsiniz. Benim durumum ile sizin durumunuz, Ya'kub ile oğullarının durumuna benzer. O şöyle demişti:
'Sizin anlattıklarınıza karşı kendisinden yardım istenecek tek varlık, Allah'tır.'(Yûsuf, 18).
7111- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kur'a çekerdi." Benzeri hadis. Ayrıca onda şöyle geçer: "Safvân bana durumumu sordu, ondan yüzümü baş örtümle gizledim. Durumu-
mu bildirdim. Devesini yaklaştırdı, ön ayaklarına basıp devenin başını bana verdi. Nihayet elbisemi düzelterek deveye bindim. Sonra onu bıraktı, benimle yürümeye koyuldu. Nihayet Medine'ye öğlene doğru ulaşıp girdik." Aynca onda şöyle geçmektedir:
"Ümmü Mistah'a dedim ki: 'İbriği al, ona su doldurup onu Menâsi'a (tuvalete) götür!' Onu alıp çıktı. Ayağı kaydı, tökezledi." Benzeri rivayet.
7112- Diğer rivayet:
"Safvân bin el-Muattal, Hassan bin Sâ-bit'e kılıç elinde pusu kurdu. Ona bir darbe indirdi, Safvân darbeyi indirirken şöyle dedi:
'Al sana kılıcın keskin yerini. Ben bir köleyim, hicvedildiğim zaman cevap vermek için şair değilim. Fakat ben namus ve şerefimi koruyan, tertemiz ve kahraman okçulardan olduğum için intikam almasını bilirim.'
Hassan çığlık attı, insanlardan yardım istedi. Halk gelince, Safvân kaçtı. Hassan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip Safvân'ı şikayet etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan Safvan'ın saldırısını bağışlamasını istedi, o da bağışladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hassân'a büyük bir hurma bahçesi, bir de Şîrîn İsminde bir cariye verdi. O cariye ona şair olan oğlu Abdurrahman'ı doğurdu."
Onda yine şöyle geçer: "İftira ehli hakkında birçok şiirler söylenmiştir.
Ebû Bekr kendisine Avf da denilen Mistah'a hitaben şöyle dedi:
"Ey Avf, Yazık sana! O hususta güzel sözler söylemeliydin? Kötü sözlere tamah etmekten uzak kalmalıydın öyle değil mi?
Kıskandıktan zaman, kötü söz söylemeyip, onlardan uzak durman lazım gelmez miydi?
Suçsuz kısrağa (taş ve benzeri şeyler) atarsan o kısrak sana boyun eğer mi, senin kadrii kıymetini bilir mi?
İftira atan kötüler içinde bulundunuz. Sözlerin en çirkinini, en korkuncunu nasıl da uydurdunuz?
Allah, onun tertemiz olduğuna, dediklerinizden tamamen berî bulunduğuna dair İndirdi Kur'ân'ını.
Sizlere ve sizin tinerinizde olanlara gösterdi burhanını.
Avf, şimdi yaptıklarının hesabını Allah'a versin. Yaşarsam, ona vereceğim cezaları kendi gözleri ile görsün.

Ona öyle bir ceza vereceğim ki hem kendisine, hem de cümle âleme ibret ve Öğüt verici bir ders olacak, herkes gibi o da cezasını bulacak."
Ümmü Sa'd bin Muâz şu şiiri söyledi:
"Evs'in genci-yaşlısı, büyüğü-küçüğü tüm nesli, S iddik'm kızının namuslu, şerefli, iffetli olduğuna, dosdoğru bulunduğuna tanıklık etmiştir.
Açık yerde olsun tenha ve kimsenin görmediği yerlerde olsun o, Allah'tan korkmuş ve namusunu korumuştur.
Bu, Allah'ın kendisine verdiği en büyük bir lütfü ve nimetidir. Bundan hiç kimse şüphe etmemelidir.
Ruh ve beden yapısı olarak o, kadınların en doğru olanıdır. Soy ve neseb cihetinden onun seviyesine çıkabilecek kimse var mıdır?
Sa'd ve ona bu iftirayı atanlar keşke bunu yapmasalardı, haddi aşıp zalim davranmasa-lardı."
Hassan da şu şiiri inşâd edip özür beyanında bulunmuştur:
"İffetlidir, akıllıdır; hiçbir şüphe ile itham olunmaz. Gafil kadınların etlerini yemeden aç sabahlar.
Din ve mansıb bakımından insanların en iyisi olan, hidayet, şeref ve fazilet peygamberinin o tertemiz eşidir."
Sözlerine devamla nihayet şöyle demiştir:
"Söylediklerimden benden nakledilenler varsa, kamçımı parmaklanma kaldırmadım.
Senin hakkında söylenenlerin ne aslı vardır ve ne astan. Tüm insanlar ve zaman buna şahittir."
Kaba davranıp o iftirada bulunanlar hakkında İse şöyle demiştir:
"Abdullah zaten neye lâyık ise onu tattı. Peygamber'in iffetli hanımına iftira attı.
Hamne ve Mis tali da ondan geri durmadı. Ona katılıp yapacaklarını yaptı.
Peygamberlerinin iffet sembolü hanımına iftira attılar.
Arş'in sahibi Rablerinin öfkesini üzerlerine çektiler.
Yaydıkları dedikodu ve biçimsiz laflarla Allah Resulünü üzdüler, nihayet kendileri de rezil ve rüsvay olup belâlarını buldular."
[Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de]
7113- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Benû'l-Mustalik savaşında kur'a Âişe'ye çıktı.
Gecenin ortasında Âişe, tuvalete çıktı; def-i hacet esnasında gerdanlığını kaybetti. Boynunda onu bulamayınca aramaya gitti.
Benzeri rivayet.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Safvân bin el-Muattal, ordunun arkasından gider, düşürülen maşrapa, azık heybesi, ibrik gibi şeyleri alır ve onları (bir sonraki konaklama yerine) taşırdı." Âişe hadisinin benzeri bir hadis.
[Bezzâr.]
Ayrıca Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'd&, İfk hadisini Âişe'nin rivayetine benzer bir şekilde, İbn Abbâs'tan metruk bir râvi kanalıyla ve Ömer'den hadis uyduran bir râvi vasıtasıyla nakletmişlerdir.
7114- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah Aişe'ye iftira edenlere, tüm mahşer halkının gözü önünde seksener kamçı vurarak cezalandıracaktır, içlerinden muhacirlerin bağışlanmasını Rabbi-mizden isteyeceğiz. Bunun için de ey Aişe senden izin isteyeceğiz." Bunu Âişe duyunca ağladı ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, senin sevincin, bana benim sevincimden daha sevimli ve değerlidir." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tebessüm edip şöyle buyurdu: "Babasının kızı."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebtr'de zayıf bü senedle.]
7115- el-Hakem bin Utbe'den:
İnsanlar Âişe için yayılan dedikoduyu çoğaltınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'yi çağırttı. Âişe bu durumu şöyle anlatmaktadır:
"Hasta olmadığım halde titreyerek Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geİdİm. Dedi ki:
'Ey Aişe! İnsanlar senin hakkında neler diyorlar?' Şöyle cevap verdim:
'Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, semadan vahiy inene kadar, senden özür dile-miyeceğim.' Bunun üzerine Allah onun beraatı (masumluğu) hakkında Nur sûresinden lam onbeş âyet indirdi. Sonra el-Hakem, ilgili âyetleri '...murdar kadınlar, murdar erkekler için; murdar erkekler de murdar kadınlar için; iyi kadınlar iyi erkekler için; iyi erkekler de iyi kadınlar içindir" mealindeki âyete (Nûr, 26) ulaşıncaya kadar okudu. Ve şöyle dedi: 'Kadınların murdarları (kötüleri) erkeklerin pisleri (murdarları) içindir; erkeklerin murdarları da kadınların murdarları içindir. İyi kadınlar da iyi erkekler içindir.'
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Kebîr''de miirsel olarak.]
Onun Katâde'den rivayeti: "Murdar söz ve davranışlar, çirkin ruhlu insanlara yaraşır."
7116- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Benim masum olduğuma ait âyetler inince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıkıp günahsız olduğumu belirtti ve Kur'ân âyetlerini okudu. Emretti, iki adam ile bir kadını (iftira ettiklerinden dolayı) şer'î cezaya çarptırdı. Üçüne de o cezayı sırtlarına kamçı vurdurmak şeklinde uygulattı." [Tirmizî]
7117- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah ilk muhacir hanımlarını esirgesin!
'Başörtülerini yakalarına .sarkıtarak başlarının üzerine koysunlar (örtsünler)'mealindeki âyet (Nûr, 31) nazil olunca örtülerini (kenarından) kesip onunla yüzlerini de örttüler." [Buhârîve Ebû Dâvud.|
7118- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mü'min kadınlara söyle gözlerini (bakılması yasak olan şeylere karşı) yumsunlar" mealindeki âyet (Nûr, 31) hükmünü daha sonra gelen bir âyet (kısmen) neshetti: "Evlenme umudu kalmayan yaşlı kadınlar" (Nûr, 60) (istisna edildi) [Ebû Dâvud]
7119- Câbir radiyallahu anh'dan: "Abdullah bin Ubeyy bin Selûl, cariyesine şöyle dedi: 'Git biraz fahişelik yap (ta para kazan)!' Bunun üzerine Allah: 'Namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi zinaya zorlamayın!'^mealindeki âyeti (Nûr, 33) inzal buyurdu."
7120-Diğer rivayet:
"İbn Ubeyy (bin Selûl), Müseyke adındaki cariyesiyle, Ümeyme adındaki cariyesini fahişeliğe zorlardı. Bunun üzerine gelip onu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet ettiler. Ve şikayeti müteakip şu âyet nazil oldu: 'İffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın!' (Nûr, 33)
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.]
7121- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, çarşıda, ezanı duyar duymaz mallarını bırakarak namaza koşan bir- takım insanlar gördü. Şöyle buyurdu:
Allah'ın haklarında inzal buyurduğu: 'Ne bir ticaret ve ne de alış veriş onları Allah'ın zikrinden alıkoymaz' âyeti (Nûr, 37), işte onlar hakkındadır."
|Taberânî, Mu'cema'l-Kebfr'de İsmi belirtilmemiş bir râvi kanalıyla.]

7122- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Iraklılardan bir grup insan ona (İbn Abbâs'a) şöyle dedi: "Ey İman edenler! Köleleriniz —içeriye girerken— sizden izin istesinler" mealindeki âyet (Nûr, 58) hakkında ne dersin
ki, Allah bize izin almayı emrediyor; fakat hiç kimse bunu gereği gibi uygulamıyor."
İbn Abbâs şu cevabı verdi: "Allah Ha-lîm'dir, mü'minleri esirgeyicidir, onları örtmeyi sever. İnsanların evlerinde o zaman perdeler yoktu. Kişi, karısının üstündeyken, hizmetçisi. Çocuğu ya da adamın yetîmesi içeriye dalıp girerdi. Onun için o avret ve mahrem durumlarda onların içeriye girmeleri için izin istemeleri bu âyette emredildi. Böylece Allah, onlara örtü ve hayır ihsan etti. Ancak ne var ki, hâlâ bu emirle amel eden tek bir kişi görmedim."
7123-Diğer rivayet:
"İnsanların çoğu izin isteme âyetine riayet etmedi. Ben şahsen bu cariyeme içeriye gireceği zaman izin istemesini emrediyorum."
[Ebû Dâvud]
7124- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan:
"Allah her şeyi hakkıyla bilendir" mealindeki âyete (Nûr, 64) gelince; ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu âyeti Nûr sûresinin sonunda okuduğunu ve parmaklarım da gözlerinin altına koyarak şöyle dediğini gördüm: "Ve Allah, her şeyi hakkıyla görendir,"
[Taberânî, Mu'cermt'l-Kebîr'de Ieyyin bir senedle.]

FURKÂN, ŞUARA, NEML, KASAS VE ANKEBÛT SÛRELERİ
7125- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Zalimin ellerini ısıracağı gün" mealindeki âyet (Furkân, 27) hakkında şöyle dedi: "(Sözü edilen) zalim, Ukbe bin Ebî Mu-ayt'tn. 'Diyecek ki: Keşke Peygamber'le beraber bir yol edinseydim; keşke fülanı kendime dost edinmedeydim!' mealindeki âyette (Furkân 28) Umeyye bin Halef, kimine göre ise Ubeyy kastedilmiştir."
7126- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ukbe bin Ebî Muayt bir yemek yaptı ve Kureyş eşrafını davet etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de aralarindaydı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ukbe bin Ebî Muayt1 in şehadet ve tevhid kelimesini getirip müslüman olmadıkça, yemek yemiyeceğini ileri sürdü. O da onun emrini (o an için) yerine getirdi. Sonra onun yanma arkadaşı Ubeyy ya da Umeyye geldi. Şöyle dedi:'Sen atalarının dinini bırakıp müslüman mı oldun?'
'Hayır; lâkin evimden, yemek yemeden çıkmasından korktum, onun için böyle yapmak zorunda kaldım.' Şöyle dedi: 'onun yüzüne tükürmeden, senden asla razı olmam." Ukbe de bunu yaptı. Yaptı ama, Bedir günü kâfir olarak hedef alınıp öldürüldü."
[İkisi de Rezîn'e aittir.]
7127- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Sordum, ya da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e soruldu:
"Hangi günah en büyüktür?" Cevap verdi: "Sem yarattığı halde Allah'a eş koşman." Dedim ki:
"Bu büyük günahtır. Peki ondan sonra en büyük günah hangisidir?"
"Geçim sıkıntısından korkup öz evladını öldürmen."
"Sonra hangisi?"
"Komşunun karısıyla zina etmen" buyurdu. Nihayet onun sözünü tasdik eder mahiyetle olarak şu âyet nazil oldu: "Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı edinip ona tapmazlar. Allah'ın yasak kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler." (Furkân, 68)
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7128- İbn Abbas radiyallahu anh'dan:
"Ve önce yakın hısımlarını uyar!" mealindeki âyet (Şuarâ, 214) indiği zaman, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Safa tepesine çıkıp şöyle seslenmeye başladı: "Kureyş boylan olan ey Fihroğullan, ey Adiyyoğulları!"
Bu sesi duyduklarında herkes gidip orada yerlerini aldı. Gidemeyenler elçi gönderip onu dinletti. Ebû Leheb ve Kureyş geldi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Eğer size, vadide düşman vardır, size hücum edip sizi yağmalayacaktır" dersem bana inanır mısınız?" "Evet, çünkü bugüne kadar senin yalan söylediğini görmedik, duymadık."
"Ben sizi gelecek olan şiddetli bir azaba karşı uyarıyorum" deyince, Ebû Leheb şöyle dedi: "Helak olasıca, sen bugün bizi bunun için mi topladın?" Bunun üzerine: "Ebû Leheb'in elleri kurusun; kendisi de kurudu. Malı ve kazandığı kendisine fayda vermedi" mealindeki âyetler nazil oldu.
7129- Diğer rivayet: "Dağa çıkıp 'Baskın var!' diye seslendi."
7130- Diğer rivayet:
"Önce, en yakın hısımlarını uyar!" mealindeki âyet (Şuarâ, 214) nazil olunca, dedi ki: "İçinde seçkin kimselerin de bulunduğu yakın akrabanı (uyar)." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî|
7131- Onların ve Nesâî'nİn Ebû Hurey-re'den rivayetleri:
"Önce en yakın hısımlarını uyar!" mealindeki âyet (Şuarâ 214) nazil olunca, şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! —ya da buna benzer bir kelime— Kendi nefsinizi Allah'tan satın alınız! Benim size (Allah'ın azabından kurtarmak gibi) hiçbir faydam yoktur. Ey Abdulmuttalipoğlu Abbâs, benim sana hiçbir yararım yoktur.
Ey Muhammed kızı Fâtıma, benden istediğin kadar (para ve) mal iste; fakat ben Allah'a karşı sana bir şey yapamam."
7132- Diğer rivayet:
"Kureyş'i çağırdı, toplandılar. Onlara kimini ismen zikrederek, kimine de umumî hİ-tap ederek tebliğde bulundu.
'Ey Ka'b bin Lüeyoğulları, kendinizi cehennemden kurtarın! Ey Murre bin Kâ'boğul-lan, kendinizi ateşten kurtarın! Ey Abd-i Şemsoğulları, kendinizi ateşten kurtarın! Ey Abd-i Menâfoğulları, kendinizi ateşten kurtarın! Ey Hâşimoğullan, kendinizi cehennemden kurtarın! Ey Fâtıma, kendim ateşten kurtar! Ey Abdülmuttaliboğulları kendinizi cehennemden kurtarın. Çünkü ben şahsen Allah'a karşı size bir şey yapamam; ancak akrabalık sebebi ile bir şeyler yapmağa elimden geldiği kadar çalışırım.'
7133- Diğer rivayet:
Bunun lafzı da bir öncekine benzemektedir, ancak onda her birine, "Size, Allah'a karşı ne bir zararım, ne de bir yararım dokunur" dediği geçmektedir.
7134- Müslim, Kabîsa bin Muhârik ve Züheyr bin Amr'dan:
Dediler ki: "Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!" mealindeki âyet nazil olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, dağın eteğine gitti. En yüksek kayasının üstüne çıkıp yüksek sesle şöyle seslendi: "Ey Abd-i Menâf oğulları! Sizi uyarıyorum. Ben sizin için düşmanı görüp, düşman benden önce gitmesin düşüncesiyle ailesine koşup 'Baskın var!'diyerek ailesini uyaran bir adam gibiyim."
7135- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Şairlere ancak azgınlar (sapıklar) uyar"
mealindeki âyetin (Şuarâ, 224) hükmünden Allah: "iman edip yararlı işler işlemeyen ve Allah'ı çokça ananlar" ı (Şuarâ, 227) istisna etti. [Ebû Dâvud]
7136- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem

buyurdu:)
"Dâbbetü" l-arz, elinde Süleyman' in mühü-rü ve Musa'nın asası olduğu halde çıkacak. Musa'nın asası ile mü'minin yüzünü parlatacak. Kâfirin burnunu ise mühürleyecek. Hatta aynı sofrada yemek yiyenlerden biri ötekine 'Sen ey mü'min! sen ey kâfir' diyecek." [Tirmizî]
7137- Saîd bin Cübeyr radiyallahu anh'dan:
el-Hîre ehlinden bir yahudi bana sordu: "Söyle bakalım, Mûsâ (Kasas 28 ve 29. âyetlerde bahsi geçen) kendisine (Şuayb tarafından) teklif edilen sürelerin hangisini tamamladı?" "Ben bilmiyorum. Arapların bilginine gidip sorayım" dedim.
Sonra İbn Abbâs'a gidip sordum; şöyle dedi: "İki sürenin en uzun ve güzelini tamamladı. Çünkü Allah elçisi olan bir şey söylediği zaman yapar."
7138- Ukbe bin el-Münzir radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Mûsâ kendisine tanınan sürelerden hangisini tamamladı?' diye sorduklarında "En iyisi ve en uzununu!" diye cevap verdi.
Sonra şöyle buyurdu: "Mûsâ Şuayb'dan ayrılırken, karısına, babasından yaşayabilecekleri kadar koyun vermesini istemesini emretti. Şuayb, onların da o yıl doğan en güzel koyunlarından verdi. İleri geçen her koyunun iki yanına Mûsâ asasıyla vurdu. Onların da hepsi çeşitli renklerde, ikişer üçer, ne meme delikleri geniş ne de dar ve muhtaç bırakmayan koyunlar doğurdular."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem devamla şöyle buyurdu: "Siz Şam'ı fethettiğiniz zaman, onlardan kalanları göreceksiniz. Onlar Sâmiriye koyunlarıdır."
[Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
7139- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem):
"Mûsâ (Şuayb'ın) kızlann(ın) hangisiyle evlendi?" diye sana sorulursa "küçüğüyle" de. Ki o babasının (Şuayb) yanına gelerek "Baba onu ücretle (çoban) tut!" (Kasas, 26) demişti. (Şuayb da ona) dedi ki: "(Kızım) Onun (Mûsâ'nın) güçlü oluşunu nasıl anladın?"
"Büyük bir kayayı kucaklayıp kuyunun üzerine bıraktı" diye cevap verdi.
"Ya emniyetli, güvenilir bir kişi olduğunu nasıl fark ettin?" Bana: "Önümde yürüme, arkamdan yürü!"demesinden.
|Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu's-Sağîr vel-Evsaf \& daha uzun bir metinle.]
7140- Rifâa el-Kurazî radiyallahu anh'dan: "Şu âyet, içlerinde benim de bulunduğum
on grub hakkında nazil oldu: 'And olsun ki biz vahyi ard arda onlara yetiştirdik; belki düşünürler.' (Kasas, 56) [Taberani , Mu'cemu'l-Kebir'de.]
7141- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Şüphesiz sen, dilediğini hidayet edemezsin" mealindeki âyet (Kasas, 56), Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hakkında; (Amcası) Ebû Tâlib'i ısrarla müslüman yapmaya
çalıştığı için nazil olmuştur, [Müslim ve Tirmizî]
7142- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Seni elbette "ma'ad"a (döndürülecekyere) döndüreceğiz" mealindeki âyette (Kasas, 85) geçen: "ma'ad" Mekke'dir. [Buhari]
7143- Taberânî'nin Mu'cemu' l-Kebîr'inde ise döndürülecek yer "Cennet" şeklinde geçmektedir.
7144- Diğer rivayette döndürülecek yer, "Ölüm" olarak yorumlanmıştır.
7145- Ebû Ya'lâ, Ebû Saîd'den: "Onunma'ad'ı; âhireti, demektir."
7146- Ümmü Hâni' radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) (Lût kavmi hakkında nazil olan) "Ve toplantılarınızda çirkin işler yapmaya devam edecek misin" âyeti (Ankebût, 29) hakkında
şöyle buyurmuştur: "O yerin ahalisine çakıl atarlar ve onlarla alay ederlerdi." [Tirmizî]
7147- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Namaz, hayâsızlıklardan ve münkerden
alıkor" mealindeki âyet (Ankebût, 15) hakkında şöyle dedi: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: "Falan adam, gece namaz kılıyor, sabah olunca hırsızlık yapıyor" dedi. "Bir gün gelir (namazda) söyledikleri onu hırsızlıktan alıkor" buyurdu. [Ahmed.J
7148- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Allah'ı zikretmek şüphesiz en büyüktür" kavli celîlini (Ankebût, 45) şöyle yorumladı:
"Kulun Allah'ı dili ile zikretmesi, büyük (ibadet)tir. Günaha yöneldiği zaman, Allah'tan korkmasından dolayı günahı bırakması ve diliyle zikretmesi, günah olan fiili işleyerek diliyle zikretmesinden daha büyüktür."
[Rezîn]

RUM, LOKMAN, SECDE VE AHZÂB SÛRELERİ
7149- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bedir günü Rumlar Persleri mağlup etti.
Bu durum mü'minlerin pek hoşuna gitti. Bunun üzerine (Eliflâm mîm. Gulibettir-rûm =) Elif lâm mîm, Rumlar en yakın bir yerde yenildiler. (Halbuki onlar bu yenilgiden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. O gün mü'minler de sevineceklerdir)" (Rum, 1-4) mealindeki âyet nazil oldu. Bunun üzerine Rumların Persleri yenmesiyle mü'minler pek sevindiler."
Tirmizî ve dedi ki: (râvi) Nasr bin Ali "(ga-lebet =) galip geldiler" şeklinde okudu. [Tirmizî]
7150- Neyâr bin Mükerrem el-Eslemî radiyallahu anh'dan:
"Eliflâm mîm. Rumlar (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç (3-9) yıl içinde galib geleceklerdir.." âyeti (Rûm, 1-4) nazil olduğu zaman, Farisîler Rumları yenmiş durumdalardı. Müslümanlar, Rumların galip gelmesini istiyorlardı. Çünkü kendileri ve onlar Kitab ehli idiler. Bu hususta Allah teâlâ şöyle buyurdu: "O gün mü'minler Allah'in verdiği zaferle sevinecekler. O dilediğine yardım eder, Azîz olan da O, Rahîm olan da O'dur."
Kureyş ise, Farisîlerin galip gelmesini istiyordu. Çünkü kendileri ve onlar kitab ehli değildiler (putperesttiler). Öldükten sonra dirilmeğe de inanmazlardı. Bu âyet nazil olunca, Ebû Bekr çıkıp Mekke sokaklarında "Elif lâm mîm. Rumlar mağlup oldular... birkaç yıl içinde galip gelecekler." âyetini okuyarak haykırmaya başladı.
Bunun üzerine Kureyş'ten birtakım adamlar: "Dostun (Muhammed), birkaç yıl içinde Rumların Farisîleri yeneceklerini mi söylüyor? Var mısın bu hususla bahse?" Ebû Bekr: "Evet varım" dedi. Bu hadise, bahse girmenin haram kılınmasından önce idi.
Ebû Bekr'le müşrikler bahse girdiler. Ortaya bir şeyler koyup üzerinde anlaştılar. Ebû Bekr'e dediler ki: "Üç seneden dokuz seneye kadar demek olan bıd' (birkaç) kelimesini kaç sene olarak tayin edeceksin? Seninle bizim aramızda bahsin son bulacağı ortalama bir müddet de tayin edebilirsin."
Böylece karşılıklı altı yıla razı oldular. Altı sene geçmesine rağmen Rumların galip gelmediğini görünce, müşrikler Ebû Bekr'in kararlaştırılan miktarı aldılar. Yedinci sene girince, Rumlar İran'lılara galip geldiler. Bunun üzerine mü'minler: "Neden altı sene dedin?" diye Ebû Bekr'i ayıpladılar. Ebû Bekr ise şu cevabı verdi: "Çünkü Allah:' (bıd'=) bir kaç sene' buyurmuştu."
İşte o zaman birçok müşrik müslüman oldu. [Tirmîzî]

7151- Ebû Rezîn radiyallahu anh'dan: "Nâfi' bin el-Ezrak, İbn Abbâs'la tartışarak: 'Allah'ın Kitâb'ında beş vakit (namazı) bulabiliyor musun?' dedi.
İbn Abbas 'Evet' deyip şu âyeti okudu: Akşamlarken, sabahlarken, öğlen ve ikindi vaktinde, —ki göklerde ve yerde haınd O'na mahsustur—teşbih edin, namaz kılın!" (Rûm, 17-8) 'Akşamlarken kavlinden'akşam namazı, 'sabahlarken' kavlinden sabah namazı, 'öğlen vakti' derken öğle namazı, 'ikindi vaktinden' de ikindi namazı anlaşılmaktadır. Diğer bir yerdeki 'Ve nün ba'di salâti'l-işâi'dm. (Nûr 58) ise yatsı namazı anlaşılmaktadır."
[Taberânî, Mu'cemu'i-Kebir'de zayıf bir senedle.]
7152- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gayb anahtarları beştir." Sonra şu âyeti okudu: "Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi Allah kalındadır..." (Lokman, 34) [Buhârî|
7153- Enes radiyallahu anh'dan: "Yanları yataklardan uzaklaşır (korku ve
ümit ile Rablerine dua ederler)" mealindeki âyet (Secde, 16), ateme (yatsı) denilen namazı beklemek hakkında nazil olmuştur. [Tinriizî]
7154- Ebû Dâvud:
"(Enes) dedi ki: 'Akşamla yatsı arasında müslümanlar nafile namazı kılarlardı. (Bu âyet bunun üzerine nazil oldu)'
el-Hasan(u'l-Basrî) ise bu âyeti gece (te-heccüd) namazı ile tefsir etti."
7155- Ubeyy bin Kâ'b radiyallahu anh'dan:
"O, 'Belki yollarından dönerler diye, and olsun onlara büyük azaptan önce yakın azabı tattırırız' mealindeki âyeti(nde geçen yakın azabı) (Secde, 21) dünya belâları, Rum ve Batsa (şidetli darbe) veya Duhan(duman)la tefsir etti. 'Veya' şüphesi (râvi) Şu'be'ye aittir." [Müslim]
7156- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Zabyân ona dedi ki: 'Allah, kişinin
içinde iki kalp yaratmamıştır' meâlineki âyet (Ahzâb, 3) hakkında ne dersin?' Cevap verdi: 'Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp namaz kılarken zihnine bir şey takıldı. (Arkasında namaz kılmakta olan) münafıklar bu yüzden: "Onun İki kalbi vardır. Biri sizinle beraberdir, ötekisi ise onlarla beraberdir' dediler. Bunun üzerine 'Kişinin içinde Allah iki kalp yaratmamıştır'mealindeki âyet nazil oldu.' |Tirmizî|
7157- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: 'Onları (gerçek) babalarına nisbet ederek çağırın!' âyeti (Ahzâb, 5) ininceye dek biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlısı olan Zeyd bin Hârise'ye Muhammed'in oğlu Zeyd (Zeyd b. Muhammed) diye çağırırdık." (Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7158- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir mü' min yoktur ki, dünyada da âhi-rette de ben ona herkesten daha yakın olmayayım, isterseniz (bu hususta) şunu okuyun: 'Peygamber mü'minlere kendi öz nefislerinden de daha yakındır.' (Ahzâb, 6) Bir mü'min (vefatında) mal bırakırsa, vârisleri (asabesi) ona vâris olsunlar. Borç veya bakıma muhtaç birini bırakmışsa gelsin, (borcu bana aittir), ben onun mevlâsıyım." |Buhârî ve Müslim]
7159- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Üstünüzden ve altınızdan geldikleri zaman.." âyeti (Ahzâb, 10-11), Hendek savaşı İle İlgilidir. [Buhârîile Müslim.]
7160- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Eğer Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, vahiyden bir şey gizlemiş olsaydı şu âyeti gizlerdi: 'Ey Muhammed! Allah'ın (İslâm'la) nimet verdiği ve senin de (azat etmekle) nimetlendirdiğin kimseye (Zeyd'e) 'Karını bırakma, Allah'tan sakın' diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi (yani boşadığı taktirde onun karısı olan Zeynep' le evlenme isteğini), içinde saklıyordun... yerini bulacaktır.' (Ahzâb, 37)
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Zeyd'in boşadığı karısı Zeynep'le evlendiği zaman, 'Muhammed oğlunun karısını aldı" dediler. Bunun üzerine: 'Muhammed hiçbirinizin babası değildir..' mealindeki âyet (Ahzâb, 40) nazil oldu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu (Zeyd'i) daha küçük iken evlat edinmişti. Büyüdüğü zaman herkes ona: 'Muhammed'in oğlu Zeyd' diye çağırmaya başladı. Bunun üzerine:
'Onları babalarına nisbet ederek çağırın! .... dostlarınızdır' âyeti (Ahzâb, 5) nazil oldu. 'Falanın mevlâsı filan! Filanın kardeşi falan!' diye çağırın! Bu davranış Allah katında daha doğru ve daha adaletlidir. [Tirmizî]
7161- Enes radiyallahu anh'dan:
"Zeyd bin Harise gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hanımını şikayet ediyordu; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona: ''Esini tut (boşama), Allah'tan sakın!' diyordu. (Enes) Dedi ki: 'Eğer Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendisine inen vahiyden bir şey gİzleseydi bu âyeti gizlerdi. Onun için o (Zeynep), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in diğer hanımlarına karşı övünür ve şöyle derdi: 'Sizi onunla aileleriniz evlendirdi. Beni ise Allah yedi kat göklerin
7162- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Medine'ye) geldiği zaman o (Enes) on yaşında imiş. Dedi ki: Annelerim beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hizmet ettirirlerdi. Ben ona tam on sene hizmet ettim. O öldüğü zaman ben yirmi yaşındaydım. Hicâb (örtünme) meselesini ben herkesten daha iyi bilirdim.
İndirilen hicâb emrinin ilki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Zeyneb bint Cahş'la evlenmesi zamanında oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Zeynep'e güvey oldu. Akabinde İnsanları yemeğe davet etti.
Gelen konuklar yemeklerini yediler, bir kısım insanların dışında hepsi yemekten sonra dışarıya çıkıp dağıldılar. O kalanlar orada bekleyip epey zaman çıkmayınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp çıktı, ben de ardından artık herkes çıksın diye, çıktım. O yürüdü, ben de yürüdüm. Nihayet Âişe'nin odasının kapı eşiğine geldi, belki çıkmışlardır, diye geri döndü. Ben de onunla geri döndüm. Eve gelince, adamların orada halâ oturduklarını gördü. Tekrar geri döndü ve ben de döndüm, Aişe'nin kapısının eşiğine varınca, onların artık çıkmış olacaklarını tahmin etti, geri döndü ve ben de onunla geri döndüm. Baktım ki onlar çıkıp gitmişler. Arlık rahat etmişti. Benim ile kendi arasına bir perde çekti. Ve hicâb âyeti (Ahzâb, 53) nazil oldu."
7163- Onun rivayetlerindendir:
"Ben hicâb hakkında herkesten çok bilgi sahibi idim. Hatta Ubeyy bin Kâ'b bile onu benden sorardı."
7164- Onun rivayetlerdendir: .-."Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Zeyrieb bint Cahş'la zifafa girdiği zaman annem Ümmü Süleym bana dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hediye versek.' 'Olur'dedim. Bunun üzerine hurma, yağ ve keşi karıştırarak bir tencerede yemek yaptı. Benimle ona gönderdi. Onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Bana 'Onu burada bırak da; git insanları yemeğe çağır!'dedi ve kimleri çağıracağımı isimleriyle söyledi. Ondan sonra: 'Kime rastlarsan onları da çağır!' dedi. Emrini yerine getirdim.
Döndüğümde ev, halk ile dolmuştu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i elini o tencereye koymuş olarak gördüm ve Allah'ın dilediği bazı şeyleri söyledikten sonra dışardaki halkı onar kişi olarak içeriye davet edip yemek yedirdi. Yemeğe başlamadan onlara: 'Besmele çekin, herkes önünden yesin!' buyurdu. Hepsi yediler, doydular, sonra çıkanlar çıktı. BİR grup insanlar çıkmadılar ve orada sohbete devam ettiler. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem diğer hanımlarının evlerine doğru çıktı, ben de ardından çıktım. Sonra dedim ki: 'Kalanlar da çıkıp gittiler.' Hemen geri döndü, ben de kendisiyle döndüm. Eve girip hemen (vahiy alameti olan) örtüyü üzerine çekti. Ben henüz hücredeyken o şu âyeti okumaya koyuldu: 'Ey iman edenler! Peygamberin evine, yemeğe çağırılmaksızın vakitli vakitsiz girmeyin! Fakat davet edildiğinizde girin, yemeği yeyince

dağılın! Sohbet etmek için de girip oturmayın ... hak(kı açıklamaktan çekinmez.' (Ahzâb, 53)
7165- Rivayetlerinden:
(el-Ca'd dedi ki:) Enes'e dedim ki: "Kaç kişi idiniz?"
"Üçyüze yakın." dedi. Onda ayrıca şöyle geçmektedir: "Bir grup çıktı, öbür grup girdi. Hepsi yeyip doydular. Sonra bana: 'Ey Enes, haydi sofrayı kaldır!' dedi ve ben de kaldırdım. Sofrayı kurduğum zaman mı yoksa kaldırdığım zaman mı yemek daha çoktu kestiremiyorum."
7166- Onun rivayetlerinden:
"Nihayet evde üç kişi kaldı, konuşmaya devam ettiler. Bunun üzerine çıkmalarına bir işaret olsun diye Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çıkıp Aişe'nin hücresine gitti ve: 'es-Selâmü aleyküm ehle'I- Beyti ve rahme-tullahi.' (Aişe) cevap verdi: 'Ve aleykes-selâ-mü ve rahmetullah. Aileni nasıl buldun? Allah sana onu mübarek etsin!'
Sonra oradan ayrılıp diğer hanımlarının da evlerini dolaştı. Hepsine Âişe'ye verdiği selâm gibi selâm verdi, hepsi de Âişe gibi selâmını alıp onu tebrik ettiler.
[Buharı, Müslim, Tirmizîve Nesâî]
7167- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Urve dedi ki: "Havle bint Hakîm, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip bizzat evlenme teklif eden kadınlardandı."
Bunun üzerine Aişe: "Kadın bizzat kendisi erkeğe evlenme teklif etmekten utanmaz mı?" dedi. Ne zaman ki: "Ey Muhammedi Bunlardan istediğini bırakır, istediğini yanına alabilirsin" mealindeki âyet (Ahzâb 51) nazil olunca şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Bakıyorum da Rab-bin hemen senin arzunu yerine getiriyor."
7168- Diğer rivayet:
"(Onlardan hangisini) dilersen bırakır, istediğini de yanına alabilirsin. Geride bıraktıklarından hangisini istersen, yanına almakta senin üzerine bir sakınca yoktur" mealindeki âyet (Ahzâb, 51) indikten sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, nöbetimizde başka kadınla kalmak istediğinde bizden izin islerdi. Ona (Âişe'ye) dedim ki: "Peki sen ne derdin?" "Bu iş (izin vermek) bana kalırsa, kimseyi üzerime tercih etmek istemem" diye cevap verdi. [BuhM, Müslim, Ebû Dâvutl ve Nesâî]
7169- Ümmü Hâni' radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, beni istetti, ben de özür beyan ettim, özrümü kabul elti. Sonra Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Ey Peygamber, mehirlerini verdiğin eslerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın, halalarının, dayının, teyzelerinin kızlarını ve Peygamber nikâhlamayı istediği takdirde -mü'minlerden ayrı sırf sana mahsus olmak üzere- kendinin mehrini Peygamber'e hibe eden mümin kadını almanı helal kılmışsız-dır.'(Ali7,âb, 50) (Ümmü Hânî dedi ki:) 'Anladım ki ben ona helâl değildim. Çünkü ben onunla hicret etmemiştim. (Fetih günü) bırakılan esirlerdendim.'
7170- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem, muhacir mü'minler haricindeki kadınlarla evlenmesi yasaklandı. Bu hususta Cenâb-ı Hak: 'Cariyelerin hariç bundan sonra sana hiçbir kadın, güzellikleri ne kadar hoşuna giderse gitsin, hiçbirini boşayıp başka bir esle değiştirmen helâl değildir.' (Ahzâb, 52) buyurmuştur.
Allah, 'mü'min cariyeleri', bir de 'kendisini Peygamber'e bağışlayan mü'min kadını' helâl kıldı. İslâm'ın dışmdakilerle hangi dine mensup olursa olsun, evlenmeyi yasakladı. Sonra şöyle buyurdu: 'Kim inkar ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O ûhirette hüsrana uğrayanlardan olur.'(Nlâide, 5)
Yine şöyle buyurdu: 'Ey Peygamber! Me-hirlerini verdiğin eslerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri helâl kıldık. Sırf sana mahsus olmak üzere helâl kıldık.'(Ah-zâb, 50) Böylece bunların dışında kalan diğer kadınları haram kıldı." [İkisi de Tirmizî'ye ait.]
7171- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ölmezden önce istediği bütün kadınlarla evlenmek kendisine helâl kılındı." ITirmizî ve Nesâî.]
7172- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zevceleri helaya gitmek İstedikleri zaman geceleyin Menâsi'ye çıkarlardı. Orası geniş bir arazi idi.
Ömer radiyallahu anh, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: 'Hanımlarını ört!' derdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise bunu yapmazdı. Derken Şevde bint Zem'a bir gece yatsı vakti tuvalete çıkarken Ömer onu gördü. Şevde uzun boylu olduğu için tanıdı ve sırf kapanma (örtünme) hakkında bir âyetin gelmesini istediği için şöyle seslendi: 'Ey Şevde! Seni tanıdık.' Bunun üzerine Allah hicâb (örtünme) âyetini indirdi."
7173- Diğer rivayet:
"Hicâbdan (örtünme ayetinden) sonra Şevde yine bir haceti için dışarı çıktı. Uzun boylu olduğu için diğer kadınlardan farklı idi, onu gören herkes rahatlıkla onu tanıyabilirdi. Onu Ömer görünce, şöyle seslendi: 'Ey Şevde! Vallahi bizden gizlenemiyorsun, seni fark edebiliyoruz, nasıl çıktığına bak ve dikkat et!' Bunun üzerine canı sıkılan Şevde hemen geri döndü. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem benim evimdeydi. Akşam yemeği yiyordu. Elinde bir kemik vardı. (Şevde) içeri girdi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü. Ben dışarı çıktım da, Ömer bana böyle böyle de-di.'Az sonra ona vahyedildi de sonra kendisinden (ağırlık) kaldırıldı. Daha elindeki o kemiği bırakmamışken şöyle buyurdu:
'hin verilmiştir, hacetiniz için dışarı çıkabilirsiniz.' Hişâm (b. Urve) dedi ki; 'Yani bu, tuvalete gidebilirsiniz' demektir.''
[Buhârî ve Müslim]
7174- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Isrâiloğullan çıplak yıkanırlar ve birbirlerinin avretine bakarlardı. Musa tek başına yıkanırdı. Dediler ki: 'Musa'nın hayaları büyük (şişmiş) olduğu için, vallahi tek başına yıkanıyor.' Bir keresinde Musa yıkanmaya gitti ve elbisesini bir taşın üstüne koydu. Taş elbisesini uçulunca, taşın ardından 'Elbisemi ver ey taş, elbisemi ver ey taş!'diye bağırarak koştu. O anda onlar onun avretini gördüler ve bu defa şöyle demeye başladılar: 'Vallahi Musa'da bir şey yokmuş (bizim gibi normal bir erkekmiş).'Nihayet taş durdu ve onun duruşunu görünce elbisesini aldı ve taşa vurmaya başladı."
Ebû Hureyre der ki: "Vallahi taşın üzerinde Musa'nın vuruşundan dolayı altı ya da yedi delik (iz) vardı."
7175- Diğer rivayet:
"Musa son derece utangaç ve sıkı örtünen bir kimse İdî. Hatta kendi vücudundan hiçbir yer görülmezdi, jsrâiloğullanndan bazıları ona eziyet ettiler.
Dediler ki: 'Sedef ya da hayalarındaki şişme ya da başka bir hastalıktan dolayı bir kusur bulunduğu için bu kadar örtünüyor.' Allah onu bu dedikodulardan bert kılmak istedi. Bir gün yalnız başına kaldı, elbisesini çıkartıp bir taşın üstüne koymuş, yıkanıyordu. Yıkandıktan sonra elbisesini alıp giymek üzere taşın yanına yürüdü. Taş yuvarlanıp elbisesini beraberinde sürükledi. Hemen asasını alıp: 'Ey taş elbisemi ver, ey taş ebisemi ver!' diyerek onu kovalamaya başladı." Benzeri rivayet.
Ayrıca onda şöyle geçer:
"Vallahi taşta, onun vuruşundan kalma, üç ya da dört ve yahut beş tane darbe izi vardı."
İşte Cenâb-ı Hakk'ın: "Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; Allah onu dedikodulardan beri kılmıştı. O, Allah katında değerli bir insandı" kavli bunu ifade etmektedir" (Ahzâb, 69)
[İkisi de Buhârî ile Müslim'e aittir.]

SEBE, FÂTIR, YÂSÎN, SAFFÂT, SÂD VE ZÜMER SÛRELERİ
7176- Ferve bin Müseyk el-Muradî radi-yallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kavmimden yüz çevirenlere karşı, İslâm'ı benimseyenler ile bir olup savaşayım mı?" Bunun üzerine onlarla savaşmama izin verdi. Yanından çıktıktan sonra: "Ğatayfî nerede?" diye sormuş; çıkıp gittiğimi söylediklerinde, ardımdan hemen bir adam gönderip beni geri çağırttı; yanına vardığımda şöyle buyurdu: "Kavmini islâm'a çağır! Kim müslüman olursa kabul et, ilişme! Müslüman olmayanlara karşı savaşmakta ben sana bir emir gön-derinceye dek acele etme!"
Bunun üzerine Sebe' kavmi hakkındaki âyetler indi. Bir adam sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Sebe' nedir? Bir yer midir, yoksa bir kadın adı mıdır?" "Ne bir yerdir ve ne de bir kadın. Araplardan on çocuklu bîr adamdır. Bunlardan altısı Yemen dolaylarına, dördü ise Şam havalisine yerleşti. Şam'a yerleşenler: Lahm, Cüzam, Gassan ve Âmile. Yemen'e yerleşenler: Ezd, Eş'arîler, Himyer, Kinde, Müzhic ve Enmâr." Bir adam dedi ki:
"Enmâr nedir?"
"Enmâr, Has'am ve Becîle kabilelerinin mensup oldukları kavimdir" buyurdu.
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7177- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah gökte bir şeye hüküm verdiği zaman, melekler O'nun kavline boyun eğerek kanatlarını çırparlar. Allah Teâlâ'nın işitilen sözü düz bir kaya üzerinde (hareket eden) zincirin sesi gibidir. GönüllerindekİŞ korku giderilince (mukarreb meleklere) 'Rabbiniz ne söyledi?' diye sorarlar. "Hakkı söyledi. O, yücedir, büyüktür' derler. Hırsızlamasına (gizlice) kulak kesilen (şeytanlar), birbirlerinin üstünde (yerden göğe kadar) dizilmiş -Râvi Süfyâıı bunu tarif ederken, (dikey olarak) ellerini birbirine yanaştırarak parmaklarının aralarını açmıştır- ve gizlice dinlemeye hazır bulunurlar. İlâhî kelâmı (en üstteki) işitince alttakine, o da kendi altındakine iletir. Böylece çalınan haber sihirbaz ve kâhinlerin diline ulaşır. Bazan bir sihâb (meteor veya kuyruklu yıldız) aşağıdakine ulaştıramadan şeytana erişir, Bazan da kendine isabet etmeden kelimeyi aşağıdakine ulaştırır. (Böyle kendisine ulaşan habere) sihirbaz ve kâhin birçok ilave yaparak yalanlar düzerler. O ilâhî emir yeryüzünde gerçekleşince halk aralarında: 'Bu işin olacağı bize falan falan günde söylenilmemiş miydi?" derler. Böylece (dinleme hırsızlığı ile) işitilmiş olan bir haber tasdik edilir.' [Buhârî ve Tirmizî.]
7178- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah, gök yüzünde vahiy ile konuştuğu zaman, sema ehli düz kayaya çarpan bir zincir sesi gibi bir ses duyarlar. Korkudan bayılırlar. Cibril kendilerine gelinceye kadar öylece baygın kalırlar. Cibril geldiği zaman o korku kendilerinden giderilir, Cibril'e derler ki; 'Rabbin ne dedi?' O da: 'Doğru söyledi der. Onlar da (Cİbrîli takiben) Allah gerçeği söyledi derler." |Ebû Dâvud]
7179- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sonra bu Kitâb't, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bırakmışız. Onlardan kimi nefsine zulmeder, kimi orta davranır, kimi de Allah' in izni ile iyiliklere koşar" mealindeki âyette (Fâtır, 32) sözü edilenlerin hepsi aynı derecededir, hepsi cennette olacaklardır."
[Tirmizi]
7180-Ahmed, Ebû'd-Derdâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimisi kendine zulmeder.." (Fâtır, 32) İyi islerde koşup Öne geçenler, hesaba çekilmeden doğruca cennete gireceklerdir. Orta yollu davrananlar, basit bir hesap vereceklerdir. Kendilerine zulmedenler ise, onlar mahşer boyunca kendilerine yazık edeceklerdir. Sonra Allah onları esirgeyecektir. Onlardan kimileri: "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Şüphe yok ki Rabimiz hem Gafur'dur, hem Sekûr ... usanç gelmeyecektir." (Fâtır, 35) diyeceklerdir,
7181- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Selemeoğullari Medine'nin bir ucunda
yaşıyorlardı. Mescid'e yakın bir yere taşınmak isledilerl. Bunun üzerine: 'Şüphesiz ölüleri dirilten, işlediklerini ve eserlerini yazan biziz...'mealindeki âyet (Yâsîn, 11) nazil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine: 'Ayak izleri bile yazılacaktır' buyurdu. Bunun üzerine onlar da Mescid'in yakınına taşınmaktan vazgeçtiler." |Tirmizî]
7182- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Güneş batarken ben Mescid'de Allah'ın Resulü ile beraberdim. Dedi ki:
'Ey Ebû Zer! Güneşin nereye gittiğini biliyor musun?'
'Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir' dedim. Şöyle buyurdu:
'O, gidip Arş' in altında secde ediyor. Sonra Allah'tan izin istiyor, Allah da ona izin veriyor. Onun secde edip secdesinin kabul edilmemesi, izin isteyip kendisine izin verilmemesi (zamanı) yaklaşmıştır. O zaman ona: 'Haydi geldiğin (doğduğun) yere dön!'denilir. Böylece o, batıdan doğar.
işte Cenâb-ı Hakk'ın: 'Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, Azız ve Alîm olan Allah'ın kanunudur'mealindeki âyet (Yâsîn, 38), bize bunu anlatmaktadır."
7183- Diğer rivayet:
"Bu ne zaman olacak, biliyor musunuz? Bu, '...daha önceden iman etmeyen ya da imanına hayır kazandırmayan kimseye o günkü imanının kendisine hiçbir yarar sağlaya-macağı günde...' (En'am, 158) olacaktır."
l'Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7184- Semure radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellera
buyurdu:)
"Ancak onun (Nuh'un) soyunu sürekli kıldık..." âyetinde (Saffât, 77) geçen soy: Hânı, Sâm ve Yâfet'tir."
Bu (sonuncu) isim kimilerince Sâ ile Yâ-fes, kimilerince de Yefes şeklinde telaffuz edilmiştir.
7185- Diğer rivayet:
"Sâm, arapların atası; Ham, Habesîlerin (zencilerin) atası; Yâfes ise Rumların atast-dir." [Tirmizî]
7186- İbn Abbâs ve İbn Mes'ûd radiyallahu anhumâ'dan:
"O ikisinden, İlyâs'm İdris (peygamber) olduğu nakledilmiştir. Hatta İbn Mes'ûd ilgili âyeti 'Selâmun ala İdrâsîn şeklinde (Saffât, 130) okurdu." [Rezîn]
7187- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Yunus'u balığın karnında tutmak murad ettiğinde, balığa onun etlerim parçalamamasını ve kemiklerini de kırmamasını vahyetti. Onu alıp yüze yüze ta denizdeki yerine götürdü. Denizin dibine onu götürünce, Yunus bir ses duydu; 'Bu nedir?' diye söylendi. O balığın karnındayken Allah ona, bunun hayvanların teşbihi olduğunu vahyetti. Bunun üzerine o, balığın karnında teşbih etmeye başladı. Derken melekler de onun teşbihini duydular ve söyle demekten kendilerini alamadılar: 'Ey Rabbimiz! Garip bir yerde güçsüz bir ses duyduk.' Allah Teâla söyle buyurdu; 'O, Yunus kulumun sesidir. Bana isyan etti, ben de onu balığın karnında hapsettim,'
'Gece-gündüz işlediği salih amelinin sana yükseldiği o salih kulun mu?' dediler.
'Evet' buyurdu. Bunun üzerine onu serbest bırakması için şefaat edip Allah'a yalvardılar. Allah da balığa onu sahile atmasını emretti.

Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: '(O dışarı atıldığı zaman) hasta ve bitkin idi.'(Sa£-fât, 145)
[Bezzâr ismi belirtilmemiş bir râvi kanalıyla, leyyin birsenedle]
7188- Ubeyy (b. Ka'b) radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Onu (Yunus'u) yüzbin veyahut daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik" mealindeki âyet (Saffât,147) hakkında sordum, cevaben şöyle buyurdu: "Daha çoktan murad yüzyirmi-bin (yani toplam yüzyirmibin) kişidir." [Tirmizî]
7189- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ebû Talip hastalandı. Kureyş onu ziyarete geldiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ziyaretine gitti. Ebû Tâlib'in yanında bir kişilik daha yer vardı.
Ebû Cehl kalktı ve Resûlullah'ın oraya oturmasına engel olmak istedi. Sonra Ebû Cehl'in bu tutumunu onu Ebû Tâlib'e şikayet ettiler.
Ebû Tâlib dedi ki: 'Ey Kardeşimin oğlu! Kavminden ne istiyorsun?'
'Onlardan öyle bir kelime istiyorum ki bütün araptar o kelime sayesinde kendilerine uysunlar, acemler ise onun sayesinde kendilerine cizye versinler' dedi.
'Tek kelime mi?' diye sordu.
'Evet tek kelime. Ey amca! Haydi 'Lâ ilahe illallah' deyin!' buyuranca onlar şöyle dediler: 'Tek ilah ha!? Son dinde de bunu işitmedik. Bu ancak bir uydurmadır.' Bunun üzerine onlar hakkında: 'Sâd. O sanlı Kur'ân'a yemin olsun ... bu ancak bir uydurmadır." (Sâd, 1-7) ayetleri nazil oldu. iticisi deTirmizî'ye aittir.]
7190- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Bu âyeti (okurken) (Sâd sûresi 18. âyette geçen) "Aşiyy ile İşrâk"ın ne olduğunu bilmezdim. Sonra Ümmü Hânî bana şunu anlattı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanıma girdi, bir abdest suyu istedi, büyük bir çanak içinde bir su getirtti, sanki hamurun izlerini onda (çanakta) görür gibiyim. Abdest alıp kuşluk namazı kıldı ve sonra şöyle buyurdu: "Ey Ümmü Hânî! fşte benim kıldığım namaz, Isrâk namazıdır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
7191- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
"Sonra siz kıyamet gününde Rabbinizin katında davalasırsınız" mealindeki âyet (Zü-mer, 31) nazil olunca, Zübeyr şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Dünyadaki davalaşmamızdan sonra bu, âhirette de bize tekrarlanacak mı?"
"Evet" buyurdu. Bunun üzerine (Zübeyr): "Ne yazık ki orada işimiz güç olacaktır" dedi.
[Tirmizî]
7192- Taberânî, Mu' ce mu' I-Kebîr'de: "Evef'ten sonra şunu ekledi:
"Her hak sahibine hakkı verilinceye dek (bu dava) tekrarlanacaktır."
7193- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Birbirlerini öldüren, zinayı çok yapan, şirke düşerek tevhidi ihlâl eden bir kavim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resulü! Ey Mu-hammed! Dediklerin ve bizi çağırdığın din çok güzeldir. Fakat bugüne kadar bizim yaptıklarımız ne olacak, onların keffâreti var mıdır?' Bunun üzerine: 'Allah'ın yanında, başka bir tanrıya dua etmeyenler ... iyiliklere çevirir.' (Furkân, 68-70) âyeti nazil oldu (ve) onların tevbe ettikleri taktirde bağışlanacakları, günahları sevaplarla değiştirileceği vaadedil-di. Böylece Allah onların şirklerini imana, zinalarını iffete çevireceğini beyan etti. Sonra şu âyet de nazil oldu: 'Ey kendileri aleyhinde kötülük edip asın giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Şüphesiz Allah Gafur'dur, Rahim dir!'(Zümer, 53) [NesSL]
7194- İbn'Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Cibrîl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: 'Allah göğü bir parmağa koydu, yerleri bir parmağa koydu, dağları bir parmağa koydu, ağaçları bir parmağa koydu, nehirleri de bir parmağa koydu, diğer yaratıkları da bir parmağa koydu. Sonra şöyle buyurdu: 'Melik (mülk sahibi) benim.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem güldü ve şöyle dedi: "Allah'ı gereği gibi takdir edemediler." (Zümer, 67)
7195- Diğer rivayet:
"Onu tasdik ederek ve hayret içinde azı dişleri görününceye kadar güldü."
[Tirmizî, Buhârî ve Müslim.|
7196- İkisi (Buhârî ve Müslim) ve Ebû Dâvud, İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde Allah, gökleri dürer sonra sağ eline alıp şöyle der: 'Melik benim. Hani zorbalar nerede? Hani mütekebbirler nerede?'
Sonra yeri de dürüp sol eline alarak şöyle der: 'Melik benim. Nerede zorbalar, hani nerede kibirlenip böbürlenenler?.'
7197- Diğer rivayet:
İbn Ömer anlatıyor: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Allah göklerini ve yerini ellerine alıp söyle der: "Ben Allah'ım." (Bunu nakleden
İbn Ömer) Sonra parmaklarını yumup açar ve: "Melik benim" buyurur" der. Minbere baktım ki altından sallanıyor. İçimden, üzerindeki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte galiba devrilip yıkılacak, dedim."

MÜ'MİN, HÂMÎM ES-SECDE, ŞÛRA, ZUHRUF VE DUHÂN SÛRELERİ

7198- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ey Rabbimiz bizi iki kere Öldürdün ve iki kere dirilttin" mealindeki âyet (Gâfir, 11) tıpkı Bakara süresindeki: "Siz ölüler idiniz, sonra sizi diriltir sonra sizi öldürür, sonra sizi diriltir, sonra da O'na döndürülürsünüz" âyeti (Bakara, 28) gibidir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.]
7199- el-Alâ bin Ziyâd radiyallahu anh'dan: "O, cehennemden bahsediyordu. Bir adam ona dedi ki: 'Halkı neden umutsuzluğa sevkediyorsun?' Cevap verdi: 'Allah: 'Ey kendilerine kötülük yapıp asın davranan kullarım, Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin!' (Zümer, 53) buyururken, buna gücüm yeter mi?' Allah aynı zamanda: 'Aşırıya gidenler ateş ehlidirler'(Gâfir, 43) de buyuruyor. Ne var ki, siz kötü amellerinize rağmen daima cennetle müjdelenmek istiyorsunuz. Oysa Allah Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i, itaat edenleri cennetle müjdeleyici, asi gelenleri de cehennemden korkutucu olarak göndermiştir.' | Buhârî, muallak olarak.]
7200- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Beyt-İ şerifin (Kâ'be'nin) yanında İki Sakîf'li bir Kureyş'li ya da iki Kureyş'li bir Sa-kîf li olarak üç kişi bir araya geldi. Karınları yağlı ve büyük, kalpleri ise anlayış bakımından az (ve boş)tu.
Biri şöyle dedi: 'Acaba Allah konuşktuk-larımızı duyar mı?' Öbürü cevap verdi: 'Sesli konuşursak duyar, gizli konuşursak duymaz.'
Ötekisi ise şöyle dedi: 'Sesli konuştuklarımızı duyarsa, mutlaka gizli konuştuklarımızı da duyar. 'Bunun üzerine Allah şunu inzal buyurdu:
'Siz, gözlerinizin, kulaklarınızın ve derilerinizin, kendi aleyhinize şahitlik edeceklerinden korkarak kötü iş işlemekten çekinmiyor-dunuz.' (Fussilet, 22-3)
7201- Diğer rivayette ise şöyle geçmektedir:

(İbn Mes'ûd) dedi ki: 'Bunu (yani konuşmalarım) Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e anlattım. Bunun üzerine: '... yapmakta olduklarını bilmez sandılar ... hüsrana düşenlerden oldunuz'âyeû (Fussilet, 22-3) nazil Oldu." [Buhârî, Müslim ve Tırmizî]
7202- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
"Şüphesiz Rabbimiz Allah'dır, deyip sonra doğru yoldan ayrılmayanlar var ya.." mealindeki âyeti (Fussilet, 30) okudu ve şöyle buyurdu:
"Bunu insanlar hep söylediler. Fakat sonra çoğu küfre girdi. Kim bu söz üzere ölürse doğru istikamet üzere ölmüş olur." |Tirmizî]
7203- îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, 'Sen (kötülüğü) en iyisi ile önle' mealindeki âyeti (Fussilet, 34), öfke anında sabretmek ve yapılan kötülüğü affetmekle yorumladı. Kim buna riayet ederse, Allah onları korur ve düşmanlarını kendilerine boyun eğdirir." (Buhârî, muallak olarak.]
7204- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona Cenâb-ı hakk'm: "Yakınlarına karşı
(yaptığım tebliğin mukabilinde) sevgiden başka bir ücret istemem" mealindeki âyet (Şûra, 23) hakkında sordular. Hemen (Saîd) İbn Cü-beyr acele edip şu cevabı verdi: "Onlar (yakınlar) Muhammed ailesidir." İbn Abbâs dedi ki:
"Sen (cevap vermekte) çok acele ettin. Çünkü Kureyş'ten hiçbir batın yoktur ki onların Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e akrabalığı bulunmasın.
Ondan maksat: 'Sizin, aranızdaki akrabalığın hakkım vermenizi dilerim" demesidir.'
[Buhârî ve Tirmizî.]
7205- Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de (tbn Abbâs'tan):
"... Sizden bir ücret istemiyorum"'un (Şûra, 23) manası şudur: De ki: "Ben, size getirdiğim deliller ve hidayete karşı, Allah'ı sevmeniz ve taatla O'na yaklaşmanızdan başka sizden hiçbir ücret istemiyorum."
7206- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de (İbn Abbâs'tan) leyyin bir senedle:
'De ki: Sizden hiçbir ücret beklemiyorum''âyeti (Şûra, 23) inince, şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Resulü! Kendilerini sevmemiz gereken akrabaların kimdir?
Şöyle buyurdu: "Onlar, Ali, Fâtıma ve iki oğludurlar."
7207- Amr bin Hureys radiyallahu anh'dan: "Allah, kullarına rızkı bol bol verseydi,
yeıyüzünde azarlardı" mealindeki âyet (Şûra, 27), Ehl-i Suffe hakkında nazil oldu. Dedi ki: "Çünkü onlar, dünya nimetlerini temenni etmişlerdi." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
7208- İbn Avn radiyallahu anh'dan:
"Zulüm gördükten sonra, hakkını (intikam) alan kimselere, İşte onların aleyhine bir yol (mes'uliyet) yoktur" mealindeki âyet (Şûra, 41) hakkında sorardım.
Bana (Ali b. Zeyd) İbn Ced'ân babasının hanımından nakletti: "O kadın, Âişe'nin yanına girerdi. Bir defasında da yanına girmişti, Âişe de şunu anlattı: Zeyneb bint Cahş yanı-mizdayken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdi. Eliyle bana dokunmak istedi, ben Resûlullah onun (Zeyneb'in) farkına varıncaya kadar eline mani oldum, hemen elini çekti. Zeynep ondan sonra (ikide bir) Âişe'nin yanına gelip sataşmak istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de onu menet-ti, fakat Zeynep dinlemedi. Bunun üzerine Âi-şe'ye dedi ki: 'Ona gereken cevabı ver (tepki göster)!' O da ona gereken cevabı verdi ve onu altetti. Bunun üzerine Zeynep, Ali'ye gitti ve 'Âişe (bana dil uzatmakla) size dil uzatmış oldu'dedi. Bunun üzerine Fâtıma gelip durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'e bildirince şöyle buyurdu: 'Kâ'be'nin Rabbine yemin olsun ki O (Aişe), babanın bir tanesidir.' (Fâtıma) Gitti ve (Hâşimîlere) şöyle dedi: 'Ben ona şöyle şöyle dedim. O da bana böyle böyle cevap verdi.'
Bunun üzerine hemen Ali, Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e gelip onunla bu hususta konuştu." [Ebû Dâvud]
7209- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Eğer (bütün) insanlar tek bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı..." âyeti (Zuhruf, 33-4) hakkında şöyle dedi: "Eğer (böyle yapmakla) bütün insanları kafir kılmayacak olsaydım kâfirlerin evlerinin çatılarını gümüş, merdivenlerini gümüş, sedirlerini de gümüşten yapardım, (yani dünya nimetlerinin en iyilerini onlara bu dünyada verirdim)"
[Buhârî, muallak olarak.]
7210- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Kureyş'e dedi ki: 'Ey Kureyş topluluğu! Allah'tan başka yeryüzünde kime tapılırsa bilin ki onda hayır yoktur.'Kureyş, hıristiyanların Meryem oğlu isa'ya taptıklarını biliyorlardı, onun için dediler ki:
'Ey Muhammed! Sen isa'nın bir peygamber olduğunu iddia etmiyor muydun? Eğer doğru söyJüyorsan (O zaman) onların (hıristiyanların) ilahları sizin de ilahlannızdır diyorlar. 'Bunun üzerine 'Meryemoğlu kendilerine misal verilince senin kavmin hemen gülüp ge-çiverdîler...'mealindeki âyet (Zuhruf, 57) nazil oldu. İbn Abbâs'a âyetin (Arapça nazmın-daki) ' ye siddûn'un manasını sordular. 'Gürültü çıkarırlar anlamına gelir' diye cevap verdi.
'Şüphesiz O, kıyametin kopacağını bildirir' mealindeki âyete (Zuhruf, 61) şu manayı verdi: 'Bu, kıyametten önce İsa'nın çıkacağına işaret etmektedir.'
[Ahmed ve Taberânî, Mu'ce.mu'I-Kebîr''de.|
7211- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, aramızda uzanmış yatıyordu, bir adam ona gelip şöyle dedi: 'Ey Ebû AbdİrrahmaN! Kinde'nin kapılan yanında bir kıssaci kıssa anlatıyor ve şunu iddia ediyor: Duhan (duman) mucizesi gelip kâfirlerin nefeslerini tıkayacaktır, mü'minleri de nezle yapacaktır.' İbn Mes'ûd hemen doğrulup oturdu ve öfkelenip şöyle dedi: 'Ey insanlar! Allah'tan korkun! Kim bir şeyi biliyorsa söylesin, bilmediği bir şey hakkında (konuşmasın!) 'Allah en iyi bilendir' desin! Allah Teâlâ Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle buyurmuştur: 'De ki; Buna karşılık sizden bir ecir istemem. Kendiliğimden bir sey iddia eden kimselerden de değilim.' (Sâd, 86) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların kendisinden sırt çevirip kaçtıklarını görünce, şöyle buyurdu: 'Allahım! Yusuf'un yedi (sene)si gibi yedi (sene) onlara kıtlık ver!'
7212- Diğer rivayet:
"Resûlullah Kureyş'i İslâm'a davet edince, onu yalanladılar. Bunun üzerine şöyle dua etti: 'Allahım! Onlara karşı bana Yusuf'un yedisi gibi bir yedi (sene kıtlık) ile yardımcı ol!'
Bunun üzerine Yusuf Aleyhisselamın zamanındaki gibi büyük bir kıtlık oldu.
Yiyecek bir şey bulamadıkları için, açlıktan ölü hayvanların derilerini yemek zorunda kaldılar. İçlerinden biri göğe bakar ve duman gibi bir şey görür oldu. Bunun üzerine Ebû Süfyan ona gelip şöyle dedi: 'Ey Muhammedi Sen geldin. Allah'a itaati ve akraba ile ilgiyi emrediyorsun. Görüyorsun kavmin ölmek üzere; onlar için Allah'a dua et!' Bunun üzerine Allah Teâla şöyle buyurdu: 'Göğün insanları bürüyecek, ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle; bu, can yakan bir azaptır ... Biz sizden azabı birazcık kaldıracağız ve eski inkarcılığınıza döneceksiniz.' (Du-hân, 10-15).
İbn Mes'ûd dedi ki:'Yani âhiret azabı (bir müddet için) kalkacaktır.
'Onları çarptıkça çarpacağımız büyük gün, öcümüzü şüphesiz alırız' mealindeki âyette (Duhân, 16) geçen çarpma olayı Bedir savaşında gerçekleşmiştir.'

7213-Diğer rivayet:
"Onlara öyle bir kıtlık geldi ki nihayet kemikleri yemeğe başladılar. İnsanlar gökyüzüne baktıkları zaman, göğü duman şeklinde gördüler. Bunun üzerine 'Göğün apaçık bir duman çıkaracağı günü gözlefmealindeki âyet (Duhân 10, 11) nazil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve kendisine şöyle denildi: 'Haydi helak üzere olan Mudar için Allah'tan yardım iste!' Mudar'a dedi ki: 'Hani sen yürekliydin ne oldu?' Sonra da onlar için Allah'tan yağmur istedi, yağmur yağdı. Bunun üzerine 'Siz tekrar eski halinize döneceksiniz' mealindeki âyet (Duhân 15) nazil oldu. Hakikaten de onlar yine refah halinde eski durumlarına döndüler. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:
'Onları çarptıkça çarpacağımız büyük gün Öcümüzü şüphesiz alırız.' (Duhân, 16) ayetindeki o gün ile Bedir günü kastediliyor."
7214- Diğer rivayet:
(İbn Mes'ûd) dedi ki: "Beş alamet (meydana gelip) geçmiştir: Duman, Lİzâm, Rûm'un galibiyeti, çarpılma (batşe) ve ayın ikiye bölünmesi." |Buhârî, Müslim ve Tirmizî|
7215- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir mü'inin yoktur ki onun için iki kapı olmasın; amelinin yukarı çıktığı kapı. Rızkının yukardan indiği kapı, Öldüğü zaman o kapılar onun için ağlarlar. 'Gök ve yer onlar için göz yaşı dökmedi. Onlara mühlet de tanınmadı' âyetinde (Duhân, 29) bu duruma işaret vardır." [Tirmizî]
7216- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Karınlarında, suyun kaynaması gibi erimiş maden...' mealindeki âyette (Duhân, 43-6) geçen 'Kelmuhli' demek, (kızdırılmış) zeytin yağının dibine çöken tortusu gibi demektir. Yüzüne yaklaştırdığı zaman yüzünün derisi onun yardımıyla önüne düşer." [İkisi de Tirmizî'ye aittir]

AHKAF, FETİH, HUCURAT, KAF VE ZÂRİYÂT SÛRELERİ
7217- Yûsuf bin Mâhik radiyallahu anh'-dan:
"Mervaıı, Muâviye'nin Hicaz valisi idi. Bu valiliği sırasında okuduğu hutbede babasından sonra ona biat edilmesi için (Muâviye'nin oğlu) Yezîd'in adından söz etmeye başladı. Abdurrahman bin Ebî Bekr ise bu hususla ona bir şey söyledi; Mervan buna öfkelendi ve: 'Yakalayın onu!' dedi. Abdurrahman kaçıp Âişe'nin evine girdi. Böylece onu yaka-Iayamadılar. Bunun üzerine Mervan dedi ki: 'Allah bu şahıs hakkında şu âyeti indirmiştir: 'Annesine ve babasına 'öf İkinizden/' dî~ yen..." (Ahkâf, 17) Hemen Âişe perde arkasından ona şu karşılığı verdi: 'Allah bizim hakkımızda bizimle ilgili Nûr süresindeki be-raatimi haber veren âyetlerden başka bir âyet indirmemiştir.' |Buhârî|
7218- Alkame radiyallahu anlı'dan:
"Sizden biriniz, Cin Gecesi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulundu mu?" diye İbn Mes'ûd'a sordum, şu cevabı verdi: "O gece bizden hiç kimse onun refakatinde bulunmadı; ancak bir gece onunla birlikteydik, bir ara onu kaybettik. Bütün vadilerde ve ara yollarda onu aradık bulamadık; hatta: 'Kaçırıldı mı ya da su-ikaste mi uğradı?' demeye başladık. Çok kötü bir gece geçirdik.
Sabah olunca Hira tarafından çıkageldi; dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Seni kaybettik, aramadığımız yer kalmadı. Çok kötü bir gece geçirdik. ' Bunun üzerine:
"Cinlerden bir davetçi geldi beni alıp götürdü ve onlara Kur'ân okudum.' Ondan sonra alıp bizi götürdü ve onların izlerini, ateş yaktıkları yerlerin kalıntılarını gösterdi. Ona kendi yiyeceklerinden sormuşlar. O da şöyle buyurmuş:
'Üzerine Allah'ın adı anılmış her kemik, sizin azığımzdır. Sizler (kemiklerin) olabildiğince etli olduğunu görürsünüz. Develerin her tersi de sizin hayvanlarınızın yiyeceğidir.' Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (ashabına) şöyle buyurdu:' Kemiklerle taharetlenmeyin. Çünkü onlar, cinden olan müslü-man kardeşlerinizin yemeğidir.'
7219- Diğer rivayet: "Onlar Cezîre cinlerindendi."
[Müslim, Tirmizî ve Ebû Davud]
7220- Zirbin Hubeyş radiyallahu anh'dan: "Hani Kur'ân'ı dinleyecek cinlerden birtakımını sana yöneltmiştik; onlar Kur'ân'ı dinlemeye hazır olunca birbirlerine susun!" dediler" âyeti (Ahkâf 29) hakkında şu yorumu yaptı: "Onlar yedi kişi idiler, yediden birisi Zevbaa İdi." [Bezzar.]
7221- Hudeybiye dönüşü Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'e: "Allah sana yaptığın ve yapacağın günahlarını mağfiret etti..." mealindeki âyet (Feth, 1-2) nazil olmuştur. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bana yeryüzünde olanların en sevimlisi olan bir âyet indirilmiştir." Sonra onu onlara okudu. Onlar da şöyle dediler:
"Ey Allah'ın Resulü! Ne mutlu sana! Allah sana ne yapacağını açıklamış. Peki ya bize ne verecek ve ne yapacak?" Hemen şu âyet nazil oldu: "Erkek müminleri, kadın mü'min-leri altından nehirler akan cennetlere koyması için ... büyük kurtuluş işte budur." (Feth, 5)
7222- Diğer rivayet:
"Ey Muhammed, biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır" âyetinde (Fetih, 1) anlatılan zafer, Hudeybiye'dir. IBuhârî, Müslim ve Tirmi/î!
7223- Eşlem radiyallahu anh'dan: (O da Hz, Ömer'den)
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seferlerinin birinde yürüyordu, Ömer de onunla beraberdi. Ömer ona bir şey sordu, fakat ona bir cevap vermedi. Sonra yine sordu, yine cevap vermedi. Ömer kendi kendine söylendi: 'Ey Ömer! Annen seni yetim bıraksın! Üç kere Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir şey sordun, üçünde de seni cevapsız bıraktı.' —Ömer anlatıyor:—J'Sonra devemi dehledim, insanların önüne geçtim. Hakkımda Kur'ân ineceğinden korktum. Derken arkamdan bir adam haykırdı. Ona da dedim ki: 'And olsun ki hakkımda Kur'ân nazil olacağından korktum.'
Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip selâm verdim. Şöyle buyurdu:
'Bu gece bana öyle bir sûre indi ki, o, üzerine gûne§ doğmuş olan bütün .şeylerden benim için daha sevimlidir.'Sonra ('Innâfetehnû leke fethen mübina... ~) Şüphesiz biz sana apaçık bir zafer vermişizdir' âyetini okudu."
[Mâlik, Buharı ve Tirmizî.]
7224- Enes radiyallahu anh'dan: "Sabah namazı vaktinde, Ten'îm dağından seksen kişi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i öldürmek için indiler. Ancak yakalandılar ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onları serbest bıraktı. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi de onlardan alıkoyan O'dur.' (Feth, 24) [Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7225- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Onların takva sözünü tutmalarım sağladı" âyetinde (Feth, 26) geçen takva sözünü, "Lâ ilahe illallah" ile tefsir etti. [Tirmizî]
7226- İbnü'z-Zübeyrradiyallahu anh'dan: "Temîmoğullanndan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e binekli bir kafile geldi. Ebû Bekr, onların basma Ka'ka' bin Ma'bed'i, Ömer ise Akra' bin Hâbis'i emîr yapmasını söyledi. Ebû Beki': 'Sen daima bana karşı aksini söylersin' diye çıkıştı.

Ömer ise: 'Sana karşı çıkmak için söylemedim.' dedi ve aralarında bayağı yüksek sesli bir tartışma çıktı. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Ey iman edenler Allah'ın ve Peygamber'in huzurunda (söz ve işle) öne geçmeyin!' (Hucurâl, 1-2)
7227- Diğer rivayet:
İbn Ebî Müleyke der ki: "Her İki kişi olan Ebu Bekir ile Ömer nerdeyse helak olacaklardı. Benû Temîm heyeti Resûlullah'a geldiğinde, onlardan biri Akra' bin Hâbis'i, Ötekisi başkasını emîr gösterdi..."
Ayrıca onda şöyle geçer:
"İbnü'z-Zübeyr dedi ki: Ondan sonra Ömer onun huzurunda konuşurken gizli ko-
nuşan bir kişi gibi gayet alçak sesle konuşurdu; hatta Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem anlamazdı da ne dediğini sorup anlamak İsterdi." [Buhârî, Tirmizîve Nesâî.]
7228- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan:
"Araplardan birtakım insanlar şöyle dediler: 'Haydi şimdi şu adama (Muhammed'e) gidelim, eğer (gerçekten) peygamber ise, onunla biz İnsanların en mutlusu oluruz. Eğer kral ise onun himayesinde yaşarız.'
Hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip dediklerini ona haber verdim. Daha sonra onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in evlerine gelip dışardan: 'Ey Mu-hammed! ey Muhammedi' diye bağırmaya başladılar. Bunun üzerine: 'Sana odaların ötesinden seslenenlerin çoğu aklı ermeyen kimselerdir'mealindeki âyet (Hucurât, 4) nazil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kulağımdan tutup: 'Allah seni doğruladı ey Zeyd!' dedi.
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de leyyin bir senedle.]
7229- el-Akra' bin Habis radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e odaların ötesinden 'Ey Allah'ın Resulü!' diye seslendi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise ona cevap vermedi. Şöyle dedi: 'Ey Muhammedi Benim hamdim güzeldir, zemmim ise kötüdür.' Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İşte o (dediğin), Allah'tır'
[Ahmed ve Taberânî, Mu'retnu'!-Kebîr.\
7230- el-Hâris bin Dırâr el-Huzâî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona, kavminin zekâtını toplamak üzere birini göndereceğini vaad etti. Bunun üzerine el-Hâris kavminden zekâtı topladı, verilen sözün zamanı geldi. Fakat kimse onu (zekâtı) almaya gelmedi. Bunun üzerine el-Hâris, kavmiy-le birlikle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitmek üzere yola çıktılar. Ancak bu sırada Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onların zekâtını almak için Ukbe bin el-Ve-lîd'i gönderdi. Velîd yola revan oldu, yolun bir kısmından geri döndü —çünkü onları, grup halinde gelirken gördüğünde korkmuştu— Dedi ki: 'el-Hâris bana zekât vermedi, üstelik beni öldürmek istedi.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Haris'e küçük bir müfreze gönderdi. Müfreze Haris ve kavmi ile yolda karşılaşınca, Haris sordu:
'Nereye böyle?'
'Sana gidiyorduk.'
'Neden?'
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Velîd bin Ukbe'yi sana gönderdi. O geri gelip senin ona zekât vermediğini, üstelik onu öldürmek istediğini söyledi.'
'Hayır. Muhammed'i hak ile gönderene yemin ederim ki ben onu ne gördüm ve ne de o bana geldi' dedi. Sonra Haris, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona sordu:
'Sen zekât vermedin, üstelik sana gönderdiğim elçimi de öldürmek istedin, öyle mi?'
'Hayır, vallahi seni hak ile gönderene yemin ederim ki ben, onu ne gördüm, ne de o bana geldi. Elçinin bana gelmesi verilen zamanda gecikince, Allah ve Resulünün bana gazap etmesinden korkarak ben sana geldim' dedi.
Bu olay üzerine şu âyet nazil odu:
'Ey iman edenler! Eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun içyüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz' sonuna kadar." (Hucurât, 6)
|Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
7231- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
O, "Şunu iyi bilin ki, içinizde Allah' m Re-
sulü bulunmaktadır. Eğer o birçok islerde size uymuş olsaydı, şüphesiz kötü duruma düşerdiniz" mealindeki âyeti (Hucurât, 7-8) okudu ve şöyle yorumladı: "İşte Peygamberiniz, kendisine vahiy olunuyor. Liderlerinizin en İyisidir. Eğer o, birçok işlerde onlara (yani ashaba) uysaydı, onlar mutlaka kötü duruma düşerlerdi. Ya sizin haliniz nice olur?" [Tîrmizî]
7232- Ebû Cubeyre bin ed-Dahhâk radiyallahu anh'dan:
"Bu âyet, biz Selemeoğulları hakkında nâ-zil oldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize geldi; aramızda bir ya da iki hatta üç isimli olmayan hiçbir adam yoktu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'£y fülan'.' derdi, onlar: 'Dikkatli ol ey Allah'ın Resulü! O bu isimden öfkelenir" derlerdi. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Birbirlerinizi kötü lakaplarla çağırmayın; inandıktan sonra yoldan çıkmış olmak ne kötü bir addır!' (Hucurât, 11) (Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7233- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Sizi şu'ûb ve kabâil haline getirdik," âyetindeki (Hucurât, 13) "şu'ûb"dan murad, büyük ve geniş kabilelerdir. "Kabâil"den murad ise, batınlar (boylar)dir. [Buhârî]
7234- Enes radiyallahu anh'dan: "Katımızda daha fazlası vardır" mealindeki âyeti (Kâf, 35) şöyle yorumladı:
"Yani Allah onlara her cuma tecelli edecektir." [Bezzâr zayıf bir senedle.]
7235- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Secdelerin ardından da O'nu teşbih et!"
âyetini (Kâf 40) şöyle yorumladı: Yani O'na bütün namazların ardından teşbih etmesini emretti. IBuhârîf
7236- Enes radiyallahu anh'dan:
O, "Gece pek az uyurlardı" mealindeki âyeti (Zâriyât, 17) şöyle yorumladı: "Onlar akşam ile yatsı arasında (nafile) namazı kılarlardı." jEbû Dâvud]
7237- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Ad milletinin başına gelenlerde de büyük bir ibret vardır; onlara kökü kurutan bir rüzgâr gönderdi" âyetini (Zâriyât, 41) şöyle yorumladı:
"Allah Âd kavmine gönderdiği rüzgârdan ancak parmak kadar yerler açtı. Çöl ahalisine uğrayan bu rüzgârlar, hayvanlarını ve mallarını gök ve yerden ötelere taşıdı. Yerleşik olanlar bu rüzgârı görünce, 'İşte bu bize yağmur yağdıracak buluttur' dediler. Çöl ahalisi bunun üzerine hayvanlarını yerleşik olanlara bıraktılar"
[Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]

TÜR, NECM, KAMER, RAHMAN, VAKIA VE HADÎD SÛRELERİ
7238- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Beyt-i Ma'mûr'a her gün yetmişbin meleğin girdiğini görmüştür." [Buhârî]

7239- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi cennete girdiğinde, ana-babasım, karısını ve çocuklarım soracak 'Hani onlar nerede?' diyecek. Ona söyle denilecek: 'Onlar senin derecene ve ameline ulaşamadılar,' O da şu cevabı verecek: 'Ey Rabbim! Ben hem kendim hem de onlar için amel işledim.'Bunun üzerine onlara katılması emredilecektir."
İbn Abbâs sonra şunu okudu: "İman edenler ve zürriyetleri de iman ile kendilerine tabii olanlar (var ya) işte biz onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların işlediklerinden hiçbir şeyi eksiltmeyiz. Herkes kazandığına rehindir." (TÛr, 21) |Taberânî. Mu'cem ti' I'-Kebîr ves-Sağîr'de zayıf bir senedle.|
7240- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Tur 49'da geçen) 'Edbâru'n-nücûm (=yıldızların batışın)'dan murad, sabah namazının farzından önce kılınan iki rek'at namazdır. (Kâf, 40'da geçen)'Edbâru's-sücûa" ise; akşam namazından sonra kılınan iki rek'at namazdır." [Tirmizî]
7241- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Ona göre, Cenâb-ı Hakk'ın: 'Aralan, iki yay arası kadar belki de daha yakın oldu.' 'Kalp gördüğünü yalanlamadı.' 'And olsun ki Rabbinin varlığının büyük delillerini gördü.' (Necm, 9, 11, 18) (kavillerindeki zamir Cibril'e ait olup) İbn Abbâs, Cibril'i (asıl kendi şeklinde) altıyüz kanatlı olarak gördü, şeklinde tefsir etti.
7242- Diğer rivayet:
"Cibril'i kanatlı haliyle, yerle gök arasını doldurmuş bir halde gördü." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7243- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, 'Kalp onu gördüğünü yalanlamadı.
And olsun ki onu bir daha da inişinde gördü' âyetlerini (Necm, 19) 'onu kalbi ile İki kere gördü' olarak yorumladı." [MUslim]
7244- Tirmizî:
(İbn Abbâs dedi ki:) "Muhammed Rabbi-ni gördü."
İkrime dedi ki: "Allah 'O'nu gözler idrak edemez, bilakis O, gözleri idrak eder' (En'âm,103) buyurmadı mı?"dedim. Şu cevabı verdi: "Yazık sana! Hak Teâlâ, kendi nuru ile tecelli ettiği zaman bu nuru göremez, demektir. Yoksa Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Rabbini iki kere görmüştür." İleride Allah'ı görmek bahsinde Âişe'nin rivayet ettiği hadis gelecektir.
7245- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Lât ve Uzzâ'nın ne olduğunu söyler misiniz?" âyetinde ki (Necm, 19-30) Lât, (Kâbe'yi ziyarete gelen) hacılara 'sevik' denilen dövülmüş arpa ve buğdaydan yapılan yiyeceği karıp hazırlayan bir adamdı. |Buhârî]
7246- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Lemem' diye ifade edilen ufak tefek kusurlara Ebû Hureyre'nin şu rivayetinden daha çok benzeyen bir şey görmedim. Onun rivayetine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Allah, Ademoğluna zinadan nasibini yazmıştır. Mutlaka ondan (zinadan) bir şey elde edecektir. Gözlerin zinası, bakmaktır; dilin zinası konuşmaktır. Nefsin zinası temenni ve şehvet duymadır, Fere ise bunu ya yapmak suretiyle doğrular ya da (yapmamak suretiyle) yalanlar.' [Buhârî ile Müslim ve Ebu Davud.]
7247- Diğer rivayette şu ek yer almıştır: "Kulakların zinası dinlemek, ellerin zinası tutmak, ayağın zinası (şehvet uğrunda) yürümek ve adım atmaktır."
7248- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ufak tefek kusurları dışında büyük günahlardan ve hayâsızlıklardan kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır." âyetine (Necm, 32) gelince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem o hususta şöyle dua etmiştir: "Allahım! Eğer bağışlarsan hepsini bağışla! Ufak tefek kabahatları hangi kulun yapmaz ki?" [Tîrmizî]
Bezzâr şunu da eklemiştir: İbn Abbâs dedi ki: "Lemme, zinadır."
7249- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: "Kureyş müşrikleri gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le kader hakkında tartışmaya koyuldular. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: 'Ateşe yüzüstü sürüldükleri gün, onlara: 'Cehennemin dokunan azabını ta-dınt'denir. Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.' (Kamer, 48-49)
| Müslim ve Tirmizî]
7250- Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle İbn Abbâs'dan:
"Bu âyet (Kamer, 48-49), kaderiyye hakkında nazil olmuştur."
7251- Onun (Taberânî'nin) Zurâre'den"ha-fî" bir senedle merfû bir rivayeti vardır:
"Bu âyet, âhir zamanda kaderi yalanlayacak olan ümmetimden birtakım insanlar hakkında nazil olmuştur."
7252- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına çıkıp Rahman sûresini başından sonuna kadar okudu. Hepsi sustular. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Bu sûreyi ben, Cin gecesinde cinlere okuduğum zaman sizden daha iyi dinlediler ve daha güzel cevap verdiler. Zira ne zaman 'Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız?" mealindeki âyeti oku-dumsa, hepsi birden su karşılığı veriyorlardı: 'Ey Rabhimiz! Senin nimetlerinden hiçbir şeyi yalanlamıyoruz. Hamd sana mahsustur.'
[Tirmizî]
7253- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "O, her an bir yaratma halindedir" mealindeki âyeti (Rahman, 29) şöyle yorumladı: "Günahlarımızı bağışlaması, üzüntülerimizi gidermesi, dua edenin duasını kabul etmesi, bir toplumu yükseltip öbürünü indirmesi, şüphe yok ki O'nun işlerindendir." [Bezzâr.]
7254- Ebû'd-Derdâradiyallahu anh'dan: "O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i minberde şöyle anlatırken duymuş: 'Rabbinin makamından korkan için iki cennet vardır.' (Rahman, 46) Bunun üzerine ona:
'O kişi zina etse ve hırsızlık yapsada mı?' diye sormuş.
Hz. Peygamber tekrar "Rabbinin makamından korkan için iki cennet vardır" ayetini okuyarak cevap vermiş. Ebû'd-Derda ikinci defa: "O kişi zina etse ve hırsızlık yapsa da mı? diye sormuş. Hz. Peygamber aynı ayeti tekrar okumuş. Ebû'd-Derda üçüncü defa aynı soruyu sorunca; Hz. Peygamber: 'Evet, Ebû'd-Derdâ'ya rağmen' buyurmuş."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
7255- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Yükseltilmiş (yüksek) yataklar" mealindeki âyeti (Vakıa, 34) şöyle tefsir etti:
"O yatakların yüksekliği, yer İle gök arası kadar olup, her ikisinin arasındaki mesafe beşyüz yıllıktır."
7256- Enes radiyallahu anh'dan:
"... Onları biz yeniden yaratmışızdır" mealindeki âyeti (Vakıa, 38) şöyle yorumladı: "O yeniden yaratılanlar arasında dünyada yaşlı, yüzleri buruşuk ve gözleri çapaklı kadınlar da vardır." |Her ikisi de Tirmi/.rye ait.|
7257- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: "Bunların bir, kısmı eski ümmetlerden, bir kısmı da sonrakilerdendir" mealindeki âyet için (Vakıa, 39-40) şöyle demiştir: "Bunların tümü bu ümmettendir." |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
7258- Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem)
"Rızıklarınıza şükredeceğinize, onu vereni mi yalanlıyorsunuz?" mealindeki âyeti hakkında (Vakıa, 82) şöyle buyurdu:

"Şükrünüz, falan yıldız sayesinde, falan bulut sayesinde bize yağmur yağdırıldı demeniz midir?" [Tirmizî]
7259- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Müslüman oluşumuzla, Allah'ın şu:
'İman edenler için, kalblerinin Allah'ın zik-riyle kalplerinin yumuaması zamanı hâlâ gelmedi mi?' kavlinde (Hadîd 16), bizi kınaması arasında sadece dört sene vardır." [Müslim]
7260- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırır" mealindeki âyeti (Hadîd, 17) şöyle yorumladı: "Yani kalpler öldükten ve katılaştıktan sonra tekrar yumuşar. Allah, o kalpleri (tevhîdde) itaatli ve (Rabbine) yönelmiş kılar. Allah ölü kalpleri ilim ve hikmetle canlandırır. Yoksa yağmurla ölmüş yerlerin canlanması zaten bilinmekte ve görülmekte olan olaylardır." | Rezin]
7261- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İsa'dan sonra krallar hem Tevrat'ı ve hem İncil'i değiştirdiler. (Aralarında bunları okuyan mü'minler de vardı) Krallarına denildi ki: 'Bunların bize hakaretinden daha şiddetli bir hakaret ve sataşma görmedik.' Onlar: 'Kim Allah'ın indirdiği ite hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.' (Mâide, 44) ayetini okuyorlar, üstelik okumalarında bizim yaptıklarımıza da kusur çıkarıyorlar. Onları çağır ve bizim okuduğumuz gibi okusunlar. Bizim iman ettiğimiz gibi iman etsinler.'Buıun üzerine onları çağırıp bir araya topladı ve onlara: 'Ya sizi öldüreceğim ya da Tevrat'la İncil'i tahrîf edildiği şekilde okuyacaksınız.' dedi.
Onlar 'Neden bizden bunu İstiyorsunuz? Bırakın yakamızı!' dediler. Daha sonra içlerinden bir taife şöyle dedi: 'Bize yüksek bir bina (kule) yapın oraya çıkalım, yiyecek ve içeceğimizi de yukarıya çekebileceğimiz (ip gibi) bir şey verin. Ondan sonra sizinle bizim bir alakamız kalmaz.' Taife de şöyle dedi: 'Bırakın yakamızı, buradan gidelim, hayvanlar gibi yaşayalım. Onlar gibi yeyip içelim. Eğer sizin topraklarınızda bizi görüp yakalarsanız öldürün!' dediler.
Diğer bir grub ise şöyle dediler: 'Issız topraklarda bize evler yapın, oraya gidelim, kuyular açalım, ziraat yapalım, geçinip gidelim, ne siz bizim yüzümüzü görün, ne de biz sizin yüzünüzü görelim.' Kabilelerden herkesin bunlar arasında yakınları vardı. Ve krallar onların bu muhtelif tekliflerini kabul ettiler. İşte Allah, bunların hakkında şu âyeti indirdi:
'Üzerlerine bizim gerekli kılmadığımız, fakat kendilerinin, güya Allah'ın rızasını kazanmak için ortaya attıkları ruhbanlığa bile gereği gibi riayet etmediler,' (Hadîd, 27)
Geri kalan kısmı da: 'Filancaların taptıkları gibi tapalım, filancaların seyahat ettiği gibi seyahat edelim' dediler. Bunlar uydukları kimselerin imanı hakkında bile herhangi bir bilgileri olmadan şirke saplandılar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem risâletle gon-derilince onlardan (ruhbanlardan) pek azı kalmıştı. Mabedinde olanlar aşağı indi, seyahata çıkmış olanlar geri geldi, manastırda olanlar da dışarıya çıktılar. Geldiler ona iman edip onu tasdik ettiler. Allah Teâlâ buyurdu: 'Ey iman edenler! Allah'tan korkun, Peygam-ber'ine inanın ki Allah size rahmetinden iki kat versin.'-(Hadîd, 28) İsa'ya, Tevrat ve İncil'e iman etmeleri bir de Muhammed'e iman edip tasdik etmeleri sebebiyle iki kat ecri hak etmişlerdir. Ayetin devamında Allah şöyle buyurdu: 'Allah sizin için yardımıyla yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin.'(Hadîd, 28) Yani (bu nur) Kur'ân'a ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e tâbi olmalarıdır.
'Kitap ehli bilsinler ki Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemezler. Size benzemek isteyenler bunu anlasınlar ve her çeşit lütuf ve ihsanın da Allah'ın katında olduğunun da farkına varsınlar.' (Hadîd, 29) (Nesâî]

MÜCÂDELE, HAŞR, MÜMTEHİNE, SAF, CUM'A VE MÜNÂFİKÛN SÛRELERİ
7262- Âişe radiyallahu anhâ'daıı: "Bütün sesleri kemaliyle duyan Allah'a hamd olsun." Mücâdele sûresi 1. âyette geçen mücadeleci (ısrarcı) olan Havle, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip evinin yanında onunla konuştu. Söyledikleri Allah tarafından ne çabuk duyuldu da hemen: "Kocası hakkında seninle tartışanın sözünü Allah duymuştur" mealindeki âyet (Mücâdele, 1)
nazil oldu. [Buharı ve Müslim.]
7263- Ali radiyallahu anh'dan:
"Ey iman edenler! Peygamber' le hususi bir sey konuşacağınızda, bu konuşmanızdan önce fakirlere sadaka verin!" mealindeki âyet (Mücâdele, 12) nazil olduğu zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:
"(Bu sadakanın miktarı) Bir dinar olsun mu?"
"Buna da güç yetiremezler" dedim.
"Yarım dinar?"
"Bunun da altından kalkamazlar."
"Peki ne kadar olsun?"
"Bir kıl (ağırlığında altın) mikdan" dedim.
"Sen de çok azalttın" dedi. Bunun üzerine: "Hususi konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü?" mealindeki âyet (Mücâdele, 13) nazil oldu. (Ali der ki:) Böylece benim sebebimle Allah bu ümmete hafifletmede bulundu. [Tirmizî]
7264- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
oturuyordu, ashabına şöyle dedi: 'Size bir adam gelecek. Şeytan gözü ile size bakacak, geldiği zaman kendisiyle konuşmayın.' Derken mavi gözlü bir adam çıkageldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu çağırıp sordu: 'Neden sen ve arkadaşların bana hakaret ediyorsunuz!' Adam cevab verdi: 'Sen
olduğun yerde dur; ben gidip onları getireyim.' Gitti ve onları getirdi. Onlara aynı soruyu sorunca, demediklerine ve yapmadıklarına dair Allah'a yemin ettiler.
Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'Allah onların hepsini tekrar dirilteceği gün, size yemin ettikleri gibi ona yemin ederler.' Mücâdele, 18)
[Ahmecl ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de]
7265- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Nâdiroğullarının hurmalığını yaktırdı ve kestirdi.
Burası, Büreyre denilen mevkii idi. Bunun üzerine Allah şu âyeti inzal buyurdu: 'inkarcı kitab ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip kökleri üzerinde bırakmanız, Allah'ın izniy-ledir. Allah yoldan çıkanları böyle rezilliğe uğratır.' (Haşr, 5)
|Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tîrmizî]
7266- Onun (Tirmizî) İbn Abbâs'tan rivayeti:
(Yukardaki) Âyette geçen: "Lîne; hurma ağacıdır. Allah yolundan çıkanların rezil olmasına gelince, onlar kalelerinden aşağı indiler, daha sonra da kendilerine hurma ağaçlarını kesmeleri emredildi. Tabii ki bütün bunlar, onları üzmüş ve gönüllerini daraltmıştır. Müslümanlar: '(Ağaçların) Bir kısmını kestik, bir kısmını bıraktık. Ashâb: Acaba kestiklerimizden dolayı sevap aldık mı? Bıraktıklarımızdan ötürü günaha girdik mi?' diyerek 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir soralım' dediler.
Bunun üzerine yukarıda mealini verdiğimiz ilgili âyet nazil oldu.
7267- Enes radiyallahu anh'dan: "Münafıkların, Kitah ehlinin inkarcılarından olan kardeşlerine şöyle dediklerini görmedin mi?.."

âyeti (Haşr, 11) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Nadiroğullarını
Medine'den çıkarmak arzusunda iken (münafık) İbn Übeyy âyette geçen sözleri söylemesi üzerine ilgili âyet nazil olmuştur. [Rezîn]
7268- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
kadınların biatini 'Allah'a ortak kaçmamaları' kavli celîlinin de bulunduğu âyete binâen (Mümtahine, 12) kabul etmiştir. Fakat Resû-lullah kadınlardan biati elini değmeden, sözle almıştır." [Buhârî, Müslim ve Tirmizfl
7269- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: O, "Onlar artık âhiretten umutlarını kesmişlerdir" kavl-i celîlini (Mümtahine 13) şöyle yorumladı: "Onlar artık âhirete iman etmezler ve ondaki ecirleri de ummazlar."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf bir senedle]
7270- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir grupla oturuyordum. Aramızda dinî sohbet ve müzakerede bulunuyorduk. Diyorduk ki: 'Hangi amelin en iyi olduğunu bilseydik, onu yapardık.' Çok geçmeden şu âyetler nazil oldu. 'Göklerde alanlar da, yerde olanlar da Allah'ı teşbih ederler. O Azîz'dir, Hakimdir. Ey iman edenler! Niçin yapacağız diyerek yapamayacağınız şeyi söylersiniz? Yapamayacağınız şeyi, yaparız demeniz, Allah katında büyük gazaba sebep otur.' (Saff, 1-3) İnen âyetleri Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hemen çıkıp bize okudu." [Tirmizî]
7271- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılarken, üzerinde yiyecek yüklü develerden müteşekkil bir kervan geldi. On iki kişi hariç, cemaatin hepsi mescidden çıkıp kervanı karşılamaya gittiler. Bunun üzerine: 'Ey Muhammedi Onlar bir kazanç veya eğlence gördükleri zaman seni ayakta bırakarak oraya yöneldiler..' mealindeki âyet (Cum'a 11) nazil oldu."
7272- Diğer rivayet:
"Ebû Bekr ile Ömer'in de içinde bulunduğu sadece on iki kişi (mescidde) kaldık."
7273- Diğer rivayet:
"Benim de içinde bulunduğum on iki kişi."
7274- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte harbe çıktık. Muhacirlerden epey insan katılmıştı.
Muhacirlerden şakacı bir adam vardı, bir Ensârî'nin kıçına el ya da ayakla vurdu. Ensa-rî çok öfkelendi ve: 'Yetişin ey Ensâr neredesiniz?' diye çağırdı. Muhacir de: 'Ey Muhacirler, imdat!' diye seslendi. Derken birbirlerine girecek oldular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen çıkıp şöyle dedi: 'Nedir bu cahiliye davası? Ne oluyor, neden kavga ediyorlar?' Muhacirlerden birinin Ensar'dan bilinin kıçına eliyle vurduğunu söylediler.
'Bırakın bu davayı, çünkü bu, kokmuş bir Şeydir' buyurdu. Bunun üzerine (münafıkların başı) Abdullah bin Ubeyy b. Selûl (muhacirleri kastederek) şöyle dedi: 'Hepsi başımıza üşüştüler; Medine'ye dönersek, şerefli olan, zelil olanı mutlaka oradan (pisliği) çıkartacaktır.'
Ömer bunu duyunca, şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu pisliği öldürmeyelim mi?' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Biz bunu Öldürürsek, herkes Mu-hammed ashabını öldürüyor' der.'
7275- Diğer rivayet:
"Ona oğlu Abdullah bin Abdullah (b. Ubeyy) şöyle dedi: 'Senin alçak (zelil) ve Allah Resulünün de aziz (şerefli) olduğunu ikrar ve itiraf etmedikçe sen, asla Medine'ye dönemezsin. ' Ondan sonra İbn Übeyy bunu itiraf etmek zorunda kaldı." IBuhârî, Müslim ve TirmizÎJ
7276- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le
birlikte bir sefere çıktık. Orada insanlar çok müşkül duruma düştüler. (Bunu fırsat bilen münafık) Abdullah bin Ubeyy şöyle dedi:
'Allah Resulünün yanında olanlara İnfak etmeyin (harcama yapmayın) ki onun etrafından dağılıp gitsinler.' Şunu da sözlerine ekledi: 'Medine'ye dönersek şerefli olan, zelil olanı elbette oradan çıkaracaktır.' Hemen Pey-
gamber sallallahu aleyhi ve sellem'e varıp onun dediklerini bildirdim. İbn Ubeyy'e haber gönderip, çağırttı ve sordu. Fakat o, yemin ederek böyle bir şey yapmadığını ve söylemediğini ileri sürdü.
Bunun üzerine (ashâb) benim yalan konuştuğumu söylediler. Bu, bana çok ağır gelmişti. Yalan söylemediğimi ifade eden 'Münafıklar sana gelince.,.' âyeti (Münâfikûn, 1) ininceye dek benim bu üzüntüm sürdü.
Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onları, kendileri için Allah'tan bağışlanma dilemesi için çağırdı. Fakat onlar başlarını çevirip gittiler. (Zeyd) '... Onlar tıpkı sıralanmış kof kütük gibidirler.' (Münâfikûn, 4) âyetinde şu tefsiri yaptı: 'Münafıklar yakışıklı kimselerdi.'
7277- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile harbe çıktık, beraberimizde birkaç bedevi de vardı. Hemen suya koşmak isterdik, fakat Bedevî bizi geçer, koşup havuzu doldurur, etrafını taşla çevirirdi. Arkadaşları gelinceye kadar oraya kimseyi sokmak istemezdi. Derken Ensâr'dan bir adam geldi ve su içmesi için devesinin yularım sarkıttı. Fakat bedevi, izin vermeyince elinden kurtulup havuzu bozdu. Su çekildi. Bedevi de eline bir odun alıp Ensâr'dan olan adamın başına vurarak yardı. Bunun üzerine (yaralı), Abdullah bin Ubeyy'e gelerek durumu haber verdi. Abdullah bin Ubeyy kızdı ve bedevileri kastederek şöyle dedi:
'Allah Resulünün yanında bulunanlara yardım etmeyin ki onun etrafından dağılıp gitsinler. Çünkü onlar Peygamber'e yemek geldiği zaman, O'nunla yemek yemek için etrafında otururlardı. Abdullah bin Ubeyy bunu Önlemek istedi. "Onlar (Bedeviler) etrafından dağılıp gidince: 'Muhammed'e yemek getirin!'derdi ve ayrıca arkadaşlarına da:
'Medine'ye dönerseniz, güçlü olanınız, güçsüz olanınızı oradan çıkartsın' diye talimat verirdi.
Zeyd dedi ki: Ben amcamın terkisindey-dim. Onun (İbn Ubeyy'in) söylediğini duydum. Hemen amcama bildirdim. Amcam da gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdi. O da Abdullah bin Ubeyy'İ çağırttı ve sordu. Bunun üzerine o, binbir yeminle böyle bir şey söylemediğini iddia etti. Bu durum karşısında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu doğruladı, beni yalancı çıkardı.
Amcam bana geldi ve dedi ki: 'Yaptığını beğendin mi? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de, müslümanlar da sana kızdı, şimdi ne olacak?'
Buna hiç kimsenin üzülemeyeceği bir şekilde üzüldüm.
Yolculuk esnasında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yürürken üzüntümden başımı eğdim. Bir de baktım ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem geldi, kulağımı ovaladı ve bana gülümsedi. Cennette ebediyen kalsaydım bu kadar sevinmezdim. Sonra Ebû Bekr bana yetişip sordu: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sana ne dedi?'
'O bana bir şey söylemedi, sadece kulağımı büküverdi, yüzüme de gülümsedi' dedim. 'Sevin!'dedi.
Sonra Ömer yetişip sordu. Ona da Ebû Bekr'e dediğim gibi söyledim.
Sabah olunca, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, inen Münâfikûn sûresini bize okudu."
7278- Diğer rivayet:
"Bu olay, Benû Mustalik gazvesinde olmuştur."

7279- Diğer rivayet:
"Bu olay, Tebûk gazvesinde olmuştur."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizi]
7280- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kendisini haccetmeye ulaştıracak veya üzerine zekât vacip olacak kadar malı bulunup da bunları yerine getirmeyen kimse, ölüm zamanında (Allah'tan) tekrar dünya hayatına dönmeyi diler." dedi. Bunun üzerine bir adam: "Ey İbn Abbâs! Allah'tan kork! Ancak kâfirler dünya hayatına dönmeyi dileyeceklerdir." diyerek mukabele etti. İbn Abbâs buna cevap olarak:
"Dikkat et sana bu hususta Kur'ân âyetleri okuyacağım, dedi ve şunu okudu: 'Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Birinize ölüm gelip çatmadan size rızık olarak verdiklerimizden infak edin ki —o zaman— 'Rabbim beni biraz erteleseydin de zekât verseydim ve talihlerden olsaydım'diyecek.' (Münâfikûn, 9-11)
Adam: "Zekât nasıl vacip olur?" dedi.
"Para iki yüz dirheme veya daha fazlasına ulaşırsa" diye cevap verdi.
Adam: "Ya hac ne zaman gerekir?" diye sorunca, İbn Abbâs şu cevabı verdi:
"Azık ve bineği olduğu zaman gerekir."

TEĞÂBÜN, TALÂK VE TAHRÎM SÛRELERİ
7281- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Kim Allah'a inanırsa O, onun gönlünü
doğruya yöneltir" mealindeki âyetini (Teğâ-bün, 11) şöyle yorumladı: "Yani kişi birçok musibetlerle karşılaşır ve bunların Allah tarafından geldiğini bilir de teslim olup razı olursa." [Buhârî]
7282- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona: "Ey iman edenler! Eşlerinizden, çocuklarınızdan size gerçekten düşman olanlar vardır, işte onlardan sakının!" mealindeki âyetten (Teğâbün, 14) sordular, şöyle cevapladı:
"Bunlar Mekke ahalisinden müslüman olup, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitmek istediler. Fakat eşleri ve çocukları onlara mani olup bırakmak istemediler. Nihayet bunlar Allah Resulüne sallallahu aleyhi ve sel-lem geldiklerinde insanların dinde fakihleşip oldukça mesafe aldıklarını gördüler. Bunun üzerine kendilerine önceden mâni olmak isteyen eşlerini ve çocuklarını cezalandırmak istediler. Bunun üzerine bu âyet indi. " |Tirmizî|
7283- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, "Ey Peygamber! Kadınları boşadığı-nızda onları iddetlerini gözeterek boşayın!" mealindeki âyetini (Talâk, 1): "Yani iddetleri-ne doğru boşayın." şeklinde yorumladı.
Mâlik dedi ki: "Bununla her bir temizlik devresinde bir kere boşamağı kastetmiştir."
7284- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey insanlar! Allah'tan sakınmayı amaç edinirseniz; size rızık sermayesiz ve ticaretsiz de gelir." Sonra şu âyeti okudu: "Kim Allah'dan korkarsa Allah ona bir çıkar yol kılar ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." (Talâk, 2) [Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.]
7285- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cahş'ın kızı Zeyneb'in yanında kalır, onun yanında bal şerbeti içerdi. Ben ve Hafsa anlaştık, dedik ki: 'Allah Resulü hangimizin ya-
nına girerse, ona şöyle diyecektir: 'Sende ma-ğafir kokusu duyuyomm. Mağâfir (Arkıt ağacının sakızı) mi yedin?'Derken birinin yanına gelip girmiş ve o da ona bunu söylemiş. O sal-lallahu aleyhi ve sellem de şu cevabı vermiş: 'Hayır; Zeyneb bini Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Bir daha bal içmem.'
Bunun üzerine 'Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığım sen neden kendine yasak ediyorsun'mealindeki âyel (Tahrîm, 1) indi. Âişe ile Hafsa'ya hitaben de 'Eğer ikiniz tev-be ederseniz..,* mealindeki âyet (Tahrîm, 4) nazil oldu.
'Bilakis bal içtim, artık onu bir daha iç-memeye yemin ettim bunu kimseye söyleme!' dediği için, hani Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, 'Hanımlarından birine gizli bir şey söylemişti' (Tahrîm, 3) âyeli nazil olmuştur."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
7286- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "(Hz.) Ömer'e, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in; Allah'ın haklarında:'Eğer ikiniz tevbe ederseniz kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur" buyurduğu (Tahrim, 4) iki hanımı hususunda sormak isledim. Bir fırsatını bulamıyordum. Nihayet Ömer hac için yola çıktığında ben de onunla beraber çıktım. Derken bîr müddet gittikten sonra Ömer halktan ayrıldı. Onunla beraber ben de elimdeki ibrikle saptım. Def-i hacetini yaptı. Sonra bana geldi, eline su döktüm, abdest aldı.
Fırsat bu fırsat deyip ona şöyle dedim: 'Ey mü'minlerin emîri! Allah'ın haklarında 'Ey iki (kadın) eğer siz Allah'a tevbe ederseniz kaymakta olan kalpleriniz düzelmiş olur' buyurduğu o iki kadın kimdir?"
Ömer cevab verdi; "Hayret sana ey Ab-bâs'm oğlu!"
Zührî der ki: Vallahi (Ömer bu sorudan) hoşlanmadı. Fakat kendisine sorulan suali gizleyip cevapsız da bırakamazdı; bu nedenle: 'O iki kadın Hafsa ile Âişe'dir' dedi.
Sonra (Ömer) hadisin devamını şöyle zikretti:
'Biz kadınlarına tahakküm eden bir Ku-reyş topluluğu idik. Medine'ye gelince kadınlarına mahkum olan, kadın sözü dinleyen insanlarla karşılaştık. Tabii bizim kadınlarımız onların kadınlarından bu huyu kapmağa başladılar. Evim Ümeyyeoğullarının mahallesi olan Medine'nin dış mahallelerindeydi.
Bir gün hanımıma kızmıştım. Baktım bana karşılık veriyor. Onun bana böyle cevap vermesi hoşuma gitmedi, kabul etmedim. Bu defa bana şöyle dedi: 'Neden cevap vermemden hoşlanmıyorsun? Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları bile Allah Resû-lü sallallahu aleyhi ve sellem'e rahatlıkla karşılık veriyorlar. Halta onlardan biri kalkıp gündüz akşama kadar onunla konuşmamazlık yapabiliyor.' Bunu duyunca hemen Hafsa'nm yanına koştum ve sordum: 'Siz Allah Resulüne kafa mı tutuyor sunuz?' 'Evet' deyince, Ömer şöyle dedi: "Vay halinize! İçinizden bunu yapan büyük bir hüsrana uğrar. (İçinizden) Allah Resulünü kızdıran kişi Allah'ın gaza-
bından nasıl emin olabilir? Bu taktirde o helak olmuş demektir. Onun için sana tavsiyem, O'nu bii' daha rahatsız etme! onunla dünyalık için tartışmaya girme! Ne istersen ondan değil, benden iste! Komşunun -Âişe'yi kastediyor- Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e daha güzel ve daha sevimli gelmesi, sakın ha seni aldatmasın!'
(Ömer anlatmaya devam etti) Ensâr'dan benim bir komşum vardı. Onunla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e nöbetleşe inerdik. Bir gün o gider inen vahiy haberlerini getirirdi, bir gün de ben inen vahiyleri ona getirirdim.
O sıralarda Gassân kabilesinin bize harp açmak için atlarını nallattıklarından söz ediyorduk. Bir gün mutad olduğu üzere arkadaşım Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına indi, sonra akşama doğru gelip kapımı çaldı. Bana seslendi. Yanına çıktığımda şöyle dedi: 'Büyük bir olay oldu.'
'Ne oldu? Yoksa Gassânhlar mı geldi?' diye sordum.
'Hayır, ondan da daha büyük bir olay oldu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellenı hanımlarını boşadı' dedi. 'İşte şimdi Hafsa

büyük bir hüsrana uğradı, zaten yakında bunun böyle olacağmı tahmin etmiştim'dedim.
Sabah namazımı kılınca, hemen elbisemi giydim, hızla inip Hafsa'nm yanına vardım; baktım ki ağlıyor. Sordum: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sizi boşadı mı?'
'Bilmiyorum; işte kendisi. Şu yatak odasına çekilmiştir' dedi.
Onun siyah bir kölesi vardı, yanma vardım ona: 'Haydi Peygamber'den Ömer için izin iste!' dedim. Adam gitti, dönüp gelerek şöyle dedi:
'Senin için izin istedim? Hiçbir şey demedi, sadece sustu.'
Hemen oradan ayrılarak, minberin yanına gidip oturdum. Bir de baktım orada, kimileri ağlayan bir grup oturuyor. Ben de biraz oturdum. Sonra dayanamadım tekrar kölenin yanına vardım ve: 'Haydi git benim için tekrar izin iste!' dedim. Gitti, girdi ve sonra çıktı, şöyle dedi: 'Senin geldiğini ona söyledim, cevap vermeden sustu.' Tekrar minberin yanına
oturdum, sabredemedim, tekrar köleye gidip 'Haydi gir de benim için izin iste!' dedim. Girip çıktı ve şöyle dedi:
'Senden ona bahsettim, sustu' deyince, arkamı döndüm gitmeye başladım. Daha birkaç adım atmadan köle beni çağırdı; 'Haydi gel gir, izin çıktı' dedi.
Hemen gidip içeriye girdim ve selâm verdim.
Dirseklerinde iz bırakmış bir hasıra yaslanmış oturuyordu. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Hanımlarım boşadın mı?' Başını bana doğru kaldırıp: '//ayir'dedi. 'Allahü Ekber' dedim ve ilave ettim: 'Ey Allah'ın Resulü! Biliyorsun, biz Kureyş topluluğu kadınlarımıza hakimdik, (istediklerimizi onlara yaptırırdık) Medine'ye gelince, birtakım insanlara kadınlarının hakim olduğunu, (kadınlarının sözlerini dinlediklerini) gördük. Bizim kadınlarımız da onlardan bu huyu kapmaya başladılar, (kendilerine söz geçiremez olduk.) Hatta bir defasında hanımıma kızdım, o da ba-
na cevap vermeye, benimle tartışmaya başladı. Bana karşılık vermesine daha da kızınca, 'Sen bana ne kızıyorsun, vallahi Peygamber'in hanımları da Peygarnber'e cevab veriyorlar. Hatta onlardan birisinin sabahtan akşama kadar Peygamber'İ yalnız bıraktığı da oluyor' dedi. Ben de ona şu cevabı verdim: 'Şu halde onlardan bunu yapanlar büyük bir hüsran içindedirler. Helak olmaları muhtemeldir. Onlardan biri, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i öfkelendirdiği için Allah'ın gazabından nasıl emin olabilir?' Şu halde helak olur gider.*
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca tebessüm etti. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! (Kızım) Hafsa'ya geldim ve dedim ki: 'Komşunun -Âişe'yi kastediyor- Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in nezdinde senden daha güzel ve sevimli olması, sakın ha seni yanıltmasın!' Bunu duyunca bir kere daha gülümsedi. 'Ey Allah'ın Resulü! Senin yanında biraz daha kalabilir miyim?' deyince, 'Evet' dedi ve ben de otur-
dum. Evinde başımı yukarıya kaldırınca, vallahi üç tane deri (post) dışında dikkati çekebilecek bir şey gözüme ilişmedi ve dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Allah'a dua buyur-san da ümmetine biraz daha dünyalık verse; bakınız Allah kendisine ibadet etmedikleri halde Rumlara ve Perslere dünyalarını genişletmiş, (bir çok imkânlar bahşetmiş.)'
Hemen doğruldu, sonra şöyle buyurdu: 'Ey Hattâb'ın oğlu! Yoksa şüphe mî ediyorsun? Allah onlara iyilikleri dünya hayatında erken vermiş (âhirette ise onların bir nasipleri yoktur.)'
Söylediğime pişman oldum ve 'Ne olur, Allah'tan benim için mağfiret iste ey Allah'ın Resulü!" dedim. O pek çok gücendiği için hanımlarının yanma bir ay girmemeye yemin etmişti. Sebep ise ifşa etmesini istemediği bir sözü Hafsa'nın Âişe'ye söylemiş olmasıdır."
Öyle ki, onlara yönelik kızgınlığının şiddetinden dolayı sonunda Allah, onu (Tahrim sûresi) ile uyarmıştı.
7287- Zührî dedi ki:
Urve, Âişe'den naklen bana bildirdi: "Aradan yirmidokuz gün geçtiği zaman Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (yemini gereğince) benim yanıma gelip girdi, böylece (hanımlarını dolaşmaya) benden başladı. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Sen bizim yanımıza bir ay gelmiyeceğine dair yemin etmiştin. Oysa yirmİdokuzuncu günü geldin, yanıma girdin. Günleri saydım.'
Bunun üzerine: 'Ay (bazen) yirmidokuz gün çeker' buyurdu."
Diğer rivayette şu ek yer almıştır: 'Bu ay, yirmi dokuz çekmiştir.' Sonra şöyle dedi: 'Ey Âişe! Sana bir şey anlatacağım, ancak anne babana danışmadan ve onlardan izin istemeden cevap vermek için acele etmel'Onâsn sonra:
"Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: 'Eğer siz dünya hayatım ve zinetini istiyorsanız, gelin sizin boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi iyilikle bırakayım ... büyük mükâfat hazırlamıştır.' (Ahzâb, 28-9) âyetini okudu.
Babam ve annemin buna razı olmayacaklarını, Peygamber'den ayrılmamı islemeye-
çeklerini biliyordum. Onun için dedim ki: "Bunun için mi anne babama danışıp izin isteyeceğim; benim tercihim Allah ve O'nun Resulü ile âhİret yurdudur."
7288- Diğer rivayet:
Âişe O'na dedi ki: "(Bu hususta) Seni tercih ettiğimi diğer hanımlarına söyleme!"
Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sel-lem'İn cevabı şu oldu: "Allah beni tebliğ edici olarak gönderdi, beni şaşırtıcı olarak göndermedi."
7289- Onun rivayetlerinden:
"Bu hadise, kendilerine hicâb (örtünme) emredilmeden önceydi."
Onda ayrıca şöyle geçmektedir:
"Ömer, Âişe ile Hafsa'nm yanına girip onları kınadı. Hafsa'ya şöyle dedi: 'Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sevmediğini (sana gücendiğini) anladım. Ben olmasaydım seni boşayacaktı.'
Yine onda şöyle geçiyor: 'Ey Rebâh! Haydi git benim için Allah Resulünden içeri girmem için izin İste! Zannederim ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem benim Hafsa için geldiğimi sanmıştır. Vallahi eğer bana onun boynunu vurmamı emretse gözünün yaşma bakmam vururum.'
(Ömer) Dedi ki: (Bu esnada) Sesimi de yükselttim. Bunun üzerine o bana izin verdi.
Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, hanımlarını boşamadığını, halka söylemesi için izin istedi ve o da izin verdi. Bunun üzerine Ömer, mescidin kapısında durup halka avazının çıktığı kadar şöyle seslendi: 'Ey insanlar! Bilin ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarını boşamamıştır.'
Ömer, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzündeki öfkeyi görünce, şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Kadınlarının hakkında seni üzen nedir? Neden canın sıkılıyor? Sen onları boşarsan, Allah melekleri, Cibril, Mi-kâil, ben, Ebû Bekr ve bütün mü'minler seninle beraberiz.'
Ömer dedi ki: 'Allah'a hamdolsun ki, söylediğim sözü Allah'ın (âyetle) doğrulayacağını ummadığım konuşmalarım azdır. Nihayet şu âyet (tahyîr) nazil oldu:
'(Ey Peygamber eşleri!) Eğer o, sizi bo-sarsa, Rabbi ona sizden daha hayırlı olan (kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan, dul ve bakire) esler verebilir.' (Tahrîm, 5)
Onda yine şöyle geçer: "Onunla o kadar konuştum ki yüzünden öıkesi gitti, neşesinden gülmeye başladı. Gülüşü bakımından

da insanların en güzeli idi." (Ömer) dedi ki: Sonra Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (aşağı) indi. Ben de indim. Ancak ben kütüğe tutunarak indim. Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ise yerde yürür gibi ona eliyle dokunmadan indi.
Dedim ki: "Sen odada ancak yinnidokuz gün kaldın.' Şöyle buyurdu:
'Ay (bazen) yirmidokuz çeker.'
Dedi ki: Şu âyet nazil oldu:
'Kendilerine güven veya korku hususunda bir haber geldiğinde onu yayarlar. Halbuki o haberi Peygamber' e ve buyruk sahibi olanla-
ra götürselerdi onlardan sonuç çıkarmaya kadir olanlar elbette onu bilirdi.' (Nisa, 83)
Ömer dedi ki: İşte ben (bu işten) sonuç çıkarmaya kadir olanlardandım. (Bu sonucu Allah'ın izniyle çıkartmıştım.) Bunun üzerine tahyîr âyeti nazil oldu."
7290- Onun rivayetlerindendir:
"Ömer'e bir âyet hakkında soru sormak için tam bir yıl bekledim. Ondan çekindiğim için soramadım. Nihayet hac yolculuğuna çıkınca, ben de kendisiyle birlikte çıktım. Hac dönüşü yolumuzun bir yerinde Ömer def-i hacet yapmak için halktan uzaklaşıp misvak ağaçlarının bulunduğu yere gitti. Bekledim, işini bitirince kendisiyle beraber yürüdüm ve sordum:
'Ey Müminlerin emîri! Peygamber sallal-lahu aleyhi ve sellem'e karşı sözbirliği yapan o iki kadın kimdi?'
'Hafsa ile Âişe idi' dedi. Dedim ki: "Tam bir seneden beri bu soruyu sana sormak isli-
yordum, senden çekindiğim İçin bir türlü cesaret edemedim.'
'Bunda korkacak ne vardır? Bildiğim bir şey varsa ve senin de buna kanaatin varsa, çekinme sor! Şayet ben o meseleyi biliyorsam mutlaka sana söylerim.'
Sonra Ömer şöyle devam etti; 'Vallahi biz cahiliyet devrinde kadınlara hiç önem vermezdik. Nihayet Allah kadınlara nasıl davranacağımızı ve mallarımızı onlara nasıl taksim edeceğimizi bildiren âyetler inzal buyurdu.
Bir gün bir iş üzerinde kendi kendime düşünürken karım bana: 'Şöyle şöyle yapsan daha iyi olur'dedi. Ben de ona dedim ki: 'Sana ne oluyor, niçin burdasın, benim işime ne karışıyorsun?' Bunun üzerine bana şöyle karşılık verdi: 'Doğrusu hayret sana ey Hattâb'ın oğlu! Hiç sana karşılık verilemsini istemez misin? Kızın Hafsa Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e çok rahatlıkla karşılık veriyor. Bu nedenle (bazen) bir gün boyunca Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kızgın kalıyor.' Ömer (bunu duyunca,) kalktı ve doğruca (kızı) Hafsa'nın evine gitti ve yanına girdi.' Benzeri rivayet.
Onda şöyle geçer: 'Ömer, Hafsa'nın yanından çıktı. Sonra akrabası olduğu için Üm-mü Seleme'nin evine girdi. Onunla da konuştu. O şöyle dedi:
'Hayret sana ey Hattâb'ın oğlu! Her şeye müdahale ettin, şimdi de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile hanımlarının arasına da mı girmek istiyorsun?' Ömer dedi ki:' Onun böyle söylemesi bana bayağı tesir etti; içimdeki öfkemi bir anda teskin etti. Onun yanından hemen çıkıp Ensâr'dan bir dostumun yanına gittim. Çünkü ortalarda görünmediğim zaman, bana haberleri o iletirdi.
Onda ayrıca şöyle geçmektedir: Bilahare o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn yanına girince olan bitenleri anlattı. Ümmii Seleme'nin kendisine söylediğini de anlatınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi.
Onda yine şöyle geçer: Ağladım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
'Ey Ömer seni ağlatan nedir?'
'Ey Allah'ın Resulü! Kİsra ile Kayser'İ görmüyor musun, lüks içinde yaşıyorlar. Sen
Allah elçisi olduğun halde onlardaki imkandan mahrumsun' dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Dünya onların, âhiretin ise bizim olmasını istemez misin?' [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
7291- Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat''ta ley-yin bir isnadla:
Ömer dedi ki: "Hafsa'mn yanına girip şöyle dedim: 'Allah Resulünü rahatsız etme, onda olmayan bir şeyi isteme! Saçının yağı dahi olsa, ihtiyacın olan her şeyi gel benden iste!'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazını kıldırdıktan sonra güneş doğuncaya kadar cemaatle birlikte mescidde otururdu. Sonra kalkar hanımlarım bir bir dolaşırdı. Onlara selâm verirdi ve onlara dua ederdi. Hafsa'ya bir çömlek bal hediye edilmişti."
Devamında mağâfır (bal şerbeti) kokusu kıssasını anlattı ve nihayet şöyle dedi: "O bir baldır. Vallahi onu bir daha asla yemem!"
"Hafsa'nın günü (sırası) gelince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Babamla bir işim var, ona gitmeme müsaade eder misin?' Ona izin verdi.
Ondan sonra cariyesi Mâriye'ye haber gönderdi, geldi ve Hafsa'nın evine girince, onunla cinsî ilişki kurdu. Derken Hafsa babasının evinden döndü, geldi, kapıyı kapalı görünce, oturdu, bekledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem heyecanla çıktı ve alnında ter vardı. Öte yandan Hafsa ağlıyordu; neden ağladığını sorunca, şu cevabı verdi: 'Demek ki bana bunun için izin verdin. Cariyeni evime aldın, yatağımın üstünde onunla cinsî ilişki kurdun. Bunu onlardan hiçbir kadına yapmadın. Ey Allah'ın Resulü, bu sana helal olmaz."
Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Vallahi doğru söylemedin. O benim cariyem değil midir? Allah onu bana helâl kılmıştır. Fakat (artık) o bana haramdır.
Bunu, razı olasın diye yapıyorum. Ancak diğer hanımların bundan haberleri olmasın, kimseye söyleme! Bu söz sende bir emanettir.'
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem çıkar çıkmaz Hafsa, Âişe ile arasındaki duvara vurup, şöyle seslendi: 'Müjde! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cariyesini artık kendisine yasak etti. Allah bizi o cariyeden kurtarıp rahatlattı. 'Bunun üzerine Allah: 'Ey Peygamber! Hanımlarının hoşnutluklarını isteyerek, Allah'ın sana helâl kıldığını kendine neden haram kılıyorsun? ... birbirinize arka verirseniz' mealindeki âyeti (Tahrim, 1-4) inzal buyurdu.
'Eğer ikisi ona karşı birbirlerine arka çıkarlarsa...' mealindeki âyette (Tahrim 4) anlatılan kadınlar Âişe ile Hafsa'dır. İddia ettiklerine göre, o iki kadın birbirlerine bir şey gizlemeyeceklerine dair ittifak etmişler.
(Ömer dedi ki:) Kendisi olmadığı zaman haberleri kendisine İlettiğim, sık sık görüştüğümüz Ensâr'dan bir arkadaşım vardı."

NUN, NÛH, CİN, MÜZEMMİL VE MÜDDESSİR SÛRELERİ

7292- tbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın ilk yarattığı sey, Kalem ve Balıktır. Kaleme dedi ki: 'Yaz'
'Ne yazayım?' dedi.
'Kıyamete kadar olacak olan her şeyi yaz!'buyurdu. Sonra 'Nün vel-Kalem'i okudu.
Nün, balıktır. Kalem de kalemdir."
[Taberânî, Mu'cemıt I-Kebîr''de leyyin bir senedle.]

7293- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "Pek kaba ve (soysuza)..." (Kalem, 13) âyetinde bahsi geçen kimse hakkında şu yorumu yapmıştır: "Bu adam, Kureyş'ten kulağında koyun kulağmdaki kesikliğe benzer bir kesiklik bulunan bir adamdır." (Buhârî)
7294- Ahmed leyyin bir senedle, Abdur-rahman bin Gamm 'dan mürsel olarak:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Pek kaba ve (soysuza)" âyeti (Kalem 13) hakkında sordular; cevaben şöyle buyurdu:
"O su anlamlara gelir: Kaba, güçlü, sağlıklı, obur ve çok su içen, yemek ve su bulan, insanlara zulmeden, içi rahat."
7295- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Baldırların açılacağı, (kendilerinin de secdeye davet edileceği gün)..." (Kalem, 42) âyetini şöyle tefsir etti: "O, öyle büyük bir nurdur ki insanlar (onu görünce) secdeye kapanacaklardır." [Ebû Ya'lâ.]
7296- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Nuh'un kavminde mevcut olan putlar bilahare araplara da intikal etmiştir:
'Ved' adlı put, Devmetü'l-Cendel'de Kelb kabilesinin putudur. 'Suvâ' ise Hüzeyl'in putu, 'Yeğûs' ise Murâd kabilesinin putudur ki, daha sonra o, Curf mevkiindeki Sebe'in yanında bulunan Gutayfoğullarının putu oldu. 'Ya'ûk'a gelince, o da Hemedan'ın putudur. 'Nesr' ise, ZÎIkelâ ailesi olan Himyer'in putudur. Aslında bunlar, Nuh kavminden salih kişilerin isimleridir. Onlar Öldükleri zaman, şeytan bunların kavmine gelip onların hatıralarına putlarının, oturdukları yerlerde dikilmesini ve bu putlara da onların isimlerinin verilmesini iğva etti, şeytanın bu isteğini yerine getirdiler. Onlar ölünceye dek bu putlara tapılmadı. Sonra (halkın) bu hususta bildikleri unutulunca tapmaya başladılar." [Buhârî]
7297- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
cinlere ne (Kur'ân) okumuştur, ne de onları görmüştür. Ashabından bir grup ile Ukâz çarşısına gitmek üzere yola çıktı. Bunun üzerine şeytanlarla sema haberi arasına engel çekildi. Üzerlerine ateş kıvılcımları gönderildi.
Şeytanlar kavimlerine döndüklerinde onlara dediler ki:
'Ne oldu, niye boş döndünüz?' 'Bizimle Gök haberi arasına engel çekildi. Üzerimize ateş kıvılcımları yağdırıldı' diye cevap verdiler.
'Bu, mutlaka (olağanüstü) bir olay çıktığını gösterir, haydi yeryüzünün doğularına ve batılarına doğru gidin (sebebini öğrenin)!' Bunun üzerine Tihâme'ye doğru yola çıkarak, Ukâz panayırına gitmekte olan grup Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hurmalıkta rastladılar. O, ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Kur'ân'ı duyduklarında onu dinlemeye koyuldular ve dediler ki: 'Demek ki sema haberi ile aramıza giren engel buymuş.' Hemen kavimlerine dönüp şöyle dediler: Doğrusu biz doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik. Ona inandık, biz Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız.' (Cin, 1-2) Bunun üzerine 'De ki: Cinlerden bir zümrenin (benim Kur'ân okuyuşumu) dinledikleri bana vahyolundu...' kavl-İ celîli ile başlayan Cin sûresi nazil oldu."
7298- Diğer rivayet:
"Ona ancak cinnin (kavmine varınca söyledikleri) sözü vahyolunmuştur." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
7299- Tirmizî'nin ziyadesi:
"Cinler, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz kıldığını, ashabının da onun namazına uyduklarını ve onun secdesİyle secde ettiklerini gördükleri zaman ashabının can-ı gönülden ona bağlandıklarına ve itaatlerine şaştılar da kavimlerine varıp şöyle dediler: 'Allah'ın kulu Muhammed ona yalvarmak ve namaz kılmak için kalkınca, çevresindekiler neredeyse üstüste yığılıyorlarmış gibi birbirlerine giriyorlardı.'
7300- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Gecenin yansında, istersen ondan biraz sonra, istersen biraz önce, bir müddet için kalk ve ağır ağır Kur'ân oku!" mealindeki âyeti (Müzzemmil, 1-4), ondan sonra gelen "O, sizin buna güç yetiremiyeceğinizi bildiği için size karşı (kolaylığa) döndü. Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyunuz'7 âyeti (Müzzemmil, 20) neshetti.
(Aynı sûrenin 6. âyetinde geçen) "NâİŞe-tu'l-leyl" (gece kalkışı): Gecenin başıdır. (İbn Abbâs) diyor ki: "Gecenin başında kalkmak, gece namazı olarak Allah'ın size farz kıldığı ibadeti yerine getirmenize daha elverişlidir. Çünkü insan uyuduğu zaman, ne zaman kalkacağını bilemez.
"Ekvemu kiylâ" ("okumak daha elverişlidir") Kur'ân'ı anlamak demektir.
(İbn Abbâs) Cenâb-ı Hakk'm: "Gündüzle-yin seni uzun uzun alıkoyacak işler var" (Müzzemmil, 7) mealindeki âyetini ise, "Kur'ân okumaktan çokça uzak kalmak" şeklinde anlamıştır. |Ebû Dâvud]
7301- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Müddessir sûresinin 17. âyeti olan: Onu sarp bir yokuşa sardıracağım..' âyetinde) geçen: 'Suûd' (sarp yokuş) kelimesi, cehennemde bir dağdır. Kâfir oraya yetmiş yılda tırmanabilir. Sonra oradan ancak yetmiş yılda aşağı inebilir.
(O kavurucu ateşte bir yukarı, bir aşağı inerek ceza görecektir,) hem de devamlı olarak." [Tirmizî]
7302- Taberânî, Mu'cemu' l-Evsat'ta zayıf bir senedle:
İlgili âyette geçen: "Suûd": Ateş dağıdır. Kendisine "Haydi tırman!" denilecek. Tırmanmak üzere elini koyunca eli eriyecek. Kaldırdığı zaman yine eski haline gelecek. Ona koyduğu zaman yine eriyecek, kaldırdığı zaman yine eski haline dönecektir."
7303- Câbir radiyallahu anh'dan: "Yahudilerden birtakım insanlar sahabeden bir gruba şöyle dediler:
'Peygamberiniz Cehennem bekçilerinin
sayısını bilir mi?"
'Bilmiyoruz, gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir soralım' dediler ve bir adam derhal Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip şöyle dedi: 'Ey Muhammedi Bugün ashabın yenik düştü.'
'Neden (neye) yenik düştü?'
'Yahudiler onlara; 'Peygamberiniz Cehennem bekçilerinin sayısını biliyor mu?' diye sordular.'
'Peki ne cevab verdiler?..'
'Dediler ki: 'Şimdilik bilmiyoruz, varıp Allah Resulüne soralım.'
'Bilmedikleri şeyden dolayı insanlar hiç yenik düşerler miymiş?'Fakat yahudİler, peygamberlerine (olmadık sorular sormuşlar): 'Bize açıktan açığa Allah'ı göster!' demişlerdi. Çabuk bana Allah düşmanlarını getirin de onlara beyaz olan cennetin toprağını soracağım.'
(Yahudiler) geldiklerinde şöyle dediler: 'Ey Ebu'l-Kâsım! Cehennem bekçilerinin sayısı ne kadardır?'
Bunun üzerine parmaklarıyla bir kere on, bir kere de dokuz göstererek: 'Ondokuz'dedi. 'Evet' dediler.
'Peki cennetin toprağı nedir?' diye sordu.
Biraz sustular: 'Sonra şöyle dediler: 'Ekmektir' ey Ebû'l-Kâsım!'Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara cevaben: 'Beyaz (undan) yapılmış ekmektir' buyurdu.
[Tirmizî]
7304- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) Ayetteki (Müddessir sûresinin 56. âyetin-deki) "O, kendisinden korkulmaya daha lâyık ve bağışlamaya ehildir" i şöyle tefsir etti:
"Allah Teâla buyurdu ki: Ben korkulacak ve çekinilecek ilahım. Kim benden çekinip korkarsa, benden başka ilah edinemez. Ben onu mağfiret etmeye de ehilim." [İkisi de Tirmizî'ye ait]

KIYAMET SÛRESİNDEN KUR'ÂN'IN SONUNA KADAR
7305- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
kendine inen âyetleri okurken zahmet çekerdi ve bunun tesiriyle dudaklarını kımıldatıldı. İbn Abbâs dedi ki: 'Ben de dudaklarımı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gibi kımıldatıyorum.1 (Saîd) İbn Cübeyr: 'Ben de İbn Abbâs gibi kımıldatıyorum' dedi.
Bir keresinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dudaklarını kımıldattı ve bunun üzerine 'Cibril sana Kur'ân okurken acele edip onunla beraber söyleme, dinle. Doğrusu o vahyolunanı kalbine yerleştirmek ve sana okutturmak bize düşer. Biz onu Cibril'e okuttuğumuz zaman sen onun okumasını dinle /'mealindeki âyetler (Kıyamet, 16) nazil oldu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'tan bu emirleri aldıktan sonra, Cibril gelip tebliğ ederek okurken onu gayet iyi dinlerdi, sonra Cİbrîl ayrılınca Resûlullah Cibril'in ona okuttuğu gibi okurdu."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.l
Derim ki: Müellif bu hadisi daha önce "Vahyin başlangıcı" bahsinde tahrîc etmiştir. Ancak orada sadece Buhârî'ye nisbet etmiştir.
7306- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, "(Ateşin) saçtığı her bir kıvılcım sanki kasr (saray) büyüklüğündedir" mealindeki âyet (Mürselât, 32) hakkında şöyle dedi: "Biz kışın üç arşın boyunda ya da daha az odun yığardık ve ona kasr ismini verirdik."
(Devamında gelen) "Onun kıvılcımı sanki sarı develer gibidir" mealindeki âyeti de şöyle yorumlardı:
"Bunlar, gemi halatlarıdır ki, (kuvvetli olması için) insan beli kalınlığında kat kat edilmiştir." [Buhârî]
7307- Taberânî, Mu' cemu l-Evsat'ta ley-yin bir senedle, İbn Mes'ûd'dan:
(Mürselât 32. âyette geçen) "Saray gibi kıvılcımlar saçardrmn manası: "O, ağaç ve dağlar gibi değil, âdeta şehirler ve kaleler gibidir."
7308- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Cahiliyette: "Bize dolu bir kadeh su ver"
söylediklerini duyardım.
İkrime der ki: "(Amme sûresinin 34. âyetinde geçen) dihâk; ardı ardına dolan şey demektir." |Buhârîİ
7309- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Abese ve tevellâ (= Yüzünü buruşturdu
ve çevirdi)" âyeti ile başlayan sûre, kör olan İbn Ümmi Mektûm hakkında nazil olmuştur. Nitekim o, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip "Ey Allah'ın Resulü, beni irşad et!" diyordu. Öbür yandan da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem müşriklerin büyükleri ile konuşuyordu. Bu esnada o körden yüz çeviriyor ve diğerlerine yöneliyordu. "Benim söylediğimde bir sakınca görüyor musun?" diyordu, o (müşrik) de: "Hayır" diye mukabele ediyordu. Bunun üzerine bu âyetler nazil oldu. [Mâlik ve Tirmizî.]
7310- Enes radiyallahu anh'dan:
(Hz.) Ömer: (Abese sûresinin 31. âyeti olan) "Fâkiheten ve ebbâ (= meyveler ve çayırlar)"! okudu ve sordu: "Ebb ne demektir?"
Sonra kendi kendine: "Biz bununla (bilmekle) mükellef değiliz veya bize bu emredilmedi" dedi. [Buhârî]
7311- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü saüallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"(Çocukları) diri diri toprağa gömen de gömülen de ateşte olacaktır." [Ebû Dâvud]
7312- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul bir günah (hata) işlediği zaman kalbinde (siyak) bir nokta belirir. O günahtan elini çekip tevbe ve istiğfar ettiği zaman, o nokta silinir ve kalbi yine parlar. Aynı günahı tekrar işlerse o siyahlık artar. Nihayet tüm
kalbini kaplar, işte Allah'ın: 'Hayır; bilakis kalplerinde kazandıkları günah, yer etmiş ve (pas) iz bırakmıştır' kavimdeki (Mutaffifîn, 14)'pas budur." (Tirmizîl
7313- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir tabakadan öteki tabakaya bineceksiniz (geçeceksiniz)" mealindeki âyeti (İnşikâk 19) şöyle tefsir etmiştir: "Burada muhatab olan Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sel-lem'dir. Onun bir halden başka bir hale geçişinden bahsedilmiştir." [Buhârî]
7314- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"(Burûc sûresinin 1-3.) âyette geçen 'Vâ-dedilen gün' kıyamet günüdür. 'Şahitlik edilen gün' ise Arafe günüdür. 'Şahit' ise cuma günüdür. Cuma gününden daha üstün olan bir günün üzerine güneş ne doğmuş ve ne de batmıştır. Onda öyle bir saat vardır ki, eğer bir kul ona rastlayıp da Allah'a dua ederse mutlaka duası kabul olunur. Bir kötülükden Allah'a sığınırsa behemehal Allah onu şerrinden kurtarır." (Tirmizî]
7315- el-Hüseyin bin Ali radiyallahu anh'dan:
(Burûc sûresinde geçen) 'Şahit ile meş-hûd'u şöyle yorumlamıştır: "Şahit, dedem saî-lallahu aleyhi ve sellem'dir. Meşhûd ise, kıyamet günüdür. Sonra 'Biz seni bir şahit, bir müjdeci, bir uyarıcı olarak gönderdik.' mealindeki âyeti (Feth, 8) okudu. Bir de: 'İşte o, İnsanların onun için toplanacağı bir gündür.' işte o meşhûd (şahit olunacak) bir gündür'mealindeki âyeti (Hûd 103) de okudu."
|Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ves-Sağîr'de zayıf bir isnadlâ.]
7316- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
mesciddeyken yanına girdim; şöyle buyurdu: 'Mescidin bir saygısı (tahiyyesi, selâmı) var-dır.'D&dim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Mescidin saygısı nedir?'
'(Girince) kılacağın iki rek'at namaz'bu-yurdu.
'Allah sana, İbrahim ve Musa'nın suhuf-larında bulunanlardan hiçbir şey indirdi mi?' diye sorunca, bana: 'Ey Ebû Zer, şunu oku: 'İyi temizlenen ve Rabbinin adini anıp namaz kılan kimse felaha ermiştir. Siz bilakis dünya hayatını tercih ediyorsunuz, oysa âhiret daha iyi ve daha süreklidir.'Bu, ilk suhufolan ibrahim'in ve Musa'nın suhuflarında da vardır.' (A'Iâ, 14-19)
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! İbrahim ve Musa'nın suhuflarında ne vardı?' Cevaben şöyle buyurdu: 'Bunlarda ibretli şeyler vardı? (Mesela:) Ölümü görüp de inandığı halde rahat olan kişiye şaşarım. Cehennemin var olduğunu bilip de gülene şaşarım. Dünyanın içinde yaşayanlarla beraber değiştiğini gÖ-rüp de tatmin olan kişiye de şaşarım. Kadere inanıp da sonra (yorulup) durana şaşarım. Hesaba inanıp da (gereğince) amel etmeyene de şaşarım.' [Rezîn]
7317- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (Fecir sûresinde geçen) 'vetr' ve 'şef tabirlerini sordular. Şu cevabı verdi: 'Bunlar namazlardır; çünkü namazların kimisi çift, kimisi tektir.' [Tirmizî]
7318- Ahmed ve Bezzâr, Câbir'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
(Fecir süresindeki) "Leyâli aşr(= on gece)" Zilhicce'nin on günüdür. "Şef Kurban bayramı günüdür; "Vetr" ise Arefe günüdür."

7319- Abdullah bin Zem'a radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) (Şems sûresi 12. âyette geçen) "En azgını deveyi kesmek için atılınca"yı şöyle yorumladı: "İleri atılan tıpkı Ebû Zem'a gibi güçlü, gözünü budaktan sakınmayan, kavmi içinde saygınlığı olan ve her dediği dinlenen bir adamdır." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî)
7320- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "O, yaptığı iyiliği, birinden karşılık görmek için değil; ancak yüce Rabbinin hoşnutluğunu gözeterek yapmıştır. Elbette kendisi de hoşnut olacaktır" mealindeki âyetler (Leyi, 19), Ebû Bekr es-Sıddîk hakkında nâzü olmuştur. Bezzâr leyyin bir senedle.
7321- Cündeb bin Süfyân el-Becelî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hastalandı, bir ya da iki gece kalkamadı. Bir kadın gelerek: 'Ey Muhammed! Umarım şeytanın seni bırakmıştır. Zira iki veya üç gündür sana geldiğini görmedim' dedi. Bunun üzerine: 'Andolsun kuşluk vaktine, (halkın) sükûnete erdiği an geceye; (Resulüm) Rabbin seni terketmedi, sana danlmadı da'fDuhâ., 1-3) âyetleri nazil oldu." [Buhârî ve Müslim.]
7322- Tirmizî (Cündeb'den): "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile mağarada oturuyordum, parmağı kanadı ve şöyle dedi: 'Sen kanlanan parmaktan başka
bir sey değilsin ve Allah yolunda kanlandın.' Vahye ara verilmiş, Cibril gecikmişti. Müşrikler dediler ki: 'Muhammed lerkedildi.' Bunun üzerine Rabbin seni ne bıraktı ve ne de sana darıldı'mealindeki âyet (Duhâ, 3) nazil oldu."
7323- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer güçlük bir delikte olsa, mutlaka kolaylık oraya girip onu oradan çıkartır." Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "Güçlükle beraber bir kolaylık vardır" mealindeki âyeti (İnşirah, 5) okudu.
[Taberânî, Mu'remıt'I-Kebîr'de zayıfbir senedle]
7324- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılıyordu, Ebû Cehl gelip: 'Ben seni bundan alıkoymadım mı?' dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oradan ayrıldı ve onu tehdit etti. Ebû Cehl şu cevabı verdi: 'Biliyorsun benden fazla taraftarı olan kimse yoktur.' Bunun üzerine: 'O zaman (meclisini) kafadarlarını çağırsın; biz de zebanileri çağırırız' mealindeki âyet (Alâk, 17-18) nazil oldu.' İbn Abbâs dedi ki:
"Eğer o, gerçekten kafadarlarını çağırsay-dı, Allah'ın zebanileri de onu kıskıvrak yakalayacaktı." [Tirmizî]
7325- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Ikra' bismi Rabhike (= Rabbinin adıyla oku.')" sûresi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e inen ilk sûredir."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr''de.]
7326- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kur'ân topyekün indirilip dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e yerleştirildi.
Ondan sonra Cibril onu kulların sözlerine ve amellerine göre, lüzum ettikçe peyder pey indirdi." [Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
7327- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Bir adam Ömer'e gelip bir şey istedi.
Ömer de acaba ihtiyacı var mıdır, yoksa yok mudur? diye onun bir başına, bir de ayaklarına baktı. Ve sonra ona sordu:
'Ne kadar malın var?'
'Kırk deve' dedi. İbn Abbâs dedi ki: O zaman ben şöyle dedim:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şunu ne doğru ve yerinde söylemiş: 'Âdetno-ğulunun iki altın vadisi olsa bir üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Ancak tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder.' Ömer sordu:
'Nedir bu (söz)?'
'Bunu bana Ubeyy bildirdi.'
'Haydi Ubeyy'e uğrayıp bakalım' dedi ve Ubeyy'e varıp sordu;
'Baksana bu ne diyor?'
'Doğru söylüyor. Çünkü bana bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem söylemiştir.'
'Peki bunu böylece ezberleyeyim mi?'di-ye sorunca: 'Evet' dedi." [Ahmed.]
7328- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "O gün yer, (Rabbinin vahyetmesi ile) haberlerini anlatır" mealindeki âyeti (Zilzâl, 4) okudu; dedi ki: "Bilir misiniz onun haberleri nedir?"
(Yanındaki) "Allah ve Resulü bilir" dedi. Şöyle buyurdu: "Onun (yerin) haberleri; her kul ve cariyenin onun üstünde yaptıklarına şahit olması ve söyle demesidir: 'Bu kul, falan gün üzerimde sunu sunu yaptı.' işte bunlar onun haberleridir." |Tirmizî|
7329- Sa'sa'a bin Muâviye radiyallahu anh'dan:
"O Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Kim zerre kadar iyilik yaparsa onu görür; kim zerre kadar kötülük yaparsa onu da görür' mealindeki âyeti (Zilzâl, 7) okuyunca, şöyle dedi: 'Bu bana yeter. Bundan başka hiçbir şey duymasam, bilmesem bile aldırmam artık. '[Ahmed veTaberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'tle.\
7330- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) (Adiyat sûresinin 6. âyetinde geçen) "Kenûd"u şöyle tefsir etti: "Yalnız başına yemek yiyen, arkadaşına bir şey vermeyen ve üstelik kölesini döven kişidir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
7331- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Sonra o gün size verilmiş olan her nimetten elbette sorguya çekileceksiniz" mealindeki âyet (Tekâsür, 8) nazil olunca, insanlar: "Hangi nimetten sorulacağız ey Allah'ın Resulü? (Yiyip içtiğimiz) Hurma ile su olan şu iki siyahtan ibarettir. Düşman hazır bekliyor, kılıçlarımız ise boyunlarımızda asılı vaziyette." Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "O, mutlaka olacaktır." [Tirmizî]
7332- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde nimetten kula ilk sorulacak olan soru sudur: 'Biz senin cismini sağlıklı kılmadık mı ? Biz sana soğuk su içirmedik mi?' (İkisi, de Tirmizî'ye ait]
7333- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
"Biz (el-Mâûn sûresinde geçen) Mâûn'u, (yardımlaşmak için) verilen ödünç kova ile kazan olarak kabul ederdik." [Ebû Davud]
7334- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Mâûn'u men'ederler (vermezler)" mealindeki âyette geçen mâûn, Ödünç ve emaneten verilen şey demektir.' [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
7335- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir gün Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem mescidde namazdayken, hafifçe bir uyukladı ve sonra tebessüm ederek başını kaldırdı. Neden tebessüm edip güldüğünü sorduğumuzda, şöyle buyurdu: 'Az önce bana bir sûre nazil oldu' dedi ve şunu okudu: 'Bismil-lahirrahmanirrahîm. Şüphe yok ki biz sana Kevser'i verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes! Sana kin tutan kişi, soyu so-pu kesilenin ta kendisidir.' Sonra sordu:
'Kevser'in ne olduğunu bilir misiniz?' Dedik ki: 'Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir.' Şöyle buyurdu: 'O, Rabbimin bana vaad ettiği bir nehirdir. Onda çok hayır vardır. Ümmetimin kıyamet gününde yanına toplanacağı bir havuzdur. Bardakları gökteki yıldızların
sayısıncadır. Derken aralarından bir kul uzaklaştırılacak; bunun üzerine diyeceğim ki: 'Ey Rabbim! O benim ümmetimdendir.'
Ce-nâb-ı Hak şöyle buyuracak:

'O, senden sonra neler yaptı biliyor musun?' Diğer rivayet: "Mi'râc'a çıkarıldığım gece, iki yakasında, içleri boşaltılmış halis inci kubbeler olan bir nehre vardım. Dedim ki: 'Ey Cibrîl bu nedir?'Şu cevabı verdi: İşte bu Kevser'dir.' [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
7336- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, Kevser'i şöyle yorumladı: "O, Allah'ın ona sallallahu aleyhi ve sellem bahşettiği hayırdır."
Ebû Bişr, İbn Cübeyr'e dedi ki: "İnsanlar, onun cennette bîr nehir olduğunu iddia ediyorlar." Şu cevabı verdi: "Cennetteki o nehir de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bahşedilen o hayrlardan bilidir." |Buhârî]
7337- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kevser, iki kıyısı altın olan bir nehirdir kî, yatağı inci ve yakut üzerindedir. Toprağı miskten daha güzel, suyu baldan daha tatlı ve kardan da daha beyazdır." |Tirmizî]
7338- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Kevser, Peygamberinize verilen bîr cennet nehridir ki iki kenarı İçi boş incidir. Bardakları gökteki yıldızlar sayısıncadır." jBuhârîj
7339- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kureyş dedi ki: onun sallallahu aleyhi ve sellem erkek çocuğu yoktur, öldüğü zaman soysuz olacak, nesli kesilecektir.' Bunun üzerine 'Asil arkası kesik olan sana kin tutandır' âyetine kadar Kevser sûresi nazil oldu." [Rezîn]
7340- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ömer beni, Bedir'e katılmış bulunan ashâbla (istişare meclislerinde) içeriye alırdı. Birileri bundan alınmış olacak ki şöyle dedi: 'Bunun aramızda ne işi var. Bizim de onun gibi çocuklarımız vardır.'
Ömer şöyle dedi: 'Sen onu (istişare meclisime) hangi sebepten aldığımı biliyorsun.' Bugün onları davet ettiğinde ona (İbn Abbâs'a) yine yanına girmesi için izin verdi. 'Galiba beni onlara göstermek için içeriye aldı' dedim. Sonra onlara: 'İzâ câe nasrullahi vel-feth' hakkında ne dersiniz?' diye sordu.
Onlardan bir kısmı şöyle cevap verdi: 'Bize fetih müyesser olup da zafere ulaştığımızda Allah'a hamdedip günahlarımızın affını dilemekle emrolunduk.' Diğerleri hiç ses çıkarmayıp, bir şey demediler. Sonra bana dönüp dedi ki:
'Ey İbn Abbâs sen de mi böyle dersin?'
'Hayır' dedim.
'Peki ne dersin?'
Cevap verdim:
'O (bu sûre), Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ecelidir. Allah ona ecelinin geldiğini bildirmiştir. Ve şöyle buyurmuştur: "Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman...' Bu, senin (O'nun) ecelinin yaklaştığuın belirtisidir. Öyle ise: 'Rabbini hamdiyle teşbih et! O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çokça kabul edendir.''Bunun üzerine Ömer: 'Ben de bunu senin gibi anlıyor ve senin gibi biliyorum'dedi."
7341- Diğer rivayette: Abdurrahman bin Avf dedi ki: "Bizim de
onun gibi oğullarımız vardır." Ömer şöyle dedi: "Sen onu (istişare meclisine) hangi sebepten aldığımı biliyorsun." (BuhârîveTirmizî.]
7342- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Tebbet yedâ ebi Leheb" sûresi nazil olduğunda Ebû Leheb'in karısı geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturuyordu. Ebû Bekr ona dedi ki: "Şöyle biraz çekösen de o kadın sana eziyet etmese." Şöyle buyurdu: "O bana hiçbir şey yapamaz, aramıza onu alıkoyacak mutlaka bir engel girer."
Kadın gelip Ebû Bekr'in yanında durdu ve şöyle dedi:
"Ey Ebû Bekr! Arkadaşın bizi hicvetti." Ebû Bekr şu cevabı verdi:
"Kâ'be'nin Rabbi hakkı için hayır. O şiir söylemez." Kadın: "Sen onu tasdik ediyorsun demek" dedi ve arkasını dönüp gitti.
Ebû Bekr dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! O seni görmedi, değil mı?"
"Hayır; o geldiği zaman, bir melek geldi, aramıza girdi, dönüp gidinceye dek oradan ayrılmadı" buyurdu. [Bezzâr ve Ebû Ya'lâ]
7343- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Müşrikler, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: 'Haydi bize Rabbini anlat, (nasıl bir şeydir O?') dediler. Bunun üzerine: 'De ki: O, Allah'tır. Birdir. Allah Samed'dir. O ne doğurdu ve ne de doğuruldu. HiçıkİmseO'nun dengi olamaz.' Dedi ki: 'Çünkü hiçbir şey yoktur ki doğduğu zaman eceli tamam olunca ölmesin. Hiçbir ölmüş kimse yoktur ki kendisine vâris olunmasın. Allah ise ne Ölür ve ne de bir vâris bırakır. Hiç kimse O'nun dengi olamaz. O'nun benzeri yoktur.' Dedi ki: 'Dengi de yoktur. Hiçbir şey O'nun gibi olamaz.' ïTirmizîj
7344- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ buyuruyor: 'Âdemoğlu beni yalanladı, aslında bunu yapmağa hakkı yoktur. Bana hakaret etti, aslında onun buna da hakkı yoktur. Beni yalanlaması şöyle demesi-
dir: 'Beni yarattı ama tekrar beni diriltmeyecek.' Halbuki bilmiyor ki, onu baştan yaratmak, diriltilmesinden daha kolay değildir. Bana hakaret etmesine gelince, şöyle demesidir: 'Allah çocuk edindi.' Ben bir olan, Samed olan, doğurmayan ve doğmayan, misli ve dengi bulunmayan Allah'im." [Buhârî ve Nesâî.]
7345- Zirbin Hubeyş radiyallahu anh'dan: "Ubeyy bin Kâ'b'a Muavvizeteyn'i sordum, dedim ki: 'Ey Ebû'l-Münzir! Kardeşin İbn Mes'ûd böyle böyle diyor.1 Dedi ki: 'Ben de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu sordum. Cevaben buyurdu ki: 'Bana böyle denildi ben de söyledim (yani bana nasıl okundu ise ben de size okudum).' Onun için biz de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in dediği gibi diyoruz (okuduğu gibi okuyoruz).' [Tirmizî]
7346- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem aya baktı ve şöyle dedi: 'Ey Aişe! Bunun şerrinden Allah'a sığın.1 Bu, (Felâk sûresinde geçen) gâsiktır. 'Kaybolduğu zaman ayın şerrinden...'demektir.' [Tîrmizî]
7347- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
O, (Nâs sûresinde geçen) "Vesvâs"ı şöyle tefsîr etti: "İnsan doğunca şeytan yanına sokulur. Allah zikredilince gider, Allah zİkredil-mezse kalbinde yerleşir kalır."
[Buharî muallak olarak|
7348- Diğer rivayet:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şeytan Âdemoğlunun kalbine yerleşmiştir. Allah'ı zikrettiği zaman siner, gaflete düştüğü zaman vesvese verir."
7349- Abdurrahman bin Yezîd en-Nehaî radiyallahu anh'dan:
"Abdullah (b. Mesûd) mushaflarından Muavvizeteyn'i (Nâs ve Felâk'ı) silip çıkarır ve şöyle derdi:' Bu ikisi Allah'ın Kitâb'indan değildir.'
[İbn Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de]
7350- O (Taberânî) ve Bezzâr: "Abdullah (b. Mes'ûd) Muavvizeteyn'i mushaftan silip çıkarır ve şöyle derdi: 'Bunlarla sığınmayı Allah Nebisi emrederdi.'Ancak Abdullah (b. Mes'ûd) bunları okumazdı."

KUR'AN OKUMAYA TEŞVİK, TİLÂVET ÂDABI, KUR'ÂN'I BELİRLİ KÜÇÜK PARÇALARA AYIRMA (HİZB) VE DİĞER

MESELELER
7351- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bu Kur'ân'ı muhafaza etmeye itina gösterin! Muhammed' in canı elinde olana yemin ederim ki, Kur'ân'in insanın kalbinden kaçığı, devenin bağlarından çözülüp kaçmasından daha kolaydır." IBuhârî ve Müslim.]
7352- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân sahibi (onu ezberleyen), bağlı devesi olan kimseye benzer. Devesine itina ederse, elinde tutar, bıraktığı anda deve çeker gider." [Buharı, Müslim, MuvattÛ ve Nesâî.l
7353- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
" Kişinin falan falan âyetler bana unutturuldu demesi ne kötü bir şeydir. Unutan kendisidir. Kur'ân'ı devamlı okuyun! Çünkü onun, insanların hafızasından silinmesi, hayvanların bağlarından çözülmesinden daha kolaydır." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesaî.|
7354- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bizler Kur'ân okuyorken yanımıza çıktı; aramızda arap da vardı, arap olmayan da. Şöyle buyurdu: 'Okuyun, her okuyuş güzeldir. İlerde bir kavim gelecektir ki bunlar, Kur'ân'ı(n kelime ve lafızlarını) okun yontulması gibi yontacaklar (düzeltecekler).
Ondan hasıl olan ecri âhirete bırakmayıp dünyada alacaklar.' |Ebû Dâvud]
7355- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "O, Basra ehlinin Kur'ân okuyucularına haber gönderdi, kendisine Kur'ân okumuş ve öğrenmiş üçyüz kişi geldi. Onlara şöyle dedi: 'Siz Basra ehlinin en iyileri ve Kur'ân okuyucularısınız. Onu okuyun! Sizden öncekilerin kalpleri katılaştığı gibi uzun zaman geçmeden kalpleriniz katılaşacaktır. Biz, uzunluk ve şiddette Berâe sûresine benzettiğimiz bir sûre okuyorduk, sonra unutturuldum. Yalnız o sûreden ezberimde kalan şunlar kaldı: 'Eğer Âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, bir üçüncüsünü ister. Onun karnını ancak toprak doldurur.' Yine müsebbihâttan birine benzettiğimiz biz bir sûre okurduk; o da bana unutturuldu. Ancak ondan ezberimde kalan şudur: 'Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri neden söylersiniz? Boyunlarınıza (üzerinize) bir şehadet yazılacak, kıyamet gününde ondan sorulacaksınız.' IMüslimj
7356- el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı seslerinizle süsleyin!" jEbû Dâvuıi ve Nesâî.j
7357- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Peygamber'e Kur'ân'ı güzel okuması karşılığı kadar hiçbirşey için mükâfat vermemiştir."
7358- Diğer rivayette:
"Kur'ân't güzel sesli olarak cehren okuyan bir Peygamber'e" şeklinde gelmiştir.
7359- Diğer rivayet:
"Kur'ânı sesini yükselterek güzel bir nağme ile makamlı okuyan Peygamber'e."
7360- Diğer rivayet:
"Kur'ân''t güzel bir nağme ile sesli okumayan bizden değildir."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî]
7361- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı arap ağzıyla (nağmeleriyle) ve sesleriyle okuyun! Aşk ehlinin nağmelerinden uzak durun! Ehl-i Kitabeyn(htristiyan ve ya-hudileri)'in nağmelerinden de uzak durun! Benden sonra bir kavim gelecektir ki, onlar Kur'ân okurken, şarkı söyler ve ağıt yakar gibi (seslerini titreterek) okuyacaklar. Okudukları gırtlaklarından aşağıya geçmiyecek, hem onların ve hem de onları beğenenlerin kalpleri fitneye kapılacaktır." [RezînJ
7362- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem mescidde ilikafa girdi. Cemaatin yüksek sesle Kur'ân okuduklarını duydu. Perdeyi açıp şöyle buyurdu: 'Dikkat edin, her biriniz husûsi bir şekilde Rabbine münacaat ediyor, birbir-lerinizi rahatsız etmeyin! Kıraatte (ya da namazda) birbiderinİzin okuyuşunu karıştırmayın!' [Ebû Dâvud|
7363- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece bir adamın bir sûre okuduğunu duydu ve dinledi, sonra şöyle buyurdu: 'Allah onu esirgesin! Unutturulduğum falan âyetleri bana hatırlattı.'
7364- Diğer rivayet:
"Falan falan sûrelerden unuttuğum ayetleri..." |Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7365- Katâde radİyallahu anh'dan: "Ben Enes'e Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem'in okuyuşunu sordum. Şu cevabı verdi: 'Medleri çekerek, (uzatarak) okurdu. Sonra (örnek olarak) şöyle okudu: 'BİsmilIa-hİrrahmanirrahîm, Bismillah'iyi çekerek, er-Rahman'ı çekerek, er-Rahîm'i çekerek (okudu).' " |Ebu Dâvud, Nesâî ve aynı lafızla Buhârî.|
7366- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kıraati: Bismillahirrahmanir-Rahîm. El-Hamdü lillahi Rabbi'l-Alemin. Er-Rahma-nirrahîm. Maliki yevmiddîn. Ayetleri birbirine katmadan durarak âyet âyet okurdu."
|Sünen ashabı, Ebû Davud'un lafzıyla.]
7367- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan:
"Fetih günü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i devesi üzerinde Fetih sûresini okurken gördüm. Sesini yükselterek okudu. İbn Muğaffel de okudu ve sesini yükseltti."
(Râvi) Muâviye bin Kurre dedi ki: "İnsanlar olmasaydı, İbn Muğaffel'in Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den naklettiği şekli sizin İçin gösterirdim."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7368- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana dedi ki: "Haydi bana biraz Kur'ân oku!' 'Ey Allah'ın Resulü! Kur'ân sana indi; ben mi sana Kur'ân okuyacağım?' dedim. Şöyle buyurdu: 'Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemekten hoşlanırım.'
Bunun üzerine ona Nisa sûresinden okumaya başladım. 'Her ümmetten bir şahit, seni de bunlara bir şahit getirdiğimizde halleri ne olacak?' mealindeki âyete (Nisa 41) gelince, 'Şimdi yeter, bu kadar yeter' buyurdu. Dönüp baktığımda gözleri dolu dolu olmuş ağlıyordu." [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7369- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Ebû Bekr, Kur'ân okuduğu zaman, çok ağlardı." [Rezîn]
7370- Esma radiyallahu anhâ'dan: "Seleften hiç kimse, Kur'ân okunurken ne bayılırdı ve ne de kendinden geçerdi. Onlar (dinlerken) sadece ağlarlardı ve derileri diken diken olurdu. Sonra hem derileri ve hem de kalpleri Allah'ın zikri sebebiyle yumuşa-yıp yatışırdı." |Her ikisi de Rezfn'e ait.]
7371- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinizden biri, et-Tin ve'z-Zeytûn sûresini okuyup da 'Allah hakimlerin hakimi değil mi?' âyetine gelince, şöyle desin: 'Ben buna şahit olanlardanım.'
Kim, Lâ uksimu sûresini okuyup da: '(Allah) ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir'e (Kıyamet, 40) getirse, söyle desin: 'Rab-bimizin izzeti hakkı için, evet.'

Kim, 'el-Mürselât'sûresini okuyup da, 'Artık bundan sonra hangi söze inanacak onlar'a (50. âyet) gelirse, şöyle desin: 'Allah'a iman ettik.'"
İsmail (b. Umeyye) dedi ki: "Bunu bana Ebû Hureyre'den rivayet eden bedevî'ye lek-rar sonıaya ve acaba unutmuş mu diye bakmaya gittim. Şöyle dedi: 'Ey kardeşimin oğlu! Sanıyor musun ki ben bunu ezbere bilmiyorum. Ben altmış kere hac yaptım, her birinde hangi devenin üstünde hac yaptığımı biliyorum da bunu mu bilmeyeceğim.'
[Tirmizîve aynı lafızla Ebû Dâvud]
7372- İbrı Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, 'Sebbihisme Rabbİke'I-A'lâ1 yi okuduğu zaman: 'Sübhâne Rabbiyel-A lâ (=Yüce Rabbi-mi tenzih ederim)'derdi." lEbû Dâvud]
7373- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz gece (ibadet için) kalkıp da Kur'ân diline dolaşırsa yani ne dediğini anla-mazsa (uykusunu almak üzere) tekrar yatsın." [Müslim ve Ebû Dâvud]
7374- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, Kur'ân okuyan bir cemaal içindeydi. Sonra def-i hacet için oradan uzaklaştı. Kur'ân okuyarak dönünce, bir adam şöyle dedi:
'Ey mü'minlerin emîri! AbdestsİZ mi Kur'ân okuyorsun?' Cevap verdi:
'Sana bu fetvayı kim verdi, (Peygamberlik iddiasında bulunan) Müseyleme mi?' [Mâlik]
7375- Cündeb bin Abdillah radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kur'ân'ı kalpleriniz onun üzerinde birbirleriyle ittifak ettiği zaman okuyunuz! Eğer (Kur'ân'da) ihtilâfa düşerseniz kalkın (dağılın)!" [Buhârîve Müslim.]
7376- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kur'an-ı kerîm'i kaç günde hatim edeyim?"
"Bir ayda."
"Daha önce hatmetmeye gücüm yeter."
"Yirmi günde bir hatmet!"
"Ondan daha kısa bir müddet içinde hatmedebilirim."
"Onbeş günde bir hatmet!"
"Ondan daha kısa bir sürede hatmedebilirim."
"On günde bir hatmet!"
"Ondan daha kısa bir müddet içinde hatmedebilirim."
"Beş günde bir hatmet!"
"Ondan daha az bir süre İçinde hatm edebilirim" dedim; ancak ondan daha az bir müddette hatmetmeme müsaade etmedi.
7377- Diğer rivayet:
"Yedi günde bir hatmet, bundan aşağı bir müddette hatmetme!"
Daha az bir müddetle hatmedebileceğimi söyledim, o da ısrar etti. Ve nihayet şöyle buyurdu: "Kim bilir belki uzun ömürlü olursun da ihtiyar olup (hatmini bu sürede okumaya) güç yeüremezsin." Hakikaten de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in dediği gibi
oldu. Sonra yaşlanınca "Keşke Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in ruhsatını kabul etseydim" dedim.
7378- Diğer rivayet:
"Üç günden az bir müddette Kur'ân'ı hatmeden, Kur'ân'dan bir şey anlamaz" buyurdu. [Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7379- Evs bin Huzeyfe radiyallahu anh'-dan:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına: 'Kur'ân'ı nasıl hiziblere ayırırlar' diye sordum. 'Üç, beş, yedi, onbir, onüç sûreyi bir (hizbe ayırırlar); mufassal sûre tek başına bir hizibdir' diye cevap verdi." [Ebû Dâvud]
7380- İbnü'1-Hâdî radiyallahu anh'dan: Nâfı' bin Cübeyr bana: "Kur'ân'ı kaç günde bir hatmediyorsun?" diye sordu. Dedim ki: "Ben öyle taksim yapmıyorum."
Bunun üzerine (Nâfı') dedi ki: "Bana hi-ziblere göre deme, zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Ben Kur'ân'dan bir cüz okudum." buyurdu. Bu hadisi Nâfı', Muğîre bin Şu'be'den nakletti sanırım. [Ebû Dâvud]
7381- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim gece kalkamayıp, Kur'ân'dan ayırdığı hizbi okuyamazsa, sonra onu sabah namazı ile öğlen namazı arasında okusun. Bu taktirde sanki gece okumuş gibi sevap kendisine yazılır." [Buhârî hariç, allı hadis imamı.]
Muvattâ\w lafzı: "Güneşin zevalinden Öğlene kadar okursa,"
7382- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların en cömerdi idi. Bu en çok Rama-zan'da Cibril ile buluştuğunda olurdu. Cibril her gece Ramazan'da onunla buluşurdu. Ona Kur'ân okuturdu. Cibril ile buluştuğunda Allah Resulü sallalahu aleyhi ve sellem, esen rüzgârdan bile daha cömert olurdu."
7383- Diğer rivayet:
"Cibril Ramazan ayında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le her gece buluşur, Ramazan çıkıncaya dek Resûlullah ona Kur'ân okurdu." [Buharî, Müslim ve Nesâî.]
7384- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O (Cibril) Kur'ân'ı her yıl bir kere (Peygamber'e) okurdu. Öldüğü sene Kur'ân'ı ona iki kere arz etti." [Buhârî]
7385- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Mufassal sûrelerden ona ilk inen, içinde cennet ve cehennemin yer aldığı sûre olmuştur. İnsanlar endişeye kapılarak İslâm'a yönelince, helâl ve haram ile ilgili sûreler indi.
Eğer 'İçki İçmeyin!' diyen sûre ilk önce inseydi insanlar: 'Bunu biz asla bırakmayız' derlerdi. Eğer 'Zina yapmayın!' diyen sûre ilk başlarda nazil olsaydı, 'Biz zinayı bırakamayız' derlerdi." [Buhârî, daha uzun bir metinle.]
7386- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisine: 'Bismillahirrahmanirrahînî ininceye dek sûreleri bir birinden ayırmayı bilmezdi." [Ebû Dâvud]
7387- Sabit bin Umâre, Katâde ve Şa'bî radiyallahu anhum'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Nemi sûresi ininceye dek, 'Bismillahirrahma-nirrahîm'i yazmadı." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
7388- Müslim, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Bir bütün halinde en son inen sûre, Tev-be süresidir. Âyetlerden en son inen âyet de Kelâle âyetidir (Nisa, 175)." [Buhârî ve Müslim.]
7389- Müslim, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Bir bütün halinde en son inen sûre İzâ câe Nasrullahi süresidir."
7390- Tirmizî, (İbn) Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:

"En son inen sûre, Mâide ile Fetih sûreleridir."
7391- Buhârî, İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"En son inen âyet riba (faiz) âyetidir (Bakara, 276-277)."

ÇEŞİTLİ KIRAATLERİN CAİZ OLMASI, MUFASSAL OLARAK GELENLER, KUR'AN'IN TERTİBİ VE TE'LİFİ
7392- Ömer radiyallahu anh'dan: "Hişâm bin Hakîm'in Furkan sûresini okumasını dinledim. Baktım ki o, Allah Resû-Iü sallallahu aleyhi ve sellem'in beni okutmadığı birkaç şekilde okuyor. (Dayanamadım) namazda boynuna yapışmak isledim, namazı bitirinceye dek zor sabrettim. Hemen hırkasından çekip, şöyle dedim: 'Sana bunu böyle okumanı kim öğretti'?' Cevap verdi:
'Bana bunu böyle okumamı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğretti.'
'Yalan söyledin! Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana senin okuduğun şekilden başka bir şekilde okuttu. Hemen onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanma götürdüm ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bu adamın, senin bana öğrettiğinden başka bir tarzda Kur'ân okuduğunu duydum.1 'Bırak onun yakasını!' dedi. Sonra ona: 'Ey Hişâm, oku bakalım!' dedi. O da kendisinden daha önce duyduğum şekil de.okudu. "Kur'ân bu şekilde indi" Sonra bana: " Ey Ömer, oku bakalım! Okudum. "Kur'ân hu şekilde indi" buyurdu: 'İşte bu Kur'ân yedi harf (okuyuş Şekli) üzerine nazil olmuştur. Onun için ondan hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyun!'"
|Altı hadis imamı.]
7393- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Mesciddeydim; bir adam içeri girdi, hiç duymadığım ve bilmediğim bir tarzda (Kur'ân) okudu. Sonra başka biri girdi, o da arkadaşının okuduğu şekilden başka bir şekilde okudu. Namaz bitince, hep beraber Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdik, şöyle dedim; 'Bu adam, hiç duymadığım ve tanımadığını bir okuyuşla (Kur'ân) okudu, sonra başka biri girdi, o da arkadaşı-nmkinden başka bir tarzda okudu. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara 'Okuyun bakalım!' diye emretti. Her ikisi de bildikleri ve okudukları şekilde okudu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, onların okuyuşlarını beğenip tasvip edince, içime Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 'İ öylesine tekzib etmek geldi ki, böylesi cahili-yet devrinde bile aklıma esmemişti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, kapıldığım hissin farkına varınca, göğsüme vurdu. Bunun üzerine sanki Allah'ı görmüşüm gibi çok korktum ve terledim. Bana şöyle dedi: "Ey Ubey! Bana (Cibril) bir harf üzerine okumam için gönderildi. Ben ona: 'Ümmetime (bu vazifeyi) hafiflet!' diye karşılık verdim.
Bunun üzerine iki harf üzerine okumam söylendi, ben de 'Ümmetime kolaylık ihsan et!' diyerek geri çevirdim. Üçüncüde bana yedi harf üzerine okumam için izin verildi, ve her defasında 'Benden isteyebileceğin bir dileğin vardır' denildi. Ben de şöyle dedim: 'Aüahım ümmetimi bağışla! Allahım ümmetimi bağıla!' Üçüncü dileğimi ise ibrahim aleyhisse-lam dahil bütün yaratıkların beni isteyecekleri güne bıraktım'."
7394- Diğer rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ğifâroğullarının gölcüğünün yanındaydı. Cibril ona gelip şöyle dedi: 'Allah, sana Kur'ân'i bir harf üzerine okutmanı emrediyor. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Dedim ki; Allah'tan bunun affını ve mağfiretini diliyorum. Çünkü ümmetimin buna gücü yetmez.' Sonra (Cibril) ikinci kez selin sövle dedi: 'Allah sana ümmetine iki harf üzere okutmanı emrediyor.' Yine şöyle buyurdu; 'Allah'tan bunu affını ve mağfiretini diliyorum. Ümmetimin buna gücü yetmez.' Sonra üçüncü defa gelip şöyle dedi: "Ümmetine üç harf üzerine okutmanı emrediyor.' Buyurdu ki: 'Bu hususta Allah'ın affını ve mağfiretini dilerim. Ümmetimin buna gücü yetmez.' Sonra dördüncü kez gelip şöyle dedi: 'Allah, sana ümmetine yedi harf üzerine okutmanı emrediyor. Bunlardan hangi harf üzerine okurlarsa isabet etmiş olacaklar'."
7395- Diğer rivayet:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: "Ey Ubeyy! Bana Kur'ân okutuldu, bana: 'Bir harf mi, yoksa iki (olarak) mı? denildi. Beraberimde olan melek: 'İki harf üzerine söyle!' dedi. 'İki harf üzerine' dedim. Yine bana denildi: 'İki harf mi yoksa üç harf üzerine mi?" Beraberimdeki melek: 'Üç harf üzerine söyle!' dedi. Bunun üzerine: 'Üç harf üzerine' dedim. Bu, yedi harf üzere oluncaya kadar (karşılıklı konuşma) böyle devam etti. Sonra dedi ki: Bu harflerden her biri kâfi gelir. Bir azap âyetini rahmetle, rahmet âyetini de azapla hitâma erdirmedikçe... Şayet Semi (işitici), Alîm (bilici), Azız (galip), Hakim (hükmedici) kelimelerini (birbirlerinin yerine) söylersen kâfidir'." [Müslim ve sünen ashabı]
7396- Buhârî ile Müslim: İbn Şihâb (ez-Zührî) dedi ki:
"Bana ulaştığına göre, bu yedi harf ile helal ve haramda değişmeye neden olmayan ve aynı manaya delalet eden farklı lafızlar(ı söyleyebilmeye müsaade etmek)le ilgilidir."
7397- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, bir adamın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in okuduğu şekle aykırı okuduğunu işitti. (Şöyle anlatıyor:) Hemen adamın elinden tutup Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Bunu ona anlattım, yüzünden hoşlanmadığını anladım. Şöyle buyurdu: 'İkiniz okuyun bakalım!' Her bilimiz okuduk; bunun üzerine şöyle buyurdu: '(Kur'ân hakkında) İhtilâf etmeyin! Çünkü sizden öncekiler ihtilâf ettiler de bu yüzden helak oldular'." |Buhârî]
7398- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ömer şöyle dedi: 'Ubeyy en iyi okuyanımızdır. Biz Ubeyy'in okuttuğu tarzı terkettik. O bize şöyle derdi: "Ben, onu Resûlullah'ın ağzından aldım; o halde ben hiçbir şeyden dolayı Resûlullah'tan almış olduğum okuyuşu terketmem.
Allah buyurdu: 'Biz herhangi bir ayeti nesheder ya da ertelersek ondan daha iyisini getiririz'." (Bakara, 106) |Buhârî|
7399- Alkame radiyallahu anh'dan: "Humus'taydık. İbn Mes'ûd Yûsuf sûresini okudu. Bir adam 'O (sûre) böyle nazil olmadı' dedi. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: 'Ben bunu (bizzat) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e okudum ve bana: 'Çok iyi okudun' buyurdu.' O, onunla (adamla) konuşurken ağzından şarap kokusu geldi. Bunun üzerine (İbn Mes'ûd) ona şöyle dedi: 'Şarap içiyorsun, sonra da kalkıp Allah'ın Kitâb'ını tekzîb ediyorsun.' Ondan sonra ona şer'î cezayı uyguladı." |Buhârî ile Müslim.j
7400- Zühri radiyallahu anh'dan: (o da Enes'den)
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Osman (Fatiha sûresinin 4. âyetini) 'Mâliki yevmiddin' şeklinde okurlardı. 'Meliki yevmiddîn şeklinde ilk okuyan Mervân olmuştur." |Tirmizî]
7401- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, Isrâiloğullarına şöyle buyurdu: 'Haydi kasabaya kapısından secde yaparak girin ve 'kıtta!' deyin ki hatalarınız bağışlansın...'" (Bakara, 58) |Ebû DâvudJ
7402- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Sûr sahibini anlattı ve şöyle dedi: 'O'nun sağında Cibril, solunda Mikâîl vardır'." [Ebû Dâvad]
7403- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Bakara sûresinin 125. âyetini Hı harfinin kesresi ile) 'Vettehizû min makamı Ibıâhîme musalla' şeklinde okudu." [Ebû Davudi
7404- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Nisa sûresinin 95. âyetinde geçen) 'Gayre ûlî'd-darar\ (Ra'yı fethayla) okurdu." | Ebû Davud]

7405- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Mâide sûresinin 45. âyetinde geçen şu ibareyi) öîreli olarak 'el-Aynu bü-ayni' şeklinde
okurdu." [Tirmizî ve Ebû DâvudJ
7406- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Mâide sûresinin 112. âyetinde geçen ibareyi) 'Hel testatîu Rabbeke' şeklinde okurdu."
7407- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Yûnus sûresinin 58. âyetinde geçen ibareleri) 'Kul bi-fadlillahi ve bi-rahmetihi fe-bi-zâlike fel-tefrahû' şeklinde —Te harfiyle— okudu." [Ebû Dâvud]
7408- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, 'Mecrâha ve Mürsâha' diye okurdu."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
7409- Esma bint-i Yezîd radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Hûd sûresinin 46. âyetinde geçen) 'İnnehu amelun gayre sâlih' şeklinde (Râ'yı fethayla)
okurdu." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7410- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, (Yûsuf sûresinin 12. âyetinde geçen şu ibareyi) 'Heyte leke' şeklinde okudu ve: "Biz bu kelimeyi bize öğretildiği gibi okuruz" dedi.
7411- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, (Saffât sûresinin 12. âyetinde geçen)'Bel acibte ve yesharân şeklinde (Te'nin fethasıyla) okudu. [Buhârî]
7412- Ebû Dâvud:
(İbn Mes'ûd) (Yûsuf sûresinin 23. âyetim) "Heyte tek" şeklinde okuduğu zaman, Şakîk ona şöyle dedi: "Biz onu Hi'te lek" tarzında okuyoruz." (İbn Mes'ûd) Şu cevabı verdi: "Bize öğretildiği gibi (Heyte şeklinde) okumak benim için daha hoştur."
7413- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Kehf sûresinin 76. âyetinde geçen) 'Kad bellekte mln ledünnî uzrâ'yi (Nûn'u şeddeyle) 'Ledünnt şeklinde şeddeli okudu." [Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7414- Ubeyy radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Kehf sûresinin 76. âyetinde geçen) 'Fî aynin hamiateri şeklinde (Ha'yı elif'sîz olarak) okudu." [İkisi de Tirmizî ve Ebû Davud'a ait.]
7415- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem (Hac sûresinin 2. âyetini) 'Vetera'n-nâse sü-kârâ ve mâ hum bi-sükâra şeklinde okudu."
| Tirmizî]
7416- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
vahiy indi ve bize (Nûr sûresinin 1. âyetini)
'Suretin enzeltıâhâ ve feradnâhâ' şeklinde (Râ'harfini şeddesiz) okudu." [Ebû Dâvud]
7417- Âişe radİyallahu anhâ'dan:
'O, (Nûr sûresinin 15. âyetini) 'İz telikû-nehu bi-elsinetikum şeklinde okudu ve 'teli-kûn' kelimesinin yalan manasına gelen 'va-lak' masdarmdan geldiğini söyledi." [Buhârî]
7418- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Atiyye bin Sad dedi ki: "Ona (İbn Ömer'e)
(Rûm sûresinin 34. âyetinde geçen) 'Alla-hü'llezî halakakum min da'fin'i okudum. İbn Ömer, âyette geçen 'da'fin' kelimesini 'du'fın' şeklinde "Dal"ı ötre ile okudu. Ve dedi ki: "Aynen senin bana okumuş olduğun gibi ben de bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e okumuştum. Benim senin sözünü kestiğim gibi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de benîm sözümü kesti (ve 'du'fun' şeklinde okudu)." |Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.|
7419- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "O, vahiy olayını anlattı ve dedi ki:
İşte bu, Cenâb-i Hakk'ın: 'Onların kalplerinden korku giderilince' —Ebû Hureyre burada 'fuzzia' şeklinde okumuştur—kavlidir." (Sebe1, 23) |Ebû Dâvud|
7420- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (Zümer sûresinin 59. âyetini) 'Belâ kad câet-ki âyâtî fekezzebti bihâ vestekberti ve künti mine' I-kâfirin'i (müennes zamir şeklinde)
okudum." [Ebû Davud]
7421- Ya'lâ bin Umeyye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in minberde şunu (Zuhmf sûresinin 77. âyetini) okuduğunu duydum: 'Ve ıâdav yâ Mâliku li-yakdi aleynâ Rabbuke' (Râvi) Sül'yan dedi ki: 'O, Abdullah (b. Mes'ûd')un kıraatinde: "Ve nâdev Ya Mâli' şeklindedir'." jBuhârîile Muslini.]
Ebû Dâvud ve Tirmizî'de "Yâ Mâliku" şeklinde geçmiştir.
7422- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (ZârİyÂt sûresinin 58. âyetini) bana ıİnnî ene'r-Razzâku Zûl-Kuvveti'l-Metîn1 şeklinde Okuttu." |Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7423- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (Vâkia sûresinin 89. âyetini) "Fe-rûhun ve reyhânun' tarzında okurdu."
[İkisi de Tırmizî ile Ebû Davud'a ait.]
7424- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (Kamer sûresinin 15. âyetini) 'müzekkİr1 şeklinde okuyunca, bana (Dâl ile) 'müdekkir' olarak (oku der gibi) tekrarlattı."
7425- Diğer rivayet:
'Onun (Dâl) harfiyle 'müdekkir' şeklinde söylediğini duydum."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud]
7426- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem Refref'i, Refârif, Abkeriyin'i Abâkirî şeklinde okudu. Ve Rahman süresindeki âyeti buna göre (Alâ refârife hudrin ve abakiriyyin hisûn şeklinde) okurdu." [Bezzâr.]
7427- İbn Şihâb radiyallahu anh'dan: "Ömer radiyallahu anlı, Cuma süresindeki ilgili âyeti (no. 9) şu şekilde okurdu. İzâ nû-diye li's-saİâü min yevmi' l-cumuati femdû ilâ zikrillah'." [Mâlik]
7428- el-A'meş'den:
"Enes'in: (Müzemmil sûresinin 6. âyetinde geçen) 'Ve akvemu fdlâ" ayetini ve 've as-daku (kîlây olarak okuduğunu duydum. Ona, bunun 'Ve akvemu' olarak okunduğu söylenince, şöyle cevap verdi: 'Akvem İle asdak aynı anlama gelir, birdir'."
[Bezzâr. Ebû Yaiâ da benzerini nakletti.]
7429- Ebû Kılâbe radiyallahu anh'dan: "Kendisine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den naklen birisi (Fecir sûresinin 25 ve 26. âyetlerini) şöyle okuttu: 'Fe-yevme-izin lâ yuazzebu azâbehu ehad. Velâ yûsaku vesâkahu ehad' " [Ebû Dâvud]
7430- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in (Hümeze sûresinin 3. âyetini) 'E-yahsibu en-ne mâlehu ahtedeh' şeklinde okuduğunu gördüm." [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7431- Alkame radiyallahu anh'dan: "Abdullah (b. Mes'ûd'un ashabı (Şam'da) Ebû'd-Derdâ'ya geldi. Ebû'd~Der-dâ onları arayıp buldu. Dedi ki:

'Bana Abdullah'ın kıraatini hanginiz okuyacak? '
'Hepimiz okuyabiliriz' dedik.
'Hanginizin hıfzı daha kuvvetlidir?' diye sorunca, beni göstererek: 'Alkame' dediler.
Teki onun (tbn Mes'ûd'un) Velleyli izâ yeğ§â ven-nehâri izâ tecaüâ'yı nasıl okuduğunu duydun?'
'...Vez-zekeri vel-ünsa dedi. Ebu'd-Derdâ dedi ki: 'Vallahi (bunun kıraatinde) onlara (Şam'lılara) uymam.1
Sonra Ebû'd-Derdâ şöyle dedi: 'Sen bunu arkadaşının (tbn Mes'ûd'un) ağzından bizzat dinledin mi?'
'Evet1 dedi. Sonra kendisi şunu ilave etti:
'Ben de bunu bizzat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ağzından dinledim. Ancak bunlar (Şam'lüar) bunu (kıraatin bu şeklini) kabul etmiyorlar.'
7432- Diğer rivayet:
(Ebû'd-Derdâ dedi ki:) "Şehadet ederim ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle okuduğunu duydum. Bunlar benden (âyetin devamını) 'Ve-mâ haleke' z-zekere vel-ünsâ' olarak okumamı istiyorlar. Vallahi bu hususla onlara uymam." [Buhârf, Müslim ve Tirmizî]
7433- Ubeyy radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem) "Allah, bana sana Kur'ân okumamı emretti" buyurdu ve ona Lem yekunillezîne ke-
ferû'yu okudu. Ayrıca bu sûreden olmak üzere şunu okudu: "Allah katında gerçek din tertemiz müslümanlıktır. Yahudilik değildir, hı-ristiyanlık ve mecusilik de değildir. Kim bir iyilik yaparsa onun iyiliğine karşdık nankörlük yapılmaz." Yine ondan şunu okudu: "Eğer Âdemoğlunun bir vadi dolusu malı olsa, ikincisini ister, ikincisi olursa, üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun gözünü ancak toprak doldurur. Ancak Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder." [Tirmizî]
7434- Ahmed (Ubey'den) benzerini nakletti:
Onda şöyle geçmektedir: "Ubeyy, Lem yekun (Beyyine) sûresini okudu, "İllâ min ba'dİ câethumul-beyyine'ye (Beyyine 4) geldikten sonra şunu okudu: Lİnned-dîne indellahi'l-ha-nifıyye (= 'Allah katında gerçek din tertemiz...') -ziyadenin sonuna kadar- (Râvi dedi ki:) Devamla sûrenin sonuna kadar okudu."
7435- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "Yemâme savaşında Ebû Beki' bana haber gönderdi, yanma gittim. Ömer yanında oturuyordu. Ebû Bekr dedi ki: Ömer bana gelip şöyle dedi:
'Yemâme harbinde birçok kurrâ (Kur'ân okuyucusu) öldürüldü. Korkarım ki diğer yerlerde de kurrâlar öldürülür ve böylece Kur'ân'ın çoğu kaybolup gider. (Bundan endişe ediyorum.) Kur'ân'ın cemedilmesini em-retsen daha iyi olur düşüncesindeyim.'
Ben de Ömer'e dedim ki:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?'
Ömer: 'Bunu yapman vallahi çok hayırlı olur' dedi ve devamlı olarak bu iş için bana gelip gitti. Nihayet Allah benim gönlümü açtı ve Ömer'in düşündüğü gibi düşünmeye muvaffak kıldı. Ben de aynı kanaati taşımaya başladım. Zeyd dedi ki: Bana Ebû Bekr şöyle dedi: 'Sen genç ve akıllı bir delikanlısın. Seni hiç yalancılıkla suçlamadık, (gene de suçlamayız.) Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini de yaptın. Kur'ân'i araştır (bulduğun âyetleri ve sûreleri) bir araya getirip cem'et!' Zeyd dedi ki: 'Eğer bana bir dağın taşınmasını teklif et-
seydi Kur'ân'ı cem'etmek hususunda bana emrettiğinden ağır gelmezdi.' Bunun üzerine dedim ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yapmadığı bir şeyi siz ikiniz nasıl yaparsınız?' Ebû Bekr dedi ki: 'Bu iş vallahi hayırlı olur.' Ebû Bekr devamlı olarak bana aynı teklifte bulundu. -Başka bir rivayette ise Ömer devamlı olarak bana aynı teklifte bulundu şeklindedir.-
Nihayet Allah, benim kalbimi Ebû Bekr'le Ömer'in gönlünü açtığı şeyden yana açtı (ve ben de aynı şeyi düşünmeye başladım.) Kur'ân'ı bulduğum kumaş parçalan, hurma yaprakları ve düz taş parçaları ve insanların hafızalarından dikkatle toplamaya ve cem'etmeye koyuldum. Nihayet Tevbe sûresinin sonunu, sadece Hüzeyme ya da Ebû Hu-zeyme el-Ensârî'nin yanında buldum, başka hiç kimsede bulamamıştım. O, 'Le kad câ-ekum Resulün min enfisikum1 âyeti idi.
Sonra cem'ettiğim suluf, ölünceye dek Ebû Bekr'in yanındaydı. Sonra Ömer'e geçti. Ömer öldükten sonra kızı Hafsa'ya geçti. Ravilerden birisi diyor ki: Hadisle geçen lihâf: çömlek parçalandırır. [Buhârî ve Tirmizî]
7436- Zührî, Enes radiyallahu anh'dan:
"Ermenistan ve Azarbeycan'ın fethinde Şam'lılarla ve Irak'lüarla birlikte savaşmış olan Huzeyfe Osman'a geldi ve Kur'ân-ı ke-rîm'i çeşitli şekilde okuduklarını ve bundan endişe duyduğunu ona anlattı. Sonra Osman'a bizzat şunu teklif etti:
'Ey mü'mİnlerin emîri! Yahudi ve Hristi-yanların kitapları hakkında düştükleri gibi ihtilâfa düşmeden şunlara (ümmete) yetiş (müdahale et)!'
Bunun üzerine Osman hemen Hafsa'ya 'Sahifeleri bir an önce bana gönder!' diye haber saldı. 'Gönder de onu mushaflara yazalım, sonra onu sana geri veririz' dedi. O da bu emir üzerine sahifeleri gönderdi. Daha sonra Osman, Zeyd bin Sabit, Abdullah bin Zübeyr, Saîd bin el-Âs, Abdurrahman bin el-Hâris bin Hişâm'a emretti ve onlar da onu, mushaflara yazdılar. Hepsi de Kureyş kabilesinden olan gruba Osman şöyle tenbih etti:
'Eğer siz Kur'ân'dan herhangi bir şey hususunda Zeyd bin Sâbit'le ihtilâfa düşerseniz onu Kureyş lehçesi ile yazın! Çünkü Kur'ân onların lehçesinde inmiştir.' Onlar da bu öneriyi kabul edip Öyle yaptılar. Bu heyet, sunu-fu (sahifeleri) mushaflara yazıp bitirince Osman, sahifeleri Hafsa'ya tekrar geri verdi. Ondan sonra Osman bu mushafları her tarafa gönderdi ve daha önce yazılmış olan ellerindeki sahİfelerin yakılmasını emretti."
İbn Şihâb (ez-Zührî) dedi ki: Bana Hârice bin Zeyd bin Sabit bildirdi: O Zeyd bin Sâ-bit'ten şöyle dediğini duymuş: "Suhuf (sahi-feler) yazılırken Ahzâb sûresinden bir âyeti bulamadım. Ben o âyeti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyar, dinlerdim. Nihayet bütün gayretimizle onu aradık ve onu Hu-zeyme bin Sabit el-Ensârî'nin yanında bulduk ve (heyetin kararıyla) mushaftaki kendi sûresine kattık. O âyet şudur: 'Mü'mİnlerin içinde Allah'a verdikleri sözde sadakat gösteren niceleri vardır...'" (Ahzâb, 23)
7437- Diğer rivayet:
"Huzeyme bin Sabit —ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onun şehadetinİ iki kişinin şehadetİyle eş tutmuştur—"
7438- Diğer rivayet:
'İbn Şihâb dedi ki: "O gün (bu hey'et) ıet-Tâbût' kelimesinde ihtilâf ettiler. Zeyd: 'et-Tâbûh' şeklinde yazılmalıdır derken; İbnü'z-Zübeyr ile Saîd bin el-Âs 'et-Tâbût' şeklindedir, dediler. Osman'a başvurdular. Osman: ıet-Tûbûf şeklinde yazın! Çünkü Kur'ân Kureyş dilinde inmiştir' dedi."
[İkisi de Buhârî ile TirmİzÎ'ye ait.]
7439- Tirmizî şunu ilave etti:
Zührî dedi ki: Bana Ubeydullah bin Abdil-lah (b. Utbe) bildirdi: "İbn Mes'ûd, mushafları Zeyd bin Sâbit'in yazmasını istemedi ve dedi ki: 'Ey müslümanlar topluluğu! Ben mus-hafları yazmaktan uzak tutuldum. Bu işin basma, ben müslümanken henüz kâfir bir adamın sulbünde olan bir adam geçmiştir. -Bununla Zeyd bin Sâbit'i kastediyor-"
Bu sebeple tbn Mes'ûd şöyle hitap etmişti: 'Ey Irak ehli! Yanınızdaki mushafları gizleyip onları saklı olarak bulundurun! Zira Allah buyuruyor ki: 'Kim hıyanet yaparsa, kıyamet gününde yaptığı hıyanetle gelir'." (Al-i İmrân, 161) Bunun üzerine Iraklılar (bu çağrıdan hoşlanmadıkları için) mushafları onun üzerine fırlattılar."

Zührî der ki: "Bana ulaştığına göre İbn Mes'ûd'un bu sözünü fazilet sahibi bazı saha-biler hoş karşılamadılar."
7440- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında, Kur'ân'ı hepsi de Ensâr'dan olan şu dört kişi cem' etti: 'Ubeyy bin Kâ'b, Muâz bin Cebel, Ebû Zeyd ve Zeyd bin Sabit.'
Dedim ki: 'Ey Enes! Ebû Zeyd kimdir?' 'Amcalanmdan biridir' dedi."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
7441- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öldüğünde şu döıt kişiden başka Kur'ân'ı Ke-rim'i kimse cem'etmemişti: Ebu'd-Derdâ, Muâz bin Cebel, Zeyd bin Sâbiı ve Ebû Zeyd." Biz ise buna vâris olduk (hazin bulduk).
7442- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında el-Muhkem'i (hafızamda) topladım."
Saîd bin Cübeyr (İbn Abbâs'a): "el-Muh-kem nedir?" diye sordu.
İbn Abbâs şu cevap verdi: "(Hucurât sûresinden itibaren başlayan) el-Mufassal (bölü-mü)'dür." [Buhârî]

TAHRİC

==========

6703-Bu hadisi Ebû Dâvud (3652), Tirmizî (2952), Ebû Ya'lâ (1520) ve Taberânî (1672), Süheyl b. e. Hazm an Ebî İmrân el-Cûnî an Cündeb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Süheyl sebebiyle Tirmizî'ye göre isnâdı "garîb"tir.
6704-Bu hadisi Tirmizî (2950), Mahmûd b. Gaylân an Bişr b. es-Serî an Süfyân an Abdila'lâ an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6705-Heysemî, isnâdında isminden dolayı tanımadığı bir râvinin mevcut olduğunu söylemiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VI, 303).
6706-Bu hadisi Tirmizî (2906), Abd b. Humeyd an Hüseyn b. Alî el-Cu'fî an Hamzati'z-Zeyyât an Ebî'l-Muhtâr et-Tâ'î an İbn ahî'l-Hâris el-A'ver ani'l-Hâris senedi ile tahrîc etti ve "isnâdı mechûldür; el-Hâris hakkında olumsuz sözler sarfedilmiştir" dedi.
6707-Lafız bu haliyle Ebû Dâvud'a aittir. Diğerleri daha büyük bir metinle irâd ettiler. Bunu Müslim (zikr 38, s. 2074), Ebû Dâvud (1455), Tirmizî (2945) ve İbn Mâce (225), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6708-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 250, s. 552-3) ve Ebû Dâvud (1456), Mûsâ b. Alî b. Rebâh an ebîhî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6710-Bu hadisi Tirmizî (2910), Muh. b. Beşşâr an Ebî Bekr el-Hanefî ani'd-Dahhâk b. Osmân an Eyyûb b. Mûsâ an Muh. b. Ka'b el-Kurazî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6711-Bu hadisi Tirmizî (2911), Ah. b. Menî' an Ebî'n-Nadr an Bekr b. Huneys an Leys b. e. Süleym an Zeyd b. Artât an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6712-Bu hadisi Tirmizî (2948), Nasr b. Alî ani'l-Heysem b. er-Rebî' an Sâlih el-Mürrî an Katâde an Zürâre b. Evfâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "güçsüzdür, garîbtir" hükmü verdi.
6713-Bu hadisi Tirmizî (2926), Muh. b. İsm. an Şihâb b. Abbâd an Muh. b. el-Hasan b. e. Yezîd an Amr b. Kays an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6714-Bu hadisi Ebû Dâvud (1333), Tirmizî (2919) ve Nesâî (zekât 68, V, 80), Hâlid b. Ma'dân an Kesîr b. Murre an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
6715-Bu hadisi Ebû Dâvud (1453), Ah. b. Amr b. es-Serh an İbn Vehb an Yahyâ b. Eyyûb an Zebbân b. Fâid an Sehl b. Muâz an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
6716-Bu hadisi Tirmizî (2905), Alî b. Hucr an Hafs b. Sül. an Kesîr b. Zâdân an Âsım b. Damre an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının sahîh olmadığını ve Hafs'ın zayıf bir râvi olduğunu söylemiştir.
6717-Bu hadisi Tirmizî (2915), iki tarikle Şu'be an Âsım b. Behdele an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve bunun, Ebû Hureyre sözü olmasının rivayet cihetinden daha doğru olduğunu söylemiştir.
6718-Bu hadisi Ebû Dâvud (1464), Tirmizî (2914) ve İbn Mâce (3780), es-Sevrî an Âsım b. ebî'n-Nücûd an Zir an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6719-Bu hadisi Ahmed (VI, 48, 94, 98, 110, 170, 192, 236, 266), Dârimî (II, 444), Buhârî (tevhîd 52, VI, 80), Müslim (müsâfirîn 244, s. 549), Ebû Dâvud (1454), Tirmizî (2904) ve İbn Mâce (3779), Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6720-Bu hadisi Ebû Dâvud (4829), Müslim b. İbr. an Ebân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
6721-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 269, s. 559), ez-Zührî an Âmir b. Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6722-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 21, VI, 108), Ebû Dâvud (1452), Tirmizî (2907) ve İbn Mâce (211), Alkame b. Mersed an Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6723-Bu hadisi Tirmizî (2913), Ah. b. Menî' an Cerîr an Kâbûs b. e. Zibyân an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6724-Bu hadisi Ebû Dâvud (1474), Muh. b. el-Alâ an İbn İdrîs an Yezîd b. e. Ziyâd an ësâ b. Fâid an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
6725-Bu hadisi Tirmizî (2917), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ani's-Sevrî ani'l-A'meş an Hayseme ani'l-Hasan an İmrân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
6726-Bu hadisi Tirmizî (2918), Muh. b. İsmaîl el-Vâsıtî an Vekî' an Ebî Ferve Yezîd b. Sinân an ebî'l-Mübârek an Suheyb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
6727-Bu hadisi Buhârî (cihâd 129/1-2, IV, 15), Müslim (imâret 92-4, s. 1490-1), Mâlik (cihâd 7, s. 446), Ebû Dâvud (2610) ve İbn Mâce (2879), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6728-Bu hadisi Ahmed (IV, 151, 155), İbn Lehî'a an Mişrah an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a hakkında ihtilâf olan bir râvidir.
6729-İsnâdında yer alan Yezîd er-Rakkâşî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 158).
6730-Bu hadisi Bezzâr (2337), Ziyâd b. Yahyâ an Abdila'lâ b. Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6731-Bu hadisi Ahmed (II, 341), Ebû Saîd Mevlâ Benî Hâşim an Abbâd b. Meysere ani'l-Hasani'l-Basrî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Abbâd b. Meysere nedeniyle isnâdı zayıftır.
6732-Bu hadisi Taberânî, Muh. b. Ubeyd an ebîhî an ceddihî an Hafs b. Meysere an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Zehebî, bu hadis hakkında "batıl bir haber" demiştir (Mîzân III, 639).
6733-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 15, VI, 106), Leys b. Sa'd an Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Üseyd "muallak" senedi ile tahrîc etmiştir.
6734-Müslim (müsâfirîn 242, s. 548), bunu Ya'k?b b. İbr. an ebîhî an Yezîd b. el-Hâd an Abdillah b. Habbâb an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6735-Bu hadisi Buhârî (tefsîr 1/1, V, 146; fadâilu'l-Kur'ân 9/1, VI, 103), Ebû Dâvud (1458) ve Nesâî (iftitâh 26, II, 139), Şu'be an Hubeyb. b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler
6736-Bu hadisi Mâlik (salât no. 37, s. 83), ani'l-Alâ b. Abdirrahman b. Ya'k?b an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
6737-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1457) ve Tirmizî (3124), İbn e. Zi'b ani'l-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6738-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 254, s. 554) ve Nesâî (iftitâh 25, II, 138), Ebû'l-Ahvas an Ammâr b. Ruzayk an Abdillah b. ësâ an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6739-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 252, s. 553), Muâviye b. Sellâm an Zeyd an Ebî Sellâm an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6741-Bu hadisi Tirmizî (2876), el-Hasan b. Alî el-Hulvânî an Ebî Usâme an Abdilhamîd b. Ca'fer an Saîd el-Makburî an Atâ mevlâ Ebî Ahmed an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
6742-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 212, s. 539) ve Tirmizî (2877), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6743-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 10, VI, 104), Müslim (müsâfirîn 255-6, s. 554-5), Ebû Dâvud (1397), Tirmizî (2881) ve İbn Mâce (1369), İbr. en-Nehaî an Abdirrahman b. Yezîd an Ebî Mes'ûd el-Bedrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6744-Bu hadisi Tirmizî (2878), Mahmûd b. Gaylân an Hüseyn el-Cu'fî an Zâide an Hakîm b. Cübeyr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve Hakîm nedeniyle isnâdına "garîb" hükmü verdi.
6745-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 258, s. 556) ve Ebû Dâvud (1460), Abdula'lâ b. Abdila'lâ an Saîd el-Cüreyrî an Ebî's-Selîl an Abdillah b. Rebâh an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6746-Bu hadisi Buhârî (vekâlet 10, III, 63-4), Osmân b. el-Heysem an Avf an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre "muallak" senedi ile tahrîc etti.
6747-Bu hadisi Tirmizî (2880), Muh. b. Beşşâr an Ebî Ahmed ani's-Sevrî an İbn e. Leylâ' an ahîhî ësâ an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ebî Eyyûb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6748-6749-6750-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 257, s. 555), Ebû Dâvud (4323) ve Tirmizî (2886), Katâde an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ma'dân b. e. Talha an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6751-Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 11, VI, 104), Müslim (müsâfirîn 240-1, s. 547-8) ve Tirmizî (2886), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6752-Bu hadisi Tirmizî (2887), Humeyd b. Abdirrahman er-R?âsî ani'l-Hasan b. Sâlih an Hârûn Ebî Muh. an Mukâtil b. Hayyân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti ve senedi hakkında "garîb" hükmü verdi.
6753-Bu mürsel hadisi Dârimî (II, 457), el-Velîd b. Şücâ' an ebîhî an Ziyâd b. Hayseme an Muh. b. Hucâde an Atâ senedi ile tahrîc etti.
6754-Bu hadisi Tirmizî (2888), Süfyân b. Vekî' an Zeyd b. Hubâb an Ömer b. ebî Has'am an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve İbn Has'am sebebiyle isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6756-Bu hadisi Tirmizî (2922), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ah. ez-Zübeyrî an Hâlid b. Tahmân an Nâfi' b. e. Nâfi' an Ma'kil senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6757-Bu hadisi Ebû Dâvud (1400) ve Tirmizî (2891), Şu'be an Katâde an Abbâs el-Cüşemî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi.
6758-Bu hadisi Tirmizî (2890), Muh. b. Abdilmelik b. ebî'ş-Şevârib an Yahyâ b. Amr b. Mâlik an ebîhî an Ebî'l-Cevzâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6759-Bu hadisi Ebû Dâvud (1399), Abdullah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb an Ayyâş b. Abbâs el-Kutebânî an ësâ b. Hilâl an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
6760-Bu hadisi Mâlik (Kur'ân 17, s. 208), Ahmed (III, 23, 35, 43), Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 13, VI, 105; eymân 3, VII, 221; tevhîd 1, VIII, 164), Ebû Dâvud (1461), Nesâî (iftitâh 69, II, 171), Mâlik an Abdirrahman b. Abdillah b. Abdirrahman b. e. Sa'sa'a an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6761-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 261, s. 557) ve Tirmizî (2900), Yahyâ b. Saîd an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6762-Bu hadisi Tirmizî (2898), Muh. b. Merz?k an Hâtim b. Meymûn an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6763-Bu hadisi Dârimî (II, 459), Abdullah b. Yezîd an Hayve an Ebî Ukayl an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.
6764-Bu hadisi Mâlik (kur'ân 18, s. 208), Ahmed (II, 302), Tirmizî (2897) ve Nesâî (iftitâh 69/2, II, 171), Mâlik an Ubeydillah b. Abdirrahman an Ubeyd mevlâ âli Zeyd b. el-Hattâb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6765-6766-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 264-5, s. 558), Tirmizî (2902, 3367) ve Nesâî (istîaze 1, VIV, 251), Kays b. e. Hâzım an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
Ebû Dâvud (1462) ve Nesâî (istiâze 1, VIII, 252), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih ani'l-Alâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım mevlâ Muâviye an Ukbe asl-ı senedi daha uzun bir metinle;
Yine Ebû Dâvud (1463) ve Nesâî (istiâze 1, VIII, 253), Saîd el-Makburî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6767-6768-Tirmizî ilk rivayeti (2895), Ukbe b. Mükerrem an İbn e. Füdeyk an Seleme b. Verdân an Enes senedi ile; ikincisini ise (2893), Muh. b. Mûsâ el-Haraşî ani'l-Hasan b. Selm an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
İlk tarik için "hasen"; ikincisi için "garîb" hükmü verdi.
6769-Bu hadisi Tirmizî (2879), Yahyâ b. el-Muğîre an İbn e. Füdeyk an Abdirrahman b. e. Bekr an Zürâre b. Mus'ab an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6770-Bu hadisi Tirmizî (3333), Abbâs b. Abdilazîm an Abdirrezzâk an Abdillah b. Bahîr an Abdirrahman b. Yezîd es-San'ânî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6771-Bu hadisi Tirmizî, iki ayrı yerde (2892, 3404), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Tâvus'un sözünü ise Hüreym an Fudayl an Leys an Tâvus senedi ile tahrîc etti.
Bu rivayet el-Hâkim'in "Sahîhayn'ın şartlarınca sahîh" hükmünü verdiği bir hadis olmasına karşılık, el-Beğâvî isnâdı hakkında "garîb", el-Münâvî ise "muzdarib" hükmü vermişlerdir.
6772-Bu mevkûf hadisi Mâlik (kur'ân 19, s. 209), ani'z-Zührî an Humeyd senedi ile tahrîc etti.
6773-Bu hadisi Ahmed (IV, 107), et-Tayâlisî an İmrân el-Kattân an Katâde an Ebî'l-Melîh el-Hüzelî an Vâsile senedi ile tahrîc etti.
Râvi İmrân, ihtilâflı bir râvidir.
6774-İsnâdında Leys b. e. Süleym yer almıştır. ,oğunluk tarafından zayıf addedilmesine karşılık hadisine itibar edilmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 158).
6775-İsnâdında yer alan Ebû Saîd b. Avn'ı, Yahyâ b. Maîn bir rivayette tevsîk etmiş, bir başkasında ise zayıf addetmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 165).
6776-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevcudiyetine dikkat çekmiştir (Mecma` VII, 166).
6777-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Memca' VI, 311).
6778-Râvilerinden el-Velîd b. el-Velîd, Ebû Hâtim ve İbn Hibbân'a göre güvenilir; çoğunluğa göre zayıftır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 311).
6779-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 5, V, 148), Müslim (tefsîr 1, s. 2312) ve Tirmizî (2959), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6780-Râvilerinden Abbâd b. Mansûr zayıftır, diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VI, 314).
6781-Heysemî, isnâdı hakkında hiçbir şey söylememiştir (Mecma` VI, 314).
6782-Bu hadisi Tirmizî (345, 2957), Mahmûd b. Gaylân an Vekî' an Eş'as es-Semmân an Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rebîa an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "garîb" olduğuna hükmetti.
6783-Râvileri, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma` VI, 316).
6784-6785-6786-Bu hadisi Buhârî (îmân 30, I, 15; salât 31/1, I, 104; tefsîr Bakara 12, V, 150-1; 18, V, 152), Müslim (mesâcid 11, s. 374), Tirmizî (2962) ve Nesâî (kıble 1, II, 60; salât 22, I, 242), Ebî İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk iki lafız: Buhârî, imân 30; üçüncü lafız: salât 21, I, 104.
6787-Bu hadisi Müslim (mesâcid 15, s. 375) ve Ebû Dâvud (1945), Hammâd b. Seleme an Sâbit (ve Humeyd) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6788-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 13, V, 151; enbiyâ 3, IV, 105; i'tisâm 19, VIII, 156), Tirmizî (2961) ve İbn Mâce (4284), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

6789-Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma‘ VI, 317).
6790-6791-Bu hadisi Buhârî (hacc 79, II, 169-79; ilk lafız buraya ait; ümre 10, II, 202-3; tefsîr Bakara 21, V, 153), Müslim (hacc 260-3, s. 928-30, ikinci lafız buraya ait), Ebû Dâvud (3901), Tirmizî (2965), Nesâî (menâsık 168, V, 238-9) ve Mâlik (hacc 129, s. 373), Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6792-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 23, V, 154) ve Nesâî (kasâme 27, VIII, 36-7), Süfyân an Amr b. Dînâr an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6793-6794-Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 25/1-2, V, 155) ve Nesâî (siyâm 63, IV, 190-1), Amr b. Dînâr an Atâ' an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud ise (2316), Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs ve (2318), Katâde an Urve an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs tarikleri ile tahrîc ettiler.
6795-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 26, V, 155), Müslim (siyâm 149-50- s. 802), Ebû Dâvud (2315), Tirmizî (798) ve Nesâî (siyâm 63/1, IV, 190), Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. Abdillah an Yezîd mevlâ Seleme an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6796-Bu hadisi Ebû Dâvud (1479), Tirmizî (2969, 3372) ve İbn Mâce (3828), Zerr an Yusey' el-Hadremî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
6797-Bu hadisi Ebû Dâvud (2313), Ah. b. Muh. b. Şebb?ye an Alî b. Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6798-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (savm 15, II, 230-1), Ebû Dâvud (2314), Tirmizî (2968) ve Nesâî (siyâm 29, IV, 147-8), İsrâîl b. Yûnus an Ebî İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6799-Bu hadisi Buhârî (savm 16/2, II, 231; tefsîr Bakara 28/3, V, 156) ve Müslim (siyâm 34-5, s. 767), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6800-6801-6802-Bu hadisi Buhârî (savm 16/1, II, 231; ilk lafız; tefsîr Bakara 28/1-2, V, 156, ikinci ve üçüncü lafızlar), Müslim (siyâm 33, s. 766-7), Ebû Dâvud (2349), Tirmizî (2970-1) ve Nesâî (siyâm 29/2, IV, 148), eş-Şa'bî an Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6803-Bu hadisi Buhârî (ümre 18, II, 205; tefsîr Bakara 29, V, 156-7, lafız buraya ait) ve Müslim (tefsîr 23, s. 2319), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6804-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 31, VI, 158), İshâk ani'n-Nadr an Şu'be ani'l-A'meş an Ebî Vâil an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
6805-Bunu Taberânî, aynı zamanda M. el-Evsat'ında da irâd etmiştir. Heysemî'ye göre her iki isnâdın da râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 317).
6806-Bu hadisi Ebû Dâvud (2512) ve Tirmizî (2972), Yezîd b. e. Habîb an Eslem asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6807-Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (hacc 150, II, 197; buyû‘ 1/4, III, 4), Amr b. Dînâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile yaklaşık lafızla Ebû Dâvud (1734), Ubeyd b. Umeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6808-Bu hadisi Buhârî (hacc 6, II, 141-2) ve Ebû Dâvud (1730), Şebâbe an Verkâ' an Amr b. Dînâr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6809-Bu hadisi Ebû Dâvud (1733), Müsedded an Abdilvâhid b. Ziyâd ani'l-Alâ b. el-Müseyyeb an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Ebû Umâme, güvenilir bir râvidir.
6810-Heysemî'ye göre Ebû Ya'lâ'nın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VI, 318).
6811-Bu hadisi Ebû Dâvud (2871) ve Nesâî (vasâyâ 11/3, VI, 256-7), Atâ b. es-Saîb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'undur.
6812-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 39, V, 160), Abdussamed an ebîhî an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
6814-Râvilerinden birisi Alî b. Saîd b. Beşîr'i, hâfız olmakla birlikte, Dârekutnî zayıf addetmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ Vı, 319).
6815-Râvilerinden Ya'k?b b. Humeyd b. Kâsib, hakkında ihtilâf olan birisidir. İbn Hibbân onu tevsîk etmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
6816-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 39/2, V, 160), Müslim (nikâh 117-8, s. 1058), Ebû Dâvud (2163) ve Tirmizî (2982), Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6817-Bu hadisi Tirmizî (2980), Abd b. Humeyd ani'l-Hasan b. Mûsâ an Ya'k?b b. Abdillah el-Eş'arî an Ca'fer b. ebî'l-Muğîre an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6818-Bu hadisi Ebû Dâvud (2164), Abdülazîz b. Yahyâ an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ebân b. Sâlih an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6819-Bu hadisi Ebû Dâvud (2195) ve Nesâî (talâk 75, Vı, 212), Alî b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Alî b. el-Hüseyn hakkında olumsuz sözler sarfedilmiştir.
6820-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 40, V, 160), Ebû Dâvud (2087) ve Tirmizî (2981), el-Hasan an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6821-Bu hadisi Buhârî (nikâh 34, Vı, 131), Talk b. Gannâm an Zâide an Mansûr an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6822-6823-6824-Bu hadis, Hz. Ali'den Abîde, Yahyâ b. el-Cezzâr, Şüteyr b. Şekel gibi bir çok râvi tarafından rivayet edilmiştir. Bunu Buhârî (cihâd 98/1, III, 233; tefsîr Bakara 42/1-2, V, 162; da'vât 58/5, VII, 165), Müslim (mesâcid 202-205, s. 436-7), Ebû Dâvud (409), Tirmizî (2984), Nesâî (salât 14, I, 236) ve İbn Mâce (684) tahrîc ettiler.
6825-Bu hadisi Müslim (mesâcid 206, s. 437), Avn b. Sellâm an Muh. b. Talha an Zubeyd an Murre an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
6826-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâat 25, s. 138), Ahmed (VI, 73, 178), Müslim (mesâcid 207, s. 437), Ebû Dâvud (410), Tirmizî (2982), Nesâî (salât 14/1, I, 236), Mâlik an Zeyd b. Eslem ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Yûnus asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6827-Mâlik (salâtu'l-cemâat 26, s. 139), an Zeyd b. Eslem an Amr b. Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6828-Şakîk b. Ukbe ani'l-Berâ asl-ı senedi ile Müslim (mesâcid 208, s. 438) tahrîc etmiştir.
6829-Muvattâ, salâtu'l-cemâat 28, s. 137.
3830-Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâat 27, s. 139), an Dâvud b. el-Husayn an İbn Yerb?' el-Mahzûmî an Zeyd senedi ile; Ebû Dâvud (411), Muh. b. el-Müsennâ an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Amr b. e. Hakîm ani'z-Zeberkân an Urve an Zeyd senedi ile ve Tirmizî (182), isnâdsız olarak tahrîc ettiler.
6831-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 45, V, 163), Abdullah b. ebî'l-Esved an Humeyd b. el-Esved ve Yezîd b. Zürey' an Habîb b. eş-Şehîd an İbn e. Müleyke an İbni'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
6832-Bu hadisi Ebû Dâvud (2682), Şu'be an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6833-Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 11, IV, 119; tefsîr Yûsuf 5, V, 217; ta'bîr 9/2, VIII, 71), Müslim (îmân 238, s. 133-4; fadâil 152, s. 1839), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî (3116), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
6834-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 47, V, 163), İbrâhîm an Hişâm an İbn Cüreyc an Abdillah b. e. Müleyke an Ubeyd b. Umeyr senedi ile tahrîc etti.
6835-Bu hadisi Tirmizî (2987), Abdullah b. Abdirrahman an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl ani's-Süddî an Ebî Mâlik ani'l-Berâ senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
6836-Bu hadisi Tirmizî (2988), Hennâd an Ebî'l-Ahvas an Atâ b. es-Sâib an Murreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
6837-Râvilerinden Abdülvâhid b. Mücâhid zayıf bir râvidir (Mecma‘ VI, 324).
6838-Bu mevkûf hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 54-5, V, 165), Şu'be an Hâlid el-Hazzâ' an Mervân el-Asfar an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6839-Bu hadisi Müslim (îmân 199, s. 115-6), Yezîd b. Zurey' an Revh b. el-Kâsım ani'l-AIâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6840-Bu hadisi Ahmed (II, 393, 481, 491, 425, 474), Buhârî (ıtk 6, III, 119; talâk 11, VI, 169; eymân 15, VII, 225), Müslim (imân 201-2, s.

116), Ebû Dâvud (2209), Tirmizî (1183), Nesâî (talâk 22, VI, 136), İbn Mâce (2040, 2044), Katâde an Zürâre b. Evfâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6841-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 1, V, 166), Müslim (ilm 1, s. 2053), Ebû Dâvud (4598) ve Tirmizî (2993), İbn e. Müleyke ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6842-Râvilerinden Abdullah b. Yezîd zayıf bir râvidir (Mecma' VI, 324).
6843-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Hâmîm es-Secde 1, VI, 35-6), Yûsuf b. Adî an Ubeydillah b. Amr an Zeyd b. ebî Üneyse ani'l-Minhâl an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6844-Bu hadisi Ebû Dâvud (3001), Musarrif b. Amr an Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Muh. b. e. Muh. mevlâ Zeyd b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr ve İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
İbn İshâk, tahdîs sîgası ile rivayette bulunmuştur.
6845-Râvilerinden Ömer b. el-Muhtâr zayıftır (Mecma' VI, 326).
6846-Bu hadisi Tirmizî (2995), es-Sevrî an ebîhî an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6847-Sahîh-i Buhârî, enbiyâ 44, IV, 138.
6848-Sahîh-i Buhârî, salât 74, I, 118.
6849-Sahîh-i Buhârî, şehâdât 30, III, 163-4.
6850-Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 15/1, VII, 107), Muh. b. Abdillah b. Bezî' an Yezîd b. Zurey' an Dâvud an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6851-Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma' VI, 326).
6852-Taberânî, bunu iki isnâdla tahrîc etmiştir ki, birinin râvileri Sahîh ricâlindendir, öteki senedi ise zayıftır (Mecma' VI, 326).
6853-Bu hadisi Tirmizî (3000), Ebû Kureyb an Vekî' ani'r-Rebî' b. Sabîh ve Hammâd b. Seleme an Ebî Gâlib senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
6854-Bu hadisi Tirmizî (3001) ve İbn Mâce (4288), Behz b. Hakîm an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı Tirmizî'ye göre hasendir.
6855-Bu hadisi Ahmed (I, 273, 319, 354), İsrâîl an Simâk b. Harb an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlinden teşekkül etmiştir.
6856-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VI, 327).
6857-Heysemî'ye göre isnâdı "ceyyid"dir (Mecma', VI, 327).
6858-Bu hadisi Buhârî (mağâzî 18/1, V, 31-2; tefsîr Âl-i İmrân 8, V, 170-1) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 171, s. 1948), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6859-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VI, 327).
6860-Buhârî bu lafzı (mağâzî 21/2, V, 35-6), an Hanzale b. e. Süfyân an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî muallak senedi ile tahrîc etti.
6861-Bu hadisi Tirmizî (3004), Selm b. Cünâde an Ah. b. Beşîr an Ömer b. Hamza an Sâlim an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
Yaklaşık mânâsıyla bunu Nesâî (tatbîk 31, II, 203), İsh. b. İbr. an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî senediyle tahrîc etti.
6862-Bu hadisi Ahmed (I, 463), daha uzun bir metinle Affân an Hammâd b. Seleme an Atâ b. es-Sâib ani'ş-Şa'bî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Taberânî râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VI, 328).
6863-Bu hadisi Ebû Dâvud (3971) ve Tirmizî (3009), Kuteybe an Abdilvâhid b. Ziyâd an Husayf an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6864-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 13, V, 172), Ah. b. Yûnus an Ebî Bekr an Ebî Husayn an Ebî'd-Duhâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6865-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 16, V, 174) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 7, s. 2142), İbn e. Meryem an Muh. b. Ca'fer an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6866-Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 16, V, 174), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 8, s. 2143) ve Tirmizî (3014), el-Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an Humeyd b. Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6868-Bu hadisi Tirmizî (3023), İbn e. Ömer an Süfyân an Amr b. Dînâr an raculin min veledi Ümmi Seleme an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
6869-6870-İlk lafız Buhârî'nin, ikinci ise Müslim'indir.
Bu hadisi Buhârî (nikâh 1/2, VI, 116; 16, VI, 123, ilk lafız buraya ait; 37/1, VI, 134; hiyel 8, VIII, 62; tefsîr Nisâ 1/1-2, V, 176), Müslim (tefsîr 6, s. 2313, ikinci lafız buraya ait; tefsîr 7-9, s. 2314-5), Ebû Dâvud (2068) ve Nesâî (nikâh 66, VI, 115-6), Hişâm b. Urve ve Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6871-Bu hadisi Buhârî (buyû' 95/3, III, 36-7; tefsîr Nisâ 2, V, 177) ve Müslim (tefsîr 10, s. 2315), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6872-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 18, III, 192-3, lafız buraya ait; tefsîr Nisâ 3, V, 177), Saîd b. Cübeyr ve İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6873-6877-Bu hadisi Buhârî (vudû' 44, I, 56; mardâ 5, VII, 4; 21, VII, 11; farâîd 1, VIII, 2; 13, VIII, 7, ; tefsîr Nisâ 4, V, 177-8; i'tisâm 8, VIII, 148), Müslim (farâid 5-8, s. 1234), Ebû Dâvud (2886, 2887), Tirmizî (2097, 3015) ve İbn Mâce (2728), Muh. b. el-Münkedir ve Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Ebû Dâvud'a aittir.
6878-6879-Bu hadisi Ebû Dâvud (2891-2), Tirmizî (2092) ve İbn Mâce (2720), Abdullah b. Muh. b. Akîl an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
6880-Güvenilir bir râvi olan Mersî b. İshâk el-Ensârî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 2).
6881-Bu hadisi Müslim (hudûd 12-3, s. 1316-7), Ebû Dâvud (4415) ve Tirmizî (1434), el-Hasan an Hittân b. Abdillah an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6882-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 6, V, 178) ve Ebû Dâvud (2089), Esbât b. Muh. ani'ş-Şeybânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6883-Ebû Dâvud (2090), bunu Ah. b. Muh. b. Sâbit an Ali b. Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6884-Bu hadisi Ebû Dâvud (3753), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Alî b. Hüseyn ... yukarıdaki senedin aynısı ile tahrîc etti.
6885-Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' VII, 3).
6886-Bu hadisi Tirmizî (3022), İbn e. Ömer an Süfyân an İbn e. Necîh an Mücâhid an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
6887-Bu hadisi Buhârî (kefâlet 2, III, 57; tefsîr Nisâ 7) ve Ebû Dâvud (2921), Ebû Usâme an İdrîs b. Yezîd an Talha b. Musarrif an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6888-Bu hadisi Ebû Dâvud (2922), Muh. b. Seleme an İbn İshâk an Dâvud b. el-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6889-Muvattâ, talâk 72, s. 584.
6890-Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 56, s. 2162), Yezîd b. Har?n an Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6891-Bu hadisi Ebû Dâvud (3671) ve Tirmizî (3026), Atâ b. es-Sâib an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
6892-Bu hadisi Tirmizî (3037), Hallâd b. Eslem ani'n-Nadr b. Şümeyl an İsrâîl an Süveyr b. e. Fâhite an ebîhî an Ali senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6893-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 11, V, 180), Müslim (imâret 31, s. 1465), Ebû Dâvud (2624), Tirmizî (1672) ve Nesâî (bey'at 28, VII, 154-5), İbn Cüreyc an Ya'lâ b. Müslim an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6894-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 14/1, V, 181), Abdullah b. Muh. an Süfyân an Ubeydillah an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

6895-Bu hadisi Nesâî (cihâd 1, VI, 3), Muh. b. Alî b. el-Hasan an ebîhî ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Amr b. Dînâr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6896-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 6).
6897-Güvenilir bir râvi olan Abdullah b. İmrân el-Âbidî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 7).
6898-Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 7).
6899-6900-6901-Bu hadisi Ebû Dâvud (4272) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 2, VII, 87), Hammâd b. Seleme an Abdirrahman b. İshâk an Ebî'z-Zinâd an Mücâlid b. Avf an Hârice b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Dâvud'a aittir. Diğer lafızlar Nesâî'ye ait olup aynı yerde iki ayrı tarikten Ebû'z-Zinâd an Hârice asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
6902-6903-Her iki lafız da Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 29, IV, 239; tefsîr Nisâ 16, V, 182; tefsîr Furkân 2/2-4, 3, 4, VI, 15), Müslim (tefsîr 16-21, s. 2317-8), Ebû Dâvud (4273-5) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem VII, 85-6), Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile muhtelif metinlerle tahrîc ettiler.
6904-Bu hadisi Tirmizî (3029) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 2, VII, 87), Şebâbe b. Sevvâr an Verkâ b. Saîd an Amr b. Dînâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6905-Bu hadisi Ebû Dâvud (4276), Ah. b. Yûnus an Ebî Şihâb an Süleymân et-Teymî an Ebî Miclez senedi ile tahrîc etti.
6906-Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 17, V, 182), Müslim (tefsîr 22, s. 2319) ve Ebû Dâvud (3974), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6907-6908-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 18/4, V, 183) ve Tirmizî (3032), İbn Cüreyc an Abdilkerîm an Miksem mevlâ Abdillah b. el-Hâris an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6909-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nisâ 19, V, 183; fiten 12, VIII, 93), Abdullah b. Yezîd an Hayve an Muh. b. Abdirrahman senedi ile tahrîc etti.
6910-Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 10).
6911-Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 4, 478-9), Ebû Dâvud (199), Tirmizî (3034) ve Nesâî (taksîru's-salât 1, III, 116), İbn Cüreyc an Abdirrahman b. Abdillah b. e. Ammâr an Abdillah b. Bâbeyh an Ya'lâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6912-Bu hadisi Tirmizî (3036), Ebû Müslim el-Harrânî an Muh. b. Seleme el-Harrânî an Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer b. Katâde an ebîhî an ceddihî Katâde senedi ile tahrîc ve etti isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6913-Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla 52/2, s. 1993) ve Tirmizî (3038), Süfyân b. Uyeyne an İbn Muhaysın an Muh. b. Kays b. Mahrame an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6914-Bu hadisi Tirmizî (3039), Revh b. Ubâde an Mûsâ b. Ubeyde an Mevlâ İbn Sebbâ' an İbn Ömer an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi ve Mûsâ'yı zayıf addetti.
6915-Bu hadisi Tirmizî (2991), Abd b. Humeyd ani'l-Hasan b. Mûsâ ve Revh b. Ubâde an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ümeyye an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6916-Bu hadisi Tirmizî (3040), Muh. b. el-Müsennâ an Ebî Dâvud an Sül. b. Muâz an Simâk an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6917-Bu hadisi Ahmed (II, 176), Hasan an İbn Lehîa an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a, hadisi hasen kabul edilen bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
6918-Bu hadisi Buhârî (îmân 33, I, 16; mağâzî 77, V, 127; tefsîr Mâide 2, V, 186), Müslim (tefsîr 3-5, s. 2312-3), Tirmizî (3043) ve Nesâî (îmân 18, VIII, 114; hacc 194, V, 251), Kays b. Müslim an Târik b. Şihâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6919-Bu hadisi Tirmizî (3044), Abd b. Humeyd an Yezîd b. Hârûn an Hammâd b. Seleme an Ammâr b. e. Ammâr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
6920-Bu hadisi Ebû Dâvud (4372) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 9, VII, 101), Alî b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'undur.
6921-Bu hadisi Müslim (hudûd 28, s. 1327) ve Ebû Dâvud (4447-8), el-A'meş an Abdillah b. Murre ani'-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6922-Bu hadisi Ebû Dâvud (4494) ve Nesâî (kasâme 8, VIII, 18), Ubeydullah b. Mûsâ an Alî b. Sâlih an Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6923-Bu hadisi Ebû Dâvud (3590), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Ali b. Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6924-Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (3591) ve Nesâî (kasâme 9, VIII, 19), Muh. b. İsh. an Dâvud b. el-Husayn an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6925-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' VII, 16).
6926-Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevcut olduğunu söylemiştir (Mecma' VII, 17).
6927-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 17).
6928-Bu hadisi Tirmizî (3046), Abd b. Humeyd an Müslim b. İbr. ani'l-Hâris b. Ubeyd an Saîd el-Cüreyrî an Abdillah b. Şakîk an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
6929-Bu hadisi Tirmizî (3054), Amr el-Fellâs an Ebî Âsım an Osmân b. Sa'd an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6930-Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 109, s. 1910) ve Tirmizî (3053), el-A'meş an İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6931-Bu hadisi Tirmizî (3052), Abd b. Humeyd an Abdilazîz b. e. Rizme an İsrâîl an Simâk an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6932-Bu hadisi Ebû Dâvud (3670), Tirmizî (3049) ve Nesâî (eşribe 1, VIII, 286-7), İsrâîl an Ebî İshâk an Amr b. Şurahbîl an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6933-6934-Lafız Müslim'e (no. 136) aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Mâide 12/1, V, 190; i'tisâm 3/4, VIII, 143), Müslim (fadâil 134-5, s. 1832) ve Tirmizî (3056), Şu'be an Mûsâ b. Enes an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (i'tisâm 3/3, VIII, 143) ve Müslim (fadâil 136, s. 1832-3), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile;
Müslim (fadâil 137, s . 1834), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6935-Bu hadisi Buhârî (tefsîr Mâide 12/2, V, 190), el-Fadl b. Sehl an Ebî'n-Nadr an Ebî Hayseme an Ebî'l-Cüveyriye an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6936-6937-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 10, IV, 160; tefsîr Mâide 13, V, 191 lafız buraya ait) ve Müslim (cennet 51, s. 2192), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb asl-ı senedi ile;
Müstakil olarak ikinci rivayeti Buhârî (menâlab 9, IV, 160) ve Müslim (cennet 50, s. 2191), Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6938-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 35, III, 198-9), Tirmizî (3060) ve Ebû Dâvud (3606), Yahyâ b. Âdem an İbn e. Zâide an Muh. b. ebî'l-Kâsım an Abdilmelik b. Saîd b. Cübeyr an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6939-Bu hadisi Tirmizî (3059), el-Hasan b. Ah. el-Harrânî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ebî'n-Nadr an Bâzân mevlâ Ümmi Hânî an İbn Abbâs an Temîm senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb hadistir, isnâdı sahîh değildir" hükmü verdi.
Râvi Ebû'n-Nadr'ın zayıf râvi el-Kelbî olduğu zannedilmektedir.
6940-Bu hadisi Tirmizî (3061), el-Hasan b. Kazaa an Süfyân b. Habîb an Saîd an Katâde an Hilâs b. Amr an Ammâr senedi ile tahrîc etti ve hadisin başka tarikle Ammâr'ın sözü olarak geldiğini, neticede hadisin "merfû?" bir aslının olduğunun kesinleşmediğini söyler.
6941- Râvilerinden Şehr b. Havşeb, ihtilaflı bir râvidir (Mecma' VII, 20).
6942- Ömer hadisinde râvi Yûsuf b. Atiyye es-Saffâr zayıftır.
Enes hadisini ise Taberânî, Muh. b. Abdillah b. İrs an Ah. b. Muh. b. e. Bekr es-Sâlimî kanalıyla rivayette bulunmuştur ki, el-Heysemî bu iki râviyi tanımadığını diğer râvilerin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma' VII, 20).
6943- Râvilerinden Kays b. er-Rebî' ihtilaflı bir râvidir. Diğerleri ise güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 20).
6944- Bu hadisi Tirmizî (3064), Ebû Kureyb an Muâviye b. Hişâm an Süfyân an Ebî İshâk an Nâciye b. Ka'b an Alî senedi ile tahrîc etti, daha sonra bir sened daha sevkederek Ali'yi zikretmeden Nâciye'nin mürseli olarak sevketti ve "sâhîh" olan da budur, dedi.

6945- Râvilerinden Bişr b. Umâre zayıftır (Mecma‘ VII, 20).
6946- Bu hadisi Ahmed (IV, 145), Yahyâ b. Gaylân an Rişdîn b. Sa'd an Harmele b. İmrân et-Tüceybî an Ukbe b. Müslim an Ukbe b. Âmir senedi ile tahrîc etti.
6947- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 46, s. 1878), İbn e. Şeybe an Muh. b. Abdillah el-Esedî an İsrâîl ani'l-Mikdâm b. Şüreyh an ebîhî an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
6948- Bu hadisi Tirmizî (3066), el-Hasan b. Arafe an İsm. b. Ayyâş an Ebî Bekr b. e. Meryem an Râşid b. Sa'd an Sa'd senedi ile tahrîz etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6949- Bu hadisi Ahmed (V, 134-5), Ebu'l-Âliye an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6950- Bu hadisi Buhârî (tefsîr En'âm 2, V, 193) ve Tirmizî (3065), Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6951- Bu hadisi Buhârî (îmân 23, I, 13-4; enbiyâ 8, IV, 112-3; 41, IV, 137; tefsir En'âm 3, V, 193), Müslim (îmân 197, s. 114-5) ve Tirmizî (3067), el-A'meş an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6952- Bu hadisi Taberânî (9016-7), İsmâil b. e. Hâlid an İbrâhîm en-Nehaî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak İbrâhim, İbn Mes'ûd'a yetişememiştir.
6953-6954- İlk lafız Tirmizî'nin ikincisi ise Ebû Dâvud'undur. Her birisi ayrı ayrı senedlerle olmak üzere Ebû Dâvud (2817-9), Tirmizî (3069) ve Nesâî (dahâyâ 40, VII, 237) tahrîc ettiler.
6955- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 11, IV, 160-1), Ebû'n-Nu'mân en Ebî Avâne an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6956- Bu hadisi Tirmizi (3070), el-Fadl b. es-Sabbâh an Muh. b. Fudayl an Dâvud el-Evdî ani'ş-Şa'bî an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6957- Bu hadisi Müslim (îmân 249, s. 138) ve Tirmizî (3072), Fudayl b. Gazvân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6958- Bu hadisi Tirmizî (3071), Süfyân b. Vekî an ebîhî an İbn e. Leylâ an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
6959- Heysemî, "isnâdı ceyyîddir" demiştir (Mecma‘ VII, 22).
6960- Bu hadisi Buhârî (tevhid 35/10, VIII, 198), Müslim (îmân 203, s. 117) ve Tirmizî (3073), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (îmân 204-6, s. 117-8), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre, Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre ve Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre tarikleri ile tahrîc ettiler.
6961- Bu hadisi Buhârî (rikâk 31, VII, 187) ve Müslim (îmân 207-8, s. 118-9), el-Ca'd Ebû Osmân an Ebî Recâ el-Utâridî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6962- Bu hadisi Müslim (tefsîr 25, s. 2320) ve Nesâî (menâsıku'l-hacc 161, V, 233-4), Şu'be an Seleme b. Kuheyl an Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6963- Râvilerinden Muh. b. Mahled er-Ruaynî zayıf bir râvidir (Mecma‘ VII, 23).
6964- Taberânî'nin rivayet ettiği bu hadisin râvilerinden el-Müseyyeb b. Vâdıh ihtilaflı bir şahıstır (Mecma‘ VII, 24).
6965- Bu hadisi Tirmizî (2180), Saîd b. Abdirrahman el-Mahzûmî an Süfyân ani'z-Zührî an Sinân b. e. Sinân an Ebî Vâkıd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
6967- Bu hadisi Tirmizî (3074), Abdullah b. Abdirrahman an Sül. b. Harb an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
6968- Râvilerinden Atâ b. es-Sâib, âhir-i ömründe hıfzı bozulmuş bir râvîdir, diğerleri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 24).
6969- Bu hadisi Mâlik (kader 2, s. 898-9), Ebû Dâvud (4703) ve Tirmizî (3075), Mâlik an Zeyd b. e. Üneyse an Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd b. el-Hattâb an Müslim b. Yesâr an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü verdi. Müslim b. Yesâr'ın, Ömer'den hadis dinlememiş olduğu söylenmiştir. Bu nedenle isnâdı munkatı addedilmiştir. Nitekim kimi rivâyetlerinde Müslim ile Ömer arasında Nuaym b. Rabîa adlı bir râvi yer almıştır.
6970- Bu hadisi Abdullah b. Ah. b. Hanbel, Müsned'in Zevâid'inde (V, 135), Muh. b. Ya'k?b er-Rebâlî ani'l-Mu'temir b. Sül. an ebîhî ani'r-Rebî' b. Enes an Rufey' Ebî'l-Âliye an Ubey b. Kâ'b senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Rebâlî'nin hâli mechûldür. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 25).
6971- Bu hadisi Tirmizî (3076), Abd b. Humeyd an Ebî Nuaym an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahih" hükmü verdi
6972- Bu hadisi de Tirmizî (3077), Muh. b. el-Müsennâ an Abdissamed b. Abdilvâris an Ömer b. İbr. an Katâde ani'l-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb "hükmü verdi.
6973- Râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 25).
6974- Kezâ bunun da râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 25).
6975-6976- Bu hadisi Buhârî (tefsîr A'râf 5/2, V, 198) ve Ebû Dâvud (4787), Hişâm b. Urve an ebîhî an Abdillah b. ez-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6977- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Enfâl 1, V, 198) ve Müslim (tefsîr 31, s. 2322), Hüşeym an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senediile tahrîc ettiler.
6978- Bu hadisi Müslim (cihâd 33-4, s. 1367), Ebû Dâvud (2740) ve Tirmizî (3079), Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6979- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Enfâl 1, V, 199), Muh. b. Yûsuf an Verkâ' an İbn e. Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6980- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Enfâl 3-4, V, 199-200) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikin 37, s. 2154), Şu'be an Abdilhamîd Sâhibi'z-Ziyâdî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6981- Bu hadisi Müslim (imâret 167, s. 1522), Ebû Dâvud (2514) ve Tirmizî (3083), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Alî Sümâme b. Şufey an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6982-6983- Lafızlar Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (ilk rivayeti) Alî b. Abdillah an Süfyân an Amr an İbn Abbâs senedi ile;
Buhârî (tefsîr Enfâl 7, V, 201) ve Ebû Dâvud (2646), İbnü'l-Mübârek an Cerîr b. Hâzım ani'z-Zübeyr b. Hırrît an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6984- Bu hadisi Ebû Dâvud (2690), Ahmed b. Hanbel an Ebî Nûh an İkrime b. Ammâr an Simâk el-Hanefî an İbn Abbâs an Ömer senedi ile tahrîc etti.
6985- Bu hadisi Ebû Dâvud (2924), Ah. b. Hanbel an Alî b. Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6986- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VII, 28)
6987- Bu hadisi Ebû Dâvud (786) ve Tirmizî (3086), Avf b. e. Cümeyle an Yezîd el-Fârisî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
6988- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 14/3, V, 22; tefsîr Enfâl 1, V, 199; tefsîr Haşr 1/1-2, VI, 58), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
6989-6990- Bu hadisi Buhârî (salât 10/2, I, 97; hac 67, II, 164; cizye 16, IV, 69; mağâzî 66, V, 115; tefsîr Tevbe 2-4, V, 202-3), Müslim (hac 435, s. 982), Ebû Dâvud (1946) ve Nesâî (hac 161, V, 234), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafızlar Buhârî'ye aittir.
6991- Bu rivayetin kaynağını tesbit edemedim. Ancak Beyhakî'in Sünen'inde (Iî, 185) yer almıştır.
6992- Bu hadisi Tirmizî (3092), İbn e. Ömer an Süfyân an Ebî İshâk an Zeyd b. Yusey' an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
6993- Bu hadisi Nesâî (menâsıku'l-hacc 187, V, 247-8), İsh. b. İbr. an Mûsâ b. Târık an İbn Cüreyc an Abdillah b. Osmân b. Huseym an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
6994- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tevbe 5, V, 203), Muh. b. el-Müsennâ an Yahyâ an İsmaîl an Zeyd b. Vehban Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
6995- Bu hadisi Müslim (imâret 111, s. 1499), Muâviye b. Sellâm an Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6996- Bu hadisi Tirmizî (3095), el-Hüseyn b. Yezîd an Abdisselâm b. Harb an Gutayf b. A'yen an Mus'ab b. Sa'd an Adî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.

6997- Bu hadisi Buhârî (zekât 4/2, II, 111, lafız buraya ait; tefsîr Tevbe 6, V, 203), Husayn an Zeyd b. Vehb asl-ı senedi ile tahrîc etti.
6998- Bu hadisi Ebû Dâvûd (1664), Osmân b. e. Şeybe an Yahyâ b. Ya'lâ en ebîhî an Gaylân an Ca'fer b. İyâs an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
6999- Bu hadisin râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma' VII, 29).
7000- Bu hadisi Ebû Dâvud (2771), Ah. b. Muh. b. Sâbit an Âlî b. Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7001- Bu hadisi Buhârî (zekât 10/1-2, II, 114; tefsîr Berâa (Tevbe) 11, V, 205-6), Müslim (zekât 72, s. 706-7) ve Nesâî (zekât 48, V, 59), el-A'meş an Ebî Vâil an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7002- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tevbe 12/1, 13/1, V, 206-7), Müslim (fadâilu's-sahâbe 25, s. 1865) ve Tirmizî (3098), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7003- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 85/1, II, 100; tefsîr Tevbe 12/2, V, 206), Tirmizî (3097) ve Nesâî (cenâiz 69, IV, 67-8), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7004- Râvilerinden el-Hüseyn b. Amr b. Muh. el-Ankazî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 34).
7005- Bu hadisi Tirmizî (3101) ve Nesâî (cenâiz 102/2, IV, 91), es-Sevrî an Ebî İshâk an Ebî Halîl an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.
7006-7007-7008- Bu hadisi Buhârî (vasâya 16, III, 192; cihâd 103/1-2, IV, 6; menâkıb 23/15, IV, 166; menâkıbu'l-Ensâr 43, IV, 250; mağazî 3, V, 4; 79, V, 130; tefsîr Tevbe 14, V, 207; 17, V, 208; 18, V, 209; 19, V, 210; istîzân 21, VII, 133; eymân ve'n-nüz ?r 24, VII, 232; ahkâm 54, VIII, 127), Müslim (tevbe 53, s. 2120-38), Ebû Dâvud (2202, 2773, 3317), Tirmizî (3102) ve Nesâî (talâk 18, VI, 152; nüz?r 37, VII, 22), ez-Zührî an Abdirrahman b. Abdillah b. Kâ'b b. Mâlik an Abdillah b. Kâ'b an Kâ'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Müslim'e; diğerleri Buhârî'ye aittir.
7009- Bu hadisi Ebû Dâvud (2505), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Alî b. el-Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7010- Bu hadisi Ebû Dâvud (2506), Osmân b. e. Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an Abdilmü'min b. Hâlid an Necde senedi ile tahrîc etti.
7011- Bu hadisi Ahmed (I, 199), Alî b. Bahr an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd an ebîhî Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
7012- Bu hadisi İbn Ahmed (V, 117), Muh. b. e. Bekr an Bişr b. Ömer an Şu'be an Alî b. Zeyd an Yûsuf el-Mekkî an İbn Abbâs an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
7013- Bu hadisi İbn Ahmed (V, 134), Revh b. Abdilmü'min an Ömer b. Şakîk an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' b. Enes an Ebî'l-Âlîye an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
7014- Bu hadisi Tirmizî (2273-3106), İbn e. Ömer an Süfyân an Muh. b. el-Münkedir an Atâ b. Yesâr an raculin min Ehl-i Mısr an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7015- Bu hadisi Tirmizî (3107), Abd b. Humeyd ani'l-Haccâc b. Minhâl an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Yûsuf b. Mihrân an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7016- Bu rivayeti Tirmizî (3108), Muh. b. Abdila'lâ an Hâlid b. el-Hâris an Şu'be an Adiy b. Sâbit ve Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7017- Bu hadisi Tirmizî (3297), Ebû Kureyb an Muâviye b. Hişâm an Şeybân an Ebî İshâk an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7018- Bu hadisi Buhârî (tefsîr H?d 1, V, 212), el-Hasan b. Muh. b. es-Sabbâh an Haccâc an İbn Cüreyc an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7019- Bu hadisi Ahmed (III, 296), Bezzâr (1844), İbn Hibbân (6164) ve el-Hâkim (müstedrek II, 320, 340), İbn Huseym an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı sahîhtir.
7020- Bu hadisi Buhârî (tefsîr H?d 5, V, 214), Müslim (birr ve's-sıla no. 61, s. 1997-8), Tirmizî (3110) ve İbn Mâce (4018), Büreyd b. Abdillah b. e. Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7021- Bu hadisi Buhârî (mevâkîtu's-Salât 4/2, I, 133-4; tefsîr H?d 6, V, 214-5) ve Müslim (tevbe 39, s. 2115-6), Sül. et-Teymî an Ebî Osmân an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7022- Bu rivayeti Ebû Dâvud (4468) ve Tirmizî (3112), Ebû'l-Ahvas an Simâk b. Harb an İbr. an Alkame ve'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
7023- Bu hadisi Tirmizî (3115), Abdullah b. Abdirrahman an Yezîd b. Hârûn an Kays b. er-Rebî' an Osmân b. Abdillah b. Mevhib an Mûsâ b. Talha an Ebî'l-Yüsr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7024- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' VII, 39).
7025- Râvileri güvenilir kimselerden, Sahîh ricâlinden oluşmuştur. Ebû Ubeyde, İbn Mes'ûd'dan işitmemiştir (Mecma' VII, 39).
7026- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Yûsuf 6, V, 217-8), Abdülazîz b. Abdillah an İbr. b. Sâ'd an Sâlih anî'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7027- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 38, V, 159), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an İbn Abbâs kenedi ile tahrîc etti.
7028- Bu hadisi Tirmizî (3118), Mahmûd b. Hidâş an Seyf b. Muh. es-Sevrî ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7029- Bu hadisi İbn Ahmed (I, 126), Osmân b. e. Şeybe an Muttalib b. Ziyâd ani's-Süddî an Abdi Hayr an Alî senedi ile tahrîc ettiler.
7030- Bezzâr'ın râvileri, güvenilir bir râvi olan Deylem b. Gazvân dışında Sahîh ricâlindendir. Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin ricâlinde ise zayıf bir râvi olan Alî b. e. Şâre vardır (Mecma' VII, 42).
7031- Bu hadisi Tirmizî (2583), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Safvân b. Amr an Ubeydillah b. Büsr an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7032- Bu hadisi Tirmizî (3119), Şuayb b. el-Habhâb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti ve Enes'in sözü olarak gelen rivayetleri daha sahîh addetmiştir.
7333- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 87/1-2, II, 101; tefsîr İbrâhîm 2, V, 220), Müslim (cennet no. 73, s. 2201), Ebû Dâvud (4750), Tirmizî (3120), Nesâî (cenâiz 114, IV, 101) ve İbn Mâce (4269), Şu'be an Alkame b. Mersed an Sa'd b. Ubeyde ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7034- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İbrâhîm 3, V, 220), Ali b. Abdillah an Süfyân an Amr b. Dînâr an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7035- Râvilerinden Amr Z? Mürr'den yegâne rivayet eden burada da olduğu gibi Ebû İshâk es-Sebe'î'dir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 44).
7036- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 29, s. 2150) ve Tirmizî (3121), Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7037- Râvilerinden Hâlid b. Nâfi' el-Eş'arî hakkında Ebû Dâvud: "metrûktur" demiştir. Zehebî ise: "Bu sözle sınır aşılmıştır. Hâlid, terkedilmeyi haketmemiştir. Zira ondan İmam Ahmed ve başkası rivayette bulunmuştur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 45).
7038- Râvilerinden Zekeriyyâ b. Yahyâ Sâhibu'l-asab ve ondan rivâyet edeni Heysemî tanımadığını söylemiştir (Mecma' VII, 45).
7039- Bu hadisi Tirmizî (3127), Muh. b. İsm. an Ah. b. ebi't-Tayyib an Mus'ab b. Sellâm an Amr b. Kays an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7040- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 47).
7041- Bu hadisi Nesâî (iftitâh 26/3, II, 140), Ali b. Hucr an Şerîk an Ebî İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7042- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 52, IV, 270; tefsîr Hicr 4, V, 222), Hüşeym an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7043- Bu hadisi Tirmizî (3126), Ah. b. Abde an Mu'temir b. Sül. an Leys b. e. Süleym an Bişr an Enes senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi ve Enes'in sözü olarak da rivayet olunduğunu söyledi.

7044- Taberânî, bunu birkaç senedle tahrîc etti bunlardan birinin râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 48).
7046- Bu hadisi Ahmed (IV, 218), Esved b. Âmir an Herîm an Leys an Şehr b. Havşeb an Osmân senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre isnâdı hasendir.
7047- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 15/2, VII, 107), Zekeriyyâ b. Yahyâ an İsh. b. İbr. an Ali b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7048- Bu hadisi Tirmizî (3129), Ebû Ammâr ani'l-Fadl b. Mûsâ an ësâ b. Ubeyd ani'r-Rebî' b. Enes an Ebî'l-Âliye an Ubeyy senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7049- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İsrâ 1, V, 223), Âdem an Şu'be an Ebî İshâk an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7050- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İsrâ 4, V, 225), Alî b. Abdillah an Süfyân an Mansûr an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7051- Râvilerinden Atiyyetu'l-Avfî zayıf ve metrûk bir râvidir (Mecma‘ VII, 49).
7052- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İsrâ 7, 8, V, 227) ve Müslim (tefsîr 28-9, s. 2321), el-A'meş an İbr. an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7053- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 42/2, V, 250; tefsîr İsrâ 9, V, 227) ve Tirmizî (3134), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7054- Bu hadisi Tirmizî (3136), Abdullah b. Abdirrahman an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl ani's-Süddî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7055- Bu hadisi Mâlik (vuk?tu's-salât 20, s. 11), an Dâvud b. el-Husayn an muhbirin an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7056- Bu hadisi Tirmizî (3135) ve İbn Mâce (670), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7057- Bu hadisi Tirmizî (3137), Ebû Kureyb an Vekî' an Dâvud b. Yezîd ez-Zuâfirî an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7058- Bu hadisi Tirmizî (3139), Ah. b. Menî' an Cerîr an Kâbûs b. e. Zabyân an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7059- 7060- Bu hadisi Ahmed (I, 389, 444), Buhârî (ilm 47, I, 40; tefsîr İsrâ 13, V, 228; i'tisâm 3, VIII, 144, tevhîd 28, VIII, 188-9) Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 32-3, s. 2152) ve Tirmizî (3141), el-A'meş an İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7061- Bu hadisi Tirmizî (3140), Kuteybe an Yahyâ b. Zekeriyyâ b. e. Zâide an Dâvud b. e. Hind an İbn Abbâs senedi ile tahrîz etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7062- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İsrâ 14, V, 229; tevhîd 34/3, VIII, 196; 44, VIII, 208-9; 52, VIII, 214), Müslim (salât 145-6, s. 329), Tirmizî (3145-6) ve Nesâî (salât 80, II, 177), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7063- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma‘ VII, 53).
7064- Râvilerinden Abdulazîz b. Husayn zayıftır (Mecma‘ VII, 53).
7065- Râvilerinden Yahyâ b. e. Ravk zayıftır (Mecma‘ VII, 53).
7066- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 23, s. 210) an Umâre b. Sayyâd an Saîd senedi ile tahrîc etti.
7067-7074- Bu hadisi Buhârî (ilm 16, I, 26; 19, I, 27; enbiyâ 27/2, IV, 126-8, 7069. nolu riayetin lafzı) ve Müslim (fadâil 174, s. 1852-3), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs an Ubeyy asl-ı senedi ile;
Buhârî (icâre 7, III, 49; şur?t 12, III, 177; tefsîr Kehf 3, V, 232-4; 7068. nolu rivayetin lafzı), İbn Cüreyc an Ya'lâ b. Müslim ve Amr b. Dînâr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Müslim (fadâil 171, s. 1850-2; 172, s. 1852; 7068 ve 7070 nolu rivayetlerin lafzı), Ebû Dâvud (4705) ve Tirmizî (3150), Ebû İshâk es-Sebaî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile;
Buhârî (ilm 44, I, 38; bed'ul-halk 11, IV, 92, enbiyâ 27/1, IV, 126-8, 7069 nolu rivayetin lafzı; tefsîr Kehf 2, V, 230-2; t. Kehf 4, V, 234-5, 7069 nolu rivayetin lafzı), Müslim (fadâil 170, s. 1847-50), Ebû Dâvud (4707) ve Tirmizî (3149), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7075- Bu hadisi Tirmizî (3152), Safvân b. Sâlih ani'l-Velîd b. Müslim an Yezîd b. Yûsuf an Mekh?l an Ümmid-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7076- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 7/2, IV, 109; fiten 4, VIII, 88), Müslim (fiten 1-2, s. 2207-8) ve Tirmizî (2187), ez-Zührî an Urve an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmü Habîbe an Zeyneb binti Cahş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7077- Bu hadisi Tirmizî (3153), Hişâm b. Abdilmelik an Ebî Avâne an Katâde an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7078- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kehf 5, V, 235), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Amr an Mus'ab senedi ile tahrîc etti.
7079- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kehf 6, V, 236) ve Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 18, s. 2147), el-Muğîre b. Abdirrahman an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7080- Bu hadisi Tirmizî (3154), Muh. b. Bekr el-Bürsânî an Abdilhamîd b. Ca'fer an ebihî an İbn Mînâ an Ebî Saîd b. e. Fadâle senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7081- Râvilerinden Yahyâ b. Abdillah el-Bâbeltî zayıf bir râvidir (Mecma‘ VII, 55).
7082- bu hadisi Müslim (âdâb 9, s. 1685) ve Tirmizî (3155), İbn İdrîs an ebîhî an Simâk b. Harb an Alkame b. Vâil ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7083- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Meryem 2, V, 237; bed'ul-halk 6, IV, 80; tevhîd 28/3, VIII, 188) ve Tirmizî (3158), Ömer b. Zerr an ebîhî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7084- Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 163, s. 1942), Hârûn b. Abdillah an Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir an Ümmi Mübeşşir senedi ile tahrîc etti.
7085- Bu hadisi Tirmizî (3159-60), es-Süddî an Murreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi ve İbn Mes'ûd'un sözü olarak da tahrîc etti.
7086- Bu hadisi Ahmed (III, 328-9), Sül. b. Harb an Gâlib b. Sül. Ebû Sâlih an Kesîr b. Ziyâd el-Bürsânî an Ebî Sümeyye an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7087- Bu hadisi Buhârî (icâre 15, III, 52; hus?mât 10, III, 92; buyu' 29, III, 13; tefsîr Meryem 3, 4, 6, V, 237-8), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 35-6, s. 2153) ve Tirmizî (3162), el-A'meş an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7088- Râvilerinden İbr. b. Muhâcir b. Mismâr, Buhârî'ye göre zayıf, Yahyâ b. Maîn'e göre ise güvenilir bir râvidir (Mecma‘ VII, 56).
7089- Râvilerinden Yezîd b. Bilâl hakkında Buhârî "Onda dikkat-i nazarı celbedecek menfi bir durum vardır" demiştir. Bir başka râvi olan Keysân Ebû Amr'ı İbn Hibbân tevsîk etmiş, Yahyâ b. Maîn zayıf addetmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma‘ VII, 56).
7090- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma‘ VII, 67).
7091- İsnâdında kopukluk vardır; ayrıca râvilerinden Yahyâ el-Himmânî zayıf bir râvidir (Mecma‘ VII, 68).
7092- Bu hadisi Ahmed (I, 170), İsmaîl b. Ömer an Yûnus b. e. İshâk el-Hemedânî an İbr. b. Muh. b. Sa'd an ebîhî an ceddihî Sâ'd senedi ile tahrîc etti.
Râvileri, İbr. b. Muh. b. Sa'd hariç Sahîh ricâlindendir. O şahıs da güvenilir bir râvidir (Mecma‘ VII, 68).
7093- Râvilerinden Âsım b. Behdele ihtilâflı bir râvidir (Mecma‘ VII, 69).
7094- Râvilerinden Eyyûb b. Süveyd, oldukça zayıf bir râvidir; İbn Hibbân ondan rivayet edenlerin şartıyla onu tevsîk etmiş ve "hatası çoktu" demiştir. Ayrıca bir diğer râvi olan el-Mes'ûdî ömrünün sonlarında hıfzı bozulmuş bir şahıstır (Mecma‘ VII, 69).
7095- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Hac 2, V, 242), İbr. b. el-Hâris an Yahyâ b. e. Bükeyr an İsrâîl an Ebî Husayn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7096- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Hac 3/2, V, 242), Haccâc b. Minhâl an Mu'temir b. Sül. an ebîhî an Ebî Miclez an Kays b. Ubâd an Alî senedi ile tahrîc etti.
7097- Bu hadisi Ahmed (I, 428, 451), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 546 nüshası 250 b), Bezzâr (2236) ve Taberânî (9078), es-Süddî an Murre b. Şurahbil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadis İbn Mes'ûd'un sözü olarak da rivayet edilmiştir. Râvileri Sahîh ricâlindendir.
7098- Bu hadisi Tirmizî (3170), Abdullah b. Sâlih an Leys an Abdirrahman b. Hâlid ani'z-Zührî an Muh. b. Urve b. ez-Zübeyr an Abdillah b.

ez-Zübeyr senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7099- Bu hadisi Tirmizî (3171) ve Nesâî (cihâd 1, VI, 2), es-Sevrî ani'l-A'meş an Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizi, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7100- Bu hadisi Tirmizî (3175), İbn e. Ömer an Süfyân an Mâlik b. Miğvel an Abdirrahman b. Saîd b. Vehb an Âişe senedi ile tahrîc etti ve bu hadisin Ebû Hureyre'den bir başka tariki olduğunu söyledi.
7101- Bu hadisi Tirmizî (3176), Süveyd an Abdillah b. el-Mübârek an Saîd b. Yezîd an Ebî's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd isnâdı ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7102- Bu hadisi Ebû Dâvud (2051), Tirmizî (3177) ve Nesâî (nikâh 12, VI, 66), Ubeydullah b. el-Ahnes an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc etti ve Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7103- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 21, III, 160; tefsîr N?r 3, VI, 4; talâk 28, VI, 178), Ebû Dâvud (2254) ve Tirmizî (3178), Hişâm b. Hassân an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7104- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 15, III, 154, tam metin; 30, III, 164-5, muhtasar; cihâd 64, III, 221 muhtasar; mağâzî 34, V, 55-60, tam metin; tefsîr N?r 6, VI, 5-9, tam metin; eymân 18/1, VII, 228-9; i'tisâm 28, VIII, 163; tevhîd 35, VIII, 198; tevhîd 52/2, VIII, 214) ve Müslim (tevbe no. 56-7, s. 2129-37), Zührî'den tahrîc ettiler.
7105- Bu lafzı Buhârî (magâzî 34, V, 60) tahrîc etmiştir.
7106- Bu rivayeti Buhârî (tefsîr N?r 11, VI, 11-3), Müslim (tevbe 58, s. 2137-8) ve Tirmizî (3180), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7107- Bu rivayeti Buhârî (mağazî 34, V, 60), Abdullah b. Muh. an Hişâm b. Yûsuf an Ma'mer ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.
7108- Bu rivayeti Müslim (tevbe 57, s. 2137) tahrîc etti.
7109- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 34, V, 61) ve Müslim (fâdâilu's-sahâbe 155, s. 1934), Şu'be an Sül. an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7110- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 34, V, 60), Mûsâ b. İsm. an Ebî Avâne an Husayn an Ebî Vâil an Mesr?k an Ümmi R?mân senedi ile tahrîc etti.
İfk hadisini Nesâî (tahâret 194, I, 163-4), Kuteybe an Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7111- Bu hadisin râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak hadisin metninde geçen bazı bölümler Sahîh'tekilere muhâliftir (Mecma` Iî, 236).
7113- Ebû Hureyre hadisini Bezzâr rivayet etti; râvisi Muh. b. Amr "hadisi hasen" kabul edilen bir şahıstır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` Iî, 230)
7114- Bu hadisinin ravilerinden Abdullah b. Hârûn Ebû Alkame el-Feravî zayıftır (Mecma` Iî, 240).
7115- Mürsel bir hadistir. Ancak râvileri Sahîh ricâlindendir. Şayet isnâdında yer alan Süleyman adlı şahıs Sül. b. Abdirrahman ed-Dimaşkî ise (Mecma` VII, 82).
7116- Bu hadisi Tirmizî (3181), Muh. b. Beşşâr an İbn e. Adî an Muh. b. İshak an Abdillah b. e. Bekr an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7117- Bu hadisi Buhârî (tefsîr N?r 12/1, VI, 13) ve Ebû Dâvud (4102-4), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7118- Bu hadisi Ebû Dâvud (4111), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Ali b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7119-7120- Lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (tefsîr 26-27, s. 2370), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (2311), Ah. b. İbr. an Haccâc an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc ettiler.
7121- Mecma` VII, 83.
7122- Bu hadisi Ebû Dâvud (5192), Abdullah b. Mesleme an Abdilazîz b. Muh. an Amr b. e. Amr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7123- Bu hadisi Ebû Dâvud (5191), Süfyân an Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7124- Râvilerinden İbn Lehîa'nın hıfzı kötüdür. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 84).
7127- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Furkân 2, VI, 14; edeb 20, VII, 75-6), Müslim (îmân 141-2, s. 90-1), Ebû Dâvud (2310) ve Tirmizî (3181), Ebû Vâil an Amr b. Şurahbîl an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7128- 7129-7130- İlk lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (cenâiz 98, II, 108, muhtasar; menâkıb 13, V, 161, muhtasar; tefsîr Şuarâ 2, VI, 16-7), Müslim (îmân 355-6, s. 193-4; diğer lafızlar) ve Tirmizî (3363), el-A'meş an Amr b. Murre an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7131-7132-7133- Bu hadisi Ahmed (II, 333, 360, 519), Müslim (îmân, s. 192), Nesâî (vasâyâ 6, VI, 248) ve Tirmizî (3185), Abdülmelik b. Umeyr an Mûsâ b. Talha an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (tefsîr Şuarâ 2/2, VI, 17) Müslim (îmân 351, s. 192) ve Nesâî (vesâyâ 6/3-4, VI, 249), ez-Zühri an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Buhârî'ye, ikincisi Müslim'e, üçüncüsü Tirmizî'ye aittir.
7134- Bu hadisi Müslim (îmân 353-4, s. 193), Sül. et-Teymî an Ebî Osmân an Zübeyr b. Amr ve Kabîsa asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7135- Bu hadisi Ebû Dâvud (5016), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Ali b. Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7136- Bu hadisi Tirmizî (3187), Abd b. Humeyd an Revh b. Ubâde an Hammâd b. Seleme an Ali b. Zeyd an Evs b. Hâlid an Ebî Hureyre senedi ile tahrhic etti. İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7137- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 28/4, III, 163), Muh. b. Abdirrahîm an Saîd b. Sül. an Mervân b. Şücâ' an Sâlim el-Eftas an Saîd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etti.
7138- İsnâdında İbn Lehî'a yeralmıştır. Bu zâtın hadisleri hasen kabul edilmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 88).
7139- Bezzâr'ın isnâdında yeralan İshâk b. İdrîs, metrûk bir râvidir. Bunu Taberânî, M. es-Sağîr ve'l-Evsat'ta hasen bir isnâdla tahrîc etmiştir (Mecma` VII, 88).
7140- Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etti ki, bunlardan birisi muttasıl olup, râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur; diğerinde ise kopukluk vardır (Mecma` VII, 88).
7141- Bu hadisi Müslim (îmân 41-2, s. 55) ve Tirmizî (3188), Yezîd b. Keysân an ebî Hâzım el-Eşcaî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7142- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kasas, V, 18), Muh. b. Mukâtil an Ya'lâ an Süfyân el-Usfurî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7143-7144- Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etti ki bunlardan birisinin ricâli Sahîh ricâlindendir, Husayf dışında ki, bu zât ihtilâflıdır (Mecma` VII, 88).
7145- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 88).
7146- Bu hadisi Tirmizî (3190), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Usâme ve Abdullah b. Bukeyr an Hâtim b. e. Sağîre an Simâk b. Harb an Ebî Sâlih an Ümmi Hânî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7147- Râvileri Sahîh ricâlindendir. Ancak el-A'meş, "Ebû Sâlih bunu Ebû Hureyre'den rivayet ettiğini sanıyorum" demiştir.
7149- Bu hadisi Tirmizî (3192), Nasr b. Alî ani'l-Mu'temir b. Sül. an ebîhî ani'l-A'meş an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7150- Bu hadisi Tirmizî (3194), Muh. b. İsm. an İsm. b. e. Üveys an İbn ebi'z-Zinâd an Ebî'z-Zinâd an Urve an Neyâr b. Mükerrem senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "sahîh hasen garîb" hükmü verdi.
7151- Râvilerinden Abdullah b. Muh. b. Saîd b. e. Meryem zayıf bir râvidir (Mecma` VII, 89).
7152- Bu hadisi Buhârî (istiskâ 29, II, 23; tefsîr Lokmân 2/2, VI, 21, lafız buraya ait; tefsîr En'âm 1, V, 193), ilk ve üçüncüsünü ayrı ayrı Sâlim b. Abdillah ve Abdullah b. Dînâr tarikleriyle İbn Ömer'den; buradaki lafzı ise Yahyâ b. Sül. an İbn Vehb an Ömer b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
7153- Bu hadisi Tirmizî (3196), Abdullah b. e. Ziyâd an Abdilazîz b. Abdillah es-Üveysî an Sül. b. Bilâl an Yahyâ b. Saîd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7154- Bu hadisi Ebû Dâvud (1321), Ebû Kâmil an Yezîd b. Zurey' an Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
7155- Bu hadisi Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 42, s. 2157-8), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Katâde an Azre ani'l-Hasan el-Uranî an Yahyâ b. el-

Cezzâr an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ubey senedi ile tahrîc etti.
7156- Bu hadisi Tirmizî (3199), ed-Dârimî an Sâid el-Harrânî an Züheyr an Kâbûs b. e. Zabyân an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7157- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Ahzâb 2, VI, 22), Müslim (fadâilu's-sahâbe 62, s. 1884) ve Tirmizî (3209), Mûsâ b. Ukbe an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7158- Lafız Buhârî'ye ait. Bu hadisi Buhârî (istikrâd 11, III, 85; tefsîr Ahzâb 1, VI, 22), Füleyh b. Sül. an Hilâl b. Alî an Abdirrahman b. e. Amre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (farâid 14, s. 1237), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7159- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 29, V, 47) ve Müslim (tefsîr 12, s. 2316), Abde an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7160- Bu hadisi Tirmizî (3207), Alî b. Hucr an Dâvud b. ez-Zebrikân an Dâvud b. e. Hind ani's-Şa'bî an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7161- Bu hadisin lafzı Buhârîye aittir. Bunu Buhârî (tevhîd 22/3, VIII, 175), Tirmizî (3212-3), ve Nesâî (Sünenu'l-kübrâ 11407), Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7162- Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (nikâh 67, VI, 141-2; isti'zân 10, VII, 128), ez-Zührî an Enes asl-ı senedi ile;
7163- Bunu Buhârî (at'ime 59, VI, 215) ve Müslim (nikâh 93, s. 1050), Ya'k?b b. İbr. b. Sa'd an ebîhî an Sâlih ani 'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile;
7164- Bunu Buhârî (nikâh 64, VI, 140, lafız buraya ait), Müslim (nikâh 94, s. 1051) ve Tirmizî (3218), el-Ca'd Ebû Osmân an Enes asl-ı senedi ile;
7165- Bunu Müslim (nikâh 94, s. 1051), Kuteybe an Ca'fer b. Sül. ani'l-Ca'd Ebî Osmân an Enes senedi ile tahrîc etti.
7166- Bunu Buhârî (tefsîr Ahzâb 8/4, VI, 25), Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc etti.
7167- Bu hadisi Buhârî (nikâh 29, VI, 128, lafız buraya ait; tefsîr Ahzâb 7/1, VI, 24) ve Müslim (radâ' 49, s. 1085) ve Nesâî (nikâh 1, VI, 54), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;
7168- Bu rivayeti Ahmed (VI, 76), Buhârî (tefsîr Ahzâb 7/2, VI, 24), Müslim (talâk 23, s. 1103), Ebû Dâvud (2136), Âsım el-Ahval an Muâze an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7169- Bu hadisi Tirmizî (3214), Abd b. Humeyd an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl ani's-Süddî an Ebî Sâlih an Ümmi Hâni' senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7170- Bu hadisi Tirmizî (3215), Abd b. Humeyd an Revh an Abdilhamîd b. Behrâm an Şehr b. Havşeb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7171- Bu hadisi Tirmizî (3216) ve Nesâî (nikâh 2/5-6, VI, 56), Atâ an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7172- Bu rivayeti Buhârî (vudû' 13, I, 45-6) ve Müslim (selâm 18, s. 1709-10), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.
7173- Bu rivayeti Buhârî (tefsîr Ahzâb 8/6, VI, 26) ve Müslim (selâm 17, s. 1709), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7174- Bu rivayeti Buhârî (gusl 20, I, 73) ve Müslim (hayd 75, s. 267; fadâil 155, s. 1841), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
7175- Bu rivayeti Buhârî (enbiyâ 28/2, IV, 129-30, lafız buraya ait) ve Tirmizî (3221), Revh b. Ubâde an Avf ani'l-Hasan ve İbn Sîrîn ve Hallâs an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (fadâil 156, s. 1842), Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
7176- Bu hadisi Ebû Dâvud (3978) ve Tirmizî (3222), Ebû Usâme ani'l-Hasan b. el-Hakem an Ebî Sebre en-Nehâî an Ferve b. Müseyk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7177- Bu hadisi Buhârî (tefsir Sebe' 1, VI, 68-9) ve Tirmizî (3223), Amr b. Dînâr an İkrime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7178- Bu hadisi Ebû Dâvud (4738), Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Müslim an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7179- Bu hadisi Tirmizî (3225), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Velîd b. Ayzâr an raculin min Sakîf an ricâlin min Kinde an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7180- Bu hadisi Ahmed (V, 198), İshak b. ësâ an Enes b. İyâd an Mûsâ b. Ukbe an Ali b. Abdillah el-Ezdî an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
7181- Bu hadisi Tirmizî (3226), Muh. b. Vezîr an İshâk b. Yûsuf ani's-Sevrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7182-7183- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 4, IV, 75; tefsîr Yâsîn 1, VI, 30; tevhîd 22, VIII, 176), Müslim (îmân 250-1, s. 138-9) ve Tirmizî (3227), el-A'meş an İbr. et-Teymî an ebîhî an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7184-7185- Bu hadisi Tirmizî (3230-1), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc etti ve ilki hakkında "garîb" hükmü verdi.
7187- Bezzâr bunu muallak olarak hadis ashâbından birisinden nakletmiştir. İsnâdında müdellis bir râvi olan Muh. b. İshâk mevcuttur. Diğerleri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 98).
7188- Bu hadisi Tirmizî (3229), Alî b. Hucr ani'l-Velîd b. Müslim an Züheyr b. Muh. an raculin an Ebi'l-Âliye an Ubey senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7189- Bu hadisi Tirmizî (3232), Ebû Ahmed ani's-Sevrî ani'l-A'meş an Yahyâ b. Abbâd an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7190- Râvilerinden Ebû Bekr el-Hüzelî zayıf bir râvidir (Mecma` VII, 99).
7191- Bu hadisi Tirmizî (3236), İbn e. Ömer an Süfyân an Muh. b. Amr b. Alkame an Yahyâ b. Abdirrahman b. Hâtib an Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7192- Heysemî'ye göre isnâdını oluşturan râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 100).
7193- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 2, VII, 86), Hâcib b. Sül. an İbn e. Revvâd an İbn Cüreyc an Abdila'lâ es-Sa'lebî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7194-7195- Bunu Buhârî (tefsîr Zümer 2, VI, 33), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 19-20, s. 2147) ve Tirmizî (3238), İbrâhîm b. Yezîd an Abîdeti's-Selmânî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 21-2, s. 2148), el-A'meş an İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Lafızlar Müslim'e aittir.
7196-7197- Yine lafızlar Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (tevhîd 19, VIII, 173), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer tarikiyle;
Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 24, s. 2148) ve Ebû Dâvud (4732), Ömer b. Hamza an Sâlim b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 25-6, s. 2148-9), Ebû Hâzım an Ubeydillah b. Miksem an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7198- Râvilerinden Abdullah b. Muh. b. Saîd an e. Meryem zayıftır (Mecma` VII, 102).
7199- Sahîh-i Buhârî, tefsîr Gâfir (Mü'min), VI, 34; senedsiz olarak.
7200-7201- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Fussilet 1-2, VI, 36-7; tevhîd 41, VIII, 207), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 5, s. 2141-2) ve Tirmizî (3248), Mücâhid an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7202- Bu hadisi Tirmizî (3250), Ebû Hafs el-Fellâs an Müslim b. Kuteybe an Sehl b. e. Hazm an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7203- Sahîh-i Buhârî, tefsîr Fussilet VI, 36; senedsiz olarak.
7204- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Ş?râ. 1, VI, 37) ve Tirmizî (3251), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Abdilmelik b. Meysere an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7205- Ahmed'in ricâli içinde Kazaa b. Süveyd adlı bir râvi vardır ki, hakkında ihtilâf vardır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 103).
7206- Taberânî, bunu Harb b. el-Hasan et-Tahhân an Hüseyn el-Eşkar an Kays b. er-Rebî' tarikiyle tahrîc etti. Bu râvilerin tümü ihtilâflı kimselerdir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 103).
7207- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 104).

7208- Bu hadisi Ebû Dâvud (4898), Muâz b. Muâz an İbn Avn asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7209- Sahîh-i Buhârî, tefsîr Zuhruf, VI, 43, isnâdsız olarak.
7210- Bu hadisi Ahmed (I, 317-8) ve Taberânî (12740), Âsım b. ebi'n-Nücûd an Ebî Rezzîn an Ebî Yahyâ mevlâ İbn Ukayl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Âsım ihtilâflı bir râvidir.
7211-7214- İlk rivayetin lafzı Müslim, diğerleri ise Buhârî'ye aittir. Bütün rivayetlerin tariki birdir.
Bu hadisi Ahmed (I, 380, 431, 441), Buhârî (istiskâ' 2, II, 15; istiskâ 13, II, 19; tefsîr Yûsuf 4, V, 217; tefsîr R?m 1, VI, 19; tefsîr Duhân 2, VI, 39-40, 3-5, VI, 40), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 39-40, s. 2155-6), Tirmizî (3254) ve Taberânî (9046), el-A'meş an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7215- Bu hadisi Tirmizî (3255), el-Hüseyn b. Hureys an Vekî' an Mûsâ b. Ubeyde an Yezîd b. Ebân an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7216- Bu hadisi Tirmizî (2584, 3322), Rişdîn b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Derrâc Ebî's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7217- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Ahkâf 1, VI, 42), Mûsâ b. İsm. an Ebî Avâne an Ebî Bişr an Yûsuf senedi ile tahrîc etti.
7218-7219- Bu hadisi Müslim (salât 150, s. 332), Ebû Dâvud (85) ve Tirmizî (3258), Dâvud b. e. Hînd ani'ş-Şa'bî an Alkame asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İlk lafız Müslim'in ikincisi ise Tirmizî'nindir. Ebû Dâvud'unki ise oldukça muhtasardır.
7220- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 106).
7221-7222- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35, V, 66; tefsîr Feth 1, VI, 44), Müslim (cihâd 97, s. 1413) ve Tirmizî (3263), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir.
7223- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 9, s. 203-4), Buhârî (tefsîr Feth 1, VI, 43-4) ve Tirmizî (3262), Mâlik an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7224- Bu hadisi Müslim (cihâd 133, s. 1442), Ebû Dâvud (2677) ve Tirmizî (3264), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7225- Bu hadisî Tirmizî (3265), el-Hasan b. Kazaa an Süfyân b. Habîb an Şu'be an Süveyr an ebîhî ani't-Tufeyl b. Ubeyy b. Ka'b an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7226-7227- Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (tefsîr Hucurât 1, 2, VI, 46-7), Tirmizî (3266) ve Nesâî (kadâ' 6, VIII, 226), İbn e. Müleyke an İbni'z-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7228- Râvilerinden Dâvud b. Râşid et-Tafâvî, hakkında ihtilâf olan bir râvîdir. Diğer ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur (Mecma` VII, 108).
7229- Bu hadisi Ahmed (VI, 393-4), Vuheyb an Mûsâ b. Ukbe an Ebî Seleme b. Abdirrahman ani'l-Akra' b. Hâbis asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir. Şayet Ebû Seleme, el-Akra'yı işitmiş ise isnâdı sahîhtir (Mecma` VII, 108).
7230- Bu hadisi Ahmed (IV, 279), Muh. b. Sâbık an ësâ b. Dinâr an ebîhî ani'l-Hâris senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
7231- Bu hadisi Tirmizî (3269), Abd b. Humeyd an Osmân b. Ömer ani'l-Müstemir b. er-Reyyân an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7232- Bu hadisi Ebû Dâvud (4962) ve Tirmizî (3268), Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Ebî Cübeyre b. ed-Dahhâk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
7233- Bu hadisi Buhârî (menâkıb 1/1, V, 153), Hâlid b. Yezîd el-Kâhilî an Ebî Bekr an Ebî Husayn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7234- Râvilerinden Osmân b. Umeyr zayıftır (Mecma` VII, 112).
7235- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kâf, VI, 48), Âdem an Verkâ' an İbn e. Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7236- Bu hadisi Ebû Dâvud (1322), Muh. b. el-Müsennâ an Yahyâ b. Saîd ve İbn e. Adî an Saîd an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
7237- Râvilerinden Müslim el-Melaî zayıftır (Mecma` VII, 113).
7238- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 6, IV, 78), Hemmâm an Katâde ani'l-Hasan an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
7239- Râvilerinden Muh. b. Abdirrahman b. Gazvân zayıftır (Mecma` VII, 114).
7240- Bu hadisi Tirmizî (3275), Ebû Hişâm er-Rifâî an Muh. b. Fudayl an Rişdîn b. Kureyb an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7241- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Necm 1, VI, 50-1), Müslim (îmân 280-2, s. 158) ve Tirmizî (3277), Sül. eş-Şaybânî an Zirr an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7242- Bu rivayeti Buhârî (tefsîr Necm 1/3, VI, 51), Kabîsa an Süfyân ani'l-A'meş an İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7243- Bu hadisi Müslim (îmân 285, s. 158), Vekî' ani'l-A'meş an Ziyâd b. el-Husayn an Ebî'l-Âliye an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7244- Bu hadisi Tirmizî (3279), Muh. b. Amr b. Nebhân an Yahyâ b. Kesîr an Selm b. Ca'fer ani'l-Hakem b. Ebân an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7245- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Necm 2/1, VI, 51), Müslim b. İbr. an Ebî'l-Eşheb an Ebî'l-Cevza' an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7246-7247- Bu hadisi Buhârî (istîzân 12, VII, 130; kader 9, VII, 214), Müslim (kader no. 20, s. 2046) ve Ebû Dâvud (2152), İbn Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7248- Bu hadisi Tirmizî (3284), Ahmed b. Osmân an Ebî Âsım an Zekeriyyâ b. İshâk an Amr b. Dinâr an Atâ' an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında hasen sahîh hükmü verdi.
7249- Bu hadisi Müslim (kader 19, s. 2046), Tirmizî (2157, 3290) ve İbn Mâce (83), es-Sevrî an Ziyâd b. İsmaîl an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7250- Bu hadisi Taberânî (11163), Ali b. Abdilazîz an Osmân b. el-Heysem el-Müezzin an Abdilvehhâb b. Mücâhid en Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Abdülvehhâb zayıf bir râvidir.
7251- Heysemî diyor ki: "İsnâdında tanımadığım bir râvî var" (Mecma` VII, 117).
7252- Bu hadisi Tirmizî (3291), Abdurrahman b. Vâkıd ani'l-Velîd b. Müslim an Zübeyr b. Muh. an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâd hakkında "garîb" hükmü verdi.
7253- Heysemî diyor ki: "Râvilerinden el-Vezîr b. Sabîh'i tanımıyorum" (Mecma` VII, 118).
7254- Bu hadisi Ahmed (II, 357), Sül. b. Dâvud an İsm. b. Ca'fer an Muh. b. Harmele an Atâ b. Yesâr an Ebi'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre yukardaki râviler Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 118).
7255- Bu hadisi Tirmizî (3294), Ebû Kureyb an Rişdîn b. Sa'd an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebi'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7256- Bu hadisi Tirmizî (3296), el-Hüseyn b. Hureys an Vekî' an Mûsâ b. Ubeyde an Yezîd b. Ebân an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7257- Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birinin râvileri, hıfzı bozuk olan Alî b. Zeyd dışında Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 119).
7258- Bunu Tirmizî (3295), Ah. b. Menî' ani'l-Hüseyn b. Muh. an İsrâîl an Abdila'lâ an Ebî Abdirrahman an Ali senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
7259- Bu hadisi Müslim (tefsîr 24, s. 2319), Yûnus b. Abdila'lâ an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Sâid b. e. Hilâl an Avn b. Abdillah an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7261- Bu hadisi Nesâî (kadâ 12, VIII, 231-2), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ an Süfyân b. Saîd an Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7262- Bu hadisi Ahmed (VI, 46), Buhârî (tevhîd 9, VIII, 167), Nesâî (talâk 33, VI, 168) ve İbn Mâce (188, 2063), el-A'meş an Temîm b. Seleme an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7263- Bu hadisi Tirmizî (3300), Süfyân b. Vekî' an Yahyâ b. Âdem an Abdillah el-Eşcaî ani's-Sevrî an Osmân b. el-Muğîre an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Alî b. Alkame an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

7264- Bu hadisi Ahmed (I, 350), İsrâîl an Simâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Râvileri görüldüğü gibi Sahîh ricâlindendir.
7265- Bu hadisi Buhârî (cihâd 154, IV, 23; mağâzî 14, V, 23; tefsîr Haşr 2, VI, 58), Müslim (cihâd 29-31, s. 1365-6), Ebû Dâvud (2615) ve Tirmizî (3302), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7266- Bu hadisi Tirmizî (3303), el-Hasan b. Muh. ez-Za'firânî an Affân b. Müslim an Hafs b. Giyâs an Habîb b. e. Amre an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7268- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Mümtehine 2, VI, 61), Müslim (imâret 88-9, s. 1489) ve Tirmizî (3306), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7269- Râvilerinden Abdullah b. Muh. b. Saîd b. e. Meryem zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 124).
7270- Bu hadisi Tirmizî (3309), ed-Dârimî an Muh. b. Kesîr ani'l-Evzâî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Abdillah b. Selâm senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı ızdırablıdır.
7271-7272-7273- Lafızların ilki Buhârî'ye, diğerleri Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (cumu'a 38, I, 225; buyû' 6, III, 6; tefsîr Cumu'a 2, VI, 63), Müslim (cumu'a 36-8, s. 590) ve Tirmizî (3311), Husayn b. Abdirrahman an Sâlim b. ebî'l-Ca'd ve Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7274-7275- Bu hadisi Ahmed (III, 392), Buhârî (tefsîr Münâfik?n 5, 7, VI, 65-6), Müslim (birr 63, s. 1998-9), Tirmizî (3315) ve Ebû Ya'lâ (1824, 1957), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dinâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7276- Bu rivayetin lafzı Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (tefsîr Münâfik?n 1, 2, VII, 63-4; 3/2, 4, VI, 64-5), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 1, s. 2140), Ebû İshâk an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7277- Bu rivayeti Tirmizî (3313), Abd b. Humeyd an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl ani's-Süddî an Ebî Saîd el-Ezdî an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7278 Bu ibâre aslında Câbir hadisin metni içinde yer almıştır: Tirmizî (3315).
7279- Bu ibâre Tirmizî'nin (3314), Muh. b. Beşşâr an İbn e. Adî an Şu'be ani'l-Hakem b. Uyeyne an Muh. b. Ka'b an Zeyd senedli rivayeti içinde yer almıştır.
7280- Bu hadisi Tirmizî (3316), Yahyâ b. e. Hayye ani'd Dahhâk an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti. Yahyâ zayıf bir râvidir.
7281- Bu tefsîr Sahîh-i Buhârî'de (tefsîr Teğâbün VI, 67), Alkame an İbn Mes'ûd muallak senedi ile yeralmıştır.
7282- Bu hadisi Tirmizî (3317), Muh. b. İshâk an Muh. b. Yûsuf an İsrâîl an Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7283- Mâlik (talâk 79, s. 587), Abdullah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi tahrîc etti.
7284- Râvilerinden İsm. b. Amr el-Becelî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 125).
7285- Bu hadisi bu lafızla Buhârî (talâk 8/2, VI, 166-7), Müslim (talâk 20, s. 1100-1) ve Nesâî (talâk 17, VI, 151-2), İbn Cüreyc an Atâ an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca daha uzun bir metinle Buhârî (talâk 8/3, VI, 167), Müslik (talâk 21, s. 1101-2) ve Ebû Dâvud (3715), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7286-7288- Bu rivayetleri Buhârî (ilm 27, I, 147-9; mazâlim 25/2, III, 103-6; nikâh 83, VI, 147-9), Müslim (talâk 34, s. 1111-3), Tirmizî (3318) ve Nesâî (siyâm 8/2, IV, 137-8), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. ebî Sevr an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.
7289- Bu rivayeti Müslim (talâk 30, s. 1105-6), İkrime b. Ammâr an Simâk Ebî Zümeyl an İbn Abbâs an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7290- Bu rivayeti Müslim (talâk 31-3, s. 1108-10), Yahyâ b. Sâid an Ubeyd b. Huneyn an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7291- Râvilerinden Leys'in kâtibi Abdullah b. Sâlih hakkında ihtilâf vardır (Mecma' V, 10).
7292- Bu hadisi Taberânî tahrîc ettikten sonra: "Bunu Hammâd b. Zeyd'den rivayet eden sadece Mü'emmel b. İsmaîl, Hz. Peygamber'e ref'etmiştir" demiştir. Demek ki, mar?f olan bunun İbn Abbâs'ın sözü olduğudur. Mü'emmel ihtilaflı bir râvidir (Mecma' VII, 128).
7293- Bu hadisi Buhârî (tefsîr N?n 1, VI, 71-2), Mahmûd an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl an Ebî Husayn an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7294- Bu hadisi Ahmed (IV, 227), Vekî' an Abdirrahman an Şehr b. Havşeb an Abdirrahman b. Ganm senedi ile tahrîc etti.
7295- Râvilerinden Revh b. Cenâh hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 128).
7296- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Nûh, VI, 73), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an İbn Cüreyc an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7297-7298-7299- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Cin 1, VI, 73; ezân 105, I, 187-8), Müslim (salât 149, s. 331-2) ve Tirmizî (3323), Ebû Avâne an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7300- Bu hadisi Ebû Dâvud (1304), Ah. b. Muh. el-Mervezî an Ali b. Hüseyn an ebîhî an Yezîd en-Nahvî an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7301- Bu hadisi Tirmizî (3326), Abd b. Humeyd ani'l-Hasan b. Mûsâ an İbn Lehî'a an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7302- Râvilerinden Atiyyetu'l-Avfî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 131).
7303- Bu hadisi Tirmizî (3327), İbn e. Ömer an Süfyân an Mücâlid ani'ş-Şa'bî an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7304- Bunu da Tirmizî (3328), el-Hasan b. es-Sabbâh an Zeyd b. Hubâb an Suheyl b. Abdillah an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında zayıf hükmü verdi.
7305- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kıyâmet 1-3, VI, 76-7; fadâilu'l-Kur'ân 28/2, VI, 112; tevhîd 43, VIII, 208), Müslim (salât 147-8, s. 330-1) Tirmizî (3329) ve Nesâî (salât 37, II, 149), Mûsâ b. e. Âişe an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7306- Bu hadisi Buhârî (tefsir Mürselât 2-3, VI, 78), es-Sevrî an Abdirrahman b. Âbis an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7307- Râvilerinden Hadîc b. Muâviye zayıftır. Onun hakkında Ebû Hâtim "Hadisi yazılabilir" demiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' VII, 132).
7308- Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 26/9, IV, 234-5), İsh. b. İbr. an Ebî Usâme an Yahyâ b. el-Mühelleb an Husayn an İkrime senedi ile tahrîc etti.
7309- Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (kur'ân 8, s. 203) ve Tirmizî (3331), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7310- Kaynağını bulamadım.
7311- Bu hadisi Ebû Dâvud (4717), İbr. b. Mûsâ an İbn e. Zaide an ebîhî ani'ş-Şa'bî an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7312- Bu hadisi Tirmizî (3334), Kuteybe an Leys an İbn Aclân ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7313- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İnşikâk 3, VI, 81), Saîd b. en-Nadr an Huşeym an Ebî Bişr Ca'fer b. İyâs an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7314- Bu hadisi Tirmizî (3339), Abd b. Humeyd an Revh b. Ubâde ve Ubeydillah b. Mûsâ an Mûsâ b. Ubeyde an Eyyûb b. Hâlid an Abdillah b. Râfî' an Ebû Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7315- Râvilerinden Yahyâ b. Abdilhamîd el-Himmânî zayıf bir râvidir (Mecma' VII, 136).
7317- Bu hadisi Tirmizî (3342), Amr b. Alî an İbn Mehdî ve Ebî Dâvud an Hemmâm an Katâde an İmrân b. İsâm an raculin min ehli'l-Basra an İmrân b. Husayn senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7318- Bu hadisi Ahmed (III, 327) ve Bezzâr (2286), Ayyâş b. Ukbe an Hayr b. Nuaym an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
el-Hâkim, Müstedrek'inde (IV, 220) isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
7319- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 17/1, IV, 120; tefsîr Şems 1, VI, 83-4; nikâh 93, VI, 153), Müslim (cennet 49, s. 2191) ve Tirmizî (3343), Hişâm b. Urve an ebîhî an Abdillah b. Zem'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7320- Râvilerinden Mus'ab b. Sâbit ihtilâflı râvilerdendir. Bezzâr'ın şeyhinin ismi verilmemiştir (Mecma' VII, 138).
7321-7322- Bu hadisi Buhârî (teheccüd 4, II, 43; tefsîr Duhâ 1-2, VI, 86; fadâilu'l-Kur'ân 1/5, VI, 97), Müslim (cihâd 114-5, s. 1421-2) ve Tirmizî (3345), el-Esved b. Kays an Cündeb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

7323- Bu rivayet munkatı'dır. Zira İbrâhîm en-Nehâî, İbn Mes'ûd'u görmemiştir, ona yetişememiştir (Mecma` VII, 139).
7324- Bu hadisi Tirmizî (3349), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Hâlid an Dâvud b. e. Hind an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
7325- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 139).
7326- Bezzâr'ın râvileri Sahîh ricâlindendir; Taberânî'nin isnâdında yer alan Amr b. Abdilgaffâr zayıftır (Mecma` VII, 140).
7327- Bu hadisi Ahmed (V, 117), Ebû Muâviye an Ebî İshâk eş-Şeybânî an Yezîd b. el-Asamm an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 141).
7328- Bu hadisi Tirmizî (3353), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Saîd b. e. Eyyûb an Yahyâ b. e. Sül. an Saîd el-Makberî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7329- Bu hadisi Ahmed (V, 59), Affân an Cerîr b. Hâzım ani'l-Hasan an Sa'sa' senedi ile tahrîc etti. Bunu Ahmed ile birlikte Taberânî hem mürsel, hem de muttasıl olarak rivayet ettiler, tümünün râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` VII, 141).
7330- Rivayeti hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: "Bunu Taberânî iki isnâd ile tahrîc etmiştir ki, birisinde yer alan Ca'fer b. ez-Zübeyr zayıf bir râvidir; diğerinde ise tanımadığım bir râvi mevcuttur" (Mecma` VII, 142).
7331- Bu hadisi Tirmizî (3357), Abd b. Humeyd an Ah. b. Yûnus an Ebî Bekr b. Ayyâş an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebû Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7332- Bu hadisi Tirmizî (3358), Abd b. Humeyd an Şebâbe an Abdillah b. el-Alâ anid-Dahhâk b. Abdirrahman b. Arzem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
7333- Bu hadisi Ebû Dâvud (1657), Kuteybe an Ebî Avâne an Âsım b. en-Nücûd an Şakîk an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7334- Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir.
7335- Lafız Müslim'e aittir. Bu metni Müslim (salât 53, s. 300), Ebû Dâvud (4747) ve Nesâî (iftitâh 21, II, 133-4), el-Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile;
Buhârî (tefsîr Kevser 1/1, VI, 92), Tirmizî (3359-60) ve Ebû Dâvud (4748), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7336- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kevs?r 3, VI, 93), Ya'k?b b. İbr. an Huşeym an Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7337- Bu hadisi Tirmizî (3361), Hennâd an Muh. b. Fudayl an Atâ b. es-Sâib an Muhârib b. Disâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7338- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kevser 2, VI, 92-3), Hâlid b. Yezîd el-Kâhilî an İsrâîl an Ebî İshâk an Ebî Ubeyde an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7340-7341- İlk lafız Buhârî'ye, ikincisi ise Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25, IV, 183-4; mağâzî 50, V, 94; tefsîr Nasr 4, VI, 94) ve Tirmizî (3362), Şu'be an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.
7342- Bezzâr, hadisin isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir (Mecma` VII, 144).
7343- Bu hadisi Tirmizî (3364), Ah. b. Menî' an Ebî Sa'd es-San'ânî an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' b. Enes an Ebî'l-Âliye an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, daha sonra bunu Ebû'l-Âliye'nin mürseli olarak tahrîc edip, doğrusunun bu olduğunu söyledi.
7344- Bu hadisi Buhârî (tefsîr İhlâs 1-2, VI, 95-6) ve Nesâî (cenâiz 117/5-6, IV, 111-2), ayrı ayrı olmak üzre el-A'rec ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedleri ile tahrîc ettiler.
7345- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Felâk ve Nâs, VI, 96), Âsım ve Abde an Zir b. Hubeyş an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7346- Bu hadisi Tirmizî (3366), Muh. b. el-Müsennâ an Abdilmelik b. Amr el-Akdî an İbn e. Zi'b ani'l-Hâris b. Abdirrahman an Ebî Seleme an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7347- Sahîh-i Buhârî, tefsîr Nâs, VI, 96. İsnâdsızdır.
7348- Sahîh-i Buhârî, tefsîr Nâs, VI, 96.
7349- Bu hadisi İbn Ahmed b. Hanbel (V, 129-30), Muh. b. el-Hüseyn b. Eşkâb an Muh. b. e. Ubeyde b. Ma'n an ebîhî ani'l-A'meş an Ebî İshâk an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Ahmed'in râvileri Sahîh ricâlindendir; Taberânî'nin râvileri ise güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 149).
7350- Hem Taberânî'nin, hem de Bezzâr'ın râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Bezzâr diyor ki: "Bu hususta İbn Mes'ûd'a mütabaat eden başka bir sahâbî yoktur. Ayrıca o iki s?reyi namazlarda okuyup, mushafta da tesbît etmiş olduğuna dair sahîh rivayetler mevcuttur" (Mecma` VII, 149-50).
7351- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 23/4, VI, 109-10) ve Müslim (salâtu'l-musâfirîn no. 231, s. 545), Ebû Usâme an Büreyd an Ebû Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7352- Bu hadisi Mâlik (Kur'ân 4, s. 202), Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 23/1, VI, 109), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 226-7, s. 543-4), Nâfî' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7353- Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 23/2, VI, 109), Müslim (228-30, s. 544-5), Tirmizî (2942) ve Nesâî (iftitâh 37/11, II, 154-5), Ebû Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7354- Bu hadisi Ebû Dâvud (830), Vehb. b. Bakiyye an Hâlid an Humeyd el-A'rec an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7355- Bu hadisi Müslim (zekât 119, s. 726), Süveyd b. Saîd an Alî b. Müshir an Dâvud an Ebî Harb b. ebî'l-Esved an ebîhî an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
7356- Bu hadisi Ebû Dâvud (1468), Nesâî (iftitâh 83/1-2, II, 179-80) ve İbn Mâce (1342), Talha b. Musarrif an Abdurrahman b. Avsece ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7357-7360- Birinci lafzı Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 19/1, VI, 107; tevhîd 32/2, VIII, 195), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 232, s. 545) ve Nesâî (iftitâh 83/4, II, 180), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı Buhârî (tevhîd 52/1, VIII, 214) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 233, s. 545);
Üçüncü lafzı Ebû Dâvud (1473) ve Nesâî (iftitâh 83/3, II, 180), dördü birden İbnü'l-Hâd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Dördüncü lafzı ise Buhârî (tevhîd 44/3, VIII, 209), İshâk an Ebî Âsım an İbn Cüreyc ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7361- Bu hadisi Beyhakî, Şuabu'l-îmân'da tahrîc etmiştir.
7362- Bu hadisi Ebû Dâvud (1332), el-Hasan b. Alî an Abdirrezzâk an Ma'mer an İsmaîl b. Ümeyye an Ebî Seleme an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
7363-7364- Bu hadisi Buhârî (şehâdât 11, III, 152; fadailu'l-Kur'ân 26, III, 110), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 224-5, s. 543) ve Ebû Dâvud (1331), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7365- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 29, VI, 112), Ebû Dâvud (1465) ve Nesâî (II, 170), Cerîr b. Hâzım an Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7366- Bu hadisi Tirmizî (2923), Ebû Dâvud (1456) ve Nesâî (iftitâh 83/7, II, 181), Kuteybe an Leys an Abdillah b. Ubeydillah b. e. Müleyke an Ya'lâ b. Memlek an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7367- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 24/2, VI, 110; 30, VI, 112; mağâzî 48, V, 92; tefsîr s?reti Feth 1/3, VI, 44; tevhîd 50/5, VI, 213), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 237-9, s. 547) ve Ebû Dâvud (1467), Şu'be an Ebî İyâs Muâviye b. Kurve an İbn Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7368- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 32,33, VI, 112-3; 35/1-3, VI, 114), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 247-8, s. 551), Ebû Dâvud (3668) ve Tirmizî (3025), İbr. en-Nehaî an Abîde b. Amr es-Selmânî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7371- Bu hadisi Ebû Dâvud (887) ve Tirmizî (3347), Süfyân b. Uyeyne an İsmaîl b. Umeyye an A'râbiyyin an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Görüldüğü gibi isnâdında kimliği belirsiz bir râvi vardır.
7372- Bu hadisi Ebû Dâvud (883), Züheyr b. Harb an Vekî' an İsrâîl an Ebî İshâk an Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Bu hadis iki başka tarikten olmak üzere İbn Abbâs'ın sözü olarak rivayet olunmuştur.
7373- Bu hadisi Ebû Dâvud (1311) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 223, s. 543), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

7374- Bu hadisi Mâlik (Kur'ân 2, s. 200), an Eyyûb b. e. Temîme es-Sahtiyânî an Muh. b. Sîrîn an Ömer senedi ile tahrîc etti.
7375- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 37/1, VI, 115; i'tisâm 26, VIII, 161) ve Müslim (ilm 3-4, s. 2053-4), Ebû İmrân el-Cevnî an Cündeb b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7376-7378- Bu hadisi Ahmed (II, 187-8, 198, 200), Buhârî (savm 54, II, 244; 56, II, 246; enbiyâ 37/2, IV, 133-4; fadâilu'l-Kur'ân 34/4-5, VI, 114; nikâh 89, VI, 151-2), Müslim (siyâm 181-4, s. 812-4), Ebû Dâvud (1388, 2427) ve Nesâî (siyâm 76, IV, 211), Ebû Seleme an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Başka tarikleri de olan hadisin oruçla ilgili metin parçası daha önce ilgili bölümde geçmiştir.
7379- Bu hadisi Ebû Dâvud (1393), Abdullah b. Abdirrahman b. Ya'lâ an Osmân b. Abdullah b. Evs an ceddihihî Evs b. Huzeyfe senedi ile daha uzun bir metinle tahrîc etti.
7380- Bu hadisi Ebû Dâvud (1392), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an İbn e. Meryem an Yahyâ b. Eyyûb an İbni'l-Hâd senedi ile tahrîc etti.
7381- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 3, s. 200), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 142, s. 515), Ebû Dâvud (1313) ve Tirmizî (581), ez-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd ve Ubeydillah b. Abdillah an Abdirrahman b. Abdilkârî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7382-7383- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-vahy 5, I, 4; bed'ul-halk 6/14, IV, 80-1; savm 7, II, 228; menâkıb 23/13, IV, 165; fadâilu'l-Kur'ân 7/1, VI, 101-2), Müslim (fadâil 50, s. 1803-4) ve Nesâî (savm 2/1, IV, 125-6), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7384- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 7/2, VI, 102), Hâlid b. Yezîd an Ebî Bekr an Ebî Huseyn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7385- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 6/1, VI, 101), İbr. b. Mûsâ an Hişâm b. Yûsuf an İbn Cüreyc an Yûsuf b. Mâhek an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7386- Bu hadisi Ebû Dâvud (788), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahriz etti.
7387- Ebû Dâvud (788), bu mürseli isnâdsız olarak irâd etmiştir.
7388- Bu hadisi Müslim (farâid 10-3, s. 1236-7) ve Buhârî (tefsîr Nisâ 27/2, V, 185; tefsîr Tevbe 1, V, 202), Ebû İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7389- Bu hadisi Müslim (tefsîr 21, s. 2318-9), Ebû Umeys an Abdilhamîd b. Süheyl an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7390- Bu hadisi Tirmizî (3063), Kuteybe an İbn Vehb an Huyey an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7391- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Bakara 53, V, 164-5), Kabîsa b. Ukbe an Süfyân an Âsım aniş-Şa'bî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7392- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 5, VI, 100; 27, VI, 110-1; tevhîd 53, VIII, 215), Müslim (müsâfirîn 270-1, s. 560-1), Mâlik (Kur'ân 5, s. 102), Ebû Dâvud (1475), Tirmizî (2944) ve Nesâî (salât 37, II, 150-2), ez-Zührî an Urve an Abdirrahman b. Abdilkârî ve'l-Misver b. Mahrame an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7393- Bu rivayeti Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 273, s. 561-2), İsm. b. e. Hâlid an Abdillah b. ësâ an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7394- Bu rivayeti Müslim (lafız ona ait; müsâfirîn 274, s. 562-3), Ebû Dâvud (1478) ve Nesâî (iftitâh 37/7, II, 152-3), Şu'be ani'l-Hakem an Mücâhid an İbn e. Leylâ an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7395- Bu hadisi Ebû Dâvud (1477), Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî an Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Yahyâ b. Ya'mer an Sül. b. Surad an Ubey senedi ile tahrîc etti.
7396- Bu parça, İbn Abbâs hadisine aittir. Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 5/1, VI, 100) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 272, s. 561), Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7397- Bu hadisi Buhârî (hus?mât 1/1, III, 88), Ebû'l-Velîd an Şu'be an Abdilmelik b. Meysere ani'n-Nezzâl an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7398- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 8/7, III, 103), Sadaka b. el-Fadl an Yahyâ an Süfyân an Habîb b. e. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7399- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 8/3, VI, 102) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 249, s. 551), el-A'meş an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7400- Bu hadisi Tirmizî (2928), Muh. b. Ebân an Eyyûb b. Süveyd an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7401- Bu hadisi Ebû Dâvud (4006-7), Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7402- Bu hadisî Ebû Dâvud (3998), Muh. b. e. Ubeyde an ebîhî ani'l-A'meş an Sa'd et-Tâî an Atiyyeti'l-Avfî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
7403- Bu hadisi Ebû Dâvud (3969), Yahyâ b. Saîd an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7404- Bu hadisi Ebû Dâvud (3975), İbn e. Zinâd an ebîhî an Hârice b. Zeyd b. Sâbit an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7405- Bu hadisi Ebû Dâvud (3976) ve Tirmizî (2929), İbnü'l-Mübârek an Yûnus b. Yezîd an Ebî Alî b. Yezîd ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen garîb" hükmü verdi.
7406- Bu hadisi Tirmizî (2930), Ebû Kureyb an Rişdîn b. Sa'd an Abdirrahman b. Ziyâd b. En'am an Utbe b. Humeyd an Ubâde b. Nüsey an Abdirrahman b. Ganm an Muâz senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
7407- Bu hadisi Ebû Dâvud (3980-1), Abdullah b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7408- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` VII, 155).
7409- Bu hadisi Ebû Dâvud (3982) ve Tirmizî (2932), Sâbit el-Bünânî an Şehr b. Havşeb an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7410-7412- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Yûsuf 4/1, V, 217) ve Ebû Dâvud (4004-5), el-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7413- Bu hadisi Ebû Dâvud (3984-5) ve Tirmizî (2933), Ebû İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7414- Bu hadisi Ebû Dâvud (3976) ve Tirmizî (2934), Muh. b. Dînâr an Sa'd b. Evs an Misda' Ebî Yahyâ an İbn Abbâs an Ubey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7415- Bu hadisi Tirmizî (2941), el-Hasan b. Bişr ani'l-Hakem b. Abdillah an Katâde an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7416- Bu hadisi Ebû Dâvud (4008), Mûsâ b. İsmâîl an Hammâd an Hişâm b. Urve an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7417- Bu hadisi Buhârî (tefsîr N?r 8, VI, 10), İbr. b. Mûsâ an Hişâm an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7418- Bu hadisi Ebû Dâvud (3978-9) ve Tirmizî (2936), Atiyye b. Saîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
7419- Bu hadisi Ebû Dâvud (3989), Süfyân an Amr an İkrime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7420- Bu hadisi Ebû Dâvud (3990), Muh. b. Râfi' an İshâk b. Sül. an Ebî Ca'fer ani'r-Rebî' b. Enes an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
7421- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 10, IV, 90; tefsîr Zuhruf 1, VI, 38), Müslim (cum'a 49, s. 594-5), Ebû Dâvud (3992) ve Tirmizî (508), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Atâ an Safvân b. Ya'lâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7422- Bu hadisi Ebû Dâvud (3994) ve Tirmizî (2940), İsrâîl an Ebî İshâk an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
7423- Bu hadisi Ebû Dâvud (3991) ve Tirmizî (2938), Hârûn b. Mûsâ en-Nahvî an Büdeyl b. Meysere an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasan garîb" hükmü verdi.
7424-7425- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Kamer 3-4, VI, 53), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 280-1, s. 565), Ebû Dâvud (3994) ve Tirmizî (2937), Ebû İshâk ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7426- Râvilerinden birisi kurrâdan olan Âsım el-Cahderî hakkında Zehebî "kıraati şâzz idi" demiştir (Mecma` VII, 156).
7427- Muvattâ, cum'a 5, s. 106.

7428- Bu hadisi Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 546 nüshası, 186 b) ve Bezzâr (2319), el-A'meş an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7429- Bu hadisi Ebû Dâvud (3996-7), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kilâbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7430- Bu hadisi Ebû Dâvud (3995), Ah. b. Sâlih an Abdilmelik b. Abdirrahman ez-Zemârî an Süfyân an İbni'l-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7431-7432- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Leyl 1-2, VI, 84), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 282-4, s. 565-6) ve Tirmizî (2939), İbr. an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7433- Bu hadisi Tirmizî (3898), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be an Âsım an Zirr b. Hubeyş an Ubey senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7434- Bu rivayeti İbn Ahmed (V, 132), Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî an Müslim b. Kuteybe an Şu'be an Âsım b. Behdele an Zir an Ubey senedi ile tahrîc etti.
7435- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Tevbe 20, V, 210-1; fadâilu'l-Kur'ân 3-4, VI, 98-9) ve Tirmizî (3103), ez-Zührî an Ubeyd b. es-Sebbâk an Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7436-7438- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 3/2, VI, 99), İbr. b. Sa'd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İlk lafız Buhârî'nin, diğerleri ise Tirmizî'nindir.
7439- Bu ziyâde Tirmizî'ye aittir.
7440- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 8/5, VI, 102-3; menâkıbu'l-Ensâr 17, IV, 228-9), Müslim (fadâilu's-sahâbe 119-20, s. 1914-5) ve Tirmizî (3794), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7441- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 8, VI, 103), Muallâ b. Esed an Abdillah b. el-Müsennâ an Sâbit el-Bünânî ve Sümâme an Enes senedi ile tahrîc etti.
7442- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 25/2, VI, 110), Ya'k?b b. İbr. an Hüşeym an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

54 — TEFSİR BAHSİ
1- Teala Hazretlerinin : «İman Edenler İçin Kalblerinin Zıkrullaha Yatışması Zamanı Gelmedi Mi?» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
2- Teala Hazretlerinin : «Her Mescide Girerken Ziynetlerinizi Alın...» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
3- Teala Hazretlerinin : «Cariyelerinizi Fuhşa Zorlamayın» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
4- Teala Hazretlerinin: «Bunlar O Kimselerdir ki, Dua Ederler Rablerinden Vesileyi Dilerler:..» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab
5- Berae, Enfal ve Haşr Süreleri Hakkında Bir Bab
6- Şarabın Haram Kılınmasının Nüzulu Hakkında Bir Bab
7- Teala Hazretlerinin: «Bunlar Rableri Hakkında Mücadele Eden İki Hasımdır...» Âyeti Hakkında Bir Bab

54 — TEFSİR BAHSİ

1- (3015) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. MüneV bih'den rivayet etti. Hemmam: Bize Efaû Hüreyre'nin, Rcsûlüllah (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettikler şunlardır... diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Bunlardan kiri de şudur : Resûlüllah (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Benî İsrail'e : Kapıdan secde ederek girin ve (dileğimiz) indirimdir, deyin ki, günahlarınız affolunsun, denildi. Ama onlar değiştirdiler de, kapıdan kıçları üzere sürünerek girdiler. Ve kılın içinde bir tane dediler.»
Bu hadîsi Buhârı «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir.
Benî İsrail, Tih sahrasında kırk sene kaldıktan sonra Yûşa (Aleyhissehîm ile oradan çıkmış, Cenabı Hak Kudüs'e girmelerini kendilerine müyesser kılmıştı. Ancak şehrin kapısından girerken secde hâlinde bulunmalarını yâni; eğilmelerini yahut girdiklerine şükretmelerini emir buyurmuştu. Onlar bu emri değiştirdiler. Ve şehre sürünerek girdiler. Girerken «Hıtta» demeleri de emir buyurulmuştu. Bunun mânâsı : «Dileğimiz, günahlarımızın indirilmesidir.» demektir. Onlar bunu da değiştirerek, Hıtta yerine Habbe kelimesini kullandılar. Ve : «Kılın
içinde bir habbe.» dediler. Bu söz manasızdır. Fakat onların maksatları Allah'ın emrine muhalefet etmekti. Filhakika hem kavlen, hem fiilen Allah'ın emirlerine muhalefet ettiler. Teâîâ Hazretleri de onları Taunla cezalandırdı. Rivayete nazaran bîr saatta yetmiş bini helak olmuştur.

2- (3016) Bana Amr b. Muhammed b. Bükeyr En-Nâkıd ile Hasen b, Alî Eİ-Hulvânî ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abc : Haddesenî; ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ya'kûb (yâni; İbrahim b. Sa'd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baban, Sâlih'den (bu zât İbnû Keysan'dır), o da İbnû Şihab'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana Enes b. Mâlik-haber verdi ki: Allah (Azze ve Celle) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilemi'e vahyi vefatından Önce birbiri ardına indirmiştir. Nihayet vefat etmiş ama en ziyâde vahy Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\n vefat ettiği gün inmiştir.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Kitâbu Fedâiii'l-Kur'an»'d^ tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (SallaV.aJıii Aleyhi ve Sellem)ıe vahyin en ziyâde ahir ömründe inmesi kendisine gönderilen hey'etlerin Mekke 'nin fethinden sonra daha çok gelmesi ve daha çok ahkâm sormaları sebebiyledir. Mekke'de uzun sürelerden pek azı nazil olmuştur. Çünkü o devir bi'setin ilk zamanları ile vahyin fetrete uğradığı zamana rastlar.

3- (3017) Bana Ebû Hayscme Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müscnnâ rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bizö Abdurrahman (bu zat İbnû Mehdî'dir) rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Süf-yan, Kays b. Müslim'den, o da Tarık b. Şihab'dan naklen rivayet etti ki: Yahudiler Ömer'e
— Siz bir âyet okuyorsunuz ki, bu âyet bize indirilmiş olsa, o günü bayram yapardık, demişler. Ömer de :
— Ben bu âyetin nerede indirildiğini, hangi gün indirildiğini ve o indirilirken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in nerede idiğini pekâlâ bilirim. Âyet Arafat'da indirilmiştir. Resûlüllahı(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Arafat'da vakfe halinde idi, demiş. Süfyan: :
«Bugün size dininizi ikmâl, üzerinize olan nimetimi itmam eyledim.» [1] âyetini kastederek : Cuma günü müydü, değil miydi şekkediyorum, demiş.

4- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris babasından, o da Kays b. Müslim'den, o da Tank b. Şihab'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Yahudiler Ömer'e
- Şu: «Bugün sîzin için dîninizi ikmâl ve size olan nimetimi iîmam eyledim. Sizin -için din olarak İslâm'a razı oldum.» âyeti biz yahudilcr cemaatına inse, onun indirildiği günü fciîsek, o günü mutlaka bayram yapardık, dediler, Ömer de:
— Ben onun indirildiği günü, saati ve indirildiği zaman Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n nerede olduğunu muhakkak bilirim. O Müz-delife gecesinde biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vs Seilem)e birlikte Arafat'da iken inmiştir, dedi.

5- (...) Bana Abd b. Humcyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'ber b. Avn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebu Umeys, Kays fc. Müslim'den, da Târik b. Şihab'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Yahudiler-en bir adam Ömer'e gelerek:
— Yâ Emire'I-Mü'minin! Kitabınızda okuduğunuz bir âyet var. Bu âyet biz yahudiler cemaatına inmiş olsa, o günü bayram yapardık, dedi. Ömer :
— Hangi âyet? diye sordu. Yahudi :

«Bugün sizin için dîninizi İkmâl ve size olan nimetimi itmam eyledim. SİzİN için din olarak islam'a razı oldum.» âyeti dedi. Bunun üzerine Ömer:
— Ben o âyetin indiği günü, indiği yeri pek alâ bilirim. O Resûîüllah (SaVallahü A\eyh: ve Se'lemj'e Arafat'ta cuma günü indi, dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'l-İman»'da tahric etmiştir.
Hz. Ömer'e gelen zât Kâ'bu'l-Ahbâr (Rad'rvaUahu anh) i dır. O zaman henüz müslüman olmamıştı. Hz. Ömer: «Bu âyet biz Arafat'ta iken cuma günü indi.» demekle, biz o günü iki cihetten bayram ittihaz ettik. Çünkü Arefe ile Cuma günleri müslümanların bayramlarıdır, demek istemiştir.
Rivayetlerin birinde âyet Müzdelife gecesi indi; diğerinde curn'a günü indi denilmektedir. Bunların ikisi de doğrudur. Çünkü Müzdelife gecesi^ Arafat'tan dönüş gecesidir. Binâenaleyh murad yine Cum'a günüdür.

6- (3018) Bana Ebût'-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh ile Ilarmele b Yahya Et-Tücîbl rivayet ettiler. (Ebû't-Tâhir : Haddesenâ; Harmele ise Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. Harmele dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şiha'dan naklen haber verdi (Demiş ki) : Bana Urve b. Züheyr haber verdi ki, kendisi Aişe'ye Allar Teâlâ'mn :
«Eğer yetimler hakkında adalet gösteremiyeceğinizden korkarsanız, sin hela! olan kadınlardan İkişer, üçer ve dörder tanesini nikâh ediverin.» [2] âyet-i kerîmesini sormuş. Âişe :
— Ey kızkardeşim oğlu! Bu kadından murad; velisinin terbiyesind bulunan yetimedir. Velisine malında ortak olur, onun da yetimenin ma! ve güzelliği hoşuna gider ve velisi onunla mehrinrie adalet güzctmeksizî evlenmek ister. Ona başkasının verdiği kadar nıehtr vermeyi diler. B sebeple velilerin onları nikâh etmeleri yasak edildi. Meğer ki, onlar halkında adalet gösterip mehirlerinin âdet olan en yüksek derecesine ulaşm: olalar. Bir de velîlere bu yetim kızlardan başka helâl olan kadınlarla e\ lenmeleri emrolundu, demiş.
Urve diyor ki:. Âişe şunu söyledi: Bilâhare halk bu âyetten sonra cadmlar hakkında Resûlüllah (Saliaîlohü Aleyhi ve Seliemj'den fetva istedi-er. Bunun üzerine Allah (Âzzc veCelle):
«Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki : Allah onlar hakkında ve Kitabda sîze okunan mehirlenni vermediğiniz halde, kendilerini nikâh etmek istediğiniz yetim kadınlar hakkında fetva verecektir.» [3] âyetini indirdi.
Âişe demiş ki: Allah Teâlâ'nin size kıtamda okunan diye bahsettiği |ilk âyettir. Ki, hu âyette Allah :
«Eğer yetimler hakkında a4â!et gösterememekten korkarsanız, size he-|lâl olan kadınlardan nikâh ediverin.» buyurmuştur.
Âişe şöyle demiş: Allah Teâlâ'nm diğer Ayet-i Kerîme'de :
«Onları nikâh etmek istersiniz...» buyurması, sizden birinizin terbiyesi altında \ ulunan yetim kızın malı ve güzelliği az olduğu zaman, ona rağbet göstermesidir. Böylece veliler bunlara rağbet göstermedikleri için, malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kadınları nikâh etmekten nehyolundular. Ancak adalet gösterirlerse o müstesna!

(...) Bize Hasen El-Hulvânî ile Abd b. Humeyd de hep birden Ya'-kub b. İbrahim b. Şa'd'dan rivayet ettiler, (Demiş ki) : Bize babam Sâ-lih'den, o da İbnû Şihab'dan naklen rivayet etti, (Demiş ki) : Bana Urve haber verdi. Kendisi Âişe'ye Allah Teâlâ'nın :
«£ğer yetimler hakkında adalet gösterememekten korkarsamz...» âyetini sormuş...
Ve râvi hadîsi Yunus'un Zührî'den rivayet ettiği hadîs gibi nakletmiş, sonunda : «Yetim kızların malı ve güzelliği az olduğu vakit, onlara rağbet göstermedikleri için...» cümlesini ziyâde etmiştir.

7- (...) Bize Ebû Bekr h. EM Şeybe ile Ebû Kurcyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsânıe rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Hişâm, babasından, o da Âişe'den:
«Eğer yetimler hakkında adalet gösterememekten korkarsamz...» âyeti kerîmesi hakkında rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Bu âyet öyle bir adam hakkında nazil oldu ki, onun yetim bir kızı vardır. Kendisi bu ki2in velisi ve mirascısıdır. Kızın malı vardır. Kızın hakkını koruyacak kimsesi de yoktur. Velisi malı için onu başkasına vermez. Bu suretle ona zarar getirir ve kendisine iyi bakmaz. Buna binâen :
«Yetimler hakkında adalet gösterememekten korkarsamz, (başka) kadınlardan size elverişli olanları nikâh ediverin.» buyurdu. Size helâl kıldıklarını alın. Zarar verdiğin kadını bırak demek istiyor.

8- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Abde b. Süleyman, Hişam'dan, o da babasından, o da Âişe'den Teâlâ Ha: retlerİnin :
«Ve kitabda size okunan mehirlerinİ vermediğiniz halde, kendileri nikâh etmek istediğiniz yetim kadınlar...» âyeti hakkında rivayette bulu: du. Âişe şöyle demiş: Bu âyet yetime hakkında indirilmiştir. Yetime b adamın yanında bulunur ve malında ona ortak olur. Adam ise onunla eIenmek isten mekten de ne başkasına ez. Onu başkasına vererek, başkasını kendi malına ortak et-kinir. Hasılı onu evlenmekten men eder. Ne kendisi alır, verir.

9- (...) Bize Ebü Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebü Üsame rivayet etti (Dedi ki): Bize Hişam, babasından, o da Aişe'den naklen Teâlâ Hazretlerinin:
«Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De kî : Onlar hakkında verecektir, ilah...» âyeti hususunda haber verdi. Âişe şöy- kadın bir adamın yanında bulunan yetimedir. İhtimal ki hurmada ona ortak olmuştur. Adam yüz çevirir yâni; ona istemez, onu başka bir adama verecek, başkasını kendi ma-i de istemez. Böylece kadının evlenmesine mâni olur.
Bu hadîisi Buhârî «Kitâbtı'ş-Şerike»'de; Ebû Dâvud ile Nesâî «Kitâbu'n-NikâbVda tahric etmişlerdir.

Hz. Âişe'nin okuduğu âyet-i kerîmeden murad şudur : Birinizin terbiyesi altında yetim bir kız bulunur da, onunla evlenmek istediği takdirde îcâb eSen mehrini verememekten korkarsa, başka kadınla evlensin. Çünkü başkk kadınlar çoktur. Allah ona bu hususta bir darlık halketme-miştir. Âyet-i kerîmedeki ikişer, üçer, dörder tâbirlerinden murad : Bir erkek iki yahut üç yahut dört kadın alabilir, demektir. Yoksa Şîa'dan bir taifenin dediği gibi, bu sayıları bir araya toplayıp dokuz kadın alır demek değildir. Bir müslümanın nikâhı altında ancak dört kadın bulundurabileceğine ehl-i sünnet ulemasının icmaı vardır. Dörtten ziyâde kadın almak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e mahsustur.

10- (3019) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Hişam'dan, o da babasından, o da Âişc'den naklen Teâlâ Hazretlerinin :
«Her kim fakır ise, meşru surette yesin.» [4] Ayet-i kerîmesi hakkında rivayet etti, Âişe şöyle demiş: Bu âyet yetimin malına nezârette bulunan, ona bakıp ıslâh eden velinin, muhtaç olduğu vakit bu maldan yiyebileceği hakkında nazil olmuştur.

11- (...) Bize bu hadîsi Ebû Kûreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam babasından, o da Aişe'den naklen Teâlâ Hazretlerinin :
«Her kim zengin ise, iffet göstersin. Fakir o!an meşru surette yesin.» âyet-i kerîmesi hakkında rivayet etti. Âişe şöyle demiş : Bu âyet yetimin velisi hakkında indirilmiştir. Veli muhtaç olduğu vakit, yetimin malından malı mîktarmca meşru surette istifâde edehilir
(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam bu isnadla rivayet etti.
Bu hadîsi Buhar î «Kitâbu'1-BÜyû» ve «Kitabu't-Tefsir»'de tahric etmiştir.
Zenginin iffet göstermesinden murad; yetimin malından bir şey yememesidir. Fakirin meşru surette yemesi ise, yetimin malına baktığı miktar olacaktır. Bu da ya emsali kadar ücret almak yahut ihtiyacına kada: yemekle olur. Veli sonradan zenginlerse, yetimin malından yediği mikdarı kendisine Ödeyip Ödemeyeceği hususunda iki kavil vardır. Birine kavle göre ödemez. Çünkü amelinin ücretini yemiştir. Kendisi de fakirdir, ŞâfîIer'in mezhebi budur. İkinci kavle göre Öder. Zira yetimıı malı ancak ihtiyaç dolayısiyle mubah kılınmıştır. Ve muztar kalanın baş kasının malını yemesine benzer. Iztırar ortadan kalkınca o malı ödeme îcâb eder. Bu kavle göre muhtaç olan velinin yetim malından yemes ödünç almak suretiyle olacaktır. Hattâ bazıları âyetteki : «Meşru surettyesin...» emrini: «Veli yetimin malına muhtaç olmamak için kendi mılından yesin...» mânasına almışlardır. Onlara göre yetimin malını ödünç almak dahî caiz değildir. Mücâhid ile Haneliler 'den İmam Ebû Yûsuf'un kavli budur.

12- (3020) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti.' (Dedi ki) : Bize Abde b. Süleyman, Hişarn'daıı, o da babasından, o da Aişe'den naklen Allah (Azze ve Celle)'nin :
«Size üst tarafınızdan ve alt tarafınızdan geldikleri ve gözler şaşırıp, kalbler boğazlara geldiği vakit...» [5] Ayet-i kerîmesi hakkında rivayet etti. Âişe : Bu Hendek günüydü, demiş.

13- (3021) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Khde b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm babasından, o da aişe'den naklen :
«Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden yahut yüz çevirmesinden korkarsa...» [6] Ayet-i kerîmesi hakkında rivayet etti. Âişe şb'yle demiş-Bu âyet-i kerîme öyle bir kadın hakkında nazil olmuştur ki: Bir adamın nikâhında bulunur ve uzun zaman geçinir, adam onu boşamak ister. Kadm da : Beni boşama, tarafımdan her şey sana helâl olduğu halde beni nikâhında tut! der. İşte bu âyet bunun için inmiştir.

14- (...) Bize Ebû Kûrcyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Üsânıe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm babasından, o da Aişe'den naklen Allah (Azze ve Celle) 'nin :
«Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya yüz çevirmesinden korkarsa...» âyet-i kerîmesi hakkında rivayetler etti. Âişe şöyle demiş: Bu âyet öyle bir kadm hakkında nazil olmuştur ki, bir adamın nikâhında bulunur. İhtimal adam onunla çok geçinmek istemez. Kadının sohbeti ve çocukları olur da, kocasından ayrılmak istemez ve kocasına : Sana benim tarafımdan her şey helâldir, der.
Bu hadîs Buhârî «Kitâbul-MezâIİm»'de tahric etmiştir,
Ba'l: Koca demektir. Nâşûz: Geçimsizliktir. Bu da kadının kotasına itaatsizliği, kocasının karısını beğenmeyip terketmesi ile olur. Müslim sarihlerinden Übbî'ye göre kadının : «Sana benim tarafımdan her şey
helâldir.» sözünden murad; mehrini veya gecelik nöbetini kocasına
lamasıdır. Kadın kendisini boşamadan terketmesini ister.

15- (3022) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hişam b. Urve'den, o da babasından naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Bana Âişe: «Ey kızkardeşimin oğlu! Onlara Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ashabına istiğfar etmeleri emrolundu. Onlarsa söğdü-ler.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam bu isnadla hu hadîsin mislini rivayet etti.
Kaadî Iyâz diyor ki : «Zahire bakılırsa Hz. Âişe bu sözü Mısırlılar'm Hz. Osman aleyhinde ve Şamlılar'm Hz. Ali hakkında

dile doladıklarını işittiği zaman söylemiş olacaktır. Âişe (Radiyallahü anha) istiğfar emriyle :
«Ey Rabbimiz! Bize ve bizden Önce iman eden kardeşlerimize mağfiret büyür!» âyet-i kerîmesine işaret etmiştir. İmam Mâlik bu âyetle istidlal ederek ashab-ı kirama söğen kimsenin ganimet malında hakkı olmadığım söylemiştir. Çünkü Allah Teâlâ ganimeti sahabeye söğenlerden sonra gelip onlara istiğfarda bulunanlara tahsis etmiştir.»

16- (3023) Bize UbeyduUah b. Muaz El-Anbcrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şu'be Muğirâ b. Nu'man'-dan, o da Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet çiti. (Şöyle demiş) : Kûfeli-ler şu âyet hakkında ihtilâf ettiler : «Her kim bir mü'mîni kasden öldürürse, onun cezası cehennemdir.» [7] Bunun üzerine ben İbnû Abbas'a giderek kendisine onu sordum da : Bu âyet en son olarak indirildi. Sonra onu hiç bir şey neshetmedİ, dedi.

17- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. II. Bize İshak b. İbrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr haber verdi. Her iki râvi demişler ki : Bize Şu'be bu isnadla rivayet etti.
tbnû Ca'fer'in hadîsinde : «Bu âyet indirilenlerin en sonunda indi.» Nadr'ın hadîsinde ise : «O indirilenlerin en sonundadır.» cümleleri vardır.

18- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'ier rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mansur'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana Abdurrahman b. Ebzâ, İbnû Abbas'a şu iki âyeti sormamı emretti:
«Her kim bir mü'minİ kasden öldürürse, onun cezası İçinde ebedî kalmak şarttyle cehennemdir.» Bu âyeti kendisine sordum da :
— Onu hiç bir şey neshetmedİ, dedi. Bir de şu âyeti sordum :
«O kimseler ki, Allah'la birlikte başka bîr ilâha dua etmezler ve Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmezler.» İbnû Abbas:
— Bu âyet müşrikler hakkında indî, dedi.

19- (...) Bana Harun b. Abdullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'n-Nadr Ilâşim b. Kaâsım El-Leysî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Efcû Muâ-viye (yâni; Şeyban) Mansûr b. Mu'temir'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da İbnû Abbâs'dan naklen rivayet etti. (ŞÖyîe demiş) : Şu âyet:
«O kimseler ki, Allah'la birlikte başka bir ilaha dua etmezler...» [8] «Mâhâncn» kavline kadar Mekke'de inmiştir. Bunun üzerine müşrikler: Bize İslâm'ın ne faydası olur. Biz Allah'a şirk koşmuş, Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmüş ve bütün kötülükleri yapmışızdır, dediler. Allah (Âzze ve Ceîle) de :
«Ancak tevbe ve iman edip, sâiih amel işleyenler müstesna!» [9] âyetini sonuna kadar indirdi. Ama İslâm'a girip, onun hükümlerini öğrendikten sonra öldürürse, onun için tevbe yoktur.

20- (...) Bana Abdullah b. Hâşim ile Abdurrahman b. Bişr El-Abdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (bu zat İbnû Saîd El-Kşttan'dır), İbnû Cüreyc'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Kaâsırn b, Ebî Bezze, Saîd b. Cüheyr'den rivayet etti, (Şöyle demiş) : İbnû Abbas'a kasden bir mü'mini öldüren kimseye tevbe var mıdır? diye sordum :
— Hayır! cevâbını verdi. Bunun üzerine kendisine Furkan süresindeki şu âyeti okudum:
«O kimseler ki, Allah'la birlikte başka bir ilâha dua etmezler. Allah'ın haram kaIdığı nefsi de haksız yere öldürmezler, ilâh...» İbnü Abbas:
— Bu âyet Mekke'de nazil olmuştur. Onu Medine'de nazil olan : «Her kim kasden bir mü'mini öldürürse, onun cezası ebedî olarak cehennemdir.» âyeti neshetmİştir, dedi.
İbnû Hişam'm rivayetinde: «Bunun üzerine Furkan süresindeki şu âyeti okudum : Ancak tevbe eden kimse müstesna!..» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Te£sir»'de; Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Fiten»'de, Nesâî «Kitabu'l-Kısas», «Kitabu'l-Muharebe» ve «Kitabu't-Tefsir»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Kasden bir mü'mini öldüren kimsenin tevbesi kabul edilip edilmeyeceği hususunda ulemadan birkaç kavil rivayet olunmuştur.
Birinci kavle göre : O kimseye tevbe yoktur. Bu kavil İbnü Abbâs , Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Ebü Hüreyre, Ebû Seleme b. Abdirrahman (Radiyaîlahu anh) hazerâtı ile Hasan.ı Basrî ve Dahhâk 'den rivayet olunmuştur. Onlara göre âyet muhkemdir.
İkinci kavle göre kasden mü'min öldüren kimsenin tevbesi kabul olunur. Ulemâdan bir cemâatin mezhebleri budur. Bu kavilde îbni Ömer, İbnû Abbas ve Zeyd b. Sabit hazerâtından rivayet olunmuştur.
Üçüncü kavle göre : Katilin işi Allah'a kalmıştır. Dilerse affeder. Dilerse tevbesini kabul etmez. Hanefî1er'le Şâfîî1er'in ve bütün ehl-i sünnetin mezhebi budur.
Dördüncü kavle göre âyetin mânâsı : «Şayet ceza verirse cezası cehennemdir.» demektir. Ebû Mic1ez'in mezhebi budur. Hz. İbnû Abbas 'dan bu kavil dahi rivayet olunmuştur. Âyet-i kerîmenin mensuh olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır.

21- (3024) Bİze Ebü Bekr b. Ebî Şeybe ile Harun b. Abdillah ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberanâ; Ötekiler Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ca'fer b. Avn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys, Abdu'l-ftlecîd b.

Süheyl'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den naklen haller verdi. (Şöyle demiş) : Bana İbnû Ab-bâs:
— Bilir misin (Harun, dirayetin var mı? dedi.) Kur'ân'dan son ve hütiin olarak inen sûre nedir? dedi.
— Evet!
«Allah'ın yardımı ve fetih geldiği vakit...» süresidir cevabını Verdim, İbnû Abbâs :
— Doğru söyledin, dedi,
İbnû Ebî Şeyte'nin rivayetinde :
«Bilir misin hangi sûredir?» demiş. «Son» dememiştir.

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize viye haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys bu isnadla bu hadîs lini rivayet etti. Ve : «Son sûre» dedi. Bir de «Abdu'l-Mecid» dedi Süheyl» demedi.

22- (3025) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim ve Ahmed b. Abdcte'd-Dabbî rivayet ettiler. Lâfız İbnû Eb Şeybe'nindir.
(O : Haddesenâ dedi; ötekiler: Ahberanâ tâbirini kullandılar. Dediler ki) : Bize Süfyan, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da İbnû Abbas'dan naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Müslümanlardan bâzı kimseler koyun sürücüğünün içinde bir adama rastladılar. Adam :
— Esselâmüaleyküm! dedi. Oularsa kendisini tutup Öldürdüler. Ve o sürüceğizi aldılar. Bunun üzerine:
«Sîze selâm veren kimseye, sen mü'min değilsin demeyin.» [10] âyeti ıiltdi.
İbnû Abbas : «selem» kelimesini «selâm» okumuştur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu't-Tefsîr»'de; Ebû Dâvud «Kitabu'l-HurufVda; Nesâî «KHâbu's-Siyer» ile «Kitabu't-Tefsir»'d muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadîsin İmam Ahmed rivayetinden anlaşıldığına göre Benî Sü1eym kabilesinden bir zât koyunlarını sürerek ashabdan birkaç kişinin yanından geçmiş. Onlara selâm da vermiş. Fakat ashab : «Bu bize ancak elimizden kurtulmak için selâm verdi.» diyerek adamı Öldürmüşler ve koyunlarını Peygamber (Sattallahu Aleyhi ve Sellem)'e getirmişler. Bunun üzerine âyet-i kerîme inmiş. Bu âyetin sebebi nuzûlu hakkında muhtelif rivayetler vardır.

23- (3026) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Şu'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnû Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nmdir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer, Şu"be'den, O da Ei.û İshak'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Berâ'ı şunu söylerken işittim: Ensâr haccedip döndükten sonra evlere ancak arka taraflarından girerlerdi. Sonra ensardan bir adam gelerek kapısından girdi ve kendisine bu hususta lâf söylendi. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme indi:
«Evlere arka taraflarından gelmeniz İbâdet değildir.» [11]
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Ömre»'de tahric etmiştir.
Rivayete nazaran ensardan bazı kimseler Ömreye niyet ettiler mi, gökyüzü ile aralarında bir şey bulundurmazlarmış. Böyle bir kimse bir hacetten dolayı evine girmek istese gökyüzüyle arasına tavan gireceği için içeriye kapıdan girmezmiş. Bu âdet câhiliyyet devrinden kalma imiş. İçeriye girecek olan kimse ya duvardan tırmanarak girer yahut merdiven vasıtasıyle duvardan içeriye iner yahut eve arka taraftan girermiş. Onlar bunu ibâdet sayarlarmış. Bilâhare âyet-i kerîme inerek bunun doğru olmadığını bildirmiştir.
İçeriye kapıdan giren ensârî bir rivayete göre Kutbe b. Âmir; diğer rivayete göre Rıfâa b. Tâbut 'tur.
Âyet-i kerîmenin sebebi nuzûlu hakkında muhtelif kaviller vardır.

1- Teala Hazretlerinin : «Îman Edenler İçin Kalblerinin Zıkrullaha Yatışması Zamanı Gelmedi Mi?» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

24- (3027) Bana Yûnus b. Abdİ'1-A'la Es-Sadefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Arar b. Haris, Saîd b. Ebı Hilâl'den, o da Avn b. Abdülah'dan, o da babasından naklen haber verdi ki, İbnû Mes'ud şöyle demiş: Bizini müsliiman oluşumuz ve Allah Teâlâ'mn bizi şu :
«İman edenler için, kalblerinin Zİkruliah'a yatışması zamanı gelmedi mİ?»[12] âyetiyle muaheze buyurması arasında ancak dört sene vardır.
Bu âyet-i kerîme bir rivayete göre ashâb-ı kiram birbirlerine şaka yapmakta ileri gittikleri vakit nazil olmuştur. Diğer bir kavle göre Medîne'ye yerleşen ashabın sihhatları bozulmuş, maişet hususunda sıkıntıya duçar olmuşlar, bu sebeple hallerinde biraz gevşeklik görülmüştü. Bu âyet onları muaheze için inmiştir.

2- Teala Hazretlerinin : «Her Mescide Girerken Ziynetlerinizi Alın...» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

25- (3028) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize 'Muhammed b. Ca'Eer rivayet etti, H.
Bana Ebû Bekr b. Nâfi' de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedİ ki) : Bize Gundcr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he, Seleme b Küheyl'den, o da Müslim El-Batîn'den, o da Saîd b. Cubeyr*"den, o da İbnû Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) (Vaktiyle) Kadın beyti çıplak olarak tavaf eder. Bana kim Ödünç bir tavaf elbisesi verecek? derdi. Onu ferci-nin üzerine koyar :
«Bugün bir kısmı yahut hepsi görünür ama, onun görünen kısmını helâl etmem!» derdi. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme

indi:
«Her mescide girerken, linetinizi alınız!» [13]
Ayetteki zinetten murad; örtüdür, Câhiliyyet devrinde Arablar Kâbe'yi çıplak olarak tavaf eder, elbiselerini yere atarak ebediyen almazlarmış. Bu suretle o elbiseler çiğnenir, eskiyip parçaîanırmiş. İslâmiyet gelince Teâlâ Hazretleri avret yerlerinin örtülmesini emir buyurmuştur. Veygumher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Kabe'yi çıplak kimse tavaf edemez...» buyurarak bu kötü âdete nihayet vermiştir.

3- Teala Hazretlerinin : «Cariyelerinizi Fuhşa Zorlamayın» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

26- (3029) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb berabere Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kûreyb'indir (Dedi ki) : Biz: Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ebû Süfyan'dan, o d: Câbir'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah b. Übey İbnû Se lûl bir cariyesine: Git de bizim için biraz zina et, derdi. Bunun üzerin Allah (Azze ve Ceile) ;
«Dünya hayâtının metâını elde etmek için iffetli olmak isteyen câriye (erinizi fuhşa zorlamayın. Her kim onları zorlarsa, iyi bilsin kî, onları zoı ladıktan sonra Allah ğafûr, rahimdir.» [14] âyet-i kerîmesini indirdi.

27- (...) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne A'meş'den, o da Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Übey İbnû Selûl'un Müseyke denilen bir cariyesi vardır. Ümeyme denilen bir cariyesi daha varmış. İbnû Selûl bunları zinaya zorlamış. Onlar da bunu Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)e şikâyet etmişler. Bunun üzerine Allah:
«Cariyelerinizi fuhşa zorlamayrn!» âyet-i kerîmesini gafurdur, rahimdir» kavli kerimine kadar inzal buyurmuş.
Bu hadîsdeki «lehünne» kelimesi âyetten değildir. Hadîsi izah için getirilmiştir. Bundan murad; Allah'ın afvu mağfireti cariyelere mahsus olduğunu bildirmektir. Çünkü zinaya zorlanan onlardır. Buradaki afvu mağfiretin zinaya zorlayan câriye sahiplerine şumûlü yoktur. Âyet-i kerimedeki :
«İffetli olmak isterlerse...» kaydı ekser ahvâle göre getirilmiş bîr kaydı vukûîdir. Çünkü zorlamak ancak iffetini muhafaza edenler hakkında mütesavverdir. İffetli olmak istemeyenler kendi arzularıyle zina ederler, onları bu işe zorlamaya hacet yoktur. Âyet-i kerîmeden maksad : Kadın iffetli olsun, olmasın zorla zina ettirilmesinin haram olduğunu beyândır. Namuslu olmak istemeyen bir kadını zinaya zorlamak ona sevmediği bi-rivle zina ettirmekle tasavvur olunur. Gerek isteyerek, gerekse mecbur edilerek yapılsın, zinanın bütün nevileri kat'iyetle haramdır.

4- Teala Hazretlerinin: «Bunlar O Kimselerdir ki, Dua Ederler Rablerinden Vesileyi Dilerler:..» Âyet-i Kerimesi Hakkında Bir Bab

28- (3030) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Efcû Ma'mer'den, o da Abdullah'dan naklen Allah (Azze ve Celle) 'nin :
«Bunlar o kimselerdir ki, dua ederler, Rablerinden vesileyi dileyerek her bîri ona daha yakın olmak islerler.» [15] Âyet-i kerîmesi hakkında rİ-vâyette bulundu.
Abdullah şöyle demiş : Cinlerden bir cemâat müslUman olmuşlardı. Bunlara tapanlar vardı. Tapanlar ibâdetleri üzere kaldılar, cinlerden bu cemâat müslüman oldu.

29- (...) Bana Ebû Bekr b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Ebû Ma'mer'den, o da Abdullah'dan :
«Bunlar o kimselerdir ki, dua ederler. Rablerinden vesileyi dilerler.,.» âyeti hakkında rivayette bulundu. Abdullah şöyle demiş : İnsanlardan bir cemâat, cinlerden bir cemaata taparlardı. Derken cinlerden olan cemâat müslüınanliği kabul etti. İnsanlar İbâdetlerinde sabit kaldılar. Bunun üzerine :
«Onlar öyle kimselerdir ki, c!ua ederler; Rablerinden vesileyi dilerler.» âyeti indi.

(...) Bu hadîsi bana Bişr b. Iîâlid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed (yâni; İbnû Ca'fer), Şu'be'den, o da Süleyman'dan naklen bu isnadla haber verdi.

30- (...) Bana Haccâc b. Şâir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû's-Samed b. Abdi'l-Varis rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Katâde'den, o da Abdullah b. Ma'bed Ez-Zimmânfden, o da Abdullah b. Utbe'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen :
«Onlar öyle kimselerdir ki, dua ederler; Rablerinden vesileyi dilerler.» âyeti hakkında rivayette bulundu. Abdullah şöyle demiş: Bu âyet Arab-lardan bir cemâat hakkında inmiştir. Bunlar cinlerden bir taifeye taparlardı. Derken cinliler müslümanlığı kabul etti de, onlara tapan insanların haberi bile olmadı. Bunun üzerine :
«Onlar öyle kimselerdir ki, dua ederler; Rablerinden vesileyi dilerler.» âyeti indi.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Tefsir» bahsinde tahric etmişlerdir.
Âyetteki vesileden murad; yakınlıktır. Bu yakınlığı dileyenler müs-lüman olan cinlerdir. Cinlere tapan insanlarsa onlara tapmakta devam etmişlerdir. Cinlerin buna rızâları yoktur, çünkü müslüman olmuşlardır. İbni Abbâs hazretlerinden meşhur olan rivayet bu ise de, yine ondan bir rivayete göre bu âyet Hz. Üzeyr, Hz. İsa ve annesi Meryem'e tapanlar hakkında nazil

olmuştur. Âyet-i kerîmenin sonundaki :
«Bu mabudlardan her biri Allah'a daha yakrn olmaya çalışır.» buyu-rulmasi, âyetin bunlara tapanlar hakkında indiğini te'yid eder.

5- Berae, Enfal ve Haşr Süreleri Hakkında Bir Bab

31- (3031) Bana Abdullah b. Muti' rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Hü-şeym, Etû Bişr'den, o da Saîd b. Cübeyr'den nakler rivayet etti. (Şöyle demiş) : İbnü ATsbas'a : Tevbe sûresi nedir? diye sordum,
— Tevbe mi? Bilâkis o fâdîhadır. Onlardan bazıları, onlardan bazı lan sözü, ine ine halk bu sûrede bizden zikredilmedik kimse kalmayacak zannettiler.
— Enfal sûresi nedir? dedim.
— O, Bedir süresidir! cevâbını verdi.
— Yâ Haşr sûresi? dedim.
— O sûre Benî Nadr hakkında inmiştir, cevabını verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir»'de tahric etmiştir. Fâdıha : Kepaze eden, demektir. Tevbe sûresinde : «Onlardan bazıları Peygambere eziyet verirler.» «Onlardan bazıları sadakalar hakkında sana göz kırparlar.» «Onlardan bazıları bana müsade et, derler, ilâh...»gibi âyetlerle birçok kimselerin ayıpları beyân edildiği için İbnû Abbas (Radtyaîlahu anh) Tevbe sûresine bu ismi vermiştir.
Hz. Saîd, îbni Abbâs (Radiyallahu aı)'a bu sûrelerin nüzul sebeplerini sormuştur.

6- Şarabın Haram Kılınmasının Nüzulu Hakkında Bir Bab

32- (3032) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir, Ebû Hayyan'dan, o da Şa'bî'den, o da İbnû Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Ömer, Kesûlüllah (Sallaliahü Aleyhime Sellem}'\n minberi üzerinde hutbe okuyarak Allah'a hanı d ü sena etti. Sonra şöyle dedi:
— Bundan sonra! Dikkat edin ki, şarabın haram kılınması indiği gün olmuştur. O beş şeyden olur : Buğdaydan, arpadan, kuru hurmadan, kuru üzümden ve baldan. Hamr, aklı örten, şeydir. Üç şey de var ki, ey cemâat ben Resûmullah (Sallaliahü Aleyhi ve Setlem) 'in bunlar hakkında bize bilgi vermiş olmasını dilerdim. Bunlar dede, kelâle ve rîbâ bablarından bazı bablardır.

33- (...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû İd-ris haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayyân, Şa'oî'den, da İbnü Ömer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Ömer b. Hattab'ı ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve SeHem)'\ı minberi üzerinde şunu söylerken işittim:
— Bundan sonra! Ey cemâat! Gerçekten şarabın haram kılınması inmiştir. O beş şeyden olur; Üzümden, kuru hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamr, aklı örten şeydir. Üç şey de var ki, ey cemâat! Ben ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in bunlar hakkında bize kendisinde karar kılacağımız bilgi vermiş olmasını dilerdim. (Bunlar) Dede, kelâle ve ribâ bablarından bazı bablardır.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe dahî rivayet ettj. (Dedi ki) : Bize İsmail b. Uleyye rivayet etti. H.
Bize İsbak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus haber verdi, iler iki râvi Ebû Hayyan'dan bu isnadla yukarkilerin hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız İbnû Uleyye'nin hadîsinde İbnû İd-ris'in dediği gibi «Üzüm»; İsa'nın hadîsinde ise îbnû Müshir'in dediği gibi «Kuru üzüm» denilmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Eşribe», «Kitabu't-Tefsir» ve «KHâ-bu'l-İ'tisam»'da tahric etmiştir.
Hadîs-i şerîf: İbnû Mâce 'den gayri diğer sahîh sahipleri de tahric etmişlerdir. Hz. Ömer'in şarabın haram kılınması inmiştir. Sözünden muradı Mâide süresindeki şarab âyetidir. Hattâbî diyor ki: «Ömer (Radiyallahu anh) 'm bu hadîsde şarab yapılan beş.şeyi sayması, onun zamanında bu isimler meşhur olduğu içindir. Bunlar Medine'de umumî olarak bulunmuyorlardı. Buğday, kıymetli bal da onun gibi hattâ daha nâdir bulunuyordu, Ömer (Radiyallahu anh) kendilerinden sarab yapılan şevlerin bilinenlerini saymış; pirinç ve saire gibi bu mânâda olanlpn da onlar mesabesinde tutmuştur.» Hz, Ömer'in üç şey hakkında ReeûHUlah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem}'in beyanatta bulunmuş olmasını istemesi, onun beyânı ictibad mahzurundan salim olduğu içindir. Zîra içtihadda hatâ olabilir. Müctehid hatâ ettiği takdirde dahî bir ecir kazanırsa da. iki ecirden mahrum olur. Nasla amel ise. mahz-ı isabettir. Ömer (Radiyallahu aft)'m saychğı üç şeyden biri. dedenin mirasçı olmasıdır. Dedenin kardeşi hacbedip etmemesi, kardeşle mahcûb olun olmaması ve alacağı mirasın mikdân hususunda ashab-ı kiram çok ihtilâf etmişlerdir. Meselenin tafsilâtı fıkıh Mta^larmdadır.
İkincisi kelâle meselesidir. Kelâle evlâdı ve babası olmayan kimsedir İbni Abbâs 'dan bir rivayete göre sâdece evlâdı olmayandır. Bazıları kelâlenin üç mânâya geldiğini söylerler. Bunlar :
1- Evlâdı ve babası olmayan,
2- Çocuğu doğmayan, geriye babası kalmayan ve
3- Evlât ile baba tarafından akrabadır.
Üçüncüsü : Rîba bablarından bazılarıdır. Hz. ömer'in sozündeı bunların bazılarını bildiği anlaşılmaktadır.

7- Teala Hazretlerinin: «Bunlar Rableri Hakkında Mücadele Eden İki Hasımdır...» Âyeti Hakkında Bir Bab

34- (3033) Bize Amr h. Zürâra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-şeym, Ebû Hâşim'den, o da Ebû Miclez'den, o da Kays b Ubad'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Zer'i:
«Bunlar Rabierı hakkında mücâdele eden iki hasımdır.» [16] âyeti
Bedir gününde mübarezeye çıkan Hamza, Alî, Ubeyde b. Haris, Rabia'mn iki oğlu Utbe ile Şeybe ve Velîd b. Utbe hakkında nazil olmuştur, diye yemin ederken işittim.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti.
Bana Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-ralıman rivayet etti. Her iki râvi Süfyan'dan, o da Ebû Hâşim'den, o da Ebû Miclez'den, o da Kays b. Ubad'dan naklen rivayet etmişlerdir. Kays şöyle demiş: Ben Ebû Zer'i :
«Bunlar iki hasımdır...» âyetinin indiğine yemin ederken işittim...
Râvi Hüseyin'in hadîsi gibi nakletmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu'I-Megazî» ile «Kitabu't-Tefsir»'de; Nesâî «Kitabu's-Siyer»'de tahric etmişlerdir.
Ayet-i kerîmedeki iki hasımdan murad; iki fırkadır. Hadîs-i şerifte iki tarafın mûbarizleri sayılmıştır. Bunlar müslümanlar tarafından Hamza, Ali ve Ubeyde b. Haris; küÜar tarafından Utbo , Şeybe ve Velîd 'dir. Hz. Hamza, Şeybe 'nin karşısına çıkarak onu tepelemiş, Hz. Ali de Ve1id'le mübareze ederek onun işini bitirmiştir. Yalnız, Hz. Ubeyde, Utbe ile mübareze ederken yaralanmış, harbden dönerken bu yaradan vefat etmiştir. Hz. Hamza ile Ali (Radiyallahu anh) onun mübarizini de tepelemişlerdir.
Darekutnî bu hadis hakkında söz etmişse de, Nevevî onun itirazını reddetmiş, hadîsde hiç bir za'f ve iztırab olmadığını bildirmiştir.

---

[1] Sûre-i Mâide, âyet: 3.
[2] Sûre-i Nisa, âyet: 3.
[3] Sûre-1 Nisa, âyet: 127.
[4] sûre-i Nisa, âyet : 6
[5] Sûre-i Ahzâb, âyet : 10.
[6] Sûre-i Nisa, âyet: 128.
[7] Sûie-I Nisa, âyet: 93.
[8] Sûre-i Furkan, âyet : 68.
[9] Sûre-İ Furkan, âyet: 70.
[10] Sûre-i Nisa, âyet: 94.
[11] Sûre-i Bakara, âyet: 189.
[12] Sûre-i Hadîd, âyet: 16.
[13] Sûre-i A'raf, âyet: 31.
[14] Sûre-i Nur, âyet: 33
[15] Sûre-i İsra, âyet: 57.
[16] Sûre-i Hac, âyet: 19.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

95- KİTABUT-TEMENNÎ
1- Temenni Hakkında Gelen Şeyler Ve Şehîd Olmayı Temenni Eden Kimse Babı
2- Hayır Temenni Etmek Ve Peygamber(S)'İn: "Benim Uhud Dağı Kadar Altınım Olsa... " Sözü Babı
3- Peygamber(S)'in: "Hacc Aylarında Umrenin Cevazını Şimdi Hatırladığım Gibi İhrama Girerken De Önden Bilmiş Olaydım, Kurbanlık Sevk Etmezdim" Sözü Babı
4- Peygamber(S)'İn: 'Keski Şöyle Şöyle Olsaydı*' Demesi Babı
5- Kur'ân Okumayı Ve İlim Öğrenmeyi Temenni Etmek Babı
6- Mekruh Olacak Temenniler Babı
7- Kişinin "Eğer Allah Olmayaydı, Biz Kendiliğimizden Doğru Yolu Bulamazdık" Sözü Bâbı
8- Düşmanla Karşılaşmak (Harbetmek) Temennisinin Keraheti Babı
9- "Keski Şöyle Olaydı" Diye Temenni Etmenin Caiz Olması Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

95- KİTABUT-TEMENNÎ
(Temenni Kitabı)

1- Temenni Hakkında Gelen Şeyler Ve Şehîd Olmayı Temenni Eden Kimse Babı [1]

1-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: '" 'Nefsim elinde bulunan A ilah 'a yemîn ederim ki, şayet (acizlik hâllerinde) kendilerini yükleyecek binekler bulamadığım zamanda bile cihâddan benim ardımda geri kalmalarını kerîh görüp istemeyecek birtakım adamlar olmasaydı, Allah yolunda cihâda giden hiçbir seriyyemden geri kalmazdım. Allah bilir ki, Allah yolunda öldürülüp diriltilmeyi, ondan sonra öldürülüp diriltilmeyi, ondan sonra öldürülüp diriltilmeyi, sonra öldürülmeyi ne kadar isterdim!" [2].

2-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah yolunda mukaatele edip öldürülmemi, ondan sonra diriltilip öldürül-memi, ondan sonra diriltilip öldürülmemi, ondan sonra diriltilmemi ne kadar isterdim!"
Râvî: Ebû Hureyre bu "Öldürülmemi" kelimelerini üçer defa söylerdi de: Peygamber'in bunu böyle söylediğine Allah adiyle şehâ-det ederim! derdi, demiştir [3].

2- Hayır Temenni Etmek Ve Peygamber(S)'İn: "Benim Uhud Dağı Kadar Altınım Olsa... " Sözü Babı

3-.....BizeAbdurrazzâk, Ma'mer'dentahdîsettiki, Hemmâm ibn Münebbih es-San'ânî, Ebû Hureyre(R)'den şöyle işitmiştir Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Benim Uhud Dağı kadar altınım olsaydı, ondan bir dînâr yanımda bulunduğu hâlde üzerimden üç gece geçmemesini isterdim. Ancak üzerimdeki bir borç hakkında ayırıp da onu kabul edecek kimseyi bulmak maksadıyle gözetlemekte 'olduğum altın müstesnadır"[4].

3- Peygamber(S)'in: "Hacc Aylarında Umrenin Cevazını Şimdi Hatırladığım Gibi İhrama Girerken De Önden Bilmiş Olaydım, Kurbanlık Sevk Etmezdim" Sözü Babı

4-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "İşimden sonradan bildiğim hacc aylarında umrenin cevazını, evvelden bilmiş olaydım, kurbanlık sevketmez ve insanlarla beraber umre sebebiyle ihramdan çıktıkları zaman elbette ben de ihramdan çıkardım" buyurdu [5].

5-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler (Veda Haccı yolunda) Rasülullah'ın beraberinde idik. Yalnız hacc niyetiyle ihrama girdik ve zu'1-hiccenin dördünde Mekke'ye geldik. Peygamber (S) bizlere Ka'be'yi tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y etmemizi ve bu haccımızı umre yapmamızı ve ihramdan çıkmamızı emretti de, "Ancak beraberinde kurban bulunanlar müstesnadır, onlar ihramlarında devam ederler" buyurdu.
Câbir dedi ki: Bizlerden Peygamber ve Talha'dan başka kimsenin beraberinde kurban yoktu. Bîr de Alî, Yemen'den gelmiş, kurbanı beraberinde getirmiş ve:
— Ben, Rasülullah'ın ihrama girdiği gibi ihrâmlandım! demişti. Haccı umre yapmakla me'mûr olanlar (bu hâle taaccüb ederek):
— Bizler herbirimizin erkeklik organı (kadınlarımızla faydalanmamız sebebiyle) menî akıtır hâlde Minâ'ya gideceğiz (de Rasûlullah ihrâmlı kalacaktır)! demişlerdi.
Bu sözleri işitince Rasûlullah:
— "Ben eğer hacc aylarında umrenin cevazını şimdi bildiğim gibi ihrama girerken de önceden bilmiş olaydım, kurban sevketmez-dim. Ve yanımda kurbanım olmasaydı şimdi (ben de sizin gibi) ihramdan çıkardım" buyurdu.
Câbir şöyle dedi: Surâka ibn Mâlik el-Mudlicî, Peygamber Akabe cemresini taşlarken karşı geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bu haccı umreye çevirmek bize mi hâsstır? diye sordu.

Rasûlullah:
— "Hayır size hâss değil, ebedîdir" buyurdu.
Câbir şöyle dedi: Aişe Mekke'ye hayizlı olarak geldi. Peygamber ona bütün hacc ibâdetlerini yapmasını, yalnız temizleninceye kadar Ka'be'yi tavaf etmemesini ve namaz kılmamasını emretti. Nihayet Bathâ denilen Muhassab mevki'ine konakladıkları zaman Âişe (temizlendi ve tavaf etti de):
— Yâ Rasûlallah! Sizler bir hacc ve bir umre ile gidiyorsunuz da ben bir tek hacc ile mi döneceğim? dedi.
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah, Âişe'nin kardeşi Abdurrahmân ibn Ebî Bekr es-Sıddîk'a, kizkardeşini Ten'îm'den umre yapması için oraya kadar beraberinde götürmesini emretti. Âişe hacc günlerinden sonra zu'1-hicce ayında oradan bir umre yaptı [6].

4- Peygamber(S)'İn: 'Keski Şöyle Şöyle Olsaydı*' Demesi Babı

6-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- Medine'ye hicret ettiği zaman düşman saldırısından endîşe ederek) bir gece uyuya-, madı da:
— "Keski sahâbîlerimden elverişli bir kişi bu gece beni, bekçilik edip, muhafaza etseydi!" dedi.
Tam bu sırada biz ansızın bir silâh sesi işittik. Rasûlullah:
— "Bu kimdir?" diye sordu. Kendisine:
— Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tır yâ Rasûlallah! Seni bekleyip korumak için geldim! diye cevâb verildi.
Bunun üzerine Peygamber uyudu, hattâ biz O'nun horladığını işittik [7].
Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî şöyle dedi: Âişe, Bilâl'in şu şiiri söylediğini bildirdi:
Elâ leyte şı'rî hel ebîtenne leyleten, Bi-vâdin ve havlı ızhırun ve celîlu! Ve hel eriden yevmen miyâhe mıcerınetin, Ve hel yebduven lî Şâmetün ve Tafîlu!
(— Şunu bilmek isterim ki: Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl Dağlan acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)
Âişe:
— Ben Bilâl'in bu sözlerini Peygamber'e haber verdim, dedi [8].

5- Kur'ân Okumayı Ve İlim Öğrenmeyi Temenni Etmek Babı

7-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S) şöyle buyurdu: "İki hasletten başkasında gıbîa edişmek yoktur: Biri o kimsedir ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiş, o da gecenin saatlerinde ve gündüz zamanlarında Kur'ân 'ı okur durur. Onu işiten kimse de 'Keski Fulân kimseye verildiği gibi bana da Kur'ân ilmi verilseydi, elbette ben de onun yapmakta olduğu gibi yapardım' der, İkincisi de şu kimsedir ki, Allah ona mal vermiştir, o da malını hakk yolunda sarfet-mektedir. Onu gören kimse de 'Keski şu zâta verilen mal gibi bana da verilseydi de onun hayır işlemekte olduğu gibi elbette ben de işleseydim' der" [9].
Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilhamîd bu geçen hadîsi tahdîs etti [10].

6- Mekruh Olacak Temenniler Babı

"Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temennî etmeyin. Erkeklerin, kendi kazandıklarından bir payı olduğu gibi, kadınların da yine kendi kazandıklarından bir hissesi vardır. Allah'tan, O^nun lûtfundan isteyin. Şübhesiz ki, Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (en-Nisâ: 32) [11].

8-.....,en-Nadr ibnu Enes şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (R):
Eğer ben Peygamber(S)'i "Sakın ölüm temenni etmeyiniz!" buyururken işitmiş olmasaydım, muhakkak ölümü temennî ederdim, dedi [12].

9-.....(Tabiî büyüklerinden) Kays ibn Ebî Hazım şöyle demiştir: Biz hastalığında Habbâb ibnu'l-Erett(R)'e ıyâdet ediyorduk. Vücûdunun yedi yerine dağlama tedavisi uygulamıştı. Habbâb hastalığının şiddetli ıstırabını ifâde ederek:
— Eğer Rasûlullah (S) bizlere ölüm temennî etmemizi nehyet-meseydi, muhakkak ölümü temennî ederdim! Dedi [13].

10-.....Biz Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Ubeyd'den –onun ismi Sa'd ibnu Ubeyd mevlâ Abdurrahmân ibn Ezher'dir- haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin hiçbiriniz sakın ölüm temennî etmesin! Eğer o, sâlih bir kimse ise (hayâtta oldukça) salâh ve faziletini artırması umulur. Eğer fena bir kimse ise onun da tevbe edip Allah'ın rızâsını kazanması umulur!" [14].

7- Kişinin "Eğer Allah Olmayaydı, Biz Kendiliğimizden Doğru Yolu Bulamazdık" Sözü Bâbı

11-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb gününde (Hendek kazılırken) bizimle beraber toprak taşıyordu. Yemîn olsun ben O'nu, karnının beyazlığını toprak örtmüş hâlde gördüm, Kendisi (îbnRevâha'mn) şu beyitlerini

söylüyordu: "Levlâ ente me'htedeynâ nahnu Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ Fe-enzilen sekîneten aleynâ înne'l-ulâ -ve bazen de şöyle dedi:-
İnne'l-melee kad bağav aleynâ İzâ erâdû fitneden ebeynâ ebeynâ
(= Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamazdık. Sadaka da veremez, namaz da kılmazdık. Sen bizim üzerimize sekînet indir. Çünkü onlar -yâhud: O topluluk- bize tecâvüz etmişlerdir. Onlar bize fitne yapmak istedikleri zaman, bizler fitneden çekindik, çekindik!)"
Rasûlullah bunları söylerken sesini yükseltiyordu [15].

8- Düşmanla Karşılaşmak (Harbetmek) Temennisinin Keraheti Babı

Düşmanla karşılaşmanın kerîh olduğu hadîsini el-A'rec, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmiştir [16].

12-.....Bize Ebû İshâk, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Umer ibn Ubeydillah'ın himayesinde olan Ebu'n-Nadr Sâlim'den tahdîs etti. Bu Ebu'n-Nadr, efendisi Umer'in kâtibi idi. Ebu'n-Nadr şöyle dedi: Abdullah ibn Ebî Evfâ (R), efendisi ve Kureyş ilerigelenlerinden olan Umer ibnu Ubeydillah'a bir mektûb yazdı da bu mektubu ben okudum. Bu mektubun içinde Rasûlullah(S)'ın: (Ey insanlar!) Düşmanla karşılaşmak (harbetmek) temennietmeyiniz! Fakat Allah'tan harb felâketinden selâmette kılmasını isteyiniz" buyurduğu hadîsi vardı [17].

9- "Keski Şöyle Olaydı" Diye Temenni Etmenin Caiz Olması Babı

Çünkü Yüce Allah, Lût Peygamber'in şu sözünü haber verdi: "Eğer size (yetecek) bir kuvvetim olsaydı, yâhud sarp bir kaleye sığınabilseydim! dedil' (Hûd: so) [18].

13-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti ki, el-Kaasım ibn Muhammed şöyle demiştir: İbn Abbâs (R) birbirleriyle la'netleşen karakocayı zikretti. Bunun üzerine Abdullah ibnu Şeddâd, îbn Abbâs'a:
— Bu kadın, Rasûlullah(S)'ın "Beyyinesiz olarak bir kadını rec-meder olaydım (bu kadını recm ederdim)*' buyurduğu kadın mıdır? diye sordu.
İbn Abbâs:
— Hayır, o kadın İslâm'da kötülüğü açıktan yapan (lâkin bu kötülükler onun üzerine beyyine üe sabit olmayan ve i'tirâf da etmeyen) bir kadın idi, demiştir [19].

14- Bize Alî ibn Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Bize Atâ ibn Ebî Re-bâh tahdîs edip şöyle dedi. Peygamber (S) bir gece yatsı namazânı gece karanlığı olan atame vaktine kadar geciktirdi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb dışarı çıktı da:
— Namaza gel yâ Rasûlallah! Mesciddeki kadınlar ve çocuklar uyudular! diye seslendi.
Akabinde Rasûlullah (S) başı su damlatarak dışarıya çıktı ve:
— "Eğer ümmetim üzerine -yâhud: İnsanlar üzerine- meşakkat verecek olmasaydım..." -Sufyân ibn Uyeyne yine şöyle dedi: "Ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım bu namazı işte bu saatte kılmalarını emrederdim" buyuruyordu.
Ve îbn Cureyc de Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da İbn Abbâs'tan şöyle söyledi: Peygamber (S) o yatsı namazını geciktirdi. Umer de geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Kadınlar ve çocuklar uyudular! diye seslendi. Bunun üzerine Rasûlullah yan tarafından yıkanma suyunu eliyle silerek dışarı çıktı da:
— "Şu muhakkak ki yatsı namazı vakti budur. Eğer ümmetim üzerine meşakkat yükleme korkusu olmasaydı..." buyuruyordu.
Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Bize Atâ bu hadîsi, senedinde İbn Ab-bâs olmayarak tahdîs etti. Amma Amr ibn Dînâr kendi rivayetinde: Rasûlullah başı su akıtarak çıktı, dedi.
İbn Cureyc de: Bedeninin yanından yıkanma suyunu eliyle silerek dışarı çıktı, dedi.
Amr ibn Dînâr: "Eğer ümmetim üzerine meşakkat yüklemem korkusu olmasaydı" demiştir.
İbn Cureyc de: "Şu muhakkak ki, yatsı namazı vakti budur. Eğer ümmetime meşakkat vermem olmasaydı (elbette bu saatin yatsı namazı saati oltnasıyle hükmederdim)" diye söyledi.
Ve İbrâhîm ibnu'l-Munzir şöyle dedi: Bize Ma'n tahdîs etti. Bana Muhammed ibn Müslim, Amr ibn Dînâr'dan; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs etti [20].

15-.....Bize el-Leys, Ca'fer ibn Rabîa'dan tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Hürmüz el-A'rec de şöyle demiştir: Ben Ebû Hurey-re(R)'den işittim, Rasûlullah (S): "Ümmetim üzerine meşakkat vermek korkusu olmasaydı, kendilerine muhakkak misvak kullanmalarını emrederdim" buyurmuştur.
Ona Süleyman ibnu'l-Mugîre, Sabit el-Bunânî'den; o da Enes'-ten; o da Peygamber(S)'den olmak üzere mutâbaat etmiştir [21].

16-.....Bize Humeyd et-TavîI, Sabit el-Bunânî'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazân ayının

sonunda (iftar vaktinde yemeyip içmeyerek) orucunu birbirine uladı. Bunun üzerine birtakım insanlar da oruçlarını (arada birşey yemeyerek) birbirine uladılar. Onların bu oruç ulamaları Peygamber'e ulaşınca:
— "Eğer ay benim için uzatılsaydı, bu derinlemesine gidicilerin derinleştirmelerini terkedecekleri bir ulamayı muhakkak yapardım, Şübhesiz ben sizin gibi değilim. Ben, Rabb'im beni doyurur ve içirir hâlde bulunurum" buyurdu.
Süleyman ibnu'l-Mugîre, Sâbit'ten; o da Enes'ten; o da Peygam-ber'den olmak üzere rivayet etmekte Humeyd'e mutâbaat etmştir [22].

17-..... Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu HâIid, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Ona da Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ulama orucu tutmaktan nehyetti. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu öbür güne ekliyorsun? dediler.
Rasûlullah:
— "Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabb'im beni doyurur ve Rabb'im bana su içirir hâlde gecelerim" buyurdu.
Fakat sahâbîler oruçları birbirine eklemekten vazgeçmediklerinde, Rasûlullah oruçlarını bir gün, sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) birbirine ekledi. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah oruç eklemekten vazgeçmeyenleri tevbîh eder gibi:
— "Eğer hilâl gecikseydi, sizin için (ders olsun diye) ben de o kadar daha artırırdım!" buyurdu [23].

18-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e îsmâîl'in duvarından:
— Bu duvar Beyt'ten midir? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Evet (duvar, Beyt'tendir)" buyurdu.
Ben yine:
— Kureyş için ne mâni' vardı ki bu duvarı Beyt'e girdirmediler? dedim.
Rasûlullah:
— "Senin kavmin Kureyş'in bu hicri Ka'be'ye girdirmeye bütçeleri yetmedi (Beyt'i daralttılar)" diye cevâb verdi.
Ben:
— Ka'be'nin kapısı niçin bu kadar yüksektir? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Senin kavmin dilediklerini Beyt'e koymak, dilediklerini de
koymamak için" cevâbım verdi.
Sonra Rasûlullah:
— "Yâ Âişe! Eğer senin kavmin Kureyş, Câhiliyet devrine yakın olmasaydı ben duvarı Beyt'e katmak, Beyt'in kapısını da yer seviyesine indirmek isterdim. Fakat böyle yapıldığında kavminin kalbleri-nin kırılmasından endîşe ederim" buyurdu [24].

19-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Eğer hicret olmasaydı, ben muhakkak Ensâr'dan bir kişi olurdum. Eğer Ensâr bir dere yâhud bir dağ yoluna girselerdi, muhakkak ben Ensâr'ın vadisine yâhud Ensâr'ın dağ yoluna girerdim!" [25].

20-.....Bize Vuheyb, Amr ibn Yahya'dan; o da Abbâd ibn Temım'den; o da Abdullah ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: 'Eğer (tebdili caiz olmayacak) hicret olmasaydı, elbette ben Ensâr'dan bir kimse olurdum. Eğer insanlar bir vâ-dîye yâhud bir dağ yoluna girip gîîselerdi, ben muhakkak Ensâr'ın vadisine ve dağ yoluna girer giderdim/"
Bu hadîsi Enes'ten; o da Peygamber'den "Bir dağ yoluna girseydi. .." lafzıyle rivayet etmekte Ebû Teyyâh da Abbâd ibn Temîm'e mutâbaat etmiştir [26].

---

[1] el-Menyu: Takdir eylemek ma'nâsınadır... Şârih der ki: Bu madde takdîr ma'-nâsına konulmuş olup diğer ma'nâlar birer şu'be ile ondan dallanırlar...
el-Menâ ve'l-Meniyye:... Kasd ve arzu ma'nâsınadır ki, istek ta'bîr olunur.
et-Temennî, tefa'ul vezninde bir nesneyi dilemek ve ummak ma'nâsınadır ki, takdîr ma'nâsmdan alınmıştır, arzu "eylediği nesneyi nefs ve muhayyilede takdîr ve tasvirden ibarettir.
et-Münye, el~Minye, el-Umniye: Umulan ve temennî olunan arzuya ve maksûda denir... (Kaamûs Ter.).
Temennî, mümkün olsun, mum teni' ve muhal olsun, geleceğe dâir birşeyin meydana gelmesini dilemektir. Bu dilek ve irâde, buğz ve hased gibi kötülenen birşeyle ilgili olmaz da hayırlı birşeye âid olursa makbuldür. Rica ile Temenni arasında şu fark vardır: Rica, mümkin olan şeyi dilemeğe mahsûstur. Temennî ise mümkini de mümteni'i de şâmildir.
[2] Bu hadîste "Sümme = Sonra", altı kerre tekrar edilmiş ve öldürülmekle sona erdirilmiştir. Çünkü hedef şehîdlik olduğu için, onu sonuncu kılmıştır. el-Vudd, Râgib'ın dediği gibi, birşeyi sevmek ve meydana gelmesini temennî eylemektir. Fadl ve hayır temennî etmek, bunun vâki' olmasını gerekli kılmaz...
Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Şehîdlik temennî etmek bâbı"nda geçmişti.
[3] Bu aynı hadîsin başka bir yoldan rivayetidir. Bunda "Sümme = Sonra" kelimesi yedi kerre tekrar edilmiş, sonuçta "Diriltilmek" getirilmiştir. Bunun fâidesi te'kîddir.
[4] Bu hadîsin bir rivayeti başlıktaki lafızla Rikaak'ta geçmiştir: Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in beraberinde idim. Uhud'u görünce: "Benim için Uhud'un altın olmasını, ondan bir dînârın üç günden fazla yanımda beklemesini arzu etmem. O bir dinarı da ben yalnız borç ödemek için hazırlarım..." buyurdu
[5] Çünkü kurban sahibinin kurban yerine ulaşıncaya kadar ihramdan çıkması müm-kin olmaz. Peygamber bunu sahâbîlerin gönüllerini hoş etmek için söylemiştir. Zîrâ Rasûlullah ihrâmlı iken kendilerinin ihramdan çıkmaları onlara ağır geliyordu. Bunun bahisleri Hacc Kitâbi'nda geçti.
el-îstidbâr:... Bir hususun önünde bilmediği nesneyi, âhirinde bilmek ma'-nâsına kullanılır. îstikbâlrm zıddıdır. "İstikbâl", bir nesneyi önünden bilip karşılamaktır .
[6] Bunun bir rivayeti Hacc Kitabı, "Hayızlı kadm Ka'be'yi tavaftan başka bütün hacc fiillerini yapar bâbı"nda geçmişti.
Muhassab, Mekke ile Minâ arasında bir yerdir. Teşrik günlerinden sonraki gece -ki bayramın dördüncü günü bittikten sonraki gecedir- orada geçirilir. Buraya "Hayfu Benî Kinâne" de denir.
Ten'îm, Mekkeliler'in mîkaadlanndan biridir. Harem hâricinde Mekke'ye
bir fersah mesafededir. Orada "Âişe Mescidi" dedikleri bir mescid de vardır.
[7] Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Gazvede bekçilik, nevbetçilik yapmak bâbı"n-da geçti. Buradaki başlığa uygunluğu gâlib olarak mustehîle, az olarak da müm kine ilgili olan "Leyte"temenni harfinden dolayıdır. Hadîste bekçilik ve temennî ettiği mekânda gece geçirmek şıkkları; her ikisi de mevcûd bulunmuştur.
[8] Bunun tamâmı Hicret Kitabı, "Peygamber'in Medine'ye gelişi bâbı"nda geçti. Başlığa uygunluğu Âişe'nin Peygamber'e haber verdiği Bilâl Habeşî'nin bu sözlerinde "Leyte" temennî harfinin bulunmasıdır.

[9] Başlığa uygunluğu "Keski Fulân kimseye verildiği gibi, bana da verilse idi"közlerinden alınır, çünkü bunda temennî etmek vardır.
Bu hadîsin bir rivayeti İlim Kitâbı'nda, Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinden olmak üzere geçmiştir. Bir diğer rivayeti de Kur'ân'in Faziletleri Kitâbı'nda yine Ebû Hureyre'den olmak üzere geçmiştir. Tevhîd'de de gelecektir.
[10] Bu isnâdda iki şeyh: Usmân ibn EbiŞeybe ile Kuteybe ibn Saîd olduğu; bunların da Cerîr'den rivayet ettiklerine işaret vardır.
[11] Allah'ın bâzınıza diğerinden fazla olarak bahşettiği mukadderatı temenniye de kalkışmayınız, birbirinizin malına, mevkiine ve şâir nail olduğu vehbî veya kes-bî mazhariyetlerine göz dikmeyiniz. Zîrâ bu gibi temenniler evvelâ hased ve nef-sâniyet ve adavet uyandırır. Saniyen ilâhî takdir ve kısmete razı olmamayı iş'âr eder. Üçüncü olarak kendi hakkında mukadder olmayan birşeyi temennî etmek, kader hikmeti ile muâraza ve beyhude bir elemdir. Diğerinin hakkında kesb ile mukadder olanı kuru kuru temennî bir atâlet, batâlet ve vakit zayi' etmektir. Kesbsiz mukadder olanı temennî de boş bir muhal temennidir... Bunun için gerek erkek, gerek dişiye yaraşan, diğerinin nasibini temennî değil, Allah'ın kendisine bahşettiği kaabiliyet ve ictihâd ile mütenâsib olarak çalışmak ve Allah'tan istemektir. Binâenaleyh çalışınız ve Allah'tan ve Allah'ın fazlı ihsanından isteyiniz de herkesin elindeki şeyleri temennî etmeyiniz. Allah herşeye alîmdir, herkesin istihkaakını bilir ve tafdîlini ilmiyle yapar. Demek ki nehyin asıl hedefi hasedden, atâletten, ilâhî hükümlere ve mukadderata i'tirâzdan men' ve fazilete ve kerîme giriş, hased ve temennî ile değil, amel ile taleb edilmesi lâzım geldiğini hatırlatmaktır {Hakk Dîni, II, 1346).
[12] ölümü temenniden nehy, bunda mefsedet olduğu içindir. O da hayât ni'metini izâle ve hayâtta sabit olacak fâideleri gidermektir. Çünkü Allah ecelleri takdîr etmiştir, ölümü temennî İse kaza ve kadere razı olmamaktır ve O'nun hükmüne teslim olmamaktır. Bunu Müslim, Duâlar'da rivayet etmiştir.
[13] Bunun bir rivayeti Tıbb'da da geçmişti.
[14] Bunun da bir rivayeti Tıbb'da geçti. Hadîs, kazaya rızâyı ve Yüce Allah'ın emrine teslîm olmayı teşvik eylemektedir.
[15] Başlığa uygunluk "Levlâ entç..." sözlerindedir. Bunun birer rivayeti Cihâd'da ve Mağâzî'de, "Hendek gazvesi' nde hendek kazılması bâbı"nda daha bütün olarak geçmişti.
[16] Ebû Hureyre'nin bu rivayeti Cihâd Kitâbı'nm sonlarında muallak olarak geçmişti.
[17] Abdullah ibn Ebî Evfâ, sahâbî oğlu sahâbîdir. Rıdvan Bey'ati'nde bulunmuştur. Kûfe'de en son vefat eden sahâbîdir. Vâkidî 86 târihinde vefat ettiğini bildirmiştir.
ibn Ebî Evfâ bu hadîsi buradaki rivayetten de anlaşılacağı üzere, Kureyş şeriflerinden Umer ibn Ubeydillah'a gönderdiği bir mektûbda bildirmiştir. Bu mektûb, Umer ibn Ubeydillah'ın kölesi ve husûsî kâtibi olan Salim Ebu'n-Nadr tarafından okunmuş ve böylece rivayet edilmiştir. Buhârî'nin Cihâd'da ve daha başkasında Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan getirdiği birkaç rivayetinde Ah-zâb harbinde Rasûlullah'ın orduya verdiği günlük emirleri arasında "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmak (harb etmek) temenni etmeyiniz! Fakat (harb felâketinden dünyâ ve âhiret çetinlikleri ve belâlarından koruması için) Allah'tan afiyet ve selâmet isteyiniz..." ta'lîmâtı da vardı.
İşte bu ve benzeri nasslardan dolayı İslâm harb hukukuna göre, harb te-mennîsi ve arzusu nehyedilmiştir. Beldeleri tahrîb ve kullan azâblandırmadan ibaret olduğundan harb, haddizatında çirkindir, fenadır, sulh ve selâmet asıldır. Harb ancak zaruret üzerine başvurulan bir vâsıtadır. Bu zaruret gerçekleşince de, harbin bütün şiddetlerine sabredilmesi dînî ve vatanî bir vazîfedir.
[18] Buhârî konuşmada "Lev" kelimesini kullanmanın cevazına, bu âyette gelen Lût Peygamber'in bu sözüyle hüccet getirmiştir. Lût Peygamber'in bu sözünün cevâbı hazfedilmiştir ki, o da "Ben o takdirde muhakkak sizleri def ederdim" sözüdür.
Bununla İlgili bir hadîs Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.
[19] Bunun bir rivayeti Liân Kitâbı'nda geçmişti, başlığa uygunluğu "Eğer recm edici olaydım..." sözündedir.
[20] Hadîsin başlıkla uygunluğu "Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım..." sözünde olduğu meydandadır.
Buhârî hadîsin değişik râvîler tarafından getirilen farklı ta'bîrlerini hiç bıkmadan ayrı ayrı yollardan tesbît edip bildirmiştir. Arada bâzı rivayetlerin mevkuf hadîs gibi görünenleri olmuş ise de en sondaki senedle bunların hepsi merfû' olduğunu da göstermiştir.
Bu hadîsin Namaz Kitabı, "Yatsı namazının geri bırakılması bâbi"nda da bâzı rivayetleri geçmişti.
[21] Oruç Kitâbı'ndaki Ebû Hureyre hadîsinde "Her abdest aldıkça kendilerine mis-yoklanmayı emrederdim" lafzıyle gelmiştir. Bâzı nüshalarda "Herbir namâzsı-rasında kendilerine misvak kullanmalarını emrederdim" lafzıyle gelmiştir. Hanefîler "Her abdest alışta" rivayetine tutunarak, misvak kullanmayı abdest alırken namaz vaktine tahsis ederler... "Her namazda "hadîsini de bu ma'nâya hamlederler.
[22] Bu hadîsin bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçti. Bastığa uygunluğu "Eğer ay benim için uzatılsaydı..." temennîsindedir.
[23] Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Bunun da bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçti.
[24] Bunun da bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda geçti.
[25] Bu hadîsin bir rivayeti Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nda geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Eğer hicret olmasaydı" sözündeki temennî ifâdesindedir. Hadîsin bu cümlesiyle Peygamber, Ensâr'a muvafakatini ve Ensâr'ı başkalarına tercîh ettiğini en belîğ bir uslûb İle bildirmiştir. Şübhesiz bu derece yüksek şehâ-det, Ensâr'ın ahde vefa ve komşuluk, arkadaşlık haklarına feragatle uyma gibi faziletleri hâiz bulunmalarından dolayıdır...
[26] Bunun da bir rivayeti bu senedle bundan daha bütün ve uzun bir metinle Tâif gazvesi bâbı'nda geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEMİZLİK BAHSİ.....74
Suların Hükümleri.....74
Necasetler.....77
Kazâ-i Hacet (Abdest Bozmak).....84
İstincâ (Taharetlenme.....89
Abdestin Fazileti.....92
Abdestin Alınış Şekli.....95
Parmaklan Sokup Ovalamak (Hilallemek), Misvak ve Elleri Yıkamak.....100
Buruna Dolu Su Vermek, Sümkürmek Abdesti İyi Almak ve Diğer Bahisler.....103
Abdesti Bozan Şeyler.....107
Mestlere Meshetmek.....114
Teyemmüm.....117
Cünüblükten Yıkanmak (Boy Abdesti.....123
Hamam(da Yıkanma), Müslüman Olan Bir Müşrik veya Gayri Müslimin Yıkanması ve Aybaşı Olan Kadın.....131
Hayız.....134
TAHRİC

TEMİZLİK BAHSİ

344-Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh'-dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Temizlik imanın yarısıdır. «el-Hamdu lil-lahi» Mizân'ı doldurur; «Sübhânallahi ve'l-hamdü lillahi» göklerle yer arasını doldurur lar yahut doldurur: namaz nurdur; sadaka burhandır; sabır ılıktır. Kur'ân İse, ya lehine ya da aleyhine bir delildir. Tüm İnsanlar sa bah erken çıkarlar, kimisi nefsini satar; kimi si onu ya azat edip (ate§ten) kurtarır, ya da helak eder."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâî.]

SULARIN HÜKÜMLERİ

345-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gehp şöyle sordu;
"Biz gemiye binip denize açılıyoruz; yanı mızda az su oluyor; onunla abdest ahrsak, su suz kalabiliriz. Bu durumda, deniz suyundan abdest alabihr miyiz?" Şöyle buyurdu:
"Onun suyu temizdir, (içinden çıkan) ölü sü de helâldir." [Muvattâ ve Sünen ashabı.)
346-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Dedik ki: "Ey Allah Resulü! Sana Budâa kuyusundan su çekilip getiriliyor, oysa o ku yuya köpek leşleri, hayız bezleri, insan dışkı ları atılıyor." Şöyle buyurdu: "(Bol) su temiz dir, hiçbir §ey onu necis kılamaz."
347-Diğer rivayet: "Budâa kuyusundan abdest alabilir miyiz? O kuyuya (bilindiği gi bi) hayız bezleri atılıyor" (dedik).
[Ashâb-ı Sünen]
348-Ebû Dâvud şunu da ekledi:
Kuteybe'den duydum, dedi ki:
Budâa kuyusunu bilen birine sorarak; de dim ki: "Onun suyu ne kadardır?"
"Fazlalaştığı zaman göbek altına kadar yükselir."
"Azaldığı zaman?"
"Avret mahalline varmaz."
Ebu Dâvud dedi ki: "Cübbem ile (genişli ğini) ölçtüm, üzerine doğru çektim; sonra ölç tüm; genişhgi altı arşın geldi. Sonra (kuyunun içinde bulunduğu) bostanın bakıcısına sor dum:
«Bu zamana kadar kuyunun yapısında hiç değişiklik oldu mu?» Cevap verdi:
«Hayır.» Baktığımda suyun rengi değiş mişti."
349-İbn Ömer radİyallahu anh'dan: Çorak bir arazide hayvanların ve yabani hayvanların gelip su İçlikleri sular sorulurken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i işit tim; cevaben şöyle buyurdu: "5h, iki külle {yaklaşık 92 litrelik su kabı) olursa necis ol maz." [Sünen ashabı]
350-Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbiriniz durgun suya bevl edip de son ra orada yıkanmasın!"
[Muvütla hariç, Kütüb-i şilte]
351-Onun rivayetlerindendir: "Durgun suya bevl edip de sonra abdest almasın!"
352-Rivayetlerindendir: "Durgun suya bevl edip de sonra cünüplükten yıkanmasın!"
35 3-Rivayetlerindendir: "Ey Ebû Hurey-
re! Peki nasıl yapalım (yıkanalım)?" dediler. "Sudan alıp alıp yıkanın" dedi.
354-Ömer radİyallahu anh'dan: O, aralarında Amr b. el-Âs'ın da bulundu ğu bir kafile ile yola çıktı. Yolda bir havuzun yanına vardılar; Amr b. el-Âs dedi ki:
"Ey havuz sahibi, havuzuna yabani hay vanlar gelir mi?" Ömer atıldı ve şöyle dedi: "Ey havuz sahibi, bunu söyleme, çünkü biz yabani hayvanların peşinden su alacağız, onlar da bizim peşimizden sulanacaklar." [Muvattâ]
355-Rezîn der ki: Ömer'in hadisinde bazı raviler şunu da ekledi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in bu tür havuzlar hakkında şöyle buyur duğunu duydum: «O hayvanların içinden alıp içtikleri (su) kendilerinindir, kalan ise bizim için hem temizleyici bir abdest ve gusül suyu, hem de içecek suyumuz olur»."
356-Humeyd el-Himyerî radİyallahu anh'dan:
Ebû Hureyre gibi Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem'in dört yıl sohbetinde bulun muş bir adama rastladım; şöyle dedi:
"Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem kadının, erkeğin artığı olan su ile yıkanmasını yasakladığı gibi, erkeğin de kadının artığı olan su ile yıkanması nı yasak etmiştir. Onun için boy abdestini ikisi birden ellerini daldırıp yıkanacakları sudan al sınlar," [Ebû Dâvud ve Nesâî daha uzun olarak.]
357-Ibn Abbâs radİyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarından biri bir leğenden su alarak yı

kandı. O sudan abdest almak veya yıkanmai; için Peygamber sallallahu aleyhi ve selleır gelince ise, (hanımı) şöyle dedi: "Ben cünüp-tüm" O da: "Su cünüp olmaz" dedi. [Tirmizî]
358-Ebû Cuhayfe radİyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Öğ le sıcağında yanımıza çıkageldi; bir su getir tip abdest aldı. İnsanlar hemen o abdest suyu na üşüştüler. O sudan alabilen yüzüne sürdü alamayanlar da arkadaşının elinin ıslaklığın dan istifade etmeye çalıştı. [EbO Dâvud, Nesâî Buhârî ve Müslim daha uzun olarak.]
359-Nâfı radiyallahu anh'dan:
İbni Ömer şöyle derdi: "Hayız ve cünüp olmadıkça erkeğin kadmın artığı olan su İle yıkanmasında herhangi bir sakınca yoktur."
[Mâlik]
360-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bir leğenden yıkanırdık; ellerimiz içine beraberce girip çıkardı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
361-Yine onun rivayetlerinden: "Benden önce davranırdı ve sonunda O'na: «(Sudan) bana da bırak, bana da bırak!» derdim."
362-Rivayetlerinden: "Tek bir kaptan,/a-rak adı verilen kaptan."
Süfyân der ki: "Bir farak, üç sa' (yaklaşık 9 litre) hacmindedir."
363-Rivayetlerinden: "O, (sudan almak için) benden önce davranırdı; bazen de ben ondan önce davranırdım; «biraz bana bırak!» derdi; ben de O'na «sen de bana bırak!» der dim."
364-Tirmizî, îbn Abbâs radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Meymûne'nin (yıkanıp da bıraktığı) artığın dan gusül abdesti alırdı."
365-Nesâî, Ümmü Hânî'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve Meymûne içinde hamur bulaşığı bulunan bir leğenden yıkandılar."
366-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında erkeklerle kadınlann hepsi aym kaptan abdest ahrlardı."
[Buhârî, Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
367-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana Cin gecesi "Kabında ne var?" diye sordu. "Hurma suyu (şırası) var" deyince, "güzel hurma ve temiz su" diyerek ondan abdest al dı.
[Tirmizî; Ebû Dâvud ise: "Ondan abdest a!d!"yı zik retmeden bu hadisi rivayet etti.]
368-Abdü'l-Cebbâr b. Vâil radiyallahu anhumâ'dan, o da babasından:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm; kendisine bir kova getirildi, suyun dan ağzını çalkaladı, sonra onu misk veya miskten daha güzel bir koku olarak kovaya püskürttü, sonra bumuna su çekip kovanın dı şına boşalttı." [İbn Mâce]
369-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Suyu, kokusunu ve tadını değiştiren şey den ba§kası asla kirletemez."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
370-İbn Mâce ise zayıf bir senedle şöyle rivayet etti: "Ancak kokusu, tadı ve rengine ağır basan §ey (suyu necis kılar)."
371-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum:
"Yeni (büyük) testiden (küpten) abdest al mamız mı sence daha iyidir, yoksa küçük tes tilerden mi?"
"Küçük testilerden daha iyidir. Çünkü Al lah'ın dini kolaydır, tertemizdir."
Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem temiz sular için adam gönderirdi, onunla su getirtip içerdi. Bununla müslümanların bere ketini umardı." [Taberânî, el-Mu'cemu't-Evsat]
372-Aişe radiyallahu anhâ'dan: Güneşte su ısıttım, abdest alması için onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ge tirdim, şöyle buyurdu: "Ey Âişe! Böyle yap ma! Çünkü böyle bir su insanların beyaz (hastalığına) sebebiyet verir."
[Taberânî zayıf hır isnâdla el-Mu' ce/ım' l-Evsut'ta ri vayet etmiştir]
373-Seleme b. el-Ekva' radiyallahu anh' dan:
O, O'nun sallallahu aleyhi ve sellem için su ısıtırdı. O da abdest alırdı.
[TaberM.el-Mu'cemu'l-Kebtr'dc]
374-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, misvakının artık suyuyla abdest alırdı. [Bezzâr Ancak eİ-A'meş, Enes'len hadis dinlememiştir.]

NECASETLER
375-Ammâr b. Yâsİr radiyallahu anh' dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem beni. önümdeki testiden iki kişiye su içirirken gördü. Balgam çıkardım, tükrüğüm elbiseme bulaştı. Önümdeki testiden elbisemi yıkamak istedim.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aley hi ve sellem şöyle buyurdu: "Senin balgamın ve gözlerinin yaşları testinde bulunan su me sabesindedir. Elbiseni ancak, idrar ve dışkı, büyük su olan meni, kan ve kusmuktan dolayı yıkarman gerekir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve el-Mu'cemu't-Evsat'ia., Ebû Ya'lâ ve Bezzâr zayıf hır isnâdla.]
376-Ümmü Kays b. Mıhsan radiyallahu anhâ'dan:
O, henüz yemek yemeyen küçük çocu ğuyla Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'e geldi. (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem çocuğu alıp) kucağına oturttu. Çocuk onun kucağına küçük abdestinİ yaptı. Bunun üzerine hemen bir su getirtip onu yıkamadan üzerine serpti.
Diğer bir rivayette: "suyu saçtı" diye ge çer. [Kütüb-İ sitte]
377-Ebû Davud'un dışındaki Altı hadis imammm Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet lerinde: "Su getirtti ve çocuğun idrarının üze rine döktü" diye geçer.
378-Lübâbe b. el-Hâris radiyallahu an-hâ'dan:
Hz. Alî'nin oğlu Hüseyin, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kucağmdaydı, elbisesine bevl etti. Dedim ki: "Ey Allah Re sulü, elbiseni giy, gömleğini bana ver de yıka yayım." Şöyle buyurdu: "Kız çocuğunun bev-linden gİysi yıkanır, erkek çocuğun bevline ise su serpmek yeler" buyurdu.
[EbQ Dâvud]
379-Alî'den yapılan diğer rivayette: "Yemekle beslenmedikçe bebeğin, çiline su serpilir" diye geçer.
380-Enes radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem uyurken Hasan geldi; üstüne çıkıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in göğsünün üzeri ne oturdu ve küçük abdestini bozdu. Enes onu üstünden kaldırmak için gidince, uyandı ve şöyle buyurdu: "Yazık sana ey Enes! Oğlumu, gözümün bebeğini bırak/ Kİm ona eza ederse, bana eza etmiş olur. Bana eza eden ise Al lah'a ezâ etmi§ olur." Sonra su getirtti, onun İdrarı üzerine döktü ve şöyle buyurdu: "Erkek çocuğunun idrarına su

dökülür. Kız çocuğun-ki ise yıkanır."
[Taherârû, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de zayıf bir isnadla]
381-(İmam) Şafiî radiyallahu anh'dan:
Ona erkek çocuğun idrarına yalnızca su dökülmesi, kız çocuğunkinin ise yıkanmasına dair hadis hakkında sordular. "Hepsi bir değİl midir? İdrar değil midir?" dediler. Şöyle dedi: "Çünkü erkek çocuğun idrarı su ve çamur dandır, kızın idrarı ise et ve kandandır." Son ra soru sorana: "Şimdi anladın mı?" dİye so runca "Hayır." dedİ. Bunun üzerine ona şu açıklamayı yaptı: "Allah Adem'i yarattığın da. Havva, onun eğe kemiğinden yaratıldı. Bu yüzden oğlan çocuğun idrarı su ve çamurdan, kızın idrarı ise, et ve kandan olmuş olur."
"Nasıl şimdi anladın mı?"
"Evet."
"Allah seni bu ilimle yararlandırsın!" dedi.
382-Enes radiyallahu anh'dan: Mescidde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber otururken, bir bedevî geldi ve mescidde küçük abdeste başladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in as habı "Yavaş ol, yavaş ol!" diye bağırdılar. Bu nun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bırakın kesmeyin, iyi ce etsin!" Sonra onu çağırdı ve şöyle Öğüt verdi: "Bu mescidler, idrar ve dışkı gibi şey leri bırakmak için yapılmamıştır; Allah'ı zik retmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak için yapılmıştır."
Cemaatten bir adama bir kova su getirme sini emretti. Adam suyu gelirdi ve o idrarı akıttı.
383-Ebû Hureyre'den nakledilen diğer bİr rivayet:
Bedevî, mescide girdiğinde iki rek'at na maz kıldı; sonra şöyle dua etti:
"AUahım! Bana ve Muhammed'e merha met et! Bizimle beraber başka hiç kimseye merhamet etme!" Bunun üzerine Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
''Geniş ve bol olanı daralttın." Sonra çok geçmeden aynı bedevi mescidin bir kenarına varıp işedi. Cemaat hemen başına üşüştü. Al lah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara engel oldu ve şöyle buyurdu: "Siz kolaylaştı rıcılar olarak gönderİldiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz. O İdrar üzerine bir kova su dökün (yeter)!"
384-Ebû Davud'un Abdullah b. Ma'kil'den mürsel olarak rivayet ettiği hadiste şöyle geçer: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Abdestini bozduğu yerin toprağın dan biraz alıp atın, yerine su dökün!"
385- Onun (Ebû Davud'un) Cündüb'den naklettiği rivayeti:
Bir bedevi geldi, devesini çökertip bağla dı, sonra mescide girip Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kıldı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem se lâm verip namazı bitirince, bedevi devesine gitti, çözdü ve üzerine bindi. Sonra şöyle ses-
lendi: "Allahım, bana Muhammed'Ie birlikte merhamet et, bu hususta bize hİç kimseyi or tak etme!"
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Adamı görmüyor musunuz, o mu şaşırmış, yoksa devesi mi? Ne dediğini duymadınız mı?"
"Evet" dediler. [Ebû Dâvud]
386-Mâlik'in Yahya b. Saîd'den rivayeti: "Bir bedevî, mescide girdi, küçük abdesti ni bozmak için düğmesini çözünce, cemaat («ne yapıyorsun» diye) bağırdı. Adam abdes tini bozdu. (Allah Resulü) bir kova su getiril mesini emretti; getirilen suyu o idrara dökü-verdi."
387-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: Bir kadın ona dedi ki: "Eteğimi uzatıyo rum, pis yerlerden yürüyorum."
(Cevaben) dedi ki: "Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ondan sonraki (baslığın) yer, onu (pis yerlere değen
yeri) temizler." (Mâlik, Tirmizî ve Ebû Dâvud-l
388-Abdu'l-Eşhel oğullarından olan bir kadından Ebû Davud'un bİr rivayeti vardır:
(Kadın) dedi ki: Şöyle dedim:
"(Ey Allah Resulü!) Bizim, mescide giden pis kokulu bir yolumuz var; yağmur yağdığın da ne yapalım?"
"Onu takip eden daha temiz yol yok mu dur?" (diye sordu.)
"Evet" (dedim).
"Bu yolda pislenen, öbür yolda temizle nir" buyurdu.
389-Onun (Ebû Davud'un) bu hususta Ebû Hureyre'den de rivayeti vardır:
"Biriniz ayakkabısıyla bir dışkıya basar sa, toprak onu temizler." [Ebû Dâvud]
390-Diğer bir rivayet: "Mestleriyle bir dışkıya basarsa; iki mestin temizleyicisi de topraktır."
391-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Elbisene bulaşırsa, ya da bir yaş dışkıya basarsan, onu yıka; dışkı kuru olursa yıkaman gerekmez." [Rezîn]
392-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in elbisesindeki meniyi yıkardım; elbi sesinde su izleri bulunduğu halde namaza çı kardı."
393-Bir rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem meniyi yıkar, sonra o elbise ile namaza çıkardı. Elbisesindeki yıkama izi ni görürdüm." [Buhârî, Müslim ve Nesâî]
394-Müshm'in ayrıca şu rivayeti de vardır: Bir adam Âişe'ye misafir olmuştu. Sabah olduğunda Âişe, onu elbisesini yıkarken gö rünce: "Onun yerini yıkaman kâfi gelir. Eğer onu göremezsen, etrafına su serpersin. Ben O'nun (Peygamber'! kastederek) elbisesinde ki (kuru meniyi) ovalardım. Daha sonra O da o elbise içinde namaz kılardı."
395-Onun (Müslim'in) Abdullah b. Şihâb el-Havlânî'den de rivayeti vardır: Diyor ki;
Âişe'de misafirdim, ihtilâm oldum, elbi semi suya hatırdım; Âişe'nin cariyesi beni görüp, Âişe'ye bildirdi. Bana şöyle bir haber saldı:
"Niçin elbiseni böyle yaptın?"
"Uykuda olan kimsenin rüyasında gördü ğünü gördüm" deyince, şöyle dedi:
"Elbisende bir şey gördün mü?"
"Hayır" dedim.
"Eğer bir şey görürsen yıkarsın. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in elbisesin deki (meniyi) kuru ise elbisesinden tırnağım la kazu-dım" dedi.
396-Ebû Davud'un Hemmâm'dan rivaye tinde "o (Hemmâm), Âişe'nin yanında misa firdi, ihtilam oldu" ibaresi geçmiştir.
397-Tirmizî'nİn rivayeti:
O (Âişe), misafirini san bir çarşafta yatır mıştı. (Misafir) ihtilam olunca çarşafı Âişe'ye göndermeye utandı; suya batırıp yıkadı ve te miz olarak ona gönderdi." Bunun üzerine şöyle dedi: "Çarşafımızı niçin ıslatmış? Onu (meniyi) parmaklarıyla ovalaması yeterdi; ben çoğu kez Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in elbisesinden parmaklarımla ka-zırdım."
398-Yahya b. Abdirrahman b. Hâtib radi yallahu anh'dan:
Ömer ihtilam oldu. Kafile içinde su bula mayınca bineğine bindi. Suyun yanına gelince, elbisesine bulaşan (meniyi) yıkamaya

başladı. Sabah olunca, Amr b. el-Âs ona şöyle dedi: "Sabah oldu, beraberimizde (yedek) elbise var, ver elbiseni de yıkansın." Ömer'in cevabı:
"Ey As'in oğlu hayret doğrusu! Sen elbi se bulursun, amma herkes elbise bulabilir mi? Eğer ben bunu yaparsam bir sünnet (âdet) olur. Onun için (meniden) gördüğümü yıkarım, göremediğime de su serperim." [Mu-vattâ.}
399-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Meni bir sümük mesabesindedir, onu iz-hirle (bir çeşit ot) olsun gider!"
[Tırmizî muallak olarak.)
400-Esmâ bn. Ebî Bekr radiyallahu an hâ'dan:
Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: "Bizden birinin elbi sesine hayız kanı bulaştığında, ne yapması gerekir?"
Şöyle buyurdu: "Önce onu (parmağınla) kazırsın, sonra su ile iyice yıkar ve (kan gö rülmeyen yere) su serpersin, sonra da o elbi se içinde namaz kılarsın." (Kütüb-i sitte.]
401-Ebû Davud'un rivayetinde şöyle ge çer: "Eğer kan görürse su İle yıkayıp sıksın; göremediğine su serpmekle yelinsin."
402-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
Bizden biri hayız olduktan sonra temizlik
zamanında elbisesinden kazır, sonra yıkardı.
Onun dışında kalana da su serpmekle yetinir
ve o elbise içinde namaz kılardı. [Buhârî.]
403-Onun (Buhârî'nİn) ve Ebû Davud'un (yine Aişe'den) şöyle bir rivayeti vardır:
"Birimizin tek bir elbisesi vardı; onun içinde aybaşı olurdu. Elbisesine kan bulaştığı zaman, tükürüğü ile onu ıslatır, tırnağıyla da kazırdı."
404-Ebû Davud'un rivayeti: Muâze dedi ki: Aişe'ye sordum: "Aybaşı olan kadının el bisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapar?"
"Onu yıkar, eğer çıkmazsa, sufra (boya) gibi bir şey ile rengini değiştirir."
405-Onun (Ebû Dâvud) ve Nesâî'nin riva yetleri: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem ile birlikte, ben hayızh iken bir yatakta bulunurduk. Ona kanımdan bir şey bulaştığı zaman onu yıkar, sonra o elbise içinde namaz kılardı."
406-Her ikisinin (Ebû Dâvud ve Ne-sâî'nin) Ümmü Kays bn. Mıhsan'dan rivayet leri:
Buyurdu ki: "Onu (kan eserini) kaburga kemiğiyle kazı, su ve sabunla da yıka!"
407-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) •
"Eğer bir köpek birinizin kabını yalarsa, onu yedi kere yıkasın."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
408-Ebû Dâvud şunu da ekledi: "Birinci si toprakla olsun!"
409-Diğer bir rivayeti: "Yedincisi toprak la olsun!"
410-Tirmizî'nin rivayeti: "Birincisi veya sonuncusu toprakla olmak üzere yedi kere yı kasın.' Amma kedi yalarsa bir kere yıkasın!"
411-Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, Abdul lah b. Muğaffel radiyallahu anh'dan: "Sekizincide toprağa bulasın!"
412-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında köpekler mescide girer çıkardı; bundan dolayı (mescidin) içine su serpmezlerdi. [Buhârî.]
413-Ebû Davud'un da benzeri bir rivayeti bulunmaktadır ki, onda şöyle geçer:
"Köpekler mescide girip çıkarlardı, (hat ta) içine işerlerdi."
414-Kebşe bn. Kâ'b b. Mâlik radiyallahu anhâ'dan —bu kadın, İbn Ebî Katâde'nin ni kâhı hsıydı—:
Ebû Katâde yanına girdi. Kadın ona ab-dest suyu hazırladı. Kedi geldi ve kaptan bi raz içti. O da su kabını Ebû Katâde'ye uzattı; o da içti. (Kebşe) diyor ki: Kendisine baktığı mı görünce Ebû Katâde şöyle dedi; "Ey kardeşimin kızı! Kaptan içtiğime hay ret mi ediyorsun?"
"Evet" dedim. Bunun Üzerine şöyle açık lama yaptı: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kedi necis değildir, çün kü dişi olsun erkek olsun, evinizde dolaman hayvanlardandır."
[Muvaltâ ve Sünen ashabı.]
415-Ebû Davud'un Âişe'den benzeri riva yeti, dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kedi artığı su ile abdest aldığını gördüm."
416-Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Evsat'ın-da ve Bezzâr'da şöyle geçmektedir;
"Kedi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından geçerdi. O da ona çanağı uzatır, su içerdi. Sonra onun artığı olan su ile abdest alırdı."
417-Meymûne radiyallahu anhâ'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yağa düşen fare hakkında sual sordular. Şöyle buyurdu;
"Onu içinden çıkarıp, etrafındaki yağla beraber atın: (kalan) yağınızı da yeyin!"
[Müslim hariç, Külüb-i sitle.]
418-Ebû Dâvud, Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan;
"Eğer yağ katı ise, etrafındakilerle birlik te onu çıkartıp atın, eğer mayi ise sakın on ya ğa yaklaşmayın!"
419-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip dedi ki: "Fare katıklara düşü(p içinde Ölü)yor; ne yapmamız gerekir?" Şöyle buyurdu: "Onu içinden çıkarıp at, sonra (ay nı yerden) üç avuç daha al; sonra onu ye!"
420-Taberâm, el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde zayıf h'iT isnâdla, el-Mu'cemu'l-Evsat'mda ley-yin bir isnâdla, İbn Ömer'den naklediyor: "Eğer (yağ) sıvı İse ondan faydalanın (atma yın)!"
421-Enes radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e içine kan damlaları düşen hamur hakkında sor dular. Bunun üzerine ondan yemeyi yasakladı.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnâdla.]
422-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, koyun derisini yüzmeye çalışan ve işi iyi be-ceremiyen bir kölenin yanından geçerken ona: "Sen çekil, ben sana nasıl yüzüleceğim göstereyim!" buyurdu ve elini hayvanm deri si ile eti arasına sokup koltuğuna kadar elini götürdü; sonra ayrılıp gitti, cemaate abdest ta zelemeden namaz kıldırdı. [Ebû Dâvud.]
423-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Deri, tabaklandığı zaman temizlenir" [Müslim, Mâlik ve Ebû Dâvud.]
424-Müslim'in diğer rivayeti şöyle: Mersed b. AbdİUah el-Yeznî dedi ki; İbn Va'le es-Sebâî'nin sırtında bir kürk gördüm, elimle ona dokundum. Şöyle dedi: "Neden eli ni sürüyorsun. Ben İbn Abbâs'a sordum, de dim ki; «Biz MağrİB'de bulunuyoruz;

Berberî-ler ve Mecusîler de bizimle beraber yaşıyorlar.
Kestikleri hayvan etlerini bize getiriyorlar; an cak onların kestiklerini yemiyoruz; içinde iç yağı bulunan deri kırbalar getiriyorlar»." İbn Abbâs radiyallahu anh şöyle dedi. "Aynı şeyi biz Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduk; şöyle buyurdu: «Derinin tabaklanma sı onu temizler»."
425-Nesâî'nin benzeri bir rivayeti bulun maktadır. O ve Tirmizî'nin şöyle bir rivayet leri de vardır; "Tabaklanan her derİ, temizle nir."
426-tbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ölü bir koyunun yanmdan geçti ve şöyle bu yurdu;
"Derisinden faydalanmıyor musunuz?" "Ama o Ölüdür" dedik. Şöyle buyurdu: "Onun sadece yenmesi haram kılınmış tır." [Buhârî ve Müslim.]
427-Mâlik ve Sünen ashabının benzeri ri vayetleri vardır; ancak Tirmizî'nin rivayetin de sadece derinin tabaklanması konusu geç mektedir.
428-Ebû Davud'un da benzeri bir rivayeti bulunmaktadır, ancak onda şöyle geçmekte dir; Zührî tabaklanmasını kabul etmiyor (şart koşmuyor) ve şöyle diyordu: "Ondan her ha liyle faydalanılabilir."
429-Mâlik ve Ebû Dâvud, Âişe radiyalla hu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Ölü hayvanın derilerinden, tabaklandığı tak dirde faydalanmayı emrederdi."
430-Nesâî'nin rivayeti: Ölü bulunmuş hayvan derileri soruldu; şöyle buyurdu: "7a-baklanması, derinin temizlenmesi demek tir."
431-Abdullah b. Ukeym radiyallahu anh' dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmeden bir ay Önce, Cuheyne kabilesine: "Ölü hayvanın ne derilerinden, ne de sinirin den faydalanmayın!" diye yazdırdı. [Ebû Dâ vud, Nesâî ve TirmİzÎ.]
432-Onun diğer bir rivayetinde: "Ölü münden iki ay önce" diye geçer.
433-Usâme b. Zeyd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem, yırtıcı hayvanlarm derilerini (kürk olarak) kullanmayı yasakladı." [Ebû Dâvud.]
434-el-Hasan radiyallahu anh'dan:
Ömer radiyallahu anh, temettü haccmdan menetmek istedi. Ubeyy (b. Kâ'b) ona dedi ki:
"Bunu yapamazsın, çünkü biz Allah Resu lü saİlallahu aleyhi ve sellem ile temettü hac-cı yaptık." (Sonra yine Ömer).Hibre elbisele rini yasakladığında "İdrarla boyandığı içİn böyle yaptım" dedi. Ama Ubeyy şöyle dedİ: "Bunu da yapamazsın, çünkü biz Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem'in zamanında on ları giyerdik. O (Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem) da giyerdi."
Ahmed "Hasan, ne Ömer'den ne de Ubeyy'den hadis işitmemiştir" dedi.
435-Sa*d radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Avlularınızı temizleyin! Çünkü yahudiler avlularım temizlemezler."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsal'la.]
436-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem, Ya'fûr adındaki eşeğinin üzerinde, ben de te-rikesinde idim. Terledim; bunun üzerine yı kanmamı emretti. [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Ke-Af/-'de leyyin bİr isnâdla.]
437-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem'i gördüm, Hüseyin omuzundaydı ve salyası üzerine akıyordu." [ibn Mâce]

KAZÂ-İ HACET (ABDEST BOZMAK)
438-Ebû Musa radiyallahu anh'dan: Bir gün Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim; küçük su dökmek is-tedi. Bir duvarın en tenha yerindeki kumlu ğa gidip küçük su döktü ve sonra şöyle bu yurdu:
"Sizden biriniz küçük su dökmek islediği zaman uygun bir yer arasın!" [Ebû Dâvud]
439-Muğîre radiyallahu anh'dan: Peygamber saİlallahu aleyhi ve sellem tu valet ihtiyacı için çıktığı zaman uzağa gider di. (Tirmizî, Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
440-Ebû Davud'un Câbir radiyallahu anh'dan yaptığı rivayet: "Allah Resulü saİlal lahu aleyhi ve sellem, tuvalet İhtiyacı için çık mak istediği zaman, kimsenin göremeyeceği uzak bir yere giderdi." [Ebû Dâvud]
441-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü saİlallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"İki lânetçiden kaçının!"
"Nedir o iki lânetleyici?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Halkın yolu üzerinde ve (oturdukları) gölgelikte abdest bozan kimsedir." [Müslim ve Ebû Dâvud.]
442-Onun (Ebû Davud'un) Muâz'dan ri vayeti: "Abdest bozmakta üç iânetlenmeye se bep olacak yerden kaçının: Suyolları, (insan ların geçtikleri) yol ortası ve gölgelikle):"
443-Huzeyfe b. Useyd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim müslümanlara, yollarında sıkıntı verirse, lanetlerini hak eder" [Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
444-Ubeydullah b. Sercis radiyallahu anh' dan: Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem, ye rin oyuk (haşerat) deliklerine işemeyi yasak etti.
Katâde'ye dediler ki: "O deliklere bevl et mek neden hoş karşılanmaz." Çünkü denili yor ki: "Oralar cinlerin meskenleridir" dedi.
[Ebû Dâvud ve Nesâî.j
445- Abdullah b. Muğaffel radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiç biriniz yıkandığı yere küçük abdestini bozmasın, çünkü genellikle vesvese bundan kaynaklanır." [Tirmizî ve Nesâî]
446-Ebû Dâvud, "Sonra dönüp orada ab dest alır.." şeklinde ekledi.
447-İbn Mâce, şu ilaveyi yaptı: (Muham-med b. Yezîd,) Tanâfisî'den şöyle duymuş: "Hadiste geçen idrar yapmanın yasaklandığı yıkanma yeri, kazılmış toprak çukurudur Şimdi ise hamamlar, kireç, tuğla ve sâireden yapılıyor. Yapılan idrar su ile akıtılabiliyor, onun için bu gibi hamamlarda abdest boz makta herhangi bir sakınca yoktur"
448-Umeym6 b. Rukayka radiyallahu an-hâ'dan: Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sel-lem'in hurma ağacından yapılmış bir çanağı vardı. (Geceleyin) içine küçük abdestini bozar, karyolasının altına koyardı. [Ebû Dâvud ve Nesâî,]
449-Abdullah b. Zeyd radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Evde, leğende idrar bekletilmez. Çünkü İdrar bekletilen eve melekler girmez."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Evsat'ü.]
450-Ebû Eyyub radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Abdest bozacağınız zaman, önünüzle kıbleye karşı durmayın, arkanızı da kıbleye karşı çevirmeyin, yüzünüzü doğu veya batıya doğru çevirin!" (Ebû Eyyûb) dedi ki; "Şam'a geldiğimizde kıbleye doğru yapılmış tuvalet lerle karşılaştık. Kıbleden mümkün oldukça yönümüzü çeviyorduk, bir yandan da Al lah'tan günahlarımızın affını diliyorduk." (Kü-tüb-i sitte.]
451-Mâlik'in rivayetinde: Ebû Eyyûb, Mısır'da iken dedi ki: Vallahi, bu (kıbleye dönük olarak inşâ edilmiş olan) kiryâs denilen tuvaletleri ne yapacağımızı bilmiyo rum. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Biriniz küçük su dökmeye ya da
def-i hacet yapmaya gittiğinde, ne Önünü, ne arkasını kıbleye çevirsin!"
452-Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Ebû Hurey-re'den rivayetleri: "Babanız yerindeyim size öğretiyorum. Biriniz helaya vardığı zaman..." Hadisi uzun olarak nakletti.
453-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Abdestini bozarken kim kıbleye karşı dönmez, ya da ona arkasını çevirmezse, kendisi için bir sevab yazılır, bir de günahı si linir. " [Taberânî, el-Mu'cemu /-£v,ra/'ta.l
454-Mervan el-Esfar radiyallahu anh'dan: İbn Ömer'in devesini kıbleye karşı çö kerttiğini, sonra oturup ona karşı abdest boz maya başladığım gördüm. Dedim ki: "Bu ya saklanmamış mıydı?" "Açıklık yerde yapmak yasaklanmıştı. Kıble ile aranızda bir şey olur sa bunda sakmca yoktur." [Ebû Dâvud]
455-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Bir işimden ötürü Hafsa'nın evinin üstü ne çıktım. Baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oturmuş Şam'a doğru, arka sını kıbleye çevirmiş bir halde def-i hacetini yapıyordu." [Kütüb-i sitte}
456-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ya nında, (evlerinde abdest bozarken) kıbleye karşı dönmekten hoşlanmayan bir takım insanlardan söz edildi; şöyle buyurdu; "Sanırım onlar bunu yapmışlardır; abdest bozmak için oturduğum ye ri kıble yönüne döndürün!" [tbn Mâce]
457-Ebû Vâil radiyallahu anh'dan;
Ebû Mûsâ (el-Eş'arî), idrar hususunda çok titiz davranırdı. Bİr kavanoz içine idrar yapar ve şöyle derdi: "îsrâiloğuUarından birinin tenine idrar bulaştığı zaman o bulaşan yeri makasla ke serdi." Huzeyfe dedi ki; "Arkadaşınızın bu hu-y susta bu kadar titiz davranmamasını isterdim. Çünkü ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yürürken şunu görmüşümdür: O, bir kavmin duvar arkasındaki çöplüğüne geldi, id rarını yaptı, birinizin ayakta durduğu gibi ayak ta durdu ve küçük abdestini bozdu. Ondan biraz uzak durdum. Bana işaret etti, geldim ökçeleri nin yanında durdum, işinİ bitirinceye kadar öyle bekledim." [Buhârî ve Müslim. Sünen ashabının da ben zer rivayetleri bulunmaktadır.)
458-Ömer radiyallahu anh'dan: Ayakta küçük abdest bozarken Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem beni gördü ve şöy le dedi: "İdrarını ayakta yapma!" Bundan son ra bir daha ayakta küçük abdest bozmadım. [TirmİzÎ; bu hadisin zayıf olduğunu söyledi.
459-Onun (Tİrmizî'nin) başka bir rivayeti; Ömer: "Müslüman olduğum gündenberİ ayakta idrar yapmadım" demiştir.
460-Yine (Tırmizî'nin) îbn Mes'ûd radi yallahu anh'dan şu rivayeti vardır: "Ayakta İdrar yapman edebe aykırıdır."
461-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Kim size Allah Nebisi sallaliahu aleyhi ve sellem'İn ayakta küçük abdest bozduğunu anlatırsa sakın inanmayın! Çünkü O, daima oturarak idrarım yapardı." [Tirmizî ve Nesâî.]
462-İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan;
Sa'd, yaslanmış vaziyette ayakta idrar ya parken öldü. Cinler şöyle dediler: "Hazrec'in ulusu Sa'd b. Ubâde'yi biz Öldürdük; ona bir ok attık, tam kalbine isabet ettirdik."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de. Ancak İbn Şîrîn. Sa'd'ı görmemiştir.]
463-Abdullah b. Ca'fer radiyallahu anh' dan:
"Bir gün Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem beni bineğinin terkisine aldı ve bana kimseye söylememem için sıkı sıkıya tenbih ettiği bir sır verdi. Peygamber sallaliahu aley hi ve sellem'İn kazâ-i hacetini yaparken en çok tümsek ve hurma kümesi ile perdelen mekten hoşlanırdı." [Müslim.]
464-Abdurrahman b. Hasene radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem yanımıza geldi, yanında sığır derisin den yapılmış bir kalkan vardı; kendisine siper yapıp ona doğru idrarını yaptı. Bu arada dedi ler ki: "Bakın, (Allah Resulü) kadının idrar yap tığı gibi idrar yapıyor." Bunu duydu ve şöyle bu yurdu: "Israiloğullanmn ba§ına neler geldiğini bilmiyor musunuz? Onlara idrar bulaştığı za man, bula§an yeri keserlerdi. Biri bu işten (titiz likten) alıkoydu ve (bu sebeple) kabirde azaba uğradı." fEbû Dâvud ve Nesâî.J
465-Diğer rivayet: "Birinin derisine (id rar bulaşırdı)."
466-Başka bir rivayette: "Birisinin cese dine" diye geçer.
467-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "İki adam karşı karşıya oturup avretleri açık bir halde konuşarak büyük abdest bozmasınlar. Çünkü Allah, buna gazap eder." [Ebû Dâvud]
468-Enes ve İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Dediler ki: "Allah Re.sûlü sallaliahu aleyhi ve sellem def-i hacet yapmak istediğinde, yere iyice eğilip yaklaşıncaya kadar elbisesini aç mazdı." [Tirmizî ve Ebû Dâvud miirsel olarak.]
469-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sürmelenirse bunu tek yapsın; bunu böyle yapan en güzel şekilde yapmış olur. Böy le yapmamakta da herhangi bir sakınca yoktur. Kim büyük abdestten taşla silinirse teklesin (yani tek sayıda taşlar kullansın). Bunu yapar sa gayet güzel olur, yapmazsa da bir sakıncası yoktur. Kim yemek yerken dişlerinin arasına birşey kaçarsa ağzından onu atsın, diline bula şanı ise yutsun. Bunu yapan kimse güzel yap mış olur, yapmazsa bİr sakıncası yoktur. Kim büyük abdeste çıkarsa kendisini gizlesin, gizle necek bir yer veya bir şey bulamazsa, kum ve ya taş yığını yapıp arkasını ona çevirsin. Çün kü şeytan. Ademoğullannm makadlarıyla oy nar. Kim böyle yaparsa güzel yapmış olur, yap mazsa da bir sakıncası yoktur." [Ebû Dâvud]
470-îbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, def-i hacet için (bazen) tâ Mağmes'e giderdi." Nâfı der ki: "Mağmes, Mekke'den iki mil uzaklıktadır."
lEbû Ya'lâ, Taberânî, el-Mu'cemu't-Kebîr ve Mu' cemu' l-Evsat'ta.]
471-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, evi için nasıl hazırhk yapıyorsa, idrar yapmak için de Öyle hazırlık yapardı."
[Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'ia. İsnadında Yahya b. Ubeyd b. Vahy'in babasından rivayeti vardır.]
472-Surâka b. Mâlik radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şunu şunu öğretti..." Böyle anlatırken adamın bİri alaylı bir ifadeyle: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (nasıl) def-i ha cette bulunacağınızı Öğretmedi mi?" diye sordu.
"Evet; O'nu hakla Peygamber olarak gön derene yemin ederim ki, bize (o işİ yaparken) sol ayağımıza yaslanmamızı, sağ ayağımızı dikmemizi emretti" dedi.
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de]
473-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"idrardan sakının! Çünkü kabirde kutun İlk hesaba çekileceği jey odur."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'de.]

474-Vâsİle b. el-Eska' radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bîriniz 'su döktüm' demesin; 'idrarımı yapıyorum' desin."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'de zuyıfhir isnâdla.J
475-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, belâya çıktığı zaman yüzüğünü çıkartırdı." [Tirmizî ve Nesâî.)
476-Enes radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, helaya girdiği zaman yüzüğünü çıkartıp bıra kırdı." [Ebû Dâvud]
477-Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, helaya girdiği zaman şöyle derdi: "Allahüm-me innî eûzü bike mine'l-kubsi ve'l-habâis (=AllahımI erkek şeytanlardan da dişi şeytan lardan da Sana sığınırım)."
-^VS-Diğer bir rivayet: "Helaya girmek is tediğinde.."
479-Dİğer rivayet: "Kenefe girdiğinde.." [Muvattâ hariç. Allı hadis imamı.]
480-Ebû Dâvud, Zeyd b. Erkam'dan: "He lalar şeytanların hazır bulundukları yerlerdir. Biriniz helaya gireceği zaman, şöyle desin: «Eûzü billahi mine'l-hubsi ve'l-habâis (=Er-kek ve dişi şeytanlardan Allah'a sığınırım)»."
481-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, heladan çıktığı zaman: «Ğufrâneke! (=Beni bağışla!)» derdi." [Tirmîzî ve Ebû Dâvud.]
482-Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Heladan çıktığı zaman şöyle derdi: "el-Hamdu liUahi'llezî ezhebe anniye'l-ezâ ve âfânî (-Benden sıkıntıyı gideren ve bana afi yet veren Allah'a hamd olsun!}" [Rezîn]
483-Diğer bir rivayette: "el-Hamdu liUa hi'llezî ahrece annî ezâhu ve ebkâ fi menfeati-hî (~Hamd, benden sıkıntısını giderip, yararı nı bende bırakan Allah'a mahsustur)." [Rezîn]
484-Ali radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz helaya girdiğinde, cinlerin gözle ri ile Ademoğullannın avretleri arasındaki perde, «Bismillah (=Allah'ın adıyla!)» deme-SİdİR." [TİrmizÎ]

İSTİNCÂ (TAHARETLENME)
485-Selmân radiyallahu anh'dan: Ona denildi ki:- "Peygamberiniz size her şeyi öğretti; hatta def-i hacetin bile nasıl yapı lacağını öğretti (öyle mi?)"
"Evet; def-i hacette ya da küçük abdest bozarken, kıbleye karşı durmamızı yasakladı; sağ el ile taharetlenmeyi, üç taştan az taşla ya da hayvan derisi veya kemikle taharetlenme mizi de haram kıldı" dedi.
486-Bir rivayette: "Bunu ona (Selmân'a) soranlar müşriklerdi." [Müsiim ve Sünen ashabı.]
487-Ebû Katâde radiyallahu anh'dan: (Allah ResiâİÜ sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz küçük abdest bozduğunda, uzvunu sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle taharet lenmesin. (Su içerken) kabın içinde soluma sın." [Buhârî, Müslim ve Sünen ashabı.]
488-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in sağ eli, temizlik ve yemek içindi. Sol eli İse he la ve sıkıntı veren herşey içindi." [Ebû Davudi
489-Osmân radiyallahu anh'dan: "Müslüman olup Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e biat ettiğim günden beri, sağ elimle uzvuma dokunmadım." Bu söz, sağ eliyle taharetlenmemesiyle yorumlanmış tır. [Rezîn]
490 Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem def-i hacete çıktığı zaman, ben ve bizden (En-sâr'dan) bir çocuk, beraberimizde su ibriği bulunduğu halde O'nu izlerdik." Yani onunla (suyla) tahâretlenirdi.
[Buhârî ve MüsHm. Ebû Dâvud ve Nesâî'nİn de benzeri rivayetleri mevcuttur.]
491-Ayrıca o ikisinin (Ebû Dâvud ve Ne sâî'nİn) Ebû Hureyre'den şu rivayetleri de vardır:
"Helaya çıktığı zaman, O'na su kabı veya testi içinde su getirirdim. Onunla tahâretlenir di. Sonra elini yere sürerdi. Sonra başka bir kap getirirdim, ondaki su ile abdest alırdı."
492-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril aleyhisselâm bana gelip şöyle de di: "Ey Muhammed, abdest aldığın zaman (üzerine) su serp!" [Tirmizî]
493-Süfyân b. el-Hakem veya el-Hakem b. Süfyân radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, idrarını yaptığı zaman abdest alır, sonra üzeri ne su serperdi." [Ebû Dâvud]
494-Nesâî'nİn rivayetinde: "Abdesl aldığı zaman, bir avuç su ahr ve: "İşte böyle yapa caksınız" buyururdu. (Râvi) Şu'be, onu (su yu) avret mahalline serptiği şeklinde açıkla mıştır."
495-Mâlik, Abdurrahman b. Ubeydil-lah'dan:
O, Ömer'in (kazâ-i hacetten sonra) abdest aldığı sudan pantolununun altma su serptiğini işitmiş.
496-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem idrannı yaptı. Ömer arkasında bir su testisi ile durdu. "Bu nedir ey Ömer?" diye sorunca; "Abdest alman için su" dedi.
Şöyle buyurdu: "Her küçük abdest bozdu ğumda abdest almakla emrolunmadım; eğer bunu yaparsam, sünnet olur." fEbû Dâvud]
497-Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Kubâ ahâlisine; "Allah sizi temizliğinizle öv dü, nedir o temizliğiniz?" diye sorunca, şöyle dediler: "Biz taharetlenirken hem taşla, hem de suyla (ikisi ile birlikte) taharetleniriz." [Rezîn]
49S-Ahmed ve Taberânî leyyin bir İsnâdla Uveymir'den:
(Kubâ ahâlisi) dediler ki: "Ey Allah Resu lü! Biz bir şey bilmiyorduk; ancak yahudi komşularımız vardı; onlar büyük abdeste çık tıklarında makadlarmı su ile yıkarlardı. Biz de makatlarımızı onlar gibi yıkadık."
499-Ahmed, Muhammed b. AbdiUah b. Selâm'dan leyyin bir isnâdla: "Kubâ ahâlisi dedi ki: "Ey Allah Resulü! BİZ bunu yani su ile taharetlenmeyi bizdeki Tevrat'la yazılı görüyoruz."
500-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz def-i hacete çıktığı zaman, üç ta ne taşla gitsin ve onlarla istincâ etsin, bu ye ter." lEbû Dâvud ve Nesâî.]
501-Sehl b. Sa'd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e; "İstitâbe'nin ne olduğunu sordular. Şöyle bu yurdu:
"İkisi safhateyn (makadın iki yanı), öbürü de meşrebe (dışkının çıkış yeri) içİn olmak üzere silinmek için üç taş bulamaz mı?" [Tabe rânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'de.]
502-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem def-i hacete çıktı, kendisine üç taş getirmemi söyledi. İki taş bulabildim; üçüncüsünü ara dım, bulamadım. Onun yerine bir hayvan ter si (tezek) alıp getirdim. İki taşı aldı, tezeği bı raktı. Şöyle buyurdu:
"Bu pistir (rik)." (Buhârî ve Tİrmİzî.] Nesâî'de "Riks, cinlerin yemeğidir" şek linde bir açıklama yer almıştır.

503-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tezek ve kemikle taharetlenmeyin! Çün kü bunlar, cin kardeşlerinizin azığıdır."
(Tİrmİzî ve Nesâî.]
504-Ebû Davud'un rivayeti: Cin heyeti, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiklerinde dediler ki: "Ey Allah Resulü! Ümmetini, kemik, tezek veya kömür ile taha-
retlenmekten menet! Çünkü Allah bizim rız kımızı onlarda kıldı." Bunun üzerine Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem bizi bun dan alıkoydu.
505-Rezm, Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nusaybin cinlerinden bir heyet, benden azık istediler: sakın kemikle ve tezekle taha retlenmeyin. Çünkü onlar, cİn kardeşlerinizin yemekleridir."
"Bunlar cinlere ne fayda sağlayabilirler ki?" diye sorduklannda, şöyle buyurdu: "Bul dukları kemik üzerinde behemehal biraz et bulurlar; buldukları tezek içinde de mutlaka bir tat bulurlar."
506-Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ruvayfi'den uzun olarak rivayet ettiler:
"Kim sakatına kıvırcık bir §ekil verirse; atın boynuna tel takarsa; ya da bir hayvan te zeği ya da kemikle taharetlenirse, hiç şüphe yok ki Muhammed ondan uzaktır."
507-Ömer radiyallahu anh'dan: Küçük abdestini bozdu ve uzvunu toprak la sildi. Sonra bize dönüp, şöyle dedi: "Bize böyle öğretildi."
(Tabcrânî, el-Mtı'cemu'l-Evsat'ta zaytfbiT senedle.]
508-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"On şey fıtrattan (peygamberlerin âdetle-rinden)dır: Bıyık kısaltmak, sakal uzatmak, misvak kullanmak, burnuna su çekmek, tır nakları kesmek, parmak boğumlarını yıka mak, koltuk altını iraş etmek, etek traşı olmak ve intikâsu'l-mâ." Mus'ab b. Şeybe der ki: "Onuncusunu unuttum. Herhalde ağzına dolu dolu su vermek olacak."
Vekî' der ki: "İntikâsu'l-mâ demek, istin câ yani büyük abdestten su ile temizlenmek demektir." (Müslim ve Sünen-i Erba'a.]

ABDEST'İN fazileti
509-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size, Allah'ın hataları sildiği ve derece leri yükselttiği şeyi göstereyim mi?" "Evet ey Allah Resulü!" dediler; şöyle buyurdu: "Zor da olsa abdesti usûlüne uygun gayet güzel almak, mescide (giden) adımları sıklaştırmak, namazdan sonra (bîr sonraki) namaz(ı) beklemek. Bu (bekleyiş, tıpkı mücâ hidin) nöbet bekleyiş(i gihi)dir." —Bu son cümleyi üç kere söyledi—.
[Mâlik, MüsİIm. Tintıizî ve Nesâî.]
510-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman veya mümin kul, ahdest alıp da yüzünü yıkadığı zaman, gözüyle bakarak işlemiş olduğu her günah, su ile beraber yü zünden çıkıp gider: ya da suyun en son dam lasıyla çıkıp gider. Ellerini yıkadığı zaman, eliyle işlediği bütün günahlar su ile veya su yun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider Ayaklarını yıkadığı zaman, ayakları ile yürü mek suretiyle işlemiş olduğu her türlü günah, su ile veya suyun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider. Kısaca (abdestin sonunda) gü nahlardan tertemiz arınır."
[Mâlik, TİrmizÎ ve aynı lafızla Müslim.]
511-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan: Develeri otlatma nöbeti bizdeydi. Nöbet bana gelmişti; akşama doğru döndüğümde, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ayakta cemaate hitap ederken yetiştim. Şöyle buyuruyordu: "Herhangi bir müslüman (âda bına uygun) güzel bir abdest alıp da tam bİr ihlas içinde iki rek'at namaz kılarsa, cennet ona vâcib (sabit) olur." " Ne kadar güzel bİr şey bu!" dedim. Baktım ki önümde duran bi ri: "Bundan önce söylediği daha güzeldi" diyor.
Bir de baktım ki, Ömer değil mi? Allah Resulü şöyle buyurdu: "Sizden biriniz gdyet
^Hze/ ö/r abdest alıp da: "Eşhedu en lâ ila he illallâhu vahdehû lâ şerike leh, ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Resûlüh (=Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, bir olduğuna, ortağı bulunmadığına, Mu-hammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğu na şehadet ederim)" derse muhakkak ona cennetin sekiz kapısı açılır ve istediğinden içeriye girer."
[Müslim ve Nesâî.]
512-Ebû Dâvud'da şöyle geçmektedir: "Dedim ki: 'Vay be! Ne kadar cömertçe bir İkram bu!" Ayrıca "Abdesti gayet güzel alır sa..." sözü yanında "Sonra gözünü göğe kal dırdı" İbaresi yer almaktadır.
513-Tirmizî ise: "Kulu ve Resulü" sözün den sonra şunu ilave etti: "Allahım! Benİ çok ça tevbe edenlerden, çokça temizlenenlerden kıl"
514-Osmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (âdâbma riayet edip) güzelce abdest alırsa, tırnaklarının altına varıncaya dek, vü cudundan bütün günahları çıkar."
515-Dİğer bir rivayette:
"O, abdest alıp dedi ki:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in de bu abdestim gibi abdest aldığını gördüm.' Dedi ki: 'Kim böyle abdest alırsa tüm geçmi§ günahları bağışlanır, mescide yü rümesi ve orada namaz kılması artık onun için bir nafile (fazladan alacağı bir sevab) olur."
516-Ahmed ile Ebû Ya'lâ şunu eklediler: "Osman, abdestten sonra güldü ve arkadaşla rına dedi ki:
'Niye güldüğümü sormayacak mısınız?'
'Niye güldün ey müminlerin emin?' dedi ler; şu cevabı verdi:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in benim gibi abdest aldığını, abdestten sonra da güldüğünü gördüm. Buyurdu ki;
'Neden gül düğümü bana sormayacak mısınız?'
'Ey Allah Resulü neden güldün?' diye sor dular; şöyle buyurdu:
'Kul. abdest suyunu istediği zaman' ben zerini zikretti.
517-Abdul!ah es-Sunâbihî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul abdest alırken ağzını çalkaladığın da, ağzıyla işlediği günahları çıkar; burnuna su çektiği zaman, burnundan işlediği günah lar çıkar; yüzünü yıkadığı zaman, yüzünden günahlar çıkar; hatta gözlerinin kirpiklerinin altından da günahlar çıkar. Ellerini yıkadığı zaman ellerinden günahlar çıkar. Hatta elle rinin tırnakları altından da günahlar çıkar Başını mesh ettiği zaman, başından da gü nahları çıkar, hatta kulaklarından da günah ları çıkar Ayaklarını yıkadığı zaman, ayakla rından günahları çıkar; hatta ayaklarının tır nakları altından da günahları çıkar Sonra mescide yürümesi, orada namaz kılması artık onun için (fazladan sevab kazanma) vesilesi olur." [Mâlik ve Nesaî.]

518-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim abdest üzerine abdest alırsa, Allah ona, buna karşılık on sevab yazar." [Tirmizî]
519-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim abdest alıp da: 'Sübhanekellahüm-me ve hi-hamdik. Estağfıruke ve etûbu ileyk (-Allahım! Seni hamdinle teşbih ederim. Gü nahlarımın bağışlanmasını senden dilerim ve sana tevbe ederim)' derse, bu bir kağıda yazı lır, sonra mühürlenip Arş'ın altına kaldırılır. Kıyamet gününe kadar o mühür kırılmaz." [Rezîn]
520-Taberânî'nin el-Mu'cemıı'l-Evsal'm-daki rivayeti: "Kim Kehf sûresini okursa onun için, (bulunduğu) yerden Mekke'ye ka dar olan mesafe kadar bİr nur olur. Kim so nundan on âyet okursa ve sonra Deccal çıkar sa; Deccal ona hiçbir zarar veremez. Kim ab-dest alıp da: "Sübhanekellahümme ve hi-hamdike. Lâ İlahe illâ enle. Estağfiruke ve etûbu ileyke (=Allahım. senİ hamdinle lesbİh ederim. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen den mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim)' derse bu. bir kağıda yazdır. Sonra mühürle nir, kıyamet gününe kadar o mühür kırılmaz."
Ebu Saîd, bunu merfû (Peygamber'in sö zü) olarak nakletti.
521-Nesâî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle adlı kitabında bu hadisi tahrîc ettikten sonra der ki: "Bu hadisin meıfû olarak rivayet edilmesi yanlıştır; doğrusu onun mevkuf (yani Ebû Sa-îd'jn sözü) olduğudur." Sonra Nesâî, bu hadi si Sevrî ile Gunder'in vasıtasıyla Şu'be kanalıyla mevzîî/olarak rivayet etmiştir.
522-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim (âdabına uygun) güzel abdest alır, sonra kalkıp farz namazını kılarsa, ayağıyla yürüdüğü, eliyle tuttuğu, kulakları ile dinledi ği, gözleri ile baktığı ve içinden geçirdiği bütün günahları bağışlanır."
523-Diğer bir rivayet: Denildi ki: "Ey Ebû Umâme! Hemen kalkıp namaz kılarsa onun için bu namaz nafile (fazladan) olur mu?"
"Hayır, nafile ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için söz konusudur; günahlar içinde boğulan bir kimse için nafile olur mu? Böyle bir namaz, ancak onun için bir fazilet ve ecir vesîlesi olur."
[Ahmcd ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebtr]
524-Ukbe b. Âmir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden iki adam vardır; (örneğin) biri gece kalkıp kendi nefsini abdesile tedavi eder; düğümlü olan bu adamın elini yıkadığı vakitte bir düğümü çözülür; yüzünü yıkadığı zaman bir düğümü daha çözülür; başını mesh ettiği zaman bir düğümü daha çözülür; ayak larım yıkadığı zaman, bir düğümü daha çözü lür. Sonra Allah Teâla şöyle buyurur: 'Kulu ma bakın kendini ne güzel tedavi ediyor! Bu kulum benden ne isterse veririm!"
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de.]

ABDESTİN ALINIŞ ŞEKLİ
525-(Ali radiyallahu anh'dan.) Abdu Hayr anlatıyor: Ali bize geldi, na maz kılmıştı; bizden abdest suyu İstedi. "Na maz kıldığı halde abdest suyunu ne yapacak? Galiba bize abdestin nasıl almacağını öğrete cek" (dedik). İçi su ile dolu bir kap, bir de le ğen getirildi. Kaptan sağ eline biraz su boşaltıp ellerini üç kez yıkadı. Sonra ağzına üç kere su verip yıkadı, sonra burnuna üç kere su çekip yıkadı. Su aldığı avucu ile sümkürdü. Sonra yüzünü de üç kere yıkadı. Sonra sağ kolunu üç kere yıkadı, sol kolunu da üç kere yıkadı. Son ra elini tekrar kaba uzatıp başını bir kere mesh etti. Sonra sağ ayağını üç kere, sol ayağını da üç kere yıkadı. Sonra dedi ki: "Kim Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'in abdestini bilmek isterse, işte bu O'nun abdestİdir."
526-Onun rivayetlerinden: "Kabı sağ eli ne alıp sol eline döktü ve ellerini üç kere yı kadı..." Benzerini zikretti.
527-Rivayetlerindendir: "Sonra tek su ile ağzına su verip yıkadı, burnuna da su çekip yıkadı."
528-Diğer rivayet; "İbn Abbâs radiyallahu anh, Alî'nin yanına gİrdi; su dökülmüş bit mişti. Onun gibi o da abdest suyu istedi." Ay rıca bu rivayette şu ibare geçmektedir:
"Ağzına su verip yıkadı, burnuna su çekip yıkadı. Sonra su kabına iki elini birden sokup iki avuç su alıp yüzüne vurdu, sonra iki baş parmağını kulaklarma yakın bir yerden aşağı doğru çekti. İkinci ve üçüncüsünü de böyle yaptı (yani yüzünü üç kere yıkadı). Sonra sağ eliyle bir avuç su aldı, ahn saçına döktü. Onu yüzüne doğru akmasına fırsat vermesi için öyle bırakıverdi. Sonra kollarını dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sonra başmı ve kulakla-rınm arkasını meshetti. Sonra ellerini tekrar kaba sokup bir avuç su aldı. Terlik bulunan ayağına döküp yıkadı. Sonra öteki ayağını da yıkadı."
(Abdullah el-Havlânî der ki: İbn Ab-bâs'a) dedim ki: "Ayakları terlikli olduğu halde mi?" "Evet terlikleri giyinikken: üç kere!" dedi.
[Tirmizî bu rivayetin zayıf olduğunu söyledi.!
529-Rivayetlerden birisi de Hüseyin'(in babası Hz. Ali')dendir; onun rivayetinde şöy le geçer:
"(Ali) sonra abdest suyunun artığını ayak ta içti." Ben hayret edince, beni gördü ve şöy le dedi: "Hayret etme! Baban (deden) Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığını gördüm.
530-Rivayetlerden birisi de şudur: "Tek avuç su ile (üç kere) hem ağzını yıkadı, hem de burnuna su çekip yıkadı." [Sünen ashabı.]
531-(Osman radiyallahu anh'dan) Humrân der ki: (Osman,) bir kap su getirt ti. Sudan üç kere avuçlanna boşaltıp ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle kaptan su alıp üç ke re ağzını yıkadı. Üç kere de burnuna çekip yı kadı. Üç kere yüzünü yıkadı, üçer kere kolla rını dirseklerine kadar yıkadı. Sonra başını mesh etti; sonra ayaklarını üçer kere topukla rına kadar yıkadı. Sonra şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle abdest aldığını gördüm. Abdestini bitirdikten sonra şöyle buyurmuştu:
"Kim benim hu abdestim gİbi abdest alıp da, içinden (dünyevî) herhangi bir günah ge-çİrmeyerek iki rek'at namaz kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır." iBuhârî ve Müslim.]
532-Ebû Davud'un da aynı rivayeti var dır; ancak onda şu ibare geçmektedir: "Başını üç kere mesh etli."
533-Onun diğer rivayeti: "Üç kere ağzına su alıp yıkadı, üç kere de burnuna su çekip yı kadı."
534-Diğer rivayet: "Sağ eliyle sol eline su boşalttı, sonra bileklerine kadar yıkadı." Nesâî'nin de benzeri rivayeti vardır.
535-Alt! hadis imamının, Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Ensârî'den de buna benzer rivayetleri vardır ki, onda şöyle geçmektedir:
"Başım mesh ettiğinde ellerini, başının ön kısmından başlayarak öne ve arkaya doğru çekti. Yani başının önünden başlayıp ense kıs mına kadar ellerini çekti. Sonra ellerini geri çekip tâ başladığı yere kadar götürdü."
536-Diğer rivayet: "İkişer kere abdest aldı (yani azalarını ikişer defa yıkayarak abdest aldı)."
537-Diğer bir rivayet: "Tek avuçla ağzına su aldı ve burnuna su çekip üçer kere yıkadı."
538-Diğer rivayet: "Başını ellerinden ar tan su ile mesh etti."
539-Diğer rivayet: "Ellerinin artığından ayrı bir su İle mesh etti."
(Bu ibare hakkında) Tirmizî "Doğru olan da budur" dedi.

540-Diğer rivayet: "Yüzünü üç kere. elle rini iki kere, ayaklanm iki kere yıkadı, başını da iki kere mesh etti."
541-Ebû Dâvud, el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb'den benzerini rivayet etti. Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Kulaklarının iç ve dışlarını mesh etti; parmaklarını kulak deliğine soktu."
542-Nesâî'nin Ebû Abdillah Salim Sebe-lân'dan yaptığı rivayete göre Âişe radiyailahu anhâ, ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in nasd abdest aldığını gösterdi kİ, onda şöyle geçmektedir: "Başım tam arkasına ka dar bir kere mesh etti. Sonra elini (önce) ku laklarına, sonra da yanaklarına değdirdi."
Salim der ki: "Ben ÂİŞe'ye mukâteb (an-laşmah köle) olarak geldim. Karşımda oturur, benimle konuşurdu (benden gizlenmezdi). Bir gün kendisine şöyle dedim: "Bana bereketle dua et!"
"Ne oldu ki?" diye sorunca, "Beni Allah azat etti!" dedim.
Şöyle dedi: "Allah bunu senin hakkında mübarek kılsın!" Sonra perdeyi indirdi, o günden sonra onu bir daha göremedim.
543-İbn Amr b. el-Âs radiyailahu anh'-dan:
Bir bedevi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip abdestin nasıl alınacağını
sordu. Ona abdestin nasıl alınacağını üçer kere yıkamak suretiyle gösterdi; sonra şöyle buyurdu: "İ§ie abdest böyledir, kim bundan fazla yaparsa haddi a§mış, haksızlık etmiş olur."
[Ebu Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.]
544-İbn Abbâs radiyailahu anh'dan: Dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem azalarını birer kere yıkayarak ab dest aldı. Buna bir şey ilave etmedi."
[Buhârî]
545-Ebû Davud'un rivayeti: İbn Abbâs ra diyailahu anh dedi ki: "Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in nasıl abdest aldığını si ze göstermemi ister misiniz?" Su bulunan bir kap getirtti. Sağ eliyle bir avuç su alıp ağzını yıkadı. Sonra burnuna su çekip yıkadı. Sonra yine su aldı ve ellerini bir araya getirip yüzü nü yıkadı. Sonra bir kere daha su alıp sağ ko lunu yıkadı, sonra bir kere daha su alıp sol ko lunu yıkadı. Sonra biraz su alıp elini silkti ve başını o su ile mesh etti. Kulağını da mesh et ti. Sonra bir avuç su ahp terlikli sağ ayağına döktü, sonra bir elini ayağın üstüne sürdü, di ğerini ise terliğin içine sürdü. Sonra sol aya ğına da aynısını yaptı.
[Nesâî de bunun benzerini rivayet etti.]
546-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Rubeyyi' bn. Muavviz'den:
"Avuçlarını üç kere yıkadı. Yüzünü üç kere yıkadı, ağzına bir kere su alıp yıkadı, burnuna da bir kere su çekip yıkadı. Sonra koUarmı üçer kere yıkadı. Sonra başının ar kasını ve önünü iki kere mesh etti. İki kula ğını da içi ve dışı ile mesh etti. Ayaklarını üçer kez yıkadı."
547-Diğer rivayet: "Başmın tümünü, sa-çm üstünden başlayarak bittiği ve uzandığı her yere elini sürerek, saçın şeklini bozmaya rak meshetti."
548-Diğer rivayet: "Başını meshetti, son ra başın öne gelen kısmı ile arkaya gelen kıs-mmı, şakaklarını ve kulaklarını birer kere
meshetti."
549-Bir diğer rivayet: "Başını elinde bulu nan artık su ile mesh etti."
550-Ebû Dâvud, Talha b. Musarrif in de desinden:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i başını önünden arkasına kadar meshet-tiğini ve elini kulaklarının altından çıkardığı nı görmüş."
Müsedded dedi ki: "Ben bu hadisi Yah ya'ya anlattım, kabul etmedi."
551-Onun (Ebû Davud'un) ve TırmİzÎ'nin Ebû Umâme'den rivayetleri:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ab-dest aldı ve dedi ki: "Kulaklar da baştan sa yılır."
Hammâd der ki: "Kulaklar da baştan sayı lır" sözü, Ebû Umâme'nin mi, yoksa Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem'in mi sözü ol duğunu bilemiyorum."
552-Enes radiyallahu anh'dan: O, abdest aldı, ayaklarında bir tırnak ka dar kuru bir yer bıraktı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: "Dön, ahdesîini güzel al!" buyurdu. lEbû Dâvud]
553-Müslim benzerini CâbİR radiyallahu anh'dan nakletti.
554-Ayrıca Ebû Dâvud Hâlid b. Ma'dân'-dan, o da sahâbe'den birinden rivayet etti; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamı namaz kılarken gördü: Ayağının üstün de bir dirhem mikdan yerini kuru görünce, hem abdesti, hem de namazı iade etmesini emretti."
555-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
Yaptığımız yolculuklann birinde. Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem bizden bi raz geri kaldı. Bize yetiştiğinde namaz yak laşmıştı. Biz hemen abdest almaya ve acele den ayaklanmızı mesh etmeye koyulduk. Bu nun üzerine avazının çıknğı kadar şöyle çıkış tı: "Yanacak topukların vay haline!" Bunu iki kere veya üç kere söyledi.
[Buhâri ve Müslim)
556-Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivayetinde ise sonunda: "Ahdestinizi İyi alın!" dediği kaydedilmektedir.
557-Tirmizî de Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan benzerini rivayet etti; lafzı şöyledir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den şöyle rivayet edilmiştir: "Atehten yana, topukların ve ayak ayalarının vay ha line!"
558-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem cünüplükten yıkandı. Su değmemiş kuru bir yer gördü. Saçının örgüsünden tutup bir kıs-mını(n suyunu) o kuru yere sıktı." [ibn Mâce]
559-Câbir radiyallahu anh'dan:
Ona, sarık üzerine mesh etme hususunda bir sual soruldu; "Hayır, saça su değmedikçe olmaz" cevabını verdi. [Mâlik]
560-Sevbân radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem, bir müfreze gönderdi. Askerler üşümüştü. Döndüklerinde onlara sarık ve mestlerinin üstlerine mesh etmelerini emretti." [Ebû Dâvudj
561~Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i abdest alırken gördüm; başında Kıtrî (çizgili kırmızı) bİr sarık vardı, elini sangını altından sokup, sarığı hiç çözmeden başının ön kısmı nı mesh etti." [Ebû Dâvudj
562-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem, (abdest uzuvlarını) ikişer kere yıkayarak ab dest aldı." [EbO Dâvud ve Tirmizî.J
563-Onun (Tirmizî'nin) Câbir radiyallahu anh'dan yaptığı rivayet:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in azalarını birer kere yıkayarak, ikişer kere yıkayarak, üçer defa yıkayarak abdest (aldığı) olmuştur."
564-Nesâî, Abdullah b. Zeyd'den: "İkişer kere yıkayarak abdest alıp: 'Bu, nur üstüne nurdur' demiştir."
565-Rezîn, Osman radiyallahu anh'dan: 'Üçer kere (yıkayarak) abdest aldı. Ve şöyle buyurdu:
"I§le bu abdestim, benden önceki pey gamberlerin ve İbrahim'in abdestidir."

J66-Nimrân b. Harise radiyallahu anhu-mâ'dan, o da babasından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu:)
"Baş(ı meshetmek) için su kullanın!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'dc leyyin bir isnâd-la.]
567-Abbâd b. Temîm, babasından radiyal lahu anh:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm; abdest alıyor, ayaklarını su ile mesh
ediyordu." [Taberânî, el'Mucemul-Evsat'la.]
568-Abdullah b. Bedr radiyallahu anh' dan:
"Kur'ân mesh (emri) ile nazil oldu. Buna karşılık Peygamber sallallahu aleyhi ve sel iem bize ayaklarımızı yıkamamızı emretti ve biz de yıkadık."
[Taberânî, el-Mu' cemu' !-Kehîr'de zayıf bir isnâdla.]
569-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Ayetin başında geçen) "(Ayaklan) yıka mak" lafzı, "Topuklara kadar ayaklarınızı" (Mâide 6) lafzına da yöneliktir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'âc]

PARMAKLARI SOKUP OVALAMAK (HİLÂLLEMEK), MİSVAK VE ELLERİ YIKAMAK
570-Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden, abdest ve yemekte tahlil yapanlara (parmaklarını hilâlleyenlere) ne mutlu!" [Ahmed ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-KehİR'de zayıf bir isnâdla.]
571-Yine Taberânî'nin eUMu cemu l-Ke-/jfr'inde şöyle geçer: Dediler ki: "Tahlil ya panlar ne demek?" Şöyle buyurdu:
"Tahlil, (abdestte) ağzını yıkarken elİnİ sokarak iyice ovalamak. Burnuna su çekerken parmağını sokup iyice temizlemek. Parmakla rın arasını da iyice ovmaktır. Yemekteki tahli le gelince: Yemek yedikten sonra dişlerinin arasında bulunan yemekleri çıkarmadan na maza duran ki§iyi görmek kadar meleklerin hoşlanmadıkları bîr şey yoktur!"
572-EbuM-Derdâ radiyallahu anh'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, abdest aldı. Abdest suyunun artığıyla sakahnı parmaklarını sokarak güzelce ovaladı. Başını da kollarının artığı olan su ile meshetti."
[Taberânî, el'Mu'cemu'I-Kebir'de leyyin bir isnâdİa.]
573-Osmân radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sakalını hilâllerdi." [Tirmizî]
574-Ebû Dâvud, Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem abdest alırken, bİr avuç su ahp çenesinin altı na sokar ve onunla sakalını İyİce oğuşturur ve şöyle derdi: "İşte Rabbim bana böyle yapma mı emretti."
575-Bezzâr ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde Taberânî zayıf bir isnâdla Ebû Vâil'den ben zerini rivayet ettiler. Onda şöyle geçmektedir:
"O, yüzünü yıkarken sakalını İyice oğuş-turdu. Kulaklarının içini, boynunu, sakalının içini başından artan su ile meshetti. Kollarını dirseğe kadar yıkadı. Ayak pannaklarınm ara sını iyice oğuşlurdu. Suyu tâ topuklara kadar götürdü (yani topuklarla beraber yıkadı). Su-
yu topuğa kadar ulaştırdı. Sonra sağ eliyle bir avuç su alıp başına koydu, başının etrafından akıncaya kadar (bekledi). Sonra şöyle buyur du: "İşte tam abdest budur."
576-Vasile radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim parmaklarının içini su ile oğuştur-mazsa. kıyamet günü Allah onu ateşle oğuştu rur." [Taberânî, e!-Mu' cemu' l-KebİR'âc zayıf bir isnâdla.]
577-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Ya parmakların içini su İle oğuş-turursunuz, ya da (kıyamette) ateşle oğuştu-rursunuz!" (Taberânî. el-Mu'cemu'l-Evsat'ta]
578-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Abdest aldığında, el ve ayak parmakları nı iyice Oğuştur!" [Tırmizi]
579-Onun (Tirmizî) ve Nesâî'nin, ayrıca Lakît b. Sabre'den yaptıkları bir rivayet:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü, bana abdesti anlat!" Şöyle buyurdu:
"Abdesti İyi al, parmakların arasım gü zelce oğuştur, burnuna su verdiğin zaman, oruçlu değilsen, iyice verip yıka.'"
580-Ebû Hureyre radiyaİiahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetime sıkıntı vermeyecek olsaydım, onlara misvak kullanmalarını emrederdim."
[Kütüb-i sitte]
581-Bir başka rivayette: "Her namazla birlikte" diye geçer.
582-Ahmed'ın lafzı: "Ümmetime sıkıntı vermeyecek olsaydım; her namaz için (abdest-li olsa bile) abdesti emrederdim. Her abdestte de misvak kullanmalarını emrederdim."
583-Tirmizî, Zeyd b. Hâlid radiyaİiahu anh'dan:
O, mescidde olduğu zaman, misvakı, kâti bin kalemi gibi kulağının üzerinde bulundu rurdu. Onu kullanmadan namaza durmazdı, sonra tekrar kulağının üstüne koyardı.
584-Ebû Dâvud, Enes radiyaİiahu anh' dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece veya gündüz uyandığmda, abdest alma dan önce mutlaka misvak kullanırdı."
5S5-Ebû Dâvud, Müslim ve Nesâî Şurayh b. Hânî'den, dedi kİ:
Âişe'ye sordum: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evine girdiğinde ilk önce ne yapardı?" "Misvak kullanırdı" dedi.
586-Nesâî, Âişe radiyaİiahu anhâ'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Misvak ağzı temizler, Rabbin hoşnutlu ğuna vesile olur."
587-Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr ve eZ-fivj'a^'ında İbn Abbâs radiyaİiahu anh' dan zayıf bir isnâdla nakledip şu ilâveyi zik retti: "Gözlere de ciladır."
588-Buhârî, Ebû Musa'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim, ağzını misvaklıyordu, 'ûu uû' diyor du, misvak ağzındaydı, sanki kusacak gibi idi."
589-Ebû Davud'un rivayeti: "Onun yanı na ağzını misvaklarken girdim. Misvak dili nin bir tarafındaydı. 'Ah, ah!' diyordu; yani kusacak gibi idi."
590-Nesâî'nin lafzı: O, "â â" diyordu.
591-Enes radiyaİiahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Misvak hakkında size çok şey söyledim!" [Buhârî ve Nesâî.]
592-Nesâî'nin başka rivayeti: "Misvak hakkında hana çok §ey söylettiniz."
593-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mis vak kullanıyordu. Yanında biri diğerinden (yaş ça)

büyük iki adam vardı. Derken misvakm bü yük olana verilmesi hususunda ona: "Arlan mis vakı en büyüğüne ver!" diye vahiy geldi.
(Âişe) dedi ki: "Misvak kullanırdı, sonra yıkamam için onu bana verirdi. Ben de onunla (bereketini umarak) ağzımı fırçalardım, sonra yıkayıp O'na geri verirdim." [Ebû Dâvud]
594-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Misvaklı namazın, misvaksız namaza üs tünlüğü yetmiş namaz sevabı gibidir."
[Ahmcd. Ebû Ya'İâ ve Bezzâr.]
595-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul, misvak kullanıp namaza durduğu za man, melek arkasına durup tilâvetini dinler. Ona yaklaşır (yahut buna benzer bir kelime söyledi). Ağzım onun ağzının üstüne koyar, ağ zından çıkan Kur'ân onun içine girer Öyleyse Kur'ân için ağızlarınızı temizleyin!" [Bezzâr]
596-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki; "Ey Allah Resulü, kişi ağzını (misvaksız) da fırçalar mı?" "Evet!"
"Nasıl yapar?" "Parmağını ağzına sokup ovalar."
[Taberânî, el-Mu'ccmu'l-EvsuCid. zayıf hır isnâdla.]
597-Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mübarek zeytin ağacından yapılan mis vak (fırça) ne güzeldir! Ağzı temizler, di§in kir ve pasını giderir O, benim ve benden önceki peygamberlerin misvağıdır."
[Taberânî, el-Mıı'ceıuı'l-Evsal'la; isnadında Mu'al-Icl b. Muhammed vardır.]
598-Ebû Hayre es-Sabâhî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelen heyet içindeydim; bize fırça yapmamız için misvak ağacı verdi. Dedik ki: "Ey Allah Resulü! Bizde (bu iş için) hurma çubuğu var dır; ancak biz gene de senin keramet ve lütfu-nu kabul ediyoruz." Şöyle dua etti:
"Allahım, Abdu'l-Kays' i bağışla!"
[Taberânî el-Mu' cemı' l-Kehîr'âs daha uzun bir metinle.]
599-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Misvak kullanın! Çünkü misvak ağzı te mizler, Rabbin rızâsına vesile olur. Cibril, ba na ne zaman geldiyse, mutlaka mİsvağı tavsi ye etmiştir. O kadar ki misvağın bana ve üm metime farz kılınacağından endişe ettim.
Eğer onun ümmetime zor geleceğini bil-meseydim, onu farz kılardım. Artık o kadar sık misvak kullanıyorum ki, ağzımın ön tarafını harab edebileceğimden korkuyorum." [İbn Mâ-ce. zayıf bir isnâdla.]
600-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri uykudan uyandığı zaman, üç
kere yıkamadan elini su kabına daldırmasın!
Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez."
[Kütüb-i sine.]
601-Ebû Davud'un bir rivayetinde: "Eli nin nerede gecelediğini yahut elinin nerede dolaştığını bilemez."

BURUNA DOLU DOLU SU VERMEK, SUMKÜRMEK, ABDESTİ İYİ ALMAK VE DİĞER BAHİSLER
602-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selİem buyurdu:)
"Her abdest alan iyice sümkürsün. Kim taşla taharetlenirse, teklesin (yanİ bir, üç, beş gibi tek sayıda taş kullansın)."
[Kütüb-i sİUe, TirmİzÎ hariç.)
603-Müslim'in diğer rivayeti: "Sizden biri abdest aldığı zaman, burnunun iki deliği ne dolu dolu su çeksin, sonra sümkürsün."
Ö04-Nesâî: "Sizden biri uykudan kalktığı zaman, abdest alsın ve sümkürsün. Çünkü şeytan, onun genzinde geceler."
605-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iki veya üç kere iyice sümkürün!" [Ebû Dâvud.]
606-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetim kıyamet gününde (abdestİn izi olarak) yüzleri ve kolları parlak bir vaziyette çağrılacaktır. Öyleyse kimin parlaklığım çoğalt ma imkânı varsa çoğaltsın!" [Buhârî ve Müslim.]
607-Diğer rivayet:
Nuaym b. el-Cebr der ki: Ebû Hureyre'yi abdest alırken gördüm:
Abdest alırken yüzünü yıkadı; abdesti mü kemmel aldı. Sonra sağ elini bileğine kadar yı kadı. Sonra sol eüni bileğine kadar yıkadı. Sonra başını mesh etti, sonra sağ ayağını bal dırına kadar yıkadı. Sonra sol ayağını da baldı rına kadar yıkadı. Sonra dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve seilem'i böyle abdest alır ken gördüm. Ve sallallahu aleyhi ve .sellem şöyle buyurmuştu: "Kıyamet gününde yüzü ve kolları, abdesti iyi almaktan ötürü, nur içinde olacaksınız. Kimin gücü yeterse, bu nur ve parlaklığım uzatsın ve çoğaltsın."
608-Diğer bir rivayet: "O (Nuaym), Ebû Hureyre'yi abdest alırken görmüş; şöyle yap mış: Yüzünü yıkamış, kollarını da neredeyse omuzlarına varacak derecede yıkamış. Ayakla rını da neredeyse baldırlarına varacak kadar yı kamış." Devamını benzer şekilde rivayet etti.
609-Müslim. Ebû Hâzım'dan, dedi ki: Ebû Hureyre namaz için abdest alırken ar-kasındaydım; eliyle kollannı yıkarken nere-dey.se koltuğuna kadar uzanıyordu. Dedim ki:
"Ey Ebû Hureyre! Bu nasıl bir abdest?" Ce vap verdi: "Siz burada mıydınız? Ey Ferrûh oğulları! Burada olduğunuzu bilseydim ab-desti bu şekilde almazdım. Dostum sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum: "Bir mü'minin âhiretteki süsü, abdest alırken suyun ulanaca ğı yere kadar ulaşacaktır."
["Ey Ferrûh oğulları!" kısmı hariç, Nesâî de aynısı nı rivayet etmiştin]
610-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Vallahi Alkh Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, diğer insanlar dışında bizi yalnız üç şeyle mahsus kılmıştır: Abdesti çok iyi alma yı, sadaka ve zekat ahp yememeyi ve merkep leri atların üzerine aşırmamayı emretti." [Nesât
ve Tirmizî.]
61Î-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip "isbâğu'1-vudû' (=abdesti gü zel almak) ne demektir?" diye sordu. Namaz vakti gelinceye dek ona cevap vermeden sus tu. Namaz vakti gelince su getirtti ve ellerini yıkadı. Ağzına dolu dolu su verip yıkadı, bur nuna da dolu dolu su çekip yıkadı, sümküre-rek İçİndekini çıkardı. Üç kere yüzünü yıkadı, üç kere de ellerini (kollarını) yıkadı. Başını mesh etti; ayaklarını da üçer kere yıkadı.

Sonra entarisinin altına su serpti. Ardın dan şöyle buyurdu:
"İşte isbâğu'l-vudû' (=güzel abdest al mak), budur." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr.]
612-Muâviye b. Kurre, babasından, o da dedesinden:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, azalarını birer kere yıkayarak abdest alıp şöy le buyurdu: "İşte bu bir abdest şeklidir ki Al lah ancak bununla namazı kabul eder." Son ra ikişer kere yıkayarak abdest aldı ve şöyle dedi: "İşte isbâğu'l-vudû' (=mükemmel ab dest) budur ki bu benim ve Allah dostu olan İbrahim'in abdestidir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ia leyyin bir isnâdla ve uzunca bir metinle,]
613-Enes radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir sâ' (3.**328** İt) ile beş müd (yaklaşık 4.15 İt) arasındaki su ile yıkanırdı; bir müd (0.**832** İt) İle de abdest alırdı."
614-Diğer bir rivayet: "Beş mekkûk (su tası) İle yıkanırdı; bir mekkûk ile de abdest alırdı." [Buhârî, Müslim, Nesâî ve Tirmizî.]
615-Onun (Tirmizî'nin) başka bir rivayeti: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Abdestîe iki rıtü (0.**832** it) su yeler."
616-Ebû Dâvud: "O, iki rıtıl (yaklaşık 1.64 it) bir kapdaki su ile abdest alu-dı; bir sâ' (3.**328** İt) su ile de yıkanırdı."
617-Onun (Ebû Davud'un) ve Nesâî'nin ÜmmÜ Umâre'den yaptıkları rivayet: "Pey gamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir müddün (**832** gr) üçte ikisi kadar su ile abdest aldı."
618-er-Rebî' bn. Muavviz radiyallahu an-hâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem evimize gelirdi. Bir müd ya da üçte biri ya da dörtte biri kadar su alan bir kabımızı alırdı; ben de O'na dökerdim; O da azaİanm üçer kere yıkarayarak abdest alırdı." [Dârimî]
619-Abdullah b. Zeyd radiyallahu anh' dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bize geldi. O'na bakır bir kap çıkardık ve içindeki suyla abdest aldı." [Ebû Dâvud]
620-İbıi Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, abdest almakla olan Sa'd'ın yanma uğradı ve ona: "Nedir bu israf?" dedi. "Abdestte israf mı olurmuş?" deyince; şöyle buyurdu: "Evet. akar suyun kenarında bulunsan bile!"
[İbn Mâce]
621-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, abdestten sonra kurulandığı bir havlu su vardı."
[Tirmizî]
622-Onun (Tirmizî'nin) Muâz radiyallahu anh'dan da bir rivayeti vardır: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm; abdest al dığında yüzünü elbisesinin bir tarafıyla silerdi."
623-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Abdesti olmayanın namazı olmaz. Üzeri ne Allah'ın adını anmayanın (besmele çek meyenin) abdesti de abdest değildir."
[Ebû Dâ vud]
624-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse abdeste başlarken Allah'ı zik rederse, vücudunun tümü temizlenir. Allah'ın adını anmazsa yalnız abdestte yıkanan yerler temizlenir."
625-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e uğradım, abdest ahyor ve şöyle dua ediyordu:
"Allahümma'ğfır lı zenbî ve vassi' lîft da rı ve bârik Itfî rızkı (=Allahım, günahımı ba ğışla, evimi genişlet, rızkımı bereketlendirip çoğalt!)" [Bu iki rivayet Rezîn'e aittir.]
626-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu yurdu ki:
"Ey Ebû Hureyre! Abdest alırken: 'Bis-millahi vel-hamdu lillahi (=Allah'ın adıyla, hamd Allah'a mahsustur)' de! Böyle dersen, hafaza melekleri, o abdesti bozuncaya kadar devamlı olarak sana sevab yazarlar." [Taberâ-
nî, el-Mu'cemu's-Sağır'de.]
627-Ebu'l-Cenûb radiyallahu anh'dan: Alî'yi, abdest için su çekerken gördüm, hemen koştum, "Müsaade buyurun da ben çe keyim!" dedim. Şöyle buyurdu: "Ey Ebu'l-Cenûb sen bırak! Ben de Ömer'i abdest almak için su çekerken gördüm, koştum, "Mü saade buyurun da ben çekeyim" dedim. "Sen bırak ey Ebu'l-Hasan! Zira ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i abdest için su çe kerken gördüm, koştum; "Bırak ey Ömer! Be nim temizliğimde (abdeslimde) kimsenin bana ortak olmasını istemem" buyurdu' dedi.
[EbO Ya'lâ ve Bezzâr, Ebu'l-Cenûb'un ztıyıf bir ravi olduğuna dikkat çekerek rivayet ettiler.]
628-Vâbısa radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e tırnaklarda bulunan kire varıncaya kadar her şeyi sordum. Şöyle buyurdu: "Sana şüphe ve ren §eyi, şüphe vermeyen şeye terk et!"
[Taberânî. et-Mu'cenm'l-Kebîr'de zayıfhır isnâdla.]
629-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biri abdest alırken parmaklarını birbirine bitiştirip kenetlemesin!"
[Taberânî. el-Mu'cemu' t-Evsal'ta; isnadında Atîk b. Ya'kûb vardır.]
630-Yezîd b. Ebî Ubeyde'den:
Seleme b. el-Ekva' radiyallahu anh, ab dest alırken miski alıp eline koyar, sonra sa kalına sürerdi. (Taberânî, el-Mu'cemu'!-Kebîr'de.]
631-Abdü'l-Melik b. Umeyr'den: Zu'l-Kilâ'dan, Şebîb Ebû Revâh'ı işittim:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılmış. Allah Resulü Rûm (sûresini) okumuş ve tereddüd geçirmiş (tekrarlamış), namaz bitince şöyle buyurmuş: "Kur'ân okur ken zihnim karıştı. Bazı kimseler abdesti güzel almadan bizimle namaz kılıyorlar. Kim bizim le namazda bulunursa abdestini güzel alsın!" [Ahmed]
632-Enes radiyallahu anh'dan, dedi kİ: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, her namaz için abdest alırdı." (Enes'e) denil di ki:
"Siz nasıl yapardınız?" "Bozmadıkça o abdest kâfi gelirdi." [Buha rı ve Sünen ashabı.]
633-Büreyde radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem. Fetih günü tek bir abdestle namazları kıldı. Ömer sordu:
"Şimdiye kadar yapmadığınız bir şey yap tınız?"
"Bilerek yaptım, ey Ömer!" diye cevap verdi. [Müslim ve Sünen ashabı.]
634-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem abdestte, taranmada ve pabuç giymede; hülâ sa her şeyde, her işinde elinden geldiğince sa ğından başlardı." [Mâlik hâriç, altı hadis imamı.]

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER
635-Alî b. Talk radiyallahu anh'dan:
Bir bedevî dedi ki: "Ey Allah Resulü! Ki şi çölde olur, az bir yellenmesi bulunabilir, suyu da az olabilir; bu durum karşısında ne yapmalıdır?" Cevap verdi:

"Biriniz yellendiği zaman abdest alsın! Kadınlara arkalarından yanaşmayın! Şüphe siz Allah, hak(kı söylemekten) çekinmez." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
636-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ancak, ses (yellenme sesi) veya (yellen me) kokusundan abdest lazım gelir."
637-Diğer bir rivayet: "Biriniz mescidde olup da bir yellenme hissederse, ses duyunca-ya, ya da koku hissedinceye dek mescidden çıkmasın!" [Tirmizî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
638-Ahmed'ın rivayeti: "Sizden birİ namazda olduğu zaman, şeytan gelir, ona (kişi) hayvanına yanaştığı gibi yanaşır Yatıştığı za man, poposunun iki parça arasına, sırf onu namazdan etmek İçin yellenir (Kişi) Böyle bir şey hissederse, ses duymadıkça veya koku his setmedikçe namazdan ayrılmasın."
Ö39-Diğer bir rivayet: "Yatıştığı zaman, (şeytan) onu dizginler veya ona bir yular atar." Ebû Hureyre dedi ki: "Bunu görürsü nüz. Kösteklenmiş olana gelince, siz onu na maz kılarken düz durmayıp eğilmiş olarak gö rürsünüz. Dizginlenmiş olana gelince, namaz da ağzını açmış Allah'ı anmaz bir halde gö rürsünüz."
640-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda iken şeytan birinizin yanına gelip makadından bir kıl koparır, o da abdes-tinin bozulduğunu sanır. (Böyle bir durumla karşılaşan) ses duyuncaya ya da koku hisse dinceye dek namazdan ayrılmasın!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'öc leyyin bir isnâdJa.]
641-Bir rivayette de şöyle geçer: "Şeytan kişiye namazda oyun yapmaya kalkışır, nama zını kesmek içİn elinden geleni yapar; yoru lunca hu defa dübürüne üfler. Sizden bİri böy le bir şey hissederse..." Yukardakinin benze rini zikretti.
642-Abdullah b. Zeyd radiyallahu anh' dan:
"Bir adam, namazda abdestini bozan bir şey hissettiğini Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet etti. O da ona, bir ses duy madıkça, ya da bir koku hissetmedikçe na mazdan ayrılmamasını söyledi."
[Buhârî, Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî.]
643-Rezîn'in rivayeti: ''Biriniz mescide girip iki kuyruğu (poposunun iki yanı) arasın da bir §ey hissederse, (çıkan gazın) hışırtı ve ya sesini duymadıkça mescidden çıkmasın."
644-Cerîr radiyallahu anh'dan:
Ömer radiyallahu anh, cemaate namaz kıldırdı. Derken adamın birinden bir ses çık tı. Bunun üzerine şöyle dedi: "Bu adam ab-destini tekrar alacak ve namazım da iade ede-cek!"
Cerîr (Ömer'e hitaben) dedi ki: "Bunu yaşayan her kimsenin, hem abdest almasına, hem de namaz kılmasına mı karar veriyor sun?"
"Ne güzel söyledin! Allah seni hayırla ödüllendirsin!" dedi. Sonra onlara da aynı şe yi emretti. [Taberânî. el-Mu'cenıu'i-Kebîr'tie.]
645-Alî radiyallahu anh'dan:
Mezisi gelen bir adamdım. Kızıyla evli ol duğum için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sormaktan utandım.Bu sebeple Mikdâd b. el-Esved'e sormasmı rica ettim. Sormuş; o da cevaben şöyle buyurmuş: "(Mezisi gelen,) uzvunu yıkar ve abdest alır." [Kütüb-i sittc]
646-Ebû Davud'un rivayeti: "Uzvunu ve hayalarını yıkar."
647-Nesâî'nin rivayeti: "Uzvunu yıkar."
648-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Sehl b. Hu-neyf den benzerini naklettiler kİ o rivayette şöyle geçer:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü bundan (mezi-den) giysisine bulaşan kişi ne yapmalıdır?"
"Onu gördüğün yere, bir avuç su alıp serpmen yeler!" buyurdu.
649-Abdullah b. Sa'd el-Ensarî radiyalla hu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e, guslü gerektiren şey ile sudan sonra gelen su (mezi) hakkmda sordum. Şöyle bu yurdu: "O, mezidir; her erkekten mezi gelebi-lif. Bundan dolayı yalnız uzvunu ve hayaları nı yıkaman yeter. (Abdesti bozduğu içİn) Na maza abdest alır gibi abdest alırsın." [Ebû Dâvud]
650-Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, oruçlu iken kustu ve bu yüzden abdest aldı." (Râvi) Ma'dân dedi ki: Sonra Şam mescidin de Sevbân'a rastladım ve bunu (yanİ Ebu'd-Derdâ hadisini) sordum; "(Ebu'd-Derdâ) doğ ru söyledi, halta abdest alırken suyunu ben döktüm" dedi. [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
651-Misver b. Mahrame radiyallahu anh' dan:
Ömer'e suikast yapıldığı gece, onu sabah namazma kaldırmak için yanına girdi. Ömer: "Pekâlâ, namazı terkedenin İslâm'dan nasibi yoktur" dedi ve yarasından kan damlaya dam laya namaz kıldı.. [Mâlikj
652-Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile sefere, yani Zâtur-Rikâ' harbine çıktık. Müslümanlardan biri, ganimet olarak müşriklerden birinin kansını almıştı. Bunun üzerine müşrik olan kocası, yemin etti ve: "Muham-med'in ashabından birinin kanını akıtıncaya kadar onları izleyeceğim." Bu şekilde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in izini ta kibe koyuldu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir yerde konakladı ve "Bizi kİm bek leyecek?" buyurdu.
Hemen biri Muhacirler, diğeri Ensâr'dan olmak üzere iki kişi gönüllü oldu. Onlara şöy le buyurdu: "Geçidin ağzını tutun (bekle yin)!"
O ikisi yolun ağzına varınca. Muhacir yat tı; Ensarî İse namaza durdu. Sonra müşrik geldi; onu (namazdakini) görünce, kavmin nöbetçisi olduğunu anladı. Ona bir ok attı. Namazda olan, ağzıyla o oku çıkardı. Bu defa müşrik üç ok daha attı. Ensârî rükû ve secdeye vardı; (namazını bitirince) arkadaşını uyandırdı. Müşrik bunu görünce hemen kaçtı. Muhacir, Ensarı'den akan kanlan görünce, şöyle dedi:
"Sübhanallah! Neden sana ilk oku attığın da beni uyandırmadın?" Şu cevabı verdi: "Bir sûre okuyordum; sûreyi kesmek istemedim." [Ebû Davudi
653"Aişe radiyallahu anhâ'dan, dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarından birini öptü; sonra abdest taze lemeden namaza gitti." Urve dedi ki: "O öp tüğü hanımı senden başkası değildi, değil mi (ey Âişe)?" (Bu söz karşısında) Âişe güldü. [Sünen ashabı.]
654-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Şöyle söylemiştir: "Kişinin karısını öpme si, eliyle onu okşaması mülâmeseden (dokun madan) sayılır; binâenaleyh kim karısını öperse, ya da eliyle okşarsa, abdest alması ge~ rekir." [Muvattâ.l
655-Talk b. Alî radiyallahu anh'dan: Bir adam geldi, bedeviyi andırıyordu; de di ki: "Ey Allah Resulü! Abdestten sonra kişi nin cinsel uzvunu tutması hakkında ne buyu rursun?" Şöyle buyurdu: "O, kendisinden bir parça değil midir?" [Sünen ashabı.]
656-Büsre bn. Safvân radiyallahu an hâ'dan:
"Kim tenasül uzvuna dokunursa, abdest almadıkça namaz kılmasın!"
[Muvattâ ve Sünen ashabı.]

657-Taberâm. el-Mu'cemu'l~Evsat ve'l-Kebır'inds, bu rivayette uzvu zikrettikten sonra şunu da ilave ettİ: "Yahut hayalarını ve-ya uyluk diplerini"
Ö58-İbn Amr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim cinsel uzvunu tutarsa abdest alsın! Herhangi bir kadın dafercini tutarsa o da ab dest alsın! " (Ahmed.]
İsnadında yer alan Bakiyye b. VeUd "an" lafzıyla rivayette bulunmuştur.
659-Taberânî el-Mu'cenuı'l-Evsat\nda ley-yin bir İsnâdla İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh'-dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e elini fercine sokan kadın hakkında soru sordular; şöyle buyurdu: "Abdest alması gerekir."
660-Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr'inde ise şöyle rivayet eder: "Elini vurup da fercine elleyen kadın hakkında sorulduğunda şöyle buyurdu: "Abdest alması gerekir."
661-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, otururken uyuklar; sonra abdest alma dan namaza dururdu." [Maiik]
662-Ali radiyallahu anh'dan;
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Gözler, kıçın bağıdır. Öyleyse kim uyur sa abdest alsın/" [Ebû DâvudJ
663-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'i secdede uyurken gördüm, halta horladı. Sonra kalkıp namaz kıldı. Dedim kİ: "Ey Allah Resu lü, uyudunuz!" Bunun üzerine şöyle buyurdu:
"Sadece uzanarak yatan kimsenin (ahdes-ti bozulduğu için) abdest tazelemesi gerekir. Çünkü ki§i, uzanıp yattığında mafsalları gev-§er." [Tirmizî!
664-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Uyku abdesti, teyemmüm de olduğu gibi su ya (bir) dokunup onunla yüzüne, kollarına ve ayaklarına sürmendir" [Taberûnî. el-Mu'cemu'l-Ke-
bıV'inde z«v'/bir sencdle. Ebû Dâvud ve Nesâî de benzerini rivayet etmişlerdir.]
665-Esmâ bn. Ebî Bekr radiyallahu an-hâ'dan: O, "Küsûf' namazı ile İlgili hadisinde dedi ki: "(Onun arkasında namaza) durdum. (O kadar uzattı kİ) kendimden geçer gibi oldum." Urve dedi ki: "(Esma bundan dolayı) abdest al madı." [Buhârî hariç, diğer Kütüb-i sittc ashâbıl
666- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatını anlattığı hadisinde der ki: O, yıkandı. sonra ayağa kalkmak istedi. Ama kendinden geçti; ayılınca sordu: "İnsanlar namaz kıldı mı?" "Hayır!" dedik. "Haydi benim için leğe ne su koyun!" dedi. Emrini yerine getirdik ve yine yıkandı.." Bu hadis inşaallah ileride gele cektir. [Buhârî hariç, diğer KütüİJ-i sitte ashabı.]
667-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: O, abdest alırken dedi ki: "Yediğim keş (kurumuş çökelek) parçalarından dolayı ab dest ahyorum; çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duy dum: "Atehin dokunduğu her§eyden ötürü ab dest alm!" [Buhârî hariç, diğer K(İCüb-i sitte ashabı.]
668-Nesâî'nin rivayeti: İbn Abbâs dedi ki: "Ateş değdi diye, şimdi ben Allah'ın kitabın da helal olarak gördüğüm şeyden dolayı ab dest mi alacağım?" Bunun üzerine Ebû Hu reyre, taşlar topladı ve şöyle dedi: "Bu taşların sayısınca şehadet ederim ki, Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Atehin değdiği §eyden ötürü abdest alm!"
669-Tirmizî'nin rivayeti: îbn Abbâs dedi ki:
"Yağdan dolayı da abdest alacak mıyız? Sıcak sudan ötürü de abdest alacak mıyız?" Ebû Hureyre şu cevabı verdi: "Ey kardeşimin oğlu! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'den bir hadis duydun mu ona misal ver meye kalkışma!"
670-Ebû Davud'un rivayeti: "Ateşin pi şirdiği şeyden dolayı abdest almak gerekir."
Ö71-Nesâî, Ebû Eyyûb ve Ebû Talha'dan: "Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı abdest alın!"
672-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, koyunun kürek etini yedi ve abdest almadan namaz kıldı." [Mâlik. Buhârî ve Nesâî.]
673-Müslim'in rivayeti: "Abdest almadı ve suya da değmedi."
674-Ebû Davud'un rivayeti: "Sonra altın da bulunan bir bezle elini sildi; ardından kalk tı namaz kıldı."
675-Tinnizî, Amr b. Ümeyye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i koyun butundan kesip yerken görmüş. Sonra da (ezanla) namaza çağnldığını, et kestiği bı çağı bırakıp namaza durduğunu ve tekrar ab dest almadığını da görmüş."
676-Ebû Dâvud ve Nesâî, Câbir radiyalla hu anh'dan:
"Ateşte pişen şeyİ yemenin abdesti bozup bozmaması hususunda Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem'in son yaptığı abdest al maktır."
677-Süveyd b. en-Nu'mân radiyallahu anh'dan:
"Hayber yılı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktık. Hayber'e yakın bir yer olan Sahbâ'ya vardığımızda, Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını kıldı.
Namaz bitince yemek getirilmesini em-retri. O gün kavuttan başka bir şey götürül medi. Suyla ıslatılmasını emretti; ondan ye di, biz de yedik. Sonra akşam namazına kalktı, ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık. Tekrar abdest almaya gerek duymadı." [Mâlik, Buhârî ve Nesâî.]
678-Abdürrahîm b. Temîm el-Eş'arî'-den:
Muâz'a dedim ki:
"Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı abdest alır mıydınız?"
"Evet; bizden biri ateşin değiştirdiği şeyi yediği zaman, ellerini ve ağzını yıkardı; bunu abdest sayardık." [Bezzâr bunu zayıf hk isnâd ile ri vayet etti.]
679-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Benim için, çirkin bir kelime söylemek ten dolayı abdest almak, güzel (ve helal) ye mekten dolayı abdest almaktan daha hoştur."
[Taberânî, cl-Mtı'remıı'l-Kebîr'de.]
680-Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, süt içti; bundan dolayı ne ağzını çalkaladı, ne de abdest aldı." [Ebû Davud]
681-Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, süt içti ve yağından dolayı ağzını yıkadı." [Bezzâr, zaytf hır isnâdla.]
682-Câbir b. Semure radiyallahu anh'dan:
Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: "Koyun eti yemekten dolayı abdest alayım mı?" Cevap verdi;
"İster al, ister alma!"
"Peki deve etlerinden dolayı?"
"Evet: deve etinden dolayı (yediğin za man) abdest al!"
"Koyun ağıllarında namaz kılabilir mi yim?"

"Evet!"
"Deve ahırlarında?"
"Hayır!" buyurdu. [Müsliml
683-İbn Amr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Deve eti (yediğinizde) abdest alın! Ko yun etinden dolayı abdest almayın! Koyun ağıllarında namaz kılın! Deve ahırlarında namaz kılmayın!" [tbn Mâce]
684-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Biz yer(deki pislikler)e sürten giysiden dolayı abdest almazdık; (namaz kı larken) saçımızı ve elbisemizi de toplamaz dık." [Ebü Dâvud]
685-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü, bir adamı İzarım sarkıtarak namaz kılarken görünce, ona; "Haydi git, ab dest al!" dedi. Gitti, abdest alıp geldi. Yine: "Haydi git, abdest al!" dedi.
Gitti, abdest alıp geldi. Biri şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Neden abdest almasmı em rettin?"
"Çünkü o, namaz kılarken izarım yere de ğecek kadar sarkıtıyor. Allah kikinin izarım yere sarkıtarak kıldığı namazı kabul etmez." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
686-VâÎl b. Dâvud'dan, o da İbrâhîm (en-Nehaî)'den:
Dedi ki: "Abdest, çıkan şeyden dolayı gerekir; (vücuda girenden değil. Oruç ise gi renden bozulur, çıkandan değil."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'dc]
687-Ebû Bureyde b. el-Huseyb radiyalla hu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir puta elini sürerse abdest alsın!"
[Bezzâr]
688-ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cibril'i karşıladı; elini tutmak istediyse de o, ehnİ vermedi. Bunun üzerine Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem su getirtti, abdest al dı; ondan sonra elini uzattı. Cibrîl de O'nun elini tuttu. Dedi ki: "Ey Cibrîl! Daha Önce elimi tutmana engel olan neydi?" Cevap verdi: "Sen daha Önce bir yahudİnin elini tutmuş tun. Kâfir eline dokunan ele, elimin dokun-masmı istemedim."
(Taberânî, el-Mu'ceıuu'l-Evsat'ta zayıf bir isnâdia.]
689-îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Biz, alacalı hastaya el sürdüğümüzde ab dest alırdık." fTaberânî. el-Mu'cenm'l-Evsat ve'l-Kebir'inde leyyin bir isnâdia.]
690-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden birinin namazda burnu kanarsa namazdan ayrılsın, kanını yıkasın ve tekrar abdest alıp namaza dursun."
[Taberânî, el-Mu' cemu' I-Kehir'inde zayıftır isnâdia.]
691-Mâlik radiyallahu anh'dan: "Bana ulaştığına göre İbn Abbâs radiyal lahu anh'ın namaz esnasında bumu kanamış, çıkıp kanı yıkadıktan sonra gelip namazına bıraktığı yerden tekrar başlamış."
692-Yine ondan (Mâlik'den:)
"İbn Ömer'in bumu kanadığı zaman, na mazdan çıkar, abdest alıp gelirdi. Hiç konuş madan namazını (bıraktığı yerden alarak) ta mamlardı."
693-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, mescidde cemaate namaz kıldırırken, bir adam içeriye girdi. Derken mesciddeki bir çu kura düştü; adamın gözleri kördü. Cemaatın çoğu namazda oldukları halde buna güldü. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gülmelerinden dolayı hem abdesti, hem de namazı iade etmelerini emretti."
(Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'ds.]
694-Câbir radiyallahu anh'dan: Ona namazda gülen adam hakkında soru lunca şöyle dedi: ''Namazı tekrar kılar, abdes ti iade etmez." [Ebû Ya'iâ]
695-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazda abdesti bozulan kimse, hemen namazı bıraksın. Eğer cemaatle namaz kılı yorsa, burnunu tutsun. Sonra namazı bıraksın." [Ebû Dâvud]
696-tbn Amr b. el-As radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Daha selam vermeden, namazın sonun da oturduktan sonra (ka'de-i âhirede) abdes ti bozulursa namazı caiz olur."
Tirmizî dedi kİ: "Bu hadisin isnadı kavî değildir, muztaribdir."

MESTLERE MESHETMEK
697-el-Muğîre (b. Şu'be) radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim, dedi ki; 'Ey Muğîre! Su kabını al!' Ben de aldım. Sonra (kazâ-i hacet yapma ya) gitti, gözümden kayboluncaya kadar uzaklaştı, hacetini gördü. Üzerinde Şam işi bir cübbe vardı. Elini yeninden çıkartmak is tediyse de dar geldi. Bunun üzerine altından çıkardı. O'na su döktüm, namaz için abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."
698-Diğer bir rivayet: "Mestlerini çıkart mak için eğildim; 'Onları bırak, çünkü ben onları abdestli olarak giydim' buyurdu ve on ların üzerine meshetti." iBuhârî ve Müslim]
699-Ahmed, "'onları abdestli olarak giy dim" sözünden sonra şunu ilâve etti: "(Cerîr dedi ki:) Bundan sonra bir daha çıplak ayakla yürümedim."
700-MÜslim'in diğer rivayeti: "Mestleri üzerine, başının Ön kısmına ve sarığına mes hetti."
701-Diğer rivayette: "Abdest aldı; zülüfü-ne, sangına ve mestlerine meshetti."
702-Ebû Dâvud: (Cübbesi) dar geldi. Çünkü onu çok sıkı giymişti; mestlerini çı kartmak için eğildim. Şöyle buyurdu: "Mest leri bırak! Zira onları abdestli olarak giy dim." Devamı yukarıdakinin benzeridir.
703-Diğer bir rivayet:
"Mestleri üzerine meshetti. Bunun üzeri ne dedim kİ: 'Ey Allah Resulü! Unuttunuz mu?'
'Aksine sen unuttun, bana bunu Rabbim emretti' buyurdu."
cak onda şöyle geçer: "Sonra bize namaz kıldırdı."
705-Diğer rivayet: Sonra mestlerine mesh etti ve dedi ki: "İhtiyacın nedir?"
"Ey Allah Resulü, bir ihtiyacım yoktur!' Vardığımızda Abdurrahman b. Avf cemaate namaz kıldırıyordu. Onlara henüz bir rek'at kıldırmıştı. Ona geldiğimizi bildirmek için gittim, fakat (Allah Resulü) beni alıkoydu. Bunun üzerine biz de yetişebildiklerımizi kıl dık, yetişemediğimizi kaza ettik."
Diğerlerinin de bu anlamda rivayetleri bu lunmaktadır.
706-Bilâl b. Rebâh radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hem mestlere, hem de başörtüsüne

meshetti." [MiisÜm, TİrmizÎ ve NesâÎ.l
707-Ebû Davud'un rivayeti: "Abdest alıp sangına ve (mestin üzerine giydiği koruyucu)
704-Nesâî de benzerini rivayet etti. An- ayakkabısına mesh ediyordu."
708-Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Am-mâr b. Yâsir radiyallahu anh'dan:
Câbir'e mestler üzerine meshetme hak kında sordum; "Bu sünnettir, ey kardeşimin oğlu!" dedi. Bu defa sanğa meshetme hakkın da sordum. Şöyle cevap verdi: "Saça dokun (meshet)!" [Tirmizîl
709-Cerîr radiyallahu anh'dan: O. küçük abdest bozdu, sonra abdest alıp mestlerine mesh etti. "Bunu (hep) yapar mı sın?" denildi. Şöyle dedi: "Evet, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem'in küçük abdesl bozduğunu ve sonra abdest alıp mestleri üze rine meshettiğini gördüm."
(Râvi) A'meş der ki: İbrahim (en-Nehaî) dedi ki: "Bu hadis, Abdullah (b. Mes'ûd)'un ashabının hoşuna giderdi. Çünkü Cerîr'İn müslüman oluşu, Mâide sûresinin nüzulünden sonraya rastlamıştır." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
710-Ebû Dâvud da benzerini rivayet et miştir, ancak onda şöyle geçmiştir:
Dediler ki: "Bu, Mâide sûresinin nüzulün den önceydi." Cerîr şöyle dedi: "Ben, Mâide sûresinin nüzulünden sonra müslüman ol dum." [Tirmizî'nin de buna henzcr bir rivayeti vardın]
711-eİ-Muğîre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, abdest aldı, çoraplarma ve pabuçlarına mes-hetti." [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
(Ebû Dâvud) dedi kİ: "İbn Mehdî, bu ha disi rivayet etmezdi. Çünkü el-Muğîre'den bilinen usûl sadece mestler üzerine meshtir. (Ebû Dâvud) dedi ki: Hadis bu lafzıyla, Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarikiyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den nakledilmiştir. O. çorap lara mesh etmiştir. Ancak bu rivayet ne mut-tasılâıv ve ne de ^avfdir."
(Ebû Dâvud) dedi ki: "Çoraplara meshe-denler şunlardır: Alî, Ebû Mes'ûd, Berâ, Enes, Ebû Umâme, Sehl b. Sa'd ve Amr b. Hureys (radiyallahu anhum). Ayrıca Ömer ve İbn Abbâs'dan da rivayet edilmiştir."
712-Evs b. Ebî Evs es-Sakafî radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel iem'in bir kavmin kuyusuna geldiğini, abdest aldığını ve pabuçlarıyla ayaklarına mesh etti ğini gördüm."
[Ebû Dâvud]
713-eI-Muğîre radiyallahu anh'dan: "ResûluUah sallallahu aleyhi ve sellem, mestin üst ve alt kısımlarını meshederdi."
714-Diğer rivayet: "Mestlerin üstlerini meshederdi." [Tirmizî. Ebû Dâvud ve Nesâî.]
715-AIÎ radiyallahu anh'dan:
Dedi ki: "Eğer din görüşle (re'y) olsaydı, mestin altını meshetmek, üstünü meshetmekten daha yerinde olurdu. Halbuki ben Allah Resulü .sallallahu aleyhi ve seliem'in, mestin sadece üstüne meshettiğini gördüm." [Ebû Dâvud]
716-Şurayh b. Hâni radiyallahu anh'dan: Mestler üzerine meshetmek hakkında sor mak üzere Âişe radiyallahu anhâ'ya gittim. Cevaben şöyle dedi:
"Bunu Ebû TâUb'in oğluna (Alî'ye) sor malısın. Çünkü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yolculuk yapan o idi." Gidip ona sorduk; şöyle dedi: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, seferde üç gün üç gece; mu kîm iken de bir gün bir gece (süreyle) meshe-derdİ." [Müslim ve Nesâî.)
717-Aynca onun (Nesâî) ve Tirmizî'nin Safvân b. Assâl'dan şu rivayetleri de bulun maktadır:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cünüplük hali dışında yolculuk esnasında uy ku, küçük abdest bozma ve def-i hacet yapma halleri dâhil üç gün, üç gece mestlerimizi çı kartmamamızı emrederdi."
718-Übey b. İmâre radiyallahu anh'dan:
Bu zat, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile iki kıbleye doğru namaz kılmıştır.
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Mestlere meshedeyim mi?"
"Evet!"
"Bir gün mü?"
"Bir gün."
"İki gün mü?"
"İki gün."
"Üç gün mü?"
"Evet, istediğin kadar" buyurdu.
719-Diğer bir rivayet: "Bu süre yedi (gün)e kadar ulaştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Evet, ne kadar (süreyle) canın isterse" buyurdu. Bu rivayet pek kavî değildir.
[Ebû Dâvud ve İbn Mâce hasen bir isnâdla rivayet etlileri
720-Ebû Bürde radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yaptığımız savaşların sonuncusun da, bize misafir için üç gün üç gece, mukîm için bir gün bir gece olarak mestlerimize çı-kartmadıkça, üzerlerine meshetmemizi emret miştir."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'mde zayıfbn isnâdla.]
721-Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm. İbn Kam'e O'na ok atıp (da yarala dığı) zaman, abdest alırken sargısı çözüldü ğünde üzerine abdest suyu ile mesh etti.
[Taberânî, e!-Mu'cemu l'Kehtr'inde zayıf bK isnâdla.]

TEYEMMÜM
722-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Seferlerinin birinde Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve seliem ile birlikteydik. Beydâ ve ya Zâtu'1-Ceyş adlı yere vardığunızda, ger danlığım düşüp kayboldu. Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve seliem ve beraberindekiler aramaya koyuldular.
Bir su kaynağı yanında değildiler ve sula rı da yoktu. Bazı kimseler Ebû Bekr'e gidip "Âişe ne yapıyor, görmüyor musun! Allah Resülü'nü ve insanları su olmayan bir yerde hapsetti, sulan da yok" dediler.
Bunun üzerine Ebû Bekr radiyallahu anh bana geldi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in başı dizlerimin üstündeydi ve uyu muştu. Bana şöyle çıkıştı:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'i ve diğer insanları susuz bir yerde alı koydun, üstelik suları da yok!" Durmadan be ni azarlıyor ve aralıksız konuşuyor; bir yan dan da böğrüme vuruyordu. Allah Resulü sal-
lallahu aleyhi ve seliem, kucağımda uyuduğu için yerimden kımıldayıp kaçmaya da imkan bulamıyordum. Hülâsa Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve seliem kucağımda uyuyarak su suz sabahladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ te yemmüm âyetini (Mâide, 5/6) inzal buyurdu. Ve teyemmüm ettiler.
Bu olay üzerine (Akabe biatına katılan) nakîblerden biri olan Useyd b. Hudayr şöyle dedi:
"Ey Ebû Bekr ailesi, bu sizin ilk bereketi niz değildir!"
Sonra beni taşıyan deveyi kaldınnca, ger danlığımı altında buldum.

723-Diğer bir rivayet: "Medine'ye var mak Üzereyken gerdanlığım Beydâ'da düş tü..." Onda ayrıca şöyle geçer: "(Ebû Bekr;) İnsanlan bir gerdanhk uğrunda alıkoydun' (dedi). Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel iem kucağımda uyumakta olduğu içİn yerim den ölsem de kımıldayamadım, (babamın) vuruşu canımı yakmıştı."
724-Diğer bir rivayet: "Esmâ'dan emanet olarak gerdanhk aldım, kayboldu. Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem, ashabından bazı kimseleri onu aramaya gönderdi.
Namaz vakti gelmiş ve abdest almadan namaz kılmışlardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiklerinde durumu O'na bildirdiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nazil oldu. Üseyd b. Hudayr (Aişe'ye) şöyle dedi: "Allah, seni hayır ile mükafat landırsın! Vallahi senin başına ne gelirse Al lah mutlaka ona bir çıkış yolu gösteriyor ve müslümanlara da onda bir bereket ihsan edi yor.."
[Buhârî ve Müslim. Ebû Dâvud. Mâlik ve Ncsâİ'nin de benzeri rivayetleri vardir.]
725-Ammâr radiyallahu anh'dan:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Ülâtü'1-Ceyş denilen mevkide geceleyin mo la vermişti. Yanında Âişe de bulunmaktaydı. Zifâr (Yemen) boncuklarından yapılmış olan gerdanlığını düşürdü. 'İnsanları onu aratmak için alıkoydu. Böylece halk, sabaha kadar ara dılar.
Kimsede su yoktu. Bu nedenle Ebû Bekr çok kızdı ve "İnsanları bu susuz yerde alıkoy dun!" diye (Âişe'ye) çıkıştı. Bunun üzerine Al lah, hem Resûlü'ne hem de diğer müslümanla-ra ruhsat olsun dİye temiz toprakla teyemmüm etmelerini bildiren âyetini indirdi. Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber diğer müslümanlar da kalkıp ellerini yere vurdular, hiçbir toprak almadan, onunla yüzlerini, kolla rını omuzlara kadar, ellerinin ayalannı da kol tuk altlarına kadar mesh etliler.»
İbn Şihâb der ki: "İnsanlar bu hadise hiç itibar etmezler."
726-Bir rivayet: "Avuçlarını temiz topra ğa vurdular, sonra yüzlerine bir kere sürdüler, sonra avuçlarını bir kere daha yere vurdular; kaldırıp omuz ve koltuk altlarına kadar elleri nin ayalarını mesheitiler."
727-Benzeri bir rivayette omuzlar ile kol tuk altlan zikredİlmemiştir.
Îbnü'1-Leys: "Dirseklerinin üstüne kadar" dedi. Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzeri ri vayetleri bulunmaktadır.
728-Şakîk radiyallahu anh'dan: Abdullah (bin Mes'ûd) ve Ebû Musa'nın yanındaydım. Ebû Mûsâ dedi ki:
"Ey Ebû Abdirrahman! Bir adam cünüp olsa ve bir ay su bulamazsa ne yapar, nasıl namaz kılar?" Abdullah cevap verdi: "Bir ay bulamazsa, yine de teyemmüm etmez!" Bu nun üzerine Ebû Mûsâ dedi ki: "Nasıl olur bu, Mâide süresindeki (5/6.) âyete ne buyu-
racaksın? O âyette 'Su bulamazsanız terte miz toprakla teyemmüm edin!' buyurulmu-yor mu?"
Abdullah'ın cevabı: "Eğer buna ruhsat ve rilmiş olsaydı, bu sefer soğuk su ile karşılaş tıklarında da toprakla teyemmüm etmeye kal kışırlardı."
"Sen bu sebeple mi teyemmümden hoş lanmıyorsun?"
"Evet!"
"Sen Ammâr'ın Ömer'e söylediği şu sözü duymadm mı? «Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem benİ bİr işe göndermişti, cünüp ol dum, su bulamadım, tıpkı hayvanın toprakla yuvarlandığı gibi toprağa bulandım. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gel dim, durumu anlattım; şöyle buyurdu: 'Sana şöyle yapman yetişirdi.' Yere elini bir kere vurdu; sİlkti, sonra soluyla (sağ) avucunun ar kasını ya da sol elinin üstünü (sağ) avucuyla mesh etli, sonra yüzünü mesh etti»."
[Buhârî ve Müslim]
729-Müslim'in diğer rivayeti: "Elinle şöyle yapman yeter." Sonra ikİ elini yere vur du. Sol elini sağ eline sürdü. Avuçlarını ve yü zünü de meshetti.
Abdullah'ın cevabı: "Görmedin mi, Ömer Ammâr'ın sözüne kanaat getiremedi."
730-Bir başka rivayette: Ebû Mûsâ dedi ki: "Bırak şimdi Ammâr'ın sözünü, bu âyeti ne yapacaksın?" Bu soru karşısında Abdullah, ne diyeceğini bilemedi.
731-Diğer rivayet: "Sana böyle yapman yeter." Sonra iki elini yere vurdu, (tozunu) silkti; sonra ellerini, yüzünü ve avuçlarını meshetti.
[Ebû Dâvud ve Nesâî de benzerini rivayet eltiler.J
732-Abdurrahman b. Ebzâ radiyallahu anh'dan:
Bir adam Ömer'e gelip, dedi ki: "Ben cü nüp oldum, su bulamadım!"
Ömer "Namaz kılma!" dedi. Bunun üzeri ne Ammâr dedi ki: "Ey Mü'minlerin Emiri Sen hatırlamıyor musun, hani beraber bi müfrezeydeydik de ikimiz de cünüp olmuş tuk. Sen namaz kılmamıştın, ben ise toprakt yuvarlanıp öyle namaz kılmıştım. Bunun üze fine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seller şöyle buyurmuştu:
"Sana ellerini yere vurman, sonra onla ra üfleyip yüzüne ve ellerine sürmen yeter di."
Ömer: "Allah'tan kork ey Ammâr!" de yince, Ammâr şöyle dedi:
"İstersen bu hadisi başkalarma anlatmaya yım!" Ömer de şöyle dedi: "Seni. altına girdi ğin sorumlulukla başbaşa bırakıyorum."
IBuhârî ve Müslim]
733-Ebû Davud'un rivayeti: "Ömer'in ya nındaydım; bir adam gelip 'Biz bir yerde, ba zen bir, bazen iki ay kalırız.' deyince Ömer "Bana gelince, su buluncaya dek namaz kıl mam (beklerim)' dedi."
734-Diğer bir rivayet: "Sana şöyle yap man yeterdi." Sonra ikİ elini yere vurdu, son ra (tozunu çırpmak için) birini diğerinin üze rine vurdu; sonra yüzünü ve kollarını dirsek lere ulaşmayan bir yere kadar meshetti.
735-Diğer bir rivayet: "Sonra ona (avuçla rina) üfledi, onunla yüzünü ve ellerini dirsek lere kadar meshetti." "Ya da kollarına kada meshetti."
(Râvi) Şu'be der ki: Seleme (b. Kuheyl): "İki el, bir yüz ve iki kol" ibarelerini söylerdi. Mansûr ise ona: "Söylediğine dikkat et! Sen den başka hiç kimse kollar demiyor" dedi.
736-Nesâî benzerini rivayet etti. Ancak ondaki ibare şöyledir: "Seleme şüphe etti ve 'Kollarını zikredip etmediğini bilmiyorum' dedi."
[Tirmizî de bunun bir kısmını nakletmigtir.]
737-Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir vuru§u yüz için, bİr vuruşu da dirsek lere kadar kollar için olmak üzere teyemmüm iki vuruştan ibarettir." [Bezzâr, zayıf hir isnâdla.|
738-îmrân b. Husayn radiyallahu anh'-dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cemaatle namaz kılmayıp ayn oturan birini gördü ve sordu: "Ey Fülan! Seni. cemaatle namaz.kılmaktan alıkoyan §ey nedir?"
"Ey Allah Resulü! Cünüp oldum, su bula madım!"
"Temiz toprak(la teyemmüm etmelisin! Bu) sana yeter!" buyurdu. [Buharî. Müslim ve Nesâî.]
739-Ebû Zer radiyallahu anh'dan:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında ganimet (koyun ve deve) birikti. Ba na dedi ki: "Ey Ebû Zer! Bunları otlat!" Ben de Rebze'yc kadar onları götürüp otlattım. (Ailem yanımdaydı) Cünüp oldum. Bu halde beş, altı gün geçirdim. Nihayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim.
"Bu Ebu Zer mi?" buyurdu; ancak ben sustum. Sonra şöyle buyurdu:
"Ey Ebû Zer, annen seni yetim bırakma sın!" Sonra zenci bir cariye çağırdı, içinde su bulunan bir kap getirtti. Beni bir elbise ile ör tüp perde yaptı; ben de devemi perde yaparak yıkandım, Üstümden sanki bir dağ atmış gibi
oldum ve hafifledim. Şöyle buyurdu: "Yirmi yıl bile susuz kalsa temiz toprak müslümanm abdestidİr. Su bulduğun zaman onunla yıkan. Bu tabîî ki daha iyidir."
740-Bir rivayette: Ebû Zer dedi ki: "Mah-voldum ey Allah Resulü!"
"Seni mahveden nedir?"
"Sudan uzak kaldım, yanımda hanımım vardı, cünÜp oldum; abdestsiz namaz kıl dım" dedim. Bunun üzerine hemen bana su getirtti.
[Ebû Dâvııd ve Timıizî; Nesâî ise bunu muhtasar olarak rivayet etti.]
74l4bn Abbâs radiyallahu anh'dan: Ona teyemmüm hakkında sorulunca şöyle dedi: "Allah Kitâb'ında abdesti zikrettiğinde; "Yüzlerinizi ve ellerinizi de dirseklere kadar yıkayın!" (MâİIde 5/6) buyurdu. Teyemmüm hakkında ise: "Yüzlerinizi ve ellerinizi meshe-din!" (Mâide 5/6) buyurdu.
"Erkek ve kadın hırsızın ellerini kesin!" (Mâide, 5/38) buyurdu. Kesmede sünnet olan, bileklere kadar olan iki eldir. Şu halde teyem mümde istenen de yüz ve bileklere kadar iki eldir" dedi. [Tirmizî]
742-Hakîm b. Muâviye, amcasından:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Ben (bazen) bir ay sudan uzak oluyorum; yanımda hanı mım oluyor ve onunla ilişki kuruyorum!"
"Evet!" buyurdu.
Tekrar dedim ki: "Ey Allah Resulü! Ancak bir ay sudan uzak kalıyorum!"
"istersen oluz sene uzak kal (teyemmümle namaz kılabilirsin!)" buyurdu.
[Taberânî, el-Mu'cenıu'!~Kehîr'de.]
743-Tânk radiyallahu anh'dan: Bir adam cünüp oldu ve bu yüzden namaz kılmadı. Peygamber sallailahu aleyhi ve sel-lem'e durumu anlatınca: "Doğru yaptın" bu yurdu. Başka bir adam cünüp oldu; teyem-
müm edip namaz kıldı; sonra gelip durumu Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'e bildi rince ona da: "Doğru yaptın" buyurdu. (Nesâî]
744-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sel-lem'in zamanmda bir adam yaralandı. Sonra ihtilam oldu. Kendisine yıkanması söylendi, yıkandı ve (bu yüzden) öldü. Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, şöyle buyurdu: "Onu öldürdüler, Allah da on ları öldürsün. Amadem bilmiyorlardı, sormala rı bir çare olmaz mıydı?" lEbû Dâvud]
745-Rezîn'in rivayeti: "(Yaralı) adam ihti lam oldu, 'Teyemmüme ruhsat var mı? diye rek sünnetten haberi olmayanlara sordu. Ona, 'Hayır, yok' dediler. O da yıkandı ve Öldü." Devamı yukarıdakinin benzeridir. Ayrıca on da şöyle geçer: "Ona teyemmüm yeterrdi, ya rasına bir sargı yapardı, onun üzerine mesh ederdi, vücudunun diğer kısımlarını da yıkar dı" (buyurdu).
746-İbn Mâce, leyyin bir isnâdla şunu da ilave etti: Atâ dedi ki:
Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem olayı duyunca şöyle buyurdu: "Ke§ke yaralı başını bırakıp da vücudunu yıkasaydı!"
747-Amr b. el-As radiyallahu anh'dan: "Zâtü's-Selâsîl harbinde, soğuk bir gecede ihtilam oldum. Yıkandığım takdirde öleceğim den endişe ettiğim için teyemmüm ettim ve ar kadaşlarıma sabah namazım kıldırdım. Bunu Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'e anlat-tıklannda şöyle buyurdu: 'Ey Amr! Arkadaşla rına cünüp iken mi namaz kıldırdın?' Kendisi ne beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi anlattım ve dedim ki: Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğu nu duydum: 'Kendinizi Öldürmeyin! Allah şüp hesiz size merhamet eder.' (Nisa, 4/29)
Bunun üzerine Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem güldü ve birşey söylemedi."
748-Diğer rivayet: "Uyluk diplerini yıka dı, namaz abdesti ahr gibi abdest alıp onlara namaz kıldırdı." Benzerini zikretti, ancak "te yemmüm etti" demedi.
749-Bu olay aynca, el-Evzaî tarikiyle Hassan b. Atiyye'den de rivayet edildi; onda teyemmüm ettiği geçmiştir. [Ebû Dâvud]
750-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "İki kişi sefere çıktı; namaz vakti geldi. Su olmadığı için teyemmüm ettiler, namazla rını kıldılar. Sonra (vakti içinde) su bulunca, biri tekrar abdest alıp namazını iade etti, öte ki ise etmedi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlattıkların da namazı iade etmeyene: 'Sen sünnete isabet eltin, kıldığın namaz sana yeter' dedi. Hem abdesti, hem de namazı iade edene: 'Sen iki ecir aldın' buyurdu." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
751-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: O (İbn Ömer), Cüruf adındaki tarlasından geldi; Mirbedu'n-Ni'am'da ikindi vakti girin ce hemen teyemmüm edip namaz kıldı. Sonra henüz güneş yüksekte iken Medine'ye geldi; ama namazını iade etmedi.
[Rezîn; Mâlik de benzerini rivayet etmiştir.]
752-îbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çı kar, suyu eline döker; sonra onu (uzuvlarına) sürünürdü. O'na dedim ki: "Ey Allah Resulü! Su sana yakındır!" Şu cevabı verdi. "Ne bile yim belki ona ula§amam (diye böyle yap tım}."
[Ahmed ve Taberânî, el-Mu'centu'l-Kehîr'Ğe leyyiı
bir isnâdla.]
753-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
hanımlarından biriyle ilişkide bulunup da
ağırlık bastığında (yıkanmcaya kadar) ellerini
duvara vurup teyemmüm ederdi."
(Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'la zayıf bk isnâdla.1
754-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Kişinin bir teyemmümle sadece bir na maz kılması, diğer namaz için ayrı bir teyem müm etmesi sünnettendir."
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde zayıf bir isnâdla.]
755-Ebu'l-Cüheym radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cemel kuyusu tarafından geldi, bir adama rastladı. Adam ona selam verdi, ama selamını (hemen) almadı. Bir duvara gidip yüzünü ve ellerini meshederek (teyemmüm etti); selamı nı sonra aldı."
[Buhârî, Müslim. Ebû Dâvud ve Nesâî.j

CÜNÜBLÜKTEN YIKANMAK (BOYABDESTİ)
756-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan;
Pazartesi günü Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile Küba'ya gittik. Sâlimo-ğullarma varınca. Allah Resulü saÜallahu aleyhi ve sellem İtbân'ın kapısında durdu, onu çağırdı. Adam entarisini sürükleyerek çıktı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu

aleyhi ve sellem: "Adamı telaşlandırdık (ga liba)" dedi. İtbân da dedi ki:
"Ey Allah Resulü! Kişi cinsî münasebet anında doyum olmadan (boşalmadan) hanı mından aynhrsa ne yapması gerekir?"
Cevap verdi: "Su, ancak sudan gerekir (yani madem boşalma vuku bulmamış, yıkanman da gerek mez)." [Müslim]
757-0 (Müslim) ve Buhârî ayrıca şu riva yette bulundular: Ensâr'dan bir adama buyur du k-i'. "Ace(e ettirifdiğİn zaman, do^um da ol madığında yıkanman gerekmez, sadece ab-dest alman gerekir."
758-Ebû Dâvud: "Su ancak sudan gerekir. (Boşalma olmadan hiçbir şey gerekmez.)"
759-rırmizî, Ubey b. Kâ'b'dan: "Su (yı kanmak), ancak suyun (meninin gelmesini) gerektirir" kuralı İslâm'ın başlangıcında bir ruhsat idi; sonra yasaklandı.
760-Ebû Dâvud şunu da ekledi: "(Bu ruhsat) su kaynaklarının kıtlığından dolayı idi."
761-'nrmizî. İbn Abbâs radiyallahu anh' dan, dedi ki: "Su (gusletmek), ancak suyu (meniyi) gerektirir" hadisi ihtİlam hakkında dır.
762-(Aişe radiyallahu anhâ'dan:) Ebû Mûsâ der ki: Muhacir ve Ensâr'dan bir takım insanlar neden dolayı yıkanmak gerektiği hususunu aralarında tartıştılar. En-sâr dedi ki: "Yıkanmak ancak boşalmada ge rekir." Muhacirler ise: "Bir araya gelip te masta bulundukları zaman, boşalma vuku bulmasa bile yıkanmak gerekir" dediler. De dim ki: Sizin bu meselenizi hallederim. He men gittim. Aişe'den izin istedim. Bana İzin verildi, dedim ki; "Anneciğim, sana bir şey sormak istiyorum, fakat utanıyorum!" "Utanma! Soracağını sor! Kişi kendisini do ğuran annesinden utanır mı? Ben senin an nenim." Dedim ki: "Yıkanmayı gerektiren nedir?"
"Meseleyi bilen birine düştün! Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: Kişi, kadtmn dön [organı) arasına oturup sünnet yeri, kadının sünnet yerine değdi mi, gusül (abdesti almak) vacip o/ur'dedİ".
763-Dİğer rivayette:
"Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: Bir kişi hanımı ile İlişki kurar, ama doyum olmaz, ikisinin de yıkanması gerekir mi?" Âişe de orada oturuyordu; şöyle buyurdu: "Ben bununla aynı §eyi yapı yoruz. Ama kalkıp yıkanıyoruz." [Müslim]
764-Mâlik: "Sünnet yeri sünnet yerine girdi mi, yıkanmak vacip olur." (Ebû Mûsâ) sonra dedi ki: "Bunu senden sonra hiç kimse ye sormayacağım."
765-Tinnizr şunu da ekleyerek dedi ki: "Ben bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yaptım; her ikimiz de yıkandık."
766-Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre radİ-yallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Boşalma olmasa da yıkanmak gerekir."
767-Amr b. Şuayb, babasından, o da de desinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki sünnet yeri birbirine giripte tenasül uzvunun ba§ı girdiği zaman gusül vacip olur."
[İbn Mâce]
768-Aİşe radıyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem'e, bir yaşlık görüp de ihlilam olduğunu hatırlamayan kişi hakkında sordular; "Yıkanması gerekir" buyurdu. İhtilam olduğunu ha tırlayıp da bir yaşlık görmeyen kişi hakkında da sordular, onun için "Yıkanması gerekmez" buyurdu.
Ümmü Seleme dedi ki: "Kadın da aynı şe yi görürse yıkanması gerekir mi?"
"Evet, çünkü kadınlar da erkeklerin par çasıdır" buyurdu. [Tirmizî ve Ebû Dâvud]
769-Ümmü Seleme radiyallahu an hâ'dan:
Ebu Talha'nın hanımı Ümmü Süleym de di ki: "Ey Allah Resulü! Allah hakkı söyle mekten haya etmez; kadın İhtilam olduğu za-
man yıkanması gerekir mi?" "Evet eğer suyu görürse (yani yanlık görürse)" buyurdu.
Ümmü Seleme de; "Hiç kadın İhtilam olur muymuş?" dİye sordu.
"Eli toprak olası! Tabiî, çocuğu ona ne sebeble benziyor?" buyurdu.
770-Onun rivayetlerindendir: (Ümmü Seleme, Ümmü Süleym'e) "Ka dınları rezil ettin!" (dedi)
771-Bir başka rivayetinde: "Ümmü Sele me yüzünü kapattı ve dedi ki..."
772-Bir başka rivayetinde: "Ümmü Sele me güldü..." [Buhârî ve Müslim. Diğerlerinin de ben zer rivayetleri bulunmaktadır]
773-Ümmü Seleme'nİn yerine, Âişe'den de gelen sahîh rivayette şu ibare bulunmak tadır: "Tüh sana! Kadın bunu görür mü?"
774-Bir başka rivayet: Bir kadın Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu: "Ka dın ihtilam olup yaşlık gördüğü zaman yıka nmalı mı?" "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Âişe, (kadına) "Vay eli toprak olası!" deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bırak onu, çocuğun ona (kadına) benzemesini görmüyor musun? Kadının suyu erkeğinkine galip gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin menisi kadımnkine galip gelirse çocuk amcalarına benzer."
775-Müslim, Ümmü Süleym'den: "Evet, benzeme nereden oluyor? Erkeğin suyu (me nisi) kalın ve beyazdır; kadımnki ince ve sarı dır. Hangisi baskın gelirse benzeme ondan olur" buyurdu.
776-Nesâî, Enes'den: "Hangisi önce gelirse ona benzer."
777-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan.
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kılın dibinde ciinüplük vardır; onun için saç ve kılları iyİ yıkayın, cildi temizle yin!." [Ebû Dâvud ve Timıizî]
778-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir kıl kadar yıkanmadık yer bıra kırsa, ona cehennemde şöyle olur, böyle olur." Alî üç defa tekrar ederek dedi ki: "İşte ben de bu sebeple başımın saçma düşman ol dum." Nitekim o, saçlarını bu yüzden keserdi.
[Ebû Dâvud]
779-Sevbân radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yıkanmanın usûlünü sordular; şöyle buyurdu:
"Erkek, saçlarını çözüp yıkasın ve suyu saçlarının dibine ulaştırsın. Kadının ise Örgü lerini çözmesi gerekmez; üç kere başına su dökmek yeter." [Ebû Dâvud]
780-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, cünüplükten yıkanmaya başladığında önce ellerini yıkardı, sonra sağ eliyle sol eline su koyar avret yerini yıkardı, sonra namaz ab-desti gibi abdest alırdı. Sonra suyu alıp par maklarını iyice saçlarının dibine sokarak yı kardı. İyice yıkadığı kanaati hâsıl olunca, başına üç kere su dökerdi. Sonra bedeninin diğer kısımlarına su dökerdi. Daha sonra
ayaklarını yıkardı." [Altı hadis imamı. Lafız Müs lim'e aittir.]
781-Onun rivayetlerindendir: "(İçinde süt sağılan bİr kap gibi büyük) bir kap(ta su) iste di; onu eliyle tuttu. Başının sağ bölümünü yı kadı, sonra sol bölümünü yıkadı. Sonra avu-cuyla su ahp tüm başını yıkadı."
782-Onun rivayeti erindendir: "Önce elle rinden başladı, onları dirsekleriyle birlikte yıkadı. Sonra onlara su döktü. Onları iyice

temizledikten sonra elleriyle duvara dayanır ve abdeste başlardı."
783-Onun rivayetlerindendir: (Aişe) dedİ ki: "İsterseniz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in cünüplükten yıkandığı yerde duvardaki ellerinin izini sizlere gösterebili rim."
784-Onun rivayetlerindendir: "Sonra ba şına üç kere su dökerdi. Biz de saç örgümüz den ötürü beş kere su dökerdik."
785-Onun rivayetlerindendir: "Su kabına sokmadan ellerine su döküp yıkardı. Ellerini yıkadıktan sonra sağ elini su kabma sokardı. Sağına dökerdi, tenasül uzvunu sol eliyle yı kardı. Sonra sağ eliyle sol elini yıkardı, son ra üçer kere ağzına dolu dolu su verip yıkar dı, burnuna da dolu dolu su çekip yıkardı. Sonra iki avuç dolusu suyu başına dökerdi."
786-Onun rivayetlerindendir: "Üç kere eline su boşaltırdı; tenasül uzvunu yıkardı, sonra ellerini yıkardı."
787-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Yıkanırken gözlerini açar, parmağını göbeğine sokardı."
[Taberânî, el~Mıı'cenin'l-Kebîr'de.]
788-Meymûne radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e cünüplükten yıkanırken O'na perde ol dum. Ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle (kaptan aldığı suyu) sol eline döküp sol eliyle avret yerini yıkadı. (Meniden) bulaşmış yerlerini de yıkadı. Sonra elini duvara veya yere sür dü. Sonra namaz abdesti gibi ayaklarmı yıka-
madan abdest aldı. Sonra vücudunun tümüne su döktü. Sonra yıkandığı yerden çekilip ayaklarını yıkadı."
789-Diğer rivayet: "Kendisine kurulan ması için giysi (havlu) verdim, kabul etme di ve eliyle silkelenerek çıktı." [Buhârî ve Müslim]
790-Diğer rivayet: "Kendisine mendil (havlu) verdim, almadı ve vücudundaki suyu eliyle silkeledi." Bunu İbrahim (en-Nehaî)'e anlatınca, şöyle dedi: "Mendille kurulanmak ta bir sakınca görmüyorlardı, sadece alışıl masını İstemiyorlardı."
tEbû Dâvud ve Nesâî'nin de benzeri rivayetleri var dır.]
Nesâî'nin Ömer'den yaptığı bir rivayette şu ibare yer almıştır: "Sıra başına gelince ona elini sürmeden üzerine su boşaltırdı."
792-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Ben saç ör güleri çok olan bir kadınım. Aybaşı veya cünüplükten yıkanırken onları çözeyim mi?"
"Hayır; başına (ovucunla) üç kere su dök men yeter. Sonra tüm vücuduna su döküp te mizlenirsin" buyurdu.
[Müslim ve Sünen ashabı.]
793-Bir rivayet: "Her su döküsünde örgü lerini güzelce sıkıver!"
794-Ubeyd b. Umeyr radiyallahu anh'-dan:
ÂİŞe radiyallahu anhâ. Abdullah b. Amr'ın kadmlara yıkanırken örgülerini çöz melerini emrettiğini duydu ve şöyle dedi: "İbn Amr'a hayret doğrusu! Kadınlar yıkanır larken örgülerini çözmelerini söylüyormuş, bari saçlarını traş etmelerini de söylesİn(!). Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem ile ayni kapta yıkanırdık, başıma üç kere su ak-
tarmaktan başka bir şey yapmazdım (yani ör gülerimi çözmezdim)." IMüslim]
795-Muhammed el-Bâkır radiyallahu anh'dan:
Câbir bana dedi ki: Amcanın oğlu Hasan b. Muhammed b. el-Hanefıyye bana dedi ki; "Cünüplükten nasıl yıkanılır?" Ona şöyle de dim: "Peygamber sallaliahu aleyhi ve sellem, üç avuç su alırdı, önce başına dökerdi; sonra bütün bedenine dökerdi."
Hasan dedi ki: "Ben saçı çok olan bir adamım." Dedim ki: "Pey gamber sallaliahu aleyhi ve sellem'in saçları senden daha çoktu."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî.]
796-Bir rivayet: 0(Câbir), boy abdesti hakkında soru sorana:
"Sana bir sâ' su yeter" dedi.
Adam dedi ki:
"Bu kadar su bana yetmez ki!"
Şöyle dedi:
"Senden daha saçlı ve daha hayırlı olana (Hz. Peygamber'e) yetiyordu (da sana mı yet meyecek?)"
797-Katâde radiyallahu anh'dan: Enes kendilerine şunu anlatmış: "Pey gamber sallaliahu aleyhi ve sellem kadınlan ile ilişkide bulunuyor, tek bir yıkanışla yetini yordu." [Buhârî ve Sünen ashâbı.J
798-Ebû Râfr radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem bİrgün hanımlarım dolaştı. Herbirinin yanın da ayrı ayrı yıkanıyordu. Dedim ki: "Ey Al lah Resulü! Tek seferde yıkansan olmaz mı?"
"Bu daha temiz, daha hoş, daha temizle yicidir" buyurdu. [Ebû Davud]
799-Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallaliahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Sizden biriniz hammtyla cinsî ilişkide bulunup ta sonra tekrar bulunmak isterse iki si arasında bir abdest alsın."
[Müslim ve Sünen ashabı.)
800~Âi§e radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, boy abdesti aldıktan sonra abdest almazdı."
[Sünen ashabı.]
801-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Ben ve Allah Resulü, farak denilen bir kap tan yıkanırdık." Süfyan dedi ki: "Farak, üç sâ' mikdarı (yaklaşık 9 kg) su alan bir kazandır."
802-Diğer bir rivayet: Ebû Seleme dedi ki: "Ben ve Aişe'nin sut kardeşi birlikte Aİ-şe'nin yanına gittik. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in cünüplükten yıkanma şek lini sorduk. İçine bir sâ, (yaklaşık 3 kg) su sı ğan bir kap getirtti, aramızda perde olduğu halde ondan yıkandı. Başına üç kere su döktü. Dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem'in hanımları, saçları kulak memesi hiza sında olması için uçlarından alırlardı."
[Buhârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
803-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
ile birlikte san bakır bir kaptan yıkanırdık."
[Ebû Davud]
804-Ümmü Gülsüm bn. Abdillah b. Zem'a radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımı Şevde, ona bir bakır küpü verdi ve şöyle dedi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem işte bunda yıkanırdı." Bir sâ' veya da ha az su alabilecek kapasitedeydi.
[Taberânî. el-Mıı'cenin'l-Kehîr'de. İsnadında Üm-mü Gülsüm vardır.]
805-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ciinüpiükten yıkanmak için altı müd mikdarı (yaklaşık dört litre su) yeter."
[Bezzâr, ieyyin bir isnâdla.]
806--Ya'lâ (b. Ümeyye) radiyallahu anh'dan;
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın açık bir yerde yıkandığını gördü. Bunun Üzerine hutbeye çıkıp, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: "Allah haya ve Örtü sahibidir. Haya ve örtünmeyi de sever, onun

jçm biriniz yıkandığında kapalı yerde yıkansın (kimse onu görmesin)!" [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
807-îbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden biriniz açık yerde ya da kendisini Örtmeyen damda yıkanmasın! Çünkü kendisi görmezse de bankaları onu görün"
[İbn Mâce zayıfhır isnâd İle]
808-Ebu's-Semh radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hizmet ediyordum; yıkanmak istediği zaman "(Arkanı) dön!" derdi; ben de kafamı çevirir ve O'na perde olurdum. [Nesaî.l
809-Ümmü Hâni radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Fetih günü Mekke tepesinde konakladı. O'nun yanma vardım. Ebû Zer de içinde ha mur artıkları bulunan bir teknede su getirdi.
Ebû Zer O'na perde oldu. Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem yıkandı. Sonra Peygam ber sallallahu aleyhi ve sellem ona perde oldu ve Ebû Zer yıkandı."
[Ahmed. Benzeri daha önce "suların hükümleri" bölümünde (hadis no. **465**) geçmiştir]
810-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Namaz elli vakit idi. Cünüplükten yıkan ma yedi kere idi. Elbiseye bulaşan idrarın yı kanması da yedi kere İdi.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bunların üzerinde ısrarla durarak hafifletilme sini (Allah'tan) diledi. Sonra namaz beş vak te indirildi. Cünüplükten yıkanmak ise bire İndirildi. İdrarın bulaştığı yerin yıkanması da bire indirildi.'' [Ebû Dâvud]
811-Âişe radiyallahu anhâ'dan;
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bazen cünüplükten yıkanır ve bana sokulurdu, kendisini göğsüme basar ısıtırdım. Oysa ben henüz yıkanmamış olurdum." [Tirmizi]
812-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cünüpken başmı (sabun vazifesi gören) hatmi (adi bir nevi ot) ile yıkardı. (Hatmili suyun üzerine ay
rica) su dökmeden onunla yetinirdi." [Ebû Dâvud]
813-Aişe radiyallahu anhâ'dan: "İhramlı iken de, ihramsız İken de Allat Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile saçları mız örgülü bir vaziyette iken (çözmeden) yıka nırdık." [Bu iki rivayet de Ebû Davud'a aittir.]
814-Alî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, heladan çıkar, bize Kur'ân okur ve bizimle el yerdi. Cünüplüğün dışında, hiçbir şey O'nu Kur'ân'dan ahkoymazdı."
[Sünen ashabı.]
815-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, cünüpken Kur'ân okumakta bir sakın ca görmezdi." [Rezîn]
816-İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu;)
"Kur'ân'a ancak temiz olan ki§i dokuna bilir." [Taberânî, el-Mu'ceıtıu'l-Kebir ve el-Mu'ce-nnı's-Sağtr'de.]
817-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, cünüpken uyumak istediği zaman avret yerini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı." [Kütüb-i sitte, Buhârî'nİn lafzıyla.]
818-Onun rivayetlerindendir: "Cünüb olup da yemek yemek, ya da yatmak isledi ği zaman sadece namaz abdesti gibi abdest alırdı."
819-Onun rivayetlerindendir: Abdullah b. Ebî Kays ona (Âişe'ye) sordu; "Uyumadan önce yıkanır mıydı? Yahut yıkanmadan önce uyur muydu?" Cevap verdi: "Bunların hepsi ni yapardı. Çoğu kez gusül alıp öyle uyurdu. Bazen de abdest alıp uyurdu." Bunun üzerine; "Her şeye genişlik ihsan eden Allah'a hamd olsun!" dedim, dedi.
820-Bir rivayette; "Cünüpken suya hiç dokunmadan uyurdu."
821-Bir başkasında: "Birşey yemek veya İçmek istediği zaman, ellerini yıkar, sonra yer
içerdi."
822-Nâfi' radiyallahu anh'dan: "İbn Ömer. cünüpken uyumak veya ye mek yemek istediğinde, yüzünü ve ellerini dirseklere kadar yıkardı. Başını da mesheder, öyle yer veya Öyle uyurdu." [Maiik]
823-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve setlem, ona, Medine yollarının birinde rastladı. Cü-nüp olduğu için yol değiştirdi. Gitti, yıkandı; sonra yanına vardı. Bunun üzerine sordu:
"Ey Ebû Hureyre nerdeydin?"
"Cünüptüm; pis halimle seninle oturmak istemedim" deyince, şöyle buyurdu: "Sübha-nâlîah! Müslüman asla pis olmaz."
[Mâlik hariç, kütüb-İ sitte sahipleri.]
824-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Namaza kamet getirildi, saflar da düzeltil di. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, çıkıp geldi; tam mihrapta duracağı sırada cü-nüp olduğunu hatırladı. "Yerinizde durun, ay rılmayın!" dedi. Gitti, yıkanıp geldi. Başın dan su damlıyordu. Tekbir aldı, biz de O'nun-la birlikte namaz kıldık." [Tirmizî hariç, aîtı hadis
825-Ebû Davud'un rivayeti: "Mihrapta durdu; tekbir almasını beklerken, birden (ora dan) ayrıldı."
826-Onun (Ebû Davud'un) diğer rivaye ti: "Sonra tekbir aldı; daha sonra cemaate oturmaları için işaret etti ve gidip yıkandı." Mâlik ve Nesâı'de de tekbir aldığı geçmek tedir.
827-Ebû Dâvud, Ebû Bekre'den benzerini nakletti. Ancak orada şöyle geçer:
Namazı bitirince; "Ben de bir insanım. Cünüp olduğum İçin öyle yaptım" buyurdu.
828-Süleymân b. Yesâr radiyallahu anh' dan:
Ömer radiyallahu anh, cemaata sabah na mazını kıldırdıktan sonra Cüruf teki tarlasına gitti. Elbisesinde ihtilam yaşlığı gördü ve şöy le dedi: "Yağlı yediğimiz için damarlarımız gevşedi (ve ihtilam olduk).'" [Malik]
829-Diğer bir rivayet: (Ömer:) "İnsanların başına geçtiğimden beri ihtilama müptelâ ol dum" dedi. Sonra yıkandı ve elbisesine bula şanı da yıkadı. Sonra güneş iyice yükseldik ten sonra namaz kıldı. (Mâlikj
830-Enes radiyallahu anh'dan: O, Öğle üzeri ve yatsı vakti yıkanmaktan hoşlanmazdı.
[Taberânî, el-Mıı' cemu' l-Kehır'de. İsnadında Enes'in çocuklu cariyesi olan Râita vardın]
831-İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e cünüplükten yıkanan adamın vücudunda yan lışlıkla (unutkanlıkla) kuru bir yer bırakması hakkında sordular. Şöyle buyurdu: "Sadece (unuttuğu) o yeri yıkar, sonra namaz küar." \T2İ}xTâ.r\\, el-Mu'cenm'l-Kchır'de.]
832-el-Hakem b. Amr radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Biriniz boy abdesti aldıktan sonra uzvun dan bir ^ey çıkarsa, (sadece) abdest alsın!"
[Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehtr'At zaytf\>\r İsnâdîa.]
833-Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Melekler, içinde resim, köpek ve cünüp kimsenin bulunduğu eve girmezler"
[Ebû Dâvud ve Nesâî,]

HAMAM(DA YIKANMA), YENİ MÜSLÜMAN OLAN BİR KİMSENİN VE AYBAŞI OLAN KADININ YIKANMASI
834-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem, erkek ve kadınların hamamlara girmelerini yasakladı. Sonra erkeklerin, pcştemalle gir melerine müsaade etti.
835-Diğer rivayet: Onun (Aişe'nin) yanı na Şamlı kadınlar geldiler. Onlara şöyle dedi:
"Galiba sizler, kadınları hamamlara giren bölgedensiniz!" "Evet"dediler. "Halbuki ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Herhangi bir kadın elbisesini kocasının evinin dışında bir yerde çıkarırsa, kendisiyle Allah arasında bulunan perdeyi yırtmış olur."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî]
836-İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anh' dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Sizlere Acem diyarındaki yerlerin fethi nasıl edilecektir. Oralarda hamam adında yerler bulacaksınız. Sakın erkekler, onlara peşîemalsiz girmesinler. Hasta ve lohusa olan kadınların dışında tüm kadınları onlara git mekten menedin!" [Ebû Dâvud]
837-Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Her kim, Allah'a ve âhiret gününe inanı yorsa, peştemalsİı olarak hamama girmesin! Kim Allah'a ve ûhiret gününe iman ediyorsa, özrü olmadan hanımım hamama sokmasın. Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman eder se, üzerinde içki dolaştırılan masaya oturma sın." [Tinnizî]
838-Ümmü'd-Derdâ radiyallahu anhâ' dan: Dedi ki;
Hamamdan çıkmıştım. Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve seilem sordu: "Nereden ge liyorsun ey Ümmü'd-Derdâ?" Cevap verdim: "Hamamdan."
Şöyle buyurdu: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kadın, an nelerinin evinin dışındaki herhangi bir yerde elbisesini çıkarıp soyunursa, kendisi ile Rah man arasında olan her türlü perdeyi yırtmış olur."
[Ahmed ve Tabcrânî, el-Mu' cemu' l-Kehîr'de.]
839-Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisine ilk kese yaptıran ve hamama giren kişİ Dâvudoğlu Süleyman'dır. Hamama girip de sıcakla karşılaştığı zaman "Allah'ın azabından eyvah. Fayda vermeden önce ey vah, eyvah, eyvah, eyvah!" dedi.
[Tabcrânî, ei-Mu'cemu l-Kebîr'ût, zayıf hır isnâdla.]
840-İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, hamama girer, hamam sahibi ona kese yapardı. Beline geldiğinde hamam sahibine:
"Çık dışarı!" derdi
[Tabcrânî, el-Mu'cemu l-Kebtr^Ao]
841-el-Velîd b. Müslim dedi kİ: Evzâî'den şöyle duydum: "Uyluk, mes-
cidde avret, hamamda avret değildir" dedi. Her İki rivayet te Taberânî'nin el-Mu'ce-
mu' l-Kebtr'ine aittir.
842-Kays b. Âsim radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e müslüman olmak için geldim, bana; su ve sa bunla yıkanmamı emretti. [Sünenashabı]
843-Useym b. Küleyb, babasmdan, o da dedesinden:
Kendisi Allah Resûlü'ne gelip "Müslü man oldum" demiş. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de ona: "Boynundan (Kâfir lik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at! Yani traş ol!" diye emretmiş.
844-(Küleyb) dedi kİ: Bana başka biri şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onunla beraber olan başka birine şöyle demiş:
"Boynundan (Kâfirlik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at! Yani traş ol" [Ebû Dâvud]
845-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kehîr'inde Katâde'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, müslüman olan herkese seksen yaşında bile olsa sürmet olmasını emrederdi."
846-Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Ensar'dan bir kadın. Peygamber sallalla hu aleyhi ve sellem'e hayızdan nasıl yıkana cağını sordu.
Şöyle buyurdu: "Pamukla biraz misk al ve onunla temizlen!" Yine sordu:
"Onunla nasıl temizleneyim?"
"Onunla temizlen!"
"Onunla nasıl temizleneyim?"
"Sübhanallah! Onunla temizlen!" buyu ranca, hemen onu kendime doğru çektim ve şöyle dedim: "Onunla kan izlerini giderir sin."
847-Bir rivayette: Ona dedi ki: "Biraz miskli pamuk al, onunla (kanı) üç kere sil.'"
Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, utandı ve yüzünü ondan çevirdi. Ben onu kendime çekip O'nun ne demek istediği ni anlattım. [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
848-Onun rivayetlerindendir: Âişe dedi
ki: "Ensar hanımları ne iyi hanımlardır; dini Öğrenmede haya onlara engel olmaz."
849-Onun rivayetlerindendir: Esma bn. Şekel dedİ ki: "Hayız bittiği zaman birimiz nasıl yıkanacaktır?" Şöyle buyurdu:
"Sabun ve suyu alır, sonra abdest alır. sonra başım yı kar. Su saçların dibine ulaşıncaya dek saçla rını iyice ovalar. Sonra vücuduna döker. Son ra pamuğunu alıp onunla iyice temizlenir." Benzerini nakletti.
S50-Ümeyye bn. Ebi's-Salt, ĞıfâroğuUa-rından bir kadından:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bineğinin heybesinin arkasına beni alıp bin dirdi. Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, sabaha karşı devesinden indİ, deve sini çökertti. Ben de terkesinden indim. Bak tım ki kalktığım yere kan bulaşmış. Bu ilk gördüğüm (hayız) kan(ıy)dı. Utandım, sıkıl dım deveye kapandım. Allah Resulü sallalla hu aleyhi ve sellem durumu fark etmiş olacak ki şöyle dedi:
"Neyin var, galiba hayız oldun!"
"Evet" dedim.
"Kendini düzelt, sonra bir kap su al, içine tuz koy. sonra heybeye bulaşan kanı yıka! Sonra kendi bineğine dön!"
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem. Hayber'i fethettiği zaman, bize de ganimetter bir şeyler verdi. (Râvi) dedi ki: "Kadın, suya tuz katmadan hayızdan temizlenmez oldu. Öl düğü zaman (cenazesinin yıkama) suyuna bi le tuz katılmasını vasiyyel etti."
[Ebû Dâvud]

HAYIZ (AYBAŞI)
851-Enes radiyallahu anh'dan:
Yahudiler, kadın hayız olduğu zaman onunla yemek yemez, evlerde onunla beraber oturup kalkmazlardı. Peygamber

sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı bunu sorunca Allah şu âyeti indirdi: "Ey Muhammed! Sana kadın-lann aybaşı halinden de sorarlar: de kî: "O bir sıkıntıdır. Ayha§ı halindeyken kadınlardan el çekin! Temizlenmelerine kadar onlara ya naşmayın." (Bakara 2/**222**)
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cinsî ilişki nin dışında onlarla her şey yapın!" Yahudiler bunu duyunca, şöyle dediler:
"Bu adam ne istiyor, dinimizin emirleri hususunda hemen herşeyde bize muhalefet ediyor."
Üseyd b. Hudeyr ile Abbâd b. Bİşr. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dediler: "Ey Allah Resulü! Yahudiler böyle böyle diyorlar. Hanımlarımızla o halde iken cima etmiyecek miyiz?" Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'in (öfkeden) rengi değişti. Bunun üzerine o ikisi hemen huzu rundan çıktılar. Bundan, Allah Resulü sallal lahu aleyhi ve sellem'in o ikisine kırıldığını zannettik. O sırada Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hediye olarak süt getiril mişti. Hemen onların ardından süt gönderdi ve içtiler. Bundan Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kendilerine gücenmediği ni anladılar. (Müslim ve Sünen ashabı,)
Diğer rivayette: "Onlar süt içmediler"
852-Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dedi ki:
"Kim hayızlı kadının /ercinden cİnsî te-masda bulunursa, yahut bİr kadına makadından yanaşırsa, ya da bir kâhine }{i-derse, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur." [Tirmizîj
853-ÂİŞe radiyallahu anhâ'dan: Bizden biri hayız olup da Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem, onunla sevişmek istedi ği zaman, hemen eteğini bağlamasını emreder, sonra onunla mübaşeret ederdi (yani teni İle te mas ederdi). Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şehvetine hakim olduğu gİbi hanginiz
nefsine ve şehvetine hakim olabilir ki?" [Altı ha dis imamı. Lafız Buhârî ile Müslim'e aittir.]
854-Diğer rivayet: "Bol bir etek giymesi ni emrederdi, sinesi ve memelerinden başka yere dokunmazdı."
855-Ebû Dâvud ve Nesâî, Meymûne'den: "Hayız olan kadınlarıyla şayet uylukları ve dizlerine kadar bacakları izarla örtülü ise mü başeret ederdi."
856-Muâz radiyallahu anh'dan;
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Hanımım hayız olduğunda bana neresi helal olur?" "Eteğinin üstü. Ancak bundan çekinmek daha hayırlıdır!" buyurdu. [Rezîn]
857-İkrime radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hayızlı hanımıyla mübaşerette bulunmak iste diği zaman, hanımının avret mahalli üzerine bir şey örterdi. [Ebû Davud]
858-Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat'mda Ümmü Seleme'den:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kanının geldiği ilk üç gün hanımından çekinir, daha sonra mübaşeret ederdi."
859-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kişi hayızh kadınla cinsî temasta bu lunursa, yarım dinar sadaka versin."
560-Diğer rivayet: "Yeni hayız olup ta kan kırmızı iken temas ederse, bir dinar; kanın ke silme zamamnda olup ta kan sarı iken temas kurarsa yarım dinar sadaka verir." [Tirmizî]
861-Ebû Davud'un rivayetinde hayız ha lindeki hanımı ile cinsî ilişki kuran kimse hakkında şu ifade geçmektedir: "Bir dinar ve ya yarım dinar sadaka verir."
(Ebû Dâvud) dedi ki: Rivayetin en doğru su budur.
862-Onun (Ebû Davud'un) diğer bir rivi yeti: "Hayız yeni başladığında cinsî ilİ§ki ki rarsa bİr dinar, kesilme halinde kurarsa ye rım dinar sadaka verir."
863-Diğer bir rivayet: "Dinann beşte ik sini sadaka olarak verir."
864-Abdu'l-Hamîd b. Zeyd b. el-Hattâ radiyallahu anh'dan:
Ömer b. el-Hattâb'ın, cinsî ilişki istemt yen bir hanımı vardı. Ne zaman Ömer onunl cinsî ilişki kurmak istese "Aybaşıyım" diyere bahane uydururmuş. Bir gün onunla anide bir cinsi ilişki kurmuş; bakmış ki gerçekte kadın aybaşı. Hemen Allah Resulü sallallah aleyhi ve sellem'e gelip durumu bildirmi Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyl ve sellem ona dinann beşte birini sadaka ok rak vermesini emretmiş." [Darimî, mür.ıel olarak
865-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Aybaşı iken Allah Resulü sallallahu alej hi ve sellem'in başını yıkardım."
[Altı hadis imamı.|
866-Onun başka bir rivayetinde: "Yıka dım" yerine "tarardım" ibaresi vardır.
867-Bir başka rivayet: "Ben aybaşı ike başı kucağımda Kur'ân okurdu."
868-Bir diğer rivayet: "Bana mescidde bir seccade ver!" buyurdu. Dedim ki: "Be aybaşıyım" Şöyle buyurdu: "Hayızhk eline değildir."
569-(Ebû Hureyre'den:) "Peygamber sa lallahu aleyhi ve sellem mescidde iken A şe'ye 'Bana elbise getir!' dedi. 'Ben namî kılamıyorum ki!' deyince, 'Hayızhk sem elinde değildir' buyurdu ve (Âişe) O'na elb şeyi verdi."
870-ÎVleymûne radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellen aybaşı iken başını bizden birinin kucağır koyar Kur'an okurdu. Sonra birimiz, hay halinde iken mescide girip O'nun seccadesiı sererdi. [Nesâî.]
871-Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hayız'ın en az müddeti üç gün; en çok müddeti ise on gündür."
[Taberânî, el-Mu' cemu' l-Kebîr ve'l-£v,îflt'mda ri vayet etmiştir. İsnadında, Abdü'l-Melik el-Kûfî. el-Alâ b. Kesîr'den rivayet etmektedir.)
872-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'mda. zayıf hıı senedle, İbn Amr b. el-Âs'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aybaşı olan kadın, on güne kadar bekler. Hayız olduğu günden on güne kadar temizle nirse temizlenmiştir. On günü aşarsa o artık müstahâzaikanamalı}dır. Lohusa kadın da doğurduğu günden itibaren kırk güne kadar bekler ve bakar; eğer kırk gün dolmadan te mizlenirse (yani kan kesilirse) temizlenmiştir. Eğer kırk günü aşarsa, anla ki o artık kana malı durumundadır."
S73-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile yatıyorken hayız oldum. Hemen yanın dan sıvıştım, gittim, aybaşı elbisemi giydim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ba na:
"Hayız mı oldun?" dedi.
"Evet" dedim. Beni çağırdı, tekrar O'nun-la yatakta yattım. [Buhâri. Müslim ve Nesâî.]
874-Âişe radiyallahu anhâ'dan: O da merfu olarak aynısını anlattı. Ancak rivayeti içinde şu İfade geçmektedir: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem soğuktan muzdarip oldu, bana "Yaklaş!" dedi; dedim ki: "Ben aybaşıyım." Bunun üzerine bana: "Uyluğunu aç!" dedi. Açtım, (mübarek) ya-nağmı ve göğsünü uyluğuma koydu, ben de üzerine eğildim, ısındı ve uyudu."
[Ebû Dâvud]
875-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Hayız olduğum zaman divandan hasıra inerdim. Temizlenene kadar Allah Resulü sal lallahu aleyhi ve sellem'e yaklaşmazdık, yatak ta yanına varmazdık, [ikisi de Ebû Davud'a aittir.]

876-Aişe radiyallahu anhâ'dan:
o, Şurayh b. Manî'nin "Aybaşı halindeki kadın, kocası ile birlikte yemek yiyebilir mi?" sorusuna şöyle cevap verdi: "Evet, Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem beni aybaşı halimdeyken yemeğe çağırırdı. Etli kemiği alır (önce benim ısırmam İçin) and verirdi. Ben de hemen O'ndan alırdım, biraz koparır dım. (Sonra kemiği geri verdiğimde) ağzım kemikteki ağzımı koyduğum yere koyar(ak yemeye başlar)dı. Sonra su getirtirdi, kendisi içmeden önce benim içmem İçin bana and ve rirdi. Alır ve içerdim. Sonra kendisi alır içer di ve kabın ağzımı koyduğum yerine kendi ağzını koyardı."
[Müslim. Ebû Dâvud ve aynı lafızla Nesâî.]
877-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Muâze ona sordu:
"Aybaşı halindeki kadın neden orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor?" Cevap verdi: "Sen Haricî misin?" "Haricî değiUm; sadece soruyorum."
"Biz aybaşı olduğumuzda tutamadığımız orucu kaza etmekle; kılamadığımız namazı ise kaza etmemekle emrolunduk."
[Mâlik hariç Kiitüb-İ sitte imamları.]
878-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: Ümmü Busse ona dedi ki: "Semure b. Cundeb, kadınlara (aybaşı iken kılamadıkları) namazı da kaza etmelerini emrediyor." Şöyle dedi: "Namazı kaza etmezler. Peygamber sal-lallahu aleyhi ve seljem'ın hanımlarından biri lohusa olur, tam kırk gün beklerdi, bu müddet zarfında namaz kılmazdı. Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem de ona lohusahkta kıla madığı namazları kaza etmesini emretmezdi." [Ebû Dâvud]
879-İmâm Mâlik radiyallahu anh'dan: Duyduğuna göre Aişe radiyallahu anhâ şöyle söylemiş: "Hâmile kadm, kanaması ol duğu zaman namazı bırakır."
880-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Hâmile kadın, kan gördüğü zaman, te mizlenene kadar namaz kılmaz." [Dârimî]
881-Diğer rivayet: "Hâmile kadın hayız görmez; kanaması başladığı zaman, (kesilme sini beklesin ve sonra) yıkansın ve namazını kılsın!" [Dârimî]
882-İbn Ömer radiyallahu anh'dan; Dedi ki:
"Ne aybaşı olan kadın ve ne de cünüp olan kimse. Kur'ân okuyamaz,!"
[Tirmizî]
883-Âişe radiyallahu anhâ'dan;
Ümmü Habîbe yedi yıl istihâze kanı gör dü, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ne yapacağım sorunca, ona yıkanmasını em retti ve; "Bu bir damar hastalığıdır" dedi. Bu nedenle o, her namaz için yıkanırdı.
884-Diğer rivayet: "(Ümmü Habîbe) kız-kardeşİ Zeyneb bn. Cahş'ın hücresinde bir le ğenin İçinde yıkanırdı. Kanının kırmızılığı bazen suya baskın çıkardı."
885-Diğer rivayet: Leys der ki; İbn Şihâb (ez-Zührî), Cahş'ın kızı Ümmü Habîbe'nin her namaz için yıkanmasını Peygamber sal lallahu aleyhi ve sellem'in emrettiğini zikret medi. Bunu kendiliğinden yapmıştır (dedi).
886-DİğEr bir rivayet: "Abdurrahman b. Avf'ın karısı olan Cahş'ın kızı Ümmü Habî be, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (dinmeyen istihâze) kan(ı) hakkında sordu. Şu cevabı verdi:
"Hayızının seni (normalde) hapsettiği sü re bekle! Sonra yıkan!" Buna dayanarak o, her namaz için yıkanırdı."
887-Diğer bir rivayet; "Sonra yıkan ve namaz kıl!"
888-Diğer rivayette Ümmü Habîbe'nİn yerine Zeyneb bn. Cahş zikredildi.
Ona Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel lem: "Her namaz için yıkan!" buyurmuştur.
889-Başka bir rivayet: "Fâtıma bn. Ebî Hubeyş'e şöyle buyurdu: "Boy abdesti al,
sonra her namaz için abdest alıp namazını kıl!" [Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
890-Ebû Davud'un diğer rivayetinde: Mekhûl der kİ: "Kadınlarm hayız durumları kendilerine gizli kalmaz; şöyle ki (hayız kanı) siyah ve katı olur. Bu renk gidip de ince ve sa-rılaştığı zaman, anla ki o istihâze kamdır."
891-Mâlik, Zeyneb bn. Ebî Seleme radi-yallahu anhâ'dan:
"O, Abdurrahman b. Avf in hanımı olan Hamne bn. Cahş'ın, istihâzeli iken yıkanıp namaz kıldığını görmüş."
892-Hamne bn. Cahş radiyallahu an hâ'dan:
Kanamam çok ağır geçiyordu. Allah Re sulü sallallahu aleyhi ve sellem'e ne yap mam gerektiğini sormak için vardım. O'nu kız kardeşim Zeyneb bn. Cahş'ın evinde buldum. Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Ben çok İstihâze oluyorum, kan bir türlü kesilmi yor, bu durum beni namazdan ve oruçtan alı koyuyor."
"Sana pamuğu salık veririm. O kanı ke ser" buyurdu.
"Kan fevkalâde çok."
"öyleyse (onu zabt edecek) bir bez edin!"
"Sanıyorum o da dindirmez! Çünkü kana ma şiddetle devam ediyor."
"Sana ikİ §ey söyleyeceğim, hangisini ya parsan ötekine gerek kalmaz. Ama ikisini de
yapabilİrsen tabii kİ daha iyi olur. Bir kere bu kanama, §eytanın darbelerinden bir darbedir. Allah'ın ilmine göre sen kendini altı veya ye di gün hayızlı kabul edersin; sonra yıkanırsın. Kendini iyice temizlenmiş kabul edersin (hal buki kan gelmeye devam etmektedir), daha sonra yirmi üç ya da yirmi dört gece gündüz-leriyle birlikte namaz kılarsın. Sonra oruç tutarsın. Bu sana yetidir. Böylece her ay (nor mal) kadınların hayız olduğu gibi davranır sın. Kadınların hayız olup da temizlendikleri süreyi gözönünde tutup durumunu buna göre ayarlarsın.
(İkinci §ıkka gelince:) Öğleyi erteleyip de ikindi ile birlikte kılabilirsen, ikindi vakti yı kanır, öğle ve İkindiyi bir arada kılarsın. Ak şamı da erteleyip de yatsı ile birlikte kılabilir sen. yatsı vaktinde yıkanır akşam ve yatsıyı birarada kılarsın. Sabahleyin de yıkanır, sa bah namazını kılarsın. Gücün yeterse orucu da bu usul üzere tutarsın." Sonra Allah Resu lü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"İkisinden en çok hoşuma giden(i) bu (ikinci sidir)."
[Ebû Dâvud]
893-Diğer bir rivayette ise: "İki işten en çok hoşuma gideni" sözü, (Allah Resûlü'nün değil) Hamne'nİn sözüdür. TİrmizÎ de benze rini nakletmiştir.
894-Esmâ bn. Umeys radiyallahu an-hâ'dan:
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Fâtıma bn. Ebî Hubeyş uzun zamandan beri hayız görüy or namaz kılamıyor." Şöyle buyurdu: "SiİhhanallaH! Bunu ona şeytan yapmış tır. (Söyleyin ona) su dolu bir leğene otursun: şayet kanamadan dolayı suda bir sarılık beli rirse, Öğle ve ikindi için bİr kere yıkansın. Ak şam ve yatsı için de bir kere yıkansın. Sabah için de bir kere yıkansın. Bu vakitlerin arasın da da abdest alsın."
İbn Abbâs dedi ki: "Yıkanmak ona zor
gelince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel lem ona iki namazı bir arada kılmasını em retti."
[Ebû Davud]
895-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in zamanında bir kadının a§ın kanaması oldu. Bu sebeple Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den onun hakkında fetva istedim. Cevaben §öyle buyurdu: "Bir ay

içinde hayız olduğu günlerin sayısını hesap etsin. O günle rin sayısınca namaz kılmasın. O günler geçin ce yıkansın, apış arasına bez bağlasın, sonra namazını kılsın."
(Mâlik. Ebû Dâvud ve Nesâî.]
896-Ebû Bekr b. Abdirrahman'ın azatlısı Summâ'dan:
el-Ka'kâ' ve Zeyd b. Eşlem, Saîd b. el-Mü.seyyeb'e bir mektup gönderip aşırı kana ması olan kadının nasıl yıkanacağını sordular. Şu cevabı verdi:
"O, bir öğleden (ertesi günkü) Öğleye (bir kere) yıkanır ve her namaz için abdest alır. Eğer kanla başa çıkamazsa apış arasına bez bağlar, sonra namaz kılar," (Ebû oavud]
897-Bir rivayeti de şöyledir: Mâlik dedi ki: "Sanırım ki İbn Müseyyeb'in "Öğleden öğleye (zuhurdan zuhura)" sözü, asimda tem izlenmeden temizlenmeye. Ancak yanlışlıkla bu şekilde rivayet edilmiştir."
Bu hadisi Misver b. Abdi'l-Melik rivayet ederken: "Temizlikten temizliğe" ibaresiyle bildirdi. Ancak insanlar onu "(zuhurdan zuhu ra) öğleden öğleye" diye anladılar.
Enes. İbn Ömer ve Âişe'den bu, "Zı" har fiyle "Zuhurdan zuhura (öğleden öğleye) diye rivayet edilmiştir.
898-Alî radiyallahu anh'dan:
"Müslehâze (hastalık sebebiyle kam dur mayan), hayız kanı kesildiği zaman her gün yıkanır. İçinde yağ veya zeytinyağı bulunan bir yün bez edinir (kİ kanı emsin)." [Ebû Dâvud]
899-Âişe radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber hastalık sebebiyle kanaması olan bir kadın itikafa girerdi. Hem (kırmızı) kanı, hem de san renkteki kanı görür, bir yandan da namaz kılardı. Bazen de namaz kılarken altına leğen koyduğu olurdu. [Buhârî ve Ebû Dâvud]
900-Abdullah b. Süfyân radiyallahu anh' dan:
Bir kadın, İbn Ömer'e sorarak dedi ki: "Beyî-i Şerif (Kâbe)'i tavaf etmek üzere var dım, tam kapısında kanamam geldi. Bunun üzerine hemen döndüm. Kesilince yine gel dim, ama kapısında kan yine geldi, döndüm. Tekrar kesilince yine geldim; kapısında yine kan aktı. İbn Ömer, cevaben dedi ki: "Bu, şeytanın bir darbesidir. Yıkan ve apış arana bir bez bağlayıp tavaf et!" [Mâlik]
901-İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seliem'e müstehâze (hastalık sebebiyle kanamalı olan kadın) hakkında sordular. Şöyle buyurdu:
"Bu, şeytanın kadının rahmine indirdiği bir darbedir."
[Bezzâr ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir ve'l-Ev-sat'ta.]
902-Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Müstehâze (hastalık sebebiyle kanamalı olan) kadına kocası yanaşamaz (onunla cinsî ilişki kuramaz)." [Dârimî]
903-Onun (Dârimî'nin), İbrâhîm en-Ne-haî'den yaptığı îeyyin bir rivayette der ki: "Müstehâze hakkında şöyle denilmiştir: "Onunla ilişkide bulunulmaz, oruç tutamaz, Kur'ân'a da dokunamaz. Ona sadece namaz kılmak için izin verilmiştir."
Yezîd (b. Hârûn) der ki: "Kocası onunla cinsel ilişki kurabilir. Temiz kadına helal olanlar ona da helal olur."
904-Onun (Dârimî'nin, Saîd) İbn Cü-beyr'den naklettiği rivayeti: Ona: "Müstehâze ile cinsî ilişki kurulabilir mi?" diye sordular. Şu cevabı verdi: "Namaz cinsî ilişkiden daha büyüktür." (Namaz kılabildikten sonra cinsî münasebette haydi haydi bulunabilir.)
905-tkrİme radiyallahu anh'dan: "Ümmü Habîbe istihâze olurdu ve kocası onunla cinsî temasta bulunurdu." [Ebû Dâvud]
906-îkrime radiyallahu anh'dan: "Hamne bn. Cahş'tan; o, istihâze olurmuş da kocası onunla cinsel temasta bulunurmuş." [Ebû Dâvud]
907-Ümmü Atiyye radiyallahu anhâ'dan: Dedi ki: "Biz temizlendikten sonra gördü ğümüz bulanıkhğı ve san renkli akıntıyı önemsemezdik." [Ebû Dâvud ve Nesâî.j
908-Aişe'nin azatlısı Mercâne radiyallahu anhâ'dan:
Kadınlar, Âişe'ye bir kapta hayız kanıyla boyanmış san lekeli pamuk gönderip sorar, "Namaz kılabilir miyiz" diye fetva isterlerdi. O da şu cevabı verirdi: "Acele etmeyin, kireç
gibi bembeyaz görünceye kadar sabredin!" Bununla tuhuru (temizliği) kast ederdi.
909-Zeyd b. Sabit'in kızı radiyallahu an hâ'dan:
"Ona, bazı kadınların gecenin ortasında kalkıp lamba ışığı altmda hayız kanma bakıp temizlenip temizlenmediklerini araştırdıkları haberi ulaşmış. Bunun Üzerine onları ayıpla mış ve şöyle demiş: "(Ashâb) hanımlar(ı) bu nu böyle yapmazlardı."
IBu iki rivayet Mâlik'e ve bab başlığında Buhârî'ye aittir.]
910-Alî radiyallahu anh'dan:
"Kadın hayızdan temizlendiği zaman, te mizlikten sonra kendisini şüpheye düşürecek bir şey görürse, bilsin ki o (kanama), şeytanın rahme indirdiği bir darbeden kaynaklanmıştır.
Burun kanı. kan damlası ya da et suyu ren ginde görürse namaz abdesti gibi abdest ahp namazını kılar.
Ancak buna karşılık koyu kan görür de kesin kanaate varırsa o zaman namazı bıra kır." [Dârimî]
911-Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-İem'in zamanında lohusa kadın, doğum yap tıktan sonra kırk gün veya gece beklerdi. Yü zümüze vers ile al veya koyu kırmızı renk ve rirdik (boya sürerdik)." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
912-Enes radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, lohusaya kırk günlük bir zaman tanımıştır. Ancak bu süreden Önce temizlik görürse tabiî
ki lohusalıktan çıkar." [İbn Mâce]

TAHRİC

234).
569-Taberânî'nin hadisi Katâde'nin İbn Mes'ûd'dan rivayeti iledir. Ancak Katâde, İbn Mes'ûd'a yetişememiştir (Mecma' I, 234)
Beyhakî, aynı mevkûf hadisi Kays b. er-Rebî' an Âsım an Zir an İbn Mes'ûd tarikiyle tahrîc etmiştir (I, 70).
570- Bu hadisi Ahmed (V, 416), Vekî' an Vâsıl er-Rakkâşî an Ebî Sevre an Ebî Eyyûb ve Atâ isnâdı ile tahrîc etmiştir.
İsnâdında yer alan Vâsıl, za'fa daha meyillidir. Şöyle ki onu Şu'be ve bir başkası güvenilir addetmekte; Buhârî ve Râzî "Hadisi münkerdir"; Nesâî ve Ezdî "Metr?ktur" demektedir. Heysemî, "süb?t bulmamıştır" hükmünü vermiştir (I, 169; Feyd III, 372).
571-Bu da aynı isnâdla tahrîc olunmuştur. Vâsıl sebebiyle senedi zayıftır (Mecma' V, 30).
572-İsnâdında yer alan Temmâm b. Necîh hakkında ihtilaf vardır (Neyl I, 166).

573-Bu hadisi Tirmizî (no. 31) ve İbn Mâce (no. 430), İsrâîl an Âmir b. Şakîk an Ebî Vâil an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
574-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 145) ve onun tarikînden Beyhakî (no. 54), Ebû'l-Melih ani'l-Velîd b. Zevrân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
575-Bu hadisi Bezzâr (no. 268) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi: Muh. b. Hacer an Saîd b. Abdilcebbâr b. Vâil b. Hucr an ebîhî an ümmihî an Vâil.
Muh. b. Hacer zayıftır. Saîd hakkında Nesâî: "Kavî değildir" demiş, buna karşılık İbn Hibbân onu güvenilir kimseler arasında zikretmiştir (Mecma' I, 132).
576-İsnâdında yer alan el-Alâ b. Kesîr el-Leysî'nin zayıf olduğunda icmâ hâsıl olmuştur (Mecma' I, 236).
577-Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Feyd V, 263). Münzirî diyor ki: "Taberânî, bu hadisi Evsat'ında ref'etmiş, M. el-Kebîr'inde ise İbn Mes'ûd'un sözü olarak irâd etmiştir.
578-Bu hadisi Tirmizî (no. 39), İbrâhîm b. Saîd el-Cevherî an Sa'd b. Abdilhamîd b. Ca'fer an Abdirrahman b. ebî'z-Zinâd an Mûsâ b. Ukbe an Sâlil mevlâ't-Tev'eme an İbn Abbâs isnâdı ile tahrîc etmiş ve "hasen garîb" hükmünü vermiştir. İbn Mâce de (no. 447) aynı isnâd ile tahrîc etmiştir.
Muhakkikin bu bâba ilavesi:
Ebû Dâvud (no. 148), Tirmizî (no. 40) ve İbn Mâce (no. 446), İbn Lehî'a an Yezîd b. Amr el-Meâfirî an Ebî Abdirrahman el-Hubulî ani'l-Müstevrid b. Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i abdest alıyorken gördüm, serçe parmağı ile ayak parmaklarının aralarını hilâlliyordu."
579-Bu hadisi Ahmed (IV, 32), Ebû Dâvud (no. 142), Tirmizî (no. 38), İbn Mâce (no. 448), İbn Huzeyme (no. 170), el-Hâkim (I, 147-148, 182) ve Beyhakî (I, 51, 76), es-Sevrî an Ebî Hâşim an Âsım b. Lakît b. Sabire an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.
580-581-582-Bu hadisi Ebû Hureyre'den pekçokları rivayet etmiştir:
Ahmed (II, 245, 531), Buhârî (cum'a 8/1, I, 214), Müslim (tahâret no. 42, s. 220), Ebû Dâvud (no. 46), Nesâî (tahâret 7, I, 12) ve İbn Huzeyme (no 139), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 159, 287 399,429) Tirmizî (no. 22) ve Beyhakî (no. 37), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 400), Saîd b. e. Hilâl ani'l-A'rec an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 433), Yahyâ b. Saîd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 460, 517), İbn Huzeyme (no. 140) ve Beyhakî (I, 35), Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 509) ve Beyhakî (I, 36), Saîd el-Makburî an Atâ mevlâ Ümmî Sabiyye an Ebî Hureyre;
Beyhakî (I, 36), Abdurrahman es-Serrâc ani'l-Makburî;
Ahmed (II, 250), İbn Mâce (no. 287) ve Beyhakî (I, 36), Ubeydullah b. Ömer an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc ettiler.
583-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 47), Tirmizî (no. 23) ve Beyhakî (I, 37), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi il tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
584-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 57), Hemmâm an Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Ümmi Muhammed an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Alî, zayıf bir râvidir.
585-Asl-ı senedi: el-Mikdâm b. Şüreyh an ebîhî an Âişe.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 51), Müslim (tahâret 43-44, s. 220), Nesâî (tahâret 8, I, 13), İbn Mâce (no. 290), İbn Huzeyme (no. 134) ve Beyhakî (I, 34 tahrîc ettiler.
Muhakkikin bu bâba ilavesi:
Ebû Dâvud (no. 52), Beyhakî (I, 39) ve Şerhu's-sünne'de (no. 204) Begavî, Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Anbese b. Saîd el-Kûfî an Kesîr b.Ubeyd a Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, misvak kullanır ve yıkamam için misvakı bana verirdi. Ben de önce onunla fırçalar; yıkadıktan sonra tekrar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e verirdim."
586-Bu hadisi Şâfî (Ümm I, 20), Ahmed (V, 124), Nesâî (tahâret 5, I, 10), İbn Hibbân (Mevârid no. 143) ve Beyhakî (I, 34) Muh. b. İshâk an İbn el Atîk an Âişe;
Beyhakî (I, 34), el-Kâsım b. Muh. an Âişe;
İbn Huzeyme (no. 136) Ubeyd b.Umeyr an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
Bu hadis hakkında İbnu's-Salâh: "İsnâdı sâlihtir"; Begavî: "Hasendir"; Nevevî ise: "İsnâdları sahihtir" tabirleri ile hüküm vermişlerdir (Tergîb I, 165; Feyd IV, 147).
Bu rivayeti İbn Hibbân, Ebû Hureyre hadisinden de tahrîc etmiştir (Mevârid no. 244).
587-İsnâdında yer alan Bahr b. Kesîr es-Sakkâ, zayıf olduğunda ittifâk hâsıl olmuş bir râvidir (Mecma' I, 220).
588-580-Asl-ı senedi: Gaylân b. Cerîr an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ.
Bu hadisi Ahmed (IV, 417), Buhârî (vudû' 73, I, 66), Müslim (tahâret 45, s. 220), Ebû Dâvud (no. 49), Nesâî (tahâret 3, 4, I, 9-10), İbn Huzeyme (no 141) ve Beyhakî (I, 35) tahrîc ettiler.
591-592-Bu hadisi Buhârî (cum'a 8/2, I, 214), Nesâî (tahâret 6, I, 11) ve Beyhakî (I, 35), Abdülvâris an Şuayb b. el-Habbâb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
593-Ebû Dâvud (no. 50), bu hadisi Anbese b. Abdilvâhid an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahric etmiştir. Misvâk'ı yıkamakla ilgili metnin ikinci bölümü Kesîr b. Ubeyd an Âişe tarikiyle rivâyet edilmiştir (Ebû Dâvud no. 52). Rûdânî, burada iki metni birleştirmiştir.
594-Asl-ı senedi: Muh. b. İshâk ani'z-Zührî an Urve an Âişe.
Bu hadisi Ahmed (VI, 272), İbn Huzeyme (no. 137), el-Hâkim (I, 146) ve Beyhakî (I, 38) tahrîc ettiler.
İbn Huzeyme: "Korkarım Muh. b. İshâk bunu Zührî'den işitmemiş; onunla kendi arasındaki bir râviyi iskât etmek sûretiyle tedlîs yapmıştır"; el-Hâkim ise "Müslim'in şartınca sahîhtir" demektedir (Tergîb I, 168).
595-Kimi rivayetlerinde Hz. Alî'nin sözü olarak gelmiştir. Asl-ı senedi: Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî.
Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (K. ez-Zühd no. 1224-5), Bezzâr (Keşf no. 496) ve Beyhakî (I, 38) tahrîc ettiler.
İsnâdı Münzirî'ye göre ceyyiddir (Tergîb I, 167).
596-İsnâdında yer alan İsâ b. Abdillah el-Ensârî hakkında İbn Hacer: "İbn Hibbân onu zayıflar arasında saymış ve İbn Adî, bu hadisi onun münker rivayetleri arasında zikretmiştir" şeklinde bilgi vermektedir (Neyl I, 121).
597-Râvilerinden Muallel b. Muh. hakkında hiç bilgi edinilememiştir (Mecma' II, 100).
598-İsnâdı, Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' II, 100).
599-İbn Mâce (no. 289), bunu Osmân b. ebî'l-Âtike an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme tarikiyle tahrîc etti.
Alî b. Yezîd sebebiyle isnâdı zayıftır.
Bu bâba muhakkikin yaptığı ilâveler:

Ebû Dâvud (no. 56), Behz b. Hakîm an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti: "Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i abdest suyu ve misvağı hazırlanır, konurdu. Gece kalktığı zaman abdest bozar, sonra misvak kullanırdı."
Buhârî (vudû' 73, I, 66; cum'a 8/3, I, 214; 10, I, 214), Müslim (tahâret 46, 47, I, 220-1), Ebû Dâvud (no. 55), Nesâî (tahâret 2, I, 8), İbn Mâce (no 286), İbn Huzeyme (no. 136) ve Beyhakî (I, 38), Ebû Vâil an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, gece kalktığ vakit ağzını (dişlerini) misvakla oğuştururdu."
600-601-Bu hadis pek çokları tarafından Ebû Hureyre'den tahrîc edilmiştir:
Buhârî (vudû' 26, I, 48), Müslim (tahâret 88/1, s. 233) ve Mâlik (tahâret no. 9, s. 21), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre;
Ebû Dâvud (no. 105), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Ebî Meryem an Ebî Hureyre;
Müslim (tahâret 88/1, s. 233) Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 507) ve Müslim (tahâret 88/1, 233), Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 265, 284), Müslim (tahâret 87/1, s. 233), Nesâî (gusül 29/1, I, 215) ve İbn Mâce (no. 393), ez-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre;
Müslim (tahâret 88/1, s. 233), Sâbit Mevlâ Abdirrahman b. Zeyd an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 500), Mûsâ b. Yesâr an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 403) ve Müslim (tahâret 88, s. 233), Ebû'z-Zübeyr an Câbir an Ebî Hureyre;
Ahmed (II, 455) ve Müslim (tahâret 87, s. 233), Abdullah b. Şakîk an Ebî Hureyre tarikleriyle tahrîc ettiler.
602-Bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Ebî İdrîs an Ebî Hureyre.
Bu hadisi Mâlik (tahâret no. 3, s. 19), Buhârî (vudû' 25, I, 25), Müslim (tahâret no. 22, s. 212), Ebû Dâvud (no. 140), Nesâî (tahâret 72, I, 67) ve İbı Mâce (no. 410) tahrîc ettiler.
603-Bu rivayeti Müslim (tahâret 21, s. 212), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc etmiştir.
604-Bu rivayeti Müslim (no. 23, s. 212-3) ve Nesâî (tahâret 73, s. 67), ed-Derâverdî an Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm an İsâ b. Talha an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
605-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 141) ve İbn Mâce (no. 408), İbn ebî Zi'b an Kâriz b. Şeybe an Ebî Gatafân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisi el-Hâkim (I, 148), İbnu'l-Cârûd ve İbnu'l-Kattân sahîh addetmişler. Telhîs'inde irâd eden İbn Hacer herhangi bir zaaf unsuru zikretmemiştir (Neyl I, 162).
606-Lafiz Buhârî'ye aittir. Birkaç kanaldan olmak üzere asl-ı senedi: Nu'aym b. Abdillah el-Mücmir an Ebî Hureyre.
Bu hadisi buradaki lafzına yakın olarak Buhârî (vudû'3, I, 43) ve Müslim (tahâret no. 35, s. 216) an Saîd b. e. Hilâl an Nuaym tarikiyle tahrîc etttiler.
607-Lafiz Müslim'e aittir. O, bunu Süleymân b. Bilâl an Umâre b. Gaziyye an Nu'aym tarikiyle tahrîc etmiştir (no. 34, s. 216).
608-Bu metin versiyonu 605. numarada zikri geçen Müslim rivayetine aittir.
Mâlik, bu hadisi direkt Nu'aym kanalıyla tahrîc etmiştir (Muvattâ' tahâret no. 33, s. 33).
Ahmed ise (II, 334, 523), Fuleyh b. Süleymân an Nu'aym kanalıyla rivayet etmiştir.
609-Bu hadisi Ahmed (II, 371), Müslim (tahâret 40, s. 219), Nesâî (I, 93, tahâret 110), İbn Huzeyme (no. 7) ve Beyhakî (I, 56), Ebû Mâlik el-Eşcaî a Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
610-Bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Cehdam Mûsâ b. Sâlim an Abdillah b. Ubeydillah b. Abbâs an İbn Abbâs.
Bunu Tirmizî (no. 1701), Nesâî (tahâret 106/1, I, 89) ve İbn Mâce (no. 426) tahrîc ettiler.
Tirmizî, "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Lafiz Nesâî'ye aittir.
611-Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 265) Ebû Ma'şer an Saîd el-Makberî an Ebî Hureyre tarikiyle tahrîc etmiştir. Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgiy vermektedir: "Ebû Ma'şer'in rikâk, mağâzî ve amellerin faziletlerine dâir hadisleri yazılmıştır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir" (Mecma I, 237).
612-İsnâdında yer alan Abdürrahîm b. Zeyd metrûk; babası ise hakkında ihtilaf olan birisidir (Mecma' I, 239).
613-Bu lafiz Buhârî'ye (vudû' 47,I, 58) aittir. Asl-ı senedi: Mis'ar b. Kidâm an Abdillah b. Abdillah b. Cebr an Enes.
Bunu bu tarikten Müslim de (tahâret 51, s. 258) tahrîc etmiştir.
614-Bu rivayetin asl-ı senedi: Şu'be an İbn Cebr şeklinde olup Ahmed (II, 264, 290), Dârimî (I, 175), Müslim (tahâret no. 50, s. 257), Nesâî (I, 127 179), İbn Huzeyme (no. 116), Tahâvî (II, 51) ve Beyhakî (I, 194) tarafından tahrîc edilmiştir.
615-Tirmizî'nin (no. 609), bu rivayeti Şerîk an Abdillah b. İsâ an İbn Cebr tarikiyledir. Tirmizî'ye göre bu lafiz, sadece Şerîk kanalıyla gelmiştir.
616-Ebû Dâvud'un (no. 95) tariki, Tirmizî'nin tariki ile aynı olmakla birlikte lafzı değişiktir.
617-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 94) ve Nesâî (tahâret 59/2, I, 58), Şu'be an Habîb el-Ensârî an Abbâd b. Temîm an ceddetihî Ümmü Umâre binti Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafiz Ebû Dâvud'a ait olup, kısadır.
618-Dârimî (I, 175), bu hadisi Zekeriyyâ b. Adî an Ubeydillah b. Amr an Abdillah b. Muh. b. Akîl ani'r-Rebî' senedi ile tahric etmiştir. İbn Akîl, ihtilâflı bir kişidir.
619-Bu hadisin aslı Sahîh-i Buhârî'de de yer almıştır. Ebû Dâvud (no. 100), bunu Abdülazîz b. Abdillah b. ebî Seleme an Amr b. Yahyâ an ebîhî an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
620-Bu hadisi İbn Mâce (no. 425), İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah el-Meâfirî an Ebî Adirrahman el-Hubulî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı Huyey ve İbn Lehî'a sebebiyle zayıftır.
621-Bu hadisi Tirmizî (no. 53), İbn Vehb an Zeyd b. Hubâb an Süleymân b. Erkam Ebî Muâz ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve akabinde: "Âişe hadisi düzgün değildir. Ayrıca bu bâbta Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den sahîh olarak bir şey de gelmiş değildir" demiştir. Ebû Muâz hakkında Buhârî: "Hadisleri münkerdir"; Nesâî: "Metr?ktur"; İbn Hibbân: "Uydurma şeyler rivayet etmiştir, mu'dâller ile infirâd etmiştir. Onunla ihticâc etmek doğru değildir" demişlerdir (Feyd IV, 175).
622-Bu hadisi Tirmizî (no. 54), Kuteybe an Rişdîn b. Sa'd an Abdirrahman b. Ziyâd b. En'am an Utbe b. Humeyd an Ubâde bin Nuseyy an Abdirrahman b. Ganem an Muâz senedi ile tahrîc etmiştir.
Tirmizî'nin de işaret ettiği gibi isnâdı, Rişdîn ve İbn En'am sebepleriyle zayıftır.
623-Bu hadisi Ahmed (II, 418), Ebû Dâvud (no. 101), İbn Mâce (no. 399), Dârekutnî (I, 79) ve Beyhakî (I, 41) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Ya'k?b b. Seleme el-Leysî an ebîhî an Ebî Hureyre. Seleme'nin babasından, onun da Ebû Hureyre'den semâının olup olmadığı bilinemekle birlikte Ebû Seleme'nin hâl de mechûldur (Feyd VI, 430).
624-Bu hadisi Dârekutnî de rivayet etmiştir. İrâkî'ye göre isnâdı zayıftır (Feyd VI, 128).
625-Bu hadisi Ahmed (IV, 399), Nesâî (no. 80) ve İbnü's-Sünnî (no. 28), el-Mu'temir b. Süleymân an Abbâd b. Abbâd b. Alkame an Ebî Miclez an Eb Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Abbâd, dışındakiler Sahîh ricâlidir. Abbâd ise güvenilir bir râvidir. Nevevî, bu hadisin isnâdını K. el-Ezkâr'ında sahîh addetmiş; İbn Hacer ise Ebû Miclez'in Ebû Mûsâ'yı işittiğini şüpheli olmasını gerekçe göstererek bu hükmü ta'lîl etmiştir.
626-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' I, 220).

627-İsnâdında yer alan Ebû'l-Cen?b Ukbe b. Alkame sebebiyle zayıf bir hadistir. Bu şahıs hakkında Ebû Hâtim: "Kendisiyle meşgul olmaya değmez, zaaf açıktır" demektedir (Mîzân no. 5693).
628-Râvilerinden Talha b. Zeyd er-Rakkî sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma' I, 238).
629-İsnâdında yer alan Atîk b. Ya'k?b hakkında bilgi edinemediğini söyleyen Heysemî, "Diğer râvileri Sahîh ricâlidir" demektedir (Mecma' I, 240).
630-Ricâlinin Sahîh ricâli olduğunu Heysemî söylemektedir (Mecma' I, 240).
631-Ahmed bu hadisi Şerîk, Şu'be ve Zâide kanalları ile Abdülmelik b. Umeyr'den tahrîc etmiştir (Müsned III, 471). Abdülmelik ve ondan rivayette bulunanlar Sahîh ricâlindendirler. Nesâî, bu hadisi an Ebî Revh an raculin şeklinde tahrîc etmiştir (Tergîb I, 171).
632-Lafiz Buhârî'nindir. Bu hadisi Sevrî, Şu'be ve Şerîk, Amr b. Âmir el-Ensârî'den, o da Enes'den rivayet ettiler.
Bunu Ahmed (III, 132, 133, 154, 194, 260), Dârimî (I, 183), Buhârî (vudû' 54, I, 60), Ebû Dâvud (no. 171), Tirmizî (no. 60), Nesâî (I, 85), İbn Mâc (no. 509), İbn Huzeyme (no. 126), Tahâvî (I, 42, 45) ve Beyhakî (I, 162) tahrîc ettiler.
633-Lafiz Nesâî'ye aittir. Diğer rivayetlerde: "Mestlerinin üzerlerine meshetti" ibaresi yer almaktadır. Asl-ı senedi: Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî.
Bunu Müslim (tahâret 86, I, 232), Ebû Dâvud (no. 172), Tirmizî (no. 61), Nesâî (tahâret 101/3, I, 86) ve İbn Mâce (no. 510) tahrîc ettiler.
634-Lafiz Buhârî'ye (salât 47, I, 110) aittir. Asl-ı senedi şöyledir: Eş'as Süleym an ebîhî an Mesr?k an Âişe.
Bu hadisi Ahmed (VI, 94, 130, 147, 202), Buhârî (vudû' 31, I, 50; salât 47, I, 110; libâs 77, VII, 61; at'ime 5, VI, 197; libâs 38, VII, 49), Müslim (tahâret 66-67, s. 226), Ebû Dâvud (no. 4140), Tirmizî (no. 608), Nesâî (tahâret 90, I, 78, 205), İbn Mâce (no. 401), İbn Huzeyme (no. 244, 179), İbn Hibbân (no. 5432) ve Beyhakî (I, 86, 216) tahrîc ettiler.
635-Asl-ı senedi: Müslim b. Sellâm an Alî. Lafiz Tirmizî'ye aittir.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 205, 1005) ve Tirmizî (no. 1164, 1166) tahrîc ettiler. Tirmizî, daha sonra isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
636-Bu rivayetin asl-ı senedi: Şu'be an Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre.
Hadisi bu tarikten, bu lafzıyla Tayâlisî (Müsned no. 24-22), Ahmed (II, 435, 410, 471), Tirmizî (no. 74), İbn Mâce (no. 515), İbnü'l-Cârûd (s. 12), İbn Huzeyme (no. 27) ve Beyhakî (I, 117, 220) tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı sahihtir.
637-Lafiz, Tirmizî'ye aittir. Bu lafzı Süheyl'den Hammâd b. Seleme, Abdülazîz b. Muh. ve Cerîr rivayet etmiştir. Yani asl-ı senedi: Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre.
Hadisi bu lafzıyla tahrîc edenler: Dârimî (I, 183), Ahmed (II, 414), Müslim (hayd 99, s. 276), Ebû Dâvud (no. 177), Tirmizî (no. 75, "hasen sahîh"), İbn Huzeyme (no. 24, 28) ve Beyhakî (I, 161).
638-Bu hadisi Ahmed (II, 330), Ebû Bekr el-Hanefî ani'd-Dahhâk b. Osmân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre isnâdı ile tahrîc etmiştir.
639-Bu rivayette Müsned-i Ahmed'de (II, 330) yer almış olup aynı isnâd ile sevkedilmiştir.
Bu isnâdın râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 242).
640-İsnâdında yer alan el-Haccâc b. Ertât, nefsinde güvenilir bir kişi olmasına rağmen "an" lafzıyla yaptığı rivayetlerde zaman zaman tedlîs yaptığı bilinmektedir (Mecma'I, 242).
641-Bu rivayet merfû? olmayıp, İbn Mes'ûd'un sözüdür. Bu hadisin isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 243).
642-Lafiz Buhârî'ye ait olup asl-ı senedi: ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd.
Tahrîc edenler: Buhârî (vudû' 4, I, 43), Müslim (hayd 98, s. 276), Ebû Dâvud (no. 176), Nesâî (tahâret 115, I, 98-9), İbn Mâce (no. 513) ve İbn Huzeyme (no. 25).
644-Bu hadisin isnâdını teşkil eden râviler, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 244).
645-647-Bu hadis muhtelif tariklerden olmak üzere Hz. Alî'den tahrîc edilmiştir:
Tayâlisî (Müsned no. 145), Ahmed (I, 109, 125, 145), Ebû Dâvud (no. 206), Nesâî (I, 111), Tahâvî (I, 46), İbn Huzeyme (no. 20) ve Beyhakî (I, 167, 169), er-Rükeyn b. er-Rebî' an Husayn b. Kabîsa an Alî asl-ı senedi ile;
Ahmed (I, 104, 110), Müslim (hayd no. 19, s. 247), Nesâî (VIII, 214), İbn Huzeyme (no. 22-3), Tahâvî (I, 46) ve Beyhakî (I, 115), İbn Abbâs an A asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 144), Ahmed (I, 125, 129), Buhârî (gusl, 12, I, 71), Nesâî (tahâret 112/1, I, 96), İbn Huzeyme (no. 18), İbnu'l-Cârûd (s. 14), Tahâvî (I, 46) ve Beyhakî (I, 359, II, 410), Ebû Husayn an Ebî Adirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (no. 104), Ahmed (I, 80, 82, 103, 124, 140), Buhârî (ilm 51, I, 42; vudû' 34, I, 52), Müslim (hayd 17-8, s. 247), Nesâî (tahâret 112/6, I, 97); VIII, 214), İbn Huzeyme (no. 19) ve Beyhakî (I, 115), Münzir es-Sevrî an Muh b. el-Hanefiyye an Alî asl-ı senedi ile;
Nesâî (tahâret 112, I, 97), ayrı ayrı tariklerle olmak üzere Râfi' b. Hadîc, Âiş b. Enes ve Urve an Alî kanalıyla da tahrîc etmiştir.
Ayrıca Mâlik (tahâret no. 53, s. 40), Ebû Dâvud (no. 207), Nesâî (tahâret 112/5, I, 97), İbn Mâce (no. 505) ve İbn Huzeyme (no. 21), Süleymân b. Yesâr kanalıyla el-Mikdâd'dan tahrîc etmiştir.
646-Ebû Dâvud'un (no. 208) bu rivayeti Urve ani'l-Mikdâd an Alî tarikiyle gelmiştir.
647-Bu Nesâî rivayeti ise (tahâret 112/2, I, 96), Hişâm b. Urve an ebîhî an Alî tarikiyle gelmiştir. Ancak Ebû Hâtim'e göre Urve, Alî'yi işitmemiştir.
648-Bu hadisi Dârimî (I, 184), Ebû Dâvud (no. 210), Tirmizî (no. 115) ve İbn Mâce (no. 506), Muh. b. İshâk an Saîd b. Ubeyd b. es-Sebbâk an ebîhî an Sehl b. Huneyf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Müdellis olarak mar?f olan İbn İshâk, bu rivayette tahdîs sigasını tasrîh etmiştir.
649-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 211), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih ani'l-Alâ b. el-Hâris an Harâm b. Hakîm an Abdillah b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Tirmizî, başka bir metinle gelen bu isnâdın aynısına "hasen" hükmü vermiştir.
650-Bu hadisi Ahmed (VI, 443), Ebû Dâvud (no. 2381) ve Tirmizî (no. 87), Yahyâ b. e. Kesîr ani'l-Evzaî an Yaîş b. el-Velîd el-Mahzûmî an ebîhî an Ma'dân b. e. Talha an Ebî'd-Derdâ' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisi ayrıca Tahâvî (I, 347-8), el-Hâkim (I, 426), İbnü'l-Cârûd (s. 15) ve Beyhakî (I, 144) de tahrîc ettiler.
Tirmizî diyor ki: "Bu bâbdaki en sahîh şeydir." İbn Mende ise: "İsnâdı sahîh ve muttasıldır. Buhârî ile Müslim, bu hadisi isnâdındaki ihtilâf nedeniyle kitaplarına almamışlardır" demiştir.
651-Bu hadisin son bölümünü Dârekutnî (I, 224), Yûnus ani'z-Zührî an Süleymân b. Yesâr ani'l-Misver b. Mahreme an Ömer tarikiyle tahrîc etmiştir.
652-Bu hadisi Ahmed (III, 343, 359), Ebû Dâvud (no. 198), İbn Huzeyme (no. 36), İbn Hibbân (Mevârid no. 250), Dârekutnî (I, 223), el-Hâkim (I, 156-7) ve Beyhâkî (I, 140) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Muh. b. İshâk (kâle) haddesenî Sadaka b. Yesâr an Ukayl b. Câbir an Câbir.
Ukayl hakkında Mîzân'da hâlinin mechûl olduğu söylenmiş; el-Kâşif'te ise İbn Hibbân'ın onu güvenilir râviler içinde saydığı zikredilmiştir (Neyl I, 209).
653-Bu hadis benzer mânâları ile birkaç yoldan Âişe'den nakledilmiştir. Burada irâd olunan lafiz, Ebû Dâvud'a ait olup (Sünen no. 179), asl-ı senedi şöyledir: el-A'meş an Habîb b. ebî Sâbit an Urve an Âişe.
Bunu bu tarikten tahrîc edenler: Ahmed (VI, 210), Ebû Dâvud (no. 179-80), Tirmizî (no. 86), İbn Mâce (no. 502), Dârekutnî (I, 137) ve Beyhakî (I

125).
Yahya b. Saîd bu tariki zayıf addetmiş, Buhârî ise Habîb'in Urve'den işitmediğini ileri sürmüştür. Tirmizî, ashâbının bu hadisi sahîh olmadığı için terkettiğini söylemiştir.
Ancak, başka tariklerle desteklenmiştir:
Ahmed (VI, 198), Ebû Dâvud (no. 178), Nesâî (tahâret 121, I, 104), Dârekutnî (I, 139, 141) ve Beyhakî (I, 126), Süfyân es-Sevrî an Ebî Ravk a İbrâhîm et-Teymî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis mürseldir. Zira İbrâhîm, Âişe'yi işitmemiştir." Ayrıca Ebû Ravk, Beyhakî'nin ifadesi ile Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre hadiste zayıftır.
İbn Mâce (no. 503), Haccâc an Amr b. Şuayb an Zeyneb es-Sehmiyye an Âişe kanalıyla tahrîc etmiştir. Zeylaî'ye göre bunun isnâdı ceyyid; Bûsirî'ye göre Haccâc ve Zeyneb sebebiyle zayıftır.
Bezzâr da Atâ an Âişe tarikiyle rivayet etmiştir. İsnâdı ceyyid olup Abdülhakk: "Bir illetini göremiyorum" demiştir.
654-Mâlik (tahâret 64, s. 43), bunu ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.
655-Lafiz Ebû Dâvud'undur. Asl-ı senedi: Kays b. Talk an ebîhî.
Tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 182), Tirmizî (no. 85), Nesâî (tahâret 119, I, 101) ve İbn Mâce (no. 483).
Bu hadisin isnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir:
Amr b. Alî el-Fellâs, isnâdını sahîh kabul ederek: "Bizce Busre hadisinden daha sâbittir" demiş, Alî b. el-Medînî ise: "Bizce Busre hadisinden daha hasendir" demiş; Tahâvî ise: "İsnâdı müstakîm olup, Busre hadisinin hilafına ızdıraptan sâlimdir" demiştir. İbn Hibbân, Taberânî ve İbn Hazm'ın sahîh addetmelerine karşılık Şâfiî, Ebû Zür'a, Dârekutnî, Beyhakî ve İbnu'l-Cevzî zayıf saymışlardır. İbn Hibbân, Taberânî, İbnu'l-Arabî, Hâzimi ve diğerleri bu hadisin hükmünün nesholunduğunu ileri sürmüşlerdir (Neyl I, 218).
656-Bu hadisi Mâlik (tahâret 58, s. 42) Dârimî (I, 184-5), Ebû Dâvud (no. 181), Tirmizî (no. 82), Nesâî (tahâret 118, I, 100-1; gusl 30, I, 216), İbn Mâce (no. 479) ve İbn Huzeyme (no. 33), Urve an Mervân b. el-Hakem an Busre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî ve el-Hâkim'e göre isnâdı sahihtir. Dârekutnî "sâbit" olduğunu söylemiş; ayrıca İbn Maîn, Beyhakî ve Hazimî de sahîh addetmişlerdir. Her hâiyle isnâdı Buhârî'nin şartına uymaktadır. Nitekim Tirmizî'nin naklettiğine göre Buhârî: "Bu bâbda en sahîh olan Busre'nin hadisidir." demiştir. Suyûtî'nin bunu mütevâtir hadisler içinde zikretmesiyle birlikte İbnü'r-Rif'a, Câbir, İbn Amr, Zeyd b. Hâlid ve Ebû Eyyûb'un da bulunduğu 19 sahâbîden rivayet edildiğini söyler. Bu hadisin tarîkleri hakkında müstakil eser bile kaleme alınmıştır (Feyd VI, 228).
657-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' I, 245).
658-Bu hadisi Ahmed (II, 223), Abdülcebbâr b. Muh. el-Hattâbî an Bakiyye b. el-Velîd an Muh. b. el-Velîd ez-Zebîdî an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Bakiyye "an" lafzı ile rivayette bulunduğunda tedlîs yaptığından korkulmaktadır. Bu endişe burada da sözkonusudur.
659-İsnâdında yer alan Süleymân b. Dâvud eş-Şâzek?nî çoğunluğa göre zayıf bir râvidir (Mecma' I, 245).
660-İsnâdında adı geçen Abdullah b. el-Mü'emmel'i Ahmed ve bir rivayette Yahya b. Maîn zayıf addetmişler; İbn Hibbân ile bir rivayette İbn Maîn güvenilir saymışlardır (Mecma' I, 245).
661-Bu mevkûfu Mâlik (tahâret 11/1, s. 22) Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahric etmiştir.
662-Lafiz Ebû Dâvud'a ait olup asl-ı senedi şöyledir: Bakiyye b. el-Velîd ani'l-Vadîn b. Atâ' an Mahfûz b. Alkame an Abdirrahman b. Âiz an Alî.
Bu hadisi Ahmed (I, 111), Ebû Dâvud (no. 203), İbn Mâce (no. 477), Dârekutnî (I, 161) ve Beyhakî (I, 118) tahrîc ettiler.
Mahfûz ile Abdurrahman'ın güvenilir olmalarına karşılık Vadîn zayıf bir râvi olup, Cûzecânî tarafından bu hadis onun münkerleri arasında sayılmıştır. Hadisin bir başka illeti, Ebû Zür'a'ya göre Abdurrahman'ın Hz. Alî'yi işitmemiş olduğu iddiasıdır (K. el-İlel, İbn e. Hâtîm I, 47). Bu hadis, Ebû Bekr b. Meryem a Atîyye b. Kays an Muâviye (mesela Sünen-i Dârimî I, 184) tarikiyle de gelmişse de bu da zayıftır.
663-Bu hadisi Ahmed (I, 256), Ebû Dâvud (no. 202), Tirmizî (no. 77) ve Beyhakî (I, 121) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Abdüsselâm b. Harb an Yezîd Ebî Hâlid ed-Dâlânî an Katâde an Ebî'l-Âliyye an İbn Abbâs.
Bu rivayet, Dâlânî'nin münkeri olarak addedilmiştir. Ancak o nefsinde sadûk bir râvidir. Nitekim o, Ebû Hâtim, Nesâî, Ahmed tarafından tevsîk edilmiştir. Zehebî, Muğnî'sinde: "Meşh?rdur; hadisi ise hasendir" demiştir.
Ancak bu hadisi Tirmizî'nin İlel'inde naklettiğine göre Ahmed ve Buhârî zayıf saymışlardır. Tirmizî, münker oluşuna delil olarak hadisin Saîd b. ebî Ar?be an Katâde an İbn Abbâs tarikiyle mevkûf rivayetinin mevc?diyetini göstermiştir ki Ebû'l-Âliyye'nin görüldüğü gibi adı geçmemektedir (Neyl I, 213).
664-Taberânî'nin senedinde geçen el-Alâ b. Kesîr el-Leysî, ittifakla zayıftır (Mecma' I, 248).
665-Bu parça, uzun metinli bir "küs?f" hadisinin bir parçasıdır. Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an Fâtime binti'l-Münzir an Esmâ.
Bunu Buhârî (vudû', 38, I, 54; küs?f 10, II, 28; sehv 9/2, II, 68) ve Müslim (küs?f no. 11-2, s. 624-5) tahrîc ettiler.
666-Bu hadisi Âişe'den Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe rivayet etmiştir.
Bunu Ahmed (II, 52; VI, 251), Dârimî (I, 287), Buhârî (ezân 51, I, 168), Müslim (salât no. 90, s. 311), Nesâî (II, 83, 101), İbnu'l-Cârûd (s. 17) 166 İbn Huzeyme (no. 257, 1621), Tahâvî (I, 405) ve Beyhakî (I, 123; III, 80) tahrîc ettiler.
667-Bu rivayetin asl-ı senedi: ez-Zührî an Ömer b. Abdilazîz an Abdillah b. İbrâhîm b. Kârız an Ebî Hureyre. Kimileri İbn Kârız'ı, İbrâhîm b. Abdillah b Kârız olarak zikretmiştir.
Bu hadisi bu tarîkten Tayâlisi (Müsned no. 2376), Ahmed (II, 265, 271, 427, 469, 478), Müslim (hayd 90/1, s. 272-3), Nesâî (tahâret 122, I, 105) ve Tahâvî (I, 63) tahrîc ettiler.
İbn Huzeyme (no. 42), Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc etmiştir.
668-Bu rivayeti Ahmed (II, 529) ve Nesâî (tahâret 122, I, 106), Yahyâ b. ebî Kesîr ani'l-Evza'î ani'l-Muttalib b. Abdillah b. Hantab an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Râvileri güvenilir kişilerdir. Beyhâkî'nin Sünen'inde (I, 153) Ebû Usâme ani'l-Velîd b. Kesîr an Muh. b. Amr b. Atâ' an İbn Abbâs asl-ı senedi ile bir şahid vardır.
669-Bu hadisin asl-ı senedi: Süfyân b. Uyeyne an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre.
Bu tarikten hadisi Tirmizî (no. 79) ve İbn Mâce (no. 385) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hiçbir hüküm beyân etmemiştir. Zâhir odur ki sahîh gözükmektedir. Ahmed'in Müsned'inde (I, 236) İbn Cüreyc an Muh. b. Yûsuf an Süleymân b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile bir mütâbiî vardır ki, onun isnâdı da sahîhtir.
670-Bu rivayeti Ahmed (II, 458) ve Ebû Dâvud (no. 194), Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Selman el-Eğarr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
671-Nesâî (tahâret 122, I, 106), Şu'be an Amr b. Dînâr an Yahyâ b. Ca'de an Abdillah b. Amr el-Kârî an Ebî Eyyûb ve an Ebî Talha asl-ı senedi ile ayrı ayrı tahrîc etmiştir. Hatta aynı isnâdla hadisi bir keresinde de Ebû Hureyre'den sevketmiştir.
Ricâli Sahîh ricâlidir.
672-Bu hadisin asl-ı senedi: Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an İbn Abbâs.
Hadisi bu tarikten Mâlik (tahâret 19, s. 25), Buhârî (vudû' 50, I, 59), Müslim (hayd 91, s. 273), Ebû Dâvud (no. 187) ve İbn Huzeyme (no. 41) tahrîc

ettiler.
673-Bu hadisi Müslim (tahâret no. 91/2, s. 273) ve İbn Huzeyme (no. 39) Alî b. Abdillah b. el-Abbâs an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
674-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 189) ve İbn Mâce (no. 488), Eb?-l-Ahvas an Simâk an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
675-Asl-ı senedi: ez-Zührî an Ca'fer b. Amr b. Umeyye an ebîhî.
Tahrîc edenler: Dârimî (I, 185), Buhârî (vud? 50, I, 59; ezân 43, I, 164; cihâd 92, III, 232), Müslim (hayd 92, s. 273), Tirmizî (no. 1836) ve İbn Mâce (no. 490).
676-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 192), Nesâî (tahâret 123, I, 108) ve İbn Huzeyme (no. 43), Şuayb b. e. Hamza an İbni'l-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nevevî, Şerhu Müslim'de (tahâret 20, s. 26), Buhârî (vudû' 51, I, 59; vudû' 54/5, I, 60) Nesâî (tahâret 124, I, 108-9) ve İbn Mâce (no. 492), Yahyâ b. Saîd an Buşeyr b. Yesâr mevlâ Benî Hârise an Süveyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
678-Bezzâr (no. 291), bunu el-Hasan b. Yahyâ el-Huşenî an Halife b. Utbe an Ubâde b. Nuseyy an Abdirrahman b. Ganm el-Eş'arî an Muâz tarikiyle tahrîc etmiştir.
Heysemî'nin ifadesi ile Hasan zayıf bir râvîdir (Mecma' I, 349).
679-İsnâdını oluşturan râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 254).
680-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 197), Osmân b. ebî Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an Mutî' b. Râşid an Tevbetu'l-Anberî an Enes isnâdı ile tahrîc etmiştir.
İbn Hacer, Fethu'l-bârî'de hasen hükmü vermiştir.
681-Bezzâr (no. 287), bu hadisi Eyyûb b. Seyyâr an Muh. b. el-Münkedir an Câbir tarikiyle tahrîc etmiştir.
Bezzâr, daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadiste Eyyûb teferrüd etmiştir. Ulemânın çoğunluğu, mütâbeatı olmayan rivayetleri sebebiyle onun hadisini terketmişlerdir."
682-Bu hadisi Tayâlisi (Müsned no. 766), Ahmed (V, 88, 92, 96, 98, 100, 102, 105, 106, 108), Müslim (hayd 97, s. 275), İbn Mâce (no. 495), Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr no. 1859), İbn Huzeyme (no. 31), Tahâvî (I, 70, 384) ve Beyhakî (I, 158, 448), Ca'fer bin ebî Sevr an Câbir b. Semure asl-senedi ile tahrîc ettiler.
683-Bu hadisi İbn Mâce (no. 497), Bakiyye b. el-Velîd an Hâlid b. Yezîd b. Ömer b. Hubeyre an Atâ b. es-Sâib an Muhârib b. Disâr an İbn Amr asl-senediyle tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: Bakiyye, müdellis bir râvi olup "an" lafzıyla yaptığı rivayetlerinde tedliste bulunduğu olmuştur. Hâlid'in durumu hakkında bir malumat edinilmediğinden hâli mechûldür."
684-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 204), İbn Huzeyme (no. 37) ve el-Hâkîm (I, 139), el-A'meş an Şakîk b. Seleme an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdı sahîhtir.
685-Ebû Dâvud (no. 638) bu hadisi Ebân an Yahyâ an Ebî Ca'fer an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
Ebû Ca'fer, Medine'li olup ismi bilinmemektedir.
686-Râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 243).
687-Bezzâr (Keşf no. 279), bu hadisi Muh. b. Ubeyd an Sâlih b. Hayyân an Abdillah b. Büreyde an ebîhî tarikiyle tahrîc etmiştir.
Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Sâlih, metrûk bir râvîdir. Metinde geçen "abdest" elini yıkamak anlamına gelmektedir.
688-Râvilerinden birisi olan Ömer b. Riyâh, hakkında ittifakla zayıf hükmü verilmiş bir râvîdir (Mecma' I, 246).
689-Râvîlerinden Câbir el-Cu'fî'yi Şu'be ve Sevrî tevsîk etmişlerdir; buna karşılık çoğunluk onu zayıf kabul etmiştir (Mecma', I, 246).
690-İsnâdında yer alan Muh. b. Mesleme, çoğunluğun indinde zayıf olmakla birlikte Dârekutnî onun hakkında: "Bir beisi yoktur" demiştir (Mecma' I, 246).
691-Mâlik, bunu belâğan zikretmiştir (Muvattâ, tahâret no. 47, s. 38).
692-Râvîleri güvenilir kimselerdir; ancak hadisin bir illeti vardır ki, o da Ebû Mûsâ'dan bunu rivayet edenin onu işitmemiş olmasıdır. Yani intikâ' sözkonusudur.
694-Râvîleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' II, 82).
695-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1114), Haccâc an İbn Cüreyc an Hişâm an ebîhî an Âişe tarikiyle tahrîc etmiştir. İbn Mâce (no. 1222), İbn Hibbân (no 2235) ve Dârekutnî (I, 157) ise bunu Ömer b. Şebbe an Ömer b. Alî el-Mukaddemî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Mâce'nin Zevâid'inde bu hadisin isnâdı hakkında: "Sahîhtir, râvîleri güvenilir kimselerdir" denilmiştir. İbn Mâce, bu hadisi daha sonra İbn Vehb an Ömer b. Kays an Hişâm tarikiyle de tahrîc etmiştir. Ancak bu ikinci isnâd Ömer b. Kays sebebiyle zayıftır.
696-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 617), Tirmizî (no. 408), Tahâvî (I, 274), Dârekutnî (I, 379) ve Beyhakî (II, 176; 130), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am an Abdirrahman b. Râfi' ve Bekr b. Sevâde an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Ziyâd sebebiyle isnâdı zayıftır. Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı güçlü değildir, isnâdı ızdırâba uğramıştır."
697-Bu metnin asl-ı senedi: Mesr?k ani'l-Muğîre b. Şu'be.
Bu tarikten tahrîc edenler: Ahmed (IV), 250), Müslim (tahâret 77-8, s. 229) ve Nesâî (tahâret 92/6, I, 82).
698-Bu rivayeti Ahmed (IV, 245, 255), Dârimî (I, 181), Buhârî (vudû' 49), s. 59), Müslim (tahâret 79-80, s. 230), Ebû Dâvud (no. 151), İbn Huzeyme (no 190-1), Tahâvî (I, 83), Darekutnî (I, 194, 197) ve Beyhakî (I, 281), eş-Şa'bî an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahric ettiler.
699-Bu lafiz Ahmed'in Müsned'inde (IV, 245) yer almıştır.
700-Bu rivayeti Müslim (tahâret 81/2, s. 230-1), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
701-Bu rivayeti Müslim (tahâret no. 83, s. 231), Ebû Dâvud (no. 150), Tirmizî (no. 100) ve Beyhakî (I, 292), el-Hasanu'l-Basrî an İbni'l-Muğire an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
702-Bu rivayet, Ebû Dâvud'a (no. 151) ait olup eş-Şa'bî an Urve an ebîhî tarikiyle gelmiştir.
703-704-Bu rivayeti Ahmed (IV, 246, 253) Ebû Dâvud (no. 156) ve Beyhakî (I, 271-2), Abdurrahman b. ebî Nu'am kanalıyla Muğîre'den tahrîc ettiler.
705-Bu rivayeti Mâlik (tahâret 41, s. 35-6), Ahmed (IV, 247, 249, 251), Ebû Dâvud (no. 149), İbn Huzeyme (no. 203) ve Beyhakî (I, 274), ez-Zührî an Abbâd b. Ziyâd an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ebû Dâvud (no. 152), aynı mânâda olmak üzere Zürâre b. Evfa ani'l-Muğîre tarikiyle tahrîc etmiştir.
Muğîre'den "mestlere mesh" hadisini daha pek çokları rivayet etmiştir. Bunların metinleri arasında uzunluk yönünden farklılıklar mevcuttur:
Ahmed (IV, 254), Buhârî (vudû' 48/2, I, 58), Müslim (tahâret 75, s. 228-9), Nesâî (tahâret 92/7, I, 82), İbn Mâce (no. 545) ve Beyhakî (I, 270), Nâfi b. Cübeyr an Urve an ebîhî tariki ile;
Ahmed (IV, 247), Ebû'd-Duhâ ani'l-Muğîre;
Müslim (tahâret 76, s. 229), el-Esved b. Hilâl ani'l-Muğîre;
Beyhakî (I, 290), Ebû Bürde ani'l-Muğîre;

Ahmed (IV, 254), Ebû's-Sâib ani'l-Muğîre;
Ahmed (IV, 248) ve Nesâî (tahâret 97, I, 83), Hamza b. el-Muğîre an ebîhî;
Ahmed (IV, 195) ve Beyhakî (I, 291), Urve b. ez-Zübeyr ani'l-Muğîre;
Ve yine Ahmed, Amr b. Vehb es-Sekafi (IV, 249-50), Kabîsa b. Berme (IV, 248) ve Ebû Seleme (IV, 248) ani'l-Muğîre tarikleri ile tahrîc ettiler.
706-Bu hadisi Müslim (tahâret 84, s. 231), Tirmizî (no. 101), Nesâî (tahâret 86, I, 75), İbn Mâce (no. 561), İbn Huzeyme (no. 183) ve Beyhakî (I, 271) el-A'meş ani'l-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Ka'b b. Ucre an Bilâl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
707-Ebû Dâvud (no. 153), bu rivayeti Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs b. Ömer b. Sa'd an Ebî Abdillah an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Bilâl tarikiyle tahrî etmiştir.
708-Bu hadisi Tirmizî (no. 102), Kuteybe an Bişr b. el-Mufaddal an Abdirrahman b. İshâk el-Kuraşî an Ebî Ubeyde b. Muh. b. Ammâr b. Yâsir an Câbi senedi ile tahrîc etmiştir. Bunun isnâdı sahîhtir. Mâlik, (tahâret no. 38, s. 35) bu mevkûf rivayeti belağan irâd etmiştir.
709-Lafiz Müslim'e aittir. Asl-ı senedi şöyledir: el-A'meş an İbrâhîm an Hemmâm b. el-Hâris an Cerîr.
Hadisi bu tarikten Ahmed (IV, 358, 361, 364, 365), Buhârî (salât 25, I, 102), Müslim (tahâret 72, s. 228), Tirmizî (no. 93), Nesâî (tahâret 96/1, I, 81), İbn Mâce (no. 543), İbn Huzeyme (no. 186, 188), Dârekutnî (I, 193) ve Beyhakî (I, 270, 273) tahrîc ettiler.
710-Bu rivayet Bukeyr b. Âmir el-Becelî an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Cerîr asl-ı senedi ile Ebû Dâvud (no. 154), Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr no 2401), İbn Huzeyme (no. 187), el-Hâkîm (I, 169) ve Beyhakî (I, 270) tarafindan tahrîc olunmuştur.
Ayrıca bu hadisi Tirmizî (no. 94), Müşkilu'l-âsar'da (III, 193) Tahâvî, Dârekutnî (I, 194) ve Beyhakî (I, 273), Bakiyye an İbrâhîm b. Edhem an Mukâtil b Hayyân an Şehr b. Havşeb an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
711-Asl-ı senedi: es-Sevrî an Ebî Kays el-Evdî an Hüzeyl b. Şurahbîl ani'l-Muğîre.
Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 159), Ahmed (IV, 252), Tirmizî (no. 99), İbn Mâce (no. 559), İbn Huzeyme (no. 198), İbn Hibbân (no. 176) ve Beyhakî (I 283) tahrîc ettiler. İsnâdı sahîhtir.
712-Ebû Dâvud (no. 160) ve Beyhakî (I, 286), bu hadisi Hüşeym an Ya'lâ b. Atâ an ebîhî an Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
713-4-Bu hadisi Ahmed (IV, 251), Ebû Dâvud (no. 165), Tirmizî (no. 97), İbn Mâce (no. 550), Dârekutnî (I, 195) ve Beyhakî (I, 290), el-Velîd b. Müslim an Sevr b. Yezîd an Recâ b. Hayve an Kâtibi'l-Muğîre ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, şu malumatı vermektedir: "Bu hadis ma'l?l=illetlidir. Sevr'den bunu Velîd'den başkası rivayet etmemiştir. Ebû Zür'a ve Buhârî'ye bu hadisten sordum: "Sahîh değildir" dediler. Zira İbnü'l-Mübârek bunu an Sevr an Recâ an Kâtibi'l-Muğîre kanalıyla mürsel olarak rivayet ettiler.
İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm'da isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir. Şevkânî ise Neyl'de (I, 204), Esrem'den naklen Ahmed'in bu hadisi zayıf addettiğini bildirmiştir. Netice olarak Velîd, bu hadisin rivayetinde İbnü'l-Mübârek'e muhâlefet ederek ref'etmiştir.
715-Bu hadisi Dârimî (I, 181), Ebû Dâvud (no. 162), Dârekutnî (I, 199) ve Beyhakî (I, 292), el-A'meş an Ebî İshâk an Abdihayr an Alî asl-ı senedi il tahrîc ettiler.
İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm'da "isnâdı hasen" ve Telhîs'te "isnâdı sahih" demiştir.
716-Asl-ı senedi: el-Hakem ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Şurayh an Hânî an Alî.
Bu hadisi tahrîc edenler: Müslim (tahâret 85, s. 232), Dârimî (I, 181), Nesâî (tahâret 99/2, I, 84), İbn Mâce (no. 552), İbn Huzeyme (no. 194-5), Tahâv (I, 81) ve Beyhakî (I, 273, 275).
717-Bu hadisi Tirmizî (no. 96), Nesâî (tahâret 98, I, 83-4), İbn Huzeyme (no. 193, 196), Tahâvî (I, 82), İbn Hibbân (Mevârid no. 179-80, 186), Dârekutnî (I, 197) ve Beyhakî (I, 276, 282, 289), Âsım b. ebî'n-Necûd an Zir an Safvân b. Assâl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.
718-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 158) Yahyâ b. Eyyûb an Abdirrahman b. Rezîn an Muh. b. Yezîd b. ebî Ziyâd an Eyyûb b. Katan an Ubeyy b. İmâre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
719-Bu lafizla birlikte hadisi Ebû Dâvud (no. 158/a), İbn Mâce (no. 557), Tahâvî (I, 79), Dârekutnî (I, 198) ve Beyhakî (I, 278-9), Yahyâ b. Eyyûb ar Abdirrahman b. Rezîn an Muh. b. Yezîd an Eyyûb b. Katan an Ubâde b. Nüseyy an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû Dâvud: "İsnâdında ihtilâf edilmiştir. Güçlü değildir." Nevevî: "İsnâdı ehl-i hadisin ittifakı ile zayıftır."; Ahmed ve Dârekutnî: "Râvîleri tanınmamaktadır" demekte ve bununla Abdurrahman, Muh. b. Yezîd ve Eyyûb'u kasdetmektedirler.
720-İsnâdında yer alan Ömer b. Rudayh, Ebû Hâtim'e göre zayıf, İbn Maîn'e göre "sâlihu'l-hadis"tir (Mecma' I, 259).
721-Râvilerinden Hafs. b. Ömer el-Adenî, zayıf bir râvidir (Mecma' I, 264).
Muhakkikin bu bölüme ilâve ettiği hadisler:
Müslim (tahâret 73, 74, s. 228), İbn Mâce (no. 544) ve Beyhakî (I, 270, 274), el-A'meş an Şakîk an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte idim. Bir kavmin çöplüğüne vararak ayakta işedi. Ben bir tarafa çekildim. Bunun üzerine bana: "Yaklaş" buyurdular. Ben de yaklaştım ve ökçelerinin yanında durdum. Daha sonra abdest aldı ve mestlerinin üzerine meshetti.
Müslim (tahâret 86, s. 232) ve Beyhakî (I, 271), es-Sevrî an Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Fetih günü bütün namazları bir abdestle kılmış ve mestlerinin üzerine mesheylemiş. Ömer kendisine: "Vallahi sen bugün şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yaptın" demiş. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Bunu ben kasden yaptım, ey Ömer!" buyurdu.
Buhârî (vudû' 48, I, 58), Nesâî (tahâret 92/4-5, I, 82), İbn Mâce (no. 546), İbn Huzeyme (no. 182, 184) ve Beyhakî (I, 269), Ebû'n-Nadr an Ebî Seleme an İbn Ömer an Sa'd b. ebî Vakkâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:
Sa'd, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'in mestler üzerine meshettiğini söyledi. Abdullah b. Ömer de bunu babası Ömer'e sordu. Ömer: "Evet (meshetti). Sa'd, Peygamber'den rivayetle sana bir şey söylediği zaman sen artık o meseleyi başkasına sorma" dedi.
Buhârî (vudû' 48/3-4, I, 58-9), Nesâî (tahâret 96/2, I, 81) İbn Mâce (no. 562) ve Beyhakî (I, 270), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Ca'fer b. Am b. Umeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Amr, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i mestleri üzerine meshederken gördüğünü haber vermiştir."
Ebû Dâvud (no. 157), Tirmizî (no. 95), İbn Mâce (no. 553-4), Tahâvî (I, 81), İbn Hibbân (Mevârid no. 181-3) ve Beyhakî (I, 276-8), İbrâhîm et-Teym an Amr b. Meymûn an Ebî Abdillah el-Cedelî an Huzeyme b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e mestlerin üzerine meshetmek hakkında soruldu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Seferî olan kimse için üç gün ve mukîm olan için bir gün." Tirmizî'ye göre bu hadis sahîhtir.
722-Bu rivayeti Mâlik (tahâret 89, s. 53), Abdürrezzâk (no. 880), Ahmed (VI, 179), Buhârî (teyemmüm 1, I, 86; fadâilu'l-ashâb 5, IV, 195; Tefsîr sûreti Mâide 3, V, 186; nikâh 125, VI, 162; hudûd 39, VIII, 31), Müslim (hayd 198, s. 279), Nesâî (tahâret 194, I, 163), İbn Huzeyme (no. 262) ve Beyhak (I, 204, 223), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile rivayet ettiler.
723-Bu rivayeti Buhârî (tefsîr sûreti Mâide 3, V, 186; hudûd 39/2, VIII, 31) ve Beyhakî (I, 223, 233) İbn Vehb an Amr b. el-Harîs an Abdirrahman asl- senedi ile tahrîc ettiler.
724-Bu rivayeti Buhârî (teyemmüm 2, I, 86), Müslim (hayd 109, s. 279), Ebû Dâvud (no. 317), İbn Mâce (no. 568), Nesâî (tahâret 204, I, 172), İb Huzeyme (no. 261) ve Beyhakî (no. 214) Hişâm b.Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
725-727-Bu hadis muhtelif kanallar vasıtasıyla Ammâr'dan tahrîc edilmiştir:

Tirmizî (no. 144 "hasen sahîh"), Dârimî (I, 190), Ebû Dâvud (no. 327) ve Beyhakî (I, 210) çok kısa bir metinle Katâde an Azre an Saîd b. Abdirrahmar b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr tarikiyle;
Ebû Dâvud (no. 322-3), Nesâî (tahâret 198, s. 169) ve Tahâvî (I, 113), Hz. Ömer'in yer aldığı bir kıssa ile birlikte Seleme b. Kuheyl an Ebî Mâlik ar Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr tarikiyle;
Nesâî (tahâret 195/3, I, 166), Nâciye b. Haffâf an Ammâr tarikiyle;
Ebû Dâvud (no. 328) ve Beyhakî (I, 210), eş-Şa'bî an Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr tarikiyle;
İbn Mâce (no. 565), Muh. b. Abdirrahman b. ebî Leylâ ani'l-Hakem ve Seleme b. Kuheyl an Abdillah b. e. Evfa kanalıyla;
Ebû Dâvud (no. 324-6), Nesâî (tahâret 199-200, I, 169, 170), İbn Mâce (no. 569), Tahâvî (I, 112) ve Beyhakî (I, 209), Şu'be ani'l-Hakem an Zer ar Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr; Nesâî (tahâret 195/2, I, 165) ve Beyhakî (I, 209), Seleme b. Kuheyl an Zer kanalıyla;
Nesâî (tahâret 197, I, 168), Tahâvî (I, 110), İbn Hibbân (Mevârid no. 199) ve Beyhakî (I, 208), Mâlik ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe (ar ebîhî) an Ammâr tarikiyle;
Tahâvî (I, 111), Amr b. Dînâr ani'z-Zührî; İbn Mâce (no. 566) Yûnus ani'z-Zührî; Nesâî (tahâret 196, I, 167), Tahâvî (I, 110) ve Beyhakî (I, 208), Sâlih ani'z-Zührî;
Tahâvî (I, 111) ve Beyhakî (I, 208), İbn ebî Zi'b ani'z-Zührî tarikiyle tahrîc ettiler.
Şevkânî, en-Neyl'de (I, 288), İbn Hacer'in Feth'inden naklen teyemmümün şekli hus?sunda Ebû'l-Cüheym ve Ammâr hadisinden başka sahîh hadisin vârid olmadığını bildirmiştir.
728-731-Bu hadisin asl-ı senedi: el-A'meş an Şakîk b. Seleme Ebî Vâil an Ebî Mûsâ. Lafiz Müslim'indir (no. 110, s. 280).
Hadisi bu tarikten tahrîc edenler: Buhârî (teyemmüm 7-8, I, 90), Müslim (hayd 110-1, s. 280), Ebû Dâvud (no. 321), Nesâî (tahâret 201, s. 170), İbr Huzeyme (no. 270), Dârekutnî (I, 179-80) ve Beyhakî (I, 211, 226).
732-Bu metin Şu'be ani'l-Hakem an Zer an Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr asl-ı senedi ile vârid olmuştur. Lafiz Müslim'e (no. 112, s. 280) aittir.
Hadisi bu tarikten Buhârî (teyemmüm 4-5, I, 87-8), Ebû Dâvud (no. 324-6), Nesâî (tahâret 199, 200, I, 169, 170), İbn Mâce (no. 569), İbn Huzeym (no. 267, 268), Tahâvî (I, 112), Dârekutnî (I, 183) ve Beyhakî (I, 209, 214).
733-Bu lafzın ait olduğu hadis metni es-Sevrî an Seleme b. Kuheyl an Ebî Mâlik an Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr asl-ı senedi ile rivayet edilmiştir.
Bu tarikten tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 322-3), Tahâvî (I, 113), Nesâî (tahâret 198, I, 168) ve Dârekutnî (I, 183).
734-Bu lafzın metni Seleme b. Kuheyl an İbn Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr tarikiyle vârid olmuştur.
Hadisi bu tarikten tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 323-5), İbn Huzeyme (no. 269) ve Dârekutnî (I, 183).
735-Ebû Dâvud'da (no. 325) yer almıştır.
736-Nesâî'nin Sünen'inde (tahâret 200, I, 170) yer almıştır.
Bu hadisin diğer tariklerine daha önce (724-726) işaret edilmiştir.
737-Bezzâr, bunu Haremî b. İmâre ani'l-Harîş b. el-Hirrît an İbn ebî Muleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir (Keşf no. 313).
Heysemî diyor ki: "el-Harîş'i Ebû Hatîm, Ebû Zür'a ve Buhârî zayıf addetmişlerdir" (Mecma' I, 263).
738-Bu hadisi Dârimî (I, 189-90), Buhârî (teyemmüm 6, I, 88; 9, I, 91), Müslim (mesâcid 312, s. 475), Nesâî (tahâret 202, I, 171), İbn Huzeyme (no 272) ve Beyhakî (I, 216, 219), Ebû Recâ el-Utâridî an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
739-Bu hadisi Adürrezzâk (no. 913), Ahmed (V, 155, 180), Ebû Dâvud (no. 332), Tirmizî (no. 124), Nesâî (tahâret 203, I, 171), İbn Huzeyme (no. 2292), İbn Hibbân (Mevârid no. 196-8), Dârekutnî (I, 180-7), el-Hâkim (I, 176) ve Beyhakî (I, 7, 8, 220, 212, 212), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kılâbe a Amr b. Bucdân an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisin isnâdına Tirmizî, hasen hükmü vermiştir. Nevevî "sahîh hadistir", İbn Hacer ise Muhtasar'da "isnâdı kavîdir" demiştir (Neyl I, 281).
740-Bu lafzın ait olduğu metni Tayâlisi (Müsned no. 484), Abdurrezzâk (no. 912), Ahmed (V, 146-7), Ebû Dâvud (no. 333), Dârekutnî (I, 187) ve Beyhakî (I, 179, 217), Eyyûb an Ebî Kılabe an raculin min benî Âmir an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Kimi rivayetlerinin metni oldukça uzundur.
741-Bu hadisi Tirmizî (no. 145), Yahyâ b. Mûsâ an Saîd b. Süleymân an Huşeym an Muh. b. Hâlid el-Kuraşî an Dâvud b. Husayn an İkrime an İbı Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü vermiştir.
742-İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' I, 263).
743-Bu hadisi Nesâî (tahâret 204/2, I, 172), Muh. b. Abdila'lâ an Şu'be an Muhârik an Târık senedi ile tahrîc etmiştir.
744-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 337), İbn Mâce (no. 572), Dârekutnî (I, 190-1) ve Beyhakî (I, 226-7); el-Evzaî an Atâ b. ebî Rebâh an İbn Abbâs asl senedi ile tahric ettiler. Ebû Dâvud rivayetinde Evzâî, bunu Atâ'dan belâğan rivayet etmiştir.
Aynı hadisi İbn Huzeyme (no. 273) ve İbn Hibbân (Mevârid no. 201), el-Velîd b. Ubeydillah b. ebî Rebâh an Atâ kanalıyla rivayet etmiştir. el-Velîd zayıf bir râvîdir. Ancak görüldüğü gibi ona el-Evzaî mütâbeat etmiştir. O halde hadis hasendir.
747-9-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 334-5), İbn Hibbân (Mevârid 202), Dârekutnî (I, 178-9) ve Beyhakî (I, 225), Yezîd b. ebî Habîb an İmrân b. ebî Ene an Abdirrahman b. Cübeyr (an Ebî Kays Mevlâ Amr b. el-As) an Amr b. el-As asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
750-Bu hadisi Dârimî (I, 190), Ebû Dâvud (no. 338), Nesâî (gusl 27, I, 213), Dârekutnî (I, 188), el-Hâkim (I, 178) ve Beyhakî (I, 231), Leys b. Sa'd a Bekr b. Sevâde an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
751-Bu hadisi Mâlik (tahâret 90, s. 56), muallak olarak Buhârî (teyemmüm 3/1, I, 87), Dârekutnî (I, 186) ve Beyhakî (I, 224, 207), an Nâfi' an İbı Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
752-Bu hadisi Ahmed (Müsned I, 288, 303), İbn Lehî'a an Abdillah b. Hübeyre (ani'l-A'rec) an Hanaş an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
İsnâdında yer alan İbn Lehî'a zayıf bir râvîdir.
753-Râvîlerinden Bakiyye, müdellis bir râvîdir (Mecma' I, 264).
754-Râvîlerinden el-Hasan b. Umâre'yi Şu'be, Süfyân ve Ahmed zayıf addetmişlerdir (Mecma' I, 264). Asl-ı senedi şöyledir: el-Hasan b. Umâre ani'l-Hakem an Mücâhid an İbn Abbâs. Bu hadisi Dârekutnî (I, 185) ve Beyhakî (I, 221-2) de tahrîc ettiler.
755-Bu hadisi Buhârî (teyemmüm 3, I, 87), Müslim (hayd 114, s. 281), Ebû Dâvud (no. 329), Nesâî (tahâret 195, I 165), İbn Huzeyme (no. 274) Dârekutnî (I, 176) ve Beyhakî (I, 205) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi şöyledir: Leys b. Sa'd an Ca'fer b. Rebî'a an Abdirrahman b. Hürmüz an Umeyr mevlâ İbn Abbâs an Ebî'l-Cüheym.
756-Bu hadisi Ahmed (III, 7, 36, 47), Müslim (hayd 80, s. 169), Ebû Ya'lâ (no. 1236) ve İbn Huzeyme (no. 233), Şerîk b. ebî Nemir an Abdirrahman b. ebî Saîd el-Hudrî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
757-Bu hadisi Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Ensâr'dan birisinin yanına uğrayıp da kendisini çağırdığında o zât başından su damlayarak çıktığında: "Galiba sana acele ettirdik" buyurması üzerine zâtın: "Evet ya Resûlallah!" cevâbına mukâbele olarak irâd buyurmuştur.
Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be ani'l-Hakem an Ebî Sâlih an Ebî Saîd.

Hadisi bu tarikten Buhârî (vudû' 34, I, 52), Müslim (hayd 83, s. 269), İbn Mâce (no. 606), Tahâvî (I, 54), İbn Hibbân (no. 1168) ve Beyhakî (I, 165) tahrîc ettiler.
758-Bu kısa metinli hadisi Ahmed (II, 29), Müslim (hayd 80, s. 269), Ebû Dâvud (no. 217), Tahâvî (I, 54), İbn Hibbân (no. 1165) ve Beyhakî (I, 167) tahrîc etmiştir.
759-760-Bu hadisi Dârimî (I, 194), Ebû Dâvud (no. 214-5), Tirmizî (no. 110-111), İbn Huzeyme (no. 225), Tahâvî (I, 54, 57), İbn Hibbân (Mevârid no. 228-9) ve Dârekutnî (I, 126), Sehl b. Sa'd an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı Tirmizî ve Dârekutnî'ye göre sahihtir.
761-Bu hadisi Tirmizî (no. 112), Şerîk an Ebî'l-Cahhâf an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû'l-Cahhâf, Sevrî'ye göre güvenilir bir râvîdir.
762-Bu rivayeti Müslim (hayd 88, s. 272) ve İbn Huzeyme (no. 227), Humeyd b. Hilâl an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
763-Bu hadisi Ahmed (VI, 68, 74, 110), Müslim (hayd no. 89, s. 272), Tahâvî (I, 55), Dârekutnî (I, 112) ve Beyhakî (I, 164), Ebû'z-Zübeyr an Câbir b. Abdillah an Ümmî Küls?m an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
764-Bu rivayet mevkûftur, yani Âişe'nin sözü olarak gelmiştir. Mâlik (tahâret 73, s. 46) an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
765-Bu hadisi Tirmizî (no. 108), İbn Mâce (no. 608), Tahâvî (I, 55) ve Dârekutnî (I, 111) el-Evzaî an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiş ve daha sonra es-Sevrî an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe tarikiyle bu hadisi (no. 109) rivayet etmiştir.
766-Bu hadisi Dârimî (I, 194), Buhârî (gusl 28, I, 76), Müslim (hayd 87, s. 271), Ebû Dâvud (no. 216), İbn Mâce (no. 610), Tahâvî (I, 56) ve Dârekutnî (I, 113), el-Hasan an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
767-Bu hadisi Ahmed (II, 178) ve İbn Mâce (no. 611), el-Haccâc b. Ertât an Amr b. Şu'ayb an ebîhî an ceddîhî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Haccâc sebebiyle isnâdı zayıftır.
768-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 974), Ahmed (VI, 256), Dârimî (I, 195), Ebû Dâvud (no. 236), Tirmizî (no. 113), İbn Mâce (no. 612), İbnü'l-Cârûd (s. 49), Dârekutnî (I, 133) ve Beyhakî (I, 167) Abdullah b. Ömer an Ubeydillah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdullah b. Ömer el-Ömerî dışındakiler Sahîh ricâlindendir. Onun hakkında ihtilâf edilmiştir. Ahmed, Yahyâ b. Mâîn ve İbn Mehdî onu sâlih addetmişler. İbnü'l-Medînî, Yahyâ el-Kattân ve Nesâî taz'îf etmişlerdir.
769-70-Bu hadisi Mâlik (tahâret 85, s. 51), Buhârî (ilm 50/1, I, 41; gusl 22, I, 74; edeb 68, VII, 94; edeb 79/1, VII, 100; enbiyâ 1, IV, 102), Müslim (hayd 32, s. 251), Tirmizî (no. 122), Nesâî (tahâret 131/3, I, 114-5), İbn Mâce (no. 600) ve İbn Huzeyme (no. 235), Hişâm b. Urve an ebîhî an Zeynep an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
771-Bu lafız Buhârî'de (ilm 50/1, I, 41) yer almıştır.
772-Bu lafız Buhârî'nindir (ehâdîdu'l-enbiyâ 1, VI, 102; edeb 68, VII, 94).
773-Bu rivayeti Müslim (um?mî no. 314) ve Nesâî (tahâret 131/1, 112-3), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
774-Bu rivayeti Ahmed (VI, 92), Müslim (hayd 33, s. 251) ve Beyhakî (I, 168; î, 265), Yahyâ b. Zekeriyyâ b. ebî Zâide an ebîhî an Mus'ab b. Şeybe an Musâfi' b. Abdillah an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
775-Bu rivayeti Müslim (hayd 30, s. 251), Katâde an Enes an Ümmü Süleym tarikiyle tahrîc etmiştir.
776-Bu rivayeti Nesâî (tahâret 131/1, I, 112) ve İbn Mâce (no. 601), Saîd b. e. Ar?be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Dârimî (I, 195), ani'l-Evzâî; Müslim (hayd 29, s. 250) an İkrime b. Ammâr; her ikisi de an İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muhakkikin bu bölüme ilaveleri:
1. Buhârî (gusl 29/2, I, 76) ve Müslim (hayd 84-5, s. 270), Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Eyyûb an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:
Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem 'e kadınla cinsel ilişki kurarken menisini getirmeyen erkeğin hükmünden sordum. "Kadına temas eden nesneyi yıkar, sonra abdest alarak namaz kılar" buyurdu.
2. Müslim (hayd 86, s. 270), İbn Huzeyme (no. 224) ve Tahâvî (I, 53, 54), el-Hüseyn b. Zekvân an Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Atâ b. Yesâr an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:
Zeyd, Osmân b. Affân'a şöyle sormuş: "Bir adam karısıyla ilişki kurar da menisini indirmezse ne buyurursun?" Osmân cevaben: "Namaza abdest alır gibi abdest alır ve kamışını yıkar" dedi ve şunu ilave etti: "Ben, bunu Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den böyle işittim."
777-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 248), Tirmizî (no. 106), İbn Mâce (no. 597) ve Beyhakî (I, 174, 179), el-Hâris b. Vecîh an Mâlik b Dînâr an Muhammed b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî: "Sadece Hâris'in hadisinden bilinmektedir, garîbtir. Bu şeyh ise, beş para etmez"; Dârekutnî el-İlel'inde: "Bu hadis, Mâlik b. Dînâr ani'l-Hasan tarikiyle mürsel olarak rivayet olunmuştur"; eş-Şâfiî: "Bu hadis süb?t bulmamıştır"; Beyhakî: "Bu hadisi Buhârî ve Ebû Dâvud gibi ehl-i ilimden bazıları münker addetmişlerdir"; Ebû Hâtim (el-ilel, İbn e. Hâtim I, 29): "Bu hadis münkerdir" demişlerdir (Neyl I, 269).
778-Asl-ı senedi şöyledir: Hammâd b. Seleme an Atâ b. es-Sâib an Zâdân an Alî.
Bu hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (Müsned no. 175), Ahmed (I, 94, 101, 133), Dârimî (I,192), Ebû Dâvud (no. 249), İbn Mâce (no. 599), Taberânî (Mu'cemu's-Sağîr II, 18), İbn Cerîr (Tehzibu'l-âsâr, Müsnedu Alî no. 41-42) ve Beyhakî (I, 175, 227).
İbn Cerîr isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Bu haber bizce sahihtir, ancak öncekilerin mezhebi üzerine şu illetler sebebiyle sahîh değildir: 1. Bu haber sahîh olarak Hz. Alî'den başka bir yolla rivayet olunmamıştır. 2. Zâdân'dan rivayette bulunan Atâ b. es-Sâib, âhir-i ömründe hıfzı bozulmuş, dolayısıyla bazı riyavetlerinde karışıklıklara neden olmuştur. 3. Hammâd b. Seleme'nin ömrünün sonlarına doğru hadislerini ashâbı münker bularak, bir kısmı ondan rivayeti bile bırakmışlardı. 4. Alî'den sahîh olarak vârid olan şu sözü: "Cenâbetten yıkanacağın vakit başına iki kere dökmen yeterlidir."
Hafiz İbn Hacer: "İsnâdı sahîhtir. Hammâd, Atâ'dan bunaklığa uğramadan önce rivayette bulunmuştur. Denildiğine göre bu rivayetin doğrusu hadisin Alî'nin sözü olarak mevkûf kalmasıdır. Abdülhakk da: ",oğunluk mevkûf olduğuna kâil oldular" demektedir. Nevevî ise: "Zayıftır. Atâ, bunaklığı sebebiyle taz'îf olunmuş, Hammâd'ın da yanılgıları vardır" demiştir (Neyl I, 269).
779-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 255), Muh. b. Avf an İsmaîl b. Ayyâş an Muh. b. İsmaîl an ebîhî an Damdam b. Zür'a an Şureyh b. Ubeyd an Cübeyr b. Nufeyr an Sevbân senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadis, Şam'lı râvîlerin oluşturduğu bir isnad ile gelmektedir (Neyl I, 270).
780-Lafiz Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe.
Bu tarikten tahrîc edenler: Mâlik (tahâret 67, s. 447, Dârimî (I, 191), Buhârî (gusl 1, I, 67-68; gusl 9/2, I 70; gusl 15, I, 727, Müslim (hayd 35-6, s. 253-4), Ebû Dâvud (no. 242), Tirmizî (no. 104) Nesâî (gusl 16, I, 205; 19, I, 206), İbn Huzeyme (no. 242), Dârekutnî (I, 113) ve Beyhakî (I, 172, 173, 174, 175, 176)
781-Asl-ı senedi: Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled an Hanzale b. ebî Süfyân ani'l-Kâsım an Âişe.
Bu tarikten tahrîc edenler: Buhârî (gusl 15, I, 69), Müslim (hayd no. 39), s. 255), Ebû Dâvud (no. 240), Nesâî (gusl 19/2, I, 206), İbn Huzeyme (no. 245

ve Beyhakî (I, 184).
782-Bu rivayeti Ahmed (VI, 236), Ebû Dâvud (no. 243) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali nüsh. 220 b), Saîd an Ebî Ma'şer an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-
senedi ile tahrîc ettiler.
783-Bu rivayeti Ahmed (VI, 236), Ebû Dâvud (no. 244) ve Beyhakî (I, 173), Urve Ebû Abdillah el-Hemedânî ani'ş-Şa'bî an Âişe asl-ı senedi ile tahri
ettiler.
784-Bu rivayeti Dârimî (I, 262), Ebû Dâvud (no. 244), İbn Mâce (no. 574), Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 180), Sadaka b. Saîd el-Hanefi an Cume
b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
785-786-Bu hadisi Tayâlisi (Müsned no. 474), Ahmed (VI, 96, 115, 161, 143, 173), Nesâî (tahâret 152-154, I, 133-134), Taberânî (M. el-Evsat I,
150a), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 205b) ve Beyhakî (I, 174), Hammâd b. Seleme an Atâ b. es-Sâib an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
787-Bu hadisi Beyhakî (I, 177), Hişâm ed-Destevâî an Katâde an Nâfi' an İbn Ömer tarikiyle tahrîc etmiştir.
788-790-Bu hadisin asl-ı senedi: el-A'meş an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Kureyb an İbn Abbâs an Meymûne.
Hadisi tahrîc edenler: Dârimî (I, 191), Buhârî (gusl 1/2, I, 68; 5, I 69; 7, 8, I, 69, 70; 10, I, 70; 11, I, 71; 16, I, 72; 18, I, 73; 21, I, 74), Müslim (hay
37-8, s. 254-5; hayd 73, s. 206), Ebû Dâvud (no. 245), Tirmizî (no. 103), Nesâî (gusl 7/3, I, 200; 14-15, I, 204; 22, I, 208), İbn Huzeyme (no. 241),
Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 173, 174, 177, 184, 185, 197).
791-Nesâî (gusl 18, I, 205-6), bunu İmrân b. Yezîd b. Hâlid an İsmaîl b. Abdillah b. Semâ'a ani'l-Evzâî an Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Âişe ve
an Amr b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
792-Asl-ı senedi: Eyyûb b. Mûsâ an Saîd b. ebî Saîd el-Makb?rî an Abdillah b. Râfi' an Ümmi Seleme.
Hadisi bu tarikten tahrîc edenler: Buhârî (gusl 22, I, 74), Müslim (hayd 58, s. 259), Ebû Dâvud (no. 251), Tirmizî (no. 105), Nesâî (tahâret 150, I, 131),
İbn Mâce (no. 603), İbn Huzeyme (no. 246), Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 178, 181).
793-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 252), Usâme b. Zeyd ani'l-Makburî an Ümmi Seleme tarikiyle tahrîc etmiştir.
794-Bu hadisi Ahmed (VI, 43), Müslim (hayd 59, s. 260), Nesâî (gusl 12, I, 203), İbn Mâce (no. 604), Taberânî (M. el-Evsat I, 98a; II, 25a), İb
Huzeyme (no. 247), Dârekutnî (I, 52) ve Beyhakî (I, 181, 196), Eyyûb an Ebî'z-Zübeyr an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
795-6-Bu hadisi Buhârî (gusl 3, I, 68; 4/2, I, 69; 4/3, I 69), Müslim (hayd 57, s. 259), Nesâî (gusl 20/2, I, 207), İbn Mâce (no. 577), İbn Huzeyme (no
243) ve Beyhakî (I, 176, 177, 195), Ebû Câfer Muh. b. Alî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Muhakkikin bu bölüme yaptığı ilave: Tayâlisî (Müsned, s. 128), Abdürrezzâk (no. 995), Ahmed (IV, 81, 84, 85), Buhârî (gusl 4, I, 69), Müslim (hayd 54,
s. 258), Ebû Dâvud (no. 239), Nesâî (I, 135, 207), İbn Mâce (no. 515), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1480-89) ve Beyhakî (I, 176), Ebû İshâk a
Süleymân b. Surad an Cübeyr b. Mut'im asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:
Ashâb, Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem 'in huzurunda gusül hakkında tartışmaya girdiler. İçlerinden birisi: "Bana gelince, ben başımı şöyle ve şöyle
yıkarım" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Bana gelince: ben de başıma üç avuç su dökünürüm" buyurdu.
797-Bu hadisi Enes'den pek çokları rivayet ettiler: Buhârî (gusl 12/2, I, 71), Müslim (hayd 28, s. 249), Tirmizî (no. 140), Nesâî (tahâret 170, I, 143), İbr
Mâce (no. 577) ve İbn Huzeyme (no. 230-31), Katâde an Enes asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 218) ve Beyhakî (I, 204), Humeyd an Enes tarikiyle;
Beyhakî (I, 204), Hişâm b. Zeyd an Enes tarikiyle;
İbn Mâce (no. 589), ez-Zührî an Enes tarikiyle;
Dârimî (I, 192) ve İbn Huzeyme (no. 229), Sâbit an Enes tarikiyle tahrîc ettiler.
798-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 219), İbn Mâce (no. 590) ve Beyhakî (I, 204), Hammâd b. Seleme an Abdirrahman b. ebî Râfi' an ammatihi Selmâ an Eb
Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
799-Bu hadisi Tayâlisi (Müsned no. 2215), Ahmed (II, 7, 21, 28), Müslim (hayd 27, s. 249), Ebû Dâvud (no. 220), Tirmizî (no. 141), Nesâî (I, 142), İbn
Mâce (no. 587), Ebû Ya'lâ (no. 1164), İbn Huzeyme (219, 221), Tahâvî (I, 128), el-Hâkim (I, 152) ve Beyhakî (VII, 192; I, 203-4), Âsım el-Ahvel a
Ebî'l-Mütevekkil an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
800-Bu hadisi Tayâlisi (Müsned no. 1390), Ahmed (VI, 68, 119, 154, 192, 253, 258), Ebû Dâvud (no. 250), Tirmizî (no. 107), Nesâî (gusl 24, I, 209;
VIII, 209), İbn Mâce (no. 579), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207 b, 220a), el-Hâkim (I, 153) ve Beyhakî (I, 179), Ebû İshâk ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi i
tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
801-Bu hadisi Mâlik (tahâret 68, s. 45), Dârimî (I, 191-2), Buhârî (gusl 2, I, 68), Müslim (hayd 40-41, s. 255), Ebû Dâvud (no. 238) ve Beyhakî (I, 187
193), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
802-Lafiz Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Ebî Seleme an Âişe.
Bu tarikten tahrîc edenler: Ahmed (VI, 71, 143), Buhârî (gusl 3, I, 68), Nesâî (I, 127) ve Beyhakî (I, 195).
803-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 98-9), iki ayrı senedle olmak üzere Hammâd b. Seleme an raculin an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahric
etti.
Hz. Âişe'den bu mânâda başka rivayetler de vârid olmuştur:
Bu rivayetlerden: İbn Sa'd (Tabakât VIII, 193), Buhârî (gusl 9, I, 70), Müslim (hayd 45, s. 256), Tahâvî (I, 26) ve Beyhakî (I, 186), Eflah b. Humey
ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile;
Buhârî (gusl 9, I, 70), Tahâvî (I, 24) ve Beyhakî (I, 187), Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Müslim (hayd 44, s. 256) ve Beyhakî (I, 195), Leys b. Sa'd an Yezîd an İrâk an Hafsa binti Abdirrahman b. ebî Bekr an Âişe asl-ı senedi ile;
Beyhakî (I, 188), Atâ an Âişe tarikiyle;
Müslim (hayd 46, s. 257), Nesâî (gusl 10, I, 202), İbn Huzeyme (no. 236, 251) ve Beyhakî (I, 188), Âsım el-Ahvel an Muâze an Âişe tarikiyle;
Beyhakî (I, 188, 193) Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
Ayrıca Buhârî (gusl 3/3 I, 68), Müslim (hayd 48, s. 257) ve Beyhakî (I, 188), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ' an İbn Abbâs a
Meymûne binti'l-Hâris asl-ı senedi ile de rivayet etmişlerdir.
804-Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Ümmü Küls?m hakkında bilgi edinemedim, diğer râvîleri güvenilir kimselerdir" (Mecma' I, 219).
805-Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 315), Ahmed b. Mansûr b. Seyyâr an Yahyâ b. Yezîd b Abdilmelik en-Nevfelî an ebîhî an ceddîhî an Ebî Seleme an Ebî
Hureyre senedi ile tahric etmiştir.
Bezzâr şu bilgiyi vermektedir: "Abdülmelik, hadiste güçlü değildir. Rivayet ancak onun tarikinden bilinmektedir." Yezîd de Buharî ve Yahyâ'ya göre zayıftır.
Yahyâ hakkında ihtilâf vardır (Mecma' I 272).
806-Ebû Dâvud (no. 4012), Nesâî (gusl 7/1-2, I, 200) ve Beyhakî (I, 198, Abdülmelik b. ebî Süleymân an Atâ an (Safvân b.) Ya'lâ (an ebîhî) asl-ı senedi
ile tahric ettiler.
Ricâli, Sahîh ricâlidir. Bezzâr, bunu İbn Abbâs hadisinden daha uzun bir metinle tahrîc etmiştir (Neyl I, 275).

807-İbn Mâce (no. 615), bu hadisi Muh. b. Ubeyd b. Sa'lebe el-Himmânî an Abdilhamîd Ebû Yahyâ el-Himmânî ani'l-Hasan b. İmâre ani'l-Minhâl b
Amr an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir.
Sünen'in Zevâid'inde şu bilgi verilmektedir:
"el-Hasan b. İmâre sebebiyle isnâdı zayıftır. Ayrıca Ebû Ubeyde, babasını işitmemiştir."
808-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 376), Nesâî (tahâret 143, I, 126) ve İbn Mâce (no. 613), Abdurrahman b. Mehdî an Yahyâ b. el-Velîd an Muhil b. Halîfe
an Ebî's-Semh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Yahyâ b. el-Velîd dışındaki ricâli Sahîh ricâlidir. Yahyâ ise Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce'nin hadisini tahrîc ettikleri bir râvîdir. Nesâî onun hakkında "Bir
beisi yoktur" demektedir.
809-Ahmed (VI, 341), bu hadisi Abdürrezzâk an Ma'mer an İbn Tâvus ani'l-Muttalib b. Abdillah b. Hantab an Ümmi Hânî senedi ile tahrîc etti.
İsnâdının râvîleri Sahîh ricâlidir (Heysemî I, 269). Bu hadisin aslı Ebû Murre an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile Sahîhayn'da yer almış olup, Ebû Zerr yerine H
Fâtıma Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem setretmiştir: Buhârî (gusl 21,I, 74), Müslim (hayd 70, 71, s. 265-6), Nesâî (gusül 11, I, 202), İbn Huzeyme
(no. 237, 240), İbn Hibbân (Mevârid no. 233) ve Beyhakî (I, 198).
810-Ahmed (II, 109), Ebû Dâvud (no. 247), Taberânî (Mu'cemu's-Sağîr I, 67), İbn Hibbân (el-Mecrûhîn II, 5) ve Beyhakî (I, 179, 244), Eyyûb b. Câb
an Abdillah b. Usm an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Usm, zayıf bir râvîdir, münker rivayetleri mevcuttur. Ondan rivayette bulunan Eyyûb b. Câbir'in hadisiyle de ihticâc olunmamıştır.
811-Tirmizî (no. 123), İbn Mâce (no. 580), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 220b), Taberânî (M. el-Evsat I, 107a), Dârekutnî (I, 143), el-Hâkim (I, 154) ve Beyhakî
(I, 187), Hureys b. ebî Matar ani'ş-Şa'bî an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî: "Bu hadisin isnâdında bir beis yoktur" demektedir. Ancak Hureys, zayıf bir râvîdir.
812-Ebû Dâvud (no. 256-7) ve Beyhakî (I, 182), Şerîk an Kays b. Vehb an raculin min benî Süvee b. Âmir an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
813-Ebû Dâvud (no. 254) ve Beyhakî (I, 182), Ömer b. Süveyd an Âişe binti Talha an Âişe tarikiyle tahrîc etmiştir.
İsnâdı hakkında Münzirî, Tahrîcu's-Sünen'de (I, 169) "hasen" hükmü vermiştir.
814-Lafiz Nesâî'ye aittir. Asl-ı senedi: Amr b. Murre an Abdillah b. Seleme an Alî.
Muhtelif lafizlarla hadisi bu tarikten tahrîc edenler: Ahmed (I, 83, 84, 107, 124, 134), Ebû Dâvud (no. 229), Tirmizî (no. 146), Nesâî (tahâret 171, I,
144), İbn Mâce (no. 594), Ebû Ya'lâ (no. 287, 348, 406-8, 524, 579, 623), İbnu'l-Cârûd (s. 52), İbn Huzeyme (no. 208), Tahâvî (I, 87), İbn Hibbân
(Mevârid no. 192-3), Dârekutnî (I, 119), el-Hâkim (I, 152, 107) ve Beyhakî (I, 88).
815-Bu hadis-i mevkûfu Buhârî (hayd 7, I, 79), muallak olarak isnâdsız irâd etmiştir.
816-Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 276).
817-Bu hadisi pek çokları, Âişe'den rivayet ettiler:
Buhârî (gusl 25, I, 75), Müslim (tahâret 21, s. 248), Ebû Dâvud (no. 222), İbn Mâce (no. 593), Tahâvî (I, 126), İbn Hibbân (Mevârid no. 231)
Dârekutnî (I, 125-6) ve Beyhakî (I, 200, 203), Ebû Seleme an Âişe tarikiyle;
Buhârî (gusl 27, I, 75), Muh. b. Abdirrahman an Urve an Âişe tarikiyle;
Mâlik (tahâret 77, s. 48), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senediyle tahrîc ettiler.
818-Bu rivayeti Tayâlisî (Müsned no. 1384), Ahmed (VI, 126, 191, 192), Dârimî (II, 108), Müslim (hayd 22, s. 248), Ebû Dâvud (no. 224), Nesâî (I
138), İbn Mâce (no. 591), İbn Huzeyme (no. 215), Tahâvî (I, 125) ve Beyhakî (I, 202; VII, 193), Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm ani'l-Esved an Âiş
tarikiyle;
Ahmed (VI, 143, 224, 235, 260, 273), Dârimî (I, I, 193), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 217b) ve Beyhakî (I, 202), Ebû İshâk an Abdirrahman b. el-Esved a
ebîhî an Âişe tarikiyle tahrîc ettiler.
819-Lafzı Müslim'e aittir.
Bu hadisi Ahmed (VI, 149), Müslim (hayd 26, s. 246), Tirmizî (no. 2924), Nesâî (gusl 5, I, 199); İbn Huzeyme (no. 259), el-Hâkim (I, 152) ve Beyhak
(I, 200), Muâviye b. Sâlih an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile
Ahmed (VI, 47, 138), Ebû Dâvud (no. 226), Nesâî (gusl 6, 199; I, 125), İbn Mâce (no. 1354), İbn Hibbân (no. 2438), el-Hâkim (I, 153) ve Beyhakî (
199), Ubâde b. Nüseyy an Gudayf b. el-Hâris an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
820-Bu rivayeti Tayâlisî (Müsned no. 1397), Abdürrezzâk (no. 1002), Ahmed (VI, 43, 105, 109, 146, 171), Ebû Dâvud (no. 228), Tirmizî (no. 118-9),
Tahâvî (I, 124) ve Beyhakî (I, 201-2), Ebû İshâk ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
821-Bu hadisi bu lafizla Ahmed (VI, 118; 279), Abdürrezzâk (no. 1085), Nesâî (I, 139), İbn Mâce (no. 593), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 210a, 218a, 222b),
İbn Hibbân (Mevârid no. 231), Dârekutnî (I, 126) ve Beyhakî (I, 203), Leys ve Yûnus tarikleriyle ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrî
ettiler.
822-Bu mevkûf hadisi Mâlik (tahâret 78, s. 48) ve Beyhakî (I 200), an Nâfi an İbn Ömer senediyle tahrîc ettiler. Sahîhtir.
823-Bu hadisi Ahmed (II, 235, 382, 471), Buhârî (gusl 23, I, 74; 24/2, I, 75), Müslim (um?mî no. 371, s. 282), Tirmizî (no. 121), Ebû Dâvud (no. 231)
Nesâî (tahâret 172, I, 145), İbn Mâce (no. 534), Tahâvî (I, 13) ve Beyhakî (I, 189), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senec
ile tahrîc ettiler. Lafiz Buhârî'ye aittir.
824-826-Lafiz Buhârî'nindir (gusl 17, I, 72). Bu hadisi Ahmed (II, 237, 259, 283, 338, 518), Buhârî (gusl 17, I, 72; ezân 24-25, I, 157), Müslin
(mesâcid no. 157, s. 422; 158, s. 423), Ebû Dâvud (no. 235), Nesâî (II, 81), İbn Huzeyme (no. 1628-9), İbn Hibbân (no. 2233) ve Beyhakî (II, 398
ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
827-Ebû Dâvud (no. 233-4), bu hadisi iki tarikten Hammâd b. Seleme an Ziyâd el-A'lem ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
828-Mâlik, bu mevkûfu Yahyâ b. Saîd an Süleymân b. Yesâr senedi ile tahrîc etmiştir (tahâret 82, s. 49).
829-Bu mevkûf hadisi Mâlik (tahâret 81, s. 49), İsmaîl b. e. Hakîm an Süleymân senediyle tahrîc etmiştir.
830-Bu hadisi Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr no. 702), Yahyâ b. Saîd an Abdirabbih b. ebî Nâfi' an Râita ümmi veledi Enes an Enes tarikiyle tahrîc etmiştir.
Râita'nın durumu bilinmemektedir.
831-Bu hadisi Taberânî (Mu'cemu'l-Kebîr no. 10561; Mu'cemu'l-Evsat II, 210a) ve Beyhakî (I, 184), İshâk b. Mûsâ el-Ensârî an Âsım b. Abdilazîz a
Muh. b. Zeyd b. Kunfuz es-Sehmî an Câbir b. Seylân an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Âsım b. Abdilazîz hakkında Nesâî ve Dârekutnî "Kavî değildir"; Buhârî "fîhî nazar" hükmünü vermişlerdir. Zehebî diyor ki: "Ondan İbnü'l-Medînî rivayette
bulunmuş ve Ma'n el-Kazzâz tevsîk etmiştir" (Mizân no. 4054).
832-Râvilerinden Bakiyye b. el-Velîd, burada "an" lafzıyla rivayette bulunmuştur; kendisi tedlis yapmakla suçlanmaktadır (Mecma' I, 275).
833-Bu hadisi Ahmed (I, 83, 104, 139), Ebû Dâvud (no. 227, 4152), Nesâî (I, 141; VII, 185), Ebû Ya'lâ (no. 313, 626), Tahâvî (IV, 282), el-Hâkim (I
171) ve Beyhakî (I, 201), Şu'be an Alî b. Müdrik an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Abdillah b. Nüceyy an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
834-Bu hadisi Ahmed (VI, 139, 179), Tirmizî (no. 2802), Ebû Dâvud (no. 4009), İbn Mâce (no. 3749) ve Beyhakî (II, 228; VII, 308), Hammâd b
Seleme an Abdillah b. Şeddâd an Ebî Uzre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisi ancak Hammâd hadisinden bilmekteyiz. İsnâdı güçlü değildir." Ebû Uzre'nin hâli mechûldur. Abdullah b. Şeddâd, İbnü'l-Hâd olmayıp, Vâsıt'lı bir tüccardır (Neyl I, 277).
835-Bu hadisi Tayâlisî (Müsned s. 212), Abdürrezzâk (no. 1132), Ahmed (VI, 173, 198), Dârimî (II, 281), Ebû Dâvud (no. 4010), İbn Mâce (no 3750), Tirmizî (no. 2803), el-Hâkim (IV, 288) ve Beyhakî (VII, 308), Mansûr an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ebî'l-Melîh an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler Ricâli Sahîh ricalidir. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.
836-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4011) ve İbn Mâce (no. 3748), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an Abdirrahman b. Râfi' an İbn Amr b. el-Â asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Râfi'yi Buhârî ve Ebû Hâtim zayıf addetmişlerdir (Neyl I, 278).
837-Bu hadisi Tirmizî (no. 2801), Ebû Ya'lâ (no. 1925), Taberânî (Mu'cemu'l-evsat I, 35b) ve İbn Adî (Kâmil s. 728), el-Hasan b. Sâlih an Leys b. ebî Süleym an Tâvus an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Bu hadisin Atâ an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarikiyle bir şâhidi vardır ki bunu el-Hâkim (IV, 288) tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "Müslim'in şartınca sahîh" hükmünü vermiştir.
838-Bu hadis Ahmed'in Müsned'inde iki tarikten vârid olmuştur:
Hasan an İbn Lehî'a an Zebbân ve Yahyâ b. Gaylân an Rişdîn an Zebbân an Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî an Ümmi'd-Derdâ (ki burada lafiz bu tarika aittir) ve diğeri:
Hârûn an Abdillah b. Vehb an Hayve an Ebî Sahr an Yuhannes Ebî Mûsâ an Ümmi'd-Derdâ (Müsned VI, 361-2).
İkinci isnâdın ricâli Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 277).
839-İsnâdındaki İsmaîl b. Abdirrahman el-Evdî zayıf bir râvîdir (Mecma' I, 279).
840-Râvîleri Sahîh ricâlindendir (Mecma' I, 279).
841-Evzaî'den bu sözü rivayet edenler güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 279).
842-Bu hadisi Ahmed (V, 61), Ebû Dâvud (no. 355), Tirmizî (no. 605) ve Nesâî (tahâret 126, I, 109), Süfyân es-Sevrî ani'l-Eğarr b. es-Sabbâh an Halîfe b. Husayn an Kays b. Âsım asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir. Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve İbnü's-Seken de Sahîh'lerinde tahrîc etmişlerdir (Neyl I, 245).
843-844-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 356), Mahled b. Hâlid an Abdirrezzâk an İbn Cüreyc kâle uhbirtu an Useym b. Küleyb an ebîhî an ceddîhî senedi ile tahrîc etmiştir.
Görüldüğü gibi İbn Cüreyc ile Useym arasındaki râvî mechûldür.
845-Râvîleri güvenilir kimselerdir (Mecma' I, 283).
846-847-Bu iki rivayeti eş-Şâfiî (Ümm I, 39), Ahmed (VI, 122), Humeydî (Müsned no. 167), Buhârî (hayd 13, 14, I, 81; i'tisâm 24, VIII, 159), Müslim (hayd no. 60, s. 260-1), Nesâî (tahâret 158, I, 135, 207), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 216b) ve Beyhakî (I, 183), Mansûr b. Abdirrahman an ümmihî Safiyye binti Şeybe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
848-849-Bu iki rivayetin asl-ı senedi: İbrâhîm b. el-Muhâcir an Safiyye an Âişe'dir. Her iki lafiz da Ebû Dâvud'a aittir.
Bu tarikten hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (Müsned no. 1563), Abdürrezzâk (no. 1208), Ahmed (VI, 147, 188), Dârimî (I, 197), Müslim (hayd 61, s. 261-2), Ebû Dâvud (no. 314-6), 4100), İbn Mâce (no. 642), İbnu'l-Cârûd (s. 62), İbn Huzeyme (no. 248-9) ve Beyhakî (I, 180).
850-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 313), Muh. b. Amr er-Râzî an Seleme b. el-Fadl an Muh. b. İshâk an Süleymân b. Suhaym an Umeyye isnâdı ile tahrî etmiştir.
851-Lafiz Müslim'e aittir.
Bu hadisi Tayâlisi (Müsned no. 2052), Ahmed (III, 132, 246), Müslim (hayd 16, s. 246), Dârimî (I, 245), Ebû Dâvud (no. 258, 2165), Tirmizî (no 2977), Nesâî (I, 187), İbn Mâce (no. 644), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 167b), Tahâvî (III, 38) ve Beyhakî (I, 313), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
852-Bu hadisi Ahmed (II, 476, 403), Dârimî (I, 259), Ebû Dâvud (no. 3904), Tirmizî (no. 135), İbn Mâce (no. 639), İbnü'l-Cârûd (s. 58), Tahâvî (II 45) ve Beyhakî (VII, 198), Hammâd b. Seleme an Ebî Temîmeti'l-Hüceymî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Begavî ve Münâvî'ye göre isnâdı zayıftır. Tirmizî'de, Buhârî'nin bu hadisin isnâdını zayıf addettiğini bildirmektedir. İbn Seyyidinnâs: "Dört illeti vardır: Güvenilir olmayan râvîden rivayette tek kalmak, râvîlerinin zayıflığı, isnâdında kopukluk ve metninin münkerliği" demektedir. Zehebî, K. el-Kebâir'de "İsnâdı doğru değildir" demiştir (Feyd VI, 24).
853-Bu hadisi Tayâlisî (Müsned no. 1375), Abdürrezzâk (no. 1237), Ahmed (VI, 134, 174), Dârimî (I, 242), Müslim (hayd 1, s. 242), Ebû Dâvud (no. 268), Tirmizî (no. 132), Nesâî (I, 151, 189), İbn Mâce (no. 636), Ebû Ya'lâ (Şehit Alî 219a), İbnu'l-Cârûd (s. 57), Tahâvî (III, 36) ve Beyhakî (I, 310) Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ayrıca Ahmed (VI, 143, 33, 224, 235, 260, 273), Buhârî (hayd 5, I 78), Müslim (hayd 2, s. 242), Ebû Dâvud (no. 273), İbn Mâce (no. 635), el-Hâkim (I, 172) ve Beyhakî (I, 202, 310), Ebû İshâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
854-Bu rivayeti Ahmed (VI, 123) ve Nesâî (I, 189), Sadaka b. Saîd el-Hanefi an Cumey' b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
855-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 267) ve Nesâî (tahâret 180/2, I, 151-2), ez-Zührî an Habîb mevlâ Urve an Nudbe (yahut Budeyye) mevlâti Meymûne a Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
856-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 213), Hişâm b. Abdilmelik el-Yeznî an Bakiyye b. el-Velîd an Sa'd b. Abdillah el-Ağtas an Abdirrahman b. Âiz b. Kurt el-Ezdî an Muâz senedi ile tahrîc etmiştir.
Ebû Dâvud, daha sonra "Bunun isnâdı güçlü değildir" demektedir. Taberânî, bu hadisi İsmaîl b. Ayyâş tarikiyle Saîd b. Abdillah'tan tahrîc etmek sûretiyle Bakiyye'ye mütâbeat etmiştir. İbn Hacer diyor ki: "Saîd'i tevsîk eden birini bilmiyorum" demiştir. Abdurrahman b. Âiz'in Muâz'dan yaptığı rivayetler mürseldir (Neyl I, 300-1).
857-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 272), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Eyyûb an İkrime an Ba'dî ezvâci'n-Nebî senedi ile tahrîc etmiştir.
Ricâli, Sahîh ricâlindendir. Ebû Dâvud ve Münzirî, bir söz söylemeden isnâdı hakkında sük?t etmişlerdir.
858-Bu hadisi Saîd b. Beşîr an Katâde ani'l-Hasan tarikiyle vârid olmuştur (Feyd V, 245).
859-Bu rivayeti Dârimî (I, 254), Ebû Dâvud (no. 266), Tirmizî (no. 136), Ahmed (I, 272) ve Beyhakî (I, 316), Şerîk an Husayf an Miksem an İbn Abbâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
860-Bu rivayeti Dârimî (I, 255), Tirmizî (no. 137), İbn Mâce (no. 650), İbnu'l-Cârûd (s. 59) ve Beyhakî (I, 317), Abdülkerîm b. Mâlik el-Cezerî a Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
861-Bu hadisi Ahmed (I, 229, 230, 286), Ebû Dâvud (no. 264, 2168), Nesâî (tahâret 182, I, 153; hayd 9, I, 188), İbn Mâce (no. 640), İbnu'l-Cârûd (s 58-59), el-Hâkîm (I, 171-2) ve Beyhakî (I, 314), Şu'be ani'l-Hakem an Abdilhamîd b. Abdirrahman an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

862-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 265, 2169), el-Hâkim (I, 172) ve Beyhakî (I, 318), Alî b. el-Hakem an Ebî'l-Hasan el-Cezerî an Miksem an İbn Abbâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
863-Bu, mu'dal bir rivayettir. Ebû Dâvud (no. 266/2) isnâdının bir bölümünü irâd etmiştir: el-Evzâî an Yezîd b. ebî Mâlik an Abdilhamîd b. Abdirrahman ani'n-Nebî sallallahu aleyhi ve sellem.
Miksem'in bu rivayeti pek çoklarınca bazen merfû?, bazen de mevkûf olarak tahrîc olunmuştur. Bu hadisin isnâdının tashîhi hususunda ulemâ arasında ihtilaf vâki olmuştur.
864-Bu hadisi Dârimî (I, 255), Muh. b. Yûsuf ani'l-Evza'î an Yezîd b. e. Mâlik an Abdilhâmid b. Zeyd b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etmiştir.
865-866-Bu hadisin asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe.
Mâlik (tahâret no. 102, s. 60), Şâfiî (Sünen s. 31), Dârimî (I, 246), Buhârî (hayd 2/1, I, 77), Tirmizî (Şemâil no. 31), Nesâî (tahâret 173/3, I, 148; hayd 21/2, I, 193) ve Beyhakî (I, 186), Mâlik an Hişâm b. Urve tarikiyle;
Ahmed (VI, 50), Buhârî (i'tikâf 2, II, 256) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 211b), Yahyâ b. Saîd el-Kattân an Hişâm tarikiyle;
Buhârî (hayd 2/2, I, 77), İbn Cüreyc an Hişâm tarikleriyle tahrîc ettiler.
Ayrıca hadisi bu mânâsı ile Ahmed (VI, 104, 181), Buhârî (libâs 76, VII, 61), Tirmizî (no. 804), Nesâî (tahâret 173/4, I, 148), İbn Huzeyme (no. 2231) ve İbn Hibbân (no. 3664), Mâlik ani'z-Zührî an Urve (ve Amre) an Âişe tarikiyle;
Ahmed (VI, 81), Tirmizî (no. 805), Buhârî (i'tikâf 3, II, 256), Müslim (hayd 7, s. 244), İbn Huzeyme (no. 2231) ve İbn Hibbân (s. 3661), Leys b. Sa' ani'z-Zührî an Urve (ve Amre) an Âişe tarikiyle;
Abdurrezzâk (no. 1247), Ahmed (VI, 231, 234), Buhârî (i'tikâf 19, II, 260) ve Nesâî (hayd 20, I, 193), Ma'mer ani'z-Zührî an Urve an Âişe tarikiyl tahrîc ettiler.
867-Bu lafzın iki asl-ı senedi vardır:
Bunu Abdürrezzâk (no. 1252), Ahmed (VI, 117, 135, 148, 158, 190, 204, 258), Humeydî (no. 169), Buhârî (hayd 3, I, 77), Müslim (hayd 15, s. 246), Ebû Dâvud (no. 260), Nesâî (tahâret 175, I, 147); hayd 16, I, 191), İbn Mâce (no. 634), İbnu'l-Cârûd (s. 56) ve Beyhakî (I, 312), Mansûr b Abdirrahman an ümmihî Safiyye an Âişe asl-ı senedi ile;
Abdürrezzâk (no. 1031, 1248), Ahmed (VI, 189), Buhârî (hayd 5, I, 78; i'tikâf 4, II, 256), Müslim (hayd 10, s. 244), Dârimî (I, 247), Nesâî (tahâre 176/1, I, 147-8; hayd 21, I, 193) ve Beyhakî (I, 189; IV, 316), Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, mescidde itikâf hâlinde iken hayızlı Âişe'nin O'nun başını yıkamasına dair diğer rivayetler:
Müslim (hayd 8, s. 244), Nesâî (tahâret 176/2, I, 148) ve Beyhakî (I, 308), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî'l-Esved an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
Ahmed (VI, 32, 230), Dârimî (I, 247, 248), Taberânî (I, 197b), el-A'meş an Temîm b. Seleme an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
868-Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Sâbit b. Ubeyd ani'l-Kâsım an Âişe.
Bu tarikten hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (no. 1430), Abdürrezzâk (no. 1258), Ahmed (VI, 45, 101, 114, 173, 229), Dârimî (I, 197, 248), İbn Sa'd (I, 469), Müslim (hayd no. 11-12, s. 245-6), Ebû Dâvud (no. 261), Nesâî (tahâret 173/2, I, 146; hayd 18, I, 192), Tirmizî (no. 134), İbn?-l-Cârûd (s. 56) ve Beyhakî (I, 186, 189; II, 409).
869-Bu hadisi Ahmed (II, 428), Müslim (hayd no. 13, s. 245), Nesâî (tahâret 173/1, I, 146; hayd 18/1, I, 192) ve Beyhakî (I, 189), Yahyâ b. Saîd an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
870-Bu hadisi Nesâî (tahâret 174-5, I, 147; hayd 19, I, 192), Süfyân es-Sevrî an Menb?z an ümmihî an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc etti. Menb?z, İbn Maîn'e göre güvenilir bir râvidir. Hadisi bu lafzla Abdürrezzâk, İbn ebî Şeybe ve ele-Muhtâre'de Diyâu'l-Makdisî tahrîc ettiler. Hadisin başka şahitleri de vardır (Neyl I, 249).
871-Heysemî, Abdülmelik'i tanımadığını söylemektedir (Mecma' I, 280).
872-Heysemî'nin ifadesiyle râvîlerinden Ömer b. el-Husayn zayıf bir râvîdir (Mecma' I, 280).
873-Lafiz Buhârî'ye (hayd 22, I, 83) aittir.
Bu hadisi Buhârî (hayd 4, I, 77-8; hayd 21-22, I 83), Müslim (hayd no. 5, s. 243), Nesâî (tahâret 179, I, 150-1) ve Ahmed (VI, 300), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bu hadisin isnâdı Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî sebebiyle zayıftır. Buhârî'nin metni daha uzundur.
875-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 271), Saîd b. Abdilcebbâr an Abdilazîz ed-Derâverdî an Ebî'l-Yemân an Ümmi Zerre an Âişe isnâdı ile tahrîc etti.
İbn Hazm diyor ki: "Ebû'l-Yemân, Kesîr b. el-Yemân olup, meşhûr değildir. Ümmü Zerre, hâli mechûl bir râvîdir" (Muhallâ II, 177).
876-Bu hadisi Tayâlisî (Müsned no. 1514), Abdürrezzâk (no. 388, 1253), Ahmed (VI, 62, 64, 127, 210, 213), Humeydî (no. 166), Dârimî (I, 246), Müslim (hayd 14, s. 245), Ebû Dâvud (no. 259), Nesâî (I, 56, 148, 149, 178, 190, 191), İbn Mâce (no. 643), İbn Huzeyme (no. 110), İbn Hibbân (no 4169) ve Beyhakî (I, 312, 311), el-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe asl-ı senediyle tahrîc ettiler.
877-Bu lafiz Müslim'e aittir (hayd no. 69, s. 265). Bu hadisi Yezîd er-Reşk, Ebû Kilâbe, Katâde ve Âsım el-Ahval, Muâze b. Abdillah el-Adeviyye kanalıyla Âişe'den rivayet ettiler.
Hadisi bu tarikten tahrîc edenler: Abdürrezzâk (no. 1277-8), Tayâlisî (no. 1570), Ahmed (VI, 185, 120, 143, 32, 97, 94 231), Dârimî (I, 233-4), Buhârî (hayd 20, I, 83), Müslim (hayd 67-69, s. 265), Ebû Dâvud (no. 262-3), Tirmizî (no. 130), Nesâî (I, 191), İbn Mâce (no. 631), İbn Huzeyme (no. 1001 ve Beyhakî (IV, 236).
878-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 312), el-Hasan b. Yahyâ an Muh. b. Hâtim an Hibbî an Abdillah b. el-Mübârek an Yûnus b. Nâfi' an Kesîr b. Ziyâd an Musse Ümmi Büssetî'l Ezdiyye an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc ettiler.
879-Mâlik (tahâret no. 100, s. 60), belâğan irâd etmiştir.
880-Bu mevkûf hadisi Dârimî (I, 227), Yezîd b. Hârûn an Hemmâm an Matar an Atâ an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
881-Bu mevkûfu Dârimî (I, 228), Zeyd b. Yahyâ ed-Dimaşkî an Muh. b. Râşid an Süleymân b. Mûsâ an Atâ an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.
882-Bu hadisi Tirmizî (no. 131), İbn Mâce (no. 596) ve Beyhakî (I, 89), İsmaîl b. Ayyâş an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre bu hadis İsmail'in teferrüd ettiği bir münker hadistir. Ancak Dârekutnî, bunu el-Muğîre b. Abdirrahman kanalıyla Mûsâ'dan tahrîc etmekle mütâbeat etmiştir. O halde isnâdı sahih olmaktadır.
883-885-Bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Urve ve Amre binti Abdirrahman an Âişe.
Hadisi bu tarikten tahrîc edenler: eş-Şâfiî (Ümm I, 53), Ahmed (VI, 187, 82), Humeydî (no. 160), Dârimî (I, 196, 199, 200), Buhârî (hayd 26, I, 84) Müslim (hayd 63-64, s. 263), Ebû Dâvud (no. 285-290), Tirmizî (no. 129), Nesâî (I, 118, 119, 181, 183), İbn Mâce (no. 626), Tahâvî (I, 99; II, 234), el-Hâkim (I, 173) ve Beyhakî (I, 170, 331, 327, 349, 328).
886-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 779), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Ca'fer an İrâk an Urve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
888-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 293), Abdülvâris ani-l-Hüseyn an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.
889-Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 286), İbn ebî Adî an Muh. b. Amr ani'z-Zührî an Urve an Fâtima binti ebî Hubeyş asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.
890-Ebû Dâvud (no. 286 akabinde) isnâdsız olarak irâd etmiştir. Müstahâza, âzamî süresi olan on gün geçtiği halde kanı dinmeyen kadına denir.

891-Mâlik (tahâret 106, s. 62), bu rivayeti an Hişâm b. Urve an ebîhî an Zeyneb senedi ile tahrîc etmiştir.
892-893-Bu hadisi Şâfiî (Ümm I, 51-52), Ahmed (VI, 381-382, 439-440), Ebû Dâvud (no. 287), Tirmizî (no. 128), İbn Mâce (no. 627) el-Hâkim (I 172-3) ve Beyhakî (I, 338-9), Abdullah b. Muh. b. Akîl an İbrâhîm b. Muh. b. Talha an ammihî İmrân b. Talha an ümmihî Hamne binti Cahş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'nin kendisi isnâdı hakkında "hasen sahîh", Buhârî'den naklen "hasen" ve Ahmed b. Hanbel'den naklen "hasen sahîh" hükümlerini vermiştir.
894-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 296), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Süheyl b. ebî Sâlih ani'z-Zührî an Urve an Esmâ binti Umeys senedi ile tahrîc etti.
895-Lafiz Mâlik'e aittir. Bu hadisi Mâlik (tahâret 105, s. 62), Ebû Dâvud (no. 274-278) ve Nesâî (hayd 3/2-3, I, 182-183), Nâfi' an Süleymân b. Yesâı an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Nevevî, isnâdı hakkında "Sahîhayn'ın şartına uygundur"; Beyhakî ise: "Meşhur bir hadistir, ancak Süleymân bunu ondan işitmemiştir." demektedir. Münzirî diyor ki: "Bu hadisi Mûsâ b. Ukbe, Nâfi'den, o da Süleymân'dan, o da Mercâne'den, o da Âişe'den rivayet etmiştir" (Neyl I, 293).
896-897-Bu rivayeti Mâlik (tahâret 107, s. 62) ve Ebû Dâvud (no. 301), Mâlik an Summâ senedi ile tahrîc etmiştir.
898-Bu mevkûf hadisi Ebû Dâvud (no. 302), şu isnâd ile tahrîc etmiştir: Ahmed b. Hanbel an Abdillah b. Nümeyr an Muh. b. ebî İsmaîl (Râşid) an Ma'ki el-Hus'amî an Alî.
899-Lafiz Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (VI, 131), Dârimî (I, 217), Buhârî (hayd 10, I, 80; i'tikâf 10, II, 258), Ebû Dâvud (no. 2476), İbn Mâce (no 1780) ve Beyhakî (I, 328; IV, 323), Hâlid b. Abdillah el-Hazzâ an İkrime an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
900-Bu mevkûf hadisi Mâlik (hacc no. 124, s. 371), Abdürrezzâk (no. 1195) ve Beyhakî (V, 88), Mâlik an Ebî'z-Zübeyr an Ebî Mâiz Abdillah b. Süfyân el-Eslemî an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.
901-Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 332), şu isnâdla tahrîc etmiştir: Muh. b. Ömer an İsmaîl b. Sabîh an Ebî Üveys an Sevr b. Zeyd an İkrime an İbn Abbâ ve Mûsâ b. Meysere an İkrime an İbn Abbâs. Bezzâr, daha sonra: "Bu hadisi muttasıl sened ile ancak bu isnâdı ile bilmekteyiz" demektedir.
Heysemî, râvilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir (Mecma' I, 280).
902-Bu mevkûfu Dârimî (I, 208), el-Hakem b. el-Mübârek an Haccâc el-A'ver an Şu'be an Abdilmelik b. Meysere ani'ş-Şa'bî an Kaymer an Âişe senec ile tahrîc etmiştir.
903-Bu maktû? hadisi Dârimî (I, 208), Yezîd b. Hârûn an Ca'fer b. el-Hâris an Mansûr an İbrâhîm senedi ile tahrîc etmiştir.
Ca'fer hakkında Buhârî, "Ezberinde bir bozukluk vardır. Ancak hadisleri yazılabilir" demektedir (Mîzân no. 1495).
904-Dârimî (I, 207), bu maktû? rivayeti Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Sâlim el-Aftas an Saîd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etmiştir.
905-Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 309), İbrâhîm b. Hâlid an Muallâ b. Mansûr an Alî b. Müshir ani'ş-Şeybânî an İkrime senedi ile tahrîc etmiştir. İkrime'nin Ümmü Habîbe'yi işitip işitmediği şüphelidir.
906-Bunu Ebû Dâvud (no. 310), Ahmed b. ebî Süreyc er-Râzî an Abdillah b. el-Cehm an Amr b. e. Kays an Âsım an İkrime senediyle tahrîc etmiştir.
907-Bu hadisi Buhârî (hayd 25, I, 84), Ebû Dâvud (no. 308), Nesâî (hayd 7, I, 186-7) ve İbn Mâce (no. 647), Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Nüseyb Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile;
İbn Mâce (no. 647/2), Eyyûb an Hafsa an Ümmi Atiyye tarikiyle;
Ebû Dâvud (no. 307), Hammâd b. Seleme an Katâde an Ümmi'l-Hüzeyl an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Metinde geçen "temizlenmeden sonra" lafzı İbn Hacer ve Nevevî'ye göre bâtıl bir fazlalıktır. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde bu ibare yer almamıştır (Neyl I, 296). Yani hadisin hükmü, gerçekten "hayız sırasında" geçerli olmaktadır.
908-Bu mevkûfu Mâlik (tahâret no. 97, s. 59) ve Beyhakî (I, 335), Alkame b. ebî Alkame an ümmihî Mercâne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
909-Mâlik (tahâret no. 98, s. 59), bunu Abdullah b. Bekr an ammatihî an İbnete Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir.
910-Bu mevkûfu Dârimî (I, 215-6), Ubeydullah b. Mûsâ an İsrâîl an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Ali senedi ile tahrîc etmiştir.
912-Bu hadisi İbn Mâce (no. 649), Abdullah b. Saîd ani'l-Muhâribî an Sellâm b. Selîm an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.
Zevâid'inde: "İsnâdı sahihtir, ricâli güvenilir kimselerdir" denilmiştir. Bu durum Sellâm'ın Ebû'l-Ahvas olduğu farzedilirse geçerlidir. Aksi halde Sellâm, Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre zayıftır. Aayrıca Abdürrezzâk bunu, Enes'den bir başka tarikten onun sözü olarak tahrîc etmiştir.(Neyl I, 306).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEMİZLİK BÖLÜMÜ

(38 Hadistir)

41/1-Cabir'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salat ve selâm üzerine olsun- 'buyurdu iki: «— Hiçbiriniz durgun suya idrar yapıp sonra da onunla, abdest almasın.»

42/2 -Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamberjsalat ve selâm üzerine olsun- bize. durgun suya idrar yapıp sonra da onunla abdest atonarmzı veya yıkanmamızı yasak 'kıldı.»:
43/3 -Hz. Âişe'den şöyle rivayet edildi:
«— Allah'ın Elçis'î-salat ve selâm üzerine olsun-birgün abde'st almak istedi. Bu sırada bir 'kedi gelerek kaptan su içti. Hz. Peygamber aynı su ile abdest aldı.»

44/4 -Ebû Vâil'in şöyle dediği rivayet edi'kii:
«Peygamber-salat ve selâm üzerine olsun bir kimsenin çöplüğünde idrarını ayakta yaparken gördüm.»

45/5 -İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:
«— Allah'ın Elçi'sİnİ^salat ve şehlâm üzerine olsun-gördüm: süt içti (sonra su ile) ağzını ça lika I adı. Ve (yeniden) abdest almaksızın namaz kıldı.»

46/6 -Cafer İbn Bbû Talib'in şöyle dediği' rivayet edildi:
Ashabdan birkaç Peygamber'İn -salat ve selâm üzerine olsun- huzuruna geldiler. Onlara:
« Sizleri böyle dişleri sararmış mı göreyim sürekli misva'k kullanınız. Ümmeti'me güçlük, vereceğini biimeseydim, her namaz (için abdest aldıklarında) misvak kullanmalarını emrederdim.» buyurdu.
Diğer bir rivayette şöyle dendi:
«— Görüyorum ki, sararmış dişlerinizle yanıma geliyorsunuz. Her zaman misvak kullanınız. Ümmetime güçlük vereceğim" büfneseydim, her abdest aldıklarında misvak kullanmalarını emrederdim.

47/7 -Ali bin Ebî Tâlib'İn (r.a) şöyle abdest aldığı rivayet edildi:
Hz. Ali abdest almağa başlayarak (önce) üç defa ellerini yıkadı, ağzına ve burnuna üç defa su verdi. Üç defa yüzünü ve kollarını yıtkadı; başını üç defa mesnetti. Sonra iki ayağını yıkadı ve bütün bunları yaptıktan-sonra:
«— İşte Hz. Peygamber'in abdesti1 bırdur.» dedi.

48/8a -Abd Hayr'in şöyle dediği rivayet edildi:
Ali (r.a) abdest almak için su istedi. Üç defa ellerini yıkadı; üç defa ağzını, üç defa burnunun içini, yıkadı. Üç defa yüzünü, üç defa kollarını yıkadı. Başını iıç defa me&hedip, üç defa ayaklarını yıkadı. 'Bütün 'bunları yaptuktan sonra: «Peygamber (s.a)'in abdesti işte budur» dedi.

48/8b -Aynı râvî zinciriyle gelen haberin diğer bir şekli:
Ali (r.a) su istedi, üç defa ellerini yıkadı-, üç defa ağzını, üç defa burnunun içini yıkadı. Üç defa yüzünü, üç defa kollarını yıkadı; bir sefer başını meshedip üç defa kollarını yıkadı. Bütün' bunları yaptıktan sonra: Peygamber (s.a.)'in abdesti işte budur» dedi.

48/8c -Diğer bir rivayette şöyle dendi:
«Ali {r.a) su istedi. Üstü açık bir kapla su getirildi.
— Râvî Abd-i Hayr diyorki, biz de ona bakıyorduk. Önce sağ eliyle kabı alıp, sol elinin avucuna su doldurdu. Sonra üç defa elİ3rini< yıkcdı. Sonra sağ elini kaba sokup su alarak ağzını ve burnunun içini yıkadı. 3u işi üç sefer yaptı. Sonra üç defa yüzünü; üç defa dirseklerine kadar kollarını yıkadı. Sonra eliyle su alıp bununla bir sefer başını mesnetti. Her ayağını üç sefer yıkadıktan .sonra avucuna su aldı, içti. (Kendini seyredenlere): Peygamber (s.a.) in abdest alışına bakmaktan hoşlanan kimse (bilsinki-i-şte bu, O'nun abdestidir» dedi.

48/8d -Diğer bir rivayette şöyle dendi: ,
«— Hz. Ali su istedi. Önce üç sefer ellerini yıkadı. Üç sefer ağzını üç sefer burnunun içini yıkadı. Üç defa yüzünü, üç defa koflarını yıkadı. Daha sonra avucuna su alarak başının önündeki! saçsız[1] yerini ıslattı. Bunları yaptıktan sonra: Resûlullah (s.a)'in abdest alışına bakmaktan hoşlanan kimse işte benim abdestime baksın» dedi.

49/9 -Hz. Osman'ın azadlısı Humrâ'ntn şöyle dediği rivayet edildi
«Hz. Osman abdest alırken uzuvlarını (suyu her seferinde yenilemek suretiyle) üçer sefer yıkadı ve dedi ki: «Peygamberi (s.a.) bu şekilde abdest alırken gördüm.»

50/10 -Bureyde'nin oğlu babasından şöyle rivayet etti:
«— Nebî-salat ves elam üzerine olsun- abdest alırken her uzvunu bir sefer yıkardı.»

51/11 -İbn Ömer'in (r.a.) şöyle dediği rivayet edildi:'
Allah'ın Elçisi-salat ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: [kuru kalan) topukların vay ateşteki haline.*
,

52/12 -Sakîf kabilesinden, el-Hakem adlı biri babasından şöyle rivayet etti.
Peygamber-salat ve selâm üzerine olsun- abdest aldıktan sonra bir avuç su alarak abdest yerlerine serpti

53/13 -Şureyh'in şöyle dediği rivayet edildi.
Hz. Âişe'ye -Allah ondan- razı olsun- «Mesh üzerine mesti edeyimmi?» diye sordum.
«— Git Aii'den r.a. sor; O, Peygamber [s.a.) ile yolculuk yapardı» cevabını verdi.
Râvî Şureyh devam etti: «Bunun üzerine Ali'ye -Allah ondan razı olsun- gitim; «Mesh et» dedi.

54/14 -Süleyman İbn Bureyde babasının şöyle dediğini rivayet etti:
Peygamber -Saiat ve selâm üzerine olsun- abdest alıp mestleri üzerice mesh etti ve bununla beş vakit namaz kıldı.

55/15-İbn Bureyde, babasının şöyle dediğini rivayet etti:
Peygamber -saiat ve selâm Özerine olsun- Mekke'nin fethi sırasında bir abdest ile beş vakit namazı kılınış, mestleri üzerine de mesh etmişti. Bunun üzerine Hz. Ömer: !
«—. Ey Allah'ın Resulü. Bugün sizi ilk defa bunu yaparken gördük» deyince,
«— Bunu bilerek yaptım ya Ömer» cevabım verdi.

56/16 -İbrahim'in (en-Nehei) şöyle dediği rivayet edildi.
Cerir bin Abduilah'-dan işiten biri bana haber verdi. Cerîr diyor ki:
«— Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- mestleri üzerine mesh yaptığını 'Mâide suresi indi'kten sonra' gördüm.»

57/17 -Hammâm İbn ei-Hâriis'ten şöyle rivayet edildi:
Kendisi, Cerîr bin Abdullah'ın abdest alırken mestleri üzerirre mesh yaptığını görmüş ve ona bunun gerekçesini sormuştu. Cerîr de cevabında:
«— Gerçekten ben, Peygamberin -salat ve selâm üzerine olsun- onu yaptığını görmüştüm. Ancak, Mâide (suresinin-) İnmesinden sonradırki, ben O'nun ashabından oldum» diye açıkladı.

58/18 -Mugîre bin Şûbe'den gelen habere göre:
Peygamber'in -salat ve selâm üzerine olsun- gittiği (Tebük) seferine kendisi de katılmış birlikte yola çıkmışlardı. Bir ara Allah'ın Elçisi-salat ve selâm üzerine olsun -ayrılıp helaya gitmiş sonra dönmüştü. Üzerinde (Rûm) Bizans malı, kollan dar bir cüb'be bulunuyordu. Resûlullah -salat ve selâm üzerine, olsun- kolun darlığı nedeniyle ('kollarını sıvamayip) cübbe-yi kaldırıp öylece kollarını çıkarmıştı.
Mugîre burrdan sonra şöyle anlattı:
«— Beraberimddci ibrikten kendilerine su dökmeğe başladım. Namaz abdesti giıbi abdest aldı. Mestlerini çıkarmayıp, üzerini mesh etti. Sonra gidip namaz kıldı.»

59/19- Mugîre bin $ûbe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«— Peygamber'e -salat selâm üzerine olsun- su döktüm, abdest aldı. Bu sırada üzerinde Rum (Bizans) malı, kolları dar bir Cübbe vardı. Kollarını (sıvamayıp) Cübbenin altından çıkardı. Ve mestleri üzerine mesh etti.»
Diğer bir rivayette şöyle dedi:
*— Allah'ın Elçisi -salat selâm üzerine olsun mestler üzerine mesh etti. Bu sırada üzerinde Şâm[2] malı, kolları dar bir cübbe bulunuyordu. Ellerini cübbenin altından çrkardı. (Böylece kollarını yıkadı.)

60/20 -Mugire bin ŞûbeVrin şöyle dediği rivayet edildi:
« Peygamber'in -salat ve selâm üzerine olsun- mesh ettiğini gördüm.»

61/21-İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
«— Irak savaşına katılmıştım. Birgün 'Sad bin Mâlik'in mestleri üzerine mesh yaptığını ansızın gördüm, sordum:
«— Ne bu yaptığın?» dedim.
«— Ey Ibn Ömer. Geri döndüğün zaman bu yaptığımı babana sor.» diye tenbih etti.
Dönüşümde bunu babama sordum; dedi ki:
«— Peygamber'in -salat ve selâm üzerine olsun- mesh ettiğini gördüm. (O'na uyarak) mesh ettik.»
Diğer rivayette şöyle dedi.
«(Savaş için) İrak'a gitmiştim. Orada Sâd bin* Mâlik'i, mestleri üzerine meshederken görüverdim; «Ne bu yaptığın?» dedim.
«Geri döndüğün zaman Ömer'e sor» diye cevap verdi.
Dönüşümde Ömer'e gidip bunu sordum; bana:
(t— Peygamber'in -salat ve selâm üzerine olsun- mesh ettiğini gördüm öylece mesnettik.» diye açıkladı.
Diğer bîr rivayette şöyle ded
21/2)
«— Celavlâ savaşı İçin Irak'a gitmiştim. Sâd bin Ebî Vakkas'ı meshederken gördüm ve:
« Nedir bu yaptığın Sâd?» diye sordum. Bana:
«_* Mü'minlerin Emîrine kavuştuğun zaman bunu sor» diye cevap verdi.
Dönüşümde Ömer'i gördüm ve onun yaptığını anlattım. , Ömer:

«— Sâd doğru söylemiştir. Peygamber'i -salat ve selâm üzerine olsun- meshederken gördüm. Öylece meshetti'k.» buyurdu.
İbn Ömer'den gelen başka bir rivayet de şöyledir:
(21/3)
Irak savaşına gitmiştim. Orada Sâ'd b. Ebî Vakkas'ı mestleri üzerine mesh ederken gördüm; öyle yapmamasını söyledim. Bana:
«— Geri döndüğün zaman bunu Ömer'e sor» diye ten-bih etti. Bir süre sonra geri döndüm [babam) Ömer'e onu sordum. Sâd'ın yaptığını anlattım.
Bana: «— Amcan senden daha bilgilidir. Biz Resülullah (s.a) meshederken gördük ve meshettiık diye cevap verdi.

62/22 Hadis:Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın oğlu SâlİM'den rivayet edildiğine göre:
Babası Abdullah ile, Sâd bin Ebt Vakkâs, mestler üzerine rnesheîme konusunu tartışmışlardı. Sâd, «meshederim» derken, Abdullah: «mesnet-men doğrusu beni şaşırtıyor» diye cevap veriyordu.
Sâd dedi ki:
«— Hz. Ömer'in yanında toplandık. Ömer (oğluna) şöyle dedi:
«Amcan SÜNNETİ senden iyi bir.»

63/23 İbni Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salat ve selâm üzerine olsun- yolculuk sırasında mestleri üzerine mesnetti ve bunun süresini belirtmedi.»

64/24- Huzeyme bin Sabit Hz. Peygamberden rivayetle şöyle dedi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- iki mest üzerine meshetmenin süresini şöyle belirtti: Yolcu olmayan için bir gündüz bir gece;yolcu için de üç gün üç gecedir; abdestliyken giymiş bu süre içerisinde onları çıkarmaz.Diğer bir rivayette şöyle buyurdu:
(24/1)
«— Mestler üzerine meshetmenin süresi, yolcu için- üç gün, yojcu olmayan için bir gündüz ve bir gecedir. Mestleri giymeden önce a'bdest almak şartıyla bu süreyi kullanır.

65/25-Huzeyme b. Sabit'in şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber'den-salât ve seiâm üzerine olsun- mestler üzerine mes-hetmenin süresi soruldu.
« Yolcu için üç gün üç gece; yolcu olmayan için- de bir gün bir gecedir.» buyurdu.

66/26-Hz. Ali, Peygamber (s.a)'den şöyle rivayet etti:
«— Yolcu mestleri üzerine üç gün üç gece, yolcu olmayan da üç gün üç gece mesh eder.» buyurdu.

67/27-Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- hanımlarından biriyle, gecenin başında cirrsî münasebette bulunur, yıkanmadan uyurdu. Gecenin sonunda uyandığı zaman yine münasebette bulunurdu. Ve yıkanırdı.»

68/28-Hz. Arşe (r.a) nin şöyle dediği' rivayet edildi:
Peygamber-salât ve selâm üzerine olsun- eşiyle gecenin başlarında cinsî münasebette bulunur, yukanmazdı. Gecenin bitiminde uyandığı vakit ikinci defa münasebette bulunur ve öylece yıkanırdı.»

69/29 Hz. Âişe (r.a.) nin şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâ>m üzerine olsun- cünüpken uyumak istediğinde namaz için olduğu gibi abdest alırdı.»

70/30-Huzeyfe'den şöyle rivayet edildi:
Peygamber-salât ve selâm üzerine olsun-eiini ona uzattı. Ö da elini vermeyerek çekti. Hz. Peygamber;
«— Neden böyle yaptın?» diye sordu. Huzeyfe: Cünübüm» dedi. Peygamber (s.a):
«— Göster elini bize, mü'min neci® [pis) değildir» buyurdu. « Mü'min, asla necis olma2.»

71/3-Huzeyfe'den şöyle rivayet edildi.
Peygamber -saiât ve selâm üzerine olsun.- elini Ona uzattı. O ise elini vermekten çekiniyordu. Bu hareket karşısında Hz. Peygamber:
«— Müslüman cünüplü'kle necis olmaz» buyurdu.

72/32-Hz. Âişe'den şöyle rivayet edildi:
«— Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- Âişe'ye: seccadeyi bana getir» dedi. Hz. Arşe:
«— Hay izliyim diyecek oldu. « Hayzın elinde değil ya» buyurdu.

73/33 -İbrahim dedi Jofr: «Ümmü Süleym'dan İşiten b'iri bana söyle anlattı.
«Ümmü Süleyman, Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- sordu:
«— Kadın da erkek gibi ihtilâm olduğunu görürse (ytıkanır mı) Hz. Peygamber:
«— Yıkanmalıdır» cevabını verdi.

74/34 -Hz. Âişe'nin şöyle dediği fivayet edildi:
'Peygamtoer-salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki: «— Hamam ne çirkin bir yerdir 'kî orada avret yerleri örtülmez ve temiz olmayan bir su vardır.»

75/35- Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edlldi:
«— Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- Çamaşırında kurumuş olan meniyi ovarak temizledim.»

76/36- Hammâm'dan şöyle rivayet edildi:
-— Müslümanların annesi Hz. Ayşe'riin evinde, bir adam konuk kalmıştı. Hz. Ayşe Ona, bir yorgan gönderrrVi'ş, gece üzerine örtmüştü. O gece konuk cünüp olmuştu. Adam 'bütün yonganı yıkayıverd'İ. Bunu duyan Ayşe dedi ki: " .
« Yorganı yıkamasının arrlamı neydi? sadece 'kirli yerini ovalasay-dı, yeterdi. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- çamaşırının kirli yerini ovardım, sonra bununla namaz kılardı.»

77/37- ibn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- buyurdu ki:
.«—Her Ölü hayvanın derisi tabaklandığında temiz oiur.» [3]

78/38- İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi:
Peygamber -salât ve selâm üzerine oton- geçerken Hz. Sevde'nin ölmüş olan koyununu gördü:
»Sa'hipleri derisinden faydalansalar ya» buyurdu. Bu söz üzerine, koyunun derisini yüzüp evde su tulumu yaptılar ve eskiyinceye 'kadar kullandılar.

---

[1] Hz. Ali'nin başının önündeki saç döküktü (tek. Alî el-Kari, s. 220.

[2] Bir önceki rivayette Rûm [Bizans] malı diye geçer. Şâm, o tarihte Rumların elindeydi. Rûm. demekle Şâm kasdedi iştir.

[3] Domuz, İnsan, ve köpek derileri, bu hükmün dışındadır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TAHARET BABI

Umumî Hususî numara numara
1- [1]- Altı büyük hadis imamı, Ömer b. Habban'dan rivayet ettiklerine göre, o şöyle demiştir: "Ameller niyetlere göredir. Her kişi için1 ancak niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Rasulü'ne ise, onun hicreti Allah'a ve Rasulü'nedir. Kimin hicreti dünyaya İse ona ulaşır. Kimin de hicreti kadına ise onunla evlenir. Hicreti hicret ettiği şeyedir."

2- Sebeb: Zübeyr b. Bekkar, "Ahbaru[2]-Medine" adlı eserinde şöyle der: "Bana Muhammed b. Hasan, önada Muhammed b. Talha b. Abdurrahman, ona da Musa b. Muhammed b. İbrahim b. Haris, ona da babası haber verdi ki: "Rasulullah, Ashabı'nın hummadan bitap düştüğü biranda Medine'ye geldi.
O esnada bir adam geli. Kendisi için hicret ettiği bir kadınla evli idi. Rasulullah (s.a.v.) minber üzerine çıktı ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar, ameller niyetlere göredir (bunu üç kere söyledi). Kimin hicreti Allah'a ve Rasulii'ne ise, onun hicreti Allah'a ve Rasulü'nedir. Kimin hicreti arzuladığı dünyaya yahut evlenmek istediği kadına ise onun hicreti hicret ettiğinedir." Sonra iki elini-kaldırdı ve üç defa şöyle buyurdu: "Allah'ım bizden vebayı uzaklaştır." Sabah olunca buyurdu ki: "Bu gece bana humma getirildi. Bir de ne göreyim, onu getiren yaşlı siyah bir adam elimi yakalamış şöyle diyor: " İşte humma onu görüyor musun?" Benden götür onu "Him"1 denen yere bırak dedim.

3- Hadis[3] **:** Hadisi Malik, Şafiî, Ahmed ve îbn Ebî Şeybe, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. O şöyle diyor: Rasulullah (s.a.v.) deniz hakkında şöyle buyurdu: "Onun suyu temiz, ölüsü helaldir."

4- Sebep[4] **:** Ahmed, Hakim ve Beyhakî'nin, Ebu Heruyre'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biz bir gün Rasulullah (s.a.v.)'ın yanında iken, o arada bir avcı çıkageldi. Dedi ki:
"Ey Allah'ın Rasulü, avlanmak kasdıyia denize gidiyoruz. Aramızdan biri de, yanında su kabını taşır ve biz, bir an evvel ava kavuşmayı ümid ederiz. Bazen isteğimize ulaşır, bazen de avı bulamayız. Ona ulaşılır zannıyla denizde bir hayli yol alınır. Öyle ki, ihtilam olunur veya abdest amak icab eder. Eğer bu su (kabdaki su) ile abdest alınsa veya gusl edilse, birimizin susuzluktan dolayı ölüm tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi muhtemeldir. Bu korkumuzdan dolayı deniz suyu ile abdest almamız veya gusul etmemiz konusunda ne buyurursun?"
Bunun üzerine Rasuluîlah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onunla gusl de yapınız, abdest de alınız. Çünkü onun suyu temiz, ölüsü helaldir.

5- Hadis[5]**:** Ahmed b. Hanbel, îbn Huzeyme ve İbn Hıbban, İbn Abbas'tan rivayet ederek dediler ki: "Rasulullah şöyle buyurdu: "Suyu hiçbir şey pisletemez."

6- Sebep:[6] Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Tirmizî ve Kesâî (lafız kendisine aittir), Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiklerine göre, o şöle demiştir: "Rasulullah'a uğramıştım. O, Budaa fCuyıisu'ndan1 abdest alıyordu. Dedim ki, "bunun suyu ile mi abdest alıyorsun? (O kuyuya kötü, pis şeyler atılırdı.)" Rasulullah buyurdu ki: "Su, pislik tutmaz."

7- Hadis[7]**:** Ebu Ahmed el-Hakim ve Beyhakî Yahya b. Yamer'den rivayet etmişlerdir. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Su, iki külle olunca o pislik taşımaz, yahut (buyurdu ki) habaset taşımaz."

8- Sebep: Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasıtlullah'tan, yabanda yırtıcı kuşların, hayvanların uğrak yeri olan su birikintisinden sorulduğunu ve O'nun da şöyle cevap verdiğini işittim: "Su iki külle miktarı olursa onu birşey pisletmez."

9-Hadis[8]**:** Tirmizî, Abdullah İbn-i Mesud'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Hayvan tersi vekemiklerle istinca etmeyiniz. Çünkü onlar cinnîlerden kardeşlerinizin azıklarıdır."

10- Sebep[9]**:** Taberânî ve Ebu Nuaym, Delail'inde Abdullah tbn Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: " Biz, bir ara Mekke'de Rasulullah'la beraberdik. O, Ashab'ından bir grupla beraberdi. Birden buyurdu ki: "Sizden bir kişi ayağa kalksın. İçinde zerre miskali kadar kin bulunan birisi kalkmasın. Ben, onunla beraber kalktım. İçinde su olduğunu zannettiğim bir su kabını aldım. Rasulullah'la beraber çıktık.
Mekke'nin en yukarılarında bir yere ulaşıncaya kadar yürüdük. Orada siyah bir topluluk gördüm. Rasulullah benim için bir çizgi çizdi ve sonra buyurdu ki: "Ben gelinceye kadar burada dur." Ben de durdum. Rasulullah (s.a.v.) onlara doğru gitti. Birde ne göreyim, onlar neredeyse Rasulullah (s.a.v.)'ın üzerine atılıyorlardı." İbn Mesud sözüne devamla dedi ki:
"Rasulullah uzun gece boyunca onlarla sohbet etti. Bu hal fecr tulu edip bana gelinceye kadar sürdü. Geldiğinde bana, "sen hala ayakta mısın ey İbn Mesud?" buyurdu. Ben de, "Ey Allah'ın Rasulü, Sen, ben gelinceye kadar ayakta dur, buyurmadm mı?" dedim. Sonra bana şöyle buyurdu:
"Yanında abdest suyu var mı?" Ben de "evet" deyip mataranın ağzım açtım. Bir de ne göreyim, o su değil hurma şırasıymış. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü, vallahi ben onu, içinde su var zannıyla aldım. Meğer o, nebiz (hurma şırası)miş. Rasulullah buyurdu ki:
"O bir meyve olup suyu da temizdir. Sonra onunla abdest aldı. Namaza duracağı zaman o topluluktan iki kişi gelip dediler ki,
Allah'ın Rasulü, namazımızda İmamımız olmanı istiyoruz." Ve Rasulullah'ın arkasında saf tutup bizimle beraber namaz kıldılar.
Namaz bitince Rasulullah (s.a.v.)'a, "bunlar kimdir?" diye sordum. Rasulullah, "onlar, ortak pay sahibi iki cindir. Aralarında vuku bulan bir işteki anlaşmazlıktan dolayı bana geldiler ve benden yiyecek birşey istediler. Ben de onlara yiyecek verdim" buyurdu. "Senin yanında

yiyecek var mıydı ey Allah'ın Rasulü?1' dedim. Buyurdu ki: "Ben, onları azıklandırdım." Dedim ki, "Ne ile azıklandırdın?" Buyurdu ki: "Hayvan tersi ile. Hayvan tersi bulamadıklarında arpa bulurlar. Kemik bulamadıkları zaman da "kâsiye" bulurlar.
İbn Mesud, bu sebeple, "Rasulullah (s.a.v.), hayvan tersi ve kemikle temizlenmekten nehyetmiştir" demiştir.

10- Hadis[10]**:** Buharı, Müslim ve Tirmizî, Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir. Ebu Hureyre, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Cehennemde yanacak ökçelere yazıklar olsun."

11-Sebep[11]**:** Buharî ve Müslim, Abdullah İbn Amr'dan rivayet ettiklerine göre, o şöyle demiştir: "Gittiğimiz yolculukların birinde, Hz. Peygamber geri kalmıştı da sonra bize yetişmişti, O sırada namaz vakti girmişti, biz de abdest alıyorduk. Ayaklarımızı mesh eder gibi az su ile yıkamaya başladık. Peygamber bu hali görünce, en yüksek sesiyle iki veya üç kere: "Cehennemde yanacak ökçelere yazık" diye nida etti."

12- Ahmed, Cabir'in şöyle dediğini, rivayet ediyor:[12] "Rasulullah, abdest aldıklarında ayaklarının topuklarına neredeyse su değmeyen bir topluluğu görünce, "Cehennemde yanacak ökçelere yazıklar olsun" diye buyurdu.

13-Hadis[13]**:** (.....-)1Hadis zikredilmemiştir.

14 Sebep:[14] Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davut, Sevban'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.v.) gece baskını için bir seriyye gönderdi. Onlar şiddetli bir soğuğa tutuldular. Geri dönünce kendilerine isabet eden bu soğuktan Rasulullah {s.a.v.)'a-şikayette bulundular. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), sarıklarının ve ayakkabılarının üzerine mesh etmelerini emir buyurdu.

15- Hadis8[15]**:** Malik ve altı hadis imamının, Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz Cuma'ya ulaştığında gusletsin."

16- Sebep[16]**:** Ahmed b. Hanbel, Ebu Davut ve Hakim, İkrime tarikiyle İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmişlerdir: "Irakhlar'dan iki kişi İbn Abbas'a gelip: "Ya İbn Abbas Cuma günü gusletmeyi vacib görür müsün?" dediler. îbn Abbas o ikisine dedi ki: " O daha çok temizlik ve gusleden için daha güzeldir. Cuma günü gusiün nasıl başladığını size haber vereyim.
İnsanlar darlık ve meşakkatte idiler. Yünden elbiseler giyerler. Sırtlarında hurma yükü taşırlardı. Mescidler dar, tavanı basıktı. Sıcak bir Cuma gününde Rasulullah (s.a.v.) Mescid'e geldi. Minberin boyu kısa idi. Yalnızca üç basamaktı. İnsanlara hitap etti. İnsanlar, yün elbiseler içerisinde terlemişler, kendilerinden kokular yayılmıştı. Bu kokularla birbirlerine eziyet ediyorlardı. Onların kokuları minberin üzerindeki Rasulullah (s.a.v.)'a ulaşınca, O şöyle buyurdu:
-Ey insanlar! Bugün (Cuma günü) olunca yıkanınız. Her biriniz bulabildiğiniz koku ve yağların en güzelini sürünsün."

17- Nesâî, Kasım b. Muhammed b. Ebibekr'den rivayet ettiğine göre, onlar Aişe (r.a.)'hin yanında Cuma Günü yıkanma konusunu konuştular da o da şöyle dedi: "İnsanlar, Aliye denilen yüksek yerde oturuyorlar, Cuma Günü kirli kirli namaza geliyorlardı. Kendilerinden taraf bir rüzgar esince kokulan yayılır, insanlara eziyet verirdi. Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'a hatırlatılınca buyurdu ki: "Önce yıkanınız, (sonra camiye geliniz)."

18- İbn Hıbban, Urve b. Zübeyr tarikiyle Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet eder: "İnsanlar yükseklerdeki evlerinde Cuma'ya abaları (kalın yün yelek) içinde gelirlerdi. Terlerler ve üzerlerine toz konardı. Dolayısıyla kötü koku yayarlardı." Aişe (r.a.) sözüne şöyle devam eder: "Rasulullah yanımda iken onlardan birisi Rasulullah (s.a.v.)'a geldi. O da buyurdu ki: " Keşke siz bugün yıkanarak, temizlenmiş olsaydınız."[17]

---

[1] HadisA Hadisin metni Ebu Davud'un lafzındandır. Ebu Davud, Kitabu't-Talak,
Buharî, 1/2, Kitabu'n-Nikah,7/4, Kitabu'l-Hiyel, 9/29,
Müslim, Kitabu'l-îmare, 4/572,
Nesâî, Kitabu't-Taharet,l/51, Kitabu't-Talak, 6/129,
İbn Mace, Kitabu'z-Zühd, 2/1413.
Görüldüğü üzere yukarıdaki hadis ve gelecek olan sebebinin mevzu başlığıyla alakası yoktur. Ancak Buharı, taharet bahsine bu hadisle başladığı için Suyutî de onunla başlamıştır. Yahut zahirî temizliği anlatan hadisten önce iç temizliğini anlatan hadisle başlamak istemiştir.
Sebep: Hadis zayıftır. Hadisin tarikinde bulunan Muhammed b. Talha b. Abdurrahman hata eden birisidir. Ve yine hadisin tarikinde bulunan Musa b. Muhammed münkerü'l-hadistir.
Hadisin siyak ve sibakından, sadece kadına ulaşmak maksadıyla hicret eden kişinin bu fiilinin zemmedildiği anlaşılmaktadır. Arzu ettiği şeyi hicrete bağlayana gelince, hadis olarak hicret edenin sevabının dışında (ondan daha az) sevaba ulaşır. Şu kadar var ki, sadece evlenmek maksadıyla hicret edenin fiili Allah için yapılmış hicret olmaz. Ancak iffeti korumak maksadıyla yapılan işler mubahlardan sayıldığı için sevaba nail olur.
Nesâî'nin, Enes (r.a.)'ten rivayet ettiği Ebu Talha'nın müslüman oluşu konusundaki hikaye buna misal teşkil eder. Enes şöyle demiştir: "Ebu Talha, Ümm-ü Süleym ile evlendiğinde aralarında mihir olarak İslam şart koşulmuştu. Ümm-ü Süleym, Ebu Talha'dan önce müslüman olmuştu ve ona "ben müslüman oldum. Eğer sen de müslüman olursan seninle evlenirim" demişti. Talha da müslüman olduve onunla evlendi. Bu, şuna hamledilir: O İslam'ı istedi ve bu yüzden müslüman oldu. Burada evlenmek maksadıyla müslüman olmanın mubah olduğu ortaya çıkmıştır. Bu, oruç ibadeti niyetini perhizle birleştiren kise gibidir. Yahut borçluyu yakın takibine alarak tavaf ibadetine niyet etmek gibidir.
[2] Mekke ile Medine arasında bir yerin ismi. Nihaye, 1/322.
Sevapla ilgili olan şeyle de Gazali'nin görüşü şöyledir: Eğer kasıt dünya ise ve niyetinde de bu galipse ona sevap verilmez. Kasdı, din ise maksadı kadar sevap alır. Eğer maksadında din ve dünya birbirine eşitse ve ikisi arasında tereddütlü ise buna sevap yoktur. Fakat ibadete niyet edip ihlasla uymayan şeyleri ona karıştırırsa; Ebu Cafer et-Taberî'nin, Cumhur-ı Seleften rivayetine göre bu hususta ilk niyetine itibar edilir. Eğer ilk niyeti Allah için ise sonradan ona arız olan şeylerin bir zararı dokunmaz. (Ibn Hacer, Fethu'l-Barî, 2/16
[3] Hadisin bulunduğu kaynaklar: Malik, Muvatta, Kitabu't-Tahare, Babu't-Tuhır, Şafîî, Müsned, 1/2,
Ibn Ebi Şeybe, 1/30 (munkatı olarak) Bedayiü's-Sünen, 3/19, Metinde geçen hadis, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Cabir'den yaptığı rivayettir. 3/373. Hakim, Müstedrek, 1/141, Zehebî, bu hadisin Müslim'in şartlarına uyduğunu söylemiştir. İbnHuzeyme, Sahih, 1/59 Darekutnî, 1/36 (Cabir'den rivayet etmiştir).
Not: Bunların hepsi Ebu Hureyre'den nakletmişlerdir.
Hadis, Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır
[4]Hadisi bu lafzıyla bulamadım. Belki Suyutî, onu mana olarak rivayet etmiş olabilir. Hadisin kaynaklarına gelince: Ahmed b. Hanbeî, Müsned, 2/361,
Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, Babu'1-Vudu1, 1/19, (lafız Ebu Davud'a aittir.) Tirmizî, Taharet-ü Bab-u Macae fî mai'1-Bahr. Hepsi Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir.
O şöyle demiştir: "Bir adam, Rasulullah (s.a.v.)'a soru sorarak şöyle dedi:
"Biz denize açılıyoruz. Yanımızda az bir şey su bulunduruyoruz. Eğer onunla abdest alırsak, susayacağız. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?" Bunun üzerine Rasulullah buyurdu ki: "Onun suyu temizdir, ölüsü helaldir." Tirmizî, hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. Bu lafız da Ahmed b. Hanbel'e aittir. Müsned, 2/392, Hakim, Müstedrek, 1/141. Zehebî, hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

Beyhakî'nin "es-Sünenu'l-Kübra"sında (1/3), hadisin metni şöyledir: "Deniz avcılığı yapan bir grup insan gelerek dediler ki:
"Ey Allah'ın Rasulü, bizler Ermas ehlindeniz. Denizde az bir su ile idare ediyoruz. Eğer ondan biraz içersek abdest suyu kalmayacak. Eğer abdest alırsak bu sefer içme suyu azalacak. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?" Rasulullah buyurdu ki: "Onun suyu temiz, ölüsü helaldir."
[5] Hadisin kaynaklan:Ahmed b. Habel, 1/235 ve 308, İbn Huzeyme, 1/60, İbn Hıbban, 2/89.
Hadisin bir kısmını Ebu Davud Sünen'inde rivayet etmiştir, 1/15,
İbn Ebi Şeybe, Musannaf ında manasıyla rivayet etmiştir, 1/143.
Beyhakî, es-Sünenu'1-Kübra'sında (1/4) yine manasıyla rivayet etmiştir.
Külle (bir sonraki hadiste zikredilecektir), testi manasınadır. Küçük olup elle taşındığı için bu ismi amıştır. Nitekim ayet-i kerimede
yani "nihayet onlar ağır ağır, bulutları yüklenince..." şeklinde geçmektedir.
Külle ismi, küçük testiye verildiği gibi büyük testiye de verilebilir. Burada bundan murad, Hecer Kulleleri'nden iki külledir. İki külle beş kırbadır. Her kırbada Irak ntılıyla (yaklaşık 1/2 litre) yüz litredir. İki külle Irak kullesiyle 500 dıtıldır (yani yaklaşık 250 litre). İbn Kudame, Fıkh, 1/23.
[6] Hadisi, Nesâî (Kitabu'l-Miyah Bab-u zikr-i Bi'r-i Budaa'da) zikreder, 1/142.
Ahmed b. Hanbel (3/15) buna yakın lafızla,
Nesâî ve Beyhakî, Sünen-i Kübra'da (1/4) değişik şekilde zikrederler.
Ebu Davud, Kitabu't-Tahare Bab-u Macae fi Bi'r-i Budaa'da başlığıyla rivayet eder, 1/16.
Ahmed b. Hanbel (1/235 lafız ona aittir), İbn Abbas'tan,
Nesâî ise (1/141) Ebî Said'den rivayet eder.
Bunların hepsi, hadis için ikinci bir sebep daha zikreder ki o da şöyledir: "Rasulullah (s.a.v.)'ın hanımlarından bir tanesi cünüblükten dolayı gusl etti. Sonra artan su ile Rasulullah (s.a.v.) abdest aldı. Kadın yaptığını Rasulullah (s.a.v.)'a anlatınca, O:
"Suyu birşey pisletmez" diye buyurdu. Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'tan rivayetle (6/330), bu kadının RasulullarTın zevcelerinden Meymune (r.a.) olduğunu açıklamıştır.
Ebu Davud der ki, Kuteybe b. Said'i şöyle derken işittim: "Ben Budaa Kuyusu'nun kayyimine (bekçisine) kuyunun derinliğini sordum. "Bu kuyuda su ençok olduğu zaman insanın kasığına (kadar) çıkar" dedi. Ben de azaldığı zamanki halini sordum. Bana, "avret mahallinin aşağısına kadar çıkar" diye cevap verdi.
Ebu Davud der ki: "Ben, Budaa Kuyusu'nu cübbemle ölçtüm. Onu kuyunun üzerine serdim. Sonra çıkarıp ölçtüm de eninin altı arşın olduğunu gördüm."
Bunun için Muğnî sahibi (İbn Kudame) şöyle demiştir: "Cünüb yahut abdest almak niyetiyle iki kulleden az olan suya dalarsa o su, nusta'mel olur. Bu sebeple artık o su ile (abdestsizlik hali) giderilemez. Şafiî de: "O su musta'mel olur. Bununla beraber abdesti geçerlidir" der.
Ibn Kudame, "bizim ölçü Rasulullah (s.a.v.)'ın şu sözüdür: "Sizden biriniz cünüb olduğunda durgun suda gusletmesin" İşte bu nehiy, nehyedilenin fesadını gerekli kılar. Çünkü su, bedenin bir uzvundan hemen ayrılır ayrılmaz musta'mel olur. Sanki onda bir başkası gusletmiş gibi artık onunla bedenin diğer uzuvlarının abdestsizlik hali giderilemez. Eğer su iki kulleden çok ise onunla abdest alınır. Alınan abdest, suya zarar vermez. Çünkü bu ölçüdeki su, pislik taşımaz." (îbn Kudame, Muğnî, 1/22)
Ebu Davud, (1/78) Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadisle bu konuya delil getirir. Ubeyy b. Saib kendisine, "Ey Ebu Hıureyre, Peygamber nasıl yapardı?" diye sorduğunda Ebu Hıureyre, "O, sudan avuçlayarak alırdı" diye cevap vermiştir."
Merhum Ahmed Şakir, Hattabî'nin Mealinü's-Sünen'inden naklen güzel bir söz tesbit etmiştir. Onu aktarmamız güzel olacaktır. Hattabî şöyle demiştir:
"İnsanlardan bir çok kimse bu hadisi (Budaa Kuyusu hadisini) duyduklarında zannederler ki o kuyuya pislik atmak Müslümanların adetidir ve işi kasıtlı ve bilinçli olarak yapmışlardır. Halbuki bu fiili yapmak zımmî ve putperestler hakkında dahi caiz değildir. Neden Müslümanlar bu işi yapsınlar?"
İnsanlar kafir olsun, müslüman olsun, eskiden beri ve günümüzde suyun temizliğine ve necasetten korunmasına özen göstermişlerdir. Nasıl olur kî Medine halkının kuyuyu, özel olarak pisletmeleri düşünülebilir? Üstelik onlar, Dînî bakımdan en üst derecededirler ve müslüman cemaatinin de en faziletlisidirler. Su, onların bulunduğu yerde en aziz şeydir ve suya mecburdurlar. Onların suya, bunu yapmış olmaları (kirletmeleri) ve onu fütursuzca kullanmaları nasıl olabilir? Rasulullah (s.a.v.) da,- su kaynaklarına pisleyen kimseye lanet etmiştir." Özellikle suyun kaynaklarını gözetleyerek necislemek oraya kazurat atmak nasıl olur? Bu, onlara yakışmaz. Bu, ancak yerden aşağı olan kuyuya (bazı şeylerin) sürüklenmesiyle olur. Seller, bu pis şeyleri yollardan ve kanallardan sürükleyerek getirip kuyulara doldurur. Suyun çok olmasından dolayı gelip içine dolan şeyler onu etkilemez ve vasfını değiştiremez.
Hz. Peygamber'e suyun temizlik ve pislik hususundaki hükmünü bilmek için soru soruldu. O, şöyle cevap vermişti"Suyu hiçbir şey pis edemez. Suyun çokluğuyla kasdedilen, çoğalmasında ve birikmesinde, bu kuyunun suyu kadar olan sudur. Çünkü bizzat sual bu kuyu ile ilgili olup, cevap da ona göredir. Bu, "Kulleteyn" hadisine de muhalif değildir. Çünkü bize göre Budaa Kuyusu'nun suyu iki kulleye ulaşır.
Dolayısıyla iki hadis birbirine uygun düşer ve birbirini nakzetmez. Husus, umuma delalet eder ve onu açıklar, onu neshetmez. , Hadisin kaynaklan; Tirmizî,
Sünen (Ahmed Şakir'in Şerhi'yle), 1/96,
aynca Budaa kelimesi için Suyutî'nin Zahru'r-Rıba ale'l-Mücteba (1/142) adlı eserine bakılabilir.
1 Medine yakınlarında çukurda bir kuyu idi. Dolayısıyla etrafı pek temiz değildi.
[7] Hakim, 1/133. Bu hadisi Hakim, Abdullah b. Ömer'den, o da babasından rivayet ettiğine göre hadisin metni şöyledir: "O, pislik ve habaset taşımaz." Hakim, "hadis sahihtir, Buharî ve Müslim'in şartlarını taşımaktadır" demektedir. Aynca hadisin sebepleri için şu kaynaklara bakılabilir:
Beyhakî, es-Sünenü'1-Kübra, 1/263
Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, î/16,
Ahmed, Müsned, 2/23,
Tirmizî, Ebvabu't-Tahare, 1/45,
Nesâî, Kitabu't-Tahare, 1/42,
Ibn Huzeyme, 1/49,
îbn Hıbban, 1/144.
Ahmed b. Hanbel (2/107), Asım'dan rivayet ederek hadis için ikinci bir sebep daha zikredip, İbn Münzir'in şöyle dediğini rivayet eder: "Biz, bize ait yahut Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer Nermî'ye ait bostanda idik. Derken namaz vakti geldi Ubeydullah içerisinde bir deve derisi bulunan bostana ait su havuzunun başına gitti. Ondan abdest almaya başladı. Bunu görünce dedim ki:
"Bu deri içinde bulunan sudan abdest mi alıyorsun?" O da cevaben: "Babamın bana anlattığına göre Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Şu, iki külle veya üç külle miktarı olursa o pislik tutmaz."
[8] Tirmizî, Ebvabu't-Tahare, 1/15Tirmizî şöyle demiştir: Ehl-i ilme göre bu hadisle amel etmek gerekir.
Nesâî, Kitabu't-Tahare, 1/35,Darimî, Kitabu't-Tahare, 1/137, (Hadisi, yakın lafızlarla Sehl İbn Hanif ten rivayet etmiştir.)Ahmed b. Hanbel, 3/336,.Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, 1/9 Cabir'den değişik lafızlarla rivayet etmiştir.Ahmed b. Hanbe'lin Abdurrahman b. Yezid'den rivayet ettiği hadisin bir kısmı burada mevcuttur. (5/439) ayrıca 3/487.
[9][9] Sebep-5: Hadisin lafzı Ahmed b. Hanbel'e aittir (1/459).
Beyhakî, es-Sünenu'1-Kübra (1/9-12 yakın lafızlarla)
Hakim, Müstedreki'nde hadise şu ziyadeleri yapmıştır: "Benim için ayağıyla bir çizgi çizdi ve içinde oturmamı emretti. Sonra gitti ve Kur'an'ı açtı. Onu siyah bir topluluk bürüdü. Benimle O'nun arasında bir mania oldu, öyleki sesini bile işitemiyordum..."
Bu hadis için başka sebeplerde zikredilmiştir. Müslim, Kitabu't-Tahare, 1/546
îbn Mace, Kitabu't-Tahare, 1/115. "Ey İbn Mace Selman'dan rivayetle şöyle diyor: "Selman'a denildi ki, Peygamberiniz size her şeyi öğretiyor. Hatta tuvalet için oturma adabını bile. Selman, "evet, O, kıbleye doğru durmamamızı, sağ ellerimizle istinca etmememizi, içinde reci (insan veya hayvan pisliği) ve kemik bulunmamak kaydıyla üçten az taş ile yerinmememizi emretti" dedi.
[10] Buharî'nin Kitabu'l-İlm'de bulunan hadisin bir kısmıdır. 1/23, Kitabu'I-Vudu, 1/52,
Müslim, Kitabu't-Tahare/ 1/528,Tirmizî, Ebvabu't-Tahare, 1/30,İbn Mace, Kitabu't-Tahare, 1/145,
Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/389 (Yevmü'l-Kıyame ziyadesiyle)
Darimî, Kitabu't-Tahare, 1/145,Ahmed, Müsned, 3/426, 5/425
[11] Bu hadisi Buharı, Kitabu'1-İIm ve Kitabu'l-Vudu'da rivayet etmiştir.
Müslim ise, Buharî'nin lafızlarına yakın lafızlarla Kitabu't-Tahare'de, Malik, Kitabu't-Tahare, Babu'1-Amel fi'1-Vudu'da, el-Hamidî Müsnedi'nde (1/161), Ahmed ise, Müsned'inde (2/211) rivayet etmişlerdir
[12] Hadis için Ahmed b. Hanbel bir sebep daha zikretmiştir (Müsned, 3/316).
Ben derim ki, bunların hepsi, iki ayağında kesin olarak yıkanması gerektiğini ifade eder ve iki ayağa da mes olmaksızın çıplak olarak mesh edilmemesini bildirir. Lakin Allah Teala'nın abdest almanın gerekliliği konusundaki sözü, bunu reddeder. "Yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesh adin ve ayaklarını da topuklara kadar yıkayın"
Bir görüşe göre de, kelimesinde "Lam" kesre okunarak üzerine atfedilmiştir ve manası, "ayaklarınızı mesh edin" Sernektir. (Maide-65)
Konu ile ilgili olarak Şa'bî şöyle demiştir: "Abdest iki azanın yıkanması ve iki azanın meshinden ibarettir. Meshedilen iki uzuv, teyemmümde sakıt olurlar." (Baş ve ayaklar teyemmümde mesh edilmezler.)
îbn Cerir'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Şahıs mesh ile yıkama arasında muhayyerdir. Şia iki ayağa mesh etme yolunu seçmiştir." Burada ayaklan meshetmekten murad, hafif yıkamaktır.
Ebu Ali el-Farisî şöyle demiştir: "Araplar, hafif yıkama ile mesh etmeyi kasdetmişlerdir ve (abdest aldım) yerine (namaz için mesh ettim) derler." Ayakların topuklarla sınırlandırılması, onları yıkamanın kasdedildiğine^delildir. Halbuki meshin sınırı yoktur. Bana göre İbn Abbas'ın aşağıdaki rivayeti de bunu kuvvetlendirmektedir:
"O, lafzını fetha ile okurdu. Bu da yıkamayı gösterir. Hz. Ali, îbn Mesud ve Şa'bi'nin de bu şekilde okudukları bilinmektedir. Hepsi bunu sağlam olarak rivayet etmişlerdir. Nitekim Kurra'dan bir grubun kıraati da böyledir. Bunlar arasında îbn Amir de vardır.
Dolayısıyla fetha okumakla üzerine atfedilmiş olur. Yani yıkanır.

jl kelimesindeki kesre okuyanlar kelimesine yakınlıktan dolayı kesre ile okumuşlardır. Nitekim şu ayette de durum böyledir Burada aslında olan kelime kelimesinin sıfatıdır. Ancak kelimesine yakınlıktan dolayı şeklinde mecrur okunmuştur. Arab şöyle der: "kelerin yuvası harabdır." Burada son kelimenin ötre olması gerekirken u^'ne mücaveretten (yakınlıktan) dolayı kesre ile gelmiştir.
Eğer. atıf aİj kelimesine yapılırsa meshin hakikatinin irad edildiği anlaşılır. Biz buna iki şekilde cevap veririz.
a) Başta mesh edilen saçtır, onun her abdestte yıkanması oldukça zordur. Ayak ise bunun zıddınadir. Onları yıkamak dah kolaydır.
b)Ayaklar topuklarla sınırlandırılmıştır ve iki ele (yıkanması konusunda) benzerler.
Aslında durum her iki şeye de muhtemel olunca o zaman en doğrusu Rasulullah'ın yukarıda geçen "Cehennemde yanacak topuklara yazıklar olsun" hadisine itimad etmek gerekir, demeliyiz
Daha geniş malumat için bak. İbn Kudame, el-Muğnî, 1/132 ve sonrası, Beğavî, Şerhu's-Sünne, 1/429.
[13] Yazılmayan bu hadisi, Ahmed b. Hanbel'in, Bilal (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadisin olduğunu kesin olarak söyleyebilirim: "Sarıklarınızın ve ayaklarınızın üzerine mesh ediniz."
[14]: Hadisin kaynaklan:Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/277, Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, 1/32.
1 Kitabı tahkik eden her iki nüshada da 7. hadisin yazılmadığını belirtmiştir. Fakat hadis zikredilmiştir.
[15] Kaynakları:
Buharî, Kitabu'1-Cuma,
Malik, Kitabu'1-Cuma, 1/102
Müslim, Kitabu'1-Cuma, 2/495,
Tirmizî, Ebvabı'1-Cuma, 1/308, (Yaklaşık lafızla), hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
Nesâî, Kitabu'1-Cuma, 3/76,
Ahmed, Müsned, 1/30, 46,
İbn Mace, Kitab-u İkameti's-Salah, 1/346,
Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, 1/83,
Darimî, Kitabu's-Salah, 1/300,
İbn Huzeyme, Sahih, 3/25.
[16]Hadisin lafzı, Hakim'in "Müstedrek"indedir. Ukbe, hadisin sahih olduğunu ve Buharî'nin şartına uyduğunu söylemiştir. Zehebî de aynı görüştedir.
Hadisin kaynaklan:
Ahmed, Müsned, 1/269,
Ebu Davud, Kitabu't-Tahare, 1/85
O, hadisin sonuna, İbn AbbaVtan gelen şu rivayeti de eklemiştir. O şöyle buyurdu: "Sonra şrını yüce Allah bolluk verdi. Müslümanlar, yünden başka elbiseler giydiler. Çalışmaya ihtiyaçları kalmadı. Mescidleri genişletildi. Böylece birbirlerine eziyet verenler de kısmen zail oldu."
Hadisi Nesâî, Kitabu'1-Cuma, Babu'r-Ruhsa fi terki'l-Gusli Yevme'l'Cumati, bölümünde zikretmiştir. 3/76
[17] Celalü'd-Din Es-Suyûtî, Esbâbu Vurudi'l-Hadis Hadisler ve Sebepleri, İhtar Yayıncılık: 75-88.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2- TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI
1. Abdest Almak
2. Uyuyan Kimsenin Namaza Kalkınca Abdest Alması
3. Abdest Suyunun Temiz Ve Temizleyici Olması
4. Abdesti Bozmayan Şeyler
5. Ateşte Pişen Şeyi Yemenin Abdesti Bozmayışı
6. Abdestle İlgili Diğer Hadisler
7. Başı Ve Kulakları Mesh Etmek
8. Ayağa Giyilen Mestlerin Üzerine Mesh Etmek
9. Mestlerin Üzerine Nasıl Mesh Edilir?
10. Burun Kanaması
11. Burun Kanamasında Yapılacak İş
12. Yarasından Veya Burnundan Akan Kanı Durmayan Kimsenin Yapacağı İş
13. Kendisinden «Mezi» Akan Kimsenin Abdest Almakla Yetinmesi
14. Mezi (Sızıntı Zannı) İle Abdest Almama İzni
15. Cinsî Organa Dokununca Abdestin Bozulması
16. Karısını Öpen Kimsenin Abdest Alması
17. Cünüplükten Dolayı Gusletmek
18. Cinsi Münasebette Gusülün Vacip Oluşu
19. Cünüp Kimsenin Gusül Etmeden Önce Uyumak Veya Yemek İstediği Vakit Abdest Alması
20. Cünüp Olduğunun Farkında Olmayarak Namaz Kılan Kimsenin, Namazı İade Etmesi Ve Elbiselerini Yıkaması
21.Kadınların Da Erkekler Gibi İhtilam Oldukları Vakit Gusul Etmeleri Hakkında
22. Cünüplükten Dolayı Gusl Etmek
23. Teyemmüm
24.Teyemmümün Yapılışı
25. Cünüp Kimsenin Teyemmüm Etmesi
26. Aybaşı Olan Karısına Kocasının Yapabileceği Şeyler
27. Hayızdan Temizlenmek
28. Hamile Kadının Hayız Görmesi
29. İstihaze Olan Kadının Durumu
30. Bebeğin İdrarı
31. Ayakta Küçük Abdest Bozmak
32. Misvak Hakkında

2- TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. Abdest Almak

1. Yahya el-Mazinî, Resûlullah'm ashabından babası Abdullah b. Zeyd'e,
«— Resûlullah'm nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?» deyince Abdullah:
«— Evet,» dedi ve su isteyerek elinin üzerine döktü ve burnuna üçer defa su verdikten sonra üç kere yüzünü yıkadı. Daha sonra dirseklerine kadar üçer defa kollanın yıkadı. Daha sonra da ıslak ellerini alnından arkaya doğru arkadan da alnına doğru sürerek başını meshetti. Sonra da topuklarına kadar ayaklarını yıkadı.[1]

2. Ebû Hureyre'den: Resûlüllah (s.a.v.) buyurdular ki: «Sizden biri abdest aldığında burnuna su vererek iyice temizlesin. Taş ile taharetlenen taşı tek kullansın.»[2]

3. Ebû Hureyre'den: Resûluîlah (s.a.v.): «Abdest alan su ile burnunu iyi temizlesin. Taşla taharetlenen taşı tek kullansın.» buyurdu.[3]

4. İmam Malik der ki: Abdest alan bir avuç su ile hem mazma-
za, hem de istinşak yapsa caizdir.[4]

5. Sad b. Ebi Vakkâs öldüğü gün Ebû Bekr'in oğlu Abdurrah-man, Hz. Âişe'nin (r.a.) yanına girdi. Abdest almak için su isteyince Âişe (r.a.): "Abdurrahman! Abdest azalarını iyice yıka. Çünkü Resûlullah'ı (s.a.v.): «Abdest alırken kuru kalan topuklar ateşte yanacaktır.» derken işittim.» dedi.[5]
sünnettir.

6. Abdurrahman: "Ömer (r.a.)'in su ile taharetlendiğini işittim." dedi.[6]

7. Malik'e «Abdest alan adam unutarak mazmaza yapmadan önce yüzünü yıkasa, yahut yüzünü yıkamadan kollarını yıkasa olur mu?» diye sorduklarında: «Mazmaza yapmadan önce yüzünü yıkayan kimse, mazmaza yapsın, yüzünü tekrar

yıkamasın. Yüzünü yıkamadan kollarını yıkayan, abdest aldığı yerde veya yakınında ise yüzünü yıkasın, sonra kollarını tekrar yıkasın. Böylece kolları yüzünden sonra yıkanmış olur.» diye cevap verdi.[7]

8. Yahya demiştir ki Malik'e: «Bir kimse abdest alırken unutup ağzına burnuna su vermeden namaz kılsa ne olur?» diye sordular. Malik de: «Namazım iade etmesi gerekmez.[8] Hatırlayınca mazmaza ve istinşak eder, ancak namaz kılmayı istese de, yeniden namaza başlamaz.» dedi.

2. Uyuyan Kimsenin Namaza Kalkınca Abdest Alması

9. Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Biriniz uykudan kalktığı vakit, ellerim -abdest suyuna sokmadan Önce- yıkasın. Çünkü uykuda ellerinin nereye dokunduğunu bilemez.» [9]

10. Zeyö. b. Eslem'den: Ömer b. el-Hattab (r.a.): «Yatarak uyuyan kimse abdest alsın.»[10] dedi.
Malik der ki: «Zeyd b. Eşlem: <<Ey mü'minler, namaza kalktığınızda yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza mesh edin, topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayın.» ayetini "Yataktan (uykudan) kalktığınız vakitte...» diye tefsir etti.
11. imam Malik der ki: Bize göre burun kanaması, bir yerinden kan çıkması, yaradan irin akması abdesti bozmaz. Ancak önünden ve arkasından çıkan şey ve bir de uyumak abdesti bo-zar.[11]
Nafi der ki: Abdullah b. Ömer oturarak uyur, sonra da abdest almadan namaz kılardı.

3. Abdest Suyunun Temiz Ve Temizleyici Olması

12. Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor:
Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna gelerek:
*—Ya Resulallah, biz denizde sefere çıkıyoruz, yanımıza biraz su alıyoruz. Onunla abdest alsak içmeye kalmıyor. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?» dedi.
Resulü ekrem (s.a.v.) de:
«— Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir.»[12] buyurdu.[13]

13. Kâb kızı Kebşe anlatıyor: Kayınpederim Ebû Katâde bize geldi, ona abdest suyu döküyordum. O sırada bir kedi geldi, sudan içmek istedi. Ebû Katâde kedi sudan içinceye kadar kabı ona eğdirdi. Kendisine baktığımı görünce:
«— Hayret mi ediyorsun yeğenim?» dedi. Ben de:
«—Evet» dedim. Bunun üzerine:
«— Resûluîlah (s.a.v.): «Kedi pis değildir. Evinizde serbest dolaşır» buyurdu, dedi.[14]
îmam Malik der ki; Bunda bir mahzur yok. Ancak kedinin ağzında pislik olması halinde caiz değildir.

14. Yahya b. Abdurrahman anlatıyor:
Hz. Ömer (r.a.) bir kafile ile sefere çıktı. Amr b. el-As da kafilede idi. Bir havuzun başına geldiler. Amr b. el-As havuz sahibine:
«— Bu havuzdan yırtıcı (vahşî) hayvanlar gelip içiyor mu? diye sorunca Hz. Ömer adama:
«— Bu soruya cevap verme. Çünkü bu suya hayvanlar da gelir, biz de geliriz.» dedi.[15]

15. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Resûlullah'ın zamanında erkekler ve kadınlar beraber abdest alıyorlardı.[16]

4. Abdesti Bozmayan Şeyler

16. Abdurrahman b. Avf oğlu İbrahim'in Ününü veledi[17] anlatıyor:
Resûlullah (s.a.v.)'m zevcesi Ümmü Seleme'ye:
«— Ben, elbisesinin etekleri uzun olan bir kadınım ve pis yerlerden geçiyorum» dediğimde, Ümmü Seleme de:
«— Resûlullah (s.a.v.): «Kuru ve temiz yerler, pis yerlere sürünüp kirlenen etekleri temizler» dedi.» şeklinde cevap verdi.[18]

17. Malık (r.a.), Rebıa b. Abdurrahman in mescidde defalarca kusup abdestini tazelemeden namaz kıldığını gördü.
İmam Malik'e:
«— Kusan bir kimsenin yemden abdest alması gerekir mi?» diye sordular. O da:
«— Yeniden abdest alması gerekmez. Ancak kustuğu için ağzını çalkalaması (yıkaması) gerekir.» diye cevap verdi.[19]

18. Nafî rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.), Said b. Zeyd'in oğlunun cesedine koku sürdü ve onu taşıdı, sonra mescide girdi, daha sonra da abdestini tazelemeden namaz kıldı.
imam Malik'e:
«— Kusunca abdest bozulur mu?» diye sordular. O da: «—Hayır. Yalnız mazmaza eder, ağzını yıkar. Abdest alması gerekmez,» dedi.

5. Ateşte Pişen Şeyi Yemenin Abdesti Bozmayışı

19. Abdullah b. Abbas der ki: «Resûluîlah (s.a.v.) koyunun pişmiş ön butunu yedi. Abdestini tazelemeden namaz kıldı.»[20]

20. Süveyd b. Numan anlatıyor: Hayber Savaşı senesinde Resûluîlah (s.a.v.) ile beraber çıkmıştım. Hayber'e yakın «Sahbâ» denilen yere varınca Resûluîlah (s.a.v.) devesinden indi, ikindi namazını kıldırdı. Daha sonra azıkları istedi, yalnız kavut[21] getirdiler. Emretti, kavutu çorba yaptılar. Resulallah (s.a.v.) yedi, biz de yedik. Daha sonra da akşam namazına kalktı, mazmaza yaptı, biz de mazmaza yaptık, sonra da abdestini tazelemeden namazı kıldırdı.[22]

21. Abdullah b. Hudeyr oğlu Rebîâ der ki: Hz. Ömer'le birlikte akşam yemeği yedim, yemekten sonra namazı kıldı, yeniden ab-dest almadı.

22. Eban b. Osman der ki: Osman b. AfFan (r.a.) ekmek ve et yedikten sonra mazmaza yaptı (ağzını yıkadı), ellerini yıkadı ve elleriyle yüzünü sıvazladı. Daha sonra da namaz kıldı, fakat yeniden abdest almadı.
îmam Malik'e Ali b. Ebî Talib ve Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın ateşte pişen şeyi yedikten sonra yeniden abdest almadıkları rivayet olundu.[23]

23. Yahya b. Said, Abdullah b. Amar b. Rebîâ'ya:
«— Bir adam namaz kılmak için abdest aldıktan sonra ateşte pişen bir yemeği yese tekrar abdest alması gerekir mi?» diye sordu.
Abdullah da:
«— Babamı gördüm, abdest aldıktan sonra ateşte pişen yemeği yiyor, tekrar abdest almıyordu.» diye cevap verdi.[24]

24. Câbir b. Abdullah (r.a.) el-Ensârî der ki: Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.)'ı gördüm. Et yedikten sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı.[25]

25. Muhammed b. el-Munkedir (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) yemeğe davet edilmişti. Kendisine et ve ekmek getirildi. Bunlardan yedikten sonra abdest aldı, namaz kıldı. Daha sonra yemeğin kalan kısmını getirdiler, ondan yedikten sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı.[26]

26. Abdurrahman b. Yezid el-Ensârî anlatıyor: Enes b. Malik, Irak'tan gelmişti. Ebu Talha ve Ubey b. KâTa yanına gittiler, Enes onlara ateşte pişmiş yemek çıkardı, yediler. Yemekten sonra Enes kalkıp abdest alınca, Ebû Talha ve Übey b. Kâ*b: «Bu da ne Enes? Yoksa Iraklıların âdeti mi?»[27] deyince, Enes: «Keşke yapmasay-dım,» dedi. Ebû Talha ve Ubey b. Kâ*b kalktılar, yeniden abdest almadan namaz kıldılar.

6. Abdestle İlgili Diğer Hadisler

27. Urve (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'a: îstincâyı sorduklarında: «Üç taş bulamaz mısınız?» diye cevap verdi.[28]

28. Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) mezarlığa gittiğinde «Esselâmü aleyküm ey mezarlıkta yatan mü'min-ler! Allah dilerse biz de sizlere kavuşacağız.» dedi[29]ve devamla «kardeşlerimizi görmeyi çok isterdim,»
«—Ya Resulallah! Biz kardeşlerin değil miyiz?» dediler. Kesû-lah:
«—Hayır, sizler aynı zamanda ashâbımsınız. Kardeşle-m henüz gelmediler. Ben onları (ahirette) havz'ın başın-ı bekliyeceğim.» buyurdu. Ashab-ı Kiram:
«— Ya Resulallah, ümmetinden senden sonra gelecekleri na-1 tanıyacaksın?» deyince:
«—Söyleyin! Bir adamın siyah atlat arasında alnı ve Üç yağı beyaz bir atı olsa onu tanımaz mı?» dedi. Onlar:
«—Evet Ya Resulallah!» diye cevap verdiler. Hz. Peygamber: İşte onlar, Kıyamet gününde dünyada iken aldıkları ab-lestlerden dolayı alınları nur gibi parlayarak gelirler. Ben lana önceden gidip kendilerini Havz'ın başında bekleyeceğim. O kimseler Havz'ımdan sahipsiz develer gibi kovulmazlar. Onlara «Hey! Gelin, gelin, gelin!» diye seslenirim. O sırada «Bunlar senden sonra dinlerinde çok şey değiştirdiler.[30] denilir. Ben de; «Öyleyse benden uzak olsunlar! Uzak olsunlar! Uzak olsunlarl..» derim» buyurdu.[31]

29. Hz.Osman'ın azatlısı Hümran anlatıyor: Osman b. Affan (r.a.) sekide oturuyordu. O sırada müezzin gelip, fcrindi namazı vaktinin geldiğini haber verince, hemen su istedi, abdest aldı.
Sonra: «Vallahi size bir hadis söyleyeceğim, eğer Aiıan m « da olmasa[32] söylemezdim.» dedi. Daha sonra şöyle devam etti: «Resûlullah (s.a.v.)'ı işittim» buyurdular ki: «Her kim azalarını iyice yıkayarak abdest alır» namaz kılarsa, o namazı ile sonraki kılacağı namazı arasında işlediği günahları mutlaka affolunur.»
îmam Malik der ki: Hz. Osman'ın kasdettiği ayet şudur sanırım: «Günün iki tarafında ve gecenin ilk saatlerinde namazı hakkıyle kılın. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu düşünenlere bir öğüttür.» (Hud, U/114).[33]

30. Abdullah el-Sunabihi (r.a.)1 den: Kesûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Mü'min bir kimse abdest alırken mazmaza edince (ağzını yıkayınca) ağzından günahları çıkar. Burnunu yıkayınca da burnundan günahları çıkar. Yüzünü yıkayınca, yüzünden ve hatta gözkapaklarının altından günahları çıkar. Ellerini yıkadığı vakit ellerinden günahları dökülür.
çiKar. Başını mesh edince başından, hatta kulaklarından günahları çıkar. Ayaklarını yıkayınca da ayaklarından, hatta ayak tırnaklarının altından günahları çıkar. Daha sonra mescide gidip namaz kılışı ecrini ve günahların affını arttırır.»

31. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Bir müslüman -yahut bir mü'min- abdest alırken yüzünü yıkayınca yüzünden akan su ile beraber (veya suyun son damlası ile) gözleri ile işlediği (namahremlere baktığı) bütün günahları dökülür. Ellerini yıkadığı zaman, elleri ile işlemiş olduğu günahları su ile beraber (diğer bir rivayette suyun son damlası ile) ellerinden dökülür. Ayaklarını yıkayınca, ayaklan ile giderek işlediği günahları su ile beraber veya suyun son damlası ile çıkar. Böylece bütün günahlarından temizlenmiş olur.»34

32. Enes b. Malik (r.a.) der ki: Bir gün ikindi namazı yaklaşmıştı, insanlar abdest almak için su arıyorlar, bulamıyorlardı. O sırada Resûlullah'a bir kapta su getirdiler. Hz. Peygamber elini kabın içine koydu, sonra ashabına o kaptan abdest almalarını emretti. Enes der ki: Suyu görüyordum, Resulü Ekrem'in parmak -
larınm arasından kaynıyordu. Bütün insanlar ondan abdest aldılar.[34]

33. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra namaza çıkarsa (mescide gidinceye kadar), o kimse namazda sayılır. Her iki adımının biriyle bir sevap kazanır, diğeriyle bir günahı affolur. Sizden herhangi biriniz kamet edildiğini işitince koşmasın. Çünkü en çok sevap kazanan, evi camiden en uzak olanmızdır.
Dinleyenler:
«— Niçin Ey Ebû Hüreyre?» deyince, Ebû Hüreyre (r.a.); «daha çok adım atıldığı için»,[35] diye cevap verdi.[36]

34. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. el-Müseyyeb'e büyük abdestten sonra su ile taharetlenmenin hükmü sorulunca: «O, ancak kadınların taharetlenmesidir.» diye cevap verdi.[37]

35. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «Köpek herhangi birinizin kabından su içer veya bir şey yerse, o kabı yedi kez yıkasın» buyurdu.[38]

36. imam Malik'e şu hadis rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Doğru ve dürüst yaşayın. Her şeyi yapamazsınız. İyi ve yararlı ameller işleyin. Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdesti ancak kâmil mü'min muhafaza edebilir.*[39]

7. Başı Ve Kulakları Mesh Etmek

37. Nafi der ki: Abdullah b.Ömer (r.a.) iki parmağını ıslatır, kulaklarım mesh ederdi.

38. imam Malik'e rivayet edilen hadiste, Cabir b. Abdullah el-Ensari (r.a.)'ye:
«— Sangın üzerine mesh edilir mi?» diye sorduklarında, Cabir; «— Su ile saçlar mesh edilmeden, caiz olmaz.» diye cevap verdi.

39. Hişam b. Urve der ki: Ebû Urve b. Zübeyr sarığını çıkarır, başını mesh ederdi.

40. Nafi[40] der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'in hanımı —Ebû
Ubeyd'in kızı— Safiye'yi baş örtüsünü çıkarıp su ile başını mesh ederken gördüm.
îmam Malik'e, «Sarığın ve baş örtüsünün üzerine mesh edilir mi? diye sorulduğunda: «Erkeğin sarığının üzerine, kadının başörtüsünün üzerine mesh etmeleri caiz olmaz. Başlarının üzerine mesh etsinler» diye cevap verdi.
tmam Malik'e, abdest alan bir kimsenin başım mesh etmeyi unutur da abdest azalan kuruduktan sonra hatırlarsa ne yapması gerektiğini sorduklarında: «Başını mesh etmelidir. Başını mesh etmeden namaz kılmışsa o namazı iade etmelidir.» diye cevap ver-oı.

8. Ayağa Giyilen Mestlerin Üzerine Mesh Etmek

41. Mugîra b. Şu*be (r.a.) anlatıyor: Tebuk Savaşında Resûlul-lah (s.a.v.) abdest bozmak için gitti. Ben de abdest suyunu hazırladım. Gelince ellerine su döktüm, yüzünü yıkadı. Kollarını yıkamak için cübbesinin kollarını sıvamak istedi. Dar olduğu için kollarını sıvayamayınca, ellerini cübbenin kollarından çıkardı. Kollarını dirseklerine kadar yıkadı. Sonra başına ve ayağındaki mestlerin üzerine mesh etti. Resûlullah (s.a.v.) namaz kılmaya geldiğinde, Abdurrahman b. Avf cemaate imam olmuş, namazın bir rek'atini kıîdırmıştı. Resulü Ekrem kalan bir rek'atini cemaatle kıldı. Abdurrahman selâm verince, cemaat telâşlandı.
Resûlullah (s.a.v.) namazı bitirdikten sonra ashabına dönerek: «İyi yaptınız,» dedi.[41]

42. Nafi ve Abdullah b, Dinar rivayet ettiler. Hz. Ömer'in oğlu .bdullah (r.a.) Küfe valisi Sa'd b. Ebi Vakkas'ın yanma gitti, .bdullah, Sa'd'ın mestlerinin üzerine mesh ettiğini görünce bunu oş görmedi. Bunun üzerine Sa'd, Abdullah'a: «Baban Ömer'in yama gidince ona sor» dedi. Abdullah, Medine'ye gitti. Fakat mest-;rin üzerine mesh etmenin hükmünü sormayı unuttu. Bilahare Üf valisi Sa'd, Medine'ye geldiğinde Abdullah'a:
Babana sordun mu?» dedi. Abdullah: «—Hayır,» dedi.
Bunun üzerine Abdullah babasına sorunca, Ömer (r.a.): «— Abdestli iken mestlerini giydikten sonra (tekrar abdest irken) onların üzerine mesh et» dedi. Abdullah:
«—Abdest bozduktan sonra da mı?» deyince, Ömer: «— Evet, abdest bozduktan sonra da,» dedi.[42]

43. Nafî'den: Abdullah b. Ömer pazarda idi. Ufak ş[43]u döktük-ı sonra abdest aldı, yüzünü yıkadı, kollarını dirseklerine kadar adı ve başını mesh etti. Daha sonra camiye gitti. Kendisini ıaze namazını kıldırmak için çağırdılar, mestlerinin üzerine sh ettikten sonra cenaze namazını kıldırdı.[44]

44. Rukayş oğlu Abdurrahman oğlu Saîd anlatıyor: Enes b. Malik'i Küba'ya geldiğinde gördüm. Küçük abdestini bozdu. Daha sonra abdest alması için su getirdiler. Abdest aldı: Yüzünü yıkadı, dirseklerine kadar kollarım yıkadı, başına ve mestlerinin üzerine mesh etti. Sonra da mescide girdi, namazı kıldı.
Yahya der ki: imam Malik'e sordular:
«— Bir adam abdest aldıktan sonra abdest bozup mestlerini çıkarsa tekrar giyse yeniden abdest alırken onların üzerine mesh edebilir mi?» dediler.
İmam Malik:
«—Mestlerini çıkarsın, ayaklarını yıkasın. Ancak ayaklarını yıkayarak abdest aldıktan sonra mestlerini giyen kim.se onların üzerine mesh edebilir. Abdest alırken ayaklarını yıkamadan mestlerini giyen kimse mesh edemez.» dedi.
Yine îmam Malik'e: «Bir adam abdest alır, ayaklarına giydiği mestlerinin üzerine mesh etmeyi unutur, namazı kıldıktan sonra hatırlarsa ne yapmalıdır?» diye sordular. îmam Malik: «Mestlerin üzerine mesh etsin, namazı iade etsin. Abdesti iade etmez» dedi.
îmam Malik'e sordularr Bir adam ayaklarını yıkayıp mestlerini giyse daha sonra abdest alırken ne yapmalıdır? îmam Malik: «Mestlerini çıkarsın, abdest alsın ve ayaklarını yıkasın,» dedi.[45]

9. Mestlerin Üzerine Nasıl Mesh Edilir?

45. Hişam b. Urve der ki: Babamı, mestlerin üzerine mesh ederken gördüm, mestlerinin üzerini mesh ediyordu, içini mesh etmiyordu.
îmam Malik, îbn Şihâb'e: «Mestler üzerine nasıl mesh edilir?» diye sorunca, îbn Şihâb bir elini mestin altına soktu, öbür eliyle mestin üzerini mesh etti.
îmam Malik der ki: «îbn Şihâb'dan işittiğim görüş bu hususta en çok hoşuma gidenidir.»[46]

10. Burun Kanaması

46. Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'in namazda burnu canayınca gider yeniden abdest alır, gelir sonra-konuşmadan-ıamazı tamamlardı.[47]

47. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdullah b. Abbas (r.a.) namazda burnu kanayınca namazdan çıkar, kanını yıkadıktan sonra dönüp namazını tamamlardı.[48]

48. Abdullah b. Kuseyt el-Leysi oğlu Yezid anlatıyor: Said b. el-Müseyyeb namaz kılarken burnu kanadı, hemen Resulü Ekrem'in zevcesi Ümmü Seleme'nin odasına gitti, getirilen su ile abdest aldıktan sonra döndü namazım kaldığı yerden tamamladı.[49]

11. Burun Kanamasında Yapılacak İş

49. Abdurrahrnan b. Harmele el-Eslemî der ki: Said b. el-Müseyyeb'i gördüm, burnu kanıyordu. Çıkan kan parmaklarım kırmızılaştırıyor, daha sonra da abdest almadan namaz kılıyordu.[50]

50. Abdurrahman b. el-Mücebber der ki: Abdullah oğlu Salim'i burnundan kan akarken gördüm, hatta kan parmaklarını kırmızıya boyuyordu. Burnunu oğuşturuyor, daha sonra da abdest almadan namaz kılıyordu.[51]

12. Yarasından Veya Burnundan Akan Kanı Durmayan Kimsenin Yapacağı İş

51. Mahreme oğlu el-Misver anlatıyor: Vurulduğu gece Hz. Ömer'in yanına gittim, onu sabah namazına kaldırdım. Uyanınca Hz. Ömer (r.a.): «Evet, namazı terkeden kimsenin islâm'dan nasibi yoktur» dedi ve yarasından kanlar akarak namazını kıldı.

52. Yahya b. Saîd der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e «Burnu kana-yıp da kan kesilmeyen kimse hakkında görüşün nedir?» denildiğinde Saîd, başı ile ima ederek (çok hafif öne eğilerek) «Namazım kılmasını uygun görüyorum» dedi.
imam Malik: «Bu hususta işittiğim görüşlerin en güzeli budur,» dedi.

13. Kendisinden «Mezi»[52] Akan Kimsenin Abdest Almakla Yetinmesi

53. El-Mikdad b. el-Esved şöyle anlattı: Ali b. Ebi Taîib (r.a.), zevcesine yaklaşınca kendisinden «mezi» akan bir kimsenin ne yapması gerektiğini Resûluilah (s.a.v.)'a sormamı emretti ve: «Resûlullah (s.a.v.)'ın kızı (Fatıma) zevcem olduğu için ona ben sormaya utanıyorum,» dedi. Bunu Resulü Ekrem (s.a.vje sorduğumda: «Sizden kim böyle bir şeyin farkında olursa, cinsî organını yıkasın, namaz ab desti gibi abdest alsın,» buyurdu."[53]

54. Zeyd babası Eslem'den şöyle dediğini nakletmiştir: Ömer el-Hattab (r.a.): «(Bazan kendimden) -boncuk yuvarlanır gibi- mezi aktığını hissediyorum, sizden kim böyle bir şeyin farkında olursa cinsî organını yıkasın, namaz abdesti gibi abdest alsın,» dedi.[54]

55. Abdullah b. Ayyaş'ın azatlısı Cündüb'den: Abdullah b. Ömer'e meziyi sordum. «Mezi geldiği zaman cinsî organım yıka. Namaz abdesti gibi abdest al.» dedi.

14. Mezi (Sızıntı Zannı) İle Abdest Almama İzni

56. Saîd b. el-Müseyyeb'den: «Namaz kılarken yaşlık hissediyorum, böyle hallerde namazı bozayım mı?» diye soran bir adama: «Bacağımın üzerine aksa bile namazımı bitirene kadar hiçbir şey yapmam.» diye cevap verdi.[55]

57. Zübeyd oğlu es-Salt der ki: Süleyman b. Yesar'a, aktığım hissettiğim ıslaklığı sorduğumda: «Elbisenin altına biraz su serp ve onu unut (içinden vesveseyi at)» diye cevap verdi.
.

15. Cinsî Organa Dokununca Abdestin Bozulması

58. Urve b. ez-Zübeyr anlatıyor: Mervan b. el-Hakem'in yanına girdim. Onunla abdesti bozan şeyleri konuştuk. Bu arada Mervan:
«— Cinsî organına dokunanın abdesti bozulur» deyince:
«— Bunu bilmiyorum» dedim. Mervan: «Bunu bana Safvan'ın kızı Büsre söyledi. O da, Resûlullah (s.a.v.)'m: «Herhangi biriniz cinsî organına dokunursa abdest alsın,» buyururken duymuş,» dedi.[56]

59. Sa'd b. Vakkas'ın oğlu Mus'ab anlatıyor: Babam Sa'd'e mushafi tutuyordum. Bir ara kaşındım. Bunu gören Sa'd (r.a.): «Yoksa cinsî uzvuna mı dokundun?» dedi. Ben de:
«— Evet» dedim. Bunun üzerine Sa'd: «Kalk abdest al,» dedi. Ben de kalktım abdest alıp geldim.

60. Nafi'den Abdullah b. Ömer in «Sizden biri cinsî uzvuna dokunduğunda abdest alması (abdestini yenilemesi) vacip olur.» dediğini rivayet etti.

61. Hişam babası Urve'den şöyle rivayet etti: Urve: «Kim cinsî uzvuna dokunursa, abdest alması vacip olur,» dedi.

62. Salim şöyle dedi: Babam Abdullah b. Ömer (r.a.)'i gusul ettikten sonra abdest aldığını görünce ona:
«— Gusül, abdest yerine geçmez mi?» dedim.
«— Evet, geçer, ama bazen cinsî uzvuma dokunuyorum da, o zaman abdest alıyorum.» dedi.[57]

63. Salim b. Abdullah şöyle anlattı: Bir yolculukta babam Abdullah b. Ömer (r.a.)'le beraberdim. Bir gün güneş doğduktan sonra abdest alıp namaz kıldığını görünce ona:
«— Böyle bir zamanda namaz kılmazdın?» dedim. O da: «Sabah namazı için abdest aldıktan sonra cinsî uzvuma dokunmuştum. Daha sonra yeniden abdest almayı unuttum, (namazı kıldım). İşte şimdi abdest aldım, namazı tekrar kıldım.» dedi.[58]

16. Karısını Öpen Kimsenin Abdest Alması

64. öaiım, babası Abdullah b, Ömer (r.a.)'den rivayet eder, Abdullah (r.a.) şöyle derdi: «Erkeğin hanımını Öpmesi ve eliyle ona dokunması (mulâmese)[59] den sayılır. Bu yüzden kim hanımını öper, yahut eliyle ona dokunursa abdest alması gerekir.»

65. Abdullah b. Mes'ud (r.a.): «Erkeğin karısını öpmesi abdesti bozar» derdi.

66. îbn Şıhab şöyle derdi: Erkeğin karısını öpmesi abdesti bozar. Nâfi der ki: imam Malik: «Bu, duyduğumun en güzelidir,» derdi.

17. Cünüplükten Dolayı Gusletmek

67. Mü'minlerin anası Âişe (r.a.), Hz. Peygamber'in gusul edişini anlatıyor: «Resûlullah (s.a.v.) cünüplükten dolayı gusul ederken, önce ellerini yıkar, namaz abdesti gibi abdest aldıktan sonra parmaklan ile saçlarının köküne suyu iyice yedirirdi. Daha sonra başına üç defa su döker, sonra da su dökerek bütün vücudunu yıkardı.»[60]

68. Aişe (r.a,): «ResûluİIah (s.a.v.) bir «farak» dolusu su ile gusul ederdi.» dedi.[61]

kullanmayın» buyurmuştur.
Bir «farak», üç *sa'»dır. Bir sa' ise takriben üç buçuk kilodur. Burada anlatılmak istenen, suyun az

69. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer cünüp olduktan sonra gusledeceği zaman önce sağ eline su döker ellerini yıkar, sonra tenasül uzvunu yıkardı. Ağzına ve burnuna su verdikten sonra, suyu gözlerine serperek yüzünü yıkar, sonra sağ, sonra da sol kolunu yıkardı. Başını yıkadıktan sonra da üzerine suyu dökerek bütün vücudunu yıkardı.

70. imam Malik'e nakledildiğine göre Aişe (r.a.)'ye kadınların nasıl gusul edecekleri sorulduğunda: «Başına üç kez su döker ve elleriyle saçlarının dibini iyice ovalar» dedi.[62]

18. Cinsi Münasebette Gusülün Vacip Oluşu

.

71. Said b. el-Müseyyeb şöyle rivayet etti: Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan ve Âişe (r.a.): «(Cinsi münasebette) erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının organına girince gusul vacip olur» derlerdi.[63]

72. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf der ki: Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Âişe (r.a.)'den guslü gerektiren şeyi sordum, şöyle cevap verdi: «Senin halin neye benzer biliyor musun, ey Ebû Seleme! Civciv misalidir. Tavukların sesini işitir; o da onlarla birlikte seslenir. Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı, kadının cinsî organına girince gusül vacip olur.»[64]

73. Saîd b.el-Müseyyeb'den: Ebû Musa el-Eş'arî, Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Âişe (r.a.)'ye giderek ona:
«— Resûlullah (s.a.v.)'ın ashabının bir mesele hususunda ihtilaf etmeleri bana ağır geliyor. Onu sana sormaya da çekiniyo-rum.» dedi. O da:
«— Nedir o mesele? (Çekinme) annene sorabileceğin şeyleri bana da sor» deyince: «insan zevcesi ile cinsî münasebette bulunurken bazan halsizleşiyor, ama boşatamıyor?» dedim. Bunun üzerine:
«— Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının cinsî organına girince (boşalma olmasa da) gusul vacip olur.» dedi. Ben de: «Bunu artık senden sonra kimseye sormayacağım.» dedim.[65]

74. Osman b. AfFan'm azatlısı Abdullah b. Ka*b anlatıyor: Lebîd el-Ensârî'nin oğlu Mahmud, Zeyd b. Sabit'e sordu:
«— însan eşiyle birleşirken halsizleşiyor, gevşiyor, boşalamı-yor? (Gusul gerekir mi?)» deyince, Zeyd (r.a.):
«— Gusl eder,» dedi. Mahmud:
«— Ubey b. Kala, (bu hallerde) gusül gerekmez görüşünde idi.» deyince, Zeyd: «Ubey b. KaİD, ölmeden Önce bu görüşünden döndü.» dedi.[66]

75. Nafî der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının cinsî organına girince gusül vacip olur,» derdi.[67]

19. Cünüp Kimsenin Gusül Etmeden Önce Uyumak Veya Yemek İstediği Vakit Abdest Alması

76. Abdullah b. Ömer der ki, babam Ömer b. el-Hattab Resû-lullah (s.a.v.)'e gece cünüp olduğunu söyledi. O da: «Cinsî uzvunu yıkayıp abdest aldıktan sonra uyu.» buyur[68]

77. Hişam'ın babası Urve, Âişe'nin (r.a.) şöyle söylediğini rivayet etti: «Sizden kim zevcesiyle münasebette bulunduktan sonra gusul yapmadan uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest almadan uyumasın.»[69]

78. Nâfi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) cünüp iken uyumak yahut yemek yemek istediğinde yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını yıkar, başım mesh eder, sonra yemek yer yahut uyurdu.

20. Cünüp Olduğunun Farkında Olmayarak Namaz Kılan Kimsenin, Namazı İade Etmesi Ve Elbiselerini Yıkaması

79. Atâ b. Yesâr şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) bir namazda tekbir aldıktan sonra, eliyle —bekleyin— işareti vererek gitti, biraz sonra üzerinde, (yıkandığını gösteren) su belirtileri olarak geldi.[70]

80. Zübeyd b. Salt anlatıyor: Ömer b. el-Hattab ile «Cüruf e»[71] gitmiştim. Elbisesine baktı, ihtilam (rüyada boşalma) olduğunu anladı. Yıkanmadan da namaz kılmıştı. Bunun üzerine Ömer: «Vallahi ihtilam olmuşum, farkında olmamışım. Gusul etmeden de namaz kıldım.» dedi. Hemen gusul etti, elbisesinde gördüğü meniyi yıkadı, görmediği yerine de su serpti. Güneş biraz yükseldikten sonra ezan okudu, yahut kaamet etti. Namazı tekrar kıldı.

81. Süleyman b. Yesâr anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.) (cemaata sabah namazını kıldırdıktan sonra) Cüruf teki arazisine gitti. Orada elbisesinde meni görünce: «İnsanların idaresini üzerime aldığımdan beri sık sık ihtilam oluyorum.» dedi, hemen gusletti. Elbisesine bulaşan meniyi yıkadı ve güneş doğduktan sonra namazı iade etti.

82. Süleyman b. Yesar'dan: Ömer b. Hattab cemaate sabah namazım kıldırdı. Sonra vakit kaybetmeden Cüruf daki arazisine gitti. Orada, elbisesine baktığında, ihtilâm olduğunu anladı ve: «Et yediğimiz zaman, damarlar gevşiyor.» dedi. Hemen gusletti. Elbisesindeki pisliği yıkadı. Namazını iade etti (yeniden kıldı),[72]

83. Hâtib oğlu Abdurrahman'm oğlu Yahya anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.) ile beraber Umreye gidiyordum. Kafilede Amr b. As da vardı. Hz. Ömer bir müddet gittikten sonra konakladığı yerde ihtilam olmuş, sabah da yaklaşmıştı. Kafilede yıkanmak için su bulamadı. Hemen yola çıktı. Suya varınca elbisesindeki meniyi yıkamaya koyuldu. Ortalık ağarmıştı. Bunu gören Amr, Ömer'e:
«— Yanımızda fazla elbise var. Elbiseni değiştir de yıkarsın.» deyince, Ömer:
«— Yazıklar olsun sana ey Amr! Sen yedek elbise bulabiliyorsun ama herkes bulabilir mi? Eğer ben dediğini yapar da elbisemi değiştirirsem âdet olur. Öyle yapmadan elbisemde bulaşık gördüğüm yeri yıkar, görmediğim yere su serperim.» dedi.
İmam Malik rüyasında ihtilâm olduğunu hatırlamayan, elbisesinde meni gören ve ne zaman olduğunu da bilemeyen kimse hakkında der ki: «Son uykusunda ihtilâm olmuş gibi gusletsin, uyandıktan sonra namaz kılmışsa, (guslettikten sonra) namazını iade etsin. Çünkü insan bazen ihtilâm olur, meni göremez, bazen meni görür, ihtilâm olduğunun farkında olamaz. Elbisesinde meni gören kimseye gördüğü vakit gusül vacip olur. Zira Hz. Ömer (r.a.) son uykudan sonraki namazı iade etmiş, ondan önceki namazları iade etmemiştir.»

21.Kadınların Da Erkekler Gibi İhtilam Oldukları Vakit Gusul Etmeleri Hakkında

84. Urve b. Zübeyr'den: Ümmü Süleym, Resûlullah'a:
«— Kadınlar da erkekler gibi rüyalarında ihtilâm olduklarını görüyorlar, gusletmeleri gerekir mi?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet, gusletsin» buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe, Ümmü Süleym'e:
«— Ne diyorsun, kadın hiç onu (menisini) görebilir mi?» dedi.
Resûlullah (s.a.v.) de Aişe'ye:
«— Allah hayrını versin (o zaman) çocuk anasına nasıl benziyor?» buyurdu.[73]

85. Resûlullah'ın zevcesi Ümmü Seleme anlatıyor: Ebu Talha el-Ensârı nin zevcesi Ümmü Süleym, Resûlullah'ın huzuruna gelerek:
«— Ya Resulallah! Allah gerçeği öğrenme hususunda utanmayı emretmez. Kadın da ihtilâm olursa gusül etmesi gerekir mi?» diye sorunca, Resûlullah (s.a.v.):
«— Evet, suyu (meniyi) gördüğü vakit» buyurdu.[74]

22. Cünüplükten Dolayı Gusl Etmek

86. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Aybaşı halinde yahut cünüp değilse, kadının başkasından artık su ile gusül etmesinde beis yoktur.» derdi.

87. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) cünüpken terler, sonra aynı elbise ile namaz kılardı.

88. Nafi'den : Abdullah b.Ömer'in cariyeleri aybaşı halinde iken onun ayaklarını yıkar ve seccadesini verirlerdi.
İmam Malik: «Araâagusul etmeden iki cariyesi ile birleşmesi caizdir. Hür kadınlara gelince, bir zevcesi ile birleşme yapan adamın gusül etmeden diğer zevcesi ile birleşme yapması mekruhtur, ama bir cariyesi ile birleşme edip cünüp iken diğer cariyesi ile birleşmesi caizdir.» diye cevap verdi.
îmam Malik'e «Cünüp olan bir adama yıkanması için su getirseler, o da, cünüp olduğunu unutup —sıcaklığını anlamak için

— parmağım suya soksa ne lâzım gelir?» diye sorduklarında: «Parmağına bir şey bulaşmamışsa (temizse), suyu kirletmez» diye cevap verdi.

23. Teyemmüm

89. Mü'minlerin anası Hz. Aişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber bir sefere çıkmıştık. Beydâ'ya[75] yahut Zatül-Ceyş'e varınca kolyem koptu, düştü. Resûlullah kolyemi aramak için orada konakladı, ashab da onunla konakladı. Orada su yoktu. Yanlarında da su yoktu. Ashap, Ebû Bekir es-Sıddık'a gelerek:
«— Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Susuz yerde Resûlul-lah'ı ve ashabı durdurdu, yanlarında su da yok,» dediler. Aişe der ki: Resûlullah başını dizime koymuş uyumuştu, o sırada Ebû Bekir (r.a.) gelerek:
«— Resûlullah'ı ve ashabı susuz yerde durdurdun. Yanlarında su da yok,» diye darıldı ve bana çıkıştı, eliyle böğrüme vurmaya başladı. Resûlullah'm başı dizimde olduğu için kımıldayamadım. Susuz yerde Resûlullah sabaha kadar uyudu. Bu sırada Allahu Teâlâ teyemmüm ayetini indirdi, bunun üzerine Üseyd îbn Hudayr:
«—Bu ilk bereketiniz (iyiliğe yol açışınız) değil, ey Ebû Bekir ailesi.» dedi.
Bindiğim deveyi kaldırdığımda kolyeyi altında bulduk.[76]
îmam Malik'e: «Teyemmüm edip namazım kılan bir adam diğer namaz vakti geldiğinde tekrar teyemmüm eder mi?» diye sorduklarında: «Her namaz için teyemmüm eder, çünkü her namaz için su araması gerekir, su arar da bulamazsa teyemmüm eder» diye cevap verdi.[77]
Yine îmam Malik'e: «Teyemmüm eden bir adamın abdestli olan arkadaşlarına imamlık etmesi caiz olur mu?» diye sorduklarında:
«— îmamlık yapabilir, ancak başkasının yapması daha evlâdır. Onun da imamlık yapmasında bir beis görmüyorum.» dedi.
Yahya der ki: «Suyu bulamayıp teyemmüm eden bir adam tekbir alıp namaza dursa, o sırada yanında su olan bir adam gözükse ne yapar?» diye îmam Malik'e sorduklarında: «Namazını bozmaz. Aynı teyemmümle (durduğu) namazını tamamlar, ondan sonraki namazları için abdest alır,» dedi.[78]
îmam Malik der ki: Namaza kalkan abdest almak için su bulamaz da teyemmüm ederse Allah'a itaat etmiş olur. Su ile abdest alan ondan daha temiz sayılmaz., namazı da onunkinde daha tam değildir. Çünkü abdest de teyemmüm de emrolunmuştur. Her ikisi de Allah'ın emrini yapmışlardır. Su bulup abdest alan da namaza girmeden önce su bulamayıp teyemmüm eden de Allah'ın emrine göre amel etmişlerdir.
îmam Malik der ki: Teyemmüm ile namaz kılmak caiz olan bir yerde su bulamayan cünüp kimse teyemmüm eder, Kur'an'dan hizbini[79] okur ve nafile namazlarını kılar.

24.Teyemmümün Yapılışı

90. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer'le beraber Cüruf den[80] geliyorduk, Mirbed'e ulaşınca Abdullah (binitinden) indi, yerde teyemmüm etti, yüzünü ve dirseklerine kadar iki kolunu meshet-ti, sonra namazı kıldı.[81]
»ı. iNâti der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) teyemmüm ederken dirseklerine kadar mesh ederdi,
îmam Malik'e:
«— Teyemmüm nasıl yapılır ve nereye kadar meshedilir?» diye soruldu. O da:
«Ellerini bir kez yüzü için yere vurur yüzünü mesheder, binkez de kolları için vurur kollarını dirseklerine kadar mesheder,» diye cevap verdi

25. Cünüp Kimsenin Teyemmüm Etmesi

92. Abdurrahman b. Harmele'den: Bir adam Saîd b. Müsey-yeb'e:
«— Cünüp olan bir kimse teyemmüm ettikten sonra suya kavuşursa ne yapar?» diye sordu. Saîd de:
«— Suya kavuştuğu vakit, sonraki namazları için gusletmesi gerekir» dedi.[82]
îmam Malik, seferde ihtilâm olup, abdest alacak kadar sudan başka suyu olmayan, suya kavuşuncaya kadar da susamayacak adam hakkında şöyle der: «O su ile avret mahallini ve meni dokunan yerleri yıkar, sonra Allah'ın emrettiği gibi temiz yerde teyemmüm eder»
îmam Malik'e sordular: «Cünüp olan bir adam teyemmüm etmek istese de çorak topraktan başka toprak bulamazsa çorak toprakla teyemmüm eder mi ve orada namaz kılması mekruh olur mu?»
îmam Malik: «Çorak yerde namaz kılınır ve orada teyemmüm edilir. Çünkü Allahu Teâlâ:
«— Temiz yeryüzünden teyemmüm edin»[83] buyurdu. Çorak olsun veya olmasın temiz olan her yerde teyemmüm edebilir.»

26. Aybaşı Olan Karısına Kocasının Yapabileceği Şeyler

93. Zeyd b. Eslem'den: Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'e:
«—Zevcem aybaşı iken bana onun nesi helâl olur?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) da: «Etekliğini bağlasın (donunun uçkurunu bağlasın, yahut külotunu giysin), yukarısı ile istediğini yaparsın» buyurdu.[84]

94. Rabia b. Ebî Abdurrahman'dan: Resûlullah (s.a.v,) ile yatakta yatarken —üzerinde sadece elbisesi vardı— Hz. Aişe

birden kalkınca Resûlullah (s.a.v.) ona:
«— Neyin var, galiba aybaşı oldun,» dedi. Aişe (r.a.) da:
«— Evet,» deyince Resûlullah (s.a.v.):
«— Etekliğini (izarını) giyin, yatağına gir.» buyurdu.[85]

95. Nâfi şöyle anlattı: Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer (r.a.) Nâfî'i, Âişe'ye göndererek ona:
«¦— insan aybaşı olan zevcesiyle kucaklaşabilir mi?» diye sormasını söyledi. Nâfî sorunca, Aişe (r.a.): «Belden aşağısına etekliğini giysin, sonra isterse onunla kucaklaşsın.» dedi.[86]

96. îmanı Malik rivayet eder: Salim b. Abdullah ve Süleyman b. Yesar'dan: «Hayızdan temizlenen kadın gusletmeden kocası onunla cinsî münasebette bulunabilir mi?» diye sorulduğunda:
«— Hayır, gusül edinceye kadar bu iş yapılamaz.» dediler.[87]

27. Hayızdan Temizlenmek

97. Mü'minlerin anası Hz. Âişe'nin azatlısı Ümmü Alkame anlatıyor: Kadınlar sarımtırak hayız kanı ve pamuğu kutuya koyar Hz. Aişe'ye gönderirler ve ona:
«— Artık namaz kılabilir miyiz?» diye sorarlar, Âişe de onlara:
«— Acele etmeyin bembeyaz aktığım görünceya kadar bekleyin.» derdi.
Hz. Aişe: «Beyaz görünceye kadar» sözüyle hayızdan temizlenmelerini kastediyor.

98. Abdullah b. Ebî Bekir halasından, o da Zeyd b. Sabitin kızından rivayet eder: «Kadınlar gece yarısı kandil isteyerek hayızdan temizlendiklerine bakarlar, Zeyd'in kızı da bunları kınar ve eskiden kadınlar bunu yapmazdı,» derdi.

99. îmam Malik'e «hayızdan temizlenen kadın, su bulamazsa teyemmüm edebilir mi?» diye sorduklarında: «Evet teyemmüm etsin, Onun hali cünüp kimsenin ki gibidir. Su bulamayınca teyemmüm eder,» dedi.

28. Hamile Kadının Hayız Görmesi

100. imam Malik rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Hz. Aişe (r.a.); Kan gören hamile kadın «Namazı bırakır.» dedi.

101. îmam Malik, îbni Şihab'a hayız kam gören hamile kadının durumu hakkında sordu. O da:
«— Namazı kılmaz.» dedi.
îmam Malik: «Bu, bize göre de böyledir.» dedi.

102. Aışe (r.a.) den: «Ben ay başı iken Resûlullah (s.a.v.)'ın başını tarardım.»[88]

103. Ebû Bekir es-Sıddık'ın kızı Esma (r.a.)'dan: Bir kadın
Resûlullah (s.a.v.)'e:
«— Bizden birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapar?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.)'de:
«— Birinizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa su ile ovalayarak o bölümü yıkasın, sonra bu elbise ile namazı kılsın» buyurdu.

29. İstihaze[89] **Olan Kadının Durumu**

104. Resûlullah (s.a.v.)'m zevcesi Aişe (r.a.) anlattı: Ebû Hubeyş'in kızı Fâtıma:
«— Ya Resulallah (s.a.v.) Temizlenemiyorum (hayız kanım kesilmiyor), namazı bırakayım mı?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:
«—O, damardan gelen normal kandır, hayız kanı değildir. Âdet başlayınca namazı bırak, hayız günlerin bitince kanını yıka, namazı kıl,» buyurdu.[90]

105. Resûl-i Ekrem'in zevcesi Ümmü Seleme anlattı: Resûlullah (s.a.v.)'m zamanında hayız kam kesilmeyen bir kadın vardı. Bunu onun adına Resûlullah (s.a.v.)1 dan sorunca:
«— Bu hastalığa yakalanmadan Önce ayda kaç gün ve kaç gece âdet görüyor idiyse, her ay o kadar namazı bıraksın. O kadar gün geçince gusletsin ve avret yerine bez (pamuk vb.) koysun, sonra namazını kılsın,» buyurdu.[91]

106. Ebû Seleme1 nin kızı Zeynep anlattı: Abdurrahman b. Avf m zevcesi Cahş kızı Zeynep istihaze olduğu (hastalık kanı gördüğü) vakit gusleder» namazını kılardı.

107. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın azatlısı Sümey'den: b. Hakîm ve Zeyd b. Eşlem, Sümey'yi Saîd b. Müseyyeb'den istiha· za olan kadının hükmünü sormak için gönderdiler. Sümey sorunca, Saîd:

«— Adet (aybaşı) günleri bitince gusleder, öbür âdet gününe kadar her namaz vakti için yeniden abdest alır.[92]Eğer kan fazla-laşırsa avret yerine bez koyar» diye cevap verdi.

108. Hişam babası Urve'den naklen rivayet eder: Müstehaza (hastalık kanı gören) yalnız bir defa gusleder. Sonra her namaz vakti için yeniden abdest alır.[93]Îmam Malik der ki: Bize göre müstehaza namaz kılmaya başlayınca kocası onunla münasebette bulunabilir. Lohusa da böyledir. Adet günlerinin en uzun süresini bitirdikten sonra —kan görse de— kocası ile münasebette bulunabilir. Bu durumda o kadın müstehaza hükmündedir.[94]
İmam Malik der ki: Müstehaza hakkında delilimiz, Hişam'ın babasından naklen rivayet ettiği hadistir. Bu hususta işittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.

30. Bebeğin İdrarı

109. Hz. Âişe (r.a,)'den: Resûlullah (s.a.v.)'ın kucağına bir bebek verdiler. Elbisesine çiş yaptı. Hz. Peygamber su istedi ve suyu çişten ıslanan yere serpti.[95]

110. Mıhsan'ın kızı Ümmü Kays'den: Henüz yemek yemeyen çocuğumu Resûlullah (s.a.v.)'a götürdüm. Kucağına oturttu. O da elbisesine çiş yaptı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem su istedi, ıslak yere suyu serpti. Fakat ovalayarak yıkamadı.[96]

31. Ayakta Küçük Abdest Bozmak

111. Yahya b. Saîd (r.a.) anlatıyor: Bir bedevi Mescid-i Neve-vî'ye girdi, küçük su dökmek için eteklerini kaldırdı. Bunu gören cemaat bağırdı, sesler yükselince Resûlullah (s.a.v.):
«— Ona dokunmayın» buyurdu. Onlar da dokunmadılar. Bedevi küçük abdestini yaptıktan sonra Resûlullah (s.a.v.) bir kova su istedi. Bedevinin abdest bozduğu yere döküldü.[97]

112. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer (r.a.)'i ayakta küçük abdest bozarken gördüm.
îmam Malik'e: «Küçük abdestten ve büyük abdestten sonra su ile taharetlenmek hakkında bir eser (rivayet) var mıdır?» diye sorduklarında: «Eskilerden bazılarının büyük abdestten sonra su ile taharetlendiğini işittim. Ben küçük abdestten sonra da su ile taharetlenmeyi uygun görüyorum,* dedi.

32. Misvak Hakkında

113. Ibnü's-Sebbak (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.)'ı bir cuma günü:
«— Ey cemaati müsliminî Allah bu günü bayram kıldı. O halde gusledin. Yanında koku olan kimsenin, onu sürünmesinde sakınca yoktur. Misvak kullanmayı ihmal etmeyin,» buyurdu."[98]

114. Ebû Hüreyre (r.a.)'den. Resûlullah (s.a.v,):
«— Ümmetime zorluk vereceğimden korkmasaydım, mutlaka misvak kullanmalarını emrederdim,» buyurdu.[99]

115. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Ümmetine zorluk çıkacağından korkmasaydı Resûlullah (s.a.v.) her abdest alırken misvak kullanmalarım emrederdi.[100]

---

[1] Buhari, Vudû, 4/38; Müslim, Taharet, 2/18,19; Şeybanî, 5.
Ellerin önce iki defa yıkanması abdest suyuna elleri temiz olarak daldırmak içindir. Ayrıca burada adedin söz konusu olması, el yıkamanın ibadet mak-sadiyle yapıldığını gösterir. Pislikten dolayı yıkamanın adedi yoktur. Pislik temizleninceye kadar yıkanır. (Bâcî Münteka) Abdest organlarını bir defa yıkamak zorunlu, iki defa yeterli, üç defa yıkamak ise efdaldir. Başın meshedilmesine gelince imam Mâlik bu ve benzeri hadislere dayanarak, abdest ayetinde zikredilen başa meshi de umum manasına alarak, başın tamamını mesh etmek farzdır, der. Şafîî imamları «Meshi» mutlak manasına alarak başın cüz'i bir yeri dahi meshedilse caizdir, derler. Hanefi imamları, Hz. Peygamber'in başın ön tarafına (dörtte birine) mes-hettiğini bildiren hadislere bakarak ve âyeti kerimeleri hadislerin ışığında tefsir ederek, başın dörtte birini mesh etmek farzdır, derler. Bütün imamlara göre başın tamamını kaplayarak meshetmek sünnettir.
[2] Buhari, Vudû, 4/26; Müslim, Taharet, 2/20. Ayrıca bkz. Şeybanî, 6,
[3] Buharı, Vudû, 4/25; Müslim, Taharet, 2/22. Ayrıca bkz. Şeybanî, 7.
[4] (4/a) Mazmaza: Ağıza su vermektir. îstinşak: Buruna su vermektir. Bu ikisi,
[5] (4/b) Müslim'de (Taharet, 2/23) mevsûldur.
[6] Şeybanî, 10.
[7] Eğer abdest aldığı yerden ayrılmış, abdest azası kururmışsa, unuttuğu yeri yıkar, yıkadığı yeri tekrar yıkamaz.
[8] Zira mazmaza ve istinşak sünnettir. Terki ile namazı bozulmaz.
[9] Buharı, Vudû, 4/26; Müslim, Taharet, 2/87,88. Ayrıca bkz. Şeybanî, 9. Böyle yapmak iyidir, terkeden günahkâr olmaz.
O zaman bugünkü gibi musluk sistemi yoktu. Genellikle eller bir kap içerisindeki suya batırılarak abdest alınırdı. Bazı durumlarda eller temiz olmayabilir. Hadis-i Şerifle önce ellerin dışarıda yıkanması, sonra kap içerisine batırılarak abdest alınması emredilmiştir ki bu, temizlik için gereklidir.
[10] Yatarak uyuyunca abdesti bozulur demektir. Oturduğu yerde bir yere dayanmadan uyursa abdesti bozulmaz. Bir yere dayanır uyurda dayandığı şey çekilince düşecek gibi olursa yine abdesti bozulur.
[11] Şafîî mezhebinde de hüküm böyledir.
îmam Ebü Hanife, kendince sahih gördüğü hadislere dayanarak, vücuttan çıkan kan ve irinin abdesti bozacağını benimsemiştir.
[12] Yani deniz suyu ile abdest alabilirsiniz. Denizden çıkıp ölen hayvanlar da helâldir, demektir.
[13] Ebu Davud, Daharet, 1/41; Tirmizİ, Taharet, 1/52; Nesaî, Taharet, 1/47; îbn Mace. Taharet, 1/38; Ayrıca bkz Şeybani 46.
[14] Ebu Davud, Taharet, 1/38; tirmizî, Taharet, 1/69; Nesaî, Taharet, 1/54; îbn Mace.Taharet, 1/32, Ayrıca bkz. Şeybanî, 90.
[15] Hz. Ömer (r.a.) bu sözünü, şüphe ve evhamı gidermek için söylese gerektir. Çünkü yapılmış ibadetlerin şüpheye dayalı hale gelmesine yol açılmama-hdır.
[16] Buharî, Vudû, 4/43, Ayrıca bkz. Şeybanî, 45.

Mazini der ki: Abdullah (r.a.) bu sözüyle: Her erkek kendi haremi ile bir arada bir kaptan abdest alırlardı, demek istiyor. Bazı rivayetler bu manadadır. Yoksa namahrem kadınla erkek bir arada abdest alırlardı, demek değildir.
[17] Cariyeden çocuk olunca o cariyeye «Ümmü veled» denir.
[18] Ebu Davud, Taharet, 1/137;Tirmizî, Taharet,lA09; îbn Mace, Taharet,l/79
[19] Hanefi Mezhebine göre, ağız dolusu kusmak abdesti bozar.
[20] Buharı, Vudû, 4/50; Müslim, Hayd, 3/91, Ayrıca bkz. Şeybanî, 30.
[21] Kavut: Kavrulmuş un.
[22] Buhari, Vudu,4/51. Ayrıca bkz.Şeybani, 34.
Hanefi Mezhebine göre, bu hadise dayanarak, ateşte pişen nesneleri yemeden dolayı abdest almak gerekmez. Zahirilere göre, bu durumda abdest bozulur,tazelenmesi gerekir.
[23] Şeybanî, 32.
[24] Şeybanî, 33.
[25] Şeybanî, 29
Cabir (r.a) böyle demekle, ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozmadığını ifade etmektedir. Bilindiği gibi, Hz. Ebû Bekir eti abdestli iken vemiştir
[26] Hadis mürseldir. Ebû Davud (Taharet, 1/74), Cabir'den -mevsul olarak- rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Tirmizî, Taharet, 1/59; Şeybanî, 31.
[27] Hz. Enes'in ziyaretçilerinin bu tenkitleri, Enes'in, ateşte pişen yemek yenince abdest bozulur zannımn yanlış olduğunu ifade etmektedir.
Bu konudaki bazı rivayetlerden, ayette pişen şeyi yemenin abdesti bozacağı anlaşılmakta ise de, bu tür rivayetler mensûh kabul edilmiştir. (Bkz. Ebu Dâvud, Taharet, 74,75).
[28] Ebu Davud (Taharet, 1/21), Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet eder; Tirmizî, Taharet, 1/40.
Arabistan'da Resûlullah (s.a.v.) zamanında her yerde su bulunmadığı için toprakla teyemmüm edildiği gibi -abdest bozduktan sonra- taş ve benzerleriyle temizlenmek âdetti. Resûlullah (s.a.v.) bu sözüyle: «Su bulamıyor-san, taş da mı bulamıyorsun?» demek istemiş, her yerde olduğu gibi tevhide (tekliğe) işareten, burada da üç taş kullanılmasını istemiştir.
[29] Burada Resulü Ekrem'in «Allah dilerse size kavuşacağız» demesi şüphe ettiği için değil, Allah Teâlâ'mn: «Hiçbir şey için - Allah dilerse demeden yarın şunu yapacağım- deme.» (Kehf sûresi: 24) emrine uyarak söylemiştir.
[30] «Dinlerinde, çok şeyler değiştirdiler.» demek, «sünnetini bıraktılar, bid'at « **« olmadığı şeyleri işlediler» demektir.
[31] Müslim Taharet, 2/39.
[32] Buhâri ve Müslim rivayetlerinde «Urve» der ki: Hz, Osman'ın «Eğer Allah'ın kitabında olmasa...» diye kasdettiği ayet şudur; «Gerçekten indirdiğim ayetleri ve doğru yolu Kitap'ta insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lanet eder, hem lânetçiler lanet eder, ancak tevbe edenler, ıslah olanlar ye gerçeği ortaya koyanlar müstesna; işte onların tevbesini kabul ederim. Ben tevbeleri daima kabul eder ve merhamet ederim.» (Bakara, 2,159-160.)
Hz. Osman «Bildiğim şeyi gizlemeyi yasaklayan (yukarıdaki) âyet olmasaydı, onu söylemezdim.» demek istiyor.
Urve'nin Buharı ve Müslim'de yer alan bu görüşü, hadisin ravilerinden olması ve kesin söylemesi bakımından 29. hadisin sonundaki İmam Malili hazretlerinin beyanından evlâ ve daha sahihtir.
[33] Buharı, Vudû, 4/24; Müslim, Taharet, 2/6.
[34] Buharı, Vudû, 4/32; Müslim, Fedâil, 43/5.
Sözün gelişinden anlaşıldığı gibi, hadise bir yolculuk sırasında ve suyun kıt olduğu bir yerde oluyor. Hz. Peygamber'in mübarek elini koyduğu küçük bir kapta parmaklarının arasından suyun kaynaması açık bir mucize oluyor. Böylece Hz. Peygamber ve mü'minler, ne zaman ve nerede darda kalırlarsa ilahi kudret tecelli ediyor, Peygamberimizden mucizeler zuhur ediyor.
Kadı îyad der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın parmaklarının arasından suyun kaynamasını (ashabın da bulunduğu) birçok toplantı yerlerinde ve askerlerin arasında güvenilir raviler tarafından rivayet edildi, bunu hiçbir sa-habi red ve inkâr etmedi. Bu da, Resulü Ekrem'in kesinleşen mucizelerinden biridir.
[35] Camiye giderken koşmak ve acele yürümek namaz adabına aykırıdır. Bu hareket, insanın vekar ve ağırbaşlılığını bozduğu için doğru değildir.
[36] Ibn Abdilber der ki: imam Malik ve diğerleri: Nuaym, Ebû Hüreyre'nin hadislerini mevkuf olarak rivayet etmiştir. Ashaptan rivayet edilen bu gibi sözler, şahsi görüş ve içtihatla olamadığı için, müsned hadis gibi sayılır, yani Resulü Ekrem'den işitmişlerdir, Bu manada Ebû Hüreyre ve diğerlerinden sahih isnadlarla hadis rivayet edilmiştir.
[37] Said b. el-Müseyyeb bu sözüyle, erkeklerin taşla silinmeleri kâfidir, demek istiyor. Fakat İmam Mâlik ve birçok ulema bu görüşte değildirler. Yani erkek olsun, kadın olsun mecbur kalmadıkça, su ile temizlenmelidirler.
[38] Buharî, Vudû, 4/33; Müslim, Taharet, 2)90.
Başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.); «Köpeğin dokunduğu kabı yedi kez yıkayın,» bir defasında da «Toprakla yıkayın» buyuruyor, îlim adamları, köpeğin salyasında bir tür mikrop olduğunu, onu da ancak toprağın öldüreceğini belirtmişlerdir. «Köpek olan eve melek girmez» hadisinin bir sırrı da budur.
[39] Bu, mürsel bir hadistir. İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Sevbân'ın Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sahîh yollarla rivayetiyle, müsned ve muttasıl olur. İbn Mace (Taharet, 1/4) tarafından da rivayet edilir.
Yapılacak işler çok olur da zaman az olursa işlerin en Önemlilerini yapın. Namaz da en önemli işlerin başında gelir. Her zaman abdestli bulunmak da imanın kemaline işarettir ve abdest mü'minin silâhıdır.
[40] Nafi, Abdullah b. Ömer (r.a.)'in azatlı kölesidir.
[41] Buharı, Megazî, 64/81; Müslim, Salât, 4/105, Ayrıca bkz. Şeybanî, 47. Hâdise sabah namazında olmuştur. Resulü Ekrem namaza gecikince Ashab-ı kiram vakit geçer korkusuyla Avf oğlu Abdurrahman'ı imam yaparak namazı kılmışlar. Bu işi Resûlullah (s.a.v.)'tan izinsiz yaptıkları İçin de, Hz. Peygamber gelip Abdurrahman'a uyarak namaz kılmasıyla da telâşa düşmüşlerdi. Resulü Ekrem de, iyi yaptınız diyerek hem onları sıkıntıdan kurtarmış, hem de namazı geciktirmemek için Abdurrahman'ı imam yaparak namazı kılmalarını doğru bulmuştu. (Bâcî, Münteka, c.l, s.77)
[42] Şeybanî, 49
[43] Kubâ, Hz. Peygamberin Hz. Ebû Bekir'le birlikte Mekke'den hicretlerinde Medine'ye girmeden önce son konakladığı yerdir. Burada Hz. Enes'in namaz kıldığı -İslâm'da ilk mescit olan- Kubâ mescidini yaptı. Hacıların Me-dine-i Münevvere'de ziyaret ettikleri önemli yerlerden biri de burasıdır. Yukarıdaki hadislerde abdest almaya yüzünü yıkamakla başlanışı abdes-tin farzlarım beyan içindir. Yoksa bilindiği gibi daha Önce sünnet olarak eller yıkanır, ağıza ve burna su vererek temizlenir.
[44] Şeybanî, 50
[45] Şeybanî, 48.
Bu meselede İmam Mâlik'ten başka bir rivayete göre «mestlerini çıkarmadan abdest alır ve mestlerinin üzerine mesh eder.» demiştir. Ebû Hanife'ye göre de böyledir. Burada mestlerini çıkarsın ayağını yıkasın demesi, efdal ve evla olanını beyan içindir. Zira abdest alırken, arayı açmadan azalarını birbiri peşinden yıkamak sünnettir. Mest üzerine meshin geçerlilik süresi, Hanefî Mezhebine göre, mukimler için bir gün bir gece; yolcular için üç gün üç gecedir. İmam Mâlik'e göre, mukimler mest üzerine meshede-mez. (Bâcî, Münteka, c.l, s.80)
[46] Şeybanî, 51.
[47] Şeybanî, 36.
[48] Namazım bozmadan kıldığı namazın, eksik kalan rek'atlarım tamamlamıştır.
[49] Şeybani ,36.
[50] Krş. Şeybanî, 39.
[51]Yani çıkan kanın abdestini bozmadığına kani olarak abdestini tazelemiyordu, imam Şafiî, hazretleri de «Vücuttan çıkan kan ne kadar çok olursa olsun, abdesti bozmaz» demektedir^
Hanefi'lere göre ise, vücûdun herhangi bir yerinden çıkıp akan kan abdesti Ear,
[52] Mezi, şehveti tahrik edici hal ve yerlerde cins! organdan akan sızıntıdır. Bu gibi hallerde gusül gerekmez, Sadece abdest bozulmuş olur.
[53] fon Abdilber der ki: Bu, muttasıl bir isnad değildir. Çünkü Süleyman b. Ye-sar, ne Mikdad'dan, ne de Ali'den duymuştur. Bu hadiste, Süleyman ile Ali arasında, îbn Abbas vardır.
Müslim'de (Hayd, 3/19), tbn Abbas'tan rivayet edilir. Aynca bkz. Şeybanî, 42
[54] Şeybanî, 43.
Hanefî Mezhebi, bu görüşü alır. Vesveseli kişiler, tereddütlerini gidermek için elbisesine su serper.
[55] Saîd b. el-Müseyyeb, karşısındakinin evhamlı biri olduğunu farkederek böyle cevap verse gerek. Yoksa sızıntı abdesti bozar, dolayısiyle namaz da bozulur. Bu hususta ulema ittifak etmişlerdir.
Gerçekte akıntı ve sızıntı olmadan evhamlılık da doğru değildir. Böyle evhamlı ve vesveseli kimse abdest aldıktan sonra kilotuna biraz su serper, kendisini evhamdan kurtarır.
[56] Ebu Davud, Taharet, 1/69; Tirmizî, Taharet, 1/61; Nesaî, Taharet, 1/118; îbn Mace, Taharet, 1/63.
[57] Şeybanî,12.
[58] Bu ve benzeri rivayetlere dayanarak İmam Mâlik, îmam Ahmed b. Hanbel, îmam Şafii ve bu mezheplerin diğer imamları cinsî uzvuna dokunan kimsenin abdestinin bozulduğu hususunda birleşmişlerdir. Hanefî imamları ise şu hadise dayanarak abdestin bozulmadığı kanaatine varmışlar, bu gibi hallerde abdest almak - ihtilaftan kurtulmak için- müs-tahaptır, demişlerdir: Bedevî olduğu anlaşılan bir adam Resulü Ekrem (s.a.v.)'in huzuruna gelerek: Ya Resûlallah! Namazda cinsî uzvuna dokunan adam hakkında ne dersin? deyince, Resulü Ekrem (s.a.v.): «O, vücudundan bir parça değil raidir?» buyurdu. (Ebu Davud, Taharet, 70; Tir-mizi, Taharet, 62; İbn Mace, Taharet, 118).
Bu hadise göre, cinsî organa dokunmak, vücudun herhangi bir yerine dokunmak gibidir; yani abdesti bozmaz
[59] «Mulâmese», dokunmak manasınadır. Abdullah (r.a.) «Mülamese» tabiri ile «Nisa» sûresinin 43. âyetine işaret ediyor. Bu âyette «... yahut kadınlara dokunursanız, su da bulumazsanız, temiz yerden teyemmüm edin...» buyuru] m akta dır. Mülamese (Kadınlara dokunma)nın şer'î manasında mezhep imamları arasında ihtilaf vardır. Kadınlara dokunmak (=Mülamese), Ebû Hanife'ye göre cinsî birleşmeden kinayedir. Bu takdirde gusül gerekir. Sadece dokunmakla bir şey lâzım gelmez (ne gusul ne de abdest). Maîikî, Şafiî ve Hanbelî imamlarına göre, «Mulâmese» herhangi bir şekilde dokunmak manasındadır. Bunlara göre, kadına dokunan erkeğin abdesti bozulur.
[60] Buharî, Gusl, 5/1; Müslim, Hayd, 3/35.

[61] Buharî, Gusül, 5/2; Müslim, Hayd, 3/41. kullanılmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.), her zaman ve her şeyde, her münasebette suyun az kullanılmasını emretmektedir. Bir hadisinde: «Denizden de abdest alsanız, suyu fazla
[62] Gusul etmekte erkekle kadın arasında fark yoktur. Yalnız kadının saçlarının Örgüsünü açması gerekmez, saçlarının dibini ovalayarak yıkaması yeterlidir. Hz. Aişe, burada sadece bu farkı anlatmak istiyor
[63] Şeybani; 76.
[64] Aynı hadis Âişe (r.a.)'den muttasıl olarak da rivayet olundu. Tirmisi, Taharet, 1/80 Âynca bkz. Şeybanî, 77,
[65] îbn Abdübsr, et-Tekassî adlı kitabında der ki: Bu hadis mevkuftur. Bisitn teshilimize göre hadis, muttasıldır: Müslim, Kayd, 3/88.
[66] Şeybani ,74.
[67] Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı, kadınınkine girince, boşalma olsun olmasın gusül gerekır.
[68] Buharı, Gusül, 5/27; Müslim, Hayd, 3/25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 55. İnsan zevcesi ile münasebetten sonra iyice taharetlenir, sonra yıkanır. Yıkanmayı geciktirecekse abdest alır, hiç olmazsa ellerini yıkar, mazma-za ve istinşak yaparak yüzünü yıkar. Bunlar sağlık bakımından çok yararlıdır. Yorgunluk ve halsizliği giderir. Hafiflik ve ferahlık verir.
[69] Hz. Aişe'den muttasıl olarak gelmiştir: Buharî, Gusül, 5/27; Müslim, Hayd,
[70] Bu, mürsel bir hadistir: Buharı, Gusül, 5/17; Müslim, Mesacid, 5/157,158.
[71] «Cüruf», Medine'nin üç mil kuzeyinde bir yer ismidir. Orada Hz. Ömer'in arazisi vardı. Gusûî etmeden kıldığı namazın, sabah namazı olduğu anlaşılıyor.
[72] Cünüp iken Cemaate namaz kıldırdığı halde namazı yalnız kendisinin iade etmesi ve cemaatın namazlarını iade ettirmeyişi imam cünüp olduğunu unutur da cemaat de bunu bilmezse namazlarının bozulmadığına delâlet eder. Eğer imam cünüp olduğunu bilerek kıldırırsa, cemaatin de namazları bozulur.
[73] Müslim, Hayd, 3/30. Ayrıca bkz. Şeybanî, 81.
[74] Buhari ,İlim, 3/50;Müslim , Hayd, 3/32.
[75]Beydâ: Mekke yolunda Zülhüleyfe'ye karşı bir tepedir. «Zâtülceyş», Medine'ye 12 mil mesafede bir yer. Teyemmüm âyeti hakkında İbnül-Arabî der ki: Âişe'nin teyemmüm ayetlerinden hangisini kasdettiğine ait bir delil bulamadım. Îbn Beddâl, «Nisa yahut da Maide süresindeki âyet, abdest ayeti diye tanınır. Nisâ'daki ayette abdest bahsi yoktur» dedi. Vahidî Eshab'un-Nüzul adlı eserinde bu hadisi, Nisa süresindeki ayetin nüzul sebebinde verir. Hanz İbni Hacer Fethu'l-bârî'de der ki: îmam Buhârî'ye zahir olan bu durum, herkesçe bilinmiyor. Şüphesiz bu, Mâîde süresindeki ayettir. Tefsir babında Buhârî'nin kendisinden rivayet ettiği Abdurrah-man b. Kasım der ki: «- Mü'minler namaza kalkmak istediğiniz vakit..» (Maide: 6) âyeti nazil olmadan önce (teyemmüm yoktu) mutlaka abdest almak gerekiyordu. Bu yüzden susuz yerde konaklamak ashaba ağır geldi.
[76] Buharî, Teyemmüm, 7/1; Müslim, Hayd, 3/108; Şeybanî, 72.
[77] Hanefi Mezhebine göre, bir teyemmümle birden fazla farz ve nafile namaz kılmabilir. Çünkü teyemmüm su olmadığında onun yerine geçer. Bir kimse bir abdestle istediği kadar namaz kılabileceği gibi teyemmümle de kılabilir.
[78] Hanefi Mezhebine göre, namaz kılarken suyu gören kimsenin abdesti, dolayısıyla namazı bozulmuş olur.
[79] Hizb: Günlük okunan Kur'an.
[80] Cüruf: Medine'nin üç mil kuzeyinde bir yer. Mirbed ise, Medine'ye bir mil mesafede bir yerdir.
[81] (81/a) Şeybanî, 71.
[82] Teyemmümü mubah kılan özür ortadan kalkınca, teyemmüm de bozulur. Su yok iken gusul yerine teyemmüm eden kimse, suyu görünce teyemmümü bozulur, yıkanması gerekir. Önce kıldığı namazları kaza etmez. Çünkü o ana kadar teyammüm guslün yerini tutmuştur.
[83] Nisa: 43.
[84] İbn Abdilber der ki: Bu lafızla, müsned olarak rivayet eden birini bilmiyorum. Manası, sahîh ve sabittir.
Zurkanî, derki: Ebu Davud (Taharet, 1/82), Abdullah b. Sa'd el-Ensârfden rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 75.
[85] îbn Abdilber derki: Muvatta ravileri, bu hadisi nürsel rivayette ihtilaf etmemiştir. Hz. Aişe'den bu lafızla rivayet edildiğini bilmiyorum. Manası, Ümmü Seleme'nin hadisiyle muttasıldır.
Ümmü Seleme hadisi şu kaynaklardadır: Buharı, Hayd, 6/4; Müslim, Hayd, 3/5.
[86] Şeybanî, 73.
[87] Şeybanî, 74.
[88] Buharı, Hayd, 6/2; Müslim, Hayd, 3/9,
[89] istihaze herhangi bir rahatsızlıktan dolayı kadından kan gelmesidir.
[90] Buhari hayd 6/8 müslim hayd 3/62.
[91] Ebu Davud, Taharet, 17107; Nesaî, Hayd ve'1-tsühada, 3/3. Ayrıca bk Şeybanî, 82.
Bu şekildeki kadınlar, her namaz vakti için bir abdest ahp -kan aksa bil namaz kılarlar.
[92] Şeybanî, 83.
Mtistehaza olan (hastalık kanı gören) kadın sahib-i Özür sayıldığı içi özür sahipleri gibi her namaz vakti için abdest alır.
[93] Şeybanî, 84.
[94] îmam Malik'e göre lohusahk günlerinin en fazlası altmış gündür. Hanefilere göre ise, kırk gündür.
[95] Buharı, Vudû, 4/59; Müslim, Taharet, 2/101. Ayrıca bkz. Şeybanî, 40.
[96] Buharî, Vudû, 4/59; Müslim, Taharet, 2/103.
Hanefî Mezhebi, çocukların çiş yaptığı yere su dökülmesi hususunda bu hadise dayanır.
[97] Buharı, Vudû 4/58; Müslim, Taharet, 2/99.
[98] İbn Mace (ikametu's-Salât, 5/83), mevsul olarak rivayet eder.
[99] Buharî, Cum'a, 11/8; Müslim, Taharet, 2/42.
[100] îbn Abdîber der ki: bu hadis, pekçok yoldan muttasıl oluşu ve lafzı dolayisıyle müsned hadis çerçevesine girer.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(TAHARET BAHSİ)
1- Abdestin Fazileti Babı
2- Namaz İçin Temizliğin Vücübu Babı
3- (Abdestin Sıfatı ve Kemali Babı)
Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:
4 - Abdestin ve Akabinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı
5- Büyük Günahlardan Kaçınmak Şartı Île Beş Vakit Namazların ve Cuma Namazının Gelecek Cumaya, Ramazanın da Gelecek Ramazana Kadar Aralarındaki Günahlara Kefaaret Olmaları Babı
6- Abdesti Müteakib (Okunması) Müstahab Olan Dualar Babı
Haids-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
7- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in Abdesti Hakkında Bir Bab
Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:
8- İstinsar ve İsticmarı Tek Yapma Babı
Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:
9- Ayakları Tastamam Yıkamanın Vücübü Babı
Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder
10- Yıkanacak Yerlerin Her Tarafını Kaplayarak Yıkamanın Vücubu Babı
11- Abdest Suyu İle Birlikte Günahların Çıkması Babı
12- Abdeste Guere ve Tahcili Uzatmanın Müstehab Olduğunu Beyan Babı.
Hadisi Şerif Gurre ve Tahcilden Maada Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
13- Nur Abdest Suyunun Ulaştığı Yere Ulaşır, Hadis-i Babı
14- Zorluklara Rağmen Abdesti Yerli Yerince Almanın Fazileti Babı
15- (Misvak Babı)
16- (Fıtrat Hasletleri Babı)
17- İstinca Babı
Hadis-i Şerif Kaza-i Hacet Meselesinden Maada Şu Hükümleri de İhtiva Eder.
18- Sağ Elle Taharetlenmekten Nehy Babı
19- Temizlik ve Sairede Sağdan Başlama Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
20- Yollara ve Gölgelere Abdest Bozmaktan Nehiy Babı
21- Büyük Abdest Bozduktan Sonra Su Île Taharetlenme Babı
Yukarıdaki Üç Rivayetten Çıkarılan Hükümler Şunlardır
22- Mestler Üzerine Mesh Babı
Hadis Şerif Mest Üzerine Meshin Cevazından Ma'ada Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder.
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.
23- Alın ve Sarığın Üzerine Mesih Babı
Hadis-i Şerif Bir Çok Faideleri İhtiva Etmektedir
24- Mestler Üzerine Meshin Vaktini Tayin Babı
25- Bütün Namazları Bir Abdestle Kılmanın Cevazı Babı
Hadisi Şerif Bir Abdestle Bir Çok Namazların Kılınabileceğine Delildir. ve Bir Kaç Nevi Hüküm İfade Etmektedir. Şöyleki:
26- Abdest Alanın ve Başka Bir Kimsenin Pislendiği Şüpheli Olan Elini Üç Defa, Yıkamadan Kaba Daldırmasının Keraheti Babı
Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.
27- Köpeğin Kabı Yalanmasının Hükmü Babı
Hadisi Şerifin Muhtalif Rivayetlerinden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.
28- Durgun Suya Bevl Etmekten Nehiy Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :
29- Durgun Suda Yıkanmakdan Nehyi Babı
Hükmüne Gelince
30- Bevl ve Diğer Necasetler Mescidde Vuku Bulursa Onları Yıkamanın Vücübü ve Yerin Kazmaya Hacet Kelmaksızın Su İle Temizleneceği Babı
Hadisi Şerifin Muhtelif Rivayetleri Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir
31- (Süt Emen Çocuğun Bevlinin Hükmü ve Nasıl Yıkanacağı Babı)
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder
32- (Meninin Hükmü Babı)
Hadisi Şerifden Meninin Hükmünden Maada Şu Hükümler Çıkarılmıştır.
33- Kanın Pisliği ve Onu Yıkamanın Keyfiyeti Babı.
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :
34- (Bevlin Necis ve Ondan İstibra Vacip Olduğuna Delil Babı)
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

(TAHARET BAHSİ)

Kitab: kelimesi toplamak ve katmak mânasına mastardır. Bir yere toplanmış şeylerede ıtlak edilir. Burada maksud olan da budur. İstilâh-ta; kitaptan murad içerisinde ekseriya bâblar ve fasıllarda bulunan bir çok mes'elelerin mecmu'udur.
Taharet: Temizlik ve tenezzüh demektir. İstilâhta ise; temizlenmek isteyen bir kimsenin gerek hakîkî pisliği, gerekse hades denilen manevî pisliği gidermek için meşru bir surette şüyu veya toprağı yahut her ikisini birden kullanmasıdır.
Aslında bu kelime de masdardır. Kitap kelimesi ile yan yana getirilerek bunlardan terkib-i izafi yapılmıştır. İman bütün ibadetlerin şartı olduğu ve hepsinden şerefli mertebede bulunduğu için İmam Müslim, Kitabına İman bahsile başlamış, ondan sonra ibâdetleri sıralamıştır. Çünkü kul ancak ibadet için yaratılmıştır.

1- Abdestin Fazileti Babı

Vıudû kelimesi vâtiâet'den alınmadır. Vâdâet: Güzellik ve temizlik demektir. Abdest de mü'mini temizliyerek güzelleştirdiği için ona vudû' denilmiştir. Lügat ulemâsının cumhuruna göre; abdest almaya vudû' abdest almak için kullanılan suya vadû' derler. Bazıları bu kelimenin her iki mânada da vadû' şeklinde okunacağına kaail olmuşlardır. Her iki mânâda vudû' okunacağını söyleyenler de vardır.

Tâhûr, kelimesi hakkında dahi ayni ihtilâf câridir. Yani temizlenmek mânasına kullanılırsa; bu kelime tuhûr; temizleyen su mânasında kulla-nılırsada tahûr okunur. Maamafih her iki mânada da tuhûr okunur diyenler olduğu gibi her iki mânada tahûr okunur diyenlerde vardır.
Gusle gelince: Bu kelime ile yıkanılacak su kasdedilirse gayının zarri-mı ile gusl yıkanmak murad edilirse gusl veya gasil okunur. Bazıları: «Masdar olarak kullanırsa gasil; yıkanmak mânasına kullanılırsa gusl okunur» demişlerdir; «Yıkanmak mânasına bu kelimeyi gusl şeklinde okumak hatadır» diyenler de varsada Nevevî'nin beyanına göre hata kendilerindedir. Yıkanırken kullanılan hatmi otu sabun vesaireye de «gısb» derler.

1- (223) Bize İshâk b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hab-baıı b.[1] Hilâl rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebân[2] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya [3] rivayet etti, ona da Zeyd rivayet etmiş, ona da Ebu Sellâm[4], Ebu Malik-i Eşârî'den[5] naklen rivayet etmiş; Ebu Malik şöyle demiş! Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Temizlik îmanın yarısıdır. Elhamdülillah mizanı doldurur. Sübhanal-lâh ve elhamdülillah göklerle yer arasını doldururlar. (Yahut doldurur.) Namaz bir nurdur. Sadaka bir burhandır. Sabır bir ziyadır. Kur'an da senin ya lehine, ya aleyhine bir hüccettir. Bütün insanlar sabahleyin kalkarlar, kimisi nefsini satar, kimisi de onu ya azad eder, yahut helak!..» buyurdular.
Bu hadisi Nesaî ile İbni Mâce'de tahriç etmişlerdir. Hadisin isnadı hakkında Dâre Kutnî ile diğer bazı hadis ulemâsı söz etmiş ve Ebu Sellâm ile Ebu Malik arasından râvi Abdurrahman b. Gunm 'un düştüğünü söylemişlerdir, «Buna delil Muaviye b. Sellâm'in aynı hadisi kardeşi Zeyd b. Sellâm 'dan, o da dedesi Ebu Sellâm 'dan, o da Abdurrahman b.Gunm 'dan, o da Ebu Malik 'i Eş'Arî 'den naklen rivayet etmiş olmasıdır. Hadisi Nesaî, İbni Mace ve -diğer imamlar bu şekilde tahriç etmişlerdir» derler.
Nevevî: «Müslim tarafından buna şöyle cevap verilebilir: Zâhî-re göre! Müslim bu hadisi Ebu Sellâm'in Ebu Malik'ten dinlediğini işitmiştir ve Ebu Sellâm bunu hem Ebu Malik 'ten hemde Abdurrahman b. Malik 'ten bazanda Abdurrahman b. Gunm 'dan rivayet etmiştir. Ne olursa olsun bu metin sahihtir. Tâ'n edecek yeri yoktur.» diyor.
Hadis-i şerif İslâmm en büyük esaslarından birini takrir etmekte olup en mühim, islâmî kaidelere şâmildir.
Şatr: asıl itibarı ile yarı demektir. Burada Resulullâh (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Temizlik îmanın şatrıdır.»
Buyurmuş olmasının mânası ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre; temizliğin ecr-ü mükafatı katlana katlana imanın yarı ecri kadar olur. Bazıları: «Bunun mânası iman nasıl önceki günahları yok ederse abdest de öylece yok eder. Çünkü abdest ancak imanla beraber sahih olur. İmansızın abdesti muteber değildir. Binaenaleyh abdestin imana mütevakkıf olması onun yarısı mânasına gelmiştir,» demiş; bir takımları da buradaki imandan murad namaz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Teâlâ hazretleri
«Allah sizin imanınızı zayi' edecek değildir.» [6] Âyet-i kerimesinde namaza imân demiştir. Namazın sahih olması için temizlik şarttır. Binaenaleyh temizlik namazın yarısı gibi olmuştur. Temizliğe namazın şartı denilmesinden onun hakikaten yarısı olması lâzım gelmez. Bu kavil bu hususta söylenenlerin en güzelidir. Bazıları bu cümleyi şöyle izah etmişlerdir. «İmanın iki şartı vardır. Biri nefsi kötülüklerden temizlemek diğeride azayı temizlemek işte Allah'ın huzuruna durmak için bedenin zahirini temizlemek bundan dolayı imanın yarısı sayılmıştır. Dış azasını temizliyen bir kimse kalbini de kötü inançlardan temizlerse imam bütünlenmîş olur. Suda muhtemeldir; İman kalbin tastiki ile zahiri uzuvların inkıyadından ibarettir. Bu tastikle inkiyâd imanın birer şatrıdır. Temizlikte namazı Tazammun ettiği cihetle o da zahirî âzânın inkiyâdı demektir.
«Elhamdülillah mizahı doldurur.» cümlesinden murad onun ecir ve sevabının büyüklüğüdür. Yâni; mizanı dolduran onun sevabıdır. Kur'an-ı Kerim ile sünnetin bir çok nassları amellerin tartılacağını mizanların bazan ağır bazan hafif geleseğini ifade etmektedirler.
«Hamd'in, mânası; kemâl sıfatlarından dolayı Allah'a sena etmektir. Bu mânayı düşünerek Allah Teâlâ'ya hamd-ü senada bulunan bir kimsenin mizanı hasenetla dolar. Yani hasenat cisim olsalar mizanı doldurdukları görülür.
«Sübhanallah ile Elhamdülillah gökle yer arasını doldururlar (yahut doldurur.)»
Burada râvî şekk etmiş Resul ullâh (SaUaîlahü Aleyhi ve Seîlem) tesniye sigasi kullanarak «doldururlar mı» dedi yoksa müfret sigası ile «doldurur mu» dedi kestirememiştir. Mâna birdir. Bu cümleden murad mizanı doldurduktan sonra hasenatın artacağını beyandır. Çünkü mizanı yalnız hamd dolduracaktır. Ona bir de Sübhanellah ilâve edilince mizan dolup taşacaktır. Göklerle yer arasını zikretmek sevabın çokluğundan kinayedir. Nitekim Araplar çokluğu ifade etmek için bu ifadlyi kullanırlar. Sevabın ziyadeliğini ulemâdan bazıları şöyle izah ederler. Kulluğun esası marifet ve muhtaciyete dayanır. (Sübhanallah) diyerek teşbihte bulunmak marifete delil olduğu gibi (elhamdülillah) demekte muhtaciyete delâlet eder. Hadisin bir rivayetinde :
«Teşbih mizanın yansıdır. Elhamdülillah mizanı doldurur. Tekbir ise gökle yer arasını doldurur.» buyurulmuştur.
Übbî diyor ki; «Sübühanallah»'m sevap itibari ile «elhamdülillâh»'tan ziyade olması onun tenzih sıfatlarına aid bulunmasındandır. «Elhamdülillah» ise kemâl sıfatlarına râcidir. Tevhidi işte bu iki kelime ifade eder.»
Namazın nur olmasından murad Nurun ziyasından istifade ederek geceleyin insan nasıl yolunu bulursa namaz da günahlardan fuhşiyat ve münkerattan men ederek insanı doğru yola hidayet eder, demektir. Bazıları : «Namazın sevabı kıyamet gününde bir nur olacak» demiş diğer bazılarıda «namaza nur denilmesi marifet nurlarının parlamasına; kalbin inşirahına ve hakikatlerin kalbe münkeşif olmasına kulun zahiriyle bâ-tınıyle Allah'a yönelmesine sebep olduğu içindir» demişlerdir. Nitekim Teâlâ hazretleri :
«Siz sabır ve namazla Allah'tan yardım dileyin. [7] buyurmuştur.
Ulemâdan bazılarına göre; namaza nur denilmesi namaz kılanların yüzlerinde hem dünyada hem kıyamet gününde aşikâr bir nur parhyaca-ğı içindir. Nitekim bir hadisi şerifte :
«Kıyamet gününde ümmetim namazdan dolayı alınlarından; abdest-ten dolayı abdest azalarından nur parlayarak haşrolunacaklardır.» buyu-
rulmuştur. Dünyada sabah namazını -kılmayan bir adamın yüzü sabahleyin nursuz olur saçları bir birine karışmış gözleri çapaklı ağzı burnu kir içinde uykudan kalkar. Fakat vaktinde abdest alarak namazını kılanlarda bunların eseri bile görünmez; yüzünden nur parlar.
«Sadaka bir burhandır» ifadesini Müslim sarihlerinden Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail şöyle izah ediyor: «Bu cümlenin mânası bir insan icabında nasıl hüccet ve burhana baş vurursa; sadaka verende verdiği sadakaya iltica edecektir-. Yani kıyamet gününde kula malını nerelere sarfettiği sorulunca; bu suale cevap hususunda dünyada verdiği zekat ve sadakalar kendisine adetâ bir delil ve hüccet olacak ve ben onları sadaka olarak verdim diyebilecektir. Maamafih malının zekatını verenlere onları tanıtacak gibi bir sima verümeside caizdir. Bu sima ve alâmet onlara bir burhan olurda mallarını nereye sar-fettikleri sorulmayabilir.»
Bazıları: «Bu cümleden murad sadaka vermek verenin imanına hüccettir. Çünkü münafık zekata inanmadığı için onu vermez. Binaenaleyh zekât vermesine bakılarak veren kimsenin imanında sadık olduğuna istidlal» edilir demişlerdir.
«Sabır bir ziyadır» cümlesindeki sabırdan murad şer'an matlub olan sabırdır ki; Allah'ın emirlerine itaat nehiylerine inkıyad dünyanın

çeşitli musibet ve belâlarına göğüs germekle tehakkuk eder. Cümlenin mânası sabırm ziya kadar güzel bir. haslet olduğunu sabredenin daima hidayet yolunda adeta ışıklar içinde yürür gibi devam edip gittiğini beyandır.
. Bazıları sabrı; kitap ve sünnet yolunda sebat etmektir diye tarif etmiş diğerleri «sabır, belâyı güzel bir edeple karşılamaktır.» demişlerdir, Ebu Alî ed'Dekkâk. (Rahimehuiîah) sabır hakkında şunları söyler: «Sabır, kadare itiraz etmemektir. Şikayet yoluyla olmamak şar-tiyle başa gelen bir belâyı söylemek sabra münafi değildir.» Teâlâ Hazretleri Eyyüb (Aîeyhisselâm) hakkında :
«Biz onu sabırlı bulduk, o ine iyi kuldur.» [8] Buyurmaktadır.
Halbuki Eyyüb (Aleyhisseîâm)
«Gerçekten başıma belâ geldi.» [9] diyerek arz-ı hal eylemişti.
Übdî diyor ki: « Kaadi'nin sözünden anlaşıldığına göre ziya ile nur kelimelerinin arasında mânâca fark yoktur. Fakat Hukema'nm kitaplarında bunların arasında fark vardır. Onlara göre; Ziya birinci ışıktan, nur ikinci ışıktan meydana gelir.
Birinci ışık: Ziyadır bir şeyin karşısına durulduğu zaman o şey'in bizzat kendisinden hasıl olur. Güneşin karşısında duran dünyanın güneşten aldığı ışık gibi. Bu ışık olmasa dünya haddizatında karanlıktır. İşte bu ışığın kuvvetlenmiş haline ziya derler. Nitekim güneşin öyle zamanı saçtığı ışık ziyadır. Ziya zayıf olursa ona şua' derler.
İkinci ışık: Başkasından ziya âlân bir cismin karşısına durulduğu zaman hasıl olan ışıktır. Nitekim ay ziyayı güneşten alır; yere aksettirir. İşte yerin aydan alctığı ziyaya nur derler. Kur'an-ı Kerim de :
«Gür işi ziya, ayı nur olarak yaratmıştır.» [10] buyurulmuştur ki; bu da ziya ile nur arasında fark olduğunu gösterir. Ziya ile nur arasında umum ve husus-u mutlak. vardır. Her ziya» nurdur fakat her nur ziya değildir. Yani ziya ehastır. Çünkü onun nuru fazladır. Bundan dolayıdır ki sabır. Ehass olan ziya ile tavsif edilmiştir. Zira kaide ehassı ehasla eammıda eamla karşılaştırmaktır. Sabrın makamı Ehastır. Çünkü sabır; Nefsi taat ve meşakkatlara hapsetmektir. Bu tefsire göre her sabreden namaz kılar fakat her namaz kılan sabır etmez. Demek oluyor ki; ha-dis-i şerifte bu kaide mucibince ehas olan sabır, ehas olan ziya ile tavsif buyurulmuştur.
«Kur'an'da senin ya lehine, ya aleyhine bir hüccettir.» cümlesinin mânası açıktır. Yâni; onu okur ve mucibince amel edersen faydasını görürsün; aksi takdirde senin aleyhine hüccet olur; demektir. Maamafih münazaa ve münakaşa zamanında baş vurulacak bir merci'dir. Onunla senin ya lehine ya aleyhine ihticac edilir mânasına da gelebilir.
«Bütün insanlar sabahleyin kalkarlar...» ifadesi mukadder bir suale cevap teşkil eden bir istinaf cümlesidir. Sanki : «Yukarıda beyan edilenlerden hidayet ve dalâletin neler olduğu anlaşıldı. Ya bundan sonra insanların hali ne olacak?» diye sorulmuş. Bu suale cevaben :
«Herkes sabahleyin kalkar...» yani işine gücüne gider:
«Kimisi nefsini satar, kimisi de onu ya âzâd eder, yahut helâle.» buyurulmuştur.
Bâyî'; kelimesi arapçada hem satıcı hem de alıcı mânasına gelir. Burada ikisinede şamil olmak üzere kullanılmış. Cevap da ona göre verilmiştir. Nefsini âzâd eden bayf müşteri manasınadır. Yani insanlardan bazıları ibadet ve taatta bulunarak adeta nefislerini cehennemden satın alır da âzâd ederler. Nefislerini helak eden bayi'ler onları iflâsa sü-rükliyen bir bedelle satmış gibidirler. Çünkü Allah'ın emir ve nelhiyle-rine râm olmayarak'isyan etmişlerdir.
İbni Mes'ûd (Radiyaîiahu anh) 'dan rivayet edilen şu hadis te en veciz bir ifade ile aynı mânayı beyan eder :
«İnsanlar sabahleyin ilci kısım olarak kalkarlar, kimisi nefsini satar da helak eder; kimisi -de onun faydasına çalışarak âzâd eyler.»
Belagat ulemâsına göre bu hadis îcâz'm bir nev'idir. Maamafih bayi' kelimesinden yalnız satıcı mânası da kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde nefsini Allah'a satan onu âzâd etmiş olur. Nitekim Teâlâ Hazretleri:
«Şüphesiz ki; Allah mü'minlerden nefislerini safın almıştır.» [11] buyurmuştur. Nefsini şeytana satanda onu helak etmiştir. Teâlâ Hazretleri : bu bâbtada:
«Nefislerini sattıkları bedel ne fena bir şeydir.» [12]buyurmuştur. ;

2- Namaz İçin Temizliğin Vücübu Babı

(224) Bize Sa'id b. Mansur ile Kuteybetü'bnü Sa'id ve Ebu Kâmil el-Cahderî rivayet ettiler lâfız Sa'id'indir dediler ki: Bize Ebû Avane, Si-mâk b. Harb'den, o da Müs'ab b. Sa'id'[13] dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Abdullah b. Ömer, İbni Âmir[14] hasta iken onu dolaşım ya gitmiş. İbni Âmir: «Bana dua etmez misin? Ya İbni Ömer!» demiş İbni Ömer:
— Ben Resulullâh (Sallallahü A leyhi ve Sellern) 'i:
«Hiç bir namaz taharetsiz kabul olunmaz; ganimetten aşırılan hiç bir maldan da sadaka kabul edilmez.» buyururken işittim. Halbuki sen Basra'da valilik yapmış bir adamsın cevabını vermiş.

(...) Bize Muhammed b. El-Miisenna ile İbni Beşşar rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Biz Şu'be rivayet etti. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn b. Ali Zâide'den naklen rivayet etti. Ebu Bekr Vekî'de İsrai[15]den rivayet etti dedi. Bunların hepsi bu hadisin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Jden bu isnadla Simâk b. Harb'ten rivayet ettiler.
Bu hadis-i şerif namaz kılmak için taharetin farz olduğunu ifade eden bir nastır. Namaz için taharetin şart olduğuna icma-ı ümmet vardır. Kaadî İyâz diyor ki:
«Namaz için taharetin ne zaman farz olduğu ihtilaflıdır. İbni Cehm'e göre islâmiyetin başında abdest sünnet olarak meşru idi. Sonra farziyeti teyemmüm âyeti ile nazil oldu. Cumhur-u ulemâ ise; abdestin bu âyetin nüzulünden evvel farz kılındığına kaildirler. Yalnız her namaza kalkan için abdest farz mıdır yoksa farziyet abdestsiz olanlara mı mahsustur? Bu cihetle ihtilâf etmişlerdir. Selefin bazılarına göre; her namaz için abdest almak farzdır. Delilleri :
«Namaza kalkmak istediğiniz zaman yüzlerinizi yıkayın...» [16] âyet-i kerîmesidir. Bazıları bu âyetin sonradan nesh edildiğini söylerler; bir takımları âyetteki emrin nedb ifade ettiğine kaildirler. Bu takdirde her namaz için abdest almak farz değil menduptur. Hatta bazıları: «Abdest yalnız abdesti olmayanlar için meşru kılınmıştır; lâkin her namaz için yeni yeni abdest almak müstehabtır» demişlerdir. Ehl-i fetva ulemâda bu kavil üzerine ittifak etmiş ve aralarında hilaf kalmamıştır. Onlara göre; âyetin mânası: «Namaza kalkmak istediğiniz zamana ödeştiniz yoksa — abdest alın demektir.»
Nevevî'de şunları söylüyor : «Ulemâmız abdesti icab eden şeyler hakkında üç vecihle ihtilâf etmişlerdir:
1- Abdest almak abdestsiz bulunmak sebebiyle müvessa yani geniş bir surette farz olur.
2- Abdest almak yalnız namaza kalkmak istenildiği zaman farz olur.
3- Abdest almak her iki sebeblede farz olur. Ülemâmızca tercih edilen kavil budur. Su veya toprakla abdest almadan namaz kılmanın

haram olduğuna ümmetin ulemâsı icma' etmişlerdir. Bu hususta farz ve nafile namazlarla secde-i tilâvet, secde-i şükür ve cenaze namazları arasında hiç bir fark yoktur. Yalnız Şa'bî ile Muhammed b. Ceriri Taberî 'nin cenaze namazını abdestsiz tecviz ettikleri rivayet olunmuşsa da bu mezheb bâtıldır. Ulemâ bunun hilâfına icmâ etmişlerdir. Bir kimse özürsüz olarak kasden namazı abdestsiz kılsa bizim mezhebe ve cumhur-u ulemâya göre kâfir olmaz Ebu Hanife (Rphimehullah) 'den kâfir olduğuna dair bir rivayet vardır. Çünkü abdestsiz namaz kılmak namazla oynamaktır. Bizim delilimiz: Şu dur: Küfür itikaddan doğar yani abdestin farz olmadığını itikad ederse kâfir olur. Halbuki sözümüz itikadı sağlam olan kimsenin abdestsiz namaz kılması hususundadır. Bütün bunlar abdestsiz namaz kılan kimsenin özrü bulunmadığına göredir. Su veya toprak bulamamak gibi ciddî özürü bulunan bir kimse hakkında Şa'fiî (Rahimehulîah) 'dan dört kavil vardır ki; ülemânm mezhebleride bunlardır. Yani bu dört kavlin her birini kendine mezheb edinenler vardır.
Bizim ulemâmıza göre :
Bu kavillerin en sahihi: Su veya toprak bulamıyan kimsenin abdestsiz haliyle namaz kılmasıdır. Sonra abdest almaya imkân bulursa namazını yeniden kılmak farz olur.
İkinci kavle göre: Su veya toprak bulamayan kimseye abdestsiz namaz kılmak haramdır. Ona bilâhere su veya toprak bulduktan sonra abdest alarak namazını kaza etmek farzdır.
Üçüncü kavle göre : Abdestsiz hali ile namaz kılmak müstehap; sonra namazını kaza etmek farzdır.
Dördüncü kavle göre : Abdestsiz haliyle namaz kılmak farzdır. Kazası lâzım değildir.
Müzeni bu kavli ihtiyar etmiştir. Delil itibarı ile en kuvvetli olan kavilde budur. Abdest alamadığı halde namaz kılmasının farz oluşu Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Ben size bir şey emrettim mi onu hemen yapabildiğiniz kadar yapın.» hadisidir. Kazasının farz oluşu yeni bir emre bağlıdır. Burada asıl olan böyle bir emrin yokluğudur. Yine Müznnî diyor ki: Vakit içinde kılınması emredilen ve bir nev-i kusurla kılman her namazın kazası farz değildir.» Allah-u Alem Abdestsiz namaz kılmak Hanefîlere göre de küfrü icab etmez. Bu hâl pis elbise ile namaz kılmaya yahut kıbleyi şaşırarak başka tarafa doğru namaza durmaya benzer. Çünkü bir farzın terkinden dolayı küfür lâzım gelmez. Fakat alay ve istihza için abdestsiz namaz kılan kâfir olur. Bu hüküm bütün ibadetlerde böyledir. Yani her hangi ibadetle alay etmek küfrü mucibtir, su ve toprak bulamıyan kimse İmam Âzam'a göre namazını kazaya bırakır. İmameyne göre, Namazını kılanlar gibi yatıp kalkar sonra kaza eder. Maamafih İmam Âzam bu kavlinden İmameyriin sözüne rucu etmiştir. İmam Ahmed'e göre su veya toprağı bulamıyan kılarsa kazası lâzım gelmez. Kaza için ayrı delil lâzımdır.
«Ganimetten aşırıları hiç bir maldan sadaka kabul edilmez.» Gûlüb; asıl itibarı ile henüz taksim edilmeyen ganimet malından çalmak ve hıyanet etmektir. İbni Ömer (Radiyallahu anhümâ)'nm Hz. İbni Âmir'e bu hadisle cevap vermesi ona bir nevi ihtardır. Çünkü Abdullah b. Amir (Raâiyallahu anh) Basra'da valilik yapmıştır. Yani: «Sen Basra'da valilik yaptın binaenaleyh gülülden ve kul hakkı yemekten hâli değilsin bu sıfatta olan bir kimsenin duası ise kabul edilmez nitekim namazla zekât ta ancak kendini günahtan koruyanlardan kabul edilir, demek istemiştir.
Nevevî İbni Ömer'in maksadı —Allah'u Âlem— îbni Âmiri tövbeye teşvik etmek dine muhalif olan şeyleri yapmamasını tembihte bulunmaktır. O, bu sözü ile Fâsıklara yapılan duanın kat'i surette fayda vermiyeceğini kasdetmemiştir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) ile selef-i salihin ve onların halefleri kûffar ile mü'-minlerin günahkârlarına hidayet yermesi için Allah'a dua edegelmişler-dir.» diyor.
Bu hususta Sahih-i Müslim sarihi Übbî de şunları söylemekledir : «Herhalde İbni Ömer hazretlerinin mezhebi bu olacaktır Yani o Allah'ın emirlerine muhalefetle âsi olanlara dua etmeyi caiz görmez. Aksi takdirde onlara dua etmek caizdir. Bilirsin ki İbni Ömer din babında şiddetlidir. İbni Âmir'in bir zamanlar Basra'da vali bulunduğunu söylemesi oranın gulül yeri olduğuna tarizdir. Hadisin bazı tariklerinde, ona : «Sen Basra'da valiydin. Hiç zannetmem ki oradan bir şey almamış olasın» dediği rivayet olunur., Haram maldan sadaka vermek de ganimetten aşırılan maldan sadaka vermek, gibidir...» Übbî sözlerine devamla şu hikayeyi anlatmıştır.
Halife Reşidin" zevcesi ve oğlu Eminin annesi Zübeyde bin-ti Ebi Ca'f er-.il Mansur çok sadaka veren köprüler yaptırmak fîsebilillâh ordu teçhiz etmek gibi hayır hasanetı seven bir kadındı. Mansur b. Ammâr diyor ki: Harem-i Şerifte uyuyordum. Rüya görmüşüm. Baktım ki bir kadın kırıta kınta yürüyor. Kendisine ayol bu yerde böyle yürümekten utanrmyornıusun; Sen kimsin? dedim.
— Zübeydeyim cevabını verdi.
— Harun er-Raşidin zevcesi ve halifeler kızımı?
— Yere batsın o halifeler Mansur da kim oluyor. Vallahi ben Aden'de bir çoban olmaya bundan çok daha razıyım.
— Niçin böyle söylüyorsun? Sen bunca sadakalar verir bunca hayrat yaptırırdın.
— Onların hepsi tarumâr oldu. Vallahi mizanımdan bir danenin bile uçarak sahibinin mizanına gittiğini gözümle gördüm. Eğer Allah Teâlâ bana iki hasletim sebebiyle hayır ihsan etmeseydi bugün hâlim yamandı.
— Nedir o iki haslet^
— Emîr evlâdımı kucağımda kesti. Ben buna sabrettim. Allah'ta bana sevap ihsan etti. Bir defada elim Reşidin elinde tavaf ediyorduk. Bir de baktım bir kadıncağız yetimlerinin rızkı peşinde çabalayıp duruyor. Hemen yüzüğümü parmağımdan çıkararak o yetimlere tasadduk ettim. Bu yüzük bana ecdadtan kalma mirastı. Ve kırkbin dirhem kıy-metindeydi. Bundan dolayı da Allah bana sevap ihsan etti. Ben Allah'ın indinde evlât ölümüne sabırla ve bu yetimlere verdiğim sadakadan benim için daha faydalı bir şey göremedim dedi.
Müslim'in Muhammed b. El-Müsenna tarikinde bunların hepsi Sımak b. Harb 'den rivayet ettiler... denilmiştir. Bunların hepsinden murad; Şu'be, Zaide ve İsrail 'dir. Hatta Ebu Bekr Veki 'den rivayet ederken «rivayet etti» bile demiyecek «Veki 'de» demekle iktifa etmiştir. Cümle yukarıya atfedildiği İçin mâna doğrudur. «Veki'de İsrail'den rivayet etti» demektir.

2- (225) Bize Muhammed b. Rafi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrezzak b. Hemmam rivayet etti. (Dedi ki): BİZe Ma'mer b. Raşid Vehb b. Münebbih'in kardeşi Hemmam b. Münebbih'ten naklen rivayet etti. Hemmam: Bize Ebu Hüreyre'nin Muhammed Besulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den jdvayet ettiği budur diyerek bir takım hadisler zikretmiş ve ezcümle şöyle demiş Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Abdesti bozulduğu vakit abdest almadıkça sizden hiç birinizin namazı kabul olunmaz.» buyurdular.
Bu hadisi 'Buhârî «Kitabu'l Hiyel» da tahriç etmiştir. Buhârî sarihi Kirmani onun şerhinde şunları söylemiştir: «Bu hadisin bu bahisle alakası nedir dersen ben de derim ki: ulemâ; Buhârî 'nin bundan maksadı Hanefîlere reddiyede bulunmak olduğunu söylerler. Çünkü Hanefî 'ler namazın son celsesinde abdesti bozulanın namazı sahih olduğuna kaildirler. Ve: Namazdan çıkmak namaz cinsinden olmayan her fiille caizdir diyerek hile yaparlar ve abdestsiz namazdan çıkmayı caiz görürler. Buhârî 'nin red cevabı şöyledir. Son oturuşta abdesti bozulan bir kimse namaz içinde iken abdestsiz kalmıştır. Binaenaleyh o na mazdan çıkmak namazın rükünlerinden biridir. Bir hadiste :
«Namazdan çıkmak selâm vermekle olur.» buyurulmuştur.

Buhârî bunu birde Hanefiyenin namazda abdesti bozulan kimsenin abdest alarak aynı namazı tamamlamasını caiz görmelerine ve keza ibadet değildir bahanesiyle niyetsiz alman abdestle namaz kılmayı sahih kabul etmelerine karşı tahriç etmiştir.» İbni Battal ile başkaları da buna benzer sözler söylemişlerdir. Fakat Buhârî sarihi Aynî kendilerine şu cevabı vermiştir: «Bu hadisle bahsin mevzu'u arasında hiç bir mutabakat yoktur. Çünkü hadis hiç bir hileye delâlet etmemektedir. Kirmanı 'nin Hanefiler hile yapıyor sözü kat'iyyen makbul olmayan merdüd bir sözdür. Çünkü Hanefiler son oturuşta abdesti bozulan bir kimsenin namazına hile bularak sahihtir dememişlerdir. Hilenin bu işte asla dahl-u tesiri yoktur. Bilâkis onlar bu hükmü îbni Mes'ud (Radiyallahu anh)Jmn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği şu hadisten almışlardır:
«Bunu dedin mi yahut bunu yaptın mı namazın tamam oldu demektir.»
Ayni hadisi Ebu Davut «Sünen» inde ve İmam Ahmed b. Hanbe1 «Müsned» inde İbni Hibban «Sahih» inde rivayet etmişlerdir. Bu hadîs namazdan çıkarken selâm vermenin farziyetine mü-nafidir. Çünkü Ebu Davud'un rivayetinde Resölullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu dedin mi yahut bunu eda ettin mi namazını edâ ettin sayılır. Kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur.» buyurarak namaz kılanı muhayyer bırakmıştır. Aynî hadis :
«Selâm vermek farzdır.» diyen İmâm Şafiî'nin aleyhine delildir. Bu zevatı bu esassız sözü söylemeye sevkeden şey bâtıl taassuplarıdır. Buhârî'nin reddiyesini izah sadedinde Kirmânî'nin: «Çünkü o kimsenin namazı içinde abdestî bozulmuştur; Binaenaleyh o namaz sahih olmaz» sözü doğru değildir. Çünkü namazının sonunda abdesti bozulan kimsenin namazı tamam olmuştur.
Hanefîlere reddiye hususunda istidlal ettikleri hadiste: Namazın tah-rimesi (yani) giriş tekbirle namazdan çıkışta selâm vermekle olur.» de-nilmişsede bu istidlal de doğru değildir. Çünkü hadis haber-i vahidtir. Selâmın farz olduğuna delâlet edemez. Tahrimenin farziyeti dahi bu hadisle değil Teâlâ hazretlerinin :
«Rabbine de tekbir al.» [17] âyet-i kerimesi ile sabit olmuştur. Âyetteki tekbirden murad namaz için tekbir almaktır. Çünkü namaz dışında tekbir almak bütün müfessirlerin ittifakı ile farz değildir. İftitah tekbirinden maada tekbirin farz olduğu hiç bir yer yoktur.
Kirmânî 'nin «Abdest ibâdet değildir bahanesiyle...», sözü dahi sakıt bir sözdür, çünkü Hanefiler mutlak surette abdest ibâdet değildir. Dememiş;.yalnız abdestin müstakil bir ibâdet değil namaza vesile olduğunu söylemişlerdir.»
Aynî; bundan sonra Hanefilere itirazda bulunan İbni Battal ve başkalarının sözlerini de birer birer çürütmüştür.
Bu hadiste Eesulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in toprağı zikretmeyip yalnız abdestten bahsetmesi abdest esas olduğundandır. Çünkü namaz kılanlar ekseriyetle abdest alırlar. Toprakla teyemmüme nadiren ihtiyaç messeder. Yoksa hadisin hükmünde teyemmüm de dahildir. Yani: «Abdesti bozulduğu vakit abdest almadıkça...» ifadesinden murad, «abdest almadıkça yahut icabında teyemmüm etmedikçe» demektir.
Übbî'nin beyanına göre; hades insanın mutad yerlerinden çıkan pisliğe denildiği gibi pisliğin çıkmasına ve âza ile kaim sayılan mukadder hükmî vasfa, keza bu üç şey'in üzerine terettüp eden ibâdetten men etmek mânalarına gelir. Bu hadiste abdestin hadesi giderdiğine işaret olunduğuna göre maksat ne çıkan pislik ne de o pisliğin çıkmasıdır. Çünkü vâki olan bir şey kaldırılmaz. Binaenaleyh hadisten maksad hadesi men etmek ve vasf-i hükmidir. Yani iabedete mani olan şey'in izalesidir.

3- (Abdestin Sıfatı ve Kemali Babı)

3- (226) Bana Ebu't-Tahir Ahmed b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Şerh ile Harmeletü'bnü Yahya Et-Tücîbî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Vehb Yunus'tan, o da İbni Şihap'tan naklen haber verdi. İbni Şihâb' ada Atâ' b. Yezîd el-Leysi, ona da Osman'ın mevlâsı Humrân haber vermiş ki Osman b. Affan (Radiyallahu anh) abdest suyu isteyerek abdest almış ve ellerini üç defa yıkamış sonra raazmaza ve istinsar yapmış. Sonra yüzünü üç defa yıkamış sonra sağ kolunu dirsekleri ile beraber üç defa sonra sol kolunu aynı şekilde üç defa yıkamış sonra başına mesh etmiş sonra sağ ayağını topuklarıyla beraber üç defa sonra sol ayağımda aynı şekilde (üç defa) yıkamış sonra şöyle demiş:
— Ben Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu benim abdestim gibi abdest aldığını gördüm. Sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim benim şu abdestim gibi abdest alır da kalkar ve aklından bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günahları affolunur.» buyurdular.
îbni.Şihâb: «Ulemâmız bu abdest bir kimsenin \ namaz için aldığı en güzel abdesttir derlerdi» demiş.

4- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yakub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam İbni Şihâp'tan, o da Atâ' b. Sezici el-Leysî'den, o da Osman'ın mevlâsı Humran'dan rivayet etti ki:
Humran Osman'ın bir kab istediğini görmüş (bu kabtan) avuçlarına üç defa su dökerek onları yıkamış sonra sağ avucunu kabın içine daldırarak mazmaza ve istin sar yapmış sonra yüzünü üç defa; ellerini de dirsekleri
ile beraber Üç defa yıkamış. Sonra başına mesh etmiş. Sonra ayaklarını üçer defa yıkamış sonra şöyle demiş. ResululIâh('S<3//û//a/i« Aleyhi ve Seîlem)
«Her kim benim şu abdestim gibi abdesf alır da gönlünden hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları affolunur.» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kitabu't-Tahare» ile «Kitabu'l Vudu» ve «Ki-tabu's-Savm» da Ebu Davud ile Nesaî de «Kitabu't-Tahare» de tahriç etmişlerdir.
Hadis-i şerif abdestin sıfatı hakkında büyük bir esastır.
Mazmaza; suyu ağızda çalkalamak demektir. Bunun hakikati suyu ağzına alarak ağzında çalkaladıktan sonra döndürmek sonra dışarıya atmaktır. Oruçlu olmayanlara mazmaza ve istinşakta mübalağa göstermek sünnettir, Mazmaza'nm mübalağası suyu boğazda gargara yapmakla istin-şâkm mübalağasıda suyu genizlere çekmekle olur.
îstinşak; burnuna su çekmek; istinsarda burundan suyu atmaktır. Lügat ve fıkıh ulemâsının cumhuru buna kaildirler İbnü'I A'râbî ile İbni Kuteybe istinsarın istinşak demek olduğunu söylemişlerdir. Nevevî- «Doğrusu birinei kavildir. Diğer bir rivayette: îstinşak ve istinsar yaptı denilerek her ikisinin birden zikredilmesi de bunu gösterir» demiştir. Fakat Aynî Nevevî 'nin bu sözünü beğenmemiş, şu mütâleada bulunmuştur: «Doğrusu İbnû'l A'râbi'nin dediği gibidir. Yanı istinsardan murad istinşaktır. Hadisin bir rivayetinde «istin-şar yaptı» denilmesi Nevevî'nin iddiasına delil olamaz çünkü o rivayetteki istinsardan murad burnuna su çektikten sonra onu dışarı atmaktır. İbni Seyyi 'de: El'Muhas'sasda «İstinsar suyu burnuna çektikten sonra onu nefesle dışarıya atmaktır.» demiştir.
Vech: Yüz denmektir. Yüz, yüzleşmeden alınma olup karşısına duran insanın başından görülen yerdir. Uzunluğuna yüzün hududu saç bittiği yerden alt çenenin aşağısına kadar genişliğine hudududa iki kulak yumuşağının arasıdır.

Bu hadiste: «Ellerini üç defa yıkamış sonra mazmaza ve istinsar yapmış sonra yüzünü Üç defa yıkamış» denilmiş. Yani mazmaza ile istinşakın kaçar defa yapılacağı tasrih edilmemişse de onların da üçer defa yapılacağı başka rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hadis-i şerifte evvelâ ellerin üç defa yıkandığını bildiren cümleler birbirleri üzerine «Sümme» edatı ile atfedilmişlerdir. Sonra mânasına gelen bu edat tertip ve mühlet bildirir. Yani azalar hadis-i şerifte gösterildiği tertiple yıkanacaktır. Tertibin farz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Hanefî lere göre tertibe riayet farz değildir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir.
Acaba niçin evvelâ ağza sonra burna su çekilecek daha sonra yüz yıkanacaktır?
Ulemâ buradaki hikmeti şöyle izah ederler :
Suyu evvelâ ağza sonra burna çekmek onun vasıflarını denemek içindir. Çünkü renk gözle bilinir, tad ağızla, koku da burunla anlaşılır. Bunların içerisinde en kuvvetlisi tad ondan sonra koku ondan sonra renk gelir. Bu itibarla evvelâ suyun tadını denemek ve abdeste elverişli olup olmadığını anlamak için işe ağızdan başlanmış daha sonra kokusu varmı yok-mu anlamak için buruna geçilmiştir. Rengini zaten göz görmektedir. Hadisin sonunda:
«Her kim şu abdestim gibi abdest alır da sonra kalkar ve aklından hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, geçmiş günahları afta' lunur.» Duyurulmuştur. Ulemâ aklından hiç birşey geçirmemekten muradın ne olduğunu inceden inceye tahkik etmişlerdir. Kaadî İyâz'a göre; bundan murad kasten düşünülerek hatıra getirilen şeylerdir. Ekseriya kendiliğinden hatıra gelen şeyler değildir. Binaenaleyh onlar namazın kemaline zarar vermezler. Bazıları kasıdsız olarak namazda hatıra gelen şeylerin namaza zarar vermiyeceğini fakat o namazın hatıra hiç bir şey gelmeksizin kılman namazdan sevap itibarı ile daha aşağı olacağını söylemislerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mağfiret meselesinin hatıra hiç bir şey gelmeksizin kılman namaza mahsus olduğunu bildirmiştir. Böyle namaz kılmak hemen hemen Resu1u11âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus gibidir. Zira hatırına hiç bîr şey getirmeden namaz kılmak pek nadir zevata müyesser olur.
Bu sözle namazda Allah'a ihlâs kastedilmişte olabilir. Bu takdirde mâna şöyle olur. Sonra halisane iki rekat namaz kılar bununla Allah'tan başka kimseden bir makam beklemez, namaz kılıyorum diye ucûb getirip böbürlenmez bilâkis tevazu gösterirse geçmiş günahları affolunur.
Bazıları: «Eğer bununla dünya işlerine ait bir şey düşünmemek kasdedilmişse bu güç bir feydir. Ama dünyaya dair bir şey hatırına gelirde onu hemen terkederse mânası kasdedilmişse buna bir diyecek yoktur. Zira muhlis kulların yapacağı budur» demişlerdir.
Aynî diyor ki: «Bu meselede tahkik şudur ki: Hatırdan geçen şeyler iki kısımdır. Bir kısmı istemiyerek hatıra gelir. Bunları hatıra getirmemek imkânsızdır. Fakat hatıra geldiği gibi üzerinde durmayarak onları hatırdan defetmek mümkündür. İşte hadis bu mânaya hamlolunur. Çünkü kendiliğinden hatıra gelen şeyleri hiç hatıra getirmemek elde değildir. Binaenaleyh onlar affolunur.»
Kaadî İyâz hadisten murad; namazda hiç bir şey hatırına getirmemektir; Demiş ve bunu bazı ulemâdan nakletmişse de Nevevî onu reddederek:' «Doğrusu istemiyerek hatıra gelen ve fakat üzerinde durulmayan şeylerle bu fazilet yine hâsıl olur. Sonra namazda hatıra gelen şeyler hem dünyevî hem uhrevî olabilir. Hadis yalnız dünyevî olanlara hamledilmiştir. Nitekim'bu hadisin bir rivayetinde bu cihet tasrih edilmiş :
«Kıldığı iki rekât namazda dünyaya ait bir şey düşünmezse.»denil.
mistir. Mezkûr hadisi Tirmizi «Kitabu's-Salât» da zikretmiştir.» demiştir.
Namazda âhiret umuruna dair bir şey düşünmek huşua mâni değildir. Kur'an-i Kerîmin mânasını düşünerek okumak dünya ve âhiret ahvaline dair mendup bir şeyi hatırına getirmek namazın faziletine zarar vermez. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) 'in: «Ben ordumu namazda iken hazırlarım» dediği rivayet olunur.
Geçmiş günahlardan murad: küçük günahlardır. Hadisin zahiri umum ""iği için büyük küçük bütün Piîn
Geçmiş günahlardan murad-, bUdircngi için büyük Hadisin zâhin umum buyuk günahlar ondan tahsis edilrniffe görünü^a da Kul haklanda sahibinin bağışlam ancak affolunur.

Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Asil itibarı ile abdest uzuvlarını birer defa yıkamak farzdır. Birden fazlası sünnettir. Çünkü sahih hadislerde azanın birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkandığı rivayet edilmiştir. Bu rivayetler her birinin caiz olduğuna delildir. Zira üç defa yıkamak kemal derecesidir. Bir defa yıkamak kifayet derecesini gösterir.
Abdest iki şekilde alınabilir; a) Büyük bir kabdan abdest alınır ve içinden suyu çıkaracak bir alette bulunmazsa evvelâ eller yıkanır sonra o kabdan elle su alarak, abdestte kullanılır. Bunun müstehab olduğunda ulemâ müttefiktir.
b) Evvelâ her iki elin üzerine su dökülür. Bir rivayete göre sağ el ile sol elin üzerine su dökülür. Sonra eller yıkanır. Ellerin berabercemi yoksa ayrı ayrı yıkarynası mı efdal olduğu ihtilaflıdır.
2- Abdestde mazmaza ve istinşak sünnettir. Ulemâdan Atâ , Zuhrî, İbni Ebî Leylâ, Hammâd ve İshâk abdestte mazmazayı terkedenin yeniden abdest alması İcap ettiğine kaildirler. Hasan-ı Basri, Zührî, Katade, Rabia, Yahya el-Ensari-, İmam-ı Malik, İmam-ı Şafiî, Evza'î ve son kavlinde Atâ abdestin iadesi lâzım gelmeyeceğine kail olmuşlardır. İmam-ı Ahmed b. Hambel'e göre mazmazayı terkedene birşey lâzım gelmezsede istinşakı terkedene ab-desti yeniden almak lâzım gelir. Ebu Sevr ile Ebu ubpyd 'in kavilleride budur. İmam Ebu Hanife ile Sevrî'ye gi mazmaza ve istinşak abdestte terkedilirse iade lâzım gelmez. Fakat gu-sulde tekedilirse yeniden gusul etmek vacip olur. İbnü'l Münzîr: «Ben İmam-ı Ahmed'in kavlini tercih ederim» demiş İbni Hazm dahi bu kavlin hak olduğunu söylemiştir. Onlara göre mazmaza farz değildir. Binaenaleyh onu terkedenin abdesti ve namazı tamamdır. Bu hususta kasden terketmekle unutmak arasında da bir fark yoktur. Çünkü bu bâbta Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'den bir emir sâdır olmamıştır. Mazmaza onun fiilî ile sabittir. Fiilleri ise; farziyet ifade etmez.
Fakat Aynî bu mütalaya itiraz etmiş mazmaza hakkında Resu1u11âh (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) 'in emri bulunduğunu söylemiştir. Filhakika Ebu Davud 'un tahriç ettiği merfu' bir hadiste:
«Abdest aldığın zaman mazmaza yap.» buyurulmuştur. Bu hadisi Tirmizî de tahriç etmiş ve: «Bu hadis hasen sahihtir demiştir. Aynı hadisi İbni Huzeyme İbni Hı.bbân ve İbni'l Câtûd dahi tahriç etmişlerdir. Bagavi ve Hâkim onun sahih olduğunu söylemişlerdir. Üstelik bu hadisle ve onun râvileri ile İbni Hazm de ihticac etmiştir.
3- Mazmaza istinşaktan evvel yapılır. Onun müstehapmı yoksa şartmı olduğu ve mazmaza ile istinşakm nasıl yapılacağı hususunda Nevevî beş vecih zikretmiştir.
a) Üç avuç su ile mazmaza ve istinşak yapılır. Sahih kitaplarda ve başkalarında bu rivayet mevcuttur.
b) Bir avuç su ile mazmaza ve istinşak yapılır. Yani bir avuç sudan üç defa mazmaza üç defa istinşak yapılır. Bunu Ali b. Ebu Ta1ib (Radiyallahıt anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir. Yalnız senedinde za'af vardız.

c) Bir avuç sudan hem mazmaza hem istinşak yapılır. Şöyle ki; evvelâ bir defa mazmaza sonra istinşak yapılır. İkinci ve üçüncü defalarda da ayni şekilde hareket edilir. Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Abdullah b. Zeyd rivayet etmiştir. Hadis Tirmizî'dedir. Tirmizî onun hakkında: «Bu hadis hasen gariptir» demiştir. Yine Tirmizî bu hadisi İbni Abbas 'tan da tahriç etmiş ve: «Bu bâbta en güzel ve en sahih hadis budur» demiştir.
d) Altı avuç su ile mazmaza ve istinşak yapılır. Bunların üçü ayrı ayrı mazmazada üçüde istinşakta kullanılır. Ancak bu bâbtaki rivayet zayıftır.
e) İki avuç su ile mazmaza ve istinşak yapılır. Bunların biri üç defa mazmazada diğeride üç defa istinşakta kullanılır.
Nevevî : «Sahih olan vecih birincisidir. Buhârî Müslim ve diğer sahih hadis kitaplarında rivayet edilen hadisler bunu göstermektedir» diyor.
Hanefîlere göre; her mazmaza için ayrı ayrı üç avuç her istinşak içinde aynı şekilde üç avuç su kullanılır. Delilleri : Tabaranî'-nin rivayet ettiği hadistir. Bu hadiste:
«Resulellâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve üç defa mazmaza, üç defa da istinşak yaptı. Bunların her bîri İçin ayrı ayrı su aldı.» denilmektedir,
4- Abdest alınırken yüzü yıkamak bilittifak farzdır. Yüzün üç defa yıkanması sünnettir. Sünnet olduğuna icma' vardır,
5- Abdestte kollar dirseklerle beraber yıkanır. Kolların yıkanması bilittifak farz isede; dirseklerin bunda dahil olup olmadığı ihtilaflıdır. Dört büyük mezheb imamı ile cumhur-u ulemâya göre dirsekleri yıkamakta farzdır. Hanefîlerden İmam Züfer'e göre dirsekleri yıkamak farz değildir. Ebu Bekr b. Davud ile bir rivayette îmam-ı Malik'in kavlide budur. Fakat Kaadî Abdulvahab İmam-ı Malik'e nisbet edilen bu rivayetin asılsız olduğa-nu söylemiştir. Bu meseledeki hilaf abdest âyetindeki edatından neş'et etmiştir. Mezkûr edat gaye bildirir, gayenin mugayyada dahil olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Gayeden murad bir şey'in hududu yani sınırıdır. Mugayyada o sınıra kadar devam eden şeydir. İmam Züfer'e göre; gaye mugayyada dâhil değildir. Nitekim
Teâlâ hazretleri:
«Sonra orucu geceye kadar tamamlayın.» [18] buyurmuştur. Gece bilittifak mugayya olan oruçta dahil değildir. Geceleyin oruç tutulmaz burada da öyledir. Âyet-i kerimede :
«Ellerinizi dirseklerinize kadar yıkayın. [19] buyurulmuştur. Binaenaleyh kolları dirseklere kadar yıkamak farz dirsekleri yıkamak farz değildir. Mugayya bir cisim veya vakit olursa gaye mugayyada dahil değildir. Fiil olursa dahildir. Çünkü fiil müstekillen mevcudiyeti olmayan bir arazdır.
Fakat İmam Züfer'in bu kavli bir çok şeylere muarızdır. Çünkü gayelerden bazıları mugayyada dahil bazıları değildir. Meselâ :
«Kur'an'ı başından sonuna kadar okudum.» sözünde gaye mugayyada dâhil, Teâlâ hazretlerinin :
«Şayet zevç fakirse vakit hâl buluncaya kadar intizar edilir.» [20] Ayet-i kerimesinde ise; dahil değildir. Oruç âyetinde de öyledir. Dirsekler hakkındaki gaye bu iki ne'vin ikisinede benzemektedir. Binaenaleyh şek ile gaye mugayyada dahil olamazsada bu hususta icmâ da vardır.
Hidaye sahibi Merginâni 'nin beyanına göre: Hanefîye ulemâsı buradaki gayenin maverasını iskat için yani gayeden sonra gelen kısmın hükümden hariç olduğunu beyan için geldiğini söylemişlerdir. Çünkü o olmasaydı yikama vazifesi ta omuza kadar bütün kolu istiab edecekti. Aynı edat ayaklar hakkında da vârid olduğu cihetle :
«Ayaklarınızı da topuklarınıza kadar yıkayın.» denilmeyerek sadece: «Ayaklarınızı yıkayın.» buyurulmuş olsa bacaklarıda kasıklara kadar yıkamak icab ederdi. Her iki yerde de hudut bildiren «ilâ» edatı vârid olduğuna göre
«Kollarınızı dirseklerinizle beraber yıkayın, ayaklarınızı da topuklarınızla beraber yıkayın.» buyurularak bu sınırların arasında kalan taraf yıkama hükmünden hariç bırakılmıştır demektir.
Demek oluyor ki; gaye iki nevidir. Biri gaye-i ıskat diğeri gaye-i is-bât Hangi gayenin iskat için hangisinin isbat yani hükümde dahil olduğunu bildirmek için geldiği cümlenin başından anlaşılır. Eğer cümlenin baştarafı mevzu bahis olan şeyin bütününe şamilse o cümlede zikredilen gaye maverasını iskat içindir. Böyle değilse gaye hükmün kendisinde nihayet bulduğunu bildirir ve kendisi o hükmünde dahil değildir. Münakaşa edilen gaye iskat için olandır. Halbuki; örnek gösterilen gaye iskat değil isbat ifade eder. Binaenaleyh kıyas sahih değildir.
Kavl-i Tahkika göre gaye bildiren «ilâ»t,jl » edatı bazen beraberlik İfade eder. Nitekim burada da öyledir. Bazan haddin mahdudda dâhil olduğunu bildirir. Gayeden önce ve sonra gelen kısımlar aynı cinsten olursa gayenin bu mjinada kullanıldığını İman Sibeveyh ve Müberred gibi lisan âlimleri beyan etmişlerdir. Araplara göre; el parmakların uçlarından omuz başlarına kadar uzanan uzvun adıdır. Araplar ayak ucundan kasıklara kadar uzayan uzuvlarada ayak derler. Bu itibarla da el ve ayaklar hakkındaki gaye mugayyada dahildir. Bazen gayenin mugayyada dahil olup olmadığını anlatmak için ayrı bir delil bulunmak icapeder. Burada gayenin mugayyada dahil olduğuna üç vecihle delil vardır.
a) Ebu Hüreyre (RadiyalUzhıı anh) 'dan rivayet edilen bir hadiste kendisinin abdest aldığını ve kollarım ta bazulara varıncaya kadar yıkadığını ayaklarımda baldırlarına varıncaya kadar yıkadıktan sonra : «Ben Resuhıllâh (Sallalkthü Aleyhi ve Seîlem) 'i işte böyle abdest alırken gördüm» dediğini Müslim rivayet etmiştir. Peygamber (Saİîaîlahü Aleyhi -ve Sellem)*in bu şekildeki abdesti terkettiği rivayet olunmadığına göre; mezkur fiil gayenin mugayyada dahil olduğunu beyan sayılır.
b) Dirsek; kol ile bazu kemiklerinin birleştiği yerdir. Kol kemiğinin ucunu yıkamak farz bazu kemiğinin başını yıkamaksa farz değildir. Fakat bu kemikleri birbirinden ayırmak imkânsızdır. Binaenaleyh dirseği yıkamak icabeder. Çünkü bir vacip neyle tamam olursa o şeyi yapmakta vacip olur,
c) Namaz zimmette farz olmuştur. Taharet ise onun zimmetten sukutu için şarttır. Farz olan bir şey şekk ile sakıt olamaz. Binaenaleyh dirseklerin yıkanması farz olur.
Bazan gaye, hükmü kendisine uzatmak için zikredilir. Bu takdirde gaye mugayyada dahil değildir. Nitekim oruçta böyledir. Oruç hakikatta velev bir saat imsakle olsun tahakkuk ettiği için :
«Orucu geceye kadar tamamlayın.» âyet-i kerimesindeki gaye onu geceye kadar uzatmak içindir. Gece hükümde dahil değildir. Gaye zikre-dilmediği takdirde mugayya ebediyyet yahut gayeden fazlalık bildirirse,• gaye mugayyaya dahil olur ve oradaki gayeden murad gayenin öte yanını hükümden iskat etmek içindir. Gayenin kendisi hükümde dahildir. Elin dirseklere kadar yıkanması meselesi de bu kabildendir.
6- Abdest alırken başı mesh etmek farzdır. Bu bâbtaki beyanat birkaç nev'e ayrılir.
Birinci Nevi: Hadisin zahiri, mesh ederken bütün başı kaplamayı iktiza eder. Ancak kaplamak vacip midir? Mendup mudur mes'elesinde ulemâ ikiye ayrılmışlardır. İmam Safiî'ye göre isterse bir kıl mikda-rı olsun başa değmekle farz yerini bulur. Ona mukabil İmam Malik ile Ahmed b. Hambele göre bütün başı kaplayarak mesh etmek farzdır. Hanefîyye ulemâsından bu hususta iki kavil rivayet olunur.

Bunlardan birinciye göre başın dörtte birini ikinciye göre üç parmak miktarı yerini mesh etmek farzdır. Başa mesh için önden arkaya doğru gidilir. Hasan b. Salih arkadan öne doğru gelineceğini söylemiştir. Evza'i ile Leys'e göre başın ön tarafına mesh edilir.
Hasılı başa mesh meselesinde fukahanm kavilleri muhteliftir. Aynî bunları onüçe çıkarır. Mezkûr onüç kavilden altısı Maliki mezhebine ait olup şunlardır :
a) Ma1ikîye Ulemâsından İbni Mesleme: «Başın üçte ikisine mesh etmek kafidir» demiştir.
b) Eşheb ile Ebu'l Ferac'e göre üçte birine,
c) Eşheb 'ten bir rivayete göre başın ön tarafına, meshetmek kâfidir Evza'i ile Leys'in kavlide budur
d) İmam-ı Malik'in mezhebinin zahirine bakılırsa mesh ederken başı kaplamak lâzımdır.
e) Başa mesh babında mesh adı verilebilecek enaz miktar kafidir.
f) Bütün başı mesh etmek farzdır. Ancak az bir yerin mesh edilmeden kalması affolunur.
Mesh hakkında Şafiî1er den iki kavil rivayet olunur.
a) Ekseri Şafiîyye ulemâsına göre bir kıl mikdarı bile başa dokunmak mesh için kafidir. Bunun nasıl olacağını tasavvur için Şafiîyye ulemâsı şöyle derler : Bir kimse başına kına sürsede kınalanmadık yalnız bir tek kıl kalsa abdest alırken elini o kılın üzerine değdirmesi kafi gelir. Farz olan mesh bununla ifa edilmiş olur» Fakat bu rey
cidden zayıf görülmüştür. Çünkü şeri'at de böyle tasavvuru bile güç olan nâdir meseleler varid olmamıştır.
b) İbnü'l Kaadî vacip olan meshin üç kıl mikdarı olduğunu söylemiştir ki; bu birinciden biraz daha hafiftir. Yüzü yıkarken bu miktarın kat kat üstünde saç yıkanır. Bu da sahiha göre başa mesh için kâfidir. Abdest alırken her Uzva sıra geldikçe niyet etmek şafiîyye ulemâsının ittifakı ile şart değildir. Onlara göre abdest azasını âyette sıralanan tertip üzere yıkamak ve mesh etmek farz İsede bu hususta ki delilleri zaiftir.
Hanefîlere göre başa mesh'in mikdarı hususunda üç rivayet vardır.
a) Başa üç parmak mikdarı mesh farzdır. Hişamın Ebu Hanife (Rahtmehullah) 'dan rivayeti budur.
b) Kerhî ile Tahâvî 'nin rivayetine göre nâsiye yani; alin mikdarı meshetmek farzdır. Maamafih İmam-ı Züfer'in rivayetine göre Ebu Hani.fe ile Ebu Yusuf bu mikdarın kafi gelmediğine kail olmuş; başın üçte biri yahut dörtte birinin meshedilme-si lâzım geldiğini söylemişlerdir.
c) İmam-ı Muhammed 'den bir rivayete göre mesh hususunda muteber olan mikdar başın dörtte biridir. Ebu Bekr: «Bizde mesh hakkında iki rivayet vardır. Dörtte bir ve üç parmak mikdarı demiş ve bazı ulemânın üç parmak mikdarını bazılarınmda ihtiyaten dört parmak miktarı rivayetini tercih ettiklerini söylemiştir.
d) «Cevamiü'l Fıkıh» adlı eserde İmam Hasan 'den rivaye-ten başın ekserisine mesh etmenin vacih olduğu bildirilmiştir. îmam-ı Ahmed b. Hambel 'den iki rivayet vardır.
a) Bütün başı mesh etmek vaciptir.
b) Başın bir mikdarma mesh kafidir. Kadına sadece başının ön tarafına meshetmek kafidir. Maamafih farz miktarının ne olduğu Hambe1iyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. İmam Ahmed 'den bir rivayete göre herkes hakkında başın bütününü mesh etmek farzdır. Diğer bir rivayette bir kısmına mesh etmesi kafidir. Ebu-1'Hâris diyor ki: îmam-ı Ahmed'e «Bir adam başına mesh ederde bir kısmını bırakırsa ne dersin?» dedim. «Kâfirdir» cevabını verdi. Sonra şunu ilâve etti: «İmkânı olan bütün başını mesh etmeli» İmam-ı Ahmed 'den gelen zahir rivayete göre erkeğe bütün başını mesh etmek farz kadına ise başının ön tarafına mesh etmek kafidir. İmam-ı Ahmed: «Başa mesh hususunda kadına daha ziyade suhuletnu umarım» demiştir.
Fukahamn delillerine gelince: Aynî 'nin beyanına göre; Peygamber (Satlallûhü Aleyhi ve Sellem) 'in nasıl abdest aldığını bildiren rivayetler içersinde îmam-ı Şafiî 'nin başa mesh hakkındaki kavline delil olabilecek bir hadis yoktur. Fakat îmam-ı Mâlik ile Hanefîyye'nin hadisten delilleri vardır. Malik (Rahimehullah) Abdullah b. Zeyd hadisi ile istidlal etmiştir. Bu hadiste :
«Başına mesh etti ve ellerini bir defa Öne ve arkaya götürdü.» denilmektedir.
Hanefîyye nin delili; ise Mugiretü'bn.ü Şu'be hadîsidir. Bu hadiste :
«Resulellâh (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve alnına mesh etti...» denilmiştir.
Hadisi Müslim, Ebu Davud, Nesaî ve İbni Mace kimi muhtasar kimi mufassal olarak rivayet etmişlerdir.. Birde Hanefiyye ulemâsı şöyle derler: «Başınıza mesnedin.» âyeti mücmeldir. Resulullâh (Saîktllahü Aleyhi ve Sellem) 'in alnına mesh etmesi bu mücmeli beyan etmiştir. Bu hadis haber-i vahid de olsa; kitabın mücmelini beyan için kafidir. Âyetteki icmal mahalde değildir miktar hususundadır. Çünkü Mahallin baş olduğu malumdur. Meselenin tahkiki şudur ki:
«Başlarınıza meshedin.» âyet-i kerimesindeki edatı mâna itibarı ile bir şeyi diğer şeye yapıştırmak demektir. Buna hususi tabiri ile ilsak derler. Mezkûr edat meshin aleti olan ele girerse meselâ
«Elimle duvarı sildim» denilirse mahalle müteaddi olur ve bütün mahalli kaplamayı icab eder; mesh âyetinde olduğu gibi mahalle girerse; bütün mahalli kaplamayı icap etmez ve şöyle takdir edilir: «Ellerinizi başlarınıza yapıştırın» Burada mesh bütün mahalli kaplanmadığına göre ne miktar yerin meshedileceği' mücmel kalır. İşte hadis bu mücmeli izah etmiş onun nâsiye miktarı olduğunu beyan buyurmuştur.
ikinci Nevi: Hadiste :
«Sonra başına mesnetti.» denilmiştir. Bunun muktezası başa bir defa mesh etmektir. Nitekim ulemâdan bir çokları bunu böyle anladığı gibi îmam-i'Ebu Hanife, İmam-ı.Malik ve İmam Ahmed b. Hambel'in mezhebleride-budur. İmam-ı Şafiî'ye göre; sair âzâda olduğu gibi başı da üç defa mesh etmek müstehabur.
Şafiî 'nin meşhur kavli budur. Başa meshin bir defa yapılacağına dair bir çok sahih hadisler varid olmuştur. Ebu Davud «Osman (Rahimehulîah) 'dan rivayet edilen sahih hadislerin hepsi başa bir defa mesh edileceğine delâlet eder...» demiştir. Filhakika o hadislerde her azanın üçer defa yıkanacağı zikredildiği halde başa mesh hakkında hiç bir adet rivayet olunmamıştır. Kaasim b. Sellâm: «Başa üç defa mesh edileceğini İbrahim et-T'eymî 'den başka selefin hiç birinden rivayet edildiğini bilmiyoruz» demiştir. Fakat Aynî bu söze itiraz etmiş bir çok hadislerde başa üç defa mesh edildiği bildirildiğini misaller göstererek isbat etmiştir.
Hanefî lerden Burhaneddin-i Mergînânî «el-Hidaye» namındaki meşhur eserinde İmam Ebu Hanife'ye göre; bir suyla başa üç defa mesh etmenin memnu olduğunu söyler.
Başa iki defa mesh edileceğini bildiren hadislerde vardır.
Üçüncü Nevi: Meshin nasıl yapılacağı hakkında muhtelif hadisler rivayet edilmiştir. Nesaî 'nin Abdullah b. Zeyd "den rivayet ettiği bir hadisten başın ön tarafına mesh edileceği ve iki elle ön taraftan başlanarak arkaya doğru oradanda öne doğru gidileceği anlaşılmaktadır. Taberânî 'nin rivayetinde ise; evvelâ arkadan öne doğru sonra önden arkaya doğru1 yapıldığı bildiriliyor. Bir rivayette bütün başm meshedildiği fakat saçlar hareket ettirilmeyerek hey'eti bozulmadığı başka bir rivayette başa mesh edildiği fakat elleri ileriye geriye hareket ettirilmediği bildirilmektedir. Nesaî 'nin kitabında Hz. Aişe (Radıyallahu Anhâ) nin Resulu11âh (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem) 'in

nasıl abdest alındığını anlatırken elini başının ön tarafına koyarak arkaya doğru çektiği sonra iki elini kulaklarına indirdiği sonra yüzünün iki tarafına çektiği beyan ediliyor. İbni Ömer (Radiyaîlahu Anhüma) 'nin dahi aynı şekilde abdest aldığı rivayet olunur.
7- Abdestte ayakları yıkamak farzdır. Topuklarda hükümde dahil-dir.Kollar hakkında verilen tafsilât aynen burada da câridir.
Topuk mânasına gelen kâb' kelimesinden nıurad ne olduğu hususunda iki kavil vardır. Ekser-T ulemâya göre; bundan murad: Bildiğimiz topuk yani ayağın bacak kemiğine bağlandığı yerdeki şişkin kemiktir. Ve her ayağın iki tarafında birer topuk bulunur. Dalâlet fırkalarından İma-miyye île ayaklara mesh edileceğine fcâiî olanlara göre topuktan murad ayakların üstünde ve bifaz yan taraflarında kalan hafif çıkıntılardır. Ulemâ abdest âyetindeki topuklardan murad bu çıkıntılar olmadığını mütead-did delillerle ispat etmişlerdir.
Abdest alırken ayaklarda yapılacak vazife hususunda dört mezheb vardır:
a) Ayakları yıkamak farzdır. Dört mezhebin imamları ile ehl-i sünnetin diğer birçok ulemâsının mezhebi budur. Bu hususta muhalefet edenlerin kavline bakılmaz.
b) Şiilerin İmamiye taifesine göre ayakları mesh etmek farzdır.
c) Hasan-ı Basri ile İbni Cerir- TaberS'yeve Ebu Ali Cübbai'ye göre abdest alan kimse ayaklarını yıkamakla mesh etmek arasında muhayyerdir.
8- Zahirîlere göre ayakları hem yıkamak hemde mesh etmek farzdır. Bir rivayette Hasan-ı Basrî de buna kail olmuştur. İkrime dahi ayaklarına mesh eder. Yıkanıazmış. Şa'bî : «Cibril (Aleyhisselâtü Vesselam) meshi indirdi» demiştir. Katade 'nin de : «Allah iki yıkama ikide mesh. farz kılmıştır» dediği rivayet olunur, îbrii Abbas (Radıyallahu anhüma) ayaklar hakkında: «Onlardaki vazife iki yıkama ikide meshden ibarettir.» ibarettir.» demiştir : «Allah meshi emretti. Ama insanlar yıkamadan başkasına razı olmadılar» de-diğide söylenir.
Rivayete nazaran Haccac Ehvazda bir hutbe okumuş hutbeside abdest âyetine temasla: «Ayaklarınızın altını, üstünü ve ökçelerini yıkayın» demiş, bunu duyan Enesb. Malık (Raâiyallahu anh) «Allah doğru söylemiştir Haccac yalan» diyerek Haccac'm sözünü reddetmiştir.
Bu kavle zâhip olanların bir delilide abdest âyetinde ayakların-, baş üzerine meshi bildiren cümleye atfedilmesidir. Filhakika ayaklardaki vazifeyi bildiren cümle mansub olarak şeklinde okunduğu gibi şeklinde mecrur; hâttâ şeklinde merfu' dahi okunmuştur. Ancak bu kıraatlerin hiç birinden ayakların yıkanmayıp meshedileceği mânası çıkmaz. Âyet mansup okunduğu takdirde iki vecihle izah olunur :
a) Bu cümle abdest âyetinin başında yüzün yıkanacağını bildiren cümle üzerine atfedilmiştir. Binaenaleyh hükümde onunla birdir. Yani: «Yüzlerinizi ve ayaklarınızı yıkayın.» demektir. Onun arkasından zifo-redilmeyip arada başa mesh meselesi beyân edildikten sonra zikredilmesi; ayakların başa mesh edildikten sonra yıkanacağını bildirmek içindir. Bundan tertib anlaşılır ki; abdest azalarını âyette zikredildikleri ter-tib üzre yıkamak bazı ulemâya göre farz bazılarına göre müstehaptır.
b) Bu cümlenin âmili mukadder «iğsilû» fiilidir. Cümlede atf yoktur. Doğrudan doğruya : «Ayaklarıuızı yıkayın» takdirindedir.
Âyet mecrûr okunduğu takdirde dahi ayaklara mesh edileceğine delâlet etmez. Bu da üç şekilde tevcih edilir :
a) Buradaki cerr kıraati mücaveret sureti iledir. Çünkü ondan Önceki kelime mecrurdur. Yoksa hakikatta mansub okunmak icâb ederdi.
b) Âyet-i kerime üst taraftaki:
«Başlarınıza mesh edin.» cümlesi üzerine atfedil mistir. Fakat mânası başlarınıza mesh ettiğiniz gibi ayakların ızada mesnedin demek değil: Ayaklarınıza suyu iktisatla dökerek israf etmeden yıkayın» demektir. Çünkü ayaklar her yere basarak çabuk çabuk kirlendiği cihetle onlara çok su harcayarak israf yapmak ihtimali vardır. Bu nükteden dolayı onlar üst taraftaki mesh cümlesinin üzerine atfedilmiştir. Ayaklar hakkında şuraya kadar yıkayın diyerek hudut bildirilmesi, başa mesh hakkında böyle bir had teyin'edilmemeside atfedilen cümlenin hüküm itibari ile matufun aleyh olan cümleye muhalif bulunduğunu gösterir. Keşşaf sahibi Zemâhşerî 'nin rey'ide budur.
c) Bu cümle ayaklarına mest giymiş olanlara hamledilmiştir.
d) Mesh kelimesi hafif yıkama mânasında da kullanılır. Abdest alan bir adama Araplar ellerini ayaklarını mesh etti derler. Bu mâna Ebu Zeyd ile İbni Kuteybe 'den ve Ebu A1i'yi Farisî 'den rivayet edilmiştir. Ancak itirazdan salim değildir. İbni Abbas 'tan gelen rivayette zayıftır. Ondan gelen sahih rivayete göre bu âyeti mansub okur. Ve mesh cümlesi üzerine değil ellerin yıkanacağını bildiren ilk cümle üzerine ma'tuf olduğunu söylermiş. Sahih-i Buharî'-deki bir hadiste İbni' Abbas (Radiyaîîahu anhümâ) 'nm abdest aldığı ve ayaklarını yıkadığı sonra: «Ben Resülullâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i böyle abdest alırken gördüm» dediği rivayet olunmuştur. Zaten âyet-i kerimenin nasb kıraeti meşhurdur.
9- Bu hadis su getirmek için başkasından yardım istemenin caiz olduğuna delildir. Yardım istemekte bilittifak kerahet yoktur.
10- Abdest aldıktan, sonra mekruh vakitlere tesadüf ettirmemek şartiyle iki rekât namaz kılmak müstahabtır. Mal. ikilere göre bu iki rekat namaz sünnetlerden sayılmaz.
11- Kılman bu namaz için va'd buyrulan sevab iki şarta bağlıdır.
a) Abdest hadiste beyan edildiği şekilde alınacaktır.
b) Namaz dahi hadiste beyan edildiği şekilde kılınacaktır.
12- Hadis-i şerif insanın içinden birşeyler geçirerek âdeta kendi kendine konuştuğunu ispat etmektedir ki ehl-i Hakkın nıezhebide budur. Gönülden geçen şeylere hususi tabiriyle «Hadisü'n - Nefs» derler.
13- Yine bu hadis farzlarla sünnetler arasındaki tertibe delâlet etmektedir. Hadiste zikredilen sünnetler mazmaza ve istinşaktır. Bazıları farzlar arasındaki tertibe kail olmuş, sünnetler arasındaki tertibe riayete lüzum görmemiştir. İmam Ma1ik'in mezhebide budur. Malikiyye ulemâsı arasında abdestteki teftib .hakkında üç kavil vardır. Bazılarına göre; tertib vâcib diğerlerine göre menduptur. Maliki1erce meşhur olan kavilde budur. Bir takınılanda müstehâb, olduğunu söylemişlerdir. Şafiilere göre tertip farzdır. Bu hususta Şafiî1erden. Müzeni muhalefet etmiş ve tertibin farz olmadığına kail olmuştur.

4 - Abdestin ve Akabinde Namaz Kılmanın Fazileti Babı

5- (227) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id ile Osman b. Muhammed b. Ebi Şeybe ve İshâk b. İbrahim El-Hanzalî rivayet ettiler. Lâfız kuteybe'nin dir. İshâk (Ahberena) tabirini, Ötekiler (Haddesena) yi kullandılar. Dediler ki: Bize Cerir, Hişâm b. Urveden, o da Babasından, o da Osman'ın azadhsı Humran'dan naklen rivayet etti. Humran şöyle demiş Osman b. Affan'ı mescid avlusunda ikem dinledim. İkindi zamanı müezzin onun yanına geldi. Osman ondan abdest suyu istiyerek abdest aldı. Sonra dedi ki:
— Vallahi size bir hadis rivayet edeceğim. Eğer Allah'ın kitabında bir ayet olmasaydı onu size rivayet etmezdim. Ben Resulellâh (Sallallahü Aieylü ve Sellem)'\ :
«Hiç bir Müslüman .yoktur ki; tertemiz abdest alarak namaz kılsın da Allah onun o namazla ondan sonra gelecek namaz arasındaki günahlarını affetmesin.» buyururken İşittim.

(...) Bize bu hadisi Ebu Kureyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu Usame rivayet etti. H.
'Yine bize Züheyr b. Harb ile Ebu Kureyb rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize İbni Ebi Ömer dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. Bunların hepsi bu isnadla Hişâm'dan rivayet etmişler. Ebı Hüsanıc hadisinde :
«Tertemiz abdest alır; sonra farz namazı kılarsa.» cümleside vardır.

6- (...) Bize Züheyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlihden rivayet etti. İbni Şihâb şöyle demiş:
— «Lâkin Urve'nİn Humran'dan rivayetine göre Humran şöyle demiş: Osman abdest aldığı vakit:
— Vallahi size bir hadis rivayet edeceğim. Vallahi Allah'ın kitabında bir âyet olmasaydı onu size rivayet etmezdim. Gerçekten ben Resulullâh
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
— «Hiç bir kimse yoktur ki; güzel güzel abdest alarak sonra namazı kılsın da o namazla ondan sonra gelen namaz arasındaki günahları affolunmasın.» buyururken işittim; dedi Urve:
— «Bu âyet:
«Allah'ın indirdiği açık açık âyetleri ve doğruyu gizleyenler yok mu?...» diye başlayan ve:
«Lânetçiler de lânef ederler.» [21] cümlesine kadar devanı eden âyettir.» demiş.
Finaû'I mescid: mescidin etrafı avlusu manasınadır. Osman
(Radfyalİahu anh)'m : «Eğer Allah'ın kitabında bir âyet olmasaydı onu size rivayet etmezdim» sözünden maksadı
«Eğer Allah Teâlâ bir kimsenin bildiği bir ilmi başkasına tebliğ etmesini farz kılmasaydi size hadis rivayet etmek istemez ve bu suretle sizin başınızı ağrıtmazdım» yahut; «bu âyet olmasaydı haber vereceğim müjdeye itimad ederek ibadetleri terk-edersiniz endişesi ile bu hadisi size söylemezdim» demektir.
KaadiİyâZ'ın beyanına göre; «bu hadisi Bacî'den gayri bütün râvîler burada görüldüğü şekilde rivayet etmişlerdir. Bacî'nin rivayetinde ise yerine denilmiştir. İmam-ı Malik'ten rivayet eden râvîlerin bazısıda bu şekilde rivayet etmişlerdir. Ulemâ bu iki şekil rivayetin te'vilinde ihtilâf etmişlerdir. İmam-ı Malik: «El - Muvatta'» da: «Zannederim bu âyetten murad :
«Hem gündüzün ilk kısmında ve gecenin bazı cüzlerinde namazı kıl.» [22] âyet-i kerimesi olacaktır.» demiştir. Bu takdirde her iki rivayetin mânası sahih olur. Ve «Levlâ ennehû» rivayetine göre mâna: «Eğer size anlatacağım hadisin mânası Allah'ın kitabında bulunmıasaydı söyleyeceklerime itimad edip ibadetleri bırakırsınız korkusu ile onu size söylemezdim» takdirinde olur. Fakat Urve'nin okuduğu:
«Allah'ın indirdiği açık açık âyetleri ve doğruyu kitapta biz insanlara beyan ettikten sonra onları gizleyenler yok mu? İşte onlara hem Allah lanet edecek, hem de bütün lânetçiler lanette bulunacaklar.» âyet-i kerimesine göre bu rivayet doğru değildir. Bu âyet her ne kadar ehl-i kitap hakkında nazil olmuş olsada onda yine ehl-i kitabın yaptıklarını yapmaktan yâni; Allah'ın indirdiği şeyi gizlemekten ve onların yolundan gitmekten nehiy ve tahzir vardır. Peygamber (SalkUİahü Aleyhi ve Sellem) meşhur bir hadisinde:
«Her kim bîr ilmi gizlerse Allah onun ağzına ateşten bir gem vurur.» Buyurarak gizleme işinin memnu olduğunu umumî bir şekilde beyan etmiştir.» Ebu Hüreyre 'nin Sahihaynda şöyle bir sözü vardır: «Eğer Allah'ın Kur'anda inzal ettiği iki âyet olmasaydı ben ebediyyen hiç bir hadis rivayet etmezdim.» O âyetlerin biri:
«Hani Allah kendilerine kitap verilenlerden : Onu mutlaka insanlara btfyan edeceksiniz; gizlemeyeceksiniz diye teminat almıştı...» [23] âyet-i kerimesi dir demiş ötekininde buradaki âyet olduğunu söylemiştir. Nevevî Hz. Urve 'nin te'vilini tercih etmekte ve: «Sahih olan Urve'nin te'vili-dir> demektedir.
Resulullâh fSallallahii Aleyhi ve Selletn) Bu hadiste bir-kimse tertemiz abdest alır ve onunla iki rekat namaz kılarsa o namazla ondan sonra gelecek namaz arasındaki günahlarının affedileceğini beyan buyurmuştur.
Halbuki bundan önceki hadiste yine aynı hüküm ve hâdise hakkında : «Geçmiş günahları affolunur.» buyurmuştu. Bu hadisin zahirî umum bildirmektedir. Yâni; tertemiz abdest alarak iki rekat namaz kılan kimsenin bütün geçmiş günahları affedilecek demektir. Bu noktadan iki rivayet arasında zahiren münâfât ve zıddiyet var gibi görünüyorsada ha-kikatta hiç bir münafat ve zıddiyet yoktur. Hadislerin arası şöyle bulunur. Umum bildiren hadiste muzaf hazfedilmiştir. Cümlenin takdiri: «Allah o kimsenin o namazla mükellef olduğu zamanla gelecek namaz arasındaki günahlarını affeder.» şeklindedir. Hadis-i Şerif müezzinin namaz vaktini haber vermek için imama gidebileceğine ve zaruret olmadığı halde bazen yemin etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
7- (228) Bize Ahd b. Humeyd ile Haccac b. Eş-Şâir ikisi de Ebu'l Velid'den rivayet ettiler. Abd dedi ki .Bana Ebu'l Vehd [24] rivayet etti
(Dedi ki) : Bise Ishâk b. Sa'id b. Amr b. Saîd b. EI-Âs [25] rivayet etti
(Dedi ki) Bana babam, babaSmdan rivayet etti. Şöyle demi"!
— Osman'ın yanındaydım. Abdest almak İçin su istedi ve şöyle dedi:
- Ben Resulellâh (Sallallahii Aleyhi ve Selletn) i
— «Hiç bir Müslüman yoktur ki; farz bir namazın vakti geldiğinde o namazı tertemiz abdest alarak huşuu ile rükü'û ile kılsın da büyük günah işlemedikçe o namaz ondan önceki günahlarına keffaret olmasın. Bu her zaman için böyledir.» buyururken işittim.
Tertemiz abdest almaktan murad abdestin bütün kemal sıfatları ile adabına riayet etmektir.
«Büyük günah işlemedikçe...» kaydından küçük günahların affedilmesi için büyük günah işlememenin şart olduğu mânası anlaşılmamalıdır. Bundan murad küçük günahlar affedilir. Büyükleri edilmez demektir. Çünkü büyük günahlar ya tevbe ile yahut fadl~ı ilâhi ile affolunurlar.
Kaadi İyâz: «Bu hadiste zikredüdiği vecihle küçük günahların affedilmesi büyüklerinin ise; ancak tevbe yahut Allah'ın fadl-u rahmeti ile affolunması ehl-i sünnetin mezhebidir» diyor. «Bu her zaman için böyledir» cümlesinden murad küçük günahların affedilmesi her zaman bu suretle abdest alarak namaz kılmakla olur, yahut büyük günah işlememek meselesi her zaman için böyledir demektir.
Bu ve emsali hadisler abdest ve namazın bütün şerait ve adabına dikkat ederek ihtiyatla amel edilmesine ve ibadetin bütün mezhep ulemâsına göre sahih olacak şekilde yapılmasına teşvik mahiyetin de dirler.

8- (229) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id ile Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Abdilaziz — ki Derâverdîdir — Zeyd b. Eşlemden, o da Osman'ın azadlısı Humran'dan naklen rivayet etti. Humran şöyle demiş: Osman b. Affan'a abdest suyu getirdim de abdest aldı sonra şunları söylem:
— Hakikaten bazı insanlar Resulellâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) den bazı hadisler rivayet ediyorlar 'ki; ben bunların mahiyetini

bütniyorum. Yalnız ben Kcstılııllfılı (SuUuUuhii Aleyhi w Srl!cnı,"n\ şu benim nb-destim gibi abdest ;ıldi£mı gürdüm sonra söyle buyurdular:
— «Her kim böylece abdest alırsa; geçmiş günahları affolunur. Kıldığı namazla mescide kadar yürümesi de (kendisine) nafile (ibâdet) olur.»
İbni Abde'nin rivayetinde :
— «Osman'a geldimde abdest aldı» cümlesi vardır. Bu hadiste ;
«Kıldığı namazla mescide kadar yürümesi de (kendisine) nafile (ibâdet) olur.» buyurulması kılacağı namazdan ve mescide gitmesinden hâsıl olacak sevap nafile ibadet olur. Manasınadır. Yoksa farz namaz nafileye tebdil edilir. Setlinde anlaşılmamalıdır. Çünkü şeraitine riayetle alınan abdest geçmiş küçük günahlara keffaret olunca; namazdan hasıl olacak sevap ziyade olarak kalır. Nafileden murad d"a budur. Bununla o kulun ya âhiretteki dereceleri yükseltilir. Yahut o namazdan sonra işleyeceği günahları affedilir. Ziyade edilen şeyin mezidûn aleyh cinsinden olması şart değildir. Binaenaleyh kulun derecelerinin yükseltilmesi günahlarına keffâratm üzerine ziyade edilmiş bir fazlalıkta olabilir.

9 - (230) Bİze Kuteybetü'bnü Sa'id ile Ebu Bekr b. Ebî Şeybe ve ZÜheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe ile Ebu Bekr'indir. Dedile ki: Bize Vekî' Süfyân' [26] dan, o da Ebu'n-Nadr' [27] dan, o da Ebu Enes' [28] ten naklen rivayet etti ki; Osman peykeler üzerinde abdest almış ve:
— Size ResuluIIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest ini göstereyim mi? Demiş sonra (her azayı) üçer defa (yıkayarak) abdest almış.
Kuteybe kendi rivayetinde şunu ziyade etti:
— «Süfyan demiş ki: Ebu'n-Nadr Ebu Enes'ten naklen rivayet etti. Ebu Enes : Osman'ın yanında ResuluIIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem 'in ashabından bazı kimseler vardı» demiş.
Hadiste zikri geçen maka'ıd'den murad; bazılarına göre Hz. Osman (Radiyallahu anh) 'in evinin önünde oturmak için hazırlanmış sedirlerdir. Bazıları mescid-i Nebeviye yakın oturmak ve abdest almak için hazırlanmış bir yerdir. Demişlerdir.
Osman (Radiyallahu anha) 'm her azayı üçer defa yıkayarak abdest alması abdestin sünnetlerinden biride bu olduğunu anlatan büyük bir asıldır. Bu asla tebe'an abdest azalarını üçer defa yıkamak bilittifak sünnet; birer defa yıkamaksa farzdır. Nevevî diyorki: «Bu hadiste başa üç defa mesh etmek müstehaptır diyen Şafiî ile ona muvafakat edenlere delil vardır. Buna benzeyen hadisler çoktur.,.»
Hadisin bir rivayetinde: «Osman'ın yanında Resulallâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından bazı kimseler vardı» denilmesi: Hz . Osman (Radiyallahu anh) bu sözü ashab-ı kiram arasında söyledi fakat ona hiç itiraz eden bulunmadı, Manasınadır. Bu suretle üçer defa yıkamanın sünnet olduğuna oradaki ashab ittifak etmiş oluyorlar. Filhakika Beyhakî ile başkalarının rivayetinde de Osman (Radiyallahu anh) 'in her azayı üçer defa yıkayarak abdest aldığı ve sonra eshab-ı ResuluIIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) 'e dönerek:
— «Siz Resulellâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle abdest aldığını gördünüz mü?» dediğini onlarında :
— «Evet» cevabını verdikleri zikredilmektedir.
Bu hadisin isnadı hakkında Dare Kutnî ve başkaları söz etmişlerdir. Bıfnlar Veki'in Ebu'n-Nadr 'dan sonra Ebu Enes'i zikretmesini onun bir vehmi olarak vasıflandırmaktadırlar. Çünkü Ebu Alî el-Gassanî 'nin beyanına göre; Ebu'n-Nadr bu hadisi Büsr b. Sa'id 'den, o da Osman (Radiyallahu anh) 'ten rivayet etmiştir. İmam Ahmed b. Hambel ile başkalarının rivayetleri de bu tarzdadır.

10- (231) Bize Ebu Küreyb Muhammed b. El-AIâ', ile İshâk b. İbrahim hep birlikte Veki'den rivayet ettiler. Ebu Küreyb dedi ki: Bize Veki', Mis'ar' [29] dan, o da Ebu Sahra Cami' b. Şeddâd'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben Humran b. Ebandan dinledim. Şöyle dedi:
— Ben Osman'a abdest suyu koyardım gün geçmezdik! üzerine biraz su dökünmesin. Osman dedi ki: Resulallâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu namazımızdan çıktıktan sonra (Mis'ar zannederim bu namaz ikindiydi demiş) Bizimle konuşarak şöyle buyurdu:
— «Size bir şey söylesem mi? Yoksa sükût mu etsem? bilmiyorum?» Biz:
— «Ya Resulallâh! Hayırsa söyle başka bir şeyse Allah ve Kesulu bilir.» dedik. Resulallâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Temizlenerek Allah'ın farz kıldığı temizliği tastamam yapan ve şu bes vakit namazı kılan hiç bir Müslüman yoktur ki; bu namazlar aralarındaki günahlara keffaret olmasınlar.» buyurdular.
Nutfe : Az su demektir. «Gün geçmezdiki üzerine biraz su dökmesin» cümlesinden murad yıkanmağa devam ettiğini temizliğe çok ehemmiyet verdiğini bu suretle hadiste kendi rivayet ettiği sevabı elde etmeğe çalıştığını anlatmaktır:
«Size bir şey söylesem mi? Yoksa sükût mu etsem? Bilmiyorum.»
buyurması ihtimalki bunu o anda onlara söylemekte bir fayda varıradır yokmudur, kestiremediğindendir. Sonra fayda olduğunu anlamış ve söylemiştir. Hadisin faydası Ashabı abdest vesair temizliklere teşvik o'lmasi-dir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir an tereddüt buyurması vereceği müjdeye dayanarak ibâdet hususunda gevşeklik gösterirler endişesindende olabilir. Daha doğrusu Resulullâh (Sallallahü A-ieyhi ve Sellem) bu sözü ile Ashabı neşat ve gayrete getirmek istemiştir. Ashab-j Kiram'in ; «Hayırsa söyle» diye cevap vermeleri; eğer söy-liyeceğin müjde ise ve bizim daha ziyade ibâdet etmemize sevap olarak neşatımızı arttıracak günahlardan biri men edecek bir şeyse söyle de hayırlı işlere daha ziyade ehemmiyet verelim kötülüklerden daha fazla kaçınalım, mânalarını ifade eder. «Başka bir şeyse» yani amellere tergip ve terhibe aid birşey söylemiyeceksin sen bilirsin Ya Resulullâh! Demektir.
Hadis-i şerif nefis bir faide beyan etmektedir. Fayda şudur. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Allah'ın farz kıldığı temizliği tastamam yapan...» buyurması abdest alırken yalnız farz olan yerleri yıkayıp sünnet ve müstehaplara riayet etmeyen bir kimsenin bunlara riayet eden kadar sevap ve fazilete nail olabileceğine delildir. Maamafih sünnet ve müstehaplara riayet edenin sevabı elbetteki daha mükemmel ve günahları için daha çok keffaret olur.

11- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ İle İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Muaz'la Muhammed'İn ikisi de: Bize Şu'be, Camı* b. Şeddâd'dan rivayet etti. Demişler Câmî' şunları söylemiş: Bfşr'in imareti zamanında şu mescidde Humran b. Eba-nı Ebu Bürde.ye şunları anlatırken işittim : Osman b. Aftan:
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Her kim Allah'ın emrettiği gibi tastamam abdest alırsa farz namazlar, aralarındaki günahlara keffaret olurlar.» buyurdular; demiş.
Bu hadîs Muâz'ındır. Gunder'in hadîsinde «Bişr'in emirliği zamanında ve farz kılınmış» tâbirleri yoktur.

12- (232) Bize Harun b. Sa'id el-Eyli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Mahremetü'bnü Bükeyr

babasından, o da Osman'ın azadlısı Humran'dan naklen haber verdi. Demiş ki: Osman b. Affan bir gün güzel bir abdest aldı. Sonra şunları söyledi: Ben Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)fin çok güzel bir şekilde abdest aldığını gördüm. Sonra şöyle buyurdular:
«Her kim bu şekilde abdest alır da kendisini ancak namaz harekete geçirerek mescide çıkarsa geçmiş günahları affolunur.»
Bu hadisteki «Yen hezu» fiilini bazıları «Yünhizu» şeklinde rivayet etmişsede «El - Metali'» sahibi bunun hata olduğunu söylemiş sonra: «Bunun bir lûgât olduğunu söyliyenlerde vardır demiştir.».Her iki rivayete göre kelimenin mânası: «Hareket ettirmek» demektir. Hadis-i şerif ibadet ve taatlarda ihlâs ve samimiyete teşvik etmektedir.

13- (...) Bana Ebu't-Tahîr ile Yunus b. AbdİI A'Iâ da rivayet ettiler: Dediler ki : Bize Abdullah b. Vehb, Amr b. El-Hûristen naklen haber verdi, ona da Hukeym b. Abdillâh el-Kureşî [30] rivayet etmiş. Ona da Nafî' b. Cübeyr ile Abdullah b. Ebi Seleme rivayet etmişler, onlara da Muaz b. Abdirrahman [31] Osman b. Affan'ın azatlısı Humran'dan , o da Osman b. Affan'dan naklen rivayet etmiş. Osman şöyle demiş:
— Ben Kesuhdlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim namaz için yerli yerince abdesf alır; sonra farz namazı kılmak için gider de onu insanlarla, yahut cemaatla, yahut mescitte kılarsa Allah o kimsenin günahlarını affeder.» buyururken işittim.
Burada Hafız İbni Hacer şunları söylemiştir : «Hâsılı Hum-ran, Hz. Osman'dan iki hadis rivayet etmiştir. Bunların birisi namazda bir şey hatırına getirmemekle mukayyet olan iki rekât namaz; diğeri bu kayıddan hâlu bulunan farz namaz, yahud cemaatle namaz hakkmdadır.> Hadis-i Şerif mâna itibariyle yukarıkiler gibidir.

5- Büyük Günahlardan Kaçınmak Şartı Île Beş Vakit Namazların ve Cuma Namazının Gelecek Cumaya, Ramazanın da Gelecek Ramazana Kadar Aralarındaki Günahlara Kefaaret Olmaları Babı

14- (233) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybetü'bnü Saide ve Aliyyübnü Hucr hep birden İsmail'den rivayet ettiler. İbni Eyyüb dedi ki: ^ Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Huraka'mn azadlısı Âla b. Abiirrahman b. Ya'kub, babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdi ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Büyük günahlar irîikâb edilmedikçe beş vakit namaz ve iki cuma, aralarındaki günahlara keffarettİr.» buyurmuşlar.

15- (...) Bana Nasr b. Aliy el'Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdilâla' haber verdi. Dedi ki: Bize Hişâm Muhammed'den, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'den naklen rivayet etti ki:
«Beş vakit namazla iki cuma aralarındaki günahlara keffaretdirler.» buyurmuşlar-

16- (...) Bana Ebu't-Tahirile Harun b. Sa'id el-Eyli rivayet ettiler. Dcdilerki: Bize İbni Vehb, Ebu Sahır[32] dan naklen haber verdi. Ona da Zaide'nin azadlısı Ömer b. İshâk[33] babasından, o da Ebu Hüreyre'-den naklen haber vermiş ki Resulullâh (ŞftllalUthü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururlarmış:
«Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, iki cuma ve iki Ramazan, aralarındaki günahlara keffâ retti Her.»
Yukarıdan beri sıraladığımız bu rivayetlerin bazılarında abdestin bazılarında abdestten sonra.: iki rekat namazın; bir kısmında beş vakit namazın diğerlerinde iki cum'a ile iki Ramazanın küçük günahlara, keffâret olacakları bildirilmektedir Neyevî diyor ki: «Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Mademki abdest geçmiş küçük günahlara keffâret oluyor o halde namaz neye keffâret olacaktır? Namaz küçük günahlara keffâret olursa cum'alarla ramazanlar neye keffâret olacaktır? Hatta Arife günü oruç tutulursa; iki senenin" küçük günahlarına; Aşura günü oruç tutulursa bir senenin günahlarına keffâret olacağı keza bir kulun âmin demesi meleklerin âminine tesadüf ederse geçmiş günahları affolunacağı bildiriliyor. Bunlar neye keffâret olacaktır? diye sorulabilir. Ulemâ bu suale şu cevabı vermişlerdir: Bu zikredilenlerin her biri keffâriet olmaya elverişlidir. Eğer keffâret olacak küçük günahlar bulunursa onlara keffâret olurlar. Kulun büyük veya küçük hiç bir günahı yoksa mezkûr abdest ve namazlarla kula hasenat yazılır. Dereceleri yükseltilir. Küçük günahı yokta büyük günahı bulunursa büyük günahların cezasını hafifleteceklerini ümit ederiz Allah-u A'lem.

6- Abdesti Müteakib (Okunması) Müstahab Olan Dualar Babı

17- (234) Bana Muhammed b. Hatim b. Meyimin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muaviye b. Salih [34] , Rabia' [35] dan yani İbni Yezid'den, o da Ebu İdris el-Havlâni' [36] den, o da Ukbetü'bnü Âmir' [37] den naklen rivayet etti. H.
Bana Ebu Osman dahi Cübeyr b. Nüfeyr'[38] den, o da Ukbetü'bnü Â'mir'den naklen rivayet etti. Ükbe şöyle demiş. Üzerimizde deve gütme vazifesi vardı. Nevbetim gelince akşamlayın develeri ağıllarına götürdüm.
Sonra Resuhillâh (SaüaİIahü Aleyhi ve Sel!em)'e ayakta cemaata bir şeyler söylerken yetiştim. Yetiştiğim sözü şudur :
«Eğer bir Müslüman tertemiz abdest alır, sonra kalkarak iki rekât namaz kılar, kalbi ve yüzüyle o iki rekâta yönelirse o kimseye cennet vacip olur.» buyurdular. Ben :
— Bu ne güzel şey dedim. Birde baktım Önümde biri : Bundan önceki daha güzeldi diyor!...
Baktım ki Ömer'miş (bana) :
— Ben seni demin gelirken gördüm Resulullâh (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) sen gelmezden Önce şöyle buyurdular, dedi.
«Eğer sizden biriniz abdest alır, onu yerli yerince yapar, yahut tastamam icra eder de sonra : "Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına; Muhammed'in Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şehadet ederim." derse o kimseye cennetin sekiz kapısı (birden) açılır. Onların hangisinden dilerse ondan girer.»

(...) Bize bu hadisi Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Hubab[39] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muaviyetü'bnü Salih, Rabiatü'bnü Yezid'den, o da Ebu İdris el-Havlânî ile Ebu Osman'dan, onlarda Cübeyr b. Nüfeyr b. Malik el-Hadremi'den. o da Ukbetü'bnü Âmir el-Cühenîden naklen rivayet etti. Ukbe Resulullâh (Satlallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu diyerek bu hadisin mislini rivayet etmiş. Şu kadar var ki o:
«Her kim abdest alır da bir Allah'tan başka ilâh yoktur, onun şeriki yoktur; ben Muhammed'in onun kulu ve resulü olduğuna şehadet ederim.» buyurdu demiş.
Bu hadisi Ebu Davud ile Tirmizî de tahriç etmişlerdir. Ulemâ hadisin birinci tarikindeki Ebu Osman'in kim olduğu hususunda ihtilâf

etmişlerdir. Bazıları bu zat Muaviyetü'bnü Sa1ih'tir demiş diğerleri Rabiatü'bnü Yezid olduğunu söylemislerdir. Ebu Aliy el-Gassani «Takyidü'l Mühmel» adlı eserinde : «Doğrusu bu zat Muaviyetü'bnü Salih 'tir» demiş uzun uzadıya deliller getirerek onun Muaviyetü'bnü Salih olduğunu ispat etmiştir.
Ukbetü'bnü Amir (Radiyallahû anh) 'm : «Üzerimizde deve gütme vazifesi vardı» demesinden anlaşılıyor ki; bir kaç deve sahibi birleşerek develerini bir yere katmışlar ve nevbetle hergün içlerinden biri güder, diğerleri işlerine güçlerine giderlermiş, o gün sıra Hz. Ukbe'de olduğu için develerle meşgul olurken Resulullâh (Salldllahü Aleyhi ve Sellem)'m tebşiratmın bir kısmına yetişemiyerek Ömer (Radiyallahû anh) 'tan öğrenmiş.
Bu hadiste Resulullâh (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) : «İki rekât namaz kılar, kalbi ve yüzüyle o iki rekâta yönlenirse, o kim şeye cennet vacip olur.» buyurmuştur.
«Kalbi ve yüzüyle...» (tâbirleri) dile son derece kolay gelen iki kelime isede bu iki kelime huşu ve huzu'un bütün nevilerini ifade etmektedirler. Çünkü huzû' âzâda, huşu da kalpte olur. Binaenaleyh türkçemiz-de sehl-i mümteni' denilen dile kolay fakat bulup söylemesi pek güç olan bu kısa ibare Resulullâh (SallaİUthü Aleyhi ve Selîem) 'e has olan «cevamiû-l'kelîme» madudturlar. Onun için H z . Ukbe hayran kalarak «bu ne güzel şey» demiştir. Âmir (Radiyallahû anh) bununla ya bu söz ne güzel yahut bu fayda veya müjde yahut ibadet ne güzel de mek istemiştir. İbarenin güzelliği iki cihettendir. Birinci cihet; sehl-i mümtenÜ* olması ikinci cihette üzerine büyük sevap terettüp etmesidir.

Haids-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Abdest alan kimsenin abdestin sonunda demesi, müstehaptır, Bunun müstehap olduğunda bütü ulemâ müttefiktir.
2- Aynî İndisin Tirmizî 'deki rivayetinde Nesiî 'nin rivayetinde ise "buyurulduğu cihetle bunları veya emsalini okumakta müstehaptır.
3- Mezkûr dualar gusulden sonrada müstehaptır.

7- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in Abdesti Hakkında Bir Bab

18- (235) Bana Muhammed b, Sabbah rivayet etti. (Dedi*ki) : Bize Halid b. Abdillâh[40], Amr b. Yahya b. Uinarâ'dan, o da babasından, o da Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Ensarî' [41] den — ki bu zat sahâbidir. Naklen rivayet etti. Abdullah'a :
«Bize Resulullâh (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem)'in abdesti gibi abdest al» demişler. Bunun üzerine Abdullah bir kap isteyerek ondan ellerine su dökmüş ve onları üç defa yıkamış sonra elini kaba daldırarak ondan su almış ve bir avucundan hem mazmaza hem istinşak yapmış. Bunu üç defa tekrarlamış. Sonra elinî kaba daldırarak su almış ve yüzünü üç defa yıkamış sonra elini kaba daldırarak su almış ve ellerini dirsekleriyle beraber ikişer ikişer yıkamış. Sonra yine elini kaba daldırarak su çıkarmış ve başına mesh etmiş. (Mesh ederken) iki elini öne ve arkaya götürmüş. Sonra ayaklarını topukları ile beraber yıkamış bundan sonra:
«Resulellâh (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem)'\n abdesti işte böyle idi.» demiş

(...) Bana Kasım b. Zekeriyya'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid b. Mahled, Süleyman'dan —ki İbni Bilâl'dır—, o da Amr b. Yahya'dan bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. (Yalnız) o topukları zikretmedi.

(...) Bana İshâk b. Musa el-Ensârî[42] de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n[43] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Malik b. Enes, Amr b. Yahya'dan bu isnadla rivayet etti. Ve :
«Üç defa mazmaza ve istinşak yaptı.» dedi. «Bir avuçtan» kaydını söylemedi, «Ellerini öne ve arkaya doğru» çekti» sözünden sonra: «Başının ön tarafından başladı sonra ellerini kafasına doğru çekti. Sonra onları başladığı yere döndürdü. Ayaklarımda yıkadı» ibaresini ziyade eyledi.

(...) Bize Abdurrahman b. Bişr el-Abdiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz[44] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb[45] rivayet etti ve: Bize Amr b. Yahya yukarıkilerin isnadları gibi bir isnadla rivayet etti. diyerek hadisi söyledi. O bu hadiste :
«Üç avuçtan mazmaza ve istinşak yaparak burnunu attı» dedi şunu dahi söyledi: «Başınada öne ve arkaya giderek bir defa mesh etti.»
Behz: «Bana bu hadisi Vüheyb yazdırdı» demiş Vüheyb de: Bana bu hadisi Amr b. Yahya iki defa yazdırdı demiştir.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'l Vudu'» da ve taharet bâblannın muhtelif beş yerinde Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce taharet bahsinde tahriç etmişlerdir. Ravîlerden Abdullah İbnî Zeyd hakkında Süfyan b. Üyene: «Bu zat ezan hadîsini rivayet eden Abdullah b. Zeyd 'dir» de-mişsede bunun hatâ olduğunu birçok hadis hafızları beyan ettiği gibi Buhârî de sahihinin istiskaa bahsinde bunu tasrih etmiştir. Ezan hadisini rivayet eden zatın ismi Abdullah b. Zeyd b. Abdî Rabbih'dir bu zatın ezan hadisinden başka hadis rivayet etmediği söylenir. Hadisin buradaki rivayetinde: «Elini daldırdı» denilmiştir. Buhârî'nin ekseri rivayetlerinde de «el» kelimesi müfred olarak zik-redilmişsede bir rivayette «iki elini» denilmiş, hatta İbni Ab bas (Radiyallahu anh) rivayetinde : «Suyu bir eliyle alarak öteki elini de ona kattığı» bildirilmiştir. Nevevî diyor ki: «Bu gösteriyor ki; bunların üçüde caiz ve üçüde'sünnettir. Rivayetlerin araları: «Bu abdestler ayrı ayrı zamanlarda alınmıştır.» Demek suretiyle bulunur. Ulemâmız bu ve-cihlerin üçünede kail olmuşsada sahih ve meşhur olan ve cumhurunda kat'î şekilde kabul ettikleri kavil; yüzü yıkamak için suyun iki elle alınmasının müstehab olmasıdır. Çünkü bu hem daha kolay, hemde abdesti usuliyle almaya daha muvafıktır. Ulemâmız yüzü üst kısmından başliya-rak yıkamanın müstehab olduğunu söylerler. Çünkü üst kısmı daha şerefli ve suyun bütün yüzü kaplamasına "daha müsaittir.»
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki; Resu1ul1âh (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) Abdest azasının bazılarını üç bazısını iki bazılarımda bir defa yıkamıştır. Bu şekilde alınan abdestin sahih olduğunda şüphe yoksa da her uzvuu üçer üçer yıkamak yinede müstehaptır. Peygamber (Saîlalîahü Aîeyhi ve "Sellem/in muhtelif zamanlarda böyle muhtelif şekilde abdest alması her nev'in caiz olduğunu beyan içindir. Vakıa bunları sözle bir defada da beyan edebilirdi. Fakat sözün te'vile ihtimali vardır. Fiilde ise bu ihtimal olmadığı gibi Fiilin ruh üzerindeki te'siri daha büyüktür. Bundan dolayı cevaz meselesini filen göstermiştir.
cümlesinin ma'nası ;
«Başın alın tarafından başhyarak arkaya doğru gitti ve öne doğru döndü» demektir. Gerçi arapçada «akbele» yüzünü göstererek geldi, «ed-bara» arkasını döndü gitti, ma'nalarmadırlar. Hadiste başa mftsh tarif edilirken evvelâ «akbele» denilmesi, başın arkasından başlıyarak öne doğru mesh ettiği zannını veriyorsada bir çok' rivayetlerin mecmu'undan anlaşılan ma'na bunun aksinedir. Yanî bu kelimenin hadislerdeki ma'nası ön taraftan başlıyarak arkaya doğru gitti. Demektir. Hatta bazıları ön, arka gibi cihetlerin nisbî şeyler olduğuna "bakarak bu kelimelerin yine aslî ma'nalarında kullanıldığını söylemiş; başın arkasına nisbetle ön tarafından başhyarak arkaya

doğru gitmeye (akbele) denilebileceğini söylemişlerdir.

Hadisi Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder:

1- Abdeste başlamazdan önce elleri yıkamak Tneşru'dur. Burada onların iki defa yıkandığı, Ebu Hüreyre hadisinde ise iki veya üç defa yıkandığı zikredilmiştir. Fakat bu yıkayış abdestin farz veya sünnetlerinden değildir. İbnül-,Kasim abdeste başlamazdan önce el yıkamanın teabbüd olduğunu yani ibadet için yapıldığını söylemiştir. îmam-Ma1ik'e göre elleri iki defa yıkamak sünnettir Aynî 'nin-beyanına göre bu meselede beş kavil vardır;
a) Abdestden evvel elleri yıkamak sünnettir. Hanefîyye ulemâsının meşhur kavli budur. Resu1u11âh (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellemyin ellerini yıkamadan hiç bir zaman abdest almadığıda bunu gösterir. Bazıları abdestten evvel elleri bileklere kadar .yıkamanın, farz yerini tutacağını beyan etmişlerdir.
b) El yıkamak, ellerinin temiz olup olmadığında şüphe edenler için müstehaptır. Bir rivayette İmam Malik'in mezhebi budur.
c) Gece uygusundan uyanan kimseye ellerini yıkamak farzdır. Gündüz uykusundan uyanana farz değildir. îmam Ahmed b. Harnbe1'in mezhebi budur.
d) Eline necaset bulaşıp bulaşmadığında şüphesi olan kimseye ellerini yıkamak farzdır. İmam Malik'in meşhur kavli de budur..
e) Mutlak surette her uykudan uyanan kimseye el yıkamak farzdır. Davûd-u Zahirî ile arkadaşlarının mezhebi de budur.
2- Mazmaza ile istinşak meşru'durlar. Bunlar abdestde sünnet g'u-sülde farzdır. Hanefî 'lerle Sevri 'nin- mezhebi budur. îmam Şafi-î ikisinde de sünnettir demiştir. Şafiî 'nin bu kavlini İbnil-1'Münzir Hasan-ı Basrî 'den, Katâde, Rabbia, Yahya b. Saîd, İmam Malik, Evzâî ve Leys'den de rivayet etmiştir. Bir rivayette İmam Ahmed b. Hambel'in kavlide budur. Diğer rivayete göre; İmam Ahmed mazmaza ile istinşakın hem abdesde hemde gusülde .farz olduklarına kaildir. Nitekim İbni Ebi Leylâ, ile Hammad ve îsh â fc'ıft mezhepleride budur.
Ebu Sevr ile Ebu Ubeyd'e ve İmam Ahmed'in üçüncü bir kavline göre; abdest ve gusülde yalnız istinşak farz,, mazmaza farz değildir.
3- Resu1ullâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) üç avuç su ile üç defa mazmaza ve istinşakyapmiştır. Şafiî 'nin mezhebide budur. Bunun tatbiki hususunda iki vecih vardır. Esah olan veçhe göre; bir avuç sudan üç defa mazmaza, ikinci avuçtanda üç defa istinşak yapılır. Hanefî lere göre; mazmaza ile istinşak altı avuç sudan yapılır. Yanı her mazmaza ve her istinşak için ayrı ayrı su kullanılır. Hanefî lerin delili imam Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadistir. Bir rivayette İmam Şafiî de Hanefî 'lerle beraberdir.
4 - Abdestde yüzü üç defa yıkamak meşru' olmuştur. Bu bâb da hilaf yoktur.
5- Hadisi şerif ellerin iki defa yıkanacağına delildir. Müslim'in bir rivayetinde ellerin üç defa yıkanacağı bildirilmiştir. Acaba elleri abdestden Önce yıkamak kâfi midir? yoksa abdeste başlarken tekrar yıkamak mı icap edecektir? Bu hususta iki rivayet vardır. «Asi» in rivayetine göre yalnız kollar yıkanacaktır.
Çünkü abdestten evvel eller bileklere kadar yıkanmıştır. Onları tekrar yıkamaya lüzum yoktur. «Ezzahire» Nam kitabın sahibi : «Bence esah olan ellerin içini ve dışını tekrar yıkamaktır. Çünkü abdestten önce onları yıkamak, abdeste başlamak için sünnettir. Abdest de elleri yıkamaksa farzdır. Binaenaleyh o sünnet bu farzın yerini, tutamaz» diyor.
6- Dirsekleri yıkamak ellerin hükmünde dâhildir. Cumhurun mezhebi budur. Nitekim Darakûtnî 'nin Câbir (Radiyâthhu anh) dan rivayet ettiği bir hadis de: Resul ull âh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) «Abdest aldığı vakit suyu dirseklerinin etrafına çevirirdi.» Buyurulmuştur. Bezzar ile Taberanî 'nin Vai1 b. Hucr (Radiyallahu anh) 'dan rivayet ettikleri hadisde de: «Kollarını dirsekleri geçinceye kadar yıkadı» denilmektedir. Bu husus da ulemâdan muhalefet eden yalnız İmam Züfer ile bir rivayette İmam Mâlik'tir.
7- Bu hadisle İmam Mâlik ile İbni Uleyye ve bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel bütün başa mesh etmenin farz olduğuna istidlal etmişlerdir. Maamafih mesele Malikîyye ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Bazıları başın bir kısmına diğerleri üçte birine mesh etmenin kâfi geleceğini söylemişlerdir. Hanefîlerle Şafiî lere görede başın bir kısmına mesh etmek farz isede bu kısmın ne kadar olacağı ihtilaflıdır. Hanefî lere göre başın dörtte biridir. Şâfiîlere göre ise! Islak eliyle başının velev bir kılma dokunmakla farz yerini bulur. Meseleyi az yukarıda tafsilatiyle görmüştük.
8- Başa mesh ederken ön tarafından başlanacaktır. Bu bâb da bir çok hadisler rivayet edilmiştir. Meselâ Nesai'nin Abdullah b. Zeyd (Radiyallahu anh) 'dan tahriç ettiği bir hadis de : «Başının Ön tarafından başladı sonra ellerini kafaya doğru götürdü. Sonra gerisin geriye başladığı yere getirdi» denilmektedir. İbni Ebu Şeybe, Ebu Davud, Bzzâr İbni Kânı1 ve diğer hadis ülemâ-sıda kimi önden arkaya doğru kimi arkadan Öne doğru mesh edileceğini göstt.en hadisler tahriç etmişlerdir.
9- Ayakları topuklara kadar yıkamak meşru' olmuştur. Topuklarla dirseklerin yıkama emrinde dahil olup olmadığı az yukarıda görülmüştü,
10 - Abdest almak için başkasından su istemek de, kerahet yoktur.
11- Bir şeyi fiilen öğretmek caizdir.
12- Su kabına eli daldırmakla kabdaki su müsta'mel olmaz.
13- Başın bütününü mesh etmek nıeşru'dur. Yalnız farz değil sünnettir, Btf bâbda da yukarıda tafsilât geçti.
14- Başa bir defa mesh edilir.

19 — (236) Bize Hârûn b. Ma'ruf rivayet etti. H.
Bana Hârûn b. Said el-Eylî ile Ebu't-Tâhir de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Amr b. El-Hâris habe verdi. Ona da Habbân[46] b. Vasî' rivayet etmiş; ona da babası rivayet etmiş. Babası Abdullah b. Zeyd b. Asım El Mâzinîyî şunları anlatırken dinlemiş Abdullah demiş ki: Resulullâh (Salîallahü Aleyhi ve Sfllemfı abdest alırken gördüm. Mazmaza ve istinşak yaptı. Sonra yüzünü üç defa, sağ elini üç defa, öteki elini de üç defa yıkadı. Elinin artığı olmayan bir su ile başına mesh etti. Ayaklarımda temiz pak edinceye kadar yıkadı. Ebu't-Tahir: «Bize İbni Vehb, Amr b. Haris'den rivayet etti.» dedi.
Bu hadisin isnadında Müslim (Rahimehuiîah) her zaman gösterdiği dikkat ve ihtiyatını ve derin ilmiyle takvasını bir daha göstermiş ve ikisinin de ismi Harun olan şeyhlerini bir birinden ayırarak birincisi hakkında : «Bize rivayet etti»; ikincisi hakkında : «Bana rivayet etti» ta'birlerini kullanmıştır. Çünkü; hadisi birinci Harun 'dan bir cemaatle birlikte; ikincisinden ise yalnız başına dinlemiştir. Bu gibi hallerde aynı ta'birlerin kullanılmasının bilittifak müstehab olduğunu kitabın baş ta-'. raflarında görmüştük.
Böyle incelikler İmam Müslim (Rahimehuiîah) 'in hiç bir zaman gözünden kaçmamıştır. İleride inşallah -bu gibi tenbihatın bir çok örnekleri gelecektir. Hatta yine bu hadisin sonunda: «Ebu't Tabir: Bize İbni Vehb Amr b. Haris'den rivayet etti; dedi» şeklinde verdiği izahatta bu kabildendir. Çünkü hadisi Harun'larla birlikte Ebu't Tahir'de rivayet etnıişsede onun rivayetinde «bana haber, verdi» sözü yoktur. O yalnız «Amr b. Haris'den» demekle iktifa etmiştir. Halbuki «bana haber verdi» tâbiri ile «Fülândan naklen geldi» sözleri

arasında fark vardır. Birinci ta'bir bilittifak hadisin muttasıl. olduğunu bildirir. Fakat ikincisi hakkında hadis ulemâsı -ihtilâf etmişlerdir. İşte İmam Müslim bu inceliğe de dikkat ederek Ebu't Tahir'in bu hadisi, müttefe-kun aleyh olmayan ta'birle rivayet ettiğini ayrıca göstermiştir.
«Elinin artığı olmayan su» dan murad başına mesh etmek için avu-cuna yeni su aldığını anlatmaktır.
Nevevî diyor ki: «Bu hadisle, ma'i müstamel denilen kullanılmış su ile taharet caiz olmayacağına istidlal edilemez. Çünkü hadis1 başa mesh için yeni su kullandığını haber veriyor. Bundan taharet- için suyun ma'i müstamel olmamasının şart kılındığı ma'nası çıkmaz.»
Bu rivayetlerin hiç birinde kulakların mesh edileceği zikredilmemiş-sede onların mesh edilmesininde meşru' olduğunda hilaf yoktur. Yalnız îmam Malik ile bir çok ulemâya göre kulaklar baştan ma'dûdtür. Onları yeni su ile mesh etmek sünnetdir. Bazıları müstehab olduğuna kaildirler. Malikiyyeden bazıları: kulaklar başdan sayıldığı için onlarıda mesh etmek farzdır. Başla beraber kulaklara mesh etmek kâfidir; ayn su almaya hacet yoktur.» demişlerdir.
Şa'bi, İshâk ve Hasan b. Salih: «Başın Önünde kalan ve yüz yüze gelince görünen kısmı yüzden sayılır ve yıkanır; arkada kalan kısım baştan ma'dütdür, oraya mesh edilir.» demişlerdir.
Keza bu rivayetlerin hiç birinde besmeleye dair söz yoktur. İmam Ahmed b. Hanbel (RadiyaUahu anh): Bu hususda senedi güzel hiç bir hadis bilmiyorum» demiştir. İmam Ma1ik'in meşhur olan kavline göre abdestin başında besmele çekmek fazilettir. İmam Şafiî ile Sevrinin kavlide budur. Hanefî lere göre kulaklara mesh etmek, abdeste başlarken besmele çekmek ve niyet etmek sünnettir. Hadislerde niyete dairde söz yoktur.

8- İstinsar ve İsticmarı Tek Yapma Babı

20- (237) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Amru'n-nâkid ve Muham-med b. Abdillâh b. Nümeyr toptan İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ku-teybe dedi ki: Bize Süfyan, Ebu'z-zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Saiîaîlâhü Aleyhi ve Seltem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Biriniz taşla taharetlenirse; tek taşla taharetlensin. Abdest aldığı zaman da burnuna su çeksin, sonra sümkürsün.»

21- (...) Bana Muhammed b. Raf i' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzak b. Hemmam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmân b. Münebbih'den naklen haber verdi. Hemmam: «Bize Ebu Hüreyre'nin Muhammed Resulullâh (SaîlalUchü Aleyhi ve Seltem) 'den rivayet ettiği budur.» diyerek bir takım hadisler zikretmiş ez-cümle Resulullâh (SallalJahü Aleyhi ve SeUem) :
«Biriniz abdest alırsa her iki burun deliğine su çeksin; sonra sümkürsün.» buyurdular, demiş.

22- (...) Bize Yahya bin Yahya rivayet etti. Dedi ki: tbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Efau İdris Elhavlâni'den, onun da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi MaÜk'e okudum. Resulullâh (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim ab dest alırsa burnunu atsın; kim taşla taharetlenirse (taş adedini) tek yapsın.» buyurmuşlar.

(...) Bize Sa'id b. Mansur rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Haspan b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yunus b. Yezid rivayet etti. H:
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ibiû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, îbni Şihâb'dan naklen haber verdi. İbni Şihâb : Bana Ebü İdris El Havlâni haber verdi ki, Ebu Hü-reyre ile Ebu. Sa'id-i Hudrîyi Resulullâh (Sallallahü Aleyhi v Sellem) Şöyle buyurmuş diyerek bu hadisin mislini rivayet ederlerken dinlemiş dedi.
Bu hadisi Buharı, Nesâi ve İbni Mace «Kitabü'l Vudû'» da tahriç etmişlerdir.
İsticmar: Taşla taharetlenmek demektir. Su, taş, toprak ve emsali şeylerle taharetlenmeye istinca yahut «istitabe» derler. Rivayete nazaran Abdullah b. Ömer (Radiyallahû Anhûm) buradaki isticmarı buhurdanla kokulamak ma'nasına te'vil edermiş. Bazıları bu ma'naya alındığı takdirde dahi sayı tek olmasını müstehab görmüşlerdir. Kokulanmanın tekliğinden murad ya bir defa kokuyu sürmekle iktifa etmek yahut üç defa sürünmektir. Bu ma'na İmam Malik 'den dahi rivayet olun-müşsa da hadisin asıl zahir ma'nası birinci ma'na yani taşla taharetlenmektir. Taharetlenilecek ufak taşlar birden beşe kadar olabilir.
Kirmani: «Tek taharetlenmekten murad taşların sayısı değil taharet yerinin silinmesidir. Yani taharet yeri üç, beş, yahut daha ziyade tek adetle silinecektir.» demiştir.
İstinsar: Burundaki pislikleri dışarıya atmak yani sümkürmek. demektir. Ulemâ bundaki hikmetin burunu temizlemek ve şeytanı kovmak olduğunu söylerler. Çünkü B uhâri 'nin rivayet "ettiği .bir hadisde :
«Biriniz uykusundan uyandı mı üç defa burnunu atsın, çünkü şeytan genizlerinde geceler.» buyurulmuştur.
Şafiî 'lerden Nevevî şöyle diyor: «Bizim mezhebe göre üç taştan fazla tek taş kullanmak mustehabdır. Hasıl-ı Mezheb şudur şudur ki, taharet yerini temizlemek farzdır. Üç kere silmek farzdır. Eğer bununla temizlenmek hasıl olursa; ziyadeye lüzum yoktur. Temizlenmezse ziyadeyi kullanmak icap eder, eğer temizlik üçden ziyade tek bir adetle hasıl olursa daha ziyadeye hacet yoktur. Dört veya altı gibi çift adetle temizlik hasıl olursa o adedi tek yapmak için bir taş daha kullanmak müstehab olur. Ulemâmızdan bazıları isticmar için mutlak surette tek adedin vacip olduğuna kaildirler. Delilleri bu hadistir. Cumhurun delili «Sünen» kitaplarında tahriç edilen şu hadisdir : ResuTullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim tosla taharetlenirse tek bıraksın, bunu yaparsa ne alâ, yapamayana bir şey yok.» buyurmuşlardır. Onlar bu babın hadislerini farz olarak üç üçten fazlasmmda mendüp olduğuna hamlederler.»
Yine Nevevî bu hadisle istidlal ederek istinsar ile istinşakm başka başka mânalara geldiğini söylüyor. Fakat Aynî bu kelimelerin aynı mânaya geldiğini bildirmiş ve muhtelif hadislerden misaller göstererek müddeasınr isbat etmiştir.
Hadis-i şerif istinşak mutlak surette vaciptir diyenlerin delilidir. «Vacip değildir» diyenler buradaki emri nedip mânasına hamletmişlerdir.

Hadis-i Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Abdest alırken burnunu atmak matluptur. Ancak vacip değildir. Bu hususta icma vardır. Sol elle burun atmak müstehaptır. Burnunu elden başka bir şeyle atmak mekruhtur. Bu kavil îmanı-ı Malik-tende rivayet olunmuştur. Çünkü hayvanların fiiline benzer maamafih mekruh olmadığını söyleyenlerde vardır. Bazı hadislerde burunun tek sa^ yi ile atılması. Buharî 'nin rivayetinde üç defa atılması emir buyurul-' duğuna göre burun temizlenmek için tek adet olmak şartiyle üç defa veya daha ziyade atılabilir.
2- İstinsarı istinşak yani burnuna su çekmek diye tefsir edenler istinşakın vacip olduğunu söylerler. Vacip değildir diyenler buradaki

emri nedip mânasına hamlederler.
tbni Battal diyor ki: «İstinsar burna çekilen suyu dışarıya atmaktır. Burada burna su çekmek zikredilmişsede istinsar ona delâlet etmektedir. Çünkü istinsar ancak buruna çekilen sudan dolayı yapılır...» Bu
hususta ki tafsilât yukarıda geçti.
3- İstincanın tek yapılması matluptur. Hanefilere göre bu hususta muayyen olarak sünnet kılınmış bir âdet yoktur. Birede üçede tek âdet denilir. Hadis âdedin yalnız tek olmasına delâlet etmektedir. Binaenaleyh tek adetle olmak şartiyle temizlik kaç adetle tehakkuk ederse o adet taş kullanılır.

23- (238) Bana Bişr b. Hakem el-Abdi rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdülaziz yani ed-Deraverdi, tbni'I Hâddan, o da Muhammed b İbrahim'den, o da İsâ b. Talha' [47] dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Biriniz uykusundan uyandığı vakit hemen üç defa burnunu atsın; çünkü şeytan onun genizlerinde geceler.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Bu'hâri «Kitabu Bedi'1-Halk» ta Nesaî ayni bahiste tahriç etmiştir.
Yerinde de görüldüğü vecihle bazıları istinşak ile istinsarın aynı mânaya geldiğini söylemişlerdir. Hatta Aynî bu bâbta bir çok hadisler bulunduğunu söylemişti. Bazılarıda bunların ayrı ayrı mânalara geldiklerini ve istinşak buruna su çekmek istinsar ise; onu burundan atmak mânasına geldiğini söylemişlerdir. Bazıları bunların aynı mânaya geldiklerini kabul etmekle beraber istinsarın daha şümullü ve daha çok fayda ifade ettiğini söylerler. Çünkü istinsar istinşaktan ileri gelir. Fakat istin-sardah istinşak lâzım gelmez. Bazanda istinşak yapılırda istinsar terkedi-lir. Binaenaleyh istinsar istinşakm faydasını tamamlar. Aynî burada da istinsar ile istinşakm ayni mânaya gelmediklerini söylemekte ve yine hadisle istidlal etmektedir: «Şu halde anlaşılıyor ki bu iki kelime bir çok hadislerde aynı mânaya kullanılmış bazı hadislerde de ayrı ayrı mânalara delâlet etmiştir demek» istiyor.
Hayşum; burunun yukarısı yani geniz demektir. Bazıları bu kelimenin bütün burun mânasına geldiğini diğer bazıları da burunun yukarısın daki kıkırdak kemikleri demek olduğunu söylemişlerdir.
Kaadî İyâz diyor ki: «Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in :
«Çünkü şeytan onun genizlerinde geceler.» sözü hakikat mânasında kullanılmış olabilir. Çünkü burun cismin kalbe götüren yollarından biridir. Bahusus burunla kulaklardan mâda cismin her menfezi kapalıdır. Bir hadiste :
«Şeytan kapalı kapıları açamaz.» buyurulmuş ve esnerken ağzın kapanması şeytan girmesin diye emrolunmuştur. Maamafih bu sözün bir istiare olması ihtimalide vardır. Çünkü burnun içersine biriken toz toprak ve pislik şeytana tevafuk eder. Binaenaleyh bunlara istiare yoluyla şeytan denilmiştir.
Şafiî lerden «Torpeşti» : «Edep ve nezaket, bu gibi hadisler hakkında bir şey söylememektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin sözleri esrar-ı ilâhiyyenin hazineleridir. Garip mânaları Allah Teâlâ Resulüne tahsis etmiş olmaktan akıl ve idrakin aciz kaldığı hakikatleri ancak ona bildirmiştir.» diyor.

24- (239) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Rafi' rivayet et-' tiler. İbni Rafi' dedi ki : Bize Abdurrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnül-Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdiki Cabir b. Abdillâhi şöyle derken işitmiş: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve
Seîlem) :
«Biriniz taşla taharetlenirse tek adetle taharetlensin.» buyurdular.

9- Ayakları Tastamam Yıkamanın Vücübü Babı

25- (240) Bize Harun b. Sa'id el-Eylî ile Ebu't-Tahir ve Ahmed h İsa rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb, Mahremetü'bnii Bükeyr [48] den, o da babasından o da Şeddad'in azatlısı Salim [49] den naklen haber verdi. Salim şöyle demiş: Sa'd b. Ebî Vakkas'm vefat ettiği gün peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemyin zevcesi Aişenin yanma girdim. (Benimle birlikte) Abdurrahman b. Ebi Bekr de girdi ve onun yanında abdest aldı. Aişe:
— Ya Abdurrahmanî Abdesti tes tekmil al; çünkü ben Resulellâh (Süllallahü Aleyhi ve Seüemyi
«Vay ateşten ökçelerin haline!..» buyururken işittim dedi.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti (Dediki) : Bize İbni Vehb rivayet etti: (Dediki) : Bana Hayve haber verdi (Dediki): Bana Mu-hammed b. Abdurrahman haber verdi, ona da Şeddad b. Hâd'ın azadlısı Ebu AbdiIlâh rivayet etmişki; kendisi Aişenin yanma girmiş ve ondan naklen peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'in; yukarıdaki gibi bir hadis söylediğini rivayet etmiş.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile Ebu Mamer-er-Rekaasî de rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Ömer b. Yunus rivayet etti. (Dediki) : Bize İkri-metü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dediki) : Bana Yahya b. Ebi Kesir rivayet etti (Dediki) : Bana (yahut bize) Ebu Selemete' bni Abdirrahman rivayet etti. (Dediki) : Bana Mehrî'nin azadhsı Salim rivayet etti, Dediki; Abdurrahman b. Ebi Bekr ile ben Sa'dü'bnü Eb Vakkaas'ın cenazesine çıktık. Ve Aişenin evinin kapısı önünden geçtik. Salim peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Aişe'den bu hadisin mislini dinlediğini söyledi.

(...) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dediki) : Bize Hasan b. A'yen [50] rivayet etti. (Dediki) : Bize Füleyh [51] rivayet etti. (Dediki) : Bana Nuaym b. AbdiIlâh [52] Şeddâd b. Hâd'ın azadlısı Salim'den naklen rivayet etti. SâlİM
«Ben Aişe (Radiyallahu anhâ) 'nm yanındaydım» diyerek peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen ondan bu hadisin mislini dinlediğini söylemiş.
Bu hadisi Buhârî «Kitabu'I İlim» ve «Kitabu't-Tahare» de, Nesai «Kitabu'I-İlîm» de bazı lâfız farklarile muhtelif râvilerden tahriç etmişlerdir.
Veyl: haksız yere dara düşen bir kimseye acıyarak söylenilen bir sözdür. Ebu Said-i Hudri (Radiyallahu arih) dan bunun cehennemde bir vadi olduğu rivayet edilir. Bazıları: «Veyl cehennemliklerin tenlerinden akan irindir.» demişlerdir. Bu kelime azâb ve helak manasına kullanılan mastarlardandır. Fiil olarak kullanılmaz.
A'kaab; akib'in cem'idir. Ökçeler demektir.
Buharı 'nin rivayetinde Resulellâh (Sallaliahü Aleyhi ve Seîlem) : «Sesinin çıkabildiği kadar iki veya üç defa:
«Vay ateşten ökçelerin haline...» diye nida buyurdu» denilmiştir.

Anlaşılıyorki; Resulüllâh (SallallahU Aleyhi ve Sellem) eshabınm ökçelerinde yıkanmadık kuru yerler kaldığını müşahede etmiş. Allah'ın bu yüzden azap edeceğini kendilerine hatırlatarak abdesti hiç kuru yer bırakmamak şartiyle tertemiz almalarını emir buyurmuştur.
şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde ma'na :
«Ben Aişe'ye biat ediyorum» demek olur.

Hadis-i Şerif Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder

1) Abdest alırken ayakları yıkamak farzdır. Zira mesh etmek kâfi gelseydi Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ayağın ökçesinde kalan bir parça kuru yerden dolayı Ashab-ı kirama ihtarda bulunmazdı.
2) Abdest alırken yıkanan âzanm, kuru yer kalmamak şartiyle her yerinin yıkanması farzdır. Yıkanmadık yer bırakılırsa; abdest sahih değildir.
3) Dini vazifelerini bilmeyenlere onları öğretmek ve irşadda bulunmak lâzımdır.
4) Ruhla beraber cesed de azâb görecektir. Ehl-i sünnetin mezhebi de budur.
5) Âlim bir zâtın farz ve sünnetler hususunda gördüğü kusurları söylemesi hatta ağır sözlerle tekdirde bulunması caizdir.
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Acaba niçin yalnız ökçelerin azâb göreceği tahsis buyurulmuştur?.
Cevap : Çünkü yıkanmadan bırakılan yerler ökçelerdir.

26- (241) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dediki) : Bize Ce-rir rivayet etti. H.
Bize İshâk da rivayet etti. (Dediki) : Bize Cerir Mansur'dan o da Hilâl b. Yesâf[53] dan, O da Ebu Yahya [54] dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş: Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'den Medine'ye döndük. Nihayet yol üzerinde bir suya varınca: cemaat ikindi zamanı acele ederek çar çabuk abdest aldılar. Biz de onların yanma vardık. Ökçelerine su değmediği görünüyordu. Bunun üzerine Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vay ökçelerin ateşten başına gelene!.. Abdesti testekmil alın» buyurdular.
lcâl, aclânın cem'idir aclân. Aceleci manasına gelir.
İsbâğ: Örfen tamamlamak, tekmil etmek mân alarmadır. Esas itibarı ile şümul bildiren bir kelimedir. Şer'an: İstenilen miktarı tastamam yapmaktır. cümlesinde hazif vardır. Bu cümle
«Vay ökçe sahiplerinin haline...» takdirindedir. Ökçelerine su değmediği görünüyordu.» Cümlesi o cemaatın ayaklarını yıkadıklarına delildir. Bu mes'ele az sonra tekrar ele alınacaktır.
Hz. Abdullah b. Amr'in anlattığı bu hâdise Veda Hacc'ın-da olmuştur. Gerçi Mekke'nin fethinde de böyle bir şey olmuşsa da o zaman Medine'ye Cirâne'den dönülmüşdür. Ömretû-l'Kadıyye'den olması ihtimalide vardır. Çünkü Hz. Abdullah o sıralarda hicret etmişdi.

(...) Bize bu hadisi Ebu Bekr b. Ebi Şeybe'de rivayet etti. (Dediki) : Bize Vekî', Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bize İbnü'l-Müsenna ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Muhanımed b. Ca'fer rivayet etti. Dediki: Bize Şu'be rivayet etti Süf-yân'Ia Şu'be ikisi birden Mansur'dan bu isnadla rivayet etmişler. Şu'benin hadisinde: «Abdesti testekmil alın» cümlesi yoktur. Onun hadisinde: «Ebu Yahya el-A'rac'dan...» kaydı vardır.

27- (...) (Bize Şeyban b. Ferruh ile Ebû Kâmil -el câhderi hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Ebû Kâmil dedikİ: Bize Ebû Avâne Ebû Bişr [55]'den, o da Yûsuf b. Mâhek [56]'ten, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş:
— Yola çıktığımız bir seferde Peygamber (Sallallahü A leyhİ ve Seltem) bizden geri kaldı. Bize yetiştiği zaman ikindi namazının vakti gelmişti. Biz hemen ayaklarımızın üzerine mesh ederek acele abdest almağa başladık. Bunun üzerine Resulüllâh (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vay ökçelerin ateşten başına gelene» diye nida buyurdular.
Buradaki mesh'den ne murad edildiği ihtilaflıdır, Kaadî Iyâz'a göre; maksat âbdes* âyetinde beyan buyurulduğu şekilde ayakların yıkanmasıdır. Rivayetlerin muhtelif şekilde olnıasıda buna delâlet eder. Kaadi Iyâz : Şöyle diyor: «Bunun mânâsı bazılarının işaret ettiği gibi as-hab ayakları üzerine mesh ederdi de Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini bundan nehy ve yıkamayı emir buyurdu, demek değildir. Bunlar diyorlar ki; «Eğer Ashab ayaklarını yıkamış olsalardı Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) abdesti yeniden almalarını emrederdi» Halbuki: hadiste buna dair bir delil yoktur. Zira Resulüllâh (Sallallahıı Aleyhi ve Sellem) onlara cehennem ateşinde yanmayı icap edecek bir iş yaptıklarını anlatmıştırki; böyle bir azab ancak vacibi terk hususunda gelir. Üstelik: «Abdesti testekmil alın» buyurarak ayakları yıkamayıda emretmiştir. Hadiste eshabin o kusurlu abdestleri ile namaz kıldıklarına dair birşey; veya öteden beri âdetlerinin bu olduğunu gösteren bir delil yokturki; namazı yeniden kılın diye emir vermesi lâzım gelsin.»
Buharı buradaki tehdidin ayaklara meşinden dolayı yapıldığına kaildir. Tahavi (238-321) Bu hususta şunları söylemektedir: «Ashab-ı kiram tıpkı başlarına mesh ettikleri gibi ayaklarına da mesh ederlerdi. Sonra Resulüllâh (Sallallahıı Aleyhi ve Sellem) onları bundan men ederek ayaklarını yıkamalarını emir buyurdu. Buda gösteriyorki; mesh meselesi evvelce varmış sonra nesh edilmiş.»
Fakat Tahâvî'nin bu mutaleası itirazla karşılanmıştır. Çünkü hadiste beyân olunduğu vecihle ashabın: «Ayaklarımıza mesh ederdik» sözleri hafifçe yıkardık da mesh gibi görünürdü manasına gelebilir. Nitekim hadisin bir rivayetinde: «Resulüllâh (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alan bir cemaat gördü. Galiba ayaklarmdan yıkanmadık birşey bırakmış olacaktır...» denilmiştir. Bu hadis ashabın ayaklarını yıkdığını lâkin mes-he yakın hafif bir şekilde üzerinden geçiverdiklerini göstermektedir. Resulüllâh (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdesti testekmil almalarını emir buyurmasıda bundandır. Filhakika cehennemle tehdid bir farz terk edildiği zaman yapılır. Eğer ayakları yıkamak farz olmasaydı kendilerine bu derece şiddetli bir inzar ve tehdid teveccüh etmez: «Artık meshden vaz geçinde ayaklarınızı yıkayın» denilirdi Kaadi Iyâz 'in: «Buradaki meshten murad yıkamaktır» demesi bundandır. Doğrusuda budur.
Hasılı: hadis-i şerif ayakların meshe benzer bir şekilde üstünkörü de-ğilde tertemiz yıkanmasının farz olduğuna delildir. Yalnız Aynî Kaadî Iyâz'ın bu mes'eleye: «Abdesti testekmil alın» hadisiyle istidlalde bulunmasına itiraz etmiş: «Burada ayakların yıkanması mezkur emirden değil; cehennemle tehditten alınmıştır. «Abdesti testekmil alın.» cümlesini, ondan evvelki tehdit cümlesi üzerine atfetmeme si de bunu gösterir. Yani Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ ayakların yıkanacağını tehdit cümlesi ile ifade buyurmuş; sonra emir cümlesi ile bu ifadeyi te'kid eylemiştir. Binaenaleyh mezkûr cümle gerek ayakların ve diğer yıkanması gereken âzânm dikkatle ve tertemiz yıkanması gerekse başa mesh hususunda dikkatli davranarak her vazifeyi yerli yerince yapmayı bildiren umumi bir te'kid olmuş olur.» demişdir.

28- (242) Bize Abdurrahman b. Sellâm el-Cumahî rivayet etti. (Dediki) : Bize Rabî' yani İbni Müslim Muhammed'den -ki İbni Ziyaddır-(da Ebu Hüreyreden naklen rivayet etti, ki Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) ökçelerini yıkamamış bir adam görerek:
«Vay ökçelerin ateşten başına gelene» [57] buyurmuşlar.

29- (...) Bize Kuteybe ile Ebu Bekr b. Ebi Şeybe ve Ebu Küreyb rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Vekî', Şu'be'den o da Muhammed b Ziyad'-dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet ettiki; Ebu Hüreyre mataradan abdest alan bir cemaat görmüşde:
«Abdesti testekmîl alnı. Çünkü ben Ebu'l Kaasim (Salkdlahü Aleyhi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Vay urkObların ateşten başına gelene» buyururken işittim demiş.
Mithara, yahut mathara abdest alınan her nevi kabdır. Mithara okunduğu takdirde bu kelime ismi alet; mathara okunursa ismi mekân olur.
Ebul Kaasim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in künyesi dir.
Arâkîb : Urkûb'un cem'ıdır. Urkûb ökçenin, üzerindeki kaim sinirdir.

30- (...) Bana. Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dediki) : Bize Cerir, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş. ResulüIlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vay ökçelerin ateşten başına gelene!..» buyurdular.
Müslim merhumun bu rivayetleri- bir araya toplamasından maksadı abdest alırken ayakları yıkamanın farz olduğuna istidlaldir. Onlara mesh etmek caiz değildir. Bunu mest üzerine meshle karıştır manialıdır. Onun hükmü ileride gelecektir. Burada mevzu bahis olan mes'ele çıblak ayak üzerine mesh meselesidir ki; bu bâbta ulemânın ihtilâflarım az yukarıda gördük. Tekrarına lüzum görülürse derizki: Birçok Fıkıh ve Fetva ulemâsı abdest alırken ayakların üzerine mesh etmenin caiz olmadığını; ayakların topuklarla beraber yıkanmasının farz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre; ayakları su ile yıkadıktan sonra üzerlerine birde mesh etmek vâcib değildir. Bu hususta icma-i ümmet vardır. Fazla tafsilât için Âlûsî Tefsirine müracaat edilebilir. [58].
İmamiyye taifesine göre ayakları mesh etmek farzdır. Fakat bu söz Kurana mütevâtir sünnette ve icmâ-ı ümmete muhaliftir.
Mu'tezilenin reisi sayılan Cubbaî ile Muhammed b. Çerir 'e göre abdest alan kimse ayaklarını yıkamakla mesh etmek arasında muhayyerdir.
Zahirîlerden bazılarına göre; ayakları hem yıkamak hem mesh etmek farzdır. Ancak ehl-i sünnete muhalefet eden bu cemaatin hiç bir delili-iti razdan salim kalmamıştır.

10- Yıkanacak Yerlerin Her Tarafını Kaplayarak Yıkamanın Vücubu Babı

31- (243) Bana Selemetü'bnü Şebîb rivayet etti. (Dediki) : Bize Ha-sen b. Muhammed b. A'yen rivayet etti. (Dediki) : Bize Mâ'kıl, Ebu'z Zü-beyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Cabir şöyle demiş: Bana Ömer b. Hattab haber verdiki; biradam abdest almışda ayağının üzerinde (yıkanrnadık) tırnak kadar bir yer bırakmış Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görerek:
«Dön de abdestİnİ tertemiz al» buyurmuşlar. Bunun üzerine o zat dönerek (tekrar abdest almış) ve namaz kılmış.
Bu hadisi-i şerif abdest alırken yıkanmadık az bir yer bırakan kimsenin abdesti sahîh olmadığına delildir. Mes'ele ulemâ arasında ittifakidîr. Yalnız teyemmüm eden bir kimsenin yüzünden bir yeri mesh etmeden bırakması ihtilaflıdır. Cumhur-u ulemâya göre; teyemmüm de abdest gibidir. Binaenaleyh o da sahih olmaz. Bu babta İmam-ı A'zam Ebu Ha-nifeden üç kavil rivayet edilmiştir:
1) Teyemmüm ederken yüzün yansından az bir yer bırakılırsa o teyemmüm sahihtir.
2) Dirhem miktarından az bir yer bırakılırsa teyemmüm sahihtir.
3) Yüzün dörtte birini veya daha azını bırakırsa teyemmüm sahihtir.
Yine bu hadisle Ulemâ cahili rifk-u mülayemetle öğretmek lâzım geldiğine ve keza abdest alırken ayakların yıkanması farz olduğuna istidlal etmişlerdir. Kaadî Iyâz abdest alırken muvâlaatm yani; her uzvu peşi peşine yıkamanın farz olduğuna bu hadisle istidlal etmişsede N e -vevî onun bu istidlalini zaif hattâ bâtıl görmüştür. Çünkü: «Abdestini tertemiz al» emri hem abdesti yeniden almaya nemde o abdesti tamamlamaya ihtimalli bir sözdür. Bu ihtimallerden birini tercih etmek için ortada bir delil yoktur. Fakat Nevevî bu itirazında haksız görülmüştür. Çünkü; hadis abdesti yenilemek manasında kesindir. îmam Ahmedin iyi bir, isnâdla rivayet ettiği Halid bin Ma'dan hadisinde; «Resulüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seîlem) Namaz kılan bir adam gördü; ayağının üzerinde dirhem mikdarı su isabet etmemiş bir yer vardı. Resulüllah (Sallaîlahii Aleyhi ve Seîlem) ona yeniden abdest almasını emir buyurdu.» denilmektedir. Malîkîler bu hadisle istidlal ederek muvalatm farz olduğunu söylemiş, diğer ulemâ ise; buradaki emri nedb manasına almışlardır.
Tırnak manasına gelen zufur; kelimesi zufr ve zıfr şekillerinde de okunabilir. Fakat meşhur kıraeti zufurdur. Netekim kur'an-ı kerîmde de bu kiraet üzere varid olmuştur.

11- Abdest Suyu İle Birlikte Günahların Çıkması Babı

32- (244) Bize Süveyd b. Said Malik b. Enesten rivayet etti. H.
Bize Ebu't-Tâhir'de rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dediki) : Bize Abdullah b. Vehb, Malik b. Enes'ten, o da Süheyl b. Ebi Salih'ten, o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdiki: Resulüllah (Sallaüahü A leyhi ve Seîlem) :
Müslim yahut mü'min bir kul abdest alır da yüzünü yıkarsa, gözleri ile baktığı her günah suyla yahut suyun son damlası ile yüzünden çıkar. Ellerini yıkadığı vakit ellerinin tuttuğu her günah su ile yahut suyun son damlası ile beraber ellerinden çıkar; ayaklarını yıkadığı vakit ayaklarının yürüyerek işlediği her günah su ile yahut suyun son damlasiyle birlikte çıkar. Nihayet o kul günahlardan temiz pâk olup çıkar» buyurdular.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) «mü'min mi» dedi «müslim-nıi» ve keza, «suyla birliktemi» yoksa «suyun son damlası» ile, birîiktemi» buyurdu bu cihetlerde râvî şek etmiştir.
Hâtâyâ'dan murad küçük günahlardır. Bu hususu biraz yukarıda görmüştük. Küçük günahların suyla birlikte çıkması Kaadî Iyâz 'm beyanına göre; mecaz ve istiaredir. Bundan murad; onların affedilmesidir. Günahlar cisim olmadıkları için hakikatta onların çıkması tasavvur edi-lemiyeceğinden cisimlere benzetilmek suretiyle istiare yapılmış ve onlarında çıktıkları beyan buyurulmuştur.
Bu hadis «ayakların üzerine mesh farzdır» diyen Râfîzîlere karşı ehl-i sünnetin delilidir. Hadis-i şerifte zikri geçen:
«Ellerinin tuttuğu ve ayaklarının yürüdüğü» cümlelerinden murad ellerle ayakların irtikab ettiği günahlardır.
İmam-ı Malik'in «El-Muvatta»da ki rivayetinde günahların mazmaza ve istinşak ile hattâ kirpikleriyle tırnaklarının altından ve kulaklarından dahi çıktığı beyan buyurulmuştur. Hadisin zahirîne bakılırsa; keffaret ayrı ayrı her abdest azasına mahsus gibi görülüyorsa

da sonundaki «Nihayet o kul günahlardan tertemiz pâk olup çıkar» buyurul-masi onun bütün vücûda âmin ve şâmil olduğunu gösteriyor. Maamafih Keffaretın yinede abdest uzuvlarına mahsus olması, umum vücüde şu-mülûnü ise, ihlâs ve huşu gibi karinelerin ifade etmeside mümkündür.
Yüzde ağız ve burun gibi uzuvlar da olduğu halde bu hadiste yalnız gözlerin baktığı günahların affedileceği zikredilmesi gözlerin cinayeti- daha büyük olduğu içindir. Büyük cinayet affolununca; küçüğü dahi affolunur. Binaenaleyh gözlerin zikredilmesi affedilecek şeylerin son haddi gibidir.
Bazıları bu hadisle istidlal ederek ma-i müsta'meî yani abdestte kullanılmış su ile abdest alınmıyacağmı söylemişlerdir. Çünkü bu su günahlarla mülevves olmuştur. Artık onunla bir ibadet olan abdest alınamaz. İmam-ı A'zam'dan rivayete göre müstamel su pistir.

33- (245) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rıb'î el-Kaysî rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebu HİşâM el-Mahzûmî[59] AbdulvahİD [60] ten —ki; İbni Ziyad'dır— rivayet etti (demişki): Bize Osman b. Hakim [61] rivayet etti, (Dediki) : Bize Muhammed b. Münkedir [62], Humran'dan, o da Osman b. Affan'dan naklen rivayet etti. Osman şöyle demiş. Reşulüllâh (Salîalîahü Aleyhi ve Seliem):
«Her kim abdest alır da onu tertemiz yaparsa; vücudundan günahları çıkar. Hattâ tırnaklarının altından bile» buyurdular.
Kaadî lyâz'in beyanına göre; bu hadisin senedindeki Ebû Hişam'ı ekseri râviler. Ebu Hâşim diye rivayet etmişlersede bu doğru değildir. Doğrusu Ebu Hişâm el-Mahzûmî 'dir. Bu zat tevazu'u ve sâlâh-u tek-vası ile maruftur. Günahlardan maksad: büyüklerini işlememek şartiyla; küçük günahlardır. Nitekim tafsilâtını evvelce görmüştük.

12- Abdeste Guere ve Tahcili Uzatmanın Müstehab Olduğunu Beyan Babı.

34- (246) Bana Ebu Küreyb Muhammed b. Ala' ile Kaasim b. Ze-keriyyâ b. Dinar ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. De d iler ki: Bize Halid b. Mahled, Süleyman b. Bilâl'dan rivayet etti. (Dediki) : Bana Umaratü'-bnü Gaziyyete'l-Ensarî[63], Nuaym b. Abdillah el-Mücmir'den rivayet etti. Şöyle demiş: «Ebu "Hureyre'yi abdest alırken gördüm güzünü yıkadı. Ve abdesti tertemiz aldı. Sonra sağ elini ta bazuya geçinceye kadar yıkadı. Sonra sol elini bazuya geçinceye kadar yıkadı. Sonra başına mesh etti. Sonra sağ ayağını tâ baldırlarına kadar yıkadı, sonra sol ayağımda baldırına geçinceye kadar yıkadı sonra:
«Ben Reşulüllâh (Salîalîahü Aleyhi ve Seliem) 'in işte böyle abdest al-dığmı gördüm» dedi ve şunu söyledi: Reşulüllâh (Salîalîahü Aleyhi ve Seliem) :
«Siz abdesti yerli yerince aldığınızdan dolayı kıyamet gününde alınlarınız sakar, bacaklarınız sckir (olarak) hasredileceksiniz. Binaenaleyh sizden kim yapabilirse sakar ve sekirlİğinî uzatsın!..» buyurdu.

35- (...) Bana Harun b. Said el-Eyli'de rivayet etti. (Dediki): Ba- İbni Vehb rivayet etti. (Dediki) : Bana Amr b. Haris, Said b. Ebi HilÂ [64] den o da Nuaym b. AbdiİIâh'tan naklen haber verdi ki Nuaym Ebu Hureyre'yi Abdest alırken görmüş yüzünü ve iki elini nerdeyse omuzlarına varacak kadar yıkamış Sonra ayaklarını ta baldırlarına kadar yıkamış. Sonra şunları söylemiş: Ben Resulüllâh (Sallaiîahü Aleyhi ve Selle m) :
«Ummefim kıyamet gününde abdest eserinden yüzleri sakar, ayakları sekir olarak gelecekler. Binaenaleyh sîzden hanginiz sakarlığını uzatq-bilirse bunu hemen yapsın» buyururken işittim.
Bu hadisi Buharı «Kiiabu'I Vudû'» da tahriç etmiştir. Bazıları onu Ebû Hüreyreden maada yedi sahâbî-i celîlin rivayet ettiğini söylerler. İbni Mendeh «Müstahrec»inde bu zevatın; İbhi Mes'ud, Cabir b. Abdi11âh, Ebu Saidi- Hudri, Ebu TJmâmete'l-Bâhilî, Ebu Zerr-i "gıfarı Abdullah b. Yusr el-mâzini ve Huzeyf etü'bnü yemân (Radiyallahu anhüm) hazeratı olduklarını söylemektedir.
Gurr: Kelimesi egamn cem'idir. Egarr atın .alnındaki beyazlıktır. Buna türkçemizde birçok yerlerde sakar denilir.
Muhaccel: Atın ayaklarındaki beyazlıktır. -Bazıları atm üç ayağı beyaz olursa ona muhaccel denildiğini söylemişlerdir. Türkçede bazı yerlerde buna sekir derler.
Hadis-i Şerifte abdest azalarında parlayacak olan nur atın alnındaki ve bacaklarındaki beyaz yerlere benzetilmek suretiyle bir teşbih-i beliğ yapılmıştır. Gurre kelimesi ile yüzün; tahcil ile de ayakların nuru kinaye yoluyla ifade edilmiş olmasıda muhtemeldir.
Gurre ile tahcili uzatmaktan murad abdest uzuvlarını yıkarken farz olan yerin ötesine geçmektir. Ellerde bunun hududu dirsekleri biraz geçmek ayaklarda da topuklardan biraz yukarıya çıkmaktır. İbni Battal. Kaadi Iyâz ve İbniTîn dirseklerle topuklardan fazla yıkamanın müstahap olmadığına bütün ulemanın müttefik bulunduğunu söylemişlersede Aynî bunu «batıl bir iddiadır» diyerek reddetmiştir. Filhakika Resulüllâh (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) Jin dirseklerle topuklardan yukarsını yıkadığı sahih hadisle sabit olduğu gibi râvi Ebu Hüreyre (Radiyallahu anh) da bizzat abdest almak suretiyle Gurre ve tahcîli göstermiş öteden beri ulema o şekilde abdest alagel-mişlerdir. Sahabe-i kiramdan İbni Ömer (Radiyallahu anhümâ)'mn dahi Gurre ve tahcilini uzatarak yani yıkanması farz olan yerlerin hududunu geçerek abdest aldığı rivayet olunur. Binaenaleyh İbni Battal ile onun kavline zâhib olanların icma' davası mezkûr davanın aksine münakit olan icma' ile sükût etmiştir.
Gurre ve tahcilin müstahab olan miktarı ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre; kollar omuzlara kadar, ayaklarda dizlere kdar yıkanacak-tır. Bu rivayet Hz. Ebu Hüreyr e(Radiyallahû anh)dan sabit olmuştur. Bazıları: «Müstahab olan miktar kollarda bazularm ayaklarda baldırların yarısına kadar yıkamaktır,» derler. Biraz daha fazla gösterenlerde vardır. Bu kavil Bağavî 'den naklolunmuş tur. Saf illerden bazıları bu hususta üç vecih olduğunu söylerler.
1- Topuklarla dirseklerin biraz ötesine geçmek müstahaptır. Gurre ve tahcilin muayyen hududu yoktur.
2- Kollar ve bacaklar bazularla baldırların yarısına kadar yıkanırlar.
3- Kollar omuzlara bacaklarda dizlere kadar yıkanır. Bu kavillerin hepsini iktiza eden hadisler vardır. İmam Kuşeyri: «Hadiste bazularla baldırların ne miktar yıkanacağını bildiren bir tahdit yoktur; Ebu Hüreyre bu hadisi mutlak ve zahiri üzere yürütmüş ve omuzlara yakın yıkamıştır. Ama bu miktar peygamber (Sallaiîahü Aleyhi-ve Sellem) 'den değil ekseriyetle sahabe ve tabiînin fiilî olarak nakledilmiştir. Onun içindirki fukaha buna kail olmamışlardır. Bazı kimselerin bu işin haddi bazu ile baldırın yarısıdır dediklerini gördüm» diyorsada Al-lâme Aynî fukahâ kail olmamışlardır!» iddiasını kabul etmiyor. İbni Battal ile Kaadî Iyâz'm kavillerini dahi evhamdan ibaret diye vasıflandırıyor. Onlar Hz. Ebu Hureyrenin kollarını koltuklarına kadar yıkamasını kabul etmemiş bu hususta ona tabî' olan kimse bulunmadığını söylemişlersede İbni Ebi Şeybe 'nin Musannef»m-da Hz. İbni: Ömer (Radiyallahu arihümâ) 'adan rivayet olunan bir hadiste îbni ömer'in yaz günleri abdest alırken kollarını koltuklarına kadar yıkadığı görülmektedir. «Binaenaleyh sizden kim yapabilirse sakar ve sekirliğini uzatsın» ibaresi hakkında râvilerden Nuaym: «bunun Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) in mi yoksa Ebû Hüreyre'nia sözü mü olduğunu bilmiyorum» demiştir. İbni Hacer: «Bu cümleyi ön 'saha-biden ve Ebû Hüreyre'den rivayet edenler içinde Nuaym'in bu rivayetinden başka nakleden görmedim» diyor.

Hadisi Şerif Gurre ve Tahcilden Maada Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1- Abdestin sünnel ve müstehaplarma riayetle onu yerli yerince almak müstehabtır.
2- Bu şekilde abdest alanlara Teâlâ hazretleri kıyamet gününde hususi bir fazl-u keramet ihsan edecektir,
3- Abdest alırken ayakların kat'i surette yıkanması gerekir.
4- Teâlâ hazretleri Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem) efendimize hiç bir peygamberine bildirmediği âhiret umurunu bldirmiştir.
5- Müstefiz olan haber-i vahid hadisler makbuldür.
6- Hadis-i şerif kıyamet ve haşrin vuku'una delildir.
7- Ulemâdan bazıları abtestin bu ümmete mahsus hasâisten olduğuna bu hadisle istidlal etmişlerdir. Bir takımları ise: «Bu ümmete mahsus olan, abdest değil yalnız gurre ile tahcîldir» demişler ve Ulemanın meşhur kavli bu olduğunu iddia etmişlerdir. Delilleri:
«İşte benim ve benden önceki peygamberlerin abdesti budur» hadisidir. Maamafih bukavle iki vecihle itiraz edilmiştir.
a) İhticac ettikleri hadîs zayıftır.
b) Sahih' bile olsa; bu hadiste zikredilen abdest yalnız peygamberlere mahsus olabilir. Ümmet-i Muhammediyye ise; bu büyük şeref hususunda Peygamberlerle ortaktır. Hatta gurre ve tahcille imtiyaz kesbet-miştir. Lâkin Buharı 'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Sâre'nin Melik kendisine yaklaşmak istediği vakit abdest alarak namaz kıldığı zikredilmektedir. Bu takdirde peygamberleri ile beraber eski ümmetlere de abdestin meşru olduğu anlaşılır, ki «Bu ümmete mahsus olan yalnız gurre ile tahcîldir» diyenlerin kavlini te'yid eder.

36- (247) Bize Süveyd b. Sa'id ile İbni Ebi Ömer hep birden mer-van el-Fezari'den rivayet ettiler. İbni Ebi Ömer dediki bize Mervan ebu Maîik el-Eşca'ı Said b. Târiktari o da Ebu Hazımdan o da Ebu Hureyre-den naklen rivayet ettiki: Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuşlaı:
«Benim havzım Eyle ile Aden[65] arasından daha uzundur. O kardan daha beyaz, sütle karışık baldan daha tatlıdır. Kabları yıldızların adedinden çoktur. Ben bir kimsenin kendi havuzundan başkalarının develerini kovduğu gibi insanları ondan kovacağım.» Ashab :
— Ya Resûlâllâh! O gün sen bizi tanıyabilecekmisin? demişler Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, sizin (o gün} hiç bir ümmette bulunmayan bir sımanız olacak. Benim yanıma abdest eserinden yüzleriniz ve ayaklarınız nur içinde geleceksiniz.» buyurmuşlar.

37- (...) Bize Ebu Küreyb ile Vasıl b. Abdil A'lâ[66] da rivayet ettiler. Lâfız VâsıFındır. Dedilerki bize İbni Fudayl, Ebu Malik-i Eşca'ı'den, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hürey-re şöyle demiş; Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ümmetim havza, benim yanıma gelecek. Ben de tıpkı bir adamın kendi develerinden başkasının develerini kovduğu gibi insanları havuzumdan kovacağım.» buyurdular. Ashab:
— «Ya Nebiyyallah! Sen bizi taniyabilecekmisin?» dediler.
— «Evet, sizin başka hiç kimsede bulunmayan bir simanız olacak, benim yanıma abdest eserinden yüzleriniz ve ayaklarınız nurlu olarak geleceksiniz. Ama sizden bir taife benim yanıma gelmekten mutlaka men edilecek ve gelemeyecekler. Ben: Ya Rabbi! Bunlar benim ashabımdan-dır, diyeceğim bana bir melek cevap verecek :
— «Onların senden sonra ne (bidat) ler çıkardıklarını biliyor musun?» diyecek.» buyurdular.

38- (248) Bize Osman b. EM Şeybe dahi rivayet etti. (Dedikî)- Bize Ali b. Müshir, Sa'd b. Tarık'tan o da Bib'ı b. Hıraş'tan o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe şöyle demiş: Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Gerçekten benim havzmı Eyle ile Aden arasından daha uzundur. Nefsim Jcabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben bir takım ınsanlan kısmin yabana havuzundan kovduğu gibi ondan kovacağım.» buyurdu. Ashab :
— «Ya Resulallâh! Sen bizi tamyabilecekmisin ki?» dediler Fahr-i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
-- «Evet, siz benim yanıma abdest eserinden yüzleriniz ayaklarınız nur içinde geleceksiniz, bu hal sizden başka kimsede olmayacak.» buyurdular.
Bu hadisi Buharı «Kİtabu'r-Rukak» da muhtelif lafızlarla muhtelif ravılerden tahric etmiştir. Müslim onu burada Gurre ve tah-«1 e delil olmak üzere zikretmiştir. Yoksa asıl yeri Havz-, kevser babında gelecektir.
Havz: Lügatte suyun toplandığı yerdir. Burada ondan murad âhiret-te Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tahsis buyurulan Havz-, kevserdır. Nitekim Kevser süresindeki kevserden muradda bir çok ulemaya göre bu havızdır. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhtelif rivayetlerde Havz-ı kevseri ve onun suyunu tarif buyurmuştur Bunların mecmu'undan anlaşıldığına göre; Havz-ı kesver son derece büyük olup suyu kar'dan daha soğuk, sütten daha beyaz baldan daha tatlıdır. Bardakları gökteki yıldızlar gibidir. Bu havuzun başına evvelâ Sahib-i Ekrenı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz geçecek ve takım takım cemaatlar halinde gelen ümmetine ondan şerbetler sunacaktır. Ondan içmek saadetine eren bahtiyarlar bir daha ebediyyen susamak nedir bilmeyecekler. Yalnız bir takım insanlar havuza yaklaşmışken ona varamıyacak araya bir mâni konularak ondan içemiyeceklerdir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce:
«Yarabbİ! Bunlar benim ümmetİmdendir. Buraya gelmekten niçin men ediliyorlar?» diye niyazda bulunacak fakat kendisine.
«Sen onların senden sonra çıkardıkları bidatları, modaları bilmezsin.» diye cevap verilecek bu cevabı alınca Fahr-i Alem
«Öyleyse benden sonra benim yolumu değiştirenler benden uzak olsunlar.» diyerek havuzunun yanma gelmekten onları hayvan kovar gibi kovacaktır.
Havz-ı kevseri ispat eden hadisler mâ'nen tevatür derecesini bulmuşlardır. Binaenaleyh müslümanlarm Havz-ı kevser'e inanıp itikad etmeleri farzdır.
Hadislerin beyanından anlaşıldığına göre; Havz-ı kevser cennet kapılarının yanındadır. Ve bu gün halk edilmiş hazır vaziyettedir. Bir takımları havzun sırattan sonra geldiğini diğerleri sırattan önce olduğunu söylerler. Sahih kavle göre Havz-ı kevser ikidir. Biri sırattan önce mahşer yerinde diğeri cennettedir. Bunların ikisinede Havz-ı kevser denilir.
Havz-ı kevserin bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahsus bir atâ-i ilâhi olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Teâlâ hazretleri Kevser suresinde Nebî-i Ekrem'ine böyle misli görülmedik bir ihsanda bulunduğunu zikrederek imtinanda bulunmuştur. Acaba sair Peygamberlerinde ümmetlerine şerbet sunacakları böyle birer havzu varmıdır? İmam Tirmizinin Hz. Semura (Radiyalîahu anh) dan rivayeten tahric ettiği bir hadisten anlaşıldığına göre; her Nebinin bir havzı vardır. Yalnız mezkûr hadisin mevsul

veya mürsel olduğu ihtilaflıdır. Esah kavle göre; o hadis mürseldir. Maa-mafih İbni Ebi'd-Dünya 'nm sahih senedle tahric ettiği rivayet mevsuldur. O rivayette: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her peygamberin bir havzı vardır. Havzının başında elinde asası olduğu halde duracak ve ümmetinden tanıdıklarını davet edecektir. Dikkat edin ki, Peygamberler hangisinin ümmeti çoksa onunla İftihar edeceklerdir. Ben onların içinde ümmeti en çok olmayı pek arzu ederim.» buyurmuşlardır.
Ayni rivayeti Taberâni dahi mevsul ve merfu olarak tahriç etmiştir. Yalnız isnadında bir parça gevşeklik vardır. Bu rivayetler sa-hihde olsa Peygamberimi z(Saliallahü Aleyhi ve Sellem) yine hiç birine nasip olmayan Havz-ı Kevserle onlardan temayüz edecektir. Dalâlet fırkalarından Hâricilerle Mu'tezileden bazıları Havz-ı Kevseri inkâr etmişlerdir. Irak emirlerinden Ubeydullah b. Ziyad'm da bu münkirler arasında olduğu rivayet olunur. Mezkûr fırkalar Havz-ı kevseri inkâr etmekle dalâlete düşmüş selefin icma'mı hiçe saydıktan mâada halef ulemânın mezhebindende ayrılmışlardır. Halbuki; Havz-ı Kevseri ispat eden hadisler elliden fazla eshab-ı kiram tarafından rivayet olunmuşlardır. Ki Ebu Bekr-i S iddik, Hamzatü'bnü Abdilmuttalip,
Ebu Sa'id-i Hudri, Abdullah İbni Amr, Sehi b. Sa'd, Ümmül Mü'minin Ümmü Seleme, îbni Mes'ud, Ukbetü'bnü Amîr, Huzeyf etü'bnü'l Ye-man, Ebu Zerr-i Gıfar'ib Enes b. Malik, Sev-ban, Cabir b. Semura, Zeyd b. Erkanı, Abdullah b. Zeyd. Ebu Ümamete'l-Bâhilî, Bera1 b Âzip, Esma binti EbiBekr, Havle binti Kays, İbni Abbas, Ka'b b. Ucera, Büreyde, Ebu'd-Derdâ', Übey b. Ka'b,.. Üsametü'bnü Zeyd, Zeyd b Sabit, Hasan b. Ali, Ebu Bekre ve Havle binti Hâkim (Radiyalîahu anhüm) hazeratı bunlar arasındadır.
Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Havz-ı Kevserden kovacağı fırkaların kimler olacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre; bunlar münafıklarla mürtedlerdir. Çünkü onlarında evvelâ mü'min-ler gibi Gurre ve tahcil ile yani yüzleri ve ayakları nur içinde haşredil-meleri mümkindir. Fakat peygamber (Sallalîahü Aleyfyi ve Sellem) kendilerini simalarından tanıyacak ve havzının başından kendilerini hayvan kovar gibi kovarak rezil-i rüsvay edecektir. Diğer bazıları bunlardan mu-rad: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında mü'min olupta sonradan irtidad edenlerdir. Üzerlerinde abdest eseri olan nuru görünce Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onları tanıyacak ancak bunların sonradan irtidad ettikleri kendisine haber verilince onları kovacaktır.» demişlerdir.
Hattâbi'nin beyanına göre ashab-ı Kiramdan irtidad eden olmamıştır irtidad edenler Kaba saba çöl araplarıdır. Bunların irtidâdı meşhur olan ashab-i kirama dokunmaz. Bir takım ulemâya göre ise bunlardan murad mü'min olarak ölen büyük günah sahipleri ile bidatları küfür derecesine varmayan ehl-i bidattir. Bu son kavle göre havzdan kovulanların cehenneme girecekleri kafi değildir. İhtimalki yaptıklarına bir ceza olmak üzere Havz-ı Kevserden kovulurlarda sonra Allah Teâla hazretleri onlara rahmet buyurarak azab etmeden cennetine koyar.
İmam Ebu Amr İbni Abdilber: «Haricilerle rafizi-ler ve sair dalâlet erbabı gibi dinde bİd'at çıkaran her taife havz-ı kevserden kovulacaktır. Zulümde ileri gidenlerle hak yiyenler ve irtikab ettikleri büyük günahları aşikâre yapanların dahi bu zümreye dahil olacaklarından korkulur.» diyor.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- Havz-ı kevser haktır. Ve halen mahlûktur. Mesahası pek büyük suyu son derece lezzetli beyaz ve soğuktur.
2- Bazı kimseler Haz-ı Kevserden kovulacaklardır.
3- Müminlerin dünyada aldıkları abdestlerin eserleri nur olarak alınlarında ve ayaklarında parlıyac aktır.
4- Din namına değişiklikler ve modalar çıkaran bid'atçılar havz-ı kevserden içemiyeceklerdir.

39- (249) Bize Yahya b. Eyyub ile Süreye b. Yunus, Kuteybetü'bnü Said ve Ali b. Hucur toptan İsmail b. Ca'ferden rivayet ettiler. İbni Fy-yup dediki bize İsmail rivayet etti. (Dediki) : Bana Alâ' babasından o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdi: Resulüllah (Saîialiahü Aleyhi ve Sellem) [67] Kabristana gelerek:
«Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşaallah biz de size katılacağız, din kardeşlerimizi görmüş olmayı çok arzu ederdim.» buyurmuş Ashab :
«Biz senin din kardeşlerin değilmiyiz Ya Resulüllah?» demişler Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz benim ashabınsınız, kçırdeşlerimizse henüz gelmeyenlerdir.» buyurmuşlar. Bunun üzerine ashab:
«Ümmetinden Henüz (saha-i cihana) gelmeyenleri nasıl tanıyacaksın Y" Hesulüllah?» demişler. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ne dersin, bir adamın yağız ve doru at sürüsü içinde sakar ve se-kir bîr takım atları olsa, o adam aflarını tanımaz mı?» buyurmuş. Ashab :
«Hay hay tanır Ya Resulüllah» demişler.
«işte onlar da abdestten dolayı böyle sakar ve sekİr gelecekler. Ben havuza onlardan önce varacağım. Dikkat edin ki, bir takım adamlar benim havuzumun başından kayıp develerin kovulduğu gibi kovulacaklar. Ben onlara Hey, beri gelin! diye nida edeceğim. Bunun üzerine bana onlar senden sonra hakikaten (dinde) febdilâf yaptılar, denilecek, ben de (öyleyse) uzak olsunlar! Uzak olsunlar! Diyeceğim.» buyurmuşlar.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti (Dediki) : Bize Abdülâziz yanî Derâverdi rivayet etti H.
Bana İshak b. Musa el-Ensari de rivayet etti. (Dediki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dediki) ; Bize Malik rivayet etti. Bunlar hep birden Alâ' b Abdirrahman'dan, o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etmişler ki Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabristana çıkarak:
«Selâm size ey mü'minler diyarı: İnşallah biz de size katılacağız.» buyurmuş. Kavi hadisi İsmail b. Ca'fer hadisi gibi rivayet etmiştir. Ancak Malik hadisi:
«Benim havuzumdan bir takım adamlar behemahal koyulacaklardır.» Şeklindedir.
Terkibindeki (dar) kelimesi ihtisas üzre mansubtur. Münâdâ olmasıda muhtemeldir. Fakat ihtisas olması daha zahirdir. Üst taraftaki zamirden bedel olmak üzere mecrur okunmasıda caizdir. Münâdâ veya bedel yapılırsa bu kelimeden murad cemaat yahut o diyarda bulunanlar oîur. Ölümün geleceğinde asla şüphe olmadığı halde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «İnşallah biz de size katılacağız.» buyurmasını ulemâ muhtelif suretlerde te'vil etmişlerdir. Bu hususta söylenenlerin en güzeli şudur: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) inşallah diyerek yaptığı bu istisna ile şekk kasdetmemiş bununla teberrü-ken «Hiç bir şey için, ben bunu m uf I aka yarın yaparım, deme. Ancak, inşallah yaparım, de.» ayet-i kerimesine imtisal için söylemiştir. Hat-tabi ile başkalarının rivayetine göre; söz arasında, sözü güzelleştirmek için inşallah demek Arapların âdetidir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o âdeta uyarak böyle demiştir. Bazıları: «Buradaki insaallah kelimesi ile yapılan istisna bu yerde yani bu kabristanda size katılırız, bizde buraya defnolunuruz demektir» mutelaasmda bulunmuş bir takınılanda: «İnşaallahın manası Allah dilediği vakit demektir.» Kanaatini ileri

sürmüşlerdir. Daha başka te'viller de vardır. Fakat bunların hepsi zayıftır.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Din kardeşlerimizi görmüş olmayı çok arzu ederdim.» buyurmakla ileride gelecek olan mü'minleri dünya hayatında görmeyi arzu ettiğini bildirmiştir. Kaadî Iyâz'm beyanına göre; bazıları bu temenniden murad onları öldükten sonra görmek istemesidir, demişlerdir.
İmam Bâci diyor ki: Resulüllah (Saîialiahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanındakilere: «Siz benîm ashabımsınız.» buyurması onların kardeşliğini nefiy değildir. Lâkin sohbet sebebiyle hasıl olan üstün mertebelerini zikretmiştir. Yani bunlar sahabe olan din kardeşleri ileride gelecek olanlarda sahabe olmak saadetine eremeyen din kardeşleridir» demek istemiştir. Nitekim Teâlâ hazretleride:
«Mü'minler ancak birbirlerinin kardeşleridir.» buyurmuştur.
İbni AbdilBer Bu ve emsali hadislerle istidlal ederek âhir zamanda gelecek bazı müslümanların üstünlüğüne hatta bir takımlarının bazı sahabeden bile efdal olabileceğine kail olmuştur. Ona göre Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sizin en hayırlınız benim devrimde yaşayanlarınızda.» Hadis-i şerifi:
«İnsanların en hayırlısı sâbikûn-u evvelûn yani ilk müslüman olan muhacirlerle ensar ve onların yolunu tutanlardır.» manasına gelir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde yaşayıpta hatali işler yapanlar yahut din hususunda hiç bir varlık göstermiyenler Resulüllah (Salîallahü A İeyhi ve Sellem) i görmüş olsalar bile onlardan sonra gelen mü'minîer içinde böylelerden daha faziletlisi bulunabilir. Nitekim eserlerde buna delâlet etmektedir.
Kaadî Iyaz kelâm ulemâsından bazılarının da buna kail olduğunu söyledikten sonra sözüne şöyle devam ediyor: «Ulemânın ekserisi bunun hilâfına kail olmuş ve: Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) i ömründe bir defa görerek sahâbilik meziyetine nail olanlar o devirden sonra gelenlerin hepsinden efdaldırlar. Zira sahâbilik faziletine muadil olacak hiç bir amel yoktur: Bu Allah'ın bir fadl-u keremidir. Onu ancak dilediklerine ihsan eder» demişlerdir. Bu zevat Resulülla h(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak efse yine ashab derecesine varamadığı gibi, onların yarısı kadar da olamaz.» hadis-i şerifi ile istidlal etmişlerdir» diyor.
Dühm: Edhemin cem'idir. Edhem karayağiz demektir.
Bühm: İse bazılarına göre siyah demektir. Bir takımları düz renk yani içine başka renk karışmiyan manasınadır. Siyah beyaz ve kırmızı da olabilir demişlerdir.
Helümme: Kelimesi beri gelin manasınadır. Erkek kadın münferid veya cemaat hakkında hep aynı şekilde kullanılır. Bazılarına göre tesniyesi ve cem'ı yapıldığı gibi kadın hakkında da kadına mahsus zamirlerle kullanılır. Fakat birinci şekli daha fasihtir.
Suhkan: Uzak olsun manasınadır.
Hadis-i Şerif bilhassa hayırlı şleri temenninin ehl-İ salâh ulemâ ve fu-dalâyı görmek istemenin ve kabir ziyaretinin caiz olduğuna delildir. Yine bu hadis bu ümmet için pek büyük bir müjdeyi tazammün etmektedir. Ne mutlu Havz-ı kevserden içmek seadetine erenlere!..

13- Nur Abdest Suyunun Ulaştığı Yere Ulaşır, Hadis-i Babı

40- (250) Bize Kuteybetü'hnü Said rivayet etti. (Dediki) : Bize Halef yâni İbni Halife, Ebû Mâlik el-Eşcaî'den o da ebu Hazim'den naklen rivayet etti. Ebû Hâzini şöyle demiş. Ebu Hüreyre'nin arkasında idim. Namaz için abdest alıyordu. Elini ta koltuğuna kadar ulaştırarak yıkıyordu. Kendisine:
— Ya Eba Hüreyre bu abdest ne dedim o da (bana) :
— Ya benî Ferrûhî Siz buradamisınız? Eğer sizin burada olduğunuzu bilsem böyle abdest almazdım. Ben Halilim (Salîallahü Aleyhi ve Sellem): i.
— «Mü'mİnİn nuru abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır.» buyururken işittim dedi.
Rivayete nazaran Ferrûh İbrahim (Ateyhisselâm) 'in İsmail ile İshâk (Aleyhimesseldm) dan başka bir oğluymuş. Nesli çoğalmış Arap olmayan milletler onun neslinden türemişler.
Kaadî Iyaz'm beyanına göre Ebu Hüreyre (Radiyallahû anh) bu sözü Ebu Hazim Süleyman el-A'rac'e söyle-mişsede bununla mevâlîyi yani arap olmayan fakat islâmiyete canla başla ve sadakatla hizmet eden müslümanları kasdetmiştir. Maksadı bir zaruretten veya sıkıritıdan dolayı ruhsatla amel edenlerin onun bu şekil abdest aldığını görerek onun herkesten ayrı bir mezheb olduğunu zannetmesinler diye cahil halk huzurunda yapmak istemediğini anlatmaktır. Çünkü cahiller görürse bunu farz zannederler.
Hz. Ebu Hüreyre 'nin Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) için Halilim demesi:
«Ben Halil edinseydim Ebu Bekr'i kendime Halil yapardım.» hadisine muarız değildir.
Çünkü Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemj'e hiç bir kimseyi Halil ittihaz etmesi caiz olmamıştır. Fakat başkalarının onu Halil ittihaz etmesine bir mâni yoktur.
Bu sebeple Ebu Hüreyre (Radiyalîahu anh)'m ona Halilim demesi caizdir. Halilin gayet yakın dost manasına geldiğini yukarıda görmüştük.
Hilye ziynet demektir, burada ondan murad gurreyi uzatmaktır. Ubbi diyorki: «Ebu Hüreyre 'nin bu hadisle istidlal etmesi:
«Sîzden biriniz gurresinİ uzatabilirse bunu yapsın.» sözünün.
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) e âid olmadığını gösteriyor. Zira onun sözü olsaydı bu babta o daha açık olduğu için onunla istidlal ederdi.»

14- Zorluklara Rağmen Abdesti Yerli Yerince Almanın Fazileti Babı

41- (251) Bize Yahya b. Eyyüb ile Kuteybe ve İbnî Hucr toptan İsmail b. Ca'fer'den rivayet ettiler, tbni Eyüb dediki: Bize İsmail rivayet etti. (Dediki) : Bana Ala' babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdiki: Resulüllâh (SalUtllahü Aleyhi ve Selîem):
— «Size Allah'ın günahları neyle imha ettiğini ve dereceleri neyle yükselttiğini göstereyim mi?» buyurmuş Ashab:
— «Hay hay ya Resulüllah!» demişler.
— «Güçlüklere rağmen abdesti yerli yerince almak, mescidlere doğru adımı çok atmak ve namazdan sonra (diğer) namazı beklemektedir. İşte sizin ribatınız budur.» buyurmuşlar.

(...) Bana İshâk b. Mûsâ el-Ensari rivayet etti. (Dediki) : Bize ma'n rivayet etti. Dediki: Bize Malik rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsenna da rivayet etti. (Dediki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dediki): Bize Şu'b rivayet etti. Bunla

ikisi birden Ala' b. Abdirrahman'dan bu isnadla rivayet etmişler. (Yalnız) Şu'be'nin hadisinde ribatın zikri geçmemiştir. Malik'in hadisinde se iki defa:
«İşte sizin ribahnız budur, işte sizin ribatınız budur.» Duyurulmuştur. "
Bu hadsin şerhinde Kaadî Iyâz şunları söylemektedir: «Günahları mahvetmek onları aff-u mağfiret buyurmaktan kinayedir. Maa-mafih onları hafaza meleklerinin defterlerinden silmek de kasdedilmiş olabilir. Buda günahların affına cennete derecelerin yükseltilmesine delildir. Zorluklar soğuğun şiddetinden, vücudun hastalık sebebiyle elem ve kederinden ve buna benzer şeylerden neş'et eder.
Mescitlere doğru adımı çok atmak evin onlara uzaklığı ve onlara çok gidip gelme sebebiyle olur.»
Ebu'l Velid el-Bâcî namazdan sonra namaz beklemenin birbirine yakın namazlar hakkında olduğunu sair namazlarda beklemenin âdet olmadığını söylüyor.
Ribât; nevbet yeri manasınadır. Esas itibari ile bir şey'e kendini hapsetmek demektir. Namaz kılan camie giden ve orada namaz vaktini bekleyen de kendini bu taatlere hapsetmiş gibidir. Cihadın efdali nefisle yapılan cihaddır, denildiğine göre; ibadet ve taatler hususunda yapılan ri-batın en faziletli ribat olması muhtemel olduğu gibi buda ribat nevilerinden bîr nevidir, demek istenilmiş olması da ihtimal dahilindedir.
Ribat meselesi Ebu Hüreyre hadisinde bir, Malik hadisinde iki «el-Muvatta'da ise üç defa zikredilmiştir. Tekrarın hikmeti bu meselenin pek mühim, şanının pek büyük olduğunu bildirmektir, bazıları: «Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemj'in âdeti bir şey'İ anlatırken iyi anlaşılması için onu üç defa tekrar etmekti. Buradada onun için tekrarlamıştır» derler.

15- (Misvak Babı)

42- (252) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Arar en-Nâkıd ve Züheyr h. Harp rivayet ettiler. Dedilerki; Bize Süfyan, Ebu'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebu Hüreyre'den o da, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Eğer mü'minlere —Züheyr'in rivayetinde ümmetime— meşakkat vermeseydim her namaz için misvak tutunmalarını onlara mutlaka emrederdim.
Bu hadisi Buhari «Kitabu'I Cumua»da rivayet ettiği gibi sair sahih sahipleri de rivayet etmişlerdir. Misvak babında İmam Tirmizi 17 sahabinin, hadis rivayet ettiğini kaydeder.
Sivak hem misvak tutunmaya hemde misvak çubuğuna Itlak edilen bir kelimedir. Misvak hususunda ulemâ-i kiram bir çok vecihlerden söz etmişlerdir.
1- Misvak kullanmak vacipmidir? Sünnetini? Bu suale ulemânın ekserisi vacip değildir diye cevap vermişlerdir. Hatta vacip olmadığına ic-ma' bulunduğunu iddia edenler olmuştur. Yalnız hadis ulemâsından î s -hâk b. Rahuye 'nin: «Her namaz için misvak tutunmak vaciptir. Onu kasten terkedenin namazı batıl olur» dediği rivayet olunur. Davudu Zahirî de «Misvak vaciptir lâkin şart değildir» demiştir. Misvakın vacip olduğunu söyleyenler bu hususta hadislerde vârid olan emirle ihticac ederler. Fakat kendilerine bu hadislerin sabit olmadığı söylenerek itiraz edilmiştir. Buradaki hadis yalnız misvakın farz olmadığını anlatmaktadır. Misvakın sünnet veya mendup olması bile başka delillerden anlaşılır.
İmam Şafiî: «Hadis misvakın vacip olmadığına delildir; çünkü vacib olsa ümmete meşakkat versin vermesin Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) onu emrederdi.» demiştir. Bazıları misvakın dini sünnetlerden olduğuna diğer bazıları abdestin sünnetlerinden; bir takımları da namazın sünnetlerinden olduğunu söylerler. Onun dini sünnetlerden olduğu İmam A'zam Ebu Hanife 'den bakledil-miştir. Bu babta en kuvvetli kavilde budur.
2- Misvakın ne zaman tutulacağı ulemâ arasında iktilâflıdır. Ekseriyetle Hanefiyye ulemasına göre mazmaza sırasında kullanılır. Bazıları mutlak surette abdest alırken tutunulacağını söylerler. İmanı-ı A'zam 'dan misvak tutunmanın dinî sünnetlerden olduğu nakledildiğine göre her zaman misvak kullanılabilir. Bazıları abdest almazdan Önce kullanılacağını söylemişlerdir. İmam Şafiî'ye göre namaz kılınacağı zaman, abdest alırken ve ağız kokusunun değiştiği hallerde misvak kullanmak sünnettir.
3- Hanefiyye ulemâsına göre; misvak abdest alırken mazmaza sırasında dişlere uzunluğuna değîde genişliğine sürmek suretiyle kullanılır.
Delilleri bu bab Hz. Aişe (Radıyalîahu Anhâ) dan rivayet edilen bir hadistir. Hadiste misvakın kullanışı bu şekilde tarif edilmiştir.
İmamu'l Haremeyn misvakın dişlerin hem uzunluğuna hem genişliğine yapılacağına kail olmuştur. Şayet bunlardan birisiyle iktifa edilirse o zaman genişliğine doğru kullanılacaktır. Sair Şafiîyye ulemâsı bu meselede Hanelilerle beraberdir. Misvak sağ elle tutulur. Müste-hab olan ağza üç defa su alarak üç misvak kullanmaktır.
4- Misvak kullanmanın sayısı hakkında muayyen adet yoktur. Abdest alan, dişlerin temizlendiğine kanaat getirinceye kadar misvak kullanabilir. Misvak kullanırken o husustaki me'sûr duayı okumalıdır. Hane-fîlerin «el-Muhit» nammdaki fıkıh kitabında «kadının sakız çiğnemesi misvak yerini tutar: Çünkü kadının dişleri zayıftır. Misvak kullanırken düşeceğinden korkulur, sakızda misvak gibi dişleri temizler ve diş etlerini kuvvetlendirir» denilmektedir.
5- Misvak bulamayan dişlerini parmağı ile ovalar. Beyhak.î-n i n «Sünen» inde Ene s(Radiyallahû anh) dan rivayet ettiği bir hadiste Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in:
«Misvak yerine parmaklar kâfidir.» buyurduğu rivayet olunur. Bu hadis zaiftir. Fakat Tabaranî 'nin «el - Evsat» mda Hz. Aişe (Radıyalîahu Anhâ)d&n rivayet ettiği bir hadistede:
«Parmağını ağzına sokarak misvak yerine kullanır.» denilmiştir.
6- Ağzı misvak ağacının çubuğu ile temizlemek müstehaptır. Buharı 'nin tarihinde zikredildiğine göre; ashaptan bazıları Resu1ü11ah (SaUüUahü Aleyhi ve SellemJ'e misvak ağacından çubuk takdim etmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bununla misvaklanm buyurmuşlardır.» Tabaranî 'nin «el-Ev-sat»ında rivayet ettiği Muaz b. Cebel (Radiyalîahû anh) hadisinde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zeytin ağacından yapılan misvakı pek beğendiği ve onu tavsiye ederek:
«Bu hem benim, hem de benden önce geçen peygamberlerin misvakıdır.» buyurduğu rivayet olunur.
7- Misvak kullanmaktaki hikmet hususunda İbni Dakikiliyd şunları söyler. «Namaz kılınacağı zaman misvak kullanmanın müs-tehab oluşvmdaki hikmet bunun Allah'a tekarrup hâli olmasıdır. Binaenaleyh İbadetin şerefini göstermek İçin bu halin kemal ve temizlikle mut-tasıf olması icab eder. Filhakika Bezzar'm Hz. Ali (Radıyalîahu anh) 'tan rivayet ettiği bir hadiste misvak kullanmanın Kur'an-ı kerimi dinleyen melâikeye taallûk eden bir iş olduğu, melâikenin ona ağzını ağzına değdirecek kadar yaklaştığı beyan ediliyor. Ebu Nuaym'ın Hz. Cabir (Radiyalla.hu anh) dan mutemed raviler vasıtası ile rivayet ettiği bir hadistede:
«Bîriniz geceleyin namaz kılmağa kalkarsa misvak kullansın. Çünkü o namaz kılmağa kalkınca kendisine bir melek gelerek ağzını onun ağzına temas ettirir. Artık o kulun ağzından çıkanlar melâikenin ağzına girer.» bu vurulmuştur.

Kuşeyri'nin Ebu'd-Derda '(Radiyallahâ anh) dan isnadsız olarak rivayet ettiği bir hadistede:
«Misvak tutunmaya devam ediniz, çünkü misvakta yirmidört haslet vardır. Bunların en makbulü Allah'ın razı olmasıdır. Hem namazı yetmiş yedi derece katlanır. Misvak vakit, hal ve zenginliğe sebep olur. Ağız kokusu temizler. Diş etlerine zindelik verir, baş ve diş ağrısını giderir; yüzü ve dişleri parladığı için melekler kendisiyle musafahâ eder.» buyu-rulmuştur,
8- Misvakın fazileti babında İmam Ahmed b. Hanbe1 ile İbni Hibban Hz. Aişe (Radıyallahu Anhâ) dan şu hadisi rivayet ederler:
Resullüî1ah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Misvak ağzın temizliği, Teâlâ hazretlerinin rizasıdır.» buyurdular rivayet edilmiştir.
Ebu Ömer misvak kullanmanın fazileti ittifakı olduğunu bu babta hiç bir ihtilâf bulunmadığını bütün ulemâya göre misvak kullanarak kılman namazın misvaksız kılman namazdan efdal olduğunu söylemiştir. Hatta Evzâî : Misvak abdestin yarısıdır. Bâ husus namaz kılınacağı zaman, abdest alırken, kur'an okurken, uykudan uyandıktan sonra ve ağzın kokusu değişince misvak kullanmak te'kiden mutluptur. Gece namazlarının her iki rekatı arasında, cuma gününde ve keza uykuya yatarken, vitir namazından sonra sabahleyin ve yemekten önce misvak kullanmak müstehaptır.» demiştir.
9- Babımızın hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in ümmetine olan sonsuz şefkat ve merhametine delildir. Zira misvak kullanmayı emr etmemesi ancak onlara meşakkat vermemek hikmetine
mebnidir.
10- Hadis-i şerif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem/e vahiy nazil olmadığı zaman içtihad etmenin caiz olduğuna delildir. Nitekim misvak hususunda ictihadda bulunarak onu emretmemek için meşakkati sebep göstermiştir. Eğer hüküm vermesi mutlaka bir nassa mütevakkıf olsaydı misvak emrini verememesine sebep bu babta ayet bulunmamasını gösterirdi. Maamafih bazılarına göre Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bu sözü meşakkat bulunduğu için misvak kullanmanın emredilemediğini haber verme mahiyetindede telakki edilebilir. Bu takdirde hadisin manâsı «eğer meşakkat olmasaydı Allah misvak kullanmayı emreder ben de onun vacib olduğunu size haber verirdim» demek olur. Fakat bu ihtimal uzak görülmüştür. Hadisin zahiri manası, meşakkat olur endişesi ile misvakın emredilmediğîni gösteriyor. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in emri hakikatta daima Allah'tan gelen emirdir. Çünkü onun kendi heva hevesine göre söz söylemediği nass-ı Kur'anla sabittir.
11- Bu hadisle Nesaî oruçlu bir kimsenin öğleden sonra misvak kullanmasının müstehab olduğuna istidlal etmiştir. Çünkü hadis her namaza âmm ve şâmildir.
12- Hadis-i şerif âmm olduğu için ulemâ farz ve nafile namazlarla bayram namazları istiskâ, küsuf ve husuf namazlarında misvak kullanmanın müstehab olduğuna istidlal etmişlerdir. Çünkü umumun muktezası budur.
13- Hadis-i şerifte misvakın alelumum her namazda kullanılması matlup gösterildiği için bazıları mescidde dahi kullanılmasının mubah olduğuna kail olmuşlardır. Mâli kilerden bazıları ise; mescidi kirleteceği mülahazası ile orada misvak kullanmayı kerih görmüşlerdir.

43- (253) Bize Ebu Küreyb Muhammed b. Alâ1 rivayet etti (Dedi-ki) : Bize İbni Bişr, Mis'ardan, o da M ikdam b. Şuraylh[68] dan o da babasından naklen rivayet etti. Babası şöyle demiş, Âişe'ye sordum «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)e\ine girdiği vakit ilk işe neden başlardı?» dedim.
— «Misvaktan» cevabını verdi.

44- (...) Bana Ebi Bekr b. Nâfi'el-Abdî de rivayet etti. (Dediki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Mikdam b. Şüreyh'dan, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet ettiki Peygamber (Saİlalîahü Aleyhi ve Sellem, evine girdiği zaman ilk işi misvak tutunmak olurmuş.

45- (254) Bize Yahya b. Habib el-Hânsî rivayet etti. (Dediki): Bize Hammad b. Zeyd Gaylân'dan[69] —ki İbni Cerîr ma'velidir— O da Ebu Bürde'den, o da Ebu Musa'dan naklen rivayet etti. Ebu Musa :
— «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdim, Mis-vakinin bir ucu dilinin Üzerinde idi» demiş.

46- (255) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dediki) : Bize Hüşeym Husayn'dan. o da Ebu Vail'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teheccüd namazı kılmaya kalktığı zaman ağzını misvakla ovalardı» demiş.

(...) Bize İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dediki) : Bize Cerir Mansur'-dan naklen haber verdi. H.
Bize İbni Nümeyr'de rivayet etti. (Dediki) ; Bize babamla Ebu Mua-viyej A'meş'ten rivayet ettiler. Mansurla A'meş'in ikiside Ebu vail'den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etmişler. Huzeyfe:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalktığı vakit...» diyerek bu hadisin mislini rivayet etmiş. (Yalnız) bu raviler: «Teheccüd namazı kılmak için» dememişler.

47- (,..) Bize Muhammed b. el-Müsenna ile İbni Beşşar rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Abdurrahman rivayet etti. (Dediki) : Bize Süfyân Mansur'dan, Husayn ile A'meş'de ebu Vail'den, o da Huzeyfeden naklen rivayet ettiler, ki Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin (namaza) kalktığı zaman ağzını misvakla ovalarmış.»
Bütün bu rivayetler her zaman misvak kullanmanın faziletli bir amel olduğuna; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in buna pek ziyade ehemmiyet verirdiğine delâlet etmektedirler. Nevevî'nin beyanına göre; misvak pek kuru pek te yaş olmamalıdır. Çünkü pek kuru olursa diş etlerini yaralar pek yaş oluncada dişleri temizleyemez. Misvakı dişlerin her tarafına ve kenarlarına gezdirerek temizlemek ve bu işe sağ taraftan başlamak müstehaptır.
İzni olmak şartiyle başkasının misvakını kullanmakta şer'an bir beis yoktur. Çocukları misvak tutunmaya alıştırmak müstehaptır.
Kaadi Iyâz'm beyanına göre; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in evinde misvak kullanması halk huzurunda bu işi yapmanın mürüvvete muhalif olmasındandır. Kurtubi: «Evinde ilk iş olarak misvak kullanmasının sebebi mescitte nafile kılamamıgsa onu evinde kıldığı için olsa gerekir» diyor. Bazıları Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolda konuşmazdı sükût ağız kokusunu değiştirir evinde misvak kullanmasının vechide budur.» demişlersede bu kavli doğru değildir. Çünkü Peygambe r (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağız kokusu v.s. gibi şeylerden münezzehidir. O bunu ancak ümmetine talim için yapmıştır. Binaenaleyh uzun zaman sükût eden bir kimse birisi ile konuşmak istediği vakit misvak kullanmalıdır.
Teheccüd: Geceleyin kılman namazdır. Bu namaz Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsus olmak üzere farz, ümmetine

nafiledir. cümlesinden murad misvakla dişleri genişliğine ovmaktır. Bazıları bunun yıkamak manasına geldiğini diğer bazıları eyice temizlemek olduğunu söylemişlerdir.

48- (256) Bize Abd b, Humeyd rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebu Nu-aym rivayet etti. (Dediki) : Bize İsmail b. Müslim[70] rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebu'l Mütevekkil[71] rivayet etti. Önada İbni Abbas anlatmış. İbni Abbas bir akşam Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Seîiem) in evinde yatmış gecenin sonuna doğru Nebiyullah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak dışarı çıkmış ve gökyüzüne bir bakmış. Sonra Al-i îmran süresindeki şu ayeti okumuş:
«Şüphesiz ki göklerle yerin yaradılışında gece ife gündüzün gelip geçişinde akıl sahipleri İçin alınacak ibretler vardır.» Ta «Bizi cehennemin azabından koru.» cümlesine kadar
Sonra eve dönerek misvaklanmiş ve abdest almış. Sonra kalkarak namaz kılmış. Ve yatmış, sonra tekrar kalkarak dışarı çıkmış ve almış ve semaya bakmış da bu ayeti yine okumuş sonra dönerek misvaklanmış, abdest almış kalkıp namaz kılmış.
Bu hadis İmam-i Müslim'in «Kitabu's-Salât»da bütün tarikleri ile rivayet ettiği bir hadisin muhtasarıdır. Hadis-i şerif bir çok nefis hükümleri ihtiva etmektedir. Bunlar inşaallah orada görülecektir. Ez Cümle geceleyin uykudan uyanan bir kimsenin gök yüzünü temaşa ederek kudretullahın azametine delalet eden sayısız yıldızlara ve nurtopu gibi parlayan aya bakması sonra bu ayeti kerimeyi okuması müstahaptir. Uykudan tekrar tekrar uyanan kimsenin aynı temaşayı ve ayeti tekrarlaması da müstahap olur.

16- (Fıtrat Hasletleri Babı)

49- (257) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeybe ile Araru'n Nâkıd ve Züheyr b. Harp toptan Süfyan'dan, rivayet ettiler. Ebu Bekr dediki: Bize İbn Uyeyne, Zühri'den, o da Said b. el-Müseyyeb'den, o da İEbu Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den nal der rivayet etti: Şöyle buyurmuşlar:
«Fıtrat beştir; (yahut beş şey vardır ki, bunlar fıtrattandır) : Sünnet olmak, kasıkları traş etmek, tırnak kesmek, koltuk altındaki kılları yolmak ve bıyıkları kısaltmak.»

50- (...) Bana Ebu't Tabir ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Dedilerki: Bize İbni Vehb haber verdi. (Dediki) : Bana Yunus, İbni Şi-hab'dan, o da Said b. el-Müseyyeb'den, o da Ebu Hüreyre'den, o da Resu-lüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdit ki şöyle buyurmuşlar:
«Fıtrat beştir: Sünnet olmak, kasıkları traş etmek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarını yolmak.»

51- (258) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Said ikisi birden Ca'ferden rivayet ettiler. Yahya dediki bize Ca'fer b. Süleyman, Ebu İm-ran el-Cevniden, o da Enes b. Malikten naklen haber verdi. Dediki: Enes; Şunları söyledi.
Bıyık kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altlarını yolmak ve kasıkları tıraş etmek hususunda bunları kırk geceden fazla bırakmamamız bize müddet olarak tayin edildi.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'I Libas» da muhtelif şekillerde tahriç ettiği gibi Ebu Davud, Nesai ve İbniMace'de Ebu Hüreyre (Radiyallah anh) tarikiyle rivayet etmişlerdir.
Fıtrat yeni yaratmak demektir. Bu makamda bugün orijinal tabiri kullanılıyor. Burada ondan murad ne olduğu ihtilaflıdır. Hattabî ekseri ulemâya göre burada ondan murad sünnettir, diyor. Sair ulemâya göre peygamberlerin sünneti manasınadır. Fıtrat dindir diyenlerde olmuştur. Hulâsa fıtrat kelimesi, yeni keşif cibillet, din ve sünnet mânâlarına gelir, Kaadi Beyzâvi bu mânâların hepsini toplayarak: «Fıtrat, bütün Peygamberlerin benimsediği, şeriatlerin ittifakla kabul ettiği eski bir sünnettir. Sanki bu sünnet cîbilli bir şey olup insanlar bunun üzerine yaratılmışlardır.» demiştir.
Buradaki rivayetlerin ikisinde fıtrattan olmak üzere beş şey; birinde dört, bundan sonra göreceğimiz bir rivayette on şey gösterilmiş isede; bunlar on adetine münhasır değildir. Nitekim Resulüllah (Sallallahil Aleyhi ve Sellem) «Fıtrattandır» buyurmakla bunların yalnız on tane olmadıklarına işaret etmiştir. Neveyi diyorki: «Bu hasletlerin ekserisi ulemâya göre vacip değildir. Sünnet olmak mazmaza ve istinşak yapmak gibi bir kaçının vacip olmadığında hilaf vardır. Maamafih vacip olmayan bir şeyi vacip olanla birlikte zikretmek memnu, değildir. Nitekim: Teâlâ hazretler
,Enlam sûresi. Ayet:
«Mahsul verdiği zaman onun mahsulünden yiyin, hasad günü gelince hakkını da verin.» buyurmuştur.
Mahsûlün öşrünü vermek vacip fakat onu yemek vacip değildir. Meselenin tafsilatına gelince Şafiî ile bir çok ulemâya göre hitan (yânî sünnet olmak) vacibtir. Malik ile ekseri ulemâya göre ise sünnettir. Sünnet olmak Şafiîye göre hem erkeklere hem kadınlara vaciptir. Erkeklerde, sünnet edilecek uzuvun haşefe miktarı tamamiyle açılacak derecede üzerindeki deriyi kesmek vaciptir. Kadında ise fercin üzerindeki deriden az bir miktar kesmek vacip olur. Mezhebimizin cumhuru ule-masmca sahih olan kavle göre çocukları küçükken sünnet etmek vacip değil caizdir. Mezhebimizin bir kavline göre çocuk bulûğa ermezden önce onu sünnet ettirmek velisine vaciptir. Diğer bir kavle göre on yaşından önce çocuğu sünnet ettirmek haramdır. Sahih kavile göre çocuğu doğumunun yedinci günü sünnet ettirmek müstahabdır. Doğum gününün bu yedi günden sayılıp sayılmıyacağı hususunda iki kavil vardır. Bunların makbul olanına göre; doğum günü de yedi günde dahildir. Ulemâmız Hun-sâ-i müşkil [72] hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; bulûğdan sonra her iki aletini keserek sünnet etmek vaciptir. Diğer bazılarına göre hangi tarafın galip geleceği anlaşılmcaya kadar sünnet etmek caiz değildir. Makbul olan kavilde budur. Bir kimsede vazife gören iki tane erkek-Ht aleti bulunursa ikisinide sünnet etmek vacip olur. Biri vazife görür diğeri görmezse vazife gören alet sünnet edilir. Vazife görmek dahi bir kavle göre bevlle diğer bir kavle göre cima'la ölçülür.
Sünnet edilmeden ölen bir insan hakkında ulemamızın üç kavli vardır. Bunların sahih ve meşhur olanına göre ölen küçük olsun büyük olsun sünnet edilmeden defnolunur. İkinci kavle göre, küçük sünnet edilmezse-de büyük sünnet edilir. Üçüncü kavle göre küçük sünnet edilmezsede büyük sünnet edilir.
Hanefilere göre «hitan» sünnettir; ve şeâir-i islâmiyyedendir. «Ed-Durr - ül muhtar» adlı eserde: «Bir belde ahalisi çocuklarını sünnet ettirf memek için ittifak etseler, hükümdar onlarla harb eder...» deniliyor. Ancak vakti hakkında İmam Âzam «Bilgim yok» demiş diğer İmamlardan da bir şey nakledilmemiştir. Çocuğun yedi yaşında on yaşında ve son had olarak oniki yaşında sünnet edilebileceğine dair kaviller vardır. «Çocuğun taka-dma göredir» diyenler de olmuştur, ki en güzel kavilde budur. Hanefüer-ce kadını sünnet ettirmek sadece erkeğe bir ikramdır. Mamafih hitanın kadın için de sünnet olduğunu söyleyenler vardır.
İstihdât: kasıkları tıraş etmektir. Bu iş için demir alet yani ustura kullanıldığından ona bu isim verilmiştir. İstihdâd sünnettir. Bundan murâd o yeri temizlemektir. Temizlik için tıraş etmek efdal isede kılları makasla kesmek ve yolmakta caizdir.

Âne'den murad erkek ve kadının fercîerinin etrafındaki kıllardır. Ebu'l-Abbas İbni Süreye'den nakledilen bir rivayete göre âne dübürün etrafındaki kıllardır. Bunların mecmu'undan anlaşılıyorki; insanın Ön ve ardındaki kılların hepsini tıraş etmesi müstehaptır. Tıraş etme zamanı ihtiyaca göre tayin olunur. Kıllar uzadıkça tıraş etmek icab eder.
Bıyıkları kısaltma, koltuklan yolma ve tırnak kesnıeninde hükmü bu-dur. Nevevinin sözü burada sona eriyor.
Bıyıkların kesilmesi ihtilaflıdır. Tahavî: «Medinelilerden bir cemaat bıyıklan kesmenin muhtar olduğuna kail olmuştur» diyor. Bu sözden maksadı Salim, Said b. el-Müseyyeb, Urvetü'-bnü-Zübeyr, Ca'fer b. Zübeyr, Ubeydullah b. Abdillâh ve Ebu Bekr b. Abdirr'ahmar hazeraüdır. Çünkü bıyıkları kazımak değil kesmek müstahaptır diyenler bunlardır. Umeyd b. Hilâl, Hasan-ı Basri, Muhammed b. Şîrîn ve Ata' b. Ebî Rebâh hazeratınm mezhebide budur. v Mezkûr kavil îmam-i Malik'tende rivayet olunur. Kaadi Iyâz: «Selefin bir çokları bıyığı kökten tıraş etmenin memnun olduğuna kaildir ki, îmam Ma1ik'in mezhebide budur. İmara-ı Malik bıyığı kökten tıraş etmeyi bir âfet sayar bunu yapanların te'dip olunmasını emredermiş ona göre bıyığı üst taraftan kesmekte mekruhtur. Müsta-hap olan dudakların etrafını açmaktır.» diyor.
Tahavi sair ulemânın bunlara muhalefet ettiğini ve bıyıkları tıraş et-nr.enın müstahab olduğunu söylediklerini beyanla: «Biz de bunu makasla kesmekten efdal görüyoruz» diyor Tahavî'nin sair ulemâdan muradı selef-i salihinin cumhurudur, ki Küfe'lilerden Mekhûl, Muha'mmed b. Aclân, îbni Ömer (Radiyaîlahû anh) nin azad-hsı'ı Nafi', Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed (Ratyimehumullah) bunlar meyanmdadır. Onlara göre bıyıklan tıraş etmek kısaltmaktan efdaldır. Sahabe-i kiramdan Abdullah b. Ömer, Ebu Said-i Hudrî, Rafi' b. Hadic, SeIemetü'-bnü Ekva! Cabir b Abdillâh ve Abdullah b. Amr (Radiyaîlahû anhümâ)hazerahın bıyıklarını tıraş ettiklerini İbni Ebî Şeybe müsned olarak rivayet etmiştir.
Tırnakları parmaklara zarar vermemek şartiyle dipten kesmek müs-tehaptır. Tırnak keserken tertibe riâyet olunacağına dair hadislerin hiçbirinde bir kayıt yoktur. Lâkin Nevevî Müslim şerhinde evvelâ sağ elin şahadet parmağından başlayarak sonra orta, sonra yüzük parmâğının daha sonra serçe parmağının tırnaklarını ondan baş parmağın tırnağını kesmenin müstehab olduğunu sol elde ise bu işe küçük parmaktan başlayarak şehadet parmağına doğru gidileceğini bildirmiştir. Ayak tırnakları kesilirken sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sıra ile ötekilere geçilecek sol ayakta ise baş parmaktan sonrakinden başlanarak küçük parmağa doğru gidilecektir.
Yalnız Nevevî bu şekilde tırnak kesmenin müstahab olduğunu gösteren bir sened zikretmemiştir.
Tırnak kesmek için muayyen bir zaman tâyin edilmemiştir. Binaenaleyh bu hususta ihtiyaca göre hareket edilecektir. Ancak Beyhaki'-nin Ebu Ca'feri Bakir 'dan mürsel olarak tahriç ettiği bir hadiste: «Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) tırnaklarını cuma günü kesmeyi severdi» denilmiştir. İbnü'l Cevzî' nin Atâ' tarikiyle Ebû Hüreyre (Radiyaîlahû' anh) dan rivayet ettiği bir hadiste de: «Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim tırnaklarını cumartesi günü keserse, o kimseden dert gider deva gelir; kim tırnaklarını pazar günü keserse o kimseden fakirlik gider yerine zenginlik gelir; kîm tırnaklarını pazartesi günü keserse, o kimseden illet gider yerine sıhhat gelir; kim tırnaklarını salı günü keserse ondan alacalık hastalığı gider, kendisine afiyet gelir; kim tırnaklarını çarşamba günü keserse o kimseden vesvese gider, yerine emniyet ve sıhhat gelir; kim tırnaklarını perşembe günü keserse ondan cüzzam hastalığı gider, yerine afiyet gelir; ve kim tırnaklarını cuma günü keserse o kimseye rahmet gelir, günahları çıkar.» buyurdu denilmektedir.
Fakat İbnü'l Cevzî: «Bu hadis Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) üzerinden uydurma bir hadistir. Uydurulan hadislerinde en çirkinlerinden ve en soğuklarından biridir. Senedinde bir sürü meehûl. metruk ve zayıflar vardır» demiştir.
Müddet hakkında babımız hadisinde bildirilen kırk günden başka bir vakit zikredilmemiştir. Ancak bunu kırk gün tırnak ve bıyık kesilmeye-bilir. Koltuk ve kasıklar tıraş edilmeyebilir şeklinde anlamaman dır. Çünkü hadisten murad bu işlerin kırk günü bulacak kadar ihmal edilmemesidir.
Koltuk altlarındaki kılları yolmak ulemânın ittifakı ile sünnettir, yo-lamıyanlar tıraş etmek veya ilâç kullanmak suretiyle de temizlik yapabilirler.
Rivayete göre Yunus b. A'lâ şöyle demiş:
« Şâfîî (Rahimehullah)m yanına girdim berber koltuklarının altını tıraş ediyordu. Şafiî: Bilirim koltukların altını yolmak sünnettir. Ama ben bunun acısına dayanamıyorum dedi.»
Temizlik işine sağ koltuktan başlamak müstehaptır. Bıyıkların hük-müde böyledir.

52- (259) Bize Muhammed b. el-M üs emi a rivayet etti. (Dediki) : Bize Yahya yani İbni Said rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr de rivayet etti. (Dediki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvî Ubeydullah'tan, o da Nâfî'dan o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Settem) 'den naklen rivayet etmişler. Peygamber (Saîîalîahü Aleyhi ve Seîlem):
«Bıyıkları fraş edin, sakalları uzatın.» buyurmuşlar.

53- (...) Bize bu hadisi Kuteybetü'bnü Said ve Malik b. Enes'ten, o da Ebû Bekr b. Nafî'den, o da babasından, o da ibni Ömer'den, o da Peygamber (Saîlaîiahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bıyıkların tıraş edilmesini sakalında uzatılmasını emir buyurmuş.

54- (...) Bize Sehl b. Osman rivayet etti. (Dediki) : Bize Yezid b. Zürey', Ömer b. Muhammed "den rivayet etti. (Demişki) : Bize Nâfî' İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Dediki! Resulüllah
«Müşriklere muhalefet edin; bıyıkları kısaltın; sakalları uzatın.» buyurdular.

55- (260) Bana Ebu Bekr b. İshak rivayet etti. (Dediki) : Bize İbni Ebi Meryem haber verdi. (Dediki) : Bize Muhammed b. Ca'fer habe verdi. (Dediki) : Bana Hurâka'nın azadlısı Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kub babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş. Resulüllah (Saîlaîiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bıyıkları kesin, sakalları salın, Mecusilere muhalefet edin.» buyurdular.

56- (261) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Ebu Bekr b. Ebi Şeybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Vekî', Zekeriyya b. Eb Zaide [73] den, o da Mus'ab b. Şeybe'den[74], o da Talk b. Habîb'den [75], o da Abdullah b. Zübeyr'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti; Şöyle demiş Resulüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«On şey (vardır ki bunlar) fıtrattandır : Bıyığı kesmek, sakalı uzatmak, misvak tutunmak, buruna su çekmek, tırnak kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını yolmak, kasıkları traş etmek ve suyla taharetlenmek.» buyurdular.
Zekeriya demiş ki: .«Mus'ab : Onuncuyu unuttum meğerki mazmaza ola dedi.»

Kuteybe: «Vekî' intikasu'I-ma' yanı istinca' dedi» ibaresini ziyade etmiştir.

(...) Bize bu hadisi Ebu Küreyb de rivayet etti. (Dediki) : Bize tbni Ebi Zaide, babasından, o da Mus'ab b. Şeybe'den bu isnadda bu hadisir mislini haber verdi. Şu kadar varki o babasının; «onuncuyu unuttum» dediğini söylemiş.
Hadisin bu rivayetlerinde bıyıklan kesmekle beraber sakalın uzatılması da emir buyurulmaktadır.
Taberî diyorki: «Sakallan uzatın diye emir buyurmanın vechi nedir? bilirsinki İ'fâ çoğaltmak demektir. İnsanlardan öyleleri vardırki «Sakalları uzatın hadisinin zahirine tabi' olarak sakalının kıllarını haline bırakır, da sakal uzunluğuna ve genişliğine çirkinleşir. Hattâ dile destan ve misal olur» dersen buna şöyle cevap verilmiştir. Bu haber hususunda Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) den hüccet sabit olmuştur ki; sakalın fazla uzatılması memnu* kısaltılması vaciptir. Yalnız bunun mikdari hususunda selefin ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; kısaltılması icabeden sakalın haddî uzunluğuna bir tutamdan fazla olmak genişliğine de etrafa dağılarak çirkin bir manzara arzetmesidir, Bu kavil Ömer (Radiyallahû anh) tan rivayet olunmuştur. Hz. Ömer; «sakalını uzatmış birini görerek sakalından çekmiş. Sonra bir adama emir vererek onun bir tutamdan fazlasını kestirmiş. Sonra: O zata dönerek gitte saçını düzelt yahut berbat et, sizden bazınız kendini yırtıcı hayvanlardan bir hayvan gibi başıboş bırakıyor» demiş.
Ebu Hüreyre (Radiyalîahû anh) sakalını tutar bir tutamdan fazlasını kesermiş İbni Ömer'in dahi ayni şekilde hareket ettiği rivayet olunur. Ulemâdan bir takımları sakalın uzunluğu ve genişliği çirkin bir şekil olmayacak derecede kısaltılmasına kaildirler. Onlar bu hususta had hudut bildiren bir delil bulamadıklarını söylerler. Bittabi bunun o memleketin âdetine muhalif olmaması yani haddinden fazla kesilmemesi gerekir.
Ata': Sakal uzadığı zaman onu eninden ve boyundan bir parça al-makıa beis yoktur: Çünkü hâli üzre bırakmakta kendini başkalarının alay ve istihzasına mâruz bırakmak vardır» demiş. Bu bâbta Amr b. Harün'un Üsametü'bnü Zeyd tarikiyle Peygamber . (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiği bir hadisle istidlal etmiştir. Mezkur hadiste «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) sakalının eninden ve boyundan bir parça alırdı» denilmektedir. Hadisi Tirimizi tahric etmiş ve: «Bu hadis gariptir» demiştir.
Nevevi diyorki: «Acemlerin âdeti sakallarını kesmekti. Şeri'at bunu Nehy etmiştir. Ulemâ sakalda makbul olmayan ve her biri diğerinden daha çirkin olan on haslet bulunduğunu söylerler. Bunların birincisi cihada niyeti olmadığı halde sakalı siyaha boyamaktır. İkincisi sünnete ittiba' için değil de sulâhaya benzemek için sakalı sarıya boyamaktır.
Üçüncüsü re'is olmak, başkalarından ta'zim görmek ve kendisine ihtiyar süsü vermek için sakalı kibritle ağartmaktır.
Dördüncüsü: Sakalı yolmak yahut ustura ile tıraş etmektir, Buda sa-kalsızlığı ve güzel görünmeyi terci'han yapılır.
Beşincisi: Sakaldan beyaz kılları yolmaktır.
Altıncısı: Kadınlara güzel görünmek için sakalı perçem perçem yapmak.
Yedincisi: Sakalda ziyade ve noksan yapmak.
Sekizincisi: Başkalarına iyi görünmek için sakalını tarayıp salmak.
Dokuzuncusu: Âbid ve zahid görünmek ve kendine bakış görüş etmiyor zannını vermek için sakalı karma karışık keçelenmiş bir halde bırakmak.
Onuncusu: Sakalının siyahına ve beyazına bakarak bir cihetten gençlere bir cihetten ihtiyarlara benzediği için böbürlenmek.
Onbirincisi: Sakalını pelik gibi Örmektir.
Ancak kadının sakalı ve bıyığı çıkarsa onları tıraş etmesi müstehab olur.
Berâcim: Burcümenin cem'idir. Burcüme parmak mafsalları demektir. Gerek parmak mafsallarını, gerekse kulakların kıvrıntı yerlerindeki kirleri temizlemek sünnettir. Burun içi gibi kir, pas toplanan sair yerleri yıkamakta hükümde dâhildir.
Hadiste geçen tabiri muhtelif şekillerde tefsir edilmiştir Esas itibari ile suyun noksanlaşmas: manâsına gelen bu terkibi veki' istinca diye tefsir etmiştir. Bazılarına göre, bundan murad suyu kullanmak sebebiyle bevli kesmektir. Bir takımları su serpmektir demişlerdir. Filhakika hadisin bir rivayetinde intikas yerine intidah denilmiştir. Cumhura göre; abdestten sonra vesveseyi gidermek için avret yerine biraz su serpmektir. İbnl Esir hadisin şeklinde rivayet edildiğini söylemiştir.
Bazıları doğrudan rivayet budur derler. İnfikâs bevlettikten sonra o mahalli yıkıyarak bevliri gelmesine mani olmaktır. Maamafih İbni Esir'in rivayeti şazdır. Savab olan Nevevî'ninde beyan ettiği vecihle kelimenin intikas şeklindeki rivayetidir.
Hz. usab'm: «Onuncuyu unuttum meğerki mazmaza ola» demesi bu hususta şekk ettiğinin ifadesidir. Kaâdi Iy âz; «İhtimal bu onuncusu beş şeyle beraber zikredilen sünnet olmalıdır.» demiştir,
Kırkdokuz numaralı hadisde Hz. Ebu Hüreyre 'nin: «Fıtrat beştir yahut beş şey vardırki bunlar fıtratdır» şeklindeki rivayeti dahi öylemi dedi böyle mi kestiremeyip şekk ettiği içindir.
Ellibir numaralı hadisin senedinde ismi geçen Ca'fer hakkında UkayIî söz götürür zira Bu zat hakkında İbni Abdilber: «Bu hadisi Ca'fer b. Süleyman'dan başka kimse rivayet etmemiştir. O da bel-leyişi zayıf ve hatası çok olduğu için hüccet olamaz demiştir.» şeklinde mütalea yürütmüş ise de Nevevi bunu kabul etmemiş Ca'f eri daha Önceki hadis imamlarından bir çoklarının mevsuk ve mutemed bulduğunu söyledikten sonra: «Onu mevsuk kabul etmek için imam Müs-limin onunla ihticac etmesi kâfidir. Halbuki bu bâbta başkalarıda Müs-lime ta'bi' olmuşlardır» demiştir.
Bu hadisin muhtelif rivayetlerinde sakalın uzatılması hakkında beş tane ayrı kelime kullanılmıştır. Bunlar :
kelimeleridir ki; hepsi sakalı kendi haline bırakır mânâsına gelirler. Hadisin zahiri bunu iktiza
ettiği gibi ulemâdan bir çoklarının kavlide budur.
Kaadi Iyâz diyor ki: «Sakalın kazıtılması ve yakılması mekruhtur. Ama uzaymca boyundan ve eninden alınması iyi olur. Sakalını fazla kısaltarak kesmekle şöhret bulmak mekruh olduğu gibi büyük sakallı olmakla şöhret bulmakta mekruhtur. Sakalın ne kadar kesileceği hakkında selef ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu hususta hiç bir had hudut beyan etmemiş- Yalnız dillere düşecek derecede kendi haline bırakılmayıp biraz kesileceğini söylemişlerdir. İmam-ı Malik pek uzun sakal bırakmayı mekruh görmüştür. Bir takımları sakal kesmeyi bir tutamla sınırlandırmış fazlasının kesilmesine kail olmuştur. Hac ile ömreden başka sakalın hiç bir yerde kesilmiyeceğine kail olanlarda vardır. Bıyıklara gelince seleften bir çoku onların kökten tıraş edileceğine kail olmuşlardır...»
Nevevi sakalı kendi haline bırakırsa ondan hiç bir şey kesmemeyi bıyığı ise dudakların etrafı açılacak şekilde kesilmesini ihtiyar etmiştir.

17- İstinca Babı

57- (262) Bize Ebu Bekr b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebu Muâviye ile Vekî', A'meşten rivayet ettiler H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dediki) : Bize Ebu Muâviye, A'meşten, o da İbrahim'den, o da Abdırrahman b. Yezid?

-den, o da Selman'dan naklen haber verdi. Selmana:
— Peygamberiniz (Salialiahü Aleyhi ve Seîlem) size her şey'i hattâ kaza-i haceti bile öğretti (değilmi?) demişler. Selman :
— «Evet, gerçekten Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) kıbleye karşı kaza-i hacet veya bevl etmekten, sağ elle taharetlenmekden, üçten az taşla taharetlenmekten, hayvan tezeği veya kemikle taharetlenmekten bizi men etti.» demiş.

(...) Bize Muhammed b. el-Müsenna rivayet etti. (Dediki) : Bize Ab-durrahman rivayet etti. (Dediki): Bize Süfyân, A'meşle mansurdan, onlarda İbrahim'den, o da Abdurrahman b. Yezid'den, o da Selman dan rivayet etti. Selman şöyle demiş:
— «Bize Müşrikler (den biri) : Görüyorum ki; sahibiniz size herşeyi Öğretiyor. Hatta kaza-i haceti bile Öğretiyor.» dedi. Selman şu cevabı vermiş:
— «Evet. Hakikaten o bizden birimizin sağ elle taharetlenmesini ve kıbleye karşı kaza-i hacet etmesini men etti. Hayvan tersi ve kemiklerle taharetlenmekten de men etti. Hem :
«Hiç biriniz üçten aşağı taşla taharetlenmesin.»

58- (263) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dediki) : Bize Ravh b. Ubade[76] rivayet etti. (Dediki) : Bize Zekeriyya b. İshâk rivayet etti (Dediki) : bize Ebu'z-Zübeyr rivayet etti, ki Cabiri:
— «Resulüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seîlem) bizi kemik veya hayvan tezeği ile taharetlenmekten men etti» derken işitmiş,
Hadis-i Şerif-in ikinci rivayetinden anlaşilıyorki Hz. Selman-i Farisi'ye suali soran müşriklerden biriymiş. Müşrik bu suali alayet-mek için sormuştur. Binaenaleyh Selman (Radiyalîahû anh)ona gerektiği gibi ağzının payını verir cevaba lüzum görmeye bilirdi. Lakin o böyle yapmamış kâfirin istihzasına aldırış etmeyerek sualini ciddi bir müsterşid suali gibi telâkki ederek şeri'atm hükmünü kendisine anlatmış bu makamın istihza yeri olmadığını bu. suretle göstermiştir.
Sel ma n (Radiyaîlahû anh) cevabına «ecel» diyerek başlamıştır. Bu kelime «neam» gibi evet manasına gelir. Hatta lügat ulemasından Ahfese göre haber hususunda «neam» dan daha güzeldir. Sual hususundada «neam» ondan daha güzeldir. Bunların ikiside gerek sübut gerekse nefiy hususunda tasdik ifade eden birer harftir.
Hırâe : kaza-i hacet yani büyük abdest bozmaktır. Çıkan pisliğe ârap-\bt hara' yahut hirâ' derler.
Hur: ve Har diyenlerde vardır.
Gait: Çukur yer demektir. Kaza-i hacet için böyle yerler arandığından helayâda gait denilmiş. Sonra mecezen necasete de gait ıtlak edilmiştir. Selman (Radiyallahü anh) m kazurat için gait kelimesini kullanması onun ismini söylemek ayıp sayıldığı içindir. Bevl kelimesini kullan-maksa ayıp sayümadığı için onu kinaye suretiyle değil kendi adiyle zikretmiştir.
Gerek küçük abdest gerekse büyük abdest bozarken kıbleye karşı dönmenin hükmü hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir, şöyle ki:
1- İmam Malik ile Şafiî hazeratına göre sahrada kıbleye karşı kaza-i hacet etmek haramdır. Evlerde haram değildir. Bu kavil Abbas b. Abdil muttalip ve Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhümâ)i\e Şa'bi', Ishâk b. Rahuye ve bir rivayette İmam Ahmed b. Hambel'in mezhebidir.
2- Bazılarına göre kırda da evde de kıbleye karşı kaza-i hacet caiz değildir. Ashab-ı kiramdan Ebu Eyub el-Ensari (Radiyallahü anh) m mezhebi bu olduğu gibi tabiînden Mücahit, İbrahim Nehaî, Süfyan-ı Sevrî,ve Ebu Sevr de buna kaildirler. Bir rivayette İmam-ı Ahmed b. Hambel dahi bu kavli ihtiyar etmiştir.
3- Kırda ve evde kıbleye karşı kaza-i hacet etmek caizdir. Urvetü'bnü'z-Zübeyr (Radiyallahü anh) ile İmam-ı Malik'-dirler. Bir rivayette İmam Ahmed b. Hambel dahi bu dur.
4- Kıbleye karşı kaza-i hacet etmek sahrada ve evde caiz değil fakat kıbleye arkasını dönerek kaza-i hacet kırda da evde de caizdir. Bir rivayette İmam Azam Ebu Hanife ile İmanı Ahmed b. Hanbe1'in mezhebleri budur. Diğer rivayete göre Ebu Hanife nerede olursa olsun kaza-i hacet esnasında kıbleyi önüne veya arkasına almayı memnu' sayar.
Kıbleye karşı kaza-i hacedin mutlak surette memnun olduğunu söylenenler buradaki selman had,isi gibi.mutlak surette kıbleye karşı kazâ-i haceti yasak eden Sahih hadislerle istidlal ederler.
Ebu Hüreyre ile Ebû Eyyub (Radiyallahu anhümâ) hadisleri de bunlardandır. Derlerki: «Kıbleye karşı kaza-i hacetin men edilmesi kıblenin hürmetinden dolayıdır. Bu mânâ sahrada da evlerde de mevcuttur. Eğer duvar ve saire gibi haller kıbleye karşı dönmek için kafi gelseydi bu işin sahrada da caiz olması icabederdi. Çünkü Kabe ile bizim aramızda nice dağlar vadiler v.s, haller vardır.»
Kıbleye karşı kaza-i haceti mutlak surette mubah görenler babımız hadisleri meyânında gelecek İbni Ömer (Radiyallahu anh) hadisi ile istidlal ederler. O hadiste İbni Ömer (Radiyallahu anh)B, esulül-lah (Salîailahü Aleyhi ve Seilem)i Beyt-i Makdise doğru dönerek kıbleyi arkasına almış vaziyette kaza-i hacet ederken gördüğünü bildirmektedir.
Kıbleye Önünü dönerek kaza-i hacet caiz değilse de arkasını dönerek kaza-i hacet caizdir. Diyenler buradaki Se1man (Radiyallahu anh)hâdişi ile istidlal etmişlerdir.
Sahrada kıbleye karşı önünü veya arkasını dönerek kazâ-ı hacet caiz değildir. Fakat evlerde caizdir, diyenler dahi mezkûr İbni Ömer hadisi ile ihticac ederler. Birde Hz. Câbir (Radiyallahu anh) dan rivayet edilen bir hadiste Cabir'in: «Kesulüllah (Salîailahü Aleyhi ve Seilem) bizi kıbleye karşı bevl etmekten men etmişti. Fakat ben onu vefatından bir sene Önce kıbleye karşı bevlederken gördüm» demesini müd-deâlarına delil gösterirler. Bu hadisi Ebu Dâvud, Tirmızî ve başkaları güzel bir isnadla tahric etmişlerdir Mervan-ı Asgâr hadisi de bunların delillerindendir. Mervan şöyle demiş; «İbni Ömer (Radiyallahu anhümâ)yi devesini çökerterek kıbleye karşı bevl ederken gördüm. Kendisine:
— «Ya Eba Abdirrahman bu memnu' değilmi dedim.
— «Hayır. Bu ovada memnu'dur; seninle kıble arasında seni örten bir şey varsa zarar etmez» dedi.
Bu hadisi Ebu Davud ve başkaları rivayet etmişlerdir. Bu babtaki hadisler sahih olup evlerde bu işin caiz olduğuna delâlet ederler. Kıbleye karşı kaza-ı hacetin memnu' olduğunu bildiren Ebû Eyyub Se1man ve Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anhüm) hadisleri memnuiyetin sahraya ait olduğuna hamledilerek hadislerin arası cem edilir.
Hadislerin aralarını bulmak mümkin olduğu takdirde onlarla amel etmenin vacip olduğunda ulema müttefiktirler. Binaenaleyh bu hadislerle amel vacib olur. Bu kavle zahib olanlar ova ile evleri mana itibari ile birbirinden farklı bulurlar, Çünkü evlerde kıbleye karşı dönmemek güçtür sahrada ise bu iş kolaydır.
Kıbleye arkasını dönerek kaza-i hacet etmeyi mubah görenlerin kavli sahih hadislerle reddedilmiştir. Bu hadislerde kıbleye önünü veya arkasını dönerek kaza-i hacet yasak edilmiştir.
Nevevi diyorki:. «Gerek ovada gerekil evlerde kıbleye karşı ci-ma'da bulunmak caizdir. Bizim mezhebimiz bu olduğu gibi Ebu Hanife ile Ahmed b. Hanbelin ve Dâvud-u Zâhiri'nin mezhebleride budur. Ma1ikiyye ulemâsı bu mes'elede ihtilâf etmişlerdir

Maliki 'lerden İbni K'aasını'e göre caizdir. İbni Habib mekruh olduğunu söylemiştir. Fakat doğrusu caiz olmaktır. Çünkü bir şey'in haram kılınması ancak şeriatla sabit olur. Halbuki bu babta şeriat tarafından nehiy varid olmamıştır.
Kudüs'teki Beyt-i Makdise önünü veya arkasını dönerek büyük ve küçük abdest bozmak haram değil mekruhtur.
Haza-i hacet esnasında kıbleye önünü veya arkasını dönmeyip taharet esnasında dönmek caizdir. Allahu a'lem.»
Sağ elle taharetlenmemek istincanın âdâbmdandır. Ulemâ sağ elle is-tincanın menhi ve memnu' olduğunda müttefiktirler. Yalnız cumhura göre bu husustaki nehiy tahrim için değil tenzih ve edep içindir. Zahirîlerden bazılarına göre sağ elle istinca haramdır. Nevevi bazı Şafiîle-rinde buna işaret ettiğini fakat onların işaretine itimad olunmadığını söyledikten sonra: «Ulemâmız istinca işlerinden hiç bir hususta sağ elden istifade edilmemesinin müstehab olduğunu söylememişlerdir. Yalnız özür hali müstesnadır. Birde suyla taharet yapılırsa sağ elle dökülür; taharet sol elle yapılır. Taşla yapılırsa arkadaki taharet sol elle öndeki ise mümkün olduğu takdirde taşı yere yahut ayakların arasına koyarak silinmekle bu mümkin değilde taşı kaldırmak zarureti varsa sağ eline alarak silmekle olur. Silinecek yer sol elle tutulur. Sağ el hareket ettirilmez doğrusuda budur» diyor.
Bunun aksine kail olanlar varsada Nevevî onların kavlinin sahih olmadığını söylüyor. Sağ elle taharetlenmenin nehiy buyurulması onun kıymetine tembih ve onun pisliklerden korumak içindir.
Hadiste «üçten az taşla taharetlenmekten de bizi nehiy buyurdu» denilmesi taharetin üç taşla yapılacağı hususunda nasstır. Mes'ele ulema arasında ihtilaflıdır. Şafiîlere göre necasetin aynini giderinceye kadar taş kullanmak vaciptir. Fakat bir veya iki defada temizlik hasıl olsa bile üçüncü taşı kullanmak yine vaciptir.
İmam Ahmed b. Hanbel ile İsh.ak b. Râhuye ve Ebu Sevr'in mezhebleride budur. İmam-ı Malik ile Davud-u Zahirî'ye göre istincada vacip olan o yerin temizlenmesidir. Binaenaleyh temizlik bir tasla dahi hasıl olsa kifayet eder. Bu bab-daki tafsilât yukarıda geçmişti.
Resulü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvan tersi ve kemikle taharetlenmeyi de men etmiştir. Çünkü hayvan tersi necistir. Kemikde cinlerin yiyeceğidir. -Bu iki kelime necaset ve yiyecek cinsleriyle taharet caiz olmadığına işarettir. Hayvanın cüzleri ve sair yenilen şeyler bunda dahil olduğu gibi üzerine yazı yazılan kağid gibi muhterem şeylerde hükümde dahildir. Ulemâdan bazıları on şeyle istincaın mekruh olduğunu söylerler bunlar; 1- Kemik, 2- Pislik, 3- Hayvan tezeği, 4- Yiyecek, 5- Kömür, 6- Cam. 7- Kağıt, 8- Kumaş parçası, 9- Ağaç yaprağı ve 10- çiçektir.
Hz. Se1man (Radiyallahû anh) «Bize müşrikler dedi» ifadesi ile ya müşriklerin sözcüsünü yahut sözcü olmayan her hangi bir müşriki kas-detiniştir. Sair müşrikler bu meselede ona muvafakat ettikleri için sîgayı cemî kullanmıştır.

59- (264) Bize Züheyr b. Harb ile İbni Nümeyr de rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfız onundur. Dediki Süfyân b. Uyeyne'ye: Sen Zühriyi Ata' b. Yezil el-Leysiden, o da Ebu Eyyub'dan o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen şu hadisi rivayet ederken işitmişsin. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Helaya geldiğiniz zaman küçük veya büyük abdest bozarken kıbleyi karşınıza veya arkanıza almayın. Lâkin şarka veya garba dönün.» buyurmuşlar.
Ebu Eyyub :
— «Müteakiben Şama geldik (orada) kıbleye karşı yapılmış helalar bulduk. Artık onların içinde kıbleden dönüyor ve Allaha istiğfar ediyorduk demiş. (Öylemi?) » dedim. Süfvan :
— «Evet» cevabını verdi.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'1-vudu» ve «Kitabu's-Salat» da tah-ric ettiği gibi Ebu Dâvud, Tirmizi, Nesâî ve İbni Mâce dahi «Kitabu'l vudû» da tahric etmişlerdir. Görülüyorki Hz. Ebû. Eyyub (Radiyallahû anh) hadisi rivayet ettikten sonra Şam'a gittiklerini orada helaların kıbleye" doğru yapıldığını görünce kıbleden dönerek keza-i hacete oturduklarını ve Allah'a istiğfar ettiklerini bildirmiştir, ki Ebu Hanife ile bir rivayette Ahmed b. Harabe1in mezhebleri de budur. Mes'elenin tafsilâtı az yukarıda görüldü.
Şam: Kelimesinin esas itibari ile Şam olduğunu oraya ilk varan Nuh (Aleyhisselâm) 'm oğlu Sam olduğu için şehire bu isim verildiğini; Arapların Sini Sına tebdil ederek kelimeyi Sam diye telâffuz ettiklerini söyleyenler vardır.
Hz. Ebu Eyyub (Radiyallahû anh) m «istiğfarı» bazılarına göre helaları kıbleye karşı yapanlar içindir. Çünkü günahkarlar için istiğfarda bulunmak sünnettir. Bazıları bu istiğfarın kıbleye karşı oldukları için yapıldığını söylerler. Fakat hadisin- zahirî mânâsına göre mezkûr istiğfarı yapanlar başkaları için değil kendi nefisleri için yapmışlardır. Abdest bozmak günah olmadığı halde buradaki istiğfara neden lûzüm görülmüştür? Sualine şöyle cevap verilmiştir:
Ehl-i Takva olanların âdeti budur. Onlar günaha girmekten korunmak için kendilerini daima kusurlu görerek istiğfarda bulunmuşlardır.
Ulemânın beyânına göre.; abdest bozarken şarka veya garba dönme emri Medine'lilerle Medine hizasında bulunupta şarka veya garba döndüğü zaman Kabe karşısına veya arkasına gelmeyenler hakkındadır. Binaenaleyh dünyanın sair memleketlerinde yaşıyanlar bu emre göre hareketle abdest bozarken Kâbenin Ön veya arka taraflarında kalmamasına dikkat edeceklerdir. Hadisten murad budur. Şu Halde Kâbenin şarkında veya garbında yaşayanlar cenube veya şimale döneceklerdir.
Bu husustaki mezhebler bundan Önceki rivayette görüldüyse de Aynî onlardan maada üç mezheb daha zikretmektedir. Şöyle ki:
1- İmam Ebu Yûsuf 'tan rivayete göre yalnız evlerde Kâbeye arkasını dönerek bozmak caizdir.
2- Gerek Kâbeye gerekse Kudüsteki Beyt-i makdise Önünü veya arkasını dönerek kaza-i hacet etmek mutlak surette haramdır. İbni Şirin ile İbrahim Nehâi 'nin buna kail oldukları söylenir.
3- Kâbeye önünü veya arkasını dönerek abdest bozmak yalnız Medine'lilerle Medine hizasında yaşıyanlara haramdır. Kâbenin şarkında veya garbında yaşıyanlara haram değildir. Ebû Âvâne 'nîn kavli budur.

Hadis-i Şerif Kaza-i Hacet Meselesinden Maada Şu Hükümleri de İhtiva Eder.

1- Kıbleye ikram ve tâ'zimde bulunmak müslümanın daimi vazifesidir.
2- İslâm âdap ve terbiyesini her hal-ü kârda muhafaza gerekir.
3- İbni Tın Ay'la Güneşe karşı abdest bozmanın memnu olduğuna bu hadisle istidlal etmiştir. Onun bu hükmü kıble meselesine kıyasen verdiği tahmin ediliyorsada bu kıyas zahir değildir.
Kaza-i hacet esasında avret mahallini güzelce örtmek, konuşmamak, sol elle taharetlenmek, istincadan sonra eli toprak veya sabunla yıkamak.
Suya bevl etmemek, yüzüğünde ismullah yazılı ise helaya girmezden Önce onu çıkarmak, Aya ve Güneşe karşı keza ayakta ve halkın geçtiği yollara, gölgesinde oturulan ağaç altına, meyvali ağacın altına ve dere kenarlarına abdest bozmamak adaptandır.

60- (265) Bize Ahmed b. Hasen b. Hıraş[77] da rivayet etti. (Dedi-ki) : Bize Ömer b. Abdilvahhab[78] rivayet etti. (Dediki) : Bize Yezid yani İbnü Zürey' rivayet etti!. (Dediki) : Bize Ravh Süheyl'den, o da Ka'kaa'dan o da, Ebu Salih'den, o da Ebu Hüreyre'den, o da Resulülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Sizden biriniz hacetine oturduğu vakit kıbleyi karşısına veya arkasına almasın.»
Bu rivayetin senedi hakkında Dare-Kutnî şunları söylemiştir. Bu hadis Süheyl 'den mahfuz değildir. Onu ancak İbni Aclân Ravh ve başkalarından rivayet etmiştir. «Ebu Said-i Herevî'nin torunu Ebu'l Fadl ondaki hatanın Ömer b. Abdi1vahab'dan ne'şet ettiğini, hadisin Muhammed b. Aclân tarikiyle Ka'kaa'dan rivayet edildiğini, Süheylin o isnatda. zikri geçmediğini söylemektedir. Hadisi doğru olarak Ümeyyetü'-bnü Bistam Yezid b. Zürey 'ren o tia Ravh 'tan, o da İbni Aclân 'dan, o da Ka'kaa 'dan, o da Ebu Salih 'den, o da da Ebu Hüreyre 'den, o da Peygamber (Salîaîlahii Aleyhi ve Seîlem) den uzun bir şekilde rivayet etmiştir. Ömer b. Abdi1lâh'm hadisi muhtasardır. Fakat Nevevî burada hadise dokunacak bir şey görmemekte ve hadis, Süheyl ile İbni Acîân'ın ikisinin birden dinlediklerine hamlolunur. Yalnız İbni Aclân 'in rivayeti şöhret bulmuştur» demektedir.

61- (266) Bize Abdullah b. Mesleme[79] b. Ka'neb rivayet etti. (Dediki) : Bize Süleyman yani İbni Bilâl Yahya b. Said'den, o da Muhammed b. Yahya'dan, o da amcası Vâsi' b. Habbân'dan [80] naklen rivayet etti. Vâsi' şöyle demiş:
— «Mescidde namaz kılıyordum. Abdullah b. Ömer'de sırtını kıbleye doğru dayamış oturuyordu. Ben namazımı bitirince bulunduğum yerden (kalkarak) onun yanma gittim. Abdullah şunları söyledi:
— Bir takım insanlar, (tabiî) bir hacetini def için otururs an kıbleye ve Beyt-i Makdise karşı oturma diyorlar. Vallahi ben bir evin damına çık-dim da Kesulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) defi hacet için heyt-ül makdese doğru iki kerpiç üzerinde otururken gördüm.»

62- (...) Bize Ebû Bekr b. EH Şeybe rivayet etti. (Dediki) Bize Mu-hammed b. Bişr el-Abdî rivayet etti. (Dediki) Bize Ubeydullah b Ömer, Muhammed b. Yahya b. Habban'dan, o da amcası Vâsi' b. Habban'dan o da İbnî Ömerden naklen rivayet etti. İbni Ömer şöyle demiş:
«Kız kardeşim Hafsa'nın evinin üstüne çıktım, ve BesuluIlâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in Samı önüne, kıbleyi de arkasına alarak kaza-i hacete oturduğunu gördüm.
İbni Ömer(Radiyallahu anhümâ)nm Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)i kaza-i hacet ederken görmesi tesadüfi olmuştur. Maamafih onun kaza-i hacet için ne şekilde oturduğunu görmek için kasten evin üzerine çıkmış olmasıda muhtemeldir. Maksa.d onun yüzünü görmekle hâsıl olmuştur.
Görülüyorki; hadisin bazı rivayetlerinde kaza-i.hacet için kıbleyi Önüne veya arkasına almak nehyedilmiş bazılarında ise; bizzat Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in Beyt-i Makdise doğru dönerek kaza-i hacet ettiği ispat edilmektedir. Medinede Beyt-i Makdise doğru dönen bir kimse tabiî olarak kâbeyi arkasına almış olur. Bu itibarla İbni Ömer rivayeti Kâbeye arka dönerek abdest bozmanın caiz olduğuna delâlet ediyor. Hadis buna kail olanların delillerin dendir.

18- Sağ Elle Taharetlenmekten Nehy Babı

63- (267) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dediki) : Bize Abdur-rahman b. Mehdi, Hemmamdan, o da Yahya b. Ebi Kesir'den, o da Abdullah b. Ebi Katade [81] den, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Sakın biriniz bevl ederken âletini sağ eliyle tutmasın, helada sağ eli ile silinmesin; kabın içine de solumasın.» buyurdular.
Bu hadisi,Buhari «Kitabu'l vudu», Kitabu't Tahare» ve «Kitabu'l-^Eşribe» de Müslim buradan mada «Kitabu'l Eşribe» de Ebû Dâvud Tirmizi, Nesaî ve İbni Mâce «Kitabu't-Tahare» de tahric etmişlerdir.
Hadisin senedindeki Hemmam'in tashif olduğu anlaşılmıştır. Doğrusu Hişâm'dır. Bu tashifi İmam Müslim 'den rivayet eden biri yapmıştır. Hadisi Buhâri, Nesaî ve diğer imamlar Hişam-ı Destevaî tarikiyle tahrîc ettikleri gibi bundan sonraki rivayette Müslim dahi onu' aynı zattan tahriç etmiştir. Senetle tashif bulunduğunu ulemâdan Ebû Muhammed Halef el-Vasitî izah etmiş ve şöyle demiştir: «Bu hadisi Müslim Yahya b. Yahy a 'dan o da Abdurrahman b. Mehdi 'den, o da Hişâm'dan, ve yine Müslim Yahya b. Yahya 'danf o da Vekî'den, o da Hişam'dan o da Yahya b. Ebi Kesir 'den naklen rivayet etmiştir.» Bu suretle Müs1im'in bu hadisi her iki tarikte Hişam-ı Destevaî 'den rivayet ettiği fakat sonradan Hişâm yerine Hemmam denilerek tashif yapıldığı anlaşılmıştır.
«Sakın biriniz bevl ederken âletini sağ eliyle tutmasın.» cümlesindeki nehiy kerahet-i tenzihiye içindir. Bu babta yukarı ki hadiste izahat verilmişti. Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) sağ elini daima yiyeceğini içeceğini ve giyeceğini onunla tutmak için necasetten ve neca-setli yerlerden masun bulundururdu. Bedenin alt kısmındaki hizmete sol elini tahsis etmişti. Kazurat ve temizlenmesi icap eden şeylerde onu kullanırdı. Vakıa burada sağ elle yalnız bevl halinde bevl uzvunun tutulması nehy edilmişsede Ebu Davud'un sahih bir senetle Hz. Aişe (Radıyallahu Anhâ) dan rivayet ettiği bir hadiste:
«Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seİlem) in sağ eli yiyeceğine içeceğine, sol eli de helasına ve pislikleri temizlemeye tahsis buyurulmuştu» denilmektedir.
Ayni hadisi diğer hadis imamlanda tahric etmişlerdir. Bu mânâda bir hadis Ümmü'l-Mü'minin Hafsa (Radıyallahu Anhâ) dan da rivayet edilmiştir. Hadis burada bevl haliyle mukayyetsede başka rivayetlerinde mutlak olarak varid olmuştur. Bu sebeple ulemâdan bazıları mutlak rivayeti ile bazılanda mukayyed olanla amel etmişlerdir. Mukayyed rivayeti ile amel edenler iki rivayetin aynı hadîsmi yoksa ayrı ayrı hadiseler hakkında varid olmuş iki hadismi olduğunu tetkik etmişler, râvî-lerin muhtelif, tahric edenin ise bir zat olmasına bakarak iki rivayetin aynı hadis olduğuna hükmetmiş mutlak rivayeti mukayyede hami eylemişlerdir. Çünkü mukayyed rivayetteki: «Bevl ederken» kaydı aynı hadiste âdil bir râvî tarafından yapılmış bir ziyade olurki buda makbuldür. Rivayetler ayrı ayrı iki hadis bile olsalar itlâk ve takyidin hükmü yine budur. Yani mutlak mukayyede hamledilir.
Hadisteki nehyin cumhura göre kerahet-i tenzihiyeye hamledilmesi-nin iki sebebi vardır. Biri sağ elin kıymetini yükseltmek diğeride iğrençliği gidermektir. Çünkü necaset sağ elle temizlenirse yemek esnasında bu hatıra gelerek bir iğrençlik hasıl olabilir.
Zahirîlere göre; buradaki nehiy tahrim içindir. Onlara göre sağ elle taharetlenmek haramdır, pnunla taharet yapmak caiz değildir. Hatta yapılmış olsa sol elle tekrar iadesi lâzım gelir.
Şafiîlerle Hanbelilerden bazıları da bu kavli ihtiyar etmişlerdir. Taharet esnasında sağ elle silinmenin hükmü dahi cumhura göre kerahet-i tenzihiye ile mekruhtur. Zahiriler bununda haram olduğuna kaildirler.
Burada Hattabî bir işkâl mülâhaza ederek şöyle demiştir: «Taşlarla istinca yapan bir kimse sol eline taşları alsa; sağ eli ile istinca yerini tutmak icabeder. îstinca yerini sol eliyle tutsa bu seferde sağ eliyle taharetlenmesi gerekir. Halbuki Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve

Selletn) in nehyi bu iki surete de şamildir.» Bu işkâle yine kendisi şöyle cevap vermiştir. «Taharetlenen kimse kaldırılamıyacak büyük taş ve duvar gibi şeylerle isticmar yapar ve bunları sol eliyle tutar. Böyle birşey bulamazsa mak'admı yere sürerek isticmar yapacağı şey'i Ökçeleri ile yahut ayakların başparmaklar ile tutarak sol eliyle isticmar yapar. Bu suretle sağ elini hiç kullanmamış olur.»
Tıybi : «Sağ eli ile istincanı men edilmesi arkaya mahsustur. Dokunmanın memnu olması da zekere hastır. Binaenaleyh ortada işkâl yoktur.» demişsede Aynî buna itiraz etmiş; bir hadiste: «Sağ eliyle istinca edemez» buyurulmuştur ki bu Tîbî'in sağ el ile istinca arkaya mahsustur iddiasını reddeder» demiştir.
Bazıları Hattâbî'nin işkâl meselesine verdiği cevabı çirkin hatta imkânsız bulmuşlardır. Bu hususta en doğru hareket İmamu'1-Haremeyn ile ondan sonra gelen İmam Gazali ve Begavî gibi zevatın söylediklerididir. Onlara göre temizlenecek aaa sol elle tutulacak sağ elle tutulan bir şey üzerine silinecektir. Sağ elle tutulan şey yerinden kal-dırılamıyan ağır bir cisim olduğu için taharetlenen kimse sağ elle isticmar yapmış sayılmayacak sağ el hiç kullanılmamış gibi olacaktır. Bu hal taharetlenirken sağ elle sol ele su dökmek gibidir.
Kabın içine soluma meselesine gelince bu iki şekilde olur, ya su içerken kabı ağzından ayırmadan içersine nefesini salar bu mekruhtur: Yahut suyu içerken ayrı ayrı üç nefeste içer ve her nefeste kabı ağzından ayırarak nefesini dışarıya salar. Teneffüsün hakikati soluğun ağzından çıkmasıdır. cümleleri merfû' olarak da rivayet edilmişlerdir. Bu takdirde mânâ nehiy değil «silinmez» ve «nefes almaz» şekilde nefiy olur. Maamafih her iki takdire görede maksat edep ve nezâketi talimdir. Çünkü kabın içine soluyan bir kimsenin tükürüğü suya karışabilir. Çok defa ağzının kokusu kabın içine sinebilir. Bu sebeple ondan sonra o kabtan su içecek olanlar bir iğrenç ve tiksinti hissederler. Birde böyle suyun içine soluyarak içmek hayvanların âdetidir. Su içmenin sünneti onu üç defada içmek ve her defasında kabı ağzından alarak dışarıya solumaktır. Kabm dışına solumak en güzel bir edep ve nezaket olduğu gibi üç defada içmek mide içinde en hafif ve el verişli bir usuldür. Kabın içine soluyarak içildiği takdirde su birden boğaza dalarak mideye ağırlık verir ciğerlere de dokunabilir. Solumak suretiyle hastalık bulaşması teh-likeside vardır. Bazıları: «Su besmele ile içilir. Sonunda da Allah'a hamd edilir. Suyu üç defada içen her defasında besmele ve hamd edecektir. Halbuki bir defada içen yalnız başında ve sonunda bîr defa besmele ve ham-düsena ile kalacaktır. Bu suretle aralardaki besmele ve hamdeleleri terk ettiği için suyu bir defada içmek mekruh olmuştur» derler. Vakıa bu hadiste yalnız su kabının içine solumak nehi buyurulmuş suyun kaç defa içileceği beyan edilmemişse de başka bir hadiste suyun üç defada içileceği beyan edilmiştir. Ulema üç defada içilen suyun hangi defasında daha çok durulacağı huşunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; birinci defada daha-çok ikincide az durulacaktır. Diğerlerine göre bilâkis birinci növbette az ikincide ondan daha çok üçüncüde bunların ikisinde çok durulacaktır. Bu suretle hem sünnete hemde tıbba riayet edilmiş olur. Çünkü azar azar içilen su mideye zarar vermeden vasıl olur. Suyu emerek içmenin bir hadiste emir buyurulnıasi bundandır.
Bu babta süt, şerbet gibi içilen şeylerin hükmüde aynen suyun hükmü gibidir. Hattâ yemek kabının içine solumak ve üfürmek de böyledir. Tirmizî'nin sahih bir senetle Ebu Sa'id-i Hudrî (Radiyalîahû anh) dan rivayet ettiği bir hadiste Resulüllah (Saîlaiİahü Aleyhi ve Seîîem)in «suyu üfleyen birini bundan men ettiği; o zatın bunu suda gördüğü bir çöpten dolayı yaptığını söylerek özür dilediği bildiriliyor. Fakat hadisin devamından anlaşıldığına göre Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) bu özürü kabul etmemiş suyu dökmesini emir buyurmuştur: Üfleyen zat:
«Amma ben bir nefeste içmekle kanmıyorum» demiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Öyleyse bardağı ağzından ayırarak iç.» buyurmuşlardır.

64- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dediki) : Bize Vekf Hi-şam ed-Destevai'den, o da Yahya b. Ebi Kesirden, o da Abdullah b. Ebi Katâdeden, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş. Resulüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz helaya girdiği vakit zekerini sağ etiyle tutmasın.» buyurdular.

65- (...) Bize ibni Ebi ömer rivayet etti (Dedi ki) ; Bize Sekafi Eyyub'dan, o da Yahya b. Ebi Kesir'den, o da Abdullah b. Ebi Katade'den, o da Ebu Katade'den naklen rivayet etti, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabın içine solumaktan zekerini sağ eliyle tutmaktan ve sağ eliyle taharetlenmekten nehiy buyurmuşlar.
îmam-i Müslim bu rivayetleri de helada sağ elle taharetlenmenin; su ve yemek kaplarının içine solumanın memnu' olduğunu ispat için zikretmiştir. Hüküm itibarı ile bunlarda yukarkinin aynıdırlar.

19- Temizlik ve Sairede Sağdan Başlama Babı

66- (268) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî de rivayet etti. (Dediki): Bize Ebu'I Ahvas, Eş'as'tan, o da babasından, o da Mesruk'dan, o da Aişe'-den naklen haber verdi şöyle demiş: Resulüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) temizleneceği zaman temizliğinde taranacağı zaman taranışında ve ayakkabı giyeceği zaman onları giymede sağdan başlamayı pek severdi.

67- (...) Bize Ubeydullh b. Mu'az dahi rivayet etti. (Dediki) : Bize babam rivayet etti. (Dediki) : Bize Şu'be, Eş'as'dan, o da babasından, o da Mesruk'tan, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aİşe şöyle demiş: Resulül-lâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her işinde:
Ayakkabı giymesinde, taranmasında ve temizlenmesinde sağdan başlamayı severdi.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'I-Vudu» ile «Kitabus salât» da Ebu Dâvud «Kitabu'l Libas»da Tirmizî Salât bahsinin sonunda,
Nesaî ile İbni Mâce'de Taharet bahsinde tahric etmişlerdir.
Hadis-i Şerif Resulüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem)in her işe sağdan başladığını te'kid sureti ile ifade ediyorsada buradaki umûm haricî delillerle tahsis edilmiştir Nevevî diyorki: «Sağdan başlama meselesi şerî'atm daimi bir kaidesidir. Kaide şudur. Tekrim ve teşrif babından olan elbise, don ve mest giymek, mescide girmek, misvak tutunmak, Ür-me çekinmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak saç taramak, koltuk yolmak, başı tir.aş etmek, namazda selâm vermek, taharet azalarını yıkamak, heladan çıkmak, yiyip içmek, musafaha etmek, haceri esvedi öpmek ve-sair bu manâdaki şeylerde sağdan başlamak müstahaptır. Bunun zıddı olan helaya girmek, mescidden çıkmak, burnunu atmak, taharetlenmek, elbise, don ve mest çıkarmak gibi şeylerde ise soldan başlamak müstehap-tir. Bütün bunlar sağ tarafın keramet ve şerefindendir.»
Bazıları «bu meselenin hakikati şudur: Yapılması maksut" ve matlup olan işlerde sağdan, başlamak müstahaptır. Soldan başlanması müstahab olan fiiler matlûp değildir. Bunlar ya terki matlûp yahut yapılması maksût olmayan fiillerdir» demişlerdir.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Sağ, soldan şereflidir.

2- Başı yıkarken, tıraş ederken ve tararken sağ tarafından başlamak müstahabtır. Vakıa yıkamakta ve taramakta kiri gidermek tıraş olmaktada saçı gidermek manası olduğu binaenaleyh bunların izâle kabilinden gayri maksut fiiller sayılması lâzım geldiği hatıra gelebilirsede haki-katta ba fiiller başı tezyin ve güzelleştirme maksadıyla yapıldığından maksut fiillerden sayılırlar.
3- Ayakkabı ve mest gibi şeyleride sağdan başlayarak giymek müs-tahabdır.
4- Abdestte her uzvu sağdan başlayarak yıkamak müstehabdır. İbnü'l Münzir: «Abdest alırken soldan başlayana iade lâzım gelmediğine ulemâ icma' etmişlerdir.» diyor. Filhâki' Hz. Ali ve İbni Mes'ûd (Radiyallahu anhümâ)-nın abdest alırken: «Sağdan mı başladım ehemmiyet vermem» dedikleri rivayet olunur. Nevevî abdest alırken sağdan başlamanın sünnet olduğuna bütün ulemanın ittifak ettiklerini; bunu yapmayanın fazilete nail olmıyacağını maamafih abdestinin tamam olduğunu söyler. Onun bütün ulemâdan muradı ehl-i sünnet ulema-sidir. Çünkü şiiîerin mezhebine' göre sağdan başlamak farzdır. Ulemâ'dan
Râfi'i İmam Ahmed b. Hanbelin de sağdan başlamanın vücubuna kail olduğu zannını veren sözler soylemişsede bu iddia doğru değildir. Zira Hanbelilerden «El-Muğni» nam eserin sahibi: «Sağdan başlamanın vacib olmadığı hususunda hiç bir hilaf bilmiyoruz» demiştir.
Nevevî diyorki: Soldan başlamak her ne kadar kifayette etse mekruhtur. îmam Şafii «El-Ümm» nam eserinde bunu nassan tasrih etmiş sonra şunları söylemiştir: Malumun olsunki abdest azalarının içinde sağdan başlanması müstahab olmayanlarda vardır. Bunlar kulaklar, avuçlar ve yanaklardır. Mezkûr uzuvlar bir defada yıkanırlar. Şayet bir defada yıkamak mümkün olmazsa o zaman sağdan başlanır.»
Ebû Dâvûd ile Tirmizînin «Sünen» lerinde Ebû 'Hürey'e (Radiyaîlahû anh) dan güzel isnadlarla rivayet olunan bir hadiste Rpsulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Elbise giydiğiniz veya abdest aldığınız vakit sağ taraflarınızdan başlayın.» buyurmuştur,
Bu hadis sağdan başlanmasının lüzumu hakkında nasstır. Binaenaleyh ona muhalif harekette bulunmak ya meknm yahutta haram olacaktır. Muhalif hareketin haram olmadığı- a icma' bulunduğuna göre onun mekruh olması icap eder.

20- Yollara ve Gölgelere Abdest Bozmaktan Nehiy Babı

68- (269) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybe ve İbni Hucur toptan İsmail b. Ca'ferden rivayet ettiler. İbni Eyyüb dediki bize İsmail rivayet etti. (Dediki) : Bana Aiâ, babasından ,o da Ebû Hüreyre'den naklen haber
verdi ki Resulüllah (Saîlalîahu Aleyhi ve Seilem) :
— «Çok lanet ettiren iki şeyden sakının.» buyurmuş Ashab:
— «Bu çok lanet ettiren iki şey nedir Ya Resulâllah?» demişler Re-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
— «İnsanların yoluna veya gölgesine kaza-i hacet edendir.» buyurmuşlar.
Bu hadisteki kelimesi Ebu Davud 'un rivayetinde şeklinde zapt edilmiştir. Ve her iki rivayette doğrudur. Bu kelimenin manâsı her iki rivayete görede lanet edenler demektir. Ancak rada murad lanete sebeb olanlardır. Hattabî diyorki: «Buradaki 3â-net edenlerden murad lanete sebeb olan iki şeydir. Bunlar insanların lanet etmesine-sebep olurlar. Çünkü bu iki şeyi yapana sövmek ve lanet etmek insanların âdetidir. Bunlar lanete sebep oldukları için lanet kendilerine izafe edilmiştir. Maamafih «lâ'in» kelimesinden mel'un mânâsı kastedilmiş de olabilir. «Melâin» lanet yerleridir.»
Hattabî'nin şu izahına göre hadisin mânâsı «failleri mel'un olan iki şeyden kaçının» demek olur. Ancak Hattabî 'nin îzahı Ebû Davut 'un rivayetine göredir. Müs1im'in buradaki rivayetine göre mâ'nâ şudur: «iki lanet sahibinin fi'Iinden kaçının çünkü bunlar âdete nazaran insanların lanet ettikleri kimselerdir.» Biri âmmenin yolu üzerine diğeri de ağaçlarının gölgesine kaza-i haoet eder.»
Buradaki gölgeden murâd alelitlâk her ağaçm gölgesi değil, altında oturmak için tahsis edilen ağaların gölgesidir. Zira Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)- kaza-i hacet için bir hurma kümesinin altına oturmuştur. Şüphesizki; onunda gölgesi vardı. Her ağacın altında kaza-i hacet haram olsa Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmazdı.
İnsanların geçtiği yollarla gölgelik için tahsis ettikleri ağaçların altına kaza-i hacet etmenin memnu olması tabiî ki pisliğin bulaşması ve kokmasından dır.

21- Büyük Abdest Bozduktan Sonra Su Île Taharetlenme Babı

69- (270) Bize Yahya b* Yahya rivayet etti* (^ediki) : B«e Halid b. Abdillah, Halidden, o da Ata' b. Ebi Meymune [82] den, o da Enes b. Malikten naklen haber verdiki şöyle demiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) bir bahçeye girdi. Arkasından bir çocuk bir ibrikle onu takib ediyordu bu çocuk bizim en küçüğümüzdü. İbriği bir ııebk ağacının yanına koydu Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ûe kaza-i hacet eyledi. Müteakiben su ile taharetlenerek bizim yanımıza geldi.
Gulâm : Çocuk demektir. Bazıları doğduktan gençlik çağma erinceye kadar erkeklere gulâm denildiğini diğer bazılarıda gulâmın bıyıkları terlemiş delikanlı manasına geldiğini söylemişlerdir. Zemahşerîye göre; gulâm küçük çocuk demektir. Sakalı bitinceye kadar ona bu isim verilir. Ondan sonra yine gulâm denilirse; kelime onun hakkında mecaz olur. Bir takımları bulûğ çağma varmış çocuklara gulâm denileceğini ondan sonra bu ismin onlar hakkında mecaz olacağını söylemişlerdir. Hattâ sütten ayrıldıktan yedi yaşma kadar olan çocuklara gulâm denilir diyenlerde olmuştur. Kıza gülâme denilir. Diyenler varsada bunu kabul etmeyenlerde vardır.
Mîdât; ibrik ve desti gibi abdest ve saire de kullanılan kaptır. Resulüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) e su taşıyan çocuğun kim olduğu ihtilaflıdır. Ekseri ulemaya göre İbni Mes'u't (Radiyallahû anh) hazretleridir. Gerçi Hz. İbni Mes'ud yaşça Enes (Radiyallahû anh) dan büyük idi. Fakat vücütce zaif ve nahif olduğu için kendisine mecazen küçük çocuk denilmiş olabilir. Bazıları bunun Hz. Cabir b. Abdi11âh bazıları da Ebu Hüreyre (Radiyallahû anh) lerler.
Hadis-i Şerif su ile taharetlenmenin delillerindendir. Bu babtaki izahat hadisin diğer rivayetlerini gördükten sonra verilecektir.

70- (271) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybede rivayet etti. (Dediki) : Bize Veki' ile Gunder, Şu'beden rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna dahi rivayet etti., Lâfız onundur. (Dediki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dediki) : Bize Şu'be Atâ' b. Ebi Meymune'den rivayet etti. O da Enes b. Maliki şöyle derken işitmiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya girer ben ve benim kadar bir çocukta bir su kabı ile ucu demirli bir değnek taşırdık bu su ile istinca ederdi.
Bu hadisi Buhari «Kitabu'l Vudu» da birkaç yerde, ve «Kita-bu's - Salât» da Ebû Davûd ile Nesai de «Kitabu't-Tahare» da tahric etmişlerdir.
Idâve : Deriden yapma küçük su tulumudur. Cevheri bunun matara olduğunu söyler.
Anaze : Ucu demirli uzun değnek demektir. Kısa mızraktır. Diyenlerde olmuştur.
Resulüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) in değnek taşımasında bir çok hikmetler vardır. Şöyleki:

1- Sahrada namaz kılarken onu önüne dikerek sütre yerine kullanırdı.
2- Onunla münafıkların ve yahudilerin şerrinden korunurdu. Çünkü onlar Resul-u Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)i öldürmek için her an fırsat kollardı. Bu değnek Resul-u Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) önü sıra taşınırdı. Sonra Hulefâ-i Haşidin hazeratıda mezkûr harbeyi önleri sıra taşıtmışlar nihayet Abdullah b. Zubeyr'in eline geçmiş ve katline kadar onun elinde kalmıştır.
3- Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bu değnekle zarar.Ii hayvanlardan korunurdu.
4- Onunla kaza-i hacet için yeri eşerler üzerine bevl saçramasından korunurdu.
5- Hîn-i hacette değneği yere dikerek eşyasını üzerine asardı.
6- Yorulduğu zaman ona dayanırdı.
-Bu asayı ona Habeş hükümdarı Necaşi"nin hediyye ettiği rivayet olunur. Bir rivayete göre Necâsî Resulüllah . (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) e üç değnek etmiştir. O bunlardan bir tanesini kendine bırakmış birini Hz. Ali'ye diğerinide Ömer (Radiyallahû anh) 'ya vermiştir.

71- (...) Bana Züheyr b. Harb İle Ebu Küreyb de rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dedilerki) : Bize İsmail yani İbni Uleyye rivayet etti (Dediki) : Bana Bavh b. Kaasim, Ata' b. EM Mey mim e'den, o da Enes b. Malik'ten Naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resulüllal (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) defi hacet için sahraya çıkar Bende kendisine su getirirdim. O bununla taheretlenirdi.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'l Vudu» da Ebû Dâvûd ile Nesâi de «Kitabu't-Tahare»da tahrîc etmişlerdir.
Yukarıdaki üç rivayet Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in su ile istinca ettiğini göstermektedirler. Bazıları su ile istincânın mekruh olduğuna kail olmuşlardır. Bunlar İbni Ebi Şeybe 'nin Sahih suretle Huzeyfetü'bnü Ye man (Radiyallahû anh) dan rivayet ettiği bir hadisle istidlal etmişlerdir. Mezkûr hadiste Hz. Huzeyfe'ye su ile istincanm hükmü sorulduğu onunda: Suyla istinca' edersem elimden koku gitmez dediği bildirilir. Nâfi'in İbni Ömer (Radiyallahû anh) dan rivayetine göre Hz. İbni Ömer'de su ile taharetlenmezmiş. İbnü'z-Zübeyr (Radiyallahû anh)ında su ile istinca hakkında: «Biz bunu yapmazdık» dediği naklolunur. İbni Tin'in rivayetine göre İmam Malik (Radiyallahû anh) Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem). in su ile istinca ettiği rivayetini kabul etmezmiş. Mali-kiyye ulemâsından İbni Habib dahi suyla istincâyı men edermiş.
Bazıları buradaki rivayetlerde zikri geçen: O su ile istinca ederdi» sözünün Enes b. Malik hazretlerine ait olmadığını bunu râvîler-den Ebu'l Velîd söylediğini binaenaleyh Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) .in o üu. istinca ettiği hadisten açık ola: rak anlaşılmadığını iddia etmiş ve: «İhtimal ki o suyla abdest almış veya ellerini yıkamıştır.» demişlersede bu söz doğru değildir. Çünkü Buharî 'nin İbni Beşşar tarikiyle rivayet ettiği bir hadiste Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in su ile istinca ettiği teşrih olunmuştur. Nitekim Müslimın Züheyr b. Harp 'tan rivayet ettiği 71 numaralı Enes hadisinde de Enes (Radiyallahû anh) m: «Ben de kendisine su getirirdim. O bununla taharetlenirdi» diyerek Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in su ile istinca ettiğini bildirmiştir. Bu ve daha bir çok rivayetlerden anlaşılıyorki su ile istincâyı rivayet eden ravilerden bir hangisi değil bizzat Enes 'dir.
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in su ile istinca ettiğini ve su ile istincâyı emir buyurduğunu bildiren hadisler çoktur. Bunlardan bir kısmım Buhâri, Müslim, Tirmîzî, İbni Hibban, Ebu Âvâne, İbni Mâce, İbni Habib ve diğer ulemâ rivayet etmişlerdir.

Yukarıdaki Üç Rivayetten Çıkarılan Hükümler Şunlardır

1- Su ile istinca caizdir. Selef ve halefin cumhuruna göre istincada efdal olan taşlarla birlikte suyuda kullanmaktır. Evvelâ taşla necaset si-linmeli sonra suyla yeri temizlenmelidir. Bu suretle necaset hafifletilmiş ve ele fazla bulaşmasının Önüne geçilmiş olur. Bunlardan sade biriyle istinca yapmak isteyen ,şüyu kullanmalıdır. Su necasetin hem aynini hem eserini temizlediği için'onu kullanmak efdaldır. Taş ve saire necesetin yalnız aynini giderirler. Eseri kalır. Yalnız pek az olduğu için affedilir. Tahâvî (Rahîmehuîlah) suyla taharetlenmenin lüzumuna
«Orada temizlenmeyi seven birtakım adamlar vardır; Aflah da temizlenenleri sever.» Tevbe sûresi âyet 108.
temizlenmeyi seven bir takım adamlar vardır; Allah'ta temizlenenleri sever.» Ayet-i kerimesi ile istidlal etmiştir. Çünkü Şa'bî (Rahimehullah) «Bu ayet-i kerime inincePeygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ey Kuba'lilar! Allah'ın sizi bunca sena etmesi acep nedendir? Diye sormuş. Kübalılar buna : Bizden hiç birimiz yoktur ki, su ile istanca etmesin cevabını vermişlerdir.» demiştir.
Ulemâdan bâzıları su ile taharetlenmenin zamanımızda sünnet olduğunu söylerler. Delilleri, Hz. Al i(Radiyallahû anh)m: «Sizden öncekilerin fışkıları katı olurdu; sizinkilerse sıvı oluyor. Binaenaleyh taşlarla taharetden sonra su ile temizlenin.» Sözüdür. Hz. Aişe dahi: «Kadınlarınıza pisliğin ve bevlin eserini yıkamalarını emredin; Zira Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapardı.» demiştir.
2- Salih ve fazıl bir zat kendisine tabi olanlardan bazılarını hizmetinde kullanabilir. Bu hizmet onlar için bir şereftir. Şafîiyye ulemâsından Ru'yâni bir kimse küçük çocuğunu onun hocasına hizmetkâr verebilir demiştir.
3- Hela bulunmayan yerlerde gözden ırak yerlere giderek kaza-i
hacet etmelidir.
4- Abdest almak için başkasından yardım istemek caizdir.
5- Abdest için ibrik vesaire gibi bir kap tahsis ederek onu daima yanında bulundurmak caizdir.

22- Mestler Üzerine Mesh Babı

72- (272) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî ile ishâk b. İbrahim ve Ebu Küreyb toptan Ebu Muâviyedeı. rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebû Muâ-viye ile veki' rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Dediki: Bize Ebû Muâvi-ye, A'meş'ten, o da İbrahim[83] den, o da Henımamdan naklen haber ver-dİ. Şöyle demiş: Cerir bevl etti sonra abdest aldı ve mestlerinin üzerine nıesh etti. Kendisine sen bÖylemi yapıyorsun dediler.
— Evet, ben Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in bevl ettiğini sonra abdest alarak mestleri üzerine nıesh ettiğini gördüm dedi.
A'meş şöyle demiş:
— «İbrahim dediki: Bu hadis onların hoşuna gidiyordu. Çünkü Ce-rir'in İslama girmesi Maide sûresinin nüzulünden sonra idi.»

(...) Bu hadisi bize İshâk b. İbrahim ile Ali b. Haşrem dahi rivayet ettiler. Dedilerki: Bize İsa b. Yunus haber verdi. H.
Bu hadisi bize Muhanımed b. Ebi Ömer'de rivayet etti. Dediki: Bize Süfyan rivayet etti. H.
Bize Mincap b. Haris et-Temîmi de rivayet etti. (Dediki) : Bize İbni Müshir haber verdi. Bunların hepsi A'meş'ten bu isnadla Ebi Muaviye

hadisi mânâsında rivayette bulunmuşlar. Şu kadar varki Isa ile Süfyân hadisinde:
«Abdullahın arkadaşları bu hadisi beğeniyorlardı. Çünkü Cerir'in İslama girişi Maide süresinin nüzulünden sonra idi, dedi» ibaresi vardır.
Bu hadisi Buhârî, Tirmizî ve Nesaî «Kitabu's-Sâlat» da Ebû Dâvûd ile İbni Mâce de «Kitabu't-Tahare» da tah-ric etmişlerdir.
Hadis-i şerif mest üzerine mesh'in meşru olduğuna delildir. Hz. Cerir (Radiyaîiahû anh) ya «Sen böylenıi yapıyorsun» diye soran zat Hemmam b. Haris 'tir. Nitekim Taberâni 'nin Cafer b. Haris tarikiyle A'meşten rivayet ettiği hadiste ismi tasrih edilmiştir. Hatta hadisin bir tarikinde soran zatın Hz. Cerir'i ayıpladığı zikredilmiştir.
Hz, Cerir 'in hadisini beğenen cemaat yanında bulunan ashab idi. Cerir de yeni müslüman olmuştu. Onun islâmiyeti kabûlu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dünyadan gittiği seneye tesadüf eder. Hadisin bir rivayetinde: «Abdullah b. Mes'udun ashabı bu hadisi beğeniyorlardı» denilmiştir. Müs1im'in rivayetinde: «Çünkü Ceririn İslama girişi Mâide suresinin nüzulünden sonra idi», Ebû Dâvud'un rivayetinde ise: «Bu iş yani Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem)\n mestleri üzerine mesh etmesi maide sûresinin nüzulün dan sonra idi» denilmiş ve Cerîrin «ben ancak maide sûresinin nuzûlundan sonra müslüman oldum,» dediği rivayet edilmiştir.
Tirmizî bu hadisi rivayet ettikten sonra şunları söyler: «B<u hadis müfesserdir. Çünkü mest üzerine meshi inkâr edenlerden bazısı te'-vilde bulunarak ve peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mest üzerine mesh etmesi maide süresindeki abdest ayeti inmezden önce idi. Binaenaleyh bu mesele abdest ayeti ile mesh edilmişitr demektedir. İşte Cerir bu hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Mâide sûresi indikten sonra mestleri üzerine mest ettiğini gördüğünü anlatmıştır. İbni Mes'ud'un arkadaşlarının Cerir hadisini beğenmeleri bu te'vücilere red cevabını teşkil ettiğindendir.»
Abdest âyetinden murad t ...
«Yüzlerinizi yıkayın, (.Herinizi de dirseklerinizle beraber yıkayın...»
ayet-i celilesidir. Eğer Cerir (Radiyaîiahû anh) nın müslümanlığı kabulü bu âyetin nüzulünden önce olsaydı o zaman mest üzerine mesih meselesinin bu ayetle mensûb olması mevzu bahis edilebilirdi. Fakat onun islâmiyeti kabulü âyet-i kerimenin nüzulünden sonradır. Binaenaleyh neshe imkân yoktur. Hadisle amel etmek icab eder.
Beyhâkînin «Sünen» inde İbrahim b. Ethem (Radiyaîiahû anh) in: «Mestler üzerine mesh hususunda Cerir (Radiyaîiahû anh) hadisinder daha güzel bir şey işitmedim» dediği rivayet olunuyor.
Mest üzerine mesh babında bir çok hadisler varid olmuştur. Bunların sayısı bir çok ulemâya göre tevatür derecesini bulmaktadır. İmam Ahmed b. Hanbel 'den Meymûnî 'nin rivayetine göre mest üzerine meshin meşru olduğunu otuz yedi sahabi yine İmam-i Ahmed 'den Hasan b. Muhammed'in rivayetine göre kırk ;saha-bi rivayet etmiştir. Bez zar'm «Müsned» inde İbni Ebi Hâtim'in kırk bir sahabi dediği rivayet olunduğu gibi Hasan-i Basrî'den bunların yetmiş Bedr gazisi olduğu rivayet edilir.
İbni Ab dilber diyorki: «Sair Bedr ve Hudeybiye gazileri ile onlardan başka Muhacirin ve Ensar, tabiin. İslâm âleminin fukahası bilumum ulema ve muhaddisler mest üzerine mest etmişlerdir. Bunu inkar edenler ancak müslümanlann cemaatından ayrılan bid'atçılarla şaşkınlardır.»
Bu babtaki hadiser tevatür derecesini bulduğu içindir ki İmam-i A'zam Ebu Hanife mest üzerine meshe inanmayı ehl-i sünnet vel cemaatın şartlarından saymıştır. Hz. İmamın: «Bana gündüzün ziyası gibi aşikâr olmadıkça meshe kail olmadım dediği rivayet olunur. Bunu inkâr kibar-ı sahabeye muhalefet ve onları hataya nispet manasını taşıdığından bid'attır. Hatta Kerhi! «Mest üzerine meshi caiz göremeyenin küfründen korkarım» demiştir.
Mesih babında Nevevide şunları söylüyor, «Seferde olsun hazarda olsun ve keza ihtiyar bulunsun bulunmasın mest üzerine mesh etmenin caiz olduğuna sözüne itimad edilir ulemâ icma' etmişlerdir. Hatta evinden çıkmayan kadına ve yürüyemiyen kötürüme dahi bu caizdir. Onu yalnız şiüerle hariciler inkâr etmiştir ki; onların hilâfıda nazar-ı itibar-a alınmaz. îmam-ı Mali k(Radiyalkıhu) den bir kaç kavil rivayet edilmiştir. Meşhur kavle göre; onun mezhebide cumhur-u ulemânın mezhebi gibidir. Mest üzerine mesihi ashabtan sayılmayacak kadar çok zevat rivayet etmişlerdir.» Nevevî sözüne devamla: «Ulemâmest üzerine mesihmi yoksa onları çıkarıp yıkamakmı efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Bizim ulemâmıza göre ayakları yıkamak efdaldır. Çünkü asıl olan budur. Ashab-i kiramdan bir cemaatta buna kaildir ki Ömerü'bnü'l-Hattab, oğlu Abdullah ve Ebû Eyüb el-Ensarî (Radiyallahu anhüm) bunlar meyanmdadir. Tabiinden bir çokları meshin efdal olduğuna kaildirler. Şâ'bî, Hakem ve Hammad'm Mezhebleride budur. İmam-ı Ahmedden iki rivayet vardır. Esah rivayete göre mesh efdaldir. İkinci rivayete göre mest üzerine mesh ile ayaklan yıkamak hükmen müsavidirler. İbni'I Münzir 'de bu kavilihtiyar etmiştir.»

73- (273)- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmi rivayet etti. (Dedi-ki) : Bize Ebû Hayseme, A'meş'ten, o da Şakik'tan, o da Huzeyfe'den naklen haber verdi. Huzeyfe şöyle demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte idim bir kavmin çöplüğüne vararak ayakta bevl etti. Ben bir tarafa çekildim. Bunun üzerine (bana) :
«Yaklaş» buyurdular. Bende yaklaştım ve ökçelerinin- yanında durdum. (Müteakiben) Abdesr aldı ve mestlerinin üzerine mesh etti.
Bu hadisi Buharı «Kitabu'1-Vudu'» ve «Kitabu't-Tahare»de müteaddit yerlerde Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi ve. îbni
Mâce dahi «Kitabu't Tahare» da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadis-i şerif ayakta bevl etmenin ve mest üzerine meshin delillerin-dendir.
Sülâta : Mezbele ve çöplük mânâsına gelir. Ve ekseriyetle evlere yakın yerlerde olur. Sahipli olanları bulunduğu gibi komşular arasında müşterek bulunanlarıda vardır. Ekseriyetle mezbeleler toprakla karışık kaba bir halde bulundukları için üzerlerine bevl veya su gibi şeyler atıldığı zaman insanın üzerine sıçramaz. Resulüllah (Salîûilahü Aleyhi ve Sellem) in ayakta bevl etmesinin sebebi hususunda ulemâdan muhtelif kaviller rivayet olunmuştur. Bunları Hattâbi, Beyhâkî ve başkaları nakletmişlerdir. ŞÖyleki;
1- Araplar bel ağrısına iyi gelir ümidiyle ayakta bevî ederlerdi. O anda Re su 1 ali âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in de belinden muzdarip olması ihtimal dahilindedir. Bu kavil imam-i Şafiî'den de rivayet olunmuştur.
2- Zayıf bir rivayete göre Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dizindeki bir illetten dolayı ayakta bevl etmiştir.
3- Oturacak bir yer bulamadığı için mecburen ayakta bevl etmiştir.
4- Ebu Abdillâh Mâzîrî ile Kaadi îyâz'ın zikrettikleri bir veçhe göre yakınında insanlar bulunduğu için oturarak bevl edildiği zaman ekseriyetle vuku bulunan hal başa gelir endişesiyle ayakta bevl etmiştir. Bundan dolayıdır ki Hz. Ömer (Radiyallahu anh) «Ayakta bevl etmek dübür için daha emniyetlidir» demiştir.
5- İhtimal o defa ayakta bevl etmesi; bununda caiz olduğunu göstermek içindir. Zîra Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in devam üzere adeti oturarak bevl etmekti. Nitekim Âişe (Radiyallahu Arihâ) nın: «Size kim peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta bevl ederdi derse inanmayın. O ancak oturarak bevl ederdi.» demeside bunu gösterir. Bu haberi Ahmed b. Hambel, Tirmizî, Nesaî ve diğer hadis imamları güzel bir senetle tahric etmişlerdir.
Vakıa bu babda sabit olmayan bazı hadisler varsa da Hz. Aişeden rivayet edilen bu hadis Sahih ve sabittir. Bundan dolayıdır ki; ulemâ

ayakta bevl etmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ancak bir özürden dolayı ayakta bevl etmek caizdir. Buradaki kerahet, kerâhet-i tenzihiy-yedir. İbni-1' Münzir «El-İşrak» Nâra eserinde şöyle demektedir. «Ayakta bevl hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ömer b. Hattab Zeyd b. Sabit. Abdullah b. Ömer ve Sehl b, Sa'd (Radiyallahu Anhüm) hazerâtının ayakta bevl ettikleri sabit olmuştur. Bu fiîl Enes, Ali ve Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anhüm) den de rivayet edildiği gibi îbni Sîrinle Urvetü'bnü Zübeyr dahi ayakta bevletmişlerdir.
İbni Mes'ud (Radiyallahu anh) Şa'bî ve İbrahim b. Sa'd ayakta bevl etmeyi mekruh saymışlardır. Hattâ İbrahim b. Sa'd ayakta bevl edenin şehadetini kabul etmezmiş. Burada üçüncü bir kavi daha vardır. Bu kavle göre bevl edilen yer sert olup bevl insanın üzerine sıçrarsa o yerde ayakta bevl etmek mekruhdur. Sıçramayacak bir yerde beis yoktur İmam Malik'in kavlide budur. Bence oturarak bevl etmek daha iyidir. Ama ayakta bevletmekde mubahtır. Zira'her iki şekilde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sabit olmuştur. İbni Münzir'in sözü burada sona erer.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir kavmin çöplüğüne bevl etmesine gelince: Bu hususta da bir kaç kavi vardır:
1- O kavmin çöplüklerine bevl edilmesinden razı hatta memnundular. Hali böyle olan kimsenin yerine bevl etmek, onun meyve ve yiyeceğinden yemek mubahtır. Bunun sünnetten misalleri saymakla bitmiyecek kadar çoktur. Nevevî bu kavli tercih etmektedir.
2- Çöplük bir kavme mahsus değil umuma aitti. Yalnız o kavmin evlerine yakm olduğu için onlara izafe olunmuştur.
3- Çöplük bir kavmin malı da olsa oraya kâzâ-i hacet etmek için herkese izin vermişlerdir.
Resulüllah (Saiîaîiahü Aleyhi ve Seîlem) in kaza-i hacet için uzaklara gitmek adeti olduğu halde o defasında evlere yakın bir çöplüğe gitmesinin sebebi o yerde müslümanlarin işleri ile meşgul olduğundandır. İhtimal meclis uzamış da kendisini bevl sıkıştırmış ve uzaklara gidememiştir. Hz. Huzeyfe'yi arkasına almasıda görünmesine mâni' olsun diyedir. Bu kavi Kaadi Iyaz 'indir. Ona «yaklaş» emrini vermesini ulemâ bu suretle tefsir etmişlerdir. Çünkü Bevl hali adete göre utanılan ve gizlenilen bir haldir.

Hadis Şerif Mest Üzerine Meshin Cevazından Ma'ada Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Eder.

1- Ayakta bevletmek caizdir. Bu caiz olunca oturarak bevl etmek evleviyetle caizdir. Çünkü oturarak bevl daha kolaydır. Vakıa bu hadise zahiren muarız olan bazı hadiseler yok değildir. Bunların bazısı Aişe (Radiyallahu anhâ) dan bazısı Büreyde, Ömer b. Hatta b ve Câbir (Radiyallahu Anhütn) hazeratından rivayet olunmuşlarsa da bunlar münasip şekillerde te'vil edilmişlerdir.
2- Evlere yakın bir yere bevletmek caizdir.
3- Bir kimsenin sıkıntısı geldiği halde sabrederek bevl etmemesi mekruhtur. Çünkü bunda zarar vardır.
4- Ayakta bevleden bir kimsenin görülmesine manî' olmak için onun arkasına durmak caizdir.
5- Kazâ-i hacet esnasında örtıinma

74- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dediki) : Bize Cerir, Mansurdan, o da Ebû Vâilden naklen haber verdi. Ebu Vail şöyle demiş: Ehû Musa bevl hususunda pek şiddetli davranırdı. Bir şişeye bevl eder ve şöyle derdi. Beni İsrail'den birinin cildine bevl bulaşırsa onu makaslarla kesermiş. Bunun üzerine Huzeyfe şunları söyledi: Arkadaşınızın bu derece şiddet göstermemesini isterdim. Vallah Ben Resulüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yürüdüğümü gÖrmüşümdür. Baktım ki; bir duvarın arkasındaki bir çöplüğe gitti, ve sizden birinin yaptığı gibi ayakta bevletti. Ben kendisinden biraz öteye çekildim. Fakat o bana işaret buyurdu. Bende gelerek hacetini defedinceye kadar arkasında durdum.
Bu rivayette Hz. Huzeyfe 'nin: «Bana işaret etti.» Demesinden bazıları bundan önceki rivayetteki: «Yaklaş dedi» ifadesinin de işaretle olduğunu anlamışlarsada bu doğru değildir. Çünkü Taberânî 'nin rivayetin de Resulüllah (Saiîaîiahü Aleyhi ve Sellem) in Hz. Huzeyfe 'ye: «Beni ört.» dediği tasrih edilmiştir. Binaenaleyh ona hem işaret etmiş hem de yaklaşmasını emir buyurmuş demektir. İki rivayetin arasını bu suretle bulmak mümkündür. Hz. Huzeyfe 'yi sözle değil işaretle çağırmıştır. Binaenaleyh bu hadiste bevl esnasında konuşmaya delâlet yoktur; diyenlere Aynî şu cevabı vermiştir: «Bu söz düşünülmeden söylenmiştir. Çünkü Resulüllah (Sallallahit Aleyhi ve Sellem) in Huzeyfe 'ye işareti yahut (beni ört) demesi bevl esnasında değil ondan öncedir. Şu halde bundan nasıl olurda bevl esnasında konuşmanın caiz olmadığı hükmü çıkarılabilir.
Aynî 'nin sözünden bevl esnasında konuşmanın mubah olduğu mânâsı anlaşılmamalıdır. Çünkü onun itirazı hükme değil bu hükmü onunla alâkası olmayan bir delilden çıkarmaya çalışanadır. Yoksa kaza-i hacet esnasında konuşmak ona görede mekruhtur. Ancak bu kerahet başka delilden anlaşılmıştır.
Ben-i İsrail kıssasındaki cildden murad Kurtubî 'ye göre sırtlarına giydikleri kürktür. Bazıları buradaki cildi zahiri mânâsına almışlardır. Yani Ben-i İsrail'den birinin tenine bevl sıçrarsa onu makasla kesermiş, Ebu Davud 'un rivayet ettiği bir hadis de zahirî-mânâyı te-kid etmektedir.
Huzeyfe (Radiyallahu anh) m «Arkadaşınızın bu derece şiddet göstermemesini isterdim» demesi bu şiddeti sünnete muhalif gördüğü içindir. Çünkü Peygamber (Saiîaîiahü Aleyhi ve Sellem) ayakta bevl etmiştir. Şüphesizki ayakta bevl eden az çok bevlin sıçramasına mâruzdur. Fakat Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ihtimale ehemmiyet vermemiş ve şişe içine bevl etmek tekellüfünde bulunmamıştır.
İbni Battal az miktarda bevl sıçramasının ruhsat olduğuna bu hadisle istidlal eder. Zira ayakta bevl eden kimsenin üzerine iğne ucu gibi ufak bevl sıçrayacağı malumdur.
Hadis-i Şerif bu ümmete gösterilen semahat ve kolaylıklara delildir. Ben-i îsraile bunun zıddına olarak isr-u iğlâl denilen meşakketli şeyler emrolunmuştu. Bevl sıçrayan yeri makasla kesmek de bunlardan biri idi. Ulemâ iğne ucu kadar ufak bevl damlarının hükmünde ihtilâfetmişlerdiı. İmam-ı Malike göre bunları yıkamak müstehaptır. Şafiî'ler yıkamanın farz olduğuna kaildirler. İmam-ı Azam her necasetin az miktarında olduğu gibi burada da suhulet göstermiş yıkamak lâzım olmadığını söylemiştir. Sevri'nin dahi: «Selef bevlin az miktarına ruhsat verirlerdi» dediği rivayet olunur.

75- (274) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id rivayet etti. (Dediki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumb b. el-Muhacir de rivayet etti. (Dediki) : Bize Leys, Yahya b. Sa'id'den, o da Sa'd b. İbrahim'den, o da Nafi' b Cü-beyr'den, o da Urvetü'bnü Mugira'dan, o da babası Mugiratü'bnü Şu'be'-den, o da ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) def-i hacet için dışarı çıkmış Mugirada içinde su bulunan bir kapla onu takip etmiş. Kaza-i hacetten sonra ona su dökmüş ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almış ve mestleri üzerine mesh etmiş.
İbni Rumh'un rivayetinde «Hîyne» kelimesinin yerine «Hattâ». vardır.

(...) Bize bu hadisi Muhammed b. el-Müsenna da rivayet etti. (Dediki) ; Bize Abdulvehhâb rivayet etti. (Dediki) : Ben Yahya b, Sa'id'den

bu isnadla duydum. Hem o şöyle dedi:
«Mugire: Resul-u Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzünü ve ellerini yıkadı başınada mesh etti sonra mestlerinin üzerine mest eyledi dedi.»
Bezzar, bu hadisi H z . Muğîre 'den altmış zâtın rivayet ettiğini söyler. Kıssa Tebuk Gazasında cereyan etmiştir. Abdest âyeti ise; Mûreysî Gazasında inmişti. Tebuk Gazası-Müreysî'den muhakkak sonradır. Su halde Cerir (Radiyallahû anh) in Hadisi gibi H z. Mugire hadisi dahi mest üzerine mesih hükmünün âyetle neshedilme-diğini gösterir.
«Mugira içinde su bulunan bir kapla onu takİb etmiş» sözü Mugira'nın Oğlu Urve'nindi. Bu gibi ibarelere hadislerde çok tesadüf edilir. Râvî kendini ben diyerek göstermezde gaib sığası ile ifade eder. Burada da Urve : «Babam onu takib etmiş» diyecekken Muhaddislerin âdetine uyarak Mugira onu takip etmiş demiştir.
İdave: İbrik ve desti gibi küçük kaptır. Hadiste'nde anlaşıldığı vecihle Hz. Mugire Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e abdest alırken su dökmüştür. Hadisin bir rivayetinde «suyu hacetini bitirinceye kadar döktü» denilmiştir. Bundan ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ye istinca esnasında su döktü manası anlaşılmamalıdır. Zira her iki rivayette de hacetten murad abdesttir. Nitekim bundan sonraki rivayette su dökme işinin kaza-i hacetten dönüp geldikten sonra abdest alırken vaki' olduğu tasrih edilmiştir.
Hadis-i Şerif abdest almak için başkasından yardım istemenin caiz olduğuna delildir. Nevevî diyorki: «Usametü'bnü Zeyd (Radiyallahû anh) in ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e Arafattan dönüşünde abdest alırken su döktüğü dahi sabit olmuştur. Sûbut bulmayan bazı hadislerde yardım istemenin nehiy edildiği görülmektedir. Ulemâmız abdest almak için, yardım istemenin üç kısım olduğunu ediyor. Bunlardan.
Birincisi: Başkasından kendisine abdest suyu getirmesini istemektir.
Bunda hiç bir kerahet ve noksanlık yoktur.
İkincisi: Abdest uzuvlarını başkasına yıkatmaktır. İhtiyaç olmadıkça bunu yapmak mekruhtur.
Üçüncüsü: Abdest alırken suyu başkasına döktürmektir. Bunu yapmamak evlâdır. Mekruh olup olmaması hususunda iki kavil vardır. Ulemâmıza ve sair ulemâya göre abdest alırken su döken kimse abdest alanın soluna duracaktır.

76- (...) Bize Yahya I>. Yahya et-Teınîmî de rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebu'I Ahvas, Eş'as'dan, o da Esved b. Hilâl'dan, o da Mugiretü'bni Şu'be'den naklen haber verdi. Mugira şöyle demiş:
— Bir gece ben Resulüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) île beraber bulunuyordum. Ansızın indi, ve kaza-i hacet etti. Sonra geldi. Ben yanında bulunan bir kabdan ona su döktüm abdest aldı ve mestlerinin üzerine mesh etti.

77- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe ile Ebu Küreyh de rivayet ettiler. Ebû Bekr dediki: Bize Ebu Muaviye. Ameş'den, o da Müslim[84] den, o da Mesruk'tan, o da Mugiratü'bnü Şu'beden naklen rivayet etti. Mugira şöyle demiş:
— Bir seferde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberdim. (Bana) :
— «Ya Mugire ibriği al dedi.» Bende aldım sonra onunla beraber çıktım. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gözümden kayboluncaya kadar gitti. Ve kaza-i hacet etti. Sonra geldi. Üzerinde dar yenli bir şam cübhesi vardı. Ellerini onun yenlerinden çıkarmaya çalıştı. Fakat dar geldiği (için çıkaramadı) ve elini cübbenİn aşağısından çıkardı. Ben kendisine su döktüm. Namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra mestlerine mesh elti. Sonra namaz kıldı.
Bu hadisi Buhâri (Taharet bahsi) nin müteaddit yerlerinde Müslim buradan maada (Namaz) bahsinde tahric ettiği gibi Ebû Dâvûd Nesâ-i ve İbni Mâce dahi rivayet etmişlerdir. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre; Hz. Mugîra'nın Resulüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) in maiyetinde bulunduğu bu sefer Tebûk gazası imiş. Bu hususta rivayetlerin bazısında tereddüt edilmişsede İmam-ı Malik, Ahmed b. Hambel ve Ebû Dâvûd 'un rivayetleri tereddütsüz olarak seferin Tebuk gazası olduğunu göstermektedirler. Bu gaza hicretin 9. senesinde vukuu bulmuştur. Hâdise sabah namazı zamanında geçmiş Hz. Mugira Resu1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanından hiç ayrılmayan ve onun hizmeti ile şerefyab olan havass-ı eshâbmdandır.
Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) in dar cübbe giymesi bazılarına göre o an için başkasını bulamadığmdandır. Bazıları israftan kaçınmak için giydiğini söyler:

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder.

1- İhtiyaç messedince dar elbise giymek ve abdest alırken kollarını cübbenin ağısından çıkarmak caizdir. Ancak bunu cemaat arasında değil yalnız bir yerde yapmalıdır. İhtiyaç olmadığı zaman dar elbise giymek ve kollarını aşağısından çıkarmak mürüvvet ve âdaba muhalif olacağı için bundan kaçınmalıdır.
2- Hadis-i Şerif bütün rivayetleri ile mest üzerine meshin caiz olduğuna delâlet eder.
3- Bu hadisler mest-üzerine meshin abdest ayeti ile nesh edildiğine kail olanların aleyhine delildirler.
4- Harpte dar elbise giymek caizdir. Çünkü harp için dar elbise daha elverişlidir.
5- Kaza-i hacet için kimsenin görmiyeceği bir yere gitmek müstehaptır.
6- Büyüklere emirleri olmaksızın hizmet etmek caizdir.
7- Müslümanın daima abdestli gezmesi müstehaptır.
8- Abdest uzuvlarının ekserisini yıkıyarak bazılarını bırakmak caiz değildir. Çünkü Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kollarını yenlerinden çıkaramaymca cübbenin aşağısından çıkararak yıkamıştır. Eğer bazı uzuvları yıkamadan bırakmak caiz olsaydı bu külfete katlanmazdı.

78- (...) Bize İshâk b, İbrahim ile Ali b. Haşrem dahi hep birden İsa b. Yunus'tan rivayet ettiler. İshâk dedi ki: Bize İsa haber verdi. (Dediki) : Bize A'meş, Müslim'den, o da Mesruk'tsn, o da Muğiratü'bnü Şu'be'den naklen rivayet etti. Ş/u'be şöyle demiş: Resulüllah (Saîlaîiahü Aleyhi ve Seîlem) kaza-i hacet için dışarı gıktı; döndüğü zaman ben kendisini su kabı İle karşıladım ve ona su döktüm. Ellerini yıkadı, sonra yüzünü yıkadı, sonra kollarını yıkamaya çalıştı. Fakat cübbe dar gelince onları cübfcenin altından çıkardı da yıkadı. Başına ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra bize namaz kıldırdı.

79- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dediki) : Bize'fcabam rivayet etti. (Dediki) : Bize Zekeriya, Âmir'den naklen rivayet etti. Demişki Bana Urvetü'bnü Mugire babasından naklen haber verdi. Babası şöyle demiş: Bir gece peygamber (Saîlaîiahü Aleyhi ve Selle m) ile birlikte yoldaydım. Bana:

«Yanında su var mı?» diye sordu,
«Evet» dedim. Bunun üzerine hayvanından indi ve gecenin karanlığında görünmez oluncaya kadar gitti. Sonra geldi. Ben kendisine ibrikten su döktüm. Yüzünü yıkadı üzerinde yünden mamul bir cübbe vardı ondan kollarını çıkaramadı. Nihayet onları cübbenin aşağısından çıkararak yıkadı. Başına mesh etti. Sonra ben mestlerini çıkarmak için eğildim... «Bırak onları, çünkü ben ayaklarımı temiz olarak giydim.» buyurdu ve üzerlerine mesh etti.

80- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dediki) : Bize İshâk b. Mansur rivayet etti. (Dediki) : Bize Ömer b. Ebi Zaide Şa'bi'den o da Urvetü'bnü Muğire'den, o da babasından naklen rivayet ettiki babası Peygamber (Saîlaîiahü Aleyhi ve Sellem) e abdest suyu dökmüş o da abdest almış ve mestlerinin üzerine mesh etmiş Mugira bir şey diyecek olmuş fakat Resulüllah (Saîlaîiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ayaklarımı temiz olarak giydim buyurdu.» buyurmuş.
Yukariki üç rivayet dahi Tebûk seferine aiddir. Bu rivayetlerde görülen «Ben onları giydim.» ibaresinden murad ayaklardır. Nitekim Ebû Dâvûd 'un rivayetinde ayaklar tasrih edilerek:
«Ben ayaklarıma mestleri ayaklarım temiz olarak giydim.» buyu-rulduğu gibi İmam Ahmed'in Hz. Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir Ha-disde: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Abdest aldı ve Mestlerinin üzerine mesnetti. Ben: Ya Resulüllah, ayaklarını yıkamıyacakmısın? dedim.
«Ben onları temiz olarak giydim.» buyurdular denilmektedir.
Şafiî'ler bu rivayetlerle istidlal ederek mest üzerine mesh caiz olabilmek için mestler giyilmezden önce tam abdestli bulunmak şarttır. Çünkü bu hadis mest giyilmezden Önce tam abdestli bulunmayı mesh için şart kılmıştır. Bir şarta muallâk olan hüküm ancak o şart bulunduğu zaman sahih olur.» derler Hatta biri Hanefi'lerden «Hidaye» sahibi Bürhanüddin Merginanî'ye itiraz ederek şöyle demiştir: «Hanefilerden Hidaye sahibi: «Meshin mubah olması için onları tam taharetle giymek şarttır. Tam taharetten murad giydiği vakit değil abdestin bozulduğu vakittir» diyor. Bu hadis onun aleyhine delildir.» demiş ve kendi mezhebini izah etmiştir. Allâme Aynî ona şu cevabı veriyor: «Biz evvelâ Hidaye sahibinin sözünü ele alacağız sonra bu kaile cevap vereceğiz. Hidaye sahibinin «Mestlerin tam. taharetle giyilmesi şarttır» sözü onları giyerken tam taharetin şart kılındığını değil bilâkis tam taharetin abdest bozulduğu zaman şart olduğunu ifade eder. Bizim mezhebimiz budur. Hatta bir kimse evvelâ ayaklarını yıkayarak mestlerini giysede ondan sonra abdestini tamamlasa abdesti sahihtir. Onu bozduktan sonra tekrar abdest alırken mestlerinin üzerine rnesh edebilir. Çünkü mestler abdestsizliğin ayaklara sirayetine mâni olan -şeylerdir. Binaenaleyh onlar ne zaman mani olacaklarsa tam taharette o zaman şarttır. Mestlerin mâni olacakları zaman hades yani abdestsizlik zamanıdır.
Mu'terizm sözüne cevap meşelisine gelince; bu hadis Hidaye sahibinin aleyhine delil olamaz. Çünkü evvelâ biz de mest giymenin şartı tam abdestli bulunmaktır. Diyoruz. Bu hususta hiç bir hilaf yoktur. Hilaf ancak mestler giyilirken mi yoksa abdest bozulduğu zaman mı tam abdest şarttır mes'elesindedir. Şafiî'ye göre mestleri giymezden Önce tam abdestli bulunmak şarttır. Bu hilafın semresi şurada zahir olur. Bir kimse evvelâ ayaklarını yıkıyarak mestlerini giyse sonra abdestini tamamlasa bize göre bir daha o mestlerin üzerine mesh edebilir. Şafiî'ye göre edemez. Keza tertip üzere abdest alsada ayaklarının birini yıkayarak mestini giyse sonra öteki ayağımda yıkıyarak ona da mestini giyse bize göre caiz Şafiî'ye göre caiz değildir. Mu'terizm: «Şarta muallak olan bir şey ancak o şartın bulunması ile sahih olur» sözünü kabul ediyoruz. Lâkin Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Seilem) in mestleri giyerken tam abdestli bulunmayı şart koştuğunu kabul etmiyoruz. Çünkü nass-i hadisten böyle bir mânâ çıkmıyor. Hadiste nihayet R'e sulüllah (Saîlaliahü Aleyhi ve Seilem) in ayakları temiz olarak mestlerini giydiği bildiriliyor. Biz de mesh caiz olmak için ayakların temiz olması şarttır. Diyoruz. Bu şartın mestleri giyerken yahut abdest bozulduğu zaman bulunması bizce hükmen müsavidir. Şartı mestin giyildiği vakitle takyid, hadisten anlaşılmayan ziyade bir manadır. Bu böylece anlaşıldıktan sonra bu hadis Hidaye sahibinin aleyhine değil lehine delildir. Çünkü Hidaye sahibi mesih için tahareti şart koşmuştur. Hadis Şefiî mu'terizin. aleyhine delildir. Çünkü müddeasma delil olmayan bir şeyi bu hadisten almıştır. Talıavi : «ResulüLlah (Saîlaliahü Aleyhi ve Seilem) : «Ben onları femiz olarak giydim.» buyurarak ben onları evvelâ
yıkamıştım manasını kasdetmiş olabilir. Şu halde onları abdestini tamam lamadan giy-mîş demektir. Ayakların temizliğinden kiri, pası veya cünüplüğü kasdetmişde olabilir...» diyor.
Yine ayni-mu'teriz şunu söylüyor. «İbni Huzeyme 'nin Saf -van b. Gassandan rivayet ettiği bir hadiste «Bize Resulüllah (Saîlaliahü Aleyhi ve Seilem): ayaklarımız temiz olarak mestlerimizi giydiğimiz vakit sefer halinde üç gün mukîm iken bir gün bir gece onların üzerine mesh etmemizi emir buyurdu» denilmektedir. İbni Huzeyme bu hadisi Müzeni'ye sorduğunu Müzeni 'nin ona bu hadisi bizim ulemamız rivayet etti; Şafiî'nin en kuvvetli delili budur dediğini söylüyor.»
Ben derim ki; eğer Müzeni (Şafiî 'nin en kuvvetli delili budur) sözüyle mesih müddetini misafir için üç gün, Mukim için bir gün bir gece olduğunu kastediyorsa; bunu kabul ediyoruz; biz de buna kailiz. Fakat mestleri giyerken tam abdestli bulunmanın şart olduğunu kasde-diyorsa kabul, etmiyoruz. Zira yukarıda da söylediğimiz gibi nassı-ı hadisten bu mana çıkmaz.» Aynî 'nin sözü burada sona erer.
Bu hadisler igaretden mânâ anlaşılacağına da delildirler. Çünkü Hz. Mugîre Resulüllah (Saîlaliahü Aleyhi ve Seilem) in mestlerini çıkarmak için eğildiği zaman onun ne yapmak istediğini Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Seilem) bu hareketinden anlamış ve kendisine çıkarmaya lüzum olmadığını söylemiştir.
Bu mes'elede İmam-ı Malik, İmam-ı Ahmed b. Hambel ve îshâk şafiilerle: Süfyân-ı, Sevrî Yahya b.Adem, Müzeni, Ebu Sevr ve Dâvûd-ı Zâhîride Hanefîlerle beraberdir. Abdestsiz olarak giyilen mestlerin üzerine mesh edilemiyeceği hususunda ise bütün ulema müttefiktirler.

23- Alın ve Sarığın Üzerine Mesih Babı

81- (...) Bana Muhammed b. Abdillâh b. Bezi[85] de rivayet etti (Dediki) Bize Yezîd (yâni İbni Zürey') rivayet etti. (Dediki) : Bize Hu-meyd et Tavîl [86] rivayet etti. (Dediki) : Bize Bekr b. Abdillâh el - Mü-zenî, Urvetü'bnü Mugireti'bni Şu'be'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir seferde ordudan) geri kaldı ben de onunla beraber kaldım. Kaza-i hacet ederek (bana):
— «Yanında su var mı?» dedi. Kendilerine bir matara getirdim. Ellerini ve yüzünü yıkadı sonra kollarını sıvamaya çalıştı. Fakat cübbenin yeni dar geldi. Bunun üzerine elini cübbenin altından çıkardı ve cübbeyi omuzlarına attı da kollarını yıkadı. Alnına sarığının üzerine ve mestlerine mesh etti. Sonra hayvanına bindi. Bende bindim; Nihayet cemaatin yanına vardık. Ama onlar namaza durmuşlardı. Namazı onlara Abdur-rahman b. Avf kıldırıyordu. Bir rekat ta kıldırmıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in (geldiğini) hissedince

gerilemeye başladı. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) işaret etti; o da cemaata namazı kıldırdı. Selâm verince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalktı. Bende kalktım ve yetişemediğimiz rekatı kıldık.
Buna benzer bir hadîsi Buhar î «Babu-P Meshi Aie-1, Huffeyn» de tahric etmiştir.
Müslim 'den başka hadis imamları bu hadisin senedinde ona muhalefet ederek Urvetü'bnü Mugira 'nın yerine Hamza tûbnü Mûgîre'yı zikretmişlerdir. Dare Kutnî buradaki hatâyı Müs1im'e değil raviierden Muhammed b. Abdillâh b. Bezia nispet etmiştir.
Kaadİ Iyâz dahi: «Muhaddislerce sahîh olan kavle göre bu senetteki ravi Hamzetü'bnü Mugire başka hadislerde olacaktır. Haraza ile Urve Muğîra 'nın iki oğludurlar. Bu hadis onların ikisindende rivayet edilmiştir. Lâkin Bekr b. Abdillâh el-Müzenî 'nin rivayeti yalnız Hamzatü'bnü m u -gîredandır. Birde isim zikretmeden İbnü'l-Muğire diyerek rivayette bulunmuştur. Urve dememiştir. Onun Urve 'den rivayet ettiğini söyleyen hatâ etmiştir. Bekr 'den gelen rivayet te ihtilaflıdır. Rivayetin birine göre Mu'temir Bekr 'den o da Hasen'den oda İbni Mugire 'dan nakletmiştir. Müslim bu rivayeti zikreder. Başkaları ise; Bekr vasıtası ile Mugira 'dan rivayet etmişlerdir. Dâre Kutnî bununda vehm olduğunu söyler» diyor.
Hadis-i Şerif sarık ile mest üzerine meshin" caiz olduğunu bildirmektedir. Sarık üzerine mesh meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam Ahmed b. Hambel'e göre; yalnız sarık üzerine mesh caizdir. Ancak sarığın tam abdestli iken sarılmış olması şarttır. Bunu caiz görmeyenler «Baslarınıza mesh edin.» âyet-i kerimesi ile istidlal ederler. Sarık üzerine edilen mesh başa mesh değildir. Ulemâ teyemmümde yüzün üzerindeki örtüye mesh etmenin caiz olmayacağına ittifak etmişlerdir. Başa meshde öyledir Hattabî (319-388) : «Allah başa mesh etmeyi farz kılmıştır. Sarık üzerine meshi bildiren hadis ise; te'vile muh-temildir. Binaenaleyh yakînen malûm olan vazife bırakılıpta ihtimalli olanı yapılamaz» demiştir. İbnü'l Münzîr: Ebu Bekr (Radiyallahû anh) m sarığı üzerine mesh ettiğini Ömer, Enes, Ebû Ümâme, Sa'd b. Malik, Ebu'd-Derda ve Ömer b. Abdilâziz (Radiyallahû Anhüm) ile Hasan-ı Bas-ri, Katade,, Mekhul, Evza'î v Ebu Sevr haze-rat.ının da buna kail olduklarını söylemiştir. Urve, îbrâhîm Nehaî. Şâbi, Kaasim, İmam-ı Mâlik, İmâma Şafiî 've Hanefîler sarık üzerine meshi caiz görmezler. «El-Muğni» nam-ı eserde şöyle deniliyor. «Sarık üzerine meshin iki şartı vardır.
Biri üst çenenin altına kadar inmesidir. Büyük veya küçük olmasının farkı yoktur.
İkinci şartı bütün başı kaplamasidır. Bundan ancak âdete göre açılması icab eden kulaklar ve başın ön kısmı gibi yerler müstesnadır. Sarık üzerine mesh ederken başın açık kısımlarını mesh etmekte müstehaptir. İmam Ahmed b. Hambel bunu nassan beyân etmiştir. Ka-lensüve denilen külah üzerine mesih caiz değildir, tbnü'l Münzir : «Külah üzerine meshin caiz olduğunu söyleyen hiç bir kimse bilmiyoruz. Yalnız Ene s (Radiyallahû anh) külahının üzerine mesh etmiştir» diyor.
«Alnına ve sarığının üzerine mesh etti.» ifadesi hakkında Nevevî Şunları söylüyor. «Bu hadis bütün başa mesh etmek şart değil, bir kısmına mesh kâfidir diyen ulemâmızın delillerindendir. Zira bütün başa mesh etmek farz olsa Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sarığın üzerine mesh etmekle iktifa eylemezdi. Çünkü; bir uzuvda hem aslı hem bedeli yapmak caiz değildir. Nitekim bir mestin üzerine mesh ederek Öteki ayağı yıkamak da caiz değildir. Başa meshi sarığın üzerinden tamamlamak İmam-ı Şafiî ile bir cemaata göre müstehaptır. Bu, taharet bütün başı kaplasın diye yapıhr. Sarığın abdestli veya abdest-siz giyilmesinde hükmen bir fark yoktur. Başında külah olan bir kimse onu çıkarmadan alnına mesh etse yine caizdir. Yalnız meshi külahın üzeri-nede yaparak sarıkta olduğu gibi tahareti tamamlamak müstehaptır. Sâde sarığın üzerine mesh eder vebasın hiç bir yerine dokunmazsa bu bizim ulemâmıza göre bilit'.ifak kâfi değildir. Mâlik ile Ebû Hanife 'nin ve ekseri ulemânın mezhebleride budur. İmam-ı Ahmed b. Hambe1 (Rahimehullah) yalnız sarığın üzerine meshi caiz görmüştür. Seleften bir cemaatta bu hususta ona muvafakat etmişlerdir.»
Kadının baş örtüsü üzerine mesh etmesi caizmidir değilmidir. Meselesi hususunda iki rivayet vardır. Bunlardan birine göre caiz diğerine göre caiz değildir. Nâfi', Hammâd b. Ebî Süleyman. Evza'i ve Saîd b. Abdiiaziz: «Başı korumak için sları-lan şey üzerine bilittifak mesh caiz değildir. Bu babta hilaf bilmiyoruz. Çünkü bunu çıkarmak güç değildir.» demişlerdir.

Hadis-i Şerif Bir Çok Faideleri İhtiva Etmektedir

Şöyleki :
1) Kendinden daha aşağı bir kimseye uyarak namaz kılmak caizdir.
2) Peygamber (Salîaliahii Aleyhi ve Selîem) in ümmetinden bazı kimselerin arkasında namaz kuması caizdir.
3) Namazı vaktin evvelinde kılmak efdaldır.
4) İmam vaktin evveline yetişemezse cemaatin aralarından birini imam seçerek namazı kılmaları müstahaptır.
5) Namazın bazı rekâtlarına yetişemiyen kimse imam selâm verdikten sonra kalkarak yetişemediği rekatları tamamlıyacaktır. Böylesine mesbûk derler.
6) Mesbûk bütün fiillerinde imâma tâbi' olacaktır.
7) Mesbûk ancak imam selâm verdikten sonra ondan ayrılarak kalan rekatlarını tamamlıyacaktır.
Bu hadiste Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in H z . Abdurrahman'a o namazı tamamlattığı görülüyor. Halbuki Ebû Bek r(Radiyallahû anh)m mihrabtan çekilerek namaz kıldırmayı kendisine bırakmasını kabul etmişti. Bunun sebebi Abdurrahman (Radiyallahû anh)m bir rekat kıldırmış olmasıdır. Hz. Ebu Bekr ise; namaza yeni niyetlenmişti. Buna namazda istihlâf denilirki; husûsî hallerde imamın namazdan çıkarak yerine arkasındaki saftan birini geçirmesi demektir. Bu ciheti fıkıh kitaplarından öğrenmelidir.

82- (...) Bize Ümeyyetü'bnü Bistam ile Muhammed b. Abdil A'Iâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mu'temir babasından rivayet etti. Demiş-ki: Bana Bekr b. Abdillâh, İbni Muğira'dan, o da babasından, naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mestlerinin üzerine başının ön tarafına ve sarığına mesh etmişler.

(...) Bize Muhammed b. Abdil A'lâ'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir babasından o da Bekir'den, o da Hasen'den o da İbni Mugire'-dan, o da babasından o da Peygamb'er (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) den naklen bu hadisin mislini rivayet etti.

83- (...) Bize Muhammed b. Beşşar ile Muhammed b. Hatim de hep birden Yahya el-Kattandan rivayet ettiler. İbni Hatim dediki: Bize Yahya b. Said Teymi'den, o da Bekr b. Abdillâh'dan, o da ,Hasan'dan, o da Mugiratü'bnü Şu'benin oğlundan o da babasından naklen rivayet etti. Bekir:
— Ben İbni Muğira'dan dinledim ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) abdest almış da alnma, sarığına ve mestleri üzerine mesh etmiş dedi.

84- (275) Bize Ebu Bekr b. Ebl Şeybe ile Muhammed b. Alâ' dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.

Bize İshak'ta rivayet etti. Dediki bize îsâ b. Yunus haber verdi. Bunların ikisi birden A'meş'ten, o da Hakemden, o da Abdurrahman b. EH Leylâ'dan o da Ka'b b. Ucra'dan[87], o da Bilâl'dan naklen rivayet etmiş-lerki: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) mestleri ile sarığı üzerine mesh etmişler.
İsa'nın hadisinde: «Bana Hakem rivayet etti (Dediki) : Bana Bilâl rivayet etti. Bu hadisi bana Süveyd b. Sa'id de rivayet etti. (Dediki)' Bize Ali yani Abni Müshir, A'meş'ten bu isnadla rivayet etti» ibaresi vardır. Bu hadiste Bilâl:
Resulüllah (Sattallahü Aleyhi ve Seîîem) gördüm» demiştir.
İmam-i Müslim (Rahimehuîîah) bu hadisin sonunda: «İsa'nın hadisinde» diye başlıyarak isnad ilminin bir inceliğine işaret etmiştir. «Filancanın hadisinde» tabiri bu inceliğin esasını teşkil eder. Yani burada A'meş biri Ebû Muâvi'ye diğeri İsa b. Yunus olmak üzere iki kişiden rivayet etmektedir. Ebu Muâviye rivayetinde «A'meş'ten naklen» ifâdesini kullanmış İsa ise: «Bana rivayet etti» demiştir. Şüphesiz ki «bana rivayet etti» diyerek nakilde bulunmak «an» edatı ile nakletmekten daha kuvvetlidir. Bâ husus A'meş gibi tedlisle şöhret bulmuş zevat hakkında bu farkı göstermek pek mühimdir. Yerinde de arz ettiğimiz vecihle tedlis yapan ravinin «haddeseni» diyerek rivayet ettiği hadisi makbuldür. İşte îmam-ı Müslim A'meş 'ten hadisin bu ifadeylede rivayet edildiğini göstererek itiraz kapısını kapamıştır.
Dare Kûtni «Kıtâbu-T ilel» in de Müslim 'in bu isnadı üzerinde söz etmiş senetteki Bilâl'in bazı rivayetlerde zikredilmedi-ğini bazılarında ise Bilâl zikredilerek senetten Kâ'b'm düşürüldüğünü diğer bazılarında Bilâl ile İbni Ebi Leylâ arasında Berâ'm zikredildiğini fakat ekseriyetin burada Müslimi n yaptığı şekilde rivayet ettiğini söylemiştir. Bu hadisi bazıları Ali b. Ebi Talip (Radiyallahû arûı) vasıtasiyle Hz. Bilâl 'dan rivayet etmişlerdir.
Hadîste zikri geçen hımâr esas itibarı ile kadın çemberi, başörtüsü manasma gelirsede burada ondan murâd sarıktır. Sarık ta başı örttüğü için ona hımâr denilmiştir. Hadis-i Şerif yukarıdaki rivayetler gibi mestlerle sarık üzerine mesh edilebileceğini gösteren delillerdendir.

24- Mestler Üzerine Meshin Vaktini Tayin Babı

85- (276) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de rivayet etti. (Dediki) :
Bize Abdürrezak haber verdi. (Dediki) : Bize Sevrî Arar b, Kays el-Mii-Jâî'den[88], o da Hakem b. Uteybe'den, o da Kaasim b. Muhaymire'den, o da Şureyh b. Hânı [89] den naklen haber verdi, Şüreyh şöyle demiş:
— Mest üzerine mesh meselesini sormak için Aişe'ye geldim. (Bana):
— İbni Ebî Talib'e gitte ona sor. Çünkü o Resulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sefer ediyordu dedi. Bizde ona sorduk.
— Resulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) misafir İçin üç gün üç geceyi, Mukim içinde bir gün bir geceyi müddet tayin etti» dedi,
Şureyh : «Süfyan Amr'i andıkça onu medih ederdi, demiş.

(...) Bize tshak da rivayet etti (Dediki) : Bize Zekeriyyâ b. Adiy, Ubeydullah b. Amr'dan, o da Zeyd b. Ebi Üneyse[90] den, o da Hakemden bu isnadla bu hadisin mislini haber verdi.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebû Mua-viye, A'meş'den, o da Hakem'den o da Kaasim b. Muhaymire'den, o da Şureyh b. Hâni'den naklen rivayet etdi, şöyle demiş:
Aişe'ye mestler üzerine mesih meselesini sordum da : — Ali'ye git!.. Çünkü o bunu benden daha iyi bilir; dedi. Ben de Ali'ye gittim... Şüreyh (Radiyallahû anh) Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) den bu hadisin mislini rivayet etmiş...
Hadis-i Şerif mest üzerine meshin müddetini beyân etmektedir. Mes-hin müddeti misafir için üç gün üç gece mukim içinde bir gün bir gecedir. E bu Hanîfe, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtı ile as-hâb-ı kiramın ve onlardan sonra gelen ulemânın cumhuru buna kaildirler. İmam-ı Mâlikten rivayet olunan meşhur kavle göre meshin müddeti yoktur. Bir kavle göre meshin müddeti Cuma'dan Cuma'yadır. Yalnız cünüp olursa; mestleri çıkarır. İmam-ı Şafiî 'nin de eskiden buna kail olduğu söylenir. Malik (Rahimehullah) in delili Ebul mâre hadisidir. Ebû Dâvûd'la başkalarının tahric ettikleri bu hadîs bütün hadis ulemâsmca; zayıftır.
Müddetin iptidası Şâfiî'lerle Hanefîlere ve diğer bir çok ulemâya göre mestleri giydikten sonra ilk hades yani abdest bozma zamanıdır. Çünkü meshe ihtiyaç o zaman başlar. Hadîs sîga itibarı ile umûm ifâde edersede Safvân b. Gassal (Radiyallahû anh) hadîsi ile tahsis edilmiş; cünüp olanın hükmü ondan çıkarılmıştır. Mezkûr hadiste Safvan (Radiyallahû anh) «Bize Resulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) misafir olduğumuz zaman cünüplük müstesna olmak üzere üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmamayı emir buyurdu» demiştir. Şu halde cünüplük-ten dolayı mest üzerine mesh edilemez mest üzerine mesh kıyasa muhalif olarak nasla sabit olduğu için abdeste de kıyas dilemez. Binaenaleyh bir kimse mestlerini tam taharet üzere giydikten sonra cünüp olsa artık onların üzerine mesh edemez bu hususta misafirle mukîmin hükmü birdir.
Hadis-i Şerif meshin müddetinden mâda büyük bir edep ve nezaketi tâlim etmektedir, ki o da Hz. Aişe(Radiyallahû Anhâ) nın mesh müddetini kendisine soranı Hz. Ali (Radiyallahû anh) a gÖndermesicür. Ulemâ bununla istidlal ederek muhaddis muallim ve müftü gibi bir zata şer'i bir mesele sorulurda kendinden daha ehliyetli biri bulunursa soranı ona göndermenin müstahab olduğunu söylemişlerdir. Sorulan meseleyi bilmeyen: «Ben onu filâna sorar sana söylerim» demelidir.
İbni Abdilber: «Bu hadisin merfu' veya. Hz, Ali'ye mevkuf olduğunda raviler ihtilâf etmiştir. Merfu olarak rivayet, edenler daha belleyişli ve daha mazbuttırlar» demiştir.

25- Bütün Namazları Bir Abdestle Kılmanın Cevazı Babı

86- (277) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dediki) : Bize babam rivayet etti. (Dediki) : Bize Süfyan Alkamatü'bnü Mersed'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dediki) : Bize Yahya b. Said süfyandan rivayet etti; Demiş ki Bana Alkametü'bnü
Mersed, [91] Süleyman b. Büreyde, [92] den, o da babasından naklen rivayet ettîki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih günü bütün namazları bir abdestle kılmış ve mestlerinin üzerine mesh eylemiş. Ömer kendilerine: Vallahi sen bugün şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yaptın demiş. ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ben bunu kasten yaptım ya Ömer.» buyurmuşlar.

Hadisi Şerif Bir Abdestle Bir Çok Namazların Kılınabileceğine Delildir. ve Bir Kaç Nevi Hüküm İfade Etmektedir. Şöyleki:

1- Mest üzerine mesh caizdir.
2- Farz ve nafile birçok namazları bir abdestle kılmak caizdir. Bu hususda sözlerine itimad edilen ulemâ müttefiktirler. Yalnız Ebû Câferi Tahâvî ile İbni Battal Buhârî şerhinde, bir takım ulemânın her namaz için abdestli olana bile yeniden abdest almak farzdır, dediklerini nakletmişlerdir. Bunların delili abdest ayetinde:
«Namaza kalkmak istediğiniz vakit yüzlerinizi yıkayın...» buyurulmuş olmasıdır.
Fakat Nevevî: «Bu mezhebin hiçbir kimseden sahih olarak nekledildiğini bilmiyorum. İhtimal bunlar her namaz için yeni abdest almanın müstahab olduğunu söylemek istemişlerdir.» diyor.
Cumhurun delili; sahih hadislerdir ki, onlardan biri de izahı sadedinde bulunduğumuz bu hadîstir. Buhârî'de Hz. Enes (Radiyallahû anh) dan şu hadîs rivayet edilmiştir:
«ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her namaz için abdest alırdı. Bizden herhangi birimize abdestini bozmadıkça bir abdest yeterdi.»
Yine Sahih-i Buharîde Süveyd b. Nu'mandan ResulÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ikindi namazını kıldıktan sonra karıştırma yediği sonra abdest tazelemeden akşam namazı kıldığı rivayet edilmiştir. Bu mânâda hadîsler çoktur. Arafat ile Müzdelifede iki namazı birden kıldığını, Hendek harbinde kazaya kalan beş vakit namazı hep birden kaza ettiğini bildiren hadisler de buna delildir.
Abdest ayetine gelince; ondan murad: Namaza kalktığınız vakit abdestiniz yoksa abdest alın. demektir. Bazıları bu ayetin her namaz için yeni abdest almayı icap ettiğini fakat sonradan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m fi'ili ile nesh olunduğunu söylemişlersede bu kavil pek zayıftır. Ayet-i kerime mensûh değildir.
Ulemâ abdestli olan bir kimsenin her namaz için abdest tazelemesinin müstahab olduğunu söylemişlerdir. Abdest tazelemenin kimlere müstahab olduğu hususunda birkaç kavil vardır.
a) Farz veya nafile namaz kılmış olan kimseye abdest tazelemek müstehaptır.
b) Yalnız farz kılmış olana müstahaptır.
c) Mushafı ele almak ve secde-i tilâvet yapmak gibi abdestsiz caiz 'olmayacak bir şey yapana abdest tazelemek müstahaptır.
d) Abdestiyle hiçbir şey yapmamış bile olsa; üzerinden biraz vakit geçmiş bulunan kimsenin abdestini tazelemesi müstahaptır. Sahih ve meşhur olan mezhebe göre; böylesine abdest tazelemek müstahap değildir. Teyemmümün dahi tazelenmesinin müstahap olup olmadığı hususunda iki kavil vardır. Meşhur olan kavle göre müstahab değildir. Teyemmümün tazelenmesi hasta yaralı ve emsali mahzurlar hakkında tasavvur olunabilir. Çünkü bunlar su bulunduğu halde teyemmümle namaz kılmaya me'zundurlar.
3- Hz. Ömer(Radiyallahû anh)m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerh)e: «Bugün şimdiye kadar hiç yapmadığın bir işi yaptın» demesi Resul-u Ekremin efdal ile amel ederek her namaz için abdest almaya devam ettiğini gösterir. O gün ise; bir abdestle bir kaç namazın kılınması caiz olduğunu göstermek için öyle hareket etmiştir. Hz. Ömere: «Ben bunu kasten yaptım ya Ömer!» buyurması bunun en sarîh ifadesidir.
4- Bir kimse kendinden faziletçe daha üstün olan bir zatın bazı amellerini âdete muhalif görerek «bunu niçin yaptın» diye sorabiUr. Çünkü bunları unutarak yapmış olması ihtimali vardır. Bu takdirde sualden mütenebbih olur o işi bir daha yapmaz. Bazende soranın bilmediği gizli bir mânâdan dolayı kasten yapmış olabilir. O zamanda sebebini izah edince soran kimse müstefîd olur.

26- Abdest Alanın ve Başka Bir Kimsenin Pislendiği Şüpheli Olan Elini Üç Defa, Yıkamadan Kaba Daldırmasının Keraheti Babı

87- (278) Bize Nasr b. Ali el-Cehdamî ile Hâmid b. Ömer el-Bek-râvi[93] de rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Bişr b. el- Müfaddal Halid'den, o da Abdullah b. Şâkiktan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet, etti ki: Peygamber
«Biriniz uykudan uyandı mı elini üç defa yıkamadan kaba daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Küreyb ile Ebû Saîd el-Eşecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî rivayet etti. H.
Bize yine Ebû Küreyb rivayet etti. (Dediki) : Bize Ebû Muâvİye rivayet etti. Vekî' iie Ebû Muâviye'nin ikisi birden, A'meş'den, o da Ebı Rezîn [94] ile Ebû Sâlih'den, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmiştir.
Ebû Muâviye hadisinde: «Resulüllah, (SaUaUahü Aleyhi ve Seîlem) buyurdu dedi.» Vekî' hadisinde ise «hadisin mislini re'f ederek dediki:» ibareleri vardır.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Amrun-Nâkıd ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o d Ebu Seleme'den naklen rivayet etti. H.
Bana bu hadisi Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dediki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dediki) : Bize Ma'nıer, Zührî'den, o da İbni'l- Müseyyebden naklen haber verdi. Ebû Seleme ile İbnü'l-MÜseyyebin ikisi birden Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) den naklen bu hadisin mislini rivayet etmişler.

88- (...) Bana Selemetü'bnü Şebib de rivayet etti. Dedi ki: Bize Hasan b. A'yen rivayet etti. (Dediki) : Bize Ma'kil, Ebu'z-Zübeyr'den, o d Cabir'den, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet ettiki Ebû Hüreyre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) in :
«Biriniz uykudan uyandı mı elini kabına kaldırmadan hemen onun üzerine üç defa su döksün. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.» buyurduğunu Câbire haber vermiş.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dediki) : Bize Mu-ğira[95] yani Hizâmî, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'raç'tan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bize Nasr b. Aliy'de rivayet etti. (Dediki) : Bize Abdul A'la, Hişam-dan, oda Muhammed'den, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bana Ebu Kuteyb'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yani İbni Mahled, Muhammet! b. Ca'ferden, o da Alâ'dan, o da babasından o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bize Mulıammed b, Rafi'de rivayet etti. (Dediki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dediki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten, c da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dediki) : Bize Muham-med b. Bekr rivayet etti. H.
Bize Hulvânî ile İbni Râfi' dahi rivayet ettiler. Dedilerki: Bize Abdürrezzâk rivayet etti, Ikiside dediler ki: Bize İbni Cüreyc haber verdi

(Dediki) : Bana Ziyâd haber verdi. Ona da Abdurrahman b. Zeyd'in âzâd-lısı Sabit haber vermiş. Bütün bu râvîlerin rivayetlerine göre Sabit Ebû Hüreyreyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bu hadisi rivayet ederken dinlemiş.
Bu râvilerİn hepsi hadisi:
«Elini kaba daldırmadan önce yıkamadan...» diyerek rivayet etmişler. «Uç def a... »tâbirini hiç biri söylememiştir. Yalnız yukarıda arz ettiğimiz Câbir, İbnü'I - Müseyyeb, Ebû Seleme, Abdullah b. Şakîk, Ebu Salih ve Ebu Rezîn rivayetleri müstesna. Çünkü onların hadislerinde «üç defa» tabiri zikredilmiştir.
Bu hadîsi bütün kütübü sitte sahipleri yani Buhârî Müslim Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesaî (215-303) ve İbni Mâce muhtelif râvîlerden muhtelif lâfızlarla tahriç ettikleri gibi» Tahâ vî «Maâni'l-Asar» nâm eserinde Dâre Kutnî de «EI-Evsat»ında tahric etmiş; Beyhakî, İbni Adiy ve İbni Ebî Hatim gibi zevatta onu rivayet etmişlerdir.
Müs1im'in de işaret ettiği gibi rivayetlerin bazısında «üç defa» kaydı yoktur. Bazılarında kaba daldırmazdan önce besmele çekileceği de zikredilmiştir. İbni Adiy 'yin Hasan-ı Basrî vasıtasiyle Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) dan tahriç etliği merfû rivayette:
«Eğer elini yıkamadan kaba daldmrsa o suyu döksün.» Duyurulmuştur.
Hadisin ekseri rivayetleri Ebû Hüreyre (RadiyaUahû anh) dan gelmekle beraber onu Cabir ve İbni Ömer (Radıyailahu Anhüma) dahı rivayet etmişlerdir. Câbir rivayetinde Resulül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz gece uykusundan uyandığı vakit abdest almak isterse etini yıkamadan hemen kaba daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini ve onu nereye koyduğunu bilemez.» buyurmuştur.
Bu hadîsi güzel bir isnadla İbni Ömer hadisini de Dare-kutnî şu lâfızlarla rivayet eder. İbni Ömer demiş ki: Resulül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz uykusundan uyandığı vakit elini üç defa yıkamadıkça onu hemen kabın içine daldırmasın; çünkü elinin vücudunun neresinde gecelediğini yahut nerede dolaştığını bilmez.» buyurdular.
Bunun üzerine bir zât İbni Ömere:
— «Ya elimi bir havuza daldırırsam ne buyurursun?» demiş îbni Ömer ona taş atarak:
— «Ben sana Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den hadîs rivayet ediyorum sen bana ya elimi bir havuza daldirsam ne buyurursun diyorsun. Cevabını vermiştir. Bu hadisin isnadıda güzeldir. Böyle bir hadisi Ebu'z. Zübeyr Aiş e (Radıyailahu Anhâ) dan da Merfü olarak rivayet etmiştir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinin bazılarında «Elini kaba sokmadan.» diğer bazılarında «Elinİ kaba daldırmadan.» hatta Bezzârın rivayetinde kelimenin sonuna te'kid nûnu getirilerek «Elini katiyyen kaba daldırmadan.» denilmiştir. Burada daldırmak tâbiri elini sokmaktan daha vazıh görülmüştür. Çünkü mutlak surette eli kaba daldırmaya kerahet terettüp etmez. Elinde maşraba veya bardak gibi bir şey olurda suyu onunla alır. Bu surette eli kaba daldırmak tahakkuk e'der fakat kerahet yoktur.
Beyzâvî diyorki: Bu sözde yıkama emrinin verilmesine; necâset ihtimalinin sebep olduğuna işaret vardır. Çünkü sâri' hazretleri bir hüküm beyan ederde arkasından bir illet gösterirse bu o hükme o illetin sebep olduğuna delildir.» «Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.»
cümlesi hakkında Nevevî şunları söylemiştir.
îmam-ı Şafiî ile diğer ulemânın beyânına göre Hicaz'lılar taşla ta-haretlenirlerdi. Onların memleketi sıcaktır. Bir hangisi uyudumu terler ve uyku halinde elini o pis yere yahud bir yara vesaire üzerine götürebilir. Elleri yıkama emri bundan dolayı verilmiştir.

Hadisi Şeriften Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Abdeste başlamazdan önce elleri yıkamak sünnettir. Bu şöyle izah olunur. Hadisin evvelinde elleri yıkamadan kaba daldırmak nehiy buyurulmuştur. Bu onları yıkamanın farz olduğunu gösterir. Fakat sonunda ta'lil yani: ellerinin nerede gecelediğini bilmez cümlesi, el yıkamanın müstahab olmasını iktiza eder. Bu suretle farziyet hükmü kalkınca el yıkamanın sünnet olduğu sübut bulur. Zira sünnet vacîb'-den daha aşağı mertebededir. Hattâbî buradaki emrin müstahab manâsı ifade ettiğini söylemiştir. Çünkü Resulüllah (Salktllahü Aleyhi ve Selîem) hükmü şüpheye bağlamıştır. Şüphe arzeden bir emir farziyet ifade edemez suda asıl olan onun temizliğidir. İnsanın bedeni hakkında hükümde böyledir. Bir şeyin temizliği yakmen sabit olduktan sonra şüpheli bir emirle o yakın zail olamaz. Filvaki' ekseriyetle ulemâ buradaki yıkama emrini istihbab mânâsına almışlardır. Binaenaleyh abdest almazdan Önce elleri yıkamak onlara göre müstahap olduğundan bir kimse abdest almazdan Önce elini kaba daldırsa o su temizdir. Meğer ki; elinde necaset bulunduğu yakmen malûm, ola. Ubeyde, İbni Şirin. İbrahim Nehaî, Said b. Cübeyr, Salim, Bera' b. Âzibve A'meş (Rahimehûmûlkth) hazeratmın mezhebleri budur: Gündüz uykudan uyanan hakkında, ihtilâf vardır. Hasan-ı Basrîye göre elini kaba daldırma hususunda gece ile gündüz uykusu arasında fark yoktur. îmâm-ı Ahmed b. Hambel gündüz uykusu hakkında teshilât göstermiş gece uykusundan uyandıktan sonra elleri yıkamadan kaba daldırmayı men etmiştir. Davud-u Zahirî ile Taberî abdestten Önce eller yıkanmasa bile onların üzerine su dökmek farzdır, demişlerdir. İbni Hazm dahi buna kail olarak: «Uyku ile abdest arasında zaman geçsin geçmesin hüküm birdir» demiştir. İbnü'l Kaasim elleri yıkamanın ibadet olduğuna kaildir.
İbni Büreyde 'nin «el-Ahkâm» nâm eserinde şöyle denilmektedir: «Fukaha kaba daldırmazdan önce elleri yıkamanın hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Bir cemaata göre bu abdestin sünnetlerindendir. Müstahap diyenler de vardır.
Bazıları mutlak surette farzdır demişlerdir. Dâvud-u Zahi-r î ile arkadaşlarının mezhebi budur. Bir takımları gece uykusundan uyanınca elleri yıkamak farz gündüz uykusundan sonra farz değildir demişlerdir. İmam Ahmed 'in mezhebi de budur. Ellerin beraber-mi yoksa ayrı ayrımı yıkanacağı hususunda iki kavil vardır. Bu babtaki ihtilâf hadisin lâfızlarından neş'et etmiştir. Hadisin bazı tariklerinde: «Ellerini ikişer defa yıkadı» denilmektedir. Bu onların ayrı ayrı yıkanmasını iktizâ eder. Bazı rivayetlerinde İse: «Ellerini iki defa yıkadı» deniliyor. Bu da beraber yıkamış olmasını iktiza eder.
2- Elleri yıkamadan kaba daldırmak mutlak surette mekruhtur. İmâm-ı Ahmed gündüz uykusunu istisna etmiş onda bu kerahetin mevcut olmadığını söylemiştir. Delili Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez.» hadisidir.
Gecelemek gece uykusuna mahsustur. Birde insan gündüzün uyurken gece uykusunda olduğu gibi açılıp saçılmaz. İmam-ı Neve-v î diyorki: «Bizim mezhebimize göre bu hüküm uykudan uyanana bile mahsus değildir. Elleri yıkama hususunda muteber olan onlara necaset bulaşıp bulaşmadığında şüphe etmektir. Böyle bir şüphe varsa uykudan uyansın uyanmasın ellerini yıkamak müstahap olur. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Elinin nerede gecelediğini bilemez.» sözüyle bu işin illetine ten-bih buyurmuştur.
Bu sözün mânâsı «eline necaset bulaşmadığından emin değildir.» demektir. Necaset bulaşması ihtimali ise; yalnız uyku haline mahsus

değil her zamana âmm ve şâmildir.
3- Hadiste zikri geçen kaptan murad: Maşraba gibi küçük kap yahut yanında maşrabası bulunan büyük küb olabilir. Kap büyük olurda ondan su almak için başka küçük kap yoksa o zaman hadisteki nehiy mübalağalı şekilde daldırmasın mânâsına hamlolunur. Meselâ sol elinin parmaklarını bir araya toplayarak avucunu daldırmamak şartıyle kaptan su alarak sağ eline dökse ve parmaklarını birbirine oğuşturarak yıkasa sol elini de aynı şekilde sağ eliyle dökerek yıkasa caizdir. Hanefîy-y e 'nin mezhebi budur. Burada Nevevî şunları söylüyor. «Amma su dökülmesi mümkün olmayacak büyük bir kapta olurda ona daldıracak başka küçük kap ta bulunmazsa bu surette elleri yıkamanın yolu o kaptan ağzıyla su alarak elerini yıkamaktır. Elbisesinin kenarıyla su almak veya başkasının yardımını istemekte caizdir.»
Aynî Nevevî 'nin bu sözüne karşı «bu kimsenin ağzıysa su alamadığını, elbisesinin temizliğine itimad edemediğini ve yardım istiye-cek bir kimse bulamadığını farz edersek o kimse ne yapacaktır?» diyor. Ve Hanefîlerin mezhebinin daha geniş ve daha güzel olduğunu söylüyor.
4- Az suya düşen necaset onun vasıflarından birini değiştirmese de suyu pisler, iki külle yani iki küp suya düşen az necaset suyun vasfını değiştirraesede onu pisler diyen Hanefîlerin bu babta en kuvvetli delillerinden biri budur. Pislememiş olsa elleri kaba daldırmaktan men etmenin bir faydası kalmazdı.
5- Pislikleri üç defa yıkamak müstahaptır. Zira pislendiği şüphe edilen ellerin üç defa yıkanması emr edilince pislendiği muhakkak olan şeylerin yıkanması evleviyette kalır. Üçten fazla ise; yalnız köpeğin ağzını soktuğu şeyler hakkında vârid olmuştur. Bunun hükmü inşaattan ileride gelecektir.
6- Pislendiği şüphe edilen şeyleri üç defa yıkamak müstehaptır.
Üzerlerine yalnız su serpmek kafi gelmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yıkamayı emr etmiş su serpmeyi söylememiştir.
7- İbâdetler hususunda ihtiyata riâyet etmek müstehaptır.
8- Suya necaset düşmekle bil icma' su pis olur. Şayet pis bir şeyin üzerine su atılırsa İmam-ı Şafiî'ye göre hüküm başkadır. Nevevî diyorki: Pislik üzerine su atılması ile suya pislik atılmasının farkı vardır: Pislik suya düşerse onu pisler. Su pisliğin üzerine düşerse o pisliği izale eder. Bunun izahı şudur. Resulu1lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in elleri yıkamadan kaba daldırmaktan men etmesi pis olmamaları ihtimaline mebriîdir. Bu da suya düşen necasetin suyu pislemiş olmasını iktiza eder. Kaba daldırmadan ellerin yıkanmasını emir buyurması temizlik içindir. Bu şekilde suyun ellere değmesi sırf oraya değmekle pislenmemesini iktizâ eder, aksi takdirde temizlemekten rnak-sat hâsıl olmaz.»
Pislik üzerine düşen suyun onu temizlemesi hususunda Hanefî-ler de Şafiî 'lerle beraber iselerde;. onlara göre pisliği temizleyen, su artık pis olur.
Yine Nevevî: «Bu hadiste az suya düşen necasetin onu pislediğine delâlet vardır.» demiştir.
9- Müstehcen sayılan yerlerde kinaye sözler kullanmak müstehaptır. Onun içindir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Elinin nerede gecelediğini bitemez.» demekle iktifa etmiş «belki eli dübürüne veya zekerine yahut necasete değmiştir.» dememiştir. Çünkü onun söylediği cümlede bu mâna vardır. Ancak kinaye tarikiyle söylemek kinayeden maksadı anlayanlara göredir. Kinayeden anlamayanlara maksadı açık söylemek icab eder. Bazı hadislerde adeten müstehcen sayılan şeylerin sarahaten zikredilmesi bundandır.
10- Hadis-i Şerifte kab kelimesi mutlak zikredilmişsede ondan muradın su kabı olduğu karine ile anlaşılmıştır. Çünkü hadiste abdestten bahsedilmektedir. Bununla beraber suyla sair mâyiat arasında hüküm itibarı ile bir fark yoktur.
11- Taşlarla yapılan istincanın yeri temizlenmez. Orada az miktarda necaset kalırsada namaz hakkında bu kadarcığı affolunmuştur. Ama silinen İstinca yeri ıslamrda elbiseye bulaşırsa o elbise pis olur. Buna çok dikkat etmeli ve su ile taharetlenildiği zaman dahî temiz bir kuru bezle silinmelidir.
12- Elleri yıkamak mutlak zikredildiği için elin bağlı bağsız, eldivenli eldivensiz, her şekline şâmildir. Yani eller mutlak surette yıkana-caktır.
13- Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in «biriniz» diye hitâb buyurması âkil baliğ olan müslümanlara aiddir. Uykudan uyanan kimse sabîy veya mecnûn yahut kâfir ise; onlar hakkında iki kavil vardır. Bir kavle göre; bunlar da âkil baliğ müslüman gibidirler. Binaenaleyh elerini yıkayacaklardır. İkinci kavle göre; bunların su kabına ellerini sokmalanyle su neics olmaza Çünkü daldırmanın memnu oluşu ancak hitapla sübut bulur. Bunlar hakkında ise hitap yoktur.
14- Hadiste «sizden birijıiz» denilerek uykunun ümmete izafe edilmesi Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUew)in uykusunu hükümden hariç bırakmıştır. Çünkü onun gözleri uyur; kalbi uyumazdı.
15- Uykunun tasrîh buyurulması gaflet ye dalgınlık gibi şeylerin uyku hükmünde olmadığını ifade eder.
16- Ellerin niçin yıkanması emredildiği ihtilaflıdır. Bazılarına göre emrin illeti pislik diğer bazılarına göre teabbud yâni kulluk icabıdır. Cumhura göre; buradaki emir necaset ihtimalinden dolayıdır. Bunun muktezâsida necaset hususunda şüpheye düşeni bu hükme ilhak etmektir. Yani elinin nerede gecelediğini bilen meselâ: Eline kalın eldiven giyerek uykuya yatan kimse o halde uyanırsa elini yıkamadan abdeste başlaması mekruh değildir. Bununla beraber yinede müstehaptır. Nitekim uyanık kimsenin hükmüde budur. İmam-ı Ma1ik'in de dahil bulunduğu bir cemaata göre buradaki emir teabbüd içindir. Onlara göre ellerinin necis olduğunda şüphe edenle etmeyen müsavidir.
17- Bâzılarına göre bu hadis uykunun abdesti bozduğuna delildir.
18- Bu hadîs zekere dokunmak abdesti bozar diyenlerin kavlini takviye eder. Bu kavli Ebû Âvâne Süf yan b. Uyeyne'-den rivayet etmişsede mezkûr kavil pek zaif görülmüştür.
19- Şafiî 'lerden bâzısına göre az suya el sokmakla o su müsta'-mel olmaz yeter ki; abdest için elini sokmuş olsun. Bu kavil dahi zaîf görülmüştür.

27- Köpeğin Kabı Yalanmasının Hükmü Babı

89- (279) Bana Alî b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî b. Müshir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Ebu Rezîn ile Ebı Salih'ten, onlarda Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Kesulüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) : «Birinizin kabına köpek ağzını sokarsa onu hemen döksün. Sonra onu yedi defa yıkasın.» buyurdular.

(...) Bana Muhammed b. Sabbah'ta rivayet etti. Dedi ki: Bize İsmail b. Zekeriyya A'meş'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti. Ama «onu döksün» demedi.

90- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike Ebu'z- Zinâd'dan duyduğum, onunda A'ractan, onunda Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum.
Resulüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizin kabından köpek içti mi onu hemen yedi defa yıkasın.» buyurmuşlar.

91- (...) Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îs-mail b. İbrahim, Hişâm b. Hassan'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş. Resulüllah (Salîallahü A leyhi ve Sellem) :
«Birinizin kabına köpek ağzını soktuğu vakit o kabın temizliği birincisi toprakla olmak şartıyla onu yedi defa yıkamasidir.» buyurdular.

92- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. Dediki Bize Ma'mer Hemmâm b. Münebbih'ten rivayet etti. Hemmam: Bize Ebu Hüreyre'nin Muhammed Resulüllah
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem)den rivayet ettiği budur diyerek bir takım hadisler zikretmiş. Ez Cümle Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Köpek yaladığı vakit sizden birinizin kabının temizliği onu yedi defa yıkamasiyledir.» Buyurdu» demiş.

93- (280) Bize Ubeydullah b. Muaz'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dediki) : Bize Şu'be, Ebu't, Teyyah[96] dan rivayet etti. O da mutarrif b. Abdillâhı [97] İbni Mugaffel' [98] den naklen rivayet ederken işitmiş.
İbni Mügaffel :
«Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem)köpekleri öldürmeyi emretti. Sonra:
«Onların köpeklerle ne işi var?» buyurdu. Sonra av köpeği ile çoban köpeğine ruhsat verdi ve
«Köpek bir kabı yalarsa onu hemen yedi defa yıkayın, sekizincide toprakla ovalayın.» buyurdular demiş.

(...) Bu hadisi bana Yahya b. Habib El - Harisi de rivayet etti. (Dedi) ki) : Bize Hâlid Yani İbni'l - Haris rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saİd rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. VelMF dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Bh râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var kî Yahya b. Said'in rivayetinde:
«Çoban köpeği ile av ve ziraaf köpeği hakkında ruhsat verdi.» Ziyâdesi vardır. Rivayette Yahya'dan başka «ekin» kaydını zikreden yoktur.
Bu hadîsi Buharı, Müslim; Ebû Dâvûd ve Tirmîzî Taharet bahsinin muhtelif yerlerinde biraz lâfız farkiyle müte-addid râvİlerden tahriç etmişlerdir. Hadîs-i şerif muhtelif rivayetleri ile köpeğin yaladığı veya içinden bir şey içtiği kabın hükmünü bildirmektedir.
Vülûğ: Dilinin kenarı ile içmek demektir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine içmek tabiri kullanılmıştır.

Hadisi Şerifin Muhtalif Rivayetlerinden Aşağıdaki Hükümler Çıkarılmıştır.

1- Bu hadis köpeğin necis olduğuna delildir. Çünkü bir şeyin temizlenmesi ya hades yahut necaset sebebiyle lâzım olur. Burada hades diye bir şey yoktur. Binaenaleyh köpeğin yaladığı kap salyası necis olduğu için yıkanır.
2- Köpeğin yaladığı kap pistir. Bu hususta av ve çoban köpeği ile sair köpeklerin arasında fark yoktur. Köpeğin temiz olup olmaması hususunda Mâlikîlerden dört kavil rivayet olunur. Birinci! kavle göre; köpek temizdir. İkinci kavle göre; necistir. Üçüncü kavle göre; evlerde beslenmesine ruhsat verilen köpeğin artığı temizdir. Şâir köpeklerin artığı ise necistir. Dördüncü kavle göre; ev köpeği ile yaban köpeğinin farkı vardır. Râfiî: «İmam-ı Malike göre köpeğin yaladığı kaptan başkasını yıkamak lâzım değildir. Çünkü Mâlik'e göre köpek temizdir. Onun yaladığı kabı yıkamak teabdüdîdir» demiştir. Hattâbî ise: «Köpeğin suyu içtiği dilinin necis olduğu sabit olunca; diğer uzuvlarınm-da dili hükmünde olduğu anlaşılır. Binaenaleyh köpeğin bedeninden hangi cüz'ü bir şey'e temas ederse onu yıkamak vacip,olur'.» demektedir.
3- İçinde pis su bulunan kabı yıkamak vâcib olur.
4- Kirmanı 'ye göre bu hadis köpeği satmanın-haram olduğuna delâlet eder. Çünkü köpek necis-i ayn yani kendisi necis olan bir hayvandır. Binaenaleyh o da sair necasetler hükmündedir. Fakat Kİrmâ-ni'nin bu sözüne Hanefî 'lerden Aynî itiraz etmiş ve şunları söylemiştir: «Bizim Ulemâmıza göre köpeği satmak caizdir. Çünkü evleri korumak ve avlanmak hususunda ondan istifâdeye şer'an ruhsat verilmiştir.» Vakıa bir zamanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) köpeği satmaktan men etmişti. Fakat o zaman köpekten ne suretle olursa olsun istifade etmek haramdı. Sonra'dan av ve bekçilik hususlarında ondan istifâdeye ruhsat verildi.
Tahavî'nin Amr b. Şuayb tarikiyle Abdullah b. Ömer (Radiyallahu anhümâ) dan rivayet ettiği bir hadiste: «İbni Ömer bir adamın Öldürdüğü bir av köpeği için kırk dirhem, çoban köpeği içinde bir kaç para kıymet takdir etti» denilmektedir. Yine İbni Ömer (Radiyallahû anh) m «köpeğin satış bedelini almakta bir beis yoktur.» dediği rivayet olunur. Bu babta Hz. Osman (Radiyallahû anh) tan da rivayet vardır.
5- Bu hadisle Şafiî 'ler köpeğin yaladığı kabın yedi defa yıkanmasının vacip olduğuna istidlal ederler. Onlarca köpeğin bir kabı yal aması veya içinden bir şey içmesiyle onun bevlî, tersi, ter ve kanı arasında hiç bir fark görmezler. Bir kaç köpek bir kabı yahut bir köpek bir kabı birkaç defa yalasa bu hususta Şafiî 'lerden üç kavil vardır. Bunların sahih olanına göre; kabı yedi defa yıkamak hepsi için kâfidir. İkinci kavle; göre; her köpek için o kap yedi defa yıkanır. Üçüncü kavle; göre; bir köpeğin birkaç defa yaladığı kap için yedi defa yıkamak kâfi fakat birkaç köpeğin yaladığı kap her köpek için yedi defa yıkanır. Köpeğin yaladığı kaba başka bir necaset, düşse yedi defa yıkamak her ikisi için kâfidir.
6- Hadîsin bâzı rivayetlerinde köpeğin yaladığı kabın yedi defa yıkanacağı diğer bazı rivayetlerinde yedi defa yıkanması, fakat birincide toprakla ovulması, başka bir rivayette birinci veya sonuncu defada toprakla daha başka bir rivayetinde yedincide toprakla ovulması hjr rivayetinde de yedi defa yıkanıp sekizincide toprakla oğulması emir buyu-rulmuştur.
Nevevî diyorki: (Sekizinci defa toprakla oğun) rivayeti bizim mezhebimizdir. Cumhur-u Ulemâ'nm mezhebide budur. Çünkü hadîsten murâd: kabı yedi defa yıkayın bunlardan birinde suyla toprağı karıştırın» demektir. Bu sebeple toprak bir defa yıkama yerine geçmiş ve ona sekizinci yıkama denilmiştir. Bazıları Hanefilerle Mâlikî'ler bu hadîsin zahirine muhalefet etmiştir. Onlar toprakla yıkamaya" kail değildir. Fakat meşhur kavillerine göre; yedi defa-yıkamaya kaildirler demişlerse-de kendilerine şu cevab verilmiştir:. Torakla yıkamak İmam-ı Mâl ik'in rivayetinde yoktur. Yedi defa yıkamakta ona göre mendup-tur. Çünkü İmam-ı Mâlik köpeğin temiz olduğuna kaildir.
Mâlikilerden bâzılarına göre; edinilmesine ruhsat verilmeyen köpeğin yaladığı kap yıkanır. Edinilmesine ruhsat verilenin yaladığı

yıkanmaz. Bir takımları da kuduz köpeğin yaladığı kap yıkanır diğerleri yıkanmaz demişlerdir. Bunun hikmeti tıbbidir.
Hanefî'lere gelince; onlar toprakla yıkamanın vücubuna kail olmadıkları gibi yedi defa yıkamayada kail değildirler» demişlerdir.
Bunlara; Aynî şu mukabelede bulunmuştur: «Evet Hanefi'ler yedi defa yıkamanın vücubuna kail olmamışlardır. Çünkü yedi defa yıkanacağını rivayet eden Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) dan köpeğin yaladığı kabın üç defa yıkanacağı'da rivayet olunmuştur. Hem bu rivayet ondan fi'len, kavlen, merfu'an ve mevkûfen iki tarikle rivayet olunmuştur. Bunların birini Sahih isnadla Dâre-Kutnî Abdül Melik b. Ebî Süleyman tarikiyle Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) dan tahriç etmiştir. Bu rivayette:
«Köpek ağzını kabın içine sokarsa o kabı hemen dök, sonra üç defa yıka.» buyurulmaktadır.
İkincisini: İbni Âdiy, Hüse ym b. Ali tarikiyle Ebû Hüreyre 'dan tahric etmiştir. Bu hadîsde Ebû Hüreyre şöyle demiştir: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîtem) :
«Köpek birinizin kabını yalarsa onu hemen döksün ve üç defa yıkasın.» buyurdular.
Sonra bu hadîsi Ömer İbni Şeybe dahi mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Ben derim ki; Beyhâkî şunları söylüyor üç rivayetini Atâ'm arkadaşlarından y:alnız Abdülmelik rivayet etmiştir. Sonra ondan Atâ'm arkadaşları sonra Ebu Hüreyre 'nin arkadaşları nakletmişlerdir. Halbuki Atâ'ın mutemed arkadaşları ile Ebû Hüreyre 'nin râvileri yedi defa yıkanacağına kaildirler. Bu gösteriyorki Abdülmelik b. Süleymanın Atâ 'dan onunda Ebû Hüreyre 'den naklen rivayet ettiği üç meselesi hatâdır. Zâten Abdülmelik hıfzı kuvvetli mûtemed râvilere muhalefette bulunduğu için onun bu gibi râvilere muhalif olarak rivayet ettiği hadîsler kabul olunmaz. Şu'bet ü'bnü'l-Haccâc ondan hadis rivayet etmediği gibi Buharî'de onunla ihticacta bulunmamıştır.
Beyhâki 'nin sözü budur. Fakat ben derimki: Abdülmelik i n hadisini İmam Müslim sahihinde tahriç etmiştir. Ahnıed b. Abdi İlâh ile Sevrî dahi onun hafızlardan olduğunu söylemişlerdir. Hattâ Sevrî 'nin onun hakkında: «Sikadır, fakih-tir, sağlamdır» dediği Ahmed b. Abdillahın dahi hadiste onun mevsuk olduğunu söylediği rivayet olunur. Sevrî ona; mizan dermiş.
Tahâvî hadisin mevkuf rivayetini Abdülmelik b. Ebi Süleyman tarikiyle Ebû Hüreyre 'den tahrîc ettikten sonra şöyle demiştir: «Yedi defa yıkamanın vücubu bu hadisle nesh edilmiştir. Çünkü yedi lâfzını da Ebû Hüreyre rivayet etmişti. Râvi rivayet ettiği hadîsin hilâfiyle amel eder veya fetva verirse bir daha o rivayetten x hüccet olmaz. Zira sahâbînin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den bir. şey dinliyerek onun hilâfiyle amel etmesi veya fetva vermesi helâl olamaz. Böyle bir hareket onun adaletini düşürür; bir daha rivayeti kabul olunmaz. Bizim Ebû Hüreyre'ye hüsnü zannımız vardır. Şu halde üç defa yıkanacağını bildiren bu hadis yedi defa yıkanacağını bildiren evvelki rivayetinin nesh edildiğine delâlet eder.» Sonra Hanefî 'lere çatan bu kail Ebu Hüreyre (Radiyallahû anh) hakkında: «ihtimalki Ebû Hüreyre yedi defa yıkamanın vacip değil mendûp olduğunu îtikad ettiği için vaktiyle bununla fetva vermiş sonra o rivayeti unutmuştur. İhtimalle nesh sabit olmaz» diyor. Bu sözü dahi Hz. Ebu Hüreyre hakkında sû-izan olduğu için red edilir. Delilden neş'et etmeyen ihtimale kulak asılmaz. Ta hâvi 'nin nesh iddiası ise; senetle İbni Şîrînden naklettiği delille ispat edilmiştir. İbni Şirin'e Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) dan rivayet ettiği bir hadis hakkında:
Bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) den midir? Diye sorulduğu vakit:
«Ebu Hüreyre'nin her hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den dir» cevabını vermiştir.
Tahâvî yedi rivayetininin nesh edildiğini söyledikten sonra şöyle demiştir. Eğer yedi rivayeti ile amel vacip olsaydı o zaman Abdullah b. Mugaffelin bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiği hadis Ebu Hüreyre 'nin rivayetinden daha makbul olurdu. Çünkü onun rivayetinde (sekizincide kabı toprakla ovun(ziyadesi vardır, ziyade noksandan evlâdır. Hanefî'-lere muhalefet eden bu zata da «köpeğin yaladığı kap sekiz defa hem sekizinciyi toprakla karıştırarak yıkamakla temizlenir.» diyerek iki rivayet-lede amel etmeliydi. Eğer İbni Mugaffel hadisini terk ettiyse; yedi defa yıkamayı terk eden muhaliflerine lâzım gelen kendisinede lâzım gelir.
Şayet bu muarız Beyhakî 'nin dediği gibi Ebû Hüreyre zamanının en belleyişlisi idi. Binaenaleyh onun rivayeti daha şayan-ı kabuldür, derse buna da hayır cevabı verilir. Çünkü İbni Mugaffelin rivayeti daha evlâdır İbni Mugaffel Ebû Hüreyre'den daha fakihtir. H z. Ömer (Radiyallahû anh) Onu dokuz arkadaşı ile birlikte halka ilim öğretmek için göndermiştir. Hz. îbni Mugaffel Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağaç altında bey'at edenlerdendir. Onun rivayeti ile amel etmek ihtiyata daha muvafıktır. Bundan dolayı Hasan-ı Basrî'de onun rivayeti ile amel etmiştir. Onun bu hadisini İbni Menden Şu'be tarikiyle rivayet etmiş ve: İsnadının sahih olduğuna ittifak edilmiştir» defrıiştir. Ayni hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Mâce de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) dan kedinin yaladığı kabın da yedi defa yıkanacağı rivayet olunmuş; fakat muhalifler onunla amel etmemişlerdir. Onların bu hadise verecekleri her cevap üçten ziyâdenin lâzım gelmiyeceği hususunda bizimde cevabımızdır...»
Aynî bu babta daha bir çok şeyler söylemiştir. Biz l^u kadarını nakille iktifa ettik.
Nevevî bu hadisin şerhinde kendi mezhebini îzâh ederken domuzun hükmünede temas etmiş ve şunları söylemiştir: «Domuza gelince; bu hususta onun hükmü de köpek gibidir. Bizim mezhebimiz budur. Ulemânın ekserisi domuzun içtiği kabın yedi defa yıkanması vacip olmadığına kaildirler. Şafiî 'nin kavli de budur. Delil itibârı ile bu kavil kuvvetlidir. Ulemâmız diyor ki: Kabı toprakla yıkamanın mânâsı su bulanın-caya kadar onun içine toprak karıştırmaktır. Suyu toprağın üzerine atmakla toprağı suyun üzerine atmanın yahut bir yerden bulanık su alarak onunla yıkamanın bir farkı yoktur. Fakat necaset yerini yalnız toprakla silmek kâfi gelmez. Eli kabın içine sokmak ta vacip değildir. Topraklı suyu kabın içine dökerek çalkalamak kafidir. Toprağı yedinci defaya bırakmamak müstehaptır. Efdal olan ilk defa toprakla yıkamaktır. Köpek iki kulleden az olmayan çok sudan içse o su pislenmez az sudan içer veya yemek kabından yer de bu su veya yiyecek bir elbiseye, bedene yahut başka bir kaba bulaşırsa onlarıda biri toprakla olmak şartiyle yedi defa yıkmak icap eder. Kuru yemekten yerse yediği yerle etrafı atılarak geri klanından istifâde edilir. Nitekim donmuş yağın içinde ölen farenin hük-müde budur.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in köpekleri Öldürmeyi emrettikten sonra: «Onların köpeklerle ne İşi var?» buyurması sonra av köpeği ile çoban köpeğine, diğer rivayette ziraat köpeğine ruhsat vermesi köpek edinmenin memnu' olduğunu gösterir. Bizim ulemamızla başka mezhebler uleması ihtiyaç olmaksızın köpek edinmenin haram olduğuna ittifak etmişlerdir. Meselâ; şeklini beğendiği için yahut öğünmek maksadiyle köpek edinmek hilâfsız haramdır, [99] Köpek edinmeyi tecviz eden ihtiyaca gelince:
Bu hadîs üç şeyden biri için ruhsat verildiğini göstermektedir. Bunlarda, ekinliği korumak, hayvanları korumak, ve avcılıktır. Mezkûr üç şey için köpek edinmek bilittifak caizdir. Ulemâmız evleri ve mahalleleri korumak için köpek ve keza öğretmek maksadi ile köpek yavrusu edinmenin caiz olup olmayacağında ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; bu haramdır. Çünkü ruhsat yalnız üç sınıf hakkındadır. Diğer bazıları bununda mubah olduğunu söylemişlerdirki; esah olan da budur. Zira bunlar da ruhsata dahil olan üç sınıf mân asmadırlar. Avcılık yapmadığı halde av köpeği edinenin hükmü dahi ihtilaflıdır.
Ulemâmıza göre; köpek kuduz olursa öldürülür, kuduz değilse, öldürülmesi caiz değildir. Bu hususta köpeğin faydalı veya faydasız olması müsavidir. İmamü-1 Haremeyn: Köpeklerin öldürülmesi bâ-bmdaki emir nesh edilmiştir. Re s ul illi a h(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in bir defa köpekleri öldürmeyi emrettiği sahihtir. Fakat sonra onları öldürmekten nehy buyurduğu da sahihtir. Şeriat verdiğimiz tafsilât üzere karar kılmıştır. Resulülla h (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) koyu siyah köpeklerin öldürülmesini emretmişti. Bu hâdise İslâmın ilk zamanlarında idi. Şimdi nesh edilmiştir» diyor. Bu tahkikin üzerine söz yoktur.»

28- Durgun Suya Bevl Etmekten Nehiy Babı

94- (281) Bize Yahya b. Yahya ile Mu hanime d b. Rumh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu'z-Zübeyr-den o da Cabir'den, o da Resûlullâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) dei naklen rivayet ettiki Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Durgun suya bevl edilmesini nehiy buyurmuşlar.

95- (282) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Eİze Ce-rir Hişâm'dan, o da İbni Şîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den, o d Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti:
«Sakın biriniz durgun suya bevl etmesin. Sonra ondan yıkanır.» buyurmuşlar.

96- (...) Bize Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AbdÜrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Miineb· bih'ten rivayet etti. Dedi ki: Ebû Hüreyre'nin Resulüllah Muhamnıed (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettikleri şunlardır. Diyerek bir takım hadisler zikretmiştir. Onlardan biride şudur. Resulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Akmayan durgun suya bevl etme, sonra ondan yıkanırsın.» urdular.
Bu hadisi Buharı, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmîzî,
İbni Mâce, Tahavî ve Taberânî muhtelif râvilerden i tahriç etmişlerdir.
Hadîsin bazı rivayetlerinde durgun suya bevl etmek te'kid edatı ile bazılarında te'kitsiz olarak zikir edilmiştir. Keza bazı rivayetlerde durgun su bazılarında onun yerine daim su denilmiş ve bundan murâd akmayan durgun su olduğu nefs-i rivayette tefsir buyurulmuştur. tO»J-âii/r»cümlesindeki fiili muzari' burada merfû' olarak rivayet edilmiştir. Ulemâ bunun meczûm ve mansub da okunabileceğini söylemişlerdir. Meczûm okunduğuna göre üst taraftaki meczûm cümle üzerine atf olunur ve mânâ şöyle olur.
«Hiç biriniz durgun suya bevl etmesin, sonra ondan yıkanmasın.» Mensûb okunduğu takdirde muzâri'in başına nasb edatlarından (en) takdir edilir. (Sümme) edatına da (vav) hükmü verilir. Bu takdirde mânâ şöyle olur. «Hiç biriniz durgun suya bevl ederek ondan yıkanmak işini yapmasın.» Cümlenin merfu' ve meczûm okunmasına bir diyecek yok-sada mensûb okunmasına itiraz edilmiştir. Çünkü bu takdirde suya bevl etmekle onda yıkanmanın ikisi birden yasak edilmiş oluyor. Halbuki buna kail olan tek bir kimse yoktur. Yasak edilen. İster suyun içinde yıkansın ister o sudan olarak dışarda yıkansın - suda yıkanmak değil yıkanılan suya bevl etmektir.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :

1- Bevl necistir.
2- Az suya necaset düşerse, düşen necaset az olsun çok olsun o sudan abdest almak caiz değildir.
3- Şafiî'lerle Hanefî'lerce: Az suya az bile olsa mecâset karışsa o su pis olur. Çok suya kansan necaset onun rengini tadını veya kokusunu değiştirmedikçe su temiz hükmündedir. îki mezheb sâlikleri çok suyun tahdidi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafiî Jlere göre; iki külle su çok su hükmündedir. Hanefîlere göre ise; büyük gol ismi verilen su çok ondan aşağısı az sudur. îki külle su az hükmündedir Binaenaleyh az necasetin karışması ile dahî pis olur. Hadîs mutlaktır. Aza da ço-kada, iki kulleyede şamildir. Eğer iki külle su az necasetten pislenmez denilirse suya bevl etmekten mehyin bir faydası kalmaz. Üstelik bu hadis «iki külle» hadisinden daha sahihtir.
Şafiîlerden İbni Kudânıe: «Bizim delilerimiz iki külle hadîsi ile Bi'r-i, budâ'a hadîsidir. Bu iki hadis Hanefî 'lerin kail olduklarının hilâfına nastır... demiştir. Fakat mezkûr hadislerin Hanefi mezhebinin hilâfına nass olduğu iddiası Hanefî'lerce kabul olunmamıştır. Çünkü iki külle hadisini bazı hadis imamları sahih bulmuşlarsa-da hakikatta o hadis hem senet hem metin itibarı ile muztariptir. Haddizatında kulleden muradın ne olduğu dahi meçhuldür. Müttefekunaleyh sahih olan hadisle amel etmek hem daha kuvvetli hem daha makbuldür. Bi'r-i budâ'a hadisi ile Hanefîlerde amel etmişlerdir. Çünkü Bi'r-i budâ'a büyük bir kuyu olup içersine pislik atılır. Fakat bir taraftan suyu aktığı için atılan pislikler onun rengini, kokusunu ve tadını değiştirmezdi.
Ebû Dâvûd: «Suyun takdiri hususunda her iki fırkaya delîl olacak bir hadîs hemen hemen sabit olmamıştır.» demiştir. Hanefîlerden «Bedayî'» sahibi dahi: Kâşanî Bundan dolayı ulemâmız suyun takdiri hususunda sem'i delillere değil hissî delillere mürâccat etmişlerdir» diyor.
4- Hanefîlerden İmam Ebu Yusu (Rahimehuîlah) bu hadisle mâ-i müstamel denilen kullanılmış suyun pis olduğuna istidlal etmiştir. Çünkü hadîste durgun suda yıkanmakla onun içine bevl etmenin hükmü beraber zikredilmiştir. Durgun suya bevl etmek onu pisler. Yıkanmanın hükmüde budur. Ancak iki şeyin beraber zikredilmesinin hükümde de müsavi olmalarını icap etmesi ulemâ arasında ihtilaflı bir meseledir. î mâ m Ebû Yûsuf'la Müzeni'ye göre hüküm birdir. Diğer ulemâya göre bir değildir. Bâzıları İmam Ebû Yûsuf 'un kavlini bütün Hanefîyye ulemâsına teşmil etmişlerlerse-de bu doğru değildir.
5- Nevevî hadisteki nehyin bazı sular hakkında tahrîm bazıları hakkında da kerahet ifâde ettiğini söyler. Su çok olurda akarsa içine bevl etmek haram değildir. Lâkin evlâ olan yinede o suya bevl etmemektir. Su az olurda akarsa Şafiilerden bir cemaata göre; içine bevl etmek mekruh olur. Fakat muhtar olan kavle göre haramdır. Çünkü Şafiî 'nin meşhur kavline göre o su necis olur. Su çok olurda akmazsa Şafiîlere göre; ona bevl etmek mekruhtur. Nevevî: «Haramdır denilse de yeridir.» diyor. Az olan durgun suya bevl etmek Şafiîlerden bir cemaata göre mekruhtur. Fakat muhtar olan kavle göre buda haramdır. Suya büyük abdest bozmak bevl hükmünde hattâ ondan daha çirkindir. Bir kaba bevl ederek suya atmak da suya bevl hükmündedir.
Bu hadîs âmmdır. Bilittifak büyük su ile tahsis edilmek gerekir. Hanefîlere göre büyük su bir tarafı hareket ettirildiği zaman o hareketin eseri öteki tarafa varmayan sudur. Şafiîlere göre yukarıda söylediğimiz gibi iki külledir. Yahut hadis suyun üç vasfından biri değişmedikçe temiz olduğunu bildiren umûmî delillerle tahsis edilir. Nitekim İmam Mâlik buna kaildir.
Bâzıları suyun azla çok miktarım ayırmak için iki külle hadîsi ile istidlal etmenin daha kuvvetli olacağını söylemişlerdir. Bunlardan biri: «Çünkü külle hadisi sahihtir. Hanefîlerden Tahâvî de bunu itiraf etmiş fakat külle sözü örf ve âdette büyüğüne de küçüğüne de itlâh edildiği ve hadiste kullelerin miktarı sabit olmadığı için bu hadîsle amel etmekten özür beyân eylemiştir.» demiş; Fakat Aynî: «Bu zât kendi dâvasını kendi bozdu» diyerek ona cevap vermeye lüzum, görmemiştir.
6- Pis su ile abdest almak ve yıkanmak haramdır.
7- Durgun suya bevl etmek memnû'dur. Dâvûdu Zahiri bu hadisin zahirî ile istidlal ederek: «Nehîy yalnız bevle mahsustur. Durgun suya büyük abdestini bozmak memnu' değildir. Bir kimse içine bevl ettiği sudan abdest alamasa da başkası o sudan abdest alabilir. Keza bir kaba bevlederek suya atar yahut kenarına bevlederek suyun içine akarsa o su ile abdest ala bilir». Demiştir. Ondan nakil edilen kavillerin en çirkini budur.

8- Hadîste cünüblükten yıkanmak zikredilmişsede hayız ve nifâs-dan sonra yıkanmak, cuma namazı için ve keza cenaze yıkadıktan sonra yıkanmak farzdır diyenlere göre; ondan dolayı yıkanmak da bu hükme ilhak edilmiştir. Mesnûn olan gusül Zahirîlere göre bu hükme dahil değildir. Kıyasla amel edenler iki kısımdır. Bunlardan nehyin illeti suyun müsta'mel olmasıdır, diyenler mesnûn olan guslü hadisdeki gus-le ilhak ederler. Binaenaleyh içersine bevledilen durgun su ile mesnûn olan gusülde caiz değildir. Nehyin illeti hadesi gidermektir, diyenlere göre; bunun hükmü hadisde zikredilen gusle ilhak edilmez. Yalnız suyun müsta'mel olup olmadığı hususunda İmam Ebû Yûsuf 'la, İmam Muhammed arasında ki hilaf nazar-ı itibara alınır.
Nevevî diyorki: «Ulemâ su kenarına büyük ve küçük abdest bozmayı mekruh görmüşlerdir. Velev ki pislik suya vasıl olmasın. Çünkü Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seîîem) insanların gezindiği yerlere büyük ve küçük abdest bozmayı yasak etmiştir. Bu oradan gelip geçenleri rahatsız eder. Pisliğin suya karışması ihtimali de mevcuddur.
Bir kimse taharetlenmek için suya girse bakılır: Eğer su azsa içinde taharetlenmekle o su pis olur. Artık onu kullanmak haramdır. Şu çoksa taharetlenmekle pislenmez. Akar su ise taharetlenmekde beis yoktur. Mââmafîh bu gibi halerden sakınmak daha iyidir.»

29- Durgun Suda Yıkanmakdan Nehyi Babı

97- (283) Bize Harun b. Said El-Eylî ile Ebu't-Tahir ve Ahmed b. İsa toptan İbni Vehb den rivayet ettiler. Harun dediki: Bize İbni Vehb rivayet etti (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bükeyr b. Eşecc[100] den naklen haber verdi. Bükeyrede Hişâm b. Zühre'nin âzadlısı Sâib rivayet etmiş ki; Ebû Hureyreyi şöyle derken işitmiş: ResûluIlâh (Sallailahü A leyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz cünüp iken durgun suda yıkanamaz.» buyurdular. Sâib:
«Nasıl yapacak ya Ebâ Hüreyre?» diye sormuş Ebu Hüreyre: «Alıp alıp yıkanacak» demiş.
Bundan önceki hadisde içine necaset karışan su ile yıkanmanın hükmünü görmüştük. Bu hadis durgun suda yıkanmanın hükmünü beyan etmektedir ve müsta'mel suyun temizleyici olmadığını gösteren en kuvvetli delillerden biridir. Bu su haddizatında temizse de içersinde cünüblükten temizlenildiği için temizleyici olmakdan çıkar. Onunla yıkanmakdan ne-hiy buyrulması da bundandır. Kendisiyle hades giderilen yâni abdest alınan veya cünüblükden temizlenilen yahutta ibâdet niyetiyle kullanılan suya fukahâ İstılahında mâ-i müsta'mel derler. Türkçesi; «kullanılmış su» demektir. Hanefî imamları suyun ne suretle müsta'mel olacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebû Yusuf'a göre su yukarıda söylediğimiz şekilde müsta'mel olur. Bu kavil İmâmı Azamdan da rivayet olunmuştur. İmâm Muhammede göre; su ancak bir kurbet (yani ibadet) te kullanılmakla müsta'mel olur. Çünkü müsta'mel hükmü günâh kirlerinin suya intikaliyle verilir. Günâh kirleri ise ibadetle giderilir.

Hükmüne Gelince

Han.efilere göre; abdest ve gusül gibi hadesten taharetler ma'i müsta'-elle caiz olamazlar. İmamı Azamla Ebû Yusuf 'a göre ma'i müsta'mel pis sudur. Hatta İmam Azamdan bir rivayete göre necaset-i galize hükmündedir. Hakîkî necasette kullanılmış olan su ile hükmî necasette kulamlan ma-i müsta'mel arasında hiç bir fark yoktur. Diğer rivayete göre ise; ma'i müsta'mel necâset-i hafîfe hükmündedir. İmam Muhammede göre; ma-i müsta'mel temizdir. Fakat temizleyici değildir. Çünkü onunla bir ibâdet yapıldığından sıfatı değişmiş temizleyici olmaktan çıkmıştır. Fetva bu kavle göredir.
İmam Züfere göre; suyu kullanan kimse abdestli ise yani abdest üzerine abdest alıyorsa ikinci abdestte kullanılmış olan su hem temiz hem temizleyicidir. Fakat abdessiz ise kullandığı su temizdir temizleyici değildir.
Meselenin Şafîîlere göre; hükümlerini Nevevî şöyle anlatmaktadır: «Gerek bizim mezhebin gerekse diğer mezheplerin ulemâsına göre az veya çok olan durgun suda yıkanmak mekruhtur. Şafîî Hazretlerine göre; akan bir kaynakta yıkanmak ta mekruhtur. Hz. İmam. Kuyu aksın akmasın cünüb bir kimsenin onda yıkanmasını kerih görürüm. Akmayan durgun suda dahi az olsun çok olsun yıkanmayı kerih görürüm, demiştir. Mezhebimizin diğer ulemâsıyle sair mezheplerin ulemâsı da bu ma'na da sözler söylemişlerdir. Buradaki kerahet tahrim için değil keraheti tenzihiyyedir. Böyle bir suda bir kimse cünüplükten yıkanırsa su müsta'mel olurnru olmazmı? Bu hususta ulemâmız tafsilât vermişlerdir. ŞÖyle ki: Eğer su iki külle miktarı yahut daha fazla ise; su müsta'mel olmaz velevki içinde bir çok kimseler defalarca yıkanmış olsunlar. Ama su iki kulleden az olurda cünüb bir kimse niyetsiz olarak onun içine dalar. Suyun altında cünüblükten temizlenmiye niyet ederse cünüplüğü gider. Su da müsta'mel olur. Suya bilfarz dizlerine kadar girer de sonra niyet ederse vücûdunun Sair uzuvları hakkında o su derhal müstamel olur. Dizlerine kadar olan yerden cünüblük bilittifak temizlenmiştir. Geri kalan yerlerden İse; suya tamamiyle daldığı takdirde sahih ve muhtar olan kavle göre cünüblük yine kalkar. Çünkü temizlenene nispetle su ancak bedenden ayrıldığı zaman müsta'mel olur-
Ulemâmızdan Ebû AbdilZâh El Hudarî: «Geri kalan yerlerden cünüblük kalkmaz» demişsede doğrusu birinci kavildir. Yalnız bu hüküm su bedenden ayrılmadan bütün vücûdun suya daldığına göredir. Vücûdun bir kısmından sular damladıktan sonra geri kalan kısmım yıkamak bilittifak gusül için kâfi değildir.
Tasavvuru caizse iki adam iki kulleden daha az bir suyun altına-dalarak hep birden cünüplükten temizlenmeyi niyet etseler ikisinin de cü-nüblülüğü zail ve su müsta'mel olur. Biri diğerinden önce niyet ederse cünüblükten o temizlenir, diğerine nisbetle su müsta'mel olacağı için sahih ve meşhur mezhebe göre o cünüb olarak kalır...»

30- Bevl ve Diğer Necasetler Mescidde Vuku Bulursa Onları Yıkamanın Vücübü ve Yerin Kazmaya Hacet Kelmaksızın Su İle Temizleneceği Babı

94- (284) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hammâd-ki İbni Zeyddir - Sâbit'ten, o da Enes'den naklen rivayet ettik bedevinin biri mescidde bevl etmiş cemaatın bir kısmı (Döğmek için) ona doğru ayaklanamışlar bunun Üzerine Resulüllah (Salİaliahü Aleyhi ve Sellem)
«Bırakın onu, bevlini kestirmeyin!» buyurmuşlar.
Enes : «A'rabi bevlini bitirince (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kova su istedi ve onu bevilin üzerine döktü». Demiş.

99- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti (Dediki) : Bize Yahya b. Saîd El-Kattan, Yahya b. Saîd El Ensâriden rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd hep birden Derâverdî'-den rivayet ettiler. Yahya b. Yahya dediki: Bize Abdülâziz b. Muhammed El - Medenî, Yahya b. Saîd'den naklen haber verdiki Enes b. Mâliki şunları söylerken işitmiş: A'rabînin biri mescidin bir tarafına durarak oraya bevl etti de cemâat kendisine seslendiler. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bırakın onu!» dedi. A'rabi işini bitirince Resulüllah (Sallallahü Aleyhî ve Sellem) bir kova (su) getirilmesini emir buyurdu ve kova bevlinin üzerine döküldü.»

100- (285) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dediki) : Bize Ömer b. Yûnus EI-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) bize ikrimetü'bnü Ammâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Ebî Talha[101] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes b. Malik - ki İshâkın anıcasıdır - rivayet etti. (Dedi ki) : Bir defa biz mescidde ResulüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birlikte bulunuyorduk. Ansızın bir bedevi çıka geldi ve mescidin içine bevletmeğe kalkıştı. Bunun üzerine ResulüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Ashabı:
Heey... Heey!... dediler. ResulüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun bevlini kesmeyin : Bırakın onu!» buyurdular.
Ashâb da bevlini bitirinciye kadar onu bıraktılar. Sonra ResulüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çağırarak kendisine şunları söyledi*.
«Şüphesiz ki, bu mescidler ne şu bu bevlden, ne de pislikten hiç bir şeye yaramazlar. Bunlar ancak Allah Azze ve Celleyi anmak, namaz kılmak ve Kur'ân okumak için (bina edilmişler) dîr.» Yahut ResulüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dediği gibidir. Müteakiben peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaattan birine emir buyurdu o da bir kova su getirerek bevlin üzerine serpti.
Bu hadîsi Buhârî taharet bahsinin bir kaç yerinde tahriç ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî ve İbni Mâce ayni bahiste muhtelif râvîlerden az çok lâfız değişiklikleriyle tahriç etmişlerdir. Hattâbî Ebû Dâvûd 'un onun için zayıf ve mursel dediğini söylemişse de Ebû Dâvûd onun hakkında zayıf dememiş yalnız mürsel olduğunu söylemiştir. Filvaki hadis iki tarikten mürsel olarak rivayet edilmiş fakat buna mukabil iki tariktan da müsned olarak nakledilmiştir.
Evvelcede söylediğimiz vecihle â'râbi çölde yaşayan ma'nasmadir. Arabî: ise Araba mensup olup şehirlerde yaşayanlara ıtlak edilir.
Abdullah b. Nâfis gelen a'râbinîn Akra' b. Habis (RadiyaUahû anh) olduğunu söylemişse de Ebû Musa E1 Medînî onun Zülhuveysırate'l Yemânî olduğunu bildirmektedir. Bu zat biraz kaba sabaymış. Buhâri Sarihi Aynî bu rivayeti kabul etmiş: «Zülhuveysıra kaba saba ve nezâketi az bir adam olduğu için bu işi onun yapmış olması ihtimalden uzak değildir» demiştir. «Meh» vaz geç mânâsına gelen bir ismifiildir. Ekseriya «meh meh» şeklinde kullanılır.

Hadisi Şerifin Muhtelif Rivayetleri Aşağıdaki Hükümleri İhtiva Etmektedir

1- İmam .Şafiî bu hadisten, yere pislik bulaşınca üzerine su dökmekle temizleneceği hükmünü çıkarmıştır. Nevevî temizlik için yeri kazmanın da şart olmadığını söylüyor. Şafiî 'lerden Rafiî'nin beyanına göre; yere necaset bulaşınca üzerine onu silip süpürecek kadar bol su dökülürse yer suyu içtikten sonra temiz olur. Suyu içmeden temiz olup olmadığı hususunda iki kavil vardır. Pislik temizleyen su temizdir.» diyenlere göre; yer de temizdir; değildir diyenlerce ve yıkanan şeyin sıkılmasını vâcib görenlerce yer temiz değildir. Bu takdirde yerin temizlenmesi kurumasına bağlı değildir. Sıkılan elbise gibi üzerine bol su atmak yeter. Hattâ bir kavle göre; bevlin üzerine atılan su, onun yedi misli olacaktır. Diğer bir kavle göre; bir kişinin bevline büyük bir kova iki kişinin bevline iki büyük kova su atılır. Kişi adedi çoğaldıkça kova adedi de o nisbette artar. Hanefîlere göre; yere yaş: necaset bulaşırsa yer kaba olduğu takdirde pisliği içinceye kadar üzerine su dökülür. Pislikten eser kalmayıp yer suyu içince artık o yerin temizliğine hüküm olunur. Bu hususta kova sayısına itibar yoktur. Yıkayanın ic-tihâdma ve zann-ı galibine göre hüküm verilir. Toprağın suyu içmesi sıkmak yerine kaimdir.
Zâhir-i rivayete'kıyas edilirse; toprağın üzerine üç defa su dökülür ve her defasında toprak suyu içinceye kadar beklenir. Yer katı ve arızalı olursa; çukur yeri kazılarak üzerine üç defa su dökülür. Ve her defasında toprak suyu içinceye kadar beklenir. Sonra kazılan çukur gömülür. Yer suyu akıtmayacak derecede düz ise; yıkamaktan bir fayda hasıl olmayacağı için hiç yıkamadan kazılır. İmam-ı A'zam 'dan bir rivayete göre pislikten hasıl olan ıslaklığın vardığı yere kadar kazmadıkça ve toprak atılmadıkça yer temizlenmez,' Hâne fîl erin bu babtakî delili Dâre-Kutnî 'nin rivayet ettiği iki hadistir. Merfu' olarak rivayet edilen bu hadislerin birinde: «Bedevinin biri gelerek mescide bevl etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bevl ettiği yerin kazılmasını emir buyurdu derhal o yer kazılarak üzerine bir kova su döküldü» denilmekte, diğerinde: «Bir a'râbî mescide bevl etti de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun yerini kazın, sonra üzerine bir büyük kova su atın.» buyurdu denilmektedir.
Abdürrezzâk ,'in rivayet ettiği bir hadiste de : «Bir bedevi mescide bevl etti; ashâb onu dövmek istediler; bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun yerini kazın da üzerine bir kova su atın, Öğretin ve kolaylaştırın, zorluk çıkarmayın.» buyurdular, deniliyor.
Zâten kıyas ta bu hükmü iktizâ eder, Çünkü pislik temizleyen su pistir. Binâenaleyh evvelâ o yer kazılıp toprak atılmadıkça temizlik hâsıl olmaz. Burada Hanefî 'lere şöyle bir itiraz varid olabilir: «Siz sahih hadisi bıraktınızda zaif ve mürsel hadisle istidlal ettiniz?» Bu itirazın ce-vabı şudur. Biz toprağı sert olan yerde sahih hadisle toprağı kaba olan yerde de sizin zü'munuza göre zayif olan hadisle amel ettik. Hadislerin her ikisi ile amel etmek birini terk ve ihmalden evlâdır, Mürsel bize göre delildir. Mürsel hadisle amel etmeyenler hadislerin ekserisini terk etmiş olurlar. Hadis ulemâsının istilâhina göre iki sahih mürsel hadis, bir sahih müsned hadise muâraza ederse mürsel hadislerle amel etmek evlâdır. Bu böyle olunca muaraza bulunmadığı zaman mürsele ne denilebilir?
2- Şafiî 'lerden bâzıları bu hadisle istidlal ederek pislikleri temizlemek için suyun teayyün ettiğini pisliği giderebilecek diğer mayi'ler-le yıkamanın caiz olmayacağını söylemişlersede bu istidlal doğru değildir. Çünkü hadîste suyun zikredilmesi ondan başkası ile bu işin yapıla-mıyacağına delâlet etmez. Burada vacip olan vazife pisliği yok etmektir. Su pisliği tabiatı ile giderir. Binaenaleyh pisliği gideren her mayi'de ona kıyas olunur. Zira pisliği giderme vasfında müşterektirler. Birde Şafiî'-lerin bu istidlali mefh'um-u muhalefete benzemektdir ki mefh'um-u muhalefet hüccet değildir.
3- Şafiî 'lerden ve diğer ulemâdan müteşekkil bir cemaat pisliği yıkayıp yere akan suyun temiz olduğuna bu hadisle istidlal ederler; ve çünkü pisliğin üzerine dökülen su damlaları yere düşerken birbirini iter ve bevlin bulaşmadığı yere akar eğer bu su temiz olmasa pisliğin üzerine onu dökmek temizlemek değil yaymak olurdu. Bu ise maksadın hilâfmadir. Necasetin yerde veya başka bir şeyde bulunması hüküm itibarı ile müsavidir» derler. Ancak Hambelîler yere b'ilaşan pislikle başka bir şeye bulaşan pislik arasında fark görürler. Pislik yere bulaşmışsa bir rivayete göre İmam-ı Şafiî 'nin mezhebi de budur. Başka bir şeye bulaşmışsa Şafiî 'lerden iki kavil rivayet olunur.
İmam-ı Â'za m-'dan bir rivayete göre; yere bulaşan pisliğin üzerine yalnız su dökmekle o pislik temizlenmez. Onu ovuşturarak kuru bir çaput veya bezle üç defa kurulamak îcab eder. Böyle yapılmazda üzerine çok su dökülür ve necasetin temizlendiğine kanaat gelir; pisliğin kokusundan renginden eser kalmazsa kuruduğu zaman yer temiz olur.
4- Yine Şafiî 'lerden bazısı bu hadisle istidlal ederek pislikten dolayı yıkanan elbisenin sıkılması vacip olmadığını söylemişlerdir. Bu istidlal de doğru değildir. Zira elbise sıkılabilir. Yer sıkılamaz. Binaenaleyh kıyâs ma'al farikdir. Elbiseyi yere kıyas etmek doğru değildir.

5- Bâzıları yere necaset bulaşipta güneş veya havadan kurursa temizlenmiş sayılmıyacağma bu hadisle istidlal ederler. Bu kavil Ebû K11abe'den de rivayet olunmuştur. Bu istidlal dahi fasiddir. Çünkü hadiste suyun zikredilmesi mescidin derhal temizlenmesi îcâb ettiğinden-dir. Pisliğin kuruması beklense bu vacip tehir edilmiş olurdu. Hal iki şey arasında tereddüd edince alettâyin birine delîl olamaz.
6- Hadîs-i Şerif mescidlerin pisliklerden muhafaza edilerek temiz tutulmasının vacip olduğuna delildir. Resûlüllâ h(SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) a'râbîye.
«Şüphesiz ki; bu mescidler böyle bevl ve pisliklerden hiç bir şeye yaramaz, onlar ancak zikrullah, namaz ve Kur'ân okumak içindir.» buyurması da bunu gösterir.
7- Hadiste «Onlar ancak zikrullah, namaz ve Kur'ân okumak içindir.» buyurularak mevsûfun sıfata kasr ve hasr edilmesi, camilerde bunlardan başka bir şey yapılmıyacağma delildir. Yalnız zikir lâfzı araradır. Kur'ân okumaya ilim öğrenmeye ve cemaata vaz'u nasihat etmeye şâmildir. Namaz dahi farz ve nâfillelere şamildir. Lâkin nafileyi evde kılmak efdaldir. Bundan gayrı her şey meselâ: dünyaya ait konuşmak gülmek itikâfa niyet etmeyerek durmak dünya işi ile meşgul olmak mubah olmasa gerekir. Nitekim Safiler 'den bazılarının kavli de budur. Fakat sahîh kavle göre ibâdet için, yahut ders okumak veya okutmak. va'z dinlemek ve namaz beklemek gibi sahih bir maksatla camide oturmak müstahapjır. Bunlardan dolayı kula sevap yazılar. Bunlardan başka bir şey için camide durmak mübahsa da terki evlâdır.
Camide uyumaya gelince: İmam- Şafiî bunun caiz olmadığını El'-Üm nâm eserinde nassan bildirmiştir. İbnü'l Münzir, Said b. Müseyyeb'le Hasan-ı Basri; Atâ' ve İmam-ı Şafiî 'nin mescidde uyumaya ruhsat verdiklerini söyler. İbni Abbâs (Radiyallahu anhümâ) «Mescidi merkad ittihaz etmeyin» demiştir. «Mescidde namaz için uyursa beis yoktur» dediği de rivayet olunur. Evzâî'ye göre mescidde uyumak mekruhtur. İmam-ı Malik: «Gurbet zedeler için mescidde uyumakta beis yoktur. Ama mukîm olanlara bunu caiz göremem» demiştir. İmâm-ı Ahmed b. Hambel dahî misafir ve misafire benzeyen kimseler hakkında mescidde uyumayı zararsız bulmuş fakat mescidi yatakhane ittihaz etmeye cevaz vermemiştir. İshak b. Rahuye 'nin mezhebi de budur. Yamürî diyorki: «Mescidde uyumayı caiz görenlerin delili Ali b. Ebî Tâlib ile Abdullah b. Ömer, Ehli soffa, Sümametü'bnü
Üsâl, Safvan b. Ümeyye hazeratınm ve iki kadının mescid-de yatmalarıdır. Bu haberler sahih ve meşhurdur.»
Mescidde abdest almak hususunda İbnü'l Münzir şunları söyler: «Kendisinden ilim tahsil edilen her âlim mescidde abdest almayı mubah görmüştür. Ancak bulunduğu yeri ıslatmak ve bu suretle cemâaati rahatsız etmek mekruhtur.»
İbni Battal bu kavlin İbni Ömer İbnİ Abbas (RadıyaUahu Anhüm) ile Atâ', Tavus, İbrahim Nehâ'i ve Ma1ikî1er'den İbnü'l Kaassimde menkul olduğunu söylemektedir. İbni Sîrin mescidi temiz tutmak için orada, abdest almayı kerih görürmüş. Hanefîlerden bâzılarına göre; mescidde abdest almak için hazırlanmış yer varsa abdest almakta beis yoktur. Böyle bir yer yoksa caiz değildir.
Tirmizî Şerhinde mescidde kan aldırmaktan bahisle; «eğer kan bir kabın, içine alınmıyorsa haramdır. Kabın içine almıyorsa mekruhtur. Mescidde bir kabın içine bevl ederse bu hususta iki kavil vardır. Esah olanına göre haram diğer kavle £Öre mekruhtur. Mescidde uzanmak, ayak uzatmak, parmaklarını biribirine geçirmek caizdir. Bu babta sabit hadisler vardır.» deniliyor.
8- Hadis-i Şerif emr-i bilma'ruf ve nehiy ani-lı münkere derhal teşebbüs edilmesi lüzumuna delildir.
9- Ashâb-ı kiram Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) huzurunda nehiy ani-1' münkere şitabetmiş bu hususta onun re'yini bile almamışlardır. Vakıa onların bu hareketi Allah ve Resulünün önüne geçmek kabilinden değilmidir? Şeklinde bir sual hatıra gelebilirsede hakikatta değildir. Çünkü bu mesele onlarca tekarrur etmiş malûm bir vazife ve şeri'atm muktezâsı idi. Böyle şeriatın umûmî olarak izin verdiği yerlerde hususi izin şart değildir.
10- İki mefsedetin büyük olanı küçüğüne katlanmakla def edildiği gibi iki maslahatın büyük olanı da küçüğü terk edilmekle tahsil olunur. Çünkü mescide bevl etmek bir mefsedettir. Fakat bevli kestirmek ondan daha büyük bir mefsedettir. Binaenaleyh bevle katlanılmış; bu suretle bevli kestirmekten doğacak' daha büyük mefsedetlerin Önüne geçilmiştir. Keza mescidi temiz tutmak bir maslahattır. Fakat bevleden kimseyi işini bitirinceye kadar serbest bırakmak ondan daha büyük bir maslahattır. Bu büyük maslahatı elde etmek için küçüğüne katlanılmıştır.
11- Hadis-i Şerif cahile karşı kolaylık göstermeyi ve daima kalpleri yatıştırma cihetine gidilmesini ifade ediyor.
12- Manî zail olunca; derhal mefsedetin giderilmesi icab eder. Çünkü â'râbî hacetini kaza edince; derhal bevlinin üzerine su dökülmüştür.

31- (Süt Emen Çocuğun Bevlinin Hükmü ve Nasıl Yıkanacağı Babı)

101- (286) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Hi-şâm babasından, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)in zevcesi Aişe'den naklen rivayet ettiki: Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem'ys küçük çocuklar getirilir o da onlara bereket duasında bulunur ve hurma çiğneyerek çocuğun damağını onunla oğarmış. (birgün) Bir çocuk getirmişler. Çocuk Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) w. üzerine bevl etmiş. Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) hemen su istiyerek suyu çocuğun bevlinin üzerine dökmüş, onu yıkamamış.

102- (...) Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti (Dedi ki) : Bize Cerîr Hişâm'dan o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Aişe şöyle demiş: Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) e henüz meme emen bir çocuk getirdiler. Çocuk onun kucağına bevl etti. Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) hemen su istiyerek onu bevlin üzerine döktü.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İsa haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hişâm bu isnâdla İbni Nümeyr hadisinin mislin rivayet etti.

103- (287) Bize Muhammed b. Runıh b. el-Muhâcir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, İbni Şihap'tan, o da Ubeydullah b. Abdillâh'tan, da Ümmü Kays binti Mihsan'dan naklen haber verdi ki Ümmü Kays Resu-lüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeUem)e henüz yemek yemiyen bi oğlan çocuğunu getirerek onun kucağına oturtmuş. Çocuk bevl etmiş, fakat Resu-lüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) bevlin üzerine su serpmekten fazla bir şey yapmamış,

(...) Bu hadisi bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb dahî toptan tbni Uyeyne'den o da ZühriMen naklen bu isnadla rivayet ettiler. Râvî:
«Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) su istedi ve onu bevlin ürerine serpti» demiş.
b. Utbete'bni Mes'ûd haber verdi. Önada Ümmü Kays[102] binti M i lisan haber vermiş. (Bu kadın Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve

Sellem) e bey"at eden ilk muhacirlerdendir. Kendisi Ben-i Esed b. Huzeyme'den bir zât olan Ukâşetü'bnü Mihsan'm kız kardeşidir) Ubeydullah demişki:
Ümmü Kays'ın bana haber verdiğine göre; kendisi Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) e henüz yemek yiyecek çağa gelmeyen bir çocuğunu getirmiş. Bana haber verdi ki bu çocuk Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) in kucağına bevl etmiş. Bunun üzerine Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) su isteyerek onu elbisesinin üzerine serpmiş; elbiseyi iyice yıkamamış.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I Vudu'» da bir iki yerde tahriç ettiği gibi Nesaî 'de «Kitabu't-Tahâre» da rivayet etmiştir.
Sabî: Bazılarına göre süt emen çocuk demektir. Bâzıları yeni doğan çocuğa hem sabi hemde velid ve tıfıl denildiğini söylerler. Cevherîye göre; sabî ile gulâm manâ itibârı ile müteradiftirler. Sabinin cem'i sıbyândır. Dara-Kutnî 'nin rivayetine göre Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) in kucağına bevl eden çocuk Abdullah b. Zübeyr'dir. Dâre-Kutnî bu hadisi Haccâc b. Ertâd'dan rivayet etmiştir. Hadîsin devamında Hz. Aişe (Radıyallahu Arthâ)
«Ben çocuğu Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)in kucağından Şiddetle çekip aldım. Bunun üzerine
«O daha yemek yemeye başlamamıştır. Onun bevli zarar elmez.» buyurdular demektedir.
Bazıları çocuğun Hz. Hasan bazılarıda Hz. Hüseyin (Radiyallahu atıhümâ) olduğunu söylerler. Müslim 'in Harmele tarikiyle Ubeydullah b. Abdillâh 'tan tahriç ettiği Ümmü Kays hadîsinde bevleden çocuğun Ümmü K a y s 'm oğlu olduğu tasrih edildiğine göre hâdisenin müteaddid defalar vuku bulduğu anlaşılıyor.
Resulüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)küçük çocuklara hayır ve bereket duasında bulunur. Başlarını mesh ederdi, Bereket: Hayırın sü-butu ve çokluğudur.
Tahnîk : Hurmayı çiğniyerek onunla çocuğun damağını ovmaktır. Bundan maksat yine teberrüktür.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Küçük çocuklara hurma veya benzeri bir şeyle tahnîk yapmak yani hurmayı çiğniyerek onu çocuğun damağına sürmek müstehaptır.
2- Salâh ve takva sahipleri ile teberrük etmek caizdir.
3- Küçük çocukları teberrük için ulemâ ve fudalâya götürmek müs-tahaptır. Bu hususta çocuğun yeni doğmuş olmasıyla büyümüş olması arasında fark yoktur.
4- Adab-ı muaşerete riayet etmek, mütevâzi olmak, küçüklere rıfk-u mülâyemet büyüklere hürmet göstermek mendûptur.
5- Sabinin bevli üzrine su atmakla temiz olur. Şafiîler bu hadisle istidlal ederek sabinin bevli 'üzerine su serpmekle temizleneceğine kail olmuş onu yıkamaya lüzum görmemişlerdir. Hattâ Müs1imin buradaki rivayetlerinden birinde: «onu iyice yıkamamış» denildiğine bakarak bâzıları «sabinin bevli temizdir»demişlerdir.
Nevevî bu hususta şu malumatı vermektedir! «Çocuğun bevlinin necis olduğunda hilaf yoktur. Hattâ bâzı ulemâmız sabinin bevlinin necis olduğuna da ulemânın ittifakı bulunduğunu nakjetmişlerdir. Bu bâbta Dâvud-u Zahirî 'den başka muhalefet eden yoktur. Ebu'l Ha-sen İbni Battal sonra Kaadi Iyâz ve başkaları İmam-ı Şafiî 'den naklen çocuğun bevli temizdir. Onun üzerine yalnız su serpilir. Dediğini hikâye etmişlersede bu hikâye kafi surette bâtıldır. Çocuğun bevli "hakkındaki ihtilâf onun necis olup olmamasında değil nasıl temizleneceği hususundadır.»
Fakat Aynî Nevevî 'nin «kat'ı surette batıldır.» Sözüne itiraz etmiş ve: «Bu söz delilsiz bir inkârdan ibarettir. Çocuğun bevlinin temiz olduğu yalnız İmam-ıŞafiî 'den değil îmam-ı Malik 'ten ve Evzaî ile Dâvud-u Zahirî 'den den nakledilmiştir.» demiştir.
Yine Nevevî çocuk bevlinin nasıl temizleneceği hakkında şunları söylüyor; «Küçük kız ve oğlan çocuklarının bevilleri nasıl temizleneceği hususunda üç mezheb vardır. Bu babta bizim ulemâmızdan üç kavil naklolunur. Bunların sahih ve meşhur olanına göre oğlanın bevli üzerine su serpmekle temizlenir. Fakat kızın bevlini sair necasetler gibi mutlaka yıkamak icap eder ikinci kavle göre her ikisinede su serpmek kâfi değildir. Fakat son iki kavil şâz ve zaiftirier. Oğlanla kızın bevilleri arasında fark olduğuna Ali b. Ebî Ta1ib (Radiyaîiahû anh) Atâ'b. Ebî Rabâh', Hasan- Basri, Ahmed b. Hambel, İshâk b. Râhuye ve Malikilerden İbni Vehb (RahitnehümaUah) hazerâtıda kaildirler. Bu kavil Ebû Hanîfe (Rahimehullah) tan.dahi rivayet olunmuştur.
Nevevi'nin beyanından anlaşıhyorki Şafiî 'nin sahih kavline göre; henüz yemek yemiyen oğlan ve kız çocuklarının bevilleri arasında hüküm itibari ile fark vardır. Ve oğlanın bevli temiz; kızın bevli necistir. İmam- Ahmedle İshâk ve Ebû Sevrin mezhebleri de budur. Bu zevat bir çok hadislerle istidlal etmişlerdir. Şöyle ki:
a- Hz. Aişe hadisinde çocuğun bevli üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) in su serptiği bildirilmiştir. Bu onu yıkamak değildir. Onun için de İmam-ı Müslimîn bir rivayetinde: «Onu iyice yıkamadı» denilmiştir. Yıkamamak çocuğun bevlinin temiz olduğuna delâlet eder.
b- Hz. Ali (Radiyallahû anh)m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve kellem) den rivayet ettiği bir hadiste: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) süt emen çocuklar hakkında:
«Kızın bevli yıkanır. Oğlanın bevli üzerine su dökülür.» buyurdular. Denilmektedir, Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce tahrîç etmişlerdir.
c- Lübâbe binti Haris den rivayet edilen bir hadiste Hz. Hüseyin'in Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kucağına bevl ettiği; bunun üzerine Hz. Lubabe 'nin: «Sen başka, bir elbise giyde gömleğini bana ver yıkayayım» dediği Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Yıkamak kızın bevline mahsustur. Oğlanın bevli üzerine su atılır.» buyurduğu bildiriliyor.
Mezkûr hadisi Ebû Dâvûd, İbnî Mâce, İbni Hu-zeyme ve Beyhâki bir çok tarîklerden Tahâvî dahi iki tarikten rivayet etmişlerdir.
Kızla oğlanın bevilleri arasında hükmen fark görenler bunlardan maada Tabarânî 'nin tahrîc ettiği Zeynep binti Cahş (Radiyallahû Anhâ) hadîsiyle, Ebû Dâvûd Nesaî ve İbni Mâce 'nin tahric ettikleri Ebu's-Semh (Radiyallahû anh) hadîsiyle Taberânî 'nin »el-Evsat» mda tahric ettiği Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) Dare-Kutnî 'nin rivayet ettiği İbni Abbâs , yine Taberâni 'nin «el-Kebir »inde tahrîc ettiği Enes b. Malik ve Ebû Ümâme hadisleri ile ve daha başka hadislerle istidlal ederler. Bunların hepsinde kızın bevli yıkanacağı oğlanın bevline su serpileceği beyân olunmaktadır. Ebu Hanife ile arkadaşlarının ve İmam Ma1ik'in mezhebine göre kızla oğlan'm bevilleri arasında hüküm itibarı ile hiç bir fark yoktur. Her ikiside necistir. Ve ikisini de yıkamak icap eder. İmam Muhammed: «Henüz» yemek yemeye başlamayan oğlanın bevli hakkında ruhsat verilmiş; kızın bevlî'nin ise yıkanması emir buyrulmuştur. Fakat bizce her ikisini de yıkamak daha makbuldür.» demişdir. Ulemâdan İbrahim Nehâi, Sa'id b. El-Müseyyeb, Hasan b. Hay ve Sevrî 'nin mezhebleride budur. Bunlar fark görenlerin delillerine cevap vermiş ve; «Hadislerde zikredilen Nadh'dan murâd suyu dökmektir. Ama bazan bununla yıkamak ta kast edilir. (Raşş) dahi suyu serpmek demekse de bazen onunla da yıkamak manası kastedilir» demişler; bu iki kelimenin yıkamak manasında kullanıldığını bir çok hadislerle İspat etmişlerdir ki Ebu Davud 'un Mikdad b. Esved tarikiyle Hz . Ali (Radiyallahû anh) dan

Tirmizî ve başkalarının Sehl b. Hanif 'ten rivayet ettikleri hadislerle İbni Abbas (Radiyallahû Arthâ) dan ve Hz. Esma binti Ebî Bekı 'den rivayet olunan hadisler bunlardandır.
Nevevî diyor ki: «Burada Nadh'dan muradın ne olduğu ulemâmız arasında ihtilaflıdır. Ebû Muhammed el-Cüveynî ile Kaadİ Hüseyin ve Bagavî'ye göre bunun mânâsı bevl bulaşan şey'in şâir necasetlerde olduğu gibi sıkılsa su süzülecek şekilde suya batırılmasıdır. İmamü'l-Haremeyn ile muhakkıklara göre ise su süzülmeyecek şekilde üzerine su atmaktır. Sair necasetlerde hal böyle değildir. Onlarda suyun necaset yerinden akması ve damlaması şart yıkanan şeyi sıkmak şart değildir. Sahih ve muhtar olan kavil de budur.
Birde çocuk bevlinin üzerine su atmakla temizlenmesi onun süt emdiği zamana mahsustur. Yemekle beslenecek derecede yemeye başladığı zaman bevlini yıkamak bil ittifak vacip olur.»
Görülüyorki Bağavi ile Cüveynî 'nin tariflerine göre nadh-la yıkamanın biribirinden farkı yoktur. İbni Dakîki'1-lyd Hanefilere tarizde bulunarak: «Onlar bu hususta kıyâsa tabi oldular» diyor. Yani Hanefîler bu meselede sahih hadisleri bıraktılarda kıyâsla amel ettiler ve Ümmü Kays'ın; «onu iyice yıkamadı» sözünü mübalâğalı şekilde yıkamadı mânâsına alıyorlar. Halbuki bu hilâf-ı zahirdir. Demek istiyor. Bu tarize Aynî şu cevabı vermiştir.:
«Böyle tarizlerle muhaliflerin karnı doymaz. İbni Dakik'in «bu hususta kıyasa tabi oldular» sözü doğru değildir. Çünkü Hanefîler bu babta kıyasa değil ancak hasımlarının ihticâc ettikleri hadislere tâbi' olmuşlardır. Lâkin onların zikrettikleri vecihlerden değil başka suretle ihticâc etmişlerdir. Filhakika tabiînden bâzılarından rivayet edilen eserler bütün bevllerin necaset olmakta müsavi olduğuna bu bâbta oğlanla kız bevlinin arasında bir fark bulunmadığına delâlet etmektedir. O eserlerden biri Tahâvînin Muhammed b. Huzeyme tarikiyle Saîd b. el-Müseyyeb 'den rivayet ettiği şu sözdür. Said : «Bütün bevllerde serpmeye karşı serpme, dökmeye karşı dökme ile mukabele olunur demiş ve hükümde bütün bevilleri birleştirmiştir. Onun bu sözünden muradı serpilerek akan bevlin su serpmekle dökülerek; akan bevlin de üzerine su dökmekle temizleneceğini anlatmaktır. Yoksa bevllerin bazısı temiz, bazısı necistir demek istememiştir. Filvaki oğlanın bevli serpilerek kızın bevli ise dökülerek akar, şu halde oğlanın bevli üzerine su serpilmek sureti ile kızın bevlide bolca su dökmekle yıkanacak bu suretle serpmeye karşı serpme, dökmeye karşı dökme ile mukabele olunacaktır.

32- (Meninin Hükmü Babı)

105- (288) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Hâlid[103] den, o da Ebû Ma'şer'[104] den, o da İbrahim'den, o da Alkame ile Esved'den naklen haber verdi ki; bir zat Aişe'ye misafir olmuş ve sabahleyin elbisesini yıkamaya başlamış. Aişe (ona) :
— «Eğer onu (menîyî) gördünse yerini yıkaman sana yeterdi. Görme-dinse etrafını yıkardın. Vallahi ben onu Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in elbisesinden ovalayarak çıkardığımı bilirim. Sonra o elbise ile namaz kılardı» demiş.

106- (...) Bize Ömer bin Hafs b. Gıyâs da rivayet etti. (Dediki) : Bize babam, A'meş'ten, o da İbrahim'den, o da Esved[105] ile Hemmâm'dan onlarda Aişc'dcıı menî hakkında rivayet ettiler: Âişe:
«Ben onu Resulullah (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) in elbisesinden ovalardım» demiş.

107- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dediki) : Bize Hammâd yânî İbni Zeyd, Hişam b. Hassân'dan rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnû Süleyman[106] haber verdi.'.(Dedi ki) : Bize İbni Ebî Arûbe rivayet etti. Bunlar hep beraber Ebû Ma'şer'den,rivayet etmişler. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Mugire'den rivayet etti. H.
Bana Muhammed b..Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrah-man b. Mehdi Mehdi b. Meymun'dan, o da Vasıl el-Ahdep'ten nakler rivayet etti. H.
Bana (yine) İbnî Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsrail, Mansur ile Mugire'den rivaye etti. Bunların hepsi İbrahim'den oda Esved'dan o da Aişe'den naklen onun Re-sulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in elbisesinden meniyi ovuşturması hakkında Halid'in Ebu Ma'şer'den rivayet ettiği hadis gibi rivayette bulunmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Uyeyne Mansur'dan, o da İbrahim'den, o da Hemmâm'dan, o da Aişe'den naklen yukandakilerin hadisi gibi rivayette bulundu.

108- (289) Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr. Amr b. Meymun'dan rivayet etti. Demişki Süleyman b. Yesare bir adamın elbisesine bulaşan meniyi sordum.
— Onu Yıkayacakmı; yoksa elbiseyimi yıkayacak? (dedim) Süleyman şu cevabı verdi!.
Bana Aişe haber verdi. (Dedi ki) : «Kesulüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) meniyi yıkar sonra o elbise ile namaza çıkardı. Ben elbisede yi kamanın eserini görürdüm.

(...) Bize Ebû Kâmil el-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid yani İbni Ziyâd rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Mübarek İbni Ebi Zaide'den naklen haber verdi. Bunlar Amr b. Meymun'dan bu isnadla rivayet etmiştir.
İbni Ebi Zaide'nin hadisi İbni Bişr'in dediği gibi: «Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) meniyi yıkardı» şeklindedir. İbni Mübarek ilfe Abdül Vahidin rivayetlerinde ise Aişe (Radıyallahu Anhâ)
«Ben onu Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in elbisesinden yıkardım» demiştir.

109- (290) Bize Ebû Âsim Ahmed b. Cevvâs el-Hanefî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Ahvas, Şebib b. Garkâde'den[107], o da Abdullah b. Şihâb el-Havlâniden naklen rivayet etti, Abdullah şöyle demiş:
Aişe'ye misafirliğe gitmiştim. İki elbiseme birden ihtilâm olmuşum. Bunun üzerine onları suya batırdun. Derken Aişe'nin bir cariyesi beni görerek ona haber verdi o da bana haber göndererek (beni çağırttı ve) şöyle dedi:
«Elbiselerini böyle yapmaya seni ne şevketti?» :
— «Uyuyan kimsenin uyku halinde gördüğünü gördüm» dedim.
— «Elbiselerde bir şey gördün mü?» dedi.
— «Hayır» cevabını verdim.

— «Eğer br şey görmüş olsaydın onu yıkarmiydın. Vallahi ben bizzat kendimin onu Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m elbisesinden kuru olarak tırnağımla iyice kazıdığımı bilirim» dedi.
Bu hadîsi Buharı Taharet bahsinde muhtelif lâfızlarla muhtelif râvîlerden tahriç ettiği gibi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce 'de ayni bahiste onu muhtelif ravilerden tahriç etmişlerdir.
Hadis-i Şerif muhtelif rivayetleri ile insan menisinin hükmünü bildirmektedir. Bu babta ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Hanef ilerle İmam-r Mâlik'e göre menî necistir. Yalnız İmâm-ı Â'zama göre kuru olursa onu temizlemek için elbiseyi ovalamak kâfidir. Bir rivayette İmâm-ı Ahmed in kavlide budur. İmâm-ı Mâlike göre yaş olsun kuru olsun mutlaka yıkamak lâzımdır. İmam Ley s b. Sa'da göre menî necis isede ondan dolayı namazı iade lâzım gelmez. Hasan b. Hay'ya göre dahi menî necistir. Lâkin elbiseye bulaşan menî çok bile olsa namazı iade etmek lâzım değildir. Vücüde bulaşırsa az bile olsa namazı iade lâzım gelir. Şafiî 'lere göre menî temizdir. Bu kavil ashab-ı kiramdan Ali b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Ömer ve Aişe (Radıyallahu Anhüm) ile Dâvud-u Zahirî 'den rivayet edilmiştir. Esah olan rivayete göre İmam-ı Ahmed b. Hanbel'in mezhebi de budur.
Meninin necasetine kail olanlar onun yıkandığını bildiren rivayetlerle istidlal ettikleri gibi, temizliğine kail olanlar da ovalamakla iktifa edildiğini gösteren rivayetlerle istidlal ederler. Tahâvî bu hadîsi on dört tarîkten rivayet etmiş ve menî temizdir diyenlere şöyle cevap vermiştir: «Muhaliflerimiz diyorki: «Bu hadislerde size hüccet olarak bir şey yoktur. Çünkü bunlar Re sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) in uyku esnasında giydiği elbiseler hakkında varid olmuşlardır. Namaz kıldığı elbiseler hakkında onlarda bir şey yoktur.» Halbuki kazurat bevl ve kan gibi necasetler bulaşmış elbise içinde uyumak bize görede caizdir. Fakat onların içinde namaz'caiz değildir. Menî'nin hükmüde öyle olabilir. Şayet biz bu gibi pis elbiselerin içinde uyumak caiz değildir, Demiş olsaydık o zaman bu hadis bizim aleyhimize delil olurdu. Madem ki necis elbise içinde uyumayı biz de mubah görürüyor ve sizin bu hususda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den rivayet ettiğimiz hadislere uyuyor sonrada böyle elbise içinde namaz kılınmaz diyoruz o halde bu habta Resu-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den rivayet olunan hiç bir hadise muhalefet etmiyoruz demektir. Şüphesiz ki Aişe (Radıyallahu Anhâ) dan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namaz kıldığı elbisesinden menîyi yıkadığı rivayet olunmuştur. Bize Yûnus 'un Yahya b. Hassan 'dan, onun da Abdullah b. Mübarek ile Bişr b. El-Muf addal 'dan, onların da Amr b. Meymun 'dan, onun da Süleyman b. Yesâr 'dan onunda Aişe (Radıyallahu anhâ) dan rivayet ettiği bir hadiste Aişe: «Ben Resulül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in elbisesinden meniyi yıkardım. Müteakiben namaza çıkar elbisesinde suyun lekeleri belli olurAu» demiştir. Bu hadisin isnadı Müs1im'in şartına göre sahihtir. Aynı hadisi bir çok muhaddis-ler tahriç etmişlerdir. Görülüyor ki Aige (Radıyallahu Anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namaz kıldığı elbisesinden menîyi yıkar-mış. Namaz kılmadığı elbisesinden de onu ovalamak sureti ile çıkarırmiş..»
Bâzıları meninin yıkanmasını icâp eden hadislerle ovalanmasını icab eden hadislerin arasını bulmaya kalkmış menî temizdir diyenlere göre onu yıkamayı ifade eden rivayetler temizlik için yıkamanın müstahab olduğuna; meninin pisliğini ifâde eden rivayetler yaş meninin yıkanmasına hami olunur demişlersede Aynî buna itiraz ederek şunları söylemiştir. «İki hadis arasında tearuz bulunduğunu iddia eden kimdir ki; onların arasını bulmaya hacet kalsın, biz bu babtaki hadislerin aralarında tearuz bulunduğunu asla kabul etmiyoruz. Bilâkis yıkamayı bildiren hadis meninin pis olduğuna delâlet eder. Buna kıyasen kuru meniyi de yıkamak îcâb ederdi. Lâkin ovalamayı bildiren hadîs onu tahsis etmiştir. Binâenaleyh hadislerin arasını bulmağa kalkışan zatın: «Yıkamak temizlik için müstahab olduğuna hami edilir.» demesi boş sözdür. Şeriatta varid olan emirlerin derecelerini bilmeyenlerin sözüdür. Emrin en yüksek dercesi vücüb en aşağı derecesi-de ibâha ifade eder. Burada ikinci şıkka imkân yoktur. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) hiç bir zaman meniyi elbiselerinde bırakmamıştır. Ondan sonra gelen sahâbe-i kiramın icrââtı da budur. Re-sulüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Seliem) in bir şey'i bırakmadan yapmaya devam etmesi münâkaşa götürmez şekilde vücube delâlet eder, birde kelâmda kaide: Mutlak kemâline munsarif olmaktır. Bir söz mutlak söylenirse delâlet ettiği mânânın kemaline hami olunur. Yalnız başka mânâya geldiğine bir karine bulunursa o karineye göre hüküm verilir. Usûl ulemasının: «Karinelerden mücerred mutlak emir vücüb iade eder» sözlerinin mânâsı budur.
Aynî sözüne devamla bazı mukadder suallere cevap vermiş ez cümle şöyle demiştir:
«Eğer menî peygamberlerin ve evliyâullahın aslıdır. Binaenaleyh temiz olması icab eder; dersen bende derim ki: Menî Nemrut, Firavun, Hâ-mân ve saire gibi düşmanların da aslıdır. Şunu'da söyleyeyim ki kan pıhtısı insana meniden daha yakındır. O da Peygamberan-ı Zişan Hazeratmm aslıdır. Bununla beraber ona temiz deyen yoktur.» Hasılı menî'nin temizliğine kail olanlar da pis olduğunu söyleyenlerde bu hadîsin muhtelif rivayetleri ile istidlal ederler. İki tarafın delillerinden anlaşılan hulâsa şudur: Menî necisdir; hadislerde vârid olan temizleme şekillerinden biri ile temizlenmesi icab eder.
Nevevî diyorki; «İnsan menisinin hükmü budur. Bizim bu babta şaz ve zaif bir kavlimiz vardır: Kadının menisi pis, erkeğin menisi temizdir., deriz. Bundan daha şazz olmak üzerede erkek ve kadının menileri necîstir, demişizdir. Doğrusu bunların ikiside temizdirler. Acaba temiz olan bu meniyi yemek de caiz midir?. Bu babta ulemamızdan iki kavil vardır. Bunların makbul olanına göre meniyi yemek helâl değildir. Çünkü menî iğrençtir. Bize haram kılman habais cümlesine dahildir. Hayvanata gelince; köpek, Domuz ve onların menisinden doğan hayvanların menîsi hilâfsız necistir, geri kalan hayvanların menisi hakkında üç kavil vardır. Bunların esah olanına göre eti yensin yenmesin bu hayvanların mneisi temizdir. İkinci kavle göre necistir. Üçüncü kavle göre ise; eti yenilenlerin menisi temiz, yenmeyenlerin menisi necistir...»
Hadîsin muhtelif rivayetleri birbirini tefsir etmişdir. Bunların Mecmuundan anlaşıldığına göre ilk rivayetde ismi zikredilmeden Hz. Âişe (Radiyallahû anha) ya misafir olduğu bildirilen zat Abdullah b. Şihab el'Havlanî 'dir. Bu zat tabiinden olup Kûfelidir. Resulüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) zamanına eriştiği fakat onu göremediğ'i rivayet olunur.

Hadisi Şerifden Meninin Hükmünden Maada Şu Hükümler Çıkarılmıştır.

1-Kadın kocasının elbisesini yıkamak ve onun hizmetinde bulunmak gibi kadına tealluk eden vazifeleri yapar. Adabı muaşeret ve iyi ge-Çİnmenin yolu budur.
2 -Söylenmesi âdeten utanç versede kendisine uyulan büyük bir zatın hâlleri başkalarına nakledilebilir.
3-Elbisesinden menî yıkanan kimse yıkanan yer kurumadan o elbise ile mescide girebilir.

33- Kanın Pisliği ve Onu Yıkamanın Keyfiyeti Babı.

110- (291) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam b. Ürve rivayet etti. H. Bana Muhammet! b. Hatim de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saİd. Hişam b. Urve'den rivayet etti Demiş ki: Bana Fatima, [108], Esma [109] dan rivayet etti: Esma şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîtetn) e bir kadm gelerek.
— Bizden birimizin elbisesine Hayz kanı bulaşıyor. Onu ne yapacak?.. Dedi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onu ovalar; sonra su ile (ovalayıp) yıkar. Sonra üzerine su dökerek yıkar ve onunla namaz kılar.» buyurdu.

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti. H.
Bana Ebu't - Tâhir'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Abdillah b. Salim ile Mâlik b. Enes ve Amr b. Haris hep birden Hişam b. Urve'den bu isnâdla Yahya b. Said hadisinin mislini haber verdiler.
Bu hadîsi Buhârî, «Taharet, namaz» ve «Büyü'» bahislerinde; Ebû Dâvûd Tirmîzî, Nesâi ve İbni Mâce, taharet bahsinde tahrîç etmişlerdir.
«Tehuttü» ovalar demektir «tekrusu» dahî ovalamak mânâsına gelir-sede bazılarına göre aralarında fark vardır. «Tehuttu» elle ovmak «tekru-su» ise parmakların uçları ile oğuşturmaktır. Binâen Aleyh «tekrusu» kelimesinde ötekinden daha ince bir dikkat mânâsı vardır. «Tendahu» Hat-tabiye göre yıkar demektir. Kurtubî ise «Bundan murad: «üzerine su serpmektir.» demiştir. Hadis-i Şerifte evvelâ kan bulaşan elbisenin elle ovulacağı-sonra su dökerek parmakların uçları ile ovalanarak yıkanacağı bildirildiğine göre ondan sonra zikredilen «tendahu» kelimesinin mânâsı her halde su dökmek olacaktır. Onun için de bu kelimeye Kur-tûbînin verdiği mânâ daha makbul görülmüştür. Çünkü Hattabî'nin kavline göre yıkama.emri lüzumsuz olarak iki defa tekrar edilmiş olsun.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelen kadının Hz. Esma binti Ebi Bekr olduğu İmam-ı Şafiî 'nin Süfyan b. Uyeyne tarikiyl Hişamdan rivayet ettiği hadiste tasrih edilmiştir Nevevî bunu kabul etmemiş ve o rivayeti zayıf bul-muşsada kabul etmemek için sebep yoktur. Çünkü râvi kendi ismini müb-hem bırakabilir. Bunun emsali bazı hadislerde görülmüştür. Binaenaleyh Hz. Esma: «Bir kadın geldi» demekle kendini kastetmiş olabilir.
Bu hadisin rivayetleri muhteliftir. Bazılarında burada olduğu gibi kan bulaşan elbiseyi elle ve tırnak ucuyle ovuşturarak suyla yıkamak zikredilmiş diğer bazılarında suya sidr yani nebk ağacının yaprağını katarak yıkamak emredilmiş; hatta bir rivayette:
«Sana su yeter, kanın eseri zarar etmez.» buyurulmuştur.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder :

1- Hattâb î'ye göre pislikleri temizlemek için yalnız su kullanılır. Başka mayi'lerle pislik temizlenemez. Çünkü bütün pislikler kan mesabesindedir. Hüküm itibârı ile bilittifâk aralarında fark yoktur. Beyhâkî dahî Hattabî 'nin fikrindedir. Onlar taharetin yalnız su ile yapılacağına bu hadisle istidlal ederlersede hadis-i şerifde suyun zikredilmesi ekseriyetle temizlik onunla yapıldığı içindir. Yoksa bir şeyi zikretmek hükmün yalnız ona mahsus olmasını gerektirmez.
2- Elbiseden pislikleri yıkamak farzdır. İbni Battal: « Esmâ hadisi ulemâya göre elbiselerden pislikleri yıkama hususunda bir esastır» demiş sonra şunları söylemiştir, Fukahâya göre bu hadis çok kana hamledilmiştir. Çünkü kanın, pis olması için Allah Teâlâ hazretleri onun akıtılmış olmasını şart kılmıştır. Bu onun akar derece çok olmasından kinayedir. Ancak fukahâ ne mikdar kanın affolunduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Küfe'liler gerek kan gerekse şâir necasetlerde azla çoku ayırmak için dirhem miktarından azı nazarı îtibâre almışlardır. İmam Mâlik «kanın azı affolunmuştur. Fakat diğer necasetlerin azı yıkanır» demektedir.
İbni Vehb 'den rivayet olunduğuna göre hayız kanının azı da çoku gibidir. Nitekim diğer necasetlerin hükmüde budur. Fakat şâir, .kanların hükmü böyle değildir. Hayz kanının azı da çoku gibi olduğuna, delil Reisu1ü1 1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hz. Esma 'ya:
«Onu ovala, sonra parmak uçlarında ovuşturarak suyla yıka.» Duyurmasıdır.
Resûl Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada kanın azı ile çokunü hüküm itibarı ile biribirinden ayırmamış ne mikdar bulaştığını da Hz. Esmâ'ya sormamış; ve bu hususta dirhem mikdarını hudûd tayin etmemiştir.
Fakat Aişe (Radiyallahû anha) dan rivayet edilen bir hadîs İbni Vehb 'in bu sözünü reddetmektedir. Buhârî ile Ebû Dâvûd 'un tahriç ettikleri bu hadîste Hz. Âişe : «Bizden her hangi birimizin birden ziyade elbisesi yoktu; onun içinde hayz görür elbiseye azı-cık kan bulaşırsa o kanı tükürüğü iîe ıslatır sonra silerdi.» demiştir. Bu hadis kanın azla çokunun hükümde bir olmadığını gösterir, Beyhâki: «Bu hüküm affedilen az miktardaki kan hakkındadır. Sahih rivayete göre çok kanı Hz. Aişe yıkardı demiştir, ki buda fark görmeyenlerin aleyhine bir delil olduğu gibi: «Az kan dahi şâir necasetler gibi yıkanır» diyen Şafiî 'nin aleyhine de delildir. İmam-ı Safi î(Rahimehulîah) bu hükümden yalnız pire kanını istisna etmiştir. Çünkü ondan korunmak mümkün değildir. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) m bir iki damla kanı namaza mâni görmezdiği rivayet olunur. İbni Ömer (Radiyallahu anhümâ) bir sivilceyi sıkmış kan çıkınca onu eliyle silmiştir. Bu rivayetlere bakarak Hanefîler tarafından Şâfiîlere cevap verilmiş ve: Şafiî 'ler elbette Ebû Hüreyre ile îbni Ömer hazerâtmdan daha ihtiyatlı ve onlardan daha çok hadis rivayet etmiş değillerdir ki; bu hususta onlara muhalefette bulunabilsinler» denilmiştir.
Birde az kanın hükmü zarurete dahî girer. Çünkü ekseri hallerde insan sivilce yara ve cihandan yahut pireden hâli kalmaz. Bu cihetle kanın az miktarı affedilmişdir.'Tealâ Hazretlerinin akıtılan kanı haram kılması dahi akmayacak derecede az olan kanın haram olmadığına delâlet eder. Hanefiye ulemâsının affedilecek miktarı dirhemle takdir etmeleri Hz. Ali ile İbni Mesut (Radiyallahu anhümâ) mn necaseti dirhemle takdir etmiş olmalarındandır. Kendilerine uymak için bu iki sahabî-i celîl kâfidir.
Hz . Ömer (Radiyallahu anh) in kanın azını tırnağı ile takdir ettiği rivayet olunur. «el-Muhît» nâm eserde: «Onun tırnağı bizim avu-cumuza yakındı» denilmektedirki buda dirhem miktarından az olan kanın namaza mâni sayılmayacağını gösterir. Vakı'a Dâre-Kutni 'nin «Sünen» inde Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettiği bir hadiste Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) in:
«Dirhem miktarı kandan dolayı namaz iade edilir.» buyurduğu söyleniyorsada Hanefiyye ulemâsı bu hadisle ihticâc etmemişlerdir. Çünkü münkerdir. Hattâ Buharı onun hakkında! «Bâtıldır» demiştir.
3- Hadis-i Şerif kanın necis olduğuna delâlet etmektedir. Bu hususta ulemâ müttefiktirler.
4- Necaseti temizlemek için adet şart değildir. Kaç defada temizlendiğine kanaat hasıl olursa o kadar yıkanır.
5- Kadın elbisesinde kan eseri görmezse elbisenin üzerine su serperek onunla namaz kılar.
6- Dini hususatta kadının erkeğe bizzat sual sorması caizdir.
7- Şer'an ihtiyaç messettiği takdirde kadının erkeğe sesini işittirmesi ve erkeğin de onu dinlemesi caizdir.

34- (Bevlin Necis ve Ondan İstibra Vacip Olduğuna Delil Babı)

111- (292) Bize Ebû Sa'îdel-Eşecc ile Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ ve İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. İshâk bize haber verdi tâbrin kullandı. Ötekiler bize Vekî' A'meştn rivayet etti, dediler. A'meş: Mücâhidi Tâ-vus'tan, o da İbni Abbas'tan naklen rivayet ederken işittim demiş İbni Ab-bâs şunları söylemiş; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki kabrin yanma uğradı vei
«Dikkat edin, bunlar muhakkak azab görüyorlar. Hem 'de büyük bir şeyden dolayı azap görmüyorlar. Bunlardan biri koğuculuk yapardı; diğeri de bevlinden korunmazdı.» buyurdular.
Sonra yaş bir hurma dalı isteyerek onu ikiye yardı ve birini birinin birini de diğerinin üzerine dikti ve:

«Umulur ki, bu dallar kurumadıkça onların azapları hafifletile.» buyurdu.

(...) Bana bunu Ahmed b. Yûsuf el-Ezdî rivayet etti. (Dediki) : Bize
Muallâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid, Süleyman el-A'meş'den bu isnadla rivayet etti. Ya-lnız o:
«Diğeri bevlden dolayı yahut bevlden temizlenmezdi.» demiş.
Bu hadîsi Eimme-i Sitte 'nin hepsi ve diğer bir çok ulemâ rivayet etmişlerdir. Buhârî onu Abdest ve Taharet bahislerinin müteaddit yerlerinde Cenaze bahsinde ve «Kitabu'I Hac» da Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî Taharet bahsinde yine Nesâi Tefsir ve Cenaze bahislerinde, İbni Mâce Taharet bahsinde muhtelif râvilerden tahriç etmişlerdir. İbni Mâce 'nin rivayetinde: «Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Seİlem) iki yeni kabrin yanına uğradı» denilmiştir. Bu kayıd vakanın câhiliyet devrinde geçmediğini gösterdiği gibi İmam Ahmed'in tahric ettiği Ebû Ümâme hadisinde «Peygamber (SallaîIahü Aleyh{ ve Seİlem) Bakî kabristanına uğradı da: Bugün buraya kim defnettiniz? diye sordu.» denilmesi de ölenlerin müslüman olduğuna delâlet eder. Çünkü Bakî müslüman kabristanıdır. Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) in kabirlere işaretle «Bunlar muhakkak azap görüyorlar...» buyurması mahalli zikir hâlini irade kabilinden mecâz-i mürseldir. Yani kabirleri göstermiş içindekilerin azab gördüğünü anlatmıştır. Bundan sonra:
«Hem büyük bir şeyden dolayı azab görmüyorlar.» buyurmuştur.
Ulemâ bu cümleyi iki türlü te'vil etmişlerdir. Birinci te'vile göre cümlenin mânâsı: «Kabirde yatanların telâkkilerince büyük bir şey sayılmayan sebeplerden dolayı azab görüyorlar.» demektir. İkinciye göre-de: «sakınması kendilerine büyük bir şey sayılmayacak sebeblerden dolayı azâb görüyorlar.» demektir. Kaadi Iyâz üçüncü bir te'vil daha yapmıştır. Ona göre bu cümlenin manası: en büyük günahlardan sayılmayan sebeplerle azap görüyorlar demektir. «Bu takdirde cümleden mu-râd başkalarını men' ve tahzir olur. Yani zannedilmesin ki azap edilmek yalnız büyük günahlara mahsustur. Küçük günahlardan dolayı da azâb edilir, demek olur.
Fahr-i Kâinat (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) hadisin üçüncü cümlesinde kabirdekilerin azabına sebep birinin kovuculuk yapması diğerinin de bevlden korunmaması olduğunu beyân buyurmuştur. Kovucu-, luk; yerinde gördüğümüz vecihle insanlar arasında lâf taşımaktır. Nevevî: «Kovuculuk zarar getirmek kastiyle sözü başkasına taşımaktır ki kabahatlarm en çirkinlerinden biridir.» diyor. Fakat Kirmanı buna itiraz etmiş ve: «Fukahânm kaidesine göre bu söz doğru değildir. Çünkü onlar: Büyük günâh haddi şer'iyi îcâb eden suçtur derler. Halbuki kovuculuk yapana had vurulmaz. Ancak kovuculukta devam etmek onu büyük günah yapar denilirse o başka. Çünkü küçük günâhı İsrarla yapmanın hükmü büyük günâhın hükmü gibidir. Yahut buradaki kebîreden lstilâhi mânâsı kasdedilmemiştir» demiştir.
Bâzıları: « Kirmânî'nin fukahâdan naklettiği söz bütün fukahânm sözü değildir. Lâkin Rafiî bu sözü tercih ettiğine işaretle büyük günâhın tâ'rifinde iki vecih rivayet etmiştir. Vecihlerin biri budur. İkinci veçhe göre irtikâbından dolayı şiddetli azâb tehdidi vârid olan günaha büyük günâh derler. Rafiî: «Fukaha daha ziyade birinci veçhe meylederlersede ikinci vecih büyük günahlar hakkında tafsilât verirken onların söylediklerine daha muvafıktır» demiştir. Maamafih Kirmânî'nin sözü umûmi mânâda söylendiği için hakkında yapılan bu tenkîd yersiz görülmüştür.
Bevlden sakınmamanın kabir azabına sebep olacak kadar büyük günâh olması namazın butlanını icâp ettiği içindir. Çünkü namaz sahih olabilmek için necasetten temizlenmek şarttır. Binâenaleyh bevlden sakınmayan namazsız kalacak demektir. Namazın terki ise şüphesiz büyük günahtır. Kovuculuk yapan dahi insanları birbirine katarak düşman ettiği ve bir çok vahim neticelere sebeb olduğu cihetle en çirkin kabâhatlardan biridir.
Ulemânın beyânına göre Fahr-i Âlem (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) efndimizin hurma dallarını kabirlerinin üzerine dikmesi onlara şefaat içindir. O bu hususta Teâlâ Hazretlerinden şefaat izni istemiş niyazı kabul edilerek o dallar kuruyuncaya kadar azaplarının hafifletileceği va'ad buyurulmuştur. Müs1im'in kitabının sonunda Hz. Cabir (Radiyallahû anh) dan tahriç ettiği uzun bir hadiste Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şefaat niyazım kabul edildi ve bu dallar yaş kaldıkça azablarının hafifletileceği va'd buyuruldu.» demiştir.
Bâzıları: «İhtimâl Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onlara bu müddet zarfında dua etmiştir» demiş bir takımları da «yaş dalların dikilmesi kuruyuncaya kadar teşbih edecekleri içindir. Kuruduktan sonra teşbih kalmaz» mütaleasmda bulunmuşlardır. Ekseri ulemânın mezhebi de budur. Çünkü müfessirinin ekserisine göre Teâlâ hazretlerinin
«Hiç bir şey yoktur ki, Allah'ın hamdine bürünerek ona teşbih etmesin! Lâkin siz onların teşbihini anlamazsınız.» ayet-i kerimesinin mânâsı diri olan herşey Allah'a teşbihte bulunurlar demektir. Yine müfessirinin beyânına göre her şeyin hayatı kendine göredir. Meselâ ağaç kurumadıkça, taş yerinden kırılıp çıkarılmadıkça diridirler.
Muhakkikini ulemâya göre âyet-i kerime umûmu üzerine câridir. Acaba bütün canlılar hakikaten teşbih ederlermi yoksa onlar varlıkları ile Allah'ın birliğine delâlet ettikleri için lisân-i halleri ilemi teşbih etmiş sayılırlar? Bu cihet ihtilaflı isede muhakkikini ulemâya göre canlılar Allah'a hakikaten tesbîh ederler.
Teâlâ hazretleri bir çok taşların Allah korkusundan çatlayarak yere düştüklerini haber vermiştir. Akıl Allah'ın canlılara temyiz kuvveti verdiğini İmkansız kabul etmediğine, nass-i ilâhi de bunu nâtık bulunduğuna göre canlıların hakikaten Allah'a teşbih ettiklerine inanmak farzdır.
Kabir azabı hakkında eshâb-ı kiramın bir çoklarından hadisler rivayet edilmiştir. Bezzâr'm zararsız bir senetle Ubadetü'bnü Samit (RadiyaUahû anh) dan tahriç ettiği bir hadis ile Müs1im'in buradaki rivayeti, Ebû Dâvûd 'un rivayet ettiği Ebû Muse'1 - Eşarî hadisi, Ebí Mûse'1 - Medinî' nin «et - Tergîb ve't-Terhîb» nam eserinde rivayet ettiği Ebû Ümâme ve Ebû Râfi' hadîsleri, İbni Mendeh'in «Kitabu't-tahara»da rivayet ettiği Meymune hadisi bunlardandır.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder

1- Kabir azabı haktır. Onu tasdik ederek inanmak farzdır. Ehl-i sünnet velcemaatın mezhebi budur. Mu'tezile taifesinin" bu babta ehl-i sünnete muhalefet ettikleri rivayet olunur. Lâkin -mu'tezilenin reisi sıyı-lan Kaadi Abdül Cebbar «Tabakat» adlı kitabında şu izahatı vermektedir.
«Bize, sizin mezhebiniz sizi kabir azabını inkâra kadar vardırdı. Halbuki bu mesele bütün ümmetin kabul ettiği bir hakikattir denilirse tarafımızdan şöyle cevap verilir. Bu meseleyi evvelâ Dır.a rb. Amr, Vâsı1'in arkadaşları arasında bulunduğu sırada inkâr etmiştir. Başkaları da onu mu'tezile inkâr etti. Sanmıştır. Halbuki hakikat öyle değildir. Mu'tezile iki kısımdır. Bir kısmı kabir azabını hadislerde vârid'olduğu şekilde caiz görür bir kısmı ise kat'i surette inanır. Üstâdlarımızın ekserisi kabir azabına kat'i olarak inanırlar. Onlar yalnız insanların ölü olarak azâb göreceğini inkâr eden bir takım cahillerin sözüne karşıdırlar. Onların dediğini akıl da kabul etmez.»
Bu babta Kurtubî de şunları söylüyor: «Kabir azabını mülhid-lerle feylezoflarm yolunu tutanlar dahi inkar ederler. Halbuki ona muhbiri sadık (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin haber verdiği, şekilde inanmak farz; Allah'ın .kullarını dirilteceğine onlara hayat ve

akıllarını iade edeceğine iman lâzımdır. Bütün haberler bunu nâtıktır. Ehl-i sünnet vel cemaatın mezhebi de budur...»
Mu'teziîeden Cübbaî ile oğlu ve Be1hî kabir azabına kaildirler. Lâkin onlara göre bu azâb mü'minlere değil kafirlerle fasiklara-dır. Yine mu'teziîeden bazıları kabir azabını caiz görmüş fakat ruhsuz cesedin azâb göreceğini, ölünün ruhsuzda elem duymasının caiz olduğunu iddia etmişlerdir.
Dalâlet fırkalarından Kerrâmiye'nin mezhebide budur. Mu'teziîeden Bişr el Müreysi, Yahya b. Kâmil ve daha başkaları kabir azabını tamamiyle inkâr ederler. İnkâr meselesinde hâricilerle mür-ci'e taifesinden bâzıları da bunlarla beraberdir. Mezkûr fırkaların bütün kavilleri fasittir. Sahih hadisler onları reddetmektedir.
Ehl-i Sünnete göre kabirde cesed ya ayni ile yahut bir kısmına ruhun iadesiyle azâb görecektir.
Muhammed b. Cerir ile bir taife buna muhalefet ederek: «Ruhun cesede iadesi şart değildir.» demişlersede bu söz de fasittir.
2- Hadîs-i şerîf az olsun çok olsun bütün bevllerin mutlak surette necis olduğuna delildir. Umumiyetle1 fukahânın mezhebi budur. İbni Kaassim ile Muhanmed h. Ali ve Şâ'bi biraz tes-hîlât tarafını iltizam etmişlerdir. İmâm-ı Â'zam ile İmâmeyn denilen Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre meşakkat nazar-ı itibâra alınarak dirhem, miktarı bevl zararsız sayılmıştır.
Sevrî: Ulemâ az mikdardaki bevle ruhsat verirlerdi, Küfe'liler iğne ucu gibi ufak bevl damlacıklarına ruhsat vermişlerdir» diyor. Mâ1ikiierin «el-Cevâhir» adlı kitabında: «Yemek yiyen beni Ademin bevl ve kazuratı necistir; eti yenilen her hayvanın kazuratı temizdir. Yenilmesi mekruh olan hayvanın pisliğide mekruhtur. Hattâ bâzılarına göre necistir. Bilumum fukahâ hiç bir nevi kan hususunda ruhsat vermemiş; yalnız az mikdardaki hayz kanına ruhsat vermişlerdir. Mâ1ikiyye ulemâsı az miktarın neden ibaret olacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bunun büyük dirhem miktarı olacağı söylenmiştir.» denilmektedir.
3- Hattâbi: «Bu hadiste kabirlerin başında Kur'an-ı kerim okumanın müstahab olduğuna delil vardır. Zira ağacın teşbihi sayesinde meyyitin azabı hafifletileceği me'mul olursa kur'an-ı kerim okumak en büyük ümid ve berekettir.» diyor.
Bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. İmam-ı A'zâm ile Ahmed b. Hambel hazerâtma göre Kur'an-ı kerimin sevaba meyyite vâsıl olur. Delilleri Hz. Ali (RadiyaUahû anh) dan rivayet olunan bir hadistir. Bu hadiste Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse kabristandan geçer de onbir defa İhlâs sûresini okur ve sevabını ölülere bağışlarsa, o kimseye ölülerin adedi kadar sevap verilir.» buyurmuştur.
Mezkûr hadisi Ebû Bekr en-Neccâr «Sünen» nâmındaki eserinde rivayet etmiştir. Ayni eserde Ene &(Radıyallahu Anhâ)dan rivayet edilen merfu' bir hadiste kabristandaki Ölülere Yâsîn süresi okunursa o gün azablannm hafifletileceği bildirilmektedir. Bu mânâda bir hadis Ebû Bekri Sıddık(Radıyallahu Anhâ)dan da rivayet olunmuştur.
Nevevî ulemâdan bir cemaata ve İmam-ı Şafiî 'nin meşhur kavlime göre okunan Kur'an ölülere vâsıl olmaz» diyor. Lâkin duanın Ölülere vâsıl olduğu hususunda ulemâ müttefiktirler. Oruçf sadaka ve köle âzâdı gibi ibadetlerin sevabı dahi vâsıl olur. Bu hususta Ebû Bekr Neccâr'ın «Sünen» inde Amr b. Şuayb'in babasından o-nunda dedesinden rivayet ettiği bir hadîste dedesinin Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) e: «Ya Resulüllah Âs b. Vâil cahili yet devrinde yüz deve kurban edeceğini adamıştı. Oğlu Hişâm kendi hissesine düşen elli deveyi boğazlamış. Acaba bu onun için kâfimidir?» dediği; Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) in :
«Senin baban Allah'ın birliğini inkâr etse de onun namına oruç tut-san veya sadaka versen yahut köle âzâd etsen bu ona varır mıydı?» buyurduğu bildiriliyor.
Dara-Kutnî 'nin rivayetinde:
«Bir adam Ya resulüllah:
— Annem babam Öldükten sonra onlara nasıl iyilik edeyim? diye sordu Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«öldükten sonra iyilik: Kendi namazınla beraber onlar için namaz kılman, orucunla beraber onlar için oruç tutman; sadakanla beraber onlar için de sadaka vermendir.» buyurdular» deniliyor.
Bu hususta başka hadislerde vardır.
4- İstincâ vaciptir. Zira hadisteki «bevlden korunmazdı» cümlesinden murâd budur. İbni Battala göre: «Bu cümlenin mânâsı: j Vücûdunu ve elbisesini bevl sıçramasından korumazdı» demektir,
Begavî : «Bu hadîs kazâ-i hacet ederken insanlar görmesin diye [örtünmenin vâcib olduğuna delildir.» diyor.
Aynî istinca ile örtünmenin ikisininde vacip olduğunu söylemek-Itedir.
5- Kovuculuk haramdır. Bu hususta icma' vardır.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden bu hadisenin ayrı ayrı zamanlarda iki veya üç defa vuku' bulduğu anlaşılıyor.
6- Kabirlerinde azab görenlerin seslerini Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) mucize kabilinden işitmiştir. Azâb görenlerin mü'min olup olmadıkları ihtilaflıdır. Lâkin rivayetlerin umûmundan bu hadisenin iki üç defa vâki' olduğu anlaşıldığına göre ihtilâfa hacet yoktur. Çünkü bir defa uğradığı kabirlerde azâb görenler mü'min başka defa uğradığı kabirlerdekiler, kafir veya fâsıktı denilebilir.

---

[1] Ebu Habib Habban b. Hilâl el-Bahili: Basrâ'lıdır. Sahihayn râvilerindendir. Vefat tarihi 316'dır
[2] Ebu Yezid Ebân b. Yezid: Basra'lıdır. Müslim'in râvilerindendir
[3] Yahya b. Ebi Kesir.
[4] Ebu Sellâm Menıtır el-Bahilî r Dimaşk'lıdır. Kendisinden YezÎd b. Sellâm hadis rivayet etmiştir.
[5] Ebu Malik el-Es'ari Amr b. Haris (R.A.): Şam'hdır. Sahabe-i kiramdandır.
[6] Bakara sûresi, âyet : 143.
[7] Bakara sûresi, âyet : 153.
[8] Sad sûresi, âyet: 44
[9] Enbiya sûresi, âyet: 83.
[10] Yunus sûresi, âyet : 5.
[11] Tevbe sûresi, âyet: 111
[12] Bakare sûresi, âyet : 102.
[13] Ebu Ziirara Mus'ab b. Sa'd b. Ebu Vakkas ez-Ziihri: Hadîs itibarı ile Kûfe'-lilerden maduttur. Sahihayn râvİlerindendir. Babasından ve îbni Ömer (R.A.) dan hadîs rivayet etmiştir.
[14] Abdullah b. Âmir (R.A)
[15] Ebu Yusuf İsrail b. Yunus: Sahihayn râvilerinden olup, dedesi Ebu İshak Es-Sebi'iden ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir
[16] Maide sûresi, âyet: 6.
[17] Müddfissir sûresi, âyet: 3
[18] Bakara sûresi, âyet: 187
[19] Maide sûresi, âyet: 6.
[20] Bakare sûresi, âyet: 280.
[21] Sûre-İ Bakara, âyet: 159.
[22] Sûre-i Hûd, âyet: 114
[23] Sûre-i Â]-i Imrân, âyet: 187

[24] Sa'id b. Mina': Mekkeli azadlılardandır. Sahihayn ravilerindendir
[25] İshak b. Sa'id b. Amr el-Kureşi : Sahihayn ravilerinden
[26] Süfyan-ı Sevri.
[27] Etra'n Nadr Salim h. F.bi Cnıcyye: Amr b. L'beydullah El-Kureşi'nin azadlısı-ılır. Ml'ıIijk'ikIii'. Suhiha* ıı \-,wİki imlenilir, Vakufi'nin rivayetine göre Mcrvâ'nm hilâfeti
[28] Ebu Enes Mâlik b. Fbî Amir: Im.ım-j Malik'in JcıloiJîr. -SafıİIh;ı>n râvilcrİndendir
[29] Ebu Sileme MıVar b. Kcdânı.
[30] Ukeym b. AbdiIIafa b. Kays'el-Kureşi: Müslim'in râvilerindendir
[31] Muaz b. Abdumünan et-Teymî el-Kureşî: Sahihayn râvilerindendir.
[32] Ebu Sahr Humeyd b. Ziyâd: MedÎne'lidir. Müslim'in râvilerindendir. Mısır'da yaşamıştır
[33] Ömer b. İshâk: Müslim'in râvilerindendir.
[34] Muaviye b. Salih el-Hedrami: -Künyesi (Ebu Amr) yahut Ebu Ömer'dir. Endülüs kadısıdır. Mekke'ye gelmiş hadîsi orada rivayet etmiştir
[35] RabiatiTbuü Yezid EI-Kasir: Dimâşk'Iıdır. Sahihayn râvilerindendir
[36] Ebu İdris el-Halvânî: Âizullâh b* AbdİIlah b. Amr Şamlıdır. DİmaşK'ta kadılık etmiştir.
[37] Ukbetü'bnü Âmir (R.A.): Eshab-ı kiramdandır. Künyesi ihtilaflıdır. EbuI Esed. ve daha başka olduğunu söyleyenler vardır. Mısır'da valilik yapmıştır. Hz. Muavjye zamanında 58 tarihînde vefat ettiği söylenir.
[38] Cübeyr b. Nüfeyr b. Malik el-Hadrami: Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Cahi-liyet devrine yetişenlerdendir
[39] Zeyd b. Hubab et-Temimî, Künyesi: (Ebu'i Hüseyin)'dir. Kûfe'lidin Müslim'in râvilerindendir.
[40] Ebu Haysem HalM b. AbdiJlâh b. Abdirrabman.
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Zeyd b. Âsim el-Ensarî (R.A.): Eshab-ı kiramdan-
dır. Yemame harbinde Müseylemetü'l-Kezzâb'ı bu zat tepelemiştir. 63 tarihinde şehid edilmiştir. Ezan-i rivayet eden Abdullah ile bunu kanştirmamalıdır. Onun ismi Abdullah b. Zeyd b. Abdirabbih el-Ensari'dİr.
[42] Ebu Musa İshâk b. Musa b. Abdillâh: Müslim'in râvilerindendir. Kadılık etmiştir.
[43] Mân b. tsâ b. Yahya : Azadlı kölelerdendir. Künyesi Ebu Yahya el-Kazzaz'drK MedineİIidir. Sahihayn râvilerindendir,
[44] Behz b. Esed.
[45] Vüheyb b. Halid b. Aclân
[46] Hafaban b. Vasi b. Habban el-Ensarî: Medine'lidir. Müslim'in râvilerindendir.
[47] Ebu Muhammed İsa b. Talba b. UbeydİHab: Medine'nin faziletli âlimlerinden biridir. Halife Ömer b. Abdülaziz zamanında vefat etmiştir.
[48] Ebu'I Misver Mahraraetü'bnü Bükeyr b. AbdiIIâh el-Mahzûtnî: Azadlılardan-dır. Medine'li sayrlır.
[49] Ebu AbdiIIab Salim : Şeddâd-ı Mehrî'nin azadlısıdır. Bazıları onu Ebu Abdil-lâh künyesi ile bazıları da «Mevle'I-Mehrî» diye anarlar. Ona : Mevlâ Mâlik, Sâiim-i Şeb-nân, SâJim el-Berrâd, Salim b. AbdiIIâh» diyenler de vardır. Mu'temed bir râvîdir. Atâ' b. Sâib onun hakkında : «Bence kendimden daha mu'temeddir» dermiş.
[50] Ebu Alî Hasan b. Muhammed b. A'yeıı el-Kııraşi: AzadIilandandır.
[51] Ebu Yahya Fiiieyh b. Süleyman : Asıl ismi Abdülmelik'tir. Füfeyh lâkabı ile anılır. Mekke'lidir.
[52] Ebu AbdiIIâh Nuajm b. AbdiIIâh El-Mücemmir: Medine'lidİr. Babası Hz.
Ömerin azadlısıdır. Yernük harbinde vefat etmiştir.
[53] EbıTI-Hasen Hilâl b. Yesaf el-Eşca'i: Kûfe'li azadlılatdandır. ismi Yisaf ve İsaf şeklinde rivayet olunmuştur. Hadîs uleması arasında isaf diye meşhgrdur.
[54] Ebu Yahya Misda' (Ziyadii'i A'raç) diyenler de vardır.
[55] Ebu Bişr Ca'fer b. Ebi Vahşiyyc : Basra'Iıdır. Vasıflı diyenler de vardır.
[56] Yusuf b. Mâhek el-Fasrisi: Mekke'lidir.
[57] Bu rivayet abdestte ayakların yıkanacağına en açık delİİdİr
[58] Rûhü'I-Meâni Tefsiri, MâİIde sûresi
[59] Ebu Hişam el-MahzıımîMugiraiiiT)nü Seleme: Basra'lıdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[60] Ebu Bi$r Abdülvahit b. Ziyâd el-Abdi: Basra'lı azadlılardandır
[61] Ebu Sehl Osman b. Hakim b. Abbad el-Ensar: Aslen Medine'lidir. Küfe muhaddislerinden sayılır
[62] Ebu Bekr Muhammed b, Münkedir b. Abdillah : Medine'lidir.
[63] Umeratü'bnü Gaziyyete'I-Ensarî: Medine'iidir. Sahihayn râvîlerinden sika' bir zattır
[64] Sa'id b. Ebu Hilâl el-Leysi: Medine'lidir. 70 tarihinde Mısır'da doğmuş 130 'eya 135 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Sahihayn râvîlerindendir.
[65] Eyle, Kızıl Deniz — Şap Denizi'nİn Şam tarafında eskiden ma'mur bir şehir-miş. Şimdi harabdır. Buradan yüklü develerle günde bir konak yürümek şartiyle Medine'ye ayda vanlırmış.
Aden, Yemen'in Hind Denizi sahilindeki son şehridir.
[66] Ebul Kaasira Vasıl b. Abdil A'lâ b. Vasıl : Kûfe'iidİr. Müslim'in râvîlerinden-dir. 244 tarihinde vefat etmiştir.
[67] Kabristandan murâd : Medine'deki «Ei-Bakf» olsa gerektir.
[68] Bikdam b. Şureyh b. Hâni: Kûfe'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[69] Gaylân fa. Cerir el-Ma'veü: Basra'ııdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[70] İsmail b. Müslim el-Abdî: Basra'lidir. Yemame taraflarında kadılık etmiştir. Müslim'in râvîlerindendir.
[71] Ebu'l-Mütevekkil Ali b. Dâvud — yahut — İbni Davud el-Basrî: Basra'lıdır. Sahihayn râvîlerindendir.
[72] Hunsa-i müşkil: Kendisinde hem erkeklik, hem kadınlık âleti müsavi derecede bulunan kimsedir.
[73] Ebu Yahya Zekeriya b. Ebi Zaide: Kûfe'li azadhlardandır. Sahihayn râvîlerindendİr. 148 veya 149 tarihinde vefat etmiştir.
[74] Mus'ab b. Şeybe Cübeyr: Müslim'in râvîlerindendİr
[75] Talk b. Habib el-Anezî: Müslim'in râvîlerindendİr.
[76] Ravh b. Ubade b. Alâ': Basra'hdır. Sahihayn râvîlerin dendir.
[77] Ebu Ca'fer Ahmed b. Hasen b. Hıraş : Bağdat'lidır. Asfen Horasan'hdır, Müslim'in râv ierindendir.
[78] Ebu Hafs Ömer b. Abdilvahhab: Basra'lidır. Müslim'in râvîlerinden olup, yalnız bir hadîs rivayet etmiştir.
[79] Ebu Abdirrahman Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Harîsî: Aslen Medine'İİ oiup Basra'da yaşamış Âbid ve Fadıl bir zattır. Sahihayn râvîlerindeodİr. Mekke'de 221 tarihinde vefat etmiştir.
[80] Vasî' b. Habban b. Munkiz: Medine'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.
[81] Abdullah b. Ebi Katade el-Haris b. Rib'i el-Ensari: Sahihayn râvîlerindendir. Velid b. Abdil MeİİK'in hilâfeti sonlarına doğru Medine'de vefat etmiştir
[82] Ebu Muaz At* b, Ebi Meymune: Enes'in azadhsidir. Basra'hd.r. 131 taıi-mnde Basra da zuhur eden taundan sonra vefat etmiştir
[83] İbrahim Nehaî.
[84] Ebud' Duha Müslim b. Sahih : Azaadlılardandır. Ravilerindendir. Ömer b. Abdikıziz'İn hilâfeti zamanında vefat etmiştir.
[85] Ebu Abdillâh Muhammet b. Abdiûâh b. Bcri,: Basra,idır râv;
[86] Humeyd et-Tavil b. Ebi H-mcyd : Basral, azadlılardand.r. K,sa boylu oldu gu için kendisine tesmiye bızzıt kabilinden uzun lakabı venlmi^r. Sahihayn râvîlerinden
[87] Ebu MuhflmmedKa'b b. Ucra't el-Ensarî (R.A.): Resulellâh (S.A.V.) den Bu-hâri ve Müslim'de hadisleri vardır. EUİ iki tarihinde doksanbeş yaşında vefat etmiştir.
[88] Ebı Abdillâlı Amr b. Kays el-Mülaî: Kûfe'İİdir. Müslim'in râvîlerindendir.
[89] Şureyb b. Hani b. Yezid : Yemenli Ben-i Haris kabilesine mensuptur. Birkaç tane sahabeden hadîs rivayet etmiştir. YeimİŞ sekiz tarihinde 108 yaşında olduğu halde Sicistan'da katledilmiştir
[90] Ebu Üsaııe Zeyd b. Ebi Üneyse : Azadi il ardandır. Müslim'in râvîlerindendir
[91] Allcamerii'bnii Mersed el-Hadrâmî; Kûfe'lidir. Sahihayn râvîlerindendır.
[92] Süleyman b. Biireydele'I-EsIemî: Hz. Ömer zamanında kardeşi Abdullah İle ikiz doğmuştur. Müslim'in râvîlerindendir.
[93] Ebû Abdurrahman Hâlid b. Ömer b. Hafs el-Mekrâvi:, Basra'hdır kî: Kirman'da kadiiık etmiştir. Nisabur'da yalamış ve 233 tarihinde orada vefat etmiştir, Sahihayn râvîlerindendir.
[94] Ebû Rezîn Mesh'ûd b. Malik el-Esedi: Kûfe'lidir. Ebu Vail Şakik b. Seleme'-nin azadlısıdır. Müslim'in râvîlerindendir.
[95] Mugiretii'bnü Abdirrahman el-HİZami: Medine'Iidir. Sahihayn râvîlerindefidir.
[96] Ebu't-Teyyah Yezid b. Humçyd ed-Duba'i: Basra'Iıdır. Sahihayn râvîlerin-dendir.
[97] Ebu Abdillâh Mutarrif b. Abdillâh b. $ihhtf: Sahihayn râvîlerindendir.
[98] Ebu Ziyad Abdullah b. Mugaffel (R.A.): Ashab-ı ki ramdandır. Muaviye'nin hilâfeti sonunda vefat etti.
[99] Ma'lesef bugün köpek edinme merafo salgın halini almıştır. BİIr taraftan tıp köpek hastalığından, kuduzdan vesaİr muzarraiieîci&n bahsededıırsun, millet alabildiğine varını yokunu sarfederek köpek

edinmektedir. Dinm im babtaki emr-i nehyİ kimsenin hatırına gelmediği gibi, tıbbın avazlarına da aldırış eden yoktur. Birçok kimselerin köpekleri koynunda yatırdıklarını bile işitiyoruz. Ne diyelim, Allah intibahlar versin. Amîn.

[100] Ebu Yusuf Bükeyr b. Abdillâh el-Eşec: Azadhlardandir. Medine'lidir/ Sulahadan bir zattır. 117, 122 veya 129 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.

[101] Ebu Yahya îshâk b. AbdiIIâb b. Ebi Talhate'I-Ensarî: SahİhayN râvîlerindendir. İmam-ı Malik hadiste bu zatın önüne kimseyi geçirmezmiş.

[102] îsmi Cüzame'dİr. Âmine olduğunu söyleyenler de vardır. Çocuğunun. ismi mâ-Ilını değildir. Bu çocuk Resûluüah (S.A.V.) devrinde ölmüştür.

[103] Halid b. Mihran el-Hazzâ'.

[104] Ebû Ma'şer Ziyâd b. Küleyb et-Temîmî: Kûfe'lidir. MüsİIm'in râvîlerindendir.

[105] Ebu Amr Esvcd b. Yczid b. Kays: Kûfe'Iiidr. Alkame'nin kardeşi oğludur.

[106] Ebu Mıbanımed AbdetÜ'bnü Süleyman el-Kilabî: Kûfe'lİdir. İsmi Abdurrahman ise de Abde lâkabı ile anılır.

[107] SebİIb b. GarkâdeVSülemi: Kûfe'lidİr. Sahihayn râvîlerindendir

[108] Fatirae binti Münzir: Hişam b. Urve'nİn zevcesidİr.

[109] Esma binti Ebu Bekr (Radıyallahı Anhüma'dan) hadîs rivayet etmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

32-KİTÂBU SALÂTİT-TERÂVİH
1- Ramazân Gecelerinde İbâdetle Kaaim Olan Kimselerin Fazileti Babı
2- Kadir Gecesinin Fazileti Ve Yüce Allah'ın Şii Kavlinin Beyânı Babı
3- Kadir Gecesinin Ramazânın Son Yedisi İçinde Aranması Babı
4- Kadir Gecesinin Ramazânın Son On Gününden Olan Tek Sayılı Geceler İçinde Aranması Babı
5- İnsanların Kavga Etmeleri Sebebiyle Kadir Gecesinin Ta'yîni Bilgisinin Kaldırılması Babı
6- Ramazânda Son On İçinde Sıkı Çalışmak Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

32-KİTÂBU SALÂTİT-TERÂVİH

(Teravih Namazı Kitabı) [1]

1- Ramazân Gecelerinde İbâdetle Kaaim Olan Kimselerin Fazileti Babı [2]

1-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, ramazân için şöyle buyuruyordu: "(Hakk olduğuna kalbden)
2- Bize Abdullah ibnu Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, îbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibnu Abdirrahman'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "İnanarak vesevâb umarak ramazânda ibâdetle kaaim olan kimsenin geçmiş günâhları mağfiret olunur" buyurmuştur. îbnu Şihâb şöyle dedi: Ramazân gecelerindeki namaz işi bu hâl üzere iken (yânî kılan yalnız başına kılarken) Rasûlullah vefat etti. Sonra bu iş, Ebû Bekr'in halifeliği zamanında ve Umer'in halifeliğinin ba-e şında da Peygamber devrinde olduğu gibi isteyenin cemâatsız olarak I yalnız başına kılması suretiyle kılınır oldu [3]. x,
Ve yine Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o , da Abdurrahmân ibn Abdin el-Kaarî(80)'den rivayet etti. Bu Abdur-., rahman şöyle demiştir: Bir ramazân^ecesi Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın beraberinde mescide çıktım. Bir de baktık ki, insanlar yalnız ve dağınık topluluklar hâlinde terâvîh namazı kılmaktalar. Kimisi kendi başına yalnızca namaz kılıyor, kimisi de namaz kılıyor ve bunun namazına bir kısım insanlar uyup namaz kılıyordu.
Umer: Ben zannediyorum ki, ba dağınık olarak namaz kılan insanları bir tek okuyucu imâmın arkasında toplarsam daha faziletli olacak, dedi. Sonra buna kat'î olarak karar verdi. Ve akabinde (ertesi günü, hicretin .14. senesi içinde) o insanları Ubeyy ibn Ka'b'ın (terâvîh imamlığı) arkasında topladı (Böylece terâvîh namazı cemâatle kılınmağa başlandı). Sonra diğer bir gece yine Umer'in beraberinde mescide çıktım. İnsanlar okuyucu imamlarının namazına uyup namaz kılıyorlardı. Umer bu manzarayı görünce: "Ni'me'l-bid'atu hâzihi (= Şu terâvâhin böyle cemâatle kılınması ne güzel âdet oldu)" diye sevincini belirtti ve: "Fakat bu namazlarını gecenin sonuna bırakıp da bu namazdan sonra uyuyanlar, şimdi namaz kılanlardan daha faziletlidirler" sözünü de ilâve etti. Umer, terâvîhi gecenin sonunda kılmayı kasdediyor. İnsanlar ise terâvîhi gecenin evvelinde kılmakta idiler [4].

3-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R): Rasûlullah (S) geceleyin mesciddeki hücresinde iki yâhud üç gün namaz kıldı; ihsanlar da O'-nun namazına uyup cemâatle namaz kıldılar... İşte Rasûlullah'ın bu şekilde cemâatle namaz kıldırması hâdisesi, ramazân içindç vâki' oldu, demiştir [5].

4-.....Âişe (R) yeğeni Urve'ye şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir gece, gecenin ortasında çıktı da mescıdde namaz kıldı. Bir takım insanlar da O'nun namazına uyup beraberinde namaz kıldılar. Sabah olunca insanlar geceleyin Peygamber'in mescidde namaz kıldırdığını konuştular.Bu haber yayılınca ertesi gece, birinci gecekiler-den daha çok insan toplandı ve Peygamber'in beraberinde namaz kıldılar. Sabah olunca insanlar bunu yine aralarında konuşup yaydılar. Üçüncü gecede mescid halkı iyice çok oldu. Rasûlullah yine çıkıp namaz kıldı; insanlar da O'nun namazına uyup namaz kıldılar. Dördüncü gece olunca mescid, toplanan insanları almaktan âciz oldu.
(Rasûlullah o gece namaza çıkmadı.) Nihayet sabah namazım kıldırmak için çıktı. Sabah namazını kıldırınca yüzünü cemâate karşı yöneltti ve hutbe başlangıcı olarak şehâdet kelimelerini söyledi, sonra "Amma ba'du" hitâb faslı ile başladığı hutbesinde bu gece namazına çıkmamasının gerekçesini şöyle açıkladı: "Şu muhakkak ki, sizin mescidde toplanmanız bana gizli olmamıştır. Şu kadar ki gece namazı üzerinize farz kılınır da sonra onun edasından âciz kalırsınız diye korktum" buyurdu.
ez-Zuhrî: Nihayet Rasûlullah vefat etti. Ramazân namazı işi, evlerde kılınmak üzere devam edip durdu, dedi [6].

5-..... Bize İsmâîl ibn Ebî Uveys tahdîs edip şöyle dedi: Bana İmâm Mâlik, Saîd el-Makbûrî'den; o da Ebû Seleme ibı Abdirrah-mân'dan tahdîs etti ki, bu Ebû Seleme, Âişe(R)'ye:
— Rasûlullah'ın ramazândaki gece namazı (kemmiyet ve keyfiyetçe) nasıl idi? diye sordu.
Âişe de şöyle dedi:
— Rasûlullah ne ramazânda, ne de ramazânın gayrı gecelerde onbir rek'at üzerine ziyâde eder değildi. Rasûlullah evvelâ dört rek'at kılardı. Artık o rek'atların güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Sonra dört rek'at daha kılardı. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Sonra üç rek'at kılardı. Ben: Yâ Rasûlallah! Vitr namazını kılmadan önce uyur

musun? diye sordum. Rasûlullah: "Yâ Âişe! Benim iki gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz" buyurdu [7].

2- Kadir Gecesinin Fazileti Ve Yüce Allah'ın Şii Kavlinin Beyânı Babı [8]

"Gerçek biz onu (Kur'ân'ı) kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin (o büyük şerefini) sana bildiren nedir?
Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve rûh, Rabb Herinin izniyle, herbir iş için iner de iner. O gece,
tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır*9 (ei-Kadn 1-5)
Sufyân ibn Uyeyne: Kur'ân'da bulunan "Mâ edrâke" ösorularının cevâblanm Allah muhakkak haber verip bildirmiştir. "Kc ma yudrike" diye sorduğu suâllerinin öcevâblannı ise Allah Kur'ân'da bildirmemiştir, demiştir [9].

6- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip: Bu hadîsi biz ezberledik, dedi. Alî ibnu Abdillah: Sufyân bu hadîsi ancak Zuhrî'den ezberlemiştir, dedi. O da Ebû Seleme'den; oda Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim ramazân orucunu- îmânı sebebiyle ve ecrini yalnız A ilah 'tan umarak tutarsa geçmiş günâhları mağfiret olunur. Ve yine her kim îmânından dolayı ve ecrini yalnız A ilah'tan umarak Kadir gecesini ibâdetle geçirirse geçmiş günâhları mağfiret edilir" [10].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Süleyman ibnu Kesîr el-Abdî, Sufyân ibnu Uyeyne'ye mutâbaat etmiştir [11].

3- Kadir Gecesinin Ramazânın Son Yedisi İçinde Aranması Babı

7-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamberin sahâbîlerinden bâzı kimselere Kadir gecesi ru'yâda ramazânın son yedi gecesi içinde gösterildi. Rasûhıllah (S) da sahâbîlerine: "Ben sizin ru'yâlarınızın ramazânın son yedi gecesi içinde birbirine uygun düşmüş olduğunu görüyorum. Artık kim Kadir gecesini aramaya çalışacaksa, onu ramazânın son yedi gecesi içinde arasın" buyurdu [12].

8-.....Ebû Seleme şöyle dedi: Ben Ebû Saîd'e sordum. O benim çok sâdık bir dostum idi. Ebû Saîd şöyle dedi: Biz Peygamber'-in beraberinde ramazânın ortasındaki on gün içinde i'tikâfa girmiştik. Rasûlullah yirminci günün sabahı (i'tikâf yerinden) çıktı da bize bir hutbe yaptı ve bunda şöyle buyurdu:
"Bana (uykuda) Kadir gecesi (ne âid alâmetler) gösterildi. Sonra o bana unutturuldu -yâhud: Ben onû unuttum.- Sizler Kadir gecesini ramazânın son on günündeki tek sayılı gecelerde arayınız. Çünkü ben (ru'yâmda) kendimi su ve balçık çamuru içinde secde ediyor gördüm. Her kim Allah Elçisi'nin beraberinde i'tikâf ediyorsa, şimdi i'tikâf yerine dönsün!"
Bu hutbe üzerine biz i'tikâf yerimize döndük. Ve bizler gökte bir bulut parçası görmüyorduk. Derken bir bulut geldi ve (yirmibi-rinci gece şiddetli bir) yağmur yağdı. Hattâ mescidin tavanı (Peygam-ber'in secde yerine) aktı. Mescidin tavanı hurma çubuklarından idi. Sabah namazı kılındı. Ben Rasûlullah'ı su ve çamur içinde secde ediyor gördüm. Hattâ namazdan çıktığında Rasûlullah'ın alnında çamur izini gördüm [13].

4- Kadir Gecesinin Ramazânın Son On Gününden Olan Tek Sayılı Geceler İçinde Aranması Babı [14]

Bu bâbda Ubâde ibnu's-Sâmit hadîsi de vardır [15]

9-.....Âişe(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S): "Sizler Kadir gecesini ramazânın son on günündeki tek gecelerde arayınız!*3 buyurdu [16].

10-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ramazânda, ayın ortasındaki on günde i'tikâf eder idi.Geçen yirminci gecenin akşamı olup da yirmibirinci günü karşılayacağı zaman evine dönerdi. Beraberinde i'tikâf etmiş olanlar da evlerine dönerlerdi. Rasûlullah i'tikâf ettiği bir ramazân ayında, kendisinde evine dönmek âdetinde olduğu gece i'tikâf yerinde ikaamet etti ve insanlara bir hutbe yaptı da, bu hutbede, insani ara Allah'ın dilediği şeyleri emretti. Sonra şöyle buyurdu:
"Ben şu ayın ortasındaki on günde i'tikâf ederdim. Sonra bana şu gelecek son on gün içinde i'tikâf etmekliğim fikri zahir oldu. Şimdikim benim beraberimde i'tikâf ediyorsa i'tikâf ettiği yerde sabit olsun. Bu Kadir gecesi bana gösterilmişken sonra o bana unutturul-muştur. Artık siz onu son on içinde arayınız. Ve yine siz onu bu on içindeki her tek gecede arayınız. Ben (ru'yâda) kendimi bir su ve bir çamur içinde secde eder gördüm".
İşte bu gece içinde gök boşandı, şiddetli yağmur yağdı. Mescid Peygamber'in secde yerine su akıttı. İşte bu yirmibirinci gecede gözüm gördü. Ben Peygamber sabah namazından döndüğünde kendisine baktım. Peygamber'in yüzü çamur ve su ile dolmuş hâldeydi [17]

11-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ramazânın son on günleri içinde i'tikâf eder ve "Kadir gecesini ramazândan son on gece içinde arayınız" buyururdu [18].

12-.....ibn Abbâs(R)'tan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Siz Kadir gecesini ramazânın son onu içinde arayınız. Kadir gecesi ya ramazândan kalan dokuzuncu gecede, yâhud kalan yedinci gece--de, yâhud kalan beşinci gecededir" [19].

13-.....Ebû Mıclez ve İkrime'den gelen rivayette İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "O Kadir gecesi ya

ramazânın son on günü içinde geçecek dokuzdadır yâhud kalan yedi içindedir" buyurdu [20].
Bu hadîsi Eyûb es-Sahtıyânî'den ve Hâlid el-Hazzâ'dan; onlar İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan "Kadir gecesini ramazânın yirmi-dördüncü gecesinde arayınız1"lâfzıyle rivayet etmesinde Abdulvah-hâb da Vuheyb'e mutâbaat etmiştir [21].

5- İnsanların Kavga Etmeleri Sebebiyle Kadir Gecesinin Ta'yîni Bilgisinin Kaldırılması Babı [22]

14- Bize Muhammed ibnu'l-Musennâ tahdîs edip şöyle dedi. Bize Hâlid ibnu'I-Hâris tahdîs edip şöyle dedi: Bize Humeyd (et-Tavîl) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Kadir gecesini bizlere haber vermek üzere (hücresinden) çıktı. Derken müslümânlardan iki kişi kavga ettiler. Bunun akabinde Peygamber: "Ben sizlere Kadir gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Fulan ile fulan kimseler birbirleriyle kavga ettiler de (Kadir gecesinin ta'ymine âid olan bilgi kalbimden) kaldırıldı [23]. Belki de sizler için bu daha hayırlıdır. Artık sizler Kadir gecesini (yirmiden sonraki) dokuzuncu veya yedinci veya beşinci gecelerde arayınız" buyurdu [24].

6- Ramazânda Son On İçinde Sıkı Çalışmak Babı

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: (Ramazânın son) onu girince Peygamber (S) izârım sağlamca bağlar, gecesini (ibâdetle ihya eder, ehl ve ailesini de (ibâdet için) uyandırırdı [25].

---

[1] Terâvîh, Tervtha'mn cem'idir. Tervîha, teslime vezninde, ramazân gecelerine mahsûs olan namazın.her dört rek'atına isim olmuştur. Bu, Rahat kelimesinden tef İledir, selâmdan teslime gibi merre vahidedir. İki selâm verme arasında bir mikdâr rahat ve İstirahat olunduğundan böyle isimlendirilmiştir (Kaamûs Ter.).
Tervîha aslında iki selâmdan sonraki oturuşun ismidir. Ve her dört rek'ata mecazen tervîha denilmiştir. Bu suretle tervîha şer'î ıstılahlar sayısına girmiştir. "Terâvîh namazı" ta'birinin sahâbîler zamanından beri kullanıldığı İbn Abbâs'ın bir hadisiyle sabit oluyor.
[2] Âlimler bu hadîslerdeki "Ramazân kıyâmı"ndan maksadın, ramazân namazı olduğunu yânî az olsun, çok olsun; ramazân gecelerinde kılınan terâvîh namazı olduğunu belirtmişlerdir.
inanarak ve (âhiret sevabını) umarak ramazân ibâdetini yerine getiren kimsenin geçmiş günâhları mağfiret olunur".
[3] Yânî bu ramazân namazı, diğer deyişle terâvîh namazı işi, Peygamber'in sağlı-ğındaki iki üç gecelik uygulama müstesna, Peygamber'in hayâtında Ebû Bekr'in halifeliğinde ve Umer'in halifeliğinin baş kısmındaki müddet içinde, isteyen herkesin bu namazı kendi basına cemâatsiz olarak kılması suretiyle devam edip geldi. Sonra Umer bu namazın cemâatle kılınması âdetini getirdi.
[4] Umer'in "Bu terâvîhin cemâatle kılınması ne güzel âdet oldu" sözü, teravihin cemâatle kılınmasını teşvîki ve buna rağbetlendirmeyi ihtiva etmektedir. Çünkü Arapça'da Ni'me lâfzı, bir medh fiilidir. Umer'in yeniden uygulamaya konulan bu güzel âdeti bid'.at diye ta'bîr etmesi, bu namazın Peygamber'in sağlığında ve Ebû Bekr'in halifeliği zamanında cemâatle kılınmasına devam edilmemiş olmasından; yâhud gecenin evvelinde kılınmış olmasından; veya rek'at sayısının en sahîh rivayete göre ziyâde edilmiş olmasından dolayıdır.
Bid'at, aslında Rasûlullah zamanında mevcûd olmayan dînî bir İşi yeniden îcâd etmekten İbarettir. Terâvîh namazının cemâatle kılınması ise bid'atin bu umûmî ma'nâsına elbette dâhil değildir. Çünkü Namaz Kitâbi'nda geçtiği ve biraz sonra da yine geleceği gibi Peygamber (S) bu namazı hayâtında iki, üç gece cemâatle kıldırmıştır. Sonra bir gerekçe ileri sürüp cemâatle kıldırmayı terketmiş ve herkesin yalnız olarak evinde kılmasını tavsiye etmiştir.
Umer zamanında Ubeyy ibn Ka'b'ın imamlığı arkasında cemâatle kılınan bu terâvîh namazının kaç rek'at kılındığı bildirilmemiştir. Bu rek'atların sayısı hakkında ayrı ayrı görüşler vardır. Muvatta'da, Muhammed ibn Yûsuf'tan; o da es-Sâib ibn Yezîd'den bu namazın onbir rek'at; diğer bir rivayette onüç rek'at olduğu rivayet edilmiştir. Bu hadîsi Abdurrazzâk da d"iğer bir tarîkten olmak üzere yirmibir rek'at olarak rivayet etmiştir. Yİrmiüç rek'at, otuz üç rek'at gibi diğer rivayetler de vardır. İbn İshâk: Onbir ve onüç rivayetleri bu hususta işittiklerimin en sabit olanıdır. Bu sayı, Âişe'nin, Peygamber'in gece namazı hakkındaki hadîsine de muvafık olandır, demiştir (Fethu'l-Bârî).
[5] Hadîsin bâb başlığına delîlliği meydandadır. Çünkü hadîs terâvîh hakkındadır. Buhârî bu hadîsi Teheccüd Bâbları, "Peygamber'in gece ibâdetine teşvîki bâ-bı"nda tam olarak zikretmişti. Burada o hadîsin sâdece baş ve son fıkralarını alıp, çok kısaltılmış olarak getirmiştir. Hadîsin sonundaki "Bu ramazân içinde idi" fıkrası, bu kılman namazın ramazândaki gece namazı, yânî terâvîh namazı olduğunu işaret etmektedir.
[6] Hadîsin bâb başlığına delîüiği bundan önceki hadîsin delâleti gibidir. Bu hadîs buradaki isnâd ve metnin aynısıyle Cumua Kitabı, "Hutbede senadan sonra Amma ba'du diyen kimse bâbı"nda geçmişti. Peygamber'in gece namazına mescidde cemâatle devam edilmesine müsâade etmeyip, bu suretle özür beyân etmesi, ümmetine olan rahmet ve re'fetinin kemâlini gösteren açık delillerden biridir.
[7] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "Rasûlullah ne ramazânda ne de gayrında onbir rek'at üzerine ziyâde etmezdi" sözünden alınır. Bu hadîs Teheccüd Kitabı, "Peygamber'in ramazâzanda ve gayrısmda kıldığı gece namazı bâbı"nda da geçmişti. Peygamber'in gece namazının rek'at sayısı hakkında Âişe ve İbn Abbâs'tan gelen bu en kuvvetli rivayetlere göre, Peygamber'in kıldığı sekiz rek'atm ramazândaki teravihi, diğer gecelerde ise teheccüd namazı olduğu sabit oluyor..
Ebû Seleme, ramazânın şeref ve faziletinden dolayı Peygamber'in ramazândaki teheccüd namazının keyfiyyet ve kemmiyetinde bir değişiklik olabileceğini tahmîn ederek, Âişe'den yalnız ramazândaki gece namazını sormuştu. Fakat Âişe, sorucuda hiç şübhe bırakmamak İçin Peygamber'in hem ramazândaki, hem ramazândan başka gecelerdeki namazına teşmîl ederek cevâb vermiştir. Âişe'nin verdiği bu cevâbda, Peygamber'in ne ramazânda, ne diğer gecelerde kıldığı gece namazlarında onbir rek'attan fazla kılmadığını bildirmiştir. Bu he-* sâbda üç rek'at vitr namazı dâhil bulunduğundan, Peygamber'in kıldırdığı te-râvîh namazının sekiz rek'attan İbaret olduğu anlaşılır.
îbn Hıbbân ile îbn Huzeyme'nin Sahih Merinde Câbir (R)'den, Rasûlullah'ın sahâbîler ile sekiz rek'at terâvîh, sonra da vitr namazı kıldıklarını rivayet etmişlerdir: (Tecrîd Ter., IV, 86-87).
Âişe'nin "Onların güzelliğinden ve uzunluğundan sorma!" demesi, Peygamber'in Allah huzurundaki hudû' ve huşû'unun bu rek'atların hepsinde devam edip uzadığının ifadesidir. Bu o kadar açık idi ki, bunu ne senin sormana, ne de benim cevâb vermeme luzûm yoktur, demiş oluyor.
Bu hadîsteki "Rasûlullah dört rek'at kıldı" sözünden, nafile olan gece namazında bir selâm ile döFt rek'at kılmanın efdallığı sabit oluyor. Ebû Hanîfe'-nin mezhebi için bu hadîs en kuvvetli hüccettir.
"Sonra üç rek'at kılardı" sözü de Hanefîler için vitr namazının bir selâm ile üç rek'at olduğuna en sarih hüccettir. Gerçi vitr bahsinde de geçtiği üzere Peygamber'in bir rek'at ile de vitr kıldığı sahîh rivayet ile sabit olmuştur. Fakat Hanefîler bu bir rek'atın, kendisinden önceki iki rek'atı tekleştirdiğine kaani'-dirler.
Hadîsin son fıkrası uyku ile Peygamber'in abdestinin bozulmadığını isbât etmektedir (Keza, IV, 143-145).
[8] Dünyâ ve âhiretin bütün hayırlarını cami olan Kur'ân bu gecede indirildiği; bunda yapılan ibâdet ve hayırların bereketi-yönünden içinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayırlı olduğu; "Her hikmetli iş, tarafımızdan sâdır olan bir emr ile onda ayrı/ir "(ed-Duhân:4) âyeti gereğince gelecek seneye kadar cereyan edecek herşey hakkındaki Allah'ın ezelî kaza ve takdiri bunda meleklere izhâr ve tebliğ olunduğu için (yânî bu kadar değerleri ihtiva ettiği İçin) bu geceye Kadir Gecesi ismi verilmiştir.
Yine gece, bu kadar azamet, değer ve faziletleri hâiz bulunduğu için Kur'ân'da onun adiyle ve onun meziyetlerini bildiren müstakil bir sûre İndirilmiştir. İşte içinde ismi ve ihtiva ettiği büyük değerleri ayrı ayrı zikredildiği için Buhârî bu sûreyi tam olarak başlıkta getirmiş ve böylece gecenin büyük fazl ve ölçüye sığmaz değerini Kur'ân'la delili endir mistir.
[9] Sufyân ibn Uyeyne'den olan bu ta'lîki Muhammed ibn Yahya ibn Ebî Umer, kendi îmân Kitâbı'nda senediyle mevsûlen. rivayet etmiştir.
[10] Hadîsin başlığa delîlliği "Men kaame leylete'l-kadiri..." ifâdesİndedir. Kadir gecesinde kaaİm olmak yalnız namazla değil, diğer ibâdet nevi'leriyle de olur. Kur'ân okunur, duâ edilir, ilmî çalışmalar yapılır. Bunların hepsi Kadir gecesinde İbâdetle kaaim olmakta dâhildir.
[11] Bu mutâbaatı ez-Zuhlî, ez-Zuhriyyât isimli eserinde mevsûlen rivây« etmiştir.
[12] Hadîsin son fıkrası bâb başlığına delîlliğe uygun düşmüştür
[13] Hadîsin başlığa delîlliği "Kadir gecesini ayın son on günü içinde arayın?" kav-, ündedir. Buhârî bu hadîsi Sahîh 'inin birçok yerlerinde getirmiştir. Bu yerlerden biri Salât Kitabı, "Çamur içinde burun üzerine secde etmek bâbı"dır.
Müslim'deki bu Ebû Saîd hadîsinin yine Ebû Seleme'den gelen rivayet tarîkinde daha fazla bilgiler vardır: Ebû Saîd şöyle demiştir: Rasûlullah (S) rama-- zânın ilk on gününde i'tikâf etti. Sonra ortadaki on günde keçeden yapılmış bir Türk çadırında i'tikâf etti. Kapı yerinde bir hasır bulunuyordu. Ebû Saîd dedi ki: Rasûlullah bu hasırı eliyle aldı, çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını dı-| şan çıkardı. Mescidde bulunan kimselere söz söylemeye başladı. İnsanlar Rasû-lullah'a yaklaştılar. Şöyle buyurdu: "Ben şu Kadir gecesini arayarak ilk on günde i'tikâf etmiştim. Sonra ortadaki on günde i'tikâfa devam ettim. Sonra bana gelen melek geldi ve bana: Kadir gecesi son on gündedir, denildi. Benimle beraber i'tikâfta bulunanlar dilerlerse son on günde de i'tikâf etsinler!" buyurdu. Bunun üzerine insanlar Rasûlullah'la i'tikâfa girdiler. Rasûlullah: "Kadir gecesi bana tek gecede gösterildi..." buyurdu... Hadîsin buradan aşağısı Buhârî'deki rivayetin aynıdır.
[14] Bu başlıkta Kadir gecesinin ramazâna mühasır olmasının, sonra ramazândan son on gece içinde olmasının, sonra da tek geceler içinde olmasının râcihliğine işaret vardır. Kadir gecesi hakkında gelen haberlerin toplamının delâlet etmekte olduğu da bundan ibarettir (Ibn Hacer).
[15] Yânî bu başlığa delîl olacak hadîsler arasında Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R)'in rivayet ettiği hadîs de vardır. Bu Ubâde hadîsi bundan sonraki bâbda gelecektir.
[16] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır.
[17] Başlığa delîlliği "Onu son on içinde arayınız...."' kavimdedir. Bu hadîs, bundan önceki bâbda da biraz farklıca ve kısa bir metin ile geçmişti
[18] Başlığa delîlliği meydândadır.

[19] Arabça yazışmada usûl, ayın onbeşİne kadar günlerin sayısı olduğu gibi yazılır. Fakat onbeşinden sonraki yarım ayda, ayın sonuna kaç gün kaldıysa yazma târihinde o zikredilir. Meselâ ramazânın yirmibeşinci günü tesbîti arzu edilen bir hâdiseye "ırtüj ö? ^£ !rr^- J, £j= Ramazânın bitimine beş gün kala vâki' oldu" denir. Bu hadislerdeki târihler de böyledir. Binâenaleyh Kadir gecesini yirbirinci, yirmiüçüncü, yirmibeşinci gecelerde arayınız demek olur.
[20] Son ondan dokuz gece geçtiğine göre ramazânın yirmidokuzuncu gecesi olur. İkinci fıkrada iki ihtimâl vardır: Ramazânın yirmiüçüncü gecesi olmak yâhud yirmiüçüncü geceden ramazânın sonuna kadar geri kalan yedi geceden gayrı muayyen bir gecede bulunmak (Kirmanı).
[21] Bu mutâbaatı Ahmed ibn Hanbel ile İbnu Ebî Umer kendi müsnedlerinde mevsûl olarak getirmişlerdir.
Bu mutâbaa hadisinin burada zikredilmesi müşkil sayılmıştır. Çünkü başlık tekler İçin, bu İse çifttir. Bu müşkile şöyle cevâb verildi: Enes: "Peygamber (S) yirmiüçüncü ve yirmidördüncü geceleri de araştırırdı" hadisini rivayet etti. Yânî Peygamber Kadir gecesini kalan yedi gece içinde arardı. Eğer ay tamam ise Kadir gecesi yirmidördüncü gecedir; nakıs ise yirmiüçüncü gecedir. Belki İbn Abbâs bu yirmidört ile sâdece ihtiyatı kasdetmiştir.
Bir de bununla murâd yirmidördün tamâmında arayınız demektir ki, o da yirmibeşinci gecedir, denildi.
Buhârî rahmetli çok kerre bir başlık zikreder ve onun beraberinde, başlıkla arasında en küçük münâsebet bulunan muhalif haberi de sevkeder. Bunu asıl hadisin muhalifinin de sabit olduğunu bildirmek için yapar (Kastallânî).
[22] el-Lahvu, mahv vezninde, birinci bâbdan, bir adama sövmek ma'nâsmadır; birinci bâbdan ve ağacın kabuğunu soymak ma'nâsmadır.
el-Lıhye, sakala denir. ei-Lahy, lâm'm fethi ve hâ'mn sükûnuyle çene kemiğine denir ki, sakal biten yerdir.
el-Mutâhat ve el-Lİhâ': Münazaa ve mücâdele eylemek ma'nâsmadır (Kaamûs Ter.).
[23] Unuttum demektir. Nitekim bu hadisin diğer rivayetinde " ı^-ii = Kadirin hangi gece olduğunu unuttum" buyurulmuştur
[24] Kadir gecesinin gizlenmesi hikmeti: Allah bir takım işleri, bir takım gizli maslahatlardan dolayı gizlemiştir. Kadir gecesini, senenin bütün gecelerinde gizlemiştir. Tâ ki mü'minler bu mübarek geceye tesadüf etmek için her geceyi ganimet bilsinler de ibâdetle ihya etmeye, hiç olmazsa akşam ve yatsı namazlarını cemâatle kılmağa çalışsınlar. Cumuanm her saatinde mütefekkir ve şuurlu bir hâlde bulunsunlar diye cumua gününde icabet saatini gizlemiştir. Orta namazı beş vakit namaz içinde; İsmi A'zam'ı şâir İlâhî isimler arasında; ilâhî rızâyı bütün tâat ve ibâdetler içinde gizlemiştir. Kıyametin kıyamı, ölüm zamanı gibi daha bir takım şeyleri âid oldukları eşya arasında gizlemiştir. Hepsinde müşterek bulunan gaye, mü'minleri Allah'a mukaddes vazifelerine ve dinî vecîbelerine daimî bağlı bulundurmaktır (Tuhfetu'l-Merdiyye).
(= Hakk'ın tecellî edip yaklaştığı bütün geceler birer Kadir gecesidir. Nitekim bütün buluşma günleri birer toplanma günüdür" (İbnu Fârid).
Bir Özetleme;
Buraya kadar geçen hadislerle daha başka hadislere dayanan âlimler Kadir gecesini ta'yîn hususunda değişik tahminler ileri sürmüşlerdir. Ramazânın 1, 17, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 30'uncu günlerinden herbirine tutunanlar vardır. Bâzılan ramazanın tek gecelerinde, bâzıları da bütün gecelerinde aranmalıdır demişlerdir. Bâzısı bütün senenin belli olmayan bir gecesinde olabilir, demiştir. ^ Râfizîler'den bir taife İse Kadir gecesinin tamâmıyle kaldırıldığını iddia etmiştir. Şübhesiz bu sonuncu iddia bunca sahîh hadislerle reddedilmiştir.
Halkın Kadir gecesi ramazânın 27'inci gecesidir diye i'tikaadma gelince, bu, Kadir gecesi hakkında âlimlerin görüşlerinden sâdece birisidir ve sâdece bir tahmindir, kat'iyet yoktur.
Sahîh hadislerde ramazânın mahdûd ve muayyen günlerinde aranması tavsiyeleri ise bu hadislerin söylendiği zamanlara, günlere mahsûs tahmînleri işaretlenmektedirler.
[25] Metindeki "tzârı sağlamca bağlamak" ta'bîri, ibâdet için ciddî bir çalışma ve gayret sarfetmeden kinayedir. Bâzı âlimler bu ta'bîri kadınlara yaklaşmaktan ,^ çekinme ma'nâsıyle tefsir etmişlerdir.
Bu gecelerde ibâdete, nafile ve bilhassa kazaya kalan borç namazları ödemeye, Kur'ân okumaya, ders okuyup okutmaya, Allah'ı çok zikretmeye, duâ etmeye husûsî bir gayret ve çalışma yapılmalıdır.
Bir hadiste mü'minlerin anası Âişe (R) şöyle demiştir:
Ben Rasûlullah(S)'a
— Yâ Rasûlallah! Kadir gecesine tesadüf edip bilirsem onda nasıl duâ edeyim? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Kul AMhumme inneke afavvun, tuhıbbu'l-afvefa'fuanmi^ Yâ Allah şübhesiz ki sen çok affedicisin, affı seversin. O hâlde beni de affeyle!) de" buyurdu (Tirmizî).

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

N)-TEŞEHHÜD
Sahabeden Nakledilen Teşehhüd Lafızları
1- Abdullah b. Mes'ûd'un Naklettiği Teşehhüd
2- Abdullah b. Abbas ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Naklettiği Teşehhüd
Fıkhî Hükümler
Teşehhüdde Oturuş Şekli ve Şehadet Parmağı ile İşaret
Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamberce ve Ehl-i Beytine/Ümmetine Okunan Salavât
Kendilerine Salavât Getirilen Hz. Peygamber'in Ali'nin Açıklanması
FIKHI HÜKÜMLER
Hz. Peygamber'e Salavâttan Sonra Yapılan Dualar
Teşehhüddeki Dua Sırasında Şehadet Parmağı ile İşaret ve Şekli
Namazda/Teşehhüdde Okunması Tavsiye Edilen Bazı Dualar

n)-TEŞEHHÜD

Allah Teâlâ buyurdu:

"...Kendinize/birbirinize Allah tarafından verilen mübarek güzel bir selâm ile selâm verin. Allah üzerinde düşünmeniz için ayetlerini size işte böyle beyan eder." (Nâr, 24/61)

İslâm'da selâm ve selâmlaşmak çok önemlidir. Allah Teâlâ, selâm verildiğinde onun benzeri ya da daha güzeliyle mukabele edilmesini emretmektedir. [1] Sosyal hayat yanında ibadetlerde de selâm önemli bir yere haizdir. Özellikle namazda oturulduğunda mutlaka teşehhüd okunmalıdır. Hadislerde teşehhüd olarak zikredilen ve Türkçe'de bazen tahiyyat olarak kullanılan söz konusu duanın ana hedefi selâm ve önemini yeniden hatırlamak, selâm ile şehadet arasındaki irtibatı koparmamak, selâm ile her defasında şehadete ulaşabilmektir. Umarız ki namazda okunan teşehhüd/tahiyyat ile ilgili haberler asr-ı saadeti bize yeniden yaşatacaktır. [2]

Sahabeden Nakledilen Teşehhüd Lafızları

Teşehhüd Kelime olarak şehadet etmek, şahit olmak manalarına gelir. Ancak

kavram olarak tahiyyata oturmak ve tahiyyatı okumak anlamında kullanılmıştır. Çünkü sahih rivayetlerden Rasülullah ve sahabenin teşehhüdü bu mana için kullandığı anlaşılmaktadır. Bu konuda müçtehidler arasında hiçbir İhtilaf yoktur. Duanın İçinde şehadet kelimeleri olduğu için ya da bütün gerçeklere bu dua ile şahitlik yapıldığı için teşehhüd denmiştir.[3]

Teşehhüdle ilgili haberler Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbas, Câbİr, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Ömer, Ebû Musa, Âişe, Semura b. Cündüb, İbnü'z-Zübeyr, Selman el-Farisî, Ebû Humeyd, Talha b. Ubeydullah, Enes b. Malik Ebû Said, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Huzeyfe, Fadl b. Abbas, Talha b. Ubeydullah, Hüseyin b. Ali, Muttalib b. Rabia ve Ibn ebİ Evfa (Radıyallahü anhüm) gibi sahabilerden nakledildi. Bunlardan en sahih olanı Abdullah b. Mes'ud (Radıyallahü anh) yoluyla gelen teşehhüd rivayetidir. [4]

1- Abdullah b. Mes'ûd'un Naklettiği Teşehhüd

708/1578- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh)[5]

Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve setiem) namazın ortasında ve sonunda (oku-cak) teşehhüdü bana öğretti.

mavi Esved b. Yezid şöyle devam etti;)

Rasûlullah'ın ona öğrettiğini bize haber verdiği zaman Abdullah'tan hhüdü öğrenmiştik ezberlemiştik. Abdullah namazın ortasında ve so-bU da sol uyluğu [6] üzerine oturduğunda şöyle derdi:

«et-Tahtyyatü lülahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve ala Eşhedii en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden

Ahdühü ve Rasûlüh. "

Eğer namazın ortasındaysa teşehhüdü bitirince (üçüncü rekâta) kalkardı. Ancak namazın son rekâtında teşehhüdden sonra Allah'ın dilediği kadar dua eder, sonra selâm verirdi. [7]

Açıklama

Rasûlullah'a (Sallallaha aleyhi ve sellem) en yakın ve İslâm'ı en iyi bilen sahabi-lerden birisi olan İbn Mes'ûd Hz. Peygamber'den öğrendiği teşehhüdü birçok kişiye öğretmişti. Bunlar içinde Alkame, Esved b. Yezid, Ebu'l-Ahvas oğlu Ubeyde Ebû Ma'mer Abdullah b. Sahbera ve Şakîk gibi zatlar vardı.

Bu teşehhüdün manası:

"Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah 'a aittir. Ey Peygamber! Her türlü selâm, Allah'ın rahmeti ve bütün bereketleri üzerine olsun. Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kullan üzerine de olsun. Ben şahidim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şahidim ki Muhammed Allah'ın Resulüdür."

Teşehhüdde geçen bazı kelimelerin birden fazla manası olduğu için terce-mede aynen zikredildi. Bu kelimelerin manaları:

Tahiyyât Bu kelime tahıyye kelimesinin çoğuludur. En çok kullanılan manası selâmdır. Bunun yanında mülk (otorite), beka (kalıcı olmak), meliklerin (otorite sahiplerinin) selâmı, ayrıca .sözlü ibadet...gibi manalara da gelmektedir. Tahiyyât kelimesi çoğul olduğu için bu manaların tümünü ihtiva eder.Yani bütün selâmlar, mülkler, bekalar, sözlü ibadetler ve güçlülerin selâm, Allah'a aittir.[8]

Salavât Salât kelimesinin çoğuludur ve birçok manası vardır Dua, ibadet, fiilî ibadet ve övgü gibi. Yani bütün dualar, ibadetler ve Övgüler Allah'a aittir. [9]

Tayyibât Tayyib kelimesinin çoğuludur ve birçok manası vardır. Güzellik (güze! söz ve İş), her türlü sadaka, mali sadaka, sadakat...gibi. Yani bütün güzellikler ve sadakalar Allah'a aittir) [10]

Teşehhüdde önce gaib, sonra muhatab, sonra da mütekellim sîgası gelmiştir. Yani önce gaybdaki Allah'a hitab edilir, sonra bir zamanlar bu dünyada yaşayan Peygamber'e bugün bizimle berabermiş gibi hitab edilir, en sonunda mütekellim, yani kendi selâmımız ve şehadetimizie dua tamamlanır.

ilet-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat" sözleri İle kulluğun sadece Allah'a karşı olması gerektiği mesajı verilir. Hayatı boyunca kulluğun tarifini ve tahlilini yapan Peygamber'e, ayrıca kendinize ve salih insanlara "es-Selâmü aleyke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve ala ibadil-lahi's-Salih'in" diyerek selâm vermenin/dua etmenin önemi hatırlatılır. Sonunda da tevhid ve risalet için "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh" diyerek şahitlik edilir. Çünkü bu duanın adı teşehhüddür ve Müslüman bu gerçeklerin şahididir. [11]

709/1579-Kasım b. Muhaymire anlattı:[12]

Alkame elimi tuttu ve kendi elini de İbn Mes'ûd'un

tri'un elini de Rasûlullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bu şekilde tutarak nazdaki şu teşehhüdü öğrettiğini nakletti:

et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü ke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aley alâ ibadillahi's-Salihin.'

§(Râvi) Züheyr ekledi: 'Ondan inşallah şunu ezberledim:

"Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.

(Rasûlullah ya da îbn Mes'ûd) sözünü şöyle bitirdi:

"Bunu tamamladığında (ya da bunu yaptığında) namazını tamamlamış olursun. Kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur." [13]

Açıklama

Alkame'nin İbn Mes'ûd'dan naklettiği teşehüüt, önceki rivayette geçen teşehhüdün aynısınır. Ancak râvilerden Zühyr'in "Ondan inşallah şunu ezberledim" sözünden de hatırladım anlamı kastedilmektedir. Çünkü İbn Hibban rivayetinde:

(Râvi) Züheyr 'Hasan (b. Hür)'den bunu yazarken şunu da hatırladım' dedi ve duanın devamı olan "Eşhedü en lâ ilahe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh" kısmını da hafizasından Hasan tankıyla nakletti, şeklindedir. [14] İbn Mes'ûd'dan gelen diğer rivayetler göz önüne alındığında bunun (şehadet. cümlesinin) teşehhüddcn olduğu anlaşılır.

{Bunu tamamladığında..) şeklinde geçen son cümlenin kime ait olduğu konusunda ihtilaf edildi. Bazıları Rasûlullah'a ait, derken, bir kısım alimler de İbn Mes'ûd'a aittir, dediler.

İbn Hibban'daki bu rivayetin sonu:

(Râvi) Züheyr sözünü şöyle tamamladı:

'Hıfzıma müracaat ettiğimde hatırladım ki o şöyle dedi: Bunu okuduğunda namazını tamamlamış olursun. Kalkmak islersen kalk, oturmak istersen otur. [15]

Bu, îbn Mes'ûd'un sözüdür diyenler: Taberâni, [16]Beyhakî, [17] Ebû Bekir Hatîb, [18] Nevevi[19]veHattâbiıy. [20]

Ancak muhaddis Aynî: 'Bu rivayetten sonra Ebû Davudı [21] sükût etti, eğer İbn Mes'ûd'un sözü olsaydı mutlaka açıklardı. Çünkü bu gibi şeylerde açıklan yapmak onun adeti dir metodu dur' dedi. [22]

İmam Ebû Hanife'nin rivayetlerinin toplandığı Müsned'dt ise bu son cümle muttasıl (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakledildi. [23] Ebû Hanife bu rivayetinde hadisi Züheyr'in aldığı Şeyh Hasan b. Hür'ün kendisinden almaktadır. Böylece Züheyr'de oluşan bu şek ifadeleri açıklık kazanmaktadır. Ayrıca Ebû Ca'd Müsnedi'ndeki rivayetinde son cümleyi muttasıl (Rasûlullah'ın sözü) olarak nakletmiştir. [24]

§Bu rivayet esas alındığında namazdan selâm ile çıkmanın farz olmadığj anlaşılır. Selâm ile ilgili fıkhı hükümler kendi babında gelecektir. [25]

710/1580- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyatiahu anh). [26]

Hz. Muhammed (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) bize hayırlı şeyleri başlangıcını, bütününü ve sonuna kadar olacak şekilde hayırlı şeylerin hepsini öğretti. O şöyle buyurdu:

"Her iki rekâtta oturduğunuzda şöyle deyin:

'et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh Sonra o kişi hoşuna giden bir duayı yapmada muhayyerdir. İzzet ve celâl sahibi Rabbine onunla dua etsin."

NOT: Uzun bir hadisin teşehhüd ile ilgili kısmı burada zikredildi. Hadisin tamamı Nemime ve Yalanın Haramlılığı konusunda gelecektir. [27]

711/1581- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiia anh):[28]

Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) şu teşehhüdü kendisine öğretti ve anlara da öğretmesi için emretti:

"et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke vühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ vj dillahi's-Salihin, Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh." [29]

712/1582- Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiahü anh) [30]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) elimi elleri arasına alarak Kur'ân'dan bir sure öğretir gibi teşehhüdü bana öğretti. Şöyle buyurdu:

Vet-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ 'badiilahi's-Salihin, Eşhedü en lâ

ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh."

O (Peygamber) aramızdayken böyle okunurdu. Ancak ruhunu teslim (aramızdan ayrıldığında) 'es-Selâmü ale'n-Nebî' şeklinde söyledik.

NOT: Abdullah b. Mes'ûd'a (Radtyaiiaha anh) ait son cümle (O (Peygamber) aramızdayken...) diğer İbn Mes'ûd rivayetlerinde, ayrıca diğer sahabe rivayetlerinde bulunmamaktadır. Buradaki hatanın Mücahid'den kaynaklandığı ifade edilmektedir Çünkü vefatından sonra bu şekilde hitab ile Rasûlullah'ın şanı canlı olarak varlığın, sürdürmektedir. Ayrıca kabirlerde 'es-Selâmü aleyküm. Ya dâre kavmin mü'minîn ' şeklindeki hitabı bizzat Rasûlullah öğretmiştir[31]

713/1583- Abdullah b. Mes'ûd'dan(Radıyallahü anh)[32]

Biz Rasûlullah tsaiiatiahu aleyhi ve setlem) ile beraber namazda oturduğuma şöyle derdik:

'es-Selâmü alâllahi min ıbâdihî, es-Selâmü alâfülânin ve fülân. [33]

Bunun üzerine Rasûlullah:

"eSSeiâmü aiâilah, elemeyin! Şüphesiz Allah'ın (bir ismi de) Seiâm'dır. Ancak sizden biri oturduğunda şöyle desin:

et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Selâmü aleyke vvühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ ibadiliahi's-Salihin.

Bunu dediğinizde selâm, gök ve yerdeki salih her kula ulaşır.

(Sonra) Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh (desin!) Bundan sonra sizden biri hoşuna giden istediği duayı etmede serbesttir, o duayı etsin!" dedi.

§ Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaihhücmh) ikinci tarikle gelen benzer rivayet:

Biz Rasûlullah (Saitaiiahtı aleyhi ve seiiem) ile beraber namazda oturduğumuzda şöyle derdik:

'es-Selâmü alâllahi kıbele ıbâdihî, es-Selâmü alâ Cihrîle, es-Selâmü alâ Mikâîle, es-Selâmü alâfülân, es-Selâmü alâfülân.'

Rasûlullah dediğimizi işitince dedi ki:

Şüphesiz Allah (bir ismi de) Seiâm'dır. Ancak sizden biri oturduğunda şöyle desin:

et-Tahıyyatü lillahi ve's-Salavâtü ve't-Tayyibat, es-Seiâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ ibadiilahi's-Salihin.

Bunu dediğinizde selâm, gök ve yerdeki salih her kula ulaşır.

(Sonra) Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh (desin). Bundan sonra istediği duayı etmede serbesttir." [34]

2- Abdullah b. Abbas ve Ebû Musa el-Eş'arî'nin Naklettiği Teşehhüd

714/1584-Abdullah b. Abbas'tan (Radıyaiiahü anhümuy.[35]

Rasûlullah (Saiialiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'ân'ı öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi, (teşehhüd şöyledir) dedi:

et-Tahıyyatü'l-mübârekâtü's-sa!avâtü't~tayyibâtü lillahi, es-Selâmü aleyke (Râvi Huceyn'in rivayetine göre: 'Selâmün aleyke') eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin.

Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhamrrteden Abdühü ve Rasûlüh.

NOT: İbn Abbas'in naklettiği rivayette 'el-Mübârekât' kelimesi fazladır. Bereketler manasına gelen bu kelime sadece İbn Abbas'tan gelen rivayette bulunmaktadır. Ayrıca selâm kelimesi Ahmed b. Hanbel'in iki şeyhinde farklı olarak nakledildi; Yunus'tan 'es-Selâmü aleyke' şeklinde marife, Cuhayn'dan ise 'Selâmün aleyke' şeklinde nekre oiarak nakledildi. İmam Şafiî, İbn Abbas'in teşehhüdünü tercih ederken "es-Selâmü aleyke' şeklindeki marife rivayeti aldı. [36]

715/1585-Hıttân b. Abdullah er-Rakaşî anlattı:[37]

Ebû Musa eî-Eş'arî (Radıyaliahü anhi ashabına namaz kıldırdı. Topluluktan bir adam namazda oturulduğunda şöyle dedi:

'Namaz ibadeti, erdemli olma ve zekât ile kuvvetlendi." [38]

Ebû Musa namazı bitirince topluluğa döndü ve : '(Biraz önceki) şu şu sözü söyleyen hanginizT dedi. Topluluk sustu. Ebû Musa: "Herhalde, ey Hıttân söyleyen sensin?' Hıttân:

'Vallahi ben bile söylesem söylemek istesem de,[39] bunu hoş karşılamayacağından korkarım.'

O sırada topluluktan biri:

'Ben söyledim, bununla da sadece hayrı diledim' dedi. Bunun üzerine Ebû Musa şöyle dedi:

'Namazda ne .söyleyeceğinizi bilmez misiniz? Allah'ın Peygamberi (Saiiaiiahü aleyhi ve seliem) bize hitabda bulundu, sünnetimizi öğretti ve namazımızı açıkladı. Şöyle buyurdu:

"Saflarınızı sık/düzgün tutun, Kur'ân'ı en iyi okuyanınız/bileniniz size imam olsun, imam tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, o Vele'd-dâllîn' dediğinde siz de 'âmin' deyin ki Allah size icabet etsin (duanızı yerine getirsin). İmam tekbir getirip rükûa gittiğinde siz de tekbir getirip rükûa gidin. İmam sizden önce rükûa gitmeli, sizden önce başını kaldırmalıdır." Allah'ın Peygamberi sözüne şöyle devem etti:

"Sizin hareketleriniz imamın hareketlerine bağlıdır. [40] İmam 'Semi Ailahü limen hamiden' dediğinde siz de 'Allchümme Rabbena leke'l-hamd' deyin ki Allah sizi dinlesin/sözünüze önem versin. Şüphesiz izzet ve celal sahibi Allah, Peygamberi'nin lisanından (size)'Semi'Ailahü limen hamiden' (Allah hamd edeni duyar) buyurdu. İmam tekbir getirip secdeye gittiğinde siz de tekbir getirip secdeye gidin. İmam sizden önce secdeye gitmeli, sizden önce başını kaldırmalıdır." Allah'ın Peygamberi ekledi:

"Sizin hareketleriniz imamın hareketlerine bağlıdır. Oturduğunuzda da sizden birinin ilk sözü şu olsun:

et-Tahıyyatü't-tayyibâtü's-salavâtü lillahi, es-Seiâmü aleyke eyyühen-Nebiyyü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. es-Seiâmü aleyna ve ala ibadillahi's-Salihin, Eşhedü en la ilahe illallah ve Bşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.[41]

Açıklama

Ebû Musa (Radıyalîahü anh) rivâyetindeki teşehhüd îbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayetinin benzeridir, sadece baştaki kelimelerin yerleri değişiktir. Sahabeden gelen bazı teşehhüdler:

1- İbn Mes'ûd (Radıyallahü anh) rivayeti: Müsned Trc. 708/1578-713/1583 nolu hadisler (Sahih),

2- İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) rivayeti: Müsned Trc. 714/1584 nolu hadis (Sahih),

3. Ebû Musa el-Eş'arî (RadıyaMhü anh) rivayeti: Müsned Trc. 715/1585 nolu hadis (Sahih),

4- Ömer b. Hartab iRadımtlahü anh) rivayeti,

(Râvi) Abdurrahman b. Abdülkarı, m. umerı Kaaryauanu ann» ımnucıuc »öğretirken dinlediğini nakletti:[42]

teşennu zâkiyâtü lillahi es-Salavâtü lillahi, es-Selamü aleyke Nebivvü ve Rahmetullahi ve Berekâtüh. Es Selâmü aleyna ve ala , Eşhedü en la ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Rasûlüh.' (Sahih)

5- Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anhüma) rivayeti,

Nâfi'den: [43]

Abdullah b. Ömer (Radıyallahü anh) teşehhüdü şöyle okurdu:

'Bismillahirrahmanirrahim, et-Tahıyyatü lillahi es-Salavatü lillahi ez-Zâkiyâtü lillahi, es-Seiâmü ale'n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ ibaditlahi's-salihin, Şehidtü en lâ ilahe illallah, Şehidtü enne Muhammeden Rasûlullah.'

Bu teşehhüdü İbn Örner ilk iki rekâtı kıldıktan sonra söyler, teşehhüdü bittiğinde dilediği kadar dua ederdi. Namazın sonunda oturduğunda da aynı şekilde teşehhüdü okurdu. Ancak o önce teşehhüdü okur, sonra dilediği kadar dua ederdi. Teşed-düdü tamamlayıp selâm vermek istediğinde:

'es-Seiâmü ale'n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahİ's-salihin, es-Selâmü aleyküm' diyerek sağma selâm verir, sonra selâmına karşılık İmama selâm verir. Eğer solundaki bir kişi selâm verirse ona da selâm verirdi. (Sahih)

§Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebine, ayrıca Ebû Sevr, Davud b. Ali ve Ebû Cafer et-Taberi'ye göre her iki tarafa da selâm verilir, önce sağdan başlanır. Maliki mezhebine göre ise münferit kılan sadece sağına selâm verir, cemaatle kılan sağına ve soluna selâm verir, sonra imamın selâmına karşılık selâm verir, bu mezhepteki bir görüşe göre ise sağma selâm verir, sonra İmamın selâmına karşılık selâm verir.[44]

6- Hz. Âişe f Radıyaliahu mha) rivayeti,

Kasım b. Muhammed'in haber verdiğine göre, [45] Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe (Radıyaliahu anha) teşehhüdde şöyle derdi: 'et-Tahtyyatü't-Tayyibâtü's-Salavâtü'z-Zâkiyyâtü liliahi, Eşhedü enlâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh ve Eşhedü enne Muhammeden abdullahi ve rasûiüh, es-Seiâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve aiâ ibadiliahi's-Salihin, es-Selâmü aleyküm.' (Sahih)

7- Ebu Said el-Hudrî (Radıyaliahu anh) rivayeti:

Ebû Said ei-Hudrî'ye (Radıyaliahu anh) teşehhüdü sorduk, şöyle dedi:

'et-Tahiyyatü's-Salavâtü't-Tayyibâtü liliahi, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berekâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ İbadillahi's-Salihin, Eşhedü enlâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûiüh.'

Ebû Said şöyle dedi: [46]

'Biz Kur'ân ve teşehhüd dışında başka bir şey yazmazdık. [47]

8- Câbir'den (Radıyaliahuanh) gelen rivayet:

Câbir'den (Radıyaliahu anh)?[5 Rasûlullah (Sallallahu aleyhi ve selam) şöyle derdi:

"Bismillah ve billah, et-Tahıyyatü liliahi es-Saiavâtü liliahi, es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve Rahmetullahi ve Berakâtüh, es-Selâmü aleyna ve alâ

Hahi's-salinin, Eşhedü en tâ ilahe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden ' ,'~.t,n ve rasülüh, Es'elüllahe'l-cennete ve Büzü billahi mine'n-nâr." (Sahih)

9- Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyatlohu anh) gelen rivayet:

Ebu'NVerd, :[48]

Abdullah b. Zübeyr'in (Radıyaliahu anh)şu sözünü işittiğini nakletti: 'Rasûiullah (Sallallahu aleyhi ve setlem) teşehhüdde okuyacağında şunu söylerdi: "Bismillah ve billah hayri'l-esmâ, et-Tahıyyatü't-Tayyibâtü's-Saiavâtü liliahi, dü enlâ ilahe illallahü ve Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasülüh, "kr'seiehü bi'l-hakkı beşiran ve nezıran ve enne's-Sâate âtiyetün lâ raybe fîha, es-Selâmü aleyke eyyühennebiyyü, es-Seiâmü aleyna ve alâ ibadillahi's-Salihin, Allahümağfir II vehdinî." (Hasen) [49]

Fıkhî Hükümler

Namazda ilk ve son oturuşta, ayrıca teşehhüd okumanın meşruiyetinde icma' vardır. Ancak bunların hükümlerinde ihtilaf edildi:

1- İlk oturuş İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre sünnet, Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayetle faradır. [50]

2- İkinci oturuş (son rekâttaki oturuş) ittifakla farzdır. Ancak farz olan miktarda ihtilaf edildi: İmam Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'e göre teşehhüd okuyacak kadar oturmak farzdır. [51]Malikilere göre oturuşta tadil-i erkan üzere bir miktar durması yeterlidir. [52]

3- İlk oturuşta teşehhüd okumak İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Malik ve Şafiî'ye göre sünnettir. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayette farzdır, unutmakla düşer, diğer rivayette ise sünnettir. [53]

4- İkincİ oturuşta (son rekâttaki oturuşta) teşehhüd okumak İmam Ebû Hanife'ye göre vacib, Şafiî ve Ahmed'den gelen bir rivayete göre son oturuş gibi bu teşehhüd de rükündür, Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete ve

Malık'e göre sünnettir.[54]

5- Sahabeden rivayet edilen muhtelif teşehhudden herhangi birinin okunması namaz için yeterlidir. [55] Bunlardan üçü mezheb imamlarınca tercih edildi, ancak efdal olanında ihtilaf edildi.

a-İmam Malik'e göre Hz. Ömer'den gelen teşehhüd rivayeti efdaldir. Bu rivayet mevkuf da olsa taabbudî bir konuda olduğu için merfu hükmündedir ve sahabeye minberde okunduğu için tevatür derecesine ulaşmıştır.

b-îmam Şafiî'ye göre ise İbn Abbas'tan gelen teşehhüd efdaldir. Çünkü onda el-Mübarekât ziyadesi vardır ve son öğretilen teşehhüd olma ihtimali söz konusudur. [56]

c-İmam Ebû Hanife, Ahmed, Sevrî, Ebû Sevr, müctehidlerin ve Ehl-i Hadis'in çoğunluğuna göre İbn Mes'ûd tarikiyle gelen teşehhüd efdaldir. Çünkü teşehhüdler içinde en sahih senedlerle gelen ve hiçbir rivayette farklılık olmayan tek teşehhüd İbn Mes'ûd'un rivayetidir. Bu teşehhüd yirmi küsur yoldan bize ulaşmıştır. [57] Doğrusunu Allah bilir. [58]

Teşehhüdde Oturuş Şekli ve Şehadet Parmağı ile İşaret

716/1586- İbn İshak anlattı:[59]

Âmir b. Lüey oğullarından sika (güvenilir) bir râvi İmran b. Ebû Enes Abdullah b. Haris b. Nevfel'in mevlâsı Ebu'l-Kâsım Mıksem yoluyla ban Rasûlullah'ın (SaiiaUakü aleyhi ve seitem) namazın ortasında (ikinci rekâttan sonra] sol uyluğu üzerine oturduğu, son rekâttaki oturuşunun ise sol baldırı Üzerin olduğu, sol elini sol uyluğu üzerine koyduğu, sağ ayağını diktiği, sağ elini sağ uyluğu üzerine koyduğu, şehadet parmağını da dikerek onunla izzet Ve celâl sahibi Rabbini birlediğini/tevhide işaret ettiğini, nakletti.

Sonra ekledi:

Medine ehlinden bir adam bana şöyle nakletti:

'Benî Gıfâr mescidinde namaz kıldım. Rasûlullah'ın sahabesinden Hufaf b. îma b. Rahda el-Gıfârî beni gördü, ben de namazda böyle (yukarıdaki gibi) yapıyordum. Namazımı bitirince Hufaf dedi ki:

'Ey yavrum, parmağını bu şekilde niçin diktin/işaret ettinT Ben de hiç çekinmeksizin/pervasızca:

İnsanları böyle yaparken gördüm' dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:

'Sen isabet ettin (doğruyu buldun). Rasûlullah namaz kılarken böyle yapardı da müşrikler: 'Muhammed parmağıyla böyle yaparak ancak sihir yapıyor' diye konuşurlardı. (Bilerek) yalan söylediler, hâlbuki Rasûlullah bunu sadece izzet ve celâl sahibi Rabbini birlemek/tevhide işaret etmek için yapardı.'[60]

717/1587- Ebu'z-Zübeyr;[61]

Tâvus'un şöyle konuştuğunu duydu:

'Biz İbn Abbas'a (Radıyallahü anhümaj (ik'a denilen) iki ayağın topukları

üzerine oturmayı sorduk; 'O sünnettir' dedi. 'Bunun, bir adama eziyet olduğu düşüncesindeyiz' deyince İbn Abbas şöyle cevap verdi:

'O, senin Peygamberinin sünnetidir."

ŞİkinCi tarikle gelen rivayet: Tavus şöyle dedi:

İbn Abbas'ın iki ayağının sırtlarına oturduğunu gördük ve kendisine: 'İnsanlar bunun alışılmadık/yadırganacak bir durum olduğunu iddia ediyorlar' dedik. İbn Abbas şöyle cevap verdi: 'O, senin Peygamberinin sünnetidir. [62]

Açıklama

el-lk'a' (su^ı) oturuş şekillerinden birisidir. Ancak iki farklı manası vardır:

1-insanın kalçalarını yere koyup dizlerini dikmesi ve ellerini yere koyması Şeklindeki köpek/yırtıcı hayvan oturuşudur.

2- İki secde arasında iki ayağın topuklarının üzerine oturmaktır. [63]

§Bu konuda çeşitli rivayetler nakledildi:

1- Caiz olmadığına dair:

RasûlullalVin ik'a' oturuşunu yasakladığına dair Hz. Âişe, Enes b. Malik ve Hüreyre'den hadisler nakledildi[64]

Atâ el-Horasanî ve Eyyûb'un; İbn Sirin'den ik'a' oturuşunun olmadığa duyduklarını, ancak Mekke ehlinin kendilerine (cevazı yönünde) farklı bir halnaklettiklerim söyledi."[65]

Hz. Âişe, Ali, Ebû Hüreyre, Katade[66] ve İbrahim en-Nehâi[67] bu oturuşu mekruh görürlerdi.

İmam Tirmizi iki secde arasındaki ik'a' oturuşuna sadece Mekke ehlinin cevaz verdiğini, ancak alimlerin büyük çoğunluğuna göre mekruh olduğunu belirtti. [68]

2-Caiz olduğuna dair:

-Rasûlullah'tan herhangi bir sözlü cevaz bulunmamakladır, sadece İbn Abbas'ın-'O, senin Peygamberinin sünnetidir" sözü[69] ve bazı sahabilerin uygulaması vardır.

-Hz. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdulah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr[70] (Radıyallahü anhüm) caiz görürlerdi.

§Müctehid imamların görüşü:

1-İmam Ebû Hanife, Malik, Şafiî, Ahmed, İshak ve Ebû Ubeyd'e göre bu oturuş şekli mekruhtur. Çünkü Rasûlullah bunu yasaklamıştır ve Ebû Ubeyd'in Ebû Ubeyde'den nakline göre o, insanın kalçalarını yere koyup inciklerini dikmesi ve ellerini yere koyması şeklindeki köpek/yırtıcı hayvan oturuşudur. [71]

2-Hadis ashabına göre bu, iki secde arasında iki ayağın topuklarının üzerine oturmaktır. İbn Abbas, îbn Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Salim b. Abdullah, Nafî', Tavus, Atâ ve Mücahid gibi sahabe ve tabiûnun da namazda böyle oturduğu nakledilmiştir. İmam Şafiî'ye göre de iki secde arasında butıturuş müstehabdır. Ancak bu kişilerin bazıları ihtiyarlık ya da bir başka sebepten dolayı böyle oturduklarını açıklamışlardır. [72] Doğrusunu Allah bilir. [73]

7l8/l588- Hz. Âişe annemizden (Radıyaitahaantta): [74]

Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) namaza tekbir getirip 'el-Hamdü lillâhi hh'Vâlemîn'i okuyarak başlardı. Rükûya gittiğinde başını fazla kaldırmaz dîrmezdi, ikisi arasında (dengeli) dururdu. Rükûdan kalktığında iyice VCAlmadan secdeye gitmezdi. Secdeden başını kaldırdığında da iyice otur-ı n (tekrar) secdeye gitmezdi. Her iki rekâtta tahiyyatı okurdu. (Secdede) rsekleri yırtıcı hayvanların yere uzatıp yaydığı gibi yaymayı hoş karşılandı (Oturduğunda) sol ayağını yatırır ve sağ ayağını dikerdi, şeytan otu-Kundan[75] men ederdi. Rasûlullah namazı selâm ile bitirirdi. [76]

719/1589- Vâil b. Hucr el-Hadramî (Radıyaiiaha anh) anlattı: [77]

'Bir keresinde RasûIuIİah (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) nasıl kılıyor (izleyeceğim), dedim ve onu izledim. Kalktı, tekbir getirdi, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırdı, sonra sağ elini sol elinin-bileğinin-kolunun[78] üstüne koydu Sonra rükû etmek İstediğinde öncekine benzer şekilde ellerini kaldırdı, rükûya gittiğinde ellerini diz kapaklarına koydu. Sonra başını kaldırdı (doğruj-du) ve ellerini öncekine benzer şekilde kaldırdı. Sonra secdeye gitti, ellerini kulakları hizasında tuttu. Sonra oturdu, sol ayağını yaydı/yatırdı, sol elini uyluğunun (yani) sol dizinin üstüne koydu, sağ dirseğinin ucunu da sağ dizinin üstüne koydu. Sonra parmaklarını kapattı, tam halka şeklinde tuttu (Bir rivayette: Orta ve baş parmağını halka şeklinde luilu ve şehadet parmağı ile işaret etti), sonra (şehadet) parmağını kaldırdı ve o parmağını dua ederken hareket ettirdiğini gördüm.

Bundan sonra soğuk bir zamana rast geldim ve elbiselerine bürünmüş insanları soğuktan dolayı elbiselerinin altında (tuttukları) ellerini (şehadet parmaklarım) hareket ettirirken gördüm.'[79]

Açıklama

Teşehhüdde şehadet parmağı ile işaret etmek meşrudur, ancak bunun şeklinde ihtilaf edildi:

1-Hanefilere göre sağ el kapatılır, işaret parmağı kaldırılarak işaret edilir. İşaret yeri konusunda iki görüş var: aderken işaret edilir, derken parmak kaldırılır ve derken de indirilir. Bu işarette şehadet parmağı

kaldırılır, küçük ve adsız parmak kapatılıp, baş parmak orta parmak üzerine konulur. [80]

2- Şafiİlere göre teşehhüd süresince parmaklar kapatılıp sadece şehadet parmağı ile işaret edilir. [81]

3- Hanbelîlere göre teşehhüdde sağ el kapatılıp şehadet parmağı ile işaret etmek müstehabdır, ancak hareket ettirilmez. [82]Abdullah b. Zübeyr (Radıyaltahü anh) anlattı:

Hz Peygamber (teşehhüdde) parmağı ile işaret eder, (ama) parmağını harel ettirmezdi.[83]

sTesehhüddeki işaret konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır:

1-Vâil b Hucr'dan (Radıyullahü anh) gelen hadiste küçük, adsız ve orta parmak baş parmak da onların üzerine konulur (baş parmakla orta parmak halka İStade birleşir) ve şehadet parmağı ile işaret yapılır.

2- Müslim'in İbn Ömer'den (Radıyatlakü anhüma) rivayetinde şu şekilde[84]

'Rasûiullah teşehhüd için oturduğunda sol elini sol uyluğunun üzerine ve sağ elini de sağ uyluğuna koyardı, parmaklanın elli üç şeklinde kapatır ve şehadet parmağı ile işaret ederdi. [85]

§Bu hadisteki işaret şu şekildedir: Baş parmak yumulur, şehadet parmağının köküne getirilir ve küçük, adsız ve orta parmak kapatılır, sonra şehadet parmağı ile işaret edilir.

Söz konusu rivayette o dönemde Araplar arasında bilinen el ile hesap işareti nakledilmektedir; bunlar birçok rivayette geçmektedir. El ile hesap şekilleri için bk. Müsned Trc. V. Cild, 474/1344 nolu hadisin açıklaması. [86]

720/1590- Şu'be'den: [87]

Ebû İshak'ı Benî Temim'li bir kişiden duyduğu şu haberi naklederken dinledim, şöyle dedi:

ibn Abbas'a (Radtyaiiaha anhüma), bir kişinin (şehadet) parmağı ile (şu şekilde namazda) işaret etmesini, sordum. Şöyle dedi:

'O ihlastır/ihlas alâmetidir." [88]

721/1591-Nafi'den:[89]

Abdullah b. Ömer (Radıyaiiaka anhüma) namazda oturduğunda ellerini dizlerine koyar, (şehadet) parmağı ile işaret eder ve gözüyle de onu takip ederdi. Sonra şöyle dedi:

'RaSÛlullah (SaUallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"İşte bu, şeytana kesinlikle demirden daha şiddetli gelir (canını daha çok acıtır), yani şehadet parmağı ile (tevhide) işaret."'

NOT: Peygamberimiz burada bir teşbihte bulunuyor, belki de hakiki manasını kastediyor. İnsan teşehhüdde şehadet parmağı ile tevhide işaret ettiğinde şeytanın morali o kadar bozulur ki dayak yemişten kötü olur. Çünkü tevhid işareti ile Allah'ın kainat hakimiyeti yeniden hatırlanır, gündeme gelir ve şeytanî güçlerin yok olacağı belirtilir. Bu da doğal olarak şeytanı çileden çıkarır. [90]

722/1592- Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyaüahüanhüma). [91]

Rasulullah (Salialiahü aleyhi ve seiiem) teşehhüde oturduğunda sağ elini sağ » elini de sol dizine koyar, şehadet parmağı ile (tevhide) işaret eder, işaretten başka tarafa kaymazdi (onu takıp ederdi).

NOT- Bu rivayetten teşehhüdde şehadet parmağı ile işaret ederken göz ile de nİ0Ime in müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Müzenî (v.264/877) ve bazı °l"mler bu durumda kişinin ihlas ve tevhid niyetinin olmas, gerektiğini söylediler. [92]

723/1593- Ali b. Abdurrahman el- Muâvı anlattı: [93]

Namazda çakıllarla oynarken/onları karıştırken beni Abdullah b. Ömer (Radıyallahuanhüma)gördü, namazını bitirince beni engelledi ve dedi ki;

'Rasûlullah 'in (Sailaltahü aleyhi ve seltem) yaptığı gibi yap (namazı kıl)!' Ben:

'Rasûlullah nasıl yapardı?' Abdullah b. Ömer:

'Rasûlullah namazda oturduğunda sağ elini sağ dizine koyar, parmaklarının hepsini kapatır ve baş parmağın yanındaki (şehadet) parmağı Ue (tevhide) işaret ederdi. Sol elini de sol dizinin üzerine koyardı.'

§İkinci tarikle gelen rivayette Abdullah b. Ömer şöyle dedi: 'Rasûlullah tSaüatlahu aicyiv ve sellem) oturduğunda iki elini dizlerine koyar baş parmağın yanındaki sağ şehadet parmağını kaldırarak (tevhide işaret ederdi.) Soi eli de bırakılmış/serbest oiarak sol dizinin üzerindeydi.'[94]

724/1594-Abdullah b. Ömer'den (Radıyaliahü anhüma) [95]

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) namazda ellerini salarak oturan bir adam gördü ve şöyle dedi:

"Bu şekilde oturma! Bu ancak kendilerine azap edilenlerin oturuş şeklidir."

§Abdullah b. Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:

Rasûlullah aleyhi ve .seiu-n» bir adamın namazda ellerine dayan-hâlde oturmasını yasakladı. [96]

725/1595-Ebû Ubeyde babası Abdullah b. Mes'ûd'dan (Radıyaiiaha anh) nakletti:[97]

'Hz. Peygamber (Saitaiiahü aleyhi ve seiiem) iki rekâtında(n sonra otururken)

sanki o kızgın bir taşın üzerindedir.

Ben: 'Kalkıncaya kadar böyle mi?' dedim. O: 'Kalkıncaya kadar böyle' diye cevap verdi.

§Abdullah b. Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet: 'İki rekâtında(n sonunda) Rasûiullah'ın (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) oturuşu sanki kızgın bir taşın üzerinde gibidir. [98]

Açıklama

Bu rivayette Rasûiullah'ın ilk iki rekâtın sonunda (ilk ka'dede) otururken kalkmaya hazır bir şekilde beklediği anlaşılmaktadır. Son ka'dede ise daha rahat

oturmaktadır.

Birinci ve ikinci teşehhüdde oturma şeklinde müetehid imamlar ihtilaf ettiler, Bunun nedeni farklı rivayetlerin bulunmasıdır. İki oturuş şekli bize İntikal etmiştir.

1-Teverruk İbnü'1-Esir (v.606/1209) bunu, ayakları sağ taraftan

çıkartmak ve sol oyluk üzerine gelecek şekilde yere oturmak diye, [99] Hanbelî fakihî Hırakî (v.324/936) ise, sağ ayağı dikip, solu sağ uyluğun altından dışarı çıkartıp kabalar üzerine oturmak, şeklinde açıkladı. [100]

2-İftirâş Sol ayağı yatırıp üzerine oturmak ve sağ ayağı dikmek şeklindeki oturuştur.[101]

Mezheplerin teşehhüdde oturuş konusundaki görüşleri:

1-Hanefilere göre ilk ve son teşehhüdde iftiraş şekliyle oturmak müstehabdir Rivayetlerde son teşehhüddeki teverruk oturuşu ile ilgili rivayet Rasûlullah'm zayıflık/yorgunluk ya da ihtiyarlık dönemine aittir. [102]

2-Mâlikîtere göre her iki oturuşun da teverruk şeklinde olması ve sağ ayağın dikilmesi müstehabdır. [103]

3-Şafiîlere göre birinci teşehhüdde iftiraş, son teşehhüdde teverruk şekliyle oturulması müstehabdır. Çünkü rivayetler bu şekildedir. [104]

4-İmam Ahmed'e göre ilk teşehhüdde iftiraş, dördüncü rekâttaki teşehhüdde teverruk şeklinde oturulması müstehabdır. Sabah ve cuma namazı gibi iki rekâtlı namazlarda son oturuş iftiraş şeklinde olmalıdır. [105]

§Kadının teşehhüdde oturuşu Mâlikîlere göre erkeğin oturuşu gibidir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre teverruk şekliyle oturur, bu tesettür açısından onun için daha uygundur. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayette, kadın için hangi oturuş şekli tesettüre uygunsa o şekilde oturur. [106]

§ İk şeklindeki oturuş ile İlgili rivayetier ve görüşler önceden

geçmişti. Bk. Müsned Trc. 717/1587 nolu rivayetin açıklaması. [107]

Teşehhüdden Sonra Hz. Peygamberce ve Ehl-i Beytine/Ümmetine[108] **Okunan Salavât**

Allah Teâlâ buyurdu:

"Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey müminler! Siz de ona salavât getirin ve tam bir teslimiyetle selâm verin/bağlanın." {Ahzab, 33/56)

Salavât Arapça'da salât kelimesinin çoğulu olup dua, rahmet, Övgü ve namaz manalarına gelmektedir. Allah'tan olursa rahmet ve övgü, meleklerden ve İnsanlardan olursa dua manasında kullanılır/anlasılır. [109]Allah Teâlâ Kur'ân'da Peygamberine kendisinin getirdiğini, müminlerin de salavât getirip, ona selam vermeler. " Salavât getirilen yerlerden birisi de namazdır ve yerim, şeklini bize öğretmiştir. [110]

726/1596-Ebû Mes'ûd Ukbe b. Âmr (Radıyaiiahu anh) anlattı: [111]

Biz Rasûluliah'ın (Satlallahs aleyhi ve sdicm) yarımdayken, bir adam[112] geldi, Rasûlullah'ın önüne oturdu ve şöyle dedi:

'Ey Allah'ın RasÛlü! Sana selâm vermeyi biliyoruz (teşehhüdde bunu öğrettin), Allah'ın senin makamını yükseltmesi için namazımızda salâvat getirmek istediğimizde nasıl salavât getireceğiz?'

Rasûlullah bir müddet suskun kaldı, (biz korktuk) öyle ki keşke adam soru sormayasaydı dedik. Sonra şöyle buyurdu:

"Bana salavât getireceğinizde şöyie deyin:

'Allahümme sallı ala Muhammedi'n-nebiyyi'l-ümmiyyi ve ala Âli Muhammed kemâ salleyte alâ îbrahime ve Âlî İbrahim, ve bank ala Muhammedi'n-nebiyyi'l-ümmiyyi kemâ bârekte alâ îbrahime ve Âli İbrahim, înneke hamîdün mecîd."'

§Ebû Mes'ûd'dan ikinci tarikle gelen rivayet:

Denildi ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl salavât getireceğiz?1

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve sdlem) şöyle dedi:

"Şöyle deyin:

'Allahümme salli alâ Muhammedi'n ve alâ Âli Muhammed, barik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed, kemâ bârekte ala âlemîn, İnneke hamîdün mecîd. [113]

Açıklama

Rasûlullah kendisine nasıl salavât getirileceği sorulunca bir müddet susuyor, la sahabe Mâide süresindeki ayette[114] çok sorunun yasaklanmasını hatırladık Hz Peygamberin bu soruyu hoş karşılamadığını, belki de kızacağını zannela" 'Çm çekiniyorlar, hatta o adamın soru sormamasını bile temenni ediyorlar. Hz. o dönemde herhalde çok soru soruluyor ve sorular cevaplandıkça yeni geliyordu bu da RasÛlullah'ı endişelendiriyordu. Çünkü hükümler ağırlaş-vasanması zorlaşacak ve insanlar sıkıntıya düşecekler. Bu nedenle Peygamberimiz sorulduğunda bazen susardı. Susması hoşlanmamasından kaynaklandığı gibi beklemesi nedeniyle de olabilirdi. Burada susması salavâtm vahiy kaynaklı olduğunu gösteriyor. [115]

§Rasûlullah'ın duada Hz. İbrahim ve onun Ehl-i Beytine/Ümmetine benzetilmesini istemesi kendi büyüklüğüne aykırı değildir. Hz. İbrahim oğlu İsmail ile birlikte Kabe'nin temellerini yükselttiğinde Hicaz ehli ve onlara gönderilecek peygamber için dua etmişlerdi, [116] buna mukabil ebediyete kadar Muhammed ümmetinin de onlara duası ile karşılık verilmesi emredilerek büyük bir vefa örneği gösterilmiştir.

§İlk rivayetteki salavâtm tercemesi:

'Allahım! Ummi Peygamber olan Hz Muhammed'in kendisinin ve Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelt, tıpkı Hz. ibrahim'in kendisinin ve Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelttiğin gibi.

(Allahım!) Ümmi Peygamber olan Hz. Muhammed'in kendisini ve Ehl-i Beyl-ini/Vnimetini mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in kendisini ve Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. Sen hamd edilen ve şerefli/azametli olansın.

§İkinci rivayetteki salavâtm tercemesi:

'Allahım! Hz, Muhammed'in kendisinin ve Ehl-i Bey'tinin/Ümmetinin şanını yücelt, (Allahım!)Hz, Muhammed'in kendisini ve Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'i âlemler içinde mübarek kıldığın gibi. Sen hamd edilen ve şerefli/azametli olansın. [117]

727/1597-Ebû Mes'ûd el-Ensarî'den (Radıyaüaha anh):[118]

Sa'd b. Ubâde'nin meclisinde otururken yanımıza Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve seiiem) geldi. Ona Bişr b. Sa'd şöyle dedi:

"Allah (Kur'ân'da) sana salavât getirmemizi bize emretti, ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl saiavât getireceğiz?'

Rasûlullah bir müddet suskun kaldı, (biz endişe ettik), hatta (Bişr'in) bu soruyu sormamış olmasını bile temenni ettik. Sonra şöyle buyurdu:

"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:

"Allahümme sallı ala Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime,

ve bank alâ Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrahlme fi'i-âiemîn, İnneke hamîdün medd,'

Bana selâm getirme ise (teşehhüddeki) bildiğiniz şekildedir. "[119]

728/1598- Amrb. Malik el-Cenbî,[120]

Rasûlullah'ın sahabisi Fedâle b. Ubeyd'den dinlediği haberi şöyle nakletti:

'Rasûlullah (Saiudiahu aleyhi ve setiem), namazda izzet ve celal sahibi Allah'ı

zikretmek s izin, Peygamber'e salavât getirmeksizin bir kişinin dua ettiğini

duydu ve şöyle buyurdu:

"Bu kişi (usûlünü bilmediği için) duada acele etti."

Sonra onu yanına çağırdı, ona ve diğerlerine şöyle dedi:

"Sizden biri namaz kılarken Rabbine hamd ederek, onu överek

(ibadete) başlasın, sonra Peygamber'e salavât getirsin, sonra da dilediği

şekilde dua etsin!"

NOT: Hz. Peygamber bu gibi rivayetlerde bize dua etmenin adabını ve usûlünü öğretmektedir. Duaya başlamadan önce Allah'a hamd edilmesi, O'nun övülmesi, ayrıca Peygamber'e salavât getirilmesi duanın kabulü için önemli olan etkenlerdendir. Rasûlullah birçok yerde kendisine salavâl getirilmesini emir ve tavsiye etmektedir. O yerlerden bazıları:

1-Peygamberimiz'in ismi anıldığında,

2-Ezan okunduktan sonra,

3-Namazda teşehhüdden sonra,

4-Cum'a günleri,

5-Dua ederken...

§Biz salavât getirerek Peygamberimiz'i hatırlıyor, ona olan bağlılığımızı yeniliyoruz, ayrıca onun için dua ediyoruz. [121]

729/1599-Ka'b b. Ucre'den (Radıydlia anh).[122]

Bir adam Hz. Peygamber'e şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana selâm vermeyi Öğrendik (teşehhüdde bunu belirttin). Sana nasıl salavât (getirilir)?'

Rasûlullah (Sattaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:

^Allahümme salli alâ Muhammedin ve ala Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime, înneke hamîdün mecîd,

Allahümme bank alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrahime, înneke hamîdün mecîd." [123]

730/1600-İbn Ebî Leylâ anlattı: [124]

Ka'b b. Ucre (RadıyailaM anh) benimle karşılaştı [125]ve dedi ki: (hadis) hediye edeyim mi? (Bir keresinde) Rasûlullah yanımıza geldi. Kendisine dedik ki:

Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik (teşehhüdde belirttin). (Sana) salavât nasü (getirilir)?'

Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurdu:

Lana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:

MH^Lme salli alâ Muhammedin ve ala Ali Muhammed kema

Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecıd, hümme barik alâ Muhammedin ve ala Ah Muhammed kema Lrekte alâ Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecîd. "[126]

731/1601- Ka'b b. Ucre'den (Radıyaiiahü anh).[127]

Allah ve melekler Peygamber'e salât ederler...' ayeti inince insanlar dediler ki:

'Ey Allah'ın Peygamberi! Sana nasıl salavât getireceğiz?'

Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"(Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:

'Ailahümme satli alâ Muhammedin ve alâ Ali Muhammed kema salleyte alâ İbrahime ve alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün mecıd, ve barik alâ Muhammedin ve alâ Âti Muhammed kemâ barekte ala îbrahime, ve alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün mecîd' (Râvi) ekledi: Biz de böyle söylüyoruz, onlarla beraber bize de (ve seiâm) olsun [128]

§(Râvi) Yezid dedi ki: 'Bu (son cümle) İbn Ebî Leylâ'nın kendi söze mü yoksa Ka'b'dan rivayet ettiği bir şey mi tam bilemiyorum. [129]

732/1602-Ebû Said el-Hudrî'den (ttadıyaiiahuanhy) [130]

'Ey Allah'ın Rasûlü! Şu sana selâm vermeyi Öğrendik 'teşehhüdde bunu belirttin), Sana nasıl salavât getireceğiz?'

Rasûlullah (Saüaiiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"(Bana saiavât getireceğinizde) şöyle deyin:

Allahümme sallı alâ Muhammedin abdike ve rasûlike kemâ salleyte alâ İbrahime, ve barik alâ Muhammedin ve Âli Muhammed kemâ ârekte alâ İbrahime ve Âli İbrahim.[131]

733/1603- Büreyde el-Huzâî'den (liadıyaiiahüank):[132]

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm vereceğimizi öğrendik (teşehbunu belirttin), Sana nasıl salavât getireceğiz?' Rasûlullah tsaitaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu: (Bana salavât getireceğinizde) şöyle deyin:

jlhümmec'a! salavâtike ve rahmeteke ve berakâtike alâ İbrahime ve alâ Âli salavâtike ve rahmeteke mmedin ve alâ Âli Muhammed kemâ cealteha alâ İbrahime ve alâ Âli İnneke hamîdün mecîd.rahmet ve bereketlerini H, Muhammet'e, « Sibi Şüphesiz. Sen övülen ve şerefli/azametli olansın. [133]

734/1604-Musa b. Taiha (b. Ubeydullah) babasından (Radıycdlahü anh) nakletti: [134]

'Ey Allah'ın Peygamberi! Sana nasıl salât getireceğiz?

Rasûlullah (Saiuüiahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "(Bana salât getireceğinizde) şöyle deyin:

'Aliahümme salli alâ Muhammedin ve aiâ Âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahime, İnneke hamîdün medd, ve barik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ li İbrahim, İnneke hamîdün mecid[135]

735/1605-Halid b. Seleme'den:[136]

Abdülhamid b. Abdurrahman, Musa b. Tatha'yı gece oğlunda kaldığında (misafir olduğunda) yanına çağırdı ve dedi ki:

'Ey Ebû İsa! Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) salât konusunda sana nasıl bir haber ulaştı?'

Musa b. Talha şöyle anlattı:

'(Sahabi) Zeyd b. Hârice'ye (Radtyaliaha anh), Hz. Peygamber'e salât konusu sordum, o şöyle dedi:

'Ben de bunu bizzat kendim Rasûlullah'a: 'Sana nasıl salât edelim?1 diye sormuştum, o şöyle buyurdu:

"Salavât getirin, bu konuda gayret edin, sonra şöyle deyin:

'Allahümme barik alâ Muhammedi'n ve alâ Âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrahim, İnneke hamîdün medd.fi"[137]

Kendilerine Salavât Getirilen Hz. Peygamber'in Ali'nin Açıklanması

736/1606-Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm,[138]

Hz Peygamber'in ashabından olan bir kişiden nakletti: 'Hz Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle derdi: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ Ehil Beytihi ve alâ ezvâcihi e zürriyyetihi kemâ salleyte alâ İbrahime, İnneke hamîdün medd,

ve barik alâ Muhammedin ve alâ Ehli Beytihi ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ Âli İbrahim, İnneke hamîdün medd"'

§(Râvilerden) îbn Tavus ekledi: 'Babam da bunun gibi söylerdi.

NOT: İmam Ahrned b. Hanbel, satavât ile ilgili bir rivayet dışında diğer rivayetlerin hepsini nakletti. Aslında bunların hepsine ulaşmak için hadis kitaplarını taramak gerekirdi. Çünkü başka bir eserde salavâtlar böyle toplu halde bulunmamaktadır. Bennâ, Bulûğu 'I-Emânî isimli şerhinde bu dev eser Müsned ile ilgili hayranlığını şöyle ifade eder:

'Bunlardan da okuyucunun anladığı gibi İmam Ahmed'in Müsned'i Rasâlullah'ın hadislerini rivayet eden hadis kitaplarının en büyüğü ve en kapsamlıyıdır. İmam Nevevi ve haki bu salavâtların hepsini birçok hadis kitabından topladılar. Halbuki ziyadesi ile Ebû Hüreyre'den gelen salavât hariç, diğer salavâtların hepsi imam Ahmed'in Müsned'inde bulunmaktadır. MuhaddislerÎn İmam Ahmed'e Hadis İmamlarının İmamı, demeleri ne kadar da doğru. [139]

§Salavâtın tercemesi:

Allahım! Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyiinin, eşlerinin ve onun soyundan gelen-

erin şanını yücelt, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl-i Beytinin/Ümmetinin şanını yücelttiğin gibi. (Allahım!) Hz. Muhammed'in Ehl-i Beytim, eşlerini ve onun soyundan gelendi mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl-i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. û«n hamd edilen ve şerefli/azametli olansın. [140]

737/1607-Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyaitahüanh)[141]

(Sahabiler) dediler ki:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl salavât getireceğiz?'

Rasûlullah (Soliaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle buyurdu:

"(Bana salât getireceğinizde) şöyle deyin:

'Allahümme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ salleyte ala İbrahime, İnneke hamîdün mecîd,

ve barik aiâ Muhammedin ve alâ Ehli Beytihi ve ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ Âli İbrahime, İnneke hamîdün mecîd."'

NOT: Salavâtın tercemesi:

'Ailahım! Hz. Muhammed'in eşlerinin ve onun soyundan gelenlerin şanını yücelt, tıpkı Hz. İbrahim'in şanını yücelttiğin gibi.

(Allahım!) Hz- Muhammed'in eşlerini ve onun soyundan gelenleri mübarek kıl, tıpkı Hz. İbrahim'in Ehl~i Beytini/Ümmetini mübarek kıldığın gibi. Sen hama edilen ve şerefli/azametli olansın. [142]

FIKHI HÜKÜMLER

Bu babdaki hadisler namazda teşehhüdden sonra salavâtın meşru odığunutedir. Ancak salavâtın hükmünde ihtilaf edildi:

Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye gibi müctehidlere göre salavâl okumak farzdır. Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. Zeyd, Şa'bî, med b. Ka'b el-Kurazî, Ebû Cafer el-Bâkır'ın da bu görüşte olduğu nakledil-^Kadı İbnü'l-Arabî de bu görüşü tercih etti.[143]

? İmam Ebû Hanife, Malik ve bu iki imamın ashabı ve Sevrî, Evzaî, Şafiîler'l-Münzir olmak üzere çoğunluğa göre namazda salavât sünnettir. [144]

Bu ihtilafin nedeni Rasûlullah'm bu konudaki emirlerinin vücûb ya da nebd , elmesi noktasındadır. Ancak ihtiyatlı olmak ve namazda salavâtı okumak ge-kir İshak b. Râhûye'nin ifade ettiği gibi bilerek terk edilirse namazın iptal olma riski vardır, ancak unutarak terk edilirse affedileceği umulur. [145]

§Namaz dışında salavâtın farz olmadığı konusunda icma' vardır. [146]

Hz. Peygamber'e Salavâttan Sonra Yapılan Dualar

738/1608-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) [147]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) şöyle dedi:

"Sizden biri son teşehhüdü bitirdiğinde/ayrıldığında dört şeyden Allah'a sığınsın:

Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden mesih-i deccalin şerrinden." [148]

Açıklama

Peygamberimiz namazın sonunda bize dört şeyden Allah'a sığınmamız jçjn dua etmemizi tavsiye ediyor:

1- Cehennem azabı: Ayet ve hadislerde bu azabın şiddeti geçmektedir.

2-Kabir azabı: Allah teâlâ şöyle buyurdu: ve Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zâtı (tehliğciyi) korudu, un kavmini ise en kötü azap kuşatıverdi. O (kötü azab)[149] Firavun hanedanının sabah cine sokuldukları ateştir. (Ayrıca) kıyamet koptuğu gün Firavun hanedanını azabın en •etlisine sokun, (denilecek)! (Mü'min, 40/46)

Allah Teâlâ bu ayetlerde Firavun hanedanı için iki ayrı azaptan bahsetdir Birisi kıyametten önce ve sabah akşam olacaktır ki bu kabir azabıdır, I t de kıyamet koptuktan sonra olacaktır, bu da cehennemdeki şiddetli azaptır. Kabir azabı konusunda da birçok hadis bulunmaktadır.

3- Hayatın ve ölümün fitnesi: Dünyadaki musibetler, cehalet ve şehvet, ölüm anında ise şeytanın kandırması gibi fitnelerdir.

4-Kötülük) mesihi deccalin şerri: Deccal'e rnesih denmesinin sebepleri: Yeryüzünü dolaşan, tek gözü mesh edilmiş (kapalı) ya da mesh ederı (değiştiren) anlamına geldiği için mesih denebilir. Hz. İsa'ya da Mesih denmiştir. [150] Bu rivayetlerden anlaşılan; hayır tarafının Mesihi Hz. İsa ile şer tarafının mesihi deccal arasında olmak üzere o dönemde (iki büyük meşinin) mücadelesi olacaktır. İslâm'a karşı olan kötülük mesihi (lideri) karşısında da Müslaümanlan ve liderleri Mehdi'yi mucizevi olarak gökten inecek olan hayır Mesihi Hz. İsa destekleyecektir. Ancak hadislerde geçtiği gibi Hz. îsa yeni bir din/şeriat getirmeyecek, Mehdi'ye tabi olacaktır. Manen tevatüre varan sahih hadislerdeki işaretler budur. İşte Peygamberimiz çağların en büyük fitnesi deccal'e karşı çok dua etmemizi, hatta namazlardan sonru bile dua etmemizi tavsiye etmektedir. [151]

739/1609-İbn Tâvûs'un babası (Tavus b. Keysân el-Yemânî), [152]

Yatsı namazmdaki teşehhüdden sonra çok önem verdiği şu cümleler' söylerdi:

'Eûzü billahi min azabi cehennem, ve eûzü billahi min şerri'l-mesihi'd deccâl ve eûzü billahi min azabi'l-kabr ve eûzü billahi min fttneti'l-mahyg ve'l-memât.'

İbn Tâvûs bunlara önem verir ve Hz. Aişe tarikiyle Hz. Peygamber'den (Sciiiaiiahü aleyhi ve seiicm) naklederdi. [153]

740/1610-Urve b. Zübeyr Hz. Peygamberin eşi Hz. Âişe'den (Radıyaliahü nha) nakletti:[154]

'Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) namazda şöyle dua ederdi:

Allahümme innî eûzü bike min azabi'l-kabr ve eûzü bike min fitneti'i ddeccâl ve eûzü bike min fitnetil-mahyâ ve fitneti'i-memât. Allahümme yzü bike mine'i-me'semi ve'i-mağrem,"

"Allah'ın Rasûlü! Borçtan/Borçlanmaktan ne kadar çok Allah'a sısunuz?' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Bir adam borçlandığı zaman konuştuğunda yalan söyler, vaad ettiinde de sözünde durmaz (hâle gelir)."

NOT' Duanın tercemesi:

-Allahım.' Kabir azabının şerrinden sana sığınırım, mesıh-ı deccalın şerrınna sığınırım, hayatın fitnesinden ve ölümün fitnesinden sana sığınırım.. Sü Allahım! Günah islemekten ve borçlanmaktan sana sığınırım: [155]

741/1611-Ebû Salih, Rasûlullah'ın ashabından olan birisinden nakletti:[156]

Hz. Peygamber (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bir adama sordu: "Namazda nasıl söylüyorsun (dua ediyorsun)?" Adam: 'Teşehhüdü okuyorum, sonra şöyle diyorum: Allahümme, innî es 'elüke 'u cennete ve eûzü bike mine'n-nârj Ama senin mırıldandığın[157] ve Muâz'm mırıldandığı duaları güzel söyleyemiyorum' dedi Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Biz de benzer dualar etrafında mırıldanıyoruz."

NOT: Başka tarikten gelen bir rivayette açıklandığı gibi bu kişi Muâz b. Cebel'in mahallesinde onun cemaatinden birisidir. Muâz namazları uzun kıldırdığı kİşi onu Rasûlullah'a şikayet etmektedir, ayrıca dua ile ilgili yukarıdaki ne aeçen şeyleri söylemektedir.[158] Burada Peygamberimiz'in engin anlayışı ve ortaya çıkmaktadır. Güzel okuyamayan kişiler için verilen bir ruhsat ortaya çomaktadır. Güzel okuyamayan kişiler için verilen bir ruhsat

Il°Şg°da onun da gönlünü almak için, (bir rivayette; gülümseyerek) [159] 'Biz de benzer baları mırıldanıyoruz' diye cevap vermiştir.

§Duanın tercemesi:

'Allahım! Senden cenneti isterim, ateşten sana sığınırım" dedi. [160]

742/1612-Mıhcen b, Edra'dan (Radıyallahü anh) [161]

Rasûlullah (Saiiaitaim aleyhi ve sdlem) mescide girdi. Baktı ki bir adam namazının (çoğunu) bitirmiş, (oturduğunda) şunları okuyarak teşehhüd yapıyor:

'Allahümme innî es 'elüke billahi vahidi ehadi-samed ellezi lem yelid ve lem yûled ve lem yekûn lehû küfuven ehad en tağjîra lîzünûbî, inneke ente'l-ğafûru'r-rahîm.'

Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi:

"O kişi mağfiret edildi, o kişi mağfiret edildi, o kişi mağfiret edildi" diye (sözünü) üç kere tekrarladı.

NOT: Duanın tercemesi:

'Allahım! Doğurmayan ve doğmayan, kendisine denk hiç kimse bulunmayan bir, tek ve samed (varlık sahibi) olan Allahfa olan şehadetim) [162] ile senden günahlarımı affetmeni istiyorum. Affeden ve bağışlayan şüphesiz, sensin.'[163]

Teşehhüddeki Dua Sırasında Şehadet Parmağı ile İşaret ve Şekli

743/1613- Abdurrahman b. Ebzâ'dan (Radıyaiiahüanh)[164]

Rasûlullah (Saiiuiiahu aleyhi ve setiem) namazda (teşehüdde) oturduğunda sağ elini uyluğuna (dizinin üst kısmına) koyar, sonra (şehadet) parmağı ile işaret ederdi.

§Aynı râviden başka tarikle gelen rivayette:

Rasûlullah namazda (teşehüdde) şehadet parmağı ile işaret ederdi, şeklinde nakledildi. [165]

744/1614-Nümeyrb. Huzâî'den (Radıyaliah anh). [166]

Namazda oturduğu halde Rasûluliah'ı (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) gördüm, dua ederken şehadet parmağını hafifçe eğip[167]sağ dirseğini unun (dizinin) üstüne koymuştu. [168]

745/1615- EneS b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh): [169]

Rasûlullah {Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) dua eden Sa'd'ın yanına uğradı, baktı ki o, (teşehhüdde) iki parmağı ile işaret ediyor: Şöyle dedi: ;'Ey Sa'd, tek parmakla/tevhidi işaret et!" [170]

Açıklama

el-Ehad Allah'ın isimlerindendir ve tek manasındadır. Peygamberimiz burada emri iie tevhide işaret et, demekledir. Bu da diğer hadislerde geçtiği gibi şehadel parmağı ile olur. [171]

§Teşehhudde şehadet parmağının kaldırılması ile ilgili birçok hadis nakledildi b- Abdürrahmân'dan:

İbn Ömer'in yanında namaz kıldım ve namazda çakılları karıştırdım. Bana-

'Çakılları karıştırma. Zîra çakılların çevrilmesi şeytan işidir. Sen de in yaptığı gibi yap. Ben O'nun ne yaptığını gördüm' dedi. Ben:

'Rasulullah'm ne yaptığını gördün?' diye sordum.

Şöyle anlattı: 'Sağ ayağını dikti, soluna yatırdı. Sağ elini sağ uyluğu üzerine so! elini de sol uyluğu üzerine koydu. Şehadet parmağıyla da işaret etti.'

Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: Baş parmağı takip eden parmağı ile kıbleye işaret etti, nazarlarını da ona dikti."[172]

İbn Zübeyr'den: "Rasülullah (namazda oturur vaziyette iken), duâ edince, hareket ettirmeksizin parmağıyla işaret yapar, bu vaziyette duâ (teşehhüd) okurdu. Sol eliyle de sol uyluğunun üzerine dayanırdı."

Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: Gözü de işaretinden ayrılmazdı. [173]

Vâil b. Hucr'dan: Rasülullah sol ayağını yere yaydı, elini sol uyluğunun üzerine koydu, sağ ayağını da dikti.

Nesâî'nin bir rivayetinde: Kollarını, uyluklarının üzerine koydu. Şehadet parmağıyla işaret ederek duâ ediyordu (teşehhüdü okuyordu), şeklinde nakledildi. [174]

Âsim b. Küleyb el-Şermî babası yoluyla dedesinden nakletti: 'Rasülullah'in huzuruna girdim, o namaz kıkyordu. Sol elini sol uyluğunun üzerine koymuş, sağ elini de sağ uyluğunun üzerine koymuştu. (Sağ elinin) parmaklan hep yumuk, sadece işaret parmağı açıktı. Şöyle duâ ediyordu:

"Ey kalbleri döndüren Allah'ım, kalbimi dînin üzere sabit kıl.

Şeşehhüdde şehadet parmağı ile işarette farklı rivayetler olduğu için müctehid imamlar bu işaretin yeri ve şeklinde ihtilafa düştüler. Bu görüşler için bk. Müsned T re. 719/1589 nolu hadisin açıklaması.

ŞTeşehhiidde şehadet parmağı İle işaret, tevhidi göstermek içindir ve bu şeytanın moralini çok bozar, onu zayıflatır. Bk. Müsned Trc. 722/1592,723/1593,724/1594 nolu hadisler ve açıklamaları. [175]

Namazda/Teşehhüdde Okunması Tavsiye Edilen Bazı Dualar

746/1616- Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (RadıyaiiaM anh)[176]

Rasûlullah'a:

'Bana namazda okuyacağım/kendisiyle yalvaracağım bir dua öğret' («evince Rasûîullah (Saiiaitaha aleyhi ve setiem) şöyle buyurdu:

"De ki: Allahümme zalemtü nefsî zulmen kesîran (Bir rivayette; ke-biran), velâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente, fağfirlî mağfiraten min ındike ve'r-hamnî. inneke Ente'l-gafûru'r-rahîrn."

NOT: Duanın tercemesi:

"Altahım! Ben kendime çok zulmettim, günahı ancak sen affedersin, katından bir mağfiret ile beni affet ve bana merhamet et. Şüphesiz sen affeden ve bağışlayansın." [177]

747/1617-EbûMictez'den:[178]

Ammar (b. Yasir) (Radıyallahü anh) bize namaz kıldırdı, namazı kısa tun Yaptığını yadırgadılar. Bunun üzerine Ammar şöyle dedi: 'Rükû ve secdeleri tanı yapmadım mı'T Onlar: 'Bilakis, (tam yaptın)1 deyince Ammar sözüne şöyle devam etti: 'Ben bu namazda Rasûlullah'ın (Sailaitahu aleyhi ve seiiem) yaptığı bir dua\>

da yaptım: O da şudur:

Allabümme bi ılmike'l-ğaybe ve kudratike ale'i-halkı ahyinî mâ alimte'l-hayate hayran lî ve teveffenî İzâ kaneti'l-vefâtü hayran il Es'eiüke haşyeteke fi'l-ğaybi ve'ş-şehâdeti ve kelimete'l-hakkı fi'i-gadabı ve'r-rıdğ ve'hkasde fi'l-fakri ve'i-ğınâ ve lezzete'n-nazah ilâ vechike ve'ş-şevka m likâike ve eûzü bike min darrâe mudırratin ve min fitnetin mudılletin. Allahümme! Zeyyinnâ bi ziyneti'i-iman ve'c-ainâ hüdâten mehdiyyîn.'[179]

Açlıklama

Farz namazlarda ve Özellikle önemli işleri olduğunda Rasûlüllah ve bazı sa-habiler namazı kısa tutarlar ve uzatmazlardı. Bu rivayette de Ammar b. Yasir namazı kısa tutuyor, ancak cemaat tarafından yadırganınca namazın tadil-i erkânına uyduğunu belirtiyor ve Rasûlullah'ın öğrettiği bir duayı da namazda okuduğunu söylüyordu. Bununla sanki Ammar b. Yasir hem onlara Rasûlullah'ın bir duasını öğretmek, hem de kendisinin sahabi olması nedeniyle namaz konusunu onlardan daha iyi bildiğini hatırlatmak istiyordu. §Duanın tercemesi:

"Allahim! Senin gayb bilgin ve yamuklar üzerindeki kudretin nedeniyle senden şunu istiyorum: Benîm için haytın havırlı olduğunu takdir etmişsen beni yaşat, eğer benim için ölüm daha hayırlıysa beni vefat ettir. Gayb ve şehadei aleminde saygınlığım idrak etmeyi/korkmayı, rıza ve gaz.ab halinde hak sözü söylemeyi, fakirlik ve zenginlik durumlarında orta halli olmayı, senin zat-ı şerifine bakma z.evkini, sana kavuşma iştiyakını bana nasib etmeni senden isterim. Zarar veren sıkıntıdan ve saptıran fitneden sana sığınıyorum. Allahım! Beni iman lineti ile süsle, ve bizi hidayete eren rehberler kıl."

§Bu rivayetten Allah'ın kemal sıfatları ile tevessül etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ölümü temenni etmek aslında yasaklanmıştır, yapılması gereken en hayırlısını istemektir[180]

Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):

Resûlullah şöyle buyurdu:

Sizden kimse, gördüğü bir zarar sebebiyle ölümü temenni etmesin. Böyle temenni etmek zorunda kalırsa şöyle desin^Rabbim, benim için hayat yaşat ölüm hayırlı ise benim canımı al[181]

beni yaşat, ölüm hayırlı ise benim canımırar veren sıkıntı şeklinde burada sıkıntı kayıtlandı, çünkü sıkıntının tatlı olanı da vardır. Ayrıca .saptıran fitne, şeklinde fitneye de bir kayıt geti- fitne bir imtihandır ve insan bununla bazen hidayete erebilir. [182]

748/1618-Zâdân, Hz. Peygamber'in Ensardan olan bir sahabisinden (Radıyallahü anh) nakletti:[183]

{RâvİŞu'be ya da Ensardan olan bu sahabi) Hz. Peygamber'in (Saitaiiahn aleyh; ve seiiem) namazda yüz kere şöyle dua ettiğini duydu:

"Rabbi'ğfirlî (Şu'be dedi ki: ...ya da Allahümme'ğfirlî) ve tüb aleyye, İnneke ente't-tevvabü'l-ğafûr."

NOT: Duanın tercemesi:

"Rabbim beni bağışla, tövbemi kabul et, şüphesiz sen tövbeleri kabul eden Ve bağışlayansın. [184]

749/1619-Ebu's-Selîl'den:[185]

Nümeyr oğullarından bir yaşlı kadın, Hz. Peygamber'ın (Saiiaiiakü aieyhı ve setlem) yüzü Beytullah'a dönük olarak insanlara namaz kıldırırken şöyle dediğini duydu ve ezberledi:

"Rabbi'ğfirlî hatâyaye ve cehlî."

NOT: Duanın tercemesi:

"Rabbim benim hatalarımı ve cehaletimi bağışla." [186]

750/1620-Muâz b. Cebel (Radıyailahüanh) anlattı:[187]

Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) benimle karşılaştığında şöyle dedi:

"Ey Muâz! Ben seni kesinlikle seviyorum." Ben:

'Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi ben de seni seviyorum' deyince o şöyle

"O zaman her namazda şu kelimeleri okumanı[188] sana tavsiye/vasierim:

Allahümme eınnî alâ zikrike ve şükrike ve husni ibâdetik."

NOT: Duanın tercemesi:

"Allahım! Seni zikretme, sana şükretme ve sana güzelce ibadet etme konusunda bana yardımcı ol."

§Bu rivayette Hz. Peygamber'ın insani davranışlarından bir bölüm göze çarpmaktadır. O, sevdiği insana sevgisini ifade eden, aradaki muhabbetin artmasını isteyen ve ona mutlaka bir iyilikte bulunma çabasında olan bir insandı.

Zikir, şükür ve güzel ibadet üçgeni üe bu tavsiye dünya ve âhiret hayrını içinde toplamakta, her konuda olduğu gibi bu konuda da mutlaka Allah'tan yardım istenmesi gerektiğini bize öğretmektedir. [189]

0)-SELÂM İLE NAMAZDAN ÇIKIŞ

- Namazda Selâmın Keyfiyeti ve Lafzı
- Selâmı Uzatmamak Gerekir, El ile İşaret Edip Selâm Vermek Mekruhtur
- Selâm Vermenin Farziyeti ve Tek Selâmın Farziyet İçin Yeterliliği
- İmam Olan Kişinin Farz Namazdan Sonra Bir Miktar Beklemesi, Sağdan ya da Soldan Cemaate Doğru Dönmenin Cevazı
- Selâmdan Sonra İmamın Cemaate Dönmesi, Sahabenin Rasûlullah ile Teberrükü
- Namazdan Sonra Kadınların Çıkması İçin İmam ile Erkek Cemaatin Bir Müddet Beklemesi, Farz ve Nafile Namaz Arasında Çıkmak, Konuşmak ya da Yer Değiştirmek ile Fasıla Vermenin Önemi[190]

---

[1] Nisa, 4/86
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/70.
[3] Razi, Muhtar, 349; Karahisarî, age., 11/143
[4] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/70.
[5] Sahih: Müsned, 1/459, H.no:4382; Benzer rivayetler için bk. 1/450, H.no:4305; 1/413, H.no: 3921; 1/408, H.no:3877: f/440, H.no:4189; Ebû Hanîfe, Müsned, s.84, 93, 117; Buharı, Ezan, 148, 150; Amel, 4; İsti'zân, 3, 28; Deavât, 17; Tevhîd, 5; Müslim, Salât, 55; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:968 (Sonunda şu ziyade ile:

Tirmizî, Salât, 99, H.no:289 ("Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Ebû Mûsâ ve Hz. Âişe'den şâhid nakiller bulunmaktadır" diyen Tirmizî Husayfin bir rüyasını da senedi ile nakleder: "Hz. Peygamber'İ rüyamda gördüm ve: 'Ey Allah'ın Rasûiü! İnsanlar teşehhüd duasını farklı farklı okuyorlar, (hangisi doğru?) diye sordum. İbn Mes'ûd'un (öğrettiği) teşehhüdü al' buyurdu."); rfesÛİ, Tatbik, 100. 102. H.no:l 160-1169, 117 1; Sehv, 41, 43. 56. H.no: 1275, 1277, 1296; İbn Mâce, İkâme, 24. H.no:899; Dârimi, Saiât, 84, H.no:1346-1347. Heysemî, bu rivayetin muhtasar şeklinin (Buhârî ve Müslim'in) Sahih'inde yer aldığını, Ahmed b. Hanbel'in ricalinin sika sayıldıklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/142.

İbn Mes'ûd'dan gelen bazı rivayetler de şöyledir:

Bk. İbn Mâce, Nikâh, 19, H.no:1892; Tirmizî, Nikâh, 17, H.no:l 105 (Tirmizî bu rivayetin hasen olduğunu söyleyerek Adiy b. Hâtim'den de şâhid bir naklin bulunduğunu ifade eder); Ebû Dâvûd, Nikâh, 32, H.no:2118; Nesaî, Cum'a, 24, H.no: 1402; DarimU Nikah, 20, H.no: 2208.

İbn Mes'ûd'dan nakledilen diğer rivayetler için bk. 709-713/1579-1583. hadisler.

Hadisin şâhidleri:

a-Hz. Ömer'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Mâlik, Salâc, 53;

b-Câbir'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Nesâî, Tatbik. 104. H.no:i 173; Sehv. 45. H.no:I279; İbn Mâce, İkâme, 24, H.no:902-Tayâlisl s.240, Rno.1741; Ka'/â, IV/163. H.no:2232;

c-Ebû Mûsâ el-Eş'arıT'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 715/1585

d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anküma) şahidi:

Bk. Mâ/ifc, Satât, 54; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:971:

Taberânî, d-Mu'cemÜ'l-evsat, III/103, H.no:2625; Ebû Ya'lâ, Mu'cem, s.250, H.no:310. e-Semüra b. Cündüb'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 178. H.no:975; Taberânî. el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/250, H.no:7018. f-Hz. Âişe'den (Radıyatlahüanhit) şahidi:

Bk. Mâft'Jt, Salât, 55-56; Müslim, Salât, 240; ££« Dâvûrf, Salât, 122, H.no:783. Ayrıca tahiyyâtı okuduğuna İşaret eden rivayetler için bk. 718/1588 ve 687/1557. hadisler.

g-Abdü'1-Kays heyetinden birinden (Kays b. Nu'mân olabilir) (Radıyallahü anh) şâhid:

Bk. Mus/ıerf, III/432, H.no: 15131; IV/206, H.no:17374, 17376; Uzunca bir metne sahip olan bu rivayet ileride zikredilecektir. Heysemî bu rivayetin ricalinin sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecma\ VIIÎ/178.

h-İbn Abbas'tan {Radıyallahü anhüma) şahidi İçin bk. 714/1584. hadis.

ı-Abdullah b. Zübeyr'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Bezzâr, VI/188, H.no:2229; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, İÜ/270, H.no:3ll6. i-Selman'dan {Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. fiezzdr, VI/498, H.no:2535; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VI/264, H.no:6171; j-Hz.Ali'den (Radıyallahü anlı) şahidi:

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/200, H.no:29I7; el-Mu'cemü'l-kebîr, 111/134, H.no:2905;

-Muâviye b. Ebî Sûfyân'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XIX/379, H.no:891. Şâhidlerin değerlendirmesi için bk. Heysemî, Mecma', 11/139-144.

[6] Karahisarî, age., 11/423

[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/71-73.
[8] İbnü'1-Esir, Nihaye, 1/183; tbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, 11/312, 313,

[9] Razi, Muhtaru's-Sihah, 368-369; İbn Hacer, age., 11/313
[10] İbntn-Esir, age., IH/148; İbn Hacer, age., 11/313
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/73-74.
[12] Sahih: Müsned, 1/422, H.no:4006; Tahrici için bk. 708/1578. hadis.
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/75.
[14] İbn Hibban, V/292, No: 1961
[15] İbn Hibban, V/292, No: 1961
[16] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, Tl/142

[17] haki, 11/174, No: 2791
[18] Azimâbâdi, age., 111/178

[19] Müberakpûrî, age., 11/373

[20] İbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, Xl/164
[21] Ebû Davud, Teşehhüd, 182 , No: 970
[22] Bennâ, age., IV/4
[23] Ebû Hanife, Müsned, 93
[24] Ebû Ca'd, Müsned, 1/379. No: 2593
[25] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/75-76.
[26] Ebû Ca'd, Müsned, 1/379. No: 2593
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/76.
[28] Müsned, 1/376, H.no:3562; Senedinde yer alan Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud'un j1 ası İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) hadis işitmemesi sebebiyle isnadı munkatı da olsa Ebû

eyde nin haricinde birçok kimse İbn Mes'ûd'dan bu hadisi işitmişlerdir. lahrici için bk. 708/1578. hadis.

[29] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/77.
[30] H.ıur.3935:Tahnci için bk. 708/1578. hadis.
[31] Ebu'I-Mehasin Yusuf b. Musa. Mu'tasaru'I-Muhtasar. 1/53
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/77-78.

[32] Sened:

Sahih: Müsned, 1/431, H.no:4100; İkinci rivayet için bk. 1/382, H.no:3626 (Mükerrer için bk. 1/427, H.no:4064); Benzer rivayetler için bk. 1/423, H.no:4017:

1/413, H.no:3919 (L^î ü j! H.no:4177 (Sonunda şu ziyade ile: 3920; U464, H.no:4422; 1/439, Tahrici için bk. 708/1578. hadis.
[33] Manası; Allah'a kullarından selâm olsun, filan ve filana (meleklere; Cebrail ve MikâiVe] selâm olsun, şeklindedir. Meleklere selâm, bu rivayetin ikinci tarikinde gelecektir.

[34] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/79.
[35] Sahih: Müsned, 1/292, H.no:2660; Benzer rivayet için bk. 1/315, H.no:2894; Müslim, Satât, 60-61; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:974; Tirmizî, Salât, 100, H.no:290 (hasen-garib-sahih); Nesâî, Tatbik, !03, H.no:l 172; İbn Mâce, İkâme, 24, H.no:900; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr. Xl/46, 175, H.no: 10996, 11406.

İbn Mes'ûd'dan ve diğer sahâbilerden (Radıyullahü anhüm) şahidi için bk. 708/1578-713/1583. hadis.

[36] Şirazi, Mühezzeb, 1/78; Şirbini, Muğni'l-muhtac, 1/174; Bennâ, age., IV/8
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/80.

[37] Sened:

Sahih; Mümed, IV/409, H.no;19552, Benzer rivayetler için bk. EV/405, H.no; 19516; İV/401, H.no: 19484; Müslim, Salât, 62-64; Nesâî, İmame, 38, H.no;828; Tatbik, 23, 101 H.oo:lüöZ, 1170; Sehv, 44, H.no; 1278; Ebû Dâvûd, Salât, 178, H.no:972 (İki ayrı senedle nakleder, bunlardan biri hocas! Ahmed b. Hanbel kanalı ile gelmektedir); İbn Mâce, İkame, 24, "-no:wı, Dârimi, Salât, 92, H.no:1365; Tayâlisî, s.70, H.no:517; Bezzâr, VIII/63-64, H.no:305/, mu Yala, XII1/19O-191, H.no:7224. 207

[38] Bk. Nevevi, ^Mh Sû/ı(/ı/ Mflsbn IV/119; Sindî, Ebu'i-Hasen, Haşiye, 11/97

[39] Bazı rivayetlerde (ı«diu) 'Ben söylemedim, şeklinde nakledildi. Bk. Ebû DavÛd Salât 177 No: 972'

[40] Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/121; Azimabâdi. age., III/181
[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/81-82.
[42] Sened:

Malik, Salât, 13, No: 53; Şafîî, Müsned, 1/237; Abdürrezzak, 11/202. No: 3067; Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/261; Hakim, 1/398, No: 979-980
[43] Sened:

Malik, Salât, 13, No: 54; Abdürrezzak, 11/204, No: 3073; Tahavi, age., 1/261

[44] İbn Abdilber, Temhid, XI/206; Kâsâni, Bedaiu's-sanâi', 1/194; İbn Kudame, Muğni, 1/588; Azimâbkdi, Avnü'l-Ma'bûd, 111/211;
[45] Sened:

Malik, Salât, 13, No: 56, 55; Tahavi, age., 1/262; Beyhaki, 11/144, No: 2666-2667

[46] sened:

EbiŞeybe. r/260, No: 2991

[47] Sened:

Ân EbiŞeybe, 1/260, No: 2989; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, 1/253, No: 763; /foton, 1/399, No: 982-983

[48] Sened:

Hasen: Bezzâr. Vl/188, No: 2229

Tahavi'nin rivayeti biraz farklıdır:

Bk. meâni'l-âsârt 1/265; Taberanî, el-Mu'cemü'l-evsat, III/270, No: 3116 Senedde sadece İbn Lehîa tartışmalı râvidir, diğerleri sikadır. Bk. Heysemı, Mecmeu z-zevâid, n/141; Ayrıca İbn Lehîa için bk. Müsned Trc. 22/64 nolu rivayetin tahrici
[49] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/82-85.
[50] İbn Rüşd, Bidayetü'l-mücîehid, 1/98; Nevevi, Mecmu', IH/44; İbn Kudame, Muğnt, 1/5/1; Kâsâni, fiedâİH 's-sanâi',Vl61; İbn Nüceym, el-Bahru 'r-râık, 1/317;
[51] İbn Rüşd, age., 1/98-99; Nevevi, age., m/462; Kâsâni, age., 1/113; İbn Kudame, Mugnı , 31
[52] Deski, flajiyc, 1/240-241
[53] SehnÛn, el-Miidevvenetü'l-kübra, 1/129; İbn Rüşd, age., 1/93; Nevevi, age., III/4M), idi Kudame, 1/571; İbn Nüceym, age., 1/318
[54] Sehnûn, age., 1/129; İbn Rüşd, age., 1/93; Merğmânî, Hidaye, 1/74; Nevevi, age., 111/46 İbn Kudame, age., 1/578

[55] İbn Rüşd, age., 1/94
[56] İbn Rüşd, age., 1/94; San'ânî, age., 1/367-368
[57] Tahavi on iki ayrı tarikten gelen rivayeti zikretti. Bk. Şerhu meâni'l-âsâr, 1/262-263; it Rüşd, age., 1/94; İbn Kudame, Muğni, 1/575; San'ânî, Sübülü's-selâm, 1/365-366; Benr age.,IV/10-11

[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/85-86.

[59] Sahih: Müsned, IV/57, H.no: 16524; Heysemî rivayetin Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiğini, senedindeki müphem râvinin Haris İsimli bir râvi olduğunu fakat hakkında bilgi veren birine rastlamadığını ifade eder. Taberânî'nin Hufâftan naklettiği bir diğer rivayetin râvilerinin İse sika olduklarını söyler. Bk. Mecmu', 11/131.

Teşehhüdde işaret parmağının kaldırıldığına dâir şâhid rivayetler:

a-Vâil b. Hucr'dan (Radıyaüahü anh) şahidi için bk.719/1589. hadis.

b-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi İçin bk.720/1590. hadis.

c-İbn Ömer'den (Radıyallahü anküma) şahidi için bk.721, 723/1591, 1593. hadisler.

d-Abdıllah b. Zübeyr'den {Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.722/1592. hadis. RhA HınnpvrTdftn (Radıvaüahü anh.) sâhidi:

Bk. Tirmizî, Salât, 103, H.no: 293 (hasen-sahih) f-Şihâb b. el-Mecnûn'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Tirmizî- Deavât, 124, H.no:3587 (garib).

g-(EK) Basra ehlinden Mâlik b. Nümeyr el-Huzâî babası Nümeyr'den (Radıyallahü anh)

Bk. Müsned, m/471, H.no:15809; m/471, H.no: 15810; £ftıî Ddviîrf, Salât, 181, H.no:991 î, Sehv, 36,38, H.no:1269, 1272 (&& ji) ifâ! babı ile; An MÖce, İkâme, 27. H.no:911.

Oturuş şekilleri ile ilgili rivayetler:

a-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma): Bk.717/1587. hadis.

b-Hz. Âişe'den (Radıyallahü anha): Bk.718/1588. hadis.

c-Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahü anh): Bk. 719/1589. hadis.

d-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma); Bk. 724/1594. hadis.

e-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh): Bk. 725/1595. hadis.

f-Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):

Bk. musnea, Ulfl'Sâ, H.no:13371; Heysemî, Bezzâr'ın Enes'ten naklettiği rivayete yer vererek Hârûn b. Süfyan hakkında bir bilgiye rastlamadığını, diğer râvilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Ayrıca Semure'den de şahidini veren Heysemî, hadisin Bezzâî' ve Taberânî'nin Evsafında nakledildiğini, senedinde hakkında tenkit bulunan Saîd b. Beşîr'in yer aldığını belirtir. Bk. Mecma', 11/86.

g-Ebû Humeyd es-Sâidî'den (Radıyallahü anh):

Bk. Müsned, V/424, H.no:23490; Buhârt, Ezan, 145; Ebû Dûvûcl Salât, 116, 177, H.no:730, 963 (Her iki rivayet de hocası Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerdendir); Tirmizî, Salât, 78, 86, 110, H.no: 260, 270, 304 (hasen-sahih); Nesâî, Sehv, 2, H.no:J 179; İbn Mâce, İkâme. 15, H.no:862-863; Dârimi, Salât, 70, 92, H.no: 1313, 1363; ' Bazı rivayetlerde (irÇLjı ^ «^(j jıif}) şehadet parmğı ile işaret etti, şeklinde geçmektedir. Bk. Timizi, Salât, 103, No: 293 (Hasen-sahih); Benzerleri için bk. Müsned, 10/471; Ebü Dâvûd, Salât, 181, No: 991; Nesâî, Sehv. 36. 38, No:1269. 1272; îbn Mâce, İkâme, 27, No: 91

[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/86-88.
[61] Sahih: Müsned, 1/313, H.no:2855; İkinci rivayet için bk. 1/313, H.no:2857; Müslim, Mesâcıd,

g; Ebû Dâvûd, Saiât, 139, H.no:845; Tirmizî, Salât, 94, H.no:283 (hasen-sahih).

[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/89.
[63] îbnü'^Esir, Nihaye, IV/89;
[64] Ahmed b. Hanbel, III/233; Tirmizi, Salai, 209, No. 282
[65] Abdünezzak, H/190, No: 3024

[66] Abdünezzak, 11/190, No: 3025-3027; İbn Ebi Şeybe, 1/255, No: 2932-2939

[67] Abdünezzak, II/191, No: 3028

[68] Bk. Tirmizi, Salat, 210, No: 283'ün açıklaması

[69] Bk. Müsned Trc. 717/1587 nolu rivayet

[70] Abdünezzak, 11/191-192, No: 3029-3035; İbn Ebi Şeybe, 1/255, No: 2941-2948

[71] ibn Abdilber, Temhid, XVI/273

[72] İbn Abdilber, age., XVI/272, 274; Azimabâdi, Avnü'l-Ma'bÛd, IH/56

[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/89-90.
[74] Sened:

Sahih: Müsned, VI/194, H.no:25493; Benzer rivayet için bk. VI/31, H.no:23912 cümlesine ziyadesiyle; Rivayetlerden bir kısmı da özet olarak nakledilmiştir: VI/17 1, H.no:25258 VI/281, H.no:26280; VI/110, H.no:24672; VI/110, H.no:24672 (518/1388. hadis); VI/281. H.no:26280; VI/171, H.no:25258:

VI/194, H.no:25493; VI/31, H.no:23912 Müslim, Salât, 240; Ebû Dâvûd, Salât, 122, H.no:783; İbn Mâce, İkâme, 4, 16,22, H.no:812, 869 (muhtasar olarak lafzı ile nakleder), 893; Dârimî, Salât, 31, H.no:1239; Senedde yer alan Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Mükteb el-Muallim'dir (v. 145/762). Büdeyl ise Büdeyl b. Meysera el-Ukaylf dir (v.130/747). Her ikisi de sahih hadis rical İndendir. Müslim'in rivayeti de bu râviler kanalı ile nakledilmiştir.

Ayrıca bk. 472/1342 ve 518/1388. hadisler.

687/1557. hadisle zikredilmişti.

[75] Metinde şeklinde geçmektedir. Bu oturuş şekli; insanın kalçalarını incikleri arasından yere koyması ve elleriyle yeri tutmasıdır ki tıpkı köpek ve diğer yırtıcı hayvanların oturuşu gibi. (Bk. Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, IV/214)

[76] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/91.
[77] Sened:

Sahih: Müsned, İV/318, H.no:18772; Diğer rivayet için bk. IV/318, H.no:18773; Benzer rivayetler için bk. IV/3I6, H.no: 1874448745; IV/315, H.no:18743; IV/316, H.no: 18756; IV/318, H.no:18771; lV/316, H.no:18756; IV/318, H.no:18775. Ebû Dâvûd, Salât, 168, H.ıiü;932-933; Tirmizî, Salât, 70. H.no:248; Nesâî, İftitâh, 4, 36, H.no:877; 930; ibn Mâce, İkâme, 14, H.no:855; Dârimî, Salât, 39, H.no:1247.

Vâil b. Hucr'un Hz. Peygamberin namazı ile ilgili olarak diğer rivayetleri için bk.474-475, 545-546/1344-1345, 1415-1416, 670-671/1540-1541. hadisler.

[78] Metinde geçen kelimesi insanın koluna, bileğine denir ki dirsekten avuç içine kadar olan kısımdır. (Bk. Âsim Efendi, Kamus Tercemesi, 1/1167; KarahİsarÎ, Ahterî-i kebir, 50)
[79] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/92.
[80] İbn Abidîn, Refut-tereddüdfi akdi esâbi' ınde't-teşehhüd, (Mecmuatü'r-resâil ile birlikte) 1/120,124
[81] Şirâzî, age,, 1/78.
[82] Zerkeşî, Şerh, 1/317; İbn Kudâme, Muğnî, 1/573.
[83] Ebo DavÛd, Sa\ax, 181

[84] Müslim, Mesacid, 115, Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, 11/131
[85] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, IH/167; Miibârekpûrî, Tuhfeitü'l-Ahvezl Ü/158

[86] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/92-93.
[87] Sahih: Müsned, 1/339. H.no;3152; Senedindeki müphem râvî Ayzâr b. Hureys el-Abdî el-KûfTdir. Ebû İshâk Amr b. Abdullah b. Ubeyd'in hocasıdır ve sika bir râvidir. Beyhakî bu av'nın ismini vererek hadisin isnadını zikretmiştir.

Tahrici için bk. 159-160/467-468 ve 662/1532. hadisler.

[88] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/93.
[89] Sened:

Salıih: Müıned, II/l 19, H.no:6000; Benzer rivayetler için bk. 11/45, H.no:5043; il/73, H.no:5421; 11/131, H.no:6153; Mâlik, Salât. 48; Müslim, Mesâcid. 114-i 16 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd, Salât. 181. H.no:987; Timm, Salât. 104, H.no:294 '.Çti\) ziyadesi ile nakleder ve "Bu konuda Abdullah b. Zübeyr, Nümeyr el-Huzâî, Ebû Hüreyre. Ebû Humeyd ve Vâil b. Hucr'dan (Radıyallahüanhüm) da nakiller vardır. İbn Ömer (Radıyallahü anh) rivayeti ise hasen-garibdir" der; Nesât, Tatbik, 98, H.no:1158:

Sehv, 32-33, H.no:1264-1265: Bu rivayetlerde metin içinde geçen müphem şahsın Ali b. Abdurrahman el-Muâvî olduğu anlaşılmaktadır (723/1593. hadise bk.), 1269; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.

Aynca bk. 723/1593. hadisin tahrici. Benzer rivayet ileride 8J0/I680. hadiste zikredilecektir.

[90] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/94.
[91] Sened;

Sahih: MwW, IV/3.' H.no: 16045; Mto/ûn, Mesâcid, 112 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd. Salât, 18S, H.no:988-989:
Tatbik, 99, H.no:1159

35, 39, H.no:1268. 1273; Dârimi, Salât, 83, Rno:1344.

Nümeyr el-Huzâî'den (Radıyallahii anh) şahidi için bk. 744/1614. hadis.

[92] Bennâ, age., İV/15
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/95.

[93] Sened: Sahih: Mtonrf. İİ/65. H.no:5331; İkinci rivayet için bk. 11/147, H.no:6348; Benzer rivâyeüer için bk. 11/10, H.no:4575 (810/1680. hadis); 11/73, H.no:5421; Ebû Davud, Salat, 181, H.no. 987; Nesâî, Tatbik, 98, H.no:i 158; Sehv, 32-33, 35, H.no: 1264-1265,1267; İbn Mâce, İkâme, 27, H.no:913; Dârimi, Salât, 83, H.no:1345.

Ayrıca bk. 721/1591 ve 810/1680. hadislerin tahrici.

[94] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/95-96.
[95] Sahih: Miimed, 11/116, H.no:5972: İkinci rivayet için bk. 11/147. H.no:6347; Ebû Dâvûd. Salât, 182, H.no:992 (Hocası Ahıned b. Hanbel'den naklettiği rivayetlerden biridir). 994:

Beyhakî, 11/135-136. Bennâ hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî'ye nisbet ettikten sonra senedinin ceyyid olduğunu, i!k tarik ile Hâkim ve Tirmlzînin naklettiğini, Tirmtzî'nin hasen-garib hükmü veı-diğini söyler. Bk.Bülûğu 'l-emünî, IV/16. Fakat biz hadisi Tirmizînin Süneni'nde bulamadık.

[96] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/96-97.
[97] Zayıf; Müsned, 1/386, H.no:3656; İkinci rivayet için bk. 1/428. H.no:4()74; Benzer rivayetler 'Çin bk. 1/4)0, H.no:3895; 1/436, H.no:4155; 1/460, H.no:4388^390; Ebû Dâvûd. Salât. 183. H.no:995; Tirmizî, Salât, 153. H.no:366 (Hadis hasendir. Ancak Ebû Ubeyde (Âmir b. Abdullah b. Mes'ûd) babası İbn Mesûd'dan hadis işitmemiştir); NesâlTatbik, 105. H.no;l 174,

TirmİzÎ'nin de belirttiği gibi Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. Mes'ûd babası İbn Mesûd'dan hadis işitmediği için inkıta sebebiyle rivayet zayıftır.

[98] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/97.
[99] İbnü'l-Esîr, Nihâye, V/175
[100] Geniş bilgi İçin bk, İbn Kudârne, Muğnî, 1/57 1-572

[101] Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, III/172; Mübârekpûrî, Tıthfetü'l-Ahvezî, 11/154

[102] Kâsânî, Bedaiu's-sanâi', 1/210-211
[103] İbn Rüşd, Bidayetü'l-müaehid, 1/98; Mübârekpûrî, age., 11/154

[104] Şirâzî, Mühezzeb, 1/78, 82
[105] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesâü, 80, 99; İbn Kudâme, age., 1/571-572.
[106] Abdullah b. Ahmed, age,, 79; Sehnûn, Müdevvene, 1/72-73; Şirâzî, age., 1/78; Kâsânî, age., 1/211; İbn Rüşd, age., 1/98
[107] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/97-98.
[108] Salavâtda geçen Âl (Jî) kelimesinin birçok manası vardır: Ehl-i Beyti, yakını, zürriyeti ve

ümmeti. Biz tercemede en dar ve en geniş manasını Ehl-i Beyti/Ümmeti beraber verdik ki daha kapsamlı anlaşılsın.
[109] Râzi, Muhtaru's-Sıhah, 368

[110] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/98-99.
[111] Sened:

Sahih: Müsned, IV/U9, H.no: 17009; İkinci tarik için bk. IV/118, H.no:17004; Mm. Kası, 67; Müslim, Salât, 65; EbÛ Dâvûd, Salât, 179, H.no:979; Tirmizî, Tefsîr, 33/23, H.no.J-^ (Bu konuda Hz. Ali, EbÛ Humeyd, Ka'b b. Ucrc. Talha b. Ubeydullah, EbÛ Saıd el-Hudr, Zeyd b. Harice (İbn Câriye de denilir) ve Büreyde'den de nakiller vardır. Ebu Mes M »vayeıı ise hasen-sahİhtir); Nesâî, Sehv. 49-50. H.no: 1283-1284; Dcırimu Salât, 85, H.no:134y, ton Huzeyme, 1/35 1. H.no:711; Dârekutnî. 1/354. Ayrıca bk. 727/1597. hadis.
Hadisin şahidleri:

a-Ka'bb. Ucre'den (Rndıvuliahü anh> şahidi için bk. 729/1599-73 1/1601. hadisler. b-Ebû Said el-Hudrî'den (Radıyaltahiî anlı) şahidi için bk. 732/1602. hadis. c-Büreydeel-Huzâî'den (Rachyaliahüanh) şahidi için bk. 733/İ603. hadis. d-Talha b. Ubeydullah'tan (Radıyallahü anh) şâhîdi için bk. 734/1604. hadis. e-Zeyd b. Hârice'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 735/1605. hadis. e-Ebû Humeyd es-SâİdÎ'den (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 737/1607. hadis. f-İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Mâce, İkâme, 25, H.no:906 (Râvileri sikadır. Fakat Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd el-Mes'ûdî son dönemlerinde ihtilâl etmiştir. Bk. Bûsırî, Misbâhu'z-zücâce, î/l 11-112); Hâkim, 1/402, H.no:991 İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) nakledilen bir başka rivâvef ziyadesi ile nakleder ve Abdülvehhâb b. Mücâhid'in zayıf olduğunu söyler. Heysemî de hadisi Taberânî'nin Kebir'ine nispet ederek aynı değerlendirmeyi yapar. Bk. Mecma', 11/144-145

[112] Bu kişi Bişr b. Sa'd'dır. Bk. Müsned Trc. 727/1597 nolu rivayet
[113] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/99-101.
[114] 'Ey iman edenler! Açıklandığında hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onlar sorarsanız size açıklanır, (Açıklanmadığına göre) Allah onlar atfetmiştir. (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir: Mâide, 5/101

[115] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, XI/155
[116] "Bir zamanlar İbrahim, İsmail ite beraber Beytullah'm temellerini yükseltiyor, (Şöye diyorlardı;) Ey Rabbimiz* Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin. Ey Rabbinüz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çkar, bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et, zira, tövbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin. Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara Kitap ve Hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir Peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.' Bakara, 2/127-129

[117] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/101.
[118] Sened:

Sahih: Müsned, V/273-274, H.no:22252; Ayrıca bk. 726/1596. hadis.

[119] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/102.
[120] Sahih: Müsned, VI/18, H.no:23821; Ebû Dâvûd, Vitir, 23. H.no:1481 (Hocası Ahmed b. Hanbel'İn isnadı ile nakleden Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'in hocasının künyesini -Ebû Abdurahrnan el~Mukri'- değil bizzat ismini vermiştir: Abdullah b. Yezid. Ayrıca metinde (yerine lafzına yer verir); Tirmizî, Deavât, 64, H.no:3476 (hasen), 3477 (hasen-sahih). Nesâî'nin metni ise şöyledir:

Bk. Nesdf, Sehv, 48, H.no: 1282.

[121] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/103.
[122] Sened:

Sahih: Müsned, IV/241, H.no:18022; Buharı, Enbiyâ, 10; Tefsîr, 33/10; Deavât, 32; Müslim, Salât, 66-68; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:976; Tirmizî, Vitir, 20, H.no:483; Nesâî, Sehv, 51, H.no: 1285-1287; İbn Mâce, İkâme, 25, H.no:904; Dârimi, Salât, 85, H.no:1348.

Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 730/1600 ve 731/1601. badisler.

Şâhidleri İçin bk. 726/1596. hadis.

[123] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/104.
[124] Sened:

Sahih; Müsned, İV/241, H.no:18023; Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 729/1599 ve 731/1601. hadisler. Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[125] Metindeki ek: '(Râvi) İbn Ca'fer şöyle devam etti:' Bu rivayet Ahmed b. Hanbel'in Müsne-dinde iki ayrı tarikle gelmektedir: Yahya b. Saîd ve Muhammed b. Ca'fer.
[126] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/104-105.
[127] Sahih: Müsned, IV/244,' H.no: 18051; Ka'b b. Ucre'den nakledilen diğer rivayetler için bk. 729/1599 ve 730/1600. hadisler. Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[128] Bk. Bennâ, IV/24

[129] Bu son cümleyi söyleyen İbn Ebî Leylâ'dır. Hakem'den gelen diğer rivayete; şeklinde sözü söyleyen beyan edlmektedir. Bk. Tirmizi, Vitir, 20, No: 483 (Hasen-sahih); İbn Hacer, el-Fethu'l-Bâri, XI/157
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/105-106.
[130] Sened: Sahih: MiİsnedÛl/47, H.no:l 1371; Suftân, Tefsir, 33/10; Deavât, 32; A'^â/",ıelw 53, H.no: 1291; es-Sünenü'l'kübrâ, 1/383, H.no: 1215; İbn Mûce, İkame, 25, H.no:9Ü3; Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[131] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/106.
[132] Sened:

Müsned, V/353, H.no;22884; Hadisin senedinde yer alan Ebû Dâvûd e^-a Nufey -5-Hâris el-Hemdânî, ibn Maîn tarafindan yalanc, sayilm!S, metruk b.r rav.dır Ne "e™ hadis", Ebû Hatim: "münkcrul-hadis, daîfü'l-hadis" derken, Buhan: Yahya b. Maîn ise: "hadis uydurur, hiçbir şeydir/değemz b rid r» derler. Heysem, de bu rav, nin zayıf olduğunu söyler. Bk. Mecma\ 11/144, »163. Şâhidleri için bk. 726/1596.

[133] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/107.
[134] Sahih: MflsU 1/162, H.no:1396; «r, Sehv, 52, H.no: 1288-1289;J,-S«W«^. »383. H.no:1213-1214; IV/396, H.no:7671; Makdisî, Muhtara, 111/23-25, H.no^iz^u, Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[135] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/107.
[136] Senıed:

Sahih: Müsned, 1/199. H.no:l714: Nesâî, İttilâh, 52. H.no: 1290; es-Sünenü'İ-kübrn, 1/383. H.no:1215;IV/396, H.no:7672; Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[137] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/108.
[138] Üsned' V/374, H.no:23Û66; Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis olduklarını ifade eder. Bk. Mecmâ\ 11/144.

[139] Bennâ, age,, IV/27-28

[140] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/108-109.
[141] Sened

Sahih: Müsned, V/424, H.no:23491; Mâlik, Kasr, 66; Buhârî, Enbiyâ, 10; Deavât, 33; Mildim, Salât, 69; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:979; Nesâî, Sehv, 54, H.no:1292; îbn Mâce, İkâme, 25, H.no:905.

Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Senedinde yer alan Muhammed b. Ali el-HâşİmÎ meçhul bir râvidir. Ebû Dâvûd ve Münzirî sükût etmiştir, Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:982; Abd b. Humeyd Müsned'inde, Ebû Nuaym ve Taberânî de bu hadisi nakleder. Heysemî'nin Bezzâr'a nispet ederek verdiği metin İse şöyledir:

Heysemî, Bezzâr'ın isnadının sahih sahih hadis ricali olduklarını söyler. Bk. Mecma, 11/144.

Şâhidleri için bk. 726/1596. hadis.

[142] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/110.
[143] Şrazi' mh^zeb, 1/79; jbn Kudame, Muğni. 1/579; Bennâ, IV/28

[144] Kâsâni, age., 1/213; Desûki, Haşiye, 1/244; Bennâ, IV/28 Bennâ, IV/28
[145] Benna IV/28
[146] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/111.
[147] Sahih: Müsned, 11/237, H.no:7236; Benzer rivayetler için bk. 111512, H.no:'l0714; ü/423,no:9433; 11/477, H.no:10l34; 11/288, H.no:7857; 11/467, H.no:9995; "Beş şeyden sığının emri »e gelen rivayette yine burada zikredilen dört madde sıralanmıştır. Bk. 11/416, H.no: 9355" ^" nıaddenin sayılmadığı rivayetler de vardır. Bk. 11/414, H.no:9328; 11/298, H.no:7951; , H.no:7951; 11/454, H.no:98l7; U/481, H.no:10199; Buhârî, Cenâiz, 87; Müslim, Mesâcid, Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:983; Tirmizî, Deavât, 132, H.no:3604 (hasen-sahih); Nesâî, 64, H.no: 1308 (Sonunda şu ziyade ile: "iJa;C<Jû y-^p "); İstiâze, 51, H.no:5511;

« Mâce, İkâme, 26, H.no:909; Dârimi, Salât, 86, H.no':1350. birrivâyetideşu lafızla nakledilmiştir:

8k. tstiâze, 49, H.no:5507.

Hz. Âişe'den (Radtyct llahü anha) şahidi için bk. 739-740/1609-1610. hadisler. Zeyd b. Sâbit'ten (Radıyallahü anh) şahidi:

Müsned, V/190, H.no:21551; Müslim, Cennet, 67:

İbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. 7Y/mizf, Deavât, 13, H.no:3390 (hasen-sahih); Abdullah b. Anırman (Radıyallatîüaniuüna) şahidi:

Bk. Müsned, 11/185, H.no:6734; 11/186, H.no:6749; W^âf, İstiâze, 33, H.no:5487; Enes b. Mâlik'ten {Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Mfcnetf, III/233-234, H.no: 13381; IH/126, H.no:12211; £&w DiSvuZ Sünnet, 24, H.no:4751; Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi:

Bk. MûiTîerf, 1/242, H.no:2168; 1/258, H.no:2342-2343; ^292-293, H.no:2667; 1/298, H.no:2709; 1/305, H.no:2779; 1/311, H.no:2839; Mâlik, Kur'ân, 33; Afflf/ûn, Mesâcid, 134; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:984; Vitir, 32, H.no: 1542; Tirmizî, Deavât, 76, H.no:3494 (hasen-sahih); Nesâî, İstiâze, 50, H.no:5509; An Mâce, Duâ, 3, H.no:3840.

[148] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/111-112.
[149] Bedel manası İçin bk. Ukberi, İmlâu mâ menne bihi'r-Rahman, 515

[150] İbn Abdilber, Temhid, XIV/İ87-188
[151] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/112-113.
[152] Sahih: Müsned, VI/200-201, H.no:25524; Benzer rivayet için bk. VI/57, H.no:24182:

[153] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/113-114.
[154] Sahih: Müsned, VI/88-89, H.no:24459; Benzer rivayetler için bk. VI/6I, H.no:24205:

VI/174, H.no;25295;

VI/244, H.no:25953:

VI/270, H.no:26205 i

[155] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/114-115.
[156] Sened:

Sahih: Müsned, III/474, H.no:İ5841; Ebû Dâvûd ikinci bir sened vererek hadisin müphem sahâbisinin CâbİR b. Abdullah (Radıyaliahü anh) olduğunu ifade etmek ister.

Bk. a« Dâvtî^, Salât, 124, H.no:792. 790-791;

İbn Mâce'nin rivayeti ise sahâbinİn Ebû Hüreyre (Radıyalkıkü anh) olduğunu göstermektedir:

/6n Mâce, ikâme, 26, H.no:910, Duâ, 4, H.no:3847 (Senedler karşılaştırılacak olursa sahâbinin Ebû Hüreyre olduğu daha İsabetli görülmektedir. Bûsırî Zevâid'de: "İsnadı sahih, râvileri sikadır" der);

Siileym el-Ensârî es-Selemî'den nakledilen rivayette ise Rasûlullah ile arasında diya-'og olan şahsın kendisi olduğu anlaşılmaktadır:

Müsned, V/74. H.no:20577; An Huzeyme, 1/358-359. H.no:275; An HjöM/î, IH/149, H.no:868; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, VII/67. H.no:6391; Beyhakî, es-Sünenü'i-kübrâ, 111/117; Heysemî, Mecmu', 11/72, 133.

Yatsı namazındaki kıraatle ilgili olarak Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) nakledilen hadis:III/124, H.no: 12187; İII/101, H.no:l 1921; Enes b. Mâlik rivayetinin Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den (Radtyallahü anh) şahidi:111/299, H.no:14124; UI/308, H.no:1424l'; 111/300, H.no:14136; III/369, H.no: 14901; m/302, H.no:14175; fîuftân, Ezan, 60. 63. 66; Edeb. 74; Müslim, Salât, 178-181; Ebû DâvÛd, Salât, 67. 124, H.no:599. 600, 790; Timizi, Cuma. 57. H.no:583; Nesâî, İmame, 39, 41, H.no; 829, 833; İftitâh, 63. 70-71. H.no:982, 995-996; ibn Melce, İkâme. 10, 48, H.no:836, 986; Dârimî, Salât, 65, H.no:1300; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI1/233, H.no:7363; V1II/7, H.no: 7787. Abdurrahnum b. Yezid'den (Radıyallahü anh) şahidi:

Heysemî, hadisin Taberânî'nİn /Ce&ir'inde nakledildiğini belirtir ve râvilerinin sika sayıldıklarını ifade eder. Bk. Mecma', 11/119.

[157] İbnii'1-Esir, M/uo-e, ü/137
[158] Müsned, V/74; /fen Huzeyme, 1/358, No:725; An HıfrMn, 111/149. No:868; Taberânî, el-Mu'cemü'Ukebîr, VII/67, No;6391; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, 11/72, 133.

[159] Haysemi age., 11/133

[160] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/115-117.
[161] Müsned, IV/338, H.no: 18876; Ebû Dâvûd, Salât, 179, H.no:985; NesM, Schv, 59, H.no: 1299.
[162] Ebû Dâvû Büreyde tarikiyle gelen benzer rivayette: kelimesiyle geçmektedir. Bk. İshak b.
[163] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/117.
[164] Sahih: Mtf.vn«/, 111/407. H.no:153Ü6; İkinci rivayet: 111/407. H.no:15304 (Ahmed b. Hanbel bu rivayeti hocası Abdurrahman b. Mehdî ve onun hocası Süfyân es-Sevrî kanalı ile aynı senedle nakleder. Abdırrahınan b. Ebzâ'nın oğlunun ismi yerine künye ve nisbetini verir: Ebû Saîd el-Huzâî. Süfyân es-Sevrî'nin İkinci isnadda yer alması birinci rivayetin isnadının âli, ikincisinin ise nazil olduğunu gösterir); Heysemî Taberânî'nİn (biri mürsel, diğeri merfû olan) rivayetlerine yer verir. Bk. Mecma', 11/140.

Hadisin şâhidleri;

a-Nürneyr el-Hızâî'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 744/1614. hadis.

b-Enesb. Mâlik'ten (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 745/1615. hadis.

c-Abdu)lah b. Zübeyr'den (Radtyattahü anh) şahidi için bk. 722/1592

[165] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/118.
[166] saned
[167] Sahih: Müsned, 111/471, H.no:15810; Benzer rivayet için bk. 111/471, H.no:15811; Ebû DâvÛd, Salât, 181, H.no:991; Nesât, Sehv, 36, H.no:1269; îbn Mâce, İkâme, 27, H.no:911.

Bennâ, hadisi İbn Huzeyme ve Beyhakî'ye de nisbet eder ve hadisin isnadının ceyyİd olduğunu söyler. Bennâ Bk.Bulûğu'I-emânî, IV/32.

Hadis hasen seviyesindedir, çünkü senedindeki Isâm b. Kudâme el-Becelî el-Kûfî ve Mâlik b. Nümeyr el-Huzâî makbul râvilerdir, fakat bir önceki rivayette zikredilen şâhidlerle sahih li ğayrihî seviyesine yükselir.

[168] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/118-119.
[169] Bennâ, age. IV/33

[170] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/119.
[171] Sened:

Müsned, IH/183, H.no:12836; Sened itibariyle munkatı sayılan hadisin, hadisenin Kahramanı Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyallahü anh) şahidi vardır ve bu rivayet sahihtir:

Efeû Davut/, Vitir. 23, H.no: 1499; Nesâî, Sehv. 37, H.no:1271. Ahmed b. Hanbel Enes'ten şu rivayeti de nakleder:

Bk. Müsned, 111/138. H.no;12347;

Ek: Ebû Hiireyre'den (Radıyallahü anh) şahidi:

H/420, H.no:94()2: Benzer rivayet için bk. 11/520, HİNo: 10687; Tirmizî.

to *vat, 104, H.no:3557 (hasen-sahilvgarib); N^Ûf, Sehv, 37, H.no:1270
[172] Malik, Salât 48; Müslim, Mesâcid 114-116, (580); Ebü Dâvud, Salât 186, No: 987; Tirmizt, Salât 220, No. 294; Nesâî, İftitah 189, No: 2. 237, Sehv 32-35, No: 3, 36-38

[173] Ebü Dâvud, Salât 186, No: 988, 989,990; Nesâî, İftitah 189, No: 2. 237; Sehv 35, 39, No:3. 37, 39
[174] Tirmizî, Salât 218, No: 292; Nesâî, Sehv 30, No: 3, 35
[175] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/119-120.
[176] Sahih

H"no:8; Benzer rivayet için bk. 1/7, H.no:28; Buhârî, Ezan, 149; Deavât,

59' H n Tİ«; Af«s/'m' 2ikir' 48^ Tînnizf, Deavât, 96, H.no:353I (hasen-garib); V«stf. Sehv, lQ no: 1300; Ibn Mâce, Duâ, 2, H.no:3835.

[177] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/120-121.
[178] Bed- IV/264, H.no:18241; Benzer rivayet için bk. IV/264, H.no:18239-18240; /264, H.no:1823918240;

Kilo-7Qfi M°:1581; 'V/32İ- H-I1O:I8796- Tayâîisî, s.90, H.no:650; Ebû Dâvûd, Salât, 124, no:796: Nesâî, Sehv, 62, H.no: 1303:
[179] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/121-122.
[180] Neâf, Sehv, 62, H.no:1304; Münzirî, Tergîfc, 1/201-202.

Ayrıca BbuM-Yeser Ka'b b. Amr b. Abbâd es-Selemî el-Hazrecî el-Ensârîden [Radıyallahü anh) şahidi için bk. 74/944. hadis.

[181] Buharl Merdâ 19, Da'avat 30; Müslim, Zikr 10, (2680); Tirmizî, Cenâiz 3, No: 971; Ebû Davud, Cenâiz 13, No: 3108, 3109; Nesâî, Cenâiz 1, No: 4, 3
[182] Bennâ, age., IV/36
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/122-123.
[183] Sahih: Müsned, V/371, H,no:23043; Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel'in naklettiğini, râvile-sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', X/l 10. İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüma) bu duanın şahidi:

Bk. Müsned, 11/84, H.no:5564; Benzer rivayet için bk. 11/21, H.no:4726;_ Yjtir, 26, H.no:1516; r/nnızf, Deavât, 38, H.no:3434 (hasen-sahih-garib); İbn Mâce, Edeb, 57, H.no:3814; Taberânî, el-

Üu'cemü'l-evsat, VI/231, H.no:6267. Ebû Bürde'nin (Radıyallahü anh) naklettiği muhacir bir sahâbİden şahidi de şöyledir:

Bk. Müsned, IV/261, H.no: 18209; Diğer rivayet için bk. IV/261, H.no: 18210

[184] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/123-124.
[185] Sahih: Müsned, V/270, H.no:22225; Benzer rivayet için bk. IV/56, H.no:16508 (Bu rivayette namazın hicretten önce Ebtah'ta kılındığı belirtilmektedir ve duada ilavesi vardır); Hadisin sahâbisinin müphem olması rivayetin senedine zarar vermez. Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler. Bk.Bülûğu'1-emânî, IV/37.

[186] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/124.
[187] Sened:

Sahih: Müsned, V/247, H.no:22025; Bu rivayet müselsel hadisler arasında zikredilir. Müsned'in diğer rivayeti bu silsileye işaret eder. Bk. 774/1644. hadis. (Bk. V/244-245, H.no:22018). Ebû Dâvûd, Vitir, 26, H.no:I522; Nesâl Sehv, 60, H.no:1301.

Ebû Hüreyre'den (Radiyallahu anh) şahidi için bk.775/1645. hadis.

Şeddâd b. Evs'ten (Radıyaliahü anh) şahidi için bk. 779/1649. hadis.

Ayrıca bk. 774/1644. hadis.
[188] Metindeki lafız manası; ...okuyacağın kelimeleri tavsiye ediyorum, şeklinde halde doğru anlaşılması İçin yukarıdaki şekilde terceme edildi.

[189] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/124-125.
[190] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/127.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEVBE, AF VE MAĞFİRET BAHSİ 331
TAHRİC

9746- el-Hâris bin Süveyd radiyallahu anh'dan:
Abdullah (bin Mes'ûd) biri Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den diğeri ise kendi görüşü olmak üzere bana iki hadis nakletti:
İbn Mes'ûd kendi görüşü olarak şunu anlattı: "Mü'min kişi, günahlarını (hayalinde büyüterek) şöyle görür: Güya kendisi bir dağın eteğinde oturmakta ve dağın üzerine düşmesinden korkmaktadır. Facir kişi ise günahlarını burnunun üstüne konan bir sinek gibi görmekte ve o sineği eliyle kovmaktadır." Sonra dedi ki: AUah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Bir adam üzerinde yiyeceği ve suyu bulunan bir hayvanı İle ıssız bir yerde konaklar. Orada istirahat etmek için hafif bir uyku uyumak ister ve uyur. Uyanınca hayvanım orada göremez. Her tarafta aramağa başlar, ancak bulamaz, ümit keserek kendi kendine: 'Haydi geldiğim yere döneyim ve orada ölünceye kadar uyuyayım,' der. Döner, ölmek için başını kolunun üzerine koyar, biraz kestirdikten sonra uyanır. Bir de ne görsün, üstünde azığı ve suyuyla hayvanı başı ucunda duruyor. İşte Allah, kulunun tevbesine, bu adamın hayvanım bulduğu zamanki sevincinden daha çok sevinir." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî.|
9747- Müslim, Enes'den benzerini nakletti: Onda şöyle geçmektedir: "Bulduğu hayvanının yularından tutup: 'Allahım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbin!' diyerek sevincinin şiddetinden hata eder."
9748- Safvân bin Assâl radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Batı yönünde bir kapı vardır. Enine bir süvari kırk ya da yetmiş yıl yürür de yine (o mesafeyi) zor kateder. İşte Allah gökleri ve yeri yarattığı gün o kapıyı da yaratmış ve tevbe için devamlı olarak açık bırakmıştır. Güneş ondan doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır." [Tirmizî]
9749- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sailallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim güneş batıdan doğmadan önce tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder." [Müslim]
9750- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah kulunun tevbesini can gırtlağa gelmedikçe kabul eder." [Tîrmizi]
9751- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Güneş batıdan doğuncaya kadar, Allah gündüz günah işleyenleri affetmek için gece, gece günah işleyenleri de bağışlamak için gündüz elini açar (uzatır)."[Müslim]
9752- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sizden öncekilerin içinde doksandokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Yeryüzünün en bilgin İnsanım sordu, nihayet ona: 'Falan yerde bir rahip var, git durumunu ona anlat!' dediler. Rahibe gidip doksandokuz kişiyi öldürdüğünü, tevbe etse kabul edilip edilmeyeceğini sordu.
Rahip: 'Hayır' deyince, onu da öldürüp yüze tamamladı. Yine yeryüzünün en bilgin insanını sordu. Ona falan yerdedir, dediler. Ona gidip yüz kişiyi öldürdüğünü tevbe etse kabul edilip edilmeyeceğini sorunca, alim: 'Evet, kabul edilir. Kimse buna mâni olamaz. Falan yere git, insanlar orada Allah'a ibadet ediyorlar, sen de onlara katıl ve ibadet et! Ayrıca ülkene de bir daha dönme! Çünkü senin ülken kötü bir ülkedir' dedi. Bunun üzerine adam yola revan oldu. Henüz o ülkeye varmadan yolun ortasında ölüm gelip ona yetişti. Onun hakkında rahmet melekleri ite azap melekleri tartıştılar. Rahmet melekleri dediler ki: 'Onun canını biz alacağız. Çünkü bu adam tevbekâr olup tam bir ihlas içinde Allah'a ibadet edilen yere gidiyordu. Suçsuzdur.' Azap melekleri ise aksini iddia edip şöyle dediler: 'O şimdiye kadar hiçbir hayır yapmamıştır. Nasıl olur da iyi bir adam olabilir. Bu nedenle onun ruhunu biz kabzede-ceğiz.' Derken adam kılığında bir melek çıka-geldi. Onu aralarında hakem tayin ettiler. O şöyle dedi: 'Siz iki ülke arasını ölçün. Hangisi daha yakın ise bu adam oraya ait olur.'
İki ülke arasını ölçtüler ve adamın gitmek üzere olduğu ülkeye daha yakın olduğunu tes-bit ettiler. Bunun üzerine onun ruhunu rahmet melekleri aldı."
9753- Diğer rivayet:
" Yolun ortasına gelince, ölüm geldi, göğsüyle direnerek ilerlemeye çalıştı."
Yine onda şöyle geçmektedir: "İyi ülkeye ötekinden bir karış daha yakın çıktı ve adam oradan sayıldı."
9754- Diğer rivayet:
Bunun üzerine Allah, Ölen kimsenin kendi köyüne "Biraz uzaklaş" tevbe için gideceği köye ise "Biraz yaklaş." [Buhârî ile Müslim.)
9755- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her Âdemoğlu hata işler. Hata işleyenlerin en iyileri tevbekâr olanlardır." |Tirmizî.|
9756- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize günah isleyip tevbe eden, Allah'ın da bağışladığı başka kavim getirirdi." [Müslim]
9757- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
""Bir kul günah İsler ve: 'AUahım! Benim günahımı bağışla!' der. Allah da şöyle buyurur: 'Kulum günah işledi. Kendisini hem affedecek hem de sorumlu tutacak bir Rahbinin bulunduğunu bildi.' Kul dönüp tekrar günah işler ve: 'AUahım! Beni bağışla!' der. Allah da: 'Kulum günah isledi. Hem affedecek hem de. sorumlu tutacak bir Rabbinin bulunduğunu bildi' der. Kul tekrar dönüp günah işler ve: 'Rabbim günahımı bağışla!' der. Allah da:
'Kulum günah işledi, affedecek ya da sorumlu tutacak bir Rabbinin bulunduğunu bildi. Haydi istediğini yap! Ben seni bağışladım' buyurur." |Buhârî ile Müslim.|
9758- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah teâlâ buyurdu: "Ey Ademoğlu! Bana dua ettiğin, benden umduğun sürece aldırmam, sende olan (hataları) affederim. Ey Âdemoğlu! Günahların gök bulutlarına ulaşsa bile af dilediğinde günahlarını bağışlarım. Ey Ademoğlu! Bana şirk koşmaksızın yer dolusu hatalarla gelip huzuruma çıksan, sana yer dolusu mağfiretle gelirim." [Tırmizî.]
9759- Cündeb radiyallahu anh'dan: Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem anlattı:
"Bir adam dedi ki: 'Vallahi Allah, falan adamı bağışlamaz.' Allah da şöyle buyurdu: 'Kimdir falanı affetmiyeceğime dair yemin

eden kişi? Ey kişi! Şunu bil ki ben onu bağışladım, senin amelini ise boşa çıkarıp heder ettim'." |Müslim|
9760- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İsrâilo gutlarında birbirine zıt iki kişi vardı. Biri günahkâr, diğeri ise son derece dindardı. Dindar olan diğerine: 'Yapma, günah işlemekten geri dur!' derdi. Bir gün yine onu günah işlerken görünce, şöyle dedi: 'Vazgeç!' Öteki: 'Beni Rabbimle başbaşa bırak, aramıza girme! Başıma muhafız mı gönderil-dinV diye çıkışınca, öteki: 'Vallahi Allah seni asla bağışlamaz' dedi. Ya da: 'Seni cennete koymaz' dedi. Derken Allah onların ruhlarını kabzetti. Âlemlerin Rabbi huzurunda birara-ya geldiler.
Allah teâlâ son derece dindar olana dedi ki: 'Benim elimde olanı önlemeye senin gücün yeter miydi?' Günahkâr olana: 'Haydi sen git rahmetim sayesinde cennete gir!' öteki için de: 'Haydi bunu da ateşe götürün!' buyurdu."
Ebû Hureyre dedi ki: "Vallahi (dindar) öyle bir söz söylemiş ki, hem dünyasmı, hem de âhiretini harap etmiş. |Ebû Dâvud.]
9761- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Günah işlemekle) kendine zulüm eden bir adam varmış. Ölürken çocuklarına demiş ki: 'Ben öldüğüm zaman, beni yakın, sonra beni öğütün, külümü rüzgâra saçın! Rabbimin bana gücü yeterse vallahi bana kimseye yapmadığı azabı yapar.'
Ölünce, çocukları onun vasiyetini yerine getirmişler. Bunun üzerine Allah yere: 'Haydi onun parçalarını bir araya getir!' emrini vermiş. Yer de bu emri yerine getirmiş ve hemen adam dipdiri ayağa kalkıp dirilmiş. Allah buyurmuş: 'Niçin yaptın bunu?'
'Ya Rabbi! Senden korktuğum için yaptım' deyince, Allah onu bağışlamış."
9762- Diğer rivayet:
"Hayatında hiçbir iyilik yapmamış kişi ailesine şöyle demiş:
'Ölürsem beni yakın!' Yakmışlar. Külünün yarısını yere, diğer yarısını da denize saçmışlar..." Benzeri rivayet.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Allah yere emretmiş, içindekini toplamış, denize de emretmiş o da içindekini toplamış.
Sonra Allah adama demiş ki: 'Neden böyle yaptın?'
'Sen en iyi bilensin Rabbim! Ben bunu senden korktuğum için yaptım' deyince, hemen Allah onu bağışlamış."
[Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Nesâî]
9763- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Uyeyne bin Hısn, Ömer'e dedi ki: 'Yazık ey Hattâb'ın oğlu! Bize vermiyor, üstelik aramızda adaletle de hükmetmiyorsun. ' Ömer buna çok öfkelendi ve onun üzerine yürümek İstedi.
Bunun üzerine Hurre (bin Kays) şöyle dedi: 'Ey Müminlerin emin! Allah Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle buyurmuştur: 'Afyolunu tut, maruf olanı emret ve cahillerden yüz çevir!'(A! râf, 199) Biliyorsun kİ bu adam cahillerdendir.'
Vallahi Hurre ayeti okur okumaz Ömer nefsine hakim oldu ve ayeti aşmayıp orda durdu. Zaten o Allah'ın kitabını kendine sınır edinen ve aşmayan biriydi. [Buhârî]

TAHRİC
==========
9746- Bu hadisi Buhârî (da'vât 4/1, VII, 145-6), Müslim (tevbe 3-4, s. 2103) ve Tirmizî (2497-8), el-A'meş an Umâre b. Umeyr ani'l-Hâris b. Süveyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9747- Bu rivayeti Müslim (tevbe 7, s. 2104-5), Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an İshâk b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9748- Bu hadisi Tirmizî (3535-6), Âsım b. ebî'n-Nücûd an Zir b. Hubeyş an Safvân asl-ı senedi ile çok daha uzun bir metinle tahrîc etti ve isnâdları hakkında "hasen sahîh" hükümleri verdi.
9749- Bu hadisi Müslim (zikr 43, s. 2076), Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9750- Bu hadisi Tirmizî (3537), İbr. b. Ya'k?b an Alî b. Ayyâş an Abdirrahman b. Sâbit b. Sevbân an ebîhî an Mekh?l an Cübeyr b. Nufeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9751- Bu hadisi Müslim (tevbe 31, s. 2113), Şu'be an Amr b. Murre an Ebî Ubeyde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9752-9754- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 54/5, IV, 149) ve Müslim (tevbe 46-8, s. 2119), Katâde an Ebî's-Sıddîk en-Nâcî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Müslim'e aittir.
9755- Bu hadisi Tirmizî (2499) ve İbn Mâce (4251), Ah. b. Menî' an Zeyd b. el-Hubâb an Alî b. Mes'ade an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9756- Bu hadisi Müslim (tevbe 11, s. 2106), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an Ca'fer el-Cezerî an Yezîd b. el-Asam an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9757- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 35, VIII, 199-200) ve Müslim (tevbe 29-30, s. 2112-3), İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Abdirrahman b. e. Amre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9758- Bu hadisi Tirmizî (3540), Abdullah b. İshâk el-Cevherî an Ebî Âsım an Kesîr b. Fâid an Saîd b. Ubeyd an Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9759- Bu hadisi Müslim (birr 137, s. 2023), Süveyd b. Saîd an Mu'temir b. Sül. an ebîhî an Ebî İmrân el-Cevnî an Cündeb senedi ile tahrîc etti.
9760- Bu hadisi Ebû Dâvud (4901), Muh. b. es-Sabbâh b. Süfyân an Alî b. Sâbit an İkrime b. Ammâr an Damdam b. Cevs an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9761- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 54, IV, 152), Müslim (tevbe 25-6, s. 2110) ve Nesâî (cenâiz 116, IV, 112-3), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9762- Bu rivayeti Mâlik (cenâiz 51, s. 240), Buhârî (tevhîd 35, VIII, 198) ve Müslim (tevbe 24, s. 2109-10), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9763- Bu hadisi Buhârî (tefsîr A'râf 5/1, V, 197-8; i'tisâm 2, VIII, 141), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TEVBE İLE İLGİLİ BÖLÜM

?1? ?? ?????? ?? ????? ???:]???????? ?????? ?????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ??????????: ?????????? ???? ??????? ?????? #? ???Œ???? ???? ????????. ???????: ???? ?????????? ????? ????????? ???????? ??????? ?????? ?????? ??????? ??? ?????? ????????? ?????? ?????????? ????? ????????? ????????? ????? ???? ???????. ?????? ???? ?????? ???????? ????????? ??????. ????? ?????: ???????? ????? ????? # ?????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ???? ?????? ?????? ?? ????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????????????? ?????? ???????? ?????????? ?????????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????? ?????????? ?????: ??????? ??? ??????? ??????? ?????? ????? ???????? ?????? ??????. ??????? ??????? ???? ????????? ????????? ???????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????????. ??????? ?????? ?????? ?????????? ????????? ?????????? ???? ???? ??????????? ?????????[. ????? ??????? ????????.???? ?? ????? ???? ???? ???: ?????????? ????? ??????? ?????? ???????? ?????? ???? ??????? ?????????.»????????????« ??????? ???? ???? ????.

1. (949)- Hâris İbnu Süveyd anlatıyor: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) bize iki hadis rivayet etti. Bunlardan biri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' dendi, diğeri de kendisinden. Dedi ki: "Mü' min günahını şöyle görür: "O, sanki üzerine her an düşme tehlikesi olan bir dağın dibinde oturmaktadır. Dağ düşer mi diye korkar durur. Fâcir ise, günahı burnunun üzerinden geçen bir sinek gibi görür" İbnu Mes'ud bunu söyledikten sonra eliyle, şöyle diyerek, burnundan sinek kovalar gibi yapmıştır.
Sonra dedi ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini duydum: "Allah, mü'min kulunun tevbesinden, tıpkı şu kimse gibi sevinir: "Bir adam hiç bitki bulunmayan, ıssız, tehlikeli bir çölde, beraberinde yiyeceğini ve içeceğini üzerine yüklemiş olduğu bineği ile birlikte seyahat etmektedir. Bir ara (yorgunluktan) başını yere koyup uyur. Uyandığı zaman görür ki, hayvanı başını alıp gitmiştir. Her tarafta arar ve fakat bulamaz. Sonunda aç, susuz, yorgun ve bitap düşüp: "Hayvanımın kaybolduğu yere dönüp orada ölünceye kadar uyuyayım" der. Gelip ölüm uykusuna yatmak üzere kolunun üzerine başını koyup uzanır. Derken bir ara uyanır. Bir de ne görsün! Başı ucunda hayvanı durmaktadır, üzerinde de yiyecek ve içecekleri. İşte Allah'ın, mü'min kulunun tevbesinden duyduğu sevinç, kaybolan bineğine azığıyla birlikte kavuşan bu adamın sevincinden fazladır."
Müslim'in bir rivayetinde şu ziyâde var: "(Sonra adam sevincinin şiddetinden şaşırarak şöyle dedi: "Ey Allah'ım, sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim." [Buharî, Da'avât 4; Müslim 3, (2744); Tirmizî, Kıyâmet 50, (2499, 2500).[1]

AÇIKLAMA:

Tevbe, şer'î ıstılahta, çirkinliği sebebiyle günah ameli terkedip, yaptığına pişman olmak ve bir daha dönmemeye azmetmek, günah, şayet zulüm nev'inden ise, kulun hakkını iâde etmek veya hak sahibinden helallik ve af talebetmektir.
Mamafih ulemâ tevbeyi "pişmanlık", "bir daha günah işlememeye azmetmek", "günahtan uzaklaşmak" gibi değişik şekillerde tarif etmiştir. Tevbeyi tarifte, bu üçünü birlikte şart koşan da olmuştur. Tevbe mevzuunda şu hususun da bilinmesi gerekir. Allah nazarında tevbekâr sayılmak için, bu söylenenlerin Allah'ın rızasını taleb maksadıyla yapılması gerekir. Aksi takdirde mal veya sıhhat endişesiyle israf, içki gibi günahların terki veya halkın ayıplamasından kurtulmak için bir kısım çirkin işleri bırakmak tevbe sayılmaz, bu hususta âlimler ittifak ederler. Bir de mücerred pişmanlık tevbe için yeterli değildir. Pişman olmakla birllikte günahı terketmesi ve dönmemeye azmetmesi gereklidir. Bu nokta-i nazardan, tevbeyi "pişmanlık" olarak tarif edenlerin aldandığı anlaşılır.
Tevbe ya küfürden, ya günahtan olur. Küfürden tevbe edenin tevbesi kesinlikle makbuldür. Günahtan tevbe edenin tevbesi, sıdk ile yapılırsa o da makbuldür. Kabulün manası, işlenen günahın zararından kurtulmaktır. Tekrar o günaha dönmediği takdirde, işlememiş gibi olur. Asinin tevbesi Allah'ın hakkına giren günahtan ise, onu, söylediğimiz şekilde terketmesi kâfidir. Ancak bazıları için şeriat kaza ve kefâret şartı koymuştur. Kul hakkına giriyorsa, hakkın hak sahibine ulaşması şarttır aksi takdirde o günahın zararından kurtulamaz. Ancak hakkın ulaşması için elinden geleni yaptığı halde hakkı sahibine ulaştıramadı ise Allah'ın affedeceği ümid edilir. Zira Cenab-ı Hakk tabiatları değiştirir, günahları hasenata çevirir.
Abdullah İbnu'l-Mübarek tevbe için başka şartlar da ileri sürmüştür, der ki: "Nedamet etmek, bir daha dönmemeye azmetmek, kul hakkını ödemek, farzlardan zâyi ettiklerini eda etmek, haramla beslenen bedenden o maddeleri eritip yerine temiz maddeler gelinceye kadar üzüntü ve kedere boğulmak; nefsine, günahın lezzetini tattırdığı gibi, tâatın elemini tattırmak."
Tevbe ve istiğfar birbirine yakın dualardır. Diğer duaların ve ibâdetlerin makbul olması için de önce tevbe ve istiğfarla dua ve ibâdetlere başlanması tavsiye edilmiştir. Bazı büyükler: "İstiğfarda mı bulunayım, tesbihat mı yapayım?" diye soru soranlara şu cevabı vermiştir: "Kirli elbise, buhurdan ziyade sabuna muhtaçtır."
Şu halde tevbe ve istiğfar için illa da günah işlemiş olmak gerekmez. Allah'a dua vs. şekilde ibadet edecek olan kimsenin buna "tevbe ve istiğfar"la başlaması, kirlerden temizlenmesi gerekir. Zîra temizlerin duası daha çabuk icâbet görür. Nitekim Hz. Peygamber:
?????? ????? ??????????? ?????? ????????? ???????? ?? ????????? ?????? ?? ?????? ???????
"Allah'a kasem olsun, ben günde yetmiş kereden fazla Allah'a tevbe ve istiğfar ederim" buyurmuştur.
Kulun tevbesi karşısında Allah'ın sevinmesi, mutlaka affetmek azmini ifade eder. Hele rivayette olduğu gibi, bu İlâhî sevinç, bir insanın duyduğu "delice sevinç"le ifade edilmişse, bu tevbeye teşvikte, tevbenin makbuliyetini ifadede beliğ bir üslup, mukni bir metod olmaktadır.[2]

?2? ??? ????? ??? ??????? ???:]?????? ????????? ?? ???????? ?????????? ?????? ?????? ????? ???: ??? ????? ????? #: ????? ???? ?????? ??????????? ????????? ???????? ??? ??????? ?????????? ?? ???????? ?????????? ??? ????????? ??????? ???????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????????? ???‘????? ????????? ??????????? ? ???????? ?????? ???????? ????????? ???? ??????????[. ????? ??????? ????? .

2. (950)- Zirrü'bnü Hubeyş anlatıyor: "Saffân İbnu Assâl el-Murâdî (radıyallahu anh) bize, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini rivayet etti:

"Mağrib cihetinde bir kapı vardır. Bu kapının genişliği -veya bunun genişliği binekli bir kimsenin yürüyüşüyle- kırk veya yetmiş senedir. Allah o kapıyı arz ve semaları yarattığı gün yarattı. İşte bu kapı, güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe için açıktır." [Tirmizî, Da'avât 102, (3529).][3]

?3? ?????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????]???? ????????? # ????: ???? ????? ?????? ??????? ????????? ???? ??????????? ???? ?????? ????????[.

3. (951)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim güneş batıdan doğmazdan evvel tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder." [Müslim, Zikr 43, (2703).][4]

?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ???????]???? ????? ????? # ???: ???? ?????? ???????? ??????? ????????? ??? ???? ??????????[. ????? ??????? ????? .

4. (952)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Son nefesini vermedikçe Allah, kulun tevbesini kabul eder." [Tirmizî, Da'avât 103, (3531); İbnu Mâce, Zühd 30, (4253).] [5]

?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????.]???? ????? ????? # ???: ???? ?????? ????? ????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ???????????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ????????? ???? ???????????[. ????? ????.»???????« ???: ????? ?? ?????? ?????? .

5. (953)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aziz ve Celil olan Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Gece günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için de gündüz elini açar, bu hal, güneş batıdan doğuncaya kadar devam edecektir."
Burada "el", Allah'ın ihsan ve fazlından kinayedir. [Müslim, Tevbe 32, (2760).][6]

AÇIKLAMA:

Son dört hadis (950-953), günah işleyen mü'minleri ümidsizliğe düşmekten kurtarıp tevbeye teşvik etme gayesine matuftur. Cenâb-ı Hakk'ın her çeşit günahı affedeceğini ifade etmektedirler. Üstelik tevbe için belli bir vakit de tayin edilmiş değildir. Gündüz de gece de Allah'ın elleri açıktır. Kişi son nefesini verinceye veya insanlık kıyametin en büyük alâmeti olan güneşin battığı yerden doğmasına kadar hayatta kaldığı müddetçe Allah'ın tevbe kapıları açıktır. Ve bu kapı o kadar geniştir ki, genişliği atlı kimsenin kırk veya yetmiş yılda ancak katedebileceği bir mesafeye ulaşmaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın rahmetinin bolluğunu, fazlının çokluğunu ve affının genişliğini ifâde için bu mânevî mefhumları insan aklının anlayacağı maddî teşbihlere dökmüştür. Bu uzaklıkları dünyevî ölçülere vurmak her halde câiz olmaz, tıpkı Allah'a el izâfe edilmesi gibi. Allah'ın bizim gibi el sahibi olduğunu düşünmek, ????? ?????????? ?????? veya ??? ??? ?? ????? ????? gibi Allah'ın eşi, benzeri, misli olmadığını ifade eden ayetlere ters düşer.[7]

?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????.]???? ????? ????? # ???: ???? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???????? ??????????? ??????? ?????? ???? ??????? ????? ?'????. ??????? ???? ??????? ???????? ??????: ?????? ?????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ???? ???? ????????? ????? : ?. ????????? ????????? ???? ???????? ????? ????? ???? ??????? ????? ?'???? ??????? ???? ?????? ??????? ???????? ???????. ?????? ?????? ??????? ??????? ????? ???? ???? ????????? ?????? ??????. ?????? ??????? ???????? ???????? ??????????? ????????? ??? ????? ????? ??????. ?????? ????? ?????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ??? ???????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ??????????? ?????? ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ???????????? ????? ????????? ??????????? ??????????? ??????????. ????????? ????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ???????? ?????????? ??? ????? ?????. ????????? ????????? ??????????: ?????? ???? ???????? ??????? ?????. ??????????? ?????? ?? ??????? ???????? ??????????? ??????????. ?????? ??????? ??? ?????? ?'???????? ?????? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ????????? ??????????? ?????? ??? ?'???? ?????? ?????? ????????. ??????????? ????????? ???????????[. ????? ???????.??? ?? ?????: ???????? ???? ???????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ??????? ?????????? ?????? ??????????? ???????????? ???????? ???? ???????? .

6. (954)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden önce yaşayanlar arasında doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Bir ara yeryüzünün en bilgin kişisini sordu. Kendisine bir râhib tarif edildi. Ona kadar gidip, doksan dokuz kişi öldürdüğünü, kendisi için bir tevbe imkânının olup olmadığını sordu. Râhib: "Hayır yoktur!" dedi. Herif onu da öldürüp cinayetini yüze tamamladı.
Adamcağız, yeryüzünün en bilginini sormaya devam etti. Kendisine âlim bir kişi tarif edildi. Ona gelip, yüz kişi öldürdüğünü , kendisi için bir tevbe imkânı olup olmadığını sordu. Âlim: "Evet, vardır, seninle tevben arasına kim perde olabilir?" dedi. Ve ilâve etti:
"- Ancak, falan memlekete gitmelisin. Zîra orada Allah'a ibadet eden kimseler var. Sen de onlarla Allah'a ibadet edeceksin ve bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin. Zira orası kötü bir yer."
Adam yola çıktı. Giderken yarı yola varır varmaz ölüm meleği gelip ruhunu kabzetti. Rahmet ve azab melekleri onun hakkında ihtilâfa düştüler. Rahmet melekleri: "Bu adam tevbekâr olarak geldi. Kalben Allah'a yönelmişti" dediler. Azab melekleri de: "Bu adam hiçbir hayır işlemedi" dediler.
Onlar böyle çekişirken insan suretinde bir başka melek, yanlarına geldi. Melekler onu aralarında hakem yaptılar. Hakem onlara: "Onun çıktığı yerle, gitmekte olduğu yer arasını ölçün, hangi tarafa daha yakınsa ona teslim edin" dedi. Ölçtüler, gördüler ki, gitmeyi arzu ettiği (iyiler diyarına) bir karış daha yakın. Onu hemen rahmet melekleri aldılar."
Bir rivayette şu ziyade var: "Bir miktar yol gidince, ölüm gelip çattı. Adamcağız yönünü sâlih köye doğru çevirdi. Böylece o köy ehlinden sayıldı." [Buharî, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 46, (2766); İbnu Mâce, Diyât 2, (2621).][8]

??7? ??? ????:]???????? ?????? ?????? ??? ???? ??? ??????????? ????? ????? ??? ??????????? ??????: ??????? ??? ???????????[.

7. (955)- Bir diğer rivayette (aynı hikaye ile ilgili olarak) şöyle denmiştir: "Allah Teâla beriki köye adamdan uzaklaşmayı, öbür köye de yaklaşmayı vahyetti, sonra da: "Adamın geldiği ve gitmekte olduğu köylere uzaklıklarını ölçüp kıyaslayın" dedi." [Buharî, aynı bab.][9]

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bazı ulvî hakikatlerin iyice anlaşılması veya hatırda yerleşip kalması gibi, ta'limî (didaktik) ve başka çeşitli maksadlarla hikaye ve teşbihlerle anlatmıştır. Bu üsluba, hadislerde sıkça rastlarız. Yukarıdaki rivayette bunun en güzel örneklerinden birini görmekteyiz. Resûlullah, İsrâilî diyebileceğimiz bu hikâyede pek çok yüce hakikatleri dile getirmektedir. Hemen belirtmek isteriz ki, bir hikâye için isrâiliyattan demek, onun ihtiva etiği hakikatleri, hikmetleri, incelikleri istiskal etmek, hafife almak demek değildir. Hele, bunların verdiği dersleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da beğenip, anlatmış, ibret nazarlarımıza sunmuş ise. Nitekim ????????? ??? ????? ??????????? ??? ?????? "Benî İsrâil hikayelerinden anlatın, bunda bir zarar yok" buyurmuştur. Zaman zaman, ashab'a israiliyyat anlattığı rivayetlerde gelmiştir. Ancak, yine de muteber kitaplarımızda rastlanmayan; bir başka ifade ile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın anlatımından geçerek nurlanmayan isrâiliyat karşısında ihtiyatlı olmak, hikmet dersi veriyor diye hemen benimsememek gerekir. Aksi takdirde bir kısım hurâfelere kapı açmak İslâm'ın nezâhetine, müsamahasına ters tüşmek ihtimalden uzak değildir.
Yukarıdaki hikâyeye gelince, bu, gerçek bir vak'anın hikâyesi olabileceği gibi, hikâyede mündemiç olan hakikatlerin ders verilmesi için anlatılmış edebî bir parça da olabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tebligatında, bir kısım lisânî ve örfî klişelerden, atasözlerinden istifade etmiş olması normaldir. Bu durumlarda hikâyede geçen hâdisenin gerçekten vukua gelmiş olup olmadığına bakılmaz, asıl mühim olan onun vermek istediği mesajdır. Mamafih bazı şârihlerimiz, bu vak'anın fiilen vukuunu kabul etmiş görünmekte ve hâdise kahramanının öldürdüğü yüzüncü kişinin "rahip" olmasından hareketle, vak'anın Hz. İsa (aleyhisselam)'dan sonra cereyan etmiş olacağını belirtmektedirler. "Zira, derler, ruhbanlık, nass-ı Kur'ân'la sabittir ki, Hz. İsa'dan sonra ihdas edilen bir müessesedir." Burada atıfta bulunulan nass, Hadid sûresinin 27. âyetidir.
Hadiste mevcut olan hakikatlere gelince, bizce mühim olan birkaç tanesine dikkat çekeceğiz:
1- Tevbelerin makbuliyeti: Bizzat Kur'ân ayetleriyle açık şekilde belirtilmiştir ki, tevbe edildikten sonra bütün günahlar affedilebilecektir. Dinimizin en büyük günah addettiği "şirk"ten tevbe edilip tevhide rücu edilmesi halinde, o da affedilecektir. 949'uncu hadiste belirtildiği üzere küfür ve şirkten tevbenin makbuliyetine kesinlikle iman gerekmektedir.
Şirkten sonra en büyük günah haksız yere cana kıymaktır. Kur'ân-ı Kerim böyle bir cinayeti "bütün insanların katline denk" bir cürüm ilân eder (Maide 32) Bu rivayette, Resûlullah, bu çeşit cürümden yüz tane işleyene bile, sıdk ile tevbe ettiği takdirde, affedilme ümidi vermektedir. Hikâyede, râhibin öldürülüş sebebi, katilin diğer cinayetlerinin sebepleri ve vicdanî katılığı hakkında bir bilgi vermektedir. Böylesine haksız ve ucuz cinâyetlerine rağmen bir caninin affı ve hem de sırf tevbeye niyet ve azmetmiş olması sebebiyle affedilmiş olması, İslâm'ın tevbe telâkkisini ortaya koymakta, Cenab-ı Hakk'ın kulları karşısındaki rahmetinin derecesini ifade etmektedir. İslâm uleması, mutlaka affedildiğine, günahsızlığına inanmayı büyük günah addettiği gibi, ye'si de yani affedilmeyeceğine inanmış olmayı da büyük günah addeder. Mü'min, günahı ne kadar çok ve ne kadar büyük olursa olsun onun affedilebilir olacağına, aff-ı İlâhî'nin her şeyden büyük olduğuna inanmakla mükelleftir, bu inanç mü'minlik edebinin gereğidir. Ye'se yer yoktur.
Sağduyu sahibi hiçbir kimse bu hadisten hareketle, "insan hayatının ucuzluğu" veya "nasıl olsa af var" telakkisiyle günaha teşvik gibi mugalatalara düşmez. Çünkü hadisin vürud gayesi tevbeye teşviktir, günaha değil, 949 numaralı rivayette, mü'minin günah karşısındaki edebi belirtilmiştir: "Günaha düşmekten, üzerine dağ düşecekmiş gibi korkmak." Yine aynı rivayette Allah'ın tevbe edenlere karşı affetme durumu belirtilmiştir: Issız çölde herşeyinin yüklü olduğu kaybolmuş bineğini bulan insanın sevinciyle sevinmek. Ve de bir atlının yetmiş yıl yürümekle katedebileceği genişlikte, kıyamet anına kadar kapanmamak üzere açılan bir tevbe kapısı.
Evet buraya kadarki hadislerle ifade edilmek istenen Cenab-ı Hakk'ın tevbeler karşısındaki affetme durumuyla ilgili hakikati, bu sonuncu hadis bir başka yönden bir başka belâgatla ifade buyurmaktadır.
Rabbimiz! Günahlarımızdan tevbe ediyor, af ve rahmetine iltica ediyoruz, kabul eyle, bir daha dönmemekte güç ve kuvvet ver!
2- Mü'min için niyet ve azmin amelden üstün olduğu: Mücrimin affına sebep olan iki şey gözükmektedir:
a) Tevbe,
b) Azim, yani tevbenin gereği olan amele tevessül. Rivayette, mücrim, affedilme imkânının olduğunu, ancak iyilerin arasında yaşayarak ibadette bulunmak gereğini öğreniyor. Hikâyenin, tevbe meselesini açıklama nokta-i nazarından en beliğ yanı bizce burasıdır: Yüz kişiyi öldüren kimse, henüz ibadet etmiş, hayır işlerde bulunmuş bile değil; sadece azmini ortaya koymuş, tevbe ve hayır yoluna girmiş, fakat daha hedefe varmadan, yarı yolda hayatını kaybetmiş. Ancak, affı için bu azim kâfi gelmiş. Ya hedefe ulaşsaydı!
Resûlullah ??????? ??????????? ?????? ???? ???????? "Mü'minin niyyeti amelinden üstündür" buyurmaktadır.
3-Tevbe ve hayır amelde acele etmek: Rahmet ve azab meleklerinin mesâfe ölçmeleri çok manidar bir husustur. Rivayette, hedefe, iyiler diyarına bir karış daha yakınlığın adamcağızı kurtardığı ifade edilmektedir.
Ya birazcık daha gecikseydi?
Ölüm habersizce geldiğine göre tevbe ve hayra tevessülde yarını ve hatta "az sonra"yı beklememelidir!
4-Çevrenin insan üzerindeki etkisi: Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususa da dikkat çekmektedir. Alim kişinin ağzına koyduğu şu cümle, içtimâî muhitin insanın iyi veya kötü davranışlarındaki rolünü ifade etmede mühimdir: "Falan memlekete gitmelisin. Zira orada Allah'a ibadet eden kimseler var... Bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin, zîra orası kötü bir yer." Hadisin bir başka vechinde: "Yaşamakta olduğun kötü köyden çıkacaksın" demiştir.
Alimler, bu hadisten hareketle, bir kısım kötü fiiller işleyen kimsenin, bundan kurtulmak isteyince bir başka yere gitmesinin, günahı işleme sırasındaki ahvâlini tevbekâr olunca değiştirmesinin gereğine dikkat çekerler. Böylece kötülüğe iten hâtıralar, alışkanlıklar, kötülükte yardımcı olan kimseler, içtimâî bağlar koparılmış, terkedilmiş olur.
5- Bu rivayette âlim kimsenin âbid kimseye üstünlüğünü de görmekteyiz. Zira caninin müracaat ettiği birinci şahıs bir rahiptir, menfi cevap vermiştir, bu da onun hayatına mal olmuştur. İkinci kişinin "alim" olduğu belirtilir, o hakimane cevap vermiştir ve caniyi kurtarmıştır.
6- Bizden öncekilerin şeriatıyla amel: Bu rivayet vesilesiyle Kadı İyaz'ın sunduğu bir açıklama, bizden öncekilerin şeriatıyla amel meselesine açıklık getirdiği için kaydetmede fayda görüyoruz: "Bu hadise göre, tevbe, katl günahına karşı da fayda vermektedir, diğer günahlara karşı fayda verdiği gibi. Gerçi bu rivayet, bizden öncekilerin şeriatını aksettirmektedir ve bizden önceki şeriatle amel, ihtilaflı bir konudur. Ancak bu mesele ihtilâflı hususlara girmez. Zira, ihtilâf, önceki şeriatte yer aldığı halde bizim şeriatımızda onun te'yidine dair beyan gelmemiş ahkâmlarla ilgilidir: (Öyle bir hükme bizim de uymamız gerekir mi, gerekmez mi?) Şayet onu teyid edici bir hüküm bizde gelmiş ise o, bizim de şeriatımız olur, bu hususta hiçbir ihtilâf mevcut değildir. Tevbe meselesinde birçok âyet ve hadisler varid olmuştur: "Allah kendisine şirk koşulmasını elbette affetmez, bunun dışındaki günahları dilediğinden affeder" (Nisa, 48). Keza bu hususta hadis de çoktur. Ubâde İbnu's-Sâmit'in müttefekun aleyh olan ve: "...Bu günahlardan birini işleyenin durumu Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse cezalandırır" şeklinde biten hadisi bunlardan biridir." İbnu Hacer ilave eder: "Bu hükme eski ümmetlere nisbetle Muhammed ümmetinden "yüklerin hafifletildiği" prensibinden de ulaşılır. Kâtilin tevbesinin makbul olması onların şeriatında yer alan bir esas olursa, bunun bizde de bitariki'l-evlâ (hayda hayda) yer alması gerekir."[10]

?8? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ????? # ????: ????? ????? ????? ???????? ???????? ???????????? ?????????????[. ????? ??????? .

8. (956)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanoğlunun herbiri hatakârdır. Ancak hatakârların en hayırlısı tevbekâr olanlarıdır." [Tirmizî, Kıyâmet 50, (2501); İbnu Mâce, Zühd 30, (4251).[11]

AÇIKLAMA:

Burada hatakârlık bütün insanlara teşmil edilmiştir. Şu halde beşerî fıtratta, asıl olan hatakârlıktır. Masumiyet asıl değildir. Alimler, peygamberleri de bu hükme dâhil ederek, kaziyeyi onlar hakkında: "küçük günah" diye kayıtlamışlardır. Onlardan sâdır olduğu rivayet edilen bazı "zellât" ise Allah'a isyân kasdı olmaksızın husule gelen hata ve nisyan (unutma) olarak değerlendirilmiştir. Hatakârlık beşerin umumi vasfı olunca, hadis, "insanların en hayırlısı tevbe ile masiyetten kaçarak ibadet ile Allah'a iltica edenlerdir" demiş olmaktadır.
Peygamberler dışında hiç kimsenin ma'sumiyet, yani hatalara ve günahlara karşı korunmuş olma iddiasının kabul edilemiyeceğine bu hadis delil olmaktadır.
Bu hadiste ifade edilen hatakârlıkla, Hıristiyanların aslî günah inancını karıştırmamak gerekir. Bu hadisin gayesi, kişiyi kibirden, ücubdan koruyup kulluğa, tevbeye sevketmektir, tevbenin ehemmiyetini ifade etmektir ve de insanın fıtraten hata yapmaya olan meyil ve zaafına dikkat çekmektir. Hıristiyanlar ise, Hz. Adem'den tevarüs edilen mevrus bir günaha inanırlar. Kişi, Hıristiyan olmadıkça, vaftiz olmadıkça bu günahtan kurtulamaz. [12]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/495.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/495-497.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/497.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/497.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/497.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/498.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/498.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/499-500.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/500.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/500-504.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/504.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/504.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

49 — TEVBE BAHSİ
1- Tevbeye Teşvik ve Ondan Dolayı Ferahlanma Babı
2- Tevbe-i İstiğrafla Günahların Sukütu Babı
3- Âhiret Umuru Hakkında, Zikir; Fikir ve Murakabeye Devamın Fazileti Bazı Vakitlerde Bunu Terkedip Dünya İle Meşgul Olmanın Cevazı Babı
4- Allah Teala'nın Rahmetinin Genişliği ve Bu Rahmetin Gadabını Geçtiğini Beyan Hakkında Bir Bab
5- Günahlar ve Tevbe Tekerrür Etse Bile Günahlardan Dolayı Edilen Tevbenin Kabulu Babı
6- Allah Teala'nın Gayreti ve Kötülüklerin Haram Kılınması Babı
7- Teala Hazretlerinin: «Şüphesiz ki, İyilikler Kötülükleri Giderir...» Âyet-i Kerimesi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
8- Katilin Katli Çok Bile Olsa Tevbesinin Kabulü Babu
9- Ka'b B, Malik İle İki Arkadaşının Tevbesi Hadisi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
10- İfk Hadisi ve Zina İsnadında Bulunan Kimsenin Tevbesinin Kabulu Hakkında Bir Bab
11- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in Hareminin Şüpheden Beri Oluşu Babı

49 — TEVBE BAHSİ

1- Tevbeye Teşvik ve Ondan Dolayı Ferahlanma Babı

1- (2675) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zeyd b. Eşlem Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki: Şöyle buyurmuşlar:
«Allah (Azze ve Celle) : Ben kulumun bana olan zannınm yanındayım. Beni zikrettiği yerde, ben onunla beraberim, buyurdu. Vallahi! Allah kulunun tevbesine sizden birinizin sahrada kaybolan hayvanını bulmasından daha çok sevinir. Her kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım ve tıer kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim.» buyurmuştur.

2- (...) Bana Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb El-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muğıra (yâni; İbni Abdirrahman El-Hızâmî) Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah birinizin tevbesine birinizin kayıp hayvanini bulduğu vakit sevinmesinden daha çok sevinir.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîs mânâsında rivayette bulundu.
Bu hadîsin izahı zikir bahsinin başında geçmişti. Bu hadîsde orada-kinden bir cümle fazlalık vardır. Ki o da : Allah Teâlâ'mn tevbeye sevinmesi cümlesidir. Şüphesiz ki, sevinmek, kederlenmek gibi sıfatlar Allah Teâlâ hakkında müstehil yâni imkânsızdır. Binâenaleyh buradaki sevinme onun rızasından mecazdır. İbnû Ebî Cemre diyor ki : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın tevbekâr kuluna olan ihsanını ve onu bağışlamasını ferah kelimesiyle kinaye olarak ifade etmiştir. Çünkü sultanın âdedi bir kimsenin yaptığından hoşlandığı vakit, ona fazla ihsan ve ikramda bulunmaktır.» Mâzirî ferahı üç kısma ayırmıştır ve : «Bunlardan biri de sevinçtir. Sevinç, sevinilen şeye razı olmaktır. Binâenaleyh burada murad; Allah Teâlâ'mn kulunun tevbesine, kayıp hayvanını bulan bir kimsenin, onu bulmasından duyduğu rızadan daha fazla razı olmasıdır.» demiştir.

3- (2744) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır. (İshâk : Ahberana; Osman ise Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'den, o da Umara b. Umeyr'den, o da Haris b. Süveyd'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Abdullah hasta iken onu dolaşmak üzere yanına girdim de, bize biri kendinden, biri de Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'den olmak üzere iki hadîs rivayet etti. (Dedi ki): Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellemyi şöyle buyururken işittim :
«Allah mü'min kulunun tevbesine, çorak helak korkusu olan bir yerde devesi yanında yiyeceği ve içeceği onun üzerinde olduğu halde uyuyan, uyandığında deveyi gitmiş bulan ve onu aramaya giden, nihayet kendisine susuzluk anz olan, sonra (kendi kendine) bulunduğum yerime döneyim de ölünceye kadar yafayım diyen ve başını ölmek için dirseğinin üzerine koyan, sonra uyanarak devesini üzerindeki azığı yiyeceği ve içeceği ile yanında bulan bir adamdan, evet Allah mü'min kulunun tevbesine bu ada-mın devesi ile azığına sevinmesinden daha çok sevinir.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem, Kutbe b. Abdi'l-Azîz'den, o da A'meş'den naklen bu isnadla rivayet etti. Ve: «Yerden bir çoraklıkta bir adanı...» dedi.

4- (...) Bana İshak b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti, (Dedi ki) : Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki)|: Bize Umara b. Umcyr rivayet etti. (Dedi ki) : Haris b. Süveyd'den dinledim. Şunu söyledi: Bana Abdullah bir Kcsûlüllalı (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) den, diğeri kendinden olmak üzere iki hadîs söyledi. (Dedi ki) : Rcsûlüllah (Sallallahii

Aleyhi ve Sellem):
«Allah mü'min kulunun tevbesine... daha çok sevinir.» Râvi Cerir'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

5- (2745) Bize UbeyduUah b. Muaz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Yûnus Simâk'dcn ri-vâyat etti. (Demiş ki) : Nu'man b. Beşîr hutbe okudu da şunu söyledi: «Allah'ın kulunun tevbesine sevinmesi, azığını, su tulumunu bir deveye yükleyen, sonra yürüyen. Nihayet bir çorak yere vardığı vakit kaylûle (uykusu) gelen ve inerek bir ağaç altında istirahat eden, derken uyuya kalan ve devesi sıvışıp giden, az sonra uyanarak bir tepeye koşan, fakat hiç bir şey göremeyen, sonra ikinci tepeye koşan, fakat yine bir şey görmeyen, sonra üçüncü tepeye koşan, yine bir şey görmeyen, bunun üzerine dönen ve istirahat ettiği yere gelen. Orada otururken ansızın devesi yürüyerek geliveren hatta yedeğini eline koyan bir adamın sevincinden... Evet! Allah'ın kulun tevbesine sevinci bu adamın devesini bulduğu vakit hâline sevinmesinden daha çoktur.»
Simâk demiş ki: Şâbi, Nu'man'ın bu hadîsi Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'e ref ettiğini söyledi. Bana gelince : Ben onu işitmedim.

6- (2746) Bize Yahya b. Yahya ile Ca'fer b. Humeyd rivayet ettiler. (Ca'fer : Haddesena, Yahya ise : Ahberana tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ubeydullah b. Iyâd b. Lakıt, Iyâd'dan, o da Bera' b. Âzib'-den naklen haber verdi. (Şöyle demiş): ResûlüMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yiyecek ve içecek olmayan çorak bir yerde devesi yedeğini sürükleyerek kaçan ve üzerinde kendisinin yiyeceği-içeceği bulunan bu hayvanı yoruluncaya kadar ariyan, sonra bir ağacın dibinden geçerken yedeği (ağaca) dolaşan, bu suretle onu ağaca dolaşmış bulan bir adamın sevincine ne dersiniz?» buyurdu. Biz :
— Çok olur yâ Resûlallah! dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beri bakın! Vallahi! Kulunun tevbesine Allah'ın sevinmesi bu adamın devesine sevinmesinden daha çoktur.» buyurdular.
Ca'fer : Bize Ubeydullah b. İyad babasından rivayet etti, dedi.

7- (2747) Bize Muhammed b. Sabbâh ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İkrime b. Ammar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Abdillah b. Ebi Talha rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti. —Enes bu zâtın anıcasuhr.— (Dedi ki): Rcsûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) şöyle buyurdular:
«Allah'ın, tevbe ettiği vakit kulunun tevbesine sevinmesi, birinizin devesi üzerinde çorak bir yerde bulunup, devesi kaçtığı, üzerinde de yiyeceği içeceği bulunduğu ve ondan ümidini kestiği, nihayet bir ağaca gelerek gölgesinde yattığı, devesinden ümidini kestiği, o bu halde iken aniden deve karşısına dikiliverdiği ve yedeğinden tuttuğu, sonra sevincinin şiddetinden:
— Allahım! Sen benim kulum, ben de senin Rabbinim, dediği; sevincinin şiddetinden yanıldığı zamanki sevincinden daha çoktur.»

8- (...) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den rivayet etti ki: Resûlüllah (SaUaUahü A leyhi ve Sellen):
«Allah'ın, kulunun tevbesine sevinmesi, sizden birinizin çorak bir yerde kaybettiği devesini, uyandığı vakit bulduğundaki sevincinden daha çoktur.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Ahmed Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik, Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Selİemyâcn bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu rivayetleri Buhâri «Kitâbu'd-Dcavât»'da; Tirmizî «Kitâbu'z-Zühd»'de; Nesâî «Kitâbu'n-Nuût»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Tevbe : Lügatte dönmek manasınadır. Burada ondan murad; günah-dan dönmektir. İman bahsinde de görüldüğü vecihle tevbenin üç rüknü vardır : Günahdan vazgeçmek, yaptığına pişman olmak, bir daha işleme-meye azmetmek. Ve işlediği suç kul hakkına dâirse helâllaşmak. Tevbenin en büyük rüknü pişmanlıktır. İşlenen günah büyük olsun, küçük olsun hemen arkacığmdan tevbe etmenin vâcib olduğunda ulemanın ittifakı vardır. Ehl-i sünnete göre tevbenin vucûbu şeriatla sâbitdir. Tevbenin kabulü Allah'a vâcib değildir. Delâlet fırkalarından Mutezile 'ye göre tevbenin vucûbu akılla sâbitdir. Ve aklen şartları bulunduğu vakit, onu kabul etmek Allah'a vâcib olur. Ehl-i sünnet'e göre tevbe eden bir kimse aynı günâhı tekrarlarsa, ikinci günâhı yazılır. Fakat evvelce yaptığı tev-besi bâtıl olmaz.
Deviyye yahut Dîıviye : Çorak yer, sahra mânâsına gelir. Mchlekc : Korkulacak yerdir.
İmam Müslim, Hz. Abdu11ah'ın kendine ait olan hadîsini kitabına almamıştır. Buhârî ile Tirmizî ve diğer sahih sahipleri onu da rivayet etmişlerdir. Hadîs şudur: «Mü'min günahlarını sanki bir dağın altmdaymış da üzerine düşeceğinden korkuytormuş gibi görür. Fâcir ise günahlarım burnuna konan bir sinek gibi görür de şöyle yapıverir (yâni kovalar).»

Hadîsin son rivâyetindeki «isteygaza» kelimesi Sahih-i Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde rivayet edilmişse de, bazıları bunun vehim olduğunu söylemiş, doğrusu «sekata»'dır, demişlerdir. Bunun mânâsı devesine rastladı, onu tesadüfen buldu, demektir. İsteykaza, uyandı manasınadır.

2- Tevbe-i İstiğrafla Günahların Sukütu Babı

9- (2748) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ömer b. Abdil-Aziz'den rivayet eden Muhammed b. Kays'dan, Ömer de Ebû Sırme'den, o da Ebû Eyyûb'dan naklen rivayet etti. Ebû Eyyûb vefatı ânında şunu söylemiş: Size Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den dinlediğim bir şeyi söylemeyi gizlemiştim. Ben Resûlüllah Aleyhi ve Sellem) ve Se!lem):
«Siz günah işlemeseniz, Allah günah işleyecek bir halk yaratır; onları affederdi.» buyururken işittim.

10- (...) Bize Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bunû Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Iyâz (bu zat İbnı Abdillah El-Tıhrî'dir) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbrahim b. Ubeyd b. Ilıfaâ, Mu-hammed b. Ka'b El-Kurazî'den, o da Ebı Sırme'den, o da Ebû Eyyub El-Ensârî'den, o da ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen rivayet etti ki : Şöyle buyurmuşlar :
«Sizin Allah'ın size affedeceği hiç günahlarınız olmasa; Allah günahları olan bir kavm getirir; günahlarını kendilerine affederdi.»

11- (2749) Bana Muhammed b. Rafı' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mcr, Cafer El-Cezeli'dcn, o da Yezîd b. Esam'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haher verdi. (Şöyle demiş) : ResûlüHah (Sallallahü Aleyh: ve Sellem):
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki : Siz günah işlememiş olsanız, Allah sizi giderir de, günah işleyen bir kavm getirir. Onlar Allah'a istiğfar ederler, o da kendilerini affederdi.» buyurdular.
Hz. Ebû Eyyûb 'un bu hadîsi gizlemesi müslümanlar ona it riad ederler de, ibadetlerden gevşerler ve günahlara dalarlar diye kork-tıağundandır. Vefatından önce söylemesi ise, ilmi gizlemiş olmamak içindir. İhtimal ki, bu hadîsi ondan başka bilen yoktur. Bu takdirde edası Jârz-ı ayn olur. Hadîsin şerhi iman bahsinde geçmişti.

3- Âhiret Umuru Hakkında, Zikir; Fikir ve Murakabeye Devamın Fazileti Bazı Vakitlerde Bunu Terkedip Dünya İle Meşgul Olmanın Cevazı Babı

12- (2750) Bize Yahya b. Yahya Et-Teymî ile Katan b. Nüseyr rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Ca'fer b. Süleyman, Saîd b. İyâz El-Cürcyrî'den, o da Ebû Osman En-Nehdî'den, o da Hanza-late'l-Üseyyidî'den naklen haber verdi. —Bu zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kâtipleriıdendi.— Demiş ki: Bana Ebû Bekr tejsâdüf etti de :
— Nasılsın yâ Han/.ale! dedi. Ben :
— Hanzale münafık oldu! dedim.
— Sübhânellah! Sen ne söylüyorsun? dedi.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Selleınj'in yanında bulunuyoruz. Bize cenneti, cehennemi hatırlatıyor, hattâ onu gözle görmüş gibi oluyoruz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanından çıktıktan sonra ise zevcelerle, çocuklarla, geçim dalgalarıyle meşgul oluyoruz. Bu sebeple çok şey unuttuk, dedim. Ebû Bekr :
__ Vallahi biz böyle şeylere raslıyoruz, dedi. Ebû Bekr ve ben yürüdük ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma girdik. Ben:
— Hanzale münafık oldu yâ Resûlallah! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ne o?» diye sordu.
__ Yâ Resûlallah! Senin yanında bulunuyoruz. Bize cenneti ve cehennemi hatırlatıyorsun. O derecede ki, gözümüzle görmüş gibi oluyoruz. Senin yanından çıktığımız vakit zevcelerle, çocuklarla ve geçim dalgalarıyle meşgul oluyoruz. Çok şey unuttuk, dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz benim yanımda bulunduğunuz hal üzere ve zikretmeye devam ederseniz, sizinle melekler döşeklerinizin üzerinde ve yollarımzda musafaha ederler. Ve lâkin ya Hanzale! Bazt zaman şöyle, bazı zaman böyle.» buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı.

13- (...) Bize İshâk b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afcdûs-samcd haber verdi. (Dedi ki) : Babamı rivayet ederken dinledim. (Dedi ki) : Bize Saîd El-Cüreyrî, Ebû Osman En-Nehdî'den, o da Hanzale'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) Resûlüllah (Sallallahü A /ey/z/ ve Sellem) 'in yanında idik. Bize nasihat etti. Ve cehennemi hatırlattı. Sonra eve geldim. Çocuklarla gülüp söyleştim ve kadınla oynaştım. Müteakiben (evden) çıktım ve Ebû Bekr'e rasladım, bunu kendisine anlattım. Ebû Bekr : Senin anlattığının mislini ben de yaptım, dedi. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rasladık. Ben:
— Yâ Resûlallah! Hanzale münafık oldu, dedim «Ne söylüyorsun?» dedi. Ve kendisine hikâyeyi anlattım. Ebû Beler
— Onun yaptığının mislini ben de yaptım! dedi. Bunun üzerine: «Yâ Hanzale! Bazı zaman öyle, bazı zaman böyle! Sizin kalbleriniz
zikir anındaki hal üzere devam etse, melekler sizinle musâfaha ederler, hatta yollarda size ielâm verirlerdi.» buyurdular.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Dü-keyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Said El Cüreyrî'den, o da Ebû Osman En-Nehdî'dcn, o da Kâtib Hanzaletü't-Teymî El-Üseyyidî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Bize cennet ve cehennemi hatırlattı...
Ve râvi yukarkilcrin hadîsleri rivayette bulunmuştur.
«Hanzale münafık oldu.» cümlesinin mânâsı; münafık olmaktan korktu, demektir. Çünkü Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve

Sellem)'in meclisinde bulunduğu zaman kendisini âhiret korkusu kaplar, bu hal murakabe ve fikre dalmasından belli olurdu. Oradan ayrıldıktan sonra ise zevcesiyle, çocuklarıyla ve dünya maişeti ile meşgul olurdu. Nifakın aslı içinde gizlediği kötülüğün aksini meydana çıkarmaktır. Hz. Hanzale bu yaptığının nifak olmasından korkmuştu. Ebû Bekr (Radiyallahu anh) da aynı şeyi yaptığını söyleyince, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yaptıklarının nifak olmadığını dâimi şekilde fikir ve murakabede bulunmaları lâzım gelmediğini kendilerine haber vererek onları teselli buyurmuştur.
Meh kelimesinin mânâsı; suâldir. Yâni; ne söylüyorsun? demektir. Sonundaki (h), sekte (h) sidir. Maamafih bu işi büyük görerek ondan vazgeçirmek ve men etmek için söylenmiş olması da muhtemeldir. Taberî diyor ki : Allah Teâlâ'nm insanlık alemindeki âdeti, insanı meleklerle şeytanlar âleminin arasında orta halde yaratmak olmuştur. Melekleri sırf hayır işlemek için yaratmış. Onlar emrolunduklarmı yaparlar. Gece gündüz Allah'ı tenzih ederler ve bıkmazlar. Şeytanlara da şer ve iğva kabiliyeti vermiştir. Onlar hiç ibâdet etmezler. İnsanlık âlemini renkli yaratmıştır. İşte Rcsûlülhıh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Yâ Hanzale! Bazı zaman şöyle, bazı zaman böyle.» buyurmakla buna işaret etmiştir.

4- Allah Teala'nın Rahmetinin Genişliği ve Bu Rahmetin Gadabını Geçtiğini Beyan Hakkında Bir Bab

14- (2751) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-ğîra (yâni; El-Hızâmî) Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'ıac'dan, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah mahlûkatı yarattığı vakit; kendi nezdinde arşın üstünde bulunan kitabına muhakkak benim rahmetim, gadabıma galebe çalar (diye) yazmıştır.» buyurdular.

15- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rac'dan, o da Eoí Ilüreyıe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Allah (Azze ve Celle) : Benim rahmetim, gadabımı geçmiştir, buyurdu.» demiş.

16- (...) Bize Ali b. Haşrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Damra, Hâıİs b. Abdirrahman'dan, o da Atâ' b. Mînâ'dan, o da Ata' b. Mina'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen haber verdi. Süvle demiş : Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)
«Allah mahlûkatı yaradığı vakit : Kitabına — kitap kendi. muş olduğu halde— kendisi için : Benim rahmetim, gadabıma galabe çalar (diye) yazmıştır.» buyurdular.
Kitabına yazmaktan murâd; kaleme emir buyurarak levh-i mahfuza yazdırmasıdır. Kitabın Allah Teâlâ'nm nezdinde olması — haşa- mekan bildirmek için değil, mahlûkatmdan tamamiyle gizli, onların ricinde olduğuna işaret içindir.
Hadîsten murad; rahmetinin taalluku, gadabının taalaku öncedir, demektir. Çünkü rahmet Teâlâ Hazretlerinin zâtının gadab ise, kulun bir sabıkasına mütevakkıfdır. Bazıları rahh. zatî sıfatlardan olmayıp fiilî sıfatlardan olduğunu söylemiş

17- (2752) Bize Harnıele b. Yahya Et-Tûcîbî rivayet Bize İlınû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, naklen haber verdi. Ona da Saîd b. Müseyyeb haber vermreyre şunu söylemiş: Ben Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve «Allah rahmeti yüz parça yaratmış, doksan dokuzunu kendi nezdinde tutmuş; yeryüzüne bir cuz ındırmsîır. İste mahlukat bu cuzı "en dolay, birbirlerine acırlar. Hatta hayvan, üzerine basarım endişesiyle rusundan kaldırır.» buyururken işittim.

18- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbnû Ilucur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni; İbni Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yüz rahmet yaratmış; bir tanesini mahlûkatı arasına indirmiştir. Kendi nezdinde biri müstesna olmak üzere yüz tanesini gizlemiştir.» buyurmuşlar.

19- (...) Bize Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Melik, Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. Onlardan bir rahmeti ins, cin, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir, işte onlar bu sebeple birbirine şefkat eder; bu sebeple birbirlerine acırlar. Vahşî, yavrusuna bu sebeple merhamet eder. Allah doksan dokuz rahmeti geriye bırakmıştır. Onlarla kıyamet gününde kullarına rahmet edecektir.»

20- (2753) Bana Hakem b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Osman En-Nehdî, Selmânı Fârisî'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. İşte onlardan bir rahmet vardır ki : MahlÛkat kendi aralarında birbirlerine onunla acırlar. Doksan dokyzu kıyamet günü içindir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Abdi'1-A'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir, babasından bu isnâdla rivayet etti.

21- (...) Bize îbnû Nûmeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye, Dâvud b. Ebî Hind'den, o da Ebû Osman'dan, o da Selman'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :

Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Allah göklerle yeri yarattığı gün yüz rahmet yaratmıştır. Her rahmet göklerle yer arasını dolduracak kadardır. Ondan yeryüzüne bir rahmet indirmiştir. İşte anne yavrusuna bununla şefkat eder. Vahşî hayvanlarla kuşlar birbirlerine bununla acırlar. Kıyamet günü geldiği yüz rahmeti bu rahmetle tamamlayacaktır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsler müslümanlar için ümid ve müjde hadîslerdendir. Ulemâ: însana bu, bir rahmetten şu keder dünyasında Kur'ân, namaz, kalbine rahmet ve saire gibi nimetler verilirse, karar ve mükâfat diyarı olan âhiretteki yüz rahmeti bir düşünmeli, demişlerdir.»
Müslim sarihlerinden Übbî : «Bu taksim Allah'ın rahmetinin çokluğundan kinayedir. Maamafih rahmet nevilerinin hakikî taksimi olması da muhtemeldir. Bu taksime göre rahmetin diğer nevilerini Allah bilir.» demiştir.
Bu hadîsler bir temsilden ibarettir. Yoksa Allah Teâlâ'nın rahmeti sınırlı değildir ki taksimi kabil olsun.
Maksad bize verilen rahmetin azlığını Allat nezdinde olanın çokluğunu anlatmaktır.

18- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbnû Ilucur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail (yâni; İbni Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yüz rahmet yaratmış; bir tanesini mahlûkatı arasına indirmiştir. Kendi nezdinde biri müstesna olmak üzere yüz tanesini gizlemiştir.» buyurmuşlar.

19- (...) Bize Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Melik, Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. Onlardan bir rahmeti ins, cin, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir, işte onlar bu sebeple birbirine şefkat eder; bu sebeple birbirlerine acırlar. Vahşî, yavrusuna bu sebeple merhamet eder. Allah doksan dokuz rahmeti geriye bırakmıştır. Onlarla kıyamet gününde kullarına rahmet edecektir.»

20- (2753) Bana Hakem b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Osman En-Nehdî, Selmânı Fârisî'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Allah'ın yüz rahmeti vardır. İşte onlardan bir rahmet vardır ki : MahlÛkat kendi aralarında birbirlerine onunla acırlar. Doksan dokyzu kıyamet günü içindir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Abdi'1-A'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir, babasından bu isnâdla rivayet etti.

21- (...) Bize îbnû Nûmeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ-viye, Dâvud b. Ebî Hind'den, o da Ebû Osman'dan, o da Selman'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Şüphesiz Allah göklerle yeri yarattığı gün yüz rahmet yaratmıştır. Her rahmet göklerle yer arasını dolduracak kadardır. Ondan yeryüzüne bir rahmet indirmiştir. İşte anne yavrusuna bununla şefkat eder. Vahşî hayvanlarla kuşlar birbirlerine bununla acırlar. Kıyamet günü geldiği yüz rahmeti bu rahmetle tamamlayacaktır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsler müslümanlar için ümid ve müjde hadîslerdendir. Ulemâ: însana bu, bir rahmetten şu keder dünyasında Kur'ân, namaz, kalbine rahmet ve saire gibi nimetler verilirse, karar ve mükâfat diyarı olan âhiretteki yüz rahmeti bir düşünmeli, demişlerdir.»
Müslim sarihlerinden Übbî : «Bu taksim Allah'ın rahmetinin çokluğundan kinayedir. Maamafih rahmet nevilerinin hakikî taksimi olması da muhtemeldir. Bu taksime- göre rahmetin diğer nevilerini Allah bilir.» demiştir.
Bu hadîsler bir temsilden ibarettir. Yoksa Allah Teâlâ'nın rahmeti sınırlı değildir ki taksimi kabil olsun.
Maksad bize verilen rahmetin azlığını Allat nezdinde olanın çokluğunu anlatmaktır.

22- (2754) Bana Hascn b. AH El-Hulvâm ile Muhammed b. Sehl Et-Temîmî rivayet ettiler. Lâfız Hasan'ındır. (Dediler ki) Bize İbnû Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Gassan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zeyd b. Eşlem, babasından, da Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etti ki, şöyle demiş: Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve SeUenıj'e esirler geldi. Bir de baktık ki, esirlerden bir kadın aranıyor. Esirler arasında bir çocuk bulduğu vakit onu alıyor, göğsüne yapıştırıyor ve emziriyor. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
«Bu kadının çocuğunu ateşe atacağını sanır mısınız?» buyurdu. Biz: — Hayır, vallahi! Onu atmamak elinden gelirse (atmaz) dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Muhakkak Allah kullarına bu kadının çocuğuna acımasından daha çok acır.» buyurdular.
Buharı bu hadîsi dahi «Kitâbuıl-Edeb»'de tahric etmiştir.
Hafız İbnû Hacer diyor ki : «Hadîsden bir kısmı hazfedümiş-tir. Bunu Ismâîlî 'nin rivayeti beyân ediyor. İsmâî1î'nin lâfzı şöyledir : Bir çocuk bulduğu vakit onu alıp emzirîyordu. Derken bir çocuk buldu ve onu alarak göğsüne yapıştırdı.
Hadîsin siyakından da anlaşılıyor ki, kadın çocuğunu kaybetmiş, memesinde süt toplanarak bundan zarar görmeye başlamıştı. Onun için bir çocuk buldu mu onu emziriyor, hafiflemeye çalışıyordu. Kendi çocuğunu bulunca, onu alarak

bağrına bastı.
Hadîs-i şerif mü'minin bütün umurunda yalnız Allah'a teveccüh ve tevekkül etmesi gerektiğine işaret etmektedir.

23- (2755) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbnû Hucr toptan bmâil b. Ca'fer'den rivayet ettiler. İbnû Eyyûb (Dedi ki) : BİZe İsmail rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ala', babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mü'rnin, Allah nezdindeki azabı bilse, cennetine kimse tama' etmezdi. Kâfir de, Allah indindeki rahmeti bilse, cennetinden kimse ümidini kesmezdi.» buyurmuşlar.

24- (2756) Bana Muhammed b. Merzûk b. Binti Mehdi b. Meymun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravlı rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mâlik, Ebû'z-Zİnâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllab. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Hiç iyilik yapmamış bir adam ailesine : Ben öidüğüm vakit beni yakın, sonra yarımı karaya, yarımı da denize saçın! Vallahi Allah bana kâ-dîrse, elbette beni alemlerden hiç birini azâb etmediği azaba çekecektir, dedi. O adam Ölünce, onun emrettiğini yaptılar. Allah da karaya emir buyurdu, o içindekini topladı. Denize emir buyurdu, o da içindekini topladı. Sonra (o adama) : Bunu niçin yaptın? diye sordu. Adam :
__ Senin haşyetinden Yarabbi! Sen daha iyi bilirsin, dedi. Bunun üzerine Allah onu affetti.»

25- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd : Ahberana, İbnû Râfi' ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Lâfız İbnû Râfi'indir. Dedi ki) : Bize Abdûrrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. (Dedi ki) : Bana Zührî şunu söyledi: Sana iki acaib hadîs rivayet edeyim mi? Zührî dedi ki: Bana Ilımeyd b. Ardîr-| rahman, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dcn j naklen haber verdi. Şöyle buyurmuşlar:
«Bîr adam kendine israf etti. 'Ölüm zamanı gelince çocuklarına vasiyette bulundu ve : Ben öldüğüm vakit beni yakın. Sonra beni ezin, sonra I rüzgâra ve denize saçın! Vallahi Rabbim bana kâdirse, beni hiç bîr kim şeyi azab etmediği bir azaba çeker, dedi. Onlar da kendisine bunu yaptılar. Bunun üzerine (Allah) yere :
— Aldığmı ver, dedi. Bir de ne göresin, adam kalkmış. Ona :
— Seni bu yaptığına sevkeden nedir? dedi. Adam :
— Senin haşyetin Yarab! cevabını verdi. Yahut : Senden korkum, dedi. Allah da bu sebeple onu affetti.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tevhid», «Kitâbu'r-Rikâk» ve «Ki-tâtu-Benî İsrâil»'de tahric etmiştir.
Nevevî'nin beyânına göre : Ulemâ bu hadîsin te'vîîinde ihtilâf etmişlerdir. Bir taife : Bunu adamın Allah'ın kudretini inkârına hamletmek doğru değildir. Çünkü Allah'ın kudretinden şüphe eden kâfir olur. Halbuki hadîsin sonunda adam bunu Allah korkusundan yaptığını söylemiştir. Kâfir Allah'dan korkmaz. Allah da onu affetmez, demişlerdir. Onlara göre hadîsin iki te'vili vardır. Birinci teVili: Allah bana azabı takdir ettiyse, beni görülmemiş surette azab eder, manasınadır. Çünkü (kadera) ve (kaddera) fiilleri aynı mânâyadırlar. İkisi de takdir etti, demektir. İkinci te'vili : Burada (kadera) fiili, beni tazyik ederse, manasınadır. Diğer bir taife lâfzın zahiri mânâsında olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu adam ne söylediğini bilememiş; sözünün hakikatim kastetmemiştir. O bu sözü korku, dehşet ve şiddet şâikasıyle söylemiş, söylerken aklı başından gitmiş ve unutan gafil hükmüne girmiştir. Bu halde ise muaheze yoktur. Bazıları bu sözün Arablarm mecazlarından ve bedİ'Jerinden olduğunu söylemişlerdir. Buna edebiyatta şekle yakını karıştırmak derler. Sözün şekli şüphe bildirir. Halbuki maksat şüphe değil, yakînen ilimdir. Ulemâdan bir takımları da bu adamın Allah Teâlâ'nm sıfatlarından bir sıfatı bilmediğine kail olmuşlardır. Sıfatı bilmeyen bir kimsenin kâfir olup olmadığı ihtilaflıdır. Bu adamın fetret devrinde yaşadığını söyleyenler de vardır. Bunlar o devirde mücerred tevhid kâfidir. Başka teklif yoktur, derler. Onların şeriatına göre kâfirin affı caiz olabilir, bizim şeriatımızda bu yoktur diyenler de olmuştur.
Adamın kendine israf etmesinden murâd; fazla günah işlemesidir.

(2619) Zührî demiş ki : Bana Humeyd dahî Ebû Kürcyre'den, o da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuş:
«Bir kadın bir kedi sebebiyle cehenneme girdi. Onu bağlamış,!!ne doyurmuş, ne de yerin haşeratmdan yemesine müsaade etmişti. Nihayet kedi zayıflıktan öldü.»
Zührî demiş ki: Bunun böyle olman, tir kimse (Allah'ın rahmetine) îtimad etmesin ve başka biri Allah'ın rahmetinden ümidini kfesmesin diyedir.
Bu hadîs, kedinin azâb edilmesinin haram kılınması babında geçmişti.
İbnû Şihab'm onu burada zikretmesi Allah'ın nihayetsiz rahmetini duyan bir kimsenin, ona itimad ederek amelden kalmasından korktuğu içindir. Bu babın ümid hadîsinin peşinden bir kadının kedi sebebiyle cehenneme girdiğini bildiren hadîsi getirmiştir M, iki zıt yâni; korku ile ümid bîr araya gelsin. İşte Zühri'nin : «Bir kimse Allah'ın rahmetine itimad edip kalmasın; başka bir kimse de Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesin...> sözünün mânâsı budur.

26- (2756) Bana Ebû'r-Rabî' Süleyman b. Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Zübeydî rivayet etti. Zührî demiş ki: Bana Humeyd b. AbdİrrahmanB. Avf, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyîe demiş) : Ben Resûlüllah (Saîhîlahü Aleyhi ve Sellem)"ı:
«Bir kul kendine israf etti...» buyururken işittim.
Râvi: «Allah da onu affetti...» cümlesine kadar Ma'mer'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş. Kedi kissasındaki kadının hadîsini

anmamıştır.
Zübeydî'nin hadîsinde : «Dedi ki, bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) ondan bir şey alan her nesneye: Ondan aldığını ver! buyurdu...» cümlesi vardır.

27- (2757) Bana Ubeydullah b. Muaz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he Katâde'den rivayet etti. O da Ukbe b. Abdil-Câfiri şöyle derken işitmiş : Ben Ebû Saîdi Hûdri'yi Peygamber (SaliaHahi Aleyhi've SeUemj'dcn rivayet ederken dinledim: «Sizden öncekilerden bir adama Allah mal ve çoluk-çocuk vermişti. O adam çocuklarına : Ya benim emrettiğimi yaparsınız, yahut mirasımı sizden başkasına vaisyet ederim! Ben öldüğüm valdt beni yakın (zannederim şöyle dedi). Sonra beni ezin ve rüzgâra savurun. Çünkü ben Allah nez-dında hiç bir hayır biriktirmedim. Şüphesiz ki, Allah beni azab etmeye kadirdir, demiş, onlardan söz almıştı. Onlar da, Rabbim hakkı için kendisine bunu yaptılar. Bunun üzerine Allah
— Seni bu yaptığına sevkeden nedir? diye sordu. O da :
Senden korkum! cevabını verdi. Onu bu sözden başka telaf olmadı.»

28- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Habîb El-Harîsî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam şunu söyledi. Bize Katâde rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : BizeJHasen h. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeyban b Abdirrahman Rivayet etti. H.
Bize İbnû Mûsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Vjelid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti.
Her iki râvi Katâde'den rivayette bulunmuş ve râvilerin hepsi Şu'-be'nin isnadiyle onun hadîsi gibi rivayet etmişlerdir. Şeyban ile Ebû Avâ-ne'nin hadîsinde : «Halkdan bir adama Allah mal ve çoluk çocuk ihsan etmişti.» cümlesi: Teymî'nin hadîsinde de : «Çünkü o Allah nezdine hir hayr takdim etmemişti.» cümlesi vardır. Bu cümleyi Katâde : «Allah indinde bir hayır biriktirmedi...» diye tefsir etmiştir. Seyhan'ın hadîsinde: «Çünkü o vallahi Allah indinde bir hayır biriktirmemiştir...» cümlesi vardır. Ebû Avâne'nin hadîsinde ise (ibteera) kelimesi mimle (imteera) şeklinde rivayet olunmuştur.
Bu hadîsi Buhar î «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir. Bu hadîs dahi az önceki rivayet mânâsmdadır.

5- Günahlar ve Tevbe Tekerrür Etse Bile Günahlardan Dolayı Edilen Tevbenin Kabulu Babı

29- (2758) Bana Abdû'1-A'lâ b. Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o da Ahdur-rahman b. Ebî Amra'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den Rabbi (Azze ve Ceze) Jden hikâye ettikleri meyamnda rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Bir kul bir günah işlese de : Allahım, bana günahımı bağışla! dese. Allah Tebareke ve Teâla : Kulum bir günah işledi ve bildi ki, kendisinin günahı affeden ve günahdan dolayı muaheze buyuran bîr Rabbi vardır, buyurdu. Sonra kul dönse de, tekrar günah İşlese. Ve : Ey RabbİM! Bana günahımı bağışla! dese. Tebareke ve Teâla Hazretleri yine : Kulum bir günah işledi ve bildi ki, kendisinin günahı affeden ve günahdan dolayı muaheze buyuran bir Rabbi vardır, der. Sonra kul dönerek tekrar günah İşlese ve : Ey Rabbîm! Bana günahımı bağışla, dese. Tebareke ve Teâla Hazretleri (tekrar) : Kulum bir günah işledi ve bildi ki, kendisinin günahı affeden ve günahdan dolayı muaheze buyuran bir Rabbi vardır. Dilediğini yap, sana günahını bağışladım, buyurur.»
Abdû'I-A'lâ dedi ki: Bilmiyorum, üçünde mi, yoksa dördüncüde mi dilediğini yap! dedi.»

(...) Ebû Ahmed dedi ki: Bana Muhammed b. Zencûyete'l-Kuraşî EI-Kuşeyrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'1-A'la b Hammad En-Nersî bu isnadîa rivayet etti.

30- (...) Bana Abd b. Humeyd rivayet etti, (Dedi ki) : Bana Ebû'l-Velid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshak b. Abdillah b. Ebî Talha rivayet etti. (Dedi ki) : Medine'de Abdur-rahman b. Ebî Amra denilen bîr râvi vardı. Onu şöyle derken işittim. Ben Ebû Hüreyre'yi şunu söylerken dinledim; Resûlüllah (SaîîaUahü Aleyhi ve Se!Iem)'i:
Râvi Hammad b, Seleme'nin hadîsi mânâsında rivayet etmiş; günah işlerse tâbirini üç defa zikretmiş, üçüncüde : «Ben kulumu affettim, istediğini yapsın.» demiştir.

31- (2759) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki)
: Bize Şu'be, Amr b. Mür ra'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Ubeyde'yi, Ebû Musa'dan, o da Pey gamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem)'dvn naklen rivayet ederken dinledim (Şöyle buyurmuşlar) :
«Bir kul, bir günah işlerse...» buyururken işittim.
«Şüphesiz ki : Allah (Azze ve Celle) gündüzün günah işleyenin şubesini kabul etmek için, geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tevbesini kabul etmek İçin de, gündüzün elini açar. (Bu) Tâ güneş baîtığı yerden doğuncaya kadar (devam eder).»

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize E;,û Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be tu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî 'de; Nesâî «Kitâbu'1-Yevm ve'l-Leyle»'de~ tahric etmişlerdir.

Bu hadîsler kulun günahı defalarca tekerrür etse bile tevbesinin kabul edileceğine delildirler. Bütün günahlarına birden tevbe etmek dahi caizdir. Kurtubî diyor ki: «Bu hadîs istiğfarın faydası büyük olduğuna ve Allah'ın rahmet ve ihsanının genişliğine delildir. Lâkin bu istiğfarın dille birlikte mânâsı da kalbde yer etmelidir. Tâ ki, ısrar ukdeleri bununla çözülsün ve pişmanlık hâsıl olsun. Yoksa maksat dili ile es-tağfirullah deyip, kalbiyle o günaha İsrar etmek değildir. Böyle bir istiğfar da istiğfara muhtaçtır.»
«Dilediğini yap...» cümlesinin mânâsı; mademki günah işlediğin vakit tevbe ediyorsun, "ben seni affederim, demektir.
Allah'ın elini açması, tevbenin kabulü hakkında istiaredir. Burada el açmak tâbirinin kullanılması Arabların âdetine nazarandır. Onlar bir şeyden razı oldukları vakit elini açar. Razı olmazlarsa yumarlar. Yoksa el evvelce de görüldüğü vecİhle Allah Teâlâ hakkında tasavvuru imkânsız olan bir şeydir.

6- Allah Teala'nın Gayreti ve Kötülüklerin Haram Kılınması Babı

32- (2760) Bize Osman b. Ebî Şeyhe ile İshâk b. İbrahim rivayet ettiler, (İshâk : Ahberana; Osrnan ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Corir, A'mcş'den, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan[2] naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): ResûlüIlah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem):
«övülmeyi Allah'dan daha ziyade seven kimse yoktur. Bundan dolayı kendini medhetmiştİr. Allah'dan daha kıskanç kimse de yoktur. Sundan dolayı kötülükleri haram kılmıştır,» buyurdular.

33- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Bckr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Muaviye A'meş'den, o da Şakîk'-dan, o da AbdullahMan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûlüIlah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'dan daha kıskanç kimse yoktur. Bundan dolayı kötülüklerin açığını kapalısını haram kılmıştır. Allah'dan daha ziyade medhi seven kimse de yoktur.» buyurdular.

34- (...) Bize Muhammed b, Müsenııâ ile İbnû Beşşâr rivayet etti' ler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Vâü'i şunu soy lerken işittim : Ben Abdullah b. Mes'ud'u şöyle derken dinledim. (Amı ona bu hadîsi Abdullah'dan sen mi işittin? diye sordum. Evet, cevâbım verdi ve hadîsi merfu olarak rivayet etti, demiş.) Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Allah'dan daha kıskanç kimse yoktur. Bundan dolayı kötülüklerin açığını kapalısın de yoktur. O haram kılmıştır. Allah'dan daha ziyade medhi seven kimse un için kendini medhetmîstir.»

35 — (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim rivayet ettiler. (İshak : Ahberana; ötekiler : Haddesena tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Cerir, A'meş'dcn, o da Mâlik b. Hâris'den, o da Abdurrahman b. Yezîd'den, o da Abdullah b. Mcs'ud'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A.'.eyhi ve Sellem) :
«Medih, Allah (Azze ve Celle) 'den daha ço!c kimseye makbul değildir. Bundan dolabı kendini methetmiştİr. Allah'dan daha kıskanç da kimse yoktur. Bundan dolayı kötülükleri haram kılmıştır. Ve h:ç bir kimseye özür Al-iah'dan daha makbul değildir. Bundan dolayı kitabı indirmiş ve Peygamberlere göndermiştir» buyurdular.

36- (2761) Bize Amru'n-Nakid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. ibrahim b. Uieyye, Haccâc b. Ebî Osman'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Yahya şunusöyledi: Bana da Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den rivayet ettî. (ŞÖyle demiş) : Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Şüphesiz ki, Allah kıskanır.Mü'min de kıskanır. Allah'ın ksskanmas:, mü'mine haram kıldığı şeyi getirmesidir.» buyurdular.

(2761) Bize Muhammed b. Miisennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebân b. Yezîd ile Harb b. Şeddâd, Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen Haccac'm hassaten Ebû Hüreyre'nin hadîsini rivayet ettiği gibi rivayette bulundu. Ama JEsma hadîsini anmadı.

(2762) Yahya dedi ki: Bana da Ebû Seleme rivayet etti. Ona da Urve b. Zübeyr rivayet etmiş, ona da Esma binti Ebî Bekr rivayet etmiş ki: Kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "ı şöyle buyururken işitmiş:
«Allah (Azze ve Celle) 'den daha kıskanç hiç bir şey yoktur.»

37- (2762) Bize Muhammed b. Ebî Bekr El-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal, Hişam'dan, o da Yahya h. Ebî Kesîr'-den, o da Ebû Seleme'den, o da Urve'den, o da Esma'dan, o da Peygamber ü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki:
«Allah (Azze ve Celle) 'den daha kıskanç hiç bir şey yoktur.» buyurmuşlar.

38- (2761) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Rize Ab-dû'1-Aziz (yâni; İbnû Muhammed) Alâ'dan, o da babasmdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Mü'min kıskanır. Ama

Allah'ın kıskançlığı daha şiddetlidir.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammet! b. Müsennâ da rivayet etfî;x.(Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. {"Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Alâ'yi bu isnadla rivayet ederken işittim.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'n-Nİkâh», «Küâbu't-Tevhid» ve «Kitâbu't-TefsnVde; Tirmizî «Kitâbu'd-Deavât»'da; Nesâî «Ki-tâbu't-TefsîrB'de tahric etmişlerdir.
Gayret: Kıskançlık demektir. Allah Teâlâ'ya nisbetle gayret ise : Bir şeyi mü'min kuluna menetmesi ve haram kılmasıdır. Nevevî diyor ki: «Bunun hakikati kullar için maslahattır. Çünkü kullar Allah'a sena ederler. O da onlara sevab verir. Bu suretle kullar faydalanırlar. Teâlâ Hazretleri ise bütün âlemlerden ganîdir. Ona kulların medhü senası fayda vermediği gibi, onu terketmeleri de bir zarar vermez.»
Fevâhiş : Fahişenin cem'idir. Fahişe kavil olsun, fiil olsun her kötü haslet demektir. İbnû'l-Esîr'in beyânına göre, hadîsdeki fevâ-hişden murad; günahların şiddetle çirkin olanlarıdır. Fahişe çok defa zina mânâsına kullanılır.
Hadîs-i şerîf Allah'a hamdü senada bulunmanın ve ona teşbih, tehlil ve tahmid gibi zikirleri dilden bırakmamanın faziletine delildir.
«Hiç bir kimseye özür, Allah'dan daha makbul değildir.» cümlesi hakkında Kaadİ Iyâz: «İhtimal buradaki özürden murad; kulların yaptıkları hatalardan dolayı Allah'dan özür dilemeleri, günahlarından tevbe etmeleri, Allah'ın da onları af buyurmnsıdır.» diyor.

7- Teala Hazretlerinin: «Şüphesiz ki, İyilikler Kötülükleri Giderir...» Âyet-i Kerimesi Babı

39- (2763) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Kâmil Fudayl h. Hüseyn El-Cahdcrî, ikisi birden Yezid b. Zürey'den rivayet ettiler. Lâfız Ebû Kâ-mil'indir. (Dedi ki) ; Bize Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Teymî, Ebû Osman'dan, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti ki : Bir adam tir kadından öpücük almış. Müteakiben Peygamber (Sallatîahü Aleyhi ve Scllemfe gelerek bunu kendisine anlatmış. Bunun üzerine :
«Namazı gündüzün iki tarafında ve gecenin bazı saatlerinde dosdoğru kıl! Şüphesiz ki, iyilikler kötülükleri giderir. Bu hatırlayanlara bir hatırlatmadır.» [3] âyet-i kerîmesi inmiş. Adam :
— Bu bana mı mahsus yâ Resûlallah! diye sormuş.
«Ümmetimden onunla amel edenlere!» buyurmuşlar.

40- (...) Bize Muhammed fc. Abdi'I-A'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir, babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Osman İbnû Mes'ud'dan rivayet etti ki : Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek, kendisinin bir kadına ya öpmek, ya elle dokunmak veya başka bir şeyle İsabet ettiğini söylemiş. Galiba bunun keffaretini soru-yormuş. İbni Mes'ud demiş ki: Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) şu âyeti indirdi...
Sonra Yezid'in hadîsi gibi anlatmıştır.

41- (...) Bize Osman b. Ebî Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Süleyman Et-Teymî'den bu isnadla rivayet etti. (Dedi ki) : Bir adam bir kadına zinadan başka bir şeyle temasda bulundu. Arkacığmdan Ömer übnû Hattab'a geldi. O bunu ona büyülttü. Sonra Ebû Bekr'e geldi. O da bunu ona büyülttü. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi... Ve râvi Yezîd'Ie Mu'temir'in hadîsi gibi anlatmıştır.

42- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Yahya : Ahberanâ; ötekiler : Haddesenâ tâbirlerini kullandılar, dediler ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Simâk'den, o da İbrahim'den, o da Alkame ile Esved'den, onlar da Abdul-lah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemft bir adam gelerek:
— Ben Medine'nin kenarında bir kadını elledim. Ama ona cima etmeksizin dokundum. İşte ben buyum. Benim hakkımda dilediğini hüküm buyur! dedi. Bunun üzerine Ömer ona :
— Sen kendini örtbas etmiş olsan, Allah muhakkak seni örtbas ederdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şey söylemedi. Ve adam kalkıp gitti. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasından bir adam göndererek onu çağırdı ve kendisine şu âyeti okudu:
«Namazı gündüzün ikİ tarafında ve gecenin bazı saatlannda dosdoğru kıl! Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu hatırlayanlara bir hatırlatmadır.» Bunun üzerine cemaattan bir adam:
«— Yâ Nebiyyallah! Bu ona mı mahsus? diye sordu. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bilâkis bütün insanlara.» cevâbım verdi.

43- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) Ebû'n-Nu'man Hakem b. Abdillah El-Iclî rivayet etti. (Dedi ki) Şu'be, Simâk b. Harb'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbrahim'i! : Bize : Bize dayısı
Esved'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen Ebû'l-Ahvas'm hadîsi mânâsında rivayet ederken dinledim. O hadîsinde şunu da söyledi: «Muaz: Yâ Resûlallah! Bu (hüküm) yalnız buna mı mahsus, yoksa hepimize umumî mi? dedi. «Bİlâkİs hepinize umûmîdir!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Mevakîtü's-Salat» ve «Kitâbu't-Tefsir-'de; TirmİzÎ ile Nesâî «Kitâbu't-Tefsira'de; ibnû Mace Kîtâbu's-Salat»'da muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir!.

Resûlüîlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen zât Ebû'1-Yüsr'-dur. Bazıları onun Amr b. Aziyye, diğer bazıları ensardan îbnû Muattip olduğunu, bir takımları ensardan Ebû Muk-bil Âmir b. Kays, daha başkaları Nebhan Et-Temmâr olduğunu söylemişlerdir. Altıncı bir kavi olmak üzere Kurtubî tefsirinde onun Abhâd isminde biri olduğunu söylemiştir. Bu kavillerin en doğrusu Ebû'1-Yûsr olmasıdır. Âyet-i kerîme onun hakkında inmiştir. Bu âyette iyiliklerin kötülüklere keffâret olacağı açıkça bildirilmektedir. Yalnız hasenattan ne kastedildiği hususunda ihtilâf vardır. Sa'1ebî ekser, müfessirine göre bundan murad; beş vakit namaz olduğunu söylemiş. îbnû Cerir ile diğer bazı zevat da bu kavli benimsemişlerdir. Mücâhid'e göre hasenatdan murad:
Allah'ı tenzih ederim, hamc Allah'a mahsustur. Allah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden bfr yüktür... teşbihini okumaktır. Hasenattan mutlak surette işlenen her hayı kastedilmiş olması da ihtimal dahilindedir.
Gündüzün iki tarafındaki namazlar sabah, öğle, ikindi; gecenin saat larmdaki namazlar da: akşam ve yatsı namazlarıdır.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Öpmek, sıkmak, sarmaşmak gibi şeylerde hadd-i şer'i yoktur. Bunlar küçük günahlardan ma'dud olup, büyüklerinden sakınmak şartıyîe affolunacakları nass-ı Kur'ân'la bildirilmiştir.
2- Küçük günahlar hususunda beş vakit- namaz tevbe yerine kâimdir.
3- Tevbe kapısı açık ve tevbe makbuldür.

44- (2764) Bize Hasen b. Ali El-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmam İshak b, Afadillah b. Ebî Talha'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Encs şiiyie demiş : Bir adam Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Ben hadd (-i şer'îy)'e isabet ettim. Onu bana tatbik ediver, dedi. Namaz vakti de gelmişti. Adam Resûlüllalı (SaLiaiiahü Aleyhi ve Sellem)'\e birlikte namazı kıldı. Namazı eda ettikten sonra:
— Yâ Resûlallah! Ben hadde isabet ettim. Hakkımda Allah'ın kitabını tatbik ediver! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sen bizimle beraber namazda bulundun mu?» diye sordu. Adam:
— Evet! dedi,
«Sen affolundun!» buyurdular.
45- (2765) Bİze Nasr b. AH El-Cahdamî ile Zûheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Ömer b Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze İkrime b. Ammar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeddâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebi Ümâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bir defa Resûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde bizde beraberinde oturmakta iken anîden bir adam gelerek :
— Yâ Resûlallah! Ben hadde isabet ettim. Onu bana tatbik ediver! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap vermeden sükût buyurdu. Sonra adam sözünü tekrarlayarak:
— Yâ Resûlallah! Ben hadde isabet ettim. Onu tana tatbik ediver! dedi. Yine sükût buyurdular. Namaz kılındı. Ebû Ümâme demiş ki : Ne-biyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradan ayrılınca bu zat Resûlüllah
(Sallallahü A leyhi ve Sellem) çekildiği anda peşine takıldı. Ben de bu adama ne cevap vereceğini göreyim diye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in peşine takıldım. Derken adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetişerek :
— Yâ Resûlallah! Ben hadde isabet ettim. Onu hana tatbik ediver! dedi. Ebû Ümâme şunu söylemiş : Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) ona :
«Ne dersin, evinden çıktığın vakit güzelce abdest aldın değil mi?» diye sordu. Adam:
— Hay hay ya Resûlallah! dedi.
«Sonra bizimle beraber namazda bulundun değil mİ?» dedi. Adam:
— Evet yâ Resûlallah! cevabını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«işte Allah haddini sana bağışladı. —Yahut günahını sana bağışladı.—» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Hudud»'da tahric etmiştir. Buradaki hadden murad; recm ve dayak gibi şer'an muayyen olan cezalar değil, ta'zirdir. Gelen zat:
— Ben ta'ziri icabeden bir günah işledim. Bu hususta bana ne ceza münasib görürsen ver! demek istemiştir.
Ta'zir: Evvelce de beyân ettiğimiz gibi, şer'an mikdârı belli olmayıp, hâkimin re'yirıe bırakılan cezadır. En hafif şekli, sert bakmak ve azarlamaktır. Bu ceza suçuna göre yüksele yüksele tâ idama kadar varabilir. Gelen zâtın küçük günah işlediği namazının günahına keffâret olmasından bellidir. Büyük günah işlemiş olsa, namazla sakıt olmazdı. Ulemâ şer'î haddi icâb edecek bir günahın cezası namazla sakıt olmayacağına ittifak etmişlerdir. Bazıları bu zatın ikrar ettiği haddin, şer'i had olduğunu söylemiş ; «Adam suçunu tafsilatıyla anlatmadığı için kendisine had vurulmamış Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de setr cihetini tercih ederek soruşturmamış, bilâkis haddin tatbikini gerektiren ikrar ve itirafından dönmesini telkin buyurmayı müstehab saymıştır.» demişlerdir.
Hadîsin sonunda râvi şekketmiş, Resûlüllah (Sallallah'ü Aleyhi ve Sellem) in haddini mi yoksa günahını mı bağışladı dediğini kestirememiştir.

8- Katilin Katli Çok Bile Olsa Tevbesinin Kabulü Babu

46- (2766) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nmdır. (Dediler ki) :

Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Ebû's-Sıd-dık'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar :
«Sizdeh öncekiler içinde bir adam vardı ki, doksan dokuz insan öldürmüştü. Bu sebeple dünya insanlarının en âlimi kim olduğunu sordu. Ona bir râhib gösterdiler. O da rahibe gelerek kendisinin doksan dokuz kişi öldürdüğünü söyledi, tevbesi kabul edilip edilmeyeceğini sordu. Râhib : Hayır! cevabını verdi. Adam onu da öldürdü ve bununla yüzü tamamladı. Sonra yeryüzü halkının en âlimini sordu. Ona âlim bir zat gösterdiler. Adam ona (da giderek) kendisinin yüz kişi öldürdüğünü, Icvbesinİn kabul edilip edilmeyeceğini arzetti. O :
— Evet! (Kabul edilir.) Seninle tevben arasına kim girebilir? Fılân yere git. Orada Allah'a ibâdet eden insanlar vardır. Onlarla birlikte Allah'a ibâdet et! Memleketine dönme! Çünkü orası kötü yerdir, dedi. Adam gitti. Yolun yarısına varınca eceli geldi. Bu sefer onun hakkında rahmet melekleriyle azab melekleri münakaşa ettiler. Rahmet melekleri :
— Bu adam tevbe ederek kalbiyle Allah'a yönelerek geldi, dediler. Azab melekleri ise :
— O hiç bîr hayır işlemedi, dediler. Bunun üzerine yanlarına insan suretinde bir melek geldi. Onu aralarında hakem yaptılar. O da :
— İki yerin arasını Ölçün, hangi yere daha yakınsa bu adam oralıdır, dedi. O yeri ölçtüler ve adamsn gitmek İstediği yere daha yakın buldular. Bunun üzerine ruhunu rahmet melekleri kabzetti.»
Katâde demiş ki: «Hasen şunu söyledi : Bize anlatıldığına göre, bu adam ölüm kendisine gelince göğsüyle (o tarafa doğru) ilerlemiş.»

47- (...) Bana Ubeyduüah b. Muaz El-Anbcrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'he Katâde'den rivayet etti. O da Ebû's-Sıddîk En-Nâcî'yi, Ebû Saîd-i Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'den naklen rivayet ederken dinlemiş ki:
«BİR adam doksan dokuz kişi öldürmüş de, tevbesi kabul edilip edilmeyeceğini sormaya başlamış. Derken bir rahibe gelerek ona da sormuş. Râhib:
— Senin için tevbe yoktur, demiş. Adam rahibi de öldürmüş. Sonra sormağa başlamış. Sonra bir köyden çıkarak içerisinde iyi insanlar bulunan bir köye gitmek üzere yola çıkmış. Yolun bîr kısmını aldıktan sonra eceli gelmiş. Adam göğsüyle ilerlemeye çatışmış, sonra ölmüş.
Bu sefer onun hakkında rahmet melekleriyle azab melekleri münakaşa etmişler. Neticede iyi yere Ötekinden bir karış daha yakın bulunmuş ve o yer halkından sayılmış.» buyurmuşlar.

48- (...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Adiy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katâde'den bu isnadla Muâz b. Muâz'm hadîsi gibi rivayette bulundu. O bu hadîse şunu da ziyâde etmiştir:
«Bunun üzerine Allah beriki meleklere : Uzaklasın! Ötekilere de : Yaklaşın! dîye vahy buyurdu.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Enbiya» ile «Kitâhu't-Tevbe»'de; İbnû Mace «Kuabu'd-Diyât»'da tahric etmişlerdir.
Râhib : Korkan ve ibâdet eden, demektir. Bu kelime Hıristiyanların papazlarına ıtlak olunur. Bâzıları hadîs-i şerif deki bu vak'anm Hz. İsa göğe çekildikten sonra vuku bulduğuna işaret görmüş : «Çünkü râhibliği Hz.îsâ'dan sonra ona tâbi olanlar icâd etmiştir, demişlerdir.
Hadîs-i şerîf, kasden insan öldüren bir kimsenin tevbesi kabul edileceğini bildirmektedir. Nevevî diyor ki: «Ehl-i ilmin mezhebi budur. Ulema kasden insan öldüren katilin tevbesi sahih olduğuna icma etmişlerdir. Bu hususta onlara yalnız İbni Abbâs muhalefet etmiştir. Gerçi selefden bazılarının bu mes'elede ihtilâfa düştükleri nakledilmişse de katilin tevbesi sahih değildir diyenin muradı, onu tevbeye sebep olan katiden men etmektir. Yoksa tevbesinin bâtıl olduğunu itikad etmemiştir.»
Bizden önce geçmiş milletlere âid olan bu hadîsin bizim için delil teşkil etmesi büyük bir kaideye mebnîdir. Kaide şudur : Bizden öncekilerin şeriatı bizim için de şeriatdır. Elverir ki, onu bize Atfah veya Resulü hikâye etmiş ve reddetmemiş bulunsun! Burada da Benî İsrail'den bir katilin tevbesi kabul edildiğini bize Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hikâye etmiş, red ve inkârda da bulunmamış, yâni; bu size caiz değildir, dememiştir. Binâenaleyh katilin tevbesi hakkında bize delil olur. Vakıa kasden bir mü'min öldüren şahsın cezası ebedî cehennem olduğu nass-ı Kur'ân'la bildirilmiştir. Fakat bundan murad; bu cezayı hak etmesidir. Hanefî 'lere göre bu âyetteki ebediyetten murad; uzun müddet cehennemde kalmaktır. Bâzıları âyet-i kerîme'nin katli helâl itikad edenler hak-kmda olduğunu, bir takımları da muayyen bir adam hakkında indiğini söylerler.
Nevevî'ye göre âyet-i kerîme'den murad; katilin cehennemi haket-mesidir. Bu cezayı infaz edip etmemek Allah Teâlâ'ya kalmış bir işdir. Dilerse ceza verir, dilerse affeder. Fakat katil bir müslümam haksız yere Öldürür de, bunu helâl itikad ederse, kâfir ve mürted olur.
Hadîs-i şerîf, günah isleyen kimsenin o yerden ayrılıp başka yere gitmesinin ve iyi insanlarla düşüp kalkmasının müstehab olduğuna delildir.
Meleklerin iki şehir arasındaki mesafeyi ölçmeleri ve insan kıyafe-tindeki meleği hakem tayin etmeleri Allah'ın emriyle olduğuna hamledilmiştir.

49- (2767) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyi© rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Talha b. Yahya'dan, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûİüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Kıyamet günü geldiği vakit Allah (Azze ve Celle) her müslümana bir yahudi veya hırİstiyan verecek ve : Bu senin cehennemden fidyendir, diyecektir.» buyurdular.

50- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. Ona da Avn ile Said b. Ebî Bürde rivayet etmişlerdir ki, kendileri Ebû Bürde'yi Ömer b. Abdilâziz babasından, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken görmüşler. Efendimiz şöyle buyurmuşlar:
«Müslüman bir kimse Ölürse, Allah onun yerine cehenneme bir yahudî veya hırİstiyan koyar.»
Bunun üzerine Ömer b. Abdi'1-Aziz, babasının bu hadîsi Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemi'den rivayet ettiğine kendinden başka ilâh olmayan Allah hakkı için Ebû Bürde'ye üç defa yemin ettirmiş. Râvî diyor ki: Ebû Bürde ona yemin etti. Katâde: Bana Saîd yemin ettirdiğini söylemedi ama Avn'in sözünü de İnkâr etmedi, demiş.

(...) Bize İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. Müsennâ hep birden Abdû's-Sarhed b. Abdi'I-Vâris'den rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Hemmam haber verdi. (Dedi ki) : Bize Katâde bu isnadla Affan'm hadîsi gibi rivayette bulundu. O: «Avn b. Utbe» dedi.

51- (...) Bize Muhammed b. Amr b. Ubbâd b. Cebele b. Ebî Eev-vâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haramı b. Umara rivaye etti. (Dedi ki) : Bize Şeddad Ebû Talhata'r-Kâsibî, Gaylan b. Cerir'den, o da Ebû Bürde'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti.
«Kıyamet gününde müslümanlardan bîr takım kimseler dağlar kadar günahlarla gelecekler, fakat Allah onlara bu günahları affedecek ve onları — benim zannettiğime göre— yahudilerie hırİstiyanların üzerine yükleyecektir.» buyurdular.
Ebû Ravh: «Şekkin kimden geldiğini bilmiyorum.» demiş.
Ebû Bürde demiş ki: Ben bu hadîsi Ömer b. Abdi'l-Aziz'e rivayet ettim de: Bunu sana baban Peygamber (Sallalîahü Aleyh ve Sellem) 'den! mi rivayet etti? diye sordu : Evet! dedim.
Nevevî'nin beyânına göre bu hadîs Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet olunan bir hadîs m anasındadır. Ebû Hüreyre hadîsinde : «Herkesin cennette bîr yeri ve cehennemde bir yeri vardır. Mü'min cennete girdiği vakit onun yerine cehenneme kâfir girer.» Duyurulmuştur.
Fikâk veya Fekâk: Kurtuluş ve fidye demektir. Kâfirin mü'min için cehenneme fidye olması: Sen cehenneme girmeyi gerektiren işler yapmıştın, işte senin fidyen budur, manasınadır. Çünkü Allah Teâlâ cehennemi dolduracak muayyen bir sayı takdir buyurmuştur. Kâfirler küfürleri sebebiyle cehenneme girince, müslümanlarm fidyesi mânâsına gelirler. ,
Müslümanların günahlarını bağışlayıp, o günahları yahudilerie Hıristiyanların üzerine yükleme meselesine gelince; buradaki yüklemek tâbiri mecazdır. Yahudilerle hırİstiyanların üzerine yüklenecek günahlar müslümanlarm değil, küfür ve isyan sebebiyle kazandıkları kendi günahlarıdır. Teâlâ Hazretleri müslümanlarm günahlarını affedince, kâfirlerin günahları kalacak ve onlar sanki iki fırkanın günahlarını yüklenmiş gibi olacaklardır. Şu da bir ihtimaldir : Kâfirlerin açtığı kötü bir çığırdan bazı müslümanlar da gidecek, fakat Allah'ın affına mazhar olacaklar; çığırı açan kâfirlere ise o günahların misli yüklenecektir. Bu babdaki hadîsi biraz Önce görmüştük.
Hz. Ömer b. Abdi'1-Aziz'in Saîd b. Ebî Bür-d e 'ye üç defa yemin ettirmesi, kalbi mutmain olmak içindir. Zira bu büyük müjdeye pek sevinmiş, bu hususta bir şüphesi yahut hata ve unutma endişesi olup olmadığını denemek için yemin ettirmiş; o da yemin edince kalbi mutmain olmuştur. Filhakika Ömer b. Abdi'1-Aziz ile İmam Şafiî 'nin : «Bu hadîs müslümanîar için en ümit bahş hadîs-dir » dedikleri rivayet olunur. Ki, İmam Nevevi: «Hadîs onların dedikleri gibidir. Çünkü onda her müslümamn bir fidyesi olacağına sarahat vardır. Fidye umûmî olarak zikredilmiştir.» diyor.

52- (2768) Bize Zübeyr b. Ilarb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, Hişam-ı Destcvâî'den, o da Katâde'den, o da Safvân b. Muh-riz'den naklen rivayet etti. Safvân şöyle demiş: Bir adam İhni Ömer'e fısıltı hakkında Resûlüllah (SaltaUahı Aleyhi ve Sellem) 'İ sıe buyururken işittin? diye sordu. İbnû Ömer : Onu :
«Kıyamet gününde mü'min Rabbi (Azze ve CeAe) 'ye yaklaşacak, o derece ki, üzerine Allah affını indirecek ve ona günahlarını itiraf ettirecektir. Kendisine (filân günahını) biliyor musun? diye soracak. Mü'min : Ey Rob-bİm! biliyorum, diyecek. Teâla Hazretleri : Onu ben dünyada sana örtbas etmiştim. İşte bugünde onu sana bağışlıyorum, diyecek. Bunun üzerine İyiliklerinin sahifesi verilecektir. Kâfirlerle münafıklara gelince, onlar için mah-lûkat huzurunda : İşte Allah namına yalan söyleyenler bunlardır, diye nida edilecektir!» buyururken işittim, dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâhu'l-Iezâlim», «KHâbu'1-Edcb» ve «Ki-tâbu't-TevhidH'de; Nesâî «Kitâbu't-Tefsir» îîe «Kâbu'r Kîkak»'da; İbnû Mâce de «Kitâbu's-Sûnne»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Nccva : Sır konuşmak, fısıldaşmak mânâsına gelir. Kıyamet gününde Allah Teâlâ'mn mü'min kuîuyla sır konuşması yâni, ona günahlarını gizlice bildirmesi bir fadlu ihsanıdır. Buradaki yaklaşmaktan murad; mekân itibariyle değil, rütbe ve ikramı itibariyledir. Çünkü Teâlâ Hazretleri mekân ve mesafeden münezzehdir.
Kenef; Kenar, örtü ve yardım mânâlarına gelir. Burada ondan murad; mü'min kulunu mahşer halkı huzurunda rezil etmeyip örtmesi ve korumasıdır.
Hadîs-i şerif, müslümanlar günahlarından dolayı tekfir edilemez diyen ehl-i sünnetin delillerindendir. Dalâlet fırkalarından Haricî1er'e göre günah işleyenler dinden çıkarlar. Bu hadîs onların kavlini reddetmektedir.

9- Ka'b B, Malik İle İki Arkadaşının Tevbesi Hadisi Babı

53- (2769) Bana Benî Ümeyye'nin azatlısı Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Âbdillah b. Amr b. Sech rivayet etti. (Dedi ki)

Bana İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan naklen haber verdi. İbnû Şihab şöyle demiş: Sonra Kesûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Te-bûk gazasına gitti. Halbuki kendisi Romalılarla Şam'daki hıristiyan Arab-ların üzerine gitmek istiyordu.
İbnû Şihâb şöyle demiş : Bana Abdurrahman b. Âbdillah b, Ka'b b. Mâlik haber verdi ki, Abdullah b. Ka'b oğullarından Ka'b'ın gözleri gor-mez olunca onun yedekçisi olmuş. (Dedi ki) ; Ben Ka'b b. Mâlik'i Tebûk gazasında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den geri kaldığı vakit kendi macerasını anlatırken dinledim. Ka'b b. Mâlik gÖyle dedi : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yaptığı gazaların hiç birinden geri kalmadım. Yalnız Tebûk gazası müstesna! Bir de Bedir gazasında bulunmamıştım. Ama o bu gazada bulunmayan hiç bir kimseyi muaheze buyurmadı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Müslümanlar ancak Kureyş'in kervanını kastederek yola çıkmışlardı. Neticede Allah onlarla düşmanlarını vakitsiz olarak bir yere getirdi. Gerçekten ben Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi vcSeltem) Akabe gecesinde ona İslâmiyet üzerine ahdû peyman verdiğimiz vakit beraber bulunmuşumdur. Her ne kadar Bedir insanlar arasında Akabe'den daha ziyâde dillere destan ise de ben Akabe'nin yerine Bedir gazası olsaydı diye dilemem. Tebûk gazasında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* den ayrıldığım zaman hikâyem şudur: Ben hiç bir vakit bu gazada ondan ayrıldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin bu-lunmamışımdır. Vallahi ondan önce iki yük devesini hiç bir zaman bîr araya getirmemişimdir. Nihayet bu gazada İki deveyi bir araya getirdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gazayı şiddetli bir sıcakta yaptı- Uzak bir sefere ve çöle gitti. Kalabalık düşman karşısına çıktı ve gazalarının hazırlıklarını tutabilmeleri için yapacakları işi nıüslümanlara açık bildirdi. Nereye götürmek istediğini onlara haber verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle>nyin beraberindeki müslümanlar çoktu. Onların sayısını bir muhafızın kitabı cem'edemez. (Bu sözle asker kütüğünü kastediyor.) Ka'b sözüne şöyle devam etmiş. Az kimse vardı ki, (askerden) kaçmak istesin de bu babda Allah (Azze ve Celle)'âcn bir vahy inmedikçe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)y'm bunu bilmeyeceğini zannetmesin. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gazayı meyveler ve gölgeler kemâle geldiği vakit yaptı. Ben bu gazaya en ziyade gönül veren bir kimse idim. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve onunla birlikte müslümanlar hazırlandılar. Ben de onlarla birlikte hazırlanayım diye sabahlamağa başladım. Fakat hiç bir şey yapmadan dönüyor; kendi kendime : Ben buna istediğim zaman kadirim, diyordum. Bu hal bende devam etti.
Nihayet insanlar çalışmakta devam ettiler. Ve Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlar da beraberinde olduğu halde yola çıkmak üzere sabahladı. Ben hazırlığım namına hiç bir şey yapmamıştım. Sonra sabahladım ve yine hiç bir şey yapmamış olarak döndüm. Bu hâlim devam etti. Hattâ müslümanlar acele yola çıktılar ve gaziler ilerlediler. İçimden yola revan olarak onlara yetişmek geçti. Keşke yapsaydım. Sonra bana bu mukadder olmadı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp gittikten sonra insanlar arasına çıktığında ona uymamış olmak beni üzmeye başladı. Bundan yalnız nifakla müttehem yahut zayıflardan Allah'ın mazur gördüğü kimse müstesna olabilirdi. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk'e varıncaya kadar beni anmamış. Tebûk'de cemaatın içerisinde otururken : «Ka'b b. Mâlik ne yaptı?» diye sormuş. Benî Selime (kabilesüı)'den bir zât:
— Yâ Resûlallah! Onu elbisesi ve o elbisenin yakalarına bakmasi alıkoydu, demiş. Bunun üzerine Muâz b. Cebel ona :
__ Ne kötü söyledin! Vallahi ya Resûlallah onun hakkında hayrjdaıı
başka bir şey bilmiyoruz, demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükût buyurmuş. O bu halde iken kendisiyle serap kaybolan beyaz el giymiş bir zât görmüş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sen Ebû Ha/seme olmalısın!» buyurmuş. Bir de bakmışlar ki Ebû Hayseraete'l-Ensârîdir. Kendisini münafıklar ayıpladıkları vakit ölçek kuru hurma tasadduk eden zat budur.
Ka'b b. Mâlik sözüne şöyle devam etmiş: Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ın Tebûk'den dönerek gelmekte olduğunu duyunca beni üztntü kapladı. Yalan söylemeyi düşünmeye başladım. Yarın onun hısımımdan ne ile kurtulurum, diyordum. Bu hususta ailemin her fikir sahibinden! yardım istiyordum. Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f\n gelmesi yakIaştığı söylenince bâtıl düşünce benden gitti. Anladım ki, ondan hiçi bir şeyle ebediyyen kurtulamam. Ve ona doğru söylemeye niyet ettimi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelişi sabahlayın oldu. Bir seferden geldiği vakit evvelâ mescidden işe başlardı. Orada iki rekât namaz kıldı. Sonra halkla görüşmek üzere oturdu. O bunu yapınca gazaya gitmeyenler gelerek kendisinden özür dilemeye ve ona yemin etmeye başladılar. jBun-lar seksen küsur kişi idiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de phla-nn açık beyanatını kabul etti. Kendileriyle bey'atda bulundu ve bular için istiğfar etti. Gizli taraflarım da Allah'a havale etti. Nihayet beri geldim. Selâm verdiğim vakit kızgın bir kimsenin tebessümü ile gülümsedi. Sonra :
«Gel!» dedi. Ben de yürüyerek geldim ve huzuruna oturdum. Bdna :
«Neden gazadan geri kaldın? Hayvanını satın almamış miydin?»
dedi.-?Ö di. Ben:
__ yâ Resûlallah! Vallahi ben dünya halkından senden lıaşka birinin
yamnda otursaydım, onun hısımından bir özürle kurtulurdum sanırım. Bana fasahat da verilmiştir. Lâkin ben vallahi bildim ki, bugün sana seni razı edecek bir yalan söylesem, Allah'ın hısımına uğramam yakındır. Sana doğruyu söylesem bu hususta bana gücenirsin. Ben sözüm hususunda Allah'ın ukbasmı dilerim. Vallahi hiç bir Özürüm yoktu. Vallahi senden geri kaldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin olduğum hiç bir zaman yoktur, dedim. ResûlÜllahÇSallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Buna gelince : Hakikaten doğruyu söyledi. İmdi Allah senin hakkında hükmünü verinceye kadar kalk (git)!» buyurdu. Ben de kalktım. Benî Se-lime'den bir takım adamlar da kalkarak peşime takıldılar ve bana :
— Vallahi! Senin bundan Önce hiç bir günah işlediğini 'bilmiyoruz. Hakikaten sen gazaya gitmeyenlerin Resûlüîîah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem^e beyan ettikleri özürle özür dilemekten âciz kaldın. Senin günahına Resûlüîîah (Salîaîlahü Aleyhi ve SeUemj'in sana istiğfarda bulunması yeterdi, dediler.

Ka'b şöyle dpmiş : Vallahi! Beni o kadar muaheze ettiler ki, Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dönerek kendimi yalanlayacağım geldi. Sonra onlara : Buna benimle birlikte bir kimse düçâr oldu mu? dedim.
— Evet! Seninle birlikte iki adam duçar oldu. Onlar da senin söylediğin gibi söylediler. Ve onlara da sana söylendiği gibi söylendi, dediler.
— Kim onlar? diye sordum.
— Murâra b. Rabîate'l-Amirî [4] ile Hilal b. Ümeyyete'l-Vâkıfî dediler. Ve bana Bedr gazasına iştirak etmiş, kendilerine uyulacak iki sâh zât söylediler Bana bunları anlatınca oradan gittim. Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden ayrılanlar arasından biz üç kişiyle konuşmaktan müslümanları nehiy buyurdu. Bunun üzerine halk bizden kaçındı. Bize karşı halleri değişti. Hattâ benim nazarımda yer de değişti. Artık o bild'ğim yer değildi. Bu minval üzere elli gece durduk. İki arkadaşım boyun bükerek ve ağlayarak evlerinde oturdular. Bana gelince : Ben kavmin en genci ve en metini idim. Evden çıkıyor, namaza geliyor, çarşılarda dolaşıyordum. Fakat benimle kimse konuşmuyordu. Namazdan sonra oturduğu yerde iken Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek selâm veriyor; ve içimden; acaba selâmı almak için dudaklarını kıpırdatt îm, kıpırdatmadı mı diyordum. Sonra ona yakın bir yerde namazımı kılıyor, ona gizlice bakıyordum. Ben namazıma yöneldim mi, bana bakıyor, ona doğru baktım mı benden yüz çeviriyordu. Müslümanların bu cefâsı üzerimde uzun zaman devam edince giderek Ebû Katâde'nin bahçesi duvarından tırmandım. Ebû Katâde amcamdır. Ve en sevdiğim bir insandır. Ona selâm verdim. Vallahi selâmımı almadı. Kendisine :
__ Ey Ebû Katâde! Allah aşkına söyle, benim Allah ve Resulünü sevdiğimi Hlir misin? dedim. Ebû Katâde sustu. Tekrar Allah aşkına söylemesini istedim. Yine sustu. Tekrar istedim (bu sefer) :
__ Allah ve Resulü bilir! dedi. Bunun üzerine gözlerim boşandı ve
döndüm. Duvardan çıktım.
Bir defa Medine'nin çarşısında yürürken Şamlıların Acem fellâhla-rından Medine'ye yiyecek satmaya gelenlerden bir fellaVa rasladim. Bana Ka'b b. Mâlik'i kim gösterecek, diyordu. Halk beni göstererek kendisine işaret etmeye başladılar. Nihayet yanıma gelerek bana Gassân kiralından bir mektub verdi. Yazıcı idim. Mektubu okudum. Gördüm kî, içinde şunlar var :
Bundan sonra (malûm olaki) seninkinin sana cefâ ettiğini duyduk. Allah seni ne hakaret diyarında yaratmıştır. Ne de hakkin zayi olacağı yerde. Hemen bize katıl ki, sana yardımda bulunalım.
Mektubu okuduğum vakit: Bu da belânın bir çeşidi, dedim ve tandıra yönelerek mektubu orada yaktım. Nihayet elli gecenin kırkı geçip vahy duraklayınca anîden Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elçisi
bana geldi. Ve :
— Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve SeMem) sana karından uzaklaşmam
emrediyor, dedi.
— Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım? dedim.
— Hayır! Sadece ondan uzaklaş ona asla yaklaşma! dedi. îki arkadaşıma da bunun gibi haber göndermiş. Bunun üzerine karıma :
— Ailen nezdine dön de, Allah bu işde bir hüküm verinceye kadar onların yanında kal! dedim. Müteakiben Hilal b. Ümeyye'nin karısı Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1'e geldi. Ve ona:
— Yâ Resûlallah Gerçekten Hilâl b. Ümeyye zayi olmuş bir ihtiyardır; hizmetçisi yoktur. Ona hizmet etmemi kerih görür müsün? dedi.
Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayır! Lâkın sana asla yaklaşmasın!» buyurdu. Kadın:
— Vallahi onun hiç bir şeye davranmaya vakti yok! Ve vallahi! Bu işi başına geleliden bugüne kadar ağlamakta devam etti, dedi.
— Bunun üzerine ailemden biri bana :
— Sen de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den zevcen hakkında İzin istesene!(bak) Hilâl b. Ümeyye'nin karısına. Hilâl'e hizmet etmek için izin verdi, dedi. Ben :
__ Onun hakkında Rcsûlülkıh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den . isteyemem. Ben genç bîr adamım. Onun hakkında Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve ScUcmj'dcn izin istediğim vakit tana ne söyleyeceği ne malûm! dedim. Ve hu minval üzere on gece durdum. Bu suretle bizimle konuşmak yasak edildiği zamandan itibaren elli gecemiz tamamlandı. Sonra ellinci gecenin sabahında sabah namazını evlerimizden birinin üzerinde kıldım. Ve Allah Teâtâ'nm hakkımızda beyân buyurduğu hal üzere otururken beni bir sıkıntı bastı. Bana yer bütün genişliğine rağmen dar geldi. Sel' dağı üzerine çıkmış bağıran bir kimsenin sesini işittim. Var sesiyle :
Ey Ka'b b. Mâlik, müjde! diyordu. Hemen secdeye kapandım. Ve anladım kİ, şadumanî gelmiştir. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldıktan sonra Aîlah*ın bizim tövbemizi kabul ettiğini halka bildirdi. Bunun üzerine halk bizi müjdelemeye yürüdüler. İki arkadaşıma müjdeciler gitti. Bir adanı da bana gelmek üzere at mah-muzladı. Eşlem kabilesinden biri koşarak tarafıma geldi. Ve dağa çıktı. Ses attan daha sür'atli idi. Sesini işittiğim zât bana müjdeye gelince hemen iki elbisemi çıkararak müjdesinden dolayı ona giydirdim. Vallahi bunlardan başkasına o gün mâlik değildim. Ve emaneten iki elbise alarak onları giydim. Hemen Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SelleınVı görmek isteyerek yola düştüm. Halk takım takım karşıma çıkıyor, tevbeden dolayı beni tebrik ediyor:
— Allah'ın tevbeni kabul buyurması sana mübarek olsun! diyorlardı. Nihayet mescide girdim. Bir de baktım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde oturuyor. Etrafında da insanlar var. Derken Talha b. Ubeydillah kalkarak sür'atle yanıma geldi. Benimle musâfaha etti. Ve beni tebrikte bulundu. Vallahi muhacirlerden ondan başka kimse kalkmadı.
Râvi demiş ki : Ka'b Talha'mn bu yaptığım hiç unutmuyordu.

Ka'b şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verdiğim vakit yüzü sevinçten parlıyor ve :
«Annen seni doğuraltdanberi üzerinden geçen en hayırlı gün sana müjdeler olsun!» diyordu. Ben :
— Bu senin tarafından mı, yoksa Allah tarafından mı yâ Resûlallah! dedim.
«Hayır! Bilâkis Allah tarafından!» buyurdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sevindiği vakit yüzü nurlanır, sanki yüzü bir ay parçası gîbi olurdu. Biz bunu bilirdik.
Huzuruna oturduğum vakit:
— Yâ Resûlallah! Benim tevbemden biri de Allah ve Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için sadaka olmak üzere malımdan sıyrılmamdır, dedim.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Malının bir kısmını tut! Bu senin için daha hayırlıdır.» buyurdu.
— Ben Haybcr'den aldığım hissemi tutuyorum, dedim ve ilâve ettim:
— Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki, Allah beni doğruluk sayesinde kurtardı. Benim tevbemden biri de yaşadığım müddetçe doğrudan başka bir söz söylememektir.
Vallahi bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\" söylediğimden bugün? kadar müslümanlardan hiç birine doğru söz söyleme hususunda Allah'ın hana olan ihsanından daha güzel in'amda bulunduğunu bilmiyorum. Vallahi bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a söylediğimden bugüne kadar kasden hiç bir yalan yapmadım. Ge^iyV'kalan ömrüm hususunda da Allah'ın beni muhafaza buyurmasını'dilerîfnV Ka'b şöyle demiş: Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle): «Muhakkak Allah Peygamberin ve güçlük anında ona tâbi olan muhacirlerle ensarm —içlerinden bir fırkanın kalbleri hemen hemen sapmak üzere bulunduktan sonra tevbelerinî kabul etti. Evet, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah onlara şefkatli ve merhametlidir. Geriye bırakılan ve kendilerine bunca genişliği ile yer dar gelen kendi nefisleri de dar gelen üç kişinin de (tevbesini kabul ettî).»[5] âyetlerini indirdi. Ta:
«Ey iman edenler, Altah'dan korkun ve doğru söyleyenlerle beraber olun!» âyetine kadar vardı.
Ka'b demiş ki : Vallahi Allah beni İslâm için hidayete erdirdikten sonra, kendi nefsimce Resûlüllah (Sallallahü Alevhl ve Sellem) Je söylediğim do&ru sözden daha büyük hiç bir nimet vermemiştir. Ona yalan söylevîp de yalancıların helak olduğu gibi helam olmam meselesi! Gerçekten Allah yalancılar için vahyi indirdiği vakit, bir kimseye söyleyeceği en kötü şeyi söylemiştir. Allah buyurmuştur ki:
«Onların yanına döndüğünüz vakit kendilerine bir şey söylemeyin diye sizin İçin Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan hemen yüz çevirin! Çünkü onlar necîstir. Ve kazandıklarına karş-lık yerleri cehennemdir. Kendilerinden razı olasınız diye size yemin ederler. Sîz onlardan razı olursanız şunu muhakkak bilin kî, Allah fas'k kavimden razı olmaz.» [6]
Ka'b şöyle demiş : Biz üç kişi Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yemin ettikleri vakit, yeminlerini kabul ederek kendileriyle bey'at yaptığını ve haklarında istiğfarda bulunduğu kimselerin işinden geri bırakılmıştık. Resûlüllah (SallaUahü Aleyh: ve Sellem) bizim işimizi Allah hükmünü verinceye kadar tehir etmişti. İşte bu sebeple Allah (Azze ve Celle) :
«Geri bırakılan üç kişinin tevbesini de...» buyurmuştur. Bizim Al-lah'm zikrettiği geri kalmamız (meselesi), gazadan geri kalmamız değildir. O ancak Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in bizi tehir etmesi ve işimizi kendisine yemin vererek özür dileyen ve onun da Özrünü kabul ettiği kimselerden sonraya bırakmasıdır.

(...) Baha bu hadîsi Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüceyn b. Müsenna rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys Ukayl'den, o da ibni Şihab'dan naklen tamamen Yûnus'un, Zührî'den naklettiği hadîsin isnâdıyle rivayet etti.

54- (...) Bana Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ya'kub b. îbrâhim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî'nin kardeşi oğlu Muhammed b. Abdillah b. Müslim, amcası Muhammed b. Müslim ve Zührî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdurrahman b. Abdillah b. Ka*b b. Mâlik haber verdi ki, Ubeydullah b, Ka'b b. Mâlik —bu zât gözleri görmez olduğu vakit Ka'b'ın yedekçisi imiş — şöyle demiş : Ben Ka'b b. Mâlik'i Tebûk gazasında Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den ayrıldığı vakit kendi hikâyesini anlatırken dinledim... .
Ve râvi hadîsi nakletmiştir.
O, Yûnus rivayetinde şunu da ziyade etmiştir : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hr gazaya gitmek istedi mi, onu başkasıyle örterdi. Nihayet bu gaza oldu.» Zührî'nin kardeşi oğlunun hadîsinde Ebû Hayseme'yi onun Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e katılmasını anmamıştır.

55- (...) Bana Seleme h. Şebîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kıl (bu zat İbn Ubeydillah'dır.) Zührî'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Abdurrahman b. Abdillah b. Ka'b b. Mâlik, amcası Ubeydullah h. Ka'b'dan naklen haber verdi. Bu zat Ka'b gözünden rahatsızla di ğı vakit onun yedekçisi ve kavminin en âlimi ashab-ı Resûlüllah (SallaUahü A leyhl ve Sellem) 'in hadîslerini en belleyen bir kimse imiş. (Demiş ki) : Babam Ka'b b. Mâlik'den dinledim. O tevbe-leri kabul edilen üç kişiden biridir. Anlatıyordu k: Kendisi Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem}*in yaptığı gagalardan iki gazadan başka hiç birinden geri kalmamış... Ve hadîsi nakletmiştir. Bu hadîsde o şunu da söylemiştir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) on binden fazla kalabalık insanlarla gazaya gitmişti. Onları bir muhafızın divanı toplayamaz.» Bu hadîsi Buhârî kimi uzun kimi kısa olmak üzere kitabınır. on yerinde «Meğâzi», «Cihad», «Sufatû'n-Nebi», «Vüfûdu'l-Ensar», «Tef sır», «İstizan» ve «Ahkâm» bahislerinde; Ebû Dâvud ile Nesâ «Talâk» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hz. Ka'b b. Mâlik ensardandır. Ebû Abdillah kün yesini taşır. Cahiliyyet devrinin şâirlerinden biridir. İkinci Akabe beys tında bulunmuş, Bedr'le Tebûk gazalarından maada Peygambc (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bütün harblere iştirak

etmiştir. So ömründe gözleri görmez olmuştu. Elli tarihinde Muâviye'nin hilâfe zamanında yetmişyedi yaşında vefat etmiştir. Medîneli 'lerden s yılır. Tabiînden bir cemaat kendisinden hadîs rivayet etmişlerdir.
Tebûk gazası Gazvetü'1-Usra yâni; (Darlık gazası) na-mıyla da anılır. Tebûk, Medine ile Şam arasında, Medîne 'ye ondört konak, Şam'a ise onbir konak mesafede bağlık, bahçelik bîr yerdir. Bu gaza Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bizzat iştirak ettiği son gazâsıdır.
Ebû Zûr'at Er-Razî 'nin rivayetine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gazaya yetmişbin kişi ile iştirak etmiştir. îbni. îshak gazilerin otuzbin kişi olduğunu söylemiştir ki, bu kavil daha meşhurdur. Ulemâdan bazıları bu iki rivayetin arasını bularak : «Ebû Zür'a tâbir ve metbu' bütün gazileri saymış. îbni îshak ise yalnız metbuları nazar-ı itibâre almıştır.» demişlerdir.
Resûlütiah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gazadan harbe lüzum kalmadan dönmüştü.
Akabe gecesinden murad; Mdîne1i ensarın Peygamber (Sallallah'd Aleyhi ve Seilem)'e bey'at ederek, ona yardım edeceklerine dair söz verdikleri gecedir. Akabe, Mina 'nin kenarında bir yerdir. Cemratû'I-Akabe denilen şeytan taşlaması burada yapılır. Akabe bey'-atı iki senede birer defa yapılmıştır. Birinci sene ensardan on iki kişi, ikinci sene yine ensardan yetmiş kişi bey'at etmişlerdir. Görülüyor ki Hz. Ka'b hiç bir özrü yokken nefsine uyarak Tebûk gazasına iştirak etmemiş, fakat sonradan buna pek ziyâde üzülmüştür. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),Tebûk'de onu sorduğu zaman Benî Selime kabilesinden bir zât: «Onu elbisesi ve yakasına bakmak alıkoydu.» demiş. Bununla onun kendini beğenmiş biri olduğuna ve elbisesiyle böbürlendiğine işaret etmiştir.
Vâkıdî'nin beyânına göre bu sözü söyleyen Abdullah b. Üneys'dir. Yine Vâkıdi'nin beyânına göre, Tebûk harbine iştirak etmeyen seksen küsur kişi ensârın münafıklarındanmış. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Gıf ar ve diğer kabilelerden sek-seniki bedevinin özürlerini kabul etmiş.
Hz. Ka'b'a atla müjdeye gelen zat bir rivayete göre Zübeyr b. Avvam , diğer bir rivayete göre Hamza b. Amr 'dır. Diğer iki arkadaşından Hilâl b. Ümeyye 'nin müjdecisi Saîd b. Zeyd Murara 'nm müjdecisi de Silkân b. Selame yahut Seleme b. Vakş 'dır.
Muhacirlerden kendisini tebşir eden ve Hz. Talha b. Ubeydi11ah'dır. Bu zat cennetle müjdelenen on kişiden biridir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Küffarın mallarını harb etmeden istemek caizdir.
2- Haram aylarda gaza caizdir.
3- İcâbında nereye harbe gidileceğini orduya açıklamak gerekmezse, başka bir yere gidiyormuş gibi göstermek müstehabdır.
4- İstenmeden yemin etmek ve elden giden hayra yanmak caizdir.
5- Kumandan askerlerinden bazısını, başkalarıyle konuşturmamak suretiyle te'dib edebilir.
6- Yoldan gelen bir kimsenin evvelâ mescide girmesi ve orada namaz kılması müstehabdır.
7- Zahire göre hüküm vermek ve özrü kabul etmek caizdir.
8- Namazda göz ucuyla bakmak namazı bozmaz.
9- Bir kimse dostunun bahçesine izinsiz girebilir.
10- Kinaye sözlerle niyet edilmedikçe talâk vâki olmaz.
11- Üzerinde zikrullah bulnan kâğıt bir maksattan dolayı yakılabilir,
12- Yeni bir nimet hâsıl oldu yahut bir sıkıntı atlatıldığı zaman tebşirde bulunmak müstehabdır.
13- Gam ve gussadan kurtulduktan sonra sadaka vermek müstehabdıf.
14- Mâsiyet meselesi pek ağır bir şeydir. Hasan-i Basrî 'nin: «Sübhanallah! Bu üç kişi haram yememiş, haram yere kan dökmemiş ve yeryüzünde fesad çıkarmamış oldukları halde şu duyduklarınız başlarına gelmiş ve yer bütün genişliğine rağmen kendilerine dar görünmüşse, kötülüklere ve büyük günahlara dalanların hâli nice olur.» dediği rivayet olunur.
15- Kuvvetli kimse din hususunda zayıftan daha çok muaheze olunur.
16- Günah işleyen kimseye selâmı kesmek ve üç gün kendisini terketmek caizdir,
17- Böyle bir kimsenin selâmını almamak da caizdir,
18- Bir kimseden emânet almak caizdir.
19- Hadîs-i şerif, Bedr gazilerinin faziletine de delildir.
20- Allah ve Resulüne İtaati dost ve akraba sevgisine tercih etmek vâcibdir.
21- Secde-i Şükür müstehabdır. îmam Şafîî ile ulemâdan bazılarının mezhebi budur. İmam-ı Azam'la diğer bir takım ulema bunu meşru görmemiş, mekruh saymışlardır.
22- Mühim işler hususunda halkın hükümdarları etrafına toplanmaları müstehabdır.
23- İkram için faziletli bir kimseye ayağa kalkmak müstehabdır.
24- Müslümanların birbirleriyle karşılaştıkları vakit musâfa yapmaları müstehabdır. Büyüklerin tâbilerini sevindiren bir hâle sevinmeleri müstehabdır.
25- Fakirliğe takat getiremiyeceğinden korkulan kimseye bütün malını tasadduk etmemesini tenbih müstehabdır.
26- Bir hayr sebebiyle tevbe eden kimsenin, o sebebi muhafaza etmesi müstehabdır. Nitekim Hz. Ka'b doğru söyleyeceğine tevbe etmiş ve sözünde durmuştur.

10- İfk Hadisi ve Zina İsnadında Bulunan Kimsenin Tevbesinin Kabulu Hakkında Bir Bab

56- (2770) Bize Hibban b. Musa rivayet etti. (Dedİ ki) : Bize Abdullah b. Mübarek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yûnus b. Yezîd El-Eylî haber verdi. H.
Bize tsbak b. İbrahim EMIanzali ile Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humcyd dahi rivayet ettiler. (İbnû Râfi' haddesena tâbirini kullandı; ötekiler : Bize Abdûrrezzak haber verdi dediler. Demiş ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Siyak, Abd'le İbni Râfi'in rivayetinden Ma'mer'in hadîsidir. Yûnus ile Ma'mer ikisi birde» Zûbrî'den demişlerdir. (Zûhrî demiş ki) : Bana Saîd b. Mûseyyeb ile Urve b. Zübeyr, Alkame b. Vnkkas ve Ubeydul-lah b. AhdiHah b. Utbc b. Mcs'ud, Peygamber (Sallalîahi Aleyhi ve Sellem)"m zevcesi Aişe hadîsinden naklen iftiracılar kendisine söylediklerini söyleyip, Allah da onu bunların söylediklerinden beraet ettirdiği vakit haber verdi;
Bu râvilerin hepsi bana onun hadîsinin bir kısmım rivayet etti. Onun hadîsini bazısı bazısından daha iyi bellemiş ve rivayetçe daha mazbut idi. Bunların herbirinden bana rivayet ettiği hadîsi belledim. Hadîsleri birbirini tasdik etmektedir. Anlattıklarına göre Peygamher (Sallalîahii Aleyhi ve Scllemf'ın zevcesi Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mr sefere çıkmak istediği vakit kadınlarının arasında kur'a çekerdi. Kur'a i kime düşerse, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla birlikte1 sefere çıkardı.
Aişe şöyle demiş : Yapacağı bir gaza için aramızda kur'a çekti de, o gazada kur'a bana isabet etti. Ben de Resûlüîlah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Ie birlikte çıktım. Bu iş tesettür âyeti indirildikten sonra oldu. Ben hev-decimin içinde (deveye) bindiriliyor, gideceğimiz yere onun içinde indiriliyordum. Nihayet Resûlüllah (Sallalîahii Aleyhi ve Selieınj gazasını bitirip geri döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımız zaman bir gece yürüyüşü bildirdi. Yürüyüşü bildirdikleri vakit ben hemen kalktım; yürüdüm, hattâ orduyu geçtim. Hacetimi gördüğümde eşyanın yanına yöneldim. Göğsüme dokundum, bir de baktım ki, Zafâr boncuğundan yapılan gerdanlığım kopmuş. Derhal dönerek gerdanlığımı aradım. Onu aramak beni alıkoydu Benim semerimi yükleyen cemaat hevdecimi yüklemiş ve gitmişler. Gnt benim bindiğim deveme yüklemişler. Benim de içinde olduğumu zannet misler.
Âişe demiş ki: O zaman kadınlar hafif İdiler. Şişmanlamamışlar, ken dilerini et kaplamamışti. Yiyecek nâmına ancak bir parça bir şey yiyor lardı. Cemâat hevdeci deveye yükler ve kaldırırken ağırlığını yadırgama mışlar. Ben körpe yaşta bîr taze idini. Deveyi sürerek yürümüşler. Bet gerdanlığımı ordu gittikten sonra buldum. Bir de bulundukları yere gei dim ki, orada ne çağıran var, ne cevab veren. Bulunduğum yerime vai dım. Zannettim ki, cemaat beni arayacak ve yanıma dönecekler. Ycrimd' otururken uykum geldi. Ve uyuya kalmışım. Safvan b. Muattal Es-Sûleır sonraları Zekvânî ordunun arkasında mola vermişti. Gecenin sonunda yol çıkmış, benim bulunduğum yerde sabahlamış ve uyuyan tir insan kara tısı görmüş. Kemen yanıma gelmiş ve beni gördüğü vakit tanımış, hak katen bana tesettür farz kılınmazdan önce beni görüyordu. Beni tanidıî vakit onun isttrcaiyle uyandım. Ve hemen çarşafımla yüzümü örttün Vallaai benimle bir kelime konuşmadı. İstircaından başka ontlan bir ki lime işitmedim. Devesini çöktürdü; Ön ayağına bastı, ben de deveye bu dim. Ve devemi yederek yola koyuldu. Nihayet orduya öğlen zamanı s cak bastığında konakladıktan sonra yetiştik. Artık benim hakkımda hels olan helak olmuştu. Bu işin büyük kısmını Abdullah b. Übey b. Selul üz rina almıştı. Müteakiben Medine'ye geldik. Medine'ye geldiğimiz vat ben bîr ay hasta oldum. Halk iftiracıların sözlerini dile doluyorlarmış Bf bundan bir şey hissetmiyordum.
Ama hastalığım esnasında Eesûlüllî (Sallallahü Aleyhi ve Sel tem)'den eskiden rahatsızlandığımda gördüğüm lüt görememek beni şüphelendiriyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellei. sadece içeriye girer, selâm verir, sonra :
«Nasılsınız?» derdi. Bu da beni şüphelendirirdİ. Ama bir kötülük hissetmezdim. Nihayet iyileştikten sonra dışarı çıktım. Benimle beraber Üm-mü Mis tali da Menasî tarafına doğru çıktı. Bu yer bizim helâmızdi. Yalnız geceden geceye çıkardık. Bu hâdise helaları evlerimize yakın yapmamızdan önce idi. Ayak yolu hususunda âdetimiz ilk Arabların âdeti idi. Helaları evlerimizin yanma yapmaktan eziyet duyardık. Ben ve Ümmü Mistah yürüdük. Bu kadın Ebû Ruhm b. Muttalib b. Abdi Menafin kızıdır. Annesi de Sahr b. Âmir'in kızı Ebû Bekri Sıddık'ın teyzesidir, Ümmü Mistah'ın oğlu Mistah b. Üsâse b. Abbâd b. Muttalifa'dir. Sonra ben ve Bintİ Elû Ruhm hacetimizi gördükten sonra, benim evime doğru yöneldik. Derken Ümmü Mistah çarşafına bastı ve :
— Mistah belâsını bulsun! dedi. Ben kendisine :
— Ne fena söyledin! Bedr'de bulunmuş bîr adama sövüyor musun? dedim.
— Be kadın, sen onun ne söylediğini işitmedin mi? dedi.
— Ne söylemiş? dedim. Bunun üzerine bana iftiracıların söylediklerini haber verdi. Ve hastalığım kat kat arttı. Evime döndüğüm vakit yanıma Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) girdi ve selâm verdi. Sonra:
«Nasılsınız?» diye sordu.
— Bana ebeveynimin yanına gitmeye izin verir misin? dedim, ö anda ben İm haberi onlardan iyice anlamak istiyordum. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanma gittim. Ve anneme:
— Ey anneciğim! Âlem ne konuşuyor? dedim. Annem :
— Ey kızcağızım, sakin ol! Vallahi pek az güzel kadın vardır ki, kendisini seven bir adamla evli olsun, ortakları da bulunsun da, onun aleyhinde çok lâf etmesinler, dedi.
— Sübhanallah! Hakikaten halk hunu söylediler mi? dedim. Artık o gece ağladım. Gözümün yaşı dinmeden ve gözüme uyku girmeden sabahladım. Sonra (yine) ağlayarak sabahladım. Vahyin arası kesildiği zaman Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selle m) ailesinden ayrılmak husufunda istişarede bulunmak üzere Ali b. Ebi Tâlib ile Üsâme b. Zeyd'i çağırdı. Üsâ-me b. Zeyd, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SellemVe ailesinin beraetini bildiğini ve onlara karşı beslediği sevgiye işaret ederek:
— Yâ Resûlallah! Onlar senin âilendir. Bİz hayrdan başka bîr şey bilmiyoruz, dedi. Ali b. Ebî Tâlib'e gelince o :
— Allah senin başını dara sokmaz, ondan başka kadınlar çoktur. Câ-rİyeye sorarsan sana doğruyu söyler, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'yİ çağırarak:
«Ey Berîre! Âişe'den seni şüpheye düşürecek bir şey gördün mü?>: diye sordu. Berîre ona :
— Seni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, ondan keıjdisini ayıplayacağım hiç bir şey görmedim. Şu kadar var ki, o genç yaşta bir tazedir. Ailesine yoğurduğu hamur üzerinde uyur da, koyun gelip o hamuru yer, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak minber üzerine çıktı ve Abdullah b. Übey b. Selûl'den Özür almak istedi. Âişe demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde iken şunu söyledi:
«Ey müslümanlar cemaatı! Ehl-i Beytim hakkında ezası son dereceyi bulan bir adamdan benîm özrümü kim alacak? Vallahi ben ailem hakkında hayrdan başka bir şey bilmem. Ailemin yanma da ancak benimle beraber girerdi.» Bunun üzerine Sa'd b. Muâz El-Ensârî ayağa kalkarak:
__ Senin Özrünü ondan ben alırım ya Resûlallah! Şayet Evs kabîlesindense boynunu vururuz kardeşlerimiz Hazrec'den ise emir "buyurursun, biz de senin emrini yaparız, dedi. Müteakiben Sa'd b. Uhâde kalktı. Bu zat Hairec kabilesinin reisi ve iyi bir adam idi. Lâkin hamiyyet kendisini cahilleştirmişti. Sa'd b. Muâz'a :
— Hatâ ettin! Allah'a yemir ederim ki, onu Öldüremezsin. öldürmeve kadir de değilsin! dedi. Arkacından Üseyd b, Hudayr kalktı. Bu zat Sa'd b. Muâz'm amcası oğluydu. Sa'd b. Ubâde'ye :
— Hatâ ettin! Allah'a yemin ederim ki, onu mutlaka öldürürüz. Sen gerçekten münafıksın. Münafıklar namına mücâdele ediyorsun, dedi. Ve iki kabîle (yâni) Evs ve Hazrec ayaklandılar. Hatta çarpışmaya niyetlendiler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeUem) ise minberin üzerinde ayakta duruyordu. Resûlüllah (Sailallahü A leyhi ve Seslem) onları yatıştırmaya devam etti. Nihayet sustular. O da sustu. Âişe demiş ki: Ben o gün ağladım. Göz yaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Sonra ertesi gece de ağladım. Göz yaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Annem, babam hv ağlamak ciğerimi parçalayacak sanıyorlardı. Onlar benîm yanımda oturuyor, ben de ağlıyorken ensardan bir kadın yanıma girmek için izin istedi Kendisine izin verdim. Kadın oturup ağlamaya başladı. Biz bu minva üzere iken yanımıza Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) girdi. Ve selârr verdi. Sonra oturdu. Hakkımda söylenenler sÖyleneli beri benim yammd; oturmamıştı. Bir ay beklemiş, benim hakkımda kendisine hiç bir şey vah yedilmemişti. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu vakit teşeh hüd getirdi. Sonra şunu söyledi:
«Bundan sonra! Ey ÂİŞe hal şu ki, senden bana şöyle şöyle Icnla geldi. Eğer suçsuzsan Allah seni beraet ettirecektir. Şayet bir günah işledinse Allah'a istiğfar et! Ona tevbe eyle! Çünkü kul bir günahı itiraf eder de sonrat evbekâr olursa, Allafı onun tevbesinİ kabul eder.» ÂİŞe demiş ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) sözünü bitirince göz yaşım dindi. Hatta ondan bir damla hissetmez oldum. Babama :
__ Benim namıma Resûlüllah (Sallallahü A ieyhi ve Se!lem), söyledikleri hakkında cevab ver! dedim. Baham :
— Vallahi Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) 'e ne söyleyeceğimi bilmiyorum, dedi. (Bu sefer) Anneme:
— Benini namıma Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Se!lem)'e cevab ver!
dedim, O da :
— Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se'Iem)"e ne söyleyeceğimi bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine ben genç yaşta bir taze olduğum ve Kur-ân'dan çok şey bilmediğim halde :
— Vallahi ben iyi anladım ki, siz bu söyleneni işitmişsiniz. Hatta kalelerinize yerleşmiş. Ve ona inanmışsınız. Size ben suçsuzum desem — ki. Allah suçsuz olduğumu bilir— bu hususta bana inanmadınız. Size bîr şey itiraf etsem —ki, Allah suçsuz olduğumu hilir— beni tasdik edersiniz. Valiahi ben kend'mle size verecek misâl bulamıyorum. Ancak Yûsuf'un babasının dediği gibi benim işim güzel sabırdan ibarettir. Sizin söylediklerinizi üzerine yardım dilenecek (zat) Allah'dır, dedim.
Âişe şöyle demiş : Sonra yan dönerek döşeğime yattım. Halbuki ben vallahi o anda suçsuz olduğumu; ve Allah'ın beni beraet ettireceğini biliyordum. Lâkin va'lahİ hakkımda okunan vahy (Kur'ân) indirileceğini zannetmiyordum. Benim halim kendimce Allah (Azze ve Ceze) 'nin hakkımda okunan Mr şeyle konuşmasından daha aşağı idi. Lâkin Resûlüllah (SaUalhhii A}exh< ve SeUem^'ın uykuda rü'ya göreceğini; o rü'va ile Allah'ın beni beraet ettireceğini umuyordum. Va'lahi Rc-ûlülhı^ (Sallallahü Aleyhi ve Se'lem) meclisinden ayrı'niarmş; ev halkından hiç bir kim^e di=arı çıkmamıştı ki. AUah (Azze ve Ceze) Peygamberi (Sailallahii Aleyhi ve Se'fe/nl'e vahy indirdi. Kendisini vahy anında basan şiddet yine bastı. Üzerine indirilen kelâmın ağırlığından soğuk günde (alnından) inciler giM ter dö~ kü'üvordu. Resûlüllah (Snllallahü Alevhi ve Sellem) vahy hâli açıldığı vakit kendisi gülüyordu. Konuştuğu ilk söz şu oldu :
«Müjde ya Âîşe! Allah seni beraet ettirdi.» Bunun üzerine annem bana :
— Kalk, onun yanına git, dedi. Ben :
— Vallahi onun yanına kalkıp gidemem. AllahMan başka kimseye de hamdodemrm! Benim berâetimi indiren O'dur, dedim.
Âişe demiş ki: Allah (Azze ve Ceze):
«Şüphesiz kî, iftirayı getirenler sizden bir cemaatdır.» [7] (âyetinden başlayarak) on âyet indirdi. İşte Allah (Azze ve Celle) bu âyetleri benim berâetim hakkında indirmiştir. Ebû Bekr —ki karabetinden ve fakirliğinden dolayı Mistah'a nafaka verirdi.— :
— Vallahi Âişe hakkında söylediği lâkırdılardan sonra artık ona ejbe-diyen bir şey vermem! dedi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :
«Sîzden fazilet ve varlık sahibi olanlar akrabaya yardımda bulunmayacağına yemin etmesin...» âyetini «Allah'ın size mağfiret buyurmasını dilemez misiniz?» kavli kerîmine kadar indirdi.
Hıbban b. Musa demiş ki: «Abdullah b. Mübarek: Allah'ın kitabında en ümid bahş âyet budur, dedi.»
Ebû Bekr : Vallahi hen Allah'ın beni mağfiret buyurmasını dilejrim, demiş ve Mistah'a evvelce vermekte olduğu nafakayı

tekrar vermeye başlamış : Bunu ondan ebediyyen kesmem, demiş.
Aişe demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevcesi Zeyneb binti Cahş'a benim meselemi sordu:
«Ne bildin (yahut) ne gördün?» dedi. O da:
— Yâ Resûlallah! Kulağımı ve gözümü korurum. Vallahi hayrdan başka bir şey bilmemi cevâbını verdi.
Âişe şöyle demiş: Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in zevcelerinden benimle boy ölçüşen oydu. Allah onu vera' ve takva ile korudu. Kız kardeşi Hamne "binti Cahş ise onunla mücâdele etmeye başladı ve helak olanlar meyanında kendisi de helak oldu.
Zührî: «Bu cemâatin meselesinden bize gelen işte budur!» demiş.
Yûnus'un hadîsinde de: «Ilamiyyet onu kızdırdı...» tâbirini kullanmıştır.

57- (...) Bana EbûVRahi' El-Atekî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Füleyh b. Süleyman rivayet etti.
Bize Hasen b. Alî El-IIuIvânî ile Abd b. Humeyd dabî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrâbim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : B'ze babam, Salih b. Key.'an'dan rivayet etti. Her iki râvî Zülırî'den, Yûnus ile Ma'mer'in isnadlanyle onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Füleyb'in hadîsinde Ma'mer'in dediği gibi: «Ilamiyyet onu cahilleş-tirmîşti.» cümlesi vardır.
Salih'in hadîsinde ise Yûnus'un dediği gîbî : «Hamiyyet onu kızdırmıştı.» cümlesi vardır. Salih'in hadîsinde su ziyâde vardır : «Urve dedi ki, Âişe, yanında Hassân'a sövülmesinden hoşlanmaz ve şöyle derdi:
Çünkü o : Şüphesiz benim babam, onun babası ve benim ırzım, Mu-hammcd'İn ırzını sîzden korumak için koruntudur, demiştir.»
Şii'm da zivâde etmiştir : «Urve dedi ki: Âişe şunu söyledi : «VaUahî! Hakkında söylentiler dolaşan şu adanı : Sübhanellah! Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben asla bir kadının elbisesini açmamışındır, diyor. Âişe: Bundan sonra, o Allah yolunda şehid olarak öldürüldü, dedi.»
Ya'kub b. İbrahim'in hadîsinde «Mûgirîne» yerine «Müırîne» denilmiştir.
Ahdürrezzâk da «mûgirîne» denilmiştir.
Ahd b. Humeyd : «Abdürrczzâk'a mûgirîne sözü ne demektir? diye sordum : Vagra sıcağın şiddeti demektir, cevabını verdi.* demiş.

58- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Ala' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Benim haberim yokken hakkımda söylenenler söylendiği vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) hutbe okumak üzere ayağa kalktı da, teşehhüd getirdi. Allah'a ehil olduğu şekilde bamdü senada bulundu. Sonra şunu söyledi:
«Bundan sonra! Bana zevcemi itham eden bir takım insanlar hakkındc düşüncenizi söyleyin. Allah'a yemin ederim ki, ben ailemden hiç bir kötülük bilmem. Onları kiminle itham ettiler. Vallahi o zât hakkında hiç bîı kötülük bilmem. Benim evime ben yanında olmaksızın hiç girmemiştir. N< zaman bir sefere gidersem, o da benimle beraber gitmiştir...»
Râvî hadîsi kissasıyle nakletmiştir. Bu hadîsde şu da vardır: «Ger çekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evime girerek cariyeme sor du. o da:
— Vallahi onun hiç bir kusurunu bilmem. Şu kadar var kî, uyuklar. Hattâ koyun girerek hamurunu yerdi. (Râvî Hişam acîn mi dedi, hamîr mi şekketmiştir.) Bunun üzerine cariyeyi arkadaşlaruıdan biri azarladı ve:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğruyu söyle, dedi. Nihayet cariyeye meseleyi açıkladılar. Câriye :
— Subhânallah! Vallahi onun namına kuyumcu kırmızı altın külçesi için neyi biliyorsa, ben de onu bilirim, dedi.
Bu mesele, hakkında dedikodu edilen adamın kulağına vardı. O da :
— Sübhanallah! Vallahi ben hiç bir kadın elbisesi açmadım, dedi. Aişe : Bu zât Allah yolunda şehid olarak Öldürüldü, demiş.»
Yine bu hadîsde şu ziyâde vardır: «İftirayı dile dolayanlar Mistah, Hımne ve Hassan idiler. Münafik Abdullah b. Übey'ye gelince bu meseleyi o kurcalıyor, o topluyordu. Onun büyük kısmını üzerine alan kendisi İle Hımne'dir.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitabut-Tefsir»'de ve kimi uzun, kimi kısa olmak üzere Sahîh'inin birkaç yerinde tahric etmiştir.
Ulemadan bazıları Zührî 'nin bu hadîsi dört rivayeti bir araya getirmek suretiyle naklini tenkid etmiş ve : «Zührî bu rivayetleri ayrı ayrı nakletmeliydi.» demişlerse de Nevevî bunlara cevab vermiş : Zührî 'nin yaptığı caiz olduğunu; bunda hiç bir kerahet bulunmadığım bildirmiştir. Zührî 'nin rivayetlerini biraraya topladığı hafızlar tabiînin en büyüklerinden sayılan imamlardır. Üstelik hadîsin bir kısmını birinden, diğer yerini ötekinden aldığını bildirmiştir. Hadîsin hangi parçasını kimden aldığını 'bildirmemesi zarar etmez, öyle br hadîsle ihticac şahindir. Çünkü râvîleri mevsukdur. Bir hadîs hakkında râvî: «Bunu bana Zeyd yahut A m r rivayet etti...» dese, ikisi de mu'temed olmak şartıyle o hadîs bilittifak hüccet olur.
İfk: Yalan demektir. Bâzıları yalanın en çirkini mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu kelime esas itibariyle bir şeyi tersine çevirmek mânâsına gelir. Burada da Hz. Âişe (RadiyaHahü onha) hâiz olduğu iffet ve şeref itibariyle hamdü senaya lâyık iken, ona iftira atanlar bunu tersine çevirerek kendisine bühtanda bulunmuşlardır. Hz. Âişe 'nin kur'a çekerek iştirak ettiği bu gaza Benî Müstalik gazâsıdır. Kendisi o zaman henüz onbeş yaşını doldurmamıştı. Ordudan bir parça geri kalmayla üzerine en çirkin iftirayı atanlar : Başta münafıkların reisi Abdullah b. Übey olmak üzere Zeyd b. Rıfâa, Hassan b. Sabit, Mistah b, Üsâse, Hamne binti Cahş ve yardımcılarıdır. Bunlardan Mistah , Hz. Âişe 'nin akrabasıdır. Mistah, çadır direği mânâsına gelir. Bu kelime onun lâkabıdır. İsmi Avf'dır. Hâdise hadîs-i şerifte tafsilâtiyle anlatılmıştır. Neticede masum olan Ümmü'l-Mü'minin Âişe (Radiyallah'û anhta) validemizin beraeti hakkında Teâlâ Hazretleri birbiri ardınca tam onse-kiz âyet indirmiştir.

Teıse yahut Tease : Ayağı kaydı, helak oldu, kendisine kötülük lâsım geldi, uzak oldu ve yüzü üstü düştü mânâlarına gelir.
Ey hentahu kelimesi kadınlara mahsus bir nidadır. Bâzılarına göre ey kadın, diğer bâzı ulemâya göre ey şaşkın kadın, mânâsına gelir.
Hadimdeki Özür almaktan murad; bazılarına göre yardımda bulunmaktır. Hz. Zeyneb'in : «Ben kulağımı ve gözümü korurum...» sözünden maksadı işitmemişken işittim demekten; görmemişken gördüm demekten korunurum demektir.
Kadın elbisesi açmamak tâbiri kadınlarla cinsi münasebette bulunmamaktan kinayedir.
Hz. Alî'nin: «Ondan başka kadınlar çoktur...» sözü Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve S'eHem) için maslahat ve nasihat icâbı söylenmiş bir sözdür. Yoksa —Hâşâ— Hz. Âişe hakkında söylenenlere inanmış değildir.
Âyetler indikten sonra annesinin Hz. Âişe'yi Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e göndermesi, ona teşekkür etsin ve başından Öpsün, di-yedir. Aişe (RadiyaHahü anhâ) ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i bu söylentilere kulak astığından dolayı zımnen muahezede bulunmak içrı bunu yapmamıştır. Âişe (Radİyallahü anha) kendisine bir günah işleyip işlemediği sorulunca üzüntüsünün şiddetinden Ya'kub (Radiyallahu anh) in ismini hatırlayamamış, bundan dolayı ona Yûsuf'un babası demiştir. Bu cihet Buhârî'nin rivayetinde tasrih edilmiştir.
İfk hadîsinden ulemâ birçok faideler çıkarmışlardır. Şöyle ki:
1- Bir hadisi parça parça birkaç kişinin rivayetinden alarak topluca rivayet etmek caizdir.
2- Kadınlar arasında kur'a çekmek sahihtir.
3- Erkeğin karısıyle sefere çıkması caizdir.
4- Kadınların gazaya gitmeleri caizdir.
5- Kadınların hevdece binmeleri caizdir. (Hevdec içerisine kadınlar oturmak için tahtadan yapılan ve develere yüklenen odacıktır.)
6- Seferde erkeklerin kadınlara hizmet etmeleri caizdir.
7- Askerin yola çıkması kumandanın iznine bağlıdır.
8- Kadınların seferde de gerdanlık takmaları caizdir.
9- Mahrem olmayan bir kadını hayvana veya vasıtaya bindiren se zaruret olmadıkça onunla konuşmamalıdır.
10- Yemeklerde ihtiyaçtan fazla yiyip şişmanlamamak gerekir.
11- Bir ihtiyaçtan dolayı ordunun bazı efradının geriye kalması caizdir.
12- Başı sıkılana, yolunu kaybedene yardımda bulunmak müstehabdir.
13- Ecnebi kadınlara karşı terbiyeli davranmak, bilhassa zarurette onlarla başbaşa kalındığı zaman Hz. Safva in yaptığı gibi, edeb ve terbiyeye riâyet etmek gerekir,
14- Musibet anında istirca müstehabdır. (İstirca) : Biz Allabmız ve biz ancak ona döneceğiz mânâsına gelen : înnâlillahi... âyetini okumaktır.
15- istenmeden yemin etmek caizdir.
16- Hastanın halini sormak müstehabdır.
17- Bir hacet için dışarı çıkan kadının yanında başka bir kadın bulundurması müstehabdır.
18- Subhanallah lafzıyla taaccüb caizdir.
19- Mühim işlerde yakınları ve dostlarıyle istişarede bulunmak müstehabdır.
20- Mühim işler zuhurunda hükümdarın hutbe okuması caizdir.
21- Hadîs-i serîf, Hz. Safvân ile Sa'd b. Muâz ve Üseyd b. Hudayr'm faziletlerine delildir.
22- Fitne ve kavgaları yatıştırmak için acele koşmak müstehabdır.
23- Sözü büyüklere havale etmek müstehabdır.
24- Nimetler yenilendikçe şükründe yenilenmesi müstehabdır.
25- Hadîs-i şerîf, Hz. Âişe'nin ve babası Ebû Bekr (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ın faziletlerine delildir.
26- Akraba, kötülük de yapsalar kendilerine yardımda bulunmak müstehabdır,
27- Kötülük yapan kimseyi affetmek müstehabdır.
28- Hadîs-i şerîf Ümmü'l-Mü'minin Zeyneb (Radiyallahü anha) 'in faziletine delildir.
29- Bâtıl amelde bulunan mutaassıp bir kimseye sitemde bulunmak caizdir,

11- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in Hareminin Şüpheden Beri Oluşu Babı

59- (2771) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affî n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen haber verdi ki: Bir adam ResûIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Üramü Veled câriyesiyle itham olunuyormuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âlî'ye:
«Git şunun boynunu vuruver!» buyurmuşlar. Alî o adama gitmiş. Bir de bakmış ki, bîr kuyunun içinde serinliyor. Alî ona :
— Çık! demiş ve elinden tutarak çıkarmış ve görmüş ki, adam bubdur. Âleti yoktur. Alî hemen ondan vaz geçmiş. Sonra Peygamer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek:
— Yâ Resûlallah! O adam nıecbu'omuş. Onun âleti yok, demiş.
Yerinde de görüldüğü vecihle Ümmü Veled sahibinin döl almak iğin ayırdığı câriyedir. Böyle bir câriye hürriyetini kazanmaya yaklaşmış demektir.

ftlecbûb : Tenasül âleti kesilmiş erkektir.
Kaadi Iyâz diyor ki: «Allah Teâlâ, Peygamberinin haren; ini böyle bir şeyden tenzih etmiştir. Buradaki öldürme emri de hakikattir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adamı cariyesi ile konuşmaktan men etmişti. O buna muhalefet edince ölüme müstehak olmuştur. Yahut Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan eziyet duymuştur, (Buna eziyet etmek ise küfürdür. Katli icâb eder, Maamafih katilden hakikat mânâ kastedilmemiş de olabilir. Bu takdirde Peygamber (Sallallahü Al Ahi ve Sellem) o adamın mecbûb olduğunu bilirmiştir. Hz. Alî 'ye onu öldürmesini emir buyurması hâli meydana çıksın da, töhmet ortadan kalasın diyedir.» Bâzıları bu adamın münafık olması ihtimâlinden bahsetmiş ölümü başka bir yoldan hak etmiş olabileceğini söylemişlerdir.

---

[1] Kaâdı Iyâz bu kelimeyi Üseydî şeklinde rivayet etmiştir. Temim kolu olan Üseyd kabilesine mensubdur
[2] İbnû Mes'ud.
[3] Sûre-i Hûd, âyet : 114.
[4] Ulema bunun hata olduğunu söylemiş, «Doğrusu Amrî'dir» demişlerdii
[5] Sûre-İ Tevbe, âyet : 117-118
[6] Sûre-İ Tevbe, âyet: 95-96.
[7] Sûre-i Nur, âyet: 11

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

98- KİTÂBUT-TEVHÎD

1- Peygamber(S)'İn Ümmetini Azız Ve Celîl Olan Allah'ı Birlemeye Çağırması Hakkında Gelen Hadîsler Babı
2- Yüce Allah'ın: De Ki Gerek Diye Ad Verin, Gerek Rahman Diye Ad Verin, Hangi Adı Verirseniz, Nihayet En Güzel İsimler O'nundur..." (El-Lsrâ: 110) Kavli Babı
3- Yüce Allah'ın Şu: Şübhesiz Rızkı Veren, O Pek Çetin Kuvet Sahibi Allah'ın Kendisidir" (Ez-Zânyat: 58) Kavli Babı
4- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
5- Yüce Allah'ın: "Es-Selâmu'l-Mu*Minu..." (Ei-Haşr: 23) Kavli Babı
6- Yüce Allah'ın: 'Meliki'n-Nâsi... = İnsanların Meliki... " (En-Nâs: 2) Kavli Babı
7- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
8- Yüce Allah'ın: "O, Gökleri Ve Yerh Hakk İle Yaratandır..." (El-En'âm: 73; İbrâhîm: 19; En-Nahl: 3; El-Ankebût: 44; Ez-Zumer: 5; El-Câsiye: 21; Et-Teğâbun: 3) Kavli Babı
9- Yüce Allah'ın: "Ve Kâne'llâhu Semîan Basîran - Allah Hakkıyle İşitici, Kemâliyle Görücüdür9* (En-Nisâ: 134,147) Kavli Babı
10- Yüce Allah'ın: 'Kul: Huvel-Kaadiru = De Ki; O Kaadir'dir..." (El-En'âm: 65) Kavli Babı
11- "Mukattibu'l-Kulûb" Sözü Ve Yüce Allah'ın: Biz Onların Gönüllerini Ve Gözlerini Çevirirlz...{El-En'âm: 110) Kavli Babı
12- "Allah'ın Yüzden Bir Eksik Olarak Doksandokuz İsmi Vardır1' Babı
13- Yüce Allah'ın İsimleriyle İstemek Ve Bunlarla Allah'a Sığınmak Babı
14- Zât, Sıfatlar Ve Allah'ın İsimleri Hakkında Zikredilen Şeyler Babı
15- Yüce Allah'ın Şu: "Allah Sizi Kendinden Sakındırıp Korkutur" (Âlu Tmrân: 27, 30); Kavli Babı
16- Allah Tebâreke Ve Taâlâ'nın: "Kullu Şey'in Hâlikun İllâ Vechehu-O'nun Zâtından Başka Herşey Helak Olucudur" (El-Kasas: 88) Kavli Babı
17- Yüce Allah'ın: "Sana Karşı (Ey Mûsâ) Gözümün Önünde Yetiştirilmen İçin Kendimden Bir Sevgi De Bırakmıştım" (Tâhâ: 39) Kavli Babı
18- Yüce Allah'ın: "Huve'llâhu Hâhku'l-Bâriu'l-Musawiru" (El-Haşr: 24) Kavxi Babı
19- Yüce Allah'ın: "Buyurdu: Ey İblis, İki Etimle (Yânı Bizzat) Yarattığıma Secde Etmenden Seni Hangi Şey Men * Etti? Kibirlenmek Mi İstedin? Yoksa Yücelerden Mi Oldun?" (Sâd: 75) Kavli Babı
20- Peygamber(S)'İn: "Allah'tan Daha Kıskanç Hiçbir Şahıs Yoktur" Kavli Babı
21- Bâb
22- "O'nun Arş'ı Su Üstünde İdi"; "O, Büyük Arş'm Sahibidir" (Et-Tevbe: 129; Ei-Mü'minûn: 86; En-Neml: 26) Babı
23- Yüce Allah'ın: O, Derecelerin Sahibi Allah'tandır, Melekler De, Rûh Da Oraya Mesafesi Ellibin Yıl Olan Bir Günde Yükselip Çıkar" (El-Meâric: 3-4) Kavli Babı
24- Yüce Allah'ın: 'Birtakım Yüzler O Gün Terütâzedir; Rabb Herini Göreceklerdir" (Ei-Kıyâme: 22) Kavli Babı
25- Yüce Allah'ın: "Şübhe Yok Ki, İyi Hareket Edenlere Allah'ın Rahmeti Çok Yakındır" (Ei-A'râf; 56) Kavli Hakkında Gelen Hadîsler Babı
26- Yüce Allah'ın: "Şübhesiz Ki, Allah Gökleri Ve Yer'i Zeval Bulmalarından Tutmaktadır..." (Fâtir: 41) Kavli Babı
27- Göklerin, Yerin Ve Bunlardan Başka Mahlûkların Yaratılmaları Hakkında Gelen Şeyler Babı
28- Bâb:
29- Yüce Allah'ın: "Bu Birşeyifn Olmasını) Dilediğimiz Zaman Sözümüz Ancak *Ohf Dememizden İbarettir; O Da Derhâl Oluverir" (En-Natu: 40> Kavli Babı
30- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
31- Bâb: Meşîe Ve İrâde Hakkındadır :
32- "Allah Size Kolaylık Diler, Size Güçlük Dilemez (El-Bakara: 185) Babı
33- Yüce Allah'ın: Nezdinde Kendisine İzin Verdiği Kimselerden Başkasının Şefaati Fayda Etmez* Nihayet Kalblerinden Korku Giderildiği Zaman 'Rabb'iniz Ne Buyurdu?' Derler. * Hakkı (Söyledi)9 Derler. O Çok Yüce, Çok Büyüktür" (Sebe: 23) Kavli Babı
34- Yüce Rabb'in Cibril İle Kelâmı Ve Allah'ın Meleklere Nidası Babı
35- Yüce Allah'ın: "Bununla Beraber Allah Sana İndirdiği (Kur*Ân) İle Şâhidttk Eder Ki, O Bunu Kendi İlmiyle İndirmiştir. Melekler De Şâhidlik Ederler. Hakîkî Şahid Olmak Bakunındansa, Allah Yeter" (En-Nisâ: İ66> Kavli Babı
36- Yüce Allah'ın: "Onlar Allah'ın Kelâmım Değiştirmelerini İsterler..." (El-Feth: 15) Kavli Babı
37- Azîz Ve Celîl Olan Rabb'in Kıyamet Gününde Peygamberlerle Ve Diğerleriyle Kelâm Etmesi Babı
38- Yüce Allah'ın: Allah, Musa'ya Hitâb İle Konuştu" (En-Nisâ: 164) Kavli Babı
39- Azız Ve Celîl Olan Rabb'in Cennet Ehli İle Kelâmı Babı
40- Yüce Allah'ın Kullarını Zikri Emir İle Olur, Kulların Allah'ı Zikirleri İse Duâ, Tadarru', Risâlet Ve Tebliğ İle Olur Babı
41- Yüce Allah'ın: "... O Hâlde Kendiniz Bilip Dururken Allah'a Eşler Koşmayin" (El-Bakara: 22) Kavli Babı
42- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
43- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
44- Yüce Allah'ın: "Onu Acele Etmen İçin Dilini Onunla Depretme" (Ei-Kıyâme: 16) Kavli Ve Peygamber(S)'İn Üzerine Vahy İndirilirkenki Fiili Babı
45- Yüce Allah'ın: 'Sözünüzü Gizli Tutun, İster Onu Açığa Vurun. Çünkü O, Sinelerin Özünü Bile Hakkıyle Bilendir. Yaratıp Duran Allah Mı Bilmeyecekmiş? O Latiftir, Her Şeyden Haberdârdır" (Ei-Mtuk: İ3-İ4) Kavli Babı
46- Peygamberdin: "Bir Kimse Ki, Allah Ona Kur*Ân İlmi Vermiştir De, O Gece Saatlerinde Ve Gündüz Vakitlerinde Onunla Kaaim Olur. Bir Kimse De: Keski Şuna Verilen Kur'ân Ni'meti Gibi Bana Da Verilmiş Olsaydı, Ben De Onun Yapmakta Olduğu Gibi Yapaydım, Der" Kavli Babı
47- Yüce Allah'ın: "Ey Rasul, Rabb'inden Sana İndirileni Tebliğ Et. Eğer Yapmazsan Allah'ın Elçiliğini Tebliğ Etmiş Olmazsın..." (El-Mâide: 67) Kavli Babı
48-Yüce Allah'ın "... Eğer Doğru Söyleyiciler İseniz, Tevrat'ı Getirin De Onu Okuyun" (Âlu Tmrân: 93) Kavli İle Peygamber(S)'İn Şu Kavli Babı:
49- Bâb: Peygamber (S) Namaza "Amel" İsmini Verdi Ve: "(Namazda) Fâtihatu'l-Kitâb'ı Okumayanın Namazı Yoktur'1 Buyurmuştur .
50- Yüce Allah'ın: "Hakikat İnsan Hırsına Düşkün Yaratılmıştır» Kendisine Şen Dokundu Mu Feryadı Basandır. Ona Hayır Dokununca Da Çok Cimridir" (Ei-Meânc: 19-21) Kavli Babı
51- Peygamber(S)'İ Ve Onun (Cibril'in Aracılığı Olmaksızın) Rabb'inden Rivayet Etmesini Zikretme Babı
52- Tevrat'ın Ve Diğer Allah Kitâblarının Arapça'ya Vediğer Dillere Tefsir Edilmesinin Caiz Olması Babı
53- Peygamber(S)'İn: 'Kur'ân'ı güzel okumakta maharetli olan, el-kirâmu'l-berere («ı-Abese: ıs> ile beraberdir" Ve "Kur'ân't seslerinizle zînetlendiriniz" Kavilleri Babı
54- Yüce Allah'ın: " Artık Kur'ân 'dan kolay geleni okuyun " (el-Muzzemmil: 20) Kavli Babı
55- Yüce Allah'ın: "And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?"
(el-Kamer: 17, 22, 32, 40) Kavli Babı
56- Yüce Allah'ın: "Daha doğrusu o Kitâb, çok şerefli bir Kur'ân*dır ki, Mahfuz bir levhadadır91 (d-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a..." («Tür: t-3) Kavilleri Babı
57- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
58- Fâcir Ve Münafik Kişilerin Kur'ân Okumaları (Hâlini Beyân) Babı
59- Yüce Allah'ın: "Biz kıyamet gününe mahsûs adalet terâzleri koyacağız.
Artık hiçbir kimse hiçbirşeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. O şey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayıcılar olarak da biz yeteriz" (el-Enbiyâ: 47) Kavli İle Âdem Oğulları'nın Amelleri Ve Sözlerinin Tartılacağı Babı
"Hitâmuhu misk" Olması Niyâzıyle
"Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi"nin Sonu
Bitiriş ve Dua
MEHMED SOFUOĞLU

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

98- KİTÂBUT-TEVHÎD

(Tevhîd, yâni: Allah'ı Birleme Kitabı) [1]

1- Peygamber(S)'İn Ümmetini Azız Ve Celîl Olan Allah'ı Birlemeye Çağırması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1-.....Bize İsmîl ibn Umeyye, Yahya ibn Abdülah ibn Muhammed ibn Safî tahdîs etti. O da tbn Abbâs'ın kölesi Ebû Ma'bed'-den işitti. O da der ki: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Muâz ibn Cebel'i Yemen'in bir tarafına vâlî gönderdi ve ona şöyle ta'lîmât verdi:
— "(Ey Muâz!) Şimdi sen kitâb ehli olan bir kavim üzerine vâH gidiyorsun. Oraya vardığında tik vazifen Yemenlileri Yüce Allah'ı birleyip tevhîd etmelerine çağırmak olsun. Allah'ın birliğini tanıdıkları zaman onlara A ilah 'in kendilerine gece ve gündüzleri içinde üzerlerine beş vakit namaz farz kılmış olduğunu haber ver. Namaz kılmaya başladıklarında da Allah'ın kendilerine mallarının zekâtını farz kılmış olduğunu ve bu zekâtlarının zenginlerinden alınıp fakirlerine verileceğini haber ver. Yemenliler bunu da ikrar ve kabul edince, onlardan zekât al, fakat insanların mallarının en iyilerini almaktan sakın!" [2]

2-.....Bize Şı Tbe, Ebû Husayn ile el-Eş*as ibn Suleym'dentahdîs etti. Bu ikisi de el-Esved ibn HilâTden işitmişlerdir ki Muâz ibn Cebel şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "YâMuâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?*' diye sordu.
Muâz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi. Peygamber:
— "Kulların Allah'a ibâdet etmeleri ve O*na hiçbirşeyi ortak kılmamalarıdır" buyurdu.
Sonra da:
— "Kulların Allah üzerindeki hakları nedir, bilir misin?" diye sordu.
Muâz da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi. Peygamber:
— "(Büyük günâhlardan çekinen ve emirleri yerine getiren) kullarını azâb etmemesidir" buyurdu [3].

3-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o şöyle demiştir): Sahâbîlerden birisi diğer birinin geceleyin **Kul huvellohu ohod" Sûresi'ni oku makta olduğunu, hiç durmadan bu sûreyi tekrarlamakta olduğum işitti. Sabah olunca Peygamber(S)*e geldi ve bunu kendisine zikretti, Sûreyi okuyan zât, okumasını azımsayarak sanki hâlâ bu sûreyi tekrarlıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Nefsim elinde bulunan Allah'ayemîn ederim ki, bu sûre muhakkak Kur'ân'ın üçte birine denk olur" buyurdu [4].
İsmâîl ibn Ca'fer, Mâlik'ten; o da Abdurrahmân'dan; o da babası Abdullah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'saa'dan; o da Ebû Sa-îd'den şunu ziyâde etti: Ebû Saîd: Bana annemin erkek kardeşi olan Katâde ibnu'n-Nu'mân, Peygamberden haber verdi, demiştir.

4-.....Ebu'r-Ricâl Muhammed ibn Abdirrahmân, annesi Amr bintu Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Annesi Peygamberin zevcesi Âişe'nin terbiyesinde bulunmuştu. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîlerinden bir zâtı bir askerî birliğe kumandan yapıp gazaya göndermişti. Bu zât maiyyetindeki arkadaşlarına kıldırdığı namazlarda Kur'ân okur ve kıraatini her zaman "Kul huvellâhu ahad" Sûresi ile bitirirdi. Bu sefer hey'eti gazadan döndüklerinde kumandanın bu âdetini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber de onlara:
—'Niçin böyle yapmakta olduğunu kendisine sorunuz"buyurdu. Onlar da gidip bunu kendisine sordular. Kumandan da:
— "Kul huvellâhu ahad" Sûresi, Rahmân'ın vasıf ve ta'rîfidir (Allah'ın bütün isimleri ve sıfatları bu sûrededir). Onun için ben bu sûreyi okumayı severim, diye cevâb verdi.
Gelip bu cevâbı haber verdiklerinde Peygamber:
— "Siz de kumandana, Allah'ın da onu muhakkak sevmekte olduğunu haber veriniz!" buyurmuştur [5].

2- Yüce Allah'ın: De Ki Gerek Diye Ad Verin, Gerek Rahman Diye Ad Verin, Hangi Adı Verirseniz, Nihayet En Güzel İsimler O'nundur..." (El-Lsrâ: 110) Kavli Babı [6]

5-.....Cerîr ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S): "Allah insanlara merhamet etmeyene merhamet etmez" buyurdu, demiştir [7].

6-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in yanında bulunuyorduk. O'na kızlarından birinin elçisi geldi de kendisini ölmek üzere olan bir çocuğuna gelmesi için çağırıyordu. Peygamber, elçiye:
— "Kızıma dön ve ona Allah'ın almak ve vermek istediği her-şey kendisine âiddir. Ve herşeyin ilâhî ilimde ta'yîn edilmiş bir ömrü var olduğunu ona haber ver ve kendisine: Sabret ve bu sabrın Allah yanında bir ecir ve sevabı olduğunu da hatırla! diye emret" buyurdu.
Elçi gidip tekrar döndü de:
— Kızınız herhalde kendisine geliniz diye yemîn etti, dedi. Bunun üzerine Peygamber, beraberinde Sa'd ibn Ubâde, Muâz ibn Cebel olduğu hâlde kalkıp gitti. Hasta çocuk Peygamber'in kucağına verildi. Çocuğun nefesi gidip gelmekte idi. Nefsi,

canı sanki eski bir kırba içinde gibi idi. Peygamber'in iki gözü yaş döktü. Sa'd ibn Ubâde bu yaşlan görünce:
— Yâ Rasûlallah! Bu yaş, bu ağlama nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bu gözyaşı» Allah'ın kullarının kalblerine koyduğu bir rahmettir. Allah Taâlâ ancak kullarından merhametli ve şefkatli olanlara merhamet eyler" buyurdu [8].

3- Yüce Allah'ın Şu: Şübhesiz Rızkı Veren, O Pek Çetin Kuvvet Sahibi Allah'ın Kendisidir" (Ez-Zânyat: 58) Kavli Babı [9]

7-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R), Peygamber (S) şöyle buyurdu, demiştir: "Hiçbir kimse (kendisi hakkında) duyduğu ezâ(verici is-nâd ve iftiraca Allah'tan çok sabırlı değildir. Kâfirler ve müşrikler Allah 'a oğul isnâd ederler de sonra Allah yine onları illetler ve afatlardan selâmette kılar ve onları türlü nimetlerle nzıklandırıp yaşatır" [10].

4- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"O, bütün gaybı bilendir. Öyle ki, gaybına kimseyi muttali* etmez O. Meğer ki, beğenip seçtiği bir peygamber ola... *' (el-Cinn: 26-27);
“O saatin ilmi şübhesiz ki, Allah'ın nezdindedir..." (Lukmân: 34; ez-Zuhmf: 85);
"Bununla beraber, Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidük eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir.
Melekler de şâhidük ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa Allah yeter** (en-Nisâ: 166);
"... Onun ilmi olmaksızın hiçbir dişi olamaz, doğuramOZ da" (Fâtır: İl; Fussilet: 47);
"O saatin ümi ancak O'na döndürülür. O'nun ilmi olmaksızın meyvelerden hiçbiri tomurcuklarından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz..* ** (Fussilet: 47) [11].
Yahya ibn Ziyâd el-Ferra Maâni'l-Kur'ân 'ında: Herşey üzerinde ilmen zahir, herşey üzerinde ilmen bâtındır,
demiştir [12].

8-.....Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Gaybm anahtarları beştir ki, onları A ilah 'tan başkası bilemez. Rahimlerin ne artırıp ne eksilttiğini A ilah '-tan başkası bilemez. Yarın ne olacağını A ilah 'tan başka hiçbir kimse bilemez. Yağmurun ne zaman geleceğini de Allah'tan başka kimse bilemez. Hiçbir ne/s hangi yerde öleceğini bilemez. Allah'tan başka hiçbir kimse kıyametin ne zaman olacağını bilemez'* [13].

9-.....Bize Sufyân es-Sevrî, İsmail'den; o da eş-Şa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R)Mesrûk'a:
— Her kim sana "Muhammed (Mîrâc gecesinde) Rabb'ini gördü" diye tahdîs ederse, yalan söylemiştir. Çünkü Allah: "O'na gözler erişemez* O ise bütün gözleri ihata eder..." (ei-En'âm: 103) buyurur. Yine sana Muhammed'in gaybı bilir olduğunu kim tahdîs ederse, muhakkak o da yalan söylemiştir. Çünkü Yüce Allah: "De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah 'tan başka kimse bilmez..." (en-Nemi: 65) buyuruyor, demiştir [14].

5- Yüce Allah'ın: "Es-Selâmu'l-Mu*Minu..." (Ei-Haşr: 23) Kavli Babı [15]

10-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in arkasında namaz kılardık da teşehhüdde "es-Selâmu ala İlâhi min ibâdihî (= Allah'a kullarından selâm olsun)" der idik. Peygamber (S): "Selâm, Allah'ın kendisidir. Lâkin şöyle deyiniz:
et-Tahıyyâtu liHâhi ve's-saktvâtu veJt-tayyibâtu. es-Selâmu aleyhe eyyühe'n-nebiyyu ve rahmetu'ülâhi ve berekâtuhu. es-Selâmu aley-nâ ve ala ibâdVllâhVs-sâühîn. Eşhedu en la ilahe Üle*llâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhû.
(= Tahıyyât Allah'a dönücü ve O'na mahsûstur. Salavât Allah içindir. Tayyîbât da O'na mahsûstur. Ey Nebî, Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın sâlih kullarına selâm olsun. Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hakk ma'bûd yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve rasûlü-dür)" buyurdu [16].

6- Yüce Allah'ın: 'Meliki'n-Nâsi... = İnsanların Meliki... " (En-Nâs: 2) Kavli Babı

Bu "Melik" ismi hakkında İbn Umer'in Peygamber(S)'den rivayet ettiği bir hadîs vardır [17].

11-.....Bize Yûnus, îbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah kıyamet günü bütün yer tabakalarım kudret kab-zasıyle tutar, gökleri de sağ eli içine dürer, büker de sonra (mahşer halkına):
— İşte (kâinatta hakîkî) Melik benim! Hani yeryüzünün melikleri nerede? diye hitâb eder" [18].
Şuayb, ez-Zubeydî, İbnu Musâfir, İshâk ibnu Yahya; yânî bu dördü ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den bu hadîsin benzerini söylemişlerdir [19].

7- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Ve huve'l-AztzuH-Hakîm-O mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir** (el-Haşr: 24);

"Subhâne Rabbike RabbVl-izzeti amma yasıfûn – Galebe sahibi Rabb *in onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir*' (es-Sâffât: 180);
"Ve lillâhVUizzetu ve H-rasûlihi... = Hâlbuki izzet (şeref, kuvvet, galibiyet) Allah'ındır, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir..." (el-MunâfikÛn: 8).
Ve "Allah'ın izzeti" ve sıfatlanyle yemîn eden kimse. Ve Enes ibn Mâlik şöyle dedi: Peygamber (S):
"Cehennem: İzzetine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek" buyurdu [20].
Ve Ebû Hureyre de Peygamber(S)'den şöyle buyurduğunu söyledi:
Cennette cehennem arasında bir adam kalır. O, cehennem ehlinden cennete en son girecek olan kimsedir. O kimse: Yâ Rabb! Yüzümü şu ateşten döndür! Sen'in izzetine yemîn ederim ki> Sen'den bundan başkasını istemem! der*' (Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibnYezîd el-Leysî şöyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken Ebû Saîd de orada oturuyordu. Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirini değiştirmeye lüzum görmedi.
Tâ "Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir" sözüne gelince) Ebû Saîd Hudrî (R) Ebû Hureyre'ye: Rasûlullah (S):
"Aziz ve Celîl olan Allah: Bunların hepsi ve daha on misli senindir! buyuracaktır" demişti, dedi [21]...
Eyyûb Peygamber (S) de (mu'cizeli suda yıkandığı sırada önüne altından düzülmüş bir sürü çekirge düşmüştü de Eyyûb bunları hemen toplayıp elbisesin doldurmaya başlamıştı. Bunun üzerine Allah: Ey Eyyûb! Ben seni, malını geri vermek suretiyle zengin kılmadım mı? buyuranca, Eyyûb: Evet Tanrım, beni o suretle zengin kıldın!) Fakat izzetine yemîn ederim ki, Sen'in hayır ve bereketlerinden benim için müstağni olmak ihtimâli yoktur! Dedi [22].

12-.....Bize Hüseyin el-Muallim tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Bureyde, Yahya ibn Ya'mer'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle duâ ederdi:
“Eûzu bi-izzetike llezî lâ ilahe illâ ente lâyemûtu ve fl-cinnu ve 7-insu yemûtûne{ - Allah'ım, Sen'in izzetine sığınırım, Sen o kudret sahibisin ki, Sen'den başka ibâdet edilecek ma'bûd yoktur, yalnız Sen varsın! Ve Sen ebedî hayât sahibisin. Hâlbuki cinn ve ins -görülen ve görülmeyen bütün varlıklar- ölürler)" [23].

13-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti Ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cehennemin içine kâfirler devamlı atılır durur".
Buharı şöyle dedi: Bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Bana Yezîd ibn Zuray' tahdîs etti: Bana Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten ve (yine bana Yezîd ibn Zuray' ile) Mu'temir ibn Süleyman'dan; o, şöyle demiştir: Ben babam Süleyman'dan işittim; o da Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cehennemin içine kâfirler atılır durur. Cehennem de: Daha ziyâde var mı? der. Nihayet Âlemlerin Rabbi ona ayağını koyacak da cehennem, bâzısı bâzısına toplanıp, dürülecek. Sonra cehennem: Yâ Rabb! Sen 'in izzetine ve keremine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek. Ve cennet ise (içine girenlerle) devamlı artıp büyüyecek, nihayet Allah onun (boşluğunu doldurmak) içinyeniden birtakım halk yaratıp da bunları kalan cennet fazlalığında iskân edecektir" [24].

8- Yüce Allah'ın: "O, Gökleri Ve Yerh Hakk İle Yaratandır..." (El-En'âm: 73; İbrâhîm: 19; En-Nahl: 3; El-Ankebût: 44; Ez-Zumer: 5; El-Câsiye: 21; Et-Teğâbun: 3) Kavli Babı [25]

14-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin şöyle duû eder idi:
"AMhumme lekel-hamdu. Ente Rabbu's-Semâvâti ve'UArdu Leke'l-hamdu. Ente kayyımu's-semâvâti veH-Ardu Kavluke'l hakku ve va'duke'l-hakku ve likaauke hakkun. Ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun.
AMhumme leke eslemtu ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltu. Ve ileyke enebtu ve bike hûsemtu ve ileyke hâkemtu. FeğfîrUmâ kad-demtu ve mâ ahhartu ye esrartu ve alentu. Ente ilâhî lâ ilahe U ğayruke!
(= Yâ Allah! Hamd ancak Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer*-in Rabbisin. Hamd ancak Sana mahsûstur. Gökleri ve Yer'i tedbîr edip ayakta tutan Sen'sin. Sen'in sözün haktır, va'din haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır, cehennem haktır. Kıyametin kopması haktır!
Yâ Allah! Yalnız Sana teslîm oldum, yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana döndüm. Yalnız Sen'in burhanına dayanarak mücâdele ettim. Aramızda yalnız Sen'i hakem kıldım. Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum bütün günâhlarımı mağfiret eyle! Sen benim ilâhımsın. Sen'den başka ibâdete lâyık tanrı yoktur!)" [26].

15- Bize Sabit ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, bu sened ve metinle tahdîs etti. Ve bunda "Ancak Sen 'sin ve ancak Sen'in sözün haktır" demiştir [27].

9- Yüce Allah'ın: "Ve Kâne'llâhu Semîan Basîran - Allah Hakkıyle İşitici, Kemâliyle Görücüdür9* (En-Nisâ: 134,147) Kavli Babı [28]

el-A'meş de Temîm ibn Seleme'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den söyledi ki, Âişe (R): İşitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'a hamd olsun! Yüce Allah, Peygamberi üzerine "Zevci hakkında seninle direşip duran, Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü Allah dinlemiştir.
Allah sizin konuşmanızı zâten işitiyordu. Çünkü Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür" (el-Mücâdile: 1) âyetini indirdi, demiştir [29].

16-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde bir seferde bulunduğumuzda yüksek bir yere çıktığımız zaman yüksek sesle tekbir getirirdik. Bunun üzerine Peygamber (S): "Nefislerinize acıyınız (yavaş tekbîr getiriniz). Çünkü sizler ne bir sağırı çağırıyorsunuz, ne de bir gaibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler iyi işiten, mükemmel gören ve size çok yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz" buyurdu.
Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra Peygamber, benim üzerime geldi. O sırada ben gönlümden "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi(= Her çâre ve kuvvet ancak Allah ile olur)" diyordum.
Peygamber bana:
— "Yâ A bdallah! Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi sözünü söyle, çünkü o, cennet hazînelerinden bir hazînedir*' buyurdu.
Yâhud:
— "Ben sana cennet hazînelerinden birine delâlet edeyim mi?" buyurdu [30].

17-.....Bana Amr ibnu'l-Hâris, Yezîd ibn Ebî Habîb'den haber verdi ki, Ebû'1-Hayr Mersed ibn Abdillah, Abdullah ibn Amr(R)'den işitti. Ebû Bekr (R) Peygamberce:
— Yâ Rasûlallah, bana bir duâ öğret de onunla nam âzı m (in sonun)da duâ edeyim, dedi.
Rasûlullah (S) da ona:
— "Allâhumme innîzalemtu nefsîzulmen kesîran velâ yağfiru 'z-zunûbeillâente. Feğfir lîmin indikemağfîraten. Innekeente'l-ğafûru*r-rahîm(= Yâ Allah, şübhesiz ben kendime çok zulmettim. Günâhları mağfiret eden de ancak Sen'sin. Öyle ise kendi rahîmiyet ma-kaamından gelen bir mağfiret ile bana mağfiret ve rahmet eyle. Şübhesiz Gafur, Rahîm Sen'sin)/ de!" buyurdu [31].

18-.....ez-Zuhrî'den (şöyle demiştir): Bana Urve tahdîs etti; ona da Âişe (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "(Ben Tâif ten,eli boş dönüşümde Karnu Seâlib mevkiinde semâya baktım, bir bulut beni gölgelendirmekte idi, buluta baktım, içinde Cibrîl bulunduğunu gördüm.) Cibril bana nida edip şöyle dedi:
— Allah, kavminin Sen 'in hakkında dediklerini muhakkak işitti. Ve onların Sen 'in da'vetini reddetmelerini ve İslâm 'ı kabul etmemelerini de işitti... (Allah Sana şu Dağlar Meleği'ni gönderdi...)" [32].

10- Yüce Allah'ın: 'Kul: Huvel-Kaadiru = De Ki; O Kaadir'dir..." (El-En'âm: 65) Kavli Babı [33]

19..... Câbir ibn Abdillah es-Selemî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine işlerin hepsinde Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi istihare duasını öğretir, şöyle buyururdu: "Sizin herbiriniz bir işe kos-dettiği zaman- o kimse farz olmaksızın (nafile olarak) iki rek'at namaz kılsın. Sonra şu duayı söylesin:
AUâhumme, innî estehîruke bi-ilmike ve estekdiruke bi-kudretike ve es 'elüke min fadlike, fe-inneke takdim velâ akdini ve ta *lemu velâ aHemu. Ve ente Allâmu'l-Ğuyûb.
Allâhumme fe-in kunte ta 'tonu haza 1-emre summe yusemmîhi bi-aynihi hayran ti fi âcili emrî ve âcilihi -ev kaale-fî dînî ve maaşı ve akıbeti emrî fakdurhu lî ve yessirhu lî. Summe bârik ti fîhi.
Allâhumme, ve kunte ta 'lemu ennehu şerrun lîfî dînî ve maâşî ve akıbeti emrî -ev kaale- fî âcili emrî ve ecilihi fasrifnî anhu vakdur Kye'l-hayra haysu kâne summe raddinî bihî.
[= Yâ Allah, bildiğin için ben Sen'den hayırlısını isterim. Ve gücün yetiştiğinden beni kudretlendirmeni isterim. Bunu Sen'in fadlın-dan istiyorum. Çünkü Sen takdîr edersin, ben takdîr edemem; Sen bilirsin, ben bilemem. Şübhesiz Sen Allâmu'I-Guyûb'sun(= Şuurumuzdan uzak olan bütün gaybleri pek yakından bilicisin)!
Yâ Allah, şu işin benim için dünyâ işimde ve âhiret işimde yâ-hud dînim, yaşayışım ve işimin akıbeti hakkında hayırlı olduğunu bilmekte isen, onu benim için takdîr et ve onu bana kolaylaştır. Sonra bu işte bana bereket ihsan eyle!
Yâ Allah, bu işin benim için, dînim, yaşayışım ve işimin akıbeti hususunda -yâhud şöyle der:- dünyâ işimde ve âhiret işimde bir şerr olduğunu bilmekte isen beni ondan çevir ve bana her nerede ise hayrı takdîr et. Sonra beni o hayırda razı kıl!] [34].

11- "Mukattibu'l-Kulûb" Sözü Ve Yüce Allah'ın: Biz Onların Gönüllerini Ve Gözlerini Çevirirlz...{El-En'âm: 110) Kavli Babı [35]

20-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) çok defa "Gönülleri çevirip döndüren Allah'a and ederim ki, yapmam!" diye ye-mîn ederdi, demiştir [36].

12- "Allah'ın Yüzden Bir Eksik Olarak Doksandokuz İsmi Vardır1' Babı

İbn Abbâs:
"Zu'l-Cetâr, "Zu'1-Azame"; "eUBerru'% Mel-LatîfuM demektir, demiştir [37].

21-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el~A*rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasfllullah (S): "Allah'a hâss, yüzden bi eksik olarak doksandokuz isim vardır. Bu isimleri her kim sayarsa cennete girer" buyurmuştur.
Buhârî: "Ahsaynâhu", "Hafıznâhu" (yânî "Onu hıfzettik") ma'nâsmadır, dedi [38].

13- Yüce Allah'ın İsimleriyle İstemek Ve Bunlarla Allah'a Sığınmak Babı [39]

22-.....Bana Mâlik, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyl buyurmuştur: "Biriniz yatağına geldiği zaman, elbisesinin kenârıyle üç kerre yatağım silkelesin. Sonra şöyle duâ etsin;
Bismike Rabbi vada'tu cenbîve bike erfauhu. tn emsekte nefsi feğfîr UM ve in erseltehâfehfazhâ bimâ tahfazu büü ibâdeke's-sâlihto!
(= Rabb'im, ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. Rabb'im eğer nefsimi tutacak olursan (yânî canımı alacak olursan) ona mağfiret eyle! Eğer tekrar hayâta salıverecek olursan, hayâtımı sâlih kullarını muhafaza etmekte olduğun korunmanla koru!)" [40].
Râvî Abdulaaz el-Uveysî'ye Mâlik'ten rivayetinde Yahya ibn Saîd el-Kattân ile Bişr ibnu'l-Mufaddal da Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere mutâbaat etmişlerdir.
Ve Zuheyr, Ebû Demre, tsmâîl ibn Zekeriyyâ üçlüsü de Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da babası Ebû Saîd Key-sân'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivayette bir râvî ziyâde etmişlerdir.
Bu hadîsi İbn Aclân da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivayet etti. Muhammed ibı Aclân'a Mu-hammed ibnu Abdirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibnu Hafs üçlüsü
mutâbaat etmişlerdir [41].

23-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatağına girdiği zaman "AMhumme bismike ohyâ ve emûtu (= Allah'ım, Sen'-in isminle dirilir ve ölürüm -uyanır ve uyurum-)" der, sabaha girdiği zaman da "el-Hamdu üüâhi'üeziahyânâ ba'demâemûtenâ veileyhi'n-nuşûr (= Hamd bizleri öldükten sonra dirilten ve öldükten sonra -ba's için- dirilmemiz de -böylece- O'na âid olan Allah'a mahsûstur)" diye hamdederdi.

24-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin yatağım alıp girdiği zaman: "Sen 'in isminle ölür ve yaşarız" der, uykusundan uyandığı zaman da: "Hamd, bizleri öldürdükten sonra dirilten ve son diriliş de ancak kendisine âid olan Allah 'a mahsûstur" der idi [42]..

25-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûhıllah (S) şöyle buyurdu: "Eğer sizden biriniz (cinsî münâsebet için) eşine gelmek istediği zaman 'Bismillâhi. Allâhumme cennibnâ 'ş-şeytâne vecennibVş-şeytâne mâ razaktena(= Bismillah, Allah'ım, beni şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl)' derse, sonra onların bu münâsebetinden bir çocuk takdir olunursa, o çocuğa ebeden şeytân zarar veremez" [43].

26-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e sorup:
— Öğretilmiş köpeklerimi avın üzerine salıveriyorum, dedim. Peygamber:
— "Sen av öğretilmiş olan köpeklerini Allah'ın ismini zikredip de av üzerine saldığında onlar avı senin için tutmuşlarsa, sen o av etini ye. Sen mi'râd denilen demirli okunu ava attığında avı yarala-mışsa, onu da ye!" buyurdu [44].

27-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, şu mıntıkada müşriklik zamanlan yakın bulunan birtakım kavimler var, onlar bizlere etler getiriyorlar. Bizler onların bu hayvanları keserlerken üzerlerine Allah'ın ismini zikrediyorlar mı yâhud etmiyorlar mı bilmiyoruz? dediler.
Rasûlullah (S) onlara:
— "Sizler kendiniz o etler üzerine Allah'ın ismini zikredin de onları yiyin!" buyurdu.
Hadîsin râvîlerinden Ebû Hâlid el-Ahmer'e Muhammed ibn Ab-dirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibn Hafs üçlüsü mutâbaat etmişlerdir [45].

28-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) kurban bayramında Allah'ın ismini söyleyerek ve tekbîr getirerek iki koç kurbanı kesti, demiştir [46].

29-.....Bize Şu*be, el-Esved ibn Kays'tan tahdîs etti ki, Cundeb (R): Bir kurban bayramı gününde Peygamber(S)'in yanında hazır bulunduğunu, Peygamberdin evvelâ bayram namazı kıldırdığım, bundan sonra hutbe yapıp şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Her kim namaz kılmadan evvel kurban kestiyse, onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemişse Allah 'in ismiyle teberrük ederek kessin!"

30-.....Bize Verkaa, Abdullah ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Babalarınız isimleriyle yemin etmeyiniz. Her kim yemin etmek zorunda kalırsa, Allah ismiyle yemin etsin" buyurdu [47].

14- Zât, Sıfatlar Ve Allah'ın İsimleri Hakkında Zikredilen Şeyler Babı

Hubeyb ibn Adiyy el-Ensârî: "Ve zâlik fî zâti'l-ilâhî..." demiş de, Zâtı Yüce Allah'ın ismine yapışarak zikretmiştir. (Yâhud Zât lafzıyle Allah'ın hakikatini zikretmiştir) [48].

31-.....ez-Zuhrî'den (şöyle demiştir): Bana Zuhre oğullan'nın yeminli dostu olan Amr ibnu Ebî Sufyân ibn Esîd ibn Câriye

es-Sakafî haber verdi. Bu zât Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi. Ebû Hu-reyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) (Uhud'dan sonra Adal ve el-Kâre kabilelerinden bir topluluk: Yâ Rasûlallah, bizde İslâm var, bizimle beraber sahâbîlerinden bizlere dîni öğretecek kimseler gönder, demeleri üzerine) on kişi gönderdi. Bu gönderilenlerden biri Hubeyb el-Ensârî idi [49]
ez-Zuhrî dedi ki: Bana Ubeydullah ibn Iyâd haber verdi ki, ona da el-Hâris*in kızı Ze>neb şöyle haber vermiştir: Okabîleler zulmedip Hubeyb'i Öldürmeye ittifak ettiklerinde Hubeyb, avret yerlerinin kıllarını temizlemek için bu kızdan bir ustura emânet alıp kullanmıştır. Onlar Hubeyb'i öldürmek üzere Harem'den çıkardıkları zaman, Hubeyb şu beyitleri söylemiştir:
Ve lestu ubâlî hîne uktelu müslimen
Ala eyyi şıkkın kâne lillâhi masra'î
Ve zâlike fî Zâti'l-İlâhî ve in yese'
Yubârik alâ evsâli şılvın mumezza'i
(= Ben müslümân olarak öldürülürken Allah için düşüşümün arzın hangi şıkkında olmasına aldırmam! Çünkü bu öldürülmem Allah'ın 2âti (yânî O'na tâat ve p'nun rızâsını isteme) yolundadır. Eğer O isterse» parçalanmış cesedin her bir eklemi ve kemikleri üzerine bereketler ihsan eder!)
Akabinde Hubeyb (iki rek'at namaz kılmış) sonra onu Ukbe ibnu'l-Hâris Ten'îm mevkiinde öldürmüş ve asmıştır. Peygamber, Hubeyb ve arkadaşlarının musibete uğradıkları gün sahâbîlerine onların haberini bildirmiştir [50].

15- Yüce Allah'ın Şu: "Allah Sizi Kendinden Sakındırıp Korkutur" (Âlu Tmrân: 27, 30); Kavli Babı

Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:
"... Benim içimde olan her şeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen *in zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki, gaybları hahkıyle bilen Sen'sin Sen!** (ei-Mâide: ııe) [51].

32-..... Bize el-A'meş, Şakîk'ten; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)*dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Mtf'-m inleri A Hah'tan ziyâde fenalıklardan koruyan bir kimse yoktur. Mü'mirilerin en büyük himaye edicisi olduğu içindir ki, Allah bütün fenalıkları haram kılmıştır. Bir de Allah Taâlâ'dan ziyâde medhedil-meyi seven kimse de yoktur (Bunun için Allah kendisini Kur*ân*da birçok sıfatlarla övmüştür)" [52].

33-.....Ebû Hureyre(R)'den (o şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Allah Taâlâ mahlûkları yarattığı (ve onların mukadderatım ta'yîn buyurduğu) zaman kendi utûhiyetine âid olmak üzere de bir kitabım yazdı. (Zâtına âid ahd ve mîsâkı içine alan) bu mektubu da kendi Arş'ına koydu. (Bunda şu vardır:) Benim rahmetim gazabıma galebe eder" [53].

34-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Yüce Allah şöyle buyurur: Ben kulumun beni zannı yanındayım (irâdem kulumun beni anlayışına göre ilgilenir). Kulum beni andığı zaman ben muhakkak onunla beraber bulunurum. O beni gönlünde gizlice zikrederse, ben de onu bu suretle nefsimde (yânî Zâtımda) zikrederim. Eğer o beni bir cemâat içinde zikrederse, ben de onu bu cemâat ferdlerinden daha hayırlı bir cemiyet içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim!" [54].

16- Allah Tebâreke Ve Taâlâ'nın: "Kullu Şey'in Hâlikun İllâ Vechehu-O'nun Zâtından Başka Herşey Helak Olucudur" (El-Kasas: 88) Kavli Babı [55]

35-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: "Allah size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir" (ei-En'âm: 65) âyeti inince, Peygamber (S): "Rabb'im, Sen'in zâtına sığınırım" dedi. Yâhud "Ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye kaadirdir" cümlesinin ardından: "Rabb'im, Sen'in zâtına sığınırım" Ğedi, Yâhud "Fırkalarınızı birbirine katıp bâzınızın hıncını bâzınıza tattırmaya kaadirdir" cümlesinden sonra da Peygamber: "Bu daha kolaydır" buyurdu [56]

17- Yüce Allah'ın: "Sana Karşı (Ey Mûsâ) Gözümün Önünde Yetiştirilmen İçin Kendimden Bir Sevgi De Bırakmıştım" (Tâhâ: 39) Kavli Babı

"Li-tusnaa", "Gıdâlandırılman için" demektir.
Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: "Ki (o gemi, hakkında) nankörlük edilmiş bulunulan o zâta bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde gidiyordu" (el-Kamer: 14) [57].

36-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in yanında Deccâl zikrolundu. Bunun üzerine Peygamber "Şübhesiz Allah sizin üzerinize gizli olmaz. Çünkü Allah sakat gözlü değildir" buyurdu ve eliyle kendi gözüne işaret etti. "Mesih Deccâl ise, sağ gözü sakattır. Sanki onun gözü, salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi gibidir" buyurdu [58].

37-.....Bize Katâde haber verip şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah Taâtâ'nın gönderdiği herbir peygamber kendi kavmini muhakkak o pek yalancı şaşı Deccâl'den haber verip sakmdırmıştır. Çünkü sakat gözlüdür. Rabbiniz ise sakat gözlü değildir (yânî doğru yolu irşâd eyler). Yalana Dec-câl'in iki gözü arasında

'Kâfir*yazılmıştır" [59].

18- Yüce Allah'ın: "Huve'llâhu Hâhku'l-Bâriu'l-Musavviru" (El-Haşr: 24) Kavxi Babı [60]

38-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Muhammed ibn Yahya ibn Habbân, tbnu Muhayrîz'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) Musta'lık oğullan gazvesinde kâfirlerden pekçok esîr cariyeler elde ettiklerim ve bu kadınlardan cima yapmak suretiyle, fakat gebe kalmaksızın faydalanmalarını istediklerini, Peygamber'e azl'in hükmünü (yânı cima sırasında inzalden önce zekeri çekerek me-nîyi fercden dışarı akıtmanın hükmünü) sorduklarını haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bunuyapmamanızda bir be'syoktur. (Azl yapmamanız vâ-cib kılınmamıştır.) Fakat A ilah kıyamet gününe kadar yaratacak olduğu kimseleri muhakkak yazmıştır*' buyurdu.
Mucâhid ibn Cebr: Râvî Kazaa'dan söyledi ki, o: Ben Ebû Sa-îd'den azl hakkında işittim, o: Peygamber (S):
— "Yaratılması takdir edilmiş olan hiçbir nefis hâriç olmamak üzere muhakkak Allah onların hepsini yaratacaktır" buyurdu, dedi [61].

19- Yüce Allah'ın: "Buyurdu: Ey İblis, İki Etimle (Yânı Bizzat) Yarattığıma Secde Etmenden Seni Hangi Şey Men * Etti? Kibirlenmek Mi İstedin? Yoksa Yücelerden Mi Oldun?" (Sâd: 75) Kavli Babı [62]

39-.....Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah kıyamet gününde mü'minleri böylece toplar.
—İçinde bulunduğumuz şu durumumuzdan bizleri kurtarması için Rabb'imize şefaat istesek, derler.
Ardından Âdem Peygambere gelirler ve:
— Yâ Âdem! İnsanların sıkıntıda olduklarını görmüyor musun? Allah seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sana secde ettirdi... ve her-şeyin isimlerini sana Öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kur-turması için Rabb'inden bizlere şefaat et! derler.
Âdem:
— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, işlemiş olduğu o ağaçtan yeme hatîesini zikrederek: Lâkin sizler Nuh'a gidin. Çünkü o, Allah 'in bütün yeryüzü ahâlîsine göndermiş olduğu ilk rasûldür! der.
İnsanlar Nûh 'a gelirler, ondan şefaat isterler. O da:
— Ben buna ehil değilim, der ve vaktiyle işlediği, kavmi aleyhine duâ etmesi hatîesini zikrederek: Fakat siz Halîlu'r-Rahmân olan İbrâhîm 'e gidin, der.
İnsanlar İbrahim'e gidip ondan şefaat isterler. O da:
— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, vaktiyle işlediği hatâlarını ("Ben hastayım, putları onların büyükleri kırdı*' ve zevcesi için "O benim kızkardeşimdir" demesini) zikrederek: Lâkin sizler, Allah 'in kendisine Tevrat vermiş ve kendisiyle konuşmuş olduğu bir kul olan Musa'ya gidin, der.
Onlar Musa'ya giderler. O da:
— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, vaktiyle işlediği (nefis öldürme) hatâsını zikreder: Fakat sizler Allah'ın kulu, rasûlü, kelimesi ve ruhu olan isa'ya gidin, der.
Onlar İsa'ya gelip (ondan şefaat isterler), fsâ da onlara:
— Ben buna ehil değilim. Fakat siz geçmiş ve geri kalmış günâhları mağfiret olunmuş bir kul olan Muhammed(S)'e gidin, der.
Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de akabinde gider Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana huzura girmem için izin verilir. Ben Rabb'imi görünce hemen O'nun için secdeye kapanırım. Allah beni bu vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra Allah tarafından bana:
— Başını kaldır, Muhammedi Söyle, sözün dinlenir; iste, Sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul olunur! denilir.
Ben, bana öğrettiği birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra şefaat ederim. Benim için bir sınır (yânı belli bir kavim) ta'yîn edilir. Ben onları cennete girdiririm. Sonra tekrar dönerim. Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. O beni bu vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra Allah tarafından:
— Başını kaldır, Muhammedi Söyle; sözün işitilir; iste, sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul olunur! denilir.
Ben yine Rabb'imin bana öğretmiş olduğu birçok hamdlerle Rabb 'ime hamdederim. Sonra şefaat ederim. Bana yine bir sınır ta*-yîn edilir. Ben onları da cennete koyarım. Bundan sonra yine döner, Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Rabb'im beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:
— Kalk yâ Muhammedi Söyle, sözün işitilir; iste, sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul olunur! denilir.
Ben yine Rabb'imin bana öğretmiş olduğu birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra şefaat ederim. Benim için yine bir sınır konulur. Ben o sınır içindekileri de alır, cennete korum. Sonra döner ve Rabb'ime:
— Yâ Rabbî! Ateşte Kur'ân'ın habsettiklerinden ve kendisine hulûd vâcib olanlardan başka kimse kalmadı, derim".
Enes ibn Mâlik dedi ki:Peygamber (S):
— "Lâ ilahe ille Ulah diyen ve kalbinde bir arpa ağırlığınca hayır (yânî îmân) bulunan kimseler ateşten çıkar. Bundan sonra Lâ ilahe ille İlah diyen ve kalbinde bir buğday tanesi ağırlığı kadar hayır bulunan kimseler ateşten çıkar. Daha sonra Lâ ilahe illeyilah diyen ve kalbinde bir tek zerre ağırlığı kadar hayır olan kimseler ateşten çıkar" buyurdu [63].

40-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez, O gece ve gündüz dâima cömerttir, akar durur".
Yine Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı günden beri in/âk ve in 'âm ettiği 'metlerin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Şübhesiz bunca harcama O'nun elindeki ni'-metlerden hiçbirşey eksiltmemiştir".
Yine Rasûlullah: "Çünkü O'nun tahtı su (hudûdsuz ni'met deryası) üzerine kurutmuştur (Hüd: 7). O'nun diğer elinde adalet terazisi vardır ki, onun gözü alçalır, yükselir (bu suretle insanların kimine çok. kimine az verir)" buyurdu [64]

41-..... Bana amcam el-Kaasim ibn Yahya, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Şübhesiz Allah kıyamet gününde bütün Arz'ı ovucuna alır, gökler de O'nun sağ elinde olur. Sonra:
— Melik ancak benim! buyurur".
Bu hadîsi Saîd ibn Dâvûd da imâm Mâlik'ten rivayet etmiştir. Umer ibnu Hamza da: Ben Sâlim'den işittim, demiştir. Salim de: Ben îbn Umer'den işittim; Peygamber (S) bu hadîsi söylemiştir, demiştir.
Ebû'l-Yemân da şöyle dedi: Bize Şuâyb, ez-Zuhrfden haber verdi: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre: Rasûlullah (S): "Allah Taâlâ bütün Yer tabakalarım ovucuna alıp dürer" buyurdu, demiştir [65].

42-.....Sufyân es-Sevrî'den (şöyle demiştir): Bana Mansûr ve Süleyman ibn Mıhrân el-A'meş; ikisi de İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Abîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamberce bir Yahûdî geldi de:
— Yâ Muhammed, Allah gökleri bir parmağında, Yer tabakalarını bir parmağında, dağlan bir parmağında, bütün ağaçlan bir parmağında, öbür mahlûkları da (beşinci) bir parmağında tutar, sonra: Melik ancak benim (bütün kâinatın hükümdarı ancak benim)! der, dedi.
Bu haber üzerine Rasûlullah (S) ağzının sonundaki dişleri görü-lünceye kadar güldü. Sonra da: "Allah'ın kadrini O'na lâyık olacak bir SÛrette hükkiyle takdir edemediler... " [el-En'âm: 91; el-Hacc: 74; (ez-Zumer: 67>] âyetini okudu.
Yahya ibn Saîd el-Kattân bu hadîsi söyledi de bunda şunu ziyâde etti: Fudayl ibnu Iyâd, Mansür'dan; o da ibrahim'den; o da Abî-de'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: "Rasûlullah (S), Yahûdî âliminin (Tevrat'tan naklettiği) bu sözünden hoşlanarak ve onu tas-dîk ederek, sondaki dişleri görülünceye kadar güldü** fıkrasını Zİyâde etti

43-.....Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Kitâb ehlinden bir adam Peygamber(S)'e geldi ve:
— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Şübhesiz Allah gökleri bir parmağında, Yer tabakalarını bir parmağında, bütün ağaçlan bir parmağında, sulan ve toprakları bir parmağında, Öbür mahlûkları da (beşinci) parmağında tutar, sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur, dedi.
(İbn Mes'ûd dedi ki:) Bu söz üzerine ben Peygamber'i gördüm ki, O son dişleri görülünceye kadar güldü, sonra: "Allah *m kadrini, O'na lâyık olacak bir surette hakkıyle takdir etmediler... ** (9i) âyetini okudu [66].

20- Peygamber(S)'İn: "Allah'tan Daha Kıskanç Hiçbir Şahıs Yoktur" Kavli Babı

44-.....Bize Abdulmelik ibn Umeyr, el-Mugîre'nin kâtibi olan Verrâd'dan tahdîs etti ki, el-Mugîre (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Haz-rec'in seyyidi Sa'd ibn Ubâde:
— Eğer ben kanmın yanında (yabancı) bir erkek görsem, onu kılıcımın geniş yüzü ile değil, keskin tarafı ile vurur öldürürdüm, dedi.
Onun bu sözü Rasûlullah'a ulaştı da Rasûlullah (S):
— "Sa'd ibn Ubâde'nin bu gayret ve hamiyyetinden hayret mi ediyorsunuz? (Hayret etmeyiniz!) Vallahi ben elbette Sa'd'den daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. İşte Allah'ın bu gayretinden dolayıdır ki, Allah açık, kapalı bütün çirkin işleri haram kılmıştır. Allah'tan daha çok hücceti seven hiçbir kimse de yoktur. îşte bundan dolayıdır ki, Allah birçok mübeşşirler ve munzirler göndermiştir. Bir de Allah Taâlâ'dan fazla medh ve senayı seven kimse de yoktur. İşte bundan dolayıdır ki, kendisine itaat edenlere cenneti va'd etmiştir" buyurdu [67].

21- Bâb

"De ki: Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranızda Allah, hakkıyle Şâhidd " (el-En'âm: 19)
Bu âyette Allah kendisini "Şey" diye isimlendirmiştir [68].
Hâlbuki Kur'ân Yüce Allah'ın zatî sıfatlarındandır (Her sıfat, "O mevcûddur" ma'nâsına olarak "Şey" diye isimlendirilir).
"Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu = O'nun zâtından başka herşey helak olucudur" (ei-Kasas: 88) (âyeti de Allah'a "Şey denilmesine delildir).

45-.....Bize Mâlik, Ebû Hâzım'dan haber verdi ki, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- bir kadınla evlenmek isteyen) bir erkeğe:
— "Kur'an'dan ezberinde birşey var mı?'* diye sordu. O zât:
— Evet, ezberimde şu sûre, şu süre vardır, diye birtakım sûrelerin isimlerini saydı [69].

22- "O'nun Arş'ı Su Üstünde İdi"; "O, Büyük Arş'm Sahibidir" (Et-Tevbe: 129; Ei-Mü'minûn: 86; En-Neml: 26)

Babı [70]

EbÛ'l-ÂlÎye: "htevâ İle'S-SemâÎ" (el-Bakara: 29; Fussilet: 11) kelâmının ma'nâsı "İrtefaa = Yükseldi"; "Fe SeVVâhUTine (el-Bakara: 29),
"Halakahunne = Onları yarattı" demektir, dedi. Mucâhid ibn Cebr de:
ale'l-Arş" (el-A'râf: 53; Yûnus: 3; er-Ra'd: 2; el-Furkaan: 59; ese: 4; ei-Hadîd: 4) "Allah Arş'ın üzerine yükseldi" ma'nâsınadır, dedi.
İbn Abbâs:
Zu'l-Arşt'l-Mecîd" (ibrihhnMS), "Kerîm" yânî "Keremde nihayeti olmayan"; "el-ĞafûruH-Vedûd" (ibrâhîm: 14),
"Habîb" yânî "Çok seven" ma'nâsınadır, demiştir. "Hamîdun Mecîdun" denilir. Bu "Faîlun" vezninden gibidir. "Mâcidun"dan alınmıştır. "Mahmûd" da "Hamîd"den alınmıştır.

46-.....İmrân ibnu Husayn (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. O sırada Temîm oğullan'ndan bir topluluk geldi. Peygamber onlara:
— "Müjdeyi kabul edin ey Temîm oğulları!" buyurdu. Onlar:
— Sen bizi müjdeledin. Şimdi bize (Beytu'I-mâl'den dünyalık da) ver! dediler.
Bu sırada Yemen halkından birtakım insanlar içeriye girdiler. Peygamber bu sefer onlara:
— "Ey Yemenliler! Temîm oğullan madem ki müjdeyi kabul etmek istemediler, islâm 'in o hayır ve saadet müjdesini sizler kabul ediniz!" buyurdu.
Yemenliler:
— Kabul ettik (yâ Rasûlallah)! Esasen bizler Sen'in yanına dîn hususunda iyi anlayışlar kazanalım ve Sen'den bu işin (yânî yaratılışın) evvelinde neler olduğunu soralım diye geldik! dediler.
Peygamber:
— "(Ezelde) Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Ve Allah Un Arşı su üzerinde bulunuyordu. Sonra Allah gökleri ve Yer'i yarattı. Sonra Allah (levhde) kâinatın tamâmım takdir ve tesbît edip yazdı..." buyurdu.
Sonra tam bu sırada bana bir adam geldi de:
— Yâ İmrân! Yetiş, deven kaçıp gitti! dedi.
Ben hemen deveyi aramak üzere gittim. Bu sırada benimle de vem arasım serâb kesiyordu. Allah'a yemîn ederim ki, keski devem gitmiş olsaydı da ben yerimden kalkmasaydım (ve Peygamber'in sözlerini dinleseydim) diye arzu ettim! [71]

47-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan haber verdi: Bize Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur "Şübhe-siz Allah'ın sağ eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez. O, gece gündüz dâima çok cömert olup devamlı verir durur. Allah 'in gökleri ve Yer'i yarattığı günden beri in/âk ve in'âm eylediği nimetlerinin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Şu muhakkak ki, O'nun sağ elindeki ni'metler hiç eksilmez. O'nun Arşı su üzerindedir (hudûdsuz ni*-met deryası üzerine kurulmuştur). O'nun diğer elinde defeyzyâhud
kabz (yânî tutma) vardır ki, (bir kısım kavimleri) yükseltir, (diğer bâzılarını da) alçaltır" [72].

48-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Zeyd ibn Harise geldi, zevcesi Zeyneb bintu Cahş'tan şikâyet ediyordu. Peygamber (S) de Zeyd, zevcesini boşamak istedikçe ona:
— "Yâ Zeyd! Allah'tan kork, zevcem üzerinde tut (boşama)/" diyordu.
Âişe: Eğer Rasûlullalı(S) Allah'ın Kitabından birşey gizlese idi, şu "Sen zevcem uhdende tut. Allah 'tan kork! diyordun da, Allah 'm açığa çıkana olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı'* (ei-Ahzâb: 37) âyetini gizlerdi, demiştir.
Enes şöyle dedi: Zeyneb bintu Cahş, Peygamber'in diğer kadınlarına karşı Öğünür, iftihar eder:
— Sizleri Peygamber ile kendi ahâlîleriniz, hısımlarınız evlendirdi. Hâlbuki beni O'nunla yedi kat göklerin üstünden Yüce Allah evlendirdi! der idi.
Râvî Sabit el-Bunânî'den gelen rivayette: "Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun.,." âyeti Zeyneb ile Zeyd ibn Hârise'nin işi hakkında indi, ziyâdesi gelmiştir [73].

49-.....Bize îsâ ibnu Tahmân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)*ten işittim, şöyle diyordu: Hicâb âyeti (ei-Ahzâb: 53) Zeyneb bintu Cahş'ın evlenmesinde indi. Peygamber (S) o gün Zeyneb'-in düğün yemeği olarak insanlara et ve ekmek yedirdi. Zeyneb de Peygamber'in diğer kadınlarına karsı öğünüp iftihar ederdi ve:
— Şübhesiz Allah Taâlâ beni Peygamber ile göklerde nikâh etti. (Çünkü itZevvecnâkehâ=Biz seni Zeyneb fle evlendirdik'9 - ei-Ahzâb: 37-buyurdu) derdi [74].

50-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah bütün mahlûkları yaratmayı hükmettiği zaman, Arş'mtn üstünde, yanında buluna/t bir kitâbda tesbît edip şunu yazdı: Şübhesiz benim rahmetim gadabımı geçmiştir" [75].

51-.....Bana Atâ ibn Yesâr, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Her kim Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân eder de namaz kılar ve ramazânda oruç tutarsa, onu cennete koymak (sâdık

olan va'di gereğince) Allah üzerine bir hakk olur. O kimse ister Allah yolunda muhacir olsun, isterse içinde doğduğu toprağında otursun".
Bunun üzerine sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu müjdeyi insanlara haber vermeyelim mi? dediler.
Rasûlullah:
— "Şübhesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları kendi yolunda cihâdeden mücâhidler için hazırladı. Her iki derecenin arasındaki mesafe, gökle Yer arasındaki mesafe gibidir. Sizler Allah'tan (cennet) istediğiniz zaman, O'ndan Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetin en üstünü ve en yüksek olanıdır. Firdevs'in üstünde Rahmân'-ın Arş'ıyardır. Cennetin ırmakları Firdevs'ten fıskırıp akarlar" buyurdu [76].

52-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben mescide girdim, Rasûlullah (S) oturmaktaydı. Güneş batınca bana:
— "Yâ Ebâ Zerr! Bu Güneş nereye gider bilir misin?" diye sordu. Ebû Zerr dedi ki: Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim. Rasûlullah:
— "Güneş gider, secde hâlinde izin ister de kendisine izin verilir. Sanki ona 'Nereden geldin ise oraya dön!' denilir. O da battığı taraftan doğar" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah "ZâÜke mustakarrun lehâ(= Bu onun karar yeridir)" âyetini okudu. Bu okuyuş, Abdullah ibn Mes'ûd'un okuyuşunda böyledir [77].

53-.....Zeyd ibn Sabit (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ebû Bekr bana haber gönderip çağırttı ve bana Kur'ân'ın cem*i için ardına düşüp gereği gibi araştırmamı emretti. Artık ben Kur'ân'ı gereği gibi araştırdım. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde (yazılı) buldum, bu âyetten ondan başka kimsenin yamnda yazılı olarak bulmadım: "And olsun, size kendinizden öyle bir rasül gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü 'mirilere çok re 'fetli, çok merhametlidir..." Berâe'nin sonuna kadar (128-129. âyetler) [78].

54- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'tan bu hadîsi tahdîs etti; bunda "Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde buldum*' demiştir [79].

55-.....tbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) keder ve şiddet zamanında şu duayı söylerdi:
"Lâ ilahe illellâhu el-Azîmu'l-Halîm.
Lâ ilahe iUe'llâhu Rabbu'l-Arşı'l-Azîm.
Lâ ilahe ille'Uâhu Rabbu's-semâyâti ve Rabbu'l-Ardı
Ve Rabbu >l-Arşı H-Kerîm.
(= İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak azamet ve vakaar sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak büyük Arş'ın sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak göklerin Rabb'i, Yer'in Rabb'i ve kerîm Arş'ın Rabb'i olan Allah vardır.)' [80].

56-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahya'dan; o da babası Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde insanlar (o günün şiddetinden) bayılıp düşecekler. O anda ben kendimi Mû-sâ'yayakın bulacağım. Mûsâ Arş'ın direklerinden birisine tutunmuş bulunacak*'.
Ve el-Mâcişûn da Abdullah ibnu'l-Mugaffel'den; o da Ebû Se-leme'den; o da Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S): "(Onlarla beraber ben de bayılacağım.) Ben ilk ayıltılan olurum. O anda ben Musa'yı Arş'a yapışmış bulurum" demiştir [81].

23- Yüce Allah'ın: O, Derecelerin Sahibi Allah'tandır, Melekler De, Rûh Da Oraya Mesafesi Ellibin Yıl Olan Bir Günde Yükselip Çıkar" (El-Meâric: 3-4) Kavli Babı

Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:
"Kim ululanmak hevesine düşerse (bilsin ki) bütün ululuk Allah'ındır. Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel yükseltir" (Fâtır: 10) [82].
Ebû Cemre, İbn Ab bâ s'tan söyledi: Ebû Zerr'e Peygamber'in gönderilmesi haberi ulaştığında, kardeşi Uneys'e: Benim için şu kendisine semâdan haber gelmekte olduğunu söyleyen adamın ilmini öğren! Dedi [83].
Mucâhid:
Salih amel, güzel kelimeyi yükseltir; "Zı'l-Meâric'ln ma'nâsı "Meleklerdir, onlar Allah'a yükselirler deniyor, demiştir [84].

57-.....Bana Mâlik, Ebu'z-ZinâcTdan; o da el-A'rec*den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Her gün) birtakım melekler geceleyin, diğer birtakım melekler de gündüzleyin birbirlerini müteâkib size gelirler. Bunlar sabah ile ikindi namazlarında buluştuktan sonra içinizde kalmış olanlar semâya yükselirler. Rabb'leri (namaz kılmış kullarının) hâllerini en iyi bilir iken, yine o meleklere:
— Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorur. Onlar da:
— Onları namaz kılarlarken bıraktık, nitekim namaz kılarlarken bulmuştuk, cevâbım verirler [85].
Ve Hâlid ibnu Mahled şöyle dedi: Bize Süleyman tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Dînâr, Ebû Salih'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim halat kazancından bir tek hurma değerinde hirşey sadaka

verirse -ki Allah Taâlâ'ya halâl olandan başkası yükselmez- şübhesiz Allah onu sağ eliyle kabul eder. Sonra o tek hurma kadar sadakayı, dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin beygir yavrusunu dikkatle büyüttüğü gibi, sadaka sahibi için büyütür" [86].
Bu hadîsi Verkaa da Abdullah ibn Dinar'dan; o da Saîd ibn Ye-sâr'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den: "Allah'a ancak halâl olan yükselir" lafzıyle rivayet etmiştir [87].

58-.....Bize Saîd ibn Arûbe, Katâde'den; o da Ebû'l-ÂIiye'den; İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi (S) keder ında şu kelimelerle duâ dedi o da sırasında şu kelimelerle duâ ederdi:
"Lâ ilahe üle'Mhu'l-Azfrnu'l-HaRm.
Lâ ilahe iumhu Rabbu'l-Ar&'l-Az&n.
Lâ ilahe ille 'llâhu Rabbu 's-semâvâti
Ve Rabbu H-Arşı 1-Kerîm! [88]

59- Bize Kabîsa tahcüs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, babası Saîd ibn Mesrûk'tan; o da Ebû Nuaym'dan yâhud Ebû Nu'm'dan râvî Kabîsa şekk etmiştir- tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber(S)*e bir parça altın gönderildi de, kendisi bu altım dört kimse arasında taksîm etti, demiştir [89].

60-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen'de bulunduğu sırada Peygamber(S)'e toprağı içinde altın ma'deni göndermişti. Peygamber bu altını el-Akra* ibnu Habis el-Hanzalî, sonra Mucâşi' oğullarından biri ve Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî ile Alkame ibnu Ulâse el-Âmirî arasında, sonra Kilâb oğulla-rı'ndan biri ile Zeyd el-Hayl et-Tâî arasında, sonra Nebhân oğulla-n'ndan biri arasında taksîm etti. Bu taksîm sebebiyle Kureyş ile Ensâr öfkelendiler ve:
— Rasûlullah bizleri terkediyor da Nech ahâlîsinin seyyidlerine veriyor! dediler.
Rasûlullah:
— "Ben ancak (İslâm'da sebat etmeleri için) onları alıştırıyorum!" buyurdu.
Bu sırada iki gözü çökük, alnı yüksek, sakalının kılları bol, elmacık kemikleri çıkık, başı tıraşlı bir kişi geldi de:
— Yâ Muhammed, Allah'tan kork! dedi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Allah'a âsî olduğum takdirde, O'na kim itaat eder? O beni Yer halkı üzerine emîn kılıyor, sizler beni emîn saymıyor musunuz?" buyurdu.
O topluluktan bir adam Peygamberce i'tirâz edeni öldürmek istedi. Zannederim ki, o öldürmek isteyen kişi Hâlid ibnu'l-Velîd idi. Peygamber onu bundan men' etti. Sonra o Peygamber'e i'tirâz eden adam arkasına dönüp gittiği zaman, Peygamber şöyle buyurdu:
— "Şunun soyundan öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Kur'-ân okuyacaklar, fakat Kur'ân onların boğazlarından öteye geçmiye-cek. Onlar -ok avı delip çıktığı gibi- islâm'dan çıkacaklar; onlar İslâm ahâlîyi öldürecekler de putlar ehlini bırakacaklardır. Eğer ben onların zamanına erişmiş olsaydım, muhakkak onları Âd kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm!" [90]

61-.....Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'e "Güneş de kendi karargâhında cereyan etmektedir..." (Yâsîn: 37) âyetini sordum.
Peygamber (S):
— "Onun mustakam Arş'ın altındadır" buyurdu [91].

24- Yüce Allah'ın: 'Birtakım Yüzler O Gün Terütâzedir; Rabb Herini Göreceklerdir" (Ei-Kıyâme: 22) Kavli Babı [92]

62-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber'in yanında oturuyorduk. Ayın ondördüncü gecesi idi. Peygamber (S) kamere baktı da şöyle buyurdu:
— "Şu Ay'ı görmekte nasıl birbirinize gösterebilmek için sıkışıp üstüste yığılmanıza hacet kalmaksızın hepiniz zahmetsizce görü-yorsanız, Rabb'inizi de öylece göreceksiniz. Artık Güneş'in doğumundan da, batışından da evvelki namazların hiçbirinden alıkonmamak elinizden gelirse, ona çalışınız" [93].

63-... Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): 'Şübhesiz sizler Rabb'inizi göz görüşü ile göreceksiniz" buyurdu.

64-.....Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ayın ondördüncü gecesi bizim yanımıza çıktı da şöyle buyurdu: "Şübhesiz sizler şu Ay'ı görmekte nasıl sıkışıp üstüste yığılmanıza hacet kalmaksızın hepiniz zahmetsizce görüyorsanız, kiyâmet gününde Rabb'inizi de öylece göreceksiniz [94].

65-.....Bize îbrâhîm ibn Sa'd, îbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: İnsanlar:
— Yâ Rasûlallah, bizler kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ayın ondördüncü gecesi Ay'ı görmek için itişip kakışmaya, birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?" diye

sordu. Sahâbîlen
— Hayır yâ Rasûlallah! dediklerinde, tekrar:
— "Ya Güneş'in önünde hiçbir bulut yokken görmek için itişip kakışmaya, birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?" diye sordu.
Sahâbîler yine;
— Hayır yâ Rasûlallah! deyince, Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz sizler O'nu işte böyle açık göreceksiniz. Allah, kıyamet gününde insanları toplayacak da:
— Her kim her neye tapıyor idiyse, onun ardına düşsün! buyuracak.
Artık Güneş'e tapmakta olan Güneş'in ardına; Ay'a tapmakta olan Ay'ın ardına; tâgûtlara tapmakta olanlar da tâgûtların arkalarına düşüp gidecek. Ve yalnız bu ümmet, içlerinde şefaatçileri -yâhud: münafıkları- da olduğu hâlde yerinde durup kalacak -Râvî İbrâhîm bu iki kelimede şekk etti-; Allah onlara (evvelce tanıdıklarından baş"-ka bir surette) gelip:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar (Rabb'Ierini o tecellî ile tanıyamadıkları için: —Senden Allah'a sığınırız), Rabb'imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır (yerimizden ayrılmayız)/ Rabb 'imiz bize geldiğinde biz O'nu tanırız! diyecekler.
Allah Taâlâ onlara bu defa tanımakta oldukları suret üzere gelecek de:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da:
— (Hakikat) Sen bizim Rabb 'imizsin! diyecekler ve (Allah'ın da'-vet etmesi üzerine) O'na tâbi* olacaklar.
Cehennemin de ortasına sırat (yânî köprü) kurulur. Ben ümmetimi onun üstünden geçirecek ilk kimse olacağım. O gün rasûllerden başka hiçbir kimse (korku ve dehşetten dolayı) tekellüm edemez. Ra-stillerin de o günkü duası:
— "Allâhumme settim selttm{~ Allah'ım, selâmet ver, selâmet ver)!'olacaktır. Cehennemden sa'dân dikenlerine benzer çengel/er vardır. Sa'dân dikenlerini hiç görmüşlüğünüz var mı?"
Sahâbîler:
— Evet yâ Rasûlallah, dediler. Rasûlullah şöyle devam etti:
— "İşte bu çengeller sa'dân dikenlerine benzer. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını yalnız Allah Taâlâ bilir. İşte bunlar insanları (kötü) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Artık insanlardan kimisi helak olur, kötü ameliyle kalır -yâhud: Köt&ameli dolayısiyle helak olur-, kimisi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra yâhud cezasını gördükten yâhud buna benzer bir hâlde kurtulur. Nihayet Allah Taâlâ kulları hakkında hüküm ve kaza adlini icra ve tamam edip de sırf ilâhi rahmeti olarak cehennem ehlinden dilediklerini cehennemden çıkarmak istediğinde meleklere ilâhi rahmete nâiliyetleri murâd olanlardan Allah'a birşeyi ortak edinmemişleri, *Lâ ilahe ille'llâh' diye şehâdet etmişleri cehennemden çıkarsınlar diye emre-decektir. Melekler bunları cehennemde üzerlerindeki sucûd izlerinden tanıyacaklardır. Ateş Âdem oğlunun bütününü yer de yalnız sucûd eserini yiyemez. Allah Taâlâ sucûd eserini yemeyi cehennem ateşine haram kılmıştır. Bunlar ateşten kavrulup kapkara olarak çıkarılacaklar. Üzerlerine hayât suyu dökülecek de onun altında seyl uğrağında biten yabani reyhan tohumları nasıl çabuk biterse, yeniden öylece bitecekler.
Sonra Allah Taâlâ kulları arasında hüküm ve kazayı sona erdirir. Ancak cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o cennete girecek cehennem ehlinin sonuncusu olacaktır. O
kimse:
— Yâ Rabb! Yüzümü şu ateşten döndür. Çünkü kokusu beni zehirleyip duruyor, alevi beni yakıp duruyor, diyecek.
O adam mütemadiyen Allah'a, Allah'ın dilemesi kadar duâ ve niyazda bulunacak. Sonunda Allah ona:
— Bu senin dediğin sana verilecek olsa, acaba başka şey daha
istemiyecek misin? buyuracak.
O ise:
— İzzetineyemîn olsun ki, hayır; bundan başka Sen'den birşey daha istemem! diyecek ve Rabb'ine, ilâhîma'siyeti taalluk eden birçok ahidler ve misâklar verecek.
Ondan sonra Allah Taâlâ onun yüzünü cehennem cihetinden (cennet tarafına) çevirecek. Yüzünü cennete doğru döndürünce cennetin güzelliğini görecek. (Lâkin hemen istekten utanıp) Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût ettikten sonra:
— Yâ Rabb! Beni cennetin kapısına yanaştır, diyecek.
Allah da ona:
Atlatı ûa ona:
— Evvelce istediğinden başka ebediyyen hiçbirşey istemiyeceği-ne ahidlerini ve mîsâklarını vermiş değil miydin? Allah lâyıkını versin be hey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin!
buyuracak. Oda:
— Ey Rabb'im! der ve Allah'a devamlı duâ eder.
Nihayet Allah:
— Bu sana verilirse, bundan başka birşey istemiyecek misin? diyecek.
O da:
— İzzetine yemîn ederim ki, hayır; bundan başka birşey istemem! diyecek ve yine Rabb 'inin dilediği bir çok ahidler ve mîsâklar verecek.
Bunun ardından Rabb'i onu cennetin kapısına yanaştıracak. O kimse cennet kapısına varıp dikildiği ve cennet ona açılıp genişlediği, o da cennetin içindeki güzel ve bol ni'metleri, sevinci görünce (yine utanıp) Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût edecek. Sonra:
— Yâ Rabb! Beni cennetin içine sok! diyecek. Allah da ona:
— İstediğin sana verildiği takdirde, ondan başka hiçbirşey iste-miyeceğine ahidlerini ve mîsâklanm vermiş değil miydin? der

ve: Sana veyl olsun ey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin! buyurur.
Bunun üzerine o kimse:
— Ey Rabb 'im! Mahlûklarının en bedbahtı ben olmayayım, diyecek, durmadan dua ve niyaza devam edecek.
Nihayet Allah Taâlâ ona gülecek. Ona gülünce de:'
— Cennete gir! buyuracak.
O kul cennete girince Allah ona:
— Temenni et! buyuracak.
O da Rabb'inden ister ve temenni eder. Nihayet Allah ona:
— Şunu da, bunu da iste! diye buyurarak, istenecek şeyleri onun aklına getirecek.
Nihayet bu dileklerinin hepsi kesilince, yine Allah ona:
— Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir! buyuracak."
Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibn Ye-zîd şöyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken Ebû Saîd el-Hudrî de oturuyor ve Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirşeyi değiştirmeğe lüzum görmüyordu. Tâ: "Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir" sözüne gelince, Ebû Saîd Hudrî (R), Ebû Hureyre'ye:
— Rasûlullah: "Allah, bunların hepsi ve daha on misli senindir, buyuracaktır", demişti, yâ Ebâ Hureyre! dedi.
Ebû Hureyre de:
— Ben şehâdet ederim ki, Rasûlullah'tan yalnız "Bu ve bunun on misli senindir" ezberledim, dedi.
Ebû Saîd Hudrî de:
— Ben de şehâdet ederim ki, ben Rasûlullah'tân, O'nun "Bunun hepsi ve on misli de senindir" buyurduğunu ezberledim, dedi.
Ebû Hureyre:
— işte bu adam, cennet ehlinin cennete en son girecek olanıdır, demiştir [95].

66-.....Bize el-Leys, Hâlid ibn Yezîd*den; o da Saîd ibn Ebî HiIâTden; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz:
— Yâ Rasûlallah, kıyamet gününde bizler Rabb'imizi görecek miyiz? diye sorduk.
Rasûlullah:
— "Sizler gökyüzünde bulut olmadığı zaman Güneş'i ve Ay'ı görmek için birbirinizle sıkışıp darlığa düşer misiniz?" buyurdu.
Biz:
— Hayır sıkışmayız, dedik. Rasûlullah:
— "Şübhesiz sîzler Güneş ile Ay'ı görmekte birbirinizle sıkışıp darlığa düşmediğiniz gibi, o gün Rabb'inizi görmekte de hiç birbirinizle sıkışıp darlığa düşmeyeceksiniz" buyurdu.
Sonra şöyle devam etti:
— "Herbir kavmin dünyâda ibâdet edegeldiği şeye gitmesi için bir nidâcı nida eder. Bunun üzerine satîb sahihleri, yânı salibe tapanlar salîbleriyle, putların sahihleri olan putperestler putlarıyle, herbir ma'-budun sahihleri de kendi ma'bûdlanyle giderler. Nihayet iyi olsun, fâcir olsun, hakk üzere kalan kitâb ehlinin bakıyyeleri olsun, Allah Taâlâ'ya ibâdet etmekte olanlar kalır. Sonra cehenneme getirilirler, cehennem onlara gösterilir ki, sanki cehennem onların nazarında yalımları birbirini kırıp geçiren bir serâbdır. Yahudiler'e:
— Sizler kime tapardınız? diye sorulacak. Onlar:
— Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapardık, diyecekler. Bunun üzerine onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz, istediğiniz nedir? denilecek.
O Yehûd taifesi de:
— Yâ Rabb! Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler. Onlara:
— Haydi içiniz! denilecek de onlar birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.
Sonra Hrıstiyanlar'a hitaben:
— Sizler kime tapıyordunuz? diye sorulacak. Onlar da:
— Biz Allah'ın oğlu Mesih'e tapardık, diyecekler. Bunun üzerine onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz: Ne istiyorsunuz? denilecek.
Onlar da:
— Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler. Onlara da:
— Haydin su içiniz! denilecek de birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.
Nihayet iyi olsun, fâcir olsun, Allah 'a ibâdet etmekte olanlar kalır.
Onlara da:
— İnsanlar hep gittikleri hâlde sizleri habseden nedir? denilecek. Onlar:
— Biz şimdikinden ziyâde kendilerine muhtâc iken onlardan dünyâda ayrılmıştık. (Şimdi nasıl olur da onların arkasına-takılırız?) Biz bir münâdînin: Her kavim vaktiyle ibâdet ettiği ne idiyse ona kavuşsun! diye nida ettiğini işittik. Ondan dolayı bizler Rabb'imizi bekleyip duruyoruz! diyecekler".
Dedi ki: "Meydanda kalan mü'minlere Cebbar olan Allah, onlara ilk defa gördükleri tanıdıkları suretten başka bir surette gelecek de:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da:

— Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler.
Artık O'nunlapeygamberlerden başkası kelâm edemez. Allah Taâlâ:
— Rabbinizi tanıyabilmek için aranızda bir alâmet var mıdır? diye suâl edecek.
Onlar:
— Evet, sâk'tır! demeleri üzerine Rabb Taâlâ, sâk'ını keşfedip açacak [96].
Bunun üzerine her mü'min Allah'a secde eder. Allah'a riya ve şöhret için secde eden kimseler kalır. Onlar da secde etmeye davranırlar. Fakat onun sırtı tek bir tahta gibi kaskatı bir tabakaya döner. Sonra köprü getirilir de cehennemin ortasına kurulur".
Biz:
— Yâ Rasûlallah! Köprü nedir? dedik. Şöyle buyurdu:
— "Ayakların kayacağı bir yerdir ki, üzerinde başları eğri demirden çengeller, dikenler; sert, keskin enli şeyler vardır. Bunların Necd'de olan ve sa'dân denilen dikenler gibi uçları kıvrık, eğri dikenleri vardır. Müminlerin kimi onun üzerinden göz kırpacak kadar zaman içinde, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi iyi cins yürük at ve develer gibi sür'atle geçerler. Bunların kimi sapsağlam, olduğu gibi kurtulur. Kimi tırmıklar içinde perişan olmuş olarak salıverilir. Kimi de cehennem ateşi içine sapır sapır düşerler. Nihayet sonuncuları sürüklene sürüklene geçer, kurtulur. Bugünkü günde apâ-şîkâre olmuş hakkını kurtarmak için hiçbirinizin yalvarıp yakarması, o dehşetli günde âsî mü 'min kardeşleri arasından çıkıp necat bulan mü 'mirilerin kalanlar için Cebbar Zu 'l-Celâl hazretlerine yalvarıp yakarmasına benzemez. Diyeceklerdir ki:
— Ey bizim Rabb'imiz, bu kalanlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar bizimle beraber namaz kılar, oruç tutar, her türlü iyi işlerde bulunurlardı.
Allah Taâlâ:
— Haydin gidin, kalbinde bir dinar ağırlığınca İmân ve yakin olan her kimi bulursanız, çıkarınız! buyuracak.
Allah Taâlâ onların suretlerini yakmayı ateşe haram edecektir. Artık bu şefaatçiler -yâhud kurtarılacak olanlar- kimi ayağının üstüne, kimi de yarı inciğine kadar ateşe gömülerek içeriye dalmış bulunacaklar. Tanıdıklarını çıkarıp dönecekler.
Yine Allah Taâlâ:
— Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre ağırlığınca imân ve yave yakın olan her kimi bulursanız, onları da çıkarınız! buyuracak.
Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkarıp dönecekler. Yine Allah Taâlâ:
— Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre arlığınca îmân ve yakın olan her kimi bulursanız, çıkarınız! buyuracak.
Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkaracaklar".
Ebû Saîd (R) der ki: Eğer bu dediğime inanmıyorsanız, "Şüb-hesiz ki, Allah zerre kadar haksızlık etmez. (Zerre mikdârı) bir iyilik olursa, onu kat kat artırır. Kendi canibinden (başkaca da) pek büyük bir mükâfat verir'* (en-Nisâ: 40) âyetini okuyunuz.
"Hâsılı peygamberler, melekler, mü 'minler şefaat etmiş bulunacaklar. Derken Cebbar Muteâl Hazretleri:
— Artık sıra benim şefaatime geldi! buyuracak da ateşten bir kabza tutacak, yânı bir kısım insanı toplayacak da simsiyah yanmış olan birtakım kavimleri dışarı çıkaracak, akabinde bunlar cennetin yolları üzerinde olup "Hayat Nehri' denilen bir nehrin içine atılacaklardır. Onlar o nehrin iki tarafında seyl uğrağında biten yabanî reyhân tohumlarının çabucak bittiği gibi biteceklerdir. Sizler o yabanî reyhan tohumlarını taşın yanında, ağacın yanında görmüşsiinüzdür. Onlardan güneşte olanları yeşildir, gölgede olanları da beyazdır. Sonra onlar 'Hayat Nehri'nden beyaz, parlak inciler gibi çıkacaklar, boyunlarına kendileriyle tanınacakları altın, gümüş nev'inden hâtemler takılır ve cennete girerler. Cennet ahâlîsi:
— İşlenmiş hiçbir amelleri, geçmiş hiçbir hayır ve haseneleri olmadığı hâlde A ilah 'in cennete girdirdiği âzâdlıkları işte bunlardır! diyeceklerdir.
Sonra onlara:
— Gözünüzün görebildiği sizindir, bir o kadarı daha sizindir! denilecektir" [97].
(Buhârî geçen senedle şöyle dedi:) Ve bize Haccâc ibnu Minhâl şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîş etti. Bize Katâde, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Müzminler kıyamet gününde habsolunacaklar ve nihayet bu habsolunma sebebiyle kederlenecekler. Derken:
— İçinde bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarıp rahatlatması için Rabb'imize şefaat istesek, diyecekler.
Akabinde Âdem Peygamber'e gelecekler ve:
— Sen insanların babası olan Âdem'sin, Allah seni kendi eliyle yarattı, seni cennetine yerleştirdi, meleklerini sana secde ettirdi, ve herbir şeyin isimlerini sana öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabb'in katında bizlere şefaat etmeni istiyoruz, diyecekler".
Dedi ki: "Âdem vaktiyle işlemiş olduğu o yasaklanmış ağaçtan
yeme günâhını zikrederek:
— Ben buna ehil değilim, lâkin sizler Allah Taâlâ'mn bütün Yer halkına göndermiş olduğu ilk peygamber olan Nûh *a gidiniz, diyecek.
Sonra onlar Nûh 'a gelecekler. O da evvelce işlemiş olduğu ilim-siz olarak Rabb'inden isteme günâhını (Nûh: 26) zikrederek:
— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Halîlu'r-Rahmân olan İb-râhîm Peygamber'e gidiniz, diyecek."
Dedi ki: "Akabinde insanlar İbrahim'e gelecekler. O da vaktiyle yalan şeklinde söylemiş olduğu üç sözünü zikrederek:
— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler A ilah 'in kendisine Tevrat verdiği, kelâm ettiği ve fısıldaşarak konuşmak için kendisine yaklaştırdığı bir kul olan Musa'ya gidin, diyecek."
Dedi İd: "Akabinde insanlar Musa'ya gelecekler. Oda vaktiyle işlemiş olduğu insan öldürme günâhım zikrederek:
— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Allah'ın Kulu, Rasû/ü, Allah'ın Ruhu ve Kelimesi olan fsâ'ya gidin, diyecek".
Dedi ki: "Bunun üzerine insanlar fsâ'ya gelecekler, O da:

— Ben bunun ehli değilim, fakat sizler, Allah'ın geçmiş ve geri kalmış günâhlarını mağfiret etmiş olduğu bir kul olan MuhammedfS) 'e gidin, diyecek.
Bunun üzerine insanlar bana gelecekler. Ben gider, O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzuruna girme izni isterim. Bana izin verilir. Rabb 'imigördüğüm zaman O'nun için secdeye kapanırım. Allah beni bırakmak istediği kadar bu vaziyette bırakır. Sonra:
— Başını kaldır yâ Muhammedi Söyle, sözün dinlenir; şefaat et, şefaatin kabul edilir; iste, sana verilir! buyurur".
Rasûlullah şöyle dedi: "Ben secdeden başımı kaldırırım da Rabb'imin bana öğreteceği sena ve tahmîd ile Rabb 'ime sena ve hamd ederim. Sonra şefaat ederim. Benim için bir sınır koyar. Ben O'nun darından (yânî cennetindeki buluşma yerinden) dışarı çıkarım da o insanları cennete sokarım".
Katâde şöyle dedi: Ben yine Enes'ten işittim, şöyle diyordu: "Ben (darından) çıkarım da artık o insanları ateşten çıkarır ve cennete girdiririm. Sonra döner, O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb 'imi gördüğüm zaman secdeye kapanırım. Allah beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:
— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün dinlenir; şefâet et, şefaatin kabul edilir; iste, sana verilir! buyurur".
Rasûlullah dedi ki: "Ben başımı kaldırır, Rabb'imin bana öğreteceği sena ve tahmîd ile Rabb'ime sena eder, hamdeylerim".
Dedi ki: "Sonra şefaat ederim. Benim için bir sınır ta'yîn buyurur. Akabinde ben çıkarım da o insanları cennete koyarım".
Katâde şöyle dedi: Ben Enes'ten şöyle derken işittim: "Ben çıkarım. Akabinde o insanları ateşten çıkarır, cennete girdiririm. Sonra üçüncü defa dönerim de cennetinde Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Allah beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:
— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün işitilir. Şefaat et, şefaatin kabul olunur, iste, isteğin verilir! buyurur".
Rasûlullah dedi ki: "Bunun üzerine ben başımı secdeden kaldırır, Rabb'imin bana öğreteceği sena ve tahmîd ite Rabb'ime sena ve hamdederim. Sonra şefaat ederim. Bana bir sınır ta 'yîn buyurur. Akabinde çıkar, o sinir içindeki insanları cennete girdiririm".
Katâde şöyle dedi: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: "Akabinde ben çıkarım da o insanları ateşten çıkarır, cennete girdiririm. Nihayet ateşte Kur'ân 'in habsettiği, yânî kendilerine hulûd (devamlı azâb) vâcib olan kimselerden başkası kalmaz".
Dedi ki: Sonra şu âyeti okudu: "... Ümîd edebilirsin, Rabb İn seni bir Makaamı Mahmûd'a gönderecektir" (ei-lsrâ: 79).
Enes:
— İşte, Peygamberinize va'd edilmiş olan "el-Makaamu*l-Mah-mûd" budur! [98].

67-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) -Hevâzin ganimetlerini taksim ettiğ zamân-Ensâr'a haber gönderip, onları yuvarlak bir Arab çadırı içinde topladı. (Konuşmasının sonunda) onlara:
— "Sizler Allah'a ve Rasûlü'ne kavuşuncaya kadar sabrediniz. Şübhesiz ben havz başında olacağım" buyurdu " [99].

68-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gecenin bir kısmında teheccüd namazı kıldığında şu duayı söylerdi.
"Yâ Allah! Hamd Sana mahsûstur. Gökleri, yerleri görüp gözetmekten hiç gafil olmayan yalnız Sen 'sin. Hamd Sana mahsûstur. Göklerin, yerlerin ve içlerinde olanların Rabb'i yalnız Sen'sin. Hamd Sana mahsustur. Göklerin yerlerin ve bunların içinde olanların nuru Sen'sin. Hakk Sen'sin. Hakk olan sözündür. Hakk olan va'dindir. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyamet gününün geleceği haktır!
Yâ Allah! Emir ve nehyini kabul edip kendimi yalnız Sana verdim. Yalnız Sana imân ettim. Yalnız Sana güvendim, tevekkül ettim. Yalnız Sana inâbe ve rucû' ettim. Hasma karşı hüccet getirme kuvvetimi Sen'den aldım. Hakkı inkâr eden ile kendimin arasına Sen'i hakem ettim. Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve Sen'in benden daha iyi bilmekte olduğun bütün günâhlarımı Sen mağfiret et. Sen 'den başka hiçbir ilâh yoktur!" [100].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Kays ibn Sa'd ile Ebu'z-Zubeyr, Tâvûs'tan "Kayyımu" yerine "Kayyâmu"diye söylediler, Mucâhid de: "el-Kayyûm", herşey üzerine kaaim olandır, dedi.
Umer ibnu'I-Hattâb: "Lâ ilahe illâ huve'l-Hayyu 1-Kayyfon "da "el-Kayyâm " şeklinde okudu. Bunların ikisi de (yânî "Kayyûm " ve "Kayyâm") medhdir.

69-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Sizden herbir kimseye Rabb'i arada bir tercüman ve Şabbin görmekten perdeleyen bir hicâb olmaksızın, muhakkak kelam edecektir" buyurdu [101].

70-.....Abdullah ibn Kays(R)'tan (şöyle demiştir): Peygamber
(S) şöyle buyurdu: "İki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan eşyaları gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler de altındandır. Adn cennetin-deki cennetliklerle bunların Rabb lerine bakmaları arasında Allah'ın vechi üzerinde bulunan kibriyâ ve azametperdesinden başka birşey bulunmayacaktır" [102].

71-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her kim yalan biryemîn ile müslümân bir kimsenin malım koparıp alırsa, o, Allah'a kendisine karşı öfkeli olduğu hâlde
kavuşacaktır".
Abdullah ibn Mes'ûd dedi ki: Sonra Rasûlullah, zikri ulu olan Allah'ın Kitâbı'ndan bu hadîsin doğrulayıcısını okudu: "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve~yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz» onlara bakmaz» onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır'* (Aiu îmrân: 77).

72-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Üç nevi' kimse vardır ki, Allah kıyamet gününde onlara kelâm etmez ve onlara bakmaz: Birisi, malı üzerine yalana olarak bu mala, almak isteyen müşteriden daha çok bedel verdiğine yemîn eden kimse, ikincisi, ikindiden sonra müslümân bir Kimsenin malını koparıp almak için yalan bir yeminle yemîn eden. Üçüncüsü, ihtiyâcından fazla olan suyu insanlardan men' eden kimse. Allah kıyamet gününde ona: Sen ellerinle imâl etmediğin fazla suyu men ' ettiğin gibi, bugün ben de senden fadtımı men' ediyorum! buyuracaktır" .

73-.....Bize Eyyûb, Muhammed ibn SîrînMen; o da İbn Ebî Bekre'den; o da Ebû Bekre(R)*den tahdîs etti ki, Peygamber (S- Veda Haccı'ndaki hutbesinde) şöyle buyurmuştur:
— "Zaman, Allah'ın gökleri ve yerleri yarattığı günkü (ilk) vaziyetine dönmüştür. Bir yıl, (ay ölçüsüyle) oniki aydır. Bunlardan dördü haram (yasak) aylardır ki, üçü arka arkaya zu'l-ka'de, zu'l-hicce, muharrem'dir. (Dördüncüsü) Mudar'ın ayı olan recebedir. O, cumâ-da'l-âhir ile şaban arasındadır".
Bundan sonra Rasûlullah:
— "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasâlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra:
— "Zu'l-hicce ayı değil midir?" buyurdu.
Biz:
— Evet zu'l-hicce*dir! dedik.
Rasûlullah:
— "Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir?" buyurdu.
Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah sustu. Hattâ biz Rasûlullah'ı Mekke'ye eski isminden başka bir isim verecek sandık. Sonra Rasûlullah:
— "Mekke beldesi değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet Mekke'dir! dedik. Rasûlullah:
— "Bu gün hangi gündür?*' diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah yine sükût etti. Hattâ biz, eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasûlullah:
— "Nahr günü (kurban kesim günü) değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet, Nahr günüdür! dedik.
(Bu mukaddimelerden) sonra Rasûlullah:
— "Şu hâlde, iyi biliniz ki, kanlarınız ve mallarınız -Muhammed ibn Şîrîn: Ebû Bekre şunu da söyledi sanıyorum, demiştir:- ve ırzlarınız birbirinize bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram oluşu gibi haramdır (Her türlü saldırıdan korunmuştur). Muhakkak ki, siz Rabb'inize kavuşacaksınız. Rabb'iniz sizlere istediğiniz amellerinizden soracaktır. (Ey insanlar!) Aklınızı başınıza toplayınız da, benden sonra birbirinizin boynunu vuracak surette sapıklara dönmeyiniz! (Ey insanlar!) Dikkat edin: Bu sözlerimi burada hazır bulunanlar, hazır bulunmayan müstakbel nesillere tebliğ edip ulaştırırsın! Olabilir ki, kendisine tebliğ ulaşan bâzı kimse, burada bulunup işiten bir kısım kimseden daha iyi anlayıp bellemiş olur!"
Muhammed ibn Şîrîn bu hadîsi zikrettiği zaman: Peygamber (S) doğru söyledi, der idi (çünkü dinleyenlerden çoğu, üstâdlarından daha iyi anlayıp belleyicidirler). Bundan sonra Rasûlullah:
—"Dikkat edin: Teblfğ ettim mi? Dikkat edin: Tebliğ ettim mi?" diye iki kerre sordu [103].

25- Yüce Allah'ın: "Şübhe Yok Ki, İyi Hareket Edenlere Allah'ın Rahmeti Çok Yakındır" (Ei-A'râf; 56) Kavli Hakkında Gelen Hadîsler Babı

74-.....Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kızlarından birinin bir oğlan çocuğu ölmek üzere hasta idi. Peygamber'in kızı, Peygambere, yanına gelmesi için haber gönderdi. Peygamber (S) de kızma:
— "Allah'ın almak ve Allah'ın vermek istediği herşey, kendisine âiddir. Ve herşeyin ilâhî ilimde ta'yîn edilip isimlendirilmiş bir eceli vardır. Kızım sabretsin ve bu sabrın Allah yanında sevabı olduğunu hatırlasın!" diyerek cevâb yolladı.
Bu sefer kızı (Zeyneb) tekrar haber gönderip, Peygamber'in muhakkak gelmesi için yemîn etti. Bu haber üzerine Rasûlullah kalktı. O'nun beraberinde ben de kalktım. Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Ka'b ve Ubâdetu'bnu's-Sâmit de kalktılar. Kızının evine girdiğimiz zaman, çocuğu Rasûlullah'a uzatıp verdiler. Çocuğun nefesi göğsünde gidip geliyordu.
Râvî dedi ki: Zannediyorum o "Çocuk eski kırbaya dönmüştü" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah ağladı. Sa'd ibnu Ubâde:
— (Yâ Rasûlallah!) Ağlıyor musun? dedi.
Rasûlullah:
— "Allah Taâlâ, kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eyler" buyurdu [104].

75-.....Bize babam îbrâhîm, Salih ibn Keysân'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyer(R)*den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cennetle cehennem, Rabb'lerinin huzurunda çekiştiler. Şöyle ki: Cennet:

— Yâ Rabb! Bana ne oldu ki, bana insanların yalnız zaîfları ve (halkın gözünde) düşük olanları girer! dedi.
Cehennem de:
— Ben büyüklenen kimselere tercih, yânî tahsis olundum! dedi. Yüce Allah, cennete:
— Sen benim rahmetimsin, buyurdu. Cehennem 'e de:
— Sen benim azabımsın, kullarımdan azâb etmek istediklerimi seninle azâb ederim. İkinizden herbirinizin dolmak hakkı vardır, buyurur".
Dedi ki: "Cennete gelince (o da dolar.) Şübhesiz Allah, halkından hiçbir kimseye zulmetmez. Allah cehennem için (boşluklarını doldurmak üzere) yeniden dileyeceği kimseler yaratır da bunlar oraya atılırlar. Cehennem üç kerre:
— Daha ziyâde var mı? der.
Nihayet Allah ona ayağını basar ve cehennem dolar. Cehennemin bâzısı bâzısına reddolunup toplanır da:
— Yetişir, yetişir, yetişir! der" [105].

76-.....Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Âsîlerden) birtakım kavimlere işlemiş oldukları günâhlar sebebiyle onlara bir ukubet olmak üzere bir siyahlık isabet edecektir. Sonra Allah Taâlâ onları rahmetinin fazlı ile cennete girdirir. Onlara 'Cehennemlikler' denilir".
Hemmâm ibn Yahya da: Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes, Pey-gamber(S)*den tahdîs etti, demiştir [106].

26- Yüce Allah'ın: "Şübhesiz Ki, Allah Gökleri Ve Yer'i Zeval Bulmalarından Tutmaktadır..." (Fâtir: 41) Kavli Babı [107]

77-.....Abdullah ibn Mes*ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a Yahûdî âlimlerinden biri geldi de:
— Yâ Muhammed! Şübhesiz Allah (kıyamet günü) göğü bir parmağı üzerine, yeri bir parmağı üzerine, dağları bir parmağı üzerine, ağaçlan ve nehirleri bir parmağı üzerine ve diğer mahlûkları da bir parmağı üzerine kor. Sonra eliyle: Melik ancak benim! buyurur, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) güldü ve: "Onlar A ilah Un kadrini, O'na lâyık olacak bir surette hakkıyle takdir edemediler.," (ei- En'âm: 91, el-Hacc: 74, ez-Zumer: 67) âyetini SÖyledİ [108].

27- Göklerin, Yerin Ve Bunlardan Başka Mahlûkların Yaratılmaları Hakkında Gelen Şeyler Babı

Ve bu yaratma, Yüce Rabb'in fiili ve emridir. Rabb, sıfatları, fiili, emri ve kelâmiyle yaratıcıdır, mükevvindir; mahlûk değildir. O'nun fiili, emri, yaratması ve tekvini ile olan şeyler ise mef ûldür, mahlûktur, mükevvendir [109].

78-.....tbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yanında geceledim. Peygamber (S) de o gece teyzemin yanında idi. Maksadım Rasûlullah'ın geceleyin kıldığı namazın nasıl olduğunu görmek istiyordum. Rasûlullah bir müddet eşi Meymûne ile konuştu, sonra uyudu. Gecenin son üçte biri yâhud yansı olduğu zaman, Rasûlullah oturdu ve semâya doğru baktı da şu âyeti okudu: "Hakikat, göklerin ve YerHn yaratılışında gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sahihleri için ibret verici demler vardır" (Âlu İmrân: 190).
Bundan sonra kalktı, dişlerini misvaklıyarak abdest aldı. Sonra onbir rek'at namaz kıldı. Sonra Bilâl sabah namazı için ezan okudu. Rasûlullah iki rek'at daha namaz kıldı. Bundan sonra mescide çıkıp insanlara sabah namazını kıldırdı [110].

28- Bâb:

"And olsun ki, gönderilen kullarımız geçmiş bir sözümüz vardır*9 hakkında bizim (es-Sâffât: 171) [111].

79-.....Bize Mâlik, EbıTz-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allal mahlûkaa-tı yaratmayı hükmettiği (yânî tamamladığı) zaman, Arş'mm üstünde, yanında bulunan bir kitâbda tesbît edip: Şübhesiz benim rahmetim, gadabımın önüne geçmiştir, diye yazdı" buyurmuştur [112].

80-.....Zeyd ibn Vehb şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'(R)'dan işittim: Bize kendisi doğru söyleyici, kendisine de doğru bildirilen Rasûlullah (S) şöyle tahdîs etti: "Sizden herbirinizin yaratılışı, ana ve baba maddeleri anasının karnında kırk gün ve kırk gece toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde mudğâya, yânî bir çiğnem ete dönüşür. Sonra ona bir melek gönderilir de, ona dört kelâmı yazmasına izin verilir. Melek de (ezelde takdîr olunan mukadder hükümlerden), onun rızkını, ecelini, işini, şakî ve satd olduğunu yazar. Sonra ona ruh üfler. Sizden herhangibiriniz kendisi ile cennet arasında ancak bir zira' mesafe oluncaya kadar cennet ehlinin ameli ile amel eder. Sonunda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı onun önüne geçer de bunun üzerine o kişi cehennem ehlinin ameliyle iş yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biriniz kendisiyle cehennem arasında bir zira' mesafe oluncaya kadar hep cehennem ehlinin işini işler, sonunda (meleğin ana karnında yazdığı) yazısı onun önüne geçer de artık cennet ehlinin işini yapar ve cennete girer" [113].

81-.....Bize Amr ibnu Zerr tahdîs etti: Ben babam (Zerr ibn Abdillah ibn Zurâre el-Hemedânî)'den işittim, o Saîd ibn Cubeyr'den; o da tbn Abbâs(R)'tan olmak üzere şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S):
— "Yâ Cibril! Senin bizi şu ziyaretinden daha çok ziyaret etmene ne mâni' oluyor?" diye sormuştu.

Bunun üzerine şu âyet indi: "Biz (elçiler) senin RabbHnin emri olmadıkça inmeyiz* Önümüzde, ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabb*in unutkan değildir" (Meryem: 64).
tbn Abbâs: İşte bu kelâm, Muhammed(S)*e cevâb oldu, demiştir [114].

82-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) §öyle demiştir: Ben (bir gün) Rasûlullah'la beraber Medine'deki tarlalar içinde yürüyordum. Ra-sûlullah (S) hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. Derken Yahû-dîler'den bir topluluğa uğradı. Onların birtakımı diğer takımına:
— O'na ruhtan sorun, dedi. Bir takımı da:
— O'na ruhtan sormayın, dediler.
Netîcede Rasûlullah'a ruhtan sordular. Rasûlullah deyneği üzerine dayanarak dikeldi. Ben arkasında bulunuyordum. Ve ben Kendisine vahy indirilmekte olduğunu düşündüm. Sonunda Rasûlullah "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh, RabbHmin ermindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir** (ei-tsrâ: 85) âyetini söyledi.
Bunun üzerine onların bâzısı, diğerlerine:
— Biz size, O'na birşey sormayınız! demiştik, dediler [115].

83-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A*rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Azız ve Celîl olan Allah, ancak kendi yolunda cihâd etmek düşüncesi ve (Kur'ân'da gelen) kelimelerinin tasdiki niyeti kendisini cihâda çıkarıp da kendi yolunda cihâd eden mücâhide ya (şehîdlik suretiyle) onu cennete girdirmeyi veya sevâb ve ganimetle beraber içinden çıktığı meskenine salimen döndürmeyi tekeffül etmiştir'* [116].

84-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Kimi adam hanüyyet için (yânî şerefini korumak için) mukaatele eder, kimisi yiğitlik derecesi için mukaatele eder, kimisi de gösteriş için mukaatele eder. Şu hâlde bunların hangisinin mukaatelesi Allah yolundadır? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Her kim Allah'ın kelimesi (yânî Tevhîd kelimesi) daha yüce olsun diye kıtal ederse, işte onunkisi Allah yolundadır" buyurdu [117].

29- Yüce Allah'ın: "Bu Birşeyifn Olmasını) Dilediğimiz Zaman Sözümüz Ancak *Ohf Dememizden İbarettir; O Da Derhâl Oluverir" (En-Natu: 40> Kavli Babı [118]

85-.....el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir; Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Ümmetimden bir kavim, Allah 'in emri kendilerine gelinceye (kıyamet kopuncaya) kadar dâima insanlar üzerine gâlib ve yüksek olmakta devam edecektir" [119].

86-.....Muâviye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Ümmetimden, dâima Allah'ın emrini yerine getirmekte sabit, kendilerini yalanlayanların ve muhaliflerinin zarar veremeyeceği bir ümmet var olmakta devam edecektir. Tâ Allah'ın emri gelinceye"(kıyamet kopuncaya) kadar, onlar hep bu doğru yol üzerinde sabit bulunacaklardır".
Mâlik ibn Yuhâmir: Ben Muâz ibn Cebel'den işittim. "Onlar (yâ-nî Allah'ın emrini ayakta tutan ümmet) Şam'dadır" diyordu, dedi.
Bunun üzerine Muâviye ibn Ebî Sufyân: Bu Mâlik ibnu Yuhâmir, Muâz ibn Cebel'den: "Bunlar Şam'dadırlar" derken işittiğim söylemektedir, demiştir [120].

87-.....Bize Nâfi' ibnu Cubeyr tahdîs etti ki, tbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Museylimetu'l-Kezzâb Medine'ye geldiğinde:
— Eğer Muhammed, kendisinden sonra beni halef kılarsa, kendisine uyarım! dedi.
Museylime, kavmi olan Benû Hanîfe kabîlesinden kalabalık bir hey'etle gelmişti. Peygamber (S) Museylime'nin yanına hatîbi Sabit ibn Şemmâs ile beraber gitmişti. Rasûlullah'ın elinde hurma dalından bir deynek bulunuyordu.) Peygamber, kavmi içinde oturan Museylime'nin tam karşısında durdu (onunla İslâm hakkında konuştu. Museylime, peygamberlikten bir hisse verilmesini istedi). RasûhıHah:
— "(Değil peygamberlikten bir pay;) şayet sen benden elimdeki şu deynek parçasını istesen, onu bile sana vermem! Sen de Allah 'm senin hakkındaki hüküm ve takdirini tecâvüz edemezsin, (O hüküm yalancı, maktul ve cehennemlik olmandır.) Eğersen bana ve Hakk'a arka dönüp muhalefet edersen, Allah seni muhakkak helak edecek-tir..." buyurdu [121].

88-.....Abdullah ibn Mesûd (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Peygamber'le beraber Medine'nin bâzı tarlaları içinde yürüyorduk. Peygamber (S) yanında bulunan hurma dalından bir deyneğine dayanıyordu. Derken biz Yahudiler'den bir topluluk üzerine tesadüf ettik. Onlardan birtakımı diğer takımına:
— O*na ruhtan sorun, dedi. Bir takımı da:
— O'na birşey sormayın. Belki bunun hakkında hoşlanmayacağınız bir cevâb getirir, dedi.
Bâzıları ise:
— Biz O'na muhakkak soracağız, dediler. Bunun üzerine onlardan biri ayağa kalktı da:
— Yâ Ebâ'l-Kaasım, rüh nedir? diye sordu.
Peygamber (S) sükût etti. Ben kendisine vahy verilmekte olduğunu bildim. Sonunda:

— "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh, Rabb'imin ermindendir. Onlara az bir ilimden başkası verilmemiştir'* (ei-tsrâ: 85) âyetini söyledi.
Râvî el-A'meş: Bizim kıraatimizde böyle " Ve mâ ûtû(= Onlara verilmedi)" şeklindedir, dedi [122].

30- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"De ki: Rabb'imin sözleri için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabb'imin sözleri tükenmeden, o denizler tükenir" (el-Kehf: 109);
"Eğer yeryüzündeki (herbir) ağaç kalemler; deniz de arkasından yedi deniz daha kendisine yardım ederek (mürekkeb) olsa, yine Allah'ın kelimeleri tükenmez" (Lukmân: 27) [123];
Şübhesiz ki, Rdbb'iniz* gökleri ve Yer*i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır. Kendisini durmayıp kovalayan gündüze geceyi, O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay'ı, yıldızlan -hepsi de emrine ram olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın sânı ne kadar yücedir!" (el-A'râf: 54).
"Sahhara", "ZeDele" (yânî "Alçaltıp itaat ettirdi") demektir [124].

89-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A*rec*den; oda Ebû Hureyre(R)*den haber verdi ki» Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Allah, ancak evinden kendi yolunda cihâd etmek ve (Kur*ân'-da gelen) kelimelerini tasdik etmek niyeti çıkarıp da kendi yolunda cihâd eden mücâhid için, şehîdlik suretiyle onu cennete girdirmeyi yâhud nail olduğu sevâb ve ganimetle beraber evine salimen döndürmeyi tekeffül etmiştir" [125].

31- Bâb: Meşîe Ve İrâde Hakkındadır [126]**:**

"Allah dilemeyince siz dilemezsiniz" (el-lnsân: 30, et-Tekvîr: 29).
"De ki: Ey mülkün sahibi Allah, Sen mülkü kime dilersen ona verirsin, mülkü kimden dilersen ondan alırsın. Kimi dilersen onun kadrini yükseltir, kimi dilersen onu alçaltının. Hayır yalnız Senin elindedir. Şübhesiz Sen her şeye kaadirsin" (Âlu Imrân: 26).
"Hiçbirşey hakkında 'Ben bunu herhalde yann yapayım' deme. Meğer ki (sözünü) Allah'ın dilemesifne bağlamış olasın)" (el-Kehf: 23-24).
"Hakikat sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah 'tır ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (el-Kasas: 56) [127].
Saîd ibnu'l-Müseyyeb, babası el-Müseyyeb ibn Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî(R)'den bu âyetin Ebû Tâlib hakkında indiğin söylemiştir [128].
"... Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez* (el-Bakara:185).

32- "Allah Size Kolaylık Diler, Size Güçlük Dilemez (El-Bakara: 185) Babı [129]

90-.....Enes ibn Mâlik (R), Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir: "Sizler Allah 'a dua ettiğiniz zaman, duada istemeyi kesin yapın. Sakın herhangibiriniz: Allah'ım, dilersen bana ver! diye söylemesin. (Azimle, kesinlikle istesin.) Çünkü Allah 'ı icbar edecek hiçbir kuvvet yoktur!" [130].

91-.....Alî ibn EbîTâlib (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) bir gece kendisine ve Rasûlullah'ın kızı Fâtima'ya gece ziyaret yapıp, onlara hitaben:
— "Sizler gece namazı kılmaz mısınız?" buyurmuştur. AK şöyle dedi: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak dilerse uyandırır, dedim.
Ben Rasûlullah'a böyle cevâb verince, bana hiçbir cevâb vermeyerek, hemen geri döndü. Sonra ben yüzünü bizden çevirirken, O*-nun elini dizine vurarak: "... İnsan ne kadar da çok cidalcidir" (ei-Kehf: 54) buyurduğunu işittim [131].

92-.....Bize Hilâl ibn AK, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebü Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Mü'-min kişinin benzeri, bir sap üzerinde biten taze ekin gibidir. Rüzgâr ona hangi taraftan gelirse onu eğer de yaprağı diğer tarafa döner meyleder (fakat o yıkılmaz). Rüzgâr sakinleştiğinde yine doğrulur. İşte mü'min kişi de böyledir. O da belâ sebebiyle eğilir (fakat yıkılmaz). Haktan yüz çeviren kâfir kişinin benzeri ise sert ve dümdüz duran çam ve dağ servisi gibidir. Nihayet Allah onu dilediği zaman (bir se^ ferde) kırar devirir" [132].

93-.....ez-Zuhrî*den (şöyle demiştir): Bana Salim ibn Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasû-lu!lah(S)*tan (şu temsîli) işittim. Kendisi minber üzerinde şöyle buyuruyordu: "Sizden evvel gelen ümmetlere nisbetle sizin dünyâda bekaamz (bütün güne nisbetle) ikindi namazından güneşin batmasına kadar (olan müddet pb\)dir. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onlar gün yarı oluncaya kadar Tevrat'la amel ettiler. Sonra çalışmaktan âciz oldular. Kendilerine birer kırat birer kırat (olan gündelikleri) verildi. Sonra İncil sahihlerine încîl verildi. Onlar da ikindi namazı vaktine kadar İncil'le amel edip çatıştılar. Sonra âciz kaldılar (ve çalışmaktan vazgeçtiler). Onlara da birer kırat birer kırat (olan ücretleri) verildi. Sonra sizlere Kur 'ân verildi. Sizler de Kur'ân'la güneş batıncaya kadar çalıştınız. Bundan dolayı size de ikişer kırat ikişer kırat

(olarak ücret) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli:
— Ey Rabb'imiz! Bunlar bizden daha az çalıştılar, ve bizden daha çok ücret aldılar! dediler.
Allah Taâlâ:
— Ben sizin ücretlerinizden herhangi birşey eksik verip size zulmettim mi? buyurur.
Onlar:
— Hayır (gündeliğimizden eksik vermedin), derler. Allah da:
— İşte bu benim fadlımdır ki, ben onu dileyeceğim kimselere veririm! buyurur" [133].

94-.....Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben (Akabe gecesinde bey'at eden) nakîbler topluluğu içinde Rasûlullah ile bey*at ettim. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben sizlerle şu şartlar üzerine bey'at ediyorum: Allah'a (ibâdette) hiçbirşeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zina eylememek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek, hiçbir ma'rûfişte bana isyan etmemek üzere. İçinizden verdiği bu ahd ve sözünde kim durursa, onun mükâfatı Allah 'in zimmet ve fadlı üzerinedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda yakalanıp cezalanırsa, bu ikaab ona bir keffârettir ve bir günâh temizleyicidir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah Taâlâgiz-lerse, onun bu işi Allah'a kalır. Allah isterse ona azâb eder, isterse onu mağfiret eyler" [134].

95-.....Bize Vuheyb, Eyyüb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi Süleyman Aleyhi'sselâmın altmış tane kadını vardı. "Ben bir gecede kadınlarım üzerine dolaşırım da onlardan herbir kadın muhakkak Allah yolunda savaşacak birer süvârî oğlan çocuğu doğurur" diye (/«-şâallah demeden) yemîn sözü söyledi. Hakîkaten kadınları üzerine dolaştı. Fakat kadınlardan hiçbiri doğurmadı, yalnız bir kadın eksik doğumlu bir oğlan çocuğu doğurdu. Allah'ın Peygamberi Muhammed (S):
— "Eğer Süleyman Peygamber inşâallah diyerek yemininde bir istisna yapsaydı, kadınlardan herbir kadın muhakkak gebe kalır ve Allah yolunda savaşacak birer süvârî doğururdu9' buyurdu [135].

96-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, îkrime'den; o da tbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir A'râbî'nin yanına, ona hasta ziyareti yapmak üzere girdi ve:
— "Hastalığın zararsız geçmiş olsun, günâhlarını temizleyici bir keffârettir inşâallah'" duasında bulundu.
İbn Abbâs dedi ki: A'râbî:
— Günâhları temizleyici bir keffârettir. Fakat bu öyle geçici bir hastalık değildir. Bu yaşlı bir ihtiyar hasta üzerinde harareti kaynayan ve onu kabirleri ziyaret ettirecek olan humma hastalığıdır! dedi. Peygamber (S) de: — "Şu hâlde peki (öyle olsun)/" buyurdu [136].

97-.....Bize Huşeym ibn Buşeyr, Husayn ibn Abdirrahmân'dan; o da Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâ-de(R)'den şöyle haber verdi: Bir seferde sahâbîler sabah namazını kılmaktan güneş çıkıncaya kadar uyuyakaldıktan zaman, Peygamber (S): "Şübhesiz Allah Taâlâ istediği zamanda sizin ruhlarınızı kab-zetti, yine istediği zamanda onları geri çevirdi" buyurdu.
Akabinde sahâbîler hacetlerini yerine getirdiler ve abdestlerini aldılar. Güneş doğup bembeyaz olduğu (yânî yükseldiği) zaman Peygamber kalktı ve sahâbîlere (cemâatle o geçen) namazını kıldırdı [137].

98-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Müslümanlardan bir adamla Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüştü. Müslüman:
— Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Bunu, yapmakta olduğu bir yeminde söyledi. Yahûdî olan kimse de:
— Musa'yı âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Müslüman bu sırada elini kaldırıp Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine Yahûdî, Rasûlullah'a gitti. Kendisinin ve müs-lümân zâtın işinden olup biten şeyleri Rasûlullah'a haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Beni Mûsâ üzerine hayrlıdır demeyiniz. Çünkü insanlar kıyamet gününde hep düşüp bayılacaklar. (Ben de bayılacağım.) Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda ben Musa'yı Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş bulacağım. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ay ildi, yâhud baygınlıktan Allah'ın istisna ettiği kimselerden mi oldu?" buyurdu [138].

99-.....Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûluüah (S) şöyle buyurdu: "Medine'ye Dec-câl gelecek, fakat meleklerin onu bekleyip korumakta olduklarını bulacak. Artık inşâaüah Medine'ye Deccâlde, tâûn da yaklaşmayacaktir" [139].

100-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Her peygamberin (kabul edilecek) bir duası vardır. Ben duamı inşâattan kıyamet günü ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum" [140].

101-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Ben uyurken kendimi bir kuyu başında gördüm. Onun suyundan Allah'ın çekmemi istediği kadar su çektim. Sonra kovayı benden Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekr aldı. O da kuyudan bir yâ-hud iki kova su çekti. Onun çekişinde bir zayıflık ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret eylesin. Sonra kovayı Umer aldı. Ve alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, halk içinde Umer'in gördüğü işi

görebilecek kuvvette ve mükemmellikte kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler" [141].

102-.....Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kendisine birşey isteyen geldiği zaman -Ebû Mûsâ bazen de şöyle demiştir: Kendisine birşey isteyen yâhud da bir hacet sahibi geldiği zaman- etrafında bulunan sahâbîlerine:
— "(Bu kimsenin ihtiyâcının görülmesi hususunda) şefaat ediniz (bana delâlet ediniz), böylece sizlere de ücret ve sevâb verilin Bununla beraber Allah Taâlâ, Rasûlü'nün dili ile (yânî O'nun duâ ve istirhamı üzerine) dilediği şeyi yerine getirip infaz eder" buyururdu [142].

103-.....Hemmâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizin herhangibiriniz duasında: 'Allah'ım, dilersen beni mağfiret eyle! Dilersen bana merhamet eyle! Dilersen bana rızık ver!* demesin. Azim ve kesinlikle (Yâ Rabb, beni mağfiret et, bana merhamet eyle! diye) duâ etsin. Çünkü Allah, dileyeceği herşeyi yapar, O'nu zorlayacak hiçbir kuvvet yoktur" [143].

104-.....Bize el-Evzâî tahdîs etti. Bana İbn Şihâb, Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan; o da tbn Abbâs'tan tahdîs etti. îbn Abbâs (R) ile Hurr ibnu Kays ibn Hısn el-Fezârî, Mûsâ*nnı sahibi hakkında: "O, Hıdır mıdır?" diye mücâdele ettiler.
Bu sırada onların yanından Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî geçti. îbn Abbâs, Ka'b'ı çağırdı da:
— Ben ve şu arkadaşım, Mûsâ Peygamber'in buluşmak için yolunu sorup istemiş olduğu sahibi hakkında münâkaşa ettik. Sen Ra-sûlullah(S)'tan onun hâlini zikrederken birşey işittin mi? dedi.
Ubeyy ibn Ka'b:
— Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Mûsâ Peygamber İsrail oğullarından bir topluluk içinde bulunduğu sırada ona
bir adam geldi de:
— Senden daha âlim bir kimse bitiyor musun? diye sordu.
Mûsâ da:
— Hayır bilmiyorum, dedi. Bu cevâbı üzerine Musa'ya:
— Evet, benim kulum Hadır (Hızır) vardır (o senden bâzı hususlarda daha âlimdir), diye vahy verildi.
Bunun üzerine Mûsâ Peygamber o daha âlim olan kul ile buluşma yolunu istedi. Allah da ona (Hızır'ın mekânı ve buluşma yerine alâmet olmak üzere) balığı bir âyet, bir nişan kıldı. Ve Musa'ya:
— Yâ Mûsâ, balığı kaybettiğin zaman hemen geri dön. Çünkü sen o kula orada kavuşacaksın! denildi.
Artık Mûsâ balığın kaybolduğu denizin içinde balığın izini ta'-kîb edecek idi. Yola devam ettiler. Bir yerde Musa'nın hizmetçisi olan genç, Musa'ya:
— Ne dersin? Kayanın yanında barındığımız zaman (balığın denize düşüp hareket ettiğini görmüştüm;) ben balığı unuttum. Onu zikretmemi bana unutturan ancak şeytândır, dedi.
Mûsâ:
— Zâten istediğimiz bu idi, dedi.
Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Sonunda taşın yanında Hadır'ı buldular. Hadır'la Musa'nın işinden Allah'ın el-Kehf Sûresi'nde hikâye ettiği şeyler oldu [144].

105-.....Bize Yûnus, îbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) -Veda Haccı'nda Minâ'dan Mekke'ye inmek istediğinde-: "Yârın inşâattan Kinâne oğulları yurduna ineriz ki, orada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine ahid yapmışlardı" buyurmuştur.
Rasûlullah, Kinâne oğulları hayfı demekle, Muhassab mevkiini kasdediyordu [145].

106-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Tâif ehlini muhasara etti de onları fethedemeyince:
— "înşâaltah yarın Medîne'ye döneceğiz*' buyurdu. Müslümanlar:
— Onların kalelerini fethetmeden nasıl döneriz?! dediler. (Bu i'tirâz üzerine) Peygamber:
— "Öyle ise yarın harbe hazır olun!" buyurdu.
Ertesi gün harbe giriştiler. (Düşmanın çetin müdâfaa harbi yapmasından) sahâbîlere çok yaralar isabet etti. Bunun üzerine Peygamber:
— "İnşâattah yarın döneceğiz!" buyurdu.
Bu defa bu dönme kararı sahâbîleri sevindirmiş gibi oldu. Rasûlullah da sahâbîlerin bu sevinmelerinden gülümsedi [146].

33- Yüce Allah'ın: Nezdinde Kendisine İzin Verdiği Kimselerden Başkasının Şefaati Fayda Etmez* Nihayet Kalblerinden Korku Giderildiği Zaman 'Rabb'iniz Ne Buyurdu?' Derler. * Hakkı (Söyledi)9 Derler. O Çok Yüce, Çok Büyüktür" (Sebe: 23) Kavli Babı

Burada "Rabb'iniz ne yarattı?" demedi (de "Rabb'iniz ne buyurdu?" dedi [147].
Ve zikri ulu Allah şöyle buyurdu:
"O'nun izni olmadıkça nezdinde şefaat edecek kim?" (el-Bakara: 255).

Mesrûk, İbn Mes'ûd'dan şöyle söyledi:
Allah vahy ile kelâm ettiği zaman gökler ahâlîsi birşey işitirler. Meleklerin kalblerinden korku giderildiği ve ses sakin olduğunda, onlar bu sesin Rabb'leri tarafından olan hakk olduğunu tanırlar. Ve birbirlerine: "Rabb'iniz ne buyurdu?" diye nida ederler. Onlar da:
"Hakkı buyurdu" derler [148].
Ve Câbir ibn AbdiİIah'tan zikrolunuyor ki, Abdullah ibn Uneys el-Ensârî şöyle demişti*: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle Duyuruyordu:
"Allah kıyamet gününde kulları toplar da onlara uzak olanın yakın olan kimsenin işitmesi gibi işiteceği bir ses ile nida eder: Melik ancak benim! Deyyân (yânî karşılık verici) ancak benim! buyurur'*.

107- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da îkrime'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) bu hadîsi Peygamber'e ulaştırır: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah Taâlâ semâdaki meleklere bir emrin infaz olunmasını hükmettiği zaman düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî hükme, melekler tamâmiyle boyun eğerek (korku ile) kanatlarını birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince melekler, Cebrail ve Mîkâîl gibi Mukarreb Meleklerde:
— Rabb'iniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarreb Melekler de:
— Allah ancak hakkı buyurdu. Allah yücedir. Allah büyüktür!
derler".
Alî ibn Medînî ve Sufyân ibn UyeyneMen başkası "Fâ"mn fet-hasıyle "Safavânin" diye söylemişlerdir.
AB ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Ve bize Sufyân tahdîs etti. Bize Amr, Îkrime'den; o da Ebû Hureyre'den bu hadîsi tahdîs etti.
Sufyân şöyle dedi: Amr şöyle dedi: Ben îkrime'den işittim: Bize Ebû Hureyre tahdîs etti.
Alî ibn Medînî şöyle dedi: Ben Sufyân'a söyledim. O:
— Ben İkrime'den işittim, dedi; o da: Ben Ebû Hureyre'den işittim dedi, dedim.
Oda:
— Evet (hadîs böyle de geldi), dedi. Alî dedi ki: Ben Sufyân'a: '
— Bir insan Amr'dan; o da îkrime'den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etti ki, o bunu Peygamber'e yükseltiyordu. Peygamber "Fuzzia" şeklinde okumuştur, dedim.
Sufyân:
— Amr da böyle okudu. O bunu îkrime'den böyle mi işitti, yâ-hud kendisi nefsinden böyle mi okudu, bilmiyorum? dedi.
Sufyân:
— Bu, bizim kirâatimizdir, dedi [149].

108-.....Ibn Şihâb'dan (şöyle demiştir): Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle der idi Rasû-lullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Kur'ânU tegannf etmekte olan bir peygamberi dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi".
Ebû Hureyre'nin bir arkadaşı: "Tegannt" ile "Kur'ân'ı aşikâre okumakta olan" demeyi kasdeder, dedi [150].

109-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Azîz, Celîl Allah kıyamet günü:
— Yâ Âdem! diye nida eder. Âdem de:
— Lebbeyke ve sa *deyke (= Yâ Rabb, emrine tekrar tekrar icabet ve emrini yerine getirmeye dâima hazırım)/ diyecek.
Allah, Âdem'e bir ses ile:
— Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecek bir topluluğu çıkarmanı emrediyor! diye nida edecek" [151].

110-.....Âişe (R): Ben, Peygambef(S)*in kadınlarından hiçbirisi hakkında Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç değildim. Yemîn olsun, Rabb'i Peygamber'e, HadîcVye cennette bir ev ile müjde vermesini emretmiştir, dedi [152].

34- Yüce Rabb'in Cibril İle Kelâmı Ve Allah'ın Meleklere Nidası Babı [153]

Ebû Ubeyde Ma'm er ibnu'l-Müsennâ:
"înneke le-tulakkâ'l-Kur*âne... ^Şübhesiz bu Kur'ân sana Haktm, Alîm tarafından veriliyor" (en-Neml: 6)
"Bu Kur'ân sana ilkaa olunuyor, sen de onu telâkki ediyorsun, yânî sen onu meleklerden alıyorsun demektir.
"Ve telakkaa Âdemu min Rabbihi kettmâtin = Derken Âdem Rabb'inden kelimeler belleyip aldı..." (el-Bakara: 37) kavli de bunun benzeridir, demiştir.

111-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Allah Tebâreke ve Taâlâ bir kulu sevdiği zaman Cibril'e:
— Allah fulân kulu sevmiştir, onu sen de sev! diye nida eder. Cibril de o kulu sever. Sonra Cibril gök halkına:
— Allah fulân kulu sevmiştir, sizler de onu sevin! diye nida eder. Gök ahâlîsi de o kulu severler. Ve Yer ahâlîsi arasında da o kimse için (gönüllerine) bir kabul konulur" [154].

112- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el- Vrec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Her gün) birtakım melekler geceleyin, diğer birtakım melekler de gündüzleyin birbirinin

akabinde size gelirler. Bunlar ikindi ile sabah namazlarında bir yere gelip birleşirler. Sonra (evvelce) içinizde kalmış olanlar semâya çıkarlar. Rabb'leri kullarının hâllerini en iyi bilirken (yine) o meleklere:
— Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorar.
Onlar da:
— Onları namaz kılarlarken bıraktık, nitekim namaz kılarlarken
bulmuştuk, cevâbını verirler" [155].

113-.....Bize Şu'be, Vâsü el-Ahdeb'den tahdîs etti ki, el-Ma'rûr şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr (Cundeb ibn Zurâre -R)*den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cibrtl bana geldi ve bana:
— Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak Ölen her kişi cennete girer! diye müjdeledi.
Ben:
— Yâ Cibril, bu kimse hırsızlık yapsa, zina etse de mi? diye sordum.
Cibril:
— (Evet.) Hırsızlık yapmış ve zina etmiş olsa da (cennete girer)/ diye cevâb verdi" [156].

35- Yüce Allah'ın: "Bununla Beraber Allah Sana İndirdiği (Kur*Ân) İle Şâhidttk Eder Ki, O Bunu Kendi İlmiyle İndirmiştir. Melekler De Şâhidlik Ederler. Hakîkî Şahid Olmak Bakunındansa, Allah Yeter" (En-Nisâ: İ66> Kavli Babı [157]

Müfessir Mucâhid ibn Cebr: "(Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır.) Emr bütün bunların arasında durmadan iner durur..." (et-Talâk: 12) kavli hakkında: "Emr91, yedinci semâ ile yedinci Arz arasında iner durur, demiştir [158].

114-.....el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Yâ fulan! Yatağına girdiğinde şu duayı şöyle: Allah'ım! Kendimi Sana tesltm ettim. Yüzümü Sana çevirdim, işimi Sana ısmarladım, sırtımı Sana dayadım. Seni dilerim ve Sen'-den korkarım. Sen'den başka sığınacak, Sen'den başka kurtaracak yoktur. Kurtulma ve koruma ancak Sana âiddir. Ben Sen'in indirdiğin Kitâb'na inandım ve gönderdiğin Peygamber'ine îmân ettim!
Eğer sen o gecende ölecek olursan, fıtrat (yânî îslâm Dîni) üzere ölürsün, eğer sabaha çıkarsan, sevaba isabet etmiş olursun" [159].

115-.....Abdullah ibn Ebî Evfa (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ahzâb gününde (müşrikler aleyhine) şöyle duâ etti: "Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey hesabı çabuk olan Allah'ım! Şu toplanıp gelmiş düşman kabilelerini dağıt, onların topluluklarım kır, irâdelerini sars!"
el-Humeydî şunu ziyâde etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Hâlid tahdîs etti. Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işittim; ben Peygamber(S)'den işittim [160].

116- Bize Müsedded, Huşeym'den; o da Ebû Bişr'den; o da Şa-îd ibn Cubeyr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O "...Namazında pek bağırma, sesini o kadar kısma da. ikisinin arası bir yol tut *' (ei-lsrâ: no) âyeti, Rasûlullah (S) Mekke'de gizli yaşamakta iken indirildi. Fakat Rasûlullah, sahâbîleriyle namaz kıldığı zaman Kur'ân okurken sesini yükseltir, müşrikler ise O'nun sesini işitirler de hem Kur'ân'a, hem Kur'ân'ı indirene, hem de Kur'ân kendisine gelmiş olana söverlerdi. Yüce Allah: "Namazında pek bağırma, sesini o kadar kısma da", yânî, "Namazında kıraatini çok açıklama, sonra müşrikler işitirler. Ve sesini sahâbîlerinden gizli de yapma. Sonra onlara işit-tiremezsin. Bunun ikisi arası bir yol tut, pek bağırmayarak onlara işittir ki, onlar Kur'ân'ı Sen'den alabilsinler" buyurdu [161].

36- Yüce Allah'ın: "Onlar Allah'ın Kelâmım Değiştirmelerini İsterler..." (El-Feth: 15) Kavli Babı

"Hakîkaten o, hakk ile bâtılı katı ay ir deden bir sözdür": Haktır; **O bir şaka değildir" (et-Tânk: 13): **O oyun ve eğlence değildir" [162].

117-.....ez-Zuhrîbize Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir Peygamber (S) şöyle dedi "Yüce Allah: Âdem oğlu dehre söverek beni ezalarıdır ir. Hâlbuki ben dehr*-im (yânî dehrin yaratanıyım). Her emr benim elimdedir. Geceyi gündüzü ben arka arkaya getiririm! buyurdu" [163].

118-..... Bize el-A'meş, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle demiştir: "Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurur: Oruç benim içindir. Onun mükâfatını ancak ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini, yemesini, içmesini benim için terkeder. Oruç bir kalkandır. Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri iftar ederkenki sevinç, biri de (kıyamet günü) Rabb'ine kavuşurken-ki sevinç. Yemîn olsun ki, oruçlu ağzın açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir [164].

119-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Eyyûb Peygamber çıplak olarak yıkandığı sırada üzerine altından birçok çekirgeler düştü. Eyyûb da avuç

avuç alıp elbisesinin içine atmağa başladı. Rabb'i ona:
— Yâ Eyyûb! Ben seni şu görmekte olduğun şeylerden zengin kılmamış mı idim? diye nida edince:
— Evet yâ Rabb (beni zengin kılmıştın). Lâkin Sen'in bereketinden müstağni kalacağım yok! cevâbını verdi [165].

120-.....Bana Mâlik, îbn Şihâb'.dan; o da Ebû Abdillah el-Egarr'dan; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Rabb'imiz Tebâreke ve Taâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünyâ semâsına iner de: Bana kim duâ eder ki, onun duasına icabet edeyim! Benden kim hacet ister ki, dileğini vereyim! Benden kim mağfiret ister ki, onu mağfiret edeyim! buyurur" [166].

121-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti. Ona da el-A'rec tahdîs etmiştir. O da Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. O da Rasûlullah(S)'tan: "Bizler (dünyâda) en sonra gelenleriz, kıyamet gününde ise en başa geçecek olanlarız*' buyururken işitmiştir.
Bu "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti" isnâdıyle gelen hadîsin sonunda: Allah: "Ey kulum, sen in/âk et, ben de sana infak edeyim" buyurdu, demiştir [167].

122-.....Bize îbnu Fudayl, Umâre'den; o da Ebû ZurVdan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: (Cibril, Pegamber'e geld ve:) "İşte şu Hadtce'dir. Sana içinde bir yiyecek bulunan bir kap yâhud içinde bir içecek şey bulunan bir kap getirdi. Ona Rabb'i tarafından selâm söyle ve kendisini, cennette gürültü ve yorulmak bulunmayan inciden yapılmış bir beytle müjdele! dedi" [168].

123-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle demiştir: "Allah Taâlâ: Ben iyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine gelmeyen birtakım ni'metler hazırladım, buyurdu" [169].

124-.....Bize Süleyman el-Ahvel haber verdi ki, ona da Tâvûs haber vermiştir. O da İbn Abbâs(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) geceden bir kısmında tehecctid namazı kıldığında şöyle derdi:
"Allah'ım, her hamd Sen'in içindir. Sen göklerin ve Yer'in nurusun. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer'in daimî tedbîr edicisisin. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin, Yer'in ve bunlardaki herşeyin Rabb'isin. Sen Hakk'sın. Va'din de haktır. Sen'insözün de ancak haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem de haktır. Peygamberler de haktır. Kıyametin kopması da haktır. Allah 'im! Ben kendimi yalnız Sana teslîm ettim. Yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana yöneldim. Yalnız Sana dayanarak mücâdele ettim. Aramızda yalnız Seni hakem kıldım. Benim önceden işlediğim, sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve açıktan işlediğim bütün günâhlarımı mağfiret eyle. ibâdete lâyık tanrı ancak Sen'sin. Sen'den başka hiçbir ilâh yoktur*' [170].

125-.....Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip şöyle dedi; Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan ve Ubeydullah ibn Abdillah'tan, iftira ehlinin Peygamberin zevcesi Âişe hakkında dediklerini dedikleri ve Allah'ın da iftiracıların dediklerinden onu temize çıkardığı zamanki hadîsini işittim. Bunlardan herbiri bana Âişe'den tahdîs ettiği hadîsten bir taifeyi tahdîs etti. Âişe (R) hadîsinin sonunda şöyle demiştir:
— Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın benim berâetim hakkında tilâvet edilecek bir vahy indireceğini hiç zannetmezdim. Ve elbette benim sânım, benim nefsimde Allah'ın benim hakkımda tilâvet edilecek bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Fakat ben Rasûlullah'ın uykuda bir ru'yâ görmesini ve Allah'ın beni o ru'yâ ile temize çıkaracağını ümîd ediyordum. Nihayet Yüce Allah şu on âyeti indirdi: "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir serr sanmayın. BiVakis o, sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan büyüğünü üzerine olan adam: en büyük azâb onundur.,," (en-Nün 11-21) [171].

126-.....Bize el-Mugîre ibnu Abdirrahmân, Ebu*z-Zinâd*dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlul-lah (S) şöyle demiştir: "Yüce Allah (kullarının hasene ve seyyielerini yazmağa me'mûr olan meleklerine) her zaman şöyle buyurur: Kulum fena bir iş yapmak istediğinde hemen bu irâdesini defterine yazmayınız, tâ bu irâdesini gerçekleştirip o fiili yapıncaya kadar bekleyiniz. Eğer o fenalığı yaparsa, o yaptığı fenalığın bir mislini yazınız. Eğer benden çekinerek yapmaz, bırakırsa, bu defa onun hesabına bir hasene yazınız- Bir de kulum bir güzel iş yapmak ister de (herhangibir sebeble) yapamazsa, ona bu güzel niyetine mükâfat olarak bir hasene yazınız. Eğer yaparsa, yaptığı o işin mükâfatını on mislinden ye-diyüz katına kadar yazınız" [172].

127-.....Bana Süleyman ibn Bilâl, Muâviye ibn Muzerrid'den; o da Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ra-sûlullah (S) şöyle demiştir: "Allah Taâlâ, mahlûkları yaratıp bunu tamamladığı zaman, rahim (hısımlık) ayağa kalktı. Yüce Allah ona:
— Ne dersin? buyurdu.
Rahim:
— Yâ Rabb! Bu kıyam ve ilticam, hısımlığı kesmekten Sana sığınmak makaamıdır (Sana sığınıyorum), dedi.
Yüce Allah:

— Ey rahim, sen razı olmuyor musun? Seni ekleyip hakkını veren kimseye ben de ihsanımı ekleyip mükâfatını vereyim, seninle ilgiyi kesip hakkını tanımayanı ben de ilgiyi azaltıp cezalandırayım! buyurdu.
Rahim de:
~ Evet razıyım, dedi.
Allah Taâlâ da:
— İşte rahimin hakkını gözetenlerle gözetmeyenlerin hâli böyle
olacaktır! buyurdu".
Bundan sonra Ebû Hureyre: "Demek, idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız» hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabalık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz, öyle mi?" (Muhammed: 22) [173].

128-.....Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle demiştir: Peygamber'in duâsıyle yağmura kavuştuk. Peygamber (S) dedi ki: "Allah Taâlâ: Kullarımdan kimi bana kâfir, kimi de bana mü'min olarak sabahı etti... buyurdu" [174].

129-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'recfden; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Allah Taâlâ: Kulum bana kavuşmayı arzu ettiği zaman, ben de ona kavuşmayı arzu ederim. Kulum bana kavuşmayı istemediği zaman ben de ona kavuşmayı istemem! buyurdu" [175].

130-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah Taâlâ: Ben kulumun beni zannı yanındayım, buyurdu'* demiştir [176].

131-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Asla hiçbir hayır yapmamış olan bir adam (kendi ailesine hitaben: Bu vücûd) Öldüğü zaman siz onu yakın. Sonra külünün yarısını kara tarafına (rüzgârla) tozutup uçurun, yarısını da deniz içine doğru tozutun. Allah 'a yemîn ederim ki, eğer Allah onu ele geçirmeğe kaadir olursa, onu muhakkak âlemlerden hiçbir kimseye tatbik etmediği bir azabla azablandırocaktır, dedi.
(Bu kimse Öldüğü zaman emrettiği işleri yaptılar.) Neticede Allah denize emretti, deniz kendisinde bulunan kul zerrelerini topladı. Allah karaya emretti, o da hemen kendisinde bulunan zerreleri topladı. Sonra Allah o kimseye;
— Bunu niçin yaptın? diye sordu. O zât:
— Sen'den korktuğumdan dolayı yâ Rabb! Hâlbuki Sen en iyi
bilensin! dedi.
Bunun üzerine Allah o kimseyi mağfiret eyledi" [177].

132-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyurdu: "Bir kula (bilmeyerek) bir günâh isabet edip veya bilerek bir günâh işleyip de [178]:
— Yâ Rabb, ben (bilerek) bir günâh işledim, yâhud (bilmeyerek) ben bir günâha uğramış oldum, kusurumu af\ ve mağfiret eyle! diye (günâhını i'tirâf ve) niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki kulum (dilerse) günâhını affedecek, (dilerse) cezalandıracak muhakkak bir Rabb 7 olduğunu bildi. Şu hâlde ben de kulumu mağfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman (günahsız) yaşar. Sonra bir günâh daha isabet edip veya bir günâh işleyip de;
— Yâ Rabb! Ben (bilerek) bir günâh işledim, yâhud (bilmeyerek) bir günâha uğradım. Kusurumu afv ve mağfiret eyle! diye niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhını affedecek veya cezalandıracak bir Rabb'i bulunduğunu gereği gibi bildi. Şu hâlde ben de bu kulumu mağfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah 'in dilediği kadar bir zaman günahsız yaşar. Sonra bir günâha isabet edip veya günâh işleyip de:
— Yâ Rabb! Ben bir günâh işledim veya bir günâha uğradım, kusurumu afv ve mağfiret eyle! diye niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhını affedecek veya cezalandıracak bir Rabb'i bulunduğunu gereği gibi bildi. Şu hâlde ben de bu kulumu mağfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah 'in dilediği kadar bir zaman günahsız yaşar. Sonra bir günâha isabet edip veya günâh işleyip de:
— Yâ Rabb! Ben bir günâh işledim veya bir günâha uğradım, kusurumu afv ve mağfiret eyle! diye Allah'a yalvanrsa, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhını affedecek veya cezalandıracak bir Rabb'i olduğunu bildi, ben de üç defa kendisini afv ve mağfiret ettim. Artık (günâh işlediğinde tevbe etmesini bilen) bu kulum dilediği işi işlesin! buyurur" [179].
181

133-.....Bize Katâde, Ukbe ibnu Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)*den tahdîs etti. Peygamber (S) geçmiş insanlar içinde yâhud sizden evvelki milletler içinde bir adamı zikretti de bir kelime söyledi. Yânı "Allah o adama mal ve evlâd verdi. Nihayet ona vefat zamanı yaklaştığında, oğullarına hitaben:
— Ben size nasıl bir baba oldum? diye sordu.
Oğullan:
— Sen bize hayırlı bir baba oldun, dediler.

Adam:
— Şu muhakkak ki, bu baba A ilah yanında önden bir hayır göndermedi yâhud bir hayır biriktirmedi. Şübhesiz Allah (tevhîdden başka hiçbir hayrı olmayan) bu zâtı ele geçirdiğinde, ona dzâb edecektir. Şimdi bakınız! Ben öldüğüm zaman sizler beni kömür oluncaya kadar yakınız. Sonra beni ezip öğütünüz -yâhud: beni toz yapınız, dedi-. Sonra rüzgârı şiddetli esen bir gün olunca, benim tozlarımı bu şiddetli rüzgârın içinde uçurup dağıtın! dedi".
Allah'ın Peygamberi şöyle dedi: "O adam, Rabb 'ime yemin olsun, bu dediklerimi muhakkak yapacaksınız diye, oğullarından mî-sâklarını, yânf taahhüdlerini aldı. Onlar da babalan öldükten sonra onun vasiyet ettiği işleri yaptılar. Sonra onun tozlarını rüzgârı şiddetli esen bir günde uçurup dağıttılar. Azız ve Celîl olan A Hah o tozlara 'Ol!'emrini verdi. Derhâl o tozlar ayakta dikilen bir adam oluverdi. Allah:
— Ey kulum! Sen 'in bu yaptığın işleri yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu.
O zât:
— Sen'in korkun, yâhud Sen'den korkmaktır, dedi. Allah:
— Kusuru, elden kaçan fırsatı Allah'ın merhamet etmesi telâfi eder -yâhud diğer bir kerre de: Kusuru, elden kaçan fırsatı Allah korkusundan başkası telâfi edemez-, buyurdu".
Râvî Süleyman et-Teymî şöyle dedi: Ben bu hadîsi EbÛ Usmân en-Nehdfye tahdîs ettim de o: Ben bunu Selmân el-Fârisî'den işittim. Şu kadar var ki, o bunda "Beni deniz içine tozutup dağıtınız" fıkrasını ziyâde etti yâhud onun tahdîs ettiği gibi söyledi [180].

134- Bize Müsâ tahdîs etti. Bize Mu'temir tahdîs edip "Lem yebteir-Hayır göndermedi" dedi.
Râvî Halîfe de şöyle dedi: Bize Mu'temir tahdîs etti de "Ve lem yebteiz" kelimesini söyledi. Katâde bunu "Biriktirmedi" diye tefsîr etti [181].

37- Azîz Ve Celîl Olan Rabb'in Kıyamet Gününde Peygamberlerle Ve Diğerleriyle Kelâm Etmesi Babı [182]

135-.....Bize Ebû Bekr ibnu Ayyaş tahdîs etti ki, Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes(ibn Mâlik- R)*ten işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Kıyamet günü olduğunda (Allah tarafından) umûmî şefaate ben me'mûr edilirim.
Ben:
— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tanesi kadar îmânı olanları cennete koy! diye niyaz ederim.
Bunlar cennete girerler. Sonra ben:
— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tanesinden daha az îmânı olanları da cennete koy! diye şefaat ederim".
Enes ibn Mâlik: {"Az bir şey" dediği sırada) ben Rasûlullah'ın parmaklarına bakar gibi idim (O, parmaklarım birbirine yumarak azlığa işaret ediyordu), demiştir [183].

136-.....Bize Ma'bed ibnu Hilâl el-Anezî tahdîs edip şöyle dedi: Biz Basra ahâlîsinden birkaç kişi bir araya toplandık da Enes ibn Mâ-lık'ı ziyarete gittik. Bizimle beraber Sabit ei-Bunânî de gitmişti. Sâbit bize Eneslen "Büyük Şefaat Hadîsi"n sorduracaktı. Enes Basra'ya iki fersah mesafede bulunan Zaviye mevkiindeki kasrında ikaamet ediyordu. Ziyaretimiz Enes'in Duhâ namazı kıldığı bir zamana tesadüf etmişti. Biz içeri girmeye izin istedik. Bize izin verdi. Verilen izin üzerine biz Enes ibn Mâlik'in huzuruna girdik.
Enes bir minder üzerinde oturuyordu. Girerken biz Sâbit'e, Şefaat Hadîsi'nden önce hiçbirşey sormamasını tenbîh etmiştik. O da:
— Yâ Ebâ Hamza! Bu Basralı kardeşlerimiz size Şefaat Hadî-si'ni sormaya geldiler, dedi.
Bunun üzerine Enes:
— Bize Muhammed (S) tahdîs edip şöyle buyurdu:
"Kıyamet günü olduğu zaman insanlar birbiri üzerine dalgalanıp çalkalanırlar. Nihayet Âdem'e gelirler de:
— Rabb 'in huzurunda bize şefaat et! derler. O da:
— Ben buna ehil değilim. Fakat sizler İbrahim'e gidin. Çünkü o, Hatîlullah'tır der".
Dedi ki: "Sonra İbrahim'e gelirler. O da:
— Ben buna ehil değilim. Fakat siz Mûsâ 'ya gidin. Çünkü o Ke-lîmullah'tır (yânı Allah'ın kelâm ettiği peygamberdir), der.
Akabinde insanlar Musa'ya gelirler. O da:
— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler isa'ya gidin. Çünkü o Allah'ın Ruhu ve Kelimesi'dir, der.
fsâ'ya gelirler. O da:
~ Ben buna ehil değilim. Lâkin siz Muhammed(S)'e gidin, der.
İnsanlar bana gelirler. Ben de:
— Ben onun için{yaidX\\m\ş)imdir, derim.
Hemen gider, Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Bana şimdi hatırlayamadığım, Kendisine yapacağım birtakım hamdler ilham eder. Ben bu hamdlerle hamdederim ve Kendisine secdeye kapanırım. Bana:
— Yâ Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; iste, isteğin sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul edilir! buyurulur.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabb! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir arpa ağırlığı kadar îmân bulunan kimseleri oradan çıkar! denilir.

Ben de gider bunu yaparım.
Sonra yine Rabb'ime döner, bu hamdlerle hamdederim. Sonra Rabb'ime secdeye kapanırım. Bana:
— Yâ Muhammedi Başım kaldır, söyle, sözün dinlenir; iste, sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul olunur! denilir.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir zerre ağırlığınca yâhud hardal tanesi kadar îmân bulunanları oradan çıkar! denilir.
Ben gider, bunu yaparım. Sonra döner yine bu hamdler ile Rabb'-ime hamd ederim. Sonra O*na secdeye kapanırım. Bana:
— Yâ Muhammedi Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; işte, isteğin sana verilir, şefaat et, şefaatin kabul edilir! buyurulur.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir hardal tanesi ağırlığından daha az, daha az, daha az îmân bulunan kim varsa, onları da ateşten çıkar! buyurur.
Ben hemen gider bunu yaparım*'.
Ma'bed şöyle dedi: Akabinde biz Enes'in yanından çıktığımızda ben arkadaşlarımızdan bâzısına:
— Biz Hasen el-Basrî'nin yanına uğrasak. O, Ebû Halîfe et-Tâî'nin evinde (Haccâc'ın zulmünden) gizlenmiş bir hâlde bulunmaktadır, dedim.
Enes ibn Mâlik'in bize tahdîs ettiği hadîsle Hasen'in yanına vardık. Ona selâm verdik. Bize izin verdi. Biz ona:
— Yâ Ebâ Saîd! Biz kardeşin Enes ibn Mâlik'in yanından geldik. Şefaat hakkında bize tahdîs ettiği hadîsin benzerini hiç duymamıştık, dedik.
O:
— Devam edin, hadîsi söyleyin! dedi.
Biz de ona bu hadîsi tahdîs ettik. Hadîs bu son noktaya ulaşınca Hasen bize:
— Devam edin, daha söyleyin! dedi. Biz de ona:
— Enes bize daha fazla artırmadı, dedik. O da bize şunları söyledi:
— Yemîn olsun o bunu bana yirmi sene önce tahdîs etmişti. Kendisi o günlerde bütün hafızasını ve kuvvetini toplamış hâldeydi. Şimdi ise bir kısım şeyi terketmiştir. O bunu unuttu mu yoksa güvenip dayanırsınız diye sizlere tahdîs etmeyi kerîh mi gördü, bilmiyorum, dedi.
Biz de ona:
— Yâ Ebâ Saîd! Bize sen tahdîs et, dedik. Bunun üzerine güldü ve:
— "tnsan aceleden yaratılmıştır" (ei-isrâ: ıi; ei-Enbiyâ: 37). Bunu size sâdece o hadîsi tahdîs etmeyi isteyerek zikrettim, dedi ve şöyle devam etti:
— Enes bana bu hadîsi size tahdîs ettiği gibi tahdîs etti. Bundan sonra Rasûlullah (S) şöyle demiştir: "Sonra ben dördüncü defa yine Rabb'ime döner, bu hamdler ileO'na tekrar hamdederim. Sonra Ö'na secde ederek kapanırım. Bunun üzerine bana:
— Yâ Muhammed, başını kaldır ve söyle; sözün dinlenir; iste, sana verilir; şefaat et, şefaatin kabul edilir! buyurulur.
Ben de:
— YâRabb, bana izin ver de 'Lâ ilahe ille'ilah'diyen bütün Tev-hıd Ehli hakkında şefaat edeyim! diye niyaz ederim.
Bunun üzerine Yüce Allah:
— izzetim, Celâlim, Kibriyâm, Azametim hakkı için ben Lâ tiâ-he HleHlah diyen Tevhtd Ehli'nin hepsini muhakkak surette cehennemden çıkaracağım! buyuracaktır" [184].

137-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Cehennem ehlinin cehennemden en son çıkacak ve cennet ehlinin cennete en son girecek olan kimse, Öyle bir adamdır ki, cehennemden emekleye emekleye çıkar. Rabb'i ona:
— Git, cennete gir! buyurur.
Oda:
— Rabb'im, cennet dopdoludur, der.
Rabb'i ona bunu üç kene söyler. Her defasında kul Allah'a, 'Cennet doludur' diye tekrar eder. Bunun üzerine Yüce Allah:
— Sana dünyânın benzeri on misli kadar yer vardır! buyurur" [185].

138-.....Adiyy ibn Hatim (R) şöyle demiştir: Rasûlıülah (S) şöyle buyurdu: "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, muhakkak Rabb'i kendisiyle arasında bir tercüman olmaksızın kelâm edecektir. O kimse sağına bakar önden gönderdiği amelinden başka birşey göremez. Soluna bakar, önden gönderdiğinden başka birşey göremez. Önüne bakar, yüzünün karşısında ateşten başka birşey göremez. Onun için sizler şimdiden bir tek hurmanın yarısı ile olsun ateşten korunun!"
el-A*meş şöyle dedi: Bana Amr ibnu Murre, Heyseme'den bunun benzerini tahdîs etti. Bunda "(Bunu da bulamazsa) velev ki güzel bir kelime ile olsun ateşten korunsun!'* fıkrasını ziyâde etti [186].

139-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Yahûdîlerden bir âlim geldi ve şöyle dedi:
— Şu muhakkak ki, kıyamet günü olduğu zaman Allah gökleri bir parmak üzerine, yerleri bir parmak üzerine, suları ve topraklan bir parmak üzerine, diğer bütün mahlûkları da bir parmak üzerine kor. Sonra bunların hepsini hareket ettirir. Sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur.
tbn Mes'ûd dedi ki: Ben Peygamber (S) *i bu sözlerden hoşlanarak ve Yüce Allah'ın şu kavlini tasdîk olarak yan dişleri

meydana çıkıncaya kadar gülerken gördüm. Sonra Peygamber: "Allah'ı hakk olduğu veçhile takdir etmediler. Hâlbuki kıyamet günü Arz toptan O'nun bir kabzasıdır. Gökler de O'nun sağ eliyle toplanıp dürülmüş-lerdir. O, müşriklerin katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir" (ez-zumer: 67) âyetini sonuna kadar okudu [187].

140-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Safvân ibn Muhriz'den şöyle tahdîs etti: Bir adam îbn Umer'e:
— Allah'ın mü'min kulu ile gizli konuşması hakkında Rasûlul-lah(S)'tan nasıl buyururken işittin? diye sordu.
îbn Umer dedi ki:
— Rasûlullah şöyle buyurdu: "Herhangibiriniz Rabb'ine yaklaşır da Rabb'i onun üzerine perdesini kor ve:
— Fulân ve fulân günâhları işledin mi? diye sorar.
Mü'min de:
— Evet Rabb'im işledim! der. Rabb'i yine ona:
— Fulön vefulân günâhları da işledin! buyurur, Mü'min de:
— Evet, diyerek tasdik eder.
Böylece Rabb 7 ona işlediği günâhlarım ikrar ve i'tirâf ettirir. Sonra Yüce Allah:
— Ben senin bu günâhlarını dünyâda iken (halktan) gizledim. Bu gün de onları senin lehine mağfiret ediyorum! buyurur*'.
Âdem ibn Ebî Iyâs şöyle dedi: Bize Şeybân tahdîs etti. Bize Ka-tâde tahdîs etti. Bize Safvân ibn Muhriz tahdîs etti ki, İbı Umer: Ben Peygamber(S)*den işittim, demiştir [188].

38- Yüce Allah'ın: Allah, Musa'ya Hitâb İle Konuştu" (En-Nisâ: 164) Kavli Babı [189]

141-.....Bize Humeyd ibn Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)Men tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Âdem ile Mûsâ birbirlerine karşı hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ Peygamber, Âdem'e:
— (Yâ Âdem!) Sen zürriyetini cennetten çıkarmış olan Âdemsin! dedi.
Âdem de Musa'ya:
— Allah 'in seni elçilikleri ve kelâmı ile seçip tercih eylediği Musa'sın. Sonra sen beni, benim yaratılmamdan önce üzerime takdir olunan bir işten dolayı azarlayıp kınıyorsun! dedi."
Bunu ta'kîben Peygamber: "Böylece Âdem, Musa'ya (delîl ve burhanla) gâlib geldi" buyurdu [190].

142-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde mü'minler toplanırlar ve:
— İçinde bulunduğumuz şu sıkıntılı durumdan bizleri kurtarıp rahat ettirmesi için Rabb'imizden şefaat istesek! derler.
Akabinde Âdem'e gelirler ve ona:
— Sen beşerin babası Âdem 'sin. Allah seni kendi eliyle yarattı; melekleri senin için secde ettirdi ve sana herşeyin isimlerini öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabb'imiz yanında bizlere şefaat et! derler.
Âdem de:
— Ben buna ehil değilim, der ve onlara vaktiyle işlemiş olduğu hatîesini zikreder" [191].

143-.....Şerîk ibnu Abdillah şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, o, Rasûlullah(S)*ın Ka'be mescidinden geceleyin yürütüldüğü geceyi şöyle söylüyordu: Kendisine o hususta vahy edilmeden evvel Rasûlullah el-Mescidu'1-Harâm'da uyurken yanına üç nefer melek geldi. Onların birincisi:
— (Yatmakta olan üç kişinin) hangisi O'dur (yânî Muhammed'-dir)? diye sordu [192].
Diğeri:
— Onların ortasındakidir, O onların hayırlısıdır, dedi. O üç neferin sonuncusu da:
— (Semâya çıkarılmak için) üç kişinin hayırlısını alın! dedi. Vâki' olan bu kıssa bu gecede oldu (bu gecede başka şey vâki' olmadı). Peygamber o üç kişiyi bundan sonra görmedi. Nihayet onlar diğer bir gecede Peygamberdin gözü uyur ve kalbi görür hâlde iken, O'nun yanına geldiler. Peygamber'in kalbi uyumuyordu. Bütün peygamberlerde böyledir; onların gözleri uyur da kalbleri uyumaz. Bu gelen üç kişi Peygamber'le kelâm etmediler, nihayet O'nu taşıdılar ve Zemzem Kuyusu'nun yanma koydular. O üç kişiden Muhammed'in işini Cibrîl üzerine aldı. Cibril, O'nun göğsü ile gerdanı arasını yardı. Nihayet göğsünü ve içini yarmayı bitirince, Cibrîl kendi eliyle Zemzem Suyu'ndan alıp orayı yıkadı ve içini tertemiz yaptı. Sonra Peygamber'in yanına altından bir leğen getirildi, onun içinde de yine altından yapılmış su İçecek bir kap daha vardı. Bu leğenin içi îmân ve hikmetle doldurulmuştu. Cibrîl bununla Peygamber'in göğsünü ve boğazının içindeki etleri, yânî boğazındaki damarları doldurdu. Sonra göğsünü kapattı. Sonra O'nu dünyâ semâsına çıkardı. Onun kapılarından bir kapıya vurdu. Semâ ahâlîsi ona:
— Kimdir o? dediler.
— Ben Cibril'im, dedi. Semâ ehli:
— Beraberindeki kimdir? dediler. Cibrîl:
— Berâberimdeki Muhammed'dir, dedi. İçerideki sorucu:
— O'na da'vet gönderilmiş midir? dedi. Cibrîl:
— Evet gönderilmiştir, dedi. İçeridekiler:
— O'na merhaba ve ehlen! dediler, akabinde semâ ehli Muham-med'i bu da'vetinden dolayı müjdeliyorlardı.
Semâ ehli Allah'ın O'nunla Yer hakkında ne yapmak istediğini Cibrîl diliyle onlara bildirinceye kadar bilmiyorlardı.

Dünyâ semâsında Âdem'i buldu. Cibrîl, Peygamberce:
— Bu, baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi. Peygamber, Âdem'e selâm verdi, Âdem de selâmını alıp mukaa-
bele etti ve:
— Merhaba ve ehlen benim oğlum, Sen ne iyi oğulsun! dedi. Bir de Peygamber dünyâ semâsında devamlı akmakta olan iki nehirle karşılaştı da:
— Bu iki nehir nedir yâ Cibrîl? dedi. Cibrîl:
— Bu ikisi Nîl ile Furat'ın asıllarıdırlar, dedi.
Sonra Peygamberi dünyâ semâsında yürüttü. Bu arada Peygamber diğer bir nehirle karşılaştı ki, onun üzerinde inciden ve zeberced-den yapılmış bir saray vardı. Eliyle nehrin suyuna vurdu, bir de gördü ki, o, en iyi cins misktir. Cibril'e:
— Bu nedir yâ Cibrîl? diye sordu. Cibrîl:
— Bu, Rabb'inin Sen'in için hazırlamış olduğu Kevser'dir, dedi. Bundan sonra Cibrîl O'nu ikinci semâya yükseltti. Orada da melekler ona, birinci semâdaki meleklerin sordukları gibi:
— Bu kimdir? dediler. Cibrîl:
— Ben Cibril'im! dedi.
— Beraberindeki kimdir? dediler.
— Muhammed'dir, dedi.
— O'na da'vet gönderilmiş midir? dediler.
— Evet gönderilmiştir, dedi.
— O'na merhaba ve ehlen! dediler.
Bundan sonra Cibrîl, O'nu üçüncü semâya yükseltti. Oradakiler de ona birinci ve ikinci semâdaki meleklerin söyledikleri gibi sorup, ceyâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu dördüncü semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona önceki semâlardaki meleklerin sordukları gibi sorup cevâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl O'nu beşinci semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona, önceki semâlardaki meleklerin sordukları gibi sorup cevâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu altıncı semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha öncekilerin dedikleri sözler gibi söylediler. Bundan sonra Cibrîl O'nu yedinci serıâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha evvelkilerin sözleri gi-t i söylediler. Herbir semâda isimlerini söylediği peygamberler vardı. Ben onlardan ikinci semâda İdrîs'i, dördüncü semâda Harun'u, beşinci semâda ismini ezberleyemediğim bir diğerini, altıncı semâda îb-râhîm'i, yedinci semâda da Musa'yı, Allah'ın onu kelâmıyle tafdîl etmesi sebebiyle ezberledim [193].
Mûsâ:
— Ey Rabb'im! Benim üzerime yükseltilen (yânı Sen'in benim üzerime yükselttiğin herhangi) kimsenin varlığını zannetmemiştim, dedi [194].
Sonra Cibril, Muhammed'i, ancak Allah'ın bilmekte olduğu şeylerle bu katın üstüne çıkardı. Nihayet Sidretu'l-Müntehâ'ya geldi. Rabbu'l-îzzet olan Cebbar da yaklaştı ve tedellîettV (daha çok yaklaşmak istedi) de nihayet (bu suretle O, Peygamber'e) Hkiyay kadar yâhud daha yakın oldu da' Allah, kuluna vahyettiğini etti' (en-Necm: 8-9). Allah O'na vahyettiği şeyler içinde, ümmetinin üzerine her gün ve gecede elli vakit namazı da vahyetti. Sonra oradan aşağıya indi, nihayet Musa'nın yanına ulaştı. Mûsâ O'nu biraz alıkoydu ve:
— Yâ Muhammedi Rabb'in Sana neyi ahdetti (yânı Sana neyi emr ve tavsiye etti)? diye sordu.
— Rabb'im bana her gün ve gecede elli namaz emretti, dedi. Mûsâ:
— Sen'in ümmetin buna güç yetiremez, geri dön de Rabb'in Sen'-den ve ümmetinden bunu hafifletsin! dedi.
Bunun üzerine Peygamber, Cibril'e yöneldi de, sanki bu konuda Cibril'le istişare etmek istiyor gibiydi. Cibril kendisine:
— Evet, istersen bunu iste! diye işaret etti.
Akabinde Cibril O'nu Cebbâr'ın huzuruna doğru yükseltti. Peygamber dedi ki: "Cebbar olan Allah, evvelki durduğu ma-kaammda idi:
— Ey Rabb'im! Hafiflet, çünkü ümmetim buna (bu elli vakit namaza) güç yetiremez! dedi".
Yüce Allah elliden on namazı indirdi. Sonra Peygamber, Mû-sâ'mn yanına döndü. Mûsâ O'nu alıkoymakta ve O'nu Rabb'ine geri döndürmekte devam etti. Nihayet elli namaz beş namaz oldu. Sonra Mûsâ O'nu bu beş namazın yanında da durdurup:
— Yâ Muhammedi Vallahi ben kavmim İsrâîl oğulları'na bundan daha azı ile döndüm de onlar zaîf olup bunu da terkettiler. Sen'in ümmetin cesedler, kalbler, bedenler, gözler, kulaklar bakımından daha zaîftir. Geri dön de Rabb'in Sen'den bunun hepsini hafifletsin! dedi.
Peygamber, onun kendisine işaret etmesi için Cibril'e yöneldi. Cibril bunu kerîh görmüyordu. Cibril O'nu beşinci defa sırasında da yükseltti. Peygamber:
— Ey Rabb'im! Şübhesiz benim ümmetim cesedleri, kalbleri, işitmeleri, bedenleri zaîf kimselerdir. Bizlerden daha da hafiflet! Diye niyaz etti.
Bunun üzerine Cebbar olan Allah:
— Yâ Muhammed! diye nida etti. Peygamber:
— Lebbeyke ve sa'deyke yâ Rabb! diye icabet etti.
Allah:
— Şu bir hakikat ki, Ben'im nezdimde söz (hüküm ve kaza) teb-dîl olunmaz! [195]Bu, senin ve ümmetin üzerine Ana Kitâb'da farzet-tiğim gibidir! buyurdu.
Ve yine:
— Her bir hasene on misliyle karşılanır. Bu, Ümmü'l-Kitâb'da elli vakittir ve bu senin ve ümmetin üzerine beş vakittir! buyurdu.
Peygamber, Musa'nın yanına döndü. Mûsâ O'na:

— Nasıl yaptın? dedi. Peygamber ona:
— Allah bizden hafifletti. Bize herbir haseneye on misli ile karşılık verdi, dedi.
Mûsâ:
— Ben İsrâîl oğulları'nı bundan daha azı dönüp tecrübe ettim, onlar bunu da terkettiler. Sen yine Rabb'ine dön de Sen'den yine hafifletsin! dedi.
Rasûlullah:
— Yâ Müsâ! Ben vallahi Rabb'ime çok gidip gelmemden dolayı
utandım, dedi.
Cibril de O'na:
— Allah'ın ismiyle in! dedi.
Râvî: Peygamber, Mescidu'l-Harâm içinde uykusunda iken uyandı, demiştir [196].

39- Azız Ve Celîl Olan Rabb'in Cennet Ehli İle Kelâmı Babı [197]

144-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: "Yüce Allah cennet ehline:
— Ey cennet ehli! diye hitâb eder. Onlar da:
— Lebbeyke Rabbena ve sa *deyke(= Emrine tekrar tekrar hazırız ve ubudiyette devamlıyız, hayır ancak Sen'in ellerindedir)/ derler.
Yüce Allah:
— Şu hâlinizden razı mısınız? buyurur. Cennette/çiler:
— Ey Rabb 'imiz, nasıl razı olmayalım. Sen bize, halkından hiçbir kimseye vermediğin bunca ni'metleri ihsan buyurdun! derler.
— Dikkat edin! Ben size bunlardan daha yüksek bir nVmet vereceğim! buyurur.
Cennetlikler:
— Ey Rabb'imiz! Bu ni'metlerden daha kıymetli nasıl bir ni'-met olabilir ki? derler.
Rabb'leri:
— Sizden razı ve hoşnûdluğumu size halâl kılar ve bundan sonra ebeden sizlere darılmam! buyurur*' [198].

145-.....Bize Hilâl, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) birgün huzurunda çöl halkından bir kimse bulunduğu hâlde sahâbîlerine şöyle tahdîs ediyordu: "Cennet ehlinden bir kimse (cennette) zirâat etmek üzere Rabb'inden izin istedi de, Rabb 'i ona:
— (Ey kulum!) Sen arzu ettiğin hâl içinde değil misin? diye sordu.
O kimse:
— Evet Rabb'im. Fakat ben zirâat etmeyi seviyorum! dedi. (Ona izin verdi.) O kul çabuk davrandı, tohum ekti, tohumu hemen meydana çıkmağa, bitkisi gözünü kırpıncaya kadar kısa zamanda büyümeğe, doğrulmağa, biçilmek devrine erişmeğe ve toplanmağa ulaştı. (Zirâatin bu tavırları sür'atle geçti.) Dağlar misâli mahsûl oldu. Bunun üzerine Yüce Allah ona:
— Ey Âdem oğlu! Al işte! Muhakkak ki seni hiçbirşey doyurmaz! buyurur."
Bunun üzerine huzurunda bulunan bedevî Arab:
— Yâ Rasûlallah! Bu zirâatçiyi ya Kureyşli yâhud Ensârî bir kimse bulursun. Çünkü Kureyş ile Ensâr, zirâat sahihleridirler. Bizlere gelince, biz (çöl halkı) zirâat sahihleri değiliz, dedi.
Rasûlullah (bedevinin bu sözüne) güldü [199].

40- Yüce Allah'ın Kullarını Zikri Emir İle Olur, Kulların Allah'ı Zikirleri İse Duâ, Tadarru', Risâlet Ve Tebliğ İle Olur Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Öyle ise siz beni anın, ben de sizi anayım. Bir de bana şükredin, bana nankörlük etmeyin" (el-Bakara: 152) [200];
vc Yüce Allah'ın su kavli:
"Onlara Nuh'un kıssasını oku. Bani o, kavmine: 'Ey kavmim \ demişti; 'Eğer benim (aranızda) duruşum, Allah 'in âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah *a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırırı. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın.
Sonra hükmünüzü bana icra edin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız, ben sizden (bu hususta zâten) hiçbir mükâfat istemedim. Benim mükâfatım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben müslümânlardan olmamla emrolundum" (Yûnus: 71-72) [201].
"Ğumme", "Hernm ve darlık" demektir.
Mucâhid: "Nefislerinizdekini bana hükmedip yerine getiriniz": "İstediğiniz işi bana hükmedin" demektir, dedi.
Mucâhid'den başkaları tarafından: "Ufruk", "Akdi" ma'nâsınadır, deniliyor. Yine Mucâhid:
"Eğer (kendilerine taarruz edilmesi emrolunan) müşriklerden biri sana emân dilerse, ona emân ver. Tâ ki Allah'ın Kelâmını dinlesin. Sonra onu emîn olduğu yere kadar (selâmetle) ulaştır. Çünkü onlar hakikati bilmeyen
bir kavimdir** (et-Tevbe: 6) kavli hakkında şöyle tefsir etmiştir: İnsan, yânî müşrik sana, senin söyleyeceğin şeyleri ve üzerine indirilen âyetleri dinlemek üzere gelirse o, gelip Allah'ın Kelâmını işitinceye ve işittikten sonra (kabul etmese de)

geldiği yere, emîn olduğu yurduna ulaşıncaya kadar emindir (her türlü saldırıdan korunacaktır).
Yine Mucâhid şöyle dedi:
"en-Nebe'u'l-Azîm" (en-Nebe-: d, "Kur'ân^dır.
"O gün rûh ve melekler saf J hâlinde ayakta duracaklar. Rahmanın kendilerine izin verdiğinden başkaları konuşamazlar. Onlar da doğruyu söylemişlerdir9* (en-Nebe': 38):
Yânî, dünyâda hakk söylediği gibi âhirette de izin verilince doğruyu söyler ve onunla amel edilir [202].

41- Yüce Allah'ın: "... O Hâlde Kendiniz Bilip Dururken Allah'a Eşler Koşmayin" (El-Bakara: 22) Kavli Babı

Ve zikri ulu Allah'ın şu kavli:
"De ki: Gerçek siz mi o Arz'ı iki günde yaratana küfrediyor, Oyna ortaklar katıyorsunuz? O, Âlemlerin RabbVdir" (Fuuüet: 9); ve şu kavli: "Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tann daha (katıp) tapmazlar... " (el-Furkaan: 68);
"And olsun ki, sana da, senden evvelkilere de şu vahyolunmuştur: Eğer ortak tanırsan, celâlim hakla için bütün amellerin boşa gider ve muhakkak hüsrana düşenlerden olursun. Hayır. İşte onun için ancak Allah'a kulluk et. Şükredenlerden ol" (ez-Zumer: 65-66).
İkrime: Onların çoğu Allah'a ortak kılıcılar olarak Allah'a îmân ettiler, dedi.
"And olsun ki, kendilerini kimin yarattığını onlara sorsan, elbette Allah derler. O hâlde nasıl olup da çevriliyorsunuz?" (ez-zuhrüf: 87);
"And olsun onlara: *O gökleri, ö Yer'i kim yarattı?' diye sorarsan, muhakkak 'Allah yarattı' diyecekler..." (ez-Zumer: 38).
İşte bu söz, onlann Allah'a îmânlarıdır. Hâlbuki kendileri Allah'tan başka şeylere ibâdet etmektedirler [203].
Ve kulların fiillerinin yaratılması ve kesbleri konusunda zikredilen şeyler babı.
Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"O Allah ki, göklerin ve Yer'in mülkü O'nundur. O, hiçbir evlâd edinmemiştir. Mülkünde O'nun bir ortağı da yoktur. O, herşeyi yaratıp ona bir nizâm vermiş, onun mukadderatını ta*yîn etmiştir. (Böyle iken O'nu bırakıp da birtakım tanrılar edindiler ki, bunlar hiçbirşey yaratamazlar. BiVakis kendileri yaratılıp durmaktadırlar. Onlar nefisleri için bile ne bir zarar, ne de bir fâideye muktedir olamazlar. Öldürmeye, diriltmeye, ölenleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya ise hiç güçleri yetmez)" (el-Furkaan: 2-3)
Mucâhid şöyle dedi: Melekler ancak hakk ile, risâlet ve azâb ile inerler, demiştir: "Tâ ki, Allah, o sâdıklara sadâkatlerini sorsun..." (ei-Ahz£b:8y. Yânî, rasûllerden risâleti yerine getirici, teblîğ edici olan peygamberlere tebliğlerinden sorsun. "Çünkü onun için bizim yanımızda muhafızlar vardır" (el-Hıcr: 9).
"Sıdkı getiren ve onu tasdik edenlere gelince..."
(ez-zumer: 33) âyetinde "Sıdk", Kur'ârTdır; onu tasdik eden de mu'min'dir. O, kıyamet gününde: Bu bana verdiğin, benim de içindekilerle amel ettiğim Kitâb'dır, der [204].

146-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamberce: Allah indinde hangi günâh en büyüktür? diye sordum.
— "Allah seni yarattığı hâlde Allah'a benzer bireş uydurmandır** buyurdu.
Ben:
— Hakîkaten bu elbette büyük günâhtır, dedim.
— Sonra hangi günâh (büyüktür)? diye sordum. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir" buyurdu.
— Bundan sonra hangisidir? diye sordum. Rasûlullah:
— "Komşunun halîlesiyle zinâlaşmandır" buyurdu [205].

42- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınmadınız* BiVakis Allah yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız!" (Fussilet: 23).

147-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Beyt'in yanında Sakîf kabilesine mensûb iki kişi ile bir Kureyşli yâhud iki Ku-reyşli ile bir Sakîfli birleştiler. Bunlar karınlarının yağı çok, kalblerinin anlayışı az olan kimselerdi. Bunlardan biri diğerlerine:
— Allah'ın bizim söyleyeceğimiz herşeyi işitir olduğunu düşünür, zanneder misiniz? diye sordu.
Diğer biri:
— Eğer açıktan söylersek işitir, gizlersek işitmez, dedi. Diğeri de:
— Eğer açıktan söylediğimizde işitiyor idiyse, o takdîrde O gizlediğimiz zaman da işitir, dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah şu "Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınır mısınız?*." âyetini indirdi [206].

43- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Göklerde ve Yerfde kim varsa, hepsi O'ndan ister. O, her gün bir iştedir" (er-Rahmân: 29);
"İnsanların hesâbları yaklaştı. Böyle iken onlar hâlâ gaflet içindedirler, (bunu tefekkürden) yüz çeviriciler. Rabb Herinden kendilerine yeni bir ihtar gelmeyedursun, onlar bunu ille alay ederek ve kalbleri oyuna dalarak dinlemişlerdir..," (el-Enbiyâ: 1-3)*,
"... Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peyda ediverir" (et-Taiâk: d; O'nun meydana çıkarıverdiği iş, mahlûkların meydana çıkardıkları işe benzemez.
Çünkü Yüce Allah'ın:
"O'nun benzeri gibi yoktur. O hakkıyle işiten, kemâliyle görendir" (eş-şûrâ: ıi) (kavli vardır) [207].
Abdullah ibn Mes'ûd (R), Peygamber(S)'den söyledi ki, O: "Şübhesiz Allah dileyeceği herhangibir işi meydana çıkarır ve O'nun meydana çıkardığı işlerden birisi namazda kelâm etmemenizdir" buyurmuştur [208]

148-.....Ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Sizler kitâb ehli olanlara onların kitâblarından nasıl suâl sorarsınız? Hâlbuki sizin yanınızda tahrîf ve tebdîlden hâlî ve kendisine başka birşey karışmamış olarak okumakta olduğunuz semavî kitâbların Allah'a zamanca en yakın bulunan Allah Kitabı vardır [209].

149-.....ez-Zuhrî*den (o şöyle demiştir): Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibnu Abbâs (R) şöyle demiştir:
— Ey müslümânlar topluluğu! Sizler kitâb ehli olanlardan herhangi birşeyi nasıl sorarsınız? Hâlbuki Allah'ın, Peygamberiniz (S) üzerine indirmiş olduğu, Allah'a lâfız, nuzûl ve Allah'tan haberlerin hâlisi olarak en yenisi ve başka şeyle karışmamış olanı, sizin Kitâb'ı-nızdır. Hâlbuki Allah sizlere Kur'ân'ında ve Rasûlü'nün diliyle, Kitâb ehli olanların Allah'ın kitâblarını tebdil etmiş ve tağyîr edip başkalaştırmış olduklarını ve onların bu kitâblan kendi elleriyle yazıp, onlar sebebiyle az b\i bahâyı satın almaları için: "Bu Allah'ın kalındandır" dediklerini tahdîs edip bildirmiştir. Size gelmiş olan ilim, sizleri onlara sormaktan nehyetmiyor mu? Hayır vallahi, bizler onlardan hiçbir kimsenin, Allah'ın sizlere indirmiş olduğu Kitâb'dan birşey soranım görmemişizdir! [210].

44- Yüce Allah'ın: "Onu Acele Etmen İçin Dilini Onunla Depretme" (Ei-Kıyâme: 16) Kavli Ve Peygamber(S)'İn Üzerine Vahy İndirilirkenki Fiili Babı

Ebû Hureyre söyledi ki, Peygamber (S):
"Yüce Allah: Kulum beni zikrettiği ve iki dudağını benim ismimle hareket ettirdiği zaman, ben kulumun berâberindeyimdir, buyurdu"demiştir [211].

150-.....Bize Ebû Avâne, Mûsâ ibn Ebî Âişe'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, ibn Abbâs (R): Yüce Allah'ın "Onunla dilini hareket ettirme" kavli hakkında şöyle demiştir:
— Peygamber (S) indirilen âyetlerin zabtı yüzünden güçlük çeker, bundan dolayı çok kerreler dudaklarını kımildatırdı.
Râvî Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Bunu söylerken İbn Abbâs bana:
— tşte bak, Rasûlullah (S) dudaklarını nasıl kımıldatıyor idiyse, ben de sana öylece kımıldatıyorum, dedi.
Saîd ibn Cubeyr de: Ben de sana İbn Abbâs'ın dudaklarını nasıl kımıldatıyor idiyse, dudaklarımı Öylece kımıldatıyorum, dedi ve dudaklarını hareket ettirdi, dedi.
— Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah O'na "Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu (göğsünde) toplamak, onu (dilinde akıtıp) okutmak şübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun kıraatine uy. Sonra onu açıklamak da hakikat bize âiddir** (ei-Kıyâme: 16-19) âyetlerini indirdi.
tbn Abbâs "Cemuhu"y\\: "Onu senin göğsünde toplamak bize âiddir. Sonra sen onu okursun. Biz onu Cibril'in diliyle okuduğumuz vakit sen onun okuyuşuna tâbi' ol" demektir, dedi.
Yine İbn Abbâs: "Sen onu dinle ve sus. Sonra onu sana okutmak da bize âiddir" buyurdu, dedi.
— İşte artık bundan sonra Cibril aleyhi's-selâm kendisine geldiği zaman susup onu dinler, Cibril gidince, getirmiş olduğu âyetleri nasıl okutmuşsa, Peygamber de öylece okurdu [212].

45- Yüce Allah'ın: 'Sözünüzü Gizli Tutun, İster Onu Açığa Vurun. Çünkü O, Sinelerin Özünü Bile Hakkıyle Bilendir. Yaratıp Duran Allah Mı Bilmeyecekmiş? O Latiftir, Her Şeyden Haberdârdır" (Ei-Mtuk: İ3-İ4) Kavli Babı [213]

"Yetehâfetûn": ("Aralarında gizli gizli konuşacaklar, on geceden fazla eğlenmediniz diye" (Tâhâ: 103))
"Aralarında gizli gizli konuşacaklar** manasınadır.

151-.....Bize Ebû Bişr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): "...Namazında pek bağırma, sesini o kadar kısma da, ikisi arası bir yol tut" (ei-isrâ: no) kavli hakkında şöyle demiştir:
— Bu âyet indiği sırada Rasûlullah Mekke'de gizli yaşıyordu. Fakat sahâbîlerine namaz kıldırdığı zaman Kur'ân okurken sesini yükseltiyordu. Müşrikler ise Kur'ân'ı duyunca hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de Kur'ân kendisine gelene küfrediyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamberi'ne: "Namazında kıraatini çok açıktan yapma! Sonra müşrikler işitirler de Kur'ân'a söverler. Kıraatini sa-hâbîlerinden pek de gizleme. Sonra onlara işittiremezsin. Bunun ikisi arası bir yol tercîh et!"

buyurdu [214].

152-.....Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Bu "Namazında pek bağırma, sesini o kadar kısma da, ikisi arası bir yol tut" (ei-lsrâ: no) âyeti, duâ hakkında indi, demiştir [215].

153-.....Bize İbnu Şihâb,Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Kur'ân'Ia tegannîetmeyen (yânî Kur'ân okurken sesini gü-zelleştirmeyen) bizden değildir" buyurdu.
Ebû Hureyre'den başkası "Kur'ân'ı açıktan okur" fıkrasını ziyâde etti [216].

46- Peygamberdin: "Bir Kimse Ki, Allah Ona Kur*Ân İlmi Vermiştir De, O Gece Saatlerinde Ve Gündüz Vakitlerinde Onunla Kaaim Olur. Bir Kimse De: Keski Şuna Verilen Kur'ân Ni'meti Gibi Bana Da Verilmiş Olsaydı, Ben De Onun Yapmakta Olduğu Gibi Yapaydım, Der" Kavli Babı [217]

Buhârî: Allah Taâlâ o kimsenin Kitâb'la kaaim olmasının onun fiili olduğunu beyân etti de şöyle buyurdu:
"O gökleri, o Yer'i yaratması, dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da O'nun âyetlerindendir. Hakikat bunlarda âlimler için elbette ibretler vardır" (er-Rûm: 22).
Ve yine zikri ulu Allah:
"Ey îmân edenler, rükû' edin, sucûd edin. Rabblnize ibâdet edin, hayır işleyin. Tâ ki umduğunuza nail olasınız " (ei-Hacc: 77) buyurdu.

154-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Hasedleşmek ancak şu iki kimse hakkında olur:
a. O kimseye hased (yânî gıbta) olunur ki, Allah ona Kur'ân (ilmi) vermiştir, o da gecenin saatlerinde, gündüzün (muayyen) zaman-larında Kur 'ân okur. Onu kıskanan kimse de: Keski şu adama verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmiş olsaydı ve onun yapmakta olduğu gibi ben amel etseydim, der.
b. Şu kimseye de gıbta olunur ki, Allah ona da mal vermiştir, o da malım hakk yolda harcamaktadır. Onu kıskanan kimse de: Keski şuna verilen mal gibi bana da verilse idi de, ben de o malda onun yapmakta olduğu gibi hakk yolda harcama yapsaydım! der" [218].

155-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Hased ancak iki kimse hakkında caiz olur: Biri, Allah 'in kendisine Kur'ân (ilmi) verdiği; o da gece saatlerinde ve gündüz zamanlarında Kur 'ân 'ı okur. Diğeri de, A Hah 'in kendisine mal verdiği; o da gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde o malı (hakk yolunda) harcar".
Râvî Alî ibn Abdillah: Ben Sufyân'dan bu hadîsi birçok kerre-ler işittim, fakat onun "Bize haber verdi" ta'bîrini zikrederken işitmedim, demiştir. Bununla beraber bu da onun sahîh hadîsindendir [219].

47- Yüce Allah'ın: "Ey Rasul, Rabb'inden Sana İndirileni Tebliğ Et. Eğer Yapmazsan Allah'ın Elçiliğini Tebliğ Etmiş Olmazsın..." (El-Mâide: 67) Kavli Babı [220]

Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî şöyle demiştir:
Azîz ve Celîl olan Allah tarafından risâlet, Rasûlullah (S) üzerine tebliğ etmek vazifesi, bizim üzerimize de teslim olmak yânı kabul etmek vazifesi vardır. Allah Taâlâ: "Tâ ki Rabb Herinin gönderdiklerini hakkıyle tebliğ
ettiklerini bilsinler..." (ei-cînn: 28) buyurdu. Yine Yüce Allah: "Ben size, Rabb'imln vahyettiklerini teblîğ ediyorum..." (ei-A-râf: 62,68) buyurdu.
Ka'b ibn Mâlik de Tebûk Seferfnde Peygamberce gitmekten geri kaldığı zaman:
"(De ki: Yapın!) Çünkü hareketinizi Allah da, Rasûlü de, müzminler de görecektir... '* (et-Tevbe: ıos) âyetini
söyledi.
Âişe (R) de: Bir kimsenin amelinin güzelliği senin hoşuna gittiği zaman (hemen övmeye gitme): "De ki; Yapınız! Çünkü hareketlerinizi Allah da, Rasûlü de, müzminler de görecektir... " <et-Tevbe: 105) âyetini söyledi
ve: Sakın seni hiçbir kimse "hafifliğe götürmesin' (er-Rûm: 6o> öğüdünü ilâve etti.
Ebû Ubeyde M a'm er ibn Müsennâ şöyle dedi: "Zâlike'l-Kitâbu*, "Haza'l-Kur'ânu(= Bu Kur'ân)"; "Hüden lit-muttakîn{ = Muttakîlere hidâyettir)", "Muttakîlere bir beyân ve delâlettir" ma'nâsınadır. Bu da Yüce Allah'ın şu kavli gibidir: "Zâtikum hÜkmu'llâhV* (el-Mumtehme: 10), "Hazâ hukmu'llâhi(= Bu, Allah'ın hükmüdür)" ma'nâsınadır (yânî "Zâlik", "Hazâ" ma'nâsınadır). "Lâ reybefîhî", "Lâ şekke fflıi" (= Onda hiçbir şübhe yoktur)" (ei-Bakara: i) ma'nâsınadır. "Tilke âyâtu'üâhi", yânî bunlar Kur'ân'm alemleri, nişanları demektir (yânî uzak için olan "Tilke" bu yerde yakın için kullanıldı). Şu âyet de kullanmakta bunun benzeridir:
"Hattâ izâ kuntum fVUfülki ve cereyne bihim " (Yûnus: 22), yânî buradaki "Bihim", "Bikum" yerine kullanılmıştır. Enes ibn Mâlik de şöyle demiştir: Peygamber (Ş) Enes'in dayısı Haram ibn Milhân'ı, kendi kavmi Amir oğulları'na elçi gönderdi. Haram onlara hitaben:
Sizler, Rasûlullah'ın elçiliğini teblîğ etmemde beni emîn bir kişi sayıyor, kabul ediyor musunuz? dedi. Onlar kendisini emîn kabû! edince, o da onlara Peygamber'den tahdîs edip söylemeğe başladı [221].

156-.....Bize Bekr ibnu Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibnu Cubeyr ibn Hayye, Cubeyr ibnu Hayye'den tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be (R) -Kisrâ'nın âmili Bundâr'ın tercümanına-:
— Bize Peygamber'imiz, Rabb'imizin elçiliğinden olarak: "Bizden cihâdda öldürülen cennete gider" buyurdu, demiştir [222].

157-.....Bize Sufyân es-Sevrî, İsmail'den; o da eş-Şa'bî*den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R): Sana her kim "Muhammed birşeyi gizledi'* diye tahdîs ederse..., demiştir.
Ve bize Muhammed (ibn Yûsuf veya başkası) şöyle dedi: Bana Ebû Âmir el-Akadî tahdîs etti. Bize Şu'be, Ismâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da eş-Şa*bî*den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir:
— Her kim sana "Peygamber (S) vahyden herhangi birşey gizledi" diye tahdîs edip söylerse, sen onu tasdîk etme. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey Peygamber, RabbHnden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan, Allah*ın elçiliğim teblîğ etmiş olmazsın* (el-Mâide: 67) [223].
— Yâ Rasülallah! Yüce Allah katında günâhın hangisi en büyüktür? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir ortak uydurup dua etmendir" buyurdu.
O zât:
—Sonra hangi (günâh en büyüktür)? diye sordu. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir" buyurdu.
O kimse:
— Bundan sonra hangisi? dedi. Rasûlullah:
— "Komşunun halîlesi olan zevcesiyle zina edişmendir" buyurdu.
Râvî dedi ki: Yüce Allah bunların tasdîki olan şu âyetleri indirdi : * 'Onlar ki A ilah *ın yanına başka bir tanrı daha katıp tapmazlar. Allah 'in haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa, cezaya çarpar. Kıyamet günü de azabı katmerleşir ve o azabın içinde hor ve hakir ebedî bırakılır" (d-Furkaan: 68-69) [224].

48-Yüce Allah'ın "... Eğer Doğru Söyleyiciler İseniz, Tevrat'ı Getirin De Onu Okuyun" (Âlu Tmrân: 93) [225]
Kavli İle Peygamber(S)'İn Şu Kavli Babı:

"Tevrat ehline Tevrat verildi de onunla amel ettiler. încîl ehline de Incîl verildi, onlar da İncil'le amel ettiler. Size de Kur'ân verildi, sizler de onunla amel edipçalıştınız" [226].
Ebû Razîn (tabiî âlimi Mes'ûd ibn Mâlik), Yüce Allah'ın "Yetlunehû hakka tilâveühî{ = Onu hakkıyle tilâvet ederler)" (ei-Bakara: i2i) kavli hakkında:
"Ona tâbi' olurlar ve onunla hakkıyle amel ederler" demiştir.
"Sana indirdiğimiz o Kitâb karşılarında tilâvet edilip duruyor" (ciAnkebût: sn'deki "Yutlâ", "Yukrau" ma'nâsınadır, deniliyor.
"Hüsnü't-tilâvet" Kur*ân-ı Kerîm'i güzel okumadır. i4Lâ yemessehû illeH-mutahharûn{ = Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez)" (ei-vakıa: 79)
kavlindeki "Lâ yemessuhû(= Ona dokunamaz)", "Onun tadını ve yararını ancak Kur'ân'a îmân eden kimse bulur, onu hakkıyle kesin îmân edenden başkası taşımaz" demektir. Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:
"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşıyamayanların hâli, koca kitâblar taşıyan eşeğin hâli gibidir. Allah hn âyetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür. Allah zâlimler güruhunu muvaffak etmez" (el-Cumua: 5).
Peygamber (S) İslâm'a ve îmâna (bir rivayette namaza) "Amel" ismini verdi.
Ebû Hu rey re şöyle dedi:
Peygamber (S) BilâPe: "İslâm içinde işlediğin en umutlu amelini bana haber ver" dedi. Bilâl: Benim indimde, her temizlendiğimde muhakkak namaz kılmamdan daha umutlu bir amel işlemiş değilim, dedi [227].
Peygamberce: Hangi amel en faziletlidir? diye soruldu. Peygamber (S): "Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmek, bundan sonra cihâd etmek, sonra kabul edilmiş hacc'dır" buyurdu [228].

159-.....Bize Salim, İbn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden evvel geçen ümmetlere nis-betle sizin (dünyâdaki) bekaa müddetiniz (bütün güne nisbetle) ikindi namazından güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onlar Tevrat'la gündüzün yarısına kadar çalıştılar. Sonra çalışmaktan âciz oldular. Fakat kendilerine yine birer kırat birer kırat (olarak gündelik) ücret verildi. Sonra tncîl ehline de tncît verildi. Onlar da ikindi namazı kılmıncaya kadar încîl ile amel edip çalıştılar. Sonra onlar da çalışmaktan âciz oldular. Onlara da birer kırat birer kırat (olan gündelik ücret) verildi. Sonra size Kur'ân verildi. Sizler de onunla güneş batıncaya kadar çalıştınız. Sizlere de ikişer kırat ikişer kırat (olarak gündelik ücret) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli ile încîl ehli olanlar;
— Bunların amelleri bizden daha az, ücretleri daha çoktur, dediler.
Allah Ta âlâ;
— Ben sizin hakkınızdan birşeyi eksik verip size zulmettim mi? diye sordu.
Onlar:
— Hayır (bir haksızlık etmedin), dediler. Allah;
— İşte bu benim fadtımdır ki, ben onu dileyeceğim kimselere veririm ! buyurdu " [229].

49- Bâb: Peygamber (S) Namaza "Amel" İsmini Verdi Ve: "(Namazda) Fâtihatu'l-Kitâb'ı Okumayanın Namazı

Yoktur'1 Buyurmuştur [230]**.**

160-.....Bize Abbâd ibnu'I-Avvâm, eş-Şeybânî'den; o da el-Velîd ibnu'l-Ayzâr'dan; o da Ebû Amr eş-Şeybânfden; o da îbnu Mes'-ûd(R)'dan şöyle haber verdi: Bir adam Peygamberce:
— Amellerin en faziletlisi hangisidir? diye sordu. Peygamber (S):
— "Vakti içinde kılınan namazdır ve ana-babaya itaattir. Sonra Allah yolunda cihâd etmektir'1 buyurdu [231].

50- Yüce Allah'ın: "Hakikat İnsan Hırsına Düşkün Yaratılmıştır» Kendisine Şen Dokundu Mu Feryadı Basandır. Ona Hayır Dokununca Da Çok Cimridir" (Ei-Meânc: 19-21) Kavli Babı [232]

"Helûan", "Dacûran(= Çok bunalan)" ma'nâsınadır.

161-.....Bize Amr ibnu Tağlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber(S)'e bir mal geldi de ondan birtakım kimselere verdi de, diğer bâzılarına vermedi. Sonra haber aldı ki, atıyyesiz bıraktığı kimseler kendisine serzeniş etmişler. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: "Ben bir kimseye atıyye veriyor, bir kimseye de atıyye vermiyorum. Atıyye vermeyip terketmekte olduğum kimse bana atıyye vermekte olduğum kimseden daha sevimlidir. Ben birtakım kimselere kalblerinde sabırsızlık ile hırs ve tama* olduğu için kendilerine mal veririm. Bâzı kimseleri de Allah Taâlâ'nm, kalblerinde yarattığı gönül zenginliği ve cibilli hayra havale ederim (de mal vermem). Amr ibn Tağlib de bunlardan biridir" [233].
Râvî Amr ibn Tağlib: Rasûlullah'ın bu (taltîfkârâne) sözüne bedel benim kırmızı develerim olmasını arzu etmem, demiştir [234].

51- Peygamber(S)'İ Ve Onun (Cibril'in Aracılığı Olmaksızın) Rabb'inden Rivayet Etmesini Zikretme Babı [235]

162-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Rabb'inden şöyle rivayet ediyordu: Rabb' şöyle buyurmuştur: "Kul bana bir karış yaklaştığı zaman, ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaştığı zaman, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O banayürüyerek geldiği zaman, ben ona koşarak varırım ".

163- Bize Müsedded Yahya ibn Saîd el-Kattân'dan; o da et-Teymî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'i zikretti de şöyle buyurdu, dedi: "(Yüce Allah şöyle buyurdu:) Kul bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kul bana bir arşın yaklaştığı zaman ben ona bir kulaç yaklaşırım" [236].
Mu'temir şöyle dedi: Ben babam Süleyman et-Teymî*den işittim. O da: Ben Enes'ten işittim ki, Peygamber (S), Azîz ve Celî olan Rabb'inden rivayet ediyordu.

164-.....Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)*den işittim, o da Peygamber'den ki, Peygamber (S) Rabb'inizden şöyle rivayet ediyordu: "Rabb'iniz şöyle buyurdu: "(Ma' siy etler den) herbir amel için (onun örtülmesi ve mağfiret edilmesini gerektiren) bir keffâret vardır. Oruç doğrudan doğruya benim için yapılan bir ibâdettir (onunla benden başkasına ibâdet edilmez). Onun ecrini de doğrudan doğruya ben veririm. Yemîn ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir"[237].

165-.....BizeYezîdibnuZuray', Saîd ibn Arûbe'den; oda Katâde*den; o da Ebû*l-Âliye'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan; o da Pey-gamber'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S), Rabb'inden rivayet etmekte olduğu hadîsinde: "Hiçbir kul için: Ben muhakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım, demek muvafık olmaz*' buyurmuş ve Yûnus'u, babası Mettâ'ya nisbet etmiştir [238].

166-.....Bize Şu'be, Muâviye ibn Kurre'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mugaffel el-Muzenî (R) şöyle demiştir: Ben fetih günü Ra-sûlullah(S)'ı dişi devesi üzerinde el-Fetih Sûresi'ni yâhud el-Fetih Sûresi'nden okurken gördüm.
Râvî Abdullah ibn Mugaffel: RasûluİIah bu okuyuşunda tercT yapıyordu, yânî sesini işittirecek şekilde yükseltiyor, dalgalandırıyordu, demiştir.
Şube dedi ki: Sonra Muâviye ibn Kurre, İbn Mugaffel'in okuyuşunu hikâye ederek okudu ve:
— Eğer insanların üzerinize toplanmaları düşüncesi olmasaydı, Abdullah ibn Mugaffel'in Rasûlullah'ın okuyuşunu hikâye ederken sesini yükselttiği gibi ben de muhakkak tercî' yaparak, sesimi yükseltirdim, dedi.
Şu'be: Ben Muâviye ibn Kurre'ye:
— Onun tercî' yapması nasıl olurdu? diye sordum. O: Üç kerre:
— ÂÂÂ, dedi [239].

52- Tevrat'ın Ve Diğer Allah Kitâblarının Arapça'ya Vediğer Dillere Tefsir Edilmesinin Caiz Olması Babı

Çünkü Yüce Allah'ın:
"De ki: Eğer doğru söyleyidler iseniz, Tevrat'i getirin de onu okuyun " (Aiu imrân: 93) kavli vardır [240].
İbn Abbâs da şöyle dedi:
Bana Ebû Sufyân İbnu Harb haber verdi ki, Bizans Kayseri Hırakliyus kendi tercümanını çağırmış, sonra Peygamber(S)'ir

mektubunu istemiş ve onu okutmuştur. İçinde şu varmış: ' 'Bismillâhi 'r-rahmâni >-rahim.
Allah'ın Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Hırakliyus'a: Ey kitûb ehli hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve
âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbirşeyi eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabb Her tanımayalım. Eğer yüz çevirirlerse: Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız! deyin" (ÂJu İmrân: 64) [241]

167-.....Bize Alî ibnu*l-Mubârek, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû SelemeMen haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir; Ehli Kitâb (olan Yahudiler) Tevrat'ı tbrânîce (metni) ile okurlar ve onu müslüm^nlara Arab Dili'yle tefsîr ederlerdi. Rasûlullah (S) bu hususta mü si tim ânlar a:
— "Sizler kitâb ehlini tasdik de etmeyin, tekztb de etmeyin. Ancak şunu söyleyin: Deyin ki: Biz Allah % bize indirilene, İbrahim 'e, İstnM % İshâk % Ya 'kûb 'a ve torunlarına indirilenlere; Mûsâ 'ya, îsâ '-ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb Heri katından verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah'a testim olmuş müslümânlarız1* (ei-Bak ara: 13 6) [242].

168-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygambere Yahûdîler'den birbiriyle zina etmiş bir erkekle bir kadın getirildi. Peygamber (S) Yahûdîler'e:
— "Sizler zina edenlere ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Onlar:
— Bizler onların yüzlerini kömür sürüp karartıyor ve onları (bir merkeb üzerine ters olarak bindirip sokaklarda dolaştırmak suretiyle) hakaaret ediyoruz, dediler.
Peygamber:
— "Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrat'ı getirin de onu okuyun" (Âiu imrân: 93) kavlini söyledi.
Yahudiler Tevrat'ı getirdiler ve kendisinden razı bulunduktan bir adama (ki o, Abdullah ibn Sûriyâ el-A'ver el-Yahûdî'dir):
— Yâ A'ver, oku! dediler.
O da Tevrat'tan recm âyetine kadar okudu da oranın üstüne elini koydu.
(Abdullah ibn Selâm ona:)
— Elini onun üstünden kaldır! dedi.
O da elini kaldırdı. Bir de baktık ki, orada recm âyeti parlayıp durmaktadır. Bunun üzerine Abdullah ibn Selâm:
— Yâ Muhammed, şübhesiz bunlar üzerine taşlamak cezası vardır. Lâkin bizler recm âyetini aramızda gizliyorduk, dedi.
Akabinde Peygamber zina edenlerin taşlanmalarını emretti. İbn Umer: Ben onların taşlanmalarını gördüm, erkek, kadım taşlardan korumak için üzerine meylediyordu, demiştir [243].

53- Peygamber(S)'İn: 'Kur'ân'ı güzel okumakta maharetli olan, el-kirâmu'l-berere («ı-Abese: ıs> ile beraberdir" Ve "Kur'ân't seslerinizle zînetlendiriniz" Kavilleri Babı [244]

169-.....Bana İbnu Ebî Hazım, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Muhmmed ibn İbrahim'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, o da Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: "Allah Taâlâ hiç-birşeyi, bir peygamberin Kur'ân 'ı açıktan, güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlemedi" [245].

170-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibn Vakkaas ve Ubeydullah ibnu Ab-dillah, iftira ehlinin Âişe aleyhine söylediklerini söyledikleri zamanki hadîsini haber verdiler. Bunlardan herbiri hadîsten bir parçayı bana tahdîs ettiler. Bu hadîsin sonunda Âişe (R) şöyle demiştir:
— Ben Ya'kûb'un sözünü söyledikten sonra yatağımın üzerine yan yattım. Ben o zaman kendimin berî* olduğumu ve Allah'ın da benim berî' olduğumu ortaya çıkaracağını bilmekte idim. Fakat ben Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın benim işim hakkında tilâvet edilecek bir vahy indireceğini zannetmiyordum. Ve elbette benim şanım, benim nefsim de bana âid bir mes'elede Allah'ın Kur'ân'la tilâvet olunacak bir kelâm söylemesinden çok hakîr idi. Ve Azîz ve Celîl Allah: ' *O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. BiVakis o, sizin için bir hayırdır... " (en-Nün 11-21) on âyetin tamâmını indirdi [246].

171-......Bize Mıs'ar, Adiyy ibn Sâbit'ten, zannederim o da el-Berâ(R)*dan tahdîs etti ki, o: Ben Peygamber(S)'den yatsı namâzı(nın bir rek'ati)*nda "Ve*t-tîni ve'z-zeytûni" Sûresi'ni okurken işittim, ondan güzel sesli yâhud ondan güzel kirâatli hiçbir kimseyi dinlemiş değilim, demiştir [247].

172-.....tbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'de iken (İslâm'ın evvelinde) gizlenerek yaşardı. Namaz kıldırırken sesini yükseltirdi. Müşrikler Kur'ân işittikleri zaman hem Kur'ân'a, hem onu getirene söverlerdi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah, kendi Peygamber'ine: "Namazında pek bağırma, sesini o kadar tasma da. İkisi arası bir yol tut" (el-Isrâ: 110) buyurdu [248].

173-.....Abdurrahmân ibn Ebî Sa'saa el-Ensârî el-Mâzinî, oğlu Abdullah'a şöyle haber vermiştir: Ebû Saîd el-Hudrî (R) kendisine:
— Seni görüyorum ki, sen koyun beslemeyi ve bâdiyede oturmayı seviyorsun. Davarların başında yâhud bâdiyende iken namaz için ezan okuyacak olduğun vakit yüksek sesle nida et. Çünkü müezzin sesinin yetiştiği yere kadar ins, cinn, hattâ hiçbirşey yoktur ki, ezam duymuş olsun da kıyamet gününde müezzin için güzel şehâdette bulunmasın, demiştir.

Ebû Saîd: Ben bu hadîsi Rasûlullah(S)'tan işittim, demiştir [249]

174-.....Âişe (R): Ben hayızh iken Peygamber (S), başı benim kucağımda olduğu hâlde Kur'ân okur idi, demiştir [250].

54- Yüce Allah'ın: " Artık Kur'ân 'dan kolay geleni okuyun " (el-Muzzemmil: 20) Kavli Babı [251]

175-.....ibn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve tahdîs etti. Ona da Misver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibnu Abd el-Kaarî tahdîs etmişlerdir. Bu ikisi de Umer ibnu*l-Hattâb(R)*dan şöyle derken zşit-mişlerdir: Ben Rasûlullah'ın hayâtında bir kerre Hişâm ibn Hakîm'i namazda el-Furkaan Sûresİ'ni okurken işittim. Onun kıraatini dinledim. Hişâm, Rasûlullah'ın bana okutup Öğretmediği birçok Arab lügati şîvesiyle okuyordu. Az kaldı namazı bozacaktım. Fakat selâm verinceye kadar güçlükle sabrettim. Ve selâm verir vermez hemen ri-dâsının yakasına sarılıp çektim ve:
— Bu sûreyi, okuduğunu işittiğim şekilde sana kim okuttu? diye sordum.
Oda:
— Bunu bana Rasûlullah (S) okuttu! diye cevâb verdi. Ben derhâl:
— Yalan söyledin! Çünkü Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okuduğun lügatten başka bir lehçe ile okutup öğretti, dedim.
Ve onu sürükleyerek Rasûlullah'ın huzuruna götürdüm ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben bu adamın el-Furkaan Sûresİ'ni, Sen'in bana Öğrettiğin lügatten başka lügatlerle okuduğunu işittim! diye şikâyet ettim.
Rasûlullah:
— "Yâ Umer, hele onun yakasını bırak!'* buyurdu. Ve Hişâm'a:
— "Yâ Hişâm, oku bakayım!" diye emretti.
O da Rasûlullah'a karşı, benim kendisinden işittiğim okuyuşla okudu.
Rasûlullah bunun üzerine:
— "Bu sûre böyle indirildi!" dedi. Sonra bana:
— "Yâ Umer, sen de oku bakayım!" buyurdu.
Ben de, Kendisinin bana okutmuş olduğu okuyuşla okudum. Rasûlullah bana da:
— "Bu sûre böyle indirildi!" diye, okuyuşumu doğru buldu ve:
— "Şübhesiz bu Kur'ân yedi lügat üzerine indirilmiştir. Bunlardan kolayınıza gelen lügati okuyunuz!*' buyurdu [252].

55- Yüce Allah'ın: "And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (el-Kamer: 17, 22, 32, 40) Kavli Babı [253]

Ve Peygamber (S): "Herkes ve herşey niçin yaratıldıysa, ona kolaylaştırılıp hazırlanmıştır" buyurdu. "Muyesserun " "Muheyyeun(= Hazırlanmıştır)" denilir.
Müfessir Mucâhid: Biz Kur'ân'ı şenin lisânınla kolaylaştırdık, yânı onun okunmasını sana hazırladık, demiştir.
Matar el-Verrâk ibn Tahmân el-Horâsânî de:
"And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır.
O hâlde bir düşünen var mı?" âyetini söyledi de:
"Bir ilim talibi, bir ilim arayan var mı ki, o bunun üzerine yardım olunsun" demektir, dedi [254].

176-.....Bana Mutarnf ibnu Abdillah tahdîs etti ki, îırırân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Cennetlik, cehennemlik ezelde belli olunca) çalışanlar neye çalışıyorlar? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "Herkes niçin yaratıldıysa, ona kolaylaştırılıp hazırlanmıştır" buyurdu [255].

177-.....Bize Şu'be, Mansûr'dan ve el-A'meş'ten tahdîs etti.
O ikisi de Sa'd ibnu Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den işitmişlerdir ki, Peygamber (S) bir cenazede bulundu. Orada eline bir deynek aldı da (düşünceli bir hâlde başını eğerek) onunla yere dürtüp vurmaya başladı. Ve:
— "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere muhakkak cennetteki yeri de, cehennemdeki oturacağı yeri de takdir edilip yazılmıştır!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Öyleyse (ameli terkedip) bu takdîr ve yazıya dayanamaz mıyız? dediler.
Peygamber:
— "Sizler çalışınız! Çünkü herkes yaratılmış olduğu şeye kolaylaştırılıp hazırlanmıştır!'* buyurdu ve şu âyetleri okudu:
"Bundan sonra kim verir ve sakınırsa ve o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç otom " (el-Leyt: 5-10) [256].

56- Yüce Allah'ın: "Daha doğrusu o Kitâb, çok şerefli bir Kur'ân*dır ki, Mahfuz bir levhadadır91 (d-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a..." («Tür: t-3) Kavilleri Babı

Katâde şöyle dedi:
"Mestûrin = Satır satır yazılmış", yânî "Melekler onu satır satır dizerler, yazarlar" demektir.
"Ft ÜmmVl-Kitâb" - Şübhesiz o nezdimizdeki Ana Kitâb'dadır (sabittir)..." (ez-zuhrüf: 4): Kitâb'ın cümlesi içinde, yânî aslı içinde sabittir, demektir.
"(Hatırla ki, insanın hem sağında hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de melek vardır.)
O, bir söz etmeyedursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır" (Kaaf: 17-ıs); yânî, o herhangi birşey konuşursa, muhakkak o konuştuğu kelime, üzerine yazılır.
İbn Abbâs da şöyle demiştir:
"O bir söz atmayadursun..." kavli hakkında: Hayır ve şerr onun üzerine yazılır, ma'nâsınadır, "Yuharrifûne{ = Onu tahrîf ederler)" (en-Nisâ: 45, el-Mâide: 14, 41),
"İzâle ederler" demektir. Hâlbuki
Azîz ve Cetil Allah'ın kitâblarından bir kitabın lafzını giderebilecek hiçbir kimse yoktur. Fakat onlar "Kitâb 'ı tahrîf ederler", yânî onu te'vîlinden başka olan te'vîl ile te'vîl ederler, demektir [257].
"... Ve in kunnâ an dirâsetihim le gaf iline = Bizden evvel
kitâb yalnız iki taifeye indirildi, biz ise onların okuduklarından kesin olarak gafillerdik dememeniz için" (ei-En'âm: ıs6)*. Buradaki
"Dirâsetihim", "Onların okumaları" ma'nâsınadır.
"Onu sizin için bir Öğüt ve ibret yapalım, onu belleyen kulaklar da bellesin diye" (ei-mkkaa: 12) âyetindeki "Vâiye", "Hafıza" yânî "Ezberleyici , onu belleyip
muhafaza edici kulaklar** ma'nâsınadır. "... Şu Kur'ân bana, sizi de sizden sonra erişenleri de inzâr etmekliğim için vahyolundu..." (ei-En'âm: 19).
Yânî "Bu Kur'ân bana hem siz Mekke ehlini, hem de sizden sonra Kur'ân kendilerine ulaşacak herkesi inzâr etmekliğim için vahyolundu". Demek ki, Peygamber kıyamete kadar gelecek herkes için bir nezîr olmuştur.
(Buhârî şöyle dedi:)
Bana Halîfe ibn Hayyât (müzâkere yoluyla) şöyle dedi:
Bize Mu'temir tahdîs etti. Ben babam Süleyman ibn Tarhanadan işittim; o da Katâde'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Allah Taâİâ mahlûkları hükmedip tamamladığı zaman» yanında bulunan bir kitâb yazdı da, onda: Rahmetim gadabıma galebe etti -yâhud: Rahmetim gadabımın önüne geçti hükmünü yazdı. O kitâb, Arş'ın üstünde, Allah'ın yanındadır" [258].

178-.....Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Süleyman ibn Tarhân'dan işittim, şöyle diyordu: Bize Katâde tahdîs etti; ona da Ebû Rafı' tahdîs etmiştir. Ebû Rafı' de Ebû Hureyre(R)*den işitmiştir: Ebû Hureyre şöyle diyordu: Ber Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Muhakkak ki, Yüce Allah mahlûktan yaratmadan önce bir kitâb yazmış (ve onda): Benim rahmetim gadabımın önüne geçmiştir! diye yazmıştır. O kitâb, Arş Un üstünde Yüce Allah'ın yanında yazılmış bir kitâbdır"' [259],

57- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Hâlbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır" (es-Sâffât: 96) [260];
"Şübhesiz ki, biz herşeyi bir takdir ile yarattık" (el-Kamer: 49).
Suret yapıcı musavvirlere: Yaptığınız suretlere hayât verin! denilir.
"Şübhesiz ki, RabbHniz gökleri ve Yer*i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır.
Kendisini durmayıp kovalayan gündüze, geceyi O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay\ yıldızları -hepsi de emrine ram olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan
Allah'ın sânı ne kadar yücedir" (el-A'râf: 54).
Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Allah, aYaratma"nın
"Emr"den ayrı olduğunu beyân etti. Yânî geçen "Yaratmak da, emr de O'na mahsûstur" kavliyle bunların arasını ayırdı [261].
Peygamber (S) de îmâna "Amel" ismi verdi.
Ebû Zerr ile Ebû Hureyre şöyle dediler: Peygamberce:
Amellerin hangisi en faziletlidir? diye soruldu.
Peygamber (S):
"Allah'a îmân ve Allah yolunda cihâd etmektir" buyurdu [262].
Yüce Allah da: "Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfat Olarak... " (es-Secde: 17, el-Ahkaaf: 14, el-Vâkıa: 24) buyurmuştur [263].
Abdu'1-Kays hey'eti de Peygambere: Bizlere (tafsîlden müstağni kılacak) Özetlenmiş külli işlerden birtakım şeyler emret de bizler onları yaptığımızda cennete girelim, dediler.
Peygamber de onlara:
îmân etmeyi, Allah'ın varlığı ve birliğine şehâdet etmeyi, farz namazları kılmayı, farz zekâtı vermeyi emretti de bunların hepsini amel kıldı [264].

179-.....Bize Eyyûb, Ebû Kjlâbe'den ve el-Kaasım et-Teymî'den tahdîs etti ki, Zehdem şöyle demiştir: Bu Cerm kabilesi ile

Eş'arîler arasında bir sevgi ve bir kardeşlik vardı. Cerm kabilesinden olan bizler Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk, O sırada ona içinde tavuk eti olan bir yemek yaklaştırıldı. Ebû Musa'nın yanında Teymullah oğulları'ndan, Arab'dan başka milletlerden gibi olan bir zât vardı. Ebû Mûsâ onu yemeğe çağırdı. O da:
— Ben tavuğu bir kerre tiksindiğim pis bir şeyi yerken gördüm de, onun etini yememeğe yemin ettim, dedi.
Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:
— Gel de ben sana bu konuda bir hadîs tahdîs edeyim: Ben Eş'a-rîler'den bir topluluk içinde Peygamberin yanma gitmiş, kendisinden bizlere cihâda gitmek üzere binek ve yük taşıma hayvanları vermesini istiyorduk. Peygamber: "Vallahi ben sizleri develereyükleyemem, benim yanımda sizleri yükleyeceğim develer yoktur" diye yemîn etti. Bu arada Peygamber'e bir mikdâr ganimet develeri getirildi. Bunun üzerine Peygamber bizleri sorup: "O Eş'arîler topluluğu nerede?" dedi. Bizlere hörgüçleri beyaz birkaç tane deve verilmesini emretti. Bundan sonra gittik ve kendi aramızda: Biz ne yaptık? RasûluIIah bizleri develere yüklemeyeceğine ve yanında bizi yükleyecek develer olmadığına yemin etti, sonra da bizleri develere yükledi. Bizler Rasûlullah*a yeminini unutturduk. Vallahi biz ebeden felah bulmayız! dedik. Ve akabinde Rasûlullah'ın yanma döndük de O'na bu yeminini söyledik. Bunun üzerine O: "Sizleri develere yükleyen ben değilim. Lâkin sizleri Allah yüklemiştir. Bir de ben vallahi tirşeye yemîn eder de sonra ye-mîn ettiğim şeyin zıddını daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olan işi yaparım da yeminimden keffâretle çıkarım" buyurdu [265].

180-.....Bize Ebû Cemre Nasr ibn îmrân ed-Dube'îtahdîs etti. Ben îbn Abbâs'a (Abdu'1-Kays hey'eti kıssasını) sordum, o da şöyle dedi, demiştir: Abdu'1-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve:
— Yâ Rasûlallah! Sen'inle bizim aramızda şu Mudar kabilelerinden olan müşrikler vardır. Bizler Sana ancak haram aylar içinde ulaşabiliyoruz. O hâlde Sen bizlere öyle kestirme birtakım işler emret de bizler onları işleyip yapmakla cennete girelim ve arkamızda kalanlarımızı da bu işleri yapmaya da'vet edelim! dediler.
Rasûlullah (S) onları şöyle buyurdu:
— "Ben sizlere dört şeyi işlemeyi emrediyor ve dört şeyi de işlemeyi nehyediyorum: Ben sizlere Allah'a îmân etmeyi emrediyorum: Sizler Allah'a îmân etmek nedir, bilir misiniz? Allah'tan başka ilâh olmadığına (ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna) şehâdet etmek; namazı devamlı kılmak; zekâtı vermek; (ramazân orucunu tutmak), ganimetten beşte birini vermektir. Ben sizleri dört şeyden de nehyediyorum: Dubba ve nakîr denilen kaplarda, ziftlenmiş kaplarda ve hanîeme denilen kapta (hurma yâhud üzüm şırası) içmeyiniz [266]

181-.....Bize el-Leys, Nâfî'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Şu suretlerin sâhibleri kıyamet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydi, yaptığınız suretlere can veriniz! denilecektir" [267]

182-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki, şu suretlerin sâhibleri kıyamet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydin, uydurup düzdüğünüz bu suretlere can veriniz! denilecektir" [268].

183-.....Bize Muhammed ibn Fudayl, Umâre'den; o da Ebû ZurVdan tahdîs etti ki, o da Ebû Hureyre'den işitmİştir. Ebû Hu-reyre (R) de: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu, demiştir: "Azız ve Ceîi olan Allah: Benim yarattığım gibi yaratmaya kasdedip savaşan kimseden daha zâlim kim vardır? Haydi onlar bir zerre yaratsınlar yâhud (lezzeti ve gıda Özelliği yerinde) bir tanecik yâhud bir tek arpa dânesi yaratsınlar! buyurur" [269].

58- Fâcir Ve Münafık Kişilerin Kur'ân Okumaları (Hâlini Beyân) Babı [270]

Onların sesleri ve tilâvetleri, kendi boğazlarından öteye geçmez.

184-.....Bize Enes ibn Mâlik, Ebû Mûsâ eI-Eş'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân' okumakta olan mü'min kişinin meseli portakal meyvesi gibidir ki, onun tadı güzel, kokusu da güzeldir. Kur'ân 'ı okumayan mü'minin benzeri hurma gibidir ki, onun tadı güzeldir, fakat kokusu yoktur. Kur'ân'ı okumakta olan fâcir kişinin benzeri ise reyhâne otunun meseli gibidir ki, onun kokusu güzel, tadı acıdır. Kur'ân'ı okumayan fâcir kişinin meseli de tadı acı ve güzel kokusu olmayan Ebû Cehil karpuzunun meseli gibidir" [271].

185-.....tbn Şihâb (şöyle demiştir): Bana Yahya ibnu Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o, babası Urve ibnu1 z-Zubeyr*den şöyle derken işitmiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Birtakım insanlar Pcygamber(S)*e kâhinlerden sordular. Bunun üzerine O:
— "Kâhinler (yânî onların sözleri) hiçbirşey değildirler!" buyurdu.
Bu sefer soranlar:
— Yâ Rasûlallah! Kâhinler bazen birşey söylüyorlar da bu söyledikleri şey doğru oluyor, dediler.
Râvî dedi ki: Peygamber şöyle buyurdu:
— "Doğru olan bu kelime Hakk'tandır ki, onu bir cinnî, meleklerden kapar da sonra onu dostu olan kâhinin kulağı içine, tavuğun tekrar tekrar seslenmesi gibi tekrar tekrar söyler, kâhinler de o bir hakk sözün içine yüzden fazla yalan katıp karıştırırlar" [272].

186-.....Bize Mehdî ibn Meymûn tahdîs etti. Ben Muhammed ibn Sîrîn'den işittim; o, Ma'bed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Saîc el-Hud-rî(R)*den tahdîs ediyordu. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Güneş'in doğduğu taraftan birtakım insanlar çıkacak, onlar Kur'ân okuyacaklar. Fakat Kur'ân onların hançereleri ile köprücük kemikleri ötesine geçmeyecek. Onlar, okun av hayvanını delip çıktığı gibi dînden çıkacaklar; onlar, okun bir daha atıldığı kirişine dönmez olduğu gibi artık bir daha dîne dönmeyeceklerdir" buyurdu.
—Onların alâmetleri nedir? diye soruldu. Peygamber:
— "Onların alâmetleri saçlarını kazıtmaktır -yâhud: Saçlarını dibinden kökleyip gidermektir-" buyurdu [273].

59- Yüce Allah'ın: "Biz kıyamet gününe mahsûs adalet terâzleri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbirşeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. O şey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayıcılar olarak da biz yeteriz" (el-Enbiyâ: 47) Kavli İle Âdem Oğulları'nın Amelleri Ve Sözlerinin Tartılacağı Babı [274]

Müfessir Mucâhid "Doğru terazi ile tartın9* (ei-isrâ: 35, eşşuârâ: 182) kavlinin tefsirinde şöyle elemiştir:
"el-Kustâs", Rûm ahâlîsi dilinde "AdPdir.
"el-Kıst", "Âdil" demek olan MMuksıt"ın masdandır denilir. Amma "el-Kaasıt" lafzına gelince, o "Cevr edici" yânî "Zâlim" ma'nâsınadır.

187- Bize Ahmed ibn İşkâb tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Fu-dayl, Umâre ibnu'l-Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— "Subhânallâhi ve bi-hamdihi, SubhânaMhM-Azîm;Rahmân'a sevgili, dile hafif, mizanda ağır olan iki kelimedir" buyurdu [275].

"Hitâmuhu misk" Olması Niyâzıyle
"Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi"nin Sonu

Hadîs ilminin en büyük âlimi olan tmâm Buhâit, bu hadîsle Sahihini sona erdirmiş bulunuyor. Niyet Hadfsf-yle başladığı bu ölümsüz kitabını, Tesbîh ve Tahmîd Hadf-si'yle bitirmesi ne güzel Fatiha, ne yüksek Hâtime'dhi
Sahihin en güzel sarihlerinden biri olan Aynî, Umde-fu7-Kaari*nln sonunda şerhine başladığı yeri, tarihi ve dld cild bitiriş tarihlerini topluca vermiştir. Özetle: 820 yılı re-ceb ayının sonunda başlayıp 847 yılı cumâdal-ûl&'mn 15. cumartesi gecesi bitirmiştir.
Kastallânî de şerhini 916 rebîu's-sanfnin 17. cumartesi günü bitirmiştir.
Ben nâçiz Mehmed Sofuoglu da 1970 yılından i'tibâ-reh takriben 14 yıldan beri devam eden bu terceme ve hâ-ştyelendinneyi Allah'ın muvaffak kılmasıyle 11 eylül 1984/ 15 zul-hicce 1404 salı günü öğleden önce bitirmiş bulunuyorum. KastaU&nf nin de dediği gibi, Allah'tan bu çalışmamı rızâsına ve cennete vesile kılmasını ve benimle ateş arasında en sağlam kalkanlanyle perde kılmasını nlyâz ederim.
11 eylül 1984/15 zul-hicce 1404 Üsküdar-Bağlarbaşı

Bitiriş ve Dua

Yüce Allah'ın nâçiz bir kulu olan ben Mehnied Sofuoğlu, 1970/1390 târihinden i'tibâren takriben ondört yıldan beri derin bir aşk ve mahabbetle devam eden Sahîk-i Buhârî ve Tercemesi çalışmalarımı bitirmiş bulunuyorum. Buna başlayıp tamamlamaya tev-fîk ve hidâyet bahşeden Cenâb-ı Allah'a hadsiz hamd ve senalar, bütün peygamberlerine ve hassaten tercüme edilen sözlerin sahibi Hz. Muhammed'e sayısız salât ve selâmlar olsun!
Hz. Muhammed'in bu ölümsüz sözlerini en sağlam ilmî usûl ve araştırmalar sonunda toplayıp çeşitli "Kitâb"Iar ve "Bâb"Iar altında te'Iîf etmek suretiyle İslâm'ı anlayıp kavramakta bizlere rehberlik eden imâm Buhârî'ye, onun bütün râvîleri ve sarihlerine de bol bol rahmetler olsun!
Bu tercemenin kendim, milletim ve bütün Türkçe konuşan dîn kardeşlerim hakkında en güzel hayâta, en mutlu akıbete vesile olmasını niyaz eylerim. Bu eser, bir defa. okunduktan sonra bir yana atılacak bir kitâb değildir. Bu, iyice tedkîk edilmeye, birçok kısımları aynen veya meâlen bellenmeye, içinde bulunan düşündürücü, ilerletici ve ölümsüz fikirler ve işler çok iyi anlaşılıp tatbîk edilmeye lâyıktır. Çünkü bu kitabın muhtevası, Allah'ın ve Peygamberi'nin hiç eskimemek üzere insanlığa öğrettiği ebedî bilgiler'den ibarettir.
Kitâbu't-Tevhîd/7439
"Kim Allah 'a ve Rasûtü 'ne itaat ederse, işte onlar Allah 'in, kendilerine nVmetier verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi kimselerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır!" (en-Nisâ: 69)
AMhumme sallı alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ salleyte alâ îbrâhîme ve alâ âli İbrâhime. İnneke Hamî-dun Mecîd.
Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ bârekte alâ İbrâhtme ve alâ âli îbrâhîme inneke Hamî-dun Mecîd.

Va'hşurnâ maalleztne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbu aleyhim vela'd-dâllîn.
Âmîn.
"Bizi hidâyetiyte buna muvaffak küm Allah 'a hamdolsun. Eğer Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin peygamberleri gerçeği getirmişlerdir" (ei-A'râf: 43).
"£y Rabb'imiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi haktan saptırma. Bize kendi canibinden bir rahmet ver. Şübhesiz bağışı en çok olan Sen'in Sen! Ey Rabb'imiz, muhakkak ki Sen, vukuunda hiçbir şübhe olmayan bir günde insanim toplayacak olansın. Şübhesiz ki, Allah sözünden caymaz" (Âiu İmrân: 8-9).
(147 : ö\j** JÎ)
"Ey Rabb'imiz, bizim günâhlarımızı ve işimizdeki israfımızı mağfiret eyle, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfirler güruhuna karşı bizlere yardim et" (Âlu İmrân: 147).
(74 : d "Ey Rabb 'imiz! Bizlere eşlerimizden ve zürriyetlerimizden göz-
7440/Sahîh-i Bahârî ve Tercemesi
ler bebeği olacak (iyi insanlar) ihsan eti Bizi takva sahihlerine rehber kil!" (el-Furkaan: 74),
(10 : ^SJ-I) /fadfr 7/mz/ Zfce ve fmân //e rfaAa o/ıden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimize mağfiret buyur ve îmân etmiş olanlar için kalb-lerimizde bir km tutturma. Ey Rabb 'imiz! Şübhesiz ki, Sen çok mağfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin'1 (ei-Haşr: ıo).
(201 : 5jâJ') "Ey Rabb 'imiz! Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi o ateş azabından koru'* (ei-Bakara: 20i).
(41 : £»^1) ^\~*Ü ?j% fjı J&'yÜj JOJljJj J jâtl Wj "Ey Rabb'imiz! Hesâb ayağa kalkacağı gün bana, ana-babama ve bütü îmân edenlere mağfiret eyle" (ibrânîm: 4i).
4jı 4.J
(82-84 : ftlj*iJ>) ^#)l Şâp »jj > Jîiıpij "Ey Rabb 'im! Bana bir hüküm ihsan et ve beni sâtihler zümresine kat Sonrakiler içinde bana bir sadâkat dili -Zikr-i Cemil- tah-sîseyle. BeniNaîm Cennetinin vârislerinden kıl" (eş-şuarâ: 83-85).
(180-182 :
"Galebe sahibi Rabb'in, onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm ve Alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun!
180-181).

MEHMED SOFUOĞLU

(Kendi İfadesiyle Hal Tercemesi)
Kâtib Çelebî'nin de ifâde ettiği gibıı bir kuluna, Allah'ın kendisine vermiş olduğu ni'metleri zikretmesi, o ni'metlerin şükrü cümlesinden olduğu için ben de Rabbimin bana ihsan etmiş olduğu ni'metleri tahdîsen burada hâl tercememi yazıyorum 2:
1 SuUemu'l'Vusûlilâ Tabakaati%FuhGI(Şehîd Ali Paşa Kütüp. rakk: 1877) birinci kısmın sonunda.
2 Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de: "Ey insanlar, Attah 'm üzerinizdeki ıın-cant'metinihatırlayın, anın."(Fâtır: 3); "Rabblnin ni'metinisöyle, antat" (ed-Duhâ: 11) buyurmuştur. Aynı gerekçe ile bir çok âlimler yazdıkları kitâblarında kendi hâl tercemelerîni yazmışlardır:
es-Suyûtî (911/1505), Husnu'I-Muhâdara, I., 155'de şöyle demiştir: "Bu kitabda gelmiş geçmiş muhaddislere tâbi* olarak kendi hayâtımı da yazdım. Onlar içinde târih kitabı te'M edip de kendi hâl tercemesine yer vermeyenler azdır:
Abdulgafûr el-Fârisî (529/1135) NisSbûr Târîhi'ndt, Yâküt el-Hamavî (626/1229) Mu'cemu'l-Udebâ'te, Lisânuddm ibnu'tHatîb (776/1374) TS-rthu Gırnatö'fa, el-Hâfız Takıyyudduı d-Fâsî (832/1429) TSrthu Mekke'de, el-Hâfız ibn Hace el-Askalânî (852/1449) Kudâtu Mısır'da ve Ebü Şâme (665/1267) ez-Zeyl ate'r-Ravtateyn., 'de bu işi yapanlardandır. Bu sonuncusu (yân! Ebû Şâme) onlar içinde ibâdete en düşkün olanı ve takvada en üstün derecede bulunanıdır...".
Kâtib Çelebî de (1068/1657) Sullemu'l-VusÛl ilâ Tabakaati'l-FuhÛl ve Mîzânu'l-Hakk adlı eserlerinde kendi hâl tercemesini yazmıştır.
Şâir Mehmed Âkİf Ersoy da (1355/1936) ölümünden beş ay kadar evvel 10 Ağustos 1936'da Beyoglu'nda Mısır Apartmanındaki hasta döşeğinde bizzat kendi hâl tercemesini yazmıştır. Bunu Eşref Edîb, Millet, 6 Aralık 1962, Sayı: l'de neşretmiştir.
Büyük Türk Müfessiri Elraalılı Muhammed Hamdî Yazır (1358/1942) da Hakk Dîni Kur'ân Dili adlı tefsirinin başında (1,7-8) künyesini ve şeceresini; s.l7-18'de de öğrenim hayâtını yazmıştır.
7442/Sahîh-i Buharı ve Tercemesi
Ben Mehmed Sofuoğlu Aydın vilâyetinin Nazilli kazasında 1923 yılında Ali Molla ile Esmâ'dan doğmuşum. Dört-beş yaşlarından i'tibâren Aydoğdu mahallesindeki dededen kalma evimizde babamdan Kur'ân dersleri aldım. İlk ve Ortaokulu orada bitirdim. Ortao-kuPda iken 1940'da babam vefat edince üçüncü annemden diğer beş kardeşimle yetîm kaldık. Bizleri annem bir çok sıkıntılar içinde yetiştirmeye çalıştı. 1947 yılında Afyon Lisesi'nden me'zûn olunca özel olarak Kur'ân ve Arapça dersleri almaya devam ettim. Kur'ân hocam Nazilli imamlarından Hafız Osman Efendi'dir. Yine Nazilli hocalarından Arif Efendi'den Emsik, vâız Tavaslı Tâhir Efendi'den Avâmilve İzhâr'ı okudum. 1948 Şubat'ında askere gittim. Sivas'ın Zara ilçesinde bulunan 36. Piyade Alayı 'nda yedek subaylık yaparken Ankara Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi açılmasına karar alındı. Terhisten sonra 1949'da bu fakülteye kaydoldum. 1953'de burayı pekiyi derece ile bitirerek, İstanbul Îmam-Hatip Okulu'na meslek dersleri öğretmeni tayın edildim. İstanbul'da Hasan Basri Çantay'-dan Arap Edebiyatı ve terceme dersleri okudum.
1956-1958*" rasma göre Irak'

ve'1-Ulûm'daki___,.,« uulUvnut, aym zamanem özel olarak el-
Medresetü'l-Mercâniyye ile Seyyid Sultan Ali Medreselerinde Mu-hammed Fuâd el-Âlûsî'nin derslerine devam ederek Sahîh-Müslim'i huzurunda okudum, bu arada diğer hadîs külliyâtını da inceledim.
1958 sonunda yine İstanbul İmam-Hatip Ok ulu'ndaki görevime döndüm.
1961 'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Tefsir Dersi Öğretim Üyeliği'ne ta'yîn edildim. 15 Ocak 1966 gün ve 222-1-140 sayılı kararname ile Enstitü Müdür Yardımcılığı'na ta'yîn olundum. Bu ikinci görev ilmî çalışma ve araştırmalarımı azalttığı için 2 Kasım 1970 târihinde bu görevden istîfa edip, 1 Ocak 1971 'de fiilen ayrıldım.
1961'den 1977-1978 Öğretim yılına kadar Enstitü Tefsir dersleri metin takrirlerinde Celâleyn Tefstri'm haşiyeleri ile birlikte takriben Üç defa baştan sona kadar okutup bitirdim.
1978-1979 Öğretim yılında yeni Enstitü yönetmeliğine göre teşkil edilen bölümlerden Tefsîr-Hadîs Bölümü şefliğine getirildim. 1981 yılında şefliğin bir nevi' idarecilik şekline dönüştürülmesi üzerine
Bunların hepsini rahmetle anar, işbu hâl tercememi de rahmetle anılmaya vesîle kılmasını Yüce Allah'dan niyaz eylerim (Mehmed Sofuoglu).
Mehmed SofuoğIu/7443
bu şeflik görevinden ayrıldım. Nihayet 31 Temmuz 1983 tarihinde kendi isteğimle emekli oldum 3.
10 Şubat 1952'de Nazilli Cumhuriyet Mahallesinden Yusuf kızı Mürşide (1927) ile evlendik. Biri doktor, ikisi öğretmen olmuş, Seher (1954), Kevser (1957) ve Selmâ (1959) adlarında üç kızımız vardır.
"Ey Rabbim! Bana ve ana-babama lütfettiğin nVmetine şûkr etmem ve (geri kalan ömrüm içinde) senin razı olacağın iyi işler yapmamı bana ilham et. Rahmetinle beni de sâtih kullarmtn arasına
*" 19).
Basılmış Olan Kitablanm:
\-Tefsîr Dersleri V, VI, VII, Imam-Hatib Okulları ders kitab-ları olup, M.E.B.'nca bir çok kereler basıldı (1961-1980).
2-Sahîh- Müslim ve Tercemesi, 8 dld olup, 1967-1969, 1974-1980 yıllarında İrfan Yayınevi tarafından basılıp dağıtıldı.
3'Kur'ân'ın Faziletleri, İst. 1978, îbn Kesîr'in aym isimli eserinin tercemesi.
4-el-Fevzu'l-KebtrJt Usûli't-Tefsîr, İst. 1980, Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin aynı isimli eserinin terceme, tahkik ve hâşiyelendi-rilmesi.
5-Tefsîre Giriş, İst. 1981, Enstitü dersleri için yardımcı kitâb.
3 Resmî görevdeki bâzı safhalar ve târihleri:
* İstanbul Îmam-Hatip Okulu'nda göreve başladım: 30 Temmuz 1953.
* Teftîş raporu sonunda Maârif Vekâleti'nden teşekkür yazısı aldım: 30 Kasım 1956.
* Irak'taki çalışmalarım hakkında Maârif Vekâleti'ne 35 sahîfelik rapor sundum: 6.12.1958.
* Ta'lîm sicilimden dolayı M.E.B.'ndan teşekkür yazısı aldım: 16 Şubat 1961.
* Yüksek islâm Enstitüsü'nde göreve başladım: 25 Ocak 1961.
* Enstitü Müdür Yardımcılığına ta'yîn olundum: 15 Ocak 1966 gün ve 222-1-140 Sayılı kararname.
* Müdür Yardımcılığı görevine başladım: 22 Ocak 1966.
* Müdür Yardımcılığı görevinden istifa ettim: 2 Kasım 1970.
* Müdür Yardımcılığı görevinden fiilen ayrıldım: 1 Ocak 1971.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Şefliği'ne getirildim: 1978.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Şeflik görevinden ayrıldım: 1981.
7444/Sahîh-i Buhâıi ve Tercemesi
6-Tefstr Özeti, Abdurrahman es-Sa'dî'nin Arapça eserinin terceme, tahkik ve hâşiyelendirilmesi.
Araştırma Makaleleri
l-"Bid'atlar ve Korunma Yollan", M.E.B. Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi, 1964.
2-"tslâm Sadelik ve Kolaylıklar Dînidir", 1965.
3-"Musîbetler ve Acılara Karşı Kur'ân'dan ve Peygamberin Sözlerinden Sabr ve Metanet Reçeteleri", Diyanet Dergisi, Ocak Şubat 1973; Tohum Dergisi 1972, sayı 69.
4-"Hicretin 1400. Yılına Girerken Hz. Muhammed'in insanlığa Getirdikleri".
5-1970 yılından beri ondört senedir devam eden Sahîh-iBuhâ-rtve Tercemesi çalışması Allahın muvaffak kılmasıyla tamamlandı.
Emekli Oluşum Üzerine Bir Kaç Söz
...îîll üa* ji Sjl <$*$_ t£tfj IÎÜ Uj* drJJ» aii
"Bizi hidayetiyle buna muvaffak kılan Aüaha hamd olsun. Eğer Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş Olmazdık" (el-A'raf: 43).
Bu, cennetliklerin cennete ulaştıkları zaman söyliyecekleri bir hamd ve bir ni'met tahdîsidir. Ni'metlem i'tirâf edilmesi emredilmiştir:
"Rabb'inin ni'metini durmayıp söyle" (ed-Duhâ: ıi).
Dünyâya gelişin başlangıcı olan ana rahmine düşüşten i'tibâ-ren Yüce Allah'ın takdir eylediği mukadderat plânına göre kulun hayât safhaları sürer gider: (ei-Hacc: 5-6-7; ei-Mü'minûn: 12-16).
Bu safhaların hepsinde sayısız ilâhî ni'metler kuldan hiçbir an ayrılmaz. Yine O ilâhî plâna göre kula bâzı sıkıntılar, dertler, mu-sîbetler gelip çatsa bile bunlar dahî bir terbiye, bir arınma, günâhlara keffâret veya derecelerin yükselmesi için birer imtihandır. Bunlar da bu neticeleri i'tibâriyle kul için birer ni'met olmaktadırlar. Bu sebeple her ni'mete şükr, her hâle de hamd

etmek gereklidir.
28 Şubat 1948'de askerliğe girişimle fiilen devlet ve millet hiz-

metine başlamış idim. Askerliğin ardından araya dört yıllık bir yüksek tahsil devresi girdikten sonra 30 Temmuz 1953'de ikinci defa devlet ve millet hizmetine girdim. O târihten, i'tibâren 1983 Temmuz sonuna kadar ömrümün 30 yılı öğretme, te'lîf ve terceme çalışmaları olarak geçmiş oldu. Bu netîceye ulaştıran Yüce Allah'a haddsiz hamd ve senalar olsun!
Emeklilik, resmî görevden ayrılmadır. Sağlıklı oldukça âhıret yolculuğu için hazırlık devam edecektir. Zâten bütün hayât bir bakıma bu yolculuk için bir hazırlık ve hazırlanma devresinden ibarettir: Rasûlullah (S) Abdullah ibn Umer'in şahsında bütün ferdlere şu eskimez hayât düstûrunu vermiştir.
"Sen bu dünyâda sanki bir yabancı yâhud bir yolcu gibi ol" (Buhârî, er-Rikaak).
Yabancı ve yolcu, ikisi de gelip geçici olduğu için uğradıkları yerlerde devamlı kalmazlar, sabit yatırım ve te'sîsler kurmazlar, onlar yanlarına yolculuklarında yararlanacakları kadar malzeme alırlar. Fakat asıl son durak için hazırlık yapmaya ehemmiyet verirler.
Rasûlullah dünyâdan âhiret için kesilmeden devam edecek gelirleri de şöyle özetlemiştir:
"İnsan öldüğü zaman ondan bütün amel gelirleri kesilir. Ancak şu üç şeyden kesilmez: Devam eden sadakadan, yâhud faydalanılan bir ilimden, yâhud dua edecek hayırlı bir evlâddan " (Müslim, el-Vasıyye, Ebû Hureyre'den "1631").
Şimdiye kadar iyi niyetlerle yaptığımız amellerin kabule karîn olması dileğiyle beraber 30 yıllık tedris ve terceme hizmetlerimizin de bu hadîsteki ikinci maddeden sayılıp kesiksiz bir âhıret azığı kılınmasını niyaz ederim.
Ölüm için Hakk emrinin ne zaman olacağı bilinmemekle beraber ömrümün kalan kısmında da sıhhat ve afiyetle biraz daha bu hazırlığa imkân ve fırsat bahşetmesini Yüce Allah'tan dilerim. Aslında Süleyman Peygamberin duası olup az farkla her olgun insanın duası olması öğütlenen şu güzel niyazı da tekrar eylerim:

J J j
"Ey Rabbim, bana ve ana-babama lütfettiğin ni'metine şükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) senin razı olacağın işler yapmamı bana ilham eyle. Rahmetinle beni de sâlih kuİIarmm arasına
SOk" (en-Neml: 19, el-Ahkaaf: 15).
Hz. Muhammed de diğer bütün peygamberler gibi aynı zamanda en yüksek ve en başarılı öğretmen idi. Kendisi bir hadîsinde bunu şöyle ifâde etmiştir:
"Şübhesiz Allah beni sıkıntı ve zahmet verici, ne de bunu arzu
edici olarak göndermedi, lâkin Allah beni bir MUALLİM ve bir
kolaylaştırıcı olarak gönderdi" (Müslim, Talâk; Câbir ibn Abdil-
lah'dan "1478").
Muâviyetu'bnu'l-Hakem es-Sulemî (R) de Peygamber'in bir öğretim meclisinde bulunduktan sonra Peygamber'de müşâhade ettiği yüksek öğretmenlik vasfını şöyle ifâde etmiştir:
j
"Rasûlullah namazı kılınca, babam anam ona feda olsun. Ne
ondan evvel ve ne de sonra Peygamber kadar güzel öğretim yapan
hiç bir MUALLİM görmedim..." (Müslim, Mesâcid, Tahrîmu'l-
kelâm fı's-salât, "537").
Peygamber ilim öğreticisini gıbta edilecek iki kişiden biri sayıp şöyle buyurmuştur:
1 .^Uj 4> «Ul J* JJI JU : Jtf şy^> J 4)1 #> 'J-SUİÎ «İli İüî jsrjj JsÜi J *&i> Ji. i»Li Sü illi »UT jej : ^#31 J
"Şu iki haslet sahibinden başkasına gıbta edilmez: Biri Allah'ın mal verip de bu malı hakk yolunda tüketmeğe muktedir kılman, diğeri de Allah 'm hikmet verip de kendisi onunla hükmeden ve onu başkalarına öğretendir" (Buhârî, İlim ve Tevhîd; Müslim Salâtu'l-Musâfırîn, Abdullah ibn Mes'ûd'dan).
Rasûlullah mucâhid bir öğretmen olan Hz, Alî'nin şahsında öğ-|etmenliğin yüceliğini şöyle ifâde etmiştir:

1f
"Yemtn olsun senin vâsıtanla bir tek kişinin hidâyete erdirilmesi senin için bir çok kırmm develerin olmasından daha hayırlıdır" (Buhârî, Cihâd, Müslim, tmâre).
Öğreticiler arasında lafzı ve manâsıyla Kur'ân öğreticiliği ise hepsinden yücedir. Çünkü Peygamber:
"Sizin en hayırlınız Kur'ân 'ı öğrenen ve onu öğretendir" buyurmuştur (Buhârî, Fadâihı'l-Kurân, Usmân'dan).
Fakültemizde okutulan ilimlerin hepsi de az çok Kur'ân'la ilgilidir. Kimisi doğrudan doğruya tenzîlî kitâb olan Kur'ân'la, kimisi de tekvînî kitâb olan kâinat kitabiyle ilgilidir. Bu iki kitâb da Yaratan'ın tekliğine, ilmine, kudretine., ve diğer ilâhî sıfatlarla mut-tasıf olduğuna delâlet etmekte bulunduklarından birbirleriyle ilgilidirler. Bu bakımdan bütün öğretim üyelerimizin şartlan hâiz bulundukları takdirde Peygamber'in bu medhine dâhil bulunabilecekleri söylenebilir.
Bu nâçiz Mehmed Sofuoğlu kulu da bunca zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen Allah'ın koruması ve tevfîkıyle hiçbir arızaya uğramadan 30 yıl KELİMETULLAH'I EN YÜKSEK KILMA YOLUNDA çalışıp didinmiştir. Bu çalışmaların ihla ve ilâhî rızâya muvafık olup kabule karîn kılınmasını ve böylece "Ticâreten ten tebur" (Fâtır: 29) sırrına mazhariyyeti niyaz eder.
Şimdi 31 Temmuz 1983 tarihinden i'tibâren resmî görevden ayrılıp Allah'ın lutfu ile emekli oluyorum. Yerime benden daha iyi dolduracak hayru'l-halef bir nesil bırakarak ayrılmakta olduğumu düşünüyor, onlara da sağlık ve afiyetle KELİMETULLAHI EN YÜKSEK KILMA YOLUNDA (Buhârî, İlim; Müslim, İmâre, 42. bâb, Ebû Musa'dan) başarılı u

hizmet yılları diliyorum.
UÎj
(İbrâhîm: 41) jUi Q
(el-Bakara: 201)w»U-*Jl
(e)-Ha5r: 10) j^j Jjj £Ü\ UÎj
7448/SahÜı-i BuhârİI ve Tercemesi
* *Ey Rabb 'imiz! Bize ve imân ile daha Önden bizi geçmiş olan din kardeşlerimize mağfiret buyur ve îmân etmiş olanlar için kalb-
lerimizde bir kin tutturma!
Ey Rabb timiz! Şüphesiz ki, Sen çok mağfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin"
(el-Haşr: 10).
tfEy Rabb'imiz. Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirettede bir güzellik ver ve bizi o ateş azabından koru"
(ei-Bakara: 201).
"Ey Rabb 'imiz! Hesâb ayağa kalkacağı gün bana, ana ve babama ve bütün imân edenlere mağfiret eyle"
(İbrâhîm: 41).
Mehmed Sofuoğlu
6 Ağustos 1983/26 Şevval 1403

---

[1] Yalnız el-Mustemlî rivayetinde bu başlık "Tevhîd İle Cehmiyye ve onlardan başka bid'at fırkalannı redd kitabı" şeklinde gelmiştir.
Tevhîd, tef'îl vezninde bir nesneyi bir kılmak ma'nâsınadır. Allah'ı tevhîd de Allah Taâlâ'nın hakîkî bir olduğuna, ortak ve benzerden münezzeh bulunduğuna îmân eylemekten ibarettir... (Kaamûs Tercemesi'nde bu maddenin güzel açıklaması vardır).
Allah'ı birlemek, İslâm Dîni'nin assu'l-esâsi olan îmân umdesidir. Bu se-beble Buhârî, Tevhîd Kitabı'rn et-Câmi'u's-Sahîh ine hüsnü hatime, yânî güzel bir sonuç yapmıştır. Bu Tevhîd Kitabı ile Sahîh-i Buhârî artık sona ermiş bulunuyor.
[2] Baslığa uygunluğu "Onları Yüce Allah'ı birlemelerine çağırman..." kavlinde-dir. Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirmiştir. Bu hadîs de "tik vâcib, bilmektir" diyenler için bir delîldir...
Allah'ı tevhîd edip birlemek, Allah'ın bir olduğuna şehâdet etmektir.
Muâz, Yemen'in bir mıntıkasına gönderilmişti, öbür mıntıkasına da Ebû Mûsâ el-Eş'arî gönderilmişti. Hadisteki kitâb ehli ile maksad, Yahudiler ve Hns-tiyanlar'dır. Yahudiler Yemen'e Tubba' Es'ud zamanında gelmişlerdi. Habeş-liler'in gâlib gelmeleri Üzerine Yemen'e Hnstiyanlar da girmişti. Bunlar Nec-rân'da bulunuyorlardı.
Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitâbı'nın evvelinde de geçmişti.
[3] Başlığa uygunluğu "Allah'a ibâdet etmeleri" sözündedir. Çünkü bunun ma'-nâsı Allah'ı birlemeleridir. Bunun içindir ki, tefsir edici "Vav" harfiyle onun üzerine atıf yapılmıştır... Bunun bir rivayeti Rikaak'ta ve başka yerlerde de geçti. Müslim de bunu îmân'da getirmiştir.
[4] Başlığa uygunluğu, Allah'ın-vasfından "Ehadiyet"\ açıkça bildirmiş olması bakımındandır. Çünkü Kur'ân, üç kısım üzerinedir: kıssalar, hükümler ve Allah'ın sıfatlarıdır. "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi, Tevhîd'i ve Allah'ın sıfatlarım içine almaktadır. Onun için bu sûre, Kur'ân'in Üçte biridir. Bu hadîste Tevhîd ilminin şerefine bir deKl vardır. Bunun bir rivayeti Kur*ân'ın Faziletleri, "Kul huve'llâhu ahad"ın fazileti bâbı'nda da geçti.
[5] Bu hadîs en yüksek tevhîd delilidir. Bu sûreyi okumağa devam eden kumandanın Allah tarafından sevilmesi, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarında birliğini bildiren bu sûreyi sevmesi eseridir. Bu küçük sûrenin dört âyetinde bütün tevhîd delilleri özetlendiği için bu "Tevhîd Sûresi", İslâm Dîni'nin i'tikaad hulûsası olan tevhîd umdesini en saf ve hâlis bir suretle ifâde etmesi sebebiyle "thlâs Sûresi" diye de isimlendirilmiştir. "Kut huve'ltöhu ahad" Sûresi, Kursî Âyeti ve el-Haşr Sûresi'nin son âyetlerindeki tafsilât derecesinde esaslı olarak Allah Taâlâ'yı ulûhiyet vasıflarıyle hiçbir dînde ve hiçbir semavî kitâbda tafsil ve ta'-rîf olunmamıştır. Bu bakımdan buna "Esâs Sûresi" adı da verilmiştir.
Bu sûre hakîkaten çok câmialı bir tevhîd vecîzesidir. Müellif Buhârî de Tevhîd Kitâbı'nın baş taraflarında bu hadîsi tekrar getirmekle yüksek bir tevhîd irfanı göstermiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Bir rek'atte iki sûre arasını birleştirmek bâbı"nda da geçmişti. Kâmil Mîrâs merhumun da dediği gibi: Göklerin ve yerin nuru olan Yüce Allah bu satırları yazan ve okuyan kullarının gönüllerini dâima tevhîd nuru içinde yaşatsın! Âmin!
[6] En güzel isimler hep O'nundur, o '^4/uuf'Zât'ındır... Yânî Allah'ın birçok isimleri vardır ki, en güzel isimlerdir. En yüksek Cemâl, Celâl ve ikram ifâde eden Güzel İsimler hep O'nundur. Bunların herhangisi ile olursa olsun duâ caizdir. Çünkü ismin taaddüdünden, müsemmânın taaddüdü lâzım gelmez. Bütün güzel isimlerle duâ, hiç ortağı olmayan o Ahad Zât'a duadır (HakkDîni, IV, 314).
[7] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Edeb'de geçmişti.
[8] Bunun da bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Peygamberin 'ölü, ailesinin bir nevi' ağlamasından dolayı azâb olunur' buyurması bâbı"nda da geçmişti. Hadîsin tesellî edici yeri "Allah 'in almak ve vermek istediği herşey kendisinindir..." fikrasıdır.
[9] Bundan önceki iki âyet şöyledir: "Ben cinnteri de, İnsanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yemek yedirmelerini de istemiyorum" (ez-Zâriyât: 56-57).
Bâzıları bu 56. âyetteki "Bana ibâdet etsinler" kavlini, "Beni tanısınlar, bilsinler" diye tefsir etmişlerdir. Allah onları yaratmamış olsaydı, O'nun varlığı ve birliği bilinemezdi (Hâzin).
Bu baslıktaki 54. âyette Allah'ın sıfatlarından "Razzâk = Her mahlûku besleyip yaşatan", "Zu'f-kuvve = Kudret Sahibi", Fek çetin" sıfatları zik-rolunmuştur.
[10] Hadîste Allah'a oğul isnâd ettikleri bildirilenler YahÜdüer'le Hnstiyanlar'dır: "YânudOer: Uzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Hnstiyanlar da: Mesih (îsâ) Allah 'rn oğludur, dediler. Bu onlann ağızlanyle (câhilce) sözleridir -ki bununla daha evvel küfredenlerin sözlerini takUd ediyorlar... *' (et-Tevbe: 30). Müşrikler de Allah'a kızlar uydurmuşlardı: en-Nahl: 57. Bu hadîsin bir rivayeti Edeb'de de geçmişti.
[11] Burada zikredilen beş âyet Yüce Allah'ın ilim sıfatının isbâtına delâlet etmekte olan en kat'î hüccetlerdendir...
[12] Bu el-Hadîd: 3. âyetindeki iki sıfatın tefsiridir. Ondan başkaları, ez-Zâhir: Vücûdu bahir âyetleriyle yerde ve gökte açıktır.iel-Bâtın: Zâtının künhü aklın nazarında gizlenendir... demiştir.
[13] Hadîsin ilâhî ilme delâleti açıktır. Bunun bir rivayeti Yağmur duası Kitâb'nm sonunda geçmişti.
[14] Bunun biraz genişçe bir rivayeti en-Necm: 18. âyetinin tefsirinde geçmişti. Hakk Dîni, VI, 4583-4559, tafsîlât için okunmağa değer.
[15] tbn Battal: Buhârî'nin bununla maksadı, Allah'ın İsimlerini isbât etmektir. Bu kadarla el-Haşr Sûresi'nin sonundaki üç âyette bulunan isimlere işaret etmek istemiştir, dedi. Hakîkaten bu üç âyette "Allah'ın en güzel isimleri"nden mühim bir kısmı sayılmıştır.
[16] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin daha bütün bir rivayeti Namaz Kitabı, "Son oturuşta teşehhüd bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.
[17] İbn Umer'in bu hadîsi Sâd: 75. âyetinin başlık yapıldığı 19. bâbda gelecektir.
[18] Hadîste Yemîn'in Allah'ın zât sıfatlarından bir sıfatı olduğunun isbâtı vardır. Bunun birer rivayeti "Kıyamet günü bütün yer, Aüah'rn ovucunda bir tutamdır" (ez-Zumer: 67) âyeti tefsirinde ve Rikaak'ta da geçmişti.
[19] Bu yoldan gelen hadîs de geçen hadîsin benzeridir.
Yüce Allah'ın "Melik " ismi, daha başka âyetlerde de geçmektedir: Tâhâ: 114; el-Mu'minûn: 117.
[20] Enes'in bu hadîsi Kaaf: 30. âyetin tefsirinde geçti.
[21] Ebû Hureyre'nin bu hadîsinin bir rivayeti Rikaak'ın sonlarında da geçmişti.
[22] Eyyûb Peygamber'in bu kıssası Gusl'de ve Peygamberler'de geçmişti.
[23] Bu gâib sîgâsıyle "Lâyemûtu = ölmez" lafzıyledir. Bir rivayette: "Allah'ım, ben Sen'in saptırmandan Sen'in izzetine sığınıyorum. Sen'den başka ilâh yoktur. Sert Ölmeyecek olan dirisin! Hâlbuki cinnler ve insanlar ölürler" şeklindedir. Bunu Müslim, Duâ'da getirmiştir.
[24] Buhârî bu hadîsi burada Katâde'den ayrı ayrı üç yoldan getirmiştir. Şu'be'nin lafzı Kaaf Sûresi tefsirinde geçti. Burada ise hadîsi Halîfe'nin lafzı ile şevketti. Bu hadîsten Allah'ın izzetiyle yemîn edildiği gibi Allah'ın keremiyle de yemîn edilmesinin meşrû'luğu hükmü alınır (Kastallânî).
[25] Bu ilâhî kelâm burada sayılan âyetlerde birçok defa geçmiştir. Yânî O, gökleri ve yeri hakk kelimesi ile, yânî "Kurt = OV* emri ile yaratandır. Yâhud: "Hakk sebeble; bâtıl ile değil!" de denilmiştir.
[26] Başlığa uygunluğu "Göklerin ve yerin Rabb'i Sen 'sin" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı: "Sen göklerin ve yerin mâlik ve yaratıcmsın" demektir. Bu hadîsin birer rivayeti Gece Namazı ve Duâlar'da da seçmişti.
[27] Bu, ileride "Vucûhun yevmeizin kaadira... bâbı"nda gelecektir.
[28] Dînden zarurî olan bilinmiş ve Kitâb ile Sünnet'ten inkârı ve te'vîli mümkin olmayacak surette sabit olmuştur ki, Bârî Taâlâ diridir, semi'dir, basîr'dir...
[29] Buhârî bunu kısaca verdi. Bunun tamâmı Ahmed ibn Hanbel'de daha geniştir...

[30] Başlığa uygunluğu "Sizişiten ve gören Allah'a duâ ediyorsunuz" kavlinden alınıı. Bunun bir rivayeti Dualar Kitabı, "Yükseğe çıkıldığında duâ bâbı"nda geçmişti
[31] Başlığa uygunluğu, günâhların bâzısı işitilir, bâzısı görülür nevi'den olup bunların mağfireti ancak işitilme ve görülmeden sonra vâki' olmasıdır... (Aynî).
Ibnu Battâl'ın işaret ettiği gibi hadîsin başlığa münâsebeti şöyledir: Ebû Bekr'in, Peygamber'in kendisine öğrettiği sözlerle duâ etmesinin, Allah'ın onun duasını işitir ve bu duaya karşılık ona mükâfat vereceğini gerektirir olmasıdır. Bu hadîsin birer rivayeti Namaz Kitabı, "Selâm'dan evvel duâ babı" ile Dualar Kitâbı'nda da geçmişti (Kastallânî)
[32] Bu hadîsin bundan daha bütün bir rivayeti Beđu'l-Halk, "Dağlar Meleği bâbı"n-da geçmişti. Hadîste Peygamber'in Cibril'i gördüğü yer olarak haber verilen Karnu Seâlib mevkii, Nevevî'ye göre Necdliler'in mîkaatı ve ihrama girdikleri Karnu'l-Menâzü'dir. Ve Mekke'ye iki konak mesafededir. "Kam" lügatte, büyük dağdan ayrılmış küçük dağdır.
[33] el'Kaadîr. Allah'ın zât sıfatlarındandır. Kudret ve kuvvet hir ma'nayadır..
[34] Bunun birer rivayeti Teheccüd Namazı, "Tatavvu'da namazlar ikişer rek'at ikişer rek'attir hakkında gelen şeyler babı" ile Dualar Kitâbı'nda geçmiştir.
[35] Âyetin tamâmı şöyledir: "Onlar, evvelce indirilenlere îmân etmedikleri gibi. Biz onların gönüllerim ve gözlerini çevirmiş, kendilerini azgınlıkları, taşkınlıkları içinde serseri ve şaşırmış oldukları hâlde terketmiş bulunuyoruz".
[36] "Kalbleri çevirici" ta'bîri, gönüllerdeki temayülleri çevirici demektir. Bedenle-rimizdeki organların fiil ve hareketleri, Allah'ın kudreti eseri olduğu gibi, gönüllerdeki hayır ve şerr temayülleri, arzular, hâtıralar da Allah'ın yaratması eseridir.
Buma'nâyaşu âyet de açıkça delildir: "... Bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız*' (el-Enfâl: 24). Bu âyette Allah'ın kişi ile kalbi arasına girip perde olması, Allah'ın kişinin kalbine ondan daha yakın olup, her türlü temayüllerine vâkıf olması demektir.
Bu hadîsin birer rivayeti Kader ve Yemînler'de de geçmişti.
[37] İbn Kesîr Tefsîri'nde İbn Abbâs: "Zu'l-Celâl ve*I-tkrâm, Zu'l-Azeme ve'l-Kibriyâ" demiştir.
[38] Buhârî bunun bir rivayetini bu metin ve isnâd ile Şartlar Kitâbi'nda da getirmiştir: "Allah'ın doksandokuz ismi vardır" kavli daha çok olmasını nefyetmez.
ilai y^1 (ûç 'im, Sana isimlerinin hepsiyle niyaz ederim. O isimler ki. Sen kendini onlardan herbiri ile anmışsındır. Yâhud kitâblartnda indirmişindir, yâ-hud halkından bir peygambere öğretmişindir. Yâhud ezelî gayb ilminde Kendin için seçmişsindir". Âişe (R):
Allah'ım, ben Sen'in isimlerinden bildiğimiz, bilmediğimiz her ismin ile İsterim. Ve Sen'in azimlerin en azametlisi, büyüklerin en büyüğü olan isminle isterim. Her kim Sana bu isimle duâ ederse icabet edersin" diye duâ etmiştir.
Âişe: Rasûlullah:
—"İsabet ettin, isabet ettin!" diye beni tasdik etti, demiştir. (Aynî, Şartlar Kitâbı'ndan).
Allah'ın doksandokuz ismini, Tirmizî, İbn Hıbbân, Hâkim ve Beyhakî Ebû
Hureyre'den rivayet etmişlerdir.
[39] İbn Battal ile Tavzih sahibi şöyle dediler: Buhârî'nin bu başlıkta muradı ismin, Allah hakkında müsemmâdan ibaret olduğunu tesbît etmektir. Sünnet ehli de bu görüşe gitmişlerdir.
Buhârî burada dokuz hadîs zikretti. Bunların hepsi Azîz ve Ceffl Allah'ın ismiyle teberrük etmek, O'nunla istemek ve istiâze etmek hakkındadır... (Aynî).
[40] Başlığı uygunluğu "Rabb'im, ancak Sen'in isminle yanımı yatağa koydum ve . Sen'in isminle de kaldırırım" sözündedir.
[41] Buhârî hadîsin birçok geliş yollarını da göstermiştir. Bunun bir rivayeti Duâ-lar'da da geçmiştir.
[42] Bunların başlığa uygunlukları meydandadır. Bunların birer rivayeti Duâlar'da da geçmişti.
[43] Bunun birer rivayeti Abdest Alma Kitabı, "Her hâl üzerine ve cinsî münâsebet sırasında da Bismillah demek bâbı"nda, bir de Nikâh'ta geçmişti.
[44] Bunun birkaç rivayeti Sayd Kitâbı'nda geçti ve açıklamalar orada verüdi.
[45] Bunun da bir rivayeti Zebîhalar Kitâbı'nda geçti.
[46] Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
[47] Cundeb hadîsinin bir rivayeti Iydeyn Kitâbı'nda, îbn Umer'in hadîsinin bir rivayeti de Yeminler Kitâbı'nda geçti.
İsm, asıl lügatte birseyi zihne yükselten alâmet ve dâl demektir, örfte yalnız başına anlaşılır bir ma'nâya delâlet eden kelime diye ta'rîf olunur ki, o ma'-nâya veya onun hâriçte veya zihinde tahakkuk ettiği mâsadakına "Müsemmâ" denilir. Muhtar olan mezhebe göre aslı "Sumuvv" maddesidir, "Vesm "den olması da mümkİndir. Fakat cem'i "Esma" veya "Esâmî" gelir ve bunlar tamâ-miyle lisânımıza mal olmuş kelimelerdir. Sıfatlar da esasen ismin kısımlarından-dırlar. Bunun için isimler hass isim veya alem, cins isim veya âmm diye taksîm olunduğu gibi, zât ismi veya sıfat ismi diye de tefrîk olunur.
Allah Taâlâ'nın güzel isimlerinde bu farkın ehemmiyeti vardır, isim esâs i'tibâriyle "Ad" ve "Nâm" mürâdifi olmakla beraber, lisânımızda biz bunları ince farklarla kullanırız: "Ben bu işi fulân nâmına yapıyorum" yerinde "Fulânın adına veya ismine yapıyorum" demeyiz. Kezâlik "İnsan bir isimdir" deriz de "Bir addır, bir nâmdır" demeyiz, öyle zaman olur ki, "O adamın adı" yerine "O zâtın ismi" demeyi tercîh ederiz.
Allah, hakk ma'bûdun hass ismidir. Daha doğrusu zât ismidir, alem ismidir, yânî Kur'ân bize bu Zât, ecellu âlâyı, kemâl sıfatlan ve güzel isimleriyle tanıtacak, bizim ve bütün âlemin O'na olan nisbet ve alâkamızı bildirecektir... {Hakk Dîni, I, 18-26).
[48] Kaadı Iyâd: Bir şeyin zâtı, onun kendisi ve hakikatidir, demiştir.
[49] Bu vak'aya Recî' Vak'ası da denir. Recî', Huzeyl kabîlesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehîd edilme hâdisesi burada olduğu için bu isimle anılmıştır. Hâdise şöyledir: Adal ve el-Kaare kabîlelerinden bâzı kimseler Rasûlullah'ın huzuruna gelerek, kabîlelerine dîn ve Kur'ân öğretmek için bâzı muallimler göndermesini istemişlerdi. Rasûlullah bunlara Meşhed, Âsim İbn Sabit, Hubeyb ibn Adiyy gibi Suffa sahâbîlerinden ve okuyucu âlimlerden bâzılarını göndermişti. Recî' mevkiine geldiklerinde, bu kabîle halkı bu Kur'ân âlimlerini burada gadrederek şehîd edip, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürmüşler. Bunları burada ismi zikredilen kızın babasının obasına satmışlar. Onlar da bunları Harem dışına Ten'-im mevkiine çıkarıp îdâm etmişlerdi.
el-Bakara: 204 âyetinin inme sebeblerinden birinin bu hâdise olduğu rivayet edilmiştir. İbn Abbâs'tan rivayette Recî' seriyyesinde bulunup şehîd edilen Hubeyb ve arkadaşlarını bâzı münafıklar kötülemişlerdi. Bunun üzerine bu âyet münafıkları kötüleme, Hubeyb ve arkadaşlarını medh için inmiştir, denilmiştir.
[50] Buhârî bu hadîsle Hubeyb'in "Ve zâüke fî Zâti'l-llâhî..." sözünü açıklamıştır. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd'da, mutlak olarak "Bir adam kendisinin esîr edilmesini ister mi? Esir edilmesini istemeyen ve öldürülmeden önce iki rek'at namaz kılan kimse bâbı"nda (Buhârî, c. VI, s. 2836-2840,169. Bâb, 245 numaralı hadîs) geçmişti.
Hubeyb'in hâl tercümesi tsiâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 574-575'de; Meh-med zihnî, el-Hakaaık, s.?2-24'de ise hâl tercemesi ile şiirlerinin tahlili vardır.
[51] Âyetin baş tarafı şöyledir: "Allah; 'Ey Meryem oğlufsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tann ediniz diyen sen misin?** dediği zaman, o şöyle dedi: 'Seni tenzih ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse elbette bunu bümişsindir!..". Sen benim nefsimde-kini, yânı zâtımdakini bilirsin, ben ise Sen'in nefsindekini, yânî Zât'ındakini bilmem demektir. Buna göre birşeyin nefsi, onun zâtı ve hüviyetidir...
[52] Hadîsin sonundaki ziyâde el-En'âm: 151, el-A'râf: 33 âyetlerinin tefsîrindeki rivayetten ahnmıştır. Bunun bir rivayeti Nikâh'ta, "Gayret bâbı"nda da geçmişti.
[53] Rahmet, gazab Allah Taâlâ'nın iki sıfatıdır. Rahmet, sevabın kula ulaştınlma sı; Gazab da kulun hakk kazanmasına göre Allah'ın cezalandırması ma'nâsına-dır... Bunun bir rivayeti Beđu'l-Halk'ın evvellerinde geçmişti.
[54] Bu hadîste Allah'ın kuluna yakınlık derecesini ifâde için kullanılan karış, arşın, kulaç gibi mahsûsâta âid ölçü mikyaslarının Allah Taâlâ hakkında kullanılmaları, tamâmiyle mecazî ta'bûierdir. Bunların ve benzerlerinin Yüce Allah üzerine kullanılmaları ancak mecaz yoluyla caiz olur. Çünkü bunlar Allah Taâlâ hakkında muhal şeylerdir.
Bir de bu hadîste nefsin zât üzerine kullanılmasının cevazı vardır. Bunun Kitâb ve Sünnette kullanılması, bunun şer'î olduğunun denlidir...
[55] Vech lafzıyle zât ma'nâsı ifâde edilir. Arab'ın âdeti cümleden ancak en şerefli olanla ta'bîr etmek üzere yürür...
[56] Buha^stede Vech lafa zât ma'n^sına kullanılmıştır. "Sen'in vechinesığınırım" demek, "Sen'in zâtına sığınırım" ma'nâsınadır.
Bunun birer rivayeti el-En'âm: 65 âyeti tefsirinde ve KİtâB ve Sünnet'e sıkı yapışma Kitâbı'nda geçti.
[57] Buhârî bu iki âyette Yüce Allah'ın kendisinin "Ayn" ismini verdiği bir sıfatı olduğuna işaret etmiştir. Bu sıfat, aramızda bulunan organlar ma'nâsına değildir... (Aynî).
[58] Başlığa uygunluğu "Şübhesiz Allah şaşı değildir" buyurdu da eliyle gözüne işaret edip gösterdi" sözünden alınır. Çünkü bu kelâm ve işarette "Ayn = Göz" sıfatının isbâtı vardır.
[59] Bunun da başlığa uygunluğu bundan öncekinin uygunluğu gibidir. Bunların birer rivayeti Fitneler Kitâbı'nda da geçmişti.
[60] Bunlar Allah'ın haber verdiği sıfatlandır: "O öyle Allah'tır ki, HâÜk'ttr, diğer leri ise mahlûktur... "Halk" fiili iki ma'nâ ifâde eder: Birisi "Takdir etmek" yânı eşyanın bütün tafsîlâtıyle mikdâr ve mertebelerini ta'yîn etmektir... İkincisi yok olan şeye vücûd vermek, hiç bir asıl ve misâli yok iken îcâd ve ihtira eylemektir... O öyle Halik'tır ki, el-Bârî—yânî öyle teiniz yaratıcı ki, halk ettiklerini temiz ve sağlam bir nizâm üzere seçip tesviye ve tekâmül ettirerek birbirinden farklı sıfatlar ve hususiyetler ile temyiz ettirir... el-Musavvir'dir— Mahlûkaatın suret ve keyfiyetlerini dahî takdir edip dilediği veçhile îcâd ederek tasvir edici ancak O'dur: "O, rahimlerde sizi dilediği keyfiyette sûr etlendir endir'" (Âlu tm-rân: 7), "Seni yaratan, şu salim uzuvları veren, sana şu nizâm ve i'tidâli bahşedendir O. Seni dilediği herhangibir surette terkıb edendir O" (el-İnfitâr: 7-8) (Hakk Dîni, VI, 4775-4776).
[61] Başlığa uygunluğu "O, kıyamet gününe kadar yaratacak olduğu kimseleri yaratacaktır" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti Mağâzfde de geçmişti.
[62] Âdem'e şeref bahşetmek için böyle bu vurulmuştur. Yoksa bütün mahlûkaatı bizzat yaratan Cenabı Hakk'tır (Celâleyn). " j-u^/ti elimle*' demekten mak-sad, ana ve baba gibi hiçbir vâsıta olmaksızın yaratmış olduğunu beyândır (Bey-dâvî). Bâzıları "Yedeyye" sözü de "Nefs" ve "Vech" gibi Allah'a âid birer sıfattır demişlerdir. Bâzıları da "Yedeyye = Kudretimle" demektir demişlerdir.
[63] Başlığa uygunluğu "Allah seni bizzat eliyle yarattı" sözündedir... (Aynî).
Bu hadîste büyük günâh sahihlerine şefaati reddetmeleri hakkında Mu'te-zile'ye redd, Muhammed'in bütün peygamberler üzerine üstünlüğünü beyân vardır. Peygamberlere nisbet edilen hatâlara gelince, bunlar tevazu' bâbındandır. Yoksa bunların hepsi mutlak olarak ma'sûmdurlar.
Bu hadîsin bir rivayeti el-Bakara Sûresi tefsirinde geçti (Kastallânî).
[64] Başlığa uygunluğu "Göklerive Yer'iyarattığı günden beri... "sözttndedir... "Diğer eliyle" kavliyle muhâtablann sebebleri İki elleriyle alıp vermeleri âdetine işaret etmiştir. Tasarruf kudretinden "İki eli" zikretmekle ta'bîr etmiştir. Bunun bir rivayeti biraz ziyâde ile Hûd Sûresi tefsirinde de geçmişti.
[65] Bunun bir rivayeti yakında "Yüce Allah'ın 'Meliku'n-nâs* kavli bâbı"nda geçti.
[66] Başlığa uygunluğu düşünene gizli olmayacağı üzere "Bütün mahlûkları bir parmağı üzerinde tutar" kavlinden alınır. Bunun bir rivayeti ez-Zumer: 91 âyeti tefsirinde de geçmişti. Bu hadîsteki parmak işi, Peygamber'in Yahudi'yi tasdik etmesi gibi görünen hâli, Peygamber'in onun sözünden taaccüb edip gülmesi, Peygamber'in âyet okumasındaki hikmet hususlarında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Tafsilâtı geniş şerhlerden alınabilir. Hattâbî: Âyet, hem rızâyı, hem inkârı muhtemildir, demiştir. Kurtubî: Peygamber'in Yahudi'nin cahilliğinden taaccüb ederek gülmüş ve bunun için bu âyeti okumuş da: Allah'ı hakkıyle bil-mediler, O'nu hakkıyle ta'zîm etmediler, demiştir (Aynî).
[67] Başlığa uygunluğu ma'nâsı yönünden olduğu meydandadır.
Allah'ın kıskançlığı, ruhî infial ve teessür ma'nâsına değil, onun lâzımı olan Allah'ın kullarına merhameti, hayır ve saadet dilemesi ma'nâsınadır. İşlenen herhangibir kötülüğe, bir zulme karşı kullarını bunlardan koruma ve himaye etmesidir...
el-Kirmânî: Buradaki "l/*r"den maksad, hüccettir. Çünkü Allah 'm: "Bit peygamberleri müjdeciler ve azâb habercileri olarak gönderdik. Tâ ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı hüccetleri olmasın.." (en-Nisâ: 165) kavli buna delildir, demiştir. Tavzih sahibi de, "Uzr" tevbe ve inâbedir, demiştir.
Bunun bir rivayeti Nikâh Kitabı, "Gayret bâbı"nda geçmişti... (Aynî).
[68] Asıl şehâdet, hakkın huzuruna yakîn ilim, şehâdeti edâ da o ilmi ihbar ve tebliğdir. Yakîn ilminin menât ve mebdei sözde, zihinde, vicdanda değil, zihnin vâki' ve nefsu'1-emre intibakında, yânî hakkın Zât'ındadır. Hakk'ın kendine şehâdetidir ki, yakînin hakikatini teşkil eder... Esyânın kendilerine şehâdeti de Allah'ın kendine ve onun zımnında onlara şehâdetine dayanmaktadır. Bütün beyyineler, tecrübeler, istidlaller, Allah'ın şehâdetine dönücü olmak ve birer hakk âyeti bulunmak i'tibâriyledir ki, ilim ifade ederler... Enfüsî, âfâkî hicbirşey Allah'ın şehâdetine dayanmadan ve bir tlâhî şehâdet olmadan kendine şehâdet edemez. Allah'ın şâhid olmadığı şehâdet bulunamaz ve Allah şâhid tutulmadan hiçbir şehâdet yapılamaz. Hâsılı Allah'tan büyük bir şey ve Allah'ın fevkinde hiçbir alîm ve habîr tasavvur edilmiş değildir. Ve Allah'tan büyük şâhid de tasavvur olunamaz... {Hakk Dîni, III, 1894).
[69] Bu hadîsin bir rivayeti Nikâh Kitâbı'nda da geçmişti.
"Şey" lafzının bir mevcudun isbâtım gerektirdiği, "Lâşey" lafzının da mevcudun yokluğunu gerektirdiği üzerinde ittifak edilmiştir... (Kastallânî).
[70] Buhârî bu iki âyet parçasını iki fâideyi tenbîh için zikretti:
a. "Ve O'nun Arş'ı su üstünde idi..."; Arş'ın Allah'la beraber olduğunu
düşünenlere redd;
b. "O, büyük Arş'ın Rabb'idir" kısmını da Arş'ın Hâlık sânı olduğunu
düşünenleri redd... (Aynî).
Elmalık özetle şöyle dedi: "Âcizane anlayışıma göre *tVe kâne arşuhu ate'l-mâi" kavl-i kerîmi "Sümme'stevâ ale't-Arşı" kavl-i celîline mukaabil olarak teemmül ve mütâlâa olunmak iktizâ eder. İkisinde de Arş, taht-ı ma'rûf ma'nâ-sından alınmış olarak mülk ve saltanattan kinayedir. Allah'ın Arşı, ilâhî hükmü ve saltanatı demek olur. Binâenaleyh Arş'ın su üzerine istilâsı, mekânı ve cismânî bir ma'nâ ile değildir. Ve "Sümme'stevâ tuel-Arsı" mukaabilinde, Arş'ı su üzerinde olması da istivaya mukaabil cereyandan kinayedir...
Fakat bu cereyan diğer bir surette ifâde edilmeyip de bilhassa suyun tercih olunmasından elbette su hakîkatine husûsî bir ehemmiyet atfettirecek bir nükte ve hizmet vardır ki, bunu teemmül etmek lâzım gelir. Biz bunda "Biz her canh şeyi sudan yarattık " mazmununa bir işaret buluyoruz. Bâzı hadîsler ve eserlerden anlaşıldığına göre, altıncı gün hayvanâtın halk olunduğu devirdir ki, Âdem bunun ikindisinde, yânî âhirinde halk olunmuştur. Demek ki, o gün İlâhî saltanat hayâtı yaratma ile cereyan ediyordu ve bu cereyanın tecelligâhı su bulunuyordu. Bir de zamâmmızdaki tecrübî fennî bilgilere göre hidrojen gazı cisimlerin en hafîfi ve en basiti olduğu gibi, bütün unsüri maddelerin bile aslı gibi düşünülmekte ve henüz basît sayılan diğer cisimler atomlarının hidrojen atomlarından terekküb ettiği bahis konusu edilmektedir ki (su hidrojen ile oksijenden meydana geldiği için) pek dikkate şayandır..." (Hakk Dîni, VI, 2758-2761).
[71] Bunun bir rivayeti rivayeti BedVİ-Halk Kitâbı'mn başında geçti. Başlığa uygunluğu meydandadır.
[72] Başlığa uygunluğu "Arş'ı su üzerinde idi" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti yakında da geçmişti.
[73] Başlığa uygunluğu "Yedi kat göklerin üstünden..." sözünden alınır. Çünkü "Yedi kat göklerin üstünden" sözüyle murâd Arş'tır. Bunu Ebu'l-Kaasım et-Teymî'nin Kitâbu'I-Hucce'de Dâvûd ibn Ebi'1-Hind yoluyla eş-Şa'brden rivayet ettiği hadîs kuvvetlendirmektedir... (Aynî).
[74] Çünkü: "Zevvecnâkehâ = Biz seni Zeyneb'le evlendirdik" (el-Ahzâb: 37) buyurdu. Ve Yüce Allah'ın Zâtı mekândan ve cihetten münezzehtir. Zeyneb'in: "Semâda" sözüyle murâd, Zât ve sıfatların yüceliğine işarettir. Yoksa bu Allah'ın mahallinin semâda olması i'tibâriyle değildir. Allah bundan çok münezzehtir... Bu, Buhârî'de vâki' olan üç râvîli hadîslerin sonuncusu, yânî yirmiüçün-cüsüdür (Aynî, Kastallânî).
[75] Kevâkib'de şöyle dedi: Eğer: Allah'ın sıfatlan kadîmdir, kıdem ise başkası tarafından geçilmemiş olmaktır, öyle ise bu öne geçmenin vechi nedir? dersen, ben şöyle derim: Rahmet ve Gadab fiil sıfatlarındandır. Öne geçmek taalluk i'-tibâriyledir. Bundaki sırr, gadab kuldan ma'siyetin çıkmasından sonra olmasıdır. Rahmetin kula ilgisi böyle değildir. Çünkü rahmet devamlı olarak faerşey üzerine feyezan etmektedir.
Bunun bir rivayeti yakında geçti (Kastallânî).
[76] Başlığa uygunluğu "Firdevs'in üstünde Rahmân'ın Arş't vardır" sözundedir. Bunun bir rivayeti Cİhâd Kitabı, "Allah yolunda mucâhde edenlerin dereceleri bâbı"nda da geçmişti.
[77] Bu âyet, Yâsîn Sûresi'nin 38. âyetinden bir parçadır: "Güneş de kendi karargâhında cereyan etmektedir. Bu mutlak gâtib, herşeyi bilen Allah Un takdiridir".
Bu hadîsin Bed'u'l-Halk'taki rivayetinde burası şöyledir: "Güneşgider, Arş'-in altında secde eder ve izin ister de ona düstûr verilir. Ve bu hâlde secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabul olunmaz. (Doğuş yerine gitmeye) izin ister de izin de verilmez. Ve ona: Artık nereden geldinse, oraya dön! denilir. O da battığı taraftan doğar, tşte bu Yüce Allah'ın şu kavlidir..."
Bu âyetin okunuşu ve tefsiri hakkında Hakk Dîni, V, 4029-4031. sahîfele-ri okunmaya değer
[78] Başlığa uygunluğu, o âyetin tamâma ermesi cümlesindedİr. O da Berâe Sûresi'-nin sonu **Ve huve Rabbu 'I-Arşi'l-Azîm = O büyük Arş'ın sahibidir" kavlidir. Çünkü Arş, Allah'ın en büyük mahlûkudur. Onu semâ ehlinin tavaf yeri ve duanın kıblesi olarak yaratmıştır.
Bu hadîsin uzun bir rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri Kitabı, "Kur'an'ın cem'i bâbı"nda geçmişti. Buradaki hadîs ise Tevbe Sûresi'nin tefsîri bâbı'nda geçti.
[79] Bu da hadîsin başka bir yoldan rivayetidir. Bu konudaki geniş bilgi, daha evvel geçtiği Kur'ân'm Faziletleri Kitâbı'nda verilmişti.
[80] Başlığa uygunluğu "Rabbu'l-Arşi'l-Az&n" kavimdedir.
Bu hadîs, Dualar Kitabı, "Keder ânında duâ bâbı"nda da geçti. Arş'ın azametle vasıflanması kemmiyet yönünden, kerem yânî güzellikle vasıflanması keyfiyet yönündendir. O zâten ve sıfâten medhedilmiştir. Bu duâ, câmialı sözlerdendir (Aynî).
Arş, mahlükaatm en nratbsı, en yükseğidir. O mahlûkaattan herşeyin kıvamıdır, herşeyi kuşatmıştır, o büyüklük mekânıdır. Herşeyin oluştuğu, îcâd ve tedbîrlerin oluştuğu, hükümler ve hikmetler onun üstünden çıkar... (Kastallâ-nî).
[81] Başlığa uygunluğu "^^"sözünde olduğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti.
[82] Buhârî iki âyetten birincisiyle "Zı'l-Meârk" kavlinin zahirine tutunan Muces-sime Cehmiyye fırkasını reddetmek istemiştir. Takarrür etmiştir kî, Allah cisim değildir. İstikrar mekânına ihtiyâcı yoktur. "Meâric"i kendisine izafesi, şereflendirme izafetidir. İkinci âyete gelince, yine onların şübhelerini redd içindir. Çünkü kelime yükselirken Allah'ın bir cihette olmasını gerektirmez. Çünkü Allah Taâlâ'yı hiçbir cihet ihata edemez... (Aynî).
[83] Ebû Cemre'nin bu hadîsi, "Ebû Zerr'in İslâm'ı bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti
[84] Mucâhid'in bu sözünü el-Feryâbî rivayet etmiştir
[85] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbı'nın evvellerinde, "İkindi namazının fazileti bâbı"nda geçmişti.
[86] Başlığa uygunluğu "Allah'a halâl olandan başkası yükselmez" kavimdedir.
Bunun bir rivayeti Zekât Kitabı evvellerinde ' 'Halâl kazançtan sadaka vermek bâbı"nda geçmişti.
[87] Bu da hadîsin başka bir yoldan rivayetidir. el-Kirmânî şöyle dedi: Bu iki yoldan gelen hadîs arasındaki fark, birincisinde "et-Tayyib" kelimesi ma'rifedir, ikincisinde nekredir. İşte bu fark üzere kısalttı ve iki şeyhin ihtilâfını zikretmedi. Verkaa'mn ta'Iîkım el-Beyhakî rivayet etmiştir.
[88] Bunun bir rivayeti yakında da geçmişti.
[89] Buhârî bu hadîsi iki yoldan getirdi. İkincisi daha tafsflldir.
[90] Başlığa uygunluğu "O beni Yer halkı üzerine emin kılıyor... " sözünden alınır.
Bu hadîsin bâzı rivayetleri ıtVe amma Âdun fe-uhlikû... " (el-Hâkkaa: 5-6) kavli bâbi'nda; Mağâzî'de "Alî'nin gönderilmesi bâbı"nda ve Berâe Sûresi tef-sîrinde geçmişti.
[91] Bunun birer rivayeti Bed'u'I-Halk'ta ve Tefsîr'de geçti. Oralarda açıklaması verilmişti.
[92] Ehli Sünnet âlimleri söyle dediler: Allah Taâlâ'yı görmek aklen imkânsız değildir, mümkindir. Bunun âhirette vukû'u hususunda ittifak etmişlerdir. Binâenaleyh mü'minler Cenabı Hakk'ı görecekler, kâfirler ise et-Tatiîf: 15. âyeti gerecince bundan mahrum kalacaklardır...
[93] Zahmetsizce görmekten maksad, "Acaba görünüyor mu, görünmüyor mu?" diye aramak zahmetine katlanmaksızın gökyüzünde Ay'ı, Güneş'i görür gibi aşikâr görmektir. Bu, görüleni görülene değil; görmeyi görmeye benzetmektir ki, bi'1-cümle hadîs kitâblanndaki birçok hadîslerin lafızları hep bunu te'yîd edicidir. Kıyamet gününde mü'min kullarına Rabb'lerinin cemâlini hicâbsız görmek ve müşâhade etmek müyesser olacağına -Mu'tezile ile Hâridler'den başka- İslâm fırkalarından hiçbirinin şekk ve şübhesi yoktur.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "İkindi namazının fadlı bâbı"nda da geçmişti.
[94] Bu iki rivayet de hadîsin başka yoldan gelişleridir.
[95] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Rikaak Kitabı,' Sırat, cehennemin köprüsüdür bâbı"nda da geçmişti.
Bu hadîsin Ezan Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde Ebü Hureyre den, ibn Mes'ûd'dan, Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen rivayetleri geçmişti. Müslim de imânda Kıyâme, Cennet ve Nârın Sıfatı Kitâbı'nda bunun ayrı ayrı râvîlerden farklı metinlerini getirmiştir. Tecrid Ter., II, 658-689'daki 450 rakamlı hadîsin haşiyelerinde bunların birçoğuna işaret edilmiştir.
[96] "Sâk't keşfedip açmak" alâmeti, müteşâbihlerdendir, ancak o korkunç yerde mü'min kullarına hakikati açılacak beyyine hakikatlerdendir. Lugatçılar İle garîbu'l-hadîs müelliflerinin cumhuru buradaki "Sâk"ın şiddet ma'nâsına geldiğine kaaildirler. Bu takdîrce "Sâk açmak", şedîd ve korkunç bir hâlin o esnada zuhuru olmuş olur. Bunu başka türlü tefsir edenler de vardır. Nitekim Kaadı Iyâz'a göre "Sâk", o sırada alâmet olarak zuhur edecek olan büyük bir nurdur ki, buna dâir hadîs de varmış... (Tecrftt Ter., II, 670)
[97] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde, fakat sonunda bir kısaltma ile geçmişti.
[98] Kur'ân'ın nassıyle habsettiği kimseler: "Şübhesiz ki, Aüah, kendisine ortak taranmasını mağfiret etmez. O'ndan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eder..." (en-Nisâ: 48, 116) âyetinde mağfiret edilmeyeceği bildirilenlerdir.

Buhârî burada bu uzun şefaat hadîslerini Ebû Saîd, Ebû Hureyre ve Enes'ten olmak üzere arka arkaya getirdi. Bunları Müslim de îmân Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., I, 247-280, "Mü'minlerin âhirette Rabb'lerini görmelerini isbât babı" ve "Allah'ı ru'yet yolunu tanıma babı".

[99] Başlığa uygunluğu "Allah'a kavuşuncaya kadar" sözünden alınır. Bu hadîste "Havz"ı inkâr eden Mu'tezile'yi de redd vardır...

[100] Başlığa uygunluğu 'Sana kavuşmak haktir" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâvî 'yâm"Seni8örmek bittir" demektir. Bunun bir rivayeti Teheccüd Kıtabı'mn evvelinde de geçmişti.

[101] Bunun uygunluğu da ma'nâsından alınır. Bunun da bir rivayeti Rikaak'ta geçmişti,

[102] Bunun bir rivayeti, er-Ranmân: 62. âyeti tefsirinde geçti.

[103] Hadîsin bundan sonrası şöyledir:

Biz: Evet, teblîğ ettin! dedik. Rasûlullah: "Şâhid ol Yâ Rabb!" dedi. Baslığa uygunluğu "Rabbinize kavuşacaksınız" kavimdedir. Bunun bâzı rivayetleri İlim, Hacc, Bed'u'1-Halk, Fiten, Magâzî, Tefsîr (el-Berâe tefsirinde) Kitâblan'nda geçti, açıklamalar oralarda verilmiştir.

[104] Başlığa uygunluğu sorumdadır. Bunun birer rivayeti Cenazeler, Tıbb ve Nezir-ler'de de geçmişti.

[105] Başlığa uygunluğu "Sen benim rahmetimsin" kavimdedir.

Bunun bir rivayeti Kaaf Sûresi tefsirinde geçmişti. Bunun birkaç rivayetini Müslim, Cennet ve Ni'metlerinin Sıfatı... Kitabı, 13. bâb, "2846"da getirmiştir.

[106] Başlığa uygunluğu "Rahmetinin fazlı ile" sözündedir.

Bunun bir rivayeti Rikaak'ta geçmişti.

[107] Âyetin tamâmı: "Şübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zeval bulmalarından (korumak için bizzat) tutmaktadır. Eğer onlar zeval bulurlarsa, and olsun ki, ondan sonra kimse bunları tutamaz. Hakîkaten O, ukubette aceleci değildir. Çok mağfiret edicidir".

[108] Başlığa uygunluğu "Şübhesiz Allah ayağım koyar" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, hakikatte "Yumsiku = Tutar" demektir. Çünkü "Elimle yarat-ğım şey" kavli bâbı'nda "YumsİIku= Tutar" lafnyle de gelmiştir (Aynî).

[109] Musannif el-BvhSLd "Kullann Fiillerinin Yaratılması Kitabı "uda şöyle dedi: İnsanlar fail ve mefûl hakkında ihtilâf ettiler: Kaderiyye fırkası, faillerin hepsi beşerdendir, dedi. Cebriyye fırkası, bunların hepsi Allah'tandır, dedi. Cehmiy-ye fırkası, fiil ve mefûl birdir, dedi. Bunun-için "Kun" mahlûktur, dediler. Selef ise: Yaratmak, Allah'ın fiilidir, bizim fiillerimiz İse mahlûktur. Allah'ın fiili, Allah'ın sıfatıdır. Mefûl ise Allah'tan başka olup mahlûklardandır, dediler (Kastallânî).

[110] Hadîsin başlığa uygunluğu, âyette olduğu meydandadır. Bu hadîs bu sened ve metinle Âlu İmrân: 190. âyeti tefsirinde de geçmişti. Bunu buradaki başlık için tekrar getirdi (Aynî).

[111] O söz şudur: "Muhakkak onlar, muhakkak onlar yardım edilip muza/fer oh-çoklardır. Muhakkak bizim ordumuz; herhalde onlar galebe edicidirler" (es-Sâffât: 172-173).

[112] Başlığa uygunluğu "Rahmetim öne geçmiştir" kavimdedir. Bunlar fiil sıfatla-rındandır, zât sıfatlarından değildir. Onun için iki fiilden birinin diğerinin önüne geçmesi caiz olmuştur...

[113] Başlığa uygunluğu "Yazı onun önüne geçer" sözündedİr. Bu hadîste haseneler ve seyyielerden olan amellerin emarelerden ibaret olup mûcibelerden olmadığı, akıbette işin varacağı yer, geçen hükme ve takdirin cereyan etmesine dayanacağı hükmü vardır.

Bunun bir rivayeti BedVl-Halk'ta da geçmişti.

[114] Başlığa uygunluğu "/lnca*/teA&^foemnjfc"kavlinden alınır. Çünkü "Rabb*-min emriyle" sözünden maksad, kelâmıyle demektir. Ve bu uygunluk "Tenezzül" masdanndan da alınır. Çünkü o da ancak kelimeler, yânî vahiy ile olur denildi... (Aynî).

[115] Bunun birer rivayeti İlim ve Tefsir Kitâbları'nda da geçti. Aynî şöyle dedi: Ben sarihlerden kimsenin buradaki başlığa uygunluk yönünü zikrettiğini görmedim. Benim hatırıma uygunluk cihetinin "Sana sorarlar** sözünden alınabileceği geldi. Çünkü bunda "Rabb*inin emrinden" fikrası vardır. Yine Allah'ın ilminde hiçbir kimsenin onu bilemeyeceği, onun ilminin Allah indinde olduğu geçmiştir (Umdetu'l-Kaarî).

[116] Başlığa uygunluğu "Kelimelerini tasdik" sözünden alınır. Hadîsin bir rivayeti Cihâd ve Beşte bir'de geçti.

[117] Başlığa uygunluğu "Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye" sözünden alınır. Bunun da birer rivayeti Ilim'de ve Cihâd'da geçti.

[118] Buna yakın bir âyet şöyledir: "O*nun emri, bir şeyi dilediği zaman, ancak *OW demesinden ibarettir. O da oluverir" (Yâsîn: 82). Bu, Yüce Allah'ın "Tekvin" sıfatının ifadesidir, "Tekvin ", "Kevn = Olmak "tan temdir ki, "Oldurmak, var etmek" demektir. "Olan"a "Kâine, Hâdise" derlen ki, cem'ileri "Kâinat, Hâ-disât'^ır. "Kevneyn", "Dünyâ ve âhiret" ma'nâsına; "Mekân"dz "Olma ve hâsıl olma yeri"dir. "Tekvin", Allah'ın ezelî sıfatlanndandır. Mâturidi*ye göre yapmak, yaratmak, rızk vermek, diriltmek, öldürmek gibi Allah'a âid sıfatlar O'nun zâtiyle kaaim olan "Tekvin" sıfatına varır. Ancak eserlerin ihtilâfı yüzündendir ki, o bir tek sıfatın, yânî "Tdtvfn'ln adlan değişmiştir. O sıfat yaratılanlara taalluk edince "Yaratmak, rızk vermek, diriltmek, öldürmek..." denilir (Meâl-i Kerîm, II, 758, haşiye: 85).

[119] Başlığa uygunluğu "Allah'ın emri gelinceye kadar" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti îtim ve l'tisâm Kitabı'nda da geçmişti.

[120] Bunun da uygunluğu geçen hadîs gibidir. Bunun da birer rivayeti İlim ve Nübüvvet Alâmetleri Kitâblan'nda geçmişti.

[121] Başlığa uygunluğu "Sen Allah'ın senin hakkındaki hükmünü geçemezsin" sö-zundedir. Bunun birer rivayeti Peygamberlik Alâmetleri ile Magâzî'nin sonlarında geçmişti.

[122] Bunun bir rivayeti yakında 82 rakanuyle geçmişti.

[123] Çünkü "Aeöm«a*'tti/ıM, nâ-mütenâhî, denizler mütenâhîdir. Mütenâhî'ye mü-tenâhî ilâvesinin mecmuu da mütenâhîdir. Mütenâhî'nin nâ-mütenâhî'ye intibakı ise muhaldir, tenakuzdur... {ffakk Dîni, IV, 3296).

[124] İyi bilmeli ki, bütün halk da O'nundur, emir de. Evvel, âhir; takdîr ve tekvin de O'nun, îcâb ve teşri' de. Binâenaleyh hacim ve mikdân bulunan mahlûkaat da O'nun milki, onlar üzerinde cereyan eden hacimsiz, mikdârsız emirler de. Yânî yaratma da O'nun, yürütme de O'nun; cisim ve cismâniyyet; madde ve suret O'nun îcâd ve ihtirâ'ı; onları yürüten kuvvet ve rûh O'nun te'sîr ve izafeti. O'ndan başkası ne ma'dûmiyete vucûd verebilir, ne de mümkinâta vucûb. îcâd O'nun, îcâb O'nun, hârika O'nun, kaanûn O'nun, bütün mâsivâ O'nun hükmü altında, halk ve emrinden ibaret; O ise herşeyin mucidi ve mutlak muta-sarnfı. Hakîkatte ne O'nun îcâdına dayanmayan bir mevcûd bulunabilir, ne de O'nun emir ve icâbına tevâfuk etmeyen emirler emr olabilir... (Bu âyetlerin güzel bir tefsîri: Hakk Dîni, III, 2170-2193).

[125] Başlığa uygunluğu "Kelimelerim tasdtk" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti yakında 83 rakamıyle geçti.

[126] Râgıb el-lsfahânî: Meşîet ekserin yanında müsâvî olarak irâde gibidir, dedi.

eş-Şey', şîtı'in fethi ve yâ'nın sükûnuyle "Ve'l-Meşîe", hatîe vezninde, "ve'l- Meşâe", kerâme vezninde... dilemek ma'nâsınadır.. dördüncü bâbdandır. Ve "Şey'", her mevcuda denir ki... Türkî'de nesne ta'bîr olunur, gerek hissi olsun cisimler gibi ve gerek hükmî olsun akvâl gibi. Cem'i "Eşya" ve "Eşyâât", "Eşâvât", "Eşâvî" gelir kî, vav'Iann fethi ve kesriyle de hikâye edilmiştir....

"eş-Şte", şîa vezninde, verilen ma'nâdan isimdir, bir nesneyi dilemek ma'nâsınadu-, irâde ve meşîet gibi. "Kullu sey'in bi-şîeti'Illâhi taâlâ = Herşey Allah Taâlâ'nın dilemesiyledir, yânî irâdesiyledir" denilir... "el-tşâe", hemzenin kesriyle muzdar ve mülteci kılmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.)

[127] Buradaki âyetler yüce Allah'a İrâde ve meşîet isbâtına, kulların hiçbirseyi dile-yemeyecçkleri, ancak ona Allah'ın irâdesi geçmiş olduğu hâlde dileyecekleri, Allah'ın tâat ve ma'siyet olarak kulların bütün fiillerinin yaratıcısı olduğuna delâlet etmektedir (Kast ali ânı).

"Aüah dilemeyince siz dileyemezsiniz'*- Bu âyet cebr ve kader meselesinde re'ylerin harb yeri olmuş ise de, bunda kullara da meşîet İsbfit edilmiş olduğunda ve maamâfih onun mutlak olmayıp, ilâhî meşîete tevâfuk ile kayıtlı bulunduğunda şübheye mahal yoktur. Binâenaleyh mes'üliyet abd'e, hüküm Allah'a muzâftır. Onun için kul mukadderatını keyfine göre çizemez, ilâhî meşîet dâiresinde mes'ûldür. Allah Taâlâ ise hiç kayıth olmayarak dilediğini yapar, yol O'nun ta'yîn ettiği, sevâb ve ikaab O'nun hükümleridir. O dilediğim yapar (Hakk Dînî, VII, 5515, 5624-5630. sahîfelerde geniş bilgiler verilmiştir).

[128] Zeccâc'ın da dediği gibi müfessirler bu âyetin EbÛ Tâlib hakkında indiği üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu ta'lîki el-Kasas: 56. âyet sırasında senedi ile rivayet etti.

[129] Kur'ân'da irâdenin zikri tekrar tekrar gelmiştir. Sünnet ehli bunun ancak Allah'ın irâde etmekte olduğu şeye vâki' olacağı, Allah'ın kâinatın hepsi için irâde edici olduğu üzerinde ittifak etmiştir. Mu'tezile bu âyete tutunarak, Allah, ma'siyeti irâde etmez, demiştir.

"...Allah irâde etmeyince kul irâde edemez. Lâkin Allah kulun irâdesini irâde etmekle murâdını da irâde etmiş olmak lâzım gelmez. İnsan birşey irâde eder de muradı hâsıl olmayabilir. Niceleri doğru gitmek ister de başı döner, düşer. O vakit Allah onun irâdesini irâde etmiş, fakat muradının husulünü irâde etmemiş demektir. Zirâ irâdesini irâde etmese idi, o irâde edemezdi, murâdını irâde ede idi, murâd husule gelirdi. Demek ki Allah'ın meşîeti muradı müstehzim, lâkin kulun meşîeti Allah'ın meşîetine iktiran etmedikçe müstelzün değildir" (HakkDîni, VII, 5627..)

[130] Başlığa uygunluğu "Eğer dilersen bana ver" sözündedir. Bunun bir rivayeti Dualar Kitâbı'nda da geçmişti.

[131] Bunun da başlığa uygunluğu "Eğer Allah dilerse..." sözündedir. AFnin bu "Nefislerimiz Allah'ın elindedir" sözü, şu âyetten iktibas edilmiştir: "Aüah ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu surette Hakkında ölümü hükmettiği ruhu tutar, diğerini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şübhe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için kat? ibretler vardır*" (ez-Zumer: 42).

Bunun bir rivayeti l'tisâm'da da geçmişti.

[132] Başlığa uygunluğu "Dilediği zaman" sözündedir. Hadîs şöyle açıklanmıştır: Düzgün bir sap üzerinde biten taze ekin, esen rüzgâr ile kâh eğilir, kâh doğrulur. Bir zaman yeşil yaşar, bir zaman sonra zamanın değiştirici te'sîrleriyle sararır. Fakat o, rüzgârların şiddetleri ve dehrin inkılâblan karşısında eğildiği hâlde hiçbir zaman devrilmez, yine doğrulur. Mü'min de böyledir. Hastalık, hüzün, keder, zulüm gibi zamanın birtakım bunaltıcı hâlleri karşısında sağa sola sarsılsa da bir türlü yıkılmaz. Allah'a kulluktan ayrılmaz. Kâfir de serviler gibi ne kadar metin ve uzun boylu olursa olsun, Allah onu kâfirliği sebebiyle yere serer...

Bunun bir rivayeti Tıbb Kitâbı'nda da geçmişti.

[133] Başlığa uygunluğu sonundaki "Ben onu dileyeceğim kimselere veririm " sözün-dedir. Bunun biraz değişik bir rivayeti Namaz Kitabı, "ikindi namazından güneş batmadan önce bir rek'ate yetişen kimse bâbı"nda da geçmişti.

[134] Başlığa uygunluğu, hadîsin sonundaki "Allah isterse ona azâb eder, isterse onu mağfiret eyler" fıkrasındadır. Bunun bir rivayeti îmân Kitabı, "îmânın alâ-" metleri bâbı"nda da geçmişti. Bu ilk Akabe gecesinde yapılan bey'attİr ki, bunda el-Mumtehme Sûresi'ndeki "Ey Peygamber, mü'min kadınlar Allah'a hiçbirşeyi ortak tutmamaları, hırsızlık yapmamaları... şartlan üzere sana bey'-atleşmeye geldikleri zaman, onların bey'atterini kabul et..." (Âyet; 12)'nin nut-kettiği bey'at şartlan ayniyle vâki1 olduğundan, "Bey'atu'n-Nisâ" denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsavidir...

[135] Başhğa uygunluğu "Eğer yemininde istisna yapsaydı..." sözündedir. Çünkü bu istisnadan mur^d, lügat bakımından: Eğer "Inşâaüah" demiş olsaydı, demektir. Bu hadîsin birer rivayeti Cîhâd'da, "Cihâd için çocuk isteme bâbı"nda ve Peygamberler Kitabı, "Biz Davud'a Süleyman'ı hibe ettik" (Sâd: 30) kavli bâ-bı'nda da geçti. Kadınların sayısı hakkında ayrılıklar, aded ayrılıkları olduğundan bu

ihtilâfa i'tibâr yoktur.
[136] Başlığa uygunluğu "İnşâallah" sözündedir. Bunda Peygamber'in "Hastalığın^ geçmiş olsun" sözünün, gaybden haber verme yoluyla değil de, ancak tereccî yolu üzere olduğuna delîl vardır. Çünkü hasta, ertesi gün ölmüştür.
Buharı bunun bir rivayetini Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da getirdi.
[137] Başlığa uygunluğu iki yerde "İstediği zaman" sözündedir. Bu hadîsin daha geniş bir rivayeti Namaz Kitabı, "Vâkit gittikten sonra ezan okuma bâbı"nda geçmişti. Buhârî burada hadîsi kısaca zikretmiştir.
[138] Başlığa uygunluğu "Allah'ın bayılmaktan istisna ettiklerinden mi oldu" kavlinden alınır. Çünkü Peygamber bununla "Sûra üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim varsa, yerde kim vana hepsi düşüp ölmüştür... " (ez-Zumer: 68) kavline işaret etmiştir. Buhârî hadîsi burada iki se-nedle getirdi. Bunun bir rivayeti Husûmât'ta da geçmişti.
[139] Başlığa uygunluğu "İnşâaUahu = Allah dilerse" sözündedir. Bu istisna, teber rük ve teeddüb içindir, şekk için değildir. Bundan maksad Medîne'de fitneden korunacakları için, Medîne'de oturmayı teşvîk etmektir. Bunun birer rivayeti Hacc'ın sonunda Medîne'nin Fazîletleri'nde ve Fitneler'de geçti.
[140] Başlığa uygunluğu yine "İnşâattan = Allah dilerse" sözündedir. Bunun bir rivayeti Dualar Kitâbı'nda da geçmişti.
[141] Başlığa uygunluğu "Mâşâattahu= Allah'ın dilediği kadar" sözündedir. Hadîsin bir rivayeti Fadâii'de, "Umer'in menkabeleri bâbı"nda da geçmişti. Bu, Pey-gamber'den sonra hilâfetleri ve İnsanların onlarla faydalanmalarında Umereyn için cereyan eden işlerin misâlidir. Peygamber işin sahibi olup en mükemmel şekilde yerine getirdi. İslâm'ın kaaidelerini oturttu, temellerini kurdu, asıllarını ve furû'unu açıkladı. Sonra Ebû Bekr halef olup riddenin kökünü kesti. Sonra Uraer halîfe oldu ve İslâm çok genişledi...
[142] Başlığa uygunluğu "Rasûlü'nün lisânı üzere dileyeceği şeyi yerine getirir" sö-zündedir. Bunun bir rivayeti Edeb Kitabı, "Her kim güzel bir şefaat yaparsa..." (en-Nisa: 84) kavli bâbı'nda geçti.
[143] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti yakında geçmişti.
[144] Başlığa uygunluğu Allah'ın onlann kıssalarından anlattığı âyetin kalanında "/»-şâallah sen beni sabredki bulacaksın '* ve "Rabb 'in irâde etti" sözlerinden alınır. Bu hadîsin birer rivayeti İlim Kitabı, "Musa'nın denizde Hızır'a gitmesi hakkında zikredilen şeyler bâbı"nda ve Tefsîr, "el-Kehf Sûresi: 60-82 âyetleri tefsiri bâbı"nda da birçok izahlarla geçmişti. Hadîsi o âyetler daha güzel tamamlamaktadır. Bu kdnu Hakk Dîni, IV, 3253-3273'ten okunup incelenmeye değer.
[145] Başlığa uygunluğu "İnşâaüah yarın Kinâne oğullan yurduna ineceğiz..." sö-zündedir. Bu ahd ve yemînleşme Kureyş ile Kinâne oğulları arasında Hâsimîler ve Abdulmuttalib oğullan aleyhine: "Bunlarla kız aüp vermemek, alışveriş etmemek üzere yapılmıştı..."
Bunun tam bir rivayeti Hacc Kitabı, "Peygamber'in Mekke'ye inmesi bâ-bı"nda geçmişti.
[146] Başlığa uygunluğu iki kerre "inşâattan yarın döneceğiz" kavimdedir. Bu hadîsin bir rivayeti ve tafsilâtı Mağâzî, "Tâif gazvesi bâbı"nda geçmişti.
[147] Bu, müellif Buhârî'nin kelâm mes'elesi hakkında zikrettiği ilk bâbdır. Bu, uzun bir mes'eledir. Görüş, Yüce Allah'ın peygamberlerle mütekellim olduğunda tevatür etmiştir. Bu konuda dînler ve mezhebler erbabından hiçbir kimse ihtilâf etmemiştir. İhtilâf ancak kelâmın ma'nâsı, kıdemi, hudûsu konularındadır. Hakk ehli indinde Allah'ın kelâmı, sesler ve harfler cinsinden değildir, bu Allah'ın zâtiyle kaaim ezelî bir sıfattır... (Kastallânî).
Buhârî'nin bu âyeti zikirden, hattâ bu babın tamâmından garazı Allah'ın zâtiyle kaaim olan kelâmını beyân etmektir. Delili, Yüce Allah'ın "Rabb'iniz ne buyurdu?" deyip "Rabb'iniz ne yarattı" dememesidir. (Aynî).
[148] Mesrûk'un bu sözünü Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât Kitâbı'nda EbÛ Muâviye yolundan; o da el-A'meş'ten senediyle rivayet etmiştir
[149] Başlığa uygunluğu "İzâ fuzaa an kulûbihim = Kalblerinden korku gidince" sö-zündedir. Buhârî burada hadîsin çeşitli yollardan gelişini ve bâzı isnâd inceliklerini ayrı ayrı tesbît edip bildirmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti bu senedle el-Hıcr Sûresi tefsirinde de geçmişti.
[150] el-Kirmânî: Buhârî "el-lzn"den söz söylemeyi anladı, dinlemeyi değil. Bunun delili de bu hadîsi bu baba girdirmesidir, dedi. Ben: Bu husus teemmül edilecek yerdir. Buhârî bunu Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda "Kur'ân'la leganni etmeyen kimse bâbı"nda iki yoldan getirdi. Birincisinde tegannîyi, "Aşikâre okumak"-la tefsîr etti. (kincisinde "İstiğna" ile tefsîr etti. "el-tzn" lafzım "Dinlemek" ma'nâsıyle de tefsîr ettiler, dedim. (aynî).
[151] Bunun daha bütün rivayetleri Peygamberlerde ve Hacc Sûresi tefsirinde geçmişti.
[152] Bunun bir rivayeti "Hadke'nin faziletleri bâbı"nda geçmişti
[153] Bu bâb, yine Yüce Allah'ın kelâmının isbâtı, kelâmını Cibril'e ve meleklere işittirmesi, onların da bu anda zâtiyle kaaim olan ve mahlûkların kelâmına benze-miyen bu kelâmı İşitir olduklarının isbâtı vardır... (Kastallânî).
[154] Demek ki, insanların sevgisi, Allah'ın sevgisine alâmettir. Başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîsin birinci fıkrası: Müslümanlar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir, suretinde umûmî bir hükmü ihtiva etmektedir. Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk Kitabı, "Meleklerin zikri bâbı"nda, bir rivayeti de Edeb'de "Sevimsiz olmak, nefret edilmek Allah tarafındandir babı "nda geçti.
[155] Başlığa uygunluğu "Rabb'leri kullarım meleklerden daha iyi bilirken meleKtere kullarım hâllerini sorar" kavimdedir.
"Her iki takım meleklerin namaz vaktinde gelmeleri, ve çıkmaları ve mtts-lümânlarla birlikte namazda hazır olmaları Âdem oğullarının mü'minleri hakkında bif ilâhî lütuf ve keremdir. Allah melekleri insanların en iyi hâllerine muttali' kılıp haklarında güzel övgü ve şehâdette bulundurmuş oluyor. Hamd
ve minnet Allah'adır"
Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "İkindi namazının fazileti bâbı"nda geçmişti.
[156] Başlığa uygunluğu Cibril'in Peygamber'e müjde vermesinin ancak Allah'ın bunu haber vermesi ve ona bunu emretmesi suretiyle olması yönündendir. Bu hadîsin ziyâde ve noksanlı birçok sened ve metinleri Cenazeler, İstikraz, Istİ'zân, Rikaak Kitâblan'nda da geçti.
[157] Yânı onu, sana indirmeye ehil olduğunu ve senin onun teblîğ edicisi olduğunu bilerek indirdi. Yâhud onu kullarının iyiliklerinden olduğunu bilerek İndirdi. Bunda sıfatları inkâr eden Mu'tezile görüşünü redd vardır. Çünkü bunda Allah, kendisine İlim sıfatım isbât etmiştir...
İbn Battal şöyle demiştir: İnzal ile murâd, kullara farzların ma'nalannı anlatmaktır. O'nun indirmesi, yaratılmış cisimlerin indirmesi gibi değildir. Zîrâ Kur'ân cisim değil, mahlûk da değildir (Kastallânî).
[158] Mucâhid'in bu sözünü Feryâbî rivayet etmiştir.
[159] Başlığa uygunluğu "İndirmiş olduğun Kitôbı'na inandım" sözündedir.
Bunun birer rivayeti Abdest Alma Kİtâbı'nm sonunda ve Dualar Kitabı, "Sağ taraf üzere uyumanın müstehâbhğı bâbı"nda da geçmişti.
[160] Başlığa uygunluğu "Yâ Allah! Ey Kitabı indiren" sözündedir. Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabı, "Müşrikler aleyhine hezimetle duâ bâbı"nda geçti. Humey-dî'nin rivayetinde işitmeler açıkça söylenmiştir.
[161] Başhğa uygunluğu "İndirildi" sözündedir. İnzâlüe Tenzil arasında fark, tnzâl, bir defada indirmek, Tenzil ise vak'alara ve maslahatlara göre tedrîcle indirmektir.
Bu hadîsin bir rivayeti Tefsîr'de, el-Isrâ Sûresi'nin sonunda geçmişti.
[162] İbn Battal şöyle dedi: Buhâri'nin bu başlıkla ve hadîsleriyle muradı, bundan evvelki bâblarda isbât etmek istediği "Allah'ın kelâmı kendisiyle kaaim bir sıfat olduğu ve devamlı mütekellim olduğudur
[163] Başlığa uygunluğu kelâmın Allah'a İsnadını isbât etmesidir. Bu, kudsî hadîslerdendir. Bunun birer rivayeti el-Câsiye Sûresi tefsirinde ve Edeb'de geçmişti.
[164] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.
[165] Başlığa uygunluğu "Rabb'i ona: Yâ Eyyûb! diye nida etti" sözündedir.
Bunun bir rivayeti Gusl'de "Çıplak yıkanma bâbı"nda geçti.
[166] Bunun birer rivayeti Teheccüd Kitabı ve Duâlar'da geçti. Bu, müteşâbih hadîslerdendir. Allah'ın dünyâ semâsına inip yükselmesi keyfiyeti biz kullarca bilinemez.
[167] Bu, Hûd Sûresi tefsirinde tamamı getirilen hadîsten bir parçadır. Burada bundan murâd, Allah Taâlâ'nın "Ben de sana infâk edeyim" kavlinin Yüce Allah'a nisbet edilmesidir.
[168] Başlığa uygunluğu "Ona Rabb'inden selâm söyle.." sözündedir. Bunun bir rivayeti Menkabeler'de, "Peygamber'in Hadîce ile evlenmesi ve, fadlı bâbı"nda da geçmişti. Suheylî şöyle dedi: Peygamber insanları İslâm'a çağırdığı zaman, Hadîce çekişmesiz, yorgunluksuz icabet etmiş, hattâ Peygamber'den her yorgunluğu giderip O'na UnsİyET etmişti. İşte onun bu fiillerine mukaabil cennette bu sıfatla bir ev olması munâsib olmuştur (Kastallânî).
[169] Bunun bir rivayeti Secde Sûresi'nde geçti. Başlığa uygunluğu "Allah buyurdu" kavlindedir.
[170] Başlığa uygunluğu "Sözün haktır" kavlindedir. Hakk'ın ma'nâsı, sabit ve lâ-nm demektir. Bu da Teheccüd'de geçti.
[171] Başlığa uygunluğu "Allah'ın benim hakkımda tilâvet edilecek bir emirle kelâm etmesinden..." sözündedir. Bu Ifk hadîsinden bir parçadır. Buhârîbu hadîsten bu isnâdla birçok yerlerde zikretmiştir. Cihâd, Şehâdetler, Tefsîr. Buhârî bu hadîsin tamâmını Şehâdetler ile en-Nûr Sûresi tefsirinde sevketmişdr.
[172] Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah şöyle buyurur" kavlindedir.
Bu da kudsî hadîslerdendir. Bunun bir rivayeti Rikaak Kitabı, "Bir hasene işlemeyi kasdeden kimse bâbı"nda İbn Abbâs hadîsinden olmak üzere geçmişti.
[173] Bunun birer rivayeti el-Kıtâl Sûresi tefsirinde ve Edeb'de de geçmişti.
[174] Başlığa uygunluğu "Allah buyurdu..." sözündedir. Bu, Namaz Kitâbı'nın sonunda ve Yağmur Duası Kitabı'nda geçen uzunca hadîsin bir parçasıdır. Hadîsin bundan sonrası şöyle devam ediyor: "Her kim Allah'ın fadlı ve rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı dedi ise, işte o bana îmân etmiş, yıldıza îmân etmemiş tir. Her kim de fulân ve fulân yıldızın hareketiyle üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o bana îmân etmemiş, yıldıza îmân etmiştir" buyurdu.
[175] Bunun bir rivâyçti Rikaak Kitabı, "Allah'a kavuşmayı seven kimse bâbı"nda geçti.
[176] Bunun bir rivayeti Tevhîd Kitabı'nin evvellerinde "Allah sizi kendisinden sa~ kındırır..." (Âlu imrân: 28, 30) bâbrnda geti.
[177] Başlığa uygunluğu "Bunu niçin yaptın?" sözündedİr. Bunun bîr rivayeti tsrâîl oğulları bölümünde geçti. Bunu Müslim de Tevbe'de getirdi: Müslim Ter., 8, 249 "2757".
[178] Hadîste buradan başlayarak sonuna kadar devam eden terdîdli rivayetler, râvî-nin şübhesi eseri değildir. İşlenilen günâhın irâde ile bilerek veyâhud hatâ eseri olarak yapılmış olması ve aynı şekilde Allah Taâlâ'nın affetmek veya cezalandırmasının ulûhiyet gereği bulunması itibariyledir
[179] Hadîsin başlığa uygunluğu "Rabb'i şöyle... buyurur" sözündedir.
Bu hadîsi Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 251 "2758".

Nevevî şöyle demiştir: Hadîste şuna işaret vardır: Tevbekâr olan ve Allah'a yalvarmak yolunu bilen bir kulun günâhı yüz kerre, bin kerre ve belki daha çok tekerrür etse de her defasında tevbe etse yâhud bu mükerrer günâh yığınının topu hakkında Allah Taâlâ'ya niyaz arzeylese, tevbesİ sahîh olur ve kabul bu-yurulur. Bu, mü'minler için en büyük müjdedir...
Bu hadîsin son fıkrasının ma'nâsı: Sen günâh işler, sonra da tevbe etmekte devam ettiğin müddetçe, ben seni mağfiret eylerim, demektir.
(Bu hadîsin tercümesi az tasarruf ile Kâmil Mîrâs'ın tercümesinden -Tecrîd Ter., XII. 457- nakledildi.)
[180] Başlığa uygunluğu "Allah; Ey kulum.... buyurdu" kavimdedir.
Bu hadîsin bir rivayeti İsrâîl oğullan'm zîkr ve Rikaak Kitâbları'nda da geçti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Tevbe'de getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 248-250 "2757".
[181] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bîr rivayetidir.
[182] Bu babın bütün hadîslerinde Rabb'in kullanyle kelâmı vardır.
[183] Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü siyak, şefaat istemeye delâlet etmektedir. Hadîs kısaltılmış olmakla beraber, "Yâ Rabb" kavli ve buna icabet açıkça bellidir (Ayni),
[184] Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü bunda Peygamber tarafından birçok defa suâller, Allah Taâlfi tarafından da cevâblar vardır. Bu hadîsi Müslim de imân Kitâbı'nda getirmiştir: Müslim Ter., I, 272-273.
[185] Bunun birer rivayeti Cennetin Sıfatı ile Rikaak'ta da geçti. Bunu Müslim de îmân'da, "Cehennemden son çıkacak olana dâir bâb"da getirmiştir: Müslim Ter., I, 258-259, 308 "186".
[186] Bu hadîs, ziyâde ve noksan ile Zekât'ın evvellerinde ve Rikaak'ta geçti.
[187] Başlığa uygunluğu "Melik ancak benim, Melik ancak benim" sözündedir.
Bunun bir rivayeti bu kitâbda "Elimle yarattığıma.. bâbı"nda da geçmişti.
[188] Başlığa uygunluğu iki yerde, "Rabb'i şöyle buyurur" ifâdelerindedir Buhârî bunun biraz değişik bir rivayetini Mezâlim Kitabı, "Dikkat edin! Allah'ın la'neti zâlimler üzerinedir bâbı"nda da getirmişti. en-Necvâ: Yavaşça söz söylemeye denir ki, "Fısıldamak" ta'bîr olunur. Nitekim İbnu'1-Esîr de en-Nihâye'dt: Necvâ, isimdir, masdar makaamına kaaim-dir. Kıyamet gününde Allah'ın, mü'min kuluna gizlice hitabıdır, der. Buhârî sarihleri de: Necvâ; Allah Taâlâ ile mü'min kulu arasında kıyamet günündeki gizli konuşmadır ki, bunda kulun ma'siyetleri gizlice kendisine sayılır, bu Allah'ın fadlıdır, demişlerdir.
[189] Buhârî bu âyeti Yüce Allah'ın mütekellim olduğuna delîl için getirdi. Sünnet ehli de Yüce Allah'ın Mûsâ ile vasıtasız, tercümânsız olarak konuştuğu ve ona kelâmını işittirip, kelâmının ma'nâlarını ona anlattığı üzerinde ittifak etmiştir. Çünkü kelâm işitilmesi, sahîh olan şeylerdendir... (Aynî).
[190] Başlığa uygunluğu "Allah seni elçilikleri ve kelâm etmesiyle seçip tercih etti" kavlindedir. Bunun bir rivayeti Kader Kitâbı'nda geçti. Bunun bir rivayetini Müslim de Kader'de getirdi: Müslim Ter., VIII, 126-128, 13 "2652".
[191] Bu, Rikaak'ta geçen uzun Enes hadîsinden birer parçadır. Bunun bir rivayeti el-Bakara tefsirinde ve Tevhîd'de geçmişti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de îmân'da getirdi: Müslim Ter., I, 268-269, 322 "193".
[192] Peygamber'in orada amcası Hamza ve amcasının oğlu Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le beraber yatmakta olduğu rivayet edilmiştir.
[193] Hadîsin başlığa uygunluk noktası burasıdır.
[194] İbn Battal şöyededi: Mûsâ, Allah'ın "Ey Mûsâ, ben seni risâletimle, kelâmımla insanlardan seçkin kıldım" (el-A'râf: 144) kavli sebebiyle Allah'ın kendisini dünyâda başkaları üzerine kelâmıyle üstün kıldığını bildiğinden, Allah, Muham-med'e "Mahmûd Makaamı" vermekle başkaları üzerine tafdfl edince, O'nun bu faziletle kendisi üzerine yükseldiğini anladı... (Aynî)-
[195] Kaaf Sûresi'nde "Lâ" yerine "Mâ" ile şu âyet vardır: "Benim yanımda söz değiştirilmez" (Kaaf: 29).
[196] Başlığa uygunluğu "Yedinci semâda Musa'yı Allah' kelâmiyle tafdîli" sözünden alınır. Bunu yerinde tenbîh ettik. Buhârî bu Isrâ hadîsinin bir rivayetini ez Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Ebû Zerr'den olmak üzere Namaz Kitâbı'nın evvellerinde; bir rivayetini Katâde'den; o da Enes'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'-dan olmak üzere Bed'u'l-Halk'ta; birini Hicret'ten Evvel Bi'set'in evvellerinde; ve Peygamber'in sıfatı'nda da getirdi.
Müslim de îmân'da, İsmâîl ibn Ebî Uveys'ten getirdi: Müslim Ter., I, 217-230, 259 "162-164-165".
[197] Bundan evvel Yüce Allah'ın peygamberler ve meleklerle olan kelâmı geçmişti. Burada İse cennet ehli ile olan kelâmını beyân etmeye başladı (Aynî).
[198] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayetini RİkaAk, "Cennet ve cehennemin sıfatı bâbı"nda da getirmişti.
Lebbeyke kavli, "Lebb = îkaamet etmek" ma'nâsından aded iradesiyle tes-niye kılınıp, hitâb kâfına muzâf kılınmıştır. Ve bunun ma'nâsında dört görüş vardır. Birincisi zikrolunan ikaamet ma'nâsına olmakla, "Ben senin enirine İtaat ve icabet merkezinde tekrar tekrar sabit ve payidar olurum" demektir...
Is'âd: Bir adamı saâdetli kılmak, meded ve iânet eylemek ma'nâsınadır. "Lebbeyke ve sa'deyke" lafzında "Sa'deyke" de tekrar tekrar yardım etmek ma'nâsınadır. Kezâlik "Sa'deyk" kelimesinde dahî "AATIn fazlaları hazfo-lunmuş ve hitâb kâfına muzâf kılınmıştır. Bununla tesniye masdar olmakla, fiillerinin hazfedilmesi gereklidir. Ve "Sa'deyke" kelimesi ancak "Lebbeyke" kelimesine bitişik zikrolunır... Ma'nâlan "Tâatinde mükerreren yânî devamlı mukîm ve hizmetinde devamlı olurum" demektir... (Kaamûs Tercemesi).
[199] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Zirâat Kitabı, "Arazîyi altınla kiralamak bâbı"ndan sonra, unvansız bir bâbda da geçmişti.
[200] Buhârî bu âyetle, kul Allah'ı itaatle zikrettiği zaman, Allah'ın da onu rahmet ve mağfiretle anacağına delîl getirmiştir.
[201] İbn Battal şöyle dedi: Yüce Allah Nûh Peygamber'i, emrinden ve Allah'ın âyetlerinden zikrettikleriyle andı. Bunun gibi herbir peygamber üzerine de kitabını ve şerîatinİ teblîğ etmeyi farz kıldığına işaret etti...
[202] Mucâhid'in bu sözlerini el-Feryâbî rivayet etmiştir.
Bu kİtâbdaki bu bâbla maksûd Yüce Allah'ın emir ve duâ ma'nâsıyle zik-redici ve zikredilmiş olduğunu beyândır. Bunun için buradaki âyetleri bu konuyla ilgili oldukları için getirmiştir. Buhârî bu bfibda merfû' hadîs getirmemiştir.
[203] Buhârî'nin bu bâbdaki maksadı, fiillerin hepsinin Allah Taâlâ'ya nisbetini is-bâttır. Bu fiiller, mahlûklar tarafından hayır yâhud şerr olsa da müsavidir. Bun lann hepsi Allah için mahlûktur, mahlûk için kesbdIr. Halktan hiçbirşey Allah'tan başkasına nisbet edilmez. Edilirse o bir ortak, eş, ve fiilin O'na nisbetinde Ona müsavi olmuş olur. Yüce Allah kullarına bu mühim iş üzerine zikredilen âyetlerle ve eşleri ve beraberinde duâ edilmiş ilâhları açıkça nefyeden diğer âyetlerle tenbîh edip uyarmıştır... (Aynî).
[204] Bu da, tasdik mü'mine izafe edildiği zaman kesb'dir...
[205] Bu hadîsten burada hedef, kendi fiilini yaratır olduğunu iddia edenin Allah'a eş kılan kimse gibi olacağına işaret etmektir. Bu konuda şiddetli tehdîd gelmiştir. Buna İ'tikaad etmek haramdır (Fethu'l-Bârt) Buhârî bunun birer rivayetini Tefsir'de ve HudÛd'da, "Zina edenlerin günâhı bâbı"nda getirmiştir
[206] tbn Battal şöyle demiştir: Buhârî'nin bu bâbda hedefi, Allah'ın işitmesini ve sahîh kıyası isbât etmek, sahflı olmayan fâsid kıyası da ibtâl eylemektir. Çünkü, açıktan söylediğimde işitir de gizli söylersek işitmez diyenin bu kıyası, fâsid bir kıyastır. Zîrâ O, Allah'ın işitmesini, açıktan söylendiğinde işiten, gizlendiğinde işitmeyen kullarının işitmesine benzetmiştir.
Bu hadîsin iki rivayeti Fussilet Sûresi tefsirinde de geçmişti... (Kastallânî).
[207] Belki Buhârî'nin muradı, Muhdis'in gayr-ı mahlûk olduğudur. Nitekim bu el-Belhî ve tabiîlerinin görüşüdür. Takarrür etti ki, Yüce Allah'ın sıfatlan ya sel-biyyedir, bunlar "Tenzihiyyât" diye isimlenir; veya vucûdiyye-i hakîkiyye'dir; ilim, irâde, kudret gibi. Bunlar muhakkak kadîme'dir. Yâhud izâfiyye'dir: Halk, rızk gibi. Bunlar hâdise'dir, fakat bunların hudûsundan, Allah'ın zâtında ve hakîkî olan sıfatlarında bir değişiklik olması lâzım gelmez. Bunlar hakikatte O'nun sıfatlandır. Nitekim ilmin ve kudretin, ma'lûmâta ve makdûrâta taallûkları gibi ki, bunlar hadislerdir, ve onun bütün fiilî sıfatları da böyledir (Kastallânî).
[208] Bunu Ebû Dâvûd uzun bir metinle mevsûl olarak rivayet etti. Müellif Buhârî'nin bunu burada sevketmesinden muradı, Yüce Allah üzerine "O, Muhdis'tir" ta'bîrinin kullanılmasının cevazını bildirmektir. Lâkin O'nun ihdası, mahlûkların ihdasına benzemez. Allah bundan yüce oldu (Kastallânî).
[209] Başlığa uygunluğu "Kitâbların en yakını" sözünden alınır.
[210] Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivayetidir. Bunların ikisi de mevkuf hadîs görünümündedir. Bunların bir rivayeti Kitâb'a Sımsıkı Yapışma Kitabı'nın so-nunda'Peygamber(S)'in "Kitâb ehline herhangi birşey sormayınız" kavli babı' n-da da geçmişti (Aynî).
[211] Bu, Ahmed ibn Hanbel ile BuharTnin "Halku EPâli'1-İbâd" Kitâbı'nda rivayet ettikleri hadîsten bir parçadır. Diğerleri de böyle tafartc etmişlerdir
[212] Bu bâbdan maksûd, Peygamber'in Cibril'den Allah'ın Kelâmını alma keyfiyetini beyân etmektir. Bu hadîsin birer rivayeti îmân ile Bed'u'l-Halk'ta açıklanmış olarak geçmişti... (Aynî).
Bu hadîste Kur'ân söylenip, onunla kıraat kasdedilmesi vardır. Çünkü "Kurânehu" kavliyle Kur'ân'ıı kendisini okumak kasdedilmiştir. Kur'ânı okurken dili ve dudakları hareket ettirmek okuyucunun amelidir, karşılığında ücret alacaktır... (Kastallânî.)
[213] Yânî, Allah sözlerinizden gizli olanını da, açıktan olanını da bilir, O'na bunlardan hiçbirşey gizli olmaz. İbn Battal şöyle dedi: Buhârî'nin bu bâbdan muradı, Allah Taâlâ'ya zatî bir sıfat olarak ilmi isbât etmektir. Çünkü onun ilmi, sözün açığında gizlisinde müsavidir. Allah bunu "Sizden sözünü kim gizledi, kim onu açıkladı, geceleyin gizlenen, gündüzleyin yoluna giden kimdir (O'nun ilminde) birdir" {er-Ra'd: 10) âyetinde de beyân etmiştir.
[214] Bunun bir rivayeti yakında ve Tefsîr'de, el-îsrâ: 110. âyeti tefsîri sırasında da geçmişti ,
[215] Bu da bu âyetin inme sebebi hakkında diğer vecihtir. Yâhud bu, küllün cüz' üzerine ıtlâkı bâbındandır. Çünkü duâ, namazın cüz'lerinden biridir. Bu da el-Isrâ Sûresi'nd,e geçmişti (Kastallânî).
[216] Tegannî'ye Şafiî ve âlimlerin çoğu böyle ma'nâ vermişlerdir. Sufyân ibn Uyey-ne: İnsanlardan müstağni olur, demiştir.
"Kur'ân'ı açıktan okur" ziyâdesi "Tegannî eder" cümlesinin tefsîridir.
[217] Buhârî'nin bu bâbdan hedefi, kulların sözleri ve fiillerinin yine kullara mensûb olduklarıdır. Bu, geçen baba nisbetle tahsisten sonra ta'mîm gibidir.
[218] Bu hadîste bu iki büyük ni'meti elde etmekte mübalağa iradesiyle hased tesbît eyledi. Hasedden burada murâd, gıbta'dır. O da kişinin kardeşinde olan ni*me-tin kendisinde de olmasını temenni etmesidir, özetle: Hasedni'metin gitmesini, Gıbta ise ni'metin elde edilmesini istemektir.
[219] Bu da aynı hadîsin başka bir yoldan rivayetidir. Bu hadîsin birer rivayeti Iîim, Kur'ân'm Fazîletleri ve Temenni Kitâbları'nda da geçmişti.
[220] Allah bu âyette, Peygamber'ine, beşerî sıfatlarının en şereflisi ile nİdâ etti.
[221] Enes ibn Mâlik'İn bu hadîsini Buhârî Cihâd ve Mağâzî'de uzunca birer metinle rivayet etti. Peygamber onu kuralar hey'etiyle göndermişti. Haram ibn Mil-hân o kabilelere hitaben yaptığı bu konuşması sırasında düşmanlardan bir adam onu mızrakla vurdu. O da: Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben zafer buldum! diyerek şehîd oldu: Cihâd, 9. bâb, 17. hadîs.
[222] Buhârî bunu uzunca bir metinle Cizye'de rivayet etmiştir.

[223] Fethu't-Bârt'de dedi ki: Rasûl'e indirilen herşeyin RasûPe nisbetle iki tarafı vardır: Biri Cibril'den almak tarafıdır ki, bu, bundan önceki bâbda geçti, ötekisi de
[224] Bunun bir rivayeti yakında gemişti
[225] Bu âyetteki "Tilâvet", amel ile tefsir edilmiştir. Amel de amel edenin fiilinden-dir.
[226] Bu, buradaki babın sonunda senedli olarak gelmiştir.
[227] Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Teheccüd, "Gündüz ve gecede temizliğin fadlı bâbı'*n-da senedli olarak geçti.
[228] Bu hadîs de îmân'da, "îmân ameldir diyen kimse bâbı"nda; Hacc'da, "Meb-rûr haccın fadlı bâbf'nda geçti.
[229] Başlığa uygunluğu "Tevrat ehline Tevrat verildi" kavlindedir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Kıraatin imâma ve me'mûma vucûbu bâbı"nda ve bu Tev-hîd'de de yakında geçmişti.
[230] Bu hadîs, Namaz Kitabı. "Namazda imâma ve cemâate kıraatin vucûbu bâbı"n-da Ubâde ibnu's-Sâmit'ten olarak geçti.
[231] Bu bâdîs, bundan daha uzun olarak Namaz ve Edeb Kitâblan'nda da geçmişti.
[232] Buhârî'nin bu bâbdan garazı, Yüce Allah'ın insanı, üzerinde yaratmış olduğu "Hel'", "Men", "I'tâ", "Şiddetlere sabr ve bundan sevâb bekleme" gibi birtakım huylarla yaratmasını isbât etmektir. "Helu'" lafzını âyette Allah tefsîr etmiştir.
[233] Başlığa uygunluğu "Ceza' ve hela'=Sabırsızlık ve hırslıhktan" sözündedir. Bunun birer rivayeti Cumua'da ve Beşte bir'in farziyeti'nde geçti.
Ceza': Lügatte sabırsızlık demektir. Hela'da sabırsızlığın son derecesidir. Sıfatlan, Cezû' ve Hetû'dm. Helu', korkak ve tamâ'kâr diye de tefsîr edilmiş ise de en uygun olanı Allah'ın Kitabındaki tefsirdir. Bunun tercümesini bâb başlığında yazdık. Metindeki "Ceza'" ve "Hela'" kelimelerinin ma'nâlan Kur'ân-ı Kerîm'in bu tefsîri sayesinde daha kolay anlaşılır.
[234] Amr ibn Tağlib'in bu "Kırmızı develerim olmasını arzu etmem" sözü, "Benim en kıymetli dünyâ mallarımın olmasını istemem" demektir. Arab kavmi beyaza da, nefîs olan mala da "Ahmer = Kırmızı" dedikleri gibi malın en nefis ve en yükseğine de "Humuru'n-nazmı = Kırmızı develer" derler.
[235] Bu bâbdaki hadîsleri, Peygamber (S) Rabb'inden rivayet etmiştir. Bu nevi' hadîslere hadîs âlimleri arasında "Kudsîhadîs" denilir. Bunlar ma'nâ yönüyle Allah'la, lafızları yönüyle Peygamber'Ie ilgilidirler. Bunların ma'nâlarını Allah, Peygamber'ine ya ilham ile yâhud ru'yâ ile bildirmiş, Peygamber de o ma'nâyı kendi ibaresiyle ümmetine teblîğ etmiştir. Bunun için kudsî hadîs, ma'nâsı Al Iah tarafından ilham ve lafzı Rasûlullah tarafından tertîb ve teblîğ buyurulan haberdir, diye ta'rîf olunur. Kudsî hadîsin, Kur'ân'dan farkı şöyledir: Kur'ân'-ın hem lafa, hem ma'nâsı Allah tarafından verilmiştir. Kudsî hadîsin yalnız ma'-nâsı,diğer Peygamber hadîslerinin hem ma'nâsı, hem lafızları Peygamber'e âiddir.
[236] Bunların ma'nâsı: Her kim bana tâatimle yaklaşırsa, ben de ona rahmetim, tev-fîkim ve yardım edişimle yaklaşırım. O bunları artırırsa, ben de artırırım, demektir. Murâd kulun mükâfatı, tâatle yaklaşma derecesine göre dâima kat kat olur demektir. Hulâsa, bu hadîslerde Allah'ın kuluna yakınlık derecesini ifâde için kullanılan karış, arşın, kulaç gibi uzunluk ölçüleri, Allah hakkında tamâmiyle mecazî ma'nâda ta'bîrlerdir. Allah hakkında "Koşmak" ta'bîri de "Çabuk icâbet"i ifâde etmektedir.
[237] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti. Son cümle ile Allah Taâlâ'mn oruçludan rızâsı ifâde edilmiş oluyor. Bu cümlede orucun şerefi, oruçlunun ma'nevî derecesi en belîğ bir uslûb ile bildirilmiştir.
[238] Başlığa uygunluğu "Rabb'inden rivayet etmekte olduğu hadîsinde" kavlinde-dir. Buhârî hadîsi burada iki tarîk ile getirmiştir. Hadîsteki "Ben Yûnus'tan hayırlıyım'"hükmü, iki ihtimâle müsâiddİr: Biri, kişi kendi nefsini tercîh etmek, öbürüsü mütekellim sıgâsıyle RasûluÎlah kasdolunarak: Muhammed, Yûnus'tan hayırlıdır, demek. İkinci ihtimâle göre: Peygamber bunu tevazu' ederek söylemiştir, demektir. Çünkü şefaatle ilgili sahih bir hadîsinde: "Ben Âdem oğullarının seyyidiyim ve en hayırlısıyım " buyurmuş olduğu İçin, Yûnus'tan ve bütün peygamberlerden üstün olduğunu bildirmiştir. Bunu da Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu ni'metlerini anmak için söylemiş, övünmek için değil. Bunun bâzı rivayetleri Peygamberler Kitabı ile en-Nisâ ve el-En'âm Sûreleri tefsirinde de geçmişti.
[239] Bu hadîsin bâbla ilgisi, Rabb'den olan rivayetin Kur'ân olmak yâhud başkası olmak, vâsıta ile veya vasıtasız olmaktan daha umûmî olması yönündendir... Muhelleb şöyle dedi: Bu babın ma'nâsı, Peygamber Kur'ân'ı Rabb'inden rivayet ettiği gibi, sünneti de Rabb'inden rivayet ettiğidir. Bu İbn Mugaffel hadîsinin bu baba girmesinde, Kur'ân'ın da yinç Rabb'inden rivâyeten olduğuna ten-bîh vardır. Ve yine: Peygamber'in "Allah buyurdu" sözü ve "Rabb'inden rivayet etti" denilmesi müsavidir, denilmiştir.
Bu hadîsin birer rivayeti Mağâzî'de ve Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da geçmişti... (Aynî)
îbn Kesîr bu hadîsin şerhinde şöyle dedi: Tercî'e gelince, bu, savtta götürüp getirme yapmaktır. Nitekim yine Buhârî'de Peygamber'in "Â Â Â" demeğe başladığı hadîsi vardır. Muhtemel ki, bu ses götürüp getirmesi, altındaki hayvanın hareketinden meydana gelmiştir. Bu hadîs, sesi böyle ırlamaya var-dırsa da hayvan üzerinde ve tercî' ile tilâvetin cevazına delâlet etmiştir. Ve bu, harflerde ziyâde yapmak babından da olmaz... Kur'ân'ın Fazîletleri Kitabı, "Tercî' babı".
[240] Bu âyetin başlığa delâlet ciheti şöyledir: Tevrat, fbrânîce'dir. Böyle olduğu hâlde Allah, Tevrat'ın Arablar'a karşı okunmasını emretmiştir. Arablar ise Ibrâ-nîce'yi bilmiyorlardı. Bunda Tevrat'tan Arabca ile ta'bîr etmeye izin vardır (Kas-tallânî).
[241] Bu âyetin başlığa delâlet yönü de şöyledir: Peygamber (S) Hırakliyus'a Arab dili'yle mektûb yazdı, hâlbuki HırakJiyus'un dili rumca idi. Bunda Peygamber'in mektubundaki şeyleri tebjîğ etmesinde ona anlatması için gönderdiği zâtın diline tercüme edecek kimseye i'timâd ettiğine iş'âr vardır. Zikredilen mütercim de tercümandır. Bu hadîs, el-Câmi'u's-Sahîh'în başında "Vahy'in başlaması bâ-bı"nda uzun bir metinle geçmişti.
[242] el-Beyhakî şöyle dedi: Bunda kitâb ehli kendi kitâblarından Arabca ile tefsîr ettiklerinde doğru söylerlerse, bu kendilerine indirilenden ta'bîr yoluyla bildirme olur. Allah'ın Kelâmı birdir, dillerin değişmesiyle ihtilâf etmez. Hangi lisânla okunursa, o, Allah'ın kelâmıdır, dedi. Sonra Mucâhid'in "Bu Kur'ân bana, size de ve sizden sonra erişen kimselere de imâr etmeküğim için vahyolundu..." (el-En'âm: 19) kavli hakkında: Yânî Arab olmayanlardan ve diğerlerinden islâm olanlara dediğini, senedle rivayet etti. Yine Beyhakî: Bazen o kimse Arabça'yı bilmez. Onun kendi diliyle ma'nâsını tebliğ ettiği zaman, o kimseye nezir olmuştur, dedi (Kastallânî).
[243] Başlığa uygunluğu "Onlara taşlama cezası vardır" sözlerinden alınır. Çünkü onu okuyan kimse Arabça'ya, onların üzerine taslama cezası olduğunu Arabça ile tercüme ve tefsîr etmişti. Bunun birer rivayeti Peygamberlik Alâmetleri ve İslâm'a Karşı Muharebe Edenler Kitâbı'nda da geçti.
[244] Buhâri'nin bu başlıktan muradı, tilâvetin kulun fiili olduğunu isbâttır. Şübhesiz bunun içine tertîl, tahsîn ve tatrîb de girmektedir.
Bu iki ta'lîku Ebû Oâvûd ile başkaları rivayet etmiştir. Buharı bunları Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı'nda mevsûlen rivayet etmiştir.
[245] Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Bunun bir rivayeti daha Önce de geçmişti.
[246] Başlığa uygunluğu "Benimle ilgili bir işte (mihrâblarda, toplantılarda) tilâvet edilecek bir vahy..." sözünden alınır (Aynî). Buhârî bunu, Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı'nda başka bir yolla getirdi de sonra: ÂÎşe, inzal Allah tara-findandır, insanlar da onu tilâvet etmektedirler diye beyân etti, demiştir (Kastallânî).
[247] Buhârî'nin bunu burada getirmekten maksadı, nağme yönünden kıraatte seslerin ayrı ayrı oluşlarını beyân etmektir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı, "Yatsı namazında kıraat bâbı"nda da geçti.
[248] Başlığa uygunluğu açıktan ve gizli okumakla sesin değişik olacağını beyân etmesi bakımındandır. Bunun birer rivayeti Subhân Sûresi tefsirinde ve başka yerlerde geçmişti.
[249] Fethu'l-Bârî'de şöyle dedi: Müellifin bundan muradı yükseltmek ve alçaltmakla seslerin ihtilâf etmelerini beyândır. el-Kevâkib'de de şöyle dedi: Başlığa münâsebeti Kur'ân'la sesleri yükseltmek şehâdet edilmeğe daha haklı ve evlâdır. Bunun bir rivayeti Namaz, "Ezân'da sesi yükseltmek bâbı"nda da geçti.
[250] Bunun bir rivayeti Hayız Kitâbı'nda da geçmişti.
[251] el-MuheUeb: Lügat ve i'râbdan lisân Üzerine ezberlemesini kolaylaştırdık demeyi kasdedivor, demiştir.
[252] Başlığa uygunluğu hadîsin sonundaki kavildedir. Yânî okuyucuya kolay gelen Kur'ân'ın indirilmiş olduğu Arab kabilelerinin lugatleriyle okuyunuz demektir. el-Muzzemmil: 20 âyetindekİ kemmiyet içindir, hadîsteki ise keyfiyet içindir. Fethu'l-Bârî'de şöyle dedi: Başlığın ve hadîsinin geçen bftblara uygunluğu, keyfiyetteki farklılık yönünden ve okuyucuya nisbetle kıraatin cevazı yönünden-dir.
Bu hadîsin birer rivayeti Husûmetler'de ve Kur'ân'in Fazîletleri'nde de geçmişti (Kastallânî).
[253] Yânî biz onu düşünmek ve öğüt almak için kolaylaştırdık yâhud onu ezberlemek için kolaylaştırdık ve onu ezberlemek isteyene yardım ettik...
[254] Buhârî Peygamberin sözünü burada; Matar el-Verrâk'in tefsirini de el-Feryâbî rivayet etmiştir.
[255] Bunun biraz tafsîlli bir rivayeti Kader Kitâbı'nda da geçmişti.
[256] Yânî "Sizler amelde devam edin. Çünkü herkes niçin yaratıldıysa o, kendisine kolaylaştırılmıştır" buyurdu. Başlığa uygunluğu bundan evvelki gibi meydandadır. Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Cenazeler Kitabı, "Muhaddîsin kabir yanında mev'iza etmesi bâbı"nda geçmişti. Âyetlerin tefsiri de Tefsîr'de verilmişti.
[257] Bu sözün Buhârî'nin olması ve ibn Abbâs'ın sözünün bakıyyesi olması ihtimâli de vardır. Buhârî'nin olması ihtimâline göre bu söz, İbn Abbâs'ın tefsiri üzerine zeyl yapılmıştır.
[258] Başlığa uygunluğu, bu hadîsle "eI-Levhu'l-Mahfûz"un Arş'm üstünde olduğunu işaret etmekte olması yönündendir. Bunun bir rivayeti Tevhîd'de, "Andolsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır..." (es-Sâffât: 171-173) bâbı'nda geçti.
[259] Geçen hadîste "Allah mahlûkları yarattığı zaman..." ifâdesi vardır. Buna göre, yazma, yaratmamdan sonradır. Burada ise "Mahlûkları yaratmadan önce" buyurdu. Birinciden murâd, halka taallûktur. Bu, hadîs'tir. Bundan dolayı yaratmadan sonra olması caiz olmuştur, ikinciye gelince, bundan murâd ise, hükmün kendisidir. Bu ise ezelîdir; zarurî olarak halk'tan önce olacaktır. Bu hadîs birçok kerreler geçti (Kastallânî).
[260] el-Muhelleb: Buharı'nin bu başlıktan maksadı, kulların fiilleri ve sözlerinin Allah'ın mahlûku olduğunu isbât etmektir, demiştir (Aynî)
[261] Çünkü bunlardan birini diğeri üzerine atfetti. Halk, mahlûklardan ibarettir. Emr ise kelâm'dır. Birincisi hâdîs'tir, ikincisi kadîm'dir. Bunda Yüce Allah'tan başkası için yaratma olmadığı hükmü vardır. Çünkü Allah, Zât*ı üzerine hasredip haber'i mübtedâ'dan önce getirdi (Kastallânî)
[262] Ebû Zerr'in hadîsi Itk Kitâbı'nda, Ebû Hureyre'nin hadîsi îmân ve Hacc Ki-tâbları'nda geçti.
[263] Yânî îmândan ve başka tâatlerden olan amellerinize mükâfat olarak, Allah îmân'a amel ismi verdi. Çünkü îmân'ı da diğer ameller topluluğu İçine girdirdi (Kastallânî).
[264] Bu, îmân Kitâbı'nda, "îmân da ameldir diyen kimse bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.
Bu hey'et Rabîa kabilelerinden Abdu'1-Kays tarafından Hudeybiye'den sonra ve Mekke fethinden biraz önce Peygamber'in huzuruna Munzir ibn Âiz el* Asarî'nin başkanlığı altında bir nevi' sefirlikle gönderilmişti..
[265] Başlığa uygunluğu "Lâkin sizleri yükleyen Allah'tır" sözünden alınır. Çünkü yüklemeyi Allah'a nisbet etti. Eymân ve'n-Nuzûr'da "Ben gayrisini yemîn eniğim şeyden daha hayırlı görürsem, muhakkak yeminimden keffâret veririm de o hayırlı olan işi yaparım" şeklindedir. Bunda keffâret vermeyi o işi yapmaktan önce zikretti. Şu hâlde bunda her ikisine de cevaza delâlet vardır. Çünkü "Vav" harfi, tertîbi gerektirmez. Bunun tafsili Yemîn Kitâbı'nda geçmişti.
Bu hadîsin bâzı rivayetleri, Mağâzî, Zebîhalar, Nezîrler Kitâbları'nda da geçmişti.
[266] Bunun bir rivayeti bâb başında geçti. Hadîsin aslı îmân Kitâbı'nda "Ganimetten beşte bir vermk îmândandır bâbı"nda ve diğer yerlerde de geçmişti. îmân'-da açıklandığı üzere bu kaplar o diyarda

içlerinde nebîz ve hamr yâni şıra ile şarâb kurmak âdet edilen dört nevi' testi adıdır ki, içlerinde şıra kolayca mayalanıp sarhoşluk verici kıvama gelirmiş...
[267] Başlığa uygunluğu, kendi fiilini yaratır olduğunu iddia eden kimse bakımındandır. Eğer onun bu da'vâsı sahîh olmuş olaydı, bu suret yapan musavvirlere inkâr vâki' olmazdı. el-Kirmânî şöyle dedi: Yaratma fiili, açıkça musavvirlere nisbet olundu, bu ise başlığın hîlâfınadır, fakat murâd onların kesbidir. Halk lafzı istihza olarak söylendi yâhud onların iddiasına göre söylendi (Aynî).
[268] Bu "Hayât veriniz" emri, âciz kılma emridir. Tasvir yapanların hayât hususundaki aczlerini belâgatle ortaya koymak ve beyân eylemekten ibarettir.
[269] Bu hadislerin birer rivayetini Buhârî ile Müslim Libâs Kitâbı'nda da getirmişlerdir. Bu hadislerle kulların fiillerinin Allah'ın mahlûku olduğuna istidlal edildi. Buradaki ^7/a/ıt"ta'bîrİ, kendini Hâlık'a benzeten kişiye tehdîd ulaşması içindir... (Kastallânî).
[270] Fâcir ve münafık burada tefsîr atfıdır. Çünkü burada fâcir ile murâd, münafıktır...
[271] İbn Battal şöyle demiştir: Fâcir ve münâfıkın Kur'ân okuması Allah'a yüksel-mez, onlar Allah yanında temiz olmazlar, Allah katında ancak Allah'ın rızâsını kasdedip isteyenler temizlenip artarlar. Bu hadîsin bir rivayeti Kur'ân'ın Faziletleri Kitâbı'nda da geçmişti.
[272] Başlığa uygunluğu, kâhinin münâfıka benzemesi yönündendİr. Çünkü yalanın galebesi ve hâlinin bozukluğu sebebiyle, doğru olan kelime kâhine fayda vermediği gibi, akidesinin bozukluğu ve habisliğinin eklenmesinden dolayı münafık da kırâatiyle faydalanamaz. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivayeti Tıbb Kitâbı'nın sonlarında "Kehânet bâbı'nda geçmişti (Aynî).
[273] Başlığa uygunluğu "Onlar Kur 'ân 'ı okurlar, fakat Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez" kavlinden alınır.
Sahâbîler asrında insanlar saçlarını kesmezlerdi, ancak hacc ibâdeti veya bir ihtiyâç sebebiyle başlarının saçlarını keserler veya kısaltırlardı. Amma bu hadîste zikredilenler saç kazıtmayı devamlı şiârlen yapmışlardır. Buna yakın bir rivayet Fiten'de de geçmişti... (Aynî).
Bu hadîs, saçlarını devamlı kazıtan Budistler'i hatırlatmaktadır
[274] Felah bulanla ziyan edeni meydana çıkaracak olan işlerin sonuncusu, mîzânı-nın ağır basması ve hafif gelmesi olunca, Buhârî, Kitâbı'na "Niyet Hadîsi" ile başlayıp "Kıyamette amellerin tartılması bâbı"nı sonuncu yaptı. Böylece niyetin dünyâda olup .amellerin ancak Allah için hâlis niyetle olanlarının kabul edileceğine işaret etmiş oldu (Kastallânî).
Yüce Allah şöyle buyurdu: "(Herkesin dünyâda yapıp ettiğini) tartmak da o gün haktır. Artık kimlerin terazileri ağır basarsa, işte onlar murada erenlerin tâ kendileridir. Kimlerin tartılan hafif gelirse, bunlar da âyetlerimize zulmeder oldukları için kendilerine çok yazık etmiş kimselerdir** (el-A'râf: 8-9);
' 'İşte o gün kimin tartılan ağır gelirse, arak o, hoşnûd bir yaşayıştadır. Amma kimin de tartılan hafif gelirse, artık onun anası Hâviye'dir** (el-Kaaria: 6-9).
Hesâb ve Sırat gibi mîzânın, veznin subûtuna delîl geldiği için bize bunlara i'tikaad etmek vâdb olmuştur. Akıllarımız bunların bâzısını idrâkten âciz otursa da biz bunun ilmini Allah'a havale eder ve bunun keyfiyetini araştırmakla meşgul obnayız. Hakk ehli indinde bunların isbâtında umde, bunların nefsinde müm-kin olduğudur... (Kastallânî).
Bu konunun tafsilâtı kelâm kitâblanndadır. Hakk Dîni, VIII, 6030-6036'da güzel bir özetleme verilmiştir
[275] Buhârî, Sahihine, onunla amel etmek için "Niyet Hadîsi" ile başladığı gibi, "Tesbîh ve Tahmîd Hadîsi" ile de bitirmiştir.
Buhârî bu hadîsi Dualar Kitâbı'nda, Zubeyr ibn Harb'den; Yeminler ve Ne-zîrler'de Kuteybe'den; burada da Ahmed ibn Işkâb'dan getirmiştir... (Aynî). Hadîsteki "İki kelime", iki kelâm, iki cümle demektir. Nitekim "Şehâdet Kelimesi" ta'bîri de böyledir. Bunların Yüce Allah'a sevimli olmaları ile mu-râd, bunları okuyarak Allah'ı tesbîh ve tahmîd eden Tevhîd ehli sevimlidir demektir. Tesbîh, "Subhânallah" demektir. Allah Taâlâ'yi eksik sıfatlardan tenzih eder, ıraklarım ma'nâsınadır. Hamd de Yüce Allah'ı kemâl sıfatlanyle övmektir. Şübhesiz ki Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ve kemâl sıfatlanyle tavsîf etmek en yüksek ubudiyet şiarıdır. Bu sebeble Allah indinde en sevimli ve en ziyâde Allah'ın rızâsını mûcib bulunuyor. Yine bunun için kıyamet günü hase-neler ve seyyieler tartıldığı ve hesâb görüldüğü sırada, bu İki mübarek cümle, ifâdesi dile hafîf olmakla beraber terazinin haseneler tarafında ağır basıyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

L- TEYEMMÜM
* Meşru Kılınma Sebebi Ve Yapılış Şekli
* Teyemmüm İçin Namaz Vaktinin Girmesi Ve Kendisiyle Teyemmüm Edilebilen Maddeler
* (Su Olmadığında) Teyemmüm Nifaslı, Hayızlı Ve Cünüp Olana Da Yeterlidir
* Su Bulunmakla Birlikte Yara Veya Soğuk Korkusuyla Teyemmüm Almak
* Su Bulamayan Cimâdan Sonra Teyemmüm Yapabilir, Su Bulunduğunda İse Teyemmümün Hükmü Sona Erer
* Su Bulunmadığında Teyemmüm Alarak Namaz Kılınması Gerekir
Fıkhı Hükümler
Tablo III
(Teyemmüm)

L- TEYEMMÜM

Teyemmüm,[1] ibadet şartı olan gusül ve abdest yerine geçen bir bedeldir/ruhsattır. Meşruiyeti Kitab, Sünnel ve icma' İle sabittir, inkârı ise küfürdür. Benî Mustalİk savaşında Rasûlullah ve sahabe Hz. Âişe annemizin kaybolan gerdanlığını/kolyesini aramak için susuz bir mekânda sabah namazı vaktine kadar konaklamak zorunda kalmışlardı. Sabaha yakın su bulamadılar ve Allah teyemmüm âyetini indirdi:
"Ey îman edenler! Namaza kalktığınızda (abdestiniz yoksa); yüzünüzü, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklara (aşık kemiklerine) kadar yıkayın. Eğer cünüp olduysanız iyice temizlenin/yıkanın. (Ancak) siz hasta ya da yolculukta veya sizden biri hacet yerinden gelmiş yahut da kadınlara dokunmuşsa-nız/beraber olmuşsamz ve su da bulamadıysanız, bu durumda temiz toprağa yönelin/teyemmüm yapın; (onunla) yüzlerinize ve ellerinize mesh edin. Allah size zorluk çıkartmak istemez, ancak sizi temizlemek ve nimetini size tamamlamak ister, belki siz de şükredersiniz. (Mâide 5/6).[2]

* Meşru Kılınma Sebebi Ve Yapılış Şekli

1/852- Ammarb. Yâsir" dtn (nadıyatiahü anh):[3]
Rasûlullah (Saiiattahıı ateyiu ve seiiem) (ordusuyla seferdeyken),[4] gece vakti Ulâtü'l-ceyş[5] denilen yerde konakladı ve yanında eşi Hz. Âişe annemiz (Radıyaüahü anhâ) vardı. Burada Hz. Âişe'nin Zafâr[6] boncuklarından yapılmış olan gerdanlığı/kolyesi kayboldu[7] ve gerdanlığı arama işi insanları bir süre orada tuttu/geciktirdi ki bu iş fecrin etrafı aydınlattığı vakte kadar sürdü. İnsanların yanında da su yoktu, işte (bu sırada) Allah, Peygamberi'ne temiz toprakla temizlenme ruhsatını (âyetini) indirdi. Müslümanlar Rasûlullah'la birlikte kalktılar, elleriyle yere vurdular ve ellerini toprağı avuçlamaksızm kaldırıp yüzlerini ve ellerini omuzlara kadar, kollarının iç tarafından da koltuk altlarına kadar mesh ettiler.
(Râvilerden İbn Şihâb)[8] dedi ki: (Ancak) buna (omuz ve koltuk altına kadar meshe)[9] insanlar itibar etmiyorlar.[10]
(Bize gelen habere göre) Hz. Ebû Bekir, Âişe annemize anhüma) şöyle dedi:
"Vallahi, senin mübarek bir insan olduğunu anlayamamışım."[11]

2/853- Şakîk'ten:[12]
Abdullah (b. Mesûd) ve Ebû Musa el-Eş'arî (RadıyaiiaM anhuma) ile oturuyordum. Ebû Musa, Abdullah'a dedi ki:
"Bir kişi su bulamazsa namaz kılmayacak mı?" Abdullah b. Mes'ûd:
"Hayır."
"Şunu hatırlamaz mısın? Hani, Ammar Hz. Ömer'e (Radıyaitaiıa animma) şöyle demişti: 'Hatırlamaz mısın? Hani Rasûlullah (Saitatiaiıı aleyhi ve seiiem) beni ve seni, develeri gütmek[13] için göndermişti, ben cünüp olmuştum da (su bulamadığım için) toprakta yuvarlanmıştım. Rasûlullah'ın yanına dönünce durumu haber verdim, Rasûlullah güldü ve:
"Senin sadece şöyle yapman yeterliydi" dedi, elleriyle toprağa vurdu, sonra ellerinin tümünü mesh etti, yüzünü de bu tek vuruşla bir kere mesh etti.'"
Abdullah b. Mes'ûd dedi ki:
"(Ancak) Hz. ömerin buna kanaat getirdiğini zannetmiyorum.[14] " Ebû Mûsâ;
"Pekİ, Nisa süresindeki 'Eğer su bulamazsanız temiz bir toprağa yönelin/teyemmüm yapın' (Nisa4/43) âyetiyîe nasıl (amel edeceğiz)?"
Abdullah ne diyeceğini bilemedi, sadece şunu dedi:
"Teyemmüm konusunda (çok) ruhsat verirsek, insanlardan biri su tenini üşüttüğünde/dondurduğunda da (hemen) teyemmüm etmeye kalkışacak."
§(Râvîlerden Ahmed b. Hanbel'in hocası) Affan dedi ki: 'Yahya yani İbn Saîd (A'meş'in Şakîk'ten rivâyetiyle gelen) bu haberi münker[15] gördü.'[16]
Ben Hafs b. Gıyâs'a sordum, o; "A'meş bunu bize Seleme b. Küheyl'den nakletti " ve Ebû VâiPi[17] zikretti.
§Şakîk'tan ikinci tarikle gelen rivayet:
Ebû Musa el-Eş'arî ve Abdullah (b. Mesûd) (Radıyaiiaiuı anhama) ile oturuyordum. Ebû Musa, Abdullah'a dedi ki:
"Ey Ebû Abdurrahman! İnsan bir ay cünüp kaldığı hâlde su bulamazsa, teyemmüm edemez mi?"Abdullah b. Mes'ûd:
"Hayır, bir ay su bulamasa bile (edemez)-."
"Peki, Mâide süresindeki 'Eğer su bulamazsanız temiz bir toprağa yönelin/teyemmüm yapm'.'âyetiyle nasıl amel edeceksiniz?"
"Onlara bu konuda (çok) ruhsat verilirse, su kendilerini üşüttüğünde/dondurduğunda da (hemen) teyenvnüm etmeye kalkışacaklar ve namaz kılacaklar"
"Söz konusu ruhsatı bu sebeple mi hoş karşılamadınız?"
"Evet"
"Ammar'ın (Radıyaiiahu anh) şu sözünü duymadın mı; 'Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve setiem) beni bir işe (develeri gütmeye) göndermişti de ben cünüp olmuştum, su bulamadım ve bir hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprağa bulandım. Sonra Rasûlullah'ın

yanına döndüm ve durumu haber verdim, Rasûlullah:
"Senin sadece şöyle yapman yeterliydi" dedi, eliyle yere vurdu, sonra ellerinin her biriyle diğerini mesh etti ve yüzünü de iki eliyle mesh etti."
(A'meş sadece avuçları mesh etmeyi yeterli görmüyordu.) Abdullah: "Ammar'ın sözüne (Hz.Ömer'in) kanaat getirmediğini siz iddia etmediniz mi?" dedi.
Ebû Muâviye bir keresinde şöyle rivayet etti:
"(Rasûlullah) eliyle yere vurdu, sonra onlan çırptı ve soluyla sağını, sağıyla solunu avuçlar dahil olmak üzere mesh etti, (ayrıca) yüzünü de mesh etti."
§Ebû Vâil'den üçüncü tarikle gelen rivayet:
Ebû Musa, Abdullah b. Mesûd'a (Radiyaitahu animma); "Eğer su bulamazsak namazı terk mi edeceğiz?"deyince Abdullah:
"Evet, bir ay bile su bulamasak namaz kılmayacağız, eğer onlara ruhsat verirsem, onlardan biri soğuk hissedince (hemen) böyle yapar, yani teyemmüm alır ve namaz kılar."
"Ammar'ın Hz. Ömer'e (Radıyaiiahuaniıamai söylediği nerede (kaldı)?"
"Ben Hz. Ömer'i, Ammar'ın sözüne kanâat getirmiş olarak görmedim."[18]

3/854- Abdurrahman b. Ebzâ'dan:[19]
Hz. Ömer'in (Radıyaiiahuanh) yamndaydık, biri geldi ve dedi ki:
"Ey mü'minlerin emiri! Biz bir ay, iki ay su bulamadan kaldığımız oluyor." Hz. Ömer:
"Bana sorarsanız, ben su bulana kadar namaz kılmam"1 dedi. (Orada bulunan) Ammar (Radıyaiiaha anhy.
"Ey mü'minlerin emiri! Hatırlarsın, biz filân filân yerdeydik ve deve güdüyorduk, orada cünüp olduğumuzu da biliyorsun." Hz. Ömer:
"Ever
"(Su bulamayınca) ben toprakta yuvarlanmıştım ve Hz.Peygamber'e (Saiiaüaha aleyhi ve seiiem) gittim, durumu haber verdim. (Bunun üzerine) Rasûlullah güldü ve 'Sana temiz toprak yeterdi' dedi, sonra avuçlarıyla yere vurdu, sonra onları (tozlarını) üfledi, ikisiyle yüzünü ve kollarının bir kısmını mesh etti." Hz. Ömer:
"Allah'tan kork, ey Ammarl"
"Ey mü'minlerin emîri! İstersen yaşadığım ya da canlı kaldığım sürece bunu anlatmayayım."
"Vallahi, kesinlikle (onu kastetmedim), ancak bundan doğacak sorumlulukla seni baş başa bırakıyoruz."
NOT: Hz. Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'un (Radıyailaha animma) teyemmüm konusunda bazı çekinceleri vardı. Bu da bir önceki rivayette ifade edildiği gibi, insanlar tarafından istismar edilmesi ve en basit durumda bile teyemmüme başvurmaları, dinde asıl olan abdest ve guslü terk etmeleri endişesîydi. Bu rivayette Hz. Ömer, Ammar b. Yasir'i hadis nakletmekten men etmiyor, ancak sorumluluğunu hatırlatarak doğru biçimde ve açıklayarak rivayet etmesi gerektiğine işaret ediyor ki bu sorumluluk her hadis râvİsinİn unutmaması gereken temel olgudur.[20]

4/855- Ammar b. Yâsir (Radiyallahu anh):[21]
Rasûlullah'a (SatiaiUM aleyhi ve seiiem) teyemmümü sordu, o da buyurdu ki: "İki avuç ve yüz için (toprağa) bir vuruştur."
(Râvîlerden) Affan dedi ki: "Hz. Peygamber teyemmüm hakkında devamlı şöyle derdi: "(Teyemmüm;) iki avuç ve yüz için (toprağa) bir vuruştur."[22]

5/856- İbn Abbas'ın (Badıyaiiaha anhamaj mevlâsi Umeyr'den:[23]
Ben ve Abdullah b. Yesâr[24] birlikte geldik ve Ebû Cüheym'in[25] yanına girdik. Ebû Cüheym (Radıyatiaimanhum) şöyle dedi:
"Rasûlullah (SaUaihhu aleyhi ve seüem) Bi'r-i Ceme[26] civarından geldi ve kendisiyle bir kişi karşılaştı, selâm verdi, (ancak) Rasûlullah selâmını almadı, tâ ki bir duvara gitti, yüzünü ve ellerini (toprakla) mesh etti, sonra selâmını aldı."[27]

Açıklama

Rasûlullah (Sattallahu aleyhi ve sdlem) hacetinden gelmişti ve en azından teyemmüm yapmadan bir mü'minin selâmını almak istemedi. Bu onun abdestsiz gezmediğine delâlet eder, ayrıca selâm bir anlamda dua olduğu için temiz olarak telaffuz etmek istemiş olabilir. Bundan geçici olarak teyemmüm yapılabileceğini anlıyoruz. Ancak İmam Nevevî bunu su olmadığı bir zamanda teyemmüm etti, şeklinde ifade etmiştir.
§Namaz vakti daralsa ve abdest alındığı takdirde namaz geçecek olsa teyemmüm yapılabilir mi? Bu konuda iki görüş vardır:
1- Cumhûra göre bu durumda teyemüm geçerli değildir. Evzaî (v.159/775) ve Sevrî'ye(v. 161/777) göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır.
İkâmet halinde vaktin geçmesinden korkarak teyemmümle cenaze ve bayram namazları İ. Ebû Hanîfe'ye göre kılınır, çünkü ikisi de tam namaz değildir. İ. Mâlik'e göre sadece cenaze namazı kılınır, çünkü o farz-ı kifâyedir, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre hiçbiri kılınmaz, çünkü bunlar namazdır.[28]
2- Beğavî, namaz vaktinin daralması sebebiyle teyemmüme cevaz veren, ancak daha sonra abdest alıp kazasını da kılmaları gerektiğini söyleyen bazı âlimlerin görüşünü nakleder.[29]
§Rasûlullah abdestsizliğini teyemmüm ile ve cünüplük hâlini de abdest alarak hafifletirdi. Daha sonra abdestsizliğini gidermek için abdest ve cünüplüğünü gidermek için de gusül alırdı.[30]

*** Teyemmüm İçin Namaz Vaktinin Girmesi Ve Kendisiyle Teyemmüm Edilebilen Maddeler**

6/857- Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhüma):[31]
Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:
"Bana beş şey verildi ki daha önceden kimseye (yani hiçbir Peygambere hepsi) verilmemişti:
Kızıl ve siyah renkli (bütün) insanlara gönderildim, halbuki bir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi,
Bana ganimet malları helâl kılındı,[32] benden önce kimseye böyle yetki verilmemişti,

Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzü bana temizleyici (madde) ve mescit kılındı, kime namaz vakti ulaşırsa, (vakit) geldiği yerde namazı kılsın!"[33]

Açıklama

Bu hadiste beşinci madde zikredilmedi.Bazı rivâyetlede bu bana şefaat yetkisi verildi, şeklinde tamamlanmıştır. Ayrıca 9/860 nolu hadiste de başka özellikler bulunmaktadır. Ebû Said en-Neysâbûrî 'Şerefıi'l-Mustafa' isimli kitapta bu hasletleri altmışa çıkartmıştır.[34]
Peygamberimiz'in her Peygamber'de olmayan bazı hasletleri:
1- Meleklerin saf tutması gibi saflar hâlinde namaz kılınması emredildi,[35]
2- İbadetler onda bütünlüğe ulaştı,
3- Onun şeytanı Müslüman oldu,[36]
4- Son peygamber olması,[37]
5- Ümmetinin çokluğu,[38]
6- Cevamiu'l-kelim olması, yani öz kelimelerle konuşması,[39]
7- Arş hazinelerinden olan Bakara sûresinin son iki ayetinin verilmesi,[40]
8- Yeryüzünün her tarafının mescit niteliğinde olması,
9- Yeryüzü toprağının temizleyici olması ve su bulunmadığında ibadet temizliği için kullanılması,
10- Bir aylık mesafeden düşmanlarının kalbine korku salınması,
11- Bütün insanlara gönderilmesi, Nuh Peygamberden sonra gelen diğer Peygamberler sadece kavimlerine gönderilmişti,
12- Ganimet mallarından tasarruf yetkisi verilmesi, önceden yakılıyor ve kullanılmıyordu,[41]
13- Şefaat yetkisinin verilmesi[42]
14- Kevserin verilmesi,[43]
15- Yeryüzünün anahtarları (kilit bölgelerin fethi)
16- Ümmetinin en hayırlı ümmet olması,
17- İsminin Ahmed olması,[44]
18- Livâü'l-hamd'in sahibi ki onu altında Hz. Âdem ve diğer Peygamberlerde bulunacak,[45]
19- Abdestin güzelce alınması ile emrolundu,
20- Sadaka/zekât Rasûlullah'a haram kılındı,
21- Eşeğin atı aşılamasına izin verildi,[46] doğacak katırın nesli devam etmediği için bunu mekruh görenlerde bulunmaktadır[47]...gibi.[48]

7/858- Ebû Ümâme'den (Radıyallahü anh):[49]
Rasûlullah (Saiiatiahtiaieyhiveseiicm) şöyle dedi:
"Rabbim dört konuda beni diğer Peygamberlerden[50] üstün kıldı:
Beni bütün insanlara (Peygamber olarak) gönderdi,
Yeryüzünün her tarafı bana ve ümmetime mescit ve temizleyici (madde) kılındı. Ümmetimden kime namaz vakti ulaşırsa, işte yanında mescit, İşte yanında temizleyici (madde),
Bir*aylık mesafeden düşmanlarımın kalbine saldığı bir korku ile yardım edildim,
Bize ganimetler helâl kılındı."[51]

8/859- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[52]
Rasulullah (SalhtlahU aleyhi ve sellem) Şöyle dedi:

"Bana özlü kelimelerle konuşma yeteneği verildi, (ayrıca) yeryüzü bana mescit ve temizleyici (madde) kılındı."[53]

9/860- HZ. Ali'den (Radtyallahü anh):[54]
Rasûlullah (Saitaiiahu aleyhi ve seiiem): "(Önceki) Peygamberlere verilmeyen şeyler bana verildi" deyince kendisine sorduk:
"Ey Allah'ın Rasûlü! O (verilen) nedir?" Şöyle buyurdu:
"(Düşmanlarımın kalbine) korku salınması ile yardım edildim,
Yeryüzünün anahtarları (hakimiyeti) bana verildi,
Ahmed diye isimlendirildim,
Toprak benim için temizleyici (madde) kılındı,
Ümmetim ümmetlerin en hayırlısı kabul edildi."[55]

10/861- Amr b. Şuayb, babası aracılığıyla dedesinden (Radıyaiiaha anhum) nakletti:[56]
Rasûlullah (Saitaiiaiuı aieyiü ve seiiem) Tebuk savaşı senesinde namaz kılmak üzere gecenin bir bölümünde kalktı. Sahabeden bazı kişiler de berisinde toplanıp namaz kılana kadar kendisini korudular/kolladılar. Rasûlullah namazı kılıp onlara dönünce şöyle dedi:
"Bu gece benden önce kimseye verilmeyen beş şey bana verildi:
Ben insanların hepsine (Peygamber olarak) gönderildim, benden öncekiler ise sadece kavimlerine gönderilmişlerdi.
Düşmana korku (salınmakla) yardım edildim, isterse onlarla benim aramda bir aylık mesafe bulunsun (kalpleri) korku ile doluyordu,
Bana ganimet helâl kılındı ve ondan yiyebilirim, ama benden öncekiler ganimete tazim ediyorlar ve onları (yemeyip) yakıyorlardı.
Yeryüzü bana mescitler (secde alanları) ve temizleyici (madde) kılındı. Namaz vakti bana nerede ulaşırsa (su bulamadığımda toprağa) mesh /teyemmüm eder ve namazımı kılarım. (Halbuki) benden önceki ümmetler bunu yüceltiyorlar, sadece kilise ve havralarda namaz kılıyorlardı.
Beşincinin ne olduğunu (biliyor musun), işte beşincisi; bana (dilediğini) iste, dendi. Bütün Peygamberler isteklerini söylemişlerdi, ben ise isteğimi kıyamet gününe tehir ettim, onu sizin ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet getiren (her Müslüman için kullanacağım)."
NOT: Yeryüzünün temiz toprağı ile teyemmüm yapılmasında ittifak edildi. Ancak toprak cinsinden olan diğer maddelerle teyemmümde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre tab'ı değişmeyen kireç gibi bir toprak cinsiyle teyemmüm caizdir, İ. Mâlik aynca yeryüzüne bitişik olan bitki gibi şeylerle de teyemmüm yapılabilir, derler. İ. Şafîî ve Ahmed'e göre sadece toprakla teyemmüm caizdir.[57]

11/862- îbn Abbas'tatl (Radıyallahu anhüma):[58]
Rasûlullah (Satiaiiaha aleyhi ve scüem) dışarı çıkar, bevleder[59] ve (hemen) mesh/ teyemmüm ederdi. Ben kendisine: "Su sana yakın" deyince şöyle derdi: "Ne bileyim, belki de ona ulaşamayacağım."[60]

*** (Su Olmadığında) Teyemmüm Nifaslı, Hayızlı Ve Cünüp Olana Da Yeterlidir**

12/863- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu anh):[61]
Bir bedevi Rasûlullah'a (Saiiaihhu aleyhi ve sellem) geldi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben dört veya beş ay çölde kalıyorum. İçimizde nifash, hayızlı ve cünüp olanlar da bulunuyor. (Su bulamadığımızda) ne tavsiye edersin?" deyince Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Toprakla (teyemmüm etmen) gerekir."
§Diğer rivayetteki ziyade: 'Biz bu kumluk (bölgede) yaşıyoruz ve su bulamıyoruz. İçimizde hayızlı, cünüp ya da nifaslılar bulunmakta, bu kişinin üzerinden dört ay geçse de su bulamamakta' deyince Rasûlullah şöyle buyurdu:
"Toprakla (alman) gerekir," (yani teyemmüm etmelisin.)[62]

13/864- Nâciye el-Anezî'den:[63]
Teyemmüm konusunda Ammar b. Yâsir ve Abdullah b. Mes'ûd (Radıyaüahü anhüma) ihtilâfa düştü/tartıştı. Abdullah dedi ki:
"Eğer bîr ay da olsa su bulamazsam namaz kılmam." Ammar şöyle cevap verdi:
"Hatırlamaz mısın, ben ve sen develeri kontrol için (gönderilmiştik). Ben cünüp olmuş ve bir hayvanın toprakta yuvarlanması gibi toprağa bulanmıştım. Rasûlullah'a (Satiaiiahn aleyhi ve seiiem) dönüp, yaptığımı haber verince şöyle demişti:
'Sana sadece teyemmüm yeterdi.'"
NOT: Önceki rivayetlerde Ammar, Hz. Ömer'le beraber develeri gütmekle görevlendirilmişti. Abdullah b. Mes'ûd'un bulunduğu bildiri I miyordu. Ancak Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Ömer'in Ammar b. Yâsir'e olan tepkisini görmüş gibi anlatıyordu. Bu rivayet aracılığıyla o görevde Abdullah b. Mes'ûd'un bulunduğunu da anlayabiliriz. Aynca Abdullah b. Mes'ûd'un teyemmümü anmaması bilmediğinden değil, belki de daha önceden geçtiği gibi istismar edilmesinden korktuğu içindir. Doğrusunu Allah bilir.[64]

14/865- Tarık b. Şihâb'dan (RadtyaUahu anh):[65]
İki kişi cünüp olmuş; biri teyemmüm alıp namaz kılmış, diğeri de kılmamıştı. Rasûlullah'a (Saiiaiiahu aleyhi ve settem) gelip olayı haber verince Hz. Peygamber ikisini de kınamadı.[66]

*** Su Bulunmakla Birlikte Yara Veya Soğuk Korkusuyla Teyemmüm Almak**

15/866- İbn Abbas (Radtyaiiahuanhuma) haber veriyor:[67]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) döneminde biri yaralanmıştı, ihtilâm oldu ve kendisine yıkanması emredildi. Ancak adam (yıkanınca) öldü. Bu haber Peygamberimiz'e ulaşınca dedi ki:
"Allah onları kahretsin, adamı öldürdüler. Cehaletin çaresi sormak
değil midir!"[68]

Açıklama

Bilinmeyen konular mutlaka uzmanına sorulmalıdır. Bilhassa din ve tıp gibi hayati konularda cahilce konuşmalar ve tavsiyeler toplumları helak eder.
Vücûdunun bir kısmı yara olan kişi konusunda, İmam Ebû Hanîfe, hüküm çoğa göredir; az ise abdest alır, yaralara (zararı olmazsa mesh eder), çoksa teyemmüm yapar, der. İ. Mâlik'e göre sağlam yerleri abdest için yıkar, yaralı yerleri mesh eder ve teyemmüm yapmaz. L Şafiî ve Ahrned'e göre sağlam yerleri yıkar ve yara için de teyemmüm yapar.[69]
Şiddetli soğuktan dolayı ikamet ya da yolculuk halinde teyemmüm yapmak İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre caizdir, hatta t. Mâlik'e göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm yine caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır. İ. Şafiî'ye göre ise hasta telef olmaktan korkarak teyemmümle namaz kılsa iyi olunca iade etmez, ama teleften değil de hastalığın artmasından korkarsa bu namazın iadesinde iki görüş vardır, soğuktan dolayı teyemmüm yapan mukim namazı iade eder, yolcu için iki görüş vardır. İ. Ahmed'in bu konularda iki görüşü vardır.[70]

16/867- Amr b. Âs'tan (Radıyallahü anh):[71]
Zâtii's-Selâsil savaşı yılında Rasûlullah (Saiuaiaha aleyhi ve seiiem) kendisini (ordu komutanı olarak)[72] göndermişti, (başından geçen bir olayı) şöyle anlatır:
"Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum, gusül aldığım takdirde de helak olacağımdan endişe ettim ve teyemmüm yaptım, sonra arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Rasûlullah'ın yanına gelince durumu anlattım, o şöyle dedi:
"Ey Amr! Sen cünüp olduğun hâlde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?"
'Evet, Ya Rasûlallah! Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum, gusül aldığım takdirde de helak olacağımdan endişe ettim' (Allah'ın şu âyetini hatırladım;) 'Kendi canlarınıza kıymayın/katletmeyin! Şüphesiz Allah size karşı bağışlayıcıdır' (Bundan dolayı) teyemmüm edip namazı kıldım.'
Rasûlullah güldü ve bir şey demedi."[73]

Açıklama

Zâtii's-selâsil, h.8. yılında cemaziyülevvel ayında yapılan Mu'te savaşından bir ay sonra, cemaziyülâhir ayında Şam'ın bir bölgesi olan Benî Cüzam sulağında yapılan bir askerî operasyon ve savaşın adıdır. Rasülullah (Sallaiiahü aleyhi ve seliem) Kudâa kabilesinden bir grubun Medine'ye saldırmak için toplandıklarını haber aldı ve 300 kişilik bir ordu hazırlayıp Amr b. Âs'ı (Radıyaliahü anh) buna komutan

tayin etti, çünkü Amr bölgeyi biliyordu. Bu ordu yola çıktı, ama isyancılara yaklaştığında sayılarının yeterli olmadığı endişesiyle Amr b. Âs Rasûlullah'tan takviye birlik istedi. Hz. Peygamber de Ebû Ubeyde (RadıyaüaM anh) komutasında bir takviye birlik gönderdi. Bu birlikte ilk Müslüman olanlar ve Hz. Ebû Bekir, Ömer (Radıyaliahü anhüm) gibi önemli şahsiyetler vardı. Takviye kuvvetler Amr komutasındaki orduya yetişti ve onlara katıldı. îslâm ordusunun geldiğini duyan gruplar dağılmaya başladı, ancak küçük çapta çatışmalar oldu. Bu operasyon Cüzam kabilesinin topraklarında bulunan Zatü's-Selâsil İsimli su kaynağı civarında olduğu için bu ismi aldı. Bu operasyon ve savaşın komutanı Amr b. Âs soğuk bir gecede ihtilâm oldu ve soğuktan helak olma korkusuyla teyemmüm alıp namaz kıldırdı...[74]

*** Su Bulamayan Cimâdan Sonra Teyemmüm Yapabilir, Su Bulunduğunda İse Teyemmümün Hükmü Sona Erer**

17/868- Benî Âmir'den (Bir rivayette; Benî Kuşeyr'den) bir kişi[75] anlatıyor:[76]
(Önceden) kâfirdim ve Allah beni İslâm'a yönlendirdi/hidayet etti. Yanımda ailem olduğu hâlde sudan uzakta yaşıyordum ve (bazen) cünüp oluyordum. (Bir rivayette; su bulamayıp teyemmüm yapıyordum.) Bu durum beni rahatsız etti. Bana Ebû Zerr'in (Radıyaitahu anh) vasfı anlatıldı/tarif edildi. Haccımı yapıp Minâ mescidine girdim ve (Ebû Zerr'i) vasfından tanıdım; kendisi tanınan ve esmer bir ihtiyar olup, üzerinde Katar[77] mamulü bir elbise/cübbe vardı. Gittim ve yanına vardım, kendisi namaz kılıyordu. Selâm verdim, selâmımı almadı ve namazını tam, güzel ve uzun bir şekilde kıldı, bitirince de selâmımı aldı. Kendisine sordum:
"Sen Ebû Zerr misin?"
"Ailem öyle diyor" (Soran kişi:)
"(Önceden) kâfirdim, Allah beni İslâm'a yönlendirdi/hidayet etti ve dinim de beni ilgilendiriyor. Yanımda ailem olduğu hâlde sudan uzak bir (yerde) yaşıyordum ve (bazen) cünüp oluyordum. (Bir rivayette; günlerce (susuz) kalıyor ve teyemmüm yapıyordum.) Bu durum beni rahatsız etti. (Bir rivayette; bana şüpheli geldi.)" O dedi ki:
"Sen Ebû Zerr'i tanır mısın?'[78]
"Evet"
(Ebû Zerr şöyle anlattı:)
"Ben Medine'de (kalmaktan) zarar görmeye/(havasından) etkilenmeye başlamıştım;[79] Rasûlullah (Saüaiiaim aleyhi ve seitem) beni deve ve koyun sürüsünün (güdülmesi) ile görevlendirdi. Ben onlarla uğraşırken, sudan uzakta bulunuyordum ve ailem de yanımdaydı. (Bazen) cünüp oluyordum. Bunun üzerine içime helak olma korkusu düştü. Oradaki develerden birine bindim ve gün ortasında Rasûlullah 'in yanına ulaştım; kendisi sahabesinden bir grupta birlikte mescidin gölgesinde oturuyordu. Deveden indim. (Bir rivayette; ona selâm verdim, başını kaldırdı ve (hayretle); "Subhânallah, Ebû Zerr (sen)?.." dedi, ben de 'evet' dedim.)" Sonra da:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Helak oldum" dedim. Rasûlullah:
"Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca durumu anlattım. Rasûlullah güldü ve ailesinden birini çağırdı, siyah bir câriye içinde su olan kap getirdi, o tam dolu değildi ve su çalkalanıyordu.
Deveyi kendime siper yaptım ve Rasûlullah da bîr kişiyi bana siper olması için görevlendirdi. Ben orada gusül aldım ve Rasûlullah'in yanına geldim, bana şöyle dedi:
"Su bulamadığın sürece pak toprak temizleyicidir, bu on yıl da olsa (teyemmüm yaparsın), su bulduğunda da onunla gusül al![80]""

18/869- Amr b. Şuayb babası kanalıyla dedesinden nakleder (Radiyallahu amhuüm):[81]
Bir kişi Hz. Peygamber'e (SaiiaiiaM aleyhi ve seiiem) geldi ve sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kişi su bulamayacak kadar uzaklara gidiyor, bu kişi eşiyle cima yapabilir mi?" Rasûlullah; "Evet" dedi.[82]

*** Su Bulunmadığında Teyemmüm Alarak Namaz Kılınması Gerekir**

19/870- Hz. Âişe annemizden (Radiyallahu anha):[83]
Kendisi (kız kardeşi) Esma'dan emânet olarak bir gerdanlık/kolye aldı ve (yolculukta) kaybetti. Rasûlullah (Satiaiiahu aleyhi ve seiiem) bazı kişileri araması için gönderdi ve onu buldular. Bu arada namaz vakti gelmişti ve yanlarında su yoktu. Abdestsiz namaz kıldılar ve bu durumu Rasûlullah'a şikâyet ettiler. İzzet ve celâl sahibi olan Allah teyemmüm (âyetini) indirdi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, Hz. Âişe'ye şöyle dedi:
"Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Vallahi hoşlanmadığın bir şey olduğunda Allah mutlaka onu hem sana hem de Müslümanlara hayırlı hale getiriyor."[84]

Fıkhı Hükümler

Teyemmüm konusunda âlimlerin ittifak ve ihtilâf ettikleri yerler vardır:
A- htifak Edilen Konular:
1- Su bulunmadığında ya da kullanılması tehlike arz ettiğinde teyemmüm alınır.
2- Teyemmümde niyet şarttır.
3- Temiz toprakla teyemmüm yapılmalıdır.
4- Toprak tab'ı olmayan demir, bakır vb. gibi madenlerle teyemmüm yapılmaz.
5- Teyemmümde yüz ve eller mesh edilmeli.
6- Teyemmümle farz ve nafile namaz kılınabilir.
7- Teyemmüm hadesi geçici olarak kaldırır (su buluncaya kadar).
8- Cünüplük halinde su bulunmazsa teyemmüm yapılabilir.
9- Abdest ve guslü bozan her şey teyemmümü bozar.
10- Namazı bitirdikten sonra suyu bulsa namazı iade etmez.[85]
B- İhtilaf Edilen Konular.
1- Teyemmümün kendisiyle caiz olduğu toprak ve toprak cinsinde ihtilâf edildi; İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik*e göre tab'ı değişmeyen kireç gibi bir toprak cinsiyle teyemmüm caizdir, İ. Mâlik aynca yeryüzüne bitişik olan bitki gibi şeylerle de teyemmüm yapılabilir, dedi. İ.

Şâfıî ve Ahmed'e göre sadece toprakla teyemmüm caizdir.[86]
2- Teyemmümün yeterli miktarı, İ. Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göre İki kere toprağa vuruştur ki biri yüz, diğeri de kollar içindir. İ. Mâlik ve bir rivayette Ahmed'e göre yüz ve avuçlar için tek vuruş yeterlidir, t. Mâlik'ten gelen diğer rivayette ise Ebû Hanîfe ve Şafiî gibi düşünmektedir.[87]
3- Teyemmümle birden fazla kaza namazı kılınabilir mi? t. Mâlik ve Şafiî dışındakilere göre kılınabilir.[88]
4- NafiIeye niyet ederek teyemmüm yapan onunla farz kılabilir mi? İ. Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre onunla sadece nafile kılınır, mutlak niyetle yapılan teyemmümle de sadece nafile kılınabilir. İ. Ebû Hanîfe'ye göre bu teyemmümle farz da kılar, ayrıca bir teyemmümle birden fazla farz kılabilir.[89]
5- ŞiddetIi soğuktan dolayı ikamet ya da yolculuk halinde teyemmüm yapmak İ. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre caizdir, hatta İ. Mâlik'e göre vakit geçme endişesi varsa teyemmüm yine caizdir ve bu namazın iadesinde iki görüş vardır. İ, Şafiî'ye göre ise hasta telef olmaktan korkarak teyemmümle namaz kılsa iyi olunca iade etmez, ama teleften değil de hastalığın artmasından korkarsa bu namazın iadesinde iki görüş vardır, soğuktan dolayı teyemmüm yapan mukim namazı iade eder, yolcu için iki görüş vardır. İ. Ahmed'in bu konularda iki görüşü vardır.[90]
6- Teyemmümde tertip ve muvâlat (ara vermemek) şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre her ikisi de farz değildir. İ. Şafiî'ye göre tertip farzdır, muvâlat konusunda iki görüş vardır, yani farz ya da sünnettir. İ. Ahmed de tertibin farz olduğunu belirtir, ancak muvâlat konusunda ondan iki görüş vardır.[91]
7- Namaz kılacak kişi su veya toprak bulamazsa ne yapar? t. Ebû Hanîfe'ye göre su ve toprak buluncaya kadar namaz kılmaz. î. Mâlik'ten bu konuda üç görüş nakledildi; biri Ebû Hanîfe gibi, diğeri bu durumda namaz kılar ve su/toprak bulunduğunda namazı kaza eder ki bu İ. Şafiî'nin kavli cedîdidir ve İ. Ahmed'den gelen rivayetlerden birisidir. İ. Ahmed'den gelen diğer rivayette namazı kılar ve kaza etmez ki bu da İ. Mâlik'ten gelen üçüncü görüş gibidir.[92]
8- Teyemmümle namaz kılarken suyu bulsa İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette İ. Ahmed'e göre namazı bozulur ve abdest alıp namazı yeniden kıjmahdır. J. Mâlik, Şâfıî ve Ahmed'den gelen diğer rivayette namaza devam eder, ancak İ. Şafiî bu kişinin yolcu olmasını şart koşarlar. Namaz bittikten sonra su görse ittifakla namazı iade etmez.[93]
9- Su aramak şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe'ye göre bulamayacağı zannı varsa şart değildir.!. Mâlik ve Şafiî'ye göre şarttır. İ. Ahmed'den iki görüş vardır.[94]
10- Vücûdunun bir kısmı yara olan kişi, İ. Ebû Hanîfe'ye göre hüküm çoğa göredir; az ise abdest alır, yaralara (zararı olmazsa mesh eder), çoksa teyemmüm yapar, İ. Mâlik'e göre sağlam yerleri abdest için yıkar, yaralı yerleri mesh eder ve teyemmüm yapmaz. İ. Şâfıî ve Ahmed'e göre sağlam yerleri yıkar ve yara için de teyemmüm yapar.[95]
11- Bineğinde/yanında su olduğunu unutup teyemmümle namaz kılan kişi, İ. Ebû Hanîfe'ye göre İade etmez, İ. Ahmed'e göre yeterli değildir, iade eder. İ. Şafiî'den bu konuda iki görüş vardır.[96]
12- İkâmet halinde vaktin geçmesinden korkarak teyemmümle cenaze ve bayram namazları kılınır mı? İ. Ebû Hanîfe'ye göre kılınır. İ. Mâlik'e göre sadece cenaze namazı kılınır, çünkü o farz-ı kifâyedir, İ. Şafiî ve Ahmed'e göre hiçbiri kılınmaz.[97]
13- Teyemmüm için namaz vaktinin girmesi şart mıdır? İ. Ebû Hanîfe ve bir rivayette Ahmed'e göre şart değil, İ. Mâlik, Şâfıî ve diğer rivayette Ahmed'e göre şarttır.[98]

Tablo III
(Teyemmüm)[99]

AMEL			İLGİLİ HÜKÜMLER			
GENEL		ÖZEL	HANEFÎ	MALİKİ	ŞAFİÎ	HANBELI
Teyem nüm gıcı Başlat		Besmele	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
		Niyet	Farz	Farz	Farz	Farz
Teyemmüm Aracı	Toprak ve Hükümleri	Temiz toprak	Farz	Farz	Farz	Farz
		Toprağın yüz ve ellere ııakH	Şart değil	Şart değil	Şart	Şart
		Toprağa vuruş	İki kere farz	İki kere farz	İki kere farz	Bir kere farz
Teyem-ınümde Mesh Etmek	Uzuvlar	Yüz	Farz	Farz	Farz	Farz
		Eli meshde sadece avuçlar	Yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli
		Kollar	Farz	Far?,	Farz	Caiz
Teyem-müm ile Namaz Kılmak	Namaz Öncesi	Teyemiim için vakit girmesi	Şart değildir	Şarttır	Şarttır	Şarttır
		Teyemilmle namazda suyu bulsa	Namazı bozulur	Namazı bozulmaz	Namazı bozulmaz	İki görüş var
	Kılınacak Namaz	Birden fazia kaza namazı	Kılınır	Kılınmaz	Kılınmaz	Kılınır
		Nafile niyetiyle teyemmümde	Fara ve nafile kılınır	Sadece nafile kılınır	Sadece nafile kılınır	Sadece nafile kılınır

[1] Teyemmüm sözlükte, kasdetmek ve yönelmek anlamında, ıstılahta İse, ibadet yapmak niyetiyle yüze ve ellere mesh etmek için temiz bir toprağa yönelmektir. Bk. Râzi, Muhtârıt 's-Sılıâh, 744.
[2] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/226.
[3] Sened:
SahÎh: MiÎsned, IV/263-264, H.no:'i8238; Benzer rivayetler için bk. IV/320, H.no: 18790:
IV/32l,H.no:18795:
Ebû DâvCıd, Taharet, 121, H.no:318-320; Nesâî, Taharet, 195-197, H.no:312-314; An Mâce, Taharet, 90, 92, H.no:565-566, 571;
Hadisin neshedildiği iddiası da vardır. İbn Hacer, İmam Şafiî'den naklen "yüz ve kolların mesruru" İfade eden hadislerle bu hadisin neshedildiğinİ söyler. H&zimî el-İ'tibâr isimli eserinde hadisi hasen saymıştır. Bk.Beu/ıâ, age., 11/182.
Hz. Âişe'den (Radıyailahü anhâ) şahidi için bk. Mâlik, Taharet, 89; Buhârî, Teyemmüm. l\Mü.slim,Uayz, 108-109; Nesâî, Taharet, 194, H.no:309;
TirmİzÎ llel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu ileli't-Tirmizî, 1/10.
Aynca 19/870.hadise bk.
[4] Bu sefer h.5. yılında olan Benî Mustalik veya Müreysî savaşı ile igilidir. "Bk.Bennâ, age. 11/182.
[5] Ulâtü'1-cey.ş (ZâıiÎ'l-ceyş), Medine ile Mekke arasında konak yerlerinden birisidir. Buhârî ve Müslim'de Zûtü'1-ceyş ve Beydâ şeklinde rivayet edilmiştir. (Bk. Buhârî, Teyemmüm 1 »Tefsir, Maide 3; Müslim, Hayz 198; Azimâbâdî, age. 1/351).
[6] Zafâri,Yemen sahillerinde bulunan bir şehir. Bk. Zürkanî, Şerhu'l-Muvattdl 1/160.
[7] Söz konusu gerdanlığı Hz. Âişe, kız kardeşi Esma bt. Ebû Bekir'den emanet olarak almıştı. Bk. Buhârî, Teyemmüm 2; Müslim, Hayz 109.
Ayrıca 19/870.hadisebk.
[8] Bu eklemeyi yapan İbn ŞİhâB'dır. Bk. Ebû Dâvûd, Tahâre 121.
[9] Bu açıklama için bk. Azimâbâdî, age., 1/352.
[10] Zira diğer rivayetlerde 'omuza ve koltuk altlarına kadar' şeklinde bir zorunluluk görülmemektedir.
[11] Çünkü bu gecikme sebebiyle Hz. Ebû Bekir kızı Âişe annemize kızmıştı ve teyemmüm ruhsatı nazil olunca bunu söyledi.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/226-227.
[12] Sened:

Sahih: Müsned, IV/265, H.no:18245; İkinci rivayet: IV/264-265, H.no:18244; Üçüncü rivayet: IV/265, H.no:18246; Benzer rivayetler için bk. IV/265, H.no:IS250; IV/263, H.no:18231 (13/864.hadis: Bu rivayet Naciye b. Hufâf el-Anezî sebebiyle İnasendİr. Nesâî de bu zatın rivayetini nakleder); IV/396-397, H.no: 19434; Buhârî, Teyemmüm, 7-8; Müslim, Hayz, 110-] 11; Ebû Dâvûd. Taharet, 121, H.no:321; Ncsâî, Taharet, 201, H.no:319; Tayâlisî, s.63, H.no:245; Beyhakî, esSünenü'l-kübrâ, 1/225-226.
Ayrıca 3-4/854-855 ve 13/864.hadislere bk.
[13] Bu mana için bk. Müsned Tr. H.no: 3/854.
[14] Müslim'deki rivayette; "Görmedin mi? Hz. Ömer, Ammar'wsözüne kanâat getiremedi" şeklindedir." Hz. Ömer ile Ammar'ın bu konudaki konuşmaları ile ilgili rivayet ilerde gelecektir.
[15] Münker; maruf hadisin zıddıdır ve bu durum zayıf râvinin sikadan gelen rivayet ya da rivayetlere muhalefeti ile olur.
[16] Halbuki bu rivayet, Buhârî ve Müslim'de de bulunmaktadır. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 7-8; Müslim, Hayz, 110.
[17] Ameş'İn, Ebû Vâil'den rivayeti gelecek.
[18] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/228-231.
[19] Sened:
Sahih: Müsned, IV/319, H.no: 187*84; Benzer rivayetler için bk. IV/320, H.no:18789; IV/265, H.no:18248-18249; Buhâıi, Teyemmüm, 4-5; Müslim, Hayz, 112-113; Ebû Dûvûd, Taharet, 121, H.no:322-328; Nesâî, Taharet, 195, 198-200, H.no:311; 315-318; İbn Mâce, Taharet, 91, H.no:569.
Tirmizî Ilel'inde bu hadisi, âlimlerin ittifakla amel etmediği hadisler arasında sayar. Bk. İbn Receb el-Hanbelî, Şerhu iteli't-Tirmizî, 1/11.
Ayrıca 2/853, 4/855 ve 13/864.hadislere bk.
[20] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/231-233.
[21] Sened:
Sahih: Müsned, IV/263, H.no:18235; Ebû Dâvûd, Taharet, 121, H.no:327; Tirmizt, Taharet, 110, H.no:144 (Tîrmizî hadisin "hasen-sahih" olduğunu belirterek Aişe ve İbn Abbas'tan şahidinin bulunduğunu ifade eder); Dârimî, Vudû', 66, H.no:751 (Abdullah Hâşİm, hadisin Ahmed b. Hanbel, Beyhakî, Tahâvî, İbnü'l-Cârûd ve Dârekutnî tarafından nakledildiğini ve senedinin de sahih olduğunu belirtir).
Ayrıca 3/854 ve 13/864.hadise bk.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/233.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, IV/169, H.no:18470; Buhârî, Teyemmüm, 3 (Buhârî bu hadisi "Mukimken, su bulamayan veya namaz vaktini kaçırmaktan korkan kimsenin -ki bu görüş Atâ'ya aittir-teyemmüm yapabileceğine dâir. Hasan el-Basrî de şunu söyler: 'Yanında su bulunduğu halde onu alıp kendisine verebilecek/su tutabilecek birini bulamayan hasta teyemmüm yapar' " bab başlığı altında ele alır); Müslim, Hayz, 114; Ebû Dâvûd, Taharet, 122, H.no:329; Nesâî, Taharet, 195, H.no:310; Ahmed b. Hanbel'in senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile İlgili geniş bilgi için bk.22/64.hadîs.
Sahâbî Ebû Cüheym, Übey b. Ka'b'ın kızkardeşinin oğludur. Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b.Sımme el-Ensârî Mâlik b. Neccâr oğullarından ve ensardan olan bu sahâbî biri teyemmüm diğeri de namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili olmak üzere iki hadis nakleder. (Ahmed b. Hanbel ise Kur'ân kıraati hususunda üçüncü bir rivayetini daha nakleder. Bk. Müsned, IV/169-170). (Namaz kılanın önünden geçen kimse ile ilgili rivayet 465/1335. hadiste zikredilecektir.) Fakat Ebû Cüheym Abdullah b. Cüheym el-Ensârî ile aynı şahıs olup olmadıkları tartışmalı bir konudur. Bk. Îbnü'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, Trc.no:5782-5783.
[24] Hz. Peygamber'! eşi Meymûne annemizin mevlâsı olan Abdullah b. Yesâr, meşhur tabiî Atâ b. Yesar'ın kardeşidir.
[25] Bu kişi Ebû Cüheym Abdullah b. Haris b.Sımme el-Ensârî'dir.
[26] Bi'r-i Cemel; Medîne yakınlarında bir yerdir. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/582 (Buhârt, Teyemmüm, 3'ün şerhi); Bennâ, age. U/186.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/233-234.
[28] Merğınânî, Hidâye, 1/27; Şirazî, Mühezzeb, 1/34; İbn Nüceym, Bahr, 1/165-166; İbn Kudame, Muğnî, 1/268-269; Desûkî, Haşiye, 1/150.
[29] Bennâ, age. 11/186.
[30] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/234.
[31] Sened:
Sahih: Müsned, III/304, H.no:14198; Sufârf, Teyemmüm, 1; Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3; Nesâî, Gusl, 26, H.no:430; Mesâcid, 42, H.no:734; Dârimî, Salât, 11], H.no:1396; Yezid ei-Fakir: Ebû Osman Yezid b. Suhayb sika biridir. Buhârî ve Müslim üç, Alımed b. Hanbel ve Nesâî dört, Ebû Dâvûd iki, İbn Mâce ve Dârimî bir hadisini nakleder.
Bu hadisin şahidleri:
a-Huzeyfe'den (Radıyallahü anlı) şahidi için bk. Müsned, V/383, H.no:23144:
Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid, 4;
b-Ebû Zer'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, V/161-162, H.ıio:21327:
V/148, H.no:21211 sonunda lafzı ile; V/145, H.no:21196 lafzı ile başlayan rivayette A'meş'in şu makline de yer verilin
Dârimî, Siyer, 29, H.no:2470 (Abdullah Hâşim, hadisin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tayâlisî, tarafından sika râvilerce nakledildiğini belirtir);
c-İbn Abbas'tan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. Müsned, 1/301, H.no:2742 (Heysemî, Bezzâr, Taberânî ve Alımed b. Hanbel1 in Yezîd b. Ebû Ziyâd'ın (v.136/753) dışındaki râvilerin sahih hadis ricali olduklarını, bu zâtın ise hadisinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', VI1I/258; Fakat hadis şahidleri ile sahih Ii gayrihî seviyesine yükselir. Müslim (mütâbî olarak) bir, Tirmizî 14, Nesâî üç, Ebû Dâvûd 19, İbn Mâce 21, Ahmed b. Hanbel 110, Dârimî 8 rivayetini nakleder. Tirmizî hadislerini "hasen-sahih" sayar. Bk.Sünen, H.no:l 14, 777);
Bu rivayet 727/10136.hadiste zikredilecektir.
d-Ebû Musa'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müsned, IV/416, H.no:19623:
Bennâ hadisi Taberânî'ye nisbet ederek senedinin sahih, râvilerinin de sika olduklarını belirtir. Bk.Bülağu'l-emânî, XXII/40. Bu rivayet 728/10137.hadiste zikredilecektir. e-Ebû Ümâme'den (Hadıyatlahü anh) şahidi İçin bk. 7/858.hadis. Ayrıca 992/10392.hadiste zikredilecektir. f-Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk.
Tirmizî, Salât, 119, H.no:317 (Tirmizî hadisin Hz.Ali, Abdullah b. Amr, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbas, Huzeyfe, Enes, Ebû Ümâme ve Ebû Zer'den şahidi olduğunu söyler);
g-Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 8/859.hadİs
h-Hz.Ali'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. 9/860.hadis. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk.Bülâğu'l-emânî, XXII/39.
Ayrıca 726/10135.hadiste zikredilecektir.
ı-Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk. 10/861.hadis
i-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhiima) şahidi için bk. Heysemî, hadisin Taberânî ve Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde zayıf olan İbrahim b. İsmail b. Yahya'nın bulunduğunu, bu zatı İbn Hibbân'ın Sikât'ında zikrettiğini, ancak babasından yaptığı nakillerin münker olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/261.
[32] Yani tasarruf tetkisi verildi.
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/235-236.
[34] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 1/436.
[35] İbn EbîŞeybe, VI/304, No: 31649; Müslim, Mesacid, 522.
[36] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, VIII/269 (Bezzar'dan naklen).
[37] İbn Hıbbân, VI/87, No: 2313.
[38] Abdürrezzak, VI/173, No: 10391; Ahmed b. Hanbel, 11/171.
[39] Bk. Müsned Tr. H.No: 8/859.
[40] İbn Hıbbân, IV/595, No: 1697; Hakim, 1/750, No: 2067; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, V/15, No: 8022; Ayrıca 1-7 arası maddeler içi bk. İbn Hacer, age., 1/436-437, VI/128, Xl/434; Münâvî, Feyzu 'l-Kadîr, 1/566.
[41] 8-12 arası maddeler için bk. Müsned Tr. H.No: 6/857,7/858.
[42] Buhari, Teyemmüm, 1.
[43] Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, VIII/269 (Bezzar'dan naklen).
[44] 15-17 maddeler için bk. Ahmed b.Hanbel, 1/98; Beyhakî, I/2I3, No: 965.
[45] Ahmed b. Hanbel, 1/281; Tirmizi, Menâkıb, 1, No: 3615; İbn Hıbbân, XIV/398, No: 6478; Hakim, 1/83, No: 82.
[46] 19-21 maddeler arası için bk. Ebû Davud, Salât, 127, No: 808; Beyhakî, X/23, No: 808.
[47] Mübarekfûrî, Tuh/e, V/288.
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/236-237.
[49] Sened:
Sahih: Mü'sned, V/248, H.no:22036-22037; Benzer rivayet için bk. V/256, H.no:22110:
Tinnizî, Siyer, 5, H.no:1553 (Hasen-SahİIh); Bennâ râvilerin sika olduklarını. Seyyar el-Emevî'nin ise sadûk olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, ü/188. Heysemî, hadisin Taberânî ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiğini, Ahmed b. Hanbel'in senedindeki râvilerin sikaolduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/261. Ayrıca 992/10392. lı ad i ste zikredilecektir.
[50] Ya da ümmetlerden (Râvinin şek cümlesi).
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/237-238.
[52] Sened:

Sahih: Müstıeû 11/250, H.no:7397; Benzer rivayetleri için bk.II/442, H.no:9666; 11/501-502, H.no:10465; En son rivayetin metni:
Benzer rivayetler için bk. 11/411-412, H.no:9308:
11/396, H.no:91I5; 11/268, H.no:7620; H/314, H.no:8135 (Hemmâm, Sahîfe, H.no:37); H/264, H.no:7575; 11/250, H.no:7397; 11/240, H.no:7265; Abdürrezzâk, XI/99, H.no:20033; Müslim, Mesâcid, 5-8; Nesâî, Cihâd, 1, H.no:3087; İbn Mâce, Taharet, 90, H.no:567.
Ayrıca 10/86 Lhadise bk.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/238-239.
[54] Sened:
Sahih: Müsned, 1/98, H.no:763; Benzer rivayet için bk. 1/158, H.no:1361; Heysemî, senedindeki Abdullah b. Muhammed b. Akîl sebebiyle hadisi hasen sayar ve şunları söyler: "Tİrmizî bu râviyi sika saydı. Fakat, hafızası sebebiyle tenkide maruz kaldı. Buhârî: 'Ahmed b. Hanbel, İshak b. İbrahim ve Humeydi İbn Akîl ile delil getirir' der". Bk. Mecma', 1/260-261. Ahmed Muhammed Şâkir bu zâtın sika oluşunu tercih eder ve hadisin sahih olduğuna hükmeder. Müsned'in 6-hadİsİnde de yer alan bu râvîyi illetli gösterenlerin delillerinin bulunmadığını, dolayısıyla sika olduğunu ifade eder. Bennâ râvilerinin de sika olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'1-emânî, XXII/39.
Ayrıca 726/10135.hadiste zikredilecektir.
[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/239.
[56] Sened:
Sahih: Müsned, 11/222, H.no:7068; Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir. Bk.A/ecma\X/367.
Ayrıca 439/9849 ve 729/10138.hadisler de tekrar edilecektir.
[57] İ. Şafîî, Ümm, 1/43; Merğmânî, age., 1/25; İbn Rüşd, Bidâye, 1/51; Nevevî, Mecmu', 11/213; Desûkî, Haşiye, 155,156.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/240-241.
[58] Sened:
Sahih: MSsned, 1/288, H.no:2614; Mükerreri İçin bk. 1/303, H.no:2764; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/263. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Bennâ da İshak b. Râhuye'nİn Müsned'inde naklettiğini söyler ve İbn Lehîa'mn varlığına dikkat çeker. Bk.Bülûğu 'l-emânî, 11/189.
[59] Lafız olarak; 'su döker' manasındadır.
[60] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/241.
[61] Şened:
Hasen: Müsned, 11/278, H.no:7733; Diğer rivayet için bk. 11/352, H.no:8611 (ı&-rC=M ji J^1 j* âçıı.) ; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/216-217 (Müsennâ'nm kuvvetli olmadığını söyler); Heysemî, hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Tabeıânî Evsat'ta rivayet eder. Sened'de Müsennâ var. Çoğunluk hadislerini zayıf saydı. Yahya b. Maîn'den sika olduğu da nakledilir. ÜkMecma', 1/261; Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1/154, 156. Müsennâ b. Sabbah'ın, Ahmed b. Hanbel yedi, Tirmizî ve İbn Mâce beş, Ebû Dâvûd ve Dârimî bir hadisini nakleder. TirmİzÎ bu zâtın zayıf sayıldığını belirtir. Bk.Sünen, H.no:637, 641, 1117, 1399; Bir yerde de hadisinin hasen olduğunu söyler. Bk.Sünen, H.no:2512; İbn Hacer Müsennâ b. Sabbâh'm âbid bir zât olduğunu, ömrünün son döneminde ihtilâl ettiğini, bu sebeple de zayıf sayıldığını söyler. ftk.Takrîb, Trc.no:6471; Heysemî ise Yahya b. Maîn'den iki rivayet nakleder. Birinde sika olduğunu diğerinde ise zayıf olduğunu fakat metruk sayılmaması sebebiyle itibâr/kuvvetlenebilmesi için hadislerinin yazılabileceğini söyler. Müsned'de İki ayrı senedle gelen hadisin her iki kanalında da bu râvinin yer aldığı görülmektedir. Fakat tenkide tabî tutulan bu râviden de meşhur iki muhaddisin hadis naklettiğine de şâhid oluyoruz. Bİrİ Musannef yazarı Abdürrezzâk, diğeri de Süfyân,
Ahmed Muhammed Şâkir 6893.hadiste de yer alan bu râvinin hadislerinin hasen olduğunu tercih etmiştir.
Hadisin Abdullah b. Amr'dan (Radıyallahü anhüma) şahidi için bk. 18/869.hadis.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/241-242.
[63] Sened:
Sahih: Müımed, IV/263, H.no:I8231; Ayrıca 2-4/853-855.hadislere bk.
Naciye b. Hulaf el-Anezî hakkında bilgi için bk. 2/853.hadis.
[64] Bk. Bennâ, age., 11/190.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/242-243.
[65] Sened:
Sahih: Müsnecl IV/315, H.no: 187334; Nesâî, Taharet, 204, H.no:323; Bennâ Ahmed b. Hanbel'in râvİlerinin Buhârî ve Müslim ricali olduklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'1-emânt, 11/190.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/243.
[67] Sened:
Hasen: Müsned, 1/330, H.no:3057; Abdürrezzâk, 1/223, H.no:867; Ebû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:337; İbn Mâce, Taharet, 93, H.no:572 (Bûsirî, İbn Mâce'nin isnadının munkatı olduğunu belirtir); Dürimî, VudÛ', 70, H.no:758; Hâkim, 1/285-286, H.no:630-631 (Hâkim senedinde Evzâî'nin en sağlam talebelerinden biri olan Haki b. Zİyâd'ın da bulunduğunu, fakat Evzâî'nin Atâ'dan hadis işitmediğini İfade eder. Zehebî ise Telhîs'te: "Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine uygundur. Ancak, hadisin illeti Evzâî'nin şu İfadesinden anlaşılmaktadır: "Hadisi Atâ'dan belagat yolu İle aldım. Hadisin şöyle bir ziyadesi de bulunmaktadır: "Keşke sadece bedenini yıkasaydı da, yaranın İsabet ettiği başını yıkamasaydı"); Dürekutnî, Sünen, 1/190-191, H.no:4, 7; Taberânî, el-Mıt'cemit'l-kebîr, XI/194, H.no: 11472; Ebû Ya'lâ, IV/309, H.no:2420.
Hadisin senedinde inkıta bulunduğu için zayıftır. Ancak hadis şâhidleri ile kuvvet kazanır:
a-Câbir'den (Radtyallahii anlı} şahidi için bk.Eôû Dâvûd, Taharet, 125, H.no:336; Dârekutnî, Sünen, 1/189, H.no:3; Beyhakî, es-Sünenü'l-kiibrâ, 1/227-228, H.no:1016, 1018; KudâU 11/191, H.no:1163; Deylemî, 11/357, H.no:3595;
b-Hz. Ali'den (Radtyallahü anh) şahidi için bkAhmed eş-Şeybânî, VY449, H.no:3130; Kudâî, 11/190, H.no:116l; Deytemî, 1/343, H.no:1371;
c-Zeyd b. Enîs'ten (Radıyalkıhii anh) şahidi için bk. Abdürrezzûk, 1/225, H.no:873. Ayrıca İlim bahsinde 36/233.hadiste zikredildi.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/243-244.
[69] Sehnûn, Müdevvene, 1/48; Şirâzî, Mühezzeb, 1/35; İbn Kudâme, Muğnî, 1/262; İbn Nüceym, Bahr, 1/171.
[70] Şafîî, Ümm, 1/49; Sehnûn, ctge.,1/46-48; Merğmânî, Hidâye, 1/25; İbn Rüşd, age., 1/48; Desûkî, Haşiye, 1/148-149; Nevevî, Mecmu', 11/285-286, 320,322; İbn Kudâme, age., 1/265; tbn Nüceym, age., 1/148.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/244.
[71] Sened:
Sahih: Müsned, IV/203-204, H.no:17739; Ebâ Dâvûd, Taharet, 124, H.no:334-335; Dârekutnl, 1/178; Beylıakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/25; Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Ayrıca Amr b. Âs'ın oğlu Abdullah, İbn Abbas ve Ebû Ümâme'den de Taberânî'de şâhidleri vardır. Bk. Bennâ, age., 11/191.
İbn Abbas'tan {Rachyaüalni anh) şahidini Heysemî zikreder ve senedindeki kezzab/yalancı bir râvi olan Yusuf b. Hâlid es-Semtî'nin varlığına dikkat çeker. Abdullah b. Amr b. Âs'ın rivayetinde İse Ebû Bekir b. Abdurrahman el-Ensârî'nİn biyografisi hakkında bilgisi olmadığını, ancak diğer râvîlerinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 1/263-264.
[72] Bk. Buhârf, Megazî, 63, Fezâilu'l-ashab, 5; Müslim, Fezâilu'l-ashâb, 8 .
[73] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/245.
[74] İbn Kesir, e.?-Siretü'n-nebeviyye, 1/162-164; Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, XV/125 (Fadâilii's-Salıâbe, 8); İbnü'1-Esîr, Nihâye, 11/379. Buhârî bab başlığında şu şekilde tanımlar:
Bk. Sahih, Meğâzî, 64.
Bu savaşla İlgili Müsned'de zikredilen bir başka rivayet için bk. 209/517.hadi s. "Zûtü's-Selâsil Seriyyesf başlığı altında 357-359/9766-9768.hadislerde bu konu ayrıca ele alınacaktır. Biz burada bu hadislerin sadece metinlerini vereceğiz:
Bk. Müsned, 1/196, H.no:1698; Heysemî, hadisin mürsel olduğunu, ravilerinin ise sahih hadis ricalinden olduklarını söyler. Bk. Mecma', VI/206. Âmir b. Şerâhîl ne Hz. Ömer'e ne de Ebû Ubeyde'ye yetişmiştir.
Bk. Müsned, IV/203, H.no:17739; Buhârî, Fezâilü's-sahâbe, 5; Meğâzî, 64; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 8; Tirmizî, Menâkıb, 62, H.no:3885-3886.
Bk. Müsned, IV/197, H.no:17693; IV/202-203, Rno:İ7730;
Bk. Müsned, 1/8, H.no:42.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/245-246.
[75] Bu kişi Amr b. Bücdân'dir. Bk. Nesâî, Taharet, 203, H.no:32l.
[76] Sened:
Sahih: Müsned, V/146, H.no:21201; Diğer rivayet için bk. V/146-147, H.no:2l202; Benzer rivayetler için bk.V/155, H.no:21267; 180, H.no:21460; Ebû Dâvûd, Taharet, 123, H.no:332-333; Tirmizî, Taharet, 92, H.no:124 (Hasen-Sahih); Nesâî, Taharet, 203, H.no:321; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, i/119, 217.
Bu rivayette Ebû Zer'den rivayet eden râvi belirsiz olduğu için müphem ve zayıftır. Ancak Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'deki rivayette bu zâtın Amr b. Bücdân olduğu tesbit edilmiştir. Bu zât da sikadır. Hadisin zayıf olduğunu iddia edenlere Ahmed Muhammed Şâkir'in cevabı için bk. Tirmizî, Taharet, 92, H.no:124,şerhi.
[77] Kıtarî nisbeti Bahreyn yakınlarındaki bir yere yapılmaktadır. Ezherî, bundan Katar denilen yer kastedildiğini ve katın meksur okunmasının nisbetten dolayı tahfîf olarak söylendiğini belirtti. (Bk. Bennâ , age. 11/193).

[78] Yani güvenir misin?
[79] Râvîlerden Eyyûb burada şüphelendi ve 'ya da benzer bir şey söyledi' dedi.
[80] Lafiz manası, 'onunla derini yıka' şeklindedir.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/247-249.
[81] Sened:
Hasen: Miisned, U/225, H.no:7097; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 1/218; Heysemî, senedinde zayıf kabul ettiği Haccâc b. Erlâd'ın bulunduğunu, fakat bu zâtın yalana nisbet edilmediğini belirtir. Bk. Meana', 1/263.
Ebû Hüreyre'dcn (Radıyallaftüanh) şahidi için bk. 12/863.hadİs.
[82] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/249.
[83] Sened:
Sahih: Müsned, VI/57, H.no:24180; Mâlik, Taharet, 89; Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Hayz, 108-109; tfertîf. Taharet, 194, H.no:309;
Ayrıca 1/852. hadise bk.
[84] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/249-250.
[85] Şirâzî, Mühezzeb, 1/32-33; Merğmânî, Hidâye, 1/25-26; İbn Rüşd, Bidâye, 1/46-48,51-52.
[86] İ. Şafiî, Onun, 1/66; Merğmânî, age., 1/25; İbn Rüşd, age., I/.51; Nevevî, Mecmu', 11/213; Desûkî, Haşiye, 155,156; İbn Kudâme, Muğnî, 1/234, 248,253,257,273.
[87] İ. Şafiî, age., 1/65; Şirâzî, age., 1/32; Merğınânî, age., 1/25; Nevevî, age., 11/210-211; Desûkî, age., 1/158; İbn Nüceym, Bahr, 1/52; İbn Kudâme, age., 1/245.
[88] İ. Şafiî, age., 1/64; Sehnûn, Müdevvene, 1/52; Şirâzî, age., 1/36; Desûkî, age., 1/155.
[89] İ. Şâfiî, age., 1/64; Sehnûn, age.,ll5U Şirâzî, age., 1/34; Merğınânî, age., 1/27; İbn Rüşd, age., 1/53; Desûkî, age., 1/154; Nevevî, age., H/223; İbn Kudâme, age., 1/254.
[90] Sehnûn, age.,V46-4$; Merğınânî, age., 1/25; İbn Rüşd, age., 1/48; Desûkî, age., 1/148-149; Nevevî, age., 11/285-286, 320,322; İbn Kudâme, age., 1/265; İbn Nüceym, age., I/148.
[91] İ. Şafiî, age., 1/65-66; Sehnûn, agc, 1/48; Nevevî, age., 1/232-233; Fetâvâ-i Hindiyye, 1/30.
[92] Şirâzî, age., 1/35; Nevevî, age., 1/280; İbn Kudâme, age., 17252; İbn Nüceym, age., 1/151.
[93] Şirâzî, age., 1/36.
[94] İ. Şafiî, age., 1/63; Merğınânî, age., 1/26; İbn Rüşd, age., 1/48-49; Nevevî, age., 11/287; İbn Kudâme, age., 1/270.
[95] Sehnûn, age.,V48; Şirâzî, age., 1/35; îbn Kudâme, age., 1/262; İbn Nüceym, age., 1/171.
[96] İ. Şafiî, age., 1/63; Merğınânî, age., 1/27; Nevevî. age., 11/264; İbn Kudâme, age.. 1/242.
[97] Merğınânî, age, 1/27; İbn Nüceym, age., 1/165-166.
[98] Şiriz, age., 1/34; İbn Rüşd, age. 1/49; İbn Kudame, age., 11/235.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/250-252.
[99] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 3/252.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

S)-TİLAVET VE ŞÜKÜR SECDESİ
Tilavet Secdesinin Fazileti ve Kur'ân'daki Secde Ayetleri
Tilavet Secdesinde Okunan Dua
Namazda Cehrî (Açıktan) ve Sırrî (Sessiz Olarak) Olarak Secde Ayetlerinin Okunması
Secde Ayetini Okuyan ve Dinleyen Secde Eder
Mufassal Surelerde Secde Yoktur Diyenlerin Delili
Mufassal Surelerde Secde Vardır Diyenlerin Delili
Hac ve Sâd Surelerindeki Secde Ayetleri
Ebû Saîd el-Hudrî'nin Sâd Süresindeki Secde ile İlgili Rüyası
Şükür Secdesi

S)-TİLAVET VE ŞÜKÜR SECDESİ

Tilavet Secdesinin Fazileti ve Kur'ân'daki Secde Ayetleri

903/1773- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh)[1]
Rasûlullah (Satiatiahaaleyhi w-seiie/n) dedi ki:
"Adem oğlu secde (ayeti) okuyup (secde ettiği)[2] zaman şeytan ağlar halde şöyle diyerek uzaklaşır:
'Eyvah. O secde ile emrolundu ve secde etti. Ona cennet var. Ben ise secde ile emrolundum ve isyan ettim. Bana da ateş (cehennem) var.'"[3]

904/1114-Ebu'â-Derda:dan (Radıyaiiaha anh):[4]
Hz. Peygamber'le (Saitoiiahtı aleyhi ve setum) (Kur'ân'daki) on bir (yer için) secde ettim. Onlardan birisi de Necm suresinin secdesiydi.[5]

Açıklama

Kur'ân'daki tilavet secdelerinin sayısı on beştir: Bununla ilgili bazı rivayetler: -Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh) başka tarikle gelen rivayet:
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyallahü anh):[6]
Hz. Peygamber'le (Kur'ân'daki) on bir (yer için) secde ellim, onların içinde mufassal sureler yoktu: A'râf, Ra'd, Nahl, Benû İsrail, Meryem, Hac, Secde, Furkan, Süleyman (Nemf), Secde, Sâd ve Havamîm (Ha mim ile başlayan) surclerdeki secdeler.
-Amrb. Âs'tan (Radıyaltahüanh)gelen rivayet:
Amr b. Âs'tan fRadıyallahü anh):[7]
Rasûlullah onu Kur'ân'daki on beş secde ayetini okuttu. Onlardan üç tanesi mufassal surelerde, iki tanesi de Hac sürecindedir.[8]

Tilavet Secdesinde Okunan Dua

Allah Teâlâ buyurdu:
"De ki: Siz ona ister inanın, İster inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'ân) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve derlerdi ki: Rabbîmizi teşbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'ân okumak) onların saygısını artırır." (İsra, 17/107-109) (Secde ayeti)[9]

905/1775-Hz. Aİşe'deil (Radıyallahü anha):[10]
Rasûlullah (Saitaiiaha aleyhi ve seiiem) Kur'ân'daki secdesinde şöyle derdi: "Yüzüm onu yaratana, hareketi/gücü[11] ve kuvvetiyle onda kulak ve göz var edene secde etti."
NOT: Tilavet secdesinde okunan dua ya da zikir namaz secdesİndekinin aynısıdır, yani 'Subhane Rabbiye'l-a'lâ" denir.
Ayrıca 'Subhane Rabbina in kâne va'dü Rabbina le mefûlâ' okumak müs-tehabdır. Çünkü Aliah Teâlâ secdeye kapanan velilerinin böyle söylediklerini ifade etmektedir.[12]
Yukarıda geçen zikri yapmak da sünnettir.[13]

Namazda Cehrî (Açıktan) ve Sırrî (Sessiz Olarak) Olarak Secde Ayetlerinin Okunması

906/1776-EbÜ Rafi'den:[14]
Ebû Hüreyre (Radıyatiahn anh) ile yatsı namazı kıldım. 'İze's-semâü'n-
şakkat' (suresini) okudu ve secde etti. Ben ona:
'Ey Ebû Hüreyre! (Bu ne secdesi?)[15] deyince şöyle cevap verdi: 'Ben Ebu'l-Kasım (Hz. Muhammed)'in (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) arkasında
bu surede secde ettim. Ben o secdeye ölünceye kadar[16] devam edeceğim.'[17]

907/1777-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhüına)[18]
Hz. Peygamber ısaiiatiahü aleyhi ve setitm) öğle namazının ilk rekâtında (kıyamdayken) secdeye gitti. Ashabı onun 'Tenzilü's-secde' suresini okuduğunu anladı gördü.
§(Râvi Süleyman et-Teymî) şöyle dedi: 'Ben bunu Ebû Miclez'in kendisinden işitmedim.[19]

Açıklama

Râvilerden Süleyman et-Teymî senedde tedlis yaptı. Kendisi ile Ebû Miclez arasındaki râviyi zikretmedi. Ancak sorumluluktan-kurtulmak için kendisinin bunu Ebû Miclez'den işitmediğini de ifade etti.
Bu konudaki hadislerden sesli ve sessiz okunan bütün namazlarda imamla ya da münferit olsun secde ayetlerini okumanın ve secde yapmanın meşru olduğu görülmektedir. Bu konudaki ihtilaf:
1-İmam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel'e göre sessiz namazlarda cemaatin şaşırması söz konusu olduğunda secde ayeti okumak ve secdeye gitmek mekruhtur.[20]
2-1. Malik'e göre farz namazlarda cemaatin şaşırması söz konusu olduğunda ya da bunu adet haline getirerek secde ayeti okumak ve secdeye gitmek mekruhtur.[21]
3-İ. Şafiî'ye göre mekruh değildir.[22]

Secde Ayetini Okuyan ve Dinleyen Secde Eder

908/1778-İbn Ömer'den (Radıyaüahuankama);[23]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) bize (Kur'ân'dan) sure okur, sonra secde ayeti(ne gelince onu da) okur, secde eder ve biz de kendisiyle beraber secde ederdik. (Kalabalıktan bazen) birimiz alnını koyacak bir yer bile bulamazdı.

NOT: İzdihamdan dolayı secde eımek için yer bulamayan kişinin durumunda ihtilaf edildi:
1-Hz. Ömer'e göre bu durumda kişi kardeşinin sırtına secde eder. Hanefi ve Hanbeliler bu görüşü aldılar.
2-Atâ ve Zührî'ye göre secde edecek yer bulamayan, diğerleri secdeden kalkıncaya kadar bekler, sonra secde eder. Maliki mezhebinin görüşü de bu şekildedir.
3-Şafiîlerde ise iki görüş vardır: a-Bu durumda kardeşinin sırtına secde eder, b-Ya da muhayyerdir, dilerse o şekilde secde eder, dilerse bekler sonra yere secde eder.[24]

909/1779-İbn Ömer'den (Radiyallahü anhüma)'[25]
Rasûlullah (Saiiatiahu aleyhi ve seiiem) bize Kur'ân öğretirdi. Kur'ân'daki secde ayetine geldiğinde secde etti, biz de kendisiyle beraber secde ettik.[26]

Açıklama

Dinleyenin secde etme zorunluluğu hakkında müçtehid alimlerin görüşleri:
I-Hanefi mezhebine göre secde ayetini işitene de secde yapmak vaciptir.
2-Şafiîlere göre dinleme kastı olmadıkça, bu ayeti duyan kişiye secde sünnet değildir.
Mafikiler ve Hanbeliler de Şafiî mezhebinin görüşündedirler. Ancak Malikiler dinleme kastının Kur'ân'in kıraatini ya da ahkamını öğrenmek olmasını şart koştular. Hanbeîiler ise okuyan ve dinleyen fmüstemi') kişinin secde yapmasını şart koştular, duyan (sami') için secde gerekmez, sünnet değildir, dediler.
Bu ihtilaf yukarıdaki ve ilgili hadislerin farklı anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.
§Tilavet secdesi yapılırken tekbir getirmenin meşruiyetinde ihtilaf edildi:
1-Hanefi ve Maliklere göre burada başlama tekbiri sünnettir.
2-Bazı Şafiî alimlerine göre tilavet secdesine giderken iftitah tekbiri yanında nakil için de tekbir alınmalı.
-Bir kısım Şafiî alimleri de bilakis oturduğunda teşehhüd okur ve selam verir, dediler.
3-HanbeIilere göre ise secdeye giderken ve doğrulurken tekbir alınır, ancak iftitah tekbiri yoktur.[27]

Mufassal Surelerde Secde Yoktur Diyenlerin Delili

910/1780-Zeyd b. Sabitken (Radıyallahüanh):[28]
Hz. Peygamber'e (Saiiaiiahu aleyhi ve seüem) Necm suresini okudum, secde yapmadı.
NOT: Tilavet secdesinin vacip ya da sünnet oimasi konusunda alimlerin görüşleri:
1-Bu hadisten dolayı Maliki, Şafiî ve Hanbelîlere göre secde vacip değil, sünnettir.
2-Ebû Sevr'e göre sadece Necm suresinde secde zorunluluğu yoktur, sünnettir, diğerleri vaciptir.
3-Hanefilere göre ise bu yerlerde secde etmek vaciptir. Yukarıdaki hadisten muhayyerlik sonucu çıkmaz. Belki Rasûlullah sonra secde edecektir, böyle bir ihtimal bulunduğu için de asıl hükümden ayrılmak doğru değildir. [29]

Mufassal Surelerde Secde Vardır Diyenlerin Delili

911/1781-îbn Mes'Ûd'dan (Radıyailahüanh). [30]
Hz. Peygamber (Satiaitahü aleyhi ve seüem) Necm suresinde secde etti. Müslümanlar (ve müşrikler de) secde ettiler. Ancak Kureyş'ten bir kişi yerden bir avuç toprak alıp alnına götürdü ve ona secde yaptı.
§Abdullah ekledi: Daha sonra o kişinin (Bedir savaşında) kafir olarak öldürüldüğünü gördüm.[31]

Açıklama

Başka tarikten gelen sahih rivayetlerde Hz. Peygamber Mekke'de Necm suresini okuduğunda Müslümanlarla birlikte müşrikler de secdeye gitmişlerdi. Bu rivayet:
İbn Abbas'tan (RadıyaUahü anhüma)[32]
Hz. Peygamber Necm suresinde secde yaptı, kendisiyle birlikte Müslümanlar, müşrikler, ins ve cin secde yaptılar.
§Buhari'deki aynı yerde secdeye gitmeyen kişinin Ümeyye b. Halef olduğu belirtildi. [33]

912/1782-Ebû Hüreyre'den[34]
Hz. Peygamber (Sailalîahü aleyhi ve seitem) Necm suresini okudu, secde yaptı, onunla birlikte şöhret (öne çıkma) meraklısı iki kişi dışında herkes secdeye gitti. [35]

913/1783-Cafer b. Muttalib b. Ebû Vedâe babasından nakletti: [36]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) Mekke'de Necm suresini okudu ve secde yaptı, yanındakiler de secdeye gitti. Ben başımı kaldırdım ve secde etmekten kaçındım. O gün Muttalib Müslüman değildi. (Müslüman olduktan) sonra kimin o sureyi (secde ayetini) okuduğunu duyduysa secde etti.
§Aynı râviden ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûluilah'ı Necm suresini (okuduğunda) secde ederken gördüm, onunla birlikte insanlar da secde etti.
(Râvi) Muttalib dedi ki: 'Ben o günlerde müşrik olduğum için secde yapmadım.'
Muttalib ekledi: 'O suredeki secdeyi bir daha bırakmayacağım.'[37]

914/1784-Ebü Hüreyre'den[38]
'îze's-semâün şakkat' ve 4Ikra' bismi Rabbike' (surelerini) okuduğunda Rasûtullah'la (Sailalîahü aleyhi ir seiienu birlikte secde yaptık. [39]

Açıklama

Bu rivayetler Mufassal olan surelerde de secde yapmanın vücûbiyetini göstermektedir. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Malikilere göre ise Mufassal surelerde secde zorunluluğu yoktur. Onların delili:
İbn Abbas'tan (Radtyallahüanhüma): [40]
Rasûlullah (Sallallalü aleyhi ve seitem) Medine'ye hicret ettikten sonra Mufassal suerelerde(ki secde ayetlerinde) secde etmedi.
§îbn Abbas'tan gelen bu rivayetin senedi Nevevi[41] İbn Hacer[42] gibi alimlere göre zayıf, İbn Abdilber'e[43] göre ise münkerdir. Ayrıca Ebû Hüreyre'nin haber verdiği (914/1784 nolu) rivayet çok açıktır. Bizzat Ebû Hüreyre Rasölullah'la secde yaptıklarını beyan etmektedir. Ebû Hüreyre ise Peygamberimizin Medine'deki son dönemlerinde Müslüman olan kişilerden olduğu malumdur.
§Necm suresi okunduğunda Müslümanlarla birlikte müşriklerinde secdeye gitmesi farklı şekillerde anlaşıldı. Bu konuda en güzel yorum rahmetli Seyyid Kutub tarafindan yapıldı:
".. .AllahTeâlâ buyurdu:
"Bu Kur'ân sizin tuhafınıza mı gidiyor?
Onu dinlerken ağlayacağınız yerde gülüyorsunuz.
Siz gaflet içinde yüzüyorsunuz."
Ayetteki orjinal deyimle "bu söz" yani Kur'ân, son derece ciddi ve önemlidir. İnsanların omuzlarına büyük görevler yüklediği gibi aynı zamanda kendilerini eksiksiz bir hayat sistemine iletiyor. Öyleyse onun nesini tuhaf görüyorlar, neresine gülüyorlar? Oysa onun yansıttığı katıksız ciddiyet, Önerdiği büyük yükümlülükler ve İnsanları bekleyen, yeryüzündeki hayatlarına ilişkin hesaplaşma, bütün bunlar ağlanacak bir durumla karşı karşıya olduklarını gösterir. Üstelik o hesaplaşmanın ötesinde daha nice korkunçluklarla ve sıkıntılarla yüz yüze geleceklerdir.
Bu noktada müşriklere gök gürlcmesinİ andıran bir uyarı yöneltiliyor. Kulaklarını ve gönüllerini tırmalayan yüksek bir ses tonunun yankısı ile sarsılıyorlar. Uçurumun kenarında titreşen bu şaşkınları kendi insiyatifleri ile yapmaları gereken bir görevi yerine getirmeye çağırıyor. Okuyoruz:
'Haydi, hemen Allah 'a secde edin, O'na kuttuk edin.'
Uzun bir hazırlama aşamasından sonra sure, işte bu kalpleri titreten, ürpertici ve akılları baştan alıcı bir çığlıkla noktalanıyctr.
Bundan dolayı dinleyenler hemen secdeye kapandılar. Müşrik oldukları halde bazıları da secdeye vardılar. Vahyi ve Kur'ân'ı şüphe ile karşıladıkları, Allah ve Peygamber

hakkında tartıştıkları halde secdeye yattılar.
Kalplerine ardarda inen bu müthiş darbelerin etkisi altında alınlarını yere koydular. Peygamberimiz bu sureyi okuyor. Dinleyiciler arasında Müslümanlar da vardır, müşrikler de. Surenin sonunda Peygamberimiz secdeye kapanınca bütün Müslüman ve müşrik dinleyicileri onunla birlikte secdeye varıyorlar. Kur'ân'ın bu müthiş etkisine karşı koyamıyorlar, onun büyüleyici yaptırım gücü karşısında direnemiyorlar. Bİr süre sonra kendilerine geldiklerinde anlaşılıyor ki yaptıkları secdenin bilincinde değildirler. Tıpki secde ederken ne yaptıklarının bilincinde olmadıkları gibi.
Değişik kanallardan gelen rivayetler bu olayı aktardıktan sonra bu şaşırtıcı gelişmeyi açıklama konusunda farklı görüşler öne sürüyorlar. Oysa olay aslında garip ve şaşırtıcı değildir. Sebep şu Kur'ân'ın hayret verici etkisi ve gönüllere yönelik müthiş yaptırım gücüdür.
Garanik Olayı veya Şeytan Ayetleri
Değişik rivayet kanallarının bize aktardığı bu olay, yani müşriklerin Müslümanlarla birlikte secde etmeleri olayı, uzun zaman kafamı kurcaladı. Onu bir türlü açıklayamıyor, tutarlı bir nedene bağ] ayamı yordu m. Fakat daha sonra yaşadığım bir olay, bu olayın içimde meydana getirdiği duygusal deneyim ufkumu genişletti. Bu deneyim sayesinde artık sözkonusu olayı açıklayabilmiş, asıl sebebini açık bir biçimde görebilmiştim.
"Garanik Olayı" diye anılan bu olay hakkındaki uydurma rivayetleri daha önce okumuştum. İbn SaU "Tabakat" adlı eserinde ve İbn Cerıı Tâberi, ünlü "Tarih"inde bu rivayetleri aktardıkları gibi kimi tefsir bilginleri de aşağıdaki ayetleri açıklarken bu söylentilere yer vermişlerdir.
"Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler bir şey dilediklerinde şeytan, bu dileklerine mutlaka birtakım beşeri arzular karıştırırdı. Fakat
Tilave eŞükür Secdesi
Allah, şeytanın körüklediği bu arzuları her defasında gidererek arkasından ayetlerini pekiştirirdi. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.
Amaç şeytanın körüklediği bu arzular vesilesi ile kalpleri hasta olanları ve katı yüreklileri sınavdan geçirmektir. Hiç kuşkusuz zalimler gerçeğe son derece uzak düşen bir ayrılığa saplanmışlardır." (Hacc Suresi, 52-53)
Ünlü tefsir alimi İbn Kesir, tefsirinde bu rivayetlerden sözederken "Bunların tümünün rivayet zincirlerinde kopukluk var, aralarında rivayet zincirinin halkaları tamam olanına rastlamadım" der.
Bu rivayetlerin en ayrıntılısı, hurafelere en az batmış olanı ve Peygamberimize yönelik en az iftiraya yer vereni İbn Hatem'in aktardığı şu rivayettir. İbn Hatem diyor ki: Musa b. Ebu Musa Kufi'nin, .Muhammed b. İshak b. Şeybi, Muhammed b. Fuleyh ve Musa b. Akabe kanalı ile bize anlattığına göre İbn Şihab şöyle der:
"Necm suresi inmişti. O günlerde müşrikler şöyle diyorlardı: Eğer bu adam (yani Hz. Peygamber) bizim tanrılarımız hakkında saygılı bir dil kullansa biz de onu ve arkadaşlarını anlayışla karşılardık. Fakat o bizim tanrılarımıza karşı, dininin öbür karşıtları olan Yahudilere ve Hristiyanlara karşı kullandığından daha sert ve kırıcı sözler kullanıyor.
Bu sıralarda müşriklerin Peygamberimize ve arkadaşlarına yönelik baskıları ve yalanlama girişimleri doruk noktasına ulaşmıştı. Peygamberimiz bu eziyetlerden bıkmıştı. Adamların sapıklıkları O'nu üzüyor, bir an önce doğru yola gelmelerini temenni ediyordu. Necin suresi inip de "Lât ve uzza hakkındaki görüşünüz nedir? Ya bunların öbürü, üçüncüsü olan tnenat hakkında ne düşünüyorsunuz'!" ayetlerini okuyunca şeytan bu putların isimlerinin söylenişinden sonra araya girerek "Onlar kutsal kuğu kuşlarıdırlar. Kuşku yok ki, Allah katında onların aracılığı umulur" dedi. Bu sözleri şeytanın kendisi uydurmuştu, amacı zihinleri karıştırmaktı.
Bu iki cümle bütün Mekke müşriklerinin hoşuna gitmişti. Onları dilden dile aktarmaya koyulmuşlardı. Olaydan son derece memnun olmuşlar ve "Muhammed, eski dinine, atalarının inancına döndü" diyerek bu sevinçlerini dile getirmeye yönelmişlerdi.
Bu arada Peygamberimiz, surenin son ayetini okuyup da secdeye kapanınca Müslüman ve müşrik bütün dinleyicileri de secdeye kapandı. Sadece çok yaşlı bir ihtiyar olan Velİd b. Muğİre secdeye varamamıştı. O da avucuna doldurduğu toprağı yukan kaldırarak ona secde etmişti.
Her iki grup da taraftarlarının Peygamberimiz ile birlikte secde etmelerine şaşırmışlardı. Müslümanlar ise müşriklerin inanmadıkları, İkna olmadıkları halde secde etmelerine anlam veremiyorlardı. Çünkü şeytanın kulaklarına fısıldamış olduğu sözkonusu cümleleri işitmemişlerdi. Müşrikler ise istediklerine ermişlerdi. Şeytan, Peygamberimizin dileklerine müdahale ederek araya bazı cümleler katmış ve müşriklere bu sözleri Peygamberin kendisinin surenin bir parçası gibi okuduğunu sandirmıştı. Bunun üzerine müşrikler pullarına saygı gösterisi olarak secde etmişlerdi.
Bu sözler kısa sürede halk arasına yayıldı. Şeytan bu yayılmayı körüklemiş, öyle ki, yankıları Habeşistan'a kadar uzanarak, oradaki Müslümanların kulaklarına kadar varmıştı. Osman b. Maz'un ve arkadaşlarından oluşan Müslüman göçmenler Mekkelilerin topluca Müslüman olduklarını ve Peygamber İle birlikte namaz kıldıklarını işilmişlerdi. Velid b. Muğirc'nin de avucuna doldurduğu toprağa secde ettiğini. Müslümanların artık Mekke'de güven içinde yaşadıklarını haber almışlar, bu yüzden hemen Mekke'ye geri dönmüşlerdi.
Ama yüce Allah, şeytanın sözlerini silip atmış, ayetlerini sağlamlaştırmış ve bu aldatma girişiminden korumuştu. Bu amaçla "Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler bir şey dilediklerinde şeytan bu dileklerine mutlaka birtakım beşerî arzular karıştırırdı' diye başlayan ayetleri indirdi. (Hacc Suresi, 52-53) Yüce Allah bu konudaki kesin hükmünü açıklayıp şeytanın uydurmalarını şilince müşrikler tekrar eski .sapıklıklarına ve nıüslümanlara yönelik düşmanlıklarına döndüler. Hatla bu düşmanlığın dozajını daha da arttırdılar." İfan Hatem'in sözleri burada sona eriyor.
Bu konuda daha aşın ve daha çok iftira dolu rivayetler de vardır. Bu rivayetler sözkonusu şeytan uydurması cümleleri Peygamberimizin araya katlığını ve bu işi -haşa- Kureyşli müşriklerin gönüllerini kazanmak amacı ile yaptığını öne sürecek kadar ileri giderler.
Ben daha işin başından beri bu rivayetlere tümü ile karşı çıkanı. Çünkü bu iki cümle Peygamberlerin yanılmazlığı ve Kur'ân'tn uydurma ve tahrif girişimlerine karşı korunmuşluğu ilkeleri ile bağdaşmadıkları gibi .surenin içeriğine de taban tabana ters düşüyorlardı. Sebebine gelince sure baştan sona kadar müşriklerin bu putlara ilişkin inançları ve onların çevresinde uydurulmuş masalları alaya alan ifadelerle dolu idi. O halde bu cümlelere surenin akışı içinde uygun bir yer bulmak asla mümkün değildi. Bu uyuşmazlık o kadar belirgindi ki, "Bu cümleleri şeytan sadece müşriklerin kulaklarına fısıldamıştı, müslümaniarın onlardan hiç haberleri olmamıştı" diyenlerin görüşleri bile inandırıcı olmaktan uzaktı. Çünkü Mekkeli müşrikler dillerinin ifade zevkini özümlemiş Araplardı. Bu niteliklerini gözönünde tutarak şöyle düşünelim: Adamlar bu uydurma, bu şeytan tarafından araya sokuşturulmuş cümleleri İşittikten sonra şu ayetleri dinlemiş olacaklardı:
"Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın, öyle mi? Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir.
Aslında bunlar sizin ve atalarınızın uydurduğu kuru isimlerdir. Allah, onlara ilişkin hiçbir kanıt indirmemiştir. "
"Ahirete inanmayanlar, meleklere dişi adlan takıyorlar. Oysa onların hu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece sanılarının peşinden gidiyorlar. Sanıları ise, gerçeğin kırıntısının bile yerini tutamaz."
"Göklerde nice melek var ki, Allah'ın dilediklerine ve hoşlandıklarına ilişkin izni olmadıkça şefaatleri hiçbir yarar sağlamaz. "
Adamlar o uydurma cümlelerin arkasından bu ayetleri işitince Peygamberimizle birlikte secdeye varmazlardı. Çünkü bu gerçek ayetler sözkonusu şeytan fısıltıları ile tanrılarına yönelik övgülerle ve onların Allah katında aracılık fonksiyonu üstleneceklerinin beklenmesi gerektiği yolundaki vurgulama ile asla bağdaşmaz. Zira Mekke müşrikleri bu rivayetleri uyduranlar kadar aptal değillerdi. Daha sonraları ya maksatlı olarak ya da bilmeyerek batılı oryantalistler o aptalca uydurmalara dört elle sarılmışlardır.
Durum böyle olunca gerek müşriklerin Peygamberimizle birlikte secde etmelerinin ve gerekse hicret eden Müslümanların Habeşistan'dan dönmelerinin ve bir süre sonra başka müslümanlarla birlikte oraya geri. gitmelerinin başka sebepleri olmalıydı.
Hicret eden Müslümanların neden önce Habeşistan'dan döndüklerini ve bir süre sonra niçin başkaları ile birlikte tekrar oraya gittiklerini incelemenin yeri burası değildir.
Müşriklerin secde etmelerine gelince burada bu konu üzerinde durmamız gerekir.
Uzun bir süre bu secde olayına tutarlı bir sebep aradım. Ara sıra böyle bir olayın olmadığını, sadece Habeşistan göçmenlerinin iki-üç ay sonra geri dönmelerini açıklamak için ileri sürüldüğünü düşünüyordum. Çünkü bu kısa süreli dönüşün mutlaka bir sebebi olmalıydı.
İşte bu tereddütlü günlerimden birinde yukarda sözünü ettiğim özel psikolojik deneyimi yaşadım. Kafamdaki tereddüt bulutlarını dağıtan olay şu oldu: Gecenin birinde idi. Birkaç arkadaş toplanmış, aramızda sohbet ediyorduk.
Derken bir ara kulağımıza Kur'ân sesi geldi. Sesin kaynağı yakınımızda idi. Necm suresi okunuyordu. Konuşmayı keserek Kur'ân'ı dinlemeye koyulduk. Okuyanın sesi etkileyici ve güzeldi. Kelimeleri tek tek ve çarpıcı bir ahenkle okuyordu.
Yavaş yavaş okunan ayetlerin ahengine ve içeriğine kapıldım. Peygamberimizin yüceler alemine yönelik yolculuğunu onun kalbi ile birlikle yaşadım. Cebrail'i, Allah tarafından yaratıldığı asıl süreri ile gördüğü sahneyi onunla birlikle yaşadım. Eğer insan düşünecek, haya! etmeye çalışacak olursa ne müthiş, ne çarpıcı bir olaydır bu! Peygamberimizle birlikte o yüce ve uyana yolculuğu yaşadım. "En uçtaki ağacın (Sidret-ül Mıtıieha'nın) yanında, "Me'va" cennetinin yanında onunla birlikte oldum. Havai gücümün elverdiği, sezgimin kanal çırpabildiği, duygularımın ve algılarımın kaldırabildiği oranda onunla birlikte yaşadım. Onun önderliğinde müşriklerin sapıklıklarını kavramaya çalıştım. 0 zavallıların meleklerin niteliklerine ilişkin masallarının, onları ilah sayan saplantılarının, onların erkek ya da dişi olduklarına yönelik kuruntularının ne kadar saçma olduğunu, bu iddiaların ilk okunuşta yıkılan oyuncak çocuk çadırlarına ne kadar benzediklerini gönlümün derinliklerinde hissettim.
"İnsan" denen varlığın topraktan yaratılışını ve analarının karnındaki "cenin"leri somutlaştıran sahnelerin önünde durdum. Yüce Allah'ın bilgisi bu olayları tek tek izliyor, onları kapsamı içinde tutuyordu. Surenin son keskindeki ardışık dokunuşların etkisi altında bütün vücudum titremeye başladı. Bilgimize kapalı "gayb" alemini yüce Allah'tan başka hiç kimse göremiyordu. Kayda geçen "ameller'in hiç biri hesaplaşma ve ödül-ceza verme işlemi sırasında, ihmal edilmiyor, gözden kaçırılmıyordu. Kulların üzerinden geçtikleri her yol sonunda yüce Allah'a varıp dayanıyordu. Ağlayanlar, gülenler. Ölüler ve diriler yığın yığın karşımda duruyordu. Bir meni damlası içinde yüzen embriyo hücresi karanlıklar içinde yol bularak adım adım gelişiyor ve sonunda sırlarını ortaya koyarak ya erkek ya da "dişi" kimliğinde karşımıza çıkıyor. Yeniden diriliş. Eski toplumların toplu vokoluş sahneleri. Yerin dibine geçen "iftiracı sapıklar" ve onları her yönden kuşatan ilahi gazap!
Derken "son uyarıcının" "müthiş felaketin eşiğindeki şu çığlığına kulak verdim: "Kıyamet günü iyice yaklaştı.
Onun dehşetini Allah 'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."
Arkasından son feryadın titreşimleri kulak zarlarıma çarptı ve bu müthiş "Bu Kur'ân sizin tuhafınıza mı gidiyor? Onu dinlerken ağlayacağınıza, gülüyorsunuz, öyle mi? Gaflet

içinde yüzüyorsunuz değil mi?", darbe karşısında tiril tiril titredim
Bütün bunlardan sonra "Haydi, hemen Allah a secde ediniz, O'na kulluk ediniz ' ayetini duyunca kalbimin titremesi gerçekten eklemlerime, kemiklerime geçti. Artık tüm vücudum gözle görülür biçimde zangır zangır titriyordu. Çok uğraşmama rağmen bunu Önieyemiyordum. Ayrıca gözlerimden de sürekli yaşlar boşaltıyordu, bunu da bütün gayretime rağmen durduramıyordum.
İşte o anda sözkonusu "secde olayı"nın doğru olduğunu ve bu olayın nedenini açıklamanın hiç de zor olmadığını anladım. Olayın sebebi şu Kur'ân'm çarpıcı etkisi ve surenin ayetlerinde yankılanan bu sarsıcı nağmelerin büyüleyiciliği idi. Necm suresini ilk kez okuyor ya da dinliyor değildim. Fakat bu defa üzerimdeki etkisi ve benim ona karşı reaksiyonum böyle oldu. Bu da Kur'ân'ın bir başka esrarengiz özelliğidir. Önceden bilinmesi mümkün olmayan bazı uğurlu Özel anlar vardır. Belirli bir ayet, ya da belirli bir sure bu anlarda bambaşka bir duyarlılıkla algılanır ve insan kalbi ile güç kaynağı arasında kontak kurulur; o zaman da olacak olanlar olur.
Anlaşılan Necin suresinin o günkü bütün dinleyicilerinin kalpleri böyle bir ana yakalandılar. Peygamberimiz bu sureyi tüm benliği ile okuyordu. Daha önce bizzat yaşadığı olayların bu defa somut sahnelerinde yaşıyordu. Surenin burun potansiyel enerjisi Peygamberimizin sesinin dalgaları aracılığı ile dinleyicilerin sinir sistemine akıyor, onlar da "Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz' buyruğunu işirir-işitmez titremeye tutuluyorlar. Sonra Peygamberimiz ile müslümanlar secdeye varınca kendilerini tutamayarak secdeye kapanıyorlar. ,
Denebilir ki; "Sen bu açıklamayı yaparken kendi başından geçen bir anı yüz yüze geldiğin bir psikolojik deneyimi ölçü olarak alıyorsun. Sen Müslümansın. Bu Kur'ân'a İnanıyorsun. Onun senin ruhuna yönelik özel bir etkisi vardır. Oysa o adamlar müşrikti. İmanı da Kur'ân'ı da reddediyorlardı." Fakat bu İtirazı yapanlar şu iki önemli noktayı gözönünde tutmalı, hesaba katmalıdırlar.
1- O gün bu sureyi okuyan, Peygamberimize/!- O bu Kur'ân'ı kaynağından doğrudan doğruya almış, onu iliklerine kadar yaşamıştı Onu o kadar seviyordu ki, içinde Kur'ân okunan dostunun evinin önünden geçerken adını/arı ağırlaşıyor, kapının önünde dikilerek okuma bitinceye kadar dinlemekten kendini alamıyordu. Üstelik bu sureyi okurken yüceler aleminde yaşamış olduğu anların, Cebrail ile birlikle onu asıl hlığında görerek geçirdiği dakikaların anısını tazeliyordu. Oysa ben bu sureyi sıradan bir okuyucunun sesinden dinlemiştim. Bu iki pozisyon arasında büyük fark olduğu kuşkusuzdur.
2- Sözü edilen müşrikler. Peygamberimizi dinlerken ürpermekten ve titremekten kendilerini alamazlardı. Fakat yapmacık inatları onları dinlediklerini kabul etmekten alıkoyuyordu. Aşağıdaki iki olay onların kalplerinde doğan bu ürpermelerin tanığıdır:
İbn Asakir, azdı müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Leheb'in hayatını anlatırken şunları söyler: İbn İshak'tn Osman b. Urve, İbn Zübeyr ve İbn Zübeyr'in babası kanalı ile bize verdiği bilgiye göre Hennad b. Esved şöyle diyor: Ebu Leheb ile oğlu Utbe bir gün Şam'a gitmeye hazırlanmışlardı. Ben de onlarla birlikte gitmek üzere hazırlanmıştım. Ebu Leheb'in oğlu Utbe "Vallahi, Muhammed'e gideceğim ve O'na Rabb'i hakkında sataşacağım" dedi. Gerçekten Peygamberimizin yanına varıp "Ya Muhammed" diye söze girdi ve "Yüce ufuktayken sonra yaklaştı, yere doğru uzandı. Öyle ki, Peygamber İle araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu." (Necm Suresi, 7,9) ayetlerine inanmadığını belirtti. Peygamberimiz de ona "Ya Rabbi, bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua etti.
Utbe Peygamberin varımdan ayrılarak babasının yanma döndü. Babası "Oğlum, Muhammed'e ne dedin?" diye sordu. Utbe. söv/ediklerini aktardı. Babası "Peki. o sana ne dedi?" diye sorunca kendisine "Ya Rabbi. bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua ettiğini anlattı. Bunun üzerine Ebu Leheb "Onun bedduasının seni tutmayacağından vallahi emin değilim" dedi.
Yola çıktık. Sudde'deki "Ebrah" denen yerde mola verince bir Hristiyan rahibinin manastırına vardık. Rahip bize "Ey Araplar, burada ne işiniz var? Biz burada arslan gezdiririz. Sizin çayıra koyun saldığınız gibi" dedi. Ebu Leheb, Rahibe "Biliyorsunuz ben yaşlı bir adamım ve aramızda eskiden beri gelen bir dostluk var. Şu adam oğluma bir beddua yaptı da vallahi bedduası tutar diye korkuyorum" dedi. Sonra bize dönerek "Erzakınızı toplayıp manastıra taşıyın ve oğluma orada bir yatak serin ve kendi yataklarınızı da onun etrafına serin " dedi. Biz de dediği gibi yaptık. Bir ara arslan gelip yüzlerimizi kokladı. İstediğini bulamadığı için geri çekildi ve hemen erzaklarımızın üzerine atıldı. Arkasından Utbe'nin de yüzünü kokladı ve sert bir darbe ile başını dağıtıverdi. Bunun üzerine Ebu Leheb "Muhammed'in bedduasından yakasını kurtaramayacağını biliyordum" dedi.
Anlatılan bu ilk olayın merkezindeki kişi Ebu Leheb'dir. Bu adam Peygamberimizin en amansız düşmanıdır. Onun aleyhinde düzenlenen her komplonun elebaşısıdır, kendisi de ailesi de Peygamberimize ellerinden gelen her kötülüğü yapmışlardır Bu yüzden Kır'ân'da kendisine ve ailesine şöyle beddua edilmiştir; "Ebu Leheb'in elleri kurusun, (kendisi de) yokolsun! Malı ve kazancı ona fayda vermez. O, kızgın alevli ateşe atılacaktır. Esi de boynunda bir urgan olduğu halde ona odun taşıyacaktır." f Leheb Suresi) Fakat bu azılı düşmanlığına rağmen Peygamberimiz ve onun sözü hakkındaki gerçek düşüncesi budur. Görüldüğü gibi Peygamberimizin onun oğluna yönelik bedduası karşısında kalbi iliklerine kadar titremektedir!
Müşriklerin Peygamberimizin hakkında besledikleri gerçek duyguyu belge-leven ikinci olay da şudur: Bu olayı yaşayan müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Rebia'dır. BİR defasında Kureyşliler bu adamı Peygamberimize göndermişlerdi. Onunla pazarlık etmesini istemişlerdi. Bu pazarlığa göre Peygamberimiz Kureyş kabilesini ikiye bölen yeni dininden ve müşriklerin putlarını kötülemekten vazgeçmeyi kabul ettiği takdirde kendisine mal. mevki kadın, kısacası ne isterse verilecekti. Utbe teklifin: açıkladıktan sonra Peygamberin/iz kendisine "Ey Utbe söyleyeceklerin bitti mi?" dîye sorar. Utbe "Evet bitti" der. Bunun üzerine Peygamberimiz "öyleyse şimdi beni dinle" der. Utbe'nin "Peki söyle" demesi üzerine besmele çekerek "Fussilet" suresini okumaya başlar:
"Ha Mim. Bu, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış, arapça okunan bir kitaptır. Müjdele-yici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat çoktan onu anlayıp, kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler. '
Surenin devamında sıra "Eğer yüz çevirirlerse de ki; Ben sizi Ad ve Semtıdoğullarının başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırım tehlikesine karşı uyardım " ayeti gelince Utbe, büyük bir korku içinde yerinden fırlayarak eli ile Peygamberimizin ağzını kapattı ve "Aramızdaki akrabalığın hatırı için seni susmaya çağırıyorum" dedi. Biraz sonra Kureyşlilerin yanına vararak olup bitenleri anlattıktan sonra sözlerini şu değerlendirme ile bağladı: "Muhammed bİrşey söyleyince yalan söylemeyeceğini biliyordum. Bu yüzden başınıza bir azap, bir bela geleceğinden korktum." (Bu olay değişik rivayetlerden özetlenerek aktarılmıştır)
İşte Müslüman olmayan bir adamın Peygamberimize yönelik gerçek duyguları. Bu duyguların ürperme içerdiği açıktır. İnadının ve kof gururunun baskısı altında kalan etkilenmİşliği meydandadır.
İşte bu gibi insanlar Peygamberimizin sesinden dinlediklerinde kalplerinin en duyarlı anını yaşamaları, bu yüzden işittikleri sözlere karşı koyamayarak kendilerini Kur'ân'ın çarpıcı etkisine kaptırmaları ve bunun sonucunda secdeye kapanan Müslümanlarla birlikte secdeye varmaları son derece akla yakın bir ihtimaldir. Yoksa bu davranışın sebebi ne "garanik" olayı, ne de uydurma rivayetlerin Heri sürdüğü başka bir gerçektir.[44]

Hac ve Sâd Surelerindeki Secde Ayetleri

915/1785-Ukbe b. Amir1 den (Radtyatiaha anh):[45]
Ben:
'Ey Allah'ın Rasûlü! Hac suresi Kur'ân'daki diğer surelere iki secde (ayeti) ile üstün mü kılındı?' diye sorunca o şöyle buyurdu:
"Evet. Kim o iki (ayette) secde etmezse/etmeyecekse o ikisini okumasın."[46]

916/1786-İbn Abbas'tan {Radıyaliahu anhma): [47]
Rasûlullah'ı (Saiuaiaha aleyhi ve seüem) Sâd süresindeki (secde ayetini okuduğunda) secde ettiğini gördüm. [48]

917/1787-İbn Abbas (Radıyallaha anhlna),[49]
Sâd süresindeki secde hakkında şöyle dedi:
ıBen Rasûlullah'ı (Saiiaiiahualeyhi ve settem)ondaki (secde ayeti İçin) secde ederken gördüğüm halde onun secdesi (bana göre) kesin/vacip olan secdelerden değildir.'
NOT: Metinde geçen azâim kelimesinden fiildeki azimet anlaşılmaktadır. İbn Abbas'a göre Sâd süresindeki secde ayetinde secde yapmak kesin emirlerden değildir. Bu konuda Hz. Ali'nin görüşü:
Hz. Ali (Radıyaliahu anh) şöyle dedi: [50]
'Azimet (secde edilmesi kesin olan) sureler Elif lâm tenzil, Hâ mim secde, Necmvelkra' sureleridir.'
§Abdürrezzak ekledi: ben de bunların hepsinde, yani azimet kabul edilen surelerde secde ediyorum. [51]

918/1788 (Z.)-Sâib b. Yezid'den:[52]
Osman (b. Affan) (RadıycUiahüanh) Sâd suresînde(ki secde ayetinde) secde etti. [53]

919/1789-Avvâm b. Havşeb'den; [54]
Mücahid'e Sâd süresindeki secde durumunu sordum, şöyle dedi: 'Evet, ben de onu İbn Abbas'a (Radıyaiiahaanhuma) sordum, o şöyle dedi: '...onun soyundan da Davud ve Süleyman'ı...doğru yola erdirmiştik...' ayetinden sonraki '...sen de onların doğru yoluna tabi ol kısmına kadar okur musun? İşte Peygamberiniz de (Sâd suresinde) Davud (Peygambere) tabi olmakla emrolundu.'[55]

Açıklama

İbn Abbas (Radıyallahü anhüma) bu rivayette geçen ayetleri, Sâd süresindeki secdenin sebebini açıklamak için okudu. Bu rivayet onun Kur'ân bilgisinin ne kadar kapsamlı olduğunu göstermektedir. Sâd süresindeki secde ayeti;
'Davud: Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar azdır! dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeve kapandı, tövbe edip Allah'a yöneldi.' (Sâd, 38/24)
§Yukarıdaki Sâd suresinde geçen ayette secde yapılmasının nedeni En'âm süresindeki şu ayetlerdir:
'İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hikmet sahibidir, (her şeyi) hakkıyla bilendir.
Biz ona İshak ve (İshak'ın oğlu) Ya'kub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik; biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız.
Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola iletmiştik). Hepsi de salih
insanlardandı.
İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık.
Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarına da (üstün meziyetler verdik). Onları seçkin kıldık ve doğru yola ilettik.
İşte bu, Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı yapmakta oldukları amelleri kesinlikle boşa giderdi.
İşte onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (kafirler) bunları inkar ederse şüphesiz yerlerine bunları
inkar etmeyecek bir toplum getiririz.
O peygamberler Allah'n hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna tabi
ol! De ki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu (Kur'an) âlemler için ancak bir öğüttür/hatırlatmadır.' (En'âm, 6/83-90)
§Peygamberimizin yolu, En'âm suresinde zikredildiği gibi önceki peygamberlerin yoludur. Bu nedenle Sâd suresinde Davud Peygamberin secde ettiği yerde Peygamberimiz de secdeye gitmiştir. İşte İbn Abbas bunu anlatmaktadır. Allah ondan razı olsun. [56]

Ebû Saîd el-Hudrî'nin Sâd Süresindeki Secde ile İlgili Rüyası

920/1790-Ebû Said el-Hudrî (Radıyaiiaha anh) anlattı:[57]
Rüyasında kendisi Sâd suresini yazarken gördü. Secde ayetine gelince yanındaki divit, kalem ve her şey secdeye gitmişti. Bu (rüyasını) Hz. Pey-gamber'e (Salkutaha aleyhi ve setlem) anlattı, ondan sonra (o ayette) secde etmeyi bırakmadı. [58]

Açıklama

Tilavet secdesi bölümünde zikredilen yerlerden Kur'ân'daki on beş ayette secde edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak bu surelerin hepsinde secde ayetlerinin vücubiyetinde ihtilaf edildi:
1-Hanefi mezhebine göre secde on dört ayette yapılır: [59]
-Araf suresi, 7/206,
-Ra'd, 13/15,
-Nahl,l6/49,
-İsra, 17/107,
-Meryem, 19/58,
-Hac suresinde ilk ayet, 22/18, (77. ayet ise onlara göre namazdaki secdeyi emretmektedir. Çünkü secdeye rükû emri eklendiğinde bundan namaz secdesi anlaşılır, tilavet secdesi değil.)
-Furkan, 25/60,
-Nemi, 27/25,
-Secde, 32/15.
-Sâd, 38/24,
-Fussiict, 41/38.
-Necm, 53/62, -İnşikak, 84/21, -Alak, 96/19.
2-Maliki mezhebine göre ise on bir ayette secde yaplılır:[60]
Bunlar Hanefi mezhebinde zikredilen ayetlerden üçünü istisna ederler: -Necm. 53/62, İnşikak, 84/21, Alak, 96/19. Ayrıca Hac, 22/77, yani ikinci secde ayetini de istisna etmektedirler.
3-Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre secde ayetleri on dörttür: [61]
Hac süresindeki İki secde ayetini ayrı ayrı sayarak Hanefilerdeki sıralamayı kabul etmektedirler. Sadece Sâd süresindeki ayetin tilavet değil de şükür secdesi olduğunu belirmektedirler.
§Bu konudaki ilgili ihtilaflar terk edilip ihtiyatla amel edilmelidir. Hac süresindeki iki ayet ve Sâd'daki ayette de secde kabul edildiğinde bu ayetlerin toplamının on beş olduğu ortaya çıkar. [62]

Şükür Secdesi

921/1791-Abdurrahman b. Avf tan (Radıyallahü anh)[63]
Rasûlullah (Satuaiahu aleyhi ve seiiem) çıktı. (Bir rivayette; Ben mescide girdim ve Rasûlullah'] mescitten çıkarken gördüm.) Hemen peşinden gittim. Bir hurma bahçesine girdi. Orada secde yaptı, secdeyi uzattıkça uzattı. (O kadar ki) ben Allah'ın onun ruhunu teslim almasından korktum. Kendisine bakmak için (yanına) geldim. Başını kaldırdı ve :
"Ey Abdurrahman! Sana ne oldu?" dedi. Ben durumu anlatınca şöyie dedi:
"Cibril {Altyhîsselâm) bana dedi ki:
'Sana bir müjde vereyim, istemez misin? izzet ve celaf sahibi Allah sana şöyle diyor: 'Kim sana salâvat getirirse ona rahmetimle karşılığını veririm. Kim sana selam verirse ben de ona selam veririm.'"'
§(Aym râviden) ikinci tarikle gelen rivayet:
Rasûlullah (SalhllaM aleyhi vs seiiem) çıktı ve kendi hurma bahçesine[64] yöneldi. Oraya girdi, kıbleye döndü ve secdeye kapandı. Secdesi uzadıkça uzadı, hatta izzet ve celal sahibi Allah'ın orada onun canını aldığım zannettim. Kendisine yaklaştım ve (yanına) oturdum. Başını kaldırdı ve:
"O kim?" dedi. Ben:
'Abdurrahman' deyince O:
"Sana ne oldu?"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Öyle secde yaptın (ve orada durdun) ki izzet ve celal sahibi Allah'ın senin ruhunu teslim almasından korktum.1
"Cibril {Aleyhisselâm) bana geldi ve bir müjde verdi, dedi ki:
'İzzet ve celal sahibi Allah şöyle diyor: 'Kim sana salâvat getirirse (dua ederse) ona rahmetimle karşılığını veririm. Kim sana selam verirse ben de ona selam veririm.'
Ben de bunun üzerine izzet ve celal sahibi Allah'a şükür secdesi yaptım."'[65]

922/1792-Ebû Bekre vallahi: anlattı:[66]

Kendisi Hz. Peygamber'] (Saiuatahu aleyhi ve seiu-m) bir müjdeci geldiğinde gördü, ona ordusunun düşmanlara karşı zafer kazandığını müjdeliyordu. (O sırada) Rasûlullah'ın başı Hz. Âişe'nin kucağındaydı. Rasûlullah ayağa kalktı ve secdeye kapandı. Sonra müjde getiren kişiyi (düşman hakkında) sorguladı. O da düşmanın yönetimini bir kadının üstlendiğini haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:
"Erkekler, kadınlara itaat ettiği zaman helak oldu. Erkekler, kadınlara itaat ettiği zaman helak oldu ..." Bunu üç kere tekrarladı.
NOT: Rasülullah Allah'ın nimetleri için muhtelif zamanlarda şükür secdesi yapardı, bu da onun şükreden/vefakâr bir insan olduğunu gösterir.
Kadınların yönetime geçmesi ise duygusal ve ince ruhlu oldukları için sakıncalı görülmektedir. Bu nedenle dünya tarihinde kadınların başkanlık yaptığı dönemler çok azdır. Bu

durum kadının yaratılışı ile ilgilidir. Halta Peygamberimiz erkeklerden de duygusai olanların yönetime gelmelerini istememekledir. Mesela, sahabeden Ebû Zer duygusal bir insan olduğu için Peygamberimiz ondan yönetime talip olmamasını işlemiştir.[67]

---

[1] Sened:
Sahih: Müsned, 11/443, H.no:9674; Müslim, îmân, 81; An Mâce, İkâme, 70, H.no:1052; ibn Huzeyme, 1/276, H.no:549. Enes'ten (Radıyaltahü anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Bezzâr tarafından nakledildiğini, senedinde Kinaye b. Habele'nin bulunduğunu, bu râviyi Ebû Hâtim'in sika, diğerlerinin ise zayıf saydığını belirtir. Ayrıca Süheyl b. Ebû Hazm'in Yahya b. Maîn tarafından sika. büyük bir topluluk tarafından da zayıf sayıldığını, kalan diğer râvilerinin ise sika olduklarını ifade eder. Bk. Mecmu', 11/284.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaltahüanh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisin Taberânî tarafından (Kebîr'inde) nakledildiğini, râvilerinin sahih hadis ricalinden olduklarını, fakat İbn İshak'ın İbn Mes'ûd'dan semâmın bulunmadığını belirtir. Bk. age., 11/284,
[2] Bennâ, age.,IV/158
[3] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/308.
[4] Sened:
Basen: Müsned, VI/442, H.no:27367; Benzer rivâyei için bk. V/194, H.no:21588; Tirmizî, Cum'a, 47, H.no:568 (Bu konuda Hz. Ali, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sâbrt ve Amr b. Âs'tan da nakiller vardır. Ebu'd-Derdâ'nın rivayeti gariptir); İbn Mûce, İkâme, 71, H.no: 1055; İbn Mâce'nİn bir rivayetinde ise secde âyetlerinin geçtiği sûrelerin iaimleri verilmiştir:
İkâme, 71, H.no:1056. Ebû Dâvûd da Amr b. Âs'ın hadisini naklettikten sonra Ebu'd-Derdâ rivayetine işaret eder ve isnadının zayıf olduğunu ifade eder.
Rivayetin senedinde zayıf sayılan Rişdîn bulunmaktadır. Ömer b. Hayyân ed-Dımaşkî de meçhul biridir. Ayrıca müphem (=^î ı^ki oî) bir râvi de vardır. Müsned'İn ikinci senedinde
Rişdın'in mütâbû (İbn Vehb) zikredilmektedir. İbn Mâce'nİn ikinci rivayetinde de mütabi vardır. Fakat bu rivayetin senedinde de Osman b. Fâid / FâyİD bulunmakladır.
Amrb. Âs'tan (Radıyallahüanh) şahidi:
Bk. Ebû Dâvûd, Sücûd. 1, H.no: 1401; İbn Mâce, İkâme. 71, H.nü:lÜ57: Hakim, 1/345. No: 811; Bu hadisi Miinziri ve Nevevi hasen kabul etti. Abdülhak ise zayıf gördü. Bk. Mübarekpûrî, TuhfeNi'I'Ahvezi, MI/127.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaüahü anh) şahidi için bk. 912/1782. hadis.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/308-309.
[6] Zayıf: İbn Macl îkâmeJl. No:l056: Beyhaki, 11/313, No: 3521; Ahmed b. Ebû Bekir. Misbahu'z-Zücâce, 1/121, No: 39 (Senedde bulunan Osman b. Fâid'den dolayı rivayet zayıftır.)
[7] Sened:
Hasen: Ebû Davud, Salât 328, No: 1401; İbn Mâce, İkâmet 73. No: 1057; Hakim, 1/345, No: 811: Bu hadisi MünzirİI ve Nevevi hasen kabul etti. Abdülhak ise zayıf gördü. Bk. Mübarekpûrî, Tuhfctü'l-Ahvezi, 111/127.
[8] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/309-310.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/310.
[10] Sahih: Miisned, VI/30-31, H.no:23904; Benzer rivayet için bk. VI/217, H.no:25697Dâvûd, Sueûd, 7, H.no: 1414; Tirmizî, Cum'a, 55, H.no:580 (Tirmizî'nin senedinde EbuAl-Â3iye'nin öğrencisinin Hâlid el-Hazza olduğu görülmektedir. Tirmizî bu hadis içıı, hasen-sahih hükmü verir); Deavât, 33, H.no:3425 (hasen-sahih); Nesâî, Tatbik, 70, H.no: 1127; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX/231. H.no:515; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.509. H.no:907.
Hadisin senedinde müphem bir râvi vardır. Fakat diğer senedlercle bu râvinin Hâlid el-Hazzâ olduğu görülmektedir. Bazı rivayetlerde müphem bir râvi aracılığı İle bazı rivayetlerde ise aracısız olarak naklettiği anlaşılmaktadır. Bu da müphem şalısın önemli olmadığın' aklımıza getirmektedir. Tilâvet secdesi ile ilgili olarak İbn Abbas'lan nakledilen şu hadis ise bu rivayetin şahididir:
Tirmizî, Cum'a, 55, H.no:579 (Ebû Saîd'den (Radıyallahü anh) şahidi olan bu rivayet hasen-garibdir); Deavât, 33, H.no:3424 (garib bir rivayet olan bu hadis Ebû Saîd'den de nakledilmiştir); İbn Mâce, İkâme, 70, H.no: 1053.
[11] " Bu mana için bk. NevevİI, Şerlin Sahihi. Müslim, IV/87; Aynı yerde Nevevi başka manaları da zikretti. Onlar: a-HavI Şerrin defi, Kuvve Hayrın tahsilidir. b-HavI: Allah'ın yasaklarından kaçınmak, Kuvve: Allah'ın emrettiklerini yapmaktır.
Râzi ise havi kelimesini güç olarak açıkladı. Bk. Muhtara 's-Sihah, 163
[12] İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadir, 11/62; Şirbini, Muğni'l-muhlac, t/217
[13] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/310-311.
[14] Sahih: Müsned, 11/229. H.no:7140: Benzer rivayetler için bk. 11/529. H.no:10789; ü/487, H.no:10263: 11/466. H.no:9978; 11/466. H.nu:9977
11/461, H.no:9900 (914/1784. hadis); 11/459. H.no:9877; 11/456, H.no: 9840; 11/454, H.no:9821 (Senedindeki Abdülaziz b. Ayyaş meçhul bir râvidir); 11/451. H.no: 9591; 11/449, H.no:9765; 11/434, H.no:9573: 11/413. H.no:93I9:
11/281. H.no:7764; 11/249, H.no:7390; 11/247, H.no:7365.
Mâlik, Salâl. 478; öi/feK Ezan, 100-101;Sucûd.7. 8\ Müslim. Mesâcid, 107-109 ziyadesi ile; Ebû Dâvûd, Sucûd, 4, H.no:1407-1408 ziyadesi İle; Tirmizî,
Cum'a, 50, H.no:573 (hasen-sahih); Nesâî. İfiitâh. 51. 53. H.no:959-966; îbn Mâce, İkâme, 7I,H.no:1058-1059;/Mnmı, Salât, 162. H.no: 1476-1478: Bteyhakî, es-Sünenü's-suğm, s.5O8, H.no:905.
Ebû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 914/1784. hadis.
[15] Bu cümle asıl nüshadan düşmüştür. Halbuki Müslim, Ebû Davud rivayetlerinde bulunmaktadır. Bu nedenle prantez içinde terceme edildi. Bk. Müslim, Mesâcid, 107 (578); Ebû Dâvûd, Salât, 731, No: 1408
[16] Bu kelime ölümden kinayedir. Bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, 11/250
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/311-312.
[18] Sened:
Hasen: Mü'sned, 11/83, H.ıı0:5556; AbdurrezzÂk, 11/105, H.no:2678:
An EbîŞeybe, 1/381, H.no:4386; taVâ, X/113. H.no:5743; Hâkim, 1/343, H.no:806:
(Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartına/râvisine uygun olduğu halde eserlerine almadığı sahih bir hadis olarak değerlendirir. Zehebî de bu görüşü onaylar. Ayrıca Hâkim şunu ilâve eder: "İmamın açıktan okuduğu namazlarda tilâvet secdesi yaptığı gibi gizli kıraatta bulunduğu namazlarda da liiâvet secdesi yapması gerçekten ilginç sahih bir sünnettir") Hatîb, el-Bağdâdî, Târîhu Bağdûd, XII/310; Beyhakî, es-Sünenü's-suğrâ, s.508, H.no:906. Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetinin metninde de görüldüğü gibi Süleyman et-Teymî, Ebû Miclez'den işitmediğini belirtmektedir. Dolayısıyle isnadında inkıta vardır. Fakat Ebû Dâvûd'dan nakledilen rivayette Süleyman ct-Teymfnin hocasının Ümeyye olduğu görülmektedir:
£6iî Dâvûd, Salât, 127, H.no:807 (Ebû Davud'un hocası Mıhammed b. îsâ, Ümeyye ismini zikreden kişinin de sadece kendi hocası Mu'temir b. Süleyman olduğunu İfade eder. Diğer hocaları Hüşeym ve -Ahmed b. Hanbel'in de hocası olan- Yezid b. Hârûn ise Ümeyyc'nİn ismini vermezler); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 11/322.
Müsned'deki benzer rivayet
Bk. 11/115, H.no:5957 (Bu rivayetin de senedinde Cäbir el-Cu'fî bulunmaktadır. Heysemî, bu râvi hakkında tenkidin bulunduğunu, Şu'be ve Sevrî'nin bu râviyi sika saydıklarını söyler. Bk. Mecma', 11/285). Ebû Davud'un senedinde zikredilen Ümeyye zİyedİsi makbuldür. Çünkü bu ziyâdeyi yapan Mu'îemir b. Süleyman sika biridir. Sika birinin sened ve metinde yaptığı ziyadeler de makbuldür. Fakat Ümeyye mechûl bir râvidİr. Bk. Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, III/342, Trc.no:563: Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 111/17.
İbn Ömer'in (Radıyallalıü anhüma) de öğle namazında tilâvet secdesi yaptığı rivayet olunmaktadır:
Bk. İbn Ebî Şeybe, 1/381, H.no:4387. İbn Ömer'in uygulaması da yukarıda metni verilen rivayeti kuvvetlendirmekledir.
[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/312-313.
[20] ibn Nüceym. el-Bahru'r-râık, 11/130; İbn Müflih. MubdV, 11/32-33
[21] Nevevi, Şerhu Sahihi Müslim, VI/168; Azimâbâdi, Avnü'l-Ma'bûd, III/289; Ebu'l-Hasen Bl-Maliki, Kifayetü't-talib, 1/456
[22] Nevevi, age., VI/68: Kaftal, Hilyetü'l-ulema, II/I24
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/313.
[23] Sened:
Sahih: Müsned, 11/17, H.no:4669; Benzer rivayetler için bk. 11/157. H.no:6461 (909/1779. hadis); 11/142. H.no:6285:
Buhârî, Sucûd, 8-9 12; Müslim.
Mesâcid. 103-104; £ö« Dâvûd, Sucûd, 6. H,no:1412 (Hocası Ahmed b. Hanbcl'den naklettiği hadislerden biridir. Ayrıca hocası Ahmed b. Ebû Şuayb kanalı ile naklettiği rivayette İbn Nümeyr'İn farklı şu lafzını da ekier: Müslim'in bir başka rivayetinde namaz dışında da gerçekleştiği anlatılmaktadır:
Bk. Müslim, Mesâcid, 103-104.
Ebû Davud'un bir rivayetinde ise bu namazın Mekke'nin fethi yılında kılındığı ifade edilmektedir:
Bk. Ebû Dâvûd, Sucûd, 6, H.no:1411
[24] Sehnûn, et-Müdevvenetü'l-kübra, I/147;Şirazi, Mühezzeb, 1/115; İbn Hacer, Feîhu'l-Bâru 11/560; İbn Mülih, MöWf, Kasâni, Bedâiu's-sanâi', i/210
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/313-314.
[25] Sened:
Hasen: Müsned, 11/157, H.no:6461; £öm Dâvûrf, Sücûd, 6, H.no:1413:

Senedinde yer alan Abdullah b. Ömerb. Hafs b. Âsımb. Ömer el-Umerî (v. 171) zayıf biridir. Bu râvi hakkında Ahmed b. Hanbel: "Salih biridir, kendisinde sakınca yoktur, isnadlara eklemelerde bulunur ve başkalarına muhalefet eder", Yahya b. Maîn: "BİR beis yok, hadisleri yazılabilir", Yakûb b. Şeybe: "Sika-sadûk biridir, fakat hadislerinde ızdırap bulunmaktadır", îbn AdİY " Bir beis yok, sadûk biridir", Ali b. el-Medînî ise: "zayıftır" derler. Müslim mütâ-baatı ile birlikte iki yerde bu râviye yer verir. Bk. Müslim, Hudûd, 1686; Âdâb, 2132. TİrmizÎ 12, Nesâî üç, Ebû Dâvûd on, İbn Mâce 16, Ahmed b. Hanbel 79 ve Dârimî altı rivayetini nakleder. Tirmizî iki rivayetine hasen hükmü verirken (bk. Sünen, Hac, H.no:854; Deavât, H.no:3432), diğerlerinde râvinin zayıf oluşunu belgelendirmiştir: "Yahya b. Saîd el-Kattân hafızasının zayıflığı yüzünden onun zayıf sayıldığını söyledi." Bk. Sünen, H.no:113, 172 (Hadis âlimlerince kuvvetli biri değildir, sadûk olduğu halde bu rivayetini muzdarİp saydılar), 346, 2185. Bir yerde de "hadiste zayıf sayılır" {Bk. Sünen, H.no:1891) demekle yetinir.
Ayrıca 908/1778. hadisle karşılaştırınız. Bu rivayetle hadis hasen li ğayrıhî seviyesine yükselir.
[26] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/314-315.
[27] Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübra, T/111; Şİrazi. Mühezeh, 1/85; Şirbini, Muğni'l-Muhtac, 1/215; Kasâni, Bedaiu's-sanâi', 1/192; Jbn Müflih, Mübdi', 11/28, 30;
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/315
[28] Sened;
Sahih: MiİsNed, V/183, H.no:21483; Benzer rivayet için bk. V/186, H.no:21515; Buhârî, Sucûd, 6; Müslim, Mesâcid, 106; Ebû Dâvûd, Sucûd, 2, H.no:1404; Tirmizî, Cum'a, 52, H.no: 576 (hasen-sahih); Afesdf, İftitâh, 50, H.no:958; Dârimi, Salât, 163, H.no:l480.
[29] İbn Abdilber, Temhid, XIX/119; Şirazi, Mühezzeb, 1/85; İbn Hümam, Fethu'l-Kadir, U/14; İhnUüüih, Mübdi ',11/28
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/316.
[30] Sened: Sahih: Mjlsned, 1/388, H.no:3682; Benzer rivayetler için bk. 1/401, H.no:3805:
1/437, H.no:4164; 1/443, H.no:4235; 1/462, H.no:4405; Bu/îârf, Sucûd, Menâkıbü'l-ensâr, 29; Meğâzî, 8; Müslim, Mesâcid, 105; Ebû Dâvûd,
Sucûd, 3, H.no:1406; Nesâî, İftitâh, 49, H.no:957; Dârimi, Salât, 160, H.no:1473. Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'ine nisbet ederek şu rivayetini de verir:
Bu rivayetin râvilerinin sika olduklarını!, İbn Sirîn'in İbn Mes'ûd'dan hadis işittiğini belirtir. Bk. Mecma', 11/286. Hadisin şâhîdleri: a-lbn Abbas'tan {Radıyailahü anhiima) şahidi:
Buhârî, Sucûd, 5; Tefsîru'i-Kur'ân, 53/4; Tirmizî, Cum'a, 51, H.no:575 (İbn mes'ûd ve Ebû Hüreyre'den de şahidi vardır. İbn Abbas rivayeti ise hasen-sahihtİr.)
b-Muttalibb. Ebû Vedâa'dan (Radıyailahü anh) şahidi 913/1783. hadis.
c-Ebû Hüreyre'den (Radıyailahü anh) şahidi İçin bk.912/1782. hadis.
d-Hz. Aişe'den (RadıyaUahü anim) şahidi:
Bk. Heysemî. Taberânî'nin Evsat'mda nakledilen rivayetin senedinde münkeru'l-hadis sayılan Abdurrahman b. Beşîr'in bulunduğunu ifade eder. Bk. Mecma'. 11/285. e-Amr el-Cümahî"den (Radıyailahü anh) şahidi:
Bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebîrinde nakledilen rivayetin senedinde bilinmeyen bir râvinin bulunduğunu, Osman b. Salih'in sahabeden sadece bir râviye yetişiiğini belirtir. Bk. Bge., 11/285.
f-İbn Ömer'den (Radıyailahüanhiima) şahidi:
Bk. Heysemî, Taberânî'nin Kebîr'inde nakledilen rivayetin senedinde Mus'ab b. Sâbit'İn bulunduğunu, bu râviyi İbn Hıbbân ve diğerlerinin sika, Ahmed b. Hanbel ve diğerlerinin ise zayıf saydıklarını belirtir. Bk. age., 11/285-286.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/316-317.
[32] Buhari, SücûdU'l-Kur'ân, 5; Taberani, el-Mu'cemü'l-evsat, 111/197, No: 2910 İbn Ömer'den şahidi için bk. Tahavi, Şerhu meâni'l-âsâr, 1/353
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/317-318.
[34] Sahih: Müsned, 11/304, H.no:8021; Benzer rivayet için bk. 11/443, H.no:9673 Heysemî bu rivayeti zikreder, Ahmcd b. Hanbel ve Taberânî'ye (Kebîr'inde) nİsbet ederek râviferinırı sika olduklarını belirtir. Ayrıca Bezzâr'a nisbet ederek "râvileri sikadır" dediği bir rivayeti de verir:
Bk.Mmrcfl', 11/285.
Ebu'd-Derdâ'dan (Radıyatlahü anh) şahidi için bk. 904/1774. hadis İbn Mes'ûd ve diğer sahabeden (Radıyallahu anhiim) şahidi için bk. 911/1781. hadisin tahrici.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/318.
[36] Sened:
Sahih: Müsned, 111/420, H.no:15404; Mükerrerleri için bk. IV/215-216, H.no:17819; VI/399-400, H.no:27120. İkinci rivayet için bk. 111/420, H.no:15403 (Mükerrer için bk. IV/215, H.no: 17818; VI/400, H.no:2712l); Nesâî, İflitâh, 49, H.no:956 (Hocası Abdülmelik b. Abdülhamid'in aracılığı ile Ahmed b. Hanbel'den naklettiği hadislerden biridir);
İbn Mes'ûd ve diğer sahabeden (Radıyallahuanhiim) şahidi için bk. 911/1781. hadisin tahrici.
[37] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/318-319.
[38] Sened:
Sahih: Müsned, 11/461. H.no:9900; Hbû Hüreyre'den nakledilen benzer rivayet için bk. 906/1776. hadis ve tahrici.
[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/319.
[40] Sened:
Ebû Davud, SücûdU'l-Kur'ân, 2, No: 1403; Taberani, el-Mucemu'î-kebir, XI/334, No: 1192
[41] Nevevi, Şerlm Sahihi Müslim, V/76
[42] İbn Hacer, Fetku'l-Bâri, 11/555 72fi İbn Abdilber. Temhid, XIX/120
[43] İbn Hızeyme'deki açıklama için bk. Sahih, 1/280, No: 559
[44] Seyid Kutup, Fi zılâli'l-Kur'ân, VI/3418-3422
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/319-325.
[45] Sened:
Hasen: Müsned, [V/151, H.no:17297; Benzer rivayet için bk. IV/155, H.no:17343; Ebû Dâvûd, Sucûd, 1, H.no:1402; Tirmizt, Cum'a, 54, H.no:578 (isnadı o kadar kuvvetli değildir. Hz. Ömer ve oğlu İbn Ömer'den iki secde bulunması sebebiyle Hac sûresinin diğer sûrelere üstün oluşu ile ilgili rivayetler nakledilir); Beyhakî, 11/317.
Senedindeki îbn Lehîa ve Mişrah b. Hâân Ebû Mûsâ el-Meâfirî sebebiyle hadis zayıf sayılmıştır. İbn Lehîa ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64. hadis. Mişrah b. Hâân ise makbul bir râvidir. Bk. İbn Hacer, Takrîb, Trc.no:6679; Zehebî de "sikadır" der. Bk. Kâşif, Trc.no:5456. Tirmizî üç, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce birer, Dârimî iki ve Ahmed b. Hanbel 18 rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetlerinden ikisi için "isnadı kuvvetli değildir" derken, bir rivayeti için de hasen hükmü verir. Bk. Sünen, Cum'a, 54. H.no: 578; Mcnâkıb. 17, 48, H.no: 3686. 3844.
Hz. Ömer'den {Radıyaliahu anh) şahidi:
Bk. Mâlik, Salât, 479.
[46] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/326.
[47] Sened:
Sahih: Müsned, i/219, H.no:2521; Benzer rivayetler için bk. 1/364. H.no:3436 (Senedinde Leys b. Ebî Süleym bulunmaktadır): 1/360. H.no:3387-3388 (919/1789. hadis); Sw/iün, Sucûd, 3; Enbiyâ, 39; Tefsir, 6/5. 38:
[48] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/326-327.
[49] Tirmizî, Cum'a, 53, H.no:577 (hasen-sahih); Ebû Dâvûd, Sucûd, 5, H.no: 1409; Nesâî, tftitâh, 48, H.no:955 (Sonunda ziyâse ile); Dârimi, Salât, 160.
H.no:1473.
İbn Abbas'tan (Radıyaliahu anh) nakledilen diğer rivayetler için 917/1787 ve 919/İ789. hadislere bk.
Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahu anh) şahidi:
Bk. Heysemî, hadisi Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin (Evsat'ında) naklettiğini, senedinde Muhammed b. Amr'ın bulunduğunu, ve râvi hakkında tenkit yapıldığını, bununla birlikte rivayetlerinin hasen olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 11/285.
İbn Mes'ûd'dan (Radıyaliahu anh) gelen bir rivayete göre de Sad sûresinde secde etmediği kayıtlıdır:
Bk. Heysemî, hadisi Taberânî'nin Kebîr'inde naklettiğini, râvilerinin sahih hadis ricali olarak sika olduklarını ifade eder. Bk. age., 11/284.
[50] sened:.
Sahih: Müsned, 1/359. H.no:3387; Tahrici için bir önceki 916/1786. hadise bk.
Hasen: Abdürrezzak, 111/336, No: 5863; İbn Hacer senedinin hasen olduğunu belirtti. Bk. Fethıt'l-Bâri, U/552
[51] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/327.
[52] Sahih: Müsned, 1/73, H.no:541; Heysemî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecına', 11/285.
İbn Abbas'tan (Radıvallahii anlüimaj şahidi için 916-917, 919/1786-1787, 1789. hadislere bk.
[53] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328.
[54] Sened:
Sahih: Müsned, 1/360, H.no:3387-3388. Tahrici için bir önceki 916/1786. hadise bk.
[55] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328.
[56] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/328-329.

[57] " Scned:
Sahih: Mösned, III/78, H.no:11680; Benzer rivayet için bk. 111/84, H.no:11738: BeyhaM, 11/318. Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in râvilerinin sahih hadis ricali olduklarını belirtir. Bk. Mecma', 11/284. Hımeyd et-Tavîl sika müdellis bîr râvidir. Fakat semâa delâlet eden tahdis sigası ila naklettiği İçin ittisale hamlolunur.
Ebû Dâvûd, Ebû Saîd el-Hudrî'den (Rcutıyaltahü anh) şu rivayeti nakleder:
Bk. Ebû Dûvûd, Sucûd, 5, H.no:1410; Dârimi, Salât, 161, H.no: 1474
Heysemî'nin Ebû Ya'lâ ve Taberânî'ye nisbet ederek zikrettiği bir rivayet daha vardır:
Bk. Heysemî Taberânî'nin Evsat'ında naklettiği rivayette: lafzının da bulunduğuna dikkat çeker. Ayrıca rivayetin senedinde el-Yemân b. Nasr'm bulunduğunu. Zelıebî'nin bu râviyi mechıul saydığını belirtir. Bk. age., 11/284-285
[58] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/329-330.
[59] Kâsâni, Bedâiu's-sanâi', 1/193
[60] İbn Abdilber, Temhid, XIX, 119
[61] Nevevi, Mecmu', IV/67: Şirbini, Muğni'l-Muhtac, 1/215; Maverdi. insaf, H/196
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/330-331.
[63] Sened:
Sahih: Müsned, 1/191, H.no:1662-1663; İkinci rivâyel için bk. 1/191, H.no;1664; Makdisî, Muhtara, İÜ/126, H.no:926 (hasen); Heysemî, senedindeki râvilerin sika olduklarını belirtir Bk.Mecma ',11/287.
£feÖ Ka'M, 11/158, H.no:847:
Heysemî Ebû Ya'Ia'dan gelen ziyâdeii bir rivayete de yer verir ve birinci rivayette tanımadığı bir râvinin bulunduğunu, ikinci rivayette ise zayıf biri olan Mûsâ b. Ubcyde er-Rabezî'nin bulunduğunu söyler: Bk. Mecma', X/160-161.
Muâz b. Cebel'den (Raüycdlaim anlı) şahidi:
Bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-hebîr, XX/102, H.no:199; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, 11/122, H.no: 1032. Heysemî, Haccâc b. Osman es-Seksekî'nin Muaz'a yetişmediği halde ondan naklettiğini, İbn Hıbbân'ın bu zatı etbâu't-tâbiînden saydığını belirtir. Ayrıca bu rivayetin Bakıyye kanalı ile de nakledildiğini, bu zatın da an'ane yaptığını ifade eder. Ebû Katâde'nin Muâz'dan naklettiği bir başka rivayeti de şöyledir:
Heysemî, bu rivayeti de Taberânî'nin Evsat ve Sağîr'İnde naklettiğini, senedinde Müzeyneoğullarının mevlâsı İshak b. İbrahim el-Medcnî'nin bulunduğunu, bu râviyi Ebû Ziir'a ve diğerlerinin zayıf saydığını sözlerine ekler. Bk. oğe., 11/288.
Heysemî konu ile ilgili şâhid rivayetleri tek tek verir ve rivayetleri değerlendirir. Bu rivayetler Huzeyfe b. ei-Yemân, Câbir, Ömer b. el-Hattâb. Abdurrahman b. Ebû Bekir, Cerîr, Ebû Mûsâ. İbn Ömer, Arfece ve Esma bt. Ebû Bekir'dendir IRadıvullahii anhiim). Bk. age., 11/287-290.
[64] Bk. Bennâ, aee.. IV/185
[65] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/331-333.
[66] Sahih: Müsned, V/45, H.no:20334; Benzer rivayetler için bk. V/43, H.no:20317: V/38, H.no: 20281; V/47, H.no:20353, 20356-20357; V/50, H.no:20388 {vicâde yolu ile nakledilen hadislerden biridir); Buharı, Meğâzî, 83; Fiten, 18; Tirmizî, Fiten, 75, H.no: 2262 (hasen-sahih):
Ebû Bekre'den (Radıyaliahü anlı) bu konuda gelen bir diğer rivayet de şöyledir:
Tirmizî, Siyer, 25, H.no: 1578 (hasen-garib); Ebû Dâvûd, Cihâd, 162, H.no:2774; îbn Mâce, İkâme, 192, H.no: 1394
Şükür secdesi ile ilgili diğer rivayetler: a-Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (Radıyaliahü anh);
Bk. £/wD«vtW, Cihâd, 162, H.no:2775 (hasen li ğayrihî);
b-Enes b. Mâlİk'ten (Radıyallahtitınhy. Bk. /fcn Mâce, İkâme, 192, H.no:1392 (hasen).
c-Ka'b b. Mâlik'ten {Radıyaliahü anh):
Bk. /ö/î Mâce, İkâme, 192, H.no:1393 (sahih). (Bu rivayetler Tebük savaşı ile İlgili bölümde uzunca verilecektir):
Bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 111/369. d-Hz. Ali'den (Radıyallahıi anlı}:
Bk. Müsned, 1/147, H.no:1254; Benzer rivayetler için bk. 1/160, H.no:1378; 1/155. H.no:1330; 1/151, H.no:1302; 1/144, H.no:1223; 1/141, H.no:1196; 1/140-141, H.no:I188-1189; 1/139, H.no:1179; 1/134, H.no:1127; 1/131. H.no:1086; 1/126, H.no:1034; 1/122, H.no:988; 1/121, H.no:982-983; 1/113, H.no:904, 912; 1/107-108, H.no:848; 1/95, H.no:735; 1/91-92, H.no:706; 1/90, H.no:696-697; 1/88, H.no:672; t/83, H.no:626; 1/81, H.no:6l6; Buhârî, Ezan, 25; Müslim, Zekât, 154-155; Ebû Dâvûd, Sünnet. 28. H.no:4763, 4767-4768; îbn Mâce, Mukaddime, 12, H.no: 167.
e-Ebû Hüreyre'den (Radıyaliahü anh):
Bk. Müsned. 11/502. H.no:10469 (Bu rivayetin tahrici için bk. 695/1565 ve 705/1575. hadisler)
f-Berâ b. Azib'den {Radıyaliahü anh):
Hemedânlılann Müslümanlığı kabul etmesi ile ilgili olarak Hz. Ali'nin Yemen'den gönderdiği mektuptan sonra Peygamber efendimizin secdeye kapanması ile ilgili rivayet için bk. Bk. Rüyam, Müsned, 1/218, H.no:304; Beyhakî, age., İÜ/369.
[67] Tayalisi, 1/66, No: 485; Müslim, İmaret 16, 17, (1825), (1826); Ebû Davud. Vesaya 4, No: 2865; Nesâi, es-Sünenü'l-kübra, IV/112, No: 6494
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 6/334-335.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

76- KITABUT-TIBB
1- Bâb:
2- Bâb: Erkek Kadını, Kadın Da Erkeği Tedâvî Eder Mi?
3- Bâb: "Şifâ üç şeydedir"
4- Bal İle Tedâvî Ve Yüce Allah'ın: "Onda insanlar için şifâ vardır" (el-Nahl: 69) Kavli Babı
5- Develerin Sütleriyle Devâlanıp Tedâvî Olmak Babı
6- Develerin Sidikleriyle Tedâvî Olmak Babı
8- Hasta İçin Telbıne Bulamacı Yapılması Babı
9- Saût{Un Hükmü) Babı
10- Saût(Un Beyânı), El-Kustu'l-Hindî Ve El-Kustu'l-Bahrî İle (Enfiye Gibi) Buruna Çekmek Suretiyle Tedâvî Olunmak Babı
11- Bâb: Kişi Hangi Saatte Kan Aldırır?
12- (İhtiyâç Belirdiğinde) Seferde Ve İhram İçinde Kan Almak Babı
13- (Bedende Meydana Gelen) Hastalıktan Dolayı Kan Aldırmak Babı
14- Baş Üzerinde Kan Alma Tedavisi Babı
15- Yarım Baş Ağrısından Ve Baş Ağrısından Dolayı Kan Aldırma Tedavisi Babı
16- Ezâ Ve Hastalıktan Dolayı (Baştaki Ve Diğer Yerlerdeki) Saçları Ye Kılları Tıraş Etmek Babı
17- (İhtiyâç Olduğunda) Kendini Dağlama Tedavisi Yaptıran Yâhud Başkasına Dağlama Tedavisi Yapan Kimseler Ve (Zaruret Bulunmadığında) Dağlama Tedavisi Yaptırmayan Kimsenin Fadlı Babı
18- Göz Hastalığından Dolayı Göze, Sürme Taşî Ve Diğer Sürme Nevi'leri Sürmek Babı
19- Cüzam Hastalığı Babı
20- Bâb: "El-Mennu (= Kudret Halvâsı)" Göz İçin Bir ' Şifâdır
21- Hastanın Ağzının Bir Tarafından Deva Konulması Babı
22- Bâb
23- Boğaz Hastalığı Babı
24- Karnı (İshal Olup) Hastalanmış Kişinin Tedavisi Babı
25- Bâb: Safer Yoktur. Safer Karnı Yakalayan (Ve Yüzü Sarartan) Bir Hastalıktır
26- Zâtu'l-Cenb Hastalığıfnın Devası) Babı
27- Külü İle Kan Yolunun Kapatılması İçin Hasır Yakılması Babı
28- Bâb:
29- Kendi Tabîatine Uygun Gelmeyen Yerden Başka Yere Çıkan Kimse Babı
30- Tâûn Hastalığı Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı
31- Tâûn Hususunda Sabırlı Olan Kişinin Ecri Babı
32- Kur'ânta Ve Sığındırıcı Sûrelerle Allah'a Sığındırma Duaları Yapmak Suretiyle Ma'nevî Tedâvîler Babı
33- Fâtihatu'l-Kitâb'ı Okumakla Rukyeler Yapma Babı
34- Rukye Yapmak Hususunda Bir Koyun Sürüsü Bölüğü (Vermelerini) Şart Kılma Babı
35- Göz Dokunmasına Okunmak Babı
36- Bâb:
37- Yılan Ve Akreb Sokmasında Rukye Tedavisi Babı
38- Peygamber(S)'İn Rukyesinde Okuduğu Sözler Babı
39- Rukye Tedavisinde Nefes Etme(Nîn Cevazı) Babı
40- Duâ İle Tedâvî Eden Kişinin Kendi Sağ Elini Ağrıya Dokundurup Sürmesi Babı
41 -Bâb: Kadın Erkeğe Rukye Tedavisi Yapar
42- Rukye (Yânı Efsun) Yapmayan Kimseler Babı
43- Bir Şeyde Uğursuzluk (Var Sanmak) Babı
44- Fal Babı
45- Bâb: İslâm'da Hâme (Ve Safer İnancı) Yoktur
46- Kâhinlik İşleri Babı
47- Sihr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
48- Bâb: Allah'a Şirk Koşmak Ve Sihr, Helak Edici Günâhlardandır
49- Bâb: İnsan Sihri (Konulduğu Yerden) Çıkarmak İster Mi?
50- Sihir Babı
51- Bâb:
52- Sihr(İn Def'i Ve İbtâli) İçin Acve Hurması İle Tedâvî Babı
53- Bâb: Hâme Yoktur
54- Bâb: Hastalığın Kendi Kendine Sebebsiz Sirayeti Yoktur
55- Peygamber(S)'İn Zehirlenmesi Hakkında Zikrolunan Hadîsler Babı
56- Zehir İçmek, Zehir Ve Tehlikesinden Korkulacak Şeylerle Ve Habîs Devalarla Tedâvî (Olmanın Hükmü) Babı
57- Dişi Eşeklerin Sütlerinin Hükmü) Babı.
58- Bâb: Kabın İçine Sinek Düştüğü Zaman (Hükmü Nasıl Olur?)
Bu Konuya Bir Özetleme île Son Verelim
Tibb Kitâbı'nin Sonunda Bir Hatırlatma
1. Birinci Nevi' îlâhî Devalar İle Olan Tedâvî Beyâmndadir

76- KITABUT-TIBB

(Tıbb Kitabı) [1]

1- Bâb:

"Allah, indirdiği derde muhakkak şifâsını da indirmiştir"

1-.....Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti
ki, Peygamber (S): "Allah, indirdiği derde, muhakkak şifâsını da indirdi" buyurmuştur [2].

2- Bâb: Erkek Kadını, Kadın Da Erkeği Tedâvî Eder Mi? [3]

2-.....Muavviz ibn Afrâ'nın kızı Rubeyyi' (R) şöyle demiştir:
Biz Rasûlullah(S)'ın beraberinde gazveye giderdik. Gazilere su taşıyıp sulardık ve onların hizmetlerini görürdük. Bir de harb sahasındaki şehîdleri ve yaralıları toplayıp Medine'ye naklederdik [4]

3- Bâb: "Şifâ üç şeydedir"

3-.....Bize Salim el-Eftus (ibn Aclân el-Harrânî), Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs(R): "Şifâ üç şeydedir: Ba şerbeti içmekte, kan alma âleti vurmakta, ateşle dağlamakta. Fakat ben ümmetimi (son bir ihtiyâç olmadıkça) ateşle dağlamaktan nehyederim" demiştir.
İbn Abbâs bu hadîsi Peygamber(S)'e yükseltmiştir.
Ve yine bu hadîsi el-Kummî de Leys'ten; o da Mucâhid ibn Cebr'-den; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere (dağlamayı zikretmeden) Peygamber (S): "Şifâ, balda ve kan aldırmadadır" İafzıyle rivayet etmiştir [5].

4-.....Bize Mervân ibn Şucâ\ Salim el-Eftus'tan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygambe (S): ('Şifâ üç şeydedir: Kan alma âleti vurmakta, yâhud bal şerbeti içmekte yâhud ateşle dağlamaktadır. Fakat ben (son bir ihtiyâç ve zaruret olmadıkça) ümmetimi ateşle dağlamaktan nehyederim" buyurmuştur [6].

4- Bal İle Tedâvî Ve Yüce Allah'ın: "Onda insanlar için şifâ vardır" (el-Nahl: 69) Kavli Babı [7]

5-.....Bize Ebû Usâme tahdîs edip şöyle dedi: Bana Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıy ve balı çok severdi, demiştir [8].

6-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyİe buyuruyordu: "Eğer sizin devalarınızdan herhangi birşeyde bir hayır mevcûd ise -yâhud: devalarınızdan herhangi birinde bir hayır olacaksa- neşter (ameliyat bıçağı) darbesinde yâhud bal şerbetinde yâhud da derde uyacak bir ateşle dağlamakta vardır. Amma ben.dağlamak tedavisini sevmiyorum" [9].

7-..... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebu'I- Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd (el-Hudrî -R)'den şöyle tahdîs etti Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Kardeşimin karnı ağrıyor, dedi. Peygamber:
— "Bal (şerbeti) içir!" buyurdu.
Sonra bu adam ikinci bir defa daha geldi (ve hastalığın geçmediğini söyledi). Peygamber yine:
— "Ona bal şerbeti içir!" buyurdu.
Sonra üçüncü defa geldi. Peygamber yine:
— "Bal şerbeti içir!" buyurdu. Sonra bu adam bir daha geldi de:
— İçirdim (fakat ağrısı geçmedi), dedi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah doğru söyledi, fakat kardeşinin karnı yalan söylemiştir. Haydi ona yine bal şerbeti içir!" buyurdu.
Adam kardeşine (dördüncü kerre) bal şerbeti içirdi de adam hastalıktan iyileşip kurtuldu [10].

5- Develerin Sütleriyle Devâlanıp Tedâvî Olmak Babı

8-.....Bize Sabit el-Bunânî, Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Kendilerinde hastalık bulunan birtakım insanlar (Medine'ye geldiler ve):
— Yâ Rasûlallah! Bizleri barındır ve doyur! dediler. Sağlıklarına kavuştukları zaman da:
— Şübhesiz Medine havası ağır bir yerdir, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah onları zekât develerinin bulunduğu Harre denilen arazîye yerleştirdi de:
— "Develerin sütlerini içiniz!" buyurdu.
Onlar orada tam sağlıklarına kavuşunca Peygamber'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Peygamber (bunu haber alınca) arkalarından bir askerî birlik gönderip yakalattı. Peygamber onların (kısas olarak çaprasvârî) ellerini, ayaklarını kestirdi, gözlerine de mil çektirip oydurdu.
(Enes dedi ki:) Ben onlardan bir adamı gördüm ki, ölünceye kadar diliyle yeri yalayıp ısırıyordu.
Râvî Sellâm ibnu Miskîn şöyle dedi: Bana şu ulaştı ki, Haccâc ibn Yûsuf, Enes'e: Peygamber (S)'in tatbîk ettiği en şiddetl ukubeti bana tahdîs et! demiş, Enes de ona bu hadîsi tahdîs etmiştir. Bu el-Hasenu'l-Basrî'ye ulaşınca: Enes'in bu hadîsi Haccâc'a tahdîs etmemiş olmasını arzu ederdim, demiştir [11].

6- Develerin Sidikleriyle Tedâvî Olmak Babı

9-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Birtakım insanlar (Medine'ye geldiler de) mi'de ağrısından dolayı Medine'de ikaamet etmek istemediler. Peygamber (S) onlara zekât develerini güden çobanın yanına gitmelerini, orada develerin sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar da Pey-gamber'in çobanına katıldılar da

develerin sütlerinden ve sidiklerinden içtiler. Nihayet bedenleri iyileşince çobanı öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler. Bu yaptıkları Peygamber'e ulaşınca, onları aramak için bir birlik gönderdi. Sonunda bunlar Peygamber'e getirildiler, Peygamber de (kısas olarak) onların ellerini ve ayaklarını (çaprasvâ-rî) kesti, gözlerini de oydu.
Katâde: Muhammed ibn Şîrîn bana, bunun haddlerin (yânî bu husustaki dînî cezaların) inmesinden önce olduğunu tahdîs etti, demiştir [12].

10-.....(Ebû Mes'ûd Bedrî'nin kölesi) Hâlid ibn Sa'd şöyle demiştir: Biz sefere çıkmıştık, beraberimizde Gâlib ibnu Ebcer de vardı. Bu Gâlib, yolda hastalandı. Medîne'ye geldik, o hâlâ hasta idi. Ebû Atîk'm oğlu (yânî Abdullah ibn Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Ebî Bekr es-Sıddîk -ki Ebû Atîk babası Muhammed'in künyesi idi-) ona hasta ziyaretine geldi. Bu ziyarette Abdullah ibn Muhammed bize:
— Şu küçük kara tanecik üzerine devam edip ona ehemmiyet verin. Ondan beş yâhud yedi tane alıp bunları ezin. Sonra bunu burnunun içine şu tarafına ve şu tarafına olmak üzere zeytinyağı damla-larıyle damlatın. Çünkü Âişe (R) bana tahdîs etti ki, kendisi Peygamber(S)'den: "Şübhesizşu kara tane, samdan başka hastalığa şifâdır" buyururken işitmiştir.
Ben:
— Sâm nedir? dedim.
O:
— Ölümdür, dedi [13].

11-..... İbn Şihâb şöyle demiştir; Bana Ebû Seleme ve Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdiler, onlara da Ebû Hureyre (R) haber vermiştir. Kendisi Rasûlullah(S)'tan: "Şu kara tanede samdan (yânî ölümden) başka her hastalığa şifâ vardır" buyururken işitmiştir.
İbn Şihâb: Sâm ölümdür, kara tane de şûnîz'dir, dedi [14].

8- Hasta İçin Telbıne Bulamacı Yapılması Babı

12-.....Bize Yûnus ibn Yezîd, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) hasta için ve ölmüş kimse üzerine hüzünlü olan insan için dâima telbîne bulamacı yapılmasını emreder ve:
— Ben Rasûlullah(S)'tan: "Şübhesiz telbîne bulamacı hastanın gönlüne rahat verir, bir kısım hüzün ve kederi de giderir" buyururken işittim, der idi [15].

13-.....Bize Alî ibnu Mushır, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) telbîne bulamacı yapılmasını emreder ve: — O, hasta tarafından sevilmez, (fakat hastalığı için) faydalıdır, der idi.

9- Saût{Un Hükmü) Babı

14-.....Tâvûs ibn Keysân'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) kendisinden kan aldırmış, kan alıcıya kan alma ücretini vermiş ve saût denilen burun ilâcını kullanmıştır [16].

10- Saût(Un Beyânı), El-Kustu'l-Hindî Ve El-Kustu'l-Bahrî İle (Enfiye Gibi) Buruna Çekmek Suretiyle Tedâvî Olunmak Babı

"Kust" lafzı "Kâf' ve "Kaaf'la olan "Kâfur ve "Kaafûr" lafızları gibidir. Yine "Nuziat", yâna "Çekilip söküldü" ma'nâsına olan "Küşıtat" ve "Kuşttat" meçhul fiilleri de böyle hem "Kâf ile hem de "Kaaf * harfiyledir. Abdullah ibnu Mes'ûd da ("Kaaf' harfli olarak): "İzâ's- semâi kuşıtat" okumuştur [17].

15-.....Mıhsan kızı Ümmü Kays (R): Ben Peygamber(S)'den işittim:
— "Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmağa devam ediniz. Çünkü bunun içinde yedi türlü şifâ vardır. Uzre, yânî boğaz hastalığı için bu ilâç buruna çekilir. Zâtu 'l-cenb hastalığı için de (su ile) hastaya içirilir" buy uruy ordu.
Bu sırada ben henüz yemek yiyemeyen küçük bir oğlumla Pey-gamber'in huzuruna girdim. (Peygamber çocuğu kendi kucağına oturttu.) Çocuk O'nun üzerine işedi. Peygamber su istedi de sidiğin değdiği yerin üstüne azar azar akıttı [18].

11- Bâb: Kişi Hangi Saatte Kan Aldırır?

Ebû Mûsâ el-Eş*arî geceleyin kan aldırmıştır [19].
Âsim Efendi'nin bu kadar hususiyet ve meziyetlerini saydığı bu bitki bizim "Topalak" dediğimiz nebattır...

16-.....İbn Abbâs (R): Peygamber (S) oruçlu olduğu hâlde kendisinden kan aldırdı, demiştir.

12- (İhtiyâç Belirdiğinde) Seferde Ve İhram İçinde Kan Almak Babı

Bunu (yânî sefer ve ihram haletinde kan almayı) Abdullah ibnu Buhayne, Peygamber(S)'den olmak üzere söylemiştir.

17-.....İbn Abbâs (R) Peygamber (S) oruçlu olduğu hâlde kendisinden kan aldırdı, demiştir [20].

13- (Bedende Meydana Gelen) Hastalıktan Dolayı Kan Aldırmak Babı

18-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes(R)'ten haber verdi ki, Enes'e kan alıcının ücreti sorulduğunda: Rasûlullah (S) kendisinden kan aldırdı. Onu Ebû Taybe kan alma tedavisi yaptı. Rasûluliah da ona iki sâ' ölçeği buğday verdi ve onun sâhibleri ile konuştu. Onlar da Ebû Taybe'nin vergisini hafiflettiler.
Peygamber bir hutbesinde şöyle buyurdu:
— "(Ey Hicaz halkı!) Sizin kendisiyle tedaviolageldiğiniz şeylerin en üstün ve lüzumlu olanı, kan aldırmak ve el-kustu'l-HindVdir".
Ve yine Rasûlullah:
— "Sakın çocuklarınızı anjin hastalığından kurtarmak için bademciği sıkmak suretiyle azab etmeyiniz. Kust (yânı el-Ûdu'l-Hindî) ile tedaviye ehemmiyet veriniz!" buyurdu [21].

19-.....Âsim ibn Umer ibn Katâde tahdîs etti ki, Câbiribn Abdillah (R), başı bir bez ile örtülmüş olarak dönüp gelmiş de, sonra:
— Kan alma tedâvîsi yaptırmadıkça buradan ayrılmam. Çünkü ben RasûlulIah(S)'tan işittim, O: "Kan aldırmakta şifâ vardır" bu-yürüyordu, demiştir [22].

14- Baş Üzerinde Kan Alma Tedavisi Babı

20-.....Alkame, Abdurrahmân el-A'rec'den işitti ki, o da Abdullah ibn Buhayne'den işitmiştir. Abdullah ibn Buhayne (R): Rasû-lullah (S) Mekke yolundan olan Lahyu Cemel denilen mevki'de kendisi ihrâmlı olduğu hâlde başının ortasından kan aldırdı, diye tahdîs ediyordu.
Ve el-Ensârî (Muhammed ibn Abdillah) şöyle dedi: Bize Hişâm ibnu Hassan haber verdi. Bize İkrime, İbn Abbâs(R)'tan Rasûlul-lah (S) başından kan aldırma tedavisi yaptırdı, diye tahdîs etti.

15- Yarım Baş Ağrısından Ve Baş Ağrısından Dolayı Kan Aldırma Tedavisi Babı

21-..... Bize Muhammed ibn Adiyy, Hişâm ibn Hassân'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R): Peygamber (S) ih-râmlı olduğu hâlde kendisinde bulunan bir baş ağrısı hastalığından
dolayı "Lahyu Cemel" denilen bir su yanındaki menzilde başından kan aldırma tedavisi yaptırdı, demiştir.
Muhammed ibn Sevâ da şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Hassan, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan, Rasûluüah(S)'ın ihrâmlı iken kendisinde bulunan yarım baş ağrısından dolayı, başından kan aldırdığını haber verdi [23].

22-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Eğer sizin devalarınızdan herhangi birşeyde bir hayır mevcûd ise, bal şerbetinde yâhud neşter -ameliyat bıçağı- darbesinde yâhud da bir ateşle dağlamakta vardır. Fakat ben dağlanmak tedavisini sevmiyorum" buyuruyordu [24]

16- Ezâ Ve Hastalıktan Dolayı (Baştaki Ve Diğer Yerlerdeki) Saçları Ye Kılları Tıraş Etmek Babı

23-.....Eyyûb es-Sahtıyânî şöyle dedi: Ben (müfessir) Mucâhid ibn Cebr'den işittim; o da Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan ki, Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hudeybiye zamanında ben taştan düzülmüş bir çömleğin altına ateş yakmakla uğraşırken yanıma geldi. Bitler benim başımdan aşağı saçılıp dökülüyordu. Bunun üzerine Peygamber:
— "Haşerelerin sana ezâ veriyor mu?" buyurdu. - Ben:
— Evet (ezâ veriyor)! dedim. Peygamber:
— "Öyleyse başım tıraş et de üç gün oruç tut yâhud altı fakiri doyur yâhud da bir kurban kes!" buyurdu.
Râvî Eyyûb: Ben bunların hangisiyle başladığını bilmiyorum, demiştir [25]

17- (İhtiyâç Olduğunda) Kendini Dağlama Tedavisi Yaptıran Yâhud Başkasına Dağlama Tedavisi Yapan Kimseler Ve (Zaruret Bulunmadığında) Dağlama Tedavisi Yaptırmayan Kimsenin Fadlı Babı [26]

24-.....Bize Asım ibn Umer ibn Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir(R)'den işittim ki, Peygamber (S): "Sizin devalarınızdan herhangi birşeyde şifâ varsa, ameliyat bıçağı darbesinde yâhud bir ateşle dağlamakta vardır. Fakat ben dağlanmayı sevmiyorum" buyurmuştur [27].

25-.....Bize Husayn (ibn Abdirrahmân el-Vâsıtî), Âmir ibn Şerâhîl eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İmrân ibn Husayn (R): Rukye tedâ-vîsi ancak göz değmesinden ve zehirli(hayvan sokmasin)dan olur, demiştir.
(Husayn ibn Abdirrahmân şöyle dedi:) Ben bu sözü, Saîd ibn Cubeyr'e zikrettim. O şöyle dedi: Bize İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— "Bana bütün ümmetler arzolunup gösterildi: Bir iki peygamber, yanlarında onar, yirmişer, otuzar, kırkar ümmetleriyle beraber önümden geçmeğe başladılar. Bir peygamber de yanında bir ümmeti bile olmaksızın geçti. En sonu uzaktan büyük bir karaltı gösterildi. Bu kalabalık karaltı nedir? Bu, benim ümmetim midir? diye sordum. Bu, Mûsâ Peygamber'le kavmidir! diye cevâb verildi. Sonra bana: Ufka bak! denildi. Bakınca ufku dolduran büyük karaltı gördüm. Sonra bana semâ ufuklarının şurasına ve bu tarafına bak! denildi. Bir de baktım ki, büyük bir karaltı baştanbaşa ufku doldurup kaplamış. Bana: Bu senin ümmetindir. Bunlardan yetmişbin kişi hesaba çekiimeksizin cennete girecektir, denildi."
Bu hitabesinden sonra Rasûlullah odasına girdi. Ve (hesaba çekilmeden cennete gireceklerin vasıflan hakkında) mecliste bulunanlara birşey söylemedi. Artık meclistekiler dağıldı. (Ve şöyle münazara
ediyorlardı:)
— Biz, Allah'a îmân ve Rasûlü'ne ittibâ eden kimseleriz. Artık
biz, cennete hesâbsız girecek kimseleriz..
Yâhud:
—O bahtiyarlar evlâdlanmızdır, onlar İslâm camiası içinde doğmuşlardır. Biz ise Câhiliyet devrinde doğduk, diyorlardı.
Bu münazara Peygamber'e ulaşınca, odasından dışarı çıktı ve:
— "Cennete hesaba çekiimeksizin girecek mü'minler, efsun etmeyenler, teşe'üm etmeyenler, şifânın (Allah'tan olduğuna inanıp) dağlamaktan olduğuna inanmayanlar ve her hususta Allah'a dayanıp güvenenlerdir" buyurdu.
Bunun üzerine Ukâşe ibnu Mıhsan:
— Yâ Rasûlallah! Ben onlardan mıyım? diye sordu. Rasûlullah:
— "Evet onlardansın!" buyurdu. Sonra başka birisi ayağa kalktı da:
— Ben de onlardan mıyım? dedi.
Rasûlullah ona:
— "Bu hususta Ukâşe senden öne geçti!" buyurdu [28]

18- Göz Hastalığından Dolayı Göze, Sürme Taşî Ve Diğer Sürme Nevi'leri Sürmek Babı

Bu konuda Ümmü Atıyye'den bir hadîs vardır [29].

26-.....Şu'be şöyle dedi: Bana Humeyd ibnu Nâfi', Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Seleme(R)'den şöyle tahdîs etti: Kocası ölen bir kadının gözleri hastalandı. Yakınları bu kadını Peygamber'e söylediler ve kadının göz hastalığı üzerine korkulmakta olduğundan, Pey-gamber'e göze sürme çekmeyi de zikrettiler. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yemin olsun ki, siz kadınlardan biriniz (Câhiliyet devrinde kocası öldüğünde) evinin içinde en kötü elbiseleri içinde - yâhud: kötü elbiseleri içinde evinin en fena bir tarafında- bir sene beklerdi. Bir sene tamâm olup da yanından bir köpek geçtiği sırada kadın yerden bir deve tezeği (alıp kendi omuzundan arkaya) atardı. Hulâsa bu gözleri hasta olan kadın, kocasının vefatından i'tibâren dört ay on gün : 239) geçmedikçe, gözlerine sürme çekemez" buyurdu [30].

19- Cüzam Hastalığı Babı

27-.....Bize Saîd ibnu Mînâ tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) "Hastalığın (sahibinden bir başkasına) kendi kendine sirayeti yoktur, eşyada uğursuzluk yoktur. Ükey ve baykuş (ötmesinin te'sîri ve kötülüğü) da yoktur, Safer ayında uğursuzluk yoktur. (Bunlar Câhüiyet hurafeleridir.) Fakat (ey mü'min) sen cüzamlıdan, arsiandan kaçar gibi kaç!" buyurdu [31].

20- Bâb: "El-Mennu (= Kudret Halvâsı)" Göz İçin Bir ' Şifâdır [32]

28-.....Bize Şu'be tahdîs ettiki, Abdulmelik ibn Umeyr şöyle demiştir: Ben Amr ibnu Hureys'ten işittim, şöyle dedi: Ben Saîd ibn Zeyd(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Yer mantarı, kudret halvâsı (gibi Allah'ın külfetsiz ni'metleri) nev'inden bir rızıkttr. Suyu da göz ağrısına şifâdır" buyurdu [33].
Şu'be şöyle dedi: Yine bana el-Hakem ibnu Uteybe, el-Hasen el-Uranî'den; o da Amr ibn Hureys'ten; o da Saîd ibn Zeyd'den; o da Peygamber'den olmak üzere haber verdi.
Yine Şu'be: el-Hakem bana bu hadîsi tahdîs edince, ben Abdul-melik ibn Umeyr'in hadîsinden ötürü onu inkâr etmedim, demiştir [34].

21- Hastanın Ağzının Bir Tarafından Deva Konulması Babı

29-.....Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mûsâ ibn Ebî Âişe, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs ile Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R), Peygamber (S) ölmüş hâldeyken (yüzünü açıp üzerine kapanarak) Peygamber'i öpmüştür.
Ubeydullah dedi ki: Âişe şöyle dedi: Biz hastalığı içinde yarı baygın iken Peygamber'e ağzının bir tarafından içeriye bir ilâç vermiştik. O da bize: "Bana ilâç vermeyiniz!" diye işaret etmeye başlamamıştı. Biz, Peygamber'in bunu istememesi, hastanın ilâçtan hoşlanmamasından ibarettir dedik (ve ilâç vermeğe devam ettik). Fakat Peygamber ayılınca:
— "Ben sizi bana ilâç vermekten men' etmedim mi?"buyurdu.

Biz:
— Bu nehyi, hastanın ilâcı sevmemesidir diye düşündük, dedik. Bunun üzerine Peygamber:
— "Şimdi Abbâs hâriç, bu evde bulunan herkes gözümün önünde bu ilâçtan muhakkak içecektir, içmeden kalkmıyacaktır. Çünkü Abbâs beni ilaçlamanızda sizinle hazır bulunmadı" buyurdu [35].

30- Bize Alî ibn Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den tahdîs etti. Bana Ubeydullah ibn Abdillah haber verdi ki, Ümmü Kays bintu Mıhsan (R) şöyle demiştir: Ben küçük bir oğlumla Rasûlullah'ın huzuruna girdim. Ben bu oğlumu bademcik hastalığından dolayı tedâvîye tâbi' tutmuştum. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
— "Niçin boğaz hastalığına böyle bir tedavi uygulamak suretiyle çocuklarınızın boğazını elle sıkıştırıp acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-HindVyi kullanmağa devam ediniz. Çünkü bu Hind bitkisinde yedi türlü şifâ vardır, Zâtu'l-cenb hastalığının ilâcı da ondandır, O (uzre denilen boğaz) hastalığı için buruna çekilir. Zâtu'l-cenb hastalığı için de (su ile) hastaya ağızdan verilip içirilir."
es-Sufyân dedi ki: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bize iki devayı (yânî içirilecek ve buruna çekilecek olan ikisini) beyân etti de, o yediden kalan beş tanesini beyân etmedi. Hadîsin râvîsi Alî ibn Abdillah el-Medînî dedi ki: Ben Sufyân'a:
— Ma'mer ibn Râşid: "Ben çocuğu boğazından elimle sıkıp ameliyat yaptım" şeklinde söylüyor, dedim.
Suf yân:
— "A'laktu aleyhi" ta'bîrini ezberlemedi, o ancak "A'laktu anhu" şeklinde söylemiştir. Ben bunu ez-Zuhrî'nin ağzından alıp ezberledim, dedi ve Sufyân, kendi damağına elini sokarak, çocuğun, parmakla ağzının içinin sıkılıp oğulmasını vasfetti. Bununla da ancak çocuğun ağzının tavanının, yânî damağının parmağiyle yukarı kaldırılmasını gösterip anlatmak istiyordu (oraya bir şey yapıştırıp sürülmesini değil).
Ve:
— "A'lıkû anhu şey'en = Ondan birşeyi (bir belâyı) izâle ediniz" demedi, dedi [36].

22- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

31-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn'Utbe haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)>ın hastalığı ağırlaşıp da ağrısı şiddetlendiği zaman, benim odamda bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi. Onlar da izin verdiler. Ondan sonra Peygamber, bir tarafında Abbâs, diğer tarafında bir zât olduğu hâlde ayakları yerde sürünerek çıktı.
Ubeydullah dedi ki: Ben İbn Abbâs'a: Âişe'nin bu "Diğer bir zât" sözünü haber verdim. İbn Abbâs:
— Sen Âişe'nin ismini zikretmediği o diğer kişinin kim olduğunu bilir misin? dedi.
Ben:
— Hayır, bilmiyorum, dedim. İbn Abbâs:
— O zât, Alî (ibn Ebî Tâlib)'dir, dedi.
Âişe dedi ki: Peygamber, Âişe'nin evine girip de ağrısı şiddetlendikten sonra:
— "Üzerime ağız bağları çözülmedik yedi kırba su dökün, böylelikle bedenimde biraz hafiflik bulup belki insanlara vasiyette bulunabilirim" buyurdu.
Âişe dedi ki: Bunun üzerine kendisini Peygamber'in zevcesi Haf-sa'nın malı olan bir (bakır yâhud ağaç) leğen içine oturttuk. Sonra o kırbaların sularını üzerine dökmeye başladık. Sonunda bize:
— "Artık yaptınız!" diye işaret etmeye başladı.
Âişe dedi ki: Ondan sonra insanların yanına çıktı da onlara namaz kıldırdı ve hitâb etti [37].

23- Boğaz Hastalığı Babı

32-.....ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah haber verdi; ona da Huzeyme kabilesinin Esed oğullan kolundan Mıh-san kızı Ümmü Kays el-Esediyye (R) -ki bu, Peygamber'e bey'at etmiş olan ilk muhacir kadınlardandı ve meşhur Ukâşe ibn Mıhsan'ın kız-kardeşi idi- şöyle haber vermiştir: Kendisi "Uzre" denilen boğaz hastalığına tutulan oğlan çocuğunu eliyle tedâvî etmeye girişmiş olarak Rasûlullah'ın huzuruna getirmiş. Peygamber (S):
— "Niçin boğaz hastalığına böyle bir tedâvî uygulamak suretiyle çocuklarınızın boğazını elle sıkıştırıp acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-HindVyi kullanmaya devam ediniz. Çünkü bu Hind çubuğunda yedi türlü şifâ vardır. Zâtu'l-cenb hastalığının ilâcı da ondandır*' buyurmuştur.
Peygamber "el-Kust" bitkisini kasdediyor ki, o da el-Odu'l-Hindî'dir. Yûnus ve İshâk ibn Râşid, ez-Zuhrî'den: "Allakat aleyhi (= Çocuğu kendisi elle ameliyat yapmış olarak)" ta'bîriyle söylediler [38].

24- Karnı (İshal Olup) Hastalanmış Kişinin Tedavisi Babı

33-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Ebû'l-Mütevekkil (Alî ibn Dâvûd en-Nâcî)'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R şöyle demiştir: Bir adam Peygamber (S)'e geldi de:

— Kardeşimin karnı ishale tutulup devamlı sürgün gitti, dedi. Peygamber:
— "Sen ona bal şerbeti içir!" buyurdu.
Adam gidip ona bal şerbeti içirdi. Sonra gelip tekrar:
— Ben kardeşime bal şerbeti içirdim, fakat bu, kardeşimin ishalini artırmaktan başka birşey yapmadı, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı ise yalan söyledi" buyurdu.
Bu hadîsi Şu'be'den rivayet etmekte Muhammed ibn Ca'fer'e en-Nadr ibnu Şumeyl mutâbaat etmiştir [39].

25- Bâb: Safer Yoktur. Safer Karnı Yakalayan (Ve Yüzü Sarartan) Bir Hastalıktır [40]

34-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ve ondan başkaları haber verdiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "Hastalığın kendi kendine sirayeti yoktur; saf er (denilen hastalığın da kendiliğinden sirayeti) yoktur; hâme denilen şey de yoktur" buyurdu.
Bunun üzerine bir bedevî Arab:
— Yâ Rasûlallah! (Hastalığın kendiliğinden sirayeti yoktur buyurdunuz;) benim develerime ne oluyor ki, onlar kumda ceylânlar gibi sağlıklı oluyorlar. Derken uyuz deve gelip aralarına girer de onları uyuz ediyor? dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Öyle ise ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?" diye cevâb verdi.
Bu hadîsi ez-Zuhrî, Ebû Seleme'den ve Sinan ibn Ebî Sinan'dan onlar da Ebû Hureyre'den) olmak üzere rivayet etmiştir [41].

26- Zâtu'l-Cenb Hastalığıfnın Devası) Babı [42]

35-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah şöyle haber verdi: Ona da Rasûlullah ile bey'atlaşan ilk muhacir kadınlardan ve Ukâşe ibn Mıhsan'ın kızkardeşi olan Mıhsan kızı Üm-mü Kays (R) şöyle haber verdi: Ümmü Kays, kendisinin küçük bir oğlan çocuğunu Rasûlullah'a getirdi. Çocuk uzre hastalığına tutulmuş olduğundan dolayı Ümmü Kays, çocuğun ağzının içine parmaklarını sokarak bademciği sıkıp kanını çıkarma ameliyesi uygulamıştı. Rasûlullah bunun üzerine şöyle buyurdu:
— "Allah 'tan korkup sakınınız! Niçin çocuklarınızın boğaz hastalığım böyle parmaklarınızla bademciği sıkıştırıp kanım çıkararak hastalığı giderme ameliyesi uyguluyor ve çocuklarınızın canlarını acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmaya devam ediniz. Çünkü bu Hind çubuğunda yedi türlü şifâ vardır. Zâtu 'l-cenb hastalığının devası da ondandır."
Rasûlullah "Hind çubuğu" sözü ile-kâf ve tâ harfli- "el-Küst" bitkisini, yânî kaaf ve ti harfiyle de "el-Kust" denilen bitkiyi kasde-diyor. ez-Zuhrî: Bu kelime kâf, sîn, te ile de, kaaf, sîn, ti ile de lügattir, demiştir [43].

36-.....Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs edip şöyle dedi: Eyyûb es-Sahtıyânî'nin huzurunda Ebû Kılâbe'nin kitâblanndan okundu. Eyyûb o okunan kısımdan bâzısını Ebû Kılâbe'den olmak üzere tahdîs etti, bâzısını da "Onun huzurunda okundu" ta'bîriyle rivayet etti. İşte şu hadîs, Ebû Kılâbe'nin o kitabında Enes ibn Mâlik'ten şöyle rivayet edilmiştir: Enes'in üvey babası olan Ebû Talha (Zeyd ibn Sehl) ile amcası Enes ibnu'n-Nadr, Enes ibn Mâlik'e zâtu'1-cenb hastalığından dolayı dağlama tedavisi yapmışlardır. Ebû Talha bizzat eliyle Enes'e dağlama tedâvîsi uygulamıştır.
Abbâd ibn Mansûr, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den olmak üzere söyledi ki, Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir ev halkına ağulu hayvanların zehirinden ve kulak ağrısından, okumak suretiyle sığınma ve korunma tedâvîsi yapmalarına izin verdi, demiştir.
Yine Enes: Ben Rasûlullah (S) hayâtta iken zâtü'1-cenb hastalığından dolayı dağlama tedâvîsi yapıldım. Ebû Talha, Enes ibn Nadr, Zeyd ibn Sabit benim bu tedavimde hazır bulundular. Beni Ebû Talha dağlamış idi, demiştir [44].

27- Külü İle Kan Yolunun Kapatılması İçin Hasır Yakılması Babı

37-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: RasûlulIah(S)'ın başı üzerindeki miğfer kırılıp da yüzü kanlandığı ve rabâiy-ye dişleri kırıldığı zaman Alî (R) kalkanı içinde su getiriyordu. Fâtima da gelip Rasûlullah'ın yüzündeki kanı yıkıyordu. Fâtıma aleyhi's-selâm, kanın suya gâlib gelmekte olduğunu görünce, bir hasır parçasına gitti, ve onu yaktı da külünü Rasûlullah'ın yarası üzerine yapıştırdı. Böylece kan kesildi [45].

28- Bâb:

"Humma cehennemin kaynamasındandır

38-.....İbn Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Humma cehennemin kaynamasındandır (yânî o nev'inden bir hararettir). Sizler o harareti su ile söndürünüz!" buyurmuştur.
Râvî Nâfi': Abdullah ibn Umer (humma hakkında): "Yâ Rabb! Benden bu azabı aç (kaldır)!" der idi, demiştir [46].

39-.....Ebû Bekr'in kızı Esma (R) kendisine humma hastalığına tutulmuş ve çağırıp feryâd eder hâlde bir kadın

getirildiğinde, su alıp onu yanmakta olan bedeni ile elbisesinin yakası ve yenleri arasına dökerdi.
Esma: Rasûlullah (S) bizlere humma hararetini su ile serinletmemizi emrederdi, dedi [47]

40-.....Hişâm tahdîs edip dedi ki: Bana babam Urve ibnu'z- Zubeyr, Âişe(R)'den haber verdi'ki, Peygamber (S): "Humma hararetі cehennemin kaynamasındandır. Sizler o harareti su ile serinletiniz!" buyurmuştur.

41-..... Râfi' ibri Hadîc (R): Ben Peygamber(S)'den işittim:
"Humma cehennemin kaynamasındandır. Siz onun hararetini su ile soğutunuz!" buyuruyordu, demiştir.

29- Kendi Tabîatine Uygun Gelmeyen Yerden Başka Yere Çıkan Kimse Babı

42-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, onlara da Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ukl ve Ureyne kabilelerinden birtakım insanlar yâhud birtakım adamlar Medine'ye, Rasûlullah'm huzuruna geldiler ve İslâm Dîni'ni konuşup kabul ettiler.
— Ey Allah'ın Peygamberi! Bizler deve ve koyun sahibi kimseleriz, zirâat ehli değiliz, dediler.
Ve Medine'nin havasını kendilerine uygun bulmadılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onlara zekât develerinin otladikîarı yere ve çobanın yanına gitmelerini emretti. Ve yine onlara bu deve sürüsü içinde arazîye çıkmalarını, develerin sütlerinden ve sidiklerinden (tedâvî için) içmelerini emretti. Akabinde bu adamlar gittiler, nihayet Medine'nin dışındaki Harre bölgesine vardılar. Orada, İslâm Dîni'ne girmelerinin ardından küfrettiler, Rasûlullah'm çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Bu cinayetlerinin haberi Peygam-ber'e ulaşınca arkalarından onları yakalamak için bir asker birliği yolladı. Birlik onları yakalayıp getirdi. Peygamber onlarla ilgili emrini verdi ve vazifeliler o canilerin gözlerini çıkardılar, ellerini kestiler ve Harre'nin (kızgın taşlı) bir tarafına bırakıldılar. Nihayet orada bulundukları azâblı hâlleri üzere öldüler [48]

30- Tâûn Hastalığı Hakkında Zikrolunan Şeyler Babı [49]

43-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Habîb ibnu Ebî Sabit haber verip şöyle dedi: Ben İbrâhîm ibn Sa'd'den işittim, şöyle dedi: Ben Usâme ibn Zeyd'den işittim, o, adı geçen İbrâhîm"in babası olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a şunu tahdîs ediyordu: Peygamber (S): "Sizler bir yerde tâûn hastalığı çıktığını işittiğiniz zaman, o tâûn-lu yere girmeyiniz. Tâûn sizin bulunduğunuz yerde meydana gelirse, sakın sizler oradan dışarı çıkmaymız" buyurdu.
(Habîb ibn Ebî Sabit dedi ki:) Ben îbrâhîm ibn Sa'd'a:
— Sen bu hadîsi Usâme'den, baban Sa'd'a tahdîs ederken işittin mi? Baban onu reddetmiyor muydu? diye sordum.
İbrâhîm:
— Evet (ben bunu Usâme babama tahdîs ederken işittim, babam Sa'd da onu reddetmiyordu), dedi [50].

44-.....Abdullah ibn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Umer ibn Hattâb, Şam'a doğru yola çıktı. Nihayet (Yermûk yakınında bir köy olan) Serğ'a vardığı zaman ordu kumandanları Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh ve arkadaşları kendisini karşıladılar ve Şâm arazîsinde veba hastalığı vuku' bulduğunu ona haber verdiler.
İbn Abbâs dedi ki: Umer:
— İlk Muhacirler'i bana çağır, dedi.
Onları çağırdı da onlarla istişare etti ve onlara Şam'da veba vâki' olduğunu haber verdi. Onlar (gitmek veya geri dönmek hususunda) ihtilâf ettiler. Bâzısı:
— Bir iş için çıkmışsın, o işten geri dönmeni doğru bulmayız. Bâzısı da:
— İnsanların bakıyyesi ve Rasûlullah'm arkadaşları seninle beraberdirler. Onları şu veba üzerine götürmeni doğru görmeyiz, dediler.
Umer onlara:
— Yanımdan çıkın! dedi. Sonra:
— Ensâr'ı bana çağır, dedi.
Ben onları da Umer'İn yanına da'vet ettim. Umer onlarla da istişare etti. Onlar da Muhâcirler'in yoluna girdiler ve onların ihtilâfları gibi ihtilâf ettiler. Bunun üzerine Umer onlara da:
— Yanımdan çıkın! dedi. Sonra:
— Kureyş ihtiyarlarından, fetih Muhacirler'inden burada bulunanları bana çağır, dedi.
Ben onları çağırdım. Onlardan ikisi bile Umer'e karşı ihtilâf etmedi. Onlar:
— İnsanları geriye döndürmeni ve halkı şu veba üstüne götür-memeni doğru görürüz, dediler.
Bunun üzerine Umer, insanlar arasında şöyle nida ettirdi:
— Ben sabahleyin bineğime binip geri döneceğim. Binâenaleyh siz de buna göre (hazırlanıp) sabahlayın, dedi.
Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh:
— Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Umer:
— Keski bunu senden başkası söyleseydi yâ Ebâ Ubeydeî Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Şuna ne dersin: Şayet senin develerin olsa, iki yamacı olan bir vâdîye inseler -yâhud indirsen- o yamaçlardan biri münbit, diğeri ise otsuz olsa, sen develeri bitek yerde gütsen, Allah'ın kaderi ile gütmüş; otsuz yerde gütsen, yine Allah'ın kaderi ile gütmüş değil misin? dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Abdurrahmân ibn Avf, bir haceti yüzünden ortalıkta yok iken bu sırada çıkageldi ve şöyle dedi:
— Bu hususta bende bir ilim vardır ki, ben onu RasûluIIah(S)'tan işittim şöyle buyuruyordu: "Bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuzyerde vâki' olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden dışarı çıkmayınız!"
Abdullah:
— Bunun üzerine Umer, Allah'a hamdetti, sonra ayrıldı, demiştirtir [51].

45-.....Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Âmir'den haber verdi ki, Umer (R) Şam'a doğru yola çıkmış. Serğ denilen yerde bulunduğu zaman kendisine Şam'da veba hastalığı çıkmış olduğu haberi ulaşmıştır. Bu sırada Abdurrahmân ibn Avf, Umer'e şu hadîsi haber vermiştir: Rasûlullah (S): "Sizler bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman, o hastalık üzerine gitmeyiniz. Eğer bu hastalık sizin bulunduğunuz yerde meydana gelirse, hastalıktan kaçmak için bulunduğunuz yerden çıkmayınız" buyurdu [52].

46-.....Bize Mâlik, Nuaym el-Mucmir'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Medine'ye Deccâl Mesîh v îâûn girmez" buyurdu, demiştir [53].

47-.....Bize Âsim el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Sîrîn'in kızı Hafsa tahdîs edip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik (R) bana:
— Kardeşin Yahya ibn Şîrîn ne hastalığından öldü? diye sordu.
Ben de ona:
—Tâûn'dan öldü, diye cevâb verdim. Enes:
— Rasûlullah (S): "Tâûn, (kendisi yüzünden ölen) her müslü-mân için şehîdlik(sebcbi)dir" buyurdu, dedi.

48- Bize Ebû Âsim (ed-Dahhâk ibn Mahled), Mâlik'ten: o da Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Karın hastalığından ölen şehtddir, tâûn hastalığından ölen de şehîddir" buyurmuştur [54].

31- Tâûn Hususunda Sabırlı Olan Kişinin Ecri Babı

49-.....Bize Abdullah ibn Bureyde, Yahya ibn Ya'mer'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe'den: Âişe bize şöyle haber verdi, diye tahdîs etti ki, Âişe (R), Rasûlullah'a taundan sormuş. Allah'ın Peygamberi (S) de Âişe'ye şöyle haber vermiştir: "Şübhesiz tâûn öyle bir azâbdır ki, Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Neticede Allah tâûnu mü'minler için bir rahmet (vesilesi, kâfirler için de bir azâb) kılmıştır. Bir yerde tâûn meydana çıkar da orada bulunan herhangi bir kul - sabrederek, sevâb umarak ve bu tâûn yalnız Allah 'in takdir edip yazdığı kimselere isabet eder olduğunu bilir ve bu kanâati besleyerek- bulunduğu beldede eğlenirse, muhakkak Allah onaşehîd ecrine benzer sevâb takdir buyurur."
Bu hadîsi, Dâvûd ibn Ebî Furât'tan... senediyle rivayet etmekte, en-Nadr ibnu Şumeyl, Habbân ibn Hilâl el-Bâhilî el-Basrî'ye mu-tâbaat etmiştir [55].

32- Kur'ânta Ve Sığındırıcı Sûrelerle Allah'a Sığındırma Duaları Yapmak Suretiyle Ma'nevî Tedâvîler Babı

50-..... Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den olmak üzere şöyle haber verdi: Peygamber (S) vefat ettiği hastalığı sırasında Muavvize Sû-releri'ni okuyup kendi üzerine nefes ederdi. Hastalığı ağırlaşınca ben bu sûreleri okuyup O'na üflüyor ve O'nun ellerinin bereketi sebebiyle, yine O'nun eliyle kendisine meshediyordum.
Ma'mer dedi ki: Ben ez-Zuhrî'ye:
— Nasıl nefes ederdi? dedim. ez-Zuhrî:
— (Okuyup) iki elleri üzerine üfler, sonra onlarla yüzüne mes-hederdi, dedi [56].

33- Fâtihatu'l-Kitâb'ı Okumakla Rukyeler Yapma Babı

Bu, İbn Abbâs'tan; Peygamber(S)*den zikrolunuyor [57].

51-.....Bize Şu'be, Ebû Bişr'den; o daEbû^-Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti Peygamber(S)'in sa-hâbîlerinden bir grup insan Arab kabilelerinden bir oba halkının üzerine vardılar. O oba halkı gelen sahâbî grubuna yemek vermediler. Onlar böyle konuk edilmemiş hâlde bulundukları sırada birden o oba halkının seyyidi zehirli bir hayvan tarafından sokuldu. Bunun üzerine oradaki sahâbîlere:
— Sizin beraberinizde bir deva yâhud rukye tedavisi yapan kimse var mı? dediler.
Sahâbîler de onlara:
— Sizler bizi konuk edip yemek yedirmediniz. Biz de, sizler bizim için bir ücret ta'yîrı etmedikçe size rukye yapmayız! dediler.
Bunun akabinde kabile halkı, sahâbîîer için ücret olarak bir bölük koyun sürüsü ayırdılar. Bundan sonra bir sahâbî Ümmü'I-Kur'ân'ı okumaya başladı. Tükrüğünü topluyor ve o hasta adamın üzerine tü-kürüyordu. Neticede o zât iyileşti. O kabîle

halkı da koyun sürüsünü getirip teslim ettiler.
Sahâbîler, okuyan sahâbîye:
— Biz bu sürü parçasını Peygamber'e sormadıkça almayız, dediler.
Nihayet bunu Peygamber'e anlatıp sordular. Peygamber (S) güldü ve:
— "Sana bu sûrenin bir rukye olduğunu bildiren nedir? Bu sürü parçasını alın, bana da bir pay ayırın!" buyurdu [58].

34- Rukye Yapmak Hususunda Bir Koyun Sürüsü Bölüğü (Vermelerini) Şart Kılma Babı

52-.....Bana Ubeydullah ibnu'l-Ahnes Ebû Mâlik, İbn Ebî leyke'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber'ın sa-hâbîlerinden bir müfreze grubu, bir su başında konaklamış olan bir oba hanımın yanına vardılar. Oba halkı içinde zehirli hayvan tarafından sokulmuş -yâhud tedâvî edilecek- bir kimse bulunuyordu. O su başındakilerden bir adam, sahâbî grubunun karşısına geldi de, onlara:
— İçinizde rukye yapan biri var mı? Bu su başında konaklamış olan toplulukta zehirli birşey tarafından sokulmuş -yâhud tedâvî edilecek- bir hasta vardır, dedi.
Onun bu müracaatı üzerine sahâbîlerden biri gitti de o hasta adama, bir bölük koyun sürüsü ücret karşılığında Fâtihatu'l-Kitâb'ı okudu. Akabinde o kimse derdinden kurtulup iyileşti. Sonunda koyun sürüsü karşılığında okuma tedavisi yapan kimse arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları onun bu ücreti almasını kerîh gördüler ve:
— Sen Allah'ın Kitâbı'na karşılık ücret aldın! dediler. Nihayet Medine'ye geldiler de:
— Yâ Rasûlallah! Fulân kimse Allah'ın Kitâbı'na karşılık ücret aldı, dediler.
Rasülullah (S):
— "Karşılığında ücret aldığınız vazifelerin en haklı olanı, Allah'ın Kitabı mukaabilindeki ücrettir" buyurdu [59].

35- Göz Dokunmasına Okunmak Babı

53-.....Ma'bed ibn Hâlid tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Şeddâd'dan işittim, Âişe (R): Rasülullah (S) bana, göz değmesine okunmasını emretti -yâhud (mutlak olarak) emretti-, demiştir [60].

54-.....Bize ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesi Ümmü SuIeym(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S), zevcesi Ümmü Seleme'nin evinde, yüzünde sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu gördü de: "Bu kız çocuğuna rukye tedavisi yapınız! Çünkü bunda nazar değmesi vardır" buyurdu.
Ukayl de ez-Zuhrî'den söyledi ki, o: Bana Urve, Peygamber'-den haber verdi, demiştir.
Bu hadîsi ez-Zubeydî'den senediyle rivayet etmekte Muhammed ibn Harb'e Abdullah ibn Salim el-Hımısî mutâbaat etti [61].

36- Bâb:

"Göz değmesi sabittir".

55-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Göz değmesi haktır, sabittir" buyurmuş ve bedene döğün yaptırmaktan nehyetmiştir [62].

37- Yılan Ve Akreb Sokmasında Rukye Tedavisi Babı

56-.....Bize Abdurrahmân ibnu'l-Esved, babasından tahdîs etti ki, babası el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî: Ben Âişe'ye zehirli hayvan sokmasından rukye yapmayı sordum. Âişe (R): Peygamber (S) her zehirli hayvanın zehirinden rukye tedâvîsi yapmak hususunda ruhsat verdi, demiştir [63].

38- Peygamber(S)'İn Rukyesinde Okuduğu Sözler Babı

57-.....Abdulazîz şöyle dedi: Ben Sabit el-Bunânî ile beraber Enes ibn MâIik(R)'in yanına girdim. Sabit:
— Yâ Ebâ Hamza! Ben hastalandım, dedi. Bunun üzerine Enes (R):
— Ben sana Rasûlullah(S)'ın rukyesiyle, yânî okuduğu dualarla rukye yapayım mı? dedi.
Sabit:
— Evet yap! dedi. Enes de şu duayı okudu:
"Attâhumme, Rabbe'n-nâsi, muzhibe'l-bâsi, ışfî, ente'ş-şâfîlâ şâfiye illâ ente, şifâen lâ yuğadiru sakamen (= Allah'ım, ey insanların Rabb'i, ey hastalığı giderici, şifâ ihsan et! Şifâ verici olarak ancak Sen'sin. Senden başka şifâ verici yoktur. Öyle bir şifâ ki, hiçbir hastalık bırakmaz)/"

58-..... Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Süleyman el-A'meş, Müslim ibn Subayh'tan; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) ailesinden birini Allah'a sığındırma duası yapardı, sağ eliyle ona mesheder ve şu mealdeki duayı okurdu: "YâAllah, ey insanların Rabb'i! Şu hastalığı gider, ona şifâ ihsan eyle. Çünkü şifâ verici ancak Sen 'sin! Sen *>n şifândan başka hiçbir şifâ yoktur. (Yâ Rabb, bu hastaya) öylebirşifâ ver ki, hasta üzerinde hiçbir hastalık

izi bırakmasın!"
Sufyân: Ben bu hadîsi Mansûr ibnu'I-Mu'temir'e tahdîs ettim. O da bana İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den bunun benzerini tahdîs etti, demiştir.

59-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şu duayı söyleyerek rukye yapardı: "Hastalığı sil, ey insanların Rabb 'i! Şifâ ancak Sen 'in elindedir. Onu Sert'-den başka kaldıracak yoktur!"

60-.....Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdu Rabbih ibnu Sa'd, Amre'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) hastaya şifâ isterken şöyle der idi: "Bismîttâhiy turbetu ardına ve rikatu ba 'dinâ, yuşfâ sakîmunâ bi-izni Rabbinâ{ = Allah'ın ismiyle (şifâ isterim). Şu bizim yurdumuzun toprağı, bâzımızın tük-rüğü ile beraberdir. Bunlardan Rabb'imizin izniyle hastamız şifâla-nır)/"

61-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdu Rabbih ibnu Sa'd'den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) rukye tedavisinde şu duayı söylerdi: "Allah'ın ismiyle (şifâ dilerim). Şu bizim yurdumuzun toprağı ve bâzımızın tükrüğüdür. Bunlardan Rabb'imizin izniyle hastamızşifâlanır!" [64].

39- Rukye Tedavisinde Nefes Etme(Nîn Cevazı) Babı

62-.....Yahya ibn Saîd şöyle dedi: Ben Abdurrahmân oğlu Ebû Seleme'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Katâde'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Salih) ru'yâ Allah'tandır. Hulm ise şeytândandır. Sizden biriniz hoşlanmayacağı birşey gördüğü zaman, uyanırken (sol tarafına) üç defa üfleyip tüflesin ve o çirkin ru'yânın şerrinden (Eûzû billahi mine'ş-şeytâni'r-racîm diyerek^ Allah'a sığınsın. Çünkü bu suretle o ru'yâ, gören kimseye zarar vermez-"
Râvî Ebû Seleme: Şu muhakkak ki, ben üzerime dağdan daha ağır gelen ru'yâlar gördüğüm olurdu. Bu hadîsi işittikten sonra, artık bu ru'yâlara ehemmiyet vermiyor ve aldırmıyorum, demiştir [65].

63-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yatağına girdiği zaman 'ıKulhuvellâhuahad"'ı\t İki sığındırıcı Sûreleri beraberce okur da, iki avucunun içine üfler. Sonra iki eliyle yüzünü ve iki elinin bedeninden ulaştığı yerleri sıvazlardı.
Âişe: Rasûlullah hastalandığı zaman bana emrederdi de bu okuyup meshetme işini O'na ben yapardım, dedi. Bu hadîsin râvîsi Yûnus ibn Yezîd de:
— Ben İbn Şihâb'ın da yatağına geldiği zaman böyle yapar olduğunu gördüm, demiştir [66].

64-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Ebû'l-Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti Rasûlullah'ın sahâbîlerinden (otuz kişilik) bir seriyye, me'mûr oldukları bir sefere gittiler. Nihayet bunlar Arab kabilelerinden bir kabile üzerine indiler ve onlardan kendilerini konuk etmelerini istediler. Fakat o kabîle halkı bunları konuk etmekten çekindiler. Bu sırada o kabîlenin sey-yidi zehirli bir hayvan tarafından sokuldu. Kabîle halkı harekete geçip her çâreye başvurdular, fakat hastaya hiçbir fayda vermiyordu. Bunun üzerine onlardan bâzıları:
— Şu sizin yakınınıza inmiş olan kaafile halkına gitseniz, belki onların bâzısının yanında birşey, bir çâre bulunabilir, dediler.
Akabinde kabîle halkı sahâbîlere geldiler ve:
— Ey cemâat! Seyyidimiz (bir akreb tarafından) sokuldu. Onu tedâvî etmek için herşeye koştuk, fakat ona hiçbirşey fayda vermiyor. Sizden birinizin yanında buna bir çâre var mıdır? diye sordular.
Sahâbîlerden birisi (ki Ebû Saîd'in kendisidir):
— Evet, ben varım. Vallahi ben elbette duâ ve tedâvî ediciyim-dir. Fakat vallahi bizler sizden bizi konuklamanızı istedik de sizler bizi konuklamamıştımz. Artık şimdi ben de bizim için bir ücret ta'-yîn etmedikçe size duâ ve tedâvî yapacak değilim, dedi.
Sonunda (otuz adedli) bir bölük koyun sürüsü üzerine anlaştılar. Ebû Saîd onlarla birlikte kabile başkanının yanına gitti, "el-Hamdu lillâhi RabbVl-âlemîn" Sûresi'ni sonuna kadar okumaya ve adamın üzerine üflemeye başladı. Nihâyetinde adam, bukağısından çözülmüş hayvan gibi serbestlendi, ileri geri yürümeye başladı. Artık kendisinde hiçbir hastalık kalmadı.
Ebû Saîd dedi ki: Kabile halkı üzerinde anlaşmış oldukları ücreti sahâbîlere ödediler. Sahâbîlerden bâzıları:
— Bu koyunları taksîm ediniz! dediler. Fakat duâ yapan kimse:
— Hayır, taksîm etmeyiniz! Bizler Rasûlullah'a gidelim, olan hâdiseyi O'na zikredelim de bakalım bizlere ne emredecek! dedi.
İşin sonunda sefer hey'eti Rasûlullah(S)'m huzuruna geldiler ve bu hususu kendisine zikrettiler. Rasûlullah (Ebû Saîd'e hitaben):
— "Fâüha'nın bu kadar etkili bir duâ ve tedâvî olduğunu sana kim bildirdi? İyi ve doğru hareket etmişsiniz. Şimdi koyunları taksîm ediniz ve bana da sizlerle birlikte bir pay ayırınız!" buyurdu [67].

40- Duâ İle Tedâvî Eden Kişinin Kendi Sağ Elini Ağrıya Dokundurup Sürmesi Babı

65-..... Bize Yahya ibn Saîd, Sufyân es-Sevrî'den; o da el-A'meş'ten; o da Müslim Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanlardan herhangi birine, kendi bereketli eliyle meshedip sıvazlayarak şu sözlerle Allah'a sığındırma duası yapardı: "Ey insanların Rabb'i! Şu hastalığı giderip şifâ ihsan et._ Şifâ verici ancak Sen

'sin. Sen 'in şifândan başka hiçbir şifâ yoktur. Öyle bir şifâ ver ki, hasta üzerinde hiçbir hastalık izi bırakmasın!"
Sufyân dedi ki: Ben bunu Mansûr'a zikrettim. O da bana İbrâ-hîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den senediyle, bu geçen hadîs tarzında tahdîs etti [68].

41 -Bâb: Kadın Erkeğe Rukye Tedavisi Yapar [69]

66-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; odaUrve'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S) ruhunun kabzo-lunduğu hastalığı sırasında Muavizzât Sûreleri'ni okuyarak kendisi üzerine üfler, nefes ederdi. Hastalığı ağırlaşınca, bu sûreleri kendisine ben okur, nefes eder ve elinin bereketinden dolayı kendi eliyle O'na meshettirirdim.
Ma'mer dedi ki: Ben İbn Şihâb'a:
— Rasûlullah nasıl nefes ederdi? diye sordum. İbn Şihâb:
— Elleri üzerine nefes eder, sonra da bunlarla yüzüne meshe-derdi, diye cevâb verdi [70].

42- Rukye (Yânı Efsun) Yapmayan Kimseler Babı

67-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı da şöyle buyurdu: "Bana bütün ümmetler arzo-lunup gösterildi: Bir peygamber beraberinde bir kişi ile, bir peygamber yanında iki kişi ile, bir peygamber beraberinde bir topluluk ile geçmeğe başladılar. Bir peygamber de yanında hiçbir kimse gelmeyerek geçti. Ben uzakta ufku kapatmış kalabalık bir karaltı gördüm de bunun benim ümmetim olmasını ümîd ettim. Bana:
— Bu, Mûsâ Peygamber'le kavmidir, denildi. Sonra bana:
— Şu tarafa bak! denildi.
Ben orada da ufku kapatmış çok bir karaltı gördüm. Bana yine:
— Şu tarafa ve şu tarafa bak! denildi.
Ben o taraflarda da ufku kaplamış çok büyük bir karaltı gördüm. Bana:
— İşte bunlar Sen'in ümmetindir. Bunların beraberindeyetmiş-
bin kişi vardır ki, bunlar hesaba çekitmeksizin cennete girerler, denildi".
Peygamber (sonra odasına girdi ve) cennete hesâbsız gireceklerin vasıflarını insanlara beyân etmeden insanlar da dağıldı. Peygamber'in sahâbîleri kendi aralarında şöyle müzâkereye giriştiler:
— Bizlere gelince, bizler şirk içinde doğduk, lâkin bizler Allah'a ve Rasûlü'ne îmân ettik (bu sebeble cennete gireriz). Lâkin şu hesâb-sız cennete girecek olan bahtiyarlar bizim (İslâm içinde doğan) oğul-larımızdır, dediler.
Bu münazara Peygamber'e ulaştığında (dışarı çıkıp):
— "Cennete hesaba çekilmeksizin girecek olanlar şu mü'min-lerdir ki, onlar eşyada uğursuzluk olduğunu kabul etmezler, efsun yapmazlar, şifânın (Allah'tan olduğuna inanıp) dağlamaktan olduğuna inanmazlar ve her hususta Rabb'lerine dayanıp güvenirler" buyurdu.
Bunun üzerine Ukâşe ibnu Mıhsan ayağa kalktı da:
— Ben onlardan mıyım yâ Rasûlallah? dedi. Rasûlullah:
— "Evet (onlardansın)/" buyurdu. Akabinde bir başkası ayağa kalktı da:
— Ben de onlardan mıyım? dedi. Rasûlullah:
— "Bu hususta Ukâşe senin önüne geçti" buyurdu [71].

43- Bir Şeyde Uğursuzluk (Var Sanmak) Babı

68-.....Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Hastalığın sebebsiz kendi kendine sirayeti yoktur, eşyada uğursuzluk da yoktur. Uğursuzluk telâkkisi şu üç şeyde: kadında, evde ve binek hay-vanındadır (diye âdet edinildi...)." buyurmuştur [72].

69-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan:
— "Eşyada uğursuzluk yoktur; tıyerenin hayırlısı tefe'üldür"bu-yururken işittim.
Mecliste bulunanlar:
— Tefe'ül nedir yâ Rasûlallah? diye sordular. Rasûlullah:
— "Sizin birinizin işiteceği güzel sözdür" buyurdu [73].

44- Fal Babı

70-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "(İslâm'da) tıyere yoktur. Tıy erenin hayırlısı faldır "buyurdu.
Bir sahâbî:
— Fal nedir yâ Rasûlallah? dedi. Rasûlullah:
— "Herhangi birinizin işiteceği sâlih kelimedir (yânî iyi bir sözdür)" buyurdu [74].

71-.....Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(İslâm'da) advâ ve tıyere

inancı yoktur. İyi ve güzel kelime olan fal, benim hoşuma gider" buyurmuştur.

45- Bâb: İslâm'da Hâme (Ve Safer İnancı) Yoktur

72-..... Bize Ebû Husayn, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "(İslâm'da) advâ, tıyere hâme, safer (hurafeleri) yoktur" buyurmuştur [75].

46- Kâhinlik İşleri Babı

73-.....el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnHâlid, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avf-tan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Hu-zeyl kabilesinden birbiriyle döğüşen iki kadın arasında hüküm vermişti (Şöyle ki): Bu kadınlardan birisi diğerine bir taş atmış ve attığı taş gebe kadının karnına isabet etmiş ve karnındaki çocuğu öldürmüştü. Peygamber'e da'vâ ettiler. Peygamber de:
— "Kadının karnındaki ceninin diyeti köle veya câriye gurresi-dir (yânî bir diyetin yirmide biridir)" diye hükmetti.
Bunun üzerine diyet ve borçlulukla hükümlü olan kadının velîsi (seci'li ve kaafiyeli bir edâ ile):
— Yâ Rasûlallah! Henüz yemiyen, içmeyen ve söz söylemeyen, sayha etmeyen çocuğun diyetiyle nasıl mahkûm olurum? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur! dedi.
Peygamber de:
— "Bu adam ancak kâhinlerin kardeşlerinden birisidir" buyurdu [76].

74- Bize Kuteybe, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Se-Ieme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: İk kadından biri diğerine bir taş attı, o da karnındaki cenînini düşürdü. Peygamber (S) bu cenîn hakkında bir erkek köle yâhud dişi kölenin değerini ödemekle hükmetti.
Yine İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den rivayet etti ki, Rasûlullah, annesinin karnındayken öldürülen cenîn hakkında bir erkek köle yâhud dişi köle gurresi ödenmesiyle hükmetti. Bunun üzerine kendisine böyle hükmolunan kadının velîsi:
— Ben henüz yemeyen, içmeyen, konuşmayan, sayha etmeyen cenîn hakkında nasıl borçlandırılıyorum? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, o kişi hakkında:
— ıtBu adam, ancak kâhinlerin kardeşlehndendir" buyurdu [77].

75-.....Ebû Mes'üd el-Ensârî (R): Peygamber (S) köpek bedelinden, zina kazancından ve kâhinliğe karşılık verilen ücretten neh-yetti, demiştir [78].

76-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Birtakım insanlar Rasûlullah'a kâhinlerin mâhiyetinden sordular. Rasûlullah (S):
— "Onlar hiçbirşey değillerdir!" buyurdu. Oradakilerden:
— Yâ Rasûlallah! Onlar bâzı kerreler vakıaya uygun olarak bir-şey söylüyorlar! dediler.
Rasûlullah da:
— "Bu kelime cinnden işitilmiştir ki, cinnîo kelimeyi kulak hırsızlığı yapıp sür'atle kapar ve akabinde onu velîsinin (yânî dostu olan kâhinin) kulağına, tavuğun tekrar tekrar seslenmesi gibi, eğilip boşaltır. Onlar da bu kelimenin (sözün) içine yüz tane yalan karıştırırlar" buyurdu.
Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Abdurrazzâk, hadîsten "el-Kelimetu mine'l-hakkı" kısmı mürseldir, dedi. Sonra Alî ibnu'l-Medînî: Bana Abdurrazzâk'ın bu kısmı da Âişe'ye isnâd ettiği haberi ulaştı demiştir [79]

47- Sihr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

'Şeytânların, Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere uydular. Hâlbuki Süleyman asla kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdiler ki, insanlara sihri ve BâbiVde iki meleğe, Hârût ve Mârufa indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek: 'Biz ancak fitneyiz (imtihan için gönderilmişizdir), sakın (büyü yapıp da) kâfir olma' demedikçe, hiçbir kimseye (sihir) öğretmezlerdi. İşte o iki melekten karı ile kocasının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Hâlbuki (sihirbazlar) Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara fâide vermeyecek şeyleri Öğreniyorlardı.
And olsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan kimsenin, âhiretten hiçbir nasibi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" (el-Bakara: 102) [80].
"Mûsâ dedi: 'Hayır, siz atın.' Bir de ne görsün: Onların ipleri ve deynekleri, sihirleri yüzünden kendisine hakikat koşuyormuş hayâlini verdi. Onun için Mûsâ içinde bir nevV korku hissetti. Biz: 'Korkma!' dedik, 'Çünkü üstün gelecek muhakkak sensin, sen! (Elindekini bırakıver. Bu, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların san 'at diye ortaya attıkları ancak bir büyücü tuzağıdır.) Büyücü ise nerede olsa felah bulmaz!'" (Tâhâ: 66-69);
"... Zâlimler gizli fısıltı ile şöyle konuştular: 'Bu, sizin gibi bir insandan başka mıdır? Kendiniz görüp dururken şimdi sihre mi geleceksiniz?" (el-Enbiyâ: 2-3);
"... Ve düğümlere üfleyen(büyücü ve üfürükçülerin 1 şerrinden ve hased edenin hased ettiği zaman şerrinden sabahın

Rabb'ine sığınırım, de!" (d-Fdâk: 4-5).
"en-Neffâsât", "Büyücü nefisler" demektir. "O hâlde nasıl olup da böyle büyüleniyorsunuz?" (ei- Mu'minûn: 89) "Körleştiriliyorsunuz, aldatılıyorsunuz, bâtıl hayâl ardına düşürülüyorsunuz" ma'nâsınadır [81].

77- Bize İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti. Bize îsâ ibn Yûnus, Hi-şâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Benû Zyrayk Yahûdîleri'nden Lebîd ibnu'l-A'sam denilen bir adam Rasûlullah'a sihir yaptı. Hattâ bâzı işi işlemediği hâlde, kendisine onu yaptığı hayâli gelirdi. Nihayet günün birinde yâhud gecenin birinde benim yanımda iken kendisi duâ etti, yine duâ etti. Sonra bana şöyle dedi:
— ilYâ Âişe! Kendisinden fetva istediğim şey hakkında Allah '-in bana fetva verdiğini bildin mi? Bana iki adam geldi (Cibrîl ve Mîkâ-îl). Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. t Akabinde bunlardan biri arkadaşına:
— Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu. O da:
— Sihirlenmiştir, diye cevâb verdi. Öteki:
— Buna kim sihir yapmıştır? dedi. Öbür melek:
— Lebîd ibnu 'l-A 'sam, diye cevâb verdi.
Sonra:
— Bu sihir hangi şeyde yapılmıştır? diye sordu. Oda:
— Bir tarak, saç sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile, diye cevâb verdi.
— Nerede yapılmış? suâline de:
— Zervân Kuyusu'nda-bir rivayette: ZûErvân Kuyusu'nda- diye cevâb verdi".
(Âişe dedi ki:) Sonra Rasûlullah (S) sahâbîlerinden birtakım insanlarla beraber çıkıp bu kuyuya gitti. Oradan dönüp gelince bana:
— "Yâ Âişe! O kuyunun suyu kına suyu gibi kırmızımtırak yâhud etrafındaki hurma ağacının uçları şeytânların başlan gibidir" buyurdu.
Ben kendisine:
— Yâ Rasûlallah! Sen o sihri oradan çıkarmadın mı? diye sordum.
Rasûlullah:
— "(Hayır çıkarmadım.) Çünkü Allah bana şifâ ve afiyet vermiştir. Ben o sihri çıkarmakla, halk arasında sihir şerrini yaygınlaştırmamı istemedim" buyurdu.
Âişe: Rasûlullah o kuyunun kapatılmasını emretti de kuyu gömüldü, demiştir.
Bu hadîsi Hişâm ibn Urve'den rivayet etmekte Ebû Seleme Ham-mâd ibn Usâme, Ebû Damre, İbnu Ebî Zinâd üçlüsü, îsâ ibn Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir.
İmâm el-Leys ibn Sa'd ile Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan olan rivayetlerinde de "Fîmuştinvemuşâkatin = Tarak ve keten tarantısında" şeklinde söylemişlerdir. "el-Muşâta", tarandığı zaman saçtan çıkan şey; "el-Muşâka" ise ayrılma sırasında ketenden çıkan liflerdir, deniliyor [82].

48- Bâb: Allah'a Şirk Koşmak Ve Sihr, Helak Edici Günâhlardandır

78-..... Süleyman ifan Bilâl, Sevr ibn Zeyd'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) "Helak edici o/ört(büyük günah)lardan yanlayıp çekininiz: Allah'a ortak kılmak ve sihr..." buyurmuştur [83].

49- Bâb: İnsan Sihri (Konulduğu Yerden) Çıkarmak İster Mi?

Katâde şöyle demiştir:
Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e: Bir adamda sihir vardır, yâhud adam karısından habsolunuyor (da onunla cima yapmaya ulaşamıyor); bu adamdan sihr çözülebilir mi? Yâhud, ona ilaçlama ve rukye yapılabilir mi? diye sordum. Ibnu'l-Müseyyeb: Bunda be's yoktur. Bunu yapacaklar, bununla ancak iyileştirmeyi isterler. Böyle olunca hastaya fayda verecek şeyden nehyolunmaz, dedi [84].

79-.....Bunu bize ilk önce tahdîs eden İbn Cureyc'dir; o şöyle diyordu: Bana Urve ailesi, Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti. Ben Hişâm'a bu hadîsten sordum, o da bize babası Urve'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a sihir yapılmıştı. Hattâ kendisi kadınlarına (cinsî münâsebet için) yanaşmamış hâldeyken, onlara yanaşır olduğunu düşünür, zannederdi.
Râvî Sufyân: İşte böyle olduğu zaman bu, sihirden olabilecek rahatsızlığın en şiddetlisidir, demiştir.
Peygamber (S) bana şöyle dedi:
— "Yâ Âişe! Bildin mi? Allah, bana hakkında fetva istediğim şey hususunda fetva verdi. Şöyle ki; Bana iki adam geldi. Bunlardan biri başımın yanına, diğeri de ayaklarımın yanına oturdu. Başımın yanındaki diğerine:
— Bu adamın hâli nedir? dedi. Öteki:
— Sihir yapılmıştır, dedi.
— Kim sihir yapmıştır? dedi.
— Benû Zurayk'tan, Yahûdîler'in yeminli dostu olan Lebîd ibn A 'sam yapmıştır -Bu bir münafık idi-, dedi.
— Ne içinde sihir yapmış? dedi.

— Tarak ve keten tarantısıyle sihir yapmış, dedi.
— Nerede yapmış, dedi.
— Zervâ Kuyusu içinde ağır bir taşın altında, erkek hurma çiçeğinin kurumuş kapçığında, dedi".
Âişe dedi ki: Sonra Peygamber kuyuya gitti de onu çıkardı. Ve:
— "İşte bana gösterilmiş olan kuyu budur. Onun suyu sanki kına suyu gibi kırmızımtırak, etrafındaki hurma ağacının başları da şeytânların başları gibidir" buyurdu ve "Kuyudan çıkarıldı" diye ilâve etti.
Âişe dedi ki: Ben Peygamber'e:
— Sana tutukluğunu çözecek ilâç verilmedi mi ya! diye sordum. Peygamber:
— "Dikkat et, yeminle söylüyorum ki, Allah bana şifâ vermiş-
tir. Ben insanlardan hiçbir kimse üzerine bir şerr yapmak istemiyorum" buyurdu [85].

50- Sihir Babı [86]

80-.....Aişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a sihir yapılmıştı. Hattâ bâzı işi işlemediği hâlde kendisine o işi yapar olduğu hayâli verilirdi. Nihayet günün birinde benim yanımda iken Allah'a tekrar tekrar duâ etti. Sonra bana:
— "YâÂişe, bildin mi? Allah bana, fetva istediğim şey hakkında fetva vermiştir" buyurdu.
Ben:
— Bu nedir yâ Rasûlallah? dedim. O şöyle buyurdu:
— "Bana iki kişi geldi. Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Sonra bunların biri arkadaşına:
— Bu adamın hastalığı nedir? diye sordu. Öteki;
— Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi. Beriki yine:
— Ona kim sihir yapmıştır? dedi.
— Zurayk oğulları'ndan Yahûdî Lebîd ibnu'l-A'sam, diye cevâb verdi.
Sonra:
— Bu sihir ne içinde yapılmıştır? diye sordu. Öbürü:
— Bir tarak, saç-sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı içinde, diye cevâb verdi.
Bu sefer o:
— Bu sihir nerededir? dedi. Oda:
— Zû Ervân Kuyusu'nun içindedir, dedi".
Râvî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) sahâbîlerinden bir grup insan içinde olarak bu kuyuya gitti ve ona baktı, kuyunun üzerinde hurma ağacı vardı. Sonra Âişe'ye döndü de:
— "Yâ Âişel Allah'ayemîn ederim ki, kuyunun suyu muhakkak kına suyu gibi kırmızımtırak, hurma ağaa(mn uçları) da muhakkak şeytanların başları gibidir!" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Onu çıkardın mı? dedim. Rasûlullah:
— "Hayır, amma bana gelince, Allah bana afiyet, ve şifâ vermiştir. Sihri çıkarmakla insanlar üzerine ondan bir şerr yayacağımdan endîşe ettim" buyurdu.
Rasûlullah kuyunun gömülmesini emretti, o da gömüldü [87].

51- Bâb:

'Şübhesiz beyândan bir kısmı sihirdir"

81-..... Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şunu haber verdi: Medine'nin doğusundan (Necd ahâlîsinden) iki adam geldiler de karşılıklı hutbe yaptılar, insanlar da bunların düzgün sözlerine hayran oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Şübhesiz ki açık, düzgün sözlerden sihir (gibi ruhlar üzerinde te'-sîrli) olanları vardır -yâhud: Şübhesiz beyânın bâzısı elbette sihirdir (ruhları sihirler)-1' buyurdu [88].

52- Sihr(İn Def'i Ve İbtâli) İçin Acve Hurması İle Tedâvî Babı

82-.....Bize Âmir ibn Sa'd haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Hergün sabahları birkaç acve hurması yiyen kimseye, o gün geceye kadar zehir de, sihir de zarar vermez" buyurdu.
Buhârî'nin şeyhi Alî'den başkası "Yedi hurma..." diye adedli rivayet etmiştir.

83-.....Ben Sa'd(ibn Ebî Vakkaas-R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben RasûluIlah(S)'tan işittim: "Sabahleyin yedi tane acve hurması yiyen kimseye, bu gün içinde zehir de, sihir de zarar vermez" buyuruyordu [89].

53- Bâb: Hâme Yoktur

84-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):
— "Hastalığın (sebebsiz) kendi kendine sirayeti yoktur. Safer (ayının hayır ve şerrle alâkası) de yoktur. Öğey ve baykuş

(ötmesinin te'-sîri) da yoktur" buyurdu.
Bunun üzerine mecliste bulunan bir A'râbî:
— Yâ Rasûlallah! (Hastalığın kendi kendine sirayeti yoktur buyurdun.) Fakat benim devlerimin hâli nedir? Şu hâle ne dersin? Benim develerim çöl kumunda ceylânlar gibi sağlıklı ve düzgün oluyorlar. Derken onların arasına hâriçten uyuz deve karışıyor da onları uyuz ediyor! dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?" buyurdu. Ve Ebû Seleme'den; o dedi ki: Ebû Hureyre "Hastalığın kendi
kendine sirayeti yoktur" hadîsini rivayet ettikten bir zaman sonra, ben kendisinden işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):
— "Hasta develeri olan kimse, sakın sağlam develeri olan kimse üzerine uğratmasın!" buyurdu, dedi.
Biz Ebû Hureyre'ye:
— Vaktiyle sen "Lâ advâ" hadîsini tahdîs etmedin mi? dedik (evvelki rivayetini hatırlattık).
Ebû Hureyre evvelki hadîsi inkâr etti de (öfkelenerek) Habeş diliyle anlaşılmaz birşeyler söyledi.
Ebû Seleme: Ben Ebû Hureyre'nin bu hadîsten başka eski söylediğini unuttuğunu görmedim, dedi [90].

54- Bâb: Hastalığın Kendi Kendine Sebebsiz Sirayeti Yoktur

85-...:... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Hastalığın kendi kendine sirayeti yoktur. Eşyada uğursuzluk yoktur. Uğursuzluk (telâkki etmek âdeti) ancak üç şeyde: atta, kadında ve evdedir" buyurdu [91].

86-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) "Hastalığın kendiliğinden sirayeti yoktur"- buyurdu, demiştir.
Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre'den işittim ki, Peygamber (S): "Hasta olan hayvanı sağlam olan hayvanın yanına götürmeyiniz!" buyurmuştur.
Ve yine ez-Zuhrî'den; o şöyle demiştir: Bana Sinan ibnu Ebî Sinan ed-Duelî haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir Rasûlullah (S):
— "Hastalığın kendiliğinden sebebsiz sirayeti yoktur" buyurdu. Bunun üzerine bir çöl Arab'ı bedevî ayağa kalktı da:
— Şu develer hakkında ne dersin, bana re'yini haber ver: Develer kumlarda geyikler gibi düzgün ve sağlam oluyorlar. Onların yanına uyuz deve geliverince hepsi uyuz hastası oluyorlar? dedi.
Peygamber (S):
— "İlk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?" diye ce-
vâb verdi.

87-.....Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Peygamber (S):
— "Hastalığın kendiliğinden sirayeti yoktur, eşyada uğursuzluk da yoktur, fal ise benim hoşuma gider" buyurmuştur.
Sahâbîler:
— Fal nedir? diye sormuşlar.
O da:
— "(İşiteceğiniz) hoş bir sözdür" diye cevâb vermiştir [92].

55- Peygamber(S)'İn Zehirlenmesi Hakkında Zikrolunan Hadîsler Babı

Peygamber'in zehirlenmesini Urve, Aişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etti [93].

88-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir; Hayber fetholunduğu zaman Rasûlullah'a içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. (Bunun zehirli olduğunu vahy ile bilen) Rasûlullah (S):
— "Burada bulunan Yahûdîler'i benim için toplayınız!" buyurdu.
Sahâbîler tarafından Yahudiler toplanılıp getirildiler. Rasûlullah onlara hitâb ederek:
— "Size birşey soracağım, bana doğru cevâb verir misiniz?"
buyurdu.
Yahudiler:
— Evet, doğrusunu söyleriz yâ Eba'l-Kaasım! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah onlara:
— "Sizin (ulu) babanız kimdir?" diye sordu. Onlar da:
— Babamız Fulân'dır! diye cevâb verdiler. Rasûlullah onları:
— "Yalan söylediniz. Sizin babanız Fulân'dır!" diye yalanladı.
Yahudiler:
— Doğru söyledin ve güzel söyledin, diye Rasûlullah'ı tasdik ettiler.
Şimdi Rasûlullah, Yahûdîler'e:
— "Size birşey daha sorsam bana doğru söyler misiniz?" diye
sordu.
Yahudiler:

— Evet doğru söyleriz yâ Eba'l-Kaasım! Eğer Sana yalan söylersek, Sen babamız hakkında bildiğin gibi, bizim yalanımızı bilirsin, dediler.
Rasûlullah onlara:
— "Ateş ehli kimlerdir?" diye sordu. Yahudiler:
— Bizler az bir zaman onun içinde bulunacağız. Sonra orada siz bize halef olacaksınız! diye cevâb verdiler.
Bunun üzerine Rasûlullah onlara:
— "Yıkılın onun içine! Vallahi cehennemde bizsize ebediyyen halef olmayız!" Ğ\yt onları reddetti.
Sonra onlara:
— "Şimdi size birşey sorsam, bunda olsun bana doğru cevâb verir
misiniz?" diye sordu.
5 798/Sahth-i Buhârî ve Tercemesi
Yahûdîler:
— Evet, doğru cevâb veririz, dediler. Rasûlullah:
— "Bu koyunun içine zehir koydunuz mu?" diye sordu. Onlar:
— Evet, koyduk! dediler. Rasûlullah:
— "Bu cinayeti işlemeye sizi ne şevketti?" dedi. Yahûdîler de:
— Biz şöyle düşündük: Eğer Sen bir yalancı (peygamber) isen, (koyunu yer ölürsün;) biz de Sen'den kurtulur istirahata kavuşuruz. Eğer gerçek bir peygamber isen, bu zehir Sana zarar vermez! diye cevâb verdiler [94].

56- Zehir İçmek, Zehir Ve Tehlikesinden Korkulacak Şeylerle Ve Habîs Devalarla Tedâvî (Olmanın Hükmü) Babı [95]

89-.....Süleyman el-A'meş şöyle demiştir: Ben Zekvân'dan işittim, o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ediyordu ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim kendini bir dağdan aşağı atıp da kendi kendisini öldürürse, bu intihar eden kimse cehennem ateşi içinde ebedî ve daimî olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakır olacaktır. Her kim zehir yudumlar da kendisini öldürürse, o kimse de zehiri elinde, cehennem ateşi içinde ebedî ve daimî olarak zehiri içer olacaktır. Her kim de kendisini bir demir parçasıyle öldürürse, o da demiri elinde kendi karnına vurur ve yarar hâlde ebedî ve daimî surette cehennem ateşinde olacaktır" [96].

90-.....Âmir ibn Sa'd şöyle demiştir: Ben babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: "Sabahleyin yedi tane acve hurması yiyen kimseye, bu gün içinde zehir ve sihir zarar vermez" buyuruyordu [97].

57- Dişi Eşeklerin Sütlerinin Hükmü) Babı.

91-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; odaEbûîdrîs el-Havlânî'den tahdîs etti ki, Ebû Sa'Iebe el-Huşenî (R) Peygamber (S), dört ayaklı canavar hayvanlardan azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nehyetti, demiştir.
ez-Zuhrî: Ben bu hadîsi tâ Şam'a gelinceye kadar işitmedim, demiştir.
el-Leys de hadîste ziyâde edip şöyle dedi: Bana Yûnus tahdîs etti ki, İbnu Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû İdrîs'e:
— Bizler dişi eşeklerin sütleriyle abdest alabilir miyiz yâhud onları içebilir miyiz yâhud canavar hayvanların öd suyunu içebilir miyiz yâhud deve sidiklerini içebilir miyiz? diye sordum.
Ebû İdrîs:
— Müslümanlar deve sidikleriyle tedâvî yapıyorlardı da bunda bir sakınca görmüyorlardı. Dişi eşeklerin sütlerine gelince, bize Ra-sûlullah'ın onların etlerinden nehyettiği haberi ulaşmıştır da sütlerinden herhangibir emir de, nehiy de ulaşmamıştır.
Hayvanların öd sularına gelince, İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs el-Havlânî haber verdi; ona da Ebû Sa'Iebe el-Huşenî:
— Rasûlullah (S) canavarlardan azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nehyetti, diye haber vermiştir [98].

58- Bâb: Kabın İçine Sinek Düştüğü Zaman (Hükmü Nasıl Olur?)

92-.....Ubeydullah ibnu Huneyn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin (su veya yemek) kabına sinek düştüğü zaman, o kişi onun her tarafını hatırsın, sonra çıkarıp atsın. Çünkü onun kanatlarının birinde şifâ vardır, öbürüsünde de hastalık vardır" [99].

Bu Konuya Bir Özetleme île Son Verelim

Tıbb Kitabı, iiisan sağlığının en iyi şekilde korunmasına, bâzı hastalık türlerine, bunların rûhî-bedenî, maddî-ma'nevî tedâvî usûllerine, bâzı gıda ve beslenme esâslarına dâir birtakım hadîsleri ihtiva etmektedir.
Tıbbın nazarî ve amelî kısımları vardır. Tıbb daha önce de işaret ettiğimiz üzere tecrübeler, müşahedeler ve araştırmalarla durmadan ilerleyen, yeni yeni birçok hastalık nevi'leri, ilâç çeşitleri ve tedâvî metodları geliştiren ve devamlı geliştirecek olan çok geniş ve teferruatlı bir ilim ve tatbîkaat alanıdır. "Peygamberin tıbbı" tâ-bîri ile sonraki asırlar boyunca gelişen ve devamlı gelişmekte bulunan bugünkü yüksek teknikli ve teferruatlı modern tıbb kasdolun-duğu sanılmamalıdır. "Peygamber tıbbı" ile işaret edilen tedâvî üç kısımda özetlenebilir:

a. Vahiy yoluyla bilinen,
b. Arab'ın ve o zamanki medeniyetlerin görenek ve geleneklerinden alman,
c. Kur'ân dualarıyla şifâ istemek gibi teberrük kasdolunan, kısım.
Bu tıbbda hasta ziyaretlerinin fazileti, ziyaretlerin âdabı, bâzı sârî hastalıklardan korunma yolları ve karantina usûlleri, hastalığın günâhlara keffâret olup insanı maddî, ma'nevî kirlerden ve gafletlerden uyancılığı, hastalıklara karşı sabır ve metanet telkini ve teselli reçeteleri, sağlık ni'metinin îmândan sonra Allah'ın kullarına en büyük ihsanı olduğu, bunun korunmasınınfarz olduğu, bunun için bâzı gıdalar ve beslenme tavsiyeleri gibi hiçbir zaman eskimeyecek ve insanların dâima muhtâc olup yararlanabilecekleri ferdî, içtimaî, dînî, ahlâkî, sıhhî tavsiyeler konu edilmiştir. Bu tavsiyeler ve esaslar dâima kıymetli kalacak ve hiç eskimeyecektir. Bir cümle ile özetlenecek olursa, bu tıbb konularının bir kısmı hastalar için teselli, ümîd ve sürura sebeb olacak sabır ve metanet reçeteleri; bir kısmı da ziyaretçiler için sağlık konusunda gafletlerden uyanma ve sevâb kazanma tavsiyeleridir. Bütün bunları teblîğ edip acılı insanlığa en emîn teselli reçeteleri sunan Yüce Peygamber'e salât ve selâm olsun!
Hamdolsun A Hah 'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bunun yolunu bize hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb 'imizin elçileri ihakkı getirmişlerdir" (d-A'râf: 43).

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

Tibb Kitâbı'nin Sonunda Bir Hatırlatma

Şübhesiz Nebevi Tıbb ve Muhammedî ilâç, elbette tıbbın en iyisi, en fayda vericisi, ilâcın da en faziletlisi, en yararlı olanı, devanın da en mükemmeli ve en câmialısıdır! Bu, kâmil mü'minin, akıllı müslümânın i'tikaad etmek ve îmân eylemekle genişleyip ferahlayacağı bir hükümdür. O, bunun sübütunda tereddüd eylemez, sıhhatinde şübhe etmez. Ancak Allah'ın bir ilme rağmen sapıttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne perde koyduğu kimseler müstesnadır ki, artık onlar habîs nefisler, hastalıklı kalbler sahihlerinden olmuşlardır. Onlar ancak hakîr, değersiz maddî şeylere inanırlar. Peygamber tıbbı nasıl böyle olmaz ki, bu tıbbın Sahibi (S) onu, semânın vahyinden yardım olarak istemiş, derd ve devayı îcâd eden, hastalık ve şifâyı takdîr eyleyen Yüce Allah'tan almıştır!
İşte müslümânlar, nefisler kerîm, kalbler selîm, fikirler nazîf, akîdeler sahîh olduğu günlerde bu tibbdan istifâde etmişler ve onunla yetinip başkalarına muhtâc olmamışlardır.
İlim ve hadîs imamları -ilk zamandan beri- Rasûlullah(S)'tan bu konuda gelen şeyleri bilmek ve rivayet etmekle meşgul olmuşlar, bunları toplamaya ve tedvîn etmeye ehemmiyet vermişlerdir.
İşte İmâm Mâlik (179) et-Muvatta'du, el-Kütübü's-Sitte sâhib-leri ve onlarla beraber olanlar, yânî diğer hadîsçiler bu konuda kendilerince sahîh olan şeyler için eserlerinde "Kitâb"lar ve "Bâb"Iar tahsis etmişlerdir. Ebû Bekr ibnu's-Sunnî (363) ve Ebû Nuaym el-Isfahânî(430)'den herbiri bu konuda et-Tıbbu'n-Nebevîisminde özel kitâblar tasnif etmişlerdir.
Ebû Bekr ibn Ebî Âsim (287) da el-Tıbbu ve'l-Emrâz kitabım tasnif etmiştir.
Sekizinci Hicrî Asır'da buna ehemmiyet veren ve husûsî olarak buna büyük bir gayret yöneltenlerden bâzıları şunlardır:
1. Ebû'l-Hasen Alî ibn Abdilkerîm el-Hamavî (öl. 720), el-Ahkâmu'n-Nebeviyyefi's-Smâatı't-Tıbbiyyeti isimli büyük kitabını ortaya koydu. 1378'de güzel bir baskısı yapılmıştır.
2. el-Hâfiz Şemseddîn Muhammed ibn Ahmed, Ebû Abdillah ez-Zehebî (748) et-Tıbbu'n-Nebevîadlı azametli kitabını tasnîf etti, birçok kerreler basılmıştır.
3. İbnu'l-Kayyım da Zâdu'l-Maâdfî Hedyi Hayri'l-Ibâd adlı büyük kitabının içine "et-Tıbbu'n-Nebevî"den kıymetli fasılla tevdi' etmiştir [100]. Bu fasıllar ayrıca et-Tıbbu'n-Nebevî adiyle 1346 yılında Haleb'de basılmıştır. Bunun tedvininde el-Hamâvî ile ez-Zehebî'nin kitâblarmdan çok faydalanılmıştır. Nitekim Ebû Nuaym ile İbnu's-Sunnî'nin kitâblarmdan da ve Kütübü's-Sitte'den de umûmî olarak faydalanmışlardır. Böylece onun kitabı, hassaten bu konuda yazılmış olan kitâbların en câmialısı olmuştur.
Bu fasıllar kalb ve beden hastalıklarını, Peygamber'in tedâvîdeki yolunu, tedaviyi ve perhizden vâcib olanları emretmesini, sonra Peygamber'in ilâç nevi'leri beyânını, sonra tabiiyye devalar ile ilaçlama, rûhânî-ilâhî devalarla ilaçlama nev'inden, bunların müf-rede ve mürekkebe ve tabiiyye nevilerinden ilaçlama ve tedâvî ne-vi'lerinin beyânım, sonra harf sırasına göre tertîblenmiş olarak mahlûkaatm efendisinin dili üzere gelmiş olan bâzı devalar ve müf-rede gıdaları içine almıştır. Sonra İbnu'l-Kayyım, bâzı fayda verici küllî sakındırmalar ve tavsiyeleri zikretti. Daha sonra bu fasıllar, benzerini elde etmenin az olduğu tıbb bölümlerinden fayda verici bir mikdâra şâmil olduğuna işaret etti [101].
"Bu zikredilenlerden sonra bilinsin ki, hastalık iki nevi'dir; Bir nev'i kalb (yânî ınâre) hastalığı'dır, bir nev'i de beden hastalığıdır. Birinci nev'in ilâcı Rasûlullah'a mahsûstur. "Allah tarafından gelenler ile kalblerin tabibi O'dur". Zîrâ kalblere ilâç, hâllerine ittı-lâ'dan sonra olur, ona muttali' olan ise Hakk Taâlâ'dir. O'nun bildirmesi ile de Rasûlullah'tır (Allah'a ve Rasûllerine îmân ve sağlam bir akîde, kalb ıslâhı hastalığı hâllerinin, yânî nefis hastalığının en mühim ilâcıdır).
Ve ikinci nev'in ilâcı o Hazret'ten bir mikdâr nakl olunmuştur. Tabîbler kendileri de nice cild kitâblar te'lîf etmişlerdir. Peygamber (S) bedenlerin muâlecesine çok iştigâl buyurmadıklarmın sebebi, O'nun asıl bi'setten muradı halkı da'vet idi ve Hakk Taâ-lâ'nın emrini ve nehyini bildirip şerîatini beyân etmek idi. Muhakkak ki ekser himmeti o cihetlere sarf edilmiş idi. Amma tâat ve ibâdetin kıvamı beden sıhhati ile hâsıl olur. Bu cihetten hacet mik-dân beden tıbbına da giriştiler. Asıl himmet, kalb canibine gerektir. Zîrâ o fâsid olunca, beden sıhhatinin faydası yoktur. O sahîh olunca da beden illetinin çok zararı yoktur, zail olup gider. Ve nice devamlı menfâatler ecri verilir. Zehirler bedene nasıl zarar eyler ise ma'siyetler de kalblere öyle zarar eyler buyurmuşlardır. Kalb hususunda günâhlar ve ma'siyetlerin bir nice mazarratlarını beyân eylemişlerdir. O

cümleden biri: İlimden mahrum eyler demişlerdir. İlim bir nurdur, Allah Taâiâ kulunun kalbine kor, ma'siyet, nuru söndürür. Ma'siyet ehlinin ezberlemesi olmaz, gördüğü, işittiği hatırında kalmaz. Şu beyitler İmâm Şafîî'nindir ki şöyle demiştir:
{= Hıfzının yaramazlığından Vekî'a şikâyet ettim. O da beni ma'siyetleri terketmeye irşâd eyledi. Ve dedi ki: Bilmiş ol, ilim nurdur. Allah'ın nuru âsîye verilmez! -Vekî' ibnu'l-Haccâc (196) bu ümmetin büyüklerinden bir kimsedir; Allah'ın rahmeti üzerine olsun!-)
Ve ilimden mahrum olduğu gibi, nzıktan da mahrum olur. Nitekim Müsned'de şöyle gelmiştir: Muhakkak kul, işlemekte olduğu günâh sebebiyle nzıkîan mahrum olacaktır" buyurulmuştur.
Biri de, âsî, Allah Taâlâ ile kendi arasında üns bulmaz, dâima vahşet üzre olur. Cenabı Hakk ile münâsebeti olmaz ve o cânibden asla lezzet almaz.
Biri de işleri güç gelir. Yine girişse işi bağlanır.
Biri de, kalbi karanlıklarla dolu, hayreti ziyâde olur. Gittikçe bid'at ve dalâlete düşer, zulmeti şiddetli oldukça yüzünde de zahir olur, herkes müşâhade etmeğe başlar. Onun için râfızîler ve bid'at ehlinin yüzlerinde asla nûr yoktur, gören istikrah eyler. Bütün mül-hidler, zındıklar ve fucûr erbabının suretleri çirkindir, sâlihlerin şekline benzemez. Hep kalblerinin fesadı suratlarında zahir olur.
Biri de, isyan ehli zayıf kalbli olurlar. Allah'a tâatten mahrumdurlar ve ömürleri kısa olur, bereketleri zail olur. Sebebi Hakk Ta-âlâ'dan yüz döndürüp ma'siyetlerle meşgul olunca, hayât günleri zayi' olur, bereketi bulunmaz.
Biri de, ma'siyet ehli eller içinde hakîr ve zelîl olur, aklı fâsid olur, ma'siyet aklın nurunu söndürür.
Biri de, kişinin devletini ve ni'metini zail eder. Size isabet eden her musîbet, ellerinizin işlediği günâhlar yüzündendir. Bununla beraber birçoğunu da affeder'* (eş-şûrâ: 30) kavli gereğince, her belâ ve musibet kendi kesbiyle yetişir. Kişi devlet ve saadet içindeyken kadrini bilip günâhlar ve ma'siyetlerden çekinmekle şükrünü edâ edip bekaa fâ-idesini taleb etmek gerek.
Hâsılı kelâm, bir kimse Hakk Celle ve A'lâ'nın emrine imtisal ile kuvvetini hıfzeder ve nehyettiğinden ictinâb ve perhîzkârlık eyleyip, nasûh tevbesi ile fazlalıklarını boşaltır! İşte o kimse, hayırların hepsini taleb etmiş, bütün şerr ve fesâddan kaçmış olur. Enes ibn Mâlik rivayetinde Rasûlullah (S):Dikkat edin! Size derd ve devanıza delâlet edeyim: Gözünüzü açın, sizin derdiniz günâhlardır, devanız da istiğfar etmenizdir!" buyurmuştur. Bu hadîs delâlet eder ki, ehli İslâm'ın marazı günâhlar ve ma'siyetlerdir; devası ise istiğfar etmektir.
Hâsılı zahir oldu ki, kalblerin tıbbim ve derûnî hastalıkların muâlecesini (tedâvîsini) bilmeye yol yoktur, illâ ilâhî vahy vâsıta-sıyle Rasûlullah canibinden bilinir." (Kastallânî, el-Mevâhibu'l-Ledunniyye..., Sekizinci Maksad, Birinci Fasıl, Tıbbini (S), s.171 - 172.).
İbnu'I-Kayyım et-Tıbbu'n-Nebevî kitabının başında Allah'a hamd ve Rasûlü'ne salavâttan sonra şöyle dedi:
"Amma ba'du: İşte bunlar Rasûlullah(S)'ın tabîblik yapmağa
çalıştığı ve başkalarına vasleylediği tıbdaki yolu hakkında faydalı birtakım fasıllardır. Biz burada en büyük tabîblerin akıllarının ulaşmaktan âciz oldukları hikmetlerden bir kısmım beyân ediyoruz. Allah'ın ismiyle istiâne ederek ve yalnız O'ndan havi (hareket) ve kuvvet istimdâd eyleyerek şöyle diyoruz:
(Fasl): Maraz iki nevi'dir: Kalblerin marazı, bedenlerin marazı. Bunların ikisi de Kur'ân'da zikredilmişlerdir.
Kalb yânı Nefis Tıbbı:
Kalb marazı iki nevi'dir: Şübhe ve şekk marazı, şehvet ve ğayy (yânî azgınlık) marazı. Bunların ikisi de Kur'ân'da zikredildi. Yüce
Allah şübhe marazı hakkında şöyle buyurdu: Kalblerinde bir maraz vardır onların. Allah da marazlarını artırdı. Yalan söylemekte oldukları için de onlara acıklı bir azâb vardır!" (eî-Bakara: ıoj;
Kalblerinde bir maraz bulunanlarla kâfirler de: 'Allah bu adedle, misâl olarak neyi murâd etmiş?1 desinler..." (el-Muddessir: 31).
Yüce Allah Kur'ân'ı ve Sünnet'i ile hükmetmeye da'vet edilen ve o da dayatıp yüz çeviren kimse hakkında şöyle buyurdu:
Ow/or aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasûlü'ne da'vet edildikleri vakit, bir fırkası hemen yüz çevirip dönücüdürler. Eğer hakk kendilerinin lehinde ise itaatle koşa koşa O 'na gelirler. Kalblerinde bir maraz mı var bunların? Yoksa şübhe mi ettiler? Yâhud Allah'ın ve Rasûlü'nün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zâlim kendileridir!" (en-Nûn 48-50). İşte bu, şübheler ve şekkler hastalığıdır.
Amma şehvetler hastalığına gelince, Yüce Allah şöyle buyurdu: Peygamber kadınları, siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız (yabancı erkeklere) yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde bir maraz bulunanlar ta-mâ'a düşer. Sözü ma'ruf veçhile (ve ağırbaşlı) söyleyin!" (d-Ahzab: 32). İşte bu, zina şehveti hastalığıdır.
(Fasl) Ve bedenler hastalığına gelince, Yüce Allah şöyle buyurdu:
A 'mâya göre bir harec (bir darlık ve günâh) yok. Topala göre bir harec yok. Hastaya göre bir harec yok..." (en- Nûr: 61 elFetfı 17)
Allah beden marazını haccda, savmda, vudü'da bedi' bir sırr için zikretti. Bu sana Kur'ân'ın azametini beyân eder, bir de onu anlayıp akledene başkasından müstagnî olmayı beyân eyler, (İbnu'l-Kayyım, et-Tıbbu'n-Nebevî, s. 1-2)
Beden Tıbbı:
Amma bedenler tıbbının ekserisi tecrübeye dönücüdür. Bu da iki nevi'dir. Bir nev'i, nazara ve fikre muhtaç değildir. Hakk Taâlâ onun ma'rifetini hayvanâtta halketmiştir. Meselâ onların herbiri açlık, susuzluk, soğukluk, yorgunluk gidermelerine yol bulucu olur-lar. Bu ma'nâlarda başkasına muhtâc olmazlar.
Bir nev'i, nazara ve fikre muhtâcdır. Meselâ bedende meydana gelen hastalıkların, elbette sebebini ve alâmetini teşhis ve define tedbîr etmek, fikre bağlıdır. Velhâsıl bedenler tıbbının medarı üç nesnedir:
Biri sıhhati korumaktır.
Biri ezâ ve zarar verici olan şeylerden perhîzdir.

Biri de faside (yânî bozucu) maddeleri def edip boşaltmaktır.
Bu zikrolunan üç nesneye Kur'ân-i Azîm'de işaret buyurulmuştur.
Evvelkisine:
Artık sizden kim hasta yâhud sefer üzerinde olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde (tutar)" (ei-Bakara: 183) kavliyle işaret olunmuştur. Zîrâ âyette buyurulan şudur ki, bir kimse marîz olsa yâhud musâfir (yânî yolcu) olsa orucunu yer ve başka günlerde kaza eyler. Hâsılı sefer ehli olan kimseye ruhsat verilmesi, sefer mihnet ve meşakkat yeri olduğu içindir. Eğer oruçlu olursa, o meşakkat arasında oruç dahî tamâm zaîflık verip mizâc mütegayyir olur, sıhhat kalmaz, hastalık isti'lâ eder. Bu sebebden Hakk Taâlâ sağlığı korumak için yolcuya ruhsat buyurdu.
İkincisine:
Kendilerinizi öldürmeyiniz. Şübhe yok ki, Allah sizlere çok merhamet edicidir"j&ı-Nisâ: 29) kavliyle işaret buyumlmuştur. Soğuk su kullanmaktan korkulduğu zamanda teyemmüm caiz olmak, bu âyetten alınmıştır.
Ve bir âyette de: ... Eğer hasta olur yâhud bir sefer üzerinde bulunursanız, yâhud sizden biriniz ayakyolundan gelirse yâhud da kadınlara dokunup da bir su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün..." (en-Nisâ: 43; ei-Mâide: 6) buyurulmuştur. Bunda açıkça zikredilmiştir ki, hasta olan kimse su kullanmayıp pâk toprakla teyemmüm etmek mubahtır. Su kullanmakta zarar ihtimâli olunca terkedip, teyemmüm eylemek gerek. Bundan anlaşılır ki, illeti olan kimseler zararlı nesnelerden perhiz ederler.
Üçüncüsüne:
içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan (biriyle) fidye (vâcib olur)..." (ei-Bakara: 196) kavliyle işaret olunmuştur. İhram bağlanan kimseye şer'an başını tıraş etmek caiz değildir. Amma bu âyet hükmünce tıraş etmemekten zarar edecekse, o zaman tıraş etmek caiz olur. Zîrâ saç kazınmakla başın ince delikleri açılır, habsedilmiş buhur çıkar gider, tabîatten zarar şavulur. Ve her zararı def etmek buna kıyâs olunmuştur.
İmdi Hakk Taâlâ Kur'ân-ı Azîm'de tıbbın üç aslına işaret buyurduğu zahir oldu. Ve bi'J-cümle lâzım olunca tıbb kullanmanın cevazına Kur'ân-ı Azîm'de ve hadîslerde deliller gelmiştir.
Sahîh-i Buhârî ve Müslim'de Ebû Hureyre(R)'den şu rivayet edilmiştir:Rasûlullah (S): A Hah indirdiği herbir der d için muhakkak bir şifâ indirmiştir, buyurdu". Hâsılı her hastalığı yaratmış, onun için devasını da yaratmıştır demek olur.
Ve yine İmâm Ahmed naklinde Enes'ten şu rivayet edilmiştir: Muhakkak Allah Taâlâ maraz halkettiğiyerde deva dahî halketmiştir. îmdi deva kullanınız" buyurulmuştur.
Ve bir rivayette de Usâme ibn Şurayh'tan şu rivayet edilmiştir: Ey Allah'ın kulları, deva kullanınız. Muhakkak ki, Allah Taâlâ gayet ptrlikten gayrı -ve bir lafızda: yâhud ölümden gayrı- vaz' ettiği herbir maraz için bir şifâ vaz' etmiştir".
Ebû Dâvûd naklinde Ebu'd-Derdâ (R), Rasûlullah'tan merfû-an şunu rivayet etmiştir:
Muhakkak Allah Taâlâ her bir maraz için bir deva yaratmıştır. İmdi deva kullanın ve haram nesne ile tedâvîetmeyin" buyurmuştur.
Buhârî Sahîh'mâz de: Şübhesiz Allah Taâlâ sizin şifânızı, size haram kıldığı şeyler içinde yapmamıştır" hadîsi gelmiştir.
Hâsılı bu hadîsler gereğince haram kılınmış şeylerle tedâvî caiz değildir.
İmâm Müslim naklinde de Câbir'den merfuan şu rivayet gelmiştir: Her maraz için bir deva vardır. Vaktâ ki, deva o maraza yetiştirilse, Allah Ta-âlâ'nm izni ile ondan iyi eder" buyurulmuştur.
Her marazın gelmesi, gitmesi hakikatte Allah Taâlâ'nın em-riyledir. Ve var olan o devaları da sebeb halketmiştir. İmdi sebebe yapışmak tevekküle zıdd değildir. Nitekim açlık ve susuzluk giderilme de zıdd değildir. Elbette sebebsiz nesne olmaz. Hâsılı'bir kişi hastalığa yakalandığında deva kullanmayı tevekküle aykırı sanıp ter-keylemesi, "Ben Allah'a tevekkül ettim, deva kullanmam" demesi caiz değildir, bu, boş sözdür.
Haris ibn Esed el-Muhâsibî'ye suâ! edip:
— Yâ Haris, tevekkül ehli deva kullanır mı?, dediler. O:
— Evet (kullanır), dedi.
— Neden dersin; buna delîl nedir? dediler. Oda:
— Mütevekkillerin seyyidi olan Muhammed Mustafâ (S); tevekkülde O'na ne kimseler yetişti ve ne yetişmek ihtimâli vardır. Böyle iken O deva kullanmıştır; delîl budur, dedi.
Hâsılı her türlü deva meşru' vech üzere kullanılır ve asıl şifâ Allah Taâlâ'dan beklenilip, deva mücerred sebeb i'tikaad olunur, asla tevekküle zarar gelmez, yine tevekkül yerindedir. Bu bâbda delîl, Rasülullah'm fiili ve kavlidir.
İbnu'l-Kayyım hikâye eder ki, İbrâhîm aleyhi's-selâm:
— Yâ Rabb, maraz kimdendir? dedi. Allah Taâlâ:
— Bendendir, buyurdu. Yine îbrâhîm (A):
— Ya deva kimdendir? dedi. Bârî Taâlâ:
— Bendendir, buyurdu. İbrâhîm (A):
— Maraz Sen'dendir ve deva Sen'dendir; ya tabibin arada işi nedir? dedi.
Hakk Taâlâ:
— Tabîb bir kimsedir ki, devayı ben onun eline gönderirim,
buyurdu.
Rasûlullah{S)'ın: Her hastalığın bir devası vardır" buyruğunda, hastanın nefsini ve tabibin nefsini kuvvetlendirme vardır ve deva talebini teşvik eylemektedir. Çünkü Rasûlul-lah, her hastalığın devası vardır diye buyurdu. İmdi devaya rast gelelim diye herbiri çalışırlar, kalbleri kuvvetli olur, umudu kesmezler.
Bundan sonra bilinsin ki, Peygamber'imizin ilâcı üç nevi' üzere idi:

1. Birisi ilâhî devalar ile idi.
2. Biri tabî! devalar ile idi.
3. Biri de ikisinden mürekkeb olan ile idi, yânî her ikisini de kullandı.

1. Birinci Nevi' îlâhî Devalar İle Olan Tedâvî Beyâmndadir

Şöyle bilinmiş olsun ki, Hakk Taâlâ hastalıkların giderilmesinde Kur'ân-ı Azîm'den daha umûmî ve daha faydalı bir deva indirme-miştir. Kur'ân-ı Azîm, marazlara şifâ ve kalblerin âyinesine ciladır. Nitekim Allah Taâl
Biz Kur'ân'dan peyderpey onu indiriyoruz ki, mü'minler için bir şifâ ve rahmettir..." (ei-isrâ: 82) buyurmuştur. "Mm " lafzı İmâm Fahruddîn er-Râzî'nin buyurduğu üzere teb'îz için değildir, cins içindir. Ma'nâsı: Biz şu Kur'ân cinsinden hem rûhânî hastalıklara bir şifâ, hem de cismânî hastalıklara bir şifâ indiririz" demek olur.
Hâsılı Kur'ân-ı Azîm, mutlakaa hastalıklara şifâdır, rûhânî olsun, cismânî olsun; ikisini de def eyler. Rûhânî hastalıkları izâle ettiği zahirdir. Zîrâ rûhânî hastalık iki kısımdır; bir kısmı bâtıl i'ti-kaadlardir ki, ulûhiyet, nübüvvet, mebde', maâd, kaza ve kader hâl-
lerine ilgilidir. Kur'ân-ı Azîm hakk mezhebin delillerini müştemildir ve bu nevi' fâsid i'tikaadları ve bâtıl mezhebleri ibtâl etmiştir. Onu bilen kimse bu nevî' bâtıl akidelerden salim olur.
Bir kısmı da kötülenmiş huylardır. Kur'ân onun tafsillerini ve ta'rîfirri, şerr ve fesadını beyân edip ahlâk-ı hamîdîye (yânî övülmüş huylara) irşâd etmiştir. Hâsılı rûhânî hastalığın iki kısmına bile şifâ eylediği zahirdir.
Amma cismânî hastalıklara şifâ olduğu, kırâatiyle teberrük pek-çok hastalıklara fayda vericidir. Rasûlullah (S): "Kur'ân-ı Azînt'le şifâ taleb etmeyen kimseye Allah şifâ vermedi" diye buyurmuştur. Bunun da beddua olmak ihtimâli vardır, yânî "Bununla şifâ taleb etmeyene Allah Taâlâ şifâ vermesin" demek olabilir.
Şeyh Ebu'l-Kaasım Kuşeyrî'den şu nakledilmiştir: Bir zamanda çocuğu şiddetli hasta oldu, ölüm mertebesine vardı, kendi de bundan be-gâyet muztarib idi.
Şeyh der ki: O gece Rasûlullah(S)'ı vakıada (yânî ru'yâda) gördüm:
— Yâ Rasûlallah, oğlum şiddetli zebûn hastadır. Bu cihetten gayet muztarib hâldeyim, diye şikâyet ettim.
Rasûlullah:
— Şifâ âyetlerinden niçin gafilsin? diye buyurdu.
Uyandım, fikre vardım, hatırıma geldi ki, şifâ âyetleri Allah'ın Kitâbı'nda altı yerde vâki' olmuştur. Bunlar şöyle zikrolunurlar: Allah Taâlâ buyurdu:
Ve mü'minler zümresinin göğüslerine şifâ versin, ferahlandırsın" (et-Tevbe: uy,
Ey insanlar, size Rabb 'inizden bir öğüt, gönüllerde olan derdlere bir şifâ ve mü 'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir" (Yunus: 57).
Onların karınlarından renkleri çeşitli şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifâ Vardır..." (en-Nahl: 69).
Kur'ân'dan perderpey onu indiriyoruz ki, mü'minler için bir şifâ ve rahmettir" (d-îsrâ: 83).
"Hastalandığım zaman bana şifâ veren O'dur" (Eş-Şuarâ: 80).
"Soy/e; O Kur'ân, îmân edenler için sırf hidâyet ve şifâdır" (Fussüet: 44).
Hemen bu âyetleri yazdım da su ile ezip ezip içirdim. Allah Ta-âlâ şifâ verdi. Benden boşanır gibi hastalıktan kurtuldu, demiştir.
İbn Mâce naklinde Alî(R)'den merfûan:" jT^ut 6ıjjı)i jU= Devanın hayırlısı, Kur'ân'dir" diye rivayet olunmuştur fel-Muvatta', Tıbb, 29; Kur'ân'Ia şifâ istemek babı, 3501. hadîs).
Amma bu makaamda bir mütenebbih olacak nesne vardır, ondan gafil olmak caiz değildir. Şekk yoktur ki, âyetler, zikirler ve dualaların herbiri nefsinde nâfi' ve şâfi'dir. Lâkin şartlarıyle kullanılmazsa faydası zahir olmaz. Nitekim hissî devalar da öyledir. Bir kimse dâima muhalif gıdalarda perhîz etmese ve kendisini sıcaktan ve soğuktan sakınmasa ve şâir lâzım olan işlere riâyet etmese ne kadar nâfi' şerbet ve ma'cûn verseler, elbette faydasını bulmaz, zayi' olur. İlâhî devaların da şartları vardır. O cümleden biri, kişinin i'-tikaadı dürüst ve pâk olmak gerektir. Haramdan ve zulümden icti-nâb edip duâ zamanında kalbi gaflet üzere olmamak gerektir. Tam teveccühle (Allah'a) yönelip niyaz ve tadarru' üzre olmak gerektir. Yoksa ağzı okumakta ve duada olup, kalbi yabanlarda olunca asla faydasını görmez, boş yere çalışır. Nitekim Hâkim rivayetinde gelen hadîste:" İyi bilin ki, A Hah Taâlâ gafil ve lâhî olan bir kalbden duâ kabul etmez" bu-yurulmuştur. "Lâhî"dcn murâd, mâlâyânîye meşgul olandır.
"Devaların en nâfi'si duadır. Duâ, belâların düşmanıdır, sürer giderir ve inmesini men' eyler, nazil olanı hafifletir. Duâ mü'-minin silâhıdır" demişlerdir. Şöyle ki, kalb huzuru ve hatır
cem'iyyetiyle (yânî şuurlu) olmalı ve mazınne-i icabet olan (kabul edilmesi zann ve ümîd edilen) vakitlerde edilmelidir. Meselâ gece-
nin son üçte birinde vâki' olmalı, kıbleye karşı hudû' ve inkisar ile, tazarru' ve niyaz ile ve pâk gönül ile Hakk Tebâreke ve Taâlâ'ya hamd ve sena ve Rasûlü'ne salât ve selâm etmelidir. Önceden tevbe ve istiğfar edip bir mikdâr sadaka vermiş olmalıdır. Ve duada ibram ve ilhak (yânî te'kîd ve ısrar) etmeli: Yâ Rabb, dilerim ki, beni mahrum etmeyip duamı kabul edesin" demeli. Ve duâ esnasında Allah Taâlâ'mn güzel isimlerinden zikretmeli. Meselâ: "Yâ Kerîm, yâ Rahîm, yâ Za'1-Celâl ve'I-İkrâm! Sen kabul eyle!" demeli. Bu asıl duâ, Allah'ın inâyetiyle reddolunmaz. Bilhassa Peygamber'den rivayet olunan dualardan olursa, kabul edileceği zannolunur. Ya İsm-i A'zam'ı mutazammindır diye haber vermiş olduğu bu nevi' dualar, Allah'ın avnı ile icabeti sür'atli olur. İsm-i A'zam hususunda sözler çoktur. "Allah" lafzı İsm-i A'zam'dir dediler. Ve bâzıları: "Zu'1-Celâl ve'1-İkrâm" İsm-i A'zam'dır dediler. Hâlin hakikatini Allah en bilendir.

Ve bilinmiş olsun ki, Muavvizât'la ve bâzı Allah isimleriyle ruk-yeler (yânî duâ okumalar) rûhânî tibbdır. Ne zaman sâlihler ve eb-râr lisânında olsa, Allah'ın izniyle şifâ hâsıl olur demişlerdir. "Rukaa", "Rukye"mn cem'idir; "Rukye", efsun demektir "Âfsûn" Fârisî'dir. Amma Türkî dilinde şol sihirbazlar ve câdûla-rın söylediği mühmelâta (yânî boş sözlere) derler. "İntifa" (yânîyararlanmak) için okunan âyetlere ve güzel isimlere âfsûn isti'mali yoktur. Amma Arab lisânında cümlesine "Rukye" derler. Buhârî Sahîh'inûe Âişe(R)'den şu rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (S), ölüm hastalığında Muavvizât Sûreleri'ni okuyup kendi üzerine üfü-rür idi" demiştir. Muavvizât'tan murâd el-İhlâs, el-Felâk, en-Nâs Sûreleri'dir, tağlib yolu üzere dediler yâhud el-Felâk Sûresi ile en-Nâs Sûresi'dir dediler. Ve Kur'ân-ı Azîm'de gelmiş olan her ta'vîzdir. Meselâ: " Ve de ki: Rabb'im, şeytânların dürtüşmelerinden Sana sığınırım. Rabb'im, onların huzurumda bulunmalarından da Sana sığınırım" (d-Mu'minûn: 97-98) gibi. Onlar da böyledir, fayda vericidir, şifâ vericidir. Âlimler ittifak etmişlerdir ki, üç şartın birleşmesi vaktinde rukye caiz olur: Biri Kur'ân-ı Azîm'le yâhud Bârî Taâlâ'mn isimleri ve sıfatlarından bâzılarıyle olmalıdır. Biri de Arab lisânı ile olmalıdır yâhud ma'nâsı bilinmiş olan lisanlardan biriyle olmalıdır, tâ ki içinde şerîate aykırı, muhalif nesne olmadığı zahir olsun. Biri de rukye bizzat müessir değildir, belki Allah Taâlâ'mn takdiriyle te'sîr eyler diye i'tikaad etmelidir... (el-Kastallânî, Mevâhibu'l-Ledunniyye..., Sekizinci Maksad, Birinci Fasıl, Tıbbi-hi (S), s. 172-177). "

Tıbbu'n-Nebevî konusunda Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü Hadîs Öğretim Üyesi Mahmûd Denizkuşları'nm tesbît ettiğ eserler ise 15 kadardır:

1. Muhammed en-Nisâbûrî, Ebû'l-Kaasım ibnu Habîbfv. 245/860)'in et-Tıbbu'n-Nebevt'sl

2. İbnu's-Sünnî Ahmed ibn Muhammed ibn İshâk ed-Dineverî(364/975)'nin et-Tıbbu'n-Nebevî'û.

3. ed-Dâî, Ahmed ibn İbrâhîm ibn Muhammed'in Tıbb-ı Nebevi Tercemesi (istinsah H.993). Eser Ebû Nuaym el-Isfa·hânî(430/1038)>nin et-Tıbbu'n-Nebevî'smin tercümesidir.

4. el-Makdisî, Ziyâeddîn Ebû Abdillah{643/1245)'ın et-Tıbbu'n-Nebevî'si.

5. Alî el-Hamevî, Ebû'l-Hasen Alî ibn Abdi'I-Kerîm ibn Tur-han(720/1320)'ın el-Ahkâmu'n-Nebevîyye Jî's-Sınâatı't·Tıbbiyye'sl

6. ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ah-
med(748/1347)in et- Tıbbu 'n-Nebevî'si.

7. İbnu'l-Kayyım el-Cevziyye, Şemsuddîn Muhammed ibn Ebû Bekr el-Dımaşkî(751/1350)'nin et-Tıbbu'n-Nebevî'û.

8. Mehdî ibn Alî ibn İbrâhîm el-Yemenî(815/l412)(nin er-Rahme jî't-Tıbb ve'l-Hikme'sl

9. İbrâhîm ibn Abdirrahîm ibn Ebî Bekr eI-Ezrak(?)'ın Teshîlu'1'Menâfî'û.

10. Celâluddîn Abdurrahmân ibn Ebî Beler es-Suyû-t\(91U150iym el-Menhecu's-Sevî ve'I-Menhelu'r-RevîJî't-Tıbbı 'n Nebevî'û.

11. Şihâbuddîn Ahmed ibn Muhammed el-Kastaliâ-nî(923/1517)'nin el-Mevâhibu'l-Ledunniyye'si.

12. Hayruddîn Hızır ibn Muhammed eI-Atûfî(948/1541)'nin er-Ravdu'l-însân Jî Tedbîri Sıhhati'l-Ebdân'ı.

13. Hüseyin Remzî(1839/1896)'nm Tıbb-ı Nebevî'si.

14. Muhammed Fahrî<?)'nin Tibb-ı Nebevî'sı.

15. Muhammed Saîd el-Cezerî{?)'nin et-Tıbbu'n-Nebevî'si. (Mahmud Denizkuşlan, Ma'rifet Yayınları, 1979/1400, s.114-141).

Dr. Hüseyin Remzi ise şöyle dedi: Tıbb-ı Nebevi hakkında 27 aded kitâb yazılmış, hattâ onlardan birkaç kitâb tab' olunmuş, birkaçı da Fransızcaya tercüme ve nakledilmiştir {Tıbb-ı Nebevi Mukaddimesi, s.4).

---

[1] et-Tıbb: Tâ'nın üç harekesi ve bâ'nm şeddelendirilmesiyle hakimlik eylemek ma'-nâsmadır ki, gereğine göre hayvânî cisme ve nefse İlâç ve tîmâr eylemekten ibarettir, gerek cismânî ve gerek ruhanî olsun... el-Mısbâh'ta tâ'nın kesriyle isim olmak üzere resmedilmiştir ki, tabîblik ma'nâsınadır... Ve Tıbb, işlerde rıfk ve teenni edip maslahatları güzel vech, lütuf ve suhuletle yürütmek ma'nâsınadır. "Men ahabbe tabbe —Yânı işlerinin yürütülmesini sevip isteyen kimse rıfk, teenni ve suhuletle mübaşeret eder" meseli bundandır.

et-Tabîb: Emîr vezninde mutlakaa amel ve kârında ustâz, hazık ve mahir olan kimseye denir. Şârih der ki, giderek hastalıkları tedâvî eylemekte hazık olan kimseye denilir olmuştur.

et-Tabâbe: Kerâme vezninde, tabîb olmak ma'nâsınadır.

el-Mutatabbîb: Muteallim vezninde..., zâtında üstâd olmayıp henüz tababet fennine tahsile sa'y edip dürüşür olan kimseye denir...

el-lstitbâb: Bir kimse derdi için hangi deva iyidir diye tabîbden yâhud tecrübe ehlinden soruşturup, faydalı deva ihbarını istemek ma'nâsınadır... (Kaa-mûs Ter.}.

Tıbb, insan vücûdunun sıhhatini korumak için bedenin sıhhî ve marazı hâllerinden bahseden bir ilimdir... Tıbbın nazarî ve amelî kısımları vardır. Tıbbın amelî kısmı hakimlikten ve insanı gerek cismen, gerek ruhen tedâvî etmekten ibarettir.

Maraz, yânî hastalık, vücûdun tabiî mecrasından çıkmasıdır. Tedavi de vücûdu tabiî mecrasına döndürmektir. Sıhhati koruma, vücûdun tabiî mecrasında kalmasından ibarettir... Tıbbın nazarî ve amelî kısımları müşâhade ve

tecrübelerle dâima ilerleyeceğinden Rasûlullah'm tıbbı ile zamâmmızdakİ ilerlemiş şeklinin kasdedifmediği bilinmelidir. "Peygamber'in tıbı" ile işaret edilen tedâvî üç kısımda özetlenebilir:

a. Vahy yoluyla bilinen,

b. Arab göreneğinden alman,

c. Kur'ân ile şifâ edilmek gibi teberrük murâd olunan kısımlardır... (Aynî ve Kastallânî).

Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli hastalık nevi'leri tedâvîleri, korunma yolları, sağlık düstûrları ve umûmî olarak tibbla ilgili birçok âyetler vardır. Bilhassa çok vecîz bir sağlığı koruma düstûru olan şu âyete dikkat çekilmiştir: "Ey Adem oğulları, her mescid huzurunda zînetinizi alın, yiyin, için; israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez" (el-A'râf: 31).

Bu âyet, bir taraftan tedâvî, öbür taraftan korunma kaaidelerini öğrettiğine göre, israfsız yemek içmek, sıhhati korumanın tamâmı, tıbbın da yarı kaynağı bulunur. Bu âyette tıbbın yarısı hülâsa olundu demişlerdir {ez-Zehebî, et-Tıbbu'n-Nebevî, s. 13; İbn Kesîr, III, 61).

"Biz bunu birkaç bakış noktasiyle anlıyoruz: Birincisi: Tıbb gerçi başlıca hastalıkları ilmi ile tedâvî san'atında hülasa olunur. Fakat her ikisinden gaye sıhhattir. Binâenaleyh sıhhatin korunması evvel, âhir tıbbın en büyük şartını ve maksadını teşkil ettiğinden, bir yarısı sıhhati koruma, diğer bir yarısı da hastalıklar ve tedâvî demektir. Bu âyet ise sıhhati korumanın esaslı şartlarını hulâsa etmiştir" {Hakk Dîni, III, 2153).

Müftî Abduh'un da müsteşriklerin "Kur'ân'da tıbba dâir birşey var mıdır?" diye sorularına: "Yarım âyet vardır" deyip "Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz" cümlesini söylediği nakledilir (Tecrtd Ter., XII, 107).

[2] Hadîs başlığın aynıdır. Bu hadîsi en-Nesâî de Tıbb Kitâb'nda rivayet etmiştir. Türkçe'de "Derd veren Allah, devasını da verir" suretinde meşhur olan meselimiz, bu hadîsin en sâde bir ifadesidir. Bu hadîs "Bütün hastalıkların ilâcı ve şifâsı vardır" şeklinde umumiyeti üzere değildir. Bunun umumîliğinden ihtiyarlık ve tedavisi kaabil olmayan hastalıklar müstesnadır. Bu hadîs, tedâvînin mübâh-hğına ve tıbbın cevazına delâlet eder. Bâzı hastaların tedâviye tâbi' tutuldukları hâlde iyileşmemelerinin sebebleri arasında, hastalığın hakîkî tedavisinin bilinememesi yâhud hastalığın iyi teşhis olunamaması da vardır. Rasûlullah (S): "Her derdin bir devası vardır. Binâenaleyh derdin devasına denk gelindiği zaman Allah'ın izniyle o derd iyi olur" buyurmuştur (Müslim, Tıbb, Câbir'den).

[3] Bu, haber isteme yolu üzere bir sorudur. Buhârî başlıkların çoğundaki âdeti üzere, bâb hadîsindeki bilgi İle yetinerek, hükmü kesin belirtmemiştir.

[4] Hadîs, umûmiyetiyle başlığa delâlet etmektedir. Fakat Cihâd'da "Harbde kadınların yaralıları tedâvî etmeleri bâbı"nda geçen hadîs bu başlığa daha açık delâlet etmektedir. Buhârî buradaki rivayeti zikretmekle o rivayete de işaret etmiş oluyor. O hadîs şöyledir: Muavviz kızı Rubeyy' (R): "Biz kadınlar, Peygamber'in maiyyetinde harbde bulunurduk; gazilere su verir, yaralıları tedâvî eder, ölüleri de Medîne'ye taşırdık" demiştir.

[5] İbn Abbâs'm bu hadîsi rivayet şeklinde garîblik vardır, şöyle ki: Hadîsin ewe-lindeki rivayet şekline göre hadîs, İbn Abbâs'in kendi sözü olduğu; âhirine, yâ-nî "Ümmetimi nehyederim" cümlesine göre de merfû', yânî İbn Abbâs'ın Peygamber'den rivayet ettiği anlaşılır. Buhârî bu garîbliği kaldırmak ve hadîsin merfû' olduğunu belirtmek için, evvelâ el-Kummî'den gelen rivayeti getirmiştir. Buhârî bunu sırf bu maksadla şâhid tutmak için zikretmiştir.
Bu hadîsin ma'nâsmda da bir garîblik, nefyen ve isbâten bir çelişki var gibidir; şöyle ki: Key, yânî dağlamak, kendisinde şifâ bulunan üç asıldan birisi olarak zikredildiği hâlde, sonra bundan rıehy olunmuştur. Bunun çözümü için şöyle denilmiştir: Peygamber'in dağlamaktan nehyi mutlak ve kesin değildir. Çünkü Peygamber, Sa'd ibn Muâz'ı ve başkalarını dağlamakla tedâvî etmiştir. Sahâbîlerden birçokları da dağlama yapmışlardır. Peygamber dağlamanın ilk değil, son başvurulacak tedâvî vâsıtası olduğunu bildirmiştir. Hasta üzerinde ilk önce bu acıtıcı tedâvîyi uygulamayı değil, ancak son bir ihtiyâç ve zaruret hâlinde buna gidilmesini uygun görmüştür... Hadîsin tercümesinde "Son bir ihtiyâç olmadıkça" kaydının konulmasiyle bu tenakuz kaldırılmış olmaktadır.
Ateşle dağlamak suretiyle tedâvî bütün devirlerde çeşitli milletlerin tababetinde tatbîk edilegelen kadîm bir usûldür. Kan almak suretiyle yapılan tedâvî şekli de böyledir.
[6] Bu rivayet, öncekinde görülen mevkûfluk şübhesini tamamen kaldıran tabiî bir sevkediş uslûbuyle gelmiştir.
[7] Âyetin, bir önceki ile meali şöyledir: "Rabb'in balansına: 'Dağlardan, ağaçlardan ve (insanların senin için yapacakları) çardaklardan evler edin, sonra meyvelerin herbirinden ye de Rabb 'inin {bal yapmakta öğrettiği ve) kolaylıklar gösterdiği yaylım yollarına git!' diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitti şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır. İşte bunda da tefekkür edecek bir zümre için elbette bir âyet vardır" (en-Nahl: 68-69).
Son fennî ve tıbbî tecrübeler de bunu isbât etmektedir. Umer (R) onulmaz yaralan bal ile tedâvî ederdi, hem sürer, hem içirirdi. Bugün de tedâvî usûlü tatbîk edilmekte yüzde doksan müsbet netîceler alınmaktadır (H.B. Çantay, Me-âl-i Kerîm),
Bu âyetteki vahyi açıklayan güzel bir tefsiri HakkDîni, IV, 3108'den okuyunuz!
[8] Başlığa uygunluğu "Tatlı ile bal Peygamber'in çok hoşuna giderdi" sözünden alınır. Çünkü hoşlanmak ve sevmek deva yoluyla yâhud gıda yoluyla olmayı şâmil olur.
Bunun bir rivayeti bu isnâd ve metinle Eşribe'de "Tatlı ve bal şerbeti bâ-bı"nda da geçmişti.
[9] Başlığa uygunluğu "Yâhud bal şerbetinde..." sözündedir.
Bunun bir rivayetini Müslim de Tıbb'a getirmiştir: Müslim Tercemesi, VII, s. 58-59.
[10] Devanın kullanılması tekrar ettikçe hastalığa mukaavemet edip yendi de onu ta-mâmiyle giderdi. Devaların ve keyfiyetlerinin mikdârlanna hastalığın ve hastanın kuvvet derecesine i'tibâr etmek tıbb kaaidelerinin en büyüklerindendir. Zâdu'l-Maâd'da şöyle dedi: Peygamber'in tıbbı, tabîblerin tıbbı gibi değildir.
Çünkü Peygamber'in tıbbı, yakînîdir, kat'îdir, İlâhîdir; vahiyden, peygamberlik kandilinden ve akim kemâlinden çıkmaktadır. Başkalarının tıbbı ise sezgi, zannlar ve tecrübelerden ibarettir (Kastallânî).
Peygamber "Allah doğru söyledi" sözüyle "Balda insanlar için bir şifâ vardır" (en-Nahl: 69) kavlini kasdetmiştir.
[11] Çünkü Haccâc zâlim idi. Zulmünde en küçük şeye tutunurdu. Nitekim Behz'in rivayetinde: "Vâllahi Haccâc vazgeçmeyip, minber üzerine dikildi de: Enes bana tahdîs etti, deyip bu hadîsi zikretti" fıkrası vardır (Kastallânî).
Başlığa uygunluğu "Develerin sütlerinden içtiler" sözündedir.
[12] Bunun da başlığa uygunluğu "Develerin sidiklerinden içtiler" sözündedir.
Hadîsin ;onundaki Katâde'nin İbn Sîrîn'den rivayet ettiği fıkra, Enes'in Müslim'de Süleyman ibn Teymî yolundan rivayet edilen hadîsine aykırıdır. Peygamber onların gözlerini, ancak onlar çobanların gözlerini çıkarmış oldukları için çıkarmıştır.
Bu hadîsin bir rivayetinde Ebû Küâbe: İşte bunlar çaldılar, insan öldürdüler, îmândan sonra Allah'a küfretmekle beraber Allah'a ve Rasûlü'ne muhârib olmuşlardı, demiştir ki, Peygamber tarafından "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesadçılığa koşanların cezası ancak öldürülmeleri; ya asılmaları yâhud elleriyle ayaklarının çaprasvârî kesilmesi yâhud da bulundukları yerden sürülmeleridir... " (el-MâÎde: 33) âyetinin hükmü infaz buyurulduğunu haber vermiş oluyor. Bunun araştırılması Diyetler Kitâbi'nda gelecektir. Buhârî bunun bir rivayetini Hudûd'da da getirmiştir.
[13] et-Habbetu's-sevdâ: Şûnîz'dir ki, çörek otudur. el-Habbetu'l-hadrâ: Sakızlık ağacın yemişidir ki "el-Butmu" dahî derler, çitlenbik ta'bîr olunur.
eş-Şûnîz -şîn'in damrayle- Şthnîz -şîn'in kesri ve hâ ile- çörek otuna denir (Kaamûs Tercemesi, I, 190 ve 1175; II, 814)
[14] el-Habbetu's-sevdâ'yı, yânî kara habbe'yi Zuhrî "Şûnîz" diye tefsir etmiştir ki, bu bizim çörek otu dediğimiz siyah tohumdur. Bir rivayette de "Kemmûn" diye tefsir olunmuştur. Bu da kimyon dediğimiz yeşil tohumdur. Arablar arasında yeşil renge siyah ve siyah renge de yeşil demek âdet olduğundan Hab-betu's-sevdâ'yı yeşil kimyon ile tefsir dahî uzak görülmez. Ve her ikisinin de tababette birçok faydalan tecrübe ile sabit olmuştur. Çörek otunun tababette şifâ verici faydaları muhakkak olmakla beraber ölümden başka her derde deva olduğu mutlak değildir. Çörek otu, sıcak ve kuru nahıllardan olduğu için şifâsı, rutubetten meydana gelen hastalıklara hasstır. Bu cihetle hadîste âmım zikrolunup hâss murâd edilerek bir mecaz yapılmıştır. Şu hâlde bu "ölümden başka her hastalıktan" maksad rutubetten oluşan her hastalıktır ve lafız bununla kayıdlanmıştır. Ölüm derdine gelince, onun için hiçbir deva yoktur.
[15] Telbîn ve Telbîne, tâ'larm fethiyle bir bulamaç aşına denir ki, un veya un kepeğini süt ile ve bal ile karıştırarak tertîb ederler (Kaamûs Ter., IV, 745).
Herevî ve diğerleri: Buna, beyazlığı ve inceliğinden dolayı süte benzetilmesi sebebiyle "Telbîne" ismi verilmiştir, dediler (Nevevî).
Bu îzâhlara göre telbîne, un, süt, baldan mürekkeb olarak pişirilen muhallebiye benzer bir nevi' bulamaçtır. Süt gibi beyaz olduğu için bu isimle adlandırılmıştır.
[16] Peygamber, başının aşağıya sarkması için sırt üstüne yatmak ve iki küreklerinin arasına da onları yükselteceek birşey koymak suretiyle "Saût" denilen burun ilâcını kullanmıştır. İlâcın etkisinin dimağa ulaşması ve aksırıp hapşırmak suretiyle kendisindeki hastalığın dışarıya çıkmasını sağlamak için tedâvî vâsıtası olan ilâcı burnuna damlatmıştır (Nevevî, Kastallânî).
Bunun bir rivayeti İcâre Kitabı, "Haccâmın vergisi bâbı"nda geçmişti
[17] es-Sa't, sîn'in fethi ve ayn'ın sükûnu ile bir adamın burnuna deva çektirmek ma'nâsınadır. Buruna ilâç kattığında üçüncü ve birinci bâblardan olarak "Sa-atahu'd-devâe sa'tan" denilir...
es-Saût: Sabûr vezninde buruna çekecek devaya denir. "Ayke bi's-saût" yânî "Sana saût lâzımdır" denilir ki, o, buruna çekilen devadan ibarettir. Hadîste "Peygamber (S) deva içti ve burnuna ilâç çekti" diye gelmiştir. Hâsılı hâlâ buruna çektiğimiz enfiye -buruna konulması dolayisiyle- saût'tur. Fakat (Pey-gamber'İn kullandığı) burun kabartacak maddeden değildir (Kaamûs Ter., III, 65).
Kust (yâhud: Ûd-i Hindi): Bu isimle tanınan bir köktür. İki nevi' olur: Birisine Kust-i Hindi ve birisine Kust-ı Arabi derler. Kust-ı HÎndî siyaha meyilli, hafif, galîz, kokusu az, tadı acı olur. Kust-ı Arabi lezîz, ak, hafif kokulu olur. Mutlak zikrolundukta murâd tatlısıdır ki, Arabî olan cinsidir. Bevl ve hayzı çoğaltır. Ciğere pek faydalı, sancıyı def edici, solucanları öldürücü ve şekercebîn ile içilmesi hummayı durdurma, buharlandırılması nezle ve vebaya faydalı, ta-lâsî behak ve baras illetlerini izâlede acîb te'sîrlidir (Kaamûs Ter.)
[18] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Vudû'da geçmişti, bir rivayeti de "Uzre hastalığı bâbı"nda gelecektir.
[19] Yânî kan aldırma gündüze hâss olmaz, gece ve gündüzden herhangi bir saatte caiz olur. Başlıktaki ta'lîk Oruç Kitâbi'nda senedli olarak geçmiştir. Bu hadîsten ve başlıktaki ta'lîkten hâsıl olan ma'nâ, kan aldırmak herhangibir vakte hâss olmaz, fakat ihtiyâç sırasında her zaman olur.
[20] Bu hadîs ile başlığı da ihtiyâç belirdiğinde sefer hâlinde de, ihrâmlı iken de kan aldırma tedavisinin yapılacağına delâlet eder. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbı'-nda da geçmişti.
[21] Hadîste bildirilen hacamat, yânî kan aldırmak suretiyle yapılan tedâvî usûlü, eski-yeni bütün tababet hayâtında tanınıp bilinmiştir.
Kust, yânî el-Kustu'l-Hindîhakkında Kaamûs Mütercimi Âsim Efendi'nin açıklamalarını daha önceki bir hadîsin haşiyesinde nakletmiştik. Cevheri "Kusf-'u, kendisiyle tedâvî olunan bir nevi' ot yemişi diye ta'rîf ediyor. İbnu'l-Arabî de bunun "Hindî" nev'i siyah, "Bahrî" nev'i beyaz olduğunu ve *'Hindî"si, "Bahrî"sinden daha ziyâde hararetli bulunduğunu bildiriyor. Kust-ı HindîHm-distan'dan geldiği gibi, Kust-ı Bahrî de Yemen'den ve Mağrib diyarından getirilir. Üçüncü bir nev'i vardır ki, "Kust-ı Murr{ = Acı Kust)" denilir. Bu da Şâm havâlîsinde bilhassa sahil kısmında çok bulunur.. (Aynî, Kastallânî).
Uzre, lugatçilerin ta'rîflerine göre, çocuklara arız olan bir hastalıktır ki, bademciklerin iltihâblanmasından hâsıl olsa gerektir. Asr-ı Saadet 'te Arab kadınları eski bir göreneğe göre parmaklarına bir bez parçası sararak bu hastalığa tutulan çocukların ağzına sokup bademciği sıkarlar ve kanını çıkarırlardı. Fakat bu ameliye nâzik tıbbî bir müdâhale olduğu İçin, Peygamber bundan men' etmiştir.
[22] Bunun da başlığa uygunluğu "Kan aldırmakta şifâ vardır" sözünden alınır.
[23] Bu iki bâbdaki hadîslerin başlıklara uygunlukları meydandadır.
eş-Şakîka: ... Sefine vezninde "Yarımca" dedikleri ağrıya denir ki, başın, ve yüzün bir tarafı derdli olur...
es-Sudâ: Gurâb vezninde baş ağrısına denir, güya başı şakkedip yarar... (Kaamûs Ter.).
[24] Başlığa uygunluğu "Neşter darbesi" sözünden alınır. Çünkü bu yarım baş ağrısından ve başkasından dolayı ameliyatı ve kan almayı şâmildir.
[25] Bunun bir rivayeti Hacc'da, "Koyun kurbanı bâbı"nda geçmişti. Buhârî'nin bunu Tıbb'da getirmesinin sebebi şudur: Mü'minin ezâlanacağı her şey, ezası az da olsa ve ihrâmlı da bulunsa ona ezayı gidermesinin mübâh olacağıdır. Bunda ise tatabbub, yânı tabîbliğe girişmek ma'nâsı vardır. Çünkü bu hastalığa benzeyen ezayı gidermektir. Zîrâ her hastalık bir ezadır. Bitlerin başa tasallutu da bir ezadır, her ezayı gidermek ise mubahtır (Aynî).
[26] Buhârî bu başlığın ilk iki cüz'ü ile hacet sırasında dağlamanın mübâhlığma, üçüncü cüz' ile de hacet olmadığında dağlama tedâvîsini terketmenin daha faziletli olduğuna İşaret etmiştir (Aynî).
Burada modern tıbbda uygulanan elektrikle, röntgen ışıklarıyle, lazer işın-lanyle yapılmakta olan yakma tedavileri de hatırlanırsa, yakma ve dağlama te-dâvîsinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.
[27] Hadîs, başlığın üçüncü fıkrasına uygundur. Bunun bir rivayeti yakında "Bal ile tedâvî bâbı"nda geçmişti.
[28] Hadîsin başlıktaki üçüncü fıkraya uygunluğu meydandadır. Bunun kısaltılmış bir rivayeti Peygamberler'de, "Musa'nın vefatı bâbı"nda geçmişti. Rikaak'ta da gelecektir. Müslim de îmân'da getirdi.
Hadîsin baş tarafında geçen "İmrân" sözünden murâd, göz değmesi ve zehirden başkasında rukye tedavisini nefyetmek değildir. Ağrıların hepsinde Yü-. ce Allah'ın ismini zikirle rukye caiz olur.
Göz değmesi hakkında ileride bir başlık gelecektir. Orada, göz değmesiyle ilgili olduğu bildirilen el-Kalem: 51. âyeti ve bu âyetin güzel bir tefsîrini (Hakk Dîni, VII, 5304-5305 sahîfelerinden) nakletmek isteriz. Yılan, akreb ve diğer zehirli hayvanların ısırma ve sokmasıyle meydana gelen zehirlenme rahatsızlığı ve musibetine âid tedaviler de yine bu kitâbda, ilgili bâblarda gelecektir.
Bu hadîsin diğer bir rivâyetiyle ilgili güzel bir açıklamayı, bu kitabın 42. bâb, 67. hadîsinin 71. haşiyesinde vereceğiz. O güzel açıklamayı tbnu'l-Kayyım el-Cevziyye, et-Tıbbu'n-Nebevî, s. 50'den naklettik.
[29] Buhârî bununla Talâk'ta, "İddet bekleyen kadın için kust bâbı"nda getirdiği hadîse işaret etmiştir.
[30] Başlığa uygunluğu "Peygamber'e göz sürmesini zikrettiler" sözünden alınır.
el-İsmid, hemzenin ve mîm'in kesriyle sürme taşma denir... Kalay ile karışık bir siyah taştır, iyisi İsfahan'da dağ eteklerinde olur. Mağrib diyarında dahî olur, öğütmekle sürme edip göze çekerler er-Remed, iki fetha ile göz ağrımak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).
Peygamber'in bu kadının gözüne sürme çekmesine müsâade etmemesi, kadının beklemesi gereken müddetten önce görücülere kendisini arzetmek gibi bir niyetini ve tavrını sezmiş bulunmasından ileri gelmiş olabilir. Yoksa Peygamber, hakîkî bir göz hastalığından tedaviyi men' etmez...
[31] Başlığa uygunluğu "Sen cüzamlıdan ... kaç!" sözündedir.

el-Advâ, sân olan uyuzluk makûlesi illete ve illetin diğerlerine sirayetine (geçmesine) denir ki, isimdir. Hadisteki "Lâ advâ ve safer" bu ma'nâdandır. O da uyuz ve diğer bir hastalığın sahibinden başkasına geçmesidir...
Tıyere ve Tıvere, Inebe vezninde, kendisi ile teşe'üm olunan yaramaz fala denir.
Hânıe, gece kuşlarından Sadâ dedikleri kuş ismidir. Meşhuru baykuştur. Mütercim der ki: en-Nihâye'de "Lâ advâ velâ hâmete" hadisinde "Hâme"-den murâd, bu kuş olmak üzere şerhedilmiştir. Arablar İslâm'dan önce i'tikaad ederlerdi ki, intikaamı alınmayan maktulün ruhu "Hâme"olup dâima "Beni sulayın'- diye çağmrmış, İntikaam alındıkta uçup gidermiş.... Sonra İslâm Dini tarafından bu bâtıl inançlar nefyolundu.
Safer, bir illet adıdır ki, insanın karnına ânz olup kehribâ gibi sarartır. Ve ı Safer, muharrem ayını safer ayına te'hîr eylemeye denir. Câhiliyet'te haram aylardan olan muharrem ayında başlamış oldukları harb ve talanı yürütmek için, haram kılmayı safer ayma te'hîr, yânî saferi muharreme bedel ederlerdi. "Lâ safere..." hadisi bu ma'nâdandır... (Kaamûs Ter. ilgili maddeler).
Hadisteki "Safer", hicrî târîhin İkinci ayının adıdır. Câhiliyet devrinde Arablar bu ayı da bâzı maksadlar için haram sayarlardı. Peygamber bunu men' etmiştir. Peygamber bu hadisinde Câhiliyet devrinden beri devam edegelen hurafelerden bâzılarını reddetmiştir.
Câhiliyet'te sârî hastalıkların ilâhî bir te'sîre tâbi' olmaksızın bizâtihî, yânî kendi kendilerine sirayet edip geçtiklerine inanılırdı. Hâlbuki herşeyde hakîkî müessir, Allah'ın iradesidir. Bu irâde de hastalıkların geçmesinde birtakım se-bebleri vâsıta kılar. Bunlardan biri, hasta olan kimselerle temastır. Hadisteki "Cüzamlıdan kaç!" emri, hastalığın başkasına geçme sebeblerinden birini en açık şekilde belirtmiştir.
[32] Bu el-Menn kelimesi, el-Bakara: 57, el-A'râf: 159, Tâhâ: 80 âyetlerinde zikredilmiştir. Ma'nâları Tefsîr'de bu âyetlerin tefsiri sırasında verilmişti. Kısaca Menn, havadan taşlar ve ağaçlar üzere nazil olup bal kıvamında bir zamktır. Menn dedikleri rutubet, Türkçe'de "Kudret halvâsı" ta'bîr ettikleridir ki, birkaç nevi' olur... (Kaamûs Ter.).
[33] Başlığa uygunluğu şu yöndedir: Dolaman mantarı Menn'den, yânî Allah'ın külfetsiz verdiği ni'metler nev'inden olup, suyu da göze şifâ olunca, Menn de böylece göze şifâ olmaktadır. Çünkü fer' için sabit olan şeyin asıl için de sabit olması evleviyetledir.
el~Kem'u: Mantar dedikleri nebata denir ki, yer elması ondan bir nevi'dir... Şöyle de ta'rîf edilmiştir: "el-Kem'et:... Dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebattır, rengi kırmızımsıdır, beyaza meyillidir, bahar mevsiminde toprak altında biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir, suyu en güzel göz İlâcıdır..." (İbn Baytar, Cevâmi'u'l-Edviye ve'l-Ağdiye).
Özetle ifâde edilirse mantar, ekilmeden ve kul emeği karışmadan, Allah tarafından vücûda gelen bir ni'met olması bakımından Israîl oğullan'na Tîh Çö-lü'nde verilmiş olan Menn' rızkına benzemektedir.
Hadîsin bir rivayeti el-Bakara tefsirinde geçmişti
[34] İbn Hacer şöyle dedi: Buhârî şunu İrâde etmiş gibidir: Abdulmelik ihtiyar olup hıfzı değişmişti. Şu'be bunu tahdîs edince tevakkuf etmiştir. Sonra el-Hakem bunu rivayet etmesiyle ona mutâbaat edince, hadîs Şu'be yanında sabit olmuş, artıkhadîsi münker saymamış ve kendinden bu hadîs hakkındaki duraklama da yok olmuştur (Kastallânî).
[35] Ledûd ve Ledtd: Ağzının bir yanma hunî ile ilâç konulup hastaya içirilen devaya denir, cem'i Elidde gelir, Etille gibi. Ledde ve Ledûd, hastaya ağzının bir yanından hunî ile deva koymak ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).
Peygamber bu hadiste "Bana ilâç vermeyiniz... "demekle tedaviyi değil, kendisine ilâç diye verilen şeyi reddetmişti... Fakat aile halkı, dalgınlığında O'na bu ilâcı irâdesi dışında vermeyi tekrarlamışlardı. Peygamber, ceza olarak, kendisine bu ilâcı zorla içirenlere de içirmiş oluyor.
[36] Başlığa uygunluğu "Zâtu'l-cenb hastalığı için hastaya ağızdan verilip içirilir" sözündedir. Bu Ümmü Kays hadîsinin bir rivayeti yakında "el-Kustu'1-Hindî ile tedâvî bâbi"nda geçmişti.
el-I'lâk, çocuğun "Uzre" denilen boğaz hastalığında boğazını, el İle yukarı kaldırmak ve parmakla sıkmak suretiyle ameliyat ve tedâvîye girişmek ma'nâsı-nadır... (Aynî)
[37] Bunu burada getirmekten maksad "Üzerime bağlan çözülmedik yedi kırba su dökünüz.'" kavlidir. Bunun birkaç rivayeti geçti
[38] Bunun da birkaç rivayeti yakında geçti.
el-Uzre:.... ve boğaz illetlerinden bir illet adıdır, bir kavle göre kanın galeyanından nâşî boğaza arız olan ağrıya denir ve boğazda anılan bu ağrının ma, halline denir ki, küçük dile yakındır... (Kaamûs Ter.)
[39] Karnın yalan söylemesi, onun için balla şifâ hâsıl olmaması yönündendir. Hastalığın devam etmesi ise ancak bozuk maddenin çokluğundandır. Onun içindir ki, Peygamber bozuk maddeyi boşaltması için bal içmeye devamı emretmiştir. Nitekim devam edince iyi olmuştur. Buhârî hadîsi burada kısaltılmışolarak getirdi. Hadîs yakında da geçmişti.
[40] "Safer yoktur" sözü, câhil Arablar'ın bunun bir iç hastalığı olup kendiliğinden sirayetine i'tikaad etmelerini reddİr "Safer"\n lügat ma'nâlarından biri de budur. Buhârî sirayet hadîsine yakınlığından dolayı bu kavli tercîh etmiştir.
[41] Yânî ilk önce uyuz illetine tutulan devenin hastalığı sirayetle olmayıp, Allah'ın takdiriyle meydana geldiği şübhesizdir. Bunun gibi, senin develerine geçmesi de elbette temasla ve Allah'ın takdiriyledir.
Bunun da bir rivayeti yakında geçti.
[42] ed-Devâ: Dâl'ın üç harekesi ve elifin meddiyle ilâç ve derman için olan nesneye denir...
el-Mudâvât: Mubâhât vezninde, hastaya ilâç ve tîmâr eylemek, hastaya hizmet edip derdini çekmek ma'nâsınadır... (Kaamûs Ter.).
[43] Başlığa uygunluğu "Zâtu'1-cenb" sözündedir. Bunun bir rivayeti yakında "Hastaya ağızdan ilâç içirmek bâbı"nda geçmişti.
[44] er-Rukye: Hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sıfatlar ile Yüce Allah'a duâ ve iltica eylemektir (İbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Zâtu'l-cenb, akciğeri örten zarın iltihâblanması olup, meydana gelişi ve tedâvîsi hakkında re'ylerin ittifakı yoktur. Mezkûr zann iltihâblanma tabîati ekser ahvâlde verem ile müşterek olduğundan, zâtu'l-cenb'in en ziyâde ehemmiyeti hâiz olan şekli budur (Yûsuf Râgıb, htiâde-i Sıhhat)
Zâtu'l-cenb, bedenin yan taraflarına ânz olan galîz rıhın adelelerde mah-bûs bulunmasından meydana gelen sert kulunç ağrısına da denilir. Birincisi hakîkî zâtu'I-cenb'dir ve tabîbler arasında hastalığın bu nev'ine "Zâtu'l-cenb" denilir. Bâb başlığında ve Enes hadîslerinde zikrolunan "Zâtu'l-cenb" ise, ikincisidir. Nitekim hadiste er-rıyâhu'I-galîza tedavisinde kullanılan Hind çubuğu tavsiye buyurulması, bunu iş'âr eder... (Umdetu'l-Kaarî).
Bu hadiste Rasûlullah'ın Amr ibn Hazm ailesine müsâade ettiği rukye, Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sifatlarıyle Allah'a duâ etmek ve sığınmaktır. Rukye-nin mekruh olan ve dînen caiz görülmeyen kısmı da vardır ki, Allah'ın kelâmından, Allah'ın isim ve sıfatlarından başka şey ile nefes edilmesi ve bunun şifâ vereceğine inanılmasıdır... (Tecrîd Ter., XII, 95).
[45] Başlığa uygunluğu meydandadır. Külde kurutma ve büzme özelliği bulunduğu için kan kesilmiştir. Bunun bir rivayeti Uhud gazvesi, "Uhud günü Peygam-ber'e isabet eden yaralar bâbi"nda da geçmişti.
[46] Rasûlullah'ın "Humma cehennemin kaynamasındandır" sözü, hummanın da insan bedenini eritici olması hususunda, cehennem ateşine bir benzetmedir...
(Nevevî).
[47] Bu hadiste sıtmaya tutulmuş kişiye suyun nasıl uygulandığı hususu bildirilmektedir. Rasûlullah, kendisinin vefatı hastalığı olan hummaya karşı da soğuk su dökünmek suretiyle tedâvî etmeye çalışmıştı. Rasûlullah'm soğuk su ile tedâvî-yi emir buyurması, "Peygamber'in tıbbı" cümlesindendir ki, zamanımız tababetinde umumiyetle hummalarda kabul edip uyguladıkları bir tedâvî tarzıdır.
[48] Başlığa uygunluğu "Medine'nin havasını kendilerine uygun bulmadılar..." sö zünden alınır. Çünkü onlar Medine'nin havasını tehlikeli bulup, oradan çıkmak istemişlerdi. Bunun sebebi Medine havasının kendi tabîatlerine uygun olmaması idi. Hadîsin bir rivayeti Mağâzî'de ve yakında da geçmişti.
Arab'ın deve sidiği ile tedâvî ettiği muhakkaktır. Hattâ îslâm tabîblerinin sonuncularından sayılan Dâvûd Antakî'nin Tezkire'sinde umumiyetle sidiklerin tıbda kullanıldığı zikredilmiştir. Bu müellif sidiğin yedi türlü hastalığa deva olduğunu söylüyor. Ve deve sidiğini, insan sidiğinden sonra bütün sidiklerden daha şifalı sayıyor. Hayâtu'l-Hayvân sahibi Kemâleddîn Demîrî "îbl" kelimesinde "Deve sidiği ciğer vereminde fayda verir ve cimâyı artırır" diyerek, deve sidiğinin iki tıbbî özelliği olduğunu beyân ediyor. Aynî de hadiste anılan deve sütleri ve sidiklerinin ishal hastalıklarında birinci ilâç olduğunu zikretmiştir... (Tecrîd Ter., I, 153-160).
[49] et-Tâûn, veba illetine denir, cem'i Tavâîn gelir. Mütercim der ki, Tâûn, mübalağa sîgasıdır... Kaanûn'da ve Tezkire"de sebebleri ve devaları mufassalan şer-hedilmiştir. Hastanın nefesinden sakınmak vâcibedendir ve Yüce Allah'ın izniyle sâridir (Kaamûs Ter.).
Ibnu'1-Esîr, Tâûn'ut havayı, mîzâcı, bedeni ifsâd eden umûmî bir hastalıktır.... diye ta'rîf eder. Bu sebeble buna tutulmuş hastaların nefeslerinden sakınmak, uzak durmak, onlarla temas etmemek lâzımdır...
Tâûn, yânî veba hakkında bir tanıtma:
"Milâd'dan evvel 9. ve 10. asırlardan beri bilinen bu bulaşıcı hastalık zaman zaman geniş salgınlar yapmış, milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Mikrobu çomak şeklinde, bir basildir. Hong Kong'da çıkan bir salgında Yersin ve Kitasato (1884) tarafından keşfedilmiştir.
Hastalık genellikle kemirici hayvanlar (bilhassa fare) arasında salgınlar şeklinde görülür. Bulaşmış hayvanlardan insanlara, pireler vâsıtasıyle geçer. Ayrıca insanlar arasında damlacık enfeksiyonu (teneffüs yolu) İle de bulaşma olur.
Pire vebâlî hastanın kanını emdiği zaman bakterileri alır ve bakteriler pirenin yutağında çoğalırlar. Pire kan emmek için hortumu ile soktuğunda, bir tıkaç şeklinde ürerniş olan bakterileri soktuğu yere kusar ve bundan sonra kan emebilir. Pirelerin dışkılarında da bakteri bulunduğundan dışkıları veya ezilmeleri ile de bulaşma olabilir.
Veba basili lenfa dokusuna yerleşme eğilimi gösterir. Karaciğer, dalak, kemik iliği ve akciğerde cerahatlenmeye yol açar. ölüm oram hıyarcık vebasında %o 30-90, akciğer vebasında % 70-100'dür.
Son yıllarda geniş salgınların görülmememesinde hastaların tedâvîsinde etkili antibiyotiklerin kullanılması yanında karantinanın iyi uygulanmasının önemi vardır. Veba şübhesi olan şahıslar en az bir hafta karantinaya alınmalıdır." (Prof. Enver Tali Çetin, İnfeksiyon Hastalıkları, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları Serisi, 1979. s. 141-144).
[50] Bu hadîsin değişik yollardan ve küçük farklarla gelen onaltı kadar rivayetlerini Müslim de Tıbb'da toplamıştır: Müslim Ter., VII, 70-75.
[51] Bu "Amvâs Tâûnu" diye meşhurdur. Amvâs, Suriye'de hastalığın ilk çıktığı yerin ismidir. Umer'in devlet başkanlığı zamanında, ve hicretin onyedinci yılında, sonlarında meydana gelmişti. Bu salgın hastalık Suriye, Mısır ve Irak'ı kaplamış ve aylarca devam etmiştir. Sarihler en tahrîbkâr günlerinden üç gün içinde yetmişbin kişinin öldüğünü bildirmişlerdir. Suriye ve Irak'taki ordu zayiatının mikdârı yirmibeşbine ulaşmış ve en çok tahribatı Suriye'de yapmıştı. Oradaki islâm ordusu Ebû Ubeyde, Muâz ibn Cebel gibi başkumandanlarını ve birçok ünlü mücâhidlerini hep bu veba salgını yüzünden kaybetmiştir.
Hz. Umer îcâb eden sağlık tedbîrlerini görüşüp karâra bağladıktan sonra, Serğ denilen yerden geri dönmüştür.
Bu hadîsi Müslim de Tıbb'da getirmiştir. Müslim Tercemesi, VII, 75-78 *'2219" sahîfelerinde bâzı açıklamalar da verilmiştir. Keza bu Sahîh-i Müslim Tercemesi, I, 61-62. sahîfelerinde de Kader bahsi ile ilgili olarak haşiye yapılmıştı. Orada kadere dâir bir iki rivayet daha vardır.
[52] Bu da geçen Abdurrahmân ibn Avf hadîsinin başka yoldan bir rivayetidir.

[53] Bunun birkaç rivayeti Medine'nin Faziletleri Bâbı'nda geçmişti.
[54] Bu Cihâd'da daha uzun bir metinle geçmişti ki, "Şehîdler beştir..." diye başlıyordu.
[55] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birer rivayeti îsrâîl oğulları'ndan zikredilen-ler'de ve Tefsîr'de geçmişti.
Bu ve benzeri hadîsler böyle umûmî salgın hastalık felâketlerine ma'rûz kalanlara teselli edici birer ümîd kaynağı olduğu gibi, kanser ve emsali iyileşme ümîdi zayıf hastalıklara ve musîbetlere uğrayan îmânlı kimselere de en güvenilir teselli reçetelerindendir. Çünkü hiçbir gamlı, acılı musîbet-zedeye Allah ve Rasûlü'nün sözlerinden daha şifalı, daha teselli edici bir deva reçetesi ve tesellî sebebi yoktur: "Haberiniz olsun ki kalbler ancak Allah'ı anmakla mutmain olurlar" (er-Ra'd: 28).
"And olsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsûllerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele ki, onlar kendilerine* bir musibet geldiği zaman: Biz Allah 'a aidiz ve biz ancak O 'na dönücüleriz, diyenlerdir. Onlar; Rabb 'terinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerindedir. Onlar doğru yola erenlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 155-156).
... Allah'ın olmak ve Allah'a dönmek zevkine erişebilecek hiçbir zevk ve hiçbir tesellî yoktur. Ve Allah'a kavuşmanın üstünde ni'met ve ulviyet tasavvur edilemeyeceği için bununla telâfî olunamayacak, unutulmayacak hiçbir zâyiât, hiçbir ıztırab, hiçbir musibet olamaz İHakk Dîni, IV, 2907).
"Biz muhakkak Rabb 'imize dönücüleriz " (ez-Zuhrûf: 14) âyeti de İslâm'da en büyük teselliyi ifâde eder. Bu lafız te'kîdsiz olarak el-A'râf: 125 ve eş-Şuarâ: 501de de geçer.
[56] er-Rukye, hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sıfatlan ile Yüce Allah'a duâ ve iltica eylemektir (Ibnu'1-Esîr, en-Nihâye)
Kur'ân-ı Kerîm'deki "Kulhuve'llâhu ahadi; Kuleûzu bi-RabbVl-felâk; Kul eûzu bi-Rabbi'n-nâs" Sûreleri'ne "Muavvize Sûreleri", yânı Allah'a Sığındırı-cı Sûreler denir. Peygamber dâima bu üç sûre ile Allah'a sığınırdı. Peygamber bu sığınma dualarını yalnız hastalanıp rahatsızlandığı zamanlarda değil, fakat her akşam yatağına yatarken de okurdu (Buhârî, Fadâilu'l-Kur'ân).
Kur'ân-ı Kerîm, bu sığındıncı üç sûre ile son bulmuştur. Bunlar bütün insanlığa ihsan edilmiş en güzel, en vecîz ve en câmiali sığınma, korunma dualarıdır. Ihlâs Sûresi bütün şirk ve îmânsızlık şerrlerinden insanı Allah'a sığındırır, el-Felâk ve en-Nâs Sûreleri de bütün mahlûkaatın maddî ve ma'nevî, görünür ve görünmez şerrlerinden Allah'a sığındırır. Allah'a sığınıp Allah'ın himayesine mazhar olanlar da her türlü şerrlerden ve kötülüklerden tam ma'nâsıyle korunmaları ümîd edilir. "Vallâhu hayrun hafızan ve huve erhamu 'r-râhimîn = Allah en hayırlı koruyucudur, O, merhamet edenlerin en merhametlisidir" (Yûsuf: 64).
Bütün kötülüklerden ve şerrlerden insanın en iyi korunmasına sebeb olan el-Bakara: 255. Kursî Âyeti'ni de her zaman ve her fırsatta çok çok okumalıdır. Bunun çok etkili koruyucu olduğunu da Peygamber, ümmetine haber vermiştir.
"Tedâvî'de Duanın Yeri", "İslâm Medeniyeti Dergisi, 1973 Haziran sayısında Abdullah Aydemir'in 10 sahîfelik uzunca ve güzel makaalesi okunmağa değer! Bunu daha evvel de tenbîh etmiştik.
[57] Bu ma'nevî bir nisbettir, sarîh değildir. Bundan dolayı müellif bunu marazlan-dırma sîgasıyle getirdi.
[58] Başlığa uygunluğu "Sahâbî Ümmü'l-Kur'ân'ı okumağa başladı" sözünden alınır. Ümmü'l-Kitâb da el-Fâtiha Sûresi'dir.
Bunun.bir rivayeti İcâre'de, "Fâtihatu'l-Kitâb ile rukyede verilen ücret bâ-bı"nda geçmişti.
[59] Başlığa uygunluğu "Bir bölük koyun sürüsü karşılığında Fâtihatu'l-Kitâbı okudu..." sözündedir. Hadîs, Fatiha Sûresi'yle duâ etmek mukaabilinde ücret şart kılmanın caiz olup olmayacağı sorusuna cevâb teşkil etmektedir. Mezheb imamları bu konuda ihtilâf etmişlerdir... Bâzıları bununla Kur'ân öğretme karşılığında ücret almanın cevâbına delîl getirmek istemişlerdir.
Bu hadîs, Buhârî'rîm Müslim'den ayrı olarak rivayet ettiği hadîslerdendir. Aslında İcâre Kitâbı'nda geçen Ebû Saîd el-Hudrî hadîsinin başka yoldan bir rivayetidir. Tirmizî ile îbn Mâce'nin rivayetlerinde bu seriyyenin otuz kişi olduğu, başkanlarının da Ebû Saîd olduğu ve onun tarafından hastaya duâ edildiği açıkça söylenmiştir.
Bu hadîs, Kur'ân karşılığında ücret almayı değil, duâ ile ma'nevî tedâvî kar-. şılığında ücret şart kılmayı ifâde etmektedir. Hanefîler hadîsin son fıkrasını "Allah'ın Kitabı ile duâ mukaabili alınan ücret" diye te'vîl etmişlerdir.
[60] Başlıktaki "Rukyetu'l-Ayn"dan murâd, göz hastalığında okunmak değil, göz değmesine karşı okunmak demektir.
Hadîsteki "Bana emretti" yâhud "Emretti" suretindeki tereddüdlü rivayet râvîye âiddir. Râvî Âişe'nin bu iki şekilden hangisini söylediğini kestireme-diğindenböyle terdîdli olarak rivayet etmiştir.
Rasûlullah'ın göz değmesine karşı yapılmasını emrettiği rukye "Âyetu'l-Kursî" gibi ilâhî isimleri ve sıfatları ve Yüce Allah'ı zikri havî diğer âyetleri oku-' mak suretiyle Allah'tan şifâ ve korunma dilemektir. Bu okuma bir duâ ve niyazdan ibarettir. Duâ ve niyaz kapısı ise kullara dâima açıktır. Bu okuma ve dualar bir nevi' rûhânî tedavidir. Rûhânî ve ma'nevî tedavinin beden ve rûh üzerindeki muazzam ve yapıcı te'sîrleri de her devirde sayısız tecrübelerle sabit olmuş gerçekler cümlesindendir. Dînen yasaklanmış olan rukye, efsûncuların ve cinnleri teshîr İddia eden cincilerin nefesli, merasimli rukyeleridir. Çünkü bunların rukyelerinde insanlığa dinî, iktisadî, ahlâkî, sıhhî zararlar var olagelmiştir.
Buhârî'nin ilk sarihlerinden el-Hattâbî, şöyle demiştir: "Rasûluliah'ın göz değmesine karşı okumasını emrettiği, "Kur'ân kaariâları" adiyle anılan Âyete'l-KursîgÎbi, ilâhî isim ve sıfatları ve Yüce Allah'ı zikri hâvî âyetleri temiz nefisler sâhibleri diliyle göz değmesine uğramış olanlara okunmasıdır. Bu okunma, rûhânî tedavidir. Evvelki zamanda sâlih kimselerin okumalarının büyük mevkii vardı. Fakat bu sınıf fazîletli insanlar bulunamayacak derecede azalmıştır. Bu sebeble halk, cismânî tedâvîye meyletmiştir. Çünkü rûhânî tedavinin hastalık üzerinde te'sîri görülmez olmuştur. Şer'an nehyedilmiş olan nefes, efsûncuların ve cinnleri itaat ettirme iddia eden cincilerin nefesidir" (Aynî, X, 187).
[61] el-Nazra, temre vezninde ayıb ve nâkisaya, ayıb ve heybete, çirkinliğe, çirkin hey'ete, cismin değişip çirkinleşmesine... denilir. Bir kavle göre cinn taifesinin nazarına uğramağa denir. Şârih der ki, "Peygamber yüzünde sarılık bulunan bir kız gördü..." hadîsi bu ma'nâdandır... (Kaamûs Ter.)
[62] Başlığa uygunluğu apaçıktır. Nazar değmesi ile ilgili görülen şu âyeti ve bir tefsir özetini burada zikretmek yerinde olacaktır: Hakikat o küfredenler, zikri işittikleri zaman az kaldı seni gözleri ile kaydıracaklardı (d-Kalem: 51).
Kâfirler o zikri; Allah tarafından öğüt olarak okuduğun Kur'ân'ı işittikleri vakit, az daha Seni gözleri ile kaydıracaklardı. Onun yüksekliğini öyle hissetmişlerdi ki, kıskançlıklarından az daha göz değmesine uğratacaklar, aç ve kötü gözlerinin şerriyle ellerinden gelse helak edeceklerdi. Demek ki, öfkenin bedende bir hükmü olduğu gibi, gözlerin de karşılarındakine bakışlarına göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik gibi dokunur çarpar, mıknatıslar, manyetize eder, kimi meclûb olur, kimi de aldığı teessürle hasedinden bir gayza düşer, türlü türlü sû'ikasde, mekrlere karışır ki, maddî veya ma'nevî, bunun herhangisi olursa olsun, hedefine erdiği surette isâbet-i ayn, göz değmesi veya nazaf ta'bîr olunur. Bunun hakkında uzun uzadiya sözler söylenmiş, inkâr edenler, isbât edenler olmuş ise de biz tafsiline Iüzûm görmeyerek bu kadarla yetiniyoruz. Keyfiyeti ne suretle olursa olsun isâbet-i ayn vardır; Allah korusun, göze batmak tehlikeli birşeydir. Allah koruyacağı kulları için ona karşı bir siper yapar. Kâfir bu sûre ile veya bundan evvel Kur'ân'ı İlk işittikleri zaman onun nazm ve ma'nâsıyle yüksekliğini ve Peygamber'in ona mazhariyyetini son derece kıskanmış ve hemen hemen yiyecek gibi bütün nazarlarını O'na dikmiş, O'nu kaydırmak istemişler; O, onların o derece nazarlarım çekmişti... (HakkDîni, VII, 5304-5305).
[63] Başlığa uygunluğu "Her zehirli hayvan sokmasından rukye..." sözünden alınır. Çünkü "Hâme", sokan yâhud ısıran herşeydir. Hattâbî; Bu, akreb iğnele-mesidir de denildi, demiştir.
[64] "Şu bizim yurdumuzun toprağıdır" sözü ile maksad, Medine toprağıdır. "Bâzımızın tükürüğü"sözü ile de maksad, Peygamber'in kendi tükrüğüdür. Gerek Medine toprağının ve gerek Peygamber'in tükrüğünün şeref ve bereketi vardır. Peygamber, Allah'tan şifâ dilerken şehâdet parmağına tükrüğünden bulaştırır, sonra parmağını toprağa kordu. Parmağa bulaşan toprakla hastayı sıvazlardı. Sıvazlarken de hadîsteki şifâ istemeye dâir kelâmı söylerdi (Nevevî).
[65] Eğer "Hadîsin bu başlığa ilgisi nedir? Çünkü hadîste rukye yoktur..." dersen, ben bu taavvuz, yâni Allah'a sığınmak da rukyedir derim (Kirmânî).
Bâzıları bu hadîste "Tüflesin" sözü murâd edilmiştir dediler. Ben dedim kİ: Başlık, rukyede nefes hakkındadır. Hadîste ise nefes, ru'yâ hakkındadır. O hâlde uygunluk sırf nefes etmenin zikrindedir. Lâkin nefes bu konuda meşru' olunca, buna kıyâsen bundan başka yerde de meşru' olur. Böylece başlıkla hadîs arasında uygunluk hâsıl olur... (Aynî).
[66] Bu hadîsle başlık arasındaki uygunluk da geçen hadîste zikrettiğimiz şekildedir.
[67] Başlığa uygunluğu "Okumaya ve adama tüflemeye başladı"sözlerinden alınır. Bu hadîs İcâre Kitâbi'nda ve bir rivayeti de yakında geçmiş ve oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.
[68] Başlığa uygunluğu "Eliyle meshederdi..." sözündedir. Bununda bir rivayeti yakında geçmişti.
[69] Bâzı nüshalarda bu başlık "Erkeğe rukye yapan kadın hakkında bâb" şeklinde gelmiştir.
[70] Başlığa uygunluğu Âişe'nin "Kendisine ben okur, nefes ederdim..." sözündedir. Bunun bir rivayeti yakında "Rukyede nefes etmek bâbi"nda geçmişti.
[71] Başlığa uygunluğu "Onlar efsun yapmazlar" sözündedir.
Bunun bir rivayeti "Dağlama yapan kimse bâbi"nda çok küçük bâzı lafız farklılıİdariyle geçmiştir.
İkinci zâtın sorusuna böyle olumsuz cevâb vermekle Peygamber, suâl sorma kapışım kapatmış oluyor. Yoksa mecliste bulunanlar tarafından suâller uzayıp gidecekti.
Bu hadîs, sebeblere gönül vermeyen, elemler ve musibetler karşısında sar-sümayarak tevekkül makaamının en yüksek mertebesinde bulunan nüfûs-ı râ-dıye ashabı ehlu'llâhın en büyükleri hakkında olduğu aşikârdır. Onun için bunlardan key ve istirkaanın terki evlâ olacağına istidlal olunabilirse de, umûm İçin mutlakaa men' ve nehyine istidlal muvafık olmaz... (HakkDîni, VIII, 6390).
Bu hadîs hakkında güzel bir açıklama yapılmıştır:
Bu dağlama hadîsi 4 nevi'yi içine almıştır: Bİrİ Peygamber'in bunu işlemesi; ikincisi bunu sevmemesi; üçüncüsü dağlamayı terkedeni övmesi; dördüncüsü de bundan nehyetmesidir.
Bunlar arasında -Allah'a hamdolsun- tearuz yoktur. Çünkü Peygamber'in bunu işlemesi, cevazına delâlet eder. Bunu sevmemesi de bundan men'e delâlet etmez. Terkedicisine sena eylemesine gelince, bu da onu terketmenin evlâ ve ef-dâl olduğuna delâlet eder. Âmmâ bundan nehyetmesine gelince, bu da ihtiyar ve kerahet yolu üzere veyâhud dağlamaya muhtaç olmayan nevi'den iken belki derd meydana gelmesi korkusundan dolayı yapar olmak üzeredir (İbnu'l-Kayyım, et-Tıbbu'n-Nebevî, s. 50; 1957/1377 el-Kaahire baskısı).
[72] et-Tıyere ve't-Ttvere, Inebe vezninde, kendisiyle teşe'üm olunan yaramaz fala denir. Şârih der ki, fal daha umûmîdir. Tıyere daha husûsîdir ki, âdî ve değersiz fala mahsûstur... (Kaamûs Ter.).
Hadîsteki Tıyere, bir maksada gitmek üzere evinden çıkan yolcunun önünden kuş yâhud bir hayvan geçmesiyle, bunu uğursuz sayıp maksadına gitmekten vazgeçmesi ve geri dönmesidir. Bu, Câhiliyet âdetlerinden idi. Ne menfaat celbine, ne de mazarrat def 'iyle ilişiği olmayan ve ferdin irâdesini kırıp şahsî teşebbüsüne engel olan bu zararlı âdet, İslâm'da men' olunmuştur.
Hadîsin son kısmındaki "Kadının uğursuzluğu"nu, dilinin saldırgan olması, doğurgan olmaması; evin uğursuzluğunu darlığı ve komşularının kötülüğü; binitin uğursuzluğunu da üzerinde gazve edilmemesi ile te'vîl ettiler. İmâm Mâlik ise bunları te'vîl etmeyip olduğu gibi bakî kıldı. Âişe ise bunlarda uğursuzluğu reddetti de, bunlarda uğursuzluğa, ancak Câhiliye halkı kaail olurlardı, dedi... (Kastallânî).
Bu hadîsin ma'nâsmı en iyi ta'yîn eden bir hadîs de şudur: Rasûlullah: "Eğer birşeyde uğursuzluk olsaydı, o, kadında, alta, meskende olurdu " buyurmuştur (Buhârî, Cihâd; Seni ibn Sa'd'dan).. Bunun ilk kısmı olan "Eğer uğursuzluk olsaydı" şart cümlesi, bu üç şeyde de uğursuzluk olmadığım açıkça ifâde etmektedir. Bunlarda uğursuzluk olmayınca, başka şeylerde de olmaz.
[73] Teşe'üm, birşeyİ uğursuz ve hayırsız saymaktır. Tefe'ül de birşeyi uğurlu ve hayırlı saymaktır. Güzel sözle tefe'üle en güzel misâl, Hudeybiye'deki müzâkereler sırasında Süheyl ibn Amr'm gelişi duyulunca Rasûlullah'ın "Süheyl" ismiyle tefe'ül ederek "İşiniz kolaylaştı" buyurmasıdırr.
[74] Buhârî bunu burada, üst taraftakinden ayrı bir senedle getirmiştir. Nitekim bu husus, metnin senedinde de açıkça görülür.
[75] Bu hadîste sayılan terimler hakkında dah'a önce geçtikleri yerlerde gerekli ta'rîf ve açıklamalar verilmişti.
[76] Kehânet: Gaybdan haber vermek, falcılık eylemek ma'nâsınadır, bakıcılık eylemek ta'bîr olunur. Kihâne: Kitabe vezninde, kâhinlik san'atına denir. Şârih der ki: Eskiden Arablar'da kâhinler olurdu.

Şıkk ve Salih adlarındaki şahıslar gibi ki bunlar, şeytânlar asumana çıkmaktan men' edilmiş olmadıklarından, bâzı hâdiseleri ve haberleri meleklerden kulak hırsızlığı yapıp onları nakleyle-meleri ile haber verirlerdi. Sonra Peygamber'in zuhurunda âsumâne çıkmaktan men' edildiler ve bâzıları cinn taifesinden huddâmi, = hizmetçiler) kullandıklarını iddia ederler. Cinnler ise gaybı bilmezler: "De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez" {en-Neml: 65) (Kaamûs Ter.)

İbnu'l-Esîr'in en-Nihâye'de beyânına göre: Kâhin, gelecek zamanda olacak şeylerden haber alıp vermeye uğraşan ve sırrlan bilmek iddiasında bulunandır...

Râgıb el-Isfahânî de el-Müfredâfmda der ki: Kâhin, gizli geçmiş haberleri bir nevi' zann ile ihbar edendir. Arrâf da gelecek haberleri yine bir nevi' zannla ihbar edendir. Ve bu iki san'at kâh hatâ eder, kâh isabet eder. Zann üzere kurulmuş olduklarından dolayı Peygamber (S): "Her kim arrâfa veya kâhine-gi-der de, onu dediğinde tasdik eylerse o, Ebu 'l-Kaasım 'a indirilmiş olana küfretmiş demektir" buyurdu.

Yıldız hükümleri, remi, cifr, türlü falcılıkla bakıcılık, manyetizm, spritizm, pisişizm, metapsişizm, rûh haletleri ile medyumluk yapan, onunla uğraşan böyle kimseler her zaman, her yerde bulunagelmiştir... (Hakk Dîni, VII, 5343-5344).

Bunların hepsi birer çeşit kehânettir. İslâm bunların hepsini yalan saydı, bunları tasdik etmeyi nehyetti.

Bu adamın kâhinlere benzemesi, kâhinlerin hakkı ibtâl ve hakikati gizlemek için seci'li, kaafiyeli söz söylemeleri yönündendir.

[77] Bu, Ebû Hureyre hadîsinin başka yoldan daha kısa bir rivayetidir.

[78] Başlığa uygunluğu son fıkrasmdadır.

[79] "Onlar hiçbirşey değillerdir", yânî kâhinler i'tibâra değer hiçbirşey üzerinde değillerdir! Onların sözleri, hiçbir hakikati bulunmayan bâtıldan ve yalandan ibarettir (Nevevî).

Kâhinlik, Muhammed'in Peygamberliği ile kesilmiş ve son bulmuştur. Fakat onlara benzemeğe çalışanlar bakî kalmıştır. İşte bu gibilere gitmek nehye-dilmiştir. Artık onlara gitmek ve onlan tasdîk etmek halâl olmaz (Kastallânî).

[80] Bu âyette eski bir medeniyet merkezi olan Bâbil halkı arasında yaygın iki garîb şeye işaret edilmiştir; Birisi şeytânların halka öğrettikleri sihir, öbürüsü Hârût ve Mârût isminde iki meleğe ilham olunup, bunlar ma'rifetiyle o zamanki İsrâîl oğulları'nın bildikleri bâzı hükat sırları. Bu ikincisi haddizatında bir sihir değil; fakat fesâd ehlinin elinde küfür vesîlesi olabilecek bir hakikat iken, bu şeytânlar onu sırf sihir için öğretmişlerdir. Hârût ve Mârût bunu öğretecekleri zaman: "Biz ancak fitneyiz, imtihan için gönderilmişizdir...." demedikçe ve bu yolda nasihat etmedikçe, onları bir kimseye öğretmezlerdi. Gelişigüzel herkese bellet-mezlerdi. Sü'i isti'mâlden, küfürden, sihirden men' ederlerdi. Bu şeytanlar ise böyle yapmadılar da bil'akis bunlar herkese sihir öğrettiler.

Bu iki melek ve bunların öğretmeleri hakkında Elmalıh Muhammed Ham-dî Yazır şöyle diyor: Bizim âyetten anladığımız şudur: Meleklerin insanlara ta'-lîmi ya vahiy, yâhud ilham demektir. Hârût ve Mârût'un Cibril gibi vahiy meleklerinden olduklarına delîl yoktur. Bil'akis âyet bunları "Münzelun bih" değil, "Münzelun ileyh" gösterdiğinden, nüzulde tâli' mertebe meleklerinden olduk lan zahirdir. Binâenaleyh ta'lîmleri de Peygamber'e olan vahiy derecesinde olmayıp, ilhâmât kabîlinden olmak zihne gelendir. îlhâm ise herkese olabilir... {Hakk Dîni, I, 436-450).

Demek ki, eski bir medeniyet merkezi olan Bâbil şehri ahâlîsinden birtakım kimseler iki suretle, böyle İki ilâhî kuvvet ile ilhama mazhar olmuşlardır ve kötü yolda kullanmanın küfr olacağını da öğretmişlerdir. O hâlde bu iki meleğe indirilen ve Bâbil halkına ilham yoluyla öğretilen bu şeyler, aslında sihir değildir. Lâkin sihir hâlinde kullanılabilir ve böyle kullanılması muhakkak küfr olurdu. Her ilim böyledir. Aslında ilmin hepsi muhteremdir ve fakat büyüklüğü nisbetinde ilmî haysiyetiyle hayra, şerre müsâiddir. İlim ne kadar hârikalı, ne kadar ince ve yüksek olursa şerr ve fesadı, fitne ihtimâli de o nisbette büyük olur... İşte Bâbil'de Hârût ve Mârût ilhâmiyle öğretilen şeyler de buna benzer olduğu anlaşılıyor...

[81] Buhârî bu başlıkta sihre delâlet eden bâzı âyetleri sihir işinin varlığma delîl yapmak üzere getirmiştir. Sihir hakkında doyurucu özet bilgiler için: Âsim Efendi, Kaamûs Tercemesi, "Sihr" maddesi, II, 382; Ebu'l-Bekaa, el-KüMyât; Hakk Dîni, I, 436-450; VII, 6359-6369; Tecrîd Ter., VIII, 260-272; İslâm Ansiklopedisi, X, 599-611 ve Sihr hakkında yazılmış diğer müstakil kitâblar okunmalıdır.

[82] Hadîsin bastığa uygunluğu "Bir adam Rasûlullah'a sihir yaptı" sözündedir. Bunun bir rivayeti aynı isnâdla Bed'u'1-Halk, "İblîs'in sıfatı bâbı"nda da geçmişti.

Sihr'in Lügat ve Örf Ma'nâları Hakkında Bir Özetleme es-Sahr: Sin'in fethi ve hâ'nım sükûnu ve fethi ile ve sîn'in dammı ile lügattir; akciğere denir. Türkî'de "Uygân" ta'bîr olunur... Müellifin el-Basâir'de beyânına göre, Sihr, hulkûmun ucuna ve akciğere denir ve mecazen bedenden ona muhâzî olan uzva da denilir. Ve sihir ki câdûluğa denir. Fi'l-asl bir adamın sahrına, yânî akciğerine vurup onu mütegayyir ve sersem eylemek ma'nâsı-na masdar olup, sonra câdûlukta kullandılar. Ve sihir üç türlüdür: Birincisi sırf aldatma ve hayâle düşürmelerdir ki, hakîkati yoktur. Şu'bede ve gözbağcılık ta'bîr olunur. El hafifliği ve sür'atten neş'et eder. ikincisi şeytânlara yaklaşmak sebebiyle bâzı mertebe yardımlarını çekmekle olur. Üçüncüsü, küfrü irtikâb ile efsun ederek suretleri ve tabîatleri gûyâ tağyir ederler. Meselâ bâzı adamı eşek yaparlar. Bu dahî gerçi müessirdir, lâkin hakîkati yoktur. Sihir yapılan kişi, ken dişini eşek oldum kıyâsı ile eşekcesine şîve eder. Herhalde sihrin vukû'u vardır. Nitekim Muavvizeteyn ol bâbda inmiştir...

Sin'in kesriyle, mutlakaa alındığı yer veya alınması latîf ve ince olan şeye denir, ma'rûf câdûluğa ve gözbağcılığa denir. Nitekim zikr ve tafsîl olundu (Kaa-mûs Ter.)

Bütün bunlarda ince bir hîle hud'a ma'nâsı bulunmakla beraber, hakîka-ti yoktur demek, büsbütün yalandan ibarettir demek de değildir. Maddî ve rû-hânî olarak gizli birtakım sebebler kullanmakla hakîkat tahrif edilerek yapılan ve mâhiyetinde mutlakaa bir şeytanet ve hud'a ma'nâsı bulunan ve bu suretle birtakım kimseleri manyetize ederek (yânî mıknatıslar gibi cezb ve teshir ederek) irâdesine râm eyleyen habîs bir san'at diye de ta'rîf olunabilir. Nitekim Ebû'l-Bekaa, el-Külliyât 'ında bunların hepsini şâmil olmak üzere sihrin örfî ma'nâsı-nı şöyle ta'rîf eylemiştir: Kesr ve sükûn ile Sihr, habîs nefislerin birtakım ef'âl ve ahvâle uğraşmasıdır ki, o fiillere bâzı harikulade işler terettüb eyler. Maamâ-fîh muârazası imkânsız olmaz. Ezherî'nin Ferrâ ve sâireden nakline göre, asıl lügatte Sihr, sarftır, yânî çekip çevirmek, birşeyi yönetimden çıkararak tağyîr ve tahvîl eylemektir. Ve hîleler ve san'atler erbabının âletler ve edatlar yardı-mıyle yaptıkları fiillere ve elçabukluğu ile yapılanlara sihr denmesi de birşeyi cihetinden sarf ve tahvîl eylemek ma'nâsı bulunmak i'tibâriyle, lugavî hakikattir. Kelâmî sihr de, kelâmın garabeti ve kalblerde müessir olan letafetidir ki, onları sihr gibi bir hâlden bir hâle tahvîl eyler. "İnne mine't-beyânı le-sihren" hadîsinin ma'nâsı da şudur: İnsanı medheder, onda sâdık olur, dinleyenlerin kalblerini ona çevirir; aynı zamanda zemm de eder, onda da sâdık olur, ona da kalblerini çevirir. Ashabımızın mezhebinden sahîh olan, onu öğrenmek mutlak olarak haramdır. Çünkü o mahzurlu şeye vesile edinmektir. Ondan çekinip korunmak en iyisi ve en ihtiyâtlısıdır (s. 375).

[83] Buhârî hadîsi burada böyle kısaltılmış olarak getirdi. Vâsiyetler Kİtâbı'nda, "Ye-tîm mallarını zalimlikle yiyenler... " (en-Nisâ: 9) babında, bu isnâdla tamâmım getirmiştir. Hadîste mühlikât, yânî insanî faziletleri öldüren ma'siyetler yedi olmak üzere sayılmıştır. Bunlardan birinci sırada olanı, Allah'a ortak tanımak'-tır. Şirk, lügatte bir kimseyi diğerine ortak kılmaktır. Burada kasdedilen ma'nâ: Allah'tan başka bir ilâh, bir ma'bûd edinmek ve kabul etmektir. Hadîsteki ikinci sırada da sihir yapmak, yaptırmak ve sihir işleriyle uğraşmak sayılmıştır. Başlığa da bu ikisi konulmuştur.

[84] Başlığı soru ile getirmesi, bu konudaki ihtilâfa işaret etmek içindir. Buhârî başlığı soru ile zikredince, Katâde'den rivayet olunanı getirmesi, sihrin çıkarılmasının cevazını tercîh ettiğine işaret içindir... (Aynî).

[85] Başlığa uygunluğu "Nihayet onu çıkarmak istedi... ve çıkarıldı" sözlerindedir.

Kaadi Iyâz, eş-Şifâj? Hukuki '/-Mustafâ 'da: "Âişe hadîsinin rivayetlerinde sihir Peygamber'in aklına, kalbine, i'tikaadına değil, ancak cesedine ve uzuvlarının zahirine dokunmuş olduğu ve yapacak gibi tahayyül edip de yapamamış olduğu şey de yine rivayetin birisinde açıkça söylenmiş olduğu üzere ehline yaklaşacağını zannedip de yaklaşamamasından ibaret bir tutukluktan başka birşey olmadığı beyân olunarak gelmiştir" diye tavzîh eylemiştir... (Hakk Dîni, VIII, 6357).

[86] Bu başlık tekrar edilmiştir, bunun aynı biraz önce geçtiği için bâzı nüshalarda bu düşürülmüştür.

[87] İki hadîsteki sihrin çıkarılıp çıkarılmaması hakkındaki isbâî ve nefî' arasını cem' etmek için, sihir, hurma kapçığından çıkanlmayarak, kapalı şekilde olduğu gibi kuyudan çıkarılmıştır (Kastallânî).

[88] Hadîsin başlığa uygunluğu sâdece "Beyân sihirdir" lafzmdadır. Çünkü hadîsin lafzı "Şübhesiz beyândan bir ney'i sihirdir" şeklindedir. Bunun bir rivayeti Ni-kâh'ta hutbe bâbı'nda geçmişti..

İbnu'1-Esîr, en-Nihâye'de der ki: "Arab'ın kelâmında sihir, birşeyi vechinden sarf ve tahvil eylemektir". Kaamûs'tz: "Sin'in fethiyle Sahr akciğer ve zammı ile Suhr, yüreğe denilir; sîn'in kesriyle isim olarak Sihr, tutumu latîf ve ince olan herhangi şeye ve fiile denir, masdar olarak da hud'a yapmaya ve cadılık ve gözbağcılık etmeye denilir".

Râgıb el-Isfahânî der ki: Sahr, hulkumun ucu ve ciğerdir, Sihr'in de bundan türemiş olduğu yânî ciğere işletmek ma'nâsından alınmış olduğu söylenmiştir ve Sihr birkaç ma'nâya ıtlak olunur... Kelâmî Sihr de, kelâmın garabeti ve kalb-lerde müessir olan letafetidir ki, onları sihir gibi bir hâlden bir hâle tahvil eyler. Bu "İnne mine'l-beyâm le-sıhran " hadîsinin ma'nâsı da (Kaamûs'un beyânı üzre) Allahu a'lem şudur: İnsanı medh eder, onda sâdık olur, dinleyenlerin kalblerini aynı zamanda zemm de eder, onda da sâdık olur, ona da kalblerini çevirir, en-Nihâye'dt Ibnu'1-Esîr bu hadîsi şöyle açıklamıştır: Yânî beyânın bâzısı vardır ki, hakk olmasa bile dinleyicilerin kalblerini çevirir. Bir de denilmiştir ki, bunun ma'nâsı: Bâzı beyân vardır ki, onunla sihir yapanın sihirle kazandığı günâh gibi günâh kazanılır. Buna göre hadîs, kötüleme siyâkındadır (Bu ma'nâ İmâm Mâlik'e nisbet olunmuştur). Medh siyakında olması da caizdir. Çünkü onunla kalbler meylettirilir, dargınlıklar hoşnûd edilir, sertler yumuşatılır, indirilir. Sihir de Arab kelâmında birşeyi vechinden çevirmektir. Râgıb da bunun hakkında şöyle der: Sihirden bazen hüsnü tasavvur olunur. Nitekim "İnne mine'l-beyâm le-sıhran" denilmiştir. Bazen de fiilin inceliği tasavvur olunur. Nitekim tabîbler: "Tabiat sâhirdir" derler.

Bunlardan anlaşılıyor ki, sâde güzellik ve letafet ve incelik i'tibâriyle sihir denmesi mecazdır. Aslında sarf ve tağyîr ile sırri bir hud'a ve şeytanet ma'nâsı vardır. Örfî ma'nâsı olan büyücülüğe, câdûluğa ıtlâkı da bu i'tibâr ile ve habaseti haysiyyetiyledir... Arabça'da sihre bir de Tıbb tâbir olunduğu ve sihir yapılana Matbûb denildiği de anlaşılıyor ki, bu bizim lisânımızda da vardır. ' 'Fulâna büyü yapılmış", yâhud "O büyülü imiş" ma'nâsına "Ona ilâç yapılmış", "O ilâçlı imiş" denilmek de yaygındır... (Hakk Dîni, VIII, 6359-6362).

[89] Acve, Medine hurmalarının en iyi nev'idir, siyaha meyillidir. Âsim Molla'nm bildirdiğine göre bu hurma nev'ine, dilimizde balçık hurma ta'bîr olunur. Bu hurmanın zehirden ve sihirden korunma te'mîn etmesi, Rasûullah'ın bu hurma hakkında duâ etmesinden dolayı teberrük cihetiyledir, yoksa bunun hilkati ve tabîati cihetiyle değildir. Bu korunmuşluğun Medîne hurmasına tahsisi ve sayı sının yedi olması sebebi ve hakikati, Rasülullah'ca bilinen işlerdendir. Bizce hükmü ma'lûm olan işlerden değildir. Nitekim namaz rek'atlerinin sayıları ve zekât nisâblan da böyledir. Bunun bir rivayeti Taam Kitâbı'nda "Acve hurması bâbı"nda geçmişti.

[90] Yûnus'un rivayetinde Ebû Seleme ibn Abdirrahmân: Yemîn olsun Ebû Hureyre bize o hadîsi tahdîs ederdi. Ebû Hureyre bunu unuttu mu, yoksa ikisinden biri nesh mi olundu, bilemiyorum, demiştir. es-Sefaksî de: Belki bu, Ebû Hureyre'nin ridâsını yayıp da sonra yummasından Önce Peygamber'den işitmiş olduğu hadîslerdendir, dedi (Kastallânî).

Ebû Hureyre'nin "Lâadvâ... "hadîsini unutmuş olması, hadîsin sahîhliği-nİ bozmaz. Çünkü bunca sahâbîlerin huzurunda söylenmiş ve naklolunmuştur. Bu sebeble Buhârî gibi Sahîh ve Sünen sahihlerinin kitâblarına geçmiştir. Menfî ile müsbet arası şöyle birleştirilmiştir: Üst taraftaki hadîste hastalığın kendi kendine sebebsiz sirayeti nefyedilmiş ve hastalığın bir sebeble ve Allah'ın takdiriyle sirayet ettiği bildirilmiştir.İkinci hadîste de hasta hayvanların sağlam hayvanlarla karıştırılmaması, zirâ karışma sebebiyle ve Allah'ın takdiri ile sirayetin meydana geleceği bildirilmiş oluyor ki, buna göre arada hiçbir zıdlık bulunmamakta ve neshe de ihtiyâç kalmamaktadır. Bu hadîsle ilgili güzel bir açıklama Diyanet Dergisi Ağustos-1970, 98-99. sayı, "Hadîsler Arasında Tenakuz Mes'elesi-Muhtelifu'l-Hadîs-", Doç. Dr. Tal'at Koçyiğit, s. 205-209'dan okunabilir.

[91] tbnu'l-Arabî: Buradaki hasr, âdete nisbetledir, hilkate nisbetle değildir, demiştir (Kastallânî).

[92] Buradaki hadîslerin birer rivayeti daha önce geçmiş ve gerekli açıklamalar verilmişti.

[93] Bunu Bezzâr ve diğerleri senediyle rivayet etmişlerdir. Buhârîbunu muallâk olarak Peygamber'in vefatı bâbı'nda şu lafızla sevketmişti: Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Peygamber (S) içinde vefat ettiği hastalığı sırasında şöyle der idi: "Yâ Âişe! Hayber 'de yediğim zehirli etin elemini dâima hissettim. İşte şimdi o zehirden dolayı büyük damarımın kesilmesi ânıdır" buyurdu (Kastallânî).

[94] Başlığa uygunluğu "Bu koyunun içine zehir koydunuz mu?" sözünden alınır. Bunun birer rivayeti Cizye İle Mağâzî'de geçmişti.

Vâkıdî'nin Zuhrî'den rivayetinde Peygamber, koyuna zehir koyan kadına: "Bu hıyaneti nasıl bir zaruret üzerine yaptın?" diye sormuş. O da: Bu Hayber harbinde babam, amcam, kocam, kardeşim arka arkaya öldürüldüler de onların acısıyle yaptım, demiştir.
Hadîsteki "Babanız kimdir? " sorusundakİ baba, ya Hayberliler'in büyükbabası, yâhud mutlak olarak Yahûdî milletinin büyük-babasi olabilir. Bunun adı soruda ve cevâbda söylenmeyip, kinaye yoluyla îfâde edilmiştir.
[95] Buhârî başlıkta, bâb hadîsinden anlaşılanla yetinerek hükmü mübhem bırakmıştır. O da bunları İçmenin caiz olmadığıdır. Çünkü bunları içmek, kendisini öldürmeğe götürür
[96] Bu hadîs başlıkta mübhem bıraktığı hükmü açıklamaktadır. Bu da hadîsle başlık arasındaki mutabakat cihetidir. Bunun bir rivayetini Müslim, îmân'da getirmiştir (Aynî).
[97] Başlık mutlak olarak zehir içmekten nehy için konulmuştur. Bu hadîste de bunu asıldan men* etmekte olan şey vardır. Binâenaleyh bu iki hadîsin arka arkaya zikredilmelerinde bir vecih, bir sebeb var olmuştur (Aynî).
[98] Kirmanı dedi ki: Eğer sen, bu cevâbdan deve sütleriyle tedavinin cevazı bilindi, diğer ikisinin cevâbından anlaşılan nedir? dersen, ben, etinin haram olması yönünden dişi eşek sütlerinin harâmlığını ve öd sularının da harâmlığını söylerim. Çünkü süt, etten meydana gelicidir derim. Çünkü hadîsin lafzı, hayvanın bütün cüz'Ierini ânım ve şâmildir. Belki de onun maksadı: Bunlar hakkında bize bir nass yoktur, hükümleri bilinmez, demektir.
İbnu't-Tîn de şöyle dedi: Eşek sütleri hakkında iki vech üzere ihtilâf edildi. Birisi: Etleri hususunda harâmhk ve mekrühluk. İkincisi, etlerinin harâmlığını kabulden sonra insan sütüne kıyâsla eşek sütlerinin halâl olması. Hayvanların öd suları da harâmhk ve mekrühluk şeklinde ihtilâf üzeredir... (Aynî).
[99] Hadîsin başlığa uygunluğu baş tarafmdadır. Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta "Sizden birinizin su kabına sinek düştüğü zaman..." bâbi'nda geçmişti.
Hattâbî şöyle dedi: Bu, Allah'ın ma'rifet nûruyle kalbini açmadığı ve bal arısına hayret etmeyen kimsenin inkâr edeceği şeylerdendir. O bal ansı ki, Allah onda şifâ ile zehiri beraberce bir yere getirmiştir de, arı yukarısından bal yapar, aşağısından da iğnesiyle zehir yapar. Yılanın da zehiri Öldürücü, eti ise kendisiyle şifâ istenen en büyük tiryaktan, yânî devadandır. Onun zehirinden bir fırkası derddİr, eti ise devadır.
Bize sâdık ve masdûk olan Rasûlullah'm sözü yanında, nazariyelere ve tıbb ehlinin sözlerine hacet yoktur. Tıbb ehli ulaştıkları ilimlerine ancak tecrübe ile ulaşmışlardır. Tecrübe ise bir tehlikedir (veya ödülü olan araştırma, yarış ve koşudur). Allah ise herşeye kaadirdir, tevekkül ve dönüş ancak O'nadir (Aynî).
Bu bâb ve altındaki sinek hadîsi ile ilgili olarak Mısırlı Mahmûd Kemâl ve Muhammed Abdulmü'min Hüseyin'in ilmî araştırma makaalelerini içine alan bir tedkîk yazısının sonuç kısmını Bed'u'1-Halk, 17. bâb, 124. hadîsin haşiyesinde vermiştik: HaksesMecmuası, Mayıs 1966, Sayı: 17, "Allah'ın Rasûlünün Sözlerinde Tıbbî 1'câz", yazan: Sa'deddîn Raslan, Çeviren: Süleyman Ateş, s. 4-6.
[100] İbnu'l-Kayyım, Nevevî Tıbb'Ia diğer tıbbı karşılaştırmasında şunları söyledi: "Peygamberdin tıbbı, diğer tabîblerin tıbbı gibi değildir, Çünkü Peygamber'in tıbbı müt ey akkandır, kat'îdir, ilâhîdir; vahiyden, nübüvvet kandilinden ve kâmil akıldan çıkmıştır. Diğerlerinin tıbbının ekserisi tahmin, zannlar ve tecrübelerdir. Birçok hastaların Nebevî tıbdan fayda görmemeleri inkâr olunmaz. Çünkü bundan ancak tam bir îmân ve İz'an ile bunu kabul eden ve şifâya i'tikaad edip kemâl ile kabul eyleyen kimseler fayda görür. Bu göğüslere şifâ olan Kur'ân gibidir. Kur'ân, bu kabul edişle kabul edilmezse, onun devalarından göğüslerin şifâsı hâsıl olmaz. BiPakis Kur'ân, münafıkların küfürlerini ve kalblerindeki hastalıklarını artırır. Ondan bedenler tıbbı nasıl vâki' olur? Kur'ân canlı kalblere, temiz ruhlara münâsib şifâ olduğu gibi, Nebevî Tıbb da temiz bedenlere şifâdır, insanların Nebevî Tib'dan yüz çevirmeleri, fayda verici şifâ olan Kur'ân'dan şifâ istemekten yüz çevirmeleri gibidir. Binâenaleyh kusur devada değil, lâkin hastalık mahallinin ve hastanın tabîatinin pis olup, ilâcı kabul etmemesinden-dir. Muvaffak kılıcı ancak AIlah'tır'"(Ibnu'I-Kayyım, et-Tıbbu'n-Nebevî, s. 27-28)
[101] İbnı'l-Kayyun'met-Tıbbu'n-Nebevî isimli eserinin, 1377/1957 Ka-ahire baskısının önsözünden özetlendi (s. 2). Yazan: Şeriat Külliyesinde Fıkıh Usûlü Üstadı Abdu'1-Ganî Abdu'l-Hâilik

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

TIP VE İLGİLİ KONULARIN BAHSİ.....181
Rukye (Hasta Okuma), Muska, Nazar ve Benzeri Meseleler.....192
Uğursuzluk, Fal, Kötümserlik ve Hastalığın Bulaşmasından Korkmak.....200
Yıldızlar, Sihir ve Kâhinlik.....203
TAHRİC

TIP VE İLGİLİ KONULARIN KİTABI

7473- İbn Amr bin el-Âs radİyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tutup tiryak içtiğimde, muska taşıdığımda veya şiir söylediğimde başıma gelen ken-dimdendir, artık umursamam" [Ebû Davudi

7474- el-Muğîre bin Şu'be radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dağlama ya da rukye yapan tevekkül etmemiş olur." |Tirmizî]

7475- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hastalarınızı, yemeğe içmeye zorlamayın! Şüphesiz Allah onlara hem yedirir, hem de içirir." (İkisi de Tirmizî'ye aittir.]

7476- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e hastalandığında ağızdan ilâç içirdik. Bize 'Bana ilaç îçirmeyin' diye işaret etti. Galiba (hastaların çoğunda olduğu gibi) ilaçtan hoşlanmadığı için böyle işaret ediyor, dedik. Ayilınca şöyle dedi: 'Ben size bana ilâç içir-meyin demedim mi?' Yalnızca ilâçtan hoşlanmadığını sandık' dedik. Abbâs hariç, (ceza olarak) evde ilâçtan içmedik kimse kalmayacaktır. Zira o, sizler beraberce bana ilâç içirirken burada yoktu'." fBuhârî]

7477- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Allah, hastalığı ilâcı ile birlikte indirmiştir. Her hastalığa karşı bir ilâç var etmiştir. Öyleyse tedavi olun; ancak haram olan Şeylerle tedavi olmayın!" [EbûDâvud|

7478- Üsâme bin Şerik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tedavi olun! Yaşlılık hariç Allah ilâçsız hiçbir hastalık yaratmamıştır." | Ebû Davud ve Tİrmizî]

7479- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, şifasını vermedik hiçbir hastalık yaratmamıştır. Siz inek sütü içmeksiniz. Çünkü o süt, her türlü (şifayı) bünyesinde taşıyan otlardan meydana gelmektedir."
[Bezzâr layyin bir senedle.]

7480- el-A'meş radiyallahu anh'dan: "İbn Ebhur el-Kebîr'in dedesi Hayyân'm şöyle dediğini duydum: 'Vücudun hastalığa tahammül ettiği sürece ilâcı bırak!'"
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'de]

7481- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mide bedenin havuzudur. Damarlar ona gelirler. Mide sağlıklı olursa damarlar da sağlıklı olur. Mide hasta olursa damarlar da hasta olur." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsût'ta, zayıf bü isnadla.]

7482- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem burnuna ilâç çekti." [Ebû Dâvud]

7483- Ümmü'l-Münzir bint Kays el-Ensâ-riyye radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Ali yanıma girdi. Ali henüz (geçirdiği bir hastalığın) nekahat devresindeydi. Evimizde asılmış (çağla) hurmalarımız vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan yemek için ayağa kalktı. Ali de yemek için kalkınca ona: 'Yavaş ol, sen daha iyilesemedin, hastasın!' deyince Ali, elini çekti. Sonra ona arpa unu ve (bir tür) pazıdan yemek yapıp gelirdim.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Haydi bundan ye, bu sana daha yararlıdır' buyurdu. |Ebû Dâvud ve Tirmizî]

7484- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
yüzü yaralandı. Ön dişleri kırıldı. Başı yarıldı. Fâtıma ondan akan kanları yıkıyordu. Ali de kalkan ile ona su döküyordu. Fâtıma, suyun kanı daha da çoğalttığını görünce, bir hasır parçası alıp yaktı, küllerini alıp yaranın üstüne sürdü ve ondan sonra kanı dindi." |Buhârî ile Müslim.]

7485- Tirmizî:
"İnsanlar, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yarasının ne ile tedavi olduğu hu-
susunda ihtilâfa düştüler. Medine'de kalan son sahabi Sehl bin Sa'd'a sordular, şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ne ile tedavi olduğunu benden daha iyi bilen kimse kalmamıştır; Fâtıma onun yüzünü yıkıyordu...'" Yukarıdakinin benzerini nakletti.

7486- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Tedavi oldukarımz arasında kan aldırmak, en faydalı olanıdır!" |Ebû Dâvud]

7487- Ebû Kebşe el-Enmârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, başının tepesinden ve omuzlarının arasından kan aldırıp hacamat yaptırır ve şöyle derdi: 'Kim bu kanları akıtırsa, bundan başka bir şeyle tedavi olmamak ona bir zarar vermez'."
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]

7488- Rezîn'in rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, o zehirli koyunun yüzünden başının tepesinden kan aldırdı."
Ma'mer der ki; "Ben zehirlenmeksizin, başımın üst kısmından kan aldırdım, hafızam gitti. Hatta namazda Fatiha'yi okuyamazdım da başkaları hatırlatırd."

7489- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ağrıdan dolayı kaba etinden kan aldırdı."
[Ebû Dâvud]

7490- Nafi' radiyallahu anh'dan:
İbn Ömer dedi ki: "Ey Nâfi! Kanım taşıyor, bana bir haccâm (kan alıcı) çağır! Delikanlı olsun, yaşlı ve çocuk olmasın Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Aç karnına hacamat yaptırmak daha elverişlidir. O (kan aldırmak), aklı ve anlayışı artırır. Hafızayı kuvvet-
lendirir. Kim kan aidırırsa Allah'ın adıyla perşembe günü aldırsın. Cuma, cumartesi ve pazar günü kan aldırmayın. Pazartesi, salı günleri de kan aldırmayın. Çarşamba günü kan aldırın! Çünkü Eyyûb o gün hastalanmıştır. Ayrıca Cüzzam ve sedef

hastalığı da ancak çarşamba günü ve gecesi başlar'." [îbn Mâce zayıfbir senedle.]
7491- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
boynunun iki tarafındaki damarlar ile iki omuzun arasındaki damarlardan kan alduırdı. (Ayın) onyedinci, ondokuzuncu ve yirmibi-rinci günleri kan aldırırdı." [Tirmizî]
7492- Ebû Davud'un rivayeti:
"Üç defa boynunun iki tarafındaki damarlar ile sırtından kan aldırdı."
7493- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Onun üç haccâm (kan alan) kölesi vardı. Onların ikisi onu ve ailesini tedavi ederdi. Biri de ondan ve ailesinden kan alırdı."
7494- İbn Abbâs merfu olarak rivayet etti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:)
"Hacamat yapan köle ne güzeldir! Kanı gideriyor ve sulbü hafifletiyor, gözü cilalandı-rıyor (görüşü güçlendiriyor)."
7495- Dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mi'rac'a çıktığı gece hangi meleklerin yanından geçtiyse hepsi de: 'Hacamat yaptırmalısın' dediler."
7496- Buyurdu ki:
"Hacamat yaptıracağınız en uygun günler: Onyedinci, ondokuzuncu ve yirmibirinci günlerdir."
7497-Buyurdu ki:
"Tedavi olacağınız en iyi şey, burun damlası, içilecek ilâç, hacamat ve müshildir."
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e Abbâs ve ashabı (rızası olmadan) ilâç içirmişür.
(Kendine gelince) "Bana kim ilâç içirdi?" dedi. Hepsi susup ses çıkarmadılar.
Bunun üzerine evde, amcası Abbâs'tan başka ağzına içilecek ilâç akıtılmayan kimse kalmadı. [Tirmizî]
7498- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Ayıtı) onyedinci, ondokumncu ve yirmi birinci günleri kan aldırana bu, her hastalığına şifa olur." [Ebû Dâvud]
7499- Rezîn'in rivayeti:
"Eğer onyedinci gün, salıya rastlarsa, o günde hacamat yaptırana tam bir sene bir şey olmaz."
7500- Kebşe bint ebî Bekre radiyallahu anhâ'dan:
"Babası, salı günü ailesini hacamat olmaktan alıkor ve:
'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellenı'in, salı gününün kan günü olduğunu ve o gün belirli bir saatte (açılan yarada) kanın dinmediğini söylediğini iddia edermiş'." |Ebû Davud]
7501- Rezîn şunu da İlave elti:
"Kanı güçlü olduğu (salı) gün(ü) aldırmayın! Çünkü o gün demirin iz bıraktığı gündür. O halde demirin güçlü olduğu günde kan aldırmayın!"
7502- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hadîd sûresi, salı günü inmiştir. Demiri Allah, salı günü yaratmıştır."
Ayrıca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, salı günü hacamat yaptırmayı yasaklamıştır. [Taberânî, Mu' cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle.|
7503- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Baştan kan aldırmak, deliliğe, cüzzama, sedef hastalığına, uyuklamaya ve azı dişi ağrısına karşı iyi bir devadır."
Taberânî, Mu' cemıt'l-Evsatla zayıf bir senedle.
7504- Âsim bin Ömer bin Katâde radiyallahu anh'dan:
"Câbir ailemize geldi. Bir adam yara bereden şikayetçi idi. Ona 'Ne'n var?' dedi.
'Yara (çıban) çıktı beni perişan etti" deyince: 'Ey delikanlı! Haydi bana bir haccâm (kan alıcı) çağır!' dedi. Adam: 'Haccâmı ne yapacaksın; ey Ebû Abdullah?'diye sordu.
'Ona hacamat şişesiyle kan aldırtacağım.'
'Vallahi sinek veya elbisem o yaraya değiyor da ben acıdan duramıyor, kıvranıp duruyorum, ona nasıl tahammül ederim?" dedi, Câbir adamın hacamat yaptırmaktan çekindiğini görünce şöyle dedi:
'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-Iem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Eğer tedavi olduğunuz şeylerin herhangi birinde bir fayda varsa; hacamatçının aletinin darbesinde, bal şerbetinde, ya da ateşle dağlamada, mutlaka bir fayda vardır.' Ancak Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Yaramı dağlatmam hoşuma gitmez' buyurmuştur. (Râvi) dedi ki: Nihayet haccâm geldi ve ondan kan aldı ve adanı duyduğu acıdan kurtuldu." [Müslim]
7505- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hizmetçisi Selmâ'dan, dedi ki:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kim başının ağrısından şikayet etti ise ona mutlaka: 'Kan aldır!' demiştir. Kim de ayaklarından yakındı ise ona da: 'Onları kınala!' demiştir. |Ebû Dâvud]
7506- Zeyd bin Sâbit'in hanımı Ümmü Saîd radiyallahu anhâ'dan: Dedi ki: '
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in, hacamat yaptırdığında çıkan kanların gömülmesini emir buyurduğunu işittim."
[Taberânî, Mu'cemıı'I-Evsat'ia zayıfbir senedle.]
7507- Câbir radiyallahu anh'dan: "Ubeyy bin Kâ'b, Ahzâb (Hendek) harbinde kolundaki candamarmdan isabet aldı da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu dağladı." [Müslim]
7508- Ebû Dâvud radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ubeyy bin Kâ'b'a bir tabip gönderdi. Tabip onun bir damarım kesti."
7509- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında Es'ad bin Zürâıe boğazındaki bir iltihaptan dolayı kendini dağlattı ve bu sebeple öldü." [Malik|
7510- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Es'ad bin Zürâre'yi akrep iğnesi (sokmasından dolayı dağladı." [Tirmizî]
7511- Taberânî, Mu' cemu l-Kebîr'dc, benzerini Muhammed bin Abdirrahman bin Es'ad bin Zürare tarikiyle, amcasından rivayet etti. Onda şöyle geçmektedir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu bizzat eliyle dağladı; ancak o öldü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Yahudilere göre bu, kötü bir Ölümdür. Şimdi diyecekler ki: 'Onun arkadaşına bir yararı olmadı. Ne onun, ne de kendi nefsim için Allah'a karşı bir şey yapamam'."
7512- Onun (Taberânî'nin) başka bir is-nadla rivayeti:
"Yahudiler nazarında bu, kötü bir ölümdür. Çünkü onlar şöyle diyecekler: 'Arkadaşı (Muhammed) onu tedavi etti, fakat bir yararı olmadı'."
7513-NâfÎ'den:
"İbn Ömer, yüz felcinde dağlama yaptırdı, akrep sokmasında ise kendini okuttu." |Mâlik]
7514- Enes radiyallahu anh'dan:

"Ebû Talha, onu (Enes'i), Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'in sağlığında zâtü'l-cenb hastalığı sebebiyle dağladı." [Buhârî]
7515- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dağlama yeri sıcak bezle sarılır; nefes almakta zorluk çeken kişi burnuna ilâç çeker; karın şişmelerinde (ağızdan) ilâç alınır." [Ahmed]
7516- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Bii' adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Kardeşim ishal oldu."
'Ona bal içir!' buyurdu. Ona bal içirdi. Tekrar gelip dedi ki:
'Ona bal içirdim, bir fayda vermedi. İshalini artırmaktan başka bir işe yaramadı.' Ona üç kere: 'Bal içir!' dedi. Dördüncüsünde de: 'Ona bal içir!' buyurdu. Adam: 'İçirdim hiç fayda etmedi, hastalığı daha da arttı' deyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı yalan söyledi.' Ondan sonra yine içirdi; bu defa hasta İyileşti."
[Buharı, Müslim ve Tirmizî]
7517- Nafi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, kendisinde çıkan çıban veya yaranın yerine bal sürerdi ve 'Yahrucu min butûnihâ şerâbun muhtelifun elvânuhu, fîhi şifâun lin-nâsi (= Karnında çeşitli renklerde içecek çıkar ki onda insanlar için şifâ vardır)' âyetini okurdu." [Rezîn]
7518- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Karın ağrısından Ölen şehittir. Karın ağrısının devası baldır."
[İkisi Rezîn'e ait.]
7519- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim her ay üç sabah bal yalarsa (yerse) onun başına büyük bir belâ gelmez." [İbn Mâce]
7520- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çörek otunda, ölüm hariç, her türlü hastalığa karşı şifa vardır."
7521- Diğer rivayet:
Katâde dedi ki: "Her gün çörek otundan yirmi bir dane alır, bir bezin İçinde suya koyup iyici ezer, her gün ondan (birinci gün) burnun sağ deliğine iki, sol deliğine bir damla damlatır. İkincisinde soluna iki damla, sağına bir damla damlatır. Üçüncü günde sağına iki, soluna bir damla damlatır."
[Tirmizî, Buhârî ve Müslim.]
7522- İbn Ebî Atık radiyallahu anh'dan: "Bu çörek otunu kullanmalısınız. Ondan beş veya yedi dane alın ve onu zeytinyağı ile karıştırıp iyici eritin! Sonra (hasta olan kişinin) burnunun iki deliğine damlatın! Âişe, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöy-
le dediğini bana anlattı: 'Bu çörekotu sam hariç, tüm hastalıklara şifadır.' Dedim ki: 'Sâm nedir?'
'Sâm, ölümdür' buyurdu." [Buhârî]
7523- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, hastalandığı zaman, bir avuç çörek otu alıp onu su ve bal ile karıştırıp İçerdi."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
7524- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin yedi tane acve (kaliteli ve yumuşak) hurması yerse, o gün ona ne zehir ve ne de büyü tesir etmez."
7525- Diğer rivayet:
"Her kim (Medine'nin) iki yakası (kara taşlığı) arasındaki hurmalardan sabahleyin yedi tane hurma yerse, akşama kadar zehir ona bir zarar veremez."
7526- Diğer rivayet:
"Bir defasında hastalandım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ziyaretime geldi. Mübarek elini göğsümün ortasına koydu. Öyle ki onun soğukluğunu yüreğimde hissettim. Bana şöyle dedi: 'Sen kalbinden rahatsızlaşmıs bir adamsın. Sen, Sakîf'in kardeşi el-Hâris b. Kelde'ye git; o doktorluk yapan bir adamdır. Medine'nin acve hurmasından yedi tane alsın, çekirdekleri ile birlikte onları İyice ezsin ve onu suya koyarak senin ağzına versin'."
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7527- Âişe radiyallahu aiihâ'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu;)
"Medine'nin Aliye denilen yüksek yerlerinin acve hurmasında şifa vardır. Yahut o, sabahın ilk vaktinde tiryak (panzehir)dir."
[Müslim]
7528- Râfi' bin Amr el-Muzenî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Acve ile (Beytu l-Makdis'deki) miraç kayası cennettendir."
7529- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hurmalarınızın en iyisi el-Bürennî hur-masıdır; hastalığı giderir, (sürekli yiyenin) kendisinde hastalık olmaz."
(Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle]
7530- Suheyb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim; önünde ekmekle hurma vardı. Şöyle buyurdu: 'Buyur sen de ye!' Bunun üzerine hurmadan alıp yemeğe başladım. Şöyle buyurdu: 'Sende göz ağrısı varken, hurma yiyorsun?' Dedim ki: 'Diğer yanımla çiğnerim.' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi." [Ibn MBee teyyln bir senedte.]
7531- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Birtakım insanlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dediler ki: 'Mantar, yerin (çiçek hastalığı) kabarcığıdır.' Şöyle buyurdu: 'Mantar, bîr kudret helvasıdır. Suyu göze şifadır. Acve (kaliteli hurma) cennettendir. Zehire karşı iyi gelen bir şifadır'."
Ebû Hureyre der ki: "Üç, ya da beş ya da yedi mantar aldım, onları iyice sıkıp suyunu bir bardağa koydum. Gözlerinden hasta olan bir cariyeyi onunla tedavi ettim; cariye iyileşti." |Tirmizî]
7532- Selmâ el-Hâdime'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ailelerinde herhangi bir çıban ve yara olduğu zaman Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem, bana o yaranın üstüne kına koymamı emrederdi." [Tirmizî]
7533- Esma bint Umeys radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: 'Bağırsaklarını yumuşatmak için ne kullanıyorsun?'
'Şübrüm (bir nevi ot).1
Şöyle buyurdu: "O yakıcı ve rahatsızlık vericidir.'
Kadın dedi ki: 'Bundan sonra müshil olarak sinameki kullandım,' (Bunu Öğrenince) Şöyle buyurdu: 'Eğer ölüme karşı bir şeyde şifa olsaydı, mutlaka sinamekide bulunurdu.'

[Üçü de Tîrmizi]
7534- Ümmü Kays bint Mihsan radiyallahu anhâ'dan:
"Oğlumla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdim, bademciklerini elimle sıkarak tedavi etmiştim.
Buyurdu ki: 'Neden çocuklarınızı parmakla sıkarak rahatsız ediyorsunuz? Siz şu ûd-i hindiyi kullanmalısınız. Onda yedi çeşit şifa vardır. Bunlardan bir tanesi: zâtü" l-cenbe iyi gelir. Boğaz hastalığına karşı buruna damlatılır. Zâtü'l-cenb hastalığına karşı ağızdan verilir."
Süfyan dedi ki: Zührî'nin şöyle dediğini duydum: "Bize şifaların ikisi açıklandı, diğer beşi söylenmedi."
Bir rivayette: "Süfyân (b. Uyeyne), kendi damağına elini sokarak, çocuğun parmakla ağzının içinin sıkılıp oğulmasını gösterdi. Bununla da ancak çocuğun ağzının tavanının, yani damağının parmağıyla yukarı kaldırılmasını gösterip anlatmak istiyordu."
7535- İbn Abbâs radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"İsmid (sürme taşı) ile sürme çekin! Çünkü en hayırlı sürmelerinizden birisi de sürme taşıdır. Çünkü o, gözü parlatır, kirpiği güçlendirir." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sürme kullandığında sağ gözünden başlamak ve orada bitirmek kaydıyla sağ gözüne üç, sol gözüne de dört kere sürme çekerdi. [Rezînj
7536- Tirmizî'nin rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sürmedanlığı vardı. Her gece ondan alıp şu gözüne üç, öbür gözüne de üç kere sürme çekerdi."
7537- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Humma, cehennemin kaynamasındandır. Onu su ile soğutun!"
[Muvattât Tirmizî, Buhârî ve Müslim.]
7538- İkisi (Buhârî ile Müslim) İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, hummaya yakalandığı zaman şöyle dua ederdi: 'Ey Rabbimiz! Bizden riczi (azabı) gider! Hiç şüphe yok ki biz mü'minleriz'."
7539- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinize humma isabet ettiği zaman —bitin ki, humma ateşten bir parçadır— onu su ile gidermeye çalışsın, akan bir nehire dalsın. Akıntıyı karşısına alıp dursun ve şöyle desin: 'Allah'ın adıyla. Allahım kuluna şifa ver! Peygamberin doğru söylemiştir' Bunu sabah namazından sonra, güneş doğmadan önce söylesin. Üç gün üst üste üçer kere dalsın. Eğer üç kerede iyileşmezse, beş kere dalsın, beşte de iyileşmezse, yedi kere dalsın. Yedi kerede de iyileşmezse, dokuz kere dalsın. Allah'ın izni ile dokuzu geçmeden iyileşir." [Tirmizîl
7540- Abdurrahman bin el-Murakka' radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Humma, ölümün el değirmenidir. O, yeryüzünde Allah'ın hapishanesidir. Onun için testilerde su soğutun ve üzerinize dökün, iki ezan arası, akşamla yatsı ezanları arasında (dökün)." Onlar bunu yaptılar ve hummadan iyil eştiler.
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de uzun bir metinle rivayet elti; isnadında el-Mucîr bin Hârûn adlı râvİ yer almıştır.]
7541- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cibril bana her hastalığa iyi gelecek bir ilâç öğretti. Ve bana söyle dedi: 'Bu ilâcı ben, Levh-i mahfuzdan yazıp aldım. (Tarifi şöyledir:) Dam üzerinden akmamış olan yağmur suyunu alır temiz bir kaba koyarsın. Ona yedi kere Fatiha, yedi kere Ayetel-kürsî, yedi kere İhlas, yedi kere Kul eûzü bi-Rabbilfelak'ı, yedi kere Kul eûzü bi-Rabbinnâs sûrelerini okursun. Sonra: 'LÛ ilahe illallahu vahdehû la şerîkeleh. Lehul-mülkü ve lehul-hamdu yuhyi ve yumîlu ve huve Hayyun dâimen lâ yemût bi-yedihil-hayru ve huve alâ külli şeyin kadir" i okursun. Yedi gün oruç tutar ve bu su ile iftar edersin'." [Rezînj
7542- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"O, hasta için ve ölmüş kimse üzerine dertli ve mahzun kişi için (süt, bal ve köpeklen yapılma) sütlü bulamaç tavsiye ederdi. Ve şöyle derdi; 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Sütlü bulamaç hastanın kalbini kuvvetlendirir. Üzüntünün bir kısmını giderir'."
[Buhârî ile Müslim.]
7543- Diğer rivayet:
"Âişe, sütlü bulamaç yapılmasını emredip şöyle derdi: 'O, hasta tarafından sevilmez (ancak hastalığı için) faydalıdır'."
7544- Diğer rivayet:
"O (Âişe), aile içinden biri öldüğü zaman, taziye için kadınlar toplanıp, dağıldıktan sonra kendi akrabası ve ailesi ile başbaşa kaldığında, bir çömlek sütlü bulamaç getirir ve pişirmelerini emrederdi. Sonra tirid yaptırıp üzerine döktürür ve şöyle derdi: 'Haydi buyurun, yeyin!' Çünkü ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Sütlü bulamaç, hastanın kalbini güçlendirir. Üzüntü ve kederin de bir kısmım giderir'."
7545- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ailesinden biri hummaya yakalandığı zaman, mayalanmış hamur bulamacı yaptırırdı. Sonra emredip ondan içirirdi. Şöyle buyururdu: 'Bu, hüzünlü kimsenin gönlünü hoş tutar, hastanın kalbinden üzüntüyü temizler. Tıpkı birinizin yüzündeki kiri suyun giderdiği gibi'." [Tirmizî]
7546- Zeyd bin Erkam radiyallalıu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zâtü'l-cenbe karşı zeytinyağı ile vers (bir nevi ot)u tarif ve methederdi. Katâde derdi ki: 'Zeytinyağı ağzın, hastalık hissedilen tarafından içirilirdi'."
7547- Diğer rivayet: '
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize zâtü'l-cenbe karşı kust-u bahrî isimli ot ile zeytinyağını emrederdi." [Tirmizî]
7548- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Sarı) Sabır ve süfâ otunda ne gibi şifalar vardır (bir bilseniz)!" [Rezin]
7549- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Aç karnına su içen kimsenin gücü nok-sanlaşır." [Taberânî, Mıı'cetnu'l-Evsafte zö_yj/birse~ nedle.]
7550- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
siyatiğe karşı, ne büyük ve ne küçük olmayan siyah arap koçunun kuyruk yağını tavsiye ederdi. 'O kuyruk yağı üçe bölünüp eritilir ve her gün onlardan biri içirilir' derdi." |Ahmed]
7551- Müleyke bİnt Amr ez-Zeydiyye radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Onun sütleri şifa, yağı devadır. Etleri ise hastalıktır."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de adı belirtilmeyen bir kadın râvi kanalıyla]
Hadiste "sığır" sözkonusu edilmiştir.
7552- Tank bin Süveyd radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e 'Şarabı ilâç olarak kullanabilir miyim?' diye sordu. Şöyle buyurdu: 'Kullanma!' 'Fakat ben onu ilâç için yapıyorum.' 'O, deva değil, bilakis derttir' buyurdu."
[Müslim ve Ebû Dâvud. Tirmizî de benzerini riva-yel elli.]
7553- Her ikisi (Ebû Dâvud ve Tirmizî) Ebû Huıeyre radiyallalıu anh'dan:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zehir ve benzeri her habis olan şeyden ilâç yapılmasını yasakladı."
7554- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdim, baktım ki siyah bir köle sırtını tutuyor. 'Ne'n var?' diye sorunca, şöyle dedi: 'Deve bana çarptı'."
| Bezzâr ve Taberânî, Mu' cemıı' I-Evsal vesSağîr'de rivayet elli.]
7555- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Yaralı bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi; yarayı yardırmak için izin istedi. O da ona izin verdi."
[Taberânî, Mu'centu'l~Kebîr7de leyyin bîr senedle.]
7556- Abdullah bin Yahya el-Hadremî radiyallahu anh'dan:
"Hayyân bin Ebcur el-Kinânî, gerdeğe girdiği karısının karnını deldi, sonra onu tedavi elti."
|Taberanî, Mu'cemu'tSebîf'de leyyin bir senedle.]
7557- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Burunda kılların olması, cüzzam hastalığına karşı bir güvencedir."
|Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.|

RUKYE, (HASTA OKUMA), MUSKA, NAZAR, VE BENZERİ MESELELER
7558- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimden yetmişbin kişi hesaba çekilmeden doğruca cennete girecektir."
Sordular: "Kimdir onlar ey Allah'ın Resulü?"
"Yaralarını dağlatmıyanlar, hasta olup kendilerini okutmayanlar, sadece Rablerine tevekkül edenler" buyurdu.
Bunun üzerine Ukkâşe ayağa kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Beni onlardan kılması için Allah'a dua et!" Şöyle buyurdu: "(Zaten) sen onlardansın." Bir adam daha kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et!" dedi. Şöyle buyurdu: "Ukkâşe seni geçti."
Diğer rivayette şu ek yer almaktadır: "Herhangi bir şeyi uğursuz saymayanlar."
[Müslim]
7559- Muğîre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim dağlama yaparsa, ya da kendine rukye yaptırırsa tevekkülden uzaklaşmış olur." [İbn Mâce]
7560- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Karısı Zeynep onun şu sözünü nakletti:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn şöyle buyurduğunu duydum:
'Rukye, muska ve muhabbet muskasında şirk vardır.' (Zeynep) Dedim ki: 'Neden bunu söylüyorsun? Gözüm ağrıyordu, falan yahu-diye gidip geldim, rukye yaptırdım. Beni okuduğu zaman gözümün ağrısı kesildi.' Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: 'Bu (ağrı), şeytanın işiydi. Onu kendi eliyle koyar. Ona okunduğu zaman, ondan uzaklaşır. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in buyurduğu gibi şöyle demen sana yeterlidir: 'Sıkıntıyı gider, ey insanların Rabbi! Şifa ver! Şifa veren ancak sensin. Senin şifandan başka hiçbir şifa yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifa ihsan eyle.'"' |Ebû Dâvud]
7561- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e nüşre (denilen cinlerden koruma maksadıyla yapılan rukye)den sordular; şöyle buyurdu:
'O, şeytandandır'." [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7562- İsa bin Abdurrahman bin Ebu Leylâ radiyallahu anh'dan:
"Kızıl hastalığına yakalanan Abdullah bin Ukeym bin Ma'bed el-Cühenî'yi ziyaret etmek maksadiyle evine girdim. Dedim ki: 'Muska taksana!' Şu cevabı verdi: 'Bundan Allah'a sığınırım. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Kim bir şey takarsa o, ona havale edilir'." [Tirmizî]
7563- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın, elinde bakır taktığını gördü. 'Nedir bu halka?' diye sordu. 'Bu, zaafiyeti gideren bir şeydir' deyince, 'Çıkart onu! O, senin zaafiyetini daha da artırır'." [İbn Mâce]
7564- Avf bin Mâlik el-Eşca'î radiyallahu anh'dan:
"Biz cahiliyetle efsunlama yoluyla tedavi yapardık. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve selleme'e dedik ki: 'Bu hususta ne buyurursun?' Şöyle buyurdu: 'Bana o i/kuma şeklinizi bir sunun bakalım.' (Okuduğumuz şeyi ona arzettik) Şöyle buyurdu: 'İçinde şirk bulunmayan efsunlamada herhangi bir sakınca yoktur'." [Müslim ve Ebû Dâvud]
7565- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
efsunlama yoluyla tedaviyi yasakladı. Amr bin Hazm ailesi gelip dediler ki; 'O, bizim akrep sokmalarına karşı okuduğumuz bir efsun idi. Sen bizi rukyeden (efsundan) alıkoyuyorsun. ' Ona efsunlarını sundular. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Bunda bir sakınca görmüyorum, içinizden kim kardeşine bir şey ile faydalı olabiliyorsa onu yapsın'." [Müslim]
7566- Esma bint Umeys radiyallahu an-hâ'dan, dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ca'fer'in çocuklarına çok çabuk nazar değiyor. Onları nazara karşı okutayım mı?" Şöyle buyurdu:
"Evet; eğer kaderi bir şey geçseydi, onu ancak göz (nazar) geçerdi." [Tirmizî]
7567- Ebû Huzâme, babasından radiyalla-hu ânh:
Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Yaptığımız efsunların, tedavide kullandığımız ilâçların ve uyguladığımız perhizlerin Allah'ın kaderinden bir şeyi Önleyeceği görüşünde misin?" diye sorduk. Şöyle buyurdu: "Bunlar da Allah'ın ka-denndendir." [İkisi deTirmizî'ye ait.]
7568- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bizim nazar, zehir (ve hayvan zehirlenmeleri) ve nemle kurduna (sıraca hastalığına) karşı efsun yapmamıza İzin verdi." |Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7569- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
''Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, evinde yüzünde sanlık eseri bulunan bir cariye için şöyle dedi: 'Bunda nazar vardır. Onu efsunlatmf " [Buhârî ile Müslim.]
7570- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ateşli hastalıklarda ve bütün ağrı ve sancılarda şunu okumalarım öğretip tavsiye ederdi: 'Bismillahi'l-Kebîr. Eûzü billahil-Azîm, min külli ırkın neâr ve min şerri harri'n-nâr (-Yüce Allah' in adıyla! Kanla kabaran her bir damardan ve ateşin hararetinin şerrinden büyük olan Allah'a sığınırım)'," [Tirmizî]
7571- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yara, çıban ve yaralanma gibi şeylerden rahatsız olan her insana, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, parmağı ile şöyle yapardı — Süfyân, bunu anlatırken şehadet parmağını yere koymuş, sonra kaldırmış— ve şöyle derdi: 'Bismillahi türbetu ardinâ bi-rîkati ba'di-
nâ yeşfı bihi sakimunâ bi-izni Rabbinâ (=Al-lah'ın adı ile, yerimizin toprağı ve birimizin tükürüğü ile hastamız, Rabbimizin izni ile şifa bulur)'." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7572- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sağ elini ağrıyan yere sürer şu duayı okurdu: 'Ey insanların Rabbi! Sıkıntıyı gider, şifa ver! Şifa veren sensin. Senden başka şifa veren yoktur. Hasta üzerinde hiçbir hastalık bırakmayan bir şifa ver!'"

7573- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hastalanıp ağırlaşınca, elini tutup onun yaptığı gibi yapmak İstedim. Elini hemen elimden çekti.
Sonra şöyle dua etti: 'Allahım! Beni bağışla! Beni Refîk-i A'lâ ile beraber kıl!' Bir bakayım dedim, meğer çoktan vefat etmiş."
[Buhârî ve Müslim.]
7574- Sabit biıı Kays bin Şemmâs radiyal-lahu anh'dan:
"O hasta iken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yanına girip şu duayı yapmış: 'Ey İnsanların Rabbi! Sabit bin Kays bin Şemmâs'tan sıkıntıyı gider!' Sonra But-hân'dan biraz toprak alıp bir kadehe koydu. Sonra ona su karıştırıp okudu ve sonra onun (Kays'ın) üzerine o suyu serpti." [Ebû Dâvud]
7575- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (çeşitli dualar okuyarak) Allah'a sığınır ve şöyle derdi: 'Eûzü billahi minel-cân ve min ayni' l-insân (=Allahım! Sana cinlerden ve insan gözünden sığınırım).'
Sonra Muavvizeteyn (Felak, Nas sûreleri) inince, onları esas aldı ve diğerlerini bıraktı."
[Tirmizî]
7576- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Cibril, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
'Ey Muhammed hasla mı oldun?'
'Evet.'
Cibril şu duayı okudu: 'Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasetçi gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin, ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum'."
[Müslim ve Tirmizî]
7577- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: "Ona bir adam gelip babasının idrar tutukluğundan şikayet etti. O da ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğu bir duayı öğretti. Kim bir hastalıktan rahatsız olursa: 'Rabbunallahullezî fıs-semâi tekadde-se ismüke, emrüke fis-semâi vet-ard, kemâ rahmetüke fis-semâi, fec' al rahmeteke fil-ard. Fağfîr lenû hûbenâ ve hatâyânâ ente Rabbu't-Tayyibîn. Fe-enzil şifâen min şifâike ve rah-meten min rahmetike ala hazel-vecai (= Ey ismi gök yüzünde, emri hem gökte hem yerde yüce olan Rabbimiz! Gökteki rahmetin gibi yerde de rahmet kıl! Büyük günahlarımızı ve hatalarımızı bağışla! Sen iyilerin Rabbisin. Bu acıya, şifandan bir şifa, rahmetinden bir rahmet indir!)' duasını okusun, iyileşir. Ondan sonra (Ebû'd-Derdâ) bunu okumasını ona emretti. Okudu ve İyileşti." [Ebû Davudi
7578- Osman bin Ebî'l-Âs radiyallahu anh'dan:
"O müslüman olduğu gündenberi çekmekte olduğu ağrıdan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet etti.
Şöyle buyurdu: 'Elini vücudunun ağrıyan yerine koy ve üç kere: 'Bismillah' de! Yedi kere de 'Eûzü billahi ve kudretihi min şerri mâ ecidu ve uhaziru (^Bedenimde mevcut ve çekindiğim sıkıntının şerrinden Allah'a ve kudretine sığınırım!)' de!'
Söylediği gibi yaptım, Allah benden o ağrıyı giderdi. Ondan sonra aileme ve başkalarına hep bunu tevsiye ettim."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
7579- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
"Sahabeden bir grup insan bir yolculukta bulundu. Arap kabilelerinden bir kabilenin yanında konakladılar. Onlardan kendilerini misafir etmelerini istediler. Onlar ise onları misafir etmekten kaçındılar. Derken kabilenin reisi (yılan ya da bir akrep tarafından) sokuldu. Ne yaptılarsa fayda vermedi. Onlardan biri dedi ki: 'Şuraya konaklayan insanlara gitseniz, belki onlarda buna iyi gelecek bir şey vardır.' Hemen gidip şöyle dediler:
'Ey Cemaat! Reisimiz (bir yılan tarafından) sokuldu; ne yaptıksa fayda vermedi. Sizde onu tedavi edecek bir şey var mıdır?'
İçlerinden biri dedi ki: 'Ben okurum vallahi. Fakat bizi misafir etmenizi istedik, bizi misafir etmediniz. Onun için size ücretsiz okumam.' Bir miktar koyuna anlaştılar. Bunun üzerine adam gitti ve okumağa başladı.
Fatiha sûresini okudu: el-Hamdu lillahi Rabbilâlemîn... Bu sûreyi adama her okudukça adam iyileşmeye başladı, sanki bağlardan çözülmüş gibi ayağa kalktı, fırladı ve yürümeye başladı. Adam iyileşince onlar da anlaştıkları ücreti verdiler.
İçlerinden biri: 'Haydi bu koyunları taksim edelim' dedi. Okuyan kişi: 'Olmaz gidelim Allah Resulüne danışalım, ondan sonra paylaşırız. Bakalım ne diyecek?' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e geldiler ve olayı anlattılar. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bunun (Fatiha' mn) rukye olduğunu nerden biliyordun?' Sonra şöyle buyurdu: 'Yaptığınız iş, doğrudur. Koyunları paylaşın bana da onlardan bir hisse ayırın!' buyurdu ve sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem güldü."
[Buhârî, Müslim, Ebû Davud ve Tirmizî]
7580- Cebele bin el-Ezrak radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Öğlen ya da ikindi namazını, ashabına taşları çok olan bir duvarın yanında kıldırdı. İkinci rek'atta oturunca bir akrep çıkıp onu soktu. Kendinden geçti; İnsanlar ona okumaya başladılar, ayılınca şöyle buyurdu: 'Bana Allah şifa verdi, sizin okumanız değil'."
|Taberânî, Mu'cemu'!-Kebtr'âe leyyin bir senedle.l
7581- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i, namaz kılarken bir akrep soktu. Namazı bitirince: 'Allah lanet etsin! Ne namaz kılanı ve ne de başkasını rahat bırakıyor' dedi.
Sonra su ile tuz getirtti. Onun soktuğu yere sürüp ovdu. Bir yandan da 'Kul yâ eyyü-hel-kâfirûne, Kul eûzü bi-Rabbil-felak ve Kul eûzü bi-Rabbin-nâs' sûrelerini okudu."
[Taberânî, Mu'cemu's-Sağîr'de,]
7582- Abdurrahman bin Ebû Leylâ, babasından radiyallahu anh:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum. Bir bedevi gelip şöyle dedi: 'Hasta bir kardeşim var.'
'Kardeşinin hastalığı nedir?' diye sordu.
'Deliliği var, bunalım geçiriyor.'
'Getir onu bakalım!' dedi.
Hemen gitti ve kardeşini gelirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu önüne oturttu ve okumaya başladı. Ona Fatiha sûresini; Bakara sûresinin ilk dört âyetini; ortasından iki âyeti: 'Ve ilâhukum ilâhun vahid...'; Âyetel-kürsî'yi; (Bakara'nin) sonundan üç âyeti; Âli İmrân'dan bir âyeti ki bu, sanırım 'Şehidellahu ennehu Lâ ilahe illâ huve'Ğir, A'râf' tan 'Inne Rabbekümüllahillezî' ile başlayan âyet; Müminûn süresindeki 'Ve men yed'u maallahi ilahen ahar' ile başlayan âyet; Cin sûresinden 'Ve ennehu. teâlâ ceddu Rabbi-nâ' ile başlayan âyet; Saffat sûresinin ilk on âyeti; Haşr sûresinin son üç âyeti; Kul huvallahu Ehad ve Muavvizeteyn'i okuduğunu duydum. Okumayı bitirince, adamın hiçbir şeyi kalmadı, kendine geldi ve bunalımı geçip iyileşti." [İbn Mâce zayıf bir senedle.]
7583- Hârice bin es-Salt et-Temimî, amcası radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den ayrılıp bir arap kabilesinin yanına vardık.
Dediler ki: 'Duyduğumuza göre siz o adamın (Peygamber'i kastediyorlar) yanından gelmişsiniz ve bize bir haber getirmişsiniz. Sizin yanınızda bir ilâç ya da rukye var mıdır? Bizde zincirlerle bağlı bir akıl hastası vardır. 'Evet vardır' dedik.
Adamlar hemen gidip zincire vurulan akıl hastasını getirdiler, Ben de üç gün sabah akşam ona Fâtiha'yı okudum.

Tükürüklerimi ağzımda topluyor sonra tükürüyordum. Adam bağlarından çözülür gibi ayağa kalktı ve kendine geldi. Bana ücret vermek istediler. 'Olmaz, Peygamber'e sormadıkça almanı' dedim. Şöyle buyurdu: 'Ye! Hayatım hakkı için. Ruk-yeden alınan ücret batıldır, yenmez; ancak sen Hak olan bir rukye icra etmişsin, onun için yiyebilirsin'." [EbûDâvud]
7584- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ayrıldı, ben de ayrıldım. Namaz kıldım, sonra oturdum.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'İşkenbderdmi oldun? (Karnın mı ağrıyor?)' dedi. 'Evet ey Allah'ın Resulü!' dedim. 'Kalk namaz kıl! Çünkü namazda şifa vardır' buyurdu." |İbn Mâce zayıf bir senedle.]
İbnul-Kattân'ın tahrîcinde "(İşkenbderd, Farsça) Karnın mı ağırıyor? (demektir)" şeklinde geçmektedir.
7585- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, eceli gelmeyen bir hastayı ziyaret edip de yedi kere: 'Es'elu lillahil-Azîm. Rab-bi't-Arşi'l-Azim en yeşfiyeke (=Büyük Arş'in sahibi olan Büyük Allah'tan sana şifa vermesini dilerim.)' derse mutlaka Allah onu iyileştirir." [Ebû Dâvud ve Tirmizî]
7586- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Göz değmesi (nazar) haktır. Eğer kaderi
bir şey geçseydi göz değmesi onu geçerdi. (Bu maksatla) yıkanmanız talep edilirse yıkanınız!" [Müslim ve Tirmizî]
7587- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "(Asr-ı seâdette) nazar edene emredilir, abdest alırdı, sonra onun suyu ile kendisine nazar değen kişi yıkanırdı." [Ebû Dâvud]
7588- Muhammed bin Ebû Ümâme bin Sehl bin Hanîf radiyallahu anh'dan, o babasından şöyle duymuş:
"Babam Sehl bin Hanîf Harrâr denilen yerde yıkandı. Daha yıkanmadan önce üstündeki cübbeyi çıkarmıştı. Bu sırada Amir bin Rabîa ona bakıyordu. Sehl çok beyaz tenli bir adamdı. Cildi de oldukça güzeldi. Âmir dedi ki: 'Bugün gördüğüm cilt kadar güzel bir cildi hiç görmedim; sanki çadıra çekilmiş bakire kız gibi.' Hemen Sehl olduğu yerde çakılıp kaldı ve titremeye başladı. Onun o halini Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirdiler. 'Başım kaldıramıyor' dediler. Sehl gönüllü olarak orduya yazılmıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dediler ki:
'Ey Allah'ın Resulü! O, seninle galiba gidemeyecek, vallahi başım bile kaldıramıyor.' 'Onunla ilgili olarak herhangi bir kimseyi İtham ediyor musunuz?' buyuranca 'Amir bin Rabîa('nm nazarı değmiştir)' dediler. Onu çağırtıp, kendisine kızıp şöyle bağırdı: 'Niçin biriniz kardeşini (böyle) öldürüyor. Gördüğün zaman ona 'Bârekellahu' demen gerekmez miydi? Haydi onun için azalarını yıka.1' emrini verdi. Bunun üzerine Âmir yüzünü, ellerini, kollarını, dizlerini, ayaklarının uçlarını ve bedevinin peştemalinin içinde kalan kısmını içini bir kap içinde yıkadı. Sonra bir adamın bu suyu onun (Sehl'in) üzerine arkasından döktü. Sehl anında iyileşip ayağa kalktı."
Diğer rivayette: "Sehl, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yürüdü gitti, üstünde herhangi bir rahatsızlığı kalmadı" diye geçer.
7589- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ümmetimin çoğu, Allah'ın Kitabı, kazası ve kaderinden sonra, (enfüsten) na: ardan dolayı Ölür." [Bezzâr.]
Dedi ki: "Hadisin metnindeki "enfus"ün anlamı "nazar" demektir.
7590- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, tarlalara kafataslarının dikilmesini emretti.
Dedim ki; 'Bu ne içindir, ey Allah'ın Resulü?'
'Nazar için buyurdu." [Bez/İr zayıf bir senedle.]
7591- CâbİR radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Akşam olup karanlık basınca, çocuklarınızın dışarı çıkmalarına engel olun! Çünkü^o saatlerde şeytanlar faaliyete geçerler. Gecenin bir kısmı geçince (karanlık iyice bastırınca) onları bırakın! (Geceleyin) kapınızı kapatıp, besmele çekin! (Yiyecek ve içecek) kaplarının üstünü bir şey ile dahi olsa örtüp, besmele çekin."
7592- Diğer rivayet:
"Yemek ve içeceklerinizin üstünü örtün!"
7593- Diğer rivayet:
"Kapların üstünü örtün, tulumların başını bağlayın, kapıyı kapatın, kandilleri söndürün. Çünkü şeytan, bağlı tulumu çözemez, (kapalı) kapıyı ve örtülü kabı da açamaz."
(Altı hadis İmamı, Nesâî hariç.)
7594- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Horoz ötüşünü duyduğunuz zaman Allah'in fazlından isteyin! Çünkü o, meleği görmüştür. Eğer eşeğin anırmasını duyarsanız, şeytandan Allah'a sığının! Çünkü o, şeytanı görmüştür." [Buharı, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
7595- Onun (Ebû Davud'un) Câbir'den rivayeti: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gece, köpek havlaması ve eşek anırmasını duyarsanız, Allah'a sığının, çünkü onlar sizin göremediklerinizi görürler."

UĞURSUZLUK, FAL, KÖTÜMSERLİK VE HASTALIĞIN BULAŞMASINDAN KORKMAK
7596- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir şeyi uğursuz saymazdı. Bir memur gönderdiği zaman ismini sorardı, (adından) hoşladığında sevinirdi. Bu sevinç mübarek yüzünde görülürdü. Eğer isminden hoşlanmazsa, hoşlanmadığı yüzünden beli olurdu." BİR kasabaya girdiği zaman, adını sorardı. Eğer isminden hoşlanırsa sevinir ve bu sevinci yüzünden anlaşılırdı. İsminden hoşlanma-mışsa, hoşlanmadığı da yüzünden belli olurdu. [Ebû Dâvud]
7597- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir kelime duydu, beğendi ve şöyle buyurdu: 'Falını (uğurunu) senin ağzından aldık'."
|İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
7598- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir ihtiyacı için (yola) çıktığı zaman etraftan: 'Ey Râşid, ey Necîh!' sözcüklerini duymaktan hoşlanırdı." [Tirmizî]
7599- Urve bin Âmir el-Kureşî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında uğursuzluktan bahsedildi. Şöyle buyurdu: 'Onun en iyisi fe'ldir. (Uğursuzluk inancı) tnüslümam yoldan çıkarmaz. Sizden biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse, şöyle desin: 'Allahım! İyilikleri senden başka kimse ihsan etmez. Kötülükleri de ancak sen önlersin. Güç ve kuvvet ancak sendendir'."
[Ebû Dâvud]
7600- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Uğursuz saymak şirktir. Uğursuz saymak şirktir. Uğursuz saymak şirktir. İçimizden bunu kalbinden geçirmeyen yoktur; ancak Allah böyle bir duyguyu, kendisine edilecek tevekkül İle giderir. |Tirmizîve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
Tirmizî dedi ki: Muhammed bin İsmaîl (el-Buhârî)'yi Süleyman b. Harb'tan naklen şöyle söylediğini işittim:
"Bunu içimizden geçirmeyen yoktur. Ne var ki Allah, bu duyguyu tevekkül ile giderir" sözü kanaatimce İbn Mes'ûd'a aittir."
7601- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimi uğursuz sayması işinden alıkoyar-sa, Allah'a sirk koşmuş olur."

Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bunun keffâreti nedir?" Şöyle buyurdu:
"Birinizin şöyle demetidir: 'Allahım! Senin hayrından başka hiçbir hayır yoktur. Senin uğurundan başka hiçbir uğur da yoktur. Senden başka hiçbir ilah yoktur'."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de.]
7602- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hastalık bulaşması ve uğursuzluk diye bir şey yoktur. (Uğursuzluk) ancak üç şeyde olur: At, kadın ve ev."
7603- Diğer rivayet:
"Eğer. uğursuzluk olursa, ancak ev, kadın ve atta olur."
7604- Ahmed, Ebû Hassân'dan benzerini rivayet etti: Onda şöyle geçmektedir:
Âişe dedi ki: Muhammed'e Kur'ân'ı indirene yemin ederim ki bunu, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem asla söylememiştir. O sadece: 'Bunu cahiliye ehli söylerdi. Çünkü bazı şeyleri onlar uğursuz sayarlardı' demiştir."
7605- Diğer rivayet:
"CahüİYe ehli şöyle derdi: Uğursuzluk evde, kadında ve hayvanda olur."
Sonra Âişe şunu okudu: "Yerde ve kendilerinizde basınıza gelen hiçbir şey yoktur ki, biz onu yaratmadan önce Kitâb'da olmasın." (Hadîd, 22)
7606- Hakîm bin Muâviye radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Uğursuzluk (ve kötümserlik) yoktur. Uğur ancak evde, kadında ve atta olur."
|Tirmizî]
7607- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne hastalık bulaşması, ne de safer (karın yılanı tahayyülü) ve ne de gül (denilen çöl cini) vardır." [Müslim]
7608- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne hastalık geçme korkusu ve hayali, ne de safer (karın yılanı hayali) ve ne de hâme (kuştan zarar gelme ve uğursuzluk hayali) vardır." Bir bedevi dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Kumda ceylan gibi olan develerimizin arasına uyuz bir deve gelip katılıyor ve onları uyuzlaştınyor. Buna ne dersiniz?" Cevap verdi: "Peki (uyuzu) birincisine kim sirayet ettirdi."
7609- Ebû Seleme'ye ait diğer rivayet: Sonradan Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini duydum:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Hasta develeri olan kimse sağlam develeri olan kimse üzerine uğramasın!"
Böylece Ebû Hureyre, ilk rivayet ettiği (Sirayet yok...) hadisi(ne) ters düşmüş oldu. Bunun üzerine ona dediler ki:
"Hastalık geçmesi sözkonusu değildir" mealinde hadisi rivayet eden sen değil miydin?" (Ebû Hureyre) Habeş dilinde bir şeyler söyleyerek cevap verdi.
Ebû Seleme dedi ki: "Ben Ebû Hureyre'nin bundan başka eski söylediklerinden herhangi bir hadisi unuttuğunu bilmiyorum."
7610- Diğer rivayet:
"(Ebû Seleme dedi ki:) Ebû Hûreyre mi unuttu, yoksa hadislerin biri diğerini mi nes-hetti, bilmiyorum."
7611- Diğer rivayet:
"Ne hastalık bulaşması (sirayeti), ne bir şeyi uğursuz saymak, ne (baykuş gibi uğursuz kus tahayyülü) haine ve ne de (karın kurdu hayali olan) safer vardır. Ancak, cüzzamlıdan arslandan kaçar gibi kaç!"
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.]
7612- Katan bin Kabîsa radiyallahu anh'-dan, o da babasından:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kus falı, uğursuz sayma ve tark (çakıl falı) sihirdendir." |Ebû Dâvud]
7613- Enes radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedi ki: "Biz bir yurttaydık, hem nüfusça kalabalıktık, hem de çok malımız vardı. Sonra oradan başka bir yere göçtük, hem nüfusumuz azaldı ve hem de malımız." Şöyle buyurdu: "Orayı mezmûm olarak bırakın!" [İkisi de Ebû Davud'a ait.]
7614- Bezzâr, Ömer'den benzerini nakletti: Onda şöyle geçmektedir: "Ey Allah'ın Resulü! Orayı nasıl bırakalım?" Şöyle buyurdu: "Orayı satın ya da hibe edin!
7615- İbn Atiyye'den:
(Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne hastalık bulaşması, ne uğursuz kuş tahayyülü ve ne de karın kurdu tahayyülü vardır. Hastalıklı lıayvan sağlıklı hayvanların arasına karıştırılmasın. Sağlıklı hayvan dilediği yerde dolaşıp otlayabilir." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bu neden böyledir?" Şöyle buyurdu: "Çünkü hastaları sağlamlara karıştırmak zarar getirir." |Mâlik]
7616- Şerîd bin Süveyd radiyallahu anh'dan:
"Sakif delegesinin içinde cüzzamlı biri vardı. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona 'Haydi sen dön, biz senin biatim kabul ettik' diye haber gönderdi." [Nesâî]
Derim ki: (Müellif) bunu "yiyecekler" bölümünde daha Önce tahrîc etmiş ve orada kaynak olarak yalnız Müslim'i göstermiştir.
7617- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Cüzzamlılara sürekli bakmayın (alınırlar)." [ÎbnMâce]

YILDIZLAR, SİHİR VE KÂHİNLİK
7618- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın zikrettiğinden başka her kim yıldızlar ilminden bir bab iktibas ederse sihirden bir parça iktibas etmiş olur. Müneccim kâhindir. Kâhin ise sihirbazdır. Sihirbaz ise kâfirdir." [Rezîn.J
Ebû Dâvud ise hadisin bir bölümünü tah-rîc etti.
7619- Zeyd bin Hâlid radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bize Hudeybiye'de, gece yağan yağmurun ardından sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirip bize dönerek şöyle buyurdu: 'Ey cemaat, Rabbiniz ne dedi biliyor musunuz?'"
'Allah ve O'nun Resulü bilir' dediler. 'Şöyle buyurdu' dedi:
'Kullarımdan bir kısmı bana inanmış, bir kısmı ise inkâr etmiş olarak sabahladı.
'Allah'ın fazlı ve rahmetiyle bize yağmur yağdı' diyenler bana inanmış ve yıldızlan inkar etmiş oldu. 'Falan falan yıldız sayesinde bize yağmur yağdı' diyenler beni inkâr etmiş oldu. Yıldızlara da inanmış oldu'."
(Tirmizî hariç, allı hadis imamı.]
7620- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Allah Teâlâ buyurdu: Kullarıma bir nimet verdiğim zaman mutlaka onların bir kısmı onu inkar etmişlerdir; çünkü onlar derler ki: '(Bu nimet) yıldız sayesinde (geldi)'."
[Müslim ve Nesâî]
7621- Malik:
"Ebû Hureyre, sabah olup da insanlar yağmurla karşılaşınca, 'Rabbimiz bize yağmur göndermiş' der ve sonra şu âyeti okurdu: 'Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek hiçbir güç yoktur'." (Fâtir, 2)
7622- Katâde radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Allah şu yıldızları üç şey için yarattı; göğün süsü için, (dinleme hırsızlığı yapan) şeytanları kovalamak için; yolculara yol göstermek için. Kim yıldızları bunun dışında yo-rumlarsa, bahtında yanılmış olur. Nasibini yitirmiş olur. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri kendine dert etmiş olur. Peygamberler ve meleklerin dışında kimsenin bilmediği şeylerle beyhude iştigal etmiş olur." |Rezîn]
(Müellif) Derim ki: Bunu Buhârî, "Kimsenin bilmediği" ibaresine kadar, (Sahîh'inde) Bed'ul-halk (3, IV, 74) bölümünde nakletti.
7623- Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
Medine'den çıktım. Sonra ona (Medine'ye) dönüp baktı ve şöyle buyurdu: 'Eğer onları yıldızlar saptırmazsa, Allah bu ülkeyi şirkten tertemiz eder'." [Ebû Yâ'lâ, Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta leyyin bir senedle.]
7624- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir düğüm bağlayıp, da sonra ona üf-lerse, sihir yapmış olur. Kim de sihir yaparsa Allah'a sirk koşmuş olur. Kim de üzerine bir şey takarsa ona havale edilmiş olur," [Nesâî.]
7625- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, o da Ensâr'dan bir sahabîden:
"Onlar bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber otururlarken, bir yıldız kaydı ve ortalığı aydınlattı. Onlara sordu: 'Siz cahiliyede böyle yıldız atılmasına (kaymasına) ne derdiniz?'
'Allah ve Resulü daha iyi bilir. Ancak biz cahiliyette böyle bir olayda şöyle derdik: 'Galiba büyük bir adam doğdu. Ya da büyük bir adam Öldü." Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'O ne bir adamın doğumuna ve ne de bir adamın ölümüne kaymaz. Lâkin Rabbimiz Teâla bir şey takdir ettiği zaman, Arş' in taşıyıcıları olan melekler) teşbih eder Sonra bunları takiben gelen sema ehli teşbih eder. Nihayet teşbihler dünya seması ehline kadar ulaşır. Sonra Arş'in taşıyıcıları takip edenler Arş'in taşıyıcılarına sorarlar: 'Rabbiniz ne dedi?' Onlar da Rablerinin ne dediğini onlara bildirirler. Göklerin ehilleri birbirlerine sora sora nihayet bilgi bu dünya seması ehline ulaşır. Cinler gizlice kulak verir ve bu haberi dostlarına iletirler, (Ancak bu esnada yıldızla) taşlanırlar Aldıkları gibi hiç saptırmadan onlardan gelen haber doğru olur. Ne var ki onlar o haberi aktarırlarken kendilerinden de yalan bir şeyler ilave edip Öyle aktarırlar'," [Müslim ve Tirmizî]
7626- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kâhinler hakkında sordular; 'Onlar hiçbir şey değildir' buyurdu. Dediler ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Onların bazen söyledikleri doğru çıkmaktadır.'
'Bu doğru olan sözdür. Cin onu kapıp dostunun kulağına söyleyiverir. Ne var ki onunla birlikte yüz tane de yalan katar'."
7627- Diğer rivayet:
"Dostunun kulağına tavuğun gıdaklaması gibi gıdaklar."
7628- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
büyü yaptılar. Öyle ki yaptığı bir şeyi yapmadı diye tahayyül etti. Hatta (sihre maruz kaldıktan sonra) bir gün benim yanımdayken Allah'a dua etti. Sonra tekrar dua etti. Sonra dedi ki: 'Biliyor musun ey Aişe? Allah bana sorduğum hususta malumat verdi.'
'Hangi hususta ey Allah'ın Resulü?' diye sorduğumda şöyle buyurdu:
'Bana iki kişi gelip biri başucumda, diğeri ayakucumda oturdu; biri arkadaşına sordu:
'Adamın sancısı nedir'
'O'na büyü yapmışlar.'
'O'na kim büyü yapmış?'
'Zurayk oğullarında olan Yahudi Lebîd bin el-A'sam yapmış.'
'Hangi şey ile yapmış."
'Bir tarak kıl döküntüsü ve erkek hurma tomurcuğunun kapçığı ile.'
'Peki şimdi o, nerededir?'
'Zî Ervân kuyusunda.'
Râvilerden biri: "Zervan'ın kuyusunda" olarak rivayet etti. Zervân, Zuraykoğullannda bulunan bir kuyudur.
Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem birtakım ashâbla o kuyuya gitti. Ona bir baktı üzerinde kuyudan beslenen hurma ağaçlan vardı. Sonra Aişe'ye dönüp dedi ki:
'Ey Aişe! Vallahi sanki kuyunun suyu kına katılmış (bulanık bir) su gibi idi. Hurma ağaçlarının başları da sanki şeytanların başı gibi idi.'
Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Onu oradan çıkarsaydın.'
'Hayır. Allah bana şifa ihsan edip iyileştirdi, insanlara bir kötülük getirmesinden korktum.' Sonra emretti o (kuyunun üzeri toprakla kapatılmak suretiyle) gömüldü."
7629- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e büyü yaptılar, hatta kadınlara yaklaşmadığı halde yaklaştığını zannetmeye başladı." Benzerini nakletti.
Ayrıca onda şöyle geçer: "Büyü yapan, yahudi müttefiki ve dostu olan Zuraykoğulla-rından bir adamdı. Ayrıca o adam münafık İdi." [Buhârîve Müslim]
7630- Zeyd bin Erkam radiyallahu anlı'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yahudilerden bir adam büyü yaptı. Bu yüzden birkaç gün rahatsızlaştı. Cibril ona gelip şöyle dedi: 'Sana yahudilerden bir adam büyü yaptı, düğümler bağlayıp falan kuyuya attı.' Hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adam gönderip onu oradan çıkarttı ve eliyle onu çözüverdi. Ondan sonra bağlardan çözülmüş gibi dimdik ve dinç olarak ayağa kalktı. Bu olayı o (sihri yapan) yahudiye anlatmadı ve yüzüne vurmadı." [Nesâî]

TAHRİC
==========
7473- Bu hadisi Ebû Dâvud (3869), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere an Abdillah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb an Şurahbîl b. Yezîd el-Muâfirî an Abdirrahman b. Râfi' et-Ten?hî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
7474- Bu hadisi Tirmizî (2055), Muh. b. Beşşâr an Abdirrahman b. Mehdî an Süfyân an Mansûr an Mücâhid an Affân b. el-Muğîre b. Şu'be an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh" hükmü verdi.
7475- Bu hadisi Tirmizî (2040) ve İbn Mâce (2444), Bekr b. Yûnus b. Bukeyr an Mûsâ b. Alî b. Rebâh an ebîhî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

7476- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 83, V, 143; tıb 21/1, VII, 17), Alî b. Abdillah an Yahyâ b. Saîd an Süfyân an Mûsâ b. e. Âişe an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs ve-Âişe senedi ile tahrîc etti.
7477- Bu hadisi Ebû Dâvud (3874), Muh. b. Ubâde an Yezîd b. Hârûn an İsm. b. Ayyâş an Sa'lebe b. Müslim an Ebî İmrân el-Ensârî an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ' senedi ile tahrîc etti.
7478- Bu hadisi Ebû Dâvud (3855) ve Tirmizî (2038), Ziyâd b. Alâka an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
7479- Râvilerinden Muh. b. Seyyâr, sadûk bir râvi olmakla birlikte birkaç imam tarafından zayıf addedilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 85).
7480- Râvileri, Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 86).
8481- Râvilerinden Yahyâ b. Abdillah el-Bâbeltî zayıf bir râvidir (Mecma` V, 86).
7482- Bu hadisi Ebû Dâvud (3867), Osmân b. e. Şeybe an Ah. b. İshâk an Abdillah b. Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7483- Bu hadisi Ebû Dâvud (3856) ve Tirmizî (2037), Fuleyh b. Sül. an Eyyûb b. Abdirrahman b. Sa'sa'a el-Ensârî an Ya'k?b b. e. Ya'k?b an Ümmi'l-Münzir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "ceyyid garîb" hükmü verdi.
7484- Bu hadisi Buhârî (cihâd 85, III, 229; 163, IV, 26; vudû' 72, I, 66; mağâzî 24/3, V, 38; tıb 27, VII, 19) ve Müslim (cihâd 101-3, s. 1416), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7485- Bu hadisi Buhârî (nikâh 123, VI, 162) ve Tirmizî (2085), Süfyân b. Uyeyne an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7486- Bu hadisi Ebû Dâvud (3857), Mûsâ b. İsm. an Hammâd an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7487- Bu hadisi Ebû Dâvud (3859), el-Velîd an İbn Sevbân an ebîhî an Ebî Kebşe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7489- Bu hadisi Ebû Dâvud (3863), Müslim b. İbr. an Hişâm an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7490- Bu hadisi İbn Mâce (3487-8), ayrı ayrı Muh. b. Hucâde ve Saîd b. Meymûn an Nâfi' asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbnü'l-Cevzî, el-Vâhiyât adlı eserinde "Bütün tariklerine rağmen sahîh değildir" (Feyd III, 405).
7491- Bu hadisi Tirmizî (2051), Abdülkudd?s b. Muh. an Amr b. Âsım an Hemmâm ve Cerîr b. Hâzım an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7492- Bu hadisi Ebû Dâvud (3860), Müslim b. İbr. an Cerîr b. Hâzım an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
7493-7497- Bu metinlerin tümünü Tirmizî (2053), tek bir senedden tahrîc etmiştir: Abd b. Humeyd ani'n-Nadr b. Şumeyl an Abbâd b. Mansûr an İkrime an İbn Abbâs. Daha sonra isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
7498- Bu hadisi Ebû Dâvud (3861), er-Rebî' b. Nâfi' an Saîd b. Abdirrahman an Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7500- Bu hadisi Ebû Dâvud (3862), Mûsâ b. İsm. an Bekkâr b. Abdilazîz an Keyse binti ebî Bekre senedi ile tahrîc etti.
7502- Râvilerinden Mesleme b. Alî el-Huşanî zayıftır (Mecma` V, 93).
7503- Râvilerinden Mesleme (ya da Müslim) b. Sâlim el-Cühenî zayıf bir râvidir (Mecma` V, 93).
7504- Bu hadisi Müslim (selâm 71, s. 1729-30), Nasr b. Alî an ebîhî an Abdirrahman b. Sül. an Âsım b. Ömer senedi ile tahrîc etti.
7505- Bu hadisi Ebû Dâvud (3858), Muh. b. el-Vezîr an Yahyâ b. Hassân an Abdirrahman b. ebî'l-Mevâlî an Fâid mevlâ Ubeydillah b. Ali b. e. Râfi' an Ubeydillah b. Ali an ceddetihî Selmâ senedi ile tahrîc etti.
7506- Bu hadisin râvilerinden Heyyâc b. Bistâm zayıftır (Mecma` V, 94).
7507- Bu hadisi Müslim (selâm 74, s. 1730), Bişr b. Hâlid an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Süleymân el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7508- Bu hadisi Müslim (selâm 73, s. 1730) ve Ebû Dâvud (3864), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7509- Muvattâ', ayn 13, s. 944.
7510- Bu hadisi Tirmizî (2050), Humeyd b. Mes'ade an Yezîd b. Zurey' an Ma'mer ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7511- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 98).
7512- Râvilerinden Zem'a b. Sâlih, çoğunluğa göre zayıf bir râvidir (Mecma` V, 98).
7513- Bu hadisi Mâlik (ayn 14, s. 944), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
7514- Bu hadisi Buhârî (tıb 26/2, VII, 19), Ârım an Hammâd an Eyyûb an Ebî Kılâbe an Enes senedi ile tahrîc etti.
7515- Bu hadisi Ahmed (VI, 170), Huşeym an Muğîre an İbrâhîm an Âişe senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlindendir, ancak İbrâhîm, Âişe'ye ulaşamamıştır.
7516- Bu hadisi Buhârî (tıb 4, VII, 12; 24, VII, 18), Müslim (selâm 91, s. 1736-7) ve Tirmizî (2082), Katâde an Ebî'l-Mütevekkil an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7519- Bu hadisi İbn Mâce (3450), Mahmûd b. Hidâş an Saîd b. Zekeriyyâ ani'z-Zübeyr b. Saîd an Abdilhamîd b. Sâlim an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Buhârî'ye göre Abdülhamîd ile Ebû Hureyre arasında kopukluk vardır.
7520- Bu hadisi Buhârî (tıb 7/2, VII, 13-4), Müslim (selâm 88, s. 1735-6) ve Tirmizî (2041), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7521- Bu rivayeti Tirmizî (2070), Muh. b. Beşşâr an Muâz an ebîhî an Katâde an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7522- Bu hadisi Buhârî (tıb 7/1, VII, 13), Abdullah b. e. Şeybe an Ubeydillah an İsrâîl an Mansûr an Hâlid b. Sa'd an İbn e. Atîk senedi ile tahrîc etti.
7523- Râvilerinden Yahyâ b. Saîd el-Attâr zayıf bir râvidir (Mecma` V, 87).
7524-7525- Bu hadisi Buhârî (at'ime 43, VI, 213 tıb 52/1-2, VII, 30-1; 56/2, VII, 32-3), Müslim (eşribe 154-5, s. 1618-9) ve Ebû Dâvud (3876), Hâşim an Âmir b. Sa'd b. e. Vakkâs an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7526- Bu rivayeti Ebû Dâvud (3875), İshâk b. İsmaîl an Süfyân an İbn e. Necîh an Mücâhid an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
7527- Bu hadisi Müslim (eşribe 156, s. 1619), İsmaîl b. Ca'fer an Şerîk b. e. Nemir an Abdillah b. e. Atîk an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7528- Bu hadisi İbn Mâce (3456), Muh. b. Beşşâr an İbn Mehdî ani'l-Muşmail b. İyâs el-Müzenî an Amr b. Süleym an Râfi' b. Amr senedi ile tahrîc etti.
Sindî, bu kitabın Zevâid'inde "isnâdı sahîhtir, râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
7529- Râvilerinden Saîd b. Süveyd zayıf bir kimsedir (Mecma` V, 40).
7530- Bu hadisi İbn Mâce (3443), Abdurrahman b. Abdilvehhâb an Mûsâ b. İsm. an İbni'l-Mübârek an Abdilhamîd b. Seyfî an ebîhî an ceddihî Suheyb senedi ile tahrîc etti.
Sindî, bu kitabın Zevâid'inde "isnâdı sahîhtir, râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
7531- Bu hadisi Tirmizî (2068), Muh. b. Beşşâr an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
7532- Bu hadisi Tirmizî (2054), Fâid mevlâ li-âli Ebî Râfi' an Alî b. Ubeydillah an ceddetihî Selmâ asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7533- Bu hadisi Tirmizî (2081), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Bekr an Abdilhamîd b. Ca'fer an Utbe b. Abdillah an Esmâ binti Umeys senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7534- Bu hadisi Buhârî (tıb 10, VII, 14; 21/2, VII, 17; 26/1, VII, 19), Müslim (selâm 86-7, s. 1734-5) ve Ebû Dâvud (3877), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ümmi Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7536- Bu hadisi Tirmizî (1757, 2048), Abbâd b. Mansûr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7537- Bu hadisi Mâlik (ayn 16, s. 945), Buhârî (tıb 28/3, VII, 20), Müslim (selâm 81, s. 1732) ve Tirmizî (2073), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7538- Bu hadisi Buhârî (tıb 28/1, VII, 20) ve Müslim (selâm 78-80, s. 1731-2), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7539- Bu hadisi Tirmizî (2084), Ah. b. Saîd el-Aşkar an Revh b. Ubâde an Merz?k Ebî Abdillah eş-Şâmî an raculîn min ehli'ş-Şâm an Sevbân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7540- Heysemî, isnâdında yer alan el-Mücîr b. Hârûn'u tanımadığını, diğer râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma` V,

95).
7542-7543-7544- İlk ve üçüncü lafzı Buhârî (tıb 8/1, VII, 14; at'ime 24, VI, 205) ve Müslim (selâm 90, s. 1736), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İkinci lafzı Buhârî (tıb 8/2, VII, 14), Ferve b. ebî'l-Mağrâ' an Alî b. Müshir an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7545- Bu hadisi Tirmizî (2039), Ah. b. Menî' an İsm. b. İbr. an Muh. b. es-Sâib b. Bereke an ümmihî an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7546- Bu hadisi Tirmizî (2078), Muh. b. Beşşâr an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Ebî Abdillah an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh" hükmü verdi.
7547- Bu rivayeti Tirmizî (2079), Recâ b. Muh. an Amr b. Muh. b. e. Rezîn an Şu'be an Hâlid el-Hazzâ' an Meymûn Ebî Abdillah an Zeyd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
7549- Râvilerinden Muh. b. Mahled er-Ruaynî zayıftır (Mecma' V, 87).
7550- Bu hadisi Ahmed (III, 219), Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Hişâm b. Hassân an Enes b. Sîrîn an Enes senedi ile tahrîc etti.
7551- Râvilerinden birisinin ismi belirtilmemiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 95).
7552- Bu hadisi Müslim (eşribe 12, s. 1573), Ebû Dâvud (3873) ve Tirmizî (2046), Şu'be an Simâk an Alkame b. Vâil an ebîhî an Târık asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7553- Bu hadisi Ebû Dâvud (3870) ve Tirmizî (2045), Yûnus b. e. İshâk an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7554- Abdullah b. Zeyd b. Eslem dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir. Bu şahıs, ihtilâflı bir râvidir (Mecma' V, 97).
7555- Râvilerinden birisi Abdullah b. Hirâş'tır. Bu zât, İbn Hibbân dışındaki imamlara göre zayıftır (Mecma' V, 99). Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
7556- Râvilerinden Câbir el-Cu'fî zayıftır. Ancak kimilerinde tevsîk de edilmiştir (Mecma' V, 99).
7557- Râvilerinden Eb?'r-Rebî' es-Sümmâr zayıftır (Mecma' V, 100).
7558- Bu hadisi Müslim (îmân 371-2, s. 198), iki ayrı senedden olmak üzere Muh. b. Sîrîn ve el-Hakem b. el-A'rec an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7559- Bu hadisi İbn Mâce (3489), Ebû Bekr b. e. Şeybe an İsmaîl b. Uleyye an Leys an Mücâhid an Akkâr b. el-Muğîre an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7560- Bu hadisi Ebû Dâvud (3883), Muh. b. el-Alâ an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Yahyâ b. el-Cezzâr an İbn ahî Zeyneb imreeti Abdillah an Zeyneb an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
7561- Bu hadisi Ebû Dâvud (3868), Ah. b. Hanbel an Abdirrezzâk an Ukayl b. Ma'kil an Vehb b. Münebbih an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7562- Bu hadisi Tirmizî (2072), Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an ësâ ahîhî an Abdillah b. Ukeym asl-ı senedi ile tahrîc etti.
7563- Bu hadisi İbn Mâce (3531), Ali b. ebî'l-Hasîb an Vekî' an Mübârek ani'l-Hasan an İmrân senedi ile tahrîc etti.
7564- Bu hadisi Müslim (selâm 64, s. 1727) ve Ebû Dâvud (3886), İbn Vehb. an Muâviye an Abdirrahman b. Cübeyr an ebîhî an Avf senedi ile tahrîc ettiler.
7565- Bu hadisi Müslim (selâm 60-3, s. 1726), dört ayrı tarikten olmak üzere İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir ve el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedleri ile tahrîc ettiler.
7566- Bu hadisi Tirmizî (2059), İbn e. Ömer an Süfyân an Amr b. Dînâr an Urve b. Âmir an Ubeyd b. Rifâa ez-Zurakî an Esmâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7567- Bu hadisi Tirmizî (2065), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Ebî Huzâme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7568- Bu hadisi Müslim (selâm 57-8, s. 1725) ve Tirmizî (2056), Âsım el-Ahval an Yûsuf b. Abdillah b. el-Hâris an Enes asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (3890) ise Şerîk ani'l-Abbâs b. Zerîh ani'ş-Şa'bî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7569- Bu hadisi Buhârî (tıb 35/2, VII, 23) ve Müslim (selâm 59, s. 1725), Muh. b. el-Velîd ez-Zübeydî ani'z-Zührî an Urve an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7570- Bu hadisi Tirmizî (2075), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an İbr. b. İsmaîl b. e. Hubeybe an Dâvud b. Husayn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
7571- Bu hadisi Buhârî (tıb 38/4-5, VII, 24), Müslim (selâm 54, s. 1724) ve Ebû Dâvud (3895), Abdurrabbih b. Saîd an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7572-7573- Lafızları Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (tıb 38/2, VII, 24) ve Müslim (selâm 46-8, s. 1722), Ebû'd-Duhâ an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7574- Bu hadisi Ebû Dâvud (3885), İbn Vehb. an Dâvud b. Abdirrahman an Amr b. Yahyâ an Yûsuf b. Muh. b. Sâbit b. Kays b. Şemmâs an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
7575- Bu hadisi Tirmizî (2058), Hişâm b. Yûsuf ani'l-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî ani'l-Cerîrî an Ebî Nadre an Ebî Sâid senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7576- Bu hadisi Müslim (selâm 40, s. 1718), Tirmizî (972) ve İbn Mâce (3523), Abdülvâris b. Saîd an Abdilazîz b. Suheyb an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7577- Bu hadisi Ebû Dâvud (3892), Yezîd b. Hâlid b. Mevheb an Leys an Ziyâd b. Muh. an Muh. b. Ka'b el-Kurazî an Fadâle b. Ubeyd an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.
7578- Bu hadisi Mâlik (ayn 9, s. 942), Müslim (selâm 67, s. 1728), Ebû Dâvud (3891) ve Tirmizî (2080), Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7579- Bu hadisi Buhârî (icâre 16, III, 53, lafız buraya ait; tıb 33, VII, 22-3; 39/3, VII, 25), Müslim (selâm 65, s. 1727), Ebû Dâvud (3900) ve Tirmizî (2082), Ebû'l-Mütevekkil an Ebî Saîd asl-ı senedi ile;
Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 9/2, III, 103) ve Müslim (selâm 66, s. 1728), Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ma'bed b. Sîrîn an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7580- Râvilerinden Bekr b. Sehl ve şeyhi Leys'in kâtibi Abdullah b. Sâlih zayıf kimselerdir; diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' V, 109).
7581- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma' V, 111).
7582- Bu hadisi İbn Mâce (3549), Hârûn b. Hayyân an İbr. b. Mûsâ an Abde b. Sül. an Ebî Cenâb an Abdirrahman b. e. Leylâ senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'de diyor ki: "Ebû Cenâb, zayıftır. El-Hâkim, bunu Müstedrek'te tahrîc etti ve "Bu hadis mahf?z ve sahîhtir" demiştir.î
7583- Bu hadisi Ebû Dâvud (3896-3901), eş-Şa'bî an Hârice b. es-Salt an ammihî senedi ile tahrîc etti.
7584- Bu hadisi İbn Mâce (3458-9), Dâvud b. Ulbe an Leys an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Leys zayıf bir râvidir.
7585- Bu hadisi Ebû Dâvud (3106) ve Tirmizî (2083), Şu'be an Yezîd b. Hâlid ani'l-Minhâl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
7586- Bu hadisi Müslim (selâm 42, s. 1719) ve Tirmizî (2062), Vuheyb an İbn Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7587- Bu hadisi Ebû Dâvud (3880), Osmân b. e. Şeybe an Cerîr ani'l-A'meş an İbr. ani'l-Esved an Âişe senedi ile tahrîc etti.
7588- Mâlik (ayn 1, s. 938), bunu doğrudan Muh. b. e. Umâme'den tahrîc etmiştir.
7589- Kendisi güvenilir bir râvi olan Tâlib b. Habîb b. Amr dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' V, 106).
7590- Râvilerinden el-Heysem b. Muh. b. Hafs ile Ya'k?b b. Muh. ez-Zührî zayıf kimselerdir (Mecma' V, 109).
7591-7593- İlk rivayeti Buhârî (bed'ul-halk 11, IV, 93, lafız buraya ait; eşribe 22/1, VI, 249-50), Müslim (eşribe 97, s. 1595) ve Ebû Dâvud (3731), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı Buhârî (eşribe 22/2, VI, 250), Mûsâ b. İsm. an Hemmâm an Atâ an Câbir senediyle;
Üçüncü lafzı Müslim (eşribe 90, s. 1594), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile;
Yaklaşık bir metinle Mâlik (sıfatu'n-Nebî 21, s. 928-9), Ebû Dâvud (3731) ve Tirmizî (1812), Mâlik an Ebî'z-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7594- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 15/4, IV, 98), Müslim (zikr ve'd-duâ 82, s. 2092), Ebû Dâvud (5102) ve Tirmizî (3459), Kuteybe an Leys

an Ca'fer b. Rabîa ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7595- Bu hadisi Ebû Dâvud (5103), Hennâd an Abde an Muh. b. İshâk an Muh. b. İbr. An Atâ b. Yesâr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7596- Bu hadisi Ebû Dâvud (3920), Müslim b. İbr. an Hişâm an Katâde an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7597- Bu hadisi Ebû Dâvud (3917), Mûsâ b. İsm. an Vuheyb an Süheyl an raculin an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7598- Bu hadisi Tirmizî (1616), Muh. b. Râfi' an Ebî Âmir el-Ukadî an Hammâd b. Seleme an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
7599- Bu hadisi Ebû Dâvud (3919), Vekî' an Süfyân an Habîb b. e. Sâbit an Urve b. Âmir senedi ile tahrîc etti.
7600- Bu hadisi Ebû Dâvud (3910) ve Tirmizî (1614), es-Sevrî an Seleme b. Kuheyl an ësâ b. Âsım an Zir b. Hubeyş an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
7601- Bu hadisi Ahmed (II, 220), Hasan an İbn Lehîa an İbn Hubeyre an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehîa'nın hadisleri hasen kabul edilmiştir.
7602-7603- Bu hadisi Mâlik (isti'zân 22, s. 972), Buhârî (cihâd 47, III, 217; nikâh 17/1, VI, 123-4; tıb 43/1, VII, 26-7; 54/1, VII, 31), Müslim (selâm 115-6, s. 1746-7), Ebû Dâvud (3922) ve Tirmizî (2824), ez-Zührî an (Hamza ve) Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhi (mâ) asl-ı senedi ile;
Buhârî (nikâh 17/2, VI, 124) ve Müslim (selâm 117, s. 1747-8), Ömer b. Muh. b. Zeyd an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7604-7605- Bu hadisi Ahmed (VI, 50, 240, 246), Katâde an Ebî Hassân el-A'rec an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysamî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 104).
7606- Bu hadisi Tirmizî (2824), Alî b. Hucr an İsm. b. Ayyâş an Sül. b. Süleym an Yahyâ b. Câbir an Muâviye b. Hakîm an ammihî Hakîm b. Muâviye senedi ile tahrîc etti.
7607- Bu hadisi Müslim (selâm 108, s. 1745), Abdullah b. Hâşim b. Hayyân an Behz an Yezîd et-Tüsterî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
7608-7611- İlk üç lafzı Buhârî (tıb 53-54, VII, 31), Müslim (selâm 101-5, s. 1742-4) ve Ebû Dâvud (3911) ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Dördüncü lafzı Buhârî (tıb 19, VII, 17), Affân an Süleym b. Hayyân an Saîd b. Minâ an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7612- Bu hadisi Ebû Dâvud (3907), Müsedded an Yahyâ an Avf an Hayyân b. el-Alâ an Katan b. Kabîsa an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7613- Bu hadisi Ebû Dâvud (3924), el-Hasan b. Yahyâ an Bişr b. Ömer an İkrime b. Ammâr an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
7614- Bu hadisi rivayet eden Bezzâr şöyle söylemiştir: "Bu rivayette Sâlih b. ebi'l-Ahdar hata etmiştir, doğrusu bunun Abdullah b. Şeddâd'ın mürsellerindendir. Sâlih ise zayıf olmakla birlikte hadisi yazılmış bir râvidir. Ayrıca râvilerinden Saîd b. Süfyân zayıftır (Mecma` V, 104).
7615- Bu hadisi Mâlik (ayn 18, s. 946), an Bükeyr b. Abdillah b. el-Eşacc an İbn Atiyye senedi ile tahrîc etti.
7616- Bu hadisi Nesâî (7590) ve İbn Mâce (3544) Hüşeym an Ya'lâ b. Atâ an Amr b. eş-Şerîd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
7617- Bu hadisi İbn Mâce (3543), Muh. b. Abdillah b. Amr b. Osmân an ümmihi Fâtıma binti'l-Hüseyn an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
7618- Lafız Rezîn'e aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (3905), İbn Mâce (3726) ve Taberânî (11278), Ubeydullah b. el-Ahnes ani'l-Velîd b. Abdillah an Yûsuf b. Mâhek an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7619- Bu hadisi Mâlik (istiskâ' 4, s. 192), Buhârî (ezân 156/2, I, 205-6; istiskâ 28, II, 23), Müslim (îmân 125, s. 83-4), Ebû Dâvud (3906) ve Nesâî (istiskâ 16, III, 165), Mâlik an Sâlih b. Keysân an Ubeydillah b. Abdillah Utbe an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7620- Lafız Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Müslim (îmân 126, s. 84) ve Nesâî (istiskâ 15/1, III, 164-5), İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah Utbe an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Müslim'de başka bir tariki daha yer almıştır.
7621- Mâlik (istiskâ 6, s. 192), bunu belâğan irâd etti.
7623- Bu hadisi Ebû Ya'lâ (6709), Ebû Kureyb ani'l-Hasan b. Atiyye an Kays an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Ahnef b. Kays ani'l-Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Kays ihtilâtlı bir râvidir. Diğerleri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 116). Başka bir yerde (VIII, 114), Heysemî: "Ebû Ya'lâ'nın isnâdı hasendir" demiştir.
7624- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 19, VII, 112), Amr b. Ali an Ebî Dâvud an Abbâd b. Meysere ani'l-Hasan an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
7625- Bu hadisi Müslim (selâm 124, s. 1750-1) ve Tirmizî (3224), ez-Zührî an Alî b. Hüseyin an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7626-7627- Bu hadisi Ahmed (VI, 87), Buhârî (tıb 47, VII, 28; edeb 117, VII, 123; tevhîd 57/2, VIII, 218) ve Müslim (selâm 122-3, s. 1750), ez-Zührî an Yahyâ b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7628-7629- Bu hadisi Buhârî (cizye 14, IV, 68; tıb 47, VII, 28; 49, VII, 29; 50, VII, 30; edeb 56, VII, 88) ve Müslim (selâm 43-4, s. 1720-1), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
7630- Bu hadisi Nesâî (tahrîmu'd-dem 20, VII, 112-3), Hennâd an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Yezîd b. Hayyân an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27. TIP BÖLÜMÜ
1. İnsanın Tedavi Olması Caizdir
2. Perhiz
3. Kan Aldırma
4. Kan Aldırma Yeri (Neresidir)?
5. Kan Aldırmanın Müstehap Olan Vakti Ne Zamandır?
6. (Tedavi İçin) Damar Kesme Ve Kan Alınacak Yer
7. Dağlamakla Tedavi Etmenin Hükmü
8. Buruna İlaç Damlatma
9. Nuşre
10. Panzehir Kullanmak
11. Kullanılması Hoş Olmayan Kötü İlaçları Kullanmak
12. İyi Cins Hurma (İle Tedavi Olmak)
13. Ağıza Parmağı Sokup Boğazdaki Bademciği Sıkarak Patlatmak Suretiyle Tedavi Etme
14. Gözlere Sürme Çekmek
15. Göz Değmesi Hakkında Gelen Hadisler
16. Emzikli Kadınla Cima Etmenin Hükmü
17. Muska Takmak
18. Okuma İle Tedavi
19. Okuma İle Tedavi Nasıl Olur?
20. Şişmanlama Yollarına Başvurmak
21. Gaipten Haber Verdiğini İddia Eden (Kâhin) Hakkında
22. Yıldızlar(dan Hüküm Çıkarma) Hakkında
23. (Yere) Çizgi (Çizmek) Ve Kuş Uçurmak (Suretiyle İstikbale Dair Hükümler Çıkarma) Konusunda Gelen Hadisler
24. Uğursuzluğa İnanmak

27. TIP BÖLÜMÜ

1. İnsanın Tedavi Olması Caizdir

3855... Üsâme b. Şerik'ten rivayet olmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'in yanına varmıştım. Sahâbîleri (onun yanında) sanki başlarının üzerinde bir kuş varmış gibi (sessiz ve hareketsiz durmakta) idiler. Selâm verip (yanlarına) oturdum. Şuradan buradan (bir takım) bedeviler gelip;
Ey Allah'ın Rasûlü, tedavi olabilir miyiz? diye sormaya başladılar. (Hz. Peygamber de);
"Tedavi olunuz. Çünkü aziz ve celü olan Allah, şifasını yaratmadığı bir hastalık yaratmamıştır. Ancak bir hastalık müstesna o da ihtiyarlıktır" buyurdu.[1]

Açıklama

Tıb: İnbsan vücudunun sıhhat ve hastalığı kendisiyle bilinen bir ilimdir.
Bir de insan kalbine arız olan küfür, şüphe, vesvese gibi manevi hastalıkları ve bu hastalıkların tedavisini araştiran tıb ilmi vardır.Ancak burada kastedilen birinci manadaki tıb ilmidir.
a) Sıhhati korumak.
b) Vücudu rahatsız eden şeylerden sakınmak,
c) Vücuttaki zararlı maddeleri dışarı atmak.
Bunlardan birincisi, “Kim hastaolur yahut seferde bulunursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutsun”[2] ayet-i kerimesinden alınmıştır.Bu ayet-i kerimede sıhhati kormak gayesiyle Ramazan’da yolculuk yapan bir kimsenin oruç tutmasına izin verilmiştir.İkinscisi, “nefislerinizi öldürmeyiniz.”[3] Ayet-i kerimesinde alınmıştır.Üçüncüsü ise, “...Ya da başından bir rahatsızlığı bulunan kimse oruçtan, sadakadan veya kurbandan(biriyle) fidye verir.”[4] Ayet-i kerimesinde alınmıştır.Bu ayette, hacda ihramlı olan bir kimsenin başında kendisini rahatsız edecek haşerelerin üremesi halinde, onlardan kurtulmak için başının tıraş edip karşılığında fidye edilmesiene müsaade edilmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki “tedavi olunuz” emrinin zahiri ibahe ifade eder.Hafız İbn Hacer ile Hanefi ulemasından Ayni bu görüştedirler.Fetava-yı Hindiyye’nin zahirinden anlaşılan da budur.İmam Gazali de el-Erbain isimli eserde bu görüşü savunmuştur.
Ancak Mecmau’l-Bihar yazarının açıklamasına göre; cumhur ulemaya göre bu emrin zahiri müsteheblık ifade eder.İbn Kayyim el-Cevziyye ile Aliyyü’l-kari de bu görüştedir.
Ayrıca bu hadis-i şerifte, ihityarlıktan başka her hastalığın bir ilacı olduğu bildirilmekte, ilacı bilinmeyen hastalığın ilacını bulmak için araştırmalar yapılması teşvik edilmektedir.
Bazı kimselein, “Allah’ın imtihan için verdiği hastalığa razı olmadıkça velayet mertebesi tamam olmaz.Bu bakımdan veli için tedavi caiz değilidr.” Şeklindeki sözleri Hz. Peygamber’in mübah kıldığı tedavi hükümne aykırıdır.Eğer tedavi olunan hastalıklar iyileşmiyorsa bunun sebebi ya hastalığın hakiki tedavisi bilinememesinden ve yahutta teşhis

olunamamasındandır.[5]
Tedavilerin tümünü tevekküle aykırı saymak doğru değildir.Çünkü İslam alimlerinin açıklamasına göre vücudun zararlarını giderecek sebepler üçtür:
1- Zararı gidermesi kesin olan sebepler, susuzluk zararının gideren su, açlık zararının gideren ekmek gibi.Bu gibi sebepleri tevekkül maksadıyla terk etmek haramdır.
2- Zararı gidermesi kesin olmayan fakat gidermesi ihtimal dahilinde olan sebepler.Kan aldırmak, üşümeyi giderebilen sıcaklık verici ilaçlar kullanmak gibi.bu gibi ilaçlara başvurmak da tevekküle mani değildir.
3- Kendilerinden şifa beklemek tamamen bir vehimden ibaret olan sebepler.Efsun yaptırmak gibi.Müslümana yakışan, bu kısma giren sebeplerden uzak durup Allah'a tevekkül etmektir.
İbn Mes'ud'dan rivayet olunduğuna göre Hz.Peygamber, bu kısma giren sebeplerden kaçıp Allah'a tevekkül edenler hesapsız olarak cennete gireceklerdir, buyurmuşladır.[6]
Binaenaleyh hastalığın gelip gitmesi Allah'ın emriyledir.Allah hastalığın iyileşmesine sebep olacak devalar yaratmıştır.Bu sebeplere sarılmak tevekküle mani değildir.[7]
Hadis-i şerifte ihtiyarlığın hastalıktan sayılması, kendisini ölümün takib etmesi sebebiyle hastalığa benzemiş olmasındandır.[8]

2. Perhiz

3856... Ümmü Münzir binti Kays el-Ensâriyye'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) (bir gün) yanıma geldi. Henüz hastalıktan yeni kurtulmak üzere olan Ali (a.s) beraberindeydi. (O sırada) bizim asılı (hurma) salkımlarımız vardı. Rasûlullah (s.a) kalkıp onlardan yemeye başladı. Ali (a.s) de (onlardan) yemek için ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Ali'ye:
"Sakın ha, sen hastalıktan yeni kurtuluyorsun" buyurdu. Ali (a.s) de (onlardan yemekten) vazgeçti. Ben (onlara) arpa ve şalgam (yemeği) yapıp getirdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (benim hazırladığım bu yemeği göstererek):
"Ey AH, (işte) bundan ye, bu senin için daha faydalıdır" buyurdu.
Ebû Dâvud dedi ki; (Bu hadisi rivayet eden) Harun, (hadisi kendisine rivayet eden Ebû Davud'un, Ebû Davûd et-Tayâlisî olmayıp) Ebû Dâvûd el-Adeviyye (olduğunu) söyledi.[9]

Açıklama

Perhiz, insanın bedene zarar mideye ağırlık veren yemeklerden sakınması demektir.
Hadis-i şerifte insan vücuduna zararlı ve faydalı olan şeyleri bilmenin, bir başka ifadeyle tıp ilminin faziletine delâlet ve bu ilmi öğrenmeye teşvik vardır.
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, daha hastalıktan yeni kurtulmaya başlamış olan Hz. Ali'ye bazı yiyecekleri yemeyi yasaklamıştır.
Bugün modern tıpta böbrek hastalığı, damar sertliği, romatizma, mide çıbanları ve çocuk ishalleri gibi hastalıkların tedavileri hemen hemen perhizle yapılmaktadır.
Nitekim, "Mide hastalık evidir. Perhiz ise her devanın başıdır." buyurulmuştur.[10]

3. Kan Aldırma

3857... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
"Sizin tedavi olduğunuz şeylerde hayırlı olan biri varsa o da kan aldırmadır" buyurmuştur.[11]

3858... (Ubeydullah b. Ali b. Ebû Râfi'in) ninesi ve Rasûlullah (s.a)'ın hizmetçisi Selmâ'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), başındaki ağrıdan şikâyet eden bir kişi yoktur ki ona "Kan aldır" dememiş olsun. Ayaklarındaki ağrıdan sızlanan bir kişi de yoktur ki ona, "Onlara kına yak" dememiş olsun.[12]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler kan aldırmanın müstehap olduğuna delâlet etmektedir.
Diğer bir hadis-i şerifte kan aldırmanın önemi ifade edilirken, "Eğer sizin ilaçlarınızdan bir şey de hayır varsa bu ya neşter vurmakta, yabal şerbetinde yahutta ateşle dağlamaktadır." buyurulmaktadır.[13]
Kan aldırnmaını önemini bildiren hadislerden bazılarının mealleri şöyledir:
"Kan alan köle ne iyidir.Kan almak sülbün yükünü hafifletiyor ve gözleri kuvvetlenidiryor."[14]
"Hz. Peygamber (s.a.), mirac gecesi meleklerden hangi topluluğa uğradıysa; ümmetine kan aldırmarı emretmesini söylediler."[15]
Bugünün tıbbıda genellikle 50 yaşın üzerindeki kişilerde görülen sebebi bilinmeyen, organizmada alyuvar kitlesinin devamlı be mutlak suretle artmasıyla meydana gelen Polsitemia Vera isminde bir hastalık tesbit edilmiştir ki ,hasta da baş ağrısı, baş dönmesi halsizlik, fenalık hissi, geçici körlük, görme keskinliğinde azalma g,b, şikayetleri vardır.
Bu hastalık kan alma suretiyle tedavi edllir. Böylece kısa zamanda alyuvar kitlesini azaltarak hastalığın vücut için kötü olan

etkileri önlenmiş olur.
Her defasında 300 ml. Kan alınır ve bu haftada 1-2 kere uygulanır. Bu işleme alyuvarlar sayısı normal seviyeye gelinceye kadar devam edilir.Bazı vakalarda sadece kan almayla hastalık kontrol altında tutulkabilir.
“Ani sol kalp yetmezliği ve buna bağlı akciğer bozukluklarında da kan alma suretyle tedavi yapılır.Ani sol kalp yetmezliğinde toplardamar yoluyla süratle ve fazla miktarda (500 ml) bir kan alımı kalbe kan dökümünü azaltarak sağ kalp atım hacmini azaltmak suretiyle sol kalp yükünü hafifleteceğinden ani sol kalp yetmezliği ve buna bağlı akciğer bozukluklarına ait krizlerde hastayı kısa zamanda rahatlatabilir.”[16]

4. Kan Aldırma Yeri (Neresidir)?

3859... Ebu Keşbe el-Emmari, İbn sevban’a şöyle demiştir:
Peygamber (s.a.) başından ve iki omuzu arasından kan aldırır ve (alınan kana işaret ederek):
“Kim (kendisinden) şu kanları (dışarı) akıtırsa, artık başka bir hastalık için bir başka yolla tedavi olmaması ona zarar vermez.” buyururdu.[17]

3860... Enes (r.a.)’den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.), (boynun iki tarafında bulunan) ahdan (isimli iki damarın bulunduğu yer)den ve iki omuz arasından üç defa kan aldırmıştır.
Ma’mer dedi ki: “(Bir gün) kan aldırmıştım.Aklım (başımdan) gitti. Öyle ki namazımda Fatiha’yı bile ezbere okuyamıyordum.” Ma’mer başından kan aldırmıştı.[18]

Açıklama

Bu hadis-i şeiflerde kan aldırmanın çok tesirli bir tedavi şekil olduğu, usullerine riayet edildiği takdirde önemli faydaları olabileceği ifade edilmektedir.
Kan aldırırken göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri, hastalığın cinsini, vücudun kan alınacak yerini iyi tesbit etmektir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler kanın iki omuz arasından, boyunun sağ ve solunda bulunan el-ahdeân denilen iki damardan ve baştan alınabileceği ifade edilmektedir. 3863 numaralı hadis-i şerifte ise kanın kalçadan da alınabileceği belirtilmektedir.
Hadis sarihlerinden AIiyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre; Ma'mer, kan aldırırken Hz. Peygamber'in riayet ettiği hususlara dikkat etmediği için bu duruma düşmüştür.[19]
Kan aldırmayı gerektiren sebeplerin bilinmesi kadar vücuttan kan alınabilecek noktaların bilinmesi de önemlidir.
İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye'nin Zâdü'1-Meâd isimli eserinde açıkladığı gibi; başta bulunan ağrı, kulak ve diş ağrısı gibi ağrılar, vücutta bulunan kanın çoğalmasından ve bozulmasından doğmuş olabilir. Bu gibi ağrılar için boynun iki tarafında bulunan damarlardan kan almak gerekir.
Sıcak ülkelerde bulunan kimselerin kanlan sıcaklığın cazibesi sebebiyle kılcal damarlara hücum ettiği için, derilerinde bulunan solunum delikleri geniş olduğundan bu kimselerden kan almak tehlikeli olabilir. Bu bakımdan kan aldırmanın zaman ve zeminini iyi tesbit etmek gerekir.[20]

5. Kan Aldırmanın Müstehap Olan Vakti Ne Zamandır?

3861... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim (kamerî ayların) onyedi, ondokuz ve yirmi bir (inci günlerinden bir)inde kan aldırırsa (bu, kanın çoğalmasından ve bozulmasından doğan) her hastalığa şifa olur."[21]

3862... Keyyise binti Ebû Bekre'nin haber verdiğine göre; babası, aile halkını salı günü kan aldırmaktan nehyeder ve Rasûlullah (s.a)'ın:
"Salı günü kan(ların artma) günüdür. Salı gününde bir saat vardır ki (o saatte akıtılan kan bir daha) dinmez” dediğini söylermiş.[22]

3863... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) kendisinde bulunan bir ağrıdan dolayı kalçasından kan aldırmıştır.[23]

Açıklama

Bu babdaki hadis-i şeriflerde kan aldırmak için kamerî ayların onyedi, ondokuz ve yirmibirinci günlerinden birinin seçilmesi ve salı günü kan aldırmaktan kaçınılması tavsiye edilmekte ve Hz. Peygamber'in vücudunda bulunan bir ağrıdan dolayı kalçasından kan aldırdığı bildirilmektedir.
Neylü'l-Evtâr sahibi Şevkânî'nin de açıkladığı gibi; doktorlar, kan aldırmak için ayın üçüncü haftasındaki günlerin en uygun olduğunda ittifak etmişlerdir. İstikbalde anlaşılabilecek bir gerçeği yüzyıllarca önce bildirmesi yönünden 3861 numaralı hadis

bir mucize niteliği taşımaktadır.
Herhalde ayın üçüncü haftasının kan aldırmak için ayın birinci, ikinci ve dördüncü haftalarından daha uygun olması, ayın dünyaya etkisinden kaynaklanmaktadır.
Çünkü Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın da ifade ettiği gibi, "ayın ilk yarısında sıcaklıkla nemliliğin fazlalığından damarlarda kan çoğalır."[24] Kanın çoğaldığı bir sırada damardan kan alınması halinde kanın dindirilmesi zorlaşacağından tehlikeli olacağı gibi, ayın son haftalarında da kan iyice azalacağından o haftada da kan aldırmak tehlikeli olabilir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; salı günü kan aldırmanın tehlikesi de o günde kanın fazlalaşması sebebiyle dindirilmesinin zorlaşması ve ölüme sebep olabileceğinden doğmaktadır. Ancak, sah günü kan aldırmanın yasak-landığını bildiren bu 3862 numaralı hadis, senet yönünden tenkid edilmiştir. Hatta İbn Cevzî bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu hadisi, "Salı günü Hz. Adem'in oğlu Habil'in kardeşi Kabil'i öldürdüğü kan günüdür" şeklinde tefsir edenler de olmuştur.
Hz. Peygamber'in kalçasından kan aldırdığını ifade eden 3863 numaralı hadiste de çözülmesi müşkil görünen kapalı bir husus vardır. Çünkü Ahmed b. Hanbel'in rivayetindeki Hz. Peygamber'in vücudundaki ağrıyla ilgili ifadede kesinlik yoktur. Bu ağrının sırtında mı yoksa kalçasında mı olduğunda tereddüt edilmektedir.
Ayrıca aslında bu ağrının Hz. Peygamber'in attan düşmesinden[25] dolayı meydana geHen ağrı olabileceği kabul edilirse, o zaman kal aldırma hâdisesinin Medine'de ve ayaktan olması gerekirdi. Oysa bu kan aldırma hâdisesinin Mekke'de ve ihramlı iken olduğuna delâlet eden rivayetler de vardır.[26]
Netice olarak burada kan aldırma hadisesinin kalçasından mı yoksa sırtından mı olduğu araştırılmaya muhtaçtır.
Esasen 3863 numaralı hadisin mevzumuzu teşkil eden bab başlığı ile pek ilgisi görülmüyor. Bu bakımdan bu hadisin yeri bir sonraki bab yahutta bir önceki bab olmalıydı. Nitekim elimizde bulunan Avnü'l-Ma'bûd nüshasında bu hadis bir sonraki bab başlığı altında zikredilmiştir.[27]

6. (Tedavi İçin) Damar Kesme Ve Kan Alınacak Yer

3864... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a) Übeyy'e bir doktor gönderdi. (Doktor tedavi maksadıyla) onun bir damarını kesti.[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peyamber'in damar kesmeninde tedavi için bir yol olduğunu tasvib ettiğine delâlet etmektedir. Müslim'in rivayetinden anlaşılacağı üzere, Hz. Peygamber'in Übeyy'e gönderdiği doktor, Übeyy'in damarım kestikten sonra kanı dindirmek için kestiği yeri dağîamıştır.
Bu da gösteriyor ki, doktor tedavi için hastanın durumuna en uygun yol hangisi ise o yolu tercih eder ve hastasını o yolla tedavi etmeye çalışır. Hadis-i şerifin delâlet ettiği mana budur.
Nitekim bugünkü doktorlar da hastayı en hafif yoldan tedavi etmenin yolu ne ise tedavi için o yolu seçmek gerektiğinde ittifak etmişler. Hastayı daha hafif bir yolla tedavi etme imkânı varken daha ağır bir yola gitmenin doğru olmayacağını; fakat daha hafif yollarla tedavi imkânı kalmadığı zaman en ağır tedavi yollarına dahi başvurulabileceğini söylemişlerdir.[29]

7. Dağlamakla Tedavi Etmenin Hükmü

3865... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a) (bize) dağla(mak suretiyle tedavi yap)mayı yasakladı. (Biz ise tedavi için) dağlama yoluna başvurduk. (Fakat bu rahasızlıklarımız) ne iyileşti, ne de şifa buldu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (îmrân b. Husayn, Hz. Peygamber'in yasakladığı bu dağlama ile tedavi etme yoluna başvurmadan) önce meleklerin selâmım işitirdi. Dağlandıktan sonra bu halden mahrum oldu. Dağlanmayı bırakınca eski hali tekrar kendisine döndü.[30]

3866... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), ok yarasından dolayı Sa'd b. Muaz'ı dağla-mtştır.[31]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte de açıkladığımız gibi, bir hastalığı daha hafif ve daha kolay yoldan tedavi imkânı varken dağlama ile tedavi etmek yasaklanmıştır. Ancak dağlamadan başka tedavi imkânı kalmadığı zaman tedavi için dağlama yoluna başvurmakta şer'î bir sakınca yoktur.
Nitekim had cezasıyla eli ve ayağı kesilen kimselerin kanlarını dindirmek için başvurulan yol dağlama yoludur.
Fahr-i Kâinat Efendimiz, Sa'd b. Muaz'ın yarasını dağlamak suretiyle bize bu gerçekleri öğretmiştir. Rasûluüah Efendimizin İmrân b. Husayn'ı dağlanmaktan nehyedişinin sebebini de bu şekilde açıklamak icab eder.
Siyer kitaplarında açıklandığına göre Hz. İmrân'ın tedavi olmak için dağlanmasını istediği yarası basur yarası idi. Burası çok nazik ve tehlikeli bir yer olduğu için Hz. Peygamber buna izin vermedi.
Hattâbî, Hz. Peygamber'in dağlamayı yasaklamasına sebep olarak iki ayrı önemli sebep daha gösterir:
1) Hz. Peygamber'in dağlama yoluyla tedaviyi yasaklamasının bir sebebi de cahiliye araplannın, "Nerede olsanız, sağlam kaleler içinde bulunsanız yine ölüm sizi bulur"[32] kaziyye-i ilâhiyesine aykırı olarak, ölüm ve kalımı Allah'ın irade ve kazasına

değîî de tamamen maddî sebeplere bağlamaları ve dağlamanın ölüme karşı kesin bir çare olabileceğine dair inançları idi.
Oysa bütün tedavi yöntemleri kesin sonuç almak için yeterli ve mutlak sebep değil, ancak şifa için Allah'ın izni ve iradesi dahilinde birer vasıtadan ibaretti.
Hz. Peygamber işte bu sözü geçen yanlış inançla kendisine başvurulan dağlama ile tedavi yolunu yasaklamıştı.
2) Hz. Peygamber'in bu tedavi yolunu yasaklamasının diğer bir sebebi de onların daha hastalık gelmeden önce hastalıktan korunmak maksadıyla kendilerini dağlamayı bir adet haline getirmiş olmalarıydı. Oysa zaruret olmadan vücudu dağlattırmak mekruhtur.
Bir ihtimal uğruna böylesine tehlikeli bir tedavi yolunu göze almanın yanlışlığını açıklamak icap ediyordu. İşte Hz. Peygamber'in dağlama ile ilgili olarak getirdiği yasağın bir sebebi de bu idi.
Bu mevzuda İbn Kuteybe şöyie diyor:
"Bazı hadisler arasında çelişki bulunduğunu iddia eden sapık mezhep sahipleri bu iddialarını ispat için şöyle diyorlar:
Siz Rasûlullah'ın, "Hastalığını iyileştirmesi için vücudunu dağlattıran veya (kendisine) okutup üflettiren Allah'a tevekkül etmemiştir"[33] buyurduğunu rivayet ettiniz, sonra da Rasûlullah'ın Es'ad b. Zürâre'yi dağladığını ve; "Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir hayır varsa şüpesiz hacamatçının kan akıtmak için neşterle vücudu yarmasında veya ateşle dağlamasmdadır."[34] buyurduğunu rivayet ettiniz. Bu ise birinci hadisin hilâfınadır.
Cevap: Biz deriz ki, burada herhangi bir uyuşmazlık yoktur. Her bir hadisin yeri vardır. Oraya konulduğu zaman uyuşmazlık ortadan kalkar. Dağlamak iki çeşittir:
Birisi, Acemlerin pek çoğunun yaptığı gibi hastalığa yakalanmamak, hasta olmamak için sağlam birisini dağlamaktır. Onlar çocuklarını ve gençlerini kendilerinde hastalık olmadığı halde dağlarlar. Bu dağlamanın onların (çocukların) sıhhatini koruyacağını ve hastalıkları onlardan uzaklaştıracağını zannederler.
İşte Rasûlullah'ın (s.a) iptal ettiği ve hakkında, "Dağlanan tevekkül etmemiştir" dediği husus da budur. Çünkü o sıhhatli olduğu halde dağlanmak ve tabiatını ateşle korkutmakla kendisinden Allah'ın kaderini uzaklaş-tırabileceğini zannetmektedir. Eğer Allah'a tevekkül etmiş olsaydı, O'nun (c.c) kazasından insanı kurtaracak hiçbir şey olmadığını bilirdi ve sıhhatli olduğu halde tedavi olmaz ve hastalıktan kurtulmak için hastalık olmayan yeri dağîamazdı.
Diğer dağlamaya gelince; yara iltihaplandığı ve kan akıp kesilmediği zaman yarayı dağlama, karında ve bedende su toplandığı zaman damarların dağlanması da böyledir.
İşte Rasûlullah'ın, "Muhakkak onda şifa vardır" dediği dağlama budur. (Resulullah) Es'ad b.Zürâre'yi, boynunda hissettiği bir hastalıktan dolayı dağlamıştır. Bu ise birici gibi değildir. Çünkü hastalığa yakalanınca tedavi olan bir kimseye "tevekkül etmemiştir" denilemez.
Halbuki Rasûlullah (s.a) tedavi olunmasını emretmiş ve, "Her hastalığın ilacı vardır"[35] buyurmuştur. İlaç mutlaka şifa vereceğinden değil, sadece bu ilaç ile Allah'ın kendisine afiyet vermesi umularak içilir. Çünkü Alla-hu Teâlâ herşey için bir sebep kılmıştır."[36]
Bu konuda âlimlerce verilen izahlardan şu netice alınır:
Dağlamanın yasak olduğu durumlar:
1- Dağlamaktan başka tedavi mümkün iken,
2- Dağlamak tehlikeli iken,
3- Şifayı Allah'dan değil de dağlamaktan beklerken,
4- Sağlıklı olduğu halde hastalanmamak için ve bir tedbir mahiyetinde olmak üzere dağlamak.
Yukarıdaki maddelerde yazılı durumlarda dağlamak da dağlanmak da yani kişinin kendi nefsini dağlaması veya başkasını dağlaması yasaktır, yani mekruhtur.
Hastalıktan kurtulmanın başka çaresi görülmüyorsa zaruret halinde ve son çare olarak dağlama yoluna gidebilir.[37]

8. Buruna İlaç Damlatma

3867... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), buruna ilaç damlatırmış.[38]

Açıklama

Seut: Hastayı omuzlarının altına yastık gibi bir şey koyarak sırtüstü yatırmak demektir. Hasta bu şekilde yatırıhnca burnuna damlatılan ilaç dimağına daha çabuk erişerek orayı tahriş edip hastayı aksırtır. Bu aksırık vasıtasıyla dimağında bulunan rahatsızlığı dışarı atmış olur. Bu hadis-i şerif tababetin müsbet ve güvenilir bir ilim olduğuna, burna ilaç damlatmakla tedavi olmanın müstehabhğına delâlet etmekte ve tedavi için bu yola bizzat Fahr-i Kâinat Efendimiz'in de başvurduğunu ifade etmektedir.[39]

9. Nuşre

3868... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a)'a nuşre (denilen tedavi usulü) sorulmuş da:
"O şeytan işidir" cevabını vermiş.[40]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre nuşre, kendisini cinlerin çarptığı zannedilen bir kimseyi tedavi için kullanılan bir nevî okuyup üflemekle yapılan tedavi usulüdür.
Bu tedavi usulünün uygulanması neticesinde hastayı rahatsız eden sebeplerin içinden çıkarak önüne dökülüp neşr olunacağı umulduğu için bu tedavi usulüne "nuşre" ismi verilmiştir.
Fethu'l-Vedûd yazarı bu mevzuda şöyle diyor: "Öyle zannederim ki bu tedavi usulü içerisinde şeytanların isimleri, ya da anlaşılmaz ibareler bulunan bir takım metinleri hastaya okumaktan ibarettir. Bu bakımdan bu tedavi şeklinin bir nevi sihir olduğu kabul edilmiş, yapanlar hastanın içinde bulunan hastalığın bu yolla dökülüp saçılacağına inandıkları için de ona nuşre ismi verilmiştir."
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte "şeytan işi" olduğu haber verilerek yasaklanan bu asılsız tedavi yolu İslâmiyyetten önce araplar tarafından kesin sonuç alınacağına inanılarak uygulanan yaygın bir tedavi yolu idi. İslâmiyet gelince bunu yasakladı ve yerine Allah'ın izni ve iradesi ile şifalı olabilen bazı âyetleri ve Peygamberin öğrettiği duaları okuyarak tedavi etme yolu getirildi ki bunu inşallah bu bölümün 18. ve 19. bablarında ayrıntılı olarak anlatacağız.[41]

10. Panzehir Kullanmak

3869... Abdullah b. Amr, Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittiğini söylemiştir:
"Eğer ben panzehir içersem veya muska takınırsam ya da kendi kafamdan şiir söylersem (artık islâmî ölçülerin dışına çıkmış olacağımdan bir daha) yaptıklarımın islâmî ölçülere uyup uymadığın)a aldırış etmem."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu yasak sadece Peygamber (s. a) 'e aittir. (İslâm â/imlerinden) bir topluluk buna, yani panzehir kullanmaya cevaz vermiştir.[42]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle Rasûl-i Zîşan Efendimiz ümmetini; panzehir içmek, muska takmak ve hikmetle ilgisi olmayan şiirle meşgul olmaktan nehyetmek istemektedir.
Ancak bunu ümmetinden hiç bahsetmeden, sözü kendi üzerinden açarak yapmaktadır.
Bilindiği gibi insanın muhatabı ile ilgili bir meseleyi bu şekilde anlatmasına "üslubu hakimane" denir.
Hadis-i şerifte üslubu hakîmane'nin en güzel örneklerinden birini görmekteyiz. Bu sanatı merhum Tâhîru'l-Mevîevî şöyle tarif ediyor: "Üslubu hakimane tariz nevilerindendîr. Birini takdir makamında; niçin böyle yapıyorsun? diyecek yerde; niçin böyle yapıyoruz, yapmasak daha iyi olmaz mı? tarzında nefsini teşrik ederek söylemektir."[43]
Tiryak: Zehirlenmeye karşı kullanılan zehirli ilaçtır.
İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye isimli eserindeki açıklamasına göre, hadis-i şerifte kastedilen ve yasaklanan zehirli ilaçtan maksat yılan etinden ve şaraptan yapılan bir ilaçtır. İçinde böyle pis ve haram karışımlar olduğu için haram kılınmıştır. Fakat içerisinde pis ve haram bileşimler bulunmayan zehirli ilaçların kullanılmasında sakınca yoktur.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, cumhur ulema zehirli ilaç kullanmanın caiz olmadığını söylemişlerdir. Mâlikîlere göre bunda bir sakınca yoktur. Musannif Ebû Davud'un metnin sonuna ilâve ettiği, "bir topluluk buna cevaz vermiştir" sözü ile herhalde Mâlikîleri kasdetmiştir. Çünkü onlar yılan etinin helâl olduğu görüşündedirler.
İbn Reslân'a göre, kafadan şiir söyleme ve muska takma yasağı sadece Hz. Peygamber'e aittir. Ümmetine helâl kılınmıştır. Zehirli ilaç kullanmak ise içinde haram bileşikler bulunmadığı takdirde yine ümmetine helâl kılınmıştır.
Aslında söz konusu üç fiilin haram olanı da vardır, helâl olanı da. Meselâ zehirli ilaç haram maddelerden yapılmış ise kullanılması haramdır. Helâl maddelerden yapılmışsa kullanılması helâldir. İçerisinde söylenmesi haram sözler bulunan şiir yazmak ve okumak haram oldğu gibi, içerisinde söylenmesi haram sözler bulunmayan şiirleri yazmak ve okumak helâldir.
Muska takmak da böyledir, İçerisinde söylenmesi küfrü gerektiren sözler bulunan bir muskayı yazmak veya takmak haram olduğu gibi, tesirini Allah'dan değil de bizzat muskadan bekleyerek bunu takmak da haramdır. Fakat içerisinde böylesi sözler bulunmayan bir muskayı tesirini sadece Allah'dan bekleyerek takmakta hiçbir sakınca yoktur. Bezi yazarının tercih ettiği görüş de budur.
Abdullah b. Amr'm rivayetine göre, Hz. Peygamber uykuda korkanlar için şu duayı okumalarım tavsiye buyurmuşlardır:
Ravi Abdullah b. Amr bu duayı aklı eren çocuklarına öğretir, aklı ermeyenler için de yazıp boyunlarına asardı.
Din bilginlerinden bir kısmı bu meyanda Hz. Âişe, Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Şâfiîlerin bir çoğu yukardaki rivayeti göz önüne alarak bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas, İbn Mes'ud, Hanefîler ve Şâfîîler de nazarlık vb.'nin taşınmaması hakkındaki rivayetlere bakarak âyet ve duaların da yazılıp taşınmasının caiz olmadığı görüşünü benimsemişlerdir.
Muskacılığın bir meslek haline gelmemesi, dinin ve din? duyguların hasis menfaatlere âlet edilmemesi bakımından ikinci görüş dikkat çekicidir. Çocuklara ve okuma bilmeyenlere bilenler bir menfaat beklemeden okumalıdırlar. Okuyacak bulunmazsa yazma yoluna başvurulur.[44]

11. Kullanılması Hoş Olmayan Kötü İlaçları Kullanmak

3870... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûkıllah (s.a) kötü ilaç (kullanmayı) yasaklamıştır.[45]

3871... Abdurrahman b. Osman (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir doktor ilaca kurbağa (eti) koymanın hükmünü sordu. Peygamber (s.a) kurbağayı öldürmekten nehyetti.[46]

3872... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Zehir yut (up da canına kıy) an cehennem ateşi içinde ebedi kalarak o zehiri yutmaya çalışmakla meşgul olacaktır" buyurmuştur.[47]

3873... Simâk'dan rivayet olunduğuna göre;
Târik b. Süveyd, Peygamber (s.a)'e, (tedavi için) şarap (kullanmayı) sormuş, (Hz. Peygamber) onu (bundan) nehyetmiş. Sonra o (bunu) Hz. Peygamber'e (tekrar) sormuş. (Hz. Peygamber) onu (yine) nehyetmiş. Sonra o, Hz. Peygamber'e:
Ey Allah'ın Peygamberi, şarap gerçekten şifadır, demiş. Peygamber (s.a) de:
"Hayır, (o şifa değildir) fakat hastalıktır" buyurmuş.[48]

3874... Ebu'd-Derdâ'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a):
"Kuşkusuz Allah hastalığı da şifayı da yarattı ve her dert için bir derman yarattı. Binaenaleyh (Allah'ın yarattığı bu şifalı ilaçlarla) tedavi olmaya çalışınız, (fakat) haramla tedavi olmaya kalkışmayınız" buyurmuştur.[49]

Açıklama

Bu bab tedavi olmak için yenilip içilmesi İslama göre kötü sayılan maddelerden yapılmış ilaçlan kullanmanın caiz olmadığını belirten hadisleri ihtiva etmektedir.
Hattâbî'nin dediği gibi yenilip içilmeleri dinen kötü sayılan şeyler iki kısımdır:
1) Pis olan şeylerdir. Bilindiği gibi pis olan şeyler tümüyle kötüdür. İçilmesi haram kılınan şarap gibi maddeler bunların en açık örneğini teşkil ederler.
2) Tadları insan tabiatına uygun düşmeyen ve yenilip içilmeleri çok zor olan maddeler. İnsan tabiatı bunlardan hoşlanmadığı için kötü sayılmış ve yenilip içilmeleri yasaklanmıştır.
Binaenaleyh bu babda yer alan hadis-i şerifler, yiyilip içilmeleri dinimizce kötü sayılan maddelerden yapılan ilaçlarla tedavi olmanın caiz olmadığını ifade etmektedir. Çünkü dinen kötü kabul edilen şeyler haram kılınmıştır.[50]
Nitekim İmam Ahmed bu gibi hadis-i şeriflere dayanarak haramla veya içinde haram bulunan bir ilaçla tedavi olmanın haram olduğunu söylemiştir.
Zahirîlere göre, haram kılınmış şeylerle tedavi caizdir. Bu mevzuda İbn Hazm şöyle der:
"Şarap darda kalan ve zaruret haline düşen için mubahtır. Susuzluğu gidermek tedavi olmak veya boğulmayı önlemek için şarap içen kimseye ceza düşmez."
Delili: Tedavi zaruret hallerinden birisidir. Zaruretler ise haram olan şeyleri mubah kılar. Yine İbn Hazm bu hususu şöyle ifade eder: "Tedavi zaruret derecesindedir. Allah Teâlâ: 'Darda kalmanız müstesna olmak üzere size haram kıldıklarını size bir bir açıkladı' buyurmuştur. Şu halde kişinin zaruret duyduğu yiyecek ve içecekler haram değildir." İbn Hazm mezhebini takviye için şu delili de ileri sürmüştür: "Sidiği içmek haramdır; ancak tedavi ve benzeri zaruret hallerinde haram değildir. Nitekim Rasûlullah (s.a), Urey-nelilere hastalıklarının tedavisi için deve sidiğini mubah kılmıştır." İbn Hazm, caiz değildir diyenlerin dayandığı hadisleri teker teker ele almış, bir kısmı-minin zayıf olduğunu ileri sürmüş bir kısmını da şöyle te'vil etmiştir: "Zaruret halinde tedavi maksadıyla haram kılınmış şeyleri içmek mubahtır. Bunlar mubah olunca, tedavide kullanılması yasaklanmış "pis ilaçlar" içinde mü-taala edilemezler, bunlara pis denemez."
Hanefîlere göre; şifa vereceği kesin olarak biliniyorsa haram ile tedavi caizdir, bilinmiyorsa mubah değildir. İmam Kâsânî, el-Bedâyi' isimli eserinde şöyle diyor:
"Açlık halinde murdar hayvan yemek, susuzluk halinde şarap içmek ve boğazda kalan lokmayı indirmek, boğulmayı önlemek için şarap içmek nasıl caiz ise, şifa vereceği kesin olarak bilindiği takdirde, haram yiyecek ve içeceklerle tedavi de öylece caizdir. Ancak onlarla şifanın hasıl olacağı bilinmiyorsa tedavi caiz olmaz. Şu da var ki İmam Ebû Yusuf, aslında haram olduğu halde deve sidiğinin tedavi maksadıyla içilmesini -bu mevzuda gelmiş olan bir hadisten[51] dolayı mubah kılınmıştır, demiştir. Ebû Hanîfe'ye göre ise bu caiz değildir. Çünkü şifa olacağı kesin olarak bilinmeyen haram ile tedavi caiz değildir. Ona göre Ureyneliler hadisini şöyle anlamak gerekir: Rasûlullah (s.a) o sidiğin yalnız onların hastalığına şifa vereceğini bilmiştir.
Şâfiîler, şarap ile diğer haram nesneleri birbirinden ayırıyorlar. Onlara göre; pis ve haram olan şeylerle tedavi caizdir, ancak şarapla tedavi caiz değildir. Mezhebin en kuvvetli ve çoğunlukla benimsenmiş görüşü budur. Delilleri, yukarda geçen ve Enes'den rivayet edilen hadistir. Ureynelilerden bir gurup Rasûlulîah'a gelerek İslâm'ı kabul ve biat ettiler. Medine'nin havası kendilerine ağır geldiği için bir müddet sonra hastalandılar ve durumlarını Rasûlulîah'a arzedince şöyle buyurdu: "Deve çobanımızla beraber Medine dışına çıkıp develerin süt ve sidiğinden faydalansanız." Kabul edip çıktılar, süt ve sidiğinden içtiler ve şifa buldular. Bu isbatlamadan anlaşılıyor ki Şâfiîler, diğer pis ve haram şeyleri pis olan deve sidiğine kıyas ediyor ve onlarla da tedavinin caiz olduğu neticesine varıyor, ancak şarabı bundan istisna ediyorlar. Bu kıyasın gereği, zaruret halinde şarapla da tedavinin mubah olması iken Şâfiîlerin ekseriyeti bunu kabul etmemişlerdir. Bunun sebebine gelince; Şâfiîler de boğazda kalan lokmayı indirmek için, başka helâl bir sıvı bulunmadığı takdirde şarabın içilebileceğİni kabul ederek şöyle diyorlar:
Boğazına lokma dursa ve indirecek başka bir şey de bulamasa, şarapla indirmesinin caiz olduğunda ittifak vardır. Şafiî bunu

açıkça söylemiş, bu görüş üzerinde fıkıhçılar da ittifak etmiş, hatta şöyle demişlerdir: "Bu durumda şarabı içerek kurtulması farzdır. Çünkü burada şarabı içince kurtulacağı katidir. Halbuki susuzluk ve hastalık için içilmesi böyle değildir." Şarapla ve diğer sarhoşluk veren şeyler ile tedavi mevzuuna gelince; ihtilâf etmişlerdir. Ekseriyete göre caiz değildir. Bu hüküm, mezhebin de sahih görüşü haline gelmiştir.[52]
Şâfiîlerin bu mevzudaki delilleri ise mevzumuzu teşkil eden babda yer alan hadis-i şeriflerdir.
Bu mevzuda üstad Abdülkerim Zeydan şöyle diyor:
"İşte bunlardan dolayı biz tedavi için haram şeylerin ilaç olarak alınabileceği görüşünü tercih ediyoruz. Ancak bunun şartları vardır:
a) Hastalık tehlikeli olacak,
b) Haram kılınmış ilacın yerini tutacak mubah bir ilaç bulunmayacak,
c) Doktorlar o ilacın hastalığı iyi edeceğini kuvvetii zanla dayanarak açıklamış olacak,
d) Tedavi müddeti uzasa bile ilaçtan alınan miktar hastalık zaruretini giderecek kadar olacak.
Burada şunu da hatırlatmakta fayda vardır. Birçok doktora, "şaraptan başka ilacı olmayan bir hastalık var mıdır?" diye sordum. "Bugüne kadar böyle bir hastalığın mevcut olduğunu bilmiyoruz" cevabını verdiler."[53]

Bazı Hükümler

1. Haramla tedavi olmak caiz değildir.
2. intihar eden ebedi cehennemliktir. Ancak Ayninin açıklamasına göre buradaki intihardan maksat intiharın helâl olduğuna inanılarak işlenen intihar suçudur.
3. Kurbağa öldürmek haramdır.[54]

12. İyi Cins Hurma (İle Tedavi Olmak)

3875... Sa'd (b. Ebî Vakkâs)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Bir gün iyice hastalanmıştım. Rasûlullah (s.a) ziyaretime geldi ve elini göğsümün üzerine koyup;
"Sen kalp hastası bir adamsın. Sakîf'in kardeşi Haris b. Kele-de'nin yanına git. Çünkü o hastalıklara ilaç yapmakla uğraşan bir kimsedir. (Ona şöyle) Medine'nin Acve (denilen bir hurma) sından yedi tane alsın, çekirdekleriyle (birlikte) dövsün, sonra onları suya koyup sana içirsin" buyurdu.[55]

3876... Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim her sabah (aç karnına Medine'nin en iyi hurması olan) Acve'den yedi tane yerse ona o gün zehir de zarar vermez, sihir de."[56]

Açıklama

3875 numaralı hadis-i şerifte Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hastalığının kalp hastalığı olduğunu.teşhis ettiğini ve bu hastalığa Acve denilen iyi cins Medine hurmasının şifa olacağını ve bu ilacın kullanılış şeklini tarif ettiğini, ayrıca hastayı tıptan anlayan bir kimsenin tedavi etmesi gerektiğine dikkat çektiğini görüyoruz.
Aynı zamanda Hz. Peygamber'in doktora Acve hurmasının şifa vermesi için nasıl kullanacağını açıklamış olması, ilacın kullanış tarzını doktordan daha iyi bildiğini göstermektedir.[57]
Hattâbî de 3876 numaralı hadisi şöyle açıklıyor:
"Acve denilen hurmanın zehire ve sihire karşı koruyucu olması, Hz. Peygamber'in Medine hurması için yaptığı duanın bereketinden dolayıdır. Yoksa hurmanın özelliği sebebiyle değildir."
Nevevî ise şöyle diyor: "Medine hurmasının tahsis edilmesi ve hurmanın yedi tane almasının hikmetini Allah ve Rasûlü bilir, biz bilemeyiz. Ancak namazın rekâtlarının sayıları ve zekâtın miktarında olduğu gibi bir hikmeti bulunduğuna inanmanız gerekir."[58]
Acve denilen bu hurma ile tedavi olmak isteyen bir kimsenin bundan yedi tane almasını, bu tedavi ile ilgili bir sırra bağlamak mümkün olduğu gibi, "Allah tekdir, teki sever"[59] hadis-i şerifinde açıklandığı üzere tek sa-yılardaki sırra bağlamak da mümkündür.[60]

13. Ağıza Parmağı Sokup Boğazdaki Bademciği Sıkarak Patlatmak Suretiyle Tedavi Etme

3877... Ümmü Kays binti'l-Mıhsân'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Üzre (denilen boğaz hastalığı) sebebiyle parmağını boğazına sokarak bademciğini çekip almış olduğum oğlumla birlikte Rasûlullah (s.a)'ın yanına girmiştim.
"Niçin çocuklarınızın ağzına parmak sokarak bademciklerini çekip alıyorsunuz? Çocuklarınızın bu hastalığını tedavi etmek için size gereken şu ûd-i hindî (denilen bitki) dir. Onda yedi (çeşit şifa vardır), bu şifalardan biri de zâtülcenb hastalığının şifasıdır. (Bu bitki) üzre (hastalığını tedavi) için buruna çekilir.” buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ûd (-i hindî demlen bitkijden maksat, topalak (denilen ot)tur.[61]

Açıklama

Üzre, boğazda kan toplanması ile bademciklerin iltihaplanmasından meydana gelen bir boğaz hastalığıdır.
Hâk, üzerine parmakla basmak suretiyle bu yarayı söküp almaktır.
Dağr, kelimesi de bu manaya gelir.
îsât; buruna ilaç çekmek; led ise ağıza ilaç damlatmak, demektir.
Musannif Ebû Dâvûd ûd-i hindî kelimesini el-kust kelimesiyle açıklamıştır. el-Kust kelimesi hakkında Ahterî'de şöyle deniyor: "el-Kust, topalak dedikleri bir ottur; iki çeşit olur: Birincisi, Hindistan'da biter; siyah, hafif ve tatlı olur. İkincisi ise Şam'da biter, Şemşad ağacı renginde ve hoş kokulu olur. Bunun bir de beyaz renkli olanı vardır ki acı olur."
İbnü'l-Kayyım'in açıklamasına göre; "Doktorlar zâtü'I-cenbi, hakiki ve hakiki olmayan diye iki kısma ayırırlar:
1- Hakiki zâtülcenb: Göğsü kaplayan ve akciğerleri kuşatan sulu zarda meydana gelen iltihaptır. Bu hastalığın ateş, öksürük, kesik sancı ve nefes darlığı gibi belirtileri vardır. Hadiste tavsiye edilen ilaç ise bu hastalığın ikinci kısmı için faydalıdır.
2- Hakiki olmayan zâtülcenb: Bir takım kaba ve zararlı yellerin bazı yerlerde tıkanıp kalmasının meydana getirdiği ve hakikisine benzeyen bir sancıdan ibarettir. Ancak hakiki zâtülcenbde sancı ke.sik kesik, hakiki olmayanda ise devamlıdır.
Ûd-i hindînin kokusu nezleyi giderir, yağı sırt ağrısına fayda verir. İç uzuvları takviye eder, vücuttaki gazı çıkarır, zâtülcenb hastalığına faydalıdır.
İbn Sina, ûd-i hindî'nin bademciklerin tedavisinde ilaç olarak kullanıldığını zikrediyor."
Bugünkü tıpta bademciklerin çıkarılmış olmasına rağmen boğazdaki lenfa halkasının iltihaplanmaları, boğaz ağrısına ve komplikasyonlara sebep olacağı belirtilmekte, tedavi için de aspirin veya diğer ağn kesiciler kullanılmakta, hastanın allerjik olmadığı biliniyorsa antibiyotik olarak penisilin tercih edilmektedir.[62]

14. Gözlere Sürme Çekmek

3878... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Beyaz elbise giyiniz. Çünkü beyaz elbise, elbiselerinizin en hayırlilanndandır. Ölülerinizi de beyaz kumaşlarla kefenleyiniz. Sürmelerinizin en hayırlısı ismid (denilen sürme taşı) dır. O gözün nurunu artırır, kirpikleri kuvvetlendirir."[63]

Açıklama

Bezlü'I-Mechûd yazarının açıklamasına göre; bu hadis-i şerifteki beyaz elbise giymekle ilgili emir mendupluk içindir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarı, ölülerin kefenini beyaz kumaşlardan yapmakla ilgili emrin hükmünün de müstehap olduğunu söylüyor.
Gerçekten beyaz elbise giymenin giyen kimse üzerinde birtakım ruhî tesirleri vardır. Beyaz elbise gurur ve kibiri kırar, onun yerine tevazu duygusu getirir. Ayrıca beyaz elbise kiri çabuk belli ettiği için sahibini hemen elbisesini yıkamaya zorlar. Renkli elbiselerde ise kir pas belli olmadığından sahibi günlerce kirli paslı dolaşır da ne kendisi ne de başkası bunun farkına varır.
Bu sebeple Fahr-i Kâinat Efendimiz, ümmetine temizliğin ve alçak gönüllülüğün sembolü olan beyaz elbiseler giymelerini ve ölülerine de beyaz kumaşlardan yapılmış kefenler kullanmalarını tavsiye etmiştir.
Bundan başka Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in ümmetine ismid denilen sürme taşını gözlerine sürmelerini tavsiye ettiğini görüyoruz ki, bugünkü tıpta da birçok hastalıkların ilaçlarının bitkilerden ve tabii maddelerden yapıldığını ve bu yöntemin çok da başarılı olduğunu biliyoruz.
Hadis-i şeriflerden öğrendiğimize göre Hz. Peygamber geceleri yatmazdan önce gözlerini ismid taşıyla sürmeler ve bunu tavsiye edermiş.[64]

15. Göz Değmesi Hakkında Gelen Hadisler

3879... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Göz (değmesi olayı) doğrudur" buyurmuştur.[65]

3880... Âişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Hz. Peygamber zamanında bir göz değmesi hadisesi olduğunda) gözü değen kimseye (abdest alması) emredilirdi de o abdest alırdı. Sonra (onun abdest suyu bir kapta toplanırdı). Göz değdirilen kimse de (başı üzerine dökerek) bu suyla yıkanırdı.[66]

Açıklama

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere, göz değmesi hâdisesi bir gerçektir, tecrübe ve müşahade ile sabittir. Onun varlığını saplantı içine düşmüş inatçı kimselerden başka kimse inkâr edemez.
Bu mevzuda İmam Kastalânî şöyle diyor:
"Bazı bid'at ehli göz değmesini inkâr etmişlerdir. Ama abes söylemişlerdir. Zira bir şey ki, nefsinde muhal değildir. Kalp hakikatini anlayamaz ve aksini icap edecek bir delil bulunamaz. Akıl indinde de caiz olur, vukuunu şeriat sahibi haber verdiği zamanda inkâra mecal kalmaz. Bunu inkâr etmekle diğer haber verdiklerini inkâr etmek arasında fark olmaz.
Göz değmesi olayı eşyanın hassaları kabilindendir. Bir eserdir, görünür. Fakat sırrının ve sebebinin ne olduğu Hak Teâlâ

hazretlerinden başkasına malum olmaz. Görmez misin ki mıknatıs demiri kendisine çeker fakat sebebinin ne olduğunu kimse bilmez. Bir çanak içinde süt olsa ve hayız gören bir kadın elini sütün içine soksa süt bozulur, eğer temiz bir kadın elini soksa bir şey olmaz. Diğer hassalar da buna kıyas olunsun.
Gözü değen kimselerin kendilerinden nakledilmiştir ki: Ne zaman bir şey görsem ve beğensem hemen gözlerimden bir hararet çıkar, diye hikâye etmişlerdir. Böyle bir kimsenin gözünden hararet çıktığı gibi hararetten gözü
de çıkabilirdi.
Sözün kısası bu husus vakidir. Hakkında hadis-i şerif gelmiştir. Bunun ilacı Fahr-i Âlem hazretlerinden naklolunduğu üzere, Muavvizeteyn sûrelerini, ayrıca Fatiha sûresi ve Âyetel-kürsî okumaktır."[67]
İmam Kurtubî'nin de ifade ettiği gibi, "Ehli sünnet ulemasının tümü göz değme olayının bir gerçek olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak ehli bid'attan bazıları bunu inkâra yeltenmişlerse de görünen olaylar onları yalanlamıştır. Nice insanlar ve nice kıymetli develer göz değmesi yüzünden toprağa girmişlerdir."[68]
3880 numaralı hadis-i şerifte kendisine göz değdirilen kimsenin, gözü değen kimsenin abdest aldığı suyla yıkanmak suretiyle bu hastalıktan kurtulabileceği ifade edilmektedir. Ulema, gözü değen kimsenin bu abdesti almaya zorlanıp zorlanamayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâzirî, "Sizden gusül istenirse yıkanıverin"[69] meâlindeki hadis-i şerife dayanarak zorlanabileceğini söylemiştir.
Ulemaya göre bu abdestin sıfatı şöyledir: Bir kabın içine su doldurulur. Kap yere konmaz. Ondan bir avuç alarak mazmaza yapar ve suyu yine kabın içine püskürür. Sonra aynı sudan alarak yüzünü yıkar. Sonra sol eliyle su alarak sağ elini yıkar. Sonra sağ eliyle su alarak sol dirseğini yıkar, dirseklerle topuklarının arasını yıkamaz. Sonra yine bu şekilde sağ ayağını sonra sol ayağını yıkar. Bunlar hep kabın İçerisinde yıkanır. Sonra gömleğinin iç tarafını sağ böğrüne doğru yıkar. Böylece abdesti bitirir ve suyu arkasından başına döker.[70] Ancak anlattığımız bu işlemin hikmet ve sebeplerinin tahlilini yapmak bizim için mümkün değildir. Fakat bizim bu hikmetleri kavramaya güç yetiremeyişimiz, inkâr etmemizi gerektirmez. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Âmir b. Rabîa'nın, bir yolculuk esnasında yol arkadaşlarından beyaz tenli ve güzel vücutlu birini yıkanırken görüp ona nazar değdiği ve Hz. Peygamber'in ona bu şekilde abdest aldırarak abdest suyu ile hastaya gusl ettirdiği ve hastanın derhal iyileşip halkın arasına katıldığı ifade edilmektedir.[71] İnşallah 3888 numaralı hadisin şerhinde bu mevzuya tekrar döneceğiz.
Kâdî, gözü değen bir kimseden sakınmak gerektiğini söylüyor. İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, "Böyle bir kimseden sakınmak; onun gözünden iyilikleri, güzellikleri ve zinetleri gizlemekle olur. Yani kişinin kendini veya evladını süsleyip ellere göstermesi uygun değildir. İmam Bağavî Şerhu's-Sünne'de zikretmiştir ki, Hz. Osman b. Affân güzel bir çocuk görmüş de velilerine; "Göz değmemesi için yanağının çukuruna kara sürünüz" demiştir."[72]
Bezlü'l Mechûd yazarı da bu konuda şöyle diyor: "Devlet başkanının gözü değdiği bilinen kimselerin sokağa çıkıp halkın arasına karışmalarını yasaklaması ve evinde oturmaya mecbur etmesi icab eder. Eğer o kimse fakir ise devlet başkanı ona yetecek kadar maaş bağlayarak evinden dışarı çıkarmaz. Çünkü bu gibi kimselerin insanlara verdiği zarar, soğan, sarımsak yiyerek dışarı çıkan kimselerin insanlara verdiği zarardan daha fazladır." Bir kimse kendi gözünün başkalarına zarar vermesinden korkarsa nazar ettiği zaman, "Allahümme bârik aleyhi = Allah'ım, onun hakkında mübarek olsun" demelidir. Yahutta, "Maşallah, Iâkuvvete illa billâh = Allah ne güzel yaratmış, Allah'tan başka kuvvet sahibi yoktur" demelidir.[73]

16. Emzikli Kadınla Cima Etmenin Hükmü

3881... Esma binti Yezid b. Seken'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"(Emzikli kadınlarınızla cima etmek suretiyle) çocuklarınızı gizlice Öldürmeyiniz. Çünkü emzikli kadınla cinsel temasta bulunma (nın tesiri öylesine büyük ki) atlıya (arkasından) yetişir ve onu atından (yere) düşürür."[74]

3882... Cüdâme el-Esediyye (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Rasûlullah (s,a)'i şöyle derken işitmiş:
"Vallahi, ben erkeğin emzikli kadınla cinsi münasebette bulunmasını yasaklamayı (epeyce) düşündüm. Nihayet Rumlarla İranlıların bunu yaptıklarını ve çocuklarına (hiç) zarar vermediğini hatırla (yıp bundan vazgeç) tim."
(İmam) Mâlik; "gfle" kelimesinin emzikli kadınla cinsi temasta bulunmak anlamına geldiğini söylemiştir.[75]

Açıklama

Gayl: Emzikli kadınla cinsi münasebette bulunmak demektir. Fahr-i Kâinat Efendimiz, zamanındaki doktorların kanaatine dayanarak emzikli kadınla cinsi temasta bulunmanın onun sütünü bozup çocuğun beslenmesini olumsuz yönde etkileyerek zihinsel sağlığının bozulmasına sebep olacağından bu fiili yasaklamak istemiştir. Bu fiilin çocuk üzerinde mutlaka olumsuz bir tesir yapacağı kabul edildiği takdirde kuşkusuz bunun sorumlusu çocuk süt emerken cinsi münasebette bulunan annesiyle babasıdır. Meseleye emzikli iken anne ve babasının bu hareketinden zarar gören bir çocuk açısından bakan Fahr-i Kâinat Efendimiz, bu fiili gizli olarak çocuk öldürmeye benzetmiş, "atlıya yetişir ve onu atından düşürür" sözüyle de bu hareketin çocuk üzerinde nasıl bir etki yapacağını kinayeli bir şekilde ifade buyurmuştur. Fakat bu fiilin her zaman çocuk üzerinde olumsuz bir tesir yapmadığını anlayınca yasaklama düşüncesinden vazgeçmiş ve emzikli bir kadınla cinsi münasebette bulunmaya izin vermiştir.[76]

Bazı Hükümler

1. Gile caizdir. Çünkü Hz- Peygamber onu yasaklamadığını açıkça ifade buyurmuştur.
2. Hz. Peygamber'in içtihatta bulunması caizdir. Usul-i fıkıh âlimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir.[77]

17. Muska Takmak

3883... Abdullah (b. Mes'ud)'un hanımı Zeyneb'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Abdullah (b. Mes'ud): Ben Rasûlullah (s.a)'ı " (İçerisinde sihre ya da küfre ihtimali bulunan anlaşılmaz sözleri) okuyarak (hasta) tedavi etmek, muska takmak ve sevgi ilacı yapmak şirktir" buyururken işittim, dedi.
(Zeyneb, sözlerine devamla) dedi ki:
(Bunun üzerine ben Abdullah'a dönerek; "Acaba Rasûlullah s.a) bunu niçin söylüyor? Vallahi (benim) gözüm (bir ağrıdan dolayı) ça-paklamyordu da ben (tedavi için) falanca yahudiye gidip geliyordum (o da) bana okuyordu. (Bu sayede gözümün ağrısı) dindi" dedim.
Abdullah da (şöyle) cevap verdi:
Bu şeytanın işinden başka bir şey değildir. (Şeytan seni buna inandırmak için senin) gözünü eliyle (devamlı) dürtüyor (ve onu ağrıtıyor). Sen (yahudinin yanına varıp da yahudi senin) gözüne okuyunca (şeytan elini) gözünden çekiyor. Oysa senin sadece Rasûlullah (s.a)'ın dediği gibi;
"Ey tüm insanların Rabbi (olan Allah'ım. Benden) bu sıkıntıyı gider, (yegâne) şifa verici sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. (Bana) hiç hastalık bırakmayacak bir şifa ver" diyerek dua etmen sana yeter.[78]

3884... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s. a):
"Okuyarak tedavi etme usulü (nün) göz değmesinden ve zehirli böceklerin sokmasından başka (hiçbir hastalıkta bu iki hastalık kadar olumlu tesiri) yoktur" buyurmuştur.[79]

Açıklama

Rukye: Sözlükte büyü anlamına gelir. Şifa ümidiyle dua okumaya da "rukye" denir. Şifa ümidiyle, Kur'an âyetlerini, Allah'ın güzel isimlerini ve Hz. Peygamber'in öğrettiği duaları ve bunlardan alınan ilhamla yazılan dua ve münacatları okumanın caiz olduğunda ittifak vardır.
Ancak tedavi maksadıyla bunlardan başka şeyleri okumak, özellikle içlerinde manası anlaşılmaz kelimeler bulunan sözleri okumak haramdır. Çünkü bu sözlerin sihir için kullanılan sözler olması ihtimali bulunduğu gibi onların bir takım putların veya şeytanların ismi ya da küfür ifade eden sözler olması ihtimali de vardır.
Tekili "temîme" olan "temaim" kelimesi ise muska demektir. Biz İslâmın bu konudaki hükmünü 3869 numaralı hadisin sonunda açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Tivele: Karı ile kocanın arasında bir sevginin doğması ümidiyle okunan bir takım sihirli sözlerdir. Bunlar ya ipler üzerine okunur, yahutta kâğıt üzerine yazılarak ve bir takım ameliyelerden sonra gayeye erişmeye çalışılır.
Görüldüğü gibi 3883 numaralı hadis-i şerifte; nefes etmek, muska takmak ve bir takım ibareler okumakla tedavi etme yöntemlerinin şeytan işi ve şirk olduğu ifade edilirken, 3884 numaralı hadis-i şerifte okunup üflemenin, bazı hastalıkların tedavisinde geçerli bir yol olduğu ifade edilmektedir.
Zahiren bu iki hadis arasında bir çelişki görünüyorsa da aslında burada çelişki yoktur. Çünkü Hz. Peygamber tarafından yasaklanan söz konusu tedavi usûlleri, şifası Allah'dan değil de sırf kendilerinden beklenen ve İslâmî usûllere ters düşen tedavi şekilleridir.
Bu zihniyetten ve bâtıl sözlerden uzak, âyet ve hadislerden alınmış dualarla hastalan tedavi etmenin caiz olduğunda ise ittifak vardır.
"Hume" kelimesinin aslı "humevun" dur. Sonunda bulunan yuvarlak "ta" hazfedilen vavın yerine getirilmiştir.
Bu kelime akrep zehiri, bazılarına göre ise mutlak zehir demektir, el-Ezherî, sadece akrep zehirine "hume" dendiğini söylemektedir. Hume, aynı zamanda akrebin iğnesine de ıtlak edilir. Çünkü akrep zehirini bu iğneden akıtır.[80]

18. Okuma Île Tedavi

3885... Sabit b. Kays'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) bir gün kendisinin yanma girmiş. -Ahmed (b. Salih, o sırada) Sâ-bit'in hasta olduğunu söylüyor- Ve (Hz. Peygamber):
"Ey insanların Rabbi, (bu hastalığı) Sabit b. Kays b. Şemmâs'-dan gider" diye dua etmiş. Sonra (Medine'deki) Bathâ (denilen vadi)den toprak alıp onu bir bardağa koymuş, sonra (o toprağın) üzerine (birazcık) su ile birlikte üflemiş ve bu (suyla karışık) toprağı Sâ-bit'in üzerine dökmüş.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) İbn es-Serh (den maksad), Yusuf b. Muhammed'dir. Doğrusu budur.[81]

Açıklama

Rukye, bir hastayı okuyup üfleyerek tedavi etmek demektir.
Bu hadis-i şerifte; Fahr-i Kâinat E fendimiz'in hasta düşen Sabit b. Kays'ı ziyareti sırasında onun iyileşmesi için dua ettikten sonra gidip (Medine'deki) Bathâ denilen vadiden bir bardak toprak alıp üzerine Kur'an-ı Kerim'den bazı dualar okuyup

üfledikten ve bir miktar da su ilâve ettikten sonra bu suyla karışık toprağı hastanın üzerine dökmek suretiyle onu tedavi ettiği ifade edilmektedir.
Bezi yazarının da dediği gibi Hz. Peygamber'in bu toprağa ettiği nefes tükrüğü ile karışıktı.
Hz. Peygamber'in hastaları bu şekilde tedavi ettiğine 3895 numaralı hadis-i şerif de delalet etmektedir.
Hafız İbn Hacer el-Askalânî'nin dediği gibi, Hz. Peygamber'in bu tedavisi, başka bir ilaç bulmanın mümkün olmadığı yerlerde özellikle yara, çıban gibi rutubetli hastalıkları tedavide çok başarılı ve kolay bir tedavi usulüdür.
Çünkü, toprak her yerde kolayca bulunur ve kendisinde kuruluk ve soğukluk özelliklen vardır. Toprağın soğukluk özelliği bilhassa sıcak ülkelerde yaşayan insanlar için çok şifalı olduğu gibi onun kuruluk özelliği de kendisinde rutubetli hastalık bulunan bütün insanlar için fevkalâde şifalıdır. Bazılarına göre bu şifa her toprakta yoktur, sadece Medine toprağında vardır.
Görüldüğü gibi Fahr-i Kâinat Efendimiz, ilaç temini yönünden fevkalâde fakir ve imkânsızlıklar içinde yüzen bir ortamda hastaları, mevcut imkânlardan faydalanarak tedavi etmek yoluna gitmiş, maddî sebepler yanında manevî sebeplere de sarılmayı terketmemiş, bu maksatla hastaların iyileşmesi için Allah'a dua ederek şifa istemiştir.
İslâm âlimleri tarafından büyük bir dikkat ve itina ile toplanmış olan bu dualar mü'minler için tükenmez bir şifa kaynağıdır.
Hz. Peygamber'in hayatını tetkik edenler çok iyi bilirler ki, Allah (c.c) onun tükrüğü ve nefesini de maddî ve manevî hastalıkların tedavisinde çok tesirli bir şifa olarak yaratmıştır.
Görülüyor ki bu hadis-i şerif, cahiliye döneminin bâtıl düşünce ve manasız sözlerinden tamamen uzak ve ayrı olarak, sadece Kur'an-ı Kerim'in âyetlerini veya islâmî manada duaları okuyup üflemek suretiyle tedavi etmeye çalışmanın caiz olduğunu ifade etmektedir.
Gerçekten iyi niyet ve temiz nefesle, Allah'a sığınarak, Allah'dan şifa niyaz ederek okuyup üflemeyi, mutlaka sihirbazlık gibi telakki etmek doğru olmaz.
Binaenaleyh, bu hadis okuyup üflemekle hasta tedavi etmenin caiz olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının delilidir.[82]

3886... Avf b. Mâlik'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz cahiliye döneminde okuyup üfleyerek hastaları tedavi ederdik. (Bir gün);
Ey Allah'ın Rasûlü, bu hususta ne buyurursun? dedik.
"Bana (yaptığınız bu tedavi şeklini) gösteriniz. İçerisinde şirk olmadıkça, okuyup üfleyerek tedavi etmede bir sakınca yoktur" buyurdu.[83]

3887... Şifâ binti Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: (Bir gün) ben Hafsa'nın yanında iken Rasûlullah (s.a) yanıma geldi ve bana:
"Şu Hafsa'ya yazı yazmayı öğrettiğin gibi (insanın böğürlerinde çıkan) karınca (şeklindeki yaraların) duasını da öğretsen ya" buyurdu.[84]

3888... Sehl b. Huneyf şöyle demiştir:
Biz (yolculuğumuzda) bir akarsuya rastlamıştık. Ben (bu suya) girip içerisinde yıkandım. (Fakat sudan) rahatsızlanarak çıktım. Bir tedavi çaresi bulma ümidiyle, durum Rasûlullah (s.a)'a bildirildi. (Hz. Peygamber beni kastederek):
"Ebû Sâbit'e söyleyin, (kendisine isabet eden bu göz değmesinden okunarak Allah'a) sığınsın" buyurdu. Bunun üzerine ben;
Ey efendim, okunarak tedavi olmak caiz midir? diye sordum.
"Okuyup üfleyerek tedavi etme (nin); göz değmesinin, (zehirli böceklerin sokması neticesinde meydana gelen) zehirlenmenin, -ya da zehirli böcek sokmasının- dışında (o kadar tesiri) yoktur" buyurdu.
Ebû Dövûd dedi ki: Hume; yılanın ve (diğer) sokucu böceklerin sokmasından meydana gelen zehirlenmedir.[85]

3889... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Okuyup liflemekle tedavi etme (nin), gözdeğmesinin, (zehirli böceklerin sokmasıyla meydana gelen) zehirlenmenin ve kanamanın dışında (bu hastalıklardaki kadar tesiri) yoktur. (Okuyup üfleme kanamayı) keser."
(Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden iki raviden biri olan) el-Abbas, (metinde geçen) göz değmesini rivayet etmedi. (Benim naklettiğim) bu (hadisteki sözler) Süleyman b. Davud'un (bana rivayet ettiği hadisin sözleridir.[86]

Açıklama

3885 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, bu hadisler Hz. Peygamber'in okuyup liflemek suretiyle hastaları tedavi etmenin caizliğine delâlet etmektedir. Ancak bu cevaz; okunacak duaların içerisinde manası anlaşılmayan veya söyleyeni şirke düşüren ve dinî esaslara aykırı olan sözlerin bulunmamasına bağlıdır.
Kurtubî'nin açıklamasına göre; okunup üflemekle yapılan tedavi üç çeşittir:
1- Allah'ın kelâmını ve isimlerini okumak suretiyle yapılan tedaviler. Bunlar meşrudur.
2- Hz. Peygamber tarafından şifa niyetiyle okunan âyet ve dualarla yapılan tedaviler.Bunları yapmak müstehaptır.
3- Anlamı bilinmeyen, küfür ve şirk ifade etmeleri ihtimali bulunan sözleri okuyup üflemek suretiyle yapılan tedaviler. Bunlardan kaçınmak farzdır.
Kendilerine saygı duyulan melek, arş, kurs? gibi mukaddes varlıkların isimlerini okuyarak tedavi yapmakta bir sakınca bulunmamakla beraber, içinde Allah'a sığınmak ve iltica etmek bulunmadığı için yapılmaması daha iyidir.[87]
3888 numaralı hadis-i şerifte geçen "nemle" sözlükte karınca manasına gelir. Ancak burada insanın özellikle yan taraflarında

çıkan çıbanlar anlamında kullanılmıştır. Bu çıbanlar okunup üflenince Allah'ın izni ile kaybolurlar.
Bu dua cahiliye döneminde arap kadınları tarafından bilinen ve hastalıklarında tedavisi için okunan bir takım sözlerden ibaretmiş. Aslında bir geline hitaben söylenmiş bu sözler, "Sen düğüne derneğe gidebilirsin, kına yakınabilirsin. Ama kocana karşı gelemezsin" anlamına gelen sözlerden oluşmaktadır.
Rasûl-i Zîşan Efendimiz Şifâ (r.anha)'ya, "Sen bu sözleri Hafsa'ya öğret" demekle bu sözlerin fevkalâde faydalı ve makbul sözler olduğunu söylemek istemiş değildir. Hz. Peygamber'in maksadı, bu sözlerin içinde geçen "kocana karşı gelemezsin" anlamındaki sözcüklerin Hz. Hafsa'ya hatırlatılması idi. Çünkü, "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti, fakat eşi o sözü (saklamayıp başkasına) haber verdi"[88] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere Hafsa, Hz. Peygamber'in kendisine verdiği bir sırrı ifşa etmişti. Hz. Peygamber karınca duasındaki çok meşhur olan bu sözü Hz. Hafsa'ya hatırlatarak ona tarizde bulunmak istemişti.
Hadis sarihlerinin dediği gibi, hadis-i şerifte geçen "yazı yazmayı öğrettiğin gibi" anlamındaki sözler, kadınlara okuma yazma öğretmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Nitekim şu hadis-i şerif de buna delâlet ediyor:
"Ben Hz. Âişe (r.anha)'nın himayesinde idim. Ona her şehirden insanlar gelirdi. Onun yanında benim mevkiim bulunduğundan yaşlılar da sıra ile bana gelirlerdi. Gençler de beni kardeş edinirlerdi ve bana hediye verirlerdi. Şehirlerden bana mektup yazarlardı. Hz. Âişe'ye derdim ki:
Teyzeciğim, bu falanın mektubu ve hediyesidir. Hz. Âişe de bana şöyle derdi:
Kızcağızım, ona cevap ver ve ona mukabelede bulun. Eğer sende verecek mükâfat (hediye) yoksa ben sana veririm.
Talha kızı demiştir ki: Hz. Âişe bana (hediyelik) verirdi."[89]
Her ne kadar bazıları "onlara yazı öğretmeyiniz"[90] mealinde bir mevkuf hadis rivayet etmişlerse de, bu hadisin senedinde hadis uydurmada meşhur Muhammed b. İbrahim eş-Şâmî isimli bir ravi bulunduğundan muhakkik âlimler bu hadisin aslı olmadığını söylemişlerdir. Özellikle Ebu't-Tayyib Şemsü'1-Hak el-Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd isimli eserinde sözü geçen hadisin asılsızlığını isbat etmiş ve kadınlara yazı öğretmenin cevazını ve lüzumunu ispatlayan özel bir risale de hazırladığını ifade etmiştir.
3888 numaralı hadis-i şerifte anlatılan hâdise ise daha önce 3880 numaralı hadis-i şerifte anlatılan göz değmesi ile ilgili hadisedir.
Bu hâdise İmam Mâlik'in bir rivayetinde şöyle anlatılıyor:
"Babam Sehl b. Huneyf, Harrâr'da gusl yaptı. Üzerindeki cübbeİerini çıkarmıştı. Âmir b. Rabîa da bakıyordu. Sehl cild güzel, beyaz bir adamdı.
Âmir b. Rabîa ona; "Bakirelerin cildi bile bugünkü gördüğüm gibi değildi" deyince sehl olduğu yere yıkıldı, elem ve acılan şiddetlendi. Rasû-lullah (s.a)'a: "Sehl rahatsızlandı, seninle gidemeyecek" dediler. Bunun üzerine Rasûluilah (s.a) Sehl'in yanına gelince, Sehl ona Âmir'in kendisine bakışım ve dediklerini anlattı. Rasûluilah (s.a) da (Âmir'e hitaben):
"Sizden biri kardeşini neden öldürüyor? Allah mübarek kılsın, demeliydin. Göz değmesi vakidir. Onun için (yani Sehl için) abdest al" dedi. Âmir de onun (iyileşmesi) için abdest alınca Sehl Rasûluilah (s.a) ile beraber gitti. Hiçbir şikâyeti kalmadı ve rahatladı."[91]
Bütün bunlar gösteriyor ki, göz değmesi olayı gerçekten vardır. Göz değmesi, zehirli böcek sokması, kanama gibi rahatsızlıklarda duanın tedavi edici tesiri diğer hastalıklardaki tesirinden daha çok ve çabuktur. 3888 ve 3889 numaralı hadis-i şeriflerden anlaşılan budur.
Gözdeki bu tesiri yaratan Allah olduğuna göre, O'nun ve Rasûlü'nün öğrettiği dualarla bu hastalığı tedavi etmenin mümkün olacağını kabul etmek son derece makuldür. Bunu akıl sahibi her insanın kabul etmesi gerekir.[92]

19. Okuma İle Tedavi Nasıl Olur?

3890... Abdülaziz b. Suheyb (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Enes, Sabit (el-Bünânî)ye: "Seni Rasûluilah (s.a)'ın duası ile tedavi edeyim mi?" demiş. O da "Evet" demiş. Bunun üzerine (Enes):
"Ey insanların Rabbi ve sıkıntıların gidericisi olan Allah'ım. Sen den başka bir şifa verici yoktur. Buna hiç hastalık bırakmayan bir şi fa ver" diyerek dua etmiş.[93]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in hastaları, metinde geçen duaları okuyarak tedavi ettiğine ve hastaları okuyarak tedavi etmenin caizliğine delâlet etmektedir.
Metin geçen cümlesi fiili ile onun mefulu mutlakı olan cümlesi arasına giren cümle-i mu'tanza (parantez cümlesidir. Esasen bu cümle, "Hastalandığım zaman bana şifa veren odur."[94] âyet-i kerimesinden iktibas edilmiştir.
Sükum, hastalık demektir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, buradaki hastalık kelimesiyle vücudu saran maddî hastalıklarla günahlardan meydana gelen ve kalbe arız olan manevî hastalıkların tümü kastedilmektedir.
Binaenaleyh Hz. Peygamber'in bu duasında maddî manevî hastalıklara şifa vardır.[95]

Bazı Hükümler

1. Şifa veren ancak Allah'tır.
2. Dua ile tedavi etmek
3. Kur'anda olmasa bile Allah'ın şanına nakısa getirilmeyen kelimelerle Allah'ı anmak caizdir. Hadis-i şerifte Cenab-ı Hakkın isminin "Allahümme" kelimesiyle anılması bunu gösterir.[96]

3891... Osman b. Ebi'l-Âs(r.a)'dan rivayet edildiğine göre;
Kendisi (bir gün rahatsızlığından dolayı) Rasûluilah (s.a)'ın yanına varmış. Osman (başından geçen hâdiseyi anlatırken şöyle) dedi:
Bende bir ağrı vardı, neredeyse canımı alacaktı, Peygamber (s.a):
"Bu ağrıyan yeri sağ (el)inle yedi defa ov (ve her defasında):
'Duyduğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' diye dua et" buyurdu. Ben bunu yaptım, Aziz ve Celîl olan Allah bendeki olan (bu ağny)i giderdi. (O günden beri) aileme ve başkalarına sürekli bunu tavsiye ediyorum.[97]

Açıklama

Bu dua Hz. Peygamber tarafından öğretilen, tesiri kesin ve emniyetli dualardan biridir. İnsanların yaptıkları ilaçların ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin insana güven verebilmesi için çeşitli deneme safhalarından geçmeleri ve yan tesirleri olup olmadığının iyice bilinmesi gerekir. Bu bakımdan insanların uyguladıkları tedavi usûllerine her zaman aynı derecede güvenilemez. Hz. Peygamber'in vahye dayanan tedavi usûlleri ise her zaman aynı derece şifalı ve emniyetlidir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte öğretilen tedavi usulü de böylesine tesirli ve güvenilir bir tedavi usulüdür. Çünkü içerisinde, neticeyi, yegâne şifa verici olan Allah'a havale etme, onun izzet ve kudretine sığınma ifade eden kelimeler vardır.
Bu duanın tekrarı maddi ilaçların tekrarı gibi hastalığın daha çabuk şifa bulması bakımından daha faziletlidir. Bu tekrarın yedi defa olmasındaki hikmet tek sayılardan olan yedi sayısının özelliği ile ilgilidir.[98]

3892... Ebu'd-Derdâ'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Sizden kimin bir tarafı ağınrsa, veya bir (din) kardeşi, ona hastalığından dolayı müracaat edecek olursa;
"Ey göklerdeki Rabbimiz, (senin) ismin ve zâtın (noksan sıfatlardan) münezzehtir. Rahmetin gökte (her tarafa şamil) olduğu gibi emrin de hem gökte hem de yerde (hâkim) dir. Rahmetini yere de indir. Bizim (büyük olan günah (lar) ımızi ve hatalarımızı bağışla. Sen temiz kimselerin Rabbisin. Şu ağrıya rahmet (denizinden) bir rahmet, şifa (hazine)nden bir şifa indir' diye dua etsin. (Allah'ın izniyle) ağrıdan kurtulur."[99]

Açıklama

Allah'ın göklerde olmasından maksat kudret ve hükmünün göklerde hükümran olmasıdır.
Metinde geçen, "rahmetini yere de indir" mealindeki cümle de "Şüphesiz Allah insanlara şefkatli ve merhametlidir."[100] gibi âyet-i kerimelerde bildirilen Cenab-i Hakkın rahmetine işaret vardır.
kelimesiyle kastedilenler, büyük günahlardır. Nitekim bu kelime Nisa sûresinin 2. âyet-i kerimesinde de bu manada kullanılmıştır. "Hata" ise, insanın farkında olmayarak işlediği günahlardır. Cenab-ı Hak herşeyin sahibi ve yaratıcısı olduğu halde kedisine kötülükleri nisbet etmek caiz olmadığından hadis-i şerifte kendisine "sen temiz kimselerin Rabbisin" sözleriyle niyazda bulunulmuştur.
Hadis-i şerif, söz konusu dualarla hastaları tedavi etmenin caiz olduğunu ve bu duaların şifasının kesin olduğunu ifade etmektedir.
Ancak Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Ziyad b. Muhammed el-Ensârî vardır. Bu ravi rivayetleri hatalarla dolu olan bir ravi-dir. Kendisinin Medineli olduğu zannediliyor.[101]

3893... (Şu'ayb b. Abdullah b. Amr b. Âs'ın) dedesinden rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) kendilerine korkudan (kurtulmaları için şu) sözleri öğretirmiş:
"Allah'ın gazabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve (onların) bana uğramalarından, Allah'ın tanı olan kelimelerine sığınırım."
(Ravi sözlerine devam ederek dedi ki): Abdullah b. Amr (b.Âs), bu sözleri çocuklarından aklı eren kimselere öğretir, aklı ermeyenlere de yazıp üzerine asardı.[102]

Açıklama

Rasûl-i Zîşan Efendimiz, uykusu içerisinde korkan kimselere bu duayı öğrettiği gibi, uykusu kaçıp kendisini uyku tutmayan Halid b. Velid'e de uykusuzluktan kurtulması için yine bu duayı öğretmiştir.[103] Bu bakımdan metinde geçen bu dua, uyku içinde ve uyku dışında her türlü korkulu ve sıkıntılı haller için çok tesirli bir şifadır.
Hz. Âişe (r.anha)'nın haber verdiğine göre; Hz. Peygamber duayı öğrettikten üç gün sonra Halid Hz. Peygamber'in huzuruna gelip, bu duayı okuduktan sonra geceleyin kendisine arız olan korkudan kurtulduğunu söyleyerek teşekkür etmiştir.[104]
Metinde geçen "Allah'ın gazabı" kelimesinden maksat, Allah'ın yardımını kesip intikam almasıdır. Şeytanların bir kula musallat olabilmeleri ise ancak Allah'ın ondan yardımım kesmesinden sonra mümkün olur.

Hadİs-i şerifte öğretilen bu dua, "... ve onların yanımda bulunmalarından sana sığınırım Rabbim'[105] meâlindeki âyet-i kerimeden iktibas edilmiştir
Bu hadis-İ şerif âyet ve duaların muska şeklinde yazılarak taşınmasının caiz olduğunu söyleyen Hz. Âişe ile Ahmed b. Hanbel ve Şâfiîlerin çoğunluğunun delilidir.
Ancak İbn Abbas, İbn Mes'ud, Hanefîler ve bazı Şâfiîler; nazarlık vb. şeylerin taşınmaması hakkındaki rivayetlere bakarak âyet ve duaları muska şeklinde yazarak takınmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.[106]

3894... Yezid b. Ebî Ubeyd'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Seleme (b. el-Ekvâ')'nin dizinde bir darbe (izi) gördüm ve, "bu nedir?" diye (kendisine sordum). Şöyle cevapladı:
(Bu darbe) bana Hayber (savaşı) günü isabet etti. Bunun üzerine (orada bulunan) halk 'Seleme vuruldu' diye feryada başladılar. Derken Peygamber (s.a) yanıma getirildi ve bana üç defa nefes etti. Nihayet bir saat sonra hiç rahatsızlığım kalmadı.[107]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kılıç, mızrak ve ok yarası gibi yaraların acı-sının da okuyup üfleme ile geçeceğine delâlet etmektedir.[108]

3895... Âişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a), bir insan hastalandığı zaman (önce) tükrüğü ile (toprağa) bir işaret (çizgi) çizerdi. -(Ravi bu işareti göstermek için kendisi de) tükrükle toprağı çizdi.- Sonra;
"Yerimizin toprağı, bazılarımızın tükrüğü ile, Rabbimizin izni ile hastalarımıza şifa verir" diye dua ederdi.[109]

Açıklama

Bilindiği gibi, bir hadisi raviler Hz. Peygamber'in o hadisi söylemesi esnasındaki hareketleri ile birlikte rivayet etmişlerse ona "Müselsel hadis" denir. Bu hadis de bu şekilde rivayet edilmiş olduğundan müselsel hadisler sınıfına girmektedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, hadis-i şerifin manası şudur: Peygamber (s.a) şehadet parmağı ile kendi tükürüğünü alır, sonra parmağını toprağa sürerek ona yerden bir şeyler yapışmasını sağlar, sonra yara veya hasta olan yeri onunla sıvazlar ve bir yandan da bu duayı okurdu.
"Yerimizin toprağı"ndan murat, bütün yeryüzü ise de bazılarına göre bereketinden dolayı bununla hasseten Medine'nin toprağı kastedilmiştir.[110]
Tıybî, Şerhu'l-Mişkât isimli eserinde "türbe" kelimesinin "arzinâ" kelimesine, "rîka" kelimesinin de "ba'zunâ" kelimesine muzaf kılınmasına bakarak, bu şifanın her toprakta ve her müslümamn tükrüğünde bulunmayıp sadece Medine gibi mukaddes beldelerin toprağı ile kuvve-i kudsiye sahibi salih kimselerin tükrüğünde bulunabileceğini söylemiştir.[111]
Bu hadis-i şerif hastayı tükrük ve toprakla sıvazlayarak okumak suretiyle tedavi etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[112]

3896... (Hârice b. es-Salt et-Temîmrnin) amcası (İlâka b. Sahr)'dan rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a gelmiş, sonra onun yanından ayrılıp geri dönmüş. Daha sonra yanlarında demirle bağlı deli bir adam bulunan bir topluluğa uğramış. (Bu adamın) ailesi (ona): "Bize anlatıldığına göre şu sizin arkadaşınız (Allah'tan bir takım) hayır (lar) getirmiş. Senin yanında bu deliyi tedavi edecek bir şifa var mı?" diye sormuşlar. (İlâka sözlerine devam ederek olayı şöyle anlattı):
Bunun üzerine ben de (deliye) FâtihatüM-Kitâb'ı okudum, (deli) iyi oldu. Bana (okumanın karşılığı olarak) yüz koyun verdiler. Rasûlullah (s.a)'a varıp bunu anlattım.
"Bundan başka (okuduğun bir şey) var mı?" dedi.
(Ravi) Müsedded (bu hadisi) başka bir yerde (Hz. Peygamber'in bu sorusunu): "Başka bir şey demedin mi?" şeklinde rivayet etti.
(İlâka sözlerine devam ederek şöyle dedi:)
Ben de (Hz.Peygamber'in bu sorusuna); "Hayır" cevabını verdim. (Hz. Peygamber de):
"Vallahi, bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında (ücret alıp) yiyen kimse (kuşkusuz bunun günahını çekecektir. Sen ise) hak olan bir duayı okuyup üfleme ile (yaptığın) tedavi karşılığında (aldığın ücreti) yiyorsun" buyurdu.[113]

Açıklama

Metinde geçen "demirle bağlı" sözü, "demir gibi sağlam bağlarla bagh anlamında kullanılmıştır.
"Bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında ücret alıp yiyen kimse" anlamındaki şart cümlesinin cevabı fnahzufdur. Tercümemizde bu cümlenin cevabı yerine koyduğumuz "kuşkusuz bunun günahını çekecektir" cümlesiyle hazfedilen cevabı açıklamış olduk.[114]

Bazı Hükümler

1. Okuyup üfleme ile delileri tedavi etmek mümkundur.
2. Okuyup üfleme ile tedavi iki kısımdır: **a)** Hak olan nefesle tedavi, **b)** Bâtıl olan nefesle tedavi.

Hak olan nefesten maksat Kitap ve Sünnet'ten alınan dualarla yapılan tedavilerdir. Temiz niyetlerle olmak şartıyla bu nevi tedavi caizdir.
Bâtıl olan nefesten maksat ise, içerisinde bulunan sözler Kitap ve Sünnet'ten alınmış olmayan ve anlaşılmaz bir takım kelimeler ihtiva eden sözlerle yapılan dualardır. Bu gibi sözleri okuyup üfleyerek hastaları tedavi etmeye çalışmak caiz değildir. Çünkü bu sözlerin küfür ifade eden ya da şeytanların veya putların ismi olan sözler olması ihtimali vardır.
3. Fatiha sûresinin şifaları çok ve tesiri çabuktur.
4. Nefes etmek karşılığında ücret almak caizdir. İmam Ebû Hanîfe (r.a) bu hadisi delil getirerek, nefesle tedavinin dışında Kur'an okuma ve okutmaya karşılık ücret almanın caiz olmadığını söylemiştir.[115]

3897... (Hârice b. es-Salt)'m amcasından rivayet olunduğuna göre;
Kendisi (bir kavme) uğramış (ve onların arasında bulunan) bir deliyi) üç gün sabah akşam Fatiha okumak suretiyle tedavi etmiş, Fâti-ha'yı her bitirişinde (ağzında) tükrüğünü toplayıp (deliye) tükürmüş. (Üç gün sonra deli içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan) sanki bağlandığı iplerden kurtulur gibi kurtulmuş. Onlar da kendisine (bu tedavisine karşılık olmak,üzere) bir ücret vermişler. Bunun üzerine (kalkıp) Hz. Peygamber'e gelmiş...
(Hârice'nin amcası İlâka, sözlerinin bundan) sonra(ki kısmında bir önceki) Müsedded hadisin manasını (ifade eden sözler) söylemiştir.[116]

3898... (Ebû Salih'in) babasından rivayet olunduğuna göre; Eşlem (kabilesin)den bir adam şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'ın yanında oturuyordum. Sahâbîlerden biri gelip:
Ey Allah'ın Rasûlü, bu gece (bir hayvan tarafından) sokuldum, sabaha kadar uyuyamadım, dedi. (Hz.Peygamber):
"(Seni sokan) nedir?'1 dedi. (Sahâbî):
Akreptir, cevabını verdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Şunu bit ki, eğer sen ikindi ile akşam arasında;
'Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım' diye dua etmiş olsaydın sana inşallah (o akrep) zarar veremezdi" buyurmuş.[117]

3899... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e akrep sokmuş bir adam getirildi. "Eğer (bu kimse);
'Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırını' diye dua edeydi sokulmazdı -yahutta kendisine (hiç bir şey) zarar veremezdi-." buyurdu.[118]

Açıklama

"Tam olan kelimeler" sözünden maksat, içinde Allah'ın zat, sıfat ve ef'aline noksanlık getirmeyen bilakis Allah'ın zat, sıfat ve ef'aline muvafık olan kelimelerdir ki bu kelimeler de âyet ve hadislerde öğretilen dualardır.
Çünkü en-Nihâye yazarı İbnü'l-Esîr'in de dediği gibi, yüce Allah'ın ve Rasûlünün öğrettiği dualarda Allah'ın şanına noksanlık getiren bir ifade bulunması söz konusu olamaz.[119]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen duayı ikindiden sonra okuyan bir kimseyi o gece zehirli bir böcek sokmaz. Ancak kış günündeki karın ve soğuğun ateşin yanmasını zorlaştırdığı gibi ihlâs noksanlığının ve günahların, sahibinin yaptığı duaların tesirini azaltacağını unutmamak gerekir.
2. İlahî şifalar, tabiî şifalardan farklı olarak hastalıkları gelmeden önce önleyebilirler.[120]

3900... Ebû Saîd e-Hudrî (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden küçük bir topluluk çıktıkları bir yolculukta arap kabilelerinden birine uğramışlar. (Kabilenin fertlerinden) biri (onlara);
Bizim başkanımız (zehirli bir böcek tarafından) sokuldu. Birinizin yanında (bizim bu) arkadaşımıza yarayacak (şifalı) bir şey var mıdır? demiş.
Yolculardan bir adam da:
Evet (var), vallahi ben (hastalan) okuyarak tedavi ederim. Fakat biz size misafir olmak istediğimiz halde siz bizi misafir etmek istemediniz. (Bu sebeple) siz (yapacağım tedaviye karşılık) bana bir ücret, tayin etmedikçe ben nefes etmem, diye karşılık vermiş.
Bunun üzerine (kabile mensupları tutmuşlar) bu adam (in edeceği nefes) için (ortaya) bir koyun sürüsü koymuşlar. (Tedavi edeceğini söyleyen bu yolcu) hastanın yanına varıp ona Fatiha sûresini okumuş ve üfürmüş. Nihayet adam ipten kurtulmuş gibi olmuş.
Bunun üzerine (yukarıda sözü geçen şahıs) kabilenin (vermek için) üzerinde anlaşmış oldukları ücreti yolculara ödemiş. (Ücreti alan) yolcular, (birbirlerine) "Bunu bölüşünüz" demeye başlamışlar. Nefes ederek (hastayı) tedavi eden şahıs, "Rasûlullah (s.a)'a varıp kendisine da-nışıncaya kadar (bunu) yapmayınız" demiş.
Rasûlullah (s.a)'a varıp bunu (kendisine) arzetmişler. Rasülullah (s.a):

"Fâtiha'nın tedaviye yaradığını nereden bildin? Aferin size, (haydi bu koyunları) bölüşünüz. Sizinle beraber bana da bir pay ayırınız" buyurmuş.[121]

3901... (Hârice b. Salt et-Temîmî'nin İlâka isimli) amcasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Rasûlullah (s.a)'ın yanından dönüyorduk. (Yolda) bir arap kabilesine rastladık. "Bize gelen habere göre siz şu hayırlı adamın yanından geliyormuşsunuz. Sizin yanınızda bir ilaç yahutta bir dua var mıdır (bizim buna çok ihtiyacımız var)? Çünkü bizim yanımızda bağlı bir deli bulunuyor" dediler. (Biz de) "Evet" cevabını verdik. Kalkıp deliyi bağlı olarak getirdiler. Bunun üzerine ona sabah akşam üç gün Fatiha okudum. Fâtiha'yı her bitirişimde tükürüğümü (ağzımda) biriktirip (ona) tükrüyordum. (Üç gün sonra deli) ipten kurtulmuş gibi oldu. Bana ücret ver(mek iste)diler. (Ben de; "Hayır) Rasûlullah (s.a)'a danışıncaya kadar almam" dedim (ve gidip Hz. Peygamber'e danıştım).
"(Sen aldığın bu ücreti tereddüt etmeden) ye. Vallahi bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında (ücret alıp) yiyen kimse (kuşkusuz bunun günahını çekecektir. Sen ise) hak olan bir okuyup üfleme ile (yaptığın) tedavi karşılığında (aldığın ücreti) yiyorsun" buyurdu.[122]

Açıklama

İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, 3896 numaralı hadis-i şerifle, mevzumuzu teşkil eden 3901 numaralı hadiste anlatılan olay aynı olaydır. Fakat 3900 numaralı hadis-i şerifte anlatılan olay ayrı bir olaydır. Çünkü 3900 numaralı hadis-i şerifte anlatılan tedavi Ebû Saîd el-Hudrî tarafından, 3896 ve 3907 numaralı hadis-i şeriflerde anlatılan tedavi ise İlâka tarafından gerçekleştirilmiştir.[123]

3902... Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe'den rivayet edilmiştir; dedi ki:
Peygamber (s.a) rahatsızlandığı zaman kendi kendine Muavvizât (sûre)leri(ni) okur ve üfürürdü. (Bunları okuyamayacak derecede) ağrısı şiddetlendiği zaman (bu sûreleleri) ona ben okurdum ve bereketini umarak (onun) eliyle vücudunu sıvazlardım.[124]

Açıklama

İçlerinde Allah'a sığınma (istiâze) bulunduğu için Felak ve Nâs sûrelerine "Muavvizetân sûreleri" denir. Bunlar, iki sûreden ibaret olmaları cihetiyle onlardan tesniye kalıbıyla "Muavizzeteyn" sûreleri diye bahsedilmesi kaide icabı iken, çoğul kalıbıyla "Muavvizât" sûreleri diye bahsedilmeleri, onlarla birlikte içerisinde istiaze bulunan Kur'an âyetlerinin de tedavi için okunabileceğini ifade etmek maksadına mebni olabileceği gibi, bu sûrelerle İhlas sûresinin okunduğunu bildirmek gayesine bağlı da olabilir.
Çünkü bazı haberlerde[125] Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Muavvizeteyn ile birlikte İhlâs sûresini okuduğu da bildirilmektedir. İmam Nevevî bu mevzuda şöyle diyor:
"Nefes, tükürüksüz hafif üfürüktür. Hadis-i şerif hastaya okurken üfür-menin müstehab olduğuna delildir. Ulema bunun caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Sahabe, tabiîn ve onlardan sonra gelen ulema bunu hep müstehap görmüşlerdir. Fakat Kadı Iyâz, ulemadan bir topluluğun bunu kabul etmediklerini, hastaya okurken tükürüksüz üfürmenin caiz olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Ancak bu görüş ve bu fark zayıf bir kavle dayanır. Zira nefes tükürüklü üfürüktür, diyenler olmuştur. Yine Kadı'nın beyanına göre, ulema "nefes" ile "tefel" kelimelerinin manalarında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, "Bunların ikisi de bir manaya gelir ve ikisi de tükürüklü üfürüktür" demişler. Ebû Ubeyd; tefelde azıcık tükürük şart olduğunu, nefeste ise hiç tükürük bulunmadığını söylemiştir. Bunun aksini iddia edenler de vardır. Ebû Ubeyd: "Ben Âişe'ye, Peygamber (s.a)'in hasta okurken nasıl üfürdü-günü sordum da; kuru üzüm yiyen gibi tükürüksüz üfürürdü, cevabını verdi" demiştir. Kadı Iyâz; tefel denilen ıslak üfürüğün faydası bu rutubet ve hava ile teberrüktür, diyor.
İam Mâlik; kendine okursa üfürürmüş. Demirle, tuzla rukye yapmayı ve keza hatem-i Süleyman şeklinde yazmayı şiddetle kerih görürmüş. Zira bunda sihre benzerlik vardır.[126]

Bazı Hükümler

1. Hastanın İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini okuyup ellerine üfleyerek vücudunu sıvazlamak suretiyle kendi kendini tedaviye çalışması müstehabdır.
2. Bir kimsenin bir hastayı bu şekilde tedavi etmesi de müstehabdır.
3. Okunan hasta, ilim ve takva yönünden okuyandan daha üstünse, okuyan kimsenin bu sûreleri kendi ellerine değil de hastanın ellerine üfleyerek hastanın vücudunu, hastanın elleriyle sıvaması müstehabdır.[127]

20. Şişmanlama Yollarına Başvurmak

3903... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) ile zifafa girmem için annem beni şişmanlatma! istiyordu. (Bütün çabalarına rağmen) onun istediği kiloyu alamadım Nihayet bana yaş hurma ile hıyar yedirdi de en güzel şekilde şişmanladım.[128]

Açıklama

Metinde geçen cümlesine Avnü'l Mabud yazarı, "Ben onun bana yedirmek ve içirmek istediği şişmanlatıcı ilaçları kabul etmedim ve onları kullanmadım" şeklinde bi mana vermiştir. Fakat biz îbn Mâce'nin, "fakat bu isteği gerçekleşmedi' anlamına gelen rivayetini de göz önünde bulundurarak ve Bezi yazarının açık lamasına uygun olarak bu cümleyi "onun istediği kiloyu alamadım" şeklin de tercüme ettik.
Metinde geçen kelimesi "şişmanlığın en güzeli" anlamına gelir ki, haddinden fazla olmayan ve sahibine hantallık getirmeyen ortı halde (mutedil) bir şişmanlıktır. İdeal olan şişmanlık budur.[129]

Bazı Hükümler

1. Gerdeğe girecek bir kızı gerdeğe girmeden önce haddi aşmayacak şekilde şişmanlatmak mustehaptır
2. Bir kimseyi şişmanlatmak için pahalı ilaçlar yerine ucuz temin edileı gıdalar kullanmak mustehaptır.
3. Kadında güzellik gibi orta halli bir şişmanlık da aranan bir husustur "Kıyamet gününde şişman kadınların vay haline"[130] anlamında bir hadis rivayet edilmişse de bu tehdit yabancı erkeklerin gönlünde yer almak için ve ya diğer kadınlara böbürlenmek için şişmanlayan kadınlar içindir.
4. Sofrada iki katık bulundurmak caizdir. Nitekim 3835-3837 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık.[131]

21. Gaipten Haber Verdiğini İddia Eden (Kâhin) Hakkında

3904... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim (gaipten haber almak gayesiyle) bir kâhine giderse" Musa (b. İsmail, şu cümleyi de) nakletti: "Ve onun söylediğim tasdik ederse" -(Hadisin bundan) sonra (ki kısmında Müsedded ile Musa) birleşerek şu sözü rivayet ettiler: "Kim de (cinsi münasebet için) bir kadına varırsa", (-Ancak burada) Müsedded, "karısına hayızlı iken ve dübii-ründen (yaklaşırsa)" demiştir.- (Hadis şöyle sona eriyor): "O kimse Allah'ın Muhammed'e indirdiği (dinin dairesi)nden dışarı çıkmıştır."[132]

Açıklama

Kâhin: Kâinattan geleceğe ait haber vermek ve esrarı bildiğini iddia etmektir.
"Nihâyetü'l-Hadis'te beyan edildiğine göre, cahiliye devrinde araplarda "Şık" ve "Satıh" gibi kâhinler varmış. Bunlardan bazıları, kendisinin bir tabii bulunduğunu ve ona haber getirdiğini söyler; bir takımları da olacak şeyleri bazı mukaddimelerle bildiğini ve bu mukaddimelerle sual sorduğu kimsenin sözünden, halinden veya fiilinden onlara muvafık şekilde istidlalde bulunduğunu iddia edermiş. Araplar buna "arrâf" adını ve-rirlermiş. Çalman şeyi bildiğini iddia edenler bu kabildendir. "Her kim bir kâhine giderse" hadisi, arrâf ve müneccimlere şâmildir."[133]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu gibi kâhinlere giderek onların sözlerini dinlemenin haram olduğuna ve onlarda gaipten haber verme gücünün bulunduğuna inananların din dairesinden çıkacağına delâlet etmektedir.
Bir başka hadisi şerifte de, "Kâhine inanan kimsenin kırk gün namazı kabul olmaz"[134] buyurulmaktadır. İbn Hacer el-Heysemî, kâhinlik yapmanın ve yitiğin bulunması için kâhine başvurmanın büyük günahlardan olduğunu söylemiştir.[135]
Hadis-i şerif aynı zamanda bir kimsenin karısı ile hayızlı iken cinsi münasebette bulunmasının caiz olmadığına da delâlet etmektedir.
Her ne kadar hadisin zahirinden bu işi yapan kimselerin dinden çıktığı anlaşılırsa da, bu işi yapan kimsenin keffaret olarak sadaka verilmesinden bahsedilmesi[136] onun dinden çıkmayıp çirkin bir iş yaptığına delâlet eder. Sarihlerin açıklamasına göre, hadisteki "dinden çıkar" sözü bu işi helâl sayanlar içindir, tehdit için söylenmiş de olabilir.
İmam Ebû Hanîfe ile îmam Mâlik ve Şafîî'ye göre, hayızın ilk günlerinde karısı ile cinsi münasebette bulunan kimsenin bir dinar, son günlerinde cinsi münasebette bulunan kimsenin de yarım dinar vermesi ve istiğfar etmesi müstehabdır.
Bir kimsenin karısına ters taraftan yaklaşmasının çirkinliği ona hayızlı iken yaklaşmasının çirkinliğinden daha fazladır. Çünkü kadına hayızlı iken yaklaşmanın başta gelen sebeplerinden birisi hayız halindeki pisliktir. Arkadan yaklaşmadaki pisliğin daha da fazla olduğunda şüphe yoktur. Bu bakımdan onun haramhğında şüphe yoktur. İslâm uleması onun büyük günahlardan olduğunu söylemişlerdir.[137]

22. Yıldızlar(dan Hüküm Çıkarma) Hakkında

3905... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a): "- Yıldızlardan bir ilim alan kimse sihirden bir bölüm almış olur.
(Yıldızlardan aldığı bilgiler) arttıkça (sihirle olan ilgisi de) artmış olur" buyurmuştur.[138]

3906... Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) Hudeybiye'de geceleyin (yağan) bir yağmurdan sonra bize sabah namazını kıldırdı. (Namaz) bitince halka dönüp:
"Rabbinizin ne dediğini biliyor musunuz?" dedi. (Orada bulunan halk):
Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle) buyurdu:

"(Rabbiniz buyuruyor ki:) Kullarımdan bir kısmı bana inamcı, bir kısmı da (beni) inkâr edici olarak sabahladı. 'Allah'ın fazlı ve rahmeti ile (bu gece) bize yağmur yağdı' diyenler bana inanmıştır. Yıldızlar (m yaratıcılığın^ da inkâr edicidir.
Fakat, 'şu veya bu yıldızın hareketi sayesinde bize yağmur yağdı' diyenler ise beni inkâr etmiş, yıldızlara inanmıştır."[139]

Açıklama

Yıldızlardan hüküm çıkarma ilmi mevzuunda Hanefî ulemasından Ibn Abıdm şöyle diyor:
"Bu ilim gök cisimlerinin teşekküllerinden adi hâdiselerin vuku bulacağını istidlal ilmidir. Merginânî'nin, MuhtârıTn-Nevâzil adlı eserinde şöyle deniyor: Bilmiş ol ki ilmi nücûm haddizatında kötü değildir. Çünkü o iki nevidir:
Birincisi: Hesap yolu iledir ve haktır. Kur'an'da zikredilmiştir. Allah Teâlâ; "Güneş ve ay hesab iledir." buyurmuştur. Bundan murad güneşle ayın seyretmeleridir.
İkincisi: İstidlal yolu iledir.Yıldızların seyri ve feleklerin (gezegenlerin) hareketi vasıtasıyla hâdisatın, Allah'ın kaza ve kaderi ile vuku bulacağına istidlal edilir; bu caizdir. Doktorun hasta kimsenin nabzına bakarak hastalığa ve sıhhate istidlali gibidir.
Ama hâdisatın Allah'ın kazası ile olduğuna inanmaz, yahut kendisinin gaybı bildiğini iddia ederse kâfir olur."[140]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde geçen, yıldızlara bakarak yeryüzünde vukua gelecek hâdiseler hakkında hüküm çıkarmanın küfür, ve yıldızlarla ilgili ilimlerin sihirin bir dalı olduğuna dair ifadeler, İbn Âbidin'-in açıkladığı ikinci kışıma gören yasaklanmış bilgilerdir.
Fakat her hâdisenin yaratıcısının Allah olduğuna inanmak şartıyla Astronomi ilmi ile uğraşmak insanın Allah'a ait imanını takviye eden çok faziletli bir iş olması cihetiyle kıymet ve fazileti çok büyüktür.[141]

23. (Yere) Çizgi (Çizmek) Ve Kuş Uçurmak (Suretiyle İstikbale Dair Hükümler Çıkarma) Konusunda Gelen Hadisler

3907... (Katan b. Kabîsa'nın) babası dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim:
"Kuş uçur(arak, bu uçuştan hüküm çıkar)mak, uğursuzluğa inanmak, çakıl taşlan ile fal açmak puta tapıcıhktandır."
(Musannif Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadiste geçen) "Tark" (kelimesi, kuş) uçurmak; "el-ıyâfe" (kelimesi de; kum üzerine) çizgi çizmek anlamına gelir.[142]

3908... Avf (el-Arabî); "el-Iyâfe, kuş uçur(tarak kuşun uçuşundan istikbale ait manalar çıkar) maktır. Tark da, yere çizilen çizgidir" demiştir.[143]

3909... Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben (Hz. Peygamber'e hitaben);
Ey Allah'ın Rasûlü, bizden bir takım adamlar da (istikbale dair bilgiler keşfetmek için) çizgi çiziyorlar, dedim. (Peygamber (s.a) de:)
"Peygamberlerden biri (böyle) çizgi çizerdi. Her kim (çizgisini onun) çizgisine uygun düşürürse, o kimse (gerçeğe isabet etmiş olur)" buyurdu.[144]

Açıklama

Iyafe: Kuş kovalamak, kuş uçurmak anlamlarına gelir. Cahiliye döneminde araplar, kuşları ürküterek uçururlar ve uçan kuşun ismine, sesine ve uçtuğu tarafa göre bir mana çıkararak yapacakları işlere karar verirlerdi. Meselâ, ürküp uçan kuş tavşancıl ise bunu sıkıntıya, karga ise gurbete, ibibik ise hidayete; eğer kuş sağ tarafa uçarsa uğura, sol tarafa uçarsa uğursuzluğa yorarlardı. İslâmiyet bunların hepsinin bâtıl olduğunu ilan ederek bu inançların hepsini iptal etmiştir.
Tıyâre ise, uğursuz saymak demektir. Bu kelime ile ıyâfe arasındaki fark şudur: Iyâfe, kuş aracılığı ile olduğu halde bunda kuşun aracılığı şart değildir. Kuşun dışında bir hayvan aracılığı ile de olabilir.
Tark: Çakıl taşlan ile fal açmak anlamına geldiği, gibi,[145] kum üzerine çizgi çizmek anlamına da gelir.[146] Zemahşerî, el-Fâik isimli eserinde birinci manayı tercih ettiğinden tercümemizde biz de birinci manayı esas aldık.
Cibt;kelimesi ise "put" demektir. Kâhin anlamına da gelir. Allah'dan başka ittihaz edilen mabud karşılığıdır.[147]
Ömer b. Hattâb (r.a), "Cibt sihirdir, tağut ise şeytandır" demiştir. Bu açıklama İbn Abbas, Ebû Aliye, Mücâhid, Atâ, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Şa'bî, Hasan, Dahhâk ve Süddî'den de rivayet edilmiştir.[148]
Hat: Çizgi demektir. İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre, cahiliye devrinde bu çizgiyi çizen belli remilciler varmış, ihtiyaç sahipleri bunlara müracaat edince bunların yanında bulunan erkek bir çocuk sayıları bilinmemesi için çok acele olarak yere bir takım çizgiler çizer sonra da ikişer ikişer ve yavaş yavaş bu çizgileri silermiş. Eğer en sona kalan iki çizgi olursa bu kurtuluş alameti, tek çizgi kalırsa zarar alameti kabul edilirmiş.[149]
İslâmiyet bütün bu fal cinslerinin asılsız olduğunu bildirerek bunları haram kılmış ve büyük günahlardan saymıştır.[150]
Her ne kadar peygamberlerden birisi Allah'ın kendisine verdiği ledünnî bir ilimle veya Allah'dan aldığı bir emirle kumlar üzerine çizdiği bir takım çizgilerden istikbale dair bazı hadiselerin vukuunu keşfedermiş ise de, daha sonraki insanların çizecekleri çizgilerin onun çizgilerine uygun düşeceği kesin olarak bilinmediğinden bu iş diğer insanlara yasaklanmıştır.
Bu bakımdan metinde geçen, "her kim çizgisini onun çizgisine uygun düşürürse" cümlesini, "bazı kimselerin çizgisi o peygamberin çizgisine uygun düşebilir" şeklinde anlamak gerekir. "Onun çizgisine isabet eden kimseye bu hareketi yapmak

caiz olur" şeklinde anlamak doğru değildir.[151]
Sahih olan kavle göre bu ibarenin manası şöyledir: Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafık düşerse o çizgiyi çizmek mubahtır. Lakin muvafık düşüp düşmeyeceğini yüzdeyüz bilmeye bizim için imkân yoktur. Binaenaleyh remilcilik bize mubah değil haramdır.
Rasûluilah (s.a)'ın doğrudan doğruya "Remilcilik haramdır" demeyip, "Her kim (çizgisini onun) çizgisine muvafık düşürürse o kimse gerçeğe isabet etmiş olur" buyurması, remille meşgul olan peygamberin bu hükme dahil olduğu anlaşılmasın diyedir.
Remil ile meşgul olan bu peygamberin İdris (a.s) veya Daniyel (a.s) olduğu rivayet edilmiştir.[152]

24. Uğursuzluğa İnanmak

3910... Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûluilah (s.a) üç defa, "Uğursuzluğa inanmak şirktir, uğursuzluğa inanmak şirktir" buyurdu.
Oysa bizden (kalbinde bu düşünce geçmeyen bir kimse) yoktur. Fakat Allah bu duyguyu tevekkülle giderir.[153]

3911... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a):
“Hastalık bulaşması, uğursuzluk, (karında bulunan yılan gibi bir hayvanın hareketinden doğan bir) karın ağrısı ve (uğursuzluk getiren bir) baykuş yoktur" buyurmuş.
Bunun üzerine (orada bulunan) bir bedevi:
(Ey Allah'ın Rasûlü), peki kumda geyik gibi (sıhhatli) oldukları halde (içlerine) karışıp da kendilerini uyuzlaştırdığı uyuz devlerin hali nedir? dedi.
(Hz. Peygamber de ona):
"Ya birinciye kim bulaştırdı?" karşılığını verdi.
Mâmer'in Zührî'den, (Zührî'nin de) bir adamdan rivayet ettiğine göre, Ebû Hureyre; Rasûluilah (s.a)'ı:**Deveterı hasta olan kimseler (develerini), develeri sağlam alan kimseler(in develerinin yanın)a götürmesinler" derken işittiğini söylemiş. Bunun üzerine (bu sözü Ebû Hureyre'den dinleyen) adam Ebû Hureyre'ye dönüp: Sen bize (daha önce) Peygamber (s.a)'in, "Hastalık bulaşması da yoktur, (karında bulunan bir yılan hareketinden doğan bir) karın ağrısı da yoktur, (uğursuzluk getiren bir) baykuş da yoktur." dediğini söylememiş miydin? demiş. Ebû Hureyre de: "Bunu size ben söylemedim" karşılığım vermiş.
Zührî dedi ki: Ebû Seleme, "Ebû Hureyre'nin bu hadisi rivayet ettiğini" (söyledi) ve: "Ben Ebû Hureyre' nin bu hadisten başka (rivayet ettiği) bir hadisi unuttuğunu duymadım." dedi.[154]

3912... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûluilah (s.a):
"Hastalığın(sebepsiz olarak) bulaşması, (uğursuzluk getiren) baykuş, (insanların kaderine hükmeden bir) yıldız batması, (karında bulunan bir yılanın hareketlerinden doğan ve başkalarına bulaşan bir) karın ağrısı yoktur" buyurdu.[155]

3913... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûluilah (s.a):
“(Kırlarda çeşitli kılıklara girerek insanların yolunu kaybettire-bilecek güce sahip bir) cin taifesi yoktur" buyurmuştur.[156]

3914... Ebû Dâvûd dedi ki: Eşheb (şöyle) dedi: (İmam) Mâlik'e, "lâ safere" sözü(nün manası) soruldu da; "Ca hiliye halkı Safer ayını helâl (aylardan) sayarlardı. (Sonradan) onu bi sene helâl, bir sene de haram saymaya başladılar. Hz. Peygamber (s.a de onların bu âdetini kaldırmak için); "(Böyle bir sene helâl, bir sen< de haram sayılan) bir Safer (ayj) yoktur" buyurdu" cevabını verdi.[157]

3915... Bakiyye dedi ki:
Ben Muhammed b. Râşid'e hadisteki "hâm = baykuş" kelimesini sordum da;" Cahiliye dönemi (halkı) 'Ölüp de defnedildikten sonra bir baykuş olarak mezarından çıkmayan kimse yoktur' derlerdi, (işte hâm budur)" diye cevap verdi.
(Bunun üzerine): "Pekâla Safer nedir?" dedim. (Muhammed b. Râ-şid de): İşittiğime göre cahiliye halkı Safer ayını uğursuz sayarlarmış da Peygamber (s.a):"Safer ayında (bir uğursuzluk) yoktur" buyurmuş" dedi.
(Muhammed b. Râşid sözlerine devam ederek şöyle) dedi: "Biz 'Safer, karında tutan bir ağrıdır' diyeni de işittik. (Bu görüşte olan cahiliye halkı) 'bu ağrı (başkasına da) bulaşır' derlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber), "Safer (denilen böyle bir ağrı) yoktur" buyurdu."[158]

3916... Enes (ra.)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a): "Hastalık bulaşması da yoktur, uğursuzluk da yoktur. Ben yararlı olan hayırlı ve uğurlu saymadan hoşlanırım. Yararlı olan hayırlı ve uğurlu saymak ise, güzel söz(lerle yapılan hayırlı yorumlar)dır" buyurmuştur.[159]

Açıklama

Tıyere:Bir şeyi uğursuzluğa yormak, uğursuz saymak, bir şeyin uğursuzluk getireceğine inanmak demektir. Cahiliyye dönemi halkı, bazı hayvanları ve olayları uğursuz sayar, bu uğursuzluktan kurtulmak için bazı teşebbüslerden vazgeçerdiler.
İslâmiyet bu uğursuzluk telakkisinin asılsız olduğunu ilan ederek, asılsız telakkiler silsilesinden biri olan bu yanlış inancı da

İnsanların kafasından silip atmak suretiyle onların yolunu aydınlatmış, onları cahiliyetin pençesinden kurtarmıştır.
3910 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere, Fahr-i Kâinat Efendimiz hayvanlarda ve olaylarda bizatihi böyle bir uğursuzluk verme gücü bulunduğuna inanmayı şirk saymış, insanın kalbine böyle bir korku geldiği zaman bu korkunun kalpten giderilebilmesi için Allah'a tevekkül etmenin yeterli olduğunu bildirmiş ve ümmetine bu gibi durumlarda Allah'a tevekkül etmelerini tavsiye etmiştir.
Advâ: Hastalığın bir hastadan diğer bir hastaya bulaşması demektir.
Bu mevzuda merhum Kamil Miras şöyle diyor:
"Cahiliye devrinde sâri hastalıkların ilâhi bir tesire tabi olmadan bizatihi sirayet ettiği sanılırdı. İslâm akidesine göre her şeyde hakiki müessir Allah Teâlâ'dır, Hadiste bu hakikat, "Bulaşıcı hastalıklar bizatihi sirayet etmez" cümlesiyle ifade buyurulmuştur."[160]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, "Hastalık bulaşması konusunda üç türlü görüş vardır:
1) Hastalık bulaşır, hastalık bulaşmasının Allah'ın izni ve iradesiyle ilgisi yoktur. Bu görüşün küfür olduğu açıktır.
2) Hastalık Allah'ın dilemesiyle bulaşır. Fakat Allah'ın hastalığın bulaşmasını dilemesi Allah hakkında zaruridir. Aksini dilemesi mümkün değildir.
Bu görüş de bâtıldır. Çünkü Allah isterse bulaşıcı hastalığa yakalanmış kimseler arasında bulunan bir kulunu o hastalığa yakalanmaktan koruyabilir.
3) Hastalık bulaşması Allah'ın dilemesine bağlı olarak vardır. Allah dilerse bulaşıcı bir hastalık başkasına geçebilir, dilemezse geçmez."
İşte hadis-i şerifte ifade edilen hastalık bulaşmasından anlaşılan bu üçüncü görüştür ki ehl-i sünnet ulemasının bu mevzudaki görüşü de budur.
Bazıları kelimelerin zahirine bakarak, 3911 ve 3912 numaralı hadisler-deki, "!â adve" kelimesini "hastalık bulaşması yoktur" şeklinde anlamışlar ve 3912 numaralı hadisin sonundaki "Develeri sağlıklı olan kimseler develerini, develeri hasta olan kimselerin develerinin yanma götürüp de onlarla karıştırmasınlar" mealindeki cümlelerle, "Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaçın"[161] hadisini de seddü'z-zerâyi' kabilinden bir yasaklama olarak te'-vil etmişler. Yani develerin birbirine karışıp da birbirlerine benzerlikleri sebebiyle hangi devenin kime ait olduğunun bilinmemesi durumuna düşülmesini önlemek için getirilmiş bir yasak olarak yorumlanmıştır.
Ancak ulemanın büyük bir kısmı; bu mevzuda aslolan hastalıklı hayvanları karıştırmayı yasaklayan ve cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadis-i şeriflerdir. Çünkü yüce Allah, dünyadaki bütün hâdiseleri bir sebebe bağladığı gibi hastalığın bulaşmasını da hastalık mikrobu taşayan kimselerle veya eşya ile temas etmeye bağlamıştır. Bu temas sağlandığı zaman Allah'ın izni ile hastalık bulaşabilir, demişlerdir. Hadisi bu şekilde anlayan mezkûr İslâm âlimleri, hadis-i şerifte geçen "hastalık bulaşması yoktur" sözünü ise, hastalık bulaşması için Allah'ın bir kanun olarak koyduğu hastaya dokunmak gibi bir sebep bulunmaksızın hastalık bulaşması olamaz, şeklinde anlamışlardır ki umumun tasvibine mazhar olan görüş de budur. Esasen Fahr-i Kâinat Efendimiz, bedevinin "bizim geyik gibi sihhath develerimiz uyuz develerin yanına varınca niye hastalanıyorlar?" sorusuna "Ya birinciye bu hastalığı kim bulaştırdı?" karşılığını vermekle, bu bulaşmanın Allah'ın iznine bağlı olduğunu çok veciz bir şekilde açıklamıştır. Çünkü bedevi, "birinci deveye falan deveden bulaştı" cevabını verdiği takdirde kendisine aynı sual sorulmaya devam edilecek ve nihayet bu hastalığın kendisinde ilk görülen deveye hastalığı Allah'ın verdiği anlaşılacaktır.
Hâme: Baykuş demektir. Cahiliye dönemi halkı evlerinin üzerine bir baykuş konduğu zaman onun o ev halkından birinin öleceğini haber vermek için geldiğine inanırlardı.
Hadis-i şerifteki "Baykuş yoktur" sözüyle bu inancın batıl olduğu anlatılmak istenmektedir. İmam Mâlik'in görüşü budur.
İkinci bir tefsire göre, cahiliye dönemi arapları baykuşların, ölen kimselerin dünyaya dönen ruhları olduklarına inanırlardı. Hadisteki "Baykuş yoktur" sözüyle yıkılmak istenen inanç budur. İslâm ulemasının büyük çoğunluğunun tasvibine mazhar olan görüş budur.
Guvl: Eski arapların inancına göre çeşitli renk ve kılıklara girerek insanlara görünen ve onları yollarından sapıtıp helak eden bir nevi şeytandır. Kırlarda yaşar. Peygamber (s.a) bunu da iptal etmiştir. Cumhur ulemanın kavli budur. Ulemanın bazılarına göre ise hadisin manası, guvlü inkâr etmek değil sadece arapların itikadını iptaldir. Binaenaleyh "guvl yoktur" cümlesinden murad, guvl hiç kimseyi yolundan saptırmaz, demektir.[162]
Nev': Hattâbî'ye göre "yıldız" demektir. Ebû İshak ez-Zeccâc, garbta batan yıldızlara enva', şarkta doğanlara bevârih denildiğini söylüyor. Bu hususta Tecrid Tercümesi'nde şu malumat verilmektedir:
"Nev'in cemi enva' gelir. Enva' ayın menzilleri (burçlar) manasına gelir, yirmisekiz adettir. Ay her gece bunlardan bir menzilde bulunur. Bu menzillerden herbiri o sema sahasında bulunan yıldızlardan birinin ismiyle anılır.
Araplar bu yıldızlardan birinin fecir zamanında batmasıyla birlikte onun devamlı olarak ters istikametinde bulunan yıldızın o saatte doğmasına nev' derler. Onun için lügat alimlerinin kimi yıldızın batmasına kimi de doğmasına kimisi de her ikisine birden nev' denildiğini söylerler. Bu nev'ler birbiri arkasından onüçer gün fasıla ile battığında ve aksi istikametindeki yıldız da doğduğunda, o müddet zarfında yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket her ne olursa batan yıldıza izafe edilir ve filan şey filan yıldızın nev'inde (batmasında) vaki oldu derlerdi."[163]
Rasûl-i Zîşan Efendimiz, "Nev' yoktur" sözüyle bu bâtıl İnancı kökünden yıkmıştır.
Safer: Hicrî tarihin ikinci ayının adıdır. Cahiliye devrinde araplar nesîe usulüne göre Muharrem ayının haramlığını Safer'e naklederlerdi ve bu suretle Safer ayını haram sayarlardı. Nitekim yüce Allah müşriklerin bu çirkin hallerini Tevbe sûresinin 37. âyet-i kerimesinde bize açıklamaktadır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz bunu da menedip "Artık Safer ayı için hürmet yoktur" buyurmuştur. Asrı saadetten zamanımıza kadar devam edip gelen halk telakkisine göre bu ayda kıyılan nikâhı devamsız

sayarlar. Hatta halk arasında bu aya boş ay derler. "Sa ferde uğursuzluk yoktur" buyurulmakla bu telakki men olunmuştur. Buharî'nin bir rivayetine göre Hz. Âİşe "Benim nikâhım da zifafım da safer ayında idi" buyurduklarına göre, Rasûl-i Ekrem bu hurafe fikrinin izalesine fiilen de çalışmıştır.[164]
İkinci bir te'vile göre bu hadis-i şerifteki Safer kelimesinden maksat, cahiliye araplarmın insanın karnında yaşadıklarına inandıkları yılan gibi bir hayvandır. İnsan acıktığı zaman o hayvan çoğu zaman heyecanlanıp sahibini öldürür. Hatta buna uyuz hastalığından daha bulaşıcı sayarlardı. Neve-vî'nin açıklamasına göre Safer kelimesinin sahih tefsiri budur. Mutarrif, İbn Vehb, İbn Habib, Ebû Ubeyd ve diğer birçok ulemanın kavilleri de budur. Nevevî'nin beyanına göre, burada her iki tarafın da kast edilmiş olabileceği, her iki anlamdaki Saferin de bâtıl ve asılsız olduğu bildirilmektedir.[165]
Ancak cahiliye halkının karın ağrısı hakkındaki bu yanlış telakkisini, bugünkü ilmî gerçeklerin ışığında tesbit edilen karındaki solucan, tirişin ve tenyalarla karıştırmamak gerekir. Hadiste reddedilen bunlar değildir. Her ne kadar İslâm'da uğursuzluk inancına yer yoksa da bir şeyi hayırlı veya uğurlu saymak (tefe'ül) makbuldür. Nitekim Hudeybiye'de Kureyşliler müslümanları müşkül bir vaziyete soktuğu sırada, Kureyş tarafından muahede akdine mezun bir heyetin, Süheyl b. Amr'ın riyaseti altında gelmekte olduğu duyulunca Rasûl-i Ekrem'in uysallık ve yumuşaklık ifade eden Süheyl adıyla tefe'ül ederek ashabına, "Artık işiniz kolaylaştı" buyurması[166] buna delâlet ettiği gibi, mevzumuzu teşkil eden 3916 numaralı hadisi şerif de bunun caiz olduğunu ifade etmektedir.[167]

3917... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), hoşuna giden bir söz işitmiş de (bu sözü söyleyen kimseye):
"Senin uğurunu ağzından aldık" buyurmuş.[168]

3918... Atâ (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
"Halk; Safer, karında tutan bir ağrıdır, diyor." (Bu hadisi Atâ'-dan rivayet eden İbn Cüreyc dedi ki); Ben(de Atâ'ya); "Pekâlâ) baykuş nedir? diye sordum. (Atâ şöyle) cevap verdi:
Halk, (evlerin üzerine konup da acı acı) öten baykuş, halk baykuşudur, diyor. (Aslında bu baykuş ölünün kemiğinden ya da başından çıkıp da baykuş şekline giren ve sady ismi olan) insan baykuşu değildir. (Senin sorduğun) baykuş, sadece (bildiğimiz) bir hayvandır.[169]

3919... Urve b. Amr el-Kureşî dedi ki:
Peygamber (s.a)'in yanında (bir şeyle karşılaşmayı iyiye veya) kötüye yorma(nın hükmünden) bahsedildi de Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
"Bu yorumların en iyisi iyiye yormaktır. (Aslında bir şeyi kötüye yorumlamak bile) bir müslümam (yapılması gereken bir işi yapmaktan) geri eeviremez. (Binaenaleyh) sizden biriniz hoşlanmadığı bir şeyi görünce;
'Ey Allah'ım, güzellikleri senden başkası veremez. Kötülükleri de senden başkası önleyemez. Binaenaleyh, (kötülüğü önlemek için gerekli olan) güç de (güzelliği elde etmek için gerekli olan) kuvvet de ancak senindir* diye dua ediniz.”[170]

3920... Ebû Büreyde(nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) hiç bir şeyi uğursuz saymazmış. (Bir yere) bir tahsildar göndereceği zaman (önce) ismini sorarmış, eğer (onun) ismini beğenirse bu isimden memnun olurmuş ve bu sevinç yüzünde görülür-müş. Eğer beğenmezse bu hoşnutsuzluk yüzünde görülürmüş, (fakat böyle hoşa gitmeyen bir isimle karşılaşmayı kötüye yormazmış).
Bir köye girdiği zaman da (yine köyün ismini sorarmış, eğer (köyün) ismini beğenirse sevinirmiş ve bu sevinç(in belirtileri yüzünde görülürmüş). Eğer (köyün) ismini beğenmezse bu hoşnutsuzluk yüzünde görülürmüş, (fakat böyle hoşa gitmeyen bir isimle karşılaşmayı kötüye yormazmış).[171]

3921... Said b. Mâlik'den (rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a);
"(Uğursuzluk getiren bir) baykuş da yoktur, (kendiliğinden zuhur eden bir) hastalık bulaşması da yoktur, uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olursa (o da sert başlı) atta, (isyankâr) kadında ve (dar) evde olur" buyurmuş.[172]

3922... Abdullah b. Ömer'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Uğursuzluk (dar) evde, (isyankâr) kadında, (sert başlı) attadır" buyurmuştur.
Ebû DâvOd dedi ki: (Bu hadis) Haris b. Miskîn'e okundu, ben de orada idim. Kendisine: (Bunu) sana İönü '/-Kasım haber verdi mi? diye soruldu. (Haris b. Miskin de şöyle) dedi: Kadındaki ve evdeki uğursuzluk (İmam) Mâlik 'e soruldu da, "Nice evler var ki onlarda oturan insan/ar helak oldular. Sonra onlara başkaları oturdu, (onlar da) helak oldular. Bizim görüşümüze göre bu (durum, bu hadisin) tefsiridir. Allah daha iyi bilir" cevabını verdi.
Yine Ebû Davûd dedi ki: Ömer (r.a); evdeki bir hasır çocuk dünyaya getirmeyen bir kadından daha hayırlıdır" buyurdu.[173]

3923... Ferve b. Müseyk'den rivayet olmuştur; dedi ki:
Ben (Peygamber (s.a)'e;
Ey Allah'ın Rasûlü, bizim elimizde "Ebyen" denilen bir arazi var. Bu bizim çiftliğimizin ve ziraat mahsullerimizin arazisidir; ve bu arazide veba hastalığı vardır. -Yahutla buranın vebası çok şiddetlidir.-(Ne yapmamı tavsiye edersiniz)? diye sordum.
"Orayı terket. Çünkü ölüm (böyle bulaşıcı hastalıklara) yakın durmaktan ileri gelir" buyurdu.[174]

3924... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek);
Ey Allah'ın Rasûlü, biz bir evde yaşıyorduk; orada (iken) sayımız ve mallarımız çoktu. Derken başka bir eve göç ettik, orada ise sayımız da azaldı mallarımız da, demiş. Rasûlullah (s.a) da:
"Kölü bir yer olduğu için orayı terkediniz" buyurmuş.[175]

3925... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre:
Rasûlullah (s.a); bir cüzzamlının elini tutarak onu kendi (eli) ile birlikte (yemek) kab(m)a koymuş ve;
"Allah'a güvenerek (benimle birlikte) ye, ben de Allah'a güveniyorum" buyurmuş.[176]

Açıklama

3917 ve 3819 nunıaraıı hadis-i şeriflerde "fe'l" (iyiye yormak, tefe'ül) kelimesiyle 3918 ve 3921 numaralı hadis-i şeriflerde geçen "tıyâre" (uğursuzluğa yormak) kelimesi ve 3921 numaralı hadis-i şerifte geçen "advâ" (hastalık bulaşması) kelimesini 3910-3916 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıklamıştık.
Bu açıklamamızda ise 3921 ve 3922 numaralı hadislerde söz konusu olan ev, kadın ve attaki uğursuzluk ile bir memleketin uğursuzluğu ve veba, cüz-zam gibi bulaşıcı hastalıklardan kaçmanın gerekip gerekmediği konularını ele alacağız.
Bu konuda merhum Ahmed Davudoğlu şöyle diyor:
Ulema bu rivayetlerde belirtilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmanı Mâlik ile bir cemaata göre rivayetlerden murad, zahirî manalarıdır. Allah Teâlâ bir evi zarar ve ölüme sebep halk eder. Muayyen bir kadın ve at yahut ev de Allah'ın kaza ve kederiyle bazen helâka sebep olabilir. Hadisin manası; bazen bu üç şeyde uğursuzluk hasıl olur, demektir. Hattâbî ile diğer birçok ulema bu rivayetlerdeki üç şeyin memnu olan teşe'umden (uğursuz saymadan) istisna edildiğine kail olmuşlardır. Bu görüşte olan ulemaya göre bu hadisin manası; "Teşe'üm yasaktır, fakat bir kimsenin içinde oturmaktan hoşlanmadığı bir evi, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı bir hanımı veya hoşlanmadığı bir atı varsa onlardan ayrılsın" demektir.
Bazıları da, "Evin uğursuzluğu darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu ise üzerinde harp edilmemesi yahut fiyatının pahalılığı, hizmetçinin uğursuzluğu ise kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir" demişlerdir. Aynî diyor ki: "Bu babda sahih olan mana teşe'ümün bütün nevileriyle ibtal edilmesidir. Resü-lullah (s.a)'in "Teşe'üm yoktur; uğursuzluk üç şeydedir" buyurması cahili-ye devrinin itikadını hikâyedir. Çünkü o devirde araplar bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadis 'Müslümanların itikadınca üç şeyde uğursuzluk vardır' manasını ifade etmez."
Bu rivayetlerin bazısında Rasûlullah (s.a)'ın; "Eğer uğursuzluk namına bir şey varsa (bu) atta, kadında, evdedir" buyurmuş olması bizce bu bab-daki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadisin manası şudur: "Eğer uğursuzluk namına bir şey sabit olsaydı şu üç şeyde sabit olurdu, lâkin uğursuzluk namına bir şey sabit olmamıştır. Binaenaleyh bunlarda da uğursuzuk yoktur."
Hz. Âişe'nin bu hadisi işittiği vakit kızdığı ve üzerinden bir elbise parçasının havaya uçtuğu diğer bir parçasının da yere düştüğü rivayet olunur. Âişe (r.anha) bu hadisi işittiği zaman yemin ederek şunları söylemiştir: "Kur'an-ı Kerim'i Muhammed (s.a)'e indiren Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah {s.a) bu sözleri asla söylememiştir. O ancak cahiliye devri insanlarının bunlardan teşe'üm ettiklerini söylemiştir."[177]
Kadı Iyaz'ın beyanına göre ulemadan bazıları bu babda şunları söylemişlerdir:
"Hadislerde geçen bu kısımlar bir araya getirilirse insanın karşılaştığı bu tür tehlikelerin üç adet olduğu ortaya çıkar:
Birincisi; zarar kendisiyle hasıl olmayan, ammenin ve hassanın da âdetini teşkil etmeyen ki buna iltifat edilmez. Şeriat da buna kıymet vermeyi yasak etmiştir. Bu tıyâre yani teşe'ümdür. İkincisi; nadiren vuku bulan ve umumi zarara sebep olan kısımdır, taun gibi. Onun bulunduğu yere gidilmez ve o yerden çıkılmaz. Üçüncüsü; hususidir. Ev, at ve kadın gibi ki boy-İçlerinden kaçmak mubahtır."[178]
Her ne kadar atta, kadında ve evde uğursuzluk olmayacağını ifade eder
3921 numaralı hadiste bu üç yaratıkta uğursuzluk bulunabileceğini ifade eder
3922 numaralı hadis arasında zahiren bir çelişki göze çarpmakta ise de, as hnda bu iki hadis arasında hiçbir çelişki yoktur. Çünkü Bezlü'l-Mechûd ya zarının da açıkladığı gibi uğursuzluk iki çeşittir:
1) Gerçekten, zahirde mevcut olan uğursuzluk.
2) Zahirde vücudu olmadığı halde var olduğu vehmedilen uğursuzluk. Bazı kimseler kendilerine ait olan bazı şeylerde uğursuzluk bulunduğuna inanarak bu türden bir vehim hastalığı içine düşerler. Kafalarına yerleşen bu varsayım kendilerine öyle hükmetmeye başlar ki zamanla hastalık haline dönüşür.
Onları bu hastalıktan kurtarmanın en kestirme yolu bu kimselerin o şeylerle ilgisini kesmektir. İşte 3921 numaralı hadiste nefyedilmek istenen ve tamamen soruyu yönelten kişinin şahsıyla ilgili olan ikinci türden bir uğursuzluktur. 3922 numaralı hadis-i şerifle varlığından bahsedilen uğursuzluk ise üçüncü türden uğursuzluk olabilir. Günümüzde bazı şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiği vehmine kapılan kimseleri tedavi için "telkin ile tedavi" denilen bir tedavi yöntemi uygulanmaktadır. Kendilerini terketmek ev ve at kadar kolay olmayan şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiğine inanan kimseler için bu tedavi usulünden başka bir yöntem yoksa da, ev ve at gibi terkedilmesi kolay olan şeylerden vehme kapılan hastaların en kısa yoldan tedavisi onu terketmeleridir.
Evlerdeki uğursuzluk bazen evin darlığı, havasının bozukluğu ve cinlerin karargâhı haline gelmesiyle de ilgili olabilir. Bu

durumda orada gerçekten bir uğursuzluk var demektir.
3925 numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Peygamber'in cüzzamhnın elinden tutup onunla yemek yediği ifade edilmektedir.
Bu hadis-i şerif zahiren, "Cüzzamlılara devamlı bakılmamasını" ifade eden hadis[179] ile cüzzamlıdan arslandan kaçildığı gibi kaçılmasını emreden hadise[180] ve Hz. Peygamber'in bir cüzzamlı ile beyattan çekindiğini ifade eden hadise[181] ters düşmekte ise de aslında burada böyle bir çelişki yoktur. Bu hususta Sayın A. Osman Koçkuzu şunları kaydetmekledir:
"...Peygamberimizden menkul bu iki durum üzerinde fikirler beyan edilmekte; meselâ Hz. Ömer nesha kail bulunmaktadır. Yani kişiden ictinab ve kaçınma neshedilmiştir. Fakat kaynakların belirttiğine göre burada nesh mevcut değildir. Bilâkis hadislerin arası cem' edilebilir. Yerine göre çekingen davranma ve ihtiyat, yerine göre temas emredilmektedir. Tıb yönünden de durum aynıdır. Daha önceleri uzaktan hastalıkları teşhis ve tedavi edilen cüz-zamlılar bugün kendilerine daha yakın muamele görmektedirler. Neshi kabul etmeyenlerin, etmeyiş sebepleri beyan edilmemiştir. Belki de mesele bir şer'î hüküm olaralk mütaala edilmemektedir."[182]
Aslında cüzzamlı ile temasta korkuya kapılması gereken biri varsa o da cüzzamlı değil cüzzamlıya temas eden kimsedir. Böyleyken Hz. Peygamber'in elinden tuttuğu cüzzamlıya, "Korkma, Allah'a güvenerek benimle ye" diyerek ona cesaret vermeye çalışması açıklığa kavuşturulması gereken bir husustur. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, burada cüzzamhnın korkusu kendi şahsı ile ilgili değildir. Onun korkusu hastalığının Hz. Peygam-ber'e geçmesiyle ilgilidir. Fahr-i Kâinat Efendimiz onun bu korkusunu bildiği için ona cesaret vermek gayesiyle bu sözü söylemiştir.
Şafîî ulemasının ekserisine göre; Hz. Peygamber cüzzamlıdan kaçılmasını emrederken hastalıkların bir kimseden diğer bir kimseye geçmesinde bir takım sebeplerin bulunduğuna ve bu sebeplerden kaçınmak gerektiğine, hastaya yakın durmanın da bu sebeplerden biri olduğuna işaret ettiği gibi; cüz-zamlının elini tutarken de bu sebeplerin hakiki bir sebep olmayıp ancak Allah'ın izni ve İradesiyle bir tesir İcar edebileceklerine, Allah'ın izni ve iradesi olmadıkça, hiçbir tesir icra edemiyeceklerine işaret buyurmuştur.
Kadı Ebû Bekir el-Bâkillânfye göre; Hz. Peygamber bir hadisinde, "Hastalık bulaşması yoktur"[183] derken diğer bir hadisinde de "Cüzzamlıdan, aslandan kaçar gibi kaçınız" buyurmakla, her hastalık bulaşıcı değildir, ancak cüzzam gibi bazı hastalıklar bulaşabilir demek istemiştir.
Bazılarına göre, "Hastalık bulaşması yoktur" sözü, hastalıklar öyle kendiliklerinden bulaşivermezler, hastalıkların bulaşmasını sağlayan hastayla bir arada bulunmak, onun teneffüs ettiği havayı tenefüs etmek gibi bir takım âmiller vardır anlamında söylenmiştir.
İbn Kuteybe'ye göre; cüzzamın bulaşmasını sağlayan âmil onun vücuduna dokunmak değil, onun vücudundan çıkan pis kokuları teneffüs etmektir.
Bazılarına göre de cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadis-i şerif tamamen cüzzamhnın psikolojisiyle ilgilidir. Şöyle ki, bir cüzzamlı sağlıklı bir kimseyi gördüğü zaman, rahatsızlığına daha çok üzülür, sıkıntısı iyice fazlalaşır.[184]

---

[1] Tirmizî, tıb 1; İbn Mâce, tıbb 1; Ahmed b. Hanbel, III, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/487.
[2] Bakara, (2) 185.
[3] Nisa, (4) 29.
[4] Bakara, (2) 196.
[5] Kamil Mirasi Tecrid-i Sarih Tercümesi, VII, 75.
[6] Vedadi Efendi, Tekmile-i Tercüme-i Tarikat-ı Muhammediyye, 38-39.
[7] Müslim, birr 52.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/488-489.
[9] Tirmizî, tıb I; İbn Mâce, tıb 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/489-490.
[10] Adunî, Keşfü'1-Hafâ, II, 214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/490.
[11] Buharı, tıb 13; Müslim, mü'sâkâl 62, 63; Ebû Dâvûd, nikâh 26; Tirmizî, büyü 48, tıb 9, 12; İbn Mâce, tıb 20; Muvatta, isti'zan 27; Ahmed b. Hanbel, I, 18, III, 108, 182, V, 9, 15, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491.
[13] Buhari, tıb 3, 4, 15, 17; Müslim, selam 71; İbn Mace, tıb 23; Ahmed b. Hanbel, I, 246, III, 343, IV, 146, VI,401.
[14] Tirmiiz, tıb 12; İbn Mace, tıb 20.
[15] Ahmed b. Hanbel, I, 354.
[16] Denizkuşları Mahmud, Peygamberimiz ve Tıp, 87.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491-492.
[17] İbn Mace, tıb 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/492-493.
[18] Tirmizi, tıb 12; Ahmed b. Hanbel, I, 234, 241, 316, 324, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/493.
[19] Aliyyü'l-Kâr, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 505.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/493-494.
[21] Tirmizi, tıb 12; İbn Mace, tıb 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/494.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495.
[23] Ahmed b. Hanbel, III, 305, 357, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495.
[24] Marifetname, IV, 98.
[25] Ahmed b. Hanbel, III, 300.
[26] Buharı, sayd 11, savın 22, tıb 12, 14, 15; Müslim, hac 87, 88; Ebû Dâvûd, menâsik 35.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495-496.
[28] Müslim, selâm 73; Ahmed b. Hanbel, III, 315.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/496-497.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/497.

[30] Buharî, tıb 3; Tirmizî, tıb 10; tbn Mâce, tıb 23; Ahmed b. Hanbel, IV, 156, 427, 430, 444, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/497-498.
[31] Müslim, selâm 74;Tirmizî, tıb 11; İbn Mâce, tıb 24; Ahmed b. Hanbel, IV, 65, V, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/498.
[32] Nisa, (4) 78.
[33] Ahmed b. Hanbel, IV, 249, 251.
[34] Buharî, tıb 4.
[35] Buharî, tıb 1; Ahmed b. Hanbel, I, 377, 413, III, 156, IV, 278.
[36] İbn Kuleybe, Hadis Müdafaası, 432-434.
[37] Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, IX, 251-252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/498-500.
[38] Buharî, tıb 9; Müslim, müsâkât 65, selam 76; Tirmizi, tıb 9, 12, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/500.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501.
[40] lbn Mâce, tıb 40; Ahmed b. Hanbel, II, 294.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501-502.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/502.
[43] Edebiyat Lügati, 178.
[44] Karaman Hayreddin, İslâmın Işığında Günün Meşkleri, 2. b. 67-68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/502-504.
[45] Tirmizî, tıb 7; İbn Mâce II; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 444, 478.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/504.
[46] İbn Mâce, sayd 10; Nesâî, sayd 36; Dârimî, edâhi 26; Ahmed b. Hanbel, III, 453, 499.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/504-505.
[47] Buharı, tıb 56; Müslim, imân 175; Tirmizî, tıb 7; Nesâî, cenâiz 68; Dârimî, diyât 10; Ahmed b. Hanbel, II, 254, 478.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505.
[48] Müslim, eşribe 12; İbn Mâce, tıb 27; Tirmizî, tıb 8; Ahmed b. Hanbel, III, 311, 317, IV, 293, VI, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505.
[49] Buharı, tıb 1; Müslim, selâm 69, fedâilü's-sahâbe 92; ibn Mâce, tıb 1; Ebû Dâvûd, tıb l;Tirmizî, tıb 2; Ahmed b. Hanbel, 1,377,413,443,446, 111,335, IV, 278, 315, V, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505-506.
[50] Buharı, eşribe 15.
[51] Buharı, tefsir sûre (5) 5, cihad 152, diyât 22; Müslim, kasâme 9-11.
[52] Karaman Hayreddin, İslâmın Işığında Günün Meseleleri, I, 202-205.
[53] Karaman Hayreddin, a.g.e, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/506-508.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/508.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/508-509.
[56] Buharı, etime 43, tıb 52, 56; Müslim, eşribe 155; Ahmed b. Hanbel, I, 168, 177, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/509.
[57] Denizkuşlan Mahmud, Peygamberimiz ve Tıb, 107.
[58] Denizkuşları, M, A.g.e., 107-108.
[59] Buharı, da'avât 69; Müslim, zikir 5, 6; Ebû Dâvûd, vitr 1.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/509-510.
[61] Buharı, tıb 21, 23, 26; Müslim, selâm 86, 87; İbn Mâce, tıb 13; Ahmed b. Hanbel, VI, 355, 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/510-511.
[62] Denizkuşları Mahmud, A.g.e., 100-101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/511-512.
[63] Ebû Dâvûd, libas 13; Tirmizî, cenâiz 18, edep 46; Nesâi, cenâiz 38, zîne 97; İbn Mâce, cenâiz 12, libas 5; Ahmed b. Hanbel, 1, 247, 328, 355, 363, V, 10, 12, 13, 17-19, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/512.
[64] el-Benna, A, el-Felhü'r-Rabbânî, XVII, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/512-513.
[65] Buharî, tıb 36, libas 86; Müslim, selâm 41, 42; Tirmizî, tıb 19; Muvatta, ayn 21; Ahmed b. Hanbel, I, 274, 294, II, 222, 289, 319, 420, 439, 487, IV, 56, V, 80, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/513.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/513.
[67] Mevâhib-i Ledünniye Tercemesi, II, 290.
[68] el-Münavî Abdurrauf, Feyzü'l-Kadîr, IV, 397.
[69] Müslim, selâm 42.
[70] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 607.
[71] Ahmed b. Hanbel, III, 486; Muvatta, ayn 2.
[72] Mevâhibi Ledüniyye Tercümesi, II, 292-293.
[73] A.g.e., II, 291-292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/514-515.
[74] İbn Mâce, nikâh 61; Ahmed b. Hanbel, VI, 453, 457, 458.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/515-516.
[75] Müslim, nikâh 140, 141; Tirmizi tıb 27; Nesâî, nikâh, 54; Dârimî, nikâh 33; Muvatta, radâ 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 361, 434.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/516.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/516-517.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/517.
[78] Buharı, merzâ 20, 38, 40; Müslim, selâm 46-49; Tirmizî, da'avât 111; İbn Mâce, cenâiz 46, tıb 19, 36, 39; Ahmed b. Hanbel, IV, 259, VI, 44, 45, 50, 108, 109, 114, 120, 125, 126, 127, 131, 208, 261, 278, 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/517-518.
[79] Buharı, tıb 17; Müslim, iman 374; Tirmizî, tıb 15; Ahmed b. Hanbel, I, 271, III, 118, 119, 127, 486, IV, 436, 438, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/518-519.
[80] Mollamahmutoğlu O. Zeki, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, III, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/519.
[81] İbn Mâce, tıb 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/520.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/521.
[83] Müslim, selâm 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522.
[84] Ahmed b. Hanbel, IV, 372.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522.
[85] Ahmed b. Hanbel, III, 486.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522-523.

[86] Buharî, tıb 17; Müslim, iman 374, selâm 52, 57, 58; Tirmizî, tıb 15; İbn Mâce, tıb 34; Ahmed b. Hanbel, I, 271, III, 118, 119, 127, 486, IV, 436, 438, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/523-524.
[87] Mevâhib-i Ledünniye Tercümesi, II, 288.
[88] Tatmin, (66) 3.
[89] Ahlâk Hadisleri, II, 482-483.
[90] Râmuzu'l-I hadis, III, 480.
[91] Buharî, tıb 36; Muvalta, ayn 1, 2; İbn Mâce, tıb 32.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/524-526.
[93] Buharî, tib 38, 40; Tirmizî, cenâiz 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/526.
[94] Şuarâ, (26) 80.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527.
[97] Buharî, meğâzî 83, fedâilü'l-Kur'an 14, tib 32, 41; Müslim, selâm 50, 51; İbn Mâce, tıb 38; Muvalta, ayn 10; Ahmed b. Hanbel, VI, 104, 114, 124, 256, 263.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527-528.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/528.
[99] Ahmed b. Hanbel, VI, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/528-529.
[100] Bakara, (2) 143.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/529.
[102] Tirmizî, da'avât 93; Muvatta, şi'r 9; Ahmed b. Hanbel, II, 181, IV, 57, VI, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/529-530.
[103] Nevevî, el-Ezkâr, (Çev: Abdülhalık Duran), 125-126.
[104] Muhammed b. Allan, el-Fütühâlü'r-Rabbâniyye, III, 185-186.
[105] Mü'minûn, (23) 98.
[106] Seyyid Sabık, Fıkhu's-Sünne, I, 495-496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/530-531.
[107] Buharı, megâzi 38; Ahmed b. Hanbel, IV, 98, 170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531.
[109] Buharı, tıb 38; Müslim, selâm 54; İbn Mâce, tıb 36; Ahmed b. Hanbel, VI, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531-532.
[110] Davudoğlu A, Sahih-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 624-625.
[111] eş-Şerkavî Abdullah İbn Hicazı, Fethu'l-Mübdî bi-şerhi Muhtasan'z-Zebîdî, III, 298.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/532.
[113] Ahmed b. Hanbel, V, 211; Ebû Dâvûd, hadis No: 3420.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/532-533.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/533.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/534.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/534.
[117] Müslim, zikr 55, İbn Mâce, tıb 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/535.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/535-536.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536.
[121] Buharı, icâre 16, tıb 33, 39; Müslim, selâm 65, 66; Ebû Dâvûd, büyü 37, tıb 19; Tirmizî, tıb 20; İbn Mace, ticârât 7; Ahmed b. Hanbel, III, 3, 10, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536-537.
[122] Ebu Dâvîid, büyü 37; Ahmed b. Hanbel, V, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/538.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539.
[124] Buharî, megazî 83, fedâilü'l-Kur'an 14, tıb 22; Müslim, selâm 50, 51; İbn Mâce, tıb 38; Muvatta, ayn 10; Ahmed b. Hanbel, I, 222, 325, 336, VI, 114, 117, 263, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539.
[125] Buharı, tıb 39, da'avât II, İbn Mâce, dua 15.
[126] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 619.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539-540.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/540.
[128] İbn Mâce, et'ime 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/540-541.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541.
[130] Seharnefurî, Bezlü'l-Methûd, XVI, 232.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541.
[132] Tirmizî, tahâre 102; İbn Mâce, tahâre 122; Dârîmî, vudû 114; Ahmed b. Hanbel, II, 408, 429, 476, IV, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541-542.
[133] Davudoğlu A, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 46.
[134] Müslim, selâm 125; Ahmed b. Hanbel, II, 429, IV, 68.
[135] Çev: Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 319.
[136] Tirmizî, tahâre 103.
[137] Çev: Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 82-84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/542-543
[138] İbn Mâce, edeb 28; Ahmed b. Hanbel, I, 227, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/543.
[139] Buharı, ezan 152, istiskâ 28, meğâzi 35; Müslim, iman 125, 126; Nesâî, istiskâ 16; Mu-vatta, istiskâ 4; Ahmed b. Hanbel, II, 362, 368, 421, IV, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/544.
[140] Davudoğlu A, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 43.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/544-545.
[142] Ahmed b. Hanbel, III, 447.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/545-546.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546.
[144] Müslim, mesûcid 33, selâm 121; Ebû Dâvûd, salât 167; Nesaî, sehv 20; Ahmed b. Hanbel, II, 394, V, 447.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546.
[145] Mütercim Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 111, 10; İbnü'1-Esîr, en-Nihâye, III, 121.
[146] en-Nihâye, III, 121.
[147] Yazır Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1368.
[148] İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV, 1732.
[149] İbnti'1-Esîr, en-Nihâye, II, 47.

[150] Çev; Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 319.
[151] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 679.
[152] Davudoğlu, A, a.g.e, III, 392.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546-548.
[153] Tirmizî siyer 46; İbn Mâce, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, I, 389, 438, 440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/548.
[154] Buharı, tıb 9, 43-45, 54; Müslim, selâm 102, 107, 110, 114, 116; İbn Mâce, tıb 43, mukaddime 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/548-549.
[155] Buharî, tıb 19, 43-45, 54; Müslim, selâm 102, 107, 110, 114, 116; İbn Mâce, mukaddime 10, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, I, 174, 180, 269, 328, II, 25, 153, 222, 266, 267, 406,420,434,453,487,507,524, III, il8, 130, 154, 173, 178,251,276,278,293,312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550.
[156] Müslim, selâm 107, 108, 109; Ahmed b. Hanbel, III, 293, 312, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550.
[157] Buharî, tıb 19, 25, 45, 53; Müslim, selâm 101-103, 106, 108, 109; Tirmizî, kader 9; İbn Mâce, tıb 43; Muvatta, ayn 18; Ahmed b. Hanbel, I, 269, 338, 400, II, 268, 327, 397, III, 382, 450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550-551.
[158] Ahmed b. Hanbel, 1, 269, III, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/551.
[159] Buharı, tıb 44, 54; Müslim selâm 111,112; Tirmizî, siyer 47; İbn Mâce, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, II, 507, III, 118, 130, 154, 173, 178, 251, 276, 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/551-552.
[160] Tecridi Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 91, 1927 nolu hadis.
[161] Buharı, merzâ 19; Ahmed b. Hanbel, II, 443; Tecrid-i Sarih, 1927 nolu hadis.
[162] Davudoğlu, A, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, IX, 668.
[163] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, U, 741, 743.
[164] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Tercenıe ve Serin, XII, 93, had. no: 1827.
[165] Davudoglu A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 667.
[166] Kâmil miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VIII, 187, had. no; 1165.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/552-555.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/555.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/555-556.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/556.
[171] Ahıned b. Hanbel, I, 257, 304, 319, V, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/557.
[172] Ahmed b. Hanbel, II, 289, VI, 150, 240, 246.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/557-558.
[173] Buharî, cihad 47, nikâh 17, tıb 43, 54; Müslim, selâm 115-120; Tirmizi, edeb 58; Nesâî, hayl 5; İbn Mâce, nikâh 5; Muvatta, isti'zan 22; Ahmed b. Hanbel, II, X, 36, 115, 126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/558.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/559.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/559.
[176] Tirmizî, et'ime 19; İbn Mâce, tıb 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/560.
[177] Bu hadis için bk. İbn Kuleybe, Hadis Müdafaası, 145.
[178] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 675-676.
[179] İbn Mâce, tıb 44; Ahmed b. Hanbel, I, 78, 233.
[180] Buharı, tıb 19; Ahmed b. Hanbel, II, 443.
[181] Müslim, selâm 126; İbn Mâce, tıb 44.
[182] Hadisde Nâsih Mensuh, 297.
[183] bkz. 3911 numaralı hadis.
[184] eş-Şerkavî Abdullah b. Hicazı, Fethu'l-Mübdî bi şerhi Muhtasarı'z-Zehîdî, 111, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/560-563.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1.1 BUYARİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1.3 HADİS FİHRİSTİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

1.5 İBNİ MACE

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.3 Buhari ve Müslim'in İttifak Ettiği Hadisler

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.4.72 TEMZİLİK

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.5 BUHARİ MÜSLİM KUDSİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.6 Buluğul Meram Şerhi

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.7 CAMİU'S-SAĞİR VE TERCÜMESİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.9 CÂMİU'L-EHÂDİS

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.10 DARİMİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.11.33 TEMİZLİK

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.14 EN GÜZEL DUALAR VE ZİKİRLER

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.17 KUDSÎ HADİSLER

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.19 METÂLİB UL-ALİYE

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.23 MÜSLİM

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.23.26 MUHTELİF

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.25 MÜTEVATİR

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.26 NESAİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.27 RİYAZ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.29 SAHIH-I MÜSLİM MUHTASARI

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.30 SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.31 TİRMİZİ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.32 UYDURMA HADİSLER

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3.18 HADİS TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3.19 HADİS USULÜ

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

3.22 İLK DEVİR HADİS EDEBİYATI

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.8 turkiye

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Taaccüp anında «Sübhanallah» denir mi? 2/253
Taht üzerine oturmak 2/526
Taksim etmek (Çorbanın suyunu çoğaltıp komşulara...)..... 126
Tanıma ..... ¦.....2/646
Tanıdığına ve tanımadığına selâm vermek 2/382
Tanınmayan Hıristiyana nasıl selâm verilir 2/480
Tarizler 2/236
'Tasdik etmek (Yalan söyleyeni...) 407
Taş atmak 2/263
Taşımak (Omuzda çocuk...) 98
Taşkınlık 592
Tatlı yüzlü olmak (İnsanlara...) ..... 261.
Tavla oynayanın günahı 2/628
Tavla oynayanlara selâm vermeyin 2/627
Tazim etmek (Büyükler...) 367
Tazim için insanın insana karşı ayağa kalkması 2/954
Tebessüm etmek 265
Tecrübeler 569
Tembellikten Allah'a sığınmak 2/21
Tembellikten sığınan kimse 2/157
Temenni (Hoşlanılmayan...) 2/50

Saîiif e No:
Temenni etmek 2/232
Temenni etmek (Ölümü...) ..... .•..... 95
Temizlik (Soy temizliği) 2/253
Temizlenmekte vakit 2/619
Terbiye (Yetimin terbiyesi) 159
Terbiye etmek ve Tavla oynayanlarla bâtıl ehlinin dışarı çıkarılması ... 2/630
Terbiye (Hizmetçinin terbiyesi) 188
Terk etmek (Silâ-i rahmi) 74
Teslim etmek (Kötü zan korkusundan hizmetçiye eşyayı sayıp...) 186
Teslim edilen eşyayı kötü zan dolayısı ile mühürleyiniz..... 185
Teşmit etmek (Kadına...) 2/301
Teşmit edilmeyen kimse 2/294
Teşmit nasıldır 2/2S2
Toplum içinde bulunulduğunda tükürülürse 2/510
Topluluk içinde iken bir kişiye teveccüh etmeyiniz.....2/652
Toprak saçmak (Övücülerin yüzüne...) 350
Türkü 2/625
_ U —
Uğursuzluk (Cinlerden...) 2/274
Uğursuzluğa yorma 2/269
Utanma 2/658
Utanmak 601
Utanmayınca dilediğini yap 2/660
Uyumak (Eli yağlı olduğu halde...) 2/585
Uyumak (Gündüzün sonunda...) 2/602
Uyuduğunuz zaman evde yanar vaziyette ateg bırakmayınız 2/589
Vpku samanında duanın fazileti 2/577
Uyuyana selâm vermek 2/399
Üç defa izin istemek 2/432
Üç çıplak vakit 2/420
Üç kişi iken iki kişi (Üçüncüden ayrı olarak) fısıldanmasın..... 2/532
Üç kız kardeşi geçindiren kimse 91
Ülfet (Alışma ve Anlaşma) 278
Üzüme (Kerm) demeyiniz..... 2/151

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

d)- TUVALET ÂDABI (TEHALLÎ)
* Tuvalet İçin Uygun Yer Aramak
* İdrar Yapılması Yasaklanan Yerler
* Ayakta İdrar Yapmanın Hükmü
* Açık Arazideki Tuvalet İhtiyacı Anında Gözden Uzaklaşmak Ve Gizlenmek
* Tuvalet Anında Selâm Almanın Ve Abdestsiz Olarak Allah'ı Zikirle Meşgul Olmanın Hükmü
* Tuvalete Girerken Ve Çıkarken Yapılan Duâ
* Tuvaletteki İnsanın Kabe'ye Ve Mescid-i Aksâ'ya Önünü Ya Da Arkasını Dönmesinin Yasaklanması
* Evlerdeki (Ya Da Kapalı Mekanlardaki) Tuvaletlerde Kıbleye Dönme Ruhsatı

d)- TUVALET ÂDABI (TEHALLÎ)

* Tuvalet İçin Uygun Yer Aramak

96/404- Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den (Radıyaiiahü anha):[1]
Rasûlullah (Saiiaiiaha aleyhi ve seltem) yürüyordu, bahçe kenarında yumuşak bir yere yöneldi ve oraya bevl etti. Sonra şöyle dedi:
"İsrail oğullarından biri bevl eder ve İdrarı elbisesine bulaşırsa, (kumaşın) o bölümünü makaslarla keserdi.[2] Sizden biri de bevl etmek istediğinde, idrarı için uygun (sıçramayan/yumuşak) bir yer arasın!"[3]

97/405- İbn Abbas'tan (Ra<tjyallahü anhüma):[4]
Rasûlullah'ın (Saliaiiahu aleyhi ve seüem) şöyle dediğini işittim: "Lanet sebebi üç şeyden sakının!"
'Ey Allah'ın Rasûlü! Lanet sebepleri nelerdir?' denilince: "İnsanların gölgelendiği yere veya gelip geçtikleri yola ya da su alınan yere (menbaına) birinizin oturup (tuvaletini) yapmasıdır" buyurdu.[5]

98/406- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiaha anh):[6]
Hz. Peygamber (Şallallahü aleyhi ve sellem):
"Lanet sebebi iki şeyden sakının!"buyurdu. (Orada) bulunanlar: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Lanet sebebi iki şey nedir?' denilince buyurdu ki: "İnsanların geçtiği yola ya da gölgelendiklere yere birinizin oturup (tuvaletini) yapmasıdır."[7]

* İdrar Yapılması Yasaklanan Yerler

99/407- AbdulIah b. Sercis'ten (Radıyaiiaha anh):[8]
Hz. Peygamber (Saiiattahu aleyhi ve seiiem) buyurdu ki;
"Sizden biri kovuklara idrarını yapmasın, uyuduğunuz zaman kandili söndürün, şüphesiz fare fitili alıp ev halkının yanmasına sebep olabilir,
Gece su/süt tulumlarını bağlayın, su kabının üstünü örtün ve kapıları kilitleyin!"
§(Râvilerden) Katâde'ye:
"Kovuklara bevletmenin mekruh olmasının sebebi nedir?" diye sorulunca dedi ki:
"(Çünkü) oralar cinlerin meskenleridir, denilir."[9]

100/408- AbdulIah b. Muğaffel'den (Radıyaliahü anh):[10]
Rasûlullah (Saüaiiaha aleyhi ve setim) dedi ki:
"Biriniz gusül alacağı yere idrarını yapmasın, sonra orada abdest almak zorunda kahr. Vesvesenin büyük bir bölümü bundan (idrara dikkat etmemekten) kaynaklanır."
§ İbn Muğaffel'den ikinci yolla gelen rivayet:
Rasûlullah (SaUaüdhû aleyhi ve sellem) bir kişinin gusül alacağı yere idrarını yapmasını yasakladı. Vesvesenin büyük bir bölümü bundan (idrara dikkat etmemekten) kaynaklanır.[11]

101/409- Humeyd b. Abdurrahnıan el-Hımyerî'den:[12]
Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'in (SaUaiiaM aleyhi ve seium) yanındaki sohbet süresi gibi, Rasûlullah'ın yanında dört sene kalarak sohbetine katılan bir başka kişiye rastladım. Bu kişi dedi ki:
'RaSÛlullah (Saîlallahü aleyhi ve sellem) bize:
Her gün sürekli taranmayı (yâni aşırı süslenmeyi),Gusül aldığı (su birikintisine) idrar yapmayı, Bir kadının erkeğinden kalan su ile erkeğin de karısından kalan su ile gusül yapmasını yasakladı, birlikte avuç avuç (ya da bir kapla) alsınlar!' buyurdu.
§Bir rivayette; 'ikisi beraber, o kaptan avuçla alsınlar,' diye emretti.
NOT: Hadis metni lafız olarak 'her gün sürekli taranmayı' şeklindedir. Ancak Rasûlullah (Saiiaüahü aleyhi ve sellem) her gün saçını taradığı[13] için buradaki mânâ, aşırı olarak makyajın/süslenmenin yasaklanması dır. Bir Müslüman, insanların arasında saçı ve sakalı düzgün olarak dolaşmahdır. Zira Hz. Peygamber saçı, sakalı karışmış ve pejmürde olarak dolaşan bir kişiyi tenkit etmiştir.[14]

* Ayakta İdrar Yapmanın Hükmü

102/410- Huzeyfe b. el-Yemân'dan (Radıyallahüanh):[15]
Kendisine Ebû Musa'nın (Radtyaliaha anh) (üstüne sıçramasın diye titiz davranıp) şişeye idrarını yaptığı ve:
'İsrail oğullarından birisinin üstüne, idrar bulaşırsa orayı (kumaşı) kesmek zorunda kalırdı'[16] dediği haberi ulaşınca, o (Huzeyfe) şöyle dedi:
'Arkadaşınızın (Ebû Musa'nın) bu şekilde aşın davranmamasını isterim. Ben hatırlarım ki Rasûlullah'la (Saiiaiiakü aleyhi ve sellem)

beraber yürüyorduk, bir topluluğun çer çöp attığı yere ulaşınca O, ayakta bevletti, tıpkı sizden birinin yaptığı gibi. Ben oradan uzaklaşmak için yürüdüğümde, işaretle durdurdu ve (kendisine siper olmam için) yaklaşmamı emretti. Ben de geri gelip sırtına kadar yaklaştım (ve ona siper oldum.)'
§Diğer rivayette; Huzeyfe (Radıyallahü anh) dedi ki:
'Hz. Peygamberle (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) yoldaydık, benden ayrıldı ve bir topluluğun çer çöp attığı yere ulaştı. Ben de kendisinden uzaklaşmak istediğimde, yaklaşıp (siper olmam için) bana işaret etti. Geri gelip sırtına kadar yaklaştım (ve ona siper oldum.) O ayakta bevletti. Sonra benden su istedi ve abdest aldı. Mestleri üzerine de mesh etti.'[17]

103/411- Muğîre b. Şu'be'den (Radıyallahü anh):[18]
Rasûlullah (SaiiaiiaM aleyhi ve sellem) bir topluluğun çer çöp attığı yere geldi ve ayakta idrarını yaptı.
§Hammad b. Ebî Süleyman (rivayetinde); 'O anda (idrar sıçramaması için) ayaklarını açmıştı' dedi.[19]

104/412- Hz. Âişe annemiz (Radıyaiiahu anhâ) dedi ki:[20]
'Sana, Rasûlullah'm (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) ayakta bevlettiğine dair bir hadis rivayet edilirse onu doğrulama! Zira Rasûlullah, Kur'ân kendisine nazil olmasından bu yana, ayakta idrarını hiç yapmadı.'[21]

Açıklama

Hz. Âişe'den gelen son rivayet, Rasûlullah'm (Saiiaiiaha aleyhi ve sellem) evdeki durumu ile ilgilidir. Ama ev dışındaki durumu konusunda, Huzeyfe'nin rivayeti yanında Hz.Ali, Muğîre b. Şu'be, Zeyd b. Sabit ve benzeri kişilerden (RadtyaiiaM anhüm) gelen haberler bulunmaktadır ve bunlar da makbuldür. İbn Ömer gibi bazı sahabilerin de ayakta beviettikleri mervidir.
Bu rivayetlerden, ihtiyaç anında bir kişinin üstüne sıçratmaması şartıyla ayakta bevl edebileceği anlaşılmaktadır. Ancak, Rasûlullah'tan ve sahabeden bize gelen rivayetlerin büyük bir bölümünde, oturarak idrar yapıldığı/yapılması gerektiği nakledilir.
Hz. Huzeyfe rivayetinden anlaşılan;
1- Tuvalet esnasında konuşarak değil, bilakis işaret ederek ya da öksürerek bir şey istenebilir. Zaruret olmadıkça konuşmak doğru değildir ve yasaklanmıştır..
2- Gelen rivayetlerde, tuvalet ihtiyacı sırasında insanın gizlenmesi emredilmektedir. Bu da bir duvarla, açık arazide ise (siper bulunmazsa) bir insanı siper ederek diğer kişilerin gözlerinden korunmak şeklinde olabilir.
3- Dinde aşırı gidilmemeli ve emredilen şeyler normal olarak yerine getirilmelidir. Bu şekilde sahabenin birbirlerine yaptıkları tenkitlere şahit olmaktayız. Bu titiz davranışlar, o kişilerin kendi tercihleri de olsa lider konumundaki insanların aşırı gitmemeleri gerekir. Doğrusunu Allah bilir.[22]

*** Açık Arazideki Tuvalet İhtiyacı Anında Gözden Uzaklaşmak Ve Gizlenmek**

105/413- Abdurrahman b. Ebû Gurad/dan (Radıyallahü anh):[23]
Peygamberimizle (Sallallahü aleyhi ve sellem) birlikte hac için yola çıkmıştık. Yolda onun tuvalet ihtiyacı için ayrıldığını gördüm ve kendisini bir su kabı ile takip edip (kabı yerdim). Sonra başkası (oraya) gitmesin diye de yola oturdum.
Peygamberimiz ihtiyacını 'gidermek için iyice uzaklaşır (ve gözden uzakta bir yer seçerdi.)[24]

106/414- Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü anh):[25]
Hz. Peygamber (ShîhUahû aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Gözüne sürme çeken tek sayıda çeksin. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
İstincâda taş kullanacak kişi, tek[26] sayıda kullansın. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Bir şey yiyen, eğer diş kovuğundan bir şey çıkarsa onu atsın, (ancak) diliyle bulduğu şeyi yutabilir. Kim buna dikkat ederse güzel olur, yapmayana bir zorluk yoktur.
Tuvalet ihtiyacı için ayrılan kendisini gizlesin. Sadece kumdan bir tepe bile bulsa, ona sırtını dönerek (gizlensin). Şeytan, Âdem oğlunun a-çıktaki makatıyia alay eder (ettirir). Kim bu konuda titiz davranırsa güzel/karakterli hareket etmiş olur. Kim de titiz davranmazsa (sadece ayrılır giderse) ona da zorluk yoktur."[27]

107/415- Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anh):[28]
Ben, Arar b. Âs ile oturuyordum. Rasûlullah (Saüaüahu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi ve yanında deriden mâmül bir zırh ya da benzeri bir aleti vardı. Sonra bizden ayrıldı ve ileride o zırhı kendisine siper yapıp, oturarak idrarını yaptı. Biz:
'Rasûlullah bir kadın gibi oturarak bevl ediyor,'diye konuştuk. Sonra yanımıza geldi ve dedi ki:
"İsrail oğullarından bir kişinin, başına gelenlerden haberiniz yok mu? Onlardan bir kişiye idrar bulaşsa (kumaşın) o kısmını kesmek zorundaydı. Bu kişi onları bundan men etti de kabirde (büyük bir) azaba uğradı."
§ Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anh) başka yolla gelen rivayet: Bir kişi yanındakilere, Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) için: 'Bakın, bir kadın gibi oturarak bevl ediyor' dedi. Peygamberimiz bunu işitti ve yanlarına gelince dedi ki:
"Yazık sana, İsrail oğullarından bir kişinin, başına gelenlerden haberin yok mu?., (ve hadisin devamını nakletti.)"[29]

108/416- Ebû Saîd el-Hudrî'den (Radıyallahü anh):[30]
Rasûluîlah'm (SailallâM aleyhi ye sellem) şöyle dediğini işittim: "İki kişi tuvalet ihtiyaçları için gidip avret yerlerini açarak ve konuşarak İhtiyaçların! gidermesinler! (Zira) Allah onların bu hareketine şiddetle buğzeder."
NOT: Bit rivayette, töhmet/dedikodu sebebi hareketlerden kaçınılması gerektiği bize hatırlatılıyor. Tuvalet sırasında (su istemek gibi) bir İhtiyaç hariç dışarıdaki insanla konuşmak doğru değildir.[31]

*** Tuvalet Anında Selâm Almanın Ve Abdestsiz Olarak Allah'ı Zikirle Meşgul Olmanın Hükmü**

109/417- Muhammed b. Ca'fer'e,[32]

Abdestsiz olan bir kişiye selâm vermenin hükmü soruldu. O da senediyle Muhacir b. Gunfüz'den (Raâtyaiiahamh) şunları nakletti:
Kendisi (Muhacir b. Gunfüz) Rasûlutiah'a (Satiaiiahü aleyhi ve sellem) abâest alırken, selâm verdi. O da abdestini bitirinceye kadar selâmı almadı, daha sonra selâmını aldı ve buyurdu ki:
"Senin selâmını almama mani olan şey, sadece temiz olmadan Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir."
Muhammed b. Ca'fer ekledi:
'Bu hadisten dolayı, Hasan Basrî temizlenmeden Kur'ân okumayı veya aziz ve celîl olan Allah'ı zikretmeyi kerih görürdü/hoş karşüamazdı.'[33]

110/418- Muhacirb. Gunfüz'den (Radıyaiiahü anh):[34]
Rasûlullah'a (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) abdest alırken, selâm verdim. O (abdestini bitirinceye kadar) selâmı almadı ve abdestini bitirince buyurdu ki:
"Senin selâmını almama mani olan şey, sadece abdestsiz olarak Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir."
§ Bir rivayette; 'Sadece temiz olmadan Allah'ı zikretmeyi kerih görmemdir,' şeklinde geçmektedir.
§ Muhacir b. Gunfüz'den (Radıyallahü anh) gelen ikinci rivayet: Peygamberimiz (SaUallahü aleyhi ve seiiem) bevlediyordu, kendisine selâm verdim. (Ancak) O, abdest'alıncaya kadar selâmı almadı, daha sonra aldı.[35]

111/419- Abdullah b. Hanzale İbnü'r-Râhib'den (Radıyaiiaha anh):[36]
Peygamberimiz (Saiiaiiaha aleyhi ve seiiem) bevlederken bir kişi (geldi,) selâm verdi. (Ancak) O, selâmı almadı. Daha sonra elini bahçeye vurup teyemmüm yaptı (ve selâmını aldı).[37]

112/420- Ebû Sellâm'dan:[38]
Bana, Hz. Peygamber'i (Saiiaiiahu aleyhi ve selim) bevlederken gören kişi anlattı:
'Rasûlullah bundan sonra daha suya dokunmadan/abdest almadan (ezberinden) Kur'ân okudu,'
§(Râvüerden) Hüşeym bir seferinde de şöyle nakletti: "...Suya dokunmadan/abdest almadan (ezberinden) Kur'ân âyetleri okudu."[39]

Açıklama

Abdestsiz olarak Allah'ın adı zikredilir ve ezberden Kur'ân okunabilir. Ancak Rasûllahm hayatında görülen uygulama, bunların çoğunlukla abdest alındıktan sonra yapılmasıdır. Aynca abdestsiz olarak bazı şeylerin yapılması yasaktır; Namaz ve tavaf gibi... Abdestsiz olarak Kur'ân'a dokunmak da çoğunluğun görüşüne göre yasaktır; Bu müctehidler arasında İbn Ömer, Hasan el-Basrî, Ata, Tâvûs, Şâbî, İmam Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel gibi önemli kişiler bulunmaktadır. Sadece Davûd ez-Zâhirî buna cevaz vermektedir.[40]
Mendûb olan yukarıdaki uygulamadır. Cünüp olan kişi Kur'ân'ı ezber ya da yüzünden okuyamaz. Söz konusu rivayetler ilgili konuda gelecektir.[41]

*** Tuvalete Girerken Ve Çıkarken Yapılan Duâ**

113/421- Enes b. MâtİK'ten (Radıyallahü anh):[42]
Rasûlullah (Saiiaüahu aleyhi ve seiiem) tuvalete girerken şöyle derdi: "Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis."
(Duanın Trc. 'Allahım, şeytan ve yardımcılarının şerrinden sana sığınırım.')
NOT: Hadiste geçen hubs kelimesi, habisim çoğuludur. Habâis kelimesi de, habîse'nin çoğuludur. Bu kelimelerin manaları ile ilgili çeşitli açıklamalar/yorumlar bulunmaktadır. Hattâbi ve İbn Hıbbân gibi bazı âlimler; şeytanların erkek ve dişileri olarak ifade etmişlerdir. Bu nedenle 'Allahım, erkek ve dişi şeytanların şerrinden sana sığınırım' şeklinde terceme edildiği gibi, ı Allahım, şeytan ve yardımcılarının şerrinden sana sığınırım' şeklinde de ifâde edilebilir.'[43]

114/422- Enes b. Mâlik'ten (Radıyallahü anh):[44]
Rasûlullah (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvalete girerken şöyle derdi: "Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habîs", "(ya da ve'l-habâis)."
§Râvi Şube: Burada (ve'l-habîs ve'l-habâis) şeklinde ikisi de söylendi, şeklinde nakletti.[45]

115/423- Zeyd b Erkam'dan (Radıyallahü mh):[46]
Rasûlullah (Sattitiiaks aleyhi ve seiiem) dedi ki:
"Şu bitki örtüsü (şeytanların/pisliklerin) bulunduğu yerlerdir, sizden biri oraya tuvalet için girdiğinde şöyle desin:
'Allahümme, innî e'ûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis.1 "[47]

116/424- Hz. Âişe annemizden (Radıyaiiahu anhâ):[48]
Hz. Peygamber (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) tuvaletten çıkarken:
"Gufrânek" derdi.
(Duânm trc. (Allahım!) Senin affetmeni isterim.)
NOT: Tuvaletten çıkarken, Rasûlullah'ın (Saiuaühû aleyhi ve senem) istiğfar etmesi, af dilemesinin sebebi şunlar olabilir:
* Allah'ı tuvalet gibi bazı Özel ihtiyaçları dışında, her zaman zikreder ve a-nardı. İhtiyaç anında zikri terk etmeyi, kendisi için kusur ve günah olarak görebilir,
* Ya da nimetlerin şükrünü eda edemediğini düşünüp böyle dua etmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.[49]

*** Tuvaletteki İnsanın Kabe'ye Ve Mescid-i Aksâ'ya Önünü Ya Da Arkasını Dönmesinin Yasaklanması**

117/425- Abdullah b. Haris ez-Zübeydî'den (Radıyallahü anh):[50]
Rasûlullah'in (SaUaiiahu aleyhi ve seiiem) şu sözünü ilk duyan benim: "Sizden biri kıbleye dönerek sakın bevl etmesin!"
(Râvi der ki): "Bunu insanlara ilk nakleden kişi benim."[51]

118/426- Ma'kıl b. Ebû Ma'kıl el-Esedî el-Ensârî'den (Radıyallahüanh):[52]
Rasûlullah (Sallaliahü aieyiu ve sellem), büyük ve küçük tuvalet ihtiyacı anında iki kıbleye (yani Kabe ve Mescid-i Aksâ'ya)[53] dönmeyi yasakladı.[54]

119/427- (Ebû Talha'nm azatlısı) Râfîb. İshâk'tan:[55]
Kendisi, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin (Radıyaiiahu atıh) Mısır'da bulunduğu dönemde şu sözünü duymuştu:
'Vallahi, bu tuvaletleri ne yapacağımı[56] bilmiyorum. Rasûlullah (Saiialm hü aleyhi ve sellem) Şöyle buyurmuştu:
"Biriniz tuvalete, büyük ya da küçük ihtiyacı için gittiğinde Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin!"'[57]

120/428- Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh):[58]
Rasûlullah (SatlallahU aleyhi ve seüem) dedi ki:
"Biriniz tuvalete gittiğinde, Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin! Ancak doğuya ya da batıya dönsün!"
Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle devam etti:
'Şam bölgesine geldiğimizde kıbleye doğru yapılmış tuvaletler bulduk. (Tuvalet sırasında) başka tarafa yönelmeye çalışıyor, sonra da istiğfar ediyorduk.'[59]

121/429- Ebû Hüreyre'den (Radıyaiiahu anh):[60]
Hz. Peygamber (Saiiatiahu aleyhi ve seitem) şöyle dedi:
"Ben sizin için bir baba gibiyim, (faydalı şeyleri öğretirim). Biriniz tuvalete gittiğinde, Kabe'ye önünü ve arkasını dönmesin!"
Rasûluîlah (Saiiaiiahu aleyhi ve sellem) bize tezek ve kemik ile istincâyı (tuvalette temizlenmeyi), ayrıca birinin istincâda[61] sağ elini kullanmasını yasakladı.[62]

122/430- Selman el-Fârisî'den (Radıyallahü anh):[63]
Müşrikler Rasûlullah (SaiMiaM aleyhi ve sellem) ile alay ederken onlardan birisi şöyle dedi:
'Arkadaşınızın size tuvalet (adabına) varıncaya kadar her şeyi öğrettiğini düşünüyorum.' Selman şöyle cevap verdi:
'Evet, O bize tuvalet (ihtiyacı) sırasında kıbleye dönmemeyi emretti"
§(Bir rivayette; 'arkamızı da dönmemeyi emretti.Rasûlullah (SaUaüaha aleyhi ve seiiem) bize; istincâda sağ eli, üçten az taşı, ayrıca tezek ve kemiği de kullanmayı yasakladı.
NOT: Yeryüzünün mübarek bölgelerinden Kudüs'teki Mescid-i Aksa Müslümanların ilk kıblesi ve Mekke'deki Kabe ise sonraki kıbleleridir. Bu nedenle çölde ya da açık arazide bulunanların tuvalet ihtiyacı sırasında Kabe'ye veya Mescid-i Aksâ'ya arkalarını ve Önlerini dönmeleri yasaklanmıştır. Zira bu kutsal mekânlara ibadet için dönülür.
Zaruret halinde ya da kapalı mekânlarda, bu yönlere dönme ruhsatı verilmiştir. Fakat tuvalet yapımında kıbleye doğru olmamasına dikkat edilmelidir.[64]
*** Evlerdeki (Ya Da Kapalı Mekanlardaki) Tuvaletlerde Kıbleye Dönme Ruhsatı**

123/431- Câbirb. Abdullah'tan (RadıyaiiaM anh):[65]
Rasûlullah (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) bize bevl ederken avret mahallimiz (açık olarak) kıbleye dönmemizi yasakladı. Sonra onu, vefat etmeden bir yıl önce kıbleye dönmüş bir şekilde bevlederken gördüm.[66]

124/432- Abdullah b. Ömer'den (Radıyaiiahaanhümâ):[67]
Bir gün (kız kardeşim) Hz. Hafsa'nın (RadıyaiiaM anhâ) odasının damına çıktım ve (tesadüfen) Rasülullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seium) tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm; yüzü Şam bölgesine ve sırtı da Kabe'ye dönüktü.
§ İbn Ömer'den ikinci tarikle gelen rivayet:
Bir gün evimizin damına çıktım ve (etrafa bakarken tesadüfen) Rasûlullah'ı (Saiiaiiahü aleyhi ve seiiem) iki kerpiç üzerine tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm, yüzü de Mescid-i Aksa tarafına dönüktü.[68]

125/433- Abdullah b. Ömer'den (Radıyaiiahu anhüma):[69]
Rasûlullah'ı (Saiiaiiahu aleyhi ve seiiem) iki kerpiç üzerine tuvalet ihtiyacı için oturmuş gördüm, yüzü de kıbleye dönüktü.[70]

126/434- Ebû Katâde'den (Radıyaiumanh):[71]
Rasûlullah'ı (Saiiaîiahu aleyhi ve seiiem) kıbleye dönük olarak bevlettiğini gördüm.[72]

127/435- Ömer b. Abdülazîz'den:[73]
Şu kadar süreden beri, tuvalette kıbleye dönmedim. Bana Irak b. Mâlik, Hz. Âişe'den (RadıyaitahUatthâ) rivayet etti:
'İnsanların bundan (tuvalet sırasında kıbleye dönme yasağından) hoşlanmadı klan/zorlandıkları haberi Hz. Peygamber' e (SattaifaM aleyhi ve seiiem) ulaşınca, kıbleye dönme izni (ruhsatı) verdi.'
§ Hz. Âişe'den (Radıyaiiahümhâ) gelen başka rivayette:
RaSÛîUİlah (Sallaliahü aleyhi ve seliem) dedi İd:
"Böyle yapıyorlar ha, oturağımın yönünü kıbleye çevirebilirsiniz."[74]
NOT: Bu konuda bilgi için bk. 122/430 nolu hadisin açıklaması

---

[1] Sened:
Hasen: Müsned, IV/396, H.no: 19429; Benzer rivayet için bk. IV/399, H.no: 19460 0 çZ 'J>)\ IV/414, H.no: 19602; (Her üç senedde de müphem bir râvî bulunması sebebiyle hadis zayıftır.) Son rivayetin metni ise şöyledir:
Ebu Dâvûd, Taharet, 2, H.no: 3; Benzer sahih rivayetler için bk, Buhârî, Vudû', 62; Müslim, Taharet, 74; An Mâce, Taharet, 23, H.no: 346; Abdurrahman b. Hasene'den şahidi: Hâkim, 1/294, H.no: 657-658 (Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine uygun olduğunu söylemiştir); Zayıf olan bu hadis, sahih rivayetlerle desteklenerek hasen li gayrini

seviyesine yükselir.
[2] (Dedi ve şöyle devam etti;).
[3] Benzer rivayetler için bk. Müsned (re., H.no. 102/410, 107/415.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/158.
[4] Sened:
Hasen: Müsned, 1/299, H.no: 2715; (Hadisin senedinde müphem bir râvî bulunması sebebiyle hadis zayıftır.) Ayrıca senedinde îbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk.22/64.hadis.
Heysemî, senedinde müphem bir râvî ile zayıf kabul ettiği İbn Lehîâ'nın bulunduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/204.
Hadisin şâhidleri olduğu için hadis kuvvet kazanır.
a-Muâz b. Cebel'den (Radıyallahü anhj şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 14, H.no: 26:
Ebû Davud'un rivayetine benzer bir nakil de İbn Mâce'den mervîdir. Bk.Ib?ı Mâce, Taharet, 21, H.no: 328;
b-Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anhiimâ) gelen rivayet ise şöyledir:
Müsned, HI/305, H.no: 14211; 1H/38I-382, H.no: 15030; Müslim, İmaret, 178; Ebû Dâvûd, Cihâd, 57, H.no: 2569; Tirmizî, Edeb, 75, H.no: 2858 (hasen-sahih); İbn Mâce, Taharet, 21, H.no: 329; Lafzı:
Bu rivayetin tercemesi için bk.l 155/2025.hadis.
[5] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/158-159.
[6] Sened:
Sahih: Mz/merf, 11/372, H.no: 8839; Müslim, Taharet, 68; £Z>« Dâvûd, Taharet, 14, H.no: 25; Ibnü'l-Cârûd, H.no: 33; Hâkim, 1/296, H.no: 664 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartına/râvisine göre sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylar); Beyhakî, 1197.
[7] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/159-160.
[8] Sened:
Sahih: Müsned, V/82, H.no: 20654; Ebû Dâvûd, Taharet, 16, H.no: 29; Nesâî, Taharet, 30, H.no: 34; İbnü'l-Cârûd, H.no: 34; Hâkim, 1/297, H.no: 666-667 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartma/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, 1/99; Bennâ, İbn Huzeyme ve İbn Seken'in bu hadisi sahih saydıklarını ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/257.
a-Hadisin bir benzeri CâbİR b. Abdullah'tan (Radıyaliahü anh) da rivayet edilmiştir:
Müsned, 107388, H.no: 15105; m/312, H.no: 14278; III/374, H.no: 14955; m/301, H.no: 14162; m/386, H.no: 15083; III/362, H.no: 14834-14835; Buhârî, Bed'ü'1-halk, 16;
İsti'zân, 49; Müslim, Eşribe, 96-98; Ebû Dâvûd, Eşribe, 22, H.no: 3731-3733; Cihâd, 76, H.no2604; Tirmizî, Edeb, 74, H.no: 2857 (hasen-sahih); Beyhakî, V/256; Bu rivayet 58/8628 ve 114/4843.hadiste zikredilecektir.
b-İbn Abbas'tan (Radıyaliahü anhiimâ) da rivayet edilmiştir:
Edeb, 161, H.no: 5247.
[9] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/160-161.
[10] Sened:
Sahih: Müsned, V/56, H.no: 20447; İkinci rivayet: V/56, H.no: 20441; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 27 (Hocası Alımed b. Hanbel'den naklettiği bir hadistir); Nesâî, Taharet, 32, H.no: 36; İbn Mâce, Taharet, 12, H.no: 304; Tirmizî, Taharet, 17, H.no: 21 (garib). Tirmizî, bazı âlimlerin bu yasağı mekruh olarak telakki ettiklerini, bazılarının ise (İbn Şîrîn ve IbnÜ'l-Mübârek gibi âlimlerin) banyo yapılan yerde su akıntısı gerçekleşiyorsa buna ruhsat verdiklerini beyan etti. Ahmed Muhammed Şâkir Tirmizfye yaptığı haşiyesinde Eş'as'm sika, hadisin senedinin de sahih olduğunu söyler.
Ayrıca hamama İdrar yapmanın yasaklanışını ifâde eden 20/328. ve bir sonraki 101/409.badise bk. Müsned, IV/İ11, H.no: 16949; IV/110-111, H.no: 16948; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 28; 40, H.no: 81; Nesâî,_Taharet, 147, H.no: 238; Zinet, 6, H.no: 5051; İbnü'l-Cârûd, H.no: 35; Hâkim, 1/273, H.no: 595 (Hâkim, hadisin Buhârî ve Müslim'in şartı-na/râvisine uygun olarak sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bunu onaylamıştır).
Ebû Hüreyre'den şahidi için bk. Hâkim, 1/273, H.no: 595.
[11] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/161.
[12] Sened:
Sahih: Müsned, TV/111, H.no: 16949; Benzer rivayetler için bk. IV/110-11I, H.no: 16948; V/369, H.no: 23026; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 28; 40, H.no: 81; Nesâî, Taharet, 147, H.no: 238; Zinet, 6, H.no: 5051;
Ebû Hüreyre'den (Radıyallahü mıh) şahidi: Hâkim, 1/273, H.no: 596 (Hâkim bu rivayeti Abdullah b. MuğaffeFİn hadisine şâhid olarak verir).
Abdullah b. Muğaffel'den (Radıyallahü anh) şahidi İçin bk.I00/408.hadis.
Banyoya bevletmenin yasaklanışı İle ilgili Abdullah b. Muğaffel'in (Radıyallahü anh) rivayetleri için bk. Müsned, \/56, H.no: 20441; 20447; Ebû Dâvûd, Taharet, 15, H.no: 27 (Hocası Alımed b. Hanbel'den naklettiği bir hadistir); Nesâî, Taharet, 32, H.no: 36; İbn Mâce, Taharet, 12, H.no: 304; Tinnizî, Taharet, 17, H.no; 21 (garib). Tirmizî, bazı âlimlerin bu yasağı mekruh olarak telakkî ettiklerini, bazılarının ise (İbn Şîrîn ve İbnü'l-Miibârek gibi âlimlerin) banyo yapılan yerde su akıntısı gerçekleşiyorsa buna ruhsat verdiklerini beyan etti.
Aynca hamama idrar yapmanın yasaklanışını ifâde eden 20/328 (ki bu hadisin aynısıdır) ve bir önceki 100/408.hadise bk.
[13] Müsned, IV/111; Ebû Dâvûd, Taharet, 15; Nesâi, Taharet, 146,Zinet 6.
[14] Mâlik, Şa'r, 7. Hadisin metni şöyledir:
(Atâ' b. Yesâr'dan mürsel olarak nakledilmiştir. İbn Abdilber, Câbir vd. sahâbilerden (Radıyallahü anhüm) mevsûl olarak nakledildiğini söyler.) Saç bakımını tavsiye eden Örnek bir rivayet:
Mâlik, Şa'r, 6.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/161-162.
[15] Sened:
Sahih: Müsned, V/382, H.no: 23141; (Diğer rivayet): V/402, H.no: 23307; Benzer rivayet için bk. V/382, H.no: 23134, 23139; V/402, H.no: 23315; V/394, H.no: 23238; Buhâri, Vudû', 60-62; Mezâlim, 27; Müslim, Taharet, 73-74; Müsâfirûn, 187; Ebû Dâvûd, Taharet, 12, H.no: 23; Tirmizî, Taharet, 9, H.no: 13; Nesâî, Taharet, 16, 23, H.no: 18-28; İbn Mâce, Taharet, 13, H.no: 305; Dârimi, Vudû', 9, H.no: 674; Humeydî, 1/210, H.no: 1442.
Muğire b. Şu'be'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. IV/246, H.no: 18068 (Bir sonraki 103/411.hadisebt);
Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Nesâî, Taharet, 26, H.no: 30; İbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 346.
[16] Benzer rivayetler için bk. Müsned Trc, H.no. 96/404, 107/415.
[17] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/163-164.
[18] Sened:
Sahih: Müsned, TV/246, H.no: 18068; Tinnizî, Taharet, 9, H.no: 13; îbnMâce, Taharet, 13, H.no: 306; Bennâ, hadisin senedinde hafızaları sebebiyle tenkid edilen Asım b. Behdele ve Hammâd b. Ebî Süleyman Müslim'in bulunduğunu, dolayısıyla senedinde A'meş ve Mansûr'un bulunduğu f 02/410.hadisin bu rivayete tercih edildiğini ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/260.
Hammâd b. Ebî Süleyman Müslim el-Eş'arî el-Kûfî (v.120/738), Ebû Hanîfe ve Şu'be'nin hocasıdır. Sika, fakih, müetehid bir imamdır. Ebû İshâk eş-Şeybânî'nin: "Şa'bi'den daha fakih biridir" dediği bîr zâttır. Zehebî İse Şa'bi'nin hafızasının daha sağlam olduğunu belirtir. Hk.Kâşif, Trc. no: 1221; Hammâd b. Ebî Süleyman'ın bir rivayetini Müslim, (EşrİBe, 35, mutâbî olarak), iki rivayetini Tirmizî (Taharet, H.no: 13, Fiten, 71, H.no: 2258 (sahih), mutâbî olarak), on birini Nesâî, dördünü Ebû Dâvûd, ikisini İbn Mâce, 56 rivayetini Ahmed b. Hanbel ve 30 rivayetini de Dârimî nakleder. Tirmizî, aynı MüsnedİÎn senedinde olduğu gibi Âsim b. Ebi'n-Necûd Behdele ile birlikte, birbirlerinin destekçisi olarak naklettikleri bîr hadis için sahih hükmü verir. Bk.Sü?ıen, Fiten, 71, H.no: 2258.
Asım b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî ise sika sayılmıştır. Hafızası hakkında konuşan ise Dârekutni'dir. Buhârî ve Müslim'in mutâbî râvilerindendir. Bk.Kâşif, Trc. no: 2496; Abde b. Ebî Lübâbe'ye mutâbî olarak kullanıldığı hadisler İçin bk.Buhân, Tefsir, 113, 114; Müslim, Sıyâm, 220; Âsim b. Behdele el-Esedî el-Kûfî'nin (v.128/746) Buhârî dört, Müslim bir, Tirmizî 32, Nesâî 29, Ebû Dâvûd 21, İbn Mâce 29, Ahmed b. Hanbel 246, Dârimî 23 rivayetini nakleder. TirmİzÎ'nin, hadislerini "hasen-sahih" saydığı rivayetler için bk. Sünen, Cum'a, 63, H.no: 593; Savm, 72, H.no: 793; Buyu', 4, H.no: 1208; Fiten, 24, 52, 71, H.no: 2188, 2230-2231, 2258; Zühd, 50, 57, H.no: 2387, 2398; îmân, 8, H.no: 2616; Fezâilü'l-Kur'ân, 18, H.no: 2914-2915; Kırâât, 9, H.no: 2944; Tefsîr, 8/1, 17/17, 97/2, H.no: 3079, 3147, 3351; Deavât, 98, H.no: 3535-3536; Menâkıb, 23, 64, H.no: 3744, 3898.
[19] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/164-165.
[20] Sened:
Sahih: Müsned, VI/136, H.no: 24926; Benzer rivayet için bk. VI/213, H.no: 25663; VI/192, H.no: 25472; Tirmizî, Taharet, 8, H.no: 12; Nesâî, Taharet, 24, H.no: 29; İbn Mâce, Taharet, 14, H.no: 307; Mikdâm'ın babası Şurayh b. Hânî, muhadram ve tabiînin büyüklerinden sika biridir. TirmİzÎ'nin metni:
Rivayeti hakkındaki değerlendirmesi: "Bu babda Hz. Ömer, Biireyde ve Abdurrahman b. Hasene'den (Radıyallahü anhüm) de nakiller vardır. Hz.Âişe'nin hadisi bu konudaki en hasen-sahih bir rivayettir.
Hz. Ömer'in hadisi, Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik - Nâfî' ve İbn Ömer kanalı İle nakledilir.
jX' lljli oi; d SİfIi jŞ Ü ^ip L' JUi llîli Jy Ulj '~C.'j <Xs- »İl J-? ^Jl ^î, Jli 'J-^ 'J*
"Hz.ömer (Radıyallahü anh): Hz. Peygamber (Sallallahü aleyhi ve sellem) beni ayakta bevkederken gördü ve şöyle buyurdu: Ey Ömer! (Böyle) bevletme! Bundan sonra bir daha ayakta bevletmedim" dedi. (Bk./M Mâce, Taharet, 14, H.no: 308) Tirmizî sözlerine devam ederek şöyle söyler: "Abdülkerim b. Ebu'l-Mehârik, hadis âlimierince zayıf olduğu halde bu hadisi merfû yaptı. Eyyûb es-Sahtiyânî kendisini zayıf saymış ve hakkında tenkidlerde bulunmuştur. Ubeydullah - Nâfî' ve İbn Ömer kanalı ile mevkuf olarak da nakledilir ki bu rivayet Abdülkerim'in rivayetinden daha sahihtir: "Hz. Ömer (Radıyallahü anh): "Müslüman olduğum günden beri hiç ayakta bevletmedim" dedi.
Büreyde'den gelen rivayet ise mahfuz değildir. Hadisteki nehyin anlamı, te'dîb/ edeblendirme içindir; tahrim/haram kılma değildir. İbn Mes'ûd'un (Radıyallahü anh): "Senin ayakta bevletmen, (kendine)

cefâdır/ zulüm ve kötülüktür" dediği de rivayet olunur." Bk. Tirmizî, Taharet, 8, H.no: 12.
[21] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/165.
[22] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/165-166.
[23] sened:
Sahih: Müsned, ITI/443, H.no: 15597; Benzer rivayet için bk. m/443, H.no: 15598; IV/224, H.no: 17894; IV/237, H.no: 17993 (229/537.hadise bk); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 16; İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 334; Heysemî, ricalinin sika olduklarını belirtir. Bk. Mecma\ 1/230. Hadisin şâhidleri:
a-Muğire b. Şu'be (Radıyalîahü anlı): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 1; Tirmizî, Taharet, 16, H.no: 20 (Tirmizî, bu konuda Abdurrahman b. Ebî Kurâd, Ebû Katâde, Câbir, Yahya b. Ubeyd babasından, Ebû Mûsâ, İbn Abbas ve Bilâl b. Hâris'ten (Radıyallahü arihitm) de rivayetlerin bulunduğunu, hadisin İse "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 16, H.no: 17; İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 331: Dârimi, Vudû', 4, H.no: 666; Dârimî'nin metni ise şöyledir:
Dârimî'nin bir diğer rivayet (Vudû', 4, H.no: 667) metni ise şöyledir:
b-Enes (Radıyallahü anlı): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 332 (Bûsirî, zayıf olduğunu i-fade eder):
c-Ya'lâ b. Mürre (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 333; d-Câbir (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 1, H.no: 2; İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 335; Dârimi, Mukaddime, 4, H.no: 17;
e-Bilâl b. Haris el-Müzenî (Radıyallahü anh): İbn Mâce, Taharet, 22, H.no: 336 (Bûsirî, Kesir b. Abdullah sebebiyle isnadının zayıf olduğunu İfade etti.):
[24] Burada hadisin ilgili kısmı terceme edildi, kalan kısmı için bk. Müsned Ter., H.no. 229/537.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/166-167.
[25] sened:
Hasen: Müsned, n/371, H.no: 8824. Hadisin senedindeki Husayn (b. Abdullah el-Hımyerî el-Hubrânî) hakkında Zehebî, bir eserinde herhangi bir hüküm vermemiş (Bk.Kâşif, Trc. no: 1136); diğer bir eserinde ise "tanınmıyor" demiştir. BkMîzân, Trc. no: 2105; İbn Hıbbân sika râviler arasında zikreder. Bk.Sikât, VI/211; Ebû Sa'd (Saîd) el-Hayr el-Hubrânî el-Hımyerî el-Hımsî hakkında ise Ebû Hatim "mechûl" oiduğunu söyler. Bk.el-Cerhu ve't-ta'dîl, 1X7378. Ahmed b. Hanbel rivayetinde (senedde de görüldüğü gibi) bu zatın Hz. Ömer'in arkadaşlarından biri oiduğunu belirtir. Dârimî'nin tahkik ve tahricinİ yapan Abdullah Hâşim Yemânî, bu râvinin isminin Ziyâd, Âmir veya Ömer b. Sa'd olabileceğini belirtir. El-Hayr olarak bilinen kişinin sahabî olduğunu, el-Hubrânî olarak bilinenin ise tabiînden olduğunu ve tbn Hıbbân'ın sika râviler arasında zikrettiğini, dolayısıyla bu iki ayrı şahsiyetin karıştırılmaması gerektiğini belirtir. (Bk.Dârimi, Vudû', 5, H.no: 668); Bennâ da Ebû Saîd el-Hayr'm sahâbî; Ebû Sa'd el-Hayr'ın ise tabiînden bir râvî olduğunu belirtir. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/262. Ebû Dâvûd, Taharet, 19, H.no: 35; İbn Mâce, Taharet, 23, H.no: 337-338; Bennâ bu rivayeti dört ayn konuda ele alır:
a-Hadisin ilk bölümü "Edeb, mev'ıze, hikmetler ve özlü sözler" kısmının 56/8626. hadisinde zikredilecektir:
Hadisin bu kısmı Müsned'de Ebû Hüreyre'den (Radıyaltahü anh) farklı senedlerle rivayet edildiği gibi Ukbe b. Âmir'den (Radıyallahü anh) de nakledimiştir:
Bk. îbn Mâce, Tıb, 26, H.no: 3498;
b-îkinci kısım: 128/436. hadiste zikredilecektir.
Müsned, 11/360, H.no: 8710; 11/463, H.no: 9931; 11/387, H.no: 9006; 11/315, H.no: 8150 (Hemmâm, Sahîfe, H.no: 50); ü/245, H.no: 7340; ü/482, H.no: 10201; 11/236, H.no: 7220; ü/308, H.no; 8063; ü/278, H.no: 7732; ü/254, H.no: 7445; 11/277, H.no: 7716; Mâlik, Taharet, 33-34; Buhân, Vudû', 25; Müslim, Taharet, 20-23; Nesâî, Taharet, 72, H.no: 88; îbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 409; Dârimi, Vudû', 32, H.no: 709;
Câbir b. Abdullah'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Müslim, Taharet, 24;
Seleme b. Kays'tan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Nesât, Taharet, 72, H.no: 89; îbn Mâce, Taharet, 44, H.no: 406;
c-Üçüncü bölümü ileriki konularda zikredilecektir. Ayrıca bk. Dârimi, Et'ıme, 42, H.no: 2093
d-Son bölümünü ise burada zikretti.
[26] Tek sayıdan murad çift olmayandır; 1, 3, 5... gibi. Sürmede bu konuda bir sınırlama yoktur, ancak istincâda üç ile sınırlıdır.
[27] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/167-168.
[28] Sened:
Sahih: Müsned, IV/196, H.no: 17689; (İkinci rivayet): IV/196, H.no: 17687 (Hocası Ebû Muâviye kanalı ile yine Â'meş'den nakleder); Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 22 (Bennâ, hadisi Taberânî, Beyhakî, Nesâî ve Ebû Davud'a nisbet ettikten sonra "Münzirî sükût ettiğine göre, hadisin delil olmaya müsait olduğu anlaşılır" der. Bk.Bülûğu'l-merâm, 1/263); Nesâî, Taharet, 25, H.no: 30; îbn Mâce, Taharet, 26, H.no: 346. İbn Mâce'nin Câbir'den naklettiği bir rivayetinde ayakta bevletmenin erkeklere, oturarak bevletmenin ise kadınlara has bir Arap âdeti olduğunu hatırlatılıyor:
BkJbn Mâce, Taharet, 14, H.no: 309 (Senedindeki Adiy b. Fadl zayıftır).
[29] Benzer rivayetler için bk. Müsned Trc. H.no. 96/404, 102/410.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/168-169.
[30] Sened:
Hasen: Mümed, 111/36, H.no: 11249; Ebû Dâvûd, Taharet, 7, H.no: 15; îbn Mâce, Taharet, 24, H.no: 342; İbn Hacer, hadisin illetli olmasına rağmen (Ebû Ali Saîd b. Osman) îbnü's-Seken (v.353/964) ve (Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed) İbnü'l-Kattân (v.628/1231) tarafından sahih sayıldığını söyler. Bk.Bülûğu'l-merâm, H.no: 85; San'ânî, İbn Huzeyme'nin de Sahih'ııde bu hadise yer verdiğini ekleyerek hadisin bütün rivayetlerinde lyâz b. Hilâl / Hilâl b. Iyâz'ın bulunduğunu söyleyerek Münzirî'nİn: "Bu râvî hakkında ne bir cerh ne de bir ta'dîl biliyorum, meçhullerden biridir" dediğini nakleder. Bk.Sübülü's-selâm, 1/159-160.
îkrime b. Ammâr ei-Hanefî el-Iclî el-Yemâmî, duaları kabul edilen, sika biridir. İkrime b. Ammâr'm Buhârî bir, Müslim 38, Tirmizî 15, Nesâî altı, Ebû Dâvûd 20, İbn Mâce 12, Ahmed b. Hanbel 58, Dârimî beş rivayetini nakleder. Ancak "Yahya b. Ebî Kesir'den rivayetleri muzdariptir" denilmiştir. Bk.Zehebî, Kâşif, Trc. no: 3866; Tirmizî de Sünen'inde bu zât İçin: "Bazen Yahya b. Ebî Kesir'den rivayetinde hata yapar"der. Bk.Cenâiz, 38, H.no: 1024; Fakat eserinin bir başka yerinde bu silsile için herhangi bir tenkidde bulunmadan "Ilasen-garib" hükmü vermiştir. Bk.Sayd, 11, H.no: 1478; Deavât, 31, H.no: 3420; İbn Hacer ise ek olarak "sadûktur, hata yapar"der. Bk.Takrib, Trc. no: 4672; Müslim Sahih'İnde İkrime b. Ammâr'm rivayetini birçok yerde zikreder. Bk. Müslim, îmân, 52; Yahya b. Ebî Kesir'den rivayetine de yer verir. Bk. Müslim, îmân, 215; Taharet, 25; Müsâfirûn, 200; Siyârn, 182; Eşribe, 26; Ancak bir yerde İkrime'nin diğer hocası ile birlikte zikreder: Ebû Ammâr Şeddâd b. Abdullah. Bk.Müslim, Müsâfirûn, 294; Buhârî de bir hadisin hemen akabinde bir nakilde bulunmak İçin Yahya b. Ebî Kesir'den rivayetine yer verir. Bk.Buhârî, Edeb, 73.
Hilâl b. îyâz (asıl ismi lyâz b. Hilâl'dir kalb yapılmıştır,) hakkında İbn Hacer "mechûl" ifadesini kullanırken (Bk.Takrib, Trc. no: 5281); İbn Hıbbân sika râviler arasında saymıştır. Bk.Sikât, V/265; Zehebî ise herhangi bir hükümde bulunmaz. Bk. Kâşif, Trc. no: 4361. Tirmizî bir, Ebû Dâvûd ve îbn Mâce iki, Ahmed b. Hanbel yedi rivayetini nakleder. Tirmizî rivayetinde "hasen" hükmü verir. Bk.Sünen, Salât, 174, H.no: 396 (Ahmed Muhammed Şâkir ise haşiyesinde "Hayır bilâkis sahihtir" der.
[31] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/169-170.
[32] Sened:
Sahih: Müsned, IV/435, H.no: 18935; Benzer rivayet için bk. V/8O-8I, H.no: 20639-20641; Ebû Dâvûd, Taharet, 8, H.no: 17; Nesâî, Taharet, 34, H.no: 38; İbn Mâce, Taharet, 27, H.no: 350; Dârimi, İsti'zân, 13, H.no: 2644;
Hadisi destekleyen rivayetler:
a-İbn Ömer'den (Radıyallahü anhümâ): Müslim, Hayz, 1I5; Ebû Dâvûd, Taharet, 8, H.no: 16; Taharet, 122, H.no: 330-331; Tirmizî, Taharet, 67, H.no: 90 (Tirmizî, hadisin Muhacir b. Gunfiiz, Abdullah b. Hanzale, Alkame b. Fağvâ', Câbir ve Berâ'dan -Radıyallahü anhüm- da nakledildiğini ve "hasen-sahih" olduğunu belirtir); İsti'zân, 27, H.no: 2720; Nesâî, Taharet, 33, H.no: 37; îbn Mâce, Taharet, 27, H.no: 353; İbnü'l-Cârûd, H.no: 37-38;
Ayrıca benzer bir rivayet yine îbn Ömer'den (Radıyaltahü anhümâ) nakledilir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 122, H.no: 330; Hadisin metni için bk.
b-EbûHüreyre'den (Radıyallahüanhy.lbn Mâce, Taharet, 27, H.no: 351 (isnadı zayıf);
c-Câbir'den (Radıyallahü anh): îbn Mâce, Taharet, 27, H.no: 352 (isnadı zayıf);
[33] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/170-171.
[34] sened:
Sahih: Müsned, V/80, H.no: 20639; (Diğer rivayet): V/80, H.no: 20640; (İkinci rivayet): V/80-81, H.no: 20641; Benzer rivayet için bk.IV/435, H.no: 18935; Ebû DâvÛd, Taharet, 8, H.no: 17; Nesâî, Taharet, 34, H.no; 38; İbn Mâce, Taharet, 27, H.no: 350; Dârimi, İsti'zân, 13, H.no: 2644. Bennâ hadisin senedinin ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'1-emânî, 1/266. Ayrıca bir önceki 109/417. hadisin tahririne bk.
[35] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/171-172.
[36] sened:
Hasen: Müsned, V/225, H.no: 21856; Heysemî, müphem bir râvî bulunduğu için senedinin zayıf olduğunu belirtir. Bk. Mecma', 1/276. Fakat biraz önce zikredilen benzer sahih rivâyet-ler/şâhidler bu hadisi kuvvetlendirir. Ayrıca şu hadis de bu rivayeti destekler:
Ebû Cüheym b. el-Hâris el-Ensârî'den (Radıyallahü anh): Ebû Dâvûd, Taharet, 122, H.no: 329;
"Allah Rasûlü (SaUallahü aleyhi ve sellem) Cemel kuyusuna doğru gidiyordu. Kendisiyle birisi karşılaştı ve selâm verdi. Rasûlullah selâmını almadı, Bir duvarın yanma geidi. Yüz ve kollarına meshetti. Sonra da verilen selâmı aldı." Ayrıca Bk.Buhâri; Teyemmüm, 3; Müslim, Hayz, 114; Nesâî, Taharet, 195, H.no: 310;
Abdullah b. Hanzaîe b. Ebû Âmir er-Râhib el-Ensârî el-Evsî (v.63/682) (Radıyallahü anhümâ), Uhud Savaşı'na cünüp olarak katılıp şehid düşen ve bu sebeple de meleklerin yıkadığı (bk.Hâkim, IH/204; Ebû Nuaym, Hılye, 1/357; Beyhakî, Delâil, IH/246) Hanzale b. Ebû Âmir Amr er-Râhib'İn (Radıyallahü anh) oğludur. Abdullah b. Hanzale, Allah Rasûlü (SaUallahü aleyhi ve sellem) hayatta iken doğdu. Peygamberimizin vefatında yedi yaşında idi. Ebû Abdurrahman veya Ebû Bekir künyesi İle tanınırdı. Annesi Abdullah b. Übey b. SelüTün kızı Cemüe'dir. Hanzale ile Cemile'nin Uhud Savaşı gecesindeki birlikte!iklerinden Cemile Abdullah'a gebe kalmıştır. HanzaÎe ise ise gusletmeden bu savaşa katılmış ve şehid düşmüştür. Abdullah da sekiz oğlu ile birlikte Harre'de şehid oldu. Bk.îbnü'1-Esîr, Üsdü'l-gâbe. III/219-220, Trc.no: 2908.

Hanzale'nin (Radıyallahü anh) babası Ebû Âmir Amr ise câhİliye döneminde râhib olarak tanınırdı. Abdullah b. Übey b. Selül ile Allah Rasûlü;ne (Sallallahu aleyhi ve sellem) hased etmişlerdir. Biri münafıkların ele başı idi. Diğeri de Peygamberimiz tarafından fâsık olarak nitelendirilmiş ve kâfir olarak ölmüştür. Babası Hanzale için bk. İbnü'1-Esîr, age., 11/85-87, Trc.no: 1281.

[37] Bu açıklama için bk. H.no. 109/417, 110/418.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/172-173.

[38] Sened:

Sahih: Müsned, IV/237, H.no: 17992; Heysemî, râvilerin sika olduklannı belirtir. Bk. Mecma', 1/276; Bennâ hadisin isnadının ceyyid olduğunu ifade eder. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/267. Bu konuyu destekleyen hadisler:

a-Hz.ÂÎşe'nin (Radıyallahü anhâ) rivayeti: Müslim, Hayz, 117; Tirmizî, Deavât, 9, H.no: 3384; Ebû Dâvûd, Taharet, 9, H.no: 18; İbn Mâce, Taharet, 11, H.no: 302; b-Hz.Ali'nin (Radıyallahü anh) rivayeti: Müsned, 1/84, H.no: 639; 1/124, H.no: 1011; 1/107, H.no: 840 (435/743.hadise bk); 1/90, H.no: 686 (Haris b. A'ver sebebiyle zayıftır); 1/83, H.no: 627; I/Í34, H.no: 1123 (436/744.hadise bk); Fİ 10, H.no: 872 (437/745.hadise bk); Ebû Dâvûd, Taharet, 90, H.no: 229; Tirmizî, Taharet, 111, H.no: 146 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 171, H.no: 265; İbn Mâce, Taharet, 105, H.no: 594; Ebû Davud'un metni:

c-Buhârî'nin bab başlıkları:

Bk. Buhârî, Hayz, 7;

Bk. Buhârî, Ezan, 19;

Mâ//fc Taharet, 13; Abdürrezzâk, 1/84, H.no: 278; B«/*ârf, Vudû', 58; Müslim, Taharet, 48; EfeÖ DâvMrf, Taharet, 37, H.no: 74; Tirmizi, Taharet, 69, H.no: 92; Wfijâf, Taharet, 53, H.no: 67; Miyâh, 7.

[39] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/173-174.

[40] ibn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, 30-31; İbn Kudâme, Muğnî, 1/137-139.

[41] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/174-175.

[42] Sened:

Sahih: Müsned, m/99, H.no: İİ886; Benzer rivayet için bk. m/101, H.no: 11922 Buhâri, Vudû', 9; Deavât, 14; Müslim, Hayz, 122-123; Ebû Dâvûd, Taharet, 3, H.no: 4; Tirmizî, Taharet, 4, H.no: 5-6 (Tirmizî, hadisin Hz. Ali, Zeyd b. Erkam, Câbir ve İbn Mes'ûd'dan (Radıyallûhü anhüm) da nakledildiğini ve "hasen-sahih" olduğunu belirtir); Nesâî, Taharet, 18, H.no: 19; İbn Mâce, Taharet, 9, H.no: 298; Dârimi, Vudû', 10, H.no: 675;

Zeyd b. Erkam'dan (Radıyallahü anh) şahidi için bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 3, H.no: 6; İbn Mâce, Taharet, 9, H.no: 296;

Ebû Ümâme'den {Radıyallahü anh) zayıf da olsa bir rivayet bulunmaktadır. Bk. İbn Mâce, Taharet, 9, H.no: 299;

Bennâ, bu hadisin Said b. Mansur'un Süneninde de nakledildiğini ve başında "Bismillah" ziyâdesinin bulunduğunu söyler. Bk. Bülûğu'l-emânî, 1/268. Bu hususu pekiştiren rivayet Hz. Ali ve Enes'ten (Radıyallahü anhümâ) nakledilen şu hadistir:

"Cinlerin gözleri ile İnsanoğlunun avreti arasındaki perde onlardan birinin helaya girdiği zaman "Bismillah" demesidir." Tirmizî. bu hadisin garib olduğunu, isnadının ise pek kuvvetli olmadığını belirtir. Bk. Tirmizî, Cum'a, 73, H.no: 606; İbn Mâce, Taharet, 9, H.no: 297; Ahmed Muhammed Şâkir Sünen'e yaptığı haşiyede Tirmizî'nin bu değerlendirmesine katılmayıp şöyle der: "Bu hadis sahih olmasa bile en azından hasendir. Çünkü râvilerinin hepsi sikadır. Suyûtî de bu hadisi zikreder ve Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve İbn Mâce'ye isnâd ederek hasen olduğuna işaret eder. Münâvî ise İsnadının sahih olduğunu ifâde eder. Bk. Suyûtî, el-Câmiu's-sağîr, H.no: 4662; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, İV/127.

Hadîsin Enes'ten (Radıyallahü anh) şahidi vardır. Suyûtî Enes'ten rivayet edilen hadisi de zikreder ve aberânî'nin el-Mu'cemü'l-evsat isimli eserine nisbet ederek bunun da hasen olduğuna işaret eder. Münâvî de Heysemrnin Teberânî tarafından İki isnadla naklettiğini, isnadlanndan birinde Saîd b. Seleme'nin bulunduğunu, bu râvîyi Buhari'nin zayıf, İbn Hibbân'm sika saydığını diğer râvilerinin ise sika kabul edildiklerini söylediğini nakleder. Bk. Suyûtî, el-Câmiu's-sağîr, H.no: 4663; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, IV/128.

[43] Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, 1/12; Mübârekfürî, Tuhfetü'l-ahvezî, 1/37.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/175-176.

[44] Sened:

Sahih: Müsned, III/282, H.no: 13934; Benzer rivayet için bk. m/101, H.no: 11922; m/99, H.no: 11886; Geniş bir tahriç için bir önceki 113/421.hadİsin tahricine bk.

[45] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/176.

[46] Sened:

Sahih: Müsned, IV/369, H.no: 19182; Benzer rivayet için bk. IV/373, H.no: 19227-19228; Ebû Dâvûd, Taharet, 3, H.no: 6; İbn Mâce, Taharet, 9, H.no: 296; Enes b. Mâlik'ten(Radıyallahü anh) şahidi için bk. Tirmizî, Taharet, 4, H.no: 5 (Tirmizî, hadisin Hz. Alî, Zeyd b. Erkam, Câbir ve îbn Mes'ûd'dan (Radıyallahü.anhüm) da nakledildiğini Enes'in hadisinin bu bâbda en sağlam ve kuvvetli bir rivayet olduğunu. Zeyd b. Erkam'm hadisinin ise senedinde ızdırâbın bulunduğunu belirtir. Tirmizî, bu durumu hocası Buhârİ'ye sorduğunda şu cevâbı alır: "Muhtemeldir ki Katâde bu hadisi Zeyd b. Erkam'dan, hem Nadr b. Enes kanalıyla, hem de Kasım b. Avf eş-Şeybânî kanalıyla nakleder. Gerçekten de gerek Müsned'de ve gerekse tbn Mâce'nin senedinde her ikisinden aldığı görülmektedir. Dolayısıyla izdırab da ortadan kalkmış olur.

[47] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/176-177.

[48] Sened:

Sahih: Müsned, VI/155, H.no: 25098; Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s.240-241, H.no: 694; Dârimî, Vudû', 17, H.no: 686; Ebû Dâvûd, Taharet, 17, H.no: 30; Tirmizî, Taharet, 5, H.no: 7 (hasen-garib); İbn Mâce, Taharet, 10, H.no: 300; İbnü'l-Cârûd, H.no: 42; İbnü's-Sünnî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle, s.23; Hâkim, 1/261-262, H.no: 562-563 (Hâkim ve Zehebî hadisin "sahih" olduğunu belirtirler); Beyhakî, 11/207. Suyûtî hadisi, Ahmed b. Hanbe!, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, îbn Hıbbân ve Hâkim'e nİsbet ettikten sonra sıhhati hakkında herhangi bir işarette bulunmamıştır. Bk.el-Câmiu 's-sağîr, H.no: 6648; Münâvî, ise İbn Huzeyme, İbnü'l-Cârûd, îbn Hıbbân, Hâkim ve Nevevî tarafından sahih sayıldığını, Beyhakî'nin ise rivayetinde j>w&Â iL.Jj'O lJJj) "Rabbena ve ileyke 1-masîr" ziyâdesinin bulunduğunu, fakat bu ziyâdenin aslının olmadığını belirtir. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/155 Bazı rivayetlerde ise şu duaya rastlanır:

"el-Hamdü lillâhi'l-lezt ezhebe anni'l-ezâ ve âfânV Duanın tercemesi: "Benden ezayı gideren ve bana afiyet bahşeden Allah'a hamdolsun," Bk.İbn Mâce, Taharet, 10, H.no: 301 (Bu rivayet ise senedindeki İsmail b. Müslim sebebiyle zayıftır); Suyûtî, Nesâî tarafından Ebû Zer'den nakledilen hadis için sahih işareti koymuştur. Bk.el-Câmiu's-sağîr, H.no: 6649; Münâvî hadisi zayıf olarak değerlendirir. Bk. Feyzu'l-Kadîr, V/156.

[49] Bu konudaki farklı dualar için bk. Nevevî, Ezkâr, 67-69.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/177-178.

[50] sened:

Sahih: Müsned, İV/190, H.no: 17630; Benzer rivayet için bk. IV/191,'H.no: 17645, 17638-17639; IV/190, H.no: 17633 Rasûlullah (Sallaliahü aleyhi ve sellem) bizden birinin kıbleye yönelerek bevleîmesini bize yasakladı" ziyadesiyle; IV/190, H.no: 17631

"Birinin kıbleye yönelerek bevletmesİni yasakladığını Hz.Peygamber'den duyan ilk müslüman benim. Hemen çıkıp İnsanlara (bu yasağı) haber verdim" ziyadesiyle nakledilir. İbn Mâce, Taharet, 17, H.no: 317.

Ebû Saîd «I-Hudri"den (Radıyallahü anh) şahidi:

Bk. Müsned, Til/12, 15. H.no; 11030, 11059; İbn Mâce, Taharet, 17, H.no: 320-321 (Her iki senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır). Hadis iki yasağa işaret ediyor: Biri, ayakta içme; diğeri, kıbleye karşı bevletme. Müslim de hadisin ayakta içmenin yasaklanışı ile ilgili kısmını naklet miştir:

Bk. Müslim, Eşribe, 114.

Bu şâhid Eşribe bölümünde 22-23/6600-6601.hadislerde zikredilecektir. Abdullah b. el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî (Radıyallahü anh) Mekke'nin fethinden önce müslüman oldu. Mısır fethinde bulundu. 85/704'te Mısır'da en son vefat eden sahâbîdir.

[51] Bu kısım râvinin sözüdür. Bk. İbn Mâce, Taharet, 17, H.no: 317.

İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/178-179.

[52] Sened:

Hasen: Müsned, IV/210, H.no: 17765; Benzer rivayet için bk. IV/210, H.no: 17765; VI/406, H.no: 27167; Sa'lebe oğullannın (Sa'lebİyyûn) azadlığı Ebû Zeyd'in meçhul olması sebebiyle hadis zayıftır. Zehebî, râvi hakkında herhangi bir hüküm vermezken, İbn Hacer "meçhul" demekle yetinir. Bk.Kâşif, Trc. no: 6632; Taknb, Trc. no: 8109; Fakat hadis, şâhidleri ile kuvvet bulur. Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 10; ibn Mâce, Taharet, 17, H.no: 319. Müsned'de geçtiği halde Bennâ'nın burada yer vermediği benzer bir rivayet de şudur:

Bk. Müsned, V/430, H.no: 23536. Fakat bu rivayette müphem râviler bulunmaktadır. Tabiinden Nâfi'nin hocası ve onun da babası sahâbîden biri ise senede zarar vermez. Bu rivayet Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakledilmiş olabilir. Müsned'dekİ senedlerden biri Eyyûb b. Hâlid b. Ebû Eyyûb el-Ensârî, babası Hâlid b. Ebû Eyyûb el-Ensârî'den o da babası Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (Radıyallahü anh) nakleder. Ebû Eyyûb el-Ensâri'nin oğlu ve torunu sikadır. Fakat burada metnini verdiğimiz Eyyûb, Eyyûb b. Ebû Temîme'dir.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'den benzer rivayet:

Bk. Müsned, V/415, H.no: 23411.

[53] Bennâ, age., 1/270,271.

[54] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/179.

[55] Sened:

Sahih: Müsned, V/4I4, H.no: 23406; Benzer rivayet için bk. V/415, H.no: 23411: Mâlik, Kıble, 1; Buharı, Vudû', 11; Müslim, Taharet, 59; Dârimi, Vudû', 6, H.no: 671; Nesâî, Taharet, 18-19; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/141.

[56] Yani, nasıl düzelteceğimi.

[57] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/179-180.
[58] Sened:
Sahih: Müsned, V/416, H.no: 23416; Benzer rivayet için bk. V/421, H.no: 23467, 23469; V/417, H.no: 23427; V/419, H.no: 23449 (&^£j îîj '^/J. &â ı#£j ü) "tenasül uzuvlarınızı kıbleye döndürmeyin" lafzı ile; Mâlik, Kıble, \;Buhân, Vudû', 11; Müslim, Taharet, 59; Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 9; Tirmizî, Taharet, 6, H.no: 8; Dârimi, Vudû', 6, H.no: 671; Nesâî, Taharet, 18-20; îbn Mâce, Taharet, 17, H.no: 318; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IV/141. Bu hususta Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, ve Sehl b. Huneyf ve Selman'dan da (Radıyaiiahu anhüm) şâhid hadisler nakledilir. Bk. Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 7-8; îbn Mâce, Taharet, 17, H.no: 320-321; Dârimi, Vudû', 6, H.no: 670; Tirmizî bunlara ek olarak Ebû Ümâme'yi de (Radıyallahü anh) zikreder. Ve bu konudaki en sahih rivayetin Ebû Eyyûb (Hâlid b. Zeyd) el-Ensârî'nin hadisi olduğunu belirtir. Bk. Tirmizî, Taharet, 6, H.no: 8.
[59] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/180.
[60] Sened:
Sahih: Müsned, 11/247, H.no: 7362. Benzer rivayet için bk. 11/250, H.no: 7403. Mâlik, Kıble, 1-2; Buhârî, Vudû', 11; Salât, 26, 29; Müslim, Taharet, 59-60; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 8; Sefer, 15, H.no: 1241; Tirmizî, Taharet, 6, H.no: 8; Nesâî, Taharet, 35; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 313; Dûrimî, Vudû', 14, H.no: 680.
Ayrıca 135/443.hadise bk.
[61] Istıtâbe, istİncâ manasındadır. Bk. Râzî, Muhtâru's-Sıhâh, 402.
[62] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/180-181.
[63] sened:
Sahih: Müsned, Y/431, H.no: 23593; Diğer rivayet için bk. V/438, H.no: 23603; Benzer rivayet için bk. V/437, H.no: 23595 (bu rivayette sahâbî müphem); V/437-43S, H.no: 23598-23599; V/439, H.no: 23609; Müslim, Taharet, 57; Ebû Dâvûd, Taharet, 4, H.no: 7; Tirmizî, Taharet, 12, H.no: 16 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 36, H.no: 41, 49; İbn Mâce, Taharet, 16, H.no: 316; İbn Huzeyme, 1/41, H.no: 74;
Müsned'de geçtiği halde Bennâ'nm burada yer vermediği Sehl b. Huneyften (Radıyallahü anh) nakledilen benzer bir rivayet de şudur:
Müsned, m/101, H.no: 11922. Ayrıca 131/439.hadise bk.
[64] San'ânî, Sübütü's-selâm, 1/135-137.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/181-182.
[65] sened:
Sahih: Mü'sned, III/360, H.no: 14808; Ebû Dâvûd, Taharet, 11, H.no: 10; Tirmizî, Taharet, 7, H.no: 9 (hasen-garib. Tirmizî, hocası Buhârî'nin bu hadisi sahih saydığını nakleder); İbn Mâce, Taharet, 18, H.no: 325; Dârekutnî, 1/58-59; Hâkim, 1/257, H.no: 552 (Hâkim, hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyler. Zehebî de bunu onaylamıştır); Beyhakî, 1/92. Bennâ, hadisin Bezzâr, ibn Hıbbân ve İbn Huzeyme tarafından nakledildiğini, İbn Huzeyme'nİn hadisi sahih saydığını söyler. Bk.Bülûğu'l-emânî, 1/274.
[66] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/182.
[67] sened:
Sahih: Müsned, 11/12, H.no: 4606; (ikinci rivayet): 11/41, H.no: 4991; Benzer rivayet için bk. 11/13, H.no: 4617; Buharı, Vudû', 12, 14, Humus, 4; Müslim, Taharet, 61-62; Ebû Dâvûd, Taharet, 5; Tirmizî, Taharet, 7, H.no: 11 (hasen-sahih); Nesâî, Taharet, 21; îbn Mâce, Taharet. 18, H.no: 322-323; Dârimi, Vudû', 8, H.no: 673.
[68] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/182-183.
[69] Sened:
Hasen: Müsned, 11/99, H.no: 5747. Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI/75, H.no: 5838; Tarsûsî, Müsnedü Abdillah b. Ömer, 39, H.no: 64;
Hadis, Yemâme kadısı Ebû Yahya Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî sebebiyle zayıftır. Zehebî bu râvî hakkında şu bilgileri verir: Buhârî: "Kendisinden hadis alanlar Ieyyin olarak telakki ederler"; Ebû Hatim: "Yahya b. Ebî Kesîr'den yazdığı hadisler sahihtir. Fakat o hafızasından hadis nakleder ve hata yapardı" dediler. Bk.Kâşif, Trc. no: 521; İbn Hacer ise zayıf olduğunu ifâde eder. Bk. Takrîb, Trc. no: 619. Eyyûb b. Utbe el-Yemâmî'nin (v.160/777) rivayetlerinden birini Tirmizî ve İbn Mâce, on yedisini de Ahmed b. Hanbel nakleder. Bennâ, Fellas'ın "Önceleri sadûk idi, ancak daha sonra hafızası kötüleşti"; İbn Adiy'in "zayıf olmakla birlikte hadisleri yazılır" dediklerini nakleder. Yik.Bülûğu'1-emânî, 1/274-275. Tirmizî rivayetine işaret ettikten sonra hakkında bazı ilim adamlarının tenkidde bulunduklarını ifade eder. Bk. Sünen, Taharet, 62, H.no: 85; Bûsirî ise İbn Mâce'nin rivayetini değerlendirirken bu râvinin zayıf olduğunu söyler. Bk. Sünen, Ticârât, 23, H.no: 2195: Ahmed b. Hanbel, îbn Ebî Kesîr'den rivayetlerinin muzdarip olduğunu, bunun dışındaki rivayetlerinde âlimlerin sika saydıklarını belirtir. Müsned'deki bir rivayetinde ise bu râvi hakkındaki değerlendirmeleri şöyledir:
"Rivayetlerin hepsi sahihtir. Bana göre en iyi rivayet de Eyyûb'un naklidir." BkMüsned, IV/143.
Hadisin mütâbii vardır:
TZk.Dârekutnî, 1/60 (îsâ b. Ebû îsâ el-Hannât zayıftır);
Müsned'de îbn Ömer'den (Radıyallaha anhümâ) nakledilen benzer bir hadis de şöyledir:
Müsned, n/99, H.no: 5741; 11/97, H.no: 5715.
Şu rivayetlere göre yöneldiği kıblenin Beytü'l-Makdis olduğu anlaşılmaktadır:
MöMerf, ü/41, H.no: 4991 (birinci rivayet); Mâlik, Kıble, 2; Şafiî, Müsned, 183; rz, Vudû'. 12 (ikinci rivayet), 14; Müslim, Taharet, 61; Ebû Dâvûd, Taharet, 5, H.no: 12; Nesâî, Taharet, 22, H.no: 23; İbn Mâce, Taharet, 18, H.no: 322; Dârimî, Vudû', 8, H.no: 673; Dârekutnî, 1/61; Tahâvî, Şerhu meâni'l-âsâr, IV/233.
Peygamber efendimizin bulunduğu evin ise Hafsa annemize ait olduğunu gösteren rivayet için bk. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, Xll/349, H.no: 13312.
[70] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/183-184.
[71] Sened:
Hasen: Müsned, V/300, H.no: 22459. Tirmizî, Taharet, 7, H.no: 10 (Tirmizî Câbir'den (Radıyallahii anh) naklettiği bir önceki 9.hadisinde bu hususta Ebû Katâde, Âişe ve Ammar b. Yâsir'den (Radıyallahü anhüm) nakillerin bulunduğunu, Câbir'in (Radıyallahü anh) hadisinin hasen-garib ve Ebû Katâde (Radıyallahü anh) hadisinden daha kuvvetli olduğunu ifade eder); Hadisin senedinde İbn Lehîa bulunmaktadır. Bu râvî ile ilgili geniş bilgi için bk. 22/64. hadi s. Ayrıca Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim sika-müdellistir. An'ane yaptığı için hadisi zayıftır. Ancak hadis şâhid ve mütâbileriyle kuvvetlenir.
[72] İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/184.
[73] Sened:
Hasen: Müsned, VI/183, H.no: 25376 (Bennâ burada senedi müphem olan rivayeti tercih etmiştir. Hangi sebeple tercih ettiğini de tesbit etmiş değiliz. Halbuki muttasıl senedle nakledilen rivayetler de bulunmaktadır. Bu senedde ismi zikredilen Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır. Müphem râvinin ismi de Hâiid b. Ebi's-Salt'dır. Diğer rivayetlerin senedlerinde bu durum açıkça görülmektedir); (İkinci rivayet): VI/137, H.no: 24944
(Senedi: Benzer rivayetler:
Müsned, VT/239, H.no: 25905;
Müsned, VI/227, H.no: 25775 (Buradaki sened munkatıdır. Çünkü Ömer b. Abdülaziz Hz.Âişe'den (Radıyallahü anhâ) hadis almamıştır. Diğer senedlerde görüldüğü gibi aralarında Irak b. Mâlik vardır);
Müsned, VI/219, H.no: 25713; /ön Mâce, Taharet, 18, H.no: 324 (Ricali sikadır); Beyhakî, 1/207.
San'ânî, hadisin isnadının hasen olduğunu söyler ve Zehebî'nin Mîzân'mdan (bk.II/414, Trc. no: 2435) Hâlid b. Ebî's-Salt'm biyografisinde "bu hadis münkerdir" denildiğini nakleder. Ek.Sübülü's-selâm, 1/162. Hâlid b. Ebî's-Salt'm rivayetlerinden birini İbn Mâce, beşini Ahmed b. Hanbel nakleder. Bu rivayetlerin hepsi de aynı. hadistir. Zehebî sika olduğunu söyler. Bk.Kâşif, Ter.no: 1329 (Burhânüddîn Ebu'l-VefâT Kaşifin Hâşiye'sinde, Zehebî'nin Mîzân'mda şu sözlerini nakleder: "Ben zayıflığını ortaya koyan birini bilmiyorum. Ayrıca Buhâri'nin et-Târîhu'l-kebîr'inde "fîhi nazar/tartışılır" der, ancak Dwa/ü'sında böyle bir ibare yok. Abdülhak Vustâ'da "zayıf hükmü verir) ve der ki
"Buhârî'nin sözünü ne et-Târihu'l-kebîr'inde ne Sağir'de ne de bu iki esere yazılan Tehzîb-de bulamadım. Ne Ufcaylî'nin ûwq/a'sında ne de İbn Adiy'in Kâmil'İnde biyografisi bile yok. Ki her iki eser de Buhârî'nin cerh ve ta'dildeki sözlerini naklederler. Abdülhak'm onu zayıf zayması Zahirî İbn Hazm'a uymaktan başka bir şey değildir {Bk.Muhallâ, 1/196). Bu konuda îbn Hacer'in Tehzîbü't-Tehzîb'ine (bk.IÜ/84, Trc. no: 183;) ve Bâğandfnin "Müsnedü Ömer b. Abdilaziz" isimli eserine ta'likime bakabilirsiniz. Ömer b. Abdülaziz'in görevli olarak atadığı kimseler sikadırlar. Bu da Vâsit'a atadığı biridir (bk.Eslem el-Vâsıtî - v.292/905-, Târihu Vâsıt, s.128)." Bk.Hâşiyeîü'l-Kâşif, Trc. no: 1329. Buhârî, Irak'tan rivayetlerinin miirsel, şu rivayetin ise daha sahih olduğunu söyler:
Bk.et-Târîhu'1-kebîr, IH/155, Trc. no: 535; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, VIII/92, Trc. no:21; İbn Hacer, Tehzîb, m/84, Trc. no: 183; İbn Hıbbân'ın S/jfrâf'mda da yer aldığı belirtilmektedir. Bk.Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, VUI/92, Trc. no: 21; Zehebî, Mîzân, ü/414, Trc. no: 2435; İbn Hacer, Tehzîb, IH/84, Trc. no: 183; İbn Hacer Irak b. Mâlik el-Ğıfârî'nin biyografisinden İbn Ebî Hâtim'in MerâsiVmdtr) Ahmed b. Hanbel'in şunları söylediğini nakleder: "Irak, Hz.Aişe'den duymadı, rivayeti mür-seldir. O Urve'den, Urve de Âişe'den duydu. (Eserinin bir başka yerinde) Kıbleye yönelme ruhsatı ile ilgili rivayette rivayet edilenlerin en iyisi, miirsel de olsa Irak'ın hadisidir. Çünkü senedi hasendir" İbn Hacer, Tehzîb, VH/156, Trc. no: 340
Bennâ, Nevevî'nin Mecnıû'da hasen hükmünü verdiğini nakleder. Bk.Bülûğu'l-emânî, V276.
[74] Bk. San'ânî, Sübülü's-selâm, î/162.
İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 2/184-186.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...Ü...)

(((...Ü...)))

» Ücret karşılığı adam çalıştırmak...C. 5...S.2089,2090
» Ücretle adam çalıştırırken dikkat edilecek hususlar...C. 5...S.2091,2092
» Ücretlinin ücretini vermemenin cezası...C. 5...S.2096
» Ücret tesbit etmek...C. 5...S.2091
» Üç çocuğu ölen kimsenin durumu...C. 14...S.6536
» Üç kişi bir arada iken, ikisinin aralarında gizlice konuşmamaları...C. 13...S.6231
» Üç talâk ile boşamadan sonra kadına dönüşün hükmü...C. 12...S.5433
» Üç talâk ile boşanmanın hükmü...C. 12...S.5421
» Ümmet-i Muhammed'den cennete hesâbsız girecek olanlar...C. 12...S.5775
» Ümmet-i Muhammed'e büyük müjde...C. 13...S.6214 14...S.6380
» Ümmet-i Muhammed'in dünya ni'metle-rine kapılıp nefsâniyet yansına düşmeleri endîşesi...C. 8...S.3758
» Ümmet-i Muhammed'in dünyâya aşırı düşkünlük göstererek nefsâniyet yarışına gireceğinin bildirilmesi...C. 14...S.6366
» Ümmet-i Muhammed'in içinde hak ile bâtıh ayırd edecek kimselerin sürekli bulunacağı ve bunlara kimsenin zarar veremeyeceğinin haber verilmesi...C. 7...S.3405
» Ümmet-i Muhammed'in İleride müşrik olmalarından değil, ancak dünyâya rağbet edip nefsâniyet yansıyla, birbirleriyle didişmeleri endîşesi...C. 8...S.3790.
» Ümmet-i Muhammed'in kadınlarından kemâle erenler...C. 8...S.3538
» Ümmet-i Muhammed'in kerametli olacağının haber verilmesi...C. 7...S.3405
» Ümmet-i Muhammed'in kıyamet günü buluşma yeri...C. 8...S.3790 Ümmet-i Muhammed'in mahşerdeki durumu...C.14...S.6440-6443
» Ümmet-i Muhammed'in Musa (A.S.)'ya Yahûdîler'den çok yakın oluşu...C.8...S.3701, 10...S.4566
» Ümmetlerin bir mukaayesesi ve Ümmet-i Muhammed...C. 11...S.5113
» Ümmetlerin dizleri üstüne çökerek hesâb verecekleri...C. 10...S.4750
» Ümmetlerin geçişleri ve Ümmet-i Muhammed...C. 12...S.5738
» Ümmetlerin şâhîdi ve şâhidlerin şahidi...C. 9...S.4297
» Ümmî kavramı ve Rasûlullah (S)'ın ümmîliği...C. 9...S.4370
» Üzümden yapılan şarâb...C. 12...S.5643
» Üzümü üzümle satmak...C. 4...S.1996.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

U
Udûl
Uhbirtu An Fulân
Uhdira
Uhtulife Fîhi
Ulûm-u Hadîs
Ulûmu'l-Hadîs
Uluw
Uluw Bi-Kıdemi'l-Vefât
Uluw Bi-Kıdemi's-Semâ
Uluw-u İsnad
Uluw-u Ma'nevî
Uluw-u Mutlak
Uluw-u Nisbî
Umimâ Bi-Kezâ
Unvan
Usûl
Usûl-ü Hadis
Usûlu'l-Hadîs
Uşarî
Uşâriyyât

U

Udûl:

Kelime olarak adil ve adaletli manasına adlin çoğuludur.
Hadis ilimlerinde adaletli olduklarından rivayetleri makbul raviler, özellikle sahabe için kullanılan bir tabir olarak geçer. "Sahabe uduldür" denildiği zaman Hz. Peygamber (s.a.s)'in çevresini oluşturan müslümanların hepsinin adalet vasfına sahip oldukları ve hadiste asla yalan söylemedikleri kasdedilmiş olur.

Uhbirtu An Fulân:

"Falandan naklen bana haber verildi ki..." manasına bir tabir olup ibhâm lafızlarındandır. Sika ravinin kendisi gibi sika olan şeyhini mübhem bırakmasında kullanılmıştır. (Bk. İbhâm).

Uhdira:

Bk. Hadara.

Uhtulife Fîhi:

"Hakkında ihtilafa düşülmüştür" anlamına gelen bir tabirdir. Genelde bir ravinin zayıf veya sika olduğunda ihtilaf olduğunu ifade etmek maksadiyle kullanılmış olmakla birlikte cerh lafızlarındandır. Cerhin nisbeten hafifine delalet eder. Birinci mertebede yer alan lafızlardan daha ehveninde kullanılmıştır.
İbn Haceri'l-Askalâm bu lafız yerine bazen fîhi halfun cerh lafzının kullanıldığını söylemiştir. 1184

Ulûm-u Hadîs:

Bk. Hadis Usulü.

Ulûmu'l-Hadîs:

Bk. Hadis Usulü.

Uluvv:

Sözlükte "yükseklik" manasına gelen uluv, hadis usulünde âlî isnadların haiz olduğu ravi sayısının nisbeten azlığı özelliğine denir. Bu özelliğin aslı Hz. Peygamber (s.a.s)'e yakınlıktır.
Hadis metodolojisi kaidesi olarak bir hadisin söylendiği veya Hz. Peygamber'in bir fiilinden bahsediyorsa işlendiği zaman ile rivayeti arasında ne kadar uzun süre geçerse nakline o kadar az güvenilebilir. Buna kıyasla isnad da öyledir. Hz. Peygamber'e en kısa yoldan ulaşan isnadlar makbuldür; zira son ravi ile Hz. Peygamber arasındaki ravi sayısı arttıkça hata ihtimali de artar. Bu gerçeği göz önünde bulunduran İslâm alimleri bir hadisi, kaynağına en kısa yoldan ulaşarak rivayeti tercih etmişlerdir. İşte isnadın, sırf ravi sayısının az olması dolayısiyle muhaddisi hadisin kaynağına en kısa yoldan ulaştırması özelliğine uluv tabir edilmiştir. Buna göre uluvdan maksat uluvv-u isnadddır.
Her muhaddisin isnadı tabiatiyle yaşadığı devre göre değişik sayıda ravi ile uluv vasfı kazanır. Mesela, İmam Mâlik'in en âlî isnadı sunâ'î'dir. Bu durumda onunla Hz. Peygamber (s.a.s) arasında bir tabii, bir de sahabînin olduğu isnadda uluv söz konusudur. Buhari'nin Hz. Peygamberle arasında üç ravi bulunan sulâsî isnadında uluv vardır. Müslim'in de üç raviden oluşan uluv özelliğine sahip isnadı varsa da böyle isnadlarıyla rivayet ettiği hadisleri sahihine almamıştır. Altıncı hicri asnn sonları ile yedinci asrın başlarında yaşamış olan el-Irâkî, kendi zamanında uluvvun ancak dokuz ravi ile sağlanabileceğini söylemiştir.

İsnadda uluv, beş kısımda mütalaa edilmiştir. Bunlardan birincisi Kainatın Efendisi (s.a.s)'e sahih olmakla birlikte en az sayıda ravi vasıtasiyle ulaşmaktır. Buna uluvv-u mutlak (mutlak uluv) adı verilmiştir. Burada işaret etmek gerekir ki bir isnadın uluvvu mutlak vasfına sahip olabilmesi için öncelikle sahih olması şarttır. Zayıf, bilhassa yalancılıkla itham edilmiş bir ravi bulunan isnadlar -da, ravi sayısı ne kadar az olursa olsun, uluv özelliğinden söz etmeye imkan yoktur.
Uluvvun ikinci mertebesi, yine sahih olmak şartiyle el-A'meş, Huşeym, İbn Cureyc, el-Evzâ'i, İmam Mâlik, Sufyânu's-Sevrî, Şu'be, Zuheyr b. Mu'aviye, Hammâd b. Zeyd, İsmail b. Uleyye gibi hadis imamlarından birine yakınlıktır. el-Hakim, uluvvun bu çeşidini diğerlerine tercih etmiştir. Onca uluvdan maksat, bu imamlara yakınlıktır.
Uluvvun üçüncü mertebesini el-Kutubu's-Sitte sahipleri olan Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nese'î ve İbn Mâce ile öteki güvenilir hadis kitaplarının sahiplerine nisbetle olan uluv-dur. Mütealıhir alimlerin aradıkları uluv budur. Ancak eklemek gerekir ki, bu alimlerden herhangi birine ulaşan tarîkdan hasıl olan uluv mutlak değildir. Bir başka deyişle uluvvun bu mertebesinde Hz. Peygamber'e olan yakınlık değil, muteber hadis kitaplarından birinin musannınna yakınlık söz konusudur. Bu şekilde hasıl olan uluvva bi'n-nisbe uluvv veya uluvv-u nisbî adı verilmiştir. Bi'n-nisbe uluvv da yerine göre muvâfakât, ibdâl (veya bedel), musâvât ve musâfaha olmak üzere dört şekilde görülür. Bunlar hakkında başlıkları altında yeterli bilgi verilmiştir.
Uluvvun dördüncü mertebesini ravi sayısı aynı olduğu halde bir ravinin önce vefat etmesiyle meydana gelen uluv teşkil eder. Buna uluvv bi-kıdemi'1-vefat denir. Mesela, Sünen Ebî Davud'u Abdulazîm el -Munzirî tarîkıyla rivayet, Necîb el-Harrânî tarikıyla rivayetten, o da İbn Hatîb el-Mizze tarikından rivayet etmekten âlîdir; Zira bu üç ravi Süneni, İbn Taberzed'den rivayet etmişlerdir, el-Munzirî'nin vefatı Necib'in vefatından; Necîb'in vefatı ise İbn Hatîb el-Mizze'ninkinden önce olduğundan herbi-rinden olan rivayette, kendisinden sonra vefat edenin rivayetine nisbetle uluv hasıl olmuş kabul edilmiştir.
Uluvvun beşinci mertebesine gelince bu, tekaddum-u semâ' yani ravi sayısı aynı olan iki isnaddan birinin ravisinin aynı şeyhten daha önce hadis işitmiş olması sebebiyle hasıl olan uluvdur. Buna da özel tabiriyle uluvvu bi-kıdemi's-Semâ denilmiştir. Açıklamak gerekirse, bir hadis kitabı herhangi bir şeyhten ravi sayısı aynı olan iki isnadla rivayet edilse, isnadlardan birinin ravisi o kitabı diğerinin ravisinden önce işitmiş olsa onun isnadında diğerine nisbetle uluv meydana gelmiş sayılır, bu türlü uluvva uluvv-u ma'nevî denilmiştir.
Yukarıda da kısaca söz konusu edildiği gibi, bir hadisin isnadında uluv özelliği bulunması, o isnadla rivayet edilen hadisin kaynağına ya da tanınmış bir alim olan ravisine yakınlık ifade ettiğinden muhaddisler uluvva büyük önem vermişlerdir. Kimi muhaddislere göre isnadda uluvv aramak sünnettir. 1185Kimi muhaddisler ise isnadın dinden olduğu görüşünü uluv özelliğine sahip isnadın dinden olduğu şeklinde kabul etmişlerdir. Rıhlelerin yapılışında tesiri şüphesiz olan amillerden biri de isnadda uluv elde etmektir. Ne var ki sadece isnadda uluv elde etmek maksadiyle diyar diyar, dolaşmayı hoş görmeyenler bâb de vardır. (Bk. Rıhle).

Uluvv Bi-Kıdemi'l-Vefât:

Bk. Uluvv.

Uluvv Bi-Kıdemi's-Semâ:

Bk. Uluvv.

Uluvv-u İsnad:

Bk. Uluvv.

Uluvv-u Ma'nevî:

Bk. Uluvv.

Uluvv-u Mutlak:

Bk. Uluvv.

Uluvv-u Nisbî:

Bk. Uluvv.

Umirnâ Bi-Kezâ:

"Şunu yapmakla emrolunduk" manasına gelen bu tabir bir hadisin hükmen merfu olduğuna delalet eden ifadelerdendir. Sahabeden biri herhangi bir şeyden bahsederken" şunu yapmakla emrolunduk" demişse kendilerine o işi yapmalarını emreden kişinin Hz. Peygamber olduğuna dolayısiyle o işin hükmen merfu grubuna girdiğine hükmedilir.

Unvan:

Sözlükte nam, şan, unvan manalarına gelen bu kelime tabir olarak hadis kitaplarında aynı konudaki hadisleri birbirinden ayıran başlıklarına denilmiştir.

Usûl:

Bk. Asl.

Usûl-ü Hadis:

Bk. Hadis Usulü.

Usûlu'l-Hadîs:

Bk. Hadis Usulu.

Uşarî:

Bk. Uşâriyyât

Uşâriyyât:

Kelime olarak onlu demek olan uşârinin çoğuludur. Hadis Usulü ilminde son ravisi ile Hz. Peygamber (s.a.s) arasında on ravi bulunan âlî isnadlarla rivayet edilen hadisleri ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır.
Bazı muhaddisler, yaşadıkları devir itibariyle Hz. Peygamberle aralarında on ravi bulunan uluv özelliğine sahip isnadlarla rivayet ettikleri hadisleri ayrı bir cüzde toplamışlardır. Bu cüzlere de uşâriyyât denilmiştir. Tirmizî ve Nese'i'nin onlu nazil isnadlarla rivayet ettikleri hadisleri ihtiva eden cüzleriyle uluv özelliği taşıyan isnadlarla rivayet edilen hadisleri toplayan şu eserler uşariyyâtın örneklerini oluştururlar: Ebu İshâk İbrahim b. Ahmed et-Tenûhî'nin ve es-Sehâvî'nin cüzleri; es-Suyûtî'nin Dimyat dolaylarında bir şeyhten uşâri isnadla rivayet ettiği üç âlî hadise ayırdığı en-Nâdiriyyât mine'l-Uşâriyyât isimli hadis cüzü.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

73- KİTABU'L-EDAHI
1- Udhiye Sünneti Babı
2- İmâmın, İnsanlar Arasında Kurbanlık Hayvanlar Taksim Etmesi Babı
3- Yolcu Ve Kadın İçin Kurban Babı
4- Kurban Bayramının Birinci Günü Et Arzu Edilmesi Babı
5- Yevmu'l-Adhâ, Nahr Günüdür {Diğer Günler Değil) Diyen Kimse Babı
6- Bayram Namazı Kılma Ve Deve Nahr Etme Yerinin Musallada Olduğu Babı
7-Bâb:Peygamber(S)'İn Kurbanlığının Boynuzlu İki Koç Olduğu Hakkında
8- Peygamber(S)'İn Ebû Burde İb\ Niyâr'a: "Sen, çebiş olan o keçi oğlağını kurban yap, fakat bu çebiş senden sonra hiçbir kimse için yetmeyecektir" Buyurması Babı
9- Kurbanları Kendi Eliyle Kesen Kimse Babı
10- Başkasının Kurbanını, İzni İle Kesen Kimse Babı
11- Kurban Kesme Vakti, Bayram Namazından Sonradır Babı
12- "Kurbanını Namazdan Evvel Kesen Kişi, Kesmeyi Tekrar Eder" Babı
13- Ayağı, Kesilecek Hayvanın Yanı Üzerine Koymak Babı
14- Kurban Kesme Sırasında Tekbîr Getirme Babı
15- Bâb: İnsan Mekke'de Kesilmek İçin Kurbanlık Gönderdiği Zaman Ona (İhrâmlıya Haram Olanlardan) Hiçbirşey Haram Olmaz
16- Kurbanlıkların Etlerinden (Hiçbir Kayıdlama Olmaksızın) Yenilmesi Ve Azık Edinilmesi Babı

73- KİTABU'L-EDAHI

(Udhiyeler Kitabı) [1]

1- Udhiye Sünneti Babı

îbn Umer de:
'Udhiye, yânı kurbân sünnettir ve ina'rûftur (iyi birşeydir)" demiştir [2].

1-.....Bize Şu'be, Zubeyd el-Eyâmî'den; o da Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S· kurbân bayramı hutbesinde):
— "Bu günümüzde ilk yapmaya başlayacağımız iş, namaz kılarız, sonra (evlerimize) döner ve kurbanlarımızı keseriz. Her kim böyle yaparsa sünnetimize uygun iş yapmış olur. Her kim de namazdan önce kurbanı keserse, bu ancak ehline takdim ettiği bir et demek olup, kurban ibadetiyle hiçbir münâsebeti yoktur" buyurdu.
Bunun üzerine namazdan evvel kurbânım kesmiş olarak Ebû Bur-de ayağa kalktı da:
— (Yâ Rasûlallah!) Yanımda henüz yaşına basmamış bir çebiş var, dedi.
Peygamber:
— "Onu (kurban olarak) kes, lâkin senden sonra böylesi hiçbir kimse için yetmez" buyurdu.
Mutarrıf, Âmir eş-Şa'bî'den; o da el-Berâ'dan söyledi ki, Peygamber (S):
— "Her kim namazdan sonra keserse, kurban kesme ibâdeti tamâm olmuş ve müslümânların sünnetine isabet etmiş olur" buyurmuştur [3].

2-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Her kim namazdan evvel kurbanını keserse, o ancak kendi nefsi için kesmiş olur. Her kim namazdan sonra keserse nüsükü yânı kurban kesme ibâdeti tamâm olmuş ve müslümânların sünnetine isabet etmiş olur" [4].

2- İmâmın, İnsanlar Arasında Kurbanlık Hayvanlar Taksim Etmesi Babı

3-.....Ukbe ibnu Âmir el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîleri arasında birtakım kurbanlık hayvanlar taksim etti. Ben Ukbe'ye de bir yaşına yakın bir dişi çebiş isabet etti. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bana düşen bir yaşına yakın dişi bir keçi çebi-şidir! dedim.
Rasûlullah:
— "Onu sen kurban et!" buyurdu [5].

3- Yolcu Ve Kadın İçin Kurban Babı

4-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babası el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Mekke'ye girmeden önce Şerif mevkiinde Âişe hayz olmuş, bundan dolayı ağlarken yanma Peygamber girip:
— "Neyin var? Hayız mı oldun?" diye sormuş. Âişe:
— Evet, demiştir. Peygamber (S):
— "Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı birşeydir. Hacıların eda edecekleri mensekleri sen de eda et. Şu kadar ki, hayızh bulunduğun müddetçe Beyt'i tavaf etme" buyurmuştur.
Âişe dedi ki: Nihayet biz Minâ'da olduğumuz zaman bana sığır eti getirildi. Ben:

— Bu nedir? dedim. Getirenler:
— Rasûlullah zevceleri adına sığır kurban etti, dediler [6].

4- Kurban Bayramının Birinci Günü Et Arzu Edilmesi Babı

5-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Kurban bayramının birinci günü Peygamber (S):
— "Her kim namazdan evvel kurbanını kesmişse, bir daha kessin!" buyurdu.
Bunun üzerine bir adam ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah, bu, kendisinde et yemek arzu edilen bir gündür, dedi ve komşularının fakirliğini zikretti ve:
— Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir çebiş vardır ki, o iki et davarından daha hayırlıdır, dedi.
Rasûlullah ona bunu kurban etmesine ruhsaÇ verdi.
Enes dedi ki: Ben bu ruhsatın ondan başka insanlara ulaşıp ulaşmadığını bilmiyorum.
Bundan sonra Peygamber (hutbe yerinden kesme yerine) döndü de iki koçun yanına varıp onları kesti. İnsanlar küçük bir sürünün yanına vardılar da onu aralarında dağıttılar -yâhud onu aralarında hisse hisse taksim ettiler [7].

5- Yevmu'l-Adhâ, Nahr Günüdür {Diğer Günler Değil) Diyen Kimse Babı [8]

6-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da Ebû Bekre ibnu'l-Hâris(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) -Minâ'da yaptığı hutbede-şöyle buyurmuştur [9].
— "Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk vaziyetine dönmüştür. Bir yıl (ay ölçüsü ile) oniki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır ki, üçü arka arkaya zu'l-ka'de, zu'l-hicce, muharrem'-dir. (Dördüncü) Mudar kabilesinin ayı olan receb'dir. O, cumâdâ'l-âhire ile şa'bân arasındadır". Sonra Peygamber:
— "Bu ay hangi aydır?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasülü daha iyi bilir! dedik.
Rasûlullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra:
— "Zu'l-hicce (ayı) değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet zu'1-hicce'dir! dedik. Rasûlullah:
— "Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir?" buyurdu. Biz:
— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik. Rasûlullah sustu. Hattâ biz Rasûlullah Mekke'ye yeni bir isim verecek sandık. Sonra:
— "Bu Belde (yânî Mekke) değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet Belde'dir! dedik. Rasûlullah:
— "Bu hangi gündür?" diye sordu.
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.
Yine Rasûlullah sükût etti. Hattâ biz, bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasûlullah:
— "Nahr günü değil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet nahr günüdür! dedik.
(Bu mukaddime sorulardan) sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:
— "Şu hâlde iyi biliniz ki, kanlarınız ve mallarınız -Muhammed ibn Şîrîn: Ben İbn Ebî Bekre'nin şunu da söylediğim sanıyorum: Ve ırzlarınız, bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram olduğu gibi haramdır (her türlü saldırıdan korunmuştur). Sizler Rabb'inize kavuşacaksınız da Rabb'iniz sizlere bütün amellerinizden soracaktır. Aklınızı başınıza toplayın da benden sonra birbirinizin boyunlarına vuracak sapıklar hâline dönmeyin. Dikkat edin! Bu nasihatlerimi burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayan müstakbel nesillere tebliğ etsin! Olabilir ki, kendisine bu tebliğ ulaşan kimselerin bâzısı, burada bulunup da bizzat işiten bâzı kimselerden daha iyi anlayıp bellemiş olur."
Râvî Muhammed ibn Şîrîn bu hadîsi zikrettiği zaman: Peygamber doğru söyledi, der idi. Bundan sonra Peygamber:
— "Dikkat edin! Tebliğ ettim mi? Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?" buyurdu [10].

6- Bayram Namazı Kılma Ve Deve Nahr Etme Yerinin Musallada Olduğu Babı [11]

7-.....Bize Ubeydullah el-Umerî tahdîs etti ki, Nâfi': Abdullah ibn Umer, devesini, nahr etme yeri olan Menhar'da gerdanından keserdi, demiştir.
Râvî Ubeydullah: Nâfi', Peygamber'in deve kurbanım nahr ettiği yeri kasdediyor, demiştir [12].

8-.....Bize el-Leys, Kesîr ibn Ferkad'den; o da Nâfi'den tahdîs etti. Nâfi'e de Abdullah ibn Umer (R) haber verip: Rasûlullah (S) musallada kurban davarını boğazlar ve kurban devesini gerdanından keserdi, demiştir [13].

7-Bâb:Peygamber(S)'İn Kurbanlığının Boynuzlu İki Koç Olduğu Hakkında

Bu iki koçun semiz oldukları da zikrolunuyor.
Yahya ibn Saîd dedi ki:
Ben Ebû Umâme ibn Sehl'den işittim: Bizler Medine'de kurbanlığı besleyip semizletirdik, müslümânlar da kurbanlıklarını besleyip semizletirlerdi, dedi [14].

9-.....Bize Abdulazîz ifanu Suheyb tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn MâIik(R)'ten işittim, o: Peygamber (S) iki koç kurban ederdi, ben de iki koç kurban ediyorum, dedi [15].

10-..... Bize Abdu'l-Vahhâb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes'ten: Rasûlullah (S) alacalı, boynuzlu iki koçun yanına döndü de onları kendi eliyle boğazladı, diye tahdîs etti.
Bu hadîsi Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den rivayet etmekte, Abdu'l-Vahhâb'a Vuheyb ibn Hâlid el-Basrî mutâbaat etmiştir. İs-mâîl ibn Uleyye ile Hatim ibnu Verdân da: Eyyûb'dan; o da İbn Sî-rîn'den; o da Enes'ten senediyle söylemişlerdir.

11-.....Bize el-Leys, Yezîd'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibn Âmir(R)'den, Peygamber(S)'in ona, sahâbîlerine taksîm etmek üzere birtakım kurbanlıklar sürüsü verdiğini, kendisine onlardan yaşına ulaşmamış bir oğlak kaldığını, bunu Peygamber'e zikrettiğinde Peygamber(S)'in "Sen de onu kurban et!" buyurduğunu tahdîs etti [16].

8- Peygamber(S)'İn Ebû Burde İb\ Niyâr'a: "Sen, çebiş olan o keçi oğlağını kurban yap, fakat bu çebiş senden sonra hiçbir kimse için yetmeyecektir" Buyurması Babı

12-.....Bize Mutarrıf, Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Benim Ebû Burde denilen dayım kurbanını bayram namazından evvel kesti. Rasûlullah (S) ona:
— "Senin kestiğin bu davarın (kurban davan değil), yalnız et davarıdır" buyurdu.
Ebû Burde:
— Yâ Rasûlallah, yanımda besili bir dişi çebiş var, dedi. Rasûlullah:
— "Sen o dişi çebişi kurban et, lâkin senden başkası için bu elverişli olmaz" buyurdu.
Sonra devam edip:
— "Her kim bayram namazından evvel keserse, o ancak kendisi için kesmiş olur. Her kim namazdan sonra keserse, kurbanını tamam kesmiş ve müslümânların sünnetine isabet etmiş olur" buyurdu [17].
Bu hadîsi eş-Şa'bî'den rivayet etmekte Ubeyde, Mutarrıf a ve İb-râhîm en-Nahaî'ye mutâbaat etti. Yine bu hadîsi Hureys'ten; o da Şa'-bî'den senediyle rivayet etmekte Vekî', Ubeyde'ye mutâbaat etti. Âsim ibn Süleyman ile Dâvûd ibn Ebî Hind, eş-Şa'bî'den: "Yanımda bir süt oğlağı var" şeklinde söylemişlerdir. Zubeyd ile Firâs da eş-Şa'bî'den: "Yanımda henüz yaşına basmamış bir dişi çebiş var" şeklinde söylemişlerdir. Ebü'l- Ahvas da şöyle dedi: Bize Mansûr: "Dişi bir keçi oğlağı olan çebiş" diye tahdîs etti. İbn Avn da: "Anâkun (= Keçi oğlağı)", "Ceza'un (= Çebiş)", süt oğlağı şeklinde söylemiştir [18].

13-.....Bize Şu'be, Seleme ibn Kuheyl'den; o da Ebû Cuheyfe'den tahdîs etti ki, el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ebû Burde ibı Niyâr kurbanını namazdan önce kesti. Peygamber (S) ona:
— "Onun yerine yeniden başka bir kurbân kes!" buyurdu. Ebû Burde:
— Yanımda yaşına basmamış dişi bir çebişten başkası yoktur, dedi.
Şu'be ibnu'l-Haccâc: Ben Ebû Burde'nin:
— O yaşma basmamış dişi çebiş, yaşına basmış olandan daha hayırlıdır, dediğini sanıyorum, demiştir.
Peygamber:
— "Sen dediğin çebişi onun yerine kurban et. Lâkin senden sonra da böylesi hiçbir kimse için yetmeyecektir" buyurdu.
Hatim ibn Verdân, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den bu hadîsi söyledi ki, bunda "Anâkun cezeatun dedi" şeklindedir [19].

9- Kurbanları Kendi Eliyle Kesen Kimse Babı

14-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) iki tane alaca koç kurban etti. Ayağını kurbanlarının yan tarafları üzerine basıp Bismillah diyerek tekbîr alırken gördüm. Sonra onları kendi eliyle boğazladı, demiştir [20].

10- Başkasının Kurbanını, İzni İle Kesen Kimse Babı

Minâ'da devesini, çökmüş ve bağlanmış hâlde gerdanından kesmekte îbn Umer'e bir adam yardım etmiştir [21].
Ebû Mûsâ el-Eş'arî de kendi kızlarına, kendi elleriyle kurbanlarını kesmelerini emretmiştir [22].

15-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Mekke yakınındaki Şerif mevkiinde (hayrz olduğum için) ağlarken RasûluIIah (S) benim yanıma girdi de:
— "Senin neyin var? Yoksa hayız mı oldun?" buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. RasûluIIah:
— "Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı birşeydir. Sen hacıların eda edecekleri mensekleri eda et, şu kadar ki, Bey t'i tavaf etme!" buyurdu.
Bir de RasûluIIah zevceleri adına sığır kurban etti [23].

11- Kurban Kesme Vakti, Bayram Namazından Sonradır Babı

16-.....el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, kurban bayramı hutbesini yapıyordu; şöyle buyurdu:
— "Bu günümüzde bizim ilk yapacağımız şey, namaz kılmaklı-ğımızdır. Ondan sonra (musalladan evlerimize) dönüp kurban kes-memizdir. Her kim böyle yaparsa sünnetimize isabet etmiştir. Her kim kurbanını namazdan evvel keserse, bu ancak ailesine takdim etmekte olduğu bir et demek olup kurban ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yoktur."
Ebû Burde:
— Yâ Rasûlallah! Ben davarımı namazı kılmamdan önce kesmiş bulundum. Benim yanımda yaşma girmiş keçiden daha hayırlı bir çebiş vardır? dedi.
RasûluIlah:
— "Dediğin çebişi onun yerine kurban et, lâkin senden sonra böylesi hiçbir kimse için yetmeyecek -yâhud: Tam kurban yerine geçmeyecektir-" buyurdu [24].

12- "Kurbanını Namazdan Evvel Kesen Kişi, Kesmeyi Tekrar Eder" Babı

17-.....Bize İsmâîl ibnu İbrâhîm, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Her kim namazdan evvel kurbanım kesmiş ise yeniden kessin!" buyurmuştur.
Bunun üzerine bir adam:
— Bu, kendisinde et yemek arzu edilen bir gündür, dedi ve komşularının ete olan ihtiyâcım zikretti.
Bunun üzerine Peygamber kendisini ma'zûr görür gibi, O zât da:
— Benim yanımda iki koyundan daha hayırlı bir çebiş vardır, dedi.
Rasûlullah da ona, bu yaşına ulaşmamış dişi keçi oğlağını, yânî çebişi kurban etmesine ruhsat verdi. Ben bu ruhsat başkasına da sirayet etti mi yâhud etmedi mi, bilemiyorum. Bundan sonra Rasûlullah iki tane koça doğru meyi edip gitti, yânî onları boğazladı. Sonra da insanlar küçük bir sürüye doğru dönüp gittiler de (ondan nail oldukları) kurbanları kestiler [25].

18-.....Bize el-Esved ibnu Kays tahdîs etti. Ben Cundeb ibnu Sufyân el-Becelî'den işittim; o: Ben kurban bayramı günü Peygam-ber(S)'in huzurunda bulundum. "Her kim namaz kılmadan evvel kur-ban kestiyse onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemişse (Allah'ın ismiyle teberrük ederek) kessin!" buyurdu, dedi [26].

19-.....Bize Ebû Avâne, Fırâs'tan; o da Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gün namaz kıldırdı da:
— "Her kim bizim kıldığımız namazı kılıyor, yöneldiğimiz kıb-r leye dönüyorsa (yânî her kim İslâm Dîni üzere ise) namazı kılıp ayrılmadıkça kurban kesmesin" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Burde ibnu Niyâr ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Ben kurban kesme işini namazdan önce yaptım, dedi.
Rasûlullah:
— "O senin acele edip de kestiğin bir hayvandır" buyurdu. Ebû Burde:
— Benim yanımda dişi bir çebiş vardır ki, o, iki tane yaşına basmıştan daha hayırlıdır; ben onu kurban edeyim mi? diye sordu. ;Rasûlullah:
— "Evet, onu kes!" buyurdu ve sonra: "Senden sonra da böylesi hiçbir kimse için yetmez" buyurdu.
Âmir eş-Şa'bî: Bu sonra kestiği kurban, kestiklerinin en hayırlısı oldu, demiştir [27].

13- Ayağı, Kesilecek Hayvanın Yanı Üzerine Koymak Babı

20-.....Bize Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) alacalı, boynuzlu iki koç kurban ederdi ve kesme sırasında ayağını onların yanları üzerine koyar ve onları kendi eliyle boğazlardı [28].

14- Kurban Kesme Sırasında Tekbîr Getirme Babı

21-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R):
Peygamber (S) iki tane alacalı ve boynuzlu koç kurban etti, onları Bismillah ve Allâhu Ekber diye tekbîr getirerek ve ayağını boyunları üzerine koyarak kendi eliyle kesti, demiştir [29].

15- Bâb: İnsan Mekke'de Kesilmek İçin Kurbanlık Gönderdiği Zaman Ona (İhrâmlıya Haram Olanlardan) Hiçbirşey Haram Olmaz

22-..... Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid, eş-Şa'bî'den haber verdi ki, Mesrûk, Âişe'ye geldi de:
— Ey Mü'minler'in Anası! Bir adam Ka'be'ye kurbanlıklar gönderiyor ve bulunduğu beldede oturuyor, beraberinde kurbanlıklar gönderdiği kimselere kurbanlık develerine (kurbanlık olduklarının bilinmesi için) gerdanlık takılmasını tavsiye ediyor. İşte bu adam, kendisinde kurbanlıklar gönderdiği bu günden i'tibâren bütün hacılar Mekke'de ihramlarından

çıkacakları zamana kadar kendi oturduğu şehirde ihrâmh gibi olmakta devam ediyor! demiştir.
Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'nin kendi sesinin işitilmesi için perdenin arkasından ellerini birbirine çarptığını işittim. Bu el çarpmadan sonra Âişe (R):
— Yemîn olsun, ben Rasûlullah'ın kurbanlıklarının gerdanlıklarının iplerini bükerdim de O, kurbanlıklarını gerdanlıklı olarak Ka'be'ye gönderirdi, fakat ihrâmh erkeklere ailesinden haram olan şeylerden hiçbiri, hacıların dönmesine kadar kendisine haram olmuyordu, dedi [30].

16- Kurbanlıkların Etlerinden (Hiçbir Kayıdlama Olmaksızın) Yenilmesi Ve Azık Edinilmesi Babı

23-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr dedi ki: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi, kendisi Câ-bir ibn Abdillah(R)'den işitmiştir. Câbir:
— Biz Peygamber (S) zamanında kurbanlık hayvanların etlerini Medine'ye kadar getirir, azık edinirdik, demiştir.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne birçok kerreler "Kurbanlık develerin etlerini" şeklinde söylemiştir [31].

24-.....Bana Süleyman ibn Bilâl, Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den;
o da el-Kaasim ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, ona da Abdullah ibn Habbâb, Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle tahdîs ederken işittiğini haber vermiştir: Ebû Saîd bir seferde memleketinden uzakta bulunuyordu. O seferden geldi, önüne et yemeği konuldu. Koyan:
— Bu, kurbanlarımızın etlerindendir, dedi. Ebû Saîd onlara:
— Bunu geri çekin, ben ondan yemem, dedi.
Ebû Saîd dedi ki: Sonra ben kalktım ve evden çıkıp kardeşim Ebû Katâde'ye geldim -Ebû Katâde ibnu'n-Nu'mân, Ebû Saîd'in ana-bir kardeşi idi ve Bedir harbînde hazır bulunmuş bir kimse idi-. Bu kurban eti mes'elesini ona zikrettim. O da bana:
— Şu muhakkak ki, senden sonra (kurban etlerinin üç günden sonra yenmesi yasağını bozan) bir emir meydana geldi, dedi [32].

25-.....Seleme ibnu'KEkva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- bayram hutbesinde):
— "Sizlerden her kim kurban keserse, bayramın üçüncü gecesinden sonra evinde kurban etinden birşey bulunduğu hâlde sabahlamasın" buyurdu.
Ertesi sene gelince sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! (Kurban etlerini) geçen sene yaptığımız gibi mi dağıtacağız? diye sordular.
Rasûlullah şöyle cevâb verdi:
— "Bu yıl kendiniz yiyiniz, başkalarına yediriniz ve ailenize azık edininiz. Çünkü geçen sene insanlar arasında geçim zorluğu vardı. Bu sebeble ben o sene insanlara yardım etmenizi istedim" [33]

26-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Biz kurban etlerinden bir kısmını tuzlardık da sonra bu tuzlu etleri Medine'de Peygamber'e getirirdik. Peygamber (S):
— "Sizler kurban etlerini üç günden sonra yemeyiniz" buyurdu.
Âişe dedi ki: Bu nehy, tahrfm için değildi (üç günden sonra yemeyi terketmek de vâcib değildi), lâkin Peygamber bu etlerden zenginlerin fakîrleri doyurmasını istemiştir ve Allah, Peygamberi'nin murâdını en bilendir [34].

27-.....Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd el-Eylî haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Ezher'in himayesinde bulunan Ebû Ubeyd tahdîs etti ki, kendisi bir kurban bayramı günü Umer ibnu'l-Hattâb'ın beraberinde bayram namazında hazır bulunmuştur. Umer bayram namazını hutbeden evvel kıldırıp, sonra insanlara şöyle hitâb etmiştir:
— Ey insanlar! Şübhesiz ki, Rasûlullah (S) sizleri şu iki bayram gününde oruç tutmaktan nehyetti: Bu bayramlardan biri, orucunuzu bıraktığınız bu ramazân bayramı gününüzdür. Diğerine gelince; o da içinde kurbanlarınızın etlerinden yemekte olduğunuz kurban bayramı günüdür!
Ebû Ubeyd dedi ki: Sonra ben Usmân ibn Affân'ın beraberinde kılınan bir bayram namazında hazır bulundum. Bu bayram bir cu-mua gününde idi. Usmân da bayram namazını hutbeden evvel kıldırdı, sonra hutbe yapıp şöyle dedi:
— Ey insanlar! Şübhesiz bu cumua,kendisinde sizin için iki bayramın bir yerde birleşmiş olduğu bir gündür! (Cumua bayramı ve kurban bayramı.) Böyle olunca yüksek köyler ahâlîsinden olup da (öğleyin kılınacak olan) cumua namazını beklemek isteyen (cumua namazı kı-lınıncaya kadar) beklesin. Yüksek köylerdeki evine dönmek isteyene de ben köyüne dönmesine izin vermişimdir!
Ebû Ubeyd dedi ki: Sonra ben Alî ibn Ebî Tâlib'in maiyyetinde kılınan bir kurban bayramı namazında hazır bulundum. O da bayram namazını hutbeden Önce kıldırdı. Sonra insanlara hutbe yapıp:
— Şübhesiz Allah Elçisi, sizlerin üç günden fazla zaman içinde kurbanlarınızın etlerini yemenizi nehyetmiştir! dedi.
Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Ebû Ubeyd'den bu hadîsin benzerini rivayet etmiştir [35].

28-.....Bize Ya'kûb ibn İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlundan; o da amcası İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, o: Rasûlullah (S) "Kurban/arın etlerinden üç gün içinde yiyiniz"

buyurdu, demiştir.

Abdullah ibn Umer, kurban develerinin etlerini yemekten sakınmak için Minâ'dan hareket ederken ekmeği zeytinyağı ile yerdi [36].

---

[1] Edâhî, Udhiye'nin cem'idir. Udhiye, kurban bayramında kuşluk vakti kesilen hayvandır. Kurban bayramına "Yevmu'1-Adhâ" denildiği gibi, kendisinde kesilmesi şeriat yapılan bu vakte izafetle, kesilen hayvana da "Udhiye" denilmiştir. Şeriat örfünde Udhiye, deve, sığır, davar nevi Merinden husûsî bir hayvanı Allah'a yakınlık maksadıyle bayram gününde ve teşrik günlerinde kesmektir.

[2] İbn Umer'in bu sözünü Hammâd ibn Seleme kendi Musannaf'ında sağlam bir senedle rivayet etmiştir. İbn Umer bu sözüyle, kurban kesmenin sünnet olduğunu ve ma'rûf, yânî iyi birşey olduğunu ifâde etmiştir. Ma'rûf, Allah'a itaat ve yakınlıktan, halka da iyilik ve ihsandan ibaret olduğu bilinen birşey demektir.

Udhiye'nin hükmüne gelince, imamların kimi vücûbuna, kimi müekked sünnet olduğuna kaail olmuşlardır. Vücûbuna kaaîl olanlar, Ebû Hanîfe, Muham-med..., Mâlik, el-Leys, Sufyân es-Sevrî, el-Evzâîve Rabîatu'r-Re'y...dir. Sünnet olduğu görüşüne gidenler İmâm Şafîî ile İmâm Ahmed ibn Hanbel'dir.

[3] Hadîs, sünnetin beyânı hakkında sevkedilmiş olduğundan, ilk fikradaki "Bizim sünnetimize isabet etmiş olur" ifâdesinden bayram namazının ve kurban kesmenin sünnet olduğuna kaail olmak isteyenler olmuş İse de, buradaki sünnet, ıstılahı ma'nâdaki vucûb mukaabili olan sünnet olmayıp, tarikat ma'nâsı-na olmak kuvvetli ihtimâli vardır. Bu takdirde hadîsin bu fikrasının ma'nâsı "Bizim gittiğimiz yoldan gitmiş olur" demek olur. Tarikat, yânı yol ise, vucûb ' ile mendûbluktan daha umûmîdir. Bundan dolayı müctehidler, gerek bayram namazının gerek, kurban kesmenin hükmü hakkında ayrı görüşlere gitmişlerdir; kimisi vâcibdir, kimisi sünnettir demişlerdir

[4] Bunun da başlığa uygunluğu, İçinde Udhiye'nin şartlan cümlesinden birinin, udhiyenin bayram namazından sonra kesilmesi hükmü bulunması bakımındandır. Her iki hadîsten de kurbânın namazdan sonra kesilmesi gerektiği sabit oluyor.

Bunların birer rivayeti Iydeyn (îki Bayram) Kitâbı'nda da geçmişti.

[5] el-Ceza', cîm'in ve noktalı zâl'in fethasıyle senî kertesinden evvel, yânî yaşı o kerteden eksik olan hayvana denir. Müennesi Cezaa'dır ve bu hayvana anılan zamanda isimdir... Pes Ceza', senî haddine varmayan hayvana denir. Mısbâh'-m beyânına göre kuzu ve oğlak ikinci seneye girişte ve sığır, at dölleri üçüncüde ve deve beşincide ceza' olur... Oğlak kısmı bir yaşında ceza* olur ve bazen kuvvetli olmakla yaşından önce ceza' olur. Türkçe'de ona "Çebiş" ta'bîr olunur.

Ve kuzu eğer anası babası genç ise yedi ayda ceza' olur ki, ona "Toklu" ta'bîf olunur. Koca dölü ise sekiz yâhud on ayda ceza' olur... (Kaatnûs Ter,).

Bu hadîsi Müslim de Edâhî'de getirmiştir. Yaşını dolduran yâhud bu çağdaki davar bünyesinde kuvvetli bulunan keçi oğlağının kurban edilmesinin caiz olduğu hükmü bu hadîsten alınmıştır.

[6] Âişe bu sırada hacc yolculuğunda bulunduğu için başlıkla İlgisi bu bakımdandır. Şerif, Mekke'ye takrîben on mil uzakta bir yerdir. Âişe'nin ağlaması, hayız, hâlinde iken hem hacc, hem umrenin rükünlerinden olan ifâda tavâfmm müm-kin olmamasmdandır.

Bu hadîsin bir rivayeti Hayz Kitâbı'nda geçmişti.

[7] Bu hadîste ayağa kalkıp kurbanını namazdan önce, komşularının fakirliği ve bu günün et arzu edilen bir gün olması gerekçesiyle kestiğini söyleyen zât, Ebû Bureyde ibn Niyâr'dır. Enes'in "Bu ruhsat başkasına da sirayet etti mi, etmedi mi bilmiyorum" şeklindeki tereddüdünü Buhârî'nin Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî'den rivayet ettiği "3" rakamlı hadîsin bir rivayeti gidermektedir. O hadîsten bu ruhsatın Ebû Burde'ye mahsûs kalmadığı anlaşılmıştır. Ukbe (R): Peygamber bana sahâbîlere taksîm etmek üzere bir sürü verdi. Taksimden sonra elimde bir çebiş kaldı. Peygamber'e arzettim: "Onu sen kurban et" buyurdu, demiştir. Bu rivayet, buradaki hadîsin sonundaki küçük sürünün taksîmini de açıklamış oluyor.

[8] Nahr gününün onuncu güne hass olması, Humeyd ibn Abdirrahmân, Muhammed ibn Şirîn ve Dâvûd ez-Zâhirî'nin kavlidir (Kastallânî).

[9] İlim Kitâbi'ndaki rivayette bu hutbenin Minâ'da, deve üzerinde oturduğu ve devenin dizginini birisi tuttuğu hâlde yapıldığı ziyâdesi vardır.

[10] Başlığa uygunluğu "Bu nahr günü değil midir?" sözündedir.

Buhârî bu nutku Sahîh 'inde buradan başka İlim, Hacc, Bed'u'1-Halk, Tef-sîr (el-Berâe Tefsiri), Fiten Kitâbları'nda bâzı farklarla ve her yerde ayrı ayrı yollardan rivayet etmiştir. Bu sebeble usûl bakımından bu nutkun da Arafat nutku gibi, Peygamber'in kendi dilinden çıktığında kimsenin az veya çok şübhe etmeye ilmen hakkı yoktur.

Rasûlullah'm bu nutkunun başında evvelâ ay, yıl hesabından bahsetmesi, bunun o devirde can, mal, nâmûs masuniyeti bakımından çok ehemmiyetli bu-lunmasındandır. Arablar eski zamanlardan beri haram aylara hürmet edegel-mişler, son yıllarda ise haksızlık ve çapulculuk için bâzı takvim bozmaları ve değiştirmeleri yapılagelmişti. İşte Rasûlullah o yıl bu takvim bozukluklarının son bulup yılların, ayların ve günlerin yerleri Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yerlerine geldiğini bildirmiştir.

Bir gün evvelki Arafat hutbesinde Arablar'ın dînî, medenî, iktisadî bütün bozuk âdetlerini Arafat meydanında yıkmış ve çiğnemiş bulunduğundan, saha-' bîler, Rasûlullah'm ay, gün ve Mekke'nin adlarını değiştirecek sanmalarında ma'zûr idiler. Rasûlullah bu hutbesinden sonra kurban kesim yerine gidip, kurban edilmek üzere hazırlanan yüz deveden altmışüçünü kendisi kesti, gerisini, yânî otuzyedi deveyi de Alî'ye kestirdi (Müslim, Câbir hadîsi).

[11] Bu başlıktan maksad, imâmın kesmedeki sünnetini beyândır ki, o da kendisinden önce kimsenin kesmemesi, onun kesmesinden sonra yakîn ile kesmeleri ve kesme sıfatını öğrenmeleri için imâmın musallada kesmesidir - Çünkü bu, beyâna muhtâc olunan şeylerdendir- ve namazdan sonra kesmeye çabuk davranmalarıdır... (Aynî).

[12] Peygamber'in musallada deve nahr ettiği yerin bilinmiş olması ile başlığın iki cüz'ü de bilinmiş oluyor.

[13] Bu ibâdette imâmın cemâatten önce kesmesinin müstehâb olduğu anlaşılır. Cemâatin imâmdan evvel kurban kesmesinin mekruh olmasındaki hikmet, kesme meşguliyeti namaza mâni' olmamak içindir. Namaz kılınıp bazılarınca hutbe de okunduktan sonra, artık nahr vakti girmiş olur. Ondan sonra da imâm kurban kesmese de kimler kesecek ise kesmek gerekir. Nüsiikü edâ için yalnız bir davar kesmek kâfidir. Lâkin efdali Peygamber'e ittibâ ederek iki koç kurban etmektir...

Musalla, yânî namazgah, Medine'de Mescid'in kapısına bin arşın uzakta ma'rûf bir yerin ismidir ki, bayramlarda namaz Mescid'de kılınmayıp orada kılınırdı...

[14] Bunu Ebû Nuyam e/-Mustahrae'mda, Ahmed ibn Hanbel yolundan senedli olarak rivayet etmiştir.

[15] Bunda kurban yapmakta koçun üstünlüğü hükmü vardır.

[16] Atûd: Henüz yaşma ulaşmamış ve güdülmeyen keçi oğlağına denir. Bunun bir rivayeti yukarıda geçtiği gibi, bundan sonraki bâbda daha tafsîlli olarak gelmektedir.

[17] Buhârî bu el-Berâ hadîsini Sahîh 'inin birçok yerlerinde ve İki Bayram Kitabı'-nda ayrı yollar ve bâzı lafız farklılıklarıyle getirmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Ebû Burde ibn Niyâr, o çebişi sonra kurban etmiş. Râvî eş-Şa'bî'nÎn bir rivayeti sonunda da "Haye hayru nesîketihî = Bu sonra kestiği kurban, kestiklerinin en hayırlısı oldu" ziyâdesi vardır. Bundan anlaşıldı ki, bu çebiş kurban etmiş olmak, Ebû Burde'nin hususiyetlerinden olmuş oldu...

[18] Buradaki mutâbaatları bizzat Buhârî ve diğer muhaddisler senedli olarak rivayet etmişlerdir. Burada geçen ta'bîrler hakkında daha önce geçen 5. haşiyede Kaamûs Tercemesi'nden bilgiler verilmişti.

[19] Burada ve daha önce de geçen bu "Anâkun cezeatun" ta'bîri aynı ma'nâda olup atfu tefsirdir.

[20] Müslim'in Âişe'den rivayetinde gözlerinin etrafı, paçaları ve göğsü kara ak bir koçu getirip yatırdıktan sonra "... Bismillah, Allâhumme takabbel min Muham-medin ve âli Muhammedin ve min ümmeti Muhammedin" demiş ve kurbanını kesmiştir. Tesmiye ederken Besmele'deki "Rahmânu'r-Rahîm" sıfatlarını da zikretmek o makaama münâsib düşmez. Tesmiye vâcib ve kesme esnasında tekbîr almak ve hayvanı sol yanma yatırıp boynunun sağ yanına basmak müste-hâbdır..

[21] Bu ta'lîki Abdurrazzâk senedli olarak rivayet etmiştir.

[22] Ebû Musa'nın bu fiilini de el-Hâkim, el-Müstedrek'te Müseyyeb ibn Râfî' yolundan "Ebû Mûsâ kızlarına kurbanlarınızı kendi ellerinizle kesiniz diye emrederdi" lafzıyle rivayet etmiştir. Senedi de sahîhtir. Bunda kadınların kesmeyi güzel yapar oldukları takdîrde kendi kurbanlarını kesmelerinin caiz olacağı hükmü vardır (Aynî).

[23] Başlığa uygunluğu "RasûlulIah kadınları adına sığır kurban etti" sözünden alınabilir. Çünkü Peygamber, kadınları adına, onların izniyle kesmiştir, dediler.

Bu hadîsin bir rivayeti, yalçında "Yolcu ve kadın için kurban bâbı"nda geçmişti.

[24] Başlığa uygunluğu "tik yapmaya başlayacağımız şey, namaz kılmamızdır, sonra dönüp kurban kesmemizdir" sözlerinden alınır. Bu hadîsten de kurbanın namazdan sonra kesilmesi sünnet olduğu ve bundan evvel kesenin tekrar kesmesi gerekeceği anlaşılıyor.

[25] Hadîs birçok yerde geçti. Biz bunu "Et arzu olunması babı' 'nda da zikretmiştik.

[26] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti îki Bayram Kitâbı'nda, "İmâmın ve insanların bayram hutbesi esnasında kelâm etmeleri bâbı"nda geçmişti. Bir rivayeti de yakında Zebîhalar'da, "Peygamber'in: "Allah'ın ismi ile kessin " kavli babı' 'nda geçti. Kurban kesmenin vâcibliğine kaail olan bu hadîsle hüccet getirmiştir.

[27] Başlığa uygunluğu "Namazı kılıp ayrılmadıkça kurban kesmesin " sözünden alınır. Bir de "Bu senin acele edip kestiğin birşeydir" sözünden de alınır. Çünkü bunun ma'nâsi, bu kurban yerine geçmez, onun için tekrar kesilmesinden başka kurtuluş yoktur, demektir.

[28] Bunun bir rivayeti yakında geçmişti. Hayvanı sol tarafı üstüne yatırdıktan sonra daha iyi tesbît etmek, hayvanın debelenmemesi ve kesmeye muktedir olması için kesenin kendi ayağını hayvanın sağ boynu üzerine koyması müstehâb olur. Çünkü bu bıçağı tutmakta ve hayvanın başını sol el ile tutmakta daha kolaylaştırıcı olur (Kastallânî).

[29] Hadîsin başlığa uygunluğu "Tekbîr getirerek..." sözündedir. Bunun bir rivayeti yakında geçmişti.

[30] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah'a haram olmuyordu" sözündedir. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbı'nda, "Kurbanlıklara gerdanlık takılması bâbf'nda geçmişti. Mesrûk'un "Bir adam" diye söylediği kimse dahî Ziyâd ibn Ebîh'tir (Kastallânî).

[31] Bunun bir rivayeti Cihâd'da geçmişti. Başlığa delâleti açıktır. Bu hadîs, kurban etinin üç kısma ayrılıp, bir parçası sahibine, bir parçası zengin ve fakîrlere hediye, birisi de ev azığı olarak alıkonulmasına delâlet etmiştir.

[32] Bu hadîsin râvîleri Medîneli'dir, bunda üç tabiî; Yahya, el-Kaasım ve onun şeyhi; iki de sahâbî vardır: Ebû Saîd, Katâde ibn Nu'mân (R).

[33] Bu hadîsin ilk kısmında kurban etinden sahibinin üç günden fazla yemesi ve kavurup azık edinmesi yasak edilmiştir. İkinci kısmında ise bu nehyin bir sebebe, halkın o yıl geçim hususunda zorluk çekmesi gerekçesine dayandığı beyân edilmiş ve o zaruretin gitmesi üzerine artık kendilerinin yemeleri, muhtaçlara dağıtıp yedirmeleri ve bir kısmını da kavurup azık edinmeleri emredilmiştir. Bu suretle üç günden sonraları da yemelerine cevaz verilmiştir.

Alimlerin ve fakîhlerin cumhuruna göre kurban etinin üç günden fazla zamanda yenilmesi ve bir kısmının azık edinilmesi mubahtır. Bu cumhur içinde Dört Mezheb İmâmı ile bunların talebeleri de dâhildir. Bu hususta bu Seleme hadîsinin ikinci kısmiyle ve başka hadîslerle istidlal etmişlerdir... (Aynî).

[34] Başlığa uygunluğu "Bu nehy azimet değildi (yânî kesin ve devamlı değildi)" sözünden alınır.

[35] Beyhakî, Şafiî'den şunu nakletmiştir: Kurbanların etlerini üç günden fazla zamanda yemekten nehy, aslında tenzih içindi. Bu, Yüce Allah'ın: "İşte bunlardan yiyin, yoksulu, fakiri doyurun" (el-Hacc:28) {"Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. O hâlde onlar ayakta dururlarken üzerlerine Allah 'in ismini anın. Yanları üstü düştükleri vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyâcını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakirlereyedirin" -Âyet:36-) kavlindeki emir gibidir. Sahîh olan Âişe'nin dediği gibi, o nehy, kesin ve devamlı değildi... (Kastallânî).

[36] Bu da İbn Umer'in şahsî olarak o eski emre tutunması olabilir.

Müslim de Bureyde'den şunu rivayet etmiştir: Rasûlullah buyurdu kî; "Ben sizleri kabirleri ziyaret etmekten nehyetmişüm; artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz. Ben sizleri kurbanların etlerim üç günden fazla tutmanızdan da nehyetmişüm. Artık bundan sonra size nasıl uygun görülürse öylece tutabilirsiniz... " Bu, kendisinde nâsih ile mensûhun beraberce tasrîh edildiği hadîslerdendir. Müslim, Kitâbu'l-Edâhî'den ayrı bir bâbda bu konudaki hadîsleri pek güzel bir sıra ile tesbît etmiştir: Müslim Ter., VI, 184-191 "1969-1976.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- en-Nihâye'de açıklandığına göre, cahiliye devrinde, bir adama hayatı boyunca istifade etmesi için ev, tarla gibi şeyler bağışlanıyor, adam öldükten sonra o bağış eski sahibine geri dönüyormuş. Mesela ???????????? ???????? ???????
demek "Ona bu evi ömür boyu bağışladım, ölünceye kadar evde oturacak" demektir. Adam ölünce evin mülkiyeti asıl sahibine dönecektir. İşte buna umrâ denmekte idi. Rukbâ'ya gelince, bu da umrâ'ya benzer, ancak burada bağışlayan: "Eğer ben evvel ölürsem o senindir, sen evvel ölürsen mal bana geri dönecektir" diyerek malı vermiştir. Rukbâ kelime olarak murâkebeden gelir. Bu akde rukbâ denmesi, her iki tarafın ve hatta varislerin birbirlerinin ölümünü murakebe etmeleri (gözetlemeleri) sebebiyledir.
Şunu da belirtelim ki, İmam Mâlik ve ashabı bu aktin bağış ma'nâsına gelen başka kelimelerle de ifade edilebileceğini söylemişlerdir. Mesela i'timar, süknâ, iğtilâl, irfâk, inhâl vs. gibi.
2- Umrâ ve rukbâ akidlerinin hükmü ve bazı meseleleri ihtilaflıdır:
* Cumhur, bu akdin sıhhatine kâildir.
* Bazı âlimler böyle bir bağışı temlik kabul ederken, bir kısmı âriyet kabul etmiştir. İbnu Hacer cumhur'un umrâ vâki olduğu takdirde, malın, sarih olarak şart kılınmadıkça onu alana mülk olacağına, bir daha ilk sahibine dönmeyeceğine hükmettiğini belirtir.
* Ülemâ şu hususta da ihtilaf etmiştir: "Temlik neye teveccüh edecektir? Menfaate mi, yoksa rakabe hibesinde olduğu gibi mi? Cumhur, diğer hibeler gibi bunun da rakabe hibesi gibi, ayn'a teveccüh edeceğine hükmetmiştir. Öyle ki, bu suretle hibe edilen mal, köle ise, bunu kendine hibe edilmiş olan azâd etse infaz edilir hibe eden âzad etse infaz edilmez. Ancak bazı âlimler rakabeye değil, mülkün sağlayacağı menfaate teveccüh ettiğini söyler. İmam Mâlik ve kadim görüşünde Şâfiî bu kanaattedir.
* Bunda vakıf muamelesi mi âriyet muamelesi mi takip edilecek, bu da bir diğer ihtilaf noktasıdır. Hanefilere göre, umrâ'da temlik, rakabe'ye; rukbâ'da ise menfaate teveccüh eder. Mâlikîler iki farklı görüş beyan etmişlerdir.
* Umrâ meselesinde, ülemâ bazı ihtilaflara düşmüş ise de, Cumhur, bu yolla, bağışlanan malın geri dönmeyeceği kanaatindedir. Aradaki ihtilaflar, hükme esas teşkil eden hadislerdeki farklılıklardan kaynaklanır.
İbnu Hacer, bu meseleyi bazı rivayetleri de kaydederek tahlilde bulunur. Biz mevzuun anlaşılması için özetleyerek sunmayı faydalı mülâhaza ediyoruz:
Onun zikrettiği rivayetlerden biri, Ma'mer tarikiyle Zührî'den kaydettiği şu rivayettir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın caiz kıldığı umrâ, kişinin "bu ev sana ve senin arkandan gelecek ahfâdınadır"[1] diyerek yaptığı umrâdır. Ancak kişi: "Bu ev, yaşadığın müddetce senindir" diyerek umrâ kılarsa bu, onun ölümüyle sahibine rücû eder." Ma'mer Zührînin böyle fetva vermekte olduğunu kaydeder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'tan gelen bir rivayete göre, demiştir ki: "Ensar (radıyallahu anhüm), muhacirlere mallarından umrâ kılıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı kendinize saklayın, onları ifsad etmeyin, zira kim bir malı umrâ kılarsa, bu mal, hayatta olsa da, ölse de umrâ kılınan kimsenin ve onun ahfâdının olur."
İbnu Hacer, üç ayrı rivayet kaydettikten sonra bunlardan üç durum çıktığını belirtir.
1) Kişinin: "Bu, sana ve ahfadına ait" diyerek kıldığı umrâ. Burada, bağışın bağış yapılan kimseye ve ahfadına ait olduğu açıktır.
2) Kişinin: "Bu, hayatta olduğun müddetçe sana aittir, ölünce bana dönecektir" diyerek umrâ kılmasıdır. Bu muvakkat bir âriyettir. Bu umrâ akdi de sahihtir. Adam ölünce mal, verene geri döner. Bunu ve önceki durumu Zührî'nin rivayeti beyan etmiştir. Ülemânın çoğu buna hükmetmiştir. Şâfiîlerden bir grup da bu görüşü tercih etmiştir. Ancak çoğunluğun nezdindeki esahh görüş, malın, hibe edene dönmeyeceğine dairdir. Bunlar, geri dönme şartının fasid bir şart olduğunu ileri sürerek görüşlerini ortaya koymuşlardır.
3) Kişinin mutlak bir ibare ile "Onu sana umrâ kıldım" diyerek akidde bulunmasıdır. Hz. Câbir'den kaydedilen rivayet, böyle bir akde terettüp edecek hüküm, kaydettiğimiz birinci haldeki hükmün aynıdır. Bunun esası da hibe edilen malın eski sahibine dönmeyeceğidir. Cumhur'un ve kavl-ı cedidinde Şâfiî'nin görüşü bu merkezdedir. Şâfiî hazretleri kavl-i kadiminde: "Akid, aslı itibâriyle bâtıldır" demiştir. Ancak ondan İmam Mâlik'in görüşü gibi bir görüş de rivayet edilmiştir: "Onun kadim görüşü de cedid görüşü gibidir" de denmiştir. Nesâî, Katâde'nin Süleyman İbnu Hişam İbni Abdi'l-Melik'in fukahaya mutlak surette yapılan umrâ akdi hakkında sorup, "caizdir" cevabını aldığını hikaye ettiğini kaydeder... Zührî ülemânın fetvalarını özetleyerek şöyle demiştir: "Caiz olan umrâ, kişi ve kendinden sonra da ahfâdı için yapılan umrâdır. Eğer, kendinden sonra ahfadına yapılmamışsa, mal, şartı koyan kimse içindir."
Müteakip hadisler bu açıklama çerçevesinde anlaşılmalıdır.[2]

?4219 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ??????? ????? ??????? ???? ???? ????????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ?????.??? ????: ???????: »???? ?????????? # ??????????? ?????? ???????? ????«.??? ????: »????????? ?????????«.??????: »????????? ???????? ‘???????« .

1. (4219)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir başkasına hayat boyu ev bağışında bulunursa, artık bu ev onun ve vârislerinin olur. Bu söz, o maldaki hakkını keser. Ev, kendine ömür boyu bağışlanana ve onun vârislerine aittir." [Buhârî, Hibe 32, Müslim Hibât 21, (1625); Muvatta, Akdiye 43, (2, 752); Ebu Dâvud, Büyû' 87, 88, 89, (3550-3558); Tirmizî, Ahkâm 15, (1350); Nesâî, Umrâ 2, 3, 4, (6, 272-278).]
Sahîheyn'de gelen bir diğer hadiste: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) umrâ hakkında "kendisine bağışlananın lehinde hükmetti" şeklinde gelmiştir.
Bir başka rivayette: "Umrâ caizdir" denmiştir.
Müslim'in rivayetinde: "Umrâ onun ehline mirâstır" denmiştir. [3]

?4220 ?2? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ??????? ??????? ?????? ???????????? ????????? ??????????. ??? ?????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ?? ???? ?‘???? ??? ????? ?? ????? ????? ??: ?? ??? ???? ?? ???? ???? ???? ???? ?????.??»????????« ??? ?????????? ????? ??? ??? ???? ?????? ????? ????? ?? ???? ???? ??? ?? ??? ???? ???? ??? ??. ‘? ?? ???? ????? ???? ??? ????? .

2. (4220)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir şeyi umrâ kılarsa o şey artık mu'mer'e (umre kılınan şahsa) aittir, hayatta iken de ölmüş iken de. Malı rukbâ kılmayın. Kimde rukbâ kılarsa [bu mal miras] yolundadır." [Ebu Dâvud, Büyû' 89, (3559); Nesâî, Rukbâ 1, (6, 269).][4]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste umrâ ve rukba beraber zikredilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bunlar birbirine pek yakın, benzer akidlerdir. Umrâ'da: "Evimi sana bağışladım, eğer benden önce ölürsen ev bana dönecek, ben senden önce ölürsem o senin olacak" diyerek bağış yapmasıdır.
Bazı âlimler rukba ile umrâ arasında fark gözetmiş, sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak umrâyı tecviz etmiş, fakat rukbâ'yı tecviz etmemiştir. Zürkânî, tecviz etmeyenler arasında Ebu Hanîfe ve Mâlik'i zikreder ve "Bir cemaat" der. Ayrıca ekseriyetin câiz gördüğünü belirtir. Öte yandan Ahmed İbnu Hanbel ile İshak İbnu Râhûye "rukbâ umrâ'nın mislidir, verilen şey, alan kimsenindir, verene dönmez" demiştir.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste gelen rukbâ'dan nehiy, gerçek bir nehiy olmayıp, "uygun değildir" ma'nâsınadır. Yani "maslahatınız açısından muvafık değil, buna rağmen yaparsanız akid sahihtir" ma'nâsında bir nehiydir. Zaten hadisin sonunda: "Kim, bir şeyi rukbâ akdiyle hibe ederse, bu, (miras) yolundadır" denmektedir. Ebu Dâvud'un Hz. Câbir' den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Umrâ ehline (yani kendisine umrâ yapılana), rukbâ da ehline caizdir" buyurmuştur. Bu rivayet rukbâ ile umrâyı bir tutanlara delil olduğu gibi, rukbâ'nın da gerçek ma'nâda nehyedilmediğine delildir.[5]

?4221 ?3? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ? ????????? ??????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ?????? ??????????[.

3. (4221)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı rukbâ kılmayın. Kim rukbâ kılarsa mal artık rukbâ kılınan kimsenin olur."[6]

?4222 ?4? ??? ?????:]????????? ???????? ?????? ??????????. ??????????? ????????? ?????? ??????????? ??????????? ??? ???????? ??????????? ??? ????????[. ????? ??????? .

4. (4222)- Bir başka rivayette: "Umrâ, umrâ kılınan şahıs için caizdir. Rukbâ da rukbâ kılınan kimse için caizdir. Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen gibidir" buyurulmuştur.[7]

?4223 ?5? ??? ?? ????. ??? ??? ????:] ? ??????? ????????? ??? ????????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????? ?????? ??????? ??????? ?????? ????[.

5. (4223)- Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde İbnu Abbâs der ki: "Ne rukbâ ne de umrâ helâl değildir. Kime bir şey umrâ kılınmışsa bu onundur, kime de bir şey rukbâ kılınmışsa o şey onundur." [Nesâî, Rukbâ 1-2, (6, 269).][8]

?4224 ?6? ??? ????:]???? ????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ?????? ?????? ???? ??????????? ??? ??????? ???????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ????[. ????? ????.

6. (4224)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'e, kız kardeşi Hafsa (radıyallahu anhâ)'dan bir ev tevarüs etti. Hafsa (radıyallahu anhâ), bu eve hayatı boyunca olmak kaydıyla Zeyd İbnu'l-Hattab'ın kızını oturtmuştu. Zeyd'in kızı ölünce İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) meskeni kabzetti. O bu evin kendine ait olduğu reyinde idi." [Muvatta, Akdiye 45, (2, 756).][9]

AÇIKLAMA:

Yukarıda nazarî olarak anlatılan umrâ meselesine fiilî bir örnek görmekteyiz: İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kız kardeşi Hz. Hafsa validemizin, umrâ yoluyla bağışladığı evin, kullanıcısı vefat edince evin kendisine geri döndüğü kanaatine varmıştır. Şöyle ki: "Burada iskân, umrâ ma'nâsındadır. Umrâ ise, mu'mir'in [yahut müskin'in] vârisine rücu etmektedir." [10]

---

[1] Akib, çocuğu, çocuğunun çocuğu demektir, Ahfâd diye de ifade ederiz.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/77-79.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/79.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80-81.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

28-EBVABU'L-UMRE
1- Umre'nin Vucübu ve Fazileti Babı
2- Hacc Yapmadan Ewel Umre Yapan Kimse Babı
3- Bab: Peygamber (S) Kaç Kerre Umre Yaptı?
4- Ramazan Ayında (Yapılacak) Umre Babı
5- Muhassab Gecesinde ve Ondan Başka Gecelerde Umre Yapmak Babı
6- Tenim Mevkiinden Umre Yapmak Babı
7- Haccı Tamamladıktan Sonra Kurbansız Olarak Umre Yapmak Babı
8- Umrenim Ecri Yüklenilen Yorgunluk Mikdarına Göredir Babı
9- Umre Yapan Kimse, Umre Tavafını Yaptıktan Sonra Mekke'den Çıktığı Takdirde, Umre Tavafı Ona Veda Tavafı Yerine Kafi Gelir Mi? Babı
10- Bab: İnsan Haccda Yapacağı Şeyleri Umre'de de Yapar
11- Bab: Umre Yapan Kişi İhramdan Ne Zaman Çıkar?
12- İnsanın Haccdan Yahud Umreden Yahud Gazve Seferinden Döndüğünde Söyleyeceği Sözler Babı
13- Gelmekte Olan Hacıları Karşılamak ve Üç Kişiyi Bir Binek Hayvanı Üzerine Bindirmek Babı
14- Yolcunun (Kendi Menziline) Gündüzleyin Gelmesi Babı
15- Yolcunun Ailesi Yanına Öğle İle Akşam Arasındaki Zaman İçinde Girmesi Babı
16- Bab: Yolcu, Gelmek İstediği Şehire Ulaştığı Zaman, Ailesi Yanına Gece İçinde Gelmez
17- Şehre Ulaştığı Zaman Bineğini Sür'atlendiren Kimse Babı
18- Yüce Allah'ın: 'Evlere kapılarından gelin.,. (el-Bakara: 189) Kavli Babı
19- Bab:
20- Yolcu Yürümek Kendisi İçin Mühim Olduğu Zaman Ailesine Dönüşü Çabuklaştırır Babı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

28-EBVABU'L-UMRE

(Umre Bâbları) [1]

1- Umre'nin Vucübu ve Fazileti Babı [2]

Ve îbn Umer (R): Her bir kimse üzerinde muhakkak bir hacc ve bir umre borcu vardır, demiştir [3]. İbn Abbâs (R) da: Şübhesiz ki umre, Allah'ın Kitâbi'nda hacc ile beraber zikredilmiştir: "Haca da, umreyi de Allah için tam yapın..." (ei-Bakara: i96) buyuruldu, demiştir [4].

1-..... Ebû Salih Zekvân es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Umre, diğer umreye kadar ikisi arasındaki zaman içinde işlenilen (küçük) günâhlara keffâreîtir. Mebrûr (yâni kabul edilmiş) hacc ise: onun karşılığı (bâzı günâhların afvedilmesi değil;) ancak cennettir" buyurmuştur [5].

2- Hacc Yapmadan Evvel Umre Yapan Kimse Babı

2-.....Bize İbnu Cureyc haber verdi ki, İkrime ibnu Hâlid, İbn Umer'e haccdan evvel yapılan umreyi sormuş, İbn Umer (R) Be's yoktur (haccdan evvel umre yapılabilir), diye cevâb vermiştir.
İkrime ibn Hâlid dedi ki: İbnu Umer: Peygamber (S), hacc yapmadan evvel umre yaptı, dedi.
Ve İbrâhîm ibn Sa'd söyledi ki, Muhammed ibn İshâk şöyle demiştir: Bana İkrime ibnu Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'e bunu sordum, deyip yukarıki hadîsin benzerini haber vermiştir [6].

3-.....Bize İbn Cureyc haber verdi: İkrime ibnu Hâlid: Ben İbn Umer'e, bu haccdan evvel umre yapma mes'elesini sordum, deyip yukarıki hadîsin benzerini söylemiştir.[7]

3- Bab: Peygamber (S) Kaç Kerre Umre Yaptı?

4-..... Müfessir Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben, Urve ibnu'z-Zubeyr ile beraber Medine Mescidi'ne girdim. Abdullah ibn Umer'i Âişe'nin hücresine dayanıp oturmuş hâlde bulduk. Bâzı insanlar da Mescid'de kuşluk namazı kılıyorlardı. Biz, İbn Umer'e bunların kuşluk vaktinde mescidde toplanıp kıldıkları namazlarını (yânî bunun hükmünü) sorduk.
İbn Umer:
— (Kuşluk namazı için bu sıfatta mescidde toplanmaları) bid' attır, diye cevâb verdi.
Sonra Urve, İbn Umer'e:
— Rasûlullah (S) kaç kerre umre yaptı? diye sordu. İbn Umer:
— Birisi receb ayında olmak üzere dört umre yaptı, dedi.
Biz, İbn Umer'in bu son cevâbındaki hatâyı kendisine redd etmeyi istemedik. Bü sırada biz, mü'minlerin anası Âişe'nin, kendi odası içinde dişlerini fırçalamasından çıkan hışırtıyı işittik. (İzin alarak yanına girdiğimizde) Urve, teyzesi sıfatıyle Âişe'ye:
— Yâ anne! Ey Mü'minlerin Annesi! Ebû Abdirrahmân Abdullah ibn Umer'in söylemekte olduğu sözü işitmiyor musun? dedi.
Âişe:

— Ne söylüyor? dedi. Urve ibn Zubeyr:
— İbn IJmer; Rasûlullah, biri recebde olmak üzere, dört umre yaptı diyor, dedi. Âişe:
— Allah, Ebû Abdirrahmân'a rahmet etsin! Rasûluüah'ın yaptığı umrelerin hepsine kendisi muhakkak şâhid olmuştur. Hâlbuki Rasûlullah receb ayında kat'iyyen umre yapmamıştır, dedi [8].

5-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben (teyzem) Âişe'ye: (İbn Umer'in: Peygamber, biri recebde olmak üzere, dört umre yaptı sözünü) sordum. Âişe:
— Rasûlullah (S) receb ayında umre yapmadı, dedi [9].

6-.....Katâdeibn Diâme şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber (S) kaç kerre umre yaptı? diye sordum.
— Dört umre yaptı: Müşriklerin, kendisini Mekke'ye girmekten men' ettikleri altıncı hicret yılının zu'1-ka'de ayında ki Hudeybiye Umresi; Rasûlullah'm Mekkeliler'le sulh anlaşması yapmış oldu£ yılın gelen senesi zu'1-ka'desinde yaptığı (kaza) umresi; zannedersem Hu-neyn ganimetini taksim ettiği zaman olan (hicretin sekizinci senesindeki) Cı'râne umresidir, dedi.
Katâde dedi ki: Ben Enes'e: ?(RH. — Rasûlullah kaç hacc yaptı? diye de sordum.
Enes: %1:
— Bîr hacc yaptı, diye cevâb verdi [10].

7-.....Katâde şöyle demiştir: Ben Enes'e (Peygamber kaç umre yaptı diye) sordum. Enes:
— Peygamber, Mekkeliler kendisini geri çevirdiği yerde Hudey-biye umresi; Hudeybiye'den sonra gelen senedeki kaza umresi; sekizinci sene zu'1-ka'desinde (Cı'râne'de) bir umre ve haccı ite beraber bir umre yaptı, dedi [11].

8-.....BizeHemmâm, yukarıda geçen isnâdlatahdîsetti. Bunda Enes: Rasûlullah (S) dört defa umre yaptı; bunlardan yalnız haccı İle beraber yaptığı umresi müstesna, diğerleri hep zu'1-ka'de ayındadır: Hudeybiye'den dönüşteki umresi; ertesi yıldaki umresi; Huneyn ganimetlerini dağıttığı yer olan Cı'râne'den yaptığı umresi ve haccı ile beraber yaptığı bir umre, demiştir [12].

9-.....Bize İbrâhîm ibn Yûsuf, babası Yûsuf ibn İshâk'tan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben Mesrûk'a, Atâ'ya ve Mucâhid'e:
. — Rasûlullah kaç defa umre yaptı? diye sordum. Onlar:
— Rasûlullah (S) hacc yapmadan önce zu'1-ka'de ayı içinde umre yaptı, dediler. ı Ve dedi ki: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den işittim. O: Rasûlullah (S) hacc etmezden evvel zu'1-ka'de ayı içinde iki kerre umre yaptı, diyordu [13].

4- Ramazan Ayında (Yapılacak) Umre Babı

10-.....Atâ şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'tan işittim. O bize haber verip şöyle diyordu:
Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir kadına - İbn Abbâs bu kadının ismini söyledi amma ben şimdi onun ismini unuttum
— "Seni bizimle beraber hacc yapmandan alıkoyan mania nedir?" diye sordu.
Kadın:
— Bizim bir su taşıyan devemiz vardı. Bu su devesine Ebû Fu-lân ile oğlu binip hacca gittiler -Kadın, kendi kocası ile kendi oğlunu kasdetmiştir-. Evde bir su çekme devesi bıraktı. Biz de onunla bahçemizi suluyoruz, dedi.
— "Ramazân ayı olduğu zaman sen, o ay içinde bir umre yap. Çünkü ramazân içinde (yapılacak) bir umre (sevâbca) bir hacc (gi-bi)dır yâhud -Rasûîullah'ın söylediğinden olarak- ona yakındır" buyurdu [14].

5- Muhassab Gecesinde ve Ondan Başka Gecelerde Umre Yapmak Babı

11-..... Bize Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde zu'1-ka'deyi tamamlayıcılar, zu'1-hicce hilâlini karşılayıcılar olarak, yânı zu'1-hicceye doğru Medine'den yola çıktık [15]. Nihayet Rasûlullah (S) bizlere: "Sizlerden-her kim hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etmek isterse, öylece ihrama girsin ve telbiye etsin. Umre niyetiyle ihrama girip telbiye etmek isteyen de, umre niyetiyle ihrama girip telbiye etsin. Ben de eğer kurbanlık sevketmemiş bulunaydım, muhakkak umre ile ihrama girer, telbiye ederdim" buyurdu.
Âişe dedi ki: Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Kimimiz de hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Ben de umre niyetiyle ihrama girip telbiye edenlerden idim. Ben hayızh olduğum hâlde arefe günü bana yaklaştı. Ben hâlimi Peygamber'e şikâyet ettim. Peygamber (S): "Umrenden vazgeç! Yıkanmak üzere başının saçlarını çöz, taran ve hacc niyetiyle ihram ve telbiye et!" buyurdu. (Hacc fiillerini bitirip de) Muhassab gecesi olduğu zaman beraberimde kardeşim Abdurrahmân'ı Ten'îm mevkiine yolladı. Ben de (evvelce başlamış olduğum o) umremin yerine, oradan bir umre niyetiyle ihrama girip telbiye ettim [16].

6- Tenim Mevkiinden Umre Yapmak Babı

12-.....Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti. O Amr ibn Evs'ten işitmiştir ki, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrah-mân ona; Peygamber(S)'in kendisine, kızkardeşi Âişe'yi bineğinin ar-> kasına bindirmesini ve ona Ten'îm'den umre yaptırmasını emretmiş olduğunu haber vermiştir.

Sufyân bir kerre: Ben Amr ibn Dinar'dan işittim; ben bunu Amr ibn Dinar'dan kaç kerreler işittim, demiştir [17]

13-.....Atâ şöyle demiştir: BanaCâbir ibnu Abdillah (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) ve sahâbîleri hacc niyetiyle ihrama girip telbiye ettiler. İhrama girdiklerinde Peygamber ile Talha'dan başka kimsenin beraberinde kurbân yoktu. Bir de Yemen'den gelmiş olan Alî'nin beraberinde kurbanlık hayvan vardı. Alî: Ben Rasûlullah'ın ihrama girdiği gibi ihrama girip telbiye ettim, demişti. (Mekke'ye geldiğimizde) Rasûlullah, sahâbîlerine: (İhrama girerken niyet ettikleri) haccı umreye çevirmelerine, Ka'be'yi tavaf etmelerine, sonra saçlarını kısaltmalarına ve ihramdan çıkmalarına izin verdi. Yalnız beraberinde kurbân bulunanların ihramdan çıkmamalarını emretti. (Haccı umreye çevirmeye me'mûr olan sahâbîler bu hâle taaccüb ederek:)
— Biz, cinsiyet âletlerimiz menî damlatır hâlde Minâ'ya gideceğiz (de Rasûlullah ihrâmlı kalacak)! dediler.
Sahâbîlecin bu sözü Peygamber'e ulaşınca:
— "Hacc aylarında umrenin cevazını şimdi bildiğim gibi ihrama girerken de bilmiş olaydım, kurbanlık sevk etmezdim. Ve yanımda kurbânım olmasaydı, şimdi ben de sizin gibi ihramdan çıkardım " buyurdu.
Âişe de hayz oldu. Âişe bu hâlinde hacc menseklerinin hepsini yerine getirdi, yalnız Beyt'i tavaf etmedi. Râvî dedi ki: Temizlenince Beyt'i tavaf etti. Akabinde:
— Yâ Rasûlallah! Sizler bir umre ve bir hacc ile gideceksiniz de, ben bir hacc ile mi gideceğim? dedi.
Rasûlullah, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'a: Âişe'nin beraberinde Ten'îm'e kadar çıkmasını emretti. Böylece Âişe haccdan sonra zu'l-hicce ayının içinde bir umre yaptı [18].
Ve Suraka ibn Mâlik ibn Cu'şum, Peygamber (S) Akabe'de Akabe Cemresi'ne taş atarken Peygamber'e kavuştu da:
— Yâ Rasûlallah! Hacc aylarında umre yapmak işi husûsî olarak sizlere mi mahsûstur? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Hayır (yalnız bize hass değildir); fakat kıyamete kadar daimîdir" buyurdu [19].

7- Haccı Tamamladıktan Sonra Kurbansız Olarak Umre Yapmak Babı

14-..... Âişe (R) haber verip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde zu'l-hicce hilâline doğru Medine'den yola çıktık. Rasûlullah (mîkaatta): "Her kim umre niyetiyle ihrama girmek isterse öylece ihrama girip telbiye etsin. Ve hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etmek isteyen de hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etsin. Ben de eğer kurbanlık sevk etmemiş bulunaydım, muhakkak umre niyetiyle ihrama girip telbiye ederdim" buyurdu. Bunun üzerine sahâbîlerden kimi umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti, kimi de hacc niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Ben de umre niyetiyle ihrama girip telbiye edenlerden idim. Ben Mekke'ye girmeden önce (Şerif mevkiinde) ha-yızlandım. Ben hayızh iken arefe günü gelip çattı. Ben hâlimi Rasûlullah'a şikâyet edip söyledim. Rasûlullah: "Umreni bırak, başının saç örgülerini çöz, taran ve hacc niyetiyle telbiye et!" buyurdu. Ben de öyle yaptım. Nihayet (haccı bitirdikten sonra) Muhassab'da kaldığımız gece olunca Rasûlullah, erkek kardeşim Abdurrahmân'ı, beraberimde Ten'îm'e yolladı. Abdurrahmân, Âişe'yi bineğinin arka tarafına bindirip götürdü. Âişe oradan evvelce başladığı umresinin yerine, yeni bir umre niyetiyle ihrama girip telbiye etti. Böylece Allah, Âişe'nin haccını ve umresini yerine getirdi. Ve bu umreden dolayı keffâret olarak ne kurbân, ne sadaka, ne de oruç tutmak lâzım geldi [20].

8- Umrenim Ecri Yüklenilen Yorgunluk Mikdarına Göredir Babı

15-.....el-Kaasımileel-Esved; ikisi şöyle demişlerdir: Âişe(R):
— Yâ Rasûlallah! İnsanlar hacc ve umre ibâdetlerinin ikisini de yapmış olarak dönüyorlar; ben ise bir hacc ibadetiyle dönüyorum, dedi.
Peygamber tarafından kendisine:
— "Bekle, temizlendiğin zaman, Ten'îm'e kadar çık, oradan umre niyetiyle ihrama girip telbiye et! (Umreni tamamladıktan sonra) fulân yere bizim yanımıza gel! Lâkin yapacağın umre, senin yükleneceğin harcama mikdârına göre veyâhud uğrayacağın yorgunluk nev'-ine, derecesine göredir" buyurdu [21].

9- Umre Yapan Kimse, Umre Tavafını Yaptıktan Sonra Mekke'den Çıktığı Takdirde, Umre Tavafı Ona Veda Tavafı Yerine Kafi Gelir Mi? Babı

16-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Bizler, hacc ayları içinde ve hacc haramları içinde (yânî hacc hâlleri, hacc yerleri, hacc zamanları içinde) hacc niyetiyle ihrama girip telbiye ediciler olarak (Medine'den yola) çıktık. Nihayet (Mekke'nin hududu olan) Şerif mevkiinde konakladık. Peygamber (S) sahâbîlerine:
— "Her kimin yanında kurbânı yoksa ve haccını umreye çevirmek isterse, o böyle yapsın. Beraberinde kurbânı olan kimseye gelince, o haccını umreye çevirmesin!" buyurdu.
Peygamberin yanında ve sahâbîlerinden mâlî kuvvet sahibi olan bir takım kimselerin yanlarında kurbanlıkları vardı. Bunlar için umre (yapmak mümkin) olmadı. Şerifte ben hayızlandım. Peygamber yanıma girdi. Ben (hacc menseklerini yerine getiremiyeceğim diye) ağlıyordum [22]. Peygamber:
— "Seni ağlatan nedir?" diye sordu. Ben de:
— Seni, sahâbîlerine söylemiş olduğun sözlerini söylerken işittim. Ben ise umreden (tavaf ve sa'y etmekten) men' olundum, dedim.

Peygamber:
— "Hâlin nedir?" diye sordu. I Ben:
— Namaz kılamıyorum, dedim. Peygamber:
— "Bu hâl sana zarar vermez. Sen de Âdem kızlarından bir kadınsın. Onların üzerine yazılmış olan şey, senin üzerine de yazılmıştır. Sen hacc niyetinde sabit ol. Umulur ki, Allah seni umre ile de rızıklandıracaktır" buyurdu.
Âişe dedi ki: Artık ben Peygamber'in emrettiği gibi hacc niyetim içinde bulundum. Nihayet hacc fiillerini bitirip de Minâ'dan dağıldığımız ve akabinde, Muhassab'da konakladığımız zaman, Rasûlullah kardeşim Abdurrahmân'ı çağırdı ve:
— "Kızkardeşin Âişe'yi Harem 'den çıkar da umre niyetiyle ihrama girip telbiye etsin. Sonra umre tavafınızı bitirdiğinizde ben sizleri işte burada bekliyorum!" dedi.
Biz umremizi bitirince gecenin ortasında oraya geldik. Rasûlullah:
— "Umrenizi yapıp bitirdiniz mi?" diye sordu. Ben:
— Evet (yapıp bitirdik), dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah, sahâbîleri için de hareket emrini nida ettirdi. İnsanlar ve sabah namazından evvel Beyt'i veda tavafı edenler de hep hareket ettiler [23]. Sonra Rasûlullah kendisi de Medine'ye yönelerek yola çıktı.

10- Bab: İnsan Haccda Yapacağı Şeyleri Umre'de de Yapar [24]

17-.....Bize Atâtahdîs edip şöyle dedi: Bana Ya'lâibnUmeyye'nin oğlu Safvân, babasından tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Peygamber Cı'râne'de iken yanına bir kimse geldi. Gelen kimsenin üzerinde hem bir cübbe vardı, hern de kendisinde halûk denilen güzel koku eseri -yâhud da sarı boya demiştir- bulunuyordu. Bu zât Pey-gamber'e:
— Umremde bana nasıl yapmamı emredersin? dedi.
Tam bu sırada Allah Peygamber'e vahiy indirdi de Peygamber (S) hemen bir bezle örtüldü. Ve ben de, üzerine vahiy indirilirken Pey-gamber'i görmüş olmamı çok arzu etmiştim. Umer hemen bana:
— Gel! Üzerine Allah vahiy indirmiş olduğu hâlde Peygamber'e bakman seni sevindirir mi? dedi.
Ben:
— Evet, dedim.
Umer örtünün bir tarafım kaldırdı. Ben (başımı örtünün içine sokup) Peygamber'e baktım. Peygamber'in bir nevi' horuldaması vardı. Râvî dedi ki: Zannediyorum, erkek deve yavrusunun horuldaması gibi, dedi. Peygamber'den bu hâl açılınca:
— "Umreden soran kimse nerede?" buyurdu. (Yanına birisi getirildi, ona:)
— "Kendinden bu cübbeyi çıkar, elbisen ve bedenindeki bu kokunun izini yıka. Sarı boyayı dapampâk temizle (Bir zabta göre: Sarı boyadan sakın)! Haccında yapacağın fiillerin benzerini umren içinde de1 yap!" buyurdu [25].

18-.....Urve şöyle demiştir: Ben Peygamber'in zevcesi ve teyzem Âişe'ye şunu söyledim. Ben bunu söylediğim zaman yaşı küçük bir genç hâlinde idim:
— Mübarek ve müteâlî olan Allah'ın şu kavli hakkında re'yin nedir?: "Şübheyok ki Safa ile Merve Allah 'in alâmetlerindendir. İşte kim o Beyt 'i hacc veya umre ile ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir be's yoktur. Kim gönlünden koparak bir hayr işlerse (mükâfatını görür). Çünkü Allah tâatlerin ecrini veren ve hakkıyle bilendir" (ei-Bakara: ıs8>. Ben, Safa ile Merve arasında do-laşmamaktan dolayı hiçbir kimse üzerine günâh olacağını zannetmiyorum, dedim. Âişe:
— Hayır, âyetin ma'nâsı asla dediğin gibi değildir. Eğer bu âyetin ma'nâsi senin söylemekte olduğun gibi olaydı, âyet: "Safa ile Merve arasında dolaşmamakta günâh yoktur" suretinde olurdu. Bu âyet, Ensâr hakkında indirilmiştir. Onlar İslâm'dan evvel Menât putuna ibâdet için telbiye ediyorlardı. Menât putu Kudeyd mevkiinin hizasında bulunuyordu. Onlar (kendi putları karşısında bulunan) Safa ile Merve putları arasında sa'y etmeyi günâh sayarlardı. İslâm Dîni gelince Ensâr bunu Rasûlullah'a sordular. Bunun üzerine Yüce Allah: "Şübhe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. İşte kim o Beyt 7 hacc veya umre niyetiyle ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir günâh yoktur... " (el Bakara: i58> âyetini indirdi [26].

Sufyân ibn Uyeyne ve Ebû Muâviye, Hişâm'dan yaptıkları rivayette, Hişâm, Urve'den; o da Âişe'den; onun: "Safa ile Merve arasını dolaşmadikça Allah bir kimsenin haccını ve umresini tamam etmez" dediğini ziyâde etmişlerdir [27].

11- Bab: Umre Yapan Kişi İhramdan Ne Zaman Çıkar?

Ve Atâ, Câbir'den söyledi ki, Peygamber (S) (Veda Haccı'nda beraberinde bulunan) sahâbîlerine niyet etmiş oldukları hacclarını umreye çevirmelerini, Beyt'i ve Safa ile Merve arasını dolaşmalarını, sonra saçlarını kısaltıp ihramdan çıkmalarını emretmiştir [28].

19-.....Abdullah ibnu Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Hudeybiye anlaşmasının hükmü ile olan- kazıyye umresini yaptı. Biz de O'nun beraberinde bu umreyi yaptık. Rasûlullah Mekke'ye girince Beyt'i tavaf etti. Biz de O'nun beraberinde Beyt'i tavaf ettik. Rasûlullah Safa ile Merve'ye gelip onlar arasında sa'y etti. Bizler de O'nun beraberinde bu iki tepeye gelip, O'nun beraberinde sa'y ettik. Bu sırada biz Rasûhıllah'ı, Mekke ahâlîsinden herhangibir kimsenin O'na atış yapmasından perdeleyip koruyorduk.

Râvî İsmâîl dedi ki: Benim bir arkadaşım, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Rasûlullah o zaman Ka'be'ye girdi mi? diye sordu.
O:
— Hayır, Rasûlullah o umrede Ka'be'ye girmedi, dedi.
Arkadaşım, yine Abdullah'a:
— Bize Rasûmuah'ın Hadîce bintu Huveylid için söylediği sözü
tahdîs et, dedi.
Abdullah ibn Ebî Evfâ da:
— Rasûlullah: "Hadîce'yi cennette inciden yapılmış bir evle müjdeleyiniz ki, onun içinde gürültü yoktur, çalışıp yorulma yoktur" buyurdu [29].

20-.....Amr ibnu Dînâr şöyle demiştir: Biz İbnu Umer'e: Umresinde Beyt'i tavaf etmiş, fakat henüz Safa ile Merve arasında sa'y etmemiş olan kimse kadınına gelebilir mi? diye sorduk. İbn Umer: Peygamber (S) Mekke'ye geldi, Beyt'i yedi kerre dolaştı, İbrâhîm Ma-kaamı'nm arkasında iki rek'at namaz kıldı, akabinde Safa ile Merve arasında yedi kerre dolaştı. Ve: "Muhakkak kisizeAUah Elçisi'nde pek güzel bir örnek vardır"(ei-Ahzâb: 2i) dedi.
Amr ibnu Dînâr dedi ki: Biz İbnu Umer'e sorduğumuz şeyi Câbir ibn Abdillah'a da sorduk. O da: Sakın hâ! Safa ile Merve arasını dolaşrnadıkça kadınına yaklaşmasın, dedi[30].

21-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben (Yemen'den Mekke'ye), Peygamber'in yanına geldim. Peygamber Mekke'nin Bathâ'-sında devesini çökertmiş (yânî burada konaklamış) hâldeydi. Peygamber bana:
— "Hacca niyet ettin mi?" diye sordu.
Ben:
— Evet (niyet ettim), dedim. Peygamber:
— "Hangi nevi' hacc ile ihrama girip telbiye ettin?" dedi.
— Peygamber'in ihrâmlanması gibi ihrama girmekle Lebbeyk okudum, dedim.
Peygamber:
— "Güzel yaptın! Sen Bey t'i tavaf et, Safa ile Merve arasını da sa'y et, sonra da ihramından çık!" buyurdu.
(Benim beraberimde kurbanlığım yoktu.)
Ben Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'y ettim. Sonra (ihramdan çıkıp) Kays'tan bir kadına geldim. Kadın başımı tarayıp ayıkladı. Sonra terviye günü niyetiyle ihrama girip telbiye ettim.
Artık ben hacc fiillerini soranlara hep böyle fetva verir oldum. Nihayet Umer'in halifelik zamanı olunca, O:
— Allah'ın Kitâbı'nı alırsak, o bizlere: "Haca da, umreyi de Allah için tam yapın... " (ei-Bakara: 196) diye tamamlamakla emrediyor. Eğer Peygamber'in sözünü alırsak, şübhesiz Peygamber de kurbânı yerine ulaşıncaya yânî kesilinceye kadar ihramdan çıkmamıştır, dedi [31].
22-.....Abdullah ibn Keysân tahdîs edip şöyle demiştir: Esma her ne zaman Mekke'deki Hacûn mevkiine uğrarsa, şu sözleri söylerdi: Allah, Muhammed'e salât etsin, yemîn olsun biz (Veda Hac-cı'nda) O'nun beraberinde işte bu Hacûn mevkiine inmiştik. O günlerde biz, yükü hafîf, biniti az, azıkları az kimselerdik. Ben, kız-kardeşim Âişe, Zubeyr ve (bizim gibi kurbân sevk etmeyen) fulân ve fulân kişiler (haccı fesh ile) umre yaptık. Bizler Beyt'e el sürüp tavaf edince (sa'y ve saç kısalmasından sonra) ihramdan çıktık ve sonra hacc için öğle akabinde yeniden ihrama girdik [32].

12- İnsanın Haccdan Yahud Umreden Yahud Gazve Seferinden Döndüğünde Söyleyeceği Sözler Babı

23-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den ha ber verdi (O şöyle demiştir): Rasûlullah (S) gazve seferinden yâhud haccdan yâhud umreden döndüğü zaman, arazîden her yüksek yer üzerinde üç defa tekbîr getirir, sonra şunları söylerdi: *%â ilahe ille'-llâhu vahdehu la şerike lehu. Lehu H-mülkü ve lehu 1-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadir. Âyibûne tâibûne âbidûne sâcidûne li-Rabbina hâmidûn. Sadaka'ilâhu va'dehu ve nasara abdehu ve hezeme'l-ahzâbe vahdehu (= Yoktur tapacak, Çalap'tır ancak. O birdir, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'nundur. O herşeye güç yetiren-dir. Biz ancak Rabb'imize dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde ediciler ve hamd edicileriz. Allah va'dinde doğru söylemiş, kuluna yardım etmiş, bütün düşman cem'iyetlerini yalnız başına bozguna uğratmıştır)" [33].

13- Gelmekte Olan Hacıları Karşılamak ve Üç Kişiyi Bir Binek Hayvanı Üzerine Bindirmek Babı

24-.....Bize Hâlid el-Hazzâ\ îkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -fetih günü- Mekke'ye geldiği zaman, O'nu Abdulmuttalib evlâdlannın oğlancıkları karşıladılar. Peygamber onlardan birini devesinin ön tarafına, diğerini de arka tarafına bindirdi [34].

14- Yolcunun (Kendi Menziline) Gündüzleyin Gelmesi Babı

25-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûluilah (S) -Medine'den Mekke'ye giderken Zu'1-Huleyfe'deki Şecere Mescidi'nde namaz kılmak, Mekke'den dönüşünde de vadinin ortasındaki Zu'1-Huleyfe'de namaz kılmak ve sabaha kadar burada geceyi geçirmek (ve sabahleyin Medine'ye yönelmek) âdetinde idi[35].

15- Yolcunun Ailesi Yanına Öğle İle Akşam Arasındaki Zaman İçinde Girmesi Babı

26-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) - sefer dönüşünde- âilesi yanına gelmezdi. O ailesinin yanına ancak kuşluk vakti yâhud da öğle ile akşam arasında bir zamanda girerdi, demiştir [36].

16- Bab: Yolcu, Gelmek İstediği Şehire Ulaştığı Zaman, Ailesi Yanına Gece İçinde Gelmez

27-.....Bize Şu'be, Muhârib'den tahdîs etti ki, Câbir ıbn Abdillah (R): Peygamber (S) seferden dönen yolcunun ailesi yanına geceleyin gelmesini nehyetti, demiştir [37].

17- Şehre Ulaştığı Zaman Bineğini Sür'atlendiren Kimse Babı

28-.....Bana Humeyd et-Tavîl haber verdi ki, kendisi Enes ibn Mâlik'ten işitmiştir. Enes (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir seferden gelip de Medine'nin yüksek yollarını (veya binalarını) görünce (hızlanması için) devesini salıvermek i'tiyâdında idi. Eğer bineği deveden başka bir hayvan olursa, onu harkete getirip hızlandırırdı [38].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: el-Hâris ibnu Umeyr, Humeyd'-den yaptığı rivayetinde: Medine'ye sevgisinden dolayı bineğini harekete getirirdi, fıkrasını ziyâde etmiştir [39].

29- Bize Kuteybe tahdîs edip şöyle dedi: Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Humeyd'den tahdîs etti ki, Enes (bu rivayette "Derecât" yerine) "Cu-durât(-Duvarlar)" demiştir [40].
Bu hadîsi "Cudurât(= Duvarlar)" lâfzıyle rivayet etmekte İsmâîl ibn Ca'fer'e el-Hâris ibn Umeyr mutâbaat etmiştir.

18- Yüce Allah'ın: 'Evlere kapılarından gelin.,. (el-Bakara: 189) Kavli Babı

30-..... Ben, el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle diyordu:
Bu âyet biz Ensârîler hakkında indi. Câhiliyet zamanında Ensâr hacc yapıp da evlerine geldiklerinde, evlerinin kapılarından girmezlerdi de, evlerine arka cihetinden (açtıkları bir delikten) girerlerdi. Bir kerre Ensâr'dan birisi yine böyle evine geldiğinde, delikten değil de, evinin kapısından girmişti. Ve o kimse bu hareketi sebebiyle ayıplanmıştı. Bunun üzerine: "İyilik ve tâat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik takva edip sakınmadır. Evlere kapılarından gelin. Allah'tan korkun. Tâ ki murâdlarımza kavuşastmz" <ei-Bakara:i89) âyeti indi [41]

19- Bab:
"Sefer azâbdan bir parçadır. "

31-.....Bize Mâlik, Sümeyy'den; o da Ebû Salih Zekvân ez- Zeyyât'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygambe (S): "Sefer, azâbdan bir parçadır. O sizden herhangi birinizin yemesine, içmesine, uykusuna mâni' olup intizâmını bozar. Yolcu sefere âid işlerini bitirince ailesine dönmeyi çabuk yapsın" buyurmuştur [42].

20- Yolcu Yürümek Kendisi İçin Mühim Olduğu Zaman Ailesine Dönüşü Çabuklaştırır Babı

32-..... Bana Zeyd ibnu Eslejn haber verdi ki, babası Eşlem şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer'in beraberinde Mekke yolunda bulundum. Yolda ona zevcesi Safiyye bintu Ebî Ubeyd'in rahatsızlığının şiddetlendiği haberi ulaştı. Bu sebeble yürüyüşü çabuklaştırdı. Nihayet şafağın (güneşin) batmasının ardından bineğinden indi, akşam ile yatsı namazları arasım birleştirip kıldı. Sonra: Ben gördüm ki Peygamber (S), yürüyüş O'nun için mühim olduğu zaman (yânî seferde acele sürüp gittiğinde) akşam namazını geriye bırakır ve onunla yatsı namazı arasım birleştirirdi, dedi[43].

---

[1] Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den rivayeti böyledir.
Ebû Nuaym'm el-Mustahrac'mdaki kitabında "Kitâbu'1-Umre"; Asili ve Kerîme rivayetlerinde sâdece "Bâbu'1-Umre ve Fadlihâ" şeklindedir
[2] Bu da Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen rivayetidir. Ebû Zerr el-Herevî'den başkalarının el-Müstemlî'den rivayetlerinde "Ebvâbu'1-Umre" başlığı düşmüş, sâdece "Bâbu'1-Umre" şeklindedir. Bâzısında "Besmele" de zikredilmemiştir
[3] İbn Umer'in bu sözünü tbn Ebî Şeybe mevsûlen rivayet etmiştir. Bunu îbn Hu-zeyme, Dârakutnî ve Hâkim de ziyâde bir lâfızla rivayet etmişlerdir.
[4] İbn Abbâs'm bu sözünü İmâm eş-Şâfiî, Müsned'inde mevsûlen rivayet etmiştir. İbn Abbâs, Allah'ın Kitâbi'nda umrenin hacc ile beraber zikredilmiş olmasına bakarak, umrenin vucûbuna hükmetmiş oluyor.
İmâm Buhârî, İbn Umer ile İbn Abbâs'm bu sözlerini umrenin vâcibliğine delîl olmak üzere getirmiştir.
Umrenin vâcib, sünnet veya müstehâb olduğu görüşünde olanlar vardır.
Beyhakî'nin el-Mü'rre'deki rivayetinde Şafiî şöyle demiştir: "Kur'ân'ın zahirine, İlim ehlinin de benim nazarımda en kuvvetli olan içtihadına dayanarak ve Allah'tan tevfîk ve inayet dileyerek derim ki: Bence bu mes'elede hakka en çok benzeyen hüküm, umrenin vâcib olmasıdır. Çünkü Allah, umreyi hacca bitişik olarak zikretmiştir. Rasûlullah da haccdan evvel umre yapmıştır. Hacc gibi umrede de mîkaat, ihram, tavâT, sa'y, saç kesmek veya saç kısaltmak ile ihramdan çıkmak sünnet olmuştur. Şu fark ile ki, haccda, umre üzerine ziyâde kılınmış mensekler vardır. Kur'ân'ın zahiri ise, delâlet bulunmadığı zaman delîl olmaya daha lâyıktır" (Kastallânî).
[5] Bu Ebû Hureyre hadîsinde umrenin hükmüne, vucûb veya müstehâblığına dâir' birşey yoktur. Bunda umrenin fazileti ve iki umre arasında işlenmiş günâhlara keffâret olduğu bildirilmiştir.
Umre, lügatte kasd etmek, ziyaret etmek demektir. Dîn ıstılahında bir vakit ile kayıdlanmış olmayarak, kendine hâss şartlar ve fiillerle Ka'be'yi ziyaret etmektir.
[6] Burada ayrı ayrı tarîklerden rivayet edilmiş olan bu hadîsler, bâb başlığındaki mes'eleye cevâb vermiş oluyorlar. Bâb başlığında "Hacc yapmadan evvel umre yapan kimseye yaptığı bu umre kâfî gelir mi, yoksa kâfî gelmez mi?" mes'elesı aydınlığa kavuşturulmak istenmiştir. îbn Umer, Peygamber'in de haccdan evvel umre yaptığını haber vermek suretiyle mes'eleye doyurucu bir cevâb vermiştir.
[7] Bu hadîs de yukankinin başka bir tarîkidir, bu da aynı mes'eleye aynı cevâbın verildiğini gösterir.
[8] Hadîsin başlığa cevâblığı: "Peygamber kaç kerre umre yaptı?" kavli ile "Ra-sûluUah dört umre yaptı" kavimdedir.
Hadîs; râvîleri, soruculari, suâl ve cevâbın cereyan ettiği zaman ve mekânı gibi ilmî ve târihî pek kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir.

[9] Bu, geçen hadîsin diğer bir tarîkidir. Buhârî bunu burada, Âişe'nin, İbn Umer'in sözünü redd eden kısmı için kısaltılmış olarak getirmiştir. Müslim ise bunu uzun olarak rivayet etmiştir

[10] Bu hadîsin Katâde'den gelen rivayet tarîki ikidir. Birisi bu Hassan tarîki, öteki de bunun ardından gelecek olan Hemmâm tarikidir. Birinci rivayet tarîkinde tercemede görüldüğü üzere dördüncü umre, Veda Haccı umresi içinde zikredilmiş sayılabilirse de, bu açıkça söylenmemiştir. Buhârî bu noksanı, bunun ardından Hemmâm vâsıtasıyle gelen ikinci rivayet tariki ile tamamlamıştır

[11] Bu, ayniyle geçen hadîsin diğer bir tarîkten rivayetidir. Şu kadar var ki, birincisi Hassân'dan, bu ise Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî'den gelmiştir. Bu ikincisinde, birincinin hilâfına dört umre açıkça zikredilmiştir.

[12] Bu Enes hadîsinden açıklıkla Rasûlullah'ın dört umresinin dördü de zu'l-ka'de ayında eda edildiği anlaşılır. Nitekim Aişe ve İbn Abbâs'tan gelen bir haberde Rasûlullah'ın zu'l-ka'de'den başka zamanda umre yapmadığı bildirilmiştir. Veda Haccı esnasında yaptığı umrenin zu'l-hicce ayında vâki olması, yukanki umûmî kaaideye aykırı değildir. Çünkü Rasûlullah onun ihramına zu'l-ka'de ayında girmişti

[13] Berâ'nın bu hadîsi Peygamber'in umrelerinin dört olduğu hakkındaki rivayetlere zahiren aykırı gibi görülürse de, hakikatte aykırı değildir. Çünkü Berâ, Hu-deybiye umresini tam olmadığı için umreden saymıyor. Veda Haccı'ndaki umreyi de hacca tâbi' saymış olsa gerektir.

[14] Başlığa uygunluğu "Ramazân ayı olduğu zaman sen o ay içinde bir umre yap!" ve devamı sözlerindedir.

Bu kadının künyesinin Ümmü Sinan olduğu, Buhârî'nin ilerideki-rivayetlerinin birinde belirtilmiştir.

[15] Medine'den çıkış zu'l-hicceye beş gün kala olmuş, Mekke'ye giriş de zu'l-hiccenin dördünde veya beşinde olmuştur ki, Mekke yolunda dokuz veya on gün kalınmış demek olur

[16] Bâb başlığına uygunluğu "Muhassab gecesi olduğu zaman..." sözlerindedir. Muhassab gecesi ve ondan başka senenin bütün geceleri, umre için vakittir.

Bu hadîs birçok defalar geçti. Buhârî bunu Hayz Kitâbı'nda da zikretmişti.

[17] Bâb başlığına uygunluğu "Ve Âişe'ye Ten'îm'den umre yaptırmasını emretti." sözündedir.

Buhârî Sufyân ibn Uyeyne'nin son sözünü, içinde sarih olarak işitme sabit bulunduğu için getirmiştir. Bundan evvelki senedde an'ane şeklinde olup, işitme açıkça görülmemişti. Maamâfîh Buhârî'nin bütün an'aneleri, an'ane tarzındaki bütün senedleri işitmeye hamledilmiştir (Aynî)..

[18] Hadîsin başlığa hüccetliği "Rasûlullah, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'a, Âişe'nin beraberinde Ten'îm'e çıkmasını emretti" söziindedir

[19] Câhiliyet devrinde hacc aylarında umre yapmak, haccı fesh edip umreye çevirmek, işleri yoktu. Bunlar Câhiliyet devrinde günâh sayılırdı. İşte bu sebeble Suraka, hacc aylarında umre yapmak bu seneye ve yalnız size mi mahsûstur? diye Rasûlullah'tan sormuştu. Rasûlullah da bunun daimî ve ebedî olduğunu bildirmiştir.

[20] Hadîsin başlığa hüccetliği "Âişe Ten'îm'den yeni bir umrç niyetiyle ihrama girip telbiye etti..." sözünden hadîsin sonuna kadarki kısmındadır.

Buhârî bu hadîsi Sahîh'ı'rân birçok yerlerinde ayrı ayrı senedler ve bâzı lâfız farklılıklanyle getirmiştir. Meselâ Hayz, Hacc, Umre Kitâblan'nım değişik bâb-larındaki başlıklara hüccet olmak üzere getirmiştir. Burada Âişe'nin ya evvelden ayrıca yapmak isteyip de başladığı fakat hayızlanması sebebiyle yapamadığı jımresînden dolayı keffâret olarak kurbân lâzım gelmediği -ki bu şık, Peygam-jber'in Âişe ve diğer kadınları adına sığır kestiği bilindiği için zayıftır-, veya hacc-dan sonra yaptığı umresinden dolayı kurbân lâzım gelmediğine delîl yapılmıştır. Bu hususta görüş ayrılıkları vardır:

Ne kurbân, ne sadaka, ne oruç tutmak lâzım geldi diyen, Âişe'nin kendisi değil, kızkardeşi Esmâ'nın torunu ve bu hadîsin râvîsi olan Hişâm ibnu TJr-ve İbni'z-Zubeyr'dir. Ancak Hişâm'ın bu sözlerinde bir müşkil meydana geliyor: Âişe kıran haccı yapmış olsa da temettü' haccı yapmış olsa da, üzerine kıran kurbânı veya temettü' kurbânı kesmesi lâzım olduğuna -Dâvûd ez-Zâhİrî'den başka- bütün fakîhler müttefik olduğu hâlde nasıl olmuş da Âişe'ye bunların hiçbiri lâzım gelmemiş? Buna verilen cevâb da:

Hişâm, bunlardan hiçbirinin yapıldığına dâir kendisine hiçbir haber ulaşamadığından, hiçbiri lâzım gelmediğini zannetmiş. Hâlbuki bir şeyin vuků'unu ; bilmemekle nefsüM-emrde olmadığına hükmetmek gerekmez. Nitekim Câbir'İn rivayetinde Peygamber'in Âişe ve diğer kadınları için sığır kurbânı kestiği bildirilmiştir, deniliyor... (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

Buhâri'nİn sevkettiği hususta, yânî haccdan sonra yapılacak umrede kurbân lâzım gelmediği hususunda fakîhler arasında ihtilâf yoktur. Haccdan ve teşrik günlerinden sonra umre yapan kimseye -hacc aylan içinde olsun, yâhud hacc . ayları dışında olsun- kurbân kesmek lâzım gelmez. Bu hususta şübhe ve ihtilâf 1 yoktur. İşte Buhârî, hadîsi buna delîl olarak getirmiştir (Umdetu'l-Kaarî, V, 20).

[21] Bâb başlığına delîlliği, hadîsin son kısmıdır. Burada umrenin fazîleti, sevabı; mâlî veya bedenî külfetin, yapılacak harcama ve uğranılacak yorgunluğun ne-viyle mütenâsib olacağı bildirilmiştir. Hadîsteki "Ev = Yâhud" edatı ya tenvî', yânî nev'ilendirmek için olup,Peygamber'in sözündendir.Yâhud da terdîd içindir; râvînin zabtındaki tereddüdünü ifâde eder.

Başlıktaki hükme destek olmak üzere bütün hayır fiillerinin değeri, yüklenilen mâlî ve bedenî külfetlere göre olduğu bildirilmiş ve bunun Allah'ın Kitâ-bı'ndan da doğrulayıcı delilleri olduğu gösterilmiştir:

"imân edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda mattarıyle, canlanyle savaşanların, Allah yanında derecesi çok büyüktür. Kurtuluşa erenler de işte bunların kendileridir"(et-Tevbe :20);

"... Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız veri/ır"(ez-Zumer:10). {Umdetu'l-Kaan, V, 21).

[22] Hz. Âişe'nin ağlaması, bu hâlde iken hem haccın, hem de umrenin rükünlerinden olan tavafın mümkin olmamasındandı

[23] Hadîsin başlığa delîl olan yeri "Orada umre niyetiyle ihrama girip telbiye etsin..." sözlerinden alınır. Çünkü bu kelâmda Veda tavafı yerine umre tavafı ile yetinilmiştir.

Hadîsin sonundaki "İnsanlar ve sabah namazından evvel veda tavafı yapanlar hep harekelettiler" sözü, hâssın âmm üzerine atfıdır. Çünkü "İnsanlar" kelimesi veda tavafı yapmış olan taife ile hayızlı ve benzeri ma'ziretli olup da kendilerine veda tavafı lâzım gelmeyen taifeyi şâmildir.

"Ve veda tavafı yapanlar..." fıkrası "İnsanların" sıfatı olması da muhte-mildir. Sıfat İle mevsûf arasına atıf harfinin girmesi caizdir. Bu cevaz Sîbeveyh'ten nakl olunmuştur. Bunun misali Kur'ân'da da gelmiştir: el-Ahzâb: 12, 60 âyetleri... (İbn Hacer, Aynî).

[24] Yânî insan haccda yapacağı terkleri, umrede de yapar; yâhud haccda yapacağı fiillerin bâzısını umrede de yapar.

[25] Başlığa delîl olan kısmı son cümlededir. Bu hadîs Hacc Kitâbı'mn başlarında j'Kokuyu yıkamak bâbı"nda başka bir senedle geçmişti.

[26] Hadîsin bâb başlığına delîlliği, kişinin haccında Safa ile Merve arasında yapa cağı dolaşmayı umresinde de yapacağını belirtmiş olmasındadır. Bu hadîs "Safa ile Merve arası dolaşmasının vucûbu bâbı"nda, bundan daha uzun bir metin ile, başka bir şenedle geçmişti. Orada bâzı bilgiler daha verilmiş idi.

[27] Sufyân'ın rivayetini et-Taberî, Ebû Muâviye'nin rivayetini ise Müslim mevsû-len rivayet etmişlerdir.

[28] Bu ta'lîk, Buhârî'nin "Ten'îm'den umre yapmak bâbi"nda mevsûlen getirdiği Câbir hadîsinin bir parçasıdır. Bâb başlığına hüccetliği, Peygamber'in bu sözünden "Umre yapan kişi Beyt'i ve Safa ile Merve'yi tavaf edip saçlarını kısal-tıncaya kadar ihramdan çıkmaz" ma'nâsi anlaşılmış olması yönündendir.

[29] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Buhârî bu hadîsi Hacc ve Magâzî Kitâb-lan'nda da getirmiştir.

[30] Hadîsin bâb başlığına delîlliği, umre yapan kişinin Beyt'i yedi kerre dolaşmasının ardından Safa ile Merve arasında yedi kerre dolaşmadıkça ihramdan çıkamayacağını bildirmesindedİr. Bu bilgiyi hem tbn Umer, hem de. Câbir vermişlerdir. Bu hadîs Namaz Kitâbı'nda "İbrahim'in Maakamı'nda namaz yeri edininiz bâbf'nda da geçmişti

[31] Başlığa delîlliği "Beyt'i ve Safa ile Merve'yİ dolaştıktan sonra ihramdan çık!" emrindedir. Çünkü bu, umre yapan kişinin Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasını sa'yden sonra ihramdan çıkacağını haber vermektedir.

Bu hadîs" Peygamber zamanında ihrama girip telbiye eden kimse babı' 'n-da da geçmişti.

[32] Beyt'e el sürmekten maksad, tavaftır. Tavaf, sa'y ve saç kısaltmaktan sonra ihramdan çıkıldığı hâlde, burada yalnız tavaf zikredilip de öbürlerinin terkedil-nıesi, açıkça bilinmiş olduklarından dolayıdır.

[33] Hadîsin başlığa uygunluğu, onun tefsiri olmasıdır. Buhârî bunu Daavât (Dualar) Kitâbı'nda ve Cihâd Kitâbi'nda da getirmiştir. Peygamber yüksek irâdelere dayanan bütün seferlerde Allah'a bağlılık ve tevekkülünü; arzın değişiklikleri vesilesiyle İzhâr etmiş ve bunu bir örnek olarak sahâbîlerine göstermiş ve onların irâdelerini zaman zaman böyle kuvvetlendirip yükseltmiştir.

Bu sefer dönüşü duâsındaki ta'bîrlerden dört tanesi et-Tevbe:112. âyette de geçmektedir: "Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, seyahat edenler, rükûl edenler, secde edenler, iyiliği emredenler ve kötülükten vazgeçirmeğe çalışanlar ve Allah ""in sınırlarım koruyanlar! Sen o mü "minlere de müjdele' *.

[34] Başlık iki kısmı şâmildir: Hadîsin ikinci kısma delâleti açıktır. İşte bunun için Buhârî, Kitâbu'l-Edeb'den önce o ikinci kısımla başlık koymuştur.

[35] Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs Hacc Kitâbı'nın evvellerinde "Peygamber'in Şecere yolundan çıkışı bâbı"nda da geçmişti.

[36] Hadîsin başlığa uygunluğu "Aşiyyeten" kelimesindedir. Bu kelime güneşin semânın ortasından batıya kaydığı zaman ile güneşin batmasına kadarki vaktin ismidir. Hattâ bir kavle göre yatsıya kadarki zamandır. Burada ilk ma'nâsı kas-dedilmiştir. Çünkü yatsı vakti, gecedir.

[37] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

et-Turuk, gece gelişi demektir. Bu lâfızdan gece ma'nâsı anlaşılmakla beraber, bir de "Geceleyin" denilmesi te'kîd içindir.

Bu nehy, tenzîhî bir nehiydir. Bunun sebebi, ailesinin kusurunu araştırır yâhud âilesince örtülmesi gereken bir ayıbın açılmasını İstermiş gibi aile içinde hoş olmayan bir duygunun uyanması ihtimâlidir.

[38] Hadîsin başlığa uygunluğu "Devesini salıverirdi" ve "Binek hayvanını harekete getirir hızlandırırdı" sözlerindedir. Bâzı sarihler "Derecâtu'l-Medîne"yi Medine'nin yüksek yollan, bâzıları da Medine'nin yüksek binaları diye tefsîr . etmişlerdir. Müstemlî rivayetinde "Derecât" yerine "Devehât" gelmiştir ki, bu "Ulu Ağaç" demek olan "Devha"nın cem'idir.

[39] Bu ziyâdeyi İmâm Ahmed ibn Hanbelmevsûlen rivayet etmiştir.

[40] Bu Kuteybe hadîsinde "Cudurât" ta'bîriyle gelmiştir ki, buna göre Medine'nin yüksek duvarlarını görünce... demektir

[41] Hadîs, o âyetin nuzûl sebebini bildirmektedir; bâb başlığı da nuzûl sebebini bil dirmek İçin açılmıştır.

İbn Huzeyme ile Hâkim'in Sü/hA'Ierinde Câbir'den yaptıkları rivayet daha geniştir. Câbir şöyle demiştir: Kureyş bir hums yânî dînî asalet iddia edip, bunu tatbîk ediyordu. Asaleti hâiz olan Kureyşliler ve Harem halkı ihrama girdiklerinde evlerine kapılarından girerler çıkarlardı. Fakat Ensâr ile Meder ve Veber ehli olanlar, yânî köylüler ve çadırda oturanlar ihrâmlı iken evlerinin ve çadırlarının kapılarından girip çıkmak hakkını hâiz değillerdi. Ya evlerinin arkalarına açtıkları bir delikten girerler çıkarlar, veyâhud kurdukları bir merdivenden çıkıp inerlerdi. Çadır halkı da çadırlarının arkasından girip çıkarlardı. Bir kerre Rasûlullah, bulunduğu bir bustândan çıkarken, bustânm kapısından çıkmıştı. Beraberinde Ensâr'dan Kutbe ibn Âmir de çıkmıştı. Bunu görenler: Yâ Rasû-lallah! Kutbe fâcir birisidir, dînî asaleti yoktur; ne hakla seninle birlikte kapıdan çıkıyor? demişlerdi... (Umdetu'l-Kaarî, V, 33)

[42] Bâb başlığı hadîsten bir parça olduğu için aralarındaki uygunluk meydandadır.

Bu hadîste yolcunun, sefer işini bitirince ailesi yanına dönüşü çabukla-ştırması emrolunmuştur. Çünkü aile reisinin aile yuvasından ayrıldığı zamanda aile ihtiyâçları biriktiğinden, bunları çubuk yerine getirmesi ve i(Ve aranızda bir sevgi ve bir rahmet yaptı"(er-Rûm:21) kavlinde va'd edilmiş olan aile sevgi, aile rahmet ve saadeti de bu reislik vazifesinin zamanında yerine getirilmesi ile sağlanabilir.

[43] Hadîsin başlığa hüccetliği meydandadır. Bu hadîs, Namazı Kısaltma Bâblan'-nda "Seferde akşam namazını üç rek'at kılar bâbı"nda geçmişti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

__U__

Ukiye, 4/31
Umra, 3/405
Umre, 2/185 -188, 2/191 -192, 2/233 -234, 2/247
Umre Telbiyesinin Bitişi, 2/1896
Uyuklayarak Namaz Kılmak, 1/210
Uğursuzluk, 4/319
Uğursuzluktan Sakınmak, 4/366
Usfur, 3/240
Uşûr, 2/72
Uyuyakalıp Namazı KaçırmanınHükmü, 1/65
Uyuyan Kimsenin Namaza KalkıncaAbdest Alması, 1/76

__Ü__

Ümmü Veled Cariyeleri Azat Etmekve Azat Konusundaki DiğerHükümler, 4/23
Ümmü Veled Olan Kadınlar, 3/139,3/386
Ümmü Veledin Yaralaması, 4/99
Ümmü Veledin îddeti, 3/136
Üzüm ve Hurmanın Zekâtında Tahmin, 2/55

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.7.1.6 uyarilar

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

UYKU ÂDÂBI BÖLÜMÜ
127) Uyumanın, Yaslanıp Yatmanın, Oturmanın, Bir Toplulukta Bulunmanın Ve Rüyânın Âdâbı
128) Yatma Ve Oturma Âdâbı (Sırt Üstü Yatmak, Avret Mahallinin Açılma Korkusu Olmayınca Ayak Ayak Üstüne Atmak, Bağdaş Kurarak Ve Bir Şeye Bürünerek Oturmak Câizdir)
129) Meclis Âdâbı (Meclis Ve Mecliste Oturma Âdâbı)
130) Rüya Ve Rüya İle İlgili Esaslar

UYKU ÂDÂBI BÖLÜMÜ

127) Uyumanın, Yaslanıp Yatmanın, Oturmanın, Bir Toplulukta Bulunmanın Ve Rüyânın Âdâbı

815. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatağına uzandığında sağ tarafı üzerine yatar ve şöyle dua ederdi:
"Allahümme eslemtü nefsî ileyke, ve veccehtü vechî ileyke, ve fevvadtü emrî ileyke, ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee ve lâ mencê minke illâ ileyke. Âmentü bi kitâbikellezî enzelte ve nebiyyikellezî erselte:
"Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım."[1]

816. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana:
"Yatağına gideceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku ve bu duanın sözlerini yatmadan önce son sözün yap" buyurdu.[2]

817. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gece on bir rek'at namaz kılardı. Sabah tan yeri ağarınca da kısaca iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip sabah ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırlardı.[3]

818. Huzeyfe *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyar sonra da:
"Allahümme bismike emûtü ve ahyâ: "Allahım! Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim" derdi. Uykudan uyandığı zaman: *"Elhamdülillâhillezî ahyânâ min ba'di mâ emâtenâ ve ileyhin–nüşûr. " "Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Diriltmek sadece O'na mahsustur"* buyururdu.[4]

819. Yaîş İbni Tıhfe el–Gıfârî *radıyallahu anhümâ*, babam bana şöyle dedi, diyerek nakletmiştir:
Bir ara ben mescitte yüzükoyun yatmıştım. Baktım ki bir adam beni ayağıyla kımıldatıyor ve:
"Bu, Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır" diyor. Bir de ne göreyim, o Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* değil mi![5]

820. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."[6]

128) Yatma Ve Oturma Âdâbı (Sırt Üstü Yatmak, Avret Mahallinin Açılma Korkusu Olmayınca Ayak Ayak Üstüne Atmak, Bağdaş Kurarak Ve Bir Şeye Bürünerek Oturmak Câizdir)

821. Abdullah İbni Yezîd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken görmüştür.[7]

822. Câbir İbni Semure *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar, yerinde bağdaş kurarak otururlardı.[8]

823. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve uyluklarını karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine oturarak Resûlullah'ın oturuş tarzını tarif etti.[9]

824. Kayle Binti Mahreme *radıyallahu anhâ* şöyle der:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dizlerini karnına dayamış, ellerini koltuklarının altına koyup, kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette gördüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle huşû ve huzû içinde mütevazi bir vaziyette oturur görünce, korkudan irkildim.[10]

825. Şerîd İbni Süveyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Bir gün sol elimi arkaya atmış ve elimin ayasına dayanmış otururken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana uğradı ve:
"Allah'ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?" buyurdu.[11]

* Bu hadislerden Rasûlullah (s.a.v)'in mescidde nasıl oturup yattığını öğreniyoruz. Mescidde yatılmaz kanaatinin bir dayanağı yoktur. Kişi yorulunca istirahat için namaz vakti haricinde mescidde uzanıp yatabilir. Herkes ve her mescid için geçerli olmasa bile istasyon, otogar ve terminallere yakın cami ve mescidlerde yatanlar görülürse nahoş karşılanmamalı, diğer mescid ve camilerde münasip bir şekilde yatıp uyuyan yolcu ve otel parası olmayan birkaç saatlik bekleyiciler için de hoşgörülü davranmalıdır. Mescidlerde yatılabileceğine dair pek çok hadis ve deliller var fakat yatılmayacağına dair hiçbir delil yoktur.
Allah'ın gazabına uğramış olan yahudiler ve diğer kafirlerin oturuş şekli olan bir elin içine dayanarak oturmak kibirli ve büyüklük taslayan kimselerin oturma şeklini yansıttığından yasaklanmıştır. Allah'ın gazablandığı kimselerin şiarı olan oturma yaslanma vb. davranışlar görüldüğünde onlar akla geliyorsa zihnimizde onlar canlanıyorsa müslümanlar bu şekillere benzemekten sakınmalıdır. *"Kim kime benzemeye çalışırsa o onlardandır"* hadisine de uyulmuş olacağından kafir davranış ve adetlerinden uzak durulmalıdır. [12]

129) Meclis Âdâbı (Meclis Ve Mecliste Oturma Âdâbı)

Bu bölümdeki on üç hadis-i şeriften; bir toplulukta bir kimseyi kaldırıp onun yerine oturulmaması gerektiğini, sıkışıp araya alınması gerektiğini, oturduğu yerden kalkıp tekrar dönüp gelenin oraya herkesten daha fazla hak sahibi olduğunu, bir mecliste nerede boşluk varsa oraya oturulması gerektiğini, Cuma günü mescide erken gidenin fazla sevap kazanacağını, iki kişi arasına oturmanın caiz olmadığını, halka teşkil edilerek oturulan bir yerde ortaya oturmanın lanetlendiğini, meclislerin en hayırlısının en geniş olanı olduğunu, faydasız işler ve sözlerle bir oturum bitirilirse sonunda nasıl dua edilmesi gerektiğini ve yine değişik bir duayı, Allah'ı hatırlamadan bitirilen toplantılarının eşek leşinden kalkmış gibi olacağını, pişmanlık olacağını ve Allah'a karşı eksik bir iş yapılmış olacağını öğreneceğiz. [13]

826. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletiniz."
İbni Ömer, bir kimse kendisi için oturduğu yerden kalktığında onun yerine oturmazdı.[14]

827. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz oturduğu yerden kalkar, sonra tekrar dönüp gelirse oraya oturmaya herkesten fazla hak sahibidir."[15]

828. Câbir İbni Semüre *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir:
Biz Nebiyy–i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna vardığımız zaman, her birimiz nerede yer bulursa oraya otururdu.[16]

829. Ebû Abdullah Selmân el–Fârisî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse cuma günü gusül abdesti alır, elinden geldiği kadar temizlenir, ya kendi özel kokusundan veya evinde bulunan güzel kokudan sürünür ve evinden çıkar, iki kişinin arasına girmez, sonra üzerine farz olan namazı kılar, imam hutbe okurken susup onu dinlerse, o cuma ile öteki cuma arasındaki günahları bağışlanır."[17]

830. Amr İbni Şuayb, babası vasıtasıyla dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
"Kendileri müsaade etmedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz" buyurdu.[18]

Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde şöyledir:
"İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmaz."[19]

831. Huzeyfe İbni Yemân *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* halka teşkil eden bir topluluğun ortasına oturan kimseye lânet etmiştir.[20]

Tirmizî'nin Ebû Miclez'den rivayetine göre, bir adam gelip halkanın ortasına oturmuştu. Bunun üzerine Huzeyfe:
Halkanın ortasına oturan kimse, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla veya Allah tarafından Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisanıyla lânetlenmiştir, dedi.[21]

832. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:
"Meclislerin en hayırlısı en geniş olanıdır" buyururken işittim.[22]

* Rahat edilmesi ve hoşlanılmayacak hareketlere sebep olmadığı için geniş yerler tercih edilmelidir. [23]

833. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Kim bir mecliste oturur ve orada bir sürü faydasız ve mânasız sözlerle vakit öldürür de, o meclisten kalkmadan önce, Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke: Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim, derse, o mecliste yapmış olduğu hataları bağışlanır."[24]

834. Ebû Berze *radıyallahu anh* şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* meclisten kalkmak istediğinde, son söz olarak şöyle dua ederlerdi:
"Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke": " Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim."
Bunun üzerine bir adam:
– Ey Allah'ın Resûlü! Şüphesiz ki sen, daha önce söylemediğin bir söz söylüyorsun! dedi. Resûl–i Ekrem:
"Bu söylediğim sözler, mecliste işlenen hata ve kusurlara keffârettir" buyurdu.[25]

835. İbni Ömer *radıyallahu anh*ümâ şöyle dedi:
Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu duaları yapmadan önce bir meclisten kalktığı pek az olurdu:
"Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkundan hisse ver. Bizi, cennetine ulaştıracak kadar tâatini nasib eyle. Dünya musîbetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi yaşattığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden öcümüzü sen al. Bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Bizi dinimizde musîbete uğratma. Dünyayı en büyük düşüncemiz ve gayemiz, ilmimizin sonu kılma. Bize acımayanları üzerimize musallat etme."[26]

* İnsanlar sabah erkenden işlerine güçlerine başlayıp akşama kadar dünyalık peşinde koşarlar. Akşamları bir araya geldiklerinde ise yine dünyalık, yine mal, mülk, servet, dünya istikballerini konuşarak zamanlarını geçirirler. Gündüz dünyalığa koşan insanlar geceleyin bari Allah'ın dinini öğrenmek üzere sohbetler edip ayet ve hadisleri öğrenmeye çalışsalar ve dünya-ahiret dengeli gitse ne iyi olur. Bu konuda 485 nolu hadisle birlikte 55. bölümün tüm hadislerini ve ayetlerini bir daha okumak çok iyi olur. [27]

836. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Herhangi bir topluluk oturdukları meclisten Allah'ı zikretmeden kalkarlarsa, merkep leşi yanından kalkmış gibi olurlar. O meclis de onlar için bir pişmanlık olur."[28]

837. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir cemaat oturduğu mecliste Allah'ı anmaz ve peygamberlerine salât ve selâm getirmezlerse, bu meclis onlar için bir nedâmet olur. Allah dilerse onlara azâb eder, dilerse mağfiret eder."[29]

838. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur."[30]

* Müslüman yahudiler gibi sadece dünyayı tercih edip ahireti ihmal ederek Allah'ın gazabını kazanan insanlar gibi olmamalı. Din ile dünyayı birlikte götürüp her iki tarafı da ihmal etmemelidir. Allah rızası için hiçbir şey konuşulmadan onun ismi, kitabı, peygamberi ve sünneti anılmadan kalkılan toplantılar sanki merkep leşinin başından dağılan yırtıcı, vahşi ve pis tabiatlı hayvanlar gibi kabul edilirler. Çünkü zamanları iftira, gıybet, dedikodu ve cenneti kazandırmayacak işler ile geçmiş demektir. [31]

130) Rüya Ve Rüya İle İlgili Esaslar

839. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim, dedi:
– *"Ümmete, nübüvvetten sonra sadece mübeşşirât kalmıştır".* Ashâb:
– Mübeşşirât nedir? diye sorunca, Resûl–i Ekrem:
– *"Sâlih rüyadır"* buyurdu.[32]

840. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Zaman yaklaşınca mü'minin rüyası yalan çıkmaz. Mü'minin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir."[33]

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:
"Sizin en doğru rüya görenleriniz, en doğru söyleyenlerinizdir."[34]

841. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Beni rüyada gören kimse, uyanıkken de öylece görecektir –veya sanki beni uyanıkken görmüş gibidir–. Çünkü şeytan bana benzeyen bir şekle giremez."[35]

842. Ebû Saîd el–Hudrî *radıyallahu anh* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işitmiştir:
"Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya görünce, o Allah Teâlâ'dandır. Bu sebeple Allah'a hamdetsin ve o rüyasını anlatsın."
Başka bir rivayet şöyledir:
"O rüyayı sadece sevdiğine söylesin. Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. O zaman o rüya kendisine zarar vermez."[36]

* Ebu'd Derda peygamberimize Yunus suresi 64. ayeti olan *"Dünya hayatında da Ahiret hayatında da müjde onlara"* ayeti hakkında sormuş. Efendimiz de müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen saf rüyadır, buyurmuşlardır.[37] Gördüğü korkunç rüyalarla günahkar halini terkeden, tevbeye dönen insanlar hiç de az değildir. Peygamberlik salih ve sadık rüyalarla başlamıştı. Rüyasında gördüğü şey aynen çıkardı. Bu durum altı ay devam etmiştir. Peygamberlik süresi yirmi üç yıl olduğuna göre bu tür sadık rüyalar nübüvvetin kırk altı bölümünden biri olarak sayılmıştır. (839. Hadis) Sadık rüyalar peygamberlikten sonra ümmetine kalan en önemli bir özelliktir. [38]

843. Ebû Katâde *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sâlih rüya –bir rivayete göre *güzel rüya– Allah'tandır. Fena rüya da şeytandandır. Kim hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, sol tarafına üç defa üflesin ve şeytandan Allah'a sığınsın. O takdirde o rüya kendisine zarar vermez."*[39]

844. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, sol tarafına üç defa tükürsün; şeytanın şerrinden de üç defa Allah'a sığınsın; yattığı tarafından da öbür yanına dönsün".[40]

* Görülen rüya çirkin ve korkunç olunca sol tarafa üç defa tükürmek o rüyada hazır bulunan şeytanı kovalamak ve onu hor hakir görmek aşağılıklardan olduğunu kabul etmek gereğindendir. Sol taraf sevilmeyen, hoşlanılmayan ve şeytanın çoğunlukla o taraftan gelebileceği inancından dolayıdır. Tükürmeden

sonra hemen Allah'a sığınılması tavsiye ediliyor. Biz de öyle yapıp Allah'tan gafil olmadığımızı ortaya koymalıyız. [41]

845. Ebü'l–Eska' Vâsile İbnü'l–Eska' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:
"En büyük iftiralar, bir kimsenin babasından başkasına neseb iddiasında bulunması, görmediği rüyayı gördüğünü iddia etmesi ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmesidir."[42]

* Nesebi inkar etmek soysuzluğu kabul etmek demektir. Rüyasında görmediği bir şeyi gördüğünü iddia eden de Allah'ı yalanlamış ve Allah'ın göstermediği bir rüyayı gösterdi demek suretiyle Allah'ı yalancı çıkarmış olacağından büyük günah işlemiş olur. Rüyada yalan söylemek uyanıkken yalan söylemekten daha büyük bozgunculuğa sebep olur. Çünkü bu yolla insan diğer insanları kandırmış kendinde olmayan bir değeri kendine yakıştırmış ve başkalarının bakış açılarını ve düşüncelerini değiştirerek daha büyük bir bozgunculuk yapmış olur. Peygamberimizin söylemediği bir sözü ona izafe etmek ise en büyük günahlardan olup bu kimse dinde sapıklık ortaya çıkarmayı istemiş olur. Yani eldeki mevcut Kur'an ve sünnetle yetinmeyerek onlara ilavede bulunmayı istemiş olacağından bu da en büyük günahlardan ve cehennemlik olmayı gerektiren işlerdendir. [43]

---

[1] Buhârî, Daavât 5. Ayrıca bk. Buhârî, Vudû' 75; Müslim, Zikir 56–58; Ebû Dâvud, Edeb 98.
Bu hadis 80 numarada geçmişti, bir benzeri de 1463 numarada gelecektir.
[2] Buhârî, Vudû 75; Müslim, Zikİr 56.
[3] Buhârî, Daavât 5; Müslim, Müsâfirîn 121–122.
Benzeri için 1174'e bakınız
[4] Buhârî, Daavât 7, 8, 16. Ayrıca bk. Müslim, Zikr 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Edeb 28; İbni Mâce, Duâ 16.
Benzeri için bkz. 1459, 1461
[5] Ebû Dâvûd, Edeb 95. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 21.
[6] Ebû Dâvûd, Edeb 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 422.
837'de tekrar gelecek
[7] Buhârî, Salât 85 İsti'zân 44; Müslim, Libâs 75. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 19; Nesâî, Mesâcid 28.
[8] Ebû Dâvûd, Edeb 26. Benzer rivâyetler için bk. Müslim, Mesâcid 286; Tirmizî, Salât 412.
[9] Buhârî, İsti'zân 34.
[10] Ebû Dâvud, Edeb 22.
[11] Ebû Dâvûd, Edeb 24.
[12] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 258.
[13] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 258.
[14] Buhârî, Cum'a 20, İsti'zân 31; Müslim, Selâm 28–29. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 9.
[15] Müslim, Selâm 31.
[16] Ebû Dâvûd, Edeb 14; Tirmizî, İsti'zân 29.
[17] Buhari, Cuma 6.
1155'de tekrar gelecektir.
[18] Ebû Dâvûd, Edeb 21; Tirmizî, Edeb 11.
[19] Ebû Dâvud, Edeb 21.
[20] Ebû Dâvud, Edeb 14.
[21] Tirmizî, Edeb 12.
[22] Ebû Dâvûd, Edeb 12. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18, 69.
[23] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 259.
[24] Tirmizî, Daavât 39.
[25] Ebû Dâvûd, Edeb 27.
[26] Tirmizî, Daavât 80.
[27] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 260.
[28] Ebû Dâvûd, Edeb 25.
[29] Tirmizî, Daavât 8.
[30] Ebû Dâvûd, Edeb 25, 98.
819'da geçmişti.
[31] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 260.
[32] Buhârî, Ta'bîr 5. Ayrıca bk. Müslim, Salât 207–208; Ebû Dâvûd, Salât 143; Tirmizî, Rü'yâ 2; Nesâî, Tatbîk 9; İbni Mâce, Rü'yâ 1.
[33] Buhârî, Ta'bîr 26; Müslim, Rü'yâ 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Tirmizî, Rü'yâ 1; İbni Mâce, Rü'yâ 9.
[34] Müslim, Rü'yâ 6.
[35] Buhârî, İlm 38; Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; Tirmizî, Rü'yâ 4, 7; İbni Mâce, Rü'yâ 2.
[36] Buhârî, Ta'bîr 3, 46; Müslim, Rü'yâ 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 52; İbni Mâce, Rü'yâ 3.
[37] Tirmizi, Rüya 3.
[38] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261.
[39] Buhârî, Ta'bîr 4; Müslim, Rü'yâ 1.
[40] Müslim, Rü'yâ 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; İbni Mâce, Ta'bîr 4.
[41] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261.
[42] Buhârî, Menâkıb 5. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 118.
Kısa bir şekli 1546'da gelecektir.
[43] Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 261-262.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...V...)

(((...V...)))

» Vadeli satışın hükmü...C... 5...S...2073, 2074
» Vâdenin hükmü...C... 4...S...1909
» Vâdî dolusu altına doymayan Âdemoğ-lu'nun hırsı...C... 14...S...6374
» Vadiye indiğinde dua etmek...C... 14...S...6325
» Vahşî'nin, fetihten sora Rasûrullah(S)'ın huzuruna varması ve RasûIullah(S)'ın arzusu...C...8...S...3814
» Vahşî'nin, Hamza (R)'ya karşı işlediği cinayeti karşılama gayreti ve Müseyli-me'yi öldürmesi...C... 8...S...3814
» Vahşî'nin, Uhud günü Hamza (R)'yı nasıl şehîd ettiğim anlatması...C...8...S...3812 -3814
» Vahy esnasında Rasûlullah(S)'ın hâli...C... 11...S...5079
» Vahy ile ilgili Varaka'nın söyledikleri...C... 1...S...147
» Vahyin başlangıcı...C... 1...S...141
» Vahyin başlangıcı ve ilk vahy...C... 11...S...5023-5027
» Vahyin bir müddet kesilmesi...C... 13...S...6163
» Vahyin bir müddet kesilmesi ve bir âyet...C... 11...S...5077
» Vahyin bir müddet kesilmesi (fetret devri) Rasûlullah(S)'ın bu zamandaki tavrı...C...7...S...3046

» Vahyin gelişi esnasında Rasulullah (S)'ın durumu...C... 9...S...4025
» Vahyin gelişi ve Rasûlullah (S)'m bu esnadaki hâli...C... 11...S...4945 - 4953
» Vahyin geliş şekilleri...C... 1...S...144, 7...S...3033
» Vahyin kısa bir zaman kesilmesi ve Rasûlullah (S)'ın bir rahatsızlığı...C... 11...S...5013-5014
» Vahyin nüzulü ve ilk vahy...C... 11...S...5073 - 5077
» Vakaar kavramı...C... 11...S...4935
» Vakfedenin, kendi vakfından yararlanması...C...6...S...2625
» Vakfedenin, malının ne kadarını vakfedeceği...C... 6...S...2605
» Vakfedenin vakfiyesinin bedelini Allah'tan beklemesi...C... 6...S...2627
» Vakfedenin, vakfiyenin sevkedileceği ciheti belirtmesi...C... 6...S...2602, 2603
» Vakfenin mutlaka Arafat'ta yapılacağı...C... 4...S...1586, Î587
» Vakfe'nin ne zaman ve nerede yapılacağı...C... 4...S...1582, 1585
» Vakfe yapılacak yere çabuk gitmek...C... 4...S...1586
» Vakfe'yi binek üzerinde yapmak...C... 4...S...1583, - 1584
» Vakfın hangi maldan, yapılacağı...C... 6...S...2623
» Vakfın işlerine bakıp yürüten kimsenin nafakası; 6...S...2624 Vakfın yazılışı...C... 6...S...2620
» Vakfiye ve sadakanın Öncelikle yakınlara yapılması ve bu konuda Rasûlul-lah'ın tavsiyesi...C... 6...S...2606
» Vakıf hususunda vekâlet...C... 5...S...2144 Vakıftaki şartların hükmü...C... 6...S...2578
» Vakıfta zengin fakır ayırımı yapmak...C...6...S...2621
» Vakıf ve Rasûlullah (S)'ın vakfı...C... 5...S...2165
» Vakıf ve sadaka işlerinde şâhîd göstermek...C... 6...S...2609
» Vakıf yapanın kendi vakfından faydalanması...C... 6...S...2600 - 2602

» el-Vâkıa sûresi tefsiri...C... 10...S...4831 - 4836
» Vaktinde kılman namazın fazileti...C... 2...S...601
» Valinin görevleri...C... 9...S...4043, 15...S...6999
» Varaka'nın vahy ile ilgili söyledikleri...C...11...S...5024
» Vârisçinin mirasçılarını düşünmesi...C...6...S...2584
» Vasat ümmet...C... 16...S...7219
» Vasî ve görevleri...C... 6...S...2587, 2588
» Vasiyyet edenin çocuklarına vasî ta'yin etmesi; 6...S...2587
» Vasiyyet edenin ölüm esnasındaki tasarruflarının hükmü...C... 6...S...2592
» Vasiyyet eden kimsenin yazmayıp işaret etmesinin hükmü...C... 6...S...2588
» Vasiyyet edilecek malın mikdârı...C... 12...S...5701
» VasiyyetİN en çok ne kadar olabileceği...C...6...S...2584, 2585
» Vasiyyeti olmayan ölü adına sadaka yapılması, adaklarının yerine getirilmesi ve borçlarının Ödenmesi...C... 6...S...2608
» Vasiyyetlerin yazılması...C... 6...S...2581, 2582
» Vasiyyet yapılacak yakınlar kimlerdir...C...6...S...2597, 2598
» Vatana dönüş sırasında yürüşü çabuklaştırmak...C... 6...S...2798
» Vatana ihanet edenin hükmü...C... 6...S...2835
» Vazife taleb etmek...C... 5...S...2087
» Va'z ve nasihatten bıktırmamak...C... 14...S...6349
» Veba hastalığı...C... 12...S...5756
» Vebanın ve hastalığın kaldırılmasına du-â etmek...C... 14...S...6316
» Veda Haccı...C... 4...S...1563, 9...S...4086 - 4090
» Veda Haccı esnasında Sa'd b. Ebî Vakka-as'ın rahatsızlığı ve mîrâs mes'elesi...C... 9...S...4099
» Veda Haccı'nda akşam ve yatsı namazlarının bir arada kılınışı...C... 9...S...4102
» Veda Hutbesi...C... 9...S...4091, 4092
» Veda Hutbesi'nin tam metni...C... 4...S...1647,1648
» Veda tavafından sonra Mekke'de kalma süresi...C... 8...S...3689
» Veda tavafının hükmü ve sonunda ne yapılacağı...C... 4...S...1658 - 1661
» Ve'd-Duhâ sûresi tefsiri...C... 11...S...5012 - 5014
» Vekâletin keyfiyeti ve hükmü...C... 5...S...2129
» Vekâlette örfe uyulması...C... 5...S...2138
» Vekilin özellikleri...C... 5...S...2148
» Vekilin tasarruf hakkı...C... 5...S...2133
» Vekilin tasarrufu...C... 5...S...2140
» Vekîl, vekâlet ettiği malda bozgunculuk yaparsa ne yapılır...C... 5...S...2143
» Velâ hakkındaki şartlar...C... 6...S...2550
» Ve'I-leyli izâ yağşâ sûresi tefsiri...C... 11...S...5003 -5010
» Veren el-alan el...C... 14...S...6376
» Veren elin üstünlüğü ve bu konuda bir örnek...C... 6...S...2930, 2934
» Vesveseli kimsenin ne yapacağı...C... 4...S...1905
» Vesveseli kişinin söyleyeceği...C... 7...S...3072
» Vesvesenin mâhiyeti...C... 11...S...5070
» Veylun likülli humezetin sûresi tefsiri...C... 11...S...5041
» Veylun li'l-mutaffifîn(Tatfîf) sûresi tefsî-ri...C... 11...S...4977 - 4979
» Vitir namazını binek üzerinde kılmak...C... 2...S...952
» Vitir namazını gece namazından sonraya bırakmak...C... 3...S...1090
» Vitir namazının seferde nasıl kılınacağı...C... 2...S...953
» Vitir namazının vakti...C... 2...S...950, 951
» Vücûd organlarının aleyhte şâhidliği...C... 10...S...4727 - 4729.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

V
Vâcîd
Vad'
Vada'a Hadisen
Vaddâ'un
Vaddâ'un Yeda'u
Vâdi'
Vahid
Vahin
Vahin Bi-Merra
Vahiy
Vahy-i Gayr-ı Metluv
Vahy-i Metluv
Vakafehu
Vakf
Vâkıf
Vasalehu
Vasatun
Vasıyye
Vasiyye Bi'l-Kitâb
Vasl
Vav
Vaz'
Ve Âharu
Ve Bihi
Ve Bi'l-İsnad
Ve Hazâ Lafzu Fulân Kale
Ve Tekarebâ Fı'l-Manâ
Ve Zekera'l-Hadîse
Vecedtu An Fulân
Vecedtu Bi-Hatti Fulân
Vecedtu Bi-Hatti Fulân Ve Ecâze Lî
Vecih
Vehen
Vehn
Vehim
Ve'l-Lafzu Lehu
Ve'l-Lafzu Li-Fulân
Ve'l-Lafzu Li-Fulân Kale
Verede
Verede Ani'n-Nebî
Vicâde
Vuhdân

V

Vâcîd:

Bk. Vicâde.

Vad':

Bak. Vaz.

Vada'a Hadisen:

"Hadis uydurmuştur" demektir. Cerh lafızlarından biridir ve ağır cerhe delalet eden altıncı mertebe lafızları arasında yer alır.
Kaide olarak cerhin altıncı mertebesinde bulunan lafızlardan birisiyle cerhedilen ravinin kendisi ve Hadisleri terk edilir. Hakkında vada'a hadisen hükmü verilen ravi Hadîs uydurmak ithamına uğramıştır. Ağır bir şekilde cerh edildiğinden terkedilir. Hadislerine de itibar edilmez.
Aynı yerde aynı manaya gelmek üzere yeda'u'l-hadîs lafzı da kullanılmıştır.

Vaddâ'un:

"Hadîs uyduran" anlamında mübalağa ile ism-i fail olan vaddâ'un cerh lafızlarındandır. Cerhin ağırına delalet eden altıncı mertebe lafızları arasında yer alır.
Cerh ve ta'dil alimleri tarafından bir ravi hakkında vaddâ'un denilerek cerh hükmü verilmişse o ravi yalancı addedilir. Hadis uydurma ithamına maruz kalmıştır. Ne kendisi ne de Hadîsleri hiçbir şekilde dikkate alınmaz.

Vaddâ'un Yeda'u:

"Hadis uyduran biridir" manasına gelen bir tabir olup cerh lafizlarındandır. Cerhin nisbeten ağırına delalet eden beşinci mertebe lafızlarından biridir.

Bu lafızla cerhedilen ravi Hadîs uydurmakla itham edilmiştir. Kendisi ve Hadîsleri terkedilir.

Vâdi':

Hadis uydurmak manasına "vada'a" kök fiilinden ism-i fail olan vadi' Hadîs uyduran kimseye denir.
Hadis uyduranlar, kendilerini Hadîs uydurmaya sevkeden amillere göre muhtelif kısımlara ayrılırlar. Bunları sistemli bir şekilde sıralamak zordur. Bununla birlikte şöyle bir bölümle yapmak mümkündür:
a) Abid ve Zahidler: Bunlar halkı ibadete teşvik etmek maksadiyle Hadîs uydurmuşlardır. Yaptıkları işi mazur göstermek üzere aralarında Hz. Peygamber'in lehine Hadîs uydurduklarını söyleyenler olmuştur. Bu gruptan olan Hadîs uyduranlar, genellikle ibadete düşkün ve takva sahibi kimseler olarak bilindiklerinden ilk bakışta güven verirler. Hadislern mevzu olacağı inanmak zor gelir. O yüzden Hadîs ilmi yönünden en zararlı, din yönünden ise en tehlikeli olanlardır.
b) Zındıklar: Hadis vaz edenlerin ikinci grubunu dinîn emirlerine sırt çeviren, dinle alay eden zındıklar teşkil eder. Bunlar abid ve zahidlerin aksine İslam düşmanıdırlar. Son ilahî dinî içinden çökertmek gibi feci bir kasıtla Hadîs uydurmuşlardır.
Zındıkların uydurdukları Hadîsler islamî emirleri hafife almak ve bunun sonucu olarak halkın dinden soğuması gibi tehlikeli bir sonuç doğurmuştur.
c) Bid'atcılar: Bu gruptan olanlar herhangi bir mezhebi, görüşlerinin veya imamlarını öğen, buna karşılık kendilerine karşı çıkanları yeren Hadîsler uydurmuşlardır. Bid'atçılardan birinin şu sözleri ne kadar ilginçtir: "Hadisleri aldığınız kişilere dikkat ediniz; çünkü biz bir görüşü benimsetip yaymak istediğimiz zaman onu hemen Hadîs şekline getirirdik." 1186
d) Kussâs: Halk arasında şöhret yaparak dünyalık elde etmek maksadiyle Hadîs uyduran kıssacı vaizler de Hadîs uyduranlar arasında önemli yer alırlar.
Başka maksatlarla Hadîs uyduranlar da vardır. Halife, vali, emîr ve zenginlere yaklaşmak maksadiyle Hadîs uyduranlar bunlardandır. (Bk. Mevzu).
Hadis vaz eden veya vaz ithamına maruz kalan raviler hakkında müstakil kitaplar yazılmıştır. Sıbt İbnu'l-A'cemî künyesiyle tanınmış Burhanuddin İbrahim b. Muhammed el-Halebî'nin el-Keşfu'1-Hasis ammen Rumiye bi-Vaz'i'1-Hadîs isimli eseri konunun meşhur eseridir.

Vahid:

Bk. Vuhdân.

Vahin:

Sözlükte "zayıf, güçsüz ve aciz" anlamına ismi faildir ve cerh lafızlarındandır. el-Irâkî tarafından cerh lafızlarının üçüncü mertebesine eklenenler arasında yer alır.
Hakkında vahin denilen ravi genelde zayıf sayılır. Hadisleri dinî konularda hüccet olmaz. Ancak büsbütün yabana da atılmaz. İtibar için yazılır. Bununla beraber kendileri leyse bi-kaviyyin lafzıyla cerhedilenlerden aşağı derecededir.

Vahin Bi-Merra:

"Büsbütün zayıf demek olup cerh lafızlarındandır. Cerhin nisbeten ağırına delalet eden dördüncü mertebesinde bulunanlardandır.
Kaide olarak cerhin dördüncü mertebesinden başlamak üzere daha ağır ve en ağırlarına delalet eden mertebelerde yer alan lafızlarla cerhedilen ravilerin Hadîsleri ne yazılır, ne itibar için dikkate alınır, ne de başka Hadîsleri destekleyecek şekilde şahid addedilir. Buna göre cerh ve ta'dil alimlerinin vahin bi-merra hükmüyle cerhettikleri ravilerin Hadîsleri de hiçbir şekilde dikkat nazarına alınmaz.

Vahiy:

Sözlükte "gizlice bildirmek, fısıldamak" manalarına gelen vahiy, islamî terimler arasında kainatın yaratıcısı Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını özel yollarla peygamberlerine bildirmesine denir. Bu tarife göre vahiy, bir anlamda Yaratan'ın peygamberlikle görevlendirdiği kullarıyla konuşması mesabesindedir.
Bununla birlikte Allah'ın vahiy yoluyla bildirdiklerine de vahiy denilmiştir. Kur'ân-i Kerim ayetleri bu manada birer vahiydirler.
Vahyin çeşitleri şekilleri vardır. En önemlileri şunlardır:
a) Sadık rüya şeklinde vahiy. Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber'e vahiy ilk önce sadık rüyalar görmesiyle başlamıştır. Öyle ki, Allah Resulü bir rüya gördüklerinde gördüğü fecir aydınlığı gibi çıkardı. 1187
b) Vahiy meleği Cebra'il (a. s)'in görünmeksizin peygamber'in kalbine yerleştirmesi şeklinde vahiy.
c) Cebrail'in insan şeklinde görünerek konuşmasıyla olan vahiy. Cibril Hadîsi denilen rivayette Cebrail'in elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen ve sahabîlerden kimsenin tanımadığı bir insan şeklinde gelerek Hz. Peygamber'le konuştuğundan bahsedilir. Bu, böyle vahye misaldir. Kaynaklarda Cebrail'in daha çok sahabeden Dihye b. Halife el-Kelbî şeklinde geldiği kaydedilmiştir.
d) Meleğin çıngırak sesine benzer bir sesle gelerek hitapta bulunmasıyle vahiy. Peygamberin bu sesi duyunca vahiy geldiğini anlayarak bütün dikkatini toplayıp vahyedileni almaya hazır hale geldiğinde şüphe yoktur. Ses kesildiğinde vahyedilenler kalbe yerleşmiş olur. Bir Hadîste bizzat Hz. Peygamber tarafından açıklandığına göre vahyin en zor ve şiddetli şekli budur. Aynı Hadîste Hz. Aişe, çok soğuk bir gün vahiy gelirken Allah Resulünü alnından buram buram terler akarken gördüğünü söylemiştir. Mü'minlerin annesinin bu sözleri bu şekilde gelen vahyin şiddetini belirtmeye yeterlidir.
e) Meleğin asıl şekliyle gelerek vahyetmesi
f) Arada vasıta olmadan vahiy.
g) Arada perde olmaksızın Cenâb-ı Hakk'ın bizzat vahyetmesi şeklinde vahiy.
İslâm âlimleri vahyi iki kısımda mütalaa etmişlerdir. Birincisi vahy-i metluv denilen ve Kur'ân-ı Kerim'den ibaret olan vahiydir ki tamamen vahiy eseridir. Uyku ve rüya halinde vahiy hariç daha çok vahyin diğer birkaç şekli ile

nazil olmuştur. Allah tarafından indirildiği şekliyle korunmuştur. Bu bakımdan hiçbir değişikliğe uğramadan nakledilmiş tek semavî kitaptır. İkincisi vahy-i gayrı metluv (okunmayan vahiy) dir ki sünnetten ibarettir. Vahyin Hadîs ilmiyle ilgisi zaten bu noktadadır.
Sünnet başlığı altında da söz konusu edildiği gibi sünnet, kısmen vahye dayanır. Buna delâlet eden aklî ve naklî deliller vardır. Bir kere Hz. Peygamber (s.a.s)'in Kur'ân-ı Kerim haricinde vahiy alması gerekli, hatta zorunludur. Şu da var ki o ne yapmışsa kendisini peygamberlikle görevlendiren makamın adına yapmıştır. Kendiliğinden dinî bir asıl getirmesi imkan dışıdır. Aynı zamanda bağlı olduğu makamın "gözleri önünde" yani kontrolü altındadır. 1188Allah ona kitaptan başka bir de hikmet indirmiş, bilmediklerini öğretmiştir. 1189Vahyin i'cazı çok kere teferruata yer vermediğinden ilahî emirlerin tatbik şekillerini göstermesi ve insanlar arasında Allah'ın gösterdikleriyle hükmetmesi için de kendisine kitap indirilmiştir. 1190Bütün bunlar Hz. Peygamber'in sünnetin özünü teşkil eden uygulamalarının, uygulama sırasında ve başka maksatlarla söylediği bazı sözlerinin vahiy eseri olduğunu gösteren açık delillerdir, bunun yanısıra bir ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur:
"O, heva ve hevesinden konuşmaz. Onun konuştukları kendisine vahyedilenlerden başkası değildir."1191
Ayetteki "huve" zamirinin Kur'ân-ı Kerim'e raci olduğu söylenmiştir. Ancak başka manaya ihtimalden uzak değildir; zira nutk, mücerred konuşmaya denir. Kur'ân okuyan kimse ise elbette konuşmaktan başka bir işi yapıyordur. Bu karine ile zamirin nutka ait olduğu düşünülürse onun konuştukları vahye dayanır manasına kolayca varmak mümkündür. Ayrıca sünnetten ibaret tatbikatların, emir ve nehiylerin çok kere konuşarak olduğu da hesaba katılırsa sünnetin yerine göre vahiyden kaynaklandığı sonucuna varılır. Ancak kaydetmek gerekir ki, Hz. Peygamber'in bütün yaptıkları ve söylediklerinin vahiy eseri olduğunu söylemeye imkan yoktur. O hale göre sünnetin bir dinî emir veya nehiy getiren ya da bir hüküm koyan kısmının vahye dayandığını söylemek yerinde olur.
Diğer taraftan bunu destekler mahiyette hayli nakiller vardır. Bunlarda açıkça vahiy hali görülmüştür. Şu misallere dikkat edilerse hepsinde bir vahiy alma hali bahis mevzuudur:
"Hz. Peygamber bir gün yiyecek satan birinin yanına vardı. Ona nasıl satış yaptığını sordu. Adam haber verdi. Derken elini satılan yiyecek maddesinin içine sokması vahyedildi. Elini sokunca bir de ne görsün, alt tarafı ıslak (küflenmiş). Bunun üzerine şunları söyledi:
"Hile yapan bizden değildir."1192
Ya'la isimli bir sahabî Hz. Peygamber'e vahiy geldiği sırada geçirdiği hali merak etmektedir. Bunu birkaç kere Hz. Ömer'e açmış; Allah Resulünü vahiy geldiğinde görmek arzu ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber bir gün Ci'râne denilen yerde aralarında Hz. Ömer'in de bulunduğu bir grup sahabî ile gölgelik yapılmış örtü altında oturmakta iken biri gelir. Üzerinde yünden bir cübbe vardır. Aşın bir şekilde güzel koku sürünmüştür. Hz. Peygamber (s.a.s)'e bu halde iken umre yapmak üzere ihrama girme konusundaki fikrini sorar. Hz. Peygamber cevap vermez. Bir süre susar. Derken kendisinde vahiy hali görülür. Bunun üzerine Hz. Ömer Ya'la'ya işaret eder. Ya'la gelerek başını Hz. Peygamber'in üzerine örtülen örtünün içine sokar. Onu yüzü kızarmış derin derin nefes alır bir halde görür. Sonra bu hal gider. Allah Resulü açılır ve sorar:
"Umre hakkında soru soran kimse nerede?" Adam getirilir. Sorusuna şu cevabı alır:
"(Süründüğün) kokuyu üç kere yıka. Haccederken yaptıklarını umre sırasında da yap." 1193
Verilen misaller açıkça göstermektedir ki Hz. Peygamber'e dinî bir esas olan veya son derece önemli konularda yahutta hüküm vermede vahiy gelmiştir. Bu ise böyle meselelerdeki sünnetin vahiyden kaynaklanmasından başka bir şey değildir.
Diğer taraftan kudsî Hadîslerin kaynağını da bir anlamda vahiy oluşturmaktadır. Şu hale göre İslam'ın temelini oluşturan vahiy, bazı önemli konularda sünnete de kaynaklık etmektedir. Hadisler daha çok sünnetin ifadesi olduklarından onlar da geniş ölçüde aynı kaynaktan beslenmişlerdir.

Vahy-i Gayr-ı Metluv:

Bk. Vahiy.

Vahy-i Metluv:

Bk. Vahiy.

Vakafehu:

"Falanca Hadisi (fülanca kişiye varınca) durdurdu" demektir. Sahabeye ait mevkuf Hadîslerin rivayetinde kullanılan tabirlerden biridir.
Bir Hadîs nakil veya sevkedildikten sonra vakafehu denilmişse ravisinin isnadını Hz. Peygamber'e kadar ulaştırmayıp -sahabîde bıraktığı, dolayısiyle Hadîsin sahabî sözü olduğu, bir başka deyişle mevkuf olarak rivayet edildiği ifade edilmiş olur.

Vakf:

Bk. Vâkıf.

Vâkıf:

Durmak anlamına gelen "vakafe" kök fiilinin ismi failidir. Bir haberi, isnadını Hz. Peygamber (s.a.s)'e kadar vardırmayıp sahâbîde durdurarak ve mevkuf olarak rivayet etmeye vakf, böyle yapan râviye vâkıf denilmiştir.

Vasalehu:

"Hadîsi vasletti" demek olup mürsel veya munkatı gibi isnadından ravi düşmüş bir Hadîsi bir başka ravinin mevsûl yani isnadı tam olarak rivayet ettiğini ifade eden bir tabir olarak kullanılmıştır.

Vasatun:

Ortadadır manasını veren sıfat olup bazı alimlere göre ta'dîl lafızlarındandır. el-Irâki, dördüncü derece

lafızlarından olduğunu söylemiştir. Buna göre hükmü, o mertebedeki öteki lafızların hükmü gibidir.

Vasıyye:

Türkçedeki vasiyet manasiyle birlikte tavsiye anlamına da gelen vasiyye. Hadîs tahammül metotlarından biridir. Bir şeyhin vefatının yaklaştığını hissettiği veya bir yolculuğa çıkacağı zaman Hadîslerinin yazılı olduğu kitabını veya cüzünü talebelerinden birine vasiyet etmesinden ibarettir.
Vasiyye yoluyla Hadîs rivayetinin caiz olup olmadığı konusunda görüş ayrılığı vardır. Bu ayrılık bir şeyhin Hadîs kitabını birine vasiyet etmesinin rivayete izin manasına gelip gelmediğinden çıkmıştır. Selef alimlerinden Muhammed b. Sîrin ve Ebu Kılâbe vasiyet edilen kitaptaki Hadîslerin rivayetini caiz görmüşlerdir. Bununla birlikte bu yolla elde edilen kitaptaki Hadîslerin rivayet edilmesini caiz görmeyenler de vardır. Bu arada Muhammed b. Şîrîn, Eyyûb es-Sahtiyânî'nin
"Falanca kitaplarını bana vasiyet etti. Onlardan rivayette bulunayım mı?" diye sorması üzerine
"Ne et derim, ne de etme" diyerek konuyu muhaddisin takdirine bırakmıştır.
Kadı İyad'a göre şeyhin kitabını talebeye vermesi bir nevi rivayet iznidir. Ayrıca vasiyye i'lama yakın bir rivayet yoludur; münaveleye benzer. O yüzden vasiyet edilen kitaptaki Hadîslerin rivayetine izin verilmiştir. 1194İbnu's-Salâh, bu yorumu yerinde bulmayarak şunları söylemiştir; "Bu söz ya alimin ayağının kayması (zelle)dir, yahutta onu söyleyen vicâde yoluyla rivayeti kasdederek söylemiştir diye yorumlanabilir. Herhalde vasiyyenin ne i'lama ne de münaveleye benzetilmesi sahih değildir." 1195Buradan anlaşılmaktadır ki İbnu's-Salâh, vasiyye yoluyla elde edilen kitaptaki Hadîslerin rivayet edilmelerinin caiz olmadığı görüşündedir. en-Nevevi de ona katılmış ve bu yolla rivayetin doğru olmadığını söylemiştir. 1196
Vasiyyeden maksat şeyhin kitabını vasiyyettir. Bu itibarla vasiyye metoduyla rivayete vasiyye bi'1-kitâb denildiği de olmuştur.

Vasiyye Bi'l-Kitâb:

Bk. Vasiyye.

Vasl:

Ulaştırmak karşılığı mastardır. Hadisi ilk kaynağına ulaşıncaya kadar isnadında ravi atlaması olmaksızın mevsûl olarak rivayet etmeye denilmiştir.

Vav:

Harf olarak birkaç senedi bir arada zikredilen Hadîsin bir senedinden diğerine geçişte tahvile delalet etmek üzere kullanılmıştır. Söz gelimi, ravi bir isnadından diğerine geçişte ve haddesenâ fulân der. Böylece aynı metnin verilen isnadından başka bir isnadına geçmiş olur.
Bu harf bazen tek başına; bazen de tahvil işareti olan "ha" ile birlikte kullanılmıştır.

Vaz':

Sözlükte "koymak, bir kimseyi aşağılamak, borcu azalmak, hakaret etmek, boyun vurmak, bir suçu birinin üzerinden atmak" gibi manalara gelir. 1197Ayrıca iftira etmek, uydurmak anlamını da verir.
Hadis Usulünde vaz, uydurmak manasiyle ilgili olarak çeşitli sebeplerle Hz. Peygamber'in ağzından Hadîs uydurarak ona iftira etmeye denir. Aynı manada ihtilak tabiri de kullanılmışsa da vaz daha çok kullanılmış ve terim olarak yerleşmiştir.
Mevzu başlığı altında etraflı bir şekilde değinildiği gibi Hadîs vaz'ı siyâsî ihtilaflarla başlamıştır. Bu ihtilaflar sonucu siyasi ve itikadı mezheplerin zuhuru Hadis vaz'ına geniş ölçüde zemin hazırlamştır.
İslâm Tarihinde siyâsî maksatla ilk defa Hadîs uyduranların şiîler olduğu kabul edilmiştir. Nitekim İbn Ebî Hadîd bu konuya açıklık getirmek üzere "Bilmiş ol ki fedaille ilgili mevzu Hadîslerin aslı Şia tarafından gelir. Onları Hadîs uydurmaya sevkeden âmil hasımlarının düşmanlığı olmuştur... Bekriye, Şia'nın bu faaliyetini görünce onlar da kendi imamları hakkında Şia'nın Hadîslerine karşılık başka Hadîsler uydurdular" demiştir.1198
Abdurrahmân b. Mehdî ile İmam Mâlik arasında geçen şu konuşmada da Hadîs vaz'ının Irak taraflarında başladığını gösterir:
"Rivayete göre Abdurrahmân b. Mehdî bir gün Malik'e şöyle bir soru sorar:
"Biz sizin beldenizde (Medine'de) kırk günde dört yüz Hadîs ancak işittik. Oysa burada (Irakta) hepsini bir günde işitiyoruz. (Bunun sebebi ne ola ki?)." Malik bu soruya şu cevabı vermiştir:
"Bizde sizin darphaneniz gibi bir darphane yok. Orada gece Hadîs uyduruyor, gündüz dağıtıyorsunuz." 1199
Basralı meşhur bir muhaddis ve İmam Mâlik'in güzide talebelerinden olan Abdurrahmân b. Mehdî, hocasına sorduğu bu soruyla sünnetin yayılma merkezi olan Medine'de günde ortalama on civarında Hadis işitilirken Irak'ta bunun kat kat fazlasının yayılış sebebine inmiştir. İmam Mâlik de verdiği cevapta Şia'nın merkezi olan bu havalide fazlaca Hadîs uydurulduğunu ifade etmiştir. Tanınmış tabiî İbn Şihâb ez-Zuhrî aynı konuda "eğer demiştir; doğudan bilmediğimiz ve kabul etmediğimiz birtakım Hadîsler gelmeseydi ne bir tek Hadîs yazardım ne de yazılmasına izin verirdim." 1200Bu sözlerdeki "doğu"dan maksat Irak'tır. Dolayısiyle İbn Şihab da bu sözleriyle vaz hareketinin ilk defa Irak tarafında başladığına işaret etmiştir.
Siyasî ihtilaflar üzerine başlayan Hadîs vaz'ı fırkaların ortaya çıkışıyle hızlanmış, zamanla başka sebeplerin de katılmasıyla alabildiğine artmıştır.
Bir Hadîsin vaz' edilmiş olduğuna delâlet eden bazı alametler vardır. Bunlar Hadîs Usulü kitaplarında alâmâtu'1-vaz' adiyle geçerler. Kavide ve mervide bulunan alametler olarak iki kısımdır. Mevzu başlığı altında bunlardan bahsedilmiştir. Bu bakımdan ayrıca burada söz konusu edilmeyecektir.
Hz. Peygamber'in ağzından Hadîs vaz etmek büyük günahtır; zira dinîn hükümlerini değiştirmeye benzer. Onun söylemediği bir sözü söyledi diyerek nakletmek ise ona iftiradır. Hadis vaz edenler en ağır şekilde yalancılık ve Hadîs uydurmakla cerh edilmişlerdir.

Ve Âharu:

"(Hadisi) bir başkası da rivayet etmiştir" demektir. Hadis Usulünde biri sika biri zayıf iki raviden rivayet edilen Hadîsin naklinde kullanılan tabirlerdendir. Açıklamak gerekirse bir Hadîs, birisi sika, diğeri mecruh olmak üzere iki raviden rivayet edilmesi halinde zayıf ravinin isnadda zikredilmesi hoş karşılanmayacağından sika olanın ismi söylenir ve âharu denir. Burada bu tabirle zayıf raviye işaret edilmiş olur. Şu var ki mecruh ravinin rivayetinde sikanın zikretmediği faydalı bir ziyade bulunabilir. Onun rivayetini görmezlikten gelmek de olmaz. Ahmed b. Hanbel ve Müslim bu tabiri yer yer kullananlardandır. el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin kaydettiğine göre Müslim, bazen isnadında mecruh raviyi düşürmüş, sika olanını zekrettikten sonra mecruhtan kinaye olarak ve âharu demiştir. el-Hatîb, bunun bir faydası olmadığını sözlerine eklemiştir. 1201

Ve Bihi:

Bk. Ve Bi'1-İsnâd.

Ve Bi'l-İsnad:

"Aynı isnadla.." demektir. Hadis naklinde kullanılan tabirlerden biridir.
Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi gibi içinde belli sayıda Hadîs bulunan kitaplardan Hadîs nakledilmesi halinde bazı alimlere göre kitap sahibinin isnadını her Hadîsten önce tekrarlamak gerekir. Ancak, herbir Hadîsi naklederken aynı isnadı tekrar etmeyi gereksiz bulanlar da vardır. Bunlar, nüshanın başındaki ilk Hadîsi veya aynı mecliste yazılan Hadîslerin ilkini naklederken önce onun isnadını yazıp diğer Hadîsleri isnadlarini zikretmeksizin ona katmayı yeterli görmüşlerdir. Şu var ki böyle yapanlar, her Hadîsten sonra ve bi'1-isnâd veya ve bihî demeli, böylece o Hadîsin de başta zikredilen insadla rivayet edilmiş olduğunu ifade etmelidirler. 1202

Ve Hazâ Lafzu Fulân Kale:

Bk. Telfîk.

Ve Tekarebâ Fı'l-Manâ:

"İkisi Hadîsin manasında birbirlerine yaklaştılar" manasına bir tabirdir. Bir ravinin birkaç şeyhten ayrı ayrı rivayet etmiş olduğu aynı Hadîsin iki metnini birleştirerek her birinden birer kısım almak suretiyle nakletmesi sırasında kullanılan lafızlardandır.
Bir Hadîsin iki değişik variyantını birleştirip isnadlarını bir arada zikrederken kullanılan bu lafızları o iki rivayetin manaca bir, ancak lafız yönünden farklı olduklarını, ravinin metinlerden birini tercih etmeyip her ikisinden de alarak Hadîsi naklettiğini gösterir. (Bk. Telfik).

Ve Zekera'l-Hadîse:

Bk. El-Hadîse.

Vecedtu An Fulân:

Bk. Vicâde.

Vecedtu Bi-Hatti Fulân:

"Falanın el yazısiyle buldum" manasına vicâde yoluyla elde edilen Hadîslerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarmdandır.
Hadis rivayeti metotlarının sema'a delâlet edenlerinde genelde haddesenâ, ahberanâ eda lafızları kullanılırken vicâde yoluyla elde edilenlerin rivayetinde böyle bir tabirin kullanılması bu usulün sema'a delalet etmeyişindendir.

Vecedtu Bi-Hatti Fulân Ve Ecâze Lî:

Bk. Vicâde.

Vecih:

Sözlükte esas itibariyle her nesnenin karşısına gelen, karşısında olan şey manasına gelir. Yüze de vecih denir. Çoğulu vucûhtur.
Hadis Usulünde vecih, sened veya öteki tabiriyle tarîk karşılığı kullanılmıştır. Tirmizî'nin bazen bir Hadîsi verdikten sonra, "bu Hadîsi sadece bu vecihten biliyoruz" ifadesinde o manayadır. Hadisciler arasında "bu Hadîs şu vecihten şöyledir ve benzeri tabirlere sıkça rastlanır. Burada da vecihten maksat Hadîsin senedi, diğer bir deyişle rivayet tarîkidir.

Vehen:

Bk. Vehn.

Vehn:

Vehen şeklinde de okunan bu kelime zayıflık manasına mastardır. Esas itibariyle Hadîs ravisinde söz götürür derecede zayıflık bulunması haline denir. Bununla birlikte Hadîsin orta derecede zayıflık taşıması haline de vehn tabir edilmiştir. Nitekim Ebu Davud, Sünenini tanıtmak maksadiyle kaleme aldığı Risalesinde "Sünende şiddetli vehn olan Hadîs varsa bunu açıkladım" derken vehn tabirini tamamen Hadîsdeki şiddetili olmayan zayıflık manasına kullanmıştır. 1203

Vehim:

Sözlükte şüphe ve tereddüt edilen nesnenin kendisine tercih olunan tarafına denir. Çoğulu evhamdır.
Hadis ıstılahı olarak vehim, metâin-i aşeradan yani ravinin cerhine sebep teşkil eden hususlardan biridir ve ravinin rivayetinde yanılmasından ibarettir. Zabt vasfıyle ilgilidir.
Ravinin rivayetinde vehmi, mürsel veya munkatı olan bir Hadîsi vasletnıek gibi isnadda veya bir Hadîsi diğerine katarak karıştırmak şeklinde metinde olur. Mevsul bir Hadîsi mürsel, mevkufu merfü rivayet etmek yahut sika bir ravi yerine zayıf birinin ismini söylemek ve buna benzer şekillerde yazılmak da vehimdir.
Hadisin isnadında meydana gelen vehim sonucu yapılan hata bazen hem isnada hem de metne birlikte zarar verir ve her ikisini de ma'lul hale getirir. Söz gelişi muttasıl bir Hadîs mürsel olarak rivayet edilir. Aynı şekilde muttasıl bir isnadla gelen herhangi bir Hadîs ondan daha sağlam ancak munkatı olan bir diğer isnadla rivayet edilir. Bu takdirde düşülen vehim sonucu meydana gelen hata yüzünden sened ve metin de sayıf duruma düşer.
Bir ravinin rivayetinde vehme düştüğü bazı karinelerle anlaşılırsa o rivayet sahih olmaktan çıkar. Bununla birlikte kaydetmek gerekir ki vehim sadece zayıf ravilerde görülmez. Bazen sika ravilerin bile vehmettikleri olağandır. Ravinin Hadisi rivayetinde vehme düşüp düşmediğini anlamanın en kestirme yolu o Hadîsin isnatlarının ve metin farklarının gözden geçirilmesidir. Bu, kısaca Hadîsin bütün tarîklarını bir araya toplayıp gözden geçirmekten ibarettir.
Her ne kadar vehim rivayette hata yapmak olsa da kadhi gerektiren ağır bir sebep değildir. Bir ravinin vehme düşerek rivayet ettiği Hadîse genelde ma'lul veya mu'allel tabir edilir.

Ve'l-Lafzu Lehu:

"Hadisin lafzı onundur" demek olup Hadîslerin edasında kullanılan tabirlerdendir.
Bir muhaddis bir Hadîsi iki veya daha fazla şeyhten rivayet etmiştir. Bu şeyhlerin rivayetleri mana yönünden aynı olduğu halde lafız yönünden farklıdır. Ravi, bu şeyhlerin isnadlarını birleştirip Hadîsi içlerinden birinin rivayet ettiği lafızlarla sevkeder. İsnadında da ahberanâ fulânun ve fulânun -ve'l-lafzu lehu- tabirini kullanır. Bunula sevkettiği Hadîsin lafzının ikinci şeyhine ait olduğunu belirtmiş olur. 1204

Ve'l-Lafzu Li-Fulân:

Ve'1-Lafzu li-fulânin kale "eda lafzından farklı ve ayrı yerde kullanılan bu tabir, "Hadîsin lafzı falancaya aittir" demektir. Telfîk şekillerinden birinde geçer.
Bir ravi değişik şeyhlerden dinlediği bir kitabı bu şeyhlerden birinin asıl nüshasiyle karşılaştırdıktan sonra o şeyhlerin herbirini isnadında zikreder. Sonra da içindeki Hadîslerin lafzını içlerinden birine nisbet ederek rivayet eder ve rivayetinde bu lafzı kullanır. Böylece bir şeyhine nisbet ederek rivayet ettiği kitaptaki Hadîslerin lafzını bir başka şeyhine isnad etmiş olur. Bu şekilde Hadîs rivayeti değişik bir telfîk şekli olduğundan caiz görenler olduğu gibi görmeyenler de vardır.

Ve'l-Lafzu Li-Fulân Kale:

"Hadisin lafzı falancanındır. O demiştir ki..."manasını veren bir tabirdir. Bir Hadîsin çeşitli isndlarla gelen rivayetlerini, isnadlarını birleştirip içlerinden birine ait metni tercih ederek sevk etmekte kullanılan eda lafızlarındandır.
Terim olarak telfîk denilen ravinin birkaç şeyhten işittiği aynı Hadîsi isnadlarını birleştirip metnini birine isnad etmek suretiyle sevketmek, Hadîsin manası bir, fakat lafızları ayrı olması halinde söz konusu olur. Böyle aynı Hadîsin çeşitli rivayetlerini bir isnadla ve metnini o isnadla gelen metinden başka bir metin olarak rivayete Hadis kitaplarında çok rastlanır.
Burada işaret etmek yerinde olur ki, bir önceki ve'1-lafzu li-fulânin eda lafzı ile bu lafız arasında küçük bir fark vardır. Bu fark, öncekinin bir kitaptan Hadîs naklinde, bununsa çeşitli şeyhlerden rivayet edilip bir kitaba yazılan Hadîslerin şevkinde kullanılmasından meydana gelmektedir.

Verede:

Bk. Verede Ani'n-Nebî.

Verede Ani'n-Nebî:

Kısaca verede (geldi) lafzı ile temrîz sigalarındandır ve "Hz. Peygamber'den rivayet olunduğuna göre" manasına gelir.
İbnu's-Salâh'a göre bir muhaddis herhangi bir zayıf Hadîsi isnadsız olarak naklederken cezm sigaları değil, temriz sigaları kullanmalıdır. Sahih veya zayıf olduğundan şüphelendiği hadîseri rivayet ederken de aynı şekilde hareket etmelidir. 1205

Vicâde:

Kelime olarak "bulmak" manasına gelen "vecede" kök fiilinin mufa'ale ölçüsünde maştan olup kısaca elde etmek demektir. Hadis Usulünde bir muhaddisin herhangi bir musannif veya ravinin el yazısı ile yazılmış kitabını veya bazı Hadîslerini ele geçirmesine denir. Hadîs rivayet metotlarındandır. Bir musannif veya Hadîscinin bizzat kendisinin yazdığı Hadîs kitabını veya cüzünü ele geçiren kimseye vâcid tabir edilir.
Bir muhaddisin el yazısıyla yazılmış Hadîslerini ele geçiren kimse onunla ister çağdaş (muasır) olsun ister olmasın, aralarında mülakat olsun veya olmasın, mülakat olduğu takdirde Hadîs işitilsin ya da işitilmesin farketmez, bu hallerin herbirinde vicâde husule gelmiş demektir.
Vicade yoluyla elde edilen yazılı bir metindeki Hadîsleri sema'a delalet eden eda lafızlarıyla rivayet etmek caiz görülmemiştir. Buna göre vacid, elde ettiği mü'ellif hattiyle yazılmış Hadîsleri haddesenâ, ahberanâ, enbe'enâ gibi lafızlarla rivayet edemez. Onların yerine isnadında vecedtu bi-hatti fulânin, kara'tu fî kitâbihi bi-hattihî haddesenâ fulânun, kara'tu bi-hatti fulânin, an fulânin, mâ vecedtuhû bi-hatti fulânin gibi değişik eda lafızlarından birini kullanır. Bu lafızların hepsi, yazının mü'ellif hattı olduğu kesinkes belli olması halinde kullanılır. Eğer yazının musannif veya ravinin el yazısı olduğu açıkça belli değilse bu takdirde vâcid, durumu

belli edecek şekilde şu lafızlardan birini kullanır: Belağanî an fulânin (falancadan bana ulaştığına göre); vecedtu an fulânin (falancadan naklen el yazısiyle buldum); kara'tu fi kitabin ahberanî fulânun ennehu bi-hatti fulânin (fülanın yazısı olduğunu bana falanın haber verdiği bir kitapta okuduğuma göre); kara'tu fi kitabin zannentu ennehu fulânun (falanca olduğunu sandığım birinin kitabında okudum); kara'tu fî kitabin kîle bi-hatti fulânin (falancanın el yazısiyle yazıldığı söylenen bir kitapta okudum).
Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde oğlu Abdullah'ın babasından vicade yoluyla rivayet ettiği hayli Hadîs vardır. Bu tarzda rivayet edilen Hadîsler genelde munkatı sayılırlarsa da vecedtu bi-hatti fulânin eda lafzıyla rivayetin munkatı sayılması şüphelidir. Şu da var ki, vâcid tarafından bulunan yazılı metin mü'ellif hattiyle değilse o zaman isnad zekera fulânun eda lafziyle sevk edilir. Ancak bu şekilde rivayet edilen hadisler genellikle munkatı addedilmiştir.
Vicade bazen icazetle birlikte olur. Bu takdirde ravi bir şeyhin el yazısiyle yazılmış bir metni elde ettiği takdirde o metnin rivayetine icazet almış demektir. Öyle olunca isnadında bunu belirterek meselâ, vecedtu bi-hatti fulânin ve ecaze lî (bu Hadîsi falancanın el-yazısiyle yazılmış buldum. O da bana rivayetine izin verdi) gibi bir eda lafzı kullanması iyi olur.
Vicade yoluyla elde edilen Hadîslerle amel etmek konusu ihtilaflıdır. Kadı İyad, bu ihtilafa işaret ederek çoğunluğun vicade yoluyla ele geçirilen Hadîslerle amel edilemeyeceği görüşünde olduklarını, buna karşılık İmam Şafiî'den caiz gördüğüne dair bir naklin bulunduğunu, bazı şafiî alimlerin de caiz gördüklerini söylemiştir.1206
İbnu's-Salâh, vicâde usulüyle rivayet edilen Hadîslerle amel edilemyeceği görüşünü benimsemiştir. Şöyle diyor: "Şafiîlerden bir grup vicade yoluyla elde edilen bir Hadîsle amel etmenin, ancak nüshasına tam manasiyle itimat edilmesi halinde caiz olacağı görüşündedirler. Bize kalırsa böyle bir Hadîs muhaddislere arzedilse kabul etmezler. Halbuki bu kitaplarla amel etmek rivayete bağlı olduğu takdirde rivayet şartlarının gerçekleşmesi imkansız olacağından böyle bir kitapda bulunup da elde edilen Hadîsle amel kapısı kapanıyor demektir."1207
en-Nevevî de aynı konuda İbnu's-salâh'a uymuş ve kendi zamanında ancak bu görüşe güvenilebileceğini söylemiştir. 1208
Şu hale göre vicade yoluyla rivayete olduğu kadar rivayet edilen Hadislerle amel edilmesinin caiz olduğunda da küçümsenemiyecek tereddütler vardır. Bu tereddüdün yazıların birbirine benzemesi, meşhur muhaddislerin yazılarının kolayca taklid edilebilmesi gibi mahzurlardan ortaya çıktığına şüphe yoktur. Bunun sonucu olarak Hadis rivayetinde ciddiyet taraftan olanlar vicadeyi geçerli bir Hadîs rivayet metodu olarak benimsemiş değillerdir.

Vuhdân:

Sözlükte bir sayısının karşılığı olan vahidin çoğulu olup birler manasını verir.
Hadis terimi olarak kendilerinden sadece bir tek ravinin rivayette bulunduğu ravilere denir. Bunlar mukil olarak da bilinirler ve mechûlu'1-ayn kabul edilirler. Kaide olarak ister tabiînden, isterse daha sonraki nesillerden olsun, tek ravisi bulunan mukilin ismini kendisinden rivayette bulunan ravilerden birisi açıklamış bile olsa o mukil yine mechûlu'1-ayn olarak kalır.
Yalnız bir ravisi olan şeyhlere misal olarak Amr b. Zû-Mur, Cebbar et-Tâ'î, Abdullah b. Eğar el-Hemedânî, el-Heysem b. Haneş, Malik b. Eğar, Sa'id b. Zî-Huddân isimleri verilebilir. Bunlardan Ebu İshâk es-Sebî'îden başka rivayet eden olmamıştır. Aynı şekilde Sem'ân b. Meşnec ve el-Herhâz b. Mîzen de böyledir. Bunlardan da yalnızca eş-Şa'bî rivayet etmiştir. İbn Şihâb ez-Zuhrî'nin rivayette bulunduğu yirmi kadar tabiî vardır ki hepsi de ondan başka rivayet eden olmadığından vuhdândan sayılmışlardır. 1209
Vuhdan konusu meçhul ravilerin bilinmesi yönünden önemlidir. Bu itibarla müstakil kitaplar yazılmasına amil olmuştur. Müslim'in el-Munferidât vel-Muvahhadât isimli kitabı ile el-Hasen b. Sufyân'ın eseri konuya dair yazılan kitaplara önemli örnekler oluştururlar.
Son devir alimlerinden Ahmed Naim Bey Merhum tek ravisi olan şeyhlerden rivayet edilen Hadîslere de vuhdan denildiğini kaydetmiştir. 1210Bu tarifin bazı muhaddislerce vuhdana verilen mana olduğu tahmin edilebilir. Yoksa ana Hadîs Usulü kaynaklarında böyle bir tarife delalet edecek herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

4.10.9 vahiy

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

EL-CAMİU'S-SAHİH TERCEMESİ
VAHY BÂBI
1- Bâb: Rasûlullah'a -Allah O'na Salât Ve Selâm Etsin- Vahyin Başlangıcı Nasıl Olduğu Ve Zikri Yüce Olan Allah'ın Şu Kavli:
"Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz ve İbrahim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, evlâdlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahy eylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr verdiğimiz gibi, şübhesiz Sana da vahyettik biz." (en-Nisâ: 4/163)

EL-CAMİU'S-SAHİH TERCEMESİ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle

VAHY BÂBI

Şeyh, imâm, hafız olan Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmailİbn İbrahim ibn el-Muğîre el-Buhârî - Allah ona rahmet eylesin, âmin - şöyle dedi:

1- Bâb[1]: Rasûlullah'a -Allah O'na Salât Ve Selâm Etsin- Vahyin Başlangıcı Nasıl Olduğu[2] Ve Zikri Yüce Olan Allah'ın Şu Kavli:
"Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz ve İbrahim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, evlâdlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahy eylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr verdiğimiz gibi, şübhesiz Sana da vahyettik biz." **(en-Nisâ: 4/163)**[3]

1- Bize Humeydî Abdullah ibn Zubeyr (öl.219) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne (öl.198) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Yahya ibn Saîd el-Ensârî (143? 146) tahdîs edip şöyle dedi; Bana Muharamed ibn İbrahim et-Teymî (120-121) haber verdi ki, kendisi Alkame ibn Vakkaas el-Leysî (63? - 83?)'den şöyle derken işitmiştir: Ben Umer ibn el-Hattâb -Allah ondan râzî olsun- (20)'dan işittim, minber üzerinde şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S)'dan işittim, şöyle buyuruyordu:
"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan şey ancak odur. Artık her kim nail olacağı bir dünyâ (malı) veya nikâh edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş ise, onun hicreti (Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsına değil), hicret etmiş olduğu şeyedir"[4].

2- Bize Abdullah ibn Yûsuf (217-218?) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik ibn Enes (179), Hişâm ibn Urve(61-146)'den, o da babası Urvetu'bnu'z-Zubeyr (20-94/97?)'den, o da mü'minlerin annesi Âişe (58;R)'den haber verdi ki (şöyle demiştir:) Haris ibn Hişâm (18, R), Rasûlullah(S)'dan:
"Yâ Rasûlallah, sana vahy nasıl gelir?" diye sordu. Rasûlullah:
"Bâzı vakitlerde bana çıngırak sesi gibi gelir ki, bana en ağır geleni de budur. Benden o hâl gider gitmez, (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen de melek bana bir insan olarak temessül eder, benimle konuşur, ben de söylediğimi iyice bellerim" buyurdu[5].
Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah'ı, soğuğu pek şiddetli bir günde kendisine vahy inerken görmüşümdür, (işte öyle soğuk bir günde bile) kendisinden o hâl geçtiği vakitte şakaklarından şapır şapır ter akardı.

3- Bize Yahya ibn Bukeyr (104-231) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Leys (93-167) Ukayl(141)'den, o da İbn Şihâb(124)'dan, o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti. Mü'minlerin annesi Âişe (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah'ın ilk vahy başlangıcı uykuda doğru ru'yâ görmekle olmuştur. Hiç bir ru'yâ görmezdi ki sabah aydınlığı gibi açık seçik zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık sevgisi bırakıldı. Artık Hırâ Dağı'ndaki mağara içinde yalnızlığa çekilip, orada ailesinin yanına gelinceye kadar adedi muayyen gecelerde tehannüs -ki taabbüd demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hadîce'nin yanına dönüp, bir o kadar zaman için yine azık tedârik ederdi. Nihayet Rasûlullah'a bir gün Hırâ mağarasında bulunduğu sırada Hak (yânî vahy) geldi. Şöyle ki, ona melek geldi ve: İkrâ', (yânî: Oku) dedi. O da:*"Ben okumak bilmem"* cevâbını verdi[6]. Peygamber buyurdu ki:
"O zaman Melek beni alıp tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine: İkrâ', dedi. Ben de O'na: Okumak bilmem, dedim. Yine beni alıp ikinci defa tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine: İkrâ', dedi. Ben de: Okumak bilmem, dedim. Nihayet beni alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp: "Yaradan Rabb'ının ismiyle oku.O insanı yapışkan bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabb'ın nihayetsiz kerem sahibidir. Ki O, kalemle (yazı yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti.(el-Alâk: 96/1-5) dedi".
Bunun üzerine Rasûlullah (kendisine vahy olunan) bu âyetlerle (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hadîce bintu Huveylid'in yanına girerek: *"Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz!"* dedi. Korkusu gidinceye kadar vücûdunu sarıp örttüler. Ondan sonra Rasûlullah vâki' olan hâdiseyi Hadîce'ye haber vererek: *"Kendimden korktum"* dedi. Hadîce (R): "Öyle deme; Allah'a yemîn ederim ki, Allah hiçbir vakit seni utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramıyacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden hâdiselerde (halka) yardım edersin" dedi. Bundan sonra Hadîce, Peygamber'i birlikte alıp amcasıoğlu

Varakatu'bnu Nevfel ibn Esed ibn Abdi'l-Uzzâ'ya götürdü. Bu zât, câhiliyyet zamanında Hristiyan dînine girmiş bir kimse olup İbrânîce yazı bilir ve İncil'den Allah'ın dilediği mıkdârda bâzı şeyleri İbrânîce yazardı. Varaka gözlerine körlük gelmiş bir ihtiyardı. Hadîce Varaka'ya:
- Amucam oğlu, dinle bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor? dedi. Varaka:
- Ne var kardeşimin oğlu? diye sorunca, Rasûlullah gördüğü şeyleri kendisine haber verdi.
Bunun üzerine Varaka şöyle dedi:
"Bu gördüğün, Allah'ın Musa'ya gönderdiği Nâmûs'tur. Ah keşke senin da'vet günlerinde genç olaydım! Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke hayâtta olsam!"
Bunun üzerine Rasûlullah:
- *"Onlar beni çıkaracaklar mı ki?"* diye sordu. O da:
- Evet. Senin getirdiğin gibi bir şey getirmiş (yânî vahy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin da'vet günlerine yetişirsem, sana son derecede yardım ederim, cevâbını verdi. Ondan sonra çok geçmedi, Varaka vefat etti; Ve o esnada bir müddet için vahy kesildi[7].
İbn Şihâb şöyle dedi[8]: Ve bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân (194) haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (93) da -geçen hadîsi rivayet edip- şöyle demiştir: Rasûlullah (S), vahyin kesilmesinden bahsederken söz arasında şöyle buyurdu:
"Ben (bir gün) yürürken birden bire gökyüzü tarafından bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki, Hırâ'da bana gelen melek (yânî Cibril aleyhi's-selâm) semâ ile arz arasında bir kürsî üzerinde oturmuş. Pek ziyâde korktum, (Evime) dönüp: 'Beni örtün, beni örtün' dedim. Bunun üzerine Allah Taâlâ "Ey bürünüp sarınan! Kalk artık korkut. Rabb'ını büyük tanı. Elbiselerini temizle. Azabı terk eyle!" (el-Müddessir: 74/1-5) âyetlerini indirdi. Arlık vahy kızıştı da arka arkaya devam etti."
Bu hadîsi Leys'ten rivâyet etmekte Abdullah İbn Yûsuf ile Ebû Salih (140-224), isnâdın başında bulunup Buhârî'nin şeyhi olan Yahyâ ibn Bukeyr'e mutâbaat etmişlerdir[9]. Ve yine bu hadîsi Zuhrî'den rivayet etmekte Hilâl ibn Reddâd, Ukayl'e mutâbaat etmiştir. Yûnus ibn Yezîd (159) ile Ma'mer ibn Râşid (153), bundan evvelki hadisteki "Kalbi titreyerek" ta'bîri yerinde "Omuz ile boyun arasındaki etleri titreyerek" ta'bîrini söylediler[10].

4- Bize Mûsâ ibn İsmâîl (223) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Avâne (176) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mûsâ ibnu Ebî Âişe tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Cubeyr (95) İbn Abbâs (-3 + 68-R)'dan tahdîs etti ki, o;*"Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için dilini onunla depretme..."* (el-Kıyâme: 75/16) âyetinin tefsîri hakkında şöyle demiştir: "Rasûlullah (S), indirilen âyetler(in zabtı yüzün)den güçlük çeker ve bundan dolayı çok kerreler dudaklarını kımıldatırdı." Bunu söylerken İbn Abbâs: "İşte bak Rasûlullah dudaklarını nasıl kımıldatıyor idiyse, ben de sana öylece kımıldatıyorum" demiş[11]
Bunun üzerine Yüce Allah O'na:*"Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için (Cibrîl vahyi iyice bitirmeden) dilini onunla depretme. Onu (göğsünde) toplamak, onu (dilinde akıtıp) okutmak şübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun kırâatine uy. Sonra onu açıklamak da hakikat bize âiddir"* (el-Kıyame: 75/6-19) âyetlerini indirdi. "Kur'ân'ı senin göğsünde toplayıp onu okuyabilmen şübhesiz bize âiddir"; "Kur'ân'ı (Cibrîl'in diliyle) sana okuduğumuzda onu dinle ve (sükût ederek) ona kulak ver"; "Ondan sonra onu (dürüst) okumanı biz tekeffül ederiz " demektedir[12]. İşte bundan sonra Rasûlullah'a ne zaman Cibrîl gelirse sükût edip, onu dinlerdi. Cibrîl gidince, onun getirdiği kelâmı (âyetleri), o nasıl okumuş ise Peygamber de öylece okur idi.

5- Bize Abdûn (221) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek (113-181) haber verip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd, Zuhrî'den haber verdi. H ve yine bize Bişr ibn Muhammed (224) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdullah ibn Mübarek haber verip şöyle dedi: Bize Yûnus İbn Yezîd ve Ma'mer ibn Râşid, Zuhrî'den onun benzerini haber verdi; Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah (94 ? 99) haber verdi, İbn Abbâs (68-R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), insanların en cömerdi idi. En cömerd olduğu zaman da ramazânda idi ki (bu ay) Cibrîl'in kendisiyle çokça buluştuğu zaman idi. Cibrîl aleyhi's-selâm ramazânın her gecesinde Peygamber'le buluşur ve onunla Kur'ân'ı müdârese ve müzâkere ederdi. İşte bundan dolayı Rasûlullah hayır dağıtmakta, esmesi maniaya uğramayan rüzgârdan daha cömerd idi[13].

6- Bize Ebu'l-Yemân el-Hakemu'bnu Nâfi' (138-222) tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb ibn Ebî Hamze (162), Zuhrî'den haber verdi; Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd'un oğlu Ubeydullah haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Abbâs (68) haber vermiştir. İbn Abbâs'a da Ebû Sufyân ibn Harb (31 ? 34) haber verdi ki, gerek kendisiyle, gerek Kureyş kâfirleri ile Rasûlullah'ın Hudeybiye sulhunu akdettiği mütâreke müddeti içinde ticâret için Şam'a giden bir Kureyş kaafilesi içinde bulunduğu sırada (Rûm Kayseri) Hıraklıyus tarafından da'vet olunmuş. Ebû Sufyân ile arkadaşları Hıraklıyus'un yanına gelmişler. O zaman Hıraklıyus ile maiyyetindekiler İliya (yânî Beytu'l-Makdis)'da imiş. Rûm büyükleri yanında iken Kayser bunları meclisine çağırmış. Huzuruna alıp, tercemânın da gelmesini emretmiş. Tercemân:
- Peygamber'im diyen bu zâta nesebce en yakın olan hanginizdir? diye sormuş.
Ebû Sufyân dedi ki: Ben:
- Nesebce en yakınları benim, dedim. Bunun üzerine Hıraklıyus:
- Onu bana yakın getiriniz. Arkadaşlarını da yakına getiriniz, lâkin arkasında dursunlar, dedi. Ondan sonra tercemânına dönüp dedi ki:
- Bunlara söyle. Ben bu zât hakkında bu adamdan (bâzı şeyler) soracağım. Bana yalan söylerse onu tekzîb etsinler.
Ebû Sufyân dedi ki: Vallahi arkadaşlarım yalanımı ötede beride söylerler diye utanmasaydım, O'nun (yânî Peygamber) hakkında yalan uydururdum. Ondan sonra bana ilk sorduğu şu oldu:

- Sizin içinizde nesebi nasıldır?
- O'nun içimizde nesebi pek büyüktür, dedim.
- Sizden bu sözü ondan evvel söylemiş (yânî ondan evvel peygamberlik da'vâsi etmiş) hiçbir kimse var mıydı? dedi.
- Yoktu, dedim.
- Babaları içinde hiçbir melik gelmiş midir? dedi.
- Hayır, dedim.
- Ona tâbi' olanlar halkın şereflileri mi, yoksa zaîfleri midir? dedi.
- Halkın zaîf olanlarıdır, dedim.
- O'na tâbi' olanlar artıyor mu, yoksa eksiliyor mu? dedi.
- Artıyorlar, dedim.
- İçlerinde O'nun dînine girdikten sonra beğenmemezlikten dolayı dîninden dönenler var mıdır? dedi.
- Yoktur, dedim.
- Şu dediğini demezden (yânî dîne da'vetten) evvel, hiç yalan ile ittihâm ettiğiniz var mıydı? dedi.
- Hayır, dedim.
- Hiç gadr eder mi (yânî ahdi bozar mı)? dedi.
- Hayır gadr etmez, ancak biz şimdi onunla bir müddete kadar mütâreke halindeyiz. Bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyoruz, dedim.
Ebû Sufyân dedi ki: Bana (kendiliğimden) bir şey katmağa imkân verecek, bu sözden başkasını bulamadım.
- O'nunla hiç harb ettiniz mi? dedi.
- Evet, ettik, dedim.
- O'nunla harbiniz nasıldır? dedi.
- Aramızda harb (tâli'i) nevbet iledir. Gâh o bize zarar verir, gâh biz ona zarar veririz, dedim.
- Size ne emrediyor? dedi.
- Bize yalnız Allah'a ibâdet ediniz, hiçbir şeyi O'na ortak etmeyiniz. Dedelerinizin inanıp söyleyegeldikleri şeyleri terk ediniz, diyor. Bize namazı, doğruluğu, iffetliliği ve Allah'ın eklenip durmasını emrettiği her şeyi ekleyip durmayı emrediyor, dedim.
Bunun üzerine tercümâna dedi ki:
- Ona söyle: Nesebini sordum, içinizde yüksek nesebli olduğunu beyân ettin. Peygamberler de zâten böyle kavimlerinin neseb sâhibleri içinden gönderilirler. İçinizden bu sözü O'ndan evvel söylemiş hiçbir kimse var mıydı diye sordum; hayır dedin. O'ndan evvel bu sözü söylemiş bir kimse olaydı, bu da kendisinden evvel söylenilmiş bir söze tâbi' olmuş bir kimsedir, diyebilirdim diye düşünüyorum. Babaları içinde hiçbir hükümdar gelmiş midir diye sordum; hayır dedin. Babaları içinden bir hükümdar olaydı, bu da babasının mülkünü geri almaya çalışır bir kimsedir diye hükmederdim diyorum. Bu da'vâsına kalkışmadan evvel O'nun bir yalanını tutmuş mu idiniz diye sordum; hayır dedin. Ben ise muhakkak biliyorum ki (önceden) halka karşı yalan söylemeyi irtikâb etmemiş iken (sonradan) Allah'a karşı yalan söylemeğe cür'et edemezdi. O'na tâbi' olanlar halkın eşrafı mı, yoksa zaîfleri mi diye sordum; O'na tâbi' olanlar insanların zaîfleri olduğunu söyledin. Rasûllerin tâbi'leri de (zâten) onlardır. O'na uyanlar artıyor mu, yoksa eksiliyor mu diye sordum; artıyorlar dedin. îmân işi de tamâm oluncaya kadar hep bu şekilde gider. İçlerinde O'nun dînine girdikten sonra beğenmemezlikten dolayı dîninden dönen var mıdır diye sordum; hayır dedin. îmân da mûcib olduğu inşirâh kalblere karışıp kökleşinceye kadar böyle olur. Hiç ahde vefasızlık eder mi diye sordum; hayır dedin. Peygamberler de böyledir; gadr etmezler. Size ne emrediyor diye sordum. Yalnız Allah'a ibâdet edip, O'na hiçbir şeyi ortak kılmamayı size emrettiğini, putlara ibâdetten sizleri nehyettiğini, kezâlik namaz ile doğruluk ve iffetlilik ile emrettiğini söyledin. Eğer bu dediklerin doğru ise, şu ayaklarımın bastığı yerlere yakında O zât mâlik olacaktır. Zâten bu peygamberin zuhur edeceğini bilirdim. Lâkin sizden olacağını tahmîn etmezdim. O'nun yanına varabileceğimi bilsem, O'nunla buluşmak için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olaydım (hizmet arz ederek) ayaklarını yıkardım!
Ondan sonra Hırakl, Dıhye'nin elçiliği ile[14] Busrâ emîrine[15] gönderilen (ve onun tarafından Kayser'e ulaştırılan) Peygamber'in mektubunu istedi. Getiren adam[16] onu Hırakl'e verdi; o da okudu. Mektûbda şunlar yazılmıştı:
"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle. Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hırakl'e. Hidâyete tâbi' olanlara selâm olsun. Bundan sonra, seni İslâm da'vetine (yânî müslümanlığa) da'vet ediyorum. İslâm'a gir ki selâmette kalasın ve Allah ecrini iki kat versin. Eğer kabul etmezsen çiftçilerin günâhı senin boynunadır."Ey kitâb ehli, hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabbler tanımayalım. Eğer yüz çevirirlerse, deyiniz ki: Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız" (Âli İmrân: 3/64).
Ebû Sufyân dedi ki: Hırakl diyeceğini dedikten ve mektubun okumasını bitirdikten sonra yanında gürültü çoğaldı, sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. (Arkadaşlarımla yalnız kalınca) Onlara dedim ki: İbn Ebî Kebşe'nin[17] (yânî Peygamber'in) işi hakîketen büyüyor. Benû Asfar meliki[18] O'ndan korkuyor. Artık Rasûlullah'ın gâlib geleceğine tâ Allah İslâm'ı kalbime girdirinceye kadar kesin inancım devam etti[19].
İliyâ, yânî Beytu'l-Makdis sahibi ve Hırakl'ın dostu olup Şam hristiyanlarına episkopos ta'yîn edilen İbnu'n-Nâtûr, Hırakl'den bahsederek derdi ki, Hırakl Beytu'l-Makdis'e geldiği zaman (günün birinde) pek ziyâde kederli göründü. Pıtrîklerinden (kumandanlarından) bâzıları[20] ona: Senin hâlini başka türlü görüyoruz, dediler. İbnu'n-Nâtûr dedi ki: Hırakl yıldızlara bakar, kâhinliğe[21] âşinâ bir kimse idi. Bu suâle ma'rûz kalınca, onlara: Bu gece yıldızlara baktığımda Hitan Meliki'ni zuhur etmiş gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir? diye sordu. Yahûdîler'den başka sünnet olan yoktur; onlardan da sakın endîşe etme. Memleketinin şehirlerine yaz, oralardaki Yahûdîler'i öldürsünler, dediler. Derken Hırakl'ın huzuruna Gassân Meliki tarafından Rasûlullah'a dâir haber ulaştırmaya me'mûr olarak gönderilmiş bir adam getirildi. Hırakl o adamdan haberi alınca: Gidin de bu adam sünnetli midir, değil midir, bakın, dedi. Baktılar ve sünnetli olduğunu bildirdiler. Sonra gelen

adamdan: Arab kavmi sünnetli midir? diye sordu. Sünnet olurlar cevâbını aldı. Bunun üzerine Hırakl: Bu ümmetin meliki işte zuhur etmiştir, dedi. Ondan sonra Hırakl, Roma'da ilimce kendi benzeri olan bir dostuna mektûb yazıp Hımıs'a gitti. Hımıs'tan ayrılmadan o dostundan, Peygamber'in zuhur ettiği ve bunun bir peygamber olduğu hakkındaki görüşüne muvafık bir mektûb geldi. Müteakiben Hırakl, Hımıs'da bulunan bir kasrına Rûm büyüklerini da'vet ederek kapıların kapanmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıkıp:

- Ey Rûm cemâati, bu peygambere bey'at edip de felah ve rüşde nail olmayı istemez misiniz? diye hitâb etti.

Bunun üzerine cemâati, yaban eşekleri kadar sür'atle kapılara doğru kaçıştılarsa da kapıları kapanmış buldular. Hırakl, bu derece nefretlerini görüp îmâna girmelerinden ümidsiz olunca: Bunları geri çevirin, diye emretti ve (onlara dönüp): Deminki sözlerimi dîninize olan sıkı bağlılığınızı öğrenmek için söyledim, (bunu da) gözlerimle gördüm, dedi. Bu söz üzerine oradakiler memnunluklarını beyân ederek, kendisini ta'zîmen secde ettiler. Hırakl(ın îmâna da'vet olunması) hakkındaki haberin sonu da bundan ibarettir[22].

Bu hadîsi Salih ibn Keysan, Yûnus ve Ma'mer de Zuhrî'den rivayet etmişlerdir[23].

---

[1] Ebû Zerr (434/945) ve Asîlî (392/1001) rivayetinde "bâb"sız; diğerlerinde "bâb" sözüyledir.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/141.

[2] Musannif Buhârî'ye, kitabına maksadından haber verir bir hutbe ile başlamamış olduğu ve bir de Hamdele ve Şehâdet'le başlamadığı için i'tirâz edilmiştir. Bu iki i'tirâza cevâb:

Hutbede kendisinden hiç ayrılınmayacak bir tek siyâk vâcib olmaz. Hutbeden garaz, maksada delâlet edecek bir şeyle başlamaktır. İmâm Buhârî, kitaba, "Vâhyin başlaması" unvanı ve amelin niyetle birlikle devr edici olduğuna müştemil olup maksadına delâlet eyleyen hadîsle başlamıştır. Sanki o: "Ben, mahlûkaatın hayırlısından alınmış olan sünnet vahyini öyle bir veçhile toplamayı kasdettim ki, bunda amelimin güzelliği ve kasdım zahir olacaktır: Kişi için ancak niyet ettiği şey vardır" demekledir. Binâenaleyh tasrîh etme yerine telvîhle, yâni parıldatmakla iktifa etmiştir. Zâten o, bu kitabın başlıklarının çoğunda, bu yola gitmiştir.

Kitabına hamd ve şehâdetle başlamadığı i'tirâzına cevâb şudur:

Ebu Dâvûd ve diğerlerinin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri:

"El-hamdu liliahi İle başlanılmayan her şerefli iş, kesiktir."

"İçinde şehâdet kelimesi bulunmayan her hutbe kesik el gibidir." hadîsleri, Buhârî'nin şartı üzere değillerdir. Bunların her ikisi hakkında söz vardır. Biz bunların hüccetliğe elverişli olduklarını kabul ettik; fakat, bu iki hadîste hamdele ve şehâdetin söyleme ve yazmada beraberce vâcib olacağı hükmü yoktur. Muhtemel ki Buhârî kitabını ortaya koyma sırasında diliyle nutk olarak hamdetmiş ve şehâdetleri söylemiştir de, "Besmele" ile yetinerek, bunları yazmamıştır. Çünkü üç şey, yânî Besmele, hamdele ve teşehhûd'ü bir yere toplayacak olan mikdâr, Allah'ı anmaktır. O da Besmele ile hâsıl olmuştur. Bunu, Kur'ân'da ilk nazil olan *"Rabbinin ismiyle oku!"* kelâmı da te'yîd etmektedir. Binâenaleyh yazmada Kur'ân'a uyma yolu. Besmele ile başlamak ve yalnız onu yazmaktır. Bilhassa bu, birinci babın ihtiva ettiği şeyleri söylemekte uygun düşmüştür. Çünkü bizzat maksûd olan bu babın hadîsleridir.

Keza Rasûlullah'ın hükümdarlara yazdığı mektûblarıyle, hükümler hakkındaki mektûblarının hamdele ve diğerleri olmaksızın, sâdece Besmele ile başlatılmış olmalarıyle, yazmada Besmele'nin yeteceğini te'yîd eder. Buhârî, hamd ve şehâdet lâfizlarına risale ve vesikalarda değil de, ancak hitabelerde ihtiyaç olunacağım iş'âr eder. Musannif, kitabını hutbe ile başlatmayınca, içindekilerle öğrenme ve öğretme yönünden faydalanmaları için, bunu ilim ehline yazılmış-mektûblar mecrasına akıtmıştır.

Bu babın şerhinde daha birçok cevâblar verilmiştir ki, onlarda tefekküre meydân vardır....(İbn Hacer).

Bana göre, buradaki vahyin ma'nâsı, ibaresiyle telâffuz edilmiş ve tilâvet olunmuş bulunan vahiy, yânî Kur'ân ile hadîs denilen gayr-ı metluvv vahiydir. Bu ifâde, müslümânların dillerindeki "Nasıl başladı? Nereden geldi? Bizim yanımıza hangi cihetten vâki' oldu?" şeklinde söylenen ta'bîrlerdendir. Bu suâlin cevâbı: "O bizim yanımıza güvenilir âlimlerden, onlara da sahâbîlerden, onlara da Peygamber'den, ona da Allah'ın ona vahyetmesinden vâki' olmuştur" kelâmıdır. Bâb içinde Allah'ın bu işleri Peygamber'e vahyetmesinin bizce şübhesiz ve mütevâtir bir husus olduğuna delâlet eden hadîsler vardır (Şah Veliyyullah).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/141-142.

[3] Âyetin bâb başlığına münâsebeti, Peygamberimize yapılan vahyin sıfatı, kendinden önce gelip geçmiş peygamberlere yapılan vahyin sıfatına uygun olması cihetindendir.

Buhârî, bu âyeti kitabının başına, vahyin bütün peygamberlerde Allah'ın bir sünneti, bir kanûnu olduğunu isbât gayesi için almıştır. *"Muhakkak biz sana, tıpkı Nuh'a ve ondan sonraki bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi vahyettik."* Yânî, mücerred bir ilham, bir sâniha, bir firâset değil; bütün peygamberlerde kaanûn olan bir vahiy ile vahyettik. Sana olan vahiy, o peygamberlerde cereyan eden ve onları peygamber tanıtan vahiylerin bütün nevi'lerini hâiz ve onların hey'et-i mecmuasına mümasildir. Binâenaleyh seni onlardan tefrîk etmek küfür ve inâddan başka birşey değildir. Sen, ilk gelen bir peygamber değilsin; Nûh'dan sana gelinceye kadar nice peygamberler gelmiştir... Nübüvvetin künhü, bir Allah vergisi olan vahy-i mahsûstur. Bütün peygamberler böyle İlâhî vahy ile peygamber olmuşlardır. Sana da bütün onlara vahy olunduğu gibi vahyolunmuştur ve sen de onların cümlesinin vahiy sureti tecellî etmiş ve sana indirilen Kitâb, bu suretle indirilmiştir... (Hakk Dîni, II, 1524-1525.)

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/142-143.

[4] Buhârî, bu "Niyet Hadîsi"ni çok büyük bir dikkat ve titizlikle topladığı kitâbına başlangıç yapmakla, bunun el-Câmi'u's-Sahîh içindeki mevkiini, Fâtiha'nın Kur'ân-ı Kerîm içindeki mevkii yerinde tutmuştur. Böylece Buhârî. niyetin insan hayatındaki büyük ehemmiyetini belirtmiş oluyor: Şübhesiz şer'î hükümler ve dînî mükellefiyetler iki esâs üzerinde tezahür eder:

a. Kalbin bir şeye yönelmesi, onu kasdetmesi, o şeye varması, onu kabullenmesi şeklinde tezahür eden kalbî ameller;

b. Organlarla yapılan her türlü ameller, yânî hareketler, işler ve davranışlar. Niyet hadîsi bütün kalbi amelleri içine aldığından, dînin yarısını toplamıştır. Bütün amellerin oluşu ve ayrıca değer kazanması, evvelâ içimizdeki gizli niyetlere, ikinci olarak da organların görünürdeki fiil ve harekellerine dayanmakladır...

Buhârî bu hadîsi, Sahîh'min diğer altı yerinde, başka başka şeyhleri yolundan getirmiştir: îmân, Itk, Menâkıbu'l-Ensâr (Hicretu'n-Nebî), Nikâh, Eymân ve'n-Nuzur, Hıyel (Terku'l-Hıyel babında). Bu hadîs, kişinin bir nevi' hareketinin kıymeti niyetinin nev'ine bağlı bulunduğuna ve herkesin sevâb ve ikaaba nâiliyeti, niyet ettiği hayr ve şerrden ibaret bulunduğuna delâlet etmektedir. Buna göre, her nevi' hareketimiz üzerinde niyetin pek büyük te'sîri vardır. Böyle yüksek bir hakîkati bildirmekte olduğu için, bunu müelliflerin çoğu kitâblarının başına geçirmişlerdir. Buhârî de Sahih'ine bu hadîs ile başlamıştır. Ebû Dâvûd: Rasûlullah'ın beş yüz bin hadîsini yazdım. Sonra bunlardan hükümlere dâir olan 4800 hadîs seçtim. Zühd'e, faziletlere dâir olanları tahrîc etmedim. Bu hadîslerden dördü insanın dînî hususlarında kâfidir, demiş ve bu niyet hadîsini bu dört hadîs içinde birinci olarak zikretmiştir (Sünen'ın baş tarafındaki hâl tercemesi). Bunun sebebi, bu hadîste vicdanî temayüllerin, her çeşit hareket ve fiillerin iyi veya kötü olmasının ölçüsü niyetler olduğunun ve her fiil ve hareketin îcâb ve terkinde niyetin hâkim bulunduğunun teblîğ buyurulmuş olmasıdır.

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/143-144.

[5] Vâhy'in mâhiyeti peygamberlerden başkalarınca bilinemez. Diğer kimselerin vahyi ta'rîfe kalkışması körlerin renklerden bahsetmeleri kadar yakışıksızdır. Ancak vahyin mertebeleri, nevi'leri ve vahyin nüzulü zamanında hâzır olanların müşahede ettikleri bâzı eserleri vardır ki, onlardan bahsedilebilir...

Vâhy ve iyhâ hakkında şunlar yazılmıştır: İyhâ, vahy göndermektir... Vâhy, lugatta risâlet, kitâbet, ilhâm, gizli söz ma'nâlarına gelir. Ve maddenin aslı, sür'at ve seri' işaret ma'nâsınadır. Zeccâc, lugâten umûmî ma'nasını "Gizli bir surette bildirmek" diye ta'rîf etmiştir. Zirâ sür'at bir gizliliği de gerektirir. Umumiyetle vahy, evvelâ İkiye ayrılmak lâzım gelir ki, biri, Allah'dan başkalarından olan işâret ve bildirme, diğeri de Allah tarafından olan işaret ve bildirmedir. Vâhy lügatin esâsında, bunların hepsine şâmil ise de, lügat örfünde ancak Allah tarafından olan işaret ve ilhama isim olmuştur. Mutlak olarak vahy denildiği zaman da bu anlaşılır. Bunun da *"Ve mâ kâne ti-beşerin..."* (eş-Şûrâ: 42/51) âyetinden anlaşıldığı üzere muhtelif nevi'leri ve peygamberlere mahsûs olup olmayanları da vardır... (Hakk Dîni, II, 1524-1526).

Bâb, vahyin beyânı ve keyfiyyetine bağlanmış olunca, Buhârî burada vahy hakkında gelen hadîslerin zikrine başladı. Şu kadar var ki, niyet hadîsini bunlardan Öne geçirmesi el-Câmi'u's-Sahîh'i tasniften Allah'a yaklaşmayı kasdettiğine tenbîh içindir. Çünkü ameller ancak niyetlerledir. Bir de bunda, Peygamber'in Allah'a hicreti, inzivâya çekilip O'na ibâdet ederek yalvarması, Allah'ın da O'na vahy ihsan edip peygamber göndermesi işlerinin başlangıcı vardır (Aynî).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/144-145.

[6] Bir rivayette "kaale (= dedi)" yerine "kultu (= dedim)" denilmiştir. Mü'minlerin annesi bu hadîste vahyin başlaması kıssasını Peygamber'den işitmesini tasrîh etmeksizin rivâyet ettiğine nazaran hadîsin mürsel olması hâtıra gelebilirse de "kaale" yerine "kultu" rivayetinin de bulunması ve ondan sonra = Kaale feahazenî" buyurulması, hadîsin merfû' olduğuna işarettir Bakılınca aklen de öyle olması gerekir. Çünkü Hz. Âişe vahyin keyfiyyetini Peygamberimizden işitmese nereden bilecekti? (Ahmed Naîm).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/147.

[7] Varaka'ya âid kıssa "vefat etti" sözüyle son bulmuştur. Onun hayâtı ve ölümü ile vahyin kesilmesi arasında ilişki yoktur. Binâenaleyh "Ve fetera'l-vahyu = Ve vahy kesildi"deki vâv, âtıfa değil isti'nâfiyyedir.

İkrâ' Süresi'ndeki ilk âyetlerin inmesinden sonra vahyin bir müddei kesilmesinden ve Cibril'in bir daha görünmemesinden dolayı -diğer rivayetlerden bilindiği üzere- Peygamber'in kalbini o derece hüzün ve gam kapladı ki. kendisini yüksek dağ tepelerinden atıp nefsini helak etmeye bile birkaç kerre teşebbüs etmiş ve her defasında, beraberinde bulunan melek, kendisine görünüp nehyetmiştir. Bu melek rivayete göre İsrafil'dir. Cebrail'in sık sık inmesinden evvel, sırf Peygamber'i teselli etmek için, arasıra görünür ve bir iki kelimelik vahy bile tebliğ ederdi. Vâhyin kesilme müddeti hakkındaki rivayetler çeşitlidir. En azı onbeş gün, en çoğu üç senedir.

Câbir'in rivayet ettiği bundan sonraki hadîsten fetreti müteâkıb, ilk nazil olan âyetler *"Yâ eyyühe'l-müddessir.."* sûresinin baş tarafları olduğu anlaşılıyor (Ahmed Naîm).

Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/148.

[8] Bunun gibisi, yânî muhaddisin isnâdın evvelinden bir yâhud daha fazla râvîyi zikretmemesi ta'lîk diye isimlendirilir. Böyle hadîse muallak hadîs denilir. Buhârî ta'lîkı, ancak hadîs kendi nazarında

müsned olduğu zaman yapar. Bu müsnedlik ya daha önce geçen isnâd ile, yâhud da diğer bir isnâd ile sabittir...
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/148.
[9] Bu, "mutâbaat" sözünün geldiği ilk yerdir. Buhârî, Sahih'inin içinde mutâbaat sözünü çok kullanmıştır. Bunun için mutâbaat ta'birinin ma'nâsmı iyice bellemek lâzımdır:
Hadîsin "mutevâtir", "meşhur", "mustefîz", "aziz" nevî'leri makbul olup "garîb (ferd)" nev'inin kimi makbul, kimi merdûddur. "Garîb hadîs" diğer deyişle "Ferd hadîs", hangi tabakada olursa olsun bir tek şahıs tarafından rivayet edilen hadîstir. Böyle bir hadîs, diğer bir yoldan veya yollardan rivayet edilmiş olmakla ferdlikten ve sıhhatına delâlet eden diğer bâzı karinelerin eklenmesiyle zaîflıktan kurtulur. Ferd zannolunan bir hadîsin diğer tarik veya tarîklerden acaba râvîsi var mıdır? Diğer hadîscilerce bu hadîs tanınmış mıdır? diye hâlini araştırmağa, ıstılahta "i'tibâr" denir. Câmi'ler, müsnedler, cüz'ler gibi hadîs kitâblarından araştırmak netîcesinde ferd olan hadîsin başkası tarafından da rivayet edildiği tebeyyün ederse, bu hadîs artık ferdlikten kurtulmuş ve "mutâba" yâhud "mutâba'un aleyh" olmuş olur. Mutâba' hadîsin râvîsine de mutâba'un aleyh derler. İkinci, yânî sonradan bulunan râvîye de "mutâbi" ve hadîsine "tâbi" denir. Mutâbi' hadîsi kimden rivayet etmiş ise, o şahsa da "mutâba' aleyh" adı verilir. Hâsılı mutâbaat, muayyen bir râvîye isnadının tamâmında yâhud bir kısmında diğer bir râvînin muvafık ve muşârik olmasıdır.
İ'tibâr'ın kaaidesi şudur: Muhaddis, râvîlerden birinin rivayet ettiği ferd hadîsi ele alıp, arayıp taramak sûretiyle diğer hadîs râvîlerinin rivayetleriyle mukaayese (i'tibâr) edip, acaba bu hadîsi o lâfız ile rivayet eden başkası da var mıdır, diye bakar. Ve o râvînin akranından işe başlar. O hadîsi o lâfz ile başkası da o râvînin şeyhinden rivayet etmiş midir? Böyle bir kimse yok ise, şeyhinin şeyhinden - râvînin şeyhi gibi- başkası rivayet etmiş midir? diye isnadın sonuna kadar birer birer araştırır. Rivayette ortak bulursa, "mutâbaa" meydana gelmiş ve mutâbî'in keşf edilmesiyle ferd sanılan o hadîsin râvîsi "mutâba'" olmuş olur. Hadîsin mutâbi'ini bulamazsa, o ma'nâda rivayet edilmiş diğer hadîs var mıdır? diye arar. Bulursa, keşfedilen râvî, münferid sanılan râvînin "şâhid"i olmuş olur. Bunu da bulamazsa hadîs, onun nazarında artık ferdlikten kurtulamaz. (Tecrîd Ter., I, 111-112).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/148-149.
[10] Buhârî'nin murâdı şudur: Zuhrî'nin ashabı bu lâfız hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bu hadîste Ukayl, Zuhrî'den, yukarıda geçtiği gibi diye rivayet etti. Ve ona bu lâfızda Hilâl ibn Reddâd mutâbaat etti. Yûnus ile Ma'mer de ona muhalefet ettiler: Zuhrî'den rivayet ettiler. "Bevâdır", "bâdire"nin cem'idir. Badîrede insan vücûdunun omuz ile boyun arasında olan etceğize denir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/149.
[11] İbn Abbâs'ın, Peygamber'in bu fiilini aynen taklîd ederek hikâye ettiği gibi, kendisinden rivayet edenler de rivayet esnasında müteselsilen hep öyle hikâye ile dudaklarını depretmişlerdir. Bu şekilde rivayet edilen hadîse müteselsil hadîs denir. Musâfaha hadîsi de bu tarzda müteselsilen rivayet edilmiştir (Tecrîd Ter., I, 13, haşiye). Teşbîk bi'lyed hadîsi, Buhârî.'Salât 88. Bâb, 124. hadîs.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/150.
[12] Onu senin göğsünde toplayıp, onu sana ezberletmek bize âid olduğu gibi, onun ma'nâlarından herhangi bir şey sana müşkil olursa, onu sana açıklamak ve anlatmak da bize âiddir. Binâenaleyh onu ezberlemek ve ma'nâlarını sür'atle kavramak hususunda "kaçırır, belleyemem" diye telâş etme.
Bu tavsiye şu âyette de yapılmıştır: *"Sana onun vahyi tamamlanmazdan evvel Kur'ân'ı (okumakta) acele etme; ve 'Rabb'im. benim ilmimi artır' de"* (Tâhâ: 20/114).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/150.
[13] İbn Abbâs'ın, Peygamber'in cömerdliğini hiçbir engele rastlamıyarak salıverilmiş rüzgâra benzetmesi, evvelâ cömerdlik ve hayırlar dağıtmakta rüzgârdan daha sür'atli olduğundan, saniyen rüzgâr yağmurlu bulutları toplayıp İlâhî rahmeti muhtaç topraklara ulaştırmaya vâsıta olmasından, sâlisen esen rüzgâr, durgunca hafif rüzgârdan daha ziyâde yol alıp, daha çok yerlere hayır dağıtmasından dolayıdır.
İnsanların en cömerdi idi. Cömerdlik ve kerem öğülmüş sıfatlardandır ki, her mü'minin bununla sıfatlanması lâzım gelir. Peygamber insanların en cömerdidir. Nefsi, nefislerin en şereflisi; mizacı mizaçların en adaletlisi olunca. O'nün fiilinin, fiillerin en güzeli, şeklinin şekillerin en hoşu, ahlâkının da, ahlâkların en güzeli olması zarurîdir. Binâenaleyh O'nun insanların en cömerdi oluşunda hiç şübhe yoktur. Nasıl olmaz ki, O, ebedî ni'metler mukaabilinde fânî ni'metlerden müstağnidir.
En cömerd olduğu zamanlar Cibrîl ile en çok buluştuğu ramazân ayları idi. Çünkü bu bulunmasında makaamlarda çok yükselme ve gayb ilimlerine çok muttali' olması vardı; bilhassa Kur'ân müdâresesinden (Metin haşiyesinden). Hadîsin bu bâbda getirilmesinin münâsebet ciheti, içinde Kur'ân'ın nüzul başlangıcının ramazânda olduğuna işaret bulunmasıdır. Cibrîl, her sene ramazânda O'nunla buluşur ve o sene içinde inen Kur'ân'ı O'nunla mukaabele ederdi. Vefat ettiği yılın ramazânında Kur'ân'ı iki kerre mukaabele etmişti. İşte bu da vahy hükümlerindendir; bâb da vahy hakkındadır (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/151-152.
[14] Dıhyetu'bnu Halîfe el-Kelbî(R)'dir. Sahâbîlerin büyüklerinden, son derece güzel ve yakışıklı bir zât idi. Çok kerreler Cibrîil onun suretine bürünerek vahy getirirdi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/157.
[15] Bu emîrin ismi Haris ibn Ebî Şemir Gassânî'dir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/157.
[16] Mektubu Busrâ Emîri'nden alıp Hırakl'e götüren, meşhur Hatim Tâî'nin oğlu Adiyy idi. Dıhye ile birlikte Kayser'in nezdine gitmişlerdi. Bezzâr'ın Müsned'indeki rivayete göre, mektubu Kayser'in eline sunan Dıhye'dir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/157.
[17] Müşrikler Peygamber'i Ebû Kebşe adındaki kimseye nisbet ederlerdi. Bu adam putlara ibâdet hususunda Kureyş'e muhalefet ederek Şi'ra'l-Abûr adlı yıldıza tapmış bir Huzâa'lı idi. Peygamber de putlara ibâdet hususunda Kureyş'e muhalefet edince, ona benzeterek "Ebû Kebşe'nin oğlu" ismini verdiler. Bir rivâyete göre de Ebû Kebşe, annesi cihetinden Peygamber'in dedelerindendir. Peygamber'i ona nisbet etmekle, gûyâ ona çekmiş olduğunu kasdetmek isterlerdi (İbnu'l-Esîr, en-Nihâye).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/157.
[18] Arablar Romalılar'a "Benu'l-Asfar" derlerdi.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/158.
[19] İbn Abbâs'ın Ebû Sufyân'dan rivayeti burada bitiyor. Bundan sonraki kıssa, Zuhrî'nin İbnu'n-Nâtûr'a ulaştırdığı rivayettir. Sezilebileceği üzere, Ebû Sufyân'dan rivayet edilmemiştir. İbnu'n-Nâtûr, Abdülmelik'in hilâfeti günlerinde hayâtta idi. Zuhrî kıssayı ondan dinlemiştir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/158.
[20] Pıtrîklik, Roma ile Bizans devletlerinin yüksek divân mansıblarından idi. Lâtincesi "patrîçiyûs"dur. Bu, en yüksek ruhanî mansıb olan patriklik değildir.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/159.
[21] Kehânet bazen şeytânların ilkaasına dayanır, bazen de yıldızların hükümlerinden istifâde edilirdi. Bunun her iki çeşidi de câhiliyyet devrinde Allah islâm'ı gâlib kılıncaya kadar yaygın idi. islâm gâlib olunca, kâhinlerin şevketi kırıldı ve islâm dîni, kâhinlere i'timâd etmeyi inkâr etti.
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/159.
[22] Bu hadîsin bu bâbda zikrinin münâsebeti ciheti şöyledir: Hadîs kendilerine vahy verilen peygamberlerin vasıflarından bir kısmına şâmil olmuştur; bâb da vahyin başlama keyfiyeti hakkındadır. Yine Hırakl kıssası, işinin başlangıcında Peygamber'in hâlinin nasıl olduğunu içine almaktadır. Hırakl'e yazılan mektûbdaki âyet ile başlıktaki âyet, Yüce Allah'ın peygamberlere dîni doğrultmalarını ve Tevhîd kelimesini en yüksek kılmalarını vahy ettiğine şâmildirler (Aynî).
Hadîsin son fıkrasındaki ifâdelerden Hırakl'in îmân etmeye yanaştığı, fakat kavminden korkup îmânını açıklamadığı seziliyor. Çünki Hırakl, Mekke ticâret kaafilesi başkanı sıfatıyla o zaman Şam'da bulunan Ebû Sufyân'ı Kudüs'e getirtip, uzun uzadıya suâl cevâb ederek, derin tahkîkaat ve tedkîkaat netîcesinde kendisinde vicdanî bir kanâat hâsıl olmuş, toptan îmân etmek üzere Rûm büyüklerine teklîf etmiş; onlar kabul etmediklerinden kendisi de îmânını açığa çıkarmamış olduğu anlaşılabilir!
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/159.
[23] Yânî bu üç râvî de bu hadîsi Zuhrî'den rivayet etmekte Şuayb'a mutâbaat ve muvafakat etmişlerdir. Buhârî bu Hırakl hadîsini ayrı ayrı senedler, uzun ve kısa metinlerle Sahîh'nin on dört yerinde getirmiştir: Vahy, İlim, Cihâd, Cizye, Mağâzî, Tefsir, Şahâdât, Edeb, Ahkâm, İsti'zân, Vahidin Haberi., gibi (Aynî).
Mehmed Sofuoğlu, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/159.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASİYET BAHSİ

TAHRİC

5054- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Vasiyet edecek bir malt bulunan mâslü-manın, vasiyeti yanında olmaksızın (hazırla-maksızın) üst üste iki gece geçirmeye hakkı yoktur."
5055- Diğer rivayet: "Vasiyeti yanında yazılmış olmadan üç gece."
Nâfi' dedi ki; İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum gündenberi, yanımda yazılmış vasiyetim olmadan bir gece bile geçmemiştir." [Altı hadis imamı.]
5056- Ebû Hureyıe radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir erkek ve kadın altmış sene Allah' a itaatle ömrünü geçirir, sonra da ölüm döşeğine düştüğünde, vasiyette vârislerini zarara uğratırlarsa ateşi hak etmiş olurlar." Sonra Ebû Hureyre: "Vasiyet edeceği vasiyet veya borçtan sonra..." mealindeki âyeti, "İşte bu en büyük kurtuluştur" a (Nisa 14-13) kadar okudu.
[Ebû Dâvud ve Tİrmizî)
5057- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:
"Falan adam Öldü" denildi. Buyurdu ki:
"O az önce bizimle beraber değil miydi?"
"Evet."
"Sübhanallah! Sanki vasiyetinden mahrum bıraktıklarının gazabına uğramış."
|Ebû Ya'Îâf
5058- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
hangi sadaka daha hayırlıdır?" diye soruldu.
"Sağlıklı, mala karşı cimri, zenginliği umar ve fakirlikten korkar bir durumdayken verecek olduğun sadakadır. Onu can boğaza gelip de falana şunu verdim, filana şunu verdim, deme durumuna gelinceye dek onu bek-letmemendir" buyurdu.
5059- Diğer rivayette: "Sağlıklı ve hırslı olup da hayatta uzun yıllar kalmayı arzu ettiğin ve fakir düşmekten korktuğun bir durumdayken" diye geçer.
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.J
5060- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Kişinin sağlıklı iken hayatında bir dirhem sadaka vermesi, ölürken yüz dirhem sadaka vermesinden daha hayırlıdır."
[Ebû Dâvud 1
5061- Sa'd radiyallahu anh'dan:
Veda haccı yılında, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yakalandığım şiddetli bir sancıdan dolayı beni ziyaret etmeye geldi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Görüyorsun ya sancıdan kıvranıyorum. Benim malım var, tek kızımdan başka vârisini de yoktur. Malımın üçle ikisini vasiyet edip sadaka oîarak vereyim mi?"
hayır. "Yarısını?" "Hayır."
"Üçte birini?"
"Üçte birini mi? Üçte bîri de çoktur. Vâ-zrird zengin bırakman, senin için onları stil olarak, insanlara avuç açacak dunım-bırakmandan daha iyidir. Allah'ın rızasını yerek harcadığın her bir harcama, hatta 'iminin ağzına koyduğun herbir lokma şılığında sevap alırsın" buyurdu. Sonra im ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Arkadaşlarımdan ra burada kalıcı mıyım?" "Sen arkadaşların ardında kalıp da her-ıgi bir amelde Allah'ın rızasını-dileyerek unursan mutlaka bir derecen artar ve :selir. Şunu da söyleyeyim. Sen daha ya-¦acaksın. Öyle ki Allah, seninle bir kısım ıselere hayır ulaştıracak, diğer bir kısım-ına da şer. Allahım, ashabımın hicretleri-tamama erdir! Onları gerisin geri küfre 'idürme! Ne var ki zavallı Sa'd bin Hav-eğer Mekke'de ölürse, Allah Resulü sal-iahu aleyhi ve sellem ona çok acıyacak-" dedi.
5062- Diğer rivayel: Sa'd dedi ki: "Ben ret ettiğim yerde öleceğimden korktum. nun için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve [em üç kere: 'Alla/um Sa'd'a şifâ ihsan eti' 'erek dua etti."
5063- Diğer rivayel: Peygamber sallalla-aleyhi ve sellem, ben hasla iken beni ziya-etli.
Buyurdu ki: "Vasiyet ettin mi?" "Evel" dedim. "Ne kadar vasiyet ettin?" "Allah yolunda malımın tümünü." "Çocuklarına ne bıraktın?" "Onlar iyidirler, ihtiyaçları yoktur." "Onda birini vasiyet et!" buyurdu. Bunu ıı çok az buldum, devamlı olarak da arür-ıya çalışıyordum, nihayet üçte bir deyince: içte bir otur, hatta üçte bîr çoktur" buyur-. |Allı hadis imamı.|
5064- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: İbn Abbas vasiyet hususunda şöyle derdi:
"Keşke insanlar üçle birden vazgeçip dörtte birini vasiyet etselerdi. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Sa'd'a: 'Üçte bir çok ya da fazladır' demiştir."
[Buharı, Müslim ve Nesâî.|
5065- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan. dedi ki:
"Biriniz geride, erkek ya da kadından hiçbir akraba bırakmadan ölüyor da neden malının hepsini fakirlere ve yoksullara bırakmıyor?" |Taberânî|
5066- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Biri bir adama malından bir hisse vasiyet
etli. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise bunu (hisse miktarını en çok) 'altıda bir' olarak takdir etti." (Be/zfir zayıf biz senedle.]
5067- Ebû Ümâmc radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sailaılahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Hiç şüphe yok ki Allah, her hak sahibine hakkını vermiştir, bu nedenle (doğal olarak hak sahibi olan) vâris için vasiyet söz konusu olamaz." [Ebû Davudi
5068- Talha bin Musarrif radiyallahu anh'dan, dedi ki:

İbn Ebî Evfâ'ya: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vasiyet etli mi?" diye sordum: "Hayır" dedi. Ben de şöyle dedim: "Kendisi vasiyet etmediği halde halka nasıl vasiyeti emretti?"
"O, Allah'ın Kilâb(ı ile) amel elmelerini
vasiyet elti" dedi. |Bulıâî, Müslim, Tirmizî ve Mesaî.|
5069- İbn Mâce sonunda şunu ekledi: Hu-zeyl bin Şurahbîl dedi ki: "Ebû Beki", Allah Resulünün (Şiânm iddia elliği gibi) vasisi, hilâfeti verdiği Ali'nin başında halife olmaya
(mı) kalkıştı? Ebû Beki-, Allah Resulünden (herhangi bir sahâbînin halifeliği yolunda) bir ahdini bulup da kendini onun (yani halifenin) hükmü allına almayı çok arzu etli."
5070- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Onun yanında Hz. Ali'nin Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in vasisi olduğunu söylediler. Şöyle dedi:
Ona ne zaman vasiyet etli? O. ölürken göğsüme dayanmış bir halde idi ya da kuca-ğımdaydı (dedi). Bir leğen istedi, kucağımda can verdi, hatta öldüğünün farkına varamadım. Ona ne zaman vasiyet etmiş ki?
[Bıhîîrîve Müslim.)
5071- Nesâî'nİn rivayeti: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Ali'ye vasiyet ettiğini söylüyorlar. Allah Resulü küçük abdesli-ni bozmak için leğen isledi: ben farkına varmadan son nefesini verdi. Kime vasiyet etmiş?"
5072- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan: Cemel günü Zübeyr ayakla durduğu zaman, beni (Abdullah b. ez-Zübeyr'i) çağırdı. Yanında durdum, şöyle dedi: "Oğlum! Bugün öldürülen kişi ya zalim ya mazlum olarak öldürülecektir. Sanırım bugün ben mazlum (haksız yere) olarak öldürüleceğim. En büyük derdim ve endişem borcumdur. Acaba malımız borcumuzu kapatır mı?" Sonra şöyle dedi: "Oğlum malımızı sat ve borcumu öde!"
Malının üçle birini vasiyet etli. Üçte birini de oğullarına, yani Abdullah'ın oğullarına bıraktı. Devamlı olarak borcunu vasiyet ediyor ve şöyle diyordu: "Onları ödemekten aciz kaldığın bir şey olursa, Mevlâm(sahibim)dan yardım isle!" Anlayamadım ve dedim ki: "Babacığım, mevlân kimdir?" "Allah'tır" dedi.
Vallahi borcunu öderken herhangi bir zorlukla karşılaştığım zaman: "Ey Zübeyr'in Mevlâsı, onun borcunu öde!" diyordum. O da o borcun ödenmesinde kolaylıklar ihsan ediyordu.
Nihayet Zübeyr geride ne bir gümüş ve ne de bir altın para bırakmadan öldürüldü; ancak geride Gâbe (mevkiinde büyük bir arazi) Medine'de on bir ev, Basra'da iki ev, Kûfe'de iki ev, Mısır'da da bir ev bırakmıştı.
Onun (Zübeyr'in) borçtan kastettiği şu idi: Kİşİ gelir ona emanet para ya da mal bırakırdı. Zübeyr: "Olmaz, bu bıraktığın benim zimmetimde (emanet olarak değil de) ödünç para ya da mal olarak dursun, çünkü ben emanetin yitirilmesinden korkarım" derdi.
Hiç kumandanlık yapmamıştır. Hiç haraç toplayıcılığı ve resmî görevde de bulunmamıştır. Ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Beki-, Ömer ve Osman'la birlikle harplere katılmıştır. Hulâsa üzerindeki borçları hesapladım; iki milyon iki yüz bin olarak buldum. Bana Hakîm bin Hizam rastladı. Dedi ki: "Yeğenim, kardeşimin üzerindeki borç ne kadardır?" diye sordu. Gizledim ve sadece "Yüz bin, dedim. Şöyle dedi:
"Vallahi mallarınızın bu borçlara yeteceğini sanmıyorum." Ondan sonra ona gerçeği açıklayarak "Peki iki milyon ikiyüz bin olursa" dedim.
"Buna gücünüzün yeteceğini sanmıyorum, mamafih Ödeyemiyecek duruma gelirseniz benden yardım isleyin!" dedi.
Zübeyr, yüzyetmiş bine Gâbe'de bir arazi satın almıştı. Abdullah onu iki milyon allıyüz bine sattı ve: "Kimin Zübeyr'den alacağı varsa Gâbe'ye gelsin ödeyeyim" dedi. Hemen Zübeyr'den dörtyüz bin alacağı olan Abdullah bin Ca'fer geldi ve: "İsterseniz ondan alacağımı size bırakayım." dedi. Abdullah "Olmaz" diye cevap verdi.
"İslerseniz bana onu sonra, İmkânınız olduğu zaman ödeyin!"
Abdullah yine "Olmaz" dedi.
"Öyleyse isterseniz bu araziden bir kısmını bana verin" diye teklifte bulundu. Bunun üzerine Abdullah: "Şuradan şuraya kadar senin olsun" dedi. Böylece Abdullah bin ez-Zübeyr araziden bir parça satıp babasının borcunu ödedi. Geride dörtbuçuk hisse daha kaldı.
Daha sonra Muâviye'ye gitti. Onun yanında Amr bin Osman, el-Münzîr bin Zübeyr ve İbn Zem'a bulunuyorlardı. MuâvİYe ona; "öâbe arazisine ne kadar kıymet biçildi?" diye sorunca: "Herbir hisseye yüzbin" dedi.
"Peki geriye ne kaldı?"
"Dörtbuçuk hisse" dedi.
Münzir: "Bir hissesini ben yüz bine aldım" dedi.
Osman: "Ben de yüz bine bir hisse aldım" dedi. İbn Zem'a da: "Bir hisseyi de ben yüz-binc aldım" dedi. Muâviye yine sordu: "Peki şimdi ne kaldı?"
"Bir buçuk hisse kaldı" deyince, Muâviye: "Ben de yüzelli bine, o kalan bir buçuk hisseyi aldım" dedi.
Abdullah bin Ca'fer, Muâviyc'den onun hissesini aliıyüz bine salın aldı. İbnü'z-Zübeyr bütün borççlarını ödedikten sonra, Zübeyr'in diğer oğullan: "Haydi artık mirasımızı aramızda taksim et!" dediler. Şöyle cevap verdi:
"Vallahi hac mevsimlerinde tam dört sene 'Kimin Zübeyr'de alacağı varsa gelsin alsın' diye ilân edip, alacaklı çıkarsa onların da borçlarını ödemeden malı taksim etmem" dedi.
Dört sene geçtikten sonra geriye kalan malı aralarında laksim etti. Ondan üçte birini çıkartıp Zübeyr'in geride kalan dört karısına taksim elti; her bir kadına bir milyon ikiyüz bin düştü. Bütün parası, elli milyon ikiyüz bin idi. [Buhlrfj
5073- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
Amr bin el-Âs bin Vâil es-Sehmî dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Babam kendi namına, yüz köle azat edilmesini vasiyet etti. Diğer oğlu Hişâm onun namına elli köle azat etti. Geriye elli köle de bana kaldı. Onları onun namına azat edeyim mi?" Şöyle buyurdu: "Eğer babanız müslüman olsaydı, onun namına köle azat eder, onun namına sadaka verir veya onun namına hac ederdiniz. Böylece sevabı da ona ulaşırdı." |Ebû Dâvud]
5074- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
Bir adam gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Ben fakirim, hiç bir şeyim yoktur. Bir de yetimim vardır" dedi. Şöyle buyurdu:
"Yetimin malından israf etmeksizin, saçıp savurmaksızın ve kendi malına katmaksızın ye!" [Ebû Dâvuıl ve Nesâî.]
5075- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Ey Ebû Zer! Seni güçsüz görüyorum; kendim için istediğimi senin için de isterim. İki kişiye bile olsa liderlik yapma! Yetim malına da velilik yapma!"
|Ebû Dâvud ve Nesâî.]
Derim ki: Orijinalinde de bu böyledir. (Müellif ilerde) hilâfet bahsinde bunu Müslim ve Ebû Davud'un rivayeti olarak nakledecektir. Burada Müslim'i zikretmediği gibi orada da Nesâî'yi zikretmemiştir. Burada bizim farkedemediğimİz bir hususu düşünmüş olmalı.

5076- Ali radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'den şu iki şeyi ezberledim: "Erginlik çağına erdikten sonra yetimlik yoktur. Gece-gündüz bütün gün susmak yoktur."
[Ebû Davudi
5077- Sıla radiyallahu anh'dan:
Bir adam İbn Mes'ûd'a alaca bir at üstünde geldi ve şöyle dedi:
"Amcam malını bana vasiyet etti. Bu al da ondandır. Bu atı o terekeden satın alayım mı? "Hayır, onun malından hiçbir şey ödünç alma!" dedi. [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'âs.]
5078- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Bir kimse yetmiş sene hayır ehlinin amelini işler. Sonra, vasiyet ettiği zaman, zalimane bir vasiyet yapar da kötü bir amel ile can vermiş olup cehenneme girer. Bir başkası da yetmiş sene şer ehlinin amelini işler, sonra adilâne bir vasiyette bulunur ve hayatını hayır içinde düğümler de cennete girer." Ebû Hureyre dedi ki: "İsterseniz Allah'ın: "İşte bunlar Allah'in sınırlarıdır" kavlini "alçaltı-cı azap" a. kadar (Nisa 15-14) okuyunuz!"
|İbn Mâce.]

TAHRİC

==========

5054-5055-Bu hadisin lafzı Müslim'e aittir.
Bunu Mâlik (vasiyyet no. 1, s. 761), Buhârî (vasâyâ 1, III, 185), Müslim (vasiyyet 1-4, s. 1249-50), Ebû Dâvud (no. 2863), Tirmizî (no. 974) ve Nesâî (vasâyâ 1, VI, 238-9), ayrı ayrı Sâlim b. Abdillah ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5056-Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 16455), Ahmed (II, 278), Ebû Dâvud (no. 2867), Tirmizî (no. 2117), İbn Mâce (no. 2704) ve Beyhakî (VI, 271), Eş'as b. (Câbir yahut) Abdillah an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5057-Heysemî isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir (Mecma` IV, 209).
5058-5059-Bu hadisi Ahmed (II, 231, 250, 415, 447), Buhârî (zekât 11, II, 115; vasâyâ 7, III, 188), Müslim (zekât 92-93, s. 716), Ebû Dâvud (no. 2865) ve Nesâî (vasâyâ 1, VI, 237), İbn Huzeyme (no. 2454), İbn Hibbân (no. 3301) ve Beyhakî (IV, 189), Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5060-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2866), Ah. b. Sâlih an İbn e. Füdeyk an İbn e. Zi'b an Şurahbîl an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
5061-5063-Bu hadisi Mâlik (vasâyâ 4, s. 763), Buhârî (cenâiz 37, II, 82-3; vasâyâ 2, III, 186; 3/2, III, 187; mağâzî 77, V, 127-8; nafakât 1/4, VI, 189; farâid 6, VIII, 5-6), Müslim (vasiyyet no. 5-9, s. 1250-3), Ebû Dâvud (no. 2864), Tirmizî (no. 975) ve Nesâî (vasâyâ 3, VI, 241-3), ayrı ayrı Âmir b. Sa'd ve Mus'ab b. Sa'd an ebîhîmâ Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5064-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 3/1, III, 187), Müslim (vasiyyet no. 10, s. 1253) ve Nesâî (vasâyâ 3, VI, 243-4), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5065-Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlindendir (Mecma I, 212).
5066-Râvilerinden Muh. b. Ubeydillah el-Arzemî zayıf bir râvidir (Mecma` IV, 213).
5067-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2870), Tirmizî (no. 2120) ve İbn Mâce (no. 2713), İsm. b. Ayyâş an Şurahbîl b. Müslim an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.
5068-5069-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 1, III, 186), Müslim (vasiyyet no. 16-7, s. 1256), Tirmizî (no. 2119), Nesâî (vasâyâ 2, VI, 240) ve İbn Mâce (no. 2696), Mâlik b. Miğvel an Talha b. Musarrif asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.
5070-5071-Bu hadisi Buhârî (vasâyâ 1/4, III, 186), Müslim (vasiyyet no. 19, s. 1257) ve Nesâî (vasâyâ 2, VI, 240), Abdullah b. Avn an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5072-Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 13, IV, 52-3), İshâk b. İbr. an Ebî Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an İbni'z-Zübeyr senedi ile tahrîc etti.
5073-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2883), el-Abbâs b. el-Velîd b. Mezyed an ebîhî ani'l-Evzâî an Hassân b. Atiyye an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
5074-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2872), Nesâî (vasâyâ 11/1, VI, 256) ve İbn Mâce (no. 2718), ayrı ayrı tariklerden olmak üzere an Amr b. Şuayb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5075-Bu hadisi Müslim (imâret no. 17, s. 1457-8), Ebû Dâvud (no. 2868) ve Nesâî (vasâyâ 10, VI, 255), Saîd b. e. Eyyûb an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Sâlim b. e. Sâlim el-Ceyşânî an ebîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5076-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2873), Ah. b. Sâlih an Yahyâ b. Muh. el-Medînî an Abdillah b. Hâlid b. Saîd b. e. Meryem an ebîhî an Saîd b. Abdirrahman b. Yezîd b. Rukayş an eşyâhin min benî Amr b. Avf ve min hâlihî Abdillah b. ebî Ahmed an Alî senedi ile tahrîc etti.
5077-Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` IV, 214).
Bu mevkûfu Mâlik (Şeybânî rivayeti no. 939), Abdürrezzâk (no. 16479), Taberânî (no. 9724-5) ve Beyhakî (VI, 3; VI, 285), Ebû İshâk an Sıla b. Züfer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5078-Bu hadisi İbn Mâce (no. 2704), Ah. b. el-Ezher an Abdirrezzâk an Ma'mer an Eş'as b. Abdillah an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17- VASİYYETLER BÖLÜMÜ
1. Yapılması Emredilen Vasiyetler
2. Vasiyyette Bulunmak İsteyen Kimsenin Malından Vasiyyet Etmesi Caiz Olan Miktar
3. Vasiyette (Haddi Aşarak Varislere) Zarar Vermenin Kötülüğü
4. Vasiyyetlerde Vasilik Görevi Alanın Hükmü
5. Ana, Baba Ve Yakınlar İçin Vasiyvet Edilmesini Emreden Âyetin Neshedilmesi
6. Varise Vasiyyet Etmenin Hükmü
7- İnsanın Kendi Yiyeceğini Yetimin Yiyeceğiyle Karıştırması
8- Yetimin Velisinin Yetim Maundan Alması Caiz Olan Miktar
9- Yetimlik Ne Zaman Sona Erer
10- Yetim Malı Yeme Hususunda Gelen Şiddetli Yasaklar
11. Mirastan Pay Dağıtılmadan Önce Kefenin Mirastan Temin Edilmesi
12- Hibe Ettiği Bir Mal Kendisine Vasiyyet Edilen Yahutta O Mala Varis Olan Kimse Hakkında
13- Malını Vakfeden Kişi Hakkında
14. Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Vermek
15. Kendisi İçin Sadaka Verilmesini Vasiyet Etmeden Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Verilebilir Mi?
16. Velisi Müslüman Olan Bir Harbinin Vasiyetini Yerine Getirmek Gerekir Mi?
17. Borçlu Olarak Ölüpte Geride Borcunu Ödeyecek Kadar Parası Kalan Kimsenin, Alacaklılarından, Alacaklarını Tehir Etmeleri Ve Mirasçılara Karşı Yıjmuşak Davranmaları İstenir Mi?

17- VASİYYETLER BÖLÜMÜ

Vasiyyet; kelime olarak "bağlamak, bitiştirmek" demektir. İstılahta ise bir kimsenin ölümünden sonraya ait olmak üzere kendine ait bir mala bir başkasını sahip ve malik kılmasıdır. Veya kişinin ölümünden sonra küçük çocuklarının ihtiyaçlarını gidermek ve malını kullanmak üzere başkasına yetki vermesidir.
Vasiyet edene musi, kendisine vasiyet edilene mûsa leh ve vasiyet edilen şeye mûsa bin denir.
Vasiyet; kitap, sünnet, icma ve akli delillere dayanmaktadır. Vasiyetin sebebi dünyada hayırla yad edilmek ve ahirette yüksek derece kazanmaktır.
Vasiyetin Çeşitleri:
1. Farz Vasiyet: Yerine getirilmemiş olan Allah hakları ile kimsenin bilmediği kul haklarının ödenmesini vasiyet etmek farzdır. Emanetleri geri vermek, yerine getirilmemiş hac, zekat, oruç, keffaretler ve kullara olan borçlar gibi.
2. Haram Vasiyet: İslama aykırı olan hususların vasiyet edilmesi haramdır. Kumarhane yapmak, şarap dağıtmak gibi.
3. Mekruh Vasiyet: İsyankar ve fasık kimselere vasiyet etmek mekruhtur. Zira bunlar bırakılan malı günah yollarda harcayabilirler.
4. Mubah Vasiyet: Zengin olan yabancı veya hısımlara vasiyet etmek mubahtır.
5. Müstehab (mendup) vasiyet: Varislerin zengin olması şartıyla muhtaç olan yabancılara usulüne uygun bir şekilde (üçtebiri aşmamak şartıyla) vasiyet etmek müstehaptır. Yine bu şekilde hastahane, mektep, su, yol, cami, ilmi müesseseler, kütüphaneler, vakıflar, faizsiz ödünç müesseselerine vasiyette bulunmak müstehaptır. Ancak Hz. Peygamber (s.a) bu gibi hayırların ölmeden önce yapılmasının daha iyi olduğunu bildirmiştir.
Vasiyetin Şartları:
1. Ehliyet; Vasiyet edenin bulûğa ermiş olması ve akıl hastası olmaması lazımdır.
2. Vasiyet edenin çok borçlu olmaması gerekir.
3. Vasiyet zamanında kendine vasiyet yapılan kimsenin sağ olması gerekir.
4. Kendisine vasiyet edilen kimsenin varis olmaması gerekir. Ancak diğer varisler izin verirse varise de vasiyet yapılabilir. Zira Hz. Peygamber:
"Varisler izin vermedikçe varise vasiyet yoktur."[1] buyurmuştur.
5. Kendisine vasiyet edilen kimsenin katil olmaması gerekir. Katile vasiyette bulunmak sahih değildir.
6. Vasiyet edilen şeyin vasiyet edenin ölümünden sonra temlik edilmeye uygun bir şey olması gerekir.
7. Ölümden sonra vasiyeti kabul etmek gerekir.
8. Bir kimse ancak malının üçte birini vasiyete konu yapabilir. Bundan fazlası için, buluğ çağındaki varislerinin izin vermeleri gerekir. Bu izin vasiyet edenin ölümünden sonra olmalıdır.
Vasiyetin Gerçekleşmesi:
Vasiyet, "Şu malımı veya şu malımın menfaatini falan kimseye vasiyet ettim" sözü ile gerçekleşir. Mesela birisi bir kimseye evinin mülkiyeti ona geçmek üzere vasiyet edebileceği gibi, sadece o evde oturmasını da vasiyet edebilir. Vasiyet esnasında iki şahit olmalıdır.
Vasiyeti olan kimse öldüğü zaman önce geriye bıraktığı maldan teçhiz ve tekfinine harcama yapılır. Sonra geri kalan malından, varsa borçları ödenir. Artan malının üçtebirinden vasiyeti yerine getirilir. Bundan geri kalan mal da varislere paylaştırılır.
Müslümanın kafire, kafirin de müslümana İslam diyarında vasiyeti caizdir. Müslümanın küfür diyarındaki kafire vasiyeti ise

batıldır.
Henüz doğmamış bir çocuğa vasiyet yapılabilir. Vasiyet ölüm hadisesinin gerçekleşmesi sonucu geçerlilik kazanan bir tasarruf olduğu için, vasiyet eden istediği zaman vasiyetinden dönebilir.
Allah haklarına dair vasiyet:
Bu tür hakların ödenmesi, vasiyet edilince önce ödenmesi farz olan haklar ödenir. Önce; hac, zekat ve keffaretler yerine getirilir. Eğer haklar eşit ise vasiyet sırasına göre yerine getirilirler. Ancak malın üçtebiri bütün vasiyetlerini karşılayabilecek miktarda ise, böyle bir sırayı takip etmeye gerek yoktur. Yerine getirmediği farz haccını vasiyet eden kimse için, vasiyet edenin ülkesinden bir kimseyi hacca göndermek gerekir.[2]

1. Yapılması Emredilen Vasiyetler

2862... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):
" Vasiyyet edecek -birşeyi olupta üzerinden iki gece geçen- bir miıslümanın hakkı ancak vasiyyetinin, yazılı olarak yanında bulunmasıdır" buyurmuştur.[3]

Açıklama

Metinde geçen iki gece kelimesi, Müslim'in bir rivayeti[4] ile, Nesâî'nin Sünen'inde "üç gece" şeklinde geçmektedir. Bu bakımdan metinde geçen "iki gece" kelimesi kesin bir sınırlamadan ziyade yanında vasiyyet edilecek bir malı olan kimsenin en kısa zamanda vasiyyetîni yazıp yanında bulundurmasının lüzum ve ehemmiyetini ve bu meselenin gecikmeye tahammülü olmadığını, nihayet bunun elde olmayan sebeplerle en geç üç gün gecikebileceğim ifade etmektedir.
Mevzu m uzu teşkil eden bu hadis ile "Anaya, babaya ve yakın akrabaya vasiyyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur."[5] mealindeki âyetin zahirine sarılarak ez-Zuhrî ile Ebû Miclez, Atâ ve Talha b. Musarrıf (r.a.) vasiyyet etmenin farz olduğunu söylemişlerdir.
el-Beyhaki'nin açıklamasına göre, îmam Şafîî'nin eski görüşü ile İshak ve Dâvûd-u Zahiri'nin görüşü de böyledir. Ebû Avane el-tfereyani ile tbn Cerîr de bu görüştedirler. Cumhur ulemaya göre; vasiyette bulunmak vacib değil menduptur.
Bu mevzuda tbn Abd-il-Berrin "Bazı şaz, görüşler hesaba katılmazsa, vasiyyetin farz olmadığında âlimlerin icmaı olduğu söylenebilir." dediği rivayet olunmuştur.
Yine İbn Abd-il Berr'e göre; "mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, va-siyyette bulunmanın farziyyetini değil, ani bir ölüm neticesinde, vasiyyetsiz olarak gitme tehlikesine karşı ihtiyatlı olmayı teşvik mahiyyetinde bir ikazdır. Metinde geçen hak şer'an sabit olmuş bir hükümdür. Bu hüküm farz olabildiği gibi mendup ta olabilir. Bu hakkın mutlaka farz olduğunu iddia etmek doğru olamayacağından metinde geçen bu "hak" kelimesine bakarak vasiyyetin farz olduğu iddia edilemez.
Bilakis, metinde geçen Vasiyyet edeceği bir malı olan anlamındaki cümle, Müslim'in sahihinde "Vasiyyet etmek istediği bir şeyi olan"[6] şeklinde vasiyyeti sahibinin isteğine bırakır.Bu tarzda rivayet edilmiş olması, vasiyyetin farz olmadığına bir delildir. Çünkü farz olsaydı bu vazife kişinin isteğine bırakılmaz, yerine getirilmesi kesin bir dille emr edilirdi. Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Melek, metinde geçen cümlesinde müslüman hakkında 4 tabiri kullanılıp ta "aleyhi" tabirinin kullanılmamasına bakarak bu hadisin vasiyyetin farz ya da vacib olmadığına delalet ettiğini, hadisin farziyyet ifade edebilmesi için "lehü" yerine "aleyhi" kelimesi kullanılmış olması gerektiği ifade etmiştir. el-Mişkat üzerine yazılmış olan el-Mezâhir şerhinde ise vasiyet etmenin vücubunun miras âyetiyle nes-hedildiği açıklanmaktadır. Meseleye bu açıdan bakan Hanefilere göre, vasiyyet müstehabdır. Çünkü vasiyyet, bir kimsenin kendi malı üzerinde kendi arzusuyla bir başkasının mülkiyet hakkını kabul ve isbat etmesidir.
Bezlü'l-Mechud yazan bu mevzudaki görüşünü açıklarken şöyle diyor: "Her ne kadar vasiyyet farz değilse de üzerinde para borcu, hac veya zekat borcu ya da emanet bulunan kimselerin bu borçlarının mirasından ödenmesi için yazılı bir vasiyyet hazırlaması üzerine farzdır.[7]

Bazı Hükümler

1. Vasiyyette bulunmak dinen teşvik edilmiştir.
2. Şahıd huzurunda yazılmasa bile yazıya ıstınad edilir. İmam Ahmed'le Şafiîlerden Muhammed b. Nasr bu görüştedir. Cumhur ulemaya göre; yazılı vasiyyetin muteber olabilmesi için onun muhtevasına vakıf iki şahidin huzurunda yazılması gerekir. Nitekim bu husus Maide sûresinin 109-111. numaralı âyetlerinde açıkça ifade edilmektedir.
3. Ölüm için her an hazırlıklı bulunmak gerekir.
4. Bir malın kendisini vasiyyet etmek caiz olduğu gibi, sadece menfaatini vasiyyet etmek te caizdir. Metinde geçen "Vasiyyet edecek bir şeyi bulunan" sözü buna delalet eder. Cumhur ulemanın görüşü budur.
Fakat îbn Ebî Leyla ile İbn Şübrime ve Zahirilere göre; menfaatin vasiyyeti caiz değildir. İbn Abdi'1-Berr de bu görüşü tercih etmiştir.[8]

2863... Hz. Aişe'den demitir ki:
"Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem (miras olarak geride) ne dinar, ne dirhem, ne deve, ne koyun bıraktı. Ne de bir şey vasiyyet etti."[9]

Açıklama

es-Siret-ül-Halebiyye'de, Rasûlu Zişan Efendimizin vefatlan esnasında yanında altı ya da yedi dinar bulunduğu ve onları Hz. Aişe'ye vererek, fakir-fukaraya dağıtmasını emrettiği kaydedilmektedir.
Bu bakımdan Hz. Peygamberin geride dirhem ve dinar olarak hiçbir mal bırakmadığı hususunda rivayetler birleşmektedir.
Ancak mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin vefat ederken geride hiç bir deve ve koyun bırakmadığı ifade edilirken, bazı muteber kaynaklarda geride yirmi sağmal deve, yedi sağmal koyun, dokuz da sağmal keçi bıraktığı açıklanmakta ise de, bu rivayetlerle mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif arasında bir çelişki bulunduğu iddia edilmez. Çünkü bu hayvanlar Rasûl-ü Ekremin özel malı olmayıp zekat malı idiler. Bu sebeple bunlar, Soffa ehli gibi fakir sahabilere aitti ve onları bu sahabiler otlatıp sütünü içerlerdi.[10] Rasûlu Ekrem'in, Hayber ve Fedek'teki arazilerine gelince, onları daha hayatta iken müslümanlar için sadaka olarak bağışlamıştı. Nitekim şu hadis-i şerifler de bu gerçeaği ifade etmektedirler:
1. "Rasûlullah (s.a) vefat zamanında ne bir dirhem, ne bir dinar, ne bir (azadlanmamış) köle, ne de birşey bıraktı. Yalnız beyaz, dişi bir katırla (harp) silahını, bir de (fakir yolculara) vakfettiği (Fedek ve Hayberdeki) araziyi bıraktı."[11]
2 . "Vefatımda varislerim ne bir dinar, ne bir dirhem paylaşmayacaklardır. Bıraktığım şey (ki hurmalıktır. Bunun) kadınlarımın nafakasından, işçimin ücretinden geri kalanı vakıftır."[12]
3. "Biz (peygamberler) miras bırakmayız. Bizim geride bıraktığımız dünyalıklar sadakadırlar."[13]
Bütün bu rivayetler Hz. Peygamberin geride miras olarak bir dünyalık bırakmadığına delalet etmektedirler.
Rasûl-ü Ekremin vefat ederken hiçbir vasiyette bulunmadığını ifade eden metindeki ne de birşey vasiyyet etti cümlesine gelince, bu cümlede Rasûl-ü Ekremin herhangi bir mal vasiyyet etmediği ifade edilmek istenmektedir. Allah'ın kitabına sarılıp, ehl-i beytine tabi olmayı, Yahudilerin Arap Yarımadası'ndan çıkartılmasını ve elçilere ikram edilmesini emreden vasiyyeti[14] ise bu cümlenin kapsamına dahil değildir.[15]

2. Vasiyyette Bulunmak İsteyen Kimsenin Malından Vasiyyet Etmesi Caiz Olan Miktar

2864... (Amir b. Sa'd'ın) babasından demiştir ki: (Birgün ben Sa'd) öyle bir hastalandı(m)ki; neredeyse ölüyordu(m). Derken Rasûlullah (s.a.) (ben Sa'd'ı) ziyarete geldi. (Sa'd O'na):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Benim pek çok malım var fakat bir kızımdan başka bana varis olacak bir kimse yok (malımın) üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?" dedi(m) (Hz. Peygamber de): "Hayır" cevabını verdi. Bunun üzerine (Sa'd): "Yarısını" (dağıtabilir miyim?) diye sordu. (Hz. Peygamber yine): "Hayır" cevabını verdi. (Bu defa Sa'd): "Üçte birini" (dağıtabilir miyim?) dedi. (Hz. Peygamber): "Üçtebir çoktur. Şüphe yok ki senin varislerini zengin olarak bırakman, onları halka elaçar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır ve gerçekten infak edeceğin bir yiyecekten dolayı mutlaka mükafat görürsün. Hatta hanımının ağzına vereceğin lokmadan bile" buyurdu. (Bu defa ben Sa'd)
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (yapmak istediğim) hicretimden geri mi kalacağım?" dedim. (Rasûlullah):
"Şüphe yok ki, eğer sen, ben (vefat ettik)den sonra (hayatta) kalıp Allah rızası için çalışırsan, bununla senin mutlaka yüksekliğin ve derecen artmış olur. Hatta (hicretten) geri kalmakla belki de (bazı) insanlar faydalanır, diğer bir kısmı da senden zarar görür" cevabını verdi ve "A İla hım! Ashabımın hicretini tamamla, onları ökçeleri üzerinde geri döndürme. Fakat zavallı (olan) Sa'd b. Havle'dir" dedi ve Mekke'de ölmesinden dolayı da Rasûlullah onun hakkında mersiye söyledi.[16]

Açıklama

Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın tek varis olarak bırakacağından bahsettiği bu kızının Aişe isminde bir kız olduğu ifade edilirken bazı rivayetlerde de Ümmü Hakem el-Kübra isimli bir kız olduğu ifade edilmektedir. Hafiz İbn Hacer bu kızın Hz. Sa'd'ın ilk karısından olan en büyük kızı olması gerektiği noktasından hareket ederek Hz. Sa'd'ın Ummül-Hakem -el-Kübra isimli kızı olması lazım geldiğine hükmetmiştir. Her ne kadar metinde "Bir kızımdan başka bana varis olacak bir kimse yok" ifadesi varsa da aslında Hz. Sa'd'ın "kızımdan başka farz (pay) sahibi bir mirasçım yok" demek istediği asabe olarak mirasçıları olan yeğenlerini kasdetmediği anlaşılmaktadır. Rasul-ü Zişan Efendimiz Hz. Sa'd7a "mirasçılarını zengin bırakman daha hayırlıdır" derken Hz. Sa'd'ın bu hastalıktan kurtulacağım ve daha uzun yıllar yaşayıp mevcut kızından başka çocukları dünyaya geleceğini mucize olarak haber vermiş olabilir. Nitekim Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas bu ümitsiz hastalıktan iyileşip kalkmış ve kırk seneden ziyade yaşamış, birçok erkek ve kız çocukları dünyaya gelmiştir.
Bunlardan erkek olan çocukların adları şöyledir:
Ömer, İbrahim, Yahya, îshak, Abdullah, Abdurrahman, İmran, Salih, Osman.
Kız çocuklarının sayısının ise on ikiye ulaştığı Buhari şerhlerinde haber verilmektedir.
Rasûl-ü Ekrem Efendimiz bu cümledeki "mirasçıların" sözüyle, Hz. Sa'd'ın kızı Ümmü'l-Hakem ile yeğenlerini kastetmiş olması da mümkündür.
Hanefi âlimlerinden tbn Melek'in ifadesine göre, metinde geçen "üçte-bir çoktur" sözü malın üçtebirini vasiyyet etmenin caiz; fakat, ondan azını vasİyyet etmeninse evla olduğuna delalet eder.
Yine metinde geçen "Hatta hanımının ağzına vereceğin lokmadan bile" cümlesindeki "tedfeuhâ = vereceğin" kelimesi Süneni Ebû Davud'un bazı nüshalarında = kaldırıp vereceğin" şeklindedir. Hatta kelime Buha-ri'nin rivayetlerinde de "terfeuha" şeklindedir. Fakat netice itibariyle bu iki rivayet aynıdır. Mana bakımından aralarında bir fark yoktur. Bu cümle ile, Fahri Kâinat Efendimiz, ameller niyyetlere göre olduğundan, yiyecek ve içeceklerin, Allah'ın rızası için infak edilmiş olmaları halinde bir takım meşru iştihaları tatmin yolunda sarfedilmiş bile olsalar, yine de bu harcamaya sevap verileceğini ifade

buyurmak istemiştir.
Bu hadis-i şerifte, Rasûl-u Ekremin mucizelerinden biri de Hz. Sa'd'ın yakalanmış olduğu hastalıktan kurtulduktan sonra, uzun süre yaşayacağını ve Rasûl-u Ekremin vefatından sonra da hayatta kalıp Allah rızası için çalışıp Allah katında derecesinin daha da artacağını ve kendisinden bazı kimselerin "yararlanıp bazılarının da zarara gireceğini Hz. Sa'd'a açıkça haber vermesidir.
Gerçekten de Hz. Sa'd veda haccından sonra 45 yahut 48 sene yaşamıştır. Bu süre içerisinde Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas, Kadisiyye gibi büyük fetihlere muvaffak olmuş, müslümanlar onun sayesinde hesapsız ganimet mallarına ulaşarak faydalanmışlardır. Ehl-i şirk de zarar görmüştür. Hadis sarihleri bu babtaki mucize-i Peygamberiyi, bu suretle tasvir etmişlerdi. Tahavî'nin bu hususta diğer bir tevcihi daha vardır kî bunu da şârih Aynî nakletmiştir. Tahavi'nin Muttasıl bir senedle rivayetine göre Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın oğlu Amir'den":
"Rasûl-ü Ekrem, babanın yüzünden bir kısım insanlar faydalanacak bir kısmı da zarar görecek", buyurmuştur. Bunun medlulü nedir? diye sorulmuş. O da cevaben:
Babam Irak'a vali ve kumandan tayin olunup gittiğinde, halk irtidad etmişti. Bunlardan bir kısmı mukavemet etmeyip tevbekâr olarak döndüler. Bir kısmı temerrüd etmişti. Birinciler kurtulmuş ve müstefid olmuş, öbürleri tenkid edilmiş ve zarar görmüşlerdir demiştir.[17]
Kadı İyaz'ın açıklamasına göre, bazıları "Bir kimsenin elde olmayan sebeblerle Medine'ye göç edemeyip Mekke'de ölünceye kadar ikamet etmesi o kimsenin hicret sevabı almasına mâni değildir. Ancak hicret imkânı olduğu halde hicret etmeyip keyfi olarak Mekke'de ikamet eden kimse hicret sevabından mahrum kalır. İşte Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas daha önce Mekke'den hicret ettiği halde hac etmek için kendi arzusuyla Mekke'ye geldiğinde burada ölmesinin hicretinin sevabım azaltacağından yahutta hicretinin sevabını tamamen yi k edeceğinden korkuyordu. Yahutta bu korkusu Resulü Ekrem ve ashabı hac vazifelerini bitirip Medine'ye dönecekleri sırada hastalığı yüzünden onlara katılmayıp Mekke'de kalacağından ileri geliyordu. Çünkü ashab-ı kiram göç ettikleri bir yere tekrar dönüp de orda kalmayı iyi saymazlardı." demişlerdir. Nitekim Hz. Sa'd'ın "Ey Allah'ım Rasûlü ben hicretimden geri mi kalacağım?" sözü bu görüşü te'yid etmektedir. Bazıları ise "her ne sebeble olursa olsun, bir muhacirin Mekke'de vefat etmesinin onun hicretini ibtal ettiğini söylemişlerdir.
Yine Kadı.Iyaz alimlerden bazılarının Rasûlü Ekrem'in metinde geçen "Allah'ım ashabımın hicretini tamamla.." anlamındaki sözlerini delil getirerek "Bir muhacirin Mekke'ye dönüp orada ikamet etmesinin onun hicretini tamamen ibtal edeceğini iddia ettiklerini ifade ettikten sonra "aslında bu sözlerin hicretten sonra Mekke'ye dönen belli bir sahabi İçin söylenmiş bir söz olmayıp tüm sahabiler için yapılmış genel bir dua olduğunu söylemiştir. Ancak burada Resûl-ü Ekrem Efendimizin belli bir sahabiyi hedef alarak söylediği bir söz varsa o da Hz. Sa'd b. Havi için söylemiş oldukları; "zavallı (olan) Sa'd b. Havledir" sözüdür. Hz. Sa'd b. Havle'nin başından geçen hadise hakkında çeşitli rivayetler vardır.
İsa b. Dinar'ın rivayetine göre, Hz. Sa'd b. Havle Mekke'den Medine'ye hicret etmeden Mekke'de vefat etmiştir. Bu rivayete itibar edilecek olursa Rasûl-ü Ekrem Efendimizin ona acımasının sebebi sadece ölümünün Mekke'de olmasıdır. Buhârî'nin rivayetine göre, Hz. Sa'd Medine'ye hicret edip Bedir Savaşına katıldıktan sonra tekrar Mekke'ye dönüp orada vefat etmiştir.
İbn hişam ise; Hz. Sa'd'm, Medine'ye hicret edip Bedir savaşına ve daha başka savaşlara katıldıktan sonra veda haccı sırasında Mekke'de vefat ettiğini söylüyor.
Bu rivayetlere itibar edilecek olursa, Rasûlü Ekrem'in ona acımasının Medine'ye hicret ettikten sonra kendi arzusuyla Mekke'ye dönüp orada vefat etmesinden kaynaklandığı ortaya çıkıyor. Tam manâsıyla sevap dâr-ı hicrette olduğundan hangi suretle olursa olsun, küfür diyarında ölmesi onun sevabını azaltmıştır. Âlimlerin ekserisine göre, metnin sonunda bulunan "Mekke'de ölmesinden dolayı Rasülullah onun hakkında mersiye söyledi" sözü râvi Zührî'ye aittir.[18]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyaret etmek müstehaptir.
2. Mal biriktirmek mubahtır.
3. Hadis-i şerif mirasçılarla vasiyet arasında örfe riayet gerektiğine delildir. Cumhur ulema Hz. Sa'd'ın "bütün malımı tasadduk edeyim mi?" sözü ile istidlal ederek "Hastanın bağış ve sadakası, malının üçtebirinden verilir" demişlerdir. Hanefilerle, İmam Mâlik, Leys, Evzâî, Sevrî, İmam Şafîî, İmam Ahmed, İshâk ve bilumum hadis imamlarının görüşler budur.
Zahirîlerde hastanın bağışı bütün malından çıkarılır. İbn Battal: "Eski âlimlerden buna kail hiçbir kimse bilmiyoruz" diyor. Bu mevzuda Nevevî de şunları söylemiştir: "Âlimlerimiz ve diğer âlimler mirasçılar, zengin iseler teberruan malın üçtebirini vasiyet etmeleri müstehab, fakirseler üçtebirden daha azını vasiyet müstehab olur, demiştir. Şu asırlarda mi-rakçısı olan kimsenin vasiyyeti mirasçıların rızası olmaksızın üçtebirden fazlasını geçemeyeceğinden âlimler ittifak etmişlerdir. Ama mirasçıların rızasıyla bütün malını vasiyet edilebileceğinde de müttefiktirler.
Bizim mezhebimize ve cumhura göre, mirasçısı olmayan kimse de malının üçtebirinden fazlasını vasiyyet edemez. Ebû Hanife ile arkadaşları: İshak ve bir rivayette İmam Ahmed bunu caiz görmüşlerdir. Mezkur kavil Hz. Ali ile İbn Mes'ud'dan rivayet olunmuştur.
4. İbadette bulunmak için ömür dilemek caizdir.
5. Bu hadis bir mu'cizedir.
6. Mirasçıyı zengin etmeye çalışmak, onu fakir bırakmaktan efdaldir.
"Kur'an-ı Kerim'de umumî olarak zikredilen vasiyyet bu hadisle tahsis edilmiştir. Cumhurun kavli budur.
7. Hayır yollarla infak etmek müstehabtır.

8. Ameller niyetlere göredir, dolayısıyla kişi Allah'ın rızasını kazanmak için çoluk çocuğuna yaptığı masraftan da sevap kazanır.[19]

3. Vasiyette (Haddi Aşarak Varislere) Zarar Vermenin Kötülüğü

2865... Ebû Hureyre'den demiştir ki: "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek):
Ey Allah'ın Resulü! Hangi sadaka daha faziletlidir? diye sordu. (Hz. Peygamber de):
Sen sıhhatli ve hırslı olup da (hayatta uzun yıllar) kalmayı arzu ettiğin fakir düşmekten korktuğun halde, sadaka vermendir. Can(ın) gırtlağa gel(me zamanı yaklaş)ıp da "Falan kişiye şu kadar falan kişiye de şu kadar (vasiyyet ediyorum) deyinceye kadar bekleme(mendir.) (Çünkü o zaman malın zaten mirasçısı olan) falancanın olmuştur." buyurdu.[20]

Açıklama

İnsan sıhhati, gücü ve kuvveti yerinde olup, hayat ve ümit dolu olduğu yıllarda mala, mülke karşı daha düşkün olduğundan hayatının bu döneminde Allah rızası için malının bir kısmını tasadduk etmesi Onun itilasına sadakatına ve dolayısıyla sevabının da o nisbette büyüklüğüne delâlet eder.
İnsan hayattan ümidini kestiği ya da ölüm döşeğine düştüğü zaman, dünya malına karşı hırsı ve dolayısıyla cimriliği kalmadığı için hayatının bu döneminde vereceği sadakaların sevabı da azdır.
İşte bu hadis-i şerifte bu gerçeklere İşaret edilerek insanın vereceği sadakayı ölüm döşeğine düşünceye kadar bekletmenin doğru olmayacağı ifade edilmektedir. Çünkü ölüm döşeğine düşen bir kimsenin malına mirasçıların hakkı tealluk etmiş olduğundan malının tümü üzerinde yetkisi kalmamış, sadece üçtebiri üzerinde tasarruf etme hakkı kalmıştır. Geriye kalan üçteikisi ise varislerin olmuştur.
tşte metinde geçen gSui âır îj zaten o zaman senin malınfm bir kısmı) mirasçılarının olmuştur." cümlesiyle bu gerçek ifade edilmek istenmiştir. Bu cümleden önce geçen falancaya şu kadar falancaya da şu kadar" lafızları ise kendilerine vasiyyet yapılacak kimselerle, vasiyyet edilecek maldan kinayedir.
Biraz önce de açıkladığımız gibi, ölüm döşeğine düşen bir kimsenin yapabileceği vasiyyetin miktarı, mevcut mallarının üçtebirini geçemez. Bu nis-beti geçen miktarı varisler yerine getirip getirmemekte muhtardırlar. İsterlerse geçerli kılarlar, isterlerse ibtal ederler. Hattâbî'nin açıklamasına göre metinde geçen *'zaten o zaman senin malın mirasçılarının olmuştur" mealindeki sözler, vasiyette bulunmak isteyen bir kimsenin varislerin hakkı olan miktarı, gözetip meşru olan vasiyette miktarını aşarak varislere zarar vermekten kaçınmasının lüzumuna delalet etmektedirler.
Hafız İbn Hacer bu mevzuda şöyle diyor: "Selef-i salihinden bazıları zenginlerin mallan hususunda iki defa Allah'a karşı geldiklerini söylemişlerdir:
1. Sağlıklarında cimrilik yapmakla,
2. Mala tümü üzerinde tasarrufta bulunmak hakkı ellerinden gittiği sırada meşru sınırlan aşarak vasiyyette bulunmakla."
Netice olarak, sadakanın efdali insanın vücudu sıhhate ve mala ihtiyacı varken verdiği sadakadır. Ölüm döşeğine düşen kimsenin vasiyette bulunmaktan başka yapabileceği bir hayır yoktur. Bilindiği gibi o da sınırlıdır. Hele insanın yapacağı hayrı son nefesine kadar bekletmesi ise son derece büyük bir gaflettir. Çünkü insanın son nefesinde yapacağı tasarrufların hiçbiri geçerli değildir.
Nitekim sarihler metinde geçen "can gırtlağa geldiği zaman" mealindeki cümleyi "canın gırtlağa gelme zamanı yaklaştığında" şeklinde te'vil etmişlerdir. Biz de tercümede parantez içerisinde ilâve ettiğimiz kelimelerle bu manaya işaret ettik.[21]

2866... Ebû Said el Hudrî (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):
"Bir kimsenin sağlığında bir dirhem tasadduk etmesi, ölürken yüz dirhem tasadduk etmesinden daha hayırlıdır" buyurmuştur.[22]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, insanın sıh-hati yerinde iken mala, mülke, ihtiyacı ve rağbeti daha fazla olduğu gibi "şeytan sizi fakirlikle korkutur..."[23] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere sadaka vermenin fakirliğe düşüreceğine dair, şeytanın vereceği vesveselere daha çok maruz ve müsaittir. Ölüm döşeğine düşen bir kimse dünyadan beklediği bir şey kalmadığından, ümit ve hayat dolu kimselere nis-betle, nefsin telkinleriyle şeytanın vesveselerine karşı daha emin ve kuvvetlidir. Bu bakımdan sıhhat yerinde iken sadaka vermek, ölüm döşeğinde sadaka vermekten yüz derece daha zor ve yüz derece daha faziletlidir.
Ayrıca ölüm döşeğinde verilecek sadaka, vasiyyet hükmündedir. Bu halde iken sadaka vermek isteyen kimselerin, mallarının üçte birinden fazlasını tasadduk etmekten ve dolayısıyla varislerin hakkına tecavüz ederek onları zarara uğratmaktan sakınmaları gerekir.
Sadece vârisleri zarara sokmak için vasiyyette bulunmak miktarı, mevcut malın üçtebirinden az bile olsa caiz değildir.
Bu hadisle bir önceki hadisin bab başlığı ile ilgisini de burası teşkil etmektedir.
Her ne kadar el-Münzirî bu hadisin senedinde kendisine itimad edilemeyen Şürahbil b. Sad el-Ensarî el-Hatmî bulunduğunu söylemişse de îbn Hibban Sahih'inde bu hadisi rivayet ederek onun sahih olduğunu açıklamış ve İbn Hacer de kendisini tasdik etmiştir.[24]

2867... Ebû Hureyre Rasûlullah (s.a.)'in:
"Şübhesîz ki erkek ve kadın altmış sene Allah'a itaatle çalışıp, çabalamalardan sonra, kendilerine ölüm (vakti) gelip çatar. Bunun üzerine (mallarından bir çoğunu vasiyet ederler. Yapmış oldukları bu) vasiyette (varislerine) zarar verirler de, ateşi hakketmiş olurlar" dediğini söyledi ve "... bu hükümler, ölenin yapacağı vasiyyetten ya da borcundan sonradır."[25] (mealindeki âyet) ten "işte büyük kurtuluş budur"[26] (mealindeki âyet)e kadar okudu.
[Ebû Dâvûd der ki (senette geçen) el Esas b. Câbir, Nasr b. Ali'nin dedesidir.][27]

Açıklama

İbn el-Melik'e göre, altmış yıl Allah'a itaat ettikten sonra yap-tıkları vasiyet yüzünden cehenneme girmeye müstahak olan kadın ve erkeklerden maksat, vasiyyet hakkındaki dini ölçüleri bir tarafa atarak vârislerin tümüne zarar vermek maksadıyla malının üctebirinden fazlasını mirasçıların dışındaki kimselere vasiyyet eden kadın ve erkeklerdir. Yahutta mirasçıların bir kısmını mirastan mahrum etmek maksadıyla malının tümünü diğer mirasçılara hibe eden kadın ve erkeklerdir.
Bazılarına göre, burada vasiyyetleri sebebiyle cehennemlik olan kadın ve erkeklerden maksat; liyakatli olmayanlara mal verilmesini vasiyyet eden kadınlar ve erkekler olabileceği gibi, haklı olarak yaptığı bir vasiyyetinden cayarak ikinci bir vasiyette bulunan, ya da vasiyyetinin bir kısmını ibtal eden kadınlarla erkekler de olabilir.
Kişinin cehenneme girmeyi hakketmesi başkadır, cehenneme girmesi yine başkadır. Kişinin cehennemlik olması onun mutlak cehenneme girmesini gerektirmez. Çünkü Allah'ın affının imdada yetişip de cehenneme girmekten kurtulması mümkündür.[28]
Metinde geçen "altmış sene" sözüyle gerçekten "altmış yıllık bir ömür, kastedilmiş değil çokluk kastedilmiştir. Bu bakımdan söz konusu kelime burada uzun yıllar anlamında kullanılmıştır.
Nitekim İbn Mâce'nin Sünen'inde bu kelime yerine geçen yetmiş sene kaydı da yine uzun yıllar anlamında kullanılmıştır.
Avnü'l Mâbûd yazarının ifade ettiği gibi konumuzu alakadar eden bu hadis-i şerif, vasiyyet ederken dini ölçülere uymayan kimseler hakkında büyük bir tehdidi ihtiva etmektedir.[29]

4. Vasiyyetlerde Vasilik Görevi Alanın Hükmü

2868... Ebû Zer'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) (bana hitaben şöyle) buyurdu: "Ey Ebû Zer! Gerçekten ben seni zaif görüyorum ve kendim için arzu ettiğim şeyi senin için de arzu ediyorum. Binaenaleyh iki kişi üzerine (bile olsa) başkan olma ve yetim malına veli olma" buyurdu. Ebû Dâvûd der ki bu hadisi sadece Mısır halkı rivayet etmiştir.[30]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz kendisi bütün müslümanlann hâki-mi, bütün valilerin başkanı ve devlet reisi olduğu halde, Hz. Ebu Zer'e "emir olma", "yetim malına veli olma" diye nasihatta bulunması izaha muhtaç bir meseledir. Şeyh İzzüddin b. Abdisselâm bu mevzuda şöyle diyor: "Râsulû Zişan Efendimiz, kendisi bütün müslümanlarm hâkimi ve tüm müslüman valilerin seyyidİ olduğu halde - ben kendim için arzu ettiğimi senin için de arzu ediyorum. Bu bakımdan emir olmanı ve yetim malına veli tayin edilmeni arzu etmiyorum. Bu görevlerin dışında kalmanı istiyorum- diye nasihatta bulunmasında izahı müşkil görülen iki husus vardır:
1. Devlet reisliği çok faziletlidir.
2. Aslına bakılırsa Hz. Peygamber reislikten ve velilikten uzak durmamış, bilakis velayetin en büyüklerini üzerine almıştır. Yani kendisi için reisliği ve veliliği arzu etmiştir. Durum böyle olunca Hz. Ebû Zer'in de bu gibi görevleri üstlenmesini arzu etmesi gerekirdi.
Bunun sevabı şudur: "Hz. Peygamber Hz. Ebû Zer'e yaptığı bu nasihatte "Eğer ben de senin gibi zayıf olsaydım, bu gibi vazifeleri yüklenmekten kaçınırdım. Sen zayıf olduğun için bu görevlerden kaçınmanı arzu ediyorum" demek istemiştir. Çünkü "Beni ülkenizin hazineleri üstüne (me'mur) koy. Ben onları iyi korur (yönetmesini) iyi bilirim."[31] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere bir yönetici için iki şartın bulunması gerekir.
a. Üzerine aldığı görevin inceliklerini hakkıyla bilmek.
b . Bu görevi yürütürken idaresi altında bulunan müesseseye ya da kişilere faydalı olup onları gelecek zararlardan koruyabilecek güçte olmak.
işte bu şartları taşımayan kimselerin velilik, vasîlİk emirlik gibi görevleri üslenmeleri haramdır. Bu şartları taşıyarak sözü geçen görevleri üslenip de onları hakkıyla yerine getiren kimseler için âhirette çok yüksek dereceler vardır.
Nitekim Rasûlü Zişan Efendimiz:
"Valilik bir emanettir, gerçekten kıyamet gününde o kepazeliktir ve pişmanlıktır. Yalnız onu hakkıyla alarak o hususta üzerine düşeni yapan müstesna"[32] buyurmakla ehliyetsiz olarak velilik, valilik, emirlik gibi vazifeleri yüklenen kimselerin kötü akıbetini haber verdiği gibi "yedi kişi vardır ki Allah onları (arşının) gölgesinde barındıracaktır. (Bunlardan birincisi) adâletli imam"[33] buyurmakla yetenekli ve adaletli yöneticilerin ahiret günündeki derecelerinin yüksekliğine işaret etmiştir.
Bu bakımdan gerekli şartları taşıyan yöneticilerin bulunmaması halinde bu şartlan haiz olan kişilerin yöneticiliği kabul etmeleri üzerlerine vâcib olur.[34]

5. Ana, Baba Ve Yakınlar İçin Vasiyvet Edilmesini Emreden Âyetin Neshedilmesi

2869... İbn Abbas'dan (rivayet olunduğuna göre İslâmiyetin ilk yıllarında) vasiyyet "Eğer bir hayır (mal) bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara ve uygun biçimde vasiyyet etmek..."[35] (âyetinin emrine uygun bir) şekilde yapılır idi. Nihayet miras âyetiyle neshedildi.[36]

Açıklama

Nisa sûresinin nırasla ilgili 11-13 numaralı âyetleri gelmezden önce, kişinin bıraktığı maldan anne, baba ve akrabasına bir pay verilmesini vasiyvet etmesi bu âyetle farz kılınmış idi. Fakat Nisa süresindeki miras âyetiyle anne babanın ve akrabanın mirastan alacakları hisseler belirtildiğinden, Hz. Peygamber "Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Artık vârise vasiyyet olmaz."[37] buyurarak bu âyetin akrabaya vasiyyet hükmünü neshetmiş, yani yürürlükten kaldırmıştır. Bazı bilginlere göre; aslında miras âyetinin inmesiyle yakın akrabaya vasiyyet hükmü neshedilmiş ise de mirastan payı olmayan uzak akrabaya vasiyyet hükmü farz olarak baki kalmıştır.
Mesela erkek evladı, ana ve babası bulunduğu zaman, ölünün kız kardeşine miras düşmez. "Amcaları bulunan çocuğa, dedesinden miras kalmaz. Babası yahut erkek evladı bulunan kimsenin, amcasına, halasına, dayısına, teyzesine miras düşmez, işte bu gibi kimseleri zaruretten kurtarmak için bunlara bir miktar malı vasiyyet etmek bu âyetle emredilmektedir. hadislerle vasiyyet mecburiyeti kaldırılmıştır. Ancak vasiyyet caizdir. Kişi miras düşmeyen akrabasına vasiyyet edebileceği gibi başkalarına da vasiyyet edebilir.[38]

6. Varise Vasiyyet Etmenin Hükmü

2870... Şurahbil b. Müslim'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a)'i:
"Şüphesiz ki Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Hiçbir varise vasiyet edilemez." derken işittim.[39]

Açıklama

Metinde geçen "Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. cümlesiyle kast edilen, varislerin mirastan alacakları payın miktarım açıklayan Nisa sûresinin 11-13. âyetleridir.
Yüce Allah bu âyetlerde, mirasçıların mirastaki paylarını açıkladığı gibi, yine bu âyetle, ölüm döşeğinde bulunan bir kimsenin başta anne ve babası olmak üzere yakın akrabalarına malının bir kısmını vasiyyet etmesini farz kılan Bakara suresinin 180. âyetini yürürlükten kaldırdı.
Ancak âlimlerden bazıları, "miras âyetlerinin inmesiyle ebeveyne ve yakın akrabaya vasiyyeti farz kılan Bakara suresinin 180. âyetinin yürürlükten kalkmış olması gerekmez. Çünkü bir kimsenin malının bir kısmını vasiyyet edip, kalan kısmını da miras âyetlerinde belirtilen ölçüler içerisinde taksim edilmek üzere varislere bırakması mümkündür" diyerek miras âyetlerinin vasiyyet âyetini neshetmediğini iddia etmişlerdir.
Hanefi âlimleri, müslümanlar arasındaki yaygınlığı ve gördüğü kabul sebebiyle tevatür derecesine ulaşan ve mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerife sarılarak "miras âyetlerinin Bakara sûresinin 180. âyetini nesh ettiğini, dolayısıyle bir kimsenin ebeveyniyle diğer yakın akrabalarına malının bir kısmını vasiyyet etmesinin üzerine vacib olmadığını" söylemişlerdir. Ömer Na-suhi Bilmen efendi, Hanefi âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini şöyle açıklıyor: "Müslümanlığın başlangıcında varis olacak ana ile babaya ve sair yakınlara vasiyyet edilmesi, bir vecibe iken bu husustaki hükm-i şer'î bilahere miras âyetleriyle ve mütevatirül âmel olan bir hadL-i şerif ile hikmet için nesh edilmiştir. Filhakika varisler, zaten muayyen hisselerini alacakları için kendilerine ayrıca vasiyyete hacet kalmamıştır. Gerek varisler arasında ve gerek varisler ile müverrisleri arasında bir muhabbet ve sevginin, bir bağlılığın devamı pek istenen bir şeydir. Bunlardan bazılarım bittercih vasiyyette bulunmak ise diğerlerinin kalplerini kırar, aralarında bir düşmanlığın uyanmasına sebebiyet vererek akraba bağlarının çözülmesine vesile olabilir. Binaenaleyh böyle bir hale sebebiyet verilmesi doğru olamaz.
Şu kadar var ki, herhangi bir maslahat mülahazasıyla varislerden bazılarına yapılan bir vasiyyeXe diğer varisler, icazet verirlerse kendi rızalarıyla haklarını düşürmüş olacakları cihetle bu paylaşmanın cevazına bir engel kalmamıştır.[40]
İmam Şafîî'ye göre; miras âyetlerinin Bakara suresinin 180. âyetini nes-hetmiş olması ihtimali bulunduğu gibi, miras âyetleriyle vasiyet âyetinin ikisinin birden yürürlükte kalmış olması ihtimali de vardır. Fakat mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, her iki hükmün birlikte yürürlükte kalması ihtimalinin ortadan kaldırıp ebeveyne ve diğer yakın akrabaya vasiyyet etmeyi farz kılan vasiyyet âyetinin miras âyetleriyle neshedildiğini açıkça ifade etmiştir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; "Alimlerin pek çoğu miras âyetlerinin vasiyyet âyetini neshetmesindeki maksadın kendilerine vasiyyet edilmediği için vasiyyetten yararlanamamış olan diğer akrabaların hukukunu korumak olduğunu, durum böyle olunca da diğer mirasçıların kabul etmesi halinde herhangi bir mirasçıya vasiyyette bulunmakta bir sakınca bulunmadığını söylemişler. Bunu mirasçıların kabul etmesi halinde, malın üçtebirinden fazlasını vasiyyet etmenin caiz oluşuna hamletmişlerdir.
Âlimlerden bazıları da mirasçılardan bazılarına yapılan vasiyyet diğer mirasçılarca kabul edilse bile yine de geçersizdir, demişlerdir.
Hattâbî'nin açıklamış olduğu son görüş, Zahirîlerin görüşüdür. Bezi yazarı âlimlerin bu mevzudaki görüşlerini şöyle özetliyor: "Âlimlerin miras âyeti geldikten sonra vasiyyet âyetinin hükmünün geçerliliği hakkındaki görüşleri ikiye ayrılır:

a. Vasiyyet âyetinin hükmü, varis olmayanlar için geçerlidir. Fakat varisleri hakkında geçersizdir. İbn Abbas ile Hasan-i Basri ve Mesrûk bu görüştedirler. Bunlara göre; bir kimsenin varis olmayan akrabasına malının bir kısmını vasiyyet etmesi üzerine farzdır.
b. Varisler hakkında da varis olmayanlar hakkında da geçersizdir. Müfessirlerin ekserisi ile fıkıh âlimlerinin ekserisi bu görüştedirler. Bu görüşte olan âlimlere göre, bir kimsenin herhangi bir kimse için vasiyyette bulunması üzerine farz değildir.[41]

7- İnsanın Kendi Yiyeceğini Yetimin Yiyeceğiyle Karıştırması

2871... İbn Abbas'tan demiştir ki:
"Yetimin malına yaklaşmayınız; yalnız ergenlik çağına erişin-ceye kadar (onun malına) en güzel biçimde yaklaşabilirsiniz."[42] (âyet-i kerimesi) ile "zulüm ile öksüzlerin mallarını yiyenler, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar..."[43] âyeti inince yanında yetim bulunanlar hemen Hz. Peygamber'in meclisinden) ayrılıp o yetimin yemeğini kendi yemeklerinden, içeceğini de kendi içeceklerinden ayırdılar. (Bu sefer de yetimin sofrasındaki) yemeğinden (biraz yemek) artmaya başladı. (Bu artıkları da) biriktiriyorlardı. Sonra yetim o yemeği yiyor ya da (bu yemek) bozuluyordu. Bu ise onlara ağır gelmeye başladı. Bu durumu Rasûlullah (s.a.)'e arz ettiler. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah "... ve sana öksüzlerden soruyorlar. De ki: Onları(n durumlarını) düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışır (onlarla bir arada yaşardanız, sizin kardeşlerinizdir..."[44] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine yetimlerin yiyeceklerini kendi yiyecekleriyle, içeceklerini de kendi içecekleriyle karıştırdılar.[45]

Açıklama

"(Velîlerden) kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenez-v zül etmesin) kaçınsın. Kim de fakir ise o halde (malın muhafazası için gösterdiği çabaya ve ihtiyacına) uygun şekilde yesin."[46] âyet-i kerimesinin zahiri; fakir olan vasinin israf etmeksizin, bakım karşılığı olarak yetimin malından bir miktarım yiyebileceğine delalet eder. Şayet vasî zengin ise, Allah'ın kendisine verdiğine kanâat ederek yetimin malından sakınması farzdır. Âlimler, ihtiyacı olduğu takdirde vasînin, yetimin malından ihtiyacı kadar almasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Yalnız, yetimin malından yiyen fakir vasî, sonradan zengin olursa, daha önce aldığı malı geri verip vermeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimlere göre, sonradan zengin olan vasî, fakir iken aldığ malı ödemez. Zira Allah ona maruf bir şekilde yemeyi mubah kılmıştır. Onun aldığı, yediği mal, bir bakıma çocuğun bakım ücreti sayılır. Bu görüş, İmam Hanbel (r.a.)'den rivayet edilmiştir.
Diğer bazı âlimlere göre; sonradan zengin olan vasinin, yetimin malından fakir iken aldığını aynıyla iade etmesi farzdır. Zira Hz. Ömer, halifeliği sırasında, "Ben şu anda, mal hususunda yetimlerin vasîleri gibiyim. Zengin olursam hazineden yemekten kaçınırım. Fakir olursam ihtiyacım kadar hazineden alırım. Sonradan zengin olduğum takdirde de daha önce aldıklarımın tamamını aynen öderim" buyurmuştur. İşte Hz. Ömer'in bu veciz ifadesinden açık biçimde anlaşılıyor ki, yetim çocukların vasîsi zengin ise, yetimin malından kaçınmalıdır. Fakir ise, ihtiyacı kadar yemeli, sonradan zengin olduğu takdirde de yediği kadarını aynen ödemelidir.
Cessâs'ın rivayetine göre Hanefi âlimleri, vasînin, ister zengin ister fakir olsun, yetimin malından yiyemiyeceği, hatta borç bile alamıyacağı görüşündedirler. Çünkü Allahü Teâlâ,"Yetimlerin mallarını verin..."[47] "Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir."[48] "... yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız (onlara iyi bakmanız) hususunda (işte) kitapta okunup duran (ayet)le-ri... Hayırdan daha ne yaparsanız şüphesiz Allah onu da hakkıyla bilicidir."[49] ve "Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeplerle yemeyin..."[50] buyurmaktadır. Bu âyetler, muhkem âyetlerdendir. Vasînin elinde bulunan yetim malından ihtiyacı olsa bile hiçbir surette kullanamıyacağına delalet etmektedir.
Yine Hanefî âlimlerine göre: "Kim zengin ise kaçınsın; kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyeti müteşâbih[51] âyetlerdendir. İhtimâli manalar taşıdığından hükmünün muhkem âyetlere hamledilmesi icabeder.
İbn Abbas (r.a.)'dan da şöyle bir rivayet yapılmıştır: "Kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyeti, "Gerçek, yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir." âyetiyle neshedilmiştir." Ibn Abbas (r.a.)'m bu görüşü de Hanefi âlimlerinin görüşünü teyid etmektedir.
Taberî, fakir vasînin, yetimin malından borç olarak alabileceği yolundaki görüşü tercih etmiştir. Şöyle demektedir: "Bu husustaki görüşlerin doğrusu, "Kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyetinde de beyan olunduğu gibi, vasînin, zaruret halinde veya ihtiyacı olduğunda sonradan ödemek üzere yetimin malından alabileceği yolundaki görüşüdür. Ödemek kaydıyla yemesi caiz değildir."[52] Gerçekten Taberî*nin görüşü tercihe şayandır.[53]

8- Yetimin Velisinin Yetim Maundan Alması Caiz Olan Miktar

2872... Amr b. Şuayb'in dedesinden rivayet olunduğuna göre; Bir adam Peygamber (s.a)'e gelerek:
"Ben fakirim, benim hiç birşeyim yok, aneak (zengin) bir yetimim var." (onun malından yiyebilir miyim?) dedi. (Hz. Peygamber (s.a) de :
"İsraf etmeyerek (buluğ çağına girmeden fırsatı ganimet bilerek harcayıp yararlanmak gibi bir gaye taşımayarak harcamada) acele etmeyerek ve (onun malının ticaretini sana ait bir) sermaye edinme) ek yetimin malından yiyebilirsin." buyurdu.[54]

Açıklama

Yetimin malını koruyup işletmesine ve yetimin çeşitli hizmetlerinde bulunmasına karşılık, bir ücret olmak üzere, velînin,yetimin malından makbul bir ölçü içerisinde ihtiyacını giderecek kadar yiyebileceğini ifade eden bu hadis-i şerif, Hz. Ibn Abbas (r.a.) ile Ahmed b. Hanbel'in delilidir. Bu iki ilim adamına göre, vasi ya da veli, yetime hizmet etmesine yahut da malını korumasına karşılık, onun malından makul ölçüler içerisinde yiyebilir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir velinin ya da vasinin, yetimin malından yemesinin caiz olabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:
1. Alınan malın miktarı, ihtiyaç miktarım geçmeyecek; bir başka ifadeyle israf derecesine varmayacak.
2. Yetimin malı sermaye yapılarak kar temin edip, yetim buluğ çağına erince sermayesini verip, ticaretine ise sahiplenme yoluna gidilmeyecek.
3. Yetim buluğ çağına ermeden, fırsatı ganimet bilerek menfaatlenme yoluna gidilmeyecek.
Hadis-i şerifte zikredilen bu üçüncü maddede "... Büyüyecekler diye mallarını israfla acele yemeyiniz. Zengin olan çekinsin, yoksul olan da m a Yuf veçhile yesin..."[55] âyet-i kerimesine işaret vardır. Tefsir âlimleri bu âyet-i kerimede geçen "ma'ruf veçhile** kelimesinin tefsirinde ve buna bağlı olarak âyetten çıkartılan hüküm konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür.
"Hz. Ömer, îbn Abbas, İbn Cübeyr, Ebü'l Âliye, Ubeyde es-Selmâni, Ebû Vâil, Mücâhid ve Mukâtü'e göre; fakir veli veya vasi, zarurî ihtiyaç duyduğu miktarı ödünç olarak yetimin malından alır. Ödünç aldığı miktarı, ödeme gücüne kavuşunca ödemesinin gerekli olup olmadığı yolunda, bunlar arasında da ihtilâf vardır. Mücâhid, Saîd b. Cübeyr: Veli ya da vasi, yetimin malından kendi ihtiyacına harcadığı miktar, bir ödünç mâhiyetinde olduğu için ödeme imkânını bulunca ödemesi gereklidir. Âyette geçen "Maruf" kelimesi ödünce manasınadır, demişlerdir. Ömer (r.a.)'ın kavli de bu merkezdedir. Diğer arkadaşları: Sonradan ödenmesi gerekmez. Veli veya vasinin yediği miktar, onun bir ücreti mahiyetindedir, demişlerdir, el-Hasan, Şa'bi, Nahaî ve Katâde böyle hükmedenlerdendir. Şa'bî: Veli veya vasi çok zor durumda kalmadıkça, yetimin malından hiç bir şey yiyemez. Ama açlıktan murdar hayvan etini yemeye mecbur kalacağı derecede bir zaruret doğarsa, o zaman yetimin malından tehlikeyi giderecek miktarda yiyebilir, demiştir.
Âyette geçen "Maruf bîr vecihle yemek" ifadesinin yorumlanması meselesine gelince; âlimler bu hususta Özetle şu görüşleri ve yorumlan beyan etmişlerdir.
Atâ ve ikrime'ye göre; açlığı giderecek kadar yiyebilir. Avret yerlerini örtecek kadar giyebilir. el-Hasan da: Yetimin hurmalığındaki hurmalardan yiyebilir, sağım hayvanların sütünden içebilir. Fakat yetimin altınından, gümüşünden hiç bir şey alamaz. Bir şey alırsa derhal iade etmesi gereklidir. Aişe (r.anh) ve ilim ehlinden bir cemaata göre; "Maruf" tan maksad; veli veya vasinin gördüğü hizmet, bakım ve çalışması nisbetinde bir ücret alabilir.[56]
Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hanefi alimleri, vasinin, ister zengin, ister fakir olsun, yetimin malından yiyemiyeceği, hatta borç bile alamıyacağı görüşündedirler.[57]

9- Yetimlik Ne Zaman Sona Erer

2873... Ali b. EbîTalib'(in şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.) Rasûlullah (s.a.)'in şu sözü hatırımdadır:
" Erginlik çağına geldikten sonra yetimlik yoktur. Gece-gündüz susmak da yoktur."[58]

Açıklama

Babasını kaybetmiş bir çocuk yetim sayıldığından, ergenlik çağına gelinceye kadar malı üzerinde alış-veriş gibi tasarruflarda bulunma yetki ve selâhiyyetine sahip olmadığı gibi, evlenmek, boşanmak gibi medeni tasarruflarda bulunma salahiyetine de sahip değildir.
Yetimin kendi malı ve davranışları üzerindeki tasarruflarında bulunan bu kısıtlama, onun ergenlik çağına girmesine kadar devam eder. Ergenlik çağına girdikten sonra, artık yetimlikten dolayı tasarruflarında bulunan kısıtlılık hali sona erer. Dolayısıyle alış verişte, evlenme ve boşanmalarda tam bir tasarruf yetkisine sahip olur.
Fakat bu yetim, ergenlik çağına girdiği halde akıl noksanlığı sebebiyle reşid olamazsa onun tasarrufları üzerinde bulunan kısıtlılık hali yine devam eder.
Çünkü Cenâb-ı Hak şu âyet-i kerimelerde bunu emretmektedir:
a. "Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere (beyinsizlere) vermeyin!"[59]
b. "... Eğer borçlu olan kimse, aklı ermez ya da zayıf durumda ise ya da kendi yazdıramayacak durumda ise velisi onu adaletle yazdırsın"[60]
Görülüyor ki, burada mallarında tasarruf etme salahiyyeti ellerinden alınıp vasilerine verilen iki sınıf insandan bahsedilmektedir:
1. Ergenlik çağına gelmemiş olanlar.
2. Sefihler (beyinsizler)
Bunlara ilaveten malını israf edip kötüye kullanan kimselerin mallarına da el konabilir. İflâs ederek malları borçlarını ödeyemez duruma düşüp alacaklıların kendisini kadıya şikayet ettiği kişi buna misâldir. Bu durumda kadı o kimsenin mallarına el koyar.
Fıkıh âlimleri, çocuğun malının bulûğ çağına erinceye ve ticarete ve malını kullanmaya aklı yetinceye kadar, kendisine

verilmemesi gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah "yetimleri nikâh çağına erdikleri zamana kadar (gözetip) deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve salâh gördünüz mü mallarını kendilerine teslim edin....'[61] âyetinde bunu beyan etmektedir. Çocuğun malının teslimi sırasında şu iki şartın bulunmasını da gerekli kılmaktadır.
1. Çocuğun bulûğa ermesi.
2. Rüşd (malı güzel bir şekilde tasarruf edebilme yeteneği) İmâm Şafiî'ye göre; üçüncü bir şart daha vardır ki, bu da dindar olmasıdır. İmâm Şafiî fâsık bir kişinin servetine tevbe edinceye kadar haciz konur görüşündedir. Yalnız emsal kadar yiyecek içecek ve elbise verilir. Tevbe edip halini düzelttiği zaman, malı kendisine teslim edilir.
îmâm Şafiî âyette geçen "rüşd" kelimesine "sağlam akıl ve sağlam din" manası verdiği için, bu üçüncü şartı da gerekli görmüştür.
Rüşd kelimesine "mâlı güzel bir şekilde tasarruf etme yeteneği" manası veren İmam Ebû Hanîfe'ye göre; ilk iki şart yeterlidir. Üçüncü şarta gerek yoktur.
Cumhuri ulemaya göre; yaşlı kimselerin mallarına da çocuklar gibi iyi kullanmadıkları ve israf ettikleri takdirde haciz konabilir.
İmâm Ebû Hanife'ye göre; bir kimse yirmibeş yaşına girdikten sonra, malını kullanmaya aklı ersin veya ermesin malı kendisine teslim edilir.
İnsanlar, ergenlik çağına genellikle ihtilâm olarak girdiklerinden metinde geçen ihtilâm = rüya görme ta'biri ergenlik çağına girme anlamında kullanılmıştır.
Bu hadis-i şerifte yetimlik konusuyla beraber işlenen diğer bir konu da, ibadet maksadıyla gündüzün akşama kadar aralıksız susmanın caiz olmadığı konusudur. Câhiliyye döneminde ibadet niyetiyle günlerce susarlardı. Özellikle ittikâflarda buna çok önem verirlerdi. Fakat İslamiyet bu şekilde yapılan ibâdetlerin meşru ve muteber olmadığını bildirerek bu kötü adeti kökünden yıkmıştır.
Münzirî'nin açıklamasına göre; "Bu hadisin senedinde Buhari'nin ve İbn Hıbban'ın, cerh ettikleri Yahya b. Muhammed el-Medenî vardır. Ukay-li, bu hadisi rivayet ettikten sonra "Yahya*ya uyarak onun şeyhinden bu hadisi rivayet etmek doğru olmaz" demiştir.[62]

10- Yetim Malı Yeme Hususunda Gelen Şiddetli Yasaklar

2874... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:
" Helak edici olan yedi şeyden çekininiz!" buyurmuş da (kendisine)!
"Ey Allah'ın Rasûlü onlar nedir?" diye sorulmuş (Hz. Peygamber de):
Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, haklı bîr sebep olmaksızın Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum gününde kaçmak, zinadan uzak hiç bir şeyden haberi olmayan müslüman kadınlara zina iftirasında bulunmak' cevabım vermiş.[63]
Ebû Dâvûd der ki: Eb'ul Gays Ibn'üt-Mutî'in azatlı kölesi olan Salim'dir.[64]

Açıklama

Ulema-i Kiram, büyük günahların muayyen bir adedle mahsur olarak ifâde edilmeyeceğini söylemişlerdir. İbn Abbas (r.a.) hazretlerine:
Büyük günahlar dokuz mudur? diye sorulduğu zaman:
"Onlar yetmişe yakındır." bir rivayette de "yediyüze daha yakındır." dediği rivayet olunmuştur. Yine İbn Abbas (r.a.)'ya göre Allah'ın yasaklarının tümü büyük günahtır.
Bazılarına göre; Allah'ın cehennem ateşiyle tehdid ettiği günahlarla, işlenmesinden dolayı dünyada had cezası gereken günahların hepsi büyük günahtır. Üzerinde ısrar edilen küçük günahlar da büyük günaha dönüşür.
Hz. İbn Mes'ûd ile ulemadan bir cemaata göre; Kur'ân-ı Kerim'de Nisa sûresinin başından "Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz. Ve sizi ağırlanacağınız bir yere sokarız."[65] âyetine kadar açıklanmış olan günahların tümü büyük günahlardır.
Bezi yazarının da ifâde ettiği gibi; bu mevzuda en güzel tarifin, Kurtu-bi'nin şu ta'rifi olduğu söylenir: "Kitap ve sünnette kendisine zenb - günah ismi verilen, yahutta büyük olduğuna dair icma bulunan, ya da işleyenler için ahirette şiddetli azab tehdidi bulunan, dünyada ise had lazım gelen, ya da işleyenin Allah'ın şiddetli intikamına hedef olduğu günahlara, büyük günahlar" denir.
İbn Ata, Hikem: isimli eserinde "Allah'ın fazlı yetişince büyük günah diye bir şey olmadığı gibi, Allah adaletle hükmedince de küçük günah diye bir şey yoktur. Günahların hepsi büyüktür" diyor.
Halimî'de, el-Minhâc isimli eserinde şöyle diyor:
"Günahlar büyük ve küçük günahlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bazan küçük günahlar, bazı sebepler dolayısıyle büyük günaha, büyük günahlar da daha büyüğe dönüşür. Ancak küfür bunlardan hâriçtir. Çünkü küfür bütün günahların üstünde olduğu için onun küçüğü olmaz. Bir başka ifadeyle küfrün her çeşidi en büyük günahlardan daha büyüktür.
Bununla beraber günahlar çirkinlikleri itibariyle iki kısma ayrılır. Mesela bir kimseyi haksız yere öldürmek büyük günahtır. Bir kimsenin babasını veya dedelerinden birini yahutta evladından birini veya diğer akrabalarından birini öldürmesi, yahutta herhangi bir kimseyi haksız olarak harem-i şerifte öldürmesi ise çok daha büyük ve çirkin bir günahtır.
Zina büyük bir günahtır. Fakat komşusunun karısıyla zina etmek, yahut bir kadınla Ramazan-ı Şerifte veya harem-i şerifte,

zina etmekse çok daha büyük ve çirkin bir günahtır.
Şarab içmek büyük bir günahtır. Fakat Ramazanda gündüzün içilecek olursa veya harem-i şerifte içilecek olursa, yahud herhangi bir zamanda veya mekanda açıktan içilecek olursa, o zaman bunun günahı çok daha büyük ve çirkin olur.
Yabancı bir kadının avret mahalline dokunmak küçük günahtır. Fakat bu kadın insanın kendi babasının veya arkadaşının ya da oğlunun karısı olursa, yahutta akrabasından bir kadınsa o zaman büyük günah olur.
Had vurulması için gerekli olan nisab miktarından az bir malı çalmak küçük günahtır. Fakat bu malın sahibinin başka bir malı bulunmayıp ta bu mal'ın çalınmasıyla bir sıkıntıya düşmüşse o zaman bu hırsızlığın günahı büyük günah olur"
Büyük günahlar, bu kadar çok iken mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, onların sayısının yedi olduğundan bahsedilmesi, sözü geçen yedi günahtan başka büyük günah olmadığı anlamına gelmez. Yani Hadis-i şerifte yedi büyük günah vardır sözüyle "Aslında büyük günahlar çoktur. İnsanların sık sık işledikleri şu yedi günah da, insanı helake götüren büyük günahlardandır." denilmek istenmiştir. Rasûl-u Ekrem Efendimiz bu hadisiyle büyük günahların tümünü saymak istememiş, insanların büyük günah olduğunu bilmeden sık sık işledikleri büyük günahlara dikkatleri çekmek istemiştir. Daha sonra yeri geldikçe diğerlerini de açıklamıştır. Ibn Hacer-el-Mekki'nin Kilâb, ez-Zevâcir isimli eseri bunun örnekleriyle doludur.
Ebû'l-Hasen el-Vakidî'nin açıklamasına göre; Rasûl-u Ekrem Efendimiz, büyük günah olur endişesiyle bütün günahlardan sakınmasını temin etmek gayesiyle, büyük günahların hepsini birden saymaktan kaçınmıştır. Bu hal, insanların devamlı ibâdet ve taat üzere olmaları için, Allah'ın kadir gecesi ile Cuma günlerinin icabet saatini ve ism-i azamı kullarından gizlemesine benzer bir haldir.
Fahr-i Kâinat Efendimiz yedi şeyden çekininiz buyurmakla Bu yedi şeyi terkedin demek istemiştir.
Bilindiği gibi yedi şeyden çekininiz ifadesi yedi şeyi terkedin ifadesinden daha veciz ve daha beliğdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de yüce Allah; zina etmeyin yerine zinaya yaklaşmayın.[66] Şimdi bu yedi günah üzerinde duralım.
1. Kaçınılması gereken yedi şeyden birincisi, Allah'a ortak koşmaktır. Bilindiği gibi bundan daha büyük bir günah yoktur. Allah'a şirk koşan bir kimse ebedi olarak cehennemde kalır.
2. Sihir yapmak: Sihir lügatte; bir şeyin yönünü değiştirmektir. Cevheri; "sihir efsundur; Me'haz ve menşei lâtif ve gizli olan her şey sihirdir." demiştir; aldatmak ma'nasına da gelir.
Ebû Abdîllah Râzi, sihri sekiz kısma ayırmıştır şöyle ki:
1. Yabancıların ve yedi yıldıza tapanların sihri. Bunlar taptıkları yedi seyyarenin bu âlemi idare ettiğine, hayr ve şerrin onlardan geldiğine inanırlar. Hz. İbrahim (a.s) bu kavme gönderilmişti.
2. Evham sahibleriyle kuvvetli ruh sahiblerinin sihri,
3. Cinlerin yardımı ile yapılan sihir. Buna azaim ve teshir denir.
4. Tahayyül, göz boyacılık ve el çabukluğu ile yapılan sihir. Bazı müfessirlerin beyanına göre Fir'avn'un yaptırdığı sihir bu kabildendi.
5. Bir takım mürekkeb aletlerle yapılan acaip fiiller.
6. Bir takım devaların, yani yiyecek ve yağların hassalarından bilistifade yapılan sihir.
7. Kalbin taallûku ile yapılan sihir. Bunda sihirbaz ism-i azamı bildiğini ve ekserî işlerde cinlerin kendisine mut'i ve râm olduklarını iddia eder.
8. El altından koğuculuk yapmak suretiyle meydana gelen sihirdir. Halk arasında yaygın olan sihir budur.
Acaba sihrin hakikati var mıdır? Bu suâle Ebu'l-Muzaffer Yahya b. Mu-hammed şu cevabı vermiştir: Âlimler sihrin hakikati olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunlardan yalnız Ebû Hanife müstesna kalmış; ve sihrin hakikat olmadığına kail olmuştur. Kurtubi dahi: "Bizce sihir sabittir. Allah Teâlâ'-nın dilediğini yaratmasıyla onun hakikati vardır. Bu hususta Mu'tezile ile Şâfîîlerden Ebû İshâk el-Esferani muhalefet etmiş; ve sihrin bir tahayyül ve göz aldatma olduğunu söylemişlerdir." demiş ve sihrin şâbaze (el çabukluğu) Esma-i ilâhiyyeden bazılarıyla ezber edilen bir takım sözler, şeytani ta'-limat, yiyecek ve saire ile yapılan kısımları olduğunu bildirmiştir.
Fahreddin Râzi tefsirinde, Mu'tezile taifesi için: "Bunlar sihrin mevcudiyetini inkâr eder. Ve ona inananların küfrüne kail olurlar. AmaEhl-i sünnet, sihirbazın havada uçmasını, insanı eşeğe, eşeği insana kalbetmesini olabilirliğini caiz görürler. Ancak sihirbaz, muayyen efsun ve kelimeleri söylerken vücuda gelen şeyleri halk eden Allah'dır; derler. Onlar felsefecilerle müneccimler ve yıldız perestler gibi felek veya yıldızların müessir olduğuna kail değillerdir." diyor. Râzi sihrin vaki olduğuna ve onunla meydana gelen tefsiri Allah halk ettiğine;
"Onlar Allah'ın izni olmaksızın o sihirle hiç bir kimseye zarar veremezler...[67] âyet-i kerimesiyle ve Peygamber (s.a.)'e yapılan sihrin te'sir ettiğini bildiren hadislerle istidlal eder.
Sihri öğrenme meselesine gelince; Râzi bu babda şunları söylemiştir; "sihri öğrenmek ne çirkin ne de memnû'dur. Muhakkak âlimler bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü ilim, zatı itibariyle şereflidir. Bir de şu var ki; eğer sihir bilinmezse onunla mucizenin farkını bilmek te mümkün olmaz. Mu'cizin âciz bırakan manâsına geldiğini bilmek vaciptir. Vacibin tevakkuf ettiği şeyi bilmek de vâcibdir. Bu ise sihri öğrenmenin vâcib olmasını iktiza eyler. Vâcib olan bir şey nasıl haram ve çirkin olabilir!..."
Fakat Sahih Buhârî sarihlerinden Bedrüddin Aynî, Râzi'nin bu sözüne bir kaç yönden itiraz ederek demiştir ki:
1. Eğer Râzi "sihri öğrenmek çirkin değildir" demekle onun aklen çirkin olmadığım anlatmak istiyorsa; muhalifleri olan Mu'tezile taifesi bunu men' etmektedirler. Şer'an çirkin değildir, demek istiyorsa Allah Teâlâ hazretlerinin: "Şeytanların okuduğu sihre tabi oldular..."[68] âyeti kerimesi sihrin çirkinliğini beyan ediyor. Sahih hadisde:
"Her kim bir müneccim veya kahine müracaat ederse Muhammed (s.a)'e indirilene küfretmiş olur/' buyurulmuştur. Sünen'de dahi:
"Her kim bir düğüm yapar da ona üfürürse sihir yaptı demektir" hadisi vardır.

2. Râzi: "Sihir memnu' değildir; Muhakkik âlimler, ittifak etmişlerdir..." diyor. Zikrettiğimiz âyet ve hadislerin karşısında sihir nasıl memnu' olmayabilir? Muhakkikin dediği zevat, şeriat âlimleridir. Hani bu babdaki sözleri nerededir.
3. "Eğer sihir bilinmezse, onunla mu'cizenin farkını anlamak mümkün olmaz vd. ..." sözleri fasiddir. Zira Peygamberimiz (s.a.)'in en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerim'dir.
4. Mucizenin âciz bırakan manasına geldiğini öğrenmek, asla sihir ilmine bağlı değildir. Sonra bizzarure ma'lumdur ki sahabe tabiin ve müslüman-ların büyükleri mu'cizeyi bilirler; mucize ile başka şeylerin arasını ayırırlardı. Halbuki sihri bilmezlerdi. Onu ne okumuş ne de okutmuşlardı. Âlimler, fakihlerin nassan bildirdiklerine göre; sihri öğrenmek de öğretmek de büyük günahtır. “et-Telvih" adlı eserde, bazı Şâfiîlerin: “Sihri öğrenmek haram değildir. Bilinip onu yapana karşı koymak ve sihri evliyanın kerametinden ayırmak için öğrenmek caizdir" dediği bildiriliyor. Aynîye göre; bundan muradın Fahreddin Razi ile İmam Gazali olduğunu söylemiştir.
Sihri öğrenerek yapmanın hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Ebû Ha-nife, Mâlik ve Ahmed b. HambePe göre; küfürdür. Yalnız.Hanefîlerden bazısına göre, şerrinden korunmak için sihri öğrenmek küfür değildir. Ama sihir yapmanın caiz olduğuna, yahud fayda verdiğine inanmak küfürdür. Şeytanların insana istediğini yapabileceklerine inanmak dahi küfürdür.
İmam Şafiî şöyle demiştir: "Bir kimse sihri öğrenirse kendisine "bize sihrini tarif et!*' deriz. Şayet Bâbillilerin i'ti kad ettikleri yedi yıldıza ibadet ve bu yıldızların kendilerinden istenen şeyi yapması gibi küfrü icâbedecek şekilde beyânda bulunursa o kimse kâfirdir. Beyanı küfür icâbetmiyor da sihrin mubah olduğuna inanıyorsa yine kafirdir."
Sihir yapan kimsenin şer'i cezası ölümdür. Yalnız İmam Mâlik ile Ahmed b. Hanbele göre; bir defa yapmakla, Ebû Hanîfe ile Şafiî hazretlerine göre, bir kaç defa yapmakla yahud muayyen bir şahsa sihir yaptığını i'tiraf etmekle öldürülür. Şafiî'den başka imamlara göre, sihirbazın öldürülmesi bir hadd-i şer'idir. Şafiî'ye göre; fiilin tekrarı veya i'tiraf halinde sihirbaz kısas olmak üzere öldürülür.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre, ehl-i kitabın sihirbazı da öldürülür. Eimme-iselâse denilen Mâlik, Şafiî ve Ahmedb. Hanbel'e göre, sihir yapan kadının hükmü de erkek gibidir. Ebû Hanîfe'ye göre öldürülmezse de hapsolunur.
Sihir yapan kimsenin tevbesinin kabul edilip edilmemesi ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre kabul edilmez. Ebû Hanife ile Ahmed b. Hanbel'den nakledilen meşhur kavle göre de hüküm budur. İmam Şafiî'ye göre kabul edilir. tmam Ahmed'in ikinci kavli de budur. İmam Mâlik'den bir rivayete göre sihirbaz yakalanırsa, zındık gibi onun da tevbesi kabul olunmaz. Fakat yakalanmadan tevbe eder de tevbekâr olarak gelir teslim olursa öldürülmez. Ancak yaptığı sihirle insan öldürmüşse kendisi de öldürülür. İmam Şafiî'ye göre sihirbaz: "Ben öldürmeyi kasdetmedim." derse hata etmiş sayılarak kendisinden diyet alınır.
İmam Buhârî'nin naklettiğine göre Said b. el-Müseyyeb, sihir yapan kimseden sihrini çözmesini istemeyi caiz görmüştür. Bazıları "Nüşra"ya cevaz vermişse de Hasan-ı Basri bunu mekruh saymıştır.
Nûşra: Cinlerin çarptığı zannolunan bir kimseye tatbik edilen ilaç ve okumadır.
3. Allah'ın haram kıldığı cana kıymak: Haksız yere insan öldürmek İmam Şafiî (r.a.)'e göre; Allah'a şirkten sonra en büyük günahtır. Bir hadiste: "Allah'ın arşı üç şeyden deprenir. Ve Allah üç şeyden gazaba gelir." buyrulmuş; Kati bunlar arasında zikredilmiştir. Katilin tevbesi hususunda ihtilâf edilmiştir. İbn Abbâs (r.a.)'ya göre; katil ebedi olarak cehennemde kalacaktır. Hanefilerle diğer âlimlere göre; ebedi olmasa da cehennemde uzun zaman kalacaktır. Dünyevi cezası ise kısasen öldürülmektir. Ancak maktulün velileri affeder, yahut uzlaşırlarsa kısas edilmez. Çünkü hak onlarındır. Kasden, haksız yere insan öldürmede Hanefile-re göre keffâret verilmez. Zira keffarette ibadet manâsı vardır. Binaenaleyh onunla büyük günah olan kati ödenemez. Şâfiîlere göre; keffâret lazımdır.
4. Ribâ yemek: Ribâ: mal verip karşılığında mal alırken alınan veya verilen karşılıksız ziyadedir veya haksız kazançtır.
Buradaki yemek tabirinden maksat, riba muamelesi, yani faizcilik yapmaktır. Faizcilikle kazanılan malların çoğu yenildiği için mezkûr kazanca mecazen yemek denilmiştir.
Riba meselesi birçok âyet ve hadislerde en şiddetli bir lisanla haram kılınmıştır.
5. Yetim malı yemek: Yetim; babası ölen küçük çocuktur. Hatta Ze-mahşeri'ye göre, büyük çocuğa da yetim denilebilir. Zira kelimenin Iugat manâsı yalnız kalmaktır. Ancak bu kelime daha ziyade küçükler hakkında kullanılır.
Hadisin zahirine bakılırsa yetim malını yemek mutlak surette- haramdır. Biz bu mevzuyu 2871 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklamıştık.
6. Düşmana hücum edileceği zaman harpten kaçmak: Ancak bu kaçış, bir müslümana kendilerinin iki mislinden fazla olmayan bir düşman kuvveti karşısında bulunduğu zaman haramdır. Daha fazla olurlarsa fazla zayiat vermeyi önlemek için geri çekilmekte bir sakınca yoktur. Nitekim 2646 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
7. Zinadan uzak müslüman kadınlara zina iftirasında bulunmak. Bu hükme erkeklere edilen zina iftirası da dahildir. Binaenaleyh kadın olsun erkek olsun akıl, baliğ ve namuslu olan bir müslümana zina iftirasında bulunmanın cezası seksen, köleye kırk değnek vurmaktır.[69]
Bezl-ül-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi, mevzumuzu teşkil eden hadiste Sevr b. Yezid ismiyle geçen ravinin ismi aslında Sevr b. Zeyd'dir. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde de Sevr b. Zeyd olarak geçmektedir.[70]
Herhalde Ebû Davud'un bazı nüshalarına bu isim yanlışlıkla Sevr b. Yezid olarak geçmiştir.[71]

2875... Ubeyd b. Umeyr (aynı zamanda) sahabi olan babasının kendisine (şöyle) dediğini söyledi:
Bir adam Hz. Peygambere (gelerek):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Onlar dokuzdur." buyurdu. Ve bir önceki hadisin manasını ifade etti. (Bu hadisin ravisi İbrahim b. Yakub yahutta Ubeyd' bir önceki hadise) ilave olarak (şunları da) rivayet etti.
" Müslüman olan anne ve babaya karşı gelmek ve ölü iken de diri iken de kıbleniz olan beyt-i harama saygısızlık

yapmaktır."[72]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Fahr-i Kainat Efendimiz, ümmetinin tüm günahlardan sakınmalarını temin için büyük günahların hepsini birden açıklamamış onları ancak yeri geldikçe açıklamıştır. Bu sayede müminler, büyük günah olur korkusuyla, küçük günahları işlemekten de sakınmışlardır.
Bu hadis-i şerifte bir önceki hadis-i şerife ilave olarak üç büyük günahtan daha bahsedilmektedir. Bunlar sırasıyla şunlardır:
1. Anneye karşı gelmek
2. Babaya karşı gelmek.
Anneye ve babaya itaatsizlik, hadis-i şerifte "ukûk" kelimesiyle ifade edilmektedir.
Akk ji. ve ukûk: lügatte alakayı kesmek, sıla-i rahimde bulunmamak manasınadır.
Muhammed b. Abdi's-Selâm bu babda şunları söylemiştir:
"Anneye ve babaya itaatsizliğe ve onlara mahsus olan haklara dair iti-mad edebileceğim bir kaide bulamadım. Filhakika onlara her emir ve nehy ettikleri şey hususunda itaat etmek bilittifak vacib değildir. Ama onların izni olmaksızın, oğullarının cihada gitmesi haram kılınmıştır. Çünkü oğullarının öldürüleceğini veya azasından bir uzvun kesileceğini düşünür ve buna son derece üzülürler. Çocuklarının canı veya azasından bir uzvu için tehlikeli görülen her seferin hükmü de budur." Ebû Amr b. Salah Fetâvâ sında anneye, babaya itaatsizliği şöyle tarif eder: "Haram olan itaatsizlik vacib fiillerden olmamak şartıyle anne ve babaya azımsanmayacak derecede eziy-yet veren her fiildir. Çok defa -Günah olmayan her hususta- anneye babaya itaat farzdır. Bu babda onların emirlerine muhalefette bulunmak, itaatsizliktir denilir. Âlimlerden bir çokları, şüpheli şeyler hususunda bile onlara itaati vacib görmüşlerdir. Bizim âlimlerimizden bazılarının -anne ve babanın izni olmadan çocuk okumağa ve ticarete gidebilir- demesi benim söylediklerime muhalif değildir. Çünkü bu söz mutlaktır. Benim söylediğimde ise kayıtlama vardır.[73]
3. Beyt-i haram (saygı değer ev) denilen Kabe'nin,haram dairesi içerisinde kasden av avlamak, oradaki yaş ağaçlan kesmek, savaşmak. işteKâ-benin saygınlığını ihlâl eden bu davranışların hepsi de büyük günahlardandır.
Metinde geçen ölü iken de diri iken de kıbleniz olan sözleriyle kabenin insanların sağ iken namazlarında kabeye yöneldikleri gibi, ölünce mezara kondukları zamanda yüzlerinin Kabe'ye çevrildiğine işaret edilmektedir.[74]

11. Mirastan Pay Dağıtılmadan Önce Kefenin Mirastan Temin Edilmesi

2876... Habbâb (b. Eret)'den demiştir ki:
Mus'ab b. Umeyr, Uhud (savaşı) günü şehid edilmişti, (üzerinde) alaca yünlü kaftandan başka (bir şeyi de) yoktu. Başını örttüğümüz zaman ayaklan dışarda kalıyor, ayaklarını örttüğümüz zaman da başı dışarıda kalıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)
" Onun başını örtünüz ayaklarının üzerine de (biraz) izhir koyunuz." buyurdu.[75]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi 3155 numarada tekrar rivâ-yet etmiştir. Biz gerekli açıklamayı orada yaptığımızdan, burada sadece hadisin, tekfin ve tedfin masrafları karşılanmadan önce ölünün mirasından hiçbir harcama yapılamayacağına ve hiçbir kimsenin bir pay alamayacağına delalet ettiğini söylemekle yetiniyoruz. Daha geniş açıklama için okuyucularımızı sözü geçen hadisin şerhine havale ediyoruz.[76]

12- Hibe Ettiği Bir Mal Kendisine Vasiyyet Edilen Yahutta O Mala Varis Olan Kimse Hakkında

2877... Büreyde'den demiştir ki: Bir kadın Rasûlullah (s.a.)'e gelereK (Ey Allah'ın Rasûlü):
"Ben anneme bir cariye bağışlamıştım. (Şimdi ise) annem vefat etti. Bu cariyeyi (miras olarak) bıraktı'* (Bu hususta ne buyurursunuz? diye sormuş da, (Hz. Peygamber):
"Senin sevabın kesinleşmiştir. Cariye miras olarak sana dönecektir." buyurmuş. (Sonra kadın: Ey Allah'ın Rasûlu):
"Annem üzerinde bir aylık oruç borcu olduğu halde Öldü. Benim onun yerine oruç tutmam yeter mi? -yahutta onun borcunu öder mi?-" diye sormuş (Hz. Peygamber de):
"Evet!" cevabını vermiş. (Sonra kadın; Ey Allah'ın Rasûlü annem):

"Hacc etmedi. Benim onun yerine hacc etmem yeter mi? -Yahutta onun borcunu öder mi?-" demiş. (Hz. Peygamber yine):
"Evet!" cevabım vermiş.[77]

Açıklama

Yakınına bir mal bağışlayan kimsenin, bağışta bulunduğu bu yakınının ölmesi halinde, bu mal ölünün mirasından sayılır.
Dolayısıyla miras hükümlerine göre taksim edilir.
Eğer bu mal eski sahibinin hissesine düşerse, bu sahibinin hissesinden rücû' etmesi anlamına gelmez. Çünkü hibeden rücû'

etmek (dönmek) istenerek yapılan bir iştir. Bu malın eski sahibine dönmesi ise gayri ihtiyari bir iştir. Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Bazılarına göre, hibe edildikten, yahut sadaka olarak verildikten sonra, hibe edilen kimsenin ölmesiyle bu malın ilk sahibinin eline geçmesi halinde o maldan yararlanması caiz değildir. Çünkü, o mal Allah yolunda hibe edilmiş ve ona Allah'ın hakkı tealluk etmiştir. Bu sebeple onu bir fakire bağışlamak gerekir.
Bu hadis-i şerif üzerinde Ramazan orucu, adak ve keffaret gibi oruç borcu varken ölen bir kimsenin yerine oruç tutmanın caiz olduğunu söyleyen hadis ulemasıyla, Ebû Sevr, Tavus, el-Hasen, Zuhrî, Katâde ve Hammad'ın delilini teşkil etmektedir. Sözü geçen âlimlerin delillerini teşkil eden diğer bir hadîs-i şerifte, "üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin velisi (yakım) onun yerine oruç tutar" mealindeki 2400 numaralı hadis-i şeriftir.
Sözü geçen hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, İmâm Şafiî'nin eski görüşü de böyledir. İmam Nevevî de bu görüşü tercih etmiştir.
İmâm Ebû Hanife ile İmâm Mâlik, el-Leys, Evzâî ve Sevrî'ye göre; üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen bir kimsenin yerine oruç tutulamaz. İmam Şafiî'nin yeni görüşü de böyledir.
Ancak İmam Ebû Hanife ile arkadaşları, üzerinde oruç borcu varken ölen bir kimse, sağlığında fidye verilmesini vasiyyet etmişse yakınlarının onun hesabına her gün bir fitre verebileceklerini söylemişlerdir.
İmâm Mâlik'e göre; "yakınlarının onun hesabına hergün için bir müdd vermeleri yeterlidir.*' Delilleri: "Herhangi bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse onun yerine hergün bir yoksula yemek yedirilsin."[78] mealindeki hadis-i şerifle, Nesâî'nin Sünen-i Kübra'sında rivayet ettiği "Kimse kimsenin yerine namaz kılamaz, kimse kimsenin yerine oruç tutamaz" mealindeki hadis-i şeriftir. İmam Ahmed'e göre; velisi, Ölünün nezrettiği orucu tutabilir. Fakat Ramazan orucunu tutamaz. Ancak hergün için bir müddlük fitre verebilir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, üzerinde hac borcu varken ölen bir kimsenin yerine başka bir kimsenin hac etmesiyle borçlu olarak ölen bu kişinin hac borcundan kurtulacağı ifade edilmektedir. Bezi yazarının açıklamasına göre; İbn Melek âlimlerin bu mevzuda ittifak ettiklerini söylemiştir.[79]

13- Malını Vakfeden Kişi Hakkında

2878... İbn Ömer'den demiştir ki:
Hayber'de Ömer (b. Hattâb)'ın hissesine bir tarla düşmüştü. Bunun üzerine (Ömer) Peygamber (s.a.)'e gelerek: (Hayber'den) "Benim hisseme bir tarla düştü. Bana hiçbir zaman ondan daha güzel bir mal isabet etmedi. Bu tarla hakkında bana ne (yapmamı) emr edersiniz?" dedi. (Hz. Peygamber de):
"İstersen (tarlanın) aslını Vakfeder gelirini, tasadduk edersin." buyurdu.
Bunun üzerine Ömer bu toprağın aslı satılmamak, hibe edilmemek, miras yoluyla mülk edinilmemek şartıyla gelirini fakirlere, yakınlara, köleleri (azat etmek isteyen kimseler)e Allah yolunda (çalışanlara) ve yolda kalmışlara tasadduk etti. (Çünkü Hz. Peygamberdin bildirdiği üzere onun aslı satılamaz bağışlanamaz. Miras yoluyla mülk edinilemez. O ancak fakirler, yakınlar, (Azat edilecek) köleler, Allah yolunda çalışanlar içindir. (Müsedded, hadisin burasına) Bişr'den (rivayet ettiği şu kelimeyi de) ilâve etti. "ve konuk(lar)a" (tasadduk etti. Hadisin bundan) sonra(ki kısmında bu hadisi Müsedded'e nakleden kimseler şu sözleri rivayette) birleştiler.
"Bu toprağa mütevelli olan kimsenin bundan mal edinmeksizin ve mülkiyetine dokunmaksızın örfe göre yemesinde, bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur.
Müsedded (bu hadise) Bişr'den (naklen şunu da) ilave etti: (Bişr) dedi ki (bana İbn Avn şöyle) dedi: Muhammed (İbn Sîrin bu hadiste geçen -gayra mutemevvilin malen kelimesinin) "Gayra müteessilin malen= aslına dokunulmaksızın" (şeklinde rivayet edilmesi gerektiğini) söyledi.[80]

Açıklama

Her ne kadar metinde geçen "onun aslı satılamaz, bağışlanamaz, miras yoluyla mülk edinilemez'* şeklindeki şartlar zahirde Hz. Ömer'e aitmiş gibi görünüyorsa da Beyhâki'nin Sünen-i Kübra'-sında Yahya b. Said yoluyla Nâfi'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte bu şartların Hz. Peygamber tarafından konduğu açıkça ifade edildiği gibi, Buhâ-rî'nin bir rivayetinde[81] de bu şartları Hz. Peygamberin koyduğu açıklanmaktadır. Bu bakımdan biz tercümemizde parantez içerisinde ilave ettiğimiz açıklamalarla buna işaret ettik. Bu şartların Hz. Ömer tarafından konmuş olduğu kabul edilse bile, onun bunları Hz. Peygamber'den öğrendiği esaslara uygun olarak koymuş olduğu muhakkaktır.
Metinde geçen "yakınlar" kelimesiyle vakfeden kimsenin yakınları kas-dedilmiş olabileceği gibi: "... Bilin ki, ganimet olarak aldığı ri iz şeylerin beş-tebiri Allah'a, Rasûlüne ve (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan(lar) a, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir..."[82] âyet-i kerimesinde geçen yakınlar da kastedilmiş olabilir. Müfessirlerin açıklamasına göre, bunlar Ha-şimoğulları ile Abdülmuttaliboğullarıdır.
Hadîs-i şerifte söz konusu edilen vakfın gelirinin nerelere harcanabileceği kesin bir şekilde belirlenmiştir. Bu yerler şunlardır.
1. Fakirler; kendilerine zekat ve sadaka verilebilenler
2. Köleleri satın alıp azat etmek isteyenlerle, bir miktar para ödeyince azat edileceğine dair efendisinden söz alan mükateb köleler.
3. Allah yolunda çalışanlar
4. Yolda kaldığı için parasız duruma düşen kimseler
5. Yakınlar

6. Akrabalar
Ayrıca bu şartlar içerisinde araziye bakacak olan mütevellinin örfe uygun bir şekilde, yani ihtiyacına ve hizmetine uygun düşecek kadar yemesine ve örfe uygun bir şekilde dostuna ikram edilmesine izin verilmektedir.[83]

Bazı Hükümler

1. Vakıf meşrudur. Buna yalnız Kadi Şureyh muhalefet etmiştir.
2. Cumhuru ulema,tnıam Ebû Yûsuf ve tmam Muhammed, vakfın caiz olduğuna bununla istidlal etmişlerdir. Vakfı kuran şahıs sağ olduğu müddetçe, vakfettiği malın gelirini tesadduk etmesinin vacib olduğu hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Bir kimse evini veya arazisini vakfetse, bunların gelirlerini tesadduk etmesi icab eder. Bu, o malın gelirini nezretmek gibi bir şey olur. Keza vakıf, hakimin hükmü ile yapılmış veya öldükten sonraya izafe edilmişse, mal sahibinin malı olmaktan çıktığında da ihtilaf yoktur. Fakat, hakimin hükmü bulunmaz yahut vakfedilen şey öldükten sonraya izafe edilmezse, caiz olup olmadığı âlimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Azam*a göre, bu suretle yapılan vakıf; sahih ve caiz değildir. Sahibi o malı satabilir, yahut hibe edebilir. Öldükten sonra o mal mirasçılarının olur. İmam Ebû Yusuf'la İmam Muhammed ve Cumhur: "Bu vakıf caizdir, satılamaz, bağışlanamaz, miras olarak da alınamaz" demişlerdir.
3. Vakfedilen mal, sahibinin mülkünden çıkıp Allah'ın olduğu için satılması, bağışlanması ve miras olarak alınması caiz değildir.
4. Vakfedilen mal, kime vakfedildi ise onun mülkü olup olamayacağı ihtilaflıdır. Hanefiler'e göre, o kimsenin mülkü olamaz. O, yalnız gelirinden istifâde eder. Çünkü vakıf demek: Malın aslını hapsederek gelirini te-sadduktur. Hapis ise o malın mülk olmasını gerektirmez.
tmam Mâlik ile İmam Ahmed ve bir rivayete göre İmam Şafiî, vakfedilen malın kime vakfedilmişse onun mülkü olduğuna kaildirler; elverir ki o şahıs ehil olsun. İmam Şafiî'den diğer bir rivayete göre de vakfedilen malın mülküyeti Allah'a intikal eder. Bu kavil Hanefiler'den de rivayet olunmuştur.
5. Vakfın mütevellisi, maruf yolu ile yani ihtiyacından fazla birşey almamak şartıyla, vakfın gelirinden nafaka alabilir. Fakat bu hüküm vakıf
yapılırken mal sahibi ona bir şey tayin etmediğine göredir. Muayyen bir miktar tayin etmişse, onu alır.
6. Vakıfta şart sahihtir. Hatta: "Vakfın şartı, şari'in nassı gibidir." derler.
7. Hayır işlerinde fazilet ve salah ehli kimselerle istişare yapılmalıdır.
8. Hayber, cebren alınmış ve gazîler arasında ganimet olarak taksim edilerek onların mülkü olmuştur.
9. Hadis-i şerif, Hz. Ömer'in yüksek faziletine delildir.
10. Yine bu hadis, akrabaya yardımın ve onlara yapılan vakfın faziletini göstermektir.[84]
11. Malım Vakfeden bir kimsenin, vakfın gayesine uygun olarak koymuş olduğu şartlar geçerlidir.[85]

2879... Yahya b.'Said, Ömer b. Hattab'ın vakfından (bahsederken) dedi ki:
Abdulhamid b. Abdillâh b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattab bana (o vakfın vakfiyesinin) bir suretini yazıverdı (ki şöyledir):
"Bismillahirrahmanirrahim şu (yazı), Allah'ın kulu Ömer'in (Medine' yakınlarında bulunan) semg (denilen yer) de yazmış olduğu vakfiyedir.
(Yahya b. Said, Hz. Ömer'in maHarım vakfetmesiyle ilgili haberini bir önceki) Nafi' hadisine uygun şekilde anlattı, (ancak bir önceki hadiste geçen -gayra mutemevvilin mâlen- kelimesi yerine) "gayra müteessilin = aslına dokunmayarak" (kelimesini) rivayet etti. (Yahya b. Said rivayetine devamla vakfiyenin kalan metninin şöyle olduğunu söyledi. Mütevelli, vakfın gelirinden bir kısmını örfe uygun bir şekilde yedikten, bir kısmını da gerekli yerlere harcadıktan sonra) meyvesinden kalan kısmı dilenci(ler) ve muhtaç(lar) içindir. (Ravi el-Leys) dedi ki: (Yahya b. Said, Hz. Ömer'in mallarını vakfetmesi olayını olduğu gibi) anlatmaya devam etti ve şöyle dedi: Semg (deki vakfın) mütevellisi dilerse onun meyvesinden (bir kısmını satarak parasıyla vakfın) hizmeti(ni yürütmesi) için bir köle satın alabilir. (Bu vakfiyeyi) Muaykîb yazdı, Abdullah b. el-Erkam'da şahid oldu. (Birinci vakfiy-ye burada sona erdi, ikinci vakfiyye de şöyledir:)
"Bismillahirrahmanirrahim şu, Allah'ın kulu Ömer'in yaptığı va-siyyettir. Eğer kendisine ölüm gelirse Semg (denilen yerdeki arazi) ile İbn'ül-Ekva bölümü (denilen küçük hurmalık) ve oradaki (hizmetleri yürüten) köleye ve Hayberdeki (bana düşen) yüz hisse ile oradaki köleye ve Muhammed (s.a)*in vadi (el-kura)'da ona verdiği, yüz (yük ağırlığındaki yiyeceğe) (kızım) Hafsa hayatı boyunca mütevelli olacaktır. Sonra da onun ailesinden aklı başında birisi mütevelli olacaktır. (Şu şartla ki bu vakıf) satılamaz. (Onunla bir şey) satın alınamaz. (Ancak mütevelli onun gelirini) dilenci ve muhtaç (kimseler) le (kendi) yakın-lar(ın)dan (uygun) gördüğü birisine verebilir. Ayrıca Vakfa mütmöm da hürriyetine kavuşturmak için) köle satın almasında bir sakınca yoktur.[86]

Açıklama

Vakıf: Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allah Teâlâ'nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükden müebbeden men etmektir. Bu ta'rif tmameyne göredir. İmam Azam'a göre; vakıf; bir mülkün ayni (aslı) sahibinin mülkü hükmünde kalmak üzere menfaatini bir cihete tasadduk eylemektir.[87]
Hadis-i şerifte, Hz. Ömer'in iki ayrı vakıf için iki ayrı vakfîyye (vakfa dair, vakfın şartların ihtiva eden vesika) yazdırdığı ifade edilmektedir. Bunlardan birincisi, Besmele ile başlayıp, "Abdullah b. Erkam da Şahid oldu" anlamına gelen cümleyle

sona ermekte, ikincisi de yine Besmeleyle başlayıp metnin sonuna kadar devam etmektedir. Merhum, Kamil Miras, Hz. Ömer'in vakfettiği hurmalıklar hakkında şu malumatı veriyor.
İbn Esir Nihayesinde; "serag ve sar m e Îbnü'1-Ekva'; Medine'de ma'ruf ve Hz. Ömer'e ait iki hurmalıktı. Sonra Hz. Öme bunları vakfetmiştir." diyor. Mu'cemi Kubrada da semg, Medine hizasında bir yerin adıdır. Burada Hz. Ömer'in güzel bir hurmalığı vardı. Bir gün Ömer buraya gitmişti. Orada meşgul olurken ikindi namazını kaçırdı. Müşarünileyh hazretleri bundan müteessir olarak sahabe toplantısında:
"Bu hurmalık beni namazdan alıkoydu. Şahid olunuz! Bu malım sadakadır," demiştir, denilmektedir.[88]
Avn-ül Ma'bud yazarının açıklamasına göre, metinde Hz. Ömer'in vakfettiğinden bahsedilen Hayber'deki yüz hisselik arazisinden maksat: Hayber savaşında müslümanların eline geçipte, müslümanlar arasında dağıtılan araziden Hz. Ömer'in payına düşen hisse değildir. Buradaki arazi Hayber'-de bir müslümantn hissesine düşen arazinin yüz misli büyüklükte bir arazidir. Hz. Ömer bunu ganimetlerden hissesine düşen mallarla satın almıştır. Nitekim şu hadis-i şerifte bu gerçeği dile getirmektedir.İbn Ömer (r.a.)'dan Ömer (r.a.) Rasülullah (s.a.)'e geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlu, şimdiye kadar hiç sahip olmadığım bir mala sahip oldum... Benim yüzbaş hayvanım vardı onlarla, Hayber ehlinden yüz hisselik bir yer aldım" dedi.[89]
Metinde geçen "... sonra onun ailesinden aklı başında biri mütevelli olacaktır..." anlamına gelen cümle, Abdullah b. Şübbe'nin Yezid b. Harun vasıtasıyla İbn Avn'den rivayet ettiği hadiste "Sonra, Ömer ailesinin büyüklerini mütevelli tayin ediyorum" anlamına gelen kelimelerle nakledilmiştir. Da-rekuthî'nin rivayeti ile İmam Ahmed'in Nafi'den rivayet ettiği hadis de böyledir. Bu da gösteriyor ki, Hz. Ömer bu vakıfların mütevelliliğine önce Hz. Hafsa'yı tayin etmiş, onun ölümünden sonra da önce "onun başına Ömer ailesinin büyükleri gelecek" şeklinde umumî bir ifade kullanmış, daha sonra ifadesini özelleştirerek, Hz. Hafsa'nın ailesinden görüşüne güvenilir bir kimseyi, mütevelli tayin ettiğini açıkça ifade etmiştir. Nitekim Ömer b. Şub-be'nin rivayetine göre, Ebû Gassân:
"Ben Ömer ailesinin yanında muhafaza edilen bu vakfiyenin bir suretini aldım. Orada Hz. Hafsa'nın ölümünden sonra bu vakfın mütevelliliğinin Hz. Hafsa'nın ailesine intikal edeceği ifade ediliyordu." demektedir. Binaenaleyh bu rivayetler arasında bir çelişki yoktur.
Metin, vakfiyyenin Muaykıb tarafından yazıldığı ifade edildiğine göre, bu vakfiyyenin Hz. Ömer'in hilafeti zamanında yazıldığı düşünülebilir. Çünkü Muaykıb Hz. Ömer'in halifeliği sırasında katibi idi. Nitekim Vakfiyyede Hz. Ömer'den Müminlerin emiri diye bahsedilmesi de bunu gösterir. Ancak Hz. Ömer'in bu vakfiyyenin metnini Hz. Peygamber zamanında hazırlayıp, kendi hilafeti döneminde şahitler huzurunda kaleme aldırmış olması da mümkündür.
Bu hadisle ilgili fıkhi hükümleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[90]

14. Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Vermek

2880... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
“İnsan Öldüğü zaman (bütün) amel(ler)i kendisinden kesilir. Ancak üç şey müstesna; sadaka-i cariye, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden mümin evlâd."[91]

Açıklama

Bu hadisi şerifte, insanın dünyada işlemekte olduğu amellerinin sevabı, ölümüyle birlikte sona erdiği ve artık bu amellerin sevabı, o kimsenin amel defterine bir daha yazılmadığı fakat şu üç amelin sevabının insanın ölümünden sonra da yazılmaya devam ettiği ifade edilmektedir.
1. Sadaka-i cariye: Bir kimsenin ölümünden sonra da devam eden ve Allah rızası için insanların istifadesine sunulmuş olan hayır müesseseleri, mektepler, camiler, çeşmeler ve vakıflardır. Sözü geçen bu hayırların sevapları kesilmediği için onlara "sürekli hayır" anlamına gelen "sadakay-ı cariye" ismi verilir.
2. Kendisinden (sürekli olarak) faydalanılan ilim kişinin sağlığında öğrenip, neşretmiş olduğu ilimdir. Neşir kitap yazıp yayımlama şeklinde olabileceği gibi, öğrenilen bilgileri başkalarına öğretme yoluyla da olabilir.
3. Dua eden salih evlât: İbn Hacer el-Mekki'ye göre, burada salih evlat sözüyle kasdedilen mümin evlattır.
Bu mevzuda Münavi (r.a.) şöyle diyor: "Aslında ölen bir kimsenin arkasından dua eden her müslümamn duası ölüye ulaştığı halde, burada sadece salih evladın duasından bahsedilmesinin hikmeti; çocukları, anne ve babalarının ardından'dua etmeye teşviktir.
tmam Nevevî şöyle diyor: Ölünün arkasından verilen sadaka ile edilen duanın sevabının ölüye ulaştığında âlimler arasında ittifak olduğu gibi, onun ölümünden sonra mali borçlarının ödenmesinin onu borçtan kurtaracağında da ittifak vardır.
İmam Şafîî ile taraftarlarına göre, üzerinde hac borcu varken Ölen bir kimsenin arkasından onun hesabına yapılacak hac, onu hac farizası borcundan kurtarır. Eğer bu kişi ölümünden önce kendisi nafile bir hac yapılmasını vasiyyet etmişse, bu hac vasiyyet hükmüne girer, dolayısıyle bir vasiyyet olarak o haccın yerine getirilmesi gerekir. Şafîî mezhebi ve cumhur ulemaya göre; ölünün yerine namaz kılmak caiz olmadığı gibi, ölü için okunan ve ona bağışlanan Kur'ân'ın sevabı da ölüye ulaşmaz. Yine İmam Şafîî ile cumhur ulemaya göre; ölüye bağışlanan namaz ile orucun sevabı da ölüye erişmez. Ancak ölünün velisinin yahutta bu velinin izin verdiği bir kimsenin ölünün yerine tuttuğu farz oruç, Şâfîîlerin müteahhirin âlimlerinin muhakkiklerine göre, makbul olur. İmam Şafîî'den bu hususta iki görüş rivayet edilmiştir. Bu iki görüşten en meşhur olanına göre, ölü hesabına tutulmuş olan bu oruç ödenmiş olmaz.
Hattâbî'de, konumuzla alakalı hadis-i şerifin "namaz ile orucun ve bunlara benzeyen diğer ibadetlerin vekillik kabul etmediğine

ve dolayısıyle ölen bir kimsenin üzerinde borç olarak bulunan bedeni ibadetlerin başkası tarafından ödenemeyeceğine delalet ettiğini" ifade etmiştir. Hanefi âlimlerinden İbn Abidin bu mevzuda şöyle diyor:
Âlimlerimizin, hac babında, açıkladıklarına göre; insan, namaz, oruç, sadaka ve benzeri amellerinin sevabını başkasına bağışlayabilir. Hidaye'de böyle denilmiştir. Hatta Tatarhaniye'de Muhit'ten naklen nafile sadaka veren kimsenin, bütün mü'min ve mü'minata niyet etmesinin efdal olduğu bildirilmiştir. Çünkü bu onlara erişir ve sevabından hiç bir şey eksilmez. Ehl-i sünnet ve'1-cemaat'ın mezhebi budur. Yalnız İmam Mâlik ile Şafiî, sırf bedeni olan namaz ve Kur'ân okumak gibi ibadetleri istisna etmişlerdir. Onlara göre, bunların sevabı ölüye ulaşmaz. Mutezile taifesi Ehl-i sünnet'e muhalefet etmişlerdir. Tamamı Fethul-Kadir'dedir.
Ben derim ki: Şafiî'den meşhur olan kavil yukarıda geçmiştir. Şâfiîle-rin müteehhirin âlimlerinin beyanına göre, meyyit huzurunda okunan Kur'ân ona ulaşır. Keza hemen Kur'ân'ın arkasından dua ulaşır. Çünkü Kur'ân okunan yere rahmet ve bereket iner. Onun arkasından yapılan duanın kabulü daha yakındır. Bunun muktezası şudur: Murad, meyyitin Kur'ân'dan istifadesidir. Sevabın hasıl olması değildir. Onun için de dua ederken, "Ya-rabbi okuduğumun sevabı kadar sevabı filana ulaştır!" demeyi tercih etmişlerdir.
Bize gelince, meyyite ulaşan bizzat sevaptır.Bahır'da şöyle denilmiştir: "Bir kimse oruç tutar, namaz kılar veya sadaka verir de sevabını başka bir ölüye veya diriye bağışlarsa caiz olur. Bu sevab Ehl-i sünnet ve'1-cemaat'a göre onlara ulaşır."
Bedayi'de böyle denilmiş, sonra şöyle devam edilmiştir: "Bundan anlaşılır ki, bağışlanan kimsenin ölü veya diri olmasının farkı yoktur. Zahire göre, sevabı, o fiili yaparken bağışlamasıyla, evvela kendisi için yapıp sonra başkasına bağışlaması arasında fark yoktur." Fetava'da, "Farzlarda caiz değildir diyenler olmuştur." ibaresi vardır.[92]
"İnsana, kazandığından başka bir şey yoktur."[93] âyetine gelince: O te'vil edilmiştir. Yani ancak bağışlarsa caiz olur denilmiştir.
Nitekim Kemal tahkikini yapmış kısaca şöyle demiştir: "Âyet-i kerime, Mutezile taifesinin söylediği manâda zahir ise de nesih veya takyid edilmiş olması ihtimali vardır. Bu neticeyi tesbit eden hadis sabit olmuştur ki, o da Peygamber (s.a.)'in iki ala koç kurban etmesidir. Bunların birini kendi namına diğerini ümmeti namına kesmiştir. Bu hadisi sahabeden bir çok kimseler rivayet etmiş; hadis yaygın bir hal almıştır. Binaenaleyh meşhur olması ihtimalden uzak değildir. Meşhur hadisle ise, mutlak olan âyet takyid edilebilir. Dârekutnî'nin rivayetine göre, biri Peygamber (s.a.)'e sormuş;
"Annem babam vardı. Hayatlarında kendilerine itaat ederdim ölümlerinden sonra onlara ne iyilik edeyim?" demiş. Rasûlullah (s.a.):
"Öldükten sonra hayır namına kendi namazınla birlikte onlar için de namaz; orucunla birlikte onlar için de oruç tutmalısın" buyurmuştur. Hz. Ali'den dahi Rasûlullah (s.a.)'den naklen şu hadis rivayet olunmuştur.
"Bir kimse kabristana uğrar da on bir defa ihlâs sûresini okur ve sevabını ölülere bağışlarsa» kendisine ölülerin sayısınca sevap verilir." Enes'den de rivayet olunmuştur ki:
"Ya Rasûlullah! Biz ölülerimiz namına sadaka veriyoruz. Onlar namına haccediyor duada bulunuyoruz. Acaba bu onlara vasıl oluyor mu?" diye sormuş. Rasûlullah (s.a.),
"Evet, onlara vasıl olur ve onlar bundan, sizden birine bir tabak hediye geldiği zaman nasıl sevinirse öyle sevinirler" buyurmuştur.
Bu hadisi, Ebû Hafs Ükberî rivayet etmiştir. Bir rivayete göre Peygamber (s.a.):
"Ölülerinize Yasin okuyun!" buyurmuştur. Bu hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Bütün bunlar ve sözü uzatırız korkusuyla bıraktıklarımız arasındaki kadr-i müşterek tevatür derecesini bulmaktadır. Bu kadr-i müşterekten murad, başkasının amelinden faydalanmaktır. Keza Kur'ân-ı Kerim'de, anneye babaya dua edilmesi emr buyurulmuştur. Meleklerin mü'minlere istiğfarda bulundukları haber verilmiştir. Bunlar fayda hasıl olduğunu göstermekte kesindir. Ve bunlar Mutezile'nin istidlal ettikleri âyetin zahirine muhaliftir. Çünkü o âyetin zahiri, bir kimsenin biri için istiğfarda bulunması hiçbir vecihle fayda vermeyeceğini gösterir. Çünkü bu kendi emeği değildir. Biz, "Âyetin zahiri murad değildir" diyerek, onu kişi hibe etmezse diye kayıtladık. Bu, mensuhtur demekten evlâdır. Zira daha kolaydır. İrade ettikten sonra batıl olma yoktur. Bir de bu âyet haber kabilindendir. Haberlerde nesih yoktur.
Yahut âyetteki "lâm', ala" manasınadır. Bu ikinci bir cevabtır. Ama Kemal onu reddetmiştir. Çünkü âyetin zahirinden ve gelişinden uzaktır. Âyet, yüz çeviren ve cimrilik eden kimseye va'z ve nasihattir. Şu da var ki bu âyet, "Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez" âyetiyle tekerrür etmektedir. Daha başka cevaplar da verilmiştir. Onları Zeylâî ve başkaları sıralamıştır. Bazıları şunlardır:
1. Bu âyet neshedilmiştir.
2. Bu âyet Musa ve İbrahim (a.s.)'ın kavimlerine mahsustur. Çünkü onların sahifelerindekini hikaye etmektedir.
3. Bu âyetteki insandan murad kafirdir.
4. Bu adalet yoluyla değil, fakat fazl ve ihsan yoluyla olur demektir.
5. İnsana ancak emeğinin karşılığı vardır. Lakin bazan çalışması esbaba tevessüle olur. İhvanını çoğaltır. İmanı tahsil eder. Peygamber (s.a)'in "Ademoğlu ölünce ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez..." hadisine gelinçe: Bu hadis, başkasının ameli kesildiğine delalet etmez. Bizim sözümüz ise, başkasının ameli hakkındadır. (Zeylâî)
"Kimse kimse namına oruç tutamaz ve kimse kimse namına namaz kılamaz." hadisi ise borçtan kurtulmak hususundadır. Sevap hakkında değildir. Nitekim Bamr'da beyan edilmiştir.[94]
Celadeddin Suyutî, sevabı kesilmeyen hayırların sayısını bir şiirinde ona çıkarmıştır ki sırasıyla şunlardır.
1. Neşredilmiş ilim **2.** Evladın duası**, 3.** Ağaç dikmek **4.** Sadaka-ı cariye **5.** Miras olarak bırakılan Kur'ân-ı Kerim**6.** Sınırda nöbet tutmak **7.** Kuyu kazmak **8.** Bir nehrin suyunu bir yere akıtıp insanların istifadesine sunmak **9.** Gariplerin barınması için hanlar ve imaretler inşa etmek **10.** İçerisinde zikir yapılması yahut ta Kur'ân-ı Kerim okunması için bina inşa etmek.[95]

15. Kendisi İçin Sadaka Verilmesini Vasiyet Etmeden Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Verilebilir Mi?

2881... Aişe (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; bir kadın (Hz. Peygamber'e gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü, annem ansızın vefat etti. Eğer bu ani ölüm başına gelmeseydi (kanaatimce malının bir kısmını) tasadduk (etmemizi vasiyyet) ederdi ve (mutlaka malının bir kısmını da kendi eliyle halka) verirdi. Şimdi benim onun yerine sadaka vermem yeterli midir?" diye sormuş da Peygamber (s.a.):
"Evet onun yerine sadaka ver!" buyurmuş.[96]

Açıklama

Bu hadisi şerifte, ölünün ardmdan verilen sadakaların sevabinin, ölüye ulaşacağı ifade edilmektedir. Ibn Mace'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, ölünün ardından verilen hayırların onun günahlarına keffaret olacağı[97] ifade edilirken yine İbn Mace'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de ölünün arkasından verilen bir sadakanın sevabının hem ölüye hem de bu sadakayı veren kimseye yazılacağı açıklanmaktadır. Her ne kadar konumuzla alakalı bu hadis-i şerifte, ölen annesinin yerine sadaka vermesinin caiz olup olmadığını soran kimsenin bir kadın olduğu ifade ediliyorsa da, kutub-i sittenin diğer rivayetlerinde bu soruyu soran kimsenin bir erkek olduğu ifade edilmektedir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; kutub-i sittenin bu mevzudaki diğer rivayetleri, Sünen-i Ebû Davud'un rivayetine nisbetle daha sağlam ve tercihe şayandır. Çünkü bu soruyu soran zât gerçekte Sa'd b. Ubadedir. Annesinin ismi de Amre'dir.
Hanefi âlimlerinden Bedruddin Ayninin açıklamasına göre; Sünen-i Ebû Dâvûd da anlatılan hadise, ile kutub-u sittenin diğer rivayetlerinde anlatılan hadiseler aynı hadiseler değildir. Ayrı ayrı zamanlarda vukubulmuş, birbirine benzeyen iki ayrı hadisedir.[98]

Bazı Hükümler

1. Müslüman bir ölünün ardında sadaka vermek müstehaptır.
2. Müslüman bir ölünün ardından sadaka verebilmek için, ölünün bu sadakanın verilmesini vasiyet etmiş olması şart değildir.
Biz, fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[99]

2882... İbn Abbas'dan demiştir ki; bir adam(Hz.Peygamber'in huzuruna gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü annem vefat etti. Onun yerine sadaka versem ona faydası olur,mu?" diye sormuş (Peygamber efendimiz):
"Evet!" cevabını vermiş (Bunun üzerine adam):
"Öyleyse benim bir bostanım var, bu bostanı annemin yerine sadaka olarak verdiğime dair seni şahid tutuyorum" demiş.[100]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, malından hayır verilmesini vasiyyet etmeden ölen bir kimsenin ardından verilen sadakaların sevabının ona yetişeceğini ifade etmektedir. Biz Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini 2850 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[101]

16. Velisi Müslüman Olan Bir Harbinin Vasiyetini Yerine Getirmek Gerekir Mi?

2883... Amr b. Şuayb'ın dedesi Amr b. As'dan rivayet olunduğuna göre:
As b. Vail kendi hesabına (ölümünden sonra) yüz köle âzât edilmeşini (oğullarına) vasiyyet etmişti. Bunun üzerine oğlu Hişam, elli köle azat etti. Kalan elli köleyi de (diğer) oğlu Amr (b. As) azat etmek istedi ve "Ben (bunu bir) Rasûlullah (s.a.)'e sorayım" dedi. Sonra (Hz. Peygamberin huzuruna varıp):
"Ey Allah'ın Rasûlü babam kendi hesabına yüz köle azat edilmesini vasiyyet et(miş)ti. (kardeşim) Hişam onun hesabına elli köle azat etti. Şimdi babamın üzerinde borç olarak elli köle kaldı. (Bu elli köleyi) onun hesabına azat edebilir miyim?" dedi.
Rasûlullah (s.a.) de:
"Eğer o müslüman olsaydı da onun hesabına köle azat el şeydiniz, yahut sadaka verseydiniz, ya da hacc etseydiniz bu(nların sevabı) ona erişirdi" buyurdu.[102]

Açıklama

Harbi: Müslümanlarla aralarında sulh akdi bulunmayan ülke ahalisinden herbırıdır.[103]
Bu hadis-i şerifte, ölümünden sonra kendi hesabına yüz köle azat edilmesini iki oğluna vasiyyet ederek öldüğünden bahsedilen kimse, Hz. Peygambere düşmanlığıyla tanınan ve Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden olan As b. Vâildir. Müşrik olarak yaşamış, müşrik olarak ölmüştür.
Kendilerine yüz köle azat etmeleri için vasiyyette bulunduğu oğulları ise Hişâm (r.a.) ile Amr (r.a.)dır. İbn Hibban'ın

rivayetine göre Hişam, İslama girmeden önce Ebû-As künyesiyle künyelenmişti. Fakat Hz. Peygamber onun bu künyesini değiştirerek O'na Ebû Muti künyesini verdi. Hz. Hişam İsla-mın ilk yıllarında müslüman olmuş, Mekke müşriklerinin dayanılmaz işkencelerinden kurtulmak için bazı müslümanlarla birlikte Habeşistana hicret etmişti.
Yermük savaşında Allah yolunda savaşırken şehid oldu. İbn Sa'd'ın açıklamasına göre, annesi Ümmü Hanmele b. Hişam b. el-Muğîre'dir.
As b. Vâil'in diğer oğlu ise, Hz. Hişam'ın ağabeyi olan meşhur Mısır fatihi Amr b. As'dır.[104]

Bazı Hükümler

1. Sadakanın kafire faydası olmaz.
2. Ölen bir muslumanın arkasından yapılan malı ve bedeni ibadetlerin sevabı ona ulaşır.
3. Kafirin mirasçılarının veya yakınlarının, onun vasiyyetini yerine getirmeleri gerekmez.
4. Ölen bir muslumanın yerine köle azat edip sevabını ona bağışlamak caizdir.[105]

17. Borçlu Olarak Ölüpte Geride Borcunu Ödeyecek Kadar Parası Kalan Kimsenin, Alacaklılarından, Alacaklarını Tehir Etmeleri Ve Mirasçılara Karşı Yıjmuşak Davranmaları İstenir Mi?

2884... Cabir b. Abdullah'ın haber verdiğine göre; babası bir ya-hudiye otuz vesk borcu varken ölmüş. Cabir yahudiden bu borcu ertelemesini istemişse de yahudi (bunu) kabul etmemiş. Bunun üzerine Cabir Peygamber (s.a.)'e gidip (yahudinin alacağını ertelemesi hususunda) aracılık etmesini rica etmiş. Rasûlullah (s.a.) de yahudiye varıp alacağına karşılık olmak üzere Cabir'in hurma ağaçlarının meyvesini almasını teklif etmiş. Yahudi bunu da kabul etmemiş sonra Rasûlullah (s.a.) yahudiye (borcunu ödemesi için) Cabir'e biraz mühlet vermesini teklif etmiş. (Yahudi bunu da) kabul etmemiş. (Vehb b. Key-san) bu hadisi(n tamamını sonuna kadar) rivayet etmiştir.[106]

Açıklama

Vesk: Kûfelilere göre,-200 kg. lık bir ölçektir. 60 sa' Rasul-u Zîşan Efendimizin, Yahudiye, Hz. Cabir'den alacağı olan otuz vesk (- 6000 Kg) kuru hurma yerine onun hurma ağaçlarında bulunan yaş hurmayı almasını teklif etmekle, kuru hurma karşılığında yaş hurma satın almasını teklif etmiş değil, ancak ikisi arasında bir sulh akdi teklif etmiştir. Yaş hurma ile kuru hurma satın almayı Rasûl-u Ekrem Efendimizin bizzat kendisi yasaklamış[107] olduğundan âlimler Rasûl-u Ekrem Efendimizin yahu-diye yaptığı teklifin bir alış-veriş teklifi olmayıp, sulh teklifi olduğuna hüküm etmişlerdir.
Hz. Câbir'in hurmalığından elde edilecek hurma miktarının, Hz. Cabir'in borcu olan otuz vesk hurmadan az olduğu tahmin edildiği için, yahu-di bu sulh teklifini kabule yanaşmamıştır.
Hadisin devamından anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber, Câbir'in hurmalığını şöyle bir gezdikten sonra, Cabir'den bu ağaçların hurmalarını toplayıp yahudiye olan borcunu ödemesini istemiş, Cabir de bu teklifi kabul ederek hurmaları toplamış. Neticede toplanan hurmadan yahudinin borcu ödendikten sonra, İbn Mace'nin rivayetine göre oniki vesk, Buhârî'nin rivayetine göre, onyedi vesk artmıştır. Çünkü Hz. Peygamberin bu hurmalığı gezmesiyle Cenab-ı Hak o hurmalara fevkalade bir bereket ihsan etmiştir.
Hadisin devamı İbn Mace'nin Öünen'inde şu manâya gelen lafızlarla rivayet olunmuştur. "... Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Câbir'in hurmalığına girdi ve içinde (bir süre) dolaştıktan sonra Cabir'e:
"Ağaçlardaki hurmaları yahudi İçin topla ve onun borcunun tamamını ver" buyurdu. Rasûlullah (s.a.) hurmalıktan döndükten sonra Cabir de yahudi için otuz vesk hurma topladı. Ve oniki vesk de kendisi için arttı. Sonra Cabir olup biten bu durumu Rasûlullah (s.a.)'e haber vermek üzere O'nun yanma gitti. Fakat Rasûlullah (s.a.)M (yerinde) bulamadı. Rasûlullah (s.a.) (gittiği yerden) dönünce, Câbir O'nun yanına vardı. Yahudinin borcunun tamamını ödediğini haber verdi. Oniki veskin arttığım arz etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (Cabir'e):
"Bu durumu Ömer b. Hattâb'a haber ver." buyurdu. Cabir de Ömer (r.a.)'a gelip haber verdi. Ömer, Cabir'e:
"Andolsun Rasûlullah (s.a.) hurmalıkta dolaştığı zaman kesin olarak bildim ki Allah muhakkak hurmalığı bereketlendirecektir" dedi.[108]

---

[1] Şevkanî, Neylü'l-Evtâr, VI-36.
[2] Debbağoğlu Ahmet, Ansiltlobedik Büyük İslam İlmihali, 667, 668, 669.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/45-46.
[3] Buharî, vesaya 1; Müslim, vasiyye 1, 4; Tirmizî, vasiyyet 3, cenaiz 5; Nesâî Vesaya 1; İbn Mâce, vesaya 2; Darimî, vesaya T; Muvatta, vesaya 1; Ahmed b. Hanbel, II- 4, 10, 35, 50, 57, 80, 113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/47.
[4] Müslim, vesaya 46.
[5] el-Bakara, (2), 180.
[6] Müslim, vasiyye 1.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/47-48.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/48-49.
[9] Buhârî, Megazi 83, vesaya 1; Müslim, vasiyyet 18, Nesâi, İhbas 1; İbn Mâce, vesâya, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/49.
[10] Aliyyü'1-Kari, Mirkat-ül-mefatih V-504, 505.
[11] Buhârî, cihad 61, 86, humus 3, meğazi 83, vesaya 1; Müslim, vasİyye 18, Miras Kamil, Tecrid-i Sarih VIII-235, Hadis: 1167.
[12] Buhâri, vesaya 32; Müslim cİhad 55; Muvatta, kelam 28; Ahmed b. Hanbel, 11-242, 376, 464; Miras Kamil, Tecrid-i sarih VIII-273, hadis: 1173.
[13] 2963 numaralı hadis.

[14] 3029 numaralı hadis.
[15] Aliyyü'1-Kari Mirkatu'l-Mefatih, V-504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/49-50.
[16] Buhârî, cenaiz 37, vesaya2, Menakıbii'l-ensar 49, nafakat 1, merza 16; dauvat43; Müslim, vasiyye 5; Tirmizî, vasiyye 1; Nesâî, vesaya 3; İbn Mâce, vesaya 5; Darimî, vesaya 7; Muvatta, vasiyyet 4; Ahmed b. Hanbel, 1-173, 176, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/50-51.
[17] Miras Kamil, Tecrid-i Sarih VIII-245.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/52-54.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/54-55.
[20] Buhârî, zekât 11, vesaya 7; Müslim, zekât 93; Nesaî, vesâya 1; Ahmed b. Hanbel II, 231, 250, 415, 447; İbn Mâce, vesâya 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/55.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/55-56.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/57.
[23] el-Bakara (2), 268.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/57.
[25] Nisa (4), 11.
[26] Nisa (4), 13.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/58.
[28] el-Mubarekfûrî, Tuhfetü'l Ahvezî, VI, 304.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/58-59.
[30] Müslim, imare (17); Nesâî, vesaya 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/59-60.
[31] Yusuf (12), 55.
[32] Müslim, imâre 16.
[33] Buhârî, zekât 16, hudud 19; Müslim, zekât 91; Tirmizî, ahkâm 4, cenne 2, zühd 53; Nesaî, kaza 3; İbn Mâce, siyam 48; Muvatta; şa'r 14; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 439, 444, 445.
[34] Mansur Ali Nasır, el-Tâc III-41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/60-61.
[35] Bakara (2), 180.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/61.
[37] 2870 nolü hadis.
[38] Süleyman Ateş, Kur'ân-ı Kerim'in yüce meali ve çağdaş tefsiri I, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/61-62.
[39] Buhâri, vesaya 6, buyu 88; Tirmizî, vesaya 5; Nesaî, vesaya 5; tbn Mâce, vesâya 6; Da-rimi, vesaya 28; Ahmed b. Hanbel, IV, 186, 187, 238, 239, 286, V, 268.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/62.
[40] Ömer Nasuhi Bilmen, Huktık-ı Islamiye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kamusu, V, 125.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/62-64.
[42] En'am, (6) 152.
[43] Nisa, (4) 10.
[44] Bakara, (2) 220.
[45] Nesâî, vesâyâ, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/64-65.
[46] Nisa, (4) 6.
[47] Nisa, (4) 2.
[48] Nisa, (4) 10.
[49] Nisa, (4) 127.
[50] Bakara, (2) 188.
[51] Kur'ân-ı Kerimin Ahkam Tefsiri, Terceme; Mazhar Taş kesenlioğlu, 1-371, 373.
[52] Kur'ân-ı Kerimin Ahkam Tefsiri, Terceme; Mazhar Taşkesenlioğlu, 1-371, 373.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/65-66.
[54] Buhâri, Şirût 19, vekâle 12; Müslim, vasiyye 15; Tirmizî, ahkam 36; Nesâî, vesâyâ 11; İbn Mâce, vesâyâ 9; Ahmed b. Hanbel II, 13, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/66-67.
[55] Nisa, (4) 6.
[56] Hatipoğlu Haydar; Sünen-i b. Mâce tercemesi ve şerhi. VII, 403.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/67-68.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/68-69.
[59] Nisa, (4) 5.
[60] Bakara, (2) 282.
[61] Nisâ, (4) 6.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/69-70.
[63] Buhâri, vesâya 23, hudud 44, muharibin 30; Müslim, imân 144; Ebû Dâvud cihad 96; Nesâî, vesaya 12, Tirmizî İsti'zân 33.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/71.
[65] Nisa, (4) 31.
[66] İsrâ, (17) 32.
[67] Bakara, (2) 102.
[68] Bakara, (2) 102.
[69] Davudoğlu A; Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi 1-374-378.
[70] Buhâri, vesaya 23.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/71-77.
[72] Buhârî, edep 6, Isti'zân 35, îman 16, Istitabe 1, diyat 2, şehâdât 10; Müslim, imân 143, 144; Tirmizî, birr 4, büyü 3, şehâdât 3, Tefsir sûre III, 4-7; Nesâi, tahrim 3, kasame 49, Darımî, diyât 9, Ahmed b. Hanbel, 11-201, 203, 214, III-131, 134, 495, V-36, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/77-78.
[73] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi 1-368.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/78-79.
[75] Buhâri, cenâiz 28, menakıb-til-ensar 45, megazÎ 17, 26, rikâk 16; Müslim, cenâiz 44; Nesâî, cenaiz 40; Tirmizî, menakıb 53; Ahmed b. Hanbel V-109, 112 VI-395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/79.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/80.
[77] Müslim, siyam 158; Tirmizî, hacc 85; İbn Mâce, siyam 51; Ebû Dâvûd, zekat.24, ey-man 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/80-81.
[78] îbn Mâce, siyam 50.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/81-82.
[80] Buhârî, şarut 19, vesaya 22, 28, 29, eyman 33; Müslim, vasaye, 15; Tirmizî, ahkam 36; Nesâî, ihbas 2; İbn Mâce, sadakat 4; Ahmed b. Hanbel 11-11, 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/82-83.
[81] Buhârî, vesaya 22.
[82] Enfal, (8) 41.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/83-84.

[84] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi VIII-187, 188.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/84-85.
[86] Buhârî, vesaya 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/85-86.
[87] Bilmen Ö. Nasuhi Istılahat-ı Fıkkıyye Kamusu IV-284.
[88] Miras Kamil, Tecrid-i Sarih Tercemesi VII-216.
[89] Nesâî, ihbas 3.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/87-88.
[91] Müslim, vasıyye 14; Tirmizi, ahkam 36; Meşâî, vesaya 8; Ahmed b. Hanbel 11-372; Darimî, mukaddime 46.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/88.
[92] Davudoğlu, A. İbn Abidin, Terceme ve Şerhi, III-5O3, 504.
[93] Necm, (62) 32.
[94] Davudoğlu, A. İbn Abidin Terceme ve Şerhi V-177, 178.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/89-92.
[96] Buhârî, vesaya 19; Nesâî, vesaya 9. İbn Mâce, vesaya 8, Ahmed b. Hanbel V-285, VI-7, 51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/92.
[97] İbn Mâce, Yasaya 8.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93.
[100] Nesâî, vesâyâ, 8; Tirmizî, Zekât, 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93-94.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/94.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/94-95.
[103] Bilmen Ö. Nasuhi, İstlahat-ı Fıkhıyye Kamusu, VII-338.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/95.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/95.
[106] Buhârî, vesaya 36; Nesâî, vesaya 3, İbn Mâce, sadaka 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/96.
[107] bk. 3359 numaralı hadis.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/96-97.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25- VASIYYET BAHSİ
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
1- Üçte Biri Vasiyyet Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :
2- Sadaka Sevaplarının Mevtaya Ulaşması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
3- Öldükten Sonra İnsana Erişecek Sevab Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Vakıf Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- Vasiyyet Edecek Bir Şeyi Bulunmayan Kimsenin Vasiyyeti Terk Etmesi Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

25- VASIYYET BAHSİ

1- (1627) Bize Ebû Hayseme Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ El-Anezî, rivayet ettiler. Lâfız İhni'l-Müsennâ'nındır (Dediler ki) : Bize Yahya —bu zât İbni Saîd El-Kattan'dır— Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Vasıyyet etmek istediği bir şeyi bulunup da üzerinden iki gece geçen bir müslümanin hakkı ancak vasıyyetinin yanında yazılı bulunmasıdır.» buyurmuşlar.

2- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abede b. Süleyman ile Abdullah b. Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti.
Her iki râvi Ubeyduilah'dan bo isnatfta rivayette bulunmuşlardır. Ancak ikisi de :
«Vasi yy et edeceği bîr şeyi o I en» demiş; «Vasıyyet etmek İstediği» dememişindir, [1]

3- (...) Bize Ebû Kâmil EI-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni İbni Zeyd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsmâil yâni îbni Uleyye rivayet etti. Bu râvSerüı ikisi de Eyyûb'dan rivayet etmişlerdir. II.
Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnİ Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd El-Leysî haber verdi H.
Bize Muhammed b. Bâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm yâni İbni SaM haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Nazi'den, o da İbni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem- den naklen Ubeydullah hadîsi gibi rivayette bulunmuş; ve hepsi: «Vasiyyet edecek bir şeyi varsa- demişlerdir. Yalnız Eyyub'un hadîsinde istisna vardır; çünkü o Yahya'nın Ubeyduilah'dan rivayet ettiği gibi:
«Vasiyyet etmeyi dilediği» demiştir.

4- (...) Bize Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr —hu zât İbni'l-Hâris'tİr— tbni Şihâb'dan, o da Sâlim'den, o da babasından naklen haber verdi ki, Sâlim'in babası Resûİüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Vasıyyet etmek istediği bir şeyi bulunup da üzerinden üç gece geçen bir müslümanın hakkı ancak vasıyyeîinin yanında yazılı bulunmasıdır.» buyururken işitmiş.
Abdullah b. Ömer diyor ki: Resûİüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellew,)'in bunu söylediğini işiteli vasİyyetim yanımda olmaksızın üzerimden bir gece geçmiş değildir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Ley s dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl rivayet etti. H.
Bize tbni Ebî Ömer ile Abd b, Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvİlerin hepsi Zührî'den bu isnâdla Arar b. E!-Haris'in hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Vasâyâ» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir. **Vasiyyet:** Lügatte eklemek mânâsına gelir.
Şerîatte: Ölümden sonraya izafe edilen bir temliktir. Bu temlike vasiyyet denilmesi sağ iken yapılan bir şeyi öldükten sonrakine eklediği içindir.
İmam Şâfiî'ye göre bu hadîsin mânâsı: «Müslüman için en akla uygun ve ihtiyat olan şey vasiyyetinin yazılı olarak yanında bulunmasıdır.» demektir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif vasiyyete teşvik etmektedir. Zahirîler bu hadîsle istidlal ederek vasiyyetin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Zührî : «Allah azdan olsun çoktan olsun vasiyyeti hak kılmıştır.» diyor. Ebû Mi.clez'e: «Vasiyyet her zengine mi lâzımdır?» diye sorulmuş. «Geride hayır bırakan herkese lâzımdır.» cevâbını vermiştir. Rivayete göre ashab-ı kiramdan Talha ile Zübeyr (Radiyailahv anh) vasiyyet babında şiddet gösterirlermiş. Abdullah b. Ebî Evfâ ile Talha b, Musarrif (Radiyallahü anh) ile Şabî , Tâvûs ve diğer bazı tabiînin kavilleri de budur.

Ulemâdan bir taifeye göre vasiyyeti yapan zengin olsun, fakir olsun vasiyyet vâcib değildir. İbrahim Nehaî, Şa'bî, Sevrî, İmam Mâlik ve İmam Şafiî buna kaildirler. İbni'I -Arabi: «Selefin ilk zamanlarında vasiyyetin vâcib olduğunu söyleyen bir kimse bilmiyoruz.» demiştir. İbrahîra Nehaî ile Şa1bî anne-babaya ve yakın hısımlara vasiyyeti mendûb saymışlardır. Tâvûs ile. Dahhâk'e göre ise şayet mirasçı olamıyorlarsa bunlara vasiyyet nass-ı Kur'ân ile vâcibtir. Tâvûs : «Bir kimse ecnebilere vasiyyet eder de akrabası da bulunursa vasiyyet bozularak mal akrabaya verilir.» demiş; Dahhâk dahî bir parça malı olup da akrabasına vasiyyet yapmadan ölen kimsenin Allah'a âzî olarak gittiğini söylemiştir.
Hanefîler'e göre vasiyyet müstehabtır. Çünkü vasiyyet : Bir kimsenin malında hak isbâtıdır. Binâenaleyh hibe ve ariyet gibi o da vâcib değildir. Bu hadîsle vasiyyetin vâcib olduğuna. istidlal etmek doğru değildir; zîra hadîsin râvisi Abdullah b. Ömer vasiyyet yapmamıştır. Vâcib olsaydı mutlaka yapar; kendi rivayet ettiği hadîse muhalefette bulunmazdı.
Gerçi babımızın bir rivayetinde Hz. Abdullah b. Ömer 'in: «Resûlüllah (Sailaîîahü Aleyhi ve Sellem)'m bunu söylediğini işiteli vasiyyetim yanımda olmaksızın üzerimden bir gece geçmiş değildir.» dediği gârülüyorsa da İbni'l-Münzir ile başkalarının tahrîc ettikleri îbni Ömer hadîsi buna muarızdır. O hadîste şöyle deniliyor : «Ölüm döşeğinde iken îbni Ömer'e: Vasiyyet yapmıyor musun? diye sordular da, şu cevâbı verdi: Malımı ne. yapardığımı Allah biliyor; evime gelince: Bu hususta kimsenin çocuklarıma ortak olmasını istemem.»
Bu iki rivayetin arası şöyle bulunmuştur. İbni Ömer vaktiyle vasiyyetini yazarmış. Sonralan vasiyyet ettiği şeyleri muallâk olarak yürürlüğe sokmağa başlamıştır. «Malımı ne yapardığımı Allah biliyor.» sözü ile buna işaret etmiştir. Zamanla ta'lîka lüzum görmeden tesadduk etmek istediği şeyleri doğrudan doğruya geçerli kılmağa başlamıştır.
İbni'l-Münzir'İn rivayetine göre Ebû Sevr: «Âyet ve hadîsteki vasiyyetten murâd: Emanet mal, kul hakkı veya Allah bor-nu gibi vasiyyet edilmezse zayi' olacağından korkulan şer'î haklardır.» demiştir.
2- Şâhid huzurunda yazılmasa bile yazıya i'timâd caizdir. İmam Ahmed'le Şâfiîler 'den Muhammed b. Nasr'm kavilleri budur. İmam Şâfiî'ye göre vasiyyet yapmakta acele etmek, vasiyyeti sağlamlığında ve şâhid huzurunda yapmak, muhtaç olduğu şeyleri vasiyyetnâmesine yazmak müstehabtır. Sonradan vasiyyete muhtaç bir şey zuhur ederse o da aynı vasiyyetnâmeye yazılır.
3- İnsan ölüm için hazırlıklı olmalıdır. Zira hiç bir kimse anîden nerede öleceğini bilmez.
4- Menfaati vasiyyet caizdir. Hadîsteki «Vasiyyet edecek bir je-yi...» tâbiri buna delildir. Cumhurun kavli budur. İbni Ebî Leylâ ile İbni Şubrume ve Zahirîler'e göre menfaatin vasiyyeti caiz değildir. îbni Abdi1berr de bu kavli tercih etmiştir.

1- Üçte Biri Vasiyyet Babı

5- (1628) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbrahim b. Sa'd, İbni Şihâb'dan, o da Amir b. Sa'd'dan, o da babasından naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Veda' haccında (ıztırabından) Öle yazdığım bir sızı dolayısiyle Re-sûlüllah (Saİlallahü Aleyhi ve SeUetn)hem dolaşmağa geldi. Bu münasebetle dedim ki:
— Ya Resûlâllah! Ağrılarım gördüğün dereceye geldi. Ben mal sahibiyim. Bir tek kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini tesadduk edeyim mi?
«Hayır!» cevabını verdi.
— O hâlde yarısını tesadduk edeyim mi?
«Hayır! Üçte bîrini!.. Üçte bir de çok a!.. Çünkü sen mirasçılarını zengin bırakırsan bu, onları muhtaç, âleme el açar vaziyette bırakmandan daha hayırlıdır. Eğer sen bir yiyecek infak eder de onunla Allah'rn rızasını dilersen, ondan dolayı mutlaka mükâfat görürsün; karının ağzına attığın lokma dolayısiyle bile!..» buyurdu. (Ben):
— Yâ Resûlâllah, arkadaşlarım (ayrıldık) dan sonra ben (burada) kalacak mıyım? dedim.
«Şayet sen geri kalır da kendisiyle Allah'ın rızâsını dilediğin bir is yaparsan mutlaka o iş sebebiyle derecen ve yüksekliğin artar! Belki de uzun zaman geri kalırsın da senden bir takım insanlar faydalanır; bir takımları da zarar görür. Allahım, ashabımın hicretini tamama erdir; onları geri döndürme! Lâkin zavallı Sa'd b. Havledir...» buyurdular.
Sa'd Mekke'de vefat ettiği için Resûlüllah (Saîiaîîahü Aleyhi ve Seliem) onun hakkında taziyede bulundu.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd üe Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Siifyân Uyeyne rivayet etti. H.
Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize tbni Vehb baber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bîze Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

(...) Bana İshâk b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâ-vûd El-Haferî, Süfyân'dan, o da Sa'd b. İbrahim'den, o da Âmir b. Sa'd dan, o da Sa'd'dan naklen rivayet etti. Sa'd:
Peygamber (SallallahüAleyhi xe Sellem) beni dolaşmaya yanıma girdi...» diyerek Zührî'nin hadîsi mânâsında rivayette bulunmuş; fakat Peygamber (Sallallahü A leyhı've Sellem) 'in Sa'd b. Havle hakkındaki sözünü zikretmemiş; yalnız : Sa'd kendisinden hicret ettiği bir yerde ölmekten çekiniyordu.» demiştir.

6- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Simâk b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mu'ab b. Sa'd, babasından rivayet etti. Şöyle demiş:
Hastalandım da Peygamber (SallallahüAleyhiveSellem)'e haber gönderdim. (Geldi). Beni bırak, malımı istediğim gibi taksim edeyim; dedim. Razı olmadı. Yarısını (bârı) dedim. Yine razı olmadı. Üçte birini? dedim. Üçte birden sonra sükût buyurdular.
Ondan sonra artık üçte bir caiz (görülür) oldu.

(...) Bana Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşsar da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Simak'den bu isnâdla bu hadîsin tenzerini rivayet etti. Ama: «Ondan sonra artık üçte bir caiz (görülür) oldu.» cümlesini zikretmedi.

7- (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hüseyn b. Alî, Zâide'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Mus'ab b Sa'd'dan, o da babasmdan naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş: tün malımı vasiyyef edeyim mi? dedim.

Peygamber (Saliaîîahü Aleyhi ve Sellem) beni dolaştı. (Kendisine) :
— Bütün malımı vasiyyet edeyim mi? dedim. «Hayır!» cevâbını verdi.
— Yarısını? dedim. (Yine) :
«Hayır!» cevâbını verdi. Bunun üzerine :
— Üçte birini olur mu? dedim. «Evet, üçte bir de çok a!» buyurdular.

8- (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer EI-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bizs Es-Sekafî, Eyyûb Es-Sahtiyânî'den, o da Amr b. Saîd'den, da Humeyd b. Abdirrahmân El-Hımyerî'den, o da Sa'd oğullarının üçünden, onların hepsi de babalarından nakletmiş olmak üzere rivayette bulundu ki, Peygamber (Sallullahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de Sa'd'ın yanma onu dolaşmağa girmiş. Derken Sa'd ağlamış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Neye ağlıyorsun?» diye sorunca :
— Kendisinden hicret ettiğim bir yerde Sa'd b. Havle'nİn öldüğü gibi ölmekten korktum da... cevâbını vermiş. Bunun üzerine Peygamber (Sd!!attahü Aleyhi ve Sellem) üç defa :
«Allahım, Sa'd'e şifâ ver! Allahım, Sa'd'e şifâ ver!» diye duâ etmiş. Sa'd: Yâ Resûlâllah, benim çok malım var, fakat fcana yalnız kızım mirasçı oluyor; bütün malımı vasiyyet edeyim mi? diye sormuş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Hayır!» cevâbım vermiş.
— Ya üçte ikisini? demiş. (Yine) : «Hayır!» cevâbını almış.
— Öyle ise yarısını? demiş. (Yine) : «Hayır!» buyurmuş.
— Üçte biri? demiş.
Resulü Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Üçte biri olur. O da çok a!.. Zira senin malından verdiğin sadaka sadakadır. Ama çoluk çocuğuna verdiğin nafaka da bir sadaka; karının senin malından yediği miktar da bir sadakadır. Şüphesiz ki aileni hayırla (yahut maişetle) bırakman, onları âleme el açar vaziyette bırakmandan dahc hayırlıdır.» buyurmuş ve eliyle işaret etmiş.

9- (...) Bana Ebu'r-Rabf El-Atekî de rivayet etti. (Decii ki) : Bize Ham mâ d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb; Amr b. Saîd'den, o da Humeyd b. Abdirrahmân EI-Hımyeri'den, o da Sa'd oğullarının üçünden naklen rivayette bulundu. (Bunlr.r) Sakafî hadîsi gibi :
«Sa'd Mekke'de hastalandı da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) unu dolaşmağa geldi...» demişler.

(...) Bana Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm, Muhammed'den, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Sa'd b. Mâlik'in çocuklarından üçü rivayet etti. Her biri kardeşinin rivayeti gibi rivayette bulundu; ve Amr b. Saîd'in Humeyd El-Hımyerî'den rivayet ettiği hadîs gibi: «Sa'd Mekke'de hastalandı da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)onu dolaşmağa geldi...» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Cenâiz», «Megâzî», «Deavât», »Hicret», «Tıbb», «Ferâiz», «Vesâyâ» ve «Nefakaat» bahislerinin on yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce «Vasâyâ»da; Nesâ.î »Vasâyâ», «Işretü'n-Nisâ» ve «El-Yevm ve'Meyle»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimizin dolaşmağa gittiği hasti Hz. Sa'd b. Ebî Vakkâs (Radiyallahu anh) 'dır. Hadisin metninde tasrîh edildiği vecihle vak'a Haccetü'l-Vedâ'da yâni hicretin onuncu yılında Mekke'de geçmiştir. Süfyân b. Uyeyne bu vak'anın Mekke fethedildiği gün cereyan ettiğini söylemişse de doğru değildir. Beyhakî: «Süfyan cemaate muhalefet ederek Mekke fethedildiği gün, dedi ama doğrusu veda' haccında geçmiştir.» diyor.
Hadîsin buradaki rivayetlerinden de anlaşılıyor ki, Hz. Sa'd vaktiyle terk ettiği eski vatanında ölmekten korkarak ağlamıştır. Bunun sebebi, Mekke'de ölmenin hicretine yahut hicretinin sevabına dokunacağından korkmasıdır. Yahut Peygfamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı gittikten sonra Mekke'de kalmaktan korkmuştur. Çünkü aS-hâb-ı kiram terk ettikleri bir yere tekrar dönmekten çekinirlerdi.
Sa'd (Radiyallahü anh) zengindi. Bahsettiği bir tek mirasçısı, kızı Aişe (Radiyaliahü anha) 'dır. Fakat bu sözle o başka çocuğu ve yakın mirasçısı olmadığını anlatmak istemiştir. Yoksa ferâiz ilmine göre «afia-be» sayılacak mirasçıları vardı. Bazıları: «Bu sözden maksat, malûm hisse sahibi mirasçı bırakmadığını anlatmaktır.» demişlerdir; hattâ kadınları kasdettiğini söyleyenler de olmuştur. Hz. Sa'd bu sözü erkek çocukları doğmazdan evvel söylemiştir.
Rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Sa'd'in yanında birini bırakmış ve şayet Sa'd (Radiyallahü anh) Mekke'de ölürse oraya defnetmemesini kendisine tenb'îh buyurmuştur.
Hadîsin sonunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in :
«Lâkin zavallı, Sa'd b. Havle'dir.» buyurduğu görülüyor. Bu zâtın kıssası ihtilaflıdır. Bâzılarına göre zavallı sayılması Mekke 'den hicret etmeyip orada öldüğü içindir. Buhâri 'nin beyanına göre Bedir harbine iştirak etmiş; sonra Mekke'ye giderek orada vefat etmiştir.
îbni Hişâm bu zâtın ikinci hicrette Habeşistan'a gittiğini, Bedir harbine ve diğer gazalara iştirak ettiğini ve hicretin onuncu yılı Haccetü'l-vedâ'da Mekke'de vefat ettiğini kaydetmektedir. Başka bir kavle göre Sa'd b. Havle (Radiyallahü anh) hicretin yedinci yılında akdedilen barış sırasında Medîne'yi terk ederek ayrılmıştır. Bu kavle bakılırsa zavallılığının sebebi, kendi arzusu ile Mekke'ye dönerek orada ölmesidir. Birinci kavle göre ise sebep mut-îak surette Mekke'de ölmesidir; zîrâ muhacirlikten kazandığı tam sevab elden gitmiştir.
Bu hadîsin Humeyd b. Abdirrahmân tarikiyle Sa'd (Radiyallahü anh) oğullarının üçünden nakledilen rivayeti mürseldir. Çünkü Hz. Sa'd'in oğulları tâbiîndendirler. Muttasıl olan ilk rivayetten sonra îmam Müs1im'in bu mürsel rivayeti kitabına alması, bu babta râvilerin ihtilâfını göstermek içindir. Kaadî Iyâz diyor ki : «Bu ve buna benzer şeyler, Müs1im'in kitabının başında yeri geldikçe bildireceğini va'dettiği illetlerdendir. Bâzı kimseler, onun bu gibi hadîsleri münferiden tahrîc ettiğini ve îzâh edemeden öldüğünü zannetmişlerdir. Doğrusu şudur ki : Bu şerhin başında da anlattığımız gibi, Müslim bu illetleri kitabının muhtelif yerlerinde zikretmiştir. Bu hilaf bu rivayetin doğruluğuna ve hadîsin esas itibariyle sıhhatine dokunmaz; zîra hadîsin aslı Humeyd'in Sa'd oğullarından naklettiğinden başka rivayetlerle sabit olmuştur. Müs1im'in bazı ta'rîkle-rinde Sa'd oğularından meysul rivayeti de sabit olmuştur...»
Bir hadîs hem muttasıl hem mürsel olarak rivayet edilirse sahih kavle göre ona muttasıl hükmü verilirdiğini kitabımızın başında görmüştük.
\£Üliy» cümlesindeki birinci «sülüs»ü mansub ve merfû'
okumak caizdir. Mansub okunması (iğrâ1) yahut fiil takdirine göredir. «Üçte birini ver!» mânâsına gelir. Merfû' okunması fi'linin faili olması sebebiyledir; yahut (sülüs) mübtelâ olup haberi atılmıştır. Bunu haber kabul edip mübtedasını mahzuf saymak dahî caizdir, ifâdesindeki (lokma) kelimesinin sonu dahî merfu', mansub ve mecrur okunabilir. Merfû' okunduğu takdirde (hattâ) ibtidâiye olup haberi

cümlesidir. Mecrûr okunursa (hattâ) harfi cerr; mansub okunursa atıf harfi olur.
İlk rivayetin sonundaki: «Sa'd Mekke'de vefat ettiği için. . taziyede bulundu.» cümlesi râvinin sözüdür. Bu sözü söyleyen bazılarına göre Hz. Sa'd b. Ebî Vakkaas 'dır. Zührî'nin sözü olduğunu iddia edenler de vardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :

1- Hasta dolaşmak müstehaptır. Bu hükümde devlet reisi de dâhildir.
2- Mal biriktirmek mubahtır; zîra «Zû mâl» tâbiri örfen yalnız çok mal hakkında kullanılır. Sofiyyeden bâzılarına göre mal biriktirmek mezmumdur.
3- Hadîs-i şerif mirasçılarla vasiyyet arasında adalete riâyet gerektiğine delildir. Cumhuru ulemâ Hz. Sa'd'in : «Bütün malımı tesad-duk edeyim mi?» sözü ile istidlal ederek : «Hastanın bağış ve sadakası malının üçte birinden verilir.» demişlerdir. Hanefîler'le İmam Mâlik, Leys, Evzâî, Sevrî, imam Şafiî, İmam Ahmed, İshak ve bilûmum hadîs imamlannıri mezhepleri budur.
Zahirîler 'ce hastanın bağışı bütün malından çıkarılır, İbni Battal: «Eski ulemâdan buna kail hiç bir kimse bilmiyoruz.» diyor.
Nevevî şunları söylemiştir: «Ulemâmız ve diğer ulemâ: Mirasçılar zengin iseler teberruan malın üçte birini vasiyyet etmek müstehab, fakîrseler üçte birden daha azını vasiyyet müstehab olur; demişlerdir. Şu asırlarda mirasçısı olan kimsenin vasiyyeti mirasçıların rizası olmaksızın üçte birden fazla nafiz olamayacağına ulemâ ittifak etmişlerdir. Ama mirasçının rizasiyle bütün malının vasiyyet edilebileceğinde de müttefiktirler.
Bizim mezhebimize ve cumhura göre mirasçısı olmayan kimse ma-imm üçte birinden fazlasını vasiyyet edemez. Ebû Hanîfe ile arkadaşları, îshâk ve bir rivayette İmam Ahmed bunu caiz görmüşlerdir. Mezkûr kavil Hz. Alî ile İbni Mes'ûd 'dan rivayet olunmuştur.»
4 - cümlesinin başındaki (en) edatı (in) şeklinde de okunmuştur. Bu cümle sıla-i rahime (akrabaya yardıma) ve mirasçılara şefkata teşviktir.
5- «Eğer sen bir yiyecek infâk eder de onunla Allah'ın rızasını dilersen ondan dolayı mutlaka mükâfat görürsün..,» cümlesi, hayır yollarına yapılan infakin müstehab olduğuna, amellerine niyete göre sevaplan-dırılacağına, Allah'ın rızası kasdedilirse çoluk çocuğun nafakasından dolayı bile sevap kazanılacağına delildir. Allah'ın rızası maksadiyle işlenen mubah bile sevap olur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna işâre-ten:
«Karının ağzına attığın lokma dolayısiyle bile...» buyurmuştur. Çünkü bir insanın karısının ağzına lokma atması dünya şehvetlerinin ve mubah olan lezzetlerin en hususîlerinden dir. Bu iş ekseriyetle şakalaşma ve oynaşma ânında olur ki, bu hal ibâdet ve taata son derece uzak bir mubah halidir. Böyle iken bile ağıza atılan lokma ile Allah'ın rızası kasdedilirse sevâb yazılacağını Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz haber vermektedir ki, sair ta'at halleri buna kıyas oluna!..
5- İbadette bulunmak için uzun ömür dilemek caizdir.
6- Bu hadîs bir mu'cizedir. Çünkü Sa'd (Radryalkthu anh) o günden sonra kırk yıl daha yaşamış; Irak'a vâlî olmuş; birçok kimseler onun himmetiyle hidâyete ermiş; bir takım küffârm da canları Cehenneme gönderilmiş; kadınları, çocukları esîr, malları milkleri ganimet olarak alınmıştır.
7- Mirasçıyı zengin etmeye çalışmak, onu fakır bırakmaktan efdal-dır. Zenginliğin fakirlikten daha makbul olduğu buradan alınmıştır.
« Kur'an-ı Kerîm'de umumî olarak zikredilen vasiyyet
bu hadîsle tahsis edilmiştir. Cumhurun kavli budur.

10- (1629) Bana İbrahim b. Mûsâ Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsa yâni İbni Yûnus haber verdi. H.
Bize Ebü Bekir b. Ebî Şey be ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da İbnİ Abbas'dan naklen rivayette bulunmuşlardır. İbni Abbâs şöyle demiş :
İnsanlar üçte birden dörtte bire inmelidirler. Çünkü Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Üçte bir olur... Üçte bir de çok a!..» buyurdular. Vekî'în hadîsinde:
«Üçte bir de büyüktür yahut çoktur.» denilmiştir.
Bu hadîsi Buhârî, Nesâî ve İbni Mâce «Vasâyâ» bahsinde taline etmişlerdir. İbni Abbâs (Radiyallahu anh) bu hükmü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üçte biri çok diye vasıflandırmasından almıştır. Vekî'in rivayetinde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi veSellem)'in «Kesir» mi yahut «Kebîr» mi dediğinde râvi şekketmiştir.
Malın üçte birini vasiyyet etmenin caiz olduğuna icmâ' vardır. As-hâb-ı kiramdan Zübeyr (Radiyallahu anh) malının üçte birini vasiyyet etmiştir. Vasiyyetin dörtte birden mi yoksa beşte bir veya altıda birden mi yapılması hususunda ihtilâf edilmiştir. Hz. Ebû Bekir (Radiyailahu an/i/malının beşte birini vasiyyet etmiş; ve: «Allah Teâlâ müzminlerin ganimetlerinden beşte bire razı oldu.» demiştir. Ömer (Radiyallahu anh) dörtte birini vasiyyet etmiştir. Hattâ İshâk: «îbni Abbâs 'dan rivayet olunduğu vecihle dörtte biri vasiyyet etmek sünnettir.» demiştir. Hz. Ali'nin: «Beşte biri vasiyyet etmem bence dörtte birden daha makbul; dörtte biri vasiyyet etmem de üçte birden daha makbuldür.» dediği rivayet olunur. Bir takımları altıda birin vasiyyet edilmesini, diğerleri onda biri tensîb etmişlerdir. İbrâhîm Nehaî , mirasçılardan birinin hissesi kadar vasiyyetin kerîh görülürdü-günü bu sebeple altıda bir, üçte birden daha muteber sayıldığını söylemiştir.
Bazıları, malı az olan kimsenin hiç vasiyyet etmemesini muvafık görmüşlerdir. Bu kavil Hz. Ali, İbni Abbâs ve Âişe (Radiy&llahû anhûma) hazerâtından rivayet olunmuştur.
Fukahânın ekserisine göre bir kimsenin malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesi caiz değildir. Zeyd b. Sabit (Radiyallahu anh) «Bir kimsenin mirasçısı olmasa bile malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesi caiz değildir.» demiştir. îmam Mâlik, Evzâî, Şafiî ve Hasen b. Hayy'ın mezhepleri budur.
Hanefîler'le Şerîk b. Abdillâh , Mesrûk ve İshâk üçte birden fazlasının vasiyyet edilebileceğine kail olmuşlardır. Bu kavil îbni Mes'ûd ile Ubeyde (Radiyaîîahâ anhûma) hazeiatından rivayet olunmuştur.

2- Sadaka Sevaplarının Mevtaya Ulaşması Babı

11- (1630) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail —ki İbni Ca'fer'dir— Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'e :
— Babam Öldü, mal da bıraktı, fakat vasiyyet etmedi; acaba onun nâmına ben tasadduk etsem günahlarına keffaret olur mu? demiş.

«Evet!» cevâbını vermişler.

12- (1004) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Hişâm b. Urve'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana.babam, Âişe'den naklen haber verdi ki: Bir adam Peygamber (SallallahüAleyhi ve Sellem) 'e:
— Annem ansızın öldü. Zannederim konuşmuş olsa tesadduk ederdi. Onun nâmına tesadduk etsem bana ecir var mıdır? diye sormuş.
«Evet!» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişâm babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlâllah, annem ansızın öldü; vasiyyet -de etmedi. Zannederim konuşmuş olsa tesadduk ederdi. Acaba onun namına ben tesadduk etsem ona ecir olur mu? diye sormuş.
«Evet!» buyurmuşlar.

13- (...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame rivayet etti. H.
Bana Ümeyye b. Bistâm da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd yâni tbni ZÜrey* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh —ki İbni'l-Kaasim'di — rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'-fer b. Avn rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Hişâm b. Urve'den bu isnadla rivayette bulunmuşlardır. Ebû Üsâme ile Ravh'ın hadîslerinde, Yahya b. Saîd'in dediği gibi; «Bana ecir var mıdır?» denilmiş; Şuayb ile Ca'fer'in hadîslerinde ise İbnİ BİŞr'in rivayeti gibi: «Acaba ona ecir var mıdır?» ifadesi kul-lamlmıştır.
Bu rivayetlerden Hz. Âişe hadîsini Buhâri «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmiştir.
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'& suâl soran zât Sa'd b. Ubâde (Radiyallahu anh) 'dir. Nitekim Hz. îbni Abbâs 'dan rivayet olunan bir hadîste ismi tasrîh edilmiştir. Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre aynı mânada bir suâli bir kadın da sormuştur.
ansızın öldü demektir. İftilât: Ansızın vuku' bulan şeydir. Bundan sonra gelen (nefs) kelimesi merfû' ve. mansûb olarak rivayet edilmiştir. Merfû' okunduğu zaman nâib-i fail, mansub okunduğunda ise fi'lin ikinci mef'ûlü olur.
Suâl sahibinin: «Konuşsa tesadduk ederdi.» demesi, annesinin hayır
işine yahut vasiyyete son derece hırslı olduğunu bildiği içindir.
Ânî ölümün müslüman için rahatlık olduğuna dâir hadîs vârid olduğu gibi, gazab ve intikam ölümü olduğunu bildiren hadîs de vard:r. Aynî bu iki rivayetin arasını bulmuş ve: «Rahatlık olduğunu bildiren rivayet Ölüme hazırlıklı olanlar hakkındadır; gazab ve intikam ise taksirat sahiplerine hamlolunur.» demiştir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ölmüş bir kimse namına sadaka vermek caiz ve müstehaptır,
2- Dirinin ölü nâmına verdiği sadaka ve yaptığı hayrın sevabı ölüye ulaşır. Ölü ondan faydalanır. Bunun aynı zamanda sadaka sahibine de faydası vardır. Nevevî bu hususatın ulemâ arasında bilittifak caiz olduğunu söyler.
tmam Ahmed'in Hz. Abdullah b. Amr b. Âs'dan rivayet ettiği bir hadîse göre: Âs b. Vâil cahiliyyet devrinde yüz deve boğazlamayı adamış. Bunların elli tanesini onun namına Hişâm b. As boğazlamış. Bilâhare diğer. oğlu. Amr b. As bu meseleyi Resûlüllah (Salh.Uahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğunda :
«Şâyed baban Allah'ın birliğini ikrar etse de onun namına sen oruç tutup sadaka verseydin, bunun ona faydası olurdu.» buyurmuşlar.
îbni Makûla 'nın Hz. Enes'den "rivayet ettiği bir hadîste şöyle deniliyor:
«Resûlüllalı (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'* sordum. Dedim ki: Biz mevtalanınıza dua ediyor; onlar namına sadaka veriyor; hacc ediyoruz. Acaba bu onlara varıyor mu?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz bu onlara varır ve buna sizlerin hedİyyeye sevindiğiniz gibi sevinirler.» buyurdu.
3- Bu rivayetler «İnsana çalıştığından başka fayda veren bîr şey yoktur.» mealindeki âyetin umumunu tahsis etmişlerdir.
Nevevî diyor ki: «Mirasçının meyyiti namına nafile sadaka vermesinin vâcib olmadığına bütün müslümanlar ittifak etmişlerdir. Bu sadaka müstehaptır. Meyyitin boynuna borç olan mâlî haklara gelince : Eğer ölenin terikesi (yâni bıraktığı malı) varsa vasiyyet etsin etmesin bu borçları ondan ödemek îcâbeder; ve re'si mâlden verilir. Bu hususta zekât, hacc, nezir, kef&ret, oruç bedeli ve bunlar gibi Allah borcu ile insan borcu müsavidir. Meyyitin terikesi yoksa mirasçısına onun borcunu ödemek lâzım gelmez;.lâkin gerek mirasçının, gerekse başkasının bu borcu ödemesi müstehab olur>

3- Öldükten Sonra İnsana Erişecek Sevab Babı

14- (1631) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe yâni İbni Saîd ve İbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail —ki İbni Ca'fer'dir— Alâ'-' dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Re-ûHillb (Satfallahü A leyhi ve Sellem) :
«İnsan öldüğü vakit bütün amelleri ondan kesilir. Yalnız üç şeyden : sadaka-i cariyeden, faydalanılan ilimden ve kendisine duâ eden sâlih ev-lâddan kesilmez.» buyurmuşlar.
Ulemânın beyanına göre bu hadîsin mânâsı: Üç şeyden maada bütün ameller ölümle sona erer; yeni yeni sevâb yazılmaz olur, demektir. Bu üç şeyden sevabın kesilmemesi bunlara meyyit sebep olduğundandır. Zîra evlâd doğrudan doğruya onun kesbidir. Talîm veya tasnif suretiyle geriye bıraktığı ilimle sadakai câriye yâni vakıf da öyledir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Salih evlâd yetiştirmek için evlenmek gerekir. Bu hususa dâir tafsilât «Nikâh» bahsinde geçmişti.
2- Vakıf caiz ve sahihtir; sevabı büyüktür.
3- Hadîs-i şerîf ilmin faziletine delâlet ve onu çoğaltmaya, ta'lîm ve tasnîf suretiyle miras bırakmaya teşvik etmektedir.
4- İlim tahsiline sıra ile en faydalısından başlamalıdır.

5- Duâ ve sadakanın sevabı meyyite ulaşır. Bu cihet ittifakıdır. Meyyit namına yapılan hacc, tutulan oruç ve okunan Kuran hususunda ulemânın ihtilafı «Siyam» bahsinde geçmişti.

4- Vakıf Babı

15- (1632) Bile Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleym b. Ahdar, İfani Avn'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
(Babam) Ömer'e Hayber'de bir yer isabet etti de, o yer hakkında emrini almak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gitti ve: Yâ Resûlallah, tana Hayber'den bir yer isabet etti. (Şimdiye kadar) bana bundan daha kıymetli mal Mç isabet etmedi. Bunun hakkında bana ne emir buyurursun? dedi. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İstersen aslını vakfeder; yeri tesadduk eylersin!» buyurdu.
Bunun üzerine Ömer o yeri aslı satılmamak ve satın alınmamak, mî-râs olarak almmamak ve bağışlanmamak şartiyle tesadduk etti. Ömer fakirle, akraba, köleler, Allah yolunda olanlar, yolcular ve müsafirler arasmda tesadduk ta bulundu. O yere velî olana mâruf suretiyle ondan yemekte yahut mal sahibi olmaya kalkışmamak şartiyle bir dostuna yedirmekte bir beis olmayacaktı.
Râvi tbni Avn diyor ki: Ben bu hadîsi Muhammed'e [2] rivayet ettim. «Mal sahibi olmaya kalkışmamak» dediği yere geldiğimde Muhanı-med: «Mal toplamağa kalkışmamak» (olacak) dedi.
İbni Avn : «Bu kitabı okuyan bana haber verdi ki, bu hadîste: «Mal toplamağa kalkışmamak» cümlesi varmış; demiş.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Zaide rivayet etti. H.
Bize İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ezher Es-Semmân haber verdi. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Adiy rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi İbni Avn'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız İbni Ebî Zaide ile Ezher'in hadîsleri: «Yahut mal sahibi olmaya kalkışmayan bir dostuna yedirmekte...» cümlesinde biter. Ondan sonrası zikredilmemiştir. İbni Ebî Adiyy'in hadîsinde Süleym'in zikrettiği «Ben bu hadîsi Muhammed'e rivayet ettim ilâh...» sözü vardır.

(1633) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd El-Haferî, Ömer b. Sa'd'dan, o da Süfyân'dan, o da İbni Avn'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Ömer'den naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
Bana Hayber arazîsinden bir parça yer isabet etti de, Resûlüllah (SallalİahÜ Aleyhi ve Sellem)e gelerek: Bana öyle bir yer isabet etti ki, (şimdiye kadar) bana bundan daha makbul ve daha nefîs bir mal isabet etmiş değildir; dedim...
Râvi bu hadîsi yukarkilerin hadîsi gibi rivayet etti. «Ben bu hadîsi Muhammed'e» cümlesini ve ondan sonrasını zikretmedi.
Bu hadîsi Buhâri «Şurût» ve «Vasâyâ» bahislerinde; Nesâi «Ahbâs»da tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif Hz. Ömer'in Hayber arazîsinden hissesine düşen kıymetli bir yeri vakfettiğini gösteriyor. Bu yer hurmalık olup ismi «Semğ» imiş. Peygamber (SallalİahÜ Aleyhi ve Selletn) ile istişare ederek onun emrini aldıktan sonra yerin aslını vakfetmiş; ve yeri fakirlere, akrabasına, kölelere yâni başlarını çözerek hürriyetlerine kavuşturmak için mükâteb olan kölelere, Allah yolunda olanlara yâni hac kafilesinden geri kalmış çaresiz hacılara yahut ordudan geri kalmış gâzîlere, yolculara, müsafirlere tesadduk etmiş. Vakfın mütevellisine onun gelirinden mâruf suretiyle yâni mu'tâd olan haddi aşmamak şartiyle yemeye ve yedirmeye müsaade etmiştir. Bu hadîs vakfın delîllerindendir. Vakıf lügatte: Hapsetmek mânâsına gelir.
Şeriatte de: Malûm bir malı malûm bir sıfatla hapsetmektir ki, o da hadîs-i şerifte beyan olunduğu vecihle malın aslını hapsedip gelirini tesadduk etmekle olur. Tafsilât fıkıh kitaplanndadır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Vakıf meşrû'dur. Buna yalnız Kaadî Şureyh muhalif çıkmıştır.
2- Cumhuru ulemâ, İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed vakfın caiz olduğuna bununla istidlal etmişlerdir. Vakfı yapan şahıs sağ olduğu müddetçe vakfettiği malın gelirini tesad-duk etmesinin vâcib olduğu hususunda ulema arasında hilaf yoktur. Bir kimse hanesini veya arazîsini vakfetse bunların gelirlerini tesadduk etmesi îcabeder. Bu, o malın gelirini nezretmek gibi bir şey olur. Keza vakıf, hâkimin hükmü ile yapılmış veya öldükten sonraya izafe edilmişse, o malın sahibinin olmaktan çıktığında da hilaf yoktur. Fakat hâkimin hükmü bulunmaz yahut vakıf öldükten sonraya izafe edilmezse caiz olup olmadığı ulemâ arasında ihtilaflıdır.
İmam Âzam'a göre bu suretle yapılan vakıf sahih ve caiz değildir. Sahibi o malı satabilir, yahut hibe edebilir. Öldükten sonra o mal mirasçılarının olur. İmam Ebû Yûsuf la İmam Muhammed ve cumhur : «Bu vakıf caizdir; satılamaz, bağışlanamaz, miras olarak da alınamaz.» demişlerdir.
3- Vakfedilen mal, sahibinin milkinden çıkıp Allah'ın olduğu için satılması, bağışlanması ve mîras olarak alınması caiz değildir.
4- Vakfedilen malın kime vakfedildi ise onun milki olup olamayacağı ihtilaflıdır. Hanefî1ere göre o kimsenin milki olmaz. O yalnız gelirinden istifâde eder. Çünkü vakıf demek : Malın aslını hapsederek gelirini tesadduktur. Hapis ise o malın milk olmasını gerektirmez.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed ve bir rivayette İmam Şafiî vakfedilen malın kime vakfedilmişse onun milki olduğuna kaildirler; elverir ki o şahıs ehil olsun. İmam Şafiî 'den bir rivayete göre vakfedilen malın milkiyeti Allah'a intikal eder. Bu kavil Hanefîler 'den de rivayet olunmuştur.
5- Vakfın mütevellisi mâruf yolu ile yâni ihtiyacından fazla bir sey almamak şartiyle vakfın gelirinden nafaka alabilir. Fakat bu hüküm vakıf yapılırken mal sahibi ona bir şey tâyin etmediğine göredir. Muayyen bir miktar tâyîn etmişse, az olsun, çok olsun onu alır.
6- Vakıfta şart sahihtir. Hattâ: «Vâkfın şartı, Şâri'in nassı gibidir.» derler.
7-Hayır işlerinde fazilet ve salâh ehli kimselerle istişare yapılmalıdır.
8- Hayber cebren alınmış ve gaziler arasında ganimet olarak taksim edilerek onların milki olmuştur.
9- Hadîs-i şerîf Hz. Ömer'in yüksek faziletine delildir.
10- Yine bu hadîs akrabaya, yardımın ve onlara yapılan vakfın faziletini göstermektedir.

5- Vasiyyet Edecek Bir Şeyi Bulunmayan Kimsenin Vasiyyeti Terk Etmesi Babı

16- (1634) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi, Mâlik b. Miğvel'den, o da Talha b.

Musar-rifden naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Abdullah b. EM Evfa'ya : Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) tir şey vasiyyet etti mi? diye sordum da «Hayır!» cevâbım verdi.
— O halde müslümanlara vasiyyet neden farz oldu yahut: Neden vasiyyetle emrolundular? dedim.
— Allah (Azze ve Cette) 'in kitabını vasiyyet etti, dedi.

17- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etii. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Her iki râyi Mâlik b. Miğvel'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki, Vekî'ia hadîsinde : «O halde halka vasiyyet nasıl emrolundu? dedim.» îbni Nümeyr hadîsinde ise : «Müslümanlara vasiyyet nasıl farz kılındı? dedim» cümleleri vardır.
Bu hadisi Buhâri «Vâsâya», «Megâzî» ve «FedâiIüJl-KurJan»da; Tirmizî, Nesaî ve îbni Mâce *Vasâyâ»da muhtelif râ. vilerden tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki, Hz. Abdullah b. Ebî Evfâ: «Bir şey vasiyyet etti mi?» sorusuna «Hayır!» diye cevap vermiştir; çünkü Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz mal bırakmamıştır. Hz. Abdullah'ın cevâbını zahire göre umumî mânâda anlayan râvi Talha suâlini tekrarlayarak : «O hâlde müslümanlara vasiyyet neden farzoldu?»
diye sormuş; o da Allah'ın kitabını vasiyyet ettiğini söylemiştir.
Hz. Abdullah 'in buradaki vasiyyet sualinin birincisine «Hayır!» cevâbım vermekle bâzı şiîlerin iddiasını reddetmek istediğini söyleyenler de vardır. Bunlar Peygamber (Sailâllahü Aleyhi ve Sellem) 'in hilâfeti Hz. Alî 'ye vasiyyet ettiğini iddia etmişlerdir. Bu hususta Hz. A1î'ye : «Kesûlüllah (Sailâllahü A îeyhi ve Sellem) halka söylemediği bir şeyi sana vasiyyet etti mi?» diye sorulmuş. O da : «Çekirdeği yaran ve canlıyı yaratan Allah'a yemin ederim ki, bizde Allah'ın kitabiyle şu sa-hifeden başka bir şey yoktur.* cevâbını vererek bu gizli vasiyyet isnadından teberrî etmiştir.
Hâsılı Peygamber (Sailâllahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir kimseye mal vasiyetinde bulunmamıştır. Zîra arkasında mal bırakmamıştı. Bu ciheti :
«Biz Peygamberler mîras bırakmayız; bıraktığımız mallar sadakadır.» hadîsiyle îzâh buyurmuşlardı. Gerçi Hayber ve Fedek'de hissesine düşmüş arazîsi vardı, fakat onları sağlığında müslümanlara tesad-duk etmişti.
Allah'ın kitabı, ehli beyti, müşriklerin Arap yarımadasından çıkarılması hususlarındaki vasiyyetleri ise buradaki soruda dahil değildir. Binâenaleyh hadîslerin arasında münâfât yoktur.
Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah'ın kitabını vasiyyet etmesinden murâd: Onunla ameldir. Filhakika Teâlâ Hazretleri:
«Biz bu kitapta hiç bîr şeyi noksan bırakmadık.;» [3] buyurmuştur ki, bundan murâd: Bazı şeylerin doğrudan doğruya delilden anlaşılması, bazılarının da istinbat (yâni ulemanın mânâ çıkarması) yolu ile bilinmesidir.
Suâl sahibinin : «O halde müslümanlara vasiyyet neden farz oldu?»
sorusundan maksadı:
«Birinizin başına ölüm geldiğinde şayet geride mal bırakırsa vasiyyet farz olur.» [4] âyet-i kerîmesidir. Bu âyet cumhuru ulemâya göre mensuhtur.

18- (1635) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Muâviye, A'meş'den rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babamla Ebû Muâviye rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize A'meş Ebû Vâil'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayette bulundu. Âişe:
«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir dinar, dirhem, koyun ve deve bırakmadı; hiç bir şeyi vasiyyet de etmedi.» demiş.

(...) Bize Züheyr b. Harb Ue Osman b. Ebî Şeybe ve tshâk b. İbra-bîm rivayet ettiler. Bunların hepsi Cerîr'den rivayette bulundular. H. -
Bize Alî b. Haşrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ —ki İbni Yûnus'tur— haber verdi.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

19- (1636) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. Dedi ki: Bize İsmâîl b. Uleyye, İbni Avn'-dan, o da İbrahim'den, o da Esved b. Yezîd'dcn naklen haber verdi. Şöyle demiş: Âîşe'nin yanında Alî'nin vasi olduğunu söylediler de Âişe: «Peygamber (SaÜatlahü A leyhi ve Sellem) ona ne zaman vasiyyette bulunmuş! Ben kendilerini göğsüme (yahut kucağıma demiştir) dayamıştım. Leğeni istedi; derken kucağıma düşüverdi. Vefat ettiğini bile anlamadım; şu halde ona ne zaman vasiyyet etmiş?» dedi.
Bu hadîsin Esved rivayetini Buhâri «Vasâyâ» ve «Me-ğazî» bahislerinde; Tirmizî «ŞenıâiNde; Nesâî «Taharet» ve «Vasâyâ»da; İbni Mâce «Cenâiz»de muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Kurtubî diyor ki; «Şiîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in hilâfeti Hz. A1î'ye vasiyyet ettiğine dair bir takım hadîsler uydurmuşlardı. Sahabeden bir cemaat ve keza onlardan sonra gelenler bunlara red cevabı vermişlerdi. İşte Hz. Âişe'nin : «Ben onu göğsüme dayamıştım ilâh...» sözü de bu red ve inkâr cümle sin dendir.»
Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) gerçi ölüm döşeğinde vasiyyet etmemiş ama daha önce Hz. Âişe'nin haberi yokken A 1 i (Radiyailahu aftK) 'a vasiyyet etmiş olabilir.
Cevab: Evet, Hz. A1î (Radiyailahu anh) bu hususta kat'î beyanâtta bulunarak Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kitabullah ile elindeki sahifeden başka hiç bir şey vasiyyet etmediğini yeminle te'kîd etmese idi o zaman belki bu ihtimâlin üzerinde durulabilird. Mezkûr beyanâttan sonra ise böyle bir ihtimâle asla mahal kalmamıştır.

20- (1637) Bize Saîd b. Mansûr ile Kuteybe b. Saîd, Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ve Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. Lâfız Saîd'indir. (Dedile ki) : Bize Süfyâii, Süleyman El-Ahvel'den, o da Saîd b. Cüfceyr'den nalv-len rivayette bulundu. Demiş ki: İbni Abbâs:
Ah perşembe günü!.. Ne perşembe günü idi o!., dedi. Sonra ağladı; lıattâ göz yaşları çakılları ıslattı. Bunun üzerine ben :
— Ne imiş bu perşembe günü ey İbni Abbas? diye sordum. (Dedi ki) :
— Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastalığı şiddetlendi de: «Getirin size bir nâme yazayım; benden sonra sapmayasınız!» dedi. Bunun üzerine oradakiler münakaşa ettiler. Bir Peygamber'İn huzurunda münâkaşa yakışmaz. (Bunlar) : Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne oluyor? Sayıklıyor mu (ne yapıyor)? Kendisine sorun! dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
^Bırakın beni! Benim içinde bulunduğum hal daha hayırlıdır. Size üç şey vasiyyet ediyorum :
1) Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın!
2) Gelen hey'etlere benim yaptığım gibi ikramda bulunun!

Râvi (Saîd b. Cübeyr) diyor ki: (İbni Abbâc) üçüncüsünden sükût etti yahut söyledi de ben unuttum.
Ebû İshâk İbrahim dedi ki: Bize Hasen b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân bu hadîsi rivayet etti.

21- (...) Bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Mâlik b. Miğvel'den, o da Talha b. Musarrif den, o da Saîd b. Cübeyr'-den, o da İbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki. İbni Abbâs:
— Ah perşembe günü! Ne perşembe günü idi o!., demiş; sonra göz yaşları akmağa başlamış. (Râvi diyor ki) : Hattâ göz yaşlarını yanakları üzerinde gördüm; sanki inci dizisi idiler. İbni Abbâs şunları söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana kürek kemiğini ve kalemi (yahut tahta ile kalemi) getirin! Sİze bir daha ebediyyen sapmayacağınız bir nâme yazayımbbuyurdu. Bunun üzerine yanındakiler: Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sayıklıyor, dediler.

22- (...) Bana Muhammet) b. Râfi' ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâfcirinİ kullandı. İbnî Râfi' ise: Bize Abdürrazzak rivayet etti, dedi. (Abdürrazzâk demiş ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o da İbni Abbas'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş :
Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seilem) evde içlerinde Ömer b. El-Hat-tab'ın da bulunduğu bir takım zevat olduğu halde intizâra gelince :
«Getirin size bir nâme yazayım; ondan sonra bir daha sapmazsınız!» buyurdu. Bunun üzerine Ömer:
— Gerçekten Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) 'e hastalık galefce çaldı. Kur'an elimizdedir. Bize Allah'ın kitabı yeter, dedi. Müteakiben ehl-i beyt ihtilâf ve münakaşa ettiler. Kimisi: Getirin Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) size fcir daha asla sapmayacağınız bir nâme yazsın! diyor; kimisi de Ömer'in söylediğini söylüyordu. Bunlar Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) 'in huzurunda lâkırtı ve ihtilâfı çoğaltınca (o hazret)
«Kalkın b> buyurdular.
Ubeydullah demiş ki: İbni Abhâs: Musibetin en büyüğü, Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) ile bu nâmeyi kendilerine yazmasının arasına giren ihtilâf ve gürültüleridir, diyordu.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd», «Megâzî» ve ««Cizye» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cirâh»da; Nesâî «İlim» bahsinde muhtelif râ-vilerden tahrîc etmişlerdir.
İbni Abbâs hazretlerinin : «Ah perşembe günü!.. Ne perşembe günü idi o!..» sözünden maksat: O günün şiddet ve kötülüğünün büyüklüğüdür. Bu kötülük onun itikadına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeUem)in söyleyeceklerini yazmamalarıdır. Bundan dolayıdır ki, îbni Abbâs (Radiyailahuanh) : «Musibetin en büyüğü Kesûlüllah (SallaİlahÜ Aleyhi ve SeHem) ile bu nâmeyi kendilerine yazmasının arasına giren ihtilâf ve gürültüleridir.» demiştir.
Bu hadîs etrafında Nevevî şunları söylemiştir: Peygamber (Saüa'ûahü Aleyhi ve Sellem / yalan söylemekten ve şer'î ahkâmdan bir şey değiştirmekten sıhhat hâlinde de, hastalığında da ma'sumdur. Allah tararından beyân ve tebliği emir buyurulan bir şeyi beyan etmeyip bırakmaktan da masum ve münezzehtir. Fakat şanına nakîsa ve şerîatine fe-sâd sayılmayan hastalık ve sızı gibi vücûd arızalarından ma'sum değildir. Nitekim kendilerine sihir yapılmış; bu sebeple yapmadığı bir şey ona yapmış gibi görünmüştür; ancak bu halde kendisinden şeriat hükümleri hususunda evvelkilere muhalif bir söz sadır olmamıştır. Bu cihet boy-lece bilindikten sonra gelelim buradaki yazı meselesine:
Resûlüllah (Sailallafjü Aleyhi ve Sellem)'in ölüm döşeğinde iken ne yazdırmak istediği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazıları muayyen bir şahsa hilâfeti vasiyyet etmek ve bu suretle vukuu hâtıra gelen fitae ve fe^ıcî-!arın önünü almak istediğini söylemiş; bir takımları mühim hükümleri kısaca yazdırıp beyân etmek istediğini; zira nassan vârid olmuş bir de-:îl hususunda ancak böylelikle birleşip niza' ortadan kalkacağını ifâde etmişlerdir. Demek oluyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ bu düşündüklerini yazdırmak istemiş; yahut bu cihet kendisine vah-yolunmuş; sonra yazdırmamanın daha muvafık olduğu kanaatine varmış yahut yine vahî gelerek ilk emir neshedilmiştir.
Hz. Ömerin bu mesele hakkındaki sözü kelâm uleması tarafından bilittifak onun faziletine ve derin anlayışına delü sayılmıştır. Çünkü Ömer (Radiyailahu anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in müslümanlar için tehammülü güç, terk edildiği takdirde cezayı müstel-zim bazı şeyler yazdıracağından, nassan sabit olan bu deliller karşısında içtihada da mecal kalmayacağından endîşe ederek : «Bize Allah'ın kitabı
yeter.» demişti. Zîra Teâlâ Hazretleri: «Biz bu kitapta hiç bir şeyî eksik bırakmadık.» [5]
Ve «Bugün size dîninizi tamamladım.» [6] buyurmuştu. Hz. Ömer bunlardan Dîn-i İlâhînin tamam olduğunu, bu ümmetin delâletten emîn kaldığını anlamıştı. Binâenaleyh Ömer (Radiyallahu anh) Hz. İbni Abbâs ile ona muvafakat edenlerden daha anlayışlı idi.
Beyhakî «Delâilü'n-Nübüvve» adlı kitabının sonunda şunları söylemiştir: «Hz. Resûlüllah (SallallahüAleykiveSellem)'e ıztırâb galebe çalınca, Ömer (Radiyailahu anh) sadece bu ıztırabı hafifletmek istemiştir. Eğer Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muradı müslümanlara mutlaka lâzım bir şeyi beyân etmek olsa idi ashabı ihtilâf ettikleri için yahut başka bir sebeple onu bırakamazdı. Çünkü Teâlâ Hazretleri:
«Sana indirileni teblîğ et!» [7] buyurmuştu. Netekim şâir ahkâmın tebliğini düşmanlarının muhalefetine bakıp da terk etmiş değildi. Aynı hal içerisinde yahudîlerin Arap yarımadasından çıkarılmasını ve hadîste zikri geçen diğer hususatı emir buyurmuştu...
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in hastalığında bunca ıztırabi-na rağmen söyleyeceklerini yazdırmaya didinmesi meşakkat olacaktı. İşte Ömer, ona hafiiîik olsun diye yukarıda beyan olunan cevabıyla iktifayı münasib gördü. Bir de ehli ilme ictihâd kapısı kapanmasın diye bu şekilde hareket etti...»
Hattâbî de şöyle diyor: «Ömer 'in sözünü Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanlış söyleyeceği vehmine kapıldığına yahut hiç bir suretle onun hakkında lâyık olmayan bir şey olacak zannettiğine hamletmek caiz değildir. Lâkin c Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'e galebe çalan ağrıları, vefatının yakınlığını; bununla beraber çektiği ıztırabı görerek hastaların umumiyetle söyledikleri azimetten hâ-îî sözler kabilinden söz edeceğinden korktu. Zira bu sayede münafıklar dîne burunlarını sokmağa yol bulmuş olacaklardı...»
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) vasiyyetini yazdırmak için kâğıt kalem istediği halde ashabı bu hususta nasıl ihtilâf edebilmişlerdir? Bu suâlin cevabını Mâzirî vermiş; ve karine bulunduğu takdirde emir sığasının vücûbdan nedbe, nedibten ibâha veya tahyîr mânâlarına değişebileceğini söylemiş; ashab-ı kiramın burada içtihadlarına göre ihtiyar ettikleri mânâların da değiştiğini bildirmiştir. Bu cümleden olmak üzere Hz. Ömer'in içtihadı bu yazı işinin imkânsızlığına müeddî olmuş; ihtimâl Re&ûlül)ah (SallaHahii Aleyhi ve Sellem)\n kat'î bir maksatla konuşmadığına kanaat getirmiştir. Ashabın «sayıklıyor» demeleri ve Hz. Ömer'in «Ona hastalık galebe çaldı» sözünün mânâlan da budur.
Ömer (Radiyallahu anh)'m : «Bize Allah'ın kitabı yeter!» sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine cevap değil, kendisiyle

münâkaşa edenleredir.-
ResûlüHah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«B:rakın benî! Benim içinde bulunduğum hâl daha hayırlıdır.» sözünün mânâsı: Beni çekiştirmeyin! Zîrâ benim içinde bulunduğum İlâhî murakabe, ona kavuşmaya hazırlık ve bu hususta tefekkür hâli sizin içinde bulunduğunuz niza' ve gürültüden daha hayırlıdır, demektir.
Cezîretü'1-Arab (yâni Arap yanmadasın)'in hududu hakkında muhtelif görüşler ortaya atılmıştır. Esmaî'ye göre Arap yarımadası : Uzunluğuna Yemen'in öteki ucundan Irak'ın Rîf'in'e kadar; genişliğine de Cidde 'den Şam'in etrafına kadar olan yerlerdir. Buna cezire yâni ada denilmesi, etrafı üç taraftan denizlerle; geri kalan yerleri de nehirlerle çevrildiği içindir. Araplara nisbet edilmesi ise îslâmiyetten önceki devirlerde de Arapların yurdu olduğundandır.
Bu hadîste İbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'm söylemediği yahut söyleyip de râvinin unuttuğu şeyin ne olduğu ihtilaflıdır, tbni't-Tîn : «Bir rivayette bunun Kur'an olduğu bildirilmiştir.» diyor. El-Muhelleb 'den bir rivayete göre unutulan vasiyyet Hz. Üsâme b. Zeyd'in ordusu ve bu ordunun teçhizatıdır. Kaadî Iyâz ise: «îhtimal üçüncüsü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Benim kabrimi put ittihâz etmeyin!» hadîsidir demiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- îmam Mâlik, İmam Şafiî ve diğer bir takım ulemâ bu hadîsle istidlal ederek kâfirlerin Arap yarımadasından çıkarılmasının vacib olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kâfirlerin Arabistan'da yerleşip yaşamalarına müsade edilemez. Yalnız İmam Şâfil bu hükmü Hicaz'a tahsis etmiştir. Onun telâkkisince Hicaz: Mekke, Medine ve Yemâme havâîîsidir. Yemen ve diğer yerler Hicaz 'dan sayılmazlar.
Kâfirler misafir olarak Hicaz'a girmekten men' edilmezler; ancak orada üç günden fazla kalamazlar. İmam Şafiî ile ona muvafakat edenler, kâfirlerin kat'iyyen Mekke'ye giremeyeceklerine kaildirler. Şâyed gizlice girerlerse çıkarılmaları vâcib olur. Hattâ orada Ölürlerse, cesedleri çürümedikçe oradan çıkanlırlar. Nevevî'nin beyanına göre cumhuru fukaha bu meselede İmam Şafiî ile beraberdir. Delilleri:
«Müşrikler ancak ve ancak pis şeylerdir. Binâenaleyh bu yıldan sonra Mescid-i Hara m'a yoklamasın la r!» [8] âyet-i kerîmesidir.
İmam Âzam'a göre zimmî (olan gayri müslim) lerin Mescid-i Haram'a girmelerinde bir beis yoktur. Çünkü Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Sakîf hey'etini kendi mescidinde misafir etmişti; halbuki bunlar kâfir idiler. Âyet-i kerîme müşriklerin, müslü-manları kendi hükümleri altına alarak istilâ suretiyle Mescid-i Harâm'a giremeyecklerine hamlolunmuştur. Zîra evvelce Mescid-i Haram'a onlar bakarlardı. Mekke'nin fethinden sonra böyle bir şey kalmadı. Yahut âyet müşriklerin cahiliyyet devrinde olduğu gibi Kâbe'yi çini çıplak tava'i etmelerine müsaade edilmemesi mânâsına hamlolunur.
2- İlmin yazılması caizdir. Evvelce de beyân ettiğimiz vecihle selef bu hususta ihtilâf etmişlerse de sonra gelen ulema caiz olduğunda müttefiktirler.
3- Bir kelimeyi mecazî mânâda kullanmak caizdir. Zîra Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Size yazayım» demiştir. Halbuki buradaki yazıdan muradı yazmayı emir buyurmasıdır.
4- Hastalık peygamberliğe münâfî değildir. Kötü hâle de delâlet etmez.

---

[1] Bu hadîs İbrahim b. Muhammed b. Süfyân'ın Müslim'den işitmediği hadîslerden biridir. Bunlar üç yerde olup birincisi «Hac» bahsinde geçti. İkincisi burasıdır. Üçüncüsü ileride gelecektir
[2] Yâni tbni Sirîn'e.
[3] Âyet-i Kerîme.
[4] SÛre-i Nisa.
[5] Âyet-i Kerime
[6] Ayet-i Kerîme
[7] Ayet-i Kerîme
[8] Sure-İ Maîde: 90

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASİYETLER KİTABI

1. Vasiyeti Müstehab Gören Kimse
2. Vasiyetin Fazileti
3. Vasiyet Etmeyenler
4. Vasiyette Müstehab Görülen Şehadet Getirmeler Ve Sözler
5. Az Malda Vasiyetin (Gerekmeyeceği) Görüşünde Olanlar
6. Malının Üçte Birinden Çoğunu Vasiyet Eden Kimse Hakkında
7. Üçte Biri Vasiyet Etme
8. Üçte Birden Az Vasiyet Etme
9. Vâsi İçin Caiz Olan Şeylerle, Caiz Olmayan Şeyler
10. Malın Yarısı Bir Adama, Üçte Biri Diğerine Vasiyet Edildiğinde?
11. Vasiyetten Vazgeçme
12. İtham Edilen Vasi Hakkında
13. Hastanın Vasiyeti
14. Mirasçılara, Mirasın Üçte Birinden Geri Veren Kimse Hakkında
15. Mirasçıların İçinden İki Kişi Şahidlik Ettiğinde?
16. Vasiyette Hazır Mal (Ayn) İle Hazır Olmayan Mal (Deyn) Türünden Olan Şeyler
17. Vasiyeti Müstehab Gören İle Mekruh Gören Kimseler
18. Vasiyetlerden İlk Önce Yerine Getirilecekler
19. Falanın Çocuklarına Malından Bir Pay Vasiyet Eden Kimse Hakkında
20. İnsan, Mirasçılarının Bazılarına Sadaka Verdiğinde(?)
21. “Kefen, Malın Tamamından Alınır!” Görüşünde Olan Kimse
22. Bir Kimse Bir Kimseyi Gıyabında Vâsi Tayin Ettiğinde(?)
23. Ölüye Vasiyet
24. Köleye Vasiyet
25. Ölümü Esnasında Malını Dağıtmaktan Hoşlanmayan Kimse
26. Adam, Mirasçılarından Bazısının Payının Benzerini Vasiyet Ederse?
27. Kölesinin Ücretini Vasiyet Eden Adam Hakkında
28. Mirasçıya Vasiyet
29. Zengine Vasiyet
30. İnsan, "Falana, O Ölmüş Olursa Filana" Şeklinde Vasiyet Ederse?
31. Akrabası Dışındakilere Vasiyet Eden Adam Hakkında
32. Bir Kimse, "İki Kölenin Biri Hürdür" Deyip de Sonra (Hangisinin Olduğunu) Açıklamadan Öldüğünde (Ne Yapılır?)
33. Bir Kimse, Hastalığında Âzâd Etmeyi Vasiyet Edip de Sonra İyileştiğinde Ne Olur?
34. Bir Kimse, Ölümü Esnasında Başka Hiçbir Malı Olmadığı Halde Kölesini Âzâd Ettiğinde?
35. Müdebber, (Mirasın) Üçte Birinden (Âzâd Olur)
36. "Sana Okunmadıkça Hiçbir Vasiyete Şahidlik Etme!" Diyen Kimse
37. Ümmü'l-Veledlerine Vasiyet Eden Kimse
38. Çocuğun Vasiyeti
39. "(Çocuğun Vasiyeti) Caiz Olmaz!" Diyenler
40. Bir Kimse, Kaçak Bir Kölesinin Âzâd Olmasını Vasiyet Ettiği Zaman (Ne Olur?)
41. Kadınlara Vasiyet
42. Zımmilere Vasiyet
43. Vakıf Hakkında
44. Kendisine Vasiyet Edilen, Vasiyet Edenden Önce Öldüğünde Ne Yapılır?
45. Bir Kimse Allah Yolunda Bir Şey Vasiyet Ettiğinde?

VASİYETLER KİTABI

1. Vasiyeti Müstehab Gören Kimse

3179. “Bize Muhammed b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah, Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,” Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Vasiyet edecek bir şeyi olduğu halde vasiyeti yanında yazılı olmaksızın iki gece geçirmesi, müslüman bir kişinin hakkı değildir!"[1]

Açıklama

Vasiyet (vasıyyet); bir kimsenin, yokluğunda bir şeyi yapmasını başka birine ısmarlaması demektir. Şer'i ıstılahta ise, "ölüm sonrasına bağlı hususi tavsiye" manasına gelir. Ortak ıstılahi manası bu şekilde belirtilebilecek olan vasiyet, farklı şekillerde tarif edilmiştir. Mesela Hanefi âlimlerin tarifi; "bir kimsenin sahip olduğu bir malı veya onun menfaatim, ölümünden sonraya bağlı olarak bir şahsın mülkiyetine vermesidir" şeklindedir.
Vasiyet, Kur'an ve Sünnetle meşru kılınmıştır. Hatta müslümanlığın ilk yıllarında ana-baba ile yakınlara vasiyet etmenin farz olduğu, sonraları miras ayetleriyle bu farzlığın kaldırıldığı nakledilmektedir. Yine de kişinin kendi mirasçısına vasiyet etmesi, diğer mirasçıların iznine bağlı olmak şartıyla caiz görülmüş; mirasçısı olmayan yakınlarına ve diğer yerlere vasiyeti ise müstehab (mendub) sayılmıştır. Ancak, hayattayken malında istediği gibi tasarruf edebilen insanın, bu malında ölümünden sonrasına bağlı olarak yapacağı tasarruflarına bazı sınırlamalar ve şartlar getirilmiştir. Bunların bir kısmı ilerideki bölümlerde görülecektir.
Vasiyetin meşru kılınması ile kişiye, malını ölümünden sonra da kısmen kullanma ve bu yolla, ölümden sonraya bağlı olarak hayır yapma imkânı verilmiştir. Yukarıdaki hadis de vasiyet yapmaya teşvik etmektedir. Bazı âlimler, bu arada Zahiri Mezhebi âlimleri, bu hadisin, vasiyetin vacib olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Ancak âlimlerin çoğu bu hadisten vasiyete teşvik manası çıkarmışlardır.[2]

3180. “Bize Affân rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Eşheb rivayet edip (dedi ki), bize el-Hasan rivayet edip şöyle dedi:”
"Mü'min, karnını tıka-basa doldurarak yemez. Onun vasiyeti de hep koltuğunun altındadır!"[3]

2. Vasiyetin Fazileti

3181. “Bize Abdullah haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud b. Ebi Hind'den, (O da) el-Kasım b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:

Sümâme b. Hazn bana;
"Baban ne yaptı?" diye sordu. Ben;
"Öldü" dedim. O da sözüne şöyle devam etti:
"Peki, vasiyet etti mi? Çünkü önceleri denirdi ki; kişi vasiyet ettiğinde, bu vasiyeti onun, (hayatta iken) gereği gibi vermediği zekâtlarını tamamlayıcı olur."[4]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Süleyman'dan) başkası, (seneddeki el-Kasım b. Ömer yerine) el-Kasım b. Amr demiştir."[5]
3182. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Davud b, Ebi Hind, eş-Şa'bi'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Kim bir vasiyet yapar da zulüm ve haksızlık etmezse, ona, bunu sağlığında tasadduk etmiş gibi sevab verilir."[6]
3183. "Bize Sehl b. Hammâd haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebû Yunûs'tan, (O da) Kazala'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Herim b. Hayyan'a
"vasiyet et" denilmiş de O;
"size Nahl Sûresinin son ayetlerine (uymayı) vasiyet ederim" karşılığını vermiş. İbn Hayyân, ardından *"Rabb'inin yoluna hikmetle... çağır"* ayetinden, *"(Çünkü Allah)... iyilik edenlerle (beraberdir)"*[7] ayetine kadar okumuş.[8]

3. Vasiyet Etmeyenler

3184. "Bize Muhammed b. Yusuf, Malik b. Miğvel'den, (O da) Talha b. Musarrif el-Yâmî'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Ben Abdullah b. Ebi Evfa'ya;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vasiyet etmiş miydi?" diye sordum, O
"Hayır" karşılığını verdi. Dedim ki:
"Öyleyse, vasiyet etme insanlara nasıl farz kılındı -veya onlar vasiyet etmekle nasıl emrolundular?-" Bunun üzerine O; "(Hz. Peygamber) Allah'ın Kitab'ını vasiyet etmişti" dedi.
Hüzeyl b. Şurahbil ise şöyle demiş:
"(Eğer Hz. Ali vasiyet edilen kişi olsaydı), Hz. Ebû Bekir, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vasiyet ettiği kimseye başkan olma külfetine girer miydi? Hz. Ebû Bekir arzu etmiştir ki, (Halife olacak kimse hakkında) Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelen bir vasiyet bulsaydı da, buna tereddütsüz uysaydı!"[9]

Açıklama

İbn Ebi Evfa, önce, Talha'nın, Halifenin vasiyet yoluyla belirlenip belirlenmediğini sorduğunu sanmış ve "hayır" cevabı vermiştir. Nitekim sahih haberler ve tarihi gerçekler de bunu göstermektedir. Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hususta bir vasiyeti olsaydı, O'na bağlılıkları bilinen Sahabiler ve bu arada, cesareti, yiğitliği ve samimiyeti meşhur olan Hz. Ali (Radıyallahu Anh), bu vasiyeti mutlaka yerine getirir veya en azından, yerine getirmeye teşebbüs ederlerdi. Böyle birşey olmamıştır. İbn Ebi Evfa, Talha'nın ikinci sorusundan, O'nun Halifelik meselesini sormadığım anlayınca, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük vasiyetini zikretmekle yetinmiştir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) en büyük vasiyeti Kur'an-ı Kerim'dir. O şöyle buyurmuştu:
"Size gerçekten öyle birşey bıraktım ki, eğer ona sarılırsanız asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitab'ını!"[10] Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bundan başka vasiyetlerinin olduğunu belirten haberler de vardır. Bunların bir kısmına göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Sünnet'ine sarılmayı, yanında bulunan azıcık altının hayır yoluna harcanmasını, Arab Yarımadasında iki farklı din mensubu bırakılmamasını, Usâme'nin komutasındaki ordunun gönderilmesini, namaza dikkat edilmesini, kölelere iyi muamele yapılmasını, ninelerden kaçınılmasını, cemaatten ayrılmamasını ve itaat etmeyi vasiyet etmişti.[11]

3185. "Bize Yezid haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den haber verdi ki;" O,
"(Birinize ölüm belirtileri geldiğinde) eğer bir "hayır" bırakıyorsa, vasiyet (farz kılındı)"[12]ayeti hakkında şöyle dedi:
"Bu "hayır", mal demektir. (Vasiyet etmeyi farz kılan malın da) bin ve daha fazla dirhem olduğu söylenirdi."[13]

4. Vasiyette Müstehab Görülen Şehadet Getirmeler Ve Sözler

3186. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Muhammed b. Sîrîn'den haber verdi ki;" O şöyle vasiyet etmiş:
"Muhammed b. Ebi Amra'nın oğullarına ve ev halkına yapmış olduğu vasiyetinin zikri -veya "bu, onun yapmış olduğu vasiyetin zikridir"-: Siz eğer (gerçekten) inanan kimseler iseniz, Allah'a (karşı gelmekten) sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasûl'üne itaat edin."[14] O onlara, Hz. İbrahim'in oğullarına tavsiye ettiği, Hz. Yakûb'un da aynısını yaptığı şu şeyleri de vasiyet etmiştir: *"Oğullarım, şüphesiz Allah sizin için bu dini seçti. O halde siz sadece müslümanlar olarak ölün!"*...[15] O onlara; ensarın dostları ve din kardeşleri olmayı bırakmamalarını, iffetin ve doğruluğun zina ve yalandan daha iyi ve daha kalıcı olduğunu da vasiyet etmiştir. (O, geriye bıraktığı şeyler hakkında da); "bu hastalığımda bu vasiyetimi değiştirmemden önce bana bir musibet gelirse..." (deyip), sonra da isteklerini zikrederek (vasiyet etmiştir.)"[16]
3187. "Bize Ahmed b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekir rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Hassan, İbn Sîrîn'den, (O da) Enes'ten rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Önceleri şu şekilde vasiyet ederlerdi:
"Bu falan oğlu falanın yaptığı vasiyettir ki; o, tek olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Onun kulu ve elçisi olduğuna, (Kıyamet) saatinin, hiç şüphe yok, mutlaka geleceğine ve Allah'ın, kabirlerde olan kimseleri dirilteceğine şehadet eder.[17] O, kendisinden sonraya bıraktığı yakınlarına, eğer (gerçekten) inanan kimseler iseler, Allah'a (karşı gelmekten) sakınmalarını, aralarını düzeltmelerini, Allah'a ve Rasûl'üne itaat etmelerini de vasiyet etmiştir. O, onlara Hz. İbrahim'in oğullarına tavsiye ettiği, Hz. Yakûb'un da aynısını yaptığı şu şeyleri de vasiyet etmiştir: *"Oğullarım, şüphesiz Allah sizin için bu dini seçti. O halde siz sadece müslümanlar olarak ölün!"*[18] O, bu ağrısından kendisine bir musibet gelirse, vasiyet etmiştir ki, istekleri şöyle şöyledir...[19]
3188. "Bize el-Hakem İbnul-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Vehd, Hafs b. Gaylân'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) haber verdi ki," O vasiyet ettiğinde şöyle demişti:
"Biz şuna şahidlik ediyoruz, sen de ona şahidlik et ki; tek olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir. O, Allah'a inanır, kötülük ve azgınlık önderini ("tağut'u) inkar eder. O, inşaallah bu şekilde yaşar, ölür ve diriltilir! O, Allah'ın kendisine rızık olarak verdiği, kendisinin de geriye bıraktığı şeyler hakkında ise, "şöyle şöyle iken kendisine bir musibet gelirse bu vasiyetteki şeylerden hiçbir şey değiştirmezse..." şeklinde vasiyet etmiştir.[20]
3189. "Bize el-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid rivayet edip dedi ki, bana İbn Sevban, babasından, (O da) Mekbûl'den (naklen) haber verdi ki;" O,
"Bu (yani bir önceki haberde geçen vasiyet), Ebu'd-Derdâ'nm vasiyetidir" dedi.[21]
3190. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Hayyan, et-Teymi'den, (O da) babasından rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Er-Rebi1 b. Huseym şöyle bir vasiyet yazmıştı:
"Bismillahirrahmanirrahim! Bu, er-Rebi' b. Huseym'in yaptığı vasiyettir. Ben buna Allah'ı şahid tutuyorum. Şahid olarak, iyi kullarına mükâfaat ve sevab verici olan Allah yeter. İşte ben gerçekten Rab olarak Allah'a, din olarak müslümanhğa, Peygamber olarak Muhammed'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) razı oldum. Ben gerçekten kendime ve bana itaat edenlere; ibadet edenlerle beraber Allah'a ibadet etmeyi, hamd edenlerle beraber O'nu hamd etmeyi ve müslümanların cemaatinin iyiliğini istemeyi emrederim!"[22]

5. Az Malda Vasiyetin (Gerekmeyeceği) Görüşünde Olanlar

3191. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Hişam'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"

Hz. Ali (bir gün) bir hastanın yanına girmiş. Derken oradakiler hastaya vasiyet etmeden söz etmişler de, Hz. Ali şöyle demiş:
"Allah; *"...Eğer bir hayır (mal) bırakıyorsa..."*[23] buyurmuştur. Ben bunun "hayır (mal)" bıraktığı görüşünde değilim."
Hammâd sözüne şöyle devam etti: Sonra öğrendim ki O, yedi yüz dirhemden çok mal bırakmıştı.[24]
3192. "Bize Muhammed b. Künâse rivayet edip (dedi ki), bize Hişam, babasından rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Hz. Ali (bir gün) kendi kabilesinden bir adamın yanına hasta ziyareti için girmiş. Derken hasta,
"Vasiyet edeyim mi?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş:
"Hayır! Sen (fazla) mal bırakmadın. Binaenaleyh, (bu) malını çocuğuna bırak!"[25]

Açıklama

Vasiyet etmenin, ne miktar mal bırakan kimseye meşru kılındığı hususunda farklı içtihadlar vardır. Katâde (Rahmetullahi Aleyh) ve Zühri (Rahmetullahi Aleyh), kişinin bırakacağı mal az olsun çok olsun, vasiyet etmenin meşru olduğu içtihadında bulunmuşlardır. Şafii âlimlere göre de vasiyet, malın azlığı-çokluğu ayırımı yapılmaksızın, mendubdur. Bazı âlimler ise vasiyetin, "çok mal" bırakan kimse hakkında meşru kılındığını söylemişlerdir. Bu âlimler de "çok mal'ın miktarı hususunda farklı görüşler açıklamışlardır. Bu görüşlerden çıkan sonuca göre, malın azlığı ve çokluğu şahıslara ve duruma göre değişebilir bir husustur. Meselâ geriye kalabalık ev halkı bırakan kimse, vasiyet etmenin kendisine meşru olabilmesi için, böyle olmayan kimseden daha çok mal bırakmalıdır.[26]

6. Malının Üçte Birinden Çoğunu Vasiyet Eden Kimse Hakkında

3193. "Bize Ebû Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O'na; mirasçıları hazır ve (yapılan vasiyeti) kabul eder halde iken (malının üçte birinden çok) vasiyet eden adamın (bu vasiyetinin hükmü) hakkında soruldu da O;
"Caiz olmaz" karşılığını verdi.[27]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Yani (adam öldükten) sonra mirasçıları vasiyeti kabul etmediklerinde (caiz, geçerli, makbul olmaz)" demiştir.[28]
3194. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip şöyle dedi:"
Ben el-Hakem ile Hammâd'a, murislerinin, yaptığı vasiyete o hayatta iken icazet veren, (yani onu kabul edip geçerli sayan), ölünce de icazet vermeyen yakınların durumunu sordum da, onlar;
"(O zaman bu vasiyet) caiz olmaz" karşılığını verdiler.[29]
3195. "Bize Yezid b. Hârûn, Davud b. Ebi Hind'den, (O) Amir'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki;" O, (malının) üçte birinden çoğunu vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:
"Mirasçıları (bu vasiyete) icazet verirlerse biz de icazet veririz. Varisler,
"İcazet verdik" deseler de, (murislerini) defnetme işini bitirdiklerinde (bu vasiyeti geçerli sayıp saymama hususunda) muhayyerdirler. "[30]
3196. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize İbn Avn, el-Kasım'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir adam, (malının) üçte birinden çoğunu vasiyet etmek için mirasçılarından izin istemiş, onlar da ona izin vermişler, sonra (adam) ölünce bundan vazgeçmişler. Bu durum Abdullah'a sorulmuş da O, şöyle cevap vermiş: "Bu zorakilik (yani istemeyerek izin verme) caiz olmaz!"[31]
3197. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hanımâd b. Zeyd, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, üçte birden çok vasiyet edip de mirasçılarının (buna) razı olduğu adam hakkında;
"Bu (vasiyet) caizdir" dedi.[32]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki: ("Bu caizdir" sözünün manası),
"Biz onu caiz kılarız, yani hayatta iken (caiz kılarız)" demektir.[33]

Açıklama

Vasiyet, esas olarak mirasın üçte birini aşamaz. Ancak, mirasçıların kabul etmesi veya ölenin hiçbir mirasçısının bulunmaması durumlarında üçte birden fazla da vasiyet edilebileceğine dair içtihadlar vardır. Şöyle ki; âlimlerin cumhuruna göre mirasçıların kabul etmesi halinde üçte birden fazla da vasiyet edilebilir.
Bununla beraber, yine âlimlerin cumhuruna göre, muris hayattayken onun üçte birden fazla yaptığı vasiyeti kabul eden mirasçılar, o ölünce bundan vazgeçebilirler. Bu durumda vasiyetin sadece üçte biri yerine getirilir.
İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise bu hususta şöyle bir ayırım yapmıştır: Mirasçılar murisin üçte birden fazla vasiyetini o sıhhatli iken kabul etmişlerse, ölümünden sonra bundan vazgeçebilirler; ama o ölüm hastalığındayken kabul etmişlerse artık ondan vazgeçemezler. Hanefî âlimelere göre üçte birden fazla vasiyet, ölenin hiçbir mirasçısı bulunmadığında da caizdir.[34]

7. Üçte Biri Vasiyet Etme

3198. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Yunus b. Cübeyr'den, (O) Muhammed b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) (bir-gün) Mekke'de iken O'nun yanına girmişti. O'nun (yani Muhammed'in babası Sa'd b. Ebi Vakkas'ın) da sadece bir kızı varmış. (Sa'd demiş ki), o zaman ben kendisine; "Gerçek şu ki, benim sadece tek bir kızım var. Bu sebeple bütün malımı vasiyet edeyim mi?" demiştim de, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"Öyleyse yarısını vasiyet edeyim mi?" demiştim. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (yani Sa'd'a yine);
"Hayır!" buyurmuştu. (Sa'd);
"O halde üçte birini vasiyet edeyim mi?" demiş ve sözüne şöyle devam etmişti: Bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"*Üçte bir (yeter). Üçte bir de çoktur!*"[35]
3199. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Muhammemd b. İshak, ez-Zühri'den, (O) Âmir b. Sa'd'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Veda Haccı'ndayken hastalanmıştım. Nihayet hastalığım ağırlaşıp da Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hasta ziyareti için yanıma girdiğinde şöyle demiştim:
"Ya Rasulullah, ben (öümümün) yaklaştığını zannediyorum. Çok mal sahibiyim. Bana da sadece bir kızım mirasçı olacak. Bunun için bütün malımı sadaka olarak vereyim mi?" O;
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"Peki yarısını?" demiştim. O yine;
"Hayır!" buyurmuştu. Ben;
"O halde üçte birini?" diye sormuştum. O zaman O şöyle buyurmuştu:
"Üçte bir (yeter). Üçte bir de çoktur! Doğrusu senin, mirasçılarını zengin bir halde bırakman, onları, insanlara el açıp dilenen fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Ayrıca senin, hanımının ağzına koyacağın şeye varıncaya kadar, hayır yolunda yapacağın her harcamadan dolayı Allah sana mutlaka sevab verecektir!"[36]

8. Üçte Birden Az Vasiyet Etme

3200. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, İshak b. Suveyd'den, (O da) el-Alâ b. Ziyad'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Babası Ziyad b. Matar vasiyet etmiş ve "vasiyetim, (daha faziletli oluşundan,) Basralıların fakihlerinin ittifak ettiği (miktardır!)" demişti. (El-Alâ demiş ki),

"Ben de (bunu onlara) sormuştum da onlar, beşte bir üzerinde ittifak etmişlerdi."[37]
3201. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, İshak b. Suveyd'den, (O da) el-Alâ b. Ziyad'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Bir adam Hz. Ömer İbnu'l-Hattab'a;
"Doğrusu benim mirasçım "kelâle"dir, (yani babasız çocuksuz biridir). Binaenaleyh, (malımın) yarısını vasiyet edeyim mi?" diye sormuş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"Peki üçte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"O halde dörtte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam;
"Peki, beşte birini?" demiş. O;
"Hayır" cevabını vermiş. Adam sonunda onda bire ulaşmış da Hz. Ömer;
"Onda biri vasiyet et" karşılığı vermiş.[38]
3202. "Bize Yala rivayet edip (dedi ki), bize İsmail, Âmir'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Öncekiler beşte biri, altıda biri vasiyet ederlerdi. Üçte bir ise söz dinlemezin varabileceği son yerdir!"[39]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Söz dinlemez" kelimesi ile "gemi azıya almış, binicisini artık dinlemeyen at" kastedilir.[40]
3203. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) Bukeyr'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben Humeyd b. Abdirrahman'a vasiyette bulunmuştum da, O şöyle demişti:
"Çocuğu olduğu halde (malının) üçte birini vasiyet eden bir adamın vasiyetini kabul edecek değilim!"[41]
3204. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Hişam'dan, (O) Muhammed b. Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) haber verdi ki;" O şöyle demiş:
"Üçte biri (vasiyet etme) meşakkattir, son sınırdır; ama caizdir!"[42]
3205. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş: "Onlara altıda biri (vasiyet etmek), üçte biri (vasiyet etmekten) daha sevimli gelirdi."[43]

9. Vâsi İçin Caiz Olan Şeylerle, Caiz Olmayan Şeyler

3206. "Bize Ebu'l Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Vâsi, kendisine vasiyet edilen şey hususunda emindir."[44]
3207. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, İbn Vehb'den, (O da) Mekhûl'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Vâsinin emri, kendisine satın alma dışında her şeyde geçerlidir. O, bir satış yaptığında ise satış muamelesi bozulmaz."
Bu, Yahya b. Hamza'nın da görüşüdür.[45]
3208. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid, el-Evzaî'den, (O da) Yahya b. Ebi Kesir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
"Vâsi her şeyde emindir, köle âzâd etme hariç! Çünkü onun, velâ hakkını sürdürmesi gerekir."[46]
3209. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansur'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O, yetimin malı hakkında (şöyle dedi):
"Mal erkeğe vasiyet edildiğinde vâsi onunla iş yapar, (onu çalıştırabilir)."[47]
3210. "Bize Muhammed İbnu's-Salt rivayet edip (dedi ki), bize Musa b. Muhammed, İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Yetimin vâsisi yetim için şuf'a sebebiyle alım yapabilir. (Kendisi için şufa hakkının doğduğu hadisede) hazır bulunmayan kimse de (hazır veya haberdar olunca), şuf'asına dayanarak (alım yapabilir)."[48]

Açıklama

Şufa hakkı, satılan bir kâbil-i taksim gayr-i menkûlü (bölüştürülebilir taşınmaz malı) veya o hükümdeki bir malı, ortaklık gibi bir sebeple öncelikle alabilme hakkı demektir. Sünnetle sabit olan bu hakla; ortakların bazı muhtemel zarar ve hoşnutsuzlukları ile istemeyecekleri kimselerle ortak olma durumuna gelmeleri önlenmek istenmiştir. Şufa hakkını vâsi de, vâsisi olduğu kimse adına kullanabilir.[49]

3211. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, İbn İkrime'den, (O da) Dımeşk ahalisinden olan bir ihtiyardan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş;
Ben Ömer b. Abdilaziz'in yanındaydım. Süleyman b. Hubeyb ve Ebu Kılabe de oradaydılar. Derken bir genç gelip;
"Şu şu yerdeki arazımızı vâsi, biz çocuk iken size satmış" dedi. Bunun üzerine (Ömer b. Abdilaziz) Süleyman b. Hubeyb'e dönüp;
"Ne dersin?" diye sordu. (İhtiyar sözüne devamla) demiş ki; (Süleyman) sözü eğip büktü, (doğru dürüst cevap veremedi). Sonra Ebû Rdâbe'ye dönüp;
"Ne dersin? " diye sordu. O;
"Gence arazisini geri ver" karşılığını verdi. (Ömer);
"O zaman malımız mahvolur" dedi. O da;
"Onu sen mahvettin" dedi.[50]

Açıklama

Bir kimsenin mallarında veya çocuklarının işlerinde tasarrufta bulunmak üzere tayin edilen şahsa "vâsi" denir. Vâsi, kendisini tayin eden kimsenin vekili hükmündedir ve onun gibi tasarruflarda bulunur. Bununla beraber, vâsinin tasarrufları hakkında; kendisini vâsi tayin eden kimse ile vâsisi olduğu kimsenin ve yapılacak işlemin durumuna göre farklı içtihadlar vardır. Yukarıdaki haberlerde bunların bir kısmı görülmüştür. Vâsinin alım-satımla ilgili tasarrufları hakkında bazı içtihadlar da şöyledir: Hanefi âlimlere göre hakimin tayin ettiği vâsi, yetimin malını kendisi için asla satın alamaz, kendi malını da yetim için asla satamaz. Babanın tayin ettiği vâsi ise, çocuğun akar kabilinden olmayan bir malın bazı şartlarda kendisi için alabilir, kendi malını da yine bazı şartlarda çocuk için satabilir. İmam Muhammed (Rahmetullahi Aleyh) ile İmam Ebû Yusuf a (Rahmetullahi Aleyh) göre, bu satıp alma da caiz değildir. Malikilere göre de vâsi, yetimin malını değer kıymetiyle kendisine satm alabilir. İmam Şafii'ye (Rahmetullahi Aleyh) göre ise vâsi, yetimin malını asla satın alamaz. İmam Ahmed'den (Rahmetullahi Aleyh) de böyle bir görüş nakledilmiştir.[51]

10. Malın Yarısı Bir Adama, Üçte Biri Diğerine Vasiyet Edildiğinde?

3212. "Bize İbrahim b. Musa, Muhammed b. Abdillah'tan, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki;"
O, malının yarısını bir adama, malının üçte birini diğerine vasiyet eden kimse hakkında şöyle demiş:
"Onlar bu (vasiyete) üçte birde katılırlar; şu, yan oranında, şu, üçte bir oranında!"[52]

Açıklama

Terîkenin üçte birinden fazla miktarda yapılan vasiyetin yerine getirilmesi mirasçıların iznine bağlıdır. Mirasçılar buna izin vermediğinde, eğer vasiyet edilen kimse tek kişi ise, o sadece üçte bir pay alır. Eğer vasiyet edilenler birden çok sayıda iseler, bu durumda; Ebû Hanife'ye

(Rahmetullahi Aleyh) göre üçte bir pay bu kimselere eşit olarak dağıtılır; Malik, Şafii, Muhammed ve Ebû Yusuf a (Rahmetullahi Aleyhim ecmain) göre ise üçte bir pay bu kimselere, kendilerine vasiyet edilen miktar oranında dağıtılır. Yukarıdaki haberden, Hasan Basri'nin (Rahmetullahi Aleyh) de bu içtihadda bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre yukarıdaki meselede terîkenin üçte biri beşe ayrılır ve kendisine mirasın yarısı vasiyet edilen şahsa üç pay, kendisine üçte bir vasiyet edilen şahsa ise iki pay verilir.[53]

11. Vasiyetten Vazgeçme

3213. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Zaide, eş-Şeybani'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Vasiyet sahibi vasiyetinden, köle âzâdı dışında, dilediği şeyi değiştirebilir."[54]
3214. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Amr b. Şuayb'dan, (O da) Abdullah b. Ebi Rebia'dan (naklen) rivayet etti ki;" Hz. Ömer İbnu'l-Hattab şöyle demiş:
"İnsan, vasiyetinde dilediği şeyi yeniden ortaya koyabilirler. Vasiyetin dayanağı, onun sonucudur!"[55]
3215. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm rivayet edip şöyle dedi: Bana Katâde rivayet edip şöyle dedi: Bana Amr b. Dinar rivayet etti ki,"
Babası, hastalığında bazı kölelerini azad etmeyi uygun görmüş. (Amr sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra
(babam ölünce) onlar beni Abdulmelik b. Mervan'a dava ettiler de O, sonrakilerin âzâdını geçerli, öncekilerin âzâdını geçersiz kıldı.[56]
3216. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Amr b. Şuayb'dan, (O) Abdullah b. Ebi Rebia'dan, (O da) eş-Şerid b. Suveyd'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi: Hz. Ömer demiş ki:
"İnsan, vasiyetinde dilediği şeyi yeniden ortaya koyabilir. Vasiyetin dayanağı, onun sonudur."[57]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) şöyle dedi:
"Hemmâm, Amr'dan hadis işitmemiştir. Aralarında Katâde vardır."[58]
3217. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre rivayet edip (dedi ki), İbnu'l-Mübarek şöyle demiş: Bize Ma'mer, ez-Zühri'den rivayet etti ki;"
O, bir vasiyette bulunan, sonra başka bir vasiyet yapan kimse hakkında şöyle demiş:
"İkisi de onun malında geçerlidir."[59]
3218. "Bize Saîd, İbnul-Mübarek'ten, (O) Ma'mer'den, (O da) Katâde'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle demiş: Hz. Ömer İbnu'l-Hattab demiş ki;
"Vasiyetin dayanağı, onun sonudur."[60]

12. İtham Edilen Vasi Hakkında

3219. "Bize Muhammed İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize el-Velid, el-Evzai'den, (O da) Yahya'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hakim vâsiyi itham ettiğinden onu vasilik görevinden uzaklaştırmaz, fakat onunla beraber başkasını vekil kılar."
Bu, el-Evzai'nin de görüşüdür.[61]

Açıklama

Vâsi tayin edilebilmek için; müslüman, akıl-bâliğ, güvenilir, becerikli olma gibi bazı vasıflar aranır. Bu vasıfları taşıyan biri vâsi tayin edilince, o, kendisini bu işe tayin eden kimsenin yerine geçmiş olur ve artık hakim onu, bu vasıfları taşıdığı sürece bu görevden alamaz Vâsi bu vasıflardan birini veya birkaçını kaybettiğinde, mesela hainliği veya işleri görmekten acizliği ortaya çıktığında hakim onu, duruma göre, tamamen veya kısmen görevden uzaklaştırır; yahut yanına başka birini daha vâsi olarak verir. Şüphesiz bu konunun, fıkıh kitaplarında geniş olarak ele alman ayrıntıları vardır. Bu arada Hanefi âlimlerin, vasileri; "vâsiyy-i muhtar" ve "vâsiyy-i mansub"[62] diye ikiye ayırdıklarını, hakimin, vâsiyy-i mensubu, sözkonusu vasıfları taşısa da, bir maslahattan dolayı görevden alabileceğini kaydedelim.[63]

13. Hastanın Vasiyeti

3220. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şerîk, eş-Şeybani'den, (O da) Amir'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hastanın alım satımı, nikâhı caizdir ve bunlar, (onun ölmesi halinde) malının üçte birinden (geçerli olur)."[64]
3221. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Mutarrif ten, (O da) el-Haris el-Ukli'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Hastanın, hastalığında yaptığı alım-satımlar, hakça bir değerle onun malının üçte birinden (geçerli olur)."[65]
3222. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Yahya'dan -ki O, İbn Saîd'dir-, rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Yakınlarımızdan bir kadın hamile iken (bir şeyler) vermişti de, bunun hükmü el-Kasım'a sorulmuş, O da;
"O, malının bütününden (geçerli olur)" cevabını vermişti. Biz ise şu görüşü benimsiyoruz: Hamile kadına doğum sancısı vurunca artık verdiği şeyler malının üçte birinden (muteber olur).[66]
3223. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;" O, kölesine;
"Ben falanın evine girersem kölem hür olsun" diyen, sonra da hasta iken o eve giren, (ardında da ölen) adam hakkında şöyle dedi: Köle mirasın üçte birinden (itibar edilerek) âzâd olur. Şayet (adam o eve) sağlığında girse, (kölesi) malının üçte birinden (geçerli olarak) âzâd olur.[67]

Açıklama

Kendisinde ekseriya ölüm korkusu olan bir hastalığa (ölümcül hastalığa) yakalanan kimsenin sözlü tasaarruflarına engel olunup, onlara bazı özel hükümler uygulanır. Bu cümleden olarak, ölümcül hastanın teberruları ve bir mah, mirasçısı olmayan kimseye değer fiyatından noksana satıp teslim etmesi mirasının üçte birinden geçerli olur. Bu hastanın değer fiyatıyla alım-satımı ise sahihtir.
Ölümcül hastanın kendi mirasçısına satışı ise, diğer mirasçılarının iznine bağlı olarak caiz olur. Ölümcül hastalık halinde yapılan vasiyet ve köle âzâdı da malın üçte birinden geçerlidir. Bu halde yapılan nikâh da muteberdir. Bu görüşler Hanefi âlimlere aittir.
İmam Malik'e (Rahmetullahi Aleyh) göre ise, ölümcül hastanın yaptığı nikâh, duhûlünden önce de, sonra da bozulabilir. Ona göre ölümcül hasta olan kadının evlenmesi de caiz değildir. Şafii âlimlere göre ise, ölüm korkusu ağır basan bir hastalığa tutulmuş kimsenin bağışları vasiyet hükmündedir. Bu kimse evlenebilir, ölünce eşi kendisine mirasçı olur. Hanbeli âlimlere göre de ölümcül hastanın teberruları ve değer fiyatından noksana satışları mirasının üçte birinden caiz olur.
Burada Hanefi âlimlere göre, doğum yapmakta olan kadının da "Ölümcül hasta" hükmünde olduğunu kaydedelim. Ölümcül hastaya bu özel hükümlerin uygulanması, onun, içinde bulunduğu durumun etkisiyle yapabileceği ölçüsüz tasarruflarına kısmen mani olmak ve böylece ilgili tarafları zarardan korumak içindir.[68]

14. Mirasçılara, Mirasın Üçte Birinden Geri VerenKimse Hakkında

3224. "Bize Mervan b. Muhammed rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza rivayet edip (dedi ki), bize en-Nu'man İbnu'l-Munzir, Mekhûl'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Mirasçılar çok muhtaç olduklarında ben onlara mirasın üçte birinden (bir şeyler) geri verilmesinde bir mahzur görmem!
Yahya, sözüne devamla dedi ki: Sonra ben bu sözü el-Evzai'ye zikrettim de, bu O'nun hoşuna gitti.[69]

15. Mirasçıların İçinden İki Kişi Şahidlik Ettiğinde?

3225. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hu-.şeym rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Hasan'dan rivayet etti ki...[70] (HA: (Huşeym dedi ki), bize Muğîre de İbrahim'den haber verdi ki)"
Onlar (yani el"Hasan ile İbrahim) şöyle dediler:
"Mirasçılardan iki kişi şahidlik ettiğinde (bu şahidlik), hepsinin aleyhine olarak geçerli olur. Bir kişi şahidlik ettiğinde ise (bu), onun payında hissesi oranında (muteber olur)."[71]
3226. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mutarrif rivayet etti ki; O, eş-Şa'bi'yi şöyle derken işitmiş:"
"Mirasçılardan bir kişi şahidlik ettiğinde (bu), onun payında hissesi oranında (muteber olur)." O daha sonra; "Hissesinin tamamında (muteber olur)!" demiş.[72]

16. Vasiyette Hazır Mal (Ayn) İle Hazır Olmayan Mal (Deyn) Türünden Olan Şeyler

3227. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb Abdurabbih b. Nâfî, el-A'meş'ten, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"İnsan (mirasının) üçte birini, dörtte birini vasiyet ettiğinde bu, o an hazır olan mal ile hazır olmayan malda (muteber olur). Elli veya altmış (dirhemden) yüz (dirheme) kadar vasiyet ettiğinde ise, bu, (malının) üçte birine ulaşmadıkça, o an hazır olan malda (muteber olur)."[73]

Açıklama

Vasiyet edilen şey ("mûsa bih") muayyen bir şey olduğunda, onun vasiyet ânında mevcut olması şarttır. Mûsa bih malın tamamında şayi bulunan, yani malın üçte biri veya bir koyun gibi gayr-i muayyen olan bir şey ise, onun vasiyet ânında değil, vasiyet edenin ölümü ânında mevcut olması şarttır. Meselâ, bir kimse hiç malı olmadığı halde; "malımın üçte birini Ahmed'e vasiyet ettim" dese, daha sonra da mal kazansa, öldüğünde malının üçte biri Ahmed'in hakkı olur. Bu görüş Hanefî âlimlere aittir. Yukarıdaki haberden İbrahim'in de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.[74]

17. Vasiyeti Müstehab Gören İle Mekruh Gören Kimseler

3228. "Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal rivayet edip (dedi ki), bize Ca'fer b. Muhammed, Yezid b. Abdillah b. Kuseyt'ten rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kişi malının üçte birine daha bir hak sahibidir. Onu hangi maldan isterse verebilir!"[75]
3229. "Bize Abdussamed b. Abdulvaris rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bize Ebû İshak, Ebû Habibe'den rivayet etti ki;" O şöyle demiş:
Ben Ebu'd-Derda'ya, Allah yolunda (harcanmak üzere) dirhemler koyan adamın durumunu sordum da, Ebu'd-Derda şöyle dedi:
"Ölümüne yakın sadaka veren veya köle âzâd eden kimsenin durumu, doyduktan sonra hediye veren kimse gibidir!"[76]

18. Vasiyetlerden İlk Önce Yerine Getirilecekler

3230. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vuheyb, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, içlerinde köle âzâdı da olan bazı şeyler vasiyet edip de (vasiyeti) üçte bir miktarı aşan kimse hakkında şöyle dedi:
"(Vasiyetlerin yerine getirilmesine) köle âzâdı ile başlanır."[77]
3231. "Bize el-Muallâ b. Esed rivayet edip (dedi ki), bize Vu-heyb, Eyyûb'dan, (O da) Muhammed'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, "(Mirasın üçte biri, aralarında) payları oranında (dağıtılır)" dedi.[78]
3232. "Bize el-Huseyn b. Bişr rivayet edip (dedi ki), bize el-Muâfâ, Osman İbnu'l-Esved'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;" O şöyle dedi:
"Kim vasiyette bulunur veya köle âzâd eder de vasiyetinde paylar paydadan (yani üçte birden) fazla olursa, bu fazlalık hem azadlık sahiplerinin, hem vasiyet sahiplerinin paylarına girer, (onları belli oranlarda azaltır)."[79]
Atâ' sözünün devamında şöyle demiş:
"Doğrusu Medine'nin âlimleri bize üstün geldiler. Onlar önce köle âzâdı ile başlarlar!"[80]
3233. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip şöyle dedi:"
Amr b. Dinar, köle âzâdı ve başka şeyler vasiyet edip de malının üçte bir miktarını aşan kimse hakkında; "(malının üçte biri, vasiyet ettiği kimseler arasında) payları oranında (dağıtılır)" dedi.[81]
3234. "Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (O dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir b. Şinzir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, üçte birden fazla vasiyet eden ve vasiyetleri arasında köle âzâdı da bulunan adam hakkında şöyle dedi: "(Vasiyetin yerine getirilmesine) köle âzâdı ile başlanır!"[82]
3235. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki; O şöyle dedi: "(Mirasın bölüştürülmesine) vasiyetten önce köle âzâdı ile başlanır!"[83]

Açıklama

Mirasın üçte birinden fazla miktarda yapılan vasiyetler ancak mirasçıların izniyle yerine getirilebilir. Diğer taraftan, ölümcül hastanın bazı tasarrufları, bu arada köle âzâdı da mirasın üçte birinde muteber olur. Bu durumda mirasçılar üçte birden fazla vasiyetlerin yerine getirilmesine izin vermezlerse ne olacaktır? O zaman, kendisine vasiyet edilen kişi (mûsa leh) tek ise, o sadece üçte bir miktarında vasiyet alacaktır. Mûsa leh birden çok ise, o zaman da, Hanefi âlimlere göre şu usûl uygulanır:
Mirasın üçte biri, kul hakları ve Allah hakları ile ilgili vasiyetlere ait olmak üzere iki kısma ayrılır ve her bir kısımdaki vasiyetler kendi içlerinde ehemmiyet sıralarına göre yerine getirilirler. Sadece Allah haklarıyla ilgili birden çok vasiyet varsa, o durumda da vasiyetler, en kuvvetlilerinden başlayarak üçte bir miktar doluncaya kadar yerine getirilirler. Sadece kul haklan ile ilgili vasiyetlerin bulunması durumuna gelince; eğer vasiyet eden kimse vasiyetlerin yerine getirilmesinde bir önceliğe riayetten bahsetmemişse, mirasın üçte biri mûsa lehlere payları oranında bölüştürülür. Bundan sadece köle âzâdı ve değer fiyatından noksana yapılan satışlar müstesnadır. Bu tür vasiyet ve durumlar varsa, önce onlar nazar-ı itibara alınır. Köle âzâdı da değer fiyatından noksana yapılan satıştan önce göz önüne alınır.
İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, mirasın üçte biri vasiyetlerin yerine getirilmesine yetmediğinde, eğer vasiyetlerin hepsi aynı derecede vacip iseler, her bir mûsa leh'e üçte birlik miktardan vasiyeti oranında pay verileceğini söylemiştir. O'na göre, eğer vasiyetler arasında ehemmiyet farkı var ise, onlar en ehemmiyetlisinden başlanarak üçte birlik miktar bitinceye kadar yerine getirilirler.[84]

19.Falanın Çocuklarına Malından Bir Pay Vasiyet Eden Kimse Hakkında

3236. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip dedi ki, bize Vuheyb, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, falanın çocuklarına vasiyette bulunan adam hakkında şöyle dedi:
"Bu çocukların zengini, fakiri, erkeği, kadını eşittir."[85]
3237. "Bize Ahmed b' Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebu Şihab, Amrdan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki:" O şöyle dedi:
"Falanın çocuklarına vasiyet edildiğinde bunda ek ve kadın eşittir"[86]
3238. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Zaide b. Musa el-Hemdânî rivayet edip (dedi ki), bana Seyyar b. Ebi Küreb rivayet etti

ki;”
Sabit, Şureyh'e gelmiş ve O'na, malından bir pay vasiyet edenin durumunu sormuş, O da şöyle cevap vermiş: "Miras hesap edilir ve payları neye ulaşırsa, kendisine vasiyet edilen kimseye bu payların biri gibi bir pay verilir."[87]

20. İnsan, Mirasçılarının Bazılarına Sadaka Verdiğinde(?)

3239. “Bize Mervan b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Saîd, Mekhûl'den rivayet etti ki;” O şöyle demiş: İnsan, sağlığında mirasçılarının bazısına malının yarısından fazlasını sadaka olarak verdiğinde bu, (ölümünde) üçte bire indirilir. Yarısını verdiğinde ise bu onun için caiz olur!
Saîd sözüne devamla demiş ki: Dımeşk ahalisinin kadıları bununla hükmederlerdi.[88]

21. “Kefen, Malın Tamamından Alınır!” Görüşünde Olan Kimse

3240. “Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe rivayet edip (dedi ki), bize Hafs, İsmail b. Ebi Halid'den, (O) el-Hakem'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
“Kefen malın tamamından (alınır).”[89]
3241. “Bize İbrahim b. Musa, Muazdan, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;”
O, ölüp de geriye iki bin dirhem değerinde mal ile onun kadar veya ondan daha çok borç bırakan adam hakkında şöyle dedi:
“(Ölü), borcu verilmeyerek bu maldan kefenlenir!”[90]
3242. “Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, İbrahim'den işiten kimseden rivayet etti ki;” O şöyle demiş:
“(Terîkeden), önce kefen alınır, sonra borçlar ödenir, sonra da vasiyetler yerine getirilir.”[91]
3243. “Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Firas'tan, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, ölen kadın hakkında şöyle dedi:
“O, kendi malından kefenlenir, kocaya hiçbir şey gerekmez!”[92]
3244. “Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, İbnul-Mübarekten, (O) İbn Cüreyc'den, (O da) Atâ'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
“Kefene saçılan güzel koku ile kefen, malın tamamından (alınır)!”[93]
3245. “Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) İsmail'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;” O şöyle dedi:
Kefen orta maldan (yapılır) ve (ölü), hayatında giymekte olduğu şeylere uygun bir şekilde kefenlenir. Sonra (mirastan) borç, ardından da üçte bir çıkarılır![94]

Açıklama

Ölünün geriye bıraktığı mallarda, yani "terîke'de sırasıyla hangi işlemlerin yapılacağı hususundaki içtihadlar ana hatlarıyla şöyledir: Hanefi âlimlere göre, terîkede sırasıyla kefenleme ve defin masraflarının karşılanması, borçların Ödenmesi, kalan malın üçte birinden vasiyetlerin yerine getirilmesi ve geriye kalan malın mirasçılara dağıtılması işlemi yapılır. Maliki ve Şafii âlimlere göre ise, terîkeden önce "ayn borçları", yani terîke arasında bulunan, ancak başkalarının hakkı ile alâkalı olan belirli, müşahhas şeyler hak sahiplerine Ödenir. Bu hususta Hanefî âlimler de aynı görüştedirler. Fakat onlar, ölünün bıraktığı şeyler arasında bulunan bu tür şeyleri baştan "terîke'den saymamakta, onların sahiplerine verilmesinden sonra geriye kalan şeylere "terîke" demektedirler. Buna şu örneği verebiliriz: Bir ölünün hayattayken satıp bedelini aldığı halde teslim etmediği bir mal, ölünün kefenlenmesi ve deminde bu mala ihtiyaç duyulsa da, müşteriye öncelikle teslim edilir. Ayn borcunun ödenmesinden sonra terîkede yapılacak işlemlerde Maliki ve Şafii âlimler de Hanefi âlimlerin mezkûr sıralamasına uyulması gerektiği görüşündedirler. Hanbeli âlimlere gelince; onlar, ayn borçlarının da kefenlenme ve defin masraflarının karşılanmasından sonra ödeneceği görüşündedirler. Hanefi Mezhebine göre kadının kefenlenme ve defin masrafları, kadın zengin olsa da, kocasına aittir. Bununla beraber, yine Hanefi âlimlerden olan İmam Muhammed'in (Rahmetullahi Aleyh) içtihadı, kadının bu masraflarının kocasına ait olmayacağı şeklindedir. Çünkü kadın Ölünce kocası ile arasındaki eşlilik durumu kesilmiş olur.[95]

22. Bir Kimse Bir Kimseyi Gıyabında Vâsi Tayin Ettiğinde(?)

3246. “Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Huşeym rivayet edip (dedi ki), bize Mansur, el-Hasan'dan rivayet etti ki,” O şöyle dermiş:
"Bir kimse bir kimseyi gıyabında vâsi tayin ettiğinde, (vâsi tayin edilen kimse vâsi tayin edenin) vasiyetini kabul etsin. Eğer (vâsi tayin edilen kimse vasiyet sırasında) hazır olursa, o (vasiyeti kabul edip etmemede) muhayyerdir. Dilerse kabul eder, dilerse (kabul etmez), bırakır!"[96]
3247. “Bize Salih b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
Ben el-Hasan ile Muhammed'e, birisini vâsi tayin eden adamın durumunu sordum da, onlar şöyle cevap verdiler: "(Vâsi tayin edilen kimse vasiliği) kabul etmekte muhayyer olur!"[97]
3248. “Bize Muhammed b. Saîd rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
“Bir kimse bir kimseyi gıyabında vâsi tayin ettiğinde, o kimse bunu kabul edince artık onun için (bunu) geri çevirme hakkı olmaz!"[98]
3249. “Bize el-Vazzah b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle demiş:
"Bir kimse bir kimseyi vâsi tayin eder de bu kimseye, gıyabda iken, (vâsi tayin edenin vasiyetlerinden) bir vasiyetin (yerine getirilmesi) teklif edilir, o da kabul ederse, artık onun vazgeçme hakkı olmaz."
Vasilik, vâsi tayin edenin (mûsinin) îcâbı, yani gerekli sözü söylemesi, vâsi tayin edilenin ("mûsa ileyh"in) de kabul etmesi ile meydana gelen bir sözleşmedir. Vasilik, bir tasarruf izni olduğu için, mûsi hayattayken onu kabul veya reddetmek mümkündür. O, bir çeşit vasiyet olduğu için de onun kabulü, mûsinin ölümünden sonraya da bırakılabilir. Vâsi tayin edilen kimse bunu kabul edince "vâsi" olmuş olur. İmam Şafii (Rahmetullahi Meyh) ile İmam Ahmed'e (Rahmetullahi Aleyh) göre o, bu kabulden sonra mûsinin huzurunda da, gıyabında da, mûsi hayattayken de, öldükten sonra da vasilikten vazgeçebilir. İmam Ebû Hanife (Rahmetullahi Aleyh) ise, vasiliği kabul eden kimsenin, bunu, mûsi öldükten sonra veya haber vermeksizin mûsinin gıyabında reddetmesinin caiz olmayacağı içtihadında bulunmuştur. Çünkü bu durumda mûsi aldatılmış ve icabında başka birini vâsi tayin etme imkânından mahrum bırakılmış olur.[99]

23. Ölüye Vasiyet

3250. “Bize Ca'fer b. Avn, Saîd'den, (O) Ebû Ma'şer'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
"Bir adam bir insana gıyabında, (ölü olduğunu) bilmeyerek vasiyet eder de sonra onun ölü olduğu ortaya çıkarsa, bu (vasiyet) geri döner!"[100]

Açıklama

Muayyen bir kimseye yapılan vasiyetin, onun tarafından kabul edilmesi gerekir. Bu sebeple âlimlerin cumhuru, ölüye vasiyetin sahih olmayacağını söylemişlerdir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise, vasiyet edilen kimsenin ölü olduğu bilinirse, o zaman ona yapılan vasiyetin caiz olacağı içtihadında bulunmuştur. Bu durumda
Vasiyet edilen şey, ölünün mirasçılarına intikal eder.[101]

24. Köleye Vasiyet

3251. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Yunus, el-Ha s an'dan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Kişi kölesine malının üçte birini, malının dörtte birini, malının beşte birini vasiyet ettiğinde, o da (yani kölesi de) malından (sayılır). Bu sebeple bu (vasiyete) âzâd olmak da girer!"[102]

25. Ölümü Esnasında Malını Dağıtmaktan Hoşlanmayan Kimse

3252. "Bize Ya'lâ, İsmail'den, (O da) Kays'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle demiş:
"Önceleri şöyle denirdi: Hakikaten bazı insanlar hayatlarında mallarının bereketinden mahrum edilirler. Onlar ölüm esnasında olduklarında da bu (mahrumiyetin) benzeriyle azıklanırlar!"[103]
3253. "Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Zübeyd rivayet edip (dedi ki), bize Husayn, İbrahim et-Teymi'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Abdullah şöyle demişti:
"İki acı şey: Hayatta sıkılık yapmak, ölüm esnasında saçıp savurmak!"[104]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî de) dedi ki: Şöyle denir:
"Bir acı hayatta, bir acı ölüm esnasında!"[105]

26. Adam, Mirasçılarından Bazısının Payının Benzerini Vasiyet Ederse?

3254. "Bize Ubeydullah, İsrail'den, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: "Adam başkasına oğlunun payının benzerini vasiyet ettiğinde, ona, (payı oğlunkinden) az olsun diye (oğulun) payının benzeri tam olarak verilmez!"[106]
3255. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Davud b. Ebi Hind'den, (O da) eş-Şabi'den (naklen) rivayet etti ki;"
Üç oğlu olan ve şayet dört tane olurlarsa onların birinin payının benzerini bir adama vasiyet eden kimse hakkında eş-Şa'bi şöyle dedi:
"Ona (yani vasiyet edilen adama) beşte bir pay verilir."[107]
3256. "Bize Muhammed b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey' rivayet edip (dedi ki), bize Davud b. Ebi Hind rivayet edip şöyle dedi:
Biz Âmir'e, geriye iki oğul bırakan ve şayet üç tane olurlarsa, onların birinin payının benzerini vasiyet eden adamın durumunu sorduk da, O şöyle cevap verdi:
"O, dörtte biri vasiyet etmiş!"[108]
3257. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Muğîre'den, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, mirasçılarından bazısının payının benzerini vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:
"Bu (vasiyet), üçte birden az da olsa caiz olmaz!"[109]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî);
"Bu (görüş) güzeldir" dedi.[110]

Açıklama

Bir kimse mirasçılarından herhangi birinin payı kadarını, bu mirasçısını belirlemeksizin vasiyet ettiğinde, vasiyet, mirasçılardan en az pay alanın payı kadarıyla yerine getirilir. Bu da mirasçıların paylarına eklenir. Vasiyet eden kimse belirli bir mirasçısının payının benzerini ("misl'ini) vasiyet ettiğinde ise, vasiyet, o mirasçının payı kadarıyla yerine getirilir. Bu durumda da vasiyet edilen pay, mirasçıların paylarına eklenerek dağıtım yapılır. Meselâ, iki oğlu olan biri bir oğlunun payının mislini birine vasiyet etse, miras, üç oğul üzerinden taksim edilir ve kendisine vasiyet edilen kimseye üçte bir pay verilir. Bu konuda âlimlerin cumhurunun, bu arada Hanefî, Şafii ve Hanbelilerin görüşü böyledir. Ancak bu durumlarda vasiyet edilen miktar mirasın üçte birini aşıyorsa, fazla miktar için mirasçıların izni gerekir; aksi halde vasiyet, üçte bir kadar yerine getirilir. İmam Malik (Rahmetullahi Aleyh) ise söz konusu durumlarda vasiyetin mirasın aslından çıkarılacağını, geri kalanın mirasçılara taksim edileceğini söylemiştir. Bu meselenin, fıkıh kitaplarında genişçe ele alman başka hükümleri de vardır.[111]

27. Kölesinin Ücretini Vasiyet Eden Adam Hakkında

3258. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Ebu's-Sefer'den, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) haber verdi ki;"
O, ücreti altı dirhem olan kölesinin ücretinde bir dirhem vasiyet eden adam hakkında şöyle dedi:
"(Kölenin) altıda biri (kölenin) kendisinindir!"[112]

28. Mirasçıya Vasiyet

3259. "Bize Kabîsa rivayet edip şöyle dedi:"
"Ben Süfyân'ı bir konuşma yaparken işitmiştim. O, (bir kimse) bir mirasçısına veya mirasçısı olmayan birine yüz dirhem (vereceği) olduğunu ikrar ettiğinde (ne olacağı hakkında) şöyle demişti:"
"Ben bu iki (ikrarı da) tamamen hükümsüz kılma görüşündeyim!"[113]
3260. "Bize Müslim rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, İbn Sîrîn'den, (O da) Şureyh'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Mirasçıya hiçbir ikrar caiz olmaz!"[114]
(Katâde) demiş ki: El-Hasan ise şöyle dedi:
"İnsan için caiz olan şeylerin en haklısı, ölümü esnasında, yani âhiret günlerinin ilk günü ile dünya günlerinin son gününde (yaptığı şeydir!)"[115]
3261. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Halid'den, (O da) Ebû Kılâbe'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Mirasçıya vasiyet caiz olmaz!"[116]
3262. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Humeyd'den (naklen) rivayet etti ki;" Ebû Sabit diye künyelenen bir adam, karışma ölümü esnasında, mihrinden dolayı kendisine dört yüz dirhem borcu olduğunu ikrar etmiş, el-Hasan da bu (ikrarı) geçerli saymış.[117]
3263. "Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hişam ed-Destuvâî rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, Şehr b. Havşeb'den, (O) Abdurrahman b. Ganm'dan, (O da) Amr b. Hârice'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ben, Hz. Peygamber(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (hutbe irad buyururken, O'nun) devesinin altındaydım. Devesi geviş getiriyor, devesinin salyası da omuzlarımın arasında depreniyordu. (Bir ara) O'nu şöyle buyururken işitmiştim:"
"Şunu iyi bilin ki, şüphesiz Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeple, mirasçıya vasiyet caiz olmaz!"[118]
3264. "Bize Yezid b. Hârûn haber verip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den haber verdi ki, "O şöyle demiş: (Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Birinize ölüm (belirtileri) geldiğinde, eğer bir (mal) bırakıyorsa, ana-babaya ve yakınlarına vasiyet etmesi (farz kılındı)."*[119] Bununla (Allah, mal bırakan kimseye) anasına-babasına ve yakınlarına vasiyet etmeyi emretti. Ardından daha sonra Nisa Sûresinde (bu emri) neshetti ve ana-babaya belli bir pay ayırdı, her mirasçıya da mirastan payını ulaştırdı.[120] (Dolayısıyla) onlara vasiyet etmek yoktur. Böylece vasiyet, mirasçı olmayan yakınlarla diğerlerine ait hale dönmüştür.[121]
3265. "Bize Muhammed b. Yusuf rivayet edip (dedi ki), bize Verka, İbn Ebi Necih'ten, (O) Atadan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
(İlk zamanlar kişi öldüğünde) malı, çocuğunun olurdu. Ana-baba ve yakınlara ise vasiyet yapılırdı. Sonra Allah bundan istediğini neshetti ve erkeğe iki dişinin payı kadarım hükmetti; ana-babaya, onlardan her birine (durumlarına göre) altıda bir ve üçte bir hükmetti; kadına (durumuna göre) sekizde bir ile dörtte bir, kocaya ise (yine durumuna göre) yarıyı ve dörtte bir hükmetti.[122]
3266. "Bize Ahmed b. İsmail rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Tumeyle, el-Hüseyn b. Vâkıd'den, (O) Yezid'den, (O da) İkrime ile el-Hasan'dan

(naklen) rivayet etti ki,”
Onlar; *"...Eğer bir mal bırakıyorsa, ana babaya ve akrabalara vasiyet etme (farz kılındı.)”*[123] ayeti hakkında şöyle dediler:
“İşte bu şekilde vasiyet etme vardı. Nihayet bunu miras ayeti[124] neshetti.”[125]

Açıklama

İslamiyet'in başlarında ana-baba ile yakınlara vasiyet etmek vacib idi. Böylece o zaman, insanın kendi mirasçısına vasiyet etmesi hükmü bulunmaktaydı. Sonraları Nisa Sûresinin 11. ayeti olan miras ayetiyle veya amel edilme bakımından mütevatir (mütevatiru'1-amel) olup, mirasçıya vasiyeti yasaklayan hadislerle bu hüküm kaldırılmış ve mirasçılardan birine yapılan vasiyet, bu vasiyetin miktarı ne olursa olsun, diğer mirasçıların iznine bağlanmıştır. Onlar izin vermedikçe vasiyet sahih olmaz. Bunun bir hikmeti, mirasçılar arasında kırgınlıkların, hoşnutsuzlukların meydana gelmesine yol açmamak olmalıdır. Hanefi âlimlere göre, ölümcül hastanın mirasçılarından birine kedi elinde bulunan ve ona sahip olduğu açıkça belli olan bir ayn veya deyn ikrarı da, diğer mirasçılarının iznine bağlı olur. Onlar izin verirlerse bu ikrar geçerli, aksi halde geçersiz olur. Hanbelilere göre de, ölümcül hastalıkta mirasçıya yapılan ikrar, delil veya diğer mirasçıların izni olmadıkça kabul olunmaz. Bununla beraber bir varisine vereceği olan kimse, ikrarı kabul edilmese de, onu ikrar etmelidir. Şafiilerin mezhebde asıl olan görüşlerine göre ise, ölümcül hastalıkta mirasçıya ayn veya deyn ikrarı sahihtir. Çünkü insan o halde haksızlık yapmaktan uzak bulunur.[126]

29. Zengine Vasiyet

3267. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Ona; zengin bir kardeşi var iken vasiyet eden bir adamın bu (zengin kardeşine) vasiyet edip edemeyeceği soruldu da, O şöyle cevap verdi:
"Evet, yirmi bin (dirhem) sahibi olsa da (ona vasiyet edilebilir)." O, sonra sözüne şöyle devam etti: "Yüz bin (dirhem) sahibi olsa da!... Çünkü zenginliği, onu bir haktan mahrum etmez!"[127]

30. İnsan, "Falana, O Ölmüş Olursa Filana" Şeklinde Vasiyet Ederse?

3268. “Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Katâde, el-Hasan ile Saîd İbnu'l-Müseyyeb'den rivayet etti ki,” Onlar;
"Kılıcım falanın olsun. Eğer falan ölmüş olursa, filanın olsun. Filan da ölmüş olursa, kılıç bana (yani kendi mirasçılarına) geri dönsün" diyen adam hakkında şöyle dediler:
"O, (yani kılıç) ilk adama ait olur!"
Humeyd b. Abdirrahman ise şöyle demiş:
"(Adamın vasiyeti) dediği gibi yerine getirilir!"[128]
3269. “Bize Affan rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Hişam b. Urve rivayet etti ki,”
Urve; bir kimseye bağışta bulunup da;
"O senin olsun, sen öldüğünde falanın olsun, falan öldüğünde filanın olsun, filan öldüğünde ise o bana geri dönsün" diyen adam hakkında şöyle demiş:
"(Adamın vasiyeti), kendilerine vasiyet edilenler yüz kişi de olsalar, dediği gibi yerine getirilir."[129]

31. Akrabası Dışındakilere Vasiyet Eden Adam Hakkında

3270. “Bize Müslim b. İbrahim rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivayet edip (dedi ki), bize Şeybe b. Hişam er-Rasibi ile Kesir b. Ma'dan rivayet edip şöyle dediler:”
Biz Salim b. Abdillah'a, akrabasından başkasına vasiyet eden adamın durumunu sorduk da O;
"Bu (vasiyet), onun vasiyet ettiği yere (ait olur!)" diye cevap verdi.[130] O zaman biz,
"Doğrusu el-Hasan; "(bu vasiyet adamın) en yakınına iade edilir" diyor"[131] dedik de, O bunu yadırgadı ve ağır bir söz söyledi.[132]
3271. “Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Şihâb, Amr'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,” O şöyle dedi:
İnsan akrabasına vasiyet ettiğinde bu (vasiyet), onların doğum bakımından en yakınma ait olur. Bunda erkek ile dişi birdir.[133]

Açıklama

Herhangi birini belirtmeksizin genel bir ifadeyle akrabaya yapılan vasiyetler hakkındaki bazı görüşler şöyledir: İmam Ebû Hanife'ye göre, bir kimse; "akrabama/yakınlarıma şunu vasiyet ettim" diyerek bir vasiyette bulunduğunda, vasiyet ettiği şey, onun ana-babası, çocukları ve diğer mirasçıları dışındaki en yakın iki mahrem akrabasına verilir. Bu vasiyet; "yakınıma şunu vasiyet ettim" şeklinde tekil bir kelimeyle yapıldığında ise, vasiyet edilen şey, vasiyet edenin en yakını olan tek şahsa verilir. Malikiler ise, "akraba"sına vasiyette bulunan kimsenin vasiyet ettiği şeyin, baba yönünden mirasçısı olmayan akrabası varsa sadece onlara, baba yönünden olan yakınları mirasçısı iseler ana yönünden mirasçısı olmayan akrabasına verileceğini söylemişlerdir. Şafîilere göre ise, bu şekildeki bir vasiyette vasiyet edilen şey, vasiyet edenin baba veya ana tarafından en yakın dedesinin çocuklarından, kendisine mirasçı olmayanlara verilir.[134]

32. Bir Kimse, "İki Kölenin Biri Hürdür" Deyip deSonra (Hangisinin Olduğunu) AçıklamadanÖldüğünde (Ne Yapılır?)

3272. “Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;” O,
"İki kölenin biri hürdür" deyip de sonra (hangisi olduğunu) açıklamadan ölen adam hakkında şöyle dedi: "Mirasçıları onun yerindedir. Onlardan hangisini (âzâd etmek kendileri için) daha iyiyse onu âzâd ederler."[135]

33. Bir Kimse, Hastalığında Âzâd Etmeyi Vasiyet Edip de Sonra İyileştiğinde Ne Olur?

3273. “Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Yunûs'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,”
Bir adam hastalığında; "eğer bana bir şey olursa, (yani ölürsem)..." demeyerek;
"Şu falanın olsun, şu filanın olsun, falan kölem de hürdür" demiş, sonra iyileşmiş. (El-Hasan) dedi ki:
"(Adamın kölesi bu sözle hür olmuş olmaz), o köledir!"[136]

Açıklama

Vasiyetin bir şarta bağlanması veya bir kayıtla kayıtlanması caizdir. Bu sebeple; "eğer bu hastalıktan ölürsem şunu vasiyet ettim" diyerek yapılan bir vasiyet, bu hastalıktan kurtulma halinde hükümsüz kalır. Hanefi ve Maliki âlimlerin görüşü böyledir. Hasan Basri'den (Rakmetullahi Aleyh) gelen haberlerden, onun da bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki haberde de O, vasiyet eden hastanın, sözle "ben bu hastalıktan ölürsem..." dememiş olduğu halde, hastalığı sebebiyle niyetinin öyle olduğunu kabul ederek vasiyetinin geçersiz olduğuna hükmetmiştir.[137]

34. Bir Kimse, Ölümü Esnasında Başka Hiçbir Malı Olmadığı Halde Kölesini Âzâd Ettiğinde?

3274. “Bize Ahmed b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bize Ebû Bekir, Mutarrif ten, (O da) eş-Şa'bi'den (naklen) rivayet etti ki;”
O, ölümü esnasında başka hiçbir malı olmadığı halde ve borcu da var iken kölesini âzâd eden adam hakkında şöyle dedi:
"(Köle), alacaklılar için kendi bedelini (kazanıp ödemek) hususunda çalışır."[138]

3275. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmam rivayet edip (dedi ki), bize Katade, el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam yedi yüz dirheme bir köle satın alınmış. Sonra kölenin bedelini ödemediği, geriye de hiçbir şey bırakmadığı halde onu azad etmiş. O zaman Hz. Ali şöyle demiş:
"Bu köle bedelini (kazanıp ödemek)için çalışır."[139]

35. Müdebber, (Mirasın) Üçte Birinden (Âzâd Olur)

3276. "Bize Mansûr b. Seleme, Serik'ten, (O) el-Eş'as'tan, (O) NafVden, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;" O,
"Müdebber, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur)" dedi.[140]
3277. "Bize Mansûr b. Seleme, Serik'ten, (O) Mansûr'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Müdebber, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur).[141]
3278. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Kesir'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur!)"[142]
3279. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen kadın köle ile çocuğu, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur)."[143]
3280. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, bana Mansûr, İbrahim'den haber verdi ki," O şöyle demiş:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, (mirasın) üçte birinden (âzâd olur!)"[144]
3281. "Bize Ebu'n-Nu'man rivayet edip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Ebû Abdillah et-Tüsteri ile Ebû Haşim'den, (onlar da) İbrahim'den (naklen) rivayet ettiler ki," O şöyle dedi:
"Müdebber, malın bütününden (âzâd olur)!"[145]
3282. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, (O da) Saîd b. Cübeyr'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"(Sahibi tarafından ölümünden) sonraya bağlı olarak âzâd edilen köle, malın bütününden (âzâd olur!)"[146]
(Dârimî'nin bu kitabını O'ndan rivayet eden İsa b. Ömer) dedi ki: Ebû Muhammed'e;
"Bu iki görüşten (yani müdebberin üçte birinden veya malın tamamından âzâd olması görüşlerinden) hangisini benimsiyorsun?" diye soruldu, O da;
"Üçte birden (âzâd olması görüşünü)" dedi.[147]

Açıklama

Sahibinin; "ben ölünce sen hürsün" demesiyle hürriyete kavuşması sahibinin ölümüne bağlanmış olan köleye "müdebber", köleyi bu şekilde âzâd etmeye de "tedbir" denilir. Birkaç şekilde yapılabilen tedbir ile köle bazı haklar elde etmiş olur. Meselâ mutlak tedbir ile müdebber kılınan köleyi sahibi artık satamaz. Tedbir hususunda çocuklar analarına tabi olurlar. Bunun için bir kadın müdebberin ("müdebbere"nin), sahibinden olmayarak doğuracağı çocuklar da müdebber olurlar. Bu söylenenler, Hanefi ve Maliki âlimlerin görüşleridir. Bu konuda diğer âlimlerin farklı görüşleri vardır. Alimlerin cumhuruna göre müdebber köle, sahibi ölünce onun mirasının üçte birinden âzâd olur. Yani müdebberin bedeli, mirasın üçte biri içinde mütalâa edilir. Eğer bedel mirasın üçte biri kadar veya ondan az ise, müdebber hemen hürriyetine kavuşur. Bedel üçte birden fazla ise, fazla miktarı müdebberin çalışıp kazanması ve mirasçılara vermesi gerekir. Müdebberin, sahibinin bütün malından âzâd olacağını söyleyen âlimler de vardır. Zahiri âlimlerle Abdullah b. Mes'ûd, İbrahim Nehai, Saîd b. Cübeyr ve Hammâd bu görüşte olan âlimlerdendirler.[148]

36. "Sana Okunmadıkça Hiçbir Vasiyete Şahidlik Etme!" Diyen Kimse

3283. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre haber verip (dedi ki), bize Mahled, Hişam'dan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Ne sana okunmadıkça hiçbir vasiyete şahidlik et, ne tanımadığın kimseye şahidlik et!"[149]

37. Ümmü'l-Veledlerine Vasiyet Eden Kimse

3284. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer İbnu'l-Hattab, ümmü'1-veledlerinden (yani kendisinden çocuk doğuran cariyelerinden) her bir kadına dört bin (dirhem) vasiyet etmiş.[150]

38. Çocuğun Vasiyeti

3285. "Bize Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bize İbn Ebi'z.Zinâd, babasından, (O da) Ömer b. Abdilaziz'den (naklen) haber verdi ki;"
O, on üç yaşındakinin vasiyetini geçerli kıldı.[151]
3286. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshak'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Şu oymaktan yedi yaşındaki bir çocuk vasiyet etmişti de, Şureyh şöyle demişti:
"Çocuk, vasiyetinde isabet ettiğinde, o geçerli olur!"[152]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Bu görüş) hoşuma gidiyor. Ama kadılar (onu) geçerli kılmazlar!"[153]
3287. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Yunus haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak b. İsmail rivayet etti ki;"
O, Abbas b. İsmail b. Mersed'in, Hire ahalisinden olan sütannesine yaptığı vasiyeti, Abbas çocuk (sahibi) olduğu halde, Şureyh'in geçerli kıldığına şahid olmuş.[154]
3288. "Bize Ca'fer b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Yunus haber verip (dedi ki), bize Ebû İshak rivayet edip şöyle dedi:"
Şureyh; "çocuk kuyuya (düşmekten) sakındığı vakit onun vasiyeti caiz olur" dedi.[155]
3289. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Ebû ishak'tan (naklen) rivayet etti ki,"
Onların kabilesinden Mersed isimli bir çocuğun damarı yarıldığında, (ölmeden önce) Hire ahalisinden olan bir sütannesine kırk dirhem vasiyet etmişti de, Şureyh bunu geçerli kılmış ve şöyle demişti:
"Kim hakka isabet ederse, biz onun (vasiyetini) geçerli kılarız!"[156]
3290. "Bize Yezid b. Hârûn rivayet edip (dedi ki), bize Yahya haber verdi ki, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm kendisine haber vermiş ki,"
Medine'de bir çocuğa, mirasçıları Şam'da iken ölüm belirtileri gelmiş, onlar da Hz. Ömer'e onun ölmekte olduğunu söylemişler ve ondan, (çocuğa) vasiyet etmesini (emretmesini) istemişler. Hz. Ömer de ona vasiyet etmesini emretmiş de o Cuşem Kuyusu denilen bir kuyuyu vasiyet etmiş. Sahipleri de bu (Kuyuyu) otuz bin (dirheme) satmışlar.
Ebû Bekir söylemiş ki, bu çocuk on veya on iki yaşındaymış.[157]
3291. "Bize Yezid, Hişam ed-Destuvâi'den, (O) Hammâd'dan, (O da) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle demiş":
Çocuğun kendi malında üçte bir ve daha aşağı (miktardaki) vasiyeti caiz olur. Velisi onu bundan ancak, yoksulluğa düşer korkusuyla sağlık halinde menedebilir. Ölüm esnasındakine gelince, velinin onu bundan menetme hakkı yoktur.[158]
3292. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Halid el-Hazza ile Eyyûb'dan, (onlar) İbn Sîrîn'den, (O da) Abdullah b. Utbe'den (naklen) rivayet etti ki,"
O'na, vasiyette bulunup da halkın küçük olduğunu söyledikleri biri hakkında gelinmiş, O da şöyle demiş:
"Kim hakka isabet ederse, (yani yerinde bir vasiyet yaparsa), biz onun (vasiyetini) geçerli kılarız!"[159]

3293. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Yahya b. Saîd'den, (O da) Ebû Bekir'den (naklen) haber verdi ki;"
Süleym el-Gassani on veya on iki yaşındayken ölmüş ve (ölmeden önce) değeri otuz bin (dirhem) olan bir kuyusunu vasiyet etmiş. Hz. Ömer İbnu'l-Hattab da bu (vasiyeti) geçerli kılmış.[160]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
Bazı âlimler (ölen çocuğun ismi olarak Süleym yerine) Amr b. Süleym, derler.[161]
3294. "Bize Kabîsa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, O'nun iki oğlundan, yani Ebubekir'in iki oğlu Abdullah ile Muhammed'den, (onlar da) babalarından, bunun, (yani bir önceki haberin) aynısını rivayet ettiler."
Şu kadar var ki, onlardan biri
"(Süleym) on üç yaşındayken (öldü...)" demiş, diğeri;
"Rüyalanmadan önce (öldü...)" demiştir.
Ebu Muhammed ed-Dârimî dedi ki:
"...O'nun iki oğlundan..." sözüyle, Ebubekirin iki oğlunu kastediyor.[162]

39. "(Çocuğun Vasiyeti) Caiz Olmaz!" Diyenler

3295. "Bize Nasr b. Ali rivayet edip (dedi ki), bize Abdula'lâ, Ma'mer'den, (O da) ez-Zühri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dermiş:
"Onun -yani rüyalanmasından önceki çocuğun- vasiyeti, önemsiz olanı hariç, hiç caiz değildir!"[163]
3296. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Hüseyni, Yusuf tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
"Çocuğun, rüyalanıncaya kadar, ne talâkı, ne vasiyeti, ne bağışı, ne sadakası, ne de köle âzâdı caiz olur!"[164]
3297. "Bize Saîd İbnu'l-Muğîre, Hafs b. Ğıyâs'tan, (O) Haccac'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Çocuğun ne talâkı, ne köle âzâdı, ne vasiyeti, ne satın alışı, ne satışı, ne de hiçbir şeyi caiz olmaz!"[165]
3298." Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Hemmâm, Katâde'den, (O da) Humeyd b. Abdirranman el-Hımyeri'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Talâk da, vasiyet de ancak aklım kullanabilende caiz olur, neşveli (yani sarhoş) hariç. Çünkü onun talâkı geçerli olur, sırtına da (içki içme cezası) vurulur!"[166]

Açıklama

Ergenlik çağına gelmemiş çocuğun yapacağı vasiyetin caiz olup olmayacağı hususunda başlıca iki içtihad vardır:
Maliki ve Hanbeli âlimlere göre mümeyyiz çocuğun vasiyeti sahihtir. Hanefi ve Şafiilere göre ise, vasiyet edenin âkil ve baliğ olması şarttır. Bu sebeple baliğ olmayan çocuğun vasiyeti sahih değildir. İmam Şafii, âkil olan çocuğun, Allah'a yakınlığa vesile olacak işler türünden yapacağı vasiyetlerin sahih olacağını söylemiştir.
Hanelilere göre de, mümeyyiz çocuğun sadece kefenlenmesi ile gömülmesi hususundaki vasiyeti sahihtir.[167]

40. Bir Kimse, Kaçak Bir Kölesinin Âzâd Olmasını Vasiyet Ettiği Zaman (Ne Olur?)

3299. "Bize Anar b. Avn, Halid b, Abdillah'tan, (O da) Yahya b. Ebi İshak'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ben el-Kasım b. Abdirrahman ile Muaviye b. Kurre'ye; vasiyetinde,
"Bana ait olan her köle hürdür" demiş olan ve kaçak bir kölesi bulunan adamın durumunu sordum da, onlar;
"O (kaçak köle de) hür olur" cevabını verdiler. El-Hasan, İyâs ve Bekr b. Abdillah ise;
"O, hiç de hür olmaz" dediler.[168]

41. Kadınlara Vasiyet

3300. "Bize Abdullah b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bize Ubeydullah el-Omeri, Nâfiden, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Ömer, mü'minlerin annesi Hz. Hafsa'ya vasiyet etmişti.[169]

42. Zımmilere Vasiyet

3301. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Süfyân, Leys'ten, (O) Nâfi'den, (O da) Ibn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Hafsa yahûdi bir akrabasına vasiyet etmişti.[170]
3302. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Züheyr, Ebû İshak'tan rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Şu oymaktan kendisine Abbas b. Mersed denilen yedi yaşındaki bir çocuk, Hire ahalisinden olan yahûdi bir sütannesine kırk bin dirhem vasiyet etmişti de, Şureyh şöyle demişti:
"Çocuk vasiyetinde isabet ederse, (yani yerinde bir vasiyet yaparsa), o geçerli olur. Bu da ancak bir hak sahibine vasiyet etmiştir!"[171]
Ebû Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki, "ben bu görüşü benimsiyorum."[172]

43. Vakıf Hakkında

3303. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ebû Usâme, Hişam'dan, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki;"
ez-Zübeyr, satılmamak ve miras kılınmamak üzere evlerini oğullarına sadaka (vakıf) kılmış. (O vasiyet de etmiş) ki, kızlarından boşanılanın (bu evlerde), zarar vermeksizin, zarara da uğratılmaksızın oturma hakkı vardır. Şayet bu (kızı, yeniden evlenip) koca sebebiyle ihtiyaçsız hale gelirse, artık onun (oturma) hakkı olmaz![173]

Açıklama

Vakıf, bir malın, aslının bir şahsın mülkiyetine geçmesini ebediyyen yasaklayarak ondan elde edilecek yararlan bir hayır yoluna ait kılmak demektir. Böylece sürekli bir hayır kaynağı meydana getirilmiş olur ki, onunla, esas olarak, Allah'ın rızasını kazanmak, yakınlığına nail olmak, dünyada da güzel bir hatıra bırakmak kastedilir. Bu niyetlerle vakıf yapmak Hz. Peygamberin Sünnet'iyle meşru kılınmıştır.
Rivayete göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Uhud savaşında müslümanların safında çarpışırken öldürülen Yahudi Muhayrik'in kendisine vasiyet edip bıraktığı, Medine'deki yedi hurma bahçesini vakfetmişti. Buna göre İslam tarihinde gerçekleştirilen ilk vakıf, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu vakfı olmalıdır. Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) de, muhtemelen hicri 7. yılda Hayber'deki Semğ isimli bir yeri, Hz. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tavsiyesi üzerine vakfettiği rivayet edilmektedir. İslam tarihinde ilk vakfın, Hz. Ömer'in (Radıyallahu Anh) bu vakfı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşte olanlar, Muhayri'nin bahçeleri ile ilgili haberi ya duymamışlardır yahut duymuş ama sıhhatli bulmamışlardır.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç vakfının daha olduğunu bildiren bir haber de vardır. Bu habere göre Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); Medine yakınındaki Nadiroğulları arazisini bazı resmi ihtiyaçlar için, Medine ile Hayber arasındaki Fedek arazisini yolcular için, Hayber arazisinin üçte ikisini müslümanlar, üçte birini kendi aile efradının ihtiyaçları ile bundan bir şey artması halinde, fakir muhacirler için vakfetmişti.
Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu Sünneti ile iyiliğe, yardıma, fedakârlığa, dayanışmaya teşvik eden ayet ve hadisler sayesinde vakıf yapma Sahabe-i Kiram arasında çok yaygın bir hal almıştır. Öyle ki, Câbir, maddi gücü olduğunu bildiği her muhacir ve ensarinin vakıf yaptığını bildirir.
Vakıf müessesi insanlık tarihinde çok eski bir uygulamaya sahiptir. İslam öncesi bazı din mensupları arasında vakıf veya vakıf benzeri

uygulamaların varlığı bilinmektedir. Hz. İbrahim'in (Aleyhisselam) yaptığı bazı vakıfların, "Halilurrahman Vakıfları" adıyla asırlar boyu süregeldiği nakledilir. Vakfın tarihi ile ilgili haberler gösteriyor ki, bu medeni müessese, diğer bütün medeni müesseseler gibi, din kaynaklıdır.[174]

44. Kendisine Vasiyet Edilen, Vasiyet Edenden Önce Öldüğünde Ne Yapılır?

3304. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize el-Velid, Hafs'dan, (O da) Mekhûl'den (naklen) haber verdi ki;"
O, bir adamın, birine Allah uğrunda birkaç dinar vasiyet etmesi, sonra kendisine vasiyet edilen kimsenin ("mûsa leh'in), vasiyet edenden ("musî"den) önce ölmesi meselesi hakkında şöyle dedi:
"Bu (vasiyet), mûsa leh'in (cenazesinin) ailesinin yanından çıkarılmasından önce onun mirasçıları için geçerli olur!" O, sözüne şöyle devam etti: (Bu vasiyet, cenazenin ailesinin yanından çıkarılmasından sonra yapılmışsa) o, onu Allah yolunda yerine getirmek üzere, ölen mûsinin velilerine kalır![175]
3305. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki;"
O, bir adamın, birine vasiyette bulunması, sonra mûsa leh'in, musî'den önce ölmesi meselesi hakkında şöyle dedi:
"Bu (vasiyet), mûsa leh'in mirasçıları için geçerlidir!"[176]
3306. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ali b. Mushir'den, (O) Eş'as'tan, (O da) Ebû İshak es-Sebîî'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Bana rivayet edildi ki, Hz. Ali bunu (yani bir önceki haberde geçen şekildeki vasiyeti), el-Hasan'm görüşü gibi geçerli kılardı.[177]

Açıklama

Alimlerin cumhuruna göre mûsa leh, mûsîden önce vefat ettiğinde vasiyet batıl olur. Hz. Ali'nin (Radıyallahu Anh), cumhurun görüşünde olduğu da rivayet edilmektedir.[178]

45. Bir Kimse Allah Yolunda Bir Şey Vasiyet Ettiğinde?

3307. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek rivayet edip (dedi ki), bize Abdulaziz -ki O, İbn Muhammed'dir-, Musa'dan -ki O, İbn Ukbe'dir-, (O da) Nafi'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam İbn Ömer'e gelip şöyle dedi:
"Bir adam beni vâsi tayin etti ve Allah yolunda (kullanılması için) bir deve vasiyet etti. Bu (günler) ise savaşa çıkılan zaman değildir. Şimdi ben onu hac için binek vereyim mi?" İbn Ömer de şu cevabı verdi:
"Hac ve umre, Allah yolunda demektir!"[179]
3308. "Bize Ubeydullah b. Musa, Musa b. Ubeyde'den, (O da) Vâkıd b. Muhammed b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Bir adam malını Allah yoluna vasiyet etmiş de, (adamın) vâsisi bunun durumunu Hz. Ömer'e sormuş. O da;
"Onu Allah'ın işçilerine ver" cevabını vermiş. (Vâsi);
"Peki Allah'ın işçileri kimlerdir?" demiş. O da;
"Allah'ın Evi (Kabe'yi) hacceden kimse" karşılığını vermiş.[180]

---

[1] Buhari, Vesâyâ, 1(3/185-186); Müslim, Vasıyyet, 1(3/1249); Ebû Davud, Vesâyâ, 1(3/112); Nesai, Vesâyâ, 1(6/199); Tirmizi, Vesâyâ, 3(4/432); ibn Mace, Vesâyâ, 2(2/901); Muvatta, Vasıyyet, 1(2/761); Müsned, 2/10, 50,113; Musannaf, 11/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308
[2] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308-309
[3] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/308-309
[4] İbn Ebi Şeybe, 11/205; Musannaf 9/57; Sünenu Saîd' 1/110. Bu haberin merfû Şahidi için 3(2/902); Tarihu Bağdad, 8/247; Kenzu'l-Ummâl, 16/613 (Taberani ve Hatib'den).
[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/310
[6] İbn Ebi Şeybe, 11/203; Sünenu Saîd, 1/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/310
[7] Nahl: 16/125-128.
[8] İbn Sa'd, 7/132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/309-311
[9] Buhari, Fezâilu'l-Kur'an, 18(6/107); Müslim, Vasıyyet, 16(3/1256); Nesaif Vesâyâ, 2(6/ 200); TirmizÎ, Vesâyâ, 4(4/432); İbn Mace, Vesâyâ, 1(2/900); Müsned, 4/354, 355, 381-382; İbn Ebi Şeybe, 11/206; İbn Sa'd, 2/260. Hüzeyl'in sözü sadece İbn Mace, Musned'in son sayfası ve İbn Sa'd'da bulunmaktadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/311-312
[10] Ebû Davud, Menâsik, 57(2/185); İbn Mace, Menâsik, 84(2/1025).
[11] Bu konuda bkz. Muvatta, Kader, 3(2/899); İbn Sad, 2/253-260; Fethu'1-Bâri, 11/198., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/312-313
[12] Bakara: 2/180.
[13] İbn Ebi Şeybe, 11/208., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/311-313
[14] Enfal: 8/1. ayetinden alınmıştır.
[15] Bkz. Bakara: 2/132.
[16] İbn Sa'd, 7/205; Beyhaki, 6/287. Muhammed'in babas. Sîrin'in künyesi Ebû Amra'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/314
[17] Hac: 22/7. ayetinden alınmıştır.
[18] Bkz. Bakara: 2/132.
[19] Sünenu Saîd, 1/104; Musannaf, 9/53; Beyhaki, 6/287; Mecmau'z-Zevâidi 4/210 (Bezzar'dan). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/315
[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/316
[21] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/316
[22] Sünenu Saîd, 1/104; Musannaf, 9/54; Beyhaki, 6/287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/313/316-317
[23] Bakara: 2/180.
[24] İbn Ebi Şeybe, 11/208; Musannaf, 9/62; Beyhaki, 6/270. Bkz. 3185. ve 3192. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/317
[25] Bkz. 3191. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/318
[26] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/317-318

[27] Sünenu Saîd, 1/118; İbn Ebi Şeybe, 11/150.
[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319
[29] Bkz. İbn Ebi Şeybe 11/152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319
[30] İbn Ebi Şeybe, 11/151; Sünenu Saîd, 1/118; Musannaf, 9/86-87., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/320
[31] İbn Ebi Şeybe, 11/152-153; Sünenu Saîd, 1/118-119; Mecmâu'z-Zevâid, 4/211., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/320
[32] İbn Ebi Şeybe, 11/151; Sünenu Saîd, 1/119; Musannaf, 9/87.
[33] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/321
[34] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/319-321
[35] Nesai, Vesâyâ, 3(6/204); Müsned, 1/173., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/322
[36] Buhari, Vesâyâ, 2(3/186): Müslim. Vasıyyet, 5(3/1250-1251); Ebu Davud, Vesâyâ, 2(3/112); Nesai, Vesâyâ, 3(6/201); Tirmizi, Vesâyâ, 1(4/130): İbn Mace, Vesâyâ, 5(2/904); Muvatta Vasiyet, 4(2/763); İbn Ebi Şeybe, 11/199; Sünenu Saîd, 1/105; Tayalisi, s.27; Musnde, 1/172,176,179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/321-323
[37] Sünenu Saîd, 1/107-108., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/324
[38] Sünenu Saîd, 1/107; Kenzu'l-Ummâl, 16/622 (Sünenu Said'den). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/324
[39] İbn Ebi Şeybe, 11/202; Sünenu Saîd, 1/109.
[40] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325
[41] İbn Ebi Şeybe, 11/201. Vasiyetin kabul edilip edilmemesi hakkında bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325
[42] İbn Ebi Şeybe, U/201; Musannaf, 9/68; Sünenu Saîd, 1/109., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/325
[43] İbn Ebi Şeybe, 11/203. Bkz. Musannaf, 9/67., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/323-326
[44] İbn Ebi Şeybe, 11/213., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/326
[45] İbn Ebi Şeybe, 11/214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327
[46] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327
[47] İbn Ebi Şeybe, 6/378., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/327
[48] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/328
[49] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/328
[50] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/328-329
[51] Bu konuda Bkz. Istılahat-ı Fıkhıyye, 5/179 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/326-329
[52] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/330
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/329-330
[54] İbn Ebi Şeybe, 11/173; Sünenu Saîd, 1/116; Musannaf, 9/72., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331
[55] İbn Ebi Şeybe, 11/155,172; Musannaf, 9/71. Bkz. 3216. ve 3218. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331
[56] Şahidi için bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/154., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/331-332
[57] Bkz. 3214. haber.
[58] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/332
[59] İbn Ebi Şeybe, 11/154-155; Musannaf, 9/73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/332
[60] Musannaf, 9/71. Bkz. 3214. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/330-333
[61] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/333
[62] Vasiyy-i muhtar; bir kimse tarafından ölümünden sonra malları ve reşid olmayan mirasçıları hakkında tasrruf etmek üzere tayin edilen vasi; Vasiyy-i mansub ise, hakim tarafından bir kimsenin herhangi bir işi için tayin edilen vasi demektir.
[63] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/333-334
[64] Amir eş-Şabi'nin bunun aksi görüşte olduğunu gösteren bit rivayet için bkz. Musannaf, 9/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/334
[65] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335
[66] İbn Ebi Şeybe. H/211. Bkz. Sünenu Saîd, 1/118., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335
[67] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/335-336
[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/334-336
[69] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337
[70] Sünenu Saîd, 1/102; İbn Ebi Şeybe, 11/223. Bkz. 3076 haber
[71] Bkz. 3077. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve

Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337-338
[72] Sünenu Saîd, 1/101-102, İbn Ebi Şeybe, 223, 224. Bkz. 3074. ve 3077. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/337-338
[73] İbn Ebi Şeybe, 1/158; Sünenu Saîd, 1/111., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/339
[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/338-339
[75] Bu Hadis mürseldir, Yezid Tabiundan sıka bir ravidir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/340
[76] Ebû Davud, Itk, 15(4/30); Nesai, Vesâyâ, 1(6/199); Tinnizi, Vesâyâ, 7(4/435); Müsned, 5/ 197, 6/448; Müstedrek, 2/213; Beyhaki, 4/190, 10/273., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/339-340
[77] İbn Ebi Şeyb'e, 11/191. Bkz. 3234. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341
[78] İbn Ebi Şeybe, 11/191; Sünemi Saîd, 1/121; Beyhaki, 6/227., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341
[79] Bkz. Musannaf, 9/73.
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[81] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[82] Bkz. 3230. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/342
[83] İbn Ebi Şeybe, 11/191,192,193; Sünenu Saîd, 1/120; Beyhaki, 6/277., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/343
[84] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/341/343-344
[85] İbn Ebi Şeybe, 11/159; Sünenu Saîd, 1/114. Bkz. 3237. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344
[86] Bkz. 3236. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344
[87] İbn Ebi Şeybe, 11/171; Sünenu Saîd, 1/113-114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/344-345
[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/345-346
[89] Musannaf, 3/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346
[90] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346-347
[91] Buhari, Cenâiz, 26(2/77, muallak olarak); Musannaf, 3/435., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347
[93] Musannaf, 3/135., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/347
[94] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/348
[95] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/346/348-349
[96] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349
[97] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349
[98] İbn Ebi Şeybe, 11/210., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/350
[99] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/349/350-351
[100] İbn Ebi Şeybe, 11/156., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/351
[101] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/351-352
[102] İbn Ebi Şeybe, 11/189. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/287., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/352
[103] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/353
[104] Sünenu Saîd, 1/108; Mecmâu'z-Zevâid, 4/212 (Taberani'den). Bkz. Kenzul-Ummâl, 16/ 626; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'1-Eser, 4/317 ("MRR" maddesi).
[105] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/352-353
[106] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/169., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/354
[107] Bkz. 3256. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/354
[108] İbn Ebi Şeybe, 11/168; Sünemi Saîd, 1/110., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/355
[109] İbn Ebi Şeybe, 11/170; Sünenu Saîd, 1/110.
[110] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/355
[111] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/353/355-356
[112] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/356
[113] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[114] Sünenu Saîd, 1/102.
[115] Buhari, Vesâyâ, 8(3/188, muallaak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[116] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/357
[117] Bkz. Sünenu Saîd, 1/103., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/358
[118] Nesai, Vesâyâ, 5(6/207); Tirmizi, Vesâyâ, 5(4/434); İbn Mace, Vesâyâ, 6(2/905); Müsned, 4/186, 238; Tayâlisî, s.169. Bkz. 2529. Hadis ve İbn Ebi Şeybe, 11/149; Musannaf, 9/70., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/358
[119] Bakara: 2/180.
[120] Nisa: 4/11.-12. ve 176. Ayetlerine işaret ediliyor.
[121] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/359
[122] Buhari, Vesâyâ, 6(3/188), Tefsir, 4/5(5/178). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/359
[123] Bakara: 2/180.
[124] Nisa: 4/11. Ayeti kasdediliyor.
[125] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/360
[126] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/356-360
[127] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/361
[128] İbn Ebi Şeybe, 11/160., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/362
[129] İbn Ebi Şeybe, 11/161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/361-162
[130] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/165.
[131] Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/167.
[132] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363
[133] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363
[134] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/363-364
[135] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/364-365
[136] Sünenu Saîd, 1/115. Bkz. İbn Ebi Şeybe, 11/117., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/365
[137] Krş. İbn Ebi Şeybe, 11/176., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/365-366
[138] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/366
[139] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/366-367
[140] Beyhaki, 10/314., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367
[141] Sünenu Saîd, 1/133; Musannaf, 9/137; Beyhaki, 10/314. Bkz. 3280. ve 3281. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367-368
[142] Sünenu Saîd, 1/133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368
[143] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368
[144] Bkz. 3277. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/368
[145] Sünenu Saîd, 1/133. Bkz. 3277. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/369
[146] Sünenu Saîd, 1/133-134.
[147] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/369
[148] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/367/369-370
[149] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/370
[150] İbn Ebi Şeybe, 11/215; Sünenu Saîd, 1/128; Musannaf, 9/89., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371
[151] İbn Ebi Şeybe, 11/183-184; Musannaf, 9/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371-372
[152] Bkz. 3287.-3289. haberler.
[153] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/372
[154] Bkz. 3289. ve 3302. haberler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/372
[155] İbn Ebi Şeybe, 11/185., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373
[156] İbn Ebi Şeybe, 11/185; Sünenu Saîd, 1/127; Musannaf, 9/78-79; Beyhaki, 6/282. Bkz. 3287. haber. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373
[157] İbn Ebi Şeybe, 11/183; Sünenu Saîd, 1/126-127; Musannaf, 9/78; Muvatta, Vasiyyet, 2-3(2/ 762); Beyhaki, 6/282., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/373-374
[158] İbn Ebi Şeybe, 11/184., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/374
[159] İbn Ebi Şeybe, 11/184; Sünenu Saîd, 1/127; Musannaf, 9/79; Beyhaki, 6/282 (muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/374
[160] Musannaf, 9/77-78. Bkz. 3290. haber.
[161] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/375

[162] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/371-375
[163] İbn Ebi Şeybe, 11/186., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376
[164] İbn Ebi Şeybe, 11/186; Sünenu Saîd, 1/128; Musannaf, 9/81., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376
[165] İbn Ebi Şeybe, 11/186; Musannaf, 9/80., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376-377
[166] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/377
[167] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/376-377
[168] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/378
[169] İbn Ebi Şeybe, 11/162-163., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/378-379
[170] İbn Ebi Şeybe, 11/161 (munkatı' bir senedle); Musannaf, 9/33,10/353-354; Beyhaki, 6/281 (muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/379
[171] Bkz. 3287. haber.
[172] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/379-380
[173] Buhari, Vesâyâ, 33(3/197, muallak olarak). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/380
[174] Vakıf hakkında bkz. İbn Sa'd, 1/501-503; Ebû Davud, İmaret, 19(3/141); Fethu'1-Bâri, 11/ 242, 245; Istılahat-ı Fıkhıyye, 4/284 vd.; Vakıflar Dergisi, 11/49-55., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/380-381
[175] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382
[176] İbn Ebi Şeybe, 11/155-156; Sünenu Saîd, 1/114., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382-383
[177] İbn Ebi Şeybe, 11/155., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/383
[178] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/382-383
[179] İbn Ebi Şeybe, 11/181; Beyhaki, 6/275., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/384
[180] İbn Ebi Şeybe, 11/180., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/383-384

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

55-KİTÂBÜ'L-VESÂYÂ
1- Vasiyyetler Babı
2- Bâb: Kişinin Mirasçılarını Zengin Bırakması, Onları İnsanlara Avuç Açar Hâlde Bırakmasından Hayırlıdır
3- Malın En Çok Üçte Bir Mıkdârının Vasiyyet Edilmesi Babı
4- Vasiyyet Edicinin Kendi Vasisine: "Çocuğumun İşlerini Yürütmeyi Üzerine Al" Demesi Ve Gerektiğinde Bu Vasinin Çocuk İçin Da'vâ Açmasının Cevazı Babı
5- Bâb: Vasiyyet Edecek Hasta Kimse, Başıyle Beyân Edici Açık Bir İşaret Yaptığı Zaman, Bu Vasiyyet Caiz Olur
6- Bâb: "Mirasçı İçin Vasiyyet Yoktur"
7- Ölüm Sırasında Sadaka (Yapmanın Cevazı) Babı
8- Yüce Allah'ın: "(Bu mîrâs payları) ölenin edeceği vasiyyetfin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır" (en-Nisâ: ıi) Kavli Babı
9- Yüce Allah'ın: "Şayet Çocuğunuz Varsa Terikenizden Sekizde Biri, Edeceğiniz Vasiyyet Ve Borçun Ödenmesin)Den Sonra Yine Onlarındır'7 (En-Nisâ: 12) Kavlinin Te'vîli Babı
10- Bâb: Bir Şahıs Vakıf Yaptığı Yâhud Yakınlarına Vasiyyet Yaptığı Zaman, Bu Yakınlar Kimlerdir?
11- Bâb: (En Yakınlara Vasiyyet Yapıldığı Zaman) Bu En Yakın Hısımlar İçine Kadınlar Ve Çocuklar Girer Mi?
12- Bâb: Vakıf Yapan Kişi Kendi Vakfı İle Faydalanır Mı?
13- Bâb: Bir Şahıs Birşey Vakfettiği Ve O Şeyi Başkasına Vermediği Zaman, Bu Vakıf Caizdir (Yânı Sahîhtir)
14- Bâb; Bir Şahıs Fakirlere Mi Yâhud Başkalarına Mı Olduğunu Beyân Etmeksizin "Şu Evim Allah İçin Sadakadır" Dediği Zaman, Bu Vakıf Caizdir (Yanî Sarfedilecek Ciheti Ta'yîn Edilmeden Önce Vakıf Tamâm Olmuştur)
15- Bâb: Bir Şahıs "Benim Şu Arazîm Ve Şu Bustânım Anam Adına (Allah İçin) Sadakadır" Dediğinde, (Kimlere, Yânî Fakirlere Mî Yâhud Başkalarına Mı Olduğunu Beyân Etmese De) Bu Vakıf Caiz Olmuştur
16- Bâb: Bir Kimse Malının Bir Kısmını Yâhud Kölesinin Bir Kısmını Yâhud Hayvanlarının Bir Kısmını Sadaka Veya Vakfettiği Zaman, Onun Bu Sadakası Ve Vakfı Caizdir
17- Vekiline Sadaka Yapan, Sonra Da Vekili O Sadakayı Müvekkiline Geri Veren Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babı
18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
19- Birdenbire Ölüveren Kimse İçin Sâhiblerinîn 0 Ölü Adına Sadaka Yapmalarının Müstehâb Olacağı Ve Üzerinde Adak Borçları Bulunan Ölünün Bu Adaklarının Yerine Getirilmesinin De Müstehâblığı Babı
20- Vakıf Ve Sadaka Yapmak İşlerinde Şâhid Göstermek Babı
21- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
22- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
23- Bâb: Yetimin Malında Çalışmasından Dolayı Vasinin Alacağı Ücret Ve Çalışma Hakkına Karşılık Yetim Malından Yiyeceği Şey?
24- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
26- Yetîm İçin İyilik Olduğu Zaman, Seferde Ve Hazarda Yetimi Hizmette Kullanma Ve (Vasî Olmasalar Da) Ananın Ve Ananın Kocasının Yetime Bakmalarımın Hükmünü Beyân) Babı
27- Bâb: Bir Şahıs, Sınırları Beyân Etmeyerek Bir Arazîyi Vakıf Yaptığı Zaman (Arazî Meşhur Ve Seçkin İse) Bu Vakıf Caizdir
28-Bâb" Bir Topluluk Ortak Ve Yaygın Hisseli Bir Arazîyi Vakıf Yaptıklarında, Bu Vakıf Caizdir
29- Vakıf Nasıl Yazılır Babı
30- Zengin İçin, Fakîr İçin, Zaîf İçin Vakıf Yapma(Nın Cevazı) Babı
31- Mescid İnşâsı İçin Arazî Vakfetmedin Cevazı) Babı
32- Hayvanları, Atları, Ticâret Metâ'larını Ve Sessiz Serveti (Yânî Altın Ve Gümüşü) Vakfetmek Babı
33- Vakfın İşlerine Bakıp Yürütecek Kimsenin Nafakası (Yânî Ücreti) Babı
34- Bâb: Bir Kimse Bir Arazî Veya Kuyu Vakfettiği Ve Vakfından Kendisinin De İstifâde Etmesini Şart Kıldığı; Meselâ Vakfettiği Kuyunun Suyundan Diğer Müslümanların Kovalarıyla Su Aldıkları Gibi Kendisinin De Su Almasını Şart Kıldığı Zaman (Bu Caiz Olur)
35- Bâb: Vakfedici Kimseler "Biz Onun Bedelini Ancak Allah'tan İsteriz" Dedikleri Zaman, Bu Caizdir
36- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
37- Mirasçılar Hazır Bulunmaksızın Vasînin'ölünün Borcunu Ödemesinin Cevazı) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

55-KİTÂBÜ'L-VESÂYÂ
(Vasiyyetler Kitabı)

1- Vasiyyetler Babı [1]

Ve Peygamber(S)'in: "Kişinin vasiyyeti yanında yazılmış(bullunmalı)dır" sözü [2].
Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakit -eğer mal bırakacaksa- ana, babaya, yakın akrabaya meşru9 bir surette vasiyyette bulunmak takva sâhibleri üzerine bir hakk olarak farz edildi. Artık kim bunu (ölünün bu vasiyyetini) işittikten sonra onu tebdü ederse, herhalde vebali onu değiştirenlerin üzerinedir. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Bununla beraber, kim vasiyyet edenin haksızlığa meylinden yâhud günâha gireceğinden endîşe edip de (alâkalıların) aralarını bulursa, ona da hiçbir günâh yoktur. Şübhesiz ki Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 180-183) [3].
"Cenefen", "Meylen"; "Mütecânif de "Meyledici"dir [4].

1-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Vasiyyet edecek bir şeyi bulunan herhangi müsiümân bir kimseye vasiyyeî yanında yazılı bulunmadıkça iki gece geçirmesi asla caiz olmaz".
Bu hadîsin aslını Amr ibn Dinar'dan; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den rivayet etmekte İmâm Mâlik'e, Muhammed ibn Müslim mutâbaat etmiştir [5].

2-..... Rasûlullah'm kayın biraderi ve mü'minlerin anası Cuveyriye bintu'l-Hâris'in erkek kardeşi olan Amr ibnu'l-Hâris şöyle

demiştir: Rasûlullah (S), vefatı zamanında ne dirhem, ne dînâr, ne (âzâdlanmamış) erkek ve dişi köle, ne de bir şey (veya koyun) bıraktı. Yalnız beyaz dişi bir katırla harb silâhını, bir de sadaka (yânî vakıf) yaptığı arazîyi bıraktı [6].

3-.....Bize Talha ibnu Musarrıf tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya:
— Peygamber (S) vasiyyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayır (vasiyyet etmedi), dedi. Bunun üzerine ben:
— Öyleyse insanlar üzerine vasiyyet etmek nasıl farz yazıldı, yâ-hud insanlar nasıl vasiyyet etmekle emrolundular? dedim.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Rasûlullah, Allah'ın Kitâbı'na tutunmak ve onunla amel etmeyi vasiyyet etti, dedi [7].

4-.....el-Esved en-Nahâî şöyle demiştir: Bir kerre Âişe'nin yanında Alî'nin Peygamber'in vasisi olduğunu (Peygamber'in ölüm hastalığında Alî'yi vasî ta'yîn ettiğini) zikrettiler. Bunun üzerine Âişe:
— Rasûlullah, Alî'ye ne zaman vasiyyet etmiş? Ben Rasûlullah'ı hayâtının son deminde göğsüme veya elbiseme dayamıştım. Bu sırada bir tas istedi. Akabinde kucağımda bütün azası sarkıverdi. (Meğer vefat etmişti.) Fakat ben O'nun öldüğünü hissetmedim, anlamadım.
Şu hâlde Rasûlullah, Alî'ye ne zaman vasiyyet etmiştir? diye onları reddetti [8].

2- Bâb: Kişinin Mirasçılarını Zengin Bırakması, Onları İnsanlara Avuç Açar Hâlde Bırakmasından Hayırlıdır

5-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de (Veda haccında yâhud fetih sırasında hasta) iken, Peygamber (S) bana hasta ziyaretine geldi. Sa'd, vaktiyle hicret ettiği bu toprakta ölmeyi istemiyordu. Peygamber:
— "Allah, Sa'd ibn Afrâ'ya merhamet eyjesin!" diye duâ etti. Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Ben malımın hepsini vasiyyet etmek istiyorum, dim.
O:
— "Hayır (öyle yapma)/" buyurdu : Ben:
— Yansım vasiyyet edeyim, dedim. Rasûlullah yine:
— "Hayır" diye men' etti. Bu defa ben:
— Malımın üçte birini vasiyyet edeyim, dedim Rasûlullah:
— "Evet, üçte bir kâfidir.Üçte bir de (aşağısına nisbetle) çoktur. Çünkü ey Sa'd! Senin, mirasçılarını zengin bırakman, onları insanlara avuç açarak dilenir, fakirler hâlinde bırakmandan hayırlıdır. (Sen inşâallah yaşarsın.)O zaman senin yaptığın her harcama sadakadır. Hattâ (gönlünü hoş etmek için) kadınının ağzının içine kaldırıp yedireceğin bir tek lokma da bir sadakadır. Ey Sa'd, Allah'tan ümtd ederim ki, Allah seni bu hastalıktan kaldırır da, sf?mn(fetihle-rin)/e birçok insanlar faydalanır ve yine seninle diğer birçokları da zarar görür" buyurdu.
Rasülullah'ın böyle söylediği günlerde Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın mîrâsçı olarak yalnız bir tek kızı vardı [9].

3- Malın En Çok Üçte Bir Mıkdârının Vasiyyet Edilmesi Babı

el-Hasen el-Basrî: Zimmî için de vasiyyet ancak malının üçte birinden caiz olur. Çünkü Yüce Allah:
"Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet,." (ei-Mâide: 49) buyurdu, demiştir [10].

6-..... İbn Abbâs (R): Keski insanlar vasiyyet hususunda üçte birden azaltıp da dörtte bire gitseler! (Böyle yapmaları temenni olunur.) Çünkü Rasûlullah (Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a): "Üçte bir (caiz olur), fakat üçte bir de çoktur" yâhud "büyüktür" buyurdu, demiştir.

7-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de hastalandım. Peygamber bana hasta ziyaretine geldi. Bu ziyarette ben:
— Yâ Rasûlallah! Beni topuğum üzerine geri döndürmemesini (yânî beni hicret etmiş olduğum Mekke'de öldürmemesini) Allah'a duâ ediver! dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ümîd ederim ki, Allah seni bu hastalıktan kaldıracak ve seninle birçok insanları fay dolandıracaktır" buyurdu.
Ben:
— Ben malımı vasiyyet etmek istiyorum. Çünkü (mîrâs payına sâhib olanlardan) benim ancak bir tane kızım var, dedim ve: Ben malımın yarısını vasiyyet ediyorum, diye ilâve ettim.
Rasûlullah:
— "Yarısı çoktur" buyurdu. Ben:
— Üçte birini vasiyyet edeyim, dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir (olur), fakat, üçte bir de çoktur, yâhud büyüktür")uyurdu.
Sa'd, yâhud berisindeki râvî: İnsanlar üçte bir mikdarını vasiyyet ettiler, bu onlar için caiz oldu, demiştir [11].

4- Vasiyyet Edicinin Kendi Vasisine: "Çocuğumun İşlerini Yürütmeyi Üzerine Al" Demesi Ve Gerektiğinde Bu Vasinin Çocuk İçin Da'vâ Açmasının Cevazı Babı [12]

8-.....Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a:
— Zem'a'mn cariyesinin doğurduğu oğlu -Abdurrahmân- benim-gayrı meşru' münâsebetimden dünyâya gelmiştir; bu çocuk bendendir. Sen bu çocuğu Zem'a'mn elinden al ve nesebini bana kat, diye ahd ve vasiyyet etmiş idi.
Mekke fethi yılı olunca Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kardeşinin bu va-siyyetini yerine getirmek için Abdurrahmân'ı tuttu ve:
— Bu çocuk benim kardeşimin oğludur, kendisi beni bu çocuk hakkında vasî ta'yîn etmiş idi, dedi.
Fakat Zem'a'nın sulbî oğlu olan Abd ibn Zem'a ayağa kalktı ve:
— (Hayır,) bu çocuk benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur; babamın döşeği üzerinde doğurulmuştur, dedi.
Sonra her iki taraf, Rasülullah'ın huzuruna muhakemeye gittiler, Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk, benim kardeşimin oğludur. Karde-im beni bu çocuk hakkında vasî ta'yîn etmişti, dedi.
Abd ibn Zem'a da:
— Bu benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur, dedi. İki taraf böylece da'vâlarını ortaya koyup savunmalarını yaptıktan sonra, Rasûlullah (S), Abd ibn Zem'a'nın lehine hükmedip:
— "Çocuk döşeğindir; zina edene mahrumiyet düşer" buyurmuştur.
(Nazarî ve amelî olarak İslâm hukukunda şer'î hüküm böyle olmakla beraber) sonra Rasûlullah, bu zina mahsûlü olduğu iddia edilen çocuğun sîmâsında, zânî olduğu iddia edilen Utbe ibn Ebî Vakkaas'a bir benzerlik gördüğünden, zevcesi Şevde bintu Zem'a'ya:
— "Sen bu Abdurrahmân'dan örtün" diye emretti.
Artık Abdurrahmân, Allah'a kavuşuncaya (yânı ölünceye) kadar Sevde'yi açık görmemiştir [13].

5- Bâb: Vasiyyet Edecek Hasta Kimse, Başıyle Beyân Edici Açık Bir İşaret Yaptığı Zaman, Bu Vasiyyet Caiz Olur

9-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde ibnDiâme'den;o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki: Bir Yahûdî (Ensâr'dan) bir cariyenin başını iki taş arasında ezmişti. Kadın, Peygamber'in huzuruna getirilip: Bu cinayeti sana kim yaptı? Fulân mı, Fulân mı? diye soruldu. Nihayet cinayeti işleyen Yahûdî'nin ismi anılınca, yaralı câriye başıyle işaret etti. Bunun üzerine Yahûdî yakalandı, sorguya devam edildi. Nihayet cürmünü i'tirâf etmesiyle Peygamber (S) emretti de, Yahûdî'nin başı (kısas olarak) iki taş arasında ezildi [14].

6- Bâb: "Mirasçı İçin Vasiyyet Yoktur" [15]

10-.....O da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İslâm'ın evvelinde kişinin malı, öldüğü zaman (mî-râs olarak) oğluna kalırdı. Vasiyyet de ana ile babanın hakkı idi. Yalnız ana-babaya vasiyyet edilirdi. Sonra Allah bundan irâde buyurduğu kısmını (en-Nisâ: 11-12. mîrâsâyetiyie) neshetti de mîrâsı, erkeğe iki dişi payı kadar ta'yîn buyurdu. Ve ana ile babadan her birisine (eğer çocuk varsa) altıda bir verdi. Yine kadına (çocuk bulunduğu takdîrde) dörtte bir, zevc'e de (çocuk yoksa) yarı, (çocuk varsa) dörtte bir hisse verdi [16].

7- Ölüm Sırasında Sadaka (Yapmanın Cevazı) Babı

11-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi ve:
— Yâ Rasûlullah! Hangi sadaka daha faziletlidir? diye sordu. Rasûlullah:
— "Sadakanın en faziletli olanı, vücûdun tamamen sıhhatte olup, mal toplamaya hırslı bulunduğun; zengin olmayı emel edinir, fakirlikten de korkar olduğun hâlde verdiğin sadakadır. Sakın sen sadakanı can boğaza ulaşıp da: Şu malım fulânındır, bu malım da fulânındır, diye vasiyyet etmeye başladığın, hâlbuki o malfulân mirasçının olduğu, hayâtının son demine kadar ihmâl edip geri bırakma!" diye cevâb ve öğüt verdi [17].

8- Yüce Allah'ın: "(Bu mîrâs payları) ölenin edeceği vasiyyetfin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır" (en-Nisâ: ii) Kavli Babı [18]

Ve zikrolunur ki, Kaadı Şurayh, Umer ibn Abdilazîz, Tâvûs, Atâ ibn Ebî Rebâh, Basra Kaadısı Abdurrahmân ibn Uzeyne hastanın borç ikrar etmesini caiz kılmışlardır [19].
el-Hasenu'1-Basrî: Kişinin yaptığı sadakanın en haklısı, dünyâdan son günde ve âhiretten ilk günde yaptığıdır, demiştir [20]. İbrahim en-Nahaî ve el-Hakem ibn Uyeyne: Hasta kişi mirasçıyı borçtan temize çıkardığında, mîrâsçı borçtan kurtulur, demişlerdir [21].
Râfi* ibn Hadîc, karısı olan el-Fezâriyye Kadın'ın kapısı üzerine kapatılan evdeki mallardan ayrılmamasını vasiyyet etmiştir [22]. el-Hasenu'1-Basrî: Bir şahıs ölümü sırasında kölesine: Ben seni âzâd etmiş idim, dediğinde, kölenin âzâd olması caizdir, demiştir.
eş-Şa'bî: Kadın, ölümü sırasında: Kocam benim hakkımı bana Ödedi, ben de ondan bunu teslîm aldım, dediğinde, kadının bu ikrarı caiz olur, demiştir [23]. Bâzı Adem oğlu da: Hastanın, vârislerin bâzısı lehine olan bu ikrarı, diğer vârisler için kötü zanna sebeb olacağından caiz olmaz, dedi de, sonra bu Adem oğlu, bunu güzel görüp hastanın vedîayı, ticâret malını ve ticâret malının kazancını ikrar ve i'tirâf etmesi caiz olur, dedi [24]. Peygamber (S):

"Sizleri zannetmekten sakındırırım. Çünkü zann (ile ittihâm) sözlerin yalanı çok olanıdır" buyurmuştur [25].
Peygamber'in "Münâfıkın alâmeti: Kendisine birşey emânet edildiğinde ona hıyanet eder" sözünden dolayı, vârislerden olan müslümânlann malı (ikrar edilse de) halâl olmaz [26]. Ve Yüce Allah: "Şübhesiz ki, Allah size emânetleri ehline vermenizi... emreder" (en-Nisâ: 58) buyurdu da, hıyaneti terkte ve emâneti ehline verme vucûbunda mîrâsçı ile gayrisi arasında bir tahsis ve ayırma yapmadı [27].
Bu münafık alâmeti hadîsi hakkında Abdullah ibn Amr'ın da Peygatnber'den bir rivayeti vardır (Bu da îmân'da geçmişti).

12-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Münâfıkın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler; kendisine birşey emânet edildiğinde hıyanet eder; va'd ettiği zaman va'dinden döner" buyurmuştur [28].

9- Yüce Allah'ın: "Şayet Çocuğunuz Varsa Terikenizden Sekizde Biri, Edeceğiniz Vasiyyet Ve Borçun Ödenmesin)Den Sonra Yine Onlarındır'7 (En-Nisâ: 12) Kavlinin Te'vîli Babı [29]

Ve Peygamber(S)'in, vasiyyetten önce borcun : ödenmesiyle hükmettiği rivayet olunuyor [30]. Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Şübhesiz ki Allah, size emânetleri ehline vermenizi... emreder" (en-Nisâ: 58). İşte bu emirden dolayı emâneti yerine ödemek vucûbu gönüllü vasiyyetten daha haklıdır [31]. Peygamber (S) de: "Sadaka ancak bol maldan ayrılıp verilir' buyurdu[32]. İbn Abbâs da: Köle ancak efendisinin izni ile vasiyyet eder, demiştir [33].
Peygamber (S) de: "Köle, efendisinin malında bir çobandır" buyurdu [34].

13-.....Hakîmibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan (dünyalık) istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, yine verdi. Sonra bana hitaben şöyle buyurdu:
— "Yâ Hakim! Şu mal yeşil, tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis cömertliği ile (hırs göstermeden) alırsa, o malda kendisi için bereket ve meymenet inşân olunur. Kim de bu malı hırs ile alırsa, o malda alan için bereketlilik olmaz- O hırslı kimse dâima yiyen ve doymayan bir kimse olmuştur. (Veren) yüksek el, (alan) alçak elden hayırlıdır".
Hakîm dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben şu dünyâdan ayrılıncaya kadar Sen'den başka hiçbir kimseye, hiçbirşey için elimi uzatmam, dedim.
(Hakîkaten) Ebû Bekr (halifeliği zamanında) Beytu'l-mâl'deki hakkını vermek için Hakîm'i da'vet etmiş, fakat Hakîm, Ebû Bekr'-in bu atıyyesini kabulden çekinmiştir. Sonra Umer de hakkını vermek için çağırmış; ondan da atıyye almaktan çekinmiştir. Bundan sonra Umer (sahâbîlerin toplantısında):
— Ey müslümânlar topluluğu! Ben harâc ve ganîmet malından Allah'ın kendisine taksim eylemiş olduğu hakkını kendisine vermek için arzediyorum. O ise bunu almaktan çekiniyor! dedi.
Ve (hakîkaten) Hakîm, Rasûlullah'tan sonra, tâ ölünceye kadar hiç kimseden birşey almamıştır [35].

14-.....ez-Zuhrî dedi ki: Bana Salim, babası İbn Umer'den;
o da babası Umer(R)'den haber verdi ki, o şöyle demiştir: Ben Ra-sûlullah(S)'tan işittim; şöyle buyuruyordu: "Herbirerleriniz gü-dücüdür (yânı elinin altındakileri iyi korumakla vazifelidir) ve herbi-rerleriniz idaresi altındakilerden sorumludur. Devlet adamları birer çobandır ve herbiri idare ettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesi içinde bir çobandır ve idaresi altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının evinde bir çobandır ve o da idaresi altındakilerden sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur".
Râvî Rasûlullah'ın: "İnsan babasının malında bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur" buyurduğunu zannediyorum, demiştir [36].

10- Bâb: Bir Şahıs Vakıf Yaptığı Yâhud Yakınlarına Vasiyyet Yaptığı Zaman, Bu Yakınlar Kimlerdir? [37]

Ve Sabit, Enes'ten söyledi ki, Peygamber (S) Ebû Talha'ya hitaben: "Sen o Beyruhâ bûstânını kendi yakınlarının fakirlerine tahsîs et" buyurdu. Ebû Talha da o bûstânını Hassan ibn Sâbit'e ve Ubeyy ibn Kaa tahsîs etti [38].
Ve Muhammed ibn Abdillah el-Ensârî şöyle dedi [39]: Bana babam Abdullah, Sumâme ibn Abdillah'tan; o da Enes'ten, Sâbit'in hadîsinin benzerini tahdîs etti. Rasûlullah, Ebû Talha'ya: "Sen onu soy yakınlığın olan fakîrlere tahsîs et" buyurdu. Enes dedi ki: Ebû Talha o bustânı Hassan ile Ubeyy ibn KaVa tahsîs etti. Bu ikisi, Ebû Talha'ya benden daha yakın idiler. Hassân'ın ve Ubeyy ibn KaVın yakınlığı, Ebû Talha tarafından idi. Ebû Talha'nın ismi ise Zeyd ibnu Sehl ibm'l-Esved ibn Haram ibn Amr ibni Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dır. Hassan ibnu Sabit ibni'l-Munzir ibn Haram, Ebû Talha ile Hassan, Harâm'da birleşirler. Bu Haram ibn Amr, Ebû Talha ile Hassân'ın üçüncü babalarıdır (yânî babalarının dedesidir). Ve Haram ibnu Amr ibn Zeyd Menâte'bni Adiyy ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr; işte bu zât Hassân'ı, Ebû Talha'y» ve Ubeyy'i babalarından altıncı babaya: Amr ibn MâhVe toplar. Şu da, Ubeyy ibnu Ka'b ibn Kays ibn Ubeyd ibn Zeyd
ibn Muâviye ibn Amr ibn Mâlik ibni'n-Neccâr'dır
(Ubeyy ibn KaVın ve diğer ikisinin altıncı dedeleri öolan) bu Amr ibn Mâlik (bu üç kişiyi): Hassân'ı, Ebû Talha'yı ve Ubeyy ibn KaVı kendisinde toplayıp birleştiriyor [40].
İnsanların bâzısı: Bir kimse yakınlarına vasiyyet öyaptığı zaman, bu, İslâm içinde bulunmuş olan öbabalarına olur, dedi [41].

15-.....Bize Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o, Enes(R)'in şöyle dediğini işitmiştir: Peygamber (S) Ebû Talha'ya:
— "Ben bu bustânı senin kendi hısımlarına tahsis etmeni daha uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha da:
— Ben de Sen'in uygun gördüğün gibi yaparım yâ Rasûlallah, dedi.
Ve! Ebû Talha, Beyruhâ bustânını akrabaları ve amca oğullan arasında taksim etti [42].
Ve tbn Abbâs şöyle dedi: "Sen en yakın hısımlarım inzâr et" (eş-şuarâ: 214) âyeti indiği zaman, Peygamber (S): "YâFıhr oğulları, yâ Adiyy oğulları!" diye Kureyş'i oymak oymak çağırmaya başladı [43].
Ebû Hureyre de: "Sen en yakın hısımlarım inzâr et "(eş-şuarâ: 214) âyeti indiği zaman Peygamber (S): "Ey Kureyş topluluğu!" diye ni-dâ etti, demiştir [44].

11- Bâb: (En Yakınlara Vasiyyet Yapıldığı Zaman) Bu En Yakın Hısımlar İçine Kadınlar Ve Çocuklar Girer Mi?

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Azîz ve Celîl olan Allah: "Sen en yakın aşiret ve kabile hısımlarını inzâr et" (eş-şuarâ: 214) âyetim indirdiği zaman, Rasûlullah (S) kalktı da şöyle buyurdu: "Ey Kureyş topluluğu! (Yâhud buna benzer bir kelime ile hitâb etti.) Canlarınızı, nefislerinizi satın alınız (yânı İslâm'a girmek suretiyle nefislerinizi Allah'ın azabından koruyunuz). Ben Allah'ın azabından hiçbirşeyi sizden def edemem. Ey Abde Menâf oğulları! Ben sizden de Allah'ın azabından hiç bir şeyi def' edemem. Ey Abbâsu'bne Abdilmuttalib! Senden de Allah'ın azabından hiçbir parçasını men'edemem. Ey Allah Elçisi'nin halası olan Safiyye! Senden de ben Allah 'in azabından bir kısmım olsun def edemem. Ey Muhammed'in kızı Fâ-tıma! Malımdan dilediğin şeyi iste (vereyim, fakat) Allah'ın azabından hiçbir şeyi senden def edemem"[45].
Bu hadîsi Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan rivayet etmekte Esbağ ibnu'I-Ferec, Ebû'l-Yemân'a mutâbaat etmiştir [46].

12- Bâb: Vakıf Yapan Kişi Kendi Vakfı İle Faydalanır Mı?

Umer ibnu'l-Hattâb, Hayber'deki arazîsini vakfedişinde, "Vakfın işlerini üzerine alan kimsenin öma'rûf surette ondan yemesinde üzerine günâh yoktur" diye şart kılmıştır [47]. Vakfın işlerini yürütmeyi bazen vakfedici de, başkaları da üzerine alır (ve ondan faydalanırlar). Bir deveyi yâhud herhangibir şeyi Allah'a tahsis eden kişiler de bunun gibidir: Allah'a tahsîs eden şahıs, bundan kendisinin faydalanmasını şart kılmasa da, o şeyden başkalarının faydalanacağı gibi, kendisinin de faydalanma hakkı vardır [48].

17-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) kurbanlık deve sevkeden bir adam gördü de, ona:
— "Bu deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah Bu deve kurbanlıktır, dedi. Rasûlullah, üçüncü yâhud dördüncü defasında:
— "Helak olası -yâhud: yazık olası-, sen bu kurbanlık devene hin!" buyurdu.
18- Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) kurbanlıl devesini sevkeden bir adam gördü ve:
— "Deveye bin!" buyurdu.
O zât:
— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanlıktır, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, ikinci yâhud üçüncü defasında:
— "Helak olası, bin şu kurbanlık deveye!" buyurdu [49] .

13- Bâb: Bir Şahıs Birşey Vakfettiği Ve O Şeyi Başkasına Vermediği Zaman, Bu Vakıf Caizdir (Yânı Sahîhtir)

Çünkü Umer (R) Hayber'deki arazîsini vakfetti ve: "Vakıf işlerini üzerine alan kimsenin örfe göre vakıftan
yemesinde üzerine günâh yoktur" dedi de, onu Umer yâhud başkası mütevelli olursa diye bir tahsis yapıp ayırmadı (Peygamber de onu elinden çıkarmasını emretmedi) [50].
Peygamber (S) Ebû Talha'ya da: "Ben bu bustânı en yakın hısımlarına tahsis etmeni uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha: Ben de öyle yaparım, dedi de o Beyruhâ bustânını en yakın hısımları ve amca oğulları arasında taksîm etti [51].

14- Bâb; Bir Şahıs Fakirlere Mi Yâhud Başkalarına Mı Olduğunu Beyân Etmeksizin "Şu Evim Allah İçin Sadakadır" Dediği Zaman, Bu Vakıf Caizdir (Yanî Sarfedilecek Ciheti Ta'yîn Edilmeden Önce Vakıf Tamâm Olmuştur)

O şahıs evini böyle vakfettikten sonra, en yakın hısımları arasına koysa (Müsternlf de: En yakın hısımlarına verse) yâhud istediği yere koysa (hüküm nedir)?
Ebû Talha: "Malımın bana en sevimli olanı (bâ'nin kesri ve fethiyle) Biyruhâ'dır. Biyruhâ Allah için sadakadır" dediği zaman,

Peygamber, Talha'ya: "Ben onu yakınlarına tahsis etmeni uygun görürüm" buyurup, onun böyle ta'yînsiz vakfını ona caiz kılmıştır [52].
Âlimlerin bâzısı da: Vakfedici kimlere sarfedileceğini beyân etmedikçe, böyle mutlak vakıf caiz olmaz, dedi. Evvelki, yânı cevaz görüşü daha sahîhtir [53].

15- Bâb: Bir Şahıs "Benim Şu Arazîm Ve Şu Bustânım Anam Adına (Allah İçin) Sadakadır" Dediğinde, (Kimlere, Yânî Fakirlere Mî Yâhud Başkalarına Mı Olduğunu Beyân Etmese De) Bu Vakıf Caiz Olmuştur [54]

19-.....Bize İbnu Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi İkrime'den şöyle derken işitmiş-tir: Bana İbn Abbâs (R) şöyle haber verdi: Sa'd ibnu Ubâde, anasından uzak bir yerde bulunduğu hâlde anası öldü. Bunun üzerine Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Ben anamdan uzakta iken anam vefat etti. Şimdi ben onun adına birşey sadaka etsem, bu sadaka yapacağım şey ona fayda verir mi? dedi.
Rasûlullah:
— "Evet (onun adına yapacağın hayır, ona fayda verir)" buyurdu.
Sa'd ibn Ubâde:
— Ben seni şâhid yapıyorum: Benim şu Mıhrâf ismindeki duvarlı bustânım anamın üzerine sadakadır, dedi [55].

16- Bâb: Bir Kimse Malının Bir Kısmını Yâhud Kölesinin Bir Kısmını Yâhud Hayvanlarının Bir Kısmını Sadaka Veya Vakfettiği Zaman, Onun Bu Sadakası Ve Vakfı Caizdir

20-.....İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b haber verdi ki, babası Abdullah ibn Ka'b şöyle demistir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten şöyle dediğini işitmişimdir:
Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Günâhlarımdan tevbe ettim.) Bütün malımı Allah rızâsı ve Rasûlü'nün sevgisi için sadaka yaparak, malımdan ta-mâmiyle sökülüp soyulmam da tevbemdendir (yânî tevbemin tamam-layıcısıdır), dedim.
Rasûlullah (S):
— "Ya Ka'b! Sen malının bir kısmını kendi üzerinde alıkoy. Bu senin için hayırlı bir harekettir" buyurdu.
Ben de:
— Hayber'de bulunan hissemi üzerimde tutuyorum, dedim [56].

17- Vekiline Sadaka Yapan, Sonra Da Vekili O Sadakayı Müvekkiline Geri Veren Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babı [57]

21- Ve İsmail şöyle dedi: Bana Abdulazîz ibnu Abdillah ibn Ebî Seleme, îshâk ibn Abdullah ibn Ebî Talha'dan -Buhârî: Ben bu hadîsi ancak Enes yolundan biliyorum, demiştir-; o da Enes(R)'ten olmak üzere haber verdi. Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız..*" (Âiu imrân: 92) âyeti inince (üvey babam) Ebû Tal-ha, Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Allah Tebâr^ke ve Teâlâ kendi Kitâbı'nda "Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız" buyuruyor. Mallarımın bana en sevgili olanı da "Bîruhâ"dır. -Râvî Enes dedi ki: Bu Bîruhâ, Mescid'in karşısında bir bahçe idi. Rasûlul-lah bu Bîruhâ bahçesine girer, orada gölgelenir ve onun içindeki .güzel sudan içer idi.- İşte bu Bîruhâ bahçesi Azîz ve Celîl olan Allah ve O'nun Rasûlü yoluna sadakadır. Ben bu sadakanın hayrını ve âhiret azığı olmasını ümîd ediyorum. Yâ Rasûlallah! Sen bu bahçemi, Allah'ın sana gösterdiği yere koy, sarfet, dedi.
Bu söz üzerine Rasûlullah (S):
— "Güzel, yâ Ebâ Talka! Bu, sahibine kazanç getiren bir maldır. Biz bu malı senden kabul ettik ve onu tekrar sana geri verdik. Sen onu en yakın hısımların arasına koy" buyurdu.
Ebû Talha da onu, kendine hısımlık sahibi olanlar üzerine sadaka yaptı.
Enes dedi ki: Ubeyy ibn Ka'b ve Hassan ibn Sabit o yakın hısımlardan idi. Enes dpdi ki: Hassan, kendisine sadaka verilmiş olan bu maldaki hissesini Muâviye ibn Ebî Sufyân'a sattı. Hassân'a bu konuda:
— Sen Ebû Talha'nın sadaka ettiği malı mı satıyorsun? denildi de, Hassan:
— Dikkat edin! Ben bir sâ' ölçeği hurmayı bir sâ' ölçeği dirhemler mukaabilinde satıyorum, dedi.
Enes dedi ki: Bu bahçe, Muâviye ibn Ebî Sufyân'ın kurmuş olduğu Hudeyle oğulları kasrının bulunduğu yerde idi [58].

18- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Mîrâs taksim olunurken (mirasçı olmayan) hısımlar, yetimler, yoksullar da hazır bulunursa, kendilerine ondan (birşey vererek) nzıklandırın; (gönüllerini hoş edecek) güzel sözler de söyleyin" (en-Nisâ: 8) [59].

22-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir takım insanlar bu en-Nisâ: 8. âyeti neshedildi diye iddia ediyorlar. Hayır, vallahi bu âyet neshedilmedi. Fakat bu âyetin hükmü, insanların gevşeklik gösterip amel etmedikleri hükümlerdendir: Terikede tasarruf edici ve terike işini üzerine alanlar, iki (türlü) vâlîdir: Biri (meselâ asabe gibi) mala vâris olur; işte bu, taksîmde hazır

bulunan ihtiyâç sâhiblerini de n-zıklandırır. Bir diğer vâlî (meselâ yetîm velîsi gibi) mîrâs almaz; bu da güzel sözler söyleyen kimsedir: Bu, o ihtiyâç sahihlerine: Ben sana vermek için bu maldan hiçbirşeye'mâlik değilim (çünkü bu mal ancak şu yetimindir. Şayet bundan benim birşeyim olaydı, muhakkak sana verirdim), der [60].

19- Birdenbire Ölüveren Kimse İçin Sâhiblerinîn 0 Ölü Adına Sadaka Yapmalarının Müstehâb Olacağı Ve Üzerinde Adak Borçları Bulunan Ölünün Bu Adaklarının Yerine Getirilmesinin De Müstehâblığı Babı

23- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'der tahdîs etti ki, bir adam Peygamber(S)'e:
— Anamın canını Allah ansızın giderdi. Ben öyle sanıyorum ki, eğer anam konuşabilseydi sadaka yapacaktı. Şimdi ben anam adına sadaka yapayım mı? diye sordu.
Peygamber:
— "Evet, anan adına sadaka yap!" buyurdu.

24- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Ab-bâs(R)'tan haber verdi ki, Sa'd ibn Ubâde (R) Rasûlullah (S)'tan fetva isteyip:
— Annem öldü; üzerinde (ödeyemediği) adak borcu vardı? dedi.
Rasûlullah:
— "Sen o adağı annen adına yerine getir!" buyurdu [61].

20- Vakıf Ve Sadaka Yapmak İşlerinde Şâhid Göstermek Babı

25- Bize İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Yûsuf haber verdi ki, onlara da İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Ya'lâ ibn Müslim haber verdi ki, kendisi İbn Abbâs'ın himayesinde bulunan İkrime'den şöyle derken işitmiştir: Bize İbn Ab-bâs haber verdi ki, Sâide oğulan'nın kardeşi olan SaM ibn Ubâde uzak bir yerde iken annesi vefat etti. Akabinde Sa'd ibn Ubâde Pey-gamber'e geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben kendisinden uzakta iken annem vefat etti. Onun adına herhangi bir şey sadaka etsem bu şey ona fayda verir mi? diye sordu.
Rasûlullah.(S):
— "Evet (fayda verir)" buyurdu. Sa'd da:
— Ben Sen'î şâhid yapıyorum ki, benim el-Mıhrâf adındaki duvarlı bustânım annem üzerine sadakadır ,(yânî annemin iyiliğine ve hayrına sarf edilecektir), dedi [62].

21- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı: [63]

"Yetimlere (rüşde ulaştıklarında) mallarını verin. Temizi murdara değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Çünkü bu muhakkak büyük bir günâhtır. Eğer yetim kızlar hakkında (adaleti yerine getiremeyeceğinizden) korkarsamz, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin"(en-Nisâ: 2-3)

26- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe (R)'ye: "Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsamz, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin" (en-Nisâ: 2-3) âyetinin tefsirini sorduğunu tahdîs ediyordu. Urve (Âişe'den haber verici olarak; Ebû Zerr'de Âişe) şöyle dedi: O, şu yetîm kızdır ki, velîsinin himayesinde bulunur. O velî, onun güzelliğine ve malına rağbet eder ve o kızla, o kıza yakın olan kadınlara verilmesi kaanûn olan mehirden daha az bir mehir vermek suretiyle evlenmek ister. İşte (bu âyette) o çeşit velîlerin veliliği altındaki yetîm kızları, haklarında onların mehirlerini kemâle ulaştırmak hususunda adalet yapmadıkça nikâh etmeleri nehyolunup, bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri emrolunmuştur.
Âişe, tefsirine devamla dedi ki: Sonra insanlar bu (en-Nisâ: 2) âyetin inmesinin ardından, Rasûlullah'tan fetva istediler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi:
"Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olanı (mîrâsı) onlara vermediğiniz ve nikâhlarını da beğenip istemediğiniz yetîm kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız hususunda Kitâb'da size karşı okunup duran âyetler. Hayırdan daha ne yaparsanız şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir" (en-Nisâ: 127)
Âişe dedi ki: İşte Allah bu âyetin içinde şunu beyân etti: Yetîm kız güzellik ve mal sahibi olduğu zaman, velîleri onun nikâhına rağbet ettiler, fakat onu, mehrini kemâle ulaştırmak suretiyle akranlarına verilegelen mehir sünnetine katmadılar. Yetîm kız mal ve güzellik azlığından dolayı nikâhına arzu edilmemiş olunca bu kızı terkettiler ve ondan başka kadınları aradılar.
Râvî dedi ki: Nitekim siz, kadınları, mal ve güzellik azlığından dolayı nikâhlarını arzu etmediğiniz zaman, onları terkediyorsunuz. İşte böyle erkekler için malı ve güzelliğinden dolayı nikâhlanmayı arzu ettikleri zaman bu kızları nikâh etmeleri hakkı yoktur. Ancak onlar o mal ve güzellik sahibi olup, kendilerine rağbet edilmiş bu kızlara en mükemmel mehir ta'yîn etmek ve haklarını kendilerine vermek suretiyle onlara adalet yapmaları hâlinde, onlarla nikâh olmayı hakk ederler [64].

22- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Yetimleri nikâh çağına erdikleri zamana kadar gözetip deneyin, O vakit kendilerinde bir akıl ve olgunluk gördünüz mü, mallarını onlara teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye bunları israf ile
tez elden yemeyin. Velîlerden kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenezzül etmesin;) kaçınsın. Kim de fakır
ise, o hâlde örfe göre (birşey) yesin. Artık onlara mallarını teslim ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter. Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara azından da çoğundan da farz kılınmış birer
nasîb olarak hisseler vardır" (en-Nisâ: 6-7). Buhârî:"J/afiften", "Kâfiyen" demektir, dedi [65].

23- Bâb: Yetimin Malında Çalışmasından Dolayı Vasinin Alacağı Ücret Ve Çalışma Hakkına Karşılık Yetim Malından Yiyeceği Şey? [66]

27- Bize Hârûn tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hâşim oğullan himayesinde bulunan Ebû Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Sahı ibnu Cuveyriye, Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, babası Umer, Rasûlullah zamanında (Medine'nin karşısında) kendi öz malı olan ve "Semğ" denilen bir hurmalığı sadaka yapmak kararını vermişti. Bu karar-ı üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah! Ben nazarımda en güzel ve kıymetli bir hurmalığa mâlik bulunuyorum. Hâlis kazancım olan bu malımı sadaka yapmak istedim, dedi.
Peygamber de:
— "Sen bu malın kökünü sadaka (yânı vakıf) yap. Artık o satılmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz; fakat onun mahsûlü infâk olunur (ihtiyâç sâhiblerine yedirilir)" buyurdu.
Umer de bu malını o suretle sadaka (yânî vakıf) etti. Ve Umer'-in bu sadakası Allah yolunda gaza eden mücâhidlere, esirlikten kurtulmak isteyen kölelere, fakirlere, konuklara, yolculara, vakfedenin yakın hısımlarına harcanır idi. Bununla beraber bu vakfın işini yürütmeyi üzerine alan mütevellinin bu maldan mal biriktirici ve aslına tecâvüz edici olmayarak, yalnız gelirinden örfe göre yemesinde ve dostuna yedirmesinde günâh yoktur [67].

28-.....Âişe (R): (Velîlerden) kim zengin ise (yetîmin malını yemeye tenezzül etmesin) kaçınsın. Kim de fakır ise, o hâlde örfe göre (birşey) yesin... " (en-Nisâ: 6) âyeti, yetîm vâlîsi hakkında indirildi. Yetîm malının vâlîsi muhtâc bir kimse olduğu zaman, malının mik-dârına göre ve ma'rûf surette yetîmin malına nail olması hakkında indirildi, demiştir [68]

24- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Gerçek* yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir" (en-Nisâ: 10).

29- Bize Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs edip şöyle dedi: Bana Süleyman ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd el-Medenî'den; o da Ebu'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Helak edici olan yedi şeyden çekinininiz" buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Rasûlullah:
— Allah'a ortak tanımak, 2- Sihir yapmak, ^Allah'ın haram kıldığı bir cam öldürmek; haklı öldürülen müstesna, 4Ribâ (yânî faiz kazancı) yemek, 5Yetîm malı yemek, 6- Düşmana hücum sırasında harbden kaçmak, 7- Zinadan kal'aya girmişçesine korunmuş olup hatırından bile geçirmeyen mü'min kadınlara zina iftirası atmak" buyurdu [69].

25- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bir de sana yetimleri sorarlar. De ki: Onları yararlı ve iyi hâle getirmek hayırlıdır. Şayet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah salâha çalışanlarla fesâd yapanları bilir. Eğer Allah düeseydi, sizi muhakkak zahmete sokardı. Şübhesiz Allah mutlak gâlibdir. Tam hüküm ve hikmet sahibidir" (ei-Bakara: 220) [70]. (Buhârî şöyle dedi:)
"Le-a'netekum", "Sizi muhakkak zahmete sokar ve sizin üzerinize darlık yapardı" demektir. "Anet" ise
"Unuvv" ve "Anâ" masdarından olup dördüncü bâbdan "Esîr olmak, alçalmak, itaat etmek" ma'nâsınadır[71]. (Buhârî dedi ki:) Ve bize Süleyman ibn Harb söyledi: Bize Hammâd Eyyûb'dan; o da Nâfi'den tahdîs etti. O: İbn Umer, hiçbir kimseye karşı vasiyyeti geri çevirmedi, demiştir [72]. İbn Sîrîn'e yetîm malı hususunda işlerin en sevimli olanı, yetimin nasîhatçıları ve velîlerinin onun yanına toplanmaları ve yetime hayırlı olan şeye bakıp düşünmeleri idi.
Tâvûs ise, kendisine yetimlerin işinden herhangibir şey sorulduğu zaman "Allah salâha çalışanla fesâd yapanı bilir" (ei-Bakara: 220) âyetini okurdu.
Atâ ibn Ebî Rebâh da yetîmler hakkında: Küçük büyük her velî (bir zabtta: her vâlî) onlara harcama yapar. Her insan üzerine kendi hâline yakışan mikdârla, kendi hissesinden harcama yapmak vazîfedir, demiştir [73].

26- Yetîm İçin İyilik Olduğu Zaman, Seferde Ve Hazarda Yetimi Hizmette Kullanma Ve (Vasî Olmasalar Da) Ananın Ve Ananın Kocasının Yetime Bakmalarımın Hükmünü Beyân) Babı

30-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medine'ye geldi kendisinin hiçbir hizmetçisi yoktu. (Üvey babam) Ebû Talha

beni elimi den tuttu da, beni Rasûlullah'a götürdü ve: Yâ Rasûlullah! Enes akıllı bir oğlandır; Sana hizmet etsin, dedi. Enes dedi ki: Artık ben bundan sonra seferde ve hazarda devamlı surette Rasûlullah'a hizmet ettim.O bana bunca hizmetim süresince yaptığım birşey için "Sen bunii niçin böyle yaptın?" demedi. Yapmadığım birşey için de "Bunu niçin böyle yapmadın" da demedi [74].

27- Bâb: Bir Şahıs, Sınırları Beyân Etmeyerek Bir Arazîyi Vakıf Yaptığı Zaman (Arazî Meşhur Ve Seçkin İse) Bu Vakıf Caizdir

Sadaka lâfzı ile vakıf yapmak da bunun gibi caizdir.

31- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İshâk ibn Ah dillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, o, Enes ibn Mâlik(R)'ten şö> le derken işitmiştir: Ebû Talha hurmalık mal yönünden Medîne'd Ensâr'm en zengini idi. Malının ona en sevimli olanı da Mescid'i karşısında bulunan Biyruha bustânı idi. Peygamber (S) Beyruhâ'y girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki Allah "Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar kesin olarak hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız" buyuruyor. Ve yine şübhesiz ki, mallarımın bana en sevimli olanı da (<Biyruhâ"dır. İşte bu Biyruhâ bustânı Allah için sadakadır. Ben bu sadakanın hayrını ve Allah katında âhiret azığı olmasını umarım. Şimdi Sen, bu bustânımı Allah'ın sana gösterdiği yere koyup sarfet, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ne kadar güzel! Bu kazanç getirici- râvî Abdullah ibn Mesleme şekk edip: Yâhud: Bu gidici- bir maldır. Ben senin söylediğin sözü işittim. Ben senin bu bustâmnı yakın hısımların arasında bırakmanı uygun görüyorum" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha:
— Yâ Rasûlallah! Ben de Sen'in bu arzun üzere yaparım, dedi. Akabinde Ebû Talha Biyruhâ'yı yakın hısımları ve amca oğulları arasında taksim etti [75].
İsmâîl ibn Ebî Uveys, Abdullah ibn Yûsuf, Yahya ibn Yahya: bunların üçü de İmâm Mâlik'ten yaptıkları rivayette "yâ" harfi \\t "Rayımın (= Bol, geniş bir mal)" diye söylemişlerdir [76].
32- Bize Muhammed ibnu Abdirrahîm tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ravh ibnu Ubâde haber verip şöyle dedi: Bize Zekeriyyâ ibnu İshâk tahdîs edip şöyle dedi: Bana Amr ibnu Dînâr, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir adam Rasûlullah'a anasının vefat ettiğini (söyleyip): Eğer onun adına sadaka yaparsam, bu sadaka anama fayda verir mi? dedi. Rasûlullah: "Evet (fayda verir)" buyurdu. O zât: Benim "Mıhrâf" adında bir bustâmm vardır. Ben Sen'i şâhid tutuyorum ki, ben de bustânımı anam adına sadaka yap-mışımdır, dedi [77].

28-Bâb" Bir Topluluk Ortak Ve Yaygın Hisseli Bir Arazîyi Vakıf Yaptıklarında, Bu Vakıf Caizdir

33- Bize Müsedded tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mescid'in bina olunmasını emretti de:
— "Ey Neccâr oğullan! Şu arsanızın bedelini bana söyleyin!" buyurdu.
Onlar ise:
— Vallahi olmaz! Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz! dediler [78].

29- Vakıf Nasıl Yazılır Babı

34-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Hayber'de bir arazîye nail oldu. Akabinde Peygamber'e geldi ve:
— Ben mal olarak ondan daha iyisini asla elde etmediğim bir arazîye sâhib oldum. Bana bu mal ile ilgili nasıl emredersin? dedi.
Peygamber (S):
— "istersen hurmalığın kökünü habset de, bu habsedilmiş arazîyi sadaka yap" buyurdu.
Bunun üzerine Umer o arazîyi aslı satılmaz, hibe olunmaz, mî-râs edilmez surette fakirlere, yakınlara, esirlikten kurtulmak isteyen kölelere, Allah yolunda savaşan mücâhidlere, konuklara, yolculara tahsîs etti. Bununla beraber bu vakıf arazînin işlerini yürütmeyi üzerine alan kimseye, mal biriktirip mülk edinici olmayarak, bunun gelirinden ma'rûf suretle yemesi yâhud dostuna yedirmesinde günâh yoktur [79].

30- Zengin İçin, Fakîr İçin, Zaîf İçin Vakıf Yapma(Nın Cevazı) Babı

35- Bize Ebû Âsim tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Avn, Nâ-fi'den; o da İbn Umer'den şöyle tahdîs etti: Umer (R) Hayber'de bir mal buldu. Akabinde Peygamber'e geldi de o mal ile ilgili kararını ve sözlerini Peygamber'e haber verdi. Peygamber (S) de "İstersen onun aslını sadaka yap!" buyurdu. Umer de bu arazîyi fakirlere, yoksullara, yakınlığı olan hısımlara ve zaîflere sadaka yaptı [80].

31- Mescid İnşâsı İçin Arazî Vakfetmedin Cevazı) Babı

36-.....Bize Ebu't-Teyyâh tahdîs edip şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Medine'ye

geldiği zaman mescid kurulmasını emretti ve:
— "Ey Neccâr oğullan, şu arsanızın bedelini bana söyleyiniz!" buyurdu.
Onlar da:
— Olmaz vallahi, biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz, dediler [81].

32- Hayvanları, Atları, Ticâret Metâ'larını Ve Sessiz Serveti (Yânî Altın Ve Gümüşü) Vakfetmek Babı [82]

ez-Zuhrî şöyle bir kimse hakkında şunu söylemiştir: Bin dînârı Allah yolunda harcamaya tahsis edip, bunu kendisinin tacirlik yapan kölesine bu para ile ticâret yapmak üzere teslim eden ve o paranın kazancını fakirlere ve yakın hısımlara sadaka yapan kimse hakkında Zuhrî'ye: Bu şekilde sadaka yapan kişinin bu bin dînârın kazancından birşey yemek hakkı var mıdır? O bin dînârın kazancını fakirlere sadaka, yapmış olmasa da ondan birşey yemek hakkı var mıdır? sorusuna Zuhrî: O kimse fakirlere tahsis etmese de, o sadakadan yemek hakkı yoktur, demiştir [83].

37-.....İbn Umer (R)'den (şöyle demiştir): Umer kendisine âid olan bir at üzerine bir kimseyi Allah yolunda cihâd etmesi için bindirdi. O atı Umer, üzerine bir mücâhid kişiyi bindirmesi için Rasû-lullah'a vermişti. (Yâhud, bir zabta göre: Rasûlullah atı ona bu maksadla vermişti.) Sonra Umer'e, o adamın atı durdurup satmaya kalktığı haberi verildi. Umer Rasûlullâh'a, bu atı ondan satın almayı sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Sen bu atı satın alma ve sakın yapmış olduğun sadakana bir daha dönme!" buyurdu [84].

33- Vakfın İşlerine Bakıp Yürütecek Kimsenin Nafakası (Yânî Ücreti) Babı [85]

38- Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs edip şöyle dedi: Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre (R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Benim mirasçılarım bir tek dinarı dahî paylaşmasınlar. Bıraktığım şeyin kadınlarımın nafakasından ve işçimin ücretinden geri kalanı sadakadır (vakıftır)" buyurmuştur [86].

39- Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ham-mâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R), kendi vakfı hususunda, onun işlerini yürütmeyi üzerine alan kimsenin ondan mal edinici olmayarak yemesini ve dostuna yedirmesini şart kılmıştır [87].

34- Bâb: Bir Kimse Bir Arazî Veya Kuyu Vakfettiği Ve Vakfından Kendisinin De İstifâde Etmesini Şart Kıldığı; Meselâ Vakfettiği Kuyunun Suyundan Diğer Müslümanların Kovalarıyla Su Aldıkları Gibi Kendisinin De Su Almasını Şart Kıldığı Zaman (Bu Caiz Olur)

Enes ibn Mâlik Medine'deki bir evini, Medine'ye geldiği zaman oraya inip ikaamet etmek şartıyle vakfetti.
Zubeyr ibnu'l-Avvâm da evlerini sadaka yapmış ve: Kızlarından boşanmış olanın, eve zarar verici olmayarak, kendisi de bu ev (sebebi) ile zararlanmayarak bu evde oturması, eğer ileride bir koca ile evlenip de bu evden müstağni olursa artık evde oturma hakkı olmayacağı şartlarını söylemiştir.
Abdullah ibn Umer de, Umer ibnu'l-Hattâb'ın evinden olan payını, Abdullah'ın çocuk ve torunlarından oturma evine muhtâc olanların ikaametine -satılmamak, hibe edilmemek üzere- vakfetmiştir [88].

40- Ve Abdan şöyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Şu'-be'den; o da Ebû İshâk'tan; o da Ebû Abdirrahmân'dan şöyle haber verdi: Usmân ibn Affân (R) Mısırlılar tarafından kuşatıldığı sırada evinin üstüne çıktı da, aşağıdakilere (hitâb ederek) şöyle dedi [89]:
— Allah aşkına size sorarım. Ve kimseye sormam, ancak Pey-gamber'in sahâbîlerine sorarım. Sizler bilmez misiniz ki, Rasûlullah (S) "Rûme kuyusunu kim kazarsa onun için cennet vardır" buyurmuştu da ben hemen o kuyuyu kazmıştım. Yine bilmez misiniz ki, Rasûlullah: "Ceyşu'l-usreyi (yânî zorluk ordusunu: Tebûk seferine çıkacak orduyu) kim teçhiz ederse, onun için cennet vardır" buyurmuştu da, ben hemen o orduyu techîz etmiştim.
Râvî dedi ki: Oradaki sahâbîler Usmân'ın bu söylediklerini doğ-ruladılar [90].
Ve Umer ibnu'l-Hattâb kendi vakfı hakkında: "Vakfın işlerini yürütmeyi üzerine alan kimseye vakıftan yemesinden günâh yoktur" demiştir.
Buhârî dedi ki: O vakfa, vakfedenin kendisi de, başkaları da mütevelli olabilir. Onun için vakıf, vakfediciden ve başkasından olan herkesi kaplayıcı, içine alıcıdır [91].

35- Bâb: Vakfedici Kimseler "Biz Onun Bedelini Ancak Allah'tan İsteriz" Dedikleri Zaman, Bu Caizdir

41-.....Bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'tan; o daEnes (R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):
— "Ey Neccâr oğulları! Arsanızın bedelim bana söyleyiniz!" buyurdu.
Neccâr oğulları:
— Biz onun bedelini hiçbir kimseden istemeyiz, ancak Allah'tan isteriz, dediler [92].

36- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyyet zamanı aranızdaki şehâdet ya kendinizden adalet sahibi iki adam veya yolculuk ediyordunuz da ölüm musibeti başınıza geldiyse sizin gayrınızdan iki diğeridir. Bunları namazdan sonra akkorsunuz, şübhelendiğiniz takdirde şöyle yemîn ederler: 'Billahi hısım da olsa yeminimizi hiçbir bedele değişmeyiz, Allah'ın (emrettiği) şâhidliği gizlemeyiz. Biz o takdirde şübhesiz günâha girenlerden oluruz\ Eğer bu iki şahidin bir günâha hakk kazanmış olduklarına bir bilgi elde edilirse, o vakit evlâ olan, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde bulundukları mukaabil taraftan diğer iki kişi dikilir, şöyle yemîn ederler: 'Billahi bizim şâhidliğimiz o iki kişinin şâhidliğinden daha doğrudur.
Biz hakkı aşmadık. Çünkü bu takdirde muhakkak ki zâlimlerden oluruz'. İşte bu hüküm, şâhidliği olduğu
gibi dosdoğru edâ etmelerine veya yeminlerinden sonra yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Allah 'tan korkun ve emirlerini iyi dinleyin.
Çünkü Allah fâşıklar güruhunu doğru yola çıkarmaz" (el-Mâide: 106-108) [93].

42- Ve bana Alî ibnu Abdillah söyledi: Bize Yahya ibn Adem tahdîs edip şöyle dedi: Bize İbnu Ebî Zaide, Muhammed ibn Ebî'l-Kaasım'dan; o da Abdulmelik ibn Saîd ibn Cubeyr'den; o da babası Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Benû Sehm'den (müslümân) bir kişi (Hristiyan) Temîm ed-Dârî ve Adiyy ibn Beddâ ile birlikte sefere çıkmış ve müslümân bulunmayan bir yerde ölmüştü. Bu iki hrıstiyan kişi Sehmî'nin terikesiyle mirasçılarının yanına geldiklerinde, mirasçılar eşya arasında altın kakmalı gümüş bir bardağı bulamadılar. (İki yoldaşın inkârı ve da'vâmn Ra-sûlullah'a arzı üzerine) Rasûlullah bu iki hrıstiyan kişiye yemîn ettirdi. Sonra o bardak Mekke'de bulundu. Ve bardağın yeni sahihleri:
— Biz bunu Temîm ile Adiyy'den satın aldık, dediler. Bunun üzerine Sehmî'nin velîlerinden iki kişi kalktılar ve:
— Bizim şehâdetimiz onların şehâdetinden şübhesiz daha haklıdır. Ve bu bardak kesin surette ilk sâhiblerine (yânî Sehmî'nin mirasçılarına) âiddir, diye yemîn ettiler.
İbn Abbâs: İşte bu "Ey îmân edenler..." (ei-Mâide: 105-108) âyeti bu kıssadakiler hakkında indi, demiştir [94].

37- Mirasçılar Hazır Bulunmaksızın Vasînin'ölünün Borcunu Ödemesinin Cevazı) Babı

43-.....Şa'bî şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R), babası Abdullah'ın Uhud günü şehîd edildiğini, geriye altı tane kız ile bir mikdâr borç bıraktığını tahdîs edip, şöyle dedi: Hurma mahsûlünün kesim ve toplama zamanı geldiğinde ben Rasûlullah'ın huzuruna vardım ve:
— Yâ Rasûlallah! İyice bilmişsindir ki, babam Abdullah Uhud günü şehîd düştü, arkasında birçok borç bıraktı. Ben bu alacaklıların Seni görmelerini arzu ediyorum, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen git, hurmaları topla, her cins hurmayı ayrı ayrı yerlere yığıp ayrı ayrı harman et (sonra gelip bana haber ver)" buyurdu.
Ben bu işleri yaptıktan sonra Rasûlullah'ı da'vet ettim. (Geldi; alacaklılar da geldi.) Alacaklılar bu saatte Rasûlullah'ı orada gördüklerinde isteklerini artırıp beni sıkıştırdılar. Rasûlullah onların yaptıkları ısrarı görünce, hurma harmanlarının en büyüğünün etrafında üç defa dolaştı, sonra onun yanına oturdu. Sonra:
— "Şu alacaklıları çağır!" buyurdu.
Akabinde alacaklarına mukaabil onlara Ölçüp ölçüp hurma vermeye devam etti. Nihayet Allah babamın borçlarını tamamen ödedi. Vallahi ben, Allah babamın borçlarını tamamen ödesin de kızkardeş-lerime bir tek hurma ile dönüp gitmemeye razı idim. Allah'a yemîn ederim ki, hurma yığınlarının hepsi kurtuldu. Ben, Rasûlullah'ın yanına oturduğu yığına bakıp duruyordum. (Rasûlullah alacaklılara bu harmandan verdiği hâlde) sanki ondan bir tek hurma eksilmemiş gibi idi [95].
Ebû Abdillah Buhârî dedi ki: "Uğru bî'% "Benim üzerime iyice düştüler; yânî bana karşı isteklerini artırdılar" demektir. Kur'ân'dan şahidi şudur: "Biz de aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlığı, kin ve buğzu yapıştırdık "(ei-Mâide: i4) [96].

---

[1] el-Vesâyâ, Vasiyyet'in cem'idir. Vasiyyet lügatte "Evsâ yûsî"den masdardır.
el-Isâ, hemzenin kesriyle ve't-Tavsiye, tef ile vezninde, bir nesnenin işlemesini bir adama siparişle üzerine aldırmak ma'nâsınadır... Ve asıl îsâ lügatte bir kimse kendi yokluğunda bir başka adamdan bir işin işlenmesini taleb etmeye denir. Ve şerîatte vefatından sonra işlemesini talebden ibarettir.
Ve işbu îsâ maddesi lam ile ve ilâ kullanılır. "Evsâ li fulânin bi-kezâ = Fu-lân için şu malı vasiyyet eylediği kimseye vasiyyet eyledi" demektir. İlâ ile: "Evsâ fulânin ilâ fulânin- Fulânı mutlaka malına vasî nasbetti" demektir (Kaamûs Ter.)
Demek ki îsâ ve Tavsiye, bir kimsenin gerek sağlığında, gerek vefatı üzerine mevcûd bulunmadığı, yokluğu hâlinde diğer bir kimseye bir iş görmesini sipariş etmesi demektir ki, Türkçe'de ısmarlamak ta'bîr olunur. Lâm ile kullanıldığında, öldükten sonra malını başkasına temlîk; ilâ ile kullanıldığında ise öldükten sonra malında ve çocuklarının işlerinde tasarrufu bir kimseye havale etmektir,
el-Vasyu, ikinci bâbdan, bir nesne diğer nesneye bitişik olmak ve bir nesneyi diğer şeye ulaştırmak ma'nâsına olduğundan, vasiyyete bu ismin verilmesi, ölünün hayâtında mâlik olduğu bir aynı veya menfaati vasiyyet sebebiyle vefatından sonra nail olacağı hayır ve sevaba ulaştırmasıdır,
[2] İbn Hacer: "Bu, babın birinci hadîsinin ma'nâ ile rivayeti olmalıdır; bu lâfızla bulamadım. Çünkü el-Mer'u, "er-Raculu"demektir" demiştir (Fethu'l-Bârî).
[3] İmâm Buhârî bu üç âyeti burada vasiyyetin meşrû'luğuna Kur'ân'dan delîl olmak üzere getirmiştir.
İslâm'ın evvelinde vasiyyet suretiyle te'sîs buyurulan ana, baba ve yakınlara mal bırakma ve tahsis etme vecîbesi, en-Nisâ: 11-12'deki mîrâs âyetleriyle bâzı kayıdlara ve tahsislere tâbi' tutulmuştur.
Bu vasiyyet âyetlerinde ana, baba ve yakınlara ma'rûf veçhile yardımın ve mal tahsis etmenin mikdârım ta'yîn, vasiyyet edenin re'yine bırakılmıştı. Mîrâs âyetlerinde ise herbir mîrâsçının alacağı mikdâr, bizzat Allah tarafından ta'yîn buyurulmuş ve mîrâs sâhibleri o suretle meşru' paylarını almaya başlamışlardır. Ve bu hâlde vasiyyet edicinin bundan sonra ebeveyne ve mîrâsta pay sahibi olan akrabaya vasiyyet külfetini yüklenmesine luzûm kalmamış ve hısımlar arasında bu yüzden meydana gelebilecek niza ve ihtilâflar da bertaraf edilmiştir.
[4] Bu, Buhârî'nin tef şirindendir. Bu tefsîri Taberî, Atâ'dan nakletmiştir.
[5] Hadîsteki "İki gece" kaydı hudûdlandırma değil, te'kîddir. Az bir zaman olsa bile o müddetin vasiyyetsiz geçmesi uygun değildir, ,'herhâlde vasiyyetnâmesi yanında yazılı bulunmalıdır, demektir.
Bu hadîste vasiyyete rağbetiendirme vardır. Zahirîler bunu hüccet yaparak, vasiyyet vâcibdir demişlerdir. Selef âlimlerinden vâcib ve mendûb olduğu görüşünde olanlar vardır.
Dahhâk İleTâvûs: Dîn ayrılığı gibi bir mâni' sebebiyle mîrâs almayan ana babaya ve yakın akrabaya vasiyyet, Kur'ân nassıyle vâcibdir, demişlerdir. Ye-men'in büyük âlimi Tâvûs: "Her kim fakîr akrabası varken onu mahrum eder de, yabancıya vasiyyet ederse, vasiyyet olarak verilen mal, yabancıdan alınır da akrabaya verilir" demiştir.
[6] Hadîsin başlığa uygunluğu, ancak arazînin menfaatini sadaka yapma yönünden olabilir, çünkü böyle sadaka yapmanın hükmü, vakıf hükmüdür; o da ölümden sonra bakî kaldığı için vasiyyet ma'nâsmadır.
Bu beyaz dişi katırı Mukavkıs hediye etmişti. Buna "Düldül" denirdi. Siyer âlimlerinin beyânına göre, Peygamber'in ölümünden sonra bu beyaz katır Alî'nin yanında bulunmuş, onun ölümünde Abdullah ibn Ca'fer'e geçmiştir. Bu sırada hayvan iyice yaşlandığı için, arpa, kırma hâlinde verilirmiş, Muâviye zamanında yaşamış, nihayet Yenbû'da ölmüştür (Aynî).
[7] İbnu Ebî Evfâ, Peygamber vefatında mal vasiyyet etmedi, demek istemiştir. Talha ibn Musarrıfm: Öyle ise insanlara vasiyyet nasıl yazıldı? sorusuna Abdullah'ın: Allah'ın Kitâbı'na tutunmakla vasiyyet etti, suretindeki cevâbı ile "Sizden birinize ölüm gelip çattığında ... vasiyyet etmek farz yazıldı" (el-Bakara:180) kavline işaret etmiş olabilir.

[8] Bu hadîs, Peygamber'in ölüm hastalığında vasiyyet etmediğine en kuvvetli rivayetlerden biridir. Buharı bu hadîsi burada Şîîler'in bu, Alî'ye vasiyyet iddialarını yalanlamak için getirmiştir. Alî'nin kendisi de böyle bir vasiyyet olmadığını kesin olarak bildirmiştir. Buhârî, Fadâilu'l-Medîne; "Medîne Haremi babı" 3. hadîs.
[9] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.
Bu hadîs Cenazeler Kitâbı'nda "Peygamber'in Sa'd İbn Havle'ye mersiyesi bâbı"nda da geçmişti. Orada Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın anasının adı Havle, burada ise Afra olarak geçmektedir. Bu iki rivayeti birleştirmek için sarihler, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın anasının iki adı olduğunu, bunun birisinin öz adı, diğerinin de soy adı olduğunu kabul etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber'in birkaç mu'cizesi sabit olmuştur: a. Sa'd, bu ümîdsiz hastalıktan iyileşip kalkmış ve kırk seneden fazla yaşamıştır, b. Sa'd kumandan olarak fetihler yapmış, müslümân-ları hesâbsız ganimetlerle faydalandırıp, düşmanlara zararlar vermiştir, c. Sa'd, bu hastalıktan şifâ bulup kalktıktan sonra, birçok erkek ve kız çocukları dünyâya gelmiş ve Peygamber'in haber verdiği gibi birçok mîrâsçıları olmuştur
[10] Buhârî bu bâbda terikenin üçte birinden fazlasını vasiyyet etmenin caiz olmadığını İsbât etmek istemiştir. Bunun için el-Hasen'in sözünü getirmiştir. Bunun ma'nâsı şudur:
Zımmî dahî terikenin üçte birinden fazlasını vasiyyet etse, ancak üçte biri caiz olur; fazlası yerine getirilmez, demektir.
el-Hasen el-Basrî, Zımmî hakkında da İslâm kaanûnu ile hükmedileceğim el-Mâide: 49. âyetine dayandırmıştır ki, âyetin buna delâleti açıktır.
[11] Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.
Âlimler terikenin Üçte bir mikdârını vasiyyet etmenin cevazında ittifak etmişlerdir. Bundan aşağıda vasiyyet etmeyi; yânî dörtte bir; beşte bir mikdârını vasiyyet etmeyi tavsiye edenler de olmuştur.
[12] Bu başlığın daha açık ifâdesi: "Kişinin çocuğuna vasî ta'yîn etmesi ve gerektiğinde bu vasinin çocuk hesâbma da'vâ açabilme hakkı"dır.
[13] Hadîs başlıktaki iki hükme de uygun fikraları taşımaktadır.
Sevde'ye örtünme emrine gelince: Şevde, Zem'a'nın kızı idi. Babasının cariyesinin doğurduğu bu piç çocuk, zahire göre, yânî hukukî hükme göre Sev-de'nin kardeşi oluyordu. Fakat zânînin sımasına benzeyişi, bu zahirî hâle aykırı geliyordu. İşte Rasûlullah bu sebebden dolayı ihtiyaten Sevde'ye örtünmekle emretmiştir.
[14] Hadîsin bastığa delîlliği "Yahûdî'nin ismi anılınca kadın başıyle açıklayıcı bir işaret yaptı" sözündedir. Bu işaret ve sanığın i'tirâfı ile kısas yapılmıştır
[15] Buhârî başlığa "Vârise vasiyyet yoktur" hadîsini senedsiz olarak bir unvan hâlinde zikretmekle yetinmiştir. Hâlbuki bu hadîsi Dört Sünen sâhiblerİ ve diğer hadîsçiler senediyle rivayet etmişlerdir. Buhârî'nin bunu senedİle rivayet etmemesi, kabul ettiği sıhhat şartlarına uymadığı içindir. Buhârî'nin sahîhlik şartları, diğer bütün hadîsçilerin şartlarından daha ağırdır. İşte Buhârî bu yüzden Sahîh'te birinciliği kazanmıştır. Buhârî şartına uymadığı için bunu, senediyle getirmemekle beraber, hadîsin sahâbîler arasında yaygın oluşundan ötürü ter-ketmeyi de uygun bulmadığından, bir unvan hâlinde zikretmekle yetinmiştir.
[16] Başlığa uygunluğu, ana babanın ve mîrâsı olan erkek ve dişi yakın akrabanın irsî hisseleri, Kur'ân'la tesbît edildikten sonra, vasiyyet yalnız uzak akrabaya münhasır olarak müstehâb olması yönündendİr. İşte İbn Abbâs'ın bu hadîsi, mirasçılara vasiyyet etmenin caiz olmadığına açıkça delâlet eder.
Ebû Umâme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan Veda Haccı'nda hutbe yaparken işittim: "Yüce Allah her hakk sahibine hakkını vermiştir. Artık bundan sonra mirasçıya vasiyyet yoktur" buyuruyordu (Ebû Dâvûd ve Tİrmizî).
Amr ibn Hârice (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Kasvâ adındaki dişi binek devesi üzerinde hutbe yaparken, ben devenin boynunun altında İdim. Deve geviş getiriyordu. Ağzının köpüğü iki omuzumun arasına dökülüyordu. Bu hâlde iken ben Rasûlullah'm: "Azız ve Celîl olan Allah her hakk sahibine hakkını verdi. Artık mirasçıya vasiyyet yoktur. Çocuk da döşek sahibine âiddir. Zina ediciye mahrûmluk düşer" buyurduğunu işittim. (Tirmizî: Bu hadîs hasendir, sahihtir, dedi.)
İbn Abbâs, Rasûlullah'm: "Vârise vasiyyet caiz değildir. Meğer ki mirasçılar isteyip uygun görürler" buyurdu, demiştir (Dârakutnî).
Bunlardan başka Enes ibn Mâlik, Alî İbn Ebî Tâlib, Amr ibn Şuayb'm da aynı mealde rivayetleri vardır ki, bunları îbn Ebî Şeybe ve diğerleri rivayet etmişlerdir (Aynî).
[17] Buhârî bunu Zekât'ta da getirmişti. İki rivayet arasında az fark vardır. Hadîs: "En faziletti olan sadakanın, kişinin vücûdu zinde ve bütün beden kuvvetleri yerinde olduğu hâlde... verdiği sadaka" olduğunu açıkça belirtmektedir. "Can boğaza gelme" ta'bîri, ölümün son derece yaklaşması zamanım ifâde etmektedir.
[18] Buhârî'nin bu âyeti başlık yapmaktan maksadı, lehine ikrar yapılan mîrâsçı olsun, yabancı olsun, müsâvî olarak mutlak surette hastanın borç ikrarının cevazına hüccet getirmek gibidir. Bâzıları da delâlet ciheti, Allah mîrâsın önüne geçirmekte vasiyyet ve borcu müsâvî yaptı ve aralarında bir ayırma yapmadı. Böylece vâris için olan vasiyyet delîl ile hâriç oldu da, borç ikrarı hâli üzere bakî kalmıştır, dedi (Aynî).
[19] Bunların sözlerini İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir.
[20] Hasen'in bu hükmünü Dârimî rivayet etti.
[21] Ibrâhîm ile Hakem'in hükümlerini îbn Ebî Şeybe rivayet etti.
[22] Aynî dedi ki: Zahir olan maksadı, kadın kocasının ölümünden sonra taarruz edilmez. Çünkü evinin içindekilerin hepsi, kocası buna şâhid dikmemiş olsa da, kadınındır. Şâhid dikmeğe ve ikrara, ancak kadın fakîr iken evlendiği bilindiği zaman ihtiyâç vardır.
[23] Hasen ile Şa'bî'nin bu hükümleri aslı üzere hastanın ikrarının mutlak olarak geçerli olduğunu ifâde etmektir.
[24] Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîri ile Ebû Hanîfe ve onun içtihadında olanları kasdettiğini Kirmânî ve diğerleri belirtmişlerdir. Ancak buradaki i'tirâzda vârislerin bâzısı lehine olan ikrar ile hastanın vedîa, ticâret malı ve ticâret malının getireceği kazançta ortaklık demek olan "Mudârebe"yi ikrarı arasında fark olduğu; bu son üç şeyi ikrar ile birinciyi ikrar etmenin aynı şey olmadığı; bunun için Ebû Hanîfe'nîn görüşünde bir tenakuz bulunmadığı ortaya konulmuştur.
[25] Bu, Buhârî'nin Edeb'de getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Bunu burada hastaya kötü zann edip de kendi malında tasarrufu men' edenleri redd için getirmiştir. Bu da "Ba'zu'n-nâs"ın kötü zann ile ta'lîline karşı getirilmiştir.
[26] Buhârî bunu îmân'da getirdi. Kirmânî dedi ki: Bu hadîsin delâlet ciheti nedir dersen, ben şöyle cevâb veririm: Hıyaneti terk vâcib olunca, üzerinde bulunan hakkı i'tirâf etmek de vâcib olmuştur, tkrâr edince de, ikrarının mu'teber olması zarurî olur. Yoksa ikrarın vâcib kılınmasında hiçbir fâide yoktur.
[27] Yânî hıyaneti terkte ve emâneti yerine ödeme vucûbunda vâris ile gayrisi arasında bir fark yapmayınca, vârise ve gaynsına ikrarı sahîh olur (Kastallânî).
[28] Abdullah ibn Amr hadîsi de, bu Ebû Hureyre hadîsi de îmân Kitâbı'nda geçmiştir, Buhârî bunları burada hıyanetin harâmlığına, yânî üzerindeki hakkı ödememenin ve ödenmesini vasiyyet etmemenin harâmlığına delîl için getirmiştir.
[29] Yânı borcun ödenmesi, vaşiyyeti yerine getirmekten önce yapılmakla beraber, zikirde vasiyyetin borçtan önce getirilmesindeki maksadı beyân. Bu suretle bu başlığı tekrar etmekteki incelik meydana çıkıyor (İbn Hacer).
İbn kesîr: Eski ve sonraki bütün âlimler borcun vasiyyetten Önce yerine getirileceği, ondan sonra vasiyyet, ondan sonra mîrâs işi geleceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Bakışı derinleştirme sırasında da âyetin ma'nâsından bu anlaşılır, demiştir.
[30] Bunu Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, ibn Mâce, Alî ibn Ebî Tâlib'den rivayet ettiler.
[31] Bu âyetteki emir, Mekke fethi günü Usmân ibn Talha hakkında inmiş olmakla beraber, bütün mükelleflere hitâb ve bütün emânetleri şâmil olur.
[32] Bu, Zekât'ta getirdiği hadîsin bir parçasıdır. Peygamber bu sözü ile: "Sadaka ancak kuvvetli bir servetten ayrılıp verilir ve bu sadaka hayırlıdır" buyurmuş oluyor. Yoklukla ve ihtiyâç içinde verilen sadaka, kâmil değil demek oluyor. Bu "Lâ sadakate..." nefîyi, böylece sadakayı değil, kemâli nefyetmiş oluyor
[33] ibn Abbâs'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
[34] Bu da Itk Kitâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır.
[35] Hakîm, Muâviye emirliğinin onuncu yılında ölmüştür. Bu hadîsin başlığa uygunluğu yönü bana zahir olmadı. Sarihlerin zikrettikleri vecihler ise büyük bir zorlamadan hâlî değildir. Allah en bilendir.
Bu hadîs, Zekât'ta da geçmişti (Kastallânî).
[36] Sarihlerden hiçbiri bu hadîsin başlığa girmesi yönünü zikretmedi. Bundaki vec-hin, Rasûlullah'ın: "Köle, efendisinin malında bir çobandır" sözünde olması mümkün olur. Hizmetçi, köleyi de şâmil olur (Aynî).
[37] Buhârî akrabaların kimler olduğu hususunda âlimler arasında görüş ayrılıkları bulunduğu İçin, cevâbı zikretmedi.
[38] Bu, Müslim'in rivayet ettiği hadîsin bir parçasıdır.
"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız..." (Âlu tmrân: 92) âyeti inince, Ebû Talha, bu Beyrûhâ bahçesini Allah yolunda vakfetmeyi Peygamber'e danıştığında, Peygamber ona metindeki emri vermiştir. Bu hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bunun Buhârî'de Zekât Kitâbı'nda, yine Enes'ten diğer ve daha geniş bir rivayeti geçmişti. Bu hadîsteki uygulamaya göre, "Yakınlar" ta'bîri, çok genişlemiş oluyor.
[39] Bu hadîsi Buhârî Âlu îmrân: 92, âyetin tefsirinde kısaltılmış olarak senediyle getirmiştir.
[40] Buhârî burada getirdiği bu hadîs ile Ebû Talha, Ubeyy ibn Ka'b ve Hassan ibn Sâbit'in altıncı babalarına varıncaya kadar soylarını ve hısımlarını çok güzel bir surette ve sağlamlıkta tesbît etmiş bulunuyor. Buhârî'nin dediği gibi Amr ibn Mâlik, Hassân'ı, Ebû Talha'yı ve Ubeyy'i kendisinde toplamaktadır
[41] Buhârî bu "insanların bâzısı" ta'bîriyle Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olan imamları kasdetmektedir ki, biz babın başında âlimlerin bu hususta görüş ayrılığında olduklarını söylemiştik.
[42] Bu hadîsin, Zekât Kitâbı'nda uzun bir rivayeti geçmişti.
[43] İbn Abbâs'm bu hadîsini Buhârî, Kureyş'in Menâkıbı'nda, bir de eş-Şuarâ Sûresi tefsirinde senedli olarak getirmiştir.
[44] Bu Ebû Hureyre hadîsi de bundan sonraki bâbda senedli olarak gelecektir.
[45] Buhârî bu hadîsi Kureyş'in Menkabeleri ve eş-Şuarâ Sûresi tefsîrinde de getirmiştir. eş-Şuarâ tefsîrindeki rivayette bu âyet indikten sonra Rasûlullah'ın Safa Tepesi'ne çıkıp, bu hutbesini orada söylediği ziyâdesi vardır. Bu hadîsleri rivayet eden Ebû Hureyre ile İbn Abbâs, bu toplantılarda hazır değillerdi. Çünkü Ebû Hureyre Hayber'in fethi sırasında müslümân olmuş; İbn Abbâs da o zamân ya henüz doğmamış, ya da yeni doğmuştu. Bunlar, bu ilk da'vete âid olan bu toplantı ve hutbeyi diğer sahâbîlerden almışlardır. Diğer bir îzâh şekli de, bu da'vet ve toplantıların Medîne'de tekrarlanmış olmasıdır.
Buhârî'nin hadîsi burada getirme sebebi, kadınların ve çocukların en yakın hısımlara dâhil bulunduklarını isbâttır. Bu da'vette Peygamber'in kızı Fâtı-ma'nın ve halası Safiyye'nin bulunması, en yakın hısımlar ta'bîrinde kadınların ve çocukların dâhil olduğunu isbât etmektedir.
"Bu toplantıda Peygamber, ikinci batındaki babası Abdulmuttalib'den i'-tibâren tâ yedinci batma kadar, neseb silsilesi üzerideki bütün dedelerinde ne-seb yönünden kendisine kavuşan Kureyşliler'in hepsini İslâm'a da'vet etmiştir" (Tahâvî).

[46] Bu mutâbaatı Müslim de bu vak'a ile ilgili olarak rivayet etmiştir
[47] Bu, Şartlar Kitâbı'nda sonunda geçen Umer'in Hayber'deki bir arazîsini vakfetmesi kıssası hadîsinin bir parçasıdır.
[48] Buhârî, Umer'in bu şartından evvelâ vakfedicinin kendi vakfıyle faydalanacağı hükmünü çıkarmış, sonra da bu hükmü daha da kuvvetlendirmiştir. Böylece başlıktaki soruya müsbet bir cevâb vermiş oluyor.
[49] Bu hadisler vakıf yapanın kendi vakfı ile faydalanacağına delâlet eder. Çunku Mekke'ye kurbanlık hediye ettiği hayvanla, o hayvan şartsız olarak mülkünden çıktıktan sonra ondan faydalanmayı caiz kılınca, şart ile faydalanma cevazı daha lâyık olur.
Bu hadisler Hacc Kitâbı'nda da geçmişti (Kastallanı).
[50] Peygamber'in Umer'i bu işinde takrîr buyurması, kendisine vakfedilen kimse vakfı teslîm almasa da böyle vakfın sahîhliğine delâlet edicidir.
[51] Bunun başlığa delâletinde müşkillik görülmüş. İbnu Munîr bu delâleti şöyle açıklamıştır: Ebû Talha, arazîsini mutlak olarak sadaka yaptı, sarf yerini Peygam-ber'e havale etti. Peygamber ona: "Ben onu yakınlarına tahsis etmeni uygun görürüm" deyince, Ebû Talha'ya. onu yakınları arasında taksîm etmeyi havale etmiş oldu. Böylece o mal, sadaka olup geçtikten sonra Peygamber o malın Ebû Talha'ntn elinde olmasını kararlaştırmış gibi oldu (Kastallânî).
[52] Müellif Buhârî, bu hadisten cevaz hükmünü anlayarak: Peygamber (S) bu ta'yînsiz mutlak vakfı caiz kıldı, demiştir.
[53] Buhârî sarf yeri ta'yîn edilmeyen vakfın cevazı ve caiz olmadığı hususunda âlimler arasında görüş ayrılığı olduğunu bildirip, cevaz görüşünün daha sahîh olduğuna işaret etmiştir. Buhârî bu başlıklarda sahîh hadislerin kısa kısa parçalarını getirmekle yetinmiştir.
[54] Bu başlık da bundan önce geçen başlık gibidir; ancak bu başlıkta kendisi adına sadaka yapılan kimseyi ta'yîn edip belirtmiştir.
[55] Hadîsin başlığa uygunluğu gizli değildir, ölmüşler adına yapılan sadakaların, hayırların ve duaların onlara Allah katında fayda vereceğim bildiren daha başka birkaç sahîh hadîs mevcûd olduğu gibi, bu hususa delîl olan âyetler de vardır: Ölülere yapılan duâ ve sadakalar onlara fayda verir. Delilleri:
a. İnsan öldüğü zaman ameli kesilir; ancak üç şeyden kesilmez; Akıp duran
sadakadan, yâhud faydalanılan bir ilimden yâhud kendisi için duâ eden sâlih bir çocuktan " (Müslim, el-Vasıyye, Bâbu mâ yalhaku' İnşâna mine's-sevâb ba'de vefâtihi).
b. Kabir ziyaretlerinde Ölüler için yapılan duâ: Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimizi mağfiret eyle, îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kın bırakma. Ey RabbHmiz! Şübhesiz ki sen çok re'fetlisin, çok merhametlisin" (el-Haşr: 10)
c. Melekler Rabb Herine hamd ile tesbîh ediyorlar. Yerdeki kimseler için istiğfar ediyorlar. Gözünüzü açın. Şübhesiz ki Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (eş-Şûrâ: 5)
[56] Buhârî bu hadîsi, malın hepsini sadaka yapmanın kerahetine ve taşınır malların da vakfedilmesinin cevazına delîl getirmiştir. Hadîsin baslığa delîlliği açıktır. Buhârî burada hadîsi kısaltılmış olarak getirdi. Mağâzî'de tamâmını getirecektir (Kastallânî).
[57] Bu başlık ve onun ardından gelen hadîs, ancak Ebû Zerr'in el-Kuşmeyhenî'den gelen nüshasında mevcûddur. Diğer Buhârî nüshalarında bu başlıkla hadîs mevcûd değildir.
[58] Hadîsin başlığa uygunluğu, Rasûlullah'm: "Biz bu malı senden kabul ettik ve onu tekrar sana geri verdik" sözündedir.
Muhammet! ibn Hasen el-Mahzûmî'nin Medine Haberleri'nde Ebû Bekr ibn Hazm yolundan, Hassân'm hissesinin bahâsı yüzbin dirhem olduğu ve bu bedeli Hassân'm Muâviye'den teslîm aldığı rivayet edilmiştir.
Muâviye, Hassân'm bu hissesini satın aldığı zaman, Umeyye oğullan'nm kendi aralarında rahatça toplanıp konuşabilecekleri bir kale olması için bu binâyı yaptırmıştır. Bu binayı Muâviye hesabına yapmayı et-Tufeyl ibn Ubeyy ibn Ka'b üzerine almıştır. Bunu Medine Haberleri'nde Umer ibn Şeybe söyledi... (Fethu't-Bâri).
Hassân'm bu hisseyi satmasından bunun ona vakıf değil, mülk edilmiş olduğu anlaşılır.
[59] Bu, İslâm'ın başlangıcında vâcib idi; müstehâb idi de denildi. Sonra bu âyetin mensûh olup olmadığı hakkında İki görüş üzerine ihtilâf ettiler. Bir taife bu âyet muhkemdir; mensûh değildir, dediler. Mucâhid, Ebu'l-Âliye, Şa'bî, el-Hasen,
İbn Şirîn, Saîd ibn Cubeyr, MekhÛl, İbrahim en-Nahaî, Atâ ibn Ebî Rebâh, ez-Zuhrî, Yahya ibn Ya'mer bu taifedendirler. Bunlar bu âyetin hükmü vâcib-dir, dediler.
Diğer taife de bu âyet mensûhtur, dediler. Saîd ibnu'l-Müseyyeb de buna kaail oldu.
[60] Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu, İbn Abbâs'ın başlıktaki âyetin kendi nazarında mensûh olmadığım kesîn olarak belirtmiş olması yönündendir (Aynî),
[61] Hadîslerin başlığa delîlliği açıktır. Âişe hadîsini en-Nesâî de Vasiyyetler Kitâ-bı'nda getirmiştir. Nesâî'deki rivayette şu ziyâde vardır: Hangi sadakayı (yapayım)? dedim. Peygamber: "Su içirmek" buyurdu.
İbn Abbâs hadîsinin Nesâî'deki Süleyman ibn Kesîr rivayetinde şu da vardır: Annem adına köle âzâd etmekliğin\, ondan bu borcu öder mi? dedim, Rasûlullah: "Sen annen adına âzâd et" buyurdu.
Bu hadislerde sadakanın ölüye fayda vereceğine delâlet vardır (Kastallânî).
[62] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben seni, bustânımm sadaka olduğuna şâhid yapıyorum" sözündedir. Buhârî bunda, vakfı sadaka'ya katmıştır. Bu "Uşhi-duke = Seni şâhid yapıyorum" kavlinin mu'teber olan şâhid gösterme irâdesini yâhud İ'lâmı muhtemi! olur diye buna i'tirâz edildi. el-Muhalleb vakıf ve sadakada şâhid göstermeyi Yüce Allah'ın: "Alışverişyaptığınız vakit de şâhîd-ler tutun" (el-Bakara:282) kavliyle delîl getirdi. Çünkü kendisine ivaz ve bedel bulunan satış akdinde şâhid tutmakla emredince, hiçbir İvaz bulunmayan vakıfta şâhid tutmanın meşru' olması evleviyetle olur.
Bu hadîs üç bâb öncesinde de geçmişti (Kastallânî).
[63] Bu bâb ve bundan sonraki üç bâb, Kur'ân'dan âyetlerle başlıklandmlmıştır. Buharı bunları Vasiyyetler Kİtâbı'nÜa zikredilmiş olan Vakıf Bâbları arasına girdirdi. Hâlbuki bu âyetlerin burada zikrine gerekli olacak bir vecih yoktur. Fakat vakıflardaki emir ve onlara bakmak, işlerini mütevellilere vermek, yetimlere bakmak, işlerini velîlere vermek gibi kılınması yönünden bir benzerlik ve cihet vardır. Kısaca vakıf işlerine bakmak, gözetmek emirjeri, yetimlerin iyiliklerini, haklarını gözetmek ve emânetlerim korumak emirleri nev'inden sayılmış gibidir (Aynî).
[64] Bu hadîs "Yetimin ortaklığı... bâbı"nda geçmişti. en-Nisâ Sûresi'nin tefsîrinde de gelecektir. Bu rivayetlerde mü'minlerin annesi Âişe, âyetteki ma'nâlan gayet güzel bir surette tefsir etmiştir. Allah kendisinden razı olsun.
[65] Saîd ibn Cubeyr ile Katâde şöyle demişlerdir: Müşrikler arasında mîrâs, yalnız ailenin büyük erkeğine âid idi. Kadınlarla çocuklar hiçbirşeye vâris olmazlardı. Allah bu en-Nisâ:7. âyeti indirip, kadınları ve çocukları da mirastan nasîbli kıldı (Aynî).
CâhiİÎyet devrinde müşrikler kadınlara ve çocuklara mîrâs vermezlerdi. (O hak anca"k harb eden, ganimet alan, memleketini müdâfaa eden kimselere mahsûstu.) Allah bu âyeti, onların bu fiillerini kaldırmak için indirdi. Sonra Yüce Allah, en-Nisâ: 11-12. âyetleriyle de mirasçılardan herbirinin pay mikdârlarım beyân eyledi (Kastallânî).
[66] Bu başlık, Buhârî nüshalarında farklı şekilde gelmiştir: Bâzısında "Bâb" sözü ve devamı vardır. Çoklarında "Bâb" sözü yok, diğerleri var. Ebû Zerr'in nüshasında birinci "Mâ" yoktur. Ebû Zerr'in rivayeti "Mâ"nın hafiye olmadığına delâlet eder.
Bunlar âlimler arasında ihtilaflı mes'elelerdir. Bâzısı vasinin yetîm malından yemesi caiz olur dedi. Bâzısı: Yetîm malından ancak ihtiyâç zamanında yer, dedi. Daha başka görüşler ve tafsiller de vardır (İbni Hacer, Aynî).
Şâfiîler, vasî, çalışması ve sarfından bunların en azını alır, dediler (Kastallânî).
[67] Vakfa âİd olan bu İbn Umer hadîsinin yetîm malları ve yetîm vasilerine âid emirler ihtiva eden daha yukarıdaki başlıktaki âyetlerle münâsebetini bâzı sarihler şu yönde görmüşlerdir: Buhârî yetîm vasîsini vakıf nazırına benzetmiş; benzeme ciheti de vakıf nazırının kendilerine vakfedilmiş olan fakîrlere, zaîflara bakması, vasinin yetîmlere bakması gibi ehemmiyetli bulunmasıdır.Fakat bu tevcîh, sonraki sarihlerin şöyle i'tirâzına uğramıştır: Ibn Umer hadîsi ile âyetin medlulü arasında uygunluk yoktur. Çünkü Umer, vakfettiği malın faydalarına mâlik İdi. Vasinin ise, öldükten sonra mal üzerinde hiçbir alâkası kalmaz; mülkiyet
jAllah taksîmi ile yetîmlere geçer demişlerdir.
Şârih Kirmânî şöyle demiştir:
Buhârî'nin bu benzetmeden maksadı, yetîm velîlerinden fakîr olanların ye-Itîm malından ma'rûf derecede ücret almalarının câÎ2 olduğu gibi, vakfa bakanların da ma'rûf derecede vakıf maldan faydalanmalarının caiz olduğunu beyândır. Nitekim bu cihet Umer'in: "Vakfın işini yürütmeyi üzerine alan kimsenin örfe göre vakıf maldan yemesinde günâh yoktur" sözünden de çıkarılabilir.
Aynî ve Kastallânî, Kirmânî'nin bu tevcîhini beğenmişlerdir.
[68] Âişe hadîsinin başlığa uygunluğu gizli değildir.
Bu hadîsin Müstemlî'den gelen Ebû Zerr nüshasında "Yetîmin vâlîsi" sözü "Yetîmin malının vâlîsi" şeklinde gelmiştir. Bu hadîsi Müslim de getirmiştir.
[69] Başlıktaki âyet, haksız ve haram olarak yetîm malı yiyenler hakkında en şiddetli bir tehdîddir. Buhârî râvîlerinden Dâvûdî: "Bu âyet, Kur'ân'da mü'minlere karşı gelmiş haberlerin en şiddetlisİdir" demiştir. Bu haliyle âyet, yetîm mallarının çok titizlikle korunmalarını; hiçbir surette ziyana ve eksiltmeye terkedil-memelerini; dâima iyileştirilip artırılmalarım emredici durumdadır. Bu başlık ile hadîs arasındaki uygunluk "Yetîm malı yemek" fikrasında apaçıktır.
Helak edici kötü huyların ve ma'siyetlerin bu hadîste yedi olarak sayılması, bunların daha fazla olmasını men' etmez. Nitekim diğer rivayetlerde: komşunun karısıyle zina, anaya babaya isyan, yalan yere yemin etmenin de helak edici günâhlardan olduğu bildirilmiştir.
[70] Âyet, yetimler hakkında insanlık için en güzel ve en câmialı öğütleri toplamıştır.
[71] Bu, İbn Abbâs'ın tefsiridir. Îbnu'l-Munzir bunu Alî ibn Ebî Talha yoluyla tbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.
[72] İbn Hacer: Bu, mevsûl bir hadîstir. Süleyman, Buhârî'nin şeyhlerindendir, Bu-hârî'nin âdeti çok kerre mevkuflarda, nadiren mutâbaalarda bu "Kaale" sigası ile getirmektir... dedi(Fethu'l-Bârî).
[73] Tâvûs'un bu fiilini Sufyân ibn Uyeyne kendi tefsirinde, Atâ'nın sözünü ise İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivayet etmiştir. Atâ'nın bu sözündeki küçük büyük kelimeleri, hem kesre, hem de ötre ile zabtedilmiştir. Velî sözü de bir zabtta vâlî şeklindedir
[74] Bu, Peygamber'in büyük ahlâkının güzelliklerindendir. Hadîsin başlığın "Seferde ve hazarda" kısmına uygunluğu, "Ben Rasûlullah'a seferde ve hazarda hizmet ettim" sözündedir. "Ananın yetime bakması" kısmına uygunluğu ise, Enes dedi ki: "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harca yıncaya kadar asla hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız." (Âiu imrân: 92) âyeı inince Ebû Talha ayağa kalktı ve:
Enes'i Rasûlullah'a götürme işini üvey babası Ebû Talha, anası Ümmü Suleym'İ rızâsını aldıktan sonra yapmış olması yönündendir. "Anasının kocasının yet me bakması" kısmına uygunluğu, üvey babası Ebû Talha'nm Enes'in elinde tutup götürmesi yönündendir. Hadîs, başlıktaki hükümlerin tam cevâbı ve bt yânı olmuştur. Buhârî bu hadîsi Diyetler'de; Müslim ise Peygamber'in fazîle lerinde getirmiştir.
[75] Hadîsin başlığa uygunluğu "Sadaka da bunun gibidir" sözünde apaçıktır. Hadîsin başlığın birinci kısmına uygunluğu ise vakıf lâfzıyle sadaka lâfzının ma'-nâda birbirine yakın olmaları ve hükümlerinin de bir olması yönündendir.

Hadîs, Zekât'ta; "Yakınlara zekât bâbı"nda-4a geçmişti.
[76] Buradaki üç üstadın hadîslerini Buhârî sırasıyle Tefsîr, Zekât, Vekâlet Kitâbla-n'nda, senedli olarak getirmiştir.
[77] Rasûlullah'a gelip bu sözleri söyleyen zâtın, Ensâr'dan Hazrec kabîlesinin büyüğü olan Sa'd ibn Ubâde (R) olduğu diğer rivayetlerde açıkça belirtilmiştir.
Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu da bundan önceki hadîs gibidir
[78] Bu sözün zahiri, onların bu arazîyi Allah için sadaka etmek istedikleri; Peygam-ber'in de onların bu niyetlerini kabul etmesidir. Fakat Peygamber onların bu arazîsini on dînâr Ödeyip satın almıştır. Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygam-ber'in Neccâr oğullan'nın sözünü takrîr edip, onlara karşı reddetrhemesidir. Eğer şuyû'lu vakıf caiz olmasaydı, onları bundan açıkça men' eder ve onlara hükmü beyân ederdi (İbn Hacer).
Bu hadîs uzunca bir metinle Namaz Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti.
[79] Hadîsin başlığa uygunluğu "İstersen kökünü habset..." sözlerindedir. Çünkü bunda bir takım şartlar vardır ki, bunların hepsi vakıf kitabında yazılır. Umer bu vakfının kitabını, kâtibi Muaykıb'ın el yazısı ile ve Abdullah ibn Frkam'ın şâhidliği ile yazdırmıştır. Bunu Ebû Dâvûd rivayet etti: Sureti şöyledir: "Bis-millâhirrahmânirrahîm. Bu Abdullah ibn Umer'in Semğ arazîsi hakkında yazdığı kitâbdır...".
[80] Hadîsin başlığa uygunluğu "Fakirlere, yoksullara" sözünde açıktır. "Zengin için" kısmına uygunluk ise hadîsteki "yakınlığı olan hısımlara" sözünden alınır. Çünkü bu söz onların zengin ve fakır olmalarından daha umûmîdir.
[81] Hadîsin başlığa uygunluğu biraz önce geçtiği yerde de belirtildiği gibi açıktır. Mescid yapılmak üzere arazî vakfetmek caizdir. Bunun gibi, diğer herhangi bir hayır kurumu meydana getirmek, meselâ okul, İmaret, kütübhâne yapmak üzere de arazî vakfedilir.
[82] Buhârî bu başlıkla nakledilebilen eşya ve malların vakfının cevazına işaret etmiştir.
[83] ez-Zuhrî'nin bu sözünü İbnu Vehb, kendi Muvatta'mda rivayet etmiştir. Bunun başlıktaki "Sessiz servet" sözüne uygunluğu apaçık meydandadır.
[84] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kendisine âid bir at üzerine Allah yolunda cihâd etmek üzere bir adamı bindirdi" sözündedir. Bir de başlığa, hadîsin sonunda Peygamber'in Umer'e söylediği "Sen sadakana dönme" sözü delâlet.etmektedir. Bu sözde atın sadaka olduğu; Allah yolunda kullanmaya tahsis edildiği açıktır.
Bu hadîs Hibe'de de geçmişti.
[85] Vakfın işlerini yürütecek kimse ta'bîrine vakfın kayyımı, ücretli işçisi, nâzın, vekili girer.
[86] Bu hadîsteki "Lâyaktastım" fiili bâzı rivayetlerde cezimli, bâzılarında Ötreli olarak gelmiştir. Cezimlide "Paylaşmasınlar"; ötrelide "Paylaşmazlar" demek olur.
Şârih ibn Battal: Rasûlullah'ın muradı Benû Nadîr, Fedek, Hayber hurmalıklarında çalışan işçilerin ücretleridir. Buhârî bâb başlığı ile buna işaret etmiştir, demiştir (Aynî).
Şârih Hattâbî şöyle dedi: İbn Uyeyne'nin şöyle dediği bana ulaştı: Rasûlullah'in zevceleri müslümânlann anaları oldukları için ümmet tarafından nikâh edilmeleri ebediyyen caiz olmadığından, iddet bekleyen kadınlar hükmündedirler. Bunun için kendilerine hayâtta oldukları müddetçe nafaka tahsis olunmuş, odaları da kendilerine suknâ yânî oturma hakkı olarak bırakılmıştır (Aynî).
[87] Hadîsin başlığa delîlliği "Umer .... şart kılmıştır" sözündedir. Her iki hadîs de vakıf işlerini yürütenlerin vakıftan ücret almalarının meşrû'luğuna delildir.
[88] Buhârî, başlıktaki cevaz hükmünü isbât edip kuvvetlendirmek için, bu üç sahâ-bînin böyle kendilerinin de faydalanmaları şartıyle mülklerini vakfettiklerini arka arkaya getirmiştir.
Bunlardan Enes'in haberini Beyhakî senedli olarak; Zubeyr'in haberini ed-Dârimî kendi Müsned'inde-t Abdullah ibn Umer'in haberini de îbn Sa'd Taba-kaat'ında senedli olarak rivayet etmişlerdir.
Şârih ibn Battal: Vakfeden kimsenin vakfettiği şeyin faydalarından gerek kendisi, gerek vârisleri için faydalanmayı şart kılsa, bunun caiz olduğunda âlimler arasında ihtilâf yoktur, demiştir (Aynî).
[89] Senedde de görüldüğü üzere, bu hadîsin asıl râvîsi Usmân ibn Affân değildir. Bunun râvîsi Abdurrahmân ibn Habîb es-Sulemî el-Kûfî'dir. Sahâbî oğlu sahâ-bî olan bu zât Halîfe Hz. Usmân'm kuşatılması sırasında orada bulunmuş ve Usmân'ın sözlerinden ezberinde tutabildiklerini rivayet etmiştir. Hadîsin buradaki rivayeti çok kısadır ve yalnız vakıf mes'elesiyle İlgili kısmı getirilmiştir.
[90] Hadîsin başlığa uygunluğu "Ben hemen Rûme kuyusunu kazdım" sözündedir. Çünkü kuyu vakfının faydalarından herkes gibi, vakfeden de yararlanmayı şart kılar ve yararlanır. Bunun cevazında görüş ayrılığı yoktur.
[91] Müellif Buhârî başlıkta zikrettiği hükme, yânî kişinin kendi vakfından kendisinin de faydalanmasını şart kılmasının cevazına bu hadîslerle delîl getirmişti. Ancak bu cevaz hükmü, mescid yaptığı bir arazî parçasında namaz kılmak, vakfettiği bir kuyudan su içmek gibi faydalanmanın umûmî olduğu zamanki şeylerle ka-yıdlıdır. Müslümanlara okumaları için vakfettiği kitâb da bunun gibidir. Umûmî olanla husûsî olan arasındaki fark; umûmî olan, husûsînin aksine, herkes için faydalanma mübâhlığı olan şeydir (Kastallânî).
[92] Hadîs başlığı aynen ihtiva ettiği için, uygunluk tamdır.
îbri Munîr: "Buhârî'nin maksadı, yalnız olarak veya bir karîne ile vakfa delâlet hangi lâfızla olursa olsun, vakfın sahîh olacağıdır" dedi. Vakfın lâfızları "Şunu vakfettim, habsettim, sebîl kıldım" yâhud "Arazîm vakfedilmiştir, habsedilmiştir, sebîl kılınmıştır" gibi lâfızlarla olursa, bunlar sarîh lâfızlardır. "Şu arazî parçasını sakinleri için haram kıldım", yâhud "Onu ebedî kıldım" yâhud "Evim haram kılınmıştır, ebedî kılınmıştır" lâfızları da kinayedir. "Bunu sakinlerine sadaka yaptım" dese de vakfa niyet eylese, iki görüş vardır. En sahîhi, niyetin lâfızla kavuşup vakıf olmasıdır... (Kastallânî).
[93] ez-Zeccâc el-Maânfinde: Bu üç âyet i'râb, hüküm ve ma'nâca Kur'ân'daki en müşkil âyetlerdendir, demiştir (İbn Hacer)
[94] Hadîsin zikredilen üç âyete uygunluğu açıktır. Çünkü bu hadîs o âyetlerin, hadîsin içinde anılan kimseler hakkında indiğini beyân etmiştir.
[95] Hadîsin başlığa uygunluğu, Câbir ibn Abdillah'ın babasının borcunu, mirasçılardan olan kızkardeşleri hazır bulunmadan Ödemiş olması yönündendir.
[96] Buhârî buradaki el-Iğrâ'nın tefsirini vermiş ve Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân'da "Iğrâ"mn tefsirine şâhid getirdiği âyeti de zikretmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

VASİYET BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
* VASİYETE TEŞVİK
* VASİYETİN ZAMANI
* SADAKANIN MİKTARI
* VARİSE VASİYET
* YETİMİN VASİSİ

VASİYET BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Vasiyet lügat olarak, ulaşmak manasına gelir. Şer'an, kişinin ölümünden sonrasıyla ilgili ahdidir. Bu ahde vasiyet denmesi, ölen kişinin ölümden sonra, hayatında olana onunla kavuşmuş olmasından dolayıdır. Şer'an, menhiyattan zecr, emirlere teşvik için vaki olan beyanlara da vasiyet denir ise de, burada ölen kişinin vasiyetiyle ilgili teferruat maksuddur.
Dinimiz, gerek erkek ve gerek kadın için şahsî malı üzerinde vasiyet hakkı tanımıştır: Resulullah "Kişinin vasiyeti yanında hazır bulunmalıdır" buyurarak, vasiyet meselesinin ciddiyetine dikkat çekmiştir. Sahih bir vasiyetin olması için kadın-erkek, mü'minkâfir, evlibekâr farkı gözetilmez. Vasiyette kadın kocasından izin de almaz. Vasiyetin sıhhati için iki şart aranır: Akıl ve hürriyet. Mümeyyiz durumdaki çocuğun vasiyeti hakkında ihtilaf edilmiştir. Hanefilere ve Şafiilerin ezher(galib) görüşüne göre çocuğun, mümeyyiz de olsa vasiyet yetkisi yoktur. Malik, Ahmed -ve bir görüşünde Şafii- "mümeyyizin vasiyeti sahihtir" demiştir.
Mal üzerinde vasiyetin sahih olması için, kişinin mal bırakmış olması gerekir. Ayette "Sizden birisine ölüm yaklaştığı zaman, eğer ardında mal bırakacaksa vasiyet etmek farz kılınmıştır. O kimse anne ve babasına ve akrabasına uygun şekilde vasiyet yapsın" (Bakara 180) buyrulmuştur. Ayet-i kerimede zikri geçen hayırdan muradın mal olduğunda ittifak edilmiştir. Çünkü malı olmayanın vasiyeti de olmaz. Ancak hayırla çok malın kastedildiğini zannederek "az malı olana vasiyet hakkı yoktur" diyen de olmuştur. Her halukârda esas olan "az da olsa, çok da olsa malı olanın vasiyet edebilme hakkıdır" bu sabittir. Şafiiler, malda az çok tefriki yapmadan, "vasiyetin mendub olduğu"na hükmetmişlerdir.Vasiyet malsız da olabilir: Çocuğun işlerini tedvir edecek kimseyi belirlemesi veya çocuklarına dinî ve dünyevî ne gibi işler yapılması gerektiğini vasiyet etmesi gibi. Böyle bir vasiyetin mendubiyetini reddeden alim görülmemiştir.
Vasiyette az mal ile çok malın nisabı hususunda ihtilaf edilmiştir. Hz. Ali'ye göre yedi yüz dirhem azdır, bir rivayette de sekiz yüz dirhem mal azdır. İbnu Abbas'tan da benzeri bir rivayet gelmiştir. Hz. Aişe'ye göre çok iyal bırakan kimse için üç bin dirhem de bıraksa çok değildir. Hasılı bu, nisbî bir durumdur, şahıslara ve ahvale göre farklılıklar arzeder, kesin bir nisab söylenemez.[1]

* VASİYETE TEŞVİK

?5794 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ????? ??? ??????? ??????????? ??? ???????????? ??????????? ????????[. ????? ????? .

1. (5794)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hakkında vasiyet edebileceği bir malı bulunan Müslüman kimsenin, vasiyeti yanında yazılı olmaksızın iki gece geçirmeye hakkı yoktur." [Buharî, Vesaya 1; Müslim, Vasiyyet 4, (1627); Muvatta, Vasiyyet 1, (2, 761); Ebu Davud, Vesaya 1, (2863); Tirmizî, Cenaiz 5, (974); Nesâî, Vesaya 1, (6, 238, 239).][2]

AÇIKLAMA:

Hadis, vasiyete değen -az veya çok- bir malı olan herkesin beraberinde yazılı bir vasiyetname taşımasını tavsiye etmektedir. Hadisin üslubu vücub hükmüne uygun ise de, cumhur bunu vücub manasında anlamamış, buna uyulmasını tahsin etmek maksadıyla böyle bir üsluba yer verilmiş olduğunu söylemiştir. Zahirîler, buna dayanarak vacib demiştir. Cumhur "kişinin üzerinde emanet veya borç varsa" kaydını koyarak, borçluların bunu belirten bir vasiyetinin olması gereğine dikkat çekmiştir. Bu vasiyetin yazılı olması, durumunda değişiklik hasıl oldukça vasiyet metninin yazılı olarak değiştirilmesi ve bunun şahidlendirilmesi gereğine dikkat çekilmiştir.[3]

?5795 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?? ???? ?????:]??? ?????? ??????? ??????????? ?????????????? ???'??????????? ????????? ??????????? ?????? ????? ??????????? ????? ???????????[. ????? ??? ????.

2. (5795)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) "Ölen, mal bırakmışsa ebeveyn ve akrabalarına vasiyette bulunsun..." (Bakara 180) ayeti hakkında demiştir ki: "Miras ayeti neshedinceye kadar vasiyet bu şekilde vacib idi." [Ebu Davud, Vesaya 5, (2869).][4]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ve miras ayeti gelmezden önce vasiyeti farz kılan, miras ayeti ile de neshedilmiş bulunan ayetin meali şudur: "Sizden birisine ölüm yaklaştığı vakit, eğer ardında mal bırakacaksa, vasiyet etmek farz kılınmıştır. O kimse anne ve babasına ve akrabasına uygun şekilde vasiyetini yapsın. Bu Allah'tan sakınanlar üzerine bir borçtur" (Bakara 180). Tekrar ediyoruz: Bu ayet-i kerimenin hükmü Nisa suresinin baş kısımlarındaki miras paylarını belirleyen ayetlerle neshedilmiştir. Ayrıca bu ayeti neshedecek mahiyette olmak üzere: "Allahu Zülcelal hazretleri her hak sahibine hakkını vermiştir. Öyleyse artık herhangi bir varis lehine vasiyet yoktur" buyurmuştur.[5]

* VASİYETİN ZAMANI

1. (5796)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi sadaka efdaldir?" diye sorulmuştu:
"Sağlıklı ve fakirlikten korkup, zenginliğe ümit bağladığın, mala karşı cimri olduğun halde tasadduk etmen! Bu şekilde tasadduku, can boğazına gelip de falana şu kadar, feşmekana bu kadar diyeceğin zamana kadar devam ettir. O sırada (yaptığın tasaddukun sana bir faydası yoktur, çünkü malın, artık) zaten birilerinin olmuştur." [Buharî, Vesaya 7, Zekat 11; Müslim, Zekat 92, (1032); Ebu Davud, Vesaya 3, (2865); Nesâî, Vesaya 1, (6, 237).][6]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Allah Teala nezdinde hangi sadakanın daha makbul ve üstün olduğunubelirtmektedir: İnsan sağlıklı, henüz dünyevî arzular, dünyevî istikbal hesapları canlı ve galib, mesela zengin olma amelinde, fakirliğe düşme endişesini de yaşamakta, bu sebeple parayı cimrice harcamakta vs. İşte bu halet-i ruhiyeyi taşırken Allah rızası için para harcamak pek makbul bir ibadettir. Resulullah, bu suretle harcamayı can boğaza gelinceye kadar fasılasız devam ettirmeyi tavsiye etmektedir.
Böyle yapmaz da dünyadan el etek çekip ölüme yaklaştığı zaman falana şu kadar filana bu kadar diye yapacağı tasaddukun fazla bir kıymeti yoktur. Artık yemek istese yiyemez, giymek istese giyemez, sağlığı da eskisi gibi yeterli değil, dünyadan zevk alamıyor, ahireti düşünmeye başlamış ve bu esnada sadaka da veriyor. Resulullah bu sadakanın fazla bir kıymet arzetmeyeceğini bildiriyor. Ölüm sath-ı mailinde, mal da artık başkasının olmuştur: Mirasçılar. Öyleyse, bu maldan Allah rızası için yaşlılıktan önce, bir hayat boyu aralıksız harcanmalıdır. Esasen, hiç kimse, ani bir ölümle karşılaşmayıp yukarıda tasvir edilen fırsatı da elde edeceği hususunda garanti veremez. Her hal u kârda hayata bağlılık şartlarında sadaka vermek daha makbul, daha sevaplıdır.[7]

* SADAKANIN MİKTARI

?5797 ?1? ?? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????? ?????? # ?????????? ????? ?????? ?????????? ???? ?????? ???????? ???: ????????: ??? ??????? ??????: ?????? ??? ???? ????????? ??? ?????? ?????? ??? ?????? ??? ????????? ??? ??????? ???? ???????????? ????????? ??????. ?????: ?. ??????: ??????????? ????: ?. ??????: ??????????? ?????: ????????? ?????????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????? ?????????? ?????? ???? ??? ?????????? ??????? ???????????? ?????????? ??????? ???? ???????? ???????? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ???????? ????? ????? ??? ???????? ?? ?????????? ??????: ??? ??????? ??????! ????????? ?????? ?????????? ?????: ?????? ???? ???????? ?????????? ????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ???? ???????? ?????????? ?????????? ??? ??????? ????? ???????? ?????? ???? ????????? ????????? ???? ????????. ????????? ????? ‘???????? ??????????? ??? ?????????? ???? ???????????? ????? ????????? ?????? ???? ????????

??????? ???? ??????? ?????? # ??? ????? ?????????[. ????? ?????.????: »???? ???? ??? ??????« ???? ?? ?????? .

1. (5797)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda Haccı senesinde, bende şiddet peyda eden bir ağrı sebebiyle yatmakta olduğum hastalığım için bana geçmiş olsun ziyaretine geldi.
"Ey Allah'ın Resulü dedim. Gördüğünüz gibi ağrım çok şiddetlendi. Ben mal mülk sahibi bir kimseyim. Bana varis olacak tek kızımdan başka kimsem yok. Malımın üçte ikisini tasadduk etmek istiyorum!" dedi. Hemen "Hayır, olmaz!" buyurdular.
"Yarısı?" dedim. Yine "olmaz!" buyurdular.
"Üçte biri?" dedim.
"Üçte birini mi? Üçte bir de çok. Senin varislerini zenginler olarak bırakman, halka ihtiyaçlarını açan fakirler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Sen aziz ve celil olan Allah'ın rızasını arayarak her ne harcarsan -hatta bu, hanımının ağzına koyduğun bir lokma bile olsa- mutlaka onun sebebiyle mükâfaatlanacaksın" buyurdular. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü dedim. Ben arkadaşlarımdan sonra burada kalacak mıyım?" dedim.
"Eğer geri kalır, kendisiyle Allah'ın rızasını düşündüğün bir amel yapacak olursan bu ameller sebebiyle mutlaka derecen artacak, merteben yükselecektir. Şunu da söyleyeyim. Sen daha yaşayacaksın. Öyle ki Allah seninle bir kısım kavimlere hayır ulaştıracak, diğer bir kısımlarına da şer" buyurdular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şöyle dua ettiler:
"Allahım! Ashabımın hicretini tamama erdir. Onları gerisin geri (başarısızlıkla) çevirme!" Ve sözlerini [Hicret evi olan] Mekke'de ölmüş olan Sa'd İbnu Havle hakkında sarfettikleri "Lakin zavallı, Sa'd İbnu Havle'dir!" mersiyesiyle tamamladılar." [Buharî Cenaiz 37, Vasaya 2, 3, Fezailu'l-Ashab 49, Megazi 77, Nafakat 1, Marza 13, 16, 43, Feraiz 6; Müslim, Vesaya 5, (1628); Muvatta 4, (2, 763); Tirmizî 6, (975); Ebu Davud, Vesaya 2, (2864); Nesâî, Vesaya 3, (6, 241, 243).][8]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki hadisin metninden de anlaşılacağı üzere, Veda Haccı senesinde, Sa'd İbnu Ebi Vakkas hastalanmış, hastalığı şiddet kesbedince Aleyhissalâtu vesselâm geçmiş olsun ziyaretine uğramış, ancak bu ziyaret sırasında geçen konuşmalar, mühim teşriata vesile olmuştur.
* Bir kimse malının üçte birinden fazlasını vasiyet edemez. Kişinin malında vasiyet ederek varisler dışında tasarruf edilmesini sağlayacağı miktar üçte birdir. Bu hususta fukaha ittifak eder. Hanefiler, Malikîler, Şafiîler, Evzaî, Sevrî, Leys, Ahmed, İshak ve bütün muhaddisler böyle hükmetmiştir.
* Önceki hadiste varislerden herhangi biri lehine maddî vasiyet yapılamayacağı belirtilmişti. Çünkü varislerden herbiri belli, muayyen bir hakka sahiptir, bundan fazlasının verilmesi helal olmaz.
2- Hadisin sonunda, Sa'd İbnu Havle'nin zavallı olduğu ifade edilmiştir. Onun niçin zavallı addedildiğini araştıran şarihlerimiz, onun Mekke'de ölümüyle izah ederler. Çünkü hicretle ilgili bahiste de gördüğümüz üzere, hicret faziletli bir ameldir. Hicret eden bir kimse, terkettiği eski diyarına artık dönmemeli, dönse de az kalıp, hemen hicret ettiği yere gitmelidir. Mezkur Sa'd, Mekke'de vefat etmekle pek çok manevî kayıplara uğramış, zavallı denmeye müstehak olmuştur. Bazı hadislerde, kişinin hicretle terkettiği eski yere geri gelmesi şiddet ifade eden tabirlerle yasaklanır ve bunun, bir nevi irtidad olduğu belirtilir. Bazı rivayetler, Habeşistan muhacirleri arasında da yer alıp, Bedir Savaşı'na da katılan Sa'd'ın, Hudeybiye Anlaşması sırasında Medine'yi terkederek Mekke'ye geldiğini ve Mekke'de öldüğünü belirtir. Resulullah'ın onu, bu hali sebebiyle zavallı addettiğinde ihtilaf edilmez.
3- Hadis, aile efradının her çeşit nafakası için harcanan şeylerin, niyet-i halise şartıyla sadaka sayılacağını ifade ediyor ki, mü'minlere bu büyük bir müjdedir. Böylece aile reisleri, ailenin fertleri için daha şevkli harcar, daha çok kazanma gayretine girer.
4- Ebu Zerr (radıyallahu anh) gibi bir kısım sûfimeşreb büyüklerimiz mal biriktirmeyi mekruh addetseler de, mal biriktirip zengin olmak caizdir. Zira Sa'd zü'lmal (mal sahibi) olarak tavsif edilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm bunu yasaklamış olsaydı Sa'd İbnu Ebi Vakkas zü'lmal olmazdı. Hz. Osman, Abdurrahman İbnu Avf gibi başka örnekler de mevcut.
5- Mirasçıyı zengin etmeye çalışmak efdaldir. Bu hadis, zenginlik mi fakirlik mi efdaldir münakaşasında, zenginliğin efdaliyetine de bir delil olmaktadır.
6- Hayırlı ameller ve ibadetler yapmak için uzun ömür dilemek müstehabtır.
7- Bu hadis Aleyhissalâtu vesselâm'ın ihbar-ı gayb nevinden bir mucizesidir. Çünkü aynen buyurduğu gibi, Allah, Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'a hem o hastalığından afiyet, hem de uzun ömür lutfetmiş, Sa'd da Irak valisi olmuş, birkısım savaşlara katılmış, kiminin hidayetine, kiminin öldürülmesine, kiminin de esir alınmasına vesile olmuştur.[9]

*** VARİSE VASİYET**

?5798 ?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????????????? ?????? ?????????? ????????? ?????? ????????? ??????????? ???????: ???? ????? ?????? ?????? ????? ??? ????? ??????? ??? ???????? ?????????[. ????? ????? ?????? ??? ????? ??? ???? ?? ??? ?????.»???????« ???? ????? ??? ??? ?‘??.?»???????« ??? ?????.?»???????« ?? ????? ?????? ?? ???? ????????? ????? ???? ??? ?????? ??? ??? ???????. ???? ??? ????? ??? ????? .

1. (5798)- Amr İbnu Hatice (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesinin üzerinde hitabede bulundu. Ben devenin boynunun altında idim. Deve durmadan geviş getiriyor, hayvanın salyası omuzlarının arasında akıyordu. İşte bu esnada Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü işittim:
"Allah Teala hazretleri her hak sahibine hakkını verdi. Bu sebeple varislerden biri lehine vasiyet yoktur." [Tirmizî, Vesaya 5, (2122), Nesai, Vesaya 5, (6, 247).][10]

?5799 ?2? ??? ???? ?? ???? ???:]???????? ???? ???? ?????? ?????? ?????? ????. ???? ?????? ???????? #? ?????: ?. ??????: ???????? ?????? ???? ???????? ???????????? ??? ????? ????? ?????? ?????? ?????: ?????? ????????? ?????? ??????[. ????? ?????? ? ??? ????.

2. (5799)- Talha İbnu Musarrıf anlatıyor: "İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anh)'ya: "Resulullah vasiyette bulundu mu?" diye sordum.
"Hayır" dedi. Ben tekrar:
"Öyleyse, kendi vasiyette bulunmaksızın halka nasıl vasiyeti farz kılar veya emreder?" dedim.
"Kitabullah'ı vasiyet etti!" diye cevap verdi." [Buharî, Vesaya 1, Megazî 83, Fezailu'l-Kur'an 18; Müslim, Vasiyet 16, (1634); Tirmizî, Vesaya 4, (2120); Nesâî, 2 (6, 240).][11]

AÇIKLAMA:

İbnu Ebi Evfa vasiyetin mutlak manada nefyini kastedmiyor. Çünkü, zaten vasiyet Kur'an'la sabit bir müessese. Nitekim İbnu Ebi Evfa bu maksadını ortaya koymak, Resulullah'ın da vasiyete yer verdiğini göstermek için, sözünü: "Aleyhissalâtu vesselâm Kur'an-ı Kerim'i vasiyet etmiştir" cümlesiyle tamamlıyor. İbnu Ebi Evfa bu sözüyle Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Size, uyduğunuz takdirde sapıklığa düşmeyeceğiniz bir şey bırakıyorum: Kitabullah" hadisini kasdetmiş olabilir. Öyle ise sadedinde olduğumuz hadis, Resulullah'ın para, mal, köle nevinden şahsî bir varlık üzerinde vasiyet bırakmadığını kasdetmiştir.
Bu ifadede mübalağa var mı sorusuna gelince, "yok!" demek gerekir. Çünkü Buhârî'de de kaydedilen bir rivayette: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldüğü zaman dirhem, dinar, köle veya herhangi başka bir şey bırakmamıştı. Bıraktığı şeyler beyaz katırı ile silahı ve (yolculara) bağışladığı bir arazi idi" denmektedir. Hz. Aişe de Aleyhissalâtu vesselâm'ın "dirhem, dinar, koyun, deve hiçbir şey bırakmadığını, vasiyette bulunmadığını" belirtmiştir.

Öyleyse, geride servet olabilecek herhangi bir mal bırakmayınca, bittabi olmayan mal üzerinde vasiyet de olmayacaktır. Nevevî, burda zikri geçen araziyi Resulullah'ın sağlığında bağışladığını, katır, silah ve benzeri şeylerin de miras malı kılınmadığını, Aleyhissalâtu vesselâm'ın geride bıraktığı her şeyin sadaka yapıldığını, bu sebeple bunlardan sonra vasiyet edebilecek malî değeri olan bir şey bırakmadığını belirtir.
Son olarak bir husus daha belirtelim: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, vefat sırasında ifade ettiği birkaç vasiyeti mevcuttur. Rivayetlerde bu bize intikal etmiştir. Müslim ve Nesai'de gelen bazı rivayetlere göre üç vasiyet-i Nebevi mevzubahistir:
1) Arap Yarımadası'nda iki din olmamalıdır: "Arap Yarımadası'nda iki din baki kalmamalıdır." Bazı rivayetlerde bu şart, Yahudilerin Arap Yarımadası'ndan çıkarılması şeklinde ifade edilmiştir: "Yahudileri Arap Yarımadası'ndan çıkarın."
2) Heyetlere hediye verilmesi: "(Size taşradan gelecek heyetlere (hiçbir ferdini unutmaksızın) benim verdiğim gibi siz de hediye verin."
3) Namaz ve köleler: "Resulullah'ın en son medar-ı bahs edip tavsiye ettiği husus "Namaz ve sağ ellerinizin malik olduğu köleler ve cariyeler idi."
Esasen İbnu Ebi Evfa'nın "Kitabullah'ı vasiyet etti" ifadesinin içinde pek çok şey vardır. Çünkü dinin temel kaynağı odur, dinde olupda Kur' an'da olmayan ciddi bir mesele yoktur. Hatta Aleyhissalâtu vesselâm tarafından teşrî edilmiş bulunan her şey Kur'an'da mevcuttur denebilir. Çünkü Kur'an'da: "Resulumüz size her ne getirmişse onu alın, her ne yasaklamışsa ondan kaçının, terkedin" (Haşir 7) emredilmiştir.[12]

?5800 ?3? ??? ?‘??? ?? ???? ???:]???????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ????? ???????? ????????? ?????? # ???????: ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ??? ???????? ??????? ??????????? ???????? ????????? ?? ???????? ????? ???????? ?????? ?????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??????? ????????.»???????????« ?????? ???????? ????? ??? ?????? ?????? ?????? .

3. (5800)- Esved İbnu Yezid anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanında, Hz. Ali'nin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vasisi olduğunu söylemişlerdi:
"Resulullah ona ne zaman vasiyette bulundu? Öleceği sırada o benim göğsüme yaslanmış vaziyette idi, bir leğen getirtti. Kucağımda bükülmüştü, öldüğünü bile hissetmedim. Öyleyse ona ne zaman vasiyet etti" diye itiraz etti." [Buharî, Vesaya 1, Megazî 83; Müslim, Vasiyyet 19, (1636); Nesâî, Vesaya 2, (6, 240).][13]

?5801 ?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???:]???? ???????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??? ???????? ??????? ????????. ????????? ?????? ??????? ??????? ?????????? ???????? ??????? ??????? ??? ???????? ?????? ??????????? ???????????. ??????: ????? ?????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???????: ??? ??????? ??????! ???? ???? ????? ??? ???????? ?????? ??????? ????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????? ??????? ??????? #: ?????? ???? ????? ????????? ????????????? ??????? ??? ????????????? ??????? ??? ?????????? ?????? ???????? ?????[. ????? ??? ???? .

4. (5801)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "As İbnu Vail es Sehmî [kendi adına] yüz kölenin azad edilmesini vasiyet etti. Oğlu Hişam, ona bedel, elli tanesini azad etti. Oğlu Amr da ona bedel geri kalan elliyi azad etmek istedi ve:
"Hele Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir soraym!" dedi, ona gelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Babam, kendi adına, yüz köle azad edilmesini vasiyet etmişti. Hişam onun adına elli köle azat etti! Benim üzerime de elli tanesi kaldı. Onun adına ben azad edebilir miyim?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm, bana:
"Eğer o Müslüman idiyse, ona bedel azad etseniz veya ona bedel sadaka verseniz veya ona bedel hacc yapıverseniz bu ona ulaşırdı" buyurdular." [Ebu Davud, Vesaya 16, (2883).][14]

AÇIKLAMA:

Son rivayet, gayr-i müslim bir kimsenin vasiyetine uyulup uyulmayacağı meselesiyle ilgilidir. Çünkü As İbnu Vail, her ne kadar İslam devrini idrak etmiş ise de, Müslüman olmadan ölmüştür. Bu sebeple olacak ki, oğlu Amr, Müslüman olmadan ölmüş bulunan babasının vasiyetine uyarak köle azad etmesi caiz mi, değil mi diye tereddüt geçirerek Aleyhissalâtu vesselâm'a gidip sorar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabını değerlendiren alimler, sadakanın kâfire faydası olmayacağına hükmederler. Hadisten çıkan diğer hüküm de şudur: Müslümana malî ve bedenî ibadetler fayda sağlamaktadır.
Hülasa hadis, kâfirin Müslüman olan varislerine, kâfirin yaptığı, kurbiyete matuf vasiyetlerini infazın vecibe olmadığına delil kılınmıştır.[15]

*** YETİMİN VASİSİ**

?5802 ?1? ?? ??? ?? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ??? ???? ????? ????? ?????? ????????? ??????? ??????? ???? ??? ??????? ????????? ? ??????????? ???? ????????? ??? ??????????? ????? ???????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (5802)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Ebu Zerr! Ben seni zayıf bir kimse görüyorum. Ben kendim için sevdiğimi senin için de aynen severim. Öyleyse iki kişi üzerine emîr olmayasın, yetim malına da velilik yapmayasın." [Ebu Davud, Vesaya 4, (2868); Nesâî, Vesaya 10, (6, 255).][16]

AÇIKLAMA:

1- Vasi, bir kimsenin ölümünden sonra, onun malları ve çocukları hakkında muhafaza ve tasarruf yetkisi olan kimsedir. Kayyim ile vasi arasında şöyle bir fark vardır: Vasi hem muhafaza ve hem de tasarrufla yetkili olduğu halde, kayyim, sadece muhafaza ile yetkilidir, tasarruf yetkisi yoktur.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, herkesin vasilik yapamayacağını, onun için bazı vasıfların bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Ebu Zerr (radıyallahu anh)'e nisbet edilen zayıflık, menfaaleri celb, mazarratı defle ilgili olmalıdır. Öyleyse vasi, yetimin menfaatini gözetebilecek dirayete sahip olmalıdır. Bu dirayetiyle lehine durumları tahkik edebilmeli, aleyhine durumlara karşı tedbirler düşünüp, icra edebilmelidir. Hz. Yusuf'un diliyle Cenab-ı Hakk veli olmanın iki mühim şartını belirtmiştir: ?????? ??????? ???????
a) Hafiz (koruyucu, muhafaza edici) olmak, yani maslahatları celb, mazarratları def edecek kudrette olmak.
b) Alîm: Veliliğin mahiyetini, sorumluluklarını bilmek. Meseleyi değerlendiren alimler bu iki şartı nefsinde taşımayan kimsenin vasi veya veli olmasının haram olduğunu söylemişlerdir. Taberanî'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Zayıf imam mel'undur" buyurmuştur. [17]

?5803 ?2? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]???? ?????? ??????? ?????? # ???????: ????? ??????? ???????? ??? ?????? ????? ???????. ???????: ???? ???? ????? ????????? ?????? ????????? ??? ????????? ??? ????????? ????[. ????? ??? ???? ????????.»???????« ??????? .

2. (5803)- Amr İbn Şuayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben fakirim, hiçbir şeyim yok, üstelik bir de yetimim var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Yetimin malından ye! Ancak bunu yaparken ne israfa kaç, ne aceleci ol, ne de kendine mal et" buyurdular." [Ebu Davud, Vesaya 8, (2872); Nesâî, Vesâya 11, (6, 256).][18]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, yanında yetim barındıran kimsenin, yetimin malından yemesine bazı kayıtlarla müsaade ediyor: Adam fakir olacak, yetimin malını israfa kaçmayacak şekilde tasarruf edecek, kendine has bir sermaye yapmayacak.
Yetim malının vasiye mübah kılınışının sebebi şöyle açıklanmıştır: "Velinin malın korunmasında, nemalandırılmasında çalışmış olması ve çocuğun işlerinin ıslahı için gayret göstermiş bulunması gibi sebeplerle ameline mukabil bir istihkak kesbetme manası vardır, bu sebeple ona mübah kılınmıştır. Ancak, maruf üzere ve ameline mukabil olacak miktarda almalıdır."
Yetim malından yenilip yenilemeyeceği ihtilafında İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın "Vasi, bu maldan mal hususunda çalışması varsa yiyebilir" dediği rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. Hasan Basrî ve İbrahim Nehai "yer, yediğini ödemez de"demişlerdir. Evzaî, Said İbnu Cübeyr: "Yer, fakat yediğini, yetim büyüyünce öder" demiştir.[19]

?5804 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ???? ???:]???????? ???? ????????? # ??????????: ? ?????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? ??? ????????? [. ????? ??? ????.

3. (5804)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan iki şey öğrendim: "İhtilamdan sonra yetimlik kalmaz, geceye kadar gün boyu sessiz durmak yoktur" [Ebu Davud, Vesaya 9, (2873).][20]

AÇIKLAMA:

Yetim, anne ve babadan birini veya her ikisini kaybeden kimsedir. Sözgelimi babasını kaybeden bir çocuk ne zamana kadar "yetim"dir sorusuna bu hadis cevap vermekte: "İhtilam olma yani büluğa erme halinde yetimlikten çıkacağını, artık o kimsenin yetim sayılmayacağını" belirtmektedir.
Hadisin devamı, bir cahiliye âdetini yasaklamaktadır: İster i'tikaf sırasında ister i'tikaf dışında gün boyu sükut etmek. İşte hadis bunu yasaklamaktadır. Böylesi manasız eziyetler ibadet değildir, bunlarda Allah'a yakınlık yoktur.
Şunu da kaydedelim ki, konuşmamak suretiyle oruç tutmak daha önceki şeriatlarda meşrudur. Hatta buna ayet-i kerimede bile işaret edilmiştir: Hz. Yahya ile müjdelenen Zekeriya aleyhisselam buna bir alâmet istediği zaman Cenab-ı Hakk "Alâmetin, üç gün işaretle anlaşma dışında insanlarla konuşmamandır; Rabbini çok an, akşam sabah hamd et" dedi" (Al-i İmran 41). Münavi der ki: "(Konuşmamak suretiyle tutulan oruç) bizden önceki ümmetlerde meşru olduğu gibi, bizde meşru değildir. Bunda, Hıristiyanlığa benzeme bulunduğu için yasaklanmıştır." [21]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/256-257.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/257.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/257.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/258.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/258.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/258.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/258-259.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/260.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/260-262.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/262.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/263.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/264.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/264-265.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/265.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/265-266.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/266.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/266.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/267.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/267.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/268.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/268.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

37 VASIYYET KİTABI
1. Vasiyyet Edilmesini Emir
2. Çocuğun, Aklı Ermeyen, Deli Ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti
3. Vasiyktin Malın Üçte Birini Geçemeyişi
4. Gebenin, Hastanın Ve Cephede Bulunan Kişilerin Mallarının Durumu
5. Varise Ve Yakınlara Vasiyyet
6. Kadınlaşmış Erkekler Ve Çocuğu Alma Hakkı Olanlar
7. Caiz Olmayan Satış Halinde Malın İadesi
8. İsabetli Ve İsabetsiz Hükümler
9. Kölelerin Zarar Vermesi Ve Yaralaması
10. Geçerli Olan Bağış

37 VASIYYET KİTABI

1. Vasiyyet Edilmesini Emir

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Vasiyet edilebilecek bir mala sahip olan müslüman bir kişinin yanında vasiyeti yazılı olmadan iki gece yatması doğru değildir.»[1]
îmam Malik der ki: Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Sağlığında ya da hastalığında, içerisinde bir kölenin kölelikten azat edilmesi veya başka bir şey yazılı olan bir vasiyette bulunan bir kişi, Ölünceye kadar bu vasiyeti değiştirerek istediği şekle sokabilir. Bu vasiyeti bir kenara atarak tamamen değiştirmek isterse yapabilir. Ancak, Öldükten sonra bir kölenin azat edilmesini vasiyyet
etmişse, bunu değiştirmesine imkân yoktur. Vasiyetin bu hükmü, Resûluliah (s.a.v.)'in «Vasiyet edilebilecek bir mala sahip olan müslüman bir kişinin yanında vasiyeti yazılı olmadan iki gece yatması doğru değildir» buyruğu gereğidir.
İmam Malik der ki: Vasiyet eden kişi, vasiyetini ve vasiyetle açıklanan köle azat etmeyi değiştirme hakkına sahip olmasaydı, o zaman vasiyet eden kişilerin azat etmeyi vasiyet ettiği kölesinde ve diğer vasiyet ettiği mallarda tasarruf edememesi gerekirdi. Halbuki kişi hazan sağlığında, hazan de yolcu iken vasiyette bulunur.[2]
İmam Malik der ki: Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Va-siyyet eden bir kişi, dilerse vasiyyetini değiştirebilir. Ancak, ölümünden sonra bir köle azat etmeyi vasiyyet etmişse, bunu değiştirme hakkı yoktur.[3]

2. Çocuğun, Aklı Ermeyen, Deli Ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti

2. Amr b. Süleym ez-Zürakî'den: Ömer b. el-Hattab (r.a.)'a şöyle denildi.
«— Burada bulûğa ermemiş Gassanlı zengin bir çocuk var. Varisleri Şam'dadır. Burada yalnız bir amca kızı var. (Ne yapılması gerekir?)» Hz. Ömer:
«— Amcasının kızına vasiyette bulunsun» dedi.
Bu çocuk da amca kızına «Bi'r-i Cüşem» denilen yeri vasiyyet etti. Bu mal, otuz bin dirheme satıldı. Vasiyyet ettiği amca kızı, Ümmü Amr b. Süleym ez-Zürakî'dir.[4]

3. Ebû Bekr b. Hazm'dan: Medine'de Gassan'lı bir çocuk ölmek üzereydi, varisleri de Şam'daydı. Hz. Ömer'e konu anlatılarak:
«— Falanca Ölüyor, vasiyet etsin mi? denildi. Hz. Ömer: «— Etsin» dedi.
Ebû Bekir der ki: Çocuk on, on iki yaşlarındaydı. «— Bi'r-i Cûşem» denilen yeri vasiyyet etti. Sahibi orasını otuz bin dirhem (gümüş paraya) sattı.
imam Malik der ki: Vasiyet ettikleri şeyi bilecek kadar akılları başlarında ise zayıf akıllı, ahmak ve bazan iyileşen delinin yaptığı vasiyyet makbuldür. Vasiyet ettiği şeyi bilecek kadar akılları başlarında değilse ve akılsızlığı fazla ise, yaptıkları vasiyet caiz değildir.

3. Vasiyktin Malın Üçte Birini Geçemeyişi

4. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) anlatır: Veda haccı senesi hastalığımın artması üzerine Resûlullah (s.a.v.) beni ziyarete gelince ona:
«— Ya Resûlallah, gördüğün gibi hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim. Bir kızımdan başka da varisim yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir miyim?» dedim.
Resûlullah (s.a.v.):
«— Hayır, veremezsin» buyurdu.

«— Yarısını sadaka olarak verebilir miyim?» dedim.
«— Hayır,» buyurdu.
Sonra Resûlullah (s.a.v.):
«— Üçte bîrini sadaka olarak verebilirsin, üçte bir az değildir. Varislerini zengin bırakman başkalarına el açan fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma, sevap kazanmana vesile olur» buyurdu.
«— Ya Resûlallah, arkadaşlarım seninle Medine'ye gidecekler. Ben, Mekke'de ölecek miyim» dedim.[5]
Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
«— (Hayır) sen (şimdi) Mekke'de ölmeyeceksin,[6] daha salih ameller işleyeceksin, derecen yükselecektir. Müslümanlar senden yararlanıncaya, müşrikler de senden zarar görünceye kadar yaşıyacaksm. Allah'ım! Ashabımın hicretini tamamla, onları gerisin geri çevirme»[7]
Fakat bu göçmenler içinde Sa' b. Havle ne kadar zavallıdır, (sonradan Mekke'ye dönmek zorunda kaldı ve orada vefat etti). Resûlullah (s.a.v.) Sa'd'in Mekke'de vefatına üzüldü.[8]
imam Malik der ki: Bir şahıs malının üçte birini bir adama vasiyet eder, aynı şahıs başka bir adama da vasiyette bulunarak: «Kölem falanca yaşadığı müddetçe ona hizmet etsin, sonra hürdür» derse, bakılır: Kölenin değeri, Ölenin malının Üçte biri kadarsa, kölenin hizmeti kıymetlendirilir. Sonra bu iki kişi arasında taksim edilir. Üçte biri, malın üçte birini alacak olana; geri kalanı, kölenin hizmet edeceği kişiye verilir. Her ikisi de kölenin hizmetinden veya ücretle çalıştırılıyorsa ücretinden hisseleri miktarın-ca alırlar. Kölenin hizmet edeceği kişi ölünce de köle hür olur.
«Falancaya şu ve şu, falancaya da şu ve şu malımı vasiyet ettim» diyerek malının üçte birini vasiyyet eden ile «bu mal üçte birden fazladır» diyen vereseler hakkında, imam Malik der ki: «Vereseler, vasiyet edilen kişilere vasiyet edilenin tamamını verip geri kalanı kendileri almakla, ölenin malından üçte birini ayırıp vasiyet edilen kişilere vermek arasında seçimlidirler. İsterlerse vasiyyet edilen kişilerin bu üçte birde haklan eşit olur.[9]

4. Gebenin, Hastanın Ve Cephede Bulunan Kişilerin Mallarının Durumu

îmam Malik der İd: Gebe bir kadının vasiyeti ve malında verdiği hükümleri ve bu kadın için caiz olan şeyler hakkında işittiğimin en güzeli şudur: Gebe kadın da hastaya benzer, hastalık korkutmayacak derecede hafifse böyle bir hasta malında istediğini yapar. Eğer hastalık korkulacak derecede şiddetli ise bu hasta, ancak malının üçte birinde tasarruf hakkına sahiptir.
imam Malik der ki: Gebe kadın da böyledir. îlk gebeliği müjde ve sevinçten ibarettir. Hastalık ve korkulacak bir şey sayılmaz. Zira Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurur: «Biz ona (Uz. İbrahim'in hanımı Sâre) Ishakı müjdeledik. Ishak'dar sonra hafif bir rahatsızlık hissetti* Ya'kub'u verdik» [10] «(Havva) hamile kaldı. Zaman geçip hamileliği ağırlasın-ca (karnında çocuk büyüyünce) Adem'le bi dikte rablerine şöyle dua ettiler: Ya Rabbi! Sen bize iyi bir çocuk verirsen, biz elbette şükredenlerden oluruz.»[11]
Hamile bir kadın ağtrlaşınca yalnız malının üçte birinde hüküm verebilir. Malının hepsinde tasarruf edebileceği süre, ilk altı ayın tamamıdır. Yüce Allah, Kitabı Kur'an-ı Kerim'de «Anneler çocuklarını tam iki sene emzirirler»[12]«Çocuğa gebe kalmakla, çocuğun anneden ayrılma süresi otuz aydır»[13] buyurmuştur. Hamile olduğu günden itibaren altı ay geçen bir kadın, yalnız malının üçte birinde söz sahibidir.
imam Malik, cephede harbeden bir adam hakkında der ki: Bu adam cepheden düşmana hücum edince malının yalnız üçte birinde söz sahibi olur.JBu adam harbettiği müddetçe gebe kadın ve Ölüm korkusu olan hastaya
benzer.

5. Varise Ve Yakınlara Vasiyyet

İmam Malik der ki: «Size farz kılındı ki sizden biri Ölmek üzereyken malı varsa anne ve babasıyla yakınlarına vasiy-yet etmesi gerekir»[14] âyetinin hükmü, Allah'ın kitabındaki miras taksimi hakkında inen âyetlerle neshedilmiştir.
îmam Malik der ki: Bizce ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Varise herhangi bir vasiyyette bulunmak caiz değildir. Ancak, varislerin kabul etmesi halinde caiz olur. Varislerin bir kısmı kabul eder de diğer bir kısmı kabul etmezlerse, vasiyyeti kabul edenlerin hisselerinde caiz olur, kabul etmeyenler vasiyyet yapılan maldaki haklarını alırlar.
Malının yalnız üçte birini vasiyet edebilecek derecede şiddetli hasta varislerden birine malın üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesi hususunda diğer varislerden izin istese, onlar da bu izini verseler imam Malik bu hususta der ki: Varisler verdikleri izinden dönemezler. Şayet varislerin kararlarından dönmeleri caiz olsa, hepsi döner. Vasiyyet eden ölünce de malın hepsini kendileri alır, üçte bir ve üçte birden fazla olarak vasiyyet etmesine izin verilen malı, vasiyyet etmesine engel olurlardı.
îmam Malik der ki: Bir kimse sıhhatli iken varislerden birine yapacağı vasiyyette varislerden izin istese, onlar da bu izini verseler bu izin vermeleri bağlayıcı olmaz. Varisler isterlerse dönebilirler. Bu hükmün sebebi şudur: Kişi sıhhatli oldukça malının tamamında harcama yapmak onun en tabii hakkıdır. Malında istediği tasarrufu yapabilir. îsterse malının tamamını sadaka olarak verir, yahut onu istediğine verebilir. Ancak diğer varislerin varlığı sebebiyle mirasdan pay alamayan varislere vasiyet ederken, varislerden izin istemesi halinde izin verirlerse vasiyet caizdir. Bu takdirde malının üçte birinde yapmış olduğu vasiyyet geçerlidir. Üçte ikisinde diğer varisler, mirastan mahrum olan kişiden daha fazla hak sahibidirler. Bu hüküm, varislerin durumları ve izin verdikleri malın müsait olmasa halindedir. Vasiyyet eden ölmek üzere iken varislerden biri mirasını ona bağışlamak isterse bağış-lıyabilir. Sonra bu malda ölen bir tasarrufta bulunmamışsa mal, bağışlayana döner. Ancak ölen, bir varisi hakkında «falanca zayıftır, mirasını ona bağışlamanı isityorum» demişse ve bağışlıyan da mirasını bu zayıf

kimseye bağışlamışsa Ölenin, bu kişinin adını
vermiş olması halinde bu vasiyet caizdir. Varislerden biri mirasını bağışladıktan sonra Ölmek üzere olan kişi bir kısmında tasarrufta bulunup diğer bir kısmında tasarrufta bulunmadan ölürse, geri kalan mal bağışlayana döner. Bağışlayan bağışladığı kimsenin ölümünden sonra geri kalan bu malı alır.
Bir kimse bir vasiyette bulunsa, varislerden birine birşey verdiğini fakat o varisin bunu almadığını söyler, varisler de bu vasiyeti k^bul etmezlerse durum ne olur? Bu hususta imam Malik der ki: ita mal Allah (c.cj'ın kitabına uygun olarak taksim edilmek üzere varislere miras olarak döner. Çünkü ölen, bu malın üçte birinden olmasını istememiştir. Bundan dolayı, üçte biri kendilerine vasiyet edilen kişiler bu malı taksim edemezler.

6. Kadınlaşmış Erkekler Ve Çocuğu Alma Hakkı Olanlar

5. Ebû Urve (r.a.)'dan: Yumuşak huylu ve erkekliği kalmamış bir kişi, Hz. Peygamberin hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'in yarımdayken Abdullah b. Ebi Ümeyye (r.a.)'ye şöyle dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da onun sözünü duyuyordu:
«—Ya Abdullah! Allah (c.c.) size yarın Taif şehrini fethetmeyi nasip ederse tavsiye ederim, Gaylan'ın kızının yanına git, o kadın o kadar semiz ki önden bakınca karnının eti dört kat, yanlardan sekiz kat görünüyor.» Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):
Bunlar (artık) sizin yanınıza girmesinler» buyurdu.[15]

6. el-Kasım b. Muhammed (r.a.) der ki: Ömer b. el-Hattab (r.a.) Ensardan bir kadınla evliydi. Bu kadından Asım adında bir oğlu oldu. Sonra boşandılar. Hz. Ömer, Küba'ya geldiğinde oğlu Asım'ı mescidin avlusunda oynarken gördü. Onu kucakladı. Hayvanın üzerinde önüne oturttu. Bunun üzerine ninesi yetişti, çocuğu Hz. Ömer'den almak istedi, o da vermedi. Birlikte Hz. Ebû Bekr'in yanına geldiler. Hz. Ömer:
«— Bu benim oğlum» dedi. Kadın:
«— Benim oğlum» dedi.
Ebû Bekir de Hz. Ömer'e hitaben:
«— Çocukla onun arasına girme, onları serbest bırak» dedi.
Hz. Ömer de üzerine düşmedi.
îmam Malik der ki: Ben de böyle uyguluyorum.

7. Caiz Olmayan Satış Halinde Malın İadesi

İmam Malik der ki: Hayvan, kumaş ve diğer ticari eşyaları satın alan kimsenin yaptığı alış-veriş caiz değilse, bu kişiye almış olduğu eşyaları sahibine iade etmesi emredilir.
İmam Malik der ki: Mal sahibi, geri aldığı malın parasını, kendisine iade edilen güne göre değil, sattığı güne göre (aldığı parayı aynen) öder. Çünkü ödeme, malı müşterinin teslim aldığı
güne göredir. Müşterinin yanında malın değeri düşmüşse zarar mal sahibine ait; değer fazlası yine mal sahibinindir. Müşteri malı teslim aldığı zaman mal rağbette, fiat yüksek olup iade ederken mal kimsenin rağbet etmediği bir zamanda fiat düşük olabilir. (Bunlardan müşteri sorumlu değildir. Zira satış aslında batıldır. Mal müşterinin yanında emanet sayılır). Mesela müşteri malı alırken değeri on dinar olup iade ederken bir dinara düşmüşse, mal sahibi müşteriden dokuz dinar istiyemez. Yahut malı satarken değeri birdinar olup geri alırken değeri on dinara yükselmiş-se, müşteri de mal sahibinden dokuz dinar fazla isteyemez. Ancak malı teslim aldığı günün değeri olan bir dinarı alır.
îmam Malik der ki: Bunu şu mesele açıklar: Bir hırsız herhangi bir eşyayı çalsa, çaldığı günkü değerine bakılır. El kesecek miktara ulaşmışsa eli kesilir. Hapsedilmesi ya da kaçması sebebiyle el kesme işi gecikse ve bu arada çaldığı şeyin değeri el kesmeyi gerektirmeyen miktara da düşse eli kesilir. Eğer çaldığı zamanki kıymeti el kesmeyi gerektirmiyecek kadar azsa, sonradan malın değerinin yükselmesi elini kesmeyi gerektirmez.

8. İsabetli Ve İsabetsiz Hükümler

.
7. Yahya b. Said (r.a.)'den: Ebûd-Derdâ, Selman Farisi'ye «Mukaddes topraklara gelin» diye yazdı. Selman da ona şöyle yazdı: «Hiç bir toprak hiçbir kişiyi mukaddes yapmaz, insanı mukaddes yapacak amelidir. Duyduğuma göre, doktor olmuş tedavi yapı-yormuşsun, iyileştirebiliyorsan, ne mutlu sana. Doktorluk taslıyorsan, bir kişiyi öldürüp de cehenneme girmekden sakın.» Ebûd-Derdâ iki kişi arasında hüküm verip de o iki kişi dönüp gittikten sonra onlara bakar ve şöyle derdi: «Bana dönün ve hikâyenizi bana tekrar anlatın.» Ebûd-Derdâ vallahi doktorluk taslıyordu.
îmanı Malik der ki: Bir kimse efendisinden izinsiz bir köleden önemli bir işte yardım istese ve böyle bir iş de ücretle yapılıyorsa,
köleye de bir şey olursa, bundan dolayı o şahıs kölenin kıymetini öder. Köleye bir şey olmamışsa, efendisi çalıştığının ücretini isterse buna yetkisi vardır. Bu hüküm bize göredir.
imam Malik der ki: Kısmen hür, kısmen köle olan bir kişinin şahsi malı kendi yanında muhafaza edilir. Ancak bu maldan yemesine ve giymesine harcıyabilir. Bu köle ölürse, malı kısmen kölesi olduğu efendisine kalır.
imam Malik der ki: Bizce hüküm şöyledir. Baba isterse çocuğunun malı da varsa, malı olduğu günden itibaren çocuğa harcadığı nakit veya eşyayı hesap eder (ve malından alabilir).

8. Abdurrahman b. Delâf el-Müzenî'den: Cüheyne kabilesinden bir adam, hacıları geçer ve develer satın alır, bu develerden kâr sağlardı. Sonra yine hızlı gider, hacıları geçerdi. Bir seferinde iflas etti. Durumu Ömer b. Hattab'a intikal ettirildi. Ömer (r.a.) şöyle dedi:
«— Ey insanlar! Useyfia, Cüheyne kabilesinin Useyfiası; Dindar ve güvenilir olmak yerine "hacıları geçti" diye övülmesini seven bir kişidir. Şimdi bu şahıs borç olarak alış-veriş yapmış, borcunu ödemeye yaklaşmamıştır. Borcu bütün malını götürecek hale gelmiştir. Kimin onda alacağı varsa sabahleyin bize gelsin. Malını alacaklılar arasında taksim edeceğiz. Borçlanmaktan sakının. Borcun önü üzüntü, sonu da malın elinden alınmasıdır.»

9. Kölelerin Zarar Vermesi Ve Yaralaması

îmam Malik der ki: Bizce kölelerin işlemiş olduğu suçlarda şöyle amel edilir: Köle birini yaralamış veya bir şeyi gizlice almış veya muhafaza altında olan bir şeyi çalmış veya dalda asılı bir meyvayı koparmış veya hasar vermiş veya elinin kesilmesini gerektirmeyen bir hırsızlık yapmışsa, bütün bunlarda ceza olarak kölenin kendisi alınır, bundan daha ileriye gidilmez. Yapmış olduğu suç az olsun, çok olsun. Yalnız kölenin efendisi, kölesinin aldığı veya hasar verdiği şeyin kıymetini veya yaraladığı şeyin diyetini vermek isterse verebilir. Kölesi kendinde kalır. Kölenin kendisini vermek isterse verebilir. Bunun dışında efendinin bir şey vermesi gerekmez. Bu konuda efendi muhayyerdir, dilediği yolu seçer.

10. Geçerli Olan Bağış

9. Said b. el-Müseyyeb'den: Osman b. Affan (r.a.) şöyle dedi: Bir kimse kendisine yapılan bağışa sahip olacak çağa gelmemiş küçük oğluna bir bağışta bulunur, bunu duyurur, şahitlerle pekiş-tirirse, bu bağış, babasının gözetiminde ise geçerlidir.
îmam Malik der ki: Bir kimse küçük oğluna altın ya da gümüş bağışladıktan sonra —bağışladığı henüz kendi elindeyken— ölse, çocuk bundan birşey alamaz. Ancak babası bu bağışı tayin ederek ayırır veya onu oğlu adına başka birinin yanına koyarsa bu bağış oğlu için geçerlidir; oğlunun olur.

---

[1] Buharı, Vesâyâ, 55/1; Müslim, Vasiyet, 25/1,2,3.
Bu hadisi şerifteki iki gece sözü, bir sınırlama değildir. Azlığı anlatmak için bu ifade kullanılmıştır. Az bir zaman bile olsa o zamanı vasiyetsiz geçirmemek gerektiğini ifade eder.
[2] Sağlığında ve yolcu iken vasiyyet eden kişinin bu mala ihtiyacı vardır. Bunların vasiyet ettikleri inallarda tasarruf yetkileri ellerinden alınırsa, bu, vasiyette bulunmamalarına sebep olur. Bundan da bütün insanlık zarar görür. Tasamı"yetkilerini ellerinden alamadığınıza göre, vasİyyoti sonradan değiştirme! ıe bir tasarruf olduğundan, bu hak da ellerinden alınmamalıdır.
[3] Şe./bnnî, 734.
Ölümden sonra köle azat etmeyi vasiyyet etmek, bağlayıcı, değiştirilemez bir akittir. Diğer vasiyyetler bağlayıcı değildir, değiştirilebilir.
[4] Şeybanî, 735.
[5] Bazı sahabe ölümün Mekke'de olmasından dolayı hicretinin noksan olacağından endişe ediyordu.
[6] Burada Resûlullah (s.a.v.) mucize olarak gelecekten haber veriyor.
[7] Buharı, Cenaiz, 23/37; Müslim, Vasiyet, 35/1, no: 5.
[8] Buharı, Cenaiz, 23/37; Müslim, Vasiyet, 25/1, no: 5.
[9] Şeybanî, 736.
Hanefi Mezhebine göre, vasiyet, borçlardan sonra malın üçte biri için caizdir. Daha fazlası, mirasçıların izniyle yapılabilir. Mirasçılar bu izinden dönemez.
[10] Hud,71
[11] AVaf, 189
[12] Bakara, 233
[13] Ahkaf, 15.
[14] Bakara, 180.
[15] Çoğunluk bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir. Buharı (Megazî, 64/56) ve Müslim (Selâm, 39/13, no:32), muttasıl olarak rivayet ederler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ
GADR VE VEFASIZLIK

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

GADR VE VEFASIZLIK

?4333 ?1? ???? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ?????? ?'???????? ???Œ??????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ??????? ??????? ???????? ???? ?????????: ????? ???????? ?????[. ????? ?????? ??? ??????? .

1. (4333)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, Allah öncekileri ve sonrakileri birleştirip topladığı zaman her vefasız için, onu tanıtan bir bayrak dikilir ve: "Bu falan (oğlu falanın) vefasızlığıdır" denilir." [Buhârî, Edeb, 99, Cizye 22, Hiyel 9, Fiten 21; Müslim, Cihâd 10, (1735); Ebû Dâvud; Cihâd 162, (2756); Tirmizî, Siyer 28, (1581).][1]

?4334 ?2? ????? ???? ?????????? ???? ??????????:]??????? ??????? ??????? ?????? ???????? ???????? ???? ???????? ??????????: ?? ??? ??????? ??????? ???? ????? ????????[.

2. (4334)- Müslim'in el-Hudrî'den nakline göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir:"
Her zalimin arkasında bir bayrağı vardır, zulmü ölçüsünde bu bayrak yükseltilir. Haberiniz olsun, âmme hizmetlerini üzerine alandan daha büyük vefasız yoktur." [Müslim, Cihad 15, (1738).][2]

AÇIKLAMA:

1- Gadr, vefasızlık demektir. Yani bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamak. Vefasıza gadir denir.
2- Dinimiz verilen sözün tutulmasını emreder ve bu hususa ehemmiyet verir. Vefasızlık şiddetle yasaklanmış ve haram ilan edilmiştir. Ahde vefa, Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ın vasıflarından biri" olarak zikredilmiş (Tevbe, 111), mü'minlerin de bu vasıta muttasıf olmaları taleb edilmiştir (Bakara 177). Ahde vefayı emreden birçok ayetten sadece bir tanesini kaydediyoruz: "Ahdi de yerne getirin. Muhakkak ki ahidden dolayı mes'uliyet vardır" (İsra, 34).
Sadedinde olduğumuz İbnu Ömer (radıyallahu anh) hadisi, ahdini tutmayan vefasızların kıyamet günü arkalarına dikilecek bir bayrakla teşhir edileceklerini belirtiyor. Bayrak vefasızlığın ölçüsü nisbetinde yüksek tutulackatır. İbnu Ebî Cemre "gadr" kelimesinin mutlak gelmesine bakarak, "büyük" veya "küçük" her çeşit vefasızlığa şâmil olduğunu söyler ve hadisin, herhangi bir günah işleyen kimsenin dahi, Cenab-ı Hak teşhir edilmesini dilediği takdirde, onu gösterecek bir alemeti bulunacağını ifade ettiğini söyler. Bu hususu şu âyet te'yid eder: "Günahkârlar simalarıyla tanınacaklar" (Rahmân, 41). İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Hadisin zahiri her bir vefasızlık çin bir bayrağın bulunacağını ifade eder. Böylece anlaşılır ki, tek bir şahıs için vefasızlıkları adedince, birçok bayrak olacaktır." Bu ifadenin şümûlünü anlayabilmemiz için, her bir günahın Allah'a karşı işlenen bir gadr, bir vefasızlık olduğunu hatırlamalıyız. Çünkü her bir günah, Allah'a olan kulluk misakımızın bozulması, bezm-i elestteki ahdimize vefasızlık ifade eder. Şu halde Allah'a karşı ahdimizi tutmayı (yani gadr'e düşmemeyi) emreden ayet-i kerîme (Bakara, 27) bizi günaha karşı uyarmaktadır. İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Bayrak dikilmesindeki hikmet, cezanın, çoğunlukla günahın zıddı ile vaki olmasındandır. Nitekim gadr (günah) gizli işlenir. Öyleyse bunun cezasının açık şekilde verilmesi pek münasip düşer. Arap örfünde bir şeyin teşhirinde en iyi vasıta bayrak dikilmesidir."
3- Hadis, bir başka meseleye de parmak basar: "Kıyamet günü insanlar babalarına nisbetle çağrılacaklardır. Bu hükmüyle hadis, insanların Kıyamette annelerine nisbetle çağrılacağını bildiren hadise muhalefet etmektedir. İbnu Hacer o hadisin Taberânî'de İbnu Abbâstan rivayet edildiğini, senedce çok zayıf olduğunu söyler. İbnu Battâl, "babalara nisbet edilerek çağırılma tarifte daha açık ve başkalarından tefrikde daha mükemmeldir" der.
İbnu Hacer, İbnu Battâl'ın bu yorumunu şöyle açıklar: "Bu söz, "babalar (=âbâ)" kelimesini nefsü'l-emire değil, dünyada adamın nisbet edildiği şahsa hamletmeyi gerekli kılar. Esas alınan yorum da budur."
4- Hadiste, zahire göre hükmetmenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.
5- İkinci hadiste, amme hizmetinde bulunan devlet reisi, vali, kaymakam gibi yetkililerin verdikleri sözü tutmamalarının daha büyük bir cürüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü insanlar ahidlerini yerine getirmemek suretiyle güvensizlik hasıl ederlerse beşeri hayatta ilerleme olmaz. Pek çok işin yürümesi, karşılıklı güvenle olur. Bu kalkarsa her şey muallakta kalır. Hele memurlar vefasızlıkları sebebiyle güvensizlik verecek olurlarsa, amme hizmetleri fevkalade aksar, milletin devlete itimadı kalmaz.
Kadı İyaz, hadisten iki çeşit vefasızlık anlar: Birincisi yukarıda temas ettiğimiz devlet adamının millete karşı gadri, ikincisi de milletin devlet adamına karşı gadridir. Yani millet de hükümdarına karşı vefasızlık yapabilir. Bu, çeşitli itaatsizlik, isyan, vergi kaçakçılığı, fitnecilik, vatandaşlık vazifelerinde ihmal gibi değişik menfi davranışlarla kendini gösterir.
Şu halde, hadiste gelen tehdide bu hallere düşen herkes muhatap olabilecektir. [3]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333-335.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

40- KİTÂBU'L-VEKÂLE
1- Bâb: Ortağın Ortağa Taksimde Ve Diğer İşlerde Vekâleti Hakkındadır
2- Bab: Müslüman Kimse Dârıtl-Harb'de Bulunan Yâhud Dârıtl-İslâm'da (Kendisine Emân Verilmekle) Müste'men Olan Bir Harbî'yi Tevkîl Ettiği Zaman. Bu Vekâlet Verme Caizdir
3- Sarraflıkta (Yânı Nakdi Nakidle Satmakta) Ve Tartılacak Şeylerde Vekâlet Babı
4- Bâb: Çoban, Ölmek Üzere Olan Bir Koyun Gördüğü Veya Vekîl, Bozulacak Birşey Gördüğü Zaman, Çoban O Koyunu Kesse, Vekîl De Fesadından Korktuğu Şeyi İyileştirse (Bu Tasarruflar Caiz Olur)
5- Bâb: Şahidin Ve Gaibin Vekâleti Câîzdir
6- Borçları Ödeme Hususunda Vekâlet Babı
7- Bâb: Bir Kimse Bir Kavmin Vekilime Yâhud Şefaatçısına Bırşey Hibe Ettiğinde Bu Hibe Caizdır
8- Bâb: Bir Adam Bir Adamı. Ne Kadar Vereceğini Beyân Etmeyerek Bir Şahsa Birşey Vermesi İçin Vekîl Yaptiği Zaman, Vekîl Bu Şahsa İnsanların Örf Edindiği Şey Üzere Verirse (Bu Câizdib)
9- Kadının Nikâh Akdi (Yâni Kendisini Evlendirmesi) Hususunda İmâma Vekâlet Vermesi Babı
10- Bâb: Bir Kimse Bir Kimseyi Vekîl Ta'yîn Ettiği Ve Vekil De Tevkîl Edildiği Maldan Bir Mikdâr Şeyi Terk Ettiği Zaman (Müvekkil Vekilin Bu Hareketine İcazet Verdiği Takdirde) Bu İş Caiz Olur
11- Bâb: Vekîl, Bir Şeyi Fesâdlı Bir Alışverişle Sattığı /Aman. Vekilin Bu Alışverişi Reddedilmiştir (Yânî Reddedilir)
12- Vakif Hususunda Vekâlet, Vekilin Nakafası, Vekilin Vakıf Maldan Arkadaşına Yedirmesi, Kendisinin De Ma'rûf Mikdâr Yemesi Bâbı
13- Dînî Cezaları Yerine Getirmekte Vekâlet Babı
14- Ka'be'ye Hediye Olarak Gönderilen Kurbanlık Hayvanların Kesilmesi Ve Bunlarin İşlerinin Araştırılıp Gözetilmesi Hususlarında Vekâlet Babı
15- Bab
16- Emniyetli Kimseye Hazînecilik Ve Benzeri İşlerde Vekâlet Verme Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

40- KİTÂBU'L-VEKÂLE

(Vekâlet Kitabı)

1- Bâb: Ortağın Ortağa Taksimde Ve Diğer İşlerde Vekâleti Hakkındadır [1]

Peygamber (S), Alî'yi kendi kurbanlığında ortak etmiş, sonra da ona kurbânın taksim edilmesini emretmiştir [2].

1...... Alî (R): Rasûlullah (S) bana kesilen kurbân develerinin çullarını ve derilerini sadaka vermemi emretti, dedi [3].

2-..... Ukbe ibnu Amir(R)'den: Peygamber (S) Ukbe ibnu Âmir'e, sahâbîlerine taksim etmek üzere bir takım kurbanlık koyun vermiş. (Ukbe bunları taksim etmiş), bir yaşında kuvvetli bir keçi oğlağı kalmıştı. Ukbe bunu Peygamber'e zikretmiş, Peygamber de: "Onu da sen kes!" buyurmuştur [4].

2- Bab: Müslüman Kimse Dârıtl-Harb'de Bulunan Yâhud Dârıtl-İslâm'da (Kendisine Emân Verilmekle) Müste'men Olan Bir Harbî'yi Tevkîl Ettiği Zaman. Bu Vekâlet Verme Caizdir

3-..... Salih ibnu İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf, babası İbrahim'den; o da dedesi Abdurrahmân ibn Avf tan: Bu Abdurrah-mân ibn Avf (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'deki malımı (yâhud yakınlarımı) muhafaza etmesi; ben de onun Medine'deki malını ve yakınlarını korumam için Umeyyetu'bnu Halefe bir mektûb yazdım. Mektubun üzerine Abdurrahmân imzasını koyup Rahman ismini zikredince, Umeyye: Senin ibâdet ettiğin Rahmân'ı ben tanımam, sen bana Câhiliyet'teki isminle yaz, dedi. Bu sefer ben ona " Abdu Amr" diye yazdım. Bedir gazvesi günü geldiği zaman, ben o gün bir gece insanlar uyuduğu bir sırada Umeyye ibn Halefi korumak için onu alıp bir dağa çıktım. Fakat Umeyye'yi Bilâl gördü. Hemen koşup, nihayet bir Ensâr meclisinde durdu ve:
— Bu, Umeyyetu'bnu Haleftir; yakalayın! Eğer Umeyye bu sefer kurtulursa ben kurtulmam! diye haykırdı (Böylece Ensâr'ı Umeyye'yi öldürmeye teşvik etti) [5].
Bunun üzerine onun beraberinde Ensâr'dan bir takım rnücâhid, bizim izlerimizde hareket edip, bizi ta'kîbe koyuldular. (Benim bir elimi Umeyye, bir elimi de oğlu Alî tutuyordu.) Mücâhidlerin bize yetişeceklerinden endîşe edince, ben Ensâr'a:
— Umeyye budur, diye oğlu Alî'yi kendisine halef yapıp geri bıraktım.
Bunu, oğlu ile onları meşgul edip Umeyye'yi kurtarmak için yaptım. Fakat onlar hemen Umeyye'nin oğlunu öldürdüler. Sonra bizi kovalamak için direndiler. Umeyye şişman, ağır bedenli bir adamdı. Kovalayanlar bize yetişince, ben Umeyye'ye:
— Çök, dedim; o diz üstü çöktü.
Ben hücumdan onu korumak için kendimi onun üzerine attım. Fakat hücum edenler kılıçlarını altımdan Umeyye'ye sapladılar ve nı-hâyet onu öldürdüler. Bu sırada mücâhidlerden biri kılıcını benim ayağıma isabet ettirdi [6].
Bu hadîsi Abdurrahmân ibn Avf'tan rivayet eden oğlu İbrâhîm: Babam Abdurrahmân ibn Avf, ayağının üstündeki bu kılıç izini bize gösterir idi, demiştir.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Râvî Yûsuf ibnu'l-Mâcişûn, İb-rânun'in oğlu Salih'ten işitti. İbrâhîm de babasından işitti [7].

3- Sarraflıkta (Yânı Nakdi Nakidle Satmakta) Ve Tartılacak Şeylerde Vekâlet Babı

Umer ibn Hattâb ve îbnu Umer, sarraflık hususunda vekâlet vermişlerdir [8].

4-....,. Ebû Saîd eî-Hudrî ile Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) bir kimseyi Hayber üzerine harâc âmil ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den Cenîb (denilen en iyi cins) hurması ile geldi. Rasûlullah ona:
— "Hayber'in bütün hurmaları böyle mi?" diye sordu. O sahâbî:
— Biz bu en iyi hurmadan bir sâ' ölçeği, (âdı hurmanın) iki sâ' ölçeği ile, ve yine (bu iyi hurmadan) iki sâ' ölçeği üç sâ' ölçek (âdî) hurma ile alıp değiştirmekteyiz, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Böyle yapma! Âdî karışık hurmayı para ile sat, sonra bu para ile Cenîb (nev'i hurma) satın al." Buyurdu [9].
Ve Rasûlullah, tartılacak şeylerde de bunun benzerini söyledi [10].

4- Bâb: Çoban, Ölmek Üzere Olan Bir Koyun Gördüğü Veya Vekîl, Bozulacak Birşey Gördüğü Zaman, Çoban O Koyunu Kesse, Vekîl De Fesadından Korktuğu Şeyi İyileştirse (Bu Tasarruflar Caiz Olur) [11]

5-.....Ka'b ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ka'b ibn Mâlik ailesinin Seli' Dağı'nda güdülür bir sürü davarı vardı. Bunları güden cariyemiz, bu sürüden bir koyunun ölmek üzere olduğunu gördü. Hemen (sert) bir taşı kırdı da bu taş parçasıyle koyunu kesti. Bunu duyunca Ka'b, aile halkına: (Durun)! Bunu Peygamber'den soruncaya kadar, yâhud Peygamber'e soracak bir kimse gönderinceye kadar, koyunun etinden yemeyiniz, dedi. Ve Peygamber'e bu koyunun kesilme suretinden, bizzat kendisi yâhud birisini gönderip, sordu. Peygamber (vS) de Ka'b'a, bu koyunun etini yemeyi emretti [12].
RâvîUbeydullah: O çobanın bir câriye olması ve o cariyenin koyunu kesmesi beni sevindiriyor, demiştir. Abdetu, Ubeydullah'tan rivayette Mu'temir'e mutâbaat etmiştir. Buhârî bu mutâbaatı Zebâih Kitâbı'nda senediyle getirdi.

5- Bâb: Şahidin Ve Gaibin Vekâleti Câîzdir

Abdullah ibn Amr da kendi kahramanına (yânı işlerini gören vekiline) o kendisinden uzakta iken, küçük büyük bütün ailesi halkının fit ir sadakalarını vermesini yazmıştır [13].

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir adamın Peygamber üzerinde muayyen yaşta bir deve alacağı vardı. Bir gün o adam Peygamber'e geldi de bu alacağını ödemesini istedi. Peygamber hâzır olan
me'mûrlarına hitaben:
— "Bu adama onun devesi yaşında bir deve veriniz" buyurdu.
Sahâbîler onun devesi yaşında bir deve aradılar. Fakat ona verilecek yaşta deve bulamadılar, ancak onun devesinden daha değerli yaşta bir deve buldular. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bunu ona veriniz" buyurdu. ; Deve kendisine verilen adam:
— Sen bana alacağımı fazla verdin, Allah da sana bol versin, dedi. Peygamber bu vesile ile şöyle buyurdu:
— "Şübhesiz sizin en hayırlınız, borç verimi en güzel olantnızdır"[14].

6- Borçları Ödeme Hususunda Vekâlet Babı

7-.....Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Bir adam Peygamber'e geldi de ondan alacağını ödemesini istiyordu. İstemesinde kabalık ve sertlik yapmıştı. Peygamber'in sahâbîleri de onu (söz ve fiille) cezalandırmak istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Onu serbest bırakın (dokunmayın). Çünkü her hak sahibinin söz söyleme hakkı vardır" buyurdu. Sonra da: "Ona kendi devesinin benzeri yaşta bir deve veriniz" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, biz ancak onun devesinden daha değerlisini
buluyoruz (onun devesi gibisini bulamıyoruz), dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
daha olan deveye ona veriniz. Çünküsizin borç ödeme yönünden ?n güzeliniz, en hayırlı olamnızdand.r» buyurdu

7- Bâb: Bir Kimse Bir Kavmin Vekilime Yâhud Şefaatçısına Bırşey Hibe Ettiğinde Bu Hibe Caizdır

Çünkü kendisinden, müslümânların Huneyn'de aldıklar ganimetleri geri vermesini istedikleri zaman,Peygamber'in Havazin Heyeti'ne söylediği sözü buna . Peygamber (S) onlara: "Benim o ganîmelen olan payım sizin olsun" demiştil6.

8-.....Mervân ibn Hakem ile Misver ibn Mahreme (R) Urve'ye şöyle haber vermişlerdir: (Huneyn seferinde) Rasûlullah'a Havâ-zin kabilesinin temsilci hey'eti müslümânlar olarak geldikleri ve Rasûlullah'tan mallarının ve esirlerinin kendilerine geri verilmesini istedikleri zaman, Rasûlullah (S) onlara şunları söyledi:
— "Bana sözün en sevimlisi, en doğrusudur. Şimdi siz iki şıktan birini tercih ediniz: Ya esirleri, ya malı. Ben (taksîmden evvel) sizin gelmenizi beklemiş idim (siz geciktiniz)" buyurdu.
Ve hakîkaten Rasûlullah Tâif ten (Cı'râne'ye) döndüğü zaman, on bu kadar gece Havâzin elçilerinin gelmesini beklemişti.

Havâzin Hey'eti'ne Rasûlullah'ın kendilerine ancak iki şıktan birini geri vereceği açıkça belli olunca, bunlar:
— Biz esirlerimizin geri verilmesini tercîh ediyoruz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (musallaya gitti), müslümânlar arasında ayağa kalktı. Allah'a lâyık olduğu sıfatlarla sena etti. Sonra "Amma ba'du" (fasıl hitâbiyle başlayarak):
— "Bu Havâzin temsilcileri kardeşleriniz kusurlarından tevbe ediciler olarak bize gelmişlerdir. Ben de (benim ve Abdulmuttalib oğul-ları'nın payı olan) esirleri kendilerine geri vermeyi uygun gördüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karşılıksız vererek) kardeşlerinizin gönlünü hoş etmeyi severse, bunu yapsın! Sizden her kim kendi payı üzerine bağlı kalmak (karşılıksız vermemek) arzu ederse, (bu bedeli) biz ona, Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından veririz. Bu kanâatle o da böyle yapsın!" buyurdu.
Bunun üzerine halk (bir ağızdan):
— Rasûlullah'ın hatırı için bizler Havâzin esirlerini kendilerine vermekle bu hoşnûdluğu yaptık, dediler.
Bunun ardından Rasûlullah:
— "Şimdi biz, sizden esirini vermeye rızâsı olan kimseleri, rızâsı olmayanlardan bilip ayıramıyoruz- Onun için siz gidiniz de, sizin muvafakat emrinizi bize iş bilir nakîbleriniz arzetsinler!" buyurdu.
İnsanlar yerlerine döndüler. Kabilelerin iş bilir kişileri kendi halk-larıyle konuştular. Sonra Rasûlullah'a dönüp, herbiri kavminin esîr-lert geri vermekten memnun olduklarını ve Rasûlullah'a bu hususta izin verdiklerini hafcer verdiler [15].

8- Bâb: Bir Adam Bir Adamı. Ne Kadar Vereceğini Beyân Etmeyerek Bir Şahsa Birşey Vermesi İçin Vekîl Yaptiği Zaman, Vekîl Bu Şahsa İnsanların Örf Edindiği Şey Üzere Verirse (Bu Câizdib) [16]

9- Bize Mekkî ibnu İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Bize tbnu Cureyc, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve bir de bâzısı bâzısı üzerine artırarak ondan başkalarından tahdîs etti. Bu hadîsin tamâmını onların hepsi tebliğ etmedi, fakat onlardan bir tek adam tebliğ etti. Câbir ibn Ab-dillah (R) şöyle demiştir:
Ben bir seferde Peygamber'İn maiyyetinde idim ve ağır hareket eden bir deve üzerinde yolculuk ediyordum. Bu deve ancak insanların sonunda idi. Derken yanıma Peygamber (S) uğradı da:
— "Bu arkada kalan kimdir?" dedi.
Ben:
— Câbir ibn Abdillah'tır, dedim. Peygamber:
— "Neyin var ki (geri kaldın)?'* buyurdu. Ben de:
— Ben yürüyüşü yavaş bir deve üzerindeyim, dedim. Peygamber:
— "Beraberinde deve sürecek bir çubuk var mı?" dedi,
— Evet var, dedim.
— "Onu bana ver" buyurdu.
Ben çubuğu kendisine verdim. O da bu deynekle deveye vurdu ve azarladı. Artık deve Peygamber'İn ona vurduğu bu yerden i'tibâ-ren ordunun önde gidenlerinden oldu.
— "Deveyi bana sat" dedi. Ben de:
— Fakat o (bedelsiz olarak) senindir yâ Rasûlallah, dedim.
— "Onu bana sat. Ben bu deveyi senden dört dînâr karşılığında aldım. Medine'ye kadar onun sırtı (yânî binme hakkı) senindir" buyurdu.
Medine'ye yaklaştığımız zaman ben hızlı gitmeye başladım. Peygamber:
— "Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.
— Kocası ölmüş dul bir kadınla evlendim, dedim. Peygamber:
— "Onun seninle, senin de kendisiyle oynaşacağınız bakire bir kızla evlenseydin yâ!" buyurdu.
— Babam vefat etti ve bir takım kız çocukları bıraktı. Bu sebeb-le ben tecrübe kazanmış, kendinden toyluk gitmiş bir kadınla evlenmek istedim, dedim.
Peygamber:
— "Bu evlilik sana mübarek olsun" dedi. Medine'ye geldiğimizde:
— "Yâ Bilâl, Câbir'e devesinin bedelini öde ve bedeli biraz da artır" buyurdu.
Akabinde Bilâl, Câbir'e dört dînâr verdi ve bedeli bir kîrât da artırdı.
Câbir: Rasülullah(S)'m bu ziyâdesi artık benden ayrılmasın, dedi.
2140/Sahîh-iWuH8tî ve Tercemesi
(Râvî tfŞ mndan ayrilm) Artık bu kîrât, Câbir ibn Abdillah'ın kılıcının kı-z oldu, dedi [17].

9- Kadının Nikâh Akdi (Yâni Kendisini Evlendirmesi) Hususunda İmâma Vekâlet Vermesi Babı

10-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Bir kadın Rasûhıllah(S)'a geldi de: Yâ Rasûlallah, ben nefsimi sana hibe ettim, dedi. Akabinde bir adam: Bu kadını bana zevce yap, dedi. Rasûlullah (S): "Kur'ân'-dan ezberindeki sûrelerdi ona öğretmen) karşılığında, bu kadını sana zevce yaptık" buyurdu [18].

10- Bâb: Bir Kimse Bir Kimseyi Vekîl Ta'yîn Ettiği Ve Vekil De Tevkîl Edildiği Maldan Bir Mikdâr Şeyi Terk Ettiği Zaman (Müvekkil Vekilin Bu Hareketine İcazet Verdiği Takdirde) Bu İş Caiz Olur

Eğer vekîl, vekîl edildiği maldan bir şeyi ta'yîn edilmiş bir müddete kadar ödünç verse, bu da (müvekkil icazet verdiği takdirde) caiz olur.

11-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) beni ramazân zekâtım korumaya vekîl ta'yîn etti. (Bir gece) bana bir gelen geldi ve zekât hurmasından avuçlamaya başladı. Ben onu yakaladım ve: Allah'a yemîn ederim ki, seni muhakkak Rasûlullah'a götüreceğim, dedim. O da: Ben muhtacım, üzerimde de bana muhtâc bir aile (nafakası) vardır; benim bu aldığım şeye şiddetli bir ihtiyâcım vardır, dedi. Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine ben de onun yolunu boşalttım (yânî onu salıverdim). Sabaha girdiğimde Peygamber (S):
— "Yâ Ebâ Hureyre, dün gece esirin ne yaptı?*' dedi. Ben de:
— Yâ Rasûlallah, şiddetli ihtiyâcdan ve ailesinin çokluğundan şikâyet etti. Ben de ona acıdım ve yolunu boşalttım (yânî salıverdim), dedim.
Rasûlullah:
— "Fakat o muhakkak sana yalan söylemiştir, ve yakında yine gelecektir" buyurdu.
Rasûlullah "Yakında yine gelecek" buyurduğu için, onun geleceğini bildim de, onu gözetledim. Geldi ve hurmadan avuçlamağa başladı. Onu yakaladım ve: Seni elbette Rasûlullah'a götürürüm, dedim. O: Beni bırak, çünkü ben muhtacım ve üzerimde büyük bir aile (yükü) vardır. Bir daha dönmem, dedi. Ben de ona acıdım ve yolunu açtım. Sabaha eriştiğimde Rasûlullah bana:
— "Yâ Ebâ Hureyre, esirin ne yaptı?" buyurdu. Ben de:
— Yâ Rasûlallah, şiddetli bir ihtiyâcdan, ailesinin çokluğundan şikâyet etti de ona acıdım ve yolunu açtım (yânî salıverdim), dedim.
Rasûlullah:
— "Fakat o muhakkak sana yalan söylemiştir; yakında gelecektir" buyurdu.
Onu üçüncü defa gözetledim. Geldi ve hurmadan avuçlamaya başladı. Onu yine yakaladım ve: Bu defa seni muhakkak Rasûlullah'a götürürüm. Artık bu üç defanın sonudur. Sen bir daha dönmem dersin, sonra yine dönersin, dedim. O: Beni bırak da sana bir takım kelimeler öğreteyim ki, Allah sana bu kelimelerle fayda ihsan eder, dedi. Ben: Bu kelimeler nedir? dedim. O da: Yatağına girdiğinde Kürsî Ayeti'ni: Allâhu lâ ilahe illâ huvel-Hayyul-Kayyûm âyetini bitirinceye kadar oku. Muhakkak senin üzerinde Allah tarafından bir koruyucu bulunmakta devam eder ve sana sabaha kadar hiçbir şeytân yaklaşamaz, dedi. Ben de onun yolunu açıp salıverdim.
Sabaha girince Rasûlullah bana:
— "Dün gece esirin ne yaptı?" dedi. Ben de:
— Yâ Rasûlallah, bu esîr bana bir takım kelimeler öğreteceğim, unlar sebebiyle Allah'ın bana hayır ve yarar ihsan edeceğini söyle-
di. Ben de yolunu açıp salıverdim, dedim. Rasûlullah:
— "Bu kelimeler nedir?" buyurdu. Ben de:
— Bana, yatağıma girdiğimde Kürsî Âyeti'ni evvelinden bitirinceye kadar A llâhu lâ ilahe illâ huve 'l-Hayyu H-Kayyûm.. diye oku dedi. Ve yine bana o: Sabaha girinceye kadar senin üzerinde Allah'tan bir koruyucu bulunmakta devam eder; asla ayrılmaz ve sana şeytân da yaklaşamaz dedi, diye cevâb verdi.
— Sahâbîler hayır öğrenmeye pek hırslı idiler,- Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Dikkat!Bu esîr çok yalancı olduğu hâlde sana doğru söylemiştir. Yâ Ebâ Hureyre, üç geceden beri sana hitâb edip konuşan kimdir bilir misin?" buyurdu.
Ben Ebû Hureyre de:
— Hayır, dedi(m). Rasûlullah:
— "İşte ot (insan suretinde) bir şeytândır" buyurdu [19].

11- Bâb: Vekîl, Bir Şeyi Fesâdlı Bir Alışverişle Sattığı /Aman. Vekilin Bu Alışverişi Reddedilmiştir (Yânî Reddedilir)

12-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: (Bir kerresinde) Bilâl Peygamber'e bernî denilen en iyi cins hurma getirdi. Peygamber, Bilâl'e:
— "Bu hurma neredendir?" dedi. Bilâl:
— Yanımızda ergin nevi'den hurma vardı. Ondan iki sâ' ölçeğini bunun bir sâ' ölçeği ile değiştim. Bunu Peygamber'e yedirmek için yaptım, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Evveh, evveh! Bu ribânın kendisidir; bu ribânın kendisidir; sakın böyle yapma!.. Fakat iyi hurma satın almak istediğinde âdı hurmayı ayrıca sat, sonra onun parası ile bu iyi hurmayı satın al" buyurdu [20].

12- Vakif Hususunda Vekâlet, Vekilin Nakafası, Vekilin Vakıf Maldan Arkadaşına Yedirmesi, Kendisinin De Ma'rûf Mikdâr Yemesi Bâbı

13-.....Amr ibn Dînâr. Umer ibnu'l-Hattâb'ın sadakası, yânî vakıf yaptığı malı hususunda Umer'in: Vakfın işini üstlenen

velî üzerine o maldan yemesinde ve mal toplayıcı olmayarak arkadaşına yedirmesinde günâh yoktur, dediğini İbn Umer'den rivayet etmiştir.
İbn Umer kendisi Umer'in vakfına velilik eder, bu maldan Mekke ahâlîsinden insanlara, onlar üzerine inerek (yânî konuk olarak) hediye eder idi [21].

13- Dînî Cezaları Yerine Getirmekte Vekâlet Babı

14-.....Zeyd ibn Hâlid ile Ebû Hureyre(R)'den; şöyle demişlerdir: Peygamber (S): "Yâ Uneys (ibne'd-Dahhâk), şu zina suçı isnâd edilen kadına git, eğer o kadın zina ettiğini V tirâf ederse ona recm cezası uygula" buyurdu [22].

15-.....Ukbetu'bnu'l-Hârise şöyle demiştir: (Medine'de) Nuaymân yâhud Nuaymân'ın oğlu içki içmiş (yânî sarhoş) olarak (evine) getirildi. Hem Rasûlullah (S) evde bulunan kimselere bu sarhoşu dînî ceza olarak dövmelerini emretti. Ukbe: Ben de onu dövenler arasında idim. Biz onu nalınlarla, kabuğu soyulmuş hurma deyneği ile dövdük, demiştir [23]

14- Ka'be'ye Hediye Olarak Gönderilen Kurbanlık Hayvanların Kesilmesi Ve Bunlarin İşlerinin Araştırılıp Gözetilmesi Hususlarında Vekâlet Babı

16-.....Amre bintu Abdirrahmân, Ebû Bekr ibn Hazm'ın oğlu Abdullah şunu haber verdi ki,Âişe (R) şöyle demiştir: Ben (hicretin dokuzuncu yılında) Rasûlullah'ın Ka'be'ye hediye gönderdiği kurbanlık develerin gerdanlık iplerini kendi iki elimle büktüm. Sonra Ra-sûlullah (S) onlara kendi iki eliyle gerdanlıklarım taktı. Sonra da bu kurbanlıkları babam Ebû Bekr ile Mekke'ye gönderdi. Bu işten dolayı Allah'ın kendisine halâl kıldığı (ihrâmlıya haram olan şeylerden) hiç-birşey Rasûlullah'a haram olmadı. Bu kurbânlar kesilinceye kadar Allah ona ihrâmlıya haram olan şeyleri halâl kıldı [24].

15- Bab

Bir adam kendi vekiline: Bunu Allah'ın sana gösterdiği yere (yânı istediğin yere) koy, dediği ve vekili de:
Söylediğin şeyi işittim, dediği zaman (yânî o şeyi istediği yere koyduğu zaman bu caiz o!ur).

17- Bana Yahya ibn Yahya tahdîs edip şöyle dedi: Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da îshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan ki, o amcası Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir; Ebû Talha Medîne'de hurmalık yönünden Ensâr'ın en zengini idi. Kendisince mallarının en sevimlisi de Bîruhâ denilen bustânı idi. Bîruhâ, Mes-cid'in karşısında idi. Rasûlullah Bîruhâ'ya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.
"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz şübhesiz Allah onu bilicidir" (Âiu imrân: 92) âyeti inince Ebû Talha, Rasûlullah'a geldi de şunları söyledi:
— Yâ Rasûlallah: Yüce Allah kendi Kitâbı'nda "Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar asla hâlis iyiliğe ermiş olmazsınız..*"
buyuruyor. Mallarımın bana en sevimli olanı da Bîruhâ'dır. Bu se-beble Bîruhâ Allah için bir sadakadır. Ben bu sadakanın hayrım ve sevabını Allah yanında biriktirip bulacağımı ümîd ediyorum. Yâ Rasûlallah, sen bu bustânımı istediğin "yere koy (sarfet)! Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ne hoş şey! Bîruhâ gidici (veya kazanç verecek) bir maldır, Bîruhâ gidici (yâhud kazanç verici) bir maldır. Onun hakkında senin söylediğin şeyi işittim (maksadını bildim). Ben bu malı senin kendi yakınlarına tahsis etmeni uygun görüyorum" buyurdu.
Ebû Talha da:
— Yâ Rasûlallah, ben de öyle yaparım, dedi.
Ve Ebû Talha Bîruhâ'yı en yakınları ve amca oğulları arasında taksim etti [25].
Mâlik'ten rivayet eden İsmâîl, Yahya ibn Yahya'ya mutâbaat etti. Ravh da Mâlik'ten olan rivayetinde "Râbihun (= Kazanç getirici)" şeklinde söyledi.

16- Emniyetli Kimseye Hazînecilik Ve Benzeri İşlerde Vekâlet Verme Babı

18-..... Ebu Musa(R) dan: Peygamber (S): '(Efendisi tarafından) emredilen şeyi kamilen, bol bol emredilen kimseye gönül hoşluğu ile infâk etmekte -ve belki de şöyle buyurdu: Vermekte- olan emniyetli hazineci, sadaka veren iki hayır sahibinden birisidir" buyurmuştur [26]

---

[1] Vekâlet, bir kimsenin bir işi başkasına tevfiz ve sipariş etmesi ve bu işte o kimseyi kendi yerine geçirmesidir. Tevfiz edene Müvekkil; yerine geçene Vekîl, vekâlet verilene ise Mevkûlün bih denir. Tevkil de bir işte tasarrufu başkasına tevdi' etmektir. Vekâlet, lügat yönünden "korumak" ma'nâsına da gelir.
Risâlet, bir kimsenin sözünü, tasarrufta dahli olmayarak başka bir kimseye tebliğ etmektir. Gönderene Mürsil; gönderilene Mürselün ileyft, aradaki vâsıtaya Rasûl denilir.
Vekâlet de bey' gibi îcâb ve kabul ile gerçekleşir.
[2] Buhârî bunu Şerîket ve Hacc Kitâblan'nda senediyle rivayet etti.
[3] Bu hadîs de Hacc Kitâbı'nda geçti. Bunun başlığa delîlliği, Peygamber'in onu ortak kılmasıdır.
[4] Butıârî bunu Danaya ve Şerîket Kitâblan'nda da getirmiştir.
Bu hadîsin Vekâlet başlığında getirilme sebebi, Peygamber'in Ukbe ibn Âmir'i, kurban koyunlarını sahâbîlerine taksîm etmeye tevkil buyurmuş olmasıdır.
[5] Umeyye ibn Halef, yazdığı mektûbda "Ben senin ibâdet ettiğin Rahmân'ı tanımam (yânı O'nun tevhidini İ'tirâf etmem)" demiş, Câhiliyet'teki ismini yazmasını istemiş olan azılı bir müşrik ve İslâm düşmanı idi. Mekke'de müslümanlara ve bu arada Bilâl'a çok eziyetler etmişti. İşte Bilâl'ın Ensâf'ı harekete geçirmesi, onüç sene Mekke'de çekilen azâbların intikaamı ve va'd edilen zaferin

şaheser bir tecellîsidir.

[6] Bu hadîsin başlığadelîlliği şöyledir: Abdurrahmân ibn Avf'ın, küfür yurdunda bulunan Umeyye ibn Halefe vekâlet vermesidir. Küfür yurdundaki bir kâfirin müslümân tarafından tevkili caiz olunca, İslâm yurdunda kendisine emân verilip müste'mer. oİan bir kâfiri tevkîl etmek evleviyetle caiz ve sahîh olur.

Abdurrahmân'in Mekke'deki Umeyye ile aralannda sıkı bir dostluk vardı. Bu hadîste Abdurrahmân, yaptığı ahd ve vekâlete hârika bir vefakârlık örneği vermiştir.

[7] Bunun fâidesi, râvîlerin birbirlerinden işitmelerini tesbît ve tahkîk etmektir. Bu-rttahia metindeki isnâddan işitme olmadığı zannma düşülmesi önlenmiş olur.

[8] Bu iki fa'iîki Saîd ibn Mansûr ayrı ayrı senedleriyle mevsûlen rivayet etmiştir.

[9] Hadîsin başlığa~üyğunluğu şöyledir. Peygamber'inme'mûra söylediği sözü, alım satımda bir nevi' vekâlet vermektir. Hurmanın hurma ile elden ele peşin alınıp satılması da müsavi olarak sarraflık gibidir. Bu muamele, ma'nâda sarraflığın benzeridir.

[10] Yânı bir ntl, iki rıtl mukaabilinde satılmaz. Fakat para ile sat, sonra da para ile satın al.

[11] Başlıktaki şartın cevâbı hazfedilmiş olup, takdîri parantez içinde gösterilendir

[12] Hadîsin terdîdli rivayet edilmesi, râvînin şekkinden ileri gelmiştir. Hadîs, müvekkilin malına zarar ve fesâd oîacağı vekîl Tarafından anlaşılırsa, müvekkilin izni eklenmiş olmaksızın, vekilin müvekkelun bİh olan malda tasarrufu caiz olduğunu ve tazmini gerekmîyeceğinİ beyân için sevkolunmuştur.

Yİne bunun gibi bağ bekçisi meyvenin olgunlaştığını görür de toplanmasının geri kalmasında zarar olacağından endişe eder ve bunları toplarsa, hüküm bunda da aynıdır.

[13] Buhârî, babın altına yazdığı hadîsten, hâzırın vekâleti açıkça anlaşılmakla beraber gaibin vekâleti eksik bulunduğundan bu eksiği tamamlamak için Abdullah ibn Amr'ın İş vekîlİ olan uzaktaki adamına yazdığı vekâletnameyi ta'ltk hâlinde getirmiştir. Bu isim bâzı Buhârî nüshalarında Abdullah ibn Umer şek-.linde gelmiştir. Kahraman, farsça bir kelime olup, işleri gören vekil ma'nâsınadır.

[14] Hadîsin bâb başlığına delîlliği sarihtir. Hadîsin son fıkrası hârika bir borç ödeme adalet ve cömertlik düstûrudur. .

[15] Hadîsin bâb başlığına delîlliği şöyledir: Havâzin temsilciler hey'eti esirlerin geri

[16] Bâb başlığında mahzûf olan cevâb, parantez içinde verildiği şekilde "Bu caizdir" veya "Sahihtir, mu'teberdir" ifâdeleri olabilir. Sevkedilen hadîsin içindeki Peygamber'İn uygulaması bunun delilidir.

[17] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in "Yâ Bilâl, Câbir'e devesinin bedelini öde ve bedeli biraz da artır" kavimdedir. Bilâl Câbir'e dört dînâr bedeli verdi ve bir kîrât da artırdı. Şübhesiz Peygamber artırma emrini verdiği sırada vereceği fazlanın mikdânnı zikretmemiştir. Bilâl bu hususta örfe dayanarak bedeli bir kîrât artırmıştır (Aynî).

[18] Hadîsin başlığa delîlliği, kadın, Rasûlullah'a: "Nefsimi sana hibe ettim" dediği zaman bu söz, Rasûlullah'ın onu kendine zevce yapması yâhud zevce yapmayı uygun gördüğü kimselerden birine zevce yapması üzerine verdiği vekâlet gibi olması cihetindendir (Aynî).

[19] Bu uzun Ebû Hureyre hadîsinin bâb başlığına uygunluk ciheti şudur: Ebû Hureyre ramazân zekâtını, yânî fıtr sadakasından toplanmış hurmaları korumak için bir vekîl idi. Ebû Hureyre bu sadaka malından bir mikdârmın alınmasına sükût etmiş ve Rasûlullah'a arzettiğinde o da ilâve bir icazet ifâde eder bir hâlde bu hususta sükût etmiştir. Bu da Peygamber'den bir icazettir (Aynî).

[20] Hadîsin bir rivayetinde bildirildiğine göre, Bilâl gidip bu hurmayı sahibine reddetmiştir. Hadîsin bâb başlığına uygunluğu; Peygamber'in "Bu ribânın kendisidir, bunu yapma" kavlinden anlaşılır. Çünkü ribâ alışverişinin reddedilmesi vâcib olan şeylerden olduğu bilinmiştir.

Bu alışverişin merdûd olduğu hükmü, bu hadîsten şu suretlerle alınır: "Evveh" ta'bîrinin tekrarlı zikredilmesiyle; "Bu ribânin kendisidir" ta'bîr bu-yurulmasıyle; hadîsin sonunda ribâdan salim bir mübadele sureti Öğretilmiş bulunmakla (Aynî).

Buhârî'nin Kuşmeyhenî nüshasında "İndenâ" şeklinde; Hamavî ve M üstemi! nüshalarında ise "İndi" şeklinde gelmiştir. Ebû Zerr'den başka bütün Bu-hârî nüshalarında "Li-yat'ama'n-Nebiyy = Peygamber'in yemesi için" şeklinde, Ebû Zerr nüshasında ise "Li-nut'Îme'n-Nebiyye = Peygamber'i yedirmemiz için" şeklinde gelmiştir.

Evveh, şikâyet, hüzünlenme, demlenme ifâde eden bir kelimedir. Dilimiz-âh, vâh, oh, of denilir.

[21] Hadfeînbâbbaşlığına uygunluğu açıktır. Çünkü hadîs başlıktaki dört şeyi içine almakta ve onları şâmil bulunmaktadır.

İbn Umer'in bu uygulaması e!-Câmi'u's~Sahîh'm el-İsmâîlî nüshasında bu isnâdla mevsûlen rivayet edilmiştir.

Umer ibn Hattâb'ın "Mütevelli olan kimsenin örfe göre vakıf maldan yemesinde günâh yoktur" demesi, vakıf idare edenlerin ma'rüf derecede o maldan faydalanmalarının caiz olduğunu beyân etmiştir.

[22] Hadîsin başlığa delîlliği "Yâ Uneys,bu todmag/r..."sözlerindedir.Çünkü Peygamber'in bu emri, Uneys'e bu işi tevfîz etmektir.

[23] Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in bizzat dînî cezayı uygulamayıp başkalarına emretmeyidir ki, bu da o işi gördürmeye başkasını tevkil etmektir. Bundan devlet başkanının cezalan uygulamayı bizzat üzerine almayıp, başkalarını tevkil etmesinin caiz olduğu ve bir de sarhoşa cezanın hemen uygulanması hükmü alınmıştır.

[24] Hadîsin bâb başlığına delîlliği açıktır. Bu, Hacc Kitâbı'nın "Gerdanlık iplerini eliyle takan kimse bâbı"nda daha uzun sened ve metinle verilen hadîsin bir parçasıdır. O hadîsin baş tarafı şöyledir:

Amre bintu Abdirrahmân şöyle haber vermiştir: Ziyâd ibn Ebî Sufyân, Ai-şe'ye bir mektûb gönderdi de, mektubunda:

— Abdullah ibn Abbâs: "Kim ki Mekke'ye kurbanlık gönderip Ka'be'ye hediye ederse, kurbânı kesilinceye kadar hacılara ihrâmlı iken işlenmesi haram olan şeyler, O kimseye haram olur" diyor; siz ne dersiniz? diye sormuştu.

Âişe cevaben:

— Bu mes'ele İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir. Ben (hicretin dokuzuncu yılında) Rasûlullah'ın Ka'be'ye hediye gönderdiği kurbanlıkların gerdanlık iplerini iki elimle büktüm... diyerek, yukarıdaki kısmı söyledi.

Hadîsin burada getirilme sebebi, Rasûlullah'ın iki eliyle gerdanlık taktığı kurbanlık develerinin Mekke'ye gönderilmesi ve nahr gününde kestirilmesi hususunda Ebû Bekr'i tevkil etmesidir.

[25] Hadîsin bâb başlığına uygunluk yeri, Ebû Talha'nın Rasûlullah'a: "Yâ Rasûlullah, bu bustân Allah için bir sadakadır... Sen bu bustânımı istediğin yere tahsis et" diye Rasûlullah'a vekâlet vermesi, Rasûlullah'ın da bunu reddetmemiş olmasıdır. Şu var ki Rasûlullah bu vekâleti bizzat infaz etmeyip, Ebû Talha tarafından yakınlarına taksimini emretmiştir. Rasûlullah tarafından bu vekâletin kabul edilmesinden de vekâletin kabû! ile tamâm olacağı hükmü alınmıştır.

[26] Hadîsin başlığa delîlliği, emniyetli hazinecinin âmirinin kendisine olan emrine göre hazîneden harcama yapması, mal vermesi tefvîz edilmiş olmasıdır. Bu hadîs Zekât Kitâbı'nda "Hizmetçinin ecri" babında da geçti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8. VİTR BÖLÜMÜ
1. Vitrin Müstehab Oluşu
2. Vitir Kılmayanlar Hakkında
3. Vitir Namazı Kaç Rekattır?
4. Vitir Namazında Ne Okunur?
5. Vitir Namazında Kunut
6. Vitirden Sonra Dua Etmek
7. Vitri Uyumadan Önce Kılmak
8. Vitir Namazının Vakti
9. Vitri Bozma(nın Caiz Olmadığı)
Vitir Namazına Ait Mes'elerin Özeti:
10. (Farz) Namazlarda Kunut Yapmak
11. Nafileyi Evde Kılmanın Fazileti
12. [Kıyamın Uzunluğu]
13. Gece Namazına Teşvik
14. Kur'an-I Kerim Okumanın Sevabı
15. Fatiha Suresi(nin Fazileti)
16. Fatiha Uzun Surelerdendir Diyenler
17. Âyetü'l-Kürsî'nin Fazileti Hakkında Varid Olan Hadisler
18. Samed (İhlas) Suresinin Fazileti
19. Mu'awizeteyn (Felak Ve Nâs Surelerinin Fazileti
20. Kur'an Okumada Tertil Müstehabtır
21. Kur'an-I Kerimi Ezberleyip Sonra Unutan Kimse Hakkında Tehdid
22. Kuranı Kerim Yedi Harf Üzere İndirilmiştir
23. Duanın Fazileti Ve Âdabı
24. Çakıl taşlarıyla Teşbih Çekmek
25. Selam Verince Okunacak Dua
26. İstiğfar
Resulü İlah'a Salevât Getirmenin Hükmü:
27. İnsanın Aile Efradına Ve Malına Beddua Etmesini Nehy (Eden Hadisler)
28. Hz. Peygamber'den Başkasına Salevât Getirmek
29. Kişiye Gıyabında Dua Etmek
30. Bir Toplumdan Korkan Kimsenin Okuyacağı Dua
31. İstihare
32. İstiaze

8. VİTR BÖLÜMÜ

1. Vitrin Müstehab Oluşu

1416. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: - Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Ey ehl-i Kur'ân; vitr namazı kılınız, çünkü Allah tektir ve vitri sever (kabul eder)."[1]

Açıklama

Hadis-i şerifteki “ = ey Kur'ân ehli" tabiri hitabın sadece Kur'ân-ı Kerim'i okuyup hıfz edenlere ait olmasını gerektirmez. Hitab bütün mü'minleredir. Vitir kılma emri, mükellef olan bütün mü'minlere şâmildir. Burada sadece Kur'ân ehlinin zikredilmesi, onların şeref ve faziletlerine işaret içindir. Hattâbî bu ifâdeyi hakikî mâ nâsına alarak hitabın sadece ehl-i Kur'ân'a yönelik olduğunu söylemiş vt bunun vitrin vâcib olmadığına delâlet ettiğini iddia etmiştir. Bir sonraki rivayet de bu iddiaya kuvvet veriyor. Ancak bu iddia pek rağbet görmemiştir. İşaret edilen hadisin izahı yeri gelince yapılacaktır.
Cenab-ı Allah'ın vitri sevmesinden maksat, onu kabul buyurması ve kılana sevab vermesidir.
Hz. Peygamber'in "vitri kılınız" diye emir kipi ile bu namazı emretmesi, vitrin vâcib olmasını gerektirir. Çünkü Şâriin mutlak emri, vücûba hamledilir. İmam A'zam Ebû Hanife'nin üç kavlinden biri ve en meşhuru budur. Bu görüşü ondan Yûsuf b. Hâlid nakletmiştir. Hammâd b. Zeyd'in Ebû Ha-nife'den rivayeti bu namazın, farz, Nûh b. Ebî Meryem el-Mervezî'nin rivayeti de sünnet olduğu tarzındadır. İbnu'I-Müseyyeb, Ebû Ubeyde b. Abdillah b. Mes'ud, Mucâhid ve Dahhâk da vitrin vâcib olduğunu söylerler. Ebû Hanife'nin deliline geçmeden önce, farklı görüşleri aktarıp onların delillerini serdedeceğiz. Sonra da Ebû Hanife'nin delili ile birlikte, karşı görüştekile-rin delillerine bakışını ortaya koymaya çalışacağız.
Eimme-i sclase ile Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed vitir namazının diğer muakkat sünnetlerden daha kuvvetli bir sünnet-i müekkede olduğunu söylemişlerdir. Görüşlerinde dayandıkları naklî deliller şunlardır:
"Üç şey size değil, bana farz kılındı. Bunlar vitir, kuşluk ve Kurban bayramı (namazlan)dir."
"Üç şey bana farz kılındı, halbuki onlar size sünnettir. Vitir, kuşluk ve kurban bayramı (namazları)."

"Şüphesiz Allah (c.c.) size her gece ve gündüz beş vakit namazı farz kıldı/'
Veda hutbesinde Efendimiz şöyle buyurdu:
"Beş vaktinizi kılınız..."
Resulullah (s.a.) Muaz'ı Yemen'e gönderirken şöyle emretti:
"Onlara Allah'ın kendilerine her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir."
Vitrin sünnet olduğunu söyleyenler için ilk iki hadisin delâleti gayet açıktır. Diğerlerinin delâlet yönü için de şöyle derler: "Bu hadisler açık olarak bir gün ve gecedeki farz namaz toplamının beş olduğunu göstermektedir. Şayet vitri de farz (vacip) sayarsak, o zaman farz namaz sayısı altıya çıkmış olur ki, bu açık rivayetlere ters düşer. Vitrin farz olduğunun kabul edilmesi hâlinde mezkûr rivayetlerin mensûh olduğuna hükmetmek gerekecek ki, bu mümkün değildir. Çünkü meşhur hadisler veya Kur'ân-ı Kerim âhad hadislerle nesh edilemez. Aklî yönden düşünüldüğünde de vitrin farz (vacib) olmaması gerekir. Zira farz müstakil bir ibâdettir. Tâbi olamaz. Halbuki vitir yatsıya tebean kılınır. Üstelik vitrin müstakil bir vakti yoktur. Onun için ezan okunmaz, kaamet edilmez. Cemaatle kılınmaz her üç rekatında de Fâtiha'-dan sonra sûre okunur. Bütün bunlar sünnetin alâmetleridirler."
Üzerinde durduğumuz hadisin vücûba delâletine ilâveten şu aşağıda nakledeceğimiz hadis ve talikler de Ebû Hanife'nin delilleridir.
"Şüphesiz Allah size bir namaz ilâve etti. Dikkat edin! O vitirdir. Onu yatsı ile fecrin doğuşu arasında kılınız."
Bu rivayetin vitrin vücûbuna delâleti şu yöndendir:
1. Hz. Peygamber vitrin kılınmasını emretmiştir. Emir vücûba delâlet eder.
2. Efendimiz bu namaza "ilâve (ziyâde)" demiştir. Bir şeye ilâve ancak o şeyin kendi cinsi ile olabilir. Burada vitrin beş vakte ilâve edildiği bildirildiğine göre, onun beş vakit cinsinden olması gerekir. Sünnet olsaydı ilâve denmezdi. Üstelik ilâve ancak miktarı belli olanlara yapılır. Miktarı belli olan da farzdır. Nafilelerin miktarı belli değildir.
3. Efendimizin "dikkat edin, o vitirdir" buyurması, bu namazın önceden ashab tarafından kılındığını ve bilindiğini gösterir, zira Resûlullah bu kelimeyi söyledikten sonra herhangi bir izaha ihtiyaç duymamış, sahâbiler de açıklama istememişlerdir. Demek ki bu namaz daha önce sünnet olarak kılınıyormuş. Kılman bir şeyin sünnet olarak ilâvesi düşünülemeyeceğine göre, bu namaz vâcibtir.
Ebû Hanife'nin görüşünü te'yid eden diğer bazı hadisler şunlardır:
"Ey Kur'ân ehli, vitri kılınız. Vitri kılmayan bizden değildir." "Vitir vâcib bir hakdır, her kim vitri kılmazsa, bizden değildir."
Bu hadislerde vitri terk edenlere "bizden değildir" şeklinde bir tehdidin yöneltilmesi, bu namazın vâcib olduğunu gösterir. Çünkü tehdid ancak farz ve vacibi terk edenlere yapılır. "- Vitir her müslümana vâcibtir." "- Vitir .her müslüman üzerine sabit bir vâcibtir..." Bu hadislere ilâveten bazı İslâm büyüklerinin vitrin vücûbuna delâlet eden sözleri de Ebû Hanife'nin görüşünün delilleri arasında zikr edilebilir. Meselâ Hasan el-Basrî: "Müslümanlar vitrin sabit ve vâcib olduğunda icmâ etmişlerdir" demiş; Tahâvî de vitrin vâcib olduğunda selefin icma'ı olduğunu söylemiştir.
Vitrin sünnet olduğu görüşünde olanlar şüphesiz bu rivayetleri silip atmamışlar, bunları görmezlikten gelmemişlerdir. Yaptıkları tetkikler neticesinde bazı rivayetlerin zayıf olduğuna hükmetmişler, bazılarını ise, tevîl etmişlerdir.
Vitir namazının vaktinde (alınmaması hâlinde Sahibeyne ve Şafîî'nin bir kavline göre de kaza mecburiyetinin olması, inme imkânına sahib olanın hayvan üzerinde kılamayacağında icma olması, üç rekatle nafilenin meşru olmayışı da bu namazın vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife'nin görüşünü takviye etmektedir.
Vitrin sünnet olduğunu söyleyenlerin delilleri, Ebû Hanife'nin görüşünü kabul edenler tarafından şu şekilde cevaplandırılmıştır:
"Karşı tarafın delil getirdiği hadisler, farz namaz sayısının beş olduğunu ifade etmektedir. Biz de bunu kabul ediyoruz. Bizim vitre vâcib dememiz farz namaz sayısını altıya çıkarmaz. Çünkü biz buna farz değil, vâcib diyoruz. Farz ayrı şey, vâcib ayrı şey. Öyleyse o hadisler bizim aleyhimize delil olamazlar."
Vitrin vakti yok, tarzındaki itirazları da yersizdir. Çünkü vitrin vakti yatsı namazının vaktidir. Ancak yatsı önce kılınır. Vitrin yatsıya tabi oluşu sünnetin farza tabi oluşu gibi değil, farz namazların birbirlerini takib etmesi gibidir. Yatsının, gecenin sonuna te'hir edilmesi mekruh olduğu halde, vitrin te'hir edilmesinin müstehab oluşu bu namazın müstakil oluşunu gösterir. Zira yatsıya tabi olsa idi, kerahet yönünden de tabi olacaktı.'Halbuki böyle olmamıştır.
Cemaat, ezan ve kametin vitir namazında bulunmayışı da vitrin vâcib olmamasını gerektirmez. Çünkü bunlar İslâmm şiârındandırlar ve şiarlar farzlara mahsustur. Bunun için bayram namazlarında da kaamet ve ezan yoktur.
Her rekatte Fatiha'dan sonra kıraatin gerekli oluşu ihtiyata binâendir. Çünkü bu namaz hakkında vârid olan deliller onun farz sınıfına sokulmasına elverişli değillerdir."
Vitrin hükmü yanında rekat adedi de İslâm âlimleri arasında ihtilaflıdır. Kimi "gecenin sonunda bir rekattır," derken, kimi "iki rekatten sonra selâm verilmek şartıyla üç" kimi de "selâm sonunda olmak üzere üç rekat" olduğunu söylemişlerdir. Hattâ müslümanın bu namazı bir, üç, beş, yedi, dokuz ve onbir rekat olarak kılabileceğini söylemiştir. Bu mesele 1421 ve 1422 numaralı hadislerin izahı esnasında açıklanacaktır.[2]

Bazı Hükümler

1. Vitir namazi vâcibtir. Çünkü taleb emir sîgasiyle varıd olmuştur.
2. Kur'an-ı Kerim'i okuyup ezberleyenlerin İslâm'da özel bir yeri ve üstünlüğü vardır.
3. Cenab-ı Allah tektir. Onun eşi ve benzeri yoktur.
4. Bazı zikir ve virdlerin tek olarak yapılması evlâdır.[3]

1417. ...Abdullah b. Mes'ud Resûlullah (s.a.)'den önceki hadisi mânâ olarak rivayet etmiş ve şunu eklemişlerdir: Bir bedevi (İbn Mes'ûd'a):
(Bu konuda) ne diyorsun? dedi, o da:
Sana ve senin arkadaşlarınla bir ilgisi yok, cevabını verdi.[4]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde Bedevi'nin İbn Mes'ûd'a sorduğu soru: "Resûlullah ne diyor?*' manâsını verecek biçimdedir.
Bu ve önceki rivayet bir araya getirilince şu anlaşılır: ibn Mes'ûd bir önceki rivayette geçen hadisi haber verince, orada hazır bulunan bir bedevî, "ne diyorsun?" veya "Resûlullah ne diyor?' diye sormuş. O da "Sana ve arkadaşlarınla bir ilgisi yok" karşılığım vermiştir.
Bu cevap İbn Mes'ud'un hadis-i şerifteki "Ey Kur'ân ehli," ifadesini, Hattâbî'nin dediği gibi hakiki manâsında anladığım gösterir. Sanki İbn Mes'ûd, bedeviye "bu namaz sana ve arkadaşlarına, senin durumunda olanlara gerekmez. O Kur'ân'ı bilip okuyan ezber edenlere mahsustur" demek istemiştir.
Abdullah b. Mes'ud'un bu cevâbından onun vitir namazının sadece geceleri Kur'ân-ı Kerim okuyup secde edenler için meşru olduğu fikrini benimsediği anlaşılmaktadır.
Kur'ân ehlinden muradın, hafızlar, namazdan maksadın da mutlak manada gece namazı olduğunu söyleyen âlimler de vardır.
Münzirî, Ebû Ubeyde'nin Abdullah b. Mes'ud'un oğlu olduğunu ancak ondan hadis işitmediğini söyler. Buna göre hadis, munkati olur. Dolayısıyla deli! olmaya elverişli değildir. Konu bundan önceki hadisin izahında detaylı olarak ele alınmıştır.[5]

1418. ...Hârice b. Huzâfe -Râvi Ebu'l-Velid'e göre- el-Adevî'den[6]; demiştirki:
Resûlullah (s.a.) bizim yanımıza çıkıp; "Şüphesiz Allah size bir namaz ilâve (ihsan) etti. O namaz sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır. O vitirdir. Onu sizin için yatsı ile fecrin doğuşu arasına koydu" buyurdu.[7]

Açıklama

Hz. Peygamber'in ashabının yanına çıkışı Muhammed b. Nasr'ın rivayetinden anlaşıldığına göre sabah namazı içindir.
Resûlullah (s.a.) vitir kılmayı kırmızı develere sahip olmaktan daha hayırlı sayarken vitrin önemine işaret ve müslümanları bu namazı kılmaya teşvik etmek istemiştir. Yoksa Cennetteki bir karışhk yer ve vitir namazı bütün dünyadan ve dünyadakilerden daha hayırlıdır. Efendimizin, vitrin önemine işaret için başka şeyleri değil de kırmızı develeri söz konusu etmesi, arablann bu hayvanlara çok fazla değer vermelerindendir.[8]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif vitir namazının meşru oluşuna delâlet ve müslümanları bu namazı kılmaya teşvik etmektedir.
2. Bakış açısına göre vitrin vâcib veya sünnet olduğuna işaret etmektedir. Bu babın ilk hadisinin şerhinde beyân edildiği gibi vitrin ilâve olarak bildirilmesini Ebû Hanîfe vücûba delâlet sayar. Sünnet olduğu görüşünde olanlar, Resûlullah'ın namaza teşvik edişini görüşlerinin delili kabul ederek "şayet farz olsaydı, vücûb ve lüzum ifâde eden tâbirler kullanılır, teşvik ifade eden sözlerle vârid olmazdı" derler.
3. Vitir namazının vakti, yatsı namazı ile fecrin doğuşu arasıdır. Vitir, vaktinin herhangi bir bölümünde kıhnabilir. Bu konuda ulemanın müttefik olduğu İbnü'I-Münzîr tarafından ifâde edilmiştir. Bu müddet zarfında kılınamadığı takdirde Hanefîlere göre kaza edilir. Diğer mezheblere göre kaza edilmez.
Tirmizî bu hadis için "garibtir" der.[9]

2. Vitir Kılmayanlar Hakkında

1419. ...Bureyd (r.a.)'den[10]; demiştir ki:Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
"Vitir haktır, (sabittir) Vitir kılmayan bizden değildir. Vitir haktır (sabittir), kılmayan bizden değildir. Vitir haktır (sabittir), vitir kılmayan bizden değildir."[11]

Açıklama

Hadis-i şerif Ebû Hanife'nin delilleri arasındadır.Vitrin sübûtımun fahr-i kâinat tarafından üç kerre tekrar edilmesi ve vitir kılmayanın "bizden değildir" şeklindeki bir ifâde ile tehdid edilmesi, vücûbuna delil sayılmıştır. Bu tarzdaki tehdidlerin ancak farz veya vacibin terki için kullanıldığı daha önce beyân edilmiştir.
Resûlullah'ın "bizden değildir" sözünün mânâsı, "bizim sünnetimiz üzere değildir" demektir. Yoksa bu "raüslünıan değildir" mânâsı ifâde etmez. Çünkü vacibin değil terki, inkârı bile küfrü gerektirmez.
Diğer İslâm âlimleri bu tehdidin vitrin müekked sünnet oluşuna delâlet ettiğini söyleyerek, namazda secde mahalline bakma, safları düzeltme, gibi sünnetler konusunda da bu tür tehdidlerin bulunduğunu görüşlerine şahit tutarlar.

Her iki görüş sahihlerinin delilleri bundan evvelki babın ilk hadisinin şerhinde ortaya konmuştur.[12]

Bazı Hükümler

1. Vitr namazı vacibtir.
2. Vitri terk etmek Resulullah in yolunda olmamak demektir.
3. Bir şeyin ehemmiyetine işaret için sözün tekrarlanması meşrudur.[13]

1420. ...İbn Muhayriz'den rivayet edildiğine göre; Benû Kinâne'-den el-Muhdicî demlen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed denilen birinin "şüphesiz vitr vâcibtir" dediğini duydu.
el-Muhdici dedi ki: Hemen Ubâde b. Sâmite gidip bunu haber verdim. Bunun üzerine Ubâde; şöyle dedi:
Ebû Muhammed yanlış söylemiş (hatâ etmiş). Ben Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Cenab-ı Allah beş vakit namazı kullara farz kıldı. Her kim bu namazları kılar, hafife alarak onları zayi etmezse Allah'ın onu cennete koyacağına dair vadi vardır. Kim de bu namazları kılmazsa, onun için Allah katında herhangi bir vâd yoktur. Dilerse azab eder, dilerse Cennete koyar."[14]

Açıklama

Hadisin Nesaî'deki rivayetinde şu mânâyı verecek şekilde bazı farklılıklar vardır: "Ubâde b. Sâmit'le mescide giderken karşılaştım ve kendisine Ebû Muhammed'in söylediğini haber verdim. Bunun üzerine Ubâde, Ebû Muhammed yalan söylemiş..." dedi. İbn Mâce'nin rivayetinde Ebu Muhammed'in vitir konusundaki söyledikleri mevcut değildir.
Tercemede de işaret edildiği gibi, hakikatte "yalan söyledi" mânâsına gelen "kizb" kelimesi burada "hatâ etti" mânâsını verir. Çünkü Ebû Muhammed'in söylediği "asılsız bir haber nakletme değil, kendi içtihadını ortaya koymadır. Ubâde, Ebû Muhammed'in içtihadını hatalı bularak bunu kendisine gelen zâta söylemiştir.
Yalan, bir şeyi kasden veya hataen hakikatin hilâfına olarak haber vermektir. Onun için Ubâde (r.a.) düşüncesini "yalan söyledi" sözüyle ifâde etmiştir.
Hatâen söylenen yanlış haberlerden dolayı ehl-i sünnet akidesine göre günah yoktur.
el-Bâcî'nin bildirdiğine göre yalan (kizb) üç çeşittir, bunlar:
a. Bilmeden hatâ ile söylenen, bundan dolayı günâh yoktur.
b. Doğruyu söylemesi uygun olmayan bir yerde bile bile yalan söylemek, öldürmek istediği bir adamı soran kimseye kasden yanlış bilgi vermek bu kabildendir.
c. Zaruret olmadan bile bile yalan söylemek, bu haramdır ve söyleyen günahkârdır.
Hadis-i Şerifte beş vakit namazı kılmayan kişiye Allah'ın dilerse azâb edeceği, dilerse cennete koyacağı bildirilmektedir. Bunlardan maksat, inkâr ederek değil, ihmal ederek namaz kılmayandır. Çünkü namazı inkâr ederek kılmayanın kâfir olacağı kesindir. Kâfirse, "dilerse azâb eder, dilerse Cennete koyar" sözünün şümulüne girmez. O kesin olarak azaba uğrayacaktır. Hadis bu yönüyle va'd ve vaîd konusunda ehl-i sünnetin görüşüne delildir.
Ubâde b. Sâmit'in bu hadisle istidlali beş vakti kılanın Cennete gireceğinin vâd olunması yönündedir. Çünkü vitir farz olsaydı, Cennete girebilmek için onun da kılınması şart koşulacaktı. Bunun şart koşulmayışı, vitrin vâcib olmadığını gösterir. Vitir namazının sünnet olduğunu söyleyenlerin bu mânâdaki hadis-i şerifleri görüşlerine delil aldıklarını daha önce söylemiştik.
Ebû Hanife'nin bu mânâdaki hadislere bakış açısını biliyoruz: Bu hadislerde Resûlullah beş vakit namaza farz diyor. Biz ise, vitre vâcib diyoruz. Farzla vâcib arasındaki fark, yerle gök arasındaki mesafe kadar büyüktür. Sonra Resûlullah'ın beş vakti kılanı Cennetle müjdelemesi bunların dışında başka bir namazın olmadığına delil olmaz. Efendimiz bir başka hadisinde de "Lâ ilahe illallah" diyeni Cennetle müjdelemiştir. Bu kelime-i tevhidin dışında bir ibâdetin olmamasını, namaz, oruç, zekât, hac gibi ibâdetlerin farz olmamasını gerektirmez.
İbnu'l-Müseyyeb, Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud, Mücâhid ve Dah-hâk'm da Ebû Hanîfe'nin görüşünde olduğuna vitrir ilk babının ilk hadisinde işaret edilmiştir. İbnü'l-Arabî, Mâlikîlerden Sehnûn'un da vitrin vücûbuna kail olduğunu nakleder. İmam Mâlik ise, vitri terk edenin te'dib edileceğini ve bunun şâhidliğinin kabul yönünden bir nakîse (kusur) olacağını söylemiştir.[15]

Bazı Hükümler

1. Müslüman kanaatince hatalı olduğu bir davranışa şahit olunca, derhal bir ehlini bulup sormalı ve gerçeği öğrenmelidir.
2. Mükellefler hakkında farz olan namazlar günde beş vakittir.
3. Bilmeden yanlışlık yapan kimseye günah yoktur. İctihad hatâsı da günahı gerektirmez.
4. Samimi olarak ibâdetlerini ifa eden kimseyi cennete koymak Cenabı Hakk'ın zimmetinde bir va'ddir.
5. Münkir olmamak kaydıyla ibâdetleri ifâ etmeyen kimseleri de Allah, dilerse affedip Cennete koyabilir.
6 . Allah (c.c.)'ın günahkârı mutlaka Cehenneme koyması vâcib değildir. Dilerse affeder, Cennetine koyar, dilerse Cehennemde günahı kadar azab eder.[16]

3. Vitir Namazı Kaç Rekattır?

1421. ...îbn Ömer (r.anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre; Bedevilerden bir adam Resûlullah (s.a.)'e gece namazını sordu. Efendimiz; "İkişer ikişer" diye iki parmağı ile şöylece işaret etti. Vitrin de gecenin sonunda bir rekat olduğunu söyledi.[17]

Açıklama

Hadisin Taberânî'nin Mu* cem'indeki rivayetinde soruyu soran zâtın bizzat İbn Ömer olduğu söylenmektedir. Ancak Ebû Davud'un bu rivayeti ve Müslim'deki rivayetler soruyu soran zâtın bir bedevi olduğunu açık olarak ortaya koymaktadır. Hatta, Müslim'in bir rivayetinde İbn Ömer kendisinin Rasûlullah'la soruyu soran kişinin arasında durduğunu söylemektedir. Bazı rivayetlerde ise, soran zâtın kimliğine temas edilmeden "bir adam" denilmekle iktifa edilmiştir. İbn Mâce'deki rivayette ise, soru yer almamış, Hz. Peygamber'in sözü doğrudan verilmiştir.
Aynî, bu farklı rivayetlerle ilgili olarak şöyle diyor: "Eğer konu, soranların müteaddit oluşuna hamledilirse itiraz yok, fakat soran şahıs aynı ise, o zaman İbn Ömer'in olayı naklederken aynı şahıs hakkında bir seferinde "bir adam" başka bir seferinde de "bir bedevî" demiş olduğuna hükmetmek gerekir. Soruyu o şahısla birlikte bizzat İbn Ömer'in sormuş olması da mümkündür.
Rivayetten anladığımıza göre Hz. Peygamber, kendisine sorulan soruyu iki parmağı ile işaret ederek cevablandırmış, İbn Ömer de hadisi naklederken aynı işareti yapmıştır. Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetlerde bu keyfiyet işaretle değil de sözle; "Resûlullah gece namazı ikişer ikişerdir" veya "ikişer ikişer" ifâdeleri ile beyân edilmiştir.
Hadisin başka bir rivayetinde bildirildiğine göre İbn Ömer'e;
"İkişer ikişerdir" ne demek? diye sorulduğunda;
İki rekatte bir selâm verirsin, karşılığını vermiştir.
Bazı âlimler İbn Ömer'in bu cevabını, "ikişer ikişer"den maksat, her iki rekatte teşehhüd okumaktır, diyen Ebû Hanîfe'nin görüşünü reddettiğini söylerler. Bunların hareket noktası, hadisin mânâsını bizzat râviden daha iyi anlamanın mümkün olmayacağı tezidir.
Hanefî ulemâsından Aynî'nin bu itiraza verdiği cevap şöyledir:
"İkişer ikişer'Men maksadın her iki rekatın bitiminde teşehhüd okumak olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe'nin sözü, selâmın verilmemesi gereğini ifâde etmez. Bunları her iki rekatın bitiminde mutlaka teşehhüd okunmasının lüzumunu ifâdedir. İki rekatten sonraki selam konusu ayrı bir meseledir."
Hadis-i şerifin ihtiva ettiği ikinci konu: Vitir namazıdır. Buradaki beyâna göre vitir namazı bir rekattır ve gecenin sonunda kılınır. Vitrin rekat adedi hakkındaki farklı görüşler, bundan sonraki hadisin şerhinde ortaya konulacaktır. Vitrin gecenin sonunda kılınacağı konusu ilzâmî değil, efdale işaret içindir. Yoksa yatsı kılındıktan sonra gecenin başında da ortasında da kılmabilir. 1418 no'lu hadis bunun delilidir.[18]

Bazı Hükümler

1. Gece namazları ikişer rekattır. Yani her iki rekatte bir selam verilir. İmam Şanı, imam Malık, Ahmed b. Hanbel ve Hanefîler'den Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'in görüşleri bu istikâmettedir.
İmam A'zam'a göre gece namazları da dörder rekattır. Delili Hz. Âişe'den rivayet edilen, "Hz. Peygamber yatsı namazını cemaatle kılıp evine döner sonra dört rekat namaz kılar ve yatağına uzanırdı" mealindeki hadistir. Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b.Zübeyr'den rivayet ettiği bir haber de yukarıdaki rivayeti te'yid etmektedir.
Gündüz nafilelerinde ise, Ebû Yûsuf ve Muhammed de hocalarının görüşlerindedirler. Bu namazlarda selâmın dört rekatte verildiğinde hemfikirdirler. İmam Şafîî gece ve gündüz namazları arasında ayırım yapmadan hepsinde ikişer rekatte selâm verileceği görüşündedir.
2. Vitir namazı bir rekattır. İmam Şafîî bu ve benzer hadislerle istidlal ederek vitrin tek rekat olduğunu söylemiştir. Bundan sonraki hadiste konu tafsilâtlı olarak incelenecektir.
3. Vitir namazı gecenin sonunda kılınır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu, kemâle delâlet eder. Başında veya ortasında kılmak da caizdir.
4. işaret söz yerine kâimdir.[19]

1422. ...Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Vitir her mü si ü m an üzerine hakk (vâcip)tir. O halde onu isteyen beş, isteyen üç, dileyen de bir rekat kılsın."[20]

Açıklama

Metindeki "Hakk" kelimesi, Tîbî'nin beyânına göre hem "vâcib" hem de "sabit" manasına gelir. İmam Ebû Hanîfe birinci, imam Şafîî de ikinci mânâyı benimsemişler ve ona göre görüşlerim ortaya koymuşlardır. "Sabit" mânâsı alınırsa, "Şeriat ve sünnette sabittir" tarzında bir takdirin yapılması gerekir.
Hadis-i şerifdeki; “Her m uslu man üzerine" tâbiri vitrin bütün mü'minlere şâmil olduğuna delildir. Bu daha önce geçen 1416 no'lu hadisteki hitabın sadece Kur'an ehli'ne olmadığını,.hitabın umumî olduğunu isbat etmektedir.
Bu hadisten anladığımıza göre Hz. Peygamber vitir kılmak isteyenleri beş, üç ve bir rekatten birini kılma konusunda

muhayyer bırakmıştır.
Beş rekat kılınması hâlinde kimi âlimler bunun tek selâmla edâ edileceğini ve arada hiç otlanılmayacağım söylemişlerdir. Delilleri Hz. Âişe'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) beş rekatle vitir kılar ve sadece beşinci rekatte oturup selam verirdi." Bazı âlimler de bu namazın beş rekat kılınması arzu edilirse, önce iki sonra da üç rekat kılınmak suretiyle beşe tamamlanacağını söylemişlerdir.
Vitrin üç rekat kılınması hâlinde de kaç teşehhüd ve kaç selâmın bulunacağı konusunda farklı görüşler vardır:
a. Tek teşehhüd ve tek selâmla üç rekat kılınır. Yani sadece üçüncü re-katin bitiminde oturulup selâm verilir. Hâkim'in Müstedrek'inde Hz. Âişe'-den rivayet ettiği şu hadis bu görüşü te'yid etmektedir: "Resûlullah (s.a.) üç rekatle vitir kılar ve bunların sadece sonunda otururdu." Hz. Ömer (r.a.) de vitri böyle kılardı. Medine'liler bu görüşü benimsemişlerdir.
Dârekutnî ve Hâkim'in Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettikleri; "üç rekatle vitir kılmayınız, beş veya yedi rekatle kılınız. Akşam namazına benzetmeyiniz" mealindeki hadis yukarıdaki rivayetlere muhalif gibi görünmektedir. Ancak âlimler bunu kılınış itibariyle akşam namazına benzetilmesinden nehyedildiği şeklinde yorumlamışlar ve sadece üçüncü rekatin bitiminde oturulup selâm verileceğini söylemişlerdir.
b. Biri ikinci rekatin sonunda diğeri de üçüncü rekatin bitiminde olmak üzere iki defa oturulur ve sonunda bir defa selâm verilir. Bu, Hanefîlerin tatbikatıdır. Sevrî de aynı kanaattedir. Üç rekat kılarak akşam namazına benzetilmekten nehyeden hadisi, gece namazını terkten nehye hamletmişlerdir. Dârekutnfnin İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) gecenin vitri de gündüzün vitri sayılan akşam namazı gibi üç rekattir" buyurdular" mealindeki hadis bu görüşün delillerindendir.
c. İki rekatin bitiminde oturulup selâm verilir. Sor ra kalkılıp bir rekat daha kılınır ve bundan sonra da selâm verilir. Bu görüş de îmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'nin mezhebidir. Ancak bunlardan, İmam Mâlik'in dışındakilere göre bir rekatle de vitir sahihtir.
Hadis-i şerif vitrin bir tek rekat olarak kılınmasının meşru olduğuna da delildir. Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî, "Bizim ve cumhurun mezhebi budur. Ebü Hanife, "bir rekatle vitir sahih değildir" demişse de, sahih hadisler onun görüşünü reddetmektedir" demiştir. Aynî ise, İmam-i A'zam'ın dayandığı hadisleri sıralayarak Nevevî'nin iddiasını red cihetine gitmiştir. Bu hadislerden bazılarını çeşitli münâsebetlerle yukarıdaki maddelerin muhtevası içerisinde naklettik.
Aliyyü'1'Kaarîise Mişkât Şerhi'nde "Vitir namazının bir rekat olduğuna delâlet eden ne sahih ne de zayıf hiç bir hadisin mevcut olmadığını, aksine "tek rekatle vitir kılmaktan men eden hadisler bulunduğunu, bunların mürsel olmakla birlikte cumhura göre hüccet olduğunu söyler.
Şu hadis Aliyyu'l-Kaarî'nin işaret ettiği rivayetlerden biridir:
"Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber(s.a.) tek rekatle vitir kılmaktan nehyetmiştir.
İbnü'l-Esir'in Nihâye'sindeki şu hadisi bu kabildendir: "Sa'd bir rekatle vitir kılmış. İbn Mes'ûd onu görünce hoş karşılamayıp sadece bir rekat kâfi değil" demiştir." Bu rivayet mevkuf olmakla beraber, Aliyyu'l-Kaarî'nin dediğine göre merfû hükmündedir.
Görüldüğü gibi vitrin rekat sayısı konusunda biri birinden farklı adedlere işaret eden birçok hadis vârid olmuştur. Bu hadislerin hepsi gösteriyor ki, vitir namazının rekat sayısı çift değil tekdir. Ama bunun, 1, 3, 5, 7, 9, 11 rekat olması caizdir.
Ancak müctehidlerin görüşü ellerindeki delillere göre farklılık göstermektedir. Yukarıda biraz dağınık olarak verilen bu farklı görüşlerin özeti şudur:
İmam Ebû Hanife'ye göre vitir üç rekattır.
İmam Mâlik'e göre bir rekatle de caizdir. Ancak bu Hattâbî'nin nakline göre mekruhtur.
İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bir rekatle caiz olmakla beraber, bir ile on bir arasındaki herhangi bir tek rakam adedince de caizdir. Onbir rekat kılınması halinde üç keyfiyet ortaya çıkar:
1. Her iki rekatte bir selâm verilir. Onbirinci rekat tek olarak kılınır.
2. Onuncu rekate kadar hiç oturmadan kılınır, onuncu rekatte teşehhüd yapılıp kalkılır ve onbirinci rekat kılınıp selâm verilir.
3. Sadece onbirinci rekatın sonunda oturulup selâm verilir. Beş, yedi, dokuz rekat kılındığında da aynı şeyler mevzuu bahistir. Ancak efdal olan, beşinci ve yedinci rekatın sonunda oturmaktır.
Tirmizî Hz. Peygamberdin on üç rekat vitir kıldığına dâir de rivayet olduğunu söyler. İshâk b. İbrahim bunun gece namazı olduğunu ve vitrin de bu namazın içinde bulunduğunu söylemiştir.[21]

Bazı Hükümler

1. Geceleri kılınan nafile namazlar ikişer rekattır.
2. Vitir namazı bir, uç ve beş rekat olarak kılınabılır.[22]

4. Vitir Namazında Ne Okunur?

1423. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) el-A'la, el-Kâfirûn ve el-İhlas süreleriyle vitir kılardı.[23]

Açıklama

Hadis-i şerifin açıkça delâlet ettiği gibi Peygamber (s.a.) vitir namazını kılarken birinci rekatte, el-A'la (87), İkinci rekatte el-

Kâfirûn (J09) ve üçüncü rekatte de el-îhlâs (112) surelerini okurdu.
Görüldüğü gibi hadiste Kâfirûn suresine ifâdesi ile işaret edilmiştir. Ebû Dâvûd nüshalarının çoğunda bu şekilde vârid olmuştur.
Ebû Hanîfe'nin Müsned'inde bu hadis mürsel olarak tahriç edildikten sonra "ikinci rekatte yani İbn Mes'ûd'un kıraatinde böyledir" denilmektedir.
sözünden maksat (İhlâs) süresidir.
Vitr namazında bu surelerin okunması, farz veya vâcib değildir. Bir sonraki hadiste tafsilât gelecektir.
Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin vitir namazını üç rekat kıldığına ve sojıunda sadece bir defa selâm verdiğine delildir. Nitekim Nesâî'nin Sâid b. Abdurrahman'dan yaptığı rivayetinin sonunda "Sadece bunların sonunda selâm verirdi" denilmektedir.
Hadis-i şerif bu durumda vitrin üç rekat ve tek selâmla ifâ edileceğini söyleyen İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin görüşüne delildir.[24]

Bazı Hükümler

1. Vitr namazında sırayla A'Iâ, Kâfirun ve İhlâs surelerim okumak mustehabtır.
2. Vitir namazı üç rekattır.[25]

1424. ...Abdulaziz b. Cüreyc[26]'den; demiştir ki:
Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)ya Resûlüllah (s.a.)'in hangi surelerle vitir kıldığım sordum...
[Abdulaziz önceki hadisin mânâsını zikredip]
"Ve üçüncü rekatte ve el-Muavvizeteyn (Felak ve Nas)le dedi.[27]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Peygamber'in vitir namazının ilk iki rekatında A'la ve Kâfirûn surelerini okuduğuna işaret bakımından bir önceki rivayetin aynısıdır. Fakat üçüncü rekatte önceki rivayette sadece ihlâs suresinin okuduğu bildirildiği halde burada ihlâsa ilaveten mu-avvizeteyn (Felak ve Nâs) surelerini de okuduğu beyan edilmektedir.
Tirmizî'nin "hasen-garib" dediği Abdulazizrtarikiyle yaptığı rivayet de, üzerinde durduğumuz rivayete uygun düşmektedir. Tirmizi'nin rivayeti şöyledir: "Aişe (r.anha)'ye Resulüllah'ın vitir namazında hangi sureleri okuduğunu sorduk;
”Birinci rekatte ikinci rekatı üçüncüde de ve muavvizeteyı okurdu" cevabını verdi.
Bu hadis-i şerif, Abdulaziz b. Cüreyc hakkındaki tereddütlerden dola; zayıf sayılmıştır. Ancak Taberânî'nin Mikdam b. Dâvud tarikiyle Ebû Hi reyre'den Dârekutnî'nin; Yahya b. Said ve Amre vasıtasıyle Hz. Aişe'de İbn Hıbban ve Hâkim'in ve yine Said b. Ebî Meryem kanalıyla Yahya b Eyyûb'den Hâkim'in rivayet ettikleri aynı mânâdaki hadisler bu hadisi tak viye etmektedirler.
Bu rivayetler, vitir namazında anılan sureleri okumanın müstehab ol duğunu göstermektedir. Mâliki ve Şâfiîler bu hadislerin muhtevasını görüş lerine esas almışlardır. Hanefilerle Hanbeliler ise, ilk iki rekatte öbürleri ilt aynı görüşte olmakla beraber üçüncü rekatte sadece İh I a.s okunacağını, buna Muavvizeteyn'i ilâve etmenin sünnet olmadığım söylerler. Hanefi fıkıh kitaplarından Bahr'da "Sünende ve diğerlerinde Muavvizeteynin de okunacağı hakkında vâki olan şeyleri Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main inkâr etmişlerdir. Onu ulemanın çoğunluğu caiz görmemiştir" denilmektedir. Ancak yukarıda işaret ettiğimiz hadisler bunun sabit olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamberin, vitir namazında başka sureleri de okuduğuna dair rivayetler vardır. Bunlardan bazılarını aşağıya alıyoruz:
Muhammed b. Nasr'ın Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre:
"ResulüIIah (s.a.) dokuz sure ile vitir kılardı. Bunlar: Birinci rekatte Tekâsiir. Kıt dr ve Zilzâl sureleri; İkincide Asr, Nasr ve Kevser; üçüncüde de Kâfirûn, Leheb ve İhlâs sureleridir."
Yine Muhammed b..Nasr, Said b. Cübeyr'in vitir namazının birinci re-katinde Bakara suresinin sonunu; ikincide, Kadr-Bazan Kâfirûn- üçüncüde de Ihlâs surelerini okuduğunu rivayet ediyor.
Muhammed b. Nasr'ın Said b. Cübeyr'den yaptığı bir başka rivayet de şöyledir:
"Ömer b. el-Hattab, Übey b. Ka'b'a, ramazanda cemaate namaz kıldırmasını emrettiği zaman, Übey onlara vitri de kıldırır ve birinci rekatte, Kadr; ikincide Kâfirûn; üçüncüde de İhlâs surelerini okurdu."
Bu rivayetler bazı surelerin okunması konusunda müttefik olmakla birlikte bazılarında farklılık arz etmektedir. Bu durum vitir namazında okunması şart koşulan belli bir surenin olmadığını göstermektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, A'lâ, Kâfinin, ve İhlâs surelerini mezheblere göre de üçüncü rekatte İhlâs'a ilâveten Müavvizeteyn surelerini okumak müstehab'tır.[28]

5. Vitir Namazında Kunut

1425. ...Hasan b. Ali (r.anhuma)[29]'dan demiştir ki: Resulüllah (s.a.) bana vitir namazında, -İbn Cevvâs'ın dediğine göre vitrin kunutunda- okuyayım diye şu sözleri öğretti:
"Ey Allah'ım, hidayete erdirdiklerin içerisinde beni de hidâyete erdir. Afiyet verdiklerin arasında bana da afiyet ver. Gözettiklerinin içinde beni de gözet. Verdiğin şeylerde benim için bereket kıl. Hükm (takdir) ettiklerinin şerrinden beni koru. Şüphesiz sen hükm (takdir) edersin. Senin takdirine karşı gelinmez. Senin işini üzerine aldığın kişi alçalmaz ve senin düşman

olduğun da şeref bulamaz. Rabbimiz, senin hayrın pek çoktur ve sen sana lâyık olmayan şeylerden münezzehsin."[30]

Açıklama

Bu hadis-i şerif vitir namazındaki kunutun meşru oluşuna işaret ettiği gibi bu kunutta okunacak duayı da bildirmektedir. Resul-ü Ekrem tarafından Hz. Hasan'e öğretilen duayı yapan kul, Cenab-ı Hak'tan kendisine nebiler, sıddîklar, şehidler ve salihler arasında hidâyete erdirmesini, belâ ve musibetlerden afiyet vermesini, kendisini koruyup gözetmesini, iki cihan hayrından kendine verdiğini artırmasını, takdir ve hükm ettiği şeylerin şerrinde korumasını istemektedir. Sonra da Cenab-ı Hakk'ın yegâne hâkim olduğunu, onun koruyup gözettiği kişilerin dâima şerefli olup zillete düşmeyeceklerini, düşmanlık yaptıklarının ise, dünya ve âhirette rezîl ve rüsvây olacağını tasdik ve takrir ile Allah Teâla'yı O'na lâyık olmayan sıfatlardan tenzih etmektedir.
Müslümanların kunutda okudukları dua tek değildir. Bu dualara geçmeden önce kunutun zamanı ve yeri konusundaki farklı görüşleri ortaya koymakta fayda görüyoruz.
Hanefilere ve Hanbelilere göre, kunut tüm sene boyunca, herhangi bir aya ya da güne mahsus olmadan bütün vitir namazlarında mevcuttur. Üzerinde durduğumuz hadiste herhangi bir zaman kaydının olmayışı bu görüşe delildir. Tirmîzîbunu İbn Mes'ud'dan; Muhammed b. Nasr da, Ali ve Ömer (r.anhuma)'dan rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Münzir'in nakline göre İbrahim en-Nehâî ve Ebû Sevr de aynı görüştedirler.
Ali, İbn Şirin, Said b. Ebi'l-Hasen, Zührî, Yahya b. Sabit, İmam Mâlik ve İmam Şafîî kunutun sadece ramazan ayının ikinc yansında yapılacağı görüşündedirler. Delilleri İbn Ömer'in sadece ramazanın ikinci yarısında sabah ve vitir namazlarında kunut yaptığını bildiren Muhammed b. Nasr'ın rivayetidir.
Şâfiîlerden bazılarının ramazının tümünde kunut yapılacağı görüşünde oldukları da rivayet edilmektedir.
Katâde, ramazının ilk yansı hâriç, senenin tamamında vitrin meşru olduğu görüşüne zahib olmuş, Tavus ise, asla vitrin meşru olmadığını söylemiştir.
Kunutun meşru'iyetini kabul edenler onun yeri konusunda farklı görüştedirler:
İbn Mes'ûd, Ebu Hanife, Süfyan es-sevrî, İbnü'l-Mübârek, İshak, Kû-feliler, Bera', Ebu Musa, İbn Abbas, Enes, Ömer b Abdulaziz, Ubeyde, Abdurrahman b. Ebi Leyla ve Humeyd et-Tavil, kunutun rükû'dan evvel olduğunu söylerler. Hanefîlerde fetva budur.
Bu görüşün delili, Nesâî'nin Abdurrahman b. Ebzâ kanalıyla Übey b. Ka'b'dan rivayet ettiği şu hadistir:
"Resulüllah (s.a.) üç rekatle vitir kılar, birinci rekatte ikincide üçüncü de de surelerini okur ve rükû'dan önce kunut yapardı."
İbn Mâce'nin de Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivayet ettiği "Resulüllah (s.a.) vitir kılar ve rükû'dan Önce kunut yapardı" mealindeki hadis de aynı görüşe delâlet etmektedir.
Said b. Cübeyr, Ahmed b. Hanbel ve Şâfillerin meşhur olan görüşüne göre kunut rükû'dan kalktıktan sonra yapılır. Bunlar Beyhakî ve Hâkim'in Hasen b. Ali (r.a.)'dan rivayet ettikleri şu habere dayanırlar: "Resulüllah (s.a.) bana vitrimdeibaşımı kaldırdığım ve geriye secdeden başka bir şey kalmadığı zaman diye dua etmemi, emretti."
Görüldüğü gibi bu haber kunutun rükû'dan doğrulduktan sonra okunacağını ön görmektedir. Hulefa-i Râşidinin de bu şekilde yaptıkları rivayet edilir.
Kunutun rükû'dan önce olduğunu bildiren rivayetlerle, sonra olduğuna işaret edenler arasındaki farklılık bir tezadın bulunduğuna delâlet etmez. Çünkü kunut mubah bir fiildir ve Resulüllah'ın hem rükû'dan önce, hem de sonra kunut yaptığı vâriddir. Nitekim İbn Nasr'ın Humeyd'den yaptığı şu rivayet bunu açıkça ortaya koymaktadır: "Enes'e kunutun rüku'dan önce mi, yoksa sonra mı olduğunu sordum.
"Biz hem önce hem de sonra kunut yapardık" cevabını verdi."
Vitir namazında kunutu meşru görenler, tekbir alınarak ellerin kaldırılacağını söylemişlerdir. Hanefi, Şafîî ve hanbeliler bu görüştedirler. Ellerin kaldırılmayacağını veya rüku'dan evvel ya da sonra olması durumuna göre el kaldırmanın değişeceğini ifade eden rivayetler varsa da bunlar pek şuyû bulmamıştır.
Kunut için yapılacak dua konusunda Ahmed Nâim merhumun Tecrid-i Sarih Tercemesi'nde yazdıklarını biraz sadeleştirerek nakletmeyi uygun buluyoruz:
"Şimdi sıra me'sûr olan kunut duasına geliyor. Bu dua, me'sur olarak ezberlediğimiz dualardan ibaret değildir. Nitekim Ömer (r.a.)'in kunut olarak yüz âyet miktarı uzunluğunda dualarda bulunduğu rivayet edilmiştir. Me'sur olanlar arasında rivayet yönünden en kuvvetlisi Şâfiîlerin sabah namazında okudukları: duasıdır ki, bunu Hasan b. Ali (r.anhumanın) "mükerrem dedem sallellahu aleyhi vesellem vitir kımıltımda söyleyeyim diye bana şu kelimeleri öğretti..." diyerek bu duayı haber verdiği Tirmizî'nin ve İbn Mâce ile Neseî'nin "Sünen" kitablarında rivayet edilmiştir.
Tirmizî, "bu bâbda Ali b. Ebi Talib (r.a.)'den de rivayet vardır. Bu, yalnız bu vecihten yani Ebu'l-Havrâ es-Sa'di tarikinden bize ulaşmış bir hadis olup Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'den kunut hakkında rivayet edilmiş bulunan bundan daha hasen bir hadis bilmiyoruz" diyor.
Hanefilerce senenin her gecesi vitrinde rüku'dan önce okunan duası hakkındaKütüb-i Sitte'de hiç bir rivayete muttali olmadimsa da, Âbdurrezzâk ile Muhammed b. Nasr ve Tahâvî ve İbn Ebî Şeybe'nin rivayetlerinde, bu duaları Ömer ve Ali (r.anhuma)'nın sabah namazında okudukları anlaşılıyor.
Ömer (r.a.)'in rüku'dan sonra (fakat hangi namazda olduğu belli değil) "(Ey Allahım! Bizi ve mü'min erkekleri ve mü'mine kadınları müslüman erkek ve kadınları bağışla, onların aralarını birleştir. Islâh et. Senin ve onların düşmanlarına karşı onlara yardım et.Ey Allahım! kullarını senin yolundan ayıran resullerini yalayanlayan ve dostlarınla harb eden kâfirlere ehl-i kitaba lanet et- Ailahım! Onların sözlerinin arısını ayır, ayaklarım kaydır, günahkâr kavimlerden çevirmediğin azabını onlara indir.
Hüseyin b. Ali (r.anhuma)'ın salat-ı vitirde "ilâhî, sen görürsün görülmezsin. En yüksek görecek mevkidesin. Dönüp

dolaştıktan sonra nihayet varılacak sensin. Her şeyin sonu gibi önü de senindir. İlâhî! Zelil olmaktan rüsvây olmaktan sana sığınırız," kunutunu da İbn Ebî Şeybe Musannef inde rivayet etmektedir. İbn Mâce ile Nesâî, Sünelilerinde Nebiyy-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem Hazretlerinin vitrin sonunda "İlâhi, senin gazabından rızana sığınırım; ukubetinden affına sığınırım; Hâsılı senden sana sığınırım. Lâyık olduğun gibi tam senalarla medihlerini sayamam. Sen kendini nasıl sena ettinse öylesin. Yâ Rab!"[31] buyurmak âdetleri olduğunu Ali keremellahü veçhe'den rivayet etmişlerse de bu dua kunut duası mıdır, yoksa tahiyyeden sonra mı, yoksa selam verdikten sonra mı, böyle niyaz edildiği sarâheten anlaşılamıyor. Zira vitrin sonu tâbiri bu mânâların üçüne de şâmildir.
Şâfiîlerin sabah namazlarında okudukları -Hasen b. Ali (r.anhûma)'den rivayet edilen- kunutun meali âlisi şudur:[32]
Neseî'nin rivayetinde duanın sonunda ziyâdesi de vardır ki, salât-ü selâm, evvelce edilen duaların kabulüne vesile olur. Zira duanın tamamı ya makbul ya merduddur. Resul-i Müctebâ'ya salât ü selâm ise, behemehal makbuldür. Evvelki dua şayet merdud olacak gibi ise bu sayede -İnşa Allah- O da karîn-i kabul olur.
Hanefilerin vitirde her gece Şâfiîlerin ise yalnız ramazanın son yarısında okudukları duayı şerif ile yüksek meali şöyledir:
"Allah'ım! Biz senden yardım, ettiklerimizden dolayı senden mağfiret dileriz. Sen'den hidâyet isteriz. Sana imanımız var. Sana tevekkül ederiz. Her türlü medh sıfatlan ile sana sena ederiz. Sana şükrederiz. Sana küfür etmeyiz. Sana muhalefet ve isyan edeni başımızdan atıp terk ederiz. Allahım! İbâdeti sana ederiz. Namazı senin için kılar, secdeyi senin için ederiz. Koşup çabaladığımız hep sana doğru gelmek içindir. Senin rahmetini umar, azabından çekiniriz. Zira senin ciddi azabın kâfirlere bulaşır."
Şafiîler buna Ömer (r.a.)'in üçüncü olarak irad ettiğimiz duasını da ilave ederler.[33] Ancak den sonra: = kalblerinde iman ve hikmet yarat. Resulünün dini üzere kendilerini sabit kıl. Her ne üzerinde kendileri ile ahdetmiş isen, o ahde vefa etmeyi gönüllerine ilham et. Kendi düşmanlarına ve senin düşmanlarına karşı onlara yardım et. Ey Hak îlâhî! bizleri de onlardan kıl," cümlelerini de ilâve ederler.[34]
Kunut duaları konusunda Tecrid Tercemesi'nden naklettiğimiz bilgiye ilâveten, "kunut için belli bir dua yoktur, herkes istediği duayı okur" diyenlerin şu sözlerini aktarmayı da uygun buluyoruz: İbrahim en-Nehaî: "Ku-nutta muayyen bir dua yoktur" der. Hişam b. Urve, babasının "Ben sizin dua etmeniz, ihtiyaçlarınızı istemeniz için kunut yapıyorum" dediğini rivayet eder. İmam Malik'in şu sözleri de kunut için belli bir dua olmadığı görüşüne uygun düşer: "Kunut için belli bir dua yoktur. Kişi farz namazlarda oturarak, ayakta veya secdede dünya ve âhiret için her türlü ihtiyacını isteyebilir."[35]

1426. ...Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli, Zuheyr'den, o da Ebu îshak'dan önceki hadisi aynı isnâd ve mana ile rivayet etti. Züheyr rivayetinin sonunda, Hasan bu (kunut duasını) "vitirdeki kunutta" söylerdi dedi. "Onları vitirde söylüyorum" sözünü zikretmedi.[36] Ebü'l-Havra, Râbi'a b. Şeybândır.[37]

Açıklama

Müellifin bunları söylemekteki maksadı, Ebu'l-Ahvas'ın İbn İshak'tan yaptığı (önceki) rivayetle, Zuheyr b. Harb'in Ebu İshak'tan yaptığı (bu) rivayet arasındaki farka işaret etmektir. Buna göre Ebu'l-Ahvas'ın rivayetinde "onları vitirde söylüyorum" sözünü söyleyen Ha-sen b. Ali'dir. Züheyr'in rivayetinde ise bu, yer almamıştır. Ancak Hz. Ha-san'ın bu duayı okuduğu hadisin sonunda râvî Ebü'l-Havran'ın bir sözü olarak hikâye edilmiştir.[38]

1427. ...Ali b. Ebi Tâlib (r.anh)'den rivayet edildiğine göre; Resulüllah (s.a.) vitir namazının sonunda şöyle dermiş:
"Allahımî Senin gazabından rızana, cezandan affına, senden sana sığınırım. (Lâyık olduğun gibi) senin senalarını sayamam, sen kendini nasıl sena (medh) ettînse öylesin."[39]
Ebu Dâvûd dedi ki: "Hişam, Hammad'ın en eski hocasıdır. Bana Yahya b. Main'in "Ondan Hammad b. Seleme'den başka kimse (hadis) rivayet etmedi" dediği ulaştı."
Yine Ebâ Dâvud şöyle dedi: "İsa b. Yunus, Said b. Ebi Arûbe'den; o Katâde'den; Katâde, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan; o da babası vasıtasıyle Übey b. Ka'b'den, Resulüllah (s.a.)'in vitirde rüku'dan önce kunut yaptığını rivayet etti.[40]
Ebu Dâvud şunu da söyledi: "İsab. Yunus bu hadisi aynı şekilde Fıtr b. Halîfe'den; O, Zübeyd'den; Zübeyd, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan, o da babası kanalıyla Übey (b. Ka'b)'den; Übey (r.a.) Resulüllah (s. a.)'in (Önceki talikteki olduğu gibi rüku1 dan önce kunut yaptığını) rivayet etti.[41]
Ha/s b. Gıyas, Mis'ar, Zübeyd, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ ve babası isnadı ile Übey b. Ka'b (r.a.)'den Resulüllah (sM.yin vitirde rükudan Önce kunut yaptığı rivayet edildi.[42]
Ebû Dâvud devamla şöyle dedi: "Said'in Katâde'den rivayet ettiği hadisi Yezid b. Zürey, Said*den; o, Katâde'den; Katâde, Azre'-den; Azre, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan; o da, babası vasıtasıyla Nebi (s.a.)'den rivayet etmiş, kunutu zikretmemiş, Übeyy'i de anmamıştır.[43]
Aynı şekilde bu hadisi Abdul-A 'lâ ve Muhammed b. Bişr el-Abdt (Said b. Ebû Arûbe'den) rivayet etmiş, kunutu zikretmemişlerdir.-Muhammed b. Bişr'in bu hadisi işitmesi İsa b. Yunus ile beraber Küfe'de gerçekleşmiştir.-Yine bu hadisi Hişam ed-Destevâî ve Şu'be, Katâde'den rivayet etmişler, kunut'u anmamışlardır.[44]
Zübeyd'in hadisini Süleyman el-A smeş, Şu 'be, Abdulmelik b. Ebi Süleyman ve Cerir b. Hazım -hepsi Zübeyd'den rivayet etmişlerdir-onlardan hiç biri kunutu zikretmemiştir. Ancak Ha/s b. Ğıyas, ve Mis'-ar vasıtasıyla Zübeyd'den rivayet edilen bundan müstesnadır. Çünkü Mis'ar hadisinde "Resulüllah rüku'dan önce kunut yaptı" demiştir.
Ebu Dâvud: "Ha/s hadisi olarak meşhur olan bu değildir, Onun Mis'ar'dan başkasından olduğunu zannediyoruz" dedi. Yine Ebu Dâvud: "rivayet olunuyor ki:

"Übeyy Ramazan ayının (ikinci) yarısında kunut yaparmış" dedi.[45]

Açıklama

Hadis-i şerifin esas metni ile sonunda zikredilen talik arasında pek irtibat görünmemektedir. Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilen esas metinde Hz. Peygamber (s.a.)Jin, vitir namazından sonra metinde görülen duayı okuduğu bildirilmektedir. Ancak bu duanın kunut duası mı, yoksa tahiyyeden sonra mı, ya da selâm verildikten sonra mı olduğuna dair açık bir işaret yoktur. Dolayısıyla bunlardan herhangi birine ihtimal vardır. Çünkü "vitrin sonu" tabirinden, bunların hepsi anlaşılabilir. Ebû Davud'un bu hadisi bundan sonra gelecek olan "vitirden sonra dua" babında değil de kunut duası babında zikretmesi, onun bu duayı kunut duası saydığına delâlet etmektedir.
Ancak Nesâî'nin rivayetlerinden birinde Mirek, "Namazım bitirip yatağına yatmaya hazırlandığı zaman şöyle derdi: "..." diyerek bu duayı okuduğunu söylüyor. Bu, yukarıdaki duanın vitir bittikten sonra okunmuş olduğunu gösterir. İbnü'l-Kayyım de Zâdül-Meâd'de bu konuda şunları söyler: "Sindî'nin Nesâî hâşiyesindeki sözleri, Resulüllah'ın bunu kıyamın sonunda okumuş olmasının muhtemel olduğunu gösterir. Buna göre bu dua kunut duası olmuş olur." Nitekim musannifin sözünün muktezası da budur. Ancak bunun teşehhüd için oturulduğunda söylenmiş olması da mümkündür. İbarenin zahiri buna delâlet etmektedir.
Hadisin sonunda Ebu Davud'un aldığı taliklerden ilk üçü, kunut duasının rüku Man önce olduğuna işaret etmektedir. Sonrakilerde ise, bu konuya hiç temas edilmediği görülüyor. Bu talikler arasındaki farklılıklara her birinin tercemesinin dipnotunda temas edilmiştir. Aslında şerhlerde bunlar hakkında daha geniş malûmat mevcuttur. Ancak o tafsilâtın daha çok araştırıcılar için gerekli olacağı ve araştırıcının müracaat yerinin de esas kaynaklar olduğu mülahazasıyla o tafsilatı buraya almaya lüzum görmedik. Çünkü bu, meal ve şerh okuyucusu olan Türk okuyucusunu sıkacaktır. Zâten kunut duasının münâkaşası daha önceki hadislerin şerhinde ortaya konulmuştur.[46]

1428. ...Muhammed (b. Şirin) arkadaşlarından birinden rivayet ettiğine göre:
Ubey b. Ka'b onlara -ramazanda- imam olmuş ve ramazanın son yansında kunut yap(ar)mış.[47]

Açıklama

Muhammed b. Sîrin'in bir sahâbî fiilini yansıtan bu eseri aldığı arkadaşınm kim olduğu belli değildir. Onun için ulema katında bu tip hadisler delil olarak ele alınmaz.[48]

1429. ...Hasen (el-Basrî)'den rivayet edildiğine göre: Ömer b. el-Hattab (r.a.) insanları, Übey b. Ka'b'in arkasında topladı, Ubey onlara (ramazandan) yirmi gece teravih kıldırır, sadece sonraki yarısında kunut yaptırırdı. (Ramazanın) son on günü olunca (mescidden) ayrılıp namazını evinde kılardı. Bunun üzerine insanlar da "Übey kaçtı" derlerdi.[49]
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu kunut konusunda zikredilenlerin önemli olmadığını gösterir. Bu iki hadis "Resûlullah (s.a.)Hn vitir'de kunut yaptığına dair" olan Ubey hadisinin zayıf olduğuna delildirler.[50]

Açıklama

İlk zamanlarda sahâbiler teravih namazlarını kendi kendilerine münferiden kılarlardı. Hz. Ömer bu durumu hoş karşılamamış Übey b. Ka'b (r.a.)'i imam tayin ederek cemaate teravih ve vitir namazını kıldırtmaya başlamıştı. Metinden anladığımıza göre Übey (r.a.) bu vazifeye yirmi gün devam etmiş, son on gününde ise, mescide gelmeyerek evine çekilmişti. Onun bu şekilde hareket etmesindeki maksad, kendini tam olarak ibâdete vermek ve başka şeylerle vakit geçirmemek arzusu olsa gerektir. Nitekim Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimiz de ramazanın son on günü gelince hanımlarına yaklaşmayı dahi terk ederek kendisini ibâdete verir ailesini de ibâdete teşvik ederdi.
Rivayetten anlaşıldığına göre Hz. Übey, teravih kıldırdığı bu yirmi günün sadece son yarısında yani ikinci on gününde kunut yaptırmıştır.
Müellif Ebu Dâvûd rivayetin sonuna koyduğu talikte bu ve bundan önceki eserlere dayanarak kunut konusunda zikredilen şeylerin delil olmaya elverişli olmadığını, Hz. Peygamber'in kunut yaptığını ifâde eden Übey hadisinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ebu Davud'un, bu eserlerle Ubeyy'in merfû hadisini zayıf olarak nitelemesi, "sahâbinin ameli, rivayetine ters düşerse, o rivayetin zafına hükmedilir" düşüncesine dayalı olmalıdır.
Fakat, Ebu Davud'un dayandığı her iki rivayet delil olmaya uygun değildir. Çünkü önceki eserde Muhammed b. Sîrîn'in kendisinden haber aldığı zâtın meçhul olduğunu, dolayısıyla haberin ihticaca elverişli bulunmadığını ifâde etmiştik. Bu eser, ise, munkatidir. Çünkü Hasen el-Basri Hz. Ömer (r.a.) ile görüşmemiştir. Hasen el-Basrî H. 21 yılında doğmuştur. 23.yılın sonunda veya 24. yılın başında, daha çocukken Hz. Ömer'i görüp de yaptığından haberdar olması elbette düşünülemez.
Üstelik Buhârî ve Müslim, Asım b. el-Ahvel vasıtasıyla Enes b. Mâlik'-ten bizzat Hz. Peygamber'in kunut yaptığını rivayet etmişlerdir. Gerçi bu kunut Bi'r-i Mâ'ûne faciasında yetmiş sahâbinin şehid edilmeleri üzerine müşriklere beddua için yapılmıştır ama Hz. Peygamber'in kunut yaptığına delildir.
Mezkûr rivayetin tercemesi şöyledir: Enes b. Malik (r.a.)'e kunutu sordum:
Kunut vardı cevabını verdi,
Rüku'dan evvel mi, yoksa sonra mıydı? dedim.

Evveldi, dedi.
Ama filan senin kunutun rüku'dan sonra olduğunu söylediğim haber verdi, ne dersin? dedim.
Yanlışı var. Resulullah (s.a.) yalnız bir ay kunut yaptı. Takriben yetmiş kişiye varan ve kendilerine kurra denilen bazı kimseleri müşriklerden bir kavmin yanma göndermişti. Onlar müşriklerden daha azdı. Onları müşrikler öldürmüştü. Onlarla Resulullah arasında anlaşma vardı, zannediyorum. (Bundan dolayı) Resulüllah (s.a.) bir ay o müşrikler aleyhine beddua ederek kunut yaptı.
Bu rivayet, Hz. Peygamberin kunut yaptığını gösterir. Dolayısıyla Resulüllah'ın kunut yaptığına dâir bir şeyin olmadığını söylemek pek isabetli değildir.[51]

Bazı Hükümler

1. Teravih namazının hem cemaatle hem de münfenden kılınması caizdir.
2. Teravihin cemaatle kılınması halinde vitir namazı da cemaatle kılınır.
3. Ramazanın ikinci on gününde kunut yapmak meşrudur.
4. İdarecinin cemaatin namazını kıldırmak için imam tâyini meşrudur.[52]

6. Vitirden Sonra Dua Etmek

1430. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulullah (s. a.) vitir namazında selâm verince = Ayıplardan âri, melik olan Allah'ı her türlü noksandan tenzih ederim" derdi.[53]

Açıklama

Hadis-i şerifin Nesâfdeki rivayeti buradakinden dan; uzuncadır. Orada Ebû Davud'un rivayet ettiği kısmın evvelinde Hz. Peygamber'in vitir namazında A'lâ, Kafirim ve İhlâs surelerini okuduğu, sonunda da ibaresini üç defa söylediği, bir başka rivayetinde de bunu söylerken sesini yükselttiği zikredilmektedir. Üçüncü bir rivayetinde ise, Hz. Peygamberin üçüncü söyleyişinde sesini uzattığı ifade edilmektedir.[54]

1431. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
Her kim vitrini kılmadan uyuyakalir veya onu unutursa hatırladığı zaman kılsın."[55]

Açıklama

Hadis-i şerifin Tirmizî'deki rivayeti "Her kim vitri kılmadan uyuyakahrsa, sabah olunca kılsın"; Hâkim'inkinde ise, "Kim vitrini klimadan uyuyakalırsa veya onu unutursa, onu sabah olunca veya hatırlayınca kılsın" şeklinde vârid olmuştur. Bunlara göre hadisin Ebû Dâvûd'daki bu rivayetini de "vitrini kılmadan uyuyakalan veya onu unutan kimse hatırladığı (ya da uyandığı) zaman kılsın" şeklinde anlamak gerekir.
Hadis-i şerîf vitrin vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife'nin delillerin-dendir. Çünkü "vâcib olmayan bir şeyin kaza edilmesi meşru değildir."
Yine bu hadis-î şerif, vaktinde kıhnamayan vitir namazının kaza edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Bu, sahâbilerin, tâbiûnun ve onlardan sonrakilerin cumhurunun görüşüdür. Sufyân es-Sevrî, Ebû Hanife, İmam Mâlik, el-Evzâî, İmam Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın mezhepleri de bu merkezdedir. Ancak âlimler kaza vaktinde ihtilaf etmişlerdir.
İbn Abbas, Mesrûk, Hasen el-Basrî, ibrahim en-Nehaî, Mekhûl, Katâ-de, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve îshak'a göre fecrin doğuşundan sonra fakat sabah namazı kılınmadan önce kaza edilmelidir.
Delilleri Tirmizî'nin merfu' olarak rivayet ettiği "Sabah namazından sonra vitir yoktur..." mealindeki hadistir. Tirmizî, bu hadisi verdikten sonra "Ulemadan çoğu bu görüştedir. Şafîî, Ahmed ve İshak da böyle diyorlar" der.
Hz. Peygamber'in sabah vakti girdiği halde vitir kıldığını bildiren birçok hadis vârid olmuştur. Beyhakî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği "Nebi (s.a.) sabah vakti vitir kıldı", Ahmed ve Taberânî'nin Aişe (r.anha)dan rivayet ettikleri "Resulüllah (s.a.) sabahleyin vitir kılardı", Hâkim'in Ebû'd-Derdâ'dan rivayet ettiği, "Bazan cemaat sabah nama/ı için kalktığı halde ResûlullatTı vitir kılarken gördüm" tarzındaki ri\ âyetler, sabah olunca \ ıtri kaza etmenin meşru olduğunu gösteren delillerdendir.
Yukarıda isimlerini saydığımız âlimlere göre şayet vitir namazı sabah namazından evvel kıhnmamışsa, artık kaza edilmez. Fakat nafile olarak sonradan kılınsa iyi olur.
İbrahim en-Nehaî'ye göre, sabah namazı kılınmış bile olsa, güneş doğmadan önce vitir kaza edilebilir.
Şâbî, Hasen, Tâvûs, Mücâhid ve Hammâd b. Ebi Süleyman'a göre ze-vâle kadar vitir kaza edilir.
Zahirîlerden İbn Hazm, uyumaktan dolayı geçirilenle unutarak geçirilen ve kasden geçirilenin arasını ayırmış, her birini ayrı hükümlere tâbi tutmuştur. Uyuyarak veya unutarak geçirenin hatırlayınca veya uyanınca istediği zaman kaza edebileceğini, kasten geçirenin ise, kaza imkânının olmadığını söylemiştir.
Şafîî mezhebinin meşhur görüşüne göre: Gece ve gündüz her an için vitir kaza edilir.
Evzâî'nin sabah kılındıktan sonra güneş doğmadıkça kaza edilemeyeceği görüşünde olduğu nakledilmiştir.

Hane filere göre mekruh vakitlerin dışındaki tüm vakitlerde vitrin kazası caizdir. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin mutlak oluşu, bu görüşün delilidir. Fecir'den sonra fakat sabah namazından önce kılınacağı görüşün-dekilerin .delili olarak zikrettiğimiz hadisler, kazanın sadece o vakte tahsisini gerektirmez. Hz. Peygamberin o vakitte vitir kaza ederken görüldüğünü gösterir. Bu başka zamanda kazanın caiz olmadığını göstermez. Fecirden sonra vitrin olmadığını bildiren bazı rivayetler varsa da bunlar zayıftır.
Her ne kadar hadis-i şerifte sadece uyuyarak ve unutarak geçirenin vitri kaza etmesi istemiyorsa da, kasden geçirenin kaza etmesi de öncelikle gereklidir. Cumhur bu görüştedir.[56]

Bazı Hükümler

1. Vitir namazı vaciptir.
2. Vaktinde kılınmayan vitir namazının kaza edilmesi gerekir. Ne zaman kaza edileceğine dair ihtilaflar yukarıda özetlenmiştir.[57]

7. Vitri Uyumadan Önce Kılmak

1432. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Dostum (s.a.) bana üç şey vasiyet etti: Onları seferde de hazarda da asla terk etmem! Bunlar, iki rekat kuşluk namazı, her ay üç gün oruç tutmak ve vitri kılmadan uyumamaktır.[58]

Açıklama

Halil dost demektir. Dostun muhabbeti kalbe girdiği (hulul ettiği) için böyle denilmiştir.
Ebû Hureyre (r.a.) bu sözü ile mutlak sohbet ve sevgiyi kast etmiştir. Bir kimsenin başkasına "halîlim" (dostum) diyebilmesi ,için mutlaka bu sevginin iki taraflı olması gerekmez. Dolayisıyle bu hadis, "Eğer rabbimden başka dost edinseydim, Ebu Bekir'i edinirdim" mealindeki hadise muhalif değildir.
Ebû Hüreyre (r.a.) Resulüllah'ın kendisine vasiyyet ettiği bu üç şeyi hazarda ve seferde ihmâl etmediğini söylemiştir. "Hazarda ve seferde" sözünün yerine, Buhârî'deki rivayette "ölünceye kadar", Müslim'in Ebu'd-Derdâ'dan rivayetinde ise, "yaşadığım müddetçe", NesâTde de: "İnşallah ebediyyen" sözleriyle yer almaktadır.
Hz. Peygamberin tavsiye ettiği üç şeyden birincisi iki rekatlik kuşluk namazıdır. Bu namazın iki rekatle kayıtlanması ya en azına işaret etmek içindir, ya da maksat, mutlak mânâda kuşluk namazıdır. Çünkü kuşluk namazının daha fazla rekatle meşru olduğu daha önce geçmişti. Buhârî'nin rivayetinin mutlak mânâda "kuşluk namazı" şeklinde olması da buna delildir.
Efendimizin Ebu Hureyre (r.a.)'e her ay tutmasını tavsiye ettiği üç gün orucun "eyyâm-ı bîyz" denilen her ayın on üç, on dört ve on beşinci günlerinde olması muhtemeldir. Ayrıca güne işaret edilmeden mutlak mânâda "üç gün" başında, ortasında ve sonunda birer gün, her on günün başında bir gün olarak üç gün olma ihtimâli vardır.
Hz. Peygamber (s.a.)'ın bu orucu tavsiye etmesindeki hikmet, nefsi oruca alıştırmaktır. Bunun üç günle tahdidi de ayın tamamında oruç tutmuş gibi sevab elde etmek içindir. Çünkü Cenab-ı Allah'ın bir haseneye en az on misli sevab ile mukabele edeceği bilinmektedir.
Resul-i Ekrem'in Ebu Hüreyre (r.a.)'e, vitri "uyumadan önce" kılmasını tavsiye etmesi, onun, gecenin sonunda uyanamayacağını bildiğinden dolayı olsa gerektir. İbn Hacer'in beyânına göre Ebû Hureyre (r.a.) akşamları geç vakte kadar, öğrendiği hadisleri unutmamak için tekrarlamakla vakit geçirir, bu yüzden de geç yatardı. Onun için yattıktan sonra gece yarısından sonra uyanıp da vitri kılamama ihtimali vardı. Bu yüzden Efendimiz (s.a.)'in tavsiyesi sadece ona mahsustur. Dolayısıyla bu hadis, bundan sonraki bâbda gelecek olan ve vitri gecenin nihayetine te'hir etmenin efdâl olduğunu bildiren hadislere muhalif değildir.
Fahr-i Kâinât'ın tavsiyelerinin sadece namaz ve oruca münhasır olması onların bedenî ibâdetlerin en şereflileri olduğu içindir. Namazlar içerisinde vitir ve kuşluk namazlarını seçmesi, vitrin bazı âlimlere göre vâcib, ulemânın cumhuruna göre de sünnetlerin en kuvvetlisi olduğu içindir. Kuşluk namazının da insanın mafsalları için istenilen günlük sadakaya kâfi gelmesi yönündendir.[59]

Bazı Hükümler

1. Kuşluk namazı kuvvetli bir nafiledir ve en az iki rekattır. Hz. Peygamber m bu namaza devam etmemesi bunun müstehab olmamasını gerektirmez. İbn Hacer el-Askalanî Fethü'l-Bârî isimli eserinde bunu şöyle izah eder:
"Hz. Peygamber'in kuşluk namazına devam etmeyişi onun müstehap olmadığına delâlet etmez. Çünkü onun müstehab oluşu, sözünün delaletiyle sabittir. Bir hükmün sübûtu için hem sözün hem de fiilin bulunması gerekmez. Ancak Resûlüllah'ın bizzat yapmaya devam ettiği, devamlı yapmadığından daha çok tercihe şayandır."
2. Her ayın üç gününde oruç tutmak müstehabtır. Buradaki hikmet yukarıda da temas edildiği gibi, nefsi oruca alıştırmak, zamanı tüm oruçlu geçirmiş gibi sevab almak ve farz oruçlarda olması muhtemel noksanları telâfi etmektir.
3. Vitir namazını uyumadan önce kılmak müstehabtır. Fakat bu, yattıktan sonra uyanamamaktan korkanlar hakkındadır. Genel mânâda ise, vitri gecenin sonuna bırakmak müstehabtır. Bundan sonraki bâbda gelecek olan "gece namazınızın sonuncusunu vitir yapınız" hadisi buna delildir.[60]

1433. ...Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan; demiştir ki:
Dostum (Nebi) sallellahu aleyhi ve sellem, bana üç şey tavsiye etti. Onları hiç bir sebeple terk etmem. Bunlar, her ayda üç gün oruç; vitir kılmadan uyumamak; hazarda ve seferde kuşluk nâfilesidir.[61]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu ve önceki hadisler mânâ yönünden tam bir mutabakat içindedirler. Yalnız öncekinde Ebû Hureyre (r.a.)'nin, "hazarda ve seferde terk etmem" ifadesi, Resulüllah'ın tavsiyelerinden önce zikredilmiştir. Ebu'd-Derdâ (r.a.)'nın rivayetinde ise, aynı ifâde metnin sonunda, kuşluk namazına bitişik olarak zikredilmiştir. Ayrıca kuşluk namazı önceki rivayette "iki rekat kuşluk (namazı)" şeklinde vârid olmuş iken, burada rekat adedi zikredilmeden ve nafile olduğu açıkça belirtilerek "kuşluk nafilesi" diye ifâde edilmiştir.
Aynı mânâ. ve lâfızlarla vârid olan bir hadisin ayrı ayrı iki sahâbiden rivayet edilmesi şaşılacak bir şey değildir. Çünkü Resulüllah'ın aynı şeyleri birden fazla kişiye tavsiye etmesi ve onların bunu aynı ya da biri birine benzer ifadelerle başkalarına aktarmaları pek tabiîdir.[62]

1434. ...Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;Resulullah (s.a.) Ebû Bekir (r.a.)'e:
“Vitri ne zaman kılıyorsun?" diye sordu. O da:
Gecenin başında kılıyorum, dedi. (Sonra) Ömer (r.a.)'e: "(Ya sen) Hangi vakitte kılıyorsun?" dedi.
Gecenin sonunda, karşılığını verdi.
Bunun üzerine Resülullah (s.a.) Ebu Bekir (r.a.) için, "Bu, ihtiyatı tuttu"; Ömer (r.a.) için de, "Bu, da kuvvete (azimete) sarıldı" buyurdu.[63]

Açıklama

Hâkim'in rivayetinde Hz. Ebû Bekir'in cevabı "uyumadan önce kılarım" şeklinde vârid olmuştur.Hz. Peygamber (s.a.)'in Ebu Bekir için söylediği "Bu, ihtiyatı aldı" sözündeki "ihtiyat" kelimesinin karşılığı olan kelimesi, Ebu Dâvûd'un bazı nüshalarında şeklinde zabt edilmiştir. Buna göre bu sözün mânâsı, "bu evlâ olanı aldı" şeklinde olur.
Efendimiz Hz. Ömer'e söylediği de İbn Nasr da "Kuvvetlinin işini tuttu, kuvvetli mü'minin yaptığını yaptın" şekillerinde vârid olmuştur.
Bu hadis-i şerif uyuduktan sonra uyanamamaktan korkan kimsenin vitir namazını yatmadan önce, uyanacağım bilen kimsenin ise, gecenin sonunda kılmasının efdal olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer (r.a.) de, akıllıların vitri uyumadan önce: kuvvetlilerin ise, gecenin sonunda kıldıklarım ve bunun efdal olduğunu söylemiştir.
Uyumadan önce vitir kılma konusunda daha başka hadisler vârid olmuştur. İbn Nasır'in şu rivayetleri bunlardan ikisidir:
Eş'as b. Kays, Ömer b. el-Hattâb'ın, kendisine hitaben şöyle dediğini haber veriyor: - Resûlullah(s.a.)'den duyduğum şu şeyi benden öğren: "Karısını döven kimseye sebebini sakın sorma, vitri kılmadan önce uyuma!"
Ali (r.a.)'den; "Resulüllah (s.a.) vitri kılmadan önce uyumaktan beni m enetti."[64]

Bazı Hükümler

Yatsı namazı ile fecir arasındaki vakit, vitrin vaktidir.Uyanabileceğim bilen kimsenin bu namazı gecenin sonunda bundan emin olmayanın ise, uyumadan önce kılması müstehabtır.[65]

8. Vitir Namazının Vakti

1435. ...Mesrûk'dan; demiştir ki:
Aişe (r.anha)'ya; Resulüllah (s.a.) vitri hangi vakitte kılardı? dedim.
Gecenin başında, ortasında ve sonunda kılardı. Bunların hepsini yaptı. Ama vefatına doğru sehere kadar geciktirirdi[66] dedi.[67]

Açıklama

Buhârî'nin rivayetinde ifâde "gecenin her vaktinde veya her gece vitir kılmıştır" şeklindedir. Müslim'deki bir rivayette de: "sehere kadar" yerine "gecenin sonuna kadar" denilmektedir.
Hadis-i şerif vitir namazını gecenin herhangi bir vaktinde kılmanın caiz, ama fecrin doğmasından hemen evvelki vakitte kılmanın efdâl olduğunu göstermektedir. Bu konuda başka hadisler de vârid olmuştur.
Vitrin ilk vakti cumhura göre, yatsı namazı kılındıktan sonradır. Ebû Hanife rahimehüllah'a göre ise, vitirle yatsının vakti aynıdır. Ancak bile bile yatsıdan evvel kılınamaz. Bu tertibe rivayet açısından gereklidir. Ama unutarak yatsıyı kılmadan önce vitri kılarsa tekrar etmez. Aynı şekilde bir kimse yatsı namazını kılıp uyuşa sonra uyanıp abdest alarak vitri kılsa ve sonradan yatsıyı abdestsiz kıldığını hatırlasa İmam-ı Azam'a göre, sadece yatsıyı iade eder. Sahibeyn ise, her ikisinin de iade edileceği görüşündedirler.[68] Bu ihtilâfa vitrin vakti konusundaki görüş ayrılığı olduğu kadar vitrin hükmü yani vâcib mî,

yoksa sünnet mi olduğu hakkındaki ihtilâf da müessirdir.
Vitrin vakti konusunda Bedâi'de (özet olarak) şu bilgi verilmektedir:
"Vitrin vaktine gelince, bu konudaki söz iki mevzuda toplanacaktır. Birisi asıl vaktin diğeri de müstehab vaktin beyânıdır:
Asıl vakti: Ebü Hanife'ye göre, yatsı namazının vaktidir. Ancak yatsıdan sonra kılınmak üzere meşru kılınmıştır. Hatta, şartı olan tertib bulunmayacağı için yatsıdan evvel kılınması caiz değildir. Ama unutarak kıhnırsa başka. Ebu Yusuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre ise, vitrin vakti yatsı namazı edâ edildikten sonradır. Bu ihtilâf vitrin Ebu Hanife'ye göre vâcib, diğerlerine göre sünnet oluşu görüşüne dayanır.
Vitrin Müstehab vakti: Gecenin sonudur. Delili Aişe (r.anhaydan rivayet edilen şu hadistir: "Aişe (r.anha)'ya Resulüllah (s.a.)'in vitri soruldu. O da 'hazan gecenin başında, bazan ortasında, bazan da sonunda kılardı" cevabını verdi. Bu vitri kaçırmaktan korkmadığı zamandır. Ama onu kaçırmaktan korkarsa, vitri kılmadan uyumaması gerekir."[69]

Bazı Hükümler

1. Vitrin vakti yatsı namazının vakti ile veya yatsı kılındıktan sonra başlar. Gecenin sonuna kadar devam eder.
2. Uyanacağından emin olan kimsenin vitri gecenin sonuna bırakması efdaldir.[70]

1436. ...İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Vitir namazını sabahın vakti girmeden önce kılınız."[71]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayeti Ebû Said'den = s^hah vakti girmeden vitri kılınız şeklindedir.
Hadis-i şerifin izaha muhtaç yonu yoktur. Vitri vaktinde kılmanın önemine ve fecrin doğması ile vitir namazının vaktinin çıkacağına delâlet etmektedir.[72]

1437. ...Abdullah b. Ebî Kays'dan; demiştir ki: Aişe (r.anha)'ye, Resulullah (s.a.)'in vitrini sordum:
Bazan gecenin başında, bazan da sonunda kılardı, dedi.
Kıraati nasıldı? Gizli mi, okurdu, yoksa açıktan mı? dedim.
Bunların hepsini yapardı. Bazan gizli, bazan da açıktan okurdu. (Cünüb olunca) Bazan gusleder de uyur, bazan da abdest alıp da uyurdu, cevabını verdi.[73]
EbûDâvûd; "Aişe (r.anha)'nın "bazan gusleder de uyur" sözüyle "cünüp olunca" demek istediğini Kuteybe değil, bir başkası söyledi" dedi.[74]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf Ebu Dâvûd'da "cünüb guslü te'hir eder" başlığı altında daha uzun olarak 223 ve 224 numaralarda da geçmişti.
Hadis-i şerîf vitrin gecenin başında da sonunda da kılınmasının cevazına işaretin yanında, gece namazlarında kıraatin hem cehrî (açık), hem de gizli olmasının caiz olduğuna da işaret etmektedir.
Aynı hadîs daha önce de geçtiği için burada fazla tafsilata girmeğe ihtiyaç yoktur. Yalnız şu noktaya işarette fayda-görmekteyiz:
Hz. Aişe, Resul-i Ekrem'in cünüp olduğu zaman bazan guslederek bazan da gusletmeden sadece abdest alarak yatıp bilâhere guslettiğini söylemiştir. Aslında bu sözde Abdullah b. Ebi Kays'in bir sorusuna cevab olarak söylenmiştir. Burada zikredilmeyen sorunun Müslim'in rivâyetindeki ifâdesi şöyledir:
"Cünübken ne yapardı? Uyumadan önce yıkanır mıydı, yoksa yıkanmadan evvel mi uyurdu? diye sordum. "Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır, bazan abdest alıp da uyurdu" diye cevab verdi. Ben de; "işte genişlik ferahlık veren Allah'a hamd olsun" dedim."[75]

Bazı Hükümler

1. Vitri gecenm herhangi bir vaktinde kılmak caizdir.
2. Gece namazlarmda hem gİ2İİ hem de açıktan okunması caizdir.
3. Cünüp olan bir kişinin uyumadan önce gusletmesi şart değildir. Abdest alarak da uyuyabilir.[76]

1438. ...tbn Ömer (r.anhuma)'dan; Resulüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Gece en son kıldığınız namaz vitir olsun."[77]

Açıklama

Hadis-i şerifde bahis konusu edilen gece namazından muradın mutlak nafile olması muhtemel olduğu gibi teheccüd namazı olması da mümkündür.
Cumhura göre buradaki "olsun" emri vücûba değil, nedbe delâlet eder.
Hadis-i şerîf gece namazlarını vitir ile bitirmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Bundaki hikmet, gece namazlarını tek ile başlayıp tek ile bitirmek olsa gerektir. Çünkü gecenin ilk namazı olan akşam namazı üç rekattır. Yani tekdir. Gece ibâdetlerinin sonuncusunun da ilkine uygun düşmesi için Resulüllah (s.a.) bunu emretmiş olabilir. Gecenin girmesiyle birlikte tek rekatlı bir namaz ile ibâdete başlamaktaki sır bitimine de teşmil ediliyor demektir. Amellerin başlangıç ve bitimindeki önemin, ortasından daha fazla olduğu = gündüzün iki tarafında, gecenin de (gündüze) yakın saatlerinde (dosdoğru) namaz kıl"[78] âyet-i kerimesi ile Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği "gecenin sonundaki namaz meşhuddur" hadis-i şerifinin delâleti ile bu vakitlerde yapılan duanın daha çok kabûlu umulduğu içindir.
Bazı âlimler, bu hadise dayanarak vitir namazını kılan bir kimsenin buna bir rekat daha ilâve ederek istediği kadar nafile kılıp sonunda vitri iade etmesinin caiz olduğunu söylerler. Hatta İshak b. Râhûye'nin de içinde bulunduğu bu grub "vitri kılıp da uyuyan bir kimse uyanıp vitre bir rekat ilâve ederek çiftlemeden ikişer ikişer nafile kılsa ve bunların sonunda vitir kılma-sa bu hadise muhalefet etmiş olur" derler.
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğine göre, İbn Ömer (r.anhuma) böyle yapanlardandır. Bizzat îbn Ömer'in ağzından yapılan rivayet şöyledir: "Eğer ben vitri kıldıktan sonra uyur, sonra da gece namaz kılmak istersem, bir rekat ilave ederek evvelki vitri çiftlerim. Bilâhere ikişer ikişer nafile kılar, bitince de tek rekatle vitir kılarım. Çünkü Resulüllah(s.a.) bize gece namazımızın sonuncusunu vitir olmasını emretti."
Ulemânın çoğunluğu ise, vitri kılıp uyuduktan sonra teheccüde kalkan kimsenin, bundan sonra gelecek olan "iki vitir yoktur," hadisine dayanarak vitri iade etmeyeceğini söylerler. Çünkü iade etse, vitir çift rekate dönüşeceğinden tek rekatlı kılmadaki hikmet ortadan kalkacaktır. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in vitri kılıp uyudukları ve teheccüdü kıldıktan sonra vitir kılmadıkları rivayet edilir. Bu büyük sahâbîlerin fiilleri Müslim'in rivayet ettiği "gecenin sonunda kalkamayacağından korkan kimse, vitri gecenin başında kılsın..." mealindeki hadise tamamen uygundur.
İmam Şafiî'nin Hz. Ali'den naklettiği şu cümleler, yukarıdaki görüşlerin tümünü bünyesinde toplamaktadır: "Vitir üç çeşittir:
a.İsteyen gecenin başında vitri kılıp uyur. Uyanırsa, isterse bir rekat ilâve ederek onu çiftler ve fecre kadar ikişer ikişer nafile kılar. Sonunda vitri kılar.
b. İsterse uyanınca sabaha kadar ikişer ikişer nafile kılar, vitri iade etmez.
c. İsteyen de vitri gecenin sonunda kılar."
Bu mesele bundan sonraki hadiste daha etraflı olarak ele alınacaktır.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifi Hanefiler vitrin vâcib olduğuna delil saymışlardır.[79]

9. Vitri Bozma(nın Caiz Olmadığı)

1439. ...Kays b. Talk'dan; demiştir ki:
(Babam) Talk b. Ali (r.a.) bir ramazan günü bizi ziyaret edip yanımızda akşamladı ve iftar etti. Bize o gecenin namazını (teravihini) ve vitri kıldırdı. Sonra (imamı olduğu) mescidine gidip cemaatine namaz kıldırdı'. Nihayet, vitir kalınca bir adamı önce geçirip,
Arkadaşlarına vitri kıldır. Çünkü ben Resulüllah (s.a.)ı:
"Bir gecede iki vitir olmaz" buyururken işittim, dedi.[80]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "bir gecede iki vitir olmaz" sözü, "bir gecede iki vitir birleşmez" manasına gelebileceği gibi, "bir gecede iki vitir caiz değildir" mânâsına da olabilir. îkinci anlayışa göre nefî nehy mânâsına kullanılmış olur.
Bu hadis-i şerîf kılınan bir vitrin bozulamayacağına da delildir. Yukarıdaki hadis-i şerifin şerhinde de bir nebze temas edildiği gibi, ulemanın çoğunluğu bu görüştedirler. Kılınan vitrin bozulmasından maksat, vitir namazını kıldıktan sonra nafile kılmak isteyen bir kimsenin, "gece namazının sonunu vitir yapınız" hadisine uymak maksadıyla önceki vitre bir rekat ilâve edip çiftleştirmesi ve nafileleri kıldıktan sonra vitri iade etmesidir. Oysa buna gerek yoktur. Çünkü zikri geçen hadisteki emir, nedb ifâde eder. Şevkânî'-nin nakline göre, ulemanın çoğunluğu vitri kılıp bundan sonra başka namaz kılmak isteyen kimsenin vitri bozamayacağı, ama sabah namazına kadar ikişer ikişer nafile kılabileceği görüşündedir.
Ebu Bekir, Ammâr b. Yâsir, Râfi b. Hadic, Ebu Hüreyre, Aişe (r.an-hum) gibi büyük sahâbiler; Said b. el-Müseyyeb, Alkame, Şa'bî, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, Mekhûl ve Hasan el-Basrî gibi tâbiûnun ileri gelenleri ve Süfyan es-Sevrî Mâlik, İbnü'l-Mübârek ve Ahmed b. Hanbel gibi müctehidler bu görüştedirler. Ayrıca Irakî bu görüşü Evzâî, Şafîî ve Ebu Sevr'den nakletmiştir. Kadı İyaz da fetva ehlinin tümünün bu görüşte olduğunu ifâde ettikten sonra şöyle demiştir: "Âlimler gecenin başında vitir kılıp sonra teheccüde kalkan kişinin vitri iade etmeden sabaha kadar ikişer ikişer nafile kılacağını söylediler. Çünkü bir adam gecenin başında vitri kılar uyur, bundan sonra kalkıp abdest alır ve bir rekat daha eklerse, bu namaz öncekinden tamamen ayrılır. Bu rekatın öncekine bağlanarak tek namaz olması caiz değildir. Çünkü aralarında uyku, hades ve abdest bulunan iki namazı tek namaz saymak mümkün değildir. Böyle yapan bir kimse bir gecede, biri başında, biri ilave ettiği bu rekat biri de nafilelerden sonra kıldığı olmak üzere üç kere vitir kılmış olur ki bu "bir gecede iki vitir olmaz," hadisine muhaliftir. "Gece namazınızın sonunu vitir yapınız" hadisindeki emrin nedbe delâlet ettiği daha önce ifade edilmişti.
Müslim'in Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettiği uzunca bir hadisteki şu bölüm de buna delildir:

"Dokuzuncu rekatı kılar, sonra oturur, Allah'ı zikreder, ona hamd eder dua eder ve bizim duyacağımız bir sesle selâm verirdi. Daha sonra da oturduğu yerden iki rekat daha namaz kılardı." Musannifin gece namazı bahsinde geçen bunun benzeri rivayeti, Tirmizî'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiği "Resulüllah, vitirden sonra iki rekat namaz kılardı" mealindeki haber, Ahmed b. HanbePin Ebû Ümâme'den "O iki rekatı vitirden sonra oturduğu yerden kılar (jjyiO1 1^11 ji ve ^^ oijij w) surelerini okurdu" tarzındaki rivayeti hep son namazın vitir olması konusundaki emrin nedbe delâlet ettiğini göstermektedir.
Kadı îyaz bundan sonra İbn Nasır'ın aynı konuda bazı büyük sahâbî-lerden rivayet ettiği eserleri ve Evzaî, Malik ve Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki tatbikat veya sözlerini nakleder.
Yukarıda aktardığımız haber, eser ve ulema sözlerinden anlaşıldığına göre vitri gecenin son namazı olarak kılmak vâcib değil, müstehabtır. Dolayısıyla namazım kılıp da uyuyan bir kimse teheccüde kalkarsa, eski kıldığı vitre bir rekat ilâve ederek bozamaz. İkişer rekat olmak üzere canının istediği kadar nafile kılabilir.
Üzerinde durduğumuz eser'de Talk b. Ali'nin, oğlunun evinde teravihi kıldıktan sonra mescide çıkıp cemaate de namaz kıldırdığı ifâde edilmektedir. Talk (r.a.)'in daha önce teravihin tamamını kılmayıp kalan kısmı mescidde tamamlamış olması muhtemel olduğu gibi, önce teravihi, camiye gidince de nafile kıldığını anlamak da mümkündür. Talk evde iken vitri kıldığı için mescidde onu tekrar etmemiş ve bir gecede iki defa vitir kılınamayacağına dâir olan hadis-i şerifi hatırlatmıştır.[81]

Bazı Hükümler

1. Teravihi kılan bir kimsenin kendisi başka bir nafile kıldığı halde teravih kılanlara imam olması caizdir.
2. Teravihi bir imamın, vitri de bir başka imamın kıldırması caizdir.
3. Bir gecede iki defa vitir namazı kılmak meşru değildir.[82]

Vitir Namazına Ait Mes'elerin Özeti:

Dokuz ayrı bab içerisinde ortaya konulan vitir namazı ile ilgili fıkhî esasları burada maddeler halinde özetlemeyi uygun bulmaktayız:
1. Vitir namazı Ebu Hanife'ye göre vâcib, diğer üç mezheb ile Hanefilerden Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre sünnet-i müekkededir. Geniş bilgi 1416. hadisin açıklama kısmında verilmiştir.
2. Resulüllah (s.a.) vitir namazı kılmayanları "bizden değildir'* şeklinde tehdit etmiştir.
3. Hanefilere göre vitir namazı üç rekattir. İki rekatten sonra teşehhüd yapılır, üçüncü rekate kalkılır, bir rekat daha kılınıp selâm verilir.
Şafîî ve Hanbelilere göre, vitir üç rekat olarak kılınabileceği gibi, bir rekat olarak da kılınabilir. Üç rekat kılınması hâlinde iki rekat kılınıp bir rekat daha kılınır. Sonraki meselede İmam Mâlik de aynı görüştedir.
Vitir namazının beş, yedi, dokuz ve onbir rekat'olarak kılınması konusunda da rivayetler mevcuttur.
4. Vitir namazının birinci rekatında el-A'lâ, ikincisinde: Kâfirûn, üçüncüsünde İhlâs surelerini okumak müstehabtır.Mâlikî ve Şâfîîlere göre, üçüncü rekatte ihlâsa ilâveten müavvizeteyn surelerini de okumak müstehabtır.
5. Hanefî ve Hanbelîlere göre sene boyu bütün vitir namazlarında kunut okumak vâcibtir. Şafulerle Mâlikîler ise, sadece Ramazanın ikinci yarısındaki vitir namazlarında kunut yapılır, görüşündedirler.
6. Hanefilere göre, kunut rüku'dan önce yapılır, Şâfîîler ve Han bel ile re göre ise kunutun yeri rüku'dan kalktıktan sonradır.
7. Kunut yapılırken eller kaldırılarak tekbir alınır.
8. Kunut esnasında okunacak dualar konusunda farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerin burada özetlenmesi uzun sürer, bu bakımdan konunun tafsilâtı için 1425. hadise müracaat edilmelidir.
9. Vitir namazından sonra üç defa demek müstehabtır.
10. Vaktinde kılanamayan vitir namazı, kaza edilir. Bunda bütün mez-hebler müttefiktir. Ancak kazanın hangi vakitte yapılacağında ihtilaf vardır.
Mâliki ve Hanbelilere göre vaktinde kılmamayan vitir namazı fecrin doğmasından sonra fakat sabah namazı kılınmadan önce kaza edilir. Bu esnada kaza edilmemişse, artık bir daha kılınmaz. Fakat nafile olarak kılınması iyi olur.
Hanefilere göre, mekruh vakitlerin dışındaki tüm vakitlerde kaza caizdir.
11. Gecenin sonunda uyanabileceğinden emin olanların vitri gecenin sonunda, bundan emin olmayanların ise, yatsıyı kıldıktan sonra uyumadan kılmaları müstehabtır.
12. İmam Ebû Hanife'ye göre vitir namazının vakti yatsı namazının vakti ile girer. Fakat tertip itibariyle vitir, yatsıdan sonra kılınır. Diğer âlimlere göre ise, yatsı namazı kılındıktan sonra giren vitrin vaktinin sonu -ittifakla-fecre kadar devam eder.
13. Gece namazlarının sonuncusunun vitir olması müstehabtır.[83]

10. (Farz) Namazlarda Kunut Yapmak

1440. ...Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet edildiğine göre:
Ebû Hüreyre (r.a.) "Vallahi size Resulullah (s.a.)'in namazı gibi namaz kıldıracağım" dedi (ve kıldırdı).
Ebû Seleme dedi ki:
"Ebu Hüreyre (r.a.) öğle, yatsı ve sabah namazlarının son re-katinde kunut yapar, mü'minler için dua, kâfirlere de lanet ederdi."[84]

Açıklama

Hadis-i şerifteki cümleciği, Ebû Davud'un başka bir nüshasında ve Müslim'de, Buharî'de harf-i cersiz olarak, Nesaî'de, Tahâvî'de " = Size göstereceğim" şekillerinde vârid olmuştur. Bütün bu farklı kayıtların mânâları aşağı-yukarı aynıdır.
Yine Buharı ve Müslim'deki rivayette Ebu Hüreyre'nin bu dua ve laneti rükû'dan doğrulup dedikten sonra yaptığı bildirilmektedir.
Metinde görüldüğü üzere Ebu Hüreyre (r.a.) etrafındakilere Hz. Peygamberin nasıl namaz kıldığını göstereceğini söyleyip dediğini yapmıştır. Ebû Hüreyre (r.a.)'nin kaç vakit namaz kıldırdığı açıkça beyân edilmemiştir. Bununla beraber, rivayetten en az üç vakit kıldırmış olduğu anlaşılmaktadır. Zira Ebû Seleme, Ebu Hüreyre (r.a.)'ırı sabah, Öğle ve yatsı namazlarında kunut yaptığını bildirmiştir. Bu, onun en az adı geçen üç namazı kıldırdığını gösterir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde yatsı namazının yerinde "ikindi namazı" yer almıştır. Anılan namazlardaki kunut konusu ilerideki hadislerde teferruatıyla incelenecektir.[85]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif sabah, öğle ve yatsı namazlarında kunut yapmanın caiz olduğunu göstermektedir.Bu konu İslâm fukahası arasında oldukça ihtilaflıdır. Bu ihtilâfları ve ulemanın görüşlerini 1443 numaralı hadisin açıklamasında ortaya koyacağız.
2. Mü'minlere dua, kâfirlere lanet etmek caizdir.[86]

1441. ...Bera b. Azib (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulüllah (s.a.) sabah namazında kunut yapardı.[87]
(Râvi) İbn Muaz; "Ve akşam namazında" (sözünü) ilâve etti.[88]

Açıklama

Bu hadis-i şerif musannif Ebü Davud'a iki ayrı üstâd kanahyla intikal etmiştir. Bunlardan Ebu'l-Velîd, Müslim b.
İbrahim ve Hafs b. Ömer vasıtasıyla gelen de Efendimizin sâdece sabah namazında kunut yaptığı bildirildiği halde, İbn Muaz'dan gelen rivayette sabah namazına ilâveten "akşam namazında" da kunut yaptığı bildirilmektedir. Hadis-i şerif sabah ve akşam namazlarında kunut yapmanın cevazına delildir.[89]

1442. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) bir ay yatsı namazında kunut yaptı. Bu kunutunda:
"Allahım! Velîd b. el-Velîd'i[90] (kâfirlerden) kurtar. Ey Allahım, Seleme b. Hişam'ı[91] kurtar. Ey Allahım, zayıf görülen (diğer) müminleri kurtar. Mutlar kabilesini daha kuvvetli çiğne (onlara olan azabını artır) Allahım! (içinde bulundukları bu yılları) onlara Yusuf'un seneleri gibi (şiddetli) senelere benzet" diye dua etti.
Bir gün Resulüllah (s.a.) onlar için dua etmedi .Sebebini kendisine sordum:
"Onların geldiklerini bilmiyor (musun)?" buyurdu.[92]

Açıklama

Hadis"i şerîfde Hz- Peygamber (s.a.)'in müşriklerden kaçan ya da onların elinde mahsur kalan müslümanlarm kurtulmaları için dua, onlara işkence edenlere de azabı ilâhinin inmesi için beddua ettiği görülmektedir.
Ebû Davud'un rivayetinde Hz. Peygamber'in kurtulmaları için isimlerini anarak dua ettiği kişiler Velîd b. el-Velîd ve Seleme b. Hişâm'dir. Buhâ-rî ve Müslim'deki rivayetlerde ise, bunlara ilâveten Ayyaş b. Ebi Rabiâ'nm ismi de bulunmaktadır.
Ebû Davud'un rivayetinden farklı olarak Buharî'de Ebû Hüreyre (r.a.) Resulüljah (s.a.)'ın namaz kılışını en ince teferruatına kadar tarif etmekte, sonra hadiste bahsedilen duayı haber vermektedir. Ayrıca oradaki rivayetin sonunda Efendimizin bu kunutu yaptığı esnada Mudâr kabilesi müşriklerinin Hz. Peygamber (s.a.)'e olan muhalefetlerinin devam etmekte olduğuna işaret edilmiş ve Ebû Davud'un rivâyetindeki Resulüllah'ın kunutu terk ettiğine dâir ifâdeye ise, temas edilmemiştir.
Ebû Bekir b. Ziyâd en-Nisabûrî, Resul-i Zişan'm bu kunutunu Câbir (r.a.)'den naklen şöyle anlatmaktadır:
"Resûlüllah (s.a.) Ramazanın on beşinci günü sabahı, sabah namazının son rükû'undan başını kaldırıp : Ey AHahım! Velîd b. Velîd'i kurtar..." (Câbir (r.a.) duanın geri kalan kısmını söyledikten sonra sözlerine şöyle devam eder: Hz. Peygamber (s.a.) on beş gün bu duayı yapıp bayram günü sabahleyin terketti. Hz. Ömer (r.a.) Resûlüllah (s.a.)'a bunun sebebini sorunca;
"Onların, yani Velid b. Ayyaş ve Seleme'nin geldiklerini bilmiyor musun?" buyurdu.
Onlar bu şekilde konuşurken üçü birden gözüküverdiler. Arkadaşları Velid'i sürükleyerek getiriyorlardı. Parmakları taşlara basmaktan dolayı param parça olmuştu. Yaya olarak üç gün yol yürümüşlerdi; Velîd (r.a.) Resulüllah'ın huzuruna gelince:
"Ya Resûlüllah! Ben ölünce beni, bedenine değmiş fazla elbisenle kefenle" deyip vefat etti. Hz. Peygamber-(s.a.);
"Şehid işte bu. Ben buna şahidim" buyurup onu gömleğine kefenledi.
Nisâbûrî'nin rivayetinde kunutun sabah namazında yapıldığı söylendiği halde, Ebû Dâvûd da kunut vakti olarak yatsı namazı geçmektedir. Demek ki Hz. Peygamber hem sabah hem de yatsı namazında kunut yapmıştır. Yine Resûlüllah (s.a.)'a kunutu terk edişinin sebebini soran Ebu Davud'a göre, Ebu Hüreyre (r.a.) olduğu halde, Nisâbûrî soruyu Hz. Ömer (r.a.)'in sorduğunu bildirmektedir. Bu aynı soruyu her ikisinin de sorduğunu gösterir.

Resul-i Ekrem (s.a.)'in kurtuluşları için dua ettiği bir grup da "Mustaz'afin" denilen Mekke'de kalmış zayıf ve aciz görülen müslümanlardır.Müşrikler bunları hicretten men'ediyorlar ve kendilerine olmadık işkenceleri reva görüyorlardı.
Hz.Peygamber'in duasına mazhar olanların yanında bir de bedduasına uğrayan zümre vardı ki bunlar, Mu'darlardı.Hz.İsmail (a.s.)'in soyundan olan arablar, Mudar ve Rabia adlarındaki iki büyük kola ayrılırlar.Kureyş kabilesi Mudar kolunun en halisidir.Ebu Hureyre (r.a.)'nin Buhari'deki rivayetinden anlaşıldığına göre, bu kola mensup olup da henüz müslüman olmamış arap kabilelerinin Hz. Peygamber'e karşı olan muhalefetleri devam ediyor ve bu muhalefet mü'minlere eziyet etmelerine sebep oluyordu.bundan dolayı Hz.Peygamber kendilerine beddua buyurmuş ve onların Yusuf (a.s.) zamanında Mısırlıların başlarına gelen kıtlık ve kuraklık senelerine mübtela olmalarını niyazetmiştir.
Buhari'nin Ebu Hureyre'den yaptığı bir rivayette de" Resulullah (s.a.) bir kimse için dua veya beddua etmek istediğinde ruku'dan sonra kunut yapardı." Denilmekte, daha sonra hadis metnindeki dua misal gösterilmektedir.Yinew aynı yerde Hz.Peygamber'in bazı Arap kabileleri hakkında "Allah'ımfalana falana lanet et!" diye sabah namazlarında beddua ettiğive Al-i İmran suresinin "(kullarım) i.inden hiçbir şey sana ait değildir.(Allah) ya onların tevbesini kabul eder,yahutta onları kendileri zalim (kimse)ler oldukları için azaplandırır" meali ndeki 128.ayetinin nüzulu ile buna son verdiği naklediliyor.
Buahari'deki bu rivayetle üzerinde durduğumuz hadis ayrı ayrı zaman ve hadislerle ilgili olsa gerektir.Üzerinde durduğumuz hadisin delaleti ve yukarıya Nisaburi'den naklen verdiğimiz Cabir hadisinin zahirinden anladığımıza göre, Hz.Peygamber (s.a.) zikri geçen kunuta ramazan ayının başında veya on beşinde başlamış ve bayramın birinci günü son vermiştir.Bu kunuta son veriş sebebbini soran zata (ebu Hureyre veya Ömer –r.anhuma-) Efendimiz, kunuta sebep olan hadisenin son bulduğunu, kurtuluşu istenen sahabilerin Medine'ye döndüğünü söylemiştir.Bu, bir bela ve musibetten dolayı yapılan kunuta, o bela ve musibetin ortadan kalkması ile son verileceğini gösteririr.Kunut yapılacak zaman ve vakitler konusundaki görüşler sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.[93]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç halinde yatsı namazında kunut yapmak caizdir.İhtiyacın son bulması ile kunuta son verirlir.
2. Bir grubun adını anarak dua etmek namazı bozmaz.
3. Kafir ve fasıklar için beddua etmek caizdir.Onlar için yapılan beddua da namazı bozmaz. Ancak fasıklara bedduanın caiz olup olmadığı ulema arasında hayli ihtilaflıdır. Bu ihtilâflar akâid kitablannda ele alınmıştır.[94]

1443. ...İbn Abbâs (r.anhuma)'dan; demiştir ki: "Resulullah (s.a.) bir ay aralıksız öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarında, her namazın sonunda sonuncu rekatte (semiallahu limenhamideh) deyince kunut yaptı. (Bu kunutta) Benû Süleym kabilelerine, Ri'l, Zekvân ve Usayya'ya beddua eder, arkasındakiler de "âmin" derler(di)."[95]

Açıklama

Hadis-i şerif metninde işaret edilen kunuta sebeb tarihde Bi'ru Mâune faciası denilen vak'adır. Bu vak'ada kurrâ denilen yetmiş Kur'an öğreticisi şehid olmuştur.
Tarih ve Meğazi kitablannda hayli tafsilatlı bir şekilde yer alan bu hâdisenin özeti şudur:
Hicretin 4. senesi Kilâb kabilesinden Ebû Bera adında bir adam Hz. Peygamber (s.a.)'le görüşmüş, kendisine yapılan müslüman olma teklifini açık olarak kabul etmemekle beraber, bu teklifi kabule meyilli görünmüştür. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.)'e iki deve ile iki kalkan takdim etmek istemiş fakat bu arzusu, "Ben müşrikten hediye kabul etmem" cevabı ile reddedilmişti. Bunun üzerine adı geçen şahıs ResulüJlah'tan kabilesi arasında irşadda bulunacak, onlara İslâmı öğretecek kimseler göndermesini istemiş, fakat Resul-i Ekrem, "Ben Necid havalisinden endişe ederim, ben ashabımın hayatından sorumluyum" karşılığını vermişti. Ancak Ebû Bera, gönderilecek kişileri himayesine alacağını söylemiş, Resul-i Ekrem de ensârdan 70 kişiyi oraya göndermişti. Bunların hepsi Suffe ashabındandı. Zühd ve takvanın timsâli olan bu seçkin insanlar, gündüzleri odun toplayıp akşamleyin satarlar ve geçimlerini bu şekilde te'min ederlerdi.
Bunlar "Bi'r-i Mâ'une" (Mâ'une kuyusu)'ye kadar ilerliyerek orada konaklamışlar ve Heram b. Milhânı, Amir b. Tufeyl'e göndererek Hz. Pey-gamber'in mektubunu ona ulaştırmışlardı. Fakat Âmir, Heram'ı öldürtmüştü. Herâm (r.a.) ölmeden önce vücûdundan akan kanları avuçlayip başına ve yüzüne gözüne sürmüş Allahü ekber. Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki ben kazandım" demiş.
Âmir b. Tufeyl işin büyüyeceğini anlayınca kendi kabilesini imdada çağırdı. Fakat onlar "biz Ebu Berâ'nın tın anını bozmayız," diyerek reddettiler. Bunun üzerine amir, Benû Süleym'den Ri'1-Zekvân ve Usayya'ya müracaat etti. Onlar bu müracaatı kabul ederek âmir'in yanına koştular ve müslümanlara âni bir baskın vererek onları kuşattılar ve Amr b. Ümeyye ile Ka'b b. Zeyd en-Neccârî dışındakileri şehid ettiler. Bunlardan Amr b. Ümeyye'yi Âmir b. Tufeyî esir etti ve "Annem bir köle âzad etmeyi adamıştı, ben de seni âzâd ediyorum" diyerek serbest bıraktı. Ka'b b. Zeyd en-Neccârî (r.a.) ise, ağır yara almıştı. Kâfirler nasıl olsa bu yaradan ölür diye bırakıp gitmişler fakat o ölmemiş ve Medine'ye dönmüştü. Burada enteresan bir nokta Amr b. Ümeyye kurtulduktan sonra Medine'ye dönerken Âmir b. Tufeyl'in kabilesinden olduklarını söyleyen iki kişi ile karşılaşmış onlarla bir gölgelikte oturmuş onların uyumasından istifâde ederek, şehid edilen arkadaşlarının intikamını almak için her ikisini uyurken öldürmüştü. Durumu Resulüllah'a bildirince, onca acısına rağmen fahr-i kâinat bunu hoş karşılanmamış "sen iki adam öldürmüşsün, diyetlerini mutlaka ödeyeceksin" buyurmuştur.
Hz. Peygamber (s.a.) tslâmı tebliğ için gönderdiği seçkin sahâbîlerinin şehid edilişini duyunca fevkalâde müteessir olmuş ve bir ay müddetle bu katiller için beddua etmişti.

Bazı rivayetlerde ifâde edildiğine göre Maûne kuyusu yanında kuşatılan müslümanlar, kendileri İçin kurtuluş ümidi kalmayınca Cenab-ı Hakka sığınarak "Resul-i Zişân'a selâmımızı iletecek senden başka kimse bulamayız. Ya Rabb! Selâmımızı sen tebliğ et. Ya Rabb! Bizim tarafımızdan ona haber ver, biz sana kavuştuk, senden razı olduk, sen de bizden razı ol" diyerek dua etmişler. Enes b. Mâlik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.) vak'a gününün gecesi Cibrîl-i Emin vasıtasıyla durumdan haberdâr edilmiş ertesi gün kalkıp Allah'a hamd ve sena ettikten sonra hadiseyi şöyle haber vermiştir: "Kardeşlerimiz müşriklerle karşılaşıp şehid oldular. Ya Rab! Bizim sana kavuştuğumuzu ve senden razı olduğumuzu senin nzanı kazandığımızı kavmimize tebliğ et, dediler. Onların Allah'dan razı olduklarını, Allah (c.c.)'m da onlardan razı olduğunu size haber vermek üzere ben elçiyim."

Bu bâbdaki hadislerin tümü Hz. Peygamber'in vitir namazı hâricinde de kunut yaptığına delâlet etmektedir. Bunlardan ilkinde üç, ikincisinde iki, üçüncüsünde ise, sadece bir vakit namazdaki kunuttan bahs edilmesine rağmen, bu son rivayet, Efendimizin günün beş vaktinde kunut yaptığını ortaya koymaktadır. Yalnız bu hadislerin tümünde kunutun meydana gelen musibetler üzerine yapıldığı görülmektedir.

Ulemanın çoğunluğu belâ ve musibet anlarında farz namazlarda kunut yapıp dua etmenin meşru olduğu görüşündedirler. Böyle bir musibet olmadığı zamanlarda ise, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kunutun yapılmayacağı konusunda yine tüm âlimler hemfikirdirler. Fakat sabah namazındaki kunutta ihtilâf etmişlerdir. Yukarıda sayılan vakitlerde kunut yapıldığım gösteren hadislerin neshedildiği ulemaca kabul edilmiştir.

Bir grub ulema diğer namazlardaki kunutların mensûh olduğu fakat sabah namazındakinin devam ettiği görüşündedir. Ashab-ı Kirâm'ın büyüklerinden Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, İbn Abbâs, Berâ b. Âzib (r.anhum)'in daha sonrakilerden İbn Ebî Leylâ, Hasen b. Salih, İmam Mâlik, Evzâî, ve Şâfîîlerin mezhebi budur.

Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz bâbm hadisleri ile Buharı'-nin Enes'ten rivayet ettiği "kunut akşam ile sabah namazlarında okunurdu'1 mealindeki mevkuf hadistir. Diğer hadis kitablarında da aynı mânâyı ifade eden rivayetler mevcuttur.

İbnu'l-Mübârek, İbn Abbâs, Ebu'd-Derdâ, Ebû İshak ve Süfyan es-Sevrî'nin içinde bulunduğu bir grub ise, önemli bir olay veya musibet olmadığı zamanlarda sabah namazında da kunutun yapılmayacağı fikrindedirler. Bunların delillerinden bazıları şunlardır:

Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel, Ebû Mâlik el-Eşcaî'den şöyle rivayette bulunmuşlardır: Babama;

"Sen Resulüllah (s.a.) Ebu Bekir, Ömer, Osman (r.anhum) arkasında ve beş sene de Kufe'de Hz. Ali (r.a.)'nin arkasında namaz kıldın. Onlar kunut yaparlar mıydı? dedim. (O da bana:)

Oğulcuğum, O sonradan ihdas edilmiştir, dedi. Nesaî'nin rivayetine göre, Ebu Mâlik'in babası:

Resulüllah (s.a.)'ın arkasında namaz kıldım, kunut yapmadı, Ebu Bekir (r.a.)ın arkasında namaz kıldım, kunut yapmadı... diyerek diğer râşid halifeleri de saymış sonunda da:

Ey oğulcuğum! O'bid'attir demiştir.

İbn Hıbbân'm Ebû Hureyre (r.a.)'den yaptığı rivayet de şu mânâdadır: "Resulullah (s.a.) sadece bir kavnı için dua veya beddua edeceğinde sabah namazında kunut yapardı."

Hatîb ve İbn Huzeyme'nin Enes (r.a.)'den yaptıkları bir rivayet de aynen Ebu Hureyre'nin rivayetine benzemektedir.

Aynı konuda Taberânî, Beyhakî ve Hâkim'de de rivayetler mevcuttur.

Bu görüşte olanlar Enes (r.a.)'ın "Resulüllah (s.a.) ömrünün sonuna kadar sabah namazındaki kunuta devam etti'1 tarzındaki rivayetinin senedindeki Ebû Câ'fer er-Râzi sebebiyle delil olamayacağını söylerler.

Hanefi ve Hanbelîler sonraki görüşü, yani musibet olmadığı zamanlarda vitir haricindeki hiç bir namazda kunut yapılmayacağı görüşünü kabul etmişlerdir. Ancak musibet anlarında yapılacak kunut konusunda bazı ha-nefi kitablarında sabah namazı tahsis edilmişken bazılarında imamın bütün cehrî namazlarda kunut okuyarak dua edebileceği bildirilmektedir.

Durru'l-Muhtar'da "Vitrin hâricinde kunut yapılmaz ancak musîbet hâli bundan müstesnadır. Çünkü o zaman imam cehrî namazlarda kunut yapar, hepsinde kunut yapacağı da söylenir" denilirken, Eşbah'da Gâye'den naklen "sabah namazında kunut yapar" ibaresi yer almaktadır.

Ebu Cafer et-Tahâvî'nin bu konudaki sözleri de şöyledir: "Zikrettiklerimizin sonunda sabit oldu ki harb hâlinde de başka bir zamanda da kunut yoktur. Bu, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür.[96]

Hanefilere göre felâket anlarında yapılması meşru olan kunutun sabah namazına has olduğu anlaşılmaktadır. Tahtavî de Dürrü'I-Muhtar Haşiyesinde Bahr sahibinin ifâdesini naklettikten sonra, "Onun Bahr'de, "Müslümanların başına bir felâket gelirse îmam Cehrî namazlarda kunut yapar", şeklindeki sözü bana öyle geliyor ki, müstensîhlerin hatasıdır. Doğrusu sabah namazı olmalıdır," demiştir. Bahr sahibi îbn Nüceym'in el-Esbâh'da bu kunutu sabah namazına hasretmiş olması Tahtâvî'nin sözüne güç katmaktadır.

Özet olarak denilebilir ki Hz. Peygamber (s.a.) bazı felâket ve musibet anlarında günün beş vaktinde de kunut yapmış, müslümanlar için dua, kâfirler için ise, beddua etmiştir. Bu sahih hadislerle sabittir. İçlerinde Şafifle-rin de bulunduğu bir kısım ulema, felâket anlarında yine aynı şeyin yapılmasını meşru görürler. Bunlara göre normal zamanlarda bu vakitlerde kunut nesh edilmiştir. Ancak musîbet olsun olmasın sabah namazında kunut yapılır.

Hanefilerle birlikte bazı âlimlere göre ise, musîbet anlarında sâdece sabah namazlarında kunut yapılabilir. Normal zamanlarda vitrin haricindeki hiç bir zamanda kunut yapılmaz. Efendimizin kunutuna delâlet eden hadisler mensuhtur.

İbnu'l-Kayyim Zâdü'l-Mead'de iki görüş arasında bir yoldan giderek şöyle der:

"Hz. Peygamber (s.a'.)'in yolu sadece felâket anlarında kunut yapmak, normal hallerde terk etmekti. Fakat bu sadece sabah namazına has değildir. Çokça o namazda kunut yapması o namazda uzun şeyler okumanın meşru, gece namazına bitişik seher ve icabet vaktine yakın oluşundan dolayıdır. Ayrıca o namaz Allah'ın gece ve gündüz meleklerinin şahid olduğu meşhûd namazdır."

Şevkânî'nih tercihitde İbnu'l-Kayyim'ınkinden farklı değildir. Şevkânî şöyle der: "Doğrusu, kunutun felâket zamanlarına has olduğunu söyleyenlerin görüşüdür. Ancak o belirli bir namaza mahsûs değildir."
İbn Abbâs (r.a.)'den rivayet edilen bu üzerinde durduğumuz hadis, imamın kunutta yaptığı duaya cemaatin âmin demesinin caiz olduğunu gösterir. Ebû Davud'un ifâdesine göre Ahmed b. Hanbel kunut sorulunca; "İmamın kunut yapıp, cemaatin âmin demesi hoşuma gider," demiştir.
Bu hadisin delâletinden ve Ahmed b. Hanbel'in ifâdesinden kunutun cehrî olması gerektiği ortaya çıkar. Çünkü cemaatin duayı duymadan "âmin" demesi pek tasavvur edilemez. Muhammed b. Nasr'ın Ebu Osman en-Nehdî'den rivayet ettiği şu haber de yukarıdaki görüşü güçlendirmektedir: "Sabah namazında Ömer (r.a.)'ın sesi mescidin arkasından işitilirdi."
Mâlikîlerle Evzâî, kunutun gizli olacağını söylerler.[97]

Bazı Hükümler

1. Felâket anlarında bütün namazlarda kunut yapılabilir, farklı görüşlere açıklamada işaret edilmiştir.
2. Kunut namazların son rekatında ve rükudan sonra yapılır. Bu konu da daha evvel geçmiştir.
3. İmamın kunutuna cemaatin "âmin" demesi meşrudur.[98]

1444. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, kendisine:
Resulüllah (s.a.) sabah namazında kunut yaptı mı? diye soruldu. O;
Evet, dedi.
Rüku'dan evvel mi, yoksa sonra mı? denildi.
Rüku'dan (Müseddedîn rivayetine göre) -biraz- sonra dedi.[99]

Açıklama

Ebû Dâvud bu hadisi şerifi Süleyman b. Harb ve Müsedded'den işitmiştir Süleyman b. Harb'in rivayetinde sadece "Rüku'dan sonra" denildiği halde, Müsedded bunu "Rüku'dan biraz sonra" şeklinde "biraz" kelimesinin ilâvesiyle nakletmiştir. Buharı ve Müslim'in rivayetleri de Müsedded'in nakline uygundur.
Rivayet bu şekliyle kunutun rüku'dan sonra olduğuna delâlet eder. Hulefâ-i Râşidin'İn bu görüşte olduğu nakledilmektedir. Şâfîîlerin mezhebinin de bu olduğunu daha önce söylemiştik. Hz. Peygamber'in kunutu rüku'dan sonra yaptığına işaret eden başka hadisler de vardır. Ama onların tümünde sözü edilen kunutun, belâ ve musibet esnasında yapılan kunut olduğu göze çarpmaktadır.
Nitekim, Buharî'nin Âsım'dan yaptığı şu rivayet açıkça bunu bildirmektedir: Enes b. Malik'e, kunutu sordum.
Kunut vardı dedi.
Rüku'dan önce mi, yoksa sonra mı? dedim.
Önce dedi.
Falan senin rüku'dan sonra dediğini söyledi, dedim.
Yanlış söylemiş. Resulullah (s.a.)'in kunutu sadece bir ay rüku'dan sonra idi karşılıyım verdi.
Enes b. Malik'in işaret ettiği bu kunut Bi'r-i Mâ'ûne faciasını müteâkib yapmış olduğu kunut olsa gerektir.
İbn Abbas, Berâ, Ömer b. Abdilaziz, îmam Malik, İbn Ebî Leylâ ve Hanefilere göre kunut rüku'dan evvel yapılır. Buna da daha evvel kısaca temas etmiştik. Bu görüş sahibleri de Peygamber (s.a.)'in veya sahabe-i kiramın kunutu rüku'dan evvel yaptıklarını ifâde eden haberlere dayanırlar. Bu rivayetlerden bazıları çeşitli münâsebetlerle daha evvel geçmişti. İbn Nasr'ın Esved'den, "Ömer b. el-Hattâb vitirde rüku'dan evvel kunut yaptı" ve îbn Mes'ud'dan "O vitirde rüku'dan önce kunut yaptı" tarzındaki rivayetlerini burada hatırlatmakla iktifa ediyoruz.
Bu farklı rivayetler göz önüne alınınca Resülullah (s.a.) ve ashabının hem rüku'dan önce hem de sonra kunut yaptığının sabit olduğu ortaya çıkıyor. Yukarıda naklettiğimiz rivayetlere bakıp da rüku'dan önceki kunut vitir namazına, sonraki de felâket anlarına mahsustur demek pek uygun düşmüyor. Çünkü herhangi bir ayırım yapılmadan ashabın rükudan önce de sonra da kunut yaptığını bildiren rivayetler mevcuttur. İbn Mâce ve Ta-havî'nin Humeyd vasıtasıyla Enes b. Malik'ten yaptıkları rivayetler bu kabildendir.
İmam Mâlik'in sabah namazmdaki kunut konusunda el-Miidevvenetü'l-Kübrâ'daki şu sözleri de onun kunutu hem rükudan önce hem de sonra caiz gördüğünü ortaya koyar:
"Bütün bunlar kunutu rüku'dan önce ve sonra yapmanın caiz olduğunu gösterir, ama ben şahsen rüku'dan önce yapmayı uygun bulurum."
İbnu'l-Kayyım da Zâdü'l-Meâd'de şöyle der: "Enes'in hadislerinin tümü şahindir birbirlerini doğrularlar. Bunlar arasında bir tenakuz yoktur. Enes'in rükudan önce olduğunu zikrettiği kunutlar sonra olduğunu söylediklerinin aynısı değildir, vaktini tayin ederek haber verdikleri mutlak olarak naklettiklerinden başkadır. Rüku'dan önce olduğunu söylediği kunut, kıraat için kıyamı uzatmadır. Resulullah (s.a.)'ın "En efdal namaz, kunutu uzun olandır" hadisinden maksat işte budur. Rüku'dan sonra yaptıkları ise, dua maksadıyla kıyamı uzatmaktır ki, bunu bir ay, kimilerine dua, kimilerine de beddua ederek yapmıştır."
Hâsılı, kunutun hem rük'udan önce hem de sonra olduğuna delalet eden haberler mevcuttur. Kimi âlimler rüku'dan önce olduğuna işaret eden haberleri alıp onu tercih etmişler, kimileri de sonra olduğunu bildiren haberleri görüşlerine esas almışlardır.[100]

1445. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) bir ay kunut yapmış, sonra terk etmiştir.[101]

Açıklama

Bu haberde işaret edilen kunut 1443 nolu hadiste zikr ediler Ri'l, Zekvân ve Usayya'ya beddua için yapılan kunuttur. Müslim ve İbn Mâce'nin rivayetleri "Resülullah (s.a.) Arab kabilelerinden bazılarına beddua ederek bir ay kunut yaptı. Sonra terk etti" şeklindedir.
Hz. Peygamber'in tüm kunutu terk ettiğinin farz edilmesi hâlinde hadis-i şerif, farz namazlarda kunutun nesh edildiğini söyleyen Hanefilerin görüşüne delildir. Karşı görüşte olanlar bu terki, kunutu terke değil de adı geçen kabilelere bedduayı terke hamletmişlerdir. Hattâbî, terkedilenin kunut olduğunun kabulü halinde, bunu sabah namazı dışındaki farzlarda terk edildiğine işaret sayar. Ancak bu, mezhebin görüşünü kurtarmak maksadıyla yapılan bir te'vîl olarak değerlendirilir. Çünkü ulemânın çoğunluğu ancak felâket ve musibet anlarında sabah namazındaki kunutu meşru görürler.[102]

1446. ...Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sabah namazım Resulullah (s.a.) ile beraber kılan birisi bana, (Resülullah a.s.)'ın ikinci rekatten başını kaldırınca birazcık durduğunu haber verdi."[103]

Açıklama

Burada adına işaret edilmeyen sahâbinin Enes b. Mâlik (r.a.) olduğu diğer rivayetlerin yardımıyla anlaşılmaktadır.Bu ilk bakışta kunutun rüku'dan sonra olduğuna işaret sayılabilir.
Ravinin Resulüllah'ın okuduğu bir şeyden bahsetmemesi bu esnada yapılan dua veya okunan hamdü senanın gizli olduğuna işaret sayılabileceği gibi, duyduğu halde râvinin bunu mevzuu bahs etmemiş olmasıyla da yorumlanabilir.[104]

11. Nafileyi Evde Kılmanın Fazileti

1447. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'clen; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) mescidde bir oda edindi. Geceleyin çıkıp orada namaz kılar, erkekler de onunla birlikte onun (kıldığı) namazı kılarlardı. Cemaat her gece ona gelirdi. Bir gece Resülullah (s.a.) yanlarına çıkmadı. Bunun üzerine onlar öksürdüler, seslerini yükselttiler ve Resulullah (s.a.)'ın kapısına çakıl (taşlan) attılar, Efendimiz öfkeli bir halde yanlarına çıkıp;
"Ey insanlar! Sizin şu yaptığınız o kadar devam etti ki, bu namazın size farz kılınacağını zannettim, (korktum). Siz bu namazı evlerinizde kılınız. Çünkü kişinin farz namazın hâricinde kıldığı namazların en hayırlısı, evinde kıldığı (namaz)dır" buyurdu.[105]

Açıklama

Hadis-i şerîfin Ebü Dâvud'daki rivayetinde Hz. Peygamber'in hücresinin neden olduğuna temas edilmemektedir. Müslim'de ise, bu odacığın hurma yaprağından veya hasırdan olduğu beyân edilmektedir.
Fahr-i Kâinatın bu odacığı yaptırması ramazan ayına rastlar. Maksadı i'tikâfa girip ibâdetle meşgul olmak, kalbini ibâdete hasretmek ve yiyip içmesini, uyumasını insanlara göstermemektir.
Efendimizin bu hareketi mescid içerisinde bir bölümü ayırıp orada odacık veya odacıklar meydana getirmenin caiz olduğunu gösterir. Ancak bu hücre ihtiyâçtan fazla yer kaplamamalı ve cemaatin izdihamına sebep olmamalıdır. Aksi halde böyle bir yer yapılması haramdır. Çünkü cemaatin camide namaz kılmasına engel olmak mânâsına gelir.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Hz. Peygamber bu hücreden çıkar ve cemaate teravih namazını kıldırırmış. Ancak bu mânâ hadis metnine pek uygun düşmemektedir. Çünkü orada "Resülullah geceleyin çıkar ve orada namaz kılardı..." denilmektedir. Fakat bu ifâde de bir müşkil görülüyor. Çünkü Hz. Peygamber'in hem oradan çıktığı hem de orada namaz kıldığı şeklinde bir mânâ bulunmaktadır. Çıksa, namazı orada değil, dışarıda kılmış olmalıdır. Bezlü'l-mechud sahibi bu müşkile işaret ettikten sonra, "Zannederim ibarede şöyle bir takdim te'hir var: Resulullah (s.a.) orada namazını kılıp geceleyin çıkardı...""Şeyhaynın şu rivayeti de bunu gösterir" der ve Buharı ve Müslim'deki şu ifâdeyi nakleder: "Resulullah (s.a.) mescidde hasırdan bir hücre edindi, geceleri cemaat toplanıncaya kadar orada namaz kılardı."
Menhel sahibi ise, hadis-i şerifteki "geceleyin çıkardı..." cümlesindeki çıkışın Efendimizin hane-i saadetlerinden olduğunu söylemiştir. Ancak Efendimizin bu odacığı itikâfa girmek için edindiği ve zarurî ihtiyaçların dışında i'tikâf mahallinden çıkılmayacağı gözönüne alınırsa, Bezlu'I-mechûd sahibinin yukarıya naklettiğimiz ifâdeleri daha uygun görünmektedir.
Müslümanlar, Resul-i Ekrem'in kendilerinin yanına çıkıp namaz kıldırmasına alıştıkları için her gün mescid-i Nebevi'de toplanmaya başlamışlardır. Sarihler Resulüllah'ın kıldırdığı bu namazın teravih namazı olduğunu söylerler. Fakat birgün Efendimiz yanlarına çıkmamış cemaat da onun uyuduğunu zannederek uyandırmak ve hazır olduklarını bildirmek için öksürmeye, ses çıkarmaya hatta kapısına çakıl taşları atmaya başlamışlardır.
Yukarıya aldığımız iki görüşten birincisine göre bu kapı mescidin içindeki hücrenin, ikincisine göre ise, hane-i saadetin kapısıdır.
Efendimiz cemaatin bu davranışına öfkelenmiş ve dışarıya çıkıp yanlarına gelmemiş ki, bunun sebebinin uyku veya başka bir mazeretten olmadığını, devamlı kılınması halinde teravihin farz olmasından korktuğu için yanlarına gelmediğini söylemiş, farzlardan başka namazların evlerde kılınmasının daha efdal olduğunu beyân eylemiştir.

Bu olay, diğer nafilelerle birlikte teravih namazını da evlerde kılmanın efdal olduğunu ve bu namazın cemaatle de münferiden de kılınabileceğini gösterir. Ancak ulemanın cumhuru bugün için insanların ibâdete karşı olan tenbellik ve kayıtsızlıklarım gözönüne alarak teravihi camide cemaatle kılmanın daha iyi olacağını söylerler ve Hz. Peygamber'in teravihi evde kılmanın daha efdal olduğunu açıklamasını, bu namazın farz olma korkusuna hamlederler. Fahr-i kâinat'ın vefatıyla bu korkunun ortadan kalktığını bayram, kusûf ve istiska namazlarında olduğu gibi teravihin de artık camide cemaatle kılınmasının efdal olduğunu kabul ederler. İbn Hacer el-Askalânî yukarıda naklettiğimiz bilgiye dair şöyle der: "İmamlarımız (Şâfîîler) bunu alıp cemaatle kılınması sünnet olmayan namazları evde kılmanın efdal olduğunu söylediler. Nafileyi evde kılmak kâbeyi muazzama ve Ravza-i Mutahhara'da kılmaktan daha efdaldir. Çünkü sünnete uymanın fazileti buralardaki namazın faziletinden daha üstündür. Ayrıca bu riyadan daha uzaktır ve o namazın bereketi eve döner."
Hanefi mezhebi ulemasından Aliyyü'l-Kaari ise, Mescid-i Haram'la Mescid-i Nebevî'yi yukarıdaki hükmün dışında tutarak şunları söyler: "Zahir şu ki Kabe ve Ravza-i Mutahhara yabancılar için müstesnadır. Onların nafileyi bu mescidlerde kılmaları efdaldir. Çünkü bu mescidler başka yerlerde mevcut değildir. İmamlarımızın (Hanefilerin) yabancılar için tavaf, nafile namazdan daha üstündür, sözlerine kıyasla onların nafilelerini bu mescidlerde kılmaları daha efdaldir, denilebilir."
Netice olarak denilebilir ki, bugün teravihin camide cemaatle kılınması ihtiyata muvafiktır. Diğer nafilelerin ise evlerde kılınması daha efdaldir. Nafileyi evde kılmanın faziletine dâir Efendimizden vârid olan bir çok hadis-i şerif vardır. Kütüb-i Sitte'nin tümünde yer alan ve bundan sonra gelecek olan "Namazlarınızın bir kısmım evlerinizde kılınız. Oraları kabirlere çevirmeyin" mealindeki hadis, bunların en sarihlerindendir.[106]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaca binaen cemaate zarar vermemek şartıyla rnescidlerde odacıklar ihdas etmek meşrudur.
2. Teravih namazının münferiden ve cemaatle kılınması caizdir.
3 . Nafile namazları evlerde kılmak camide kılmaktan daha efdaldir.Ancak sonraki âlimler, zamanlarındaki insanların tenbelliğini ve Efendimizin evlerde kılınmasını tavsiye sebebinin ortadan kalktığını göz önüne alarak teravihin cemaatle kılınmasını daha efdal görmüşlerdir.[107]

1448. ...İbn Ömer (r.anhuma)nın rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılınız, oraları kabirlere çevirmeyiniz."[108]

Açıklama

Hz. Peygamber'in evlerde kılınmasını tavsiye buyurduğu namazlar nafile namazlardır. Efendimizin "oraları kabirlere çevirmeyin" sözünde çok güzel bir temsil vardır. Fahr-i Kâinat içerisinde namaz kılınmayan evleri kabirlere; taat ve ibâdetten gafil olanları da ölülere benzetmiştir.
Bu cümlenin "mevtalarınızı evlere defnetmeyiniz" mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu durumda ifâdede bir temsil veya teşbih söz konusu olmaz.
Bu hadis nafile namazları evde kılmanın daha efdal olduğunu göstermektedir. Bu konu "kişinin nafile namazı evindedir" başlığı altında daha evvel incelenmiştir, (bk. 1043 nolu hadis).[109]

12. [Kıyamın Uzunluğu][110]

1449. ...Abdullah b. Hubşî el-Has'amî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;
Resulüllah (s.a.)'a:
(Namazdaki) amellerin hangisi daha efdaldir? diye soruldu. “Kıyamı uzun olanı" buyurdu.
Hangi sadaka daha efdaldir? denildi.
"Malı az olanın takati nispetinde verdiği" dedi.
Hangi hicret daha üstündür? denildi.
"Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri terk edenin hicreti" cevabını verdi.
Hangi cihâd daha efdaldir? denildi.
"Malı ve canı ile müşriklerle cihâd edenin cihâdı" buyurdu.
Hangi maktul daha şereflidir? diye soruldu.
"Kanı akıtılan ve atının ayakları kesilen" karşılığını verdi.[111]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, namaz, sadaka, cihâd ve ölüm konularında en efdal olanın ne olduğuna dâir sorular ve Hz. Peygamber (s.a.)'in bu sorulara verdiği cevablan ihtiva etmektedir.
Namazla ilgili olan bölümü yani (namazdaki "amellerin en efdali") konusu 1325 numarada müstakil bir hadis olarak yine Abdullah b. Hubşi el-Has'amî (r.a.)'den nakledilmiş ve orada konunun izahı yapılmıştır. Burada hadis-i şerifin ihtiva ettiği diğer konuları teker teker ele ahp izaha çalışacağız:
1. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimize sorulan ikinci soru, en efdal sadakanın tâyini olmuştur. Efendimiz bu soruya hadisin

tercemesinde görüldüğü üzere "malı az olanın takati nisbetinde verdiğidir" cevabım vermiştir. Bu •mânâ Nesaî'nin Ebu Zer (r.a.)'den Hâkim ve İbn Hıbban'ın da Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri "Bir dirhem, yüz bin dirhemi geçti, bir adamın iki dirhemi var; birisini alıp diğerini sadaka olarak verdi. Birinin de çok malı var, malından yüzbin dirhem alıp tasadduk etti," mealindeki hadisin bir benzeridir. Bu hadisler fakirin sadakasının zenginin sadakasından daha efdal olduğuna delildir. Çünkü fakir muhtaç olduğunu; zengin ise, malının fazlasını verir.
Bu hadis ile Buharî ve Müslim'in Hâkim b. Hizâm'dan merfu olarak rivayet ettikleri "sadakanın en hayırlısı ihtiyaçtan fazla olanıdır" hadisi arasında bir ihtilafın olduğu zannedilebilir. Ama aslında mezkûr hadisler arasında hiçbir ihtilâf yoktur. Çünkü üzerinde durduğumuz bâbm hadisi ve aynı mânâyı ifade eden diğer hadisler aza kanaat edip de elde edemediğine sabreden kuvvetli iman sahibine; Hâkim b. Hizâm'ın hadisi ise imanı zayıf olana hamledilir.
Hakîrn'in hadisindeki "zenginlik"den muradın, sahibinin açlık ve şiddete sabrettiği kalb zenginliği olması da muhtemeldir. Bu üzerinde durduğumuz hadisteki "mukıl: malı az olan" da bu mânâyadır. Buna göre mânâ "şüphesiz kalbi zengin olanın sadakası, az bile olsa, zenginin çok sadakasından daha cfd aldır" şeklinde olur.
Bu hadis sabreden fakirin şükreden zenginden daha efdal, az bile olsa ibâdetinin de zenginin çok ibadetinden daha üstün olduğuna delâlet etmektedir.
2. Hadis-i şerifteki üçüncü soru ve cevab hicretle ilgilidir.Hicret; kelime olarak "terk etmek, ayrılmak" manalarına gelir, ıstılah olarak ise iki mânâsı vardır:
a. Kendi vatanını terk edip başka bir memlekete göç etmek, eğer bu Allah rızası için yapılmışsa bu hicret şer'îdir.
b. Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk etmek.
Hadis-i şerifteki "Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk edenin (hicreti)" ifadesiyle kast edilen, bu ikinci mânâdır. Buradan anladığımıza göre haramları terk etmek, Allah rızası için vatanı terk etmekten daha efdaldir. Tabiî Allah rızası için vatanı terk etmenin yanında haramları terk de bulunursa, onun daha efdal olacağı aşikârdır.
3. Resul-i Zişân en efdal cihadın hangisi olduğuna dâir olan soruya da "mal ve cam ile müşriklere karşı savaşanının cihadı" cevabını vermiştir. Kâfirlere veya görüşlerinin sapıklığını ortaya koymak suretiyle bid'atçilere karşı yapılan cihadlar da bu cevabın altına girerler. Bu savaşın kalemle, dille veya silahla olması arasında fark yoktur.
Ebu Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Ebu Said'den rivayet ettikleri: "En üstün cihâd, zalim sultana karşı hakkı söylemektir" mânâsındaki hadis, üzerinde durduğumuz hadise muhalif sayılmaz. Çünkü ya üstünlük nisbîdir, ya da mal ve can ile kâfire karşı yapılan savaş daha meşakkatlidir.
4. Hadis-i şerifin son soru ve cevabı ise, en şerefli ölü ile ilgilidir. Hz.Peygamber (s.a.) bu soruya "hayvanın ayakları kesilip kendisinin kanı akıtılmak suretiyle şehid edilendir" diye cevab vermiştir. Bu söz kendisi hayatta iken gözleri önünde en değerli hayvanının öldürülüp sonra da kişinin şehid edilmesine hamledilir. Sanki o şerefe erişen hem süvari hem de yaya olarak savaş etmiş malını ve canını Allah için ortaya koymaktan kaçınmamıştır. İfâdeden şu mânâyı anlamak da mümkündür: Hayvanın ayaklarının kesilmesi, sahibinin kahramanlığından kinayedir. O hayvanı öldürülmeden hakkından gelinemeyecek kadar cesur ve kuvvetlidir. Bu şekilde kahraman olan birinin harb meydyanmda ölümü de ölümlerin en şereflisidir.[112]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif:
a. Namazda kıyamı uzatmayı,
b. Sadaka vermeyi,
c. Haramları terk etmeyi,
d. Allah yolunda cihâdı teşvik etmektedir.
2. Fakirin sadakası zenginin sadakasından daha efdaldir.
3. En güzel ölüm Allah yolunda şehid olmaktır.[113]

13. Gece Namazına Teşvik

1450. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki:
ResuluIlah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Geceleyin kalkıp namaz kılan ve karısını uyandırarak ona da kaldıran, şayet kalkmak istemezse, yüzüne su serpen erkeğe Allah rahmet etsin (günahlarını bağışlasın). Yine geceleyin kalkıp namaz kılan ve kocasını uyandıran, kalkmak istemezse yüzüne su serpen kadına da Allah rahmet etsin.”[114]

1451. ...Ebu Sâid el-Hudrî veEbu Hureyre (r.anhuma), Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu demişlerdir.
"Kim geceleyin uyanır, karısını da uyandırır ve beraberce iki rekat namaz kılarlarsa, Allah1! çok zikreden erkek ve kadınlardan yazılırlar."[115]
Bu iki hadisten birincisinin açıklaması 1308 nolu hadiste, ikincisinin açıklaması ise 1309 nolu hadiste geçmiştir.[116]

14. Kur'an-I Kerim Okumanın Sevabı

1452. ...Osman (r.a.)'den; demiştir ki: Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sizin en hayırlınız Kur'an-ı Öğrenen ve öğretendir."[117]

Açıklama

Öğrenen ile Öğreten kelimeleri arasındaki atıf edatı, rivayetlerin çoğunda burada olduğu gibi vav"dır.Bazı rivayetlerde ise bu atıf Ev şeklinde vârid olmuştur. Bu takdirde "ev" ya vâv manasına kullanılmış olur ya da "yahut" mânâsına tenvi' içindir. Bu ikinci mânâya göre, Kur'an'ı öğrenme veya öğretme işlerinden birini yapan ve onları en güzel biçimde yerine getiren, mü'minlerin en hayırlıları cümlesine dâhil olmuş olur. Öğrenme ile öğretme arasıdaki ortak nokta kendisini ve başkasını kemâle erdirme yönüdür.
Onun için bu, "(insanları) Allah'a davet ve (kendisi de) iyi amel (ve hareket) eden ve ben, müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?"[118] âyeti kerimesinin ifade ettiği mânâ cümlesindendir.
Hadis-i şerifin zahiri Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretenin mutlak olarak başkalarından daha efdal olduğuna delâlet etmektedir. Buna sebeb bu durumda olan mü'minin kendisinden kemâle ermiş ve başkasını da erdirmiş olmasıdır. Ancak şu hatırdan çıkarılmamalıdır ki, öğrenme ve öğretme Kur'-an'ın muktezasmca amel edilmek suretiyle gerçekleşir. Bu sebeple ulema, Allah'a isyan edenin ne kadar çok Kur'an okursa okusun, câhil olduğunda ittifak etmiştir.
Hadisteki ifadeden mutlak olarak manasını anlamadan Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretenlerin fakihlerden daha üstün olduğu anlaşılmamalıdır. Çünkü bu hadise muhatap olanlar aynı zamanda fakih idiler. Onlar arab lisanını o kadar güzel biliyorlardı ki, okur - okumaz Kur'an'ı anlıyorlardı. Fıkıh onlar için bir seciye olmuştu. Günümüzde de eğer ashâb-ı kiram gibi lisan ve fıkıh seciyesine sahib olanlar varsa, onların Kur'an öğrenen ve öğretenleri de hayırlılar cümlesine dâhildirler.
Hadis-i şerifin ifâdesinden Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretenin İslâm için cihad edenlerden, emir bü'-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker yapandan daha efdal olduğuna dair bir sonuca varılabilir. Ama bu izaha muhtaçtır.
Fethü'l-Bârî'deki ifâdeden anladığımıza göre hatırdan çıkarmamalıdır ki, bir hareketin üstünlüğü, İslama sağladığı menfaatin azlık veya çokluğu ile orantılıdır. Faydası çok olan amel ve o ameli işleyen, faydası daha az olandan daha efdaldir. Dolay isiyle Allah için can ve mal ile cihâd veya insanlara iyiliği emredip kötülükten sakındıran, eğer tslâm açısından daha çok faydalı ve faydası daha şümullü ise, daha efdal demektir. O zaman bu hadis-i şerifteki hayırlılık ya sadece Kur'an-ı Kerim öğrenme ve öğretme hitabına tahsis edilen belirli bir cemaatle mukayettir, yahut da Kur'an-ı Kerim'den başka şeyler öğrenip öğretene nisbetle Kur'an-ı Kerim öğrenen ve öğretenin üstünlüğü kast edilmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, sözlerin en güzelidir. Onu öğrenen de başka şeyler öğrenenlerden daha üstündür.
Hadisin mutlak ifâdesini göz önüne alarak Kur'an-ı Kerim Öğretmeyi diğer bütün amellerden üstün tutanlar da vardır. Süfyan es-Sevrî'ye göre, Kur'an-ı Kerîm öğretenle cihad edenden hangisinin daha üstün olduğu sorulduğunda, üzerinde durduğumuz hadisi esas alarak Kur'an öğreteni tercih etmiştir. Buna göre bir âyet bile olsa Kur'an-ı Kerim öğretimi ile meşgul olmak, başka her şeyden daha üstündür. Çünkü yukarıda da temas edildiği gibi Allah Teâlâ'nın kelâmı diğer tüm sözlerden daha efdal, Allah'ın kelâmım öğrenen ve öğreten de nebilerden sonra insanların en Üstünüdür. Zira Kur'an'ı öğrenen âlimdir, âlimler de nebilerin vârisleridir. Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim'in rivayet ettikleri şu hadis-i şerif bu gerçeği gözler önüne sermektedir: "Kur'an ehli olanlar, Allah'ın ehli ve sevgilileridirler."
Manasım hiç anlamadan Kur'an-ı Kerim'i okuyup okutmak mı, yoksa ahkâm-ı şer'iyyeye tealluk eden ilimlerle meşgul olmak mı daha efda-dir? Sorusuna İbnu'I-Cevzî şu cevâbı vermiştir:
"Kur'an-ı Kerim ve ahkâm-ı şe'iyyeden kişiye lâzım olanları öğrenmek, herkes için farz-ı ayındır. Bunların tamamım öğrenmek ise, farz-ı kifâyedir. İnsanlardan bir kısmı öğrenirse, diğerlerinden sorumluluk düşer, ama kişiye lâzım olacak olandan fazlasında fıkıhla meşgul olan daha efdaldir. Bu, insanların ihtiyacı ile alakadardır. İnsanların fıkha olan ihtiyaçları da daha fazladır. Hz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kerim okuyanlar cemaatin en fakîhi oldukları için namazda imamet konusunda Kur'an'ı iyi okuyanlar takdim edilmiştir."[119]

Bazı Hükümler

1. Meşgul olacak ilimlerin en şereflisi Kur'an-ı Kerim'dir
2. Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretenler insanların en hayırlılarıdır.[120]

1453. ...Sehl b. Muaz el-Cühenî, babası Muaz (r.a.)'den, demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'an-ı Kerim'i okuyan ve hükümleriyle amel edenin anne ve babasına kıyamet günü bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı - güneşi evlerinizin içinde farzetseniz- dünya evlerindeki güneş ışığından daha güzeldir.
O halde Kur'an'ı bizzat öğrenen hakkında ne düşünürüsünüz?
(Onun sevabını siz takdir edin).[121]

Açıklama

Münzirî hadisin râvilerinden Zebbân b. Fâid ve Sehl b. Muaz'ın zayıf olduklarını söyler. Ancak insanları iyi amellere teşvikte bu za'fın önemi büyük değildir. Çünkü içerisinde ahkâma teallük eden bir şey yoktur.
Hadis-i şerifde beyân edilen Kur'an okumaktan maksat, tertîl üzere okumaktır. Çünkü ikrama lâyık olan okuma bu okumadır."...Kur'an'ı da açık açık tane tânel oku"[122] ayet-i kerimesi de yukarıda söylediğimize açıkça delâlet etmektedir.

Kur'an'ı tertîl üzere değil de aceleyle harfleri yutarak okuyanlar ise, sevaba değil günaha müstehaktırlar. el-Askerî'nin Mevâiz'de Hz. Ali'den tahric ettiğine göre yukarıdaki âyetin mânâsı sorulunca Resûlullah (s.a.) şu cevabı vermiştir: "Onu iyice beyân et, katı hurmanın saçıldığı gibi saçma, şiir okur gibi acele etme, hayrete düşüren yerlerde durunuz, onunla kalbleri harekete geçiriniz. Sizden birinizin maksadı (bir an evvel) surenin sonunu getirmek olmasın."
Metindeki ifâdeden anlaşıldığına göre hadisi şerifteki mükâfata nail olmak için Kur'an-i Kerim'i tertîl üzere okumak da yeterli değildir. İlâve olarak Kur'an-ı Kerim'in içindeki ahlâk, âdâb ve ahkâmın gereğini yerine getirmek, emirlerini kabul ve tatbik edip yasaklarından kaçınmak, va'zlarından ibret almak da lâzımdır.
îşte Kur'an-ı Kerim'i bu şekilde okuyup gereğince amel edenlerin ana ve babalarına kıyamet günü bir tâc giydirilecektir. Tıybî tâç giydirmenin milk ve saadete nail olmaktan kinaye olduğunu söyler ama, ulemânın çoğunluğu ifâdeyi hakiki mânâsında almayı daha münâsib görürler. Zâten cümlenin devamındaki temsil, hakiki mânâya almayı gerektirir.
Fahr-i Kâinât'ın ifâdesine göre bu tâc çok parlak olacaktır. Efendimiz bu parlaklığı şu şekilde temsil buyurmuştur:
"Şayet güneş gökyüzünde değil bir evin içinde olsa, bu tacın ışığı güneşin o eve vereceği ışıktan daha güzel daha aydınlık olacaktır. Taçlar adetâ zümrüt, yakut (vs.) gibi mücevherlerle süslü olacağı için Hz. Peygamber (s.a.) bu benzetmeyi yaparken "daha parlak daha aydınlık, daha nurlu" gibi ifâdeler kullanmamıştır. "Daha güzel" sözünü tercih buyurmuştur.
resul-i Ekrem, Kur'an-ı Kerim'i okuyup içindekilerle amel edenin ebeveynine verilecek mükâfatı beyan etmekle birlikte bizzat okuyanın kendisine verilecek mükâfatı açıkça ortaya koymamış sadece "mı işi yapanın kendisi hakkında ne düşünürsünüz? Onun mükâfatını da siz takdir edin" buyurmakla iktifa etmiştir. Bu ifâde Kur'an'ı okuyup Kur'an'Ia amel edene verilecek mükâfatın üstünlüğünü ifâde yönünden mükâfatı ismen söylemekten çok daha beliğdir.[123]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim'i öğrenip içerisindekilerle amel en büyük ibâdettir.
2. Kur'an okuyanın ebeveyni de sevaba nail olacaktır.
3. Ana babalar çocuklarına Kur'an öğretmelidirler.[124]

1454. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Resulullah (s.a.): "Kur'an okuyan ve bu hususta maharetli olan kişi sefere (denilen) kerîm ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyana ise, iki kat ecir vardır."[125] buyurdu.[126]

Açıklama

Metnin daha iyi anlaşılması için bazı kelimelerin teker teker ele alınıp açıklanmasında rayda görüyoruz. Onun için önce bu kelimelerin izahını yapıp sonra ihtiyâç duyulan diğer konulara temas edilecektir.
Maharet: "Bir işi iyi yapan usta, mütehassıs" mânâlarına gelir. Burada kastedilen Kur'an'ı iyi okuyan, hıfzı işlek olan hafızdır.
Sefere: Bu kelimenin tefsirinde bir kaç görüş ileri sürülmüştür:
a. Kâtib melekler levh'i taşıyan meleklerdir. Bunlar mukaddes kitapları peygamberlere aktardıkları için bu ismi almışlardır.
b. Kulların amellerini yazan yazıcı meleklerdir..
c. Allah'la Peygamberler arasında elçilik yapan meleklerdir,
d. Allah'ın insanlara gönderdiği Peygamberlerdir.
e. Hz. Peygamber'in ashabıdır.
Kelimenin tefsirindeki bu farklı anlayışlar, kelimenin mânâsından kaynaklanmaktadır. Çünkü "sefere" kelimesi "Safir" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime de "aracı" mânâsını içine alır. Onun için bu farklı anlayış biçimleri ortaya çıkmıştır. Ama hepsinde müşterek olan nokta, her grubun gıb'taya lâyık, beraber olunmaya değer efdal yaratıklar oluşlarıdır.
"Kiram" Kerim kelimesinin çoğuludur. Günahlardan uzak oldukları için Allah'a yaklaştırılanlar, ikram edilenler demektir. Ya da Kiramdan maksat, müslümanlara acıyan onlar için istiğfar eden ve onları doğru yola sevk edenlerdir.
"Berara", müttakiler, itaatkârlar demektir, bu iki kelime (kiram ve berara) "sefere"nin sıfatıdırlar.
Hadis-i şerifden anladığımıza göre, Kur'an-i Kerim'i süratle okuyan selîka sahiplerinin Kur'an-ı Kerim okumaları onları güzel vasıflarla övülen meleklerle birlik olma mertebesine çıkartacaktır. Okuması işlek olmadığı için kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyanlara ise, iki sevab vardır. Ancak bu ifade kötü okuyanın iyi okuyandan daha fazla sevab alacağı şeklinde bir kanaate götürmemelidir. Bundan maksat, okuması zayıf olup da okumakta güçlük çekenleri okumaya teşviktir. Bu durumda olanlar bir Kur'an okudukları, bir de meşakkate katlandıkları için iki ecir alırlar. İyi olanların iki katı ecir değil, Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetinde okuyuşu zayıf olanın okuması, "Kur'an-ı Kerim i kekeleyerek, zorlukla okuyan" şeklinde ifade edilmiştir.[127]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerîm okumak kişiyi meleklerle beraber olacak bir seviyeye çıkarır.
2. Okumakta güçlük çekenler, hem Kur'an-i Kerim okudukları, hem de zorluğa katlandıkları için iki ecir alırlar.[128]

1455. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Allah'ın kitabını okuyan ve onu aralarında öğrenip öğreten bir gruba mutlaka sekinet iner. Kendilerini rahmet kaplar, melekler çevreler ve Allah (c.c.) onları kendi yanındakiler arasında zikreder."[129]

Açıklama

Hadis-i şerifin diğer kitaplardaki rivayeti çok daha uzundur.Ebu Davud'un bu rivayeti öbürlerinin sonundaki bir bölümden ibarettir. Müslim'in rivayeti şu mânâyı verecek şekildedir: "Kim bir mü'-minin dünya kederlerinden bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet gününün sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık verir. Kim bir müslümanın (ayıbını) gizlerse, Allah da onun dünyada ve âhirette(ki ayıplarım) örter. Kul, müslüman kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır. İlim öğrenmek için yola giren kimseye Allah Cennete giden bir yolu kolaylaştırır..." Hadisin bundan sonraki kısmı Ebu Davud'un üzerinde durduğumuz rivayetidir. Ancak sonunda "ameli geri (noksan) olanı soyu sopu ileri geçiremez" ilâvesi vardır.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre mescidlerde toplanıp Kur'an-ı Kerim okuyan birbirlerine tekrarlayan ve öğretenlere bir takım mükâfatlar vardır. Bu mükâfatların izahına geçmeden önce iki noktaya temasta yarar vardır:
Birincisi: Burada sadece Allah'ın evlerinin zikredilmesi, camilerin şerefine mebnîdir. Evler de aynı hükmün içine girer. Yani Kur'an okumak için evlerde de toplamlsa aynı ecre nail olunur.
İkincisi: Camilerde Kur'an okumak ve okutmak namaz kılanlara zarar vermemekle kayıtlıdır. Çünkü namaz kılanın zihnini karıştırıp yanılmasına sebep olacak derecede sesli okumak ona zarar vermektir. Resûlullah (s.a.) müslümana zarar verme konusunda şöyle buyururlar; "Bir mü si umana zarar veren kişiye Allah zarar verir, kim de müslümana meşakkat verirse, Allah da ona meşakkat verir/' (Bu hadisin bir benzeri 3635 numarada gelecektir.) Hadisten, başkasına zarar vermeden camilerde Kur'an-ı Kerim okumak için toplananlara şu mükâfatların verileceği anlaşılmaktadır:
a. Onlara "sekinet" inecektir. Kadı İyaz sekinetten maksadın rahmet olduğunu söylemiş, Nevevî ise, rahmetin sekinetin hemen peşinden zikredildiğini söyleyerek bu görüşü zayıf bulmuştur. Nevevî'nin tercihine göre, se-kînet, "vakar ve sükûn'Mur. Onun kalb temizliği ve nefsânî zulmetlerin gitmesi olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları ise, sekinetten maksadın, melekler olduğunu, çünkü onların zikri dinlemek için Kur'an-ı Kerim okuyanların yanlarına indiklerini söylerler. Buhârî ve Müslim'in Berâ (r.a.)'den rivayet ettiği olay bu son mânâyı destekler: "Bir adam Kehf Suresini okuyordu atı da yanında iki iple bağlı idi. Bir bulut peydahlanıp üstünde dönmeye ve ona yaklaşmaya başladı. Adamın atı da o buluttan ürktü. Sabah olunca adam Resulüllah'a gelip durumu bildirdi. Efendimiz "O bulut seki-netti. Kur'an-ı Kerim için indi" buyurdu.
b. Kur'an okuyanları rahmet kaplar. Bundan maksat, onlara fazl ve ihsanın yayılmasıdır.
c. Kendilerini rahmet melekleri çevreler. Kur'an dinlemek için gelip onların etrafını doldururlar.
d. Cenab-ı Allah bu kullarını kendisine yakın olanlar arasında sayar.Onlar da mukarreb melekler ve Peygamberlerdir. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bir kutsi hadiste Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Kim beni kendi kendine anarsa, ben de onu kendi kendime anarım. Kim de beni bir topluluğun içinde anarsa, ben onu ondan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım" bu hadis-i kudsî son maddeyi başka hiç bir kelimeye ihtiyaç duyurmayacak derecede açıklamaktadır.[130]

Bazı Hükümler

1 . Kur'an-ı Kerim okumak için camilerde toplanmak efdaldır.Nevevî bu hüküm için, "o bizim (Şâfiiler) ve cumhurun mezhebidir. Malik ise, bunu mekruh sayar," der. Ancak bu toplanma namaz kılanlara zarar vermemelidir. Evlerde toplanmak da camide toplanmak hükmündedir.
2. Kur'an okumak ve Kur'an öğrenmek için camilerde toplananlara bir takım mükâfatlar vardır. Bu mükâfatlar yukarıda maddeler halinde beyan edilmiştir.[131]

1456. ...Ukbe b. Amir el-Cühenî (r.a.)'den; demiştir ki:
Biz Suffa'da iken Resûlullah (s.a.) yanımıza çıkageldi ve;
"Hanginiz sabahleyin Buthan veya Akik'a gidip Allah'a (karşı) günah işlemeden ve akrabalık bağlarını kesmeden iri hörgüçlü, gösterişli iki deve almak isler?" buyurdu. Oradakiler:
Hepimiz ya Resulüllah (s.a.) dediler. Efendimiz;
“Vallahi birinizin hergün sabahleyin mescide gidip Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi, onun için iki deveden daha hayırlıdır. Eğer üç âyet öğrenirse üç deveden hayırlıdır. (Okunacak her âyet) kendi sayısınca deveden daha hayırlıdır" buyurdu.[132]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde buradakinden farklı olarak hadisin son tarafında "iki âyet öğrenmeyi" söz
lerinin yanında "veya okumayı" ve en son olarak da "dört âyet dört deveden hayırlıdır" ilâveleri vardır.
Ayrıca Ebû Dâvud'daki "iri hörgüçlü, gösterişli iki deve olayı" yerine "iri hörgüçlü iki dişi deve getirmeyi..." ifâdesi yer almıştır. Hadiste geçen bazı tabirleri izah edelim: Suffa: Medine'deki mescid-i Nebevi'nin geri tarafında mescide bitişik gölgeliktir. Dilimizde "Sofa" diye tâbir ettiğimiz yerdir. Mekke'den Medine'ye göç eden Muhacir fakirler, kimsesizler burada yatarlar kalkarlar. Kur'an-ı Kerim öğrenmekle meşgul olurlardı. Bu şahıslara "Ashab-ı Suffa (suffa ashabı)" denilirdi. Bu zâtlar müslümanların müsâfirleri idiler. Çoğu vakitlerini Hz. Peygamber'in sohbetlerinde bulunup onun hadislerini ezberleyerek Kur'an okuyarak ibâdet ederek geçirirlerdi. Sırtlarında odun getirerek geçimlerini te'min ederlerdi. Hz. Peygamber (s.a.)

burada barınan Müslümanlara eğitmek ve Kur'an-ı Kerîm'i öğretmek için özel muallimler tâyin eder, ilmî seviyesi yeterli hâle gelenleri Medine dışındaki müslüman kabilelere muallim olarak gönderirdi. Bu yüzden Suffa ashabının sayısında devamlı değişiklik olurdu. Sayılan bazan ikiyüze kadar çıktığı halde, cihâda veya Kur'an öğretimine gönderildikleri zamanlarda da oldukça azalırdı. Ebu Nuaym "Hılyetü'l-evliya" adındaki kitabında bu zatlardan yüzden fazlasının adını verir. Resûlullah (s.a.)'den en fazla hadis rivayet eden Ebu Hüreyre, Suffâ ashâbındandır.
Buthan ve akîk: Medine-i Münevvere'de iki vadinin isimleridir. Resülullah (s.a.)'m başka vadileri değil de bu iki vadiyi söz konusu etmesi buralarının deve satılan en yakın pazarlar olması sebebiyledir.
Hadisi şerifteki "Hanginiz Buthan veya Akik'a gitmeyi ister" şeklindeki ifâdeden "veya" sözünü Hz. Peygamber (s.a.)'in söylediği anlaşılıyor. Halbuki Câmiu'l-UsuPdaki ifâde tarzı ise, "veya" sözünün Resulullah (s.a.)'a değil, râviye ait olmasını gerektirir, şekildedir.
Zehrâveyn: Tercemeye "gösterişli" diye geçtiğimiz bu kelimenin tam karşılığı "semizliklerinden dolayı beyaza meyilli" demektir.
Hadisden anladığımıza göre, Fahr-i Kâinat bir gün ashab-ı suffanın yanına teşrif buyurup onları Kur'an-ı Kerim öğrenmeye teşvik etmiş, ancak bu teşviki bir temsille ifadelendirmiştir. Hadis metninde açık olarak görülen bu anlatımdaki "Allah'a karşı günah işlemeden ve akrabalık bağlarını kesmeden" kaydından maksad, alınan develerin ister akrabaya ister yabancıya ait olsun, gasb veya hırsızlık gibi günâha daldıran akrabalık bağlarını kesen haram bir yolla değil, helâl bir şekilde olmasıdır. Akrabanın malını çalmak veya gasbetmek, akrabalık bağlarının kesilmesine sebeptir.
Peygamber (s.a.) Efendimiz önce karşısındakilerin helal yolla iki kıymetli deveye sahib olma arzularım görünce onlara çok daha hayırlı olan bir yol göstermiş ve mescide gidip iki âyet öğrenmenin iki deveden,|üç ayet öğrenmenin üç deveden sayı ne kadar çoğahrsa çoğalsın, Öğrenilen âyetlerin kendi sayılarında deveden daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Efendimizin bu sözleri bir temsildir. Yoksa Kur'an-ı Kerim'in bir tek âyeti, değil bir iki deve, tüm dünyadan daha kıymetlidir. Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.)
"Eğer dünyanın Allah katında bir sivri sineğin kanadı kadar değeri olsaydı, kâfirlere bir yudum su bile vermezdi" buyurmuştur. Dünyanın bu değersizliğine rağmen sahâbilerin deve sahibi olmayı istemekteki arzuları dünya ve dünyalığa bağlılıklarından değil, ahireti kazanma isteklerinden dolayıdır. Onlar fakirlere vermek, Allah yolunda savaşanlara harcamak için mal sahibi olma arzusu duymuşlardır depolamak için değil.
Üzerinde durduğumuz hadis, "Kur'an-ı Kerim okumanın sevabı" konusunun son hadisidir. Bu konudaki hadis-i şeriflerin hepsi Allah'ın kelâmı Kur'an-ı Kerim'i okumanın, öğrenmenin ve öğretmenin ne derece büyük se-vablara vesile olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.)'in bu mevzudaki hadisleri bunlardan ibaret değildir. Ebû Davud'un Sünen'inde yer almayıp diğer sahih hadislere ait kitaplarda mevcut olan birkaç hadise işaret ederek konuya son vermek istiyoruz:
Ebu Zer (r.a.)'den; Dedi ki: Resulüllah'a:
Bana (birşey) tavsiye et, ey Allah'ın Resulü! dedim.
"Allah'dan sakın çünkü takva her işin başıdır", buyurdu.
(Tavsiyeni) artır, ya Resûlüllah, dedim.
"Çok kuran oku, çünkü o senin için dünyada nur, semada hazırlıktır." "Kur'an okuyunuz. Çünkü kıyamet günü sahibine şefaatçi olarak gelir."[133]
"Kur'an-ı Kerim okuyan mü'minin tadı ve kokusu güzel ütrücce (ağaç kavunu) gibidir. Kur'an okumayan mü'm in ise, hurma gibidir ki, onun kokusu yok fakat tadı lezzetlidir, kur'an okuyan münafık ise kokusu güzel fakat tadı acı reyhana benzer. Kur'an okumayan münafık ise, tadı acı kokusu da olmayan Ebû Cehil karpuzu gibidir."[134]

Bazı Hükümler

1. Kişi anlatmak istediği bir şeyi temsil getirerek ifade edebilir.
2. Kur'an-ı Kerim okumanın hayrı, dünya ehli nazarında kıymetli görünen her şeyin üstündedir.
3. Camilerde Kur'an-ı Kerim okumanın ve başkalarına öğretmenin sevabı büyüktür.[135]

15. Fatiha Suresi(nin Fazileti)

1457. ...Ebu Hüreyre (r.a.); "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Fatiha Suresi, ümmü'I-Kur'an, ümmü'l-kitab ve seb'ü'l-mesânîdir."[136]

Açıklama

Kur'an-ı Kerimin ilk suresine' Fatiha adının verilmesine sebep, Kur'an-ı Kerimin tertibine, yazılmasına ve namazda okunmasına bu sure ile başlanılmasıdır.
Müfessirlerin çoğuna göre bu sure Mekke'de; İmam Mücâhid'e göre ise, Medine'de nazil olmuştur. Biri Mekke'de biri de Medine'de olmak üzere iki defa nazil olduğunu söyleyenler de vardır.
Fatiha Suresinin başka birçok isimleri vardır. Bunlardan üçü, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifde zikredilmiştir.
Ümmü'l-Kur'an: Kur'an'ın aslı, Kur'an'ın anası demektir. Bu sure Ümmü'l-Kur'ân denilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bunlar:
1. Fatiha suresi Kur'an-ı Kerim'in diğer surelerinin aslı, menşe'i ve tohumu gibidir. Bir şeyin aslına ve menşe'ine "ümm (ana)"

denildiği için bı sureye "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
2. Kur'an-ı Kerim'in asJ ve maksatları dörttür: Bunlar ilâhiyyât, âhiret Peygamberlik, kaza ve kaderin Allah'a ait olduğudur. Fatiha suresi bu dört unsuru öz olarak sinesinde toplamaktadır:âyetleri bütün kemal sıfatlarım üzerinde toplayan, icattan yani ilahiyattan bahseder. O Allah (c.c.)'dir. " -din gününün mâliki" âyeti, âhirete delâlet eder. "- sadece sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz" âyeti de, her şeyin Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu bildirmektedir."- = Bizi doğru yola ilet..." ve devamı da yine kaza ve kaderi Allah'a nisbetle birlikte Peygamberliğin de ispatına delâlet etmektedir.
îşte İslâm'ın temeli bu dört esastır. Kur'an-ı Kerim de asıl olarak bunlardan bahsetmektedir. Diğer meseleler bu dört temel etrafıkıda dönmektedir. Bu dört esas Kur'an-ı Kerim'deki en büyük maksatlar olunca ve Fatiha Suresi de bu esasları içine alınca bu sureye "Ümmü'l-Kur'an = Kur'an'ın aslı" denilmesinin sebeb ve hikmeti ortaya çıkar. Fatihanın ilk yarısı, Mekke'de nazil olan; son yarısı da Medine'de nazil olan sûrelerdeki mânâların özünü ihtiva etmektedir.
3. Kullaktan maksat ya ilâhî izzeti veya kulluğun zilletini bilmektir. Bu sure bunların her ikisine de şâmil olduğu için "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
4. Beşeri İlimler: Ya Allah'ın zâtını, sıfatlarını ve fiillerini bilmek olan usul ilmi; ya Allah'ın hüküm ve teklifleri olan fürû' ilmi ya da ruhanî nurların görülmesi için içi tasfiye eden ilimdir. Fatiha Suresi bu üç şeyi kendisinde toplamaktadır. Onun için "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
5 . "el-Ümm" Arabça'da "sancak" mânâsına da gelir. Sancak askerin harekâtında esas olduğu gibi Fatiha Suresi de mü'minlerin sığınağıdır. İnsanların hayatta ve öldükten sonra dönüş yeri yeryüzü olduğu için arza da "Ümm" denilir.
"Ümmü'I-Kitâb" bu terkibin mânâsı'da "kitabın aslı, kitabın anası" dır. "Ümmü'l-Kur'an" ile aynı mânâyı İfade eder. Çünkü bu terkibteki kitabdan maksat, Kur'an'dır.
Hadis-i Şerifte Fatiha Suresine ad olarak zikredilen üçüncü söz de "sebü 'I-mesânî' 'dir.
Seb'ü'I-mesânî: "Tekrarlanan yedi (âyet)" demektir. Fatiha Sûresi yedi âyettir ve her namazın her rekatında tekrarlanmaktadır. Onun için "her namazda tekrarlanan yedi âyet" mânâsına olmak üzere Fatiha Suresine "Seb'ü'l-Mesânî" denilmiştir.
Fatiha Suresinin yedi âyet oluşunda ittifak olmakla beraber, âyetlerin işâretlenişinde görüş ayrılığı vardır. Hanefîlere göre Fatihanın başındaki besmele Kur'an-ı Kerim'den değildir.Buna karşılık müstakil bir âyettir. Şâfiîlere göre ise, besmele Kur'an'dan bir âyettir. Ancak müstakil bir âyet değildir. Fatiha Suresine Sebü'l-mesânî adını bizzat Cenab-i Allah vermiştir. Hicr suresinin 87. âyetinde "And olsun ki sana daima tekrarlanan yedi (âyetli fatiha) ile Kur'an-ı azîmi verdik buyrulmuştur.
Bu sureye "Seb'ul-Mesânî" denilmesinin hikmeti olarak şunlar da zikredilmektedir: "Mesânî" "Müstesna" ile alakalı bir kelimedir. Fatiha Suresi tüm diğer kitaplardan müstesnadır. Peygamber (s.a.) bir hadisinde "Yemin ederi.n ki, Allah Tevrat'ta, İncil'de, Zebur'da ve Kur'an'da O (fatiha)nun bir benzerini indirmemiş t ir. Şüphesiz o Seb'ü'l-Mesânî ve Kur'an-ı azimdir" buyurmuştur.
Fatiha yedi âyettir. Cehennemin de yedi kapısı vardır. Fatihadan her bir âyet okunduğunda okuyan için Cehennemde bir kapı kapanır.
Fatiha Sûresinde Allaha medh ü sena olduğu için bu isim verilmiştir. İbn Abbas'tan yapılan bir rivayete göre Seb'ü'l-Mesânî el-Bakara'mn başından el-A'raf m sonuna kadar olan altı uzun sure ile birlikte "Berae veya Yunus sureleridir." Bu görüşün geniş izahı 1459 numaralı hadisin açıklamasında gelecektir.
Fatiha Suresinin bunlardan başka da isimleri ve bu isimlerin her birinin verilişinde hikmetler vardır. Aşağı-yukarı tüm tefsir kitaplarında veriliş sebepleri belirtilen bu isimlerin en önemlileri: "el-Hamd", "Esas", "el-Vafıye", "el-Kâfiye", "Kenz", "es-Salat", "Sure-i Şükür", "Sure-i Dua", "Sûre-i Şifa" ve "Sûre-i Sual"dir.
Hanelilere göre Fatiha Suresini farz namazların ilk iki rekatında, nafile namazların her rekatında okumak vâcibtir.
Şâfiîlere göre ise, her rekatte Fatiha Suresinin okunması farzdır. Bu mezhep mensublarına göre imama uyan muktedî ile tek başına kılan münferid arasında fark yoktur. Sadece imama sonradan uyan mesbûk bu hükmün dışındadır. Mesbûk yetişemediği rekatin fatihasından mes'ul değildir. Ayrıca hızlı okuyan imamın peşindeki orta hızla okuyan muktedi, tamamlayama-dığı fatihanın kalanından muaftır. Şâfiîlere göre Fatihayı bilmeyen kişi Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir yerinden yedi âyet okur, onu da bilmezse Allah'ı zikreder.[137]

1458. ...Ebu Said b. el-Muallâ[138] (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; o namaz kılarken, Resulullah (s.a.) kendisine uğrayıp onu çağırdı.
Ebu Said dedi ki: Namazı kıldım (bitirdim) sonra Resul-i Ekrem (s.a.)'e geldim. Efendimiz:
"Bana cevab vermene ne manî oldu?" dedi.
Namaz kılıyordum, dedim. "- Allah Azze ve Celle;
"Ey Mü'minler! Sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman, Allah'a ve Resulüne icabet ediniz."[139] buyurmadı mı? Şüphesiz mescidden çıkmadan önce sana Kur'an'dan -Halid şüphe etti- veya Kur'an'daki (sevabı) en büyük sureyi öğreteceğim, buyurdu.
Ebu Said devamla şöyle dedi:
Sözünü bekliyorum (sözünü hatırla) ya Resulullah! dedim.
"O bana verilen seb'ül-mesânî, namazlarda tekrarlanan yedi âyet ve Kur'an-ı azimdir" buyurdu.[140]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Buharı'deki rivayetinde bazı küçük farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunların en önemlisi burada mevcut

olmamakla birlikte Hz. Peygamber (s.a.)'in mescidden çıkmak isteyince râvi Ebu Said b. el-Mualla (r.a.)'nın elinden tutmasının Buhârî'nin rivayetinde mevcut olmasıdır. Ayrıca Ebû Davud'un rivayetinde Tabiî râvinin sözü olarak geçen "Ebu Said b. el-Mualla, namaz kılarken Resulullah (s.a.) ona uğrayıp çağırdı" şeklindeki ifâdeler, Buhâri'de bizzat Ebu Said'in sözü olarak "ben mescidde namaz kılıyordum. Resulullah (s.a.) beni çağırdı fakat icabet etmedim" tarzında vârid olmuştur.
Gerek Ebû Davud'un gerekse Buhârî'nin rivayetlerinden anlaşılıyor ki Ebu Said b. el-Mualla (r.a.) Mescidi Nebevî'de namaz kılarken Fahr-i Kâinat (s.a.) gelmiş ve Ebu Said'i çağırmıştır. Ebû Said, Efendimize cevab verdiği takdirde namazının bozulacağım zannederek karşılık vememiştir. Namazını tamamlamak istemiştir. Namazını bitirip de Resulüllah'ın yanına varınca, çağırdığında gelmeyişine namazda olduğunu sebep göstererek özür beyân etmiştir. Buna karşılık Hz. Peygamber (s.a.): "Allah (c:c.) Kur'an-ı Kerim'de; "Ey iman edenler sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman Allah'a ve Resulüne icabet ediniz" buyurmadı mı?" diyerek tarizde bulunmuştur. Şüphesiz adı geçen sahâbi Efendimizin hatırlattığı âyet-i kerimeyi biliyordu. Fakat namazda iken namazı terkedip Hz. Peygamberin dâvetine uyulacağını bilmiyordu.
Resülullah Efendimiz bu âyeti okuduktan sonra "Ya Ebâ Saîd! Şüphesiz sana mescidden çıkmadan önce Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteceğim" buyurmuş, fakat susmuştur. Bu ifadedeki “en büyük sure"den maksat, "sevabı en büyük sure"dir. Bazı âlimler Efendimizin bu sözüne dayanarak Kur'an-ı Kerim'deki surelerin bir kısmını diğerlerinden üstün tutmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Eş'arî ve diğer bazı âlimler ise, buna karşı çıkarak "aşağı görülen sure efdal derecesinden daha noksandır. Halbuki Allah'ın isimlerinde sıfatlarında vekelâmında noksanlık olamaz" demişlerdir. Ancak bazı-surelerin diğerlerine nisbetle daha efdal olabileceğini bildiren birçok sahih hadîs vardır. Bu hadisler Eş'ârî ve onun görüşünde olanların sözlerine muhalif düşmektedirler. Sonra sureler arasındaki üstünlük sıfat yönünden değil, mana yönündendir. Allah'ın kelâmı ve sıfatı olmaları yönünden ise hiçbir surenin diğerinden üstünlüğü yoktur. Bu konuda 1460 nolu hadiste biraz daha tafsilat gelecektir.
Hadis-i şerifin siyakından anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber "sana Kur'-atı'daki en büyük sureyi öğreteceğim" dedikten sonra, bu sözünü unutmuş Buhârî'nin rivayetine göre Ebu Said'in elinden tutup mescidden çıkmak istemiştir. Bunun üzerine Ebu Said "Ya Resulalah! Sözünü hatırla (sözünü bekliyorum)" diyerek Efendimiz (s.a.)'e biraz evvel söylediğini hatırlatmıştır. Bu hatırlatma Buhârî'de "Ya Resulallah! Sana kurandan bir sure öğreteceğim ki, O Kur'an'daki surelerin en büyüğüdür, demedin mi?" şeklinde İfâde edilmektedir. Bu hatırlatma üzerine Hz. Peygamber (s.a.) "- (O sure)” dir ki, o bana verilen Seb'ül-Mesânî namazlarda tekrarlanan yedi âyet ve Kur'an-i azimdir" buyurmuştur.
Seb'ül-Mesânî konusunda bundan evvelki hadisin şerhinde yeterli bilgi verilmiştir. Resulüllahın bu son sözünde "Kur'ân-ı Azim"in "Seb'ül-Mesânî" terkibi üzerine atfedilmesi, iki şeyin arasını ayıran atıf değil, atf-i murâdif-tir. Yani hem "Seb'ül-Mesani" hem de "Kur'an-ı azîm"den maksat, Fatiha Süresidir. Fatiha Suresine "Kur'an-ı azim" denilmesine sebep, Fatihanın Kur'an-ı Kerim'in tamamında tahakkuku istenilen mânâları öz olarak ihtiva etmesidir. Bu konuda bundan önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Bu hadiste mevzuu bahsedilen olay, Ebu Said b. el-Mualla'nm başından geçmiştir. Tirmizî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği başka bir haberde ise, aynen buradakine benzer bir olayın Übey b. Ka'b için vaki olduğu bildirilmektedir. Tirmizî'deki bu olay şu şekildedir:
Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) Ubey b. Ka'b (r.a.)'in yanına çıkıp o namaz kılarken "Ey Übey!" diye seslendi. Übey döndü (fakat) cevab vermedi. Namazını kısa kesip Resülullah (s.a.)'a geldi ve "es-Selamü aleyke ya Resulullah!" diye selâm verdi. Efendimiz Übeyy'in selamım alıp:
"Ey Übey! Ben çağırdığım zaman bana cevab vermene mani olan nedir?" buyurdu. Übey:
Ya Resulullah! Namazda idim diye özür beyân etti. Bunun üzerine Re-sülullah (s.a.)-:
"Bana vahyolunan (Kur'an)da, Resulullah sizi, size hayat verecek bir şeye çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icabet ediniz, diye (bir âyet) bulmadın mı?" buyurdu. Übey:
Evet Ya Resulallah, inşallah bir daha tekrarlamam cevabını verdi. Beyhakî, aynı olayın bir defa Ebu Said b. el-muaüâ'mn bir defa da Ubey b. Ka'b'ın başından geçtiğini söyleyerek iki hadisin arasını bulma yönüne
gitmiştir. el-Askalânî de her iki hadisin çıkış yerlerinin ve siyaklarının farklılığına dikkati çekerek Beyhakî'nin dediğini almak gerektiğini bildirir.
Aynı olayın Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'nin başından da geçtiğini söyleyenler de olmuş ise de, bu el-Askalânî'nin dediği gibi vehimdir.[141]

Bazı Hükümler

1. Fatiha son derece faziletli bir sûredir.
2. Kur'an-i Kerim surelerinin birbirine nisbetle sevab yönünden üstün olmaları caizdir.
3. Hz. Peygamber (s.a.) bir müslümanı çağırdığı zaman, derhal cevab vermek vâcibtir. Müslümanın namazda olması hükmü değiştirmez. Ancak Resulüllahın dâvetine uymak için namazı kesen bir kimsenin namazının bozulup bozulmadığı Hanefî ve Şafîî âlimleri arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilaflardan birini diğerine tercih etmeyi gerektiren bir özellik yoktur. Malikîlerdeki esah olan görüşe göre, namaz bâtıl olur.
4. Bir şeyi emr veya nehyetmekle görevli olan kişi davetini hikmet ve mev'izâ-i hasene ile yerine getirmelidir.[142]

16. Fatiha Uzun Surelerdendir Diyenler

Bu başlığın iki ayrı mânâya ihtimali vardır. Bunlar:

1. Fatiha Suresi ihtiva ettiği geniş mânâlar itibariyle uzun surelerdendir.
2. Seb'ül-mesânî, uzun surelerdir. Bu durumda başlıktaki zamiri bundan önceki hadis-i şerifteki "Seb'ül-mesânî" terkibinin yerini tutar, harf-i cerri de zâid olur.
Aşağıdaki hadis-i şerifin anlaşılması bu iki ihtimâle göre farklılık gösterecektir.[143]

1459. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'a uzun seb'ül-mesânî verilmiştir. Musa (a.s.)'a da altı levha verilmişti. Ancak o levhaları atınca ikisi kaldırıldı. Dört tane kaldı.[144]

Açıklama

Yukarıda da işaret edildiği gibi Seb'ül-Mesânî'nin iki mânaya ihtimali vardır; Birincisi: Fatiha süresidir. Buna göre uzun olan, onun âyetlerinin ihtiva ettiği mânânın genişliğidir.
İkinci ihtifal de, bu haberdeki Seb'ül-mesânî'den maksadın, Kur'an-ı Kerim'in baş tarafındaki uzun sureler olmasıdır. Bu durumda hadisin mânâsı; "Resulullah (s.a.)'a yedi uzun sure verilmiştir" olur. Bu sureler, el-Bakara, Âl-î İmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-En'am, el-A'raf ve et-Tevbe sureleridir. Nesâî'deki bir rivayette İbn Abbas Hazretleri, Seb'ül-Mesânî'yi bu yedi sûrenin isimlerini sayarak tefsir etmiştir.
İbn Cerîr'in, Tefsirinde yine İbn Abbas'tan rivayet ettiği bir haber de Nesâî'nin rivayeti ile aynı mânâyı ifade etmektedir. Ancak İbn Cerîr'in rivayetinde râvilerden İsrail, ilk altı surenin isimlerini saymış "îbn İshak yedincisini de söyledi ya unuttum" demiştir.
Ebû Dâvûd "Seb'ül-mesânî" konusunda birinci görüşü, yani onun, yedi âyetli fatiha suresi olduğunu tercih etmiş, sarihler de ona uymuşlardır. Yine İbn Cerir'in İbn Abbas'tan yaptığı başka bir rivayet de bu tercihi desteklemektedir. İşaret edilen rivayet şöyledir: İbn Abbas (r.anhuma) " = Şüphesiz biz sana Seb'ül-mesânFyi verdik'[145] âyet-i kerimesi hakkında, "O ıseb'ül mesânî) fatiha süresidir..." demiştir.
Hadis-i şerifin devamında Hz. Musa'ya altı levha verildiği ve Musa aley-hisselâm'ın bu levhaları yere atınca ikisini kaldırıp geriye dört levha kaldığı bildirilmektedir. Süyûtî'nin Dürrü'l-Mensûr'daİbn Abbâs'dan rivayet ettiği bir haberde bu bölüm şu şekilde ifâdelendirilmiştir:"Hz. Musa (a.s.) levhaları atınca, onlar kırılıp kaldırıldı. Ancak altıda biri kaldı." Yine İbn Abbas'tan rivayet edilen başka bir haber de şöyledir: "Allah Azze ve Celle Musa (a.s.) için içerisinde mev'iza ve herşeyin tafsili olan levhalar yazdı. Ancak Musa (a.s.) onları atınca Allah (c.c.) o levhaların yedide altısını kaldırdı sadece yedide biri kaldı. Allah azze ve celle onların nüshasında hidayet ve rahmet vardır" buyurur. O, levhalardan kalandadır."
Hz. Musa'nın zikri geçen levhaları atması, Cenab-ı Hak ile münacâttan döndüğü zaman olmuştur. Kavminin yanına gelip de onların buzağıya taptıklarını görünce sinirlenmiş ve Tevrat'ın yazılı olduğu levhaları fırlatmıştır. Bunun üzerine bu levhalardan ikisi Allah tarafından kaldırılmış, geriye dört tanesi kalmıştır. Beğavî kaldırılan levhalarda gayba ait haberlerin, kalanlarda da va'z, ahkâm helâl ve haramın bulunduğunun râviler tarafından nakledildiğini söylemektedir.[146]

17. Âyetü'l-Kürsî'nin Fazileti Hakkında Varid Olan Hadisler

1460. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) (bana);
"Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından senin ezberinde olan hangi âyet (sevab yönünden) daha büyüktür?" dedi.
Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. Resülullah (s.a.) tekrar:
"Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde olan hangi âyet (sevapça) daha büyüktür? diye sordu.
= Hayy ve kayyum olan Allah'tan başka ilâh yoktur" (âyetidir,) dedim.
Bunun üzerine Peygamber'(s.a.) göğsüme vurdu ve;
"İlim sana mübarek olsun, ey Ebe'l-Münzir" buyurdu.[147]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen "Ebu'l-Münzir", Übey b. Ka'b (r.a.)'in künyesidir.Buradaki rivayette bu terkibin başında nida harfi (yâ) hazfedilmiştir. Müslim'in rivayetinde ise bu harf mevcuttur.
Peygamber (s.a.) Ubeyy (r.a.)'e "Senin ezberinde olan hangi âyet..." diye sorarken onun bildiklerini öğrenip şeref ve faziletini ortaya koymak istemiştir. Hz. Ubey, Resûlullah devrinde Kur'an-ı Kerim'in tamamını bilen hafızlardandır.
Metinde açıkça görüldüğü gibi Peygamber (s.a.)'in ilk sorusuna, Übey (r.a.) "Allah ve Resulü daha iyi bilir" karşılığını verdiği halde Efendimiz aynı soruyu tekrarlayınca, yani âyetü'l-Kürsî cevabını vermiştir. Hz. Übeyy'in somya ilk sorulduğunda cevap vermeyip Allah'a ve Resulüne havale etmesi edebinden dolayı olabileceği gibi, en efdal âyetin kendi bildiğinden başkasının olabileceği ihtimali veya bu büyük âyeti Resûlullah'ın ağzından duyma arzusu da olabilir.
Fahr-i Kâinât'ın cevab kendisine havale edildikten sonra aynı soruyu tekrarlaması, vahy yoluyla Übeyy'in bu sorunun cevabını bildiğine muttali olmasından dolayı olsa gerektir. Hz. Übeyy de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in soruyu tekrarladığını görünce, cevabın kendi bildiği olduğunu hissetmiş ve söyleyivermiştir.
Übeyy'in, soru ilk sorulduğunda cevabı bilmediği halde keyfiyeti Allah ve Resulüne havale ettikten sonra Allah'ın bir lutfu olarak kendisine ilham edilip, onun da bu ilham üzerine cevab vermiş olması da mümkündür.
Hadîs-i Şerifte görüldüğü gibi Hz. Peygamber Übey (r.a.)'ın cevabını pek beğenmiş ve eli ile göğsüne yavaşça vurarak "ilim

sana mübarek olsun" buyurmuştur. Bu, Übeyy'in ilminin yüksekliğine işarettir.
Hadis-i şerif Âyetü'l-Kürsî'nin sevab itibariyle Kur'ân-ı Kerim'in en büyük âyeti olduğunu bildirmektedir. Nevevî'nin beyânına göre, bu üstünlük mezkûr âyetin Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının asıllarını yani ilâhtık, vahdaniyet, hayat, ilim, mülk, kudret ve irâdeyi kendisinde toplamış olmasıdır. Bu yedi sıfat, Allah (c.c.)'ın isim ve sıfatlarının esaslarıdır. Bu âyet-i kerime tüm kemâlâtm Allah'a ait olduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın bütün noksanlıklardan münezzeh bulunduğuna delâlet eden ana meseleleri içinde toplamaktadır. Allah'ın birliği, azameti, yüce isim ve sıfatları hep bu âyette yer almıştır. İçerisinde Allah'ın adı açık ve gizli onyedi defa zikredilmektedir.
Âyetü'I-kürsî, kelime kelime incelendiğinde Kur'an'ın en büyük âyeti oluşunun sebebi ortaya çıkar: " = kendinden başka ilâh olmayan Allah diridir", Cenâb-ı Allah'ın zât ve celâline işarettir. kendi kendine kâim olan demektir. Bu, azamet ve celâlin son haddidir. " = Onu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar." Bu, Allah'ı yaratıkların sıfatlarından tenzih ve takdîsdir. " = Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur," fiillerin birliğine işarettir. Çünkü bütün fiiller O'ndandır ve O'na dönücüdür. " = Onun izni olmadan yanında şefaat edecek kimmiş?" âyeti Allah'ın hüküm, emir ve mülkte tek olduğuna, onun yanında kendisinin izin vermediği hiçbir kimsenin şefaat edemeyeceğine delâlet etmektedir. Bu âyet, mülk ve emirde Allah'a ortak olmayacağını kesin olarak göstermektedir .O"(yarattıkîanmn) önlerindekini, arkalanndakini bilir. Onun ilminden yalnız kendisinin dilediğinden başka hiçbir şeyi kavyaramazlar." Cenabı Hakk'm ilim sıfatına, bazı bilgilerin tafsilinin ve ilminin sadece ona ait olduğuna işarettir. Gerçek şu ki, Allah'tan başka hiçbir kimsede, onun irâde ve dilemesiyle verdiğinden başka ilim yoktur. " = O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır." Allah'ın mülkünün büyüklüğüne ve kudretinin kemâline işarettir. " = Bunların muhafazası ona ağır gelmez." Onun izzetinin kemâline za'f ve noksanlıklardan münezzeh olduğuna işarettir. = O çok yüce, çok büyüktür." O Allah, yaratıkların sıfatlarından münezzeh, kibriyâ ve azametle muttasıftır. Bu da işte bu iki büyük sıfata işaret etmektedir.
Görüldüğü gibi âyetü'l-kürsîson derece yüce mânâları, sinesinde toplayan bir âyettir. Bu mânâlara sahib olan başka hiçbir âyet mevcut değildir. Gerçi Haşr Suresinin sonundaki ve Hadîd Suresinin başındaki ayetler, yukarıda zikr edilen mânâları ihtiva etme yönünden âyetü'l-kürsî'ye yakındırlar, ama bunlar bir tane değil, birkaç tane âyettir. Üstelik âyetü'l-kürsî bu işaret edilenlerden sıfatları ile farklılık göstermektedir ki, bu isimler, -âlimlerin çoğuna göte- ism-i a'zamdır.
Yalnız şunu hatırlatmak gerektir ki, Âyetü'l-Kürsî'nin bu derece büyük faziletlere sahib olması diğer âyetlerin noksanlığını gerektirmez. Çünkü Allah'ın kelâmında noksanlık tasavvur edilemez. Öyleyse üstünlük ya sevap yönündendir ya da birbirine nisbetledir. 1457. hadisin şerhinde bir nebze temas edilen bu konu, "hadisten çıkarılabilecek hükümler" kısmında tekrar ele alınacaktır.
Âyetü'l-kürsî'nin büyüklüğüne delâlet eden başka hadisler de vardır. Bunlardan birkaç tanesini aktarmakta fayda görüyoruz.
Ebû Hüreyre (r.a.) anlatır: "Peygamber (s.a.) ramazan (ayında) zekâtını korumak üzere beni vekil tayin etti. Birisi gelip yiyecekten avuçlamaya başladı. Adamı yakalayıp:
Seni mutlaka Resulüllah (s.a.)'a götüreceğim, dedim.
Bırak beni çünkü muhtacım, çoluk çocuğum ve çok ihtiyacım var dedi. Bırakıverdim gitti. Sabah olunca Hz. Peygamber;
"Ey Ebâ Hüreyre! Dün gece esirine ne yaptın?"" diye sordu.
Ya Resulellah! Çok muhtaç olduğundan şikâyet etti, acıdım, salıverdim, dedim.
“Dikkat et, o yalancıdır, tekrar gelecektir" dedi.
Resûlullah (s.a.)'m "O tekrar gelecektir" sözü üzerine onun yine geleceğini anlayıp gözetledim. Adam yine zahireden avuçlamaya başladı, ben de onu yakaladım ve:
Seni mutlaka Resulullah (s.a.)'ın huzuruna çıkaracağım, dedim.
Beni bırak muhtacım, çoluk çocuğum var, bir daha dönmeyeceğim, dedi.
Acıdım ve yine serbest bıraktım. Sabah olunca Hz. Peygamber (s.a.); "Ey Ebâ Hüreyre! Esirine ne yaptın?" dedi.
Çok ihtiyacı ve çoluk-çocuğu olduğundan şikâyet etti, ben de acıyıp salıverdim, dedim.
"Ama o şüphesiz sana yalan söyledi, tekrar gelecek" buyurdu. Onu üçüncü kez gözetledim. Adam zahireden yine avuçlamaya başladı. Hemen onu yakalayıp:
Bu sefer seni mutlaka Resulüllah'ın huzuruna çıkaracağım. Bu üçüncü kerredir ki, bir daha dönmeyeceğini söyleyip yine dönüyorsun, dedim.
Beni bırak sana birkaç kelime öğreteyim. Allah onlarla sana fayda verir, dedi;
Onlar nedir?" dedim.
Yatağına uzandığın zaman âyetü'l-kürsî'yi bitinceye kadar oku. O zaman senin üzerinde devamlı olarak Allah'tan bir muhafız bulunur ve sabah oluncaya kadar sana şeytan yaklaşamaz dedi.
Adamı yine salıverdim. Sabah olunca Resulüllah (s.a.); "Dün gece esirine ne yaptın?" diye buyurdu.
Ya Resulallah! Allah'ın kendileri sebebiyle bana menfaat vereceğini söylediği bazı kelimeler Öğretti, ben de serbest bıraktım, dedim.
"Onlar nedir?"dedi.
Bana '"yatağına uzandığın zaman başından sonuna kadar âyetü'l-kürsîyi oku, devamlı olarak üzerinde Allah'dan bir muhafız bulunur ve sabah oluncaya kadar sana şeytan yaklaşamaz, dedi.
[Râvi dedi ki: Onlar zaten hayır işlemeye hırslı idiler]. "- O yalancı olduğu halde, işte bunu doğru söylemiş, üç geceden beri konuştuğun adamın kim olduğunu biliyor musun, ey Ebâ Hüreyre?"
Hayır!
"O şeytandı."
İbn Hıbban'ın, Ubey b. Ka'b'm babasından rivayet ettiği haber de şöyle:
Ka'bların bir hurma harmanı vardı. Orada ne kadar hurma olduğunu biliyordu. Hurmanın eksildiğini görüp bir gece bekledi.

Bir de ne görsün erginlik çağına giren bir gence benzeyen bir canlı!
Übey dedi ki, babam ona selâm vermiş o da selâma karşılık vermiş: Übeyy'in babası Ka'b bundan sonrasını şöyle anlatır:
Sen insan mı, yoksa cin misin?
Cin.
Elini bana var, dedim bir de ne göreyim. Bir köpek eli ve bir köpek kılı.
Cin böyle mi olur?
Benim bildiğim cinler arasında benden daha kıllıları var.
Bu işi (hurma çalmayı) niçin yapıyorsun?
Senin sadakayı sevdiğini duydum da, senin yemeğinden bana da nasip olmasını istedim.
Bizi sizden ne korur?
Şu âyet yani âyetü'l-Kürsî. Bunun üzerine ben de onu bıraktım.
Übey dedi ki: Sabahleyin babam Resulüllah (s.a.)'a gidip olayı haber vermiş. Hz. Peygamber (s.a.) "Habis doğru söylemiş" buyurmuş.
Görüldüğü gibi bu iki olay âyetü'l-Kürsî'nin cinlerin ve şeytanların belâsını def eden bir âyet olduğuna delâlet etmektedir.
Ebû Zer (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:
Hz. Peygamber'e:
Ya Resulullah! Sana indirilen âyetlerin hangisi daha büyüktür? dedim. "Âyetü'î-Kürsî, yani Resulüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim namazın ardında âyetü'l-kürsiyi okursa, diğer namaza kadar Allah'ın zimmetindedir."
Hz. Ali şöyle der:
"Eğer, âyetü'l-kürsfnin faziletini bilseydiniz onu hiç bir halde terk etmezdiniz. Şüphesiz Resulullah (s.a.) "âyetü'I-kürsi bana arşın altındaki bir hazineden verildi. O benden evvel hiçbir peygambere verilmedi," buyurdu."[148]
Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bakara suresi (var ya) işte Kur'ân âyetlerinin en üstünü ondadır. Bir evde âyetü'l-kürsî okunur da orada şeytan olursa, mutlaka çıkıp gider."[149]

Bazı Hükümler

1. Bir insanı yüzüne karşı övmek caizdir. Ancak bu maslahat bulunduğu ve karşıdakinin kibre kapılmasından korkulmadığı zaman olur.
2. Âyetü'l-Kürsî Kuf'an-ı Kerim'in sevapça en büyük âyetidir.
3. Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini diğerlerine üstün tutmak caizdir.
1458 numaralı hadisin açıklamasında da kısaca temas edildiği gibi Kur'-an'ın bir kısmının diğer kısmına üstün tutulması cumhura göre caizdir. Ne-vevî bu konuda Kadı İyaz'dan şunları nakleder: "Bu hadis Kur'an'ın bir kısmını bir kısmına üstün tutmanın caiz olduğuna delildir. Aynı şekilde, buna göre Allah'ın kitaplarının birbirine üstün olması da caizdir. Ancak konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Ebu'l-Hasen el-Eşârî, Ebu Bekir Bakıllanî, fa-kih ve âlimlerden bir grub Kur'an âyetlerinin birbirine nisbetle efdal olmalarını caiz görmezler. Çünkü onlara göre Kur'an'ın birkısmını üstün görmek diğerlerinin noksan olmasını gerektirir ki, Allah kelâmında noksanlık bulunamaz. Bunlar hadislerdeki bazı âyetlerin ve surelerin üstünlüğüne delâlet eden ifâdeleri büyüklük ve fazilet olarak te'vil etmişlerdir.
Şerhu Akâid'de Teftezanî şöyle der: "Hadiste vârid olduğu üzere bazı surelerin daha efdal olması caizdir. Üstünlüğün hakikati, bir sûrede Allah'ın zikri çok olduğu ve okuyana daha faydalı olduğu için okumasının efdal oluşudur. Diğer kitapların okunması-yazılması ve hükümleri Kur'an'la neshedilmiştir."[150]

18. Samed (İhlas) Suresinin Fazileti

Samed Suresi diye başlayan îhlâs süresidir. Bu sureye "Samed suresi" denilmesine sebep ise, içerisinde "samed" isminin geçmesidir.
Samed'in âlimler tarafından bir çok mânâsı nakledilmektedir. Bunlar içerisinde en meşhur olanı "herkesin ve herşeyin daima kendisine muhtaç olup müracaat ettiği, kendisinden daha üstünü olmayan ebedî ve daimî olan efendi" demektir. Samed, Allah (c.c.)'in 99 isminden birisidir.
Bu surenin "Samed" ve "İhlâs" dan başka bir çok isimleri vardır. Bazı âlimler bunların sayısını yirmiye kadar çıkarırlar. Bu isimlerin en meşhurları; Tevhîd, Marifet, Tefrîd, Tecrîd ve Necât'dır.[151]

1461. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;
Bir adam başka birinin suresini tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olunca Resülullah (s.a.)'a gelip bunu azımsa-yarak arz etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Bana sahib olan Allah'a yemin ederim ki, O (sure) Kur'an-i Kerim'in üçte birine denktir" buyurdu.[152]

Açıklama

Hadis-i şerifte ne Kur'an okuyanın ne de dinleyenin isimleri verilmemiştir. el-Askalânî ve İbn Abdilber, Kur'an'ı dinleyenin

bizzat hadisi nakleden Ebu Said el-Hudrî, okuyanın da onun ana bir kardeşi olan Katâde b. en-Nu'man olduğunu söylerler. Aynı hadisi Dâre-kutnî'nin yine Ebu Said'den, "Benim bir komşum vardı. Geceleri kalkar dan başka birşey okumazdı" şeklinde Ahmed b. Hanbel'-in de "Katâde b. Numan tüm geceyi okuyarak geçirdi" ifadeleriyle rivayet etmeleri, Askalânî ve İbn Abdilberr'in söylediklerinin doğru olduğunu gösterir.
Bu durumda hadis-i şeriften anladığımıza göre, Ebu Said el-Hudrî (r.a.) komşusu ve aynı zamanda kardeşi olan Katâde b. en-Numan (r.a.)'in geceleyin İhlâs suresini tekrar tekrar okuduğunu duymuş ve bunu kendince az bulmuştur. Kur'an-ı Kerim'in bunca uzun sure ve âyetleri dururken onun bu küçük sureyi okuması Ebu Said'i böyle bir hisse itmiştir. Sabah olunca Ebû Said el-Hudrî, durumu Hz. Peygambere arz etmiş fakat hiç ummadığı
bir cevab ile karşılaşmıştır. Çünkü onun az bulduğu İhlâs Suresi için Resulullah (s.'a.) yemin ederek, "O, Kıır'an'in üçte birine denktir" karşılığını vermiştir.
İhlâs Suresinin, Kur'an'ın üçte birine denk oluşunun muhteva yönünden mi, yoksa okuyana verilecek sevab itibariyle mi olduğu konusunda değişik görüşler ortaya atılmıştır.
el-Askalânî'nin ifâdesine göre, bazı âlimler İhlâs Suresinin zahiri olarak yani muhteva itibariyle Kur'an'ın üçte birine denk olduğunu söylerler. Çünkü Kur'an-ı Kerim kıssalar, ahkâm ve akâid olmak üzere üç ana mevzu-yu ihtiva etmektedir. İhlâs suresi, akaidi öz olarak içinde topladığına göre, Kur'an-ı Kerim'in üçle biri olmuş olur. Müslim'in Ebu'd-Derdâ vasitasıyle Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif bu anlayışa kuvvet vermektedir:
“Sizden biri hergün Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz mi?"
Evet, dediler. Buna karşılık Resûlullah (s.a.):
"Şüphesiz Allah Teâlâ, Kur'an'ı üç bölüme ayırdı ve ı Onun üçte biri kıldı," karşılığını verdi.
Zürkânî'nin kaydettiğine göre, İbn Abdilber yukarıdaki görüşe itiraz ederek şöyle demiştir: "Kur'an-ı Kerim'de itikad ve tevhide âit esasları İhlâs suresinden daha detaylı ihtiva eden âyetler vardır. Meselâ âyetü'l-kürsî, Haşr suresinin sonu bunlardandır. O halde yukarıdaki mülâhazalarla İhlâs suresine Kur'an'ın üçte biri demek, uygun değildir."
Ebu'l-Abbâs el-Kurtubî de İbn Abdilberr'in bu itirazını şu şekilde reddetmiştir: Bu sure Allah (c.c.)'in tüm kemâl sıfatlarını bünyesinde toplayan iki ismini ihtiva etmektedir: "Ehad ve Samed"... Bu iki isim, başka hiç bir surede bir arada bulunmamıştır. Bu iki is*Si-i celâlin üstünlüğü, tüm kemâl sıfatlarla muttasıf olan Allah'ın birliğine delâlet etmeleri yönündendir. Çünkü bunlardan "el-Ehad", onun kendisine hiçbir eş olmayan hâs varlığına; "Samed" de kemâl sıfatların tamamına delâlet etmektedir. Çünkü o şeref ve üstünlüklerin kendisinde son bulduğudur. İsteklerin merciî onadır ve ondandır. Bu durumda olan biri de ancak tüm kemal sıfatların sahibi Allah (c.c.)'dır. Bu sure Allah'ın zat-ı mukaddesini bilmeyi gerektiren şeyleri şâmil olduğuna göre, Allah'ın zatî ve fiilî sıfatlarına nisbetle üçte bir olmuş Olur.
Bir başka görüşe göre İhlâs suresinin Kur'an'ın üçte birine denk olması, okuyanın alacağı sevab yönündendir. Yani îhlâs suresini bir defa okuyan Kur'an-ı Kerimin üçte birini; üç defa okuyan da tamamını okumuş gibi sevab alır.
Bu görüşe de itirazlar yapılmış ve o itirazlara cevaplar verilmiştir. Bunların özeti şudur:
Hz. Peygamber bir hadiste: "Kur'an-ı Kerim'i okuyan kimseye her harf için on hasene vardır" buyurmuştur. O halde Kur'an-ı Kerim'i okuyan kimse İhlâs suresinden alacağı sevabdan kat kat fazla alır. Öyleyse hadisi bu mânâya almak doğru değildir.
Devvânî, bu itiraza şu şekilde cevab verir: *'Kur'an-ı Kerim'i okuyana iki türlü sevab verilir: Bunlar tafsili ve icmalidir. Tafsilî olanı her bir harfe mukabil verilen sevâb; icmalisi de Kur'an'ın hatminde verilen sevaptır. İhlâs suresini okuyana Kur'an'ı hatmetmenin üçte bir sevabı verilir."
Bu konuda söyleneceklerin en güzeli şudur: Cenab-ı Allah'ın, kendisinde güçlük olmayan bazı ibadetler için, onlar ayarında hatta onlardan çok daha meşakkatli ibâdetlere verdiğinden daha fazla sevab vermesine hiçbir mani yoktur. Çünkü bu, Allah için hiç de zor değildir. Onun fazl ve kereminin hududu yoktur. Allah Teâlâ'nın Kur'an okuyana her harf için on ecir, İhlâs okuyana da bundan kat kat fazla ecir vermesi hiç de garipsenecek bir durum değildir.O halde İhlas Suresini okuyana, Kur'an'ın üçte birini okuyana verilen sevabın verilmesi gayet normaldir. En iyisi bu ve benzeri konuları Allah'ın ilmine bırakmaktır. Allah'ın bilgisini kendisine tahsis ettiği müteşâbihlerden murad budur. İhlâs okuyanın, Kur'an'ın üçte birini okuyana denk sevab alması keyfiyeti mâhiyet itibariyle aynı olan bazı zaman ve yerlerde yapılan ibâdetlerin başkalarında yapılandan daha çok sevaba mukabil olmasından daha zor anlaşılır bir şey değildir. Hatta bazı ibâdetlerin bazı zaman ve yerlerde ifâsının vâcib, bazılarında ise, haram oluşundaki hikmeti anlamak daha zordur. İşte bütün bunların hikmetini en iyi bilen Allah (c.c.)dır.
el-Askalânî, Fethü'l-Bârî'de İhlas Suresini okuyana, sevabının katlanıp Kur'an'ın üçte birini okuyana verilecek olan sevabın denginin verileceği görüşünü tercih etmiştir.Ukaylî'nin rivayet ettiğ i üç kere okuyan Kur'an'ın tamamını okumuş gibidir" mânâsına gelen hadis bu tercihi takviye etmektedir.
İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel bu hadisin müteşâbih olduğunu ve bu konuda susmanın konuşmaktan daha doğru olacağını söylerler.
Hadis-i şerif thlas Suresinin faziletine delâlet etmektedir. Aynı konuda bir çok hadis vârid olmuştur. Bunlardan bazılarının mealleri şöyledir:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Der ki: "Resülullah (s.a.)'le beraber geliyorduk. Efendimiz okuyan bir adamı duyup "Vâcib oldu" buyurdu.
Ne, Ya Resulellah? diye sordum.
"Cennet" buyurdu.
Adama gidip müjdelemek istedim fakat Resülullah (s.a.)'le birlikte kahvaltıyı kaçıracağımdan korkup onunla kahvaltı etmeyi tercih ettim. Kahvaltıdan sonra gittim ama adam gitmişti.
Resülullah şöyle buyurmuş:
"on defa okuyana* o sayede cennette bir köşk yapılır. Yirmi defa okuyana iki, otuz defa okuyana da üç köşk yapılır." Hz.

Ömer bunu duyunca:
Ya Resûlallah, öyleyse biz köşklerimizi çoğaltırız, deyince: Hz. Resul: " Allah bundan çok daha geniş (çok fazlasına muktedir)dir" cevabım vermiştir.[153]
Bir adam Resülullah (s.a.)'a:
Ey Allah'ın Resûlu! Kur'an'ın hangi suresi daha büyüktür? diye sormuş. Efendimiz:
cevabım vermiştir.
Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (s.a.) ashabdan bir zatı askeri bir birliğe komutan tayin ederek savaşa göndermişti. Bu zat arkadaşlarına kıldırdığı namazlarında Kur'an okur ve devamlı olarak (ikinci rekatı) ile bitirirdi. Birlikte-kiler Medine'ye döndüklerinde durumu Hz. Peygamber'e arz ettiler. ResuIüllah (s.a.):
"Sorun ona bakalım, niçin böyle yapıyormuş?" buyurdu. Onlar da gidip kumandana sordular. Şu cevabı verdi:
Çünkü o sure Rahmanın sıfatıdır. Onun için bu sureyi okumayı severim. Kumandanın cevabım Resülullah (s.a.)'a ilettiklerinde Efendimiz:
"Ona haber veriniz, Allah da onu seviyor," buyurdu.
Cabir (r.a.), Resulüllah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Üç şey var ki, her kim mü'min olduğu halde onları yaparsa Cennete islediği kapısından girer ve dilediği kadar huri ile evlenir. Bunlar:
(Yakınının) katili(ni) affeden, gizlice (aldığı) borcu ödeyen ve her farz namazın arkasında "İhlâs" suresini on defa okuyandır." Ebu Bekir (r.a.):
O üçünden birini yapan? (O üçünden birini yapan da cennete girer mi)? dedi. Hz. Peygamber:
“Evet birini yapan da..." buyurdu.[154]
Bütün bu hadisler ihlâs suresinin kadrinin ne kadar yüce olduğunu göstermektedir. Onun için bu surenin nüzul sebebini ve mealini de buraya almak yerinde olacaktır.
Beydavî Tefsir'inde bildirildiğine göre, Mekke müşrikleri Peygamber (s.a.)'e:
"Bizi inanmaya davet ettiğin Rabbini bir anlat" dediler. Bunun üzerine bu sure nazil oldu. Meali şöyledir:
"(Habibim müşriklere) de ki: O bir Allah'tır, Allah uludur ve her varlığın merci'idir. O doğurmadı ve doğrulmadı. Ona hiçbir şey denk de olmadı. (Zatında ve sıfatında) onun eşi ve örneği yoktur."[155]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif îhlâs Sûresinin faziletine delâlet etmektedir.Bu fazilete sebeb, kendisine lâyık olma-yün sıfatlardan Allah'ı tenzih eden ifâdeleri ihtiva etmesidir. Çünkü bu sure kısalığına rağmen Allah'ın teklik sıfatını içine almakta, babalık, evlâdhk ve benzerlik gibi Allah'a yakışmayan sıfatları reddetmektedir.
2. Bir surenin aynı namazda birden fazla okunması caizdir.
3. Allah azze ve celle, çok amele vermediği mükâfatı az amele verebilir.
4 . İnsan kendince uygun olmadığını zannettiği hareketi, hemen yapanın yüzüne vurmamah, önce bunu bilen birisine sormalıdır.[156]

19. Mu'avvizeteyn (Felak Ve Nâs Surelerinin Fazileti

1462. ...Ukbe b. Amir (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben seferde Resulüllah (s.a.)'in devesini yediyordum. Efendimiz bana:
"Ey Ukbe! Sana okunulan iki hayırlı sure öğreteyim mi?" buyurup, ve surelerini öğretti. (Ancak) benim bunlarla pek fazla sevinmediğimi gördü. Sabah namazı için konaklayınca cemaate namazı o iki sure ile kıldırdı. Namazı bitirince bana dönüp;
"(Bu sureleri) Nasıl gördün, ey Ukbe?" buyurdu.[157]

Açıklama

"İki hayırlı sure"diye terceme ettiğimiz terkibini "en hayırlı iki sure" şeklinde ifâde etmek de mümkündür.O zaman mânâyı "Allah'a sığınma konusundaki en hayırlı iki sure” şeklinde düşünmek gerekir. Çünkü Felak ve Nâs surelerine denk hatta onlardan daha hayırlı bir çok sure vardır.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, Ukbe b. Âmir Hazretleri, Resülullah (s.a.) kendisine "hayırlı iki sureyi" öğreteceğini söyleyince, çok daha uzun sureler öğreteceğini zannetmiş fakat Hz. Peygamber Felak ve Nâs surelerini söyleyince, buna fazla memnun olmamıştır. Nesâî'nin rivayetinde bu durum daha açık olarak Ukbe (r.a.)'nin ağzından şu şekilde ifâde edilmiştir:
"Resulullah (s.a.) binici olduğu halde peşine düşüp elimi ayağına koydum ve:
Bana Hûd ve Yusuf surelerini okut ya Resulellah! dedim.
“Sen Allah katında Felak ve Nâs surelerinden daha belîğ olanı okumadın", buyurdu.
Hz. Peygamber (s.a.), Ukbe'nin fazla sevinmediğim görünce sabah namazında Muavvizeteyn'i okumuş ve Ukbe'ye dönerek "Sen bunları küçümsedin ama, gördün mü ben sabah namazında daha uzun sureler okumak âdetim olduğu halde bu iki sure ile namaz kıldırdım" mânâsına gelmek üzere: "Nasıl gördün?'* buyurmuştur.
Bu surelerin iniş sebebi bundan sonraki hadis-i şerifin izahında gelecektir.[158]

1463. ...Ukbe b. Âmir (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'le birlikte Cuhfe ile Ebvâ arasında giderken, birden bire bizi rüzgâr ve zifiri bir karanlık kapladı. Bunun üzerine Resûiullah (s.a.) süreleriyle (Allah'a) sığınmaya başladı. (Bir taraftan da) Bana;
"Ey Ukbe! O ikisiyle korun, hiçbir sığıma (korunucu) onların benzeri ile korunmadı." (Allah'a sığınılacak en efdal sureler bunlardır) buyuruyordu.
(Sonra) Ben, Resulullah (s.a.)'i, bize o iki sûre ile namaz kıldırırken dinledim.[159]

Açıklama

Cuhfe: Mekke ile Medine arasında Râbiğ yakınlarında bir yerin adıdır. Burası Mısır ve Suriye istikâmetinden, hacca gidenlerin ihrama girdikleri yer (Mikat)dır. Sel, bu bölgenin ahâlisini alıp götürdüğü için "Cuhfe" adı verilmiştir. Bugün cuhfenin tam yeri bilinmemekte, onun için ihram yeri olarak Rabiğ kullanılmaktadır. Rabiğ, Kızıl Deniz istikâmetinde meşhur bir yerdir.
Ebvâ: Burası da Mekke ve Medine arasında bir yerdir. Cuhfenin biraz kuzeyindedir. Hz. Peygamber (s.a.)'in annesi Âmine'nin kabri Ebvâ'dadır.
Hadis metninde açıkça görüldüğü gibi Ukbe b. âmir, Hz. Peygamberle beraber Cuhfe ile Ebvâ arasında giderlerken, birden bire bir rüzgâr çıkıp karanlık çökmüş Resulullah (s.a.) de Felâk ve Nâs surelerini okuyarak gelecek olan belâlardan Allah'a sığınmaya başlamıştır. Efendimiz Ukbe b. Amir (r.a.)'e de aynı şeyi yapmasını tavsiye etmiş ve musîbet anlarında okunacak, Allah'a sığınılacak surelerin en Önemlilerinin Felak ve Nâs sureleri olduğunu bildirmiştir. Hz. Ukbe'nin "ben Resulüllah'ı o iki sureyi okuyarak bize namaz kıldırırken dinledim" demesi, hem o surelerin faziletine hem de bu surelerin Kur'an'dan olmadığına dâir olan çok zayıf bir iddianın geçersizliğine işaret etmektedir.
Sığınmak yönünden bu surelerin seçilmesi, her iki surenin kendisine sığınılacak zat (Allah) ve kendisinden korunulacak şeyleri ihtiva etmekte olmalarındandır. ,
Felak Suresine: " = Sabahın Rabbine sığınırım" diyerek başlayan bir kimse, itikat ve ameldeki her türlü zulmeti yok etmesi için ilâhî feyzi istiyor demektir. Çünkü sabah, ışıkların yayıldığı bereketlerin indiği, rızıklann taksim edildiği vakittir. Bütün bunlar kendisine sığınılan Zat-ı Bâriye münâsibtir.
" = Yaratıkarm şerrinden" ifadesi, canlı cansızlardan dünyada ve âhirette bedene veya mala zararı dokunanların tümünün şerrini içine almaktadır. Bu bakımdan genel bir ifadedir." = Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden" cümlesi, tüm yaratıkların genel olarak anılmasından sonra özel olarak zikr edilmiştir. Çünkü gece ve karanlık, insanların en gafil olduğu, etraflarında olup bitenlerden haberdâr olmadıkları zamanlardır. Dolayısıyla kötülük ve şerre gündüzden daha uygundur." = Düğümlere üfürenlerin şerrinden." Bundan maksat, büyücü sihirbazlardır. İnsanlara zarar vermek için entrikalar çevirerek büyü yaptıklarından dolayı bu zümre de özel olarak zikredilmiştir. " = Ve hased edenin, hased ettiği zaman şerrinden." Bu cümlede de, hased edenlerin vereceği zarar özel olarak anılmıştır. Çünkü kalbini hased ateşi saran gözü dönmüş insanların veremeyecekleri zarar yoktur.
Nas sûresindeki İnsanların göğüslerine dâima vesvese veren cin ve insandan olan sinsi şeytanın şerrinden" ifadeleri, şerlerinden korunulacakları en belîğ bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü şeytanın şerri, tüm insanların serlerine denk, belki daha fazladır. Zira şeytan bir kimsenin kalbine vesvese verip oraya te'sir ettiği zaman küfür, dalâlet, bid'at gibi tüm kötülüklerin doğmasına sebeb olur. Bundan dolayı kendisine sığınılan Allah da " = De ki insanların Rabbine, insanların mâlikine, insanların Ma'budunu sığınırım" ifadeleri ile anılmıştır. Nas suresini okuyarak şeytanın şerrinden korunmak isteyen kişi sanki, "İnsanlara vesvese veren sinsî şeytanın şerrinden onları nimetleriyle besleyip büyüten, kahr ve kuvveti ile onlara sahib olan, kendisinden başka sığınılacak biri olmayan ma'budlanna sığınırım" demiş olur. Bu ifadelerin kendisine sığınanı korumak için Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin inmesine vesile olması yönünden ne kadar belîğ olduğu açıktır.
İşte bunlardan dolayı Felak ve Nâs sureleri kendileri ile Allah'a sığınılan surelerin en efdalleridir.
Bu surelerin nüzulüne sebeb Lebîd b. el-A'sam adındaki bir Yahudinin Hz.Peygamber'e büyü yapmış olmasıdır. Müfessirlerin ifâde ettiklerine göre Yahudiler Hz. Peygamber'e büyü yapmak için uğraşmışlar fakat muvaffak olamamışlar. Sonra Lebîd b. el-A'sam'a giderek üç dinar karşılığı Hz. Peygambere büyü yapmasını istemişler. Lebîd de denileni yapmıştır. Lebîd'in büyüsü, Hz. Peygamber'in suretinde yapılmış bir heykelciğe saplanmış on bir iğne ve bir kirişe (bükülmüş barsaktan yapılmış sağlam ipe) vurulmuş on bir düğümden ibaretti. Hz. Peygamber (s.a.)'e sihir yapılmış olarak kırk gün veya altı ay ya da bir sene geçti. Buhârî, Müslim ve İbn Mâce'nin Hz. Aişe'den rivayet ettikleri haberden anlaşıldığına göre, Resûlullah bunu bir'1 gece yanına gelen iki melekten öğrendi. Bunun üzerine beş âyetten ibaret oları "Felak" ve altı âyetlik "Nas" sureleri nazil oldu. Efendimiz bu surelerden bir ayet okudukça kirişteki bir düğüm çözüldü, heykelcikteki her bir iğneyi çıkarınca da vücudunda bir acı akabinde de bir rahatlık duydu.
Buharî, Müslim ve İbn Mâce'nin yukarıda işaret edilen rivayeti şöyledir: Hz. Aişe der ki:
ResulüIIah (s.a.)'a büyü yapıldı. O kadar ki, yapmadığı bir şeyi yaptığını zanneder hale geldi. Bir gün -veya gece- Allah'a tekrar tekrar dua etti. Sonra bana:
"Ey Aişe! Biliyor musun Allah bana kendisinden istediğim -bana şifa verecek- şeyi verdi" buyurdu.
O nedir, ya Resulellah? dedim. Şu karşılığı verdi;
"Bana iki adam gelip birisi baş ucuma, diğeri de ayak ucuma oturdu. Baş ucumda olan ayak ucumdakine -ya da ayak ucumdaki baş ucumdakine-;
Bu zâtın hastalığı ne? diye sordu.

Sinirlenmiş dedi.
Ona kim sihir yapmış?
Lebîd b. el-A'sam.
Ne ile?
Bir tarak saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığında,
O nerede?
Zervân kuyusunda."
Hz. Aişe dedi ki: "Resulullah (s.a.) ashabından bir grubla o kuyuya gitti. Geldiğinde bana:
“Ya Aişe! Vallahi o kuyunun suyu sanki kına şırası, etrafındaki hurma da şeytanların başı gibidir," buyurdu.
Onu yakmadın mı? Ya Resulullah! dedim.
"Hayır, ama Allah bana şifa verdi. İnsanlara ondan bir şer yaymak istemedim. Ancak o kuyunun gömülmesini (kapatılmasını) emr ettim."[160]
İbn Merdûye'nin îbn Abbas'tan yaptığı rivayetten anlaşıldığına göre hadis-i şerifte bahsi geçen iki adam, Cebrail ve Mikâil'dirler.
Bazı âlimler Peygamber (s.a.)'e büyü yapıldığını söylemenin doğru olmayacağını, çünkü bunun, onun güvenirliğini ihlâl manasına geldiğini söyleyerek yukarıdaki Aişe hadisini inkâr etmişlerdir. Asrımız mütefekkirlerinden Seyyid Kutub da FizUâli'l-Kur'an adındaki tefsirinde Hz. Peygamber'e büyü yapıldığını bildiren haberin âhad olduğunu ahadın da akide konusunda delil olmayacağını söyleyerek bu konudaki rivayetleri doğru bulmadığını söyler.[161]
Bazı âlimlere göre, bu iddialar hem sahih hadisler hem de ashab-ı kiramın icmâı ile reddedilmiştir. Onların Hz. Peygamber'e büyü isnadını, onun doğruluğuna olan güvenin sarsılmasına sebeb olacağı tarzındaki endişeleri yerinde değildir. Çünkü Efendimize yapılan büyünün eseri, kalbinde ve aklında değil, vücudunun diğer uzuvlarında idi. Bu da diğer hastalıklar gibi beşerî arazlardandır. Peygamberlik makamına zarar vermez.
Kadı Iyaz bu olay hakkındaki itirazları ve onlara verilen cevabı özet olarak şöyle ifade eder:
Âişe (r.anha) hadisinin çeşitli rivayetleri, sihrin Hz. Peygamberin aklına ve kalbine değil, cesedine musallat olduğunu gösterir. Onun bazı hanımlarına yaklaşmadığı halde yaklaştığını zannettiği veya yapmadığı bazı şeyleri yaptığını zannettiğine dâir olan rivayetler, onun bedenî rahatsızlıkları ile alakadardır. Meselâ hanımlarından birisini arzu edip ona yaklaştığı anda, sihir tesirini gösterip cima imkânı bulamıyor, fakat cima etmiş gibi oluyordu. Ya da o yanılmaları akıl ve kalb yanılması değil, göz yanılması idi. Zaten Hz. Peygamber'in defalarca dua etmesi ve neticede gördüklerini Hz. Aişe'ye anlatması büyünün Hz. Peygamber'in aklına tesir etmediğini gösterir.
Âlûsî, Rûhu'l-Meânî adındaki tef şirinde,Hz. Peygambere büyü yapılması hâdisesine temas ederek bunu kabul etmeyenleri reddeder ve: Zâlimler,siz ancak büyülenmiş adama uyuyorsunuz derler"[162] âyet-i kerimesinin, üzerinde durduğumuz büyü hâdisesi ile alakalı olmadığım söyler. Çünkü kâfirlerin âyet-i kerimede geçen "büyülenmiş adam" sözlerinden maksat, "deli adam" olmalıdır, ki Resu-lüllah (s.a.) bundan tamamen uzaktır. Şayet onların "büyülenmiş" sözünün hakiki mânâsını kast ettikleri kabul edilse bile, yine âyet-i kerime ile bu büyü olayı arasında münâsebet yoktur. Çünkü işaret edilen âyet, Resûlüllah (s.a.)'a büyü yapılmasından çok önce nazil olmuştur.
Ehl-i sünnetten birkaçı ve Mu'tezile dışındaki tüm âlimler, sihrin mevcut olduğu hususunda müttefiktirler.
Sihir yapanın itikadî durumu ve ona uygulanacak ceza konusunda, islâm alimleri muhtelif görüşlere sahiptirler. Allâme Teftezânî çoğunluğun, büyücünün kâfir olacağı görüşünde olduklarını söyler. Ebu Mansûr el-Mâturidî, eğer sihir imanın ihlâline sebeb oluyorsa küfür, olmuyorsa değildir" der. Yine âlimlerin çoğuna göre büyücünün cezası ölümdür.
Sihir ve sihirbazlık konusunda 2874 ve 3883 numaralı hadislerde izahat gelecektir.
Bu ve bundan evvelki hadisler, Felak ve Nâs surelerinin faziletine ve bunların Kur'an'dan iki sure olduğuna işaret etmektedirler. İbn Mes'üd (r.a.)'dan, bunların Kur'an'dan olmadığına dair rivayetler varsa da, bu konudaki hadisler ve onların Kur'an'dan olduğuna dair rivayetler varsa da, bu konudaki hadisler ve onların Kur'an'dan olduğuna dair sahabenin icma'ı karşısında bu rivayetlerin hiçbir değeri yoktur. Âlûsî bu surelerin Kur'an'dan oldukları konusunda icma olduğunu, dolayısıyle bugün onların Kur'an'dan olmadığını iddia edenin kâfir olacağını, İbn Mes'ud'un muhtemelen sözünden dönmüş olduğunu söyler. Şerhu'l-Mevâkıf ta da bazı surelerin Kur'an'dan olmadığına dair mevzu rivayetler olduğu fakat bunların Kur'an'ın tümünün tevâtüren nakledilmiş olması karşısında hiçbir mânâ ifade etmediği vurgulanmaktadır.
Muavvizeteyn'in faziletine işaret eden başka hadisler de vardır. Bunlardan bir iki tanesinin mealleri şöyledir:
"Bu gece indirilen âyetleri görmedin mi? Onların bir benzeri hiç görülmedi: ve
Ukbe (r.a.) dedi ki "Ya Resulullah! Bana Hud ve Yusuf surelerinden âyetler okut" dedim. Resûlullah (s.a.):
"Ey Âmir'in oğlu Ukbe! Sen Allah'a karşı Felak ve Nas surelerini okumaktan daha sevimli ve onun yanırida daha belîğ bir şey okuyamazsın. Eğer her namazda onları okuyabilirsen oku" buyurdu.[163]
Câbir b. Abdullah (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) bana:
"Ey Cabir, oku" buyurdu.
Anam babam sana feda olsun ya Resulallah, neyi okuyayım, dedim.
buyurdu, ben de onları okudum. Sonra Efendimiz (s.a.):
"O ikisini oku, çünkü sen onlann bir benzerini daha okuyamayacaksın" buyurdu.[164]

20. Kur'an Okumada Tertil Müstehabtır[165]

1464. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'an sahibine, "oku ve yüksel, dünyada tertil üzere okuduğun gibi (burada da) tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın okuyacağın son âyetin yanındadır" denilir."[166]

Açıklama

Buradaki "Kur'an sahibi"nden maksad, Kur'an-ı Kerim'i okuyup gereğince amel edenlerdir. Düşünmeden, muhtevâsını bilip gereğini yapmadan okuyan değil. Hele hele, onu para kazanmak için gelir vasıtası yapan hiç değil. İbn Hacer "Fetâva'l-hadisiyye" adındaki kitabında, Kur'an sahibi'nin sadece hafızlar olduğu görüşüne meyi etmiştir. Tertil: Kur'an-ı Kerim'i ağır ağır harfleri yerli yerince çıkararak harekeleri iyice belirterek yani Kur'an'ın hakkını vererek okumaktır.
Hadis-i şerifte belirtildiğine göre, Kur'an sahibine Cennete girerken ve herkes amellerine göre mertebelerine doğru yönelirken, "oku ve yüksel" ancak buradaki okuman da, dünyada olduğu gibi, tertil üzere olsun. Okuyacağın son âyetin yanı senin makamın olacaktır" denilecektir.
Beyhakî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.) "Cennetin derecelerinin sayısı Kur'an'in âyetleri adedincedir. Eh!-i Kur'an'dan Cennete girenin üstünde derece yoktur" buyurmuştur. Bu hadis de gösteriyor ki, Kur'an ehli cennete girince dünyadaki okuyuşu gibi okumaya başlayacak ve okudukça da derecesi yükselecektir. Bu hal, bildiği son âyeti okuyup cennetteki son mertebeye çıkıncaya kadar devam edecektir.
ed-Dâni, tüm âlimlerin Kur'an âyetlerinin altı binin üzerinde olduğunda müttefik olduklarım, ama bundan sonrasında farklı görüşler ortaya çıktığım söyler. Kur'an âyetlerinin adedi konusunda da şu görüşler vardır: 6236, 6666, 6204, 6214, 6219, 6225.
Cennetteki mertebelerin Kur'an-ı Kerim'in harfleri sayısınca olduğunu söyleyenler de vardır. Bazı müfessirlerin söylediklerine göre Kur'an-ı Kerim'in harflerinin sayısı bir milyon yirmi beşbindir.
Kur'an sahihlerinin Cennette Kur'an okumaları, meleklerin teşbihleri gibi olacak, onları hiçbir surette diğer zevklerinden alıkoymayacaktır. Hatta bu okuma onların en büyük zevklerinden olacaktır. Buradaki okuyuş da hadis metninden anlaşıldığına göre, tertil üzere olacaktır. Ancak şu hususa tekrar temas etmekte yarar var: Tıybî'nin ifade ettiğine göre, kulun Cennetteki mertebeden elde ettiği makam, Kur'an'ı ezberlemedeki mertebesine göredir. Yalnız Allah'ın kitabı ile amel eden onun muhtevasını düşünen kişi onunla amel etmeyip sadece ezberleyen ve güzel okuyandan daha efdaldir. Nitekim sahabiler arasında Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den daha kuvvetli, hafız, daha iyi okuyan bir çokları vardı. Ama Ebû Bekir münakaşasız sahabilerin en efdali idi. Çünkü o Allah'ı ve Kur'an'ın ruhunu en iyi bilen, hayatını Kur'-an'ın muhtevasına en çok uydurandı. Nitekim bir âyet-i kerimede (Bu Kur'an) âyetleri iyiden iyiye düşünsünler temiz akıl sahihleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitabtır"[167] buyrulur.
Hadis-i şerif Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip tertil üzere güzelce okumaya teşvik etmekte ve Kur'an'la amel eden Kur'an ehlinin mertebesinin yüceliğine delalet etmektedir. Kur'an ehlinin faziletine dâir daha bir çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlardan bir kısmı Kur'an-ı Kerim kokumanın sevabı konusunda geçmiştir. Bu konuda Ebû Dâvud'da bulunmayan hadislerden bir kaçının meali şöyledir:
"Kur'an-ı Kerim'i okuyup da ezberleyemeden ölen kişiye iki melek gelir ve kabrinde ona öğretir. Cenab-ı Allah, onu Kur'an'ı ezberlemiş bir halde diriltir." (Buhari).
"Kur'an'ı öğreniniz. Onu okuyunuz gafil olmayınız. Çünkü Kur'an'in ve onu öğrenip de gereğince amel edenin hâli, kokusu her tarafa yayılan mis dolu bir kuyunun hâli gibidir. Kuran'ı öğrenip de o içinde olduğu halde Kur-an'dan gafil olanın hâli ise, içinde mis olan ağzı kapalı kuyunun hali gibidir.[168]

Bazı Hükümler

1. Kur'an tertü üzere okunmalıdır.
2. Cennette Kur'an-ı Kerim ayetlerinin sayısınca mertebe vardır.
3. Cennetteki en üst mertebeler, hükmüyle amel eden Kur'an hafızlarının olacaktır.
4. Cennette de Kur'an-ı Kerim okunacak ve bu erbabı için en büyük zevk olacaktır.
5. Sahibini yücelten okuyuş tane tane harfleri mahreçlerinden çıkararak tertîl üzere olan okuyuştur.[169]

1465. ...Katâde'den (r.a.); demiştir ki: Enes (r.a.)'e ResulüIlah (s.a.)'in okuyuşunu sordum:
(Çekilmesi gereken harfleri) iyice çekerdi dedi.[170]

Açıklama

Bu rivayette Enes b. Mâlik (r.a.) Hz. Peygamberdin Kur'an-ı Kerim okuyuşunu tarif etmektedir. Ancak bu tarifte Resulullah (s.a.)'in sadece çekilmesi gerekli olan harfleri çektiği ifâde edilmiş onun teğannisinden sesini dalgalandırmasından, tane tane okuyuşundan bahsedilmemiştir.
"Med" lugatta uzatmak, çekmek mânasındadır. Istılahta, Kur'an-ı Kerim okurken çekilecek yerleri çekmektir. Med aslî ve fer'î olmak üzere ikiye ayrılır:
Aslî Med: Tabiî med olarak bilinen med'dir.Kendisinden sonra med harfi denilen (vav-ya-elif) harflerinden biri olan bir harfi çekmek demektir.(Nühîhâ) sözünde, her üç harfin meddine örnek vardır.

Fer'î Med: Vav-ya-elif harflerinden sonra hemze veya sükûnun bulunmasıdır.
Med harflerinden biri ile hemzenin bir arada bulunmasından meydana gelen med'leri medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl olmak üzere ikiye ayrılır:
Medd-i Muttasıl: Med harflerinden biri ile hemzenin aynı kelimede bulunmasıdır.gibi.
Medd-i Munfasıl: Med harfi ile hemzenin ayrı ayrı kelimelerde yanya-na bulunmasıdır: gibi.
Med harfi ile sükunun yanyana gelmesinden meydana gelen fer'î med de Medd-i Lâzım ve Medd-i arız olmak üzere iki kısımdır:
Medd-i lâzım: Med harfi ile aslında sakin olan bir harfin bir kelimede bulunmasıdır gibi.
Medd-i arız: Med harfi ile sonradan sakin olan bir harfin yanyana bulunmasıdır gibi.
Bir de Medd-i liyn vardır ki, liyn harflerinden biri ile sakin harfin yan yana bulunmasıdır. Lîn harfleri kendisinden önceki harf üstün olan sakin vav ve ya harfleridir. gibi. Bu medlerden kimisi caiz kimisi de vaciptir. Konu tecvîd kitaplarında mufassalan mevcuttur.
Kur'an okurken bazı harflerin çekilmesindeki hikmet âyet-i kerimelerin manalarının anlaşılıp düşünülmesine imkân vermektir.
Buhârî'deki bir rivayette Katâde şöyle der: "Enes (r.a.)'e Resûlullah (s.a.)'in nasıl okuduğu soruldu? "Çekerek" deyip bismillâhi, errahmâni ve errahimi uzatarak Bismiilâhirrahmânirrahim okudu."
el-Askalânî bu tarifi izah ederken Hz. Enes Hâ harfinden evvelki (lamı), da nun harfinden önceki (mîm)'i ve (ha) harfini çektiğini söyler
Buhârî'nin bu rivayeti Hz. Peygamberin okuyuşunu nazari olarak tatbikle kalmayıp aynı zamanda fiilen göstermektedir.
Hadisin, üzerinde durduğumuz konu ile irtibatı; tertil'in, çekilmesi gereken yerlerde çekmeyi de içine alması yönündendir.[171]

1466. ...Ya'lâ b. Memlek[172]'den rivayet edildiğine göre; O: Ümmü Seleme (r.anha)'ya Resulullah (s.a.)'in (Kur'an) okuyuşunu ve gece namazını sordu. Ümmü Seleme (r.anha):
Onun namazından size ne? Namaz kılar namaz kıldığı kadar uyur sonra uyuduğu kadar namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar yine uyurdu. Bu hal sabah oluncaya kadar (böylece devam eder)di, dedi. Ve Resulüllah'ın okuyuşunu tarif etti: öyle ki Onun okuyuşunu harf harf tarif ediyor(du.)[173]

Açıklama

Ümmü Seleme (r.anha)'nın, kendisine Peygamber (s.a.)'in Kur'an okuyuşunu ve gece namazını soran zâta "onun namazından size ne?" demesi, soruyu lüzumsuz görmek veya onu inkâr değildir. Aksine soru sahibini hayrete düşürmek, bunu öğreneceksin de ne olacak, sanki sen onun yaptığını yapabilecek misin?" diye Resulüllah'ın kıldığı namazın çokluğuna işaret etmektedir. Ümmü Seleme'nin bu sözü Peygamber (s.a.)'in hallerini hatırlayıp teessüründen söylemiş olması da mümkündür. Sonradan Ümmü Seleme (r.anha)'nin Hz. Peygamberdin namazım anlatması bunu gösterir.
Hadis metninde görüldüğü üzere Ya'Iâ'mn sorusuna Ümmü Seleme (r.anha) ilk anda sadece namazı anarak "Onun namazından size ne?" demiş, Kur'an-ı Kerim okuyuşuna temas etmemiştir. Tiybî bu cümlenin mukadder bir cümleye bağlı olduğunu, bu mukadder cümle ile birlikte sözün tamamının "Onun okumasından ve namazından size ne?" şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler.
Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamberin geceleri kıldığı namazla uykusu denkti. Yani bir miktar namaz kılar sonra namazda geçen vakit kadar uyuyup tekrar kalkar ve uyuduğu kadar namaz kılar tekrar uyurdu. Bu hal aynı vaziyette sabaha kadar devam ederdi. Muhammed b. Nasr'ın Abdurrahman b. Avf (r.a.) vasitasıyle ismi anılmayanı bir adamdan rivayeti de Ümmü Seleme'den yapılan rivayete çok benzer. Anılan rivayet şöyledir:
"Bir adam yolculuklarından birinde nasıl namaz kıldığım görmek için Resulüllah (s.a.)'i gözetledi. Hz. Peygamber (s.a.) geceleyin bir müddet uyudu sonra (kalktı biraz) gidip oturdu. Gökyüzüne baktı ve Âl-i İmrân suresinden âyetinden itibaren beş âyet okudu.[174] Sonra dişlerini misvaklayıp abdest aldı ve (uyuduğu kadar) bir müddet namaz kıldı. Akabinde yine bir müddet uyudu (ve kalktı) tekrar gidip gökyüzüne baktı ve evvelki okuduğu âyetleri okuyup dişlerini misvakladı, abdest aldı, namaz kıldı. Bunu üç defa tekrarladı."
Yalnız şunu kaydetmek gerektir ki, Hz. Peygamber'in gece namazı konusundaki âdeti devamlı olarak yukarıdaki rivayetlerde anlatıldığı gibi değildi. Bazan farklı uygulamalarının olduğu da olurdu. Nitekim yine İbn Nasr'm Ya'lâ b. Memlek'ten yaptığı bir rivayette Ümmü Seleme (r.anha) Hz. peygamberin gece namazını şu şekilde haber vermiştir: "Yatsı namazını kılar teşbih çeker, istediği kadar gece namazı kılar, sonra çekilip namaz kıldığı kadar uyurdu. Sonra uykusundan uyanıp uyuduğu kadar namaz kılardı. Resulüllah (s.a.)'in bu sön namazı sabaha kadar sürerdi."
Üzerinde durduğumuz Ebu Dâvud hadisinin sahabi ve tabii râvileriyle İbn Nasr'ın yukarıdaki rivayetinin râviieri aynı zatlardır. Ayrıca her iki hadis de aynı konudan bahsetmektedir. Bu yüzden aralarında bazı farklılıklar olan iki rivayetin asıllarının bir olması muhtemel olduğu gibi, Ümmü Seleme'nin aynı zatın ayrı ayrı zamanlarda soru sorduğundan her birine, Hz. Peygamberin değişik iki uygulamasını haber vermiş olması da mümkündür. Hz. Peygamberin gece namazı ile ilgili daha geniş malumat "Gece namazı" konusunda geçmiştir.
Hadis-i şerifin bu konu ile ilgili olan bölümü Resulüllah'ın okuyuşunun tarif edildiği bölümdür. Mü'minlerin annesi, Fahr-i Kâinatın okuyuşunu harf harf tane tane okuyarak göstermiştir." Öyle ki dinleyen, okunan âyetlerin harflerini saymak, okuyan da okuduğunu düşünmek imkânına sahib olurdu. İşte bu okuyuş şekli "tertîl" üzere okuyuştur. İbn Nasr'ın naklettiği bir haberde Hz. Aişe (r.anha) Efendimizin okuyuşunu "okuduğu zaman diye okuyuşunu âyet âyet keserdi" sözleriyle tarif etmiştir.[175]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim okurken acele etmemek gerekir, ağır ağır, okuduğunu anlayıp düşünebilecek şekilde tertil üzre okunmalıdır.[176]

1467. ...Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulullah (s.a.)'i Mekke'nin fethi günü devesinin üzerinde sesini dalgalandırarak Fetih Suresini okurken gördüm.[177]

Açıklama

"Sesini dalgalandırarak" diye terceme ettiğimiz kelimesinin kökü terci'dir. Terci', boğazda sesi dalgalandırmak, sesi titretmek, nağme yapmak önce gizli, sonra açıktan okumak, ezan okurken şehâdet kelimelerini tekrarlamak. Bir musîbet esnasında demek gibi birçok manalara gelir. Aynı hadisin Buhâri'deki bir rivayetinden "terci "in buradaki manasının, "sesi dalgalandırmak, titretmek" olduğu anlaşılmaktadır. İbnu'1-Esir en-Nihaye'de, bu sesin Hz. Peygamber'in bindiği devenin sallamasından dolayı meydana geldiğini söyler.
Buhâri'nin yukarıda işaret edilen, Şu'be'nin Muaviye b. Kurra el-Muzenî'den, onun da Abdullah b. Mugaffel'den yaptığı rivayet şöyledir: Abdullah der ki:
"Resulullah (s.a.)'i Mekke'nin fethi günü devesinin üzerinde fetih suresini -veya fetih suresinden- okurken gördüm. Onda sesini titretti." Şu'be:
Sonra Muaviye b. Kurra İbn Mugaffel'in okuyuşunu tarif ederek okudu ve:
Eğer insanlar sizin etrafınıza toplanmayacak olsalar, Muaviye'nin yaptığı gibi nağme yapardım dedi.
Muaviye'nin tercFi nasıldı? dedim.
Meftuh hemze ve sakin elifle üç defa dedi.
Fethü'l-Bâri'de "Resulüllah'ın sesinde meydana gelen bu dalgalanmanın ya yukarıda Nihâye'den nakledildiği gibi devenin salmasından, ya da Resulüllah'ın medleri yerli yerince çekmesinden olduğu söylenmekte ve ikinci ihtimalin hadisin akışına daha uygun olduğu belirtilmektedir. İbn Nasır'ın Hâni (r.anhadan) rivayet ettiği, "Ben çardağımda uyurken Resulüllah'ın okuyuşunu işitirdim. O, Kur'an'ı sesini dalgalandırarak okurdu" mealindeki hadis İbn Hacer'in tercihine kuvvet katmaktadır.
Şeyh Muhammed b. Ebi Cemre ise, terci'den maksadın nağme yapmak değil, güzel okumak olduğunu, çünkü nağmenin Kur'an okumakta maksat olan, hudu ve huşu'a manî olduğunu söyler.
İbn Battâl'ın ifadesine göre, bu hadisi şerif, Kur'an-ı Kerim'i nağme ile sesi titreterek kokumanın caiz olduğunu göstermektedir. Buharî'nin rivayetinden naklettiğimiz hadiste Muaviye'nin "eğer insanlar toplanmayacak olsaydı ben de terci yapardım" demesi, sesi titreterek makam yaparak okumanın insanların gönüllerine tesir edip onları dinlemeye sevk edeceğini Kur'an-ı Kerim'in tesirinde kalmalarına sebeb olacağım gösterir. Ancak nağme yapacağım diye işi çığırından çıkarmak Kur'an-ı Kerim'i hâşâ bir mûsiki havasına sokmak caiz değildir. Çünkü bu dinleyenleri ses ve makamı takibe sevk ile. mânâ ve ruhtan mahrum eder. Her şeyde olduğu gibi bu konuda da en uygun tarz itidaldir.[178]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim okurken kıraati güzelleştirmek için makam yapmak sesi titretmek caizdir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan Fetava-yi Hindiyye'de bazı âlimlerin terci'-in mekruh değil, bir çoğunun ise, mekruh dediği kaydedilmektedir. Lahn'le okumak ise ittifakla haramdır.[179]

1468. ...el-Bera b. Azib (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Kur'an-ı (kerimi) seslerinizle süsleyiniz."[180]

Açıklama

Hadis-i şerifteki Kur'an'ı süslemekten maksat, okunuşunu süslemektir.Hadis bu şekliyle güzel sesin Kur'an'ı süsleyeceğine delâlet etmektedir. Aynı mânâyı ifâde eden başka hadisler de vardır. Ancak hadisin ifâde edildiği biçimde anlaşılmasına karşı çıkıp "Kur'an-ı Kerim zâten süslü ve güzeldir onun seslerle süslenmeye ihtiyacı yoktur"[181] diyenler de vardır. Önce bu itirazı inceleyip sonra hadisin zahirî mânâsını takviye eden diğer rivayetlere işaret edeceğiz.
Hadisin zahirî manasının anlaşılması gerektiğini söyleyenlerden Hattabî şöyle der: Hadisin mânâsı "seslerinizi Kuranla süsleyiniz" demektir. İmamlardan bir çoğu hadisi bu şekilde tefsir etmişler ve bunu maklub[182] nevinden olduğuna hükm etmişlerdir.
Bu "Havuz deveye arz olundu, manasına gelmek üzere demeye benzer. Halbuki bu ifadenin zahir mânâsı, "Deve havuza arz olundu" demektir. Hattâbî bu konu ile ilgili başka misaller verdikten sonra Eyyüb'ün bu hadisi metinde olduğu şekilde rivayetten men'ettiğini Talha'nın da seslerin Kur'an'dan önce söylenmesini yâni "seslerinizi Kur'an'la süsleyiniz" şeklinde rivayet edilmesini emr ettiğini nakleder. Hattâbî bu şekilde anlaşılmasının doğru olacağını kayd ettikten sonra: "Muhammed b. Hâşim Deberî, Abdurrezzak, Ma'mer, Mansur, Talha, Ab-durrahman b. Avsece ve Bera (r.anhuma) senediyle Hz. Peygamber (s.a.)'in, "Seslerinizi Kur'an'la süsleyiniz" buyurduğunu söyler.

Hattâbî'nin bu ifadesine göre hadisin manası "seslerinizi Kur'an'la meşgul ediniz, onu okumayı kendinize şiar ve zinet edin" şeklinde olmuştur.
Ancak hadisin zahirî manasını destekleyen rivayetlerin çokluğu, Hattâbî'nin anlayışına zıt düşmektedir. Bu rivayetlerin yardımıyla Hadisin mânâsının metinde olduğu gibi "Kur'an'ın okunuşu nü* seslerinizle süsleyiniz" veya "Onun zinetini güzel seslerinizle açığa çıkarınız? olmuş olur. Çünkü güzel sözün güzelliği güzel sesle artar.
Şu rivayetlerin hepsi bu söylenilen mananın mu'teber olduğuna şahitlik ederler: Resulullah (s.a.) şöyle buyurur:
"Kur'an'ı seslerinizle giizelleştiriniz. Çünkü güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır."
"Sesin güzelliği Kur'an'ın zinetidir."
"Her şeyin bir zineti vardır. Kur'an'ın zineti de güzel sestir."
Alkame'nin şöyle dediği rivayet edilir:
"Allah (c.c.) bana güzel sesle Kur'an okumayı nasİbetmişti. Abdullah b. Mes'ud bana: "Anam-babam sana feda olsun oku!" diyerek okumamı ister ve ben Resulullah (s.a.)'in, "Şüphesiz sesin güzelliği Kur'an'm zinetidir" buyurduğunu duydum, derdi."
Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.), Ebû Musa'nın Kur'an okuyuşunu duyup "Şüphesiz buna Davud'un nağmelerinden biri verilmiş" buyurmuştur.
Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir, der ki:
"Bir gece yatsıdan sonra Resulullah (s.a.)'in yanına biraz geç geldim.
"Neredeydin?" dedi.
Mescidde ashabından birinin Kur'an okuyuşunu dinledim. Onunki gibi bir ses ve okuyuş hiç duymamıştım, dedim. Resulullah kalktı, onunla birlikte ben de kalktım. Efendimiz o zâtı dinledi ve bana dönüp;
"Bu Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim'dir. Ümmetimin içinde böylelerini bulunduran Allah'a hamd ederim" dedi.
Görüldüğü gibi bütün bu rivayetler Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumanın arzu edilen bir haslet ve hadis-i şerife zahiri mânâsını vermenin caiz olduğunu göstermektedir.[183]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumak, buna bağlı olarak da Kuran okurken sesi güzelleştirmek caizdir.Ancak bu güzelleştirme tecvîde ve tertile riâyet ederek olmalı, harflerin özelliklerini bozmamalı, işi teğanniye boğmamalıdır. Çünkü harflerin sıfatlarını ihlâl edecek derecede nağme yapmak, harfleri azaltmak veya çoğaltmak haramdır. Hem bu şekilde okuyan hem de bunu dinleyen günahkâr olur.[184]

1469. ...Said b. Ebî Said'den -veya Said b. Ebi Vakkas'tan- Resulüllah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kur'an-ı Kerim'i ahenkle okumayan bizden değildir."[185]

Açıklama

Bu hadis-i şerif musannif Ebû Dâvûd, Ebu'l-Velid et- Taylâlisî, Kuteybe b. Said ve Yezid b. Halid adlarındaki üç ayrı üstaddan duymuştur. Bunların rivayet ettikleri hadisler ifade yönünden bazı farklılıklar gösteriyorlarsa da mânâ itibariyle aynıdırlar. Bu üstadların hadisi rivayet ederken saydıkları isimler arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Hadis metninde işaret edilen bu farklılıkların hulâsası şudur:
Ebû Velîd et-Tayalîsî hadisi İbn Ebî Müleyke, İbn Ebî Nehiyk, Sa'd İbn Ebî Vakkas senediyle; Kuteybe b. Said ve Yezid b. Hâlid ise, İbn Ebî Müleyke, Said b. Ebi Said el-Makbürî senediyle Resulüllah'dan merfu olarak rivayet etmişlerdir. el-Askalanî, Ebu'l-Velid et-Tayalisfnin rivayetinin doğru olduğunu söyler.
Kuteybe ve Yezid'in rivayetlerinin sabit olduğu kabul edildiği takdirde, hadise Mürsel ve m un kat i demek gerekir. Çünkü Said b. Ebî Said, Hz. Peygamber (s.a.)'e yetişememiş Abdullah b. Ebî Müleyke de Ubeydullah b. Ebî Nehiyk'i atlayarak Said b. Ebî Said'i zikretmiştir. Nitekim Tahâvî'nin Müşkilü'I-Asar'daki rivayeti... Abdullah b. Ubeydullah b. Ebî Müleyke, Abdullah b. Ebî Nehiyk, Said b. Ebi Said senediyle Hz. Peygamber'e varmaktadır.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.) Kur'an-ı Kerim okurken, "tegannî yapmayan bizden değildir" buyurmuştur. Bundan maksat, "bizim yolumuzda gidenlerden bizim sünnetimizi izleyenlerden değildir" demektir. Çünkü bu söz, ilk bakışta Kur'an okurken tegannî yapmayanın islâm dairesi dışına çıktığını gösterir ki, bu mümkün değildir. Kur'an okuyan bir kimse tegannî yapmasa günahkâr olmaz, öyleyse "bizden değildir" sözünü yukarıda ifade ettiğimiz şekilde anlamamız gerekir.
"Tegannî yapmak" tan maksadmne olduğunda çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazılarım şöylece sıralayabiliriz:
a. Sesi güzelleştirmek,
b. Kur'an-ı Kcrim'den başka şeye ihtiyaç duymamak,
c. Kur'an lâfızlarını tecvid ve tertile riâyet ederek açık okumak,
d. Kur'an'ı açıktan okumak,
e. Allah'tan korkarak ve kalbini Allah'a vererek okumak,
f. Kur'an okumak suretiyle gam ve kederleri üzerlerinden atmak,
g. Kur'an okurken hüzün duymak...
Tegannîye bunlardan başka mânâlar verenler de olmuştur. Ancak bunlar içerisinde kabule şâyân olanı birinci maddede zikredilendir. Fakat bu harflerin aslî hüviyetine bir zarar vermemekle ve lahn'e kaçmayacak şekilde okumakla kayıtlıdır.

Hadisin zahirine göre Kur'an-ı Kerim'i sesi güzelleştirerek okumak müstehabtır. Nevevî'nin ifâdesine göre bütün âlimler bunda müttefiktirler. Sesi güzel olmayan yapabildiği kadarıyla sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır.
Nağme yapmak bir takım makamlar tatbik etmek, imam Malik ve birçok âlimlere göre mekruhtur. Çünkü bu Kur'an-ı Kerim'i okumayı huşu, hudû ve düşünme olan asıl maksadından uzaklaştırıp bir musikî havasına büründürür.
İmam Ebu Hanife ve seleften bir grub, makamın kalbi yumuşatacağını, gönülleri onu dinlemeye sevk edeceğini gözönüne alarak ve esas itibariyle bu konudaki hadis-i şeriflere dayanarak Kur'an okurken makam yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
Fethü'I-Bâri'de makamla Kur'an okuma konusunda eski âlimlerden farklı nakiller yapıldığı kimilerine göre haram, kimilerine göre mekruh, diğer bazılarına göre de caiz olduğu isimler verilerek bildirilmektedir.
Bu ihtilaf harflerin tam yerlerinden çıkartılması, tecvîde riâyet edilmesi suretiyle harflerin özelliklerinden bir şey kaybedilmemesi ile kayıtlıdır. Ama makam veya nağme, harflerin aslî hüviyetlerini kaybetmeye sebep olacaksa bu, ittifakla haramdır.
Buna göre Kurra'nm tesbit ettiği esaslardan çıkılarak bilhassa zamanımızdaki bazı okuyucuların yaptıkları gibi, harfleri kaybetmek, çekilmeyecek yerlerde haddinden fazla çekmek, dinleyenleri Kur'an-ı Kerim'den uzaklaştırıp ses ve nağmenin cazibesine kapılmasına sebeb olacak şekildeki okumak caiz değildir. Beyhakî'nin Şuabu'l-İman'da Huzeyfe (r.a.)'den yaptığı bir rivayette Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu belirtilmektedir: "Kur'an-ı Kerim i Arab nağmeleri ve sesleriyle okuyunuz" aşıkların ve ehl-i kitabın makamlarından sakınınız. Benden sonra bir grub gelecek Kur'an-ı Kerim okurken şarkıcıların ve ölüye ağlayanların yaptıkları gibi nağmeler yapacaklar. Kur'an-ı Kerim onların ümüklerinden aşağı inmez. Onların ve onların hâlini beğenenlerin kalbleri örtülmüş (mühürlenmiş)tür."
İbn Kesir'in sanki bu hadis-i şerhedermiş gibi söylediği şu sözler, bu konuda söylenecek son sözdür. "Şer'an istenilen, dinleyenleri Kur'an'ı düşünmeye, anlamaya, boyun eğmeye ve itaate sebeb olacak şekilde sesi güzelleştirmektir. Ama musikî kanunlarına, eğlence havalarına benzeyen nağmeler haramdır. Kur'an-ı Kerim bundan çok daha yüce ve münezzehtir."[186]

1470. ...Osman b. Ebi Şeybe ve Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan; Amr, İbn Ebî Müleyke vasıtasıyla Ubeydullah b. Eb Nehiyk'ten; O da, Sa'd (b. Ebi Vakkas)'dan Resulullah (s.a.)'ın önceki hadisinin aynısını rivayet etmişlerdir.[187]

1471. ...Ubeydullah b. Ebi Yezid'den; demiştir ki:
Ebû Lübâbe[188] yanımızdan geçti, biz de onu evine girinceye kadar tâkib edip yanma girdik. Bir de gördük ki, evi eski, kendisi zayıf bir adam. O şöyle dedi:
Resulullah (s.a.)'m "Kur'an-ı Kerim'le teganni etmeyen bizden değildir" buyurduğunu işittim.
(Râvilerden Abdulcebbâr) dedi ki: îbn Ebi Müleyke'ye:
Ya Ebâ Muhammed. Sesi güzel değilse ne yapsın? dedim.
Elinden geldiğince güzelleştirir dedi.[189]

Açıklama

Ebû Lubâbe (r.a.)'ın, evinin eski ve bakımsız, kendisinin gösterişsiz, elbiselerinin de eski oluşu ve bunu görüp hayret edenlere karşı Hz. Peygamberin "Kur'an-ı Kerim'e teganni etmeyen bizden değildir" hadisini nakletmesi, onun "teğanni"den istiğnayı anladığını gösterir. Bu durumda Ebu Lübâbe'nin anlayışına göre hadisin mânâsı: "Kur'an-ı Kerim'le yetinmeyip başka şeylere değer veren bizden değildir" şeklinde olmuş olur. Nitekim bundan sonraki rivayetten İbn Uyeyne ve Vekî'in de aynı kanaatte olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu sonraki rivayette ele alınacaktır. Râvilerden Abdullah b. Cebbâr'ın İbn Ebi Müleyke'ye:
Sesi güzel olmayan ne yapacak ya? diye sorup onun da:
Gücü yettiği kadar güzelleştirsin cevabını vermesi, bu zatların teganniden ses güzelleştirmeyi anladıklarını göstermektedir. Bundan bir evvelki hadisin şerhinde ifade edildiği gibi çoğunluk bu kelimeden ses güzelleştirmek manasını anlamışlardır.Nitekim 1473 numarada gelecek olan Ebu Hüreyre'nin rivayeti bu manayı münakaşaya meydan bırakmayacak şekilde açıkça ortaya koymaktadır.[190]

1472. ...Muhammed b. Süleyman el-Enbârî, dedi ki; Vekî ve İbn Üyeyne teğannî'den maksadın, istiğna (ihtiyaç duymama, itibâr etmeme) olduğunu söylediler.[191]

Açıklama

Bu babın hadislerinde geçen "teganni'den anlaşılabilecek mânâların bir kaçını 1469 nolu hadisin açıklamasında belirtmiştik. Bunlardan birisinin "Kur'an'la yetinip başka bir şeye ihtiyaç duymamak" olduğu, orada ifade edilmişti. Bundan evvelki rivayette Ebu Lübâbe'nin de bu son manayı anladığı belirtilmişti.
Üzerinde durduğumuz bu rivayet de Vekî b. el-Cerrah ve Süfyan b. Üyeyne'nin de aynı manayı anladığını göstermektedir. Zaten Ebu Davud'un bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı, bu anlayışa işaret etmektir. Ancak bu anlayışa göre istiğna (ihtiyaç duymamak)dan maksad, gönlün zenginliğidir, fakirliğin karşılığı olan zenginlik değildir. Çünkü maddi zenginlik (ihtiyaç duymama) Allah'ın ikram edeceği sayılı vak'alar hariç, sadece Kur'an-t Ke-rim'le elde edilmez. Sonra bu hadis buradaki teğanniyi maddi zenginlik olarak anlamaya hiç de müsait değildir. Çünkü o zaman ifâdenin "Kur'an-ı Kerim okumak

suretiyle dünya zenginliğini istemeyen bizden değildir" manasını verecek şekilde olması gerekir ki bu, mümkün değildir.
Ebu Ubeyd, Vekî' ve Süfyan b. Uyeyne'nin tefsirlerini beğenip "tegan-nî'nin istiğna manasına kullanıldığını arab şiirinden misaller getirerek isbat etmiştir, tbn Mes'ud'un "Al-i İmrân suresini okuyan zengindir" manasına gelen sözü de Ebu Ubeyd'in şahitleri arasındadır.
Daha önce de işaret edildiği gibi bazı âlimler ise, hadisteki "teğannî" kelimesinin istiğna (zenginlik ihtiyaçsızlık) ile tefsirini kabul etmemektedirler. Taberi'nin naklettiğine göre Şafiî'ye İbn Uyeyne'nin yukarıda geçen te'vili sorulduğunda buna razı olmamış, eğer Resulüllah (s.a.) bu sözüyle istiğnayı kast etmiş olsaydı demez derdi. Efendimizin maksadı sadece sesi güzelleştirmektir" demiştir.
îbn Battal, îbn Ebî Müleyke, Abdullah b. el-Mübârek ve Nadr b. Şumeyl de Şafîî gibi tefsir etmişlerdir. "Allah (c.c.) Kur'an okurken nağme yapan bir peygamberi dinlediği gibi hiç bir peygamberi dinlememiştir" manasın-daki rivayet de bu anlayışı desteklemektedir..." der Taberi, terennümün ancak güzel ses ve makamla olabileceğini söyleyerek eğer teğannînin mânâsı istiğna olsaydı, o zaman hadislerde ne sesini ne de açıktan okumanın zikredilmesine lüzum kalmazdı" der. İbn Mâce'deki şu rivayet de Şafîî, Taberi ve îbn Battal'm anlayışlarına yardımcı olmaktadır. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.) güzel sesle Kur'an okuyan adamı şarkıcı kadının sahibinin o kadım dinlediğinden çok daha fazla dinler."
Netice olarak denilebilir ki, aslında arapçada teganni kelimesi, hem Ve-kî ve Süfyan b. Uyeyne'nin dedikleri gibi "istiğna", hem de Şafîî, Taberi ve İbn Battal'in dedikleri gibi, sesi güzelleştirmek, makam yapmak mânâlarına gelir. Ancak diğer rivayetler anılan kelimeyi sesi güzelleştirmek ve makam yapmak manalarına almanın daha uygun olacağını göstermektedir. Bu kelimenin ifade edebileceği tüm manaları birleştirerek "teğanniyi sesi güzelleştirip açıktan hüzün verici bir makamla başka bir habere ihtiyaç duymadan kendisi ile gönül zenginliği isteyip mal zenginliği umarak okumak şeklinde ifadelendirmek de mümkündür. Ancak metin tercemeye bütün bunların yansıtılması mümkün olmadığı için hadiste kelime tercüme edilmeden "teganni yapmayan" ifadesi kullanılmıştır.[192]

1473. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.) güzel sesli bir Peygamberin sesini güzelleştirerek (nağme yaparak)-[açıktan]-okuduğu Kur'an'ı dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi."[193]

Açıklama

Hadis-i şerifteki Allah'ın dinlemesinden murat okuyandan razı olması amelini kabul edip sevabını kat kat vermesidir. Çünkü kulak vermek manasında olan dinlemenin şahıslara göre farklılık göstermesi Allah için muhaldir. Zira bu dinleme türü ilginin azlık ve çokluğuna göre durumu değişen insanın halidir. Halbuki Cenab-ı Allah'ın dinlemesi farklılık göstermez. O halde hadisi "Allah (c.c.) Kur'an'ı makam ile okuyan Peygamberden razı olduğu kadar hiçbir şeyden razı olmadı" şeklinde anlamak gerekir.
Hadis-i şerifteki "Kur'an" sözü ile tüm mukaddes kitapların kast edildiği Nebi kelimesinin nekre (belirsiz) oluşunun buna delil olduğu söylenmektedir.
Metindeki "Onu açıktan okur" sözü Ebu Davud'un rivayetine göre, hadisin aslından gibi görünmektedir. Ama bu doğru değildir. Çünkü o söz râvilerden Ebu Seleme veya bir başkasına aittir. Hadisin Buhâri'deki rivayetinde bu söz "bir arkadaşı ona açıktan okur dedi" şeklindedir. İbn Hacer el-Askalânî Ona'daki zamirin Ebu Seleme'ye ait = arkadaş kelimesinin de Abdulhamid b. Abdurrahman olduğunu söyler.EbuDâvûd' un oğlunun aynı hadisi Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'i makam yaparak okuyan bir Peygamberi dinlediği (razı olduğu) kadar hiçbir şeyi dinlemedi" sözleriyle yaptığı rivây etinin sonunda Ibn Şihab "Abdulhamid b. Abdurrahman Ebî Seleme'den Kur'an'ı makam yaparak (yani) açıktan okuyan" diye haber verdi" dedi" şeklindeki sözler de, üzerinde durulan sözün hadis metninden değil, Ebu Seleme tarafından ilâve edilmiş olduğunu gösterir. Bu tip hadislere "Müdrec hadis" denilir. Hadis metninde kasdî olarak yapılan bu tür eklemeler hoş karşılanmamaktadır.[194]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim'i, makam yaparak sesi güzelleştirerek okumak meşrudur.Her ne kadar hadiste sadece Peygamberlerin okuyuşuna temas edilmişse de aynı şekilde okuyan diğer insanlar da Peygamberlere ilhak edilirler.
2. Babın hadislerinde geçen den maksad, sesi güzelleştirmek, makam yapmaktır.[195]

21. Kur'an-I Kerimi Ezberleyip Sonra Unutan Kimse Hakkında Tehdid[196]

1474. ...Sa'd b. Ubâde (r.a.)'den; "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir.
"Kur'an-ı Kerim'i okuyup da (ezberleyip) sonra unutan kimse, kıyamet gününde Allah (c.c.) ile ancak eli kesilmiş olarak karşılaşır."[197]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "unutnıak"dan maksat, konusunda ayrı görüşler vardır.Bunun hakiki mânâsıyla Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip de unutmak olması muhtemel olduğu gibi, Kur'an okumayı bırakıvermek, gereğince amel etmemek, helâl dediğini helâl,

haram dediğini haram tanımamak mânâlarında söylenmiş olması da muhtemeldir. Bu ikinci ihtimâl "böylece âyetlerimiz sana geldi de sen onları unuttun"[198] âyetinin hamledildiği mânâ olmuş olur.
Hadis-i şerif zahirî manâsıyla az çok ayırımı yapmadan, Kur'an-ı Ke-rim'den bir bölümü unutmanın büyük günâh olduğunu ve bu günahtan ancak tevbe ve unutulanı ezberlemekle kurtulmanın mümkün olduğunu söyleyen Şafiîlere delildir. Malikîlere göre, kişinin namazını kılabileceği miktardan fazlasını unutması mekruh, namaz kılabileceği kadarını unutması haramdır. Hanefiler ve Han belilere göre ezberlenen bir Kur'an-ı Kerim bölümünü, bir âyet bile olsa, unutmak büyük günâhlardandır.
Bu mesele "mescidin süpürülmesi" konusunda 461. hadiste daha geniş olarak ele alınmıştır.
Metin tercemesine "eli kesilmiş olarak" diye geçtiğimiz kelimesine çok farklı mânâlar verilmiştir. "Dişleri dökük", "elleri hayırdan boş", "azaları kesilmiş", "delili yok", "cüzzamlı" , "başı önüne düşmüş", "unutmasına özür bulamayarak" gibi manalar bunlardandır. Ancak görüldüğü gibi ifâdeler farklı olsa da, bu sözlerin hepsindeki ortak mana her birinin bir kusur, bir noksanlık ifâde ettiğidir. Buna göre hangi mânâ ele alınırsa alınsın, Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyip de unutan kıyamet günü Allah'ın huzuruna bir kusurla çıkacaktır.
Hadis-i şerif senedindeki râvilerden Yezîd b. Ebî Ziyâd hakkındaki ten-kidlerden ve İsâ b. Fâid'in, Sa'd b. Ubâde (r.a.)'yi görüp görmediği konusundaki münakaşalardan dolayı zayıf kabul edilmiştir. İbn Abdilberr, "bu manada bu isnad kötüdür. İsa b. Faid Sa'd b. Ubâde'ye yetişmemiş ve ondan hadis duymamıştır" der.[199]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif Kur'an-ı Kerim okumayı tenbellikle terk etmenin ezberleneni unutmanın ve gereğince amel etmemenin kötü bir şey olduğuna delâlet etmektedir.[200]

22. Kuranı Kerim Yedi Harf Üzere İndirilmiştir

1475. ...Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'dan; demiştir ki: Hişâm b. Hakim b. Hizâm'ı, Furkan suresini benim okuduğumdan farklı bir şekilde okurken duydum. Halbuki onu bana Resulullah (s.a.) öğretmişti. Bu yüzden nerdeyse üzerine atılacaktım. Sonra (vazgeçip) okumasını bitirinceye kadar mühlet verdim ve cübbemi göğsü üzerinde toparlayıp (yakalayıp)[201] Resulüllah (s.a.)'a getirdim:
Ya Resulullah! Ben bunu Furkan suresini senin bana okuttuğundan başka bir şekilde okurken duydum, dedim. Hz. Peygamber ona:
"Oku!" buyurdu.
O da aynen benim duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.):
"Bu sure, böylece nazil oldu," buyurdu. Sonra bana: "Sen oku! dedi. Ben de okudum. (Bana) da: "- Bu sure böylece nazil oldu. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere nazil olmuştur. Onlardan hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyunuz" buyurdu.[202]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayeti Ebu Dâvud'unki ile hemen hemen aynıdır. Buhârî'de üç ayrı yerde yer alan rivayetler biri birine pek yakın ise de, Ebu Dâvud'dakirden bazı ayrılıklar göze çarpmaktadır. Hişam b. Hakim'in Furkan suresini namaz kılarken okuduğu açıkça ifâde edilen Buhâri'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"ResulüJlah (s.a.) hayatta iken Hişam b. Hakim'i Furkan suresini okurken işittim. Okuyuşuna kulak verdim bir de ne göreyim, Resulüllah (s.a.)'in bana öğretmediği bir takım lehçelerle okuyor. Neredeyse namazda üzerine atılacaktım. Selâm verinceye kadar zor sabredebildim. (Selamı verir vermez) cübbesinin yakasını topladım ve:
Bu sureyi benim duymadığım şekilde sana kim öğretti? dedim.
Bana onu Resulüllah (s.a.) okuttu, (öğretti) dedi.
Yalan söylüyorsun. (Çünkü) onu bana Resulüllah senin okuduğundan başka bir şekilde okuttu, deyip yakasından tutarak Resulüllah (s.a.)'a götürdüm ve:
Ya Resulallah, bunu Furkan suresini senin bana öğrettiğinden başka lehçelerle okurken işittim, dedim.
“Onu bırak", buyurdu ve (Hişam'a):
"Oku ya Hişam*' dedi. Hişam da aynen benim duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
“Bu sure böyle nazil oldu," buyurdu. Sonra bana (dönüp):
"Ya Ömer! (Bir de) sen oku" dedi. Ben de kendisinin bana öğrettiği şekilde okudum. Efendimiz yine:
"Bu sure böylece indirildi. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf (lügati lehçe) üzere indirilmiştir.Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyunuz" buyurdu.
Buhari'deki rivayeti terceme ederken "lehçe" tâbirini kullandığınız "harf" kelimesi haddizatında çok daha umumî bir kelimedir. Onun için Bsıs metnin tercemesinde herhangi bir karşılık verilmemiş, olduğu gibi alınması uygun bulunmuştur. Buhari'deki rivayeti terceme ederken "lehçe" tâbirim kullanmamız merhum Kâmil Miras'm Tecrid tercemesindeki ifâdesine tebaan olmuştur.
Metinde görüldüğü gibi Peygamber (s.a.) Furkan suresini kendi bildiği gibi okumadığı için Hişam b. Hakim'i yakalayıp huzuruna getiren Hz. Ömer'e hem kendisinin hem de Hişam'ın okuyuşunun doğru olduğunu, çünkü Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere indirilmiş bulunduğunu söylemiştir.

Âlimler bu yedi harfden kastedilen mânâ konusunda hayli farklı şeyler söylemişlerdir. Ebu Hatim b. Hibbân bu görüşleri otuz beşe kadar ulaştırır. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz:

a. Yedi vecih, bu Hafız İbn Hacer'in ifadesidir. Ancak bundan maksat, her kelime veya her cümlenin yedi vecih üzere okunacağı değildir. Bu bir kelimenin ulaşabileceği vecih sayısı en son yedi olur demektir. Eğer bazı kelimelerde yediden fazla vecih görülürse, bu ya med ve imâlede olduğu gibi eda keyfiyetindeki ihtilaftandır veya yediden ziyâdesi sabit değildir.

b. Yedi harften murat, sayı tahdidi değil kolaylık ve suhuletteki çokluğa işarettir. Nasıl ki onluklarda yetmiş çokluğu delalet için kullanılırsa, yedi de birliklerde çokluğa delâlet için kullanılır.

c. Aynı lehçeden de olsa, bir mananın mürâdif lâfızlarla ifâde edilmesidir. Hem Hişam'ın hem de Hz. Ömer'in Kureyş kabilesinden oldukları halde birbirlerininkinden farklı okumaları bu görüşü te'yid etmektedir. İbn Abdilber bu görüşün, ulemanın çoğunluğuna âit olduğunu söyler. İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de İbn Mesûd'un "Ben (çeşitli) kıraatleri dinledim. Onları birbirlerine,yakın buldum. O halde nasıl öğretildi iseniz, o şekilde okuyun. Bu sizden birinizin demesine benzer" dediğini nakleder. Bu kelimelerin her üçü de "gel" manasınadır.

d. Yedi harften maksat, yedi lehçedir.İbn Atiyye, Zührî, Ebu Ubeyd ve başkalarının görüşü budur. Ancak bu yedi lehçe arab lehçelerinin en fasihi olan yedisidir. Çünkü Arab lehçelerinin sayısı daha fazladır. Arab lehçelerinin en meşhurları Kureyş, Yemen, Hevâzin ve Huzeyl lehçeleridir.

Bu izaha göre Kur'an'ın her kelimesinin ayrı ayrı yedi lehçe üzere indirildiği anlaşılmamalıdır. Bundan maksat, Kur'an-i Kerim'in bir kısmının bir lehçe diğer bir kısmının da başka bir lehçe ile indirilmiş olmasıdır. Şüphesiz ki her lehçenin Kur'an-ı Kerim'deki payı eşit olmaz. Kimisi ile inen âyet sayısı daha fazla, kimisi ile inen daha azdır.

Bazı âlimler bu yedi lehçenin Mudar Lehçeleri olduklarını söylerler. Bu lehçeler Huzeyl, Kinâne, Kays, Dabbe, Teymu'r-rabab, Esed b. Huzeyme ve Kureyş lehçeleridir.

Fethü'l-Bâri'de Ebû Şâme'nin bazı âlimlerinden naklen şunları söylediği kaydedilir:

"Kur'an-ı Kerim önce Kureyş ve ona komşu olan Fasih Arab lisanla-nyla nazil oldu. Sonra diğer Arabların kendi adetlerine göre farklı i'rablar ve farklı lâfızlarla okumalarına müsaade edildi. Onlardan hiçbiri kendi lehçesini bırakıp da başka bir lehçe kullanmak mecburiyetinde bırakılmadı. Buna sebeb, onları zorluğa koşmamak, âlicenabhk ve mânâların kolayca anlaşılması arzusudur. Ancak bu farklılık mana birliğini bozmaz. İşte onların okumadaki ihtilafları ve Hz. Peygamberin herbirini tasvib etmesi bu esasa dayanır."

Ancak burada hemen şunu hatırlatmak yerinde olur, her bir kabilenin kendi lehçesi ile okuması tamamen kendi arzusuna bağlı değildir. Aksine o okuyuş tarzını mutlaka Hz. Peygamber (s.a.)'den duymuş olmalıdır. Üzerinde durulan hadiste birbirlerinden farklı okuyan iki şahabının her ikisinin de okuduğu tarzı Hz. Peygamber'den aldığını göstermesi bunun delilidir.

e. Yedi harften maksat» kıraat-i seb'adır. Bazı müfessirler kıraat-ı seb'-a'nın sahabiler tarafından Resulüllah'tan nakledildiğini ve Hz. Osman'ın bunu mushafında tesbit ettiğini söyleyerek hadise en uygun mânânın bu olduğunu söylerler.

Ebu Şâme ise, hadisteki yedi harften maksadın bugünkü anlaşılan mânâda (Asını, Nâfi' kıraatleri gibi) kıraati seb'a olduğunu söyleyenleri cahillik ile itham ederek Mekkî İbn Ebi Tâlib'in böyle anlayanların büyük bir yanılgı içerisinde olduklarını söylediğini nakleder.

f. Yedi harf Kur'an-ı Kerim'deki imâle, inceltme ve kalınlaştırma, izhar, idgâm, med, kasr gibi şeylerdir. Çünkü arablar bu konularda çeşitli usullere sahibtirler. Allah onlara kolaylık olsun diye bu vecihlerden istedikleri şekilde okumalarına müsaade etmiştir.

Yedi harf konusunda ileri sürülen fikirlerin en önemlileri bunlardır. Mudakkik âlimlerden Şah Veliyullah ed-Dihlevî bu konudaki görüşlere temas ettikten sonra kendi tercihini özetle şu şekilde ifade eder: "Bu ihtilaflardan benim tercihime göre, hadisteki "yedi" sözünün zikri, sayı tahdidi değil, çokluğu beyân içindir. Arablar nazmın tertibini gözetmek şartıyla bir sözü çeşitli üsluplarla ifâde ederler. Bu üsluplardan herbiri "harftir. Bu farklılık bazan maharici harûfun ihtilâfı, bazan da uzatma kısaltma, ince ve kalın okuma yönlerinden olur. Bazan da günahkâr manasmdaki "fâcir ve esîm'-'de olduğu gibi müteradif kelimelerin kullanılması suretiyle olur. Hz. Osman'ın mushafında yazılı olan yedi kurranın ihtilafları da "harf" ihtilâftndandır. Hz. Osman'ın mushafında olmamakla beraber sahabe ve ta-biundan bir kelimenin edası konusunda nakledilen ihtilaflar da bu cümledendir. Ama nazmın tertibini bozacak derecede büyük ayrılıklar gösteren ihtilaflar yedi harf tabiri içerisinde düşünülemez. Çünkü o Kur'an olmaktan çıkar."

Görüldüğü gibi Şah Veliyullah aşağı yukarı tüm ihtilaflara öz olarak temas ederek, "yedi harf'den maksadın sadece bunlardan biri değil, hepsinin olduğuna işaret etmiştir.

Kur'an-ı Kerim âyetleri Hz. Peygambere bir defada nazil olduğu halde, yedi harfin ne şekilde tesbit edildiğine dâir bir soru akla gelebilir. Akla gelmesi muhtemel bu soruya cevaben deriz ki: Bilindiği gibi her dilin kendine has lehçeleri ve ifade farklılıkları vardır. Arabcada lehçe farklılıkları yönünden en zengin dillerden biridir. Kur'an-ı Kerim genellikle Kureyş lehçesi üzerine inmekle beraber Huzeyl, Hevâzin ve Yemen lehçeleri ile inenler de vardır. Hz. Peygamber, tüm Arab kabilelerinin Kur'an'ı benimseyip gönülterinde yer etmesini istediği için ısrarla Cenab-ı Hak'tan Kur'an'ın öbür lehçelerle de gönderilmesini istemiş ve bu isteğil kabul edilmiştir. Bu durumu Buhâri'nin rivayetine göre Peygamberimiz şu şekilde ifade etmiştir:

"Bana Cebrail (a.s.) Kur'an'ı bir okunuş üzerine okuttu. Ben de ısrarla bunun artmasını ve Arabiarın diğer okuyuşuyla okunmasını isterdim. Ta yedi türlü okunuşa ulaşıncaya kadar bu isteğimde ısrar eltim."

Ancak lehçeler arasındaki farklılık hiç bir zaman âyetler arasında bir tezatın bir tenakuzun olmasına sebeb değildir.

Hadiste konu edilen yedi harf (lehçe), Resuİullah devrinden sonra da var mıdır? Yoksa bir müddet şayi' olup sonra bazıları mı yerleşmiştir? Konusunda ihtilaf vardır. Süfyan b. Uyeyne, İbn Vehb, Taberi ve Tahavî gibi âlimlere göre yedi lehçenin tamamı o gün mevcûd değildir. BabÜlânî, İbn Abdilber ve İbn Arabî gibi âlimlerin ifadelerine göre, daha Hz. Peygamber

zamanında Kur'an-ı Kerim bir lehçe üzere karar kılmıştır. Buhârî'nin Hz. Fatma (r.anha)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) Cebrail'in Kur'an-ı Kerim'i her sene kendisi ile birlikte bir defa mukabele ettiği halde vefat ettiği yıl iki defa mukabele ettiğini söyleyip bunu irtihaline işaret saymıştır. Hz. Peygamberle Cebrail arasındaki mukabeleye "arz" tâbir edilir. İşte bu son Arz'da Kur'an-ı Kerim şu anda elimizde olan şekli ile yerleşmiş ve daha evvel müsaade edilen diğer lehçeler Allah tarafından neshedilmiştir. Üzerinde durduğumuz hadiste olduğu gibi sahâbilerin birbirlerinin okuyuşunu yadırgayarak, müdâhele ettiklerini ve durumu Hz. Peygambere intikal ettirdiklerini bildiren daha başka rivayetler de vardır. Sahih hadis kitablannda belirtildiğine göre Ubey b. Ka'b ile İbn Mes'ud arasında NahI suresinde, Amr b. el-As ile adı verilmeyen biri arasında bir âyette, Zeyd b. Erkam ile yine adı verilmeyen biri arasında bir başka âyette buna benzer olaylar geçmiştir.[203]

Bazı Hükümler

1. Müslüman, dininin esaslarım muhafazada titiz olmalı, onların yanlış öğrenilip öğretilmesine ve aslı mecrasından saptırılmasına göz yummamalıdır.
2. Müslüman için iyiliği emredip kötülükten sakındırmak bir vazifedir.
3. Bir kimse dinî bir gayretten dolayı kendisine yapılan müdâhaleyi, biraz kabaca da olsa, hoş görmeli, işin açıklığa kavuşmasına yardımcı olmalıdır.
4. Kendisinden bir meselenin halli istenilen zat, sadece hal çaresini göstermekle kalmamalı vardığı sonucun sebebini de bildirmelidir.
5. Kur'an-ı Kerim yedi harf üzere inmiştir.Çeşitli görüşler olmakla beraber bu yedi harften maksat, yedi lehçedir. Konu yukarıda geniş olarak ele alınıp incelenmiştir.[204]

1476. ...Zührî demiştir ki:
Bu harfler (vecihler) ancak aynı hükümdedir. Helal ve haram konusunda farklılık göstermezler.[205]

Açıklama

Ziihrî bu eserde bundan evvelki hadîste bahsi geçen vecih ya da lehçe farklılıklarının lâfız farklılıkları olduğunu, bir veçhe göre helal olan şeyin başka bir vecihte haram olmayacağını belirtmektedir.
Zührî'nin bu sözleri Buharî ve Müslim'de İbn Abbas (r.anhuma)'dan merfuân rivayet edilen aynı konudaki bir hadisin sonunda şu ifadeye yer verilmektedir:
İbn Şihab dedi ki: Bana bu yedi harfin aynı hükümde olup helal ve haram konusunda farklılık yaratmadığı ulaştı."
Zühri'den rivayet edilen bu sözler, yedi harften maksadın mana farklılıkları olduğunu söyleyenlerin sözlerini reddetmektedir. Bundan sonraki hadis, Zührî'nin görüşünü takviye etmektedir.[206]

1477. ...Übey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki:
"Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Yâ Ubey, şüphesiz Kur'an-ı Kerim bana okutulup bir harf üzere mi yoksa iki harf üzere mi (okumak istediğim) soruldu? Benimle birlikte olan melek:
“İki harf üzere de," dedi. Ben de:
"İki harf üzere" dedim. Bu sefer:
“İki harf üzere mi yoksa üç harf üzere mi? denildi. Yine yanımdaki melek:
“Üç harf üzere de," dedi. Ben de;
“Üç harf üzere" dedim. (Bu hâl) yedi harfe ulaşıncaya kadar (devam etti). Resûlullah (s.a.) sonra şöyle buyurdu:
“Sen azab âyetini rahmet, ya da rahmet âyetini azabla bitirmedikçe, in yerine desen bile, o harflerden her biri ancak şâfî ve kâfidir."[207]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "harf" kelimesinin çeşitli mânâları bu babın ilk hadisinde belirtilmiştir. Bu mânâların her birine muhtemel olması yönünden kelime terceme edilmemiş, aynen alınmıştır.
Ebu Davud'un bu rivayetinde Hz. Peygamberce Kur'an-ı Kerim'in, kimin tarafından okutulduğu ve kendisine telkinde bulunan meleğin hangi melek olduğu belirtilmemektedir. Nesâî'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.)'e Kur'an-ı Kerim okutanın Cebrail, Efendimiz'e Harfleri artırmasını tavsiye edenin de Mikâil olduğu bildirilmektedir. Nesâî'nin bu rivayetinin meali şöyledir:
"Cebrail ve Mikâil bana gelip Cebrail sağıma Mikâil soluma oturdu. Cebrail bana:
"Kuranı bir harf üzere oku," dedi. Mikâil ise;
"Yedi harf ulaşıncaya kadar artmasını iste, artmasını iste," diyordu.
Tercemede görüldüğü üzere Hz. Peygamber Ubey b. Ka'b'a, Kur'an'ın yedi harf üzere inmesinin nasıl olduğunu anlattıktan sonra azab âyetini rahmet, rahmet âyetini de azabla bitirmedikçe gibi Allah'ın sıfatlarının yerine yine Allah'ın sıfatlarından gibi başkalarını okumanın ancak şifa verici ve yeterli olduğunu söylemiştir. Bu âyetlerin şifâ oluşu meşhur anlayışa göre cehalet hastalığına karşıdır. Dini hükümleri bilmekte mü'minlerin kalblerine veya müzminlere istenileni verme konusunda şifa

verici biçimde de anlaşılabilir. Bu vecihlerin kâfi oluşu konusunda da şu görüşler vardır: Namazlarda kâfi, Resulullah (s.a.)'m doğruluğunu tasdike ve kâfirlerin şüphelerini silmeye kâfi veya kâfirlere karşı hüccet olmaya yeterlidir. Rahmet âyetini azabla bitirmekten maksat, o âyetin sonuna, = "ıkâbı şiddetli", gibi azaba delalet eden bir sözün getirilmesidir. Azab âyetini rahmetle bitirmek de azabla ilgili bir âyetin sonuna = Bağışlayıcı, merhamet edici" gibi Allah'ın rahmet sıfatlarına ait kelimelerin getirilmesidir. Hz. Peygamber'in bu hadisi bu tür değiştirmelerin kesinlikle caiz olmadığım göstermektedir. Yine bu hadis bir âyette geçen Allah'ın bir sıfatı yerine başka bir sıfatının okunmasının caiz olduğunu gösterir. Ancak Aynî'nin beyânına göre, bu cevaz Hz. Osman mushafındaki tertibi üzerine icmâın vücudundan önceki ile alakalıdır. Bu icma'dan sonra, bile bile Allah'ın bir sıfatının yerine başka bir sıfatı meselâ yerine, okumak caiz değildir. Ama bile bile değil de, hata ile okunsa, mahzuru yoktur. Hatta hata ile olan bu yanlışlık, namaz içerisinde olursa, namazı bozmaz. Allah'ın sıfatları ile ilgili olmayan yanlışlıkların namaz içerisinde hatâen yapılması halinde Ebu Hanife ile tmam Muhammed'e göre mânânın fazlaca değişmesi durumunda namaz bozulur, değilse bozulmaz. Ebu Yusuf'a göre yapılan yanlışlığın benzeri Kur'an-ı Kerim'de varsa, mânâ bozulsa bile, namaz sahihtir. Hanefi mezhebinde bu konuda Ebu Yusuf'un görüşüne göre fetva verilmektedir.[208]

Bazı Hükümler

1. Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesi Hz. Peygamber'in isteği ile olmuştur.
2. Kur'an-ı Kerim'deki vecihier mü'minler için şifa ve hüccettir.
3. Azab âyetlerini rahmet kelimeleriyle rahmet âyetlerini de azab kelimeleriyle bitirmek caiz değildir.
4. ayet-ikerimelerdeki Allah'ın bazı sıfatlarının yerine başka sıfatlarının okunması caizdir. Ancak konu izaha muhtaçtır. Açıklama kısmına bakılmalıdır.[209]

1478. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre,
Peygamber (s.a.) Gıfar oğullan göletinin yanında iken Cebrail (a.s.) gelip:
"Şüphesiz Allah (c.c.) sana ümmetine (Kur'an'ı) bir harf üzere okutmanı emrediyor" dedi. Resulullah (s.a.);
"Allah'tan onu bağışlayıp affetmesini iste, şüphesiz ümmetimin buna gücü yetmez" karşılığım verdi. Sonra Cebrail ikinci kez gelip öncekinin benzerini söyledi. (Bu hal Kur'an'ın okunması) yedi harfe ulaşıncaya kadar (devam etti). Nihayet Cebrail:
Şüphesiz Allah (c.c.) sana ümmetine yedi harf üzere okutmanı emrediyor. Hangi harfle okurlarsa doğru yapmış olurlar" dedi.[210]

Açıklama

Hz. Übeyy'in bu rivayeti bir önceki rivayetin farklı bir ifâdesi gibi görünmejctedir.Ancak önceki rivayete göre Hz. Peygamber'e Kur'an'ın okunuş vecihlerinin artırılmasını istemesini yanında bulunan bir melek (Mikaîl) telkîn ettiği halde, bu rivayette Hz. Peygamberin, ümmetinin aczini öne sürerek bizzat kendisinin istediği belirtilmektedir. Bu durum TirmİZi'deki bir rivayette daha açık olarak şu şekilde ifâde edilmiştir: "- Ya Cibril! Ben okuma yazma bilmeyen bir topluma gönderildim. Onlar arasında ihtiyarlar, kocakarılar, çocuklar ve ömründe hiç kitab okumayan adamlar var...'* Hz. Peygamber bu sözleriyle Kur'an-ı Kerim'in sadece Kureyş lehçesi ile inmesinin ümmeti için zorluklar doğuracağını söyleyerek Cebrail'den bu lehçeleri artırmasını Cenab-i Hakk'tan istemesini arzu etmiş, neticede dileği yerini bulmuştur.
Hadisin Ebû Dâvud'daki rivayetinde Cebrail'in Hz. Peygamber'e birinci ve ikinci gelişleri zikredilmiş, bundan sonrakiler anılmamıştır. Müslim'deki rivayette ise, üçüncü ve dördüncü gelişleri ve her gelişinde Kur'an-ı Kerim'in okunuşunun bir harf (lehçe) artırıldığını haber verdiği bildirilmiştir. Bu hadisin aslında Cebrail'in her gelişinin açıkça ifâde edildiği halde kısaltma için sonradan anılmadığı izlenimini vermektedir.[211]

Bazı Hükümler

1. Hadis, Hz. Peygamberin ümmetine olan şefkat ve sevgisine delalet etmektedir.
2. Allah (c.c.) Resulullah (s.a.)'in ümmeti hakkındaki şefaatini kabul etmiştir.
3. Kur'an-ı Kerim'in indirildiği yedi harften hangisi ile olursa olsun okunması caiz ve her okuyuş doğrudur. Ancak son arza ile Kureyş lehçesi dışındaki kıraatler neshedilmiştir. Hz. Osman'ın yazdırdığı nüsha üzerinde ashabın ittifakı ile Kureyş lehçesi dışındaki vecihler Kur'an-ı Kerim'e alınmamıştır.[212]

23. Duanın Fazileti Ve Âdabı

1479. ...Nûman b. Beşîr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Duâ ibadetin tâ kendisidir. Rabbiniz (c.c.) "Bana dua ediniz, size icabet (ve duanızı kabul) edeyim"[213] buyurdu.[214]

Açıklama

Hadislerini terceme ve izah etmeye çalıştığımız konu dua ile ilgilidir.Hadis-i şerifin muhtevası ile ilgili açıklamaya geçmeden önce, duanın mânâ ve lüzumu ile, duaya karşı çıkanların fikirleri ve bunlara verilen cevapları Elmalık Hamdi Efendi'nin

tefsirinden sadeleştirerek ve biraz kısaltarak nakletmek istiyoruz:
"Duâ davet gibi çağırmak manasınadır. Sonra küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya olan istek ve niyaz mânâsına kullanılmıştır.
Duanın hakikati, kulun Rabbi celle celâlühû'dan imdâd istemesi, inayet ve yardımını dilemesidir.
İlimden dem vuran bazı câhiller duayı fâidesiz bir şey zannetmişlerdir. Bunların başında, yaratıcı kudreti, kör bir kuvvet zanneden kör kuvvetçiler vardır. Fakat bunlardan başka icab veya cebir nazariyelerine saplananlardan da bu konuda bir takım şüpheler ileri sürmeye kalkışanlar olmuştur. Şöyle ki:
1. Dua ile istenilen şeyin Allah katında olup olmayacağı bellidir. Olacağı belli olan şeyin olması vaciptir. O halde duaya ihtiyaç yoktur. Olmayacağı belli olan şeyin ise, olması mümkün değildir. Bu durumda yine duaya ihtiyaç yoktur.
2. Bu âlemdeki bütün hâdiselerin başlangıcı olmayan bir müessirde son bulduğunda şüphe yoktur. O halde bu evveli olmayan müessirin, ezelde olmasını gerekli kıldığı şey mutlaka olacaktır. Olmasını gerekli kılmadığı şeyin olması ise, mümkün değildir. Bunlar ezelde sabit ve mukadder olunca duanın da elbette tesiri olmaz... Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz bile "Allah kâinatı yaratmadan şu kadar ve şu kadar sene evvel kaderleri takdir etti" "Olacak olan şeyle kalem kurudu" buyurmamış mıdır? "Dört şeyden feragat hâsıl olmuştur: Ömür, rızık, halk ve ahlâk" hadisi de mervî değii midir? O halde duadan ne fâide?
3. Allah (c.c.) gaybları bilicidir. Gözlerin hâin bakışını, sînelerin gizli tuttuğu niyetleri bilir. O halde duaya ne hacet? Cibril (a.s.) bile bu mealdeki söz ile ihlâs ve kulluğun en yüksek derecesine ermiş. Hz. İbrahim ateşe atılırken "Onun benim hâlimi bilmesi benim istememe gerek bırakmaz" demekle, dostluk makamım kazanmış diyenler, aklî şahitler ve sahih hadisler ile sabit olduğuna göre sadıkların makamlarının en yükseği Allah'ın kazasına rıza değil mi? Duâ ise, nefsin muradını Allah'ın muradına tercih ve beşerî hisseyi istemek ve sarılmak demek olduğuna göre buna zıt olmaz mı? Bir hadis-i kudsî'de "Kimi, beni anması benden istemekten meşgul ederse, ona isteyenlere verdiğimin en efdâlini veririm" buyurulmamış mıdır? O halde duayı terketmenin evlâ olduğu bu vecihlerle sabit olmaz mı? demeğe kadar varanlar olmuştur. Bunlara karşı akıllıların ve âlimlerin kahır ekseriyeti duanın, kulluğun en önemli makamı olduğunda tereddüt etmemişlerdir ve buna aklî ve naklî pek çok deliller vardır:
1. Görülüyor ki, yukarıdaki şüphelerin başı kader meselesinden Cebr ve İcâba dayanmaktadır. Halbuki bununla duayı inkâra kalkışmak tenakuz olur. Zira bu surette insanın dua etmesi ve duaya iman etmesinin vukuu ezelde biliniyorsa, o dua herhalde yapılacaktır. Buna şüphe karıştırarak ibtâle çalışmak Cebr ve Kaderden bahsetmek manasız ve eğer duanın yapılamayacağı belli ise, o zamanda inkâra kalkışmağa ihtiyaç yoktur. O dua zâten yapılmayacaktır. Ezelde duaya bağlı olarak takdir olunan isteklerin de herhalde dua şartıyla olacağının bilinmesi gerekir. Meselâ yemek yemek şartıyla doyması takdir edilen bir kimsenin istemek ve azmetmek şartıyla başarıya ulaşması takdir olunanın, doyması ve başarı sağlaması, yemeğe ve isteyip azmetmeye bağlı olduğu gibi, duâ da böyledir. Dolayısıyla birinci ve ikinci maddelerde ortaya atılan itirazlar eksiktir. İstekle ve dua ile kayıtlı olarak vuku bulacağı bilinen mukadderat vardır.
2. Cenab-ı Allah herşeyin evvelidir. Bu mânâ iyi düşünülünce anlaşılır ki, kadere mahkûm olan Allah değil, yaratıklardır. Kaderler önce ise, Cenab-ı Allah da kaza ve kaderden daha öncedir. Dua bu önceliği ikrar ve itiraf olduğu için kulluk makamlarının en önemlisidir. Bize gelince Allah Teâlâ'nın ilmi ve keyfiyeti kaza ve kaderini akıllarımız bilmez. Kaderin sırrı vukuun'-dan evvel belli olmaz. Bu yüzden ilâhî hikmet kulun umut ve korku arasında koşup durmasını gerektirmiştir. Umut başarıya sevk edici, korku ve sakınmada başarıyı düzene koyucudur. Yaşamak bu iki hasletin dengesidir. Varlıkla yokluk arasında dönüp dolaşan mümkünün mahiyeti budur. Bunun için ilm-i ilahî her şeyi kuşatıcı, ilâhî kader ve kaza da her şeyde carî olmakla beraber teklifler sahihtir. Ümit ve sakınma, istek ve azm kanunlarının biri de duadır. Bütün olaylar sebeplere bağlı ise, dua da o sebeplerden birisidir.
3. Ashâb-ı Kiram ResülüIlah (s.a.)'a Cebr ve kader meselesini sormuşlar:
Ya Resulallah ne dersin? Bizim amellerimizin işi bitti mi? yoksa yeni başlayan bir iş midir? demişler. "O, bir şeydir" denilince,.
O halde amel nerede kalır (amele ne lüzum var, amelin ne faydası var)? sorusunu sormuşlardı. Bunun üzerine "Çalışınız, herkes yaratılış gayesine müyesserdir" buyurulmuştu. Hem kaderin önceden olduğunu hem de müyesser olmak için çalışıp amel etmenin lüzumunu göstererek işin ne sadece Cebr ve icbar ne de mutlak serbestlik olmadığını belki ikisi arasında orta ve icab ile ihtiyacın neticesi "İki şey arasında birşey" olduğunu göstermiş ve m usa h h ar değil, müyesser buyurmuştur. Şaşıranlar bu orta noktanın ya ifrat veya tefritine düşenlerdir.
4. Duadan maksat, ihtiyaç bildirme değil, kulluk gösterme, zillet ve düşkünlük arz ederek müracaat etmektir. Maksat bu olunca, kaza ve kaderin rıza ile birlikte Allah'a dua etmek beşerî hisseyi tercih değil, İlahî kudreti her şeyden daha fazla ta'zimdir. Bu da en büyük makamdır. Cebrail'in ve Hz. İbrahim'in zikredilen sözleri de yerine göre duanın en beliğidir. Kişinin istediğini açıkça söylemesi duada şart değildir. Zaman olur edeb ve makamını bilen ehl-i huzur için hâl, sözden daha üstündür. "Ya Rab! Huzurun-dayım, hâlim sana malûm" demek, söyleyenin makamına kalbinin doğruluk ve samimiyeti derecesine göre en şümullü dualardan daha belîğ olur. Daha doğrusu dua açık sözlerle olabileceği gibi. kinaye ve imâ ile de olur. Bundan dolayıdır ki, cömert olana hamd ve sena arzetmek duayı da içine alır. Bu sebepten "en efdal dua el-HamduIilIah (demek)tir" buyurulmuştur.
5. Dua hakkındaki naklî deliller o kadar çoktur ki, bunları ancak kâfirler inkâr edebilir. Şu âyetler bu cümledendir: "Bana dua edince, duacının duasını kabul ederinm."[215] "Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin"[216] "Bana dua ediniz, size icabet edeyim"[217]
"Yoksa darda kalana kendisine dua ettiği zaman icabet edene mi?"[218] "De ki, dua (ve ilticanız) olmasaydı Rabbim size değer verir miydi?"[219] İşte onlar kendilerine (öyle) bir azabımız gelip çattığı zaman olsun yal-varmalı değil midirler? Fakat

yürekleri katılaşmış."[220]
Sonuncu âyet gösteriyor ki, Allah istemeyenlere gazab eder. Daha evvel Fatiha Suresinin dua ve istemeyi Öğretme suresi isimlerini de hâiz olduğu ve bununla duâ âdabının öğretildiği geçmişti. Kur'an-ı Kerim'in 14 yerinde geçen soru ve cevap âyetlerinde " = sana soruyorlar..." şeklinde başlayan soruya çokça veya = (de).." kelimesiyle başlayan cevaplar verilmiştir.
Halbuki üzerinde olduğumuz âyette "Kullarım sana benden sordukları zaman" sorusuna, veya denilmeden cevabında doğrudan doğruya = şüphesiz ben yakınım"[221] buyurulmuş, vasıta hazfedilmiş ve yakınlık duayı kabul etmekle beyan edilmiştir ki, bunda büyük bir nükte vardır. Cenab-ı Allah, kulu ile kendisi arasına bir aracının girmesini istemiyor ve sanki şöyle buyuruyor: "Kulum, vasıtaya dua vaktinden başkasında muhtaç olabilirse de dua vaktinde benimle onun arasında aracı yoktur. Ben ona böyle yakınım." "Ben yakınım" buyurup da "kullarım bana yakındır" buyurulmaması gayet manidardır.
"Dua eden kimsenin gönlü Allah'tan başkasıyla meşgul olduğu müddetçe hakikaten dua etmiş olmaz...
İşte dua böyle bir yakınlık vasıtasıdır. Dolayısıyla ibâdetlerin en efdalidir.Nitekim aleyhissalatü vesselam Efendimiz = "Dua ibadetin özüdür" buyurmuştur. Diğer bir hadis-i şerifte ise = "İbâdet duadan ibarettir"[222] buyurarak âyetini okumuştur.
Dikkat edilirse görülür ki, duayı mühimsemeyenler ibâdeti önemsemeyenlerdir. Bunlar ise, Allah'ın yakınlığı gerekli kıldığım bilmeyen ve hatta Allah'a eşler koşanlardır. Bunlar Allah'a yalvarmaktan kaçınırlar da yaratıkların teveccühüne mazhar olmayı cana minnet bilirler. İşte Cenab-ı Allah bu bab-taki bütün şüpheleri def ve kullarım irşad için duanın ehemmiyetine ve oruç-luluk halinin buna en uygun bir hal olduğuna işâreten oruç emrinden sonra Resulüne buyuruyor ki: "Kullarım, sana benden sorarlarsa, ben yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına icabet ederim..."[223]
Hamdi Efendi merhumun duanın tarif ve önemi ile ilgili bu nefis beyânından sonra sadedinde olduğumuz hadis-i şerifle ilgili açıklamalara geçebiliriz.
Hadis-i şerifte ibadetin duaya hasredilişi, duanın önemine delâlet etmek içindir. Yoksa dua ibâdet olmakla beraber, duadan başka birçok ibâdetler vardır. Duanın bu derece büyük kıymeti hâiz olması, duanın bütün ihtiyaçlarda Allah'a karşı küçülüp ona yalvarmaktan ibaret olan mahiyetinden ileri gelmektedir. Çünkü Allah'ın huzurunda küçülmek, ona yönelmek ve ondan başkasından yüz çevirmek demektir." Bu da ibadetin aslı ve özüdür. Çünkü dua eden kişi, dua esnasında kulların haklarını yerine getirerek ilâhî hakları itiraf ederek Allah'tan başkasından birşey ummaz.
Peygamber (s.a.) duanın ibadet olduğunu söyledikten sonra bana dua ediniz size karşılığım vereyim.." âyetini sözüne delil olarak okumuştur. Ancak âyetin, duanın ibâdet oluşuna delâlet eden kısmı hadiste zikredilen kısmı değil, devamındaki "Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslay(ıp uzaklaş)anlar hor ve hakir olarak Cehenneme gideceklerdir" bölümüdür. Bu âyetteki ibâdet dua manasınadır.
Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "bana dua ediniz" emirdir. Emir vücûbu gerektirir. Yine "Cehenneme hor ve hakir olarak gireceklerdir" bölümündeki şiddetli tehdid de duanın farz olmasını gerektirir. Halbuki duanın farz olmadığı konusunda icma vardır. Duaya niçin farz denilmemiştir?
Bu soruya şu şekillerde cevap verilmiştir:
1. Dua mefhumu farz ve nafile tüm ibadetleri içine alır. İbadet de farzdır.
2. Buradaki emir istihbâba delâlet eder. Duayı terk edenle ilgili tehdid de mutlak mânâda dua etmeyenle ilgili değil, büyüklenerek duayı terk edenlerle alakalıdır.
3. Ayet-i kerimedeki "dua"dan maksadın ibâdet olması muhtemeldir. O zaman âyetin manası, "Bana ibâdet ediniz, size sevap vereyim" olur. Ancak bu mânâ hadisin siyakına uygun düşmemektedir. Onun için gelmesi muhtemel soruya ilk iki maddedeki cevaplar daha uygundur.[224]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif duanın fazilet ve lüzumuna delalet etmektedir.
2. Dua bir ibâdettir.
Duanın faziletine delâlet eden başka birçok hadis-i şerif vardır. Bir kaç tanesini aktarıyoruz:
"Dua ibadetin özüdür".
"Allah katında dua (Hm daha kıymetli bir şey yoktur.*'
"Kazayı sadece dua defeder, ömrü de ancak iyilik uzatır.'*
"Allah kendisinden istemeyene gazap eder."
"Dua gelen ve gelmeyen herşeye fayda eder. O halde ey Allah'ın kulları, duaya sarılınız."[225]

1480. ...Sa'd (b. Ebi Vakkas)'ın oğlunun şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Babam, benim "Ey Allahım! Senden cenneti, nimetlerini, güzelliğini, şunları ve şunları isterim. Cehennemden, cehennemin zincirlerinden, bukağılarından, şunlarından ve şunlanndan... sana sığınırım" dediğimi duydu da şöyle dedi:
Yavrucuğum! (Böyle yapma), ben Resulullah (s.a.)'i: "Duada haddi aşan bir topluluk gelecek" derken işittim. Sakın sen onlardan olma! Şüphesiz sana cennet verilirse içindeki hayırlarla birlikte verilir. Cehennemden korunursan ondaki serlerden de korunursun."[226]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti şu şekildedir:

Sa'd (b. Ebi Vakkas -r.a.-) oğlunun "Ey Allahım! Senden cenneti, cennet nimetlerini, atlasını ve benzer şeylerini istiyorum. Cehennemden, zincirlerinden ve bukağılarından da sana sığınırım" diyerek dua ettiğini duyup şöyle dedi: "Gerçekten sen Allah'tan çok hayırlar istedin ve çok serlerden ona sığındın. Halbuki ben Resulullah (s.a.)'i "Şüphesiz duada haddi aşan bir grup gelecek" buyurup; = "Rabbinize yal-vara yalvara gizlice dua ediniz. Şüphesiz o haddi aşanları sevmez"[227] âyetini okuduğunu duydum. Senin şunları söyleyivermen kâfi: "Ey Allah'ım! Senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi isterim. Cehennemden ve cehenneme yaklaştıran söz ve işten de sana sığınırım."
Her iki rivayette de görüldüğü üzere, Sa'd b. Ebi Vakkas oğlunun duayı çok uzattığını cenneti istemekle kalmayıp cennetin içindekileri de tek tek istediğini, cehennemden korunmayı isterken de cehennemdeki çeşitli azab şekillerini saydığını duymuş ve bunu uygun görmemiştir. Hz. Sa'd'm, oğlunun duasını yadırgayışı Hz. Peygamberden duyduğu, "Duada haddi aşacak bir grup gelecek" mealindeki sözlerden dolayı olmuştur. Duada haddi aşmak birkaç türlü tefsir edilmiştir. Bunlar:
a. Hadis metninde olduğu gibi topluca istenilen şeyin teferruatını tekrar sayıp dökmek;
b. Şer'an veya âdeten olması mümkün olmayan şeyleri istemek.Meselâ: Hz. Muhammed'den sonra bir Peygamberin gelmesini istemek, insanlığın olmamasını dilemek, gökyüzünün yere inmesini yerin de gökyüzüne çıkmasını arzu etmek... Âlimler kişinin semalara çıkmak, bir dağın altına dönüşmesi ve ölülerin kendilerine geri gelmesi için dua etmenin caiz olmadığında icma etmişlerdir.
c. Duada haddi aşmak söylenilen sözlerin seçili olmasına çalışmak, birbirine benzeyen kelimeleri sıralamak için gayret sarfetmektir.
Dua ederken bağırıp çağırmaktır.
Gerçi şerhlerde duada haddi aşmanın bu sayılanlardan biri olabileceği belirtilmekte ise de, hepsinin kastedilmiş olmasına hiç bir rnânî yoktur. Özellikle son iki tefsir, zamınımız duahanlarının yaptıklarına pek uygun düşmektedir.
Biraz evvel geçen, Bakara suresinin 186. âyetinden anlaşılıyor ki, dua sağıra seslenir gibi bağırıp çağırarak değil, mütevazı bir şekilde yalvara yakara gizlice yapılmalıdır. Dua ederken çok şeyler istemek, bağırıp çağırmak da hüner değildir. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifteki Sa'd (r.a.)'ın sözlerinin yamsıra şu âyeti kerime de duada teferruata dalmanın doğru olmadığını ortaya koymaktadır: " = Kim o ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, artık o muhakkak muradına ermiş olur."[228]

Bazı Hükümler

Dua ederken haddi aşacak davranışlardan kaçınmak gerekir.Bu davranışların neler olduğu şerhde izah edilmiştir.[229]

1481. ...Peygamber (s.a.)'in sahâbisi Fedâle b. Ubeyd[230] (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlüllah (s.a.) bir adamın namazında Allah (c.c.)'a sena etmeden ve Peygamber'e salevât getirmeden dua ettiğini duyup;
"Şu adam acele etti'* buyurdu.
Sonra adamı çağırıp ona -veya bir başkasına-[231];
"Sizden biriniz namaz kıldığı zaman önce Rabbi'ni tazim ve sena etsin, sonra Nebî (s.a.Ve salevât getirsin, bundan sonra da artık istediği şekilde dua etsin" buyurdu.[232]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in bir adamı namazda dua ederken duyduğu belirtilmekte, fakat namazın neresinde olduğuna temas edilmemektedir. Ancak bu duanın ya selâmı verdikten sonra ya da selâm vermek için oturduğunda, tahiyyat ve salli-barik dualarını okumadan yapmış olması gerekir. Çünkü namaz içerisinde dua edilecek başka bir yer yoktur. Şevkânî bu hadisin İbn Mes'ûd'un teşehhüd konusundaki rivayetinin mânâsına uygun düştüğünü söyler. Bu anlayış Hz. Peygamber'in, adamın teşehhüd için oturduğunda dua ettiğini duyduğunu kabul etmeyi gerektirir.
Tirmizî'nin aynı sahâbî'den yaptığı şu rivayet ise, adamın namazı bitirdikten sonra dua etiğine işaret etmektedir:
Resûlüllah (s.a.) otururken içeriye bir adam girdi. Namaz kılıp, "Alla-hım, beni bağışla bana merhamet et" diye dua etti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Ey namaz kılan adam! Acele ettin. Namazını kılıp da oturduğun zaman lâyık olduğu şekilde Allah'a hamdet, sonra bana salevât getir. Sonra da ona dua et" buyurdu. Daha sonra başka bir adam namaz kıldı. Namazdan sonra Allah'a hamdetti, Peygamber'e salevât getirdi. Resûlullah (s.a.) bu zata:
"Ey namaz kılan! Dua et, karşılık görürsün" buyurdu.
Görüldüğü üzere Tirmizî'nin bu rivayeti hadiste bahsi geçen zâtın namazdan sonra dua ettiğine delâlet etmektedir.[233]

Bazı Hükümler

1. Namazını kılıp bitiren bir kimsenin Allah a dua etmesi sünnettir.Ancak duaya hemen isteyeceği şeyleri sıralayarak başlamamak, önce Allah'a hamdu sena etmeli, sonra Hz. Peygamber'e salevât getirmeli ve daha sonra da âdabına uygun şekilde dua etmelidir.
2. Açıklama bölümünde de temas edilen anlayışlardan birine göre namazda selam vermek için oturan kişi, önce Ettehiyyatuyu sonra "salli-bârik" dualarını okumalı, akabinde de arzu ettiği şekilde dua etmelidir.[234]

1482. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:

"Resûlullah (s.a.) cami (kapsamlı ve toplayıcı) olan duaları sever bunun dışındakileri terk ederdi."[235]

Açıklama

Duanın cami (toplayıcı) olmasından maksat, dünya ve âhiretin hayırlarını, sahih gaye ve maksatlarını toplayan kelimelerle olmasıdır. Lafızları az fakat manaları çok olan duaların murad edilmiş olması da muhtemeldir. Şu dualar anılan türdendir: "Ey Rabbimiz, bize dünyada ve âh i re İte iyilik ver, bizi cehennem azabından koru." "Ey Allah'ım, Beni haramından helalin ile muhafaza et, fazlınla senden başkalarına muhtaç etme."
"Ey Allahım, dünya ve âhirette bana rahatlık ihsan et."
"Ey Allahım, senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi istiyorum. Cehennemden ve cehenneme yaklatıran söz ve işten de sana sığınırım."
"Ey Allah'ım! Senden bildiğim, bilmediğim, acele, vadeli tüm hayırları istiyorum."
Hadis-i şerifteki "duanın toplayıcı" olmasını hamd, salevât ve dua adabını toplayıcı yeya butun mü'minlere şâmil olanlar şeklinde izah edenler de vardır.[236]

Bazı Hükümler

Dua ederken sözü fazla uzatmaktan kaçınmalı, şümullü kelimeler kullanılarak Cenab-ı Hakk a yalvanlmahdır. Önemli olan lâf kalabalığı değil, samimiyet ve tevâzudur. Bu babın ilk hadisinde de geçtiği gibi bütün istenildiği zaman, parçalar da içine girer. Meselâ cennet istenilince, içindekiler de istenilmiş olur. Ayrıca Cennet nimetlerini saymaya lüzum yoktur.[237]

1483. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri sakın "Allahım dilersen beni bağışla, Allahim dilersen bana merhamet et" demesin. İstediğini kararlı olarak istesin. Çünkü Allah için bir zorlayıcı yoktur."[238]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ümmetini dua ederken istediği şeyi Allah'ın dilemesine bağlamaktan menetmiştir. Çünkü isteği, dileğe bağlamak, ancak zorîanabîîen kişilere mahsustur. Halbuki Allah bundan münezzehtir. Ayrıca "Allahım, istersen beni bağışla" sözü, "istemezsen bağışlama" ifâdesini akla getirir. Bu da hâşâ kulun Allah'a muhtaç olmadığı şeklinde bir vehme götürür ki, bu asla caiz değildir. Zira bütün yaratıklar her işlerinde Allah'a muhtaçtırlar. Bir şeyi arzuya bağlamak tahakkuku mutlaka gerekli olmayan şeyler de olabilir. Ama duada istenilenler mutlaka olması istenilen şeylerdir. Dua haricindeki şeylerin dilemeye bağlanması caizdir. Nitekim bir âyeti kerimede "Hiç bir şey hakkında "ben bunu herhalde yarın yapıcıyım" deme. Sözünü Allah'ın dilemesine bağlarsan müstesna" buyurulur.[239]
Hz. Peygamber bundan sonra duanın azm ve kararlılıkla olması gerektiğini Allah'ı zorlayacak hiç bir güç olmadığı için "Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, bana ver..." gibi emir ifade eden sözlerin Allah'ı zorlama sayılamayacağını ifade ediyor. Bu bölüm Müslim'in rivayetinde "dua kararlı olsun, çünkü Allah zaten dilediğini yapar" şeklinde ifâde edilmiştir.[240]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerifte dua ederken istenilen şeyin Allah'ın dileğine bağlanması men edilmektedir. Bu nehy, men edilen şeyin haram olmasını gerektirir. İbn Abdilberr bu görüşü benimsemiştir. Nevevî ise, bu yasağı kerahete hamletmiş ve duada istenilen şeyi Allah'ın dileğine bağlamanın mekruh olduğunu söylemiştir. İbn Battal, Hadis-i şerifin dua edenin kararlı ve ısrarlı olmasını, duasının kabul edileceği umudunda olup rahmetten umudunu kesmemesi gerektiğine delâlet ettiğini söyler. Çünkü dua edilen varlık, son derece âlicenabtır.[241]

1484. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, ResulülIah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz "dua ettim fakat kabul olunmadı" diye acele etmedikçe duası kabul olunur."[242]

Açıklama

Hadis-i şerif, gecikse bile kul acele etmedikçe duasının mutlaka kabul edileceğini bildirmektedir. Kulun acele etmesi, Peygamber (s.a.) tarafından kulun "dua ettim fakat kabul edilmedi" demesi ile tefsir edilmiştir. Müslim'in rivayetine göre acele etmenin ne olduğu sorusuna Resûlullah (s.a.);
"Kul, "dua ettim, dua ettim, hiç kabul edildiğini görmedim" der kırılır ve bu anda dua etmeyi terk eder" diye cevap vermiştir.
Duayı terk etmek yavaşlatarak veya ye'se düşerek dua etmekten usanç göstermektir.
Dua eden bir kimsenin duasının karşılığı geciktiği veya başka bir şekilde tecelli ettiği için, "dua ettim fakat kabul edilmedi" demesinde iki büyük hata vardır: Bunlar yaptığı duayı başa kakmak ve kabulünden ye'se düşmektir. Halbuki bu kişiyi küfre götürebilir. Zira âyet-i kerimede "Allah'ın Rahmetinden ancak kâfirler güruhu ye'se kapılır" buyurulur.[243]
İbn Battal, hadis-i şerifte beyân edilen kişinin halini açıklarken şunları söyler: "O usanıp duayı terk eder ve duasını başa kakan gibi olur. Ya da kabule lâyık bir dua yapar da karşılık vermekten âciz olmayan ve ihsanı kendisinden hiç bir şey

noksanlaştırmayan Allah Teâlâ'yı cimri zanneder."
Hadis-i şerif duanın kabul edilmesini, acele etmeme şartına bağlamaktadır. Halbuki Kur'an-ıKerim'de = bana dua ediniz, kabul edeyim"[244] Bana dua ettiği zaman dua edenin duasını kabul ederim"[245] buyurulmaktadır. Bu âyetler herhangi bir şarta bağlamadan dua edenin duasının kabul edileceğini bildirmektedir. Bu durumda, duanın kabul edilmesi için acele etmemenin şart olduğunu bildiren hadisle âyetler arasında bir tezat olduğu görünümü ortaya çıkmaktadır. Ama aslında böyle bir tezat mevzuu bahis değildir. Çünkü âyetlerin hükmü hadisin muhtevasıyla kayıtlıdır. Ayrıca duanın kabulü bir kaç şekilde olur. Bunlar:
1. İstenilenin aynının istenildiği vakitte verilmesi,
2. Allah'ın, İstenilen şeye mukabil bir şerri defetmesi veya istenilenden daha iyisini vermesi,
3. Allah'ın bilip kulun bilmediği bir hikmetten dolayı duanın kabulünün geciktirilmesi.
4. Duaların kıyamet günü için biriktirilmesi.Çünkü dua eden o günde her zamankinden daha çok sevaba muhtaçtır.
Görüldüğü gibi geç de olsa veya başka türlü tecellî ederek de olsa, kulun yaptığı dualar mutlaka kabul edilecektir. İbnu'l-Cevzî bu durumu şöyle ifâde eder:
"Mü'minin duası asla geri çevrilmez. Ancak bazan kabulün gecikmesi veya istenilenin yerine, hemen veya gecikerek daha önemli bir bedelinin verilmesi daha efdal olabilir. O halde mü'minin vazifesi, rabbinden istemeyi kesmemektir. Çünkü o herşeyi Allah'a teslim ve havale ettiğinde olduğu gibi duasında da kulluk göstermiştir."
Tirmizî ve Hâkim'in Ubâde b. Sâmit'ten Hz. Peygambere isnad ederek rivayet ettikleri şu hadis yukarıda söylenenleri isbat etmektedir: "Yeryüzünde, dua edip de Allah'ın ona istediğini vermediği veya ondan istediğinin benzeri bir kötülüğü engellemediği bir tane Müslüman yoktur."
Buharî Şârihi Kırmam, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifi şerhederken duanın kabul edilmesi için acele etmeme ve "dua ettim kabul olunmadı" dememenin şart olduğunu söyler. Ancak başka hadis-i şerifler de gözönüne alındığında yapılan duanın kabul edilmesi için başka şartların da bulunması gerektiği görülür. Yukarıdakilere ilâveten şunlar da duanın şartlarındandır:
a. Günah işlemek için duada bulunmamak,
b. İçerisinde günâh veya akrabalık bağlarını kesen bir şeyin bulunmaması,
c. Haram olan bir şeyi istememek,
d. Olması mümkün olmayan şeyleri istememek,
e. Dua edenin duasının kabul edileceğine bütün benliği ile inanması, Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis bunu ortaya koyar: "Siz kabul edileceğine inanarak Allah'a dua ediniz. Biliniz ki Allah (c.c.) gafil ve samimiyetsiz kalb-den gelen duayı kabul etmez."
f. İstediği şeyde kötü bir maksat olmamalıdır.Meselâ övünmek için mal istemek makbul değildir.
g. Yiyeceği ve giyeceği haramdan olmamalıdır.
h. Dua eden kişi istediğini Allah'dan başkasının veremeyeceğini bilmelidir.
ı. Duadan evvel Allah'a hamdetmek ve Peygamber'e salevât getirmek,
j. Dua edenin sesi ne çok yüksek ne de çok alçak olmalı.
k. Kıbleye karşı durup eller kaldırmalı.
Bu saydıklarımız duada gerekli olan şartların en önemlileridir. Bunların dışında başka şartlar ileri sürenler de vardır. Ancak hepsinde ortak olan nokta, duanın samimiyetle ve Allah'ın kabul edeceği umud ile yapılmasıdır.
Bütün şartlarına riâyet ederek dua ettiği halde duasının kabul edilmediğini söyleyen mutlaka yanılmıştır. Ya kendisinde bir kusur vardır ya da duası, yukarıda işaret ettiğimiz yollardan biri ile kabul edilmiştir. Çünkü bu Kur'an-ı Kerim'in âyetiyle sabittir. Hz. Peygamberin hadisleri ile bildirilmiştir. Daha önce zikrettiklerimize ilâve olarak, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'in-de, Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'nin Resûlullah'tan rivayet ettiği şu sözler yukarıdaki gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır: "İçerisinde günah ve akrabalık bağlarım kesen bir şey olmadan dua eden müslümanın duası mutlaka kabul edilir. Ancak bu, ya hemen olur, ya duası biriktirilir, ya da istediğine mukabil bir kötülük kendisinden men'edilir."
Kurtubî'nin ifadesine göre, hadiste zikredilen günah sözü, her türlü günahı içine alır. Akrabalık bağlarına da tüm kul haklan girer.
İbn Atâ, duanın rükünleri, kanatlan, sebepleri ve vakitleri olduğunu söyler. Duanın rükünleri tam olursa, kuvvetlenir; kanatları uygun olursa, semâlara uçar; vakitlerine rastlarsa, kazanır; sebepleri bulunursa, kurtulur. Duanın hükümleri kalb huzuru, şefkat, itaat ve huşu; kanatlan, doğruluk; vakti, seher; sebepleri, de Hz. Muhammed (s.a.)'e salevâttır" der.
Allah yoluna girenlerin yapmaları gereken şeylerden biri de Allah'a tam olarak teslim olup ondan gelen herşeye razı olmaktır. Onun için Allah'tan istemek mi, yok a herşeyi ona bırakıp ondan gelene razı olmak mı, daha ef-daldir, konusunda ihtilaf edilmiştir. Kuşeyrî her iki tarafı tercih edenlerin de bulunduğunu söyledikten sonra, duayı üstün tutmanın açık delillerin gereği olup ihtiyaç ve tevazu eseri olduğundan, rızayı tercih etmenin de teslimiyetten dolayı olduğunu söyler. Duanın lüzumu bu babın ilk hadisinin izahında geniş bîr şekilde geçmiştir.[246]

Bazı Hükümler

1. Duanın kabul edilmesi için acele etmemek gerekir.
2. Dua eden "dua ettim de kabul edilmedi" demeyip duaya devam etmelidir.[247]

1485. ...Abdullah b. Abbas (r.anhuma), Resulüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“Duvarlara örtü asmayınız, kardeşinin kitabına onun izni olmadan bakan, ancak ateşe bakmış olur. Allah'tan avuçlarınızın içi ile isteyiniz, dışları ile istemeyiniz. Duayı bitirince avuçlarınızı yüzlerinize sürünüz."[248]
Ebu Dâvud dedi ki: "Bu hadis Muhammed b. Ka'b'den birçok senedle rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi zayıftır. İçlerinde en üstünü bu (bizim rivayet ettiğimizdir, ama bu da zayıftır."[249]

Açıklama

Hadis-i şerif, birbirinden ayrı üç mevzüdan bahsetmektedir.Bunlardan ilki duvarlara asılan Örtülerle ilgilidir. Efendimiz duvarlara kumaş, halı, seccade (vs.) gibi bir şey asılmasını men'etmiştir, örtünün üstünde de cami manzara veya canlı resim olan diye bir ayırım yoktur. Çünkü bu israftır, gösterişe vesiledir. Gösteriş meraklılarının yaptığı işlerdendir. Örtü soğuktan veya sıcaktan korumak ya da duvardaki nahoş birşeyi kapatmak gibi bir maslahata binâen aşılırsa, mahzur yoktur.
İmam Nevevî duvara asılan şeyin ipekten olması halinde haram başka bir şeyden olursa, mekruh olduğunu söyler.
Hadiste mevzu bahsedilen konulardan ikincisi, başkasının kitabına sahibinin izni olmadan bakmakla alakalıdır. Bazı âlimler ilmî kitapları sakınmanın doğru olmadığını ileri sürerek buradaki kitaptan maksadın, sahibinin sırlarını yazdığı defter olduğunu söylerler. Çoğunluk ise, bakılmaktan men edilen kitabın, sadece sırlarla ilgili olan değil, genel mânâda kitaplar olduğu görüşündedirler. Bunlar birinci gruptakilerin itirazına cevaben; "sakınılması caiz olmayan, ilimdir. Kişinin kitabı diğer mallan gibidir. Herhangi bir mal ile sahibinin izni olmadan istifâde caiz olmadığı gibi, izni olmadan kitabından istifâde de caiz değildir. Ancak ilim öğrenmek isteyenin başka bir umudu yoksa, o zaman sahibi okumak isteyene müsaade etmelidir" derler.
Hz. Peygamber başkasının kitabına izinsiz bakmayı "ateşe bakmak"
ifadesiyle temsil etmiştir. Hattabî, bu ifâdenin bir kaç türlü anlaşılabileceğini söyler. Bunlar:
1. Bu bir temsildir. Kişi ateşten sakındığı gibi bu huydan da sakınsın. Nasıl ateşe bakmak göze zarar verirse, başkasının kitabına izinsiz bakmak da öylece zarar verir.
2. "Ateşe bakmak" sözü ile, ona yaklaşma kastedilmiştir. Çünkü bir şeye bakmak ancak ona yaklaşmakla mümkündür. Bu anlayışa göre hadisin mânâsı; "başkasının kitabına izinsiz bakan, ancak ateşe yaklaşmış olur" şeklinde anlaşılır.
3. "Ateşe bakar" sözünün manası "Ancak ateşi gerektiren şeye bakar” demektir.Cümlede "gerektiren" sözü gizlidir.
Bu ihtimallerden hangisi kastedilirse edilsin, hepsinden anlaşılan ortak sonuç, başka birinin kitabına, sahibinin izni olmadan bakılamayacağıdır.
Hadisteki üçüncü mesele, dua ile alakalıdır ki, hadisin konu ile ilgisi de bu bölüm itibariyledir.
Metinde görüldüğü gibi, Efendimiz dua ederken avuç içlerinin semâya karşı tutulmasını, ellerin üstünün yukarıya getirilmemesini emretmiştir. îbn Hacer bunu, duanın hayrı isteme ile ilgili olduğu hallere hamletmiştir. Çünkü birşey elde etmek isteyen kişiye yakışan, ellerini kendisinden istediği varlığa uzatması, mütevazı ve acınacak bir tarzda ellerini yaymasıdır. Bir kötülüğü def için yapılan dualarda ise, avuç içlerini yere doğru tutmak sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) böyle yapmıştır. Bu konu "Yağmur duası" bahsinde izah edilmiştir.
Hadis-i şerifin zahiri, dua eden kimsenin ellerini kaldırması gerektiğine işaret eder. Çünkü elleri kaldırmadan avuçları yukarıda tutmak mümkün değildir. Bu durumda üzerinde durduğumuz hadisle Müslim'in, Sahih'inde Enes (r.a.)'den rivayet ettiği hadis arasında bir tezat görünmektedir. Çünkü orada Hz. Enes "Peygamber (s.a.) yağmur duasının dışında koltuk altlarının beyazlığı görununceye kadar ellerini kaldırmazdı" demektedir.
Nevevî, bu hadisin Hz. Peygamber'in yağmur duası dışında ellerini kaldırmadığı izlenimini verdiğini, fakat durumun öyle olmadığını söyleyerek şöyle der: "Resûlullah (s.a.)'in yağmur duasının haricinde birçok yerlerde ellerini kaldırdığı sabittir. Hatta bu sayılamayacak kadar çoktur. Ben Buhârî ve Müslim'den veya birinden bunu gösteren otuz kadar haber toplayıp Muhazzeb şerhinde "Sıfatü's-salat" konusunun sonunda zikrettim. Enes hadisinin yağmur duasından başka hiçbir yerde koltuklarının beyazlığı görünecek derecede fazla kaldırmadı" veyahutta "... ben kaldırdığını görmedim ama başkaları görmüş olabilir" şekillerinde te'vil edilmesi gerekir."
Dua esnasında ellerin birleşik mi, yoksa aralarının açık mı tutulacağı konusu 1489. hadiste gelecektir.
ResulüIlah (a.s.)'ın dua konusundaki ikinci tavsiyesi de duanın bitiminde ellerin yüze sürülmesidir. Elleri yüze sürmek rahmet ve bereketlenin yüze ulaşmasına vesiledir. îbn Abdisselâm bunun sünnet olmadığını söylüyorsa da, pek muteber değildir. Gerçi üzerinde durulan hadis zayıftır ama faziletle ilgili konularda zayıf hadis delil kabul edilir.
Ebü Dâvûd hadisin sonuna aldığı talikte, bu hadisin Muhammed b. Ka'b'den buradakinden başka yollarla da rivayet edildiğini, fakat üzerinde durduğumuz rivayet dahil tümünün zayıf olduğunu söylemektedir. Bu rivayetlerin en üstün olanı zayıf olmasına rağmen kitabına aldığı bu rivayettir.[250]

Bazı Hükümler

1. Duvarlara örtü veya levhalar asarak böbürlenmek caiz değildir.Nevevî'nin ifâdesine göre, örtü ipektense haram, değilse mekruhtur.
2. Başkasının kitabına sahibinin izni olmadan bakmak doğru değildir.
3. Dua ederken elleri kaldırmak ve avuç içlerini semaya çevirmek sünnettir.Ellerin tutuluş şekli ile ilgili malumat 1489. hadisin izahında gelecektir.
4. Dua bittikten sonra ellerin yüze sürülmesi sünnettir.[251]

1486. ...Mâlik b. Yesâr es-Sekûnî (el-Avfî)[252]'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'tan istediğiniz (dua ettiğiniz) zaman, avuçlarınızın içiyle isteyiniz, dışıyla istemeyiniz."[253]
Ebû Dâvûd dedi ki: Süleyman b. Abdulhamid "Bize göre Mâlik b. Yesâr şahabıdır" dedi.[254]

Açıklama

Hadisin muhtevası ile ilgili açıklama bir önceki hadisin izahında geçmiştir.
Ebû Davud'un Süleyman b. Abdulhamid'in sözünü buraya alması Mâlik b. Yesar'ın sahabî olup olmadığı konusundaki münâkaşaya ışık tutmak ve hadisin muttasıl olduğuna işaret etmek içindir. Ancak bazı nüshalarda buradakinin tam aksine Süleyman'ın "Bize göre Mâlik b. Yesâr sahâbi değildir" dediği söylenir.
Begavî "Bu isnadla bundan başka bir hadis bilmiyoruz. Onun sahabî olup olmadığını da bilmiyoruz," demektedir.[255]

1487. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.)'ı şöylece avuçlarının içi ve dışıyla dua ederken gördüm.[256]

Açıklama

Hadis-i şerif Peygamber (a.s.)'in dua ederken avuçlarını bazan göğe bazan da yere doğru çevirdiğini gösterir. Ancak avuçlarının içini yere, dışını göğe doğru tutması yağmur duasında olmuştur. Istiskâ (yağmur duası) babında yine Enes'ten rivayet edilen haber buna delâlet eder. Avuçlarını yukarıya tutarak yaptığı dualar ise, yağmur duası dışındakilerdir.
Hz. Enes Resulüllah'ın duasını tarif ederken, "böylece" dedikten sonra avuçlarını aşağı yukarı çevirerek işaret etmiştir. Ancak hadisin metninde böyle bir açıklık olmadığı için "avuçlarının içi ve dışıyla" cümlesi, Enes'in sözü imiş gibi terceme edilmiştir.
Münzirî hadisin senedindeki Ömer b. Nebha'nın, hadisi hüccet olmayacak derecede zayıf biri olduğunu söyler.[257]

1488. ...Selman (r.a.)'den; demiştir ki; Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Rabbiniz son derece haya ve kerem sahibidir. Kulu ona elini kaldırdığı zaman, o elleri boş çevirmekten haya eder."[258]

Açıklama

Allah'ın haya sahibi olarak vasfedilmesi mecazîdir. Çünkü haya ayıplanmaktan korktuğu için insanda meydana gelen değişmedir. Allah azze ve celle bundan münezzehtir. Burada Allah için haya sahibi denilmiş, hayanın gereği kast edilmiştir. O da isteyene istediğini vermektir.[259]

Bazı Hükümler

1. Allah kendisine dua eden kulunu boş çevirmez.Duaları kabul eder. Anacak bu kabul bu babın geçen hadislerinde izah edildiği gibi gecikebilir, başka türlü tecelli edebilir veya âhiret için azık olur.
2. Dua ederken elleri kaldırmak meşrudur.[260]

1489. ...İbn Abbâs (r.anhuma)'dan; demiştir ki: "(Duada bir şey) isteme(nin edebi) ellerini omuzlarının hizasına veya onlara yakın bir şekilde kaldırman; istiğfar(ın edebi) bir parmağınla işaret etmen; (azabı defetmek için) yalvarıp yakarma(nm edebi) de ellerini iyice uzatmandır."[261]

Açıklama

İbn Abbas (r.anhuma) bu haberde Allah'a dua eden kimsenin ellerini nasıl tutması gerektiğini tarif etmiştir. Bu tür şeylerin akıl yoluyla bilinmesi mümkün olmadığı için haber Hz. Peygamberin hadisi hükmündedir. İbn Abbas'ın bu söylediklerini Resulüllah'tan duyduğuna hükmedilir. 1491 nolu hadisde de bu hadisin bir benzerinin rivayet edildiği belirtilir. Münziri o rivayet için Hz. Peygamber'den nakledildiğine işaret olmak üzere "merfu olarak" kaydını koymuştur.
Bu habere göre, dua eden bir kimsenin Allah'tan birşey isterken ellerini omuzları hizasına kaldırması duanın adabındandır. Ancak kaldırılan ellerin ne şekilde tutulması gerektiğine, aralarının açık mı yoksa kapalı mı olacağına dair bir işaret yoktur. Taberânî'nin tbn Abbas'tan rivayet ettiği bir haberde Hz. Peygamber'in ellerini yüzüne doğru tutup yumduğu belirtilmekte ise de, Irakî İhya'nın hadislerini tahkik ederken bu habere "zayıf" demektedir.[262]
Hanefi fıkıh kitaplarının bazılarında duanın adabı anlatılırken, ellerin birbiri üzerine konulmayıp aralarında bir açıklığın bulunması gerektiği ifâde edilmekte, bazılarında ise elleri birleştirmenin efdal olduğuna dâir nakiller yapılmaktadır. Fetevâ-yi Hindiye'de aynen şöyle denilmektedir: "Duada efdal olan, elleri yaymak ve az da olsa aralarında bir açıklık bulundurmaktır. Birini diğeri üzerine koyamaz..."[263]
Merâki'l-Felah haşiyesi Tahtavî'de Nehr'den naklen; "az da olsa eller arasında bir aralığın bulunması duanın müstehap olan keyfiyetlerindendir" denilmiş, sonra da Hısnü'l-Hasîn şerhinde "elleri birleştirip parmakları kıbleye doğru tutmak âdâbdandır" sözleri nakledilmiştir. Tahtavî devamla Mişkat şerhinde "Hz. Peygamber (s.a.)'in arafe günü dua ederken ellerini birleştirdi" denildiğini söyledikten sonra, "bu farklı rivayetleri şu şekilde te'lif etmiştir: "Bu birleştirmeden maksat, elleri aynı

seviyede tutmak, elleri birleştirmenin daha iyi olduğunu söyleyenlerin muradı, elleri aralarında az da olsa biraz açıklık kalması kaydıyla birbirine yaklaştırmaktır" der.[264]
Görüldüğü gibi Tahtavî de ellerin arasında bir açıklığın bulunması gerektiği görüşünü benimsemektedir. Ancak ellerin arasını birleştirmeyi daha iyi sayanlar da tamamen mesnetsiz değildirler. Ne var ki dua esnasında ellerin şekli ne farz ne vacip ne de sünneti ir. Yalnız bunu bahane ederek tefrika çıkarmak veya bir tarzı bir gruba alâmet yapıp öyle yapmayanları günaha nisbet etmek hatadır. Gelen haberlerin hepsi sahih ise, Hz. Peygamberdin ellerini bazan açtığı bazan da birleştirdiği olmuştur. Bir art niyet taşımamak ve fitne ve ayrılığa sebeb olmamak şartıyla ellerini birleştirenler de açanlar da sünnete uygun davranmış olurlar.
Avuç içlerini istikameti konusunda da farklı rivayetler göze çarpmaktadır. Meraki'1-felah'da "eller göğüs hizasında ve yönü yüze gelecek şekilde tutulur" denildiği halde, Hısnü'l-Hasin'de ve şerhinde ellerin omuz hizasında ve avuçlann semâya doğru açılacağı, çünkü du&nın kıblesinin gökyüzü olduğu söylenmektedir.
Üzerinde durduğumuz haberde istiğfar edenlerin parmağıyla işaret etmesinin de âdâbtan olduğu belirtiliyor. Sarihlerin ifâdesine göre söz konusu parmak işaret parmağıdır. Çünkü "Sebbâbe" de denilen bu parmak, hakaret ve sövme için de kullanılırdı. İstiğfar eden kişi bu parmağı kaldırınca kendisini günaha düşüren nefis ve şeytanı kötülemiş onlara hakeret etmiş olur.
Yine haberde azaptan korunmak içir tazarru ve niyazda bulunan kişinin ellerini daha fazla kaldırmasının efdâl olduğu belirtilmektedir. Bundan sonraki rivayet bunu daha açık olarak ortaya koymaktadır.[265]

1490. ...Süfyân, Abbas b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbas'dan önceki hadisi rivayet edip "(azaptan korunmak için) yalvarma(mn edebi) şöyledir" dedi ve ellerini, üstleri yüzü tarafına gelecek şekilde kaldırdı.[266]

Açıklama

Bu ve bundan önceki rivayetlerin manası aynıdır. Ancak Ebû Davud'a iki ayrı yoldan gelmiştir. Öncekinde Abbas b. Abdullah'tan hadisi nakleden Vüheyb olduğu halde İbn Abbas'ın "azab'm defi için yalvarmanın edebini" diliyle tarif ettiği, Süfyan'ınkinde ise, bizzat yaparak gösterdiği görülüyor.
Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre yalvarıp yakarmak tazarru ve niyazda bulunmak için yapılan dualarda eller koltukların beyazlığı görülecek derecede kaldırılır. Avuçlar baş hizasına kadar getirilip üstleri yüze doğru gelecek şekilde tutulur.
Tıybî, buradaki "= Yakarma" ile "karşılaşılması tasavvur edilen azabı defetmek murad edilmiştir. Kişi bu şekildeki duasında ellerini kalkan yapıp onunla kötülükten korunur" der.[267]

1491. ...Abdulaziz b. Muhammed, Abbas b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbas'dan o, kardeşi İbrahim b. Abdullah'dan o da İbn Abbas (r.anhüma)'dan, "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu" deyip bir önceki hadisin benzerini nakletti.[268]

Açıklama

Bu rivayete göre dua eden kişinin ellerini kaldırış şeklini bildiren haberi, îbn Abbas değil bizzat Hz. Peygamber öğretmiş oluyor.
Demek oluyor ki, duada elleri kaldırma ölçüsü konusunda İbn Abbas'dan üç ayrı rivayet nakledilmiştir. Bunlardan ikisi mevkuf (kendisinde son bulmakta), bu sonuncusu da merfu (Hz. Peygamberden nakledilmektedir.[269]

1492. ...es-Sâib b. Yezid[270] babasından, Resulüllah (a.s.) ellerini kaldırıp da dua ettiğinde onları yüzüne sürerdi" diye rivayet etti.[271]

Açıklama

Hadis-i şerif dua ederken elleri kaldırmanın ve duanın bitiminden sonra yüze sürmenin sünnet olduğunu göster-
mektedir.
Tıybî hadisteki ifadeden elleri kaldırmadan dua edilmesi halinde onların yüze sürülmemesi gerektiğinin anlaşıldığını söyler. Peygamber (a.s.)'in namazda tavaf yaparken yatağa yattığında ve yemekten sonra olmak üzere çokça dua ettiği ve her seferinde ellerini kaldırmadığı sonunda da yüzüne sürmediği bellidir. Buna göre Tıybî'nin koyduğu kayıt gayet yerindedir.
Bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Abdullah b. Lehî'a ve Hafs b. Hâşim vardır.[272]

1493. ...Abdullah b. Büyerde, babasından rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.) bir adamın: "Allah'ım, senden, doğmayan doğurmayan, dengi ve eşi olmayan, bütün ihtiyaçları gideren ve tek olan senden başka ilâh olmadığına şehâdet ederek istiyorum" dediğini işitti. Bunun üzerine;
“Şüphesiz sen Allah'tan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde de kabul ettiği bir ismi ile istedin" buyurdu.[273]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre dua ederken Allah'ın hoşlanacağı bazı sözleri söylemek, duanın kabul edilmesine sebeb olur. İhlâs sûresinin ihtiva ettiği sözler de, Allah'ın duaları kabule vesile kıldığı sözlerdendir. Hadis-i şerifin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti, buradakinden daha geniştir. Hadisin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olması bakımından bu rivayetin tercemesini buraya alıyoruz:
İbn Büreyde'nin babasından rivayet ettiğine göre:
Büreyde bir gece yatsı vakti çıkıp Resulüllah (a.s.)'la karşılaştı. Resu-lüllah (s.a.) Btireyde'nin elini tutup mescide soktu. Orada Kur'an okuyan bir adamın sesini duydular. Peygamber (a.s.) Büreyde'ye;
"Onun miirâî olduğunu zannediyorsun" dedi. Ama Büreyde ses çıkarmadı. Birden mesciddeki adam dua etmeye başladı: "Allahim! Senden, doğmayan doğurmayan, dengi ve benzeri olmayan, ihtiyaçlan gideren ve tek olan senden başka ilah olmadığına şehadet ederek istiyorum" diyordu. Efendimiz bunu duyunca:
"Nefsimelinde olan -veya Muhammed'in nefsi elinde olan-[274] Allah'a yemin ederim ki, bu adam Allah'dan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde kabul ettiği ism-İ azamı ile istedi" buyurdu.
Ertesi gün akşamdan sonra Büreyde yine dışarı çıktı ve Peygamber (a.s.)'le karşılaştı. Efendimiz yine onun elinden tutup mescide soktu. Orada Kur'an okuyan bir adamın sesini duydular. Hz. Peygamber:
“Buna nıüraî der misin?" buyurdu.
Büreyde: "Ya sen, müraî der misin ya Resulüllah?" cevabını verdi.
Resulüllah (a.s.);
"Hayır aksine bu samimi bir mü'mindir" buyurdu.
Gördüm ki (Ebu Musa el) Eş'arî de mescidin bir köşesinde kendine has sesiyle Kur'an okuyordu. Hz. Peygamber (s.a.):
"Şüphesiz Eş'ari'ye veya Abdullah b. Kays'a -Davud'un nağmelerinden bir nağme verilmiş" buyurdu.
(Bunu) ona haber vereyim mi Ya Resulullah! dedim.
Evet haber ver" dedi. Ben de haber verdim. Bunun üzerine Eş'arî bana;
Sen bana dostsun, Resulüllah (a.s.)'ın bir hadisini haber verdin, dedi.[275]

Bazı Hükümler

1. Dua ederken Allah'ın bazı isim ve sıfatlarını vesile yaparak istemek caizdir.
2. Allah (c.c.)'in İhlâs süresindeki isim ve sıfatları duaların kabulüne vesile olan sözlerdendir.[276]

1494. ...Zeyd b. el-Hubâb bu (önceki) hadisi Mâlik b. Miğvel'den rivayet edip (Resulüllah -s.a.-'in):
"Şüphesiz Allah azze ve celleden, onun ism-i azamıyla istedi(n)[277] (buyurduğunu) söyledi.[278]

Açıklama

Bu hadis bir öncekinin farklı bir naklidir. Bu farklılığın önceki rivayete t?ir ilâve olması muhtemel olduğu gibi o rivayetteki "şüphesiz Allah'tan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde kabul ettiği bir isimle istedin" cümlesinin yerine konulmuş olması da muhtemeldir. İkinci ihtimâl gözönüne alınırsa Hz. Peygamber mes-cidde dua eden adamın dediklerini duyunca önceki rivayete göre yukarıdaki sözlerini buna göre ise, "şüphesiz Allah'tan onun ism-i azamıyla istedi" sözünü söylemiş olur. Müellif bu farka işaret için bu rivayeti kitabına almıştır.
Bu hadis ism-i âzamin Allah'ın isimlerinden biri olduğunu gösterir. Mün-zirî, Muhtasarı Ebû Dâvud'da şeyhi Hafız Ebu'l-Hasen el-Makdisî'nin şöyle dediğini kaydeder: "Bu (hadisin) isnad(ı) ta'nı mümkün olmayan bir isnaddir. Bu konuda bu isnaddan daha güzel bir isnadla rivayet edilen bir hadis bilmiyorum. Bu Allah (c.c.)'in ismi azam diye bir ismi olduğunu kabul etmeyenlerin görüşlerinin bâtıl olduğuna delâlet etmektedir."
Allah'ın isimlerinden birisinin ism-i âzam olduğunu kabul etmeyenler, Allah'ın tüm isimlerinin âzam (en büyük) olduğunu bunlar arasında üstünlüğün bulunmadığını söylerler. Bunlar hadislerdeki "âzam: en üstün, "en büyük" kelimesinin "Azîm: büyük" manasına geldiğini söylerler. Ancak bu şekilde bir te'vile hiç ihtiyaç yoktur. Çünkü bazı sûre ve âyetlerin diğerlerine nisbetle daha üstün olması caiz olduğu gibi sadece Allah'ın bildiği hikmetlerden dolayı bazı isimlerin diğerlerinden üstün olması da mümkündür.
İsm-i âzamin Kur'an-ı Kerim'in neresinde olduğuna dâir malumat 1496. hadiste gelecektir.[279]

1495. ...Enes (b. Mâlik) (r.a.)'den rivayet edildiğine göre:
O Resulullah (s.a.) ile birlikte otururken adamın biri namaz kılıyordu. Adam (namazdan) sonra:
"Ey Allahım! Hamd ancak sanadır senden başka ilah yoktur. Gökleri ve yeri yaratan, bol bol veren (sensin) ey Celal ve İkram sahibi! Ey Hayy (diri) ve kayyum! diyerek senden istiyorum" diye dua etti. (Bunu duyan) Resulüllah:
"Şüphesiz Allah'a kendisi ile dua edildiği zaman mutlaka kabul ettiği ve istenildiğinde verdiği ism-i azam ile dua etti" buyurdu.[280]

Açıklama

Hadis-i şerifte adı açıklanmayan şahıs îbn Asakir'in Tarik'indeki beyâna göre, Ebû Ayaş ez-Zerkî'dir.
Hadisi terceme ederken bazı kelimelerin Allah'ın isimleri olduğu için ter-ceme etmeden aynen aldık. Bunların karşılıkları

şöyledir:
Sâhibü'l-celâl: Büyüklük saltanat ve heybet sahibi.
Sâhibü'l-İkrâm: İhsan sahibi, cömert.
Hayy: Diri, bekası dâim.
Kayyum: Mahlukatını en güzel şekilde tedbir ve idare ederek kâim olan hiçbir şey kendisim meşgul etmeyen en gizli şeylerin kedisine gizli olmadığı mânâlarına gelir.
Hadisin Nesafdeki rivayeti buradakinden biraz daha tafsilatlıdır. Şöyle ki:
Enes (r.a.) dedi ki: Resulüllah (a.s.)'le beraber oturuyorduk. Bir adam da ayakta namaz kılıyordu. Rükû* secde ve teşehhüdden sora dua etti. Duasında şöyle dedi:
"Allah'ım senden istiyorum" (Ebu Davud'daki rivayetin aynısı).
Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ashaba;
"Bu şahıs ne ile dua ediyor? Biliyor musunuz?" diye sordu. Sahâbiler:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Efendimiz:
“Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Allah'a kendisiyle istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde de kabul ettiği ism-i azamı ile dua etti" buyurdu.
Bu hadiste anlatılan hâdise bundan evvelki rivâyetlerdeki Büreyde'nin anlattığından ayrı olmalıdır. Çünkü dua eden şahsın söylediği sözler ve hadisin sahâbî râvisi rivayetlere göre farklılık göstermektedir. Peygamber (s.a.)'in farklı sözlerden her birisinin, duanın kabulüne vesile olduğunu söylemesi ve bunlara Allah'ın "ism-i azîm" veya "ism-i âzami" demesi rivayetler arasında bir tezatın olmasını gerektirmez. Çünkü duanın kabulüne vesile olma, bazı sözlere münhasır olmadığı gibi Allah'ın ism-i azîmi de tek değildir.[281]

1496. ...Esma bint Yezîd[282] (r.anha)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.)'in ism-i azâmi şu iki âyettedir: "Hepinizin ilahı, tek bir olan ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O hem rahmandır, hem rahimdir"[283] ve Âl-i İmrân suresinin başı = Elif Lâm Mim. Allah o Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. (O) diridir, zatiyle kemaliyle kâimdir."[284]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti Muhammed b. Bekir tarikiyledir. O rivayette Resulüllah'ın içerisinde ism-i azamın bulunduğunu söylediği el-Bakara süresindeki âyet, buradaki değil, âyetü'I-Kursî yani âyetidir.
Ebû Dâvud'daki bu hadise göre Allah'ın ism-i azamı metinde zikredilen âyetlerdedir. Bu ismin her iki âyette müşterek olan kelimeyi tevhid olmalıdır. İsm-i azamın olduğunu söyleyenler de vardır.
Allah'ın ism-i azaminin nerede olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Bunların en meşhurları şunlardır:
a. İsm-i azam: Allah ismidir. Çünkü bu esmâü'I-hüsnâ'mn aslıdır. Cenâb-ı Hak'tan başka hiç kimseye ad olarak verilemez.
b. (Allahü er-Rahmanü'r-Rahim)dir.
c. (el-Hayyü'l-Kayyum)dur. Bu görüş, İbn Mace ve Hâkim'in[285] Ebû Ümâme'den rivayet ettikleri bir hadise dayanır. Sözkonu-su rivayette Resulüllah (a.s.):
-"Şüphesiz Allah'ın ism-i azamı Kur'an-i Kerimdeki üç surededer. Bu sureler: Bakara, ÂI-i İmran ve Taha'dir" buyurmuştur.
Râvi Kasım b. Abdirrahman bu sureleri araştırdığını bu üç suredeki müşterek İfadelerin Bakara suresinde âyetü'l-Kursî âl-i İmrân'da ayeti, Taha'da da = insanlar diri olan ve her an yarattıklarını gözetip duran Allah'a boyun eğmiştir"[286] âyeti olduğunu söyler. Bu âyetlerdeki "Hayy" ve "Kayyum" isimleri Rubûbiyet sıfatlarına delâlet ettikleri ve bu isimlerin yerini başka bir şey tutmadığı için Fahreddin Râzî ve Nevevî de bu görüşü tercih etmişlerdir.
4. (Lâilâhe iIlahüve'l-Hayyü'l-Kayyûm)'dur.
5. (Rab)dır. Bu görüş Hâkim'in İbn Abbâs ve Ebü'd-Derdâ'dan rivayet ettiği bir habere dayanır.
(Allahû lâ ilahe illâ huve'I-ehadü's-Samed ellezî lem yelid ve lem yûled ve Iem yekûn lehû kü-füven ehad)'dir. Bu görüş 1493 numarada geçen Büreyde hadisine dayanır.
7. (el-Hannânü'l-mennân, bedî'üVSemâvâti ve'1-Ardı zü'l-Celâli ve'1-ikrâm el-hayyü'I-Kayyûm)dür. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadise dayanır
8. (Allahu Allahu, AUahu ellezî lâ ilahe illâ huve Rabbü'l-Arşi'l-azîm)'dir. Bu görüş îmam Zeyne'l-Abidin'den nakledilmiştir.
9. Kelime-i tevhîd Lâilâhe illalîahû. Bu görüşü Kadı İyâz bazı âlimlerden nakletmektedir.
10. Ism-i Azam, esmâ'ül-hüsna içerisinde gizlidir.
11. İsm-i Âzam, Cenab-ı Allah'ın isimlerinin tamamıdır. Kul Allah'a dua ederken kendisini tamamen ona verir ve hatırına Allah'tan başka hiçbir şey getirmezse, ism-i âzamin bereketine nail olur.
12. îsm-i âzam'ın ne olduğunu sadece Allah bilir, onu hiç kimseye öğretmemiştir.
Taberânî bu görüşlerin hepsinin doğru olduğunu, çünkü bunlardan hiçbiri için onun ism-i azam olup, o.ıdan daha büyüğü olmadığına dair bir haberin vârid olmadığını söyler. Sanki Taberî Allah'ın isimlerinden her birine ism-i azam demenin caiz olduğunu "âzam" kelimesinin "azîm" manasına geldiğini benimser.
Bazı âlimler ise, Allah'ın isimleri arasında tercihin söz konusu olmadığı dolayısıyla ism-i azam diye bir ism-i ilâhinin olmadığı görüşündedirler.[287]

Bazı Hükümler

1. Allah (c.c.)'in ism-i a'zamı vardır. Bu isimler Bakara ve Âl-i îmrân surelerindedir. Diğer görüşler hadisin izahı esnasında beyan edilmiştir.[288]

1497. ...Aişe (r.anha), çarşafının çalındığını, bunun üzerine onu çalana beddua etmeye başladığını, Efendimizin de "Ondan hafifletme" buyurduğunu rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: demek, " = Ondan hafifletme" manasındadır.[289]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere Hz. Aişe (r.anha) çarşafını çalana beddua etmeye başlayınca ResulüIlah (s.a.) "Ona beddua ederek hafifletme bedduayı bırak" buyurmuştur. Bu ifâdenin akla ilk getirdiği mânâ "beddua etme de öbür dünyadaki azabı hafiflemesin. Çünkü senin yaptığın beddua onun yaptığı hırsızlığın cezasının hafiflemesine sebeb olacaktır" şeklindedir. Fakat Peygamber (s.a.)'in ümmetine karşı olan şefkat ve merhameti gözönüne alındığında Resulüllah'm kastettiği mânânın hiç de öyle olmadığı anlaşılır. Çünkü Hz. Peygamberin bir müslümanın azab görmesini istemesi tasavvur edilemez. O halde Resul-i Ekrem'in maksadı, Aişe (r.an-ha)'mn hırsıza beddua etmeyi kesip onu tamamen affetmesidir. Tabiatiyle bu af, hırsızlığın kul hakkı ile ilgili olan kısmına aittir. Allah'ın hakkını ancak tevbe veya Allah'ın affetmesi düşürür.
Aslında Resûlüllah'ın Hz. Aişe'ye söylediğinin faydası sadece hırsıza değil, aynı zamanda Aişe validemizin kendisine de dokunur. Çünkü o bedduayı artırdıkça, hırsızın azabı azalacak, hatta bir an gelecek beddua hırsızlığın suçunu geçecek ve hırsız beddua sahibinden alacaklı hale gelecektir. Ama onu affederse böyle bir ihtimal de ortadan kalkacaktır.[290]

Bazı Hükümler

Mazlumun, zalime ettiği beddua onun azabının ha-fitlemesine sebep olur.[291]

1498. ...Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
"Resulullah (s.a.)'den Umre için izin istedim. Bana izin verdi ve "-Kardeşçiğim bizi de duadan unutma."buyurdu. Bana öyle bir söz söylemiş oldu ki, onun yerine tüm dünyaya sahip olmam beni o kadar sevindirmezdi."[292]
(Râvilerden) Şube dedi ki:
Daha sonra Medine'de Asım'la karşılaştım, aynı hadisi bana nakletti (fakat bu sefer) "Duana bizi de ortak et, ey kardeşim" dedi.[293]

Açıklama

Hz. Ömer'in umre yapmak için izin istemesi Aliyyü'l-Kaari'ye göre Medine'de olmuştur. İbn Hacer ise, Kaza umresinde olduğunu Hz. Ömer'in câhiliye devrinde nezrettiği bir umreyi yapmak için izin istediğini söyler.
Hz. Ömer'in dünyalara değişmediği söz, ya Rasulullah'ın, kendisine "Kardeşçiğim" buyurması, ya da duada kendisini de unutmamasını istemesidir. Çünkü her ikisi de Hz. Ömer için paha biçilmez bir iltifattır. Resûlül-lah, değer vermediği, kadr ve kıymetini takdir etmediği bir kimseye bu şekilde iltifat etmez.
Hz. Peygamber Hz. Ömer'e, "beni de duadan unutma" dememiş, çoğul olarak, "bizi de..." buyurmuştur. Bu ya azamete delâlet eder, ya da Re-sulüllah (s.a.) kendisiyle birlikte ümmetini de kasd etmiştir.
Şu'be'nin, hadisinin sonundaki sözlerinden anlaşıldığına göre, kendisi hadisi Asım'dan iki kerre işitmiştir. Bunların birincisinde Asım, Resulüllah'ın Hz. Ömer'e "duadan bizi de unutma ey kardeşciğim"; ikincisinden ise, "duana bizi de ortak et, ey kardeşciğim" buyurduğunu söylemiştir.
Ebû Dâvûd bu son bölümü, Şu'be'nin hafızasının Âsım'ınkinden daha kuvvetli olduğuna işaret etmek için kitabına almış olabilir. Ancak Resulul-lah her iki cümleyi de söylemiş olabilir. Nitekim İbn Mâce'nin Süfyân kanalıyla Asım'dan yaptığı nakle göre Resulüllah, "Ey kardeşciğim! Duadan bir şeye de bizi ortak et, bizi unutma" buyurmuştur. Buna göre Asım'ın Şube'-yi ikinci görüşünde önceden söylemediği ikinci cümleyi hatırlattığı anlaşılmaktadır. Bu ise, Asım'ın hafızasının zaafına değil, kuvvetine delildir.[294]

Bazı Hükümler

1. Hz. Ömer faziletli bir sahâbîdir.
2. ResulüHah (s.a.) son derece tevazu sahibidir.
3. İnsan ne kadar âbid ve sâlih olursa olsun, duadan müstağni kalamaz.
4. Salih kişilerin duasını istemek meşrudur.
5. Kişi duasını sadece kendisine tahsis etmemeli, dostlarını, akrabalarını hatta tüm müslümanları hatırına getirmelidir.
6. Kâ'be-i Muazzama'da yapılan dualar kabul edilme yönünden başka taraflardaki dualardan daha üstündür.[295]

1499. ...Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'dan; demiştir ki; İki parmağımla dua ederken Resulüllah (s.a.) bana rastladı, işaret parmağını göstererek;

"Birle, birle" buyurdu.[296]

Açıklama

Hadisin Nesâi'deki rivayeti teşehhüdle ilgili konular arasındadır. Bu, Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'m parmaklarını te-şehhüdde dua ederken kaldırdığını gösterir.
Bezlü'I-Mechûd'da belirtildiği üzere Mevlânâ Muhammed Yahya'nın hocasından nakline göre Hz. Sa'd'm kaldırdığı parmaklar bir elin iki parmağı değil, her iki elin de işaret parmaklarıdır. Resûlüllah (s.a.) Sa'd'ın iki parmağını kaldırdığını görünce, diliyle birisini kaldırmasını söylemiş, eliyle de kaldıracağı parmağın işaret parmağı olduğunu göstermiştir.
Nesâî, hadisi iki defa rivayet etmiştir. Birisi, Ebu Dâvud'da olduğu gibi Sa'd b. Ebî Vakkas'tan; diğeri ise, Ebu Hüreyre'dendir. Ebu Hüreyre'nin rivayeti, "bir adam iki parmağı ile dua ediyordu" şeklindedir.
Tirmizî'nin rivayeti de Ebu Hüreyre'dendir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi buradaki duadan maksat, teşehhüd esnasında, yani ettehiyyatüyü okurken edilen duadır. Yani teşehhüd esnasında işaret parmağını kaldırmaktır. Yoksa dua ederken eller yerine parmaklan kaldırmak değildir.[297]

24. Çakıl taşlarıyla Teşbih Çekmek

1500. ...Sa'db. Ebî Vakkas'tan rivayet edildiğine göre Sa'd(r.a.) Resulullah (s.a.)'le birlikte bir kadının yanına girdi. Kadının önünde hurma çekirdekleri veya çakıl taşlan vardı. Onlarla teşbih çekiyordu. Bunu gören Resulüllah (s.a.):
"Sana bundan daha kolayım -veya[298] daha üstününü- Haber vereyim: "Allah'ın gökyüzündeki yaratıkları sayısınca (Sübhanallah), yeryüzündeki yaratıkları adedince, bunlar arasındaki yaratıkları sayısınca, yine bunlar kadar)t bunlar kadar (el-hamdü lillah) onlar miktarınca "la ilahe illallah" ve yine onlar kadar "la havle vela kuvvete illa billâh" buyurdu.[299]

Açıklama

Resulüllah (s.a.)'ın Sa'd b. Ebi vakkas'la birlikte yanına girdiği kadının kim olduğu kesinlikle belli değildir. Ancak ya Sa'd'ın bir mahremi veya Resulüllah'ın hanımlarından biri olmalıdır. Onun Efendimizin hanımlarından Cüveyriye (r.anha) veya Safiyye (r.anha)'dan biri olduğuna dair görüşler de vardır.
Bu hâdisenin, tesettür âyetinin nüzulünden önce olması da muhtemeldir. Ayrıca içeriye girmek, görmeyi gerektirmeyeceği gibi görmek de şehveti gerektirmez. Onun için söz konusu kadının, ikisine de yabancı biri olması da mümkündür.
Hz. Peygamberle Hz. Sa'd, kadının önünde söylediği teşbih sayısını şaşırmamak için koyduğu hurma çekirdekleri veya çakıl taşları görmüşlerdir. Buradaki veya edatı şekle hamledildiği takdirde şüphenin, râvîlerden birine ait olduğunu söylemek gerekir. Ya da bu edat "ve" mânâsındadır. O zaman bahsi geçen kadının çakıl taşları ile hurma çekirdeklerini beraber bulundurduğu anlaşılır.
Sa'd (r.a)'ın bildirdiğine göre Resulullah (s.a.) bu durumu görünce kadını yaptığı işten men'etmemiş, onun vaziyetini yadırgamamış fakat bundan daha kolay ve daha üstün bir şey öğreteceğini söylemiştir. Bunun mânâsı onun öğreteceği şeylerin külfetçe daha az, fakat sevapça daha fazla olması demektir. Efendimizin öğrettiği şeyler daha efdaldir. Çünkü onda, kulun Cenab-ı Hakk'a övgüyü sayamayacağının itirafı vardır. Çokluk âleminden teklik âlemine yükselme vardır.
Bazı âlimler Hz. Peygamberin öğrettiği şeylerdeki üstünlüğün kemmiyet (adet) yönünden değil, keyfiyet (muhteva) yönünden olduğunu söylerler. Ancak bu üstünlüğü hem kemiyyet hem de keyfiyet yönünden almanın daha uygun olduğunu söyleyenler de yok değildir. Bu görüş bizce daha tercihe şayandır. Çünkü kişinin hangi zikrin daha efdal olduğunu Resulullah kadar bilemeyeceği aşikârdır. Bu, Efendimiz'in öğrettiğini muhteva üstünlüğünü gösterir. Ayrıca insan tek tek sayarak ne kadar çok zikir yaparsa yapsın yer-gök ve bunlar arasındaki varlıklar sayısına ulaşamaz. Bu da Efendimizin öğrettiği zikirlerin adet yönünden üstünlüğüne delalet eder.
Metinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber kadına, Allah'ın semadaki (melekler) yerdeki (insanlar, hayvanlar ve cansızlar), bunlar arasındaki (hava, kuşlar, bulutlar vs.) yaratıkları ve Allah'ın yaratacağı varlıklar sayısınca Süb-hanellah, Allahü ekber, el-Hamdulillah, lâ ilahe i İleli ah ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh demesini tavsiye etmiştir. Hadisi nakleden râvi bu zikirlerden "Sübhaneliah"ı, "yer, gök ve arasındaki yaratıklar adedince" diye açıkça ifâde ettiği halde diğerlerini kısaca "Onlar kadar" sözü ile yukarı kısma bağlamıştır. Bundan maksat, "onlar kadar" sözünün kendisi değil, "Sübhanallah" da söylenenlerin sayısıdır. O zaman takdir şöyle olur; "Allah'ın gökyüzündeki yaratıkları sayısınca Allahü Ekber, yeryüzündeki yaratıkları sayısınca Allahü Ekber, bunların arasındakilerin sayısınca Allahü Ekber, Allah'ın yarattığı ve yaratacakları sayısınca..."
Tabii aynı şeyler el-Hamdulillah, lâilahe illellah ve lâ havle velâ kuvvet illâ billâh için de söylenecektir.
Hadis-i şerif okunan teshillerin sayısının bilinmesi için çakıl taşı veya hurma çekirdeği kullanmanın meşru olduğuna delildir. Şimdiki "teşbih" dediğimiz âlet de aynı hükmün altına girer. Çünkü elimizdeki teşbihlerle[300] hadis-i şerifte mevzuu bahs edilenler arasındaki fark, sadece ipliğe dizmedir ki bu, hükmün değişmesini gerektirecek kadar önemli değildir. Dolayısıyle hadis-i şerif teşbihin bid'at olduğunu iddia edip kullanılmasını caiz görmeyenlerin, onun için "şeytanın kamçısı" tâbirini kullananların aleyhine bir delildir. Deylemî'nin Müsnedü'l-Firdevs'te Hz. Ali (r.a.) kanalıyla Resulül-lah'tan rivayet ettiği şu haber daha açıktır: "Teşbih ne güzel hatirlatıcıdır."
Hasan el-Basrî'nin de teşbih kullandığı rivayet edilir. Salim b. Abdullah, "el-İmdâd li uluvvi'l-îsnâd adındaki eserinde bildirdiğine göre, Ömer el-Mekkî, Hasan el-Basrî'yi elinde teşbihle görüp: "Ey üstad, şanının yüceliği ve ibâdetinin güzelliğine rağmen, sen şu âna kadar teşbih mi kullanıyorsun?" demiş. Hasen el-Basrî de şu cevâbı vermiştir: "Bu bizim başlangıçta

kullandığımız bir şeydir. Sonunda terk edecek değiliz. Ben Allah'ı elim, dilim ve kalbimle zikretmeyi severim."
Ebu'l-Abbâs,Hasan el-Basri'nin bu sözleri için, "bundan teşbihin sahabe devrinde mevcûd olduğu anlaşılır. Çünkü Hasan el-Basri'nin ilk günleri sahabe devridir..." der.
Suyûtî de bu konuda şunları söyler: "Selef ve haleften zikri teşbih ile saymayı men'ettikleri nakledilmemiştir. Aksine onların çoğu teşbihi kullanırlar ve onu mekruh saymazlardı."
Teşbihin cevazı konusunda söylenilen bu sözler onun riya ve gösterişe vesile olmaması şartiyladır. Böyle yapılırsa, veya boyuna takılırsa ya da elde oyuncak gibi çevrilirse, buna müsaade edilmez.
"Medhal" sahibi şöyle der: "Zamanımızdaki bazı mutasavvıfların teşbihi boyunlarına asmaları en çirkin bid'atlerdendir. Âlim zannedilen bazılarının, kadınların kollarındaki bilezikler gibi ellerine teşbih almaları, bu halde insanlarla bazı ilmî veya başka mes'eleleri konuşmaları, kollarım sağa sola sallamaları, boyunlarına teşbih asan mutasavvıfların hâline benzer. Bir kısım insanlar da teşbihi ellerine alıp sanki zikir yapıyormuşlar gibi tek tek çekerler. Buna rağmen onlar, insanlarla lüzumsuz şeyler konuşurlar, gıybet ederler. Malûmdur ki, insanın bir tek dili vardır. Başkasıyla konuşurken zikir yapması düşünülemez. O halde bu durumda elde teşbih tutma riyadır, gösteriştir, bid'attir."
Görüldüğü gibi yukarıdaki ifâdeler, yapılan zikirleri saymak için teşbih çekmenin caiz, gösteriş veya oyuncak için elde tutmanın bid'at olduğunu gösterir. Zaten yolda sokakta elinde teşbihle gidenleri müslümanlar ya hafifliğe ya da gösterişe hamlederler. Bu tip davranışlardan hoşlanmazlar.[301]

Bazı Hükümler

1. Okunan teşbih, tahmid ve tehlillerin yapılan zikirlerin sayısını bilmek için teşbih denilen aleti kullanmak caizdir.
2. Teşbih bazılarının dediği gibi bid'at değildir.[302]

1501. ...Yüseyra[303] (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) kendilerine (kadınlara) tekbir, takdis ve tehlili gözetip devam etmelerini ve parmaklarının uçlarıyla saymalarını emretmiştir.Çünkü bu azalardan (yaptıkları) sorulacak, konuşmaları istenecektir.[304]

Açıklama

Tekbîr: "AUahti ekber", takdîs, "Sübhane'l-Melikü'l- Kuddûs-, veya "Sübhûhun kuddûsun"; "tehffi, "Lâilâhe illellâh" demektir.
Hadisin Tirmizî'deki rivayeti "Ey kadınlar taifesi! parmak uçlanyla sayınız, çünkü onlara sorulacak, konuşmaları istenecektir" şeklindedir. Ahmed'in rivayeti ise, Hz. Peygamber'in "ey mü'min kadınlar..." şeklindeki hitabıyla başlamaktadır.
Hadis-i şerifte kadınlara, Allahü ekber, Sübhane'l-Melikül kuddûs ve lâilahe illellâh diyerek zikre devam etmeleri, bunları terketmemeleri tavsiye edilmektedir. Şüphesiz bu tavsiye, aynı zamanda erkekleri de ilgilendirir. Çünkü İslama göre bazı özel hallerin dışında ibâdetin emir veya tavsiye edilmesinde erkeklerle kadınlar arasında fark yoktur. Hitabın kadınlara yönelik olmasına sebep, sözün kadınlara karşı yapılan bir konuşma esnasında söylenmiş olmasıdır.
Hadis-i Şerifte tavsiye edilen ikinci konuda söylenen zikirlerin parmak uçlanyla sayılmasıdır. Bu ifâdeden, yapılan zikirlerin teşbihle değil, parmaklarla sayılmasının daha efdal olduğu anlaşılmaktadır. Bu üstünlüğe sebeb hadisin devamından anlaşıldığına göre, insan vücudundaki organların dünyada yaptıklarını hesap gününde haber verecekleri gerçeğidir. "O günde kendi dilleri elleri ve ayakları aleyhlerinde yapıyor içliklerine şahitlik edecektir"[305] mealindeki âyet bu hususa delâlet etmektedir.
Zikrin teşbihle sayılmasının caiz olduğu bundan evvelki hadiste geçmiştir.[306]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlar Allah'ı zikre devam etmelidirler.
2. Zikrin parmak uçlanyla yapılması daha efdaldır.
Çünkü bu uzuvlar kıyamet günü yaptıklarını haber vereceklerdir. Ancak bu farz veya vâcib değildir. Onun için parmaklarıyla sayıyı saymaktan korkan kişinin teşbih veya buna benzer birşey kullanması daha iyidir.
3. Uzuvlar taatte kullanılmalıdır.[307]

1502. ...Abdullah b. Amr (r.anhuma)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ı (parmak uçlarıyla) sayarak teşbih çekerken gördüm.[308]
İbn Kudâme: "sağ eliyle" dedi.[309]

Açıklama

Buradaki "tesbih"den maksat elde çekilen 33 veya 99 taneli âlet değil, zikir olarak söylenen "subhanellah" veya buna benzer sözlerdir.
Hadis-i şerifin tümüne râvîlerden İbn Kudâme'nin kaydı ile birlikte bakıldığında mânânın "Resulullah (s.a.)'ı sağ eliyle

sayarak teşbih çekerken gördüm" şeklinde anlaşılması gerekir.
Hadis-i şerif söylenen zikirlerin sağ el parmaklarıyla sayılmasının daha iyi olduğuna delildir.[310]

1503. ...İbn Abbas (r.anhuma)'dan; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) Cüveyriye[311] -ismi Berre iken Efendimiz adını değiştirdi- (r.anhaj'nın yanından o namazgahında iken çıktı. Geri döndüğünde Cüveyriye yine namazgahında idi. Bunu görünce:
"Sen hâlâ namazgahında mısın? diye sordu.
Evet.
"Halbuki ben senden ayrılırken dört kelime söylemiş ve onları üç kere tekrarlamıştım. Eğer o kelimeler senin (sabahtan beri) söylediklerinle tartılsa onlardan daha ağır gelir. Onlar:Yaratıkların sayısınca Allalı'a hamd ve teşbih ederim. Zatının (salih kullarından) rızası ade-dince Allah'ı hamd ve teşbih ederim. Arşının ağırlığınca onu teşbih ve ona hamd ederim kelimelerinin sayısınca Allah'ı teşbih ve ona hamd ederim."[312]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Sahih-i Müslim'deki bir rivayetinde hâdiseyi anlatan şahıs İbn Abbas (r.anhuma) değil, Cüveyriye (r.anha)dır. Yani hâdiseyi bizzat Cüveyriye, "Ben namazgahımda iken Resülullah..." gibi ifâdelerle nakletmiştir. Nesaî ve Tirmizfde ise, İbn Abbas'tan, ama Cüveyriye'den naklen rivayet edilmiştir.
Nesâî'deki rivayette Cüveyriye (r.anha) mescidde namaz kılarken Resûlullah'ın kendisine uğradığı ikinci gelişinde "sana söyleyeceğim bazı kelimeler öğreteyim mi?" buyurup peşinden üç defa: dediği kaydedilmektedir. Sahih-i Müslim'de de Hz. Peygamber'in Cüveyriye (r.anha)'nın yanından sabahleyin erkenden çıktığı söylenmektedir.
Rivayetlerin tümü gözönüne alınınca anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber sabahleyin hanımı Cüveyriye, evinin namaz için ayırdığı bölümünde namaz kılarken sevabı pek büyük bazı sözler söylemiş ve dışarı çıkmıştır. Resulullah (s.a.) sabah namazını kılmış biraz oyalanmış ve kuşluktan sonra evine döndüğünde Hz. Cüveyriye'yi hâlâ namazgahında namaz kılarken görüp şaşırmış ve "Sen, ben gideli beri namaza devam mı ediyorsun?" diye sormuş, ondan "evet" cevabını alınca, sabah giderken söylediği sözleri hatırlatarak o sözlerin Cüveyriye (r.anha)'nm sabahtan beri söylediği sözlerin tamamından daha efdal olduğunu bildirmiştir.
Hz. Peygamberdin öğrettiği bu sözler, esas itibariyle teşbih ve hamd ifâde eden "sübhanellafıi ve bihamdihî" kelimeleridir. Ancak bunların yanma ya sayılması çok zor ya da imkânsız olan meblağlar eklenmiştir. Allah'ın yanına ya sayılması çok zor ya da imkânsız olan meblağlar eklenmiştir. Allah'ın yaratıklarını saymak mümkün fakat son derece güçtür. Allah'ın Peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kullara karşı olan rızasını saymak ise, mümkün değildir. Allah'ın kelimelerinin ve arşının ağırlığının zikredilmesi de aynı şekilde mübalağa ve çokluk ifâde etmesi içindir. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulur: "De ki: "Rabbimin sözleri(ıii yazmak) için (bütün) deniz(lerin suyu) mürekkeb olsa, ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabbimin sözleri tükenmeden o deniz(ler) tükenir."[313]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen sözlerle zikir yapmak teşvik edilmektedir.
2. Zikre mahsus kelimeler tekrarlanmasa bile bu sözlerin çokluk ifâde eden terimlere bağlanması zikrin katlanmasına sebeb olur. Meselâ gökteki yıldızlar sayısınca "sübhanellah" demek, bu sözü üç beş yüz defa tekrarlamaktan daha çok sevaba vesile olabilir.[314]

1504. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Ebu Zerr-i Gıfârî:
Ya Resûlullah! Zenginler sevapta (ileri) gittiler. Bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Bir de fazla malları var, onunla sadaka veriyorlar. Bizim ise, sadaka verecek (fazla) malımız yok, dedi. Resulüllah (s.a.):
"Ya Ebâ Zerr, sana birkaç söz öğreteyim mi? Onlarla seni geçene yetişirsin. Senin yaptığım yapmayan (o sözleri söylemeyen) hiç kimse de senin ardından yetişemez."
Evet ya Resulullah! öğret.
"Her (farz) namazın peşinde otuz üç kere tekbir getirir (Allahu ekber der), otuz üç kere hamd eder (elhamdülillah der), ve otuz üç kere teşbih okursun (sübhanelallah dersin).Sonunu da Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnız o vardır, onun eşi ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd o'nadır, o herşeye kadirdir" ile bitirirsin. Her kim bunları söylerse denizin köpükleri kadar bile olsa (küçük) günahları bağışlanır."[315]

Açıklama

Hadis-i şerifte tekbir, teşbihten önce zikredilmiştir. Müslim ve diğer kitaplardaki rivayetlerin çoğunda ise, teşbih tekbirden önce söylenmiştir. Her iki türlü uygulama caiz olduğu için rivayetler birbirlerine zıt sayılmaz. Üstelik kelimeler arasındaki "vâv" tertib ifâde etmez. Teşbih (sübhanellah)'in önce, tekbir (Allahu ekber)'in ise, en sonda söylenmesi efdal görülür.
Hadisin Buhârî ve Müslim'deki zabtına göre zenginlerin ileri gittiğini söyleyerek onların aldıkları ecre gıbta eden burada olduğu gibi Ebû Zerr değil, muhacirlerden bir grup fakirdir. Buhârî'nin rivayetinde zenginlerin -ileri gidişlerine sebeb olarak- sadaka vermelerinin yanında haccetmeleri, umre yapmaları ve cihad etmeleri de zikredilmiştir. Müslim'de ise, sadakaya ilâve

olarak, köle azad etmeleri zikredilmiştir. Yine Müslim'in bir rivayetinin sonunda,-hadisi Ebu Hüreyre (r.a.)'den nakleden Ebû Salih, muhacirlerin fakirleri Re-sülullah'a dönüp "zengin kardeşlerimiz bizim yaptıklarımızı duyup aynısını yaptılar" dediler. Efendimiz de "Bu Allah'ın bir fazlı ihsanıdır. Onu dilediğine verir" âyetin[316] okuyarak cevap verdi" demektedir.
Müslim'in rivâyetindeki bu ifâdelerden şükreden zenginlerin, sabreden fakirlerden daha efdal oldukları anlaşılır. Tıybî buna işaret ettikten sonra, "Evet gerçek de bu. Çünkü zengin bir sürü tehlike ile karşı karşıyadır. Ama sabreden fakir, güven içerisindedir" der. İmam Gazali, ulemanın bu konuda ihtilaf ettiklerini söyledikten sonra Cüneyd, bazı Allah dostları ve bir çok alimin, fakirlerin daha efdal; İbn Ata'mn ise zenginlerin üstün olduğunu söylediklerini kaydederler.Aliyyu'l-Kaari Mişkat şerhi Mirkâtü'l-Mefâtih'de bu mesele üzerindeki ihtilafları uzun uzadıya saydıktan sonra Hz. Ömer'in "Zenginlik ve fakirlik iki binektir. Hangisine bindiğime bakmam bile" dediğini kaydeder. Aliyyü'I-Kaari devamla, "şüphesiz ki, Rabbin kimi dilerse rızkım genişletir, daraltır. Çünkü o kullandım herhali)nden gerçekten haberdârdır. (Herşeyi) hakkıyla görendir"[317] mealindeki âyete işaret etmiş ve şöyle demiştir: "Evet Allah, nebilerinin, velilerinin ve seçkin kullarının çoğuna fakirliği seçti. Zenginliği ise düşmanlarının çoğuna ve pek az dostuna tercih etti. Artık sen ister onu, ister bunu seç. Zaten Allah dilediğini yapacaktır."
Yaptıkları hayır ve hasenat sebebiyle daha çok sevaba nail olan zenginlerin fakirlerin okudukları zikirleri de okuyarak yine onlardan ileri olmaları konusunda Buhârî şârihi Kirmanı de şunları söyler: Fakirlerin maksadı, yüksek derece ve nimetlerin kendileri için de olmasını istemekti, zenginlerden daha üstün olma arzusu değildi. Bu da şükreden zenginin, sabreden fakirden daha efdal olduğuna işaret eder.
Şeyh Takiyüddin de hadisteki "ileri o!mak"tan maksadın derece yönünden üstünlük olduğunu söyleyerek Kirmânî'nin fikrine iştirak eder. Sindî, ileri gitmenin amel ve ömürle olduğunu, çok çalışmakla zenginlere yetişmenin mümkün olduğunu söylemenin daha uygun olacağı kanaatindedir. Bazı âlimler ise, bu öncelik ve sonralığı zaman itibariyle ele almışlar, "gecenler'in sahâbîler, sonrakilerin de daha sonra gelen nesiller olduklarını söylemişlerdir.
Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetleri içinde bu farklı görüşlerden her birini haklı çıkaracak ifâdeler vardır. Ebû Davud'un rivâyetindeki ifâdelere göre, Hz. Peygamberin Ebu Zerr'e söylediği "seni geçene yetişirsin... senin ardındakiler sana ulaşamaz" sözlerindeki "öncelik ve sonralığı" sevab ve mertebe yönüne hamletmek daha uygundur.
Hadis-i şeriften, namazlardan sonra otuz üçer defa sübhanellalfe elhamdülillah ve Allahü ekber deyip sonuna da "Lâ ilahe illellahü vehdehû lâ şerike lehû'l-Mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ küllî şey'in kadîr" sözlerini İlâve etmenin ne derece büyük sevaba vesile olduğu anlaşılmaktadır. Namaz sonunda söylenecek virdler konusunda bir çok hadis-i şerif gelmiştir. Bunlardan kimi üzerinde durduğumuz hadisteki söz ve sayılara uygun düştüğü halde, bazılarında daha değişik söz ve rakamlar görülmektedir. Bu hadisin İbn Mâ-ce'deki rivayetinde Sübhanellah, el-Hamdiilillah ve Allahu ekber sözlerinden ikisinin otuz üçer, birinin ise, otuz dört defa söyleneceği belirtilmiş fakat hangisinin otuz dört olacağı açıklanmamıştır. Nesâî'nin Zeyd b. Sâbit'ten yaptığı rivayette ise, tekbirin otuz dört defa söyleneceği açıkça ifade edilmiştir. Yine Nesâî'nin Abdullah b. Amr'den rivayetinde bu sözlerin her birinin farzlardan sonra onar defa söyleneceği, böylece her gün tamamının dilde yüz elli, mizanda ise, bin beşyüz edeceği söylenmiştir. Ayrıca sübhanellah, elhamdülillah, Allahu ekber ve lâilâhe illellâh sözlerini her namazdan sonra yirmi beşer, diğer bir rivayete göre yüzer; başka bir rivayete göre ise, ilk üçünü on birer defa söylemenin günahların bağışlanmasına vesile olacağı belirtilmektedir.
Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, namazlardan sonra teşbih çekmek Hz. Peygamberden beri vardır. Fakat sayıları konusunda farklı rivayetler gelmiştir. Bunlardan hangisi uygulanırsa sünnete uyulmuş olur. Ancak şunu da kayd etmek gerekir ki, bu rivayetler içerisinde en kuvvetli olanı teşbih esnasında söylenen sözlerin otuz üçer defa olduğunu bildirenidir. O halde bunu yapmak daha efdaldir.
Yine bu rivayetlerden anlaşılıyor ki teşbih çekerken sayıyı gözetmek gerekir. Meselâ otuz üç kere sübhanellah demenin yerine otuz iki defa söylemekle sünnete göre hareket edilmiş olunmayacağı gibi, otuz dört kere söylendiğinde de sünnet uygulanmış sayılmaz. Askalânî'nin Fethü'l-BârTdeki ifâdelerinden bu anlaşılır. Ancak Ebu'1-Fadl, Tirmizî şerhinde Askalânî'ye itiraz ederek hadiste belirtiler, sayıdan daha fazla söylemenin kusur değil, meziyet olduğunu, dolayısıyla daha fazla sevabı gerektirdiğini söyler.
Bu meselede niyeti esas alarak her iki görüşün isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, kişi hadiste belirtilen adede mesela otuz üçe gelindiğinde sünnete imtisale niyet eder, fakat bu sayıdan sonra sevabını artırmak için zikrine devam ederse, hem sünnete uymuş hem de fazla sevabı hakketmiş olur. Ama otuzüçün bitiminde sünnete imtisale niyet etmemiş, rastgele zikrine devam etmişse, sünnete uymuş olmaz.
Karafi, Kavâid'inde daha titiz davranmış, hadiste tesbit edilen rakamı geçmenin bid'at olduğunu söylemiştir. Bazı âlimler bu sayılara uyarak teşbih çekmeyi, doktorun tavsiyesine uyarak ilaç kullanmaya benzetirler. Hastalık, günde üç kere hap alınmasını gerektiriyorsa, bir tane almak faydasız, beş tane almak da zararlı olabilir. Hz. Peygamber'in teşbih konusunda belli rakamlar vermesinin, bizim kavrayamadığımız hikmetleri de olabilir.[318]

Bazı Hükümler

1. Fakirlerin, "bizim de zenginler gibi malımız olsa da sadaka versek" tarzında bir temennide bulunma-' lan caizdir. Buna gıpta denir.
2. Allah'ın verdiğini Allah yolunda harcayan zengin, sabreden fakirden üstündür. Ancak konu ihtilaflıdır.
3. Beş vakit namazın peşine otuz üçer defa sübhanellah, elhamdlillah ve Allahü ekber demek ve sonuna "Lâ ilahe illellahü vahdehû lâ şerike leh, Iehü'I-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"i ilâve etmek, zenginlerin yaptıkları hayır hasenata denk bir ibâdettir.

4. Bu sözler, denizlerin köpükleri kadar çok bile olsa, küçük günâhların bağışlanmasına vesiledir.[319]

25. Selam Verince Okunacak Dua

1505. ...Muğire b. Şube (r.a.)'nin azatlısı Verrâd'dan şöyle rivayet edilmiştir:
Muaviye, Muğire b. Şube'ye mektup yazıp Resûlullah (s.a.)'m namazda selâm verince ne söylediğini sordu. Muğire bana şunları yazdırıp Muaviye'ye gönderdi:
"Tek olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun hiç bir ortağı yoktur. Mülk sadece onun hamd sadece ona'dır. O, her şeye muktedirdir. Ey Allahım! Senin verdiğine engel olacak ve vermediğini verecek hiç bir (güç) yoktur. Senin yanında zengine zenginliğinin faydası yoktur."[320]

Açıklama

Hadisin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerinde bazı küçük farklar görülür. Müslim'in bir rivayetinde Verrâd'ın Muğire b. Şube'nin kâtibi olduğuna işaret edilmiştir. Ebu Dâvud'daki metinde buna delâlet eder.
Anlaşıldığına göre Hz. Muâviye halife iken, Küfe valisi olan Muğire b. Şube'ye bir mektup yazarak Hz. Peygamber'in, namazdan sonra dua ederken ne okuduğunu sormuş Muğire de yanındaki azatlısı ve kâtibi olan Ver-râd'a metinde geçen sözleri yazdırıp göndermiştir.
Taberânî'nin buradakinden başka bir senetle rivayet ettiği haberde: "hamd onadır" sözünden sonra "o yaşatır ve öldürür. Kendisi diridir, ölmez. Hayır sadece onun elindedir" ilâvesi vardır.
Abd b. Humeyd'in Müsned'inde de "vermediğini verecek" cümksinden sonra "senin hükmettiğini çevirecek yok" ilâvesi mevcuttur.
Buhârî'nin bazı rivayetlerinde Muğîre'nin, Muaviye'ye verdiği cevapta "Resulüllah (s.a.), dedikodudan, çok soru sormaktan, malı telef etmekten, verilmesi gerekeni vermeyip hakkı olmayan şeyi almaktan, analara itaatsizlikten ve kız çocuklarını diri diri gömmekten men'etti" ilâveleri de bulunmaktadır.
Tercemeye "zengine zenginliği" diye geçtiğimiz terkibi âlimlerin ekserisi tarafından bizim ifade ettiğimiz şekilde izah edilmiştir."Cedd" kelimesi, zenginlik, nasîb, azamet, saltanat mânâlarına gelmektedir. Rağıb ise, buradaki ceddin "dede" mânâsına olduğunu nakledip hiç kimseye nesebinin faydası yoktur şeklinde izah etmiştir. Kurtubî de Ebu Amr eş-Şeybânî'nin bu kelimeyi cimin kesresi ile "cidd" şeklinde rivayet ettiğini söyler. Bu okuyuşa göre cümlenin mânâsı "çalışana gayreti fayda vermez" şeklinde olur.
Taberî, Ebu Amr eş-Şeybânî'nin rivayetini tasvib etmemiş, Nevevî de ulemânın cumhurunun ilk görüşte olduğunu nakletmiştir. Nevevî "cedd" kelimesini mal, çocuk ve saltanat gibi dünya nasibleri olarak mânâlandırmıştır.
"Senin yanında" diye terceme ettiğimiz kelimesi de ayrıca bir mahzûf takdiri ile "senin azabından" veya "senin yerine" şeklinde anlaşılmıştır.
Bu izahların ışığı altında üzerinde durduğumuz cümleyi şu şekilde de ifade etmek mümkündür: "Dünyalık sahiplerinin sahip oldukları, senin lütuf ve ihsanına bedel olup kendisine fayda veremez." Hiç bir dünyalık senin azabına karşı sahibine fayda veremez aksine ona fayda verecek senin fazlın ve kendisinin salih amelidir.[321]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif metinde geçen zikirlerin namazdan sonra okunmasının ve bunu bir defa söylemenin meşru olduğuna delâlet etmektedir. Selam verdikten sonra söylenmesi sünnet olan başka sözler ve dualar da vardır. Nitekim bunlardan bir kısmı sonraki hadislerde gelecektir.[322]

1506. ...Ebû Zübeyr'den; demiştir ki:
Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'i minberde şunları söylerken işittim:
Resulüllah (s.a.) namazdan ayrıldığında şöyle derdi:
"Tek olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun bir ortağı da yoktur. Mülk sadece onun, hamd sadece onadır, o her şeye muktedirdir. Samimiyetle (ibâdet edilecek) Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese bile din (taat) sadece onadır. O, nimet, fazl ve güzel övgüye ehildir. Samimi olarak (ibâdet edilecek) Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese de dîn (taat) sadece onadır."[323]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde bu sözleri İbn Zübeyr'in söyleyip peşinden de "Resulüllah (s.a.) her namazdan sonra bu sözleri yüksek sesle okurdu" dediği belirtilmektedir. Efendimizin bu sözleri yüksek sesle söylemesi ümmetine öğretmek maksadına mebnî olmalıdır.
Hz. Peygamber metinde geçen sözleri farz namazlardan sonra söyledi.
Hadis-i şerifteki terkibinin ehlü veya ehle" şekillerinde okunması mümkündür.Terceme birinci şekle göre yapılmıştır. İkinci şekle göre olarak okunursa, mânâ "Ey nimet, fazl ve güzel övgü sahibi Allah! Kâfirler istemese bile din (tât) sadece ona (sana)dır..."

Bu rivayet de Hz. Peygamber'in namazlardan sonra tekrarladığı bir zikri haber vermektedir. Bu konudaki hadislerin farklılığı Hz, Peygamber'in namazlardan sonra değişik şeyler söylediğini gösterir.[324]

1507. ...Bize Muhammed b.Süleyman el-Ensari, Abde'den Oda Hişam b. Yrve'den Ebu'z-Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Abdullah b. Ez-Zübeyr her namazın sonunda yüksek sesle tehlil getürdi.(la ilahe illallah derdi.)
Hişam önceki rivayette duanın benzerinin söyleyip: = Allah'tan başkasında güç kuvvet yok, Allah'tan başka ilşah yok.Biz ondan başka hiçbir şeye ibadet etmeyiz.Nimet sadece onundur." Sözlerini ilave etti ve hadisin kalanını sevketti.[325]

Açıklama

Bu rivayet bir evvelki hadisin başka bir senetle nakledilmiş şeklidir.Metin yönünden de önceki rivayetten bazı farklar vardır.Burada hadisn tamamı alınmamış, "bir önceki duanın benzeri" denilerek oraya havale edilmiştir.Ve orada olmayan kısım eklenmiştir.
Hadisin Müslim'deki zaptı rivayetin tamamını içine almaktadır.Müslim'in Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Nümeyr, Hişam ve Ebu'z-Zübeyr senediyle rivayet ettiği metin şöyledir:"İbnu''z-Zübeyr her namazdan sonra selam verince şöyle derdi:
İbnu'z-Zübeyr daha sonra Resulullah (s.a.)'ın her nanazın arkasından bu sözleri ytüksek sesle söylediğini ilave etti.[326]

1508. ...Ebu Davud dedi ki:
Bize Müsedded ve süleymen b. Davud ei-Ateki haber verdiler.-Bu metin Müseddded'in rivayetidir.-Onlara Mu'temir haber vermiş.Mü'temir Davud et-Tuvafi'den duymuş ona da Ebu Müslim el-Beceli Zeyd b. Erkam (r.a.)'den naklen haber vermiş ki Zeyd şöyle demiş:Namazlarının sonunda Resulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini işittim:-Süleyman b. Davud Resulullah (s.a.) şöyle derdi,diye rivayet etti.-
"Ey bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Senin yegane Rab olduğuna ortağının olmadığına ben şahidim.Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Ben bütün kulların kardeş olduğuna şahidim.Ey bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah, beni ve ailemi dünya ve ahirette devamlı olarak sana ihlasla bağlı kıl.Ey yücelik ve ikram sahibi Allah! (Beni kabul etmek üzere) dinle ve karşılk ver.Allahu ekber, Allahu ekber, "Allah göklerin ve yerin nurudur."[327]
Süleyman b. Davud'un rivayeti şöyledir:
"Rabbüssemâvât ve'l-ard (göklerin ve yerin Rabbi) Allahü ekber, Allahii ekber ve ni'mel vekîl. Hasbiyellahü ve ni'mel vekîl (Allah bana yeter ve ne güzel vekildir) Allahii ekber, Allahii ekber."[328]

Açıklama

Aslında senedin tamamını terceme etmek âdetimiz değildir.Ancak bu hadisi Ebû Dâvud, Müsedded ve Süleyman b. Dâvûd el-Atekî olmak üzere iki ayrı üstaddan işitmiş, Müsedded'in metnini esas almıştır. Ancak Süleyman'ın ayrıldığı noktalara da dikkat çekmiştir. Bu hususlara işaret etmek ve terceme esnasında geçen isimlerin tanınmasını sağlamak için bu kez sened tümüyle terceme edilmiştir.
Dârekutnî, Mü'temir b. Süleyman'ın "Dâvud et-Tufâvî, Ebu Müslim el-Becelî, Zeyd b. el-Erkam" senedinde yalnız kaldığını söylemiş, el-Münzirî ise, "isnad"ında Dâvûd et-Tufâvî var" diyerek hadisin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Yahya b. Main son görüş olarak Dâvud için "leyse bi şey'in" tâbirini kullanmıştır.
Hadis-i şerif namazlardan sonra, metinde geçen sözlerle dua etmenin meşru olduğununa delâlet etmektedir.[329]

1509. ...Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den; demiştir ki: ResulüIlah (s.a.) namazda selam verince, "Allah'ım benim işlediğim ve işleyeceğim gizlediğim ve açıktan yaptığım, yapmakta ileri gittiğim ve senin bilip benim bilmediğim tüm günahlarımı bağışla. Öne geçiren de sensin geride bırakan da. Senden başka ilâh yoktur" dedi.[330]

Açıklama

Hz. Peygamber'in duası içerisinde Cenab-ı Hakka "Öne geçiren de sensin geride bırakan da" şeklinde bir hitab vardır.Bundan maksat şudur: Kullarından dilediklerine üstün özellikler vermek suretiyle derecelerini yükselten, onları kendisine yaklaştıran Allah azze ve celledir. Aynı şekilde düşmanlarının derecesini düşüren, onlarla kendi arasına perdeler geren, kâfirleri hayvanlardan daha alçak kılan da yine Allah'tır. Müslim'deki bir rivayet Hz. Peygamber'in bu duayı son teşehhüde oturduğunda ettehiyyatü'den sonra, selâmdan önce okuduğu belirtilmektedir. Burada ise, açık olarak duanın selamdan sonra olduğu ifade edilmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in hadis-i şerifteki duayı bazan selâmdan önce bazan da selâmdan sonra okuduğunu söylemek mümkündür.[331]

Bazı Hükümler

1. Namazlardan sonra metinde geçen duayı okumak meşrudur.
2. Günahsız olmakla birlikte Hz. Peygamber'in istiğfar etmesi günahlarının bağışlanmasını istemesi vâkidir. Efendimizin

maksadı ümmetine öğretmektir.[332]

1510. ...İbn Abbas (r.a.)'den; demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şu sözlerle dua ederdi:
"Ey Rabbim! (Sana ibadet ve şükürde ve düşmanlarına karşı) bana yardım et, benim aleyhimde (olan şeytana) yardım etme. Düşmanlarıma değil, bana yardım et. Bana değil, aleyhimde olanlara tuzak kur. (Azabım bana değil, düşmanlarıma indir). Bana doğru yolu göster ve hidayetini nasib et. Bana düşmanlık yapanlara karşı bana yardım et.
Ey Allah'ım! Beni sana şükreden, seni zikreden, senden çekinen, sana çok çok ibâdet eden, sende huzur bulan -veya[333] sana dönen- biri kıl.
Ey Rabbim! Tevbemi kabul et, kusurlarımı yıka (yok et), duamı kabul et, delilimi sağlam kıl, kalbime hidâyet ver, dilimi doğrult, kalbimin haset ve kinini çıkar."[334]

Açıklama

Hadis-i şerif oldukça açık olmakla beraber bir kaç noktaya işarette fay(ja vardır: Hz. Peygamber bu duasında daha çok Cenab-i Hakk'm yardımını istemiş aleyhinde olanlara yardım etmemesini de özellikle zikretmiştir. Efendimizin "Bana değil, benim düşmanlarıma tuzak kur" niyazından maksat, Allah'ın belâsını düşmanları üzerine havale etmektir. Çünkü tuzak bir hile ve kandırmadır. Allah azze ve celle bundan münezzehtir. Burada tuzağın lâzımı kast edilmiştir. "Bana düşmanlık yapanlara karşı bana yardım et" diye terceme ettiğimiz cümle sarihler tarafından "hakkı kabul etmekten kaçınan İslama karşı büyüklük taslayan" veya "bana savaş açan" diye izah edilmiştir. Terceme ikinci manaya göre yapılmıştır.
“Sende huzur bulan" diye terceme ettiğimiz sözünün "sana boyun eğen", "korku ve umut arasında olan" şekillerinde anlaşılması da caizdir. Çünkü mevzu bahs olan kelimenin bu mânâlara ihtimâli vardır,
"Delilimi sağlam kıl" sözünden maksat da dünyada sözümü ve imanımı kabirde münker ve nekir meleklerine karşı cevabımı sağlamlaştır demektir.[335]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen sözlerle Allah (c.c.)'a dua etmek
2. Kişinin düşmanları için beddua etmesi caizdir. Ancak bu düşmandan maksat, din ve iman düşmanı olan kâfirler ve şeytanlardır. Çünkü Hz. Peygamber'in mü'minlerden hiçbir kimseye düşman olduğu vaki değildir.
3. Aslında müslüman olduğu için hidâyeti bulmuş olan mıf minin "bana doğru yolu göster, hidâyetimi nasib et" şekillerinde dua etmesi caizdir. Bu ya îslâma bağlılık ve tâatin kuvvetlenmesini ya da devamını istemek demektir.[336]

1511. ...Süfyan (es-Sevrî), (yukarıdaki hadisi) Amr b. Mürre'den "işittim" diyerek aynı isnad ve aynı mana ile rivayet etti. (Ancak bu rivayette) Amr; "hidâyeti bana hazırla" ifadesini kullanmış "hidâyetimi" dememiştir.[337]

Açıklama

Bu rivayet onceki rivayetin mânâ olarak ifadesidir. Ancak Ebu Dâvûd onu Süfyan'dan Muhammed b. Kesir vasıtasıyla aldığı halde bunu müsedded ve yahya nakletmiştir.
İki rivayet arasında da sema’ ve an'ane farkına ilâveten bir de evvelkisinde Resulüllah (s.a.)'in duası nakledilirken: “ = hidâyetimi bana nasib et" denildiği halde bunda " = bana hidâyeti nasib et" denildiği görülmektedir.[338]

1512. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Resulüllah (s.a.) (namazda) selam verdiği zaman: "AUahümme entesselamü ve minkes-selam, tebarekte ya zel-Celali ve'1-İkrâm = Ey Allahım! Selâm sensin, selâmet sadece sendendir. Sen (zâlimlerin söylediklerinden) çok çok yücesin, (hayır ve bereketin çoktur) ey ululuk ve ihsan sahibi" derdi.[339]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Süfyan (es-Sevrî) Amr b. Mürre'den sema' yoluyla hadis almıştır. Ulema bu hadislerin sayısının onsekiz olduğunu söylerler.[340]

Açıklama

Selâm: Allah'ın isimlerinden birisidir. Kulların karşılaştıkları ayıp, yokluk ve kusur gibi hallerden salim olmak manasınadır. Burada: "Peygamberleri dünyada, müslümanları da âhirette selâmlayan" manasında olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Metindeki " ifâdesini = selâmet sendendir" şeklinde terceme ettik. Buna sebep, selâmetin Allah'tan olması dünya ve âhiret huzurunun sulh ve sükûnun sadece ondan umulup beklenmesidir. Çünkü Allah'tan başka, huzur verecek, insanlığı sulh ve sükûna kavuşturacak hiçbir güç yoktur. Son derece hırslı nefsine esir, üstünlük duygusu bütün benliğini kaplayan bütün bunların ötesinde Allah'ın izni olmadan parmağını kıpırdatmaktan âciz olan insanın gerçek huzuru sağlaması, sulhu gerçekleştirmesi mümkün değildir. İşte bu şuur içerisinde müslüman, her devirde günde beş kere Allah'ına yönelir, huzur ve sükunun sadece ondan olduğunu tasdik ederek huzur ister. Arkasından da "Ya Zel-Celali ve'1-ikram!" diyerek onun yüceliğini ve ihsanının bolluğunu söyleyerek boyun büküp nazlanır ve niyazlanır.
"Sen çok yücesin" diye terceme ettiğimiz fiilini "hayır ve bereketin çok oldu" şeklinde izah edenler de olmuştur. Bu mânâya

parantez içinde işaret edilmiştir.
"Ululuk, yücelik** diye terceme ettiğimiz "Celâl" kelimesi de aynı zamanda "lâyık olmayan sıfatlardan münezzeh" mânâsına da gelir. Bu kelime Allah'tan başkaları hakkında kullanılamaz. Resulüllah (s.a.) bu sözleri selâmdan sonra daha yönünü kıbleden çevirmeden söylerdi. Hatta Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri bir başka hadiste Hz. Aişe, Resulüllah'ın selâmdan sonra ancak "Allahümme entesselâmü tebârekte yazel-celali vel ikram" diyecek kadar oturduğunu bildirir.
Ebu Davud'un, hadisin sonunda görülen talikinin yeri aslında bir önceki hadisin sonudur. Nitekim bazı nüshalarda orada verilmiştir. Ancak terce-meye esas aldığımız nüshanın yamsıra, elimizdeki matbu dört nüshadan üçünde üzerinde olduğumuz hadisin sonunda bulunduğu için yerini değiştirmedik.
Bu talik, Süfyan es-Sevrî'nin Amr b. Mürre'den onsekiz tane hadis duyduğunu ifade ediyor. Müellifin kitabında buna yer vermekteki maksadı, 1496. hadisin munkati* olmadığım dolayısıyla oradaki an'anenin, hadisin sıhhatine zarar vermeyeceğine işarettir.[341]

1513. ...Resulüllah (s.a.)'in azatlısı Sevbân (r.a.)'ın rivayetine göre, Nebî (s.a.) namazından ayrılmak istediği zaman üç defa istiğfar eder sonra da şöyle derdi: "Allahümme... ey Allahım..." Ravi (önceki) Aişe hadisinin manasını zikretti.[342]

Açıklama

Hadisin zahiri, Peygamber (s.a.)'in namazdan ayrılmak isteyince, üç defa istiğfar edip sonra "Allahümme entesselâmü ve minkesselâm tebârekte yazel celâli ve'1-ikrâm" dediği hissini vermektedir. Tirmizî'nin rivayeti de aynen buradaki gibidir. Ama maksad, Resulüllah'ın namazdan ayrılması değil, selâmı verdikten sonra namaz kıldığı yerden ayrılmak istemesidir. Çünkü Efendimiz'in bu sözleri selâmdan sonra söylediğini belirten başka rivayetler vardır. Hz. Aişe'nin yukarıdaki hadisi bunlardan biridir. Nitekim üzerinde durduğumuz hadisin Müslim, Nesaî ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde "Resuülllah namazdan ayrıldığı zamanı...” denilmektedir.
Hadis-i şerifte Efendimizin selâmdan sonra üç kere Allah'a istiğfar ettiği bildirilmektedir. Hadisin râvilerinden olan imam Evzâî'ye buradaki istiğfarın nasıl olduğu sorulmuş o da üç defa "Esteğfirullah..." demiştir.[343]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılındıktan sonra üç defa istiğfar etmek sünnettir. Daha evvel geçen bazı hadislerin işaretine göre istiğfar Allah'ı senâlve Resulüllah'a salât ve selâmdan sonra söylenir. Namazın peşinde istiğfar edilmesinden maksad, kulun kıldığı namazla gururlanmayıp yaptığı taatleri azımsaması ve nefsini itham etmesi gereğine işarettir. Çünkü kulun sorumlu tutulduğu şeylerin tamamını gereğince yapması mümkün değildir. İstiğfarın üç defa tekrarlanması amelde noksanlık olduğu inancındaki mübalağadan dolayıdır.
2. İstiğfardan sonra "ÂHahümme entesselamii ve minkesselam tebârekte ya zel celâli vel ikram" demek sünnettir.
Namazdan sonra okunacak dua konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu, Hz. Peygamber'in değişik zamanlarda başka başka dualar okuduğunu gösterir. Ancak bunlardan bir kısmına diğerlerinden daha çok devam etmiş ve meşhur olmuştur. Üzerinde durduğumuz hadiste beyân edilen zikir, bunların en meşhurlarındandır. Nitekim zamanımızda aynıyla uygulanmaktadır.[344]

26. İstiğfar

1514. ...Ebû Bekir es-Sıddîk (r.anha)'den; demiştir ki: Resullülah (s.a.) şöyle buyurdu:
"İstiğfar eden kimse, günde yetmiş kere (günahı) tekrar etse bile, günahta ısrar etmiş sayılmaz."[345]

Açıklama

Hadis-i şerif bir günâh işlediği takdirde, peşinden tevbe istiğfar eden bir kimsenin, günahı tekrarlasa bile günahta ısrar etmiş hükmünde olmayacağım bildiriyor. Buradaki "günahın yetmiş kere tekrarlanması..." sayı ifade etmek için değil, çokluğa işaret içindir. İstiğfar, Allah'tan bağış dilemek mânâsına gelir.
Günahta ısrar etmiş sayılmama mü'minler için büyük bir nimettir. Çünkü bazı günahlarda ısrarın Allah'ın affından mahrumiyeti gerektireceği şeklin-' de tehditler bulunduğu gibi, küçük günahlarda ısrarın, onu büyük günah hâline getireceğini belirten haberler de vârid olmuştur. İşte günahtan sonraki istiğfar, günahı bu duruma düşmekten kurtarır.
îbn Ebi'd-Dünya'nın rivayet ettiği bir hadiste günahta ısrar ettiği halde istiğfar edenin, Allah'ın âyetleriyle alay etmiş gibi olduğu belirtiliyor. Buna göre iki hadis arasında bir tezadın olduğu hissi doğuyor. Gazzâîî, günahta ısrarla birlikte Allah'ın âyetleri ile alaya benzetilen istiğfarın, kalbin haberi olmadan dil ile söylenen estağfirullah sözü olduğunu ve bunun hiç bir değeri bulunmadığını söyler. Rabiatü'l-Adeviyye de "Bizim istiğfarımız bir çok istiğfara muhtaçtır" derken, aynı şeyi kast etmiştir. Yine Gazali'nin ifadesine göre üzerinde durduğumuz hadisteki istiğfar kalb ile samimiyetle yapılan istiğfardır.
Şunu da belirtmek gerekir ki, birbirine zıt gibi görünen bu hadislerin ikisinin de senedi zayıftır. Üzerinde olduğumuz hadis için Tirmizî "Garib bir hadistir. Onu sadece Ebu Nusayrâ'mn hadisi olarak biliyoruz. Senedi kuvvetli değildir" demiştir. Diğer hadis için de Irakî "Senedi zayıf" tabirini kullanmıştır.
İstiğfarın önem ve faziletine dair vârid olan hadisler, sayılamayacak kadar çoktur. Burada bu hadislerin bir kısmı gelecektir.

Diğerlerine de yeri geldikçe açıklamalarda işaret edilecektir.[346]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif Allah'ın rahmetinden umudu kesmemeye kulun; günah ne kadar çok olursa olsun istiğfar ile bağışlanacağına işaret ediyor. Ancak bu günaha teşvik değil, istiğfara teşviktir. Çünkü günâha teşvik Allah'a karşı fevkalâde bir cür'et ve onun azabından emin olmaktır; değil Allah'ın Resulünün, herhangi bir müslümanın bile, böyle bir şeye teşvik etmesi düşünülemez. Tirmizî'nin Ebû Eyyûb'dan rivayet ettiği bir hadiste de Resulüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer siz günah işlemezseniz. Allah (c.c.) günah işleyip de günahlarından istiğfar edecekleri yaratır." Bu hadis de mü'minleri istiğfara teşvik için söylenmiştir. Zaten Peygamberlerden başka tüm insanların hata ve günahtan salim olmadıkları herkes tarafından kabul edilen bir husustur.
İnsanoğlu yaratılış icâbı şehvetin peşinde gitmeye, nefsin heva ve heveslerine tâbi olmaya meyyaldir. Bu meylin sonucu olarak zaman zaman hata etmesi, günaha dalması mümkündür. Nitekim bir hadisi şerifte Peygamberimiz "Her insan hata eder, hata edenlerin en hayırlıları tevbe edenlerdir"
buyurmaktadır. Allah'ın emrine aykırı olan her davranış günah olduğuna göre yapılan her hata insanın kalbine bir kara nokta halinde geçer. Bu noktaların birikimi orada bir kir tabakası meydana getirir. Eğer o kir temizlenmezse, günah insanda bir huy bir mizaç halini alır. Bu kirin temizlenme yolu tevbedir.
Tevbe lügat olarak "dönmek rücû etmek" manalarınadır. Istılah olarak çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bunların en meşhurları şunlardır: "Tevbe, kabahatten kabahat olduğu için pişmanlık duyarak vazgeçmektir."
Sehl b. Abdullah el-Tüsterî tevbeyi "Çirkin davranışları güzelleriyle değiştirmek", Gazali ise, "Allah"tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştıran yoldan dönmek" diye tarif etmişlerdir. Kamus müellifinin Besfiir'deki ifâdesine göre tevbe, "en güzel şekilde günah ve mâsiyeti terk etmek"ten ibarettir. Bu özür çeşitlerinin en güzelidir. Çünkü özür üç suretle beyân edilir:
a. Suçlunun yaptığını ikrar etmesi,
b. Suçunu kabullenip af dilemesi,
c. Suçu kabullenip af dilemesinin yanında bir daha işlememeye söz vermesi. İşte tevbe bu üçüncüsüdür.Tevb metâb tâbe ve tettibe kelimeleri de tevbe mânâsınadırlar.
Tevbe sadece günahı terketmek değil, aynı zamanda geçeni telâfi etmektir. Salih kulların kalblerinin Allah'tan gafil olması da hatadır. Bu yüzden Gazali tevbenin herkese her zaman ve her yerde vâcib olduğunu söyler.
Tevbenin Hükmü: Tevbenin farz-ı ayn olduğunda bütün imamlar müttefiktirler. Delilleri "Hepiniz Allah'a tevbe ediniz, ey mü'minler!"[347] mealindeki âyet-i kerimedir. Gazalî, Buharı ve Müslim'in müştereken rivayet ettikleri "zina eden, mü'min olduğu halde zina etmez" mânâsına gelen hadis-i şerife dayanarak, günahın; imanın bir parçasını yok edeceğini ve dolayısıyla işlenilen her günahın hemen peşinden tevbe etmenin vâcib olduğunu söyler.
Yine Gazâlî'nin nakline göre, Lokman oğluna öğüt verirken "tevbeyi geciktirme, çünkü ölüm aniden gelebilir. İleride tevbe ederim diyerek tevbeyi geciktirenler iki tehlike ile karşı karşıya kalırlar. Bunlar:
a. İsyanlar kalbde birikir ve bu onda bir mizâc halini alır.
b. Hastalık veya ölüm aniden gelebilir," der.
Hz. Peygamber (s.a.)'in şu hadis-i şerifi tevbede acele etmenin faziletini ortaya koymaktadır. "Bir kul günah işlediği zaman onu yazmakla görevli olan melek üç saat bekler. Eğer o kul bu müddet zarfında Aflah'dan bağış dilerse, Melek o günahı kıyamet günü açığa çıkarmaz."
Tevbede acele etmek efdal ise de, hayattan umut kesilmedikçe yapılan tevbeler makbuldür. Bu husus bizzat Resulullah (s.a.) tarafından şöyle ifâde edilmiştir. "Can boğaza çıkmadıkça Allah, yapılan tevbeleri kabul eder." Ancak kötülükleri işleyip de can boğaza geldikten, hayattan umut kesildikten sonra "işte şimdi tevbe ettim" demenin faydası yoktur. Bu, Kur'an-ı Kerim'le sabittir.[348]
Tevbenin Usûlü: Yapılan tevbenin makbul olması için bazı esaslara riâyet edilmesi gerekir. Şartları yerine getirilen tevbeye tevbe-i Nasûh denilir.
Nasûh tevbesinin tefsiri sadedinde âlimlerden yirmi üç ayrı görüş nakledilmiştir. Bunlardan en meşhuru Resulullah (s.a.)'ın ifâdesi ile, "sağılan süt, memeye dönmediği gibi bir daha günaha dönmemektir" şeklinde olanıdır.
Kamus sahibi Besâir'de "Nasuh" kelimesinin kökü olan "nush" maddesini izah ederken esas itibariyle iki mânâ üzerinde durur. Bunlardan birisi: "Halislik ve saflık" mânâsıdır. Nitekim mumu alınmış saf bala "aselün nasih" denilir. Buna göre nasûh, çok hâlis ve temiz demektir. İkincisi de: "Söküğü dikmek, yırtığı yamamak suretiyle onarıp düzeltmek" manasınadır. Bu mânâya göre ise, "nasuh" çok ıslah edici, hiç bir gedik bırakmayacak şekilde eksikleri düzeltip onarıcı demek olur.
Bu mânâlar gözönüne alınınca, bütün eksikleri düzeltip onaran bir daha dönülmemeye kesinlikle karar verilen hâlis tevbeye "nasuh tevbesi" denildiği sonucuna varılır. İşte bu tevbe Cenab-ı Hakk'ın müzminlere emrettiği tevbe şeklidir.[349]
Yapılan tevbenin "nasuh" hüviyetini kazanabilmesi için önce işlenen günah (namaz ve orucu terk gibi) Allah hakkı olur ve dünyalık bir cezayı gerektirmezse, pişmanlıkla birlikte geçirilen şeyin kazası; dünyalık cezayı gerektiren bir suçsa, o cezanın tatbikine imkân verilmesi gerekir. Eğer günah kul hakkına taalluk eden cinsten ise, önce kula hakkı ödenmelidir. Bu hazırlıktan sonra şu şartların tahakkuku gerekir:
a. Pişmanlık,
b. Derhal günâhı terk etmek,
c. Bir daha günah işlememeye azmetmek,
d. Bunu Allah'tan haya ederek yapmak.Bazı âlimler bu şartlara günahı itiraf ve çokça istiğfar etmeyi de ilâve ederler.

Büyük müfessir Kurtubî'nin maddeleşurdiği bu şartları başka bir büyük müfessir Elmalılı Hamdi Yazır şu beliğ cümlelerle ifâde eder:
"Nasuh tevbesi tevbe ederken teessüfünden dolayı dünya başına dar gelmeli, nefsi kendisini sıkmalı da sıkmalı ve herşeyden kesilip Allah'a öyle sıdk-u sadâketle iltica etmelidir... Bu tevbe nasıl olmalıdır? Kabahatlerden, başka bir sebeple değil, mahza çirkinlikleri yani Allah'ın rızasına muhalif bir kabahat oldukları için vicdanında nedamet ederek ve irtikabından şiddetli gam duyarak bir daha bir çirkinlik yapmamağa azmederek vazgeçmek ve nefsini buna alıştırıp hiç bir sebeb ve mania karşısında dönmemeğe karar vermekle olur."
Rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a.) bedevinin birisini "ben senden bağış diler, sana tevbe ederim" derken işitmiş ve "be adam! tevbede dil çabukluğu, yalancıların tevbesidir" demiş, karşısındaki "o halde tevbe nedir?" deyince, şu karşılığı vermiştir:
Onu altı şey toplamıştır: Bunlar geçmiş günahlara pişmanlık, farzları iade, zulümleri redd, hasımlarla helallaşmak ve bir daha dönmemeye azmetmen nefsi masiyette büyüttüğün gibi Allah'a taat ettirmen ve ona isyanların tadını taddırdığm gibi taatın da acısını tattırmandır."
Yukarıdaki ifâdelerden de anlaşıldığı gibi kötülüklerin telâfisi için sadece onların terk edilmesi yeterli değildir. Aksine kalbde yerleşen günah lekelerinin giderilmesi de gerekir. Bu dil ile "Tevbe ettim, istiğfar ettim" demekle değil, ancak tâat nuru ile mümkündür. Tirmizî'nin rivayet ettiği "kötülüğün hemen peşinden, onu mahvedecek bir iyilik yap" mealindeki hadis bunu ifâde etmektedir. Hiç bir fiilî hareket göstermeden belirli günlerde merasim icra eder gibi söylenilenlerin bir çoğunu anlamadan dil ile "tevbe ettim, istiğfar ettim" demek, durduğu yerden çamaşır yıkıyorum demeye benzer. Nasıl ki "yıkıyorum" demekle çamaşır yıkanmazsa, "tevbe ediyorum" demekle de tevbe edilmiş olmaz. Ama, gerçekten pişmanlık duyularak şartlarına riâyet edilerek yapılan tevbenin Allah tarafından kabul edileceği bizzat Allah'ın va'didir. Ancak bu Allah için vacip değildir. Dilerse kabul eder, dilerse etmez. Ne var ki, Allah tevbeleri kabul edeceğini vadetmiştir ve vadine muhalefet etmez.[350]
Resûlullah Efendimiz de bir hadis-i şerifte, "Günahtan tevbe eden kişi hiç günahı olmayan gibidir" buyurmaktadır.
Tevbeye başlamadan önce tevbe namazı denilen iki rekat namaz kılmak menduptur. Bu namazın kırlarda tenha yerlerde kılınması efdaldir. 1521 numaralı hadiste bu namaz teşvik edilmektedir.
Tevbe ve istiğfarın günahın hemen peşinden yapılması, günahın affı bakımından daha uygundur. Bu, Resulüllah'm hadislerinden anlaşılıyor. Bunun haricinde istiğfar için seher vaktinin seçilmesi tavsiye edilmektedir. Allah (c.c.) rnüttakilerin özelliklerini sayarken "onlar seher vakitlerinde istiğfar ederler"[351] buyurur. Enes b. Mâlik'in de: "Biz seherde yetmiş kere istiğfar etmekle emrolunduk" dediği rivayet edilir. Nâfi'nin bi/dirdiğine göre İbn Ömer, geceyi ibâdetle geçirir, seher vaktinin geldiğini öğrenince oturup istiğfar ederdi.
Hz. Peygamber'den çeşitli istiğfar metinleri bize kadar ulaşmıştır. Bu-hârî'nin Şeddâd b. Evs'den rivayet ettiği şu sözler efendimizin ifadesiyle istiğfarların en üstünüdür:
"Ey Allah'ım! Sen benim Rabbimsin, senden başka Hah yok. Beni sen yarattın, ben senin kulunum. Gücüm yettiği şekilde ben senin vadin ve ahdin üzereyim, yaptığımın şerrinden sana sığınırım. Bana nimetin sebebiyle sana dönerim. Günahımı ikrar ederim, beni bağışla. Şüphesiz senden başka hiç kimse günahları bağışlamaz."
Peygamber (s.a.) bunları söyledikten sonra:
"Kim bunları gönülden inanarak gündüz okur ve o gün akşamdan evvel ölürse, o cennetliklerdendir. Kim de inanarak geceleyin okur ve sabaha varmadan ölürse, o kimse de cennetliklerdendir" buyurmuştur.[352]

1515. ...el-Eğar el-Müzenî[353]'nin (ki Müsedded, "sahabidir" dedi) rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Gerçek şu ki benim kalbim de perdelenir de ben hergün yüz defa Allah'tan bağışlanma dilerim (İstiğfar ederim)".[354]

Açıklama

Tercemede "perdelenir" diye ifadelendirilen daima mechul olarak kullanılır.Perdelendi, örtüldü, kapladı manalarına gelir. Gökyüzünü ince bir bulut kapladı" manasına denilir.
Resulüllah'ın kalbinin perdelenmesinden maksat, beşer olarak ^kaçınılması mümkün olmayan dalgınlıkların arız olmasıdır. Resulullah (s.a.)'ın kalbi her ân için Allah'ın zikri ile meşgul olurdu. Ashabın işleri ile meşguliyeti, kalbini Allah'ın zikrinden alıkorsa bunu kendi mevkiine göre günah sayar ve derhal istiğfar ederdi Maksadı kalbine gelen bu gafleti silmekti. Efendimiz için bu hâl "Hasenâtü'l-ebrâr seyyiâtü'l-mukarrabîn = iyilerin hasenatı mukarrabûn (Allah'a yakın olanlar) için seyyiattır" kabilindendir.
Peygamber (s.a.) devamlı olarak bir halden bir hale yükselir derece elde ederdi. Onun için evvelki hâli sonraki haline nisbetle günâh gibi olur, derhal istiğfar ederek önceki hâlini sanki yaşanmamış duruma getirirdi.
Aliyyü'l-Kaarî bu hadisle ilgili olarak şunları söyler:
"Gayn, örtü demektir. Efendimizin sözü "kalbimi beşerin kaçınamayacağı dalgınlık, yeme, içme ve cinsî arzulardan nefsin nazlarına iltifat hâli kaplar "manasınadır. O kalbi kaplayan bulut ve örtü gibidir. Kalble mele-i a'lâ arasına girer. Resulullah, kalbini tasfiye ve örtüyü kaldırmak için istiğfar eder. Bu her ne kadar günâh değilse de diğer hâllerine nisbetle bir noksanlık ve günaha benzer bir düşüştür. Onun için istiğfar münâsib olur... Ancak muhtar olan görüşe göre bu kelime, mânâsı iyice anlaşılamayan müteşabihlerdendir."
Hadis-i şerif müslümanları çok istiğfar etmeye teşvik etmektedir. Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiği başka bir hadiste de Resülullah "Ey insanlar, tevbe ediniz çünkü ben Allah'a günde yüz kere tevbe ederim" buyurmuştur.[355]

Bazı Hükümler

1. Peygamberler günâh işlememekle beraber bazan kalblenne hafif dalgınlıklar gelebilir.
2. Kişi bilerek ve bilmeyerek işlediği günâhlardan dolayı çokça tevbe istiğfar etmelidir.[356]

1516. ...İbn Ömer (r.anhuma)'dan; demiştir ki:
Biz Resulullah (s.a.)'in bir mecliste yüz defa:
Rabbim beni bağışla, tevbemi kabul et, şüphesiz sen tevbeleri kabul edensin, merhametlisin" dediğini sayardık.[357]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in yaptığı aslında ümmetini teşvik ve onlara öğretmek maksadına mebnîdir.Çünkü o masumdur günahsızdır. Efendimizin istiğfarında, "Ona istiğfar et çünkü o tevbeleri kabul edendir"[358] emrine imtisal vardır. Hz, Peygamberin istiğfarı konusunda bir önceki hadiste biraz daha geniş bilgi verilmişti.
Günahsız olan Peygamberin bu yaptığına karşılık, hayatları serapa günah olan kulların ne kadar çok istiğfar etmeleri gerektiği insaf ile düşünülmelidir.[359]

1517. ...Hilalb. Yesarb. Zeyd[360] babası Yesâr'dan, Rasulullah'ın azatlası olan dedesi Zeyd'in, Hz. Peygamber'i şöyle buyururken işittiğini rivayet etmiştir:
"Kim = Kendisinden başka ilâh olmayan hayy ve kayyûm olan Allah'tan beni bağışlamasını dilerim, ona tevbe ederim" derse, -savaştan kaçmış bile olsa- günahları bağışlanır.[361]

Açıklama

Hadis-i şerif, istiğfarın ehemmiyetine işaret etmek için bu bölüme alınmıştır.Efendimizin beyânından anladığımıza göre, tevbe etmek Allah'tan bağışlanmasını dilemek büyük ve küçük tüm günahların affedilmesine vesiledir. Resûlullah bu manayı "Savaştan kaçmış bile olsa" diye ifadelendirmiştir.
Savaştan kaçmanın büyük günah oluşunda bütün ulema müttefiktir. Hz. Peygamber (s.a.) helak edici olarak vasıflandırdığı yedi büyük günahı haber verirken harpten kaçmayı da saymıştır.
Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.):
"Helak eden yedi şeyden sakının", buyurmuş. Yamndakilerin:
Ya Resulullah, bunlar nelerdir? sorusuna;
"Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak Allah'ın haksız yere öldürmeyi haram kıldığı bir adamı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak ve hiç bir şeyden haberi olmayan iffetli müslüman bir kadına iftira etmek" cevabını vermiştir. Şu âyet-i kerime meali de savaştan kaçmanın ne derece büyük bir günah olduğunu ortaya koyuyor: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer Cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür."[362]
Savaş diye terceme ettiğimiz (ou-yı) zahf kelimesi aslında "yavaş yavaş yaklaşmak kalça üzerinde ilerlemek" manalannadır. Enfâl suresinin 15. âyetini tefsir ederken Elmalılı Hamdi şöyle der: "Kâfirlere zahf halinde rast geldiğiniz vakit, -yani sizden çok olarak, geldikleri saff-ı harp nizamında karşılaştığınız zaman = onlara arkalarınızı çevirmeyiniz- sizin kadar veya daha az oldukları zaman şöyle dursun, çok bulundukları zaman bile arkanızı dönüp kaçı vermeyiniz, derhal vaziyet alıp tutununuz." Elmalılı'mn bu ifâdelerinden zahf kelimesinin kalabalık, müslümanlardan daha fazla düşmanla karşılaşmak, demek olduğu anlaşılır. Kurtubî müslümanların kaçmalarının haram olmasının düşman topluluğunun İslâm ordusunun iki mislinden az olmasıyla kayıtlı olduğunu söyler. Ama düşmanın sayısı müslümanların iki katından fazla olursa, çaresizlik yüzünden kaçan, yukarıdaki âyet ve hadisin hükmüne girmez. Tabîî bu, ruhsattır. Sabredip şehîd olmak daha efdâldir. Mûte muharebesinde sayıları üç bini geçmeyen müslümanlar, iki yüz bin kişilik düşman ordusunun karşısında mücâdele etmiş onlardan kaçmamıştır. İspanya'yı fetheden Târik b. Ziyâd, yetmiş bin kişilik düşmana bin yediyüz kişi ile hücum etmiş ve onları perişan etmiştir.
Yukarıdaki âyet-i kerime ve Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadis, savaştan kaçmanın ne kadar büyük bir günâh olduğunu ortaya koymaktadır. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerif de samimiyetle yapılan tevbe ve istiğfarın bütün günahları hatta harpten kaçmanın günahını bile affettireceğini bildirmektedir.
Tirmizî bu hadisin garip olduğunu bundan başka hiç bir yolla bilinmediğini söyler.[363]

Bazı Hükümler

1. Samimiyetle yapılan tevbe tüm günahların affedilmesine vesiledir.

2. Harpten kaçmak büyük günahtır ama tevbe ile o da affedilir.[364]

1518. ...İbn Abbâs (r.anhuma) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah (azze ve celle), istiğfara devam eden kimsenin her sıkıntısı için bir çıkış yolu ve her keder için bir ferahlık sağlar. Onu

hiç beklemediği bir yerden rızıklandırır."[365]

Açıklama

Hadis-i şerif istiğfara devam eden kimseye sıkıntılarının giderilmesi, kederlerinin izâlesi ve kendisine ummadığı yönlerden rızık verilmesi gibi, dünyevi mükâfatların verileceğini beyân ediyor. Nefis sahibi kulun, her an günah işleyebileceği keyfiyetinden dolayı 'İstiğfar eder" denilmemiş, "istiğfara devam eden" tabiri kullanılmıştır. 1515 nolu hadis-i şerifte belirtildiği üzere ismet sıfatını üzerinde taşıyan masum Peygamberin günde yüz kere istiğfar ettiği gözönüne alınırsa, diğer müslümanların istiğfara ne kadar muhtaç oldukları ortaya çıkar.
Bu hadis, Talak Süresindeki şu âyet-i celilelere işaret hüviyeti taşımaktadır:
"Allah (c.c.) kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir..."[366]
Bu âyet-i kerime esas itibariyle karısını üç talakla boşayan kimse ile ilgilidir. Bu yüzden bazı âlimler buradaki "kurtuluş" yolunun sadece karısını boşayana ait olduğunu söylerler. Bir kısım âlimler ise, bu kurtuluşun dünya ve âhiretin tüm sıkıntılarına şâmil olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bunu cehennemden Cennete bir çıkış yeri, Allah'ın yasak ettiği şeylerden kurtuluş, tüm şiddetlerden kurtuluş insanları sıkıntıya sevk eden her şeyden kurtuluş" şekillerinde tefsir edenler de olmuştur.
Ayrıca "Allah'a karşı gelmekten sakınma, farzlarını eda etmek, sünnete uymak rızık konusunda Allah'a karşı gelmemek" ve "kurtuluş yolu sağlamak" da aynı sıraya göre "cezadan kurtuluş, bid'atçilerin çarptırılacakları cezadan kurtuluş, yetecek kadar rızık
vermek" şekillerinde izah edilmiştir.
Bu durumda olan bir kimseyi, "Allah'ın, hiç beklemediği bir yerden rızıklandırması" da değişik biçimlerde ifadelendirilmiştir. Bu ifâdeler, önceki terkiplerdeki anlayış farklılığına göre özellik arzeder. Bu ifâdelerin en yaygınları "Allah'ın ona sevap verip sevabını çoğaltması, ummadığı yerden Cenneti vermesi, rızkını artırması"dır.
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) yukarıdaki âyeti okumuş ve "hem dünyanın şüphelerinden hem ölümün sıkıntılarından ve kıyamet gününün şiddetinden kurtuluş" buyurmuştur.
Ebû Zerr-i Gıfârî (r.a.) şöyle der: "Resulullah (s.a.):
"Şüphesiz ben bir âyet biliyorum eğer insanlar buna sanlsaydı onlara yeterdi" buyurup bu (yukarıdaki) ayeti okudu."
Bu âyet üzerinde bu kadar durmamıza sebep, üzerinde durduğumuz hadis ile aşağı-yukarı aynı mânâyı ifade etmeleridir.
Hadis-i şerif müslümanları bilhassa günah işledikleri veya bir musibete uğradıkları zaman bol bol istiğfar etmeye teşvik etmektedir.
Bazı âlimler râvîlerden Hakem b. Mus'ab'ın tenkid edildiğini ileri sürerek, bu hadisi zayıf saymışlardır. Ancak Ibn Hıbbân bu zatı güvenilir kabul etmiş, Buhârî de herhangi bir kusuruna işaret etmemiştir.[367]

1519. ...Katâde, Enes (r.a.)'e:
Resûlullah çokça ne şekilde dua ederdi? diye sormuş, Enes de şu cevabı vermiştir: = Allah'ım! Bize dünyada ve âhirette iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru."
(Ebu Davud'un hocalarından) Ziyâd şunu da ilave etti: "Enes (r.a.) kısaca dua etmek isterse bu sözlerle dua ederdi. Daha uzun dua etmek istediğinde ise, diğerleri arasında *bu duayı da okurdu."[368]

Açıklama

Enes (r.a.)'in Hz. Peygamberden naklen haber yerdiği bu dua Bakara sûresinin 201. âyetidir. Bazı insanların sadece dünya nimetlerini istedikleri, böylelerine âhirette herhangi bir nasibin olmadığına işaret edildikten sonra, bir kısım insanların ise, hem dünyanın hem de âhire-tîn iyilik ve güzelliklerini isteyip "bizi âteşin azabından koru" diye dua ettikleri bildirilmektedir.
Kelime olarak iyi, güzel, iyilik ve güzellik manalarına gelen "hasene" insanın nefsinde, bedeninde ve hallerinde elde etmekle sevineceği her türlü nimettir. Esasen "güzel" demok olan "hasen", sevinç ve arzuyu gerektiren herhangi bir şeydir. Hüsün onun nefsinde müessir olan özel haldir.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî, "hasene"nin bu makamdaki tefsirinde âlimlerin ihtilaf ettiğini söyler. Bu konuda nakledilen görüşler şunlardır:
a. Dünyada faydalı ilim, helal rızık ve ibâdet, âhirette de Cennettir.
b. Dünya ve âhirette afiyettir.
c. Dünyanın hasene(iyi)si:bol ve helal rızık, âhiretin hasenesi sevab ve bağışlanmadır.
c. Dünyanın hasenesi ilim ve ilimle âmel; âhiretin hasenesi, hesabın kolay olması ve Cennete girmektir.
e. Dünya hasenesi kişinin dünyada arzu ettiği herşey sıhhat, geniş ev, güzel hanım, salih evlât, bol rızık, faydalı ilim ve salih amel; âhiretin hasenesi Cennete girmek, hesabın kolay olması,Arasat'taki büyük korkudan emniyet gibi âhirete müteallik şeylerdir.
f. Dünyanın hasenesi sâliha hanım; âhiretin hasenesi hûrî, ateşin azabı da, kötü karıdır.
g. Dünyanın hasenesi, helal rızık ve ilim, âhiretin hasenesi Cennettir.
h. Dünyanın hasenesi, ilim ve ibâdet; âhiretin hasenesi, af ve mağfirettir.
Görüldüğü gibi bu görüşlerin birçokları birbirine çok benzemektedir.
Hatta bazıları aynı kelimelerle ifâde edilmiştir. Dünyanın hasenesi olarak ileri sürülen görüşlerin hepsinin, insanın arzusuna uygun düşüp, âhiretin amellerine yardım eden peylerde, âhiret hasenesinin de cennete girme veya buna vesile olan şeylerde

birleştiği görülmektedir.
Ateşten korunmayı istemek, haramlardan kaçınmak, şüpheli şeylerden uzaklaşmak gibi daha dünyada gerçekleştirilmesi gereken sebepleri de içine alır, o halde "bizi ateşin azabından koru" diye dua eden bir kimse, aynı zamanda dünyada iken haramlardan kaçınma konusunda Allah'a dua etmiş olur.
Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in çok kere bu âyet-i kerimeyi okuyarak dua ettiğini bildirmektedir. Buna sebep âyet-i kerimenin öz bir şekilde dünya ve âhiretin tümüne şâmil olmasıdır. Bu ifadeler 1482. nolu hadiste ifâde edilen Hz. Peygamber'in birçok mânâları ihtiva eden özlü sözlerle dua etmekten hoşlandığım bildiren Hz. Aişe'nin haberiyle tam bir uyum sağlamaktadır.
Bu hadisin bir başka rivayetine göre Hz. Enes'den bir dua etmesi istenmiş, o da "Allahümme âtina...." duasını okumuş. "Biraz daha artır" şeklindeki isteklere, "Daha ne istiyorsunuz? Hem dünya hem de âhireti istedim" karşılığım vermiştir.
Bir rivayette Ömer (r.a.)'in Kabe'yi tavaf ederken bu âyet-i kerimeyi okuyarak dua ettiği bildirilmekte, sonra da onun bundan başka duada devamlı tekrarladığı bir âyetin olmadığı ilâve edilmektedir.
îbn Abbâs (r.anhuma)'ın da şöyle dediği nakledilir: "Allah (c.c.) yeri ve gökleri yarattığından beri, Rüknün (Kâbe-i Muazzamanın Rükn-ü Yemânî denilen köşesi) yanında duran bir melek vardır, o devamlı olarak "âmin" der.Onun için siz deyiniz."
îbn Mâce'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadiste belirtildiğine göre, Resulullah (s.a.): [369]
diyen kimseye âmin demek üzere yetmiş melek vekil edilmiştir" buyurmuştur.
Ebu Dâvûd, hadis-i şerifi Müsedded ve Ziyad b. Eyyûb olmak üzere iki ayrı üstaddan almıştır. Müsedded'in rivayetinde Enes b. Mâlik (r.a.)'in kendisine sorulan soruya karşılık Hz. Peygamber'in çokça okuduğu duayı haber vermesinden başka bir şey yer almamaktadır. Ziyâd'ın rivayetinde ise, Katâde'nin Hz. Enes'in sadece bir defa dua etmek istediği zaman bu âyeti okuduğu, fazlaca dua etmek istediğinde ise, söylediklerinin arasında bu âyetin de bulunduğunu haber verdiği ilâve edilmektedir. Müslim'in rivayeti Ziyâd'ın rivayetine benzemektedir.
Ebû Davûd nüshalarının bazısında Enes'in Peygamber (s.a.)'den naklettiği dua, diye bazılarında ise, şeklinde başlamaktadır. Bu farka tercemede köşeli parantez ile işaret edilmiştir.[370]

Bazı Hükümler

1. Dua ederken hem dünya nem de âhiretin iyiliklerini istemek meşrudur.
2. Kur'an-ı Kerim'de geçen dua âyetlerini okuyarak dua etmek meşrudur.
3. Peygamber (s.a.)'in değişik ifadeler kullanarak yaptığı çeşitli duaları vardır.Bunlardan bazılarını sıkça tekrarlardı.[371]

1520. ...Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf, babası Sehl b. Huneyf (r.a.)'den, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu dediğini rivayet etmiştir.
"Allah'tan şehîd olmayı samimiyetle isteyen kişiyi, yatağında ölse bile Allah, şehidlerin derecesine eriştirir."[372]

Açıklama

Metindeki lafzatuUah lardan birincisi bazı nüshalarda mevcut değildir. Ayrıca buradaki kelimesi bazı nüshalarda şeklindedir.
Hadis-i şerifte can-ü gönülden şehîd olarak ölmek isteyenlere Allah azze ve cellenin şehidlik mertebesini vereceği belirtilmektedir. Ancak savaşa gitme arzusu duymadan, oturduğu yerden şehidlik mertebesini umanlar, bu hükmün şümulüne girmezler. Nitekim Tirmizî'nin Muaz b. Cebel (r.a.)'den yaptığı rivayete göre Resulullah (s.a.):
"kul Ih! en samimiyetle Allah yolunda öldürülmeyi isteyen kişiye Allah şehidlik ecri verir" buyurur.
Hadis-i şerif, bir müslümanın hayır işlemeye niyetlenip de o hayrı işlemese bile, o hayrı yapmış gibi sevab alacağına delâlet etmektedir. Bu, Allah azze ve cellenin kuluna ihsanıdır.
Buharî'nin İbn Abbâs (r.anhuma)'dan rivayet ettiği şu hadis-i şerif, bu keyfiyeti açık bir şekilde ortaya koymaktadır:
Resulullah (s.a.) kutsi bir hadiste şöyle buyurur: "Allah (c.c.) tüm iyilik ve kötülükleri takdir etti, sonra da bunları açığa çıkardı. Bir İt a sen e (iyilik) yapmayı kasd edip de onu yapmayan kimseye Allah (c.c.) kendi katında tara bir iyilik (sevabı) yazar. Eğer o kimse iyiliğe niyetlenir ve iyiliği yaparsa Allah kendi katında onun için ondan yedi yüze kadar kat kat iyilik (sevabı) yazar. Bir kimse de kötülük yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse, Allah (c.c.) onun için tam bir iyilik yapmış gibi sevab yazar. Eğer kötülüğe niyetlenir ve o kötülüğü işlerse kendisine sadece bir kötülük günahı yazar."[373]
Allah azze ve cellenin yapmamakla beraber iyilik yapmaya niyetlenene ve kötülüğe niyetlenip de vazgeçene sanki bir iyilik yapmış gibi sevap vermesi, Allah'ın bir lutfudur. Zaten öyle olmayıp da kui sadece yaptığının karşılığını alsaydı, o zaman cenneti hakkeden çok az olurdu. Çünkü insanların yaptıkları kötülükler iyiliklerine nisbetle çok fazladır.
Buhârî şârihi Aynî'nin belirttiğine göre, niyet ettiği kötülüğü yapmamaktan dolayı sevab alacak olan kişi bu kötülükten Allah için vazgeçendir. Yapamadığı için ya da başkasının zorlamasıyla kötülüğü terk eden kişi bu hadis-i şerifin muhtevasına giremez.
Burada şunu da belirtmek gerekir ki, "Hemm" ve "azm" ayrı ayrı şeylerdir. Hemm, bir şeyin gönle gelmesi, fakat orada yerleşmemesi, azm ise, yapılmak istenilen bir şeyin kalbe iyice yerleşip karar kılmasıdır. Nitekim, "yirmi sene sonraki falan namazı kılmayacağım" diye azmeden bir kimsenin derhal günahkâr olacağında tüm âlimler müttefiktir. O halde Buhârî'-nin rivayet ettiği bu hadiste belirtilen "kötülüğü kastetmek"ten maksat, kalbe gelen fakat oraya iyice yerleşmeyen kötülüktür.

Ebu Davud'un hadis-i şerifi "istiğfar" konusu içerisine alması kişinin kendisinin manevî derecesini yükseltecek şeyleri istemesinin cevâzj ile ilgili olsa gerektir.[374]

1521. ...Esma b. el-Hakem; Ali (r.a.)'ı şöyle derken işittim demiştir:
"Ben Resulullah (s.a.)'den birşey duyduğum zaman Allah (c.c.)'ın dilediği ölçüde onunla amel etmeye çalışan biriyim. Efendimizin ashabından birisi bana bir hadis haber verirse, ondan yemin etmesini ister, yemin ederse kabul ederim. Ebu Bekir (r.a.) -o doğru söyler- bana şöyle haber verdi: "Resulullah (s.a.)'ı:
"Bir kimse bir günah işler de akabinde güzelce abdest alır sonra kalkıp iki rekat namaz kılar ve Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah onu mutlaka bağışlar" derken işittim. Resulullah devamla: "Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar..." mealindeki âyeti sonuna kadar okudu.[375]

Açıklama

Hadis-i şeriften Hz. Ali'nin bir sahabiden bir hadis duyarsa onu bizzat Hz. Peygamber'den duyduğuna yemin ettirdiği anlaşılmaktadır. Buna sebeb sahâbilerin yalan söyleme ihtimalleri değil, hadîse, yanılma veya unutma eseri bir şeyin karışmasını önlemektir. Yine hadis metninden Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ali'nin bu âdetinin dışında olduğu anlaşılıyor. Çünkü onun "Ebü Bekir doğru söyler" demesi, "Ona yemin teklif etmeye lüzum yok" manasınadır. Tabi Hz. Ali'nin bu sözünü "Ebu Bekir'den başkaları yalan söyler" şeklinde anlamamak gerekir. Hz. Ali bu sözü ile Ebu Bekir (r.a.)'in sıdk konusundaki derecesini ifade etmek istemiştir. Nitekim Peygamber (s.a.) ona "Sıddîk" lâkabım vermiştir.
Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e rivayet ettiği bir hadisi takviye için yemin teklif etmeyişine sebep onun hadisleri hem lâfız hem de mânâ olarak rivayet etmeye son derece itina etmesidir. Bu yüzden Hz. Ebu Bekir fazla hadis rivayet etmemiştir. İmam Azam Ebu Hanife de bu konuda Hz. Ebu Bekir'i takib etmiştir.
İbn Cerîr'in Ali b. Ebi Tâlib'den rivayet ettiği şu haber de Hz. Ali'nin bu huyunu bildirmektedir: "Kim bana Resulüllah'tan bir hadis haber verdi ise, onu bizzat Hz. Peygamber'den duyduğuna yemin etmesini isterdim. Ebu Bekir bundan müstesna. Çünkü o, yalan söylemez."
İmam Buharı, Hz. Ali'nin kendisine hadis rivayet edenlere yemin ettirmesini kabul etmeyerek, "Ali, Ömer, Mikdâd, Ammâr ve Fatıma (r.anhuma)'den hadis işitmiş fakat hiçbirinden yemin etmesini istememiştir" der.
Ukaylî de Buhârî'nin görüşünü benimsemiştir.
Hadis-i şerif işlenen bir günahtan sonra yapılan tevbe istiğfarın o günahın bağışlanmasına vesile olacağına işaret etmektedir. Ancak tevbeden önce güzelce abdest alınması peşinden de iki rekat namaz kılınması gereklidir. Güzelce abdest almaktan maksat, sünnet ve âdaba riâyet edilmesidir. Tevbe ve istiğfardan önce kılınan iki rekat namaz, kişiyi dünya ve dünya zevklerinden uzaklaştırıp Allah'a yaklaştırır. Yaptığı rüku ve secdeler Allah azze ve celle'nin huzurunda ihtiyaç ve zaafına, onun gücü karşısında mevkiinin düşüklüğüne işaret eder. Bu halet-i ruhiye içerisinde Rabbine el açıp dua eden, af dileyen kişinin dua ve tevbesi kabul edilmeye daha lâyıktır. Ayrıca yapılan kötülükten sonra namaz kılmakta "...iyilikler kötülükleri giderir..."[376] mealindeki âyet-i kerimenin ifade ettiği mânânın tahakkuku görülmektedir.
Hz. Ebu Bekir'in haber verdiğine göre Resulullah (s.a.) işlenen bir günahtan sonra âdâb ve erkânına riâyet ederek abdest alıp iki rekat namaz kılan bir kişinin bağışlanacağını bildirdikten sonra, Âl-i İmrân sûresinden bir âyet okumuştur. Hadisin metninde bir bölümü verilmiş olan âyet-i kerimenin tamamının meali şöyledir:
"Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde, Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahlan Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler."[377]
Bu âyet-i kerimedeki "(i^.u) = fena bir şey" kelimesi "zina gibi çok çirkin olan fiiller, büyük günahlar, başkasını da ilgilendiren günahlar" olarak, nefse zulüm de "küçük günah, zina kaydı olmadan herhangi bir günah veya zararı başkasına dokunmayan günâhlar" olarak tefsir edilmiştir.
Bu âyet-i kerimede bahsi geçen "onlar", daha önceki âyetlerden anlaşıldığına göre, Allah'a karşı gelmekten sakınan muttaki mü'minlerdir. Bunlar hasbel-beşer bir kötülük yaparlar bir günah işlerlerse, derhal Allah'ı hatırlarlar. Haya ve korkularından dolayı günahlarına hemen tevbe ederler. Yaptıklarına pişman olarak kalben ve Iisânen mağfiret isterler. Bununla da kalmayıp günahı örttürecek iyilik yapmaya koşarlar. Bütün bunları Allah (c.c.)'ın günahları bağışlayacağını bilerek ve umud ederek yaparlar. Çünkü günahları, Allah (c.c.)'dan başka hiç kimse affedemez. Ancak âyet-i kerimenin sonunda işledikleri bir günahtan sonra tevbe edenlerin müttekîler sınıfına girmeleri için işlemiş oldukları günahta bilerek ısrar etmemeleri şart koşulur.
Bu âyet-i kerime ve hadis-i şerifin ihtiva ettiği mânâ ve hükümler müslümanlar için son derece büyük bir lütuf ve genişliktir.
Âyetin nüzul sebebi olarak rivayet edilen bazı görüşler vardır. Bunlardan İbn Mes'ud'dan yapılan rivayete göre sahâbîler Resulullah (s.a.)'a gelip:Ya Resulullah! Allah katında İsrâîl oğullan bizden daha ikrâmlı idiler. Çünkü onlardan bir günahkâr, sabahleyin kalktığında günâhının cezasını kapısına, (bir rivayete göre de günâhmın keffaretini evinin eşiğine)yazılmış olarak bulurdu.'Burnunu kes, kulağını kes, şöyle yap diye yazılı oluyordu dediler. Bunun üzerine İsrail oğullarına yapılan bu muameleye bedel olarak hatta onlarınkinden daha da merhametli olmak üzere bu âyet-i kerime nazil oldu. Bu âyet indiği zaman şeytanın ağladığı rivayet edilir.
Meşhur olan görüşe göre yukarıda belirtilen âyet-i kerimeyi bizzat Hz. Peygamber okumuş, Hz. Ebu Bekir Hz. Ali'ye nakletmiştir. Diğer bir görüşe göre ise, âyeti şâhid olarak okuyan Resuîüllah (s.a.) değil, Hz. Ebu Bekir'dir.
İbn Cerîr'in rivayetinde Hz. Peygamber'in “ = kim fenalık yaparsa cezasını görür...'[378] veya (rivayetteki) âyetlerinden birisini okuduğu bildirilmektedir.[379]

Bazı Hükümler

1. Hadis rivayet eden bir kişiye doğruluğunu ispat için yemin ettirmek caizdir.
2. İşlenilen bir günahın hemen peşinden tevbe edilmelidir.
3. Tevbe etmeden önce iki rekat namaz kılınması müstehabtır.
4. Şartlarına riâyet edilerek samimiyetle yapılan tevbeler Allah katında makbuldür.
5. Müslüman, duyduğu hadisi hayatında uygulamalıdır.[380]

1522. ...Muaz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resuîüllah (s.a.) onun elini tutup:
"Ya Muaz! Vallahi seni seviyorum. Sana bir şeyler tavsiye edeyim, onları her (farz) namazın sonunda oku, kat'iyyen terk etme":
"Allah'ım! Seni zikretmekte, sana şükretmekte ve sana güzelce ibâdet etmekte bana yardım et" dersin" buyurdu.[381]
Muaz (r.a.) bu duayı, (râvi) es-Sunabihî'ye, o da (râvi) Ebu Abdurrahman 'a tavsiye etti.[382]

Açıklama

Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in Muaz b. Cebel1 e olan sevgisine ve ona gösterdiği ihtimama delâlet etmektedir. Bu sevgi ve ihtimamın eseri olarak Resulullah (s.a.) ona dua etmesi için bazı sözler öğretmiş ve bunları tüm farz namazların sonunda okumasını tavsiye etmiştir. Resul-i Ekrem'in yemin ederek sevdiğini söylediği bir kimseye, yukarıda geçen sözleri okumasını tavsiye etmesi, bu sözlerin kadrinin yüceliğini göstermeye kâfidir.[383]

Bazı Hükümler

1. İnsanın sevdiği bir kimseye sevgisini haber vermesi müstehabtır.
2. Sevdiğini yemin ederek bildirmesinde bir sakınca yoktur.
3. Müslümanlara hayır yollarını tavsiye etmek dinî bir vazifedir.
4. Farz namazların peşinde diyerek dua etmek müstehabtır.[384]

1523. ...Ukbe b. Âmir (r.a.)'den; demiştir ki: "Resulullah (s.a.) bana her namazın sonunda muavvizeteyen (Fe-lak ve Nâs) sûrelerini okumamı emretti."[385]

Açıklama

Hadis-i şerif için Tirmizî "Hasen garib" derken Hâkim, Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söyler.
Felak ve Nas sûrelerine "Muavvizeteyn" denilir. "Koruyucu iki sure" manasınadır. Bu sûreler iki tane olduğu için genellikle tesniye (ikil) olarak kullanılır. Nitekim Tirmizî'nin rivayetine göre Ukbe (r.a.) " = bana iki koruyucu sûreyi okumamı emretti" demektedir. Halbuki Ebü Davud'un rivayetinde bu kelime cem' (çoğul) olarak " = koruyucular" şeklinde görülmektedir. İki sûre için çoğul sığasının kullanılması iki şekilde izah edilebilir.
a. Buradaki çoğul, birden fazlasına işaret içindir. İki birden fazla olduğu için çoğul kullanılmıştır.
b. Adı geçen iki sûre ile birçok şeyden korunulmakta, onların şerrinden Allah'a sığınılmaktadır.Onun için kelime çoğul olarak kullanılmıştır.
Muavvizetân sûrelerinin fazîleti ve bu sûrelerin ihtiva ettiği mânâlar 1462. hadisin şerhinde geçmiştir.[386]

Bazı Hükümler

Hadis namazlardan sonra Felak ve Nas sûrelerinin okunmasını teşvik etmektedir.[387]

1524. ...Abdullah (b. Mes'ûd -r.a.-)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.) üç defa dua ve üç defa istiğfar etmekten hoşlanırdı.[388]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre Peygamber (s.a.) dua ettiği zaman söylediklerini istiğfar ile ilgili sözlerini üçer defa tekrarlamaktan hoşlanırdı. Bu dua ve istiğfar edenin acz ve kararlılığını ispat yönünden önemli bir davranıştır. Çünkü isteyicinin isteğini tekrarlaması onun ihtiyacının şiddetini ifâde ettiği gibi, istenilen kişinin merhamet ve şefkatinin de artmasına vesiledir.
Hadis-i şerif dua ve istiğfarın tekrarlanmasının meşru olduğuna delildir.[389]

1525. ...Esma bint Umeys (r.anha)'dan; demiştir ki:
Resulullah (s.a.) bana;
"Sana sıkıntı esnasında -veya[390] sıkıntıda- okuyacağın bir kaç kelime öğreteyim mi?" dedi ye Allah, Allah, Rabbim! Ona

hiçbir şeyi ortak koşmam" buyurdu.[391]
Ebu Davud dedi ki:
"Bu Hilal, Ömer b. Abdu'l-Aziz'in azatlısı olan Hilâl'dir. îbn Ca'fer de Abdullah b. Cafer'dir. "[392]

Açıklama

Taberî'nin rivayetinin sonunda "üç defa" ilâvesi vardır.İbn Hıbbân'in rivayeti ise Hz. Aişe'den ve şu lâfızlarladır: "Resulullah (s.a.) aile efradını topladı ve "Birinize bir gam veya keder gelirse Allahü, Allahü, lâ üşrikü bihi şey'en, desin" buyurdu."
Aynı mânâyı ifade eden bir rivayeti de Taberanî el-Mü'cemü'l-Kebir ve el-Mü'cemü'l-Evsât'ında İbn Abbâs'dan şu ifâdelerle nakletmektedir: "Resulüllah (s.a.) biz evde iken kapının iki pazvant (yanlardaki dikme)ını tuttu ve "Ey Abdulmutîalib oğulları! Size bir sıkıntı veya meşakkat ya da maişet darlığı gelirse, Allahü, Allahü, Rabbi lâ üşrikü bihi şey'en" deyiniz" buyurdu."
Görüldüğü gibi üç ayrı sahâbîden rivayet edilen bu haberlerde sıkıntı ve meşakkate uğrayanların yukarıda geçen "Allahü, Allahü, lâ üşrikü bihi şey'en" demesi teşvik edilmiştir.[393]

1526. ...Ebu Musa el-Eş'âri'den; demiştir ki:
Bir seferde Resulullah (s.a.)'la beraberdim. Medine'ye yaklaşınca insanlar yüksek sesle tekbir getirdiler. Bunun üzerine Resülullah (s.a.):
"Ey insanlar! Siz sağıra ve gâib olan birine dua etmiyorsunuz. Şüphesiz, dua ettiğiniz Allah, sizinle develerinizin boyunları arasındadır (o kadar yakındır)" buyurdu. Sonra Resulüllah (s.a.) bana:
"Ya Ebâ Musa, sana Cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" dedi.
O nedir?
"O hazine Lâ havle velâ kuvvet illâ billâh'dır" buyurdu.[394]

Açıklama

Hz. Peygamberle birlikte Medine'ye dönerken yüksek sesle tekbir getiren ashabın dediği; Buhârî'nin rivayetinde ve Ebu Dâvud'da bundan sonra gelecek olan rivayette açıkça belirtildiğine göre "Allahü ekber, Allahü ekber, Lâilâhe illellahü vellâhu ekber" sözleridir.
Hz. Peygamber, ashabın sesli tekbirlerini hoş karşılamamış ve onlara, Allah (c.c.)'ın sesli ve sessiz herşeyi duyduğunu, uzakta olmayıp aralarında olduğunu hatırlatmıştır. "Sizin dua ettiğiniz Allah, sizinle develerinizin boyunlun arasındadır," sözü, Allah'ın kullarına olan yakınlığından kinayedir. Allah'ın gerçekten orada olduğunu ifâde değildir. Bu, "Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız"[395] âyet-i kerimesinde işaret edilen mânâya benzemektedir.
Allah ile yaratıkları arasındaki nisbet, yaratıklar ile kendi nefsi arasındaki nisbetten daha öncedir. Çünkü yaratıkların varlığı kendi zâtları ile değil, Allah'ın kudretiyledir.
Şah damarı esas itibariyle kalbe kan getiren toplar damardır. Boyunda gırtlağın yanlarından geçen damarlara şah damarı denilir. insan vücudunun çeşitli organlarından gelen kanlar bu damar vasıtasıyla kalbde toplandığı için yakınlıktaki mübalağa bu damarla ifade edilmiştir. Nitekim bir şâir "Ölüm ona şah damarından daha yakındır" der.
Buna göre âyet-i kerimenin manası "Allah insana kalbine kan akıtan en yakın damarından, yahut canından daha yakın" demektir.
Allah'ın kuluna yakınlığı zatî yakınlıktan ziyâde hissî yakınlıkla izah edilmektedir. İbn Cerîr et-Taberî arapçaya vâkıf ulemanın bu (üzerinde durulan) âyet-i kerimede kast edilen yakınlığın manasında ihtilâf ettiklerini belirttikten sonra, bazılarına göre "Allah'ın kul üzerinde kudretinin infazı ve tesirinin icrasındaki yakınlık ve mâlikiyet", bazılarına göre ise, "nefsin-deki vesveseyi bilmekte daha yakın" demek olduğunu söyler.
Fahreddin*Râzî, Allah'ın kuluna canından daha yakın oluşunu ilim ve kudret yönünden izah eder. Bu izaha göre Allah (c.c.) ilmi ile kişiye dama-rmdaki kandan daha yakındır. Çünkü damarın önünde örtü vardır, o sahibine gizli kalabilir ama Allah'ın ilminin önünde hiçbir örtü ve engel yoktur. Allah'ın emrinin insana sirayeti de darnarındaki kanın akışı gibidir. Bu da kudret yönünden yakınlığa işaret eder.
Zemahşerî, Beydâvî ve Ebu's-Suûd Efendi de yukarıdaki izahlara benzer ifadeler ile, Allah'ın insana yakınlığından maksadın ilmî yakınlık olduğunu, insandan ve insanın hallerinden, sanki yakın bir zat imiş gibi haberdâr olduğunu söylemişlerdir. Allah tüm mekânlardan münezzeh olduğu halde, "Allah her yerdedir" denilmesi de onun ilminin heryeri kuşatması manasınadır. "Ey Muhammedi Kullarım sana beni sorarlarsa, bilsinler ki ben şüphesiz onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim..." âyet-i kerimesi de[396] Allah'ın kullarına yakınlığına işaret etmektedir.
Allah (c.c.)'ın bu hadis-i şerîfte belirtilen yakınlığından maksat da mânevi yakınlıktır. Resûl-i Ekrem'in bunu söylemesine sebeb olan tekbirde seslerin yükseltilmesi hâdisesi ve bunu men'etmek için kullandığı ifâdeler, Cenab-i Hakk'ın manevî yakınlığına işaret edildiğini göstermektedir.
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in ashabına müdâhelesi, "Kendinize acıyınız. Çünkü siz sağır veya gaib birine dua etmiyorsunuz. Aksine her şeyi duyup görene -bir rivayette her şeyi duyan sizinle beraber olana- dua ediyorsunuz" şeklînde ifâde edilmiştir.
Hz. Peygamber'in sesli olarak tekbir getirenleri tenkid etmesine sebep, Allahü âlem, onların haddinden fazla bağırmış olmalarıdır. Çünkü mutlak mânâda sesli zikir meşrudur. Bazı âlimler, "sahâbilerin seslerini yükseltmeleri dua ederken

olmuştur, burada geçenlerin açıktan söylenmesi ise, zikir yoluyladır" diyerek sesli zikrin meşru, fakat yüksek sesle duanın caiz olmadığına işaret ederler.
Rûhu'l-Beyân'da zikrin açık veya gizliliğinde meşreb ve manevi derecelerin göz önüne alınacağı belirtildikten sonra, "gaflette olanların kalblerin-dekini silmek için lâyık olan cehrî zikirdir. Huzur ehline münasib olanı ise, gizli olanıdır" denilir. Ruhu'l-beyân sahibi* sâhâbilerin cehrî zikre ihtiyaç duyacak mertebede olmadıkları için sûfiyyenin, müşahede mertebesine erişenleri cehrî zikirden men' ederek ona murâkebeyi emrettiklerini söyler ve cehrî zikrin cevazına delâlet eden bazı hadisleri sıralar: Ebu Said'in Hz. Peygamber'den rivayet edip Hakim'in sahih dediği "Allah'ı çok çok zikredin o kadar ki, size deli desinler" mealindeki hadis ile Ebu Davud'un cenâiz bölümünde (no: 3164) rivayet ettiği şu hadis bunlardandır. "İnsanlar kabristanda bir ışık görüp oraya geldiler bir de baktılar ki, Resulullah (s.a.)'ın bir kabrin içinde "Bana arkadaşınızı (cenazeyi) getirin" diyor. Meğer cenaze zikrederken sesini yükselten adammış".
Abdul-Hayy el-Leknevî cehrî zikir konusunda elliye yakın ladis zikretmiştir.
îmam Nevevî de el-Ezkâr'ında, efdal olan zikrin hem kalb hem de dil ile yapılanı olduğunu; ama birisi tercih edilecekse, kalbî olanı tercih etmenin gerektiğini söyler.
Hadis-i şerifte Resulüllah'm ashabına tekbir getirirken seslerini kısmalarını tenbih ettikten sonra Ebu Musa el-Eş'arî'ye dönüp:
"- Sana Cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" buyurduğu bildirilmektedir. Bilindiği gibi hazine ihtiyaç anında çıkarıp kullanmak için saklanılan kıymetli mallara denir. Hz. Peygamber'in sözünde murad ettiği mânâ, Cennette azık olacak Cennet için saklanacak, sevabı büyük ameldir. Resulüllah'm öğreteceği amel sahihlerine cenneti hazırlayacağı' ve onu cennete götürecek ameli biriktireceği için Efendimiz onu "hazine^' diye isimlendirmiştir.
Metinde görüldüğü gibi Hz. Peygamberin "hazineye benzeterek ifâde ettiği söz "Lâ havle veiâ kuvvet illâ billâh"dır ki, "Allah'a isyandan dönmek ancak onun koruması ile, tâate kuvvet ve iktidar da ancak onun yardımı ile olur." manasınadır.
Bu sözlerle kul kendisini Allah'a teslim ve işlerini ona havale etmektedir. Allah'tan başka bir yaratıcı ve onun emrini geri çevirecek bir gücün olmadığını itiraftır. Kulun kendisi için hiç bir şeye muktedir olmadığı Allah'ın dilemesi olmadan hiç bir şerri def edemeyeceği ve hiç bir hayrı elde edemeyeceğinin ifadesidir. Onun için Cennetteki bir defineyi, Cennete götürecek bir amele benzetilmiştir.
Bu hadisle ilgili olarak İbn Battal şöyle der: "Hz. Peygamber ümmetinin muallimi idi, onların bir davranışını gördüğü zaman daha ziyâde hayra vesile olan şeyi yapmalarım isterdi. Sahâbilerin tekbir ve ihlas okurken seslerini yükselttiklerini duyunca, buna havi ve kuvvetten sıyrılmalarını da eklemelerini böylece tevhid ile kadere imanı birleştirmelerini istemiştir."[397]

Bazı Hükümler

1. Zikir ve dua esnasında sesi haddinden fazla yükseltmek caiz değildir.
2. Allah insanların hallerine kendilerinden daha çok vâkıftır.
3. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demek büyük sevaba vesiledir.[398]

1527. ...Ebû Musa el-Eş'ârî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Ashâb Resulullah (s.a.) ile birlikte bir yokuşa tırmanırlarken bir adam her tümseği çıkışta yüksek sesle "Lâ ilahe illellahü vellahü ekber" diye bağırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Şüphesiz siz sağır veya gâib birine seslenmiyorsunuz" buyurdu. Sonra da;
"Ya Abdullah b. Kays!.." dedi...
Süleyman et-Teymî önceki hadisin mânâsını zikretti.[399]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis-i şerif bir öncekine bir çok yönden benzemektedir.Yalnız evvelkinde ashâb-ı kiramın Medine'yi görünce sesli olarak tekbir getirmeye başladıkları bildirildiği halde, bu hadiste tekbir getirenin bir kişi ve yokuşu çıkarken tekbir getirdiği ifade edilmektedir. Bu durumda rivayetin birinde tekbir getirirken sesini yükseltenin bir kişi, diğerinde ise, topluluk olduğu görülüyor. Bu farklılık, hadisler arasında bir ihtilâfın olduğu intibaını veriyorsa da aslında bu hadislerin arasını te'lif gayet basittir. Haddizatında Resul-i Ekrem ile beraber olan ashabın tümü seslice tekbir getirdiği halde içlerinden birisinin sesini daha çok yükselttiği ve Ebu Musa'nın hâdiseyi bir anlatışında özellikle o zatı anmış olduğu muhtemeldir.
Peygamber (s.a.) yüksek sesle tekbir getirenlere seslerini kısmalarını emrettikten sonra önceki hadiste de belirtildiği gibi Ebu Musa el-Eş'ari'ye dönmüş ve ona bir tavsiyede bulunmuştur. Ebu Musa'nın asıl ismi olan "Abdullah b. Kays" diye başlayan bu tavsiye, üzerinde durduğumuz rivayette tekrarlanmamış, önceki hadisteki ile aynı mânâda olduğuna işaret edilmekle iktifa edilmiştir. Hadisin tamamının yer aldığı Müslim'in rivayeti şöyledir:
“Ya Abdullah b. Kays! Sana Cennet hazinesinden olan bir sözü haber vereyim mi?"
O nedir? Ya Resulullah?
"Lâ havle velâ kuvvet illâ biIlâh'Mır.
Hadisin açıklaması bir önceki hadiste geniş olarak ele alınmıştır. Burada tekrarlanmasına gerek görülmedi.[400]

1528. ...Asım (el-Ahvel) bundan önceki hadisi Ebu Osman vası-tasıyle Ebu Musa (r.a.)'den rivayet etmiş ve rivayetinde şöyle demiştir: Resûlallah (s.a.):

"Ey insanlar! Kendinize acıyınız" buyurdu.[401]

Açıklama

Bu hadis de yukarıdakilerin biraz değişik bir rivayetidir.İsnadlan farklı olan bu üç rivâyetin-metinlerinde de bazı ayrılıklar görülmektedir. Bu rivayetin diğerlerinden farklı olan yanı, onlardan fazla olarak metinde görülen cümleyi ihtiva etmesidir. Çünkü bu cümle önceki iki rivayette mevcut değildir. 1526. hadisin şerhinde işaret edildiği gibi bu ziyâde Müslim'deki rivayete uygun düşmektedir.
Ebû Musa (r.a.)'dan rivayet edilen bu farklı rivayetler bir araya getirilince şöyle bir netice elde edilebilir: "Peygamber (s.a.) ashabıyla birlikte bir seferden dönerken Medine yakınındaki engebeli bir yere gelmişlerdi. înişli-yokuşlu bir yer olan bu bölgede ilerlerken ashab sesli olarak tekbir getirmeye başladı, ama içlerinden birisinin sesi daha çok çıkıyordu. Peygamber (s.a.) ashabın yüksek sesle tekbir getirmesini uygun bulmadı ve:
"Kendinize acıyınız siz sağıra veya gaib olan birine dua etmiyorsunuz. Şüphesiz dua ettiğiniz Rabbiniz sizinle develerinizin boyunları arasındadır.
(size çok yakındır)" buyurmuştur. Daha sonra da Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.)'ye dönerek, ona Cennet hazinelerinden birini öğreteceğini haber verip bunun "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" demek olduğunu bildirmiştir.
Ancak olay değişik isnadlarla nakledilirken ufak tefek farklılıklar ortaya çıkmıştır. Fakat bu farklılıklar mânâya tesir edecek ve tenakuz teşkil edecek derecede değildir. Birbirlerine nisbetle eksiklik veya fazlalık ihtiva etmektedirler.
Üzerinde durduğumuz rivayetten anlaşıldığına göre, Peygamber (s.a.)'in ashabı tekbir esnasında seslerini yükseltmelerinden men'etmesine sebep, gereksiz yere kendilerine eziyet etmiş olmalarıdır. Çünkü Allah azze ve celle değil fısıltı halinde söyleneni, kalbden gelip geçeni bile duyar, insana şah damarından daha yakındır. Yapılan zikri, okunan duayı ona duyurmak için bağırmak, sesi yükseltmek boş yere yorulmaktır. Haddizatında tekbir veya zikirde sesi yükseltmek meşru olmakla beraber, sesi kısmak vakar ve tâzîme daha uygun düşen bir tavırdır.[402]

1529. ...Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Rab olarak Allah (c.c.)'ı, din olarak İslâmı ve Peygamber olarak da Muhammed sallellahü aleyhi vesellemî seçip beğendim" diyen kimseye cennet vâcib oldu."[403]

Açıklama

Hadis-i şerif, Allah'a inanıp İslama gönül veren Hz.Muhammed'e ümmet olmaktan şeref duyan kimsenin mutlaka cennete gireceğini haber veriyor. Bu sözleri söylemek iman etmek demektir.Ancak bunları sadece dil ile söylemek kişinin kurtuluşu için kâfi değildir.
Allah'ı Rab olarak seçmekten maksat, ona itaat edip başkasına ibâdet etmemektir. Din olarak İslâm'dan hoşnut olmak, onun esaslarına uyup İslâm dışı ideolojilerden uzak kalmakla olur. Hz. Muhammed'in ümmeti olmaktan şeref duymak da onun sünnetini tâkib etmeyi gerektirir. Bu hadisin mânâsı: "Ey habibim, de ki; "Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin. Ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder"[404] mealindeki âyet-i kerime düşünüldüğü zaman daha iyi anlaşılacaktır.
Hadiste, belirtilen sözleri söyleyerek iman eden ve bu iman üzere ölen kişinin o anda Cenneti hakettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu hakediş, o sözü söyledikten sonra azabı gerektiren bir hareketin yapılmaması, yapılmışsa bile Allah'ın affına mazhar olunmuş olması şartı ile kayıtlıdır. Eğer imana delâlet eden bu sözler söylendikten sonra azabı gerektiren bir suç İşlenmiş ve bu suç affedilmemişse, Cennetin neticede yani ceza çekildikten sonra vacip olduğunu anlamak icab eder.
İman üzere ölen bir mü'minin günahkâr bile olsa, günahının cezasını çektikten sonra Cennete gireceğini bildiren ehl-i sünnet itikadının gereği budur.[405]

Bazı Hükümler

1. Allah'a ve Resulüne inanan müslüman, er-geç mutlaka cennete girecektir.
2. Şu anda Cennet mevcuttur, yaratılmıştır. Eğer mevcut olmasaydı Hz. Peygamber geçmiş zaman sîgasiyle "...Cennet vacib oldu" demez, geniş veya gelecek zaman bildiren bir ifade kullanırdı.[406]

1530. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bana bir defa salevât getirene Allah (c.c.) on salevât sevabı verir."[407]

Açıklama

Hz. Peygamberce salevât getirmek "Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ ali Muhammed" demek suretiyle olur.
Hadis-i şerifte bu şekilde bir defa salevât getirene Allah'ın rahmetinin on misli olacağı yani Allah'ın o kimseye on kat sevab vereceği anlaşılmaktadır. Bu mana "- Bir iyilik yapan kimseye on katı verilir..."[408] âyet-i kerimesindeki va'dle ilgilidir.
Bazı âlimler âyet-i kerimedeki "on kafin belirli bir adede delâlet etmeyip katlanmadan kinaye olduğunu söylerler. "Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah

dilediğine kat kat verir, Allah'ın lutfu geniştir. O, herşeyi bilendir."[409] mealindeki âyet-i kerime bu görüşe delildir. Bazı âlimler ise, âyet-i kerimedeki "on kat"ın en azın beyân olduğunu, iyilik işleyenlere on katından az olmamak üzere kat kat sevap verileceğini söylemişlerdir.
Hz. Peygamber'e bir salevât getirene on salevât sevabı verileceğini bildiren bu hadisin yukarıdaki izahlar muvacehesinde düşünülmesi gerekir.
Tıybî: " = Allah ona on defa rahmet eder," sözünün "Ona on salevât sevabı verir" mânâsının yanı sıra, Allah'ın söz olarak salevât getirmesi mânâsına da gelebileceğini söyler. Buna göre Allah (c.c.) salevât getiren kuluna ikram olarak salevât ile mukabele eder ve onu melekler dinler, bu anlayış "Eğer kulum beni bir topluluk içerisinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım" mealindeki kutsî hadise uygun düşmektedir.
Hadis-i şerif Resurüllah (s.a.)'e salevât getirmenin ne kadar büyük ecirlere vesile olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı mevzuda birçok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bazı vesilelerle şimdiye kadar bir kısmına temas edilmiş olan bu hadislerden bir kaçını meal olarak naklediyoruz:
"Kıyamet gününde bana insanlann en yakını en çok salevât getirenidir."
"Şüphesiz dua yer yüzü ile gök yüzü arasında durdurulur, sen Peygamberine salevât getirinceye kadar o duadan hiçbir şey (Allah katına) yükselmez."
"Cuma günü bana çok salevât getiriniz. Çünkü ona melekler şahidlik ederler. Salevât getiren sözünü bitirir bitirmez, salevâtı bana arz olunur." Râvi der ki: "Ölümünden sonra da mı?" dedim. "Şüphesiz Allah (c.c.) Peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi yeryüzüne haram kıldı" buyurdu.
"Cuma günleri bana çok çok salevât getiriniz. Çünkü her cuma ümmetimin salevâtı bana arz olunur."
"Allah tebareke ve teâla Hazretleri benim kabrimde bir melek görevlendirip ona tüm yaratıkların isimlerini öğretti. O melek kıyamet gününe kadar bana salevât getiren herkesi babasının ismiyle birlikte "Falan oğlu falan sana salevât getirdi" diye haber verir."
Hz. Peygamber'e salevât getirmenin fazlına delâlet eden hadisler, buraya yazılmayacak kadar çoktur. Ancak yukarıda aktardıklarımız salevâtın faziletine delâlet için yeterlidir, zannediyoruz.[410]

Resulü İlah'a Salevât Getirmenin Hükmü:

Tenvirü'l-Ebsâr'da belirtildiğine göre bir kimsenin ömründe en az bir defa salevât getirmesinin farz olduğunda tüm âlimler müttefiktir. Durru'l-Muhtâr'da Hz. Peygamber'in isminin her anıhşında anan ve işitene salevâtın vâcîb olup olmaması konusunda Tahâvî ve Kerhî'nin ihtilaf ettikleri Ta-hâvî'ye göre vâcib olduğu kaydedilir.
Durru'l-Muhtâr, Tenvir'deki "Muhtar olan vücubudur" ifâdesini "Tahâvi'ye göre" diye kayıtlamış fetvanın müstehap olduğuna göre verileceğini söylemiştir.
Yine Dürrû'l-Muhtâr'da aynı mecliste Hz. Peygamberdin adının tekrarlanması halinde esah olan görüşe göre, salevâtm tekrarlanmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Kâfî'de ise, salevât tilavet secdesine benzetilerek bir mecliste bir salevâtın yeterli olduğu söylenmiştir.
İbn Abidîn, Hanefi mezhebinde muteber görüşün Efendimizin adının her anıhşında salevât getirmenin müstehaplolduğunu belirttikten|sonra Hanefi ve Şafiîlerden bir grub âlimin Mâlikîlerden el-Lahmî ve Hanbelilerden İbn Batta'nın da Tahâvî'nin görüşünde olduklarını söyler. Bahr'de salevâtın ömürde bir defa farz, Hz. Peygamberin adı her anıhşında esah görüşe göre vâcib, namazda sünnet, sair vakitlerde müstehab, müşteriye mal satarken haram olduğu söylenilir.
Mâlikîlerden İbnu'l-Arabî de "Resulüllah'ın adının her anıhşında salevât getirmek daha ihtiyatlıdır" der.
Bir topluluk içerisinde Peygamberimizin ismi anıldığında salevâtı vâcib gören Tahâvî'ye göre, bu vâcib kifâîdir. Yani içlerinde bir veya bir kaç kişi salevât getirdiği takdirde diğerlerinden sorumluluk düşer.
İbn Âbidin'in Merzûkî'den naklettiğine göre salevatta söylenecek sözlerin en efdali "AHahümme sallı ala Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed" şeklinde olanıdır. Hamevî'nin ifâdesine göre, "Ve seli eme aleyhi" ya da "Ve sel I i m aleyhi" sözünü eklemek âdaba uygundur. Çünkü Resulullah'a salevât getirirken salât ve selâmı birleştirmenin şart olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. Bu ihtilaftan korunmak için en iyisi salât ve selâmı birleştirmektir.
Fetevây-i Hindiye'de bildirildiğine göre sadece selâm yani "aleyhisselâm" demek de salevât yerine geçer.
Yukarıda Bahr'den naklen imkân bulunan her vakitte salevât getirmenin müstehab olduğu söylenmiştir. Ancak bunun "bir mâninin olmadığı hallerde" müstehap, diye kayıtlanması gerekir. Çünkü şu yedi halde salevât getirilmesi mekruhtur:
Cinsî temas esnasında, abdest bozarken, ticâret malını övmek için hayret ifâdesi olarak, hayvan keserken, tıksıran kişi "elhamdülillah" yerine ve yanılma esnasında...
Kur'an-ı Kerim okurken ve hutbe esnasında Hz. Peygamber'in adını söyleyen veya duyan kişinin salevât getirmesi gerekmez. Sonradan getirirse, iyi olur. Namaz kılarken son teşehhüdün haricinde de mekruhtur.
Diğer amellerin kabul veya reddedilmesi muhtemel olduğu halde salevât mutlaka kabul edilir, reddedilmez. el-Bâcî, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Allah azze ve celleye dua ettiğin zaman, içerisinde Hz. Peygam-ber'e salevât da bulundur. Çünkü salevât makbuldür."[411]

1531. ...Evs b. Evs (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Şüphesiz cuma günü sizin en faziletli günlerinizdendir. O gün bana çok çok salevât getiriniz, çünkü sizin salevâtınız bana arz olunur" buyurdu.
Yanındakiler:

Ya Resûlallah, sen (ölüp) çürüdüğün halde bizim salevatımız sana nasıl arzolunacak? diye sorunca:
"Şüphesiz Allah tebâreke ve teâla, yeryüzüne Peygamberlerin cesetlerini (çürütmeyi) haram kıldı" cevabım verdi.[412]

Açıklama

Bu hadis az bir fark ile l047 numarada geçmiştir.Oradaki rivayette cumamn faziletine delil olarak Hz. Adem'in o günde yaratılıp o günde ruhunun kabzedildiği, birinci ve ikinci sûrların o günde üfürüleceği bildirilmiştir.
Hadisin şerhi ve tahrici için işaret edilen numaraya (1047) müracaat edilmelidir.[413]

27. İnsanın Aile Efradına Ve Malına Beddua Etmesini Nehy (Eden Hadisler)

1532. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kendinize, çocuklarınıza, hizmetçilerinize ve mallarınıza beddua etmeyiniz. Olur ki, Allah'tan istenilenlerin ihsan edildiği bir zamana rastlarsınız da Allah dilediğinizi kabul ediverir."[414]
Ebu Dâvûd dedi ki:
"Bu hadisin senedi muttasıldır. Çünkü Ubâdeb. Velîd b. Ubâde Câbir (r.a.) ile görüşmüştür."[415]

Açıklama

Hadis-i şerif özellikle sabırsız, aceleci insanların, bilhassa kadınların yapageldikleri bir hatanın caiz olmadığına işaret etmektedir. O hata metinde görüldüğü gibi insanın kendi nefsine, çocuklarına, emrinde çalışan hizmetçilerine ve mallarına beddua etmesidir. Peygamber (s.a.) insanları bundan men'ederken sebebini de, bedduanın Allah katında duaların kabul edildiği, müstecab bir vakte rastlayıp beddua sahibinin de istediğinin verilebileceği ihtimali ile açıklamıştır. Zira kişi canından ne kadar bezerse bezsin, çocuklarından ne kadar canı yanarsa yansın, şahsına veya evladına gelecek musibetten rahatsız olur ve yaptığı bedduaya pişman olur.
Müslim bu hadisi Kitâbu'z-Zühd'de "Câbir'in uzun hadisi ve Ebu'l-Yüsr'ün kıssası" babı altında, gerçekten uzun bir hadisin içerisinde zikretmiştir. Müslim'deki rivayete göre bir yolculuk esnasında sahâbilerden biri devesine Iânet etmiş, Resulüllah (s.a.) bunu duyunca, "ondan in, lânetliyi bizimle birlikte götürme. Kendinize, çocuklarınıza ve mallarınıza beddua etmeyiniz..." buyurmuştur. Görüldüğü gibi Müslim'in rivayetinde "hizmetçiler" zikredilmemiştir.
Aliyyu'l-Kaari hadis-i şerifi Mirkat'ta şerh ederken kişinin kendisine bedduasını, ölümünü isteme, çocuklarına bedduasını da "Gözün kör olsun" gibi şeyler söylemekle izah etmiştir.[416]

Bazı Hükümler

1. Bir müslümanın nefsi, çocukları, malı ve hizmetçileri için beddua etmesi caiz değildir.
2. Allah azze ve cellenin yapılan duaları kabul ettiği, istenilenleri verdiği bazı özel vakitler vardır.[417]

28. Hz. Peygamber'den Başkasına Salevât Getirmek

1533. ...Cabir b. Abdillah (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre, bir kadın Resulullah (s.a.)'a, ben ve kocama dua et dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Sailallahü aleyki ve alâ zevciki: Allah sana ve kocana salat (merhamet) etsin" buyurdu.[418]

Açıklama

Hadis-i şerifin zahiri Peygamberlerden başkasına duâ ederken "Allahümme salli ala fülânın: Allahım filana salat et" demenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Ahmed b. Hanbel ve bir grup âlim, üzerinde durduğumuz hadis-i şerif ve " = onlara dua et, senin duan onlar için güvendir"[419] âyetine dayanarak Peygamberlerden başkaları için müstakılen dua edilirken salat sözünü anarak dua etmenin caiz olduğunu söylerler. 1590 numarada gelecek olan, "Allahım, Ebû Evfâ ailesine salat (merhamet) et" mânâsındaki hadis de bu görüş sahiplerinin delilleri arasındadır.
Diğer mezheblere göre, müstakülen, yani peygamberlerle birlikte olmadan "Allahım, filana salât et" diyerek Peygamberlerden başkası için sale-vât getirmek caiz değildir. Ama peygamberlerle birlikte anılarak meselâ, "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ fülamn..." gibi bir ifâde kullanılması caizdir. Çünkü salevât, dua edilen zatı tazim için söylenilir. Tazim ve tazize lâyık olanlar da sadece Peygamberlerdir. Onun için Peygamberlerden başkaları kendi başlarına salevâta konu olamazlar.
Bu görüş sahihleri Peygamberler dışındaki insanlara salevâtın cevazına işaret eden bu ve benzeri hadislerdeki "salât"in dua mânâsında olduğunu söylemişlerdir.
Hattâbî 1590 numarada gelecek olan hadisi şerhederken şöyle der:
"Bu hadis dua ve tebrik mânâsında olan "salat"in, Peygamberlerden başkaları için kullanılmasının caiz olduğuna delildir. Ama Resulüllah (s.a.)'in zikrini selamlamak olan salevât tazim ve tekrim manasınadır. O sadece Hz. Peygambere hastır. O'nun âlinden başkası buna ortak edilemez. " =Peygamberin çağrısını kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi

yapmayınız"[420] âyeti de cumhurun görüşüne delildir. Bu âyete göre Hz. Peygamber için yapılan duanın insanların birbirleri için yaptıkları duadan farklı olması gerekir.
Kadı Iyaz şöyle der: "Muhakkîk âlimlerin görüşü Mâlik ve Süfyân'ın İbn Abbas'tan naklettikleri görüştür ki, benim meylim de onadır. Fukaha ve kelamcıların çoğu tarafından tercih edilen bu görüşe göre, Peygamberlerden başka hiç bir kimseye salevât getirilmez. Nasıl ki tenzih ve takdis sadece Allah için söylenirse, saîevât da sadece Peygamberlere hastır. Ashab, tabiûn veya müctehid imamlar anıldığında onlar için, "Radıyellahü anh" veya "Gaferelehullah" denilebilir. Allahü Teala “ = " Rabbimiz bizi ve bizden önceki inanmış olan kardeşlerimizi bağışla..."[421] derler, buyurur. Bir başkaâyet-i kerimede şöyle denilir: "Onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnud olmuştur. Onlar da ASlah'dan hoşnuddurlar.”[422]
Zaten müstakil olarak Peygamberler'den başkaları için salat ve selâm getirmek İslâmın ilk devirlerinde bilinmiyordu. Bunu Râfizî ve Şiîler bazı imamları için ihdas ettiler. Meselâ Ali (r.a.) için "Ali aleyhissalatü vesselam" diyerek onu Resulüllah'la aynı seviyede tutarlar. Ehl-i bid'ate benzemek yasak olduğu için de onların yaptıklarına muhalefet bizim için vâcibtir.
Kâcjı İyaz'dan özet olarak aktardığımız bu ifadeler İslam ulemasının cumhuru (büyük çoğunluğu)nun görüşüdür.
Beyhakî Şuabu'l-İmân'da ve Saîd b. Mensur da Sünen'inde İbn Abbas (r.anhüma)'ın, "Bizim Peygamberimiz Muhammed (s.a.)'den başka Peygamber için salat ve selam getirmek caiz değildir" dediğini rivayet etmişlerdir.
Aüyyü'l-Kaarî, İbn Abbas'dan nakledilen bu sözü izah ederken şöyle der: "Her halde İbn Abbas (r.a.) bu sözünü Cenab-ı Hakk'ın Peygamberler hakkında buyurduğu = âlemlerin içinde Nuh'a selâm olsun.'[423] " = İbrahim'e selam olsun"[424] “ = Musa ve Harun'a selâm olsun"[425] " = Peygamberlere selâm olsun"[426] âyetlerinin zahirinden ve " = ey iman edenler, siz de ona (Re-sulullaha) salat ve selam getirin"[427] âyetinin mefhumundan istifâde ederek söylemiştir. Çünkü bu âyet-i kerimelerden salât ve selâmın (ikisi birden) sadece Hz. Muhammed (s.a.) hakkında söylenebileceği anlaşılmaktadır."
îbn Hacer el-Askalânî Muhammed (s.a.)'den başkalarına salât getirmenin hükmünde ihtilâf edildiğini belirttikten sonra, kullanış biçimlerine göre farklı hükümleri zikreder.
îbn Melek de dua ve teberrük mânâsında olmak üzere Hz. Peygamberden başkalarına salât getirmenin caiz olduğunu söyler.
Durru'l-Muhtâr'ın metninde "Peygamberlerin ve meleklerin dışındakilere salevât ancak tebeiyyet yoluyla olabilir" denilmektedir. İbn Abidîn bu hükmün illetine işaret ettikten sonra Peygamberler ve meleklerin dışındakilere salevât getirmenin tahrimen mekruh mu, tenzihen mekruh mu, yoksa evlânın hilafı mı olduğu konusunda ihtilaf olduğunu, Nevevî'nin Ezkâr'da ikinci görüşü benimsediğini söyler."[428]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in tevâzuuna delildır.
2. Dua maksadı ile Peygamberlerden başkaları için de "allahümme sallı'* diyerek salât getirmek caizdir. Ama muhatabı tazim için bu ifâde kullanılarak salevât getirilemez.[429]

29. Kişiye Gıyabında Dua Etmek

1534. ...Ümmu'd-Derdâ (r.anhâ) demiştir ki; Efendim Ebu'd-Derdâ (r.a.) Resulüllah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinlediğini bana haber verdi:
"Bir kimse müslüman kardeşi için onun gıyabında dua ettiği zaman, melekler "Amin, benzeri sana da verilsin" derler."[430]

Açıklama

Müslim, bu hadisi birbirinden küçük farklarla ayrılan üç değişik lâfızla rivayet etmiştir. Bunlardan ikisinde Ebu Davud'un rivayetinden fazla birşey yoktur. Üçüncüsü ise, şu şekildedir: "Müslümanın müslüman kardeşi için onun gıyabında yaptığı dua kabul edilir. Onun başucunda görevli bir melek vardır. Müslümanın din kardeşi için yaptığı her hayırlı duaya o görevli melek, "âmin, onun bir misli de sana olsun” der.
Hadis-i şerifte müslümanların din kardeşleri için onların gıyabında ettikleri duaların mutlaka kabul edildiği, ayrıca dua edene de kardeşine istediğinin mislinin verilmesi için bir meleğin dua ettiği bildirilmektedir.
Bir kimsenin gıyabı denildiği zaman, önce "ondan uzakta, onun bulunmadığı yer" akla gelir. Burada zikr edilen gıyabdan maksat ise, Aliyyül Kaari'nin ifâdesine göre, dua edilen kişinin dua edenin duasını işitmemesidir. Bu bedenî uzaklıkla olabileceği gibi dua edenin kalbiyle veya dua edilenin duyamayacağı kadar kısık bir sesle dua etmesi ile de mümkündür.
Taberânî'nin bir rivayetinde Yusuf b. Esbât "ben uzun zaman bu hadisin bedenî uzaklığa delâlet ettiğini zannettim. Ama şimdi anladım ki sesi duyulmayan kişi aynı sofrada bile olsa gâibdir." demiştir.
Nevevî, müslümanlardan bir grup için hatta tüm müslümanlar için yapılan duaların da bu hadisin hükmüne gireceğini söyler. Nevevî'nin bildirdiğine göre eskilerden bazıları kendileri için dua etmek istedikleri zaman, onu diğer müslümanlar için isterlerdi. Çünkü bu şekilde yapılan dualar makbuldür ve isteğinin bir misli de kendisine verilecektir. Bezzâr'ın İmrân b. Husayn (r.a.) vasıtasıyle yaptığı bir rivayette de Peygamber (s.a.) "Kardeşin (din) kardeşi için onun gıyabında yaptığı dua geri çevrilmez" buyurmaktadır.
Müslümanlar için onların haberi olmadan yapılan dualar tam bir samimiyet taşıdığı, gösteriş ve riyadan uzak olduğu için bu derece önemli bir özellik arz etmektedir. Üstelik bu, dua edenin âli cenabhğına delâlet eder. Onu kıskançlık ve hırs gibi kötü huylardan uzaklaştırır. "Sizden biri kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemedikçe kâmil imana sahib olmuş olmaz" hadis-i şerifindeki yüce duyguyu gerçekleştirir. Müslümanı fedakârlığa ulaştırır.

Müslümanların birbirleri için dua etmelerini emreden ve bize yapacağımız duayı öğreten âyetler konunun Önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.Bunlardan sonra gelenler de şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden evvel iman eden kardeşlerimizi bağışla"[431]
"Hem kendinin hem de erkek ve kadın mü'minlerin günahları için mağfiret dile."[432]
"Ey Rabbimiz! Hesap sorulduğu gün beni, anamı babamı ve bütün mü'minleri yarlığa."[433]

Bazı Hükümler

1. Hadis, müslümanlan birbirleri için dua etmeye teşvik etmektedir. Gösterişten uzak olduğu için yapılacak bu dua, dua edilenin gıyabında olmalıdır.
2. İnsanların etrafında onların duasına "âmin" diyen ve müslümanlar için dua eden melekler vardır.
3. Müslüman kardeşinin gıyabında dua eden kimseye, istediğinin bir benzerinin verilmesi için melekler dua eder.[434]

1535. ...Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"En çabuk kabul edilen dua, gaibin gâib için yaptığı duadır"[435]

Açıklama

Tirmizi, hadis için "Hasen garibdir. Bu vecihten başka bir yolla tanımıyoruz." der.
Seneddeki Abdurrahman b. Ziyâd bazı yönlerden tenkîd edildiği için bu hadis zayıf kabul edilmiştir. Ancak bu za'fiyet, aynı mânâyı işaret eden diğer rivayetlerle takviye olmaktadır.
Hadis, kabul edilmeye en yakın duanın, bir müslümanın diğer bir müs-lümanın haberi olmadan onun için yaptığı dua olduğunu beyân etmektedir.
Buna sebeb bir önceki hadisin şerhinde izah edildiği üzere, bu tür duaların ihlâslı, gösteriş ve riyadan uzak olmasıdır.
Fazla bilgi için önceki hadise müracaat edilmelidir.[436]

1536. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kesinlikle kabul edilen üç dua vardır: Babanın duası, müsafi-rin duası ve mazlumun duası"[437]

Açıklama

Peygamber (s.a.) metinde belirtilen üç sınıfın dualarının mutlaka kabul edileceğim bildirmiştir.
Buna sebep, onların duadaki samimiyetleri ve Allah'a sığınmadaki ilerilikleridir. Buradaki üç sınıf, duası mutlaka kabul edilenlerin sayısını sınırlandırmak için sayılmış değildir. Bunlardan başka da duası makbul olanlar vardır. Tirmizî'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber adaletli devlet başkanının, oruçlunun iftar ettiği zamanki ve mazlumun dualarının geri çevrilmeyeceğim haber vermiştir.
Hadis-i şeriflerde mutlaka kabul edileceği bildirilen duaların hayırla mı, yoksa şerle mi ilgili olduğuna dair bir açıklık olmadığı için hükmün hem dua, hem de beddua için aynı olduğu söylenmektedir. Buna göre sayılan sınıfların hem duaları hem de bedduaları makbuldür.
Burada baba, duası makbul olanlar arasında sayıldığı halde, anadan söz edilmemiştir. Çünkü ananın duası, babaya nisbetle öncelikle kabule şayandır. Zira ananın, evlâdı için katlandığı sıkıntılar, babanın katlandıklarından daha çoktur.
Şu mealdeki âyet-i kerime bu hakikati ortaya koyar: "Biz insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu, güçsüzlükten, güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş banadır."[438]
Annenin evlâdına şefkati daha fazla olduğu için ona karşı olan bedduası makbul değildir. Çünkü ana, evladı için ne kadar beddua ederse etsin, bu gönülden olmaz. Hadis-i şerifte ananın zikredilmemesine bu da bir sebeb olabilir.
Müsâfirin kendisine iyilik yapana duası ya da kötülük yapana bedduasının kabulü, onun aczi ve tevâzuundan dolayıdır. Çünkü bir yerin yabancısı garibtir. Garibin yüreği yufka olur.
Duası makbul üçüncü kişi de mazlumdur. Mazlum, haksızlığa uğratılan kişidir. Bunun duasının kabule şâyân oluşuna sebep de onun acz ve düşkünlüğüdür. Şüphesiz mazlumun makbul olan duası, kendisine zulmedene yaptığı beddua ve iyilik yapana ettiği duadır.
Buhârî ve Müslim'in îbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet ettiklerine göre, Resûlullah (s.a.) Muaz b. Cebel (r.a.)'i Yemen'e gönderirken "- mazlumun bedduasından sakın, çünkü onunla Allah k'.c.) arasında örtü yoktur," buyurmuştur.
Mazlumun duasının makbul olması için onun müslüman ve muttaki olması şart değildir. Mazlum kâfir veya günahkâr bile olsa, duası makbuldür. Ebû Dâvûd el-Tay âlisi'nin Ebu Hüreyre vasıtasıyla Resulüllah'tan rivayet ettiği şu hadis, bunu açık olarak ortaya koymaktadır: "Fâcir bile olsa, mazlumun duası kabul edilir. Onun fiskı kendisini ilgilendirir." Aynı hadisin Bez-zâr, İbn Hibbân ve Ahmed'deki rivayetinde "Kâfir bile olsa" ilâvesi de vardır.[439]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerifte babanın evlâdına, mazlumun kendisine zulmedene veya yardım edene ve musanrın ev sahibine dua ve

beddualarının makbul olduğu bildirilmektedir.[440]

30. Bir Toplumdan Korkan Kimsenin Okuyacağı Dua

1537. ...Abdullah b. Kays (Ebû Musa el-Eş'arî)'dan rivayet edildiğine göre,
Resulullah (s.a.) bir kavmden korktuğu zaman; "Allahım! Senin, onların karşısına dikilmeni istiyoruz. Onların şerlerinden sana sığınıyoruz" derdi.[441]

Açıklama

"Senin onların karşısına dikilmeni istiyoruz" diye terceme ettiğimiz cümlesi, Allah dan düşmanların yönünü geri çevirmesini, serlerini defetmesini, müslümanlarla kâfirler arasına girmesini istemek mânâsına bir duadır. Çünkü Allah'ın kendilerine hasım olduğu bir milletin iflah olması mümkün olmadığı gibi, Allah'ın taraftan olduğu milletler için de yenilgi ve zillet söz konusu olmaz. Hadis-i şerif düşmandan korktuğu hallerde, Hz. Peygamber'in metinde geçen ifâdelerle Allah'a dua ettiği anlaşılmaktadır. "İnsan ve cinlerin şerrinden korunmuş olan Allah Resulü, nasıl olur da düşmandan korkar ve öyle dua etme ihtiyacını hisseder?" şeklindeki muhtemel soruyu şu şekillerde cevaplamak mümkündür.
1. Peygamber (s.a.)'in beşer olma haysiyetiyle böyle bir korkuya düşmesi muhtemeldir. Çünkü korkma insanda psikolojik bir vakıadır.
2. Hz. Peygamber'in korkusu kendisi açısından değil, ashabı yönündendir.
3. Resulullah (s.a.) korkmamıştır. Bu duayı ümmetine öğretmek için yapmıştır.[442]

Bazı Hükümler

1. Peygamberler de korku hissederler.
2.Bir topluluktan korkan kışı dua etmeli, Allah'a sığınmalıdır.[443]

31. İstihare

İstihare lügatte, “hayr" kökünden türeme olup "hayır isteme" manasınadır.
Istılahta, yapılmak istenilen bir şeyin hayırlı olup olmadığına dair mânevi bir işaret elde etmek.için yapılan duaya denir. Bu duadan önce "istihare namazı" denilen iki rekat namaz kılınır.
Bir kimse yapmayı tasarladığı mubah bir işin hayır veya şer mi, faydalı ya da zararlı mı olduğunu önceden kestiremez. Kendisi için hayatî önemi hâiz konularda karar vermekten âciz kalır, karar verme noktasında mütereddid ve tedirgin olabilir. Bu hal, insan yaratılışının gerçeğidir. Bu yüzden insanlar eskiden beri verecekleri mühim kararlardan önce bazı müsbet işaretler almak istemişler ve bu işaretlerin yollarını aramışlardır. İslâm-dışı toplumların bu durumlarda başvurduğu yol, genellikle falcılık ve kâhenet olmuştur. Eski Arablar arasında "Ezlâm" denilen bir fal çeşidi yaygındı. Arabların ezlâmi üç oktan ibaretti. Bunlardan birincisinde; "Emeranî Rabbî: Rabbim bana emretti"; ikincisinde "nehânî Rabbi: Rabbim beni nehyetti" üçüncüsünde de "Gaflet" yazılı idi. Bir iş yapmayı tasarlayan kişi belirli bir ücret veya kurban karşılığı bu oklardan çeker, birincisi çıkarsa tasarladığı işi tatbike koyulur, ikincisi çıkarsa vazgeçer, üçüncüsü çıkarsa fal tekrarlanırdı.
İslâm dini, "Ey inananlar, içki, kumar, putlar ve fal okları, şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki saadete eresiniz"[444] âyeti ile falcılığı yasaklamış hüsnü zan, iyi söz ve istihareyi tavsiye etmiştir.
İstihare namazı ve duası mü'mine ruhî bir dayanak olduğu için Hz. Peygamber falcılığa ve kehânete karşı istihareye büyük önem vermiştir. Bu babdaki hadis de geleceği üzere Hz. Câbir'in tabiriyle istihare duasını Kur'an-ı Kerim öğretir gibi öğretmiştir.
Ebû Davud'un Hz. Câbir'den naklettiği istihare duası ayrıca İbn Mes'-ud, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Hz. Ebû Bekir, Ebû Saîd el Hudrî, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik gibi büyük sahâbiler tarafından da rivayet edilmiştir. Bu durumda istiharenin önemine işaret eder.
Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bir hadisde Peygamber (s.a.); "İstihare eden ziyan etmez, danışarak hareket eden pişman olmaz, tutumlu olan da muhtaç duruma düşmez" buyurmuştur.
Evlenme, ticârete atılma, uzun yolculuğa çıkma gibi önemli olayların sonucu, işin başında kestirilemez. Kâr mı zarar mı elde edileceği, hayırlı olup olmayacağı önceden bilinemez. Kişinin yapıp yapmamakta serbest olduğu bu durumlarda istihare mü'min için önemli bir dayanaktır. Gönlün sonu bilinmeyen şeye yönelmesi kadar zor bir şey yoktur. Hepimizin başından geçen ve geçmekte olan akıl ve bilgimizle halli mümkün olmayan böyle müşkül zamanlarda mü'minler için istihare, ruhu takviye eden ilâhî bir sığınaktır. Fikrî karışık ve kararsız olduğu bir sırada mü'minin Allah'ın huzurunda el bağlayarak iki rekat namaz kılması peşinden diz çöküp duâ etmesi, Rabbin-den, kendisim hayır ve saadete yöneltmesini dilemesi şüphesiz gönlünde bir hafiflik doğurur. Allah'ın, duâ edenin duasını kabul edeceğine dair va'dini bilip inanarak ona dua etmesi, kendisine hayrın geleceğinden emin olarak irâdesini kuvvetlendirir, istihare ettiği iş hakkında gönlünde bir genişlik ve huzur belirir. Eğer ilk istiharesi sonunda tam bir huzura kavuşamazsa, istiharesini yediye kadar tekrar eder. Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber; "Ey Enes! Bir işe teşebbüs etmek istediğinde o iş hakkında yedi kere istihare et. Sonra gönlünden geçen temayüle bak. Çünkü hayır gönlündeki temayüldedir," buyurur.
İstiharenin kabule şâyân olup olmamasında istihare edenin imanı ve samimiyetinin büyük tesiri vardır. Seçkin kişilerin

vicdanlarındaki safiyet, ahlâk ve inançlarındaki sağlamlığın tesiri ile kalbleri ilâhî feyzlere hazır olur. Kendilerinde böyle faziletleri görmeyenlerin iman ve ahlâkları konusunda hüsn-ü zan besledikleri kişilere istihare ettirmeleri daha uygundur, diyenler dahi vardır.
İstiharede tüm işlerimizi Allah'a bırakmak gibi fevkalâde önemli bir ahlâkî ve dinî davranış vardır. "Sizin hoşlanmadığınız nice şeylerin hakkınızda hayır olması umulur"[445] âyetinin delaletiyle anlıyoruz ki, insanlığın idraki, henüz tahakkuk etmemiş olayların sonucunu anlamaya yeterli değildir. Nitekim bizim şer zannettiğimiz nice olayların sonucunun hayır, ya da hayır zannettiklerimizin neticesinin şer olduğu çok çok karşılaştığımız olaylardandır. İşte istihare kişinin yapacağı işte, o işin sonucunu ta evvelden bilen Rabbin-den kendisini hayra yöneltmesini dilemesidir.
İstiharede bulunan kişi, "Ya Rabbî! Yapmayı tasarladığım şu işin sonunun hayır mı yoksa şer mi olacağını bilmekten âcizim" diyerek kendisinin bilmediğini itiraf edip, aczini ortaya koyması ehl-i sünnet akidesidir. İnsanların bilmesi Allah'ın bildirmesiyledir. Bu inançla işlerini Allah'a havale eden kişi, işlerin sonunda sıkıntıya düşmez.
Şunu belirtmek gerekir ki, istihare sonunun hayır mı yoksa şer mi olduğu bilinmeyen mubah işlerde veya yapılıp yapılmamakta muhayyer olunan ya da vakti geniş olan vâcib ve müstehaplarda meşru ve menduptur. Ama ilim tahsil etmek gibi sonunun hayır olduğu belli olan durumlarda yâ da mekruh veya haramları terk ve vakti sınırlı olan farz ve vâcibleri eda konusunda istihare yapılmaz.
İstiharenin şekli, zamanı, istihare namazı şartları vs. babın hadisinin tercemesinden sonra şerh bölümünde verilecektir.
İstiharenin mânâ ve önemine dâir olan bu girişten sonra şimdi hadisin terceme ve izahına geçebiliriz.[446]

1538. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bize Kur'an-ı Kerim'den bir sure öğretir gibi istihareyi öğretir ve buyururdu ki:
"Biriniz bir işe kalben azmettiğinde, farzın dışında (nafile olarak) iki rekat namaz kılsın ve şöyle dua etsin: Allah'ım bilgin ile bana hakkımda hayırlı olanı bildirmeni dilerim. Gücün yettiği için bana güç vermeni isterim. Hayırlı olan tarafın bana açıklanması için senin o büyük fazl (ve kerem)inden isterim. Çünkü senin gücün yeter, bense güçsüzüm. Sen bilirsin, bense bilmem. Sen gayblan da pek yakından bilirsin.
Allah'ım! Eğer şu işin -yapmak istediği şeyi isim olarak söyler-benim dinim, yaşayışım, âhiretim ve işimin sonu açısından bana hayırlı olduğunu bilirsen (ki, şüphesiz bilirsin) bunu bana nasib ve müyesser eyle, o işte bana feyz ve bereket ver.
Allah'ım! Eğer bilirsen ki (bildiğinde şüphe yoktur) şu iş -evvelkinde olduğu gibi (benim dinim, yaşayışım^ âhiretim ve işimin sonu itibariyle)- şer ise, beni o işten ve onu benden çevir. Benim için hayır nerede ise, onu bana mukadder ve müyesser eyle. Gönlümü o işten hoşnut kıl."
Yada istihare yapan kişi sözlerinin yerine, " = dünya ve âhiretim hakkında da" diyebilir.[447]
İbn Mesleme ve İbn İsa, (hadisi rivayet ederlerken) Muhammed b. el-Münkedir ve Câbir kelimelerinden önce "ân"lafzını kullanmışlardır.[448]

Açıklama

Hadis-i şerif Müslümamn tüm işlerinde istihare yapmasını emretmekte ve istihare dua ve namazını tarif etmektedir. Hz.Peygamberin bu emri bir tavsiye niteliğindedir. Vücüba değil, nedbe delâlet eder. Ayrıca hadis-i şerifte istihare için herhangi bir iş ayırımı yapılmamıştır, genel bir ifade kullanılmıştır. Buharı'deki:
"Resûlullah (s.a.) bize tüm işlerde istihareyi öğretirdi" mealindeki hadis de istiharenin ayırım yapılmadan bütün işlerde müstehâb olduğu zannı vermektedir. Fakat bu hadiste umum kast edilmemiş istiharenin meşru olduğu tüm işler murad edilmiştir. Hangi tür işlerin istihareye konu olacağı hadisten önceki mukaddimede belirtilmiştir.
Râvî Hz. Câbir'in; "Resûlullah bize istihareyi Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi" demesi, Hz. Peygamberdin istihareye ne derece önem verdiğini gösterdiği gibi insanların ona olan ihtiyacına da işaret etmektedir.
Peygamber (s.a.) istihare için bir işe kalben azmedilmesini şart koşmuş ve bu azmi "hemm" ile ifâde etmiştir. Bu demektir ki, "hemm"in dışında kalbe gelen duygu ve arzulardan dolayı istihare yapılmaz.
İnsanın kalbine gelen his ve arzuların bir kaç derecesi vardır. Bunlar:
1. Hâcis: Kalbde belirip sür'atle geçen his,
2. Hatır: Kalbde belirip kısa bir müddet eğlenen duygu.
3. Hadisü'n-nefs: Bir duygunun kalbde belirip beğenilmesi, güzel görülmesidir.
Kalbe gelen bu arzular ister iyi, ister kötü olsun, sevab veya günaha konu değildir. Ceza ve mükâfatı gerektirmez.
4. Hemm: Kalbe gelen bir arzuyu yapmanın tercih noktasına gelinmesidir. Bu dereceye ulaşan iyi arzular için sevab yazılır, kötüleri için günah yazılmaz.
5. Azm: Kalbde beliren bir şeye kat'î olarak karar verilmesi, O şeyin kalbde tam olarak yerleşmesi. Bu dereceye ulaşan arzuların hem iyileri hem de kötüleri yazılır, sevab veya günâha sebeb olur.
îşte istihare bu derecelerin dördüncüsü yani "hemm" ile ilgilidir. Çünkü iş "azm" derecesine ulaşmışsa kişi onu yapmaya kesin karar vermiş, irâdesini bir tarafa çevirmiştir. Bu merhalede olan bir kararı için istihare yapan bir kişi arzusuna aykırı bir sonucun belirmesinden çekinir. Dolayısıyle bu şekilde bir kararlılığa sahip olan kişinin istiharesinden sağlıklı bir sonucun alınması güçtür.
Kalbindeki arzu ilk üç derecede olan kişinin istiharesi ise, gereksizdir. Çünkü bu durumda olan kişi henüz bir işi arzu etme noktasına gelmiş değildir.
Hadisteki “hemm"den maksadın, azm olmasının muhtemel olduğu görüşünde olanlar da vardır.

İbn Ebî Cemre kalbin eğilimlerini "hemme, lemme, hatre, niyet, irâde ve azimet" olmak üzere altıya ayırmış, bunlardan ilk üçünün kalbe bir doğuş olup orada kalmadığını dolayısıyla bunlara hiçbir şer'î hükmün terettüp etmediğini söylemiştir. Son üçünde ise, şuurun, yapıp yapmamaktan bir tarafa kesin olarak temayülü ve sahibinin o emre tamamen teveccühü vardır. Bu çeşit ruhî haller sevab veya günaha sebeptir.
İbn Ebi Cemre istiharenin ikinci gruptaki dereceleri olmadan ilk üç derece esnasında yapılması gerektiğini söyler ve hadis-i şerifteki "hemm" tâbirinden Resûlullah'ın muradının da bu olduğunun anlaşıldığını kayd eder.
Hz. Peygamber, bir şeyi yapmak isteyen kişinin önce iki rekat namaz kılacağını ama bu namazın farzların hâricinde bir namaz olacağını belirtmiştir. Bu ifâdeden, revâtib sünnetlerin de istihare namazı yerine geçebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu durumda Nevevî'nin beyânına göre, sünnetin istihare niyeti ile kılınması gerekir.
Zeynuddin îrâkî, istihare hadisinin çeşitli rivayetlerinin hiçbirisinde istihare namazında okunacak sûre veya âyet konusunda hiçbir açıklığın olmadığını söyler. Nevevî ve Gazâlî ise, istihare namazının birinci rekatında Fâtiha'dan sonra "Kâfirim" ikincisinde ise, "İhlâs" sûrelerini okumanın müstehab olduğunu belirtirler. Birinci rekatte Fâtiha'dan sonra Kasas Sûresinin (sure 28) 68. ve 69. ayetlerini, ikincisinde de; Ahzab suresinin (sure 33) 36. ayetini okumanın müstehab olduğunu söyleyenlerde vardır.
En güzelinin bu farklı rivayetleri birleştirerek; birinci rekatte Kâfirim suresi ile Kasas suresinin 6. ve 69. âyetlerini; ikinci rekatte de İhlâs Suresi ile Ahzab Suresinin 36. âyetini birlikte okumak olduğu da belirtilmektedir.
Hadis-i şerifte istihare namazı için bir zamanın tayin edilmemiş olmasından, namaz kılınması mekruh olan vakitlerin dışında herhangi bir vakitte istihare namazının kılınabileceği sonucuna varılmıştır. Ama uygulama genellikle namazın gece yatmadan evvel kılınıp abdestli olarak yatılması biçimindedir. İstihare namazının duadan önce olması istihare edenin dünya ve âhiret saadetlerini müştereken istediğine işaret hikmetine dayanır.
İstihare duâsındaki şart cümlesinin tam Türkçe karşılığı "Allah'ım, eğer sen bflirsen"dir. Allah'ın bilmediği hiçbir şey olmadığı halde, ibarenin sanki Allah'ın ilminde şüphe varmış gibi bir ifâde ile sunuluşu üç ayrı yolla tefsir edilmiştir:
a. Bu sözün mânâsı "senin ezeli ilminde bu işin benim hakkımda hayırlı olduğu takdir edilmişse" demektir. Bu tefsir Aliyyü'l-Kaari'ye aittir.
b. Tiybî'ye göre mânâ: "Allah'ım, sen bilirsin" demektir.
c. Burada "tecâhül-i arif" denilen edebî sanat vardır. Bu san'at kişinin bildiğini daha kesin olarak ifade etmek için kullandığı bir söz şeklidir.
îlk iki tefsir sözü zahirinden çıkarmayı gerektirdiği halde, üçüncüsünde böyle bir zorunluluk yoktur. Onun için terceme üçüncü şıkka göre yapılmıştır. Allah'ın her şeyi bildiğine parantez içerisinde işaret edilmiştir.
Duadaki "bana nasib et" diye terceme ettiğimiz ifâdesi de ulemânın izahına konu olmuştur:
sözünü dâl'inötresiile zabt edenler olmuştur: "Bu işi bana makdur ve müyesser eyle" demektir. Dua, lügavî konulusu itibariyle geleceğe bağlıdır, geçmişe şâmil olmaz. Çünkü duâ bir talebtir, geçmişi taleb ise, muhaldir. Buna göre istihare duasının gereği ilahî takdirin gelecek zamanda vücudunu kabul demek olur. Halbuki ilâhî takdirin tümü ezelîdir. Ezelde vaki olmuştur, kulun duâsıyle veya başka bir sebeble Allah'ın takdirini baştan istemesi mümkün değildir. Bundan dolayı istihare duâsındaki takdir, mecaz olarak ' 'teysir: kolaylık" manâsına hami olunur. Bu suretle ifâdesi atf-ı tefsir olur. Bazıları ise, üzerinde durulan tâbiri; "Allah'ım! Bu işi benim kudretimin altına koy, bana bu işi başaracak güç ver" diye tefsir etmişlerdir.
Nevevî, istiharede bulunan bir kimsenin istihare neticesinde kalbinin karar kıldığı şeyi yapması gerektiğini söyleyerek şöyle der: "Kişi istihareden önce gönlüne gelen açık arzuya itimad etmemeli, şahsî ihtiyarını terk etmelidir. Aksi halde Allah için değil, kendi hevesi için istihare etmiş olur."
Aliyyu'l-Karî'nin ifâdesine göre, "bir iş için istiharede bulunan kişi, istihareden sonra gönlünde nefsinin isteklerinden ayrı bir genişlik ve meylin uyanması için bir müddet beklemesi gerekir. Bu müddet zarfında gönlünde açık bir temayül belirmezse, zahir olan, bu açık meyi belirinceye kadar istihare namazına devam etmesidir. Bazıları yediye kadar tekrar edeceğini söyler, îş acele olur da tekrara tahammül bulunmazsa, şu şekilde duâ edilmelidir: "Allah'ım, bana hayır ver, benim için hayrı seç ve beni kendi ihtiyarıma bırakma."
İstihare namazım kılmak mümkün olmaz ise, sadece duâsıyle iktifa edilir. Bazı rivayet farkları yüzünden çeşitli kaynaklarda zikredilen istihare duaları arasında ufak tefek ayrılıklar varsa da bunlar mânâya tesir edecek ehemmiyette değildir ve bu duaların hepsi istihare duasıdır. Herhangi birisinin okunması caizdir.
İstihare yapmak isteyen kişi yukarıda izah edildiği şekilde önce iki rekat namaz kılar. Bu namazın birinci rekatinde (Meşhur görüşe göre) Kâfirûn, ikincisinde de İhlâs sûresini okur. Namazdan sonra istihare duasını okur ve abdestli olarak kıbleye doğru yönelip yatar. Rüyasında beyaz veya yeşil görmesi hayra, siyah veya kırmızı görmesi ise, şerre alâmet sayılır. Ancak, bunun dayanağım bilmiyoruz. Bu şekilde yedi gece tekrarlanması ve kalbe ilk gelene bakılması bir hadis-i şerifte belirtilmiştir.[449]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif Hz. Peygamberin ümmetine olan şefkatine ve onun her fırsatta ümmetine hayır yollarını gösterdiğine delildir.
2. İyiliği veya fenalığı bilinmeyen işler için istihare namazı ve duası müstehabtır. Bu konudaki bazı hadislere şerh esnasında temas edilmiştir. Hâ-kim'in Sa'd b. Ebi Vafckâs (r.a.) vasıtasiyle Resûlullah (s.a.)'dan rivayet ettiği bir hadisi de şu mealdedir: "Çok istihare yapması ve Allah'ın hükmüne razı olması Ademoğlumın saadetinden, istihareyi terk etmesi ve Allah'ın hükmüne rızasızlığı da onun bedbahtlığındandır."[450]
3. Kul tüm işlerini Allah'a havale etmelidir.

4. Kulların bilgi ve güçleri Allah'ın bildirmesi ve kuvvet vermesine bağlıdır. Bu, ehl-i sünnet akidesidir.
5. İstihare için muayyen bir vakit yoktur. Mekruh vakitler dışında her zaman yapılabilir.[451]

32. İstiaze

1539. ...Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem, beş şeyden (Allah'a) sığınırdı: Korkaklıktan, cimrilikten, kötü ömür (ihtiyarlık)dan, kalb fitnesinden ve kabir azabından.[452]

Açıklama

Hadis-i şerif, Peygamber (s.a.)'in beş şeyden Allah'a sığındığını göstermektedir. Ancak bu sayı Resulüllah'ın Allah'a sığındığı şeyleri tahdid anlamında alınmamalıdır. Nitekim ileride gelecek olan hadislerde Hz. Peygamber'in başka şeylerden de Allah'a sığındığı belirtilmektedir. Hz. Ömer'in Efendimizi bu beş şeyden istiâze ederken işitip haber vermesi başka şeylerden istiâze etmediğine delâlet etmez.
Resul-i Ekrem'in bu beş şeyden Allah'a sığınmasındaki hikmetleri şu şekilde izah etmek mümkündür:
Korkaklık: Müslümamn cihâd etmesine, emir bil-ma'ruf nehy-i ani'l-münker vazifesini yerine getirmesine ve zâlim sultan karşısında hakkı söylemesine mânidir. Kişinin âsileri cezalandırmasına, mazlumlara yardım etmesine engeldir. Onun için müslümana yakışmayan bir haslettir. Bu yüzden Resul-i Ekrem korkaklıktan Allah'a sığınmıştır.
Korkaklığın zıddı cesarettir. Korkaklık ne derece beğenilmeyen bir huysa, cesaret de o nisbette övgüye lâyık bir haslettir. Cesaretli kişiler, ihtiyaç zamanında tehlikelerden yılmazlar. Cesaretin aşırı derecesine "tehevvür" denilir. Bir şeyin ilerisini gerisini düşünmeden heyecanla atılmak tedbirsizliktir, tehevvürdür. Korkaklık gibi tehevvür de kötü bir özelliktir.
Resul-i Ekrem bir hadis-i şerifte: "Korkaklıkta ar, ileri gitmekte şeref vardır. İnsan korku ile kaderin hükmünden kurtulamaz" buyurur.
Cimrilik: Aklın ve dinin maddi yardım yapılmasını gerekli kıldığı yerlere yardım etmemektir. Örf itibariyle "mâlî görevleri ifa etmemek" şeklinde tarif edilen cimriliğe arablar, "ihtiyacından fazla olan şeyi, isteyenden kıskanmak" demişlerdir. Türkçede cimriliğe, pintilik de denilir.
Cimrilik, müslümamn mâîî ibâdetleri yapmasına mani olur. Fakir ve muhtaçlara yardım duygusunu köreltir. Kişiyi bencilleştirir. Mal ve dünya sevgisini artırıp âh'reti unutturur. Şu mealdeki âyet-i kerime, cimriliğin ne kadar kötü olduğunu en açık şekilde ortaya koymaktadır. "Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu, onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah işlediklerinizden haberdârdır."[453]
Cimriliğin kötülüğü konusunda bir çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan en şümullüsü "Mü'min cimri olur mu?" sorusuna Resûlullah'ın verdiği "Hayır" cevabıdır.
Cimriliğin zıddı cömertliktir. Cömert insanlar, muhtaçlara ve hayır kurumlarına yardım ederler. Müsafire ikram etmekten zevk duyarlar. Ferdî ve sosyal her türlü hayırlı şeylere koşarlar. Bunu bir başkasının ayıplamasından veya zorlamasından değil. İçten gelerek yaparlar. Cömert olanlar aynı zamanda tasarruf sahibi de olurlar. Çünkü tasarruf hiç sarfetmemek ya da vara yoğa saçıp savurmak değil, kişinin şahsiyet ve mevkiine göre harcaması demektir.
Hz. Peygamber bir hadis-i şerifte "Cömerdin yemeği şifa, cimrinin yemeği ise, hastalıktır" buyurarak, bu iki hasletin mevkilerini gayet güzel bir şekilde ifâde etmiştir.
Cömertliğin aşırısı israftır, saçıp savurmadır. İslâm bunu da yasaklamıştır. Bir âyet-i kerimede, "Yeyiniz, içiniz ama israf etmeyiniz, şüphesiz O (Allah) israf edenleri sevmez"[454] buyurulmaktadır.
Kötü ömür: Tercemede de işaret edildiği üzere ihtiyarlıktan kinayedir. Ancak maksat, şuurun kaybedilmesine sebeb olan arzu ve duyguların çocuk arzu ve duygularına dönüştüğü derecedeki ihtiyarlıktır. Kur'an-ı Kerim bu devreyi diye tanımlar. Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Allah (c.c.) sizi yaratmıştır. Sonra öldürecektir, içinizden bir kısmı da ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki, bilirken bilmez olurlar, doğrusu Allah bilendir, her şeye kadirdir"[455]
Buharî'nin Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiği bir hadiste belirtildiğine göre Peygamber (s.a.), "Allahım! Erzel-i ömre (ömrün en rezil haline) döndürülmekten de sana sığınırını"[456] diye dua etmiştir.
Söylediğini bilmez, şuuruna sahib olamaz, ibâdetleri hakkıyla yapamaz bir hale gelen, çocukların maskarası olan bir ihtiyar gözönüne alınırsa, Hz. Peygamber'in duasındaki hikmet daha kolay anlaşılır.
Kalbin Fitnesi: Kalbe gelen şeytânı vesveseler, günâh işleme ve isyan arzusu, kin, kıskançlık, bozuk inanç ve kötü ahlâk gibi kalbi kaplayan şeylerdir. İbnu'l-Cevzî kalbin fitnesini "kişinin tevbe etmeden ölmesi" diye tarif etmiştir. Tıybî ise, maksadın; "Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah böylece inanmayanları küfür bataklığına bırakır"[457] âyet-i kerimesindeki darlık olduğunu söyler.
Bu anlayışa göre kalbin fitnesi, dünyaya sarılmak, âhiretten yüz çevirmektir. Çünkü bu durumda olan kişinin iman ve İslama gönül vermesi, taate devam etmesi dikine göğe tırmanmak gibi imkânsız hâle gelir. İslâm ve istikâmet deyince canı sıkılır, daralır, bunalır. Tıkanır, yan büker, yoldan çıkar, içinden çıkılmaz bataklara batar, gider.
Resûlullah'ın kalbin fitnesinden Allah'a sığınmasına sebeb, kalbin bozukluğunun bedenin tümünün bozukluğuna sebeb olmasıdır. Çünkü onun bozulması ile tüm beden bozulur, onun düzelmesiyle tüm vücud düzelir. Bundan dolayı: "Kalb melik, beden ve uzuvlar tebaa gibidir. Tebaa melikin düzgünlüğü ile düzgün, bozukluğu ile bozuk olur" denilmiştir. Aynı şekilde

kalb tarlaya, vücudun hareketleri de bitkiye benzetilir; arazi ne kadar iyi olursa, mahsulü de o ölçüde iyi olur. Arazinin bozukluğu bitkinin de bozukluğuna sebeb olur. Nitekim Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur: "İyi toprak Ruh bini ti izniyle bitki verir, çorak toprak kavruk bitki çıkarır. Şükredecek millet için böylece âyetleri yerli yerince açıklarız."[458]
Buhârî ve Müslim'in Nu'man b. Beşir (r.anhuma)'dan rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (s.a.); "...Haberiniz olsun! Bedende bir et parçası vardır; o iyi olduğu zaman tüm beden iyi olur, o bozulduğu zaman da tüm vücud bozulur. Dikkat edin o kalbtir" buyurmuştur.[459]
Bu izahlar ve nakiller gözönüne alınınca, Hz. Peygamberin, vücudun azalarının yaptıklarından değil de kalbin fitnesinden Allah'a sığınmasında-ki hikmet daha iyi anlaşılır.
Kabir Azabı: Hadisimize göre, Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı şeylerin sonuncusu kabir azabıdır. Ölen kişinin Cennet mükâfatından önce alacağı bir mükâfat veya Cehennem azabından evvel göreceği bir azab vardır. Bu azab öldükten hemen sonra münker-nekir denilen meleklerin sorularından itibaren başlar.
Her ne kadar bu azaba kabir azabı deniyorsa da, haddizatında kabre mahsus değildir. Ceset bir denizin dibinde veya bir canavarın karnında bile olsa, bu azab ile karşılaşacaktır. Bu azaba kabir azabı denilmesi insanların büyük çoğunluğunun karada ölüp kabre gömülmesinden dolayıdır.
Kabir bir azab yeri olduğu gibi bir mükâfat yeri de olabilir. Nitekim Tirmizî'nin Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği uzunca bir hadisin sonunda Hz. Peygamber'in "Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da Cehennem çukurlarından bir çukurdur" buyurduğu belirtilmektedir. Kişinin kabirde karşılaşacağı şeyin ceza da mükâfat da olması muhtemel olduğu halde, daha çok kabir azabı diye meşhur olmasına sebep, allâme Taftazânî'nin ifâdesine göre; ya kabir azabı konusundaki hadislerin çokluğu ya da ölenlerin büyük çoğunluğunun azabı hakkeden kâfirler ve âsiler olmasıdır.
Ehl-i Sünnet ulemasının tümüne göre kabir azabı haktır. Bazı Mu'tezilelerle Peygamberliğin aslında Hz. Ali'nin hakkı olduğunu fakat Cebrail'in yanlışlıkla Muhammed (s.a.)'e getirdiğini iddia eden Râfizîler, kabir azabını inkâr ederler.
Kabir azabının varlığına delâlet eden âyet ve hadislere geçmeden önce kabul etmeyenlerin itirazlarını ve bu itirazlara verilen cevablara kısaca göz atalım.
Kabir azabını kabul etmeyenlerin itirazları aklî ve naklî olmak üzere iki grubta toplanabilir:
a. Aklî itirazlar: Ölü taş gibidir, kendisinde ne hayat ne de idrâk mevcûddur. Hayat ve idrâk olmayan câmid bir şeye azab mümkün değildir.
Bu itiraza şu şekilde cevab verilmiştir:
Allah (c.c.) tüm azablarda veya bir kısmında azabın vereceği acıyı veya nimetin vereceği lezzeti alacak kadar bir hayat halk edebilir. Bu, yeşil ağaçta ateşi gizlemekten daha zor değildir. Azab için ruhun bedene iadesi, azabın, izinin görülmesi şart değildir. Nitekim suda boğulan veya vahşi hayvanlar tarafından yenilenler de azab çekerler, ama bu görülmez. Allah (c.c.)'ın gücünü kudretini ve onun akü almaz eser ve sırlarını düşünen kişi bunu garib bulmaz.
b. Naklî itirazlar: Bunlar da şu âyetlere dayanır:
1. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de " = (Cennetlikler) orada ilk ölümden başka bir Ölüm tadmazlar.,.'[460] buyurmaktadır. Bu âyet insanların dünyadakinden başka ölüm tadmayacaklarını bildirmekte, dolayısıyle de kabir hayatının olmadığına işaret etmektedir.
2. "Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin... derler"[461] âyeti iki ölüm ve iki dirilme olduğunu haber veriyor. Eğer kabir hayatı olsaydı dirilişin üç olması gerekirdi. Biri dünyada (doğum), biri kabirde, biri de haşirde.
3. "Sen kabirlerdekilere işittiremezsin"[462] Bu âyette Cenab-ı Hak iman etmeyen inatçı kâfirleri kabirdeki ölülere benzetmiş ve kabirdeki ölülerin işitmeyeceği gibi bu kâfirlerin de söz dinlemeyecek derecede hissiz olduklarını belirtmiştir. Bu âyet de kabir hayatının olmadığına delâlet etmektedir.
Kabir hayatını inkâr edenlerin görüşlerine esas aldıkları bu âyet-i kerimeleri şimdi sırayla kabir hayatının varlığına işaret eden âyetlerin ve bunu açıkça belirten hadislerin ışığı altında, kabir azabını ve mükâfatını kabul eden ulemânın çoğunluğunun bu âyetleri izahına göz atalım.
1. İlk âyetteki birinci ölüm muhale bağlanarak, cennetliklerin ebediyyen ölmeyeceklerine dair olan hükmü kuvvetlendirmekten ibarettir. Maksat şudur: "Cennette ölüm farzedilse dünyadaki ölüme kıyasla bir kere olması gerekir. Halbuki Cennette o tek ölüm bile yoktur". Ayrıca birin veya ikinin isbâtı, daha fazlasının olmamasını gerektirmez. Dolayısıyla bu âyet kabir hayatının olmamasını gerektirmez.
2. İkinci âyetteki iki ölüm ve iki diriltmeden maksat dünyadaki ve kabirdeki hayatlar ve ölümlerdir." = Bizi dirilttin" sözlerinde âhiret hayatı açıkça zahir olduğu için o hayat âyetteki "iki kere" ifâdesinin şümulünde değildir.
3. Üçüncü âyetten istifâde ile kabirdekilerin duymaması da onların azab görmeyeceklerine delâlet etmez. Çünkü onların duymamaları, idrak etmemelerini gerektirmez. Öyle olsaydı, sağırların hiçbir şey idrak etmemeleri gerekirdi. O halde .bu âyet de kabir azabının olmayışına delâlet etmez.
Şimdi de kabir hayatının ve bunun neticesi olarak kabir azabının varlığına işaret eden delillere bakalım.
ayetler:
l. Kim de beni anmaktan yüz çevirirse, şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak hasrederiz"[463] İbn Hıbbân'ın tahricine göre Hz. Peygamber (s.a.) buradaki " = dar bir geçim"i kabir aza-
bıyla tefsir etmiştir.
2. " = Çoğunlukla övünmek sîzi o kadar oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz"[464]
Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Ali: "Biz kabir azabı hakkında şüphe edip duruyorduk, nihayet Allah (c.c) sûresini indirdi" demiştir.
3. = Biz onlara iki kere azab edeceğiz."[465] Katâde ve Rabî b. Enes, bu âyetin tefsirinde azabın birinin dUnyada, diğerinin

kabirde olacağını söylemişlerdir.
4 . Nihayet Allah (c.c.) onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu.Fir'avun'un kavmini ise, kötü azab kuşatıverdi. (Azabdan biri de) ateştir ki, onlar sabah akşam buna arz olunurlar. Kıyametin kopacağı gün de "Fir'avn âlini azabın en çetinine sokun" denilecek."[466]
Âyet-i kerimeler Fir'avn ve peşinden gidenlerin uğrayacakları üç azabı haber vermektedir. Bunlardan birincisi, Fir'avn'ın kavmini "kötü bir azabın kuşatması"dır ki, dünyada uğratıldıkları denizde boğulma (vb.) azabla-rıdır. İkincisi, "Sabah akşam arz olunacakları ateştir."
Kurtubî, bu azaba arz olunmanın berzahta vuku bulacağı hususunda müfessirlerin cumhurunun ittifakı olduğunu söyler. Mücâhid, İkrime, Mu-kâtil, Muhammed b. Ka'b gibi eski müfessirler ise, bu azabın, kabir azabı olduğunu söylerler. İbn Mes'ud (r.a.)'un "Fir'avn âline ve kâfirlerden Fir'avn ayarında olanlara sabah akşam cehennemdeki duraklan gösterilecek ve işte ilerideki eviniz burasıdır denilecektir" dediği rivayet edilir.
Üçüncüsü, "Fir'avn ehlini azabın en çetinine sokun" denilecektir. Bu azab da âhiretteki Cehennem azabıdır. Bu grubda zikredilen azabın öncekine atıf edâtiyle bağlanması iki azabın ayrı ayrı olmasını gerektirir. Çünkü ma'tûf, mâtufün-aleyhden başka olur.
Hadîsler:
1. Üzerinde durduğumuz hadiste Efendimiz kabir azabından Allah'a sığındığına göre kabir azabı vardır.
2. "Namazda dua" konusunda (hadis no: 880) Peygamber (s.a.)'in namazda iken, kabir azabından, Deccâl'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden günâhtan ve borçtan Allah'a sığındığı bildirilmektedir.
3. Kitâbü's-Sünne'de gelecek olan 4753 numaralı hadiste Hz. Peygamberin iki veya üç kere "kabir azabından Allah'a sığınınız" buyurduğu rivayet edilmiştir.
4. Yine Kitâbü's-Sünne'de 4750 numaralı hadiste belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) müslümana kabirde soru sorulacağını haber vermiştir.
5. "Kabir azabının çoğu idrardandır."
6. İbn Abbas (r.anhuma)'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber iki yeni kabrin yanından geçerken "şüphesiz bu ikisine azab ediliyor..." buyurmuştur. Aynı mânâda Ebü Bekre'den de bir rivayet vardır.
7. "...Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da Cehennem çukurlarından bir çukurdur."
8. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) "Kabir azabı haktır" buyurmuştur.
9. Buhârî'nin rivayetine göre, bir yahudi karısı Aişe (r.anha)'ya gelip "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua etmiş, bunun üzerine Hz. Aişe, Resulüllah'a "insanlar kabirlerinde azab edilecekler mi?" diye sormuş. Efendimiz de "ondan (kabir azabından) Allah'a sığınırım" buyurmuştur.
Serrâc'ın Müsned'inde Mesrûk'dan bu hâdise nakledilirken, Peygamber (s.a.)'in "Evet kabir azabı haktır" buyurduğu rivayet edilir.
Kabir azabının varlığına açıkça işaret eden başka hadisler de vardır. Bunların tamamım buraya nakletmek geniş yer kaplayacaktır. Onun için bu kadarla iktifa ediyoruz, Akâid ulemâsının kabir azabı hakkındaki hadislerin çokluğundan dolayı bunun manen mütevâtir sayıldığım söyledikleri de göz-önüne alınırsa, artık bunu inkâra mecal kalmadığı ortaya çıkar.
Kabir azabının tahakkuku için ölünün diriltilmesinin şart olup olmadığında farklı görüşler vardır. Sahih görüşe göre ölünün diriltilmesi gerekir. Bunu gerekli görenler de ruhun iadesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe'nin bu konuda görüş beyân etmediği nakledilir.[467]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, günahlardan masum olmasına ve devamlı surette Allah in kontrol ve gözetimi altında bulunmasına rağmen, Rasulullah'ın devamlı olarak dua ettiğine ve kendisini kötülüklerden koruması için Allah'a yalvardığına delalet etmektedir.
Hz. Peygamberin bu duası ümmetine öğretmek ya da Allah karşısındaki muhtaçlığını hissettirmek gayesine mebnî olmalıdır.
2. Kabir azabı haktır.[468]

1540. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (s.a.); "Allahım! Şüphesiz ben acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, cimrilik ve ihtiyarlıktan sana sığınının. Kabir azabından, ölümün ve hayatın fitnesinden sana sığınırım" diye dua edermiş.[469]

Açıklama

Bundan evvelki hadisin açıklamasında Peygamber (s.a.)'in değişik ifâdelerle hayatın bazı sıkıntılarından Allah'a sığındığı belirtilmişti. Bu hadis-i şerifte belirtilen ve tab'an insanın hoşuna gitmeyen şeyler de Efendimizin isti'âzesine konu olmuştur. Bunlardan bir kısmının izahı önceki hadiste geçti orada geçmeyenler şunlardır:
Acizlik: Bu terim esas itibariyle bir şeye güç yetirememe manasınadır. Burada kast edilen hayır ve ibâdetten düşmana karşı durmaktan acizliktir. Yoksa mutlak manâsıyla Allah'tan başka her varlık âcizdir. Aczin insandan soyutlanması mümkün değildir.
Tenbellik: Bundan murad, dünyevî işlerdeki tenbellik olabileceği gibi hayır ve hasenatta ağır davranma anlamındaki tenbellik de olabilir.
Korkaklık, cimrilik ve ihtiyarlık ile kabir azabı önceki hadisin açıklama kısmında geçmiştir. Ancak ihtiyarlık evvelki hadiste

"Sû'ül-ömr" olarak ifâde edilmişti.
Ölüm ve hayatın fitnesinden maksadın ne olduğuna dair bilgi de "Namazda dua" konusunda 880. no'lu hadiste yer almıştır.[470]

1541. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'a hizmet ederken onun çokça şöyle dediğini işitirdim:
"Allah'ım geçmişe ve geleceğe âit sıkıntılardan, borçların ağırlığından ve düşmanların galebesinden sana sığınırım."[471]
(Râvî) Ya'kûb b. Abdurrahman, rivayetinde TeymVnin zikrettiklerinin bazılarım zikretti.[472]

Açıklama

Hemm ve Hazen; Hüzn, üzüntü, keder mânâlanndandır.Ancak hemm de, çok ileride olacak üzüntülerle, hüzn veya hazen ise geçmişte kaçırılan dünya ve ahiret hayırlarından dolayı duyulan kederlerle ilgilidir.
"Borçların ağırlığı" diye terceme ettiğimiz, kelimesi, bazı nüshalarda ilk harf olmak üzere şeklinde zabt olunmuştur.Eğrilik, da aksaklık, topallık mânâlarına gelir. Ağırlık, yük altındaki kişinin bükülmesine ya da aksamasına sebeb olduğu için borcun vereceği ağırlık mecazen bu şekilde ifâde buyurulmuştur. Borç, borçluyu düzgün yoldan ayıracağı için yukarıdaki ifâde şeklinin tercih edilmiş olması da mümkündür. Bu hâl ancak alacaklının ısrarla istemesi karşısında borçlunun borcu ödemekten âciz olması hâlinde tasavvur edilir.
"Düşmanların galebesi" olarak terceme edilen terkibinin tam karşılığı "insanların galebesi" ya da "insanlara galebe"dir. Birinci mana kelimesinin failine, ikincisi de mef ûlüne izafesi suretiyle verilebilecek mânâlardır. Bu durumda Efendimiz hem insanların zulmüne uğramaktan hem de insanlara zulmetmekten Allah (c.c.)'a sığınmış demektir. İki türlü anlayışa tercemede işaret zor olacağı için sadece "insanların zulmü" mevzuu bahs edilmiş, kişiye zulm düşman tarafından geleceği için insan "düşman" diye tahsis edilmiştir.
Buharı sarihlerinden Kirmanı, bu dua ile ilgili olarak şöyle der: "Bu dua, geniş mânâları içine alan veciz sözlerdendir. Çünkü kötülükler, aklî, gazabî ve şehevî kuvvetlere göre nefsî, bedenî ve haricîdirler. Kederler, aklî; aşağılıklarla korkaklık, gazabî; kötülüklerle cimrilik, şehevî; rezilliklerle acz ve tenbellik, bedenî; borcun ağırlığı ve galebe de haricî kötülüklerle alakalıdır. Son ikisinden birincisi mal, ikincisi de çevre ile ilgilidir. Dua işte bunların tümünü kapsamaktadır."
Nesâî'nin rivayeti "Allahım! Düşmanın ve borcun üstünlüğünden düşmanların şamatasından sana sığınırım" mânâsını verecek şekildedir.
Hadisin sonunda Yakub b. Abdurrahman'ın, Teymî'nkı zikrettiklerinden bazılarını söylediği ifâde edilmiştir. Teymî bir önceki hadisin râvilerin* dendir. Mutemir'in babası Süleyman b. Tarhân et-Teymî'dir.
Bu izahtan anlaşılacağı üzere üzerinde durduğumuz hadisin râvisî, önceki hadiste zikredilenlerin bazılarını da söylemiştir. Ancak bu kısımların neler olduğuna dâir bir açıklık mevcut değildir.[473]

1542. ...Abdullah b. Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) ashaba şu duayı Kur'an-ı Kerim'den bir sûre öğretir gibi öğretirdi: "Allah'ım! Cehennem azabından, kabir azabından sana sığınırım. Mesîhu'd-Deccârin fitnesinden, ölüm ve hayatın fitnesinden sana sığınırım."[474]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte zikri geçen duanın ihtiva ettiği bölümler daha evvel geçen bazı hadislerde de geçmiştir. O hadislerde gerekli bilgiler verilmiştir.[475]
Hadiste Deccâl için "Mesîh" tâbiri de kullanılmıştır. Buna sebeb Deccal'in gözünün silinmiş (mesh edilmiş) olmasıdır.
Deccâl, "yalan söyleyen, hakkı çokça örten, karıştıran" manalarına gelir. Bilindiği gibi Deccâl âhir zamanda çıkacak, tanrılığını iddia edip insanları buna davet edecektir.
Peygamber (s.a.) onun geleceğini haber vermek ve insanların onun fitnesinden sakınmalarını temin etmek maksadıyla, onun fitnesinden Allah'a sığınmıştır.
Bu konuda da geniş izah 880 nolu hadisde geçmiştir. Ayrıca 4315 ve devamında gelecek olan hadislerde Deccâl'le ilgili bilgiler gelecektir.[476]

1543. ...Âişe (r.anhâ)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şu sözlerle duâ ederdi:
"Allah'ım! Cehennemin fitnesinden (Cehenneme götürecek kötü amellerden) Cehennemin azabından zenginlik ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım."[477]

Açıklama

Hadis-i şerifin İbn Mâce'deki rivayeti şu mânâyı verecek lafızlar ihtiva etmektedir: "Şüphesiz Resülullah (s.a.) şu sözlerle dua ederdi: Allah mı, cehennemin fitnesinden ve azabından, kabrin fitnesinden ve azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesihü'd-Deccâl'in fitnesinden de sana sığınırım. Allah'ım! Hatalarımı kar ve dolu suyuyla yıka, beyaz elbiseyi kirlerden temizlediğin gibi, benim kalbimi de hatalardan temizle. Doğu ile batının arasım açtığın gibi benimle halalarımın arasım da aç. Allah'ım! Tenbellikten, ihtiyarlıktan, günahtan ve borçtan sana sığınırım."

Görüldüğü gibi İbn Mâce'nin rivayeti oldukça uzundur.
Hadis-i şerifte beyân edilen "Cehennemin fitnesi"nden maksat, "kişinin Cehenneme girmesine sebeb olacak olan kötü amellerdir." Efendimiz hem bu amellerden hem de Cehennem azabından Rabbine sığınmıştır. Çeşitli vesilelerle ifâde edildiği gibi, Hz. Peygamber'in bu şekilde dua etmesi Cehenneme gireceği korkusundan değil, ümmetine öğretme maksadına mebnidir.
Zenginliğin Şerri: Allah'ın verdiği malda cimrilik edip onun istediği yollarda harcamamak, zekât, fitre gibi mâli görevleri ihmal etmek ya da malı haram yollarda harcamak ve mal sebebiyle kibirlenmek, övünmektir.
Fakirliğin Şerri: Allah'ın verdiğine razı olmamak, Allah'ın taksimine isyan etmek, yoksulluğa sabretmemek, zenginlerin elindekini kıskanıp ona göz dikmektir.
Fakirliğin çeşitli mânâları vardır:
a. Mal azlığı zekâtın sarf yerlerinin belirtildiği âyette geçen fukara, malı az olanlardır.
b. Nefsin fakirliği. Bu, nefsin tama ve aç gözlülüğüdür. "Kanaati yitiren kişiyi mal zenginleştirmez" diye meşhur olan sözde kast edilen bu fakirliktir.
c. Allah'a muhtaçlık: Bu nevi fakirlik, zengin-fakir, zayıf-kuvvetli tüm insanlığa şâmildir. = Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız"[478] âyet-i kerimesinde bu fakirliğe işaret edilmiştir.
Hz. Peygamberin duasında, Allah'a sığındığı fakirlik şüphesiz ilk iki sınıf fakirliktir. Allah'ın koruması olmasa, mal ya da nefis fakirliğinin sebeb olmayacağı kötülük, doğurmayacağı fitne yoktur. Bugün insanlığın başına belâ olan bazı rejimler, zenginlik-ve fakirlik fitnelerinin eseridir. Büyük düşünürlerden Sadî'nin Gülistan adındaki eserinde "fakir zorla almaya kalkmadan önce ona ver" mânâsındaki sözü, bugünün fitnesine senelerce evvel yazılmış bir reçetedir.[479]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif, Cehenneme girmeye sebeb olacak amellerden ve Cehennem azabından fakirlik ve zenginliğin fitnesinden Allah'a sığınmanın gerektiğine delildir.[480]

1544. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, fakirlikten (hayrımın) azlığından, zilletten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan sana sığınırım"[481]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "azlık" kelimesinin önüne bir takdir yapılmış ve ona göre terceme edilmiştir. Kelimenin ken disinden önceki " = fakirlik" kelimesinin tefsiri olması da mümkündür. Bu takdirde "aziık"tan maksadın, "mal azlığı'* olduğu anlaşılır ki o da fakirliktir.
Bu hadiste öncekilerden fazla olarak Hz. Peygamberin zilletten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan da Allah'a sığındığı görülmektedir. Zillet; hor, hakîr olmak, meskenet mânâlarına gelir. Burada kast edilen Allah'tan başkalarının karşısında küçülmektir.
Zulüm: Lügatte "bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak" demektir. Istılah olarak, "haddi aşmak" veya "başkasının malında haksız yere tasarruf etmek" şekillerinde tarif edilir.
Zulmeden kişiye zâlim, zulme uğrayana da mazlum denilir. Zulmün zıddı adi, zâlimin mukabili de "âdil"dir. Adalet Allah'ın sevdiği haslet, âdil de Allah'ın rızasına nail olmuş kişidir. Peygamber (s.a.), Allah'ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmayacağı haşr gününde, Cenab-ı Hakk'ın himayesinde gölgelenecek yedi sınıftan birinci olarak âdil idareciyi saymıştır. Zâlim, Allah'ın gazabını haketmiş, mazlum da duası makbul kişiler arasında sayılmıştır.[482]

Bazı Hükümler

1. Fakirlikten Allah'a sığınmak meşrudur.
2. Allah'tan | başkasının] karşısında zillet caiz değildir.
3. Müslüman zulme uğramayı istemediği gibi zulmetmekten de kaçınmalıdır.
4. Kişinin kötülüklerden sakınması, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.[483]

1545. ...îbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Şu sözler Resûlullah (s.a.)'ın duasındandır:"Allah'ım! (Bana verdiğin) nimetlerinin yok olmasından, (bahşettiğin) sıhhati nin değişmesinden, cezanın aniden gelivermesinden ve gazabm(a) sebep olan herşeyden sana sığınırım."[484]

Açıklama

"Sıhhatinin değişmesi" diye terceme ettiğimiz terkibi, bazı nüshaıarda şeklindedir.kelimesi hem lâzım, hem de müteaddi olarak kullanıldığı için kelimesi ile aralarında manayı değiştirecek fark yoktur.
Hadiste Allah'ın nimetinin yok olmaması istenmektedir. Bu nimetten maksat, dine ve âhirete faydası olan tüm dünyevî nimetlerdir.
Efendimiz Cenab-ı Hakk'ın genel mânâda azabından Allah'a sığınmanın yerine cezasının aniden gelivermesinden Allah'a

sığınmaktadır. Çünkü cezanın aniden gelivermesi, onun peyderpey gelmesinden çok daha şiddetlidir.[485]

1546. ...Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki:
Resûlullah (s. a.) şöyle diyerek dua ederdi: "Allah'ım, ihtilaf ve düşmanlıktan, nifaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım."[486]

Açıklama

Nifak asıl itibariyle kalpteki küfrü gizleyip mü'min görünmektir. Bu itikadı nifaktır. Ancak burada hem itikadı hem de amelî nifakın kast edildiğini söylemek daha uygundur.
Amelî nifak, Peygamber (s.a.)'in hadislerinden anlaşıldığına göre, yalan söylemek, emânete hiyânet etmek ve va'dinde durmamaktır.
Tıybî, hadisteki "nifak"tan maksadın "kişinin arkadaşına içindekinin aksini izhar etmesi" olduğunu söyler. "Amelde gösteriş" diye tefsir edenler de olmuştur.
Efendimizin Allah'a sığındığı üçüncü sıfat da "kötü ahlak"tır. Aslında düşmanlık ve nifak da kötü huylardandır. İfâde âmrnın hâss üzerine atfı ka-bilindendir.
Ahlâk, hulk kelimesinin çoğuludur. Türkçede karşılığı "huy"dur. Daha geniş bir ifâdeyle nefse yerleşen ve fiillerin kendisinden kolaylıkla çıktığı melekedir." Eğer bu melekeden aklen ve dinen güzel görülen işler zuhur ederse, bu ahlâk güzel ahlâk; hoş görülmeyen hareketler çıkarsa: kötü ahlâktır. Meselâ edeb, tevazu, cömertlik (vs.) birer güzel meleke neticesidir.
İslâmiyet ahlâk ve fazilet dinidir. Onun için güzel ahlâka fevkalâde önem vermiştir. Hz. Peygamber'in "ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim,", "sizin imanca en güzeliniz Ahlâkça en güzel olanınızdır." "Allah'a kullarının en sevgilisi ahlâkça en güzel olanıdır" hadisleri, İslâmın ahlâka verdiği önemi açıkça ortaya koyar. Peygamber (s.a.)'in, "Allahım! Senden sıhhat, afiyet ve güzel ahlâk isterim" diye dua etmesi de bu gerçeğin en güzel örneğidir.
Alimler, ahlâkın değişip değişmeyeceği konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerse de, meşhur olan görüşe göre ahlâkın değişmesi, güzelleşmesi mümkündür. Öyle olmasaydı, Resulullah (s.a.) "Ahlâkınızı güzelleştiriniz," buyurmazdı. Onun için güzel ahlâkın en güzel şekilde temsil edildiği İslâm dinine mensup olan müslümanların ahlâklarını güzelleştirmek için bir taraftan ruhî terbiyeye önem vermeleri, diğer taraftan da Allah'a dua etmeleri gerekir.[487]

Bazı Hükümler

Düşmanlık ve ikiyüzlülük kötü ahlâkın en çirkinlerindendir.Çünkü zararları sadece sahipleriyle sınırlı değildir, başkalarına da dokunur.[488]

1547. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den, rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle duâ edermiş;
"Allah'ım, açlıktan sana sığınırım. Şüphesiz o kötü bir yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de sana sığınırım. Çünkü o pek kötü bir sırdaştır."[489]

Açıklama

Hz.Peygamberdin Allah'a sığındığı açlık, bilinen mânâda midenin boşluğundan dolayı hissedilen elemdir.Bu insanın görünen ve görünmeyen güçlerine tesir edip, taât ve ibâdete engel olduğu için Allah'a sığınmıştır.
Efendimiz açlık için "yatak arkadaşı" tabirini kullanmıştır. Bu manayı verdiğimiz kelimesi manasınadır ki, yattığı yerde arkadaşından ayrılmayan" demektir. Açlık, gece gündüz, uykuda ve uyanıkken tesirini hissettirdiği, sahibinden hiç ayrılmadığı için "yatak arkadaşı" diye ifade edilmiştir.
Bu ifadeden, Allah'a sığınılacak açlığın insana zarar veren, ibâdetine mani olacak derecede onu zayıflatan açlık olduğu anlaşılır.
Üzerinde durduğumuz hadise göre, Hz. Peygamber'in Rabbine sığındığı ikinci sıfat, hıyanettir.
Hıyanet, emânetin karşıtıdır. Tıybî hiyâneti, "O kimse yokken ahdi bozmak suretiyle hakka muhalefettir" diye tarif eder. Ahd ve tüm şer'î teklifleri kapsayan bir terimdir. Buna göre hadiste kast edilen hıyanet birisinin bıraktığı emanete hıyanetten çok daha şümullüdür. İnsanın yüklendiği tüm şer'î mükellefiyetlerin hakkını edâ etmemesidir ki, bildiğimiz anlamdaki emânete hiyânet de bu mânânın alanına girer.
"Sırdaş" diye terceme ettiğimiz kelimesi, aslında "elbisenin astarı" demektir.Burada sırdaş mânâsına gelebileceği gibi, "insanın içinde gizlediği şer" mânâsı da kast edilmiş olabilir.
Bu babın başından beri Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı sözler tedkik edilirse, bunların ya tüm kötülüklere şümulü olan muhtevalı kelimeler ya da zararı umûmu ilgilendiren kötülükler olduğu görülür. Efendimizin sözlerinden dünyalık gibi görünenler, aslında, âhirete müteallikdir. Meselâ açlık, ilk bakışta dünyevi bir sıkıntı olarak görülebilir ama, Resul-i Ekrem'in açlıktan Allah'a sığınmaktaki gayesi dünya lezzetlerini kaybetme endişesi değil, ibâdetlerim ifâya mâni olacağı korkusudur. Hz. Peygamberin yemek konusundaki sünneti tedkik edilirse, bu gerçek açıkça ortaya çıkar.[490]

1548. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.)'ıı şöyle duâ ettiği rivayet edilmiştir:
"Ey Allah'ım! (Şu) dört şeyden sana sığınırım. Faydası olmayan ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan."[491]

Açıklama

Hadiste açıkça görüldüğü gibi Hz. Peygamber dört şeyden Allah'a sığınmıştır. Bunlar:
a. Faydasız ilim: Şüphesiz bundan maksat, para kazandırmayan bilgi değildir.Dünyada amele, âhirette de sevaba vesile olmayan ilimdir. Bu durumda olan bilgi, sahibi için zarardan başka birşey değildir. Çünkü o, sahibinin Cehenneme atılmasına sebeptir. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre, Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:
"Kişi kıyamet günü getirilip cehenneme atılır, bağırsaktan dökülür, eşeğin değirmeni döndürdüğü gibi sahibi onları döndürür durur. Bunun üzerine cehennemlikler onun etrafına toplanıp, "Ey filan, bu hâlin ne? Sen bize iyiliği emredip, kötülükten sakındırmıyor muydun? derler. Adam da "Evet, size iyiliği emrediyordum, fakat kendim yapmıyordum. Kötülükleri men ediyordum ama kendim yapıyordum" der."
Yine Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İsra gecesi dudakları ateşten makaslarla kırpılan bir topluluğa uğradım. Bunlar kimler ya Cibril? diye sordum."
"Bunlar ümmetimin, söylediklerini yapmayan hatipleridir" dedi.
Taberânfnin ceyyid bir isnadla rivayet ettiği hadiste de Efendimizin:
"İnsanlara hayrı öğretip de kendileri yapmayanlar,kendisi yanıp başkalarını aydınlatan kandile benzerler" buyurduğu bildirilmektedir. Bilgisi kendisine fayda vermeyen, bir başka ifadeyle, ilmiyle amel etmeyenlere verilecek cezanın şiddeti yukarıda tercemelerini naklettiğimiz hadislerden gayet net bir şekilde anlaşılmaktadır. Onların son derece çetin azablarla karşı karşıya kalmalarına sebep, cemiyet içerisinde önder sıfatını haiz olmaları, davranışlarının başkaları için misal teşkil etmesidir. Çünkü onların davranışlarını gören cahiller, "bu âlimdir bir ruhsat olmasa böyle yapmazdı, mutlaka onun bir bildiği var" diyerek, âlimin yaptığı kötülükleri işlemeye kalkacaktır. Böylece kötülükler onu yapan bilgin vasıtasıyla yapılacaktır. Hz. Ali "iki kişi belimi kırdı: İlmiyle amel etmeyen âlim ve kendisini ibadete veren câhil" der. Çünkü bunların ikisi de insanların sapmasına sebeb olabilir. Zira insanların bir alimin yaptığına uymaları, sözünü tutmalarından daha yaygın olabilir. Kendini ibadete veren câhile de insanlar meylederler, onun peşinden giderler, neticede onun cehli kendisine uyanların tümüne sirayet eder.
İlmi ile âmil olmayanları kötüleme sadedinde âyetler de vardır. Şu mealdeki âyetler bunlardandır:
"Yapmayacağınızı söylemeyiniz. Allah yanında şiddetli bîr buğza sebeb olur."[492]
"(Ey bilginler) Sizler kitabı (Tevrat'ı) okuyup gerçekleri bildiğiniz halde, insanlara iyiliği emrediyor, kendinizi unutuyor musunuz?"[493]
Huşu Duymayan Kalb: Yani Allah'ın adı anıldığında itaat etmeyen, haz duymayan, şeriatın hükümlerine bağlanmayan kalbten Efendimiz Allah'a sığınmıştır. Nitekim Allah da şu âyet-i kerimede kalplerin katılaşıp huşu duymamasını kötülemiştir:
"...Kalbleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler."[494]
Doymayan Nefis: Dünyaya düşkün olan doymak bilmeyen, Allah'ın taksimine razı olmayan aç gözlü nefis.
Kabul Edilmeyen Duâ: Aslında bu mânâyı ifade eden sözün tam karşılığı "işitilmeyen dua"dır. Kabul edilmeyen dua, sanki hiç işitilmemiş gibi olduğu için bu şekilde ifâde edilmiştir. Bu ifâdenin aynı manaya kullanıldığı başka yerler de vardır. Meselâ rükûdan kalkarken söylediğimiz sözü, "Allah kendisine hamd edene karşılık verir" demektir.[495]

Bazı Hükümler

1. Duada seci'li sözlerin söylenmesi meşrudur. Bunun doğru olmadığına dair olan hadis, secili söz söylemek maksadıyla gayret sarfetmeyi, tekellüfe girmeyi hoş görmemektedir. Çünkü tekellüf kalbin huşûunu giderir.
2. Faydası olmayan ilimden, huşu duymayan kalbden, dünyaya doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan Allah'a sığınmak meşrudur.[496]

1549. ...Ebu'l-Mu'temir dedi ki: Zannediyorum Enes b. Mâîik (r.a.) Peygamber (s.a.)'in; "Allah'ım, fayda vermeyen (kabul edilmeyen) namazdan sana sığınırım" dediğim haber verdi ve başka bir dua (daha) söyledi.[497]

Açıklama

Hadisin tâbiûndan olan râvisi hadisi kimden duyduğunu kesin olarak hatırlayamamış. Ancak Enes b. Mâlik'ten dinlediğini zannederek rivayetinde buna işaret etmiştir.
Rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber "Allah'ım, fayda vermeyen namazdan sana sığınırım" diye dua etmiştir. Namazın fayda vermesinden maksat, kabul edilip sevaba vesile olmasıdır. Metinde görüldüğü üzere Enes başka bir dua ilâve etmiş, fakat bu ilavenin ne olduğuna işaret edilmemiştir. Hadisin Ebû Dâvud'dan başka bir yerde rivayeti olmadığı için o ilâvenin ne olduğunu öğrenmek mümkün olamamıştır.[498]

1550. ...Ferve b. Nevfel el-Eşca'î'den[499]; demiştir ki: - Mü'minlerin anası Âişe (r.anhâ)'ya Resûlullah (s.a.)'in nasıl dua ettiğim sordum, şöyle cevap verdi:
"Allah'ım, yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım" derdi.[500]

Açıklama

Hz. Âişe validemizin haber verdiği bu hadise göre Hz.Peygamber (s.a.) iki şeyden, yaptıklarının ve yapmadıklarının şerrinden Allah'a sığınırmış.
"Yaptıklarının şerrF'nden maksad, yaptığı hareketlerin, dünya ve âhi-rette cezayı gerektirecek cinsten olmasıdır. Çünkü şer iyi hareketlerin değil, kötülüklerin neticesidir.
"Yapmadıklarının şerri"ndan kast edilen mânâ, âlimler tarafından üç şekilde izah edilmiştir:
a. Duâ ettiği âna kadar yapmadığı halde ileride yapması muhtemel olan kötülüklerin şerrinden Allah'a sığınmak, yani Allah'tan ileride kendisini kötülük yapmaktan konımasmı islemek.Bu izaha .göre Resulüllahf s.a.)'in duası, "Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın tuzağından (mühlet vermesinden) emin olmaz"[501] mealindeki âyet-i kerimeyi hatırlatmaktadır.
b. İnsan kötülükleri işlemediğinden dolayı kendisinde bir ucub kendini beğenme hasıl olabilir. Bu da aslında kaçınılması gereken bir huydur. İşte Efendimiz yapmadığı şeylerden dolayı kendisine bir kibrin gelmesinden Rabbine sığınmıştır.
c. Kişi kendisi kötülük yapmadığı halde başkalarının yaptıklarının zararı ona da dokunur. Buna göre mânâ, "Ben yapmadığım halde başkalarının yaptıkları kötülüklerin şerrinden sana sığınırım" demek olmuş olur. Nitekim bir âyet-i kerimede Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Bir de öyle bir fitneden sakının ki, o içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umûma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki Allah'ın azabı şiddetlidir"[502]

1551. ...Şuteyr b. Şekel[503], babası Şekel b. Humeyd[504] (r.a.)'den; onun şöyle dediğini haber verdi:
Ya Resûlallah, bana bir dua öğret, dedim.
"Allah'ım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin ve menimin şerrinden sana sığınırım de" buyurdu.[505]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "hasen-garibdir, bu senedden başka bir yolla bilmiyoruz, der.
Ebû Dâvûd hadisi Ahmed b. Hanbel'den işitmiş, Ahmed b. Hanbel ise, Muhammed b. Abdullah b. Zübeyr ve Vekî' olmak üzere iki ayrı üstaddan almıştır. Bunların rivayetleri mânâ itibariyle aynıdır. Rivayetin Muhammed b. Abdullah (Ebû Ahmed) kanalıyla gelen isnadında Şüteyr b. Şekel'in babasının Şekel b. Humeyd olduğu açıkça belirtilmiş, Vekf kanalıyla gelen is-nadda ise, Şekel b. Humeyd hiç anılmadan Şüteyr b. ŞekePin babasından
rivayet ettiği belirtilmiştir.
Hadis-i şerife göre Efendimiz üç duyu organı ile kalb ve meninin şerrinden Allah'a sığınmayı tavsiye etmiştir. Şüphesiz bu duyu organlarının Allah'a sığınılacak serleri o organların kötülükleridir. Meselâ:
Kulağın şerri; hakkı duymamak iyiliği emr, kötülükten sakındıran sözlere kulak asmamak, va'z ve nasihati dinlememek, yalan, iftira gibi günah
olan şeylere rağbet etmektir.
Gözün şerri: Bakılması haram olan yerlere bakmak, baktığına hakaret-
âmiz bir şekilde bakmak, ibret almak için bakılması gereken yer ve şeylerden sarf-ı nazar etmektir.
Lisanın Şerri: Dil vasıtasıyla işlenen tüm günahları işlemek ve dilin yapabileceği hayırları terk etmektir. Yani dili maksadına aykırı kullanmaktır.
Yalan, küfür, gıybet, söz taşıma, kötülüğü emretme, hakaret etme, müslümanlara üzücü sözler sarfetme (vs.) dilin işleyebileceği günahlardandır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim okumak, Allah'ı zikretmek, hakkı tavsiye etmek, müslümanlann gönlünü alıcı sözler söylemek gibi dilin işleyeceği hayırları terk etmek de lisânın şerlerindendir.
Kalbin şerri: Kalbin Allah'tan başkasıyla, özellikle Allah'ın haram kıldığı şeylerle meşgul olmasıdır. Kin, kıskançlık, riya, büyüklük taslamak, buğz, düşmanlık (vs.) kalbin belli başlı şerlerindendir.
Meninin Şerri: Meniyi meşru olmayan yerlere akıtmaktır. Bundan maksat, zina olabileceği gibi, harama bakmak veya harama dokunmak gibi zinayı hazırlayan yollara akıtmayı da içine alabilir.
Meniden maksadın, meninin mahalli olan tenasül uzvu olması da muhtemeldir.[506]

Bazı Hükümler

1. İnsan vücudundaki organların her birinin kendine göre işleyebileceği günahlar vardır.
2. Organların işleyebilecekleri günahların şerrinden Allah'a sığınmak gerekir.[507]

1552. ...Ebu'l-Yeser[508](r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle dua edermiş:
"Allah'ım! Yıkıntı (altında kalmak)dan, (yüksek bir yerden) düşmekten, boğulmaktan, yangından ve ihtiyarlıktan sana sığınırım. Beni ölüm esnasında şeytanın çiğnemesinden, senin yolunda (harbederken) düşmana arka dönerek ölmekten ve (akrep ve yılan tarafından) sokularak ölmekten sana sığınırım."[509]

Açıklama

Şeytanın ölüm anında kişiyi çiğnememesinden maksat, Hattabî'nin ifadesine göre, kulun dünyadan ayrılışı esnasında şeytanın onu sarması, tevbe etmesini engellemişidir. Çünkü şeytan onun halini düzeltmesini ve düştüğü karanlıktan çıkmasını

önler. Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesini ölümü kötü görmesini temin eder. Dünyada ebedî kalmama konusundaki Allah'ın takdirine razı olmamasını, böylece onun Allah'a, Allah'ın gazabını haketmiş olarak kavuşmasını sağlar. Rivayet edildiğine göre, şeytan insanoğluna en çok ölüm hâlinde musallat olur ve yardımcılarına "bunu yakalayınız, zira bugün kaçırırsanız, bir daha ele geçiremezsiniz," dermiş.
"Allah yolunda arka dönerek ölmek"den maksat, meşru bir mazeret ya da bir savaş stratejisi gereği olmaksızın savaş meydanından kaçarken ölmektir. Murad'ın, Allah'ın zikrine sırt çevirip başkalarına yönelmek, tâatleri terk edip isyanlara dalmak, âhireti unutup dünyaya gönül vermek ve bu hâl üzere ölmek olması da muhtemeldir.
Peygamber (s.a.)'in bu duasında daha öncekilerden farklı olarak Allah'a sığındığı şeyler arasında suda boğulmak, ateşte yanarak ölmek ve zehirli bir hayvanın sokmasından dolayı ölmek de bulunmaktadır. Efendimizin "zehirli bir hayvan tarafından sokulmuş olarak ölmekten" Allah'a sığınması, bu sokmanın ölüme sebeb olmaması hâline de şâmildir. Yani o öldürmese bile zehirli hayvanların sokmasından Allah'a sığınmıştır. Nitekim İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre, Fahr-i Kâinat (s.a.)'ı namaz kılarken bir akreb sokmuş bunun üzerine Efendimiz, "Allah akrebe lanet etsin, ne bir nebî bırakır, ne de başkasını" buyurup tuz ve su istemiş, sonra onu akrebin soktuğu yere sürüp kâfirûn, Felak ve Nâs surelerini okumuştur.
Hz. Peygamber'in metinde belirtilen musibetlerden Allah (c.c.)'a sığınması, ümmetine öğretme maksadına mebnidir. Zira onun şeytanın tasallutuna uğramak ya da düşmandan kaçmak gibi durumlara düşmesi mütesavver değildir.
Yıkıntı altında kalmak, yüksek bir yerden düşerek ölmek, suda boğulmak, ateşte yanmak ve akrebin sokması neticesinde ölmek şehitliğe sebeptir. Buna rağmen Hz. Peygamberin bunlardan Allah'a sığınmasına sebep, onların vereceği azabın şiddetli oluşu, bu yüzden kulun sabredememe endişesidir. Çünkü şeytan, müslümanın zayıf bir ânını yakalamak için fırsat gözetlemekte, pusuda beklemektedir. İşte böyle bir anda şeytanın musallat olması, imanın elden gitmesine sebeb olabilir. Onun için Efendimiz bunlardan Allah'a sığınmıştır.[510]

1553. ...İbrahim b. Mûsâ er-Râzi (yukarıdaki hadisi) İsâ -Abdullah b. Saîd- Ebu Eyyub'un azatlısı senediyle Ebu'l-Yeser (r.a.)Men rivayet etmiş ve ona; "Ve kederden (Allah'a sığınırım)" (sözünü) ilâve etmiştir.[511]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet bir önceki hadisin farklı bir naklinden ibarettir.Bu farklılık senetteki bazı ravi isimlerinde olduğu gibi, metinde de görülmektedir. Metindeki farklılık, bundan önceki rivayetten fazla olarak, Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı şeyler arasında ' 'keder' 'in de zikredilmiş olmasıdır. Müellif bu farka işaret için üzerinde durduğumuz rivayeti kitabına almıştır.[512]

1554. ...Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım! Alaca hastalığından, delilikten, cüzzamdan ve kötü (müzmin) hastalıklardan sana sığınırım."[513]

Açıklama

Peygamber (s.a.)'in bu duası ilmin ve amelin ihmalini gerektiren veya insanların nefretini celb eden hastalıkladan Allah'a sığınmayı öğretmekte ve öğütlemektedir. Görüldüğü gibi Efendimiz önce, alaca, delilik ve cüzzam hastalıklarını teker teker ismen saymış, sonra da genel bir ifade ile, "kötü (müzmin) hastalıklardan sana sığınırım" demiştir. Bu ifade tarzına, zikrü'l-âmm ba'del-has (özelden sonra geneli anmak) denilir. Çünkü alaca, cüzzâm ve delilik zâten bizatihi kötü hastalıklardandır. Sonraki ifâde öncekileri de içine aldığı halde, bunların ayrı ayrı zikri, kullanılan ve san'at değeri olan bir ifâde tarzıdır bir uslubtur.
Hz. Peygamberin başka hastalıkları bırakıp da yukarıda zikredilenleri anması, bunların o zaman bilinen en tehlikeli hastalıklar olmasıdır. Zira, baş ağrısı, karın ağrısı (vs.) gibi hastalıkların sıkıntı ve tesiri az, buna karşılık sebeb oldukları sevap fazladır. Burada sayılanlar ise, tesiri ve eziyeti fazla hastalıklardır. Şöyle ki:
Delilik: İnsanın en büyük özelliği olan akıl nimetinin yok olmasıdır. Bu hastalığa müptela olan kişi, çektiği fizikî sıkıntıların yanısıra çocukların oyuncağı haline gelir. İnsan için en büyük şeref olan ilimden hiçbir nasib alamaz. Ayrıca amelî hayırların tümünden mahrum olur.
Alaca: İnsan vücudunda bir takım beyaz beneklerin zuhuruna sebeb olan bir hastalıktır. Arabçada "Baras" denilir. Eskiden oldukça yaygın ve tedavisi mumkun görülmeyen bir hastalıktı. Bu hastalığa tutulanları tedavi etmek, Hz. İsa'nın mucizeleri arasındadır.
Cüzzâm: Zamanımızda da aynı isimle anılan, adına haftalar düzenlenen bir hastalıktır. Bedende bir takım siyahlıklar intaç eder. Organların çalışma tarzı bozulur. Hatta bazan uzuvların dökülmesine sebeb olur.
Hz. Peygamber'in başka hastalıkları bırakıp da bu hastalıklardan kendisini muhafaza etmesi için Allah'a dua etmesi, yukarıda da işaret edildiği gibi, bunların bir takım kusurlar bırakan, insanların kendilerinden uzaklaşmalarına, tiksinmelerine sebeb olan, tedavisi oldukça güç hastalıklar olmalarıdır.[514]

Bazı Hükümler

İnsanın kendisini amansız hastalıklardan koruması için Allah a dua etmesi caizdir.[515]

1555. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bir gün mescide girdi ve orada Ensar'dan Ebû Ümâme[516] denilen adamı görüverdi. Bunun üzerine:
"Yâ Ebâ Umâme! Namaz vakti dışında mescidde niçin oturuyorsun? dedi.
Yakama, yapışan kederler ve borçlar, (yüzünden) ya Resulallah! cevabını verdi.
Peygamber (s.a.):
"Sana bir söz öğreteyim mi? Onu söylediğin zaman Allah (c.c.) kederlerini giderir ve borcunu ödetir'* buyurdu. Ebû Umâme: Evet ya Resûlallah, dedi. Efendimiz (s.a.):
"Sabah ve akşam Allah'ım! Gam ve kederden sana sığınırım, acz ve tenbellikten, korkaklık ve cimrilikten, borcun baskısından ve adam (düşman)lann kahrından sana sığınırım, de!" buyurdu.
Ebu Ümame dedi ki:
Bunu yaptım, hemen Allah kederimi gideıdi, borcumu ödetti.[517]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Ebu Ümâme (r.a.) borçlarının ve sıkıntılarının baskısı altında mescidi Nebevî'ye girip Rabbine iltica etmiş. Hz. Peygamber de mescide gelip namaz vakti olmadığı halde, Ebû Ümâme'yi orada görünce, halini sormuştur. Durumu öğrendiğinde ona, bir dua tavsiye etmiş ve bu duayı okuduğu takdirde Allah'ın ondan kederleri gidereceğini ve borçlarını ödemeyi kolaylaştıracağını bildirmiştir.
Metinde tercemesi verilen duanın muhtevası, üzerinde durduğumuz babın ilk üç hadisinde dağınık olarak geçmiş ve oralarda gerekli izah yapılmıştır. Burada o izahları tekrar etmeden, yerine işaretle iktifa ediyoruz.[518]
Sonuç: Bu babın tüm hadisleri duanın ve Allah'a sığınmanın meşru ve gerekli olduğuna delildir. Ulemanın cumhuru bunda müttefiktir. Küçük bir grup ise, duayı terk edip Allah'ın takdirine teslim olmanın daha efdal olduğu görüşünü benimsemiştir. Bunlar 1479 numaradaki "dua ibadetin tâ kendisidir. Rabbiniz "bana dua edin size icabet edeyim," buyurmuştur" manasına gelen hadisi görüşlerine delil almışlar ve "dua edin" şeklindeki emirlerin "ibâdet edin" mânâsında olduğunu söylemişlerdir.
Cumhur bu görüşe, ifâdenin duada mübalağa ve duanın en büyük ibâdet olduğuna işaret etmekte olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Dua ile ilgili bâblann başında Elmahlı Hamdi Efendi'nin, duanın önemi konusunda söylediklerine temas etmiştik.
Bu hadis-i şerif ile "Kitâbu'I-Vitr" bitmiş oluyor. Müellifin bu bölümü dua ve istiğfarı ihtiva eden bablarla sona erdirmesi, şüphesiz manidardır. Biz de Allah'ın ihsan ve inâyetiyle sonuna ulaşmaya muvaffak olduğumuz "Kitâbü'l-Vitr"i bitirirken Peygamber (s.a.)'in duaları ile Allah'a dua ediyor ve kitabın devamını da tamamlamayı nasib etmesini niyaz ediyoruz.
Bundan sonra "Kitâbü'z-Zekât" gelmektedir. Bu tertip Lü'lüî'nin tertibidir. Aynî ve Hattâbî'nin nüshalarında kitabü's-salât'ın sonunda "Kitabü'l-Cenâiz" yer almıştır. Cenaze ile ilgili hükümlerin en önemlisi namaz olduğu için Namazla ilgili bâblann peşinde cenâizin gelmesi aslında daha uygundur. Nitekim Buhâri'nin ve fıkıh kitaplarının tertibi de bu şekildedir. Ancak tercemeye esas aldığımız nüsha Lu'lu'î'nin rivayetine göre tertib edildiği için biz de aynısını yapıyor ve "Kitabü'z-Zekâf'in hadislerinin terceme ve şerhine başlıyoruz.[519]

---

[1] Müslim, zikr 5, 6; Tirmizî, vitr 2; Nesai, kıyâmu'1-leyl 27; tbn Mâce, ikâme 114; Dârimî, sâlât 209; Ahmed b. Hanbel, I, 100, 110, 143, 144, II, 109, 155, 258, 267, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/331.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/331-334.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/334-335.
[4] ibn Mace, ikâme 114.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/335.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/335-336.
[6] Hârice b. Huzâfe, Kureyşe mensuptur. Sâhâbidİr. Resûlullah (s.a.)'den bir tek hadis rivayet etmiştir. Mısır fethinde hazır bulunmuştur. Amr Îbnü'l-Âs'ın muhafızlarından idi. Amr'ı öldürmek için gelen Haricî bunu öldürmüş ve "Ben Amr'ı öldürmeyi diledim, Allah Hârîce'yi diledi" demiştir. Vefatı H. 40 senesindedir.
[7] İbn Mâce, ikâme 114; Tirmizî, vitr 1; Dârimî, salât 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/336.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/336.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/337.
[10] Bureyd el-Eslemî. el-Bârûdî'nin zikrettiği zayıf bir rivayete göre ashabdandır. Sıffîn'e Hz. Ali tarafından katıldığı zikredilir. Bureyd b. Husayb b. el-Eslemî ile karıştırılmamalıdır. (İbn Hacer, el-İsâbe, I, 146).
[11] Nesâî, kıyamu'1-leyl, 40; Ahmed b. Hanbel, V, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/337-338.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338.
[14] Nesâî, salât 6; İbn Mâce, ikame 194; Dârimî, salât 257; Muvatta, salâtu'1-leyl 14; Ah-med b. Hanbel, IV, 244; V, 315, 319, 322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338-339.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/339-340.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/340-341.
[17] Müslim, salâtu'l-müsâfirîn 153, 154; Nesâî, kıyamu'1-leyl 34; İbn Mâce, ikâme 116; Ah-med b. Hanbel, II, 33, 43, 51, 83, 100, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/341.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/341-342.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/342-343.
[20] Nesâî, kıyâmü'1-leyl 40; îbn Mâce, ikâme 123; Ahmed b. Hanbel. V. 357, Hakim, el-Müstedrek, I, 302; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/343.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/343-345.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/345.
[23] Nesâî, kıyâmü'I-ley] 47, 48, 50; îbn Mâce, ikâme 115; Ahmed b. Hanbel, III, 406, 407; V, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/346.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/346-347.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347.
[26] Abdulaziz b. Cureyc tâbiundandır. Kureyş'e mensuptur. Hz. Aişe, tbn Abbâs, Said b. Cübeyr, ve İbn Ebî Müleyke'den hadis rivayet etmiştir.
[27] İbn Mâce, ikame 115.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347-348.
[29] Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib, Peygamber (s.a.)'ın kızı Hz. Fatıma (r.anha)'nın oğludur. Efendimizin bu sevgili torunu H. 3 veya 4 (625) senesi ramazan ayında dünyaya gelmiştir. Peygamber (s.a.) kendisini çok severdi. Muteber hadis kitablannda bu sevgiye ışâ-ret eden'pek çok haber vardır. Biri şöyledir:
Ebû Bekr (r.a.) anlatıyor:
"Resulüllah (s.a.) minber üzerinde hutbe irad ederken gördüm. Hasen b. Alı de onunla birlikte idi. Efendimiz bir cemaate bir de ona bakıyor ve;
"Şüphesiz benim şu oğlum seyyiddir. Umarım Allah onunla iki musluman toplumun arasını ıslâh edecek" buyuruyordu." (Buhârî, fedailu ashab 22).
Hz. Hasan Sfffn savaşında bulunmuş fakat harekâta iştirak etmemiştir. Babasının sağlığında devlet işlerine de pek itibar etmemiştir.
Babası Hz. Ali (r.a.)'nin vefatı üzerine Iraklılar tarafından halife ilân edilmiştir. Öteden beri muslumanlar arasında dökülen kanlara gönlü razı olmadığı için Hz. Mua-viye ile anlaşarak bazı şartlar karşılığında hilâfetten çekilip Medine'ye yerleşti. H, 49 (M.669) yılında vefat etti. Muaviye tarafından karısı vasıtastyle zehirlenerek öldürüldüğü (şehid edildiği) rivayet edilir. Ancak bazı müellifler, Hz. Muaviye'nin anlaşmadan sonra Hz. Hasan'dan çekinecek bir yonu kalmadığını, ayrıca Muaviye'nin, lüzumsuz cinayet işleyecek biri olmadığını söyleyerek zehirleme olayının asılsız olduğunu iddia ederler. Hz. Muaviye'nin, Hz. Hasan'ın vefatını duyunca sevinmesi, her sene ona vermek zorunda olduğu paradan kurtulduğuna hamledilmiştir.
Hasan, dedesi Fahr-i Kâinat'tan başka, kardeşi Huseyn'den ve Hind b. Ebû Hâ-le'den de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Hasan, Aİşe, tkrime, İbn Şirîn ve Cubeyr b. Nefir hadis nakletmişlerdir. (Bilgi için bk. Buhârî, ct-Târihu'l-kebir, II, 286; Ebu Nuaym, Hilyetu'l-evliya, II, 35; Îbnu'1-Esir, Üsdü'l-gâbe, II, 9; Zehebî, Siye-ru a'lâmi'n-nübelâ, III, 245-279; İbn Hacer, el4sâbe, I, 328-331, TehzîbıTt-Tehzîb, II, 295.)
[30] Nesâî, kıyamıi'1-leyl 51; Tirmizî, vitir 10; ibn Mâce, ikâme 117; Darimî, salat214; Ahmed b. Hanbel, I, 199-200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/349-350.
[31] Bu dua Ebû Dâvud'da da bundan sonra gelecek hadiste mevcuttur.
[32] Bu dua üzerinde durduğumuz hadisin aynısıdır. Yalnız sonunda = Her neye hüküm ve kazanç taalluk ederse hatnd sana. Her ne ettimse senden mağfiret dilerim, sana tevbe ve rücu ederim" cümleleri fazla olarak bulunmaktadır. Aslında Tecrid Tercemesinde mevcut olan bu duayı tekrar etmemek için buraya almadık.
[33] Bu duanın tercemesi yukarıda verildi.
[34] Tecrid-i Sarih tercemesi, III, 237-240.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/350-354.
[36] Sadece Ebû Davud rivayet etmiştir.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/354-355.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/355.
[39] Nesâî, kıyamü'Ueyl 51; İbn Mace, ikâme 116; Ahmed b. Hanbel, I, 96, 150.
[40] Bu talikteki yani "ruku'4an önce" tefsiri, râvilerden birine aittir. Bizzat musannif Ebu Davud'un sözü olması da muhtemeldir. Muhammed b. Nasr bu taliki Übey b. Ka'b'a kadar vasletmiştir.
[41] İsa b. Yunus'un Fıhr'dan yaptığı bu rivayeti Dârekutnî başka bir isnadla Übey b. Ka'-b'dan mevsul olarak rivayet etmiştir. Übey şöyle der: "Rükudan Önce kunut yapar, selamı verince de üç defa derdi. Sesini uzatır. Sonuncusunda da derdi. (el-Menhel, VIII, 61).
[42] Bu taiık kunutun rüku dan önce yapıldığını gösteren üçüncü rivayettir.
[43] Bu talik Said b. Ebi Arûbe'nin Katâde'den yaptığı rivayetin mevsuk olduğuna işaret etmektedir. Bunu Ha b. Yunus, Said b. Ebi Arûbe'den mevsul olarak ve kunutu zikrederek, Yezid b. Zurcyc'den İse mürsel olarak ve kunutu anmadan rivayet etmiştir.
[44] Şu'be'nin bu rivayetini NesâÎ, şu lafızlarla tahric etmiştir: Resûlüllah (s.a.) A'Iâ, Kâfirûn ve Ihlas sureleri ile vitir kılar, bitirdiğinde de üç kerre derdi."
Bu taliklerden çıkan neticenin hulasası: İsâ b. Yunus'un Said b. Ebi Arûbe'den yaptığı rivayete, Yezid b. Zureyc, Abdul-A'lâ ve Muhammed b. Bişr kunutu zikretmemek konusunda, Yezid b. Züreyc de übeyy'i anmamada muhalefet etmişlerdir. Menhel sahibi, bunun İsa'nın vehmine delâlet ettiğini söyler.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/355-358.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/358-359.
[47] Beyhaki, es-Sunenu'1-kubrâ, II, 498.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359.
[49] Beyhakî, es-Sunenu'1-kübrâ, II, 498.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359-360.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/360-361.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/361.
[53] Nesâî, kıyamü'l-Ieyl 37, 47, 48, 50, 54; Ahmed b. Hanbel, III, 406, 407; V. 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362.
[55] Tirmizî, vitir 10; tbn Mâce, ikâme 122; Ahmed b. Hanbel, III, 44; Hâkim, el-Mustedrek, I, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362-363.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/363-364.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/364.
[58] Buhârî, teheccüd 33; savm 60; musâfirin 84, 86; Müslim, müsafirjn 76; Nesâî, siyam 81, kıyâmü'1-leyl 28; Dârimî, salat 151, sâvm 38; Ahmed b. Hanbel, II, 258, 260, 271, 277, 329, 347, 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/364-365.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/365-366.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/366.
[61] Müslim, müsafirin 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/366-367.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/367.
[63] Hâkim, el-Müstedrek, I, 301; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/367-368.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/368.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/368.
[66] Buharı, vitir 2; Müslim, müsâfirin 136, 137, 138; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 33, Vitr 4; Nesaî, kiyâmü'1-leyl 30; İbn Mâce, ikâme 12); DârİmÎ, salat 211; Ahmed b. Hanbel, I, 78, 86, 143, 144; IV, 110; V, 215, 272; VI 46, 10.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/369.
[68] Merginânî, el-Hidâye, I, 74.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/369-370.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/370.
[71] Müslim, musafirin 149; Tırmizî, salat 12; Ahmed b. Hanbel, II, 37-38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/370.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371.
[73] Müslim, hayz 26; Tirmızî, sevabu'l-kur'an 23; Ahmed b. Hanbel, VI, 47, 138, 167; Ebû Dâvud, tahâre 89.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371-372.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372.
[77] Buhâri, vitir, 4;-salat 84; Müslim, müsafirin (benzeri) 148, 150, 152; Tirmizî, mevakit 206; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 102, 143.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372.
[78] Hûd (11), 114.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372-374.
[80] Nesaî, kıyamu'I-leyl 29; Tirmizî, vitr 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/374.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/374-376.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/376.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/376-377.

[84] Buharî, ezan 126; Müslim, mesâcid 296; Nesaî, tatbik 28; Ahmed b. Hanbel, II, 255, 337, 470.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/377-378.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/378.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/378.
[87] Müslim, mesâcid 305: Tirmizî, salat 177; Nesâî, tatbik 30; İbn Mâce, ikâme 145; Ahmed b. Hanbel, II, 280.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379.
[90] Velîd b. el-Velîd: Hâlid b. Velid (r.a.)'in kardeşidir. Bedr savaşma müşrikler safında iştirak edip müslümanların eline esir düştü. Kardeşleri Hâlid b. Velid ve Hişam b. Velid tarafından dört bin dirhem fidye verilerek kurtarılmıştır. Kurtulduktan sonra müs-lumanlığım ilan etmiştir. Kendisine "Madem müsluman olacaktın, fidyen verilmeden evvel olsaydın ya!" diyenlere, "esarete dayanamadığını için iman ettiğimi zannederler diye korktum" cevabını vermiştir. Müslüman olduktan sonra en yakın akrabaları da dahil müşriklerin eziyet ve hapislerine mâruz kalmış, Hudeybiye'den bir sene sonra kaza edilen umre dönüşünde Ayyaş ve Seleme ile birlikte Mekke'den kaçmaya karar vermiş ve Müslümanlara kavuşmuştur. Fakat yorgunluğun ve Resulüllaha kavuşmanın verdiği heyecanla derhal vefat etmiş. H. 7. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esîr, Üsdii'l-ğâbe, V, 454-455; tbn Hacer, el-İsâbe, III, 636-637).
[91] Seleme b. Hişâm: tslâmı ilk kabul edenlerdendir. Ebu Cehil'in ana-baba bir kardeşidir. Ebu Cehil bu öz kardeşini de göç etmesin diye diğer zayıf müslümanlarla birlikte hapsetmiştir. Hafız Zehebi'nin bildirdiğine göre Seleme, Habeşistan'a göç etmiş, Mekke'ye dönüşünde müşrikler tarafından Medine'ye göçden menedilmiştir.
Kureyşten kurtulduktan sonra Mûte muharebesinde bulunmuş, H. 25 senesinde Şam tarafındaki MercuVSafferde şehid düşmüştür. Ecnâdin savaşında şehid olduğunu söyleyenler de vardır.
Mü'minlerin annesi ve Seleme'nin kızı Ümmü Seleme (r.anha)'nm rivayet ettiğine göre bu zât Mute savaşının kesin sonucu alınmadan önce Medine'ye dönenlerdendir. Bunlara "ferrânın: kaçaklar" diyenler bulunduğu için arlanmış ve mescide çıkamaz olmuş. Bunun üzerine Resulüllah:
"- O ferrâr değil kerrardır" buyurmuştur. Mute'den döndükten sonra Resulüllah'ın vefatına kadar Medine'den ayrılmamıştır. (Bilgi için bk. lbnü'1-Esir, Üsdüi-gâbe, II, 435-436; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 68-69).
[92] Buhârî, ezan 128; istiska 2; cihad 98; enbiya 19, tefsirü sure (3), 9, 4, 21; edeb 11; Müslim, mesâcid 294, 295; Nesaî, tatbik 27; tbn Mâce, ikâme, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379-380.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/381-382.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/382-383.
[95] Ahmed b. Hanbel, I, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/383.
[96] Şerhu meânil-âsâr. I, 254.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/383-387.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/387.
[99] Buhâri, vitir 7; Müslim, mesâcid 298; Nesaî, tatbik 26; tbn Mâce, ikame 120; Dârimî, salat 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/387-388.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/388-389.
[101] Müslim, mesacid 304; Nesâî, tatbik 3î, 33; İbn Mâce, ikame 145; Ahmed b. Hanbel, III, 109, 115, 162, 217, 255, 261, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/389.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[103] Nesâî, iftitah 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[105] Buharî, ezan 81; libâs 43; edeb 75; Müslim, müsafirin 213, 214; Nesâî, kıble 13; Ahmed b. Hanbel, V, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/391-392.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/392-393.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.
[108] Buharî, salat 52, teheccûd 37; Müslim, müsafirin 208, 209; Tirmizî, salat 213; Nesâî, kıyamülleyl 1; Ibn Mâce, ikâme 186; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 16, 123; V, 192; VI, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.
[110] Bütün nüshalarda bu babın tercemesî yer almaktadır. Ancak hadisler nafilelerde kıyamı uzatmanın fazileti ile ilgili oldukları için tercemeye esas aldığımız baskı bu başlığı koymuştur.Concordance bu babı diye isimlendirmiştir.
[111] Nesâî, zekât 49; İbn Mâce, cihad 15, Dârimî, salat 135; cihad 3; Ahmed b. Hanbel, H, 19İ; III, 300, 302, 346, 391, 412; IV, 114, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/395-396.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/396-397.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/397.
[114] Buhârî, büyü'16; TirmizİL kiyâme 2; İbn Mâce, ikâme 175;ticârât 28; Ahmed b. Han-bel, I, 463; II, 247, 250,436.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/398.
[115] Müslim, zikir 4; Tirmizî, deavât 5; İbn Mâce, ikâme 175; Dârimî, fedâilu'l-Kur'an 30; Ahmed b. Hanbel, 111,75.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/398-399.
[117] Buhârî, fedailü'l-Kur'an 21; TirmİZi, sevâbu'l-Kur'an 15; İbn Mâce, mukaddime 16; Darimi, fedâilü'l-Kur'ân 2; Ahmed b. Hanbel I, 57, 58, 69, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/399.
[118] Fussılet (52); 33.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/399-401.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/401.
[121] Ahmed b. Hanbel, III, 440; Hakim, el-Müstedrek, I, 567.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/401-402.
[122] el-Müzemmil (73), 4.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/402-403.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403.
[125] Buhari, tefsiriıssure (80); Müslim, müsafirîn 244; Tirmizi, sevâbü'l-Kur'an 13; Ibıı Mace, edeb 52; Dârimî, fedâilü'l-kur'an 11: Ahmed b. Hanbel, IV, 48, 94, 98, 110, 170, 192, 239, 266.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403-404.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/404.
[129] Müslim, zikir 38, 39; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'ân 10; İbn Mâce, mukaddime 17, edeb 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/404-405.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/405-406.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/406.
[132] Müslim, musâfirin 251.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/407.
[133] Müslim, müsâfirin 202.
[134] Müslim, müsâfirin 243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/407-409.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/409.
[136] Buhari, tefsirü sure (1), 1; (15), 3; fedailü'l-kur'an 9; TİrmizÎ, sevâbü'l-kur'an 1; Ah-med b. Hanbel, II, 448; Dârimi, fedailü'l-kur'an 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/411.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/411-413.
[138] Ebû Said b. el-Muallâ: Ibn Abdilberr'İn sahih kabul ettiği görüşe göre Haris b. Nefî el-Muailâ'dır. Medineli ensardan bir sahâbidir. H. 74 yılında 84 yaşında iken vefat etmiştir. Buhârî, Ebu Dâvud, Nesaî ve Ibn Mâce kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. Îbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, VI, 142-143; Ibn Hacer, el-İsâbe, IV, 88).
[139] el-Enâl (8); 24.
[140] Buharı, tefsiru's-sure (1), (15), 3; fedailü'l-Kur'an 9; Nesaî, iftitah 26; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/414-415.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/415-417.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417.
[144] Nesâî, iftitah 36; Dârimî, fedâilu'l-Kur'an, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417-418.
[145] el-Hicr (15), 87.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/418-419.
[147] Müslim, musafirin 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/419-420.
[148] Hâkim, el-Müstedrek, I, 560-561; II, 259.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/420-424.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/424.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/424-425.
[152] Buhârî, fedailu'i-Kur'an 9; Nesaî, iftitah 69; İbn Mace, edeb 52; Muvatta, Kur'an, 17,19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/425.
[153] bk. Dârimi, fedâil 24.
[154] Bu hadislerin metinleri için bk. el-Menhel, VIII, 114-115.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/425-429.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/429.
[157] Nesaî, istiâze 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 144, 148, 150, 158..
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/429-430.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/430.
[159] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/431.
[160] Buharı, bed'ul-halk 11, tıb 47, 49-50; edeb 56; da'vet 58, Müslim, selâm 46.
[161] Fi Zılâli'l-Kur'ân, 30, 294.
[162] el-Isrâ, (17), 47.
[163] İbn Hibbân, Sahih, III, 159.
[164] İbn Hibbân, Sahih, II, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/431-436.
[165] Bu başlık bazı nüshalarda =(Okumakta tertil nasıl müstehab olur?) şeklinde; bazılarında; bazılarında ise, şeklindedir. Mânâları aşağı yukarı aynıdır.
[166] Tirmizî.'sevâbü'l-Kur'an 18; İbn Mace, edeb 52; Ahmed b. Hanbel, II, 192.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/436.
[167] Saad (38), 29.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/436-438.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438.
[170] Buharı, efdaılu'l-kur'an 29, Tırmızî, mevakıt 70, menakıb 73, Nesaî, ıftıtah 82; Ibn Mâce ikâme 179, Darımı, siyer 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438-439.
[172] Ya'la b. Memlek:Hicazh bir tabi'dir. Ümmü Seleme ve Ümmü'd-Derdâ (r.anhâ)'dan hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbâıı onu sika râviler arasında sayar. Ebu Dâvud, Tirmizi ve Nesâî'nin Sünelilerinde, Buhari'nin el-Edebii'1-Mufred'inde rivayetleri vardır.
[173] Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 23; Nesâî, iftitahü'l-Kur'an 13, kıyamü'1-leyl 13; Ahmed b. Hanbel VI, 294, 300. (Ayrıca bk Ebu Davud'da 4001, -badis).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/440.
[174] Al-i İmran (3), 190.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/440-442.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442.
[177] Buhari, megazî, 48, tefsir sure (48); fezailıTI-Kur'an 24, tevhid 50; Müslim, müsâfırin 238; Ahmed b. Hanbel, V, 55, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442-443.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/443.
[180] Buharı, tevhid 52; Nesâî, iftitah 83; Ibn Mace, ikame 176, Ahmed b. HanbeL IV 283 285, 296, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/443-444.
[181] Fakat bu konu düşünüldüğünde çirkin sesle Kur'an okumanın kulağa hoş gelmediği bir gerçektir.
[182] Maklûb: Râvilerden birinin metindeki bir sözü veya senetteki bir şahsın ismini ya da nesebinin yerini değiştirmek suretiyle önce söylenmesi gerekeni sona bırakarak veya sonra söylenmesi gerekeni öne alarak rivayet ettiği hadislere denilir. Zayıf hadis çeşitlerindendir.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/444-445.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/445.
[185] Buharı, tevhid 44; Dârimi, salat 171, fezailü'l-Kur'an, 34; Ahmed b. Hanbel, 1, 172, 175, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/445-446.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/446-448.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/448.
[188] Ebû Lubâbe: Medineli <Ensarî)dir. Meşhur rivayete göre, adı Beşr'dir. Bir rivayete göre, Bedir savaşına iştirak etmiştir. Diğer bir görüşe göre savaşa gitmek için yola çıkmış. Hz. Peygamber onu Revha'dan geri çevirip Medine'de vali bırakmıştır. Uhud ve ondan sonraki tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Hz. Ali'nin hilâfeti esnasında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd'dan başka, Buhâri, Müslim ve ibn Mâce kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbnu'1-EsÎr, Csdı'I-ğabe, VI, 265; İbn Hacer, el-tsâbe, IV, 168).
[189] Beyhaki, es-Süneü'l-Kübrâ, II, 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/448-449.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/449.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/449-450.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/450-451.
[193] Buhâri, fedailü'l-kur'an 19; tevhid 32, 52; Müslim, Müsâfirin 232, 233, 234; Nesâî, if-titah 83; Tirmizi, sevâbü'l-kur'an 17; Dârimi, salât 71; fedailü'l-kur'an 34; Ahmed b. Hanbel, II, 271, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/451.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/451-452.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/452.
[196] Bu başlık bazı nüshalarda kelimesi olmadan bazılarında da bâb kelimesi olmadan şeklindedir.
[197] Dârimi, fezailü'İ-kur'an 3; Ahmed b. Hanbel, V, 212, 213, 284, 285, 323, 328; Ebû Dâvûd eymân 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/453.
[198] Taha (20), 126.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/453-454.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/454.
[201] Bu terkib bazı nüshalarda = "cübbesini göğsü üzerinde topladım." (Yakasını topladım, yakasından yakaladım) şeklindedir.
[202] Buhârî, istinbâbe 9, fedailü'l-kur'an 5, tevhid 37; Müslim, müsafirin 264, 270, 272, 274; Nesâî, iftitah 37; Tirmizî, kur'an 9; Muvatta, kur'an 5; Ahmed b. Hanbel, I, 24, 40, 43, 264, 299, 313, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/454-455.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/455-459.

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/459.
[205] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460.
[207] Nesâî, iftitah 37; Ahmed b. Hanbel, V, 41, 51, 114, 122, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460-461.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/461-462.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/462.
[210] Müslim, müsafirin 274; Tirmizî, sevabu'l-kur'an 16; Nesâî, iftitah 25; Ahmed b. Hanbel, V, 127, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/462-463.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/463-464.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/464.
[213] el-Mü'min (40), 60.
[214] Tirmizi, tefsirü sure (2), 16, 40; Ibn Mace, dua 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 267, 271, 276.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/465.
[215] el-Bakara (2), 186.
[216] el-A'raf (7), 55.
[217] el-Mu'min (40), 60.
[218] en-Neml (27), 62.
[219] el-Furkan (25), 77.
[220] el-En'am (6), 43.
[221] el-Bakara (2), 186.
[222] Üzerinde durduğumuz hadis.
[223] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 662-667.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/465-470.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/470.
[226] Ahmed b. Hanbel, I, 172, 183, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/470-471.
[227] el-Bakara (2), 186.
[228] Ali İmran (3), 185.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/471-472.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/472.
[230] Fedale b. Ubeyd: Ensardandır. Babası Nâfiz b. Kays'dır. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmış. Mısır ve Suriye'yi fetihlerinde bulunmuştur. Muaviye (r.a.) onu Di-meşk kazasına vali tâyin etmiştir. H. 53 senesinde vefat etmiştir. Ebû Dâvûd'dan başka Müslim, Nesaî, Tirmizî ve el-Edebü'1-Mufred'de Buhârî kendisinden hadis rivayet etmiştir. {Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdii'I-ğabe, IV, 363; Ibn Hacer, el-îsâbe, III, 206).
[231] Şüphe râvilerden birisine aittir.
[232] Tirmizî, deâvât 64; sehv 48; Ahmed b. Hanbel, VI, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/472-473.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/473.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[235] Kutub-ı Sıtte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475.
[238] Buhari, deavât 21, tevhid 31; Müslim, zikr 8; Tirmizi, deavât 77; Muvatta, Kur'an 28; Ahmed b. Hanbel, II, 243, 318, 463, 464, 468, 500, 530; III, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475.
[239] el-Kehf (18), 23.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475-476.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476.
[242] Buharı, deavât 22; Müslim, zikir 90, 91;Tirmizî, deavât 114; ibn Mace, dua 7; Muvat-ta', kur'an 29; Ahmed b. Hanbel, II, 487.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476.
[243] Yûsuf (12), 87.
[244] el-Mu'min (40), 60.
[245] el-Bakara (2), 186.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476-479.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/479.
[248] îbn Mâce, dua 13.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/479-480.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/480-482.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482.
[252] Mâlik b. Yesâr es-Sekûnî: Ebu Davud'un üstadı Süleyman b. Abdulhamid'in dediğine göre, şahabıdır. Bu onun sahabi olup olmadığında kesinlik olmadığım gösterir. Önceleri Yemen'de bir kabile olan "Sekun"a mensup iken sonraları "Avf'a mensup olmuştur.
[253] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482-483.
[256] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483.
[258] Tirmizî, deâvât 104; İbn Mâce, dua 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483-484.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484.
[261] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484-485.
[262] bk. Ihya'ü UlÛmi'd-Din, I, 398.
[263] Feteva-yi Hindiye, s. 318.
[264] Tahtavî Haşiye ala Meraki'I-Felah s. 257.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/485-486.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/486.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/486-487.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.
[270] Yezid b. Sa'id b. Sümâme: Mekke fethi günü müslüman olmuştur. Hz. Ömer kendisine bazı resmi görevler vermiştir. Tirmizî ve Buharî el-Edebü'I-Müfred'de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir, (bk. et-Menhel, VIII, 156-157).
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.

[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488.
[273] Nesaî, sehv 58; Tirmizî, deavât 63 (64); Ibn Mâce, dua 9; Ahmed b. Hanbel, III, 120, 158, 225, 245; V, 349, 350, 360; Dârimi, cihad 6; Fedailü'l-Kur'an 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488.
[274] Tirmizî'deki rivayet bu şekildedir.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488-489.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/489.
[277] Bu cümle bazı nüshalarda = şüphesiz Allah (c.c.)'den onun ism-i azamiyle istedin" şeklinde muhatap sigasiyle kullanılmıştır. Tercemede bu farka parantezle işaret edilmiştir.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/490.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/490.
[280] Nesaî, sehv 58; îbn Mâce, dua 9; Tirmizî, deavât 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/491.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/491-492.
[282] Esma b. Yezîd; Ümmü Seleme diye meşhurdur. Ensarın Eşhel koluna mensuptur. Peygamber (s.a.)'e biat etmiş ve Yermük muharebesinde hazır bulunmuştur. Ebû Dâvûd'-tan başka Müslim ve Buhârî'nin d-Edebü'I-Müfred'inde rivayetler vardır. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, VII, 343; Ibn Hacer, el-İsâbe, IV, 460).
[283] el-Bakara (2), 163.
[284] Tirmizî, deavât 64; İbn Mâce, dua 9; Ahmed b. Hanbel, VI, 461; Dârimî, fedailü'I-Kur'an 14-15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/492-493.
[285] el-Müstedrek, I, 506.
[286] Taha (20), 111.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/493-494.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/494.
[289] Ahmed b. Hanbel, VI, 45, 136.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/494-495.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495.
[292] Tirmizî, deavat 109 (I10);-Ibn Mâce, menâsik 5; Ahmed b. Hanbel, I, 29, II, 59.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495-496.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/496.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[296] Nesâî, sehv 37; Tirmizî, deavât 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[298] Buradaki edatı, aslî manasında "veya" diye anlaşılabileceği gibi vemânalarına da gelebilir.mânâsına alınırsa, daha kolay, üstelik daha ustun" şeklinde terceme etmek gerekir.
[299] Tirmizî, deavât 113: Hâkim, el-Müstedrek, I, 548.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/498-499.
[300] Bu konuda gelecek olan "teşbih" kelimesinden maksat ellerimizdeki 33'lük veya 99'Iuk teşbih âletidir, zikir değildir.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/499-501.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/501.
[303] Yüseyra bint Vâsir. Ensardan veya muhacirlerden olduğuna dair rivayetler vardır. Mün-zirî, ensardan; Ibn Hıbban ise, Muhacirlerden olduğunu söyler. Künyesi Ümmü Yâsir veya Ümmü Humeyza'dir. Ebu Dâvûd ve Tirmizî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdii'l-ğâbe, VII, 296; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 429).
[304] Tirmizî, deavât 71, 120; Ahmed b. Hanbel, VI, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/501-502.
[305] et-Tevbe (9), 24.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502.
[308] Nesaî, sehv 91, 98; Tirmizî, deavat 6, 25, 71; îbn Mâce, ikâme 32; Ahmed b. Hanbel, II, 161, 205.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502-503.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/503.
[311] Cüveyriye Peygamber (s.a.)'in hammlanndandır. Huzar kabilesinde Haris b. Dırar'ın kızıdır. Mıireysı gazvesinde esir olarak alınmış bilâhere mu'minlerin annesi olma şerefini kazanmıştır.
tbn Sa'd'ın Tabakal'ında Ebu Kılâbe'den fivâyet ettiğine göre, Hz. Peygamber Cu-veyriye'yİ esir edince, babası ResululIah'a gelmiş ve "benim kızım gibi birisi esir olmaz, onu serbest bırak" demiş. Hz. Peygamber de "Peki onu kendi haline bırakalım, ne isterse öyle yapsın. Razı mısın?" teklifini yapmış, adam da kabul etmiştir. Babası Cuveyriye'ye gelip durumu anlatınca o ResûluIlah'ı seçmiştir.
ibn Abbas, Ubeyd b. es-Sibâk, Mucâhid, Kureyb ve Abdullah b. Şeddâd kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. H. 55 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. îbn Sa'd Taba-kaf, VIII, 116-120; Ibnu'1-Esır, Üsdu'l-ğâbe, VII, 56; Zehebî, siyeru a'lâmi'n-nubelâ, II, 26J-265; İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII, 407; el-İsâbe, IV, 265; Ibnu'1-îmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 61).
[312] Müslim, zikr 79; Nesaî sehv 94; Tirmizî Davat 103; ibn Mace edeb 56; Ahmed, I, 258, 353, VI, 325, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/503-504.
[313] el-Kehf (18), 119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/504-505.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/505.
[315] Buhârî (benzen) ezan 155, deavât 17; Müslim (benzeri) mesâcid 142, zekât 53; İbn Ma-ce, (benzeri) ikâme 32; Darimî, salat 90; Ahmed b. Hanbel, III, 238, V, 167, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/505-506.
[316] el-Hadid (57), 21.
[317] el-İsrâ, (17), 30.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/506-509.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/509.
[320] Buhârî, ezan 155, i'tisam 3, kader 12, deavat 17; Müslim, mesâcid 137, 138; Nesaî, tatbik 25, sehv 85, 89; Tirmizî, salat 108; Muvatta', kader 8; Dârimî, salat 71, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/509-510.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/510-511.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/511.
[323] Müslim, mesâdd 139; Nesaî, sehv 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/511-512.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/512.
[325] Müslim, mesacid 139: Nesai, sevh 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513.
[327] Ahmed b. Hanbel, IV, 369.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513-515.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/515.
[330] Müslim, musafirin 201; Tirmizî, deavât 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/515.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516.
[333] Buradaki "veya" mânâsına gelen kelime tüm nüshalarda dir.Ancak sarihler bunun aslının"çok ah çekip ağlayan" olduğu halde müstensih hatası olarak düşmüş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu söylerler. Tirmizî ve Ibn Mace'nin rivayetlerinin şeklinde oluşu da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Hisnii'l-hasîn'deki ifadeler de bu yöndedir.
[334] İbn Mace, dua 2; Tirmizî, deavat 102; Ahmed b. Hanbel, I, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516-517.

[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/517.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/517-518.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518.
[339] Müslim, mesâcid 135, 136; Nesaî, sehv 81, 82; Tirmizî, salat 108; Ibn Mâce, ikâme 32; Dârimî, salat 88; Ahmed b. Hanbel, V, 275, 279; VI, 62, 184, 235.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518-519.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/519-520.
[342] Müslim, mesâcid 135; Nesai, sehv 81; Tirmizî, mevakit 108; ibn Mâce, ikame 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520-521.
[345] Tirmizî, deavât 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/7.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/7-8.
[347] en-Nur (24); 31.
[348] en-Nisâ (4), 18.
[349] et-Tahrim (66), 8.
[350] eş-Şûra (42), 25; en-Nisa (4), 92; Taha (20), 82.
[351] ez-Zârıyat (51), 18.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/8-12.
[353] el-Eğar el-Müzenî. Sahabidir. Müsedded onun sahabi olduğuna işaret etmiştir. Hz. Peygamberden başka Ebû Bekir'den de hadis rivayet etmiştir. Ebu Davud'un yanı sıra Müslim, Nesaî ve el-Edebu'l-Müfred'de Buhârî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir, (Bilgi için bk. İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gabe, 1, 124-125; tbn Hacer, el-İsâbe, I, 55-56).
[354] Müslim, zikir 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/12.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/12-13.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/13.
[357] Tirmizî, deavât 38; tbn Mâce, edeb 57; Ahmed b. Hanbel, II, 21, 67; V, 191, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/13-14.
[358] en-Nasr (110), 3.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/14.
[360] Bu zâtın adının Bilâl veya Hilâl olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Tehzibü't-Tehzîb, Takrîb ve Hulâsa'da burada olduğu gibi Bilal olarak zikredilmiştir. Ebu Davud'un tashih edilmiş bir yazma nüshasında İse, Hilâl olarak zabdedilmiştir. İbnu'l-Esir, Üsdü'l-ğâbe, adındaki eserinde Resûlullah (s.a.)'ın azatlısı Zeyd b. Bûlâ'dan (bu hadisin sahâbî râvisi) bahsederken torunu olan bu zât konusundaki ihtilâflara temas etmiş sonra da Tirmizî'nin buradaki senedle rivayet ettiği hadisi vermiştir, bu senedde ismi "Bilâl b. Yesâr b. Zeyd" olarak zabt edilmiştir.
Bu hadisin sahâbî râvisi yukarıda da işaret edildiği gibi Zeyd b. Bulâ'dır. Künyesi Ebu Yesar olan bu zâtı Hz. Peygamber (s.a.) Benî Sa'lebe gazvesinde ele geçirip azâd etmiştir. Kendisi Sudan'lıdır.
[361] Tirmizî, deavat 117; Hakim, el-Müstedrek, II, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/14-15.
[362] el-Enfâl (8), 16.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/15-16.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16.
[365] İbn Mâce, edeb 57; Ahmed b. Hanbel, I, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16.
[366] el-Talâk (65), 2, 3.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16-17.
[368] Buharı, deavat 55; Müslim, zikir ve dua 23, 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/18.
[369] "Allah'ım! Senden dünyada afiyet âhirette af istiyorum. Ey Rabbimiz! Bize dünyada da âhirette de iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru" demektir.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/18-20.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/20.
[372] Müslim, imara 154, 156, 157; Nesâî, cihâd 36; Tirmizî, cihâd 19; İbn Mâce, cihâd 15; Dârimî, cihâd 15; Ahmed b. Hanbel, V, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/20-21.
[373] Buhârî, rikak 31.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/21-22.
[375] Âl-i lmrân(3), 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/22-23.
[376] Hud (11), 114.
[377] Âl-i imrân (3), 135.
[378] en-Nisâ (4), 123.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/23-25.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/25.
[381] Ahmed b. Hanbel, V, 245; İbn Hıbban, Sahih, III, 234; Hakim el-Müstedrek I, 273.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/25-26.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[385]Tirrmızî, sevâbu'l-Kur'an 12; Nesaî, istiaze37; İbnHibban, Sahih, III, 227; Hakim,el-Mustedrek, I, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[388] Ahmed b. Hanbel, I, 394, 397.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[390] Şubhe râvılerden birisine aittir.
[391] ibn Mâce, Dua 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 369; İbn Hibban, Sahih, 11, 112.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/28.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/28.
[394] Buhari, tevhid 9, meğazi 38, deavât 50, 68; Müslim, zikir 44, 45, 46; Tirmizî, dua 57; Ibn Mâce, edeb 59; Ahmed b. Hanbel, II, 298, 309, 335, 355, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/29.
[395] Kaf (50), 16.
[396] el-Bakara (2), 186.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/29-32.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/32.
[399] Müslim, zikir 44, 45, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/32-33.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/33.
[401] Buhârî, cihad 131, meğazi 38, deavât 51, kader 7, tevhid 9; Müslim, zikir 44, 45, 46; Ahmed b. Hanbel, IV, 394, 402, 418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/33-34.

[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/34.
[403] Müslim, imâre 160; Nesâî, cihâd 18; Hakim, el-Mtistedrek, I, 518; Ibn Hıbban, Sahih, II, 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/35.
[404] Âl-i İmrân(3), 31.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/35.
[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36.
[407] Müslim, salat 70; Tirmizî, vitir 21; Dârimî, rikak 58; Ahmed b. Hanbel, III, 102, 261; II, 172, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36.
[408] el-En'âm, (6), 160.
[409] el-Bakara (2), 261.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36-37.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/37-39
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/39.
[413] Oradaki kaynaklara ilâveten bk. İbn Hıbban, Sahih, II, 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/39.
[414] Müslim, zühd 74.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/40.
[416] Mirkat'ul-mefâtih, II, 636.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/40-41.
[417] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/41.
[418] Darimî, mukaddime 7; Ahmed b. Hanbel, III, 303, 398;,Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/41-42.
[419] et-Tevbe (9), 103.
[420] en-Nur (24), 63.
[421] el-Haşr (59), 10.
[422] et-Tevbe (9), 100.
[423] es-Saffât (37), 79.
[424] es-Saffât (37), 109.
[425] es-Saffât (37), 120.
[426] es-Saffât (37), 181.
[427] el-Ahzâb (33), 56.
[428] îbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, Vl, 753.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/42-44.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/44.
[430] Müslim, zikr 86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/44-45.
[431] el-Haşr (59), 10.
[432] Muhammed (47), 19.
[433] İbrahim (14), 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/45-46.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46.
[435] Tirmizî, birr 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46-47.
[437] Tirmizî, birr 7; İbn Mâce, dua 11; Ahmed b. Hanbel, II, 258, 305, 343, 348, 367, 434, 445, 478, 517, 523.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/47.
[438] Lokman (31), 14.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/47-48.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/48.
[441] Ahmed b. Hanbel, IV, 414, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/48-49.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/49.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/49.
[444] eI-Mâide(5), 90.
[445] el-Bakara (2), 216.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/51-53.
[447] Buhârî, teheccüd 25, deavât 49, tevhid 10; Tirmizî, vitir 18; İbn Mâce, ikâme 188; Ah-med b. Hanbel, III, 344.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/53-54.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/55-58.
[450] Hakim, el-Müstedrek, I, 518.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/58.
[452] Nesaî, istiâze 5, 34, 35; tbn Mâce, duâ 3; Ahmed b. Hanbel, II, 167; III, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/58-59.
[453] Âl-i İmran (3), 180.
[454] el-A'raf (7), 31.
[455] en-Nahl (16), 70.
[456] Buhârî, deavat 38.
[457] el-En'âm (6), 125.
[458] el-A'raf (7), 58.
[459] Buhârî, iman 39; Müslim, musâkât 107; İbn Mace, fiten 14; Dârimî, buyu' 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 270, 274.
[460] ed-Duhân (44), 56.
[461] el-Mu'min (40), 11.
[462] el-Mü'min (40), 11.
[463] Taba (20), 124.
[464] et-Tekâsür (102), 1, 2.
[465] et-Tevbe (9), 101.
[466] el-Mu'min (40), 45-46.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/59-65.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/65.
[469] Buhârî, deavât 36, 38, 40, cihâd 25, 74; Müslim, zikr 49, 51, deavat, 48, 52, 73, 76; Nesâî, isti aze 6, 7, 8, 12, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/65-66.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/66.
[471] Buhârî, cihâd 74, et'ime 38, deavât 35, 37, 40; Müslim, zikr 51, 52, 73; Tirmizî, deavat 70; Nesaî, isti'âze 35, 45.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/66-67.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/67-68.

[474] Müslim, mesâcid 134; Nesaî, cenâiz 115; Tirmizî, deavat 70, 76, 132; Muvatta, Kur'an 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/68.
[475] bk. 880, 1539 no'lu hadisler.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/68-69.
[477] Buharî, deavat 39, 44, 46; Müslim, zikr 49; Nesaî, isti'âze 17, 26; Tirmizî, deavat 76; İbn Mace, dua 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 57, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/69.
[478] Fâtır (35), 15.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/69-70.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/70.
[481] Nesâî, isti'aze 14, 16; îbn Mâce, dua 3; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 325, 354, 540.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/70.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71.
[484] Müslim, zikir 96; Nesaî, sehv 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71-72.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72.
[486] Nesâî, isti'âze 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72-73.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/73.
[489] Nesâî, isti'âze 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/73-74.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/74.
[491] Müslim, zikir 73; Tirmizi, deavat 68; Nesâî, isti'aze 13, 18, 21, 64; İbn Mâce, mukaddime 23, dua 2, 3; Ahmed b. Hanbel, II, 167, 198, 340, 365, 451; III, 192, 255, 283; IV, 371, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/74-75.
[492] es-Saf (61), 3.
[493] el-Bakara (2), 44.
[494] ez-Zümer (39), 22.
[495] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/75-76.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/76-77.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77.
[499] Ferve b. Nevfel el-Eşeai, el-Kûfî. Güvenilir (sika) tabiilerdendir. Hz. Peygamberden mürsel olarak hadis rivayet etmiştir. Ayrıca onun Hz. Aişe ve Hz. Ali'den rivayetleri vardır. Kendisinin rivayetleri Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve ibn Mace'de yer almıştır. (Bilgi için bk. el-Cem' beyne ricalis-sahihayn, II, 415).
[500] Müslim, dua 66, 67; İbn Mâce, dua 3; Nesaî, sehv 63; Ahmed b. Hanbel, VI, 139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77-78.
[501] el-A'râf (7), 99.
[502] el-Enfâl (8), 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/78.
[503] Şuteyr h. Şekel b. Humeyd el-Absî. Ebu tsa künyesi ve kûfî nisbesi ile tanınan bir tabiidir. Babasından, annesinden, Ibn Mes'ud ve Hafsa'dan hadis rivayet etmiştir. Az hadis rivayet etmiştir. Kendisinin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Müslim, Ebu Davud, Nesâî, ve tbn Mace onun rivayetlerine kitaplarında yer vermişlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 181).
[504] Şekel b. Humeyd el-Absî. Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de sadece oğlu Şuteyr rivayette bulunmuştur. Ebu Davud, Nesâî, Tirnüzi, tbn Mace, ve el-Edebu'l-mıfred'de Buhârî kendisinden hadis nakletmîşlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakat, VI, 45.)
[505] Nesâî, İstİ'âze 4, 10, 11; Tirmizî, deavat 74.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/78-79.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/79-80.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/80.
[508] Ebu'l-Yeser. Adı ka'b, künyesi îbn Amr b. Irâd'dır. Ensardandır. Akabe biatine ve Bedr savaşma iştirak etmiştir. Bedr'e iştirak edenlerden en son vefat eden bu zat olduğu söylenir. H. 55 yılında vefat etmiştir.
Ebu'l Yeser (r.a.) peygamber (s.a.)'den hadis rivayet etmiştir. Oğlu Ammar, Musa b. Talha, Ubâde b. el-Velîd ve Hanzala b. Kays da ondan rivayette bulunmuşlardır. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, îbn Mâce ve Buhârî'(nin el-Edebü'l-Müfred'in) de rivayetleri bulunmaktadır. [Bilgi için bk. Ibnu'l-Esir, Üsdü'l-ğabe, VI, 332; îbn Hacer, el-isâbe, IV, 221.]
[509] Nesâî, isti'âze 61; Ahmed b. Hanbel, II, 171, III, 427; IV, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/80-81.
[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/81-82.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[513] Nesâî, isti'âze 36; Ahmed b. Hanbel, III, 192, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83.
[515] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83.
[516] Ebû Umâme asıl adı, İlyâs b. Sa'iebe'dir. Abdullah b. Sa'lebe olduğu da söylenir. Hz. Peygamber'den ve Abdullah b. Üneys el-Cüheni'den hadis rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.) onu anasının hastalığı sebebiyle Bedir'den geri çevirmiş, fakat döndüğünde anasını ölü bulmuştur. (Bilgi için bk. İbnu'l-Esir, Üsdü'l-ğâbe, I, 181; VI, 17; tbn Ha-cer, el-İsâbe, IV, 9).
[517] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83-84.
[518] bk. 1539, 1540, 1541 no'lu hadisler.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/85.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

8. VİTR BÖLÜMÜ

1. Vitrin Müstehab Oluşu
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
2. Vitir Kılmayanlar Hakkında
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
3. Vitir Namazı Kaç Rekattır?
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
4. Vitir Namazında Ne Okunur?
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
5. Vitir Namazında Kunut
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
6. Vitirden Sonra Dua Etmek
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
7. Vitri Uyumadan Önce Kılmak
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
8. Vitir Namazının Vakti
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
9. Vitri Bozma(nın Caiz Olmadığı)
Açıklama
Bazı Hükümler
Vitir Namazına Ait Mes'elerin Özeti:
10. (Farz) Namazlarda Kunut Yapmak
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
11. Nafileyi Evde Kılmanın Fazileti
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
12. [Kıyamın Uzunluğu]
Açıklama
Bazı Hükümler
13. Gece Namazına Teşvik
14. Kur'an-I Kerim Okumanın Sevabı
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama

Bazı Hükümler
15. Fatiha Suresi(nin Fazileti)
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
16. Fatiha Uzun Surelerdendir Diyenler
Açıklama
17. Âyetü'l-Kürsî'nin Fazileti Hakkında Varid Olan Hadisler
Açıklama
Bazı Hükümler
18. Samed (İhlas) Suresinin Fazileti
Açıklama
Bazı Hükümler
19. Mu'awizeteyn (Felak Ve Nâs Surelerinin Fazileti
Açıklama
Açıklama
20. Kur'an Okumada Tertil Müstehabtır
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
21. Kur'an-I Kerimi Ezberleyip Sonra Unutan Kimse Hakkında Tehdid
Açıklama
Bazı Hükümler
22. Kuranı Kerim Yedi Harf Üzere İndirilmiştir
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
23. Duanın Fazileti Ve Âdabı
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
24. Çakıl taşlarıyla Teşbih Çekmek
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama

Bazı Hükümler
25. Selam Verince Okunacak Dua
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
26. İstiğfar
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Resulü İlah'a Salevât Getirmenin Hükmü:
Açıklama
27. İnsanın Aile Efradına Ve Malına Beddua Etmesini Nehy (Eden Hadisler)
Açıklama
Bazı Hükümler
28. Hz. Peygamber'den Başkasına Salevât Getirmek
Açıklama
Bazı Hükümler
29. Kişiye Gıyabında Dua Etmek
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
30. Bir Toplumdan Korkan Kimsenin Okuyacağı Dua
Açıklama
Bazı Hükümler
31. İstihare
Açıklama
Bazı Hükümler
32. İstiaze
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama
Bazı Hükümler
Açıklama
Açıklama
Açıklama

8. VİTR BÖLÜMÜ

1. Vitrin Müstehab Oluşu

1416. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: - Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Ey ehl-i Kur'ân; vitr namazı kılınız, çünkü Allah tektir ve vitri sever (kabul eder)."[1]

Açıklama

Hadis-i şerifteki “ = ey Kur'ân ehli" tabiri hitabın sadece Kur'ân-ı Kerim'i okuyup hıfz edenlere ait olmasını gerektirmez. Hitab bütün mü'minleredir. Vitir kılma emri, mükellef olan bütün mü'minlere şâmildir. Burada sadece Kur'ân ehlinin zikredilmesi, onların şeref ve faziletlerine işaret içindir. Hattâbî bu ifâdeyi hakikî mâ nâsına alarak hitabın sadece ehl-i Kur'ân'a yönelik olduğunu söylemiş vt bunun vitrin vâcib olmadığına delâlet ettiğini iddia etmiştir. Bir sonraki rivayet de bu iddiaya kuvvet veriyor. Ancak bu iddia pek rağbet görmemiştir. İşaret edilen hadisin izahı yeri gelince yapılacaktır.
Cenab-ı Allah'ın vitri sevmesinden maksat, onu kabul buyurması ve kılana sevab vermesidir.
Hz. Peygamber'in "vitri kılınız" diye emir kipi ile bu namazı emretmesi, vitrin vâcib olmasını gerektirir. Çünkü Şâriin mutlak emri, vücûba hamledilir. İmam A'zam Ebû Hanife'nin üç kavlinden biri ve en meşhuru budur. Bu görüşü ondan Yûsuf b. Hâlid nakletmiştir. Hammâd b. Zeyd'in Ebû Ha-nife'den rivayeti bu namazın, farz, Nûh b. Ebî Meryem el-Mervezî'nin rivayeti de sünnet olduğu tarzındadır. İbnu'I-Müseyyeb, Ebû Ubeyde b. Abdillah b. Mes'ud, Mucâhid ve Dahhâk da vitrin vâcib olduğunu söylerler. Ebû Hanife'nin deliline geçmeden önce, farklı görüşleri aktarıp onların delillerini serdedeceğiz. Sonra da Ebû Hanife'nin delili ile birlikte, karşı görüştekile-rin delillerine bakışını ortaya koymaya çalışacağız.
Eimme-i sclase ile Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed vitir namazının diğer muakkat sünnetlerden daha kuvvetli bir sünnet-i müekkede olduğunu söylemişlerdir. Görüşlerinde dayandıkları naklî deliller şunlardır:
"Üç şey size değil, bana farz kılındı. Bunlar vitir, kuşluk ve Kurban bayramı (namazlan)dir."
"Üç şey bana farz kılındı, halbuki onlar size sünnettir. Vitir, kuşluk ve kurban bayramı (namazları)."
"Şüphesiz Allah (c.c.) size her gece ve gündüz beş vakit namazı farz kıldı/'
Veda hutbesinde Efendimiz şöyle buyurdu:
"Beş vaktinizi kılınız..."
Resulullah (s.a.) Muaz'ı Yemen'e gönderirken şöyle emretti:
"Onlara Allah'ın kendilerine her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir."
Vitrin sünnet olduğunu söyleyenler için ilk iki hadisin delâleti gayet açıktır. Diğerlerinin delâlet yönü için de şöyle derler: "Bu hadisler açık olarak bir gün ve gecedeki farz namaz toplamının beş olduğunu göstermektedir. Şayet vitri de farz (vacip) sayarsak, o zaman farz namaz sayısı altıya çıkmış olur ki, bu açık rivayetlere ters düşer. Vitrin farz olduğunun kabul edilmesi hâlinde mezkûr rivayetlerin mensûh olduğuna hükmetmek gerekecek ki, bu mümkün değildir. Çünkü meşhur hadisler veya Kur'ân-ı Kerim âhad hadislerle nesh edilemez. Aklî yönden düşünüldüğünde de vitrin farz (vacib) olmaması gerekir. Zira farz müstakil bir ibâdettir. Tâbi olamaz. Halbuki vitir yatsıya tebean kılınır. Üstelik vitrin müstakil bir vakti yoktur. Onun için ezan okunmaz, kaamet edilmez. Cemaatle kılınmaz her üç rekatında de Fâtiha'-dan sonra sûre okunur. Bütün bunlar sünnetin alâmetleridirler."
Üzerinde durduğumuz hadisin vücûba delâletine ilâveten şu aşağıda nakledeceğimiz hadis ve talikler de Ebû Hanife'nin delilleridir.
"Şüphesiz Allah size bir namaz ilâve etti. Dikkat edin! O vitirdir. Onu yatsı ile fecrin doğuşu arasında kılınız."
Bu rivayetin vitrin vücûbuna delâleti şu yöndendir:
1. Hz. Peygamber vitrin kılınmasını emretmiştir. Emir vücûba delâlet eder.
2. Efendimiz bu namaza "ilâve (ziyâde)" demiştir. Bir şeye ilâve ancak o şeyin kendi cinsi ile olabilir. Burada vitrin beş vakte ilâve edildiği bildirildiğine göre, onun beş vakit cinsinden olması gerekir. Sünnet olsaydı ilâve denmezdi. Üstelik ilâve ancak miktarı belli olanlara yapılır. Miktarı belli olan da farzdır. Nafilelerin miktarı belli değildir.
3. Efendimizin "dikkat edin, o vitirdir" buyurması, bu namazın önceden ashab tarafından kılındığını ve bilindiğini gösterir, zira Resûlullah bu kelimeyi söyledikten sonra herhangi bir izaha ihtiyaç duymamış, sahâbiler de açıklama istememişlerdir. Demek ki bu namaz daha önce sünnet olarak kılınıyormuş. Kılman bir şeyin sünnet olarak ilâvesi düşünülemeyeceğine göre, bu namaz vâcibtir.
Ebû Hanife'nin görüşünü te'yid eden diğer bazı hadisler şunlardır:
"Ey Kur'ân ehli, vitri kılınız. Vitri kılmayan bizden değildir." "Vitir vâcib bir hakdır, her kim vitri kılmazsa, bizden değildir."
Bu hadislerde vitri terk edenlere "bizden değildir" şeklinde bir tehdidin yöneltilmesi, bu namazın vâcib olduğunu gösterir. Çünkü tehdid ancak farz ve vacibi terk edenlere yapılır. "- Vitir her müslümana vâcibtir." "- Vitir .her müslüman üzerine sabit bir vâcibtir..." Bu hadislere ilâveten bazı İslâm büyüklerinin vitrin vücûbuna delâlet eden sözleri de Ebû Hanife'nin görüşünün delilleri arasında zikr edilebilir. Meselâ Hasan el-Basrî: "Müslümanlar vitrin sabit ve vâcib olduğunda icmâ etmişlerdir" demiş;

Tahâvî de vitrin vâcib olduğunda selefin icma'ı olduğunu söylemiştir.
Vitrin sünnet olduğu görüşünde olanlar şüphesiz bu rivayetleri silip atmamışlar, bunları görmezlikten gelmemişlerdir. Yaptıkları tetkikler neticesinde bazı rivayetlerin zayıf olduğuna hükmetmişler, bazılarını ise, tevîl etmişlerdir.
Vitir namazının vaktinde (alınmaması hâlinde Sahibeyne ve Şafiî'nin bir kavline göre de kaza mecburiyetinin olması, inme imkânına sahib olanın hayvan üzerinde kılamayacağında icma olması, üç rekatle nafilenin meşru olmayışı da bu namazın vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife'nin görüşünü takviye etmektedir.
Vitrin sünnet olduğunu söyleyenlerin delilleri, Ebû Hanife'nin görüşünü kabul edenler tarafından şu şekilde cevaplandırılmıştır:
"Karşı tarafın delil getirdiği hadisler, farz namaz sayısının beş olduğunu ifade etmektedir. Biz de bunu kabul ediyoruz. Bizim vitre vâcib dememiz farz namaz sayısını altıya çıkarmaz. Çünkü biz buna farz değil, vâcib diyoruz. Farz ayrı şey, vâcib ayrı şey. Öyleyse o hadisler bizim aleyhimize delil olamazlar."
Vitrin vakti yok, tarzındaki itirazları da yersizdir. Çünkü vitrin vakti yatsı namazının vaktidir. Ancak yatsı önce kılınır. Vitrin yatsıya tabi oluşu sünnetin farza tabi oluşu gibi değil, farz namazların birbirlerini takib etmesi gibidir. Yatsının, gecenin sonuna te'hir edilmesi mekruh olduğu halde, vitrin te'hir edilmesinin müstehab oluşu bu namazın müstakil oluşunu gösterir. Zira yatsıya tabi olsa idi, kerahet yönünden de tabi olacaktı.'Halbuki böyle olmamıştır.
Cemaat, ezan ve kametin vitir namazında bulunmayışı da vitrin vâcib olmamasını gerektirmez. Çünkü bunlar İslâmm şiârındandırlar ve şiarlar farzlara mahsustur. Bunun için bayram namazlarında da kaamet ve ezan yoktur.
Her rekatte Fatiha'dan sonra kıraatin gerekli oluşu ihtiyata binâendir. Çünkü bu namaz hakkında vârid olan deliller onun farz sınıfına sokulmasına elverişli değillerdir."
Vitrin hükmü yanında rekat adedi de İslâm âlimleri arasında ihtilaflıdır. Kimi "gecenin sonunda bir rekattır," derken, kimi "iki rekatten sonra selâm verilmek şartıyla üç" kimi de "selâm sonunda olmak üzere üç rekat" olduğunu söylemişlerdir. Hattâ müslümanın bu namazı bir, üç, beş, yedi, dokuz ve onbir rekat olarak kılabileceğini söylemiştir. Bu mesele 1421 ve 1422 numaralı hadislerin izahı esnasında açıklanacaktır.[2]

Bazı Hükümler

1. Vitir namazi vâcibtir. Çünkü taleb emir sîgasiyle varıd olmuştur.
2. Kur'an-ı Kerim'i okuyup ezberleyenlerin İslâm'da özel bir yeri ve üstünlüğü vardır.
3. Cenab-ı Allah tektir. Onun eşi ve benzeri yoktur.
4. Bazı zikir ve virdlerin tek olarak yapılması evlâdır.[3]

1417. ...Abdullah b. Mes'ud Resûlullah (s.a.)'den önceki hadisi mânâ olarak rivayet etmiş ve şunu eklemişlerdir: Bir bedevi (İbn Mes'ûd'a):
(Bu konuda) ne diyorsun? dedi, o da:
Sana ve senin arkadaşlarınla bir ilgisi yok, cevabını verdi.[4]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde Bedevi'nin İbn Mes'ûd'a sorduğu soru: "Resûlullah ne diyor?*' manâsını verecek biçimdedir.
Bu ve önceki rivayet bir araya getirilince şu anlaşılır: ibn Mes'ûd bir önceki rivayette geçen hadisi haber verince, orada hazır bulunan bir bedevî, "ne diyorsun?" veya "Resûlullah ne diyor?' diye sormuş. O da "Sana ve arkadaşlarınla bir ilgisi yok" karşılığım vermiştir.
Bu cevap İbn Mes'ud'un hadis-i şerifteki "Ey Kur'ân ehli," ifadesini, Hattâbî'nin dediği gibi hakiki manâsında anladığım gösterir. Sanki İbn Mes'ûd, bedeviye "bu namaz sana ve arkadaşlarına, senin durumunda olanlara gerekmez. O Kur'ân'ı bilip okuyan ezber edenlere mahsustur" demek istemiştir.
Abdullah b. Mes'ud'un bu cevâbından onun vitir namazının sadece geceleri Kur'ân-ı Kerim okuyup secde edenler için meşru olduğu fikrini benimsediği anlaşılmaktadır.
Kur'ân ehlinden muradın, hafızlar, namazdan maksadın da mutlak manada gece namazı olduğunu söyleyen âlimler de vardır.
Münzirî, Ebû Ubeyde'nin Abdullah b. Mes'ud'un oğlu olduğunu ancak ondan hadis işitmediğini söyler. Buna göre hadis, munkati olur. Dolayısıyla deli! olmaya elverişli değildir. Konu bundan önceki hadisin izahında detaylı olarak ele alınmıştır.[5]

1418. ...Hârice b. Huzâfe -Râvi Ebu'l-Velid'e göre- el-Adevî'den[6]; demiştirki:
Resûlullah (s.a.) bizim yanımıza çıkıp; "Şüphesiz Allah size bir namaz ilâve (ihsan) etti. O namaz sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır. O vitirdir. Onu sizin için yatsı ile fecrin doğuşu arasına koydu" buyurdu.[7]

Açıklama

Hz. Peygamber'in ashabının yanına çıkışı Muhammed b. Nasr'ın rivayetinden anlaşıldığına göre sabah namazı içindir.
Resûlullah (s.a.) vitir kılmayı kırmızı develere sahip olmaktan daha hayırlı sayarken vitrin önemine işaret ve müslümanları bu namazı kılmaya teşvik etmek istemiştir. Yoksa Cennetteki bir karışhk yer ve vitir namazı bütün dünyadan ve dünyadakilerden

daha hayırlıdır. Efendimizin, vitrin önemine işaret için başka şeyleri değil de kırmızı develeri söz konusu etmesi, arablann bu hayvanlara çok fazla değer vermelerindendir.[8]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif vitir namazının meşru oluşuna delâlet ve müslümanları bu namazı kılmaya teşvik etmektedir.
2. Bakış açısına göre vitrin vâcib veya sünnet olduğuna işaret etmektedir. Bu babın ilk hadisinin şerhinde beyân edildiği gibi vitrin ilâve olarak bildirilmesini Ebû Hanîfe vücûba delâlet sayar. Sünnet olduğu görüşünde olanlar, Resûlullah'ın namaza teşvik edişini görüşlerinin delili kabul ederek "şayet farz olsaydı, vücûb ve lüzum ifâde eden tâbirler kullanılır, teşvik ifade eden sözlerle vârid olmazdı" derler.
3. Vitir namazının vakti, yatsı namazı ile fecrin doğuşu arasıdır. Vitir, vaktinin herhangi bir bölümünde kıhnabilir. Bu konuda ulemanın müttefik olduğu İbnü'I-Münzîr tarafından ifâde edilmiştir. Bu müddet zarfında kılınamadığı takdirde Hanefîlere göre kaza edilir. Diğer mezheblere göre kaza edilmez.
Tirmizî bu hadis için "garibtir" der.[9]

2. Vitir Kılmayanlar Hakkında

1419. ...Bureyd (r.a.)'den[10]; demiştir ki:Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
"Vitir haktır, (sabittir) Vitir kılmayan bizden değildir. Vitir haktır (sabittir), kılmayan bizden değildir. Vitir haktır (sabittir), vitir kılmayan bizden değildir."[11]

Açıklama

Hadis-i şerif Ebû Hanife'nin delilleri arasındadır.Vitrin sübûtımun fahr-i kâinat tarafından üç kerre tekrar edilmesi ve vitir kılmayanın "bizden değildir" şeklindeki bir ifâde ile tehdid edilmesi, vücûbuna delil sayılmıştır. Bu tarzdaki tehdidlerin ancak farz veya vacibin terki için kullanıldığı daha önce beyân edilmiştir.
Resûlullah'ın "bizden değildir" sözünün mânâsı, "bizim sünnetimiz üzere değildir" demektir. Yoksa bu "raüslünıan değildir" mânâsı ifâde etmez. Çünkü vacibin değil terki, inkârı bile küfrü gerektirmez.
Diğer İslâm âlimleri bu tehdidin vitrin müekked sünnet oluşuna delâlet ettiğini söyleyerek, namazda secde mahalline bakma, safları düzeltme, gibi sünnetler konusunda da bu tür tehdidlerin bulunduğunu görüşlerine şahit tutarlar.
Her iki görüş sahihlerinin delilleri bundan evvelki babın ilk hadisinin şerhinde ortaya konmuştur.[12]

Bazı Hükümler

1. Vitr namazı vacibtir.
2. Vitri terk etmek Resulullah in yolunda olmamak demektir.
3. Bir şeyin ehemmiyetine işaret için sözün tekrarlanması meşrudur.[13]

1420. ...İbn Muhayriz'den rivayet edildiğine göre; Benû Kinâne'-den el-Muhdicî demlen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed denilen birinin "şüphesiz vitr vâcibtir" dediğini duydu.
el-Muhdici dedi ki: Hemen Ubâde b. Sâmite gidip bunu haber verdim. Bunun üzerine Ubâde; şöyle dedi:
Ebû Muhammed yanlış söylemiş (hatâ etmiş). Ben Resûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Cenab-ı Allah beş vakit namazı kullara farz kıldı. Her kim bu namazları kılar, hafife alarak onları zayi etmezse Allah'ın onu cennete koyacağına dair vadi vardır. Kim de bu namazları kılmazsa, onun için Allah katında herhangi bir vâd yoktur. Dilerse azab eder, dilerse Cennete koyar."[14]

Açıklama

Hadisin Nesaî'deki rivayetinde şu mânâyı verecek şekilde bazı farklılıklar vardır: "Ubâde b. Sâmit'le mescide giderken karşılaştım ve kendisine Ebû Muhammed'in söylediğini haber verdim. Bunun üzerine Ubâde, Ebû Muhammed yalan söylemiş..." dedi. İbn Mâce'nin rivayetinde Ebu Muhammed'in vitir konusundaki söyledikleri mevcut değildir.
Tercemede de işaret edildiği gibi, hakikatte "yalan söyledi" mânâsına gelen "kizb" kelimesi burada "hatâ etti" mânâsını verir. Çünkü Ebû Muhammed'in söylediği "asılsız bir haber nakletme değil, kendi içtihadını ortaya koymadır. Ubâde, Ebû Muhammed'in içtihadını hatalı bularak bunu kendisine gelen zâta söylemiştir.
Yalan, bir şeyi kasden veya hataen hakikatin hilâfına olarak haber vermektir. Onun için Ubâde (r.a.) düşüncesini "yalan söyledi" sözüyle ifâde etmiştir.
Hatâen söylenen yanlış haberlerden dolayı ehl-i sünnet akidesine göre günah yoktur.
el-Bâcî'nin bildirdiğine göre yalan (kizb) üç çeşittir, bunlar:
a. Bilmeden hatâ ile söylenen, bundan dolayı günâh yoktur.
b. Doğruyu söylemesi uygun olmayan bir yerde bile bile yalan söylemek, öldürmek istediği bir adamı soran kimseye kasden yanlış bilgi vermek bu kabildendir.

c. Zaruret olmadan bile bile yalan söylemek, bu haramdır ve söyleyen günahkârdır.
Hadis-i Şerifte beş vakit namazı kılmayan kişiye Allah'ın dilerse azâb edeceği, dilerse cennete koyacağı bildirilmektedir. Bunlardan maksat, inkâr ederek değil, ihmal ederek namaz kılmayandır. Çünkü namazı inkâr ederek kılmayanın kâfir olacağı kesindir. Kâfirse, "dilerse azâb eder, dilerse Cennete koyar" sözünün şümulüne girmez. O kesin olarak azaba uğrayacaktır. Hadis bu yönüyle va'd ve vaîd konusunda ehl-i sünnetin görüşüne delildir.
Ubâde b. Sâmit'in bu hadisle istidlali beş vakti kılanın Cennete gireceğinin vâd olunması yönündedir. Çünkü vitir farz olsaydı, Cennete girebilmek için onun da kılınması şart koşulacaktı. Bunun şart koşulmayışı, vitrin vâcib olmadığını gösterir. Vitir namazının sünnet olduğunu söyleyenlerin bu mânâdaki hadis-i şerifleri görüşlerine delil aldıklarını daha önce söylemiştik.
Ebû Hanife'nin bu mânâdaki hadislere bakış açısını biliyoruz: Bu hadislerde Resûlullah beş vakit namaza farz diyor. Biz ise, vitre vâcib diyoruz. Farzla vâcib arasındaki fark, yerle gök arasındaki mesafe kadar büyüktür. Sonra Resûlullah'ın beş vakti kılanı Cennetle müjdelemesi bunların dışında başka bir namazın olmadığına delil olmaz. Efendimiz bir başka hadisinde de "Lâ ilahe illallah" diyeni Cennetle müjdelemiştir. Bu kelime-i tevhidin dışında bir ibâdetin olmamasını, namaz, oruç, zekât, hac gibi ibâdetlerin farz olmamasını gerektirmez.
İbnu'l-Müseyyeb, Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud, Mücâhid ve Dah-hâk'm da Ebû Hanîfe'nin görüşünde olduğuna vitrir ilk babının ilk hadisinde işaret edilmiştir. İbnü'l-Arabî, Mâlikîlerden Sehnûn'un da vitrin vücûbuna kail olduğunu nakleder. İmam Mâlik ise, vitri terk edenin te'dib edileceğini ve bunun şâhidliğinin kabul yönünden bir nakîse (kusur) olacağını söylemiştir.[15]

Bazı Hükümler

1. Müslüman kanaatince hatalı olduğu bir davranışa şahit olunca, derhal bir ehlini bulup sormalı ve gerçeği öğrenmelidir.
2. Mükellefler hakkında farz olan namazlar günde beş vakittir.
3. Bilmeden yanlışlık yapan kimseye günah yoktur. İctihad hatâsı da günahı gerektirmez.
4. Samimi olarak ibâdetlerini ifa eden kimseyi cennete koymak Cenabı Hakk'ın zimmetinde bir va'ddir.
5. Münkir olmamak kaydıyla ibâdetleri ifâ etmeyen kimseleri de Allah, dilerse affedip Cennete koyabilir.
6 . Allah (c.c.)'ın günahkârı mutlaka Cehenneme koyması vâcib değildir. Dilerse affeder, Cennetine koyar, dilerse Cehennemde günahı kadar azab eder.[16]

3. Vitir Namazı Kaç Rekattır?

1421. ...îbn Ömer (r.anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre; Bedevilerden bir adam Resûlullah (s.a.)'e gece namazını sordu. Efendimiz; "İkişer ikişer" diye iki parmağı ile şöylece işaret etti. Vitrin de gecenin sonunda bir rekat olduğunu söyledi.[17]

Açıklama

Hadisin Taberânî'nin Mu* cem'indeki rivayetinde soruyu soran zâtın bizzat İbn Ömer olduğu söylenmektedir. Ancak Ebû Davud'un bu rivayeti ve Müslim'deki rivayetler soruyu soran zâtın bir bedevi olduğunu açık olarak ortaya koymaktadır. Hatta, Müslim'in bir rivayetinde İbn Ömer kendisinin Rasûlullah'la soruyu soran kişinin arasında durduğunu söylemektedir. Bazı rivayetlerde ise, soran zâtın kimliğine temas edilmeden "bir adam" denilmekle iktifa edilmiştir. İbn Mâce'deki rivayette ise, soru yer almamış, Hz. Peygamber'in sözü doğrudan verilmiştir.
Aynî, bu farklı rivayetlerle ilgili olarak şöyle diyor: "Eğer konu, soranların müteaddit oluşuna hamledilirse itiraz yok, fakat soran şahıs aynı ise, o zaman İbn Ömer'in olayı naklederken aynı şahıs hakkında bir seferinde "bir adam" başka bir seferinde de "bir bedevî" demiş olduğuna hükmetmek gerekir. Soruyu o şahısla birlikte bizzat İbn Ömer'in sormuş olması da mümkündür.
Rivayetten anladığımıza göre Hz. Peygamber, kendisine sorulan soruyu iki parmağı ile işaret ederek cevablandırmış, İbn Ömer de hadisi naklederken aynı işareti yapmıştır. Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetlerde bu keyfiyet işaretle değil de sözle; "Resûlullah gece namazı ikişer ikişerdir" veya "ikişer ikişer" ifâdeleri ile beyân edilmiştir.
Hadisin başka bir rivayetinde bildirildiğine göre İbn Ömer'e;
"İkişer ikişerdir" ne demek? diye sorulduğunda;
İki rekatte bir selâm verirsin, karşılığını vermiştir.
Bazı âlimler İbn Ömer'in bu cevabını, "ikişer ikişer"den maksat, her iki rekatte teşehhüd okumaktır, diyen Ebû Hanîfe'nin görüşünü reddettiğini söylerler. Bunların hareket noktası, hadisin mânâsını bizzat râviden daha iyi anlamanın mümkün olmayacağı tezidir.
Hanefî ulemâsından Aynî'nin bu itiraza verdiği cevap şöyledir:
"İkişer ikişer'Men maksadın her iki rekatın bitiminde teşehhüd okumak olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe'nin sözü, selâmın verilmemesi gereğini ifâde etmez. Bunları her iki rekatın bitiminde mutlaka teşehhüd okunmasının lüzumunu ifâdedir. İki rekatten sonraki selam konusu ayrı bir meseledir."
Hadis-i şerifin ihtiva ettiği ikinci konu: Vitir namazıdır. Buradaki beyâna göre vitir namazı bir rekattır ve gecenin sonunda kılınır. Vitrin rekat adedi hakkındaki farklı görüşler, bundan sonraki hadisin şerhinde ortaya konulacaktır. Vitrin gecenin

sonunda kılınacağı konusu ilzâmî değil, efdale işaret içindir. Yoksa yatsı kılındıktan sonra gecenin başında da ortasında da kılmabilir. 1418 no'lu hadis bunun delilidir.[18]

Bazı Hükümler

1. Gece namazları ikişer rekattır. Yani her iki rekatte bir selam verilir. İmam Şanı, imam Malık, Ahmed b. Hanbel ve Hanefîler'den Ebû Yûsuf'la İmam Muhammed'in görüşleri bu istikâmettedir.
İmam A'zam'a göre gece namazları da dörder rekattır. Delili Hz. Âişe'den rivayet edilen, "Hz. Peygamber yatsı namazını cemaatle kılıp evine döner sonra dört rekat namaz kılar ve yatağına uzanırdı" mealindeki hadistir. Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b.Zübeyr'den rivayet ettiği bir haber de yukarıdaki rivayeti te'yid etmektedir.
Gündüz nafilelerinde ise, Ebû Yûsuf ve Muhammed de hocalarının görüşlerindedirler. Bu namazlarda selâmın dört rekatte verildiğinde hemfikirdirler. İmam Şafiî gece ve gündüz namazları arasında ayırım yapmadan hepsinde ikişer rekatte selâm verileceği görüşündedir.
2. Vitir namazı bir rekattır. İmam Şafiî bu ve benzer hadislerle istidlal ederek vitrin tek rekat olduğunu söylemiştir. Bundan sonraki hadiste konu tafsilâtlı olarak incelenecektir.
3. Vitir namazı gecenin sonunda kılınır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu, kemâle delâlet eder. Başında veya ortasında kılmak da caizdir.
4. işaret söz yerine kâimdir.[19]

1422. ...Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Vitir her mü si ü m an üzerine hakk (vâcip)tir. O halde onu isteyen beş, isteyen üç, dileyen de bir rekat kılsın."[20]

Açıklama

Metindeki "Hakk" kelimesi, Tîbî'nin beyânına göre hem "vâcib" hem de "sabit" manasına gelir. İmam Ebû Hanîfe birinci, imam Şafiî de ikinci mânâyı benimsemişler ve ona göre görüşlerim ortaya koymuşlardır. "Sabit" mânâsı alınırsa, "Şeriat ve sünnette sabittir" tarzında bir takdirin yapılması gerekir.
Hadis-i şerifdeki; “Her m uslu man üzerine" tâbiri vitrin bütün mü'minlere şâmil olduğuna delildir. Bu daha önce geçen 1416 no'lu hadisteki hitabın sadece Kur'an ehli'ne olmadığını,.hitabın umumî olduğunu isbat etmektedir.
Bu hadisten anladığımıza göre Hz. Peygamber vitir kılmak isteyenleri beş, üç ve bir rekatten birini kılma konusunda muhayyer bırakmıştır.
Beş rekat kılınması hâlinde kimi âlimler bunun tek selâmla edâ edileceğini ve arada hiç otlanılmayacağım söylemişlerdir. Delilleri Hz. Âişe'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) beş rekatle vitir kılar ve sadece beşinci rekatte oturup selam verirdi." Bazı âlimler de bu namazın beş rekat kılınması arzu edilirse, önce iki sonra da üç rekat kılınmak suretiyle beşe tamamlanacağını söylemişlerdir.
Vitrin üç rekat kılınması hâlinde de kaç teşehhüd ve kaç selâmın bulunacağı konusunda farklı görüşler vardır:
a. Tek teşehhüd ve tek selâmla üç rekat kılınır. Yani sadece üçüncü re-katin bitiminde oturulup selâm verilir. Hâkim'in Müstedrek'inde Hz. Âişe'-den rivayet ettiği şu hadis bu görüşü te'yid etmektedir: "Resûlullah (s.a.) üç rekatle vitir kılar ve bunların sadece sonunda otururdu." Hz. Ömer (r.a.) de vitri böyle kılardı. Medine'liler bu görüşü benimsemişlerdir.
Dârekutnî ve Hâkim'in Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettikleri; "üç rekatle vitir kılmayınız, beş veya yedi rekatle kılınız. Akşam namazına benzetmeyiniz" mealindeki hadis yukarıdaki rivayetlere muhalif gibi görünmektedir. Ancak âlimler bunu kılınış itibariyle akşam namazına benzetilmesinden nehyedildiği şeklinde yorumlamışlar ve sadece üçüncü rekatin bitiminde oturulup selâm verileceğini söylemişlerdir.
b. Biri ikinci rekatin sonunda diğeri de üçüncü rekatin bitiminde olmak üzere iki defa oturulur ve sonunda bir defa selâm verilir. Bu, Hanefîlerin tatbikatıdır. Sevrî de aynı kanaattedir. Üç rekat kılarak akşam namazına benzetilmekten nehyeden hadisi, gece namazını terkten nehye hamletmişlerdir. Dârekutnfnin İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiği, "Resûlullah (s.a.) gecenin vitri de gündüzün vitri sayılan akşam namazı gibi üç rekattir" buyurdular" mealindeki hadis bu görüşün delillerindendir.
c. İki rekatin bitiminde oturulup selâm verilir. Sor ra kalkılıp bir rekat daha kılınır ve bundan sonra da selâm verilir. Bu görüş de îmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'nin mezhebidir. Ancak bunlardan, İmam Mâlik'in dışındakilere göre bir rekatle de vitir sahihtir.
Hadis-i şerif vitrin bir tek rekat olarak kılınmasının meşru olduğuna da delildir. Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî, "Bizim ve cumhurun mezhebi budur. Ebü Hanife, "bir rekatle vitir sahih değildir" demişse de, sahih hadisler onun görüşünü reddetmektedir" demiştir. Aynî ise, İmam-i A'zam'ın dayandığı hadisleri sıralayarak Nevevî'nin iddiasını red cihetine gitmiştir. Bu hadislerden bazılarını çeşitli münâsebetlerle yukarıdaki maddelerin muhtevası içerisinde naklettik.
Aliyyü'l'Kaarîise Mişkât Şerhi'nde "Vitir namazının bir rekat olduğuna delâlet eden ne sahih ne de zayıf hiç bir hadisin mevcut olmadığını, aksine "tek rekatle vitir kılmaktan men eden hadisler bulunduğunu, bunların mürsel olmakla birlikte cumhura göre hüccet olduğunu söyler.
Şu hadis Aliyyu'l-Kaarî'nin işaret ettiği rivayetlerden biridir:
"Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber(s.a.) tek rekatle vitir kılmaktan nehyetmiştir.
İbnü'l-Esir'in Nihâye'sindeki şu hadisi bu kabildendir: "Sa'd bir rekatle vitir kılmış. İbn Mes'ûd onu görünce hoş karşılamayıp sadece bir rekat kâfi değil" demiştir." Bu rivayet mevkuf olmakla beraber, Aliyyu'l-Kaarî'nin dediğine göre

merfû hükmündedir.
Görüldüğü gibi vitrin rekat sayısı konusunda biri birinden farklı adedlere işaret eden birçok hadis vârid olmuştur. Bu hadislerin hepsi gösteriyor ki, vitir namazının rekat sayısı çift değil tekdir. Ama bunun, 1, 3, 5, 7, 9, 11 rekat olması caizdir. Ancak müctehidlerin görüşü ellerindeki delillere göre farklılık göstermektedir. Yukarıda biraz dağınık olarak verilen bu farklı görüşlerin özeti şudur:
İmam Ebû Hanife'ye göre vitir üç rekattır.
İmam Mâlik'e göre bir rekatle de caizdir. Ancak bu Hattâbî'nin nakline göre mekruhtur.
İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bir rekatle caiz olmakla beraber, bir ile on bir arasındaki herhangi bir tek rakam adedince de caizdir. Onbir rekat kılınması halinde üç keyfiyet ortaya çıkar:
1. Her iki rekatte bir selâm verilir. Onbirinci rekat tek olarak kılınır.
2. Onuncu rekate kadar hiç oturmadan kılınır, onuncu rekatte teşehhüd yapılıp kalkılır ve onbirinci rekat kılınıp selâm verilir.
3. Sadece onbirinci rekatın sonunda oturulup selâm verilir. Beş, yedi, dokuz rekat kılındığında da aynı şeyler mevzuu bahistir. Ancak efdal olan, beşinci ve yedinci rekatın sonunda oturmaktır.
Tirmizî Hz. Peygamberdin on üç rekat vitir kıldığına dâir de rivayet olduğunu söyler. İshâk b. İbrahim bunun gece namazı olduğunu ve vitrin de bu namazın içinde bulunduğunu söylemiştir.[21]

Bazı Hükümler

1. Geceleri kılınan nafile namazlar ikişer rekattır.
2. Vitir namazı bir, uç ve beş rekat olarak kılınabılır.[22]

4. Vitir Namazında Ne Okunur?

1423. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) el-A'la, el-Kâfirûn ve el-İhlas süreleriyle vitir kılardı.[23]

Açıklama

Hadis-i şerifin açıkça delâlet ettiği gibi Peygamber (s.a.) vitir namazını kılarken birinci rekatte, el-A'la (87), İkinci rekatte el-Kâfirûn (J09) ve üçüncü rekatte de el-îhlâs (112) surelerini okurdu.
Görüldüğü gibi hadiste Kâfirûn suresine ifâdesi ile işaret edilmiştir. Ebû Dâvûd nüshalarının çoğunda bu şekilde vârid olmuştur.
Ebû Hanîfe'nin Müsned'inde bu hadis mürsel olarak tahriç edildikten sonra "ikinci rekatte yani İbn Mes'ûd'un kıraatinde böyledir" denilmektedir.
sözünden maksat (İhlâs) süresidir.
Vitr namazında bu surelerin okunması, farz veya vâcib değildir. Bir sonraki hadiste tafsilât gelecektir.
Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin vitir namazını üç rekat kıldığına ve sojıunda sadece bir defa selâm verdiğine delildir. Nitekim Nesâî'nin Sâid b. Abdurrahman'dan yaptığı rivayetinin sonunda "Sadece bunların sonunda selâm verirdi" denilmektedir.
Hadis-i şerif bu durumda vitrin üç rekat ve tek selâmla ifâ edileceğini söyleyen İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin görüşüne delildir.[24]

Bazı Hükümler

1. Vitr namazında sırayla A'Iâ, Kâfirun ve İhlâs surelerim okumak mustehabtır.
2. Vitir namazı üç rekattır.[25]

1424. ...Abdulaziz b. Cüreyc[26]'den; demiştir ki:
Mü'minlerin annesi Aişe (r.anha)ya Resûlüllah (s.a.)'in hangi surelerle vitir kıldığım sordum...
[Abdulaziz önceki hadisin mânâsını zikredip]
"Ve üçüncü rekatte ve el-Muavvizeteyn (Felak ve Nas)le dedi.[27]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Peygamber'in vitir namazının ilk iki rekatında A'la ve Kâfirûn surelerini okuduğuna işaret bakımından bir önceki rivayetin aynısıdır. Fakat üçüncü rekatte önceki rivayette sadece ihlâs suresinin okuduğu bildirildiği halde burada ihlâsa ilaveten mu-avvizeteyn (Felak ve Nâs) surelerini de okuduğu beyan edilmektedir.
Tirmizî'nin "hasen-garib" dediği Abdulazizrtarikiyle yaptığı rivayet de, üzerinde durduğumuz rivayete uygun düşmektedir. Tirmizi'nin rivayeti şöyledir: "Aişe (r.anha)'ye Resulüllah'ın vitir namazında hangi sureleri okuduğunu sorduk;
”Birinci rekatte ikinci rekatı üçüncüde de ve muavvizeteyı okurdu" cevabını verdi.
Bu hadis-i şerif, Abdulaziz b. Cüreyc hakkındaki tereddütlerden dola; zayıf sayılmıştır. Ancak Taberânî'nin Mikdam b.

Dâvud tarikiyle Ebû Hi reyre'den Dârekutnî'nin; Yahya b. Said ve Amre vasıtasıyle Hz. Aişe'de İbn Hıbban ve Hâkim'in ve yine Said b. Ebî Meryem kanalıyla Yahya b Eyyûb'den Hâkim'in rivayet ettikleri aynı mânâdaki hadisler bu hadisi tak viye etmektedirler.
Bu rivayetler, vitir namazında anılan sureleri okumanın müstehab ol duğunu göstermektedir. Mâliki ve Şâfiîler bu hadislerin muhtevasını görüş lerine esas almışlardır. Hanefilerle Hanbeliler ise, ilk iki rekatte öbürleri ilt aynı görüşte olmakla beraber üçüncü rekatte sadece İh I a.s okunacağını, buna Muavvizeteyn'i ilâve etmenin sünnet olmadığım söylerler. Hanefi fıkıh kitaplarından Bahr'da "Sünende ve diğerlerinde Muavvizeteynin de okunacağı hakkında vâki olan şeyleri Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main inkâr etmişlerdir. Onu ulemanın çoğunluğu caiz görmemiştir" denilmektedir. Ancak yukarıda işaret ettiğimiz hadisler bunun sabit olduğunu göstermektedir.
Hz. Peygamberin, vitir namazında başka sureleri de okuduğuna dair rivayetler vardır. Bunlardan bazılarını aşağıya alıyoruz:
Muhammed b. Nasr'ın Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre:
"ResulüIIah (s.a.) dokuz sure ile vitir kılardı. Bunlar: Birinci rekatte Tekâsiir. Kıt dr ve Zilzâl sureleri; İkincide Asr, Nasr ve Kevser; üçüncüde de Kâfirûn, Leheb ve İhlâs sureleridir."
Yine Muhammed b..Nasr, Said b. Cübeyr'in vitir namazının birinci re-katinde Bakara suresinin sonunu; ikincide, Kadr-Bazan Kâfirûn- üçüncüde de Ihlâs surelerini okuduğunu rivayet ediyor.
Muhammed b. Nasr'ın Said b. Cübeyr'den yaptığı bir başka rivayet de şöyledir:
"Ömer b. el-Hattab, Übey b. Ka'b'a, ramazanda cemaate namaz kıldırmasını emrettiği zaman, Übey onlara vitri de kıldırır ve birinci rekatte, Kadr; ikincide Kâfirûn; üçüncüde de İhlâs surelerini okurdu."
Bu rivayetler bazı surelerin okunması konusunda müttefik olmakla birlikte bazılarında farklılık arz etmektedir. Bu durum vitir namazında okunması şart koşulan belli bir surenin olmadığını göstermektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, A'lâ, Kâfinin, ve İhlâs surelerini mezheblere göre de üçüncü rekatte İhlâs'a ilâveten Müavvizeteyn surelerini okumak müstehab'tır.[28]

5. Vitir Namazında Kunut

1425. ...Hasan b. Ali (r.anhuma)[29]'dan demiştir ki: Resulüllah (s.a.) bana vitir namazında, -İbn Cevvâs'ın dediğine göre vitrin kunutunda- okuyayım diye şu sözleri öğretti:
"Ey Allah'ım, hidayete erdirdiklerin içerisinde beni de hidâyete erdir. Afiyet verdiklerin arasında bana da afiyet ver. Gözettiklerinin içinde beni de gözet. Verdiğin şeylerde benim için bereket kıl. Hükm (takdir) ettiklerinin şerrinden beni koru. Şüphesiz sen hükm (takdir) edersin. Senin takdirine karşı gelinmez. Senin işini üzerine aldığın kişi alçalmaz ve senin düşman olduğun da şeref bulamaz. Rabbimiz, senin hayrın pek çoktur ve sen sana lâyık olmayan şeylerden münezzehsin."[30]

Açıklama

Bu hadis-i şerif vitir namazındaki kunutun meşru oluşuna işaret ettiği gibi bu kunutta okunacak duayı da bildirmektedir. Resul-ü Ekrem tarafından Hz. Hasan'e öğretilen duayı yapan kul, Cenab-ı Hak'tan kendisine nebiler, sıddîklar, şehidler ve salihler arasında hidâyete erdirmesini, belâ ve musibetlerden afiyet vermesini, kendisini koruyup gözetmesini, iki cihan hayrından kendine verdiğini artırmasını, takdir ve hükm ettiği şeylerin şerrinde korumasını istemektedir. Sonra da Cenab-ı Hakk'ın yegâne hâkim olduğunu, onun koruyup gözettiği kişilerin dâima şerefli olup zillete düşmeyeceklerini, düşmanlık yaptıklarının ise, dünya ve âhirette rezîl ve rüsvây olacağını tasdik ve takrir ile Allah Teâîa'yı O'na lâyık olmayan sıfatlardan tenzih etmektedir.
Müslümanların kunutda okudukları dua tek değildir. Bu dualara geçmeden önce kunutun zamanı ve yeri konusundaki farklı görüşleri ortaya koymakta fayda görüyoruz.
Hanefilere ve Hanbelilere göre, kunut tüm sene boyunca, herhangi bir aya ya da güne mahsus olmadan bütün vitir namazlarında mevcuttur. Üzerinde durduğumuz hadiste herhangi bir zaman kaydının olmayışı bu görüşe delildir. Tirmîzîbunu İbn Mes'ud'dan; Muhammed b. Nasr da, Ali ve Ömer (r.anhuma)'dan rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Münzir'in nakline göre İbrahim en-Nehâî ve Ebû Sevr de aynı görüştedirler.
Ali, İbn Şirin, Said b. Ebi'l-Hasen, Zührî, Yahya b. Sabit, İmam Mâlik ve İmam Şafîî kunutun sadece ramazan ayının ikinc yansında yapılacağı görüşündedirler. Delilleri İbn Ömer'in sadece ramazanın ikinci yarısında sabah ve vitir namazlarında kunut yaptığını bildiren Muhammed b. Nasr'ın rivayetidir.
Şâfiîlerden bazılarının ramazının tümünde kunut yapılacağı görüşünde oldukları da rivayet edilmektedir.
Katâde, ramazının ilk yansı hâriç, senenin tamamında vitrin meşru olduğu görüşüne zahib olmuş, Tavus ise, asla vitrin meşru olmadığını söylemiştir.
Kunutun meşru'iyetini kabul edenler onun yeri konusunda farklı görüştedirler:
İbn Mes'ûd, Ebu Hanife, Süfyan es-sevrî, İbnü'l-Mübârek, İshak, Kû-feliler, Bera', Ebu Musa, İbn Abbas, Enes, Ömer b Abdulaziz, Ubeyde, Abdurrahman b. Ebi Leyla ve Humeyd et-Tavil, kunutun rükû'dan evvel olduğunu söylerler. Hanefîlerde fetva budur.
Bu görüşün delili, Nesâî'nin Abdurrahman b. Ebzâ kanalıyla Übey b. Ka'b'dan rivayet ettiği şu hadistir:
"Resulüllah (s.a.) üç rekatle vitir kılar, birinci rekatte ikincide üçüncü de de surelerini okur ve rükû'dan önce kunut yapardı."
İbn Mâce'nin de Übey b. Ka'b (r.a.)'den rivayet ettiği "Resulüllah (s.a.) vitir kılar ve rükû'dan Önce kunut yapardı" mealindeki hadis de aynı görüşe delâlet etmektedir.

Said b. Cübeyr, Ahmed b. Hanbel ve Şâfîlerin meşhur olan görüşüne göre kunut rükû'dan kalktıktan sonra yapılır. Bunlar Beyhakî ve Hâkim'in Hasen b. Ali (r.a.)'dan rivayet ettikleri şu habere dayanırlar: "Resulüllah (s.a.) bana vitrimdeibaşımı kaldırdığım ve geriye secdeden başka bir şey kalmadığı zaman diye dua etmemi, emretti."
Görüldüğü gibi bu haber kunutun rükû'dan doğrulduktan sonra okunacağını ön görmektedir. Hulefa-i Râşidinin de bu şekilde yaptıkları rivayet edilir.
Kunutun rükû'dan önce olduğunu bildiren rivayetlerle, sonra olduğuna işaret edenler arasındaki farklılık bir tezadın bulunduğuna delâlet etmez. Çünkü kunut mubah bir fiildir ve Resulüllah'ın hem rükû'dan önce, hem de sonra kunut yaptığı vâriddir. Nitekim İbn Nasr'ın Humeyd'den yaptığı şu rivayet bunu açıkça ortaya koymaktadır: "Enes'e kunutun rüku'dan önce mi, yoksa sonra mı olduğunu sordum.
"Biz hem önce hem de sonra kunut yapardık" cevabını verdi."
Vitir namazında kunutu meşru görenler, tekbir alınarak ellerin kaldırılacağını söylemişlerdir. Hanefi, Şafiî ve hanbeliler bu görüştedirler. Ellerin kaldırılmayacağını veya rüku'dan evvel ya da sonra olması durumuna göre el kaldırmanın değişeceğini ifade eden rivayetler varsa da bunlar pek şuyû bulmamıştır.
Kunut için yapılacak dua konusunda Ahmed Nâim merhumun Tecrid-i Sarih Tercemesi'nde yazdıklarını biraz sadeleştirerek nakletmeyi uygun buluyoruz:
"Şimdi sıra me'sûr olan kunut duasına geliyor. Bu dua, me'sur olarak ezberlediğimiz dualardan ibaret değildir. Nitekim Ömer (r.a.)'in kunut olarak yüz âyet miktarı uzunluğunda dualarda bulunduğu rivayet edilmiştir. Me'sur olanlar arasında rivayet yönünden en kuvvetlisi Şâfîîlerin sabah namazında okudukları: duasıdır ki, bunu Hasan b. Ali (r.anhumanın) "mükerrem dedem sallellahu aleyhi vesellem vitir kımıltımda söyleyeyim diye bana şu kelimeleri öğretti..." diyerek bu duayı haber verdiği Tirmizî'nin ve İbn Mâce ile Neseî'nin "Sünen" kitablarında rivayet edilmiştir.
Tirmizî, "bu bâbda Ali b. Ebi Talib (r.a.)'den de rivayet vardır. Bu, yalnız bu vecihten yani Ebu'l-Havrâ es-Sa'di tarikinden bize ulaşmış bir hadis olup Nebiyy-i Ekrem (s.a.)'den kunut hakkında rivayet edilmiş bulunan bundan daha hasen bir hadis bilmiyoruz" diyor.
Hanefilerce senenin her gecesi vitrinde rüku'dan önce okunan duası hakkındaKütüb-i Sitte'de hiç bir rivayete muttali olmadimsa da, Âbdurrezzâk ile Muhammed b. Nasr ve Tahâvî ve İbn Ebî Şeybe'nin rivayetlerinde, bu duaları Ömer ve Ali (r.anhuma)'nın sabah namazında okudukları anlaşılıyor.
Ömer (r.a.)'in rüku'dan sonra (fakat hangi namazda olduğu belli değil) "(Ey Allahım! Bizi ve mü'min erkekleri ve mü'mine kadınları müslüman erkek ve kadınları bağışla, onların aralarını birleştir. Islâh et. Senin ve onların düşmanlarına karşı onlara yardım et.Ey Allahım! kullarını senin yolundan ayıran resullerini yalayanlayan ve dostlarınla harb eden kâfirlere ehl-i kitaba lanet et- Ailahım! Onların sözlerinin arısını ayır, ayaklarım kaydır, günahkâr kavimlerden çevirmediğin azabını onlara indir.
Hüseyin b. Ali (r.anhuma)'ın salat-ı vitirde "ilâhî, sen görürsün görülmezsin. En yüksek görecek mevkidesin. Dönüp dolaştıktan sonra nihayet varılacak sensin. Her şeyin sonu gibi önü de senindir. İlâhî! Zelil olmaktan rüsvây olmaktan sana sığınırız," kunutunu da İbn Ebî Şeybe Musannef inde rivayet etmektedir. İbn Mâce ile Nesâî, Sünelilerinde Nebiyy-i Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem Hazretlerinin vitrin sonunda "İlâhi, senin gazabından rızana sığınırım; ukubetinden affına sığınırım; Hâsılı senden sana sığınırım. Lâyık olduğun gibi tam senalarla medihlerini sayamam. Sen kendini nasıl sena ettinse öylesin. Yâ Rab!"[31] buyurmak âdetleri olduğunu Ali keremellahü veçhe'den rivayet etmişlerse de bu dua kunut duası mıdır, yoksa tahiyyeden sonra mı, yoksa selam verdikten sonra mı, böyle niyaz edildiği sarâheten anlaşılamıyor. Zira vitrin sonu tâbiri bu mânâların üçüne de şâmildir.
Şâfîîlerin sabah namazlarında okudukları -Hasen b. Ali (r.anhûma)'den rivayet edilen- kunutun meali âlisi şudur:[32]
Neseî'nin rivayetinde duanın sonunda ziyâdesi de vardır ki, salât-ü selâm, evvelce edilen duaların kabulüne vesile olur. Zira duanın tamamı ya makbul ya merduddur. Resul-i Müctebâ'ya salât ü selâm ise, behemehal makbuldür. Evvelki dua şayet merdud olacak gibi ise bu sayede -İnşa Allah- O da karîn-i kabul olur.
Hanefilerin vitirde her gece Şâfîîlerin ise yalnız ramazanın son yarısında okudukları duayı şerif ile yüksek meali şöyledir:
"Allah'ım! Biz senden yardım, ettiklerimizden dolayı senden mağfiret dileriz. Sen'den hidâyet isteriz. Sana imanımız var. Sana tevekkül ederiz. Her türlü medh sıfatlan ile sana sena ederiz. Sana şükrederiz. Sana küfür etmeyiz. Sana muhalefet ve isyan edeni başımızdan atıp terk ederiz. Allahım! İbâdeti sana ederiz. Namazı senin için kılar, secdeyi senin için ederiz. Koşup çabaladığımız hep sana doğru gelmek içindir. Senin rahmetini umar, azabından çekiniriz. Zira senin ciddi azabın kâfirlere bulaşır."
Şafîîler buna Ömer (r.a.)'in üçüncü olarak irad ettiğimiz duasını da ilave ederler.[33] Ancak den sonra: = kalblerinde iman ve hikmet yarat. Resulünün dini üzere kendilerini sabit kıl. Her ne üzerinde kendileri ile ahdetmiş isen, o ahde vefa etmeyi gönüllerine ilham et. Kendi düşmanlarına ve senin düşmanlarına karşı onlara yardım et. Ey Hak îlâhî! bizleri de onlardan kıl," cümlelerini de ilâve ederler.[34]
Kunut duaları konusunda Tecrid Tercemesi'nden naklettiğimiz bilgiye ilâveten, "kunut için belli bir dua yoktur, herkes istediği duayı okur" diyenlerin şu sözlerini aktarmayı da uygun buluyoruz: İbrahim en-Nehaî: "Ku-nutta muayyen bir dua yoktur" der. Hişam b. Urve, babasının "Ben sizin dua etmeniz, ihtiyaçlarınızı istemeniz için kunut yapıyorum" dediğini rivayet eder. İmam Malik'in şu sözleri de kunut için belli bir dua olmadığı görüşüne uygun düşer: "Kunut için belli bir dua yoktur. Kişi farz namazlarda oturarak, ayakta veya secdede dünya ve âhiret için her türlü ihtiyacını isteyebilir."[35]

1426. ...Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli, Zuheyr'den, o da Ebu îshak'dan önceki hadisi aynı isnâd ve mana ile rivayet etti. Züheyr rivayetinin sonunda, Hasan bu (kunut duasını) "vitirdeki kunutta" söylerdi dedi. "Onları vitirde söylüyorum" sözünü zikretmedi.[36] Ebü'l-Havra, Râbi'a b. Şeybândır.[37]

Açıklama

Müellifin bunları söylemekteki maksadı, Ebu'l-Ahvas'ın İbn İshak'tan yaptığı (önceki) rivayetle, Zuheyr b. Harb'in Ebu İshak'tan yaptığı (bu) rivayet arasındaki farka işaret etmektir. Buna göre Ebu'l-Ahvas'ın rivayetinde "onları vitirde söylüyorum" sözünü söyleyen Ha-sen b. Ali'dir. Züheyr'in rivayetinde ise bu, yer almamıştır. Ancak Hz. Ha-san'ın bu duayı okuduğu hadisin sonunda râvî Ebü'l-Havran'ın bir sözü olarak hikâye edilmiştir.[38]

1427. ...Ali b. Ebi Tâlib (r.anh)'den rivayet edildiğine göre; Resulüllah (s.a.) vitir namazının sonunda şöyle dermiş:
"Allahımî Senin gazabından rızana, cezandan affına, senden sana sığınırım. (Lâyık olduğun gibi) senin senalarını sayamam, sen kendini nasıl sena (medh) ettînse öylesin."[39]
Ebu Dâvûd dedi ki: "Hişam, Hammad'ın en eski hocasıdır. Bana Yahya b. Main'in "Ondan Hammad b. Seleme'den başka kimse (hadis) rivayet etmedi" dediği ulaştı."
Yine Ebâ Dâvud şöyle dedi: "İsa b. Yunus, Said b. Ebi Arûbe'den; o Katâde'den; Katâde, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan; o da babası vasıtasıyle Übey b. Ka'b'den, Resulüllah (s.a.)'in vitirde rüku'dan önce kunut yaptığını rivayet etti.[40]
Ebu Dâvud şunu da söyledi: "İsab. Yunus bu hadisi aynı şekilde Fıtr b. Halîfe'den; O, Zübeyd'den; Zübeyd, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan, o da babası kanalıyla Übey (b. Ka'b)'den; Übey (r.a.) Resulüllah (s. a.)'in (Önceki talikteki olduğu gibi rükuı dan önce kunut yaptığını) rivayet etti.[41]
Ha/s b. Gıyas, Mis'ar, Zübeyd, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ ve babası isnadı ile Übey b. Ka'b (r.a.)'den Resulüllah (sM.yin vitirde rükudan Önce kunut yaptığı rivayet edildi.[42]
Ebû Dâvud devamla şöyle dedi: "Said'in Katâde'den rivayet ettiği hadisi Yezid b. Zürey, Said*den; o, Katâde'den; Katâde, Azre'-den; Azre, Said b. Abdirrahman b. Ebzâ'dan; o da, babası vasıtasıyla Nebi (s.a.)'den rivayet etmiş, kunutu zikretmemiş, Übeyy'i de anmamıştır.[43]
Aynı şekilde bu hadisi Abdul-A 'lâ ve Muhammed b. Bişr el-Abdt (Said b. Ebû Arûbe'den) rivayet etmiş, kunutu zikretmemişlerdir.-Muhammed b. Bişr'in bu hadisi işitmesi İsa b. Yunus ile beraber Küfe'de gerçekleşmiştir.-Yine bu hadisi Hişam ed-Destevâî ve Şu'be, Katâde'den rivayet etmişler, kunut'u anmamışlardır.[44]
Zübeyd'in hadisini Süleyman el-A smeş, Şu 'be, Abdulmelik b. Ebi Süleyman ve Cerir b. Hazım -hepsi Zübeyd'den rivayet etmişlerdir-onlardan hiç biri kunutu zikretmemiştir. Ancak Ha/s b. Ğıyas, ve Mis'-ar vasıtasıyla Zübeyd'den rivayet edilen bundan müstesnadır. Çünkü Mis'ar hadisinde "Resulüllah rüku'dan önce kunut yaptı" demiştir.
Ebu Dâvud: "Ha/s hadisi olarak meşhur olan bu değildir, Onun Mis'ar'dan başkasından olduğunu zannediyoruz" dedi. Yine Ebu Dâvud: "rivayet olunuyor ki:
"Übeyy Ramazan ayının (ikinci) yarısında kunut yaparmış" dedi.[45]

Açıklama

Hadis-i şerifin esas metni ile sonunda zikredilen talik arasında pek irtibat görünmemektedir. Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilen esas metinde Hz. Peygamber (s.a.)Jin, vitir namazından sonra metinde görülen duayı okuduğu bildirilmektedir. Ancak bu duanın kunut duası mı, yoksa tahiyyeden sonra mı, ya da selâm verildikten sonra mı olduğuna dair açık bir işaret yoktur. Dolayısıyla bunlardan herhangi birine ihtimal vardır. Çünkü "vitrin sonu" tabirinden, bunların hepsi anlaşılabilir. Ebû Davud'un bu hadisi bundan sonra gelecek olan "vitirden sonra dua" babında değil de kunut duası babında zikretmesi, onun bu duayı kunut duası saydığına delâlet etmektedir.
Ancak Nesâî'nin rivayetlerinden birinde Mirek, "Namazım bitirip yatağına yatmaya hazırlandığı zaman şöyle derdi: "..." diyerek bu duayı okuduğunu söylüyor. Bu, yukarıdaki duanın vitir bittikten sonra okunmuş olduğunu gösterir. İbnü'l-Kayyım de Zâdül-Meâd'de bu konuda şunları söyler: "Sindî'nin Nesâî hâşiyesindeki sözleri, Resulüllah'ın bunu kıyamın sonunda okumuş olmasının muhtemel olduğunu gösterir. Buna göre bu dua kunut duası olmuş olur." Nitekim musannifin sözünün muktezası da budur. Ancak bunun teşehhüd için oturulduğunda söylenmiş olması da mümkündür. İbarenin zahiri buna delâlet etmektedir.
Hadisin sonunda Ebu Davud'un aldığı taliklerden ilk üçü, kunut duasının rüku Man önce olduğuna işaret etmektedir. Sonrakilerde ise, bu konuya hiç temas edilmediği görülüyor. Bu talikler arasındaki farklılıklara her birinin tercemesinin dipnotunda temas edilmiştir. Aslında şerhlerde bunlar hakkında daha geniş malûmat mevcuttur. Ancak o tafsilâtın daha çok araştırıcılar için gerekli olacağı ve araştırıcının müracaat yerinin de esas kaynaklar olduğu mülahazasıyla o tafsilatı buraya almaya lüzum görmedik. Çünkü bu, meal ve şerh okuyucusu olan Türk okuyucusunu sıkacaktır. Zâten kunut duasının münâkaşası daha önceki hadislerin şerhinde ortaya konulmuştur.[46]

1428. ...Muhammed (b. Şirin) arkadaşlarından birinden rivayet ettiğine göre:
Ubey b. Ka'b onlara -ramazanda- imam olmuş ve ramazanın son yansında kunut yap(ar)mış.[47]

Açıklama

Muhammed b. Sîrin'in bir sahâbî fiilini yansıtan bu eseri aldığı arkadaşınm kim olduğu belli değildir. Onun için ulema katında bu tip hadisler delil olarak ele alınmaz.[48]

1429. ...Hasen (el-Basrî)'den rivayet edildiğine göre: Ömer b. el-Hattab (r.a.) insanları, Übey b. Ka'b'in arkasında topladı, Ubey onlara (ramazandan) yirmi gece teravih kıldırır, sadece sonraki yarısında kunut yaptırırdı. (Ramazanın) son on günü olunca (mescidden) ayrılıp namazını evinde kılardı. Bunun üzerine insanlar da "Übey kaçtı" derlerdi.[49]
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu kunut konusunda zikredilenlerin önemli olmadığını gösterir. Bu iki hadis "Resûlullah (s.a.)Hn vitir'de kunut yaptığına dair" olan Ubey hadisinin zayıf olduğuna delildirler.[50]

Açıklama

İlk zamanlarda sahâbiler teravih namazlarını kendi kendilerine münferiden kılarlardı. Hz. Ömer bu durumu hoş karşılamamış Übey b. Ka'b (r.a.)'i imam tayin ederek cemaate teravih ve vitir namazını kıldırtmaya başlamıştı. Metinden anladığımıza göre Übey (r.a.) bu vazifeye yirmi gün devam etmiş, son on gününde ise, mescide gelmeyerek evine çekilmişti. Onun bu şekilde hareket etmesindeki maksad, kendini tam olarak ibâdete vermek ve başka şeylerle vakit geçirmemek arzusu olsa gerektir. Nitekim Fahr-i Kâinat (s.a.) Efendimiz de ramazanın son on günü gelince hanımlarına yaklaşmayı dahi terk ederek kendisini ibâdete verir ailesini de ibâdete teşvik ederdi.
Rivayetten anlaşıldığına göre Hz. Übey, teravih kıldırdığı bu yirmi günün sadece son yarısında yani ikinci on gününde kunut yaptırmıştır.
Müellif Ebu Dâvûd rivayetin sonuna koyduğu talikte bu ve bundan önceki eserlere dayanarak kunut konusunda zikredilen şeylerin delil olmaya elverişli olmadığını, Hz. Peygamber'in kunut yaptığını ifâde eden Übey hadisinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ebu Davud'un, bu eserlerle Ubeyy'in merfû hadisini zayıf olarak nitelemesi, "sahâbinin ameli, rivayetine ters düşerse, o rivayetin zafına hükmedilir" düşüncesine dayalı olmalıdır.
Fakat, Ebu Davud'un dayandığı her iki rivayet delil olmaya uygun değildir. Çünkü önceki eserde Muhammed b. Sîrîn'in kendisinden haber aldığı zâtın meçhul olduğunu, dolayısıyla haberin ihticaca elverişli bulunmadığını ifâde etmiştik. Bu eser, ise, munkatidir. Çünkü Hasen el-Basri Hz. Ömer (r.a.) ile görüşmemiştir. Hasen el-Basrî H. 21 yılında doğmuştur. 23.yılın sonunda veya 24. yılın başında, daha çocukken Hz. Ömer'i görüp de yaptığından haberdar olması elbette düşünülemez.
Üstelik Buhârî ve Müslim, Asım b. el-Ahvel vasıtasıyla Enes b. Mâlik'-ten bizzat Hz. Peygamber'in kunut yaptığını rivayet etmişlerdir. Gerçi bu kunut Bi'r-i Mâ'ûne faciasında yetmiş sahâbinin şehid edilmeleri üzerine müşriklere beddua için yapılmıştır ama Hz. Peygamber'in kunut yaptığına delildir.
Mezkûr rivayetin tercemesi şöyledir: Enes b. Malik (r.a.)'e kunutu sordum:
Kunut vardı cevabını verdi,
Rüku'dan evvel mi, yoksa sonra mıydı? dedim.
Evveldi, dedi.
Ama filan senin kunutun rüku'dan sonra olduğunu söylediğim haber verdi, ne dersin? dedim.
Yanlışı var. Resulullah (s.a.) yalnız bir ay kunut yaptı. Takriben yetmiş kişiye varan ve kendilerine kurra denilen bazı kimseleri müşriklerden bir kavmin yanma göndermişti. Onlar müşriklerden daha azdı. Onları müşrikler öldürmüştü. Onlarla Resulullah arasında anlaşma vardı, zannediyorum. (Bundan dolayı) Resulüllah (s.a.) bir ay o müşrikler aleyhine beddua ederek kunut yaptı.
Bu rivayet, Hz. Peygamberin kunut yaptığını gösterir. Dolayısıyla Resulüllah'ın kunut yaptığına dâir bir şeyin olmadığını söylemek pek isabetli değildir.[51]

Bazı Hükümler

1. Teravih namazının hem cemaatle hem de münfenden kılınması caizdir.
2. Teravihin cemaatle kılınması halinde vitir namazı da cemaatle kılınır.
3. Ramazanın ikinci on gününde kunut yapmak meşrudur.
4. İdarecinin cemaatin namazını kıldırmak için imam tâyini meşrudur.[52]

6. Vitirden Sonra Dua Etmek

1430. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulullah (s. a.) vitir namazında selâm verince = Ayıplardan âri, melik olan Allah'ı her türlü noksandan tenzih ederim" derdi.[53]

Açıklama

Hadis-i şerifin Nesâfdeki rivayeti buradakinden dan; uzuncadır. Orada Ebû Davud'un rivayet ettiği kısmın evvelinde Hz. Peygamber'in vitir namazında A'lâ, Kafirim ve İhlâs surelerini okuduğu, sonunda da ibaresini üç defa söylediği, bir başka rivayetinde de bunu söylerken sesini yükselttiği zikredilmektedir. Üçüncü bir rivayetinde ise, Hz. Peygamberin üçüncü söyleyişinde sesini uzattığı ifade edilmektedir.[54]

1431. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu:
Her kim vitrini kılmadan uyuyakalir veya onu unutursa hatırladığı zaman kılsın."[55]

Açıklama

Hadis-i şerifin Tirmizî'deki rivayeti "Her kim vitri kılmadan uyuyakahrsa, sabah olunca kılsın"; Hâkim'inkinde ise, "Kim vitrini klimadan uyuyakalırsa veya onu unutursa, onu sabah olunca veya hatırlayınca kılsın" şeklinde vârid olmuştur. Bunlara göre hadisin Ebû Dâvûd'daki bu rivayetini de "vitrini kılmadan uyuyakalan veya onu unutan kimse hatırladığı (ya da uyandığı) zaman kılsın" şeklinde anlamak gerekir.
Hadis-i şerîf vitrin vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife'nin delillerin-dendir. Çünkü "vâcib olmayan bir şeyin kaza edilmesi meşru değildir."
Yine bu hadis-î şerif, vaktinde kıhnamayan vitir namazının kaza edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Bu, sahâbilerin, tâbiûnun ve onlardan sonrakilerin cumhurunun görüşüdür. Sufyân es-Sevrî, Ebû Hanife, İmam Mâlik, el-Evzâî, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın mezhepleri de bu merkezdedir. Ancak âlimler kaza vaktinde ihtilaf etmişlerdir.
İbn Abbas, Mesrûk, Hasen el-Basrî, ibrahim en-Nehaî, Mekhûl, Katâ-de, İmam Mâlik, İmam Ahmed ve îshak'a göre fecrin doğuşundan sonra fakat sabah namazı kılınmadan önce kaza edilmelidir.
Delilleri Tirmizî'nin merfu' olarak rivayet ettiği "Sabah namazından sonra vitir yoktur..." mealindeki hadistir. Tirmizî, bu hadisi verdikten sonra "Ulemadan çoğu bu görüştedir. Şafîî, Ahmed ve İshak da böyle diyorlar" der.
Hz. Peygamber'in sabah vakti girdiği halde vitir kıldığını bildiren birçok hadis vârid olmuştur. Beyhakî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği "Nebi (s.a.) sabah vakti vitir kıldı", Ahmed ve Taberânî'nin Aişe (r.anha)dan rivayet ettikleri "Resulüllah (s.a.) sabahleyin vitir kılardı", Hâkim'in Ebû'd-Derdâ'dan rivayet ettiği, "Bazan cemaat sabah nama/ı için kalktığı halde ResûlullatTı vitir kılarken gördüm" tarzındaki ri\ âyetler, sabah olunca \ ıtri kaza etmenin meşru olduğunu gösteren delillerdendir.
Yukarıda isimlerini saydığımız âlimlere göre şayet vitir namazı sabah namazından evvel kıhnmamışsa, artık kaza edilmez. Fakat nafile olarak sonradan kılınsa iyi olur.
İbrahim en-Nehaî'ye göre, sabah namazı kılınmış bile olsa, güneş doğmadan önce vitir kaza edilebilir.
Şâbî, Hasen, Tâvûs, Mücâhid ve Hammâd b. Ebi Süleyman'a göre ze-vâle kadar vitir kaza edilir.
Zahirîlerden İbn Hazm, uyumaktan dolayı geçirilenle unutarak geçirilen ve kasden geçirilenin arasını ayırmış, her birini ayrı hükümlere tâbi tutmuştur. Uyuyarak veya unutarak geçirenin hatırlayınca veya uyanınca istediği zaman kaza edebileceğini, kasten geçirenin ise, kaza imkânının olmadığını söylemiştir.
Şafîî mezhebinin meşhur görüşüne göre: Gece ve gündüz her an için vitir kaza edilir.
Evzâî'nin sabah kılındıktan sonra güneş doğmadıkça kaza edilemeyeceği görüşünde olduğu nakledilmiştir.
Hane filere göre mekruh vakitlerin dışındaki tüm vakitlerde vitrin kazası caizdir. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin mutlak oluşu, bu görüşün delilidir. Fecir'den sonra fakat sabah namazından önce kılınacağı görüşün-dekilerin .delili olarak zikrettiğimiz hadisler, kazanın sadece o vakte tahsisini gerektirmez. Hz. Peygamberin o vakitte vitir kaza ederken görüldüğünü gösterir. Bu başka zamanda kazanın caiz olmadığını göstermez. Fecirden sonra vitrin olmadığını bildiren bazı rivayetler varsa da bunlar zayıftır.
Her ne kadar hadis-i şerifte sadece uyuyarak ve unutarak geçirenin vitri kaza etmesi istemiyorsa da, kasden geçirenin kaza etmesi de öncelikle gereklidir. Cumhur bu görüştedir.[56]

Bazı Hükümler

1. Vitir namazı vaciptir.
2. Vaktinde kılınmayan vitir namazının kaza edilmesi gerekir. Ne zaman kaza edileceğine dair ihtilaflar yukarıda özetlenmiştir.[57]

7. Vitri Uyumadan Önce Kılmak

1432. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Dostum (s.a.) bana üç şey vasiyet etti: Onları seferde de hazarda da asla terk etmem! Bunlar, iki rekat kuşluk namazı, her ay üç gün oruç tutmak ve vitri kılmadan uyumamaktır.[58]

Açıklama

Halil dost demektir. Dostun muhabbeti kalbe girdiği (hulul ettiği) için böyle denilmiştir.
Ebû Hureyre (r.a.) bu sözü ile mutlak sohbet ve sevgiyi kast etmiştir. Bir kimsenin başkasına "halîlim" (dostum) diyebilmesi ,için mutlaka bu sevginin iki taraflı olması gerekmez. Dolayisıyle bu hadis, "Eğer rabbimden başka dost edinseydim, Ebu Bekir'i edinirdim" mealindeki hadise muhalif değildir.
Ebû Hüreyre (r.a.) Resulüllah'ın kendisine vasiyyet ettiği bu üç şeyi hazarda ve seferde ihmâl etmediğini söylemiştir. "Hazarda ve seferde" sözünün yerine, Buhârî'deki rivayette "ölünceye kadar", Müslim'in Ebu'd-Derdâ'dan rivayetinde ise, "yaşadığım müddetçe", NesâTde de: "İnşallah ebediyyen" sözleriyle yer almaktadır.
Hz. Peygamberin tavsiye ettiği üç şeyden birincisi iki rekatlik kuşluk namazıdır. Bu namazın iki rekatle kayıtlanması ya en azına işaret etmek içindir, ya da maksat, mutlak mânâda kuşluk namazıdır. Çünkü kuşluk namazının daha fazla rekatle meşru

olduğu daha önce geçmişti. Buhârî'nin rivayetinin mutlak mânâda "kuşluk namazı" şeklinde olması da buna delildir.
Efendimizin Ebu Hureyre (r.a.)'e her ay tutmasını tavsiye ettiği üç gün orucun "eyyâm-ı bîyz" denilen her ayın on üç, on dört ve on beşinci günlerinde olması muhtemeldir. Ayrıca güne işaret edilmeden mutlak mânâda "üç gün" başında, ortasında ve sonunda birer gün, her on günün başında bir gün olarak üç gün olma ihtimâli vardır.
Hz. Peygamber (s.a.)'ın bu orucu tavsiye etmesindeki hikmet, nefsi oruca alıştırmaktır. Bunun üç günle tahdidi de ayın tamamında oruç tutmuş gibi sevab elde etmek içindir. Çünkü Cenab-ı Allah'ın bir haseneye en az on misli sevab ile mukabele edeceği bilinmektedir.
Resul-i Ekrem'in Ebu Hüreyre (r.a.)'e, vitri "uyumadan önce" kılmasını tavsiye etmesi, onun, gecenin sonunda uyanamayacağını bildiğinden dolayı olsa gerektir. İbn Hacer'in beyânına göre Ebû Hureyre (r.a.) akşamları geç vakte kadar, öğrendiği hadisleri unutmamak için tekrarlamakla vakit geçirir, bu yüzden de geç yatardı. Onun için yattıktan sonra gece yarısından sonra uyanıp da vitri kılamama ihtimali vardı. Bu yüzden Efendimiz (s.a.)'in tavsiyesi sadece ona mahsustur. Dolayısıyla bu hadis, bundan sonraki bâbda gelecek olan ve vitri gecenin nihayetine te'hir etmenin efdâl olduğunu bildiren hadislere muhalif değildir.
Fahr-i Kâinât'ın tavsiyelerinin sadece namaz ve oruca münhasır olması onların bedenî ibâdetlerin en şereflileri olduğu içindir. Namazlar içerisinde vitir ve kuşluk namazlarını seçmesi, vitrin bazı âlimlere göre vâcib, ulemânın cumhuruna göre de sünnetlerin en kuvvetlisi olduğu içindir. Kuşluk namazının da insanın mafsalları için istenilen günlük sadakaya kâfi gelmesi yönündendir.[59]

Bazı Hükümler

1. Kuşluk namazı kuvvetli bir nafiledir ve en az iki rekattır. Hz. Peygamber m bu namaza devam etmemesi bunun müstehab olmamasını gerektirmez. İbn Hacer el-Askalanî Fethü'l-Bârî isimli eserinde bunu şöyle izah eder:
"Hz. Peygamber'in kuşluk namazına devam etmeyişi onun müstehap olmadığına delâlet etmez. Çünkü onun müstehab oluşu, sözünün delaletiyle sabittir. Bir hükmün sübûtu için hem sözün hem de fiilin bulunması gerekmez. Ancak Resûlüllah'ın bizzat yapmaya devam ettiği, devamlı yapmadığından daha çok tercihe şayandır."
2. Her ayın üç gününde oruç tutmak müstehabtır. Buradaki hikmet yukarıda da temas edildiği gibi, nefsi oruca alıştırmak, zamanı tüm oruçlu geçirmiş gibi sevab almak ve farz oruçlarda olması muhtemel noksanları telâfi etmektir.
3. Vitir namazını uyumadan önce kılmak müstehabtır. Fakat bu, yattıktan sonra uyanamamaktan korkanlar hakkındadır. Genel mânâda ise, vitri gecenin sonuna bırakmak müstehabtır. Bundan sonraki bâbda gelecek olan "gece namazınızın sonuncusunu vitir yapınız" hadisi buna delildir.[60]

1433. ...Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan; demiştir ki:
Dostum (Nebi) sallellahu aleyhi ve sellem, bana üç şey tavsiye etti. Onları hiç bir sebeple terk etmem. Bunlar, her ayda üç gün oruç; vitir kılmadan uyumamak; hazarda ve seferde kuşluk nâfilesidir.[61]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu ve önceki hadisler mânâ yönünden tam bir mutabakat içindedirler. Yalnız öncekinde Ebû Hureyre (r.a.)'nin, "hazarda ve seferde terk etmem" ifadesi, Resulüllah'ın tavsiyelerinden önce zikredilmiştir. Ebu'd-Derdâ (r.a.)'nın rivayetinde ise, aynı ifâde metnin sonunda, kuşluk namazına bitişik olarak zikredilmiştir. Ayrıca kuşluk namazı önceki rivayette "iki rekat kuşluk (namazı)" şeklinde vârid olmuş iken, burada rekat adedi zikredilmeden ve nafile olduğu açıkça belirtilerek "kuşluk nafilesi" diye ifâde edilmiştir.
Aynı mânâ. ve lâfızlarla vârid olan bir hadisin ayrı ayrı iki sahâbiden rivayet edilmesi şaşılacak bir şey değildir. Çünkü Resulüllah'ın aynı şeyleri birden fazla kişiye tavsiye etmesi ve onların bunu aynı ya da biri birine benzer ifadelerle başkalarına aktarmaları pek tabiîdir.[62]

1434. ...Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;Resulullah (s.a.) Ebû Bekir (r.a.)'e:
“Vitri ne zaman kılıyorsun?" diye sordu. O da:
Gecenin başında kılıyorum, dedi. (Sonra) Ömer (r.a.)'e: "(Ya sen) Hangi vakitte kılıyorsun?" dedi.
Gecenin sonunda, karşılığını verdi.
Bunun üzerine Resülullah (s.a.) Ebu Bekir (r.a.) için, "Bu, ihtiyatı tuttu"; Ömer (r.a.) için de, "Bu, da kuvvete (azimete) sarıldı" buyurdu.[63]

Açıklama

Hâkim'in rivayetinde Hz. Ebû Bekir'in cevabı "uyumadan önce kılarım" şeklinde vârid olmuştur.Hz. Peygamber (s.a.)'in Ebu Bekir için söylediği "Bu, ihtiyatı aldı" sözündeki "ihtiyat" kelimesinin karşılığı olan kelimesi, Ebu Dâvûd'un bazı nüshalarında şeklinde zabt edilmiştir. Buna göre bu sözün mânâsı, "bu evlâ olanı aldı" şeklinde olur.
Efendimiz Hz. Ömer'e söylediği de İbn Nasr da "Kuvvetlinin işini tuttu, kuvvetli mü'minin yaptığını yaptın" şekillerinde vârid olmuştur.
Bu hadis-i şerif uyuduktan sonra uyanamamaktan korkan kimsenin vitir namazını yatmadan önce, uyanacağım bilen kimsenin

ise, gecenin sonunda kılmasının efdal olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer (r.a.) de, akıllıların vitri uyumadan önce: kuvvetlilerin ise, gecenin sonunda kıldıklarım ve bunun efdal olduğunu söylemiştir.
Uyumadan önce vitir kılma konusunda daha başka hadisler vârid olmuştur. İbn Nasır'in şu rivayetleri bunlardan ikisidir:
Eş'as b. Kays, Ömer b. el-Hattâb'ın, kendisine hitaben şöyle dediğini haber veriyor: - Resûlullah(s.a.)'den duyduğum şu şeyi benden öğren: "Karısını döven kimseye sebebini sakın sorma, vitri kılmadan önce uyuma!"
Ali (r.a.)'den; "Resulüllah (s.a.) vitri kılmadan önce uyumaktan beni m enetti."[64]

Bazı Hükümler

Yatsı namazı ile fecir arasındaki vakit, vitrin vaktidir.Uyanabileceğim bilen kimsenin bu namazı gecenin sonunda bundan emin olmayanın ise, uyumadan önce kılması müstehabtır.[65]

8. Vitir Namazının Vakti

1435. ...Mesrûk'dan; demiştir ki:
Aişe (r.anha)'ya; Resulüllah (s.a.) vitri hangi vakitte kılardı? dedim.
Gecenin başında, ortasında ve sonunda kılardı. Bunların hepsini yaptı. Ama vefatına doğru sehere kadar geciktirirdi[66] dedi.[67]

Açıklama

Buhârî'nin rivayetinde ifâde "gecenin her vaktinde veya her gece vitir kılmıştır" şeklindedir. Müslim'deki bir rivayette de: "sehere kadar" yerine "gecenin sonuna kadar" denilmektedir.
Hadis-i şerif vitir namazını gecenin herhangi bir vaktinde kılmanın caiz, ama fecrin doğmasından hemen evvelki vakitte kılmanın efdâl olduğunu göstermektedir. Bu konuda başka hadisler de vârid olmuştur.
Vitrin ilk vakti cumhura göre, yatsı namazı kılındıktan sonradır. Ebû Hanife rahimehüllah'a göre ise, vitirle yatsının vakti aynıdır. Ancak bile bile yatsıdan evvel kılınamaz. Bu tertibe rivayet açısından gereklidir. Ama unutarak yatsıyı kılmadan önce vitri kılarsa tekrar etmez. Aynı şekilde bir kimse yatsı namazını kılıp uyuşa sonra uyanıp abdest alarak vitri kılsa ve sonradan yatsıyı abdestsiz kıldığını hatırlasa İmam-ı Azam'a göre, sadece yatsıyı iade eder. Sahibeyn ise, her ikisinin de iade edileceği görüşündedirler.[68] Bu ihtilâfa vitrin vakti konusundaki görüş ayrılığı olduğu kadar vitrin hükmü yani vâcib mî, yoksa sünnet mi olduğu hakkındaki ihtilâf da müessirdir.
Vitrin vakti konusunda Bedâi'de (özet olarak) şu bilgi verilmektedir:
"Vitrin vaktine gelince, bu konudaki söz iki mevzuda toplanacaktır. Birisi asıl vaktin diğeri de müstehab vaktin beyânıdır:
Asıl vakti: Ebü Hanife'ye göre, yatsı namazının vaktidir. Ancak yatsıdan sonra kılınmak üzere meşru kılınmıştır. Hatta, şartı olan tertib bulunmayacağı için yatsıdan evvel kılınması caiz değildir. Ama unutarak kıhnırsa başka. Ebu Yusuf, Muhammed ve Şafiî'ye göre ise, vitrin vakti yatsı namazı edâ edildikten sonradır. Bu ihtilâf vitrin Ebu Hanife'ye göre vâcib, diğerlerine göre sünnet oluşu görüşüne dayanır.
Vitrin Müstehab vakti: Gecenin sonudur. Delili Aişe (r.anhaydan rivayet edilen şu hadistir: "Aişe (r.anha)'ya Resulüllah (s.a.)'in vitri soruldu. O da 'hazan gecenin başında, bazan ortasında, bazan da sonunda kılardı" cevabını verdi. Bu vitri kaçırmaktan korkmadığı zamandır. Ama onu kaçırmaktan korkarsa, vitri kılmadan uyumaması gerekir."[69]

Bazı Hükümler

1. Vitrin vakti yatsı namazının vakti ile veya yatsı kılındıktan sonra başlar. Gecenin sonuna kadar devam eder.
2. Uyanacağından emin olan kimsenin vitri gecenin sonuna bırakması efdaldir.[70]

1436. ...İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Vitir namazını sabahın vakti girmeden önce kılınız."[71]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayeti Ebû Said'den = s^hah vakti girmeden vitri kılınız şeklindedir.
Hadis-i şerifin izaha muhtaç yonu yoktur. Vitri vaktinde kılmanın önemine ve fecrin doğması ile vitir namazının vaktinin çıkacağına delâlet etmektedir.[72]

1437. ...Abdullah b. Ebî Kays'dan; demiştir ki: Aişe (r.anha)'ye, Resulullah (s.a.)'in vitrini sordum:
Bazan gecenin başında, bazan da sonunda kılardı, dedi.
Kıraati nasıldı? Gizli mi, okurdu, yoksa açıktan mı? dedim.
Bunların hepsini yapardı. Bazan gizli, bazan da açıktan okurdu. (Cünüb olunca) Bazan gusleder de uyur, bazan da abdest

alıp da uyurdu, cevabını verdi.[73]
EbûDâvûd; "Aişe (r.anha)'nın "bazan gusleder de uyur" sözüyle "cünüp olunca" demek istediğini Kuteybe değil, bir başkası söyledi" dedi.[74]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf Ebu Dâvûd'da "cünüb guslü te'hir eder" başlığı altında daha uzun olarak 223 ve 224 numaralarda da geçmişti.
Hadis-i şerîf vitrin gecenin başında da sonunda da kılınmasının cevazına işaretin yanında, gece namazlarında kıraatin hem cehrî (açık), hem de gizli olmasının caiz olduğuna da işaret etmektedir.
Aynı hadîs daha önce de geçtiği için burada fazla tafsilata girmeğe ihtiyaç yoktur. Yalnız şu noktaya işarette fayda-görmekteyiz:
Hz. Aişe, Resul-i Ekrem'in cünüp olduğu zaman bazan guslederek bazan da gusletmeden sadece abdest alarak yatıp bilâhere guslettiğini söylemiştir. Aslında bu sözde Abdullah b. Ebi Kays'in bir sorusuna cevab olarak söylenmiştir. Burada zikredilmeyen sorunun Müslim'in rivâyetindeki ifâdesi şöyledir:
"Cünübken ne yapardı? Uyumadan önce yıkanır mıydı, yoksa yıkanmadan evvel mi uyurdu? diye sordum. "Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır, bazan abdest alıp da uyurdu" diye cevab verdi. Ben de; "işte genişlik ferahlık veren Allah'a hamd olsun" dedim."[75]

Bazı Hükümler

1. Vitri gecenm herhangi bir vaktinde kılmak caizdir.
2. Gece namazlarmda hem gİ2İİ hem de açıktan okunması caizdir.
3. Cünüp olan bir kişinin uyumadan önce gusletmesi şart değildir. Abdest alarak da uyuyabilir.[76]

1438. ...tbn Ömer (r.anhuma)'dan; Resulüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Gece en son kıldığınız namaz vitir olsun."[77]

Açıklama

Hadis-i şerifde bahis konusu edilen gece namazından muradın mutlak nafile olması muhtemel olduğu gibi teheccüd namazı olması da mümkündür.
Cumhura göre buradaki "olsun" emri vücûba değil, nedbe delâlet eder.
Hadis-i şerîf gece namazlarını vitir ile bitirmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Bundaki hikmet, gece namazlarını tek ile başlayıp tek ile bitirmek olsa gerektir. Çünkü gecenin ilk namazı olan akşam namazı üç rekattır. Yani tekdir. Gece ibâdetlerinin sonuncusunun da ilkine uygun düşmesi için Resulüllah (s.a.) bunu emretmiş olabilir. Gecenin girmesiyle birlikte tek rekatlı bir namaz ile ibâdete başlamaktaki sır bitimine de teşmil ediliyor demektir. Amellerin başlangıç ve bitimindeki önemin, ortasından daha fazla olduğu = gündüzün iki tarafında, gecenin de (gündüze) yakın saatlerinde (dosdoğru) namaz kıl"[78] âyet-i kerimesi ile Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği "gecenin sonundaki namaz meşhuddur" hadis-i şerifinin delâleti ile bu vakitlerde yapılan duanın daha çok kabûlu umulduğu içindir.
Bazı âlimler, bu hadise dayanarak vitir namazını kılan bir kimsenin buna bir rekat daha ilâve ederek istediği kadar nafile kılıp sonunda vitri iade etmesinin caiz olduğunu söylerler. Hatta İshak b. Râhûye'nin de içinde bulunduğu bu grub "vitri kılıp da uyuyan bir kimse uyanıp vitre bir rekat ilâve ederek çiftlemeden ikişer ikişer nafile kılsa ve bunların sonunda vitir kılma-sa bu hadise muhalefet etmiş olur" derler.
Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğine göre, İbn Ömer (r.anhuma) böyle yapanlardandır. Bizzat îbn Ömer'in ağzından yapılan rivayet şöyledir: "Eğer ben vitri kıldıktan sonra uyur, sonra da gece namaz kılmak istersem, bir rekat ilave ederek evvelki vitri çiftlerim. Bilâhere ikişer ikişer nafile kılar, bitince de tek rekatle vitir kılarım. Çünkü Resulüllah(s.a.) bize gece namazımızın sonuncusunu vitir olmasını emretti."
Ulemânın çoğunluğu ise, vitri kılıp uyuduktan sonra teheccüde kalkan kimsenin, bundan sonra gelecek olan "iki vitir yoktur," hadisine dayanarak vitri iade etmeyeceğini söylerler. Çünkü iade etse, vitir çift rekate dönüşeceğinden tek rekatlı kılmadaki hikmet ortadan kalkacaktır. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in vitri kılıp uyudukları ve teheccüdü kıldıktan sonra vitir kılmadıkları rivayet edilir. Bu büyük sahâbîlerin fiilleri Müslim'in rivayet ettiği "gecenin sonunda kalkamayacağından korkan kimse, vitri gecenin başında kılsın..." mealindeki hadise tamamen uygundur.
İmam Şafiî'nin Hz. Ali'den naklettiği şu cümleler, yukarıdaki görüşlerin tümünü bünyesinde toplamaktadır: "Vitir üç çeşittir:
a.İsteyen gecenin başında vitri kılıp uyur. Uyanırsa, isterse bir rekat ilâve ederek onu çiftler ve fecre kadar ikişer ikişer nafile kılar. Sonunda vitri kılar.
b. İsterse uyanınca sabaha kadar ikişer ikişer nafile kılar, vitri iade etmez.
c. İsteyen de vitri gecenin sonunda kılar."
Bu mesele bundan sonraki hadiste daha etraflı olarak ele alınacaktır.
Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifi Hanefiler vitrin vâcib olduğuna delil saymışlardır.[79]

9. Vitri Bozma(nın Caiz Olmadığı)

1439. ...Kays b. Talk'dan; demiştir ki:
(Babam) Talk b. Ali (r.a.) bir ramazan günü bizi ziyaret edip yanımızda akşamladı ve iftar etti. Bize o gecenin namazını (teravihini) ve vitri kıldırdı. Sonra (imamı olduğu) mescidine gidip cemaatine namaz kıldırdı'. Nihayet, vitir kalınca bir adamı önce geçirip,
Arkadaşlarına vitri kıldır. Çünkü ben Resulüllah (s.a.)ı:
"Bir gecede iki vitir olmaz" buyururken işittim, dedi.[80]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "bir gecede iki vitir olmaz" sözü, "bir gecede iki vitir birleşmez" manasına gelebileceği gibi, "bir gecede iki vitir caiz değildir" mânâsına da olabilir. îkinci anlayışa göre nefî nehy mânâsına kullanılmış olur.
Bu hadis-i şerîf kılınan bir vitrin bozulamayacağına da delildir. Yukarıdaki hadis-i şerifin şerhinde de bir nebze temas edildiği gibi, ulemanın çoğunluğu bu görüştedirler. Kılınan vitrin bozulmasından maksat, vitir namazını kıldıktan sonra nafile kılmak isteyen bir kimsenin, "gece namazının sonunu vitir yapınız" hadisine uymak maksadıyla önceki vitre bir rekat ilâve edip çiftleştirmesi ve nafileleri kıldıktan sonra vitri iade etmesidir. Oysa buna gerek yoktur. Çünkü zikri geçen hadisteki emir, nedb ifâde eder. Şevkânî'-nin nakline göre, ulemanın çoğunluğu vitri kılıp bundan sonra başka namaz kılmak isteyen kimsenin vitri bozamayacağı, ama sabah namazına kadar ikişer ikişer nafile kılabileceği görüşündedir.
Ebu Bekir, Ammâr b. Yâsir, Râfi b. Hadic, Ebu Hüreyre, Aişe (r.an-hum) gibi büyük sahâbiler; Said b. el-Müseyyeb, Alkame, Şa'bî, İbrahim en-Nehâî, Said b. Cübeyr, Mekhûl ve Hasan el-Basrî gibi tâbiûnun ileri gelenleri ve Süfyan es-Sevrî Mâlik, İbnü'l-Mübârek ve Ahmed b. Hanbel gibi müctehidler bu görüştedirler. Ayrıca Irakî bu görüşü Evzâî, Şafîî ve Ebu Sevr'den nakletmiştir. Kadı İyaz da fetva ehlinin tümünün bu görüşte olduğunu ifâde ettikten sonra şöyle demiştir: "Âlimler gecenin başında vitir kılıp sonra teheccüde kalkan kişinin vitri iade etmeden sabaha kadar ikişer ikişer nafile kılacağını söylediler. Çünkü bir adam gecenin başında vitri kılar uyur, bundan sonra kalkıp abdest alır ve bir rekat daha eklerse, bu namaz öncekinden tamamen ayrılır. Bu rekatın öncekine bağlanarak tek namaz olması caiz değildir. Çünkü aralarında uyku, hades ve abdest bulunan iki namazı tek namaz saymak mümkün değildir. Böyle yapan bir kimse bir gecede, biri başında, biri ilave ettiği bu rekat biri de nafilelerden sonra kıldığı olmak üzere üç kere vitir kılmış olur ki bu "bir gecede iki vitir olmaz," hadisine muhaliftir. "Gece namazınızın sonunu vitir yapınız" hadisindeki emrin nedbe delâlet ettiği daha önce ifade edilmişti.
Müslim'in Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettiği uzunca bir hadisteki şu bölüm de buna delildir:
"Dokuzuncu rekatı kılar, sonra oturur, Allah'ı zikreder, ona hamd eder dua eder ve bizim duyacağımız bir sesle selâm verirdi. Daha sonra da oturduğu yerden iki rekat daha namaz kılardı." Musannifin gece namazı bahsinde geçen bunun benzeri rivayeti, Tirmizî'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiği "Resulüllah, vitirden sonra iki rekat namaz kılardı" mealindeki haber, Ahmed b. HanbePin Ebû Ümâme'den "O iki rekatı vitirden sonra oturduğu yerden kılar (jjyiO1 1^11 ji ve ^^ oijij w) surelerini okurdu" tarzındaki rivayeti hep son namazın vitir olması konusundaki emrin nedbe delâlet ettiğini göstermektedir.
Kadı îyaz bundan sonra İbn Nasır'ın aynı konuda bazı büyük sahâbî-lerden rivayet ettiği eserleri ve Evzaî, Malik ve Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki tatbikat veya sözlerini nakleder.
Yukarıda aktardığımız haber, eser ve ulema sözlerinden anlaşıldığına göre vitri gecenin son namazı olarak kılmak vâcib değil, müstehabtır. Dolayısıyla namazım kılıp da uyuyan bir kimse teheccüde kalkarsa, eski kıldığı vitre bir rekat ilâve ederek bozamaz. İkişer rekat olmak üzere canının istediği kadar nafile kılabilir.
Üzerinde durduğumuz eser'de Talk b. Ali'nin, oğlunun evinde teravihi kıldıktan sonra mescide çıkıp cemaate de namaz kıldırdığı ifâde edilmektedir. Talk (r.a.)'in daha önce teravihin tamamını kılmayıp kalan kısmı mescidde tamamlamış olması muhtemel olduğu gibi, önce teravihi, camiye gidince de nafile kıldığını anlamak da mümkündür. Talk evde iken vitri kıldığı için mescidde onu tekrar etmemiş ve bir gecede iki defa vitir kılınamayacağına dâir olan hadis-i şerifi hatırlatmıştır.[81]

Bazı Hükümler

1. Teravihi kılan bir kimsenin kendisi başka bir nafile kıldığı halde teravih kılanlara imam olması caizdir.
2. Teravihi bir imamın, vitri de bir başka imamın kıldırması caizdir.
3. Bir gecede iki defa vitir namazı kılmak meşru değildir.[82]

Vitir Namazına Ait Mes'elerin Özeti:

Dokuz ayrı bab içerisinde ortaya konulan vitir namazı ile ilgili fıkhî esasları burada maddeler halinde özetlemeyi uygun bulmaktayız:
1. Vitir namazı Ebu Hanife'ye göre vâcib, diğer üç mezheb ile Hanefilerden Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre sünnet-i müekkededir. Geniş bilgi 1416. hadisin açıklama kısmında verilmiştir.
2. Resulüllah (s.a.) vitir namazı kılmayanları "bizden değildir'* şeklinde tehdit etmiştir.
3. Hanefilere göre vitir namazı üç rekattir. İki rekatten sonra teşehhüd yapılır, üçüncü rekate kalkılır, bir rekat daha kılınıp selâm verilir.
Şafîî ve Hanbelilere göre, vitir üç rekat olarak kılınabileceği gibi, bir rekat olarak da kılınabilir. Üç rekat kılınması hâlinde iki

rekat kılınıp bir rekat daha kılınır. Sonraki meselede İmam Mâlik de aynı görüştedir.
Vitir namazının beş, yedi, dokuz ve onbir rekat'olarak kılınması konusunda da rivayetler mevcuttur.
4. Vitir namazının birinci rekatında el-A'lâ, ikincisinde: Kâfirûn, üçüncüsünde İhlâs surelerini okumak müstehabtır.Mâlikî ve Şâfiîlere göre, üçüncü rekatte ihlâsa ilâveten müavvizeteyn surelerini de okumak müstehabtır.
5. Hanefî ve Hanbelîlere göre sene boyu bütün vitir namazlarında kunut okumak vâcibtir. Şafulerle Mâlikîler ise, sadece Ramazanın ikinci yarısındaki vitir namazlarında kunut yapılır, görüşündedirler.
6. Hanefilere göre, kunut rüku'dan önce yapılır, Şâfiîler ve Han bel ile re göre ise kunutun yeri rüku'dan kalktıktan sonradır.
7. Kunut yapılırken eller kaldırılarak tekbir alınır.
8. Kunut esnasında okunacak dualar konusunda farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerin burada özetlenmesi uzun sürer, bu bakımdan konunun tafsilâtı için 1425. hadise müracaat edilmelidir.
9. Vitir namazından sonra üç defa demek müstehabtır.
10. Vaktinde kılanamayan vitir namazı, kaza edilir. Bunda bütün mez-hebler müttefiktir. Ancak kazanın hangi vakitte yapılacağında ihtilaf vardır.
Mâliki ve Hanbelilere göre vaktinde kılmamayan vitir namazı fecrin doğmasından sonra fakat sabah namazı kılınmadan önce kaza edilir. Bu esnada kaza edilmemişse, artık bir daha kılınmaz. Fakat nafile olarak kılınması iyi olur.
Hanefilere göre, mekruh vakitlerin dışındaki tüm vakitlerde kaza caizdir.
11. Gecenin sonunda uyanabileceğinden emin olanların vitri gecenin sonunda, bundan emin olmayanların ise, yatsıyı kıldıktan sonra uyumadan kılmaları müstehabtır.
12. İmam Ebû Hanife'ye göre vitir namazının vakti yatsı namazının vakti ile girer. Fakat tertip itibariyle vitir, yatsıdan sonra kılınır. Diğer âlimlere göre ise, yatsı namazı kılındıktan sonra giren vitrin vaktinin sonu -ittifakla-fecre kadar devam eder.
13. Gece namazlarının sonuncusunun vitir olması müstehabtır.[83]

10. (Farz) Namazlarda Kunut Yapmak

1440. ...Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet edildiğine göre:
Ebû Hüreyre (r.a.) "Vallahi size Resulullah (s.a.)'in namazı gibi namaz kıldıracağım" dedi (ve kıldırdı).
Ebû Seleme dedi ki:
"Ebu Hüreyre (r.a.) öğle, yatsı ve sabah namazlarının son re-katinde kunut yapar, mü'minler için dua, kâfirlere de lanet ederdi."[84]

Açıklama

Hadis-i şerifteki cümleciği, Ebû Davud'un başka bir nüshasında ve Müslim'de, Buharî'de harf-i cersiz olarak, Nesaî'de, Tahâvî'de “ = Size göstereceğim" şekillerinde vârid olmuştur. Bütün bu farklı kayıtların mânâları aşağı-yukarı aynıdır.
Yine Buharı ve Müslim'deki rivayette Ebu Hüreyre'nin bu dua ve laneti rükû'dan doğrulup dedikten sonra yaptığı bildirilmektedir.
Metinde görüldüğü üzere Ebu Hüreyre (r.a.) etrafındakilere Hz. Peygamberin nasıl namaz kıldığını göstereceğini söyleyip dediğini yapmıştır. Ebû Hüreyre (r.a.)'nin kaç vakit namaz kıldırdığı açıkça beyân edilmemiştir. Bununla beraber, rivayetten en az üç vakit kıldırmış olduğu anlaşılmaktadır. Zira Ebû Seleme, Ebu Hüreyre (r.a.)'ırı sabah, Öğle ve yatsı namazlarında kunut yaptığını bildirmiştir. Bu, onun en az adı geçen üç namazı kıldırdığını gösterir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde yatsı namazının yerinde "ikindi namazı" yer almıştır. Anılan namazlardaki kunut konusu ilerideki hadislerde teferruatıyla incelenecektir.[85]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif sabah, öğle ve yatsı namazlarında kunut yapmanın caiz olduğunu göstermektedir.Bu konu İslâm fukahası arasında oldukça ihtilaflıdır. Bu ihtilâfları ve ulemanın görüşlerini 1443 numaralı hadisin açıklamasında ortaya koyacağız.
2. Mü'minlere dua, kâfirlere lanet etmek caizdir.[86]

1441. ...Bera b. Azib (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulüllah (s.a.) sabah namazında kunut yapardı.[87]
(Râvi) İbn Muaz; "Ve akşam namazında" (sözünü) ilâve etti.[88]

Açıklama

Bu hadis-i şerif musannif Ebü Davud'a iki ayrı üstâd kanahyla intikal etmiştir. Bunlardan Ebu'l-Velîd, Müslim b.
İbrahim ve Hafs b. Ömer vasıtasıyla gelen de Efendimizin sâdece sabah namazında kunut yaptığı bildirildiği halde, İbn Muaz'dan gelen rivayette sabah namazına ilâveten "akşam namazında" da kunut yaptığı bildirilmektedir. Hadis-i şerif sabah ve akşam namazlarında kunut yapmanın cevazına delildir.[89]

1442. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) bir ay yatsı namazında kunut yaptı. Bu kunutunda:

"Allahım! Velîd b. el-Velîd'i[90] (kâfirlerden) kurtar. Ey Allahım, Seleme b. Hişam'ı[91] kurtar. Ey Allahım, zayıf görülen (diğer) müminleri kurtar. Mutlar kabilesini daha kuvvetli çiğne (onlara olan azabını artır) Allahım! (içinde bulundukları bu yılları) onlara Yusuf'un seneleri gibi (şiddetli) senelere benzet" diye dua etti.
Bir gün Resulüllah (s.a.) onlar için dua etmedi .Sebebini kendisine sordum:
"Onların geldiklerini bilmiyor (musun)?" buyurdu.[92]

Açıklama

Hadis"i şerîfde Hz- Peygamber (s.a.)'in müşriklerden kaçan ya da onların elinde mahsur kalan müslümanlarm kurtulmaları için dua, onlara işkence edenlere de azabı ilâhinin inmesi için beddua ettiği görülmektedir.
Ebû Davud'un rivayetinde Hz. Peygamber'in kurtulmaları için isimlerini anarak dua ettiği kişiler Velîd b. el-Velîd ve Seleme b. Hişâm'dir. Buhâ-rî ve Müslim'deki rivayetlerde ise, bunlara ilâveten Ayyaş b. Ebi Rabiâ'nm ismi de bulunmaktadır.
Ebû Davud'un rivayetinden farklı olarak Buharî'de Ebû Hüreyre (r.a.) Resulüljah (s.a.)'ın namaz kılışını en ince teferruatına kadar tarif etmekte, sonra hadiste bahsedilen duayı haber vermektedir. Ayrıca oradaki rivayetin sonunda Efendimizin bu kunutu yaptığı esnada Mudâr kabilesi müşriklerinin Hz. Peygamber (s.a.)'e olan muhalefetlerinin devam etmekte olduğuna işaret edilmiş ve Ebû Davud'un rivâyetindeki Resulüllah'ın kunutu terk ettiğine dâir ifâdeye ise, temas edilmemiştir.
Ebû Bekir b. Ziyâd en-Nisabûrî, Resul-i Zişan'm bu kunutunu Câbir (r.a.)'den naklen şöyle anlatmaktadır:
"Resûlüllah (s.a.) Ramazanın on beşinci günü sabahı, sabah namazının son rükû'undan başını kaldırıp : Ey AHahım! Velîd b. Velîd'i kurtar..." (Câbir (r.a.) duanın geri kalan kısmını söyledikten sonra sözlerine şöyle devam eder: Hz. Peygamber (s.a.) on beş gün bu duayı yapıp bayram günü sabahleyin terketti. Hz. Ömer (r.a.) Resûlüllah (s.a.)'a bunun sebebini sorunca;
"Onların, yani Velid b. Ayyaş ve Seleme'nin geldiklerini bilmiyor musun?" buyurdu.
Onlar bu şekilde konuşurken üçü birden gözüküverdiler. Arkadaşları Velid'i sürükleyerek getiriyorlardı. Parmakları taşlara basmaktan dolayı param parça olmuştu. Yaya olarak üç gün yol yürümüşlerdi; Velîd (r.a.) Resulüllah'ın huzuruna gelince:
"Ya Resûlüllah! Ben ölünce beni, bedenine değmiş fazla elbisenle kefenle" deyip vefat etti. Hz. Peygamber-(s.a.);
"Şehid işte bu. Ben buna şahidim" buyurup onu gömleğine kefenledi.
Nisâbûrî'nin rivayetinde kunutun sabah namazında yapıldığı söylendiği halde, Ebû Dâvûd da kunut vakti olarak yatsı namazı geçmektedir. Demek ki Hz. Peygamber hem sabah hem de yatsı namazında kunut yapmıştır. Yine Resûlüllah (s.a.)'a kunutu terk edişinin sebebini soran Ebu Davud'a göre, Ebu Hüreyre (r.a.) olduğu halde, Nisâbûrî soruyu Hz. Ömer (r.a.)'in sorduğunu bildirmektedir. Bu aynı soruyu her ikisinin de sorduğunu gösterir.
Resul-i Ekrem (s.a.)'in kurtuluşları için dua ettiği bir grup da "Mustaz'afin" denilen Mekke'de kalmış zayıf ve aciz görülen müslümanlardır.Müşrikler bunları hicretten men'ediyorlar ve kendilerine olmadık işkenceleri reva görüyorlardı.
Hz.Peygamber'in duasına mazhar olanların yanında bir de bedduasına uğrayan zümre vardı ki bunlar, Mu'darlardı.Hz.İsmail (a.s.)'in soyundan olan arablar, Mudar ve Rabia adlarındaki iki büyük kola ayrılırlar.Kureyş kabilesi Mudar kolunun en halisidir.Ebu Hureyre (r.a.)'nin Buhari'deki rivayetinden anlaşıldığına göre, bu kola mensup olup da henüz müslüman olmamış arap kabilelerinin Hz. Peygamber'e karşı olan muhalefetleri devam ediyor ve bu muhalefet mü'minlere eziyet etmelerine sebep oluyordu.bundan dolayı Hz.Peygamber kendilerine beddua buyurmuş ve onların Yusuf (a.s.) zamanında Mısırlıların başlarına gelen kıtlık ve kuraklık senelerine mübtela olmalarını niyazetmiştir.
Buhari'nin Ebu Hureyre'den yaptığı bir rivayette de" Resulullah (s.a.) bir kimse için dua veya beddua etmek istediğinde ruku'dan sonra kunut yapardı." Denilmekte, daha sonra hadis metnindeki dua misal gösterilmektedir.Yinew aynı yerde Hz.Peygamber'in bazı Arap kabileleri hakkında "Allah'ımfalana falana lanet et!" diye sabah namazlarında beddua ettiğive Al-i İmran suresinin "(kullarım) i.inden hiçbir şey sana ait değildir.(Allah) ya onların tevbesini kabul eder,yahutta onları kendileri zalim (kimse)ler oldukları için azaplandırır" meali ndeki 128.ayetinin nüzulu ile buna son verdiği naklediliyor.
Buahari'deki bu rivayetle üzerinde durduğumuz hadis ayrı ayrı zaman ve hadislerle ilgili olsa gerektir.Üzerinde durduğumuz hadisin delaleti ve yukarıya Nisaburi'den naklen verdiğimiz Cabir hadisinin zahirinden anladığımıza göre, Hz.Peygamber (s.a.) zikri geçen kunuta ramazan ayının başında veya on beşinde başlamış ve bayramın birinci günü son vermiştir.Bu kunuta son veriş sebebbini soran zata (ebu Hureyre veya Ömer –r.anhuma-) Efendimiz, kunuta sebep olan hadisenin son bulduğunu, kurtuluşu istenen sahabilerin Medine'ye döndüğünü söylemiştir.Bu, bir bela ve musibetten dolayı yapılan kunuta, o bela ve musibetin ortadan kalkması ile son verileceğini gösteririr.Kunut yapılacak zaman ve vakitler konusundaki görüşler sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.[93]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç halinde yatsı namazında kunut yapmak caizdir.İhtiyacın son bulması ile kunuta son verirlir.
2. Bir grubun adını anarak dua etmek namazı bozmaz.
3. Kafir ve fasıklar için beddua etmek caizdir.Onlar için yapılan beddua da namazı bozmaz. Ancak fasıklara bedduanın caiz olup olmadığı ulema arasında hayli ihtilaflıdır. Bu ihtilâflar akâid kitablannda ele alınmıştır.[94]

1443. ...İbn Abbâs (r.anhuma)'dan; demiştir ki: "Resulullah (s.a.) bir ay aralıksız öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarında, her namazın sonunda sonuncu rekatte (semiallahu limenhamideh) deyince kunut yaptı. (Bu kunutta) Benû Süleym kabilelerine, Ri'l, Zekvân ve Usayya'ya beddua eder, arkasındakiler de "âmin" derler(di)."[95]

Açıklama

Hadis-i şerif metninde işaret edilen kunuta sebeb tarihde Bi'ru Mâune faciası denilen vak'adır. Bu vak'ada kurrâ denilen yetmiş Kur'an öğreticisi şehid olmuştur.
Tarih ve Meğazi kitablannda hayli tafsilatlı bir şekilde yer alan bu hâdisenin özeti şudur:
Hicretin 4. senesi Kilâb kabilesinden Ebû Bera adında bir adam Hz. Peygamber (s.a.)'le görüşmüş, kendisine yapılan müslüman olma teklifini açık olarak kabul etmemekle beraber, bu teklifi kabule meyilli görünmüştür. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.)'e iki deve ile iki kalkan takdim etmek istemiş fakat bu arzusu, "Ben müşrikten hediye kabul etmem" cevabı ile reddedilmişti. Bunun üzerine adı geçen şahıs ResulüJlah'tan kabilesi arasında irşadda bulunacak, onlara İslâmı öğretecek kimseler göndermesini istemiş, fakat Resul-i Ekrem, "Ben Necid havalisinden endişe ederim, ben ashabımın hayatından sorumluyum" karşılığını vermişti. Ancak Ebû Bera, gönderilecek kişileri himayesine alacağını söylemiş, Resul-i Ekrem de ensârdan 70 kişiyi oraya göndermişti. Bunların hepsi Suffe ashabındandı. Zühd ve takvanın timsâli olan bu seçkin insanlar, gündüzleri odun toplayıp akşamleyin satarlar ve geçimlerini bu şekilde te'min ederlerdi.
Bunlar "Bi'r-i Mâ'une" (Mâ'une kuyusu)'ye kadar ilerliyerek orada konaklamışlar ve Heram b. Milhânı, Amir b. Tufeyl'e göndererek Hz. Pey-gamber'in mektubunu ona ulaştırmışlardı. Fakat Âmir, Heram'ı öldürtmüştü. Herâm (r.a.) ölmeden önce vücûdundan akan kanları avuçlayip başına ve yüzüne gözüne sürmüş Allahü ekber. Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki ben kazandım" demiş.
Âmir b. Tufeyl işin büyüyeceğini anlayınca kendi kabilesini imdada çağırdı. Fakat onlar "biz Ebu Berâ'nın tın anını bozmayız," diyerek reddettiler. Bunun üzerine amir, Benû Süleym'den Ri'1-Zekvân ve Usayya'ya müracaat etti. Onlar bu müracaatı kabul ederek âmir'in yanına koştular ve müslümanlara âni bir baskın vererek onları kuşattılar ve Amr b. Ümeyye ile Ka'b b. Zeyd en-Neccârî dışındakileri şehid ettiler. Bunlardan Amr b. Ümeyye'yi Âmir b. Tufeyî esir etti ve "Annem bir köle âzad etmeyi adamıştı, ben de seni âzâd ediyorum" diyerek serbest bıraktı. Ka'b b. Zeyd en-Neccârî (r.a.) ise, ağır yara almıştı. Kâfirler nasıl olsa bu yaradan ölür diye bırakıp gitmişler fakat o ölmemiş ve Medine'ye dönmüştü. Burada enteresan bir nokta Amr b. Ümeyye kurtulduktan sonra Medine'ye dönerken Âmir b. Tufeyl'in kabilesinden olduklarını söyleyen iki kişi ile karşılaşmış onlarla bir gölgelikte oturmuş onların uyumasından istifâde ederek, şehid edilen arkadaşlarının intikamını almak için her ikisini uyurken öldürmüştü. Durumu Resulüllah'a bildirince, onca acısına rağmen fahr-i kâinat bunu hoş karşılanmamış "sen iki adam öldürmüşsün, diyetlerini mutlaka ödeyeceksin" buyurmuştur.
Hz. Peygamber (s.a.) tslâmı tebliğ için gönderdiği seçkin sahâbîlerinin şehid edilişini duyunca fevkalâde müteessir olmuş ve bir ay müddetle bu katiller için beddua etmişti.
Bazı rivayetlerde ifâde edildiğine göre Maûne kuyusu yanında kuşatılan müslümanlar, kendileri İçin kurtuluş ümidi kalmayınca Cenab-ı Hakka sığınarak "Resul-i Zişân'a selâmımızı iletecek senden başka kimse bulamayız. Ya Rabb! Selâmımızı sen tebliğ et. Ya Rabb! Bizim tarafımızdan ona haber ver, biz sana kavuştuk, senden razı olduk, sen de bizden razı ol" diyerek dua etmişler. Enes b. Mâlik (r.a.)'in nakline göre Hz. Peygamber (s.a.) vak'a gününün gecesi Cibrîl-i Emin vasıtasıyla durumdan haberdâr edilmiş ertesi gün kalkıp Allah'a hamd ve sena ettikten sonra hadiseyi şöyle haber vermiştir: "Kardeşlerimiz müşriklerle karşılaşıp şehid oldular. Ya Rab! Bizim sana kavuştuğumuzu ve senden razı olduğumuzu senin nzanı kazandığımızı kavmimize tebliğ et, dediler. Onların Allah'dan razı olduklarını, Allah (c.c.)'m da onlardan razı olduğunu size haber vermek üzere ben elçiyim."
Bu bâbdaki hadislerin tümü Hz. Peygamber'in vitir namazı hâricinde de kunut yaptığına delâlet etmektedir. Bunlardan ilkinde üç, ikincisinde iki, üçüncüsünde ise, sadece bir vakit namazdaki kunuttan bahs edilmesine rağmen, bu son rivayet, Efendimizin günün beş vaktinde kunut yaptığını ortaya koymaktadır. Yalnız bu hadislerin tümünde kunutun meydana gelen musibetler üzerine yapıldığı görülmektedir.
Ulemanın çoğunluğu belâ ve musibet anlarında farz namazlarda kunut yapıp dua etmenin meşru olduğu görüşündedirler. Böyle bir musibet olmadığı zamanlarda ise, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında kunutun yapılmayacağı konusunda yine tüm âlimler hemfikirdirler. Fakat sabah namazındaki kunutta ihtilâf etmişlerdir. Yukarıda sayılan vakitlerde kunut yapıldığım gösteren hadislerin neshedildiği ulemaca kabul edilmiştir.
Bir grub ulema diğer namazlardaki kunutların mensûh olduğu fakat sabah namazındakinin devam ettiği görüşündedir. Ashab-ı Kirâm'ın büyüklerinden Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, İbn Abbâs, Berâ b. Âzib (r.anhum)'in daha sonrakilerden İbn Ebî Leylâ, Hasen b. Salih, İmam Mâlik, Evzâî, ve Şâfîîlerin mezhebi budur.
Bu görüşte olanlar, üzerinde durduğumuz bâbm hadisleri ile Buharı'-nin Enes'ten rivayet ettiği "kunut akşam ile sabah namazlarında okunurdu'1 mealindeki mevkuf hadistir. Diğer hadis kitablarında da aynı mânâyı ifade eden rivayetler mevcuttur.
İbnu'l-Mübârek, İbn Abbâs, Ebu'd-Derdâ, Ebû İshak ve Süfyan es-Sevrî'nin içinde bulunduğu bir grub ise, önemli bir olay veya musibet olmadığı zamanlarda sabah namazında da kunutun yapılmayacağı fikrindedirler. Bunların delillerinden bazıları şunlardır:
Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel, Ebû Mâlik el-Eşcaî'den şöyle rivayette bulunmuşlardır: Babama;
"Sen Resulüllah (s.a.) Ebu Bekir, Ömer, Osman (r.anhum) arkasında ve beş sene de Kufe'de Hz. Ali (r.a.)'nin arkasında namaz kıldın. Onlar kunut yaparlar mıydı? dedim. (O da bana:)
Oğulcuğum, O sonradan ihdas edilmiştir, dedi. Nesaî'nin rivayetine göre, Ebu Mâlik'in babası:
Resulüllah (s.a.)'ın arkasında namaz kıldım, kunut yapmadı, Ebu Bekir (r.a.)ın arkasında namaz kıldım, kunut yapmadı... diyerek diğer râşid halifeleri de saymış sonunda da:
Ey oğulcuğum! O'bid'attir demiştir.

İbn Hıbbân'm Ebû Hureyre (r.a.)'den yaptığı rivayet de şu mânâdadır: "Resulullah (s.a.) sadece bir kavnı için dua veya beddua edeceğinde sabah namazında kunut yapardı."
Hatîb ve İbn Huzeyme'nin Enes (r.a.)'den yaptıkları bir rivayet de aynen Ebu Hureyre'nin rivayetine benzemektedir.
Aynı konuda Taberânî, Beyhakî ve Hâkim'de de rivayetler mevcuttur.
Bu görüşte olanlar Enes (r.a.)'ın "Resulüllah (s.a.) ömrünün sonuna kadar sabah namazındaki kunuta devam etti'1 tarzındaki rivayetinin senedindeki Ebû Câ'fer er-Râzi sebebiyle delil olamayacağını söylerler.
Hanefi ve Hanbelîler sonraki görüşü, yani musibet olmadığı zamanlarda vitir haricindeki hiç bir namazda kunut yapılmayacağı görüşünü kabul etmişlerdir. Ancak musibet anlarında yapılacak kunut konusunda bazı ha-nefi kitablarında sabah namazı tahsis edilmişken bazılarında imamın bütün cehrî namazlarda kunut okuyarak dua edebileceği bildirilmektedir.
Durru'l-Muhtar'da "Vitrin hâricinde kunut yapılmaz ancak musîbet hâli bundan müstesnadır. Çünkü o zaman imam cehrî namazlarda kunut yapar, hepsinde kunut yapacağı da söylenir" denilirken, Eşbah'da Gâye'den naklen "sabah namazında kunut yapar" ibaresi yer almaktadır.
Ebu Cafer et-Tahâvî'nin bu konudaki sözleri de şöyledir: "Zikrettiklerimizin sonunda sabit oldu ki harb hâlinde de başka bir zamanda da kunut yoktur. Bu, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür.[96]
Hanefilere göre felâket anlarında yapılması meşru olan kunutun sabah namazına has olduğu anlaşılmaktadır. Tahtavî de Dürrü'I-Muhtar Haşiyesinde Bahr sahibinin ifâdesini naklettikten sonra, "Onun Bahr'de, "Müslümanların başına bir felâket gelirse îmam Cehrî namazlarda kunut yapar", şeklindeki sözü bana öyle geliyor ki, müstensîhlerin hatasıdır. Doğrusu sabah namazı olmalıdır," demiştir. Bahr sahibi îbn Nüceym'in el-Esbâh'da bu kunutu sabah namazına hasretmiş olması Tahtâvî'nin sözüne güç katmaktadır.
Özet olarak denilebilir ki Hz. Peygamber (s.a.) bazı felâket ve musibet anlarında günün beş vaktinde de kunut yapmış, müslümanlar için dua, kâfirler için ise, beddua etmiştir. Bu sahih hadislerle sabittir. İçlerinde Şafifle-rin de bulunduğu bir kısım ulema, felâket anlarında yine aynı şeyin yapılmasını meşru görürler. Bunlara göre normal zamanlarda bu vakitlerde kunut nesh edilmiştir. Ancak musîbet olsun olmasın sabah namazında kunut yapılır.
Hanefilerle birlikte bazı âlimlere göre ise, musîbet anlarında sâdece sabah namazlarında kunut yapılabilir. Normal zamanlarda vitrin haricindeki hiç bir zamanda kunut yapılmaz. Efendimizin kunutuna delâlet eden hadisler mensuhtur.
İbnu'l-Kayyim Zâdü'l-Mead'de iki görüş arasında bir yoldan giderek şöyle der:
"Hz. Peygamber (s.a'.)'in yolu sadece felâket anlarında kunut yapmak, normal hallerde terk etmekti. Fakat bu sadece sabah namazına has değildir. Çokça o namazda kunut yapması o namazda uzun şeyler okumanın meşru, gece namazına bitişik seher ve icabet vaktine yakın oluşundan dolayıdır. Ayrıca o namaz Allah'ın gece ve gündüz meleklerinin şahid olduğu meşhûd namazdır."
Şevkânî'nih tercihitde İbnu'l-Kayyim'ınkinden farklı değildir. Şevkânî şöyle der: "Doğrusu, kunutun felâket zamanlarına has olduğunu söyleyenlerin görüşüdür. Ancak o belirli bir namaza mahsûs değildir."
İbn Abbâs (r.a.)'den rivayet edilen bu üzerinde durduğumuz hadis, imamın kunutta yaptığı duaya cemaatin âmin demesinin caiz olduğunu gösterir. Ebû Davud'un ifâdesine göre Ahmed b. Hanbel kunut sorulunca; "İmamın kunut yapıp, cemaatin âmin demesi hoşuma gider," demiştir.
Bu hadisin delâletinden ve Ahmed b. Hanbel'in ifâdesinden kunutun cehrî olması gerektiği ortaya çıkar. Çünkü cemaatin duayı duymadan "âmin" demesi pek tasavvur edilemez. Muhammed b. Nasr'ın Ebu Osman en-Nehdî'den rivayet ettiği şu haber de yukarıdaki görüşü güçlendirmektedir: "Sabah namazında Ömer (r.a.)'ın sesi mescidin arkasından işitilirdi."
Mâlikîlerle Evzâî, kunutun gizli olacağını söylerler.[97]

Bazı Hükümler

1. Felâket anlarında bütün namazlarda kunut yapılabilir, farklı görüşlere açıklamada işaret edilmiştir.
2. Kunut namazların son rekatında ve rükudan sonra yapılır. Bu konu da daha evvel geçmiştir.
3. İmamın kunutuna cemaatin "âmin" demesi meşrudur.[98]

1444. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, kendisine:
Resulüllah (s.a.) sabah namazında kunut yaptı mı? diye soruldu. O;
Evet, dedi.
Rüku'dan evvel mi, yoksa sonra mı? denildi.
Rüku'dan (Müseddedîn rivayetine göre) -biraz- sonra dedi.[99]

Açıklama

Ebû Dâvud bu hadisi şerifi Süleyman b. Harb ve Müsedded'den işitmiştir Süleyman b. Harb'in rivayetinde sadece "Rüku'dan sonra" denildiği halde, Müsedded bunu "Rüku'dan biraz sonra" şeklinde "biraz" kelimesinin ilâvesiyle nakletmiştir. Buharı ve Müslim'in rivayetleri de Müsedded'in nakline uygundur.
Rivayet bu şekliyle kunutun rüku'dan sonra olduğuna delâlet eder. Hulefâ-i Râşidin'İn bu görüşte olduğu nakledilmektedir. Şâfîîlerin mezhebinin de bu olduğunu daha önce söylemiştik. Hz. Peygamber'in kunutu rüku'dan sonra yaptığına işaret eden başka hadisler de vardır. Ama onların tümünde sözü edilen kunutun, belâ ve musibet esnasında yapılan kunut olduğu göze çarpmaktadır.

Nitekim, Buharî'nin Âsım'dan yaptığı şu rivayet açıkça bunu bildirmektedir: Enes b. Malik'e, kunutu sordum.
Kunut vardı dedi.
Rüku'dan önce mi, yoksa sonra mı? dedim.
Önce dedi.
Falan senin rüku'dan sonra dediğini söyledi, dedim.
Yanlış söylemiş. Resulullah (s.a.)'in kunutu sadece bir ay rüku'dan sonra idi karşılıyım verdi.
Enes b. Malik'in işaret ettiği bu kunut Bi'r-i Mâ'ûne faciasını müteâkib yapmış olduğu kunut olsa gerektir.
İbn Abbas, Berâ, Ömer b. Abdilaziz, îmam Malik, İbn Ebî Leylâ ve Hanefilere göre kunut rüku'dan evvel yapılır. Buna da daha evvel kısaca temas etmiştik. Bu görüş sahibleri de Peygamber (s.a.)'in veya sahabe-i kiramın kunutu rüku'dan evvel yaptıklarını ifâde eden haberlere dayanırlar. Bu rivayetlerden bazıları çeşitli münâsebetlerle daha evvel geçmişti. İbn Nasr'ın Esved'den, "Ömer b. el-Hattâb vitirde rüku'dan evvel kunut yaptı" ve îbn Mes'ud'dan "O vitirde rüku'dan önce kunut yaptı" tarzındaki rivayetlerini burada hatırlatmakla iktifa ediyoruz.
Bu farklı rivayetler göz önüne alınınca Resülullah (s.a.) ve ashabının hem rüku'dan önce hem de sonra kunut yaptığının sabit olduğu ortaya çıkıyor. Yukarıda naklettiğimiz rivayetlere bakıp da rüku'dan önceki kunut vitir namazına, sonraki de felâket anlarına mahsustur demek pek uygun düşmüyor. Çünkü herhangi bir ayırım yapılmadan ashabın rükudan önce de sonra da kunut yaptığını bildiren rivayetler mevcuttur. İbn Mâce ve Ta-havî'nin Humeyd vasıtasıyla Enes b. Malik'ten yaptıkları rivayetler bu kabildendir.
İmam Mâlik'in sabah namazmdaki kunut konusunda el-Miidevvenetü'l-Kübrâ'daki şu sözleri de onun kunutu hem rükudan önce hem de sonra caiz gördüğünü ortaya koyar:
"Bütün bunlar kunutu rüku'dan önce ve sonra yapmanın caiz olduğunu gösterir, ama ben şahsen rüku'dan önce yapmayı uygun bulurum."
İbnu'l-Kayyım da Zâdü'l-Meâd'de şöyle der: "Enes'in hadislerinin tümü şahindir birbirlerini doğrularlar. Bunlar arasında bir tenakuz yoktur. Enes'in rükudan önce olduğunu zikrettiği kunutlar sonra olduğunu söylediklerinin aynısı değildir, vaktini tayin ederek haber verdikleri mutlak olarak naklettiklerinden başkadır. Rüku'dan önce olduğunu söylediği kunut, kıraat için kıyamı uzatmadır. Resulullah (s.a.)'ın "En efdal namaz, kunutu uzun olandır" hadisinden maksat işte budur. Rüku'dan sonra yaptıkları ise, dua maksadıyla kıyamı uzatmaktır ki, bunu bir ay, kimilerine dua, kimilerine de beddua ederek yapmıştır."
Hâsılı, kunutun hem rük'udan önce hem de sonra olduğuna delalet eden haberler mevcuttur. Kimi âlimler rüku'dan önce olduğuna işaret eden haberleri alıp onu tercih etmişler, kimileri de sonra olduğunu bildiren haberleri görüşlerine esas almışlardır.[100]

1445. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) bir ay kunut yapmış, sonra terk etmiştir.[101]

Açıklama

Bu haberde işaret edilen kunut 1443 nolu hadiste zikr ediler Ri'l, Zekvân ve Usayya'ya beddua için yapılan kunuttur. Müslim ve İbn Mâce'nin rivayetleri "Resülullah (s.a.) Arab kabilelerinden bazılarına beddua ederek bir ay kunut yaptı. Sonra terk etti" şeklindedir.
Hz. Peygamber'in tüm kunutu terk ettiğinin farz edilmesi hâlinde hadis-i şerif, farz namazlarda kunutun nesh edildiğini söyleyen Hanefilerin görüşüne delildir. Karşı görüşte olanlar bu terki, kunutu terke değil de adı geçen kabilelere bedduayı terke hamletmişlerdir. Hattâbî, terkedilenin kunut olduğunun kabulü halinde, bunu sabah namazı dışındaki farzlarda terk edildiğine işaret sayar. Ancak bu, mezhebin görüşünü kurtarmak maksadıyla yapılan bir te'vîl olarak değerlendirilir. Çünkü ulemânın çoğunluğu ancak felâket ve musibet anlarında sabah namazındaki kunutu meşru görürler.[102]

1446. ...Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sabah namazım Resulullah (s.a.) ile beraber kılan birisi bana, (Resülullah a.s.)'ın ikinci rekatten başını kaldırınca birazcık durduğunu haber verdi."[103]

Açıklama

Burada adına işaret edilmeyen sahâbinin Enes b. Mâlik (r.a.) olduğu diğer rivayetlerin yardımıyla anlaşılmaktadır.Bu ilk bakışta kunutun rüku'dan sonra olduğuna işaret sayılabilir.
Ravinin Resulüllah'ın okuduğu bir şeyden bahsetmemesi bu esnada yapılan dua veya okunan hamdü senanın gizli olduğuna işaret sayılabileceği gibi, duyduğu halde râvinin bunu mevzuu bahs etmemiş olmasıyla da yorumlanabilir.[104]

11. Nafileyi Evde Kılmanın Fazileti

1447. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'clen; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) mescidde bir oda edindi. Geceleyin çıkıp orada namaz kılar, erkekler de onunla birlikte onun (kıldığı) namazı kılarlardı. Cemaat her gece ona gelirdi. Bir gece Resülullah (s.a.) yanlarına çıkmadı. Bunun üzerine onlar öksürdüler, seslerini yükselttiler ve Resulullah (s.a.)'ın kapısına çakıl (taşlan) attılar, Efendimiz öfkeli bir halde yanlarına çıkıp;
"Ey insanlar! Sizin şu yaptığınız o kadar devam etti ki, bu namazın size farz kılınacağını zannettim, (korktum). Siz bu namazı evlerinizde kılınız. Çünkü kişinin farz namazın hâricinde kıldığı namazların en hayırlısı, evinde kıldığı (namaz)dır"

buyurdu.[105]

Açıklama

Hadis-i şerîfin Ebü Dâvud'daki rivayetinde Hz. Peygamber'in hücresinin neden olduğuna temas edilmemektedir. Müslim'de ise, bu odacığın hurma yaprağından veya hasırdan olduğu beyân edilmektedir.
Fahr-i Kâinatın bu odacığı yaptırması ramazan ayına rastlar. Maksadı i'tikâfa girip ibâdetle meşgul olmak, kalbini ibâdete hasretmek ve yiyip içmesini, uyumasını insanlara göstermemektir.
Efendimizin bu hareketi mescid içerisinde bir bölümü ayırıp orada odacık veya odacıklar meydana getirmenin caiz olduğunu gösterir. Ancak bu hücre ihtiyâçtan fazla yer kaplamamalı ve cemaatin izdihamına sebep olmamalıdır. Aksi halde böyle bir yer yapılması haramdır. Çünkü cemaatin camide namaz kılmasına engel olmak mânâsına gelir.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Hz. Peygamber bu hücreden çıkar ve cemaate teravih namazını kıldırırmış. Ancak bu mânâ hadis metnine pek uygun düşmemektedir. Çünkü orada "Resülullah geceleyin çıkar ve orada namaz kılardı..." denilmektedir. Fakat bu ifâde de bir müşkil görülüyor. Çünkü Hz. Peygamber'in hem oradan çıktığı hem de orada namaz kıldığı şeklinde bir mânâ bulunmaktadır. Çıksa, namazı orada değil, dışarıda kılmış olmalıdır. Bezlü'l-mechud sahibi bu müşkile işaret ettikten sonra, "Zannederim ibarede şöyle bir takdim te'hir var: Resulullah (s.a.) orada namazını kılıp geceleyin çıkardı...""Şeyhaynın şu rivayeti de bunu gösterir" der ve Buharı ve Müslim'deki şu ifâdeyi nakleder: "Resulullah (s.a.) mescidde hasırdan bir hücre edindi, geceleri cemaat toplanıncaya kadar orada namaz kılardı."
Menhel sahibi ise, hadis-i şerifteki "geceleyin çıkardı..." cümlesindeki çıkışın Efendimizin hane-i saadetlerinden olduğunu söylemiştir. Ancak Efendimizin bu odacığı itikâfa girmek için edindiği ve zarurî ihtiyaçların dışında i'tikâf mahallinden çıkılmayacağı gözönüne alınırsa, Bezlu'I-mechûd sahibinin yukarıya naklettiğimiz ifâdeleri daha uygun görünmektedir.
Müslümanlar, Resul-i Ekrem'in kendilerinin yanına çıkıp namaz kıldırmasına alıştıkları için her gün mescid-i Nebevi'de toplanmaya başlamışlardır. Sarihler Resulüllah'ın kıldırdığı bu namazın teravih namazı olduğunu söylerler. Fakat birgün Efendimiz yanlarına çıkmamış cemaat da onun uyuduğunu zannederek uyandırmak ve hazır olduklarını bildirmek için öksürmeye, ses çıkarmaya hatta kapısına çakıl taşları atmaya başlamışlardır.
Yukarıya aldığımız iki görüşten birincisine göre bu kapı mescidin içindeki hücrenin, ikincisine göre ise, hane-i saadetin kapısıdır.
Efendimiz cemaatin bu davranışına öfkelenmiş ve dışarıya çıkıp yanlarına gelmemiş ki, bunun sebebinin uyku veya başka bir mazeretten olmadığını, devamlı kılınması halinde teravihin farz olmasından korktuğu için yanlarına gelmediğini söylemiş, farzlardan başka namazların evlerde kılınmasının daha efdal olduğunu beyân eylemiştir.
Bu olay, diğer nafilelerle birlikte teravih namazını da evlerde kılmanın efdal olduğunu ve bu namazın cemaatle de münferiden de kılınabileceğini gösterir. Ancak ulemanın cumhuru bugün için insanların ibâdete karşı olan tenbellik ve kayıtsızlıklarım gözönüne alarak teravihi camide cemaatle kılmanın daha iyi olacağını söylerler ve Hz. Peygamber'in teravihi evde kılmanın daha efdal olduğunu açıklamasını, bu namazın farz olma korkusuna hamlederler. Fahr-i kâinat'ın vefatıyla bu korkunun ortadan kalktığını bayram, kusûf ve istiska namazlarında olduğu gibi teravihin de artık camide cemaatle kılınmasının efdal olduğunu kabul ederler. İbn Hacer el-Askalânî yukarıda naklettiğimiz bilgiye dair şöyle der: "İmamlarımız (Şâfiîler) bunu alıp cemaatle kılınması sünnet olmayan namazları evde kılmanın efdal olduğunu söylediler. Nafileyi evde kılmak kâbeyi muazzama ve Ravza-i Mutahhara'da kılmaktan daha efdaldir. Çünkü sünnete uymanın fazileti buralardaki namazın faziletinden daha üstündür. Ayrıca bu riyadan daha uzaktır ve o namazın bereketi eve döner."
Hanefi mezhebi ulemasından Aliyyü'l-Kaari ise, Mescid-i Haram'la Mescid-i Nebevî'yi yukarıdaki hükmün dışında tutarak şunları söyler: "Zahir şu ki Kabe ve Ravza-i Mutahhara yabancılar için müstesnadır. Onların nafileyi bu mescidlerde kılmaları efdaldir. Çünkü bu mescidler başka yerlerde mevcut değildir. İmamlarımızın (Hanefilerin) yabancılar için tavaf, nafile namazdan daha üstündür, sözlerine kıyasla onların nafilelerini bu mescidlerde kılmaları daha efdaldir, denilebilir."
Netice olarak denilebilir ki, bugün teravihin camide cemaatle kılınması ihtiyata muvafiktır. Diğer nafilelerin ise evlerde kılınması daha efdaldir. Nafileyi evde kılmanın faziletine dâir Efendimizden vârid olan bir çok hadis-i şerif vardır. Kütüb-i Sitte'nin tümünde yer alan ve bundan sonra gelecek olan "Namazlarınızın bir kısmım evlerinizde kılınız. Oraları kabirlere çevirmeyin" mealindeki hadis, bunların en sarihlerindendir.[106]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaca binaen cemaate zarar vermemek şartıyla rnescidlerde odacıklar ihdas etmek meşrudur.
2. Teravih namazının münferiden ve cemaatle kılınması caizdir.
3 . Nafile namazları evlerde kılmak camide kılmaktan daha efdaldir.Ancak sonraki âlimler, zamanlarındaki insanların tenbelliğini ve Efendimizin evlerde kılınmasını tavsiye sebebinin ortadan kalktığını göz önüne alarak teravihin cemaatle kılınmasını daha efdal görmüşlerdir.[107]

1448. ...İbn Ömer (r.anhuma)nın rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılınız, oraları kabirlere çevirmeyiniz."[108]

Açıklama

Hz. Peygamber'in evlerde kılınmasını tavsiye buyurduğu namazlar nafile namazlardır. Efendimizin "oraları kabirlere çevirmeyin" sözünde çok güzel bir temsil vardır. Fahr-i Kâinat içerisinde namaz kılınmayan evleri kabirlere; taat ve ibâdetten gafil olanları da ölülere benzetmiştir.
Bu cümlenin "mevtalarınızı evlere defnetmeyiniz" mânâsına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu durumda ifâdede bir temsil veya teşbih söz konusu olmaz.
Bu hadis nafile namazları evde kılmanın daha efdal olduğunu göstermektedir. Bu konu "kişinin nafile namazı evindedir" başlığı altında daha evvel incelenmiştir, (bk. 1043 nolu hadis).[109]

12. [Kıyamın Uzunluğu][110]

1449. ...Abdullah b. Hubşî el-Has'amî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;
Resulüllah (s.a.)'a:
(Namazdaki) amellerin hangisi daha efdaldir? diye soruldu. “Kıyamı uzun olanı" buyurdu.
Hangi sadaka daha efdaldir? denildi.
"Malı az olanın takati nispetinde verdiği" dedi.
Hangi hicret daha üstündür? denildi.
"Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri terk edenin hicreti" cevabını verdi.
Hangi cihâd daha efdaldir? denildi.
"Malı ve canı ile müşriklerle cihâd edenin cihâdı" buyurdu.
Hangi maktul daha şereflidir? diye soruldu.
"Kanı akıtılan ve atının ayakları kesilen" karşılığını verdi.[111]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, namaz, sadaka, cihâd ve ölüm konularında en efdal olanın ne olduğuna dâir sorular ve Hz. Peygamber (s.a.)'in bu sorulara verdiği cevablan ihtiva etmektedir.
Namazla ilgili olan bölümü yani (namazdaki "amellerin en efdali") konusu 1325 numarada müstakil bir hadis olarak yine Abdullah b. Hubşi el-Has'amî (r.a.)'den nakledilmiş ve orada konunun izahı yapılmıştır. Burada hadis-i şerifin ihtiva ettiği diğer konuları teker teker ele ahp izaha çalışacağız:
1. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimize sorulan ikinci soru, en efdal sadakanın tâyini olmuştur. Efendimiz bu soruya hadisin tercemesinde görüldüğü üzere "malı az olanın takati nisbetinde verdiğidir" cevabım vermiştir. Bu •mânâ Nesaî'nin Ebu Zer (r.a.)'den Hâkim ve İbn Hıbban'ın da Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri "Bir dirhem, yüz bin dirhemi geçti, bir adamın iki dirhemi var; birisini alıp diğerini sadaka olarak verdi. Birinin de çok malı var, malından yüzbin dirhem alıp tasadduk etti," mealindeki hadisin bir benzeridir. Bu hadisler fakirin sadakasının zenginin sadakasından daha efdal olduğuna delildir. Çünkü fakir muhtaç olduğunu; zengin ise, malının fazlasını verir.
Bu hadis ile Buharî ve Müslim'in Hâkim b. Hizâm'dan merfu olarak rivayet ettikleri "sadakanın en hayırlısı ihtiyaçtan fazla olanıdır" hadisi arasında bir ihtilafın olduğu zannedilebilir. Ama aslında mezkûr hadisler arasında hiçbir ihtilâf yoktur. Çünkü üzerinde durduğumuz bâbm hadisi ve aynı mânâyı ifade eden diğer hadisler aza kanaat edip de elde edemediğine sabreden kuvvetli iman sahibine; Hâkim b. Hizâm'ın hadisi ise imanı zayıf olana hamledilir.
Hakîrn'in hadisindeki "zenginlik"den muradın, sahibinin açlık ve şiddete sabrettiği kalb zenginliği olması da muhtemeldir. Bu üzerinde durduğumuz hadisteki "mukıl: malı az olan" da bu mânâyadır. Buna göre mânâ "şüphesiz kalbi zengin olanın sadakası, az bile olsa, zenginin çok sadakasından daha cfd aldır" şeklinde olur.
Bu hadis sabreden fakirin şükreden zenginden daha efdal, az bile olsa ibâdetinin de zenginin çok ibadetinden daha üstün olduğuna delâlet etmektedir.
2. Hadis-i şerifteki üçüncü soru ve cevab hicretle ilgilidir.Hicret; kelime olarak "terk etmek, ayrılmak" manalarına gelir, ıstılah olarak ise iki mânâsı vardır:
a. Kendi vatanını terk edip başka bir memlekete göç etmek, eğer bu Allah rızası için yapılmışsa bu hicret şer'îdir.
b. Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk etmek.
Hadis-i şerifteki "Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk edenin (hicreti)" ifadesiyle kast edilen, bu ikinci mânâdır. Buradan anladığımıza göre haramları terk etmek, Allah rızası için vatanı terk etmekten daha efdaldir. Tabiî Allah rızası için vatanı terk etmenin yanında haramları terk de bulunursa, onun daha efdal olacağı aşikârdır.
3. Resul-i Zişân en efdal cihadın hangisi olduğuna dâir olan soruya da "mal ve cam ile müşriklere karşı savaşanının cihadı" cevabını vermiştir. Kâfirlere veya görüşlerinin sapıklığını ortaya koymak suretiyle bid'atçilere karşı yapılan cihadlar da bu cevabın altına girerler. Bu savaşın kalemle, dille veya silahla olması arasında fark yoktur.
Ebu Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Ebu Said'den rivayet ettikleri: "En üstün cihâd, zalim sultana karşı hakkı söylemektir" mânâsındaki hadis, üzerinde durduğumuz hadise muhalif sayılmaz. Çünkü ya üstünlük nisbîdir, ya da mal ve can ile kâfire karşı yapılan savaş daha meşakkatlidir.
4. Hadis-i şerifin son soru ve cevabı ise, en şerefli ölü ile ilgilidir. Hz.Peygamber (s.a.) bu soruya "hayvanın ayakları kesilip kendisinin kanı akıtılmak suretiyle şehid edilendir" diye cevab vermiştir. Bu söz kendisi hayatta iken gözleri önünde en değerli hayvanının öldürülüp sonra da kişinin şehid edilmesine hamledilir. Sanki o şerefe erişen hem süvari hem de yaya olarak savaş etmiş malını ve canını Allah için ortaya koymaktan kaçınmamıştır. İfâdeden şu mânâyı anlamak da

mümkündür: Hayvanın ayaklarının kesilmesi, sahibinin kahramanlığından kinayedir. O hayvanı öldürülmeden hakkından gelinemeyecek kadar cesur ve kuvvetlidir. Bu şekilde kahraman olan birinin harb meydyanmda ölümü de ölümlerin en şereflisidir.[112]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif:
a. Namazda kıyamı uzatmayı,
b. Sadaka vermeyi,
c. Haramları terk etmeyi,
d. Allah yolunda cihâdı teşvik etmektedir.
2. Fakirin sadakası zenginin sadakasından daha efdaldir.
3. En güzel ölüm Allah yolunda şehid olmaktır.[113]

13. Gece Namazına Teşvik

1450. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki:
ResuluIlah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Geceleyin kalkıp namaz kılan ve karısını uyandırarak ona da kaldıran, şayet kalkmak istemezse, yüzüne su serpen erkeğe Allah rahmet etsin (günahlarını bağışlasın). Yine geceleyin kalkıp namaz kılan ve kocasını uyandıran, kalkmak istemezse yüzüne su serpen kadına da Allah rahmet etsin."[114]

1451. ...Ebu Sâid el-Hudrî veEbu Hureyre (r.anhuma), Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu demişlerdir.
"Kim geceleyin uyanır, karısını da uyandırır ve beraberce iki rekat namaz kılarlarsa, Allah1! çok zikreden erkek ve kadınlardan yazılırlar."[115]
Bu iki hadisten birincisinin açıklaması 1308 nolu hadiste, ikincisinin açıklaması ise 1309 nolu hadiste geçmiştir.[116]

14. Kur'an-I Kerim Okumanın Sevabı

1452. ...Osman (r.a.)'den; demiştir ki: Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sizin en hayırlınız Kur'an-ı Öğrenen ve öğretendir."[117]

Açıklama

Öğrenen ile Öğreten kelimeleri arasındaki atıf edatı, rivayetlerin çoğunda burada olduğu gibi vav"dır.Bazı rivayetlerde ise bu atıf Ev şeklinde vârid olmuştur. Bu takdirde "ev" ya vâv manasına kullanılmış olur ya da "yahut" mânâsına tenvi' içindir. Bu ikinci mânâya göre, Kur'an'ı öğrenme veya öğretme işlerinden birini yapan ve onları en güzel biçimde yerine getiren, mü'minlerin en hayırlıları cümlesine dâhil olmuş olur. Öğrenme ile öğretme arasıdaki ortak nokta kendisini ve başkasını kemâle erdirme yönüdür.
Onun için bu, "(insanları) Allah'a davet ve (kendisi de) iyi amel (ve hareket) eden ve ben, müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?"[118] âyeti kerimesinin ifade ettiği mânâ cümlesindendir.
Hadis-i şerifin zahiri Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretenin mutlak olarak başkalarından daha efdal olduğuna delâlet etmektedir. Buna sebeb bu durumda olan mü'minin kendisinden kemâle ermiş ve başkasını da erdirmiş olmasıdır. Ancak şu hatırdan çıkarılmamalıdır ki, öğrenme ve öğretme Kur'-an'ın muktezasmca amel edilmek suretiyle gerçekleşir. Bu sebeple ulema, Allah'a isyan edenin ne kadar çok Kur'an okursa okusun, câhil olduğunda ittifak etmiştir.
Hadisteki ifadeden mutlak olarak manasını anlamadan Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretenlerin fakihlerden daha üstün olduğu anlaşılmamalıdır. Çünkü bu hadise muhatap olanlar aynı zamanda fakih idiler. Onlar arab lisanını o kadar güzel biliyorlardı ki, okur - okumaz Kur'an'ı anlıyorlardı. Fıkıh onlar için bir seciye olmuştu. Günümüzde de eğer ashâb-ı kiram gibi lisan ve fıkıh seciyesine sahib olanlar varsa, onların Kur'an öğrenen ve öğretenleri de hayırlılar cümlesine dâhildirler.
Hadis-i şerifin ifâdesinden Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretenin İslâm için cihad edenlerden, emir bü'-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker yapandan daha efdal olduğuna dair bir sonuca varılabilir. Ama bu izaha muhtaçtır.
Fethü'l-Bârî'deki ifâdeden anladığımıza göre hatırdan çıkarmamalıdır ki, bir hareketin üstünlüğü, İslama sağladığı menfaatin azlık veya çokluğu ile orantılıdır. Faydası çok olan amel ve o ameli işleyen, faydası daha az olandan daha efdaldir. Dolay isiyle Allah için can ve mal ile cihâd veya insanlara iyiliği emredip kötülükten sakındıran, eğer tslâm açısından daha çok faydalı ve faydası daha şümullü ise, daha efdal demektir. O zaman bu hadis-i şerifteki hayırlılık ya sadece Kur'an-ı Kerim öğrenme ve öğretme hitabına tahsis edilen belirli bir cemaatle mukayettir, yahut da Kur'an-ı Kerim'den başka şeyler öğrenip öğretene nisbetle Kur'an-ı Kerim öğrenen ve öğretenin üstünlüğü kast edilmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, sözlerin en güzelidir. Onu öğrenen de başka şeyler öğrenenlerden daha üstündür.
Hadisin mutlak ifâdesini göz önüne alarak Kur'an-ı Kerim Öğretmeyi diğer bütün amellerden üstün tutanlar da vardır. Süfyan es-Sevrî'ye göre, Kur'an-ı Kerîm öğretenle cihad edenden hangisinin daha üstün olduğu sorulduğunda, üzerinde durduğumuz

hadisi esas alarak Kur'an öğreteni tercih etmiştir. Buna göre bir âyet bile olsa Kur'an-ı Kerim öğretimi ile meşgul olmak, başka her şeyden daha üstündür. Çünkü yukarıda da temas edildiği gibi Allah Teâlâ'nın kelâmı diğer tüm sözlerden daha efdal, Allah'ın kelâmım öğrenen ve öğreten de nebilerden sonra insanların en Üstünüdür. Zira Kur'an'ı öğrenen âlimdir, âlimler de nebilerin vârisleridir. Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim'in rivayet ettikleri şu hadis-i şerif bu gerçeği gözler önüne sermektedir: "Kur'an ehli olanlar, Allah'ın ehli ve sevgilileridirler."
Manasım hiç anlamadan Kur'an-ı Kerim'i okuyup okutmak mı, yoksa ahkâm-ı şer'iyyeye tealluk eden ilimlerle meşgul olmak mı daha efda-dir? Sorusuna İbnu'I-Cevzî şu cevâbı vermiştir:
"Kur'an-ı Kerim ve ahkâm-ı şe'iyyeden kişiye lâzım olanları öğrenmek, herkes için farz-ı ayındır. Bunların tamamım öğrenmek ise, farz-ı kifâyedir. İnsanlardan bir kısmı öğrenirse, diğerlerinden sorumluluk düşer, ama kişiye lâzım olacak olandan fazlasında fıkıhla meşgul olan daha efdaldir. Bu, insanların ihtiyacı ile alakadardır. İnsanların fıkha olan ihtiyaçları da daha fazladır. Hz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kerim okuyanlar cemaatin en fakîhi oldukları için namazda imamet konusunda Kur'an'ı iyi okuyanlar takdim edilmiştir."[119]

Bazı Hükümler

1. Meşgul olacak ilimlerin en şereflisi Kur'an-ı Kerim'dir
2. Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretenler insanların en hayırlılarıdır.[120]

1453. ...Sehl b. Muaz el-Cühenî, babası Muaz (r.a.)'den, demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Kur'an-ı Kerim'i okuyan ve hükümleriyle amel edenin anne ve babasına kıyamet günü bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı - güneşi evlerinizin içinde farzetseniz- dünya evlerindeki güneş ışığından daha güzeldir.
O halde Kur'an'ı bizzat öğrenen hakkında ne düşünürüsünüz?
(Onun sevabını siz takdir edin).[121]

Açıklama

Münzirî hadisin râvilerinden Zebbân b. Fâid ve Sehl b. Muaz'ın zayıf olduklarını söyler. Ancak insanları iyi amellere teşvikte bu za'fın önemi büyük değildir. Çünkü içerisinde ahkâma teallük eden bir şey yoktur.
Hadis-i şerifde beyân edilen Kur'an okumaktan maksat, tertîl üzere okumaktır. Çünkü ikrama lâyık olan okuma bu okumadır."...Kur'an'ı da açık açık tane tânel oku”[122] ayet-i kerimesi de yukarıda söylediğimize açıkça delâlet etmektedir.
Kur'an'ı tertîl üzere değil de aceleyle harfleri yutarak okuyanlar ise, sevaba değil günaha müstehaktırlar. el-Askerî'nin Mevâiz'de Hz. Ali'den tahric ettiğine göre yukarıdaki âyetin mânâsı sorulunca Resûlullah (s.a.) şu cevabı vermiştir: "Onu iyice beyân et, katı hurmanın saçıldığı gibi saçma, şiir okur gibi acele etme, hayrete düşüren yerlerde durunuz, onunla kalbleri harekete geçiriniz. Sizden birinizin maksadı (bir an evvel) surenin sonunu getirmek olmasın."
Metindeki ifâdeden anlaşıldığına göre hadisi şerifteki mükâfata nail olmak için Kur'an-i Kerim'i tertîl üzere okumak da yeterli değildir. İlâve olarak Kur'an-ı Kerim'in içindeki ahlâk, âdâb ve ahkâmın gereğini yerine getirmek, emirlerini kabul ve tatbik edip yasaklarından kaçınmak, va'zlarından ibret almak da lâzımdır.
îşte Kur'an-ı Kerim'i bu şekilde okuyup gereğince amel edenlerin ana ve babalarına kıyamet günü bir tâc giydirilecektir. Tıybî tâç giydirmenin milk ve saadete nail olmaktan kinaye olduğunu söyler ama, ulemânın çoğunluğu ifâdeyi hakiki mânâsında almayı daha münâsib görürler. Zâten cümlenin devamındaki temsil, hakiki mânâya almayı gerektirir.
Fahr-i Kâinât'ın ifâdesine göre bu tâc çok parlak olacaktır. Efendimiz bu parlaklığı şu şekilde temsil buyurmuştur:
"Şayet güneş gökyüzünde değil bir evin içinde olsa, bu tacın ışığı güneşin o eve vereceği ışıktan daha güzel daha aydınlık olacaktır. Taçlar adetâ zümrüt, yakut (vs.) gibi mücevherlerle süslü olacağı için Hz. Peygamber (s.a.) bu benzetmeyi yaparken "daha parlak daha aydınlık, daha nurlu" gibi ifâdeler kullanmamıştır. "Daha güzel" sözünü tercih buyurmuştur.
resul-i Ekrem, Kur'an-ı Kerim'i okuyup içindekilerle amel edenin ebeveynine verilecek mükâfatı beyan etmekle birlikte bizzat okuyanın kendisine verilecek mükâfatı açıkça ortaya koymamış sadece "mı işi yapanın kendisi hakkında ne düşünürsünüz? Onun mükâfatını da siz takdir edin" buyurmakla iktifa etmiştir. Bu ifâde Kur'an'ı okuyup Kur'an'Ia amel edene verilecek mükâfatın üstünlüğünü ifâde yönünden mükâfatı ismen söylemekten çok daha beliğdir.[123]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim'i öğrenip içerisindekilerle amel en büyük ibâdettir.
2. Kur'an okuyanın ebeveyni de sevaba nail olacaktır.
3. Ana babalar çocuklarına Kur'an öğretmelidirler.[124]

1454. ...Âişe (r.anha)'dan; demiştir ki: Resulullah (s.a.): "Kur'an okuyan ve bu hususta maharetli olan kişi sefere (denilen) kerîm ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyana ise, iki kat ecir vardır."[125] buyurdu.[126]

Açıklama

Metnin daha iyi anlaşılması için bazı kelimelerin teker teker ele alınıp açıklanmasında rayda görüyoruz. Onun için önce bu kelimelerin izahını yapıp sonra ihtiyâç duyulan diğer konulara temas edilecektir.

Maharet: "Bir işi iyi yapan usta, mütehassıs" mânâlarına gelir. Burada kastedilen Kur'an'ı iyi okuyan, hıfzı işlek olan hafızdır.
Sefere: Bu kelimenin tefsirinde bir kaç görüş ileri sürülmüştür:
a. Kâtib melekler levh'i taşıyan meleklerdir. Bunlar mukaddes kitapları peygamberlere aktardıkları için bu ismi almışlardır.
b. Kulların amellerini yazan yazıcı meleklerdir..
c. Allah'la Peygamberler arasında elçilik yapan meleklerdir,
d. Allah'ın insanlara gönderdiği Peygamberlerdir.
e. Hz. Peygamber'in ashabıdır.
Kelimenin tefsirindeki bu farklı anlayışlar, kelimenin mânâsından kaynaklanmaktadır. Çünkü "sefere" kelimesi "Safir" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime de "aracı" mânâsını içine alır. Onun için bu farklı anlayış biçimleri ortaya çıkmıştır. Ama hepsinde müşterek olan nokta, her grubun gıb'taya lâyık, beraber olunmaya değer efdal yaratıklar oluşlarıdır.
"Kiram" Kerim kelimesinin çoğuludur. Günahlardan uzak oldukları için Allah'a yaklaştırılanlar, ikram edilenler demektir. Ya da Kiramdan maksat, müslümanlara acıyan onlar için istiğfar eden ve onları doğru yola sevk edenlerdir.
"Berara", müttakiler, itaatkârlar demektir, bu iki kelime (kiram ve berara) "sefere"nin sıfatıdırlar.
Hadis-i şerifden anladığımıza göre, Kur'an-i Kerim'i süratle okuyan selîka sahiplerinin Kur'an-ı Kerim okumaları onları güzel vasıflarla övülen meleklerle birlik olma mertebesine çıkartacaktır. Okuması işlek olmadığı için kendisine zor geldiği halde Kur'an okuyanlara ise, iki sevab vardır. Ancak bu ifade kötü okuyanın iyi okuyandan daha fazla sevab alacağı şeklinde bir kanaate götürmemelidir. Bundan maksat, okuması zayıf olup da okumakta güçlük çekenleri okumaya teşviktir. Bu durumda olanlar bir Kur'an okudukları, bir de meşakkate katlandıkları için iki ecir alırlar. İyi olanların iki katı ecir değil, Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetinde okuyuşu zayıf olanın okuması, "Kur'an-ı Kerim i kekeleyerek, zorlukla okuyan" şeklinde ifade edilmiştir.[127]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerîm okumak kişiyi meleklerle beraber olacak bir seviyeye çıkarır.
2. Okumakta güçlük çekenler, hem Kur'an-i Kerim okudukları, hem de zorluğa katlandıkları için iki ecir alırlar.[128]

1455. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Allah'ın kitabını okuyan ve onu aralarında öğrenip öğreten bir gruba mutlaka sekinet iner. Kendilerini rahmet kaplar, melekler çevreler ve Allah (c.c.) onları kendi yanındakiler arasında zikreder."[129]

Açıklama

Hadis-i şerifin diğer kitaplardaki rivayeti çok daha uzundur.Ebu Davud'un bu rivayeti öbürlerinin sonundaki bir bölümden ibarettir. Müslim'in rivayeti şu mânâyı verecek şekildedir: "Kim bir mü'-minin dünya kederlerinden bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet gününün sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık verir. Kim bir müslümanın (ayıbını) gizlerse, Allah da onun dünyada ve âhirette(ki ayıplarım) örter. Kul, müslüman kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır. İlim öğrenmek için yola giren kimseye Allah Cennete giden bir yolu kolaylaştırır..." Hadisin bundan sonraki kısmı Ebu Davud'un üzerinde durduğumuz rivayetidir. Ancak sonunda "ameli geri (noksan) olanı soyu sopu ileri geçiremez" ilâvesi vardır.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre mescidlerde toplanıp Kur'an-ı Kerim okuyan birbirlerine tekrarlayan ve öğretenlere bir takım mükâfatlar vardır. Bu mükâfatların izahına geçmeden önce iki noktaya temasta yarar vardır:
Birincisi: Burada sadece Allah'ın evlerinin zikredilmesi, camilerin şerefine mebnîdir. Evler de aynı hükmün içine girer. Yani Kur'an okumak için evlerde de toplamlsa aynı ecre nail olunur.
İkincisi: Camilerde Kur'an okumak ve okutmak namaz kılanlara zarar vermemekle kayıtlıdır. Çünkü namaz kılanın zihnini karıştırıp yanılmasına sebep olacak derecede sesli okumak ona zarar vermektir. Resûlullah (s.a.) müslümana zarar verme konusunda şöyle buyururlar; "Bir mü si umana zarar veren kişiye Allah zarar verir, kim de müslümana meşakkat verirse, Allah da ona meşakkat verir/' (Bu hadisin bir benzeri 3635 numarada gelecektir.) Hadisten, başkasına zarar vermeden camilerde Kur'an-ı Kerim okumak için toplananlara şu mükâfatların verileceği anlaşılmaktadır:
a. Onlara "sekinet" inecektir. Kadı İyaz sekinetten maksadın rahmet olduğunu söylemiş, Nevevî ise, rahmetin sekinetin hemen peşinden zikredildiğini söyleyerek bu görüşü zayıf bulmuştur. Nevevî'nin tercihine göre, se-kînet, "vakar ve sükûn'Mur. Onun kalb temizliği ve nefsânî zulmetlerin gitmesi olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları ise, sekinetten maksadın, melekler olduğunu, çünkü onların zikri dinlemek için Kur'an-ı Kerim okuyanların yanlarına indiklerini söylerler. Buhârî ve Müslim'in Berâ (r.a.)'den rivayet ettiği olay bu son mânâyı destekler: "Bir adam Kehf Suresini okuyordu atı da yanında iki iple bağlı idi. Bir bulut peydahlanıp üstünde dönmeye ve ona yaklaşmaya başladı. Adamın atı da o buluttan ürktü. Sabah olunca adam Resulüllah'a gelip durumu bildirdi. Efendimiz "O bulut seki-netti. Kur'an-ı Kerim için indi" buyurdu.
b. Kur'an okuyanları rahmet kaplar. Bundan maksat, onlara fazl ve ihsanın yayılmasıdır.
c. Kendilerini rahmet melekleri çevreler. Kur'an dinlemek için gelip onların etrafını doldururlar.
d. Cenab-ı Allah bu kullarını kendisine yakın olanlar arasında sayar.Onlar da mukarreb melekler ve Peygamberlerdir. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bir kutsi hadiste Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Kim beni kendi kendine anarsa, ben de onu kendi kendime anarım. Kim de beni bir topluluğun içinde anarsa, ben onu ondan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım" bu hadis-i

kudsî son maddeyi başka hiç bir kelimeye ihtiyaç duyurmayacak derecede açıklamaktadır.[130]

Bazı Hükümler

1 . Kur'an-ı Kerim okumak için camilerde toplanmak efdaldır.Nevevî bu hüküm için, "o bizim (Şâfiiler) ve cumhurun mezhebidir. Malik ise, bunu mekruh sayar," der. Ancak bu toplanma namaz kılanlara zarar vermemelidir. Evlerde toplanmak da camide toplanmak hükmündedir.
2. Kur'an okumak ve Kur'an öğrenmek için camilerde toplananlara bir takım mükâfatlar vardır. Bu mükâfatlar yukarıda maddeler halinde beyan edilmiştir.[131]

1456. ...Ukbe b. Amir el-Cühenî (r.a.)'den; demiştir ki:
Biz Suffa'da iken Resûlullah (s.a.) yanımıza çıkageldi ve;
"Hanginiz sabahleyin Buthan veya Akik'a gidip Allah'a (karşı) günah işlemeden ve akrabalık bağlarını kesmeden iri hörgüçlü, gösterişli iki deve almak isler?" buyurdu. Oradakiler:
Hepimiz ya Resulüllah (s.a.) dediler. Efendimiz;
“Vallahi birinizin hergün sabahleyin mescide gidip Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi, onun için iki deveden daha hayırlıdır. Eğer üç âyet öğrenirse üç deveden hayırlıdır. (Okunacak her âyet) kendi sayısınca deveden daha hayırlıdır" buyurdu.[132]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayetinde buradakinden farklı olarak hadisin son tarafında "iki âyet öğrenmeyi" söz lerinin yanında "veya okumayı" ve en son olarak da "dört âyet dört deveden hayırlıdır" ilâveleri vardır.
Ayrıca Ebû Dâvud'daki "iri hörgüçlü, gösterişli iki deve olayı" yerine "iri hörgüçlü iki dişi deve getirmeyi..." ifâdesi yer almıştır. Hadiste geçen bazı tabirleri izah edelim: Suffa: Medine'deki mescid-i Nebevi'nin geri tarafında mescide bitişik gölgeliktir. Dilimizde "Sofa" diye tâbir ettiğimiz yerdir. Mekke'den Medine'ye göç eden Muhacir fakirler, kimsesizler burada yatarlar kalkarlar. Kur'an-ı Kerim öğrenmekle meşgul olurlardı. Bu şahıslara "Ashab-ı Suffa (suffa ashabı)" denilirdi. Bu zâtlar müslümanların müsâfirleri idiler. Çoğu vakitlerini Hz. Peygamber'in sohbetlerinde bulunup onun hadislerini ezberleyerek Kur'an okuyarak ibâdet ederek geçirirlerdi. Sırtlarında odun getirerek geçimlerini te'min ederlerdi. Hz. Peygamber (s.a.) burada barınan Müslümanlara eğitmek ve Kur'an-ı Kerîm'i öğretmek için özel muallimler tâyin eder, ilmî seviyesi yeterli hâle gelenleri Medine dışındaki müslüman kabilelere muallim olarak gönderirdi. Bu yüzden Suffa ashabının sayısında devamlı değişiklik olurdu. Sayılan bazan ikiyüze kadar çıktığı halde, cihâda veya Kur'an öğretimine gönderildikleri zamanlarda da oldukça azalırdı. Ebu Nuaym "Hılyetü'l-evliya" adındaki kitabında bu zatlardan yüzden fazlasının adını verir. Resûlullah (s.a.)'den en fazla hadis rivayet eden Ebu Hüreyre, Suffâ ashâbındandır.
Buthan ve akîk: Medine-i Münevvere'de iki vadinin isimleridir. Resülullah (s.a.)'m başka vadileri değil de bu iki vadiyi söz konusu etmesi buralarının deve satılan en yakın pazarlar olması sebebiyledir.
Hadisi şerifteki "Hanginiz Buthan veya Akik'a gitmeyi ister" şeklindeki ifâdeden "veya" sözünü Hz. Peygamber (s.a.)'in söylediği anlaşılıyor. Halbuki Câmiu'l-UsuPdaki ifâde tarzı ise, "veya" sözünün Resulullah (s.a.)'a değil, râviye ait olmasını gerektirir, şekildedir.
Zehrâveyn: Tercemeye "gösterişli" diye geçtiğimiz bu kelimenin tam karşılığı "semizliklerinden dolayı beyaza meyilli" demektir.
Hadisden anladığımıza göre, Fahr-i Kâinat bir gün ashab-ı suffanın yanına teşrif buyurup onları Kur'an-ı Kerim öğrenmeye teşvik etmiş, ancak bu teşviki bir temsille ifadelendirmiştir. Hadis metninde açık olarak görülen bu anlatımdaki "Allah'a karşı günah işlemeden ve akrabalık bağlarını kesmeden" kaydından maksad, alınan develerin ister akrabaya ister yabancıya ait olsun, gasb veya hırsızlık gibi günâha daldıran akrabalık bağlarını kesen haram bir yolla değil, helâl bir şekilde olmasıdır. Akrabanın malını çalmak veya gasbetmek, akrabalık bağlarının kesilmesine sebeptir.
Peygamber (s.a.) Efendimiz önce karşısındakilerin helal yolla iki kıymetli deveye sahib olma arzularım görünce onlara çok daha hayırlı olan bir yol göstermiş ve mescide gidip iki âyet öğrenmenin iki deveden,|üç ayet öğrenmenin üç deveden sayı ne kadar çoğahrsa çoğalsın, Öğrenilen âyetlerin kendi sayılarında deveden daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Efendimizin bu sözleri bir temsildir. Yoksa Kur'an-ı Kerim’in bir tek âyeti, değil bir iki deve, tüm dünyadan daha kıymetlidir. Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.)
"Eğer dünyanın Allah katında bir sivri sineğin kanadı kadar değeri olsaydı, kâfirlere bir yudum su bile vermezdi" buyurmuştur. Dünyanın bu değersizliğine rağmen sahâbilerin deve sahibi olmayı istemekteki arzuları dünya ve dünyalığa bağlılıklarından değil, ahireti kazanma isteklerinden dolayıdır. Onlar fakirlere vermek, Allah yolunda savaşanlara harcamak için mal sahibi olma arzusu duymuşlardır depolamak için değil.
Üzerinde durduğumuz hadis, "Kur'an-ı Kerim okumanın sevabı" konusunun son hadisidir. Bu konudaki hadis-i şeriflerin hepsi Allah'ın kelâmı Kur'an-ı Kerim'i okumanın, öğrenmenin ve öğretmenin ne derece büyük se-vablara vesile olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.)'in bu mevzudaki hadisleri bunlardan ibaret değildir. Ebû Davud'un Sünen'inde yer almayıp diğer sahih hadislere ait kitaplarda mevcut olan birkaç hadise işaret ederek konuya son vermek istiyoruz:
Ebu Zer (r.a.)'den; Dedi ki: Resulüllah'a:

Bana (birşey) tavsiye et, ey Allah'ın Resulü! dedim.
"Allah'dan sakın çünkü takva her işin başıdır", buyurdu.
(Tavsiyeni) artır, ya Resûlüllah, dedim.
"Çok kuran oku, çünkü o senin için dünyada nur, semada hazırlıktır." "Kur'an okuyunuz. Çünkü kıyamet günü sahibine şefaatçi olarak gelir."[133]
"Kur'an-ı Kerim okuyan mü'minin tadı ve kokusu güzel ütrücce (ağaç kavunu) gibidir. Kur'an okumayan mü'm in ise, hurma gibidir ki, onun kokusu yok fakat tadı lezzetlidir, kur'an okuyan münafık ise kokusu güzel fakat tadı acı reyhana benzer. Kur'an okumayan münafık ise, tadı acı kokusu da olmayan Ebû Cehil karpuzu gibidir."[134]

Bazı Hükümler

1. Kişi anlatmak istediği bir şeyi temsil getirerek ifade edebilir.
2. Kur'an-ı Kerim okumanın hayrı, dünya ehli nazarında kıymetli görünen her şeyin üstündedir.
3. Camilerde Kur'an-ı Kerim okumanın ve başkalarına öğretmenin sevabı büyüktür.[135]

15. Fatiha Suresi(nin Fazileti)

1457. ...Ebu Hüreyre (r.a.); "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:
"Fatiha Suresi, ümmü'I-Kur'an, ümmü'l-kitab ve seb'ü'l-mesânîdir."[136]

Açıklama

Kur'an-ı Kerimin ilk suresine' Fatiha adının verilmesine sebep, Kur'an-ı Kerimin tertibine, yazılmasına ve namazda okunmasına bu sure ile başlanılmasıdır.
Müfessirlerin çoğuna göre bu sure Mekke'de; İmam Mücâhid'e göre ise, Medine'de nazil olmuştur. Biri Mekke'de biri de Medine'de olmak üzere iki defa nazil olduğunu söyleyenler de vardır.
Fatiha Suresinin başka birçok isimleri vardır. Bunlardan üçü, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifde zikredilmiştir.
Ümmü'l-Kur'an: Kur'an'ın aslı, Kur'an'ın anası demektir. Bu sure Ümmü'l-Kur'ân denilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bunlar:
1. Fatiha suresi Kur'an-ı Kerim'in diğer surelerinin aslı, menşe'i ve tohumu gibidir. Bir şeyin aslına ve menşe'ine "ümm (ana)" denildiği için bı sureye "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
2. Kur'an-ı Kerim'in asJ ve maksatları dörttür: Bunlar ilâhiyyât, âhiret Peygamberlik, kaza ve kaderin Allah'a ait olduğudur. Fatiha suresi bu dört unsuru öz olarak sinesinde toplamaktadır:âyetleri bütün kemal sıfatlarım üzerinde toplayan, icattan yani ilahiyattan bahseder. O Allah (c.c.)'dir. " -din gününün mâliki" âyeti, âhirete delâlet eder. “- sadece sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz" âyeti de, her şeyin Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu bildirmektedir.”- = Bizi doğru yola ilet..." ve devamı da yine kaza ve kaderi Allah'a nisbetle birlikte Peygamberliğin de ispatına delâlet etmektedir.
îşte İslâm'ın temeli bu dört esastır. Kur'an-ı Kerim de asıl olarak bunlardan bahsetmektedir. Diğer meseleler bu dört temel etrafıkıda dönmektedir. Bu dört esas Kur'an-ı Kerim'deki en büyük maksatlar olunca ve Fatiha Suresi de bu esasları içine alınca bu sureye "Ümmü'l-Kur'an = Kur'an'ın aslı" denilmesinin sebeb ve hikmeti ortaya çıkar. Fatihanın ilk yarısı, Mekke'de nazil olan; son yarısı da Medine'de nazil olan sûrelerdeki mânâların özünü ihtiva etmektedir.
3. Kullaktan maksat ya ilâhî izzeti veya kulluğun zilletini bilmektir. Bu sure bunların her ikisine de şâmil olduğu için "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
4. Beşeri İlimler: Ya Allah'ın zâtını, sıfatlarını ve fiillerini bilmek olan usul ilmi; ya Allah'ın hüküm ve teklifleri olan fürû' ilmi ya da ruhanî nurların görülmesi için içi tasfiye eden ilimdir. Fatiha Suresi bu üç şeyi kendisinde toplamaktadır. Onun için "Ümmü'l-Kur'an" denilmiştir.
5 . "el-Ümm" Arabça'da "sancak" mânâsına da gelir. Sancak askerin harekâtında esas olduğu gibi Fatiha Suresi de mü'minlerin sığınağıdır. İnsanların hayatta ve öldükten sonra dönüş yeri yeryüzü olduğu için arza da "Ümm" denilir.
"Ümmü'I-Kitâb" bu terkibin mânâsı'da "kitabın aslı, kitabın anası" dır. "Ümmü'l-Kur'an" ile aynı mânâyı İfade eder. Çünkü bu terkibteki kitabdan maksat, Kur'an'dır.
Hadis-i Şerifte Fatiha Suresine ad olarak zikredilen üçüncü söz de “sebü 'I-mesânî' 'dir.
Seb'ü'I-mesânî: "Tekrarlanan yedi (âyet)" demektir. Fatiha Sûresi yedi âyettir ve her namazın her rekatında tekrarlanmaktadır. Onun için "her namazda tekrarlanan yedi âyet" mânâsına olmak üzere Fatiha Suresine "Seb'ü'l-Mesânî" denilmiştir.
Fatiha Suresinin yedi âyet oluşunda ittifak olmakla beraber, âyetlerin işâretlenişinde görüş ayrılığı vardır. Hanefîlere göre Fatihanın başındaki besmele Kur'an-ı Kerim'den değildir.Buna karşılık müstakil bir âyettir. Şâfiîlere göre ise, besmele Kur'an'dan bir âyettir. Ancak müstakil bir âyet değildir. Fatiha Suresine Sebü'l-mesânî adını bizzat Cenab-i Allah vermiştir. Hicr suresinin 87. âyetinde "And olsun ki sana daima tekrarlanan yedi (âyetli fatiha) ile Kur'an-ı azîmi verdik buyrulmuştur.
Bu sureye "Seb'ul-Mesânî" denilmesinin hikmeti olarak şunlar da zikredilmektedir: "Mesânî" "Müstesna" ile alakalı bir kelimedir. Fatiha Suresi tüm diğer kitaplardan müstesnadır. Peygamber (s.a.) bir hadisinde "Yemin ederi.n ki, Allah Tevrat'ta, İncil'de, Zebur'da ve Kur'an'da O (fatiha)nun bir benzerini indirmemiş t ir. Şüphesiz o Seb'ü'l-Mesânî ve Kur'an-ı azimdir" buyurmuştur.
Fatiha yedi âyettir. Cehennemin de yedi kapısı vardır. Fatihadan her bir âyet okunduğunda okuyan için Cehennemde bir kapı

kapanır.
Fatiha Sûresinde Allaha medh ü sena olduğu için bu isim verilmiştir. İbn Abbas'tan yapılan bir rivayete göre Seb'ü'l-Mesânî el-Bakara'mn başından el-A'raf m sonuna kadar olan altı uzun sure ile birlikte "Berae veya Yunus sureleridir." Bu görüşün geniş izahı 1459 numaralı hadisin açıklamasında gelecektir.
Fatiha Suresinin bunlardan başka da isimleri ve bu isimlerin her birinin verilişinde hikmetler vardır. Aşağı-yukarı tüm tefsir kitaplarında veriliş sebepleri belirtilen bu isimlerin en önemlileri: "el-Hamd", "Esas", "el-Vafıye", "el-Kâfiye", "Kenz", "es-Salat", "Sure-i Şükür", "Sure-i Dua", "Sûre-i Şifa" ve "Sûre-i Sual"dir.
Hanelilere göre Fatiha Suresini farz namazların ilk iki rekatında, nafile namazların her rekatında okumak vâcibtir.
Şâfiîlere göre ise, her rekatte Fatiha Suresinin okunması farzdır. Bu mezhep mensublarına göre imama uyan muktedî ile tek başına kılan münferid arasında fark yoktur. Sadece imama sonradan uyan mesbûk bu hükmün dışındadır. Mesbûk yetişemediği rekatin fatihasından mes'ul değildir. Ayrıca hızlı okuyan imamın peşindeki orta hızla okuyan muktedi, tamamlayama-dığı fatihanın kalanından muaftır. Şâfiîlere göre Fatihayı bilmeyen kişi Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir yerinden yedi âyet okur, onu da bilmezse Allah'ı zikreder.[137]

1458. ...Ebu Said b. el-Mualla[138] (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; o namaz kılarken, Resulullah (s.a.) kendisine uğrayıp onu çağırdı.
Ebu Said dedi ki: Namazı kıldım (bitirdim) sonra Resul-i Ekrem (s.a.)'e geldim. Efendimiz:
"Bana cevab vermene ne manî oldu?" dedi.
Namaz kılıyordum, dedim. "- Allah Azze ve Celle;
"Ey Mü'minler! Sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman, Allah'a ve Resulüne icabet ediniz.'[139] buyurmadı mı? Şüphesiz mescidden çıkmadan önce sana Kur'an'dan -Halid şüphe etti- veya Kur'an'daki (sevabı) en büyük sureyi öğreteceğim, buyurdu.
Ebu Said devamla şöyle dedi:
Sözünü bekliyorum (sözünü hatırla) ya Resulullah! dedim.
"O bana verilen seb'ül-mesânî, namazlarda tekrarlanan yedi âyet ve Kur'an-ı azimdir" buyurdu.[140]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Buharı'deki rivayetinde bazı küçük farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunların en önemlisi burada mevcut olmamakla birlikte Hz. Peygamber (s.a.)'in mescidden çıkmak isteyince râvi Ebu Said b. el-Mualla (r.a.)'nın elinden tutmasının Buhârî'nin rivayetinde mevcut olmasıdır. Ayrıca Ebû Davud'un rivayetinde Tabiî râvinin sözü olarak geçen "Ebu Said b. el-Mualla, namaz kılarken Resulullah (s.a.) ona uğrayıp çağırdı" şeklindeki ifâdeler, Buhâri'de bizzat Ebu Said'in sözü olarak "ben mescidde namaz kılıyordum. Resulullah (s.a.) beni çağırdı fakat icabet etmedim" tarzında vârid olmuştur.
Gerek Ebû Davud'un gerekse Buhârî'nin rivayetlerinden anlaşılıyor ki Ebu Said b. el-Mualla (r.a.) Mescidi Nebevî'de namaz kılarken Fahr-i Kâinat (s.a.) gelmiş ve Ebu Said'i çağırmıştır. Ebû Said, Efendimize cevab verdiği takdirde namazının bozulacağım zannederek karşılık vememiştir. Namazını tamamlamak istemiştir. Namazını bitirip de Resulüllah'ın yanına varınca, çağırdığında gelmeyişine namazda olduğunu sebep göstererek özür beyân etmiştir. Buna karşılık Hz. Peygamber (s.a.): "Allah (c:c.) Kur'an-ı Kerim'de; "Ey iman edenler sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman Allah'a ve Resulüne icabet ediniz" buyurmadı mı?" diyerek tarizde bulunmuştur. Şüphesiz adı geçen sahâbi Efendimizin hatırlattığı âyet-i kerimeyi biliyordu. Fakat namazda iken namazı terkedip Hz. Peygamberin dâvetine uyulacağını bilmiyordu.
Resülullah Efendimiz bu âyeti okuduktan sonra "Ya Ebâ Saîd! Şüphesiz sana mescidden çıkmadan önce Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteceğim" buyurmuş, fakat susmuştur. Bu ifadedeki "en büyük sure"den maksat, "sevabı en büyük sure"dir. Bazı âlimler Efendimizin bu sözüne dayanarak Kur'an-ı Kerim'deki surelerin bir kısmını diğerlerinden üstün tutmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Eş'arî ve diğer bazı âlimler ise, buna karşı çıkarak "aşağı görülen sure efdal derecesinden daha noksandır. Halbuki Allah'ın isimlerinde sıfatlarında vekelâmında noksanlık olamaz" demişlerdir. Ancak bazı-surelerin diğerlerine nisbetle daha efdal olabileceğini bildiren birçok sahih hadîs vardır. Bu hadisler Eş'ârî ve onun görüşünde olanların sözlerine muhalif düşmektedirler. Sonra sureler arasındaki üstünlük sıfat yönünden değil, mana yönündendir. Allah'ın kelâmı ve sıfatı olmaları yönünden ise hiçbir surenin diğerinden üstünlüğü yoktur. Bu konuda 1460 nolu hadiste biraz daha tafsilat gelecektir.
Hadis-i şerifin siyakından anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber "sana Kur'-atı'daki en büyük sureyi öğreteceğim" dedikten sonra, bu sözünü unutmuş Buhârî'nin rivayetine göre Ebu Said'in elinden tutup mescidden çıkmak istemiştir. Bunun üzerine Ebu Said "Ya Resulalah! Sözünü hatırla (sözünü bekliyorum)" diyerek Efendimiz (s.a.)'e biraz evvel söylediğini hatırlatmıştır. Bu hatırlatma Buhârî'de "Ya Resulallah! Sana kurandan bir sure öğreteceğim ki, O Kur'an'daki surelerin en büyüğüdür, demedin mi?" şeklinde İfâde edilmektedir. Bu hatırlatma üzerine Hz. Peygamber (s.a.) "- (O sure)" dir ki, o bana verilen Seb'ül-Mesânî namazlarda tekrarlanan yedi âyet ve Kur'an-i azimdir" buyurmuştur.
Seb'ül-Mesânî konusunda bundan evvelki hadisin şerhinde yeterli bilgi verilmiştir. Resulüllahın bu son sözünde "Kur'ân-ı Azim"in "Seb'ül-Mesânî" terkibi üzerine atfedilmesi, iki şeyin arasını ayıran atıf değil, atf-i murâdif-tir. Yani hem "Seb'ül-Mesani" hem de "Kur'an-ı azîm"den maksat, Fatiha Süresidir. Fatiha Suresine "Kur'an-ı azim" denilmesine sebep, Fatihanın Kur'an-ı Kerim'in tamamında tahakkuku istenilen mânâları öz olarak ihtiva etmesidir. Bu konuda bundan önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Bu hadiste mevzuu bahsedilen olay, Ebu Said b. el-Mualla'nm başından geçmiştir. Tirmizî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet

ettiği başka bir haberde ise, aynen buradakine benzer bir olayın Übey b. Ka'b için vaki olduğu bildirilmektedir. Tirmizî'deki bu olay şu şekildedir:
Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) Ubey b. Ka'b (r.a.)'in yanına çıkıp o namaz kılarken "Ey Übey!" diye seslendi. Übey döndü (fakat) cevab vermedi. Namazını kısa kesip Resülullah (s.a.)'a geldi ve "es-Selamü aleyke ya Resulullah!" diye selâm verdi. Efendimiz Übeyy'in selamım alıp:
"Ey Übey! Ben çağırdığım zaman bana cevab vermene mani olan nedir?" buyurdu. Übey:
Ya Resulullah! Namazda idim diye özür beyân etti. Bunun üzerine Re-sülullah (s.a.)-:
"Bana vahyolunan (Kur'an)da, Resulullah sizi, size hayat verecek bir şeye çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icabet ediniz, diye (bir âyet) bulmadın mı?" buyurdu. Übey:
Evet Ya Resulallah, inşallah bir daha tekrarlamam cevabını verdi. Beyhakî, aynı olayın bir defa Ebu Said b. el-muaüâ'mn bir defa da Ubey b. Ka'b'ın başından geçtiğini söyleyerek iki hadisin arasını bulma yönüne
gitmiştir. el-Askalânî de her iki hadisin çıkış yerlerinin ve siyaklarının farklılığına dikkati çekerek Beyhakî'nin dediğini almak gerektiğini bildirir.
Aynı olayın Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'nin başından da geçtiğini söyleyenler de olmuş ise de, bu el-Askalânî'nin dediği gibi vehimdir.[141]

Bazı Hükümler

1. Fatiha son derece faziletli bir sûredir.
2. Kur'an-i Kerim surelerinin birbirine nisbetle sevab yönünden üstün olmaları caizdir.
3. Hz. Peygamber (s.a.) bir müslümanı çağırdığı zaman, derhal cevab vermek vâcibtir. Müslümanın namazda olması hükmü değiştirmez. Ancak Resulüllahın dâvetine uymak için namazı kesen bir kimsenin namazının bozulup bozulmadığı Hanefî ve Şafîî âlimleri arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilaflardan birini diğerine tercih etmeyi gerektiren bir özellik yoktur. Malikîlerdeki esah olan görüşe göre, namaz bâtıl olur.
4. Bir şeyi emr veya nehyetmekle görevli olan kişi davetini hikmet ve mev'izâ-i hasene ile yerine getirmelidir.[142]

16. Fatiha Uzun Surelerdendir Diyenler

Bu başlığın iki ayrı mânâya ihtimali vardır. Bunlar:
1. Fatiha Suresi ihtiva ettiği geniş mânâlar itibariyle uzun surelerdendir.
2. Seb'ül-mesânî, uzun surelerdir. Bu durumda başlıktaki zamiri bundan önceki hadis-i şerifteki "Seb'ül-mesânî" terkibinin yerini tutar, harf-i cerri de zâid olur.
Aşağıdaki hadis-i şerifin anlaşılması bu iki ihtimâle göre farklılık gösterecektir.[143]

1459. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'a uzun seb'ül-mesânî verilmiştir. Musa (a.s.)'a da altı levha verilmişti. Ancak o levhaları atınca ikisi kaldırıldı. Dört tane kaldı.[144]

Açıklama

Yukarıda da işaret edildiği gibi Seb'ül-Mesânî'nin iki mânaya ihtimali vardır; Birincisi: Fatiha süresidir. Buna göre uzun olan, onun âyetlerinin ihtiva ettiği mânânın genişliğidir.
İkinci ihtifal de, bu haberdeki Seb'ül-mesânî'den maksadın, Kur'an-ı Kerim'in baş tarafındaki uzun sureler olmasıdır. Bu durumda hadisin mânâsı; "Resulullah (s.a.)'a yedi uzun sure verilmiştir" olur. Bu sureler, el-Bakara, Âl-î İmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-En'am, el-A'raf ve et-Tevbe sureleridir. Nesâî'deki bir rivayette İbn Abbas Hazretleri, Seb'ül-Mesânî'yi bu yedi sûrenin isimlerini sayarak tefsir etmiştir.
İbn Cerîr'in, Tefsirinde yine İbn Abbas'tan rivayet ettiği bir haber de Nesâî'nin rivayeti ile aynı mânâyı ifade etmektedir. Ancak İbn Cerîr'in rivayetinde râvilerden İsrail, ilk altı surenin isimlerini saymış "îbn İshak yedincisini de söyledi ya unuttum" demiştir.
Ebû Dâvûd "Seb'ül-mesânî" konusunda birinci görüşü, yani onun, yedi âyetli fatiha suresi olduğunu tercih etmiş, sarihler de ona uymuşlardır. Yine İbn Cerir'in İbn Abbas'tan yaptığı başka bir rivayet de bu tercihi desteklemektedir. İşaret edilen rivayet şöyledir: İbn Abbas (r.anhuma) " = Şüphesiz biz sana Seb'ül-mesânFyi verdik'[145] âyet-i kerimesi hakkında, "O ıseb'ül mesânî) fatiha süresidir..." demiştir.
Hadis-i şerifin devamında Hz. Musa'ya altı levha verildiği ve Musa aley-hisselâm'ın bu levhaları yere atınca ikisini kaldırıp geriye dört levha kaldığı bildirilmektedir. Süyûtî'nin Dürrü'l-Mensûr'daİbn Abbâs'dan rivayet ettiği bir haberde bu bölüm şu şekilde ifâdelendirilmiştir:"Hz. Musa (a.s.) levhaları atınca, onlar kırılıp kaldırıldı. Ancak altıda biri kaldı." Yine İbn Abbas'tan rivayet edilen başka bir haber de şöyledir: "Allah Azze ve Celle Musa (a.s.) için içerisinde mev'iza ve herşeyin tafsili olan levhalar yazdı. Ancak Musa (a.s.) onları atınca Allah (c.c.) o levhaların yedide altısını kaldırdı sadece yedide biri kaldı. Allah azze ve celle onların nüshasında hidayet ve rahmet vardır" buyurur. O, levhalardan kalandadır."
Hz. Musa'nın zikri geçen levhaları atması, Cenab-ı Hak ile münacâttan döndüğü zaman olmuştur. Kavminin yanına gelip de onların buzağıya taptıklarını görünce sinirlenmiş ve Tevrat'ın yazılı olduğu levhaları fırlatmıştır. Bunun üzerine bu

levhalardan ikisi Allah tarafından kaldırılmış, geriye dört tanesi kalmıştır. Beğavî kaldırılan levhalarda gayba ait haberlerin, kalanlarda da va'z, ahkâm helâl ve haramın bulunduğunun râviler tarafından nakledildiğini söylemektedir.[146]

17. Âyetü'l-Kürsî'nin Fazileti Hakkında Varid Olan Hadisler

1460. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) (bana);
"Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından senin ezberinde olan hangi âyet (sevab yönünden) daha büyüktür?" dedi.
Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. Resülullah (s.a.) tekrar:
“Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberinde olan hangi âyet (sevapça) daha büyüktür? diye sordu.
= Hayy ve kayyum olan Allah'tan başka ilâh yoktur" (âyetidir,) dedim.
Bunun üzerine Peygamber'(s.a.) göğsüme vurdu ve;
"İlim sana mübarek olsun, ey Ebe'l-Münzir" buyurdu.[147]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen "Ebu'l-Münzir", Übey b. Ka'b (r.a.)'in künyesidir.Buradaki rivayette bu terkibin başında nida harfi (yâ) hazfedilmiştir. Müslim'in rivayetinde ise bu harf mevcuttur.
Peygamber (s.a.) Ubeyy (r.a.)'e "Senin ezberinde olan hangi âyet..." diye sorarken onun bildiklerini öğrenip şeref ve faziletini ortaya koymak istemiştir. Hz. Ubey, Resûlullah devrinde Kur'an-ı Kerim'in tamamını bilen hafızlardandır.
Metinde açıkça görüldüğü gibi Peygamber (s.a.)'in ilk sorusuna, Übey (r.a.) "Allah ve Resulü daha iyi bilir" karşılığını verdiği halde Efendimiz aynı soruyu tekrarlayınca, yani âyetü'l-Kürsî cevabını vermiştir. Hz. Übeyy'in somya ilk sorulduğunda cevap vermeyip Allah'a ve Resulüne havale etmesi edebinden dolayı olabileceği gibi, en efdal âyetin kendi bildiğinden başkasının olabileceği ihtimali veya bu büyük âyeti Resûlullah'ın ağzından duyma arzusu da olabilir.
Fahr-i Kâinât'ın cevab kendisine havale edildikten sonra aynı soruyu tekrarlaması, vahy yoluyla Übeyy'in bu sorunun cevabını bildiğine muttali olmasından dolayı olsa gerektir. Hz. Übeyy de Resûl-i Ekrem (s.a.)'in soruyu tekrarladığını görünce, cevabın kendi bildiği olduğunu hissetmiş ve söyleyivermiştir.
Übeyy'in, soru ilk sorulduğunda cevabı bilmediği halde keyfiyeti Allah ve Resulüne havale ettikten sonra Allah'ın bir lutfu olarak kendisine ilham edilip, onun da bu ilham üzerine cevab vermiş olması da mümkündür.
Hadîs-i Şerifte görüldüğü gibi Hz. Peygamber Übey (r.a.)'ın cevabını pek beğenmiş ve eli ile göğsüne yavaşça vurarak "ilim sana mübarek olsun" buyurmuştur. Bu, Übeyy'in ilminin yüksekliğine işarettir.
Hadis-i şerif Âyetü'l-Kürsî'nin sevab itibariyle Kur'ân-ı Kerim'in en büyük âyeti olduğunu bildirmektedir. Nevevî'nin beyânına göre, bu üstünlük mezkûr âyetin Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının asıllarını yani ilâhtık, vahdaniyet, hayat, ilim, mülk, kudret ve irâdeyi kendisinde toplamış olmasıdır. Bu yedi sıfat, Allah (c.c.)'ın isim ve sıfatlarının esaslarıdır. Bu âyet-i kerime tüm kemâlâtm Allah'a ait olduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın bütün noksanlıklardan münezzeh bulunduğuna delâlet eden ana meseleleri içinde toplamaktadır. Allah'ın birliği, azameti, yüce isim ve sıfatları hep bu âyette yer almıştır. İçerisinde Allah'ın adı açık ve gizli onyedi defa zikredilmektedir.
Âyetü'I-kürsî, kelime kelime incelendiğinde Kur'an'ın en büyük âyeti oluşunun sebebi ortaya çıkar: " = kendinden başka ilâh olmayan Allah diridir", Cenâb-ı Allah'ın zât ve celâline işarettir. kendi kendine kâim olan demektir. Bu, azamet ve celâlin son haddidir. " = Onu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar." Bu, Allah'ı yaratıkların sıfatlarından tenzih ve takdîsdir. " = Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur," fiillerin birliğine işarettir. Çünkü bütün fiiller O'ndandır ve O'na dönücüdür. " = Onun izni olmadan yanında şefaat edecek kimmiş?" âyeti Allah'ın hüküm, emir ve mülkte tek olduğuna, onun yanında kendisinin izin vermediği hiçbir kimsenin şefaat edemeyeceğine delâlet etmektedir. Bu âyet, mülk ve emirde Allah'a ortak olmayacağını kesin olarak göstermektedir .O"(yarattıkîanmn) önlerindekini, arkalanndakini bilir. Onun ilminden yalnız kendisinin dilediğinden başka hiçbir şeyi kavyaramazlar." Cenabı Hakk'm ilim sıfatına, bazı bilgilerin tafsilinin ve ilminin sadece ona ait olduğuna işarettir. Gerçek şu ki, Allah'tan başka hiçbir kimsede, onun irâde ve dilemesiyle verdiğinden başka ilim yoktur. " = O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır." Allah'ın mülkünün büyüklüğüne ve kudretinin kemâline işarettir. " = Bunların muhafazası ona ağır gelmez." Onun izzetinin kemâline za'f ve noksanlıklardan münezzeh olduğuna işarettir. = O çok yüce, çok büyüktür." O Allah, yaratıkların sıfatlarından münezzeh, kibriyâ ve azametle muttasıftır. Bu da işte bu iki büyük sıfata işaret etmektedir.
Görüldüğü gibi âyetü'l-kürsîson derece yüce mânâları, sinesinde toplayan bir âyettir. Bu mânâlara sahib olan başka hiçbir âyet mevcut değildir. Gerçi Haşr Suresinin sonundaki ve Hadîd Suresinin başındaki ayetler, yukarıda zikr edilen mânâları ihtiva etme yönünden âyetü'l-kürsî'ye yakındırlar, ama bunlar bir tane değil, birkaç tane âyettir. Üstelik âyetü'l-kürsî bu işaret edilenlerden sıfatları ile farklılık göstermektedir ki, bu isimler, -âlimlerin çoğuna göte- ism-i a'zamdır.
Yalnız şunu hatırlatmak gerektir ki, Âyetü'l-Kürsî'nin bu derece büyük faziletlere sahib olması diğer âyetlerin noksanlığını gerektirmez. Çünkü Allah'ın kelâmında noksanlık tasavvur edilemez. Öyleyse üstünlük ya sevap yönündendir ya da birbirine nisbetledir. 1457. hadisin şerhinde bir nebze temas edilen bu konu, "hadisten çıkarılabilecek hükümler" kısmında tekrar ele alınacaktır.
Âyetü'l-kürsî'nin büyüklüğüne delâlet eden başka hadisler de vardır. Bunlardan birkaç tanesini aktarmakta fayda görüyoruz.
Ebû Hüreyre (r.a.) anlatır: "Peygamber (s.a.) ramazan (ayında) zekâtını korumak üzere beni vekil tayin etti. Birisi gelip yiyecekten avuçlamaya başladı. Adamı yakalayıp:
Seni mutlaka Resulüllah (s.a.)'a götüreceğim, dedim.

Bırak beni çünkü muhtacım, çoluk çocuğum ve çok ihtiyacım var dedi. Bırakıverdim gitti. Sabah olunca Hz. Peygamber; "Ey Ebâ Hüreyre! Dün gece esirine ne yaptın?"" diye sordu.
Ya Resulellah! Çok muhtaç olduğundan şikâyet etti, acıdım, salıverdim, dedim.
“Dikkat et, o yalancıdır, tekrar gelecektir" dedi.
Resûlullah (s.a.)'m "O tekrar gelecektir" sözü üzerine onun yine geleceğini anlayıp gözetledim. Adam yine zahireden avuçlamaya başladı, ben de onu yakaladım ve:
Seni mutlaka Resulullah (s.a.)'ın huzuruna çıkaracağım, dedim.
Beni bırak muhtacım, çoluk çocuğum var, bir daha dönmeyeceğim, dedi.
Acıdım ve yine serbest bıraktım. Sabah olunca Hz. Peygamber (s.a.); "Ey Ebâ Hüreyre! Esirine ne yaptın?" dedi.
Çok ihtiyacı ve çoluk-çocuğu olduğundan şikâyet etti, ben de acıyıp salıverdim, dedim.
"Ama o şüphesiz sana yalan söyledi, tekrar gelecek" buyurdu. Onu üçüncü kez gözetledim. Adam zahireden yine avuçlamaya başladı. Hemen onu yakalayıp:
Bu sefer seni mutlaka Resulüllah'ın huzuruna çıkaracağım. Bu üçüncü kerredir ki, bir daha dönmeyeceğini söyleyip yine dönüyorsun, dedim.
Beni bırak sana birkaç kelime öğreteyim. Allah onlarla sana fayda verir, dedi;
Onlar nedir?" dedim.
Yatağına uzandığın zaman âyetü'l-kürsî'yi bitinceye kadar oku. O zaman senin üzerinde devamlı olarak Allah'tan bir muhafız bulunur ve sabah oluncaya kadar sana şeytan yaklaşamaz dedi.
Adamı yine salıverdim. Sabah olunca Resulüllah (s.a.); "Dün gece esirine ne yaptın?" diye buyurdu.
Ya Resulallah! Allah'ın kendileri sebebiyle bana menfaat vereceğini söylediği bazı kelimeler Öğretti, ben de serbest bıraktım, dedim.
"Onlar nedir?"dedi.
Bana '"yatağına uzandığın zaman başından sonuna kadar âyetü'l-kürsîyi oku, devamlı olarak üzerinde Allah'dan bir muhafız bulunur ve sabah oluncaya kadar sana şeytan yaklaşamaz, dedi.
[Râvi dedi ki: Onlar zaten hayır işlemeye hırslı idiler]. "- O yalancı olduğu halde, işte bunu doğru söylemiş, üç geceden beri konuştuğun adamın kim olduğunu biliyor musun, ey Ebâ Hüreyre?"
Hayır!
"O şeytandı."
İbn Hıbban'ın, Ubey b. Ka'b'm babasından rivayet ettiği haber de şöyle:
Ka'bların bir hurma harmanı vardı. Orada ne kadar hurma olduğunu biliyordu. Hurmanın eksildiğini görüp bir gece bekledi. Bir de ne görsün erginlik çağına giren bir gence benzeyen bir canlı!
Übey dedi ki, babam ona selâm vermiş o da selâma karşılık vermiş: Übeyy'in babası Ka'b bundan sonrasını şöyle anlatır:
Sen insan mı, yoksa cin misin?
Cin.
Elini bana var, dedim bir de ne göreyim. Bir köpek eli ve bir köpek kılı.
Cin böyle mi olur?
Benim bildiğim cinler arasında benden daha kıllıları var.
Bu işi (hurma çalmayı) niçin yapıyorsun?
Senin sadakayı sevdiğini duydum da, senin yemeğinden bana da nasip olmasını istedim.
Bizi sizden ne korur?
Şu âyet yani âyetü'l-Kürsî. Bunun üzerine ben de onu bıraktım.
Übey dedi ki: Sabahleyin babam Resulüllah (s.a.)'a gidip olayı haber vermiş. Hz. Peygamber (s.a.) "Habis doğru söylemiş” buyurmuş.
Görüldüğü gibi bu iki olay âyetü'l-Kürsî'nin cinlerin ve şeytanların belâsını def eden bir âyet olduğuna delâlet etmektedir.
Ebû Zer (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:
Hz. Peygamber'e:
Ya Resulullah! Sana indirilen âyetlerin hangisi daha büyüktür? dedim. "Âyetü'î-Kürsî, yani Resulüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim namazın ardında âyetü'l-kürsiyi okursa, diğer namaza kadar Allah'ın zimmetindedir."
Hz. Ali şöyle der:
"Eğer, âyetü'l-kürsfnin faziletini bilseydiniz onu hiç bir halde terk etmezdiniz. Şüphesiz Resulullah (s.a.) "âyetü'I-kürsi bana arşın altındaki bir hazineden verildi. O benden evvel hiçbir peygambere verilmedi," buyurdu."[148]
Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bakara suresi (var ya) işte Kur'ân âyetlerinin en üstünü ondadır. Bir evde âyetü'l-kürsî okunur da orada şeytan olursa, mutlaka çıkıp gider."[149]

Bazı Hükümler

1. Bir insanı yüzüne karşı övmek caizdir. Ancak bu maslahat bulunduğu ve karşıdakinin kibre kapılmasından korkulmadığı zaman olur.
2. Âyetü'l-Kürsî Kuf'an-ı Kerim'in sevapça en büyük âyetidir.

3. Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini diğerlerine üstün tutmak caizdir.
1458 numaralı hadisin açıklamasında da kısaca temas edildiği gibi Kur'-an'ın bir kısmının diğer kısmına üstün tutulması cumhura göre caizdir. Ne-vevî bu konuda Kadı İyaz'dan şunları nakleder: "Bu hadis Kur'an'ın bir kısmını bir kısmına üstün tutmanın caiz olduğuna delildir. Aynı şekilde, buna göre Allah'ın kitaplarının birbirine üstün olması da caizdir. Ancak konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Ebu'l-Hasen el-Eşârî, Ebu Bekir Bakıllanî, fa-kih ve âlimlerden bir grub Kur'an âyetlerinin birbirine nisbetle efdal olmalarını caiz görmezler. Çünkü onlara göre Kur'an'ın birkısmını üstün görmek diğerlerinin noksan olmasını gerektirir ki, Allah kelâmında noksanlık bulunamaz. Bunlar hadislerdeki bazı âyetlerin ve surelerin üstünlüğüne delâlet eden ifâdeleri büyüklük ve fazilet olarak te'vil etmişlerdir.
Şerhu Akâid'de Teftezanî şöyle der: "Hadiste vârid olduğu üzere bazı surelerin daha efdal olması caizdir. Üstünlüğün hakikati, bir sûrede Allah'ın zikri çok olduğu ve okuyana daha faydalı olduğu için okumasının efdal oluşudur. Diğer kitapların okunması-yazılması ve hükümleri Kur'an'la neshedilmiştir."[150]

18. Samed (İhlas) Suresinin Fazileti

Samed Suresi diye başlayan îhlâs süresidir. Bu sureye "Samed suresi" denilmesine sebep ise, içerisinde "samed" isminin geçmesidir.
Samed'in âlimler tarafından bir çok mânâsı nakledilmektedir. Bunlar içerisinde en meşhur olanı "herkesin ve herşeyin daima kendisine muhtaç olup müracaat ettiği, kendisinden daha üstünü olmayan ebedî ve daimî olan efendi" demektir. Samed, Allah (c.c.)'in 99 isminden birisidir.
Bu surenin "Samed" ve "İhlâs" dan başka bir çok isimleri vardır. Bazı âlimler bunların sayısını yirmiye kadar çıkarırlar. Bu isimlerin en meşhurları; Tevhîd, Marifet, Tefrîd, Tecrîd ve Necât'dır.[151]

1461. ...Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre;
Bir adam başka birinin suresini tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olunca Resülullah (s.a.)'a gelip bunu azımsa-yarak arz etti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Bana sahib olan Allah'a yemin ederim ki, O (sure) Kur'an-i Kerim'in üçte birine denktir" buyurdu.[152]

Açıklama

Hadis-i şerifte ne Kur'an okuyanın ne de dinleyenin isimleri verilmemiştir. el-Askalânî ve İbn Abdilber, Kur'an'ı dinleyenin bizzat hadisi nakleden Ebu Said el-Hudrî, okuyanın da onun ana bir kardeşi olan Katâde b. en-Nu'man olduğunu söylerler. Aynı hadisi Dâre-kutnî'nin yine Ebu Said'den, "Benim bir komşum vardı. Geceleri kalkar dan başka birşey okumazdı" şeklinde Ahmed b. Hanbel'-in de "Katâde b. Numan tüm geceyi okuyarak geçirdi" ifadeleriyle rivayet etmeleri, Askalânî ve İbn Abdilberr'in söylediklerinin doğru olduğunu gösterir.
Bu durumda hadis-i şeriften anladığımıza göre, Ebu Said el-Hudrî (r.a.) komşusu ve aynı zamanda kardeşi olan Katâde b. en-Numan (r.a.)'in geceleyin İhlâs suresini tekrar tekrar okuduğunu duymuş ve bunu kendince az bulmuştur. Kur'an-ı Kerim'in bunca uzun sure ve âyetleri dururken onun bu küçük sureyi okuması Ebu Said'i böyle bir hisse itmiştir. Sabah olunca Ebû Said el-Hudrî, durumu Hz. Peygambere arz etmiş fakat hiç ummadığı
bir cevab ile karşılaşmıştır. Çünkü onun az bulduğu İhlâs Suresi için Resulullah (s.'a.) yemin ederek, "O, Kıır'an'in üçte birine denktir" karşılığını vermiştir.
İhlâs Suresinin, Kur'an'ın üçte birine denk oluşunun muhteva yönünden mi, yoksa okuyana verilecek sevab itibariyle mi olduğu konusunda değişik görüşler ortaya atılmıştır.
el-Askalânî'nin ifâdesine göre, bazı âlimler İhlâs Suresinin zahiri olarak yani muhteva itibariyle Kur'an'ın üçte birine denk olduğunu söylerler. Çünkü Kur'an-ı Kerim kıssalar, ahkâm ve akâid olmak üzere üç ana mevzu-yu ihtiva etmektedir. İhlâs suresi, akaidi öz olarak içinde topladığına göre, Kur'an-ı Kerim'in üçle biri olmuş olur. Müslim'in Ebu'd-Derdâ vasitasıyle Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif bu anlayışa kuvvet vermektedir:
“Sizden biri hergün Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz mi?"
Evet, dediler. Buna karşılık Resûlullah (s.a.):
"Şüphesiz Allah Teâlâ, Kur'an'ı üç bölüme ayırdı ve ı Onun üçte biri kıldı," karşılığını verdi.
Zürkânî'nin kaydettiğine göre, İbn Abdilber yukarıdaki görüşe itiraz ederek şöyle demiştir: "Kur'an-ı Kerim'de itikad ve tevhide âit esasları İhlâs suresinden daha detaylı ihtiva eden âyetler vardır. Meselâ âyetü'l-kürsî, Haşr suresinin sonu bunlardandır. O halde yukarıdaki mülâhazalarla İhlâs suresine Kur'an'ın üçte biri demek, uygun değildir."
Ebu'l-Abbâs el-Kurtubî de İbn Abdilberr'in bu itirazını şu şekilde reddetmiştir: Bu sure Allah (c.c.)'in tüm kemâl sıfatlarını bünyesinde toplayan iki ismini ihtiva etmektedir: "Ehad ve Samed"... Bu iki isim, başka hiç bir surede bir arada bulunmamıştır. Bu iki is*Si-i celâlin üstünlüğü, tüm kemâl sıfatlarla muttasıf olan Allah'ın birliğine delâlet etmeleri yönündendir. Çünkü bunlardan "el-Ehad", onun kendisine hiçbir eş olmayan hâs varlığına; "Samed" de kemâl sıfatların tamamına delâlet etmektedir. Çünkü o şeref ve üstünlüklerin kendisinde son bulduğudur. İsteklerin mercîî onadır ve ondandır. Bu durumda olan biri de ancak tüm kemal sıfatların sahibi Allah (c.c.)'dır. Bu sure Allah'ın zat-ı mukaddesini bilmeyi gerektiren şeyleri şâmil olduğuna göre, Allah'ın zatî ve fiilî sıfatlarına nisbetle üçte bir olmuş Olur.
Bir başka görüşe göre İhlâs suresinin Kur'an'ın üçte birine denk olması, okuyanın alacağı sevab yönündendir. Yani îhlâs suresini bir defa okuyan Kur'an-ı Kerimin üçte birini; üç defa okuyan da tamamını okumuş gibi sevab alır.

Bu görüşe de itirazlar yapılmış ve o itirazlara cevaplar verilmiştir. Bunların özeti şudur:
Hz. Peygamber bir hadiste: "Kur'an-ı Kerim'i okuyan kimseye her harf için on hasene vardır" buyurmuştur. O halde Kur'an-ı Kerim'i okuyan kimse İhlâs suresinden alacağı sevabdan kat kat fazla alır. Öyleyse hadisi bu mânâya almak doğru değildir.
Devvânî, bu itiraza şu şekilde cevab verir: *'Kur'an-ı Kerim'i okuyana iki türlü sevab verilir: Bunlar tafsili ve icmalidir. Tafsilî olanı her bir harfe mukabil verilen sevâb; icmalisi de Kur'an'ın hatminde verilen sevaptır. İhlâs suresini okuyana Kur'an'ı hatmetmenin üçte bir sevabı verilir."
Bu konuda söyleneceklerin en güzeli şudur: Cenab-ı Allah'ın, kendisinde güçlük olmayan bazı ibadetler için, onlar ayarında hatta onlardan çok daha meşakkatli ibâdetlere verdiğinden daha fazla sevab vermesine hiçbir mani yoktur. Çünkü bu, Allah için hiç de zor değildir. Onun fazl ve kereminin hududu yoktur. Allah Teâlâ'nın Kur'an okuyana her harf için on ecir, İhlâs okuyana da bundan kat kat fazla ecir vermesi hiç de garipsenecek bir durum değildir.O halde İhlas Suresini okuyana, Kur'an'ın üçte birini okuyana verilen sevabın verilmesi gayet normaldir. En iyisi bu ve benzeri konuları Allah'ın ilmine bırakmaktır. Allah'ın bilgisini kendisine tahsis ettiği müteşâbihlerden murad budur. İhlâs okuyanın, Kur'an'ın üçte birini okuyana denk sevab alması keyfiyeti mâhiyet itibariyle aynı olan bazı zaman ve yerlerde yapılan ibâdetlerin başkalarında yapılandan daha çok sevaba mukabil olmasından daha zor anlaşılır bir şey değildir. Hatta bazı ibâdetlerin bazı zaman ve yerlerde ifâsının vâcib, bazılarında ise, haram oluşundaki hikmeti anlamak daha zordur. İşte bütün bunların hikmetini en iyi bilen Allah (c.c.)dır.
el-Askalânî, Fethü'l-Bârî'de İhlas Suresini okuyana, sevabının katlanıp Kur'an'ın üçte birini okuyana verilecek olan sevabın denginin verileceği görüşünü tercih etmiştir.Ukaylî'nin rivayet ettiğ i üç kere okuyan Kur'an'ın tamamını okumuş gibidir" mânâsına gelen hadis bu tercihi takviye etmektedir.
İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel bu hadisin müteşâbih olduğunu ve bu konuda susmanın konuşmaktan daha doğru olacağını söylerler.
Hadis-i şerif thlas Suresinin faziletine delâlet etmektedir. Aynı konuda bir çok hadis vârid olmuştur. Bunlardan bazılarının mealleri şöyledir:
Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Der ki: "Resülullah (s.a.)'le beraber geliyorduk. Efendimiz okuyan bir adamı duyup "Vâcib oldu" buyurdu.
Ne, Ya Resulellah? diye sordum.
"Cennet" buyurdu.
Adama gidip müjdelemek istedim fakat Resülullah (s.a.)'le birlikte kahvaltıyı kaçıracağımdan korkup onunla kahvaltı etmeyi tercih ettim. Kahvaltıdan sonra gittim ama adam gitmişti.
Resülullah şöyle buyurmuş:
"on defa okuyana* o sayede cennette bir köşk yapılır. Yirmi defa okuyana iki, otuz defa okuyana da üç köşk yapılır." Hz. Ömer bunu duyunca:
Ya Resûlallah, öyleyse biz köşklerimizi çoğaltırız, deyince: Hz. Resul: " Allah bundan çok daha geniş (çok fazlasına muktedir)dir" cevabım vermiştir.[153]
Bir adam Resülullah (s.a.)'a:
Ey Allah'ın Resûlu! Kur'an'ın hangi suresi daha büyüktür? diye sormuş. Efendimiz:
cevabım vermiştir.
Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (s.a.) ashabdan bir zatı askeri bir birliğe komutan tayin ederek savaşa göndermişti. Bu zat arkadaşlarına kıldırdığı namazlarında Kur'an okur ve devamlı olarak (ikinci rekatı) ile bitirirdi. Birlikte-kiler Medine'ye döndüklerinde durumu Hz. Peygamber'e arz ettiler. ResulIüllah (s.a.):
"Sorun ona bakalım, niçin böyle yapıyormuş?" buyurdu. Onlar da gidip kumandana sordular. Şu cevabı verdi:
Çünkü o sure Rahmanın sıfatıdır. Onun için bu sureyi okumayı severim. Kumandanın cevabım Resülullah (s.a.)'a ilettiklerinde Efendimiz:
"Ona haber veriniz, Allah da onu seviyor," buyurdu.
Cabir (r.a.), Resulüllah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Üç şey var ki, her kim mü'min olduğu halde onları yaparsa Cennete islediği kapısından girer ve dilediği kadar huri ile evlenir. Bunlar:
(Yakınının) katili(ni) affeden, gizlice (aldığı) borcu ödeyen ve her farz namazın arkasında "İhlâs" suresini on defa okuyandır." Ebu Bekir (r.a.):
O üçünden birini yapan? (O üçünden birini yapan da cennete girer mi)? dedi. Hz. Peygamber:
“Evet birini yapan da..." buyurdu.[154]
Bütün bu hadisler ihlâs suresinin kadrinin ne kadar yüce olduğunu göstermektedir. Onun için bu surenin nüzul sebebini ve mealini de buraya almak yerinde olacaktır.
Beydavî Tefsir'inde bildirildiğine göre, Mekke müşrikleri Peygamber (s.a.)'e:
"Bizi inanmaya davet ettiğin Rabbini bir anlat" dediler. Bunun üzerine bu sure nazil oldu. Meali şöyledir:
"(Habibim müşriklere) de ki: O bir Allah'tır, Allah uludur ve her varlığın merci'idir. O doğurmadı ve doğrulmadı. Ona hiçbir şey denk de olmadı. (Zatında ve sıfatında) onun eşi ve örneği yoktur."[155]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif îhlâs Sûresinin faziletine delâlet etmektedir.Bu fazilete sebeb, kendisine lâyık olma-yün sıfatlardan Allah'ı tenzih eden ifâdeleri ihtiva etmesidir. Çünkü bu sure kısalığına rağmen Allah'ın teklik sıfatını içine almakta, babalık, evlâdhk ve benzerlik gibi Allah'a yakışmayan sıfatları reddetmektedir.
2. Bir surenin aynı namazda birden fazla okunması caizdir.
3. Allah azze ve celle, çok amele vermediği mükâfatı az amele verebilir.
4 . İnsan kendince uygun olmadığını zannettiği hareketi, hemen yapanın yüzüne vurmamah, önce bunu bilen birisine sormalıdır.[156]

19. Mu'avvizeteyn (Felak Ve Nâs Surelerinin Fazileti

1462. ...Ukbe b. Amir (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben seferde Resulüllah (s.a.)'in devesini yediyordum. Efendimiz bana:
"Ey Ukbe! Sana okunulan iki hayırlı sure öğreteyim mi?" buyurup, ve surelerini öğretti. (Ancak) benim bunlarla pek fazla sevinmediğimi gördü. Sabah namazı için konaklayınca cemaate namazı o iki sure ile kıldırdı. Namazı bitirince bana dönüp;
"(Bu sureleri) Nasıl gördün, ey Ukbe?" buyurdu.[157]

Açıklama

"İki hayırlı sure"diye terceme ettiğimiz terkibini "en hayırlı iki sure" şeklinde ifâde etmek de mümkündür.O zaman mânâyı "Allah'a sığınma konusundaki en hayırlı iki sure" şeklinde düşünmek gerekir. Çünkü Felak ve Nâs surelerine denk hatta onlardan daha hayırlı bir çok sure vardır.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, Ukbe b. Âmir Hazretleri, Resülullah (s.a.) kendisine "hayırlı iki sureyi" öğreteceğini söyleyince, çok daha uzun sureler öğreteceğini zannetmiş fakat Hz. Peygamber Felak ve Nâs surelerini söyleyince, buna fazla memnun olmamıştır. Nesâî'nin rivayetinde bu durum daha açık olarak Ukbe (r.a.)'nin ağzından şu şekilde ifâde edilmiştir:
"Resulullah (s.a.) binici olduğu halde peşine düşüp elimi ayağına koydum ve:
Bana Hûd ve Yusuf surelerini okut ya Resulellah! dedim.
"Sen Allah katında Felak ve Nâs surelerinden daha belîğ olanı okumadın", buyurdu.
Hz. Peygamber (s.a.), Ukbe'nin fazla sevinmediğim görünce sabah namazında Muavvizeteyn'i okumuş ve Ukbe'ye dönerek "Sen bunları küçümsedin ama, gördün mü ben sabah namazında daha uzun sureler okumak âdetim olduğu halde bu iki sure ile namaz kıldırdım" mânâsına gelmek üzere: "Nasıl gördün?'* buyurmuştur.
Bu surelerin iniş sebebi bundan sonraki hadis-i şerifin izahında gelecektir.[158]

1463. ...Ukbe b. Âmir (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'le birlikte Cuhfe ile Ebvâ arasında giderken, birden bire bizi rüzgâr ve zifiri bir karanlık kapladı. Bunun üzerine Resûiullah (s.a.) süreleriyle (Allah'a) sığınmaya başladı. (Bir taraftan da) Bana;
"Ey Ukbe! O ikisiyle korun, hiçbir sığıma (korunucu) onların benzeri ile korunmadı." (Allah'a sığınılacak en efdal sureler bunlardır) buyuruyordu.
(Sonra) Ben, Resulullah (s.a.)'i, bize o iki sûre ile namaz kıldırırken dinledim.[159]

Açıklama

Cuhfe: Mekke ile Medine arasında Râbiğ yakınlarında bir yerin adıdır. Burası Mısır ve Suriye istikâmetinden, hacca gidenlerin ihrama girdikleri yer (Mikat)dır. Sel, bu bölgenin ahâlisini alıp götürdüğü için "Cuhfe" adı verilmiştir. Bugün cuhfenin tam yeri bilinmemekte, onun için ihram yeri olarak Rabiğ kullanılmaktadır. Rabiğ, Kızıl Deniz istikâmetinde meşhur bir yerdir.
Ebvâ: Burası da Mekke ve Medine arasında bir yerdir. Cuhfenin biraz kuzeyindedir. Hz. Peygamber (s.a.)'in annesi Âmine'nin kabri Ebvâ'dadır.
Hadis metninde açıkça görüldüğü gibi Ukbe b. âmir, Hz. Peygamberle beraber Cuhfe ile Ebvâ arasında giderlerken, birden bire bir rüzgâr çıkıp karanlık çökmüş Resulullah (s.a.) de Felâk ve Nâs surelerini okuyarak gelecek olan belâlardan Allah'a sığınmaya başlamıştır. Efendimiz Ukbe b. Amir (r.a.)'e de aynı şeyi yapmasını tavsiye etmiş ve musîbet anlarında okunacak, Allah'a sığınılacak surelerin en Önemlilerinin Felak ve Nâs sureleri olduğunu bildirmiştir. Hz. Ukbe'nin "ben Resulüllah'ı o iki sureyi okuyarak bize namaz kıldırırken dinledim" demesi, hem o surelerin faziletine hem de bu surelerin Kur'an'dan olmadığına dâir olan çok zayıf bir iddianın geçersizliğine işaret etmektedir.
Sığınmak yönünden bu surelerin seçilmesi, her iki surenin kendisine sığınılacak zat (Allah) ve kendisinden korunulacak şeyleri ihtiva etmekte olmalarındandır. ,
Felak Suresine: " = Sabahın Rabbine sığınırım" diyerek başlayan bir kimse, itikat ve ameldeki her türlü zulmeti yok etmesi için ilâhî feyzi istiyor demektir. Çünkü sabah, ışıkların yayıldığı bereketlerin indiği, rızıklann taksim edildiği vakittir. Bütün bunlar kendisine sığınılan Zat-ı Bâriye münâsibtir.
" = Yaratıkarm şerrinden" ifadesi, canlı cansızlardan dünyada ve âhirette bedene veya mala zararı dokunanların tümünün şerrini içine almaktadır. Bu bakımdan genel bir ifadedir." = Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden" cümlesi, tüm yaratıkların genel olarak anılmasından sonra özel olarak zikr edilmiştir. Çünkü gece ve karanlık, insanların en gafil olduğu,

etraflarında olup bitenlerden haberdâr olmadıkları zamanlardır. Dolayısıyla kötülük ve şerre gündüzden daha uygundur." = Düğümlere üfürenlerin şerrinden." Bundan maksat, büyücü sihirbazlardır. İnsanlara zarar vermek için entrikalar çevirerek büyü yaptıklarından dolayı bu zümre de özel olarak zikredilmiştir. " = Ve hased edenin, hased ettiği zaman şerrinden." Bu cümlede de, hased edenlerin vereceği zarar özel olarak anılmıştır. Çünkü kalbini hased ateşi saran gözü dönmüş insanların veremeyecekleri zarar yoktur.
Nas sûresindeki İnsanların göğüslerine dâima vesvese veren cin ve insandan olan sinsi şeytanın şerrinden" ifadeleri, şerlerinden korunulacakları en belîğ bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü şeytanın şerri, tüm insanların serlerine denk, belki daha fazladır. Zira şeytan bir kimsenin kalbine vesvese verip oraya te'sir ettiği zaman küfür, dalâlet, bid'at gibi tüm kötülüklerin doğmasına sebeb olur. Bundan dolayı kendisine sığınılan Allah da " = De ki insanların Rabbine, insanların mâlikine, insanların Ma'budunu sığınırım" ifadeleri ile anılmıştır. Nas suresini okuyarak şeytanın şerrinden korunmak isteyen kişi sanki, "İnsanlara vesvese veren sinsî şeytanın şerrinden onları nimetleriyle besleyip büyüten, kahr ve kuvveti ile onlara sahib olan, kendisinden başka sığınılacak biri olmayan ma'budlanna sığınırım" demiş olur. Bu ifadelerin kendisine sığınanı korumak için Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin inmesine vesile olması yönünden ne kadar belîğ olduğu açıktır.
İşte bunlardan dolayı Felak ve Nâs sureleri kendileri ile Allah'a sığınılan surelerin en efdalleridir.
Bu surelerin nüzulüne sebeb Lebîd b. el-A'sam adındaki bir Yahudinin Hz.Peygamber'e büyü yapmış olmasıdır. Müfessirlerin ifâde ettiklerine göre Yahudiler Hz. Peygamber'e büyü yapmak için uğraşmışlar fakat muvaffak olamamışlar. Sonra Lebîd b. el-A'sam'a giderek üç dinar karşılığı Hz. Peygambere büyü yapmasını istemişler. Lebîd de denileni yapmıştır. Lebîd'in büyüsü, Hz. Peygamber'in suretinde yapılmış bir heykelciğe saplanmış on bir iğne ve bir kirişe (bükülmüş barsaktan yapılmış sağlam ipe) vurulmuş on bir düğümden ibaretti. Hz. Peygamber (s.a.)'e sihir yapılmış olarak kırk gün veya altı ay ya da bir sene geçti. Buhârî, Müslim ve İbn Mâce'nin Hz. Aişe'den rivayet ettikleri haberden anlaşıldığına göre, Resûlullah bunu bir'1 gece yanına gelen iki melekten öğrendi. Bunun üzerine beş âyetten ibaret oları "Felak" ve altı âyetlik "Nas" sureleri nazil oldu. Efendimiz bu surelerden bir ayet okudukça kirişteki bir düğüm çözüldü, heykelcikteki her bir iğneyi çıkarınca da vücudunda bir acı akabinde de bir rahatlık duydu.
Buharî, Müslim ve İbn Mâce'nin yukarıda işaret edilen rivayeti şöyledir: Hz. Aişe der ki:
ResulüIIah (s.a.)'a büyü yapıldı. O kadar ki, yapmadığı bir şeyi yaptığını zanneder hale geldi. Bir gün -veya gece- Allah'a tekrar tekrar dua etti. Sonra bana:
"Ey Aişe! Biliyor musun Allah bana kendisinden istediğim -bana şifa verecek- şeyi verdi" buyurdu.
O nedir, ya Resulellah? dedim. Şu karşılığı verdi;
"Bana iki adam gelip birisi baş ucuma, diğeri de ayak ucuma oturdu. Baş ucumda olan ayak ucumdakine -ya da ayak ucumdaki baş ucumdakine-;
Bu zâtın hastalığı ne? diye sordu.
Sinirlenmiş dedi.
Ona kim sihir yapmış?
Lebîd b. el-A'sam.
Ne ile?
Bir tarak saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığında,
O nerede?
Zervân kuyusunda."
Hz. Aişe dedi ki: "Resulullah (s.a.) ashabından bir grubla o kuyuya gitti. Geldiğinde bana:
“Ya Aişe! Vallahi o kuyunun suyu sanki kına şırası, etrafındaki hurma da şeytanların başı gibidir," buyurdu.
Onu yakmadın mı? Ya Resulullah! dedim.
"Hayır, ama Allah bana şifa verdi. İnsanlara ondan bir şer yaymak istemedim. Ancak o kuyunun gömülmesini (kapatılmasını) emr ettim."[160]
İbn Merdûye'nin îbn Abbas'tan yaptığı rivayetten anlaşıldığına göre hadis-i şerifte bahsi geçen iki adam, Cebrail ve Mikâil'dirler.
Bazı âlimler Peygamber (s.a.)'e büyü yapıldığını söylemenin doğru olmayacağını, çünkü bunun, onun güvenirliğini ihlâl manasına geldiğini söyleyerek yukarıdaki Aişe hadisini inkâr etmişlerdir. Asrımız mütefekkirlerinden Seyyid Kutub da FizUâli'l-Kur'an adındaki tefsirinde Hz. Peygamber'e büyü yapıldığını bildiren haberin âhad olduğunu ahadın da akide konusunda delil olmayacağını söyleyerek bu konudaki rivayetleri doğru bulmadığını söyler.[161]
Bazı âlimlere göre, bu iddialar hem sahih hadisler hem de ashab-ı kiramın icmâı ile reddedilmiştir. Onların Hz. Peygamber'e büyü isnadını, onun doğruluğuna olan güvenin sarsılmasına sebeb olacağı tarzındaki endişeleri yerinde değildir. Çünkü Efendimize yapılan büyünün eseri, kalbinde ve aklında değil, vücudunun diğer uzuvlarında idi. Bu da diğer hastalıklar gibi beşerî arazlardandır. Peygamberlik makamına zarar vermez.
Kadı Iyaz bu olay hakkındaki itirazları ve onlara verilen cevabı özet olarak şöyle ifade eder:
Âişe (r.anha) hadisinin çeşitli rivayetleri, sihrin Hz. Peygamberin aklına ve kalbine değil, cesedine musallat olduğunu gösterir. Onun bazı hanımlarına yaklaşmadığı halde yaklaştığını zannettiği veya yapmadığı bazı şeyleri yaptığını zannettiğine dâir olan rivayetler, onun bedenî rahatsızlıkları ile alakadardır. Meselâ hanımlarından birisini arzu edip ona yaklaştığı anda, sihir tesirini gösterip cima imkânı bulamıyor, fakat cima etmiş gibi oluyordu. Ya da o yanılmaları akıl ve kalb yanılması değil, göz yanılması idi. Zaten Hz. Peygamber'in defalarca dua etmesi ve neticede gördüklerini Hz. Aişe'ye anlatması büyünün Hz. Peygamber'in aklına tesir etmediğini gösterir.
Âlûsî, Rûhu'l-Meânî adındaki tef şirinde,Hz. Peygambere büyü yapılması hâdisesine temas ederek bunu kabul etmeyenleri reddeder ve: Zâlimler,siz ancak büyülenmiş adama uyuyorsunuz derler"[162] âyet-i kerimesinin, üzerinde

durduğumuz büyü hâdisesi ile alakalı olmadığım söyler. Çünkü kâfirlerin âyet-i kerimede geçen "büyülenmiş adam" sözlerinden maksat, "deli adam" olmalıdır, ki Resu-lüllah (s.a.) bundan tamamen uzaktır. Şayet onların "büyülenmiş" sözünün hakiki mânâsını kast ettikleri kabul edilse bile, yine âyet-i kerime ile bu büyü olayı arasında münâsebet yoktur. Çünkü işaret edilen âyet, Resûlüllah (s.a.)'a büyü yapılmasından çok önce nazil olmuştur.
Ehl-i sünnetten birkaçı ve Mu'tezile dışındaki tüm âlimler, sihrin mevcut olduğu hususunda müttefiktirler.
Sihir yapanın itikadî durumu ve ona uygulanacak ceza konusunda, islâm alimleri muhtelif görüşlere sahiptirler. Allâme Teftezânî çoğunluğun, büyücünün kâfir olacağı görüşünde olduklarını söyler. Ebu Mansûr el-Mâturidî, eğer sihir imanın ihlâline sebeb oluyorsa küfür, olmuyorsa değildir" der. Yine âlimlerin çoğuna göre büyücünün cezası ölümdür.
Sihir ve sihirbazlık konusunda 2874 ve 3883 numaralı hadislerde izahat gelecektir.
Bu ve bundan evvelki hadisler, Felak ve Nâs surelerinin faziletine ve bunların Kur'an'dan iki sure olduğuna işaret etmektedirler. İbn Mes'üd (r.a.)'dan, bunların Kur'an'dan olmadığına dair rivayetler varsa da, bu konudaki hadisler ve onların Kur'an'dan olduğuna dair rivayetler varsa da, bu konudaki hadisler ve onların Kur'an'dan olduğuna dair sahabenin icma'ı karşısında bu rivayetlerin hiçbir değeri yoktur. Âlûsî bu surelerin Kur'an'dan oldukları konusunda icma olduğunu, dolayısıyle bugün onların Kur'an'dan olmadığını iddia edenin kâfir olacağını, İbn Mes'ud'un muhtemelen sözünden dönmüş olduğunu söyler. Şerhu'l-Mevâkıf ta da bazı surelerin Kur'an'dan olmadığına dair mevzu rivayetler olduğu fakat bunların Kur'an'ın tümünün tevâtüren nakledilmiş olması karşısında hiçbir mânâ ifade etmediği vurgulanmaktadır.
Muavvizeteyn'in faziletine işaret eden başka hadisler de vardır. Bunlardan bir iki tanesinin mealleri şöyledir:
"Bu gece indirilen âyetleri görmedin mi? Onların bir benzeri hiç görülmedi: ve
Ukbe (r.a.) dedi ki "Ya Resulullah! Bana Hud ve Yusuf surelerinden âyetler okut" dedim. Resûlullah (s.a.):
"Ey Âmir'in oğlu Ukbe! Sen Allah'a karşı Felak ve Nas surelerini okumaktan daha sevimli ve onun yanırida daha belîğ bir şey okuyamazsın. Eğer her namazda onları okuyabilirsen oku" buyurdu.[163]
Câbir b. Abdullah (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) bana:
"Ey Cabir, oku" buyurdu.
Anam babam sana feda olsun ya Resulallah, neyi okuyayım, dedim.
buyurdu, ben de onları okudum. Sonra Efendimiz (s.a.):
"O ikisini oku, çünkü sen onlann bir benzerini daha okuyamayacaksın" buyurdu.[164]

20. Kur'an Okumada Tertil Müstehabtır[165]

1464. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kur'an sahibine, "oku ve yüksel, dünyada tertil üzere okuduğun gibi (burada da) tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın okuyacağın son âyetin yanındadır" denilir."[166]

Açıklama

Buradaki "Kur'an sahibi"nden maksad, Kur'an-ı Kerim'i okuyup gereğince amel edenlerdir. Düşünmeden, muhtevâsını bilip gereğini yapmadan okuyan değil. Hele hele, onu para kazanmak için gelir vasıtası yapan hiç değil. İbn Hacer "Fetâva'l-hadisiyye" adındaki kitabında, Kur'an sahibi'nin sadece hafızlar olduğu görüşüne meyi etmiştir. Tertil: Kur'an-ı Kerim'i ağır ağır harfleri yerli yerince çıkararak harekeleri iyice belirterek yani Kur'an'ın hakkını vererek okumaktır.
Hadis-i şerifte belirtildiğine göre, Kur'an sahibine Cennete girerken ve herkes amellerine göre mertebelerine doğru yönelirken, "oku ve yüksel" ancak buradaki okuman da, dünyada olduğu gibi, tertil üzere olsun. Okuyacağın son âyetin yanı senin makamın olacaktır" denilecektir.
Beyhakî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.) "Cennetin derecelerinin sayısı Kur'an'in âyetleri adedincedir. Eh!-i Kur'an'dan Cennete girenin üstünde derece yoktur" buyurmuştur. Bu hadis de gösteriyor ki, Kur'an ehli cennete girince dünyadaki okuyuşu gibi okumaya başlayacak ve okudukça da derecesi yükselecektir. Bu hal, bildiği son âyeti okuyup cennetteki son mertebeye çıkıncaya kadar devam edecektir.
ed-Dâni, tüm âlimlerin Kur'an âyetlerinin altı binin üzerinde olduğunda müttefik olduklarım, ama bundan sonrasında farklı görüşler ortaya çıktığım söyler. Kur'an âyetlerinin adedi konusunda da şu görüşler vardır: 6236, 6666, 6204, 6214, 6219, 6225.
Cennetteki mertebelerin Kur'an-ı Kerim'in harfleri sayısınca olduğunu söyleyenler de vardır. Bazı müfessirlerin söylediklerine göre Kur'an-ı Kerim'in harflerinin sayısı bir milyon yirmi beşbindir.
Kur'an sahihlerinin Cennette Kur'an okumaları, meleklerin teşbihleri gibi olacak, onları hiçbir surette diğer zevklerinden alıkoymayacaktır. Hatta bu okuma onların en büyük zevklerinden olacaktır. Buradaki okuyuş da hadis metninden anlaşıldığına göre, tertil üzere olacaktır. Ancak şu hususa tekrar temas etmekte yarar var: Tıybî'nin ifade ettiğine göre, kulun Cennetteki mertebeden elde ettiği makam, Kur'an'ı ezberlemedeki mertebesine göredir. Yalnız Allah'ın kitabı ile amel eden onun muhtevasını düşünen kişi onunla amel etmeyip sadece ezberleyen ve güzel okuyandan daha efdaldir. Nitekim sahabiler arasında Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den daha kuvvetli, hafız, daha iyi okuyan bir çokları vardı. Ama Ebû Bekir münakaşasız sahabilerin en efdali idi. Çünkü o Allah'ı ve Kur'an'ın ruhunu en iyi bilen, hayatını Kur'-an'ın muhtevasına en çok uydurandı. Nitekim bir âyet-i kerimede (Bu Kur'an) âyetleri iyiden iyiye düşünsünler temiz akıl sahihleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitabtır"[167] buyrulur.

Hadis-i şerif Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip tertil üzere güzelce okumaya teşvik etmekte ve Kur'an'la amel eden Kur'an ehlinin mertebesinin yüceliğine delalet etmektedir. Kur'an ehlinin faziletine dâir daha bir çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlardan bir kısmı Kur'an-ı Kerim kokumanın sevabı konusunda geçmiştir. Bu konuda Ebû Dâvud'da bulunmayan hadislerden bir kaçının meali şöyledir:
"Kur'an-ı Kerim'i okuyup da ezberleyemeden ölen kişiye iki melek gelir ve kabrinde ona öğretir. Cenab-ı Allah, onu Kur'an'ı ezberlemiş bir halde diriltir." (Buhari).
"Kur'an'ı öğreniniz. Onu okuyunuz gafil olmayınız. Çünkü Kur'an'in ve onu öğrenip de gereğince amel edenin hâli, kokusu her tarafa yayılan mis dolu bir kuyunun hâli gibidir. Kuran'ı öğrenip de o içinde olduğu halde Kur-an'dan gafil olanın hâli ise, içinde mis olan ağzı kapalı kuyunun hali gibidir.[168]

Bazı Hükümler

1. Kur'an tertü üzere okunmalıdır.
2. Cennette Kur'an-ı Kerim ayetlerinin sayısınca mertebe vardır.
3. Cennetteki en üst mertebeler, hükmüyle amel eden Kur'an hafızlarının olacaktır.
4. Cennette de Kur'an-ı Kerim okunacak ve bu erbabı için en büyük zevk olacaktır.
5. Sahibini yücelten okuyuş tane tane harfleri mahreçlerinden çıkararak tertîl üzere olan okuyuştur.[169]

1465. ...Katâde'den (r.a.); demiştir ki: Enes (r.a.)'e ResulüIlah (s.a.)'in okuyuşunu sordum:
(Çekilmesi gereken harfleri) iyice çekerdi dedi.[170]

Açıklama

Bu rivayette Enes b. Mâlik (r.a.) Hz. Peygamberdin Kur'an-ı Kerim okuyuşunu tarif etmektedir. Ancak bu tarifte Resulullah (s.a.)'in sadece çekilmesi gerekli olan harfleri çektiği ifâde edilmiş onun teğannisinden sesini dalgalandırmasından, tane tane okuyuşundan bahsedilmemiştir.
"Med" lugatta uzatmak, çekmek mânasındadır. Istılahta, Kur'an-ı Kerim okurken çekilecek yerleri çekmektir. Med aslî ve fer'î olmak üzere ikiye ayrılır:
Aslî Med: Tabiî med olarak bilinen med'dir.Kendisinden sonra med harfi denilen (vav-ya-elif) harflerinden biri olan bir harfi çekmek demektir.(Nühîhâ) sözünde, her üç harfin meddine örnek vardır.
Fer'î Med: Vav-ya-elif harflerinden sonra hemze veya sükûnun bulunmasıdır.
Med harflerinden biri ile hemzenin bir arada bulunmasından meydana gelen med'leri medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl olmak üzere ikiye ayrılır:
Medd-i Muttasıl: Med harflerinden biri ile hemzenin aynı kelimede bulunmasıdır.gibi.
Medd-i Munfasıl: Med harfi ile hemzenin ayrı ayrı kelimelerde yanya-na bulunmasıdır: gibi.
Med harfi ile sükunun yanyana gelmesinden meydana gelen fer'î med de Medd-i Lâzım ve Medd-i arız olmak üzere iki kısımdır:
Medd-i lâzım: Med harfi ile aslında sakin olan bir harfin bir kelimede bulunmasıdır gibi.
Medd-i arız: Med harfi ile sonradan sakin olan bir harfin yanyana bulunmasıdır gibi.
Bir de Medd-i liyn vardır ki, liyn harflerinden biri ile sakin harfin yan yana bulunmasıdır. Lîn harfleri kendisinden önceki harf üstün olan sakin vav ve ya harfleridir. gibi. Bu medlerden kimisi caiz kimisi de vaciptir. Konu tecvîd kitaplarında mufassalan mevcuttur.
Kur'an okurken bazı harflerin çekilmesindeki hikmet âyet-i kerimelerin manalarının anlaşılıp düşünülmesine imkân vermektir.
Buhârî'deki bir rivayette Katâde şöyle der: "Enes (r.a.)'e Resûlullah (s.a.)'in nasıl okuduğu soruldu? "Çekerek" deyip bismillâhi, errahmâni ve errahimi uzatarak Bismiilâhirrahmânirrahim okudu."
el-Askalânî bu tarifi izah ederken Hz. Enes Hâ harfinden evvelki (lamı), da nun harfinden önceki (mîm)'i ve (ha) harfini çektiğini söyler
Buhârî'nin bu rivayeti Hz. Peygamberin okuyuşunu nazari olarak tatbikle kalmayıp aynı zamanda fiilen göstermektedir.
Hadisin, üzerinde durduğumuz konu ile irtibatı; tertil'in, çekilmesi gereken yerlerde çekmeyi de içine alması yönündendir.[171]

1466. ...Ya'lâ b. Memlek[172]'den rivayet edildiğine göre; O: Ümmü Seleme (r.anha)'ya Resulullah (s.a.)'in (Kur'an) okuyuşunu ve gece namazını sordu. Ümmü Seleme (r.anha):
Onun namazından size ne? Namaz kılar namaz kıldığı kadar uyur sonra uyuduğu kadar namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar yine uyurdu. Bu hal sabah oluncaya kadar (böylece devam eder)di, dedi. Ve Resulüllah'ın okuyuşunu tarif etti: öyle ki Onun okuyuşunu harf harf tarif ediyor(du.)[173]

Açıklama

Ümmü Seleme (r.anha)'nın, kendisine Peygamber (s.a.)'in Kur'an okuyuşunu ve gece namazını soran zâta "onun namazından size ne?" demesi, soruyu lüzumsuz görmek veya onu inkâr değildir. Aksine soru sahibini hayrete düşürmek, bunu öğreneceksin de ne olacak, sanki sen onun yaptığını yapabilecek misin?" diye Resulüllah'ın kıldığı namazın çokluğuna işaret

etmektedir. Ümmü Seleme'nin bu sözü Peygamber (s.a.)'in hallerini hatırlayıp teessüründen söylemiş olması da mümkündür. Sonradan Ümmü Seleme (r.anha)'nin Hz. Peygamberdin namazım anlatması bunu gösterir.
Hadis metninde görüldüğü üzere Ya'Iâ'mn sorusuna Ümmü Seleme (r.anha) ilk anda sadece namazı anarak "Onun namazından size ne?" demiş, Kur'an-ı Kerim okuyuşuna temas etmemiştir. Tiybî bu cümlenin mukadder bir cümleye bağlı olduğunu, bu mukadder cümle ile birlikte sözün tamamının "Onun okumasından ve namazından size ne?" şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler.
Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamberin geceleri kıldığı namazla uykusu denkti. Yani bir miktar namaz kılar sonra namazda geçen vakit kadar uyuyup tekrar kalkar ve uyuduğu kadar namaz kılar tekrar uyurdu. Bu hal aynı vaziyette sabaha kadar devam ederdi. Muhammed b. Nasr'ın Abdurrahman b. Avf (r.a.) vasitasıyle ismi anılmayanı bir adamdan rivayeti de Ümmü Seleme'den yapılan rivayete çok benzer. Anılan rivayet şöyledir:
"Bir adam yolculuklarından birinde nasıl namaz kıldığım görmek için Resulüllah (s.a.)'i gözetledi. Hz. Peygamber (s.a.) geceleyin bir müddet uyudu sonra (kalktı biraz) gidip oturdu. Gökyüzüne baktı ve Âl-i İmrân suresinden âyetinden itibaren beş âyet okudu.[174] Sonra dişlerini misvaklayıp abdest aldı ve (uyuduğu kadar) bir müddet namaz kıldı. Akabinde yine bir müddet uyudu (ve kalktı) tekrar gidip gökyüzüne baktı ve evvelki okuduğu âyetleri okuyup dişlerini misvakladı, abdest aldı, namaz kıldı. Bunu üç defa tekrarladı."
Yalnız şunu kaydetmek gerektir ki, Hz. Peygamber'in gece namazı konusundaki âdeti devamlı olarak yukarıdaki rivayetlerde anlatıldığı gibi değildi. Bazan farklı uygulamalarının olduğu da olurdu. Nitekim yine İbn Nasr'm Ya'lâ b. Memlek'ten yaptığı bir rivayette Ümmü Seleme (r.anha) Hz. peygamberin gece namazını şu şekilde haber vermiştir: "Yatsı namazını kılar teşbih çeker, istediği kadar gece namazı kılar, sonra çekilip namaz kıldığı kadar uyurdu. Sonra uykusundan uyanıp uyuduğu kadar namaz kılardı. Resulüllah (s.a.)'in bu sön namazı sabaha kadar sürerdi."
Üzerinde durduğumuz Ebu Dâvud hadisinin sahabi ve tabii râvileriyle İbn Nasr'ın yukarıdaki rivayetinin râviieri aynı zatlardır. Ayrıca her iki hadis de aynı konudan bahsetmektedir. Bu yüzden aralarında bazı farklılıklar olan iki rivayetin asıllarının bir olması muhtemel olduğu gibi, Ümmü Seleme'nin aynı zatın ayrı ayrı zamanlarda soru sorduğundan her birine, Hz. Peygamberin değişik iki uygulamasını haber vermiş olması da mümkündür. Hz. Peygamberin gece namazı ile ilgili daha geniş malumat "Gece namazı" konusunda geçmiştir.
Hadis-i şerifin bu konu ile ilgili olan bölümü Resulüllah'ın okuyuşunun tarif edildiği bölümdür. Mü'minlerin annesi, Fahr-i Kâinatın okuyuşunu harf harf tane tane okuyarak göstermiştir." Öyle ki dinleyen, okunan âyetlerin harflerini saymak, okuyan da okuduğunu düşünmek imkânına sahib olurdu. İşte bu okuyuş şekli "tertîl" üzere okuyuştur. İbn Nasr'ın naklettiği bir haberde Hz. Aişe (r.anha) Efendimizin okuyuşunu "okuduğu zaman diye okuyuşunu âyet âyet keserdi" sözleriyle tarif etmiştir.[175]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim okurken acele etmemek gerekir, ağır ağır, okuduğunu anlayıp düşünebilecek şekilde tertil üzre okunmalıdır.[176]

1467. ...Abdullah b. Muğaffel (r.a.)'den; demiştir ki:
Resulullah (s.a.)'i Mekke'nin fethi günü devesinin üzerinde sesini dalgalandırarak Fetih Suresini okurken gördüm.[177]

Açıklama

"Sesini dalgalandırarak" diye terceme ettiğimiz kelimesinin kökü terci'dir. Terci', boğazda sesi dalgalandırmak, sesi titretmek, nağme yapmak önce gizli, sonra açıktan okumak, ezan okurken şehâdet kelimelerini tekrarlamak. Bir musîbet esnasında demek gibi birçok manalara gelir. Aynı hadisin Buhâri'deki bir rivayetinden "terci "in buradaki manasının, "sesi dalgalandırmak, titretmek" olduğu anlaşılmaktadır. İbnu'1-Esir en-Nihaye'de, bu sesin Hz. Peygamber'in bindiği devenin sallamasından dolayı meydana geldiğini söyler.
Buhâri'nin yukarıda işaret edilen, Şu'be'nin Muaviye b. Kurra el-Muzenî'den, onun da Abdullah b. Mugaffel'den yaptığı rivayet şöyledir: Abdullah der ki:
"Resulullah (s.a.)'i Mekke'nin fethi günü devesinin üzerinde fetih suresini -veya fetih suresinden- okurken gördüm. Onda sesini titretti." Şu'be:
Sonra Muaviye b. Kurra İbn Mugaffel'in okuyuşunu tarif ederek okudu ve:
Eğer insanlar sizin etrafınıza toplanmayacak olsalar, Muaviye'nin yaptığı gibi nağme yapardım dedi.
Muaviye'nin tercFi nasıldı? dedim.
Meftuh hemze ve sakin elifle üç defa dedi.
Fethü'l-Bâri'de "Resulüllah'ın sesinde meydana gelen bu dalgalanmanın ya yukarıda Nihâye'den nakledildiği gibi devenin salmasından, ya da Resulüllah'ın medleri yerli yerince çekmesinden olduğu söylenmekte ve ikinci ihtimalin hadisin akışına daha uygun olduğu belirtilmektedir. İbn Nasır'ın Hâni (r.anhadan) rivayet ettiği, "Ben çardağımda uyurken Resulüllah'ın okuyuşunu işitirdim. O, Kur'an'ı sesini dalgalandırarak okurdu" mealindeki hadis İbn Hacer'in tercihine kuvvet katmaktadır.
Şeyh Muhammed b. Ebi Cemre ise, terci'den maksadın nağme yapmak değil, güzel okumak olduğunu, çünkü nağmenin Kur'an okumakta maksat olan, hudu ve huşu'a manî olduğunu söyler.
İbn Battâl'ın ifadesine göre, bu hadisi şerif, Kur'an-ı Kerim'i nağme ile sesi titreterek kokumanın caiz olduğunu

göstermektedir. Buharî'nin rivayetinden naklettiğimiz hadiste Muaviye'nin "eğer insanlar toplanmayacak olsaydı ben de terci yapardım" demesi, sesi titreterek makam yaparak okumanın insanların gönüllerine tesir edip onları dinlemeye sevk edeceğini Kur'an-ı Kerim'in tesirinde kalmalarına sebeb olacağım gösterir. Ancak nağme yapacağım diye işi çığırından çıkarmak Kur'an-ı Kerim'i hâşâ bir mûsiki havasına sokmak caiz değildir. Çünkü bu dinleyenleri ses ve makamı takibe sevk ile. mânâ ve ruhtan mahrum eder. Her şeyde olduğu gibi bu konuda da en uygun tarz itidaldir.[178]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim okurken kıraati güzelleştirmek için makam yapmak sesi titretmek caizdir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan Fetava-yi Hindiyye'de bazı âlimlerin terci'-in mekruh değil, bir çoğunun ise, mekruh dediği kaydedilmektedir. Lahn'le okumak ise ittifakla haramdır.[179]

1468. ...el-Bera b. Azib (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Kur'an-ı (kerimi) seslerinizle süsleyiniz."[180]

Açıklama

Hadis-i şerifteki Kur'an'ı süslemekten maksat, okunuşunu süslemektir.Hadis bu şekliyle güzel sesin Kur'an'ı süsleyeceğine delâlet etmektedir. Aynı mânâyı ifâde eden başka hadisler de vardır. Ancak hadisin ifâde edildiği biçimde anlaşılmasına karşı çıkıp "Kur'an-ı Kerim zâten süslü ve güzeldir onun seslerle süslenmeye ihtiyacı yoktur"[181] diyenler de vardır. Önce bu itirazı inceleyip sonra hadisin zahirî mânâsını takviye eden diğer rivayetlere işaret edeceğiz.
Hadisin zahirî manasının anlaşılması gerektiğini söyleyenlerden Hattabî şöyle der: Hadisin mânâsı "seslerinizi Kuranla süsleyiniz" demektir. İmamlardan bir çoğu hadisi bu şekilde tefsir etmişler ve bunu maklub[182] nevinden olduğuna hükm etmişlerdir.
Bu "Havuz deveye arz olundu, manasına gelmek üzere demeye benzer. Halbuki bu ifadenin zahir mânâsı, "Deve havuza arz olundu" demektir. Hattâbî bu konu ile ilgili başka misaller verdikten sonra Eyyüb'ün bu hadisi metinde olduğu şekilde rivayetten men'ettiğini Talha'nın da seslerin Kur'an'dan önce söylenmesini yâni "seslerinizi Kur'an'la süsleyiniz" şeklinde rivayet edilmesini emr ettiğini nakleder. Hattâbî bu şekilde anlaşılmasının doğru olacağını kayd ettikten sonra: "Muhammed b. Hâşim Deberî, Abdurrezzak, Ma'mer, Mansur, Talha, Ab-durrahman b. Avsece ve Bera (r.anhuma) senediyle Hz. Peygamber (s.a.)'in, "Seslerinizi Kur'an'la süsleyiniz" buyurduğunu söyler.
Hattâbî'nin bu ifadesine göre hadisin manası "seslerinizi Kur'an'la meşgul ediniz, onu okumayı kendinize şiar ve zinet edin" şeklinde olmuştur.
Ancak hadisin zahirî manasını destekleyen rivayetlerin çokluğu, Hattâbî'nin anlayışına zıt düşmektedir. Bu rivayetlerin yardımıyla Hadisin mânâsının metinde olduğu gibi "Kur'an'ın okunuşu nü* seslerinizle süsleyiniz" veya "Onun zinetini güzel seslerinizle açığa çıkarınız? olmuş olur. Çünkü güzel sözün güzelliği güzel sesle artar.
Şu rivayetlerin hepsi bu söylenilen mananın mu'teber olduğuna şahitlik ederler: Resulullah (s.a.) şöyle buyurur:
"Kur'an’ı seslerinizle güzelleştiriniz. Çünkü güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır."
"Sesin güzelliği Kur'an'ın zinetidir."
"Her şeyin bir zineti vardır. Kur'an'ın zineti de güzel sestir."
Alkame'nin şöyle dediği rivayet edilir:
"Allah (c.c.) bana güzel sesle Kur'an okumayı nasİbetmişti. Abdullah b. Mes'ud bana: "Anam-babam sana feda olsun oku!" diyerek okumamı ister ve ben Resulullah (s.a.)'in, "Şüphesiz sesin güzelliği Kur'an'm zinetidir" buyurduğunu duydum, derdi."
Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.), Ebû Musa'nın Kur'an okuyuşunu duyup "Şüphesiz buna Davud'un nağmelerinden biri verilmiş" buyurmuştur.
Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir, der ki:
"Bir gece yatsıdan sonra Resulullah (s.a.)'in yanına biraz geç geldim.
"Neredeydin?" dedi.
Mescidde ashabından birinin Kur'an okuyuşunu dinledim. Onunki gibi bir ses ve okuyuş hiç duymamıştım, dedim. Resulullah kalktı, onunla birlikte ben de kalktım. Efendimiz o zâtı dinledi ve bana dönüp;
"Bu Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim'dir. Ümmetimin içinde böylelerini bulunduran Allah'a hamd ederim" dedi.
Görüldüğü gibi bütün bu rivayetler Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumanın arzu edilen bir haslet ve hadis-i şerife zahiri mânâsını vermenin caiz olduğunu göstermektedir.[183]

Bazı Hükümler

Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumak, buna bağlı olarak da Kuran okurken sesi güzelleştirmek caizdir.Ancak bu güzelleştirme tecvîde ve tertile riâyet ederek olmalı, harflerin özelliklerini bozmamalı, işi teğanniye boğmamalıdır. Çünkü harflerin sıfatlarını ihlâl edecek derecede nağme yapmak, harfleri azaltmak veya çoğaltmak haramdır. Hem bu şekilde okuyan hem de bunu dinleyen günahkâr olur.[184]

1469. ...Said b. Ebî Said'den -veya Said b. Ebi Vakkas'tan- Resulüllah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Kur'an-ı Kerim'i ahenkle okumayan bizden değildir."[185]

Açıklama

Bu hadis-i şerif musannif Ebû Dâvûd, Ebu'l-Velid et- Taylâlisî, Kuteybe b. Said ve Yezid b. Halid adlarındaki üç ayrı üstaddan duymuştur. Bunların rivayet ettikleri hadisler ifade yönünden bazı farklılıklar gösteriyorlarsa da mânâ itibariyle aynıdırlar. Bu üstadların hadisi rivayet ederken saydıkları isimler arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Hadis metninde işaret edilen bu farklılıkların hulâsası şudur:
Ebû Velîd et-Tayalîsî hadisi İbn Ebî Müleyke, İbn Ebî Nehiyk, Sa'd İbn Ebî Vakkas senediyle; Kuteybe b. Said ve Yezid b. Hâlid ise, İbn Ebî Müleyke, Said b. Ebi Said el-Makbürî senediyle Resulüllah'dan merfu olarak rivayet etmişlerdir. el-Askalanî, Ebu'l-Velid et-Tayalisfnin rivayetinin doğru olduğunu söyler.
Kuteybe ve Yezid'in rivayetlerinin sabit olduğu kabul edildiği takdirde, hadise Mürsel ve m un kat i demek gerekir. Çünkü Said b. Ebî Said, Hz. Peygamber (s.a.)'e yetişememiş Abdullah b. Ebî Müleyke de Ubeydullah b. Ebî Nehiyk'i atlayarak Said b. Ebî Said'i zikretmiştir. Nitekim Tahâvî'nin Müşkilü'I-Asar'daki rivayeti... Abdullah b. Ubeydullah b. Ebî Müleyke, Abdullah b. Ebî Nehiyk, Said b. Ebi Said senediyle Hz. Peygamber'e varmaktadır.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.) Kur'an-ı Kerim okurken, "tegannî yapmayan bizden değildir" buyurmuştur. Bundan maksat, "bizim yolumuzda gidenlerden bizim sünnetimizi izleyenlerden değildir" demektir. Çünkü bu söz, ilk bakışta Kur'an okurken tegannî yapmayanın islâm dairesi dışına çıktığını gösterir ki, bu mümkün değildir. Kur'an okuyan bir kimse tegannî yapmasa günahkâr olmaz, öyleyse "bizden değildir" sözünü yukarıda ifade ettiğimiz şekilde anlamamız gerekir.
"Tegannî yapmak" tan maksadmne olduğunda çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazılarım şöylece sıralayabiliriz:
a. Sesi güzelleştirmek,
b. Kur'an-ı Kcrim'den başka şeye ihtiyaç duymamak,
c. Kur'an lâfızlarını tecvid ve tertile riâyet ederek açık okumak,
d. Kur'an'ı açıktan okumak,
e. Allah'tan korkarak ve kalbini Allah'a vererek okumak,
f. Kur'an okumak suretiyle gam ve kederleri üzerlerinden atmak,
g. Kur'an okurken hüzün duymak...
Tegannîye bunlardan başka mânâlar verenler de olmuştur. Ancak bunlar içerisinde kabule şâyân olanı birinci maddede zikredilendir. Fakat bu harflerin aslî hüviyetine bir zarar vermemekle ve lahn'e kaçmayacak şekilde okumakla kayıtlıdır.
Hadisin zahirine göre Kur'an-ı Kerim'i sesi güzelleştirerek okumak müstehabtır. Nevevî'nin ifâdesine göre bütün âlimler bunda müttefiktirler. Sesi güzel olmayan yapabildiği kadarıyla sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır.
Nağme yapmak bir takım makamlar tatbik etmek, imam Malik ve birçok âlimlere göre mekruhtur. Çünkü bu Kur'an-ı Kerim'i okumayı huşu, hudû ve düşünme olan asıl maksadından uzaklaştırıp bir musikî havasına büründürür.
İmam Ebu Hanife ve seleften bir grub, makamın kalbi yumuşatacağını, gönülleri onu dinlemeye sevk edeceğini gözönüne alarak ve esas itibariyle bu konudaki hadis-i şeriflere dayanarak Kur'an okurken makam yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
Fethü'I-Bâri'de makamla Kur'an okuma konusunda eski âlimlerden farklı nakiller yapıldığı kimilerine göre haram, kimilerine göre mekruh, diğer bazılarına göre de caiz olduğu isimler verilerek bildirilmektedir.
Bu ihtilaf harflerin tam yerlerinden çıkartılması, tecvîde riâyet edilmesi suretiyle harflerin özelliklerinden bir şey kaybedilmemesi ile kayıtlıdır. Ama makam veya nağme, harflerin aslî hüviyetlerini kaybetmeye sebep olacaksa bu, ittifakla haramdır.
Buna göre Kurra'nm tesbit ettiği esaslardan çıkılarak bilhassa zamanımızdaki bazı okuyucuların yaptıkları gibi, harfleri kaybetmek, çekilmeyecek yerlerde haddinden fazla çekmek, dinleyenleri Kur'an-ı Kerim'den uzaklaştırıp ses ve nağmenin cazibesine kapılmasına sebeb olacak şekildeki okumak caiz değildir. Beyhakî'nin Şuabu'l-İman'da Huzeyfe (r.a.)'den yaptığı bir rivayette Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu belirtilmektedir: "Kur'an-ı Kerim i Arab nağmeleri ve sesleriyle okuyunuz" aşıkların ve ehl-i kitabın makamlarından sakınınız. Benden sonra bir grub gelecek Kur'an-ı Kerim okurken şarkıcıların ve ölüye ağlayanların yaptıkları gibi nağmeler yapacaklar. Kur'an-ı Kerim onların ümüklerinden aşağı inmez. Onların ve onların hâlini beğenenlerin kalbleri örtülmüş (mühürlenmiş)tür."
İbn Kesir'in sanki bu hadis-i şerhedermiş gibi söylediği şu sözler, bu konuda söylenecek son sözdür. "Şer'an istenilen, dinleyenleri Kur'an'ı düşünmeye, anlamaya, boyun eğmeye ve itaate sebeb olacak şekilde sesi güzelleştirmektir. Ama musikî kanunlarına, eğlence havalarına benzeyen nağmeler haramdır. Kur'an-ı Kerim bundan çok daha yüce ve münezzehtir."[186]

1470. ...Osman b. Ebi Şeybe ve Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan; Amr, İbn Ebî Müleyke vasıtasıyla Ubeydullah b. Eb Nehiyk'ten; O da, Sa'd (b. Ebi Vakkas)'dan Resulullah (s.a.)'ın önceki hadisinin aynısını rivayet etmişlerdir.[187]

1471. ...Ubeydullah b. Ebi Yezid'den; demiştir ki:
Ebû Lübâbe[188] yanımızdan geçti, biz de onu evine girinceye kadar tâkib edip yanma girdik. Bir de gördük ki, evi eski, kendisi zayıf bir adam. O şöyle dedi:
Resulullah (s.a.)'m "Kur'an-ı Kerim'le tegannî etmeyen bizden değildir" buyurduğunu işittim.
(Râvilerden Abdulcebbâr) dedi ki: îbn Ebi Müleyke'ye:

Ya Ebâ Muhammed. Sesi güzel değilse ne yapsın? dedim.
Elinden geldiğince güzelleştirir dedi.[189]

Açıklama

Ebû Lubâbe (r.a.)'ın, evinin eski ve bakımsız, kendisinin gösterişsiz, elbiselerinin de eski oluşu ve bunu görüp hayret edenlere karşı Hz. Peygamberin "Kur'an-ı Kerim'e teganni etmeyen bizden değildir" hadisini nakletmesi, onun "teğanni"den istiğnayı anladığını gösterir. Bu durumda Ebu Lübâbe'nin anlayışına göre hadisin mânâsı: "Kur'an-ı Kerim'le yetinmeyip başka şeylere değer veren bizden değildir" şeklinde olmuş olur. Nitekim bundan sonraki rivayetten İbn Uyeyne ve Vekî'in de aynı kanaatte olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu sonraki rivayette ele alınacaktır. Râvilerden Abdullah b. Cebbâr'ın İbn Ebi Müleyke'ye:
Sesi güzel olmayan ne yapacak ya? diye sorup onun da:
Gücü yettiği kadar güzelleştirsin cevabını vermesi, bu zatların teganniden ses güzelleştirmeyi anladıklarını göstermektedir. Bundan bir evvelki hadisin şerhinde ifade edildiği gibi çoğunluk bu kelimeden ses güzelleştirmek manasını anlamışlardır.Nitekim 1473 numarada gelecek olan Ebu Hüreyre'nin rivayeti bu manayı münakaşaya meydan bırakmayacak şekilde açıkça ortaya koymaktadır.[190]

1472. ...Muhammed b. Süleyman el-Enbârî, dedi ki; Vekî ve İbn Üyeyne teğannî'den maksadın, istiğna (ihtiyaç duymama, itibâr etmeme) olduğunu söylediler.[191]

Açıklama

Bu babın hadislerinde geçen "tegannf'den anlaşılabilecek mânâların bir kaçını 1469 nolu hadisin açıklamasında belirtmiştik. Bunlardan birisinin "Kur'an'la yetinip başka bir şeye ihtiyaç duymamak" olduğu, orada ifade edilmişti. Bundan evvelki rivayette Ebu Lübâbe'nin de bu son manayı anladığı belirtilmişti.
Üzerinde durduğumuz bu rivayet de Vekî b. el-Cerrah ve Süfyan b. Üyeyne'nin de aynı manayı anladığını göstermektedir. Zaten Ebu Davud'un bu rivayeti kitabına almaktaki maksadı, bu anlayışa işaret etmektir. Ancak bu anlayışa göre istiğna (ihtiyaç duymamak)dan maksad, gönlün zenginliğidir, fakirliğin karşılığı olan zenginlik değildir. Çünkü maddi zenginlik (ihtiyaç duymama) Allah'ın ikram edeceği sayılı vak'alar hariç, sadece Kur'an-t Ke-rim'le elde edilmez. Sonra bu hadis buradaki teğanniyi maddi zenginlik olarak anlamaya hiç de müsait değildir. Çünkü o zaman ifâdenin "Kur'an-ı Kerim okumak suretiyle dünya zenginliğini istemeyen bizden değildir" manasını verecek şekilde olması gerekir ki bu, mümkün değildir.
Ebu Ubeyd, Vekî' ve Süfyan b. Uyeyne'nin tefsirlerini beğenip "tegan-nî'nin istiğna manasına kullanıldığını arab şiirinden misaller getirerek isbat etmiştir, tbn Mes'ud'un "Al-i İmrân suresini okuyan zengindir" manasına gelen sözü de Ebu Ubeyd'in şahitleri arasındadır.
Daha önce de işaret edildiği gibi bazı âlimler ise, hadisteki "teğannî" kelimesinin istiğna (zenginlik ihtiyaçsızlık) ile tefsirini kabul etmemektedirler. Taberi'nin naklettiğine göre Şafîî'ye İbn Uyeyne'nin yukarıda geçen te'vili sorulduğunda buna razı olmamış, eğer Resulüllah (s.a.) bu sözüyle istiğnayı kast etmiş olsaydı demez derdi. Efendimizin maksadı sadece sesi güzelleştirmektir" demiştir.
îbn Battal, îbn Ebî Müleyke, Abdullah b. el-Mübârek ve Nadr b. Şumeyl de Şafîî gibi tefsir etmişlerdir. "Allah (c.c.) Kur'an okurken nağme yapan bir peygamberi dinlediği gibi hiç bir peygamberi dinlememiştir" manasın-daki rivayet de bu anlayışı desteklemektedir..." der Taberi, terennümün ancak güzel ses ve makamla olabileceğini söyleyerek eğer teğannînin mânâsı istiğna olsaydı, o zaman hadislerde ne sesini ne de açıktan okumanın zikredilmesine lüzum kalmazdı" der. İbn Mâce'deki şu rivayet de Şafîî, Taberi ve îbn Battal'm anlayışlarına yardımcı olmaktadır. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.) güzel sesle Kur'an okuyan adamı şarkıcı kadının sahibinin o kadım dinlediğinden çok daha fazla dinler."
Netice olarak denilebilir ki, aslında arapçada teganni kelimesi, hem Ve-kî ve Süfyan b. Uyeyne'nin dedikleri gibi "istiğna", hem de Şafîî, Taberi ve İbn Battal'in dedikleri gibi, sesi güzelleştirmek, makam yapmak mânâlarına gelir. Ancak diğer rivayetler anılan kelimeyi sesi güzelleştirmek ve makam yapmak manalarına almanın daha uygun olacağını göstermektedir. Bu kelimenin ifade edebileceği tüm manaları birleştirerek "teğanniyi sesi güzelleştirip açıktan hüzün verici bir makamla başka bir habere ihtiyaç duymadan kendisi ile gönül zenginliği isteyip mal zenginliği umarak okumak şeklinde ifadelendirmek de mümkündür. Ancak metin tercemeye bütün bunların yansıtılması mümkün olmadığı için hadiste kelime tercüme edilmeden "teganni yapmayan" ifadesi kullanılmıştır.[192]

1473. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.) güzel sesli bir Peygamberin sesini güzelleştirerek (nağme yaparak)-[açıktan]-okuduğu Kur'an'ı dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi."[193]

Açıklama

Hadis-i şerifteki Allah'ın dinlemesinden murat okuyandan razı olması amelini kabul edip sevabını kat kat vermesidir. Çünkü kulak vermek manasında olan dinlemenin şahıslara göre farklılık göstermesi Allah için muhaldir. Zira bu dinleme türü ilginin azlık ve çokluğuna göre durumu değişen insanın halidir. Halbuki Cenab-ı Allah'ın dinlemesi farklılık göstermez. O halde

hadisi "Allah (c.c.) Kur'an'ı makam ile okuyan Peygamberden razı olduğu kadar hiçbir şeyden razı olmadı" şeklinde anlamak gerekir.
Hadis-i şerifteki "Kur'an" sözü ile tüm mukaddes kitapların kast edildiği Nebi kelimesinin nekre (belirsiz) oluşunun buna delil olduğu söylenmektedir.
Metindeki "Onu açıktan okur" sözü Ebu Davud'un rivayetine göre, hadisin aslından gibi görünmektedir. Ama bu doğru değildir. Çünkü o söz râvilerden Ebu Seleme veya bir başkasına aittir. Hadisin Buhâri'deki rivayetinde bu söz "bir arkadaşı ona açıktan okur dedi" şeklindedir. İbn Hacer el-Askalânî Ona'daki zamirin Ebu Seleme'ye ait = arkadaş kelimesinin de Abdulhamid b. Abdurrahman olduğunu söyler.EbuDâvûd' un oğlunun aynı hadisi Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'i makam yaparak okuyan bir Peygamberi dinlediği (razı olduğu) kadar hiçbir şeyi dinlemedi" sözleriyle yaptığı rivây etinin sonunda Ibn Şihab "Abdulhamid b. Abdurrahman Ebî Seleme'den Kur'an'ı makam yaparak (yani) açıktan okuyan" diye haber verdi" dedi" şeklindeki sözler de, üzerinde durulan sözün hadis metninden değil, Ebu Seleme tarafından ilâve edilmiş olduğunu gösterir. Bu tip hadislere "Müdrec hadis" denilir. Hadis metninde kasdî olarak yapılan bu tür eklemeler hoş karşılanmamaktadır.[194]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim'i, makam yaparak sesi güzelleştirerek okumak meşrudur.Her ne kadar hadiste sadece Peygamberlerin okuyuşuna temas edilmişse de aynı şekilde okuyan diğer insanlar da Peygamberlere ilhak edilirler.
2. Babın hadislerinde geçen den maksad, sesi güzelleştirmek, makam yapmaktır.[195]

21. Kur'an-I Kerimi Ezberleyip Sonra Unutan Kimse Hakkında Tehdid[196]

1474. ...Sa'd b. Ubâde (r.a.)'den; "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu" demiştir.
"Kur'an-ı Kerim'i okuyup da (ezberleyip) sonra unutan kimse, kıyamet gününde Allah (c.c.) ile ancak eli kesilmiş olarak karşılaşır."[197]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "unutnıak"dan maksat, konusunda ayrı görüşler vardır.Bunun hakiki mânâsıyla Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip de unutmak olması muhtemel olduğu gibi, Kur'an okumayı bırakıvermek, gereğince amel etmemek, helâl dediğini helâl, haram dediğini haram tanımamak mânâlarında söylenmiş olması da muhtemeldir. Bu ikinci ihtimâl "böylece âyetlerimiz sana geldi de sen onları unuttun"[198] âyetinin hamledildiği mânâ olmuş olur.
Hadis-i şerif zahirî manâsıyla az çok ayırımı yapmadan, Kur'an-ı Ke-rim'den bir bölümü unutmanın büyük günâh olduğunu ve bu günahtan ancak tevbe ve unutulanı ezberlemekle kurtulmanın mümkün olduğunu söyleyen Şafîîlere delildir. Malikîlere göre, kişinin namazını kılabileceği miktardan fazlasını unutması mekruh, namaz kılabileceği kadarını unutması haramdır.
Hanefiler ve Han belilere göre ezberlenen bir Kur'an-ı Kerim bölümünü, bir âyet bile olsa, unutmak büyük günâhlardandır.
Bu mesele "mescidin süpürülmesi" konusunda 461. hadiste daha geniş olarak ele alınmıştır.
Metin tercemesine "eli kesilmiş olarak" diye geçtiğimiz kelimesine çok farklı mânâlar verilmiştir. "Dişleri dökük", "elleri hayırdan boş", "azaları kesilmiş", "delili yok", "cüzzamlı" , "başı önüne düşmüş", "unutmasına özür bulamayarak" gibi manalar bunlardandır. Ancak görüldüğü gibi ifâdeler farklı olsa da, bu sözlerin hepsindeki ortak mana her birinin bir kusur, bir noksanlık ifâde ettiğidir. Buna göre hangi mânâ ele alınırsa alınsın, Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyip de unutan kıyamet günü Allah'ın huzuruna bir kusurla çıkacaktır.
Hadis-i şerif senedindeki râvilerden Yezîd b. Ebî Ziyâd hakkındaki ten-kidlerden ve İsâ b. Fâid'in, Sa'd b. Ubâde (r.a.)'yi görüp görmediği konusundaki münakaşalardan dolayı zayıf kabul edilmiştir. İbn Abdilberr, "bu manada bu isnad kötüdür. İsa b. Faid Sa'd b. Ubâde'ye yetişmemiş ve ondan hadis duymamıştır" der.[199]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif Kur'an-ı Kerim okumayı tenbellikle terk etmenin ezberleneni unutmanın ve gereğince amel etmemenin kötü bir şey olduğuna delâlet etmektedir.[200]

22. Kuranı Kerim Yedi Harf Üzere İndirilmiştir

1475. ...Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'dan; demiştir ki: Hişâm b. Hakim b. Hizâm'ı, Furkan suresini benim okuduğumdan farklı bir şekilde okurken duydum. Halbuki onu bana Resulullah (s.a.) öğretmişti. Bu yüzden nerdeyse üzerine atılacaktım. Sonra (vazgeçip) okumasını bitirinceye kadar mühlet verdim ve cübbemi göğsü üzerinde toparlayıp (yakalayıp)[201] Resulüllah (s.a.)'a getirdim:
Ya Resulullah! Ben bunu Furkan suresini senin bana okuttuğundan başka bir şekilde okurken duydum, dedim. Hz. Peygamber ona:
"Oku!" buyurdu.
O da aynen benim duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.):

"Bu sure, böylece nazil oldu," buyurdu. Sonra bana: "Sen oku! dedi. Ben de okudum. (Bana) da: "- Bu sure böylece nazil oldu. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere nazil olmuştur. Onlardan hangisi kolayınıza gelirse öyle okuyunuz" buyurdu.[202]

Açıklama

Hadis-i şerifin Müslim'deki rivayeti Ebu Dâvud'unki ile hemen hemen aynıdır. Buhârî'de üç ayrı yerde yer alan rivayetler biri birine pek yakın ise de, Ebu Dâvud'dakirden bazı ayrılıklar göze çarpmaktadır. Hişam b. Hakim'in Furkan suresini namaz kılarken okuduğu açıkça ifâde edilen Buhâri'nin bir rivayeti şu şekildedir:
Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"ResulüJlah (s.a.) hayatta iken Hişam b. Hakim'i Furkan suresini okurken işittim. Okuyuşuna kulak verdim bir de ne göreyim, Resulüllah (s.a.)'in bana öğretmediği bir takım lehçelerle okuyor. Neredeyse namazda üzerine atılacaktım. Selâm verinceye kadar zor sabredebildim. (Selamı verir vermez) cübbesinin yakasını topladım ve:
Bu sureyi benim duymadığım şekilde sana kim öğretti? dedim.
Bana onu Resulüllah (s.a.) okuttu, (öğretti) dedi.
Yalan söylüyorsun. (Çünkü) onu bana Resulüllah senin okuduğundan başka bir şekilde okuttu, deyip yakasından tutarak Resulüllah (s.a.)'a götürdüm ve:
Ya Resulallah, bunu Furkan suresini senin bana öğrettiğinden başka lehçelerle okurken işittim, dedim.
“Onu bırak", buyurdu ve (Hişam'a):
"Oku ya Hişam*' dedi. Hişam da aynen benim duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
“Bu sure böyle nazil oldu," buyurdu. Sonra bana (dönüp):
"Ya Ömer! (Bir de) sen oku" dedi. Ben de kendisinin bana öğrettiği şekilde okudum. Efendimiz yine:
"Bu sure böylece indirildi. Şüphesiz bu Kur'an yedi harf (lügati lehçe) üzere indirilmiştir.Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyunuz" buyurdu.
Buhari'deki rivayeti terceme ederken "lehçe" tâbirini kullandığınız "harf" kelimesi haddizatında çok daha umumî bir kelimedir. Onun için Bsıs metnin tercemesinde herhangi bir karşılık verilmemiş, olduğu gibi alınması uygun bulunmuştur. Buhari'deki rivayeti terceme ederken "lehçe" tâbirim kullanmamız merhum Kâmil Miras'm Tecrid tercemesindeki ifâdesine tebaan olmuştur.
Metinde görüldüğü gibi Peygamber (s.a.) Furkan suresini kendi bildiği gibi okumadığı için Hişam b. Hakim'i yakalayıp huzuruna getiren Hz. Ömer'e hem kendisinin hem de Hişam'ın okuyuşunun doğru olduğunu, çünkü Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere indirilmiş bulunduğunu söylemiştir.
Âlimler bu yedi harfden kastedilen mânâ konusunda hayli farklı şeyler söylemişlerdir. Ebu Hatim b. Hibbân bu görüşleri otuz beşe kadar ulaştırır. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz:
a. Yedi vecih, bu Hafız İbn Hacer'in ifadesidir. Ancak bundan maksat, her kelime veya her cümlenin yedi vecih üzere okunacağı değildir. Bu bir kelimenin ulaşabileceği vecih sayısı en son yedi olur demektir. Eğer bazı kelimelerde yediden fazla vecih görülürse, bu ya med ve imâlede olduğu gibi eda keyfiyetindeki ihtilaftandır veya yediden ziyâdesi sabit değildir.
b. Yedi harften murat, sayı tahdidi değil kolaylık ve suhuletteki çokluğa işarettir. Nasıl ki onluklarda yetmiş çokluğu delalet için kullanılırsa, yedi de birliklerde çokluğa delâlet için kullanılır.
c. Aynı lehçeden de olsa, bir mananın mürâdif lâfızlarla ifâde edilmesidir. Hem Hişam'ın hem de Hz. Ömer'in Kureyş kabilesinden oldukları halde birbirlerininkinden farklı okumaları bu görüşü te'yid etmektedir. İbn Abdilber bu görüşün, ulemanın çoğunluğuna âit olduğunu söyler. İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de İbn Mesûd'un "Ben (çeşitli) kıraatleri dinledim. Onları birbirlerine,yakın buldum. O halde nasıl öğretildi iseniz, o şekilde okuyun. Bu sizden birinizin demesine benzer" dediğini nakleder. Bu kelimelerin her üçü de "gel" manasınadır.
d. Yedi harften maksat, yedi lehçedir.İbn Atiyye, Zührî, Ebu Ubeyd ve başkalarının görüşü budur. Ancak bu yedi lehçe arab lehçelerinin en fasihi olan yedisidir. Çünkü Arab lehçelerinin sayısı daha fazladır. Arab lehçelerinin en meşhurları Kureyş, Yemen, Hevâzin ve Huzeyl lehçeleridir.
Bu izaha göre Kur'an'ın her kelimesinin ayrı ayrı yedi lehçe üzere indirildiği anlaşılmamalıdır. Bundan maksat, Kur'an-i Kerim'in bir kısmının bir lehçe diğer bir kısmının da başka bir lehçe ile indirilmiş olmasıdır. Şüphesiz ki her lehçenin Kur'an-ı Kerim'deki payı eşit olmaz. Kimisi ile inen âyet sayısı daha fazla, kimisi ile inen daha azdır.
Bazı âlimler bu yedi lehçenin Mudar Lehçeleri olduklarını söylerler. Bu lehçeler Huzeyl, Kinâne, Kays, Dabbe, Teymu'r-rabab, Esed b. Huzeyme ve Kureyş lehçeleridir.
Fethü'l-Bâri'de Ebû Şâme'nin bazı âlimlerinden naklen şunları söylediği kaydedilir:
"Kur'an-ı Kerim önce Kureyş ve ona komşu olan Fasih Arab lisanla-nyla nazil oldu. Sonra diğer Arabların kendi adetlerine göre farklı i'rablar ve farklı lâfızlarla okumalarına müsaade edildi. Onlardan hiçbiri kendi lehçesini bırakıp da başka bir lehçe kullanmak mecburiyetinde bırakılmadı. Buna sebeb, onları zorluğa koşmamak, âlicenabhk ve mânâların kolayca anlaşılması arzusudur. Ancak bu farklılık mana birliğini bozmaz. İşte onların okumadaki ihtilafları ve Hz. Peygamberin herbirini tasvib etmesi bu esasa dayanır."
Ancak burada hemen şunu hatırlatmak yerinde olur, her bir kabilenin kendi lehçesi ile okuması tamamen kendi arzusuna bağlı değildir. Aksine o okuyuş tarzını mutlaka Hz. Peygamber (s.a.)'den duymuş olmalıdır. Üzerinde durulan hadiste birbirlerinden farklı okuyan iki şahabının her ikisinin de okuduğu tarzı Hz. Peygamber'den aldığını göstermesi bunun delilidir.
e. Yedi harften maksat» kıraat-i seb'adır. Bazı müfessirler kıraat-ı seb'-a'nın sahabiler tarafından Resulüllah'tan nakledildiğini

ve Hz. Osman'ın bunu mushafında tesbit ettiğini söyleyerek hadise en uygun mânânın bu olduğunu söylerler.
Ebu Şâme ise, hadisteki yedi harften maksadın bugünkü anlaşılan mânâda (Asını, Nâfi' kıraatleri gibi) kıraati seb'a olduğunu söyleyenleri cahillik ile itham ederek Mekkî İbn Ebi Tâlib'in böyle anlayanların büyük bir yanılgı içerisinde olduklarını söylediğini nakleder.
f. Yedi harf Kur'an-ı Kerim'deki imâle, inceltme ve kalınlaştırma, izhar, idgâm, med, kasr gibi şeylerdir. Çünkü arablar bu konularda çeşitli usullere sahibtirler. Allah onlara kolaylık olsun diye bu vecihlerden istedikleri şekilde okumalarına müsaade etmiştir.
Yedi harf konusunda ileri sürülen fikirlerin en önemlileri bunlardır. Mudakkik âlimlerden Şah Veliyullah ed-Dihlevî bu konudaki görüşlere temas ettikten sonra kendi tercihini özetle şu şekilde ifade eder: "Bu ihtilaflardan benim tercihime göre, hadisteki "yedi" sözünün zikri, sayı tahdidi değil, çokluğu beyân içindir. Arablar nazmın tertibini gözetmek şartıyla bir sözü çeşitli üsluplarla ifâde ederler. Bu üsluplardan herbiri "harftir. Bu farklılık bazan maharici harûfun ihtilâfı, bazan da uzatma kısaltma, ince ve kalın okuma yönlerinden olur. Bazan da günahkâr manasmdaki "fâcir ve esîm'-'de olduğu gibi müteradif kelimelerin kullanılması suretiyle olur. Hz. Osman'ın mushafında yazılı olan yedi kurranın ihtilafları da "harf" ihtilâftndandır. Hz. Osman'ın mushafında olmamakla beraber sahabe ve ta-biundan bir kelimenin edası konusunda nakledilen ihtilaflar da bu cümledendir. Ama nazmın tertibini bozacak derecede büyük ayrılıklar gösteren ihtilaflar yedi harf tabiri içerisinde düşünülemez. Çünkü o Kur'an olmaktan çıkar."
Görüldüğü gibi Şah Veliyullah aşağı yukarı tüm ihtilaflara öz olarak temas ederek, "yedi harf'den maksadın sadece bunlardan biri değil, hepsinin olduğuna işaret etmiştir.
Kur'an-ı Kerim âyetleri Hz. Peygambere bir defada nazil olduğu halde, yedi harfin ne şekilde tesbit edildiğine dâir bir soru akla gelebilir. Akla gelmesi muhtemel bu soruya cevaben deriz ki: Bilindiği gibi her dilin kendine has lehçeleri ve ifade farklılıkları vardır. Arabcada lehçe farklılıkları yönünden en zengin dillerden biridir. Kur'an-ı Kerim genellikle Kureyş lehçesi üzerine inmekle beraber Huzeyl, Hevâzin ve Yemen lehçeleri ile inenler de vardır. Hz. Peygamber, tüm Arab kabilelerinin Kur'an'ı benimseyip gönülterinde yer etmesini istediği için ısrarla Cenab-ı Hak'tan Kur'an'ın öbür lehçelerle de gönderilmesini istemiş ve bu isteğil kabul edilmiştir. Bu durumu Buhâri'nin rivayetine göre Peygamberimiz şu şekilde ifade etmiştir:
"Bana Cebrail (a.s.) Kur'an'ı bir okunuş üzerine okuttu. Ben de ısrarla bunun artmasını ve Arabiarın diğer okuyuşuyla okunmasını isterdim. Ta yedi türlü okunuşa ulaşıncaya kadar bu isteğimde ısrar eltim."
Ancak lehçeler arasındaki farklılık hiç bir zaman âyetler arasında bir tezatın bir tenakuzun olmasına sebeb değildir.
Hadiste konu edilen yedi harf (lehçe), Resulullah devrinden sonra da var mıdır? Yoksa bir müddet şayi' olup sonra bazıları mı yerleşmiştir? Konusunda ihtilaf vardır. Süfyan b. Uyeyne, İbn Vehb, Taberi ve Tahavî gibi âlimlere göre yedi lehçenin tamamı o gün mevcûd değildir. BabÜlânî, İbn Abdilber ve İbn Arabî gibi âlimlerin ifadelerine göre, daha Hz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kerim bir lehçe üzere karar kılmıştır. Buhârî'nin Hz. Fatma (r.anha)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) Cebrail'in Kur'an-ı Kerim'i her sene kendisi ile birlikte bir defa mukabele ettiği halde vefat ettiği yıl iki defa mukabele ettiğini söyleyip bunu irtihaline işaret saymıştır. Hz. Peygamberle Cebrail arasındaki mukabeleye "arz" tâbir edilir. İşte bu son Arz'da Kur'an-ı Kerim şu anda elimizde olan şekli ile yerleşmiş ve daha evvel müsaade edilen diğer lehçeler Allah tarafından neshedilmiştir. Üzerinde durduğumuz hadiste olduğu gibi sahâbilerin birbirlerinin okuyuşunu yadırgayarak, müdâhele ettiklerini ve durumu Hz. Peygambere intikal ettirdiklerini bildiren daha başka rivayetler de vardır. Sahih hadis kitablannda belirtildiğine göre Ubey b. Ka'b ile İbn Mes'ud arasında NahI suresinde, Amr b. el-As ile adı verilmeyen biri arasında bir âyette, Zeyd b. Erkam ile yine adı verilmeyen biri arasında bir başka âyette buna benzer olaylar geçmiştir.[203]

Bazı Hükümler

1. Müslüman, dininin esaslarım muhafazada titiz olmalı, onların yanlış öğrenilip öğretilmesine ve aslı mecrasından saptırılmasına göz yummamalıdır.
2. Müslüman için iyiliği emredip kötülükten sakındırmak bir vazifedir.
3. Bir kimse dinî bir gayretten dolayı kendisine yapılan müdâhaleyi, biraz kabaca da olsa, hoş görmeli, işin açıklığa kavuşmasına yardımcı olmalıdır.
4. Kendisinden bir meselenin halli istenilen zat, sadece hal çaresini göstermekle kalmamalı vardığı sonucun sebebini de bildirmelidir.
5. Kur'an-ı Kerim yedi harf üzere inmiştir.Çeşitli görüşler olmakla beraber bu yedi harften maksat, yedi lehçedir. Konu yukarıda geniş olarak ele alınıp incelenmiştir.[204]

1476. ...Zührî demiştir ki:
Bu harfler (vecihler) ancak aynı hükümdedir. Helal ve haram konusunda farklılık göstermezler.[205]

Açıklama

Ziihrî bu eserde bundan evvelki hadîste bahsi geçen vecih ya da lehçe farklılıklarının lâfız farklılıkları olduğunu, bir veçhe göre helal olan şeyin başka bir vecihte haram olmayacağını belirtmektedir.
Zührî'nin bu sözleri Buharî ve Müslim'de İbn Abbas (r.anhuma)'dan merfuân rivayet edilen aynı konudaki bir hadisin sonunda şu ifadeye yer verilmektedir:
İbn Şihab dedi ki: Bana bu yedi harfin aynı hükümde olup helal ve haram konusunda farklılık yaratmadığı ulaştı."

Zühri'den rivayet edilen bu sözler, yedi harften maksadın mana farklılıkları olduğunu söyleyenlerin sözlerini reddetmektedir. Bundan sonraki hadis, Zührî'nin görüşünü takviye etmektedir.[206]

1477. ...Übey b. Ka'b (r.a.)'den; demiştir ki:
"Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Yâ Ubey, şüphesiz Kur'an-ı Kerim bana okutulup bir harf üzere mi yoksa iki harf üzere mi (okumak istediğim) soruldu? Benimle birlikte olan melek:
"İki harf üzere de," dedi. Ben de:
"İki harf üzere" dedim. Bu sefer:
"İki harf üzere mi yoksa üç harf üzere mi? denildi. Yine yanımdaki melek:
"Üç harf üzere de," dedi. Ben de;
"Üç harf üzere" dedim. (Bu hâl) yedi harfe ulaşıncaya kadar (devam etti). Resûlullah (s.a.) sonra şöyle buyurdu:
"Sen azab âyetini rahmet, ya da rahmet âyetini azabla bitirmedikçe, in yerine desen bile, o harflerden her biri ancak şâfî ve kâfidir."[207]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "harf" kelimesinin çeşitli mânâları bu babın ilk hadisinde belirtilmiştir. Bu mânâların her birine muhtemel olması yönünden kelime terceme edilmemiş, aynen alınmıştır.
Ebu Davud'un bu rivayetinde Hz. Peygamberce Kur'an-ı Kerim'in, kimin tarafından okutulduğu ve kendisine telkinde bulunan meleğin hangi melek olduğu belirtilmemektedir. Nesâî'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.)'e Kur'an-ı Kerim okutanın Cebrail, Efendimiz'e Harfleri artırmasını tavsiye edenin de Mikâil olduğu bildirilmektedir. Nesâî'nin bu rivayetinin meali şöyledir:
"Cebrail ve Mikâil bana gelip Cebrail sağıma Mikâil soluma oturdu. Cebrail bana:
"Kuranı bir harf üzere oku," dedi. Mikâil ise;
"Yedi harf ulaşıncaya kadar artmasını iste, artmasını iste," diyordu.
Tercemede görüldüğü üzere Hz. Peygamber Ubey b. Ka'b'a, Kur'an'ın yedi harf üzere inmesinin nasıl olduğunu anlattıktan sonra azab âyetini rahmet, rahmet âyetini de azabla bitirmedikçe gibi Allah'ın sıfatlarının yerine yine Allah'ın sıfatlarından gibi başkalarını okumanın ancak şifa verici ve yeterli olduğunu söylemiştir. Bu âyetlerin şifâ oluşu meşhur anlayışa göre cehalet hastalığına karşıdır. Dini hükümleri bilmekte mü'minlerin kalblerine veya müzminlere istenileni verme konusunda şifa verici biçimde de anlaşılabilir. Bu vecihlerin kâfi oluşu konusunda da şu görüşler vardır: Namazlarda kâfi, Resulullah (s.a.)'m doğruluğunu tasdike ve kâfirlerin şüphelerini silmeye kâfi veya kâfirlere karşı hüccet olmaya yeterlidir. Rahmet âyetini azabla bitirmekten maksat, o âyetin sonuna, = "ıkâbı şiddetli", gibi azaba delalet eden bir sözün getirilmesidir. Azab âyetini rahmetle bitirmek de azabla ilgili bir âyetin sonuna = Bağışlayıcı, merhamet edici" gibi Allah'ın rahmet sıfatlarına ait kelimelerin getirilmesidir. Hz. Peygamber'in bu hadisi bu tür değiştirmelerin kesinlikle caiz olmadığım göstermektedir. Yine bu hadis bir âyette geçen Allah'ın bir sıfatı yerine başka bir sıfatının okunmasının caiz olduğunu gösterir. Ancak Aynî'nin beyânına göre, bu cevaz Hz. Osman mushafındaki tertibi üzerine icmâın vücudundan önceki ile alakalıdır. Bu icma'dan sonra, bile bile Allah'ın bir sıfatının yerine başka bir sıfatı meselâ yerine, okumak caiz değildir. Ama bile bile değil de, hata ile okunsa, mahzuru yoktur. Hatta hata ile olan bu yanlışlık, namaz içerisinde olursa, namazı bozmaz. Allah'ın sıfatları ile ilgili olmayan yanlışlıkların namaz içerisinde hatâen yapılması halinde Ebu Hanife ile tmam Muhammed'e göre mânânın fazlaca değişmesi durumunda namaz bozulur, değilse bozulmaz. Ebu Yusuf'a göre yapılan yanlışlığın benzeri Kur'an-ı Kerim'de varsa, mânâ bozulsa bile, namaz sahihtir. Hanefi mezhebinde bu konuda Ebu Yusuf'un görüşüne göre fetva verilmektedir.[208]

Bazı Hükümler

1. Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesi Hz. Peygamber'in isteği ile olmuştur.
2. Kur'an-ı Kerim'deki vecihier mü'minler için şifa ve hüccettir.
3. Azab âyetlerini rahmet kelimeleriyle rahmet âyetlerini de azab kelimeleriyle bitirmek caiz değildir.
4. ayet-ikerimelerdeki Allah'ın bazı sıfatlarının yerine başka sıfatlarının okunması caizdir. Ancak konu izaha muhtaçtır. Açıklama kısmına bakılmalıdır.[209]

1478. ...Ubey b. Ka'b (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre,
Peygamber (s.a.) Gıfar oğullan göletinin yanında iken Cebrail (a.s.) gelip:
"Şüphesiz Allah (c.c.) sana ümmetine (Kur'an'ı) bir harf üzere okutmanı emrediyor" dedi. Resulullah (s.a.);
"Allah'tan onu bağışlayıp affetmesini iste, şüphesiz ümmetimin buna gücü yetmez" karşılığım verdi. Sonra Cebrail ikinci kez gelip öncekinin benzerini söyledi. (Bu hal Kur'an'ın okunması) yedi harfe ulaşıncaya kadar (devam etti). Nihayet Cebrail:
Şüphesiz Allah (c.c.) sana ümmetine yedi harf üzere okutmanı emrediyor. Hangi harfle okurlarsa doğru yapmış olurlar" dedi.[210]

Açıklama

Hz. Übeyy'in bu rivayeti bir önceki rivayetin farklı bir ifâdesi gibi görünmejctedir.Ancak önceki rivayete göre Hz. Peygamber'e Kur'an'ın okunuş vecihlerinin artırılmasını istemesini yanında bulunan bir melek (Mikaîl) telkîn ettiği halde, bu rivayette Hz. Peygamberin, ümmetinin aczini öne sürerek bizzat kendisinin istediği belirtilmektedir. Bu durum TirmİZi'deki bir rivayette daha açık olarak şu şekilde ifâde edilmiştir: "- Ya Cibril! Ben okuma yazma bilmeyen bir topluma gönderildim. Onlar arasında ihtiyarlar, kocakarılar, çocuklar ve ömründe hiç kitab okumayan adamlar var...'* Hz. Peygamber bu sözleriyle Kur'an-ı Kerim'in sadece Kureyş lehçesi ile inmesinin ümmeti için zorluklar doğuracağını söyleyerek Cebrail'den bu lehçeleri artırmasını Cenab-i Hakk'tan istemesini arzu etmiş, neticede dileği yerini bulmuştur.
Hadisin Ebû Dâvud'daki rivayetinde Cebrail'in Hz. Peygamber'e birinci ve ikinci gelişleri zikredilmiş, bundan sonrakiler anılmamıştır. Müslim'deki rivayette ise, üçüncü ve dördüncü gelişleri ve her gelişinde Kur'an-ı Kerim'in okunuşunun bir harf (lehçe) artırıldığını haber verdiği bildirilmiştir. Bu hadisin aslında Cebrail'in her gelişinin açıkça ifâde edildiği halde kısaltma için sonradan anılmadığı izlenimini vermektedir.[211]

Bazı Hükümler

1. Hadis, Hz. Peygamberin ümmetine olan şefkat ve sevgisine delalet etmektedir.
2. Allah (c.c.) Resulullah (s.a.)'in ümmeti hakkındaki şefaatini kabul etmiştir.
3. Kur'an-ı Kerim'in indirildiği yedi harften hangisi ile olursa olsun okunması caiz ve her okuyuş doğrudur. Ancak son arza ile Kureyş lehçesi dışındaki kıraatler neshedilmiştir. Hz. Osman'ın yazdırdığı nüsha üzerinde ashabın ittifakı ile Kureyş lehçesi dışındaki vecihler Kur'an-ı Kerim'e alınmamıştır.[212]

23. Duanın Fazileti Ve Âdabı

1479. ...Nûman b. Beşîr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Duâ ibadetin tâ kendisidir. Rabbiniz (c.c.) "Bana dua ediniz, size icabet (ve duanızı kabul) edeyim"[213] buyurdu.[214]

Açıklama

Hadislerini terceme ve izah etmeye çalıştığımız konu dua ile ilgilidir.Hadis-i şerifin muhtevası ile ilgili açıklamaya geçmeden önce, duanın mânâ ve lüzumu ile, duaya karşı çıkanların fikirleri ve bunlara verilen cevapları Elmalık Hamdi Efendi'nin tefsirinden sadeleştirerek ve biraz kısaltarak nakletmek istiyoruz:
"Duâ davet gibi çağırmak manasınadır. Sonra küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya olan istek ve niyaz mânâsına kullanılmıştır.
Duanın hakikati, kulun Rabbi celle celâlühû'dan imdâd istemesi, inayet ve yardımını dilemesidir.
İlimden dem vuran bazı câhiller duayı fâidesiz bir şey zannetmişlerdir. Bunların başında, yaratıcı kudreti, kör bir kuvvet zanneden kör kuvvetçiler vardır. Fakat bunlardan başka icab veya cebir nazariyelerine saplananlardan da bu konuda bir takım şüpheler ileri sürmeye kalkışanlar olmuştur. Şöyle ki:
1. Dua ile istenilen şeyin Allah katında olup olmayacağı bellidir. Olacağı belli olan şeyin olması vaciptir. O halde duaya ihtiyaç yoktur. Olmayacağı belli olan şeyin ise, olması mümkün değildir. Bu durumda yine duaya ihtiyaç yoktur.
2. Bu âlemdeki bütün hâdiselerin başlangıcı olmayan bir müessirde son bulduğunda şüphe yoktur. O halde bu evveli olmayan müessirin, ezelde olmasını gerekli kıldığı şey mutlaka olacaktır. Olmasını gerekli kılmadığı şeyin olması ise, mümkün değildir. Bunlar ezelde sabit ve mukadder olunca duanın da elbette tesiri olmaz... Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz bile "Allah kâinatı yaratmadan şu kadar ve şu kadar sene evvel kaderleri takdir etti" "Olacak olan şeyle kalem kurudu" buyurmamış mıdır? "Dört şeyden feragat hâsıl olmuştur: Ömür, rızık, halk ve ahlâk" hadisi de mervî değii midir? O halde duadan ne fâide?
3. Allah (c.c.) gaybları bilicidir. Gözlerin hâin bakışını, sînelerin gizli tuttuğu niyetleri bilir. O halde duaya ne hacet? Cibril (a.s.) bile bu mealdeki söz ile ihlâs ve kulluğun en yüksek derecesine ermiş. Hz. İbrahim ateşe atılırken "Onun benim hâlimi bilmesi benim istememe gerek bırakmaz" demekle, dostluk makamım kazanmış diyenler, aklî şahitler ve sahih hadisler ile sabit olduğuna göre sadıkların makamlarının en yükseği Allah'ın kazasına rıza değil mi? Duâ ise, nefsin muradını Allah'ın muradına tercih ve beşerî hisseyi istemek ve sarılmak demek olduğuna göre buna zıt olmaz mı? Bir hadis-i kudsî'de "Kimi, beni anması benden istemekten meşgul ederse, ona isteyenlere verdiğimin en efdâlini veririm" buyurulmamış mıdır? O halde duayı terketmenin evlâ olduğu bu vecihlerle sabit olmaz mı? demeğe kadar varanlar olmuştur. Bunlara karşı akıllıların ve âlimlerin kahır ekseriyeti duanın, kulluğun en önemli makamı olduğunda tereddüt etmemişlerdir ve buna aklî ve naklî pek çok deliller vardır:
1. Görülüyor ki, yukarıdaki şüphelerin başı kader meselesinden Cebr ve İcâba dayanmaktadır. Halbuki bununla duayı inkâra kalkışmak tenakuz olur. Zira bu surette insanın dua etmesi ve duaya iman etmesinin vukuu ezelde biliniyorsa, o dua herhalde yapılacaktır. Buna şüphe karıştırarak ibtâle çalışmak Cebr ve Kaderden bahsetmek manasız ve eğer duanın yapılamayacağı belli ise, o zamanda inkâra kalkışmağa ihtiyaç yoktur. O dua zâten yapılmayacaktır. Ezelde duaya bağlı olarak takdir olunan isteklerin de herhalde dua şartıyla olacağının bilinmesi gerekir. Meselâ yemek yemek şartıyla doyması takdir edilen bir kimsenin istemek ve azmetmek şartıyla başarıya ulaşması takdir olunanın, doyması ve başarı sağlaması, yemeğe ve isteyip azmetmeye bağlı olduğu gibi, duâ da böyledir. Dolayısıyla birinci ve ikinci maddelerde ortaya atılan itirazlar eksiktir. İstekle

ve dua ile kayıtlı olarak vuku bulacağı bilinen mukadderat vardır.
2. Cenab-ı Allah herşeyin evvelidir. Bu mânâ iyi düşünülünce anlaşılır ki, kadere mahkûm olan Allah değil, yaratıklardır. Kaderler önce ise, Cenab-ı Allah da kaza ve kaderden daha öncedir. Dua bu önceliği ikrar ve itiraf olduğu için kulluk makamlarının en önemlisidir. Bize gelince Allah Teâlâ'nın ilmi ve keyfiyeti kaza ve kaderini akıllarımız bilmez. Kaderin sırrı vukuun'-dan evvel belli olmaz. Bu yüzden ilâhî hikmet kulun umut ve korku arasında koşup durmasını gerektirmiştir. Umut başarıya sevk edici, korku ve sakınmada başarıyı düzene koyucudur. Yaşamak bu iki hasletin dengesidir. Varlıkla yokluk arasında dönüp dolaşan mümkünün mahiyeti budur. Bunun için ilm-i ilahî her şeyi kuşatıcı, ilâhî kader ve kaza da her şeyde carî olmakla beraber teklifler sahihtir. Ümit ve sakınma, istek ve azm kanunlarının biri de duadır. Bütün olaylar sebeplere bağlı ise, dua da o sebeplerden birisidir.
3. Ashâb-ı Kiram ResülüIlah (s.a.)'a Cebr ve kader meselesini sormuşlar:
Ya Resulallah ne dersin? Bizim amellerimizin işi bitti mi? yoksa yeni başlayan bir iş midir? demişler. "O, bir şeydir" denilince,.
O halde amel nerede kalır (amele ne lüzum var, amelin ne faydası var)? sorusunu sormuşlardı. Bunun üzerine "Çalışınız, herkes yaratılış gayesine müyesserdir" buyurulmuştu. Hem kaderin önceden olduğunu hem de müyesser olmak için çalışıp amel etmenin lüzumunu göstererek işin ne sadece Cebr ve icbar ne de mutlak serbestlik olmadığını belki ikisi arasında orta ve icab ile ihtiyacın neticesi "İki şey arasında birşey" olduğunu göstermiş ve m usa h h ar değil, müyesser buyurmuştur. Şaşıranlar bu orta noktanın ya ifrat veya tefritine düşenlerdir.
4. Duadan maksat, ihtiyaç bildirme değil, kulluk gösterme, zillet ve düşkünlük arz ederek müracaat etmektir. Maksat bu olunca, kaza ve kaderin rıza ile birlikte Allah'a dua etmek beşerî hisseyi tercih değil, İlahî kudreti her şeyden daha fazla ta'zimdir. Bu da en büyük makamdır. Cebrail'in ve Hz. İbrahim'in zikredilen sözleri de yerine göre duanın en beliğidir. Kişinin istediğini açıkça söylemesi duada şart değildir. Zaman olur edeb ve makamını bilen ehl-i huzur için hâl, sözden daha üstündür. "Ya Rab! Huzurun-dayım, hâlim sana malûm" demek, söyleyenin makamına kalbinin doğruluk ve samimiyeti derecesine göre en şümullü dualardan daha belîğ olur. Daha doğrusu dua açık sözlerle olabileceği gibi. kinaye ve imâ ile de olur. Bundan dolayıdır ki, cömert olana hamd ve sena arzetmek duayı da içine alır. Bu sebepten "en efdal dua el-HamduIilIah (demek)tir" buyurulmuştur.
5. Dua hakkındaki naklî deliller o kadar çoktur ki, bunları ancak kâfirler inkâr edebilir. Şu âyetler bu cümledendir: "Bana dua edince, duacının duasını kabul ederinm."[215] "Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin"[216] "Bana dua ediniz, size icabet edeyim"[217]
"Yoksa darda kalana kendisine dua ettiği zaman icabet edene mi?"[218] "De ki, dua (ve ilticanız) olmasaydı Rabbim size değer verir miydi?"[219] İşte onlar kendilerine (öyle) bir azabımız gelip çattığı zaman olsun yal-varmalı değil midirler? Fakat yürekleri katılaşmış."[220]
Sonuncu âyet gösteriyor ki, Allah istemeyenlere gazab eder. Daha evvel Fatiha Suresinin dua ve istemeyi Öğretme suresi isimlerini de hâiz olduğu ve bununla duâ âdabının öğretildiği geçmişti. Kur'an-ı Kerim'in 14 yerinde geçen soru ve cevap âyetlerinde “ = sana soruyorlar..." şeklinde başlayan soruya çokça veya = (de).." kelimesiyle başlayan cevaplar verilmiştir.
Halbuki üzerinde olduğumuz âyette "Kullarım sana benden sordukları zaman" sorusuna, veya denilmeden cevabında doğrudan doğruya = şüphesiz ben yakınım”[221] buyurulmuş, vasıta hazfedilmiş ve yakınlık duayı kabul etmekle beyan edilmiştir ki, bunda büyük bir nükte vardır. Cenab-ı Allah, kulu ile kendisi arasına bir aracının girmesini istemiyor ve sanki şöyle buyuruyor: "Kulum, vasıtaya dua vaktinden başkasında muhtaç olabilirse de dua vaktinde benimle onun arasında aracı yoktur. Ben ona böyle yakınım." "Ben yakınım" buyurup da "kullarım bana yakındır" buyurulmaması gayet manidardır.
"Dua eden kimsenin gönlü Allah'tan başkasıyla meşgul olduğu müddetçe hakikaten dua etmiş olmaz...
İşte dua böyle bir yakınlık vasıtasıdır. Dolayısıyla ibâdetlerin en efdalidir.Nitekim aleyhissalatü vesselam Efendimiz = “Dua ibadetin özüdür” buyurmuştur. Diğer bir hadis-i şerifte ise = "İbâdet duadan ibarettir"[222] buyurarak âyetini okumuştur.
Dikkat edilirse görülür ki, duayı mühimsemeyenler ibâdeti önemsemeyenlerdir. Bunlar ise, Allah'ın yakınlığı gerekli kıldığım bilmeyen ve hatta Allah'a eşler koşanlardır. Bunlar Allah'a yalvarmaktan kaçınırlar da yaratıkların teveccühüne mazhar olmayı cana minnet bilirler. İşte Cenab-ı Allah bu bab-taki bütün şüpheleri def ve kullarım irşad için duanın ehemmiyetine ve oruç-luluk halinin buna en uygun bir hal olduğuna işâreten oruç emrinden sonra Resulüne buyuruyor ki: "Kullarım, sana benden sorarlarsa, ben yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına icabet ederim..."[223]
Hamdi Efendi merhumun duanın tarif ve önemi ile ilgili bu nefis beyânından sonra sadedinde olduğumuz hadis-i şerifle ilgili açıklamalara geçebiliriz.
Hadis-i şerifte ibadetin duaya hasredilişi, duanın önemine delâlet etmek içindir. Yoksa dua ibâdet olmakla beraber, duadan başka birçok ibâdetler vardır. Duanın bu derece büyük kıymeti hâiz olması, duanın bütün ihtiyaçlarda Allah'a karşı küçülüp ona yalvarmaktan ibaret olan mahiyetinden ileri gelmektedir. Çünkü Allah'ın huzurunda küçülmek, ona yönelmek ve ondan başkasından yüz çevirmek demektir." Bu da ibadetin aslı ve özüdür. Çünkü dua eden kişi, dua esnasında kulların haklarını yerine getirerek ilâhî hakları itiraf ederek Allah'tan başkasından birşey ummaz.
Peygamber (s.a.) duanın ibadet olduğunu söyledikten sonra bana dua ediniz size karşılığım vereyim..” âyetini sözüne delil olarak okumuştur. Ancak âyetin, duanın ibâdet oluşuna delâlet eden kısmı hadiste zikredilen kısmı değil, devamındaki "Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslay(ıp uzaklaş)anlar hor ve hakir olarak Cehenneme gideceklerdir" bölümüdür. Bu âyetteki ibâdet dua manasınadır.
Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "bana dua ediniz" emirdir. Emir vücûbu gerektirir. Yine “Cehenneme hor ve hakir olarak gireceklerdir" bölümündeki şiddetli tehdid de duanın farz olmasını gerektirir. Halbuki duanın farz olmadığı konusunda icma

vardır. Duaya niçin farz denilmemiştir?
Bu soruya şu şekillerde cevap verilmiştir:
1. Dua mefhumu farz ve nafile tüm ibadetleri içine alır. İbadet de farzdır.
2. Buradaki emir istihbâba delâlet eder. Duayı terk edenle ilgili tehdid de mutlak mânâda dua etmeyenle ilgili değil, büyüklenerek duayı terk edenlerle alakalıdır.
3. Ayet-i kerimedeki "dua"dan maksadın ibâdet olması muhtemeldir. O zaman âyetin manası, "Bana ibâdet ediniz, size sevap vereyim" olur. Ancak bu mânâ hadisin siyakına uygun düşmemektedir. Onun için gelmesi muhtemel soruya ilk iki maddedeki cevaplar daha uygundur.[224]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif duanın fazilet ve lüzumuna delalet etmektedir.
2. Dua bir ibâdettir.
Duanın faziletine delâlet eden başka birçok hadis-i şerif vardır. Bir kaç tanesini aktarıyoruz:
"Dua ibadetin özüdür".
"Allah katında dua (Hm daha kıymetli bir şey yoktur.*'
"Kazayı sadece dua defeder, ömrü de ancak iyilik uzatır.'*
"Allah kendisinden istemeyene gazap eder."
"Dua gelen ve gelmeyen herşeye fayda eder. O halde ey Allah'ın kulları, duaya sarılınız."[225]

1480. ...Sa'd (b. Ebi Vakkas)'ın oğlunun şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Babam, benim "Ey Allahım! Senden cenneti, nimetlerini, güzelliğini, şunları ve şunları isterim. Cehennemden, cehennemin zincirlerinden, bukağılarından, şunlarından ve şunlanndan... sana sığınırım" dediğimi duydu da şöyle dedi:
Yavrucuğum! (Böyle yapma), ben Resulullah (s.a.)'i: "Duada haddi aşan bir topluluk gelecek" derken işittim. Sakın sen onlardan olma! Şüphesiz sana cennet verilirse içindeki hayırlarla birlikte verilir. Cehennemden korunursan ondaki serlerden de korunursun."[226]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti şu şekildedir:
Sa'd (b. Ebi Vakkas -r.a.-) oğlunun "Ey Allahım! Senden cenneti, cennet nimetlerini, atlasını ve benzer şeylerini istiyorum. Cehennemden, zincirlerinden ve bukağılarından da sana sığınırım" diyerek dua ettiğini duyup şöyle dedi: "Gerçekten sen Allah'tan çok hayırlar istedin ve çok serlerden ona sığındın. Halbuki ben Resulullah (s.a.)'i "Şüphesiz duada haddi aşan bir grup gelecek" buyurup; = "Rabbinize yal-vara yalvara gizlice dua ediniz. Şüphesiz o haddi aşanları sevmez"[227] âyetini okuduğunu duydum. Senin şunları söyleyivermen kâfi: "Ey Allah'ım! Senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi isterim. Cehennemden ve cehenneme yaklaştıran söz ve işten de sana sığınırım."
Her iki rivayette de görüldüğü üzere, Sa'd b. Ebi Vakkas oğlunun duayı çok uzattığını cenneti istemekle kalmayıp cennetin içindekileri de tek tek istediğini, cehennemden korunmayı isterken de cehennemdeki çeşitli azab şekillerini saydığını duymuş ve bunu uygun görmemiştir. Hz. Sa'd'm, oğlunun duasını yadırgayışı Hz. Peygamberden duyduğu, "Duada haddi aşacak bir grup gelecek" mealindeki sözlerden dolayı olmuştur. Duada haddi aşmak birkaç türlü tefsir edilmiştir. Bunlar:
a. Hadis metninde olduğu gibi topluca istenilen şeyin teferruatını tekrar sayıp dökmek;
b. Şer'an veya âdeten olması mümkün olmayan şeyleri istemek.Meselâ: Hz. Muhammed'den sonra bir Peygamberin gelmesini istemek, insanlığın olmamasını dilemek, gökyüzünün yere inmesini yerin de gökyüzüne çıkmasını arzu etmek... Âlimler kişinin semalara çıkmak, bir dağın altına dönüşmesi ve ölülerin kendilerine geri gelmesi için dua etmenin caiz olmadığında icma etmişlerdir.
c. Duada haddi aşmak söylenilen sözlerin seçili olmasına çalışmak, birbirine benzeyen kelimeleri sıralamak için gayret sarfetmektir.
Dua ederken bağırıp çağırmaktır.
Gerçi şerhlerde duada haddi aşmanın bu sayılanlardan biri olabileceği belirtilmekte ise de, hepsinin kastedilmiş olmasına hiç bir rnânî yoktur. Özellikle son iki tefsir, zamınımız duahanlarının yaptıklarına pek uygun düşmektedir.
Biraz evvel geçen, Bakara suresinin 186. âyetinden anlaşılıyor ki, dua sağıra seslenir gibi bağırıp çağırarak değil, mütevazı bir şekilde yalvara yakara gizlice yapılmalıdır. Dua ederken çok şeyler istemek, bağırıp çağırmak da hüner değildir. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifteki Sa'd (r.a.)'ın sözlerinin yamsıra şu âyeti kerime de duada teferruata dalmanın doğru olmadığını ortaya koymaktadır: " = Kim o ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, artık o muhakkak muradına ermiş olur."[228]

Bazı Hükümler

Dua ederken haddi aşacak davranışlardan kaçınmak gerekir.Bu davranışların neler olduğu şerhde izah edilmiştir.[229]

1481. ...Peygamber (s.a.)'in sahâbisi Fedâle b. Ubeyd[230] (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlüllah (s.a.) bir adamın namazında Allah (c.c.)'a sena etmeden ve Peygamber'e salevât getirmeden dua ettiğini duyup;

"Şu adam acele etti'* buyurdu.
Sonra adamı çağırıp ona -veya bir başkasına-[231];
"Sizden biriniz namaz kıldığı zaman önce Rabbi'ni tazim ve sena etsin, sonra Nebî (s.a.Ve salevât getirsin, bundan sonra da artık istediği şekilde dua etsin" buyurdu.[232]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in bir adamı namazda dua ederken duyduğu belirtilmekte, fakat namazın neresinde olduğuna temas edilmemektedir. Ancak bu duanın ya selâmı verdikten sonra ya da selâm vermek için oturduğunda, tahiyyat ve salli-barik dualarını okumadan yapmış olması gerekir. Çünkü namaz içerisinde dua edilecek başka bir yer yoktur. Şevkânî bu hadisin İbn Mes'ûd'un teşehhüd konusundaki rivayetinin mânâsına uygun düştüğünü söyler. Bu anlayış Hz. Peygamber'in, adamın teşehhüd için oturduğunda dua ettiğini duyduğunu kabul etmeyi gerektirir.
Tirmizî'nin aynı sahâbî'den yaptığı şu rivayet ise, adamın namazı bitirdikten sonra dua etiğine işaret etmektedir:
Resûlüllah (s.a.) otururken içeriye bir adam girdi. Namaz kılıp, "Alla-hım, beni bağışla bana merhamet et" diye dua etti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Ey namaz kılan adam! Acele ettin. Namazını kılıp da oturduğun zaman lâyık olduğu şekilde Allah'a hamdet, sonra bana salevât getir. Sonra da ona dua et" buyurdu. Daha sonra başka bir adam namaz kıldı. Namazdan sonra Allah'a hamdetti, Peygamber'e salevât getirdi. Resûlullah (s.a.) bu zata:
"Ey namaz kılan! Dua et, karşılık görürsün" buyurdu.
Görüldüğü üzere Tirmizî'nin bu rivayeti hadiste bahsi geçen zâtın namazdan sonra dua ettiğine delâlet etmektedir.[233]

Bazı Hükümler

1. Namazını kılıp bitiren bir kimsenin Allah a dua etmesi sünnettir.Ancak duaya hemen isteyeceği şeyleri sıralayarak başlamamak, önce Allah'a hamdu sena etmeli, sonra Hz. Peygamber'e salevât getirmeli ve daha sonra da âdabına uygun şekilde dua etmelidir.
2. Açıklama bölümünde de temas edilen anlayışlardan birine göre namazda selam vermek için oturan kişi, önce Ettehiyyatuyu sonra "salli-bârik" dualarını okumalı, akabinde de arzu ettiği şekilde dua etmelidir.[234]

1482. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki:
"Resûlullah (s.a.) cami (kapsamlı ve toplayıcı) olan duaları sever bunun dışındakileri terk ederdi."[235]

Açıklama

Duanın cami (toplayıcı) olmasından maksat, dünya ve âhiretin hayırlarını, sahih gaye ve maksatlarını toplayan kelimelerle olmasıdır. Lafızları az fakat manaları çok olan duaların murad edilmiş olması da muhtemeldir. Şu dualar anılan türdendir:
"Ey Rabbimiz, bize dünyada ve âh i re İte iyilik ver, bizi cehennem azabından koru." "Ey Allah'ım, Beni haramından helalin ile muhafaza et, fazlınla senden başkalarına muhtaç etme."
"Ey Allahım, dünya ve âhirette bana rahatlık ihsan et."
"Ey Allahım, senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi istiyorum. Cehennemden ve cehenneme yaklatıran söz ve işten de sana sığınırım."
"Ey Allah'ım! Senden bildiğim, bilmediğim, acele, vadeli tüm hayırları istiyorum."
Hadis-i şerifteki "duanın toplayıcı" olmasını hamd, salevât ve dua adabını toplayıcı yeya butun mü'minlere şâmil olanlar şeklinde izah edenler de vardır.[236]

Bazı Hükümler

Dua ederken sözü fazla uzatmaktan kaçınmalı, şümullü kelimeler kullanılarak Cenab-ı Hakk a yalvanlmahdır. Önemli olan lâf kalabalığı değil, samimiyet ve tevâzudur. Bu babın ilk hadisinde de geçtiği gibi bütün istenildiği zaman, parçalar da içine girer. Meselâ cennet istenilince, içindekiler de istenilmiş olur. Ayrıca Cennet nimetlerini saymaya lüzum yoktur.[237]

1483. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biri sakın "Allahım dilersen beni bağışla, Allahim dilersen bana merhamet et" demesin. İstediğini kararlı olarak istesin. Çünkü Allah için bir zorlayıcı yoktur."[238]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ümmetini dua ederken istediği şeyi Allah'ın dilemesine bağlamaktan menetmiştir. Çünkü isteği, dileğe bağlamak, ancak zorîanabîîen kişilere mahsustur. Halbuki Allah bundan münezzehtir. Ayrıca "Allahım, istersen beni bağışla" sözü, "istemezsen bağışlama" ifâdesini akla getirir. Bu da hâşâ kulun Allah'a muhtaç olmadığı şeklinde bir vehme götürür ki, bu asla caiz değildir. Zira bütün yaratıklar her işlerinde Allah'a muhtaçtırlar. Bir şeyi arzuya bağlamak tahakkuku mutlaka

gerekli olmayan şeyler de olabilir. Ama duada istenilenler mutlaka olması istenilen şeylerdir. Dua haricindeki şeylerin dilemeye bağlanması caizdir. Nitekim bir âyeti kerimede "Hiç bir şey hakkında "ben bunu herhalde yarın yapıcıyım" deme. Sözünü Allah'ın dilemesine bağlarsan müstesna" buyurulur.[239]
Hz. Peygamber bundan sonra duanın azm ve kararlılıkla olması gerektiğini Allah'ı zorlayacak hiç bir güç olmadığı için "Allahım, beni bağışla, bana merhamet et, bana ver..." gibi emir ifade eden sözlerin Allah'ı zorlama sayılamayacağını ifade ediyor. Bu bölüm Müslim'in rivayetinde "dua kararlı olsun, çünkü Allah zaten dilediğini yapar" şeklinde ifâde edilmiştir.[240]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerifte dua ederken istenilen şeyin Allah'ın dileğine bağlanması men edilmektedir. Bu nehy, men edilen şeyin haram olmasını gerektirir. İbn Abdilberr bu görüşü benimsemiştir. Nevevî ise, bu yasağı kerahete hamletmiş ve duada istenilen şeyi Allah'ın dileğine bağlamanın mekruh olduğunu söylemiştir. İbn Battal, Hadis-i şerifin dua edenin kararlı ve ısrarlı olmasını, duasının kabul edileceği umudunda olup rahmetten umudunu kesmemesi gerektiğine delâlet ettiğini söyler. Çünkü dua edilen varlık, son derece âlicenabtır.[241]

1484. ...Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, ResulülIah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sizden biriniz "dua ettim fakat kabul olunmadı" diye acele etmedikçe duası kabul olunur."[242]

Açıklama

Hadis-i şerif, gecikse bile kul acele etmedikçe duasının mutlaka kabul edileceğini bildirmektedir. Kulun acele etmesi, Peygamber (s.a.) tarafından kulun "dua ettim fakat kabul edilmedi" demesi ile tefsir edilmiştir. Müslim'in rivayetine göre acele etmenin ne olduğu sorusuna Resûlullah (s.a.);
"Kul, "dua ettim, dua ettim, hiç kabul edildiğini görmedim" der kırılır ve bu anda dua etmeyi terk eder" diye cevap vermiştir.
Duayı terk etmek yavaşlatarak veya ye'se düşerek dua etmekten usanç göstermektir.
Dua eden bir kimsenin duasının karşılığı geciktiği veya başka bir şekilde tecelli ettiği için, "dua ettim fakat kabul edilmedi" demesinde iki büyük hata vardır: Bunlar yaptığı duayı başa kakmak ve kabulünden ye'se düşmektir. Halbuki bu kişiyi küfre götürebilir. Zira âyet-i kerimede "Allah'ın Rahmetinden ancak kâfirler güruhu ye'se kapılır" buyurulur.[243]
İbn Battal, hadis-i şerifte beyân edilen kişinin halini açıklarken şunları söyler: "O usanıp duayı terk eder ve duasını başa kakan gibi olur. Ya da kabule lâyık bir dua yapar da karşılık vermekten âciz olmayan ve ihsanı kendisinden hiç bir şey noksanlaştırmayan Allah Teâlâ'yı cimri zanneder."
Hadis-i şerif duanın kabul edilmesini, acele etmeme şartına bağlamaktadır. Halbuki Kur'an-ıKerim'de = bana dua ediniz, kabul edeyim"[244] Bana dua ettiği zaman dua edenin duasını kabul ederim"[245] buyurulmaktadır. Bu âyetler herhangi bir şarta bağlamadan dua edenin duasının kabul edileceğini bildirmektedir. Bu durumda, duanın kabul edilmesi için acele etmemenin şart olduğunu bildiren hadisle âyetler arasında bir tezat olduğu görünümü ortaya çıkmaktadır. Ama aslında böyle bir tezat mevzuu bahis değildir. Çünkü âyetlerin hükmü hadisin muhtevasıyla kayıtlıdır. Ayrıca duanın kabulü bir kaç şekilde olur. Bunlar:
1. İstenilenin aynının istenildiği vakitte verilmesi,
2. Allah'ın, İstenilen şeye mukabil bir şerri defetmesi veya istenilenden daha iyisini vermesi,
3. Allah'ın bilip kulun bilmediği bir hikmetten dolayı duanın kabulünün geciktirilmesi.
4. Duaların kıyamet günü için biriktirilmesi.Çünkü dua eden o günde her zamankinden daha çok sevaba muhtaçtır.
Görüldüğü gibi geç de olsa veya başka türlü tecellî ederek de olsa, kulun yaptığı dualar mutlaka kabul edilecektir. İbnu'l-Cevzî bu durumu şöyle ifâde eder:
"Mü'minin duası asla geri çevrilmez. Ancak bazan kabulün gecikmesi veya istenilenin yerine, hemen veya gecikerek daha önemli bir bedelinin verilmesi daha efdal olabilir. O halde mü'minin vazifesi, rabbinden istemeyi kesmemektir. Çünkü o herşeyi Allah'a teslim ve havale ettiğinde olduğu gibi duasında da kulluk göstermiştir."
Tirmizî ve Hâkim'in Ubâde b. Sâmit'ten Hz. Peygambere isnad ederek rivayet ettikleri şu hadis yukarıda söylenenleri isbat etmektedir: "Yeryüzünde, dua edip de Allah'ın ona istediğini vermediği veya ondan istediğinin benzeri bir kötülüğü engellemediği bir tane Müslüman yoktur."
Buharî Şârihi Kırmam, üzerinde durduğumuz hadis-i şerifi şerhederken duanın kabul edilmesi için acele etmeme ve "dua ettim kabul olunmadı" dememenin şart olduğunu söyler. Ancak başka hadis-i şerifler de gözönüne alındığında yapılan duanın kabul edilmesi için başka şartların da bulunması gerektiği görülür. Yukarıdakilere ilâveten şunlar da duanın şartlarındandır:
a. Günah işlemek için duada bulunmamak,
b. İçerisinde günâh veya akrabalık bağlarını kesen bir şeyin bulunmaması,
c. Haram olan bir şeyi istememek,
d. Olması mümkün olmayan şeyleri istememek,
e. Dua edenin duasının kabul edileceğine bütün benliği ile inanması, Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis bunu ortaya koyar: "Siz kabul edileceğine inanarak Allah'a dua ediniz. Biliniz ki Allah (c.c.) gafil ve samimiyetsiz kalb-den gelen duayı kabul etmez."
f. İstediği şeyde kötü bir maksat olmamalıdır.Meselâ övünmek için mal istemek makbul değildir.

g. Yiyeceği ve giyeceği haramdan olmamalıdır.
h. Dua eden kişi istediğini Allah'dan başkasının veremeyeceğini bilmelidir.
ı. Duadan evvel Allah'a hamdetmek ve Peygamber'e salevât getirmek,
j. Dua edenin sesi ne çok yüksek ne de çok alçak olmalı.
k. Kıbleye karşı durup eller kaldırmalı.
Bu saydıklarımız duada gerekli olan şartların en önemlileridir. Bunların dışında başka şartlar ileri sürenler de vardır. Ancak hepsinde ortak olan nokta, duanın samimiyetle ve Allah'ın kabul edeceği umud ile yapılmasıdır.
Bütün şartlarına riâyet ederek dua ettiği halde duasının kabul edilmediğini söyleyen mutlaka yanılmıştır. Ya kendisinde bir kusur vardır ya da duası, yukarıda işaret ettiğimiz yollardan biri ile kabul edilmiştir. Çünkü bu Kur'an-ı Kerim'in âyetiyle sabittir. Hz. Peygamberin hadisleri ile bildirilmiştir. Daha önce zikrettiklerimize ilâve olarak, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'nin Resûlullah'tan rivayet ettiği şu sözler yukarıdaki gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır: "İçerisinde günah ve akrabalık bağlarım kesen bir şey olmadan dua eden müslümanın duası mutlaka kabul edilir. Ancak bu, ya hemen olur, ya duası biriktirilir, ya da istediğine mukabil bir kötülük kendisinden men'edilir."
Kurtubî'nin ifadesine göre, hadiste zikredilen günah sözü, her türlü günahı içine alır. Akrabalık bağlarına da tüm kul haklan girer.
İbn Atâ, duanın rükünleri, kanatlan, sebepleri ve vakitleri olduğunu söyler. Duanın rükünleri tam olursa, kuvvetlenir; kanatları uygun olursa, semâlara uçar; vakitlerine rastlarsa, kazanır; sebepleri bulunursa, kurtulur. Duanın hükümleri kalb huzuru, şefkat, itaat ve huşu; kanatlan, doğruluk; vakti, seher; sebepleri, de Hz. Muhammed (s.a.)'e salevâttır" der.
Allah yoluna girenlerin yapmaları gereken şeylerden biri de Allah'a tam olarak teslim olup ondan gelen herşeye razı olmaktır. Onun için Allah'tan istemek mi, yok a herşeyi ona bırakıp ondan gelene razı olmak mı, daha ef-daldir, konusunda ihtilaf edilmiştir. Kuşeyrî her iki tarafı tercih edenlerin de bulunduğunu söyledikten sonra, duayı üstün tutmanın açık delillerin gereği olup ihtiyaç ve tevazu eseri olduğundan, rızayı tercih etmenin de teslimiyetten dolayı olduğunu söyler. Duanın lüzumu bu babın ilk hadisinin izahında geniş bîr şekilde geçmiştir.[246]

Bazı Hükümler

1. Duanın kabul edilmesi için acele etmemek gerekir.
2. Dua eden "dua ettim de kabul edilmedi" demeyip duaya devam etmelidir.[247]

1485. ...Abdullah b. Abbas (r.anhuma), Resulüllah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Duvarlara örtü asmayınız, kardeşinin kitabına onun izni olmadan bakan, ancak ateşe bakmış olur. Allah'tan avuçlarınızın içi ile isteyiniz, dışları ile istemeyiniz. Duayı bitirince avuçlarınızı yüzlerinize sürünüz."[248]
Ebu Dâvud dedi ki: "Bu hadis Muhammed b. Ka'b'den birçok senedle rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi zayıftır. İçlerinde en üstünü bu (bizim rivayet ettiğimizdir, ama bu da zayıftır."[249]

Açıklama

Hadis-i şerif, birbirinden ayrı üç mevzüdan bahsetmektedir.Bunlardan ilki duvarlara asılan Örtülerle ilgilidir. Efendimiz duvarlara kumaş, halı, seccade (vs.) gibi bir şey asılmasını men'etmiştir, örtünün üstünde de cami manzara veya canlı resim olan diye bir ayırım yoktur. Çünkü bu israftır, gösterişe vesiledir. Gösteriş meraklılarının yaptığı işlerdendir. Örtü soğuktan veya sıcaktan korumak ya da duvardaki nahoş birşeyi kapatmak gibi bir maslahata binâen aşılırsa, mahzur yoktur.
İmam Nevevî duvara asılan şeyin ipekten olması halinde haram başka bir şeyden olursa, mekruh olduğunu söyler.
Hadiste mevzu bahsedilen konulardan ikincisi, başkasının kitabına sahibinin izni olmadan bakmakla alakalıdır. Bazı âlimler ilmî kitapları sakınmanın doğru olmadığını ileri sürerek buradaki kitaptan maksadın, sahibinin sırlarını yazdığı defter olduğunu söylerler. Çoğunluk ise, bakılmaktan men edilen kitabın, sadece sırlarla ilgili olan değil, genel mânâda kitaplar olduğu görüşündedirler. Bunlar birinci gruptakilerin itirazına cevaben; "sakınılması caiz olmayan, ilimdir. Kişinin kitabı diğer mallan gibidir. Herhangi bir mal ile sahibinin izni olmadan istifâde caiz olmadığı gibi, izni olmadan kitabından istifâde de caiz değildir. Ancak ilim öğrenmek isteyenin başka bir umudu yoksa, o zaman sahibi okumak isteyene müsaade etmelidir" derler.
Hz. Peygamber başkasının kitabına izinsiz bakmayı "ateşe bakmak"
ifadesiyle temsil etmiştir. Hattabî, bu ifâdenin bir kaç türlü anlaşılabileceğini söyler. Bunlar:
1. Bu bir temsildir. Kişi ateşten sakındığı gibi bu huydan da sakınsın. Nasıl ateşe bakmak göze zarar verirse, başkasının kitabına izinsiz bakmak da öylece zarar verir.
2. "Ateşe bakmak" sözü ile, ona yaklaşma kastedilmiştir. Çünkü bir şeye bakmak ancak ona yaklaşmakla mümkündür. Bu anlayışa göre hadisin mânâsı; "başkasının kitabına izinsiz bakan, ancak ateşe yaklaşmış olur" şeklinde anlaşılır.
3. "Ateşe bakar" sözünün manası "Ancak ateşi gerektiren şeye bakar” demektir.Cümlede "gerektiren" sözü gizlidir.
Bu ihtimallerden hangisi kastedilirse edilsin, hepsinden anlaşılan ortak sonuç, başka birinin kitabına, sahibinin izni olmadan bakılamayacağıdır.
Hadisteki üçüncü mesele, dua ile alakalıdır ki, hadisin konu ile ilgisi de bu bölüm itibariyledir.
Metinde görüldüğü gibi, Efendimiz dua ederken avuç içlerinin semâya karşı tutulmasını, ellerin üstünün yukarıya getirilmemesini emretmiştir. îbn Hacer bunu, duanın hayrı isteme ile ilgili olduğu hallere hamletmiştir. Çünkü birşey elde etmek isteyen kişiye yakışan, ellerini kendisinden istediği varlığa uzatması, mütevazı ve acınacak bir tarzda ellerini

yaymasıdır. Bir kötülüğü def için yapılan dualarda ise, avuç içlerini yere doğru tutmak sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) böyle yapmıştır. Bu konu "Yağmur duası" bahsinde izah edilmiştir.
Hadis-i şerifin zahiri, dua eden kimsenin ellerini kaldırması gerektiğine işaret eder. Çünkü elleri kaldırmadan avuçları yukarıda tutmak mümkün değildir. Bu durumda üzerinde durduğumuz hadisle Müslim'in, Sahih'inde Enes (r.a.)'den rivayet ettiği hadis arasında bir tezat görünmektedir. Çünkü orada Hz. Enes "Peygamber (s.a.) yağmur duasının dışında koltuk altlarının beyazlığı görununceye kadar ellerini kaldırmazdı" demektedir.
Nevevî, bu hadisin Hz. Peygamber'in yağmur duası dışında ellerini kaldırmadığı izlenimini verdiğini, fakat durumun öyle olmadığını söyleyerek şöyle der: "Resûlullah (s.a.)'in yağmur duasının haricinde birçok yerlerde ellerini kaldırdığı sabittir. Hatta bu sayılamayacak kadar çoktur. Ben Buhârî ve Müslim'den veya birinden bunu gösteren otuz kadar haber toplayıp Muhazzeb şerhinde "Sıfatü's-salat" konusunun sonunda zikrettim. Enes hadisinin yağmur duasından başka hiçbir yerde koltuklarının beyazlığı görünecek derecede fazla kaldırmadı" veyahutta "... ben kaldırdığını görmedim ama başkaları görmüş olabilir" şekillerinde te'vil edilmesi gerekir."
Dua esnasında ellerin birleşik mi, yoksa aralarının açık mı tutulacağı konusu 1489. hadiste gelecektir.
ResulüIlah (a.s.)'ın dua konusundaki ikinci tavsiyesi de duanın bitiminde ellerin yüze sürülmesidir. Elleri yüze sürmek rahmet ve bereketlenin yüze ulaşmasına vesiledir. îbn Abdisselâm bunun sünnet olmadığını söylüyorsa da, pek muteber değildir. Gerçi üzerinde durulan hadis zayıftır ama faziletle ilgili konularda zayıf hadis delil kabul edilir.
Ebü Dâvûd hadisin sonuna aldığı talikte, bu hadisin Muhammed b. Ka'b'den buradakinden başka yollarla da rivayet edildiğini, fakat üzerinde durduğumuz rivayet dahil tümünün zayıf olduğunu söylemektedir. Bu rivayetlerin en üstün olanı zayıf olmasına rağmen kitabına aldığı bu rivayettir.[250]

Bazı Hükümler

1. Duvarlara örtü veya levhalar asarak böbürlenmek caiz değildir.Nevevî'nin ifâdesine göre, örtü ipektense haram, değilse mekruhtur.
2. Başkasının kitabına sahibinin izni olmadan bakmak doğru değildir.
3. Dua ederken elleri kaldırmak ve avuç içlerini semaya çevirmek sünnettir.Ellerin tutuluş şekli ile ilgili malumat 1489. hadisin izahında gelecektir.
4. Dua bittikten sonra ellerin yüze sürülmesi sünnettir.[251]

1486. ...Mâlik b. Yesâr es-Sekûnî (el-Avfî)[252]'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah'tan istediğiniz (dua ettiğiniz) zaman, avuçlarınızın içiyle isteyiniz, dışıyla istemeyiniz."[253]
Ebû Dâvûd dedi ki: Süleyman b. Abdulhamid "Bize göre Mâlik b. Yesâr şahabıdır" dedi.[254]

Açıklama

Hadisin muhtevası ile ilgili açıklama bir önceki hadisin izahında geçmiştir.
Ebû Davud'un Süleyman b. Abdulhamid'in sözünü buraya alması Mâlik b. Yesar'ın sahabî olup olmadığı konusundaki münâkaşaya ışık tutmak ve hadisin muttasıl olduğuna işaret etmek içindir. Ancak bazı nüshalarda buradakinin tam aksine Süleyman'ın "Bize göre Mâlik b. Yesâr sahâbi değildir" dediği söylenir.
Begavî "Bu isnadla bundan başka bir hadis bilmiyoruz. Onun sahabî olup olmadığını da bilmiyoruz," demektedir.[255]

1487. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.)'ı şöylece avuçlarının içi ve dışıyla dua ederken gördüm.[256]

Açıklama

Hadis-i şerif Peygamber (a.s.)'in dua ederken avuçlarını bazan göğe bazan da yere doğru çevirdiğini gösterir. Ancak avuçlarının içini yere, dışını göğe doğru tutması yağmur duasında olmuştur. Istiskâ (yağmur duası) babında yine Enes'ten rivayet edilen haber buna delâlet eder. Avuçlarını yukarıya tutarak yaptığı dualar ise, yağmur duası dışındakilerdir.
Hz. Enes Resulüllah'ın duasını tarif ederken, "böylece" dedikten sonra avuçlarını aşağı yukarı çevirerek işaret etmiştir. Ancak hadisin metninde böyle bir açıklık olmadığı için "avuçlarının içi ve dışıyla" cümlesi, Enes'in sözü imiş gibi terceme edilmiştir.
Münzirî hadisin senedindeki Ömer b. Nebha'nın, hadisi hüccet olmayacak derecede zayıf biri olduğunu söyler.[257]

1488. ...Selman (r.a.)'den; demiştir ki; Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Rabbiniz son derece haya ve kerem sahibidir. Kulu ona elini kaldırdığı zaman, o elleri boş çevirmekten haya eder."[258]

Açıklama

Allah'ın haya sahibi olarak vasfedilmesi mecazîdir. Çünkü haya ayıplanmaktan korktuğu için insanda meydana gelen değişmedir. Allah azze ve celle bundan münezzehtir. Burada Allah için haya sahibi denilmiş, hayanın gereği kast edilmiştir. O

da isteyene istediğini vermektir.[259]

Bazı Hükümler

1. Allah kendisine dua eden kulunu boş çevirmez.Duaları kabul eder. Anacak bu kabul bu babın geçen hadislerinde izah edildiği gibi gecikebilir, başka türlü tecelli edebilir veya âhiret için azık olur.
2. Dua ederken elleri kaldırmak meşrudur.[260]

1489. ...İbn Abbâs (r.anhuma)'dan; demiştir ki: "(Duada bir şey) isteme(nin edebi) ellerini omuzlarının hizasına veya onlara yakın bir şekilde kaldırman; istiğfar(ın edebi) bir parmağınla işaret etmen; (azabı defetmek için) yalvarıp yakarma(nm edebi) de ellerini iyice uzatmandır."[261]

Açıklama

İbn Abbas (r.anhuma) bu haberde Allah'a dua eden kimsenin ellerini nasıl tutması gerektiğini tarif etmiştir. Bu tür şeylerin akıl yoluyla bilinmesi mümkün olmadığı için haber Hz. Peygamberin hadisi hükmündedir. İbn Abbas'ın bu söylediklerini Resulüllah'tan duyduğuna hükmedilir. 1491 nolu hadisde de bu hadisin bir benzerinin rivayet edildiği belirtilir. Münziri o rivayet için Hz. Peygamber'den nakledildiğine işaret olmak üzere "merfu olarak" kaydını koymuştur.
Bu habere göre, dua eden bir kimsenin Allah'tan birşey isterken ellerini omuzları hizasına kaldırması duanın adabındandır. Ancak kaldırılan ellerin ne şekilde tutulması gerektiğine, aralarının açık mı yoksa kapalı mı olacağına dair bir işaret yoktur. Taberânî'nin tbn Abbas'tan rivayet ettiği bir haberde Hz. Peygamber'in ellerini yüzüne doğru tutup yumduğu belirtilmekte ise de, Irakî İhya'nın hadislerini tahkik ederken bu habere "zayıf" demektedir.[262]
Hanefi fıkıh kitaplarının bazılarında duanın adabı anlatılırken, ellerin birbiri üzerine konulmayıp aralarında bir açıklığın bulunması gerektiği ifâde edilmekte, bazılarında ise elleri birleştirmenin efdal olduğuna dâir nakiller yapılmaktadır. Fetevâ-yi Hindiye'de aynen şöyle denilmektedir: "Duada efdal olan, elleri yaymak ve az da olsa aralarında bir açıklık bulundurmaktır. Birini diğeri üzerine koyamaz..."[263]
Merâki'l-Felah haşiyesi Tahtavî'de Nehr'den naklen; "az da olsa eller arasında bir aralığın bulunması duanın müstehap olan keyfiyetlerindendir" denilmiş, sonra da Hısnü'l-Hasîn şerhinde "elleri birleştirip parmakları kıbleye doğru tutmak âdâbdandır" sözleri nakledilmiştir. Tahtavî devamla Mişkat şerhinde "Hz. Peygamber (s.a.)'in arafe günü dua ederken ellerini birleştirdi" denildiğini söyledikten sonra, "bu farklı rivayetleri şu şekilde te'lif etmiştir: "Bu birleştirmeden maksat, elleri aynı seviyede tutmak, elleri birleştirmenin daha iyi olduğunu söyleyenlerin muradı, elleri aralarında az da olsa biraz açıklık kalması kaydıyla birbirine yaklaştırmaktır" der.[264]
Görüldüğü gibi Tahtavî de ellerin arasında bir açıklığın bulunması gerektiği görüşünü benimsemektedir. Ancak ellerin arasını birleştirmeyi daha iyi sayanlar da tamamen mesnetsiz değildirler. Ne var ki dua esnasında ellerin şekli ne farz ne vacip ne de sünneti ir. Yalnız bunu bahane ederek tefrika çıkarmak veya bir tarzı bir gruba alâmet yapıp öyle yapmayanları günaha nisbet etmek hatadır. Gelen haberlerin hepsi sahih ise, Hz. Peygamberdin ellerini bazan açtığı bazan da birleştirdiği olmuştur. Bir art niyet taşımamak ve fitne ve ayrılığa sebeb olmamak şartıyla ellerini birleştirenler de açanlar da sünnete uygun davranmış olurlar.
Avuç içlerini istikameti konusunda da farklı rivayetler göze çarpmaktadır. Meraki'1-felah'da "eller göğüs hizasında ve yönü yüze gelecek şekilde tutulur" denildiği halde, Hısnü'l-Hasin'de ve şerhinde ellerin omuz hizasında ve avuçlann semâya doğru açılacağı, çünkü du&nın kıblesinin gökyüzü olduğu söylenmektedir.
Üzerinde durduğumuz haberde istiğfar edenlerin parmağıyla işaret etmesinin de âdâbtan olduğu belirtiliyor. Sarihlerin ifâdesine göre söz konusu parmak işaret parmağıdır. Çünkü "Sebbâbe" de denilen bu parmak, hakaret ve sövme için de kullanılırdı. İstiğfar eden kişi bu parmağı kaldırınca kendisini günaha düşüren nefis ve şeytanı kötülemiş onlara hakeret etmiş olur.
Yine haberde azaptan korunmak içir tazarru ve niyazda bulunan kişinin ellerini daha fazla kaldırmasının efdâl olduğu belirtilmektedir. Bundan sonraki rivayet bunu daha açık olarak ortaya koymaktadır.[265]

1490. ...Süfyân, Abbas b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbas'dan önceki hadisi rivayet edip "(azaptan korunmak için) yalvarma(mn edebi) şöyledir" dedi ve ellerini, üstleri yüzü tarafına gelecek şekilde kaldırdı.[266]

Açıklama

Bu ve bundan önceki rivayetlerin manası aynıdır. Ancak Ebû Davud'a iki ayrı yoldan gelmiştir. Öncekinde Abbas b. Abdullah'tan hadisi nakleden Vüheyb olduğu halde İbn Abbas'ın "azab'm defi için yalvarmanın edebini" diliyle tarif ettiği, Süfyan'ınkinde ise, bizzat yaparak gösterdiği görülüyor.
Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre yalvarıp yakarmak tazarru ve niyazda bulunmak için yapılan dualarda eller koltukların beyazlığı görülecek derecede kaldırılır. Avuçlar baş hizasına kadar getirilip üstleri yüze doğru gelecek şekilde tutulur.
Tıybî, buradaki "= Yakarma" ile "karşılaşılması tasavvur edilen azabı defetmek murad edilmiştir. Kişi bu şekildeki duasında ellerini kalkan yapıp onunla kötülükten korunur" der.[267]

1491. ...Abdulaziz b. Muhammed, Abbas b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbas'dan o, kardeşi İbrahim b. Abdullah'dan o da İbn Abbas (r.anhüma)'dan, "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu" deyip bir önceki hadisin benzerini nakletti.[268]

Açıklama

Bu rivayete göre dua eden kişinin ellerini kaldırış şeklini bildiren haberi, îbn Abbas değil bizzat Hz. Peygamber öğretmiş oluyor.
Demek oluyor ki, duada elleri kaldırma ölçüsü konusunda İbn Abbas'dan üç ayrı rivayet nakledilmiştir. Bunlardan ikisi mevkuf (kendisinde son bulmakta), bu sonuncusu da merfu (Hz. Peygamberden nakledilmektedir.[269]

1492. ...es-Sâib b. Yezid[270] babasından, Resulüllah (a.s.) ellerini kaldırıp da dua ettiğinde onları yüzüne sürerdi" diye rivayet etti.[271]

Açıklama

Hadis-i şerif dua ederken elleri kaldırmanın ve duanın bitiminden sonra yüze sürmenin sünnet olduğunu göster-
mektedir.
Tıybî hadisteki ifadeden elleri kaldırmadan dua edilmesi halinde onların yüze sürülmemesi gerektiğinin anlaşıldığını söyler. Peygamber (a.s.)'in namazda tavaf yaparken yatağa yattığında ve yemekten sonra olmak üzere çokça dua ettiği ve her seferinde ellerini kaldırmadığı sonunda da yüzüne sürmediği bellidir. Buna göre Tıybî'nin koyduğu kayıt gayet yerindedir.
Bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde Abdullah b. Lehî'a ve Hafs b. Hâşim vardır.[272]

1493. ...Abdullah b. Büyerde, babasından rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.) bir adamın: "Allah'ım, senden, doğmayan doğurmayan, dengi ve eşi olmayan, bütün ihtiyaçları gideren ve tek olan senden başka ilâh olmadığına şehâdet ederek istiyorum" dediğini işitti. Bunun üzerine;
"Şüphesiz sen Allah'tan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde de kabul ettiği bir ismi ile istedin" buyurdu.[273]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre dua ederken Allah'ın hoşlanacağı bazı sözleri söylemek, duanın kabul edilmesine sebeb olur. İhlâs sûresinin ihtiva ettiği sözler de, Allah'ın duaları kabule vesile kıldığı sözlerdendir. Hadis-i şerifin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti, buradakinden daha geniştir. Hadisin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olması bakımından bu rivayetin tercemesini buraya alıyoruz:
İbn Büreyde'nin babasından rivayet ettiğine göre:
Büreyde bir gece yatsı vakti çıkıp Resulüllah (a.s.)'la karşılaştı. Resu-lüllah (s.a.) Btireyde'nin elini tutup mescide soktu. Orada Kur'an okuyan bir adamın sesini duydular. Peygamber (a.s.) Büreyde'ye;
"Onun miirâî olduğunu zannediyorsun" dedi. Ama Büreyde ses çıkarmadı. Birden mesciddeki adam dua etmeye başladı: "Allahim! Senden, doğmayan doğurmayan, dengi ve benzeri olmayan, ihtiyaçlan gideren ve tek olan senden başka ilah olmadığına şehadet ederek istiyorum" diyordu. Efendimiz bunu duyunca:
"Nefsimelinde olan -veya Muhammed'in nefsi elinde olan-[274] Allah'a yemin ederim ki, bu adam Allah'dan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde kabul ettiği ism-İ azamı ile istedi" buyurdu.
Ertesi gün akşamdan sonra Büreyde yine dışarı çıktı ve Peygamber (a.s.)'le karşılaştı. Efendimiz yine onun elinden tutup mescide soktu. Orada Kur'an okuyan bir adamın sesini duydular. Hz. Peygamber:
"Buna nıüraî der misin?" buyurdu.
Büreyde: "Ya sen, müraî der misin ya Resulüllah?" cevabını verdi.
Resulüllah (a.s.);
"Hayır aksine bu samimi bir mü'mindir" buyurdu.
Gördüm ki (Ebu Musa el) Eş'arî de mescidin bir köşesinde kendine has sesiyle Kur'an okuyordu. Hz. Peygamber (s.a.):
"Şüphesiz Eş'ari'ye veya Abdullah b. Kays'a -Davud'un nağmelerinden bir nağme verilmiş" buyurdu.
(Bunu) ona haber vereyim mi Ya Resulullah! dedim.
Evet haber ver" dedi. Ben de haber verdim. Bunun üzerine Eş'arî bana;
Sen bana dostsun, Resulüllah (a.s.)'ın bir hadisini haber verdin, dedi.[275]

Bazı Hükümler

1. Dua ederken Allah'ın bazı isim ve sıfatlarını vesile yaparak istemek caizdir.
2. Allah (c.c.)'in İhlâs süresindeki isim ve sıfatları duaların kabulüne vesile olan sözlerdendir.[276]

1494. ...Zeyd b. el-Hubâb bu (önceki) hadisi Mâlik b. Miğvel'den rivayet edip (Resulüllah -s.a.-'in):
"Şüphesiz Allah azze ve celleden, onun ism-i azamıyla istedi(n)[277] (buyurduğunu) söyledi.[278]

Açıklama

Bu hadis bir öncekinin farklı bir naklidir. Bu farklılığın önceki rivayete t?ir ilâve olması muhtemel olduğu gibi o rivayetteki "şüphesiz Allah'tan kendisi ile istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde kabul ettiği bir isimle istedin" cümlesinin yerine konulmuş olması da muhtemeldir. İkinci ihtimâl gözönüne alınırsa Hz. Peygamber mes-cidde dua eden adamın dediklerini duyunca önceki rivayete göre yukarıdaki sözlerini buna göre ise, "şüphesiz Allah'tan onun ism-i azamıyla istedi" sözünü söylemiş olur. Müellif bu farka işaret için bu rivayeti kitabına almıştır.
Bu hadis ism-i âzamin Allah'ın isimlerinden biri olduğunu gösterir. Mün-zirî, Muhtasarı Ebû Dâvud'da şeyhi Hafız Ebu'l-Hasen el-Makdisî'nin şöyle dediğini kaydeder: "Bu (hadisin) isnad(ı) ta'nı mümkün olmayan bir isnaddir. Bu konuda bu isnaddan daha güzel bir isnadla rivayet edilen bir hadis bilmiyorum. Bu Allah (c.c.)'in ismi azam diye bir ismi olduğunu kabul etmeyenlerin görüşlerinin bâtıl olduğuna delâlet etmektedir."
Allah'ın isimlerinden birisinin ism-i âzam olduğunu kabul etmeyenler, Allah'ın tüm isimlerinin âzam (en büyük) olduğunu bunlar arasında üstünlüğün bulunmadığını söylerler. Bunlar hadislerdeki "âzam: en üstün, "en büyük" kelimesinin "Azîm: büyük" manasına geldiğini söylerler. Ancak bu şekilde bir te'vile hiç ihtiyaç yoktur. Çünkü bazı sûre ve âyetlerin diğerlerine nisbetle daha üstün olması caiz olduğu gibi sadece Allah'ın bildiği hikmetlerden dolayı bazı isimlerin diğerlerinden üstün olması da mümkündür.
İsm-i âzamin Kur'an-ı Kerim'in neresinde olduğuna dâir malumat 1496. hadiste gelecektir.[279]

1495. ...Enes (b. Mâlik) (r.a.)'den rivayet edildiğine göre:
O Resulullah (s.a.) ile birlikte otururken adamın biri namaz kılıyordu. Adam (namazdan) sonra:
"Ey Allahım! Hamd ancak sanadır senden başka ilah yoktur. Gökleri ve yeri yaratan, bol bol veren (sensin) ey Celal ve İkram sahibi! Ey Hayy (diri) ve kayyum! diyerek senden istiyorum" diye dua etti. (Bunu duyan) Resulüllah:
"Şüphesiz Allah'a kendisi ile dua edildiği zaman mutlaka kabul ettiği ve istenildiğinde verdiği ism-i azam ile dua etti" buyurdu.[280]

Açıklama

Hadis-i şerifte adı açıklanmayan şahıs îbn Asakir'in Tarik'indeki beyâna göre, Ebû Ayaş ez-Zerkî'dir.
Hadisi terceme ederken bazı kelimelerin Allah'ın isimleri olduğu için ter-ceme etmeden aynen aldık. Bunların karşılıkları şöyledir:
Sâhibü'l-celâl: Büyüklük saltanat ve heybet sahibi.
Sâhibü'l-İkrâm: İhsan sahibi, cömert.
Hayy: Diri, bekası dâim.
Kayyum: Mahlukatını en güzel şekilde tedbir ve idare ederek kâim olan hiçbir şey kendisim meşgul etmeyen en gizli şeylerin kedisine gizli olmadığı mânâlarına gelir.
Hadisin Nesafdeki rivayeti buradakinden biraz daha tafsilatlıdır. Şöyle ki:
Enes (r.a.) dedi ki: Resulüllah (a.s.)'le beraber oturuyorduk. Bir adam da ayakta namaz kılıyordu. Rükû* secde ve teşehhüdden sora dua etti. Duasında şöyle dedi:
"Allah'ım senden istiyorum" (Ebu Davud'daki rivayetin aynısı).
Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ashaba;
"Bu şahıs ne ile dua ediyor? Biliyor musunuz?" diye sordu. Sahâbiler:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir" dediler. Efendimiz:
“Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Allah'a kendisiyle istenildiğinde mutlaka verdiği, dua edildiğinde de kabul ettiği ism-i azamı ile dua etti" buyurdu.
Bu hadiste anlatılan hâdise bundan evvelki rivâyetlerdeki Büreyde'nin anlattığından ayrı olmalıdır. Çünkü dua eden şahsın söylediği sözler ve hadisin sahâbî râvisi rivayetlere göre farklılık göstermektedir. Peygamber (s.a.)'in farklı sözlerden her birisinin, duanın kabulüne vesile olduğunu söylemesi ve bunlara Allah'ın "ism-i azîm" veya "ism-i âzami" demesi rivayetler arasında bir tezatın olmasını gerektirmez. Çünkü duanın kabulüne vesile olma, bazı sözlere münhasır olmadığı gibi Allah'ın ism-i azîmi de tek değildir.[281]

1496. ...Esma bint Yezîd[282] (r.anha)'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Allah (c.c.)'in ism-i azâmi şu iki âyettedir: "Hepinizin ilahı, tek bir olan ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O hem rahmandır, hem rahimdir"[283] ve Âl-i İmrân suresinin başı = Elif Lâm Mim. Allah o Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. (O) diridir, zatiyle kemaliyle kâimdir."[284]

Açıklama

Hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti Muhammed b. Bekir tarikiyledir. O rivayette Resulüllah'ın içerisinde ism-i azamın bulunduğunu söylediği el-Bakara süresindeki âyet, buradaki değil, âyetü'I-Kursî yani âyetidir.
Ebû Dâvud'daki bu hadise göre Allah'ın ism-i azamı metinde zikredilen âyetlerdedir. Bu ismin her iki âyette müşterek olan

kelimeyi tevhid olmalıdır. İsm-i azamın olduğunu söyleyenler de vardır.
Allah'ın ism-i azaminin nerede olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Bunların en meşhurları şunlardır:
a. İsm-i azam: Allah ismidir. Çünkü bu esmâü'I-hüsnâ'mn aslıdır. Cenâb-ı Hak'tan başka hiç kimseye ad olarak verilemez.
b. (Allahü er-Rahmanü'r-Rahim)dir.
c. (el-Hayyü'l-Kayyum)dur. Bu görüş, İbn Mace ve Hâkim'in[285] Ebû Ümâme'den rivayet ettikleri bir hadise dayanır. Sözkonu-su rivayette Resulüllah (a.s.):
-"Şüphesiz Allah'ın ism-i azamı Kur'an-i Kerimdeki üç surededer. Bu sureler: Bakara, ÂI-i İmran ve Taha'dir" buyurmuştur.
Râvi Kasım b. Abdirrahman bu sureleri araştırdığını bu üç suredeki müşterek İfadelerin Bakara suresinde âyetü'l-Kursî âl-i İmrân'da ayeti, Taha'da da = insanlar diri olan ve her an yarattıklarını gözetip duran Allah'a boyun eğmiştir"[286] âyeti olduğunu söyler. Bu âyetlerdeki "Hayy" ve "Kayyum" isimleri Rubûbiyet sıfatlarına delâlet ettikleri ve bu isimlerin yerini başka bir şey tutmadığı için Fahreddin Râzî ve Nevevî de bu görüşü tercih etmişlerdir.
4. (Lâilâhe iIlahüve'l-Hayyü'l-Kayyûm)'dur.
5. (Rab)dır. Bu görüş Hâkim'in İbn Abbâs ve Ebü'd-Derdâ'dan rivayet ettiği bir habere dayanır.
(Allahû lâ ilahe illâ huve'I-ehadü's-Samed ellezî lem yelid ve lem yûled ve Iem yekûn lehû kü-füven ehad)'dir. Bu görüş 1493 numarada geçen Büreyde hadisine dayanır.
7. (el-Hannânü'l-mennân, bedî'üVSemâvâti ve'1-Ardı zü'l-Celâli ve'1-ikrâm el-hayyü'I-Kayyûm)dür. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadise dayanır
8. (Allahu Allahu, AUahu ellezî lâ ilahe illâ huve Rabbü'l-Arşi'l-azîm)'dir. Bu görüş îmam Zeyne'l-Abidin'den nakledilmiştir.
9. Kelime-i tevhîd Lâilâhe illalîahû. Bu görüşü Kadı İyâz bazı âlimlerden nakletmektedir.
10. Ism-i Azam, esmâ'ül-hüsna içerisinde gizlidir.
11. İsm-i Âzam, Cenab-ı Allah'ın isimlerinin tamamıdır. Kul Allah'a dua ederken kendisini tamamen ona verir ve hatırına Allah'tan başka hiçbir şey getirmezse, ism-i âzamin bereketine nail olur.
12. îsm-i âzam'ın ne olduğunu sadece Allah bilir, onu hiç kimseye öğretmemiştir.
Taberânî bu görüşlerin hepsinin doğru olduğunu, çünkü bunlardan hiçbiri için onun ism-i azam olup, o.ıdan daha büyüğü olmadığına dair bir haberin vârid olmadığını söyler. Sanki Taberî Allah'ın isimlerinden her birine ism-i azam demenin caiz olduğunu "âzam" kelimesinin "azîm" manasına geldiğini benimser.
Bazı âlimler ise, Allah'ın isimleri arasında tercihin söz konusu olmadığı dolayısıyla ism-i azam diye bir ism-i ilâhinin olmadığı görüşündedirler.[287]

Bazı Hükümler

1. Allah (c.c.)'in ism-i a'zamı vardır. Bu isimler Bakara ve Âl-i îmrân surelerindedir. Diğer görüşler hadisin izahı esnasında beyan edilmiştir.[288]

1497. ...Aişe (r.anha), çarşafının çalındığını, bunun üzerine onu çalana beddua etmeye başladığını, Efendimizin de "Ondan hafifletme" buyurduğunu rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: demek, “ = Ondan hafifletme" manasındadır.[289]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere Hz. Aişe (r.anha) çarşafını çalana beddua etmeye başlayınca ResulüIlah (s.a.) "Ona beddua ederek hafifletme bedduayı bırak" buyurmuştur. Bu ifâdenin akla ilk getirdiği mânâ "beddua etme de öbür dünyadaki azabı hafiflemesin. Çünkü senin yaptığın beddua onun yaptığı hırsızlığın cezasının hafiflemesine sebeb olacaktır" şeklindedir. Fakat Peygamber (s.a.)'in ümmetine karşı olan şefkat ve merhameti gözönüne alındığında Resulüllah'm kastettiği mânânın hiç de öyle olmadığı anlaşılır. Çünkü Hz. Peygamberin bir müslümanın azab görmesini istemesi tasavvur edilemez. O halde Resul-i Ekrem'in maksadı, Aişe (r.an-ha)'mn hırsıza beddua etmeyi kesip onu tamamen affetmesidir. Tabiatiyle bu af, hırsızlığın kul hakkı ile ilgili olan kısmına aittir. Allah'ın hakkını ancak tevbe veya Allah'ın affetmesi düşürür.
Aslında Resûlüllah'ın Hz. Aişe'ye söylediğinin faydası sadece hırsıza değil, aynı zamanda Aişe validemizin kendisine de dokunur. Çünkü o bedduayı artırdıkça, hırsızın azabı azalacak, hatta bir an gelecek beddua hırsızlığın suçunu geçecek ve hırsız beddua sahibinden alacaklı hale gelecektir. Ama onu affederse böyle bir ihtimal de ortadan kalkacaktır.[290]

Bazı Hükümler

Mazlumun, zalime ettiği beddua onun azabının ha-fitlemesine sebep olur.[291]

1498. ...Ömer (r.a.)'den; demiştir ki:
"Resulullah (s.a.)'den Umre için izin istedim. Bana izin verdi ve "-Kardeşçiğim bizi de duadan unutma."buyurdu. Bana öyle bir söz söylemiş oldu ki, onun yerine tüm dünyaya sahip olmam beni o kadar sevindirmezdi."[292]
(Râvilerden) Şube dedi ki:
Daha sonra Medine'de Asım'la karşılaştım, aynı hadisi bana nakletti (fakat bu sefer) "Duana bizi de ortak et, ey kardeşim" dedi.[293]

Açıklama

Hz. Ömer'in umre yapmak için izin istemesi Aliyyü'l-Kaari'ye göre Medine'de olmuştur. İbn Hacer ise, Kaza umresinde olduğunu Hz. Ömer'in câhiliye devrinde nezrettiği bir umreyi yapmak için izin istediğini söyler.
Hz. Ömer'in dünyalara değişmediği söz, ya Rasulullah'ın, kendisine "Kardeşciğim" buyurması, ya da duada kendisini de unutmamasını istemesidir. Çünkü her ikisi de Hz. Ömer için paha biçilmez bir iltifattır. Resûlül-lah, değer vermediği, kadr ve kıymetini takdir etmediği bir kimseye bu şekilde iltifat etmez.
Hz. Peygamber Hz. Ömer'e, "beni de duadan unutma" dememiş, çoğul olarak, "bizi de..." buyurmuştur. Bu ya azamete delâlet eder, ya da Re-sulüllah (s.a.) kendisiyle birlikte ümmetini de kasd etmiştir.
Şu'be'nin, hadisinin sonundaki sözlerinden anlaşıldığına göre, kendisi hadisi Asım'dan iki kerre işitmiştir. Bunların birincisinde Asım, Resulüllah'ın Hz. Ömer'e "duadan bizi de unutma ey kardeşciğim"; ikincisinden ise, "duana bizi de ortak et, ey kardeşciğim" buyurduğunu söylemiştir.
Ebû Dâvûd bu son bölümü, Şu'be'nin hafızasının Âsım'ınkinden daha kuvvetli olduğuna işaret etmek için kitabına almış olabilir. Ancak Resulul-lah her iki cümleyi de söylemiş olabilir. Nitekim İbn Mâce'nin Süfyân kanalıyla Asım'dan yaptığı nakle göre Resulüllah, "Ey kardeşciğim! Duadan bir şeye de bizi ortak et, bizi unutma" buyurmuştur. Buna göre Asım'ın Şube'-yi ikinci görüşünde önceden söylemediği ikinci cümleyi hatırlattığı anlaşılmaktadır. Bu ise, Asım'ın hafızasının zaafına değil, kuvvetine delildir.[294]

Bazı Hükümler

1. Hz. Ömer faziletli bir sahâbîdir.
2. ResulüHah (s.a.) son derece tevazu sahibidir.
3. İnsan ne kadar âbid ve sâlih olursa olsun, duadan müstağni kalamaz.
4. Salih kişilerin duasını istemek meşrudur.
5. Kişi duasını sadece kendisine tahsis etmemeli, dostlarını, akrabalarını hatta tüm müslümanları hatırına getirmelidir.
6. Kâ'be-i Muazzama'da yapılan dualar kabul edilme yönünden başka taraflardaki dualardan daha üstündür.[295]

1499. ...Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'dan; demiştir ki; İki parmağımla dua ederken Resulüllah (s.a.) bana rastladı, işaret parmağını göstererek;
"Birle, birle" buyurdu.[296]

Açıklama

Hadisin Nesâî'deki rivayeti teşehhüdle ilgili konular arasındadır. Bu, Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'m parmaklarını te-
şehhüdde dua ederken kaldırdığını gösterir.
Bezlü'I-Mechûd'da belirtildiği üzere Mevlânâ Muhammed Yahya'nın hocasından nakline göre Hz. Sa'd'm kaldırdığı parmaklar bir elin iki parmağı değil, her iki elin de işaret parmaklarıdır. Resûlüllah (s.a.) Sa'd'ın iki parmağını kaldırdığını görünce, diliyle birisini kaldırmasını söylemiş, eliyle de kaldıracağı parmağın işaret parmağı olduğunu göstermiştir.
Nesâî, hadisi iki defa rivayet etmiştir. Birisi, Ebu Dâvud'da olduğu gibi Sa'd b. Ebî Vakkas'tan; diğeri ise, Ebu Hüreyre'dendir. Ebu Hüreyre'nin rivayeti, "bir adam iki parmağı ile dua ediyordu" şeklindedir.
Tirmizî'nin rivayeti de Ebu Hüreyre'dendir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi buradaki duadan maksat, teşehhüd esnasında, yani ettehiyyatüyü okurken edilen duadır. Yani teşehhüd esnasında işaret parmağını kaldırmaktır. Yoksa dua ederken eller yerine parmaklan kaldırmak değildir.[297]

24. Çakıl taşlarıyla Teşbih Çekmek

1500. ...Sa'db. Ebî Vakkas'tan rivayet edildiğine göre Sa'd(r.a.) Resulullah (s.a.)'le birlikte bir kadının yanına girdi. Kadının önünde hurma çekirdekleri veya çakıl taşlan vardı. Onlarla teşbih çekiyordu. Bunu gören Resulüllah (s.a.):
"Sana bundan daha kolayım -veya[298] daha üstüननü- Haber vereyim: "Allah'ın gökyüzündeki yaratıkları sayısınca (Sübhanallah), yeryüzündeki yaratıkları adedince, bunlar arasındaki yaratıkları sayısınca, yine bunlar kadar)t bunlar kadar (el-hamdü lillah) onlar miktarınca "la ilahe illallah" ve yine onlar kadar "la havle vela kuvvete illa billâh" buyurdu.[299]

Açıklama

Resulüllah (s.a.)'ın Sa'd b. Ebi vakkas'la birlikte yanına girdiği kadının kim olduğu kesinlikle belli değildir. Ancak ya Sa'd'ın bir mahremi veya Resulüllah'ın hanımlarından biri olmalıdır. Onun Efendimizin hanımlarından Cüveyriye (r.anha) veya Safiyye (r.anha)'dan biri olduğuna dair görüşler de vardır.
Bu hâdisenin, tesettür âyetinin nüzulünden önce olması da muhtemeldir. Ayrıca içeriye girmek, görmeyi gerektirmeyeceği gibi görmek de şehveti gerektirmez. Onun için söz konusu kadının, ikisine de yabancı biri olması da mümkündür.
Hz. Peygamberle Hz. Sa'd, kadının önünde söylediği teşbih sayısını şaşırmamak için koyduğu hurma çekirdekleri veya çakıl

taşları görmüşlerdir. Buradaki veya edatı şekle hamledildiği takdirde şüphenin, râvîlerden birine ait olduğunu söylemek gerekir. Ya da bu edat "ve" mânâsındadır. O zaman bahsi geçen kadının çakıl taşları ile hurma çekirdeklerini beraber bulundurduğu anlaşılır.
Sa'd (r.a)'ın bildirdiğine göre Resulullah (s.a.) bu durumu görünce kadını yaptığı işten men'etmemiş, onun vaziyetini yadırgamamış fakat bundan daha kolay ve daha üstün bir şey öğreteceğini söylemiştir. Bunun mânâsı onun öğreteceği şeylerin külfetçe daha az, fakat sevapça daha fazla olması demektir. Efendimizin öğrettiği şeyler daha efdaldir. Çünkü onda, kulun Cenab-ı Hakk'a övgüyü sayamayacağının itirafı vardır. Çokluk âleminden teklik âlemine yükselme vardır.
Bazı âlimler Hz. Peygamberin öğrettiği şeylerdeki üstünlüğün kemmiyet (adet) yönünden değil, keyfiyet (muhteva) yönünden olduğunu söylerler. Ancak bu üstünlüğü hem kemiyyet hem de keyfiyet yönünden almanın daha uygun olduğunu söyleyenler de yok değildir. Bu görüş bizce daha tercihe şayandır. Çünkü kişinin hangi zikrin daha efdal olduğunu Resulullah kadar bilemeyeceği aşikârdır. Bu, Efendimiz'in öğrettiğini muhteva üstünlüğünü gösterir. Ayrıca insan tek tek sayarak ne kadar çok zikir yaparsa yapsın yer-gök ve bunlar arasındaki varlıklar sayısına ulaşamaz. Bu da Efendimizin öğrettiği zikirlerin adet yönünden üstünlüğüne delalet eder.
Metinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber kadına, Allah'ın semadaki (melekler) yerdeki (insanlar, hayvanlar ve cansızlar), bunlar arasındaki (hava, kuşlar, bulutlar vs.) yaratıkları ve Allah'ın yaratacağı varlıklar sayısınca Süb-hanellah, Allahü ekber, el-Hamdulillah, lâ ilahe i İleli ah ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh demesini tavsiye etmiştir. Hadisi nakleden râvi bu zikirlerden "Sübhaneliah"ı, "yer, gök ve arasındaki yaratıklar adedince" diye açıkça ifâde ettiği halde diğerlerini kısaca "Onlar kadar" sözü ile yukarı kısma bağlamıştır. Bundan maksat, "onlar kadar" sözünün kendisi değil, "Sübhanallah" da söylenenlerin sayısıdır. O zaman takdir şöyle olur; "Allah'ın gökyüzündeki yaratıkları sayısınca Allahü Ekber, yeryüzündeki yaratıkları sayısınca Allahü Ekber, bunların arasındakilerin sayısınca Allahü Ekber, Allah'ın yarattığı ve yaratacakları sayısınca..." Tabii aynı şeyler el-Hamdulillah, lâilahe illellah ve lâ havle velâ kuvvet illâ billâh için de söylenecektir.
Hadis-i şerif okunan teshillerin sayısının bilinmesi için çakıl taşı veya hurma çekirdeği kullanmanın meşru olduğuna delildir. Şimdiki "teşbih" dediğimiz âlet de aynı hükmün altına girer. Çünkü elimizdeki teşbihlerle[300] hadis-i şerifte mevzuu bahs edilenler arasındaki fark, sadece ipliğe dizmedir ki bu, hükmün değişmesini gerektirecek kadar önemli değildir. Dolayısıyle hadis-i şerif teşbihin bid'at olduğunu iddia edip kullanılmasını caiz görmeyenlerin, onun için "şeytanın kamçısı" tâbirini kullananların aleyhine bir delildir. Deylemî'nin Müsnedü'l-Firdevs'te Hz. Ali (r.a.) kanalıyla Resulül-lah'tan rivayet ettiği şu haber daha açıktır: "Teşbih ne güzel hatirlatıcıdır."
Hasan el-Basrî'nin de teşbih kullandığı rivayet edilir. Salim b. Abdullah, "el-İmdâd li uluvvi'l-îsnâd adındaki eserinde bildirdiğine göre, Ömer el-Mekkî, Hasan el-Basrî'yi elinde teşbihle görüp: "Ey üstad, şanının yüceliği ve ibâdetinin güzelliğine rağmen, sen şu âna kadar teşbih mi kullanıyorsun?" demiş. Hasen el-Basrî de şu cevâbı vermiştir: "Bu bizim başlangıçta kullandığımız bir şeydir. Sonunda terk edecek değiliz. Ben Allah'ı elim, dilim ve kalbimle zikretmeyi severim."
Ebu'l-Abbâs,Hasan el-Basri'nin bu sözleri için, "bundan teşbihin sahabe devrinde mevcûd olduğu anlaşılır. Çünkü Hasan el-Basri'nin ilk günleri sahabe devridir..." der.
Suyûtî de bu konuda şunları söyler: "Selef ve haleften zikri teşbih ile saymayı men'ettikleri nakledilmemiştir. Aksine onların çoğu teşbihi kullanırlar ve onu mekruh saymazlardı."
Teşbihin cevazı konusunda söylenilen bu sözler onun riya ve gösterişe vesile olmaması şartiyladır. Böyle yapılırsa, veya boyuna takılırsa ya da elde oyuncak gibi çevrilirse, buna müsaade edilmez.
"Medhal" sahibi şöyle der: "Zamanımızdaki bazı mutasavvıfların teşbihi boyunlarına asmaları en çirkin bid'atlerdendir. Âlim zannedilen bazılarının, kadınların kollarındaki bilezikler gibi ellerine teşbih almaları, bu halde insanlarla bazı ilmî veya başka mes'eleleri konuşmaları, kollarım sağa sola sallamaları, boyunlarına teşbih asan mutasavvıfların hâline benzer. Bir kısım insanlar da teşbihi ellerine alıp sanki zikir yapıyormuşlar gibi tek tek çekerler. Buna rağmen onlar, insanlarla lüzumsuz şeyler konuşurlar, gıybet ederler. Malûmdur ki, insanın bir tek dili vardır. Başkasıyla konuşurken zikir yapması düşünülemez. O halde bu durumda elde teşbih tutma riyadır, gösteriştir, bid'attir."
Görüldüğü gibi yukarıdaki ifâdeler, yapılan zikirleri saymak için teşbih çekmenin caiz, gösteriş veya oyuncak için elde tutmanın bid'at olduğunu gösterir. Zaten yolda sokakta elinde teşbihle gidenleri müslümanlar ya hafifliğe ya da gösterişe hamlederler. Bu tip davranışlardan hoşlanmazlar.[301]

Bazı Hükümler

1. Okunan teşbih, tahmid ve tehlillerin yapılan zikirlerin sayısını bilmek için teşbih denilen aleti kullanmak caizdir.
2. Teşbih bazılarının dediği gibi bid'at değildir.[302]

1501. ...Yüseyra[303] (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) kendilerine (kadınlara) tekbir, takdis ve tehlili gözetip devam etmelerini ve parmaklarının uçlarıyla saymalarını emretmiştir.Çünkü bu azalardan (yaptıkları) sorulacak, konuşmaları istenecektir.[304]

Açıklama

Tekbîr: "AUahti ekber", takdîs, "Sübhane'l-Melikü'l- Kuddûs-, veya "Sübhûhun kuddûsun"; "tehffi, "Lâilâhe illellâh" demektir.

Hadisin Tirmizî'deki rivayeti "Ey kadınlar taifesi! parmak uçlanyla sayınız, çünkü onlara sorulacak, konuşmaları istenecektir" şeklindedir. Ahmed'in rivayeti ise, Hz. Peygamber'in "ey mü'min kadınlar..." şeklindeki hitabıyla başlamaktadır.
Hadis-i şerifte kadınlara, Allahü ekber, Sübhane'l-Melikül kuddûs ve lâilahe illellâh diyerek zikre devam etmeleri, bunları terketmemeleri tavsiye edilmektedir. Şüphesiz bu tavsiye, aynı zamanda erkekleri de ilgilendirir. Çünkü İslama göre bazı özel hallerin dışında ibâdetin emir veya tavsiye edilmesinde erkeklerle kadınlar arasında fark yoktur. Hitabın kadınlara yönelik olmasına sebep, sözün kadınlara karşı yapılan bir konuşma esnasında söylenmiş olmasıdır.
Hadis-i Şerifte tavsiye edilen ikinci konuda söylenen zikirlerin parmak uçlanyla sayılmasıdır. Bu ifâdeden, yapılan zikirlerin teşbihle değil, parmaklarla sayılmasının daha efdal olduğu anlaşılmaktadır. Bu üstünlüğe sebeb hadisin devamından anlaşıldığına göre, insan vücudundaki organların dünyada yaptıklarını hesap gününde haber verecekleri gerçeğidir. "O günde kendi dilleri elleri ve ayakları aleyhlerinde yapıyor içliklerine şahitlik edecektir"[305] mealindeki âyet bu hususa delâlet etmektedir.
Zikrin teşbihle sayılmasının caiz olduğu bundan evvelki hadiste geçmiştir.[306]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlar Allah'ı zikre devam etmelidirler.
2. Zikrin parmak uçlanyla yapılması daha efdaldır.
Çünkü bu uzuvlar kıyamet günü yaptıklarını haber vereceklerdir. Ancak bu farz veya vâcib değildir. Onun için parmaklarıyla sayıyı saymaktan korkan kişinin teşbih veya buna benzer birşey kullanması daha iyidir.
3. Uzuvlar taatte kullanılmalıdır.[307]

1502. ...Abdullah b. Amr (r.anhuma)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'ı (parmak uçlarıyla) sayarak teşbih çekerken gördüm.[308]
İbn Kudâme: "sağ eliyle" dedi.[309]

Açıklama

Buradaki "tesbih"den maksat elde çekilen 33 veya 99 taneli âlet değil, zikir olarak söylenen "subhanellah" veya buna benzer sözlerdir.
Hadis-i şerifin tümüne râvîlerden İbn Kudâme'nin kaydı ile birlikte bakıldığında mânânın "Resulullah (s.a.)'ı sağ eliyle sayarak teşbih çekerken gördüm" şeklinde anlaşılması gerekir.
Hadis-i şerif söylenen zikirlerin sağ el parmaklarıyla sayılmasının daha iyi olduğuna delildir.[310]

1503. ...İbn Abbas (r.anhuma)'dan; demiştir ki:
Resulüllah (s.a.) Cüveyriye[311] -ismi Berre iken Efendimiz adını değiştirdi- (r.anhaj'nın yanından o namazgahında iken çıktı. Geri döndüğünde Cüveyriye yine namazgahında idi. Bunu görünce:
"Sen hâlâ namazgahında mısın? diye sordu.
Evet.
"Halbuki ben senden ayrılırken dört kelime söylemiş ve onları üç kere tekrarlamıştım. Eğer o kelimeler senin (sabahtan beri) söylediklerinle tartılsa onlardan daha ağır gelir. Onlar:Yaratıkların sayısınca Allalı'a hamd ve teşbih ederim. Zatının (salih kullarından) rızası ade-dince Allah'ı hamd ve teşbih ederim. Arşının ağırlığınca onu teşbih ve ona hamd ederim kelimelerinin sayısınca Allah'ı teşbih ve ona hamd ederim."[312]

Açıklama

Hadis-i Şerifin Sahih-i Müslim'deki bir rivayetinde hâdiseyi anlatan şahıs İbn Abbas (r.anhuma) değil, Cüveyriye (r.anha)dır. Yani hâdiseyi bizzat Cüveyriye, "Ben namazgahımda iken Resülullah..." gibi ifâdelerle nakletmiştir. Nesaî ve Tirmizfde ise, İbn Abbas'tan, ama Cüveyriye'den naklen rivayet edilmiştir.
Nesâî'deki rivayette Cüveyriye (r.anha) mescidde namaz kılarken Resûlullah'ın kendisine uğradığı ikinci gelişinde "sana söyleyeceğim bazı kelimeler öğreteyim mi?" buyurup peşinden üç defa: dediği kaydedilmektedir. Sahih-i Müslim'de de Hz. Peygamber'in Cüveyriye (r.anha)'nın yanından sabahleyin erkenden çıktığı söylenmektedir.
Rivayetlerin tümü gözönüne alınınca anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber sabahleyin hanımı Cüveyriye, evinin namaz için ayırdığı bölümünde namaz kılarken sevabı pek büyük bazı sözler söylemiş ve dışarı çıkmıştır. Resulullah (s.a.) sabah namazını kılmış biraz oyalanmış ve kuşluktan sonra evine döndüğünde Hz. Cüveyriye'yi hâlâ namazgahında namaz kılarken görüp şaşırmış ve "Sen, ben gideli beri namaza devam mı ediyorsun?" diye sormuş, ondan "evet" cevabını alınca, sabah giderken söylediği sözleri hatırlatarak o sözlerin Cüveyriye (r.anha)'nm sabahtan beri söylediği sözlerin tamamından daha efdal olduğunu bildirmiştir.
Hz. Peygamberdin öğrettiği bu sözler, esas itibariyle teşbih ve hamd ifâde eden "sübhanellafıi ve bihamdihî" kelimeleridir. Ancak bunların yanma ya sayılması çok zor ya da imkânsız olan meblağlar eklenmiştir. Allah'ın yanına ya sayılması çok zor ya da imkânsız olan meblağlar eklenmiştir. Allah'ın yaratıklarını saymak mümkün fakat son derece güçtür. Allah'ın Peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kullara karşı olan rızasını saymak ise, mümkün değildir. Allah'ın kelimelerinin ve

arşının ağırlığının zikredilmesi de aynı şekilde mübalağa ve çokluk ifâde etmesi içindir. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulur: "De ki: "Rabbimin sözleri(ıi yazmak) için (bütün) deniz(lerin suyu) mürekkeb olsa, ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabbimin sözleri tükenmeden o deniz(ler) tükenir."[313]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen sözlerle zikir yapmak teşvik edilmektedir.
2. Zikre mahsus kelimeler tekrarlanmasa bile bu sözlerin çokluk ifâde eden terimlere bağlanması zikrin katlanmasına sebeb olur. Meselâ gökteki yıldızlar sayısınca "sübhanellah" demek, bu sözü üç beş yüz defa tekrarlamaktan daha çok sevaba vesile olabilir.[314]

1504. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den; demiştir ki: Ebu Zerr-i Gıfârî:
Ya Resûlullah! Zenginler sevapta (ileri) gittiler. Bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Bir de fazla malları var, onunla sadaka veriyorlar. Bizim ise, sadaka verecek (fazla) malımız yok, dedi. Resulüllah (s.a.):
“Ya Ebâ Zerr, sana birkaç söz öğreteyim mi? Onlarla seni geçene yetişirsin. Senin yaptığım yapmayan (o sözleri söylemeyen) hiç kimse de senin ardından yetişemez."
Evet ya Resulullah! öğret.
"Her (farz) namazın peşinde otuz üç kere tekbir getirir (Allahu ekber der), otuz üç kere hamd eder (elhamdülillah der), ve otuz üç kere teşbih okursun (sübhanelallah dersin).Sonunu da Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnız o vardır, onun eşi ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd o'nadır, o herşeye kadirdir" ile bitirirsin. Her kim bunları söylerse denizin köpükleri kadar bile olsa (küçük) günahları bağışlanır."[315]

Açıklama

Hadis-i şerifte tekbir, teşbihten önce zikredilmiştir. Müslim ve diğer kitaplardaki rivayetlerin çoğunda ise, teşbih tekbirden önce söylenmiştir. Her iki türlü uygulama caiz olduğu için rivayetler birbirlerine zıt sayılmaz. Üstelik kelimeler arasındaki "vâv" tertib ifâde etmez. Teşbih (sübhanellah)'in önce, tekbir (Allahu ekber)'in ise, en sonda söylenmesi efdal görülür.
Hadisin Buhârî ve Müslim'deki zabtına göre zenginlerin ileri gittiğini söyleyerek onların aldıkları ecre gıbta eden burada olduğu gibi Ebû Zerr değil, muhacirlerden bir grup fakirdir. Buhârî'nin rivayetinde zenginlerin -ileri gidişlerine sebeb olarak- sadaka vermelerinin yanında haccetmeleri, umre yapmaları ve cihad etmeleri de zikredilmiştir. Müslim'de ise, sadakaya ilâve olarak, köle azad etmeleri zikredilmiştir. Yine Müslim'in bir rivayetinin sonunda,-hadisi Ebu Hüreyre (r.a.)'den nakleden Ebû Salih, muhacirlerin fakirleri Re-sülullah'a dönüp "zengin kardeşlerimiz bizim yaptıklarımızı duyup aynısını yaptılar" dediler. Efendimiz de "Bu Allah'ın bir fazlı ihsanıdır. Onu dilediğine verir" âyetin[316] okuyarak cevap verdi" demektedir.
Müslim'in rivâyetindeki bu ifâdelerden şükreden zenginlerin, sabreden fakirlerden daha efdal oldukları anlaşılır. Tıybî buna işaret ettikten sonra, "Evet gerçek de bu. Çünkü zengin bir sürü tehlike ile karşı karşıyadır. Ama sabreden fakir, güven içerisindedir" der. İmam Gazali, ulemanın bu konuda ihtilaf ettiklerini söyledikten sonra Cüneyd, bazı Allah dostları ve bir çok alimin, fakirlerin daha efdal; İbn Ata'mn ise zenginlerin üstün olduğunu söylediklerini kaydederler.Aliyyu'l-Kaari Mişkat şerhi Mirkâtü'l-Mefâtih'de bu mesele üzerindeki ihtilafları uzun uzadıya saydıktan sonra Hz. Ömer'in "Zenginlik ve fakirlik iki binektir. Hangisine bindiğime bakmam bile" dediğini kaydeder. Aliyyü'I-Kaari devamla, "şüphesiz ki, Rabbin kimi dilerse rızkım genişletir, daraltır. Çünkü o kullandım herhali)nden gerçekten haberdârdır. (Herşeyi) hakkıyla görendir"[317] mealindeki âyete işaret etmiş ve şöyle demiştir: "Evet Allah, nebilerinin, velilerinin ve seçkin kullarının çoğuna fakirliği seçti. Zenginliği ise düşmanlarının çoğuna ve pek az dostuna tercih etti. Artık sen ister onu, ister bunu seç. Zaten Allah dilediğini yapacaktır."
Yaptıkları hayır ve hasenat sebebiyle daha çok sevaba nail olan zenginlerin fakirlerin okudukları zikirleri de okuyarak yine onlardan ileri olmaları konusunda Buhârî şârihi Kirmanı de şunları söyler: Fakirlerin maksadı, yüksek derece ve nimetlerin kendileri için de olmasını istemekti, zenginlerden daha üstün olma arzusu değildi. Bu da şükreden zenginin, sabreden fakirden daha efdal olduğuna işaret eder.
Şeyh Takiyüddin de hadisteki "ileri o!mak"tan maksadın derece yönünden üstünlük olduğunu söyleyerek Kirmânî'nin fikrine iştirak eder. Sindî, ileri gitmenin amel ve ömürle olduğunu, çok çalışmakla zenginlere yetişmenin mümkün olduğunu söylemenin daha uygun olacağı kanaatindedir. Bazı âlimler ise, bu öncelik ve sonralığı zaman itibariyle ele almışlar, "gecenler'in sahâbîler, sonrakilerin de daha sonra gelen nesiller olduklarını söylemişlerdir.
Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetleri içinde bu farklı görüşlerden her birini haklı çıkaracak ifâdeler vardır. Ebû Davud'un rivâyetindeki ifâdelere göre, Hz. Peygamberin Ebu Zerr'e söylediği "seni geçene yetişirsin... senin ardındakiler sana ulaşamaz" sözlerindeki "öncelik ve sonralığı" sevab ve mertebe yönüne hamletmek daha uygundur.
Hadis-i şeriften, namazlardan sonra otuz üçer defa sübhanellalfe elhamdülillah ve Allahü ekber deyip sonuna da "Lâ ilahe illellahü vehdehû lâ şerike lehû'l-Mülkü velehü'l-hamdü ve hüve alâ küllî şey'in kadîr" sözlerini İlâve etmenin ne derece büyük sevaba vesile olduğu anlaşılmaktadır. Namaz sonunda söylenecek virdler konusunda bir çok hadis-i şerif gelmiştir. Bunlardan kimi üzerinde durduğumuz hadisteki söz ve sayılara uygun düştüğü halde, bazılarında daha değişik söz ve rakamlar görülmektedir. Bu hadisin İbn Mâ-ce'deki rivayetinde Sübhanellah, el-Hamdiilillah ve Allahu ekber sözlerinden ikisinin otuz üçer, birinin ise, otuz dört defa söyleneceği belirtilmiş fakat hangisinin otuz dört olacağı açıklanmamıştır. Nesâî'nin Zeyd b. Sâbit'ten yaptığı rivayette ise, tekbirin otuz dört defa söyleneceği açıkça ifade edilmiştir. Yine Nesâî'nin

Abdullah b. Amr'den rivayetinde bu sözlerin her birinin farzlardan sonra onar defa söyleneceği, böylece her gün tamamının dilde yüz elli, mizanda ise, bin beşyüz edeceği söylenmiştir. Ayrıca sübhanellah, elhamdülillah, Allahu ekber ve lâilâhe illellâh sözlerini her namazdan sonra yirmi beşer, diğer bir rivayete göre yüzer; başka bir rivayete göre ise, ilk üçünü on birer defa söylemenin günahların bağışlanmasına vesile olacağı belirtilmektedir.
Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, namazlardan sonra teşbih çekmek Hz. Peygamberden beri vardır. Fakat sayıları konusunda farklı rivayetler gelmiştir. Bunlardan hangisi uygulanırsa sünnete uyulmuş olur. Ancak şunu da kayd etmek gerekir ki, bu rivayetler içerisinde en kuvvetli olanı teşbih esnasında söylenen sözlerin otuz üçer defa olduğunu bildirenidir. O halde bunu yapmak daha efdaldir.
Yine bu rivayetlerden anlaşılıyor ki teşbih çekerken sayıyı gözetmek gerekir. Meselâ otuz üç kere sübhanellah demenin yerine otuz iki defa söylemekle sünnete göre hareket edilmiş olunmayacağı gibi, otuz dört kere söylendiğinde de sünnet uygulanmış sayılmaz. Askalânî'nin Fethü'l-BârTdeki ifâdelerinden bu anlaşılır. Ancak Ebu'1-Fadl, Tirmizî şerhinde Askalânî'ye itiraz ederek hadiste belirtiler, sayıdan daha fazla söylemenin kusur değil, meziyet olduğunu, dolayısıyla daha fazla sevabı gerektirdiğini söyler.
Bu meselede niyeti esas alarak her iki görüşün isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, kişi hadiste belirtilen adede mesela otuz üçe gelindiğinde sünnete imtisale niyet eder, fakat bu sayıdan sonra sevabını artırmak için zikrine devam ederse, hem sünnete uymuş hem de fazla sevabı hakketmiş olur. Ama otuzüçün bitiminde sünnete imtisale niyet etmemiş, rastgele zikrine devam etmişse, sünnete uymuş olmaz.
Karafi, Kavâid'inde daha titiz davranmış, hadiste tesbit edilen rakamı geçmenin bid'at olduğunu söylemiştir. Bazı âlimler bu sayılara uyarak teşbih çekmeyi, doktorun tavsiyesine uyarak ilaç kullanmaya benzetirler. Hastalık, günde üç kere hap alınmasını gerektiriyorsa, bir tane almak faydasız, beş tane almak da zararlı olabilir. Hz. Peygamber'in teşbih konusunda belli rakamlar vermesinin, bizim kavrayamadığımız hikmetleri de olabilir.[318]

Bazı Hükümler

1. Fakirlerin, "bizim de zenginler gibi malımız olsa da sadaka versek" tarzında bir temennide bulunma-' lan caizdir. Buna gıpta denir.
2. Allah'ın verdiğini Allah yolunda harcayan zengin, sabreden fakirden üstündür. Ancak konu ihtilaflıdır.
3. Beş vakit namazın peşine otuz üçer defa sübhanellah, elhamdlillah ve Allahü ekber demek ve sonuna "Lâ ilahe illellahü vahdehû lâ şerike leh, Iehü'I-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr"i ilâve etmek, zenginlerin yaptıkları hayır hasenata denk bir ibâdettir.
4. Bu sözler, denizlerin köpükleri kadar çok bile olsa, küçük günâhların bağışlanmasına vesiledir.[319]

25. Selam Verince Okunacak Dua

1505. ...Muğire b. Şube (r.a.)'nin azatlısı Verrâd'dan şöyle rivayet edilmiştir:
Muaviye, Muğire b. Şube'ye mektup yazıp Resûlullah (s.a.)'m namazda selâm verince ne söylediğini sordu. Muğire bana şunları yazdırıp Muaviye'ye gönderdi:
"Tek olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun hiç bir ortağı yoktur. Mülk sadece onun hamd sadece ona'dır. O, her şeye muktedirdir. Ey Allahım! Senin verdiğine engel olacak ve vermediğini verecek hiç bir (güç) yoktur. Senin yanında zengine zenginliğinin faydası yoktur."[320]

Açıklama

Hadisin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerinde bazı küçük farklar görülür. Müslim'in bir rivayetinde Verrâd'ın Muğire b. Şube'nin kâtibi olduğuna işaret edilmiştir. Ebu Dâvud'daki metinde buna delâlet eder.
Anlaşıldığına göre Hz. Muâviye halife iken, Küfe valisi olan Muğire b. Şube'ye bir mektup yazarak Hz. Peygamber'in, namazdan sonra dua ederken ne okuduğunu sormuş Muğire de yanındaki azatlısı ve kâtibi olan Ver-râd'a metinde geçen sözleri yazdırıp göndermiştir.
Taberânî'nin buradakinden başka bir senetle rivayet ettiği haberde: "hamd onadır" sözünden sonra "o yaşatır ve öldürür. Kendisi diridir, ölmez. Hayır sadece onun elindedir" ilâvesi vardır.
Abd b. Humeyd'in Müsned'inde de "vermediğini verecek" cümksinden sonra "senin hükmettiğini çevirecek yok" ilâvesi mevcuttur.
Buhârî'nin bazı rivayetlerinde Muğîre'nin, Muaviye'ye verdiği cevapta "Resulüllah (s.a.), dedikodudan, çok soru sormaktan, malı telef etmekten, verilmesi gerekeni vermeyip hakkı olmayan şeyi almaktan, analara itaatsizlikten ve kız çocuklarını diri diri gömmekten men'etti" ilâveleri de bulunmaktadır.
Tercemeye "zengine zenginliği" diye geçtiğimiz terkibi âlimlerin ekserisi tarafından bizim ifade ettiğimiz şekilde izah edilmiştir."Cedd" kelimesi, zenginlik, nasîb, azamet, saltanat mânâlarına gelmektedir. Rağıb ise, buradaki ceddin "dede" mânâsına olduğunu nakledip hiç kimseye nesebinin faydası yoktur şeklinde izah etmiştir. Kurtubî de Ebu Amr eş-Şeybânî'nin bu kelimeyi cimin kesresi ile "cidd" şeklinde rivayet ettiğini söyler. Bu okuyuşa göre cümlenin mânâsı "çalışana gayreti fayda vermez" şeklinde olur.
Taberî, Ebu Amr eş-Şeybânî'nin rivayetini tasvib etmemiş, Nevevî de ulemânın cumhurunun ilk görüşte olduğunu

nakletmiştir. Nevevî "cedd" kelimesini mal, çocuk ve saltanat gibi dünya nasibleri olarak mânâlandırmıştır.
"Senin yanında" diye terceme ettiğimiz kelimesi de ayrıca bir mahzûf takdiri ile "senin azabından" veya "senin yerine" şeklinde anlaşılmıştır.
Bu izahların ışığı altında üzerinde durduğumuz cümleyi şu şekilde de ifade etmek mümkündür: "Dünyalık sahiplerinin sahip oldukları, senin lütuf ve ihsanına bedel olup kendisine fayda veremez." Hiç bir dünyalık senin azabına karşı sahibine fayda veremez aksine ona fayda verecek senin fazlın ve kendisinin salih amelidir.[321]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif metinde geçen zikirlerin namazdan sonra okunmasının ve bunu bir defa söylemenin meşru olduğuna delâlet etmektedir. Selam verdikten sonra söylenmesi sünnet olan başka sözler ve dualar da vardır. Nitekim bunlardan bir kısmı sonraki hadislerde gelecektir.[322]

1506. ...Ebû Zübeyr'den; demiştir ki:
Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'i minberde şunları söylerken işittim:
Resulüllah (s.a.) namazdan ayrıldığında şöyle derdi:
"Tek olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun bir ortağı da yoktur. Mülk sadece onun, hamd sadece onadır, o her şeye muktedirdir. Samimiyetle (ibâdet edilecek) Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese bile din (taat) sadece onadır. O, nimet, fazl ve güzel övgüye ehildir. Samimi olarak (ibâdet edilecek) Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese de dîn (taat) sadece onadır."[323]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde bu sözleri İbn Zübeyr'in söyleyip peşinden de "Resulüllah (s.a.) her namazdan sonra bu sözleri yüksek sesle okurdu" dediği belirtilmektedir. Efendimizin bu sözleri yüksek sesle söylemesi ümmetine öğretmek maksadına mebnî olmalıdır.
Hz. Peygamber metinde geçen sözleri farz namazlardan sonra söyledi.
Hadis-i şerifteki terkibinin ehlü veya ehle" şekillerinde okunması mümkündür.Terceme birinci şekle göre yapılmıştır. İkinci şekle göre olarak okunursa, mânâ "Ey nimet, fazl ve güzel övgü sahibi Allah! Kâfirler istemese bile din (tât) sadece ona (sana)dır..."
Bu rivayet de Hz. Peygamber'in namazlardan sonra tekrarladığı bir zikri haber vermektedir. Bu konudaki hadislerin farklılığı Hz, Peygamber'in namazlardan sonra değişik şeyler söylediğini gösterir.[324]

1507. ...Bize Muhammed b.Süleyman el-Ensari, Abde'den Oda Hişam b. Yrve'den Ebu'z-Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Abdullah b. Ez-Zübeyr her namazın sonunda yüksek sesle tehlil getürdi.(la ilahe illallah derdi.)
Hişam önceki rivayette duanın benzerinin söyleyip: = Allah'tan başkasında güç kuvvet yok, Allah'tan başka ilşah yok.Biz ondan başka hiçbir şeye ibadet etmeyiz.Nimet sadece onundur." Sözlerini ilave etti ve hadisin kalanını sevketti.[325]

Açıklama

Bu rivayet bir evvelki hadisin başka bir senetle nakledilmiş şeklidir.Metin yönünden de önceki rivayetten bazı farklar vardır.Burada hadisn tamamı alınmamış, "bir önceki duanın benzeri" denilerek oraya havale edilmiştir.Ve orada olmayan kısım eklenmiştir.
Hadisin Müslim'deki zaptı rivayetin tamamını içine almaktadır.Müslim'in Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Nümeyr, Hişam ve Ebu'z-Zübeyr senediyle rivayet ettiği metin şöyledir:"İbnu''z-Zübeyr her namazdan sonra selam verince şöyle derdi:
İbnu'z-Zübeyr daha sonra Resulullah (s.a.)'ın her nanazın arkasından bu sözleri ytüksek sesle söylediğini ilave etti.[326]

1508. ...Ebu Davud dedi ki:
Bize Müsedded ve süleymen b. Davud ei-Ateki haber verdiler.-Bu metin Müseddded'in rivayetidir.-Onlara Mu'temir haber vermiş.Mü'temir Davud et-Tuvafi'den duymuş ona da Ebu Müslim el-Beceli Zeyd b. Erkam (r.a.)'den naklen haber vermiş ki Zeyd şöyle demiş:Namazlarının sonunda Resulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini işittim:-Süleyman b. Davud Resulullah (s.a.) şöyle derdi,diye rivayet etti.-
"Ey bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Senin yegane Rab olduğuna ortağının olmadığına ben şahidim.Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Ben bütün kulların kardeş olduğuna şahidim.Ey bizim ve her şeyin Rabbi olan Allah, beni ve ailemi dünya ve ahirette devamlı olarak sana ihlasla bağlı kıl.Ey yücelik ve ikram sahibi Allah! (Beni kabul etmek üzere) dinle ve karşılk ver.Allahu ekber, Allahu ekber, "Allah göklerin ve yerin nurudur."[327]
Süleyman b. Davud'un rivayeti şöyledir:
"Rabbüssemâvât ve'l-ard (göklerin ve yerin Rabbi) Allahü ekber, Allahii ekber ve ni'mel vekîl. Hasbiyellahü ve ni'mel vekîl (Allah bana yeter ve ne güzel vekildir) Allahii ekber, Allahii ekber."[328]

Açıklama

Aslında senedin tamamını terceme etmek âdetimiz değildir.Ancak bu hadisi Ebû Dâvud, Müsedded ve Süleyman b. Dâvûd el-Atekî olmak üzere iki ayrı üstaddan işitmiş, Müsedded'in metnini esas almıştır. Ancak Süleyman'ın ayrıldığı noktalara da dikkat çekmiştir. Bu hususlara işaret etmek ve terceme esnasında geçen isimlerin tanınmasını sağlamak için bu kez sened tümüyle terceme edilmiştir.
Dârekutnî, Mü'temir b. Süleyman'ın "Dâvud et-Tufâvî, Ebu Müslim el-Becelî, Zeyd b. el-Erkam" senedinde yalnız kaldığını söylemiş, el-Münzirî ise, "isnad"ında Dâvûd et-Tufâvî var" diyerek hadisin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Yahya b. Main son görüş olarak Dâvud için "leyse bi şey'in" tâbirini kullanmıştır.
Hadis-i şerif namazlardan sonra, metinde geçen sözlerle dua etmenin meşru olduğununa delâlet etmektedir.[329]

1509. ...Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'den; demiştir ki: ResulüIIah (s.a.) namazda selam verince, "Allah'ım benim işlediğim ve işleyeceğim gizlediğim ve açıktan yaptığım, yapmakta ileri gittiğim ve senin bilip benim bilmediğim tüm günahlarımı bağışla. Öne geçiren de sensin geride bırakan da. Senden başka ilâh yoktur" dedi.[330]

Açıklama

Hz. Peygamber'in duası içerisinde Cenab-ı Hakka "Öne geçiren de sensin geride bırakan da" şeklinde bir hitab vardır.Bundan maksat şudur: Kullarından dilediklerine üstün özellikler vermek suretiyle derecelerini yükselten, onları kendisine yaklaştıran Allah azze ve celledir. Aynı şekilde düşmanlarının derecesini düşüren, onlarla kendi arasına perdeler geren, kâfirleri hayvanlardan daha alçak kılan da yine Allah'tır. Müslim'deki bir rivayet Hz. Peygamber'in bu duayı son teşehhüde oturduğunda ettehiyyatü'den sonra, selâmdan önce okuduğu belirtilmektedir. Burada ise, açık olarak duanın selamdan sonra olduğu ifade edilmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in hadis-i şerifteki duayı bazan selâmdan önce bazan da selâmdan sonra okuduğunu söylemek mümkündür.[331]

Bazı Hükümler

1. Namazlardan sonra metinde geçen duayı okumak meşrudur.
2. Günahsız olmakla birlikte Hz. Peygamber'in istiğfar etmesi günahlarının bağışlanmasını istemesi vâkidir. Efendimizin maksadı ümmetine öğretmektir.[332]

1510. ...İbn Abbas (r.a.)'den; demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şu sözlerle dua ederdi:
"Ey Rabbim! (Sana ibadet ve şükürde ve düşmanlarına karşı) bana yardım et, benim aleyhimde (olan şeytana) yardım etme. Düşmanlarıma değil, bana yardım et. Bana değil, aleyhimde olanlara tuzak kur. (Azabım bana değil, düşmanlarıma indir). Bana doğru yolu göster ve hidayetini nasib et. Bana düşmanlık yapanlara karşı bana yardım et.
Ey Allah'ım! Beni sana şükreden, seni zikreden, senden çekinen, sana çok çok ibâdet eden, sende huzur bulan -veya[333] sana dönen- biri kıl.
Ey Rabbim! Tevbemi kabul et, kusurlarımı yıka (yok et), duamı kabul et, delilimi sağlam kıl, kalbime hidâyet ver, dilimi doğrult, kalbimin haset ve kinini çıkar."[334]

Açıklama

Hadis-i şerif oldukça açık olmakla beraber bir kaç noktaya işarette fay(ja vardır: Hz. Peygamber bu duasında daha çok Cenab-i Hakk'm yardımını istemiş aleyhinde olanlara yardım etmemesini de özellikle zikretmiştir. Efendimizin "Bana değil, benim düşmanlarıma tuzak kur" niyazından maksat, Allah'ın belâsını düşmanları üzerine havale etmektir. Çünkü tuzak bir hile ve kandırmadır. Allah azze ve celle bundan münezzehtir. Burada tuzağın lâzımı kast edilmiştir. "Bana düşmanlık yapanlara karşı bana yardım et" diye terceme ettiğimiz cümle sarihler tarafından "hakkı kabul etmekten kaçınan İslama karşı büyüklük taslayan" veya "bana savaş açan" diye izah edilmiştir. Terceme ikinci manaya göre yapılmıştır.
“Sende huzur bulan" diye terceme ettiğimiz sözünün "sana boyun eğen", "korku ve umut arasında olan" şekillerinde anlaşılması da caizdir. Çünkü mevzu bahs olan kelimenin bu mânâlara ihtimâli vardır,
"Delilimi sağlam kıl" sözünden maksat da dünyada sözümü ve imanımı kabirde münker ve nekir meleklerine karşı cevabımı sağlamlaştır demektir.[335]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen sözlerle Allah (c.c.)'a dua etmek
2. Kişinin düşmanları için beddua etmesi caizdir. Ancak bu düşmandan maksat, din ve iman düşmanı olan kâfirler ve şeytanlardır. Çünkü Hz. Peygamber'in mü'minlerden hiçbir kimseye düşman olduğu vaki değildir.
3. Aslında müslüman olduğu için hidâyeti bulmuş olan mıf minin "bana doğru yolu göster, hidâyetimi nasib et" şekillerinde dua etmesi caizdir. Bu ya îslâma bağlılık ve tâatin kuvvetlenmesini ya da devamını istemek demektir.[336]

1511. ...Süfyan (es-Sevrî), (yukarıdaki hadisi) Amr b. Mürre'den "işittim" diyerek aynı isnad ve aynı mana ile rivayet etti. (Ancak bu rivayette) Amr; "hidâyeti bana hazırla" ifadesini kullanmış "hidâyetimi" dememiştir.[337]

Açıklama

Bu rivayet onceki rivayetin mânâ olarak ifadesidir. Ancak Ebu Dâvûd onu Süfyan'dan Muhammed b. Kesir vasıtasıyla aldığı halde bunu müsedded ve yahya nakletmiştir.
İki rivayet arasında da sema' ve an'ane farkına ilâveten bir de evvelkisinde Resulüllah (s.a.)'in duası nakledilirken: " = hidâyetimi bana nasib et" denildiği halde bunda " = bana hidâyeti nasib et" denildiği görülmektedir.[338]

1512. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Resulüllah (s.a.) (namazda) selam verdiği zaman: "AUahümme entesselamü ve minkes-selam, tebarekte ya zel-Celali ve'1-İkrâm = Ey Allahım! Selâm sensin, selâmet sadece sendendir. Sen (zâlimlerin söylediklerinden) çok çok yücesin, (hayır ve bereketin çoktur) ey ululuk ve ihsan sahibi" derdi.[339]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Süfyan (es-Sevrî) Amr b. Mürre'den sema' yoluyla hadis almıştır. Ulema bu hadislerin sayısının onsekiz olduğunu söylerler.[340]

Açıklama

Selâm: Allah'ın isimlerinden birisidir. Kulların karşılaştıkları ayıp, yokluk ve kusur gibi hallerden salim olmak manasınadır. Burada: "Peygamberleri dünyada, müslümanları da âhirette selâmlayan" manasında olduğunu söyleyenler de olmuştur.
Metindeki " ifâdesini = selâmet sendendir" şeklinde terceme ettik. Buna sebep, selâmetin Allah'tan olması dünya ve âhiret huzurunun sulh ve sükûnun sadece ondan umulup beklenmesidir. Çünkü Allah'tan başka, huzur verecek, insanlığı sulh ve sükûna kavuşturacak hiçbir güç yoktur. Son derece hırslı nefsine esir, üstünlük duygusu bütün benliğini kaplayan bütün bunların ötesinde Allah'ın izni olmadan parmağını kıpırdatmaktan âciz olan insanın gerçek huzuru sağlaması, sulhu gerçekleştirmesi mümkün değildir. İşte bu şuur içerisinde müslüman, her devirde günde beş kere Allah'ına yönelir, huzur ve sükunun sadece ondan olduğunu tasdik ederek huzur ister. Arkasından da "Ya Zel-Celali ve'1-ikram!" diyerek onun yüceliğini ve ihsanının bolluğunu söyleyerek boyun büküp nazlanır ve niyazlanır.
"Sen çok yücesin" diye terceme ettiğimiz fiilini "hayır ve bereketin çok oldu" şeklinde izah edenler de olmuştur. Bu mânâya parantez içinde işaret edilmiştir.
"Ululuk, yücelik** diye terceme ettiğimiz "Celâl" kelimesi de aynı zamanda "lâyık olmayan sıfatlardan münezzeh" mânâsına da gelir. Bu kelime Allah'tan başkaları hakkında kullanılamaz. Resulüllah (s.a.) bu sözleri selâmdan sonra daha yönünü kıbleden çevirmeden söylerdi. Hatta Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri bir başka hadiste Hz. Aişe, Resulüllah'ın selâmdan sonra ancak "Allahümme entesselâmü tebârekte yazel-celali vel ikram" diyecek kadar oturduğunu bildirir.
Ebu Davud'un, hadisin sonunda görülen talikinin yeri aslında bir önceki hadisin sonudur. Nitekim bazı nüshalarda orada verilmiştir. Ancak terce-meye esas aldığımız nüshanın yamsıra, elimizdeki matbu dört nüshadan üçünde üzerinde olduğumuz hadisin sonunda bulunduğu için yerini değiştirmedik.
Bu talik, Süfyan es-Sevrî'nin Amr b. Mürre'den onsekiz tane hadis duyduğunu ifade ediyor. Müellifin kitabında buna yer vermekteki maksadı, 1496. hadisin munkati* olmadığım dolayısıyla oradaki an'anenin, hadisin sıhhatine zarar vermeyeceğine işarettir.[341]

1513. ...Resulüllah (s.a.)'in azatlısı Sevbân (r.a.)'ın rivayetine göre, Nebî (s.a.) namazından ayrılmak istediği zaman üç defa istiğfar eder sonra da şöyle derdi: "Allahümme... ey Allahım..." Ravi (önceki) Aişe hadisinin manasını zikretti.[342]

Açıklama

Hadisin zahiri, Peygamber (s.a.)'in namazdan ayrılmak isteyince, üç defa istiğfar edip sonra "Allahümme entesselâmü ve minkesselâm tebârekte yazel celâli ve'1-ikrâm" dediği hissini vermektedir. Tirmizî'nin rivayeti de aynen buradaki gibidir. Ama maksad, Resulüllah'ın namazdan ayrılması değil, selâmı verdikten sonra namaz kıldığı yerden ayrılmak istemesidir. Çünkü Efendimiz'in bu sözleri selâmdan sonra söylediğini belirten başka rivayetler vardır. Hz. Aişe'nin yukarıdaki hadisi bunlardan biridir. Nitekim üzerinde durduğumuz hadisin Müslim, Nesaî ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde "Resuülllah namazdan ayrıldığı zamanı..." denilmektedir.
Hadis-i şerifte Efendimizin selâmdan sonra üç kere Allah'a istiğfar ettiği bildirilmektedir. Hadisin râvilerinden olan imam Evzâî'ye buradaki istiğfarın nasıl olduğu sorulmuş o da üç defa "Esteğfirullah..." demiştir.[343]

Bazı Hükümler

1. Namaz kılındıktan sonra üç defa istiğfar etmek sünnettir. Daha evvel geçen bazı hadislerin işaretine göre istiğfar Allah'ı senâlve Resulüllah'a salât ve selâmdan sonra söylenir. Namazın peşinde istiğfar edilmesinden maksad, kulun kıldığı namazla gururlanmayıp yaptığı taatleri azımsaması ve nefsini itham etmesi gereğine işarettir. Çünkü kulun sorumlu tutulduğu şeylerin

tamamını gereğince yapması mümkün değildir. İstiğfarın üç defa tekrarlanması amelde noksanlık olduğu inancındaki mübalağadan dolayıdır.
2. İstiğfardan sonra "ÂHahümme entesselamii ve minkesselam tebârekte ya zel celâli vel ikram" demek sünnettir.
Namazdan sonra okunacak dua konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu, Hz. Peygamber'in değişik zamanlarda başka başka dualar okuduğunu gösterir. Ancak bunlardan bir kısmına diğerlerinden daha çok devam etmiş ve meşhur olmuştur. Üzerinde durduğumuz hadiste beyân edilen zikir, bunların en meşhurlarındandır. Nitekim zamanımızda aynıyla uygulanmaktadır.[344]

26. İstiğfar

1514. ...Ebû Bekir es-Sıddîk (r.anha)'den; demiştir ki: Resullülah (s.a.) şöyle buyurdu:
"İstiğfar eden kimse, günde yetmiş kere (günahı) tekrar etse bile, günahta ısrar etmiş sayılmaz."[345]

Açıklama

Hadis-i şerif bir günâh işlediği takdirde, peşinden tevbe istiğfar eden bir kimsenin, günahı tekrarlasa bile günahta ısrar etmiş hükmünde olmayacağım bildiriyor. Buradaki "günahın yetmiş kere tekrarlanması..." sayı ifade etmek için değil, çokluğa işaret içindir. İstiğfar, Allah'tan bağış dilemek mânâsına gelir.
Günahta ısrar etmiş sayılmama mü'minler için büyük bir nimettir. Çünkü bazı günahlarda ısrarın Allah'ın affından mahrumiyeti gerektireceği şeklin-' de tehditler bulunduğu gibi, küçük günahlarda ısrarın, onu büyük günah hâline getireceğini belirten haberler de vârid olmuştur. İşte günahtan sonraki istiğfar, günahı bu duruma düşmekten kurtarır.
îbn Ebi'd-Dünya'nın rivayet ettiği bir hadiste günahta ısrar ettiği halde istiğfar edenin, Allah'ın âyetleriyle alay etmiş gibi olduğu belirtiliyor. Buna göre iki hadis arasında bir tezadın olduğu hissi doğuyor. Gazzâîî, günahta ısrarla birlikte Allah'ın âyetleri ile alaya benzetilen istiğfarın, kalbin haberi olmadan dil ile söylenen estağfirullah sözü olduğunu ve bunun hiç bir değeri bulunmadığını söyler. Rabiatü'l-Adeviyye de "Bizim istiğfarımız bir çok istiğfara muhtaçtır" derken, aynı şeyi kast etmiştir. Yine Gazali'nin ifadesine göre üzerinde durduğumuz hadisteki istiğfar kalb ile samimiyetle yapılan istiğfardır.
Şunu da belirtmek gerekir ki, birbirine zıt gibi görünen bu hadislerin ikisinin de senedi zayıftır. Üzerinde olduğumuz hadis için Tirmizî "Garib bir hadistir. Onu sadece Ebu Nusayrâ'mn hadisi olarak biliyoruz. Senedi kuvvetli değildir" demiştir. Diğer hadis için de Irakî "Senedi zayıf" tabirini kullanmıştır.
İstiğfarın önem ve faziletine dair vârid olan hadisler, sayılamayacak kadar çoktur. Burada bu hadislerin bir kısmı gelecektir. Diğerlerine de yeri geldikçe açıklamalarda işaret edilecektir.[346]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif Allah'ın rahmetinden umudu kesmemeye kulun; günah ne kadar çok olursa olsun istiğfar ile bağışlanacağına işaret ediyor. Ancak bu günaha teşvik değil, istiğfara teşviktir. Çünkü günâha teşvik Allah'a karşı fevkalâde bir cür'et ve onun azabından emin olmaktır; değil Allah'ın Resulünün, herhangi bir müslümanın bile, böyle bir şeye teşvik etmesi düşünülemez. Tirmizî'nin Ebû Eyyûb'dan rivayet ettiği bir hadiste de Resulüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer siz günah işlemezseniz. Allah (c.c.) günah işleyip de günahlarından istiğfar edecekleri yaratır." Bu hadis de mü'minleri istiğfara teşvik için söylenmiştir. Zaten Peygamberlerden başka tüm insanların hata ve günahtan salim olmadıkları herkes tarafından kabul edilen bir husustur.
İnsanoğlu yaratılış icâbı şehvetin peşinde gitmeye, nefsin heva ve heveslerine tâbi olmaya meyyaldir. Bu meylin sonucu olarak zaman zaman hata etmesi, günaha dalması mümkündür. Nitekim bir hadisi şerifte Peygamberimiz "Her insan hata eder, hata edenlerin en hayırlıları tevbe edenlerdir"
buyurmaktadır. Allah'ın emrine aykırı olan her davranış günah olduğuna göre yapılan her hata insanın kalbine bir kara nokta halinde geçer. Bu noktaların birikimi orada bir kir tabakası meydana getirir. Eğer o kir temizlenmezse, günah insanda bir huy bir mizaç halini alır. Bu kirin temizlenme yolu tevbedir.
Tevbe lügat olarak "dönmek rücû etmek" manalarınadır. Istılah olarak çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bunların en meşhurları şunlardır: "Tevbe, kabahatten kabahat olduğu için pişmanlık duyarak vazgeçmektir."
Sehl b. Abdullah el-Tüsterî tevbeyi "Çirkin davranışları güzelleriyle değiştirmek", Gazali ise, "Allah"tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştıran yoldan dönmek" diye tarif etmişlerdir. Kamus müellifinin Besfiir'deki ifâdesine göre tevbe, "en güzel şekilde günah ve mâsiyeti terk etmek"ten ibarettir. Bu özür çeşitlerinin en güzelidir. Çünkü özür üç suretle beyân edilir:
a. Suçlunun yaptığını ikrar etmesi,
b. Suçunu kabullenip af dilemesi,
c. Suçu kabullenip af dilemesinin yanında bir daha işlememeye söz vermesi. İşte tevbe bu üçüncüsüdür.Tevb metâb tâbe ve tettibe kelimeleri de tevbe mânâsınadırlar.
Tevbe sadece günahı terketmek değil, aynı zamanda geçeni telâfi etmektir. Salih kulların kalblerinin Allah'tan gafil olması da hatadır. Bu yüzden Gazali tevbenin herkese her zaman ve her yerde vâcib olduğunu söyler.
Tevbenin Hükmü: Tevbenin farz-ı ayn olduğunda bütün imamlar müttefiktirler. Delilleri "Hepiniz Allah'a tevbe ediniz, ey mü'minler!"[347] mealindeki âyet-i kerimedir. Gazalî, Buharı ve Müslim'in müştereken rivayet ettikleri "zina eden, mü'min olduğu halde zina etmez" mânâsına gelen hadis-i şerife dayanarak, günahın; imanın bir parçasını yok edeceğini ve

dolayısıyla işlenilen her günahın hemen peşinden tevbe etmenin vâcib olduğunu söyler.
Yine Gazâlî'nin nakline göre, Lokman oğluna öğüt verirken "tevbeyi geciktirme, çünkü ölüm aniden gelebilir. İleride tevbe ederim diyerek tevbeyi geciktirenler iki tehlike ile karşı karşıya kalırlar. Bunlar:
a. İsyanlar kalbde birikir ve bu onda bir mizâc halini alır.
b. Hastalık veya ölüm aniden gelebilir," der.
Hz. Peygamber (s.a.)'in şu hadis-i şerifi tevbede acele etmenin faziletini ortaya koymaktadır. "Bir kul günah işlediği zaman onu yazmakla görevli olan melek üç saat bekler. Eğer o kul bu müddet zarfında Aflah'dan bağış dilerse, Melek o günahı kıyamet günü açığa çıkarmaz."
Tevbede acele etmek efdal ise de, hayattan umut kesilmedikçe yapılan tevbeler makbuldür. Bu husus bizzat Resulullah (s.a.) tarafından şöyle ifâde edilmiştir. "Can boğaza çıkmadıkça Allah, yapılan tevbeleri kabul eder." Ancak kötülükleri işleyip de can boğaza geldikten, hayattan umut kesildikten sonra "işte şimdi tevbe ettim" demenin faydası yoktur. Bu, Kur'an-ı Kerim'le sabittir.[348]
Tevbenin Usûlü: Yapılan tevbenin makbul olması için bazı esaslara riâyet edilmesi gerekir. Şartları yerine getirilen tevbeye tevbe-i Nasûh denilir.
Nasûh tevbesinin tefsiri sadedinde âlimlerden yirmi üç ayrı görüş nakledilmiştir. Bunlardan en meşhuru Resulullah (s.a.)'ın ifâdesi ile, "sağılan süt, memeye dönmediği gibi bir daha günaha dönmemektir" şeklinde olanıdır.
Kamus sahibi Besâir'de "Nasuh" kelimesinin kökü olan "nush" maddesini izah ederken esas itibariyle iki mânâ üzerinde durur. Bunlardan birisi: "Halislik ve saflık" mânâsıdır. Nitekim mumu alınmış saf bala "aselün nasih" denilir. Buna göre nasûh, çok hâlis ve temiz demektir. İkincisi de: "Söküğü dikmek, yırtığı yamamak suretiyle onarıp düzeltmek" manasınadır. Bu mânâya göre ise, "nasuh" çok ıslah edici, hiç bir gedik bırakmayacak şekilde eksikleri düzeltip onarıcı demek olur.
Bu mânâlar gözönüne alınınca, bütün eksikleri düzeltip onaran bir daha dönülmemeye kesinlikle karar verilen hâlis tevbeye "nasuh tevbesi" denildiği sonucuna varılır. İşte bu tevbe Cenab-ı Hakk'ın müzminlere emrettiği tevbe şeklidir.[349]
Yapılan tevbenin "nasuh" hüviyetini kazanabilmesi için önce işlenen günah (namaz ve orucu terk gibi) Allah hakkı olur ve dünyalık bir cezayı gerektirmezse, pişmanlıkla birlikte geçirilen şeyin kazası; dünyalık cezayı gerektiren bir suçsa, o cezanın tatbikine imkân verilmesi gerekir. Eğer günah kul hakkına taalluk eden cinsten ise, önce kula hakkı ödenmelidir. Bu hazırlıktan sonra şu şartların tahakkuku gerekir:
a. Pişmanlık,
b. Derhal günâhı terk etmek,
c. Bir daha günah işlememeye azmetmek,
d. Bunu Allah'tan haya ederek yapmak.Bazı âlimler bu şartlara günahı itiraf ve çokça istiğfar etmeyi de ilâve ederler.
Büyük müfessir Kurtubî'nin maddeleşurdiği bu şartları başka bir büyük müfessir Elmalılı Hamdi Yazır şu beliğ cümlelerle ifâde eder:
"Nasuh tevbesi tevbe ederken teessüfünden dolayı dünya başına dar gelmeli, nefsi kendisini sıkmalı da sıkmalı ve herşeyden kesilip Allah'a öyle sıdk-u sadâketle iltica etmelidir... Bu tevbe nasıl olmalıdır? Kabahatlerden, başka bir sebeple değil, mahza çirkinlikleri yani Allah'ın rızasına muhalif bir kabahat oldukları için vicdanında nedamet ederek ve irtikabından şiddetli gam duyarak bir daha bir çirkinlik yapmamağa azmederek vazgeçmek ve nefsini buna alıştırıp hiç bir sebeb ve mania karşısında dönmemeğe karar vermekle olur."
Rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a.) bedevinin birisini "ben senden bağış diler, sana tevbe ederim" derken işitmiş ve "be adam! tevbede dil çabukluğu, yalancıların tevbesidir" demiş, karşısındaki "o halde tevbe nedir?" deyince, şu karşılığı vermiştir:
Onu altı şey toplamıştır: Bunlar geçmiş günahlara pişmanlık, farzları iade, zulümleri redd, hasımlarla helallaşmak ve bir daha dönmemeye azmetmen nefsi masiyette büyüttüğün gibi Allah'a taat ettirmen ve ona isyanların tadını taddırdığm gibi taatın da acısını tattırmandır."
Yukarıdaki ifâdelerden de anlaşıldığı gibi kötülüklerin telâfisi için sadece onların terk edilmesi yeterli değildir. Aksine kalbde yerleşen günah lekelerinin giderilmesi de gerekir. Bu dil ile "Tevbe ettim, istiğfar ettim" demekle değil, ancak tâat nuru ile mümkündür. Tirmizî'nin rivayet ettiği "kötülüğün hemen peşinden, onu mahvedecek bir iyilik yap" mealindeki hadis bunu ifâde etmektedir. Hiç bir fiilî hareket göstermeden belirli günlerde merasim icra eder gibi söylenilenlerin bir çoğunu anlamadan dil ile "tevbe ettim, istiğfar ettim" demek, durduğu yerden çamaşır yıkıyorum demeye benzer. Nasıl ki "yıkıyorum" demekle çamaşır yıkanmazsa, "tevbe ediyorum" demekle de tevbe edilmiş olmaz. Ama, gerçekten pişmanlık duyularak şartlarına riâyet edilerek yapılan tevbenin Allah tarafından kabul edileceği bizzat Allah'ın va'didir. Ancak bu Allah için vacip değildir. Dilerse kabul eder, dilerse etmez. Ne var ki, Allah tevbeleri kabul edeceğini vadetmiştir ve vadine muhalefet etmez.[350]
Resûlullah Efendimiz de bir hadis-i şerifte, "Günahtan tevbe eden kişi hiç günahı olmayan gibidir" buyurmaktadır.
Tevbeye başlamadan önce tevbe namazı denilen iki rekat namaz kılmak menduptur. Bu namazın kırlarda tenha yerlerde kılınması efdaldir. 1521 numaralı hadiste bu namaz teşvik edilmektedir.
Tevbe ve istiğfarın günahın hemen peşinden yapılması, günahın affı bakımından daha uygundur. Bu, Resulüllah'm hadislerinden anlaşılıyor. Bunun haricinde istiğfar için seher vaktinin seçilmesi tavsiye edilmektedir. Allah (c.c.) rnüttakilerin özelliklerini sayarken "onlar seher vakitlerinde istiğfar ederler"[351] buyurur. Enes b. Mâlik'in de: "Biz seherde yetmiş kere istiğfar etmekle emrolunduk" dediği rivayet edilir. Nâfi'nin bi/dirdiğine göre İbn Ömer, geceyi ibâdetle geçirir, seher vaktinin geldiğini öğrenince oturup istiğfar ederdi.
Hz. Peygamber'den çeşitli istiğfar metinleri bize kadar ulaşmıştır. Bu-hârî'nin Şeddâd b. Evs'den rivayet ettiği şu sözler efendimizin ifadesiyle istiğfarların en üstünüdür:

"Ey Allah'ım! Sen benim Rabbimsin, senden başka Hah yok. Beni sen yarattın, ben senin kulunum. Gücüm yettiği şekilde ben senin vadin ve ahdin üzereyim, yaptığımın şerrinden sana sığınırım. Bana nimetin sebebiyle sana dönerim. Günahımı ikrar ederim, beni bağışla. Şüphesiz senden başka hiç kimse günahları bağışlamaz."
Peygamber (s.a.) bunları söyledikten sonra:
"Kim bunları gönülden inanarak gündüz okur ve o gün akşamdan evvel ölürse, o cennetliklerdendir. Kim de inanarak geceleyin okur ve sabaha varmadan ölürse, o kimse de cennetliklerdendir" buyurmuştur.[352]

1515. ...el-Eğar el-Müzenî[353]'nin (ki Müsedded, "sahabidir" dedi) rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Gerçek şu ki benim kalbim de perdelenir de ben hergün yüz defa Allah'tan bağışlanma dilerim (İstiğfar ederim)".[354]

Açıklama

Tercemede "perdelenir" diye ifadelendirilen daima mechul olarak kullanılır.Perdelendi, örtüldü, kapladı manalarına gelir. Gökyüzünü ince bir bulut kapladı" manasına denilir.
Resulüllah'ın kalbinin perdelenmesinden maksat, beşer olarak ^kaçınılması mümkün olmayan dalgınlıkların arız olmasıdır. Resulullah (s.a.)'ın kalbi her ân için Allah'ın zikri ile meşgul olurdu. Ashabın işleri ile meşguliyeti, kalbini Allah'ın zikrinden alıkorsa bunu kendi mevkiine göre günah sayar ve derhal istiğfar ederdi Maksadı kalbine gelen bu gafleti silmekti. Efendimiz için bu hâl "Hasenâtü'l-ebrâr seyyiâtü'l-mukarrabîn = iyilerin hasenatı mukarrabûn (Allah'a yakın olanlar) için seyyiattır" kabilindendir.
Peygamber (s.a.) devamlı olarak bir halden bir hale yükselir derece elde ederdi. Onun için evvelki hâli sonraki haline nisbetle günâh gibi olur, derhal istiğfar ederek önceki hâlini sanki yaşanmamış duruma getirirdi.
Aliyyü'l-Kaarî bu hadisle ilgili olarak şunları söyler:
"Gayn, örtü demektir. Efendimizin sözü "kalbimi beşerin kaçınamayacağı dalgınlık, yeme, içme ve cinsî arzulardan nefsin nazlarına iltifat hâli kaplar "manasınadır. O kalbi kaplayan bulut ve örtü gibidir. Kalble mele-i a'lâ arasına girer. Resulullah, kalbini tasfiye ve örtüyü kaldırmak için istiğfar eder. Bu her ne kadar günâh değilse de diğer hâllerine nisbetle bir noksanlık ve günaha benzer bir düşüştür. Onun için istiğfar münâsib olur... Ancak muhtar olan görüşe göre bu kelime, mânâsı iyice anlaşılamayan müteşabihlerdendir."
Hadis-i şerif müslümanları çok istiğfar etmeye teşvik etmektedir. Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiği başka bir hadiste de Resülullah "Ey insanlar, tevbe ediniz çünkü ben Allah'a günde yüz kere tevbe ederim" buyurmuştur.[355]

Bazı Hükümler

1. Peygamberler günâh işlememekle beraber bazan kalblenne hafif dalgınlıklar gelebilir.
2. Kişi bilerek ve bilmeyerek işlediği günâhlardan dolayı çokça tevbe istiğfar etmelidir.[356]

1516. ...İbn Ömer (r.anhuma)'dan; demiştir ki:
Biz Resulullah (s.a.)'in bir mecliste yüz defa:
Rabbim beni bağışla, tevbemi kabul et, şüphesiz sen tevbeleri kabul edensin, merhametlisin" dediğini sayardık.[357]

Açıklama

Resûl-i Ekrem'in yaptığı aslında ümmetini teşvik ve onlara öğretmek maksadına mebnîdir.Çünkü o masumdur günahsızdır. Efendimizin istiğfarında, "Ona istiğfar et çünkü o tevbeleri kabul edendir"[358] emrine imtisal vardır. Hz, Peygamberin istiğfarı konusunda bir önceki hadiste biraz daha geniş bilgi verilmişti.
Günahsız olan Peygamberin bu yaptığına karşılık, hayatları serapa günah olan kulların ne kadar çok istiğfar etmeleri gerektiği insaf ile düşünülmelidir.[359]

1517. ...Hilalb. Yesarb. Zeyd[360] babası Yesâr'dan, Rasulullah'ın azatlası olan dedesi Zeyd'in, Hz. Peygamber'i şöyle buyururken işittiğini rivayet etmiştir:
"Kim = Kendisinden başka ilâh olmayan hayy ve kayyûm olan Allah'tan beni bağışlamasını dilerim, ona tevbe ederim" derse, -savaştan kaçmış bile olsa- günahları bağışlanır.[361]

Açıklama

Hadis-i şerif, istiğfarın ehemmiyetine işaret etmek için bu bölüme alınmıştır.Efendimizin beyânından anladığımıza göre, tevbe etmek Allah'tan bağışlanmasını dilemek büyük ve küçük tüm günahların affedilmesine vesiledir. Resûlullah bu manayı "Savaştan kaçmış bile olsa" diye ifadelendirmiştir.
Savaştan kaçmanın büyük günah oluşunda bütün ulema müttefiktir. Hz. Peygamber (s.a.) helak edici olarak vasıflandırdığı yedi büyük günahı haber verirken harpten kaçmayı da saymıştır.
Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.):
"Helak eden yedi şeyden sakının", buyurmuş. Yamndakilerin:

Ya Resulullah, bunlar nelerdir? sorusuna;
“Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak Allah'ın haksız yere öldürmeyi haram kıldığı bir adamı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak ve hiç bir şeyden haberi olmayan iffetli müslüman bir kadına iftira etmek" cevabını vermiştir. Şu âyet-i kerime meali de savaştan kaçmanın ne derece büyük bir günah olduğunu ortaya koyuyor: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer Cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür."[362]
Savaş diye terceme ettiğimiz (ou-yı) zahf kelimesi aslında "yavaş yavaş yaklaşmak kalça üzerinde ilerlemek" manalannadır. Enfâl suresinin 15. âyetini tefsir ederken Elmalılı Hamdi şöyle der: "Kâfirlere zahf halinde rast geldiğiniz vakit, -yani sizden çok olarak, geldikleri saff-ı harp nizamında karşılaştığınız zaman = onlara arkalarınızı çevirmeyiniz- sizin kadar veya daha az oldukları zaman şöyle dursun, çok bulundukları zaman bile arkanızı dönüp kaçı vermeyiniz, derhal vaziyet alıp tutununuz." Elmalılı'mn bu ifâdelerinden zahf kelimesinin kalabalık, müslümanlardan daha fazla düşmanla karşılaşmak, demek olduğu anlaşılır. Kurtubî müslümanların kaçmalarının haram olmasının düşman topluluğunun İslâm ordusunun iki mislinden az olmasıyla kayıtlı olduğunu söyler. Ama düşmanın sayısı müslümanların iki katından fazla olursa, çaresizlik yüzünden kaçan, yukarıdaki âyet ve hadisin hükmüne girmez. Tabiî bu, ruhsattır. Sabredip şehîd olmak daha efdâldir. Mûte muharebesinde sayıları üç bini geçmeyen müslümanlar, iki yüz bin kişilik düşman ordusunun karşısında mücâdele etmiş onlardan kaçmamıştır. İspanya'yı fetheden Târik b. Ziyâd, yetmiş bin kişilik düşmana bin yediyüz kişi ile hücum etmiş ve onları perişan etmiştir.
Yukarıdaki âyet-i kerime ve Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadis, savaştan kaçmanın ne kadar büyük bir günâh olduğunu ortaya koymaktadır. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerif de samimiyetle yapılan tevbe ve istiğfarın bütün günahları hatta harpten kaçmanın günahını bile affettireceğini bildirmektedir.
Tirmizî bu hadisin garip olduğunu bundan başka hiç bir yolla bilinmediğini söyler.[363]

Bazı Hükümler

1. Samimiyetle yapılan tevbe tüm günahların affedilmesine vesiledir.

2. Harpten kaçmak büyük günahtır ama tevbe ile o da affedilir.[364]

1518. ...İbn Abbâs (r.anhuma) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah (azze ve celle), istiğfara devam eden kimsenin her sıkıntısı için bir çıkış yolu ve her keder için bir ferahlık sağlar. Onu hiç beklemediği bir yerden rızıklandırır."[365]

Açıklama

Hadis-i şerif istiğfara devam eden kimseye sıkıntılarının giderilmesi, kederlerinin izâlesi ve kendisine ummadığı yönlerden rızık verilmesi gibi, dünyevi mükâfatların verileceğini beyân ediyor. Nefis sahibi kulun, her an günah işleyebileceği keyfiyetinden dolayı 'İstiğfar eder" denilmemiş, "istiğfara devam eden" tabiri kullanılmıştır. 1515 nolu hadis-i şerifte belirtildiği üzere ismet sıfatını üzerinde taşıyan masum Peygamberin günde yüz kere istiğfar ettiği gözönüne alınırsa, diğer müslümanların istiğfara ne kadar muhtaç oldukları ortaya çıkar.
Bu hadis, Talak Süresindeki şu âyet-i celilelere işaret hüviyeti taşımaktadır:
"Allah (c.c.) kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir..."[366]
Bu âyet-i kerime esas itibariyle karısını üç talakla boşayan kimse ile ilgilidir. Bu yüzden bazı âlimler buradaki "kurtuluş" yolunun sadece karısını boşayana ait olduğunu söylerler. Bir kısım âlimler ise, bu kurtuluşun dünya ve âhiretin tüm sıkıntılarına şâmil olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bunu cehennemden Cennete bir çıkış yeri, Allah'ın yasak ettiği şeylerden kurtuluş, tüm şiddetlerden kurtuluş insanları sıkıntıya sevk eden her şeyden kurtuluş" şekillerinde tefsir edenler de olmuştur. Ayrıca "Allah'a karşı gelmekten sakınma, farzlarını eda etmek, sünnete uymak rızık konusunda Allah'a karşı gelmemek" ve "kurtuluş yolu sağlamak" da aynı sıraya göre "cezadan kurtuluş, bid'atçilerin çarptırılacakları cezadan kurtuluş, yetecek kadar rızık
vermek" şekillerinde izah edilmiştir.
Bu durumda olan bir kimseyi, "Allah'ın, hiç beklemediği bir yerden rızıklandırması" da değişik biçimlerde ifadelendirilmiştir. Bu ifâdeler, önceki terkiplerdeki anlayış farklılığına göre özellik arzeder. Bu ifâdelerin en yaygınları "Allah'ın ona sevap verip sevabını çoğaltması, ummadığı yerden Cenneti vermesi, rızkını artırması"dır.
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) yukarıdaki âyeti okumuş ve "hem dünyanın şüphelerinden hem ölümün sıkıntılarından ve kıyamet gününün şiddetinden kurtuluş" buyurmuştur.
Ebû Zerr-i Gıfârî (r.a.) şöyle der: "Resulullah (s.a.):
"Şüphesiz ben bir âyet biliyorum eğer insanlar buna sanlsaydı onlara yeterdi" buyurup bu (yukarıdaki) ayeti okudu."
Bu âyet üzerinde bu kadar durmamıza sebep, üzerinde durduğumuz hadis ile aşağı-yukarı aynı mânâyı ifade etmeleridir.
Hadis-i şerif müslümanları bilhassa günah işledikleri veya bir musibete uğradıkları zaman bol bol istiğfar etmeye teşvik etmektedir.
Bazı âlimler râvîlerden Hakem b. Mus'ab'ın tenkid edildiğini ileri sürerek, bu hadisi zayıf saymışlardır. Ancak Ibn Hıbbân bu zatı güvenilir kabul etmiş, Buhârî de herhangi bir kusuruna işaret etmemiştir.[367]

1519. ...Katâde, Enes (r.a.)'e:
Resûlullah çokça ne şekilde dua ederdi? diye sormuş, Enes de şu cevabı vermiştir: = Allah'ım! Bize dünyada ve âhirette iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru."
(Ebu Davud'un hocalarından) Ziyâd şunu da ilave etti: "Enes (r.a.) kısaca dua etmek isterse bu sözlerle dua ederdi. Daha uzun dua etmek istediğinde ise, diğerleri arasında *bu duayı da okurdu."[368]

Açıklama

Enes (r.a.)'in Hz. Peygamberden naklen haber yerdiği bu dua Bakara sûresinin 201. âyetidir. Bazı insanların sadece dünya nimetlerini istedikleri, böylelerine âhirette herhangi bir nasibin olmadığına işaret edildikten sonra, bir kısım insanların ise, hem dünyanın hem de âhire-tîn iyilik ve güzelliklerini isteyip "bizi âteşin azabından koru" diye dua ettikleri bildirilmektedir.
Kelime olarak iyi, güzel, iyilik ve güzellik manalarına gelen "hasene" insanın nefsinde, bedeninde ve hallerinde elde etmekle sevineceği her türlü nimettir. Esasen "güzel" demok olan "hasen", sevinç ve arzuyu gerektiren herhangi bir şeydir. Hüsün onun nefsinde müessir olan özel haldir.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî, "hasene"nin bu makamdaki tefsirinde âlimlerin ihtilaf ettiğini söyler. Bu konuda nakledilen görüşler şunlardır:
a. Dünyada faydalı ilim, helal rızık ve ibâdet, âhirette de Cennettir.
b. Dünya ve âhirette afiyettir.
c. Dünyanın hasene(iyi)si:bol ve helal rızık, âhiretin hasenesi sevab ve bağışlanmadır.
c. Dünyanın hasenesi ilim ve ilimle âmel; âhiretin hasenesi, hesabın kolay olması ve Cennete girmektir.
e. Dünya hasenesi kişinin dünyada arzu ettiği herşey sıhhat, geniş ev, güzel hanım, salih evlât, bol rızık, faydalı ilim ve salih amel; âhiretin hasenesi Cennete girmek, hesabın kolay olması,Arasat'taki büyük korkudan emniyet gibi âhirete müteallik şeylerdir.
f. Dünyanın hasenesi sâliha hanım; âhiretin hasenesi hûrî, ateşin azabı da, kötü karıdır.
g. Dünyanın hasenesi, helal rızık ve ilim, âhiretin hasenesi Cennettir.
h. Dünyanın hasenesi, ilim ve ibâdet; âhiretin hasenesi, af ve mağfirettir.
Görüldüğü gibi bu görüşlerin birçokları birbirine çok benzemektedir.
Hatta bazıları aynı kelimelerle ifâde edilmiştir. Dünyanın hasenesi olarak ileri sürülen görüşlerin hepsinin, insanın arzusuna uygun düşüp, âhiretin amellerine yardım eden peylerde, âhiret hasenesinin de cennete girme veya buna vesile olan şeylerde birleştiği görülmektedir.
Ateşten korunmayı istemek, haramlardan kaçınmak, şüpheli şeylerden uzaklaşmak gibi daha dünyada gerçekleştirilmesi gereken sebepleri de içine alır, o halde "bizi ateşin azabından koru" diye dua eden bir kimse, aynı zamanda dünyada iken haramlardan kaçınma konusunda Allah'a dua etmiş olur.
Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in çok kere bu âyet-i kerimeyi okuyarak dua ettiğini bildirmektedir. Buna sebep âyet-i kerimenin öz bir şekilde dünya ve âhiretin tümüne şâmil olmasıdır. Bu ifadeler 1482. nolu hadiste ifâde edilen Hz. Peygamber'in birçok mânâları ihtiva eden özlü sözlerle dua etmekten hoşlandığım bildiren Hz. Aişe'nin haberiyle tam bir uyum sağlamaktadır.
Bu hadisin bir başka rivayetine göre Hz. Enes'den bir dua etmesi istenmiş, o da "Allahümme âtina...." duasını okumuş. "Biraz daha artır" şeklindeki isteklere, "Daha ne istiyorsunuz? Hem dünya hem de âhireti istedim" karşılığım vermiştir.
Bir rivayette Ömer (r.a.)'in Kabe'yi tavaf ederken bu âyet-i kerimeyi okuyarak dua ettiği bildirilmekte, sonra da onun bundan başka duada devamlı tekrarladığı bir âyetin olmadığı ilâve edilmektedir.
îbn Abbâs (r.anhuma)'ın da şöyle dediği nakledilir: "Allah (c.c.) yeri ve gökleri yarattığından beri, Rüknün (Kâbe-i Muazzamanın Rükn-ü Yemânî denilen köşesi) yanında duran bir melek vardır, o devamlı olarak "âmin" der.Onun için siz deyiniz."
îbn Mâce'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadiste belirtildiğine göre, Resulullah (s.a.): [369]
diyen kimseye âmin demek üzere yetmiş melek vekil edilmiştir" buyurmuştur.
Ebu Dâvûd, hadis-i şerifi Müsedded ve Ziyad b. Eyyûb olmak üzere iki ayrı üstaddan almıştır. Müsedded'in rivayetinde Enes b. Mâlik (r.a.)'in kendisine sorulan soruya karşılık Hz. Peygamber'in çokça okuduğu duayı haber vermesinden başka bir şey yer almamaktadır. Ziyâd'ın rivayetinde ise, Katâde'nin Hz. Enes'in sadece bir defa dua etmek istediği zaman bu âyeti okuduğu, fazlaca dua etmek istediğinde ise, söylediklerinin arasında bu âyetin de bulunduğunu haber verdiği ilâve edilmektedir. Müslim'in rivayeti Ziyâd'ın rivayetine benzemektedir.
Ebû Davûd nüshalarının bazısında Enes'in Peygamber (s.a.)'den naklettiği dua, diye bazılarında ise, şeklinde başlamaktadır. Bu farka tercemede köşeli parantez ile işaret edilmiştir.[370]

Bazı Hükümler

1. Dua ederken hem dünya nem de âhiretin iyiliklerini istemek meşrudur.
2. Kur'an-ı Kerim'de geçen dua âyetlerini okuyarak dua etmek meşrudur.
3. Peygamber (s.a.)'in değişik ifadeler kullanarak yaptığı çeşitli duaları vardır.Bunlardan bazılarını sıkça tekrarlardı.[371]

1520. ...Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf, babası Sehl b. Huneyf (r.a.)'den, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu dediğini rivayet etmiştir.
"Allah'tan şehîd olmayı samimiyetle isteyen kişiyi, yatağında ölse bile Allah, şehidlerin derecesine eriştirir."[372]

Açıklama

Metindeki lafzatuUah lardan birincisi bazı nüshalarda mevcut değildir. Ayrıca buradaki kelimesi bazı nüshalarda şeklindedir.
Hadis-i şerifte can-ü gönülden şehîd olarak ölmek isteyenlere Allah azze ve cellenin şehidlik mertebesini vereceği belirtilmektedir. Ancak savaşa gitme arzusu duymadan, oturduğu yerden şehidlik mertebesini umanlar, bu hükmün şümulüne girmezler. Nitekim Tirmizî'nin Muaz b. Cebel (r.a.)'den yaptığı rivayete göre Resulullah (s.a.):
"kul Ih! en samimiyetle Allah yolunda öldürülmeyi isteyen kişiye Allah şehidlik ecri verir" buyurur.
Hadis-i şerif, bir müslümanın hayır işlemeye niyetlenip de o hayrı işlemese bile, o hayrı yapmış gibi sevab alacağına delâlet etmektedir. Bu, Allah azze ve cellenin kuluna ihsanıdır.
Buharî'nin İbn Abbâs (r.anhuma)'dan rivayet ettiği şu hadis-i şerif, bu keyfiyeti açık bir şekilde ortaya koymaktadır:
Resulullah (s.a.) kutsi bir hadiste şöyle buyurur: "Allah (c.c.) tüm iyilik ve kötülükleri takdir etti, sonra da bunları açığa çıkardı. Bir İt a sen e (iyilik) yapmayı kasd edip de onu yapmayan kimseye Allah (c.c.) kendi katında tara bir iyilik (sevabı) yazar. Eğer o kimse iyiliğe niyetlenir ve iyiliği yaparsa Allah kendi katında onun için ondan yedi yüze kadar kat kat iyilik (sevabı) yazar. Bir kimse de kötülük yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse, Allah (c.c.) onun için tam bir iyilik yapmış gibi sevab yazar. Eğer kötülüğe niyetlenir ve o kötülüğü işlerse kendisine sadece bir kötülük günahı yazar."[373]
Allah azze ve cellenin yapmamakla beraber iyilik yapmaya niyetlenene ve kötülüğe niyetlenip de vazgeçene sanki bir iyilik yapmış gibi sevap vermesi, Allah'ın bir lutfudur. Zaten öyle olmayıp da kui sadece yaptığının karşılığını alsaydı, o zaman cenneti hakkeden çok az olurdu. Çünkü insanların yaptıkları kötülükler iyiliklerine nisbetle çok fazladır.
Buhârî şârihi Aynî'nin belirttiğine göre, niyet ettiği kötülüğü yapmamaktan dolayı sevab alacak olan kişi bu kötülükten Allah için vazgeçendir. Yapamadığı için ya da başkasının zorlamasıyla kötülüğü terk eden kişi bu hadis-i şerifin muhtevasına giremez.
Burada şunu da belirtmek gerekir ki, "Hemm" ve "azm" ayrı ayrı şeylerdir. Hemm, bir şeyin gönle gelmesi, fakat orada yerleşmemesi, azm ise, yapılmak istenilen bir şeyin kalbe iyice yerleşip karar kılmasıdır. Nitekim, "yirmi sene sonraki falan namazı kılmayacağım" diye azmeden bir kimsenin derhal günahkâr olacağında tüm âlimler müttefiktir. O halde Buhârî'-nin rivayet ettiği bu hadiste belirtilen "kötülüğü kastetmek"ten maksat, kalbe gelen fakat oraya iyice yerleşmeyen kötülüktür.
Ebu Davud'un hadis-i şerifi "istiğfar" konusu içerisine alması kişinin kendisinin manevî derecesini yükseltecek şeyleri istemesinin cevâzj ile ilgili olsa gerektir.[374]

1521. ...Esma b. el-Hakem; Ali (r.a.)'ı şöyle derken işittim demiştir:
"Ben Resulullah (s.a.)'den birşey duyduğum zaman Allah (c.c.)'ın dilediği ölçüde onunla amel etmeye çalışan biriyim. Efendimizin ashabından birisi bana bir hadis haber verirse, ondan yemin etmesini ister, yemin ederse kabul ederim. Ebu Bekir (r.a.) -o doğru söyler- bana şöyle haber verdi: "Resulullah (s.a.)'ı:
"Bir kimse bir günah işler de akabinde güzelce abdest alır sonra kalkıp iki rekat namaz kılar ve Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah onu mutlaka bağışlar" derken işittim. Resulullah devamla: "Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar..." mealindeki âyeti sonuna kadar okudu.[375]

Açıklama

Hadis-i şeriften Hz. Ali'nin bir sahabiden bir hadis duyarsa onu bizzat Hz. Peygamber'den duyduğuna yemin ettirdiği anlaşılmaktadır. Buna sebeb sahâbilerin yalan söyleme ihtimalleri değil, hadîse, yanılma veya unutma eseri bir şeyin karışmasını önlemektir. Yine hadis metninden Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ali'nin bu âdetinin dışında olduğu anlaşılıyor. Çünkü onun "Ebü Bekir doğru söyler" demesi, "Ona yemin teklif etmeye lüzum yok" manasınadır. Tabi Hz. Ali'nin bu sözünü "Ebu Bekir'den başkaları yalan söyler" şeklinde anlamamak gerekir. Hz. Ali bu sözü ile Ebu Bekir (r.a.)'in sıdk konusundaki derecesini ifade etmek istemiştir. Nitekim Peygamber (s.a.) ona "Sıddîk" lâkabım vermiştir.
Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e rivayet ettiği bir hadisi takviye için yemin teklif etmeyişine sebep onun hadisleri hem lâfız hem de mânâ olarak rivayet etmeye son derece itina etmesidir. Bu yüzden Hz. Ebu Bekir fazla hadis rivayet etmemiştir. İmam Azam Ebu Hanife de bu konuda Hz. Ebu Bekir'i takib etmiştir.
İbn Cerîr'in Ali b. Ebi Tâlib'den rivayet ettiği şu haber de Hz. Ali'nin bu huyunu bildirmektedir: "Kim bana Resulüllah'tan bir hadis haber verdi ise, onu bizzat Hz. Peygamber'den duyduğuna yemin etmesini isterdim. Ebu Bekir bundan müstesna. Çünkü o, yalan söylemez."
İmam Buharı, Hz. Ali'nin kendisine hadis rivayet edenlere yemin ettirmesini kabul etmeyerek, "Ali, Ömer, Mikdâd, Ammâr ve Fatıma (r.anhuma)'den hadis işitmiş fakat hiçbirinden yemin etmesini istememiştir" der.
Ukaylî de Buhârî'nin görüşünü benimsemiştir.
Hadis-i şerif işlenen bir günahtan sonra yapılan tevbe istiğfarın o günahın bağışlanmasına vesile olacağına işaret etmektedir. Ancak tevbeden önce güzelce abdest alınması peşinden de iki rekat namaz kılınması gereklidir. Güzelce abdest almaktan maksat, sünnet ve âdaba riâyet edilmesidir. Tevbe ve istiğfardan önce kılınan iki rekat namaz, kişiyi dünya ve dünya

zevklerinden uzaklaştırıp Allah'a yaklaştırır. Yaptığı rüku ve secdeler Allah azze ve celle'nin huzurunda ihtiyaç ve zaafına, onun gücü karşısında mevkiinin düşüklüğüne işaret eder. Bu halet-i ruhiye içerisinde Rabbine el açıp dua eden, af dileyen kişinin dua ve tevbesi kabul edilmeye daha lâyıktır. Ayrıca yapılan kötülükten sonra namaz kılmakta "...iyilikler kötülükleri giderir..."[376] mealindeki âyet-i kerimenin ifade ettiği mânânın tahakkuku görülmektedir.
Hz. Ebu Bekir'in haber verdiğine göre Resulullah (s.a.) işlenen bir günahtan sonra âdâb ve erkânına riâyet ederek abdest alıp iki rekat namaz kılan bir kişinin bağışlanacağını bildirdikten sonra, Âl-i İmrân sûresinden bir âyet okumuştur. Hadisin metninde bir bölümü verilmiş olan âyet-i kerimenin tamamının meali şöyledir:
"Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde, Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahlan Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler."[377]
Bu âyet-i kerimedeki "(i^.u) = fena bir şey" kelimesi "zina gibi çok çirkin olan fiiller, büyük günahlar, başkasını da ilgilendiren günahlar" olarak, nefse zulüm de "küçük günah, zina kaydı olmadan herhangi bir günah veya zararı başkasına dokunmayan günâhlar" olarak tefsir edilmiştir.
Bu âyet-i kerimede bahsi geçen "onlar", daha önceki âyetlerden anlaşıldığına göre, Allah'a karşı gelmekten sakınan muttaki mü'minlerdir. Bunlar hasbel-beşer bir kötülük yaparlar bir günah işlerlerse, derhal Allah'ı hatırlarlar. Haya ve korkularından dolayı günahlarına hemen tevbe ederler. Yaptıklarına pişman olarak kalben ve Iisânen mağfiret isterler. Bununla da kalmayıp günahı örttürecek iyilik yapmaya koşarlar. Bütün bunları Allah (c.c.)'ın günahları bağışlayacağını bilerek ve umud ederek yaparlar. Çünkü günahları, Allah (c.c.)'dan başka hiç kimse affedemez. Ancak âyet-i kerimenin sonunda işledikleri bir günahtan sonra tevbe edenlerin müttekîler sınıfına girmeleri için işlemiş oldukları günahta bilerek ısrar etmemeleri şart koşulur.
Bu âyet-i kerime ve hadis-i şerifin ihtiva ettiği mânâ ve hükümler müslümanlar için son derece büyük bir lütuf ve genişliktir.
Âyetin nüzul sebebi olarak rivayet edilen bazı görüşler vardır. Bunlardan İbn Mes'ud'dan yapılan rivayete göre sahâbîler Resulullah (s.a.)'a gelip:Ya Resulullah! Allah katında İsrâîl oğullan bizden daha ikrâmlı idiler. Çünkü onlardan bir günahkâr, sabahleyin kalktığında günâhının cezasını kapısına, (bir rivayete göre de günâhmın keffaretini evinin eşiğine)yazılmış olarak bulurdu.'Burnunu kes, kulağını kes, şöyle yap diye yazılı oluyordu dediler. Bunun üzerine İsrail oğullarına yapılan bu muameleye bedel olarak hatta onlarınkinden daha da merhametli olmak üzere bu âyet-i kerime nazil oldu. Bu âyet indiği zaman şeytanın ağladığı rivayet edilir.
Meşhur olan görüşe göre yukarıda belirtilen âyet-i kerimeyi bizzat Hz. Peygamber okumuş, Hz. Ebu Bekir Hz. Ali'ye nakletmiştir. Diğer bir görüşe göre ise, âyeti şâhid olarak okuyan Resuîüllah (s.a.) değil, Hz. Ebu Bekir'dir.
İbn Cerîr'in rivayetinde Hz. Peygamber'in “ = kim fenalık yaparsa cezasını görür..."[378] veya (rivayetteki) âyetlerinden birisini okuduğu bildirilmektedir.[379]

Bazı Hükümler

1. Hadis rivayet eden bir kişiye doğruluğunu ispat için yemin ettirmek caizdir.
2. İşlenilen bir günahın hemen peşinden tevbe edilmelidir.
3. Tevbe etmeden önce iki rekat namaz kılınması müstehabtır.
4. Şartlarına riâyet edilerek samimiyetle yapılan tevbeler Allah katında makbuldür.
5. Müslüman, duyduğu hadisi hayatında uygulamalıdır.[380]

1522. ...Muaz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resuîüllah (s.a.) onun elini tutup:
"Ya Muaz! Vallahi seni seviyorum. Sana bir şeyler tavsiye edeyim, onları her (farz) namazın sonunda oku, kat'iyyen terk etme":
"Allah'ım! Seni zikretmekte, sana şükretmekte ve sana güzelce ibâdet etmekte bana yardım et" dersin" buyurdu.[381]
Muaz (r.a.) bu duayı, (râvi) es-Sunabihî'ye, o da (râvi) Ebu Abdurrahman 'a tavsiye etti.[382]

Açıklama

Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in Muaz b. Cebel1 e olan sevgisine ve ona gösterdiği ihtimama delâlet etmektedir. Bu sevgi ve ihtimamın eseri olarak Resulullah (s.a.) ona dua etmesi için bazı sözler öğretmiş ve bunları tüm farz namazların sonunda okumasını tavsiye etmiştir. Resul-i Ekrem'in yemin ederek sevdiğini söylediği bir kimseye, yukarıda geçen sözleri okumasını tavsiye etmesi, bu sözlerin kadrinin yüceliğini göstermeye kâfidir.[383]

Bazı Hükümler

1. İnsanın sevdiği bir kimseye sevgisini haber vermesi müstehabtır.
2. Sevdiğini yemin ederek bildirmesinde bir sakınca yoktur.
3. Müslümanlara hayır yollarını tavsiye etmek dinî bir vazifedir.
4. Farz namazların peşinde diyerek dua etmek müstehabtır.[384]

1523. ...Ukbe b. Âmir (r.a.)'den; demiştir ki: "Resulullah (s.a.) bana her namazın sonunda muavvizeteyen (Fe-lak ve Nâs) sûrelerini okumamı emretti."[385]

Açıklama

Hadis-i şerif için Tirmizî "Hasen garib" derken Hâkim, Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söyler.
Felak ve Nas sûrelerine "Muavvizeteyn" denilir. "Koruyucu iki sure" manasınadır. Bu sûreler iki tane olduğu için genellikle tesniye (ikil) olarak kullanılır. Nitekim Tirmizî'nin rivayetine göre Ukbe (r.a.) " = bana iki koruyucu sûreyi okumamı emretti" demektedir. Halbuki Ebü Davud'un rivayetinde bu kelime cem' (çoğul) olarak " = koruyucular" şeklinde görülmektedir. İki sûre için çoğul sığasının kullanılması iki şekilde izah edilebilir.
a. Buradaki çoğul, birden fazlasına işaret içindir. İki birden fazla olduğu için çoğul kullanılmıştır.
b. Adı geçen iki sûre ile birçok şeyden korunulmakta, onların şerrinden Allah'a sığınılmaktadır.Onun için kelime çoğul olarak kullanılmıştır.
Muavvizetân sûrelerinin fazîleti ve bu sûrelerin ihtiva ettiği mânâlar 1462. hadisin şerhinde geçmiştir.[386]

Bazı Hükümler

Hadis namazlardan sonra Felak ve Nas sûrelerinin okunmasını teşvik etmektedir.[387]

1524. ...Abdullah (b. Mes'ûd -r.a.-)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.) üç defa dua ve üç defa istiğfar etmekten hoşlanırdı.[388]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre Peygamber (s.a.) dua ettiği zaman söylediklerini istiğfar ile ilgili sözlerini üçer defa tekrarlamaktan hoşlanırdı. Bu dua ve istiğfar edenin acz ve kararlılığını ispat yönünden önemli bir davranıştır. Çünkü isteyicinin isteğini tekrarlaması onun ihtiyacının şiddetini ifâde ettiği gibi, istenilen kişinin merhamet ve şefkatinin de artmasına vesiledir.
Hadis-i şerif dua ve istiğfarın tekrarlanmasının meşru olduğuna delildir.[389]

1525. ...Esma bint Umeys (r.anha)'dan; demiştir ki:
Resulullah (s.a.) bana;
"Sana sıkıntı esnasında -veya[390] sıkıntıda- okuyacağın bir kaç kelime öğreteyim mi?" dedi ye Allah, Allah, Rabbim! Ona hiçbir şeyi ortak koşmam" buyurdu.[391]
Ebu Davud dedi ki:
"Bu Hilal, Ömer b. Abdu'l-Aziz'in azatlısı olan Hilâl'dir. îbn Ca'fer de Abdullah b. Cafer'dir. "[392]

Açıklama

Taberî'nin rivayetinin sonunda "üç defa" ilâvesi vardır.İbn Hıbbân'in rivayeti ise Hz. Aişe'den ve şu lâfızlarladır: "Resulullah (s.a.) aile efradını topladı ve "Birinize bir gam veya keder gelirse Allahü, Allahü, lâ üşrikü bihi şey'en, desin" buyurdu."
Aynı mânâyı ifade eden bir rivayeti de Taberanî el-Mü'cemü'l-Kebir ve el-Mü'cemü'l-Evsât'ında İbn Abbâs'dan şu ifâdelerle nakletmektedir: "Resulüllah (s.a.) biz evde iken kapının iki pazvant (yanlardaki dikme)ını tuttu ve "Ey Abdulmutîalib oğulları! Size bir sıkıntı veya meşakkat ya da maişet darlığı gelirse, Allahü, Allahü, Rabbi lâ üşrikü bihi şey'en" deyiniz" buyurdu."
Görüldüğü gibi üç ayrı sahâbîden rivayet edilen bu haberlerde sıkıntı ve meşakkate uğrayanların yukarıda geçen "Allahü, Allahü, lâ üşrikü bihi şey'en" demesi teşvik edilmiştir.[393]

1526. ...Ebu Musa el-Eş'âri'den; demiştir ki:
Bir seferde Resulullah (s.a.)'la beraberdim. Medine'ye yaklaşınca insanlar yüksek sesle tekbir getirdiler. Bunun üzerine Resülullah (s.a.):
"Ey insanlar! Siz sağıra ve gâib olan birine dua etmiyorsunuz. Şüphesiz, dua ettiğiniz Allah, sizinle develerinizin boyunları arasındadır (o kadar yakındır)" buyurdu. Sonra Resulüllah (s.a.) bana:
"Ya Ebâ Musa, sana Cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" dedi.
O nedir?
"O hazine Lâ havle velâ kuvvet illâ billâh'dır" buyurdu.[394]

Açıklama

Hz. Peygamberle birlikte Medine'ye dönerken yüksek sesle tekbir getiren ashabın dediği; Buhârî'nin rivayetinde ve Ebu Dâvud'da bundan sonra gelecek olan rivayette açıkça belirtildiğine göre "Allahü ekber, Allahü ekber, Lâilâhe illellahü vellâhu ekber" sözleridir.
Hz. Peygamber, ashabın sesli tekbirlerini hoş karşılamamış ve onlara, Allah (c.c.)'ın sesli ve sessiz herşeyi duyduğunu, uzakta olmayıp aralarında olduğunu hatırlatmıştır. "Sizin dua ettiğiniz Allah, sizinle develerinizin boyunlun arasındadır,"

sözü, Allah'ın kullarına olan yakınlığından kinayedir. Allah'ın gerçekten orada olduğunu ifâde değildir. Bu, "Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız"[395] âyet-i kerimesinde işaret edilen mânâya benzemektedir.
Allah ile yaratıkları arasındaki nisbet, yaratıklar ile kendi nefsi arasındaki nisbetten daha öncedir. Çünkü yaratıkların varlığı kendi zâtları ile değil, Allah'ın kudretiyledir.
Şah damarı esas itibariyle kalbe kan getiren toplar damardır. Boyunda gırtlağın yanlarından geçen damarlara şah damarı denilir. însan vücudunun çeşitli organlarından gelen kanlar bu damar vasıtasıyla kalbde toplandığı için yakınlıktaki mübalağa bu damarla ifade edilmiştir. Nitekim bir şâir "Ölüm ona şah damarından daha yakındır" der.
Buna göre âyet-i kerimenin manası "Allah insana kalbine kan akıtan en yakın damarından, yahut canından daha yakın" demektir.
Allah'ın kuluna yakınlığı zatî yakınlıktan ziyâde hissî yakınlıkla izah edilmektedir. İbn Cerîr et-Taberî arapçaya vâkıf ulemanın bu (üzerinde durulan) âyet-i kerimede kast edilen yakınlığın manasında ihtilâf ettiklerini belirttikten sonra, bazılarına göre "Allah'ın kul üzerinde kudretinin infazı ve tesirinin icrasındaki yakınlık ve mâlikiyet", bazılarına göre ise, "nefsin-deki vesveseyi bilmekte daha yakın" demek olduğunu söyler.
Fahreddin*Râzî, Allah'ın kuluna canından daha yakın oluşunu ilim ve kudret yönünden izah eder. Bu izaha göre Allah (c.c.) ilmi ile kişiye dama-rmdaki kandan daha yakındır. Çünkü damarın önünde örtü vardır, o sahibine gizli kalabilir ama Allah'ın ilminin önünde hiçbir örtü ve engel yoktur. Allah'ın emrinin insana sirayeti de darnarındaki kanın akışı gibidir. Bu da kudret yönünden yakınlığa işaret eder.
Zemahşerî, Beydâvî ve Ebu's-Suûd Efendi de yukarıdaki izahlara benzer ifadeler ile, Allah'ın insana yakınlığından maksadın ilmî yakınlık olduğunu, insandan ve insanın hallerinden, sanki yakın bir zat imiş gibi haberdâr olduğunu söylemişlerdir. Allah tüm mekânlardan münezzeh olduğu halde, "Allah her yerdedir" denilmesi de onun ilminin heryeri kuşatması manasınadır. "Ey Muhammedi Kullarım sana beni sorarlarsa, bilsinler ki ben şüphesiz onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim..." âyet-i kerimesi de[396] Allah'ın kullarına yakınlığına işaret etmektedir.
Allah (c.c.)'ın bu hadis-i şerîfte belirtilen yakınlığından maksat da mânevi yakınlıktır. Resûl-i Ekrem'in bunu söylemesine sebeb olan tekbirde seslerin yükseltilmesi hâdisesi ve bunu men'etmek için kullandığı ifâdeler, Cenab-i Hakk'ın manevî yakınlığına işaret edildiğini göstermektedir.
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in ashabına müdâhelesi, "Kendinize acıyınız. Çünkü siz sağır veya gaib birine dua etmiyorsunuz. Aksine her şeyi duyup görene -bir rivayette her şeyi duyan sizinle beraber olana- dua ediyorsunuz" şeklînde ifâde edilmiştir.
Hz. Peygamber'in sesli olarak tekbir getirenleri tenkid etmesine sebep, Allahü âlem, onların haddinden fazla bağırmış olmalarıdır. Çünkü mutlak mânâda sesli zikir meşrudur. Bazı âlimler, "sahâbilerin seslerini yükseltmeleri dua ederken olmuştur, burada geçenlerin açıktan söylenmesi ise, zikir yoluyladır" diyerek sesli zikrin meşru, fakat yüksek sesle duanın caiz olmadığına işaret ederler.
Rûhu'l-Beyân'da zikrin açık veya gizliliğinde meşreb ve manevi derecelerin göz önüne alınacağı belirtildikten sonra, "gaflette olanların kalblerin-dekini silmek için lâyık olan cehrî zikirdir. Huzur ehline münasib olanı ise, gizli olanıdır" denilir. Ruhu'l-beyân sahibi* sâhâbilerin cehrî zikre ihtiyaç duyacak mertebede olmadıkları için sûfiyyenin, müşahede mertebesine erişenleri cehrî zikirden men' ederek ona murâkebeyi emrettiklerini söyler ve cehrî zikrin cevazına delâlet eden bazı hadisleri sıralar: Ebu Said'in Hz. Peygamber'den rivayet edip Hakim'in sahih dediği "Allah'ı çok çok zikredin o kadar ki, size deli desinler" mealindeki hadis ile Ebu Davud'un cenâiz bölümünde (no: 3164) rivayet ettiği şu hadis bunlardandır. "İnsanlar kabristanda bir ışık görüp oraya geldiler bir de baktılar ki, Resulullah (s.a.)'ın bir kabrin içinde "Bana arkadaşınızı (cenazeyi) getirin" diyor. Meğer cenaze zikrederken sesini yükselten adammış".
Abdul-Hayy el-Leknevî cehrî zikir konusunda elliye yakın ladis zikretmiştir.
îmam Nevevî de el-Ezkâr'ında, efdal olan zikrin hem kalb hem de dil ile yapılanı olduğunu; ama birisi tercih edilecekse, kalbî olanı tercih etmenin gerektiğini söyler.
Hadis-i şerifte Resulüllah'm ashabına tekbir getirirken seslerini kısmalarını tenbih ettikten sonra Ebu Musa el-Eş'arî'ye dönüp:
"- Sana Cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?" buyurduğu bildirilmektedir. Bilindiği gibi hazine ihtiyaç anında çıkarıp kullanmak için saklanılan kıymetli mallara denir. Hz. Peygamber'in sözünde murad ettiği mânâ, Cennette azık olacak Cennet için saklanacak, sevabı büyük ameldir. Resulüllah'm öğreteceği amel sahihlerine cenneti hazırlayacağı' ve onu cennete götürecek ameli biriktireceği için Efendimiz onu "hazine^' diye isimlendirmiştir.
Metinde görüldüğü gibi Hz. Peygamberin "hazineye benzeterek ifâde ettiği söz "Lâ havle veiâ kuvvet illâ billâh"dır ki, "Allah'a isyandan dönmek ancak onun koruması ile, tâate kuvvet ve iktidar da ancak onun yardımı ile olur." manasınadır.
Bu sözlerle kul kendisini Allah'a teslim ve işlerini ona havale etmektedir. Allah'tan başka bir yaratıcı ve onun emrini geri çevirecek bir gücün olmadığını itiraftır. Kulun kendisi için hiç bir şeye muktedir olmadığı Allah'ın dilemesi olmadan hiç bir şerri def edemeyeceği ve hiç bir hayrı elde edemeyeceğinin ifadesidir. Onun için Cennetteki bir defineyi, Cennete götürecek bir amele benzetilmiştir.
Bu hadisle ilgili olarak İbn Battal şöyle der: "Hz. Peygamber ümmetinin muallimi idi, onların bir davranışını gördüğü zaman daha ziyâde hayra vesile olan şeyi yapmalarım isterdi. Sahâbilerin tekbir ve ihlas okurken seslerini yükselttiklerini duyunca, buna havi ve kuvvetten sıyrılmalarını da eklemelerini böylece tevhid ile kadere imanı birleştirmelerini istemiştir."[397]

Bazı Hükümler

1. Zikir ve dua esnasında sesi haddinden fazla yükseltmek caiz değildir.
2. Allah insanların hallerine kendilerinden daha çok vâkıftır.
3. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demek büyük sevaba vesiledir.[398]

1527. ...Ebû Musa el-Eş'ârî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Ashâb Resulullah (s.a.) ile birlikte bir yokuşa tırmanırlarken bir adam her tümseği çıkışta yüksek sesle "Lâ ilahe illellahü vellahü ekber" diye bağırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Şüphesiz siz sağır veya gâib birine seslenmiyorsunuz" buyurdu. Sonra da;
"Ya Abdullah b. Kays!.." dedi...
Süleyman et-Teymî önceki hadisin mânâsını zikretti.[399]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis-i şerif bir öncekine bir çok yönden benzemektedir.Yalnız evvelkinde ashâb-ı kiramın Medine'yi görünce sesli olarak tekbir getirmeye başladıkları bildirildiği halde, bu hadiste tekbir getirenin bir kişi ve yokuşu çıkarken tekbir getirdiği ifade edilmektedir. Bu durumda rivayetin birinde tekbir getirirken sesini yükseltenin bir kişi, diğerinde ise, topluluk olduğu görülüyor. Bu farklılık, hadisler arasında bir ihtilâfın olduğu intibaını veriyorsa da aslında bu hadislerin arasını te'lif gayet basittir. Haddizatında Resul-i Ekrem ile beraber olan ashabın tümü seslice tekbir getirdiği halde içlerinden birisinin sesini daha çok yükselttiği ve Ebu Musa'nın hâdiseyi bir anlatışında özellikle o zatı anmış olduğu muhtemeldir.
Peygamber (s.a.) yüksek sesle tekbir getirenlere seslerini kısmalarını emrettikten sonra önceki hadiste de belirtildiği gibi Ebu Musa el-Eş'ari'ye dönmüş ve ona bir tavsiyede bulunmuştur. Ebu Musa'nın asıl ismi olan "Abdullah b. Kays" diye başlayan bu tavsiye, üzerinde durduğumuz rivayette tekrarlanmamış, önceki hadisteki ile aynı mânâda olduğuna işaret edilmekle iktifa edilmiştir. Hadisin tamamının yer aldığı Müslim'in rivayeti şöyledir:
“Ya Abdullah b. Kays! Sana Cennet hazinesinden olan bir sözü haber vereyim mi?"
O nedir? Ya Resulullah?
"Lâ havle velâ kuvvet illâ biIlâh'Mır.
Hadisin açıklaması bir önceki hadiste geniş olarak ele alınmıştır. Burada tekrarlanmasına gerek görülmedi.[400]

1528. ...Asım (el-Ahvel) bundan önceki hadisi Ebu Osman vası-tasıyle Ebu Musa (r.a.)'den rivayet etmiş ve rivayetinde şöyle demiştir: Resûlallah (s.a.):
"Ey insanlar! Kendinize acıyınız” buyurdu.[401]

Açıklama

Bu hadis de yukarıdakilerin biraz değişik bir rivayetidir.İsnadlan farklı olan bu üç rivâyetin-metinlerinde de bazı ayrılıklar görülmektedir. Bu rivayetin diğerlerinden farklı olan yanı, onlardan fazla olarak metinde görülen cümleyi ihtiva etmesidir. Çünkü bu cümle önceki iki rivayette mevcut değildir. 1526. hadisin şerhinde işaret edildiği gibi bu ziyâde Müslim'deki rivayete uygun düşmektedir.
Ebû Musa (r.a.)'dan rivayet edilen bu farklı rivayetler bir araya getirilince şöyle bir netice elde edilebilir: "Peygamber (s.a.) ashabıyla birlikte bir seferden dönerken Medine yakınındaki engebeli bir yere gelmişlerdi. înişli-yokuşlu bir yer olan bu bölgede ilerlerken ashab sesli olarak tekbir getirmeye başladı, ama içlerinden birisinin sesi daha çok çıkıyordu. Peygamber (s.a.) ashabın yüksek sesle tekbir getirmesini uygun bulmadı ve:
"Kendinize acıyınız siz sağıra veya gaib olan birine dua etmiyorsunuz. Şüphesiz dua ettiğiniz Rabbiniz sizinle develerinizin boyunları arasındadır.
(size çok yakındır)" buyurmuştur. Daha sonra da Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.)'ye dönerek, ona Cennet hazinelerinden birini öğreteceğini haber verip bunun "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" demek olduğunu bildirmiştir.
Ancak olay değişik isnadlarla nakledilirken ufak tefek farklılıklar ortaya çıkmıştır. Fakat bu farklılıklar mânâya tesir edecek ve tenakuz teşkil edecek derecede değildir. Birbirlerine nisbetle eksiklik veya fazlalık ihtiva etmektedirler.
Üzerinde durduğumuz rivayetten anlaşıldığına göre, Peygamber (s.a.)'in ashabı tekbir esnasında seslerini yükseltmelerinden men'etmesine sebep, gereksiz yere kendilerine eziyet etmiş olmalarıdır. Çünkü Allah azze ve celle değil fısıltı halinde söyleneni, kalbden gelip geçeni bile duyar, insana şah damarından daha yakındır. Yapılan zikri, okunan duayı ona duyurmak için bağırmak, sesi yükseltmek boş yere yorulmaktır. Haddizatında tekbir veya zikirde sesi yükseltmek meşru olmakla beraber, sesi kısmak vakar ve tâzîme daha uygun düşen bir tavırdır.[402]

1529. ...Ebû Sâid el-Hudrî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Rab olarak Allah (c.c.)'ı, din olarak İslâmı ve Peygamber olarak da Muhammed sallellahü aleyhi vesellemî seçip beğendim" diyen kimseye cennet vâcib oldu."[403]

Açıklama

Hadis-i şerif, Allah'a inanıp İslama gönül veren Hz.Muhammed'e ümmet olmaktan şeref duyan kimsenin mutlaka cennete

gireceğini haber veriyor. Bu sözleri söylemek iman etmek demektir.Ancak bunları sadece dil ile söylemek kişinin kurtuluşu için kâfi değildir.
Allah'ı Rab olarak seçmekten maksat, ona itaat edip başkasına ibâdet etmemektir. Din olarak İslâm'dan hoşnut olmak, onun esaslarına uyup İslâm dışı ideolojilerden uzak kalmakla olur. Hz. Muhammed'in ümmeti olmaktan şeref duymak da onun sünnetini tâkib etmeyi gerektirir. Bu hadisin mânâsı: "Ey habibim, de ki; "Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin. Ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder"[404] mealindeki âyet-i kerime düşünüldüğü zaman daha iyi anlaşılacaktır.
Hadiste, belirtilen sözleri söyleyerek iman eden ve bu iman üzere ölen kişinin o anda Cenneti hakettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu hakediş, o sözü söyledikten sonra azabı gerektiren bir hareketin yapılmaması, yapılmışsa bile Allah'ın affına mazhar olunmuş olması şartı ile kayıtlıdır. Eğer imana delâlet eden bu sözler söylendikten sonra azabı gerektiren bir suç İşlenmiş ve bu suç affedilmemişse, Cennetin neticede yani ceza çekildikten sonra vacip olduğunu anlamak icab eder.
İman üzere ölen bir mü'minin günahkâr bile olsa, günahının cezasını çektikten sonra Cennete gireceğini bildiren ehl-i sünnet itikadının gereği budur.[405]

Bazı Hükümler

1. Allah'a ve Resulüne inanan müslüman, er-geç mutlaka cennete girecektir.
2. Şu anda Cennet mevcuttur, yaratılmıştır. Eğer mevcut olmasaydı Hz. Peygamber geçmiş zaman sîgasiyle "...Cennet vacib oldu" demez, geniş veya gelecek zaman bildiren bir ifade kullanırdı.[406]

1530. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Bana bir defa salevât getirene Allah (c.c.) on salevât sevabı verir."[407]

Açıklama

Hz. Peygamberce salevât getirmek "Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ ali Muhammed" demek suretiyle olur.
Hadis-i şerifte bu şekilde bir defa salevât getirene Allah'ın rahmetinin on misli olacağı yani Allah'ın o kimseye on kat sevab vereceği anlaşılmaktadır. Bu mana "- Bir iyilik yapan kimseye on katı verilir..."[408] âyet-i kerimesindeki va'dle ilgilidir.
Bazı âlimler âyet-i kerimedeki "on kafin belirli bir adede delâlet etmeyip katlanmadan kinaye olduğunu söylerler. "Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir, Allah'ın lutfu geniştir. O, herşeyi bilendir."[409] mealindeki âyet-i kerime bu görüşe delildir. Bazı âlimler ise, âyet-i kerimedeki "on kat"ın en azın beyân olduğunu, iyilik işleyenlere on katından az olmamak üzere kat kat sevap verileceğini söylemişlerdir.
Hz. Peygamber'e bir salevât getirene on salevât sevabı verileceğini bildiren bu hadisin yukarıdaki izahlar muvacehesinde düşünülmesi gerekir.
Tıybî: “ = Allah ona on defa rahmet eder," sözünün "Ona on salevât sevabı verir" mânâsının yanı sıra, Allah'ın söz olarak salevât getirmesi mânâsına da gelebileceğini söyler. Buna göre Allah (c.c.) salevât getiren kuluna ikram olarak salevât ile mukabele eder ve onu melekler dinler, bu anlayış "Eğer kulum beni bir topluluk içerisinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım" mealindeki kutsî hadise uygun düşmektedir.
Hadis-i şerif Resurüllah (s.a.)'e salevât getirmenin ne kadar büyük ecirlere vesile olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı mevzuda birçok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bazı vesilelerle şimdiye kadar bir kısmına temas edilmiş olan bu hadislerden bir kaçını meal olarak naklediyoruz:
"Kıyamet gününde bana insanlann en yakını en çok salevât getirenidir."
"Şüphesiz dua yer yüzü ile gök yüzü arasında durdurulur, sen Peygamberine salevât getirinceye kadar o duadan hiçbir şey (Allah katına) yükselmez.”
"Cuma günü bana çok salevât getiriniz. Çünkü ona melekler şahidlik ederler. Salevât getiren sözünü bitirir bitirmez, salevâtı bana arz olunur." Râvi der ki: "Ölümünden sonra da mı?" dedim. "Şüphesiz Allah (c.c.) Peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi yeryüzüne haram kıldı" buyurdu.
"Cuma günleri bana çok çok salevât getiriniz. Çünkü her cuma ümmetimin salevâtı bana arz olunur."
"Allah tebareke ve teâla Hazretleri benim kabrimde bir melek görevlendirip ona tüm yaratıkların isimlerini öğretti. O melek kıyamet gününe kadar bana salevât getiren herkesi babasının ismiyle birlikte "Falan oğlu falan sana salevât getirdi" diye haber verir."
Hz. Peygamber'e salevât getirmenin fazlına delâlet eden hadisler, buraya yazılmayacak kadar çoktur. Ancak yukarıda aktardıklarımız salevâtın faziletine delâlet için yeterlidir, zannediyoruz.[410]

Resulü İlah'a Salevât Getirmenin Hükmü:

Tenvirü'l-Ebsâr'da belirtildiğine göre bir kimsenin ömründe en az bir defa salevât getirmesinin farz olduğunda tüm âlimler müttefiktir. Durru'l-Muhtâr'da Hz. Peygamber'in isminin her anıhşında anan ve işitene salevâtın vâcîb olup olmaması konusunda Tahâvî ve Kerhî'nin ihtilaf ettikleri Ta-hâvî'ye göre vâcib olduğu kaydedilir.
Durru'l-Muhtâr, Tenvir'deki "Muhtar olan vücubudur" ifâdesini "Tahâvi'ye göre" diye kayıtlamış fetvanın müstehap

olduğuna göre verileceğini söylemiştir.
Yine Dürrû'l-Muhtâr'da aynı mecliste Hz. Peygamberdin adının tekrarlanması halinde esah olan görüşe göre, salevâtm tekrarlanmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Kâfî'de ise, salevât tilavet secdesine benzetilerek bir mecliste bir salevâtın yeterli olduğu söylenmiştir.
İbn Abidîn, Hanefi mezhebinde muteber görüşün Efendimizin adının her anıhşında salevât getirmenin müstehaplolduğunu belirttikten|sonra Hanefi ve Şafiîlerden bir grub âlimin Mâlikîlerden el-Lahmî ve Hanbelilerden İbn Batta'nın da Tahâvî'nin görüşünde olduklarını söyler. Bahr'de salevâtın ömürde bir defa farz, Hz. Peygamberin adı her anıhşında esah görüşe göre vâcib, namazda sünnet, sair vakitlerde müstehab, müşteriye mal satarken haram olduğu söylenilir.
Mâlikîlerden İbnu'l-Arabî de "Resulüllah'ın adının her anıhşında salevât getirmek daha ihtiyatlıdır" der.
Bir topluluk içerisinde Peygamberimizin ismi anıldığında salevâtı vâcib gören Tahâvî'ye göre, bu vâcib kifâîdir. Yani içlerinde bir veya bir kaç kişi salevât getirdiği takdirde diğerlerinden sorumluluk düşer.
İbn Âbidin'in Merzûkî'den naklettiğine göre salevatta söylenecek sözlerin en efdali "AHahümme sallı ala Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed" şeklinde olanıdır. Hamevî'nin ifâdesine göre, "Ve seli eme aleyhi" ya da "Ve sel I i m aleyhi" sözünü eklemek âdaba uygundur. Çünkü Resulullah'a salevât getirirken salât ve selâmı birleştirmenin şart olup olmadığı konusunda ihtilâf vardır. Bu ihtilaftan korunmak için en iyisi salât ve selâmı birleştirmektir.
Fetevây-i Hindiye'de bildirildiğine göre sadece selâm yani "aleyhisselâm" demek de salevât yerine geçer.
Yukarıda Bahr'den naklen imkân bulunan her vakitte salevât getirmenin müstehab olduğu söylenmiştir. Ancak bunun "bir mâninin olmadığı hallerde" müstehap, diye kayıtlanması gerekir. Çünkü şu yedi halde salevât getirilmesi mekruhtur:
Cinsî temas esnasında, abdest bozarken, ticâret malını övmek için hayret ifâdesi olarak, hayvan keserken, tıksıran kişi "elhamdülillah" yerine ve yanılma esnasında...
Kur'an-ı Kerim okurken ve hutbe esnasında Hz. Peygamber'in adını söyleyen veya duyan kişinin salevât getirmesi gerekmez. Sonradan getirirse, iyi olur. Namaz kılarken son teşehhüdün haricinde de mekruhtur.
Diğer amellerin kabul veya reddedilmesi muhtemel olduğu halde salevât mutlaka kabul edilir, reddedilmez. el-Bâcî, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Allah azze ve celleye dua ettiğin zaman, içerisinde Hz. Peygam-ber'e salevât da bulundur. Çünkü salevât makbuldür."[411]

1531. ...Evs b. Evs (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Şüphesiz cuma günü sizin en faziletli günlerinizdendir. O gün bana çok çok salevât getiriniz, çünkü sizin salevâtınız bana arz olunur" buyurdu.
Yanındakiler:
Ya Resûlallah, sen (ölüp) çürüdüğün halde bizim salevatımız sana nasıl arzolunacak? diye sorunca:
"Şüphesiz Allah tebâreke ve teâla, yeryüzüne Peygamberlerin cesetlerini (çürütmeyi) haram kıldı" cevabım verdi.[412]

Açıklama

Bu hadis az bir fark ile l047 numarada geçmiştir.Oradaki rivayette cumamn faziletine delil olarak Hz. Adem'in o günde yaratılıp o günde ruhunun kabzedildiği, birinci ve ikinci sûrların o günde üfürüleceği bildirilmiştir.
Hadisin şerhi ve tahrici için işaret edilen numaraya (1047) müracaat edilmelidir.[413]

27. İnsanın Aile Efradına Ve Malına Beddua Etmesini Nehy (Eden Hadisler)

1532. ...Câbir b. Abdillah (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kendinize, çocuklarınıza, hizmetçilerinize ve mallarınıza beddua etmeyiniz. Olur ki, Allah'tan istenilenlerin ihsan edildiği bir zamana rastlarsınız da Allah dilediğinizi kabul ediverir."[414]
Ebu Dâvûd dedi ki:
"Bu hadisin senedi muttasıldır. Çünkü Ubâdeb. Velîd b. Ubâde Câbir (r.a.) ile görüşmüştür."[415]

Açıklama

Hadis-i şerif özellikle sabırsız, aceleci insanların, bilhassa kadınların yapageldikleri bir hatanın caiz olmadığına işaret etmektedir. O hata metinde görüldüğü gibi insanın kendi nefsine, çocuklarına, emrinde çalışan hizmetçilerine ve mallarına beddua etmesidir. Peygamber (s.a.) insanları bundan men'ederken sebebini de, bedduanın Allah katında duaların kabul edildiği, müstecab bir vakte rastlayıp beddua sahibinin de istediğinin verilebileceği ihtimali ile açıklamıştır. Zira kişi canından ne kadar bezerse bezsin, çocuklarından ne kadar canı yanarsa yansın, şahsına veya evladına gelecek musibetten rahatsız olur ve yaptığı bedduaya pişman olur.
Müslim bu hadisi Kitâbu'z-Zühd'de "Câbir'in uzun hadisi ve Ebu'l-Yüsr'ün kıssası" babı altında, gerçekten uzun bir hadisin içerisinde zikretmiştir. Müslim'deki rivayete göre bir yolculuk esnasında sahâbilerden biri devesine Iânet etmiş, Resulüllah (s.a.) bunu duyunca, "ondan in, lânetliyi bizimle birlikte götürme. Kendinize, çocuklarınıza ve mallarınıza beddua etmeyiniz..." buyurmuştur. Görüldüğü gibi Müslim'in rivayetinde "hizmetçiler" zikredilmemiştir.
Aliyyu'l-Kaari hadis-i şerifi Mirkat'ta şerh ederken kişinin kendisine bedduasını, ölümünü isteme, çocuklarına bedduasını da

"Gözün kör olsun" gibi şeyler söylemekle izah etmiştir.[416]

Bazı Hükümler

1. Bir müslümanın nefsi, çocukları, malı ve hizmetçileri için beddua etmesi caiz değildir.
2. Allah azze ve cellenin yapılan duaları kabul ettiği, istenilenleri verdiği bazı özel vakitler vardır.[417]

28. Hz. Peygamber'den Başkasına Salevât Getirmek

1533. ...Cabir b. Abdillah (r.a.)'den; rivayet edildiğine göre, bir kadın Resulullah (s.a.)'a, ben ve kocama dua et dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);
"Sailallahü aleyki ve alâ zevciki: Allah sana ve kocana salat (merhamet) etsin" buyurdu.[418]

Açıklama

Hadis-i şerifin zahiri Peygamberlerden başkasına duâ ederken "Allahümme salli ala fülânın: Allahım filana salat et" demenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Ahmed b. Hanbel ve bir grup âlim, üzerinde durduğumuz hadis-i şerif ve " = onlara dua et, senin duan onlar için güvendir"[419] âyetine dayanarak Peygamberlerden başkaları için müstakılen dua edilirken salat sözünü anarak dua etmenin caiz olduğunu söylerler. 1590 numarada gelecek olan, "Allahım, Ebû Evfâ ailesine salat (merhamet) et" mânâsındaki hadis de bu görüş sahiplerinin delilleri arasındadır.
Diğer mezheblere göre, müstakülen, yani peygamberlerle birlikte olmadan "Allahım, filana salât et" diyerek Peygamberlerden başkası için sale-vât getirmek caiz değildir. Ama peygamberlerle birlikte anılarak meselâ, "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ fülamn..." gibi bir ifâde kullanılması caizdir. Çünkü salevât, dua edilen zatı tazim için söylenilir. Tazim ve tazize lâyık olanlar da sadece Peygamberlerdir. Onun için Peygamberlerden başkaları kendi başlarına salevâta konu olamazlar.
Bu görüş sahihleri Peygamberler dışındaki insanlara salevâtın cevazına işaret eden bu ve benzeri hadislerdeki "salât"in dua mânâsında olduğunu söylemişlerdir.
Hattâbî 1590 numarada gelecek olan hadisi şerhederken şöyle der:
"Bu hadis dua ve tebrik mânâsında olan "salat"in, Peygamberlerden başkaları için kullanılmasının caiz olduğuna delildir. Ama Resulüllah (s.a.)'in zikrini selamlamak olan salevât tazim ve tekrim manasınadır. O sadece Hz. Peygambere hastır. O'nun âlinden başkası buna ortak edilemez. " =Peygamberin çağrısını kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi yapmayınız"[420] âyeti de cumhurun görüşüne delildir. Bu âyete göre Hz. Peygamber için yapılan duanın insanların birbirleri için yaptıkları duadan farklı olması gerekir.
Kadı Iyaz şöyle der: "Muhakkîk âlimlerin görüşü Mâlik ve Süfyân'ın İbn Abbas'tan naklettikleri görüştür ki, benim meylim de onadır. Fukaha ve kelamcıların çoğu tarafından tercih edilen bu görüşe göre, Peygamberlerden başka hiç bir kimseye salevât getirilmez. Nasıl ki tenzih ve takdis sadece Allah için söylenirse, saîevât da sadece Peygamberlere hastır. Ashab, tabiûn veya müctehid imamlar anıldığında onlar için, "Radıyellahü anh" veya "Gaferelehullah" denilebilir. Allahü Teala “ = " Rabbimiz bizi ve bizden önceki inanmış olan kardeşlerimizi bağışla..."[421] derler, buyurur. Bir başkaâyet-i kerimede şöyle denilir: "Onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnud olmuştur. Onlar da ASlah'dan hoşnuddurlar.”[422]
Zaten müstakil olarak Peygamberler'den başkaları için salat ve selâm getirmek İslâmın ilk devirlerinde bilinmiyordu. Bunu Râfizî ve Şîîler bazı imamları için ihdas ettiler. Meselâ Ali (r.a.) için "Ali aleyhissalatü vesselam" diyerek onu Resulüllah'la aynı seviyede tutarlar. Ehl-i bid'ate benzemek yasak olduğu için de onların yaptıklarına muhalefet bizim için vâcibtir.
Kâcjı İyaz'dan özet olarak aktardığımız bu ifadeler İslam ulemasının cumhuru (büyük çoğunluğu)nun görüşüdür.
Beyhakî Şuabu'l-İmân'da ve Saîd b. Mensur da Sünen'inde İbn Abbas (r.anhüma)'ın, "Bizim Peygamberimiz Muhammed (s.a.)'den başka Peygamber için salat ve selam getirmek caiz değildir" dediğini rivayet etmişlerdir.
Aüyyü'l-Kaarî, İbn Abbas'dan nakledilen bu sözü izah ederken şöyle der: "Her halde İbn Abbas (r.a.) bu sözünü Cenab-ı Hakk'ın Peygamberler hakkında buyurduğu = âlemlerin içinde Nuh'a selâm olsun."[423] " = İbrahim'e selam olsun"[424] “ = Musa ve Harun'a selâm olsun"[425] " = Peygamberlere selâm olsun"[426] âyetlerinin zahirinden ve " = ey iman edenler, siz de ona (Re-sulullaha) salat ve selam getirin"[427] âyetinin mefhumundan istifâde ederek söylemiştir. Çünkü bu âyet-i kerimelerden salât ve selâmın (ikisi birden) sadece Hz. Muhammed (s.a.) hakkında söylenebileceği anlaşılmaktadır."
îbn Hacer el-Askalânî Muhammed (s.a.)'den başkalarına salât getirmenin hükmünde ihtilâf edildiğini belirttikten sonra, kullanış biçimlerine göre farklı hükümleri zikreder.
îbn Melek de dua ve teberrük mânâsında olmak üzere Hz. Peygamberden başkalarına salât getirmenin caiz olduğunu söyler.
Durru'l-Muhtâr'ın metninde "Peygamberlerin ve meleklerin dışındakilere salevât ancak tebeiyyet yoluyla olabilir" denilmektedir. İbn Abidîn bu hükmün illetine işaret ettikten sonra Peygamberler ve meleklerin dışındakilere salevât getirmenin tahrimen mekruh mu, tenzihen mekruh mu, yoksa evlânın hilafı mı olduğu konusunda ihtilaf olduğunu, Nevevî'nin Ezkâr'da ikinci görüşü benimsediğini söyler."[428]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif Peygamber (s.a.)'in tevâzuuna delildır.
2. Dua maksadı ile Peygamberlerden başkaları için de "allahümme sallı'* diyerek salât getirmek caizdir. Ama muhatabı tazim

için bu ifâde kullanılarak salevât getirilemez.[429]

29. Kişiye Gıyabında Dua Etmek

1534. ...Ümmu'd-Derdâ (r.anhâ) demiştir ki; Efendim Ebu'd-Derdâ (r.a.) Resulüllah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinlediğini bana haber verdi:
"Bir kimse müslüman kardeşi için onun gıyabında dua ettiği zaman, melekler "Amin, benzeri sana da verilsin" derler."[430]

Açıklama

Müslim, bu hadisi birbirinden küçük farklarla ayrılan üç değişik lâfızla rivayet etmiştir. Bunlardan ikisinde Ebu Davud'un rivayetinden fazla birşey yoktur. Üçüncüsü ise, şu şekildedir: "Müslümanın müslüman kardeşi için onun gıyabında yaptığı dua kabul edilir. Onun başucunda görevli bir melek vardır. Müslümanın din kardeşi için yaptığı her hayırlı duaya o görevli melek, "âmin, onun bir misli de sana olsun" der.
Hadis-i şerifte müslümanların din kardeşleri için onların gıyabında ettikleri duaların mutlaka kabul edildiği, ayrıca dua edene de kardeşine istediğinin mislinin verilmesi için bir meleğin dua ettiği bildirilmektedir.
Bir kimsenin gıyabı denildiği zaman, önce "ondan uzakta, onun bulunmadığı yer" akla gelir. Burada zikr edilen gıyabdan maksat ise, Aliyyül Kaari'nin ifâdesine göre, dua edilen kişinin dua edenin duasını işitmemesidir. Bu bedenî uzaklıkla olabileceği gibi dua edenin kalbiyle veya dua edilenin duyamayacağı kadar kısık bir sesle dua etmesi ile de mümkündür.
Taberânî'nin bir rivayetinde Yusuf b. Esbât "ben uzun zaman bu hadisin bedenî uzaklığa delâlet ettiğini zannettim. Ama şimdi anladım ki sesi duyulmayan kişi aynı sofrada bile olsa gâibdir." demiştir.
Nevevî, müslümanlardan bir grup için hatta tüm müslümanlar için yapılan duaların da bu hadisin hükmüne gireceğini söyler. Nevevî'nin bildirdiğine göre eskilerden bazıları kendileri için dua etmek istedikleri zaman, onu diğer müslümanlar için isterlerdi. Çünkü bu şekilde yapılan dualar makbuldür ve isteğinin bir misli de kendisine verilecektir. Bezzâr'ın İmrân b. Husayn (r.a.) vasıtasıyle yaptığı bir rivayette de Peygamber (s.a.) "Kardeşin (din) kardeşi için onun gıyabında yaptığı dua geri çevrilmez" buyurmaktadır.
Müslümanlar için onların haberi olmadan yapılan dualar tam bir samimiyet taşıdığı, gösteriş ve riyadan uzak olduğu için bu derece önemli bir özellik arz etmektedir. Üstelik bu, dua edenin âli cenabhğına delâlet eder. Onu kıskançlık ve hırs gibi kötü huylardan uzaklaştırır. "Sizden biri kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemedikçe kâmil imana sahib olmuş olmaz" hadis-i şerifindeki yüce duyguyu gerçekleştirir. Müslümanı fedakârlığa ulaştırır.
Müslümanların birbirleri için dua etmelerini emreden ve bize yapacağımız duayı öğreten âyetler konunun Önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.Bunlardan sonra gelenler de şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden evvel iman eden kardeşlerimizi bağışla"[431]
"Hem kendinin hem de erkek ve kadın mü'minlerin günahları için mağfiret dile."[432]
"Ey Rabbimiz! Hesap sorulduğu gün beni, anamı babamı ve bütün mü'minleri yarlığa."[433]

Bazı Hükümler

1. Hadis, müslümanlan birbirleri için dua etmeye teşvik etmektedir. Gösterişten uzak olduğu için yapılacak bu dua, dua edilenin gıyabında olmalıdır.
2. İnsanların etrafında onların duasına "âmin" diyen ve müslümanlar için dua eden melekler vardır.
3. Müslüman kardeşinin gıyabında dua eden kimseye, istediğinin bir benzerinin verilmesi için melekler dua eder.[434]

1535. ...Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"En çabuk kabul edilen dua, gaibin gâib için yaptığı duadır"[435]

Açıklama

Tirmizi, hadis için "Hasen garibdir. Bu vecihten başka bir yolla tanımıyoruz." der.
Seneddeki Abdurrahman b. Ziyâd bazı yönlerden tenkîd edildiği için bu hadis zayıf kabul edilmiştir. Ancak bu za'fiyet, aynı mânâyı işaret eden diğer rivayetlerle takviye olmaktadır.
Hadis, kabul edilmeye en yakın duanın, bir müslümanın diğer bir müs-lümanın haberi olmadan onun için yaptığı dua olduğunu beyân etmektedir.
Buna sebeb bir önceki hadisin şerhinde izah edildiği üzere, bu tür duaların ihlâslı, gösteriş ve riyadan uzak olmasıdır.
Fazla bilgi için önceki hadise müracaat edilmelidir.[436]

1536. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kesinlikle kabul edilen üç dua vardır: Babanın duası, müsafi-rin duası ve mazlumun duası"[437]

Açıklama

Peygamber (s.a.) metinde belirtilen üç sınıfın dualarının mutlaka kabul edileceğim bildirmiştir.
Buna sebep, onların duadaki samimiyetleri ve Allah'a sığınmadaki ilerilikleridir. Buradaki üç sınıf, duası mutlaka kabul edilenlerin sayısını sınırlandırmak için sayılmış değildir. Bunlardan başka da duası makbul olanlar vardır. Tirmizî'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber adaletli devlet başkanının, oruçlunun iftar ettiği zamanki ve mazlumun dualarının geri çevrilmeyeceğim haber vermiştir.
Hadis-i şeriflerde mutlaka kabul edileceği bildirilen duaların hayırla mı, yoksa şerle mi ilgili olduğuna dair bir açıklık olmadığı için hükmün hem dua, hem de beddua için aynı olduğu söylenmektedir. Buna göre sayılan sınıfların hem duaları hem de bedduaları makbuldür.
Burada baba, duası makbul olanlar arasında sayıldığı halde, anadan söz edilmemiştir. Çünkü ananın duası, babaya nisbetle öncelikle kabule şayandır. Zira ananın, evlâdı için katlandığı sıkıntılar, babanın katlandıklarından daha çoktur.
Şu mealdeki âyet-i kerime bu hakikati ortaya koyar: "Biz insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu, güçsüzlükten, güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş banadır."[438]
Annenin evlâdına şefkati daha fazla olduğu için ona karşı olan bedduası makbul değildir. Çünkü ana, evladı için ne kadar beddua ederse etsin, bu gönülden olmaz. Hadis-i şerifte ananın zikredilmemesine bu da bir sebeb olabilir.
Müsâfirin kendisine iyilik yapana duası ya da kötülük yapana bedduasının kabulü, onun aczi ve tevâzuundan dolayıdır. Çünkü bir yerin yabancısı garibtir. Garibin yüreği yufka olur.
Duası makbul üçüncü kişi de mazlumdur. Mazlum, haksızlığa uğratılan kişidir. Bunun duasının kabule şâyân oluşuna sebep de onun acz ve düşkünlüğüdür. Şüphesiz mazlumun makbul olan duası, kendisine zulmedene yaptığı beddua ve iyilik yapana ettiği duadır.
Buhârî ve Müslim'in îbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet ettiklerine göre, Resûlullah (s.a.) Muaz b. Cebel (r.a.)'i Yemen'e gönderirken "- mazlumun bedduasından sakın, çünkü onunla Allah k'.c.) arasında örtü yoktur," buyurmuştur.
Mazlumun duasının makbul olması için onun müslüman ve muttaki olması şart değildir. Mazlum kâfir veya günahkâr bile olsa, duası makbuldür. Ebû Dâvûd el-Tay âlisi'nin Ebu Hüreyre vasıtasıyla Resulüllah'tan rivayet ettiği şu hadis, bunu açık olarak ortaya koymaktadır: "Fâcir bile olsa, mazlumun duası kabul edilir. Onun fiskı kendisini ilgilendirir." Aynı hadisin Bezzâr, İbn Hibbân ve Ahmed'deki rivayetinde "Kâfir bile olsa" ilâvesi de vardır.[439]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerifte babanın evlâdına, mazlumun kendisine zulmedene veya yardım edene ve musanrın ev sahibine dua ve beddualarının makbul olduğu bildirilmektedir.[440]

30. Bir Toplumdan Korkan Kimsenin Okuyacağı Dua

1537. ...Abdullah b. Kays (Ebû Musa el-Eş'arî)'dan rivayet edildiğine göre,
Resulullah (s.a.) bir kavmden korktuğu zaman; "Allahım! Senin, onların karşısına dikilmeni istiyoruz. Onların şerlerinden sana sığınıyoruz" derdi.[441]

Açıklama

"Senin onların karşısına dikilmeni istiyoruz" diye terceme ettiğimiz cümlesi, Allah dan düşmanların yönünü geri çevirmesini, serlerini defetmesini, müslümanlarla kâfirler arasına girmesini istemek mânâsına bir duadır. Çünkü Allah'ın kendilerine hasım olduğu bir milletin iflah olması mümkün olmadığı gibi, Allah'ın taraftan olduğu milletler için de yenilgi ve zillet söz konusu olmaz. Hadis-i şerif düşmandan korktuğu hallerde, Hz. Peygamber'in metinde geçen ifâdelerle Allah'a dua ettiği anlaşılmaktadır. "İnsan ve cinlerin şerrinden korunmuş olan Allah Resulü, nasıl olur da düşmandan korkar ve öyle dua etme ihtiyacını hisseder?" şeklindeki muhtemel soruyu şu şekillerde cevaplamak mümkündür.
1. Peygamber (s.a.)'in beşer olma haysiyetiyle böyle bir korkuya düşmesi muhtemeldir. Çünkü korkma insanda psikolojik bir vakıadır.
2. Hz. Peygamber'in korkusu kendisi açısından değil, ashabı yönündendir.
3. Resulullah (s.a.) korkmamıştır. Bu duayı ümmetine öğretmek için yapmıştır.[442]

Bazı Hükümler

1. Peygamberler de korku hissederler.
2.Bir topluluktan korkan kışı dua etmeli, Allah'a sığınmalıdır.[443]

31. İstihare

İstihare lügatte, “hayr" kökünden türeme olup "hayır isteme" manasınadır.
Istılahta, yapılmak istenilen bir şeyin hayırlı olup olmadığına dair mânevi bir işaret elde etmek.için yapılan duaya denir. Bu duadan önce "istihare namazı" denilen iki rekat namaz kılınır.

Bir kimse yapmayı tasarladığı mubah bir işin hayır veya şer mi, faydalı ya da zararlı mı olduğunu önceden kestiremez. Kendisi için hayatî önemi hâiz konularda karar vermekten âciz kalır, karar verme noktasında mütereddid ve tedirgin olabilir. Bu hal, insan yaratılışının gerçeğidir. Bu yüzden insanlar eskiden beri verecekleri mühim kararlardan önce bazı müsbet işaretler almak istemişler ve bu işaretlerin yollarını aramışlardır. İslâm-dışı toplumların bu durumlarda başvurduğu yol, genellikle falcılık ve kâhenet olmuştur. Eski Arablar arasında "Ezlâm" denilen bir fal çeşidi yaygındı. Arabların ezlâmi üç oktan ibaretti. Bunlardan birincisinde; "Emeranî Rabbî: Rabbim bana emretti"; ikincisinde "nehânî Rabbi: Rabbim beni nehyetti" üçüncüsünde de "Gaflet" yazılı idi. Bir iş yapmayı tasarlayan kişi belirli bir ücret veya kurban karşılığı bu oklardan çeker, birincisi çıkarsa tasarladığı işi tatbike koyulur, ikincisi çıkarsa vazgeçer, üçüncüsü çıkarsa fal tekrarlanırdı.
İslâm dini, "Ey inananlar, içki, kumar, putlar ve fal okları, şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki saadete eresiniz"[444] âyeti ile falcılığı yasaklamış hüsnü zan, iyi söz ve istihareyi tavsiye etmiştir.
İstihare namazı ve duası mü'mine ruhî bir dayanak olduğu için Hz. Peygamber falcılığa ve kehânete karşı istihareye büyük önem vermiştir. Bu babdaki hadis de geleceği üzere Hz. Câbir'in tabiriyle istihare duasını Kur'an-ı Kerim öğretir gibi öğretmiştir.
Ebû Davud'un Hz. Câbir'den naklettiği istihare duası ayrıca İbn Mes'-ud, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Hz. Ebû Bekir, Ebû Saîd el Hudrî, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik gibi büyük sahâbiler tarafından da rivayet edilmiştir. Bu durumda istiharenin önemine işaret eder.
Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bir hadisde Peygamber (s.a.); "İstihare eden ziyan etmez, danışarak hareket eden pişman olmaz, tutumlu olan da muhtaç duruma düşmez" buyurmuştur.
Evlenme, ticârete atılma, uzun yolculuğa çıkma gibi önemli olayların sonucu, işin başında kestirilemez. Kâr mı zarar mı elde edileceği, hayırlı olup olmayacağı önceden bilinemez. Kişinin yapıp yapmamakta serbest olduğu bu durumlarda istihare mü'min için önemli bir dayanaktır. Gönlün sonu bilinmeyen şeye yönelmesi kadar zor bir şey yoktur. Hepimizin başından geçen ve geçmekte olan akıl ve bilgimizle halli mümkün olmayan böyle müşkül zamanlarda mü'minler için istihare, ruhu takviye eden ilâhî bir sığınaktır. Fikrî karışık ve kararsız olduğu bir sırada mü'minin Allah'ın huzurunda el bağlayarak iki rekat namaz kılması peşinden diz çöküp duâ etmesi, Rabbin-den, kendisim hayır ve saadete yöneltmesini dilemesi şüphesiz gönlünde bir hafiflik doğurur. Allah'ın, duâ edenin duasını kabul edeceğine dair va'dini bilip inanarak ona dua etmesi, kendisine hayrın geleceğinden emin olarak irâdesini kuvvetlendirir, istihare ettiği iş hakkında gönlünde bir genişlik ve huzur belirir. Eğer ilk istiharesi sonunda tam bir huzura kavuşamazsa, istiharesini yediye kadar tekrar eder. Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber; "Ey Enes! Bir işe teşebbüs etmek istediğinde o iş hakkında yedi kere istihare et. Sonra gönlünden geçen temayüle bak. Çünkü hayır gönlündeki temayüldedir," buyurur.
İstiharenin kabule şâyân olup olmamasında istihare edenin imanı ve samimiyetinin büyük tesiri vardır. Seçkin kişilerin vicdanlarındaki safiyet, ahlâk ve inançlarındaki sağlamlığın tesiri ile kalbleri ilâhî feyzlere hazır olur. Kendilerinde böyle faziletleri görmeyenlerin iman ve ahlâkları konusunda hüsn-ü zan besledikleri kişilere istihare ettirmeleri daha uygundur, diyenler dahi vardır.
İstiharede tüm işlerimizi Allah'a bırakmak gibi fevkalâde önemli bir ahlâkî ve dinî davranış vardır. "Sizin hoşlanmadığınız nice şeylerin hakkınızda hayır olması umulur"[445] âyetinin delaletiyle anlıyoruz ki, insanlığın idraki, henüz tahakkuk etmemiş olayların sonucunu anlamaya yeterli değildir. Nitekim bizim şer zannettiğimiz nice olayların sonucunun hayır, ya da hayır zannettiklerimizin neticesinin şer olduğu çok çok karşılaştığımız olaylardandır. İşte istihare kişinin yapacağı işte, o işin sonucunu ta evvelden bilen Rabbin-den kendisini hayra yöneltmesini dilemesidir.
İstiharede bulunan kişi, "Ya Rabbî! Yapmayı tasarladığım şu işin sonunun hayır mı yoksa şer mi olacağını bilmekten âcizim" diyerek kendisinin bilmediğini itiraf edip, aczini ortaya koyması ehl-i sünnet akidesidir. İnsanların bilmesi Allah'ın bildirmesiyledir. Bu inançla işlerini Allah'a havale eden kişi, işlerin sonunda sıkıntıya düşmez.
Şunu belirtmek gerekir ki, istihare sonunun hayır mı yoksa şer mi olduğu bilinmeyen mubah işlerde veya yapılıp yapılmamakta muhayyer olunan ya da vakti geniş olan vâcib ve müstehaplarda meşru ve menduptur. Ama ilim tahsil etmek gibi sonunun hayır olduğu belli olan durumlarda yâ da mekruh veya haramları terk ve vakti sınırlı olan farz ve vâcibleri eda konusunda istihare yapılmaz.
İstiharenin şekli, zamanı, istihare namazı şartları vs. babın hadisinin tercemesinden sonra şerh bölümünde verilecektir.
İstiharenin mânâ ve önemine dâir olan bu girişten sonra şimdi hadisin terceme ve izahına geçebiliriz.[446]

1538. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bize Kur'an-ı Kerim'den bir sure öğretir gibi istihareyi öğretir ve buyururdu ki:
"Biriniz bir işe kalben azmettiğinde, farzın dışında (nafile olarak) iki rekat namaz kılsın ve şöyle dua etsin: Allah'ım bilgin ile bana hakkımda hayırlı olanı bildirmeni dilerim. Gücün yettiği için bana güç vermeni isterim. Hayırlı olan tarafın bana açıklanması için senin o büyük fazl (ve kerem)inden isterim. Çünkü senin gücün yeter, bense güçsüzüm. Sen bilirsin, bense bilmem. Sen gayblan da pek yakından bilirsin.
Allah'ım! Eğer şu işin -yapmak istediği şeyi isim olarak söyler-benim dinim, yaşayışım, âhiretim ve işimin sonu açısından bana hayırlı olduğunu bilirsen (ki, şüphesiz bilirsin) bunu bana nasib ve müyesser eyle, o işte bana feyz ve bereket ver.
Allah'ım! Eğer bilirsen ki (bildiğinde şüphe yoktur) şu iş -evvelkinde olduğu gibi (benim dinim, yaşayışım^ âhiretim ve işimin sonu itibariyle)- şer ise, beni o işten ve onu benden çevir. Benim için hayır nerede ise, onu bana mukadder ve müyesser eyle. Gönlümü o işten hoşnut kıl."
Yada istihare yapan kişi sözlerinin yerine, " = dünya ve âhiretim hakkında da" diyebilir.[447]
İbn Mesleme ve İbn İsa, (hadisi rivayet ederlerken) Muhammed b. el-Münkedir ve Câbir kelimelerinden önce "ân"lafzını kullanmışlardır.[448]

Açıklama

Hadis-i şerif Müslümamn tüm işlerinde istihare yapmasını emretmekte ve istihare dua ve namazını tarif etmektedir. Hz.Peygamberin bu emri bir tavsiye niteliğindedir. Vücüba değil, nedbe delâlet eder. Ayrıca hadis-i şerifte istihare için herhangi bir iş ayırımı yapılmamıştır, genel bir ifade kullanılmıştır. Buharı'deki:
"Resûlullah (s.a.) bize tüm işlerde istihareyi öğretirdi" mealindeki hadis de istiharenin ayırım yapılmadan bütün işlerde müstehâb olduğu zannı vermektedir. Fakat bu hadiste umum kast edilmemiş istiharenin meşru olduğu tüm işler murad edilmiştir. Hangi tür işlerin istihareye konu olacağı hadisten önceki mukaddimede belirtilmiştir.
Râvî Hz. Câbir'in; "Resûlullah bize istihareyi Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi" demesi, Hz. Peygamberdin istihareye ne derece önem verdiğini gösterdiği gibi insanların ona olan ihtiyacına da işaret etmektedir.
Peygamber (s.a.) istihare için bir işe kalben azmedilmesini şart koşmuş ve bu azmi "hemm" ile ifâde etmiştir. Bu demektir ki, "hemm"in dışında kalbe gelen duygu ve arzulardan dolayı istihare yapılmaz.
İnsanın kalbine gelen his ve arzuların bir kaç derecesi vardır. Bunlar:
1. Hâcis: Kalbde belirip sür'atle geçen his,
2. Hatır: Kalbde belirip kısa bir müddet eğlenen duygu.
3. Hadisü'n-nefs: Bir duygunun kalbde belirip beğenilmesi, güzel görülmesidir.
Kalbe gelen bu arzular ister iyi, ister kötü olsun, sevab veya günaha konu değildir. Ceza ve mükâfatı gerektirmez.
4. Hemm: Kalbe gelen bir arzuyu yapmanın tercih noktasına gelinmesidir. Bu dereceye ulaşan iyi arzular için sevab yazılır, kötüleri için günah yazılmaz.
5. Azm: Kalbde beliren bir şeye kat'î olarak karar verilmesi, O şeyin kalbde tam olarak yerleşmesi. Bu dereceye ulaşan arzuların hem iyileri hem de kötüleri yazılır, sevab veya günâha sebeb olur.
îşte istihare bu derecelerin dördüncüsü yani "hemm" ile ilgilidir. Çünkü iş "azm" derecesine ulaşmışsa kişi onu yapmaya kesin karar vermiş, irâdesini bir tarafa çevirmiştir. Bu merhalede olan bir kararı için istihare yapan bir kişi arzusuna aykırı bir sonucun belirmesinden çekinir. Dolayısıyle bu şekilde bir kararlılığa sahip olan kişinin istiharesinden sağlıklı bir sonucun alınması güçtür.
Kalbindeki arzu ilk üç derecede olan kişinin istiharesi ise, gereksizdir. Çünkü bu durumda olan kişi henüz bir işi arzu etme noktasına gelmiş değildir.
Hadisteki “hemm"den maksadın, azm olmasının muhtemel olduğu görüşünde olanlar da vardır.
İbn Ebî Cemre kalbin eğilimlerini "hemme, lemme, hatre, niyet, irâde ve azimet" olmak üzere altıya ayırmış, bunlardan ilk üçünün kalbe bir doğuş olup orada kalmadığını dolayısıyla bunlara hiçbir şer'î hükmün terettüp etmediğini söylemiştir. Son üçünde ise, şuurun, yapıp yapmamaktan bir tarafa kesin olarak temayülü ve sahibinin o emre tamamen teveccühü vardır. Bu çeşit ruhî haller sevab veya günaha sebeptir.
İbn Ebi Cemre istiharenin ikinci gruptaki dereceleri olmadan ilk üç derece esnasında yapılması gerektiğini söyler ve hadis-i şerifteki "hemm" tâbirinden Resûlullah'ın muradının da bu olduğunun anlaşıldığını kayd eder.
Hz. Peygamber, bir şeyi yapmak isteyen kişinin önce iki rekat namaz kılacağını ama bu namazın farzların hâricinde bir namaz olacağını belirtmiştir. Bu ifâdeden, revâtib sünnetlerin de istihare namazı yerine geçebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu durumda Nevevî'nin beyânına göre, sünnetin istihare niyeti ile kılınması gerekir.
Zeynuddin îrâkî, istihare hadisinin çeşitli rivayetlerinin hiçbirisinde istihare namazında okunacak sûre veya âyet konusunda hiçbir açıklığın olmadığını söyler. Nevevî ve Gazâlî ise, istihare namazının birinci rekatında Fâtiha'dan sonra "Kâfirim" ikincisinde ise, "İhlâs" sûrelerini okumanın müstehab olduğunu belirtirler. Birinci rekatte Fâtiha'dan sonra Kasas Sûresinin (sure 28) 68. ve 69. ayetlerini, ikincisinde de; Ahzab suresinin (sure 33) 36. ayetini okumanın müstehab olduğunu söyleyenlerde vardır.
En güzelinin bu farklı rivayetleri birleştirerek; birinci rekatte Kâfirim suresi ile Kasas suresinin 6. ve 69. âyetlerini; ikinci rekatte de İhlâs Suresi ile Ahzab Suresinin 36. âyetini birlikte okumak olduğu da belirtilmektedir.
Hadis-i şerifte istihare namazı için bir zamanın tayin edilmemiş olmasından, namaz kılınması mekruh olan vakitlerin dışında herhangi bir vakitte istihare namazının kılınabileceği sonucuna varılmıştır. Ama uygulama genellikle namazın gece yatmadan evvel kılınıp abdestli olarak yatılması biçimindedir. İstihare namazının duadan önce olması istihare edenin dünya ve âhiret saadetlerini müştereken istediğine işaret hikmetine dayanır.
İstihare duâsındaki şart cümlesinin tam Türkçe karşılığı "Allah'ım, eğer sen bflirsen"dir. Allah'ın bilmediği hiçbir şey olmadığı halde, ibarenin sanki Allah'ın ilminde şüphe varmış gibi bir ifâde ile sunuluşu üç ayrı yolla tefsir edilmiştir:
a. Bu sözün mânâsı "senin ezeli ilminde bu işin benim hakkımda hayırlı olduğu takdir edilmişse" demektir. Bu tefsir Aliyyü'l-Kaari'ye aittir.
b. Tiybî'ye göre mânâ: "Allah'ım, sen bilirsin" demektir.
c. Burada "tecâhül-i arif" denilen edebî sanat vardır. Bu san'at kişinin bildiğini daha kesin olarak ifade etmek için kullandığı bir söz şeklidir.
îlk iki tefsir sözü zahirinden çıkarmayı gerektirdiği halde, üçüncüsünde böyle bir zorunluluk yoktur. Onun için terceme üçüncü şıkka göre yapılmıştır. Allah'ın her şeyi bildiğine parantez içerisinde işaret edilmiştir.
Duadaki "bana nasib et" diye terceme ettiğimiz ifâdesi de ulemânın izahına konu olmuştur:
sözünü dâl'inötresiile zabt edenler olmuştur: "Bu işi bana makdur ve müyesser eyle" demektir. Dua, lügavî konulusu itibariyle geleceğe bağlıdır, geçmişe şâmil olmaz. Çünkü duâ bir talebtir, geçmişi taleb ise, muhaldir. Buna göre istihare duasının

gereği ilahî takdirin gelecek zamanda vücudunu kabul demek olur. Halbuki ilâhî takdirin tümü ezelîdir. Ezelde vaki olmuştur, kulun duâsıyle veya başka bir sebeble Allah'ın takdirini baştan istemesi mümkün değildir. Bundan dolayı istihare duâsındaki takdir, mecaz olarak ' 'teysir: kolaylık" manâsına hami olunur. Bu suretle ifâdesi atf-ı tefsir olur. Bazıları ise, üzerinde durulan tâbiri; "Allah'ım! Bu işi benim kudretimin altına koy, bana bu işi başaracak güç ver" diye tefsir etmişlerdir.
Nevevî, istiharede bulunan bir kimsenin istihare neticesinde kalbinin karar kıldığı şeyi yapması gerektiğini söyleyerek şöyle der: "Kişi istihareden önce gönlüne gelen açık arzuya itimad etmemeli, şahsî ihtiyarını terk etmelidir. Aksi halde Allah için değil, kendi hevesi için istihare etmiş olur."
Aliyyu'l-Karî'nin ifâdesine göre, "bir iş için istiharede bulunan kişi, istihareden sonra gönlünde nefsinin isteklerinden ayrı bir genişlik ve meylin uyanması için bir müddet beklemesi gerekir. Bu müddet zarfında gönlünde açık bir temayül belirmezse, zahir olan, bu açık meyi belirinceye kadar istihare namazına devam etmesidir. Bazıları yediye kadar tekrar edeceğini söyler, îş acele olur da tekrara tahammül bulunmazsa, şu şekilde duâ edilmelidir: "Allah'ım, bana hayır ver, benim için hayrı seç ve beni kendi ihtiyarıma bırakma."
İstihare namazım kılmak mümkün olmaz ise, sadece duâsıyle iktifa edilir. Bazı rivayet farkları yüzünden çeşitli kaynaklarda zikredilen istihare duaları arasında ufak tefek ayrılıklar varsa da bunlar mânâya tesir edecek ehemmiyette değildir ve bu duaların hepsi istihare duasıdır. Herhangi birisinin okunması caizdir.
İstihare yapmak isteyen kişi yukarıda izah edildiği şekilde önce iki rekat namaz kılar. Bu namazın birinci rekatinde (Meşhur görüşe göre) Kâfirûn, ikincisinde de İhlâs sûresini okur. Namazdan sonra istihare duasını okur ve abdestli olarak kıbleye doğru yönelip yatar. Rüyasında beyaz veya yeşil görmesi hayra, siyah veya kırmızı görmesi ise, şerre alâmet sayılır. Ancak, bunun dayanağım bilmiyoruz. Bu şekilde yedi gece tekrarlanması ve kalbe ilk gelene bakılması bir hadis-i şerifte belirtilmiştir.[449]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif Hz. Peygamberin ümmetine olan şefkatine ve onun her fırsatta ümmetine hayır yollarını gösterdiğine delildir.
2. İyiliği veya fenalığı bilinmeyen işler için istihare namazı ve duası müstehabtır. Bu konudaki bazı hadislere şerh esnasında temas edilmiştir. Hâ-kim'in Sa'd b. Ebi Vafckâs (r.a.) vasıtasiyle Resûlullah (s.a.)'dan rivayet ettiği bir hadisi de şu mealdedir: "Çok istihare yapması ve Allah'ın hükmüne razı olması Ademoğlumın saadetinden, istihareyi terk etmesi ve Allah'ın hükmüne rızasızlığı da onun bedbahtlığındandır."[450]
3. Kul tüm işlerini Allah'a havale etmelidir.
4. Kulların bilgi ve güçleri Allah'ın bildirmesi ve kuvvet vermesine bağlıdır. Bu, ehl-i sünnet akidesidir.
5. İstihare için muayyen bir vakit yoktur. Mekruh vakitler dışında her zaman yapılabilir.[451]

32. İstiaze

1539. ...Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem, beş şeyden (Allah'a) sığınırdı: Korkaklıktan, cimrilikten, kötü ömür (ihtiyarlık)dan, kalb fitnesinden ve kabir azabından.[452]

Açıklama

Hadis-i şerif, Peygamber (s.a.)'in beş şeyden Allah'a sığındığını göstermektedir. Ancak bu sayı Resulüllah'ın Allah'a sığındığı şeyleri tahdid anlamında alınmamalıdır. Nitekim ileride gelecek olan hadislerde Hz. Peygamber'in başka şeylerden de Allah'a sığındığı belirtilmektedir. Hz. Ömer'in Efendimizi bu beş şeyden istiâze ederken işitip haber vermesi başka şeylerden istiâze etmediğine delâlet etmez.
Resul-i Ekrem'in bu beş şeyden Allah'a sığınmasındaki hikmetleri şu şekilde izah etmek mümkündür:
Korkaklık: Müslümamn cihâd etmesine, emir bil-ma'ruf nehy-i ani'l-münker vazifesini yerine getirmesine ve zâlim sultan karşısında hakkı söylemesine mânidir. Kişinin âsileri cezalandırmasına, mazlumlara yardım etmesine engeldir. Onun için müslümana yakışmayan bir haslettir. Bu yüzden Resul-i Ekrem korkaklıktan Allah'a sığınmıştır.
Korkaklığın zıddı cesarettir. Korkaklık ne derece beğenilmeyen bir huysa, cesaret de o nisbette övgüye lâyık bir haslettir. Cesaretli kişiler, ihtiyaç zamanında tehlikelerden yılmazlar. Cesaretin aşırı derecesine "tehevvür" denilir. Bir şeyin ilerisini gerisini düşünmeden heyecanla atılmak tedbirsizliktir, tehevvürdür. Korkaklık gibi tehevvür de kötü bir özelliktir.
Resul-i Ekrem bir hadis-i şerifte: "Korkaklıkta ar, ileri gitmekte şeref vardır. İnsan korku ile kaderin hükmünden kurtulamaz" buyurur.
Cimrilik: Aklın ve dinin maddi yardım yapılmasını gerekli kıldığı yerlere yardım etmemektir. Örf itibariyle "mâlî görevleri ifa etmemek" şeklinde tarif edilen cimriliğe arablar, "ihtiyacından fazla olan şeyi, isteyenden kıskanmak" demişlerdir. Türkçede cimriliğe, pintilik de denilir.
Cimrilik, müslümamn mâîî ibâdetleri yapmasına mani olur. Fakir ve muhtaçlara yardım duygusunu köreltir. Kişiyi bencilleştirir. Mal ve dünya sevgisini artırıp âh'reti unutturur. Şu mealdeki âyet-i kerime, cimriliğin ne kadar kötü olduğunu en açık şekilde ortaya koymaktadır. "Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu, onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah işlediklerinizden haberdârdır."[453]

Cimriliğin kötülüğü konusunda bir çok hadis-i şerif vardır. Bunlardan en şümullüsü "Mü'min cimri olur mu?" sorusuna Resûlullah'ın verdiği "Hayır" cevabıdır.
Cimriliğin zıddı cömertliktir. Cömert insanlar, muhtaçlara ve hayır kurumlarına yardım ederler. Müsafire ikram etmekten zevk duyarlar. Ferdî ve sosyal her türlü hayırlı şeylere koşarlar. Bunu bir başkasının ayıplamasından veya zorlamasından değil. İçten gelerek yaparlar. Cömert olanlar aynı zamanda tasarruf sahibi de olurlar. Çünkü tasarruf hiç sarfetmemek ya da vara yoğa saçıp savurmak değil, kişinin şahsiyet ve mevkiine göre harcaması demektir.
Hz. Peygamber bir hadis-i şerifte "Cömerdin yemeği şifa, cimrinin yemeği ise, hastalıktır" buyurarak, bu iki hasletin mevkilerini gayet güzel bir şekilde ifâde etmiştir.
Cömertliğin aşırısı israftır, saçıp savurmadır. İslâm bunu da yasaklamıştır. Bir âyet-i kerimede, "Yeyiniz, içiniz ama israf etmeyiniz, şüphesiz O (Allah) israf edenleri sevmez"[454] buyurulmaktadır.
Kötü ömür: Tercemede de işaret edildiği üzere ihtiyarlıktan kinayedir. Ancak maksat, şuurun kaybedilmesine sebeb olan arzu ve duyguların çocuk arzu ve duygularına dönüştüğü derecedeki ihtiyarlıktır. Kur'an-ı Kerim bu devreyi diye tanımlar. Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Allah (c.c.) sizi yaratmıştır. Sonra öldürecektir, içinizden bir kısmı da ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki, bilirken bilmez olurlar, doğrusu Allah bilendir, her şeye kadirdir"[455]
Buharî'nin Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiği bir hadiste belirtildiğine göre Peygamber (s.a.), "Allahım! Erzel-i ömre (ömrün en rezil haline) döndürülmekten de sana sığınırını"[456] diye dua etmiştir.
Söylediğini bilmez, şuuruna sahib olamaz, ibâdetleri hakkıyla yapamaz bir hale gelen, çocukların maskarası olan bir ihtiyar gözönüne alınırsa, Hz. Peygamber'in duasındaki hikmet daha kolay anlaşılır.
Kalbin Fitnesi: Kalbe gelen şeytânı vesveseler, günâh işleme ve isyan arzusu, kin, kıskançlık, bozuk inanç ve kötü ahlâk gibi kalbi kaplayan şeylerdir. İbnu'l-Cevzî kalbin fitnesini "kişinin tevbe etmeden ölmesi" diye tarif etmiştir. Tıybî ise, maksadın; "Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah böylece inanmayanları küfür bataklığına bırakır"[457] âyet-i kerimesindeki darlık olduğunu söyler.
Bu anlayışa göre kalbin fitnesi, dünyaya sarılmak, âhiretten yüz çevirmektir. Çünkü bu durumda olan kişinin iman ve İslama gönül vermesi, taate devam etmesi dikine göğe tırmanmak gibi imkânsız hâle gelir. İslâm ve istikâmet deyince canı sıkılır, daralır, bunalır. Tıkanır, yan büker, yoldan çıkar, içinden çıkılmaz bataklara batar, gider.
Resûlullah'ın kalbin fitnesinden Allah'a sığınmasına sebeb, kalbin bozukluğunun bedenin tümünün bozukluğuna sebeb olmasıdır. Çünkü onun bozulması ile tüm beden bozulur, onun düzelmesiyle tüm vücud düzelir. Bundan dolayı: "Kalb melik, beden ve uzuvlar tebaa gibidir. Tebaa melikin düzgünlüğü ile düzgün, bozukluğu ile bozuk olur" denilmiştir. Aynı şekilde kalb tarlaya, vücudun hareketleri de bitkiye benzetilir; arazi ne kadar iyi olursa, mahsulü de o ölçüde iyi olur. Arazinin bozukluğu bitkinin de bozukluğuna sebeb olur. Nitekim Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur: "İyi toprak Ruh bini ti izniyle bitki verir, çorak toprak kavruk bitki çıkarır. Şükredecek millet için böylece âyetleri yerli yerince açıklarız."[458]
Buhârî ve Müslim'in Nu'man b. Beşir (r.anhuma)'dan rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (s.a.); "...Haberiniz olsun! Bedende bir et parçası vardır; o iyi olduğu zaman tüm beden iyi olur, o bozulduğu zaman da tüm vücud bozulur. Dikkat edin o kalbtir" buyurmuştur.[459]
Bu izahlar ve nakiller gözönüne alınınca, Hz. Peygamberin, vücudun azalarının yaptıklarından değil de kalbin fitnesinden Allah'a sığınmasında-ki hikmet daha iyi anlaşılır.
Kabir Azabı: Hadisimize göre, Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı şeylerin sonuncusu kabir azabıdır. Ölen kişinin Cennet mükâfatından önce alacağı bir mükâfat veya Cehennem azabından evvel göreceği bir azab vardır. Bu azab öldükten hemen sonra münker-nekir denilen meleklerin sorularından itibaren başlar.
Her ne kadar bu azaba kabir azabı deniyorsa da, haddizatında kabre mahsus değildir. Ceset bir denizin dibinde veya bir canavarın karnında bile olsa, bu azab ile karşılaşacaktır. Bu azaba kabir azabı denilmesi insanların büyük çoğunluğunun karada ölüp kabre gömülmesinden dolayıdır.
Kabir bir azab yeri olduğu gibi bir mükâfat yeri de olabilir. Nitekim Tirmizî'nin Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği uzunca bir hadisin sonunda Hz. Peygamber'in "Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da Cehennem çukurlarından bir çukurdur" buyurduğu belirtilmektedir. Kişinin kabirde karşılaşacağı şeyin ceza da mükâfat da olması muhtemel olduğu halde, daha çok kabir azabı diye meşhur olmasına sebep, allâme Taftazânî'nin ifâdesine göre; ya kabir azabı konusundaki hadislerin çokluğu ya da ölenlerin büyük çoğunluğunun azabı hakkeden kâfirler ve âsiler olmasıdır.
Ehl-i Sünnet ulemasının tümüne göre kabir azabı haktır. Bazı Mu'tezilelerle Peygamberliğin aslında Hz. Ali'nin hakkı olduğunu fakat Cebrail'in yanlışlıkla Muhammed (s.a.)'e getirdiğini iddia eden Râfizîler, kabir azabını inkâr ederler.
Kabir azabının varlığına delâlet eden âyet ve hadislere geçmeden önce kabul etmeyenlerin itirazlarını ve bu itirazlara verilen cevablara kısaca göz atalım.
Kabir azabını kabul etmeyenlerin itirazları aklî ve naklî olmak üzere iki grubta toplanabilir:
a. Aklî itirazlar: Ölü taş gibidir, kendisinde ne hayat ne de idrâk mevcûddur. Hayat ve idrâk olmayan câmid bir şeye azab mümkün değildir.
Bu itiraza şu şekilde cevab verilmiştir:
Allah (c.c.) tüm azablarda veya bir kısmında azabın vereceği acıyı veya nimetin vereceği lezzeti alacak kadar bir hayat halk edebilir. Bu, yeşil ağaçta ateşi gizlemekten daha zor değildir. Azab için ruhun bedene iadesi, azabın, izinin görülmesi şart değildir. Nitekim suda boğulan veya vahşi hayvanlar tarafından yenilenler de azab çekerler, ama bu görülmez. Allah (c.c.)'ın gücünü kudretini ve onun akü almaz eser ve sırlarını düşünen kişi bunu garib bulmaz.
b. Naklî itirazlar: Bunlar da şu âyetlere dayanır:

1. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de “ = (Cennetlikler) orada ilk ölümden başka bir Ölüm tadmazlar.,.'[460] buyurmaktadır. Bu âyet insanların dünyadakinden başka ölüm tadmayacaklarını bildirmekte, dolayısıyle de kabir hayatının olmadığına işaret etmektedir.
2. “Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin... derler"[461] âyeti iki ölüm ve iki dirilme olduğunu haber veriyor. Eğer kabir hayatı olsaydı dirilişin üç olması gerekirdi. Biri dünyada (doğum), biri kabirde, biri de haşirde.
3. “Sen kabirlerdekilere işittiremezsin"[462] Bu âyette Cenab-ı Hak iman etmeyen inatçı kâfirleri kabirdeki ölülere benzetmiş ve kabirdeki ölülerin işitmeyeceği gibi bu kâfirlerin de söz dinlemeyecek derecede hissiz olduklarını belirtmiştir. Bu âyet de kabir hayatının olmadığına delâlet etmektedir.
Kabir hayatını inkâr edenlerin görüşlerine esas aldıkları bu âyet-i kerimeleri şimdi sırayla kabir hayatının varlığına işaret eden âyetlerin ve bunu açıkça belirten hadislerin ışığı altında, kabir azabını ve mükâfatını kabul eden ulemânın çoğunluğunun bu âyetleri izahına göz atalım.
1. İlk âyetteki birinci ölüm muhale bağlanarak, cennetliklerin ebediyyen ölmeyeceklerine dair olan hükmü kuvvetlendirmekten ibarettir. Maksat şudur: "Cennette ölüm farzedilse dünyadaki ölüme kıyasla bir kere olması gerekir. Halbuki Cennette o tek ölüm bile yoktur". Ayrıca birin veya ikinin isbâtı, daha fazlasının olmamasını gerektirmez. Dolayısıyla bu âyet kabir hayatının olmamasını gerektirmez.
2. İkinci âyetteki iki ölüm ve iki diriltmeden maksat dünyadaki ve kabirdeki hayatlar ve ölümlerdir." = Bizi dirilttin" sözlerinde âhiret hayatı açıkça zahir olduğu için o hayat âyetteki "iki kere" ifâdesinin şümulünde değildir.
3. Üçüncü âyetten istifâde ile kabirdekilerin duymaması da onların azab görmeyeceklerine delâlet etmez. Çünkü onların duymamaları, idrak etmemelerini gerektirmez. Öyle olsaydı, sağırların hiçbir şey idrak etmemeleri gerekirdi. O halde .bu âyet de kabir azabının olmayışına delâlet etmez.
Şimdi de kabir hayatının ve bunun neticesi olarak kabir azabının varlığına işaret eden delillere bakalım.
ayetler:
l. Kim de beni anmaktan yüz çevirirse, şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak hasrederiz"[463] İbn Hıbbân'ın tahricine göre Hz. Peygamber (s.a.) buradaki “ = dar bir geçim"i kabir aza-
bıyla tefsir etmiştir.
2. " = Çoğunlukla övünmek sîzi o kadar oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz"[464]
Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Ali: "Biz kabir azabı hakkında şüphe edip duruyorduk, nihayet Allah (c.c) sûresini indirdi" demiştir.
3. = Biz onlara iki kere azab edeceğiz."[465] Katâde ve Rabî b. Enes, bu âyetin tefsirinde azabın birinin dUnyada, diğerinin kabirde olacağını söylemişlerdir.
4 . Nihayet Allah (c.c.) onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu.Fir'avun'un kavmini ise, kötü azab kuşatıverdi. (Azabdan biri de) ateştir ki, onlar sabah akşam buna arz olunurlar. Kıyametin kopacağı gün de "Fir'avn âlini azabın en çetinine sokun" denilecek."[466]
Âyet-i kerimeler Fir'avn ve peşinden gidenlerin uğrayacakları üç azabı haber vermektedir. Bunlardan birincisi, Fir'avn'ın kavmini "kötü bir azabın kuşatması"dır ki, dünyada uğratıldıkları denizde boğulma (vb.) azabla-rıdır. İkincisi, "Sabah akşam arz olunacakları ateştir."
Kurtubî, bu azaba arz olunmanın berzahta vuku bulacağı hususunda müfessirlerin cumhurunun ittifakı olduğunu söyler. Mücâhid, İkrime, Mu-kâtil, Muhammed b. Ka'b gibi eski müfessirler ise, bu azabın, kabir azabı olduğunu söylerler. İbn Mes'ud (r.a.)'un "Fir'avn âline ve kâfirlerden Fir'avn ayarında olanlara sabah akşam cehennemdeki duraklan gösterilecek ve işte ilerideki eviniz burasıdır denilecektir" dediği rivayet edilir.
Üçüncüsü, "Fir'avn ehlini azabın en çetinine sokun" denilecektir. Bu azab da âhiretteki Cehennem azabıdır. Bu grubda zikredilen azabın öncekine atıf edâtiyle bağlanması iki azabın ayrı ayrı olmasını gerektirir. Çünkü ma'tûf, mâtufün-aleyhden başka olur.
Hadîsler:
1. Üzerinde durduğumuz hadiste Efendimiz kabir azabından Allah'a sığındığına göre kabir azabı vardır.
2. "Namazda dua" konusunda (hadis no: 880) Peygamber (s.a.)'in namazda iken, kabir azabından, Deccâl'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden günâhtan ve borçtan Allah'a sığındığı bildirilmektedir.
3. Kitâbü's-Sünne'de gelecek olan 4753 numaralı hadiste Hz. Peygamberin iki veya üç kere "kabir azabından Allah'a sığınınız" buyurduğu rivayet edilmiştir.
4. Yine Kitâbü's-Sünne'de 4750 numaralı hadiste belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) müslümana kabirde soru sorulacağını haber vermiştir.
5. "Kabir azabının çoğu idrardandır."
6. İbn Abbas (r.anhuma)'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber iki yeni kabrin yanından geçerken "şüphesiz bu ikisine azab ediliyor..." buyurmuştur. Aynı mânâda Ebü Bekre'den de bir rivayet vardır.
7. "...Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da Cehennem çukurlarından bir çukurdur."
8. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) "Kabir azabı haktır" buyurmuştur.
9. Buhârî'nin rivayetine göre, bir yahudi karısı Aişe (r.anha)'ya gelip "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua etmiş, bunun üzerine Hz. Aişe, Resulüllah'a "insanlar kabirlerinde azab edilecekler mi?" diye sormuş. Efendimiz de "ondan (kabir azabından) Allah'a sığınırım" buyurmuştur.
Serrâc'ın Müsned'inde Mesrûk'dan bu hâdise nakledilirken, Peygamber (s.a.)'in "Evet kabir azabı haktır" buyurduğu rivayet edilir.

Kabir azabının varlığına açıkça işaret eden başka hadisler de vardır. Bunların tamamım buraya nakletmek geniş yer kaplayacaktır. Onun için bu kadarla iktifa ediyoruz, Akâid ulemâsının kabir azabı hakkındaki hadislerin çokluğundan dolayı bunun manen mütevâtir sayıldığım söyledikleri de göz-önüne alınırsa, artık bunu inkâra mecal kalmadığı ortaya çıkar.
Kabir azabının tahakkuku için ölünün diriltilmesinin şart olup olmadığında farklı görüşler vardır. Sahih görüşe göre ölünün diriltilmesi gerekir. Bunu gerekli görenler de ruhun iadesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe'nin bu konuda görüş beyân etmediği nakledilir.[467]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, günahlardan masum olmasına ve devamlı surette Allah in kontrol ve gözetimi altında bulunmasına rağmen, Rasulullah'ın devamlı olarak dua ettiğine ve kendisini kötülüklerden koruması için Allah'a yalvardığına delalet etmektedir.
Hz. Peygamberin bu duası ümmetine öğretmek ya da Allah karşısındaki muhtaçlığını hissettirmek gayesine mebnî olmalıdır.
2. Kabir azabı haktır.[468]

1540. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (s.a.); "Allahım! Şüphesiz ben acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, cimrilik ve ihtiyarlıktan sana sığınının. Kabir azabından, ölümün ve hayatın fitnesinden sana sığınırım" diye dua edermiş.[469]

Açıklama

Bundan evvelki hadisin açıklamasında Peygamber (s.a.)'in değişik ifâdelerle hayatın bazı sıkıntılarından Allah'a sığındığı belirtilmişti. Bu hadis-i şerifte belirtilen ve tab'an insanın hoşuna gitmeyen şeyler de Efendimizin isti'âzesine konu olmuştur. Bunlardan bir kısmının izahı önceki hadiste geçti orada geçmeyenler şunlardır:
Acizlik: Bu terim esas itibariyle bir şeye güç yetirememe manasınadır. Burada kast edilen hayır ve ibâdetten düşmana karşı durmaktan acizliktir. Yoksa mutlak manâsıyla Allah'tan başka her varlık âcizdir. Aczin insandan soyutlanması mümkün değildir.
Tenbellik: Bundan murad, dünyevî işlerdeki tenbellik olabileceği gibi hayır ve hasenatta ağır davranma anlamındaki tenbellik de olabilir.
Korkaklık, cimrilik ve ihtiyarlık ile kabir azabı önceki hadisin açıklama kısmında geçmiştir. Ancak ihtiyarlık evvelki hadiste "Sû'ül-ömr" olarak ifâde edilmişti.
Ölüm ve hayatın fitnesinden maksadın ne olduğuna dair bilgi de "Namazda dua" konusunda 880. no'lu hadiste yer almıştır.[470]

1541. ...Enes b. Mâlik (r.a.)'den; demiştir ki:
Ben Resûlullah (s.a.)'a hizmet ederken onun çokça şöyle dediğini işitirdim:
"Allah'ım geçmişe ve geleceğe âit sıkıntılardan, borçların ağırlığından ve düşmanların galebesinden sana sığınırım."[471]
(Râvî) Ya'kûb b. Abdurrahman, rivayetinde TeymVnin zikrettiklerinin bazılarım zikretti.[472]

Açıklama

Hemm ve Hazen; Hüzn, üzüntü, keder mânâlanndandır.Ancak hemm de, çok ileride olacak üzüntülerle, hüzn veya hazen ise geçmişte kaçırılan dünya ve ahiret hayırlarından dolayı duyulan kederlerle ilgilidir.
"Borçların ağırlığı" diye terceme ettiğimiz, kelimesi, bazı nüshalarda ilk harf olmak üzere şeklinde zabt olunmuştur.Eğrilik, da aksaklık, topallık mânâlarına gelir. Ağırlık, yük altındaki kişinin bükülmesine ya da aksamasına sebeb olduğu için borcun vereceği ağırlık mecazen bu şekilde ifâde buyurulmuştur. Borç, borçluyu düzgün yoldan ayıracağı için yukarıdaki ifâde şeklinin tercih edilmiş olması da mümkündür. Bu hâl ancak alacaklının ısrarla istemesi karşısında borçlunun borcu ödemekten âciz olması hâlinde tasavvur edilir.
"Düşmanların galebesi" olarak terceme edilen terkibinin tam karşılığı "insanların galebesi" ya da "insanlara galebe"dir. Birinci mana kelimesinin failine, ikincisi de mef ûlüne izafesi suretiyle verilebilecek mânâlardır. Bu durumda Efendimiz hem insanların zulmüne uğramaktan hem de insanlara zulmetmekten Allah (c.c.)'a sığınmış demektir. İki türlü anlayışa tercemede işaret zor olacağı için sadece "insanların zulmü" mevzuu bahs edilmiş, kişiye zulm düşman tarafından geleceği için insan "düşman" diye tahsis edilmiştir.
Buharı sarihlerinden Kirmanı, bu dua ile ilgili olarak şöyle der: "Bu dua, geniş mânâları içine alan veciz sözlerdendir. Çünkü kötülükler, aklî, gazabî ve şehevî kuvvetlere göre nefsî, bedenî ve haricîdirler. Kederler, aklî; aşağılıklarla korkaklık, gazabî; kötülüklerle cimrilik, şehevî; rezilliklerle acz ve tenbellik, bedenî; borcun ağırlığı ve galebe de haricî kötülüklerle alakalıdır. Son ikisinden birincisi mal, ikincisi de çevre ile ilgilidir. Dua işte bunların tümünü kapsamaktadır."
Nesâî'nin rivayeti "Allahım! Düşmanın ve borcun üstünlüğünden düşmanların şamatasından sana sığınırım" mânâsını verecek şekildedir.
Hadisin sonunda Yakub b. Abdurrahman'ın, Teymî'nkı zikrettiklerinden bazılarını söylediği ifâde edilmiştir. Teymî bir önceki hadisin râvilerin* dendir. Mutemir'in babası Süleyman b. Tarhân et-Teymî'dir.
Bu izahtan anlaşılacağı üzere üzerinde durduğumuz hadisin râvisî, önceki hadiste zikredilenlerin bazılarını da söylemiştir.

Ancak bu kısımların neler olduğuna dâir bir açıklık mevcut değildir.[473]

1542. ...Abdullah b. Abbâs (r.anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) ashaba şu duayı Kur'an-ı Kerim'den bir sûre öğretir gibi öğretirdi: "Allah'ım! Cehennem azabından, kabir azabından sana sığınırım. Mesîhu'd-Deccârin fitnesinden, ölüm ve hayatın fitnesinden sana sığınırım."[474]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte zikri geçen duanın ihtiva ettiği bölümler daha evvel geçen bazı hadislerde de geçmiştir. O hadislerde gerekli bilgiler verilmiştir.[475]
Hadiste Deccâl için "Mesîh" tâbiri de kullanılmıştır. Buna sebeb Deccal'in gözünün silinmiş (mesh edilmiş) olmasıdır.
Deccâl, "yalan söyleyen, hakkı çokça örten, karıştıran" manalarına gelir. Bilindiği gibi Deccâl âhir zamanda çıkacak, tanrılığını iddia edip insanları buna davet edecektir.
Peygamber (s.a.) onun geleceğini haber vermek ve insanların onun fitnesinden sakınmalarını temin etmek maksadıyla, onun fitnesinden Allah'a sığınmıştır.
Bu konuda da geniş izah 880 nolu hadisde geçmiştir. Ayrıca 4315 ve devamında gelecek olan hadislerde Deccâl'le ilgili bilgiler gelecektir.[476]

1543. ...Âişe (r.anhâ)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) şu sözlerle duâ ederdi:
"Allah'ım! Cehennemin fitnesinden (Cehenneme götürecek kötü amellerden) Cehennemin azabından zenginlik ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım."[477]

Açıklama

Hadis-i şerifin İbn Mâce'deki rivayeti şu mânâyı verecek lafızlar ihtiva etmektedir: "Şüphesiz Resülullah (s.a.) şu sözlerle dua ederdi: Allah mı, cehennemin fitnesinden ve azabından, kabrin fitnesinden ve azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesihü'd-Deccâl'in fitnesinden de sana sığınırım. Allah'ım! Hatalarımı kar ve dolu suyuyla yıka, beyaz elbiseyi kirlerden temizlediğin gibi, benim kalbimi de hatalardan temizle. Doğu ile batının arasım açtığın gibi benimle halalarımın arasım da aç. Allah'ım! Tenbellikten, ihtiyarlıktan, günahtan ve borçtan sana sığınırım."
Görüldüğü gibi İbn Mâce'nin rivayeti oldukça uzundur.
Hadis-i şerifte beyân edilen "Cehennemin fitnesi"nden maksat, "kişinin Cehenneme girmesine sebeb olacak olan kötü amellerdir." Efendimiz hem bu amellerden hem de Cehennem azabından Rabbine sığınmıştır. Çeşitli vesilelerle ifâde edildiği gibi, Hz. Peygamber'in bu şekilde dua etmesi Cehenneme gireceği korkusundan değil, ümmetine öğretme maksadına mebnidir.
Zenginliğin Şerri: Allah'ın verdiği malda cimrilik edip onun istediği yollarda harcamamak, zekât, fitre gibi mâli görevleri ihmal etmek ya da malı haram yollarda harcamak ve mal sebebiyle kibirlenmek, övünmektir.
Fakirliğin Şerri: Allah'ın verdiğine razı olmamak, Allah'ın taksimine isyan etmek, yoksulluğa sabretmemek, zenginlerin elindekini kıskanıp ona göz dikmektir.
Fakirliğin çeşitli mânâları vardır:
a. Mal azlığı zekâtın sarf yerlerinin belirtildiği âyette geçen fukara, malı az olanlardır.
b. Nefsin fakirliği. Bu, nefsin tama ve aç gözlülüğüdür. "Kanaati yitiren kişiyi mal zenginleştirmez" diye meşhur olan sözde kast edilen bu fakirliktir.
c. Allah'a muhtaçlık: Bu nevi fakirlik, zengin-fakir, zayıf-kuvvetli tüm insanlığa şâmildir. = Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız"[478] âyet-i kerimesinde bu fakirliğe işaret edilmiştir.
Hz. Peygamberin duasında, Allah'a sığındığı fakirlik şüphesiz ilk iki sınıf fakirliktir. Allah'ın koruması olmasa, mal ya da nefis fakirliğinin sebeb olmayacağı kötülük, doğurmayacağı fitne yoktur. Bugün insanlığın başına belâ olan bazı rejimler, zenginlik-ve fakirlik fitnelerinin eseridir. Büyük düşünürlerden Sadî'nin Gülistan adındaki eserinde "fakir zorla almaya kalkmadan önce ona ver" mânâsındaki sözü, bugünün fitnesine senelerce evvel yazılmış bir reçetedir.[479]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif, Cehenneme girmeye sebeb olacak amellerden ve Cehennem azabından fakirlik ve zenginliğin fitnesinden Allah'a sığınmanın gerektiğine delildir.[480]

1544. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle duâ ederdi:
"Allah'ım, fakirlikten (hayrımın) azlığından, zilletten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan sana sığınırım"[481]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "azlık" kelimesinin önüne bir takdir yapılmış ve ona göre terceme edilmiştir. Kelimenin ken disinden önceki " = fakirlik" kelimesinin tefsiri olması da mümkündür. Bu takdirde "aziık"tan maksadın, "mal azlığı'* olduğu anlaşılır ki o da

fakirliktir.
Bu hadiste öncekilerden fazla olarak Hz. Peygamberin zilletten, zulmetmekten ve zulme uğramaktan da Allah'a sığındığı görülmektedir. Zillet; hor, hakîr olmak, meskenet mânâlarına gelir. Burada kast edilen Allah'tan başkalarının karşısında küçülmektir.
Zulüm: Lügatte "bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak" demektir. Istılah olarak, "haddi aşmak" veya "başkasının malında haksız yere tasarruf etmek" şekillerinde tarif edilir.
Zulmeden kişiye zâlim, zulme uğrayana da mazlum denilir. Zulmün zıddı adi, zâlimin mukabili de "âdil"dir. Adalet Allah'ın sevdiği haslet, âdil de Allah'ın rızasına nail olmuş kişidir. Peygamber (s.a.), Allah'ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmayacağı haşr gününde, Cenab-ı Hakk'ın himayesinde gölgelenecek yedi sınıftan birinci olarak âdil idareciyi saymıştır. Zâlim, Allah'ın gazabını haketmiş, mazlum da duası makbul kişiler arasında sayılmıştır.[482]

Bazı Hükümler

1. Fakirlikten Allah'a sığınmak meşrudur.
2. Allah'tan | başkasının] karşısında zillet caiz değildir.
3. Müslüman zulme uğramayı istemediği gibi zulmetmekten de kaçınmalıdır.
4. Kişinin kötülüklerden sakınması, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.[483]

1545. ...îbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Şu sözler Resûlullah (s.a.)'ın duasındandır:"Allah'ım! (Bana verdiğin) nimetlerinin yok olmasından, (bahşettiğin) sıhhati nin değişmesinden, cezanın aniden gelivermesinden ve gazabm(a) sebep olan herşeyden sana sığınırım."[484]

Açıklama

"Sıhhatinin değişmesi" diye terceme ettiğimiz terkibi, bazı nüshaıarda şeklindedir.kelimesi hem lâzım, hem de müteaddi olarak kullanıldığı için kelimesi ile aralarında manayı değiştirecek fark yoktur.
Hadiste Allah'ın nimetinin yok olmaması istenmektedir. Bu nimetten maksat, dine ve âhirete faydası olan tüm dünyevî nimetlerdir.
Efendimiz Cenab-ı Hakk'ın genel mânâda azabından Allah'a sığınmanın yerine cezasının aniden gelivermesinden Allah'a sığınmaktadır. Çünkü cezanın aniden gelivermesi, onun peyderpey gelmesinden çok daha şiddetlidir.[485]

1546. ...Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki:
Resûlullah (s. a.) şöyle diyerek dua ederdi: "Allah'ım, ihtilaf ve düşmanlıktan, nifaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım."[486]

Açıklama

Nifak asıl itibariyle kalpteki küfrü gizleyip mü'min görünmektir. Bu itikadı nifaktır. Ancak burada hem itikadı hem de amelî nifakın kast edildiğini söylemek daha uygundur.
Amelî nifak, Peygamber (s.a.)'in hadislerinden anlaşıldığına göre, yalan söylemek, emânete hiyânet etmek ve va'dinde durmamaktır.
Tıybî, hadisteki "nifak"tan maksadın "kişinin arkadaşına içindekinin aksini izhar etmesi" olduğunu söyler. "Amelde gösteriş" diye tefsir edenler de olmuştur.
Efendimizin Allah'a sığındığı üçüncü sıfat da "kötü ahlak"tır. Aslında düşmanlık ve nifak da kötü huylardandır. İfâde âmrnın hâss üzerine atfı ka-bilindendir.
Ahlâk, hulk kelimesinin çoğuludur. Türkçede karşılığı "huy"dur. Daha geniş bir ifâdeyle nefse yerleşen ve fiillerin kendisinden kolaylıkla çıktığı melekedir." Eğer bu melekeden aklen ve dinen güzel görülen işler zuhur ederse, bu ahlâk güzel ahlâk; hoş görülmeyen hareketler çıkarsa: kötü ahlâktır. Meselâ edeb, tevazu, cömertlik (vs.) birer güzel meleke neticesidir.
İslâmiyet ahlâk ve fazilet dinidir. Onun için güzel ahlâka fevkalâde önem vermiştir. Hz. Peygamber'in "ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim,", "sizin imanca en güzeliniz Ahlâkça en güzel olanınızdır." "Allah'a kullarının en sevgilisi ahlâkça en güzel olanıdır" hadisleri, İslâmın ahlâka verdiği önemi açıkça ortaya koyar. Peygamber (s.a.)'in, "Allahım! Senden sıhhat, afiyet ve güzel ahlâk isterim" diye dua etmesi de bu gerçeğin en güzel örneğidir.
Alimler, ahlâkın değişip değişmeyeceği konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerse de, meşhur olan görüşe göre ahlâkın değişmesi, güzelleşmesi mümkündür. Öyle olmasaydı, Resulullah (s.a.) "Ahlâkınızı güzelleştiriniz," buyurmazdı. Onun için güzel ahlâkın en güzel şekilde temsil edildiği İslâm dinine mensup olan müslümanların ahlâklarını güzelleştirmek için bir taraftan ruhî terbiyeye önem vermeleri, diğer taraftan da Allah'a dua etmeleri gerekir.[487]

Bazı Hükümler

Düşmanlık ve ikiyüzlülük kötü ahlâkın en çirkinlerindendir.Çünkü zararları sadece sahipleriyle sınırlı değildir, başkalarına da dokunur.[488]

1547. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den, rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle duâ edermiş;
"Allah'ım, açlıktan sana sığınırım. Şüphesiz o kötü bir yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de sana sığınırım. Çünkü o pek kötü bir sırdaştır."[489]

Açıklama

Hz.Peygamberdin Allah'a sığındığı açlık, bilinen mânâda midenin boşluğundan dolayı hissedilen elemdir.Bu insanın görünen ve görünmeyen güçlerine tesir edip, taât ve ibâdete engel olduğu için Allah'a sığınmıştır.
Efendimiz açlık için "yatak arkadaşı" tabirini kullanmıştır. Bu manayı verdiğimiz kelimesi manasınadır ki, yattığı yerde arkadaşından ayrılmayan" demektir. Açlık, gece gündüz, uykuda ve uyanıkken tesirini hissettirdiği, sahibinden hiç ayrılmadığı için "yatak arkadaşı" diye ifade edilmiştir.
Bu ifadeden, Allah'a sığınılacak açlığın insana zarar veren, ibâdetine mani olacak derecede onu zayıflatan açlık olduğu anlaşılır.
Üzerinde durduğumuz hadise göre, Hz. Peygamber'in Rabbine sığındığı ikinci sıfat, hıyanettir.
Hıyanet, emânetin karşıtıdır. Tıybî hiyâneti, "O kimse yokken ahdi bozmak suretiyle hakka muhalefettir" diye tarif eder. Ahd ve tüm şer'î teklifleri kapsayan bir terimdir. Buna göre hadiste kast edilen hıyanet birisinin bıraktığı emanete hıyanetten çok daha şümullüdür. İnsanın yüklendiği tüm şer'î mükellefiyetlerin hakkını edâ etmemesidir ki, bildiğimiz anlamdaki emânete hiyânet de bu mânânın alanına girer.
"Sırdaş" diye terceme ettiğimiz kelimesi, aslında "elbisenin astarı" demektir.Burada sırdaş mânâsına gelebileceği gibi, "insanın içinde gizlediği şer" mânâsı da kast edilmiş olabilir.
Bu babın başından beri Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı sözler tedkik edilirse, bunların ya tüm kötülüklere şümulü olan muhtevalı kelimeler ya da zararı umûmu ilgilendiren kötülükler olduğu görülür. Efendimizin sözlerinden dünyalık gibi görünenler, aslında, âhirete müteallikdir. Meselâ açlık, ilk bakışta dünyevi bir sıkıntı olarak görülebilir ama, Resul-i Ekrem'in açlıktan Allah'a sığınmaktaki gayesi dünya lezzetlerini kaybetme endişesi değil, ibâdetlerim ifâya mâni olacağı korkusudur. Hz. Peygamberin yemek konusundaki sünneti tedkik edilirse, bu gerçek açıkça ortaya çıkar.[490]

1548. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.)'ıı şöyle duâ ettiği rivayet edilmiştir:
"Ey Allah'ım! (Şu) dört şeyden sana sığınırım. Faydası olmayan ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan."[491]

Açıklama

Hadiste açıkça görüldüğü gibi Hz. Peygamber dört şeyden Allah'a sığınmıştır. Bunlar:
a. Faydasız ilim: Şüphesiz bundan maksat, para kazandırmayan bilgi değildir.Dünyada amele, âhirette de sevaba vesile olmayan ilimdir. Bu durumda olan bilgi, sahibi için zarardan başka birşey değildir. Çünkü o, sahibinin Cehenneme atılmasına sebeptir. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre, Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:
"Kişi kıyamet günü getirilip cehenneme atılır, bağırsaktan dökülür, eşeğin değirmeni döndürdüğü gibi sahibi onları döndürür durur. Bunun üzerine cehennemlikler onun etrafına toplanıp, "Ey filan, bu hâlin ne? Sen bize iyiliği emredip, kötülükten sakındırmıyor muydun? derler. Adam da "Evet, size iyiliği emrediyordum, fakat kendim yapmıyordum. Kötülükleri men ediyordum ama kendim yapıyordum" der."
Yine Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İsra gecesi dudakları ateşten makaslarla kırpılan bir topluluğa uğradım. Bunlar kimler ya Cibril? diye sordum."
"Bunlar ümmetimin, söylediklerini yapmayan hatipleridir" dedi.
Taberânfnin ceyyid bir isnadla rivayet ettiği hadiste de Efendimizin:
"İnsanlara hayrı öğretip de kendileri yapmayanlar,kendisi yanıp başkalarını aydınlatan kandile benzerler" buyurduğu bildirilmektedir. Bilgisi kendisine fayda vermeyen, bir başka ifadeyle, ilmiyle amel etmeyenlere verilecek cezanın şiddeti yukarıda tercemelerini naklettiğimiz hadislerden gayet net bir şekilde anlaşılmaktadır. Onların son derece çetin azablarla karşı karşıya kalmalarına sebep, cemiyet içerisinde önder sıfatını haiz olmaları, davranışlarının başkaları için misal teşkil etmesidir. Çünkü onların davranışlarını gören cahiller, "bu âlimdir bir ruhsat olmasa böyle yapmazdı, mutlaka onun bir bildiği var" diyerek, âlimin yaptığı kötülükleri işlemeye kalkacaktır. Böylece kötülükler onu yapan bilgin vasıtasıyla yapılacaktır. Hz. Ali "iki kişi belimi kırdı: İlmiyle amel etmeyen âlim ve kendisini ibadete veren câhil" der. Çünkü bunların ikisi de insanların sapmasına sebeb olabilir. Zira insanların bir alimin yaptığına uymaları, sözünü tutmalarından daha yaygın olabilir. Kendini ibadete veren câhile de insanlar meylederler, onun peşinden giderler, neticede onun cehli kendisine uyanların tümüne sirayet eder.
İlmi ile âmil olmayanları kötüleme sadedinde âyetler de vardır. Şu mealdeki âyetler bunlardandır:
"Yapmayacağınızı söylemeyiniz. Allah yanında şiddetli bîr buğza sebeb olur."[492]
"(Ey bilginler) Sizler kitabı (Tevrat'ı) okuyup gerçekleri bildiğiniz halde, insanlara iyiliği emrediyor, kendinizi unutuyor musunuz?"[493]
Huşu Duymayan Kalb: Yani Allah'ın adı anıldığında itaat etmeyen, haz duymayan, şeriatın hükümlerine bağlanmayan kalbten Efendimiz Allah'a sığınmıştır. Nitekim Allah da şu âyet-i kerimede kalplerin katılaşıp huşu duymamasını kötülemiştir:
"...Kalbleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler."[494]

Doymayan Nefis: Dünyaya düşkün olan doymak bilmeyen, Allah'ın taksimine razı olmayan aç gözlü nefis.
Kabul Edilmeyen Duâ: Aslında bu mânâyı ifade eden sözün tam karşılığı "işitilmeyen dua"dır. Kabul edilmeyen dua, sanki hiç işitilmemiş gibi olduğu için bu şekilde ifâde edilmiştir. Bu ifâdenin aynı manaya kullanıldığı başka yerler de vardır. Meselâ rükûdan kalkarken söylediğimiz sözü, "Allah kendisine hamd edene karşılık verir" demektir.[495]

Bazı Hükümler

1. Duada seci'li sözlerin söylenmesi meşrudur. Bunun doğru olmadığına dair olan hadis, secili söz söylemek maksadıyla gayret sarfetmeyi, tekellüfe girmeyi hoş görmemektedir. Çünkü tekellüf kalbin huşûunu giderir.
2. Faydası olmayan ilimden, huşu duymayan kalbden, dünyaya doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan Allah'a sığınmak meşrudur.[496]

1549. ...Ebu'l-Mu'temir dedi ki: Zannediyorum Enes b. Mâîik (r.a.) Peygamber (s.a.)'in; "Allah'ım, fayda vermeyen (kabul edilmeyen) namazdan sana sığınırım" dediğim haber verdi ve başka bir dua (daha) söyledi.[497]

Açıklama

Hadisin tâbiûndan olan râvisi hadisi kimden duyduğunu kesin olarak hatırlayamamış. Ancak Enes b. Mâlik'ten dinlediğini zannederek rivayetinde buna işaret etmiştir.
Rivayetten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber "Allah'ım, fayda vermeyen namazdan sana sığınırım" diye dua etmiştir. Namazın fayda vermesinden maksat, kabul edilip sevaba vesile olmasıdır. Metinde görüldüğü üzere Enes başka bir dua ilâve etmiş, fakat bu ilavenin ne olduğuna işaret edilmemiştir. Hadisin Ebû Dâvud'dan başka bir yerde rivayeti olmadığı için o ilâvenin ne olduğunu öğrenmek mümkün olamamıştır.[498]

1550. ...Ferve b. Nevfel el-Eşca'î'den[499]; demiştir ki: - Mü'minlerin anası Âişe (r.anhâ)'ya Resûlullah (s.a.)'in nasıl dua ettiğim sordum, şöyle cevap verdi:
"Allah'ım, yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım" derdi.[500]

Açıklama

Hz. Âişe validemizin haber verdiği bu hadise göre Hz.Peygamber (s.a.) iki şeyden, yaptıklarının ve yapmadıklarının şerrinden Allah'a sığınırmış.
"Yaptıklarının şerrF'nden maksad, yaptığı hareketlerin, dünya ve âhi-rette cezayı gerektirecek cinsten olmasıdır. Çünkü şer iyi hareketlerin değil, kötülüklerin neticesidir.
"Yapmadıklarının şerri"ndan kast edilen mânâ, âlimler tarafından üç şekilde izah edilmiştir:
a. Duâ ettiği âna kadar yapmadığı halde ileride yapması muhtemel olan kötülüklerin şerrinden Allah'a sığınmak, yani Allah'tan ileride kendisini kötülük yapmaktan konımasmı islemek.Bu izaha .göre Resulüllahf s.a.)'in duası, "Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın tuzağından (mühlet vermesinden) emin olmaz"[501] mealindeki âyet-i kerimeyi hatırlatmaktadır.
b. İnsan kötülükleri işlemediğinden dolayı kendisinde bir ucub kendini beğenme hasıl olabilir. Bu da aslında kaçınılması gereken bir huydur. İşte Efendimiz yapmadığı şeylerden dolayı kendisine bir kibrin gelmesinden Rabbine sığınmıştır.
c. Kişi kendisi kötülük yapmadığı halde başkalarının yaptıklarının zararı ona da dokunur. Buna göre mânâ, "Ben yapmadığım halde başkalarının yaptıkları kötülüklerin şerrinden sana sığınırım" demek olmuş olur. Nitekim bir âyet-i kerimede Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Bir de öyle bir fitneden sakının ki, o içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umûma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki Allah'ın azabı şiddetlidir"[502]

1551. ...Şuteyr b. Şekel[503], babası Şekel b. Humeyd[504] (r.a.)'den; onun şöyle dediğini haber verdi:
Ya Resûlallah, bana bir dua öğret, dedim.
"Allah'ım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin ve menimin şerrinden sana sığınırım de" buyurdu.[505]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "hasen-garibdir, bu senedden başka bir yolla bilmiyoruz, der.
Ebû Dâvûd hadisi Ahmed b. Hanbel'den işitmiş, Ahmed b. Hanbel ise, Muhammed b. Abdullah b. Zübeyr ve Vekî' olmak üzere iki ayrı üstaddan almıştır. Bunların rivayetleri mânâ itibariyle aynıdır. Rivayetin Muhammed b. Abdullah (Ebû Ahmed) kanalıyla gelen isnadında Şüteyr b. Şekel'in babasının Şekel b. Humeyd olduğu açıkça belirtilmiş, Vekf kanalıyla gelen is-nadda ise, Şekel b. Humeyd hiç anılmadan Şüteyr b. ŞekePin babasından
rivayet ettiği belirtilmiştir.
Hadis-i şerife göre Efendimiz üç duyu organı ile kalb ve meninin şerrinden Allah'a sığınmayı tavsiye etmiştir. Şüphesiz bu duyu organlarının Allah'a sığınılacak serleri o organların kötülükleridir. Meselâ:
Kulağın şerri; hakkı duymamak iyiliği emr, kötülükten sakındıran sözlere kulak asmamak, va'z ve nasihati dinlememek, yalan,

iftira gibi günah
olan şeylere rağbet etmektir.
Gözün şerri: Bakılması haram olan yerlere bakmak, baktığına hakaret-
âmiz bir şekilde bakmak, ibret almak için bakılması gereken yer ve şeylerden sarf-ı nazar etmektir.
Lisanın Şerri: Dil vasıtasıyla işlenen tüm günahları işlemek ve dilin yapabileceği hayırları terk etmektir. Yani dili maksadına aykırı kullanmaktır.
Yalan, küfür, gıybet, söz taşıma, kötülüğü emretme, hakaret etme, müslümanlara üzücü sözler sarfetme (vs.) dilin işleyebileceği günahlardandır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim okumak, Allah'ı zikretmek, hakkı tavsiye etmek, müslümanlann gönlünü alıcı sözler söylemek gibi dilin işleyeceği hayırları terk etmek de lisânın şerlerindendir.
Kalbin şerri: Kalbin Allah'tan başkasıyla, özellikle Allah'ın haram kıldığı şeylerle meşgul olmasıdır. Kin, kıskançlık, riya, büyüklük taslamak, buğz, düşmanlık (vs.) kalbin belli başlı şerlerindendir.
Meninin Şerri: Meniyi meşru olmayan yerlere akıtmaktır. Bundan maksat, zina olabileceği gibi, harama bakmak veya harama dokunmak gibi zinayı hazırlayan yollara akıtmayı da içine alabilir.
Meniden maksadın, meninin mahalli olan tenasül uzvu olması da muhtemeldir.[506]

Bazı Hükümler

1. İnsan vücudundaki organların her birinin kendine göre işleyebileceği günahlar vardır.
2. Organların işleyebilecekleri günahların şerrinden Allah'a sığınmak gerekir.[507]

1552. ...Ebu'l-Yeser[508](r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle dua edermiş:
"Allah'ım! Yıkıntı (altında kalmak)dan, (yüksek bir yerden) düşmekten, boğulmaktan, yangından ve ihtiyarlıktan sana sığınırım. Beni ölüm esnasında şeytanın çiğnemesinden, senin yolunda (harbederken) düşmana arka dönerek ölmekten ve (akrep ve yılan tarafından) sokularak ölmekten sana sığınırım."[509]

Açıklama

Şeytanın ölüm anında kişiyi çiğnememesinden maksat, Hattabî'nin ifadesine göre, kulun dünyadan ayrılışı esnasında şeytanın onu sarması, tevbe etmesini engellemişidir. Çünkü şeytan onun halini düzeltmesini ve düştüğü karanlıktan çıkmasını önler. Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesini ölümü kötü görmesini temin eder. Dünyada ebedî kalmama konusundaki Allah'ın takdirine razı olmamasını, böylece onun Allah'a, Allah'ın gazabını haketmiş olarak kavuşmasını sağlar. Rivayet edildiğine göre, şeytan insanoğluna en çok ölüm hâlinde musallat olur ve yardımcılarına "bunu yakalayınız, zira bugün kaçırırsanız, bir daha ele geçiremezsiniz," dermiş.
"Allah yolunda arka dönerek ölmek"den maksat, meşru bir mazeret ya da bir savaş stratejisi gereği olmaksızın savaş meydanından kaçarken ölmektir. Murad'ın, Allah'ın zikrine sırt çevirip başkalarına yönelmek, tâatleri terk edip isyanlara dalmak, âhireti unutup dünyaya gönül vermek ve bu hâl üzere ölmek olması da muhtemeldir.
Peygamber (s.a.)'in bu duasında daha öncekilerden farklı olarak Allah'a sığındığı şeyler arasında suda boğulmak, ateşte yanarak ölmek ve zehirli bir hayvanın sokmasından dolayı ölmek de bulunmaktadır. Efendimizin "zehirli bir hayvan tarafından sokulmuş olarak ölmekten" Allah'a sığınması, bu sokmanın ölüme sebeb olmaması hâline de şâmildir. Yani o öldürmese bile zehirli hayvanların sokmasından Allah'a sığınmıştır. Nitekim İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre, Fahr-i Kâinat (s.a.)'ı namaz kılarken bir akreb sokmuş bunun üzerine Efendimiz, "Allah akrebe lanet etsin, ne bir nebî bırakır, ne de başkasını" buyurup tuz ve su istemiş, sonra onu akrebin soktuğu yere sürüp kâfirûn, Felak ve Nâs surelerini okumuştur.
Hz. Peygamber'in metinde belirtilen musibetlerden Allah (c.c.)'a sığınması, ümmetine öğretme maksadına mebnidir. Zira onun şeytanın tasallutuna uğramak ya da düşmandan kaçmak gibi durumlara düşmesi mütesavver değildir.
Yıkıntı altında kalmak, yüksek bir yerden düşerek ölmek, suda boğulmak, ateşte yanmak ve akrebin sokması neticesinde ölmek şehitliğe sebeptir. Buna rağmen Hz. Peygamberin bunlardan Allah'a sığınmasına sebep, onların vereceği azabın şiddetli oluşu, bu yüzden kulun sabredememe endişesidir. Çünkü şeytan, müslümanın zayıf bir ânını yakalamak için fırsat gözetlemekte, pusuda beklemektedir. İşte böyle bir anda şeytanın musallat olması, imanın elden gitmesine sebeb olabilir. Onun için Efendimiz bunlardan Allah'a sığınmıştır.[510]

1553. ...İbrahim b. Mûsâ er-Râzi (yukarıdaki hadisi) İsâ -Abdullah b. Saîd- Ebu Eyyub'un azatlısı senediyle Ebu'l-Yeser (r.a.)Men rivayet etmiş ve ona; "Ve kederden (Allah'a sığınırım)" (sözünü) ilâve etmiştir.[511]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu rivayet bir önceki hadisin farklı bir naklinden ibarettir.Bu farklılık senetteki bazı ravi isimlerinde olduğu gibi, metinde de görülmektedir. Metindeki farklılık, bundan önceki rivayetten fazla olarak, Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı şeyler arasında ' 'keder' 'in de zikredilmiş olmasıdır. Müellif bu farka işaret için üzerinde durduğumuz rivayeti kitabına almıştır.[512]

1554. ...Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Alaca hastalığından, delilikten, cüzzamdan ve kötü (müzmin) hastalıklardan sana sığınırım."[513]

Açıklama

Peygamber (s.a.)'in bu duası ilmin ve amelin ihmalini gerektiren veya insanların nefretini celb eden hastalıkladan Allah'a sığınmayı öğretmekte ve öğütlemektedir. Görüldüğü gibi Efendimiz önce, alaca, delilik ve cüzzam hastalıklarını teker teker ismen saymış, sonra da genel bir ifade ile, "kötü (müzmin) hastalıklardan sana sığınırım" demiştir. Bu ifade tarzına, zikrü'1-âmm ba'del-has (özelden sonra geneli anmak) denilir. Çünkü alaca, cüzzâm ve delilik zâten bizatihi kötü hastalıklardandır. Sonraki ifâde öncekileri de içine aldığı halde, bunların ayrı ayrı zikri, kullanılan ve san'at değeri olan bir ifâde tarzıdır bir uslubtur.
Hz. Peygamberin başka hastalıkları bırakıp da yukarıda zikredilenleri anması, bunların o zaman bilinen en tehlikeli hastalıklar olmasıdır. Zira, baş ağrısı, karın ağrısı (vs.) gibi hastalıkların sıkıntı ve tesiri az, buna karşılık sebeb oldukları sevap fazladır. Burada sayılanlar ise, tesiri ve eziyeti fazla hastalıklardır. Şöyle ki:
Delilik: İnsanın en büyük özelliği olan akıl nimetinin yok olmasıdır. Bu hastalığa müptela olan kişi, çektiği fizikî sıkıntıların yanısıra çocukların oyuncağı haline gelir. İnsan için en büyük şeref olan ilimden hiçbir nasib alamaz. Ayrıca amelî hayırların tümünden mahrum olur.
Alaca: İnsan vücudunda bir takım beyaz beneklerin zuhuruna sebeb olan bir hastalıktır. Arabçada "Baras" denilir. Eskiden oldukça yaygın ve tedavisi mumkun görülmeyen bir hastalıktı. Bu hastalığa tutulanları tedavi etmek, Hz. İsa'nın mucizeleri arasındadır.
Cüzzâm: Zamanımızda da aynı isimle anılan, adına haftalar düzenlenen bir hastalıktır. Bedende bir takım siyahlıklar intaç eder. Organların çalışma tarzı bozulur. Hatta bazan uzuvların dökülmesine sebeb olur.
Hz. Peygamber'in başka hastalıkları bırakıp da bu hastalıklardan kendisini muhafaza etmesi için Allah'a dua etmesi, yukarıda da işaret edildiği gibi, bunların bir takım kusurlar bırakan, insanların kendilerinden uzaklaşmalarına, tiksinmelerine sebeb olan, tedavisi oldukça güç hastalıklar olmalarıdır.[514]

Bazı Hükümler

İnsanın kendisini amansız hastalıklardan koruması için Allah a dua etmesi caizdir.[515]

1555. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bir gün mescide girdi ve orada Ensar'dan Ebû Ümâme[516] denilen adamı görüverdi. Bunun üzerine:
“Yâ Ebâ Umâme! Namaz vakti dışında mescidde niçin oturuyorsun? dedi.
Yakama, yapışan kederler ve borçlar, (yüzünden) ya Resulallah! cevabını verdi.
Peygamber (s.a.):
"Sana bir söz öğreteyim mi? Onu söylediğin zaman Allah (c.c.) kederlerini giderir ve borcunu ödetir'* buyurdu. Ebû Umâme: Evet ya Resûlallah, dedi. Efendimiz (s.a.):
"Sabah ve akşam Allah'ım! Gam ve kederden sana sığınırım, acz ve tenbellikten, korkaklık ve cimrilikten, borcun baskısından ve adam (düşman)lann kahrından sana sığınırım, de!" buyurdu.
Ebu Ümame dedi ki:
Bunu yaptım, hemen Allah kederimi gideıdi, borcumu ödetti.[517]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Ebu Ümâme (r.a.) borçlarının ve sıkıntılarının baskısı altında mescidi Nebevî'ye girip Rabbine iltica etmiş. Hz. Peygamber de mescide gelip namaz vakti olmadığı halde, Ebû Ümâme'yi orada görünce, halini sormuştur. Durumu öğrendiğinde ona, bir dua tavsiye etmiş ve bu duayı okuduğu takdirde Allah'ın ondan kederleri gidereceğini ve borçlarını ödemeyi kolaylaştıracağını bildirmiştir.
Metinde tercemesi verilen duanın muhtevası, üzerinde durduğumuz babın ilk üç hadisinde dağınık olarak geçmiş ve oralarda gerekli izah yapılmıştır. Burada o izahları tekrar etmeden, yerine işaretle iktifa ediyoruz.[518]
Sonuç: Bu babın tüm hadisleri duanın ve Allah'a sığınmanın meşru ve gerekli olduğuna delildir. Ulemanın cumhuru bunda müttefiktir. Küçük bir grup ise, duayı terk edip Allah'ın takdirine teslim olmanın daha efdal olduğu görüşünü benimsemiştir. Bunlar 1479 numaradaki "dua ibadetin tâ kendisidir. Rabbiniz "bana dua edin size icabet edeyim," buyurmuştur" manasına gelen hadisi görüşlerine delil almışlar ve "dua edin" şeklindeki emirlerin "ibâdet edin" mânâsında olduğunu söylemişlerdir.
Cumhur bu görüşe, ifâdenin duada mübalağa ve duanın en büyük ibâdet olduğuna işaret etmekte olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Dua ile ilgili bâblann başında Elmahlı Hamdi Efendi'nin, duanın önemi konusunda söylediklerine temas etmiştik.
Bu hadis-i şerif ile "Kitâbu'I-Vitr" bitmiş oluyor. Müellifin bu bölümü dua ve istiğfarı ihtiva eden bablarla sona erdirmesi, şüphesiz manidardır. Biz de Allah'ın ihsan ve inâyetiyle sonuna ulaşmaya muvaffak olduğumuz "Kitâbü'l-Vitr"i bitirirken Peygamber (s.a.)'in duaları ile Allah'a dua ediyor ve kitabın devamını da tamamlamayı nasib etmesini niyaz ediyoruz.
Bundan sonra "Kitâbü'z-Zekât" gelmektedir. Bu tertip Lü'lüî'nin tertibidir. Aynî ve Hattâbî'nin nüshalarında kitabü's-salât'ın sonunda "Kitabü'l-Cenâiz" yer almıştır. Cenaze ile ilgili hükümlerin en önemlisi namaz olduğu için Namazla ilgili bâblann peşinde cenâizin gelmesi aslında daha uygundur. Nitekim Buhâri'nin ve fıkıh kitaplarının tertibi de bu şekildedir. Ancak ter-

cemeye esas aldığımız nüsha Lu'lu'î'nin rivayetine göre tertib edildiği için biz de aynısını yapıyor ve "Kitabü'z-Zekâf'in hadislerinin terceme ve şerhine başlıyoruz.[519]

---

[1] Müslim, zikr 5, 6; Tirmizî, vitr 2; Nesai, kıyâmu'1-leyl 27; tbn Mâce, ikâme 114; Dârimî, sâlât 209; Ahmed b. Hanbel, I, 100, 110, 143, 144, II, 109, 155, 258, 267, 277.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/331.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/331-334.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/334-335.
[4] ibn Mace, ikâme 114.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/335.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/335-336.
[6] Hârice b. Huzâfe, Kureyşe mensuptur. Sâhâbidİr. Resûlullah (s.a.)'den bir tek hadis rivayet etmiştir. Mısır fethinde hazır bulunmuştur. Amr Îbnü'l-Âs'ın muhafızlarından idi. Amr'ı öldürmek için gelen Haricî bunu öldürmüş ve "Ben Amr'ı öldürmeyi diledim, Allah Hârîce'yi diledi" demiştir. Vefatı H. 40 senesindedir.
[7] İbn Mâce, ikâme 114; Tirmizî, vitr 1; Dârimî, salât 208.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/336.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/336.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/337.
[10] Bureyd el-Eslemî. el-Bârûdî'nin zikrettiği zayıf bir rivayete göre ashabdandır. Sıffîn'e Hz. Ali tarafından katıldığı zikredilir. Bureyd b. Husayb b. el-Eslemî ile karıştırılmamalıdır. (İbn Hacer, el-İsâbe, I, 146).
[11] Nesâî, kıyamu'1-leyl, 40; Ahmed b. Hanbel, V, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/337-338.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338.
[14] Nesâî, salât 6; İbn Mâce, ikame 194; Dârimî, salât 257; Muvatta, salâtu'1-leyl 14; Ah-med b. Hanbel, IV, 244; V, 315, 319, 322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/338-339.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/339-340.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/340-341.
[17] Müslim, salâtu'l-müsâfirîn 153, 154; Nesâî, kıyamu'1-leyl 34; İbn Mâce, ikâme 116; Ah-med b. Hanbel, II, 33, 43, 51, 83, 100, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/341.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/341-342.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/342-343.
[20] Nesâî, kıyâmü'1-leyl 40; îbn Mâce, ikâme 123; Ahmed b. Hanbel. V. 357, Hakim, el-Müstedrek, I, 302; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/343.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/343-345.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/345.
[23] Nesâî, kıyâmü'I-ley] 47, 48, 50; îbn Mâce, ikâme 115; Ahmed b. Hanbel, III, 406, 407; V, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/346.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/346-347.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347.
[26] Abdulaziz b. Cureyc tâbiundandır. Kureyş'e mensuptur. Hz. Aişe, tbn Abbâs, Said b. Cübeyr, ve İbn Ebî Müleyke'den hadis rivayet etmiştir.
[27] İbn Mâce, ikame 115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/347-348.
[29] Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib, Peygamber (s.a.)'ın kızı Hz. Fatıma (r.anha)'nın oğludur. Efendimizin bu sevgili torunu H. 3 veya 4 (625) senesi ramazan ayında dünyaya gelmiştir. Peygamber (s.a.) kendisini çok severdi. Muteber hadis kitablannda bu sevgiye ışâ-ret eden'pek çok haber vardır. Biri şöyledir:
Ebû Bekr (r.a.) anlatıyor:
"Resulüllah (s.a.) minber üzerinde hutbe irad ederken gördüm. Hasen b. Alı de onunla birlikte idi. Efendimiz bir cemaate bir de ona bakıyor ve;
"Şüphesiz benim şu oğlum seyyiddir. Umarım Allah onunla iki musluman toplumun arasını ıslâh edecek" buyuruyordu." (Buhârî, fedailu ashab 22).
Hz. Hasan Sıfffn savaşında bulunmuş fakat harekâta iştirak etmemiştir. Babasının sağlığında devlet işlerine de pek itibar etmemiştir.
Babası Hz. Ali (r.a.)'nin vefatı üzerine Iraklılar tarafından halife ilân edilmiştir. Öteden beri muslumanlar arasında dökülen kanlara gönlü razı olmadığı için Hz. Mua-viye ile anlaşarak bazı şartlar karşılığında hilâfetten çekilip Medine'ye yerleşti. H, 49 (M.669) yılında vefat etti. Muaviye tarafından karısı vasıtastyle zehirlenerek öldürüldüğü (şehid edildiği) rivayet edilir. Ancak bazı müellifler, Hz. Muaviye'nin anlaşmadan sonra Hz. Hasan'dan çekinecek bir yonu kalmadığını, ayrıca Muaviye'nin, lüzumsuz cinayet işleyecek biri olmadığını söyleyerek zehirleme olayının asılsız olduğunu iddia ederler. Hz. Muaviye'nin, Hz. Hasan'ın vefatını duyunca sevinmesi, her sene ona vermek zorunda olduğu paradan kurtulduğuna hamledilmiştir.
Hasan, dedesi Fahr-i Kâinat'tan başka, kardeşi Huseyn'den ve Hind b. Ebû Hâ-le'den de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Hasan, Aİşe, tkrime, İbn Şîrîn ve Cubeyr b. Nefir hadis nakletmişlerdir. (Bilgi için bk. Buhârî, ct-Târihu'l-kebir, II, 286; Ebu Nuaym, Hilyetu'l-evliya, II, 35; İbnu'1-Esir, Üsdü'l-gâbe, II, 9; Zehebî, Siye-ru a'lâmi'n-nübelâ, III, 245-279; İbn Hacer, el4sâbe, I, 328-331, TehzîbıTt-Tehzîb, II, 295.)
[30] Nesâî, kıyamir'1-leyl 51; Tirmizî, vitir 10; ibn Mâce, ikâme 117; Darimî, salat214; Ahmed b. Hanbel, I, 199-200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/349-350.
[31] Bu dua Ebû Dâvud'da da bundan sonra gelecek hadiste mevcuttur.
[32] Bu dua üzerinde durduğumuz hadisin aynısıdır. Yalnız sonunda = Her neye hüküm ve kazanç taalluk ederse hatnd sana. Her ne ettimse senden mağfiret dilerim, sana tevbe ve rücu ederim" cümleleri fazla olarak bulunmaktadır. Aslında Tecrid Tercemesinde mevcut olan bu duayı tekrar etmemek için buraya almadık.
[33] Bu duanın tercemesi yukarıda verildi.
[34] Tecrid-i Sarih tercemesi, III, 237-240.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/350-354.
[36] Sadece Ebû Davud rivayet etmiştir.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/354-355.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/355.
[39] Nesâî, kıyamü'Ueyl 51; İbn Mace, ikâme 116; Ahmed b. Hanbel, I, 96, 150.
[40] Bu talikteki yani "ruku'4an önce" tefsiri, râvilerden birine aittir. Bizzat musannif Ebu Davud'un sözü olması da muhtemeldir. Muhammed b. Nasr bu taliki Übey b. Ka'b'a kadar vasletmiştir.
[41] İsa b. Yunus'un Fıhr'dan yaptığı bu rivayeti Dârekutnî başka bir isnadla Übey b. Ka'-b'dan mevsul olarak rivayet etmiştir. Übey şöyle der: "Rükudan Önce kunut yapar, selamı verince de üç defa derdi. Sesini uzatır. Sonuncusunda da derdi. (el-Menhel, VIII, 61).
[42] Bu taiık kunutun rüku dan önce yapıldığını gösteren üçüncü rivayettir.
[43] Bu talik Said b. Ebi Arûbe'nin Katâde'den yaptığı rivayetin mevsuk olduğuna işaret etmektedir. Bunu Ha b. Yunus, Said b. Ebi Arûbe'den mevsul olarak ve kunutu zikrederek, Yezid b. Zurcyc'den İse mürsel olarak ve kunutu anmadan rivayet etmiştir.
[44] Şu'be'nin bu rivayetini NesâÎ, şu lafızlarla tahric etmiştir: Resûlüllah (s.a.) A'Iâ, Kâfirûn ve Ihlas sureleri ile vitir kılar, bitirdiğinde de üç kerre derdi."
Bu taliklerden çıkan neticenin hulasası: İsâ b. Yunus'un Said b. Ebi Arûbe'den yaptığı rivayete, Yezid b. Zureyc, Abdul-A'lâ ve Muhammed b. Bişr kunutu zikretmemek konusunda, Yezid b. Züreyc de übeyy'i anmamada muhalefet etmişlerdir. Menhel sahibi, bunun İsa'nın vehmine delâlet ettiğini söyler.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/355-358.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/358-359.
[47] Beyhaki, es-Sunenu'1-kubrâ, II, 498.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359.
[49] Beyhakî, es-Sunenu'1-kübrâ, II, 498.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/359-360.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/360-361.

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/361.
[53] Nesâî, kıyamü'l-Ieyl 37, 47, 48, 50, 54; Ahmed b. Hanbel, III, 406, 407; V. 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362.
[55] Tirmizî, vitir 10; tbn Mâce, ikâme 122; Ahmed b. Hanbel, III, 44; Hâkim, el-Mustedrek, I, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/362-363.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/363-364.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/364.
[58] Buhârî, teheccüd 33; savm 60; musâfirin 84, 86; Müslim, müsafirjn 76; Nesâî, siyam 81, kıyâmü'1-leyl 28; Dârimî, salat 151, sâvm 38; Ahmed b. Hanbel, II, 258, 260, 271, 277, 329, 347, 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/364-365.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/365-366.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/366.
[61] Müslim, müsafirin 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/366-367.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/367.
[63] Hâkim, el-Müstedrek, I, 301; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, III, 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/367-368.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/368.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/368.
[66] Buharı, vitir 2; Müslim, müsâfırin 136, 137, 138; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 33, Vitr 4; Nesaî, kiyâmü'1-leyl 30; İbn Mâce, ikâme 12); DârİmÎ, salat 211; Ahmed b. Hanbel, I, 78, 86, 143, 144; IV, 110; V, 215, 272; VI 46, 10.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/369.
[68] Merginânî, el-Hidâye, I, 74.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/369-370.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/370.
[71] Müslim, musafirin 149; Tırmizî, salat 12; Ahmed b. Hanbel, II, 37-38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/370.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371.
[73] Müslim, hayz 26; Tirmızî, sevabu'l-kur'an 23; Ahmed b. Hanbel, VI, 47, 138, 167; Ebû Dâvud, tahâre 89.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/371-372.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372.
[77] Buhâri, vitir, 4;-salat 84; Müslim, müsafirin (benzeri) 148, 150, 152; Tirmizî, mevakit 206; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 102, 143.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372.
[78] Hûd (11), 114.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/372-374.
[80] Nesaî, kıyamu'I-leyl 29; Tirmizî, vitr 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/374.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/374-376.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/376.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/376-377.
[84] Buharî, ezan 126; Müslim, mesâcid 296; Nesaî, tatbik 28; Ahmed b. Hanbel, II, 255, 337, 470.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/377-378.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/378.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/378.
[87] Müslim, mesâcid 305: Tirmizî, salat 177; Nesâî, tatbik 30; İbn Mâce, ikâme 145; Ahmed b. Hanbel, II, 280.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379.
[90] Velîd b. el-Velîd: Hâlid b. Velid (r.a.)'in kardeşidir. Bedr savaşma müşrikler safında iştirak edip müslümanların eline esir düştü. Kardeşleri Hâlid b. Velid ve Hişam b. Velid tarafından dört bin dirhem fidye verilerek kurtarılmıştır. Kurtulduktan sonra müs-lumanlığım ilan etmiştir. Kendisine "Madem müsluman olacaktın, fidyen verilmeden evvel olsaydın ya!" diyenlere, "esarete dayanamadığını için iman ettiğimi zannederler diye korktum" cevabını vermiştir. Müslüman olduktan sonra en yakın akrabaları da dahil müşriklerin eziyet ve hapislerine mâruz kalmış, Hudeybiye'den bir sene sonra kaza edilen umre dönüşünde Ayyaş ve Seleme ile birlikte Mekke'den kaçmaya karar vermiş ve Müslümanlara kavuşmuştur. Fakat yorgunluğun ve Resulüllaha kavuşmanın verdiği heyecanla derhal vefat etmiş. H. 7. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, V, 454-455; tbn Hacer, el-İsâbe, III, 636-637).
[91] Seleme b. Hişâm: tslâmı ilk kabul edenlerdendir. Ebu Cehil'in ana-baba bir kardeşidir. Ebu Cehil bu öz kardeşini de göç etmesin diye diğer zayıf müslümanlarla birlikte hapsetmiştir. Hafız Zehebi'nin bildirdiğine göre Seleme, Habeşistan'a göç etmiş, Mekke'ye dönüşünde müşrikler tarafından Medine'ye göçden menedilmiştir.
Kureyşten kurtulduktan sonra Mûte muharebesinde bulunmuş, H. 25 senesinde Şam tarafındaki MercuVSafferde şehid düşmüştür. Ecnâdin savaşında şehid olduğunu söyleyenler de vardır.
Mü'minlerin annesi ve Seleme'nin kızı Ümmü Seleme (r.anha)'nm rivayet ettiğine göre bu zât Mute savaşının kesin sonucu alınmadan önce Medine'ye dönenlerdendir. Bunlara "ferrânın: kaçaklar" diyenler bulunduğu için arlanmış ve mescide çıkamaz olmuş. Bunun üzerine Resulüllah:
"- O ferrâr değil kerrardır" buyurmuştur. Mute'den döndükten sonra Resulüllah'ın vefatına kadar Medine'den ayrılmamıştır. (Bilgi için bk. lbnü'1-Esir, Üsdü-gâbe, II, 435-436; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 68-69).
[92] Buhârî, ezan 128; istiska 2; cihad 98; enbiya 19, tefsirü sure (3), 9, 4, 21; edeb 11; Müslim, mesâcid 294, 295; Nesaî, tatbik 27; tbn Mâce, ikâme, 145.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/379-380.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/381-382.
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/382-383.
[95] Ahmed b. Hanbel, I, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/383.
[96] Şerhu meânil-âsâr. I, 254.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/383-387.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/387.
[99] Buhâri, vitir 7; Müslim, mesâcid 298; Nesaî, tatbik 26; tbn Mâce, ikame 120; Dârimî, salat 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/387-388.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/388-389.
[101] Müslim, mesacid 304; Nesâî, tatbik 3î, 33; İbn Mâce, ikame 145; Ahmed b. Hanbel, III, 109, 115, 162, 217, 255, 261, 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/389.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[103] Nesâî, iftitah 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/390.
[105] Buharî, ezan 81; libâs 43; edeb 75; Müslim, müsafirin 213, 214; Nesâî, kıble 13; Ahmed b. Hanbel, V, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/391-392.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/392-393.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.
[108] Buharî, salat 52, teheccûd 37; Müslim, müsafirin 208, 209; Tirmizî, salat 213; Nesâî, kıyamülleyl 1; Ibn Mâce, ikâme 186; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 16, 123; V, 192; VI, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/394.

[110] Bütün nüshalarda bu babın tercemesî yer almaktadır. Ancak hadisler nafilelerde kıyamı uzatmanın fazileti ile ilgili oldukları için tercemeye esas aldığımız baskı bu başlığı koymuştur.Concordance bu babı diye isimlendirmiştir.
[111] Nesâî, zekât 49; İbn Mâce, cihad 15, Dârimî, salat 135; cihad 3; Ahmed b. Hanbel, H, 19İ; III, 300, 302, 346, 391, 412; IV, 114, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/395-396.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/396-397.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/397.
[114] Buhârî, büyü'16; TirmizİI, kiyâme 2; İbn Mâce, ikâme 175;ticârât 28; Ahmed b. Han-bel, I, 463; II, 247, 250,436.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/398.
[115] Müslim, zikir 4; Tirmizî, deavât 5; İbn Mâce, ikâme 175; Dârimî, fedâilu'l-Kur'an 30; Ahmed b. Hanbel, 111,75.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/398-399.
[117] Buhârî, fedailü'l-Kur'an 21; TirmİZi, sevâbu'l-Kur'an 15; İbn Mâce, mukaddime 16; Darimi, fedâilü'l-Kur'ân 2; Ahmed b. Hanbel I, 57, 58, 69, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/399.
[118] Fussılet (52); 33.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/399-401.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/401.
[121] Ahmed b. Hanbel, III, 440; Hakim, el-Müstedrek, I, 567.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/401-402.
[122] el-Müzemmil (73), 4.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/402-403.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403.
[125] Buhari, tefsiriıssure (80); Müslim, müsafirîn 244; Tirmizi, sevâbü'l-Kur'an 13; Ibı Mace, edeb 52; Dârimî, fedâilü'l-kur'an 11: Ahmed b. Hanbel, IV, 48, 94, 98, 110, 170, 192, 239, 266.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/403-404.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/404.
[129] Müslim, zikir 38, 39; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'ân 10; İbn Mâce, mukaddime 17, edeb 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/404-405.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/405-406.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/406.
[132] Müslim, musâfirin 251.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/407.
[133] Müslim, müsâfirin 202.
[134] Müslim, müsâfirin 243.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/407-409.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/409.
[136] Buhari, tefsirü sure (1), 1; (15), 3; fedailü'l-kur'an 9; TİrmizÎ, sevâbü'l-kur'an 1; Ah-med b. Hanbel, II, 448; Dârimi, fedailü'l-kur'an 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/411.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/411-413.
[138] Ebû Said b. el-Muallâ: Ibn Abdilberr'İn sahih kabul ettiği görüşe göre Haris b. Nefî el-Muailâ'dır. Medineli ensardan bir sahâbidir. H. 74 yılında 84 yaşında iken vefat etmiştir. Buhârî, Ebu Dâvud, Nesaî ve Ibn Mâce kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-ğâbe, VI, 142-143; Ibn Hacer, el-İsâbe, IV, 88).
[139] el-Enâl (8); 24.
[140] Buharı, tefsiru's-sure (1), (15), 3; fedailü'l-Kur'an 9; Nesaî, iftitah 26; Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/414-415.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/415-417.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417.
[144] Nesâî, iftitah 36; Dârimî, fedâilu'l-Kur'an, 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/417-418.
[145] el-Hicr (15), 87.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/418-419.
[147] Müslim, musafirin 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/419-420.
[148] Hâkim, el-Müstedrek, I, 560-561; II, 259.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/420-424.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/424.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/424-425.
[152] Buhârî, fedailu'i-Kur'an 9; Nesaî, iftitah 69; İbn Mace, edeb 52; Muvatta, Kur'an, 17,19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/425.
[153] bk. Dârimi, fedâil 24.
[154] Bu hadislerin metinleri için bk. el-Menhel, VIII, 114-115.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/425-429.
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/429.
[157] Nesaî, istiâze 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 144, 148, 150, 158..
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/429-430.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/430.
[159] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/431.
[160] Buharı, bed'ul-halk 11, tıb 47, 49-50; edeb 56; da'vet 58, Müslim, selâm 46.
[161] Fi Zılâli'l-Kur'ân, 30, 294.
[162] el-Isrâ, (17), 47.
[163] İbn Hibbân, Sahih, III, 159.
[164] İbn Hibbân, Sahih, II, 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/431-436.
[165] Bu başlık bazı nüshalarda =(Okumakta tertil nasıl müstehab olur?) şeklinde; bazılarında; bazılarında ise, şeklindedir. Mânâları aşağı yukarı aynıdır.
[166] Tirmizî.'sevâbü'l-Kur'an 18; İbn Mace, edeb 52; Ahmed b. Hanbel, II, 192.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/436.
[167] Saad (38), 29.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/436-438.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438.
[170] Buharı, efdaılu'l-kur'an 29, Tırmızî, mevakıt 70, menakıb 73, Nesaî, ıftıtah 82; Ibn Mâce ikâme 179, Darımı, siyer 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/438-439.
[172] Ya'la b. Memlek:Hicazh bir tabi'dir. Ümmü Seleme ve Ümmü'd-Derdâ (r.anhâ)'dan hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbâıı onu sika râviler arasında sayar. Ebu Dâvud, Tirmizi ve Nesâî'nin Sünelilerinde, Buhari'nin el-Edebii'1-Mufred'inde rivayetleri vardır.
[173] Tirmizî, sevâbü'l-Kur'an 23; Nesâî, iftitahü'l-Kur'an 13, kıyamü'1-leyl 13; Ahmed b. Hanbel VI, 294, 300. (Ayrıca bk Ebu Davud'da 4001, -badis).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/440.

[174] Al-i İmran (3), 190.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/440-442.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442.
[177] Buhari, megazî, 48, tefsir sure (48); fezailıTI-Kur'an 24, tevhid 50; Müslim, müsâfirin 238; Ahmed b. Hanbel, V, 55, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/442-443.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/443.
[180] Buharı, tevhid 52; Nesâî, iftitah 83; Ibn Mace, ikame 176, Ahmed b. HanbeL IV 283 285, 296, 304.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/443-444.
[181] Fakat bu konu düşünüldüğünde çirkin sesle Kur'an okumanın kulağa hoş gelmediği bir gerçektir.
[182] Maklûb: Râvilerden birinin metindeki bir sözü veya senetteki bir şahsın ismini ya da nesebinin yerini değiştirmek suretiyle önce söylenmesi gerekeni sona bırakarak veya sonra söylenmesi gerekeni öne alarak rivayet ettiği hadislere denilir. Zayıf hadis çeşitlerindendir.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/444-445.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/445.
[185] Buharı, tevhid 44; Dârimi, salat 171, fezailü'l-Kur'an, 34; Ahmed b. Hanbel, 1, 172, 175, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/445-446.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/446-448.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/448.
[188] Ebû Lubâbe: Medineli <Ensarî)dir. Meşhur rivayete göre, adı Beşr'dir. Bir rivayete göre, Bedir savaşına iştirak etmiştir. Diğer bir görüşe göre savaşa gitmek için yola çıkmış. Hz. Peygamber onu Revha'dan geri çevirip Medine'de vali bırakmıştır. Uhud ve ondan sonraki tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Hz. Ali'nin hilâfeti esnasında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd'dan başka, Buhâri, Müslim ve ibn Mâce kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbnu'1-EsİR, Csdıi'I-ğabe, VI, 265; İbn Hacer, el-tsâbe, IV, 168).
[189] Beyhaki, es-Süneü'l-Kübrâ, II, 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/448-449.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/449.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/449-450.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/450-451.
[193] Buhâri, fedailü'l-kur'an 19; tevhid 32, 52; Müslim, Müsâfirin 232, 233, 234; Nesâî, if-titah 83; Tirmizi, sevâbü'l-kur'an 17; Dârimi, salât 71; fedailü'l-kur'an 34; Ahmed b. Hanbel, II, 271, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/451.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/451-452.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/452.
[196] Bu başlık bazı nüshalarda kelimesi olmadan bazılarında da bâb kelimesi olmadan şeklindedir.
[197] Dârimi, fezailü'İ-kur'an 3; Ahmed b. Hanbel, V, 212, 213, 284, 285, 323, 328; Ebû Dâvûd eymân 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/453.
[198] Taha (20), 126.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/453-454.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/454.
[201] Bu terkib bazı nüshalarda = "cübbesini göğsü üzerinde topladım." (Yakasını topladım, yakasından yakaladım) şeklindedir.
[202] Buhârî, istinbâbe 9, fedailü'l-kur'an 5, tevhid 37; Müslim, müsafirin 264, 270, 272, 274; Nesâî, iftitah 37; Tirmizî, kur'an 9; Muvatta, kur'an 5; Ahmed b. Hanbel, I, 24, 40, 43, 264, 299, 313, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/454-455.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/455-459.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/459.
[205] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460.
[207] Nesâî, iftitah 37; Ahmed b. Hanbel, V, 41, 51, 114, 122, 124.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/460-461.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/461-462.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/462.
[210] Müslim, müsafirin 274; Tirmizî, sevabu'l-kur'an 16; Nesâî, iftitah 25; Ahmed b. Hanbel, V, 127, 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/462-463.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/463-464.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/464.
[213] el-Mü'min (40), 60.
[214] Tirmizi, tefsirü sure (2), 16, 40; Ibn Mace, dua 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 267, 271, 276.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/465.
[215] el-Bakara (2), 186.
[216] el-A'raf (7), 55.
[217] el-Mu'min (40), 60.
[218] en-Neml (27), 62.
[219] el-Furkan (25), 77.
[220] el-En'am (6), 43.
[221] el-Bakara (2), 186.
[222] Üzerinde durduğumuz hadis.
[223] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 662-667.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/465-470.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/470.
[226] Ahmed b. Hanbel, I, 172, 183, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/470-471.
[227] el-Bakara (2), 186.
[228] Ali İmran (3), 185.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/471-472.
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/472.
[230] Fedale b. Ubeyd: Ensardandır. Babası Nâfız b. Kays'dır. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmış. Mısır ve Suriye'yi fetihlerinde bulunmuştur. Muaviye (r.a.) onu Di-meşk kazasına vali tâyin etmiştir. H. 53 senesinde vefat etmiştir. Ebû Dâvûd'dan başka Müslim, Nesaî, Tirmizî ve el-Edebü'1-Mufred'de Buhârî kendisinden hadis rivayet etmiştir. {Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdii'I-ğabe, IV, 363; Ibn Hacer, el-îsâbe, III, 206).
[231] Şüphe râvilerden birisine aittir.
[232] Tirmizî, deâvât 64; sehv 48; Ahmed b. Hanbel, VI, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/472-473.
[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/473.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[235] Kutub-ı Sıtte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/474.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475.

[238] Buhari, deavât 21, tevhid 31; Müslim, zikr 8; Tirmizi, deavât 77; Muvatta, Kur'an 28; Ahmed b. Hanbel, II, 243, 318, 463, 464, 468, 500, 530; III, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475.
[239] el-Kehf (18), 23.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/475-476.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476.
[242] Buharı, deavât 22; Müslim, zikir 90, 91;Tirmizî, deavât 114; ibn Mace, dua 7; Muvat-ta', kur'an 29; Ahmed b. Hanbel, II, 487.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476.
[243] Yûsuf (12), 87.
[244] el-Mu'min (40), 60.
[245] el-Bakara (2), 186.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/476-479.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/479.
[248] îbn Mâce, dua 13.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/479-480.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/480-482.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482.
[252] Mâlik b. Yesâr es-Sekûnî: Ebu Davud'un üstadı Süleyman b. Abdulhamid'in dediğine göre, şahabıdır. Bu onun sahabi olup olmadığında kesinlik olmadığım gösterir. Önceleri Yemen'de bir kabile olan "Sekun"a mensup iken sonraları "Avf'a mensup olmuştur.
[253] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/482-483.
[256] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483.
[258] Tirmizî, deâvât 104; İbn Mâce, dua 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/483-484.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484.
[261] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/484-485.
[262] bk. Ihya'ü UlÛmi'd-Din, I, 398.
[263] Feteva-yi Hindiye, s. 318.
[264] Tahtavî Haşiye ala Meraki'I-Felah s. 257.
[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/485-486.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/486.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/486-487.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.
[270] Yezid b. Sa'id b. Sümâme: Mekke fethi günü müslüman olmuştur. Hz. Ömer kendisine bazı resmi görevler vermiştir. Tirmizî ve Buharî el-Edebü'I-Müfred'de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir, (bk. et-Menhel, VIII, 156-157).
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/487.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488.
[273] Nesaî, sehv 58; Tirmizî, deavât 63 (64); Ibn Mâce, dua 9; Ahmed b. Hanbel, III, 120, 158, 225, 245; V, 349, 350, 360; Dârimi, cihad 6; Fedailü'l-Kur'an 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488.
[274] Tirmizî'deki rivayet bu şekildedir.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/488-489.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/489.
[277] Bu cümle bazı nüshalarda = şüphesiz Allah (c.c.)'den onun ism-i azamiyle istedin" şeklinde muhatap sigasiyle kullanılmıştır. Tercemede bu farka parantezle işaret edilmiştir.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/490.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/490.
[280] Nesaî, sehv 58; îbn Mâce, dua 9; Tirmizî, deavât 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/491.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/491-492.
[282] Esma b. Yezîd; Ümmü Seleme diye meşhurdur. Ensarın Eşhel koluna mensuptur. Peygamber (s.a.)'e biat etmiş ve Yermük muharebesinde hazır bulunmuştur. Ebû Dâvûd'-tan başka Müslim ve Buhârî'nin d-Edebü'I-Müfred'inde rivayetler vardır. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdü'l-ğâbe, VII, 343; Ibn Hacer, el-İsâbe, IV, 460).
[283] el-Bakara (2), 163.
[284] Tirmizî, deavât 64; İbn Mâce, dua 9; Ahmed b. Hanbel, VI, 461; Dârimî, fedailü'I-Kur'an 14-15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/492-493.
[285] el-Müstedrek, I, 506.
[286] Taha (20), 111.
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/493-494.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/494.
[289] Ahmed b. Hanbel, VI, 45, 136.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/494-495.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495.
[292] Tirmizî, deavat 109 (I10);-Ibn Mâce, menâsik 5; Ahmed b. Hanbel, I, 29, II, 59.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/495-496.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/496.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[296] Nesâî, sehv 37; Tirmizî, deavât 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/497.
[298] Buradaki edatı, aslî manasında "veya" diye anlaşılabileceği gibi vemânalarına da gelebilir.mânâsına alınırsa, daha kolay, üstelik daha ustun" şeklinde terceme etmek gerekir.
[299] Tirmizî, deavât 113: Hâkim, el-Müstedrek, I, 548.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/498-499.
[300] Bu konuda gelecek olan "teşbih" kelimesinden maksat ellerimizdeki 33'lük veya 99'Iuk teşbih âletidir, zikir değildir.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/499-501.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/501.
[303] Yüseyra bint Vâsir. Ensardan veya muhacirlerden olduğuna dair rivayetler vardır. Mün-zirî, ensardan; Ibn Hıbban ise, Muhacirlerden olduğunu söyler. Künyesi Ümmü Yâsir veya Ümmü Humeyza'dir. Ebu Dâvûd ve Tirmizî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdii'l-ğâbe, VII, 296; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 429).
[304] Tirmizî, deavât 71, 120; Ahmed b. Hanbel, VI, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/501-502.
[305] et-Tevbe (9), 24.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502.

[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502.
[308] Nesaî, sehv 91, 98; Tirmizî, deavat 6, 25, 71; îbn Mâce, ikâme 32; Ahmed b. Hanbel, II, 161, 205.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/502-503.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/503.
[311] Cüveyriye Peygamber (s.a.)'in hammlanndandır. Huzar kabilesinde Haris b. Dırar'ın kızıdır. Müreysı gazvesinde esir olarak alınmış bilâhere mu'minlerin annesi olma şerefini kazanmıştır.
tbn Sa'd'ın Tabakal'ında Ebu Kılâbe'den fivâyet ettiğine göre, Hz. Peygamber Cu-veyriye'yİ esir edince, babası ResululIah'a gelmiş ve "benim kızım gibi birisi esir olmaz, onu serbest bırak" demiş. Hz. Peygamber de "Peki onu kendi haline bırakalım, ne isterse öyle yapsın. Razı mısın?" teklifini yapmış, adam da kabul etmiştir. Babası Cuveyriye'ye gelip durumu anlatınca o ResûlulIah'ı seçmiştir.
ibn Abbas, Ubeyd b. es-Sibâk, Mucâhid, Kureyb ve Abdullah b. Şeddâd kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. H. 55 yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. îbn Sa'd Taba-kaf, VIII, 116-120; Ibnu'1-Esır, Üsdu'l-ğâbe, VII, 56; Zehebî, siyeru a'Iâmi'n-nubelâ, II, 26J-265; İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, XII, 407; el-İsâbe, IV, 265; Ibnu'1-îmad, Şezerâtu'z-zeheb, I, 61).
[312] Müslim, zikr 79; Nesaî sehv 94; Tirmizî Davat 103; ibn Mace edeb 56; Ahmed, I, 258, 353, VI, 325, 340.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/503-504.
[313] el-Kehf (18), 119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/504-505.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/505.
[315] Buhârî (benzen) ezan 155, deavât 17; Müslim (benzeri) mesâcid 142, zekât 53; İbn Ma-ce, (benzeri) ikâme 32; Darimî, salat 90; Ahmed b. Hanbel, III, 238, V, 167, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/505-506.
[316] el-Hadid (57), 21.
[317] el-İsrâ, (17), 30.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/506-509.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/509.
[320] Buhârî, ezan 155, i'tisam 3, kader 12, deavat 17; Müslim, mesâcid 137, 138; Nesaî, tatbik 25, sehv 85, 89; Tirmizî, salat 108; Muvatta', kader 8; Dârimî, salat 71, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/509-510.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/510-511.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/511.
[323] Müslim, mesâdd 139; Nesaî, sehv 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/511-512.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/512.
[325] Müslim, mesacid 139: Nesai, sevh 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513.
[327] Ahmed b. Hanbel, IV, 369.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/513-515.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/515.
[330] Müslim, musafirin 201; Tirmizî, deavât 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/515.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516.
[333] Buradaki "veya" mânâsına gelen kelime tüm nüshalarda dir.Ancak sarihler bunun aslının"çok ah çekip ağlayan" olduğu halde müstensih hatası olarak düşmüş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu söylerler. Tirmizî ve Ibn Mace'nin rivayetlerinin şeklinde oluşu da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Hisnii'l-hasîn'deki ifadeler de bu yöndedir.
[334] İbn Mace, dua 2; Tirmizî, deavat 102; Ahmed b. Hanbel, I, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/516-517.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/517.
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/517-518.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518.
[339] Müslim, mesâcid 135, 136; Nesaî, sehv 81, 82; Tirmizî, salat 108; Ibn Mâce, ikâme 32; Dârimî, salat 88; Ahmed b. Hanbel, V, 275, 279; VI, 62, 184, 235.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/518-519.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/519-520.
[342] Müslim, mesâcid 135; Nesai, sehv 81; Tirmizî, mevakit 108; ibn Mâce, ikame 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/520-521.
[345] Tirmizî, deavât 106.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/7.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/7-8.
[347] en-Nur (24); 31.
[348] en-Nisâ (4), 18.
[349] et-Tahrim (66), 8.
[350] eş-Şûra (42), 25; en-Nisa (4), 92; Taha (20), 82.
[351] ez-Zârıyat (51), 18.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/8-12.
[353] el-Eğar el-Müzenî. Sahabidir. Müsedded onun sahabi olduğuna işaret etmiştir. Hz. Peygamberden başka Ebû Bekir'den de hadis rivayet etmiştir. Ebu Davud'un yanı sıra Müslim, Nesaî ve el-Edebu'l-Müfred'de Buhârî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir, (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdü'1-gabe, 1, 124-125; tbn Hacer, el-İsâbe, I, 55-56).
[354] Müslim, zikir 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/12.
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/12-13.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/13.
[357] Tirmizî, deavât 38; tbn Mâce, edeb 57; Ahmed b. Hanbel, II, 21, 67; V, 191, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/13-14.
[358] en-Nasr (110), 3.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/14.
[360] Bu zât'ın adının Bilâl veya Hilâl olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Tehzibü't-Tehzîb, Takrîb ve Hulâsa'da burada olduğu gibi Bilal olarak zikredilmiştir. Ebu Davud'un tashih edilmiş bir yazma nüshasında İse, Hilâl olarak zabdedilmiştir. İbnu'l-Esir, Üsdü'1-ğâbe, adındaki eserinde Resûlullah (s.a.)'ın azatlısı Zeyd b. Bûlâ'dan (bu hadisin sahâbî râvisi) bahsederken torunu olan bu zât konusundaki ihtilâflara temas etmiş sonra da Tirmizî'nin buradaki senedle rivayet ettiği hadisi vermiştir, bu senedde ismi "Bilâl b. Yesâr b. Zeyd" olarak zabt edilmiştir.
Bu hadisin sahâbî râvisi yukarıda da işaret edildiği gibi Zeyd b. Bulâ'dır. Künyesi Ebu Yesar olan bu zât'ı Hz. Peygamber (s.a.) Benî Sa'lebe gazvesinde ele geçirip azâd etmiştir. Kendisi Sudan'lıdır.
[361] Tirmizî, deavat 117; Hakim, el-Müstedrek, II, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/14-15.
[362] el-Enfâl (8), 16.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/15-16.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16.
[365] İbn Mâce, edeb 57; Ahmed b. Hanbel, I, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16.
[366] el-Talâk (65), 2, 3.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/16-17.
[368] Buharı, deavat 55; Müslim, zikir ve dua 23, 26.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/18.
[369] "Allah'ım! Senden dünyada afiyet âhirette af istiyorum. Ey Rabbimiz! Bize dünyada da âhirette de iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru" demektir.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/18-20.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/20.
[372] Müslim, imara 154, 156, 157; Nesâî, cihâd 36; Tirmizî, cihâd 19; İbn Mâce, cihâd 15; Dârimî, cihâd 15; Ahmed b. Hanbel, V, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/20-21.
[373] Buhârî, rikak 31.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/21-22.
[375] Âl-i lmrân(3), 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/22-23.
[376] Hud (11), 114.
[377] Âl-i imrân (3), 135.
[378] en-Nisâ (4), 123.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/23-25.
[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/25.
[381] Ahmed b. Hanbel, V, 245; İbn Hıbban, Sahih, III, 234; Hakim el-Müstedrek I, 273.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/25-26.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[385] Tirrmızî, sevâbu'l-Kur'an 12; Nesaî, istiaze37; İbnHibban, Sahih, III, 227; Hakim,el-Mustedrek, I, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/26.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[388] Ahmed b. Hanbel, I, 394, 397.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[389] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/27.
[390] Şubhe râvılerden birisine aittir.
[391] ibn Mâce, Dua 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 369; İbn Hibban, Sahih, 11, 112.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/28.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/28.
[394] Buhari, tevhid 9, meğazi 38, deavât 50, 68; Müslim, zikir 44, 45, 46; Tirmizî, dua 57; Ibn Mâce, edeb 59; Ahmed b. Hanbel, II, 298, 309, 335, 355, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/29.
[395] Kaf (50), 16.
[396] el-Bakara (2), 186.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/29-32.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/32.
[399] Müslim, zikir 44, 45, 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/32-33.
[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/33.
[401] Buhârî, cihad 131, meğazi 38, deavât 51, kader 7, tevhid 9; Müslim, zikir 44, 45, 46; Ahmed b. Hanbel, IV, 394, 402, 418.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/33-34.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/34.
[403] Müslim, imâre 160; Nesâî, cihâd 18; Hakim, el-Mtistedrek, I, 518; Ibn Hıbban, Sahih, II, 112.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/35.
[404] Âl-i İmrân(3), 31.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/35.
[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36.
[407] Müslim, salat 70; Tirmizî, vitir 21; Dârimî, rikak 58; Ahmed b. Hanbel, III, 102, 261; II, 172, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36.
[408] el-En'âm, (6), 160.
[409] el-Bakara (2), 261.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/36-37.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/37-39
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/39.
[413] Oradaki kaynaklara ilâveten bk. İbn Hıbban, Sahih, II, 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/39.
[414] Müslim, zühd 74.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/40.
[416] Mirkat'ul-mefâtih, II, 636.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/40-41.
[417] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/41.
[418] Darimî, mukaddime 7; Ahmed b. Hanbel, III, 303, 398;,Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, II, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/41-42.
[419] et-Tevbe (9), 103.
[420] en-Nur (24), 63.
[421] el-Haşr (59), 10.
[422] et-Tevbe (9), 100.
[423] es-Saffât (37), 79.
[424] es-Saffât (37), 109.
[425] es-Saffât (37), 120.
[426] es-Saffât (37), 181.
[427] el-Ahzâb (33), 56.
[428] îbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, VI, 753.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/42-44.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/44.
[430] Müslim, zikr 86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/44-45.
[431] el-Haşr (59), 10.
[432] Muhammed (47), 19.
[433] İbrahim (14), 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/45-46.
[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46.
[435] Tirmizî, birr 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/46-47.

[437] Tirmizî, birr 7; İbn Mâce, dua 11; Ahmed b. Hanbel, II, 258, 305, 343, 348, 367, 434, 445, 478, 517, 523.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/47.
[438] Lokman (31), 14.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/47-48.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/48.
[441] Ahmed b. Hanbel, IV, 414, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/48-49.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/49.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/49.
[444] eI-Mâide(5), 90.
[445] el-Bakara (2), 216.
[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/51-53.
[447] Buhârî, teheccüd 25, deavât 49, tevhid 10; Tirmizî, vitir 18; İbn Mâce, ikâme 188; Ah-med b. Hanbel, III, 344.
[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/53-54.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/55-58.
[450] Hakim, el-Müstedrek, I, 518.
[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/58.
[452] Nesaî, istiâze 5, 34, 35; tbn Mâce, duâ 3; Ahmed b. Hanbel, II, 167; III, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/58-59.
[453] Âl-i İmran (3), 180.
[454] el-A'raf (7), 31.
[455] en-Nahl (16), 70.
[456] Buhârî, deavat 38.
[457] el-En'âm (6), 125.
[458] el-A'raf (7), 58.
[459] Buhârî, iman 39; Müslim, musâkât 107; İbn Mace, fiten 14; Dârimî, buyu' 1; Ahmed b. Hanbel, IV, 270, 274.
[460] ed-Duhân (44), 56.
[461] el-Mu'min (40), 11.
[462] el-Mü'min (40), 11.
[463] Taba (20), 124.
[464] et-Tekâsür (102), 1, 2.
[465] et-Tevbe (9), 101.
[466] el-Mu'min (40), 45-46.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/59-65.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/65.
[469] Buhârî, deavât 36, 38, 40, cihâd 25, 74; Müslim, zikr 49, 51, deavat, 48, 52, 73, 76; Nesâî, isti aze 6, 7, 8, 12, 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/65-66.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/66.
[471] Buhârî, cihâd 74, et'ime 38, deavât 35, 37, 40; Müslim, zikr 51, 52, 73; Tirmizî, deavat 70; Nesaî, isti'âze 35, 45.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/66-67.
[473] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/67-68.
[474] Müslim, mesâcid 134; Nesaî, cenâiz 115; Tirmizî, deavat 70, 76, 132; Muvatta, Kur'an 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/68.
[475] bk. 880, 1539 no'lu hadisler.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/68-69.
[477] Buharî, deavat 39, 44, 46; Müslim, zikr 49; Nesaî, isti'âze 17, 26; Tirmizî, deavat 76; İbn Mace, dua 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 57, 207.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/69.
[478] Fâtır (35), 15.
[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/69-70.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/70.
[481] Nesâî, isti'aze 14, 16; îbn Mâce, dua 3; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 325, 354, 540.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/70.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71.
[484] Müslim, zikir 96; Nesaî, sehv 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/71-72.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72.
[486] Nesâî, isti'âze 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/72-73.
[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/73.
[489] Nesâî, isti'âze 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/73-74.
[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/74.
[491] Müslim, zikir 73; Tirmizi, deavat 68; Nesâî, isti'aze 13, 18, 21, 64; İbn Mâce, mukaddime 23, dua 2, 3; Ahmed b. Hanbel, II, 167, 198, 340, 365, 451; III, 192, 255, 283; IV, 371, 381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/74-75.
[492] es-Saf (61), 3.
[493] el-Bakara (2), 44.
[494] ez-Zümer (39), 22.
[495] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/75-76.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/76-77.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77.
[499] Ferve b. Nevfel el-Eşeai, el-Kûfî. Güvenilir (sika) tabiilerdendir. Hz. Peygamberden mürsel olarak hadis rivayet etmiştir. Ayrıca onun Hz. Aişe ve Hz. Ali'den rivayetleri vardır. Kendisinin rivayetleri Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve ibn Mace'de yer almıştır. (Bilgi için bk. el-Cem' beyne ricalis-sahihayn, II, 415).
[500] Müslim, dua 66, 67; İbn Mâce, dua 3; Nesaî, sehv 63; Ahmed b. Hanbel, VI, 139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/77-78.
[501] el-A'râf (7), 99.
[502] el-Enfâl (8), 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/78.
[503] Şuteyr h. Şekel b. Humeyd el-Absî. Ebu tsa künyesi ve kûfî nisbesi ile tanınan bir tabiidir. Babasından, annesinden, Ibn Mes'ud ve Hafsa'dan hadis rivayet etmiştir. Az hadis rivayet etmiştir. Kendisinin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Müslim, Ebu Davud, Nesâî, ve tbn Mace onun rivayetlerine kitaplarında yer vermişlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 181).
[504] Şekel b. Humeyd el-Absî. Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de sadece oğlu Şuteyr rivayette bulunmuştur. Ebu Davud, Nesâî, Tirnüzi, tbn Mace, ve el-Edebu'l-mıfred'de Buhârî kendisinden hadis nakletmîşlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakat, VI, 45.)
[505] Nesâî, İstİ'âze 4, 10, 11; Tirmizî, deavat 74.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/78-79.
[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/79-80.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/80.
[508] Ebu'l-Yeser. Adı ka'b, künyesi îbn Amr b. Irâd'dır. Ensardandır. Akabe biatine ve Bedr savaşma iştirak etmiştir. Bedr'e iştirak edenlerden en son vefat eden bu zat olduğu söylenir. H. 55 yılında vefat etmiştir.
Ebu'l Yeser (r.a.) peygamber (s.a.)'den hadis rivayet etmiştir. Oğlu Ammar, Musa b. Talha, Ubâde b. el-Velîd ve Hanzala b. Kays da ondan rivayette bulunmuşlardır. Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, îbn Mâce ve Buhârî'(nin el-Edebü'1-Müfred'in) de rivayetleri bulunmaktadır. [Bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdü'1-ğabe, VI, 332; îbn Hacer, el-isâbe, IV, 221.]
[509] Nesâî, isti'âze 61; Ahmed b. Hanbel, II, 171, III, 427; IV, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/80-81.
[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/81-82.
[511] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[513] Nesâî, isti'âze 36; Ahmed b. Hanbel, III, 192, 218.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/82.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83.
[515] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83.
[516] Ebû Umâme asıl adı, İlyâs b. Sa'iebe'dir. Abdullah b. Sa'lebe olduğu da söylenir. Hz. Peygamber'den ve Abdullah b. Üneys el-Cüheni'den hadis rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.) onu anasının hastalığı sebebiyle Bedir'den geri çevirmiş, fakat döndüğünde anasını ölü bulmuştur. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe, I, 181; VI, 17; tbn Ha-cer, el-İsâbe, IV, 9).
[517] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/83-84.
[518] bk. 1539, 1540, 1541 no'lu hadisler.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/85.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

__V__

Vadeli Satışı Mekruh Olan Yiyecek Maddeleri, 3/211
Vadiyül Kura, 2/321, 2/336
Vakfe, 2/153, 2/241, 2/259
Vakfe Yapılması, 2/258
Varise ve Yakınlara Vasiyyet, 3/424
Vasiyyet, 3/415, 3/417, 3/419, 3/424,
Vasiyyet Edilmesini Emir, 3/415
Vasiyyetin, Malın Üçte Birini Geçemeyişi, 3/419
Veba Hastalığı, 4/237
Velâ,4/15-31
Velâ'nın Azat Edene Aitliği, 4/31
Velâmn Miras Olarak Taksimi, 4/37
Verilen Güvenceye Uymak, 2/320
Vesk, 3/399
Vitir Namazı ve Emredilişi, V215 -221
Vitir Namazım Vaktinde Kılamayanlarm Şafak Attıktan Sonra Kılması, 1/220

__Y__

Yahudilerin Medine'den Çıkarılıp Sürülmesi, 4/233
Yahudi ve Hristiyan Cariyeleri Nikahlamak Yasağı, 3/45
Yahudi ve Hristiyanlara Selam Vermek, 4/345
Yahudi ve Hıristiyanın Azad Ettiği Kölenin Velâsı, 4/39
Yalan ve Doğru Sözler, 4/393
Yalan Yere Yemin, 3/361
Yanında Yakın Akrabası Olmayan Kadının Hacca Gidebilmesi, 2/309
Yaralarda Kısas, 4/203
Yarasından veya Burnundan Akan Kanı Durmayan Kimsenin Yapacağı İş, 1/100
Yatsı Namazlarında Kıraat, 1/151
Yatsı ve Sabah Namazları, 1/229
Yatsı Namazının Vakti, 1/57, 58
Yağmur Duasında Yapılacak İşler.1/327,1/328
Yağ İçersine Fare Düşmesi, 4/365
Yeme-İçme İle İlgili Diğer Hadisler.4/289
Yemin, 2/372, 2/367, 2/368, 2/370
Yemin Kcffaretinin Ödenişi, 2/370
Ycmin-i Akd, 2/366
Yemin-i Lağv,.2/366
Yemin-i Tevkid, 2/369
Yemine Ölü Sahiplerinden Başlanması, 4/209
Yeni Evlenen Kimse Bakire veya Dul Karısının Yanında Aralıksız Kaç Gün Kalmalı, 3/26
Yenmesi Caiz Olmayan Hayvanlar. 2/400,2/401,2/403
Yetimlerin Mallarından Zekât Vermek ve Mallarını İşletmek, 2/28
Yevmi Sekte Tutulan Orucun Hükmü, 2/131
Yitik Hayvanlar, 3/410
Yiyecek Maddelerinin Birbirleri İle Eşit Olarak Alınıp Satılması. 3/216
Yiyecek Maddeleri Satışı, 3/220,
Yoksullar, 4/283
Yolcu Namazı, 1/258,1/259,1/260
Yolculukta Söylenecek. Şeyler, 4/373
Yolculukta Yalnız Bulunmak, 4/374
Yolculukta yapılacak İşler, 4/375
Yılanları Öldürmek, 4/371
Yıldızlardan Yağmur İstenmesi, 1/330
Yırtıcı Hayvanlardan Köpek Dişleri Olanların Etini Yeme Yasağı, 2/400
Yüksek Sesle Kur'an Okumak, 3/153
Yürümeyi Adamanın Gereği, 2/357
Yüzük Takmak, 4/303
Yüz ve Baştaki Yaranın Diyeti, 4/172

__Z__

Zamanı Gelmeden Borcunu Ödemesi Halinde Mükatebin Hürriyetine Kavuşması, 4/65
Zahru'l Harre, 1/197
Zekât Düşmeyen Mallar: Meyvalar,Yonca ve Sebzeler, 2/65
Zekât Düşmeyen Ziraî Ürünler, 2/61
Zekâta Tabi Mallar, 2/17, 2/19, 2/23 -28,2/34,2/39,2/44,2/47
Zekâta Tabi Şeyler, 2/30, 2/31, 2/66
Zekât Tahsilinde Mükellefin Zora Sokulmasının Yasaklığı, 2/51
Zekâtın Tahsili ve Harcanışı, 2/52
Zekâtın Tahsilinde Zor Kullanılması, 2/53
Zifâf Odasında Eşlerin Başbaşa Kalması Halinde Mehrin Vacip Oluşu, 3/25
Zilhiccenin Sekizinci Günü Mina'da Vakit Namazlarının, Mina ve Arafât'ta Cuma Namaz3mn Kılınışı, 2/273
Zimmî'nin Diyeti, 4/182
Zimmîlerin Gümrük Vergisi (Uşûr), 2/72
Zina Cezasıyla İlgili Diğer Hadisler, 4/115
Zinadan Doğma Çocuğun Mirası, 2/440
Zina Eden Cariye ve Çocuğun Azat Edilmesi, 4/30
Zina İşlediğini İtiraf", 4/113
Ziyka, 3/235
Zorla Zina Edilen Kadm, 4/117
Zıhar, 2/364, 3/79, 3/83
Zıhar Yapanın Keffareti, 2/118

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...Y...)

(((...Y...)))

» **Yağı alınıp kurutulmuş** yoğurt ve tereyağı...C... **12...S...5499**
» Yağmacılık yapmamak üzere bey'at etmek...C... 5...S...2293
» Yağmur duası...C... 14...S...6294
» Yağmur duası esnasında elbiseyi tahvil etme...C... 2...S...959, 965
» Yağmur duasından sonra yağmurun fazlalaşması hâlinde ne yapılacağı...C... 2...S...970, 971, 975
» Yağmur duası namazının nasıl kılınacağı...C... 2...S...966, 976, 978
» Yağmur duasının minber üzerinde yapılması...C... 2...S...970
» Yağmur duasının nerede ve nasıl yapılacağı...C... 2...S...976 - 980
» Yağmur isteme duasının camide yapılması...C... 2...S...966
» Yağmursuz kaldıkları zaman insanların, emirü'1-mü'mininden yağmur duası istemeleri...C... 2...S...962
» Yahûdî Ebû Rafi' Abdullah ibnu Ebi'l-Hukayk'ın Öldürülmesi...C... 8...S...3781 - 3787
» Yahûdîler'den bir topluluğun hayvan cinsine çevrilmesi...C... 7...S...3091
» Yahudiler'e haram kılınan hayvanlar ve sebebi...C... 9...S...4358
» Yahûdîler'in ahde vefasızlığı...C... 6...S...2957 -2959
» Yahûdîler'in, Allah anlayışı...C... 10...S...4711
» Yahûdîler'in Allah'ın emirlerini ters çevirerek uygulamaları...C... 9...S...4372
» Yahûdîler'in Arab yarımadasından çıkarılması...C... 6...S...2954
» Yahûdîler'in bir inat uğruna İslâm'ı kabul etmemeleri...C... 8...S...3671
» Yahûdîler'in cezalandırılması ve hurma ağaçlarının tahribi...C... 8...S...3771
» Yahûdîler'in dönekliği ve Rasûlullah(S)'a suikasd düzenlemeleri...C... 8...S...3768
» Yahûdîler'in denizi geçmeleri...C... 9...S...4427
» Yahûdîler'in dualarının kabul olunmayacağı...C... 14...S...6337
» Yahûdîler'in İslâm'ı kabul etmemelerin-deki inatları ve döneklikleri...C... 8...S...3697
» Yahûdîler'in kitâblarına nasıl inandıkları...C... 8...S...3702
» Yahûdîler ve Nasrânîler'e benzememe...C... 2...S...531, 532
» Yahûdîler'in Medine'den çıkarılmaları...C... 5...S...2063
» Yahûdîler'in Medîne'de Rasûlullah (S) üe siyasî münâsebetleri kurma istekleri...C... 8...S...3699

» Yahûdîler'in Mûsâ (A.S.)'ya nankörlük ederek **"Sen, Rabbinle git! Biz burada oturuyoruz"** demeleri...C... 9...S...4329
» Yahûdîler'in nankörlüğü...C... 7...S...3212
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'a gelerek ara-lannda hürmetmelerini istemeleri...C... 9...S...4261
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'a karşı tutumları...C... 7...S...3402
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'a sordukları sorular...C... 8...S...3697
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'a sordukları sorular ve Abdullah îbn Selâm...C... 9...S...4178
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'a sordukları sorular ve içlerinden birinin Müslüman olmasına karşı tavırları...C... 7...S...3108
» Yahûdîler'in Rasûlullah (S)'ı zehirleme teşebbüsleri ve Rasûlullah (S)'in kendileriyle

konuşması...C... 6...S...2957
» Yahûdîler'in selâmı...C... 15...S...6794
» Yahûdîler'in tarihi...C... 7...S...3191 - 3213
» Yahûdîler'in Tevrat'taki recm âyetini saklamaları...C... 14...S...6697
» Yahûdîler'le barış antlaşması yapmak...C... 5...S...2498
» Yahûdîler'le ekincilik akdi yapmak...C... 5...S...2162
» Yahûdîler'le harp etmek ve Rasûlullah (S)'ın bu konudaki haberi...C... 6...S...2740
» Yahudinin recm ayetini eliyle saklamaya çalışması...C... 14...S...6671
» Yahudi şair Ka'b b. Eşrefin öldürülmesi...C... 8...S...3777
» Yahudi ve Hristiyanları İslâm'a çağırmak...C... 6...S...2749
» Yahudi ve Hristiyanlar'm Kitab'a iman anlayışı...C... 10...S...4498
» Yakın (sadaka ve vasiyet İçin) akrabalar kimlerdir...C... 6...S...2597 - 2599
» Yakîn (ölüm) gelinceye kadar ibadet etmek...C... 10...S...4498
» Yakınlarını edeplendirmek...C... 14...S...6700
» Ya'kûb (A.S.)'ın vasiyeti ve Yahûdîler'in yanlış değerlendirmesi...C... 7...S...3182
» Yalan söylemenin hükmü...C... 5...S...2054
» Yalan söz ve yalan şahitliğin nehyi...C... 13...S...5980
» Yalan şahitliğin hükmü...C... 5...S...2441 - 2443
» Yalan yere yemin etmenin cezası...C... 5...S...2233, 2324
» Yalan yere yemin ve yalancı şahitlik...C... 5...S...2464
» Yalnız namaz kılarken durulacak yer...C... 2...S...580, 582
» Yanlışlıkla kendini öldürene diyet yoktur...C... 15...S...6755
» Yanlışlıkla kıble dışına doğru kılınan namaz...C... 1...S...489
» Yalnız yaşamak kötü topluluklara karışmaktan iyidir...C... 14...S...6416
» Yan üzerine dayanarak yemek...C... 12...S...5494
» Yapabileceği ve yapamayacağı şeyler için yemin etmenin hükmü...C... 14...S...6532
» Yaralamalarda erkeklerle kadınlar arasında kısas yapılması...C... 15...S...6752
» Yaratılana, ma'siyette itaat yoktur...C... 15...S...6995
» Yaratılışla ilgili bazı âyetlerin açıklaması...C... 4...S...2981
» Yaratılıştaki fıtrat...C... 3...S...1279
» Yaratılış ve ikinci yaratılış...C... 10...S...4713, 4714
» Yaratma ve ikinci yaratılış...C... 11...S...5066
» Yarının ne olacağını bildiğini iddia eden yalan söylemiştir...C... 10...S...4802
» Yarış atları için mesafe tesbiti...C... 6...S...2701
» Yasin sûresi tefsiri...C... 10...S...4693 - 4696
» Yaşlıya söz sırası vermek...C... 6...S...2964
» Yaş meyvenin durumu tam belli olmadan
» satılması...C... 4...S...2010, 2012 Yatarken okunacak dua...C... 13...S...6252, 6257
» Yatsı ile sabah namazlarında cemâatin fazileti...C... 5...S...2484
» Yatsı ile sabah (cemâat) namazlarının fazileti...C... 2...S...691, 741
» Yatsı namazında açıktan okuma...C... 2...S...772
» Yatsı namazından önce uyumanın keraheti...C... 2...S...629
» Yatsı namazından sonra hayırlı ameller için bekleme...C... 2...S...650
» Yatsı namazından sonra lakırdı etmenin keraheti...C... 2...S...649
» Yatsı namazında okuma...C... 2...S...771
» Yatsı namazında secde âyeti okuma...C... 2...S...771
» Yatsı namazını cemâat İçinde kılmanın fazileti...C... 2...S...691
» Yatsı namazını gece yarısına kadar erteleme...C... 2...S...651, 694
» Yatsı namazını geç vakte bırakma...C... 2...S...628
» Yatsı namazının fazîleti...C... 2...S...628

» Yatsı namazının vakti...C... 2...S...611, 628
» Yatsı namazı vaktinin sınırı...C... 2...S...632
» Yazıcı melekler...C... 7...S...3031
» Yazıcı meleklerin yazma usûlleri...C... 16...S...7362
» Yazı-kader...C... 11...S...5006 - 5011
» Yazma-yaratma...C... 16...S...7426
» Ye'cûc ve Me'cûc...C... 15...S...6982, 6983
» Ye'cûc ve Me'cûc ile Sedd yapımı...C... 7...S...3136- 3138, 3139, 3141
» Ye'cûc ve Me'cûc'dan sonra bile kâbe tavaf edilecektir...C... 4...S...1533
» Yemâme savaşı...C... 6...S...2684
» Yemeği ayıplamamak...C... 12...S...5504
» Yemeğin hazır olduğu zaman namazın ertelenmesi...C... 12...S...5540
» Yeme-içme adabı...C... 12...S...5478 - 5495
» Yeme-içmede Besmele ve sağ elle başlamak...C... 12...S...5478
» Yeme-içmede israftan kaçınmak ve sadaka...C... 13...S...5846
» Yemek hazırken namaza ikaamet edilmişse, hangisine başlanacağı...C... 2...S...702, 703
» Yemek sofrası...C... 12...S...5486 - 5489
» Yemekte kendisine yakın olan taraftan yemek...C... 12...S...5478
» Yemekten sonra ağızı çalkalayıp yıkamak...C... 12...S...5534
» Yemekten sonra okunacak dua...C... 12...S...5537
» Yemek yapma işini din kardeşi için üzerine almak...C... 12...S...5519
» Yemek yedirmenin İslâm'la münâsebeti...C... 1...S...168
» Yemen hakkında Rasûlullah(S)'ın buyurduğu...C... 9...S...4079 - 4082
» Yemen halkı ve bâzı yöre özellikleri...C... 7...S...3090
» Yemen vâlîsi Muâz İbn Cebel'e Rasûlul-lah(S)'in tavsiyeleri...C... 9...S...4042
» Yemîn âdabı...C... 14...S...6532
» Yeminde niyet esâsı...C... 14...S...6562
» Yeminden sonra da'vâcınm şâhid getirmesi...C... 5...S...2475
» Yemînde sebat etmek...C... 14...S...6550
» Yemîn edenin yeminini kabul etmek...C... 14...S...6535
» Yemîn ederken sırf Allah'ın adını anmak...C... 13...S...6078, 16...S...7271
» Yemîn edilen belde...C... 11...S...4997
» Yemini keffâretle bozmak...C... 14...S...6514, 6593
» Yemîn keyfiyeti...C... 14...S...6512
» Yeminin keyfiyeti ve kim adına yemîn edileceği...C... 8...S...3591
» Yemînin keyfiyeti ve kime teklif edileceği...C... 5...S...2465
» Yemînin nasıl yapılacağı...C... 5...S...2472 - 2474
» Yemînin sorumluluğu...C... 14...S...6542
» Yeminin unutularak bozulması hâlinde keffâret gerekir mi...C... 14...S...6542 Yemîn keffâreti...C... 14...S...6514, 6577
» Yeminle haksız kazanç te'mîn etmenin cezası...C... 5...S...2467
» Yeminle mal satmanın cezası...C... 5...S...2469, 2471, 2472
» Yeminlerde istisna...C... 14...S...6589
» Yeminleri keffâretle çözmek...C... 14...S...6565
» Yer gaspetraenin hükmü...C... 6...S...2987, 2989
» Yerin ve göğün yaratılışı...C... 10...S...4722, 4723, 4724
» Yerin yedi kat oluşu...C... 6...S...2986
» **'Yeri** ve **göğü Allah yarattı',** dedikleri hâlde şirkden kurtulamayanlar...C... 10...S...4740
» Yeryüzünde yapılan ilk iki mescid...C... 7...S...3166
» Yeryüzünün her tarafında namazgah...C...1...S...429

» Yeşil elbiseler...C... 13...S...5877
» Yetime bakmanın hükmü...C... 6...S...2617
» Yetimin işine bakan kimsenin fazileti...C...13...S...6001
» Yetimin malında, çalışmasından dolayıvasînin ücret alması...C... 6...S...2613
» Yetîm işlerine bakmanın ehemmiyeti...C...12...S...5408
» Yetîm kızların evlendirilmeleri...C... 11...S...5231
» Yetîm kızlarla evlenmede adaletin gözetilmesi...C... 9...S...4284
» Yetîm kızlarla evlenme ve bu konudaki âyetin tefsiri...C... 5...S...2310
» Yetîm kızlarla nikahlanma ve velayeti mes'elesi...C... 11...S...5159
» Yetîm kızlarla sırf malı için evlenmenin nehyedilişi...C... 5...S...2311
» Yetimlere iyi davranmak...C... 10...S...2616
» Yetimler hakkında âdil olmak...C... 5...S...2310
» Yetimlerin malı nasıl değerlendirilir ve korunur...C... 6...S...2616
» Yetimlerin malını haksız olarak yiyenlerin cezası...C... 6...S...2615
» Yetimlerin mallarını korumak...C... 6...S...2610 - 2612
» Yetimlerle ortaklık...C... 5...S...2309
» Yetîm velîsinin yetîm malından yemesi...C...5...S...2045
» Yezîd b. Muâviye'nin Mervân b.Hakem tarafından halef (velîahd) i'lân edilmesi ve Âişe (R) ile kardeşinin tepkileri...C... 10...S...4755
» Yıkanma öncesi abdest...C... 1...S...569
» Yıkık altında kahp ölenin hükmü...C... 6...S...2673
» Yılanın hangi türünün öldürüleceği...C...7...S...3093
» Yılan öldürmenin hükmü...C... 7...S...3088, 3094
» Yılan ve akrep sokmasında rukye tedâvîsi...C... 12...S...5766
» Yıldızların yaratılışı ve fonksiyonu...C... 7...S...3014
» Yılın tamamını oruçlu geçirmenin hü,...C...mü...C... 4...S...1841

» Yıl ve aylar...C... 6...S...2988
» Yırtıcı hayvan yenilmesinin nehyi...C... 12...S...5600
» Yitiğin hükmü...C... 13...S...6081
» Yitik hayvanın hükmü...C... 5...S...2244, 2245
» Yitik meyvenin ne yapılacağı...C... 5...S...2248
» Yiyeceğin ne olduğunu öğrendikten sonra yemek...C... 12...S...5490
» Yiyecek-İçecek kaplarını örtüp kapatmak...C...12...S...5672
» Yiyeceklerin bereketli olması için dua etmek...C... 6...S...2714
» Yiyeceklerin keyfiyeti, şükür,, amel-i sâlih ve infâk...C... 12...S...5474
» Yiyecek maddelerin, bedeli sonradan verilmek üzere satın alınması...C... 4...S...2038
» Yiyecek maddelerini götürü (ölçüsüz-tartısız) usûlü ile satmak...C... 4...S...1971
» Yiyecek maddelerinin kabz edilmeden satılması veya mevcûd olmayan malı satmak...C... 4...S...1970
» Yiyecek maddesi alım-satımında dikkat edilecek hususlar...C... 4...S...1995 - 1997
» Yolcular için ezan ve ikaamet...C... 2...S...674
» Yolculuk esnasında oruç tutup tutmamanın hükmü...C... 4...S...1810, 1811, 1813 - 1815
» Yolculukta arkadaşının eşyasını taşımak...C... 6...S...2715
» Yolculuk yapılabilen mescidler...C... 3...S...1130, 1135
» Yolcunun mûtad amellerinin değerlendirilmesi...C... 6...S...2796
» Yolcunun yüksek yerlerde tekbîr, vâdîlerde tesbîh etmesi...C... 6...S...2-794 Yolcuya yol göstermek...C... 6...S...2715

» Yolda eziyet edici şeyleri temizleme...C...2...S...689, 5...S...2283, 2291, 2292
» Yolda oturmanın âdabı...C... 13...S...6178
» Yolda yürümenin âdabı...C... 5...S...2281
» Yoluna feda olmak...C... 14...S...6141
» Yolun en güzeli...C... 13...S...6072, 15...S...7143
» Yolun hakkı...C... 13...S...6178
» Yöneticilerin vazîfe ve fonksiyonları...C...8...S...3589
» Yufka ekmeği...C... 12...S...5486
» Yumuşak huyluluk...C... 14...S...6334
» Yumuşaklık göstermenin fazileti...C... 13...S...6013
» Yûnus (A.S.)'un kıssası...C... 7...S...3223 - 3226
» Yûnus sûresi tefsiri...C... 9...S...4425 - 4428
» Yûnus (A.S.) ve Rasûlullah(S)'ın mukaayeseleri...C... 10...S...4699, 4700
» Yûsuf sûresi tefsiri...C... 10...S...4466 - 4479
» Yûsuf (A.S.)'un ibretli kıssası...C... 7...S...3183 - 3189
» Yûsuf(A.S.)'ım rüyası...C... 15...S...6863, 6869
» Yuva yıkan kadının cezası...C... 6...S...2544
» Yüce Allah'ın sıfatları...C... 6...S...2984
» Yüce Rabbi tesbîh etmenin keyfiyeti...C...11...S...4989, 4990
» Yük hayvanını kiraya vermek...C... 5...S...2160
» Yüksek bir yere çıktığında okunacak dua...C...14...S...6324
» Yüzdeki tüyleri yolmanın nehyi...C... 13...S...5949
» Yüzlerin parlak ya da simsiyah olduğugün...C... 11...S...4971
» Yüzük takma...C... 2...S...699
» Yüzünün tüylerini yolmak ve bâzı değişiklikler yaparak hilkati bozmanın nehyedilişi...C... 10...S...4846.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Y
Ya'nî
Yebluğu Bihi
Yeda'u'l-Hadîse
Yehimu Fî Hadîsihî
Yekzibu
Yenmîhi
Yerfa'uhû
Yerfau'l-Hadîse
Yervi'l-Menâkîr
Yervîhi
Yesrıku'l-Hadîs
Ye'ti Bi'l-Acâ'ib
Yuda'afu
Yuhkâ
Yukalu
Yuktebu Hadîsuhu
Yunkeru Merre Ve Yu'rafu Uhrâ
Yurvâ
Yuzkeru

Y

Ya'nî:

"Demek istiyor ki" manasına gelir. Hadislerin daha çok isnadlarında yerine göre bir kelimenin düşmesi halinde kullanılan tabirdir. Açıklamak gerekirse, bir Hadîsin isnadından bazen bir lafız düşer. Ancak bu düşen lafız daha sonra aynı Hadîsi rivayet eden ravilerden birisi tarafından rivayet edilir. Eğer üst taraftaki ravilerin bu düşen lafzı rivayetlerinde zikrettikleri malum olursa o ravi kendi asıl nüshasına bu eksiği ilave eder. Şu var ki lafzın kendisi tarafından rivayet edildiğine işaret etmek üzere önüne ya'ni kelimesini koyar. Kullanılışına misal olarak el-Hâtîb'in bir rivayeti verilebilir. Alimimiz Hz. Aişe'nin, "Hz. Peygamber (s.a.s) hayızlı olduğum halde mübarek başını bana yaklaştırırdı. Ben de saçlarını tarardım" Hadîsini Ebu Amr b. Mehdî ani'l-Mehâmilî tarikından rivayet ederken "an Amrete ya'ni A'işete" demiştir. Ona göre bu Hadîsin isnadı İbn Mehdî'nin asıl nüshasında "an Amrete" şeklindedir. Anlaşıldığına göre el-Mehâmilî Hadîsi düşen kelime mevcut olduğu halde rivayet etmiştir. Şeyhi Ebu Amr'ın nüshasında ise düşmüştür. Bu yüzden el-Mehâmilî rivayetinde bilinen kelime rivayete eklenmiş ve bu eklemeye işaret etmek üzere önüne ya'ni kelimesi konulmuştur. 1211
Bununla birlikte ya'ni lafzı senedi teşkil eden ravilerden birinin isminin mübhem bırakılması halinde bir Hadîscinin, şeyhinin isnadındaki sözlerine bir açıklama ekleyerek mübhem ravinin ismini açıkladığım işaret etmek maksadiyle de kullanılmıştır. Aslında ravinin, isnadda mübhem bırakılan herhangi bir ismi açıklığa kavuşturmak maksadiyle isnada kendiliğinden bir şeyler eklemesi ancak eklediği açıklamanın şeyhinin lafzından ayırt edilebilmesini mümkün kılacak bir ifade kullanmasiyle mümkün olur. Böyle durumda ravi, şeyhinin ismini söyler. Daha sonra mübhem ravi için "ya'ni'bne fulânin" (şeyhim, falancanın oğlu demek istedi) gibi bir açıklama yapar. Buradaki ya'ni sözü ravinin, şeyhinin sözlerini açıklamak üzere isnada kendiliğinden eklediği lafızları göstermiş olur.

Yebluğu Bihi:

Bk. Yervihi.

Yeda'u'l-Hadîse:

Bk. Vada'a Hadisen.

Yehimu Fî Hadîsihî:

Hadislerinde yanılır manasına bir tabirdir. Cerhle herhangi bir ilgisi olmadan ravinin Hadîs rivayetinde arada bir yanıldığını ifade etmekte kullanılır.

Yekzibu:

"Yalan söyler" demektir. Cerh lafızlarından olup cerhin en ağırına delalet eden altıncı mertemesinde yer alır. Hakkında yekzibu cerh hükmü verilen ravi yalan söylemek ithamına maruz kalmış demektir. Ne kendisi ne de Hadîsleri makbul itibar edilmez.

Yenmîhi:

"Hadîsi (Hz. Peygamber'e) isnad ederek (rivayet etti) manasına gelen bu tabir bir Hadîsin merfu olduğuna delalet eden tabirlerden biridir.
Özellikle bir tabiî, isnadını sahabîye kadar ulaştırdıktan sonra yenmîhi demişse onun bu ifadesi sahabînin, Hadîsin isnadını Hz. Peygamber'e ulaştırdığını dolayısiyle o Hadîsin merfu olduğunu kasdetmiş olur.

Yerfa'uhû:

"Hadisifn isnadını Hz. Peygamber'e kadar) ulaştırdığı" demek olup Hadîsin merfu olduğunu gösteren tabirlerdendir. Yenmîhi gibidir.

Yerfau'l-Hadîse:

Bk. Refe'ahu.

Yervi'l-Menâkîr:

Münker Hadîsler rivayet eder demektir. Ravinin, rivayetinde sık sık teferrüd ederek münker Hadîsler rivayetinde bulunduğunu ifade eden bir tabirdir.

Yervîhi:

"Hadisi (Hz. Peygamber (s.a.s)'den) naklederek (rivayet etti)" anlamını veren bu cümle de Hadîsin merfu olduğunu gösteren tabirlerden biri olarak kullanılmıştır.
Yenmîhi başlığı altında da açıklandığı gibi bir tabiî senedini sahabiye kadar ulaştırdıktan sonra yervîhi demişse bu söz o sahabînin Hadîsi merfu olarak rivayet ettiğine delâlet eder.
Aynı manada yebluğu bihî, rivayeten tabirleri de kullanılmıştır.

Yesrıku'l-Hadîs:

Hadis hırsızlığı yapar demek olan bu tabir, bazı alimlere göre cerh lafızlarından biridir. es-Sehâvî, cerhin üçüncü mertebesine delalet eden lafızlar arasında yer aldığını söylemiştir. 1212Buna göre hüküm, o mertebedeki diğer lafızların hükmü gibidir.

Ye'ti Bi'l-Acâ'ib:

Tuhaf Hadîsler rivayet eder demek olup bazı alimlere göre cerh lafzıdır. Nitekim es-Sehâvî, cerhin nisbeten hafifine delalet eden beşinci mertebe lafızları arasında yer aldığını söylemiştir. Fazla kullanılmış bir cerh lafzı değildir.

Yuda'afu:

"Zayıf görülüyor" manasına cerh lafızlarmdandır. Cerhin ikinci mertebesine delalet eden lafızlar arasındadır. Hakkında bu lafızla cerh hükmü verilmiş olan ravi zayıf addedilir. Ancak Hadîsleri itibar için yazılır.

Yuhkâ:

Bk. Yurvâ.

Yukalu:

Bk. Yurvâ.

Yuktebu Hadîsuhu:

Hadisi yazılır demektir. Bazı alimler cerh lafızları arasında saymışlarsa da daha çok, genel manada ravinin söz gelimi i'tibar için Hadîslerinin yazılabileceğini ifade eden tabir olarak kullanıldığı dikkati çekmekteir.

Yunkeru Merre Ve Yu'rafu Uhrâ:

Bk. Ta'rifu ve Tunkiru.

Yurvâ:

"Rivayet olunduğuna göre" manasına meçhul fiildir. Rivayeti meçhul bir raviye bağlamak suretiyle Hadîs nakletmekte kullanılan temriz sigalarındandır.
İbnu's-Salâh'a göre herhangi bir zayıf Hadîsi isnadsiz olarak rivayet etmek isteyen bir ravi cezm sigaları değil, onların yerine ruviye, yuhkâ, yuzkeru gibi temriz sigaları kullanmasıdır. Muhaddislerin sahih veya zayıf olduğu belli olmayan Hadîslerin rivayetinde de aynı şekilde hareket etmeleri gerekir. 1213

Yuzkeru:

Bk. Yurvâ.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YALAN BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
YALANIN VE YALANCININ ZEMMİ
YALANIN MÜBAH OLDUGU YERLER
Peygamberler Günah İşler Mi?
Peygamberler Büyük-Küçük Günahlardan Masum Mudurlar?
Peygamberlerin Sözlerinin Hatadan Masuniyyeti:
Peygamberlerin İşledikleri Hatadan Masuniyyeti:
RESULULLAH HAKKINDA YALAN

YALAN BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

YALANIN VE YALANCININ ZEMMİ

*

İKİNCİ FASIL

YALANIN MÜBAH OLDUGU YERLER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

RESULULLAH HAKKINDA YALAN

UMUMÎ AÇIKLAMA

Kizb, yalan demektir. Dilimize kizb kelimesi aynen girmiştir. Tekzib şekliyle yalanlama manasında daha çok kullanırız. Dinimiz yalancılığı kötü huyların başında kabul eder ve şiddetle reddeder. Kur'an-ı Kerim'de küfr bazan kizble ifade edilir. Mükezzib yani yalancı, "kâfir" manasındadır.
"Allah adına yalan söyleyen ve hak kendisine geldiği zaman onu yalanlayan kimseden daha zalim kim vardır? Kâfirler için cehennemde yer mi yok?" (Zümer 32) ayetinde kizb küfür manasında kullanılmıştır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir müslümanın hırsızlık, zina, içki gibi hakkında had cezası gelen en ağır suçları işleyenlerin bile cennete gidebileceğini belirtir, fakat yalanı Müslümana bir türlü yakıştıramaz. Aleyhissalâtu vesselâm'ın ifadelerinden, yalanın sayılan bu günahlardan çok daha çirkin, çok daha alçaltıcı bir cürüm, en bayağı bir ahlaksızlık olduğunu anlamaktayız: "Mü' minde her huy bulunabilir, yalan ve hıyanet hariç."
Kizb, sıdkın zıddıdır. Sıdkla ilgili olarak gerekli açıklamaları yaparken, kizbten de bahsedilmiştir. Bu bahisle ilgili mütemmim malumat için oraya bakılsın. [1]

BİRİNCİ FASIL

YALANIN VE YALANCININ ZEMMİ

?5202 ?1? ?? ????? ?? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??? ??????? ??????: ???????? ??????????? ???????. ?????: ??????. ???????: ????????? ??????? ?????: ??????. ???????: ????????? ????????? ????: ?[. ????? ???? .

1. (5202)- Safvan İbnu Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü! dedik, mü'min korkak olur mu?"
"Evet!" buyurdular. "Pekiyi cimri olur mu?" dedik, yine:
"Evet!" buyurdular. Biz yine:
"Pekiyi yalancı olur mu?" diye sorduk. Bu sefer: "Hayır! buyurdular." [Muvatta, Kelam 19, (2, 990).][2]

?5203 ?2? ??? ????? ????? ????? ?? ??? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]? ??????? ????????? ???????? ??????????? ????????? ????????? ?? ???????? ???????? ????????? ????? ????????? ???????? ????????? ??????????? ???? ??????????????[.»??????????« ????? .

2. (5203)- İmam Malik'e ulaştığına göre, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı simsiyah olur. Sonunda Allah nezdinde "yalancılar" arasına kaydedilir." [Muvatta, Kelam 18, (2, 990).][3]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, söylenen her yalanla kalpte bir kararma olduğunu belirtiyor. Bu kara noktalar çoğalınca kalbin tamamı kararıyor. Hadiste yalana niyet ettikçe buyrulmakla, bu halden kaçınmaya teşvik ediliyor. İnsan yalan söyleyince bidayette sıkıntı duyar. Bu sıkıntının sevkiyle tevbe edip, yalancılıktan geri dönebilir. Ama yalana, yalan söyleme hususunda cür'ete devam ettikçe kalp tamamen kararır. Yani, artık yalan söylemek tabii hale gelir, sıkılma, üzülme diye bir şey kalmaz.
Bu hale gelince Allah nezdinde, yalancı olduğuna hükmedilir ve o vasıfla yazılır. Şarihlere göre, bu vasıfla yazılması, mele-i a'la'da yalancı olarak tanınıp, arz ehlinin kalplerine de onun yalancı olduğunun ilhamen atılması, dillere yalancı olarak konması demektir. Tıpkı yeryüzüne kabul ve buğzun da bu şekilde konması gibi. Bu hal, ona alçalma olarak yeterlidir. Deylemî'de gelen merfu bir rivayette: "Yalancı, hep kendini alçaltmaya yalan söyler" buyrulmuştur.[4]

?5204 ?3? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ??????? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ????????? ??????????. ?????? ????? ?????? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (5204)- Behz İbnu Hakim an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler! Yazık ona, yazık ona!" [Ebu Davud, Edeb 88, (4990); Tirmizî, Zühd 10, (2316).][5]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minleri yalandan zecr etmek için, insanları güldürmek için anlatılan sözlerdeki yalana bile şiddetli vaidde bulunmaktadır. Mizah için söylenen yalan böyle şiddetli vaide maruz ise, insanları aldatmak, menfaatler elde etmek veya birkısımlarının hukukunu çiğnemek gibi ciddî meselelerdeki yalanın manevî müeyyidesi çok daha ağır olmalıdır.
Hadisin mefhum-u muhalifinden, yalana yer vermeyen hak sözlerle insanları güldürmenin caiz olduğu manası çıkmaktadır. Rivayetlerde bunun örnekleri var. Resulullah zaman zaman çevresindeki insanlara mizahta bulunmaktan geri kalmamıştır. Ancak mizah ve şakalarında sıdktan ve haktan ayrılmamıştır. Gazalî, meşru olan mizah için, "haktan sapmama, kalp kırmama ve ifrata kaçmama" şartlarını koşar. Bu takdirde mizahımızın mizah-ı Muhammedî olacağına dikkat çeker. Devamla der ki: "Ey muhatabım, eğer bu tarzla sınırlı olarak zaman zaman mizah yapsan sana bir mahzur getirmez. Ancak, insanın, mizahı kendine bir meslek yapıp üstünde devam etmesi ve onda aşırı gitmesi, sonra da Resulullah'ın sünnetine temessük ettiğini söylemesi büyük hatadır. Bu kimse, danslarını seyretmek için zencilerin peşini hiç bırakmayan, sonra da "Resulullah Hz. Aişe'ye onların oyunlarını seyretmesi için izin vermiştir" diyerek sünnete uyduğunu söyleyen kimseye benzer."[6]

?5205 ?4? ??? ???????? ?????? ?????? ??????:]???? ???????? ???????: ??? ??????? ?????? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? ??? ??????????? ???? ??????? ?????? ?????? ??????????? ???????: ????????????? ????? ???? ?????? ??????? ??????? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

4. (5205)- Esma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Benim bir kumam var. Ona karşı (yalan söyleyerek) kocamın vermediği şeyle karnımı doyurmuş göstersem bana bir mahzur getirir mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Verilmeyenle karnını doyurmuş gösterip övünen, tıpkı, iki alan elbisesini giyen gibidir" cevabını verdi." [Buhârî, Nikah 106; Müslim, Libas 127, (2130); Ebu Davud, Edeb 91, (4997).][7]

AÇIKLAMA:

Hadis, kadının kumasına karşı bile olsa, yalan tavra girmesini yasaklıyor. Müteşebbi, kendini tok gösteren demektir . Kinaye olarak kullanılmış olması esastır. Bu durumda kendine verilmeyeni verilmiş göstererek veya elinde olmayanı var göstererek başkasına karşı yapmacık, yalan tavır takınan kastedilmiştir. Tabii ki bunun altında tefahur ve övünme yatmaktadır. Aleyhissalâtu vesselâm bu davranışı tasvib etmiyor; iki yalan elbise giyene benzetiyor. Yalan elbise insanı çıplak bırakır, rüsvay eder. Bunu "sahte elbise, eyreti elbise" diye de anlamışlardır. Ancak yalan elbise diye zahire uygun mana verilmesi daha hikmetli gözükmektedir.
Şu da var ki, yalan elbisesi tabirini, yalan sahibinin elbisesi, yani zühd ehlinin elbisesini giyerek kendini zühd ehlindenmiş gibi göstermek suretiyle halka karşı yalan söyleyen, riya yaparak çile çekenlerin elbisesiyle kendini onlardan gösteren şeklinde de manalandıranlar olmuştur. Bazıları da: "Üzerinde tek elbise olduğu halde iki elbise varmış gibi gösteren kastedilmiştir" demiştir. Ezherî: "O kimse, yeninin üzerine bir yen daha diktirerek kendisine bakana iki gömlek giyiyormuş görünen, halbuki aslında tek gömlek giyen kimsedir" der.[8]

?5206 ?5? ??? ????????? ?? ???? ???:]????????? ?????? ??????? ????????? ?????? # ??????? ?? ????????. ?????????: ??? ??????? ????????. ?????? ????? #: ??? ??????? ??? ????????. ???????: ??????? ??? ?????????? ???????. ?????? ?????: ???? ?????? ???? ???? ???????? ??????? ???????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? .

5. (5206)- Abdullah İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), evimizde otururken, annem beni çağırdı ve:
"Hele bir gel sana ne vereceğim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm anneme:
"Çocuğa ne vermek istemiştin?" diye sordu.
"Ona bir hurma vermek istemiştim" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan üzerine bir yalan yazılacak!" buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 88, (4991).][9]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin çocuk terbiyesiyle sıkı alâkası vardır. Yüce mürebbimiz, terbiyede hiçbir surette yalana yer verilmemesini irşad buyurmaktadır. Bilhassa ağlayan çocuklara bazan yapılmayacak veya verilmeyecek şey vaadedilir, yahut da olmayacak şeyle korkutulur. Bunların hepsi neticede "yalan" olmakta birleşir. Resulullah bütün bunların haram olduğunu, çocuk terbiyesinde hiçbir surette yalana yer verilmemesi gerektiğini ifade buyurmaktadır.
Hadis, çocuğa, bu basit durumda bile olsa yalandan zecrederse, ciddi durumlarda yalana yer vermenin nasıl bir haybet ve hasaret olduğunu ifadede beliğ bir örnektir.[10]

?5207 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ??????? ?? ????? ???????? ??????? ?????????? ?????????? ????????????????? ????? ???? ?????????? ??????? ??? ?????????? ?????????? ??????????. ? ????????????? ??? ????????????????[. ????? ????.

6. (5207)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ümmetimin sonunda yalancı deccaller olacak. Onlar, ne sizin ne de atalarınızın hiç işitmediği şeyleri anlatacaklar. Onlardan sakının!" [Müslim, Mukaddime 6, (6).][11]

?5208 ?7? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????????? ????????????? ?? ?????? ????????? ??????? ????????? ?????????????? ????????? ???????????????. ????????? ????????? ????????: ???????? ????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ????????? ????? ??????[. ????? ???? .

7. (5208)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şeytan insan suretinde temessül eder ve bir cemaate gelerek onlara yalan şeyler söyler. Bir müddet sonra cemaattakiler dağılırlar. Onlardan biri:
"Bir adam dinledim, yüzünü de tanırım ama ismini bilmiyorum. Şöyle şöyle söylemişti" diyerek (onun yalanını bilmeden tekrar eder)" [Müslim, Mukaddime 7. hadisin arkasında).] [12]

İKİNCİ FASIL

YALANIN MÜBAH OLDUGU YERLER

?5209 ?1? ?? ????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? #: ??? ??????? ??????? ??? ??????????? ???? ??? ?????????? ???? ????????? ?????????? ?????????? ?? ???????? ????????? ??????? ???? ????? ????? ??????? ???? ?? ???? ???????: ?????? ?????? ???? ?????????? ????????????. ???????? ?????? ??? ?????????? ?????? ???????? ????????? ???????? ?????? ?????? ??????????? ?????????? ??????????[. ????? ???????.»?????????« ??????? ?? ???.?»???????« ?????? ???? ?????? ?? ??? ?????? ?????? .

1. (5209)- Esma Bintu Yezid (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey insanlar! Pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevkeden şey nedir? Halbuki, üç yer hariç yalanın her çeşidi ademoğluna haramdır: Bu üç yere gelince:
1) Erkeğin, rızasını sağlamak için hanımına yalanı,
2) Harpte söylenecek yalan. Çünkü harp bir hileden ibarettir.
3) İki Müslümanın arasında sulhü sağlamak kasdıyla söylenen yalan." [Tirmizî, Birr 26, (1940).][13]

AÇIKLAMA:

Yalan dinimizde her çeşit kötülük ve şerrin başı ve kaynağı kabul edilerek şiddetle reddedilmiş olmasına rağmen bazı hallerde meşru kabul edilmiştir. Bizzat Resulullah bu halleri tâdad eder. Muhtelif tariklerden gelen rivayetler bu hususlarıbelirtir. Nevevî, Müslim Şerhi'nde şu nakilleri kaydeder: "Bu üç halde yalanın cevazında ihtilaf yoktur. Ancak buralardaki mübah olan yalandan murad nedir? Bunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım ulema: "Bu hadisin ıtlakı üzeredir" diyerek, bu üç durumda, maslahat için olmayacak şeyin söylenmesini caiz görür ve "Mazmum olan yalan, zarar getiren yalandır" derler. Bu görüşlerine Hz. İbrahim aleyhisselam'ın ayette gelen şu sözleriyle delil getirirler: "Bunu yapsa yapsa şu büyükleri yapmıştır..." (Enbiya 63), "Ben hastayım (dedi)" (Saffat 89)[14]"
Yine Hz. İbrahim'in Mısır'a vardığı zaman, zevcesi Hz. Sare için "O, kızkardeşimdir" demesi de başka bir örnektir. Bu meyanda zikredilen bir başka Kur'anî örnek, Yusuf aleyhisselam'ın münadisinin sözüdür: "Ey kervan sahipleri sizler hırsızsınız!" (Yusuf 70). Bu misalleri veren alimler derler ki: "Şurası muhakkak ki bir zalim, bir adamı öldürmek istese, o da bir şahsın yanında saklanmış olsa, mezkur şahsa, onun nerede olduğunu bilmediği hususunda yemin etmek vacib olur."
Diğer bir grup alim -ki Taberî de bunlar arasında yer alır- de şöyle der: "Hayır, hiçbir şeyde yalan caiz olmaz. Bu sadedde mübaha delalet zımnında gelen örneklerde asıl murad olan, tevriye ve meariz'in (kapalı, birkaç manaya gelen kelimelerin) kullanılmasıdır, sarih yalan değildir. Mesela erkeğin hanımına ihsanda bulunacağını, falan kumaştan alacağını vaadetmesi ve bu sırada "Allah takdir edersе" diye niyetlenmesi gibi. Hasılı bu ruhsat, kişinin birkaç manaya muhtemel bir kelam söyleyerek, muhatabın kendi hoşuna giden manada anlamasına imkan tanımayadır. Arayı düzeltmeye çalışıyorsa, birinden diğerine güzel sözler nakleder ve tevriyede bulunur. Savaştaki yalan da böyle. Sözgelimi, düşmanına "imamınız öldü" der, ama bunu derken, geçmişte ölmüş bulunan imamlarını kasteder veya: "Yarın bize imdad, yiyecek.. vs. gelecek" der. Bütün bunlar, mübah olan meariza örnektir ve herbiri de caizdir. Bunlar Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf'un kıssalarını ve bu sadedde gelenleri meariza te'vil ettiler.
Kocanın kadına, kadının kocaya yalanı bir sevgi izharıyla, mutlaka olması gerekmeyen bir hususta vaadde bulunmakla ilgilidir. Yoksa kadın veya erkek üzerindeki bir hakkı ortadan kaldıracak ve berikinin veya ötekinin olmayan bir hakkı gasbettirecek bir aldatma, bütün Müslümanların icmaı ile haramdır."[15]

?5210 ?2? ??? ????? ?????? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ??????? ?????? # ???????: ?????? ????????????? ?????? ???????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??? ??????? ???????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (5210)- Ümmü Külsüm Bintu Ukbe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki:
"İki kişinin arasını düzelten, hayır söyleyip, hayır tebliğ eden kimse yalancı değildir." [Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101, (2605); Ebu Davud, Edeb 58, (4921); Tirmizî, Birr 26, (1939).] [16]

?5211 ?3? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????: ??? ??????? ?????? ??????? ?????????. ?????? #: ? ?????? ?? ?????????. ?????: ????????? ???????? ?????? ????? #: ? ??????? ????????[. ????? ???? .

3. (5211)- Safvan İbnu Süleym ez-Zührî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Ben karıma yalan söyleyeyim mi?" demişti. Aleyhissalâtu vesselâm : "Yalanda hayır yoktur!" buyurdular. Adam:
"Vaadde bulunmama, lehinde söylememe ne dersiniz?" diye tekrar sordu: Aleyhissalâtu vesselâm da: "Öyleyse sana bir vebal yok!" buyurdular." [Muvatta, Kelam 18, (2, 990).][17]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah, yalanla vaadi ayırdediyor, yalanı tecviz etmezken, vaadetmeye ruhsat veriyor. Şarihler, yalanın daha çok geçmişe; vaadin ise geleceğe baktığını ve yerine getirilme imkanının bulunması sebebiyle, tamamen yalan olmadığını belirtirler.[18]

?5212 ?1? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ??????????? ?????????? ??????? ??????? ??? ???? ?????????? ????????? ?? ????? ??????? ???????? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ??????????? ????? ??????????? ?? ????? ???????? ??????? ?????? ????? ???????? ???????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????: ???? ???? ??????????? ??? ???????? ?????? ????????? ??????????? ????????? ???? ??????? ?????????? ?????? ??????? ??????? ??????? ?? ?“?????? ?????? ? ??????? ?? ?‘???? ????????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ???????? ?????? ????? ??????????? ??????? ?????? ????: ?????? ??????? ???????? ? ????????? ??? ??????? ??? ????? ???????? ????????? ??????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????. ???????? ??? ???????? ???????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ???????? ??????? ?????? ?????: ??????? ?????? ??? ???????? ????? ??? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?‘?????. ??????? ????? ?????? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???? ?‘??????????. ?????? ?????: ??????? ?????? ??? ???????? ????? ??? ???????? ?????????? ??????????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????. ??????? ????: ?????? ??????? ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ??????????? ???? ??????? ??????????? ???????? ?????????? ???????? ???????? ?????? ???????????. ?????: ????????. ???????: ???????? ????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????????? ????????. ????? ???? ?????????? ?????? ?????? ?????: ???????? ???????? ??? ????? ????? ?????????[. ????? ?????? ? ??????? .
»??????« ???? ???? ??????: ?? ???? ??? ?????»???????????« ??? ??? ????? ??‘??.?»????? ??? ??????« ????? ‘???? ????? ?????? ??? ?????? ??????? ??? ??? .

4. (5212)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İbrahim aleyhisselam sadece üç yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Allah'ın zatıyla ilgili; biri ?????? ?????? sözüdür; diğeri de ???? ???????? ??????? ???? ???? sözüdür.[19] Bir tanesi de zevce-i pakleri Sare Hatun hakkındadır. Hz. İbrahim zalim birinin diyarına (Mısır'a) beraberinde Sare de olduğu halde gelmişti. Sare güzel bir kadındı. Sare'ye: "Bu cebbar herif, bilirse ki sen karımsın, senin için bana galebe çalar. Eğer sana soracak olursa, kızkardeşim olduğunu söyle! Çünkü sen, zaten İslam yönünden kardeşimsin, din kardeşiyiz. Ben yeryüzünde senden ve benden başka bir Müslüman bilmiyorum" dedi.
Bunlar zalim kralın memleketine girince, adamlarından biri bunları gördü. Hemen gidip:
"Senin memleketine öyle güzel bir kadın girdi ki, sizden başkasının olması münasib değildir" dedi. Kral derhal adamlar gönderip, Sare'yi yanına getirtti. Hz. İbrahim namaza durdu. Sare adamın yanına girince, kral (onu ayakta karşıladı, fakat) elini ona uzatamadı. Eli şiddetli şekilde tutuldu. Sare'ye:
"Elimi salması için Allah'a dua et! Sana zarar vermeyeceğim!" dedi. Sare de dediğini yaptı. Ama kral tekrar Sare'ye sataşmak istedi. Eli, öncekinden daha şiddetli tutulup kaldı. Sare'ye aynı şekilde ricada bulundu. O da kabul etti. (Adam normal hale dönünce tekrar) sataşmak istedi. Eli önceki iki seferden daha şiddetli şekilde tutuldu. Sare'ye yine:
"Allah'a dua et, elimi salsın, sana zarar vermeyeceğim!" diye rica etti. Sare dua etti, adamın elleri açıldı. Kral kadını getiren adamı çağırdı ve ona: "Sen bana ihsan değil bir şeytan getirmişsin. Bunu diyarımdan çıkar!" dedi. Sare'ye Hacer'i bağış olarak verdi.
Sare yürüyerek geldi. İbrahim onu görünce:
"Nasılsın, ne haber?" dedi. Sare:
"Hayır var! Allah cebbarın elini tuttu ve (bana) bir hadim verdi!" dedi."
Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) der ki:
"Ey sema suyunun oğulları! Bu kadın (Hacer) sizin annenizdir." [Buharî, Enbiya 9, Büyû 100, Hibe 36, Nikah 12, İkrah 6; Müslim, Fezail 154, (2371).] Ebu Davud, Talak 16, (2212); Tirmizî, Tefsir, Enbiya, (3165).][20]

AÇIKLAMA:

1- Burada bir peygamber olan Hz. İbrahim'e üç yalan nisbet edildiğini görüyoruz. Bu yalanlardan ikisi Kur'an-ı Kerim'de mezkurdur. Burada, bizzat Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. İbrahim'e "yalan" nisbet etmiş olması ulema arasında "peygamberler yalan söyler mi?" meselesinin tahliline vesile olmuştur. Hadisi tahlil eden Nevevî hazretleri şu açıklamaları dermeyan eder: "Mazirî der ki: "Peygamberler Allah'tan gelen hükümleri tebliğ hususunda yalandan beridirler. İlahî sıyanete (korunmaya) mazhardırlar. Bu mevzuda yalan büyük olmuş, küçük olmuş, az olmuş, çok olmuş farketmez, hepsine karşı korunma altındadırlar. Ancak tebliğ-i şeriata girmeyen ve sıfattan addedilen

meselelerde -söz gelimi dünya işleriyle ilgili adi bir meselede bir kerecik bir yalan gibi- kizbe gelince, bunun peygamberlerden südur etmesinin imkanı veya bundan da ismetleri hususunda selef ve halef nezdinde iki meşhur görüş var:
Kadı İyaz der ki: "Sahih olan şudur: Tebliğe müteallik meselelerde peygamberlerden kizbin vukuu tasavvur bile edilemez. Küçük günahları onlara caiz görelim görmeyelim, keza söylenen yalan az olsun çok olsun farketmez, hüküm budur. Çünkü peygamberlik makamı yalana tenezzül etmekten pek yücedir. Bu meselede en küçük bir yalanın tecvizi, onların sözlerine olan güveni ortadan kaldırır. Resulullah'ın: "Yalanın ikisi Allah'ın zatıyla ilgili, biri de Sare ile ilgili" sözüne gelince, bunun manası şudur: Buradaki sözler, muhatabın anlayışına göre yalandır. Nefsülemirde ise bunlar iki sebeple dinin reddettiği mezmum yalanlar değildir. Biri: Hz. İbrahim bunlarla tevriye yapmıştır. Mesela Sare hakkında: "İslam'da kardeşim" demiştir. Buradaki kardeşlik batında sahihtir. İkincisi: Eğer bu tevriye değil de gerçekten yalan olsaydı, yine de zalimin zulmünü defetme sadedinde caiz olurdu. Nitekim fukaha şu hususta ittifak eder: "Bir zalim, gizlenmiş olan birini öldürmek üzere veya emanet bir malı gasben almak üzere gelse ve bunların yerini sorsa, bilen kimseye onları gizlemek ve bildiğini inkar etmek vacib olur." Çünkü burada zalimin zulmünü defetmek mevzubahistir. Resulullah, Hz. İbrahim'in yalanlarının mutlak olarak reddedilen mezmun yalana girmediği hususunda dikkat çekmiştir.
Mazirî der ki: "Bazı alimler bu kelimeleri te'vil ederek "yalan" sınıfına girmediklerini göstermeye çalışmıştır. Ancak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ıtlak ettiği bir lafızdan imtinaya kalkmanın bir manası yok." Ben derim ki: "Onlara "yalan" kelimesinin ıtlakından kaçınmak mümkün olmaz, çünkü bizzat hadiste bu gelmiştir. Onların te'villerine gelince, bu da sahihtir, herhangi bir mani yoktur. Alimler der ki: "Sare hakkındaki yalan da aslında Allah'ın zatına aittir. Çünkü o da zalim kâfiri zinadan menetmek için söylenmiştir. Bu husus Müslim dışındaki rivayetlerde açık olarak gelmiştir. Te'vilciler, peygamberimizin, yalanın ikisi Allah'ın zatıyla ilgili biri değil diye ayırıma yer vermesini, "onun da Allah'ın zatıyla ilgili olmasının yanında, Hz. İbrahim'in kendisi için de bir haz ve menfaat bulunmaması sebebiyledir" diye açıklar.
Te'vilciler, Hz. İbrahim'in "Ben hastayım" sözü için de şunu söylemiştir: "Yani "Ben hasta olacağım" demek istemiştir. Çünkü her insan hastalığa maruzdur. Bu sözüyle, müşriklerle birlikte bayramlarına çıkıp, batıl ve küfür merasimlerinde hazır bulunmamak için özür beyan etmiştir. (Ayet-i kerimenin ifadesiyle, bunu yıldızlara baktıktan sonra söylemesi[21] onlar üzerinde ikna edici tesir hasıl etmiş, bize de hastalık bulaşmasın diye, Hz. İbrahim'i koyup kaçmışlardır.) Alimler "Bunu en büyükleri yapmıştır" sözü ile ilgili olarak da şu açıklamayı yapmışlardır: "Hz. İbrahim burada, büyük putun yapmış olmasına, onun konuşmasını şart kıldı ve şöyle söyledi: "Bunu yapsa yapsa şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlardan sorun." Yani: "Eğer bunlar konuşuyorlarsa büyükleri yapmıştır, konuşmuyorlarsa bir başkası yapmıştır, konuşmadıklarına göre.. öyleyse bu sözde yalan yok" demek isterler. Ama çoğunlukla ulema zahiri esas almak gereğine kaildir."
2- Ebu Hureyre'nin telaffuz ettiği "sema suyunun oğulları" tabirini birçok alim şöyle izah etmiştir: "Bundan Araplar muraddır, nesebleri saf ve halis olduğu için, saf ve berrak olan sema suyuna benzetmiş olabilir." Bazıları da: "Araplar çoğunlukla hayvancılıkla geçinir, hayatları meralara ve münbit yerlere bağlı; bu da yağmur suyu ile hasıl olur. Göçebeler yağmur suyunun yeşerttiği yerleri kovalayarak hayatlarını devam ettirdiği için, onlara sema suyunun oğulları demek münasibtir" demiştir. el-Kâdı der ki: "Bana göre en doğrusu: "Bu tabirle kasdedilenlerin ensar olduğunu söylemektir. Çünkü burada, onların ceddi Amir İbnu Haris İbni İmri'l-Kays İbni Sa'lebe İbni Mâzin İbni'l-Eded'e bir nisbet var. O zat Mâu's-Sema (sema suyu) olarak biliniyordu."
3- Alimler, hadisten şu hükümlerin çıktığına dikkat çekerler:
Din kardeşine kardeşim denebilir, bu tabirle din kardeşi kastedilebilir.
Zalim hükümdarın ve müşrik kimsenin hediyesi kabul edilebilir.
Halisane ve ızdırar halinde yapılan dua makbuldür.
Musibete uğrayan kimsenin öncelikle namaz kılması menduptur. İbrahimî bir sünnettir.
Hadiste Hz. İbrahim aleyhisselam'ın mucizesi beyan edilmektedir.
Zalimin zulmünden kurtulmak için yalan söylemek caizdir.[22]

Peygamberler Günah İşler Mi?

Sadedinde olduğumuz hadiste bazı peygamberlerin günah işlediği mevzubahis oldu. Halbuki peygamberlerle ilgili temel inançlardan biri ismettir. Sadece son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm)'nın değil, Hz. Adem'den bu yana gelip geçen bütün peygamberlerin ismet sahibi olduğunu yani günah işlemekten, yalan söylemekten uzak olduklarını, bu hususta İlahî himaye ve muhafazaya mazhar bulunduklarını kabul etmek icabeder. Aksi takdirde getirdikleri şeriata itimad ve güven sarsılır. Bu sebeple peygamberlerin büyük günah işlemeyecekleri hususunda ulema müttefiktir. Küçük günah hususunda ise bazı teferruatı bilmede fayda var. Bu maksadla yeri gelmişken Tecrid-i Sarih mütercimlerinden merhum Kamil Miras'ın kıymetli bir tahlilini aşağıya aynen kaydediyoruz.[23]

Peygamberler Büyük-Küçük Günahlardan Masum Mudurlar?

Mevzumuz bizi bu meseleyi de tedkike davet etmiştir, şöyle ki:
1) Enbiyayı kiram gerek kable'nnübüvve (peygamberlikten önce), gerek ba'de'nnübüvve (peygamberlikten sonra), gerek celî (açık) ve gerek hafi (kapalı) küfürden münezzeh ve mutahhardırlar. Bu babda icma vardır.
2) Yine Enbiyayı kiram gerek âmden ve gerek sehven, gerek bilerek ve gerek bilmeyerek, gerek kable'nnübüvve gerek ba'de'nnübüvve, gerek bir maslahata mebnî olsun ve gerek olmasın, hilaf-ı vakı ihbar etmekten ibaret olan kizibden de masundurlar (korunmuşturlar). Yalnız bu ikinci hüküm muhtac-ı tafsildir. Şöyle ki: "Enbiyanın âmden, bilerek ihtiyar-ı kizb etmeyecekleri hakkında icma vardır. Fakat sehven ihtiyar-ı kizb etmekten masuniyetleri cumhur-iulemanın mezhebidir. Bu babda icma yoktur. Sonra, ba'de'nnübüvve kizbden masuniyetleri hakkında da icma vardır. Çünkü bir peygamberin kizbine ihtimal vermek, peygamberin istinadgâhı olan mucize mefhumunun muktezasına münafidir. Bir kısım alimler, bir peygamberin kable'nnübüvve hayatında ne peygamberlik vasfı vardır, ne de ortada mu'cize mefhumunun henüz müteallıkı olabilecek harikulâde bir emir vardır ki, aralarında münafat aranılsın, demişler. Ve bu nokta-i nazarı mebde-i hareket ittihaz ederek peygamberlerin kable'nnübüvve bila-ihtiyar sehven kizbetmesindeki aklî bir imtinâ yoktur, demişlerdir. Üçüncü bir kaydımız ki, bir maslahata müstenid olan ve olmayan kizibden de peygamberlerin ma'suniyyeti idi. Malumdur ki, Sa'di: ???? ????? ???? ?? ?? ???? ???? ????? beytinde, fitne ve fesada badi olan doğrudan, calib-i maslahat yalanın çok daha iyi olduğunu haber veriyor. Bu calib-i maslahat yalan, ümmet hakında mücazdır. Fakat Cenab-ı Hak, peygamberlerini bundan da sıyanet buyurmuştur.
Şimdi enbiyanın kebair ve sagairden masun olup olmadıklarına gelmiş bulunuyoruz. Enbiya-ı kiram, günah-ı kebairin bütün enva ve efradından tamamen ve bi'l-icma' ma'sundurlar. Bu babta ittifak eden alimler bu ma'suniyetin sehven suduru mefruz olan kebaire de şümulü var mıdır? Yoksa âmden irtikab-ı kebaire mi has? Seyyid-i Şerif gibi bir kısım ulema, peygamberleri Cenab-ı Hak gerek âmden ve gerek sehven günah-ı kebair işlemekten muhafaza buyurmuştur, ictihadında bulunmuşlardır. Fakat Sahib-i Mevakıf gibi bir kısmı sehven sudurunu caiz görmüşlerdir.
Küçük günahlara gelince:Sagâir iki kısımdır:
1) Sagâir-i müteneffiredir (nefret edilen) ki, onu irtikab edenlere karşı her görenin tab'ında nefret ve istikrah uyandıran sagirelerdir. Gizlice bir lokma ekmek aşırmak; satılan bir şeyi tartarken mesela, bir iki kiraz danesi eksik tartmak gibi masiyetler ki, bunlar ne kadar küçük olsalar da yine bir kasa hırsızlığından daha ziyade mürtekibinin hissetine ve denâet-i tab'ına delalet ettiklerinden, peygamberler gerek âmden ve gerek sehven böyle iğrenç sagâirden de muhafaza buyurulmuşlardır.
2) Müneffir (nefret ettirici) olmayan sagâire gelince, Enbiya-i Kirâm ba'de'lbi'se bunlardan mahfuzdurlar. Teftazani Şerh-i Makasıd'da bu ictihadı iltizam etmiştir. Fakat Şerh-i Akaid'de: Cumhura göre peygamberlerden âmden sagâirin suduru caiz görülmüştür deniliyor. Sonra sehven sagâirin sudurunun cevazında ittifak bulunduğu bildiriliyor.
Celalüddin-i Devvânî, biraz uzamış olan şu izahımızı icmal ederek diyor ki: Selef-i salihine ve ehl-i hadisin muhakkiklerine göre, Enbiya-i Kiram ba's olunduklarından sonra günah-ı kebairin bütün enva ve efradından gerek âmden ve gerek sehven sıyanet-i İlahiye ile mahfuzdurlar. Yine böyle âmden sagâirden de mahfuzdurlar. Binaenaleyh Enbiya-i Kiram'a kizib, ma'siyet isnadına dair bir rivayet naklolunursa, o rivayet tarik-i ahad ile menkul ise merduddur. Tevatür tarîki ile naklolunmuş bulunuyorsa müevveldir.
Kelam kitaplarından hülasa ettiğimiz bu izahatı arzettikten sonra Kadı İyaz'ın bu mevzua dair Şifa'sındaki çok kıymetli malumatı da bervech-i ati hülasa ediyoruz: Enbiyalar **1)** İ'tikadiyyat, **2)** Akval, **3)** A'mal hususlarında bir mahzur-i şer'ide bulunmaktan masumdurlar:
İ'tikadiyyat: Enbiya-i Kiram'ın, Cenab-ı Hakk'ın zatına, sıfatına, ef'aline vukufu, yakin derecesinde bir ilimdir. Bu babda, Enbiya-i Kiram'da şekk, cehil bulunması bil'icma mümtenidir. İbrahim aleyhisselam "Ya Rabbi! Senden ihya-i emvat mucizesini isteyişim, kemal-i kudretin hakkında kalbimi son derece tatmin içindir" demesi, Cenab-ı Hakk'ın ihya-i emvat hususundaki kudretinden gönlünde bir ukde-i istifham, bir şüphe ve tereddüd bulunduğundan dolayı değildir, belki Cenab-ı Hakk'ın duasına icabet hususunda nezd-i Bari'deki derecesini anlamak içindir. Yakin, kuvvet ve za'fı kabil bir halet-i ruhiyye olduğundan ilmü'lyakin derecesinden aynü'lyakin derecesine yükselmek içindir.
Yine böyle Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) ????? ?????? ?? ????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ???????? ????????? ????????? (Yunus 94) ayet-i kerimesi ile vaki olan hitab-ı İlahîde Resul-i Ekrem'in gönlünde hakikaten bir şekk ve tereddüdün mevcud olduğundan dolayı değildir. Belki bu ehl-i şekke böyle söylemesini ta'lim içindir ???? ??? ??????? ???? ?????? takdirindedir. Nasıl ki ???? ??? ??????? ??????? ???? ???????? ?? ????? ???? ?????? "Ey nâs! Tebliğ ettiğim din-i İslam hakkında şek ve tereddüdünüz varsa, de..." ayet-i kerimesinde böyle ta'lim buyrulmuştur. Hülasa: Bu yolda varid olan hitabat-ı ilahiyye(3) hep bu yolda müevveldir
.Şu da ehl-i ilmin icmaı ile sabit bir hakikattir ki: Enbiya-i Kiram'ın cisimleri şeytanın zarar vermesinden masun olduğu gibi kalpleri de vesvese ilka etmesinden mahfuzdur.[24]
_____3) ???? ???? ????? ????? ?????)??? ????? ???? ????( )?????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????? ??? ????????? ???? ??????????? (????? ???? ????) ?? ????????? ??? ?????? ???? ??? ?????? ?????? ???????? ???? ??????? ???? ??????????? (??? ???? ????? ????

?? ?????? ?? ????? ???? ?????? ?? ???? ????? ????????.

Peygamberlerin Sözlerinin Hatadan Masuniyyeti:

Ya ahkâm-ı diniyyenin tebliğine aid olur ki, zevat-ı enbiya bu babda âmden ve sehv ü nisyan suveriyle hata etmekten bi'l-icma masundur. Yahut da umur-u dünyaya aid olur ki, bu babda da yine âmden veya nisyanen ve hataen ister hal-i rızada, ister hal-i gadabda, iste ciddi, ister mizahi, ister hal-i sıhhatte, ister hal-i marazda olsun peygamberler yine masundurlar. Bu babda da selefin icmaı vardır. Halef, felsefi yollarda dolaşırken ihtilaf etmişlerdir. Bu babda en ziyade meşgul eden şey de yukarıda mükerreren izah edilen Zülyedeyn kıssasıdır. Bu hadisede Zülyedeyn hazretlerinin "Namaz kısaldı mı, yoksa nisyan mı buyurdunuz?" sualine karşı ????? ?????? ???? ?????? "Bunların ikisi de vaki değildir" diye cevap vermişlerdir ki, nisyanın vukuu muhakkak idi. Hatta bu hadisin bazı rivayet tariklerinde Zülyedeyn'in "Bunun ikisinden birisi vaki olmuştur ya Resulullah" sözüyle nisyanın vukuuna teşvik etmiştir. Bu hâdise de günâgûn tevcih ve te'vil edilmiştir. Fakat en basiti bunun bir nisyan değil, sehiv olmasıdır. Buhârî bile bu mevzua dair olan hadisleri (Babü'ssehiv) diye bir ünvan-ı umumi altında toplamamış mı idi? (Babu'n-Nisyan) dememişti. Çünkü Sehiv ile nisyan arasında lügavi fark vardır. Nisyan; bir gaflet, bir ruhî afettir. Sehiv ise, bir şuğl-i kalbîdir. Bunun için Resul-i Ekrem namazda sehveder de, namazda nisyan etmez.[25]

Peygamberlerin İşledikleri Hatadan Masuniyyeti:

Bu da peygamberlerden tebliğ muktezası olmayarak varid olan akval-i enbiyaya şamil olur ki, bi'l-icma peygamberlerin fevahiş ve kebairden masun bulunduklarını mükerreren bildirmiştik. Yalnız ihtilaf, peygamberlerden ihtiyarlariyle veyahut muktedir olmayarak measiden masuniyyetlerindedir. Bu da izah edilmiş idi.
Sagâire gelince, selef fukaha ve muhaddislerinden birkısmı bunda bir masuniyyet aramamıştır, belki tecviz etmişlerdir. Bazıları tevakkuf etmişlerdir. Ne lehte ne de aleyhte beyan-ı re'y etmemişlerdir. Selefin muhakkikleri ise peygamberlerin kebairden masun oldukları gibi, sagâirden de masun oldukları içtihadında bulunmuşlardır. Bunlar, peygamberlere mutlak ve bilakayd ü şart ittiba bu suretle tahakkuk eder, demişlerdir ki, bu mevzuun şaheser bir fikir ve içtihadıdır. İmam Ebu Hanife'nin, İmam Malik'in, İmam Şafii'nin rahimehümullah mezhebi budur. Bu mevzu hakkındaki meslek-i muhaddisîn üzerine izahımıza da burada nihayet veriyoruz." [26]

ÜÇÜNCÜ FASIL

RESULULLAH HAKKINDA YALAN

?5213 ?1? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ????????? ?????? ??????? ???? ?????? ????? ?????? ???????[. ????? ??????? ???????? .

1. (5213)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim hakkımda yalan söylemeyin. Zira benim üzerime yalan uyduran cehenneme girer." [Buhârî, İlm 38; Müslim, Mukaddime 1, (1); Tirmizî, İlm 8, (2662).][27]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resulullah'a yalan nisbet etmeyi yasaklamaktadır. Yasağa yalanın her çeşidi dahildir. Bazı cahillerin: "Şeriatının te'yidine yardım ediyoruz" gibi bahanelerle tergib ve terhib hususunda hadis uydurmaya cüretleri, bu hadisin ıtlakı karşısında hiçbir meşruiyet kazanamaz ve Resulullah'ın "ateşe girer" tehdidinin dışında kalamaz. İbnu Hacer der ki: "Resulullah'ın söylemediği bir şeyi O'na söyletmek, Allah'a da yalan nisbet etmeyi gerektirir. Çünkü bu, dinde şer'î bir hüküm koymak demektir; bu hüküm vücub ifade etsin, nedb ifade etsin veya bunların mukabilleri haram ve mekruh olsun farketmez.." İbnu Hacer, sadece sapık mezheplerden Kerramiye'nin tergib ve terhib hususunda -Kur'an ve sünnette gelen meselelerin yerleşmesi için- hadis uydurmayı tecviz edip "Bu davranış şeriatın aleyhine değil, lehine olduğu" gerekçesini de eklediklerini belirtir. Ayrıca, bazılarının sadedinde olduğumuz hadisin bazı tariklerinde yer alan "İnsanları sapıtmak için, hakkımda yalan uyduranlar..." şeklindeki bir ziyadeyi kendilerine delil yapmak istediklerini belirten İbnu Hacer, bu ziyadenin sahih senetle gelmediğini belirtir.
Esasen Resulullah hakkında yalan söylemeyi yasaklayan hadisler mütevatirdir.[28]

?5214 ?2? ??? ???? ?????????? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? '??? ?????? ? ????????? ????????? ???? ??????? ?????? # ????? ????????? ????? ???????? ???????: ???? ????? ???? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ?????????? ???????: ???? ?????? ????? ??????????? ????????????? ????????? ???? ???????[. ????? ??????? ???? ????.»????????????« ????? ?????? .

2. (5214)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Babama dedim ki: "Ben niye senin Resulullah'tan hadis rivayetini işitmiyorum. Halbuki falan ve falandan çokça işitiyorum?" Bana şu cevabı verdi:
"Evet ben, Müslüman olduğum günden beri Aleyhissalâtu vesselâm'ı hiç terketmedim. Hep beraber olduk. Ancak O'nun şöyle söylediğini de işittim:
"Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın." [Buhârî, İlm 38, Ebu Davud, İlm 4, (3651).][29]

AÇIKLAMA:

Burada, babasından "niye çok rivayet etmiyorsun?" diye soran Abdullah'tır; babası da Hz. Zübeyr (radıyallahu anhümâ). Zübeyr'in "Resulullah'tan ayrılmadım" sözü ekseriyeti ifade eder. Nitekim o Habeşistan'a hicret ederek ayrılmıştır. Keza hicret sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'la beraberliği yoktur. Öyleyse "beraberliğimiz fazladır" demek istemiştir. Bu beraberliğin hakkı çok rivayeti gerektirdiği halde, Hz. Zübeyr, Resulullah'ın söylemediği bir şeyi O'na nisbet etme korkusuyla rivayetten kaçınmıştır. Bu davranış sadece Hz. Zübeyr'e has değildir. Hz. Ebu Hureyre, Hz. Aişe veya İbnu Abbas gibi kuvvetli hafızası olanlar Resululah'ın sözüne ilavede bulunmaktan veya bazı eksikliklere yer vermekten korkarak imkân nisbetinde hadis rivayetinden kaçınmışlardır. Bu hususu ileriki ciltlerde genişçe açıklayacağız. Hz. Zübeyr, çok hadis rivayet etmeyişteki sebebin, bu mevzudaki bir telakkiden, belli bir düşünce sisteminden ileri geldiğini, bu rivayetin bir başka veçhinde daha açık beyan etmiştir. Şöyle der: "Oğulcuğum, Resulullah'la aramızda, bildiğin üzere, akrabalık ve manevî bağlar da vardı. Onun halası annemdi. Zevcesi Hz Hatice halamdı. Annesi Amine Bintu Vehb ve büyükannem Hale Bintu Vüheyb, Abdu Menaf İbnu Zühre'nin kızlarıydı. Annen (Esma) yanımdaydı, onun kızkardeşi Aişe de Resulullah'ın yanındaydı. Ne var ki ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bana bile bile yalan nisbet eden, cehennemdeki yerini hazırlasın" dediğini işittim."
Buhârî'de müteammiden (bile bile) ibaresi mevcut değildir.
Hata yapanın günahkâr olmayacağı icma ile sabit olduğu halde, Zübeyr'in hata yaparım korkusuyla rivayetten kaçınmasını İbnu Hacer şöyle açıklar: "Hata yapan, bi'l-icma, günahkâr sayılmasa da Zübeyr, çok rivayet sebebiyle farkına varmadan hata yapmaktan korkmuştur. Çünkü, hata sebebiyle günahkâr olmasa da, bazan çok yapmaktan dolayı günahkâr olunur. Zira çok yapma hata kaynağıdır. Güvenilir kişi (sika) hatalı rivayette bulunsa, bu da ondan tahammül edilse (öğrenilip alınsa), o bunun hata olduğunu hissetmese, onun nakline güven sebebiyle bu hatalı rivayetle ilelebed amel edilir. Böylece, Şari'in söylemediği bir şeyle amel etmeye sebep olmuş olur. Öyleyse, kim çok rivayetten hataya düşme korkusuna kapıldığı halde çok rivayete yönelirse, onun günaha düşmeyeceğinden emin olunamaz. Bu sebeple Zübeyr ve Ashab'tan daha birçokları çok rivayetten kaçındılar. Sahabeden çok rivayet edenler, titiz davrandıkları hususunda kendilerinden emin olmalarına hamledilir. Yahut da bunların ömrü uzadığı için, bildiklerine ihtiyaç hasıl olunca onlardan sordular. Bunlar da sonuna kadar ketum olmaya muvaffak olamadılar."
Bu noktada İbnu Hacer, müksirundan olan Enes hazretlerinin de çok rivayet etmekten korkup, rivayetten kaçınanlardan olduğunu, ancak ömrü uzadığı için, birkısım hadisleri ketmetmeye muktedir olamadığını belirtir. Kanaatini te'yiden Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir rivayeti kaydeder: "Attab Mevla Hürmüz demiştir ki: "Enes'in şöyle söylediğini işittim: "Hata etmekten korkmasaydım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın söylediklerinden sana çok şey rivayet ederdim..." Ahmed İbnu Hanbel bu rivayetle, Hz. Enes'in nazarında sıhhati tahakkuk edenleri rivayet edip, şekke düştüklerini terkettiğine işaret etmiştir. İbnu Hacer de: "Eğer Enes her duyduğunu rivayet etmiş olsaydı, onun merviyyatı, bilineni kat kat aşardı" der.[30]

?5215 ?3? ??? ??????????? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????? ????? ?????? ???????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ?????????????? ?????????? ???? ???????[. ????? ??????? ???????? .

3. (5215)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benim üzerime söylenen yalan, bir başkası üzerine söylenen yalan gibi değildir. Öyleyse kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın!" [Buhârî,

Cenaiz 34; Müslim, Mukaddime 4, (4); Tirmizî, İlm 9, (2664).][31]

AÇIKLAMA:

1- 5209 numaralı hadiste belirtilen üç durum dışında kizb, dinimizde şiddetle yasaklanmış olmakla birlikte, Resulullah hakkındaki yalanın daha büyük bir cinayet ve günah olacağına bu hadiste ayrıca dikkat çekilmektedir. Bu hadis başkası hakkında yalan söylemeyi tecviz etmiş değildir. Bilakis, başkası hakkında yalanın haram olduğu çeşitli naslarla tesbit ve takrir edilen bir husustur. Öyleyse burada, yalanların günah itibariyle bir olmadığı, Aleyhissalâtu vesselâm hakkındaki yalanın çok daha ağır cezayı getireceği, kişinin ateşteki yerini kendi eliyle hazırlayacağı ifade edilmiştir.
Şarihler emir sigasıyla olan "hazırlasın!" ifadesinin haber şeklinde yani, "hazırlayacaktır, hazırlamıştır" manasında da anlaşılmasının doğru olacağına dikkat çekerler.
2- Şarihler Resulullah hakkındaki yalanın farklılığını izahta iki nokta-i nazar zikrederler.
a) Alimlerden bir kısmına göre, Resulullah'a bile bile yalan nisbet eden kimse tekfir edilir. Ebu Muhammed el-Cüveynî bu görüştedir. Ancak oğlu İmamu'l-Harameyn ve arkadan gelenler bu görüşü zayıf bulmuşlardır. İbnu'l-Münir de Ebu Muhammed el-Cüveyni'nin görüşüne meyletmiş, "Resulullah hakkında yalan söyleyen, bu haramı helal addetme haline düçardır veya helal addettiğine hamledilir, haramı helal addetmek küfürdür, küfre hamletmek de küfürdür" açıklamasını getirmiştir. Bu görüş de su götürür bulunmuştur. Bu sebeple cumhur, Resulullah'a yalan nisbet etmenin helal olduğuna itikad ederse tekfir edileceğine, aksi takdirde tekfir edilemeyeceğine hükmetmiştir.
b) İkinci açıklamaya göre: Aleyhissalâtu vesselâm hakkında yalan, büyük günahtır, diğerleri hakkındaki yalan ise küçük günahtır. Böylece iki yalan arasındaki fark ortaya çıkar. Bu suretle anlaşılır ki, başkaları hakkında söylenen yalan ile Resulullah hakkında söylenen yalanın "haram" olmakta birleşmeleri bunlara terettüp edecek cezanın da eşit ve bir olmasını, cehennemdeki yerlerinin ve o yerde kalış müddetlerinin bir ve eşit olmasını gerektirmez. Gerçi Resulullah'ın "hazırlasın!" ifadesinin zahiri cehennemde kalıştaki müddetin uzunluğunu ifade eder. Çünkü ifadeye göre, kişi kendine bir başka yer hazırlamamış olduğu için cehennemden çıkamayacaktır. Ne var ki, Kur'an ve hadiste gelen kat'î deliller, cehennemde ebedî kalışın kâfirlere mahsus olduğunu ifade etmektedir.
3- Bu hadis, pek çok tarikten gelen mütevatir hadislerden biridir. Bazıları tevatür için koşulan şartları, kamil manada bu hadisin taşıdığını bile söylemiştir. Ancak İbnu Hacer bu ifadeyi ifratkâr ve isabetsiz bulur. ???? ????? ????? ????????? keza ???????? ???? ??????????? keza ?????? ??????????? keza ??????????? keza ????????? keza ???????? ????? keza ??‘??????? ???? ??????? gibi nice hadislerin tevatür şartlarını taşıdığını gösterir. Bu hadisi rivayet eden sahabelerin sayısı hususunda muhtelif tahkikler yapılmıştır. Nevevî'nin nakline göre hadisi iki yüz sahabe rivayet etmiştir. Doğruyu Allah bilir.[32]

?5216 ?4? ??? ??????? ???:]????? ???????? ??????????? ??? ???? ??????? ?????? ?????? ??????? ???????? ????????? ????????? ????? ??????? ?????? #? ???????? ????? ??????? ? ??????? ??????????? ??? ???????? ???????. ??????? ???? ????????: ?????? ?????? ? ???????? ??????????? ??????????? ???? ??????? ?????? # ??? ????????. ?????? ????? ???????: ????? ?????? ??????? ???? ????????? ????? ???????: ????? ??????? ?????? # ????????????? ??????????? ??????????? ??????? ?????????????. ???????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ???? ??????? ???? ??????? ??? ??? ????????[. ????? ????.»? ???????« ?? ?????.?»??????????? ???????????« ????? ?‘??? ?????? ??????? ??? ?????? ??‘??? ??‘????? ?? ????? ?????? .

4. (5216)- Mücahid merhum anlatıyor: "Büşeyr el-Adevî, Hz. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ya gelip:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki..." diyerek birşeyler anlatmaya kalktı. Ancak İbnu Abbas onu konuşmaya bırakmadı ve kendisine iltifat etmedi. Büşeyr: "Sözlerimi niye dinlemiyorsunuz? Ben size Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan anlatıyorum, hiç tınmıyorsunuz, niçin?" diye sordu. İbnu Abbas ona şu cevabı verdi: "Biz vaktiyle, bir kimsenin "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki" dediğini işitince, gözlerimizi ona çevirip kulaklarımızı da dinlemek üzere uzatıyorduk. Ne zaman ki, insanlar hadis rivayetinde laubalileştiler, biz de onlardan ancak bildiklerimizi almaya başladık." [Müslim, Mukaddime 7, (7).][33]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah'tan hadis rivayeti hususunda, daha Ashab devrinde titizliğin başladığını gösteren rivayetlerden biridir. Daha nice emsali gibi bu da, hadis rivayetinin ta bidayette disiplin, kontrol ve itina ile yapıldığını, muhaddisleri bu hassasiyete bilhassa menfi faaliyetlerin sevkettiğini gösterir. Bir kısım alimler, fitne ile ifade edilen menfi faaliyetlerden maksadın Hz. Osman'ın şehadeti olduğunu belirtir. Şu halde hadiste titizlik ve sened arama işini bu tarihe kadar indirmek mümkündür.
Bu hususun bilinmesi, hadisin üçüncü asra kadar rastgele rivayet edilip, o asırda bir folklör derlemesi tarzında toplanıp yazıldığını söyleyen Batılı müsteşriklerle, bu iddialara kapılan yerli cühelanın ne derece esassız iddialara dayandıklarını anlamak için ehemmiyet taşır. [34]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/546.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/547.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/547.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/547-548.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/548.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/548-549.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/549.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/549-550
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/550.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/550.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/551.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/551.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/552.
[14]
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/552-553.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/554.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/554.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 14/554.
[19] Bunlar 5209 numaralı hadisin Açıklama kısmında kaydedildi.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/6-7.
[21] Hz. İbrahim'in kavmi,yıldız falına yer verirdi. Yıldızlara bakmakla onların tarzına yer verip, ikna olmalarını sağlamıştır.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/7-9.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/9.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/9-11.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/12.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/12.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/13.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/13.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/14.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/14-15.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/15-16.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/16-17.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/17-18.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/18.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEMİN BAHSİ

TAHRİC

4005- el-Eş'as bin Kays radiyallahu anh'-dan:
Benimle bir adamın arasında bir kuyu hususunda bir anlaşmazlık vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e davamızı ilettik. Şöyle buyurdu:
"Sen ya iki şahit göstereceksin, ya da o yemin edecektir!"
"Şu halde adam aldırmaz, yemin eder" dedim. Şöyle buyurdu:
"Her kim bir müslüman kişinin malını kendine geçirmek için yalan yere yemin ederse, Allah'a, gazabına müstahak olmuş olarak kavuşur."
Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: "(İn-nellezîne yeşterûne bi-ahdillahi ve eymânihim semenen kalîlen.-) Allah'in ahdini ve yeminlerini az bir değere değiştirenlerin, işte onların âhirette bir nasipleri yoktur. "(Âl-i İmrân 77)
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî uzun bir metinle.][1]

4006- el-Eş'as bin Kays radiyallahu anh'-dan:
"Kinde'den bir adamla Hadremevt'ten bir adam, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'in katında bir arazi hakkında dava gördüler. Hadremî olan dedi ki:
«Ey Allah'ın Resulü! Bu adamın babası benim yerimi gasbetti. O yer hâlâ elindedir.»
«Şahidin var mıdır?» diye sorunca,
«Hayır! Ama ona yemin verdir! Allah biliyor ki, orası benim yerimdir, benden onu babası gasp etmiştir» dedi. Bunun üzerine Kin-dî yemine hazırlanınca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
«Her kim yalan yere yemin ederek birinin malını alırsa, Allah'a mutlaka bir yeri kesik olarak kavuşur.» Bunun üzerine Kindî:
«Arazi, onundur» dedi." [Ebû Dâvud][2]

4007- İyâs bin Sa'lebe Ebu Ümame radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim yemin etmek suretiyle müslüman kişinin hakkını alırsa, Allah ona cenneti haram, ateşi de vacip kılar."
"Az bir şey dahi olsa da mı?" dediler. "Misvak ağacından bir dal bile olsa" buyurdu. [Müslim, Muvatta' ve Nesâî.][3]

4008- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir adama —yani davacıya— yemin ettirerek:
«Onun sende hiç malı olmadığına dair, kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin et!» buyurdu." [Ebû Dâvud][4]

4009- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı yeminlerin çoğunluğu şöyle idi: «(Lâ ve Mukallibe' l-Kulûb (-Hayır, kalpleri çeviren zâta yemin olsun!)»" [Müslim hariç, Altı hadis imamı.][5]

4010- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yeminde mübalâğalı olduğu zaman, şöyle derdi:
«Hayır, Ebu' l-Kâsım' in canı elinde olana yemin ederim!»[6]

4011- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yemin ettiği zaman şöyle derdi:
«Hayır, Allah'tan bağışlanmamı dilerim»." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.][7]
4012- Cuheyneli bir kadın olan Kuteyle radiyallahu anhâ'dan: Bir Yahudî, Allah Nebîs sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi:
"Siz Allah'a benzerler koşuyor, şirke düşüyorsunuz ve «Allah diledi, ben de diledim» diyorsunuz. Ve yine «Kabe'ye yemin olsun!» diyorsunuz." Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle demelerini emretti: "Kabe'nin Rabbine kasem olsun! Allah istedi, sonra da ben istedim." [Nesâî][8]

4013- îbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın adından başkasıyla yemin ederse, küfür je sirke girmiş olur."
Tirmizî, bu konudaki olayı bütünüyle nakletmiş ve hadiste geçen "küfür ve şirk" kelimelerinin büyük günah olduğunu ifade ettiğini söylemiştir.[9]

4014- Talha radiyallahu anh'dan:
Bir Necd'linin imanı hakkındaki hadis daha önce (no. 49) geçmiştir.
Orada şu ibare de yer almıştır: "(Yemin olsun!) Doğru söylemişse babası da kendisi de kurtuluşa ermiştir."[10]

4015- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, babalarınızın adlarıyla yemin etmenizi yasaklıyor." [Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][11]

4016- Diğer bir rivayette:
"Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den bunu duyduğum günden beri bir daha ne kendim için ne de başkası adına bu yemini yapmadım."[12]

4017- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem babasının adı ile yemin eden bir adamı duydu ve şöyle

buyurdu: "Babalarınızın adıyla yemin etmeyin! Kim Allah'a yemin ederse, doğru söylesin, kime Allah adıyla kendisine yemin edilirse, hoşnut olup kabul etsin. Zira Allah'a (adına yapılan yemine) hoşnut olmayan Allah'a yakın bir kul olamaz!" [İbn Mâce leyyin bir senedle.][13]

4018- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yemin (sonuç itibariyle), günaha girmeye ya da pişmanlığa neden olur."
[İbn Mâce zayıf bir senedle.][14]

4019- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şayet doğru söylemiyorsanız, (ispat için) ne babalarınızın adlan ile, ne putlar adına ve ne de Allah adına yemin etmeyin!" [Ebû Dâvud ve Nesâî][15]

4020- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Emanete yemin eden, bizden değildir." [Ebû Dâvud][16]
4021- O ve Nesâî yine Bureyde'den mer-fû olarak: «islâm'dan berî olayım ki» diyerek kim yemin ederse, eğer sözünde yalancı ise o dediği gibidir. Eğer sözünde doğru ise, asla İslâm'a salim olarak dönemez."[17]

4022- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her kim benim bu minberimin yanında, bir yeşil misvak çubuğu için dahi olsa, günaha sebep olacak bir yemin ederse, mutlaka cehennemdeki yerine hazırlanmış veya cehennem artık ona gerekli olur."
[Mâlik ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][18]

4023- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yemin edip de inşaallah derse, (bozsa bile yeminini) bozmuş sayılmaz."
[Nesâî ve aynı lafızla Tirmizî.][19]

4024- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Süleyman aleyhisselam: Bu gece ben herbiri Allah yolunda bir kahraman doğurması için doksan kadınla cinsî ilişki kuraca--ğım, dedi. Melek ona «İnşaallah, de!» dedi. Fakat o, inşaallah, demedi. Bu yüzden sadece bir hanımı hamile kaldı. O da yarım insan doğurdu. Nefsim kudreti elinde olana yemin ederim ki, eğer o «inşaallah» deseydi, hepsi Allah yolunda savaşacak mücahidler doğururdu."[20]

4025- Başka rivayetlerde: "Altmış, yetmiş, doksandokuz, yüz sayılan ile" ve "O İnşaallah demeyi unuttu" lafzıyla gelmiştir.
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][21]

4026- Abdurrahman bin Semure radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir şeye yemin edip sonra başkasını ondan daha iyi bulursa, yeminine keffâret versin; sonra o daha iyi gördüğü işi yapsın."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı. Lafız Nesâî'nindir.][22]

4027- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: "Eş'arîlerden bir grup insanlarla birlikte Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldik, bize binek vermesini rica ettik; dedi ki:
«Vallahi size binek vernıiyeceğim, zaten size verecek bineğim de yoktur.»
Sonra kendisine getirilmiş develerden bize beş tane beyaz hörgüçlü deve verilmesini emretti. Yola revan olunca birbirimize şöyle dedik:
«Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e yeminini bozdurduk, artık bunlarda bir bereket ve hayır göremeyiz.» Dönüp kendisine şöyle dedik:
«Ey Allah'ın Resulü! Bize binek vermiyeceğine dair yemin ettin, sonra verdin; yeminini unuttun mu?»
Cevap verdi: «Ben vallahi, Allah dilerse diye, bir şeye yemin ettiğimde, başkasını ondan daha hayırlı görürsem, onu yapar ve yeminimi bozarım. Haydi gidin! Size binekleri veren Allah Azze ve Celle'dir»." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][23]
4028- Abdurrahman bin Ebî Bekr radiyallahu anh'dan:
"Ebû Bekr'e misafirler geldi. Oğlu Abdurrahman'a dedi ki:
«Misafirlere göz kulak ol. Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidiyorum, gelinceye kadar onları ağırla.»
Bunun üzerine Abdurrahman kendinde olanları onlara getirdi ve:
«Haydi buyurun yiyin!» dedi.
«Ev sahibi nerede?» diye sordular.
«Siz buyurun yiyin!» dedi.
«O gelinceye kadar yemeyiz!»
«Ne olur ikramımızı kabul edin! O gelip de sizin yemediğinizi görürse halim perişan olur!» diye yalvardı ise de yine de yemekten kaçındılar.
Bunun üzerine onun bana kızacağını anladım ve gelince bir kenara çekildim.
«Ne yaptınız?» diye sorunca, ona durumu bildirdiler. Bunun üzerine bana «Ey Abdurrahman!» diye seslendi. Ses vermedim. Yine seslendi; yine sükût ettim. Bu defa şöyle seslendi:
«Eğer sesimi duyup cevap vermiyorsan sana bir şey yapacağıma yemin ettim.» Bunun üzerine dışarı çıkıp dedim ki:
«Misafirlerine sor bakalım!» Onlara sordu: «Doğru söyledi, bize yiyecek getirdi» dediler.
«Demek ki, beni beklediniz! Vallahi bu gece ben onu yemiyeceğim!» dedi. Ötekiler de: «Vallahi sen yemedikçe biz de yemiyece-ğiz!» diye yemin ettiler.
«Bu gece gibi kötü bir şey ile karşılaşmadım. Yazık size, neden bizden ağırlanmanızı kabul etmiyorsunuz?» dedi ve «Haydi getir yemeği!» diye ilave etti.
Getirdi ve: «Bismillahi, ilki kovulmuş şeytandan!» dedi, yedi. Onun ardından hemen onlar da yemeye başladılar."[24]

4029- Diğer rivayet: "Sabah olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Onlar yeminlerine sadık kaldılar, ben ise yeminimi bozdum.
Cevaben şöyle buyurdu: "Bilakis sen onların en iyisi ve en hayırlısısın."
(Abdurrahman:) "Keffâret (verip vermediği) bana ulaşmadı" dedi.[25]

4030- Benzeri bir rivayetin ibaresi: Abdurrahman bin Ebî Bekr dedi ki:
"Allah'a yemin ederim ki, her ne zaman ondan bir lokma aldık ise, altından artmaya ve çoğalmaya başladı. Hepsi doydu, yemek daha da arttı, hatta öncekinden daha çok oldu. Bunun üzerine Ebû Bekr hanımına şöyle dedi: «Ey Firâsoğullarının kız kardeşi, nedir bu?» «Gözümün nuru! Şimdi öncekinden üç misli fazladır» dedi. Ebû Bekr ondan bir lokma yedi ve yeminini kastederek dedi ki: «Bu, ancak şeytandandır!» Sonra onu alıp Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e iletti. Yemek sabaha kadar onun yanında kaldı.
Bir kavim ile aramızda anlaşma vardı. Müddeti geçti. Her adamın yanında onlardan birtakım insanlar olduğu halde tam oniki kişiyi reis yaptık. Her adamla birlikte kaç kişi bulunduğunu ancak Allah bilir. Hepsi o yemekten yediler." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][26]

4031- Amr bin Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir şeye yemin edip de başka şeyi ondan daha hayırlı bulursa yeminini terk etsin. Çünkü onu terk etmek, yemini için bir kef-fârettir." [İbn Mâce zayıf bir senedle.][27]

4032- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallaljahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yemin, yemin ettirenin niyetine göredir."[28]
4033- Diğer rivayet: "Yemin arkadaşının seni doğrulayacağı şeye göredir."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî][29]

4034- Âişe radiyallahu anhâ'dan, dedi ki: "Allah yeminlerinizde kasıtsız olarak yanılmanızdan dolayı sizi mesul tutmaz" âyeti (Mâide, 89), kişinin: "Vallahi hayır, vallahi evet" şeklindeki yemini hakkında nazil olmuştur. [Mâlik, Buhârî ve Ebû Dâvud. Bunu Ebû Dâvud merfû olarak da rivayet etti.][30]

4035- Muâviye bin Hayde radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ok atma yansı yapan bir grubun yanından geçti, onlar:
«Vallahi ıskaladım! Vallahi isabet ettim!» diyerek yemin ediyorlardı. Onu görünce atmaktan vazgeçtiler. Şöyle buyurdu:
«Atın, zira atıcıların yeminleri yemin sayılmaz, lağv (boş)tur. Ne bozulur ve ne de kef-fâreti gerekir»." [Taberânî, Mu'cemu's-Sağîr.}[31]

4036- Süveyd bin Hanzale radiyallahu anh'dan:
"Beraberimizde, Vâil bin Hucr olduğu halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i görmek maksadıyla yola çıktık. Vâil bin Hucr'u bir düşmanı yakaladı. Yanımdaki insanlar yemin etmekten çekindiler. Ben hemen: «Bu kardeşimdir» diyerek yemin ettim.
Hemen onu serbest bıraktılar. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirince, şöyle buyurdu:
«Doğru söyledin (yeminin yalan sayılmaz). Çünkü müslüman müslümanın kardeşidir»." [Ebû Dâvud][32]

4037- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "İki adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda davalaştılar. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, davacıdan şahit (delil) istedi, şahit bulamadı. Bu defa davalıdan yemin etmesini istedi. Hemen:
«Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki yapmadım!» diyerek yemin etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:
«Hayır sen (iddia edileni) yaptın, ama Allah seni 'Lâ ilahe illallah'ın hürmetine bağışladı» buyurdu."
[Ebû Dâvud][33]

4038- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin, ailesine karşı yaptığı bir yeminde ısrar etmesi, Allah katında üzerine farz kıldığı keffâretini ödemesinden daha büyük günahtır." [Buhârî ile Müslim][34]

4039- İbn Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Kim bir şeye yemin edip onu (tekrarlamak suretiye) tekid eder de, sonra bozarsa, bir köle azat etmesi gerekir, yahut on fakiri giydirmesi icap eder. Eğer te'kidli (defalarca) yeminde bulunmazsa, her yoksula bir müd buğday vermek üzere on yoksulu yedirmesi, bulamadığı takdirde üç gün oruç tutması gerekir." [Mâlik][35]

4040- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bir sâ» hurmayı (yemine) keffâret olarak verdi ve insanlara da bunu emretti. Onu bulamadığı taktirde yarım sâ' buğday verilmesini emretti." [İbn Mâce zayıf bir senedle.][36]

4041- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"Bazı hususları konuşuyorduk, ben Cahi-liyetten henüz çıkmıştım. Lât ve Uzzâ'ya yemin ettim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı bana dedi ki:
«Sen ne dedin? Hemen git durumu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bildir; çünkü biz senin tekrar kâfir olduğunu sanıyoruz.» Ona rastlayıp durumu bildirdim. Şöyle buyurdu:
«Üç kere 'Lâ ilahe illallahu vahdeh ^Allah'tan ba§ka hiçbir ilah yoktur. O, birdir)' de! Üç kere de Şeytan'dan Allah'a sığın. Üç kere soluna üfle. Sonra bir daha o yemine dönme»." [Nesâî][37]

[1] Bu hadisi Buhârî (eymân 17, VII, 228; husûmât 4, III, 90 şehâdât 25/2, III, 161; ahkâm 30, VIII, 116), Müslim (îmân 220-2, s. 122-3), Ebû Dâvud (no. 3243), Tirmizî (no. 1269) ve İbn Mâce (no. 2323), Şaktk b. Seleme an Abdillah b. Mes'ûd ve'l-Eş'as b. Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[2] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3244), Mahmûd b. Hâlid ani'l-Feryâbî ani'l-Hâris b. Süleyman an Kürdûs ani'l-Eş'as senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[3] Bu hadisi Müslim (îmân 218-9, s. 122), Mâlik (akdiye 11, s. 727) ve Nesâî (kadâ 29, VIII, 246), Abdullah b. Ka'b an Ebî Vmâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[4] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3620), Müsedded an Ebî'l-Ahvas an Atâ b. es-Sâib an Ebî Yahya an ibn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[5] Bu hadisi Ahmed (II, 25, 67, 68, 127), Dârimî (II, 187), Buhârî (eymân 3/1, VII, 217; tevhîd 11, VIII, 168), Ebû Dâvud (no. 3263), Tirmizî (no. 1540), Nesâî (eymân 2, VII, 2-3), Taberânî (M. er-Kebîr no. 13163-6), İbn Hibbân (no. 4317) ve Beyhakî (X, 27), Mûsâ b. Ukbe an Salim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[6] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3264), Ahmed b. Hanbel an Vekî' an lkrime b. Ammâr an Asım b. Şumayh an Ebî Saîd senedi i(e tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/217.
[7] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3*5), Muh. b. Abdilazîz b. ebî Rizme an Zeyd b. Hubâb an Muh. b. Hilâl an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[8] Bu hadisi Nesâî (eymân 9, VII, 6), Yûsuf b. Isâ ani'l-Fadl b. Mûsâ an Mis'ar an Ma'bed b. Hâlid an Abdillah b. Yesâr an Kuteyle senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[9] Bu hadisi Tirmizî (no. 1535), Kuteybe an Ebî Hâlid el-Ahmer an'il-Hasan b. Uheydillah an Sa'd b. Ubeyde an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnadının hasen olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[10] Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Süheyl an ebîhî an Talha.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[11] Bu hadisi Mâlik (nüzûr no. 14, s. 480), Buhârî (eymân 4/1, VII, 221), Müslim (eymân no. 3-4, s. 1267), Ebû Dâvud (no. 3249) ve Tirmizî (no. 1534), Mî/7' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[12] Bu rivayeti Buhârî (eymân 4/2, VII, 221), Müslim (eymân 1-2, s. 1266), Ebû Dâvud (no. 3250), Tirmizî (no. 1535) ve Nesâî (eymân 5/1-3, VII, 4-5), ez-Zührî an Salim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[13] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2101), Muh. b. İsmaîl b. Semu-re an Esbât b. Muh. an Muh. b. Aclân an Nâfi' an ibn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Zevâid'de "İsnadının güvenilir râvilerden oluştuğu" söylenmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[14] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2103), Alî b. Muh. an EbîMu-âviye an Beşşâr b. Kidâm an Muh. Zeyd an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Beşşâr zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[15] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3248) ve Nesâî (eymân 6, VII, 5), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Avfan Muh. b. Şîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[16] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3253), Ah. b. Yûnus an Zü-heyr ani'l-Velîd b. Salebe et-Tâ'î an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.Nevevî, Ezkâr'da "isnadı sahîh"; Riyâdu's-sâlihîn'de "sahîh hadis"; Münzirî ise "râvileri güvenilir kimseler" gibi hükümler verdiler (Neyi VIII, 239; Feyd VI, 121).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/218.
[17] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3258) ve Nesâî (eymân 8, VII, 6), Hüseyn b. Vâkıd an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[18] Bu hadisi Mâlik (akdiye 10, s. 727), Ebû Dâvud (nb. 3246) ve İbn Mâce (no. 2325), Abdullah b. Nistâs min Âli Kesîr b. es-Salt an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[19] Bu hadisi Tirmizî (no. 1532), Yahya b. Mûsâ an Abdirrezzâk an Ma'mer an ibn Tavus an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, Buhârî'den naklediyor: "Bu hadis, aslında (bundan sonra gelecek olan) Hz. Süleyman kıssasının bir parçasıdır. Ancak Abdürrezzâk, yanlışlıkla bu ibareyi tecrîd ederek müstakil olarak rivayet etmiştir."
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[20] Bu hadisi Buhârî (cihâd 23, III, 209; enbiyâ 40, IV, 136; eymân 3, VII, 220), Müslim (eymân no. 25, s. 1276) ve Nesâî (eymân 40, VII, 25-6), el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (nikâh 119, VI, 160) ve Müslim (eymân no. 22-24, s. 1275), Tavus b. Keysân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 22), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Şîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[21] Bu hadisi Buhârî (cihâd 23, III, 209; enbiyâ 40, IV, 136; eymân 3, VII, 220), Müslim (eymân no. 25, s. 1276) ve Nesâî (eymân 40, VII, 25-6), el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (nikâh 119, VI, 160) ve Müslim (eymân no. 22-24, s. 1275), Tavus b. Keysân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (no. 22), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Şîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[22] Bu hadisi Buhârî (keffârâtu'l-eymân 10/4, VII, 240), Müslim (eymân no. 19, s. 1273-4), Ebû Dâvud (no. 3277-8), Tirmizî (no. 1530) ve Nesâî (eymân 15/2-5, VII, 10), el-Hasanu'l-Basrî an Abdirrahman b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[23] Bu hadisi Buhârî (keffârâtu'l-eymân 10/1-2, VII, 239), Müslim (eymân no. 9-10, s. 1270-1), el-Kâsım et-Temî-mîve Ebû Kilâbe an Zehdem el-Cermî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile; Buhârî (keffârât 9, VII, 238) ve Nesâî (eymân 15/1, VII, 9), Kuteybe an Hammâd an Gaylân b. Cerîr an EbîBür-de an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/219.
[24] İlk lafız Buhârî'ye diğerleri ise Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (edeb 87-88, VII, 105-6) ve Müslim (eşri-be 175-7, s. 1027-9) ve Ebû Dâvud (no. 3270), Ebû Osman en-Nehdî an Abdirrahman b. e. Beki- asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/220.
[25] İlk lafız Buhârî'ye diğerleri ise Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (edeb 87-88, VII, 105-6) ve Müslim (eşri-be 175-7, s. 1027-9) ve Ebû Dâvud (no. 3270), Ebû Osman en-Nehdî an Abdirrahman b. e. Beki- asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/220.
[26] İlk lafız Buhârî'ye diğerleri ise Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (edeb 87-88, VII, 105-6) ve Müslim (eşri-be 175-7, s. 1027-9) ve Ebû Dâvud (no. 3270), Ebû Osman en-Nehdî an Abdirrahman b. e. Beki- asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/220.
[27] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2111) Abdullah b. Abdil-mü'min an Avn b. Umâre an Ravh b. el-Kâsım an Ubey-dillah b. Ömer an Amr senedi ile tahrîc etti. Râvilerinden Avn b. Umâre oldukça zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[28] Bu hadisi Müslim (eymân no. 20-21, s. 1274), Ebû Dâvud (no. 3255) ve Tirmizî (no. 1354), Abbâd (yahut Abdullah) b. e. Salih an ebfhtan EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[29] Bu hadisi Müslim (eymân no. 20-21, s. 1274), Ebû Dâvud (no. 3255) ve Tirmizî (no. 1354), Abbâd (yahut Abdullah) b. e. Salih an ebfhtan EbîHureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[30] Heysemî'ye göre Taberânî'nin şeyhi olan Yûsuf b. Ya'kûb b. Abdilazîz es-Sekafî dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Heysemî, bu zâtı cerh ve ta'dîl eden bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (Mecma' IV, 185).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[31] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3256), Amr b. Muh. an-Nâkıd an EbîAhmed ez-Zübeyrî an İsrâîl an ibrahim b. Abdi-la'lâ an ceddetihî an ebîhî Siiveyd senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[32] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[33] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3275), Mûsâ b. İsmail an Hammâd an Atâ b. es-Sâib an Ebî Yahya an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[34] Bu hadisi Buhârî (eymân 1/4, VII, 217) ve Müslim (ey-mân 26, s. 1276), Abdiirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/221.
[35] Bu mevkufu Mâlik (nüzûr no. 12, s. 479), an-Nâfi' an İbn Ömer sahîh sened ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/222.
[36] Bu hadisi İbn Mâce (no. 2112), el-Abbâs b. Yezîd an Zi-yâdb. Abdillah el-Bekkâ'îan Ömer b. Abdillah b. Ya'lâ es-Sekafî ani'l-Minhâl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an ibn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Abdullah b. Ya'lâ, zayıf bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/222.
[37] Bu hadisi Nesâî (eymân 12, VII, 7-8), Ebû Dâvud ani'l-Hasan b. Muh. an Züheyr an Ebî İshâk an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/222.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

21. YEMİNLER VE NEZİRLER BÖLÜMÜ
Nezir:
1. Yalan Yere Edilen Yeminler Hakkında Sert Tutum
Birinin Malını Almak İçin Yemin Etmek
2. Hz. Peygamberin Minberinin Yanında Edilen Yemini Tazim Konusunda (Gelen) Haberler
3. Putlar Adına Yemin Etmek
4. Babaların Adı İle Yemin Etmek Mekruhtur
5. Emanete Yemin Etmek Mekruhtur
6. Yemin-i Lağv
7. Yeminde Ta'riz
(İslâm'dan) Berî Olmaya Ve İslâm'dan Başka Bir Dine Yemin Etmek
8. Katık Yemeyeceğine Yemin Eden Kişinin Durumu
9. Yeminde İstisna
Hz. Peygamber (S.A)'in Yemini Konusunda Gelen Haberler
10. Kasem Yemin Olur Mu?
11. Bir Yemeği Yemeyeceğine Yemin Eden Kimsenin Durumu
12. Akrabayı Ziyareti (Sıla-i Rahim) Kesmek Üzere Edilen Yemin
13. Kasden Yalan Yere Yemin Eden Kişinin Durumu
14. Kişi Yeminini Bozmadan Önce Keffaret Ödeyebilir
15. Keffarette Kaç Sa' Verilir?
16. (Yemin Keffaretinde) Mü'min Köle Azad Etmek
17. Sustuktan Sonra Yeminde İstisna
18. Nezirlerden Nehy
19. Günah İşlemeyi Adamak (Konusunda Gelen Hadisler)
Günah İşlemeyi Adayana Keffaret Gerekir Diyenler
20. Beyt-i Makdis'de Namaz Kılmayı Adayan Kimsenin Durumu
21. Kişinin Sahip Olmadığı Bir Şeyi Nezretmesi
22.Vefa Gösterilmesi Emredilen Adak
23. (Tüm) Malını Sadaka Olarak Vermeyi Adayan Kimse Hakkındaki Hadisler
24. Ölünün Adağını Onun Namına İfa Etmek
Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Birinin Orûcunu Velisinin Tutacağına Dair Gelen Hadisler
25. Gücünün Yetmeyeceği Bir Adağı Adamak
Adını Tayin Etmeden Adak Adamak
Cahiliye Çağında Nezredip De Daha Sonra Müslüman Olan Kişi Ne Yapar?

21. YEMİNLER VE NEZİRLER BÖLÜMÜ

Yeminler ve nezirlerle ilgili hadislerin terceme ve izahlarına geçmeden önce, bu terimlerin sözlük ve ıstılah manaları ile, Hanefî mezhebine ait genel hükümlerinden kısaca bahsetmek istiyoruz:
Yemin sözlükte; sağ el, hayır, bereket ve kuvvet manalarına gelir.
Istılahta yemin; bir kimsenin, bir işi yapma veya yapmama konusundaki kararlılığını göstermek ve sözüne güç katmak için söylediği bazı sözlerdir. Kelimenin lügat manası ile ıstılah manası arasındaki münasebeti Askalânı iki şekilde izah eder:
a) "Yemîn" kelimesinin, lügat manalarından birisi "sağ el"dir, Araplar birbirleri ile yeminleşeceklerinde; her biri diğerinin sağ elini tutardı. Onun için bu andlaşmaya yemin denilmiştir.
b) Sağ elin özelliği, bir şeyi korumaktır. Yemin, yemine konu olan şeyi korumaya vesile olduğu için, bu ameliyyeye "yemin" denilmiştir.
Yemin, her zaman geleceğe dönük olarak edilmez. Geçmişte yapılan veya yapılmayan konularda inandırıcılık sağlamak için de yemin edilir. Meselâ; "Vallahi yarın şöyle yapacağım" demek yemin olduğu gibi, "Vallahi dün şu işi yaptım" ya da "yapmadım" demek de yemindir.
Aslında yemin, Allah'ın isimlerinden veya örfen yemin edilen zatî sıfatlarından birisi ile edilir. Yeminde en çok kullanılan sözler: "Vallahi, billahi tallahi" sözleridir. Kur'an adına edilen yeminler de yemin sayılırlar. "Kâfir olayım, kıblem başka yöne olsun" gibj sözler yemin niyetiyle söylenmişse yemin olur. Ancak bunları söyleyen kişi yemine konu olan şeyi yapmadığı takdirde kafir olacağını zanneder ve o şeyi yapmazsa dinden çıkar; iman ve nikâh yenilemesi icabeder. Halk arasında çok kullanılan, "Kur'an, ekmek çarpsın" sözü yemin değildir. Dolayısıyla bu sözle yapılan yemin bozulduğu takdirde keffaret gerekmez.
Kasem suretiyle yapılan yeminler üç çeşittir:
1- Yemin-i Gamûs: Geçmişle ilgili olarak yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin, yaptığı bir şeyi bilerek inkâr edip yemin etmesi ya da yapmadığı bir şeyi bilerek, yaptım diyerek yemin etmesi bu sınıftandır. Yemin-i gamûs haramdır. Hz. Peygamber (s.a) bir hadis-i şerifte bu yemini; Allah'a ortak koşmak, anaya babaya isyan etmek ve haksız yere adam öldürmekle birlikte en büyük günahların arasında saymıştır.[1]
Yemin-i gamûs o kadar büyük bir günahtır ki, bu günahın eserini silmekte keffaret yeterli değildir. Onun için yemin-i

gamûstan dolayı tevbe istiğfar edilir. Eğer bu yemin ile bir kulun hakkının zayi olmasına sebep olun-muşsa, tevbe etmeden önce o hak telafi edilir. Şâfiîlere göre, bu yeminden dolayı, keffaret icabeder.
2- Yemin-i Lağv: Yanlışlıkla ve doğru olduğu zannedilerek yapılan yemindir.
Yemin-i lağv geçmiş zamanla ilgili olabileceği gibi, şimdiki zamanla ilgili de olabilir. "Vallahi borcumu ödedim" geçmiş zamana, "vallahi su akıyor" da şimdiki zamanla ilgili yemine misâldir.
Yemin-i lağv, Allah katında bir mes'uliyeti gerektirmez. Dolayısıyla bu çeşit yeminlerde tevbe de keffarette gerekmez. Allah (c.c.) bir âyet-i kerimede: "Allah sizi lağv (rastgele) yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerinizden dolayı hesaba çeker."[2] buyurmaktadır.
3- Yemin-i Mün'akide: Gelecekle ilgili bir jş için yapılan yemindir. Bu tür yeminler; yapılması da yapılmaması da mümkinattan olan bir şeyi yapmak veya yapmamak için edilir. Meselâ, "Vallahi yarın falan yere gideceğim" şeklindeki bir yemin bu türdendir.
Yemine konu olan şey yapılırsa, yani yemine riayet edilirse yapılacak bir şey yoktur. Ama yeminin icabı yerine getirilmemiş veya getirilememişse, bu yeminden dolayı keffaret icabeder.
Mubah bir şey için yapılan yeminlerde, imkân nisbetinde verilen söz tutulmalı ve yemin bozulmamalıdır. Fakat, bir farzı terk veya bir haramı işlemek için yemin edilmişse bu yemine riayet edilmemeli, yeminin keffareti ödenmelidir.
Yemin eden kişinin, yemini, bilerek veya unutmuş olduğu halde, kendi rızasıyla veya zorlama yoluyla etmiş olması arasında fark yoktur. Ayrıca yeminin bozulması durumunda, yemine konu olan şeyin unutularak ya da başkasının zorlamasıyla yapılması keffareti düşürmez.
Yeminin gereğini yerine getiremeyip, bozan kişiye lâzım olan kefaretin ödenme yolu; bir köle azad etmek veya on fakiri akşamlı sabahlı doyurmak, ya da on fakire orta halli bir elbise giydirmektir. Buna gücü yetmeyen kişi ise peşpeşe üç gün oruç tutar. Şafiî mezhebinde orucun peşpeşe olma şartı yoktur.
Yemin keffaretinin yemek yedirme şeklinde ödenmesi durumunda, yemek yedirme yerine fitre de verilebilir. Bu durumda ya on fakire birer fitre, ya da bir fakire her gün bir fitre olmak üzere on günde on fitre verilir. Bir fakire bir günde on fitre verilse bu bir fitre yerine geçer. Elbise giydirmede de, on elbise bir tek fakire verilecekse her bir elbise ayrı ayrı günlerde verilmelidir.
Yemin keffaretinin dayanağı şu mealdeki âyet-i kerimedir.
"...Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor."[3]

Nezir:

Nezir, sözlükte "korkutmak" demektir. Istılahta; Allah'a ta'zim için, mubah bir şeyin yapılmasını deruhte etmek, demektir. Râğıb, nezri; "Bir şeyin meydana gelmesi için, vacib olmayan bir şeyi, vacip kılmak" şeklinde tarif eder.
Görüldüğü gibi nezir, Türkçe'de "adak" diye bilinen şeydir.
Bir nezrin sahih olması için şu şartların bulunması gerekir:
1- Nezir, farz ye vacib cinsinden bir ibadetle ilgili olmalıdır. Dolayısıyla, "Şu kadar oruç tutayım", şeklindeki bir nezir sahihtir. Fakat, "Falan yere gideyim" tarzındaki bir nezir sahih değildir.
2- Nezredilen şey, kişinin zaten yapmak mecburiyetinde olduğu farz veya vacipler olmamalıdır."Nezrim olsun bu Ramazanın orucunu tutayım" tarzındaki bir nezir sahih değildir. Çünkü Ramazan orucunu tutmak zaten vazifesidir.
3- Nezredilen şey cinsinden olan farz veya vacib, lizâtihi maksud olmalıdır. Onun için namaz kılmak üzere yapılan nezir sahih, fakat abdest almak üzere yapılan nezir, sahih değildir.
4- Nezredilen şey, olması mümkün olmayan cinsten bir şey olmamalıdır. Dolayısıyla, "Geçen sene oruç tutayım" şeklinde yapılan bir nezir sahih değildir. Çünkü, geçen senenin geri gelmesi mümkün değildir.
5- Nezredilen, günah cinsinden bir şey olmamalıdır. "Şu işim olursa, kendimi Allah'a kurban edeyim" tarzındaki bir nezir sahih değildir. Çünkü bu, intihardır.
6- Nezir malla ilgili ise, nezredilen şey nezredenin mülkünden fazla veya başkasına ait olmamalıdır. Meselâ, elli bin lirası olan kişinin, "nezrim olsun fakirlere yüz bin lira sadaka vereceğim" şeklindeki bir nezri sahih olmaz.
Nezirler; bir zamanla kayıtlı olup olmaması itibarıyla; muayyen, gayr-i muayyen; bir şarta bağlı olup olmaması itibarıyla da; mutlak ve muallak çeşitlerine ayrılır.
Muayyen nezir: Bir zamanla kayıtlı olan nezirlerdir. "Nezrim olsun önümüzdeki ayın onuncu günü oruç tutayım" tarzındaki bir nezir, muayyen nezirdir. Bu ifade ile yapılan bir nezir, şarta bağlanmadığı için, aynı zamanda mutlaktır.
Bir yerle kayıtlı olan nezirler de muayyen nezirdir.
Mutlak muayyen nezirler; kayıtlanan, zaman ve yere münhasır olmaz. Dolayısıyla o gün yerine getirilmezse başka bir günde o ibadet işlenir. Meselâ, "Cuma günü Eyüp Camii'nde iki rek'at nafile namaz kılmayı" nezreden kişi; iki rek'at namazı cumadan başka bir günde ve Eyüp Camii'nden başka bir yerde kılsa, nezrini yerine getirmiş sayılır. Hatta, bir gün tayin ederek bir adakta bulunan kişi, o gün gelmeden adağını yerine getirebilir. Bu, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göredir.
Gayr-i muayyen nezir: Bir zaman ve yerle kayıtlı olmayan nezirlerdir. "Nezrim olsun üç gün oruç tutayım" şeklinde yapılan bir nezir, gayr-i muayyendir.
Mutlak nezir: Bir şarta bağlı olmadan, doğrudan doğruya Allah rızası için yapılan nezirler, mutlak nezirlerdir. "Allah rızası için oruç tutayım" demek gibi.
Bu şekilde yapılan nezirler makbuldür ve sevaba vesiledir. Çünkü işin içinde dünyalık bir kaygı yoktur.

Muallak nezir: Bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak yapılan nezirlerdir. "Şu hastalıktan iyi olursam, kafirlere şu kadar lira sadaka vereyim." şeklindeki bir nezir, muallak nezirdir. Aslında bu, dünyevî bir menfaata bağlı olduğu için makbul değildir. Çünkü nezir ibadet cinsinden olacaktır. Ve ibadet Allah için edilir. Zaten Allah'ın takdiri değişmez. Onun için kişi nezirle ölecek hastayı iyileştiremez. Buna rağmen, bir şarta bağlı olarak yapılan nezirlerin bağlandığı şartın gerçekleşmesi halinde yerine getirilmesi gerekir. Aksi halde borçlu olur.
Şart tahakkuk etmeden, nezir yerine getirilemez. "Şu işim olursa şu kadar oruç tutayım" diyen kişi, o işi.olmadan oruç tutarsa, nezrini eda etmiş sayılmaz.
Şarta bağlanan nezirler, zaman ve mekânla kayıtlı olmaz. Meselâ; "Şu işim olursa filan günü oruç tutayım" diye, adakta bulunan kişi, o işi olunca, orucunu o günden başka bir günde tutulabilir.
Nezirde kasd şart değildir. Dolayısıyla, "Ben şakadan nezretmiştim" diye bir sözün geçerliliği yoktur.[4]

1. Yalan Yere Edilen Yeminler Hakkında Sert Tutum

3242... İmrân b. Husayn (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yalan yere; "masbûra" yemini üzerine yemin eden kişi.cehennemdeki yüz üstü kalacağı yerine hazırlansın."[5]

Açıklama

"Masbûra" sözlükte; habsedilmiş demektir. Çünkü sabr; hapis manasına gelir.
"Masbûra yemini", Kamus'da şöyle izah edilmektedir: "Üzerine yemin terettüp eden kişi o yemin sebebiyle hapsedilir ve yemin edinceye kadar hapiste tutulursa, bu yemine "masbûra" denilir."[6]
Aslında, hapsedilen yani masbûr olan; yemin değil, yeminin sahibidir. Fakat insan, bu yemin sebebiyle hapsedildiği için, mecazi olarak yeminin sıfatı olmuştur.
İbnü'1-Esir, Nihâye'de; "Kim habs yemini ile yemin ederse..." hadisindeki, sabr" ve, hadisindeki "masbûra" kelimelerini izah ederken şöyle der: "Yani kişinin ilzam edildiği ve onun yüzünden hapse atıldığı yemin. Bu yemin hüküm cihetinden" sahibine lâzım (bitişik)dir. Her ne kadar aslında yemin sahibi habşedilir ise de, bu yemine masbûra denilir. Çünkü kişi o yemin yüzünden hapsedilmiştir. Dolayısıyla, yemin mecazi olarak haps ile vasıflanmış ve ona izafe edilmiştir."
Aynî de; bir sonraki hadisin, Buharî'deki rivayetinde bulunan; cümlesini izah ederken şöyle der: "Bu yemin kendisinin üzerine sahibinin ilzam edildiği.ve zorlandığı yemindir. O, sultanın, bir adamı yemin edinceye kadar bir yemin üzerine hapsetmesidir." Yine Aynî'deki ifadeye göre; Dâvûdî: Bu yeminin manasının; kişinin, insanların başlan üzerine yemin edinceye kadar tutulması olduğunu söyler.
Bu ifadelerden anlaşılıyor ki; masbûra yemini; yemin etmesi gereken kişinin o yemini edinceye kadar hapsedilmesini icabettiren yemindir.
Hz. Peygamber (s.a), bu hadiste; hapsedildiği konuda yalan yere yemin eden kişinin Cehennemdeki yerinde yüzüstü kalacağını ifade etmektedir. Ter-cemeye "yüzüstü" diye geçtiğimiz terkibindeki "bâ" harfi cerri "ala" manasındadır. Bu terkibi, bizim terceme ettiğimiz manada değil de; "O yemini sebebiyle" şeklinde anlayanlar da olmuştur. O zaman cümlenin manası; "O yemin sebebiyle cehennemdeki yerine hazırlansın" olmuş olur. Ancak bu mana sarihler tarafından pek tutulmamıştır.
Cehennemliklerin, cehennemdeki.yerleri şu anda mevcuttur. Hadiste belirtildiği üzere yalan yere yemin eden kişi, o yerinde yüzünün üzerinde sürünerek kalacaktır. Hz. Peygamber (s.a) bu manayı, emir siğasıyla "hazırlansın" şeklinde ifade etmiştir.
Yalan yere yemin etmenin, son derece günah olduğunu gösteren birçok hadis vardır. Bundan sonraki babda gelecek olan hadisler bunlardandır.[7]

Birinin Malını Almak İçin Yemin Etmek[8]

3243... Abdullah (b. Mes'ûd) (r.a) Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Bir kimse, müslüman bir kimsenin malım almak için yalan yere yemin ederse; Allah kendisine gazaplı olduğu halde Allah'a ulaşır."Eş'as (r.a) dedi ki:
Vallahi bu hadis benim hakkımdadır. Benimle bir yahudinin arasında (nizâlı) bir arazi vardı. Yahudi benim hakkımı inkâr etti. Durumu Hz. Peygamber'e arzettim. Rasûlullah (s.a) bana:
“Delilin var mı?" diye sordu.
Hayır, dedim. O zaman yahudiye: “Yemin et!" dedi.
Ya Rasûlullah! Öyleyse yemin eder, malımı alır götürür, dedim. Bunun üzerine Allah, "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin,” âyetini indirdi.[9]

Açıklama

Hadisin Buharı'deki rivayetinde; kelimesinden sonra bir de kelimesi vardır. Yanı oradaki rivayet, şeklinde başlamaktadır. "Sabr"dan maksadın ne olduğu, önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Ayrıca Buharî'nin rivayetinde âyet-i kerime hadisin sonunda değil, ortasında; Eş'as b. Kays'ın sözünden öncedir. Ebû Dâvûd'da ise âyet, hadisin sonunda yer almıştır. Bir de; Ebû Dâvûd'da Eş'as'ın, "Bir yahudi ile aramda nizâlı bir arazi vardı..." dediği bildirildiği halde, Buharî'de: "Amcamın

oğlunun arazisinde bir kuyum vardı" dediği zikredilmektedir. Bu hal, rivayetler arasında bir tezat görünümü arzetmektedir.
Aynî bu ayrılığı şu şekilde te'Iif eder: Eş'as'ın kuyusu, amcasının oğlunun tarlasının içindedir. Ebû Davud'un rivayetindeki "arz"dan maksat da kuyunun yeridir. Amcasının oğlunun yahudi olması da pek tabiidir. Çünkü Yemenlilerin bir kısmı yahudi idi. Yusuf Zü Nüvas oraya hâkim olup', Ha-beşlileri kovdu. İslâm Yemen'e girdiği zaman, onlar yahudi idiler.[10]
Aynî'nin bu ifadeleri gözönüne alındığında Buharı ve Ebû Dâvûd'daki hadisleri müştereken düşünerek şöyle diyebiliriz: Eş'as; "Amcamın yahudi olan oğlunun arazisi içinde, onunla benim aramda yeri nizâlı bir kuyu vardı..." demek istemiştir.
Hadis-i şerifte; bir müslümanm malını almak için yemin eden kişi anlatılırken; (>ü lj y>}) "O yemininde yalancı olduğu halde" kaydı yer almıştır. Bİzim "yala" yere" diye terceme ettiğimiz bu kayddan anlaşılıyor ki; bilmeden, unutarak veya zorlanarak yemin eden kişi, hadiste ifade edilen hükmün dışında kalmaktadır.
Rasûlullah (s.a), bir müslümanın malını almak içiri yemin eden kişinin Allah'a, Allah kendisine öfkeli olduğu halde ulaşacağını bildirmiştir. Bundan maksat şudur: Allah (c.c) böylelerine, gazaba uğrayanlara yaptığı muameleyi yapacak, onlara azab edecektir.
Hadisin devamında; Eş'as b. Kays'ın başından geçen bir hâdise yer almaktadır. Bu bölümde, önemli bir fıkıh kaidesine işaret edilmektedir kî o da şudur: "Beyyine müddeiye, yemin müddea aleyhe (davalı) aittir." Çünkü Hz. Peygamber (s.a), Eş'as'a; "Delilin var mı?" diye sormuş, o "hayır" deyince yahudiye yemin teklif etmiştir. Buradaki beyyineden maksat, iki tane şahittir. Bu konu, ilende gelecek olan Kitabu'l Büyû'da izah edilecektir.
Hadisin ışık tuttuğu diğer önemli bir nokta da; dünyevi ahkâm hususunda İslâm idaresi altında yaşayan müslümanlarla, gayrı müslimlerin aynı hükümlere tabi oldukları ve onların mallarının da müslümanların malları gibi dokunulmazlığının olduğudur. Çünkü öyle olmasaydı Hz. Peygamber davaya gerek duymadan, nizâlı araziyi müslüman olan davacıya verir, işi bitirirdi. Ama öyle yapmadı, davacının delili olmayınca, davalıya yemin teklif etti.
Eş'as (r.a), muhatabının bir yahudi olduğunu, dolayısıyla hakka hukuka riayet etmeden yemin ederek arazisini elinden alabileceğini söyleyince, metinde zikri geçen âyet inmiştir. Biraz önce de işaret edildiği gibi, anılan âyet, Buharî'nin rivayetine göre; Eş'as'm sözü üzerine değil Hz. Peygamber (s.a)'in yalan yere yemini kötüleyen ifadesi üzerine inmiştir. Ancak bu ayrılığın pek önemi yoktur. Fakat aynı âyetin, ticaret malını ikindiden sonraya bıraktp da yalan yere yemin edenlerle ilgili olarak indiğine işaret eden haberler de vardır.
Aynî, bu farklı rivayetler için de şu mütalaayı beyan eder: "Âyetin, aynı anda her iki hâdise için de inmiş olması mümkündür. Çünkü âyetin ifadesi her iki kaziyyeyi hatta daha fazlasını şamil olacak derecede geneldir."
Hadis metninde, baş tarafı yer alan âyetin tamamının meali şöyledir: "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların âhi-rette nasipleri yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir."
Bu hadiste sözü edilen yemin; bile bile yalan yere edilen yemindir. Bu yemine "yemin-i gamûs" denildiği, konunun girişinde belirtilmişti.
İbn Battal; bu hadis ve âyetle, cumhurun, gamûs yemininde keffaret olmadığı hükmünü çıkardıklarını söyler. Çünkü, Hz. Peygamber (s.a) hadiste bu yeminin cezası olarak; günahı, Allah'ın gazabını zikretmiş, keffare-ti anmamıştır. Eğer yemin-i gamûsun keffareti olsaydı Hz. Peygamber (s.a) bunu da belirtirdi.
İbnü'l-Münzir de; "Yemin-i gamûsta keffaretin gerekli olduğuna delâlet eden hiçbir hadis bilmiyoruz. Aksine sünnet, bu yeminde keffaret olmadığına delâlet etmektedir" der.
İbn Battâl'm da belirttiği gibi; içlerinde İmam A'zâm Ebû Hanîfe, İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu cumhura göre, gamûs yemininden dolayı keffaret gerekmez. Tevbe ve istiğfar edilir, Allah dilerse affeder.
Şâfülere göre ise; gamûs yemininden dolayı da keffaret gerekir, yani keffaret bu yeminin günahını düşürür.
İbn Rüşd'ün ifadesine göre; bu ihtilâfa sebep; Kur'ân'daki ifadelerin âmm oluşunun hadislerdeki ifadelere aykırı gibi görünmesidir. Çünkü, Mâide sûresinin 89. âyetinde; "Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesaba çeker. Yemininizin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor." Duyurulmaktadır. Buradaki ifadeler, yemin-i gamûsun da, mün'akide cinsinden olduğu için, keffaretin gerekli olduğunu gösterir.
Âyet-i kerimenin sonuna doğru, "Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutunuz..." buyuruluyor. Bu şüphesiz ileriye matuf olarak yapılan, yemin-i mün'-akideye aittir. Dolayısıyla âyetin baş tarafında konu edilen yeminin de yemin-i gamûs değil, yemin-i mün'akide olması daha muvafıktır. Onun için âyet, Şâ-fîîlerden çok, cumhura delil olsa gerektir.
Şâfîîlerin görüünü benimseyen âlimler, cumhurun dayandığı bazı hadislerin, çeşitli yönlerden ma'lul olduğunu söylemişlerdir.[11]

Bazı Hükümler

1. Başkasının malını almak için, yalan yere yemin eden kişiye Allan (c.c) gazaba uğrayanlara yaptığı muameleyi yapacak, onlara azab edecektir.
2. İslâm idaresi altında yaşayan zimmîler muamelatla ilgili konularda, İslâm ahkâmına tabidirler.
3. Davalarda; delil getirmek davacıya aittir. Davacı delil getiremezse davalıya yemin teklif edilir.
4. Müslümanm malını haksız yere almak caiz olmadığı gibi, gayri müs-Iim tebeanın malını almak da caiz değildir.[12]

3244... Eş'as b. Kays (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Kinde ve Hadramevt'den olan iki adam, Yemen'deki bir arazi

konusunda Ra-sûlullah (s.a)'in huzurunda davalaştılar.Hadramh:
Ya Rasûlallah! Benim arazimi bunun babası gasbetti. O, (şu anda) bunun elindedir, dedi.Rasûlullah (s.a):
"Delilin var mı?" buyurdu.
Hayır, fakat onun; o arazinin benini olup, babasının benden gasbettiğini bilmediğine, Allah adına yemin etmesini istiyorum.
Kindî, yemin etmeye hazırlandı. Hz. Peygamber (s.a): "Yemin ederek bir mala sahip olan kimse, Allah (c.c)'a ancak elleri ayakları kesik olarak varır." buyurdu. -Bunun üzerine Kindeli: ;- Arazi onundur, dedi.[13]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in MiisnecTinde, Adiyy b. Umeyre tarafından rivayet edilen ve buradaki hadiseye benzeyen bir haberde Kindeli olan şahsın adının İmriü'I-Kays olduğu belirtilmektedir. Ancak bu, meşhur şair Îmriü'1-Kays değildir.
Kinde; Arabistan'ın güneyinde cahiliye devrinde yaşayan bir kabiledir. Babalarının adına nisbetle bu ismi almışlardır. Bunlardan bir kısmı Amr b. el-As'la birlikte Mısır'a gitmişlerdir. Meşhur filozof Kindî, şâir Ebu'1-A'lâ el-Maarrî ve İmriü'1-Kays bu kabileye mensupturlar.
Hadramevt, Arabistan Yarımadasının güneyinde, Yemen'de bir yerin adıdır. Eski Hımyerîlerin merkezi idi. Bu bölgeye mensup olan kişilere "Hadramî" denilir.
Hadiste konu edilen hâdise Eş'as b. Kays tarafından rivayet edilmektedir. Eş'as, bundan evvelki İbn Mes'ûd hadisindeki bir yahudi ile nizâh arazisi olup, Rasûlullah'a davacı olan şahıstır. Ancak, olaylar arasında o kadar fark var ki, iki hâdisenin aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. O halde, İbn Mes'ûd tarafından rivayet edilen önceki haber ile üzerinde durduğumuz haber ayrı ayn iki hâdiseye aittirler. Zaten önceki haberde davacı durumunda olan Eş'as Kindelidir. Burada ise davacı olan Hadramhdır. Kindeli ise davalıdır.
Bu haberin muhtevası, metinde açıkça görüldüğü gibi bir arazi davasıdır. Şahıslardan birisi arazisinin hasmının babası tarafından zorla elinden alındığını iddia ile Rasûlullah'a dava etmiştir. Hz. Peygamber, davaciya iddiasını isbat için delilinin olup olmadığını sormuştur. Delilden maksat iki şahittir.
Davacı, şahidinin olmadığını fakat, hasmının "Vallahi, bu arazinin onun olup babamın gasbettiğini bilmiyorum" diye yemin etmesini istediğini söyledi. Kindeli, teklif edilen yemine hazırlanınca Hz. Peygamber (s.a); yalan yere yemin ederek bir mala sahip olan kişinin, Allah'a "eczem" olarak varacağını haber verdi.
Eczem: Eli ayağı kesik, bereketi, delili ve hareketi olmayan, cüzzamlı gibi manalara gelir.
Tıybî;"Eczemü'I-huccet; konuşacak dili, elinde delili olmayan demektir. Yani, onun bir müslümamn malını zulmen alması ve yalan yere yemin etmesi konusunda kendisini savunacak delili yoktur." der.
Bunlardan hangisi alınırsa alınsın, yalan yere yemin ederek, bir başkasının malını alan kişinin âhirette büyük azaba uğratılacağı anlaşılmaktadır.
Kindeli şahıs; yalan yere yemin konusundaki cezanın şiddetini öğrenince yemin etmekten vazgeçmiş ve arazinin hasmına ait olduğunu kabul etmiştir.[14]

Bazı Hükümler

1. Davalarda davacının delili yoksa, davalıya yemin tekin edilir. Bu yemin için davacının özel bir kalıp teklif etmesi caizdir.
2. Hâkimin, kendisine arzedilen davaları sonuçlandırmadan önce tarafların gerçeği ikrar etmeleri için telkinde bulunması iyidir.
3. Yalan yere yemin ederek, başkasının malına sahip olan kişi Allah'ın huzuruna eli kolu kesik, cüzzamlı olarak çıkacaktır.[15]

3245... Alkame b. Vâil b. Hucr el-Hadramî, babasın(Vâil)'dan şu haberi nakletmiştir:
Hadramevt ve Kinde'den birer adam Rasûlulîah (s.a)'a geldiler. Hadramh olan:
Ya Rasûlallah! Bu adam, benim babamdan kaian arazime zorla sahip oldu.Kindeli:
O, benim elimde (sahip olduğum) arazimdir. Orayı ekiyorum. Bunun orada hakkı yok.
Hz. Peygamber (s.a) Hadramlıya; "Delilin var mı?" diye sordu.Hadramlı:
Hayır. Rasûlullah (s.a):
"Senin için ancak onun (Kindelinin) yemini var (ona yemin ettirme hakkın var)." Hadramlı:
Ya Rasûlallah! Bu facir birisi, yemin ettiği şeye aldırmaz, hiçbir günahdan sakınmaz.Hz. Peygamber (s.a):
"Senin bundan başka hakkın yok."
Kindeli yemin etmek için (minberin yanma doğru) gitti. Arkasını dönünce Rasûlullah (s.a): "Dikkat edin! Vallahi eğer haksız yere yemek için bir mal üzerine yemin ederse şüphesiz Allah Teâlâ'ya, o kendisinden yüz çevirmiş olduğu halde varacaktır." buyurdu.[16]

Açıklama

Bu haber de, önceki gibi; bir Hadramlı ile bir Kindeli arasındaki arazi davasını konu etmektedir. Ancak, öncekinden senet yönüyle tamamen farklı olduğu gibi metin yönüyle de oldukça farklıdır. Meselâ bu rivayette öncekinden farklı olarak, Hadramî'nin dava ettiği arazinin kendisine babasından kaldığı, Kindeli'nin, hasmının iddiasını reddettiği, Hadramlmın, Kindeliyi facirlikle itham edip yalan yere yeminden sakınmayacağını iddia ettiği, Kindelinin; yemin etmek için mihraba doğru

gittiği bildirilmektedir. Ayrıca, geçen rivayetin sonunda, Hz. Peygamber (s.a)'in, "Bir başkasının malını yalan yere yemin ederek alanın, Allah'a eli ayağı kesik olarak ulaşacağını" söylediği belirtildiği halde bunda; "Allah'a, Allah ondan yüz çevirmiş olduğu halde varacağı" belirtilmektedir. Bütün bu farklılıklardan her iki haberde anlatılan olayların ayrı ayrı olduğunu anlaşılmaktadır.
Bu haberde, babın diğer hadislerinde bulunmayan bir konu karşımıza çıkmaktadır, o konu şudur: Davacı dava neticelenmeden hasmını fücurla, yalan yere yemin etmekle itham etmektedir! Hz. Peygamber (s.a) de bu ithamı men etmemiş, sadece: "Senin, ona yemin ettirmekten başka hakkın yok" buyurmuştur. Bu hal, davacının yaptığının meşru olduğunu göstermektedir.
Hattâbî, bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadisde hasımlar arasında cereyan eden münazaada, taraflardan birisi sözü esas konudan çıkarıp hasmını hıyanet, fücur ve haramı helâl görme gibi bir şeye nisbet ederse, bu konuda bir hüküm verilmeyeceğine delil vardır."
Yine bu hadiste; öncekilerden ayrı olarak, yemin edecek kişinin yemin etmek için minberin yanına doğru gittiği de sözkonusu edilmektedir. Hattâbî bu konuda da şöyle der:
Ravinin; "Yemin etmek için (minbere doğru) gitti ve arkasını dönünce" sözleri; Hz. Peygamber zamanında yeminin minberin yanında edildiğine delildir. Böyle olmasaydı Kindelinin Rasûlullah'ın meclisinden gidip arkasını dönmesinde mana olmazdı. Hz. Peygamber'in şu sözü de buna şahitlik eder: "Yeşil bir misvak dalına da olsa benim minberimin yanında (yalan yere) yemin eden kişi Cehennemdeki yerine hazırlansın."[17]
Hz. Peygamber (s.a)'in, "O Allah'a, Allah kendisinden yüz çevirmiş olduğu halde varır" sözündeki, Allah'ın yüz çevirmesinden maksat, Allah'ın ona değer vermemesi, gazab etmesi, rahmetinden uzaklaştırmasıdır.[18]

Bazı Hükümler

1. Bir mah' eIinde tutan kişi (sahibu'1-yed, zi'I-yed) o mala, onu iddia eden yabancıdan daha çok mustehaktır. Yani malı elde bulundurma, o mala sahip olmanın delilidir. Araziyi elde tutmak; onu ekip biçmekle, evi elde tutma içinde oturmakla olur. Malın çeşidine göre zi'1-yedlik değişir.
2. Davacı, iddiasını isbat için delil getiremez ve davalı da davacının id-.d i asını ikrar etmezse davalının yemin etmesi gerekir.
3. Başka deliller, malı elde bulundurma (zi'I-yedlik) delilinden daha önce gelir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), Kindelinin "Bu arazi benim elimde, orayı ekiyorum" demesine rağmen Hadramlıya, delilinin olup olmadığını sormuştur. Eğer zi'1-yedlik de diğer delillere denk olsaydı, Kindelinin deliline karşı yeni bir delil istemezdi.
4. Davalı, günahkâr, facir birisi de olsa yemini kabul edilir ve karşı tarafın delili yoksa, bu yeminle dava sona erdirilir.
5. Hasımlardan birisi diğerine dava esnasında "yalancı, facir, zalim" gibi isnadlarda bulunsa, bu sözler ayrı bir davayı gerektirmez.
6. Bir kimse, mirasla ilgili bir şey iddia etse, hâkim de o kişinin murisinin öldüğünü ve başka bir vârisin olmadığını bilse, dava esnasında başka delil istenmeden bununla hükmeder. Çünkü Hadramh, "Bu adam bana babamdan kalan araziye zorla sahip oldu" demiş, Hz. Peygamber de gerçekten Hadramlının babasının ölüp ölmediğine veya başka vârisinin bulunup bulunmadığına delil istememiştir. Eğer Rasûlullah (s.a) onun, babasının mirasına tek vâris olduğunu bilmeseydi, bunu isbat için delil isterdi.
7. Mahkemede, hasımlardan birisinin salih, dürüst, diğerinin de yalancı, günahkâr olması verilecek hükmü etkilemez. Hüküm hasımların hallerine göre değil, delillerine göre verilir.[19]

2. Hz. Peygamberin Minberinin Yanında Edilen Yemini Tazim Konusunda (Gelen) Haberler

3246... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Benim şu minberimin yanında, yeşil bir misvak üzerine bile olsa, bir şey için yalan yere yemin eden hiç kimse yok ki cehennemdeki yerine hazırlanmış olmasın -veya kendisine cehennem vacip olmasın-."[20]

Açıklama

İbn Mâce'de, aynı manayı ifade eden iki hadis vardır. Bunlardan birisi Câbir'den diğeri ise Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Câbir'in rivayeti, "Benim şu minberimin yanında, yeşil bir misvak üzerine bile olsa yalan yere yemin eden kişi, cehennemdeki yerine hazırlansın"; Ebû Hureyre'nin rivayeti ise; "Benim şu minberimin yanında bir erkek ve kadın taze bir misvak üzerine bile olsa yalan yere yemin ederse, ancak Cehennem kendisine vacip olur." şekillerindedir.
Hadis-i şerif, basit bir malı elde etmek için bile olsa yalan yere yemin etmenin kişinin cehenneme gireceğine sebep olduğuna işaret etmektedir. Değersiz bir mal için yemin etme, kişinin cehenneme girmesine sebep olduğuna göre, kıymetli mallar için yemin etmeyi siz düşünün.
Hz. Peygamber (s.a) yemine konu olacak değersiz malı "yeşil bir misvak" veya "taze bir misvak" sözüyle ifadelendirmiştir. Çünkü, taze misvak Arabistan'da çokça bulunan, alınıp satılmayan değersiz bir şeydir. Kuruduktan sonra ise, satılır. Onun için kuru misvakın az çok değeri vardır.
Hadis-i şerifte ayrıca Hz.Peygamber(s.a)'in minberinin yanında edilen yeminin önemine de işaret vardır. Yani Rasûlullah'ın minberinin yanında edilen yemin başka taraflarda edilen yemine nisbetle daha büyüktür. Çünkü eğer öyle olmasaydı,

Hz.Peygamber (s.a)'in, bu kaydı koymasında mana olmazdı.
Cumhur bu hadise dayanarak mescid, Harem ve minber gibi kutsal yerlerde, ikindiden sonra ve cuma günü gibi kutsal zamanlarda edilen yeminlerin daha ağır olduğunu, bu yer ve zamanlarla yeminin daha da şiddetleneceğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre ise hâkim davalıya yemin ettirecek olursa bunu belirli yerler ve zamanlarla takviye cihetine gitmez. Çünkü yemin eden kişi, Allah adını anarak yemin etmektedir. Dolayısıyla bunun bir de ayrıca yer ve zamanla te'kidine ihtiyaç yoktur. Buharî'nin bir bab'a; "Davalı, yemin kendisine nerede vacip olursa orada yemin eder" adını vermesi de, Hanefîlerin görüşlerini takviye eder.
Bazı âlimler ise , yemin ettirirken yeminin yer ve zamanla kuvvetlendirilip kuvvetlendirilmemesinin hâkime ait bir yetki olduğunu söylerler. Bunlara göre, hâkim isterse davalıya yemini camide, cuma günü gibi belli yer ve zamanda, isterse kaza meclisi nerede ise orada ettirir. Sahabelerden bazılarının hasımlarına yemin ettirirken; Rükünler arasında veya Makain-ı İbrahim'in yanında etmelerini istediklerine, bazılarının da bunu kabul etmekten kaçındıklarına dair haberler gelmiştir. Yine bazı sahâbîlerin Mushaf üzerine yemin ettirdikleri olmuştur.
İbn Reslân;âlimlerin zimmîye yemin ettirirken onun, bir yerle kuvvetlendirilmesinin caiz olduğunda ihtilâflarının olmadığını söyler. Ancak bu Hanefîlere göre caiz değildir. Yemin ettirirken, yahudiye; "Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah'a...", Hristiyanlara da; "İncil'i İsa'ya indiren Allah'a..." şeklinde yemin ettirilir. Fakat, yemin ettirmek için onların ibadethanelerine girilmez. Çünkü bu, hem oralara değer verme manasına gelir, hem de müslü-manm oralara girmesi hoş değildir.[21]
Şevkânî bu konuda şöyle der:
"Yemini kuvvetlendirmede caiz olan son had, bu ve benzeri hadislerde varid olan, sözle kuvvetlendirmektir. Ama zimmîlere kilise ve benzeri yerde yemin ettirmek gibi, muayyen bir yer ve zamanla kayıtlayarak yemini te'kid konusunda herhangi bir delil mevcut değildir."[22]

Bazı Hükümler

1. Değeri az da olsa, bir mala sahip olmak için yalan yere yemin etmek, kışının cehenneme atılmasına sebeptir.
2. Kişinin, yalan yere yemin etmesine mani olmak için onun saygı duyduğu kutsal bir yer ve zamanda yemin ettirilmesi caizdir.
Bu konu ile ilgili malumat açıklama bölümünde geçmiştir.[23]

3. Putlar Adına Yemin Etmek[24]

3247... Ebû Hureyre(r.a)'den, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yemin edip, yemininde "Lât'a yemin ederim ki" diyen kimse, hemen "Lâ ilahe illallah" desin. Arkadaşına; "Gel seninle kumar oynayalım" diyen kişi, sadaka olarak bir şey versin"[25]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde, Lâfın yanı sıra Uzza da amlmaktadır. Yanı, "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki derse...” denilmektedir. Müslim'deki rivayet ise aynen Ebû Dâvûd'taki gibidir.
Lât: Cahiliye devrinde Arapların taptıkları üç büyük puttan birisinin adıdır.
Sa'Iebî; Lât isminin Allah isminden alındığını, lafzatullah'ın sonuna bir tâ ilâve edilerek bu hale getirildiğini söyler. Putperestler, bu hareketleriyle, kendi ilahlarının adını Allah'ın adına benzetmek istemişlerdir. Sonra Allah (c.c) ismi celalini korumak için anılan putun adını "Lât" şekline çevirmiştir. Mücâhid; Lât'm, Tâif'te bir taş; Ebû Zeyd, Nahle'de Kureyşlilerin ibadet ettikleri bir ev olduğunu söyler. Bu kelimenin, hacılar için, unu yağ ile karıştırarak yemek yapan bir adamın hatırasından alındığı da söylenir. Çünkü, unu yağ ile karıştırma işine "lett" denilir. Bu görüşe göre hacılar için yukarıdaki şekilde yemek yapan bir adam vardı. O adam ölünce, kabri üzerine durup, ona ibadet etmeye başladılar.[26]
Bu puta "Lât" adının verilişine sebep olarak başka hâdiselerden de bahsedilir. Ancak bunlar o kadar önemli değildir. Önemli olan "Lâfın; Arapların tapındıkları bir put olduğunu bilmektir.
Bu hadiste; Lâfın adını anarak yemin eden kişinin yemininin sonunda "Lâ ilahe illallah" demesi emredilmek t edir. AIiyyül'1-Kârî bu meseleye iki açıdan bakılabilecğini söyler: .
1- Kişinin sehven cahiliyye devrinden kalma bir âdet olarak "Lât" üzerine yemin etmesi. Bu durumda "Lâ ilahe illallah" demesinden maksat; tevbe etmesi, tevhid kelimesini, günahına keffaret kılmasıdır. Çünkü iyilikler, kötülükleri siler. Bu, gafletten dolayı tevbedir.
2- Bu yemini ile "Lâfı ta'zim etmesi. Böyle olursa; anılan.veminden sonra tevhid kelimesi söylenmesinden maksat, iman tazelemektir. Çünkü bu yemin kişiyi dinden çıkarır. Bu durumda tevbe, ma'siyetten tevbedir.
Aliyyün-Kârî devamla, Şerhu's-Sünne'den şu sözleri nakleder:
"Bu hadiste; İslâm'dan "başka bir şeyle yemin edene keffaret gerekme-yip, günahkâr olduğuna ve tevbe etmesi gerektiğine delil vardır. Çünkü Hz.Peygamber (s.a) bu yeminin cezasını kişinin dininde kılmıştır, malında değil, sadece kelime-i tevhid'i emretmiştir. Çünkü yemin ma'kud ile olur. Lât ve Uzza'ya yemin edince bu konuda kâfirlere benzemiş olur. Onun için Rasûllah kelime-i tevhidle bunu telâfiyi emretmiştir."[27]
Aliyyül'l-Kârî'nin anlayışına göre; bu hadiste putlar adına yemin etmenin caiz olmayışından başka bir hükme işaret yoktur.
Nevevî ise, "Şöyle yaparsam ben yahudi veya hristiyan olayım, İslâm'dan veya Peygamber'den beri olayım" ve benzeri

sözlerle yemin eden kişiyi de putlar adına yemin etmeye benzetmiş ve bunlarla yemin olmayacağını, dolayısıyla bu sözlerin keffareti gerektirmeyeceğini söylemiştir.İmam Şafiî, İmam Mâlik ve alimlerin cumhurunun görüşü Nevevî'nin dediği gibidir. Bu sözleri söyieyen kişiye keffaret değil tevbe istiğfar gerekir.
Hanefîlere göre; bir şeyi yapıp veya yapmamak için, "yahudi olacağına veya hristiyan oîacağna" dair yemin eden kişiye sözünü yerine getirmediği takdirde keffaret gerekir. Çünkü kişi bu sözünde; şartı küfre alâmet kılınca, o şarttan kaçınmanın gerekli olduğuna inanmıştır. O halde bunu yemin olarak söylemiştir. Ama kişi şart koştuğu şeyi yapmadığı takdirde gerçekten yahudi veya hristiyan olacağına inanır ve sözünü tutmazsa dinden çıkmış olur. İman ve nikâh tazelemesi gerekir.
Nevevî, Hanefîlerin şu mantıkî delille görüşlerini desteklediklerini söyler:
Aüah (c.c), zıhar yapana keffareti emretmiştir. Çünkü bu günah bir söz ve yalandır. Anılan sözlerle yemin etmek de aynı şekilde günahtır. Öyleyse bunlardan dolayı da keffaret gerekir.[28]
Hattâbî; Nehaî, Evzaî, Süfyân-ı Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh'in de Hanefîlerin görüşünde olduklarını söyler.
Hadis-i şerifte sözkonusu edilen diğer bir mesele de; arkadaşını kumar oynamaya davet eden kişinin durumudur. Hz. Peygamber (s.a), arkadaşını kumar oynamaya davet eden kişiye hemen sadaka vermesini emretmiştir. Bu,, günaha keffaret olarak peşinden sadaka verme esasını gerektirir.
Bu durumda olan kişinin vereceği sadakanın mikdarı konusunda farklı görüşler vardır. Hattâbî, arkadaşına kumar oynamayı teklif ettiğinde düşündüğü mikdarı sadaka olarak vereceğini söyler. Nevevî ise; muhakkik âlimlerin anlayışına göre, hadiste böyle bir kaydın olmadığını, sadaka denilebilecek miktarda olmak kaydıyla imkânına göre sadaka verebileceğini söyler. Nevevî, Sahih-i Müslim'deki, "Bir şey tasadduk etsin" şeklindeki ifadenin bu görüşü dekteklediğini kaydeder.
Kadı Iyaz da; bu hadisin; kalpte yerleştiği zaman, masiyete azmetmenin günah olduğu tarzındaki cumhurun görüşüne delil olduğunu söyler. Kalbe yerleşmeden akla gelip geçen masiyet ise günahı gerektirmez.
Aynî; kumara davetten sonra verilecek olan sadakanın vacip değil mendup olduğunu, fakihlerin hadisteki emri.nedbe hamlettiklerini bildirmektedir.[29]

Bazı Hükümler

1. Ta'zim kasdı ile putlar adına yemin etmek, kişiyi dinden cıkanr.Böyle bir yemini eden kişinin hemen peşinden iman tazelemesi gerekir.
2. Putlar adına edilen yeminlerin bozulması halinde keffaret gerekmez.
3. Bir günaha azmedip karar vermek de günahtır.
4. İşlenilen bir günaha keffaret olarak hemen peşinde sadaka vermek menduptur.[30]

4. Babaların Adı İle Yemin Etmek Mekruhtur[31]

3248... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Babalarınızın, annelerinizin ve putların adlan ile yemin etmeyiniz. Sadece, Allah'ın adı ile yemin ediniz. (Allah'ın adı ile de) ancak (sözünüzde) doğru olduğunuzda yemin ediniz."[32]

Açıklama

Hafız el-Mizzî; bu hadisin Lü'Iüî'nin rivayetinde mevcut olmayıp Ibn Dase nın rivayetinde bulunduğunu söyler. Hadis-i şerifin ilk bölümünde; Hz.Peygamber (s.a) babaların, annelerin ve putların adına yemin etmeyi yasaklamaktadır. Şüphesiz, dedeler, nineler, çocuklar ve torunlar da aynı yasağın altına girerler. Putlar adına yemin konusu bundan evvelki hadiste izah edilmiştir.
Hadisin ikinci bölümünde ise daha genel bir ifade ile Allah'tan başkaları adına yemin etmek men edilmektedir.
Allah'tan başkası adına yemin etmenin yasak oluşundaki hikmet Nevevî'nin beyanına göre şudur: Bir şey ile yemin etmek ona değer vermek ta'zim etmektir. Azamet ise gerçekte sadece Allah içindir. Onun için Allah'ın zâtı ve sıfatlarından başka bir şeyle yemin edilmez. Şevkânî, bunda bütün fakihlerin hemfikir olduğunu, ancak bu yasağın hüfcmü konusunda farklı görüşler bulunduğunu söyler. Bu ihtilâfları biraz sonra ele alacağız.
Nevevî'nin, Müslim Şerhi'nde bildirdiğine göre İbn Abbas (r.anhüma) şöyle demiştir:
"Allah adına yüz defa yemin edip günaha girmem, (yemini bozmam), başkaları adına yemin edip yeminime sadık kalmamdan daha hayırlıdır."[33]
Burada; "Üzerinde durduğumuz hadis ve benzerlerinde, Allah'tan başkaları adına yemin etmek yasaklanıyor. Halbuki Kur'ân'da Allah (c.c),bazi yaratıkları ile; Hz.Peygamber de bir hadiste bir şahsın babası ile yemin etmiştir. Bu hadislerle âyetler veya hadisler arasında bir tezat ortaya çıkmıyor mu?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu konuda Fethu'l-Bârî'de şöyle denilir:
"Kur'ân-ı Kerim'deki; Allah'tan başkaları ile edilen yeminler iki şekilde izah edilir:
1- Âyetlerde bir hazf sözkonusudur. Yani kelime düşmüştür. Meselâ; "Güneşe yemin ederim..." âyetinin takdiri "Güneşin rabbine yemin ederim" şeklindedir.
2- Yaratıklar adına yemin etmek Allah'a has bir şeydir.Allah yaratıklarından birisine değer vermeyi isterse onun adına yemin eder. Bu, Allah'tan başkaları için caiz değildir.

Allah'tan başkaları ile yemin etmenin yasak olduğu hükmüne muhalif olarak varid olan; Rasulûllah'ın bir bedeviye söylediği: "Eğer sözünde sa-dıksa, babasına yemin olsun ki kurtuldu"[34] şeklindeki sözlere gelince; buna da birkaç türlü cevap verilmiştir:
1- Bu sözün sıhhati tenkide tabidir. İbn Abdilberr, bu sözün sabit olmadığını söyler. O, rivayetin aslının; "Vallahi kurtuldu" şeklinde olup bazılarının bunu bozduğunu zanneder.
2- Bu çeşit ifadeler; Arapların alışık olduğu, yemin kastedilmeyen sözlerdir. Allah'tan başkası ile yemini yasaklayan hadisler, bu sözü yemin kas-dı ile söyleyenlerle ilgilidir.
3- Bu tip sözler arapçada iki manada kullanılır:
a) Ta'zim, **b)** Te'kid. Yasaklama, bu sözlerde ta'zim kastedildiğindedir.
4- Allah'tan başkası adına yemin önceleri caizdi, sonra neshedildi. Hz. Peygamber bu sözü nesihten önce söylemiştir.
Süheylî; sarihlerin çoğunun bu görüşü benimsediklerini söyler. îbnü'l-Arabî de; bu hadisin; "Rasûlullah (s.a) bu konudaki nehy varid olmadan Önce babası adına yemin ederdi" şeklinde rivayet edildiğini söyler. Ancak bu sahih olamaz. Çünkü Hz.Peygamber (s.a) Allah'tan başkası ile yemin edileceğini zannetmez. Münzirî ise; hadislerin arasını birleştirmek mümkün ve hadisin vürud tarihi belli olmadığı için nesh iddiasının zayıf olduğunu söyler.
5- Hadiste hazf vardır. Takdir; "Babasının Râbbi adına yemin ederim ki kurtuldu" şeklindedir. Bunu Beyhakî söylemiştir.
6- Bu söz hayret ifade etmesi içindir. Bu, Süheylî'nin görüşüdür.
7- Bu şekilde yemin etmek Hz.Peygamber (s.a)'e mahsustu." Yukarıya aldığımız görüşleri, Şevkânî; Feth'den nakletmektedir.[35]
AIiyyü'1-Kârî bunlardan ayrı bir görüş beyan eder. O da şöyledir: "Hz.Peygamber (s.a) bu sözü Allah'tan başkaları ile yemin etmek yasaklandıktan sonra söyledi. Maksadı, sözkonusu yasağın harama delâlet etmediğine işaret etmekti."[36]
Allah'tan başkaları adına yapılan yeminin hükmü konusunda âlimler değişik görüştedirler. İbn Dakîki'l-îyd'in ifadesine göre; hüküm, yemin edilen şeyin durumuna göre değişir:
a) Eğer adına yemin edilen şey putlar gibi ta'zimi küfrü gerektiren bir şeyse bunlar adına yemin haramdır. Yeminde bu şeylerin ta'zimini kasdet-mek ise küfürdür. Ta'zim kastedilmiyorsa haramdır. Bunda âlimler müttefiktirler.
b) Adına yemin edilen şeyin ta'zimi küfrü gerektirmiyorsa bu yeminin haram mı yoksa mekruh mu olduğunda ihtilâf vardır.[37]
Bu tür yeminler konusunda Mâlikî ve Hanbelîler'in iki görüşü vardır. Bir görüşe göre haram, diğerine göre mekruhtur. Ama Hanbelîlerde meşhur olan görüş bunların haram oluşudur.
Şâfîîlerin cumhuruna göre; tenzîhen mekruhtur.
Hâdivîlere göre; adına yemin ettiği şeyi azamet yönünden Allah'a bir tutmazsa veya yemin eden kişi küfrü ya da fıskr mutazammın değilse yemin caizdir.[38]
Aliyyü'1-Kârî; Allah'ın isimleri ve sıfatlarının dışında bir şeyle yemin etmenin mekruh olduğunu, bu konuda Peygamberin, Kabe'nin, meleklerin, emanet, hayat ve ruhun eşit olduğunu söyler.[39]
Üzerinde durduğumuz konuda Hanefî âlimlerinden iki görüş vardır. Bazılarına göre, Allah'tan başkaları adına yemin etmek mehruhtur. Aliyyü'l-Kârîbu görüşü paylaşanlardandır. Çoğunluğuna göre ise Allah'tan başkası adına yemin etmek mekruh değildir. Zeylaî; Allah'tan başkasına yapılan yeminin meşru olup bunun asİında yemin değil, cezanın şarta bağlanması olduğunu söyler. Ancak, fakihler cezanın şarta bağlanmasına yemin demişlerdir. Çünkü bir işi yapmaya teşvik veya bir işten men etmek için Allah adına edilen yeminin manası bunda da vardır. Allah'a yemin etmek İse mukruh değildir.
Hanefîler; Allah'tan başkasına yemini nehyeden hadisin bir şarta bağlanmayan yeminle ilgili olduğunu söylerler. Çünkü bir şeye bağlı olmadan edilen yeminde, yemin edileni ta'zim vardır. Bu da ittifakla mekruhtur.[40]
Yemin; Allah'ın isimleri veya âdet haline gelmişse zatî sıfatlarından biri ile edilir.[41]

Bazı Hükümler

1. Babalar, anneler, putlar adına yemin etmek caiz değildir.
2. Yemin sadece Allah'ın adı ile edilebilir.
3. Allah adına yemin eden kişi, yeminine sadakat göstermeli, yalan yere yemin etmemelidir.[42]

3249.... Ömer b. el-Hattâb (r.a)'dan rivayet edildiğine göre;
O, bir kafile içerisinde babası adına yemin ediyor iken Rasûlullah (s.a) kendisine yetişmiş ve:
“Şüphesiz Allah sizi babalarınız (adı)ile yemin etmekten nehyediyor. Yemin edecek olan, Allah'a yemin etsin veya sussun." buyurmuştur.[43]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayeti Hz.Ömer'de değil, oğlu Abdullah'da son bulmaktadır. Yani Abdullah'ın hâdiseyi babasından duyduğuna dair bir işaret, mevcut değildir. Yine Buharî'deki rivayette buradan fazla olarak Hz.Ömer'in kafile içerisinde "yürürken" Rasûlullah'ın kendisine ulaştığı ifade edilir. Yani orada bir "yürüyor" ilavesi vardır.
Tercemeye "kafile" diye aldığımız "rakb"; develerine binmiş vaziyetteki, on ve daha fazla kişiden teşekkül eden topluluktur. Bazan atlılara da "rakb" denildiği olur.
Aynî'nin bildirdiğine göre, aynı hadisi İbn Abbas da Hz. Ömer'den nakletmiştir. Bu nakle göre olay bir savaş yolculuğunda

olmuştur. İşaret edilen haber şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir kafile içerisinde bir savaşa giderken "babama yemin ederim ki hayır"dedim. Ardımdan birisi;"Babalarınız adıyla yemin etmeyiniz" diye fısıldadı. Geri döndüm,bir de ne göreyim, Rasûlullahmış."
İbn Ebî Şeybe'nin İkrime kanalıyla Hz.Ömer'den rivayetine göre; Hz. Peygamber (s.a): "Eğer biriniz, Mesih adına yemin ederse -ki Mesih, babalarınızdan daha hayırlıdır- helak olur." buyurmuştur.
Hadis, babalar adına yemini men ediyor ve sadece Allah adına yemin edilebileceğini bildiriyor. Bu konu, bundan önceki hadisin şerhinde genişçe ele alınmıştır.[44]

3250... Ömer (r.a)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) beni işitti... -(Hz.Ömer;) babalarınız adı ile... sözüne kadar, önceki hadisin mana olarak benzerini (söyleyip) şunu da ilâve etti-: "Vallahi (artık) ne kendimden ne de (başkasından) naklen bu şekilde bir daha yemin etmedim."[45]

Açıklama

Bu hadis, bundan önceki hadisin başka bir rivayetidir. Musannif Ebû Dâvûd, önceki hadisi, Ahmed b. Yunus'dan, bunu işe Ahmed b. Hanbel'den almıştır. Tabiî, Ahmed b. Yunus ile Ahmed b. Hanbel'in isnadları da birbirinden farklıdır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, Ahmed b. Yunus'un rivayetinde bulunmayan iki cümle vardır. Ebû Dâvûd, bu fazlalıkları aynen aktarmış, geri kalan kısmı ise "Önceki hadisin manasım..." şeklinde işaretle iktifa etmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetindeki fazlalıklardan biri, hadisin başındaki, Rasûlullah'ın Hz.Ömer'in, sözünü işittiğine dair olan cümle; diğeri de yine Ömer'in, bir daha o şekilde yemin etmediğini ifade ettiği cümledir.
Bu son kısım, Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde:"Vallahi Rasülullah'i dinledikten beri ne kendimden ne başkasından naklen bir daha öyle yemin etmedim" şeklinde varid olmuştur.
Hz. Ömer'in bu ifadesinden anlaşıldığı üzere, o babasının adı ile yemin ettiğinde ya bunun günah olduğunu bilmiyordu ya da, cahiliye devrinden kalma bir alışkanlık olarak diline öyle gelivermişti. Ama Hz.Peygamber kendisini bu şekilde yemin etmekten nehyedince artık bir daha öyle yemin etmedi.[46]

Bazı Hükümler

1. Allah'tan başkaları adına yemin etmek caiz değildir.
2. Bilmeden bir günah işleyen kışı yaptığının günah olduğunu öğrenince hemen onu terketmelidir.
3. Bir müslümanın günah işlediğini gören ve duyan kişi, uygun bir dille bu günaha mani olmaya çalışmalıdır.[47]

3251... Saîd b. Ebî Ubeyde'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: İbn Ömer (r.anhüma); "Kabe'ye yemin ederim-ki hayır" diye yemin eden bir adamı duyup ona:"Ben Rasûlullah (s.a)'ın; Allah'tan başkasına yemin eden(O'na)ortak koşmuştur, buyurduğunu işittim." dedi.[48]

Açıklama

Hafız Mizzî, el-Etrâf adındaki eserinde, bu hadisin Lü'lüî'nın rivayetinde mevcut olmadığını söyler.
Hadisin zahiri; Allah'tan başkaları ile yemin etmenin, Allah'a ortak koşmak olduğunu iifade etmektedir. Âlimler bunun; yemin edilen şeyi, azamet yönünden Allah'a ortak koşma niyetiyle olduğu takdirde şirk sayılacağını, ama dil alışkanlığı ile söylendiği takdirde sureten başkasını Allah'a ortak koşma gibi görünmekte ise de gerçekte öyle olmadığını söylerler.
Şevkânî; bu hadisteki, "Allah'a ortak koşmuştur" ifadesinin; bu şekildeki yeminden men etmekte mübalağaya delâlet ettiğini, Allah'tan başkalarına yemin etmenin haram olduğunu söyleyenlerin bu hadise dayandıklarını söyler.
Hadis, sadece put gibi ta'zimi küfrü gerektiren şeylerle değil; Kabe, Kur'ân, Nebi gibi ta'zime lâyık olan şeylerle de yemin edilemeyeceğine ve bunlarla edilen yeminlerin yemin sayılmayacağına delâlet etmektedir. Bu konuda ulemadan nakledilen bazı farklı görüşler vardır:
Cumhura göre; Allah'tan başkaları adına edilen yeminler yemin olarak gerçekleşmez.
Hanbelîlerden bir kısmı, Hz.Peygamber (s.a)'in adına edilen yeminin yemin sayılıp bozulması halinde keffaretin gerektiği görüşündedirler.
Hz,Ömer'in Kabe adına, Katâde'nin de Mushaf, talâk ve nikâhla yemin etmeyi nehyettikleri rivayet edilir.
İbnu'l-Münzir'in bildirdiğine göre, Kur'ân-ı Kerîm'e yemin eden kişi ye-Tiinini bozarsa, İbn Mes'ûd ve Hasan el-Basrî, her âyet için bir yemin keffa-reti gerektiğini söylerler.
Ebû Yusuf'a göre; bir kimse "Rahman" diyerek yemin eder ve bununla Allah'ı kastederse bu yemindir, eğer Rahman sûresini kastederse yemin değildir. Dolayısıyla bozduğu takdirde keffaret gerekmez.
Hanefîlere göre; Peygamberlere, Kabe'ye, yaratıklardan birinin başına veya hayatına yemin edilmez. "Yemin ederim","kasem ederim","şehadet ederim", "üzerime yemin olsun", "üzerime ahdolsun" gibi sözler yemin sayılır, bozulması halinde keffaret gerekir.
Kur'ân-ı Kerîm'e edilen yemin konusunda iki görüş vardır: Bir görüşe göre; Kur'ân, Allah kelâmı olduğu için onunla yemin edilir. Diğer bir görüşe göre yemin edilmez. "Mushaf hakkı için, Kur'ân hakkı için" gibi sözler esah görüşe göre yemin sayılmaz. Bu sözleri bir şarta bağlayan kişi, sözünde durmazsa, tevbe istiğfar etmesi gerekir.

Yalan yere, "Allah bilir şu şöyledir" diyen kişi, bir görüşe göre dinden çıkar. İman tazelemesi gerekir. Diğer bir görüşe göre; dinden çıkmaz, günaha girmiş olur. Tevbe istiğfar etmesi icabeder. Yalan yere; "Allah şahittir" denilmesi de yemin sayılmaz. Dolayısıyla keffareti değil, tevbeyi gerektirir.
Yemin edilmesi âdet olan Allah'ın sıfatlarından biri ile yemin edilebilir. Ancak, "Allah'ın ilmi, Allah'ın gazabı" gibi sözlerle yemin edilmez.[49]

3252... Talha b. Ubeydullah (r.a) -bedevînin kıssasını (anlatan) hadiste-; Hz.Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Babasına yemin ederim ki doğru söylüyorsa kurtuldu. Babasına yemin ederim ki, doğru söylüyorsa cennete girdi."[50]

Açıklama

Burada bir bölümü zikredilen hadisin tamamı Kitabü's-Salât'da 392 numarada geçmiştir. Hadisin tamamını görmek isteyen oraya müracaat edebilir.
Hadisin bu konu ile ilgisi, Hz.Peygamber (s.a)'in bedevînin babasına yemin etmesidir. Bu meselenin izahı da babın ilk hadisinde verilmiştir. Burada tekrar ele alınmasına gerek yoktur. Ancak, Rasûlullah'ın; "...doğru söylüyorsa cennete girdi" diye geçmiş zamana delâlet eden bir siga kullanması, ileride mutlaka gireceğine işaret içindir. Ya da, cennete girecek ameli işlemiş olur, şeklinde anlaşılır.[51]

5. Emanete Yemin Etmek Mekruhtur

3253... İbn Büreyde; babasından, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Emanete yemin eden, bizden değildir."[52]

Açıklama

Hadis-i şerif, emanete yemin etmenin caiz olmadığını göstermektedir.
Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak şöyle der: "Emanete yeminin mekruh 3İuşu; Allah'ın, sadece Allah ve sıfatları ile yemin etmeyi emretmiş olmasından dolayı olsa gerektir. Emanet Allah'ın sıfatlarından değil, sadece emirlerinden bir emir ve farzlarından biridir. Müslümanlar, emanete yeminden; bunun Allah'ın ismi ve sıfatları ile bir tutulması olacağından dolayı nehye-dilmişlerdir. Ebû Hanîfe ve arkadaşları; bir kimse Allah'ın emanetine yemin ederim ki derse bu yemindir ve keffaret gerekir derler. Şafiî ise, bunun yemin olmadığını dolayısıyla keffaretin gerekmediğini söyler."
Bu ifadelerden; emanete yemin etmenin haram değil mekruh olduğu ve bu kerahate sebebin, emanetin Allah'ın isim ve sıfatlarından biri olmayışı anlaşılmaktadır.
Hattâbî, Hanefîlerin emanete yemini, yemin saydıklarını söyler. Fakat bu Hanefîler arasında ittifak edilen bir mesele değildir. Hanefî âlimlerinin bu konudaki ifadelen farklıdır.
Bedâi'de şöyle denilir: "Eğer, "ve emanetillâhi = Allah'ın emanetine yemin ederim ki" derse; Asıl'da bunun yemin olduğu söylenir. İbn Semâa ise, Ebû Yusuf'tan bunun yemin olmadığının nakledildiğini bildirir. Tahâ-vî, arkadaşlarımızdan rivayetle bunun yemin olmadığını söyler. Tahâvî'nin sözünün delili şudur: Allah'ın emaneti, namaz, oruç ve başkaları gibi kulların ibadet ettikleri Allah'ın farzlarından bir farzdır. Allah (c.c); "Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onu yüklenmekten kaçındılar..." buyurmuştur.[53] Emanete yemin, Allah'ın isminden başka bir şeyle yemin olduğu için yemin sayılmaz. Asıl'da zikredilenin izahı da şudur: Yemin esnasında Allah'a izafe edilen emanetle, Allah'ın sıfatı kasdedilir. Nitekim "emîn", Allah'ın sıfatlarındandır, o da "emanet" kökünden türemiştir. Mutlak olarak zikredildiğinde, özellikle kasem konusunda, onunla Allah'ın sıfatı murad edilir."
Görüldüğü gibi AUahın emanetine edilen yeminin yemin sayılıp sayılmayacağı konusunda Hanefilerden iki görüş vardır. Kâsânî, Bedâi' adındaki eserinde bu görüşleri ve her birinin aklî izahını yapmıştır. Asi, İmam Mu-hammed'in Mebsût adındaki kitabıdır. Zâhiru'r-rivâye eserlerinden birisi olduğu için Hanefî mezhebinde ondaki görüşler daha esah kabul edilir.
Hz. Peygamber (s.a)'in, "emanete yemin eden bizden değildir" sözündeki, "bizden değildir" ifadesi; "bizim yolumuza uyanlardan değildir" manasınadır. Yoksa, "bizim mensub olduğumuz dinden değildir" demek manasına gelmez. Kâdî şöyle der: "Bizim huyumuzda olanlardan değil, başkalarına benzeyenlerdendir. Çünkü o, ehl-i kitabın âdetindendir. Herhalde bununla tehdidi kasdetmiştir."[54]

Bazı Hükümler

Emanete yemin etmek caiz değildir. Konu yukarıda izah edilmiştir.[55]

6. Yemin-i Lağv

3254... İbıahim -yani es-Sâiğ-; Atâ'dan, yeminde lağv konusunda şöyle haber vermiştir:
Âişe (r.anha) dedi ki: Resûlullah (s.a.); "[O], kişinin evinde (söylediği) "Hayır vallahi, evet vallahi" gibi sözleridir." buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: İbrahim es-Sâiğ, salih bir adamdı. Ebû Müslim onu, Avandes'de katletti. Tokmağı kaldırdığında ezanı

duyarsa bırakıverirdi.
Yine Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Dâvûd b. Ebi'l-Furât; İbrahim es-Sâiğ'den, Hz. Âişe'ye mevkuf olarak rivayet etmiştir Zührî, Abdülmeük b. Ebî Süleyman ve Mâlik b. Miğvel de aynı şekilde hepsi Atâ'dan Hz. Âişe'ye mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.[56]

Açıklama

Bu hadis Münzirî'nin, Muhtasarında mevcut değildir.Hadis; Buhârî'de, Hz. Âişe'nin sözü olarak, "Yeminle rinizdeki lağvdan dolayı Allah sizi muaheze etmez..."[57] âyetini tefsir sadedinde varid olmuştur. Buharî'deki rivayet şu şekildedir: "Hz. Âişe; âyeti (kişinin); 'hayır vallahi evet vallahi' sözü hakkında nazil olmuştur, dedi."
Hadisin sonunda Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi, başkaları da hadisi mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif; lağv'ın, yemin kasdı olmadan söyleniveren söz olduğuna delâlet etmektedir. Şâfiîler, yemin-i lağvı, bu rivayetin işareti istikametinde izah etmişlerdir.
İmam Muhammed; İmam A'zam'ın yemin-i lağvı yukarıda belirtildiği biçimde izah ettiğini söyler. Fakat, Hanefî mezhebinin görüşüne göre yemin-i lağv, mukaddimede de belirtildiği gibi; doğru zannedilerek yanlışlıkla edilen ve aksi ortaya çıkan yemindir. Hâdivîler, Rabîa, Mâlik, Mekhûl, Evzâî, Leys ve Ahmed'in bir rivayeti de Hanefîlerin görüşü doğrultusundadır.
Askalânî, yemin-i lağv konusunda sekiz ayrı görüş olduğunu söyler. Meselâ; Tâvûs'dan nakledilen görüşe göre yemin-i lağv, kişinin öfkeli iken ettiği yemindir. İbrahim en-Nehaî'ye göre ise, bir kimsenin bir şeyi yapmamak üzere yemin edip sonra unutarak o işi yapmasıdır. Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbas'tan yapılan rivayete göre, Allah'ın helâl kıldığını haram saymaktır. Bir görüşe göre, kişinin bir işi yaparsa kendisine beddua etmesi, sonra da onu yapmasıdır.
Şevkânî, yemin-i lağv konusundaki görüşleri sekize münhasır kılmanın doğru olmayacağını, araştırıldığı takdirde daha başka görüşlerin de ortaya çıkacağını söyler.
Şüphesiz bu görüşler içerisinde en meşhur olanları, Şâfiîlerle Hanefile-rin görüşleridir.
Yine Şevkânî bu görüşlerden de, Şâfiîlerin görüşünün daha isabetli olduğunu kaydeder. Şevkânî'nin bu tercihi yaparken ortaya koyduğu izah şöyledir:
"Lağv'ın manasını anlamakta başvurulacak merci, Arap lügatidir, Hz. Peygamber (s.a)'in asrında yaşayanlar, Allah'ın kitabını en iyi anlayanlardır. Çünkü onlar birer lügat ehli olmanın yanı sıra şeriat ehli de idiler. Hz. Peygamber (s.a)'i görmüşler ve Kur'an'ın iniş günlerinde hazır olmuşlardır.
Sahâbîlerden birisinden Kur'an-ı Kerim'le ilgili bir tefsir bulunur ve ondan daha üstün veya kendisi seviyesinde olan birisinden de buna zıt bir görüş bulunmazsa bu tefsin almak vacib olur. Bu görüş, lügat âlimlerinin bu sözün manası hakkında rivayet ettikleri haberlere uymasa bile sonuç değişmez. Çünkü o sahabenin naklettiği mananın, lügavî değil şer'î olması mümkündür.: Usûl'de, belli olduğu üzere, şer'î mana, lügavî manadan daha önce gelir. Bizim sadedinde olduğumuz konuda lağv; Âişe (r.anha)'nın dediğidir."
Hz. Peygamber (s.a)'den lağv yemini ile ilgili olarak başka haberler de nakledilmiştir. Meselâ, Taberî'nin Hasenü'l-Basrî'den merfû olarak rivayet ettiği bir habere göre: Ok atıcılardan biri okunu attığı zaman, hedefi vurduğuna dair yemin eder ve onun vuramadığı ortaya çıkar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s,a): "Atıcıların yeminleri lağvdır. Onun için keffarette yoktur, ceza da" buyurmuştur.[58]
İbn Hacer; bunun sabit olmadığını, zira ulemanın, Hasen'in mürsellerine güvenmediklerini, çünkü onun herkesten hadis aldığını söyler.
İbn Vehb de; Zührî vasıtasıyla Urve'den o da Hz. Âişe'den şöyle rivayet etmiştir: "O (yemin-i lağv), sadece doğruluğu arzu edilerek edilen fakat aksi çıkan yemindir."
Bu rivayet Hanefîlerin görüşlerini desteklemektedir. Fakat ravileri, üzerinde durduğumuz babın hadisinin ravileri kadar sika olmadıkları için onun karşısında zayıf bulunmuştur.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre; yemin-i lağvdan dolayı ne keffaret ne de ceza vardır. Bakara sûresinin, 225 ve Mâide sûresinin 89. âyetleri de buna çok açık bir şekilde delâlet etmektedirler. İbnü'l-Münzir ve İbn Abdil-berr, bu hususta tüm âlimlerin görüşbirliği içinde olduklarını söyler.
Hanefî fıkıh kitaplarında; "Allah'ın bu yemin sebebiyle sahibini mua-haza etmeyeceğini umarız." manasına gelen bir ibare yer alır. Asıl metinlerde olduğu için, bu söz İmam Muhammed'e ait olsa gerektir. "Allah (c.c), âyet-i kerimelerde açık bir şekilde, yemin-i lağv sebebiyle kişiyi muaheze etmeyeceğini bildirdiği halde, İmam Muhammed niçin böyle bir ifade kullanmıştır?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu soruya şu şekilde cevap verilmektedir: "Umud iki türlüdür. Bunlardan biri tama' diğeri tevazu içindir. Birincisine recâ-i tama', ikincisine de recâ-i tevazu denilir. İmam Muham-med'in sözü, recâ-i tevazu cinsindendir."[59]

Bazı Hükümler

1. Yemin-i lağv; yemin kastı olmadan, dil alışkanlığı ile söylenen evet vallahi, hayır vallahi gibi sözlerdir. Konu, şerh bölümünde izah edilmiştir,
2. Yemin-i lağv'den dolayı ne dünyevî bir keffaret ne de uhrevî bir ceza gerekmez.[60]

7. Yeminde Ta'riz[61]

"Ta'riz" diye terceme ettiğimiz "el-meâriz" kelimesi "mi'raz" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime; en-Nihâye'deki ifadeye göre, sözünü açıkça ifade etmenin zıddı olan ta'rizden alınmadır. Aynî; "Ta'riz, bir kinaye türüdür, tasrihin zıddıdır" der. Râğıb ise bu kelimeyi şöyle izah eder: "Bu, açık ve gizli manası olan bir sözdür ki, söyleyen gizli manayı kasdeder, açık manasını söyler."
Bu izahlardan anlıyoruz ki, buradaki ta'rizden maksat; yemin ederken ayrı ayrı manaya gelen sözün kullanılması, yemin edenin, niyetinin başka, sözünün başka olmasıdır.[62]

3255... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yeminin, arkadaşının seni tasdik edeceği (niyet) üzerine olanıdır."
Müsedded; "Bana, Abdullah b. Ebî Salih haber verdi" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Onun ikisi, (yani) Abdullah b. Ebî Salih ve Abbâd b. Ebî Salih birdir.[63]

Açıklama

Müslim, hadisi; "Yemin edenin yemini, yemin ettirenin niyetine göredir" manasına gelen bab altında vermiştir. Bu ifade hadisin manasını anlamada oldukça kolaylık sağlamaktadır. Zaten Müslim'in diğer bir rivayeti; "Yemin, yemin ettirenin niyetine göredir" şeklindedir.
Metindeki, "arkadaş" diye terceme ettiğimiz "sahib" kelimesi burada "hasım", "müddeî" manalarında kullanılmıştır.
Hadis-i şerif, iki hasım arasındaki davalaşmada edilen yeminin, yemin edenin değil, yemin ettirenin niyetine göre olacağına delildir. Yani, yemin eden kişi "evet, ben yemin ettim ama maksadım o değildi, şu idi" şeklinde bir mezarette bulunamaz. Fethu'l-Vedûd'da; "Bunun manası; yemin, yemin ettirenin niyetine göre vaki olur. Yeminde tevriyenin tesiri olmaz." denilmektedir.
Yeminde, yemin ettirenin niyetinin muteber oluşu, genel değildir. Bazı hallerde şartlarla sınırlıdır.
Nevevî, bu konuda şu açıklamada bulunur:
"Bu hadis, hâkimin yemin istemesi durumunda edilen yemine hamlolunur. Bir adam, başka birini dava eder, hâkim de ona yemin ettirdiğinde, adam hâkimin niyetinden başkasına niyet ederse, yemin hâkimin niyeti üzerine olur. O adamın kendi niyetini gizlemesi fayda vermez. Bu konuda göruş birliği vardır. Delili, bu hadis ve icmadır.
Hâkimin isteği olmadan yemin eder ve farklı bir niyet beslerse, o zaman niyetinin faydası olur ve yemin bozulmuş olmaz. İster hiç kimse istemeden, isterse hâkim ve onun naibinin dışında birinin istemesiyle olsun, sonuç aynıdır. Hâkimden başkası, niyet ettirdiğinde onun niyetine itibar edilmez. Hasılı; kendisine yöneltilen bir davada hâkimin ve naibinin yemin ettirmesinin dışındaki bütün hallerde yemin, yemin edenin niyetine göredir. Hadiste murad edilen budur. Hâkimin huzurunda hâkim istemeden yemin etmesi halinde ise, ister Allah adı ile ister hanımını boşama ve köle azadına yemin etsin, yemin edenin niyeti muteberdir. Ancak hâkim; karısını boşama veya köle azad etmesi üzerine yemin ettirirse, niyetini gizlemesi fayda verir. Yemin edenin niyeti muteberdir. Çünkü hâkimin bunlarla yemin ettirmeye hakkı yoktur. O, ancak Allah adına yemin ettirebilir.
Şunu bilmek gerekir ki; niyet ile sözün başka mana ifade etmesi her ne kadar yemini bozmak sayılmasa da, hak sahibinin hakkını iptal edecek durumlarda bu şekilde yemin etmek ittifakla caiz değildir. Bütün bu açıklamalar Şafîî mezhebine göredir.
Kadı Iyaz; İmam Mâlik ve arkadaşlarından bu konuda farklı görüşler ve tafsilat nakletmiş ve şöyle demiştir:
"Kendisinden yemin istenmeden ve birinin hakkı taalluk etmeden yemin eden kimsenin yemininin kendi niyetine göre olduğunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Ama bir hak veya vesika hakkında kendi kendine ya da hâkimin hükmü ile başkası için yemin ediverirse, sözünün zahirine göre hüküm verileceğinde ihtilâf yoktur.
Konunun, Allah'la kul arasındaki yönüne gelince; kimisi, kendi lehine yemin edilenin, kimi de yemin edenin niyetinin muteber olduğunu söyler. Eğer yemini teklif üzerine etmişse, kendisi için yemin edilenin; kendiliğinden yemin etmişse kendisinin niyetine itibar edileceği şeklinde görüşler de vardır. Bu; Abdülmelik ve Sahnûn'un görüşüdür. İmam Mâlik ile İbnü'l-Kasım'ın zahir olan görüşleri de böyledir. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Bunu Yahya, İbnü'l-Kasım'dan nakletmiştir..."
Nevevî'nin Kadı Iyaz'dan naklettikleri biraz daha devam eder. Ancak, fazlaca tafsilat olacağı için bu kadarla iktifa ediyoruz.
Bu konuda; Hanefî âlimlerinden Aliyyü'1-Kârî de, "Yemini teklif edenin, buna hakkı varsa onun niyeti; yoksa yemin edenin kendi niyeti muteberdir. Onun, niyetini gizlemeye hakkı vardır. Bu; âlimlerimizin görüşünün özetidir" dedikten sonra, Nevevî'nin yukarıya aldığımız sözlerin bir kısmını nakleder.
Yeminde niyetin hukukî yönden hükmü budur. Ancak başka şeye niyet edilerek edilen yemin dinî açıdan doğru değildir. İmam Mâlik'den; "Hile ve kurnazlıkla edilen yeminin sahibi günahkârdır. Yemini de bozulmuştur. Bir özür dolayısıyla olması ise caizdir" dediği nakledilir.[64]

Bazı Hükümler

Davalaşmalarda; yemin edenin değil, yemin ettirenin niyeti muteberdir. Yemin edenin değişik bir şeye niyet etmesine itibar edilmez.[65]

3256... Süveyd b. Hanzala[66] (r.a)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Aramızda Vâil b. Hucr da olduğu halde Rasûlullah (s.a)'ı görmek üzere çıktık. VâiFi bir düşmanı yakaladı. (Yanımızdaki) topluluk yemin etmeyi günah saydılar, ben ise; "O benim kardeşim" diye yemin ettim. Bunun üzerine düşmanı onu salıverdi.

Rasûlullah (s.a)'a geldik, ona öbürlerinin yemin etmeyi günah saydıklarını, benim ise "o benim kardeşim" diye yemin ettiğimi haber verdim. Rasûlullah (s.a):
"Doğru söylemişsin, müslüman mü si umanın kardeşidir" buyurdu.[67]

Açıklama

Hadiste anlaşıldığı üzere; Vâil b. Hucr'u düşmanının elinden kurtarmak için yemin etmek icabetmiş, ancak yanındakiler günah olacağını düşünerek yemin etmekten kaçınmışlardır. Sadece Süveyd b. Hanzala, gönlünden İslâm kardeşliğini geçirerek karşısındakinin bunu anlamamasına rağmen, "o benim kardeşimdir" diye yemin etmiştir. Mesele Hz. Peygamber'e aktarılınca o bunun doğru olduğunu, çünkü müslümanın, müş-lümanın kardeşi olduğunu söylemiştir.
Şüphesiz Rasûlullah (s.a)'ın bundan maksadı, kan kardeşliği değil, İslâm kardeşliğidir. Çünkü aralarında ortaklık bulunan şeylere kardeş denilmesi caizdir. Dolayısıyla bir kimse bir müslüman için, "Bu benim kardeşimdir." diye yemin ederse, yalan yere yemin etmiş olmaz.
Hadis-i şerif; ihtiyaç duyulduğu hallerde kişinin, esas niyetini gizleyerek, karşısındakinin arzusuna göre yemin etmesinin caiz olduğuna delildir. Konu ile ilgili açıklama bundan evvelki hadisin şerhinde geçmiştir.[68]

(İslâm'dan) Berî Olmaya Ve İslâm'dan Başka Bir Dine Yemin Etmek[69]

3257... Sabit b. Dahhâk (r.a)'ın Ebû Kılâbe'ye haber verdiğine göre;
O, (Sabit) ağacın altında Hz. Peygamber (s.a)'e bi'at etmişti. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İslâm dininden başka bir din üzerine yalan yere yemin eden kişi, dediği gibidir. Kendisini bir şey (âlet) ile öldüren kimse, kıyamet gününde onunla cezalandırılır. Sahibi olmadığı bir şeyi adakta bulunana bir şey lâzım değildir."[70]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde Sâbit'in Hz. Peygamber'le ağaç altında biat ettiğine dair bir kayıt mevcut değildir. Yine Buharî'nin rivayetinde buradakinden farklı olarak mü'mine lanet etmenin ve küfür isnad etmenin, onu öldürmek hükmünde olduğu da bildirilmektedir. Bu rivayet, Kitabü'n-Nüzûr'daki rivayettir.
Aynî; lanet etme ve küfre insad etmenin mü'mini öldürmek gibi oluşundan maksadın, haramlık yönünden olduğunu söyler.
Kitabu'l-Cenâiz'deki rivayette ise; bu ilâveler olmadığı gibi hadisin nezir (adak) ile ilgili olan bölümü de mevcut değildir. Ayrıca, Ebû Dâvûd'ta ki, "Bir şeyle kendini öldüren kimse" bölümü; Buharî'nin bu rivayetinde, "kendisini bir demirle öldüren kimse..." şeklindedir.
Metinden anlaşıldığı üzere; hadisin ravisi Sabit b. Dahhâk ağaç altında Rasülullah'a bi'at edenlerdendi. Hatta Ebû Davud'un rivayeti; Hz. Peygamber (s.a)'in bu sözleri, adı geçen bi'at esnasında söylediği intibaını vermektedir.
Ağacın altında edilen bu bi'ata; "Rıdvan Bi'atı" denilir. Bu hadisenin özeti şudur:
Hz. Peygamber (s.a.) H. 6 senesinde Zilkade ayında yanında 1400 sahâbî olduğu halde Kabe'yi ziyaret etmek maksadıyla Mekke'ye doğru yola çıktı. Ancak Kureyşlüer, müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyorlardı. Bunun için, süvarilerini müslümanların önüne çıkardılar. Halbuki Hz. Peygam-ber'in maksadı savaş değil, Kabe ziyareti idi. Onun için, sahâbîler yanlarına yolcu kılınandan başka silah almamışlardı. İhramlı idiler ve yanlarında kurbanlık develeri vardı. Bu yüzden Hz. Peygamber Efendimiz Kureyşlilerle karşılaşmamak için yolunu değiştirdi. Sarp yollardan geçti ve Hudeybiye denilen yere vardı. Fakat Kureyşlüer burada da karşılarına çıktılar. Müslümanlarla Kureyşlüer arasında elçiler gidip geldiler. Her ne kadar Hz. Peygamber (s.a); gayesinin, savaş etmek değil Kabe'yi ziyaret etmek olduğunu söylüyorsa da Kureyşlüer bir türlü müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyorlardı.
Hz. Peygamber; son olarak Hz. Osman'ı Kureyşlilerle görüşmesi için Mekke'ye gönderdi. Hz. Osman'ın Kureyşle görüşmes uzun sürdü, bu yüzden dönüş gecikti. Müslümanlar arasında, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiaları dolaşmaya başladı. Bu şaiya Hz. Peygamber(s.a)'in kulağına kadar geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), Kureyş'in yaptığını yanma bırakmak istemeyerek bütün ashabtan İslâm davası uğrunda canlarını feda etmeleri için bi'at istedi. Müslümanların tümü kılıçlarının kabzalarını tutarak yemin ettiler. Bu bi'at bir ağacın altında yapıldı. Erkek kadın tüm mü'minler, sonuna kadar Hz. Peygamber'le birlikte sebat edeceklerine, ondan ayrılmayacaklarına and içtiler.
İşte bir ağaç altında edilen ve Rıdvan Bi'atı diye meşhur olan bi'at budur. Kur'an-ı Kerim'de bu bi'attan şu şekilde bahsedilir:
"Mü'minler sana o ağacın altında bi'at ettikleri zaman, Allah onlardan razı olmuştu. Cenab-ı Allah onların kalbindeki itilâsı biliyordu da onlara huzur ve sekinet vermiş, onları pek yakın bir fetih ve zaferle mükafatlandırmıştı."[71]
Hadis-i şerif hüküm itibarıyla üç bölümü ihtiva etmektedir. Şimdi bu bölümleri ayrı ayrı ele alıp açıklayalım:
1- "İslâm'dan başka bir din anarak yalan yere yemin eden kişi dediği gibidir." Bu yeminden maksat; "Şöyle edersem kâfir olayım, yahudi olayım..." gibi yeminlerdir. Bir kimse bu şekilde yemin eder de sözünü yerine getirmezse dediği gibi, yahudi ya da hıristiyan olur.
Kâ'dî İyaz, bu konuda şöyle der: "Bu hadisin zahirine göre bu tür yeminlerle, İslâm gider ve dediği gibi olur. Bu söylenilenin, yemini bozmaya bağlanması da muhtemeldir. (Yani dediğini yerine getirmez, yemini bozarsa dediği gibi olur.) Büreyde'nin Rasûlullah (s.a)'den rivayet ettiği şu hadis bu ihtimale delildir: "Bir kimse ben İslâm'dan beriyim der de eğer yalancı ise, dediği gibidir. Doğru ise İslâm'a salim olarak dönmeyecektir." Her halde bundan maksat, tehdid ve azab bakımından mübalağaya işarettir. Oriun, bununla yahudi olacağı veya İslâm'dan beri olacağı değildir. Sanki, yahudi gibi cezaya

müstehaktir demiş gibidir. Hz. Peygamber'in: "Namazı terkeden kâfir olmuştur" sözü bunun benzeridir. Bu tür sözler şeriat örfünde yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu sözlerini yerine getirilmemesi halinde de keffaret gerekir mi, gerekmez mi?
Nehaî, Evzaî, Sevrî, Ebû Hanîfe'nin talebeleri, Ahmed ve İshak; bunların yemin olup, bozulması halinde keffaretin gerekli olduğu görüşündedirler. Şafiî, Mâlik ve Ebû Ubeyd'e göre ise, bunlar yemin değildir, sözde durmamakla kekffareti gerektirmezler. Ancak bunu söyleyenler, isteF sözlerinde sadık ister yalancı olsunlar, günahkârdırlar."
Aynî, hadisteki "yalan yere" kelimesinin, yalan yere yemin manasına olmayıp yalan yere yemin ettiği dinleri ta'zim olduğunu söyler. Ay-nî'nin anlayışına göre; İslâm dininden başka dinleri ta'zim eden her zaman ve her halükârda yalancı olacağından dolayı, kişinin sözünde sadık veya yalancı olması arasında fark yoktur.
Aynî, İbnü'l-Cevzî'nin; "Yemin eden kişi, kendince büyük olan şeylere yemin eder. Küfür dinlerinden birini ta'zim eden kişi de kâfire benzer" dediğini naklettikten sonra, şunları söyler: "Gerçekten kâfir olmuştur. Kâfire benzemek bundan aşağıdır."
İbn Hacer de hadisteki, "O dediği gibidir" sözünden muradın; tehdid ve azabda mübalağaya delâlet etmesinin veya kişinin o dinden olduğuna hüküm edilmemesinin muhtemel olduğunu söyler. Askalânî'nin beyanına göre; böyle diyen kişi, dediği dine inananın hak ettiği azabı hak etmiştir.
Münzirî'nin görüşü de bu tür sözlerle yemin etmenin sahibini yahudi veya kâfir kılmayacağı istikametindedir.
islâm dininden başka dinler adına yemin etmenin, şer'an yemin sayılıp sayılmayacağı konusu "Yeminler kitabının" başındaki mukaddimede ve "Putlar adına yemin" konusundaki hadislerin şerhinde daha geniş olarak izah edilmiştir.
2- "Kendisini bir şeyle öldüren, kıyamet günü onunla azab edilir." Çünkü onun cezası, ameli cinsinden olur. İbn Dakîkı'1-İyd, bunun; uhrevî cezaların dünyevî cinayetler cinsinden olduğuna benzediğini söyler. Bundan, insanın kendisini öldürmesinin günahının başkasını öldürmenin günahı gibi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü insanın nefsi mutlak olarak kendisinin değil, Allah'ındır. Kişi onda istediği gibi tasarrufta bulunamaz. Ancak Allah'ın izin verdiği şekilde tasarrufta bulunabilir.
Aynî, İbn Battâl'ın şöyle dediğini nakleder:
"Kişinin kendi kendini öldürmekle dinden çıkmadığında, fakihler ve ehl-i sünnet âlimleri müttefiktirler. Onun cenaze namazı kılınır ve günahı kendi-sinedir. Ömer b. Abdilaziz ve Evzaî'den başka kimse, onun namazını kıl mayı mekruh saymamışlardır. Doğrusu umumun dediğidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) müslümanların cenaze namazını kılmayı sünnet kılmış, kimseyi istisna etmemiştir. Onun için hepsinin namazı kılınır."
Aynî, İbn Battâl'ın bu sözlerine; Ebû Yusuf'a göre de, kendi kendini öldürenin cenaze namazının kıhnmadığını ekler. Ebû Yusuf; böylelerinin, kendilerine zulmederek eşkiya ve yol kesici zümresine dahil olacakları görüşündedir.
3- "Kendi sahibi olmadığı bir şeyle adakta bulunan kimseye bir şey lâzım değildir." İbn Melek, bunu şu şekilde izah eder: "Allah hastama şifa verirse, -kendisinin olmayan bir şahıs için- filân hür olsun" demek gibidir.
Tıybî de şöyle der: "Sahibi olmadığı bir köleyi azad etmek veya başkasının koyununu kurban etmek üzere adakta bulunan kişiye -sonradan o şeyler bunun mülküne girseler bile- adağına vefa etmesi gerekmez."
Mukaddimede işaret edildiği gibi; adanılan şeyin adayanın mülkünde olması nezrin şartlarındandır.[72]

Bazı Hükümler

1. İslâm dininden başka dinler üzerine yemin eden kişi, onu ta'zım ettiği için sanki o dine mensup olmuş gibidir. Konu şerh bölümünde izah edilmiştir.
2. Kendisini bir âletle öldüren kişiye, âhirette o âletle azabedilecektir.
3. Sahibi olmadığı bir şey üzerine adakta bulunan kişiye adağının gereğini yerine getirmesi icabetmez.[73]

3258... Abdullah b. Büreyde, babasından, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yemin edip de, "ben İslâm'dan beriyim" diyen kişi eğer yalancı ise dediği gibidir. Sadık ise, asla İslâm'a salim olarak dönmeyecektir."[74]

Açıklama

Hadis-i şerif, yalan yere yemin eden ve bu yemini "İslâm'dan berîyim" şeklinde yapan kişinin, dediği gibi, İslâm'dan beri olduğuna; sözü doğru ise bir daha İslâm'a salimen dönemeyeceğine delâlet etmektedir.
Aliyyu'1-Kârî; kişinin İslâm'dan berî olması şeklindeki ifadenin, bu gibi sözlerden sakındırmak maksadıyla kullanılmış mübalağalı bir tehdid olduğunu söyler. Yine AIiyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre; yalan yere bu şekilde yemin etmek, "yemin-i gamûs" tur.
Hattâbî ise; "İslâm'dan berî olmak" üzere edilen yeminlerin, keffareti gerektirmeyip günaha sebep olduğunu; çünkü hadiste bu yeminin cezasının, sahibinin malında değil, dininde kılındığını söyler.
Allah'tan başkası adına edilen yeminlerin yemin sayılıp sayılamayacağı konusundaki âlimlerin çeşitli görüşleri daha önceden açıklanmıştı.
Hadisten, yalan yere değil de vakıaya uygun olarak; "şöyle değilse ben İslâm'dan berîyim, ben İslâm'dan beriyim ki şu şöyledir." gibi sözlerle edilen yeminin de meşru olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bunun günahı yuka-rıdakine nisbetle daha hafiftir.
Vakıaya uygun olmasına rağmen bu yeminin günah olmasına sebep, bu sözde İslâm'ın küçümsenmesi ve küfre meyi olmasıdır. Bu şekilde yemin eden kişinin İslâm'a salim olarak dönmemesinden maksat, onun günahkâr oluşudur. İbn Melek;

bunun emanet üzerine yemin etmeye daha yakın olduğunu söyler.
Buraya kadar yaptığımız izahlar; edilen yeminin geçmiş ve şimdiki zamanki vakıalarla ilgili oluşuna göredir. Tabii bu çeşit yeminlerin; "Şöyle edersem İslâm'dan berî olayım..." gibi gelecekle ilgili olması da mümkündür. O zaman, yemin edenin yalancı veya sözünde sadık olmasından maksat; yeminine bağladığı şeyi yapıp yapmamasına göredir.
Hanefî mezhebine göre, bu ifadelerle edilen yeminler, yemin sayılır ve bozulması halinde keffaret gerekir.
İbnü'l-Hümâm şöyle der: "Kişinin; şöyle yaparsa İslâm'dan berî olduğuna dair sözü, bize göre yemindir. Aynı şekilde, namazdan ve oruçtan beri olma şeklindeki sözler de yemindir."[75]

Bazı Hükümler

Yalan yere; "İslâm'dan beriyim" diye yemin eden kişi, dediği gibidir. Bunu söyleyen kışı sözünde sadık ise günaha girmiş olur.[76]

8. Katık Yemeyeceğine Yemin Eden Kişinin Durumu

3259... Yusuf b. Abdullah b. Abdüsselâm'dan,[77] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a)'i gördüm; hurmayı bir ekmek parçasının üzerine koyup, "Bu (hurma), bunun (ekmeğin) katığıdır." buyurdu.[78]

Açıklama

Bu hadis, hurmanın katık olduğuna delâlet etmektedir. Bilindiği gibi katık; ekmekle birlikte yenen maddelerdir. Ancak hangi maddelerin katık sayılıp sayılmadığında farklı görüşler vardır. Konunun yeminle ilgisi; katık yememeye yemin eden kişinin neleri yediği takdirde yemininin bozulacağı yönündendir.
Aynî, bu hadis ile; ister taze olsun ister kuru, evde bulunan ekmeğin dışındaki tüm yiyeceklerin katık sayıldığı sonucuna varıldığım söyler. Buna göre; katık yememeye yemin eden kişi, hurma yerse yeminini bozmuş olur.
Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre katık; zeytin yağı, bal, sirke gibi (ekmeğe) sürülebilen yiyeceklerdir. Çünkü katık, kendi başına değil ekmekle birlikte yenen, ona tabi olan yiyeceklerdir. Ama, kızartılmış et, peynir, yumurta gibi ekmeksiz yenilen yiyecekler katık değildirler.
İmam Şafiî, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'un bir görüşüne göre; çok kere ekmekle birlikte yenen maddeler katıktır.
İbn Hacer, İbnü'l-Kassâr'ın şöyle dediğini nakleder:
"Ekmekle birlikte kızartılmış et yiyenin bu eti katık edindiği konusunda dilciler arasında hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Bu kişi eğer katıksız ekmek yedim dese, yalan söylemiş, katıkla ekmek yedim dese doğru söylemiş olur.
Ama, KûfelilerİN; katık, iki şeyin arasını birleştirmenin adıdır, şeklindeki sözleri, katıktan maksadın; ekmeğin o şey içinde yok edilmesine delildir. Bu durumda katık; .parçalarının ekmeğin parçalan içine girmesi suretiyle ona tabi olur. Bu da ancak, katığın sürülmesi (ekmeğin bandırılması) suretiyle olur. Karşı görüşte olanlar buna; "Önceki söz doğrudur. Fakat katıkla ekmeğin parçalarının birbirine yemeden önce girmesi iddiasının delili yoktur. Maksat, önce birleştirmek, sonra da yemek suretiyle yok etmektir. İşte o zaman parçaların birbirinin içine girmesi gerçekleşir." diyerek karşılık verirler." Neyin katık sayılıp neyin sayılmayacağını, bugün "katık" kelimesinin ifade ettiği manadan ziyade örfe bağlamak daha uygun olsa gerektir. Çünkü bunu en güzel tayin eden şey örftür. Günümüzün örfü de ikinci görüşe daha uygun düşmektedir.[79]

3260... Harun b. Abdullah, Ömer b. Hafs'dan, Ömer, babası vasıtasıyla Muhammed b. Yahya'dan, o Yezid el-A'ver'den, o da Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan.önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[80]

9. Yeminde İstisna

3261... İbn Ömer (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'a ref ederek, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Bir şey üzerine yemin edip arkasından "İnşaallah" diyen kimse (yemininde) istisna etmiştir."[81]

Açıklama

Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde; buradaki "istisna etmiştir" sözünün yerinde, "Ona hıns (yemini bozma) yoktur" cümlesi yer almaktadır. İbn Mâce'nîn İbn Ömer'den olan bir rivayeti de Tirmizî'nin rivayetine yakındır. Ebû Hureyre'den rivayet ettiği ise bazı ifade farklılıkları olmasına rağmen, Ebû Davud'un rivayeti ile aynı manaya gelmektedir.
Tirmizî; "Bu hadisi, Eyyûb es-Sahtiyanî'den başka hiçbir kimsenin merfû olarak rivayet ettiğini bilmiyoruz" der. İbn Aliyye ise; Eyyûb'un bu hadisi bazan merfû olarak, bazan da merfû olmayarak rivayet ettiğini söyler. Bey-hakî de; bu hadisin, merfû rivayetinin sadece Eyyûb'dan olduğunu ve onun bu hadisin sıhhati konusunda şek ettiğini bildirir.
Eyyûb es-Sahtiyanî, güvenilir bir ravidir. Onun için, ondan başkalarının hadisi merfû olarak rivayet etmemeleri hadisin sıhhatine zarar vermez. Üstelik aynı hadisi, Musa b. Ukbe, Kesîr b. Ferkad, Eyyûb b. Musa ve Hassan b. Atıyye de Nâfi'den merfû olarak rivayet etmişlerdir.

İstisna: Bir sözün içine aldığı manalardan bir kısmını o sözün hükmünün dışına çıkarmak demektir. Bugün dilimizde "müstesna, hariç, dışında" gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Meselâ, "Ahmet müstesna herkes geldi" dediğimizde "herkes" sözünün içine giren "Ahmet", "geldi" hükmünün dışına çıkartılmış yani istisna edilmiştir.
Aslında Arapçada istisna için kullanılan özel edatlar vardır. Bunlar, gibi edatlardır. Yani istisna aslında, istisnaya mahsus olan bu edatlardan birisiyle olur. Ancak, bir hükmü bir şarta bağlama veya Allah'ın dilemesine bağlama da istisna yerinde kullanılmaktadır. Meselâ, "Bize gelirsen sana ikram ederim" cümlesinde ikram hükmü eve gelme şartına bağlanmıştır. Sanki "bize gelmen müstesna, sana ikram etmem" denilmiştir. Bir kimsenin, "Allah dilerse (inşaallah) şöyle yapacağım" demesi, yani işi Allah'ın dilemesine bağlaması da bir istisna sayılmaktadır.
İşte bu hadiste, mevzubahis edilen istisna bu sonuncusudur. Yani, yemin ettikten hemen sonra "inşaallah" demekle ilgilidir. Bu istisna mecazidir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, yemin edip de peşinden ."inşaallah (Allah dilerse)" diyen kişinin sözü; "vallahi, Allah'ın dilemesi dışında hiç bir şey benim bu işi yapmama mani olamaz." manasınadır.
Bu ve buna benzer hadislerden anlaşıldığına göre; bir kimse yemin eder ve peşinden "inşaallah" derse yemini bozulmaz, yani sözünü yerine getire-mese bile yemininden dolayı keffaret gerekmez. İbnu'l-Arabî bu konuda tüm âlimlerin ittifak halinde olduklarını söyler. Aliyyü'1-Kârî ise, İmam Mâlik'-in istisnanın yeminin tahakkukuna mani olmadığı görüşünde olduğunu bildirir. Kârî'nin ifadesine göre İmam Mâlik; herşeyin Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu, dolayısıyla "inşaallah" demesinin hükmü değiştirmeyeceğini söyler.
"İnşaallah" sözünün yemini hükümsüz kılması için, söze bitişik olması gerekir. Bu bitişikliğin hükmü ve sınırı konusunda farklı görüşler vardır.
Şevkânî'nin bildirdiğine göre; içlerinde Mâlik, Evzaî ve Şafîî'nin de bulunduğu cumhur, istisnanın bitişik olmasından maksadın yemini eder etmez hiç susmadan "inşaallah" denilmesi olduğunu söylerler. Bunlara göre, arada nefes almaktan dolayı olan susmanın zararı olmaz. Şevkânî, susmanın özürlü ya da özürsüz olması arasında fark yoktur der. Hanefîlere göre; kas-den soluk alma istisnaya manidir.
Tâvûs, Hasan ve tabiîlerden bir gruba göre; yemin eden kişi, bulunduğu meclisten kalkmadıkça "inşaallah" deme yetkisine sahiptir. Katâde; kalkmadıkça veya konuşmadıkça, istisnanın caiz olduğunu söyler. Atâ, bu müddetin bir deve sağacak kadar; Saîd b. Cübeyr ise, dört ay olduğu kanaatin-dedirler. İbn Abbas'a nisbet edilen görüş tamamen yukardakilere aykırıdır. İbn Abbas, istisna için bir süre tanımaz. Kişi ebediyyen bu İstisnayı yapabilir.
İbn Abbas'a nisbet edilen bu görüş zayıftır. Çünkü, eğer dediği gibi insan yemin ettikten, günlerce hatta yıllarca sonra "inşaallah" deyip, yeminin hükmünden kurtulursa ne yeminin bir faydası kalır ne de yeminini bozan birisi bulunur.
İmam Gazali; İbn Abbas'tan nakledilen bu görüşün ona ait olmaması gerektiğini, çünkü bunun onun şanına yakışmadığını söyler. Yine Gazalî bu sözün gerçekten ona ait olması durumunda; "Her halde o, önce istisnaya niyet edip sonra onu açıklamayı kasdetmiştir..." der.
Nakledildiğine göre; halife Mansur, istisna konusunda dedesi İbn Abbas'a muhalefet etti diye Ebû Hanîfe'ye sitem etmiş, Ebû Hanîfe de; "Bunun zararı sana döner. Sana yeminlerle bi'at edip de yanından çıktıktan sonra inşaallah diyen kişiye razı olur musun?" demiştir.
Âlimlerin cumhuruna göre; and karşılığında kullanılan yemindeki istisna ile, hanımını boşama veya köle azad etmedeki istisna arasında fark yoktur. Buna göre bir kimse hanımına, "inşaallah sen boşsun", kölesine "inşaallah sen hürsün" dese hanımı boş olmaz, kölesi de hürriyete kavuşmaz. Ahmed b. Hanbel; köle azadı konusunda cumhura muhaliftir. Delili: "İnşaallah sen boşsun dediğinde boş olmaz. Kölesine, inşaallah sen hürsün derse o hürdür." manasına gelen hadistir. Ancak bunun rivayetinde Humeyd yalnız kalmıştır ve o meçhuldür. Onun için hadis zayıftır.
Hadisten anlıyoruz ki; istisnanın sıhhati için, "inşaallah" sözünün dil ile söylenmesi gerekir; niyet yeterli değildir. Ulemanın çoğunluğu da bu görüştedir. M âli kıl erden bir kısmı ise; İmam Mâlik'in, niyetin yeterli olduğu fikrinde olduğunu zannetmektedirler.[82]

Bazı Hükümler

1. Yemin ettikten sonra "inşallah" diyen kişi, sözünü yerine getiremese bile yeminini bozmuş sayılmaz.
2. İstisnanın sahih olması için,' bunun dil ile söylenmesi gerekir. Kalben niyet kâfi değildir.[83]

3262... İbn Ömer (r.anhüma), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yemin edip de istisna eden kimse, isterse döner, isterse hıns (yemini bozma) olmadan terkeder."[84]

Açıklama

Bu hadis, Lü'lüî'nin rivayetinde mevcut değildir. İbn Dâse'nın rivayetinde vardır.
Yeminde istisnadan maksadın yemin ederken "inşaalah" demek olduğu yukarıdaki hadiste anlatılmıştı.
Hadisten; yemine bitişik olarak edilen istisna ile, yeminin mevzuu yerine getirilmese bile yeminin bozulmuş sayılmayacağı anlaşılmaktadır.
Bu hadise şerh olarak, Hattâbî şunları söylemektedir:
"İstisna etse" sözünün manası: kalbi ile değil, dili ile istisna etmesidir. Çünkü Ebû Dâvûd'dan başkalarının rivayetinde "yemin edip, inşaallah diyen kimse..." şeklinde bir cümle vardır. Bu hükmün içine; talâk, köle azadı ve bunların dışındaki tüm yeminler girer. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) bunu genel bir şekilde ifade etmiş, tahsis etmemiştir. Âlimler, bir şeyi yapma veya

yapmamaya yemin edip de istisna eden (inşallah diyen) kişiden hıns (yen.ini bozma) in sakıt olduğunda görüşbirliği içindedirler. Talâk veya köle azadı için yemin etme ve istisnada bulunma konusunda ise, Mâlik ve Evzaî; istisnanın fayda etmeyeceğini, boşanma ve köle azadının vaki olduğu görüşündedirler. Mâlikîlerin bu konudaki illetleri şudur: Keffaretin dahil olduğu tüm yeminlerde, istisna amel eder. Keffaretin bulunmadıklarında ise istisna amel etmez.
Mâlik der ki: Beytullah'a kadar yürümeye yemin ettiği ve istisnada bulunduğu zaman, istisna düşer, yemininde hânis olur.
Hattâbî'nin hadisle ilgili sözleri burada sona ermektedir.
Diğer âlimlerin de hadis üzerinde şerhleri vardır. Ancak bunlar, bizim bir önceki hadisin şerhinde verdiğimiz bilgilerle paralel bir biçimdedir. Onun için bu şerhlerin buraya tekrar aktarılmasına gerek yoktur.[85]

Hz. Peygamber (S.A)'in Yemini Konusunda Gelen Haberler[86]

3263... İbn Ömer (r.anhüma)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), en çok; "Kalbleri değiştirene yemin ederim ki, fıayır...” şeklinde yemin ederdi.[87]

Açıklama

Haberde Hz.Peygamber (ş.a)'in Allah'ın sıfatlarından birisi ile yemin ettiği anlaşılmaktadır. Bu sıfat; "Mukallibu'I-<ulûb: Kalbleri değiştiren"dir.
Aynî; kalbleri değiştirmekten maksadın; Allah'ın, kullarının kalbini, ima-ıı terkedip küfrü seçmeye veya küfrü terkedip imanı tercih eder hale getirmesi olduğunu söyler.
Ibn Hacer de; "Mukallibu'l-kulûb, üzerine yemin edilendir. Kalpleri değiştirmekten maksad, kalbin kendisini değil, araz ve ahvalini değiştirmekir." der.
Şevkânî'nin bu konu ile ilgili sözleri de şu şekildedir: "Mukallibu'l-kulûb, kendisi ile yemin edilen şeydir. Kalbleri değiştir-nek sözü ile kastedilen kalblerin hallerini değiştirmektir; zâtını değil. Bu ifalede; kendisine lâyık bir şekilde sabit olan sıfatı ile Allah'ı isimlendirmenin caiz olduğuna delâlet vardır. Kadı Ebu Bekir b. el-Arabî: Hadis, kendileri ile vasfedildiği ve ismi anılmadığı zaman Allah'ın fiilleri ile yemin etmenin caiz olduğunu gösterir, der. Hanefîler; kudretle ilmin arasını ayırmışlar ve Allah'ın kudreti ile yemin ederse yemin gerçekleşir, ilmi île yemin ederse gerçekleşmez, demişlerdir. Delilleri şudur: İlimle, malum da kastedilir. Nitekim Allah (c.c): "Bize karşı çıkabileceğiniz bilginiz var mı?..." buyurmuştur.[88]
Şevkânî'nin bildirdiğine göre Râğıb; Allah'ın kalbleri ve gözleri değiştirmesini, "Allah'ın onları bir görüşten diğer görüşe çevirmesidir" şeklinde izah eder.
Hadis; irade gibi kalbî amellerin, Allah'ın yaratması ile olduğuna delâlet eder.
Yine hadis; Allah'ın kendisine lâyık bir şekilde, onun sabit olan sıfatları ile isimlendirilmesinin caiz olduğunu gösterir.
Hadis-i şerif; Allah'ın sıfatlarından biri ile yemin edip de yeminini bozana keffareti gerekli görenler için delildir. Bu konunun esasında ihtilâf yoktur. İhtilâf, Allah'ın hangi sıfatları ile yemin edilip, hangileri ile edilemeyeceği konusundadır. Gerçek şu ki, sadece Allah'a ait olan, başkalarında bulunmayan sıfatlar ile yemin etmek caizdir. "Mukallibu'l-Kulûb" bu çeşit sıfatlardandır.
Yukarıya naklettiğimiz bu mütalaa, Hafız İbn Hacer'e aittir. Hanefîle-rin Hidâye adındaki fıkıh kitabında: "Yemin, Allah adıyla veya Rahman, Rahîm gibi diğer isimlerinden biri ile, ya da; Allah'ın izzeti, celâli, kibriyâsi gibi, örfen yemin edilen sıfatlarından biri ile edilir" denilmektedir.
Hidâye'de anılan bu sıfatlar, Allah'ın zâti sıfatlarıdır.[89]

Bazı Hükümler

1. İnsanlarm kalbî amellerinin yaratıcs, Allah'tır
2. Allah'ın zatı sıfatlarından bin ile yemin etmek caizdir.[90]

3264... Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); yeminde mübalağa ettiği zaman;"Ebu'l-Kasım'ın canına sahib olan (Allah)'a yemin ederim ki..." derdi.[91]

Açıklama

Bu hadis, Lü'Iüî'nin rivayetinde mevcut değildir. Onun için Münziri kitabında zikretmemiştir. Mizzî, el- iraf'ında, îbn Mâce'ye de nisbet eder. Ancak İbn Mâce'de aynı isnad ve aynı metinle bu hadis yoktur. Fakat, Rufâ'a el-Cühenî'den, "Rasûlullah (s.a) yemin ettiğinde; Muhammed'in canına sahib olan, derdi," şeklinde bir rivayet vardır.[92]
Bu hadisi Ebu Saîd el-Hudrî'den nakleden Âsim b. Şümeyh için; Ebû Hatim, "Meçhul"; Ebû Bekir el-Bezzâr: "Bilinen bi değil" derler. İbn Hibbân ise bu zâtı, sika raviler arasında saymaktadır.
Bilindiği gibi; Ebu'l-Kasım, Hz. Peygamber'in künyesidir. Rasûlullah (s.a)'m ilk oğlu Kasım olduğu için Efendimiz "Kasım'ı babası" manasına "Ebu'l-Kasım" diye künyelenmiştir.
Hadis-i şerif; "hayatıma sahip olan", "nefsim elinde olan" gibi sözlerle yemin etmenin meşru olduğuna delildir. "Ebu'l-Kasım'ın canına sahip olan" diye terceme ettiğimiz cümlenin tam karşılığı; "Ebu'l-Kasım'ın nefsi elinde olan" demektir. Aliyyü'1-Kârî; "Elinde" kelimesinden maksadın, Allah'ın tasarrufu, kudreti, iradesi olduğunu söyler.
Hz.Peygamber (s.a)'in buna benzer sözlerle yemin ettiğine işaret eden daha başka haberler de vardır. Yukarıda İbn Mâce'den

naklettiğimiz rivayet bunlardan biridir. Zaten, "Nefsim elimde olan", "Hayatıma sahip olan" gibi sözlerin ifade ettiği mana Allah'tır. Çünkü bunlara sahip olan Allah'tır. Dolayısıyla bu şekilde edilen yeminler Allah'a edilen yeminlerdir.
Hadiste, Hz.Peygamber (s.a)'in yeminde mübalağa ettiği zaman bu şekilde yemin ettiği ifade ediliyor. Fakat böyle bir kayit olmadan Hz.Peygamber (s.a)'in normal hallerde de adı geçen sözlerle yemin ettiği çok olmuştur. Aliyyü'l-Kârî'nin bildirdiğine göre Tıybî; bu gibi sözlerde Allah'ın kudretini izhar olduğu için, bu şekildeki yeminlerin daha üstün olduğunu söylemiştir.[93]

3265... Ebû Hureyre (r.a)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) yemin ettiği zaman; "Hayır, estağfirullah" derdi.[94]

Açıklama

Hadisin zahiri; Hz. Peygamber (s.a)'in yemin ettiği zaman "Estağfirullah" dediğine, yani bu şekilde yemin ettiğine de lâlet etmektedir. "Estağfirullah"; "Allah'tan bağış dilerim" manasınadır.
Bu kalıp ise, bilinen yemin kalıplarına benzememektedir. Şüphesiz Hz. Peygamber'in bu şekilde yemin etmesi devamlı değildir. Bazan böyle yemin ederdi.
Âlimler, bu haberde ifade edilen manayı izahda farklı şeyler söylemişlerdir. Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mirkât adındaki eserinde verdiği şu bilgi bu konuya oldukça açıklık getirmektedir:
Kâdî, bu sözün manasının; eğer mesele bunun aksine ise, Allah'tan bağış dilerim, demek olduğunu söyler. Kadı'nın beyanına göre; gerçi bu söz (ve'stağfirullah) yemin değildir, ancak sözü tekid edip kuvvetlendirmesi bakımından yemine benzer. Onun için ravi buna yemin demiştir.
Tıybî ise şöyle der:
"sözündeki "vav" harfi, atıf içindir. Bu da kendisine atıf yapılan mahzuf bir cümlenin olmasını gerektirir. Buna karine de; sözüdür. Çünkü bu ya; Cenab-ı Allah'ın sözünde olduğu gibi, geçen sözü reddetmek maksadıyla yemine h azırlık içindir, ya da başlı başına yemindir. Her iki takdire göre de mana; "Allah'a yemin etmem ve Allah'tan af dilerim" demektir. el-Muzhir sahibinin şu görüşü bu anlayışımızı teyid eder: Rasûlullah (s.a); bilmeden (lağv) yemin ettiği zaman hemen peşinden, dilinden kayan bu sözü telafi için, estağfirullah derdi. Gerçi, Kur'ân'da da belirtildiği üzere, Hz.Peygamber'in bu davranışı affe-dilmişti ama o bunu ümmetinin böyle şeyden kaçınması için delil olarak söylerdi."
İbn Melek de Muzhir'a uyarak, Hz.Peygamber'in bu şekildeki sözleri; konuşma esnasında ağzından çıkan "evet vallahi, hayır vallahi" gibi sözlerinin yemin olmadığına işaret etmek ve o sözleri telâfi için söylediğini kaydeder.
Aliyyü'l-Kâri, bu nakilleri yaptıktan sonra kendi görüşünü şöyle ortaya koyar:
"Hz.Peygamber(s.a)'in yanlışlıkla (lağv) yemin etmesi mümkün değildir. Çünkü bu, peygamberlik makamına aykırıdır. Hadiste geçen sözün takdirinin şu şekilde olması mümkündür: Hz.Peygamber (s.a) yemin ettiği zaman onun yemini "Hayır ve Allah'tan bağış dilerim" sözüne bitişikti. Yani yemin ettiği ve bunda "lâ" sözü ile mübalağa ettiği zaman, derdi. Bundan maksadı; benden sadır olanın hilâfına, Allah'ın bildiği şeyden dolayı Allah'tan af dilerim, demekti. Çünkü her ne kadar bunda bir sorumluluk olmasa da, iyilerin hasenatı mukarrebûnun seyyiâtıdır. Yahut da takdir; yemin etmekten dolayı Allah'tan af dilerim, şeklindedir. Çünkü zaruret olmadıkça yemin etmemek efdaldir. Zira yemin aslında bir hiledir ve insan bundan nehyedilmiştir. Onun için bazıları; gerçek de olsa yemin etmekten kaçınmışlardır. Hz.Peygamber (s.a)'in ettiği yeminler hep ihtiyaca binaendir. O, ya bir hükmü te'kid ya da yemin etmenin caiz olduğunu beyan için yemin etmiştir. Bu yüzden, yemin etmek istediği zaman, yemin etmez, onun yerine bu sözü söylerdi."
Aliyyü'l-Kârî'nin üzerinde durduğumuz hadisi şerhederken söyledikleri bundan ibaret. Zaten ihtiyaca da k afi gelmektedir.
Aliyyü'1-Kârî, şerhinde; yeminin haddizatında mekruh olduğunu ancak ihtiyaç halinde başvurulabileceğini söylüyordu. Acaba bu hüküm genel midir, yoksa duruma göre yeminin hükmünde değişiklikler olur mu? Bu konuda, Hanbelî âlimlerinden meşhur İbn Kudâme, el-Muğnî adındaki eserinde (özet olarak) şöyle der:
Yeminler beş çeşittir:
1- Vacib yeminler: Masum birini helakten kurtarmak için edilen yeminler.
2- Mendub yeminler: İki hasmın arasını bulmak, bir müslümanın gönlündeki kini gidermek gibi bir maslahata dayanan yeminler. Bir tâatı işlemek veya bir günahtan kaçınmak için edilen yeminler de bazı Hanbelî ve Şâ-fiîlere göre bu cümledendir.
3- Mubah olan yeminler: Mubah bir işi yapmak ya da yapmamak için edilen yeminlerdir. Gerçeğe uygun olan veya öyle zannedilen yeminler bu türdendir.
4- Mekruh yeminler; Mekruh bir işi yapmak veya mendub bir işi yapmamak için edilen yeminler.
5- Yalan yere edilen yeminler. Bu da haramdır.[95]

3266... Âsim b. Lakît'den rivayet edildiğine göre, Lakît b. Âmir bir hey'etle Rasûlullah (s.a)'a gelmişti.Lakît şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a)'ın yanına vardık... Lakît; içerisinde Rasûlullah (s.a);"İlâhının Ömrüne (bekasına) yemin ederim ki..." buyurdu (sözleri de bulunan) bir hadis söyledi.[96]

Açıklama

Hadiste geçen ve "...ömrü" diye terceme ettiğmiz "amr" kelimesi "ömür, hayat" manalarınadır. Allah (c.c)'a izafeten söylendiğinde, "Allah'ın bekası, devamı" manaları anlaşılır.

Gerçi haberin ifadesine göre Hz.Peygamber (s.a); "Allah'ın bekası" değil de "İlâhının bekası" demiştir. Fakat bu da "Allah'ın bekası" anlamınadır. Çünkü muhatabı müslümandı ve müslümanın ilâhı Allah'tır.
Ebu'l-Kasım ez-Zeccâc, bu terkibi açıklarken; "Amr, hayat demektir. Le amrillahi diyen kişi; sanki, Allah'ın bekasına yemin ederim... demiştir" demektedir.
Bu tür sözlerin yemin sayılıp sayılmayacağı konusunda İslâm âlimlerinden iki önemli görüş nakledilir:
1- Mâlikîve Hanefîlere göre; bu sözlerle yemin tahakkuk eder. Çünkü Allah'ın bekası onun zatî sıfatlarındandır. İmam Mâlik: "Bu şekilde yemin eden beni şaşırtmaz. İshak b. Râhûyeh'in Musannef'inde Abdurrahman b.Ebî Bekre'den rivayet ettiğine göre, Osman b. EbîTÂs'm yemini; ömrüme yemin olsun ki şeklinde idi." demiştir.
Hanefi fıkıh kitaplarından Bedâî'de de şöyle denilir: "Allah'ın bekasına (ömrüne) yemin ederim ki şöyle yapmayacağım, diyen kişinin sözü yemindir. Çünkü bu, Allah'ın bekasına yemin etmektir. Bu da ancak onun sıfatında kullanılır. Ayrıca bu sözle yemin etmek yaygındır. Allah (c.c): "Senin ömrüne yemin ederim ki onlar sarhoşluklarında bocalıyorlar." buyurur.[97] Tarafe de, bir şiirinde: "ömrüne yemin ederim ki, ölüm kimsede hata etmedi..." demektedir."
2- Şafîî ve îshak b. Râhûyeh'e göre; bu sözle ancak niyet edilirse yemin sayılır. Ahmed b. Hanbei'den her iki görüş de nakledilmiştir. Ancak Şâfîîlerin görüşüne benzeyeni daha tercih edilenidir.
Bu görüşün sahipleri; yukarıda zikredilen âyetin mevzubahis sözlerle yeminin tahakkukuna delil olamayacağını, çünkü Allah (c.c)'ın her sözle yemin edebileceğini söylerler. Yaratıklar ise öyle değildir. Çünkü Allah'tan başkasına yemin edilmeyeceği sabittir, derler.
Bilindiği gibi, yemin için kullanılan harfler üçtür. Bunlar; "Bâ, tâ, vav" harfleridir. Üzerinde durduğumuz sözde, bu harflerden birinin değil de "lâm" harfinin oluşu da Şâfîîlerin görüşünün delillerindendir.[98]

10. Kasem Yemin Olur Mu?[99]

3267... İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre; Ebû Bekir (r.a), Rasûlullah (s.a)'a "Allah aşkına" diye yemin etti, o da: "Yemin ederek ısrar etme" buyurdu.[100]

Açıklama

Kasem, yemin demektir. Arapçada "yemin etti", "yemin ederim" manalarına gelir. Aslında yemin edilirken eğer kasem sözü kullanılacaksa sonuna "bi'llâhi" sözü de eklenir ve öyle yemin edilir. Yani, "yemin ederim" demekten çok "Allah'a yemin ederim" denilir.
İşte bu bab, yemin için konulmuş olan sözlerin değil de, "yemin ederim" sözünün yemin sayılıp sayılmayacağı konusundadır. Bu rivayet, bundan sonra gelecek olan hadisin bir bölümüdür. Ancak Zührî'den sonraki ravileri farklıdır ve bunda hâdiseye İbn Abbas, bizzat şahid olmuş gibi, ötekinde ise Ebû Hureyre'den naklen aktardığı için musannif hadisi iki ayrı rivayet halinde takdim etmiştir.
Konu ile ilgili malumat gelecek hadisin şerhinde verilecektir.[101]

3268... îbn Abbas (r.a nhuma) şöyle haber vermiştir:
Ebu Hureyre (r.a)'in bildirdiğine göre; bir adam Rasûlullah (s.a)'a geldi ve:
Ben bu1 gece bir rüya gördüm, deyip rüyasını anlattı.
Ebû Bekir (r.a) rüyayı tabir etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): "Bazısında isabet ettin, bazısında hata ettin" buyurdu. Hz. Ebû Bekir;
Babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Allah aşkına, sana yemin ediyorum, hata ettiğim şeyin ne olduğunu bana haber versen, dedi.
Rasûlullah:
"(Allah adına) yemin ederek ısrar etme." buyurdu.[102]

Açıklama

Hadisin diğer kaynaklardaki rivayetlerinde anılan şahsın gör-düğü rüya ve Hz. Ebû Bekir'in bu rüyayı tabir şekli de yer almaktadır.
Buharî'nin rivayetinde hadisin tamamı şöyledir: İbn Abbas (r.anhüma) şöyle der: Bir adam Rasûlullah (s.a)'a gelip dedi ki:
Ya Rasûlallah, bu gece rüyamda (yerle gök arasında) bir bulut gördüm. O bulut (yere) yağ ve bal yağdırıyordu. İnsanlar da bunlardan, kimi az kimi çok olmak üzere avuç avuç alıyorlardı. Bu sırada yerden göğe bir ip uzandığım, senin de o ipe yapışıp yükseldiğini gördüm. Sonra ipi başka birisi tuttu, o da yükseldi. Sonra bir başkası tuttu o da yükseldi, sonra bir başka şahıs (üçüncü) tuttu ama ip koptu. Sonra ip bağlandı.
Bunu duyan Hz. Ebû Bekir: "Ya Rasülallah! Anam babam sana feda olsun, vallahi beni bırakıp müsaade edersen rüyayı ben tabir edeyim" dedi. Hz. Hz. Peygamber (s.a) de "Haydi, tabir et" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a) şöyle dedi:
Adamın gördüğü bulut, İslâm'dır. Ondan yağan yağ ve bal Kur'an'-dır. İnsanlar onun tadından az veya çok yararlanacaklardır. Gökten yere uzanan ip, üzerinde bulunduğun hak ve adalet ipidir. Sen onu tutuyorsun, Allah da seni yüceltiyor. Senden sonra onu bir adam tutacak, ve o iple o da yükselecek. Sonra bir başkası tutacak o da yükselecek. Sonra bir kişi daha tutacak fakat ip kopacak, sonra ip onun için bağlanacak o da yükselecek.

Anam babam sana feda olsun ya Rasülallah, bu tabirimde isabet mi ettim, yoksa hata mı bana haber ver.
"Bir kısmında isabet ettin, bir kısmında da hata ettin."
Ya Rasülallah, hata ettiğim yönü Allah rızası için söylesen. "- Allah adına yemin ederek ısrar etme."
Evet, Buharî'nin rivayetine göre mevzubahis hâdisenin oluş tarzı bu şekilde.
Aynî ve Nevevî'deki ifadelere göre; Hz. Ebû Bekir'in rüyayı tabirinde-ki hataların neler olabileceği konusunda hayli farklı görüşler ortaya konmuştur. Kimisi hatanın, bizzat Hz. Ebû Bekir'in yorumlamasında olduğunu, çünkü rüyayı Hz. Peygamber (s.a)'in yorumlayacağını söylerler. Fakat bu görüşe katılmayanlar, Hz. Ebû Bekir'in Rasûlullah (s.a)'dan izin aldıktan sonra bunu yaptığına dikkat çekerek itiraz ederler. Bu görüşe göre Hz. Ebû Bekir'in hatası, rüya tabirine ait değil, tabire atılmasıdır.
Hatanın tabire ait olduğunu söyleyenler; Hz. Ebû Bekir'in rüyadaki yağ ve balı sadece Kur'an'la tabir ettiğini, oysa bundan maksadın Kur'an'la sünnet olduğunu bildirirler. Ayrıca elinde ip kopan şahıs üçüncü halife Osman (r.a) idi. Hz. Osman devrinde karışıklıklar çıkmış ve adalet ipi onun elinde kopmuştu. Bilâhare ip bağlandığında Hz. Osman için değil, bir başkası için (Hz. Ali için) bağlanmıştı. Hz. Ebû Bekir rüyayı tabir ederken ipin Osman'ın elinde bağlandığını söylemiş ve böylece hataya düşmüştü.
Hz. Peygamber (s.a)'in Hz. Ebû Bekir'in tabirindeki hataları söylememesi; ilende ortaya çıkacak olan fitneleri şimdiden haber verip de insanları telaşlandırmama hikmetine dayanır. Buhârî sarihlerinden Kirmanı; rüya tabirindeki hataların, Hz. Peygamber (s.a) tarafından açıklanmadığı halde, kendileri tarafından ortaya çıkarılmasına sebep olarak; artık herşeyin ortaya çıkıp insanları telaşlandırma korkusunun ortadan kalkmasını gösterir.
Buraya kadar yazılanlardan anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber (s.a)'den sonra adalet ipine yapışacak olanlar Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.anhum)'dur. Fakat, Hz. Osman devrinde ip kopmuş, Hz. Ali için tekrar bağlanmıştır.
Hadisin konumuzla (yemin ile) ilgili yönü de şudur:
Kasem suretiyle yani, "yemin ederim" gibi sözlerle edilen and, yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu konuda ulemadan farklı görüşler gelmiştir. Hattâbî şöyle der:
"Bu hadis; Allah'a yemin ederim, demedikçe sadece yemin ederim demenin yemin sayılmadığını söyleyenlerin görüşlerine delildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), yemini yerine getirmeyi emretmiştir. Eğer yemin ederim sözü yemin olsaydı, onun kendisinin (yerine getirmesi, Ebû Bekir'in isteğine cevap vermesi) gerekirdi. Mâlik ve Şafiî bu görüştedirler.
Kasemi yemin kabul edenler ise; hadise başka bir açıdan bakarlar ve bunun kendileri için delil olduğunu söylerler. Çünkü eğer kasem yemin olmasaydı o zaman Hz. Peygamber (s.a), Hz. Ebû Bekir'e, "Yemin etme" demezdi, derler. Ebû Hanîfe ve arkadaşları da bu görüşe sahip olmuşlardır."
Hattâbî bu sözleri, üç mezhebin görüşünü esas alarak ortaya koymaktadır. Ancak bu görüşlerde bazı ayrıntılar vardır, onların da açıklanması gerekir.
İbn Hacer'in İbnü'l-Münzir'den nakline göre; bir kimse, "Allah'a yemin ederim" dese, bununla niyeti yemin olmasa bile, İbn Ömer, İbn Abbas, Nehaî, Sevrî ve Kûfelilere göre bu yemindir. Çoğunluk ise bu sözün yemin olmasının niyete bağlı olduğu görüşündedir.
İmam Mâlik, "Allah'a yemin ederim" sözünün niyetsiz yemin, "yemin ederim" sözünün ise ancak niyet ile yemin olduğunu söyler.
İmam Şafiî'ye göre ise; "yemin ederim" sözü hiçbir şekilde yemin olmaz. "Allah'a yemin ederim" sözü ise ancak niyetle yemin olur.
Demek ki; içlerinde Hanefîlerin de bulunduğu bir gruba göre; "yemin ederim", "Allah'a yemin ederim" sözleri her halükârda niyete bağlı olmaksızın yemindir. Mâlikîlere göre; birincisi niyetle, ikincisi niyete bağlı olmadan yemin sayılır. Şâfiîlere göre ise; birincisi hiçbir şekilde yemin olmaz, ikincisi ise ancak niyet edilirse yemin olur.
Metinde görüldüğü üzere, Hz.Ebû Bekir; Hz. Peygamber'e yemin vermiştir. Hz. Peygamber (s.a), yeminlerin gereğinin yerine getirilmesini emrettiği halde kendisi burada yapmamıştır. Çünkü, yeminin bozulmaması, başkalarına zarar vermeyecekse, yerine getirilir. Burada ise, Hz. Peygamber'in yeminin gereğini yerine getirmesi halinde Hz. Ebû Bekir'in hatalarını bildirmesi icabederdi. Bu ise müslümanların zararına olacaktı-. Bu zararın ne olduğu yukarıda belirtilmiştir.[103]

3269... Bize Muhammed b. Yahya (b. Fâris), Muhammed b. Kesîr'den; o, Süleyman b. Kesîr'den, Süleyman; Zührî'den, o Ubeydul-lah'tan; Ubeydullah da İbn Abbas vasıtasıyla Rasûlullah'tan bu (önceki) hadisi haber verdi. Kasem (yemin)i zikretmedi. Ancak hadisinde, "Hz. Peygamber (s.a) Ebû Bekir'e (hatasını ve doğrusunu) haber vermedi." sözünü ilâve etti.[104]

11. Bir Yemeği Yemeyeceğine Yemin Eden Kimsenin Durumu[105]

3270... Abdurrahman b. Ebî Bekir (r.anhuma) şöyle demiştir: Bize misafirlerimiz geldi. Ebû Bekir (babam) geceleyin Rasûlul-lah (s.a)'ın yanında konuşuyordu. Bana "Sen bunların ziyafetini tamamlayıncaya kadar yanına dönmeyeceğim" dedi. Misafirlerin yemeklerini getirdim. Onlar;
Ebû Bekir gelinceye kadar yemeyiz, dediler. Nihayet Ebû Beky: geldi ve;
Misafirleriniz ne yaptı? Yemeklerim yedirdiniz mi? dedi. Misafirler;
Hayır, dediler. Ben;
Onlara yemeklerini getirdim, yemediler, "Vallahi Ebû Bekir gelinceye kadar yemeyiz" dediler, dedim.Onlar da:
Doğru söyledi, bize yemeği getirdi ama biz sen gelinceye kadar yemek istemedik. Ebû Bekir:
Sizi yemekten men eden ne? (Niçin yemediniz?).

Senin mevkiin, (Peygamber'in katındaki derecen).
Vallahi, bu gece ben o yemeği yemeyeceğim.
Vallahi, sen yemedikçe biz de yemeyeceğiz. Bunun üzerine Ebû Bekir:
Vallahi bu geceki kadar kötü bir gece görmedim. Yemeğinizi yaklaştırın, dedi.
Yemekleri yaklaştırıldı, Ebû Bekir "Bismillah" deyip yedi, onlar da yediler. Öğrendim ki; Ebû Bekir, sabahleyin Hz. Peygamber (s.a)*e gidip, kendisinin ve misafirlerin yaptıklarını haber vermiş. Efendimiz de; "İyi etmişsin, sen yeminine onlardan daha itaatli ve daha sadıksın" buyurmuş.[106]

Açıklama

Hadisin Buharî'nin Kitabu'l-Edeb bahsinde, buradakinden hayli farklı iki rivayeti vardır:
Bunlardan birisi, "Misafirin yanında öfkelenmek ve sabırsızlanmak mekruhtur" bahsindedir. Buradaki rivayete göre; Hz. Ebû Bekir, misafirlerin yemeği yemediklerini görünce sinirlenmiş, oğlu Abdurrahman'a bağırmış ve ö yemeği yemeyeceğine yemin etmiş. Misafirler de, Ebû Bekir yemedikçe yememeye yemin edince, "Bismillah ilki şeytan içindir" diyerek yemiş, misafirler de yemişlerdir.
Buharî'nin diğer rivayeti ise; "Müsafirin ev sahibine sen yemedikçe vallahi ben de yemem, demesi" adındaki bâbdir. Bu babdaki rivayet de oldukça farklıdır. Bu rivayette Hz. Ebû Bekir'in konuşması oğlu ile değil, hanımı ile olmuştur. Yine bu rivayette; yeminden sonra yemeye başladıklarında lokmaların çoğaldığı belirtilir. Aynı hadis, Buharî'nin Kitabu'l-Evkât ve Me-nâkıb bahislerinde de geçmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde bahsi geçen misafirler Suffa ashabından üç kişi idiler. Buharî'nin Mevâkıt'deki rivayetinde beyan edildiğine göre; Suffa ashabı fakir insanlardı. Hz. Peygamber (s.a), sahâbîleri bunları yemeğe götürmeye teşvik eder, "Yanında iki kişilik yemek olan üçüncü birini, dört kişilik yemek olan da beşinci ve altıncı kişiyi götürsün" buyururmuş. Hz. Ebû Bekir ise üç kişiyi götürmüş.
Hadisten anlaşıldığı üzere misafirler, Hz. Ebû Bekir'in Rasûlullah'ın katındaki mevkiinden veya evin reisi olmasından dolayı, o olmadan yemekten kaçınmışlar; Hz. Ebû Bekir de kendisinin yüzünden müsafirlerinin gece geç vakitlere kadar aç kalmalarına üzülmüş ve o yemekten yememeye yemin etmiş. Ancak, misafirlerin, o yemedikçe kendilerinin de yememeye yemin etmeleri üzerine, misafirleri aç koymamayı yeminine riayete tercih etmiş ve yeminini bozarak yemeği yemiştir. Tabiatıyla misafirlerin, yemek için koştukları şart gerçekleştiği için onların yeminleri bozulmamıştır.
Hz. Ebû Bekir, sabah olup da hâdiseyi Hz. Peygamber (s.a)'e aktarınca, Efendimiz onun yaptığını beğenmiş, yeminini bozma pahasına da olsa misafirine ikramını takdir etmiştir. Hatta onun yaptığının; misafirlerinin yeminlerine sadakat konusundaki yaptıklarından daha iyi olduğunu ifade buyurmuştur.
Bu rivayette Hz. Ebû Bekir'in, yeminini bozmaktan dolayı keffaret ödeyip ödemediği konusunda bir kayıt mevcut değildir. Bundan sonra gelecek olan rivayette de Muhammed b. el-Müsennâ, Sâlim'in; "Bana keffaret (Ebû Bekir'in keffareti ödediğine dair bir bilgi) ulaşmadı" dediğini kaydeder.
Bu söz, bir maslahata mebnî olarak bozulan yeminlerde keffaretin gerekmediğine delâlet etmez. Nevevî; bu durumda keffaretin gerekli olduğu konusunda hiç bir ihtilâf bulunmadığını söyler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde: "Bir şey üzerine yemin edip de başkasını ondan daha hayırlı gören kimse, hayırlı olanı yapsın, yemini için de keffaret ödesin" buyurmuştur. Hz. Ebu Bekir'in yaptığı da işte bunun aynısıdır. Ayrıca yemim munakide ile ilgili olan âyet de buna delâlet eder.[107]

Bazı Hükümler

1. Evde, misafirlerle ilgilenecek kişi varsa, ev sahibinin misafirleri bırakıp bir işine gitmesi caizdir.
2. Fakir, kimsesiz kişileri eve götürüp ikram etmek, yemek yedirmek
müstehaptır.
3. Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin eden kışı, sözünün aksini daha hayırlı görürse, yemini bozar ve keffaret öder.[108]

3271... İbnü'l-Müsennâ; Salim b. Nuh ve Abdül-A'lâ'dan, onlar Cerîrî'den; Cerirî, Ebî Osman'dan, o da Abdurrahman b. Ebî Bekir'den bu (önceki) hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Müsennâ hadisinde, Salim'den; "Bana keffaret ulaşmadı" dediğini ilâve etmiştir.[109]

Açıklama

İzah önceki hadiste geçmiştir. Sâlim'in, "Bana keffaret ulaşmadı" sözünden maksat; Hz. Ebû Bekir'in yeminim bozmaktan dolayı keffaret verip vermediği konusunda bir bilginin ulaşmayışıdır.[110]

12. Akrabayı Ziyareti (Sıla-i Rahim) Kesmek Üzere Edilen Yemin

3272... Saîd b. Müseyyeb'den rivayet edildiğine göre; Ensar'dan iki kardeş arasında (ortak) bir miras vardı. Birisi, diğerinden (mirası) taksim etmeyi istedi. Bunun üzerine kardeşi;

Eğer bir daha taksimi istersen bütün malım Kabe'ye (adak) olsun, dedi. O zaman Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:
Kabe'nin senin malına ihtiyacı yok. Yemininin keffaretini ver ve kardeşinle konuş. Ben Rasûlullah (s.a)'i: "Rabbine isyanda, sıla-ı rahmi kesmekte ve sahibi olmadığın şeyde; sana yemin (yeminin gereğine sadakat) de yoktur, nezir de" buyururken duydum.[111]

Açıklama

Münzirî bu nadisle ÜgHi olarak; "Saîd b. Müseyyeb'in bu hadisi, Ömer b. el-Hattâb'dan işittiği doğru değildir. Onun için hadis, munkatı'dir" demektedir.
Şevkânî de; hadisin salih bir hadis olduğunu söyledikten sonra munkatı' olduğunu kaydeder. Şevkânî hadisin sıhhatine işaret için Mâlik ve Beyhakî'-nin de Hz. Âişe'den aynı manaya gelen bir hadis rivayet ettiklerini ve İbn Sikkîn'in mezkur hadisi sahih kabul ettiğini söyler. İşaret edilen Hz. Âişe (r.anha)'nin hadisi şöyledir:
"Aişe (r.anha)'ya akrabasıyla konuştuğunda, malını Kabe'ye nezreden kişinin durumu soruldu. O da; yemininin keffaretini verir, dedi."
Hadisin metninde, şeklinde bir terkib mevcuttur. Bu terkibin tam sözlük karşılığı; "Kabe'nin kapısı" demekdir. Fakat, malını, Kabe'ye adayan kişinin maksadı Kabe'nin kapısı değil, bizatihi kendisidir. Onun için terceme, murad edilen manaya uygun olarak yapılmıştır.
Bu hadiste; nezir (adak) için konulmuş olan sözler, yemin yerinde kullanılmıştır. Çünkü yemin kişinin nefsini bir şeyden men etmeye veya bir şeyi yapmaya teşvik maksadıyla söylediği, bilinen sözlerdir. Burada da, mirası taksim etmek istemeyen kardeş, niyetindeki kararlılığını isbat için, "Bir daha taksimi istersen bütün malım Kabe'ye ait olsun" demiştir. Bunu duyan Hz. Ömer (r.a)'in: "Yemininin keffaretini öde." demesi de, yukarıdaki sözün yemin makamında kullanıldığına delildir.
Şerhu's-Sünne'de bu konuda şöyle denilir:
"Falanla konuşursam, Allah için bir köle azad edeceğim, falan eve girersem Allah için oruç tutacağım veya namaz kılacağım gibi, yemin yerine kullanılmış adaklar konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şu gerçek ki bunlar; yemin yerinde kullanılmış adak lafızlarıdır. Çünkü bunu söyleyen kişi, nefsini o işten men etmeyi kasdetmiştir. Bu, kendisini bir şeyi yapmaktan men etmeyi kastederek yemin edene benzer. Sahâbîlerin ve tabiîlerin çoğuna göre; bu şekilde konuşan kişi, dediğini yaparsa kendisine yeminini bozduğunda olduğu gibi keffaret icabeder. Şafiî de bu görüştedir. Bu ve daha başka hadisler de buna delâlet eder. Diğer nezirlere kıyasla, üstlendiği şeyi yerine getirmesi gerekir diyenler de vardır."
Hattâbî; yemin maksadıyla, nezir için kullanılan sözlerin, yemin sayılıp bozulması halinde keffaretin yeterli olduğu konusunda, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın da Şafiî'nin görüşünde olduklarını söyler. Yine Hattâbî; Hz. Âişe, Hasenu'l-Basrî ve Tâvûs'un da bu görüşte olduklarını kaydeder.
Şa'bî, Hakem ve Hammâd; malını sadaka olarak vermeye yemin eden kişiye bir şey gerekmediği görüşündedirler. İmam Mâlik'e göre ise, bu durumda olan kişi malının üçte birini fakirlere dağıtır.
Hanefilere göre; malının tamamını sadaka olarak dağıtmak üzere yemin eden kişinin yemini, zekâta tabi olan mallar için geçerli olur.
Yine Hanefilere göre; "Nezrim olsun ki falan yere gitmeyeyim, falanla konuşmayayım" gibi sözler birer yemin sayılır. Dolayısıyla denilen yere gider veya anılan kişi ile konuşursa bu sözlerin sahibine yemin keffareti gerekir.
Hadisin konu ile ilgisi, sıla-i rahmi (akrabayı ziyareti, onlarla konuşmayı) kesmek üzere yemin eden kişiye yemininde durmasında gerek olmayışıdır. Sıla-i rahmi kesmek, aslında Allah'a isyanın bir çeşididir. Öyleyse hadiste önce Allah'a isyan üzerine edilen yeminlere sadakat gösterilmeyeceği söylendikten sonra, sıla-ı rahmin anılması, zikru'l-hâs ba'de'l-âmm kabilinden bir itnabtır. Has olan, sıla-ı rahmin önemine işaret için getirilmiştir.
Hadis, kişinin, herhangi bir surette Allah'a isyan etmek yani günah olan bir şeyi yapmak üzere yemin eden kişinin yeminini bozup keffaret vermesi gerektiğinde delildir. Bu konu ileride 19. babda, müstakil olarak gelecektir. Burada şu kadarını hatırlatalım ki, cumhura göre; bir günah işlemek üzere yemin eden kişi, sözünde durmaz ve keffaret de ödemez. Ahmed b. Hanbel, Süfyân-ı Sevrî, îshak, bazı Şâfiîler ve Hanefilere göre ise keffaret öder.
Hadisin ihtiva ettiği bir diğer konu da, sahip olmadığı bir şeyi üzerine adakta bulunana da bir şeyin gerekli olmadığıdır. Bu konu da ileride 25. babda gelecektir.[112]

Bazı Hükümler

1. Yemin yerine kullanılan nezre mahsus sözler yemin sayılır. Bozulması halinde yemin keffareti gerekir.
2. Bir günahı işlemek üzere yemin eden kişi, yemini bozar (günah olmaz) ve keffaret öder.
3. Sıla-ı rahmi kesmek Allah'a isyandır.
4. Bir kimsenin, sahibi olmadığı bir şey üzerine adak adaması muteber değildir.[113]

3273... Amr b. Şu'ayb; babası vasıtasıyla dedesinden, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Nezir (adak) ancak kendisi ile Allah'ın rızası istenilen şeyde olur. Sıla-i rahmi kesmek konusunda da yemin yoktur, (yemine sadakat gösterilmez)."[114]

Açıklama

Hadisin' Anmed b- Hanbel'in Müsned'indeki bir rivayeti biraz daha uzuncadır. Mezkur rivayet şu şekildedir:
Rasûlullah (s.a), halka hitabederken, güneşin altında ayakta duran bir adamı görüp:
"Bu halin ne?" diye sordu. Adam:
Sen konuşmanı bitirinceye kadar, güneşte kalmayı adadım ya Rasü-lallah! dedi. Rasûlullah (s.a):
"Bu adak değildir. Adak, ancak kendisi ile Allah'ın rızası istenilen şeydir." buyurdu.[115]
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bu rivayetle, Ebû Davud'un rivayeti aynı olsa gerek. Ancak Ebû Davud'un rivayetinde hadisin vüruduna sebep olan hâdiseye temas edilmemiştir.
Hadis-i şerif, iki önemli hükme delâlet etmektedir:
1- Bunlardan birincisi; ancak, Allah'a ibadet kasdiyla yapılan namaz, oruç, hac, sadaka, itikâf gibi amellerle nezrin edilebileceğidir. Yani bir kimse bir adakta bulunmak isterse, ibadet cinsinden olan bir ameli adamahdır. Biz, "Yeminler ve Nezirler Kitabı"nın başında, yeminler ve nezirler hakkında genel bilgi verirken, nezrin ancak farz ve vacib olan ibadetlerden birisinin cinsinden olabileceğine işaret etmiştik. Ancak nezir bir kimsenin bir ibadeti kendisine gerekli kılması olduğu için, zaten farz olan beş vakit namaz veya zaten vacib olan vitir namazı ve zenginler için fıtır sadakası, kurban bayramında kesilen kurban adak olamaz. Çünkü müslüman bunları adama-sa bile yapmak zorundadır.
Şevkânî; masiyet kabilinden olan şeylerle nezrin caiz olmadığını bildiren hadislerin muhalif mefhumunun, mubah olan (elbise giymek, yemek yemek gibi) amellerde nezrin caiz olduğuna; üzerinde durduğumuz bu hadisle, Ebû İsrail hadisi diye meşhur olan hadisin62 ise, mubah işlerde nezrin caiz olmadığına delil olduklarını söyler.
Şevkâm'nin nakline göre; Beyhakî bu farklı istidlallere şöyle bir orta yol gösterir:
Mubah işlerdeki nezir; geceleyin kalkıp namaz kılabilmek maksadıyla gündüz uyumayı adamak olabilir. Bu durumda adak, mendub bir konuda olmuş olur. Gündüz oruca dayanabilmek için gece sahuru adamak da bu kabildendir. Hz. Peygamber (s.a)'in gelmesinden dolayı sevinç göstermek de sevaba vesiledir.
Beyhakî'nin bu izahı, nezrin caiz olduğu mubahtan maksadın, bir sevabın işlenmesine sebep olan mubah fiiller olduğu anlaşılıyor. Ayrıca, masiyet olan işlerde nezrin olmadığını bildiren hadislerde, mubah işlerde adağın caiz olduğunu gösteren açık bir ifade yoktur. Bu sonuca, mefhumu muhalefetten varılıyor. Yani, madem ki günah olan konularda adak caiz değildir, o halde günah olmayan işlerde caizdir sonucuna varılıyor. Muhalif mefhumun bu çeşidi Hanefî âlimlerine göre delil kabul edilmez.
İbn Kudâme, İmam Mâlik ve Şafîî'ye göre de haddizatında ibadet olmayan konularda nezrin sahih olmadığım söyler.
Sahih hadis kitaplarında; yürüyerek hacca gitmeyi adayan kişilere Hz. Peygamber'in, Allah'ın onların yürümesine ya da nefislerine eziyet etmelerine muhtaç olmadığını söyleyerek hayvanlarına binmelerini emrettiğine dair birkaç tane hadis vardır. Bu hadisler ileride gelecektir.
Hanbelîlere göre; elbise giymek, hayvana binmek gibi mubah bir işi adayan kişi, isterse sözünde durur, isterse dediğini yapmaz, yemin keffareti verir. İleride 3312 numarada gelecek olan şu manadaki hadis, bu görüş için delil kabul edilmektedir:
Bir kadın, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ya Rasûlallah, ben senin huzurunda def çalmayı adadım, demiş.
Efendimiz de:
"Adağını yerine getir" karşılığını vermiştir.
İbnu'l-Kattân, Ebû Hatim ve Ukaylî; bu hadisin zayıf olduğunu söylerler.
Hadisin sahih olması halinde yukarıya aktardığımız Beyhakî'nin görüşleri ile hadislerin arası te'vil edilir. İşaret edilen olay, müslümanların kâfirlere karşı elde ettikleri bir zafer sonrası vuku bulmuştur. Müslümanların bu sevinç gösterileri, kâfir ve münafıkları üzdüğü için Hz. Peygamber (s.a) kadının def çalmasına izin vermiştir. Sanki bu sevap kabilinden bir şeydir.
2- Üzerinde durduğumuz hadisin ihtiva ettiği ikinci hüküm ise, sıla-i rahmi kesmek üzere edilen yemine itaat edilmemesi ile ilgilidir. Bu konu bir önceki hadisin şerhinde işlenmiştir.[116]

3274... Amr b. Şu'ayb, babası kanalıyla dedesinden Hz.Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kişinin mâlik olmadığı şeyde, Allah'a isyan konusunda ve sıla-i rahmi kesmekte; yemin de nezir de yoktur (bunlara sadakat gösterilmez). Bir kimse, bir şey üzerine yemin eder de, başkasını ondan daha hayırlı görürse, yeminini (yemin ettiği şeyi) bırakıp o hayırlı olanı yapsın. Şüphesiz onu terketmesi, yeminine keffarettir."[117]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Pek azı müstesna, Hz. Peygamber (s.a)'den gelen tüm (sahih) hadislerde, "Yemininden dolayı keffaret ödesin" şeklindedir.
Yine Ebû Dâvûd der ki:
Ahmed'e, "Yahya b. Saîd, Yahya b. Ubeydullah'tan hadis rivayet etti mi?" dedim. "Buna ehil olduğu halde, rivayeti terketti. Yahya b. Ubeydullah'ın hadisleri münkerdir, babası da tanınmaz. " dedi.[118]

Açıklama

Münzirî, Ebû Bekir el-Beyhakî'nin; "Amr'ın bu hadisi sabit değildir. Ebû Hureyre'nin, daha hayırlı olanı yapsın, bu kef-farettir, şeklindeki hadisi de sabit değildir" dediğini söyler.
İbn Hacer el-Askalânî de; "Bu hadisin ravileri fena değil ama Amr'a kadar isnad edilmesi konusunda ihtilâf edilmiştir" der.
Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı ta'lik da bu hadisin ve bu manayı ifade eden, yani bir şeye yemin edip de daha hayırlısını gören kişinin yeminini bozup hayırlı olanı yapmasının yeminine keffaret olduğuna işaret edilen hadislerin zayıf olduğuna delâlet eder.

Âlimlerin bu hadiste dikkatlerini çeken bölüm, yukarıda işaret edilen son bölümdür. Diğer bölümlerin ifade ettiği manayı takviye eden başka hadisler de vardır.
Bu hadisin ihtiva ettiği hükümleri şu şekilde sıralamak mümkündür:
1- Bir kimse, sahibi olmadığı bir şey üzerine adakta bulunamaz. Meselâ, kendisine ait olmayan bir malı göstererek; "Şu malı Allah yolunda ta-sadduk edeceğim..." diyen kişinin bu sözü adak değildir.
Şevkânî; Buharı ve Müslim'de bulunan, "Kişiye sahip olmadığı şeyde nezir yoktur" manasına gelen hadisi şerhederken, hiçbir ihtilâfa temas etmeden, "Bu hadis, sahibi olmadığı bir şeyi adayan kişinin adağının geçerli olmadığına delildir" der.
Buharî; kişinin sahibi olmadığı bir şeyi nezretmesi konusunu günah olan bir şeyi nezretme ile yan yana, "Sahibi olmadığı şeyde ve masiyet konusunda nezir babı" şeklinde yazmıştır. İbnu'l-Münîr, kişinin sahibi olmadığı bir şeyi adamasının başkasının mülkünde tasarruf olduğu için masiyet olduğunu, bu yüzden Buharî'nin anılan babı bu şekilde isimlendirdiğini söyler. İbn Hacer de İbnü'l-Münîr'in bu izahını beğenmiştir.
Başkasına ait mal ile ilgili bir adakta bulunmak, günah olan bir şeyi adamak içerisinde mütalaa edilirse; bu adağı yerine getirmeyen kişiye keffaretin gerekli olup olmadığı hususuna, masiyeti adayana keffaretin gerekli olup ol-madığındaki ihtilâfı uygulamamız gerekir. Hatırlatalım ki; cumhura göre Allah'a isyanı konu alan bir nezir yerine getirilmez ve bundan dolayı keffaret gerekmez. Ahmed b. Hanbel, Süfyân-ı Sevrî, İshak, bîr kısım Şâfiîler ve Hanefîlere göre ise keffaret gerekir.
Ancak, Hanefîlere göre; kişinin sahibi olmadığı bir şeyi adaması halinde ona keffaretin gerekli olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir.
Kişinin sahibi olmadığı bir malı adamasından maksat, aynıyla bir başkasına ait bir maldır. Meselâ, "Falanın koyununu kurban edeceğim" şeklinde bir adaktır. Öyle olmayıp da; hiç koyunu olmayan bir kişinin "Bir koyun kesmek nezrim olsun" şeklindeki adağı, bu konuya girmez. Bu şekilde adağı olan kişi, parasıyla bir koyun alır ve keser.
İnsanın takatinin üstünde bir külfeti gerektiren nezirler de muteber değildir. Meselâ, yüz bin liraya sahip olan kişinin, iki yüz bin lira adaması halinde adağı sadece elinde olan yüz bin lira için geçerlidir.
2- Allah'a isyan etmek üzere edilen yemin ve nezirlere İtibar edilmez. Yeminler bozulur, biraz evvel anlatıldığı şekilde, kimi âlimlere göre keffaret ödenir, kimilerine göre bir şey gerekmez.
3- Sıla-i rahmi kesmek için edilen yeminlere itaat edilmez. Bu konu daha evvel geçti.
4- Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin edip de aksini daha hayırlı gören kişi, yeminini bozar. Yani yemin ettiği şeyi değil, aksini yapar. Meselâ, bir şahıs babasının rızasına muhalif olarak, mubah bir işi yapmak için yemin etse; babasının rızasını kazanmak daha hayırlı olduğu için o işi yapmaz, terkeder. Peki bundan dolayı kendisine yemin keffareti gerekir mi?
Bu hadisin zahirine göre gerekmez. Çünkü hadisin sonunda; kişinin yemin ettiği şeyi terkedip hayırlı olanı yapmasının yeminine keffaret olduğu belirtiliyor. Ancak, daha önce de işaret ettiğimiz gibi; Hz. Peygamber'in birçok sahih hadisi, bunun keffareti gerektirdiğine delâlet ediyor. Bu üzerinde durduğumuz hadis de âlimler tarafından tenkid ediliyor. Onun için bu hadisin diğer sahih hadislere ters düşen son bölümünün ihticaca elerişli olmadığını hatırlatıyoruz.
Yemin edip de aksini daha hayırlı gördüğü için yemininin gereğini yapmayan kişiye keffaret gerekir.[119]

13. Kasden Yalan Yere Yemin Eden Kişinin Durumu

3275... İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre;
İki adam Rasûlullah (s.a)'ın huzurunda birbirleri ile davalaştılar. Hz.Peygamber (s.a) davacıdan (iddiasını isbat edecek) delil istedi, ancak onun delili yoktu. Bunun üzerine davalıya yemin teklif etti. Davalı; "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim" diye yemin etti. Bunun üzerine Hz.Peygamber (s.a):
"Evet, (yalan yere) yemin ettin. Fakat "Lâ ilahe illallah" sözünün ihlâsi sebebiyle bağışlandın" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisten, Hz.Peygamber (s.a) keffareti emretmediği murat edilir.[120]

Açıklama

Bu hadiste, "yemin-i gamûs" diye bilinen, yalan yere yemin söz konusu edilmektedir. Yalan yere yemin etmenin ne derece büyük bir günah olduğu, bu bahsin birinci ve ikinci babındaki hadislerde açıkça görüldü. Onun için burada, yalan yere yemin etmenin ulj/evî mes'u-liyeti üzerinde değil de, bu yeminin dünyalık cezası yani kefaretinin olup olmayışı konusu üzerinde duracağız.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda; bu hadisde, Hz.Peygamber (s.a)'in yalan yere yemin eden şahsa keffareti emretmediğine işaret edildiğini söyler.
Müntekâ'da Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden bu konuda üç hadis nakledilmektedir. Hem üzerinde durduğumuz hadisi daha açıklaması, hem de konuya daha açık bir şekilde delalet etmeleri bakımından bu hadislerin manalarım buraya aktarıyoruz. Daha sonra da, mesele ile ilgili söylenen söz varsa onları vereceğiz:
1- Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet sdilmiştir:
"Beş şeyde keffaret yoktur. Bunlar: Allah'a ortak koşmak, haksız yere adam öldürmek, bir mü'mine iftira etmek, savaştan kaçmak ve haksız yere ^başkasının) malını almak için edilen sabîra yemini."[121]
2- İbn ömer (r.anhüma)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) bir idama:
"Şöyle yaptın mı?" diye sordu. Adam:
Hayır, kendisinden başka ilâh olmayan (Allah)'a yemin ederim ki yapmadım, dedi.

Rasûlullah (s.a):
"Cebrail (a.s): "O şüphesiz yaptı. Ancak, kendisinden başka ilah ol-nayana yemin ederim ki hayır, demesi sebebiyle Allah (c.c) onu bağışladı" ledi, buyurdu.
3- İbn Abbas (r.anhüma) şöyle demiştir:
İki adam Hz.Peygamber (s.a)'in huzurunda muhakeme edildiler. Biri-ine yemin verildi. Adam da davacının hakkının kendisinde olmadığına da-r, kendisinden başka ilâh olmayan Allah adına yemin etti.
Bunun üzerine Cebrail (a.s) Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Bu adam yalancıdır, hasmının hakkı bundadır, dedi. Hz.Peygamber s.a) de, adamın hakkını vermesini emretti ve;"Adamın yemininin keffareti Ulah'tan başka ilâh olmadığını bilmesi veya şehadetidir" (buyurdu).
Görüldüğü gibi bu hadislerden ilkinde, yalan yere edilen yeminin kefaretinin olmadığı açıkça belirtilmekte; ikincisinde de yemin eden şahsın günahının kelime-i tevhidin hatırına affedildiği bildirilerek keffarete hiç temas dilmemektedir.
İbn Abbas'dan rivayet edilen ve Ebû Davud'un rivayetine benzeyen üçün-ü hadis ise öncekilere ters düşmektedir. Çünkü bunda, kelime-i tevhidi bilenin yemine keffaret olduğu ifade edilmektedir. Bu, her ne kadar yeminin ilinen keffaretine benzemese de, burada anılan yalan yere yemin etmenin e bir keffareti olduğuna işaret eder.
Hadisler arasındaki bu tezat şu şekilde halledilmiştir:
Yalan yere edilen yeminin keffaretinin olmadığını ifade eden hüküm âmmdır; geneldir. İbn Abbas hadisinde geçen ve kelime-ı tevhidin bu yemine keffaret oluşu.ise Özeldir, sadece o vakaya mahsustur.
Âlimlerin cumhuruna göre; yalan yere edilen gamûs yemininden dolayı keffaret yoktur. Bu, yeminin Önemsizliğinden dolayı değil, keffaretle telâfi edilmeyecek kadar büyük bir günah oluşundan dolayıdır. Dolayısıyla yalan yere yemin eden kişi, tevbe istiğfar eder; Allah dilerse afeder, dilerse affetmez. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in görüşleri cumhurun görüşü istikametindedir.
İmam Şafîî ve bir grup âlime göre ise; yemin-i gamûstan dolayı da keffaret icabeder.
Hadiste Hz'.Peygamber (s.a)'in; yemin eden adamın yalan yere yemin ettiğine işaret ettiği bildiriliyor. Hz.Peygamber (s.a)'in bu bilgisi, Müntekâ'dan naklettiğimiz İbn Abbas hadisinden anlıyoruz ki, vahye dayanıyor. Durumu Efendimize Cebrail (a.s) bildirmiştir.[122]

Bazı Hükümler

1. Hâkim önündeki davalarda, beyyine getirmek davacının vazifesidir. Davacı beyyine getiremezse davalıdan, hâdisenin hasmının iddia ettiği gibi olmadığına dair yemin etmesi istenir.
2. Yalan yere edilen yeminler (yemin-i ğamûs) için keffaret gerekmez. Tevbe istiğfar edilmesi icabeder.[123]

14. Kişi Yeminini Bozmadan Önce Keffaret Ödeyebilir[124]

3276... Ebû Büreyde, babasından (Ebu Musa el-Eş'arî); Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Vallahi şüphesiz ben, inşaallah bir şey üzerine yemin edip de, o şeyden başkasını daha hayırlı zannedersem; mutlaka yeminimden dolayı keffaret öder ve o hayırlı olanı yaparım."
Yahut da Hz. Peygamber (s.a),t "Mutlaka daha hayırlı olanı yapar, yeminime de keffaret öderim" buyurdu.[125]

Açıklama

Hz.Peygamber (s.a)'in sözündeki "inşaallah" sözcüğü yeminin Allah'ın dilemesine bağlanması değildir, teberrüken söylenmiştir. Bu ve bundan sonra gelecek olan hadisler iki hükmü ihtiva etmektedirler:
a) Bir şeye yemin eden kişi, yemin ettiği şeyden başkasını daha hayırlı zanneder veya bilirse yeminini bozar.
b) Yemin edip de yeminini bozan (yemininden dönen) kişi daha yemini bozmadan önce keffaretini ödeyebilir. Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Birinci madde izah edildikten sonra bu konuya tekrar dönülecektir.
Şimdi tekrar bu şıkları ele alalım:
a) Her hangi bir konuda yemin eden kişinin sözünde durup yemine devam etmesi mi, yoksa yemini bozup keffaret ödemesi mi daha iyidir? Bu mesell yemine konu olan şeye göre değişir:
1- Farz veya vacip bir şeyi yapmak ya da bir haramı yapmamak için edilen yemin, tâattır. Dolayısıyla yemine sadakat gerekir. Yeminin bozulması günahtır. Ramazan orucunu tutmak veya içki içmemek için edilen yemin bu kabildendir.
2- Yukarıdaki maddenin aksi; yani, farz veya vacib bir ibadeti yapmamak ya da haram bir şeyi yapmak için edilen yemin. Bu şekildeki bir yemin bozulur, yani sözde durulmaz, keffaret ödenir. Çünkü yemine sadakatin icabı ya bir borcu terketmek ya da bir haramı işlemektir.
3- Müstehap olan bir işi yapmak için edilen yemin bir tâattır. Bu yemine devam yani sözünde durmak müstehap, yemini bozmak ise mekruhtur.
4- Müstehap bir ameli (meselâ bir hastayı ziyareti) yapmamak için edilen yemini bozup keffaretini ödemek müstehap, yemine sadakat ile mekruhtur. Üzerinde durduğumuz hadis bu şıkla ilgili olsa gerektir.
5- Mubah bir işi yapmak ya da yapmamak; meselâ, bir elbiseyi giymemek için yemin edilirse, yemin sahibi yeminine sadakat gösterip göstermemekte muhayyer olmakla beraber sözde durup yemine sadakat göstermek daha evlâdır.

b) Yemin edip de yeminini bozmayı daha hayırlı gören kişi; keffareti, yemini bozmadan mı yoksa bozduktan sonra mı öder? Keffaretin üç hali vardır:
1- Yemin etmeden önce keffaret ödemek. Bu, hiçbir âlim tarafından caiz görülmemiştir. Yani önce yemin keffareti ödemek, sonra yemin edip daha sonra da yemini bozmak meşru değildir.
2- Yemin edip bozduktan sonra keffareti ödemek. Bu da bütün âlimlerin ittifakı ile caizdir. Yani kişi bir şey için yemin eder, yemininin gereğini yerine getirmemeyi uygun bulur ve yeminini bozar daha sonra da keffaretini öderse, bu keffaret ihtilafsız geçerlidir.
3- Yemin edip yemini bozmadan önce keffareti ödeyip daha sonra yemini bozmak. İşte bu konu ihtilaflıdır. Âlimler bu konuda üç ayrı görüşe sahiptirler:
a) Yemini bozmadan önce, ne şekilde olursa olsun (köle azadı, fakir doyurma, oruç tutma) keffaret ödemek caizdir. Bu keffareti bilâhare tahakkuk edecek olan hms (yemine riayet etmemek) için yeterlidir. İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre; Rabîa, Evzaî, Mâlik, Leys ve Hanefîlerin dışındaki şehirler uleması bu görüştedir. Bunlar, üzerinde durduğumuz babdaki hadislere dayanırlar. Çünkü Hz.Peygamber bu hadislerin çoğunda önce keffareti bilâhare hınsı (yemini bozma) anmiştır. Hatta, bazılarında, "Keffareti öde sonra yemini boz" ifadesini kullanmıştır.
Kadı Iyaz bu görüşün ondört tane sahâbîden nakledildiğini söyler. Hat-tâbî de; İbn Ömer, İbn Abbas, Âişe (r.anhüm), Hasen el-Basrî, İbn Şîrîn, Mâlik, Evzaî, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın bu görüşte olduklarını; ancak Şafîî'nin keffaretin oruçla ödenmesi halini istisna ettiğini kaydeder.
b) Keffaret malî bir yolla, yani köle azad etmek, fakir doyurmak veya fakir giydirmek şeklinde ödenecekse, yemini bozmadan önce keffaret ödenebilir. Ama, oruç tutmak suretiyle ödenecek e, yemin bozulmadan keffaret ödenmez.
Bu görüş Şâfîîlere aittir. Hattâbî'nin ifadesine göre Şâfîîler, keffareti mal ve oruçla ödeme arasındaki bu ayrımı şöyle izah ederler: Keffarette oruca, yemek yedirmenin mümkün olmaması halinde gidilir. Bu su bulunmadığı takdirde teyemmümün caiz oluşuna benzer. O halde keffaret olarak orucun kâfi olması için fakir doyurma imkânının mevcut olmaması gerekir. Bu da ancak yeminin bozulmasından sonra sabit olur. Keffareti fakir doyurma ile ödemek, vakti gelmeden önce zekât vermeye; oruç ile ödemek ise Ramazan gelmeden Ramazân orucu tutmaya benzer. Bunlardan birincisi caiz, ikinicisi değildir.
c) Yemin bozulmadan Önce keffaret ödenemez. Ödenirse bu yeterli değildir. Yemin bozulduktan sonra tekrarlanması gerekir. Bu görüş Hanefîlere aittir. İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre; İmam Mâlik'den bir rivayet ile Mâlikîlerden Eşheb ve Dâvûd-u Zâhirî'nin görüşü de bu istikamettedir.
Hanefîlerden Tahavî bu görüşe, "Bu, yemin ettiğiniz zaman yeminlerinizin keffaretidir"[126] mealindeki âyeti delil gösterir. Âyetteki, "Yemin ettiğiniz zaman" ifadesinden maksadın, "yemin edip de yemininizi bozduğunuz zaman" olduğunu söyler. Karşı görüşte olanlar ise âyetteki "yemin ettiğiniz zaman" ifadesinin; "yemin edip de yemini bozmayı dilediğiniz zaman" takdirinde olduğunu söylerler.
Askalânî; takdirin bundan daha genel olduğunu ve âyetin izahında öne sürülen görüşlerden birisinin ötekinden daha üstün olmadığını söyler.
Hanefîlerin, görüşlerini destekledikleri diğer delilleri de şunlardır:
1. Keffaret, günah olan bir işin telafisi için meşru kılınmıştır. Yemin konusunda günah olan bizatihi yemin değil, yemini bozmaktır. Çünkü yemin etmek meşrudur. Bu konuda hiçbir tereddüd ve ihtilâf yoktur. Zaten Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde birçok yemin mevcuttur. O halde yemin meşrudur, mübahdır. Öyleyse, yemin bozulmadan keffaret olmaz,
2. Bozulan yeminin keffareti farzdır. Yemin bozulmadan öncie ödenen keffaret ise nafiledir. Nafilenin ise farzın yerini tutması mümkün değildir.
3. Hadislerin bazılarında, önce keffaretin sonra hinsin (yemini bozmanın) anılması da delil olamaz. Çünkü Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi bazı rivayetlerde durum tam tersinedir; yani keffaret, yemini bozmadan sonra zikredilmiştir.
Bedâiu's-Sanâi'de her iki görüşün delilleri ve münakaşası ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bedâi' bir Hanefi fıkıh kitabı olduğu için tabiatıyla Hanefîlerin görüşü ve delilleri üstün gösterilmektedir.
Kadı Iyaz; keffaretin ancak yeminin bozulması ile vacip olduğunda ve yeminin bozulmasından sonra keffaret, ödemenin cevazında âlimlerin müttefik olduklarını söyler. Kadı lyaz'ın bildirdiğine göre; İmam Mâlik, Şafîî, Evzaî ve Sevrî'nin mezheplerinde de keffaretin, yeminin bozulmasından sonra ödenmesi müstehaptır.[127]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse bir konuda yemin eder de başkasını daha hayırlı görürse yeminini bozup keffaret öder. Mesela, babası ile konuşmamak için yemin eden kişinin babası ile konuşup yeminine keffaret ödemesi (Aliyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre) menduptur.
2. Yeminini bozacak olan kişi, önce keffaret Ödeyip sonra yeminini bozabilir. Bu konu ihtilaflıdır. Hanefîler aksi görüştedir. İhtilâf, şerhte ayrıntılı olarak ele alınmıştır.
3. Yemin ederken istisna kasdı olmadan, "inşaallah" demek caizdir.[128]

3277... Abdurrahman b. Semüre'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah(s.a) bana:
"Ya Abdurrahman b. Semüre! Bir şey üzerine yemin edip de başkasını o şeyden daha hayırlı gördüğünde o hayırlı olanı yap ve yeminine keffaret öde" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ahmed'in, yemini bozmadan önce keffaret ödemeye ruhsat verdiğini duydum.[129]

Açıklama

Buharî'nin bir rivayeti ve Tirmizî'nin rivayeti burada olduğu gibidir. Yani önce yemin edilen şeye muhalif olarak daha hayırlı olanı yapmak, sonra da keffaret zikredilmiştir. Buharî'nin bir rivayeti ile Müslim'in rivayetinde ise keffaret, yemini bozmadan önce anılmıştır.
Buharî'nin Keffaretu'l-Eymân kitabındaki rivayetinde hadisin baş tarafında emanet konusu da ele alınmıştır. Anılan rivayet şu şekildedir:
"Liderliği isteme. Eğer o sana istenmeden verilirse, o konuda yardım görürsün. Ama istediğin için verilirse, kendi başına bırakılırsın (Allah yardım etmez).Bir şeye yemin edip de başkasını daha hayırlı görürsen, o hayırlı olanı yap ve yemininden dolayı kefaret öde."
Bu hadis, herhangi bir konuda yemin edip de yemin ettiği şeyin aksini yapmanın daha efdal olduğuna delildir. Şüphesiz bu durumda kendisine yemin keffareti gerekir.
Konu, bir önceki hadiste ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.[130]

3278... Katâde, Hasen'den o da Abdurrahman b. Semüre'den (önceki) hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.
Katâde,-(bu rivayette, öncekinden farklı olarak Rasûluîlah s.a'in); "Yemininden dolayı keffaret öde, sonra o hayırlı olanı yap" (buyurduğunu) söyledi.Ebü Dâvûd dedi ki:
Ebû Muse'l-Eş'arî, Adiyy b. Hâtem veEbû Hureyre'nin hadisleri bu hadisin manasındadır. Bunlardan her birinden (yapılan) bazı rivayet (ler)de; yemini bozmak keffaretten önce, bazılarında ise keffaret yemini bozmaktan öncedir.[131]

Açıklama

Bu rivayet, öncekinin farklı bir naklidir. O rivayeti, Hasen'den aktaranlar, Yunus ve Mansur'dur. Bunu Hasen'den rivayet eden ise Katâde'dir.
Ancak bu rivayetin tekrarına esas sebep senetteki farkhlıkdan ziyade, metindeki farklılık olsa gerek. Çünkü, önceki hadiste, Hz. Peygamber (s.a) Abdurrahman b. Semüre'ye; önce daha hayırlı olanı yapmasını (yemini bozmasını) peşinden keffareti zikretmiştir. Bu rivayette ise, önce yemin keffaretini ve daha sonra hayırlı olanı yapmasını emretmiştir.
Ebû Dâvûd da hadisin sonundaki ta'Iikinda, bu konuda Ebû Mûse'l-Eş'arî, Adiyy b. Hâtem ve Ebû Hureyre'den hadis rivayet edildiğini, bu rivayetlerin bir kısmında önce keffaretin sonra yemini bozmanın bir kısmında da aksinin zikredildiğini söyler.
Ebû Davud'un işaret ettiği bu rivayetlerden, Ebû Musa'ya ait olanı; Buharî, Müslim ve Ebû Dâvûd'da; Adiyy b. Hâtem ve Ebû Hureyre'ye ait olanları da Sahih-i Müslim'dedir.[132]

15. Keffarette Kaç Sa' Verilir?

3279... İbn Harmele dedi ki:
Ümmü Habib bize bir sa' hibe etti ve Safiyye (r.anha)'nin kardeşinin oğlu vasıtasıyla Safiyye (r.anha)'dan, onun Rasûluîlah (s.a)'m sa'ı olduğunu haber verdi.Enes (r.a) der ki:
"O sa'ı ölçtüm[133] , Hişâm'ın[134] müddü ile iki buçuk müd buldum."[135]

Açıklama

Hadis;yemin keffaretinde fakirlere verilecek olan sadakanın mikdarını konu alan bir başlık altında yer almıştır. Ancak, hadisin zahiri bu konu ile hiç de ilgili görülmemektedir. Çünkü burada; yemin keffaretinden değil, hibe edilen bir sa'ın Hz.Peygamber'in sa'ı olup, bu sa'ın da Hişâm'ın ölçüsü ile iki buçuk müd mikdarında olduğu bildirilmektedir.
Sa' ve müd ölçüleri ile ilgili malumat Kitabu't-Tahâre'nin "Abdestte yeterli olan su" babında (bab:44) ve Kitabu'z-Zekât'ta geçmiştir. Onun için biz burada önce yemini bozmadan dolayı gerekli olan keffaret, sonra da bu keffaretin edası ile ilgili görüşleri verelim. Bu bilgiyi verirken eski metinlerdeki ölçü birimlerini (müd, sa') esas alacağız. Bu birimlerin bugünkü karşılıkları için, işaret edilen yerlere bakılabilir.-
Yemini bozmanın keffaretini eda biçimi Kur'an-ı Kerim âyetiyle tesbit edilmiştir. Mâide sûresinin 89. âyetinde şöyle buyurulur: "...Yeminin kef-fareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutunuz. Şük-redesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor." Âyet; yemin keffareti ödeyecek kişiyi önce üç şey arasında; köle azad etmek, on fakir giydirmek veya doyurmakta muhayyer bırakmış; bunlardan birisine güç yetirilmemesi halinde üç gün oruç tutmasını öngörmüştür. Âlimlerin çoğunluğu âyeti zahiri üzerine almış ve bu şekilde görüş beyan etmiştir. Ancak bu sayılan şeylerin ayrıntılarında ihtilâfa düşmüşlerdir.
Keffaret, fakir doyurma şeklinde ödenecekse, her bir fakire verilecek veya yedirilecek mikdar nedir?
İmam Mâlik, İmam Şafîî ve Medinelilere göre her fakire, Hz. Peygam-ber'in ölçeği ile bir müd buğday verilir. Ancak Mâlik, bir istisnada bulunmuş ve bunun Medinelilere ait olduğunu, başka memleketlerde ahalinin kendi nafakalarından orta bir mikdarı vereceklerini bildirmiştir.
Hanbelîlere göre; her fakire buğday ve undan bir müd, ekmekten iki rıtıl, arpa ve hurmadan iki müd'tür.
İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre; her fakire buğdaydan yarım sa', arpa ve hurmadan bir sa' verir.[136] Keffaret ödeyen kişi,

bunları vermeyip de, on fakiri akşamlı sabahlı doyursa bu da yeterlidir. Ayrıca bu maddelerin para olarak karşılığını da verebilir.
Âlimlerin ihtilâfına sebep; geçen âyetteki "...ailenize yedirdiğinizin ortalamasından..." ifadesini yorumlama farklılığıdır. Şafîî ve Mâlikîler bu ifadeyi, bir defa yemek; Hanefîler de, bir gün yemek şeklinde anlamışlardır.
Ebû Davud'un bu bölümünde, keffaretin fakir giydirme ya da oruç ile ödenmesi konusunda bir bab yer almamıştır. Onun için biz bu konulara da burada kısaca temas edelim:
Fakirlere giydirilecek elbisenin mikdarı mezhepler arasında ihtilaflıdır:
Mâlikîlerle Hanbelîlere göre; namazda setrü'l-avrete yeterli olan elbisedir. Yani giyildiğinde, namazın caiz olduğu elbisedir.
İmam Muhammed veİmam Şafîî'ye göre; elbise denilebilen herşey keffareti ödemede kâfidir. Meselâ gömlek, pantolon hatta başa sarılan sarık birer elbisedirler. İmam A'zam ve Ebû Yusuf'a göre sadece pantolon veya sarık, keffaretin ödenmesinde kâfi değildir. Hanefî mezhebinde, sonraki görüş uygulanmaktadır. Vücudun tamamını veya ekserisini örten bir elbisenin verilmesi şart koşulmuştur. İbn Rüşd'ün Bidâyetu'l-Müctehid adındaki eserinde, Ebû Hanîfe'nin İmam Şafîî ile aynv görüşte olduğu; İmam Ebû Yusuf'un görüşünün ise farklı olduğu söylenir.
Keffaret verilirken on ayrı fakirin olmasının şart olup olmadığı konusu da ihtilaflıdır:
İmam Şafîî veİmam Mâlik'e göre mutlaka on ayrı fakire yedirilmeli veya giydirilmelidir. Hanefî veHanbelîlere göre; on ayrı fakirin bulunması şart değildir. Bir tek fakire on ayrı gün sabahlı akşamlı yemek yedirilse, veya her gün bir fitre ya da her gün birer elbise verilse caizdir. Fakat bir fakire bir günde on fitre verilse veya on elbise verilse bu, bir fitre yerine geçer. Dokuz fakirin daha doyurulması veya giydirilmesi, ya da aynı fakire dokuz gün daha fitre verilmesi gerekir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi, yemin keffareti ödeyecek kişinin köle azad etme, fakir doyurma veya fakir giydirme imkânı yoksa üç gün oruç tutar. Bu üç günün peşpeşe olmasının şart olup olmadığında farklı görüşler vardır. İmam Mâlik ve Şafîî'ye göre orucun peşpeşe olması (tetâbu) şart değildir; Hanefî ve Hanbelîlere göre şarttır. İbn Kudâme'nin belirttiğine göre, İbrahim en-Nehaî, Sevrî, İshak, Ebû Ubeyde ve Ebû Sevr de bu görüştedir. Aynı görüş; Hz. Ali, Atâ, Mücâhid ve İkrime'den de rivayet edilmiştir.
Bu görüş ayrılığına sebep, İbn Rüşd'ün bildirdiğine göre şudur:
1- Mushafta bulunmayan kıraatle amel caiz midir? Caiz diyenler, orucun peşpeşe olmasını şart koşarlar. Çünkü İbn Mes'ûd yukarıda geçen âyeti, "Peşpeşe, fasılasız üç gün oruç" şeklinde okumuştur. Halbuki mushafta peşpeşe, fasılasız" kaydı mevcut değildir.
İbn Kudâme; "Bu ilâve Kur'ândan ise, onunla amel şarttır. Kur'ân'-dan değilse Hz. Peygamber'den bir rivayettir. Çünkü İbn Mes'ûd'un bunu Hz.Peygamber'den duyması muhtemeldir, o Kur'an'dan zannetmiştir. Her iki takdirde de orucun peşpeşe olması gerekir." der. Merginanî de Hidâye'de îbn Mes'ûd'un bu kıraatinin meşhur haber hükmünde olduğunu söyler.
2- Mutlak olarak orucun emredilmesi, onun peşpeşe olmasını gerektirir mi, gerektirmez mi?
Orucun peşpeşe olmasını şart koşanlardan Hanbelîlere göre; hastalık ve kadının hayzı, tevaliye (peşpeşe olmasına) manî değildir. Hanefîlere göre manidir. Çünkü müddet azdır. Bu özürlerin bulunmadığı zamanda oruç tutulabilir.[137]

3280... Muhammed b. Muhammed b. Hallâd Ebû Ömer şöyle der: Bizde Halid'in mekkûku denilen bir mekkûk vardı. O Harun'un ijlçeği ile iki ölçekti.
Halid'in sa'ı da, Hişâm'ın yani Hişâm b. Abdilmelik'in sa'ı idi.[138]

Açıklama

Bu rivayet Ebû Davud'un nüshalarının çoğunda mevcut değildir. Avnü'l-Ma'bûd sahibi; "Bu rivayet, Sünen'in muh asarında ve Sünen nüshalarının umumunda yoktur. Fakat biz onu bazı sa-ih nüshalarda bulduk. Hafız Mizzî de bu rivayeti, Etraf da Muhammed b. 'fuhammed el-Bâhilî'den bahsederken anmış fakat hiçbir raviye nisbet tmemiştir" der.
Mekkûk: Bir ölçek adıdır. Nihâye'de:"Mekkûk, müd'tür. Sa' olduğu la söylenir. Ama önceki daha uygundur. Çünkü başka bir hadiste bu keli-ıe, müd ile izah edilmiştir" denilir.[139]

3281... Müsedded, Ümeyye b. Halid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Halid el-Kasrî vali olunca sa'ı büyüttü ve bir sa' on altı ntıl oldu. Ebû Dâvûd dedi ki: Muhammed b. Muhammed b. Hallâd'ı zenciler (harpte ve hataen değil) kasden öldürdüler.
Ebû Dâvûd elini şöyle uzattı, avuçlarının içini yere doğru tuttu ve şöyle dedi:
Halid'i rüyamda gördüm "Allah sana nasıl muamele etti? diye sordum. "Cennete koydu"dedi. "Senin (Zencilerin önünde) durman demek sana zarar vermedi" dedim.[140]

Açıklama

Bu rivayet de birçok nüshada mevcut değildir. Halid el-Kasrî'nin sa'ı büyütmesi ile ilgili bu haber bir hüccet değildir. Çünkü büyüklüğü 5 rıtıldır. Ebu Yusuf, sa'ı sekiz ntıl zannediyormuş. Bu konuda İmam Mâlik ile münazara etmiş, İmam Mâlik gidip evinden bir sa' getirmiş; bu Hz. Peygamber'in sa'ı demiş, ölçmüşler tam 5 ntıl gelmiş. Ebu Yusuf da görüşünden dönmüş.[141]

16. (Yemin Keffaretinde) Mü'min Köle Azad Etmek

3282... Muâviye b. Hakem es-Sülemî'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ya Rasûlallah! Benim bir cariyem var, ona bir tokat attım, dedim. Hz. Peygamber (s.a) bunu bana çok gördü, (yakıştırmadı).Ben de:
Onu azad edeyim mi? (Hürriyetine kavuşturayım mı?) diye sordum.
"O cariyeyi bana bîr getir." buyurdu.
Ben de onu Rasûluilah'a getirdim, Efendimiz (kadına):.
"Allah nerede?" diye sordu.
Gökyüzünde. "Ben kimim?"
Sen Allah'ın elçisisin. RasûluIIah (s.a) (bana):
“Onu azad et, şüphesiz o mü'mindir" buyurdu.[142]

Açıklama

Hadisin İmam Mâlik'in Muvatta'ındaki rivayetinde; Muâviye’nın cariyeye tokat vurmasına, onun bir koyunu kaybetmiş olmasının sebep olduğu belirtilmektedir.
Anılan rivayette bu husus şu şekilde ifade edilmiştir:
"RasûluIIah (s.a)'a gelip; ya Rasûlallah, benim koyunlarımı güden bir cariyem var. Yanına gittim, bir koyun kaybolmuş. Sordum; kurt yedi, dedi. Bende kızdım; nihayet ben de insanım ve yüzüne bir tokat vurdum. Benim bir köle azad etme borcum var, onu azad edeyim mi? dedim..."
Görüldüğü gibi, gerek Ebû Davud'un gerekse Muvatta'ın rivayetlerinde mevzubahs edilen köle azad etmenin yemin keffareti ile ilgili olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir. Muvatta'ın rivayetinde ravi sahabenin bir köle azad etme borcu olduğuna işaret edilmekte, fakat bu borcun neden dolayı olduğu belirtilmemektedir. Ancak, işaret edilen hadis Muvatta'da "Vacib olan köle azadlarda caiz olanlar" başlığı altında yer almıştır.
Sahih-i Müslim'de; kölesine tokat atan kişinin keffaret olarak o köleyi azad etmesi gerektiğine dair bir bölüm ve bu konuda bazı hadisler vardır. Gerçi üzerinde durduğumuz hadis, Müslim'in o babında yer almamaktadır. Fakat, bu hadiste işaret edilen azad konusunda onunla alâkalı olması muhtemeldir. Yani, Hz. Peygamber (s.a) Muâviye'ye, cariyesine tokat attığı için onu azad etmesini emretmiş olabilir. Cariyenin azadından önce Hz. Peygam-ber'in onun müslüman olup olmadığını araştırması, keffarette azad edilecek kölenin müslüman olmasının şart' olduğuna işaret kabul edilmiştir.
Alimler; az bir dövmekte, köle azad etmenin vacib değil mendub olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun yapılan hataya keffaret olacağı ümit edilir. Fakat, aşın derecede dövülmesi halinde ne gibi cezalar verileceği.konusunda farklı görüşler Vardır. Mâlikîlerle İmam Leys'e göre, böyle bir köle, sahibi aleyhine azad olur ve sahibi idarece cezalandırılır. Diğer âlimlere göre köle azad olmaz.
Hadis metninde ifade edildiği üzere, Muâviye (r.a) cariyeyi Hz. Peygamber'e (s.a) getirince, Efendimiz, onun mü'min olup olmadığını anlamak maksadıyla, Allah'ın nerede olduğunu sormuş, o da "gökyüzünde" karşılığını vermiştir. Kadının Hz. Peygamber'in peygamberliğini de tasdik etmesinden sonra Efendimiz, cariyenin mü'min olduğuna hükmetmiştir.
Bu ifadelerden; "Allah göktedir" diyen kişinin dinden çıkmayacağı, hatta Allah'ın semada olduğu anlaşılmaktadır.
Ancak cariyenin, "Allah gökyüzündedir" demesinden maksadı, Allah'ın yüceliğini işaret olsa gerektir. Çünkü ehl-i sünnet itikadına göre, Allah yer ve zamandan münezzehtir. Kur'ân-ı Kerîm'deki, Allah'ın arş üzerine istiva ettiğini bildiren âyetleri, selef uleması hiç te'vil etmez, olduğu gibi kabul eder. Bundan muradın ne olduğunu ancak Allah Teâlâ'nın bildiğini söyler. İşte ehl-i sünnette muteber ve meşhur olan görüş budur.
Allah'ın arş üzerine istivası konusu, ilgili âyetlerin tefsirlerinde uzun uzadıya anlatılır.[143] Biz bu konuyu merak edenlere, işaret ettiğimiz yere bakmalarını tavsiye edip, hadisten elde edilen hüküm konusuna dönelim.
Yukarıda işaret edildiği gibi hadisin zahiri, yemin keffaretinden dolayı azad edilecek kölenin vasfına doğrudan delâlet etmemektedir. Ebû Dâvûd'-un bu hadisi, yemin keffareti babında vermesi, keffaretlerin tümünde azad edilecek kölenin aynı vasıfta olması gerektiğine işaret için olmalıdır. Yani madem ki, müslüman bir köleye tokat atmaktan dolayı azad edilecek kölenin müslüman olması gerekiyor, yemin keffareti olarak azad edilecek köle de müslüman olmalıdır, demek istiyor. Bu konu mezhepler arasında ihtilâlidir.
Şafîî, Mâliki ve Hanbelîlere göre, bütün keffaretlerde azad edilecek kölenin mü'min olması şarttır. Dolayısıyla, kâfir olan kölenin azad edilmesi keffareti ödemede yeterli değildir. Bu görüş sahipleri azad edilecek olan mü'min kölenin namaz kılıp oruç tutar olmasını da şart koşarlar. Fakat namaz kılıp oruç tutmadan maksadın, gerçekten bu ibadetleri işlemek mi yoksa bu ibadetlerle mükellef olmak mı olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Genelde, müslüman olan bir çocuk köleyi azadın keffaret için yeterli olduğu kabul edilir. Hanefîlere göre; yemin keffareti için azad edilecek kölenin müslüman olması şart değildir. Ahmed b. HanbePden de, zimmî kölenin azad edilmesinin yeterli olduğuna dair bir rivayet mevcuttur.
Mezhepler arasındaki bu görüş ayrılığına sebep, hâtaen adam öldürmenin keffareti ile ilgili olan âyeti anlama farklılığıdır. Çünkü o âyette kati keffareti olarak, "bir mü'min kölenin azad edilmesi" öngörülmektedir. Yemin keffareti ile zıhar keffareti hakkındaki âyetlerde ise, azad edilecek kölenin tnü'min olması gerektiğine dair bir kayıt mevcut değildir.
Yemin keffaretinde azad edilecek kölenin müslüman olmasını şart kokanlar; yemin bahsindeki mutlak (kölenin müslüman olması kaydı olmayan) lyeti, katil bahsindeki mukayyed (kölenin müslüman olması gerektiğini bil-iiren) âyete hamleflerler. Hataen adam öldürmeden dolayı da yemini bozmaktan dolayı da keffaret olarak köle azad etmek gerekir. Yani, "Her iki suçun cezası da aynıdır. Birisinde azad edilecek kölenin müslüman olması ?art olduğuna göre ötekinde de şarttır." derler.
Hanefîler ise, âyetlerden mutlak olanı mukayyed olana hamletmezler. Her bir âyeti ilgili bulunduğu konuya hâs kılarlar ve

katilden dolayı olan ceffarette azad edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşarlarken yemin ceffaretinde bunu şart koşmazlar.[144]

Bazı Hükümler

1. İslâmiyet; müslümanın emri altında bulunanlara, hizmetçilere iyi muamele etmesini emreder.
2. Allah'ı tanıyan ve Hz. Peygamberdin peygamberliğini bilen kişi müslümandır. Ona müslümana yapılan muamele yapılır. Ancak mesele bu kadar basit değildir. Kişinin imanına zarar veren birçok söz ve davranışlar vardır. Konu, ilgili yerlerinden araştırılmalıdır.
3. Keffaret için azad edilecek kölenin kadın ya da erkek oiması arasında ark yoktur. Ancak, müslüman olmasının şart olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlere yukarıda temas edilmiştir.
4. Bir köleyi döven kişi, keffaret olarak onu azad eder. Mesele yukarıla kısaca anlatılmıştır.[145]

3283... Şerîd (b. Süveyd es-Sakafî)'den rivayet edildiğine göre;
Annesi ona kendisi adına bir mü'min köle azad etmesini vasiyet iti. Şerîd, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ya Rasûlallahî Annem bana kendisi adına bir mü'min köle azad etmemi vasiyet etti. Benimse, Nûbiyeli siyah bir cariyem var (onu azad edebilir miyim?), dedi.
(Bundan sonra) ravi, önceki hadisin benzerini zikretti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Halid b. Abdiliah, hadisi mürsel olarak rivayet etti, Şerîd'i anmadı.[146]

Açıklama

Nûbiye, Sudan'da geniş bir yerdir. Bilâl-i Habeşî (r.a) de buralı idi.
Yukarıdaki metinden anlaşıldığına göre; Şerîd annesinin vasiyetini yerine getirmek için mü'min bir köle azad etmek istediğinde, elindeki cariyenin yeterli olup olmadığında tereddüt etmiş ve meseleyi Hz. Peygamber (s.a)'e intikal ettirmiştir. Hz. Peygamber (s.a) cariyeye; "Allah nerede? Ben kimim?" gibi sorular sorarak, cariyenin müslümanhğına hükmetmiştir. Ancak bu bölüm hadiste anılmamış, sadece "yukarıdaki hadisin benzen..." diye işaretle yetinilmiştir.
Nesâî'deki rivayette, bu kısım da metne alınmıştır. Fakat birazcık farklıdır. Oradaki rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) cariyeye; "Rabbin kim?*' diye sormuş cariye, "Allah" karşılığını vermiş, daha sonra "Ben kimim?" demiş, bu sefer de "Sen Allah'ın elçisisin" cevabını almıştır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a): "Onu azad et, o mü-'mindir" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd, bu hadisi Halid b. Abdullah'ın Şerîd'i hiç anmadan mürsel olarak da rivayet ettiğini söyler, Bezlü'I-Mechûd sahibi; "Halid'in bu hadisini ben yanımda olan kitaplarda bulamadım" demektedir.
Bu hadis de keffaretlerde azad edilecek kölenin mü'min olması gerektiğini isbat için bu baba alınmıştır. Fakat hadisin böyle bir delâleti açık ve kesin değildir. Çünkü Şerîd'in, elindeki cariyenin azad için yeterli olup olmadığını araştırması, mutlak olarak azad edilecek kölenin müslüman olması gerektiğinden dolayı değil de annesinin vasiyetine tam uymak için olabilir. Çünkü annesi kendisine, mü'min bir köle azad etmesini vasiyet etmiş, o da meseleyi Hz. Peygamber'e bildirirken aynı ifadeyi kullanmıştır.[147]

Bazı Hükümler

1. Vasiyet edenin (mûsî) vasiyeti uygulanmalıdır. Bu konu oldukça tafsilatlıdır, ilgili bolümde izah edilecektir. Burada şu kadarcığına işaret edelim; vasiyet, kişinin ölüm hastalığında olmamışsa, vârislerinden başkasına edilmişse ve bıraktığı malın üçte birini geçmiyorsa mutlaka uygulanır. Aksi halde vârislerin rızasına bağlıdır.
2. Allah'ı Rab, Muhammed (s.a)'i de peygamber olarak tanıyan kişi müslümandır.[148]

3284... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, bir adam Rasûlullah (s.a)'a siyah bir cariye getirip:
Ya Rasûlallah! Benim mü'min bir köle azad etme borcum var (bu olur mu?), dedi.Rasûlullah (s.a), cariyeye;
"Allah nerede?" dedi.Cariye parmağı ile gökyüzünü gösterdi; Hz. Peygamber bu sefer:
“Ben kimim?" diye sordu. Cariye, Peygamber (s.a)'i ve gökyüzünü işaret etti; yani, "Sen Allah'ın elçisisin" (demek istedi).Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Onu azad et, o mü'mindir" buyurdu.[149]

Açıklama

Bu hadisi Münzirî, Muhtasar'ında rivayet etmemiştir. Mizzî, el-Etrâf ında hadisi almış ve üzerine Ebû Dâvûd rumuzunu koymuştur. Onun için matbu nüshaların bir kısmında bu hadis yer almamıştır.
Şevkânî; "Her ne kadar yemin keffareti ile ilgili âyette, azad edilecek kölenin mü'min olmasına dair bir kayıt yoksa da, hadiste yemin keffareti için azad edilecek kölenin müslüman olması gereğine işaret vardır" der.
Bu babın ilk hadisinde bu konudaki görüşler ve delilleri verilmişti.Buraya, Şeyh Abdulhamid'in ta'likından bir iki cümle aktararak konuya son vereceğiz.

"Bu ve bu babda geçen diğer hadislerde anılana (yemin keffaretinde azad edilecek kölenin müslüman olmasının şart olduğuna) bir delil yoktur. Çünkü ilk hadiste, sahibi cariyeye tokat attığı için; ikincisinde vasiyeti yerine getirmek için; üçüncüsünde de sahibinin bir mü'min köleyi azad etme borcu olduğu için sahipleri cariyeleri azad etmişlerdir."[150]

17. Sustuktan Sonra Yeminde İstisna[151]

3285... İkrime (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a): "Vallahi Kureyş'le savaşacağım, vallahi Kureyş'le savaşacağım, vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurdu. Sonra "İnşaallah" dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Çokları bu hadisi, Şerik, Simâk ve İkrime kanalıyla İbn Abbas'a, o da Rasûlullah (s.a)'a isnad etmiştir.
Velid b. Müslim, Serik'ten naklen; "Sonra Rasûiuliah (s.a) onlarla savaşmadı" demiştir.[152]

Açıklama

Bu babın hadisleri, yeminde istisna ile ilgilidir. Aşağı yukarı aynı manayı ifade eden başka bir bab, 9 numarada geçmişti. Oradaki bab ile bu babın farkı şu: Önceki, mutlak olarak yani yeminden sonra ara verme, susma gibi bir kayıt olmadan "inşaallah" demenin hükmü ile ilgili idi.
Bu bab ise yeminden sonra biraz sustuktan veya başka bir şeyler konuştuktan sonra "inşaallah" demek, yani istisnada bulunmakla ilgilidir.
Beyhakî, Sünen'inde; ('Yemin eden kişinin, yemini ile istisnası arasında az bir sekte ile sesini kesmesi veya nefes alarak susması" şeklinde bir başlık koymuş ve bu hadisi vermiştir.
Yeminde istisna konusunu, yeminle istisna arasındaki susma ve bu susmanın ölçüsü ile ilgili görüşleri 9. babda (3261, 3262 hadislerin şerhi) özet olarak vermiştik. Onun için burada tekrar o konuya dönmeyeceğiz. Sadece Hattâbî'nin bu hadisle ilgili izahını aktarıp, Ebû Davud'un hadisin sonundaki sözleri ile ilgili bazı notlar koyacağız.
Hattâbî şöyle der:
"Bu hadiste, sözdeki birkaç fasıldan sonra söylenilen istisna lafzının bu fasılların tamamını içine aldığına delil vardır.
Ebu Hanife ve talebeleri şöyle derler:
Bir kimse, haccetmek ve umre yapmak üzere yemin edip arkasından istisnada bulunursa bu, hac ve umrenin tamamı için istisna olur. Ama, eğer falanla konuşursam kölem hürdür, falanla konuşursam öteki kölem hürdür inşallah der ve o adamla konuşursa kazaen önceki kölesi hür olur. Bu konudaki niyeti, ancak Allah'la kendi arasında olan şeyde (diyâneten) tasdik olunur. Yine kişi hanımına; sen filânla konuşursan boşsun, sen filânla konuşursan boşsun inşaallah der, kadın da onunla konuşursa, ilk boşama vaki olur. Bu kazâendir. Ama diyâneten boş olmaz."
Hattâbî'nin sözleri burada sona erdi. Konu daha önce işlendiği için fazla bir şey söylemeye gerek yok.
Görüldüğü gibi bu rivayet mürseldir. Yani tâbiûndan olan İkrime, sa-hâbîyi atlayarak doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd; her ne kadar bu rivayette sahâbî anılmamışsa da, birçoklarının (metinde belirtilen senedle) hadisi İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet ettiklerini söyler.
Zeylaî,Nasbu'r-Râye' de bu hadis üzerinde durarak birkaç isnadını zikreder. Zeylaî'nin bildirdiğine göre; İbn Hibbân, Ebû Ya'lâ, İbn Adiyy ve İbnü'l-Kattân hadisi İbn Abbas'a isnad ederek rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerin ravilerinde ve metinlerinde bazı küçük farklar vardır. Ancak hepsinin buraya nakli geniş yer alacağı için sadece rivayetlerin varlığına işaretle yetiniyoruz.
Beyhakî de,hem mürsel hem de mevsul olarak rivayet etmiştir. İbn Ebî Hatim ise, "Hadisin mürsel olduğu daha uygundur." der.
Yine Ebû Dâvûd; Velid b. Müslim'in, Şerîk'ten naklen Hz.Peygamber (s.a)'in Kureyşlilerle savaşmadığını söylediğini bildiriyor. Fakat bu isabetli olmasa gerektir. Çünkü Efendimiz Mekke'nin fethinde Kureyşlilerle savaşmıştır.
Rasûlullah (s.a),"Kureyşle savaşacağım" derken bir zaman kaydı koymamıştır. O halde Hz. Peygamber yemininde istisna etmişse de vemininin gereğini yerine getirmiştir.[153]

3286... İkrime'den merfu olarak rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a):
"Vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurmuş, sonra"İnşallah" demiştir. Daha sonra, "İnşaallah, vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurmuştur. Yine, "Vallahi Kureyş'le savaşacağını" deyip susmuş, daha sonra da "İnşaallah" demiştir.Ebû Dâvûd dedi ki:
Velid b. Müslim bu hadiste Serik'ten, "Sonra onlarla savaşmadı" dediğini ilâve etmiştir.[154]

Açıklama

Bu rivayette nadisin merfu oluşu bildiriliyor. Ayrıca yukarıdakinden farklı olarak, Hz. Peygamber'in Kureyş'le savaşmak için ettiği üç yeminin birbirinden farklı olduğu görülüyor. İlk yeminden biraz sonra istisnada bulunmuş, fakat 00arada sustuğuna işaret edilmemiştir. İkinci yeminden sonraki istisna fasılasız olmuştur. Üçüncü yeminden sonra ise biraz susmuş ve sonra istisna etmiş, (inşaallah) demiştir. Bu rivayet, yemin ile istisna arasına giren birazcık susmanın istisnanın sıhhatine mani olmadığını söyleyenler için delildir.
Yemin ile istisna arasının bitişik olmasını şart koşan Hanefîler, Hz. Peygamber'in bu rivayette belirtilen susuşunun bir özre mebni olduğunu söylerler; şu âyeti de izahlarına delil gösterirler:"Herhangi bir şey için, Allah'ın dilemesi dış ında ; 'Ben yarın onu yapacağım' deme."[155]

18. Nezirlerden Nehy

3287... Abdullah b. Ömer (r.anhuma)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) nezirden nehy etmeye başladı.[156] "Nezir hiçbir şeyi değiştirmez, ancak onun sebebiyle cimriden (mal)çıkartıhr." buyurdu.
Müsedded, Rasûlullah (s.a); "Nezir hiçbir şeyi değiştirmez" buyurdu, dedi.[157]

Açıklama

Bilindiği gibi "nezr" dilimizdeki "adak" manasınadır. Fakat, fıkhı bir istilan olduğu ve Türkçede de kullanıldığı için, terceme etmedik. "Kitabu'l-Eymân ve'n-Nüzûr"un başında da belirtildiği gibi nezir; bir kimsenin Allah'ı tazim için mubah bir fiilin yapılmasını deruhte etmesi, öyle bir işin yapılmasını kendi nefsine vacip kılmasıdır.
Nezrin; bir zamanla kayıtlı olup olmaması durumuna göre, muayyen ve gayri muayyen; bir şeyin tahakkukuna bağlı olup olmaması yönünden de mutlak ve muallak çeşitlerinin olduğu da yine orada kısaca açıklanmıştı.
Bu hadisde nezirle ilgili iki hususa temas edilmektedir:
1- Nezr'in Rasûlullah tarafından nehyedüdiği meselesi:
Âlimlerin bir kısmı buradaki nehyi zahirî manasına alarak gerçekten, adakta bulunmanın yasak olduğu görüşüne varmışlardır. Bazı âlimler ise bu nehyi te'vil ederek, nezrin yasak olmadığım söylemişlerdir. İbnti'I-Esîr, Ebu Ubeyd, el-Mâzerî bu istikamette görüş beyan edenlerdendirler.
İbnü'1-Esîr, en-Nihâye fî Garibi'I-Hadis ve'l-Eser adındaki eserinde şöyle der:
"Rasûlullah'ın hadislerinde nezrden nehyin zikri tekrar tekrar geçti. Bu nehiyden maksat, onun önemini te'kid ve adakta bulunduktan sonra, gevşeklik göstermekten sakmdırrnaktır. Eğer nehyin manası, nezrin yapılmaması için men olsaydı bu onun hükmünü iptal ve nezre vefanın gereğini düşürmek olurdu. Çünkü nehiy masiyet olur ve bu bağlayıcı olurdu. Hadis onlara; nezrin hiçbir fayda temin etmeyip hiçbir zararı savmadığını ve Allah'ın takdirini değiştirmeyeceğini bildirmektedir."
Ebu Ubeyd'in şu sözleri, yukarıdaki manayı ifade yönünden daha da açıktır:
Nezirden nehy ve o konuda katı davranmak; nezir günahtır demek değildir. Eğer öyle olsaydı, Allah (c.c) nezre vefayı emretmez ve vefa göstereni övrnezdi. Ama bence hadisin manası; nezrin kadrini yüceltmek ve böylece nezir konusunda gevşeklik gösterilmemesini temin etmektir."
Hadisteki nehiyden maksadın, nezrin yasaklanması olmadığım savunan görüş, daha isabetli olsa gerektir. Nitekim günümüzde mensubu bulunan mezheplerden hiçbirisi; mutlak olarak, kayıtsız şartsız nezrin haram olduğunu söylememiştir.
Mezheplerin nezir konusundaki görüşlerinin özeti şöyledir:
Hanefîlere göre: Şartlarına riayet edilerek, yapılan adak meşrudur. Bu şartlar, üzerinde durduğumuz bölümün başında geçmiştir.
Şâfîîlere göre: Bir faydayı temin veya zarardan kurtulma düşünülsün ya da düşünülmesin, adakta bulunmak caizdir ve ibadettir.
Mâlikîlere göre: Elde edilen bir nimet veya savuşturulan bir belâdan dolayı Allah'a şükür olarak edilen nezirler menduptur ve ifası gerekir. Bir şarta bağlanarak, yani bir menfaati temin veya musibetten kurtulmaya bağlı olarak edilen nezrin hükmünde iki görüş vardır: Bunlardan birine göre caiz, diğerine göre mekruhtur. Ama adağın, faydayı temin veya belâyı def edeceğine inanılarak edilen nezir haramdır.
Hanbelîlere göre; nezir mekruhtur. Fakat yapılmışsa edası gerekir.
Âlimlerden bazıları ise hadisteki nehyin bir takım menfaatlarm temini için, (Hastam iyi olursa şu kadar oruç nezrim olsun demek gibi) edilen nezirlerle ilgili olduğunu söylerler. Kadı İyaz ve Tıybî; bu görüşü ortaya atıp, benimseyenlerdendirler.
Kurtubî'nin şu mütalaasını da kaydetmek istiyoruz: "Bu nehyin mahalli; kişinin meselâ şöyle demesidir: Allah hastama şifa verirse, sadaka vermek nezrim olsun. Kerahete sebep; anılan ibadetin Allah rızâsı için değil de bildirilen maksadın husulüne bağlanmasıdır. Böylece kişi ibadeti bir menfaat karşılığında yüklenmiş oluyor...[158] Bu manaya, cahillerin; nezrin umulan maksadın husulünü gerektirdiği veya Allah bu faydayı adanılan adaktan dolayı sağlar tarzındaki yanlış zanları eklenir. Hadisteki; nezir hiçbir şeyi değiştirmez sözü işte buna işaret eder. Bunlardan ilk hal küfre yakındır, ikincisi de apaçık bir hatadır."
2- Adak, Allah'ın takdir ettiği bir şeyi değiştirmez. Dolayısıyla bir kimse meselâ, "Hastam iyi olursa şu kadar oruç tutayım" diye adakta bulunur ve hastası iyi olursa bu sırf Allah öyle istediği içindir, adakta bulunanın adağından dolayı değildir.
Hadisin Buharı ve Müslim'deki rivayetleri bu hususa daha açık bir biçimde delâlet eder. Hadisin Ebû Davud'un rivayetindeki: "O hiçbir şeyi değiştirmez" cümlesi, Buharı ve Müslim'deki bir rivayette: "O hiçbir hayır temin etmez" şeklindedir.
Müslim'de ayrıca şu manaya gelen bir rivayet daha vardır:
"Adak, hiçbir şeyi öne de atmaz geciktirmez de;sadece onun cimriden-mal çıkarılır."
Yine Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayetle, Hz. Peygamber (s.a)'in, "Nezretmeyin, çünkü nezir kaderden hiçbir şeye fayda vermez. Onunla sadece cimriden mal çıkarılır" buyurduğu bildirilmektedir.
Her ne kadar adağın sonuca tesiri yoksa da, adağın bağlandığı şeyin tahakkuku halinde adanılan şey ifa edilmelidir. Hattâbî, nezrin masiyet için olmaması halinde gereğini yapmanın vacip olduğunda müslürnanların itifak ettiklerini söyler. Hz. Peygamber'in, "Onunla sadece cimrinin malı çıkarılır" tarzındaki sözü de muallak nezrin gereğini yapmanın lüzumunu gösterir. Çünkü normal hallerde fakire fukaraya sadaka vermeyen cimri kişiler, bir menfaat temin edilmek maksadıyla sadaka

vermeyi adarlarsa, bu adak onlardan mal çıkmasına sebep olur.[159]

Bazı Hükümler

1. Rasûlullah (s.a), adakta bulunmaktan nehyetmiştir. Hadisin zahiri bu manayı ifade ediyorsa da, aksı hükme delâlet eden deliller sebebiyle bu mana te'vil edilmiştir. Konu şerh bölümünde de anlatılmıştır.
2. Adağın, bir şeyin olup olmamasına hiçbir etkisi yoktur. Allah neyi takdir etmişse o olur.
3. Bir işin tahakkukuna bağlı olarak edilen nezre, o işin tahakkuku halinde itaat lâzımdır.[160]

3288... Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) (Allah cc'ın şöyle buyurduğunu)[161] söylemiştir:
"Adak adamak insanoğluna; benim kendisi için takdir etmediğim bir şeyi getirmez. Ancak adak insanı, benim kendisine takdir ettiğim şeye iletir. (Onunla) cimriden mal çıkarılır. Cimri, Önceden vermediğini o adağı üzerine verir."[162]

Açıklama

Bu hadisi Ebû Dâvûd'dan, Ebu'l-Hasen b. el-Abd rivayet etmiştir. Lü'lüî'nin rivayetinde ise mevcut değildir. Bu yüzden Münzirî'nin Muhtasarında yer almamıştır.Avnu'l-Ma'bûd sahibi; Hafız Mizzî'nin de bu hadisi el-Etrâf adındaki kitabında zikretmediğini söyleyerek şaşkınlığım ifade. eder.
Bu hadis, dipnotta da işaret edildiği gibi bir kudsî hadistir. Ancak, sözün Allah (c.c)'a nisbeti açıkça gösterilmemiştir. İbn Hacer, Fethu'1-Bârî' de buna işaretle şöyle der: "Bu hadis, kudsî hadislerdendir. Ancak Allah'a nisbeti açıkça ifade edilmemiştir."
Hadisin Buharı, Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki rivayetlerinden, onun bir kudsî hadis olduğu hemen anlaşılmaktadır. Çünkü metnin bir bölümünde, "Nezir insanoğluna, benim kendisi için takdir etmediğim hiçbir şeyi getirmez" de-riilmektedir. İnsanlar için olacak şeyleri takdir eden sadece Allah (c.c) olduğuna göre bu hükmün sahibinin de Allah olması gerekir. Hükmün hikâye yoluyla değii de doğrudan doğruya hüküm sahibine nisbet edilmesi, hadisin kudsî hadis olduğuna delildir.'' Ancak bu durum, Müslim ve îbn Mâce'nin rivayetlerinde bu derece açık değildir. Çünkü yukarıda işaret ettiğimiz cüm-[e Müslim'in Sahih'inde: "Allah'ın kendisi için takdir etmediği bir şeyi..."; Sünen-i İbn Mâce'de, "...Ancak kendisi için takdir edilen şeyi..." şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi bu rivayetlerde takdir etme işini ya Hz. Peygamber Allah'a nisbet etmiş, ya da takdir meçhul olarak kullanılmıştır.
Hadis metnindeki "Cimriden çıkartılır" manasına gelen; cümlesi de; Buharı'de, "Allah, onunla cimriden (mal) çıkarır"; Müslim'de, "Bu nezirle cimriden daha önce vermek istemediği şey çıkartılır"; İbn Mâce'de de, "Nezir sebebiyle cimriden (bir şey) çıkarılır" manalarına gelecek şekilde ifade edilmektedir.
Bundan önceki hadiste olduğu gibi bunda da; arzuladığı bir sonuca ulaşmak için adakta bulunmanın sonucu değiştirmeyeceği, çünkü olan herşeyin Allah'ın takdirinin eseri olduğu ifade edilmektedir. Ama adak sayesinde normal hallerde bir şey vermeyen cimrilerden mal çıkar. Çünkü cimri, bir şeyin Dİması halinde sadaka vermeyi veya kurban kesmeyi adar ve istediği olursa adadığını vermek zorunda kalacak ve kendisinden mal çıkacaktır.
Adağın, malın çıkmasına sebep olmasında sadece cimrilerin anılması, ;imri olmayanların adak sebebiyle mal vermeyecekleri manasına gelmez. Çünkü muallak nezirde, istenilen şeyin gerçekleşmesi halinde nezrin gereğini yapmak hem cimri hem de cömert için vacibtir. Cömertler bir şey adamadan ia sadaka verip hayır ve hasenatta bulundukları için, hadiste sadece cimri-er anılmıştır.[163]

19. Günah İşlemeyi Adamak (Konusunda Gelen Hadisler)

3289... Âişe (r.anha)'den, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurluğu rivayet edilmiştir.
"Allah'a itaat etmeyi adayan kişi itaat etsin. Allah'a isyan etmeyi adayan ise isyan etmesin."[164]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Allah'a itaat tabiri, hem farz hem de müstehap olan tâatleri içine alır. Buna göre hadiste; dinen farz, vacip veya müstehap olan bir şeyi yapmayı adayan kişinin adağını yerine getirmesi emredilmektedir. İçki içmek, ana babaya isyan etmek, sıla-i rahmi kesmek gibi Allah'ın yasak ettiği bir şeyi yapmayı adayan kişi ise bu adağını yerine getirmemelidir.
Günah olan bir şeyin adanması halinde adağın yerine getirilmemesi gerektiğinde âlimler arasında görüş ayrılığına rastlayamadık. Ancak bu durumda olan, yani günah bir şeyi adayıp da dediğini yapmayan kişiye keffaretin gerekli olup olmadığında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Bu konuda Hattâbî şöyle der:
"Bu hadis, A_llah'a isyan konusundaki adağın bağlayıcı olmayıp, adak sahibinin adağına vefa göstermemesi gerektiğini beyan etmektedir. Durum böyle olunca o adakta keffaret yok demektir. Eğer bunda keffaret olsaydı, hadiste onun da bahsedilmesi gerekirdi. Bu, Mâlik ve Şafiî'nin görüşlerine uygundur.
Ebû Hanîfe ashabı ve Süfyân-ı Sevrî'ye göre; bir günahı işleme konusunda adakta bulunmanın keffareti, keffaret-i yemindir. Bu görüşte olanlar Ebû Davud'un bu babda rivayet etmiş olduğu Zührî hadisini kendilerine delil almışlardır."
Şevkânî de, günah olan bir şeyi yapmak üzere adakta bulunmanın haram oluşunda âlimlerin hemfikir olduklarını, ancak adağa

riayet edilmediğinde keffaretin gerekli olup olmadığında ihtilâf ettiklerini söyler. Şevkânî'nin bildirdiğine göre; cumhurun görüşü bu durumda olana keffaretin gerekli olmadığı biçimindedir. Ahmed b. Hanbel, Sevrî, İshak, bir kısım Şâfîîler ve Hanefîlere göre ise keffaret gerekir. Bu görüş sahiplerinin delili, yukarıda Hattâbî'nin görüşü nakledilirken işaret edilen Zührî hadisidir ki bu hadis Hz.Âişe'den rivayet edilmiştir. Şevkânî, bir sayfadan fazla bu hadisin kritiğini yapmış, hadisin sıhhati ile ilgili nakillerde bulunmuştur. Bundan sonra gelecek olan mezkur hadisin izahında bu kritiğe temas edilecektir. Burada şu kadarını ifade edelim ki, bu hadis oldukça tenkid edilmiştir.
Günah bir iş işlemek üzere adakta bulunup da bu adağı yerine getirmeyene keffaretin gerekli olduğu görüşünde olanların dayandığı diğer bir hadis de Sahih-i Müslim'de, Ukbe b. Âmir'den rivayet edilen; "Nezrin keffareti yemin keffaretidir" manasına gelen hadistir. Çünkü bu hadiste nezir keffaretinin, yemin keffareti olduğu bildirilirken, nezirler arasında bir ayırım yapılmamıştır. Nezir sözü genel anlamda kullanılmıştır ki, bu isyanla ilgili olanlar da dahil olmak üzere tüm nezirleri içine alır. Ancak bu hadisin Tirmizî ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde, "Adanılan şey söylenmezse, nezrin keffareti, yemin keffaretidir" denilmektedir. Müslim'deki rivayet, bu ilâve ile birlikte gözönüne alınırsa, bu görüşe kaynak olma özelliğini kaybedecektir.
Şevkânî; Hanefîler ve onlarla aynı görüşte olanların görüşlerine delâlet eden hadislere işaret edip, onların tenkidini yapmış olmasına rağmen, karşı görüşe açıktan delil olabilecek bir hadis nakletmemiştir. Sadece, nezrin Allah'ın rızasına uygun konularda veya mubah şeylerde olacağına işaret eden hadislerin, bunların dışındaki konularda nezrin olmayacağına işaret ettiğini söylemiştir.
îbn Rüşd de, Bidâyetii'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid adındaki eserinde cumhurun görüşüne delil olarak, üzerinde durduğumuz Hz. Âişe hadisini göstermektedir. Karşı görüşe dayanak olan hadisler burada da tenkid edilmiştir.
Tirmizî; sahâbîlerin de bu konuda iki ayrı görüşe sahip olduklarını söylemektedir.
İbn Kudâme, el-Muğnî adındaki eserinde; İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Câ-bir, İmrân b. Husayn ve Semüre b. Cündüb'den de keffaretin gerekli olduğunun rivayet edildiğini, Ahmed b. Hanbel'den ise keffarete gerek olmadığına dair bir rivayet bulunduğunu söyler.
Daha önce belirtildiği gibi, Hanefîlere göre nezrin sıhhati için nezredi-len şeyin ibadet cinsinden olması gerekir. Dolayısıyla günah olan bir şeyi yapmak için yapılan adaklar nezir sayılmazlar. Belki yemin olarak mütalaa edilirler,
Aliyyü'1-Kârî, Mirkât'da İbnü'l-Hümâm'dan naklen; nezri, mutlak olarak ve bir şeye niyet etmeden söyleyen yani; "Allah'a nezrim olsun ki şöyle yapacağım veya yapmayacağım" diyen kişinin söylediğini yapmaması halinde kendisine yemin keffareti gerekeceğini bildirir. Yine İbnü'l-Hümâm'dan yaptığı bir başka nakilde, masiyet olan nezrin; bizzat kendisi haram olan veya kendisinde ibadet manası bulunmayan konulardaki nezir olduğunu söyler. Buna göre; bir kimse, bayram günü oruç tutmayı adaşa, oruç bir ibadet olduğu, fakat bayram günü oruç tutmak haram olduğu için başka bir gün oruç tutarak adağını yerine getirir. Ama haram olmasına rağmen bayram günü oruç tutarsa adağının sorumluluğundan kurtulur.
Bir kimse, tahakkukunu istemediği bir şey üzerine adakta bulunursa, İmam A'zam ve İmam Muhammed'e göre yemin keffareti gerekir. Meselâ birisi, "Filânla konuşursam veya eve girersem, bir sene oruç borcum olsun..." gibi bir adakta bulunsa kendisine yemin keffareti gerekir. Zaruretten dolayı, âlimlerden bazıları bu görüşü tercih etmişlerdir.[165]

Bazı Hükümler

1. Bir tâatı işlemek üzere adakta bulunan kimse, nezrım ifa etmelidir.
2. Bir günahı işlemek üzere adakta bulunan o günahı işlemez. Bundan sonra bazı âlimlere göre kendisine yemin keffareti gerekir, bazılarına göre hiçbir şey gerekmez.[166]

Günah İşlemeyi Adayana Keffaret Gerekir Diyenler[167]

3290... Âişe (r.anha)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah'a isyan konusunda adak olmaz. (Eğer adanmışsa) onun keffareti yemin keffaretidir."[168]

Açıklama

Tirmizî, Zührî'nin bu hadisi Ebû Seleme'den işitmediğine işaretle, hadisin sahih olmadığını söyler. Münzirî de; "Tirmizî'den başkaları, Zührî'nin bu hadisi Süleyman b. Erkâm'dan işittiğini söylemişlerdir. Süleyman b. Erkâm ise metruktür" der.
Şevkânî'nin nakline göre; Ahmed b. Hanbel, "Bu hadisin hiçbir değeri yoktur. Bir kalp para bile etmez" demiştir. Buharî de; "Âlimler bu hadisi terk ettiler. İçlerinde Amr b. Ali, Ebû Dâvûd, Ebû Zür'a, Nesâî, İbn Hib-bân ve Dârekutnî'nin de bulunduğu bir grup da tenkid etmişlerdir" demektedir.
Bununla ilgili olarak, Hattâbî de şöyle der:
"Eğer bu hadis sahih olsaydı onunla hükmetmek vacib, onun hükmüne dönmek lâzım olurdu. Ancak hadisi bilen âlimler onun maklûb bir hadis olduğunu söylemişlerdir."
Hattâbî bu hükmü verdikten sonra hadisin maklûb oluşu yönünü izah eder. Ancak bu teknik bir konu olduğu için buraya almaya gerek görmedik. İlgi duyanlar aslından bakabilirler.
Bu hadis Sahih-i Müslim'de, İmrân'dan rivayetle şu manaya gelecek şer kilde yer almıştır: "Allah'a isyan konusundaki bir adağa vefa yoktur (edilmez)"; Müslim'deki başka bir rivayet ise, "Allah'a isyan konusunda adak adanmaz" şeklindedir.
İmam Nevevî, hadisin şerhinde şöyle demektedir:
"Bu hadis, içki içmek gibi günah olan bir şeyi adayanın adağının bâtıl olduğuna delildir. Bu, adak olmaz ve ne yemin

keffareti ne de başka bir kef-faret gerekmez. Mâlik, Şafiî, Ebû Hanîfe,[169] Dâvûd ve cumhur bu görüştedirler. Ahmed b. Hanbel ise İmrân b. el-Husayn. ve Hz.Âişe vasıtasıyla Ra-sûlullah'tan rivayet edilen; "Allah'a isyan konusunda nezir olmaz. Onun kef-faretı, yemin keffaretidir" hadisi ile hükmederek, bu adak ile yemin keffareti gerektiğini söylemiştir. Cumhur ise Müslim'deki, İmrân b. Husayn hadisini delil almışlardır. "Onun keffareti yemin keffaretidir" hadisi ise ha-disçilerin ittifakı ile zayıftır...".
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; İbn Hacer'in, Nevevfnin bu sözüne karşılık, "Ta-havî ve Ebû Ali b. es-Seken bu (Allah'a isyan konusundaki nezrin keffareti, yemin keffaretidir mealindeki) hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. O halde bunun zayıflığına ittifak nerede?" dediğini nakletmektedir.
Sindî de şöyle der: "Hadisteki; "Allah'a isyan konusunda nezir yoktur" sözünün manası, o asla tahakkuk etmez demek değildir. Çünkü bu; "o nezrin keffareti yemin keffaretidir" sözü ile uyuşmaz. Aksine mana; o nezre vefa gösterilmez, demektir. Nitekim bu, bazı sahih rivayetlerde açıkça görülmektedir."
Bu sözleriyle Sindî de hadisin sahih olduğuna işaret etmektedir.
Üzerinde durduğumuz bu hadisi Aliyyü'1-Kârî, Mirkât'da, hiç bîr tenkide tabi tutmadan izah etmiş, hatta bunun sıhhatine delâlet eden şu sözleri söylemiştir: "Bu hadisi, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Hadis (Misbâh'ın) bazı nüshalar(in) da mevcut değildir. Ama sahih olanı mevcut olmasıdır. Çünkü bu hadisi Suyutî, Câmiu's-Sağîr'in de aynı lafızla zikretmiştir."
Yine Aliyyü'1-Kârî; "Masiyetle ilgili olan nezrin keffaretinin yemin keffareti olduğu" hükmüne Ebû Hanîfe'nin iştirak ettiğini söyleyip, bunun Şâ-fîler aleyhine delil olduğunu belirttir^
Buraya kadar yazılanlardan Çıkan sonuca göre; âlimlerin bir kısmı, üzerinde durduğumuz hadisin zayıf olduğunu söylerken, bir kısmı sahih olduğunu iddia etmişlerdir. Hadisin sahih olduğu kabul edildiğinde, günah bir şeyi yapmak üzere adakta bulunana yemin keffaretini gerekli görenler için delildir.
Bu konu bir önceki hadisin izahında açıklanmıştır.[170]

3291... İbn Şerh, bize İbn Vehb'den, o; Yunus'dan Yunus da İbn Şihâb'dan önceki hadisi aynı mana ve aynı isnadla rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Ahmed b. Şebbûye'yi şöyle derken duydum: "İbnü'l-Mübârek; -bu hadis hakkında- Ebû Seleme haber verdi, dedi. Bu; Zührî'nin, hadisi Ebû Seleme'den duymadığına delâlet eder."
Ahmed b. Muhammed de; "Eyyûb -yani EbîSüleyman-'un bize haber verdiği şey bu sözün tasdikidir" demiştir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki:
Ahmed b. Hanbel'i şöyle derken işittim: "Bu hadisi bize ifsad ettiler. " Kendisine: "Sence onun ifsadı doğru mu ve onu İbn Ebî Üveys'-den başkası rivayet etti mi?" denildi. "Eyyûb -yani Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl- ondan (İbn Ebî Üvey s) daha iyidir. O hadisi Eyyûb da rivayet etmiştir," karşılığını verdi.[171]

Açıklama

Ebu Dâvûd bu sözleri, geçen hadisin zayıflığına işaret için kitabına almıştır.[172]

3292... Bize Ahmed b. Muhammedel-Mervezî haber verdi. Bize, Eyyûb b. Süleyman, Ebû Bekir b. Üveys'den, o Süleyman b. Bilâl'-den, Süleyman, İbn Ebî Atık ve Musa b. Ukbe'den, onlar İbn Şihâb'-dan, îbn Şihâb da Süleyman b. Erkâm'dan haber verdi. Süleyman'a Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme vasıtasıyla Hz. Âişe (r.anha)'dan Ra-sûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu bildirmiş:
"(Allah'a) isyan konusunda adak olmaz. (Adanmişsa) onun keffareti, yemin keffarelidir."
Ahmed b. Muhammed el-Mervezî şöyle dedi:
Gerçekte hadis; Ali b. el-Mübârek'in Yahya.b. Ebî Kesîr'den, onun Muhammed b. Zübeyr'den, onun babasından, onun da İmrân b. Hu-sayn vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a)'den rivayet ettiği hadistir.
Mervezîfbu sözüyle), Süleyman b. Erkâm'ın bu hadiste vehme düştüğünü ve onu kendisinden Zührî'nin alıp (Süleyman'ı anmadan) mürsel olarak Ebû Seleme'den, onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiğini kasdetmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin bir benzerini Bakiyye, EvzaVden; Evzaî, Yahya'dan; Yahya, Muhammed' b. Zübeyr'den, Ali b. Mübarek'in isnadı ite rivayet etmiştir.[173]

Açıklama

Bu rivayet, babın ilk hadisinin değişik bir isnadla gelen başka bir rivayetidir. Rivayetin, Sünen'e alınmasından maksat, isnaddaki bir zaafa işaret olduğu için, âdetimizin aksine senedi de terceme ettik.
Rivayeti Ebû Davud'a nakleden Ahmed b. Muhammed el-Mervezî, hadisin kendisine kadar gelen senedini verdikten sonra, hadisi tenkid eder ve gerçek rivayetin Ali b. el-Mübârek'in senedde işaret edilen rivayeti olduğunu söyler.
Ebû Davud'un izahına göre el-Mervezî'nin bu sözdeki maksadı, babın ilk hadisinin senedindeki bir tedlise işarettir. Buna göre; Süleman b. Erkâm hadiste vehme düşmüş ve kendisinden de Zührî rivayet etmiştir. Fakat Züh-rî, Süleyman b. Erkâm'ın zayıf olması sebebiyle, onu atlamış ve doğrudan doğruya Ebû Seleme'den duymuş gibi nakletmiştir. Bu hareketi ile hadisi kuvvetli göstermek istemiştir.

Sindî, Nesâî haşiyesinde; el-Mervezî'nin bu iddiasına şu şekilde bir itirazda bulunmaktadır: "Hz. Âişe'nin hadisi; bazı isnadlarda 'Zührî'den, Ebû Seleme'den' bazılarında ise, "bize Ebû Seleme haber verdi' şeklinde varid olmaktadır. Bu, Zührî'nin hadisi Ebû Seleme'den işittiğini gösterir. Bazı isnadlarda ise; 'Süleyman b. Erkâm'dan, Yahya b. Ebî Kesir ona haber verdi ki o Ebû Seleme'den işitti' şeklindedir. Bu çelişkinin; Zührî'nin bir defa Süleyman'dan, bir defa da Ebû Seleme'den dinlemiş olabileceğini söyleyerek giderilmesi mümkündür. Bu takdirde hadisin zayıf olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz. Özellikle, Ukbe ve İmrân'ın hadisleri bu hadisin sabit olduğunu gösterir."
Sindî bu sözleri ile, Zührî'yi tedliste bulunma töhmetinden korumakta ve zayıf olduğu iddia edilen bu hadisin sabit olduğunu belirtmektedir.
Hadisin ifade ettiği fıkhı hüküm ve bu hükümle ilgili görüşler babın ilk hadisinde geçmiştir.[174]

3293... Ukbe b. Amir (r.a) haber verdi ki: .
O, Hz. Peygamber (s.a)'e, yalınayak yürüyerek başı örtüsüz (başı açık) hacca gitmeyi adayan kız kardeşinin durumunu sordu.Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
"Ona emrediniz, başım örtsün, (bir şeye) binsin ve üç gün oruç tutsun."[175]

Açıklama

Beyhakî, bu hadisin isnadında ihtilâf olduğunu ve Ebû Dâ-vûd'un İbn Abbas'tan gelen rivayetinde, "(Bir şeye) binsin" sözünden sonra; "Kurban olarak bir deve götürsün" sözünün bulunduğunu söyler.
Avnu'l-Ma'bûd sahibi; Sübülü's-Selâm'dan naklen, söyleyenlerin ismini belirtmeden, bu hadisin, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunun söylendiğini nakleder. Yine orada belirıildiğine göre Buharı; "Ukbe b. Âmir'in hadisinde, kurban olarak bir deve götürme emri yoktur. Şayet bu sahihse sanki o, nedb için bir emirdir. Onun vechinde de gizlilik vardır" demiştir.
Hattâbî; Hz. Peygamber (s.a)'in, başı açık olarak hacca gitmeyi adayan kadına başını örtmesini emretmesini, günah olan bir şeyi yapmak için bulunulan adağın geçersiz olduğuna delâlet sayar. Hattâbî'nin anlayışına göre; yalın ayak hacca gitme konusundaki adak geçerlidir. Böyle bir adakta bulunan gücü yettiği nisbette o şekilde yürür. Yürüyemez hale gelince, bir şeye biner ve Mekke'de bir kurban keser. Avnü'l-Ma'bûd'da ise, yalınayak hacca gitmeyi adamanın muteber olmadığı belirtilmektedir.
Yine Hattâbî, 3303 numarada gelecek olan hadisin şerhinde Hz. Peygamber (s.a)'in oruçla ilgili emrini şöyle açıklar:
"Hz. Peygamber (s.a)'in, "üç gün oruç tutsun" sözü, orucun hedy (kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen hayvaniden bedel olmasından dola-' yıdır. Kadın oruçla hedy arasında muhayyer bırakılmıştır. Bu, av öldüren ihramımın; bu avın varsa benzeri veya kıymetini fakirlere vermek ya da her müd buğdaya mukabil bir gün oruç tutmak arasında muhayyer olmasına benzer..."
Hattâbî bu sözleri ile, günah olan bir şeyi yapmayı adayan kişinin adağımn geçersizliği ve kendisine yemin keffareti gerekmediğini belirtiyor. Hadisi de bu anlayış istikametinde izah ediyor.
Sübülü's-Selâm'da ise, üç gün orucun, günah olan başı açık hacca gitmekle ilgili nezre riayet edilmeyeceği için keffaret olarak emredildiği kaydedilir. Sübülü's-Selâm'ın ifadesi şu şekildedir: "Her halde üç gün oruç tutmakla ilgili emir, başı örtmemekle ilgili adak sebebiyledir. Çünkü bu, günah işlemek konusunda bir adaktır. O halde bir yemin keffareti gerekmiştir. Bu. hadis, Allah'a isyanı adayana yemin keffareti gerektiğini söyleyenlerin delillerindendir."
Aliyyü'1-Kârî de, buradaki orucun keffaret için olduğuna işaret ediyor ve şöyle diyor:
"Önceden geçtiği gibi günah işleme konusundaki adak gerçekleşir fakat ona vefa gerekmez. Aksine o adak yerine getirilmez ve bir yemin keffareti ödenir. Bizim görüşümüz ve hadislerden anlaşılan budur..."
Demek ki, âlimler hadisi kendi görüşlerine göre yorumluyorlar. Masi-yetle ilgili nezirden dolayı keffareti gerekli görmeyenler, Hattâbî'nin dediği gibi; karşı tarafta olanlar da Aliyyü'l-Kârî'nin dediği gibi izahda bulunuyorlar. Sübülü's-Selâm sahibi, her iki görüşü benimseyen mezheplerden birinden olmamakla beraber, Hanefîlerin görüşü istikametinde fikir beyan etmektedir.
Hadiste mevzubahs edilen diğer bir konu da; Kabe'ye yaya olarak gitmeyi adama meselesidir. Genel olarak âlimlerin bu konudaki fikirleri şöyledir: Yaya olarak hacca gitmeyi adamak caizdir. îbn Kudâme; bu konuda ihtilâf bilmiyorum, der. Böyle bir adakta bulunan kişinin gücünün yettiği . ölçüde yürümesi gerekir. Yürümekten aciz duruma düşerse kendisine bir kurban gerekir. Şafiî'nin bir görüşüne göre bu kurban müstehaptır. Ebû Hanî-fe'den gelen bir rivayette, böyle bir adakta bulunan kişi ihrama girdiği yerden itibaren yürümeye başlar. İmam Şafiî'nin meşhur görüşü de bu istikamettedir. Hanbelîlere göre; yürüyemediği için bineğe binen kişiye bir yemin keffareti lâzımdır.
Kadı İyaz'ın şöyle dediği nakledilir: "Hacca yürüyerek gitmek bir tâat-tir. O halde bunu adayan kişi, diğer tâatleri adadığında olduğu gibi bunda da adağına riayet etmelidir. Ancak yürüyemez hale gelince bir bineğe biner ve bunun fidyesini verir." Yürüyerek gitmeye gücü yettiği halde bineğe binerse, Şâfîîlerden meşhur olan görüşe göre; günahkâr olmakla birlikte hacc veya umresi sahihtir. Kendisine bir kurban gerekir. Bu konuda kurbandan maksat bir koyun kesmektir.
3296 numarada gelecek olan hadis de bu görüşü te'yid etmektedir.[176]

Bazı Hükümler

1. Günah olan bir şey yapmayı adayan kişi adağını yerine getirmez, uç gün oruç tutar.
2. Yalınayak hacca gitmeyi adayanın adağına riayet etmesine gerek yoktur.

3. Yaya olarak hacca gitmeyi adayan, gücü yeterse adağını yerine getirir. Gücü yetmezse bir bineğe biner ve ceza olarak kurban keser.[177]

3294... Bize Mıhled b. Halid haber verdi, bize Abdürrezzak haber verdi, bize İbn Cüreyc haber verdi, İbn Cüreyc; "Bana Yahya b. Saîd yazdı" dedi. Bana, Benî Damra'nm azadlısı Ubeydullah b. Zahr habern verdi, -o herhangi bir adamdı- ki kendisine Ebû Saîd er-Ruaynî, o hadisi Yahya'nın isnadı ve manasıyla haber verdi.[178]

Açıklama

Bu rivavet yukarıdaki hadisin değişik isnadla gelen başka bir rivayetine işaret etmektedir. Ebû Davud'un bazı nüshalarında mevcut değildir. [179]

3295... İbn Abbas (r.anhüma)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir adam Hz. Peygamber (s.a)'e gelip:
Ya Rasûlallah! Kız kardeşim -yürüyerek hacca gitmeyi- adadı. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah (c.c) kız kardeşinin meşakkat çekmesi ile bir şey yapacak değil, (onun yorulmasına muhtaç değildir). (Bir bineğe) binerek hacca gitsin ve yemininden dolayı keffaret ödesin."[180]

3296... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi Kabe'ye yürüyerek gitmeyi adadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) kendisine, bir bineğe binmesini ve bir hedy götürmesini emretti.[181]

3297... îbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre; Ukbe b. Âmir'in kız kardeşinin yaya olarak hacca gitmeyi adadığı haberi Rasûlullah (s.a)'a ulaşınca Efendimiz:
"Şüphesiz Allah onun adağına muhtaç değildir. Ona emret, bir şeye binsin" buyurdu.Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisin benzerini Saîd b. EbîArûbe rivayet etmiştir. Halid de İkrime vasıtasıyla Hz. Peygamberden hadisin benzerini rivayet etmiştir.[182]

3298... İkrime'den;
Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi... (Yukarıdaki Hişâm'm hadisinin manası rivayet edildi. İkrime bu rivayetinde, hedy (kurban)'i anmadı. Bu rivayette Hz. Peygamber:
"Kız kardeşine emret, bir bineğe binsin" buyurdu (ğu belirtilir).Ebû Dâvûd dedi ki:
Hadisi, Halid de İkrime'den, Hişâm'ın rivayetinin manası ile rivayet etti.[183]

3299... Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Kız kardeşim, Beytullah'a kadar yürümeyi adayıp, benden kendisi adına Hz. Peygamber'e danışmamı istedi. Ben de Hz. Peygamber'e danıştım. Rasûlullah (s.a):
"Hem yürüsün, hem de (bir bineğe) binsin" buyurdu.[184]

Açıklama

3293 numaradaki hadisten itibaren yedi. hadiste bahsedilen olay ve olayın kahramanları aynıdır. Yalnız isnadiarda ve metinlerdeki bazı farklardan dolayı musanif hadisi tekrarlamıştır. Rivayetlerin bir kısmının ilk ravisi Ukbe b. Âmir, bir kısmınınki de İbn Abbas'tır.
Metinler arasındaki en önemli farklar da; ilk (3293 numaralı) hadiste Ukbe b.Âmir'in kız kardeşinin yalınayak, başı açık haccetmeyi adadığı bildirilmektedir. Bu hadiste, kadının başını açmasının da bulunması, adağı, günah olan bir şeyi adama bölümüne sokmuştur. Onun için Hz. Peygamber kendisine yemin keffareti emretmiştir. Diğerlerinde ise, anılan kadının sadece yürüyerek haca gitmeyi adadığı söz konusu ediliyor. Ayrıca, ilk hadiste Hz. Peygamber'in kadına oruç tutmasını emrettiği ifade edildiği halde, diğerlerinde bu mevcut değildir. Ancak sonraki bazı hadislerde bir hedy emri yer almaktadır. Bu rivayetlerde, yemin keffareti değil de hedyin emredüme-si, adağın sadece insanın gücünün yetmediği bir şey olmasından dolayıdır.
Hadislerde geçen, Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi; Âmir'in kızı Ümmü Hibbân'dır. Hz. Peygamber'e biat etmiştir.
Bir rivayette; kadının şişman olduğu, bu yüzden yürümekte zorluk çektiği de bildirilmektedir.
3293 numarar1 iki hadis izah edilirken, yaya olarak hacca gitmenin adanabileceği, fakat bu adağın bir özre binaen yerine getirilmemesi halinde kef-faret olarak bir hayvan kurban edileceği belirtilmişti.
Hac ve umre kasdı olmadan, yaya olarak Kabe'ye gitmeyi adamanın geçerli olup olmadığında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe'den; umre veya hacc niyeti olmadan yapılan adakların muteber olmadığı rivayet edilmiştir. Şafîî de aynı görüştedir.
Mâlikîlerden bir rivayete ve İbn Ömer ile İbn Zübeyr'e göre; yaya olarak hacca gitmeyi adayan kişi, bir müddet yürümekten aciz kalır ve binerse, ertesi sene o binekli geçtiği mesafeyi yürüyerek yeniden haccetmesi gerekir. Aczi devamlı olduğu takdirde bir hedy gerekir.
Bu son hadiste Hz. Peygamber'in, Ukbe'nin kız kardeşi için; "Hem yürüsün, hem binsin." şeklinde emir buyurduklarını

görmekteyiz. Bundan; gücü yettiği nisbette yürüsün, takatsiz kaldığında da binsin manası anlaşılmaktadır, îbn Hacer ve Nevevî'nin izahları da bu istikamettedir. Bu anlayış; yaya olarak hacca gitmeyi adayana, aciz değilse adağına uyması gerekir tarzındaki görüşe uygundur. 3301 numarada gelecek olan Eneş hadisinde, yürüme sözkonusu edilmeden, adakta bulunan zatın bir bineğe binmesinin emredil-diği belirtilmektedir. Çünkü o zat yaşlı idi. Aczi belli idi. Onun için Hz. Peygamber (s.a), kendisinden yürümesini istememişti.[185]

Bazı Hükümler

1. Yaya olarak Kabe'ye gitmek üzere yapılan nezirler sahihtir. Ancak Ebu Hanife ye göre; gidiş maksadının hac veya umre olması gerekir.
2. Böyle bir adakta bulunan kişi, gücünün yettiği ölçüde, adağına riayet eder. Yürümekten aciz kaldığı takdirde bir bineğe biner ve bir kurban keser. Bu vaciptir. İmam Şafîî'nin bir görüşüne göre ise müstehaptır.[186]

3300... İbn Abbas (r.anhüma) şöyle anlatmıştır:
Rasûlullah (s.a) (insanlara) hitab ederken, güneşin altında ayakta duran bir adam görüp durumunu sordu.
Bu, Ebû İsrail'dir. Ayakta durmayı, oturmamayı, gölgelen-memeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı, dediler.
Peygamber (s.a):
"Ona söyleyin; konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın" buyurdu.[187]

Açıklama

Münzirî, bazı âlimîerin; hadiste anılan Ebû İsrail'in, Kayser el-Âmirî olduğunu çünkü sahabeler arasında Ebû israil künyesinin sadece bu zâta ait bulunduğunu söylediklerini nakleder. Münzirî'nin bildirdiğine göre, Ebû İsrail'in adı bu hadisten başka hiçbir hadiste geçmemiştir. Ebû Kasım el-Beğavî; Ebû İsrail'in adının Kuşeyr olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd'da ise, Ebû Amr'ın; "Onun adının Cuseyr olduğu söylenildi" dediği kaydedilmektedir. Ebû İsrail'in, Ensar'dan mı yoksa Kureyş'ten mi olduğunda da ihtilâf vardır.
Hz. Peygamber (s.a), cemaate karşı konuşma yaparken güneşte ayakta duran birisini görünce adamı merak edip sormuş. Kadı Iyaz; "Hz. Peygamber'in sorusu, adamın adını öğrenmeye yöneliktir. Kendisine cevap olarak isminin söylenmesi de bunu gösterir" der. Ancak başkaları, sorunun hem adamın adını hem de durumunu öğrenmeye yönelik olduğunu söylerler.
Hadis-i şerifte iki yönlü bir adak söz konusudur. Bunlardan birisi masiyet (günah) yönü, diğeri de tâat yönüdür. Adağın güneşin altında hiç oturmadan ayakta durma ve konuşmama şeklinde olan kısmı masiyet, oruç tutma kısmı da tâattır. Hz. Peygamber (s.a); adağın masiyet olan kısmını reddetmiş, ibadete ait kısmının ise devamını istemiştir.
Hadisten anlıyoruz ki, Kur'an'da ve sünnette meşru oldukları belirtilmeyen ve insana eziyet veren şeyler ibadet değildir. Yalınayak yürümek, güneşin altında kalmak bu kabildendir.
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; Hz. Peygamber'in Ebu İsrail'i ayakta durmaktan ve güneşin altında kalmaktan men etmesini gözönüne alarak, hadisin, günah işleme konusundaki adakların geçerli olmayacağına hamledildiğini söyler. Bundan Önceki babın ilk hadislerim izah ederken bu konuda âlimlerin farklı görüşte oldukları belirtilmiş ve bu görüşlere işaret edilmişti.
Kurtubî de; Ebû İsrail kıssasının, günah olan veya gücünün yetmeyeceği bir şeyi yapmayı adayana keffaretin gerekli olmadığını söyleyenler için büyük bir delil olduğunu söyler. Bu meselenin de münakaşası daha önce geçti. Burada tekrarına gerek duymuyoruz.
Hattâbî; hadisteki, adağa konu olan şeylerden orucun dışındakilerin bedene eziyet verdikleri ve birer ibadet olmadıkları için, günaha dönüştüklerini; dolayısıyla bu adaklara vefanın gerekmediği gibi, keffaretin de lâzım olmadığını savunur.
Bu konuda Aynî'nin söyledikleri de şöyledir: "Oruç bir ibadet olduğu için, Hz. Peygamber (s.a)Ebû İsrail'e orucunu tamamlamasını emretmişti. Ama diğerleri böyle değildir. Bu hadis, mubah olan şeyleri konuşmama ve Allah'ı anmayı terketmenin tâat olmadığına delildir. İçerisinde tâat olmayan, kitap ve sünnetle ibadet oldukları bildirilmeyen; güneşin altında durmak gibi bedene eziyet olan şeyler de böyledir. Tâat, Allah ve Rasûlü'nün emrettikleridir."
Avnü'I-Ma'bûd sahibi; hadisi, bazı mutasavvıfların nefis tezkiyesi adı altında nefse zulüm ederek kendilerine eza ve cefa etmelerinin caiz olmadığına da delil olduğunu kaydeder.[188]

Bazı Hükümler

1. İbadet cinsinden bir şeyi yapmayı adayan kişi adagına riayet etmelidir.
2. Günah olan bir şeyi yapmayı adayan kimse, adağının gereğini yerine getirrîıez. Bazı âlimlere göre bunun yerine bir yemin keffareti öder. Bazılarına göre bir şey gerekmez.
3. Aynı anda içerisinde hem tâat hem de günah bulunan şeyi veya şeyleri adayan kişi, tâat cinsinden olanları yapar, günah olanları yapmaz.
4. Kitap ve sünnette emredilmeyen ve bedene eziyet kabilinden olan şeyler tâat değil aksine isyandır.[189]

3301... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), iki oğlunun arasında götürülen bir adam görüp durumunu sordu.
Yürümeyi adadı, dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Şüphesiz Allah bunun nefsine azab etmesine muhtaç değildir/' rmyurdu ve (bir şeye) binmesini emretti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin benzerini Amr b. Ebî Amr, A'rac'dan, o da Ebû Hureyre vasıtasıyla Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.[190]

Açıklama

Buhar'î hadisi hem Kitabü's-Sayd'de hem de Kitabü'l-Eymân'da rivayet etmiştir. Kitabü'l-Eymân'daki rivayet ek ;iktir. Tamamı Kitabü's-Sayd'dadır. Orada Hz. Peygamber'in, oğulları aramda yürümeye çalışan ihtiyarı görünce durumunu sorması, (iJU jıu)"Bu-ıun hali ne?!"şeklinde ifade edilmiştir.
Müslim'in Ebû Hureyre'den yaptığı bir rivayette de, Hz. Peygamber'in htiyara: "Ey ihtiyar! Bin, şüphesiz Allah sana da, senin adağına da muhtaç leğildir." buyurduğu belirtilmektedir.
Bazı kaynaklarda, oğulları arasında güçlükle yürüyebilen bu ihtiyarın ıbû İsrail olduğu kaydedilir.
Bu hadis, yaya olarak hacca gitmeyi adayıp da yürümekten aciz olan .işinin bir bineğe binebileceğine delâlet etmektedir. Gerçi burada bu durumda olan kişiye herhangi bir keffaret söz konusu edilmemiştir; ancak, bu babın daha önce geçen hadislerinden bu durumda olanların bir kurban keseceği anlaşılmaktadır. Konunun detaylı incelemesi, önceki hadislerde geçmiştir.[191]

3302... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) Kabe'yi tavaf ederken, kendisini, burnundaki halka ile bir başkasının çektiği bir adama rastladı. Hz. Peygamber (s.a) halkayı eli ile kopardı ve adama, onu eli ile yedmesini emretti.[192]

Açıklama

Hadis, BuhaıTde üç defa tekrarlanmıştır. Bunlardan ikisi Kitabü'l-Hacc'da, birisi de Kitabü'l-Eymân-dadır, Bu üç rivayetten, hacc bahsindekilerden birisi diğer ikisinden farklıdır. Bu rivayet şu şekildedir:"Hz. Peygamber (s.a) Kabe'yi tavaf ederken bir adama rastladı. Adamın eli, başka birine bir kayışla yahud bir iple ya da başka bir şeyle bağlanmıştı. Hz. Peygamber eli ile bu bağı kopardı. Sonra da yanındaki adama;"Bunu elinle yed" buyurdu."
Buharı'deki birbirinin aynı olan diğer iki rivayet de şu manadadır: "Hz. Peygamber (s.a) Kabe'yi bir bağ (yular) ile veya başka bir şeyle tavaf eden bir adam gördü ve o bağı kopardı."
Hadisin Nesâî'deki rivayetinde; anılan adamın bu şekilde tavaf etmeyi adadığı kaydedilmektedir. Zaten hadisin, üzerinde durulan konu ile alâkası, bu rivayet sayesinde daha iyi anlaşılmaktadır. Buharı ve Ebû Davud'un hadisi nezir konusunda vermeleri de adamın bu şekilde tavafı adadığına delildir.
Aynî; cahiliye devri Araplarınm böyle davranışlarla Allah'a yaklaşacaklarını zannettiklerini söyler. Demek oluyor ki adam, cahiliye devrinden kalma yanlış bilgisinden dolayı burnuna bağladığı bir iple çekilerek tavaf etmeyi adamış, Hz. Peygamber de bunu görerek mani olmuştur.
Tercemeye, "Burnundaki bir halka" diye geçtiğimiz kelimesi; devenin boynuna veya burnuna bağlanan kıl veya yünden yapılmış halka şeklinde bir iptir. Demir halka değildir.[193]

Bazı Hükümler

1. Tavaf esnasında hayırlı şeyler konuşmak caizdir.
2. Tavaf halınde olan kışı, gayrı meşru bir şeyin yapıldığını görürse bunu eli ile değiştirmelidir.
3. Bir kimse, Allah'a tâat olmayan bir şeyi adarsa bu adağına riayet gerekmez.
4. insanlar, insan şerefine yakışmayacak tutum ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.[194]

3303... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre: Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi yürüyerek hacca gitmeyi adadı. Ama buna gücü yetmiyordu. Hz. Peygamber (s.a), (Ukbe'ye):
"Şüphesiz Allah (c.c), kız kardeşinin yürümesine muhtaç değildir.(Bir şeye)binsin ve bir deve veya sığır kurban etsin" buyurdu.[195]

3304... İkrime, Ukbe b. Âmir'den rivayet etmiştir: Ukbe (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'e;
Kız kardeşim Kabe'ye kadar yürümeyi adadı, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a):
"Allah (c.c), kız kardeşinin Kabe'ye kadar yürümesi ile bir şey yapacak değildir." buyurdu.[196]

Açıklama

Bu iki hadis Lü'lüî'nin rivayetinde mevcud değildir. Onun için bazı matbu nüshalarda yer almamıştır.
Mizzî; bu rivayetlerin Ebu'l-Hasen b. el-Abd'm rivayeti olduklarını, Ebu'I-Kasım'ın bunları zikretmediğini söyler.
Bu rivayetler aşağı yukarı aynı lafızlarla daha evvel geçmiştir. Ancak burada dikkati çeken önemli bir konu göze çarpmaktadır: Yukarıdaki hadiste Hz. Peygamber'in, kadına binmesini emrettikten sonra bir "bedene" kurban etmesini de

emrettiği görülmektedir. Bedene; Hanefîlere göre, bir deve veya sığır; İmam Şafiî'ye göre, bir devedir. Halbuki 3296 numaradaki hadiste Hz. Peygamber'in hayvan türü anmadan bir hedy götürmesini emrettiği beyan edilmekteydi. Âlimlerin, hedyin bir koyunla karşılanacağı görüşünde oldukları kaynaklarda ifade edilmektedir. Buna göre ortaya bir güçlük çıkmaktadır. Bu rivayette açıkça Hz. Peygamber, "bedene" kesilmesini emrettiği halde âlimler bir koyun kurban edilmesini nasıl yeterli bulmuşlardır?
Bu rivayetin, Ebû Davud'un bazı nüshalarında bulunmaması, buna sebep olabilir mi? Bilemiyoruz.[197]

20. Beyt-i Makdis'de Namaz Kılmayı Adayan Kimsenin Durumu

3305... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: Mekke fethi günü bir adam ayağa kalkıp;
Ya Rasûlallah! Ben, Allah sana Mekke fethini nasib ederse Beytü'l-Makdis'de Allah için iki rek'at namaz kılmayı adadım, dedi.Hz. Peygamber (s.a):
"Burada kıl" buyurdu.
Adam sözünü tekrarladı, Hz. Peygamber yine, "Burada kıl" buyurdu. Sonra adam sözünü bir daha tekrarladı. Bu sefer Rasûlullah:
"Öyleyse sen bilirsin (burada kılmak istemiyorsan Beytü'l-Makdis'de kıl)"buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin bir benzeri Abdurrahman b. Avf tarafından Rasûlullah (s.a)'dan rivayet edilmiştir.[198]

Açıklama

Beytü'l-Makdis, Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksâ'dır.
Hadis-i Şerif; belirli bir yerde namaz kılmayı adayan kişinin başka bir yerde namaz kılmasıyla adağının yerine gelmiş olacağını göstermektedir. Avnu'l-Ma'bûd sahibi; bu cevazı, adayanın bulunduğu yerin namaz kılmayı adadığı yerden daha efdal olması kaydı ile kayıtlamıştır. Ancak bu, âlimlerin üzerinde ittifak ettiği bir nokta değildir.
Hanefî mezhebinde, Züfer'in dışındaki âlimlere göre; bir yer tayin edilerek yapılan nezirlerde, anılan yere itibar şart değildir. Kişi istediği yerde adağını yerine getirebilir. Bedâiu's-Sanâi'de şöyle denilmektedir: "Eğer şart, falan yerde namaz kılmak veya falan şehirdeki fakirlere şu kadar sadaka vermek borcum olsun şeklinde bir yer ile kayıtlı ise, üç imamımıza göre bu adağın başka bir yerde eda edilmesi caizdir. Züfer'e göre ise bu adak, sadece şart koşulan yerde eda edilebilir."
Merâkı'l-Felâh'ın şu ifadeleri ise, daha müşahhas ve konumuzu izahda daha açıktır:
"Biz, zaman, yer, para ve fakir tayinini hükümsüz saydık. Meselâ, Şaban ayı için adanan orucun yerine Receb orucu kâfidir. Mekke'de veya Mescid-i Nebevî'de, ya da Mescid-i Aksa'da kılınmak üzere adanan bir namaz Mısır'da kılınsa yeterlidir. Çünkü edanın sıhhati, yer itibariyle değil, ibadet itibariyledir."
Şâfiîlere göre; Mescid-i Haram'da namaz kılmayı adayan kimse bu adağını ancak orada eda edebilir. Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa konusunda ihtilâf vardır. İmam Nevevî,Minhâc adındaki eserinde; "Zahir olan Mescid-i Haram gibi, onların da adakta tayin edilmesidir" der.
Şerbinî'nin Muğni'l-Muhtâc' daki ifadesine göre; bir kimse Mescid-i Ne-bevî veya Mescid-i Aksa'da namaz kılmayı adaşa ve Mescid-i Haram'da bu namazı kılsa yeterlidir. Adağı edada Mescid-i Nebevi Mescid-i Aksa'nın yerine kaimdir. Ama Mescid-i Aksa, Mescid-i Nebevî'nin yerini tutmaz. Yani Mescid-i Aksa'da namaz kılmayı adayan bu namazını Mescid-i Nebevî'de kılabilir; fakat Mescid-i Nebevî'de namaz kılmayı adayan Mescid-i Aksa'da kılamaz.
Sahih-i Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in MüsnecTindeki şu hadis yukarıdaki ifadeleri takviye etmektedir:
İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre; bir kadın hastalanmış ve, "Allah bana şifa verirse gidip Mescid-i Aksa'da namaz kılacağım." diye adakta bulunmuş. Neticede iyi olmuş. Sonra, Kudüs'e gitmek üzere hazırlanıp Mey-mûne (r.anha)'ye gelmiş. Selâm verip durumunu anlatmış. Bunun üzerine Meymûne (r.anha): "Otur ve Rasûlullah'ın mescidinde namazını kıl. Çünkü ben Hz. Peygamber'in;"Buradaki bir namaz Mescid-i Haram'ın dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha üstündür" buyurduğunu duy-dum"demiştir.
3309 numarada gelecek olan hadiste, "büvâne" denilen yerde kurban kesmeyi adayan kişiye, Hz. Peygamber'in; "Adağını yerine getir" buyurduğu beyan edilmektedir. Bu, üzerinde durduğumuz hadisle, işaret edilen bu hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Hz. Peygamber'in kendisine soru soran şahsa verdiği cevap şart koşulan yerde de adağın ifa edilmesinin caiz olduğunu gösterir. Yani nezrin şart koşulan yerde edası vacip değil, caizdir. Zaten üzerinde durduğumuz hadisin sonunda da Hz. Peygamber: "Öyleyse sen bilirsin" buyurarak bu cevaza işaret etmiştir.[199]

3306... Abdurrahman b. Avf bu (yukarıdaki) haberi Hz.Peygam-ber'in ashabından bazı şahıslardan rivayet etmiştir. Ravi, Hz. Peygam-ber'in şöyle buyurduğunu eklemiştir:
"Muhammed'i hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, eğer sen şurada namazını kılsaydın Beyt-i Makdis'te namaz kılmanın yerine kâfi gelirdi." Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi; el-Ensarî, İbn Cüreyc'den rivayet edip, Cafer b. Ömer demiştir. Cafer b. Ömer de (Hafs b. Amr'ın yerine) Amr b. Hayye der. Amr b. Hayye de bunu kendisine, Abdurrahman b. Avf ve Hz. Peygamber'in ashabından bazı adamların haber verdiklerini söyler.[200]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin biraz farklı bir şeklidir. Şevkânî, bu rivayetin çeşitli yollardan geldiğini ve bu yollardan bir kısmının sika olduğunu, sahabenin meçhul olmasının hadise zarar vermediğini söyler.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda, öncekinden farklı bir isnada işaret etmektedir.[201]

21. Kişinin Sahip Olmadığı Bir Şeyi Nezretmesi

3307... tmrân b. Husayn (r.a)'dan rivayet edildi. Dedi ki: Adbâ, Benî Akıl kabilesinden bir adamındı ve hacıları (n develerini) geçenlerdendi. Adam (devesiyle birlikte) esir edilip bağlı olarak Hz. Peygamber'e getirildi. Hz. Peygamber (s.a); üstünde kadife olan bir eşeğin sırtında idi. Adam:
Ya Muhammedi Beni ve hacıları geçen (bu devey)i niçin tutuyorsun? dedi.
Hz. Peygamber:
“Seni, müttefiklerin olan Sakif in suçundan dolayı tutuyorum" buyurdu.
Sakîfliler, Hz. Peygamberdin ashabından iki kişiyi esir etmişlerdi.
Akıl kabilesinden olan adam, söylediği sözler içerisinde "Ben de müslümanım -veya ben de müslüman oldum"[202] dedi.
Hz. Peygamber (s.a) geçip gidince -Ebû Dâvûd, "Bu sözü Mu-hammed b. İsa'dan öğrendim" dedi-; Adam:
Ya Muhammedi Ya Muhammedi diye bağırdı. Rasûlullâh (s.a), merhametli (nazik) idi. Adama dönüp;
"Ne istiyorsun?" dedi.
Ben müslümanım.
“Eğer sen bunu kendi işine malikken (esir edilmeden önce) söyleseydin tam manasıyla kurtulurdun."
Ebû Dâvûd; "Sonra Süleyman'ın hadisine döndüm." dedi-: Adam:
Ya Muhammedi Ben açım, beni doyur. Ben susuzum, beni sula. Rasûlullâh:
"Senin ihtiyacın bu -veya bu onun ihtiyacıdır- (isteğini yapın)" buyurdu.[203]
Sonra adam (Sakîflilerdeki) iki kişiye mukabil fidye olarak verildi. Adbâ'yı ise, Hz. Peygamber binmek için alıkoydu.
Müşrikler, Medinelilerin otlaktaki hayvanlarına baskın yaptılar ve Adbâ'yı da götürdüler. Onu götürdüklerinde müslümanlardan bir kadını da esir etmişlerdi. Onlar geceleyin develerini avlularında çök-türürlerdi. Bir gece hepsi uyudular, kattın kalktı. Elini hangi deveye dokundursa, deve böğürüyordu. Nihayet Adbâ'mn yanma geldi. O itaatkâr, binilmeye alışık bir devenin yanına gelmişti. Hemen ona bindi, sonra; eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka boğazlamayı adadı.
Kadın Medine'ye gelince, devenin Hz. Peygamber'in devesi olduğu anlaşıldı ve Rasûlullâh bundan haberdar edildi. Bunun üzerine Rasûlullâh haber saldı, kadın getirildi. Kendisine kadının adağı bildirildi.
Efendimiz:
"Ona ne de kötü ceza vermişsin -veya ona ne de kötü ceza vermiş-; eğer Allah onu bunun üzerinde kurtarırsa onu mutlaka boğazlayacakmış! Allah'a isyan konusundaki ve insanoğlunun sahibi olmadığı şeydeki nezre vefa olmaz" buyurdu.
Ebû Dâvûd: "Esir edilen bu kadın, Ebû Zerr'in karışıdır" dedi.[204]

Açıklama

Adbâ; Hz. Peygamber'in devesinin adıdır. Son derece cins, süratli bir deve idi. Hadis metnindeki; "hacıları (n develerini) geçen" sözünden maksat da budur.
Metinden anlaşıldığı gibi, bu deve önceleri Benî Akıl kabilesinden birisine aitti. Sonra Hz. Peygamber ona ganimet olarak sahip oldu.
Oldukça uzun olan bu hadisin içerisinde, zihne takılan, açı klan il m ası gereken bazı konular var. Önce bunları gözden geçirip bilâhere ihtiva ettiği ahkâma geçelim.
1- Hz. Peygamber (s.a) Benî Akıl kabilesine mensup olan adamı yakalayınca, adam yakalanış sebebini sormuş; Efendimiz de, "Senin müttefiklerin olan Sakîf'in suçu sebebiyle" karşılığını vermiştir. Çünkü hadiste de belirtildiği gibi Sakîfliler, müslümanlardan iki kişiyi esir etmişlerdi. Şerhlerde bu müslümanların isimlerine ait bir kayda rastlanılmamaktadir.
Burada insanın aklına, birisinin suçu yüzünden Hz. Peygamber başka birisini niçin yakalamıştır? şeklinde bir soru gelebilir. Bu mukadder soruya üç türlü cevap verilmiştir:
a) Sakîflilcr; Benî Akîl kabilesi ile, müslümanlara ve müttefiklerinden birine saldırmayacaklarına dair anlaşma yapmışlardı. Fakat Benî AkîFin müttefiki olan Sakîf, müslümanları esir etti ve Benî Akîl buna ses çıkarmadı. Sakîflilerin suçları yüzünden muaheze edildiler.
b) Yakalanan adam kâfirdi ve kendisine emân da verilmiş değildi. Bu durumda olan birisinin yakalanması, esir edilmesi, hatta öldürülmesi caizdir. Böyle birinin kendi suçundan dolayı muahezesi caiz olunca, kendisi gibi olan başka birinin suçundan dolayı muaheze edilmesi de caizdir.
Hattâbî, bu izahın îmam Şafii'den nakledildiğini söyler.
c) Hz. Peygamber'in sözünde gizli bir mana vardır. Rasûlullah (s.a); "Seni müttefikiniz olan Sakîflilerin esir ettikleri müslümanlara mukabil fidye olarak vermek üzere yakaladık." demek istemiştir.
2- Esir edilen adamın, müslüman olduğunu söylemesinden sonra Hz. Peygamber; "Eğer bunu yetki elinde iken söyleseydin şimdi tam manasıyla kurtulurdun" karşılığını vermiştir.
Fethu'l-Vedûd'da söz, "Eğer o şahıs esir edilmeden önce müslümanlığını haber verseydi hür bir müslüman olurdu. Ama yakalandıktan sonra müslüman olduğunu söyleyince köle bir müslüman oldu" şeklinde açıklanmıştır. Nevevî de bu konuyu şöyle izah eder:

"Eğer sen müslüman olduğunu, esir edilmeden önce söyleseydin, tam olarak kurtulurdun. Çünkü o zaman senin esir edilmen caiz olmazdı. Sen de İslâm ile esaretten selâmetle ve malından faydalanmak suretiyle feyz bulurdun. Ama esir edildikten sonra müslüman olunca öldürülmen konusundaki muhayyerlik düşer fakat köleleştirilmen, fidye olarak verilmen ve karşılıksız salıverilmen konusundaki muhayyerlik devam eder."
Hattâbî ise, adamın müslüman olduğunu söylemesine rağmen serbest bırakmayıp, fidye olarak kâfirlerin arasına geri gönderilmesini şu şekilde açıklar:
"Mümkündür ki adam müslüman olduğunu samimiyetten uzak bir hile olarak söylemiş, Cenab-ı Allah da Rasûlullah'ı adamın bu yalanına muttali kılmıştır. Adamın; ben açım, doyur, susuzum sula, sözlerine karşılık Rasûlullah'ın; "Senin ihtiyacın işte bu" buyurması da bunu gösterir. Ancak Ra-sûlullah'ın vefatından sonra, ben müslüman oldum diyen hiç kimseye böyle muamele edilemez. Müslümanlığı kabul edilir. İşi Allah'a havale edilir. Çünkü vahiy kesilmiştir."
Nevevî; adamın müslümanlığınm samimi olması ihtimali gözönüne alındığında Hz. Peygamber'in onu kâfirlerin yanına göndermesini şöyle izah etmektedir:
"Bir defa hadiste, adam müslüman olduktan ve fidye ile salıverildikten sonra dâr-i küfre döndüğüne dair bir açıklık yok. Döndüğü farzedilse o zaman, adamın gerek kendi gücü gerek akrabaları sayesinde dinini açığa vura çak kudrette olduğunu söyleriz. Bu durumda olanın küfür diyarına dönmesi de caizdir."[205]

Bazı Hükümler

1. İslâmda fidye caizdir. Müslümanların esir aldığı bir kimse sonradan müslüman olursa, bu, ganimet sahip lerinin ondaki hakkını düşürmez. Ama, esir alınmadan önce müslüman olmuşsa malı ganimet olmaz.
2. Kâfirler müslümanlara hücum ederler ve mallarını alırlarsa, bu mala sahip olamazlar. Dolayısıyla, müslümanlar sonra kâfirlere galip gelip o malları geri alsalar, bu mallar ilk sahiplerine ait olur.
Bu görüş İmam Şafîî'ye aittir. Nevevî; hadisin, İmam Şafîî ve onun gibi düşünenler için delil olduğunu söyler.
Hanefîlere göre ise; kâfirler müslümanların mallarım ganimet olarak alır ve memleketlerine götürürlerse ona sahip olurlar. Dolayısıyla tekrar müslümanların eline geçse eski sahipleri hak iddia edemezler. Almak isterlerse bedelini vererek alabilirler.
Hanefîler; Ebû Zerr'in hanımının Advâ'yı Medine'ye getirdikten sonra Rasûlullah devenin kendisine ait olduğunu ihsas ettirerek, "Kişinin sahibi olmadığı şeydeki nezrine vefa yoktur." buyurmasını şöyle izah ederler:
"Kâfirler müslümanlara hücum edip mallarını almış fakat henüz kendi memleketlerine götürmemişlerse, onlara sahip olamazlar. Dolayısıyla müslümanlar kâfirlere galebe çalıp malları geri alırlarsa bu mallar ilk sahipleri-nindir.
Bu hadiste de Medine'nin hayvanlarını yağma edip götürenlerin bu malları kendi memleketlerine soktuklarına dair bir kayıt yoktur. Hatta onların develeri, müslümanlardan korktukları için çadırlarının hemen önüne çökertmeleri, daha yolda olduklarını gösterir."
3. Bir kadının, mahremi olmadan yolculuğa çıkmasının yasak oluşu, zorunlu olmayan yolculuklar içindir. Dinî bir vecibeden dolayı olan yolculuklar için değildir.
Bu izah Hattâbî'ye aittir. Hanefîler bu görüşte değildirler.
4. Bir kimse, günah olan bir şeyi yapmak için adakta bulunursa adağının gereğini yerine getirmez.
5. Sahibi olmadığı bir şeyi sadaka olarak vermeyi veya böyle bir hayvanı kurban etmeyi adayan kişi bu adağını yerine getirmez.[206]

22.Vefa Gösterilmesi Emredilen Adak

3308... Amr b. Şu'ayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre:
Bir kadın Hz. Peygamber (s.a)'e gelip;"Ya Rasûlallah, ben senin huzurunda def çalmayı adadım" dedi. Hz. Peygamber(s.a):
"- Nezrini yerine getir" buyurdu. Kadın:
Ben, -cahiliye ehlinin kurban kestikleri yeri işaret ederek- şöyle şöyle bir yerde kurban kesmeyi adadım, dedi.
Rasûlullah:
“Resim şeklindeki bir put için mi?"
Hayır.
"Heykelden bir put için mi?"
Hayır.
“Nezrini yerine getir"[207]

Açıklama

"Resim şeklindeki bir put" diye terceme ettiğimiz “Sanem", İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye adındaki eserinde belirtiği ne göre; cüssesi olmayan resimden puttur. "Heykelden bir put" diye terceme ettiğimiz "Vesen" de; herhangi bir maden, taş veya tahtadan yapılmış, cüssesi olan insan heykeli veya benzeri putlardır. Vesen ve sanem kelimeleri arasında bir fark olmayıp, birinin diğeri yerinde kullanıldığını söyleyenler de vardır.
Adağın tâat cinsinden olması icabettiği ve bu tip adaklara riayetin gerekli olduğu, daha önce geçen bahislerde belirtilmişti. Yine oralarda, günah olan bir şeyi yapmak üzere edilen nezirlere itaat edilmeyeceği ve bazı mezheplere göre bunun yerine bir yemin keffaretinin ödenmesi gerektiği söylenmişti.

Üzerinde durduğumuz hadiste anılan kadının iki ayrı adağının olduğu görülmektedir. Şimdi bunları teker teker ele alıp inceleyelim:

1- Hz. Peygamber (s.a)'in huzurunda def çalma tarzında olan adak:

Tirmizî'nin Menâkıb'da rivayet ettiği bir hadisten anladığımıza göre,

bu adak Hz. Peygamber'in bir savaştan dönmesi ile alâkalıdır. Orada belirtildiğine göre, Peygamber (s.a) bir savaştan döndüğünde siyah bir cariye karşısına çıkıp; "Ya Rasûlallah, Allah seni sağ salim getirirse senin huzurunda def çalmayı adadım" demiştir.

İbn Hibbân'ın Sahih' indeki bir rivayetinde de Hz. Peygamber'in kadına, "Eğer adadınsa yap, ama adamadınsa yapma*' buyurduğu; kadının da "adadım" dediği ilâve edilmektedir. Yine bu rivayette belirtildiğine göre, Hz. Peygamber oturmuş, cariye de kalkıp def çalmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, bu def çalmayı adama konusu Hz. Peygamber'in bir savaştan dönmesi ile alâkalıdır. Yani Rasûlullah'ın dönmesine, buna karşılık kâfirlerin rezil olmasına sevinmenin bir nişanesidir. Bu hal def çalmayı adamaya bir tâat havası vermektedir. Hattâbî, buna işaretle şöyle der:

"Def çalmak, adakların bağlanabileceği tâatlerden değildir. En iyi hali olsa olsa mubah olur. Ancak Hz. Peygamber'in bir savaşından Medine'ye dönmesi, kâfirlerin perişanlığı ve münafıkların burnunun sürtülmesi bu sevinci doğurduğu için bir çeşit nafile ibadet olmuştur. İşte bundan olayı def çalmak mubah olmuştur."

2- Kâfirlerin kurban kestikleri bir yerde kurban kesmek ile ilgili adak:

Hz. Peygamber, bu adağın bir put için olup olmadığını sormuş; "hayır" cevabını alınca, nezrin yerine getirilmesini emretmiştir. Bu gösteriyor ki, eğer adak meşru ise adandığı yerin gayri meşru olması adağa mani olmaz. Ancak, bizim Bezlü'l-Mechûd'un izahına bakarak, "Bir put için mi adadın" diye terceme ettiğimiz cümle, Avnü'l-Ma'bûd'da; "Cahiliye insanları orada bir put için mi kurban keserlerdi?" şeklinde izah edilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a),, kadının kurban kesmek üzere adakta bulunduğu yerin kâfirlerin putları için kurban kestikleri bir yer olup olmadığını sormuş, "hayır" mcevabını alınca, nezrine vefa göstermesini emretmiştir. Avnü'I-Ma'bûd'un bu izahı kâfirlerin tapındıkları, bayram yaptıkları ve putları için kurban kestikleri yerlerle kayıtlı olan adaklara itibar edilmemesi gerektiğini gösterir. Daha önce belirtildiği üzere, herhangi bir yerde ifa edilmek üzere yapılan nezirlerin, denilen yerlerde yapılması âlimlerin çoğuna göre lâzım değildir. Bir kimse kâfirlerle hiçbir alâkası olmasa bile, falan yerde kurban kesmeyi adaşa, başka bir yerde adağını ifa edebilir. Buna göre, hadiste bahsi geçen kadının adağı haddizatında bir tâattir. Yani nezre konu olması caizdir. Bu adağını orada yerine getirmesi için de hadiste herhangi bir kayıt mevcut değildir.[208]

Bazı Hükümler

1. Bir ibadete vesile olan hareketler, birer nafile ibadet hükmündedir.
2. Allah'a isyan olmayan konulardaki adaklar yerine getirilmelidir.
3. Bir adağın, kâfirlere mahsus bir yerle kayıtlanması, o adağı meşru olmaktan çıkarmaz. Ancak bu yer kâfirlerin putları için tapındıkları bir yerse durum farklıdır.[209]

3309... Sabit b. Dahhâk (r.a)'den rivayet edilmiştir. Der ki: Rasûlullah (s.a) zamanında bir adam, Büvâne'de bir deve kesmeyi adadı. Hz. Peygamber'e gelip:

Ben Büvâne'de bir deve kurban etmeyi adadım, dedi.Hz. Peygamber:

"Orada cahiliye putlarından tapınılan bir put var mı?" dedi.

Sahâbîler: Hayır, dediler. Hz. Peygamber:

"Orada onların bayramlarından bir bayram var mı?" Sahâbîler: Hayır, dediler. Hz. Peygamber, adama:

"Adağını yerine getir. Şüphesiz Allah'a isyan konusundaki ve insanoğlunun malik olmadığı şeydeki adağa vefa yoktur."buyurdu.[210]

Açıklama

Hz. Peygamber'e soru soran zâtın, Kerûm b. Süfyân b. Ebân veya Kerûm b. Kays b. Ebî Sâib olduğu şeklinde görüşler vardır.[211]

Büvâne, İbnü'l-Esir'in ifadesine göre; Arap denizi taraflarında bu güne kadar Nahle diye meşhur olmuş olan Yenbu kasabasının arka tarafında bir tepedir

Telhîs'de, Ebû Ubeyde'ye atfen; Büvâne'nin, Şam ile Diyarbakır arasında bir yer adı olduğu söylenir. Beğavî ise , Mekke'nin aşağısında Yelem-lem yakınlarında bir yer olduğunu söyler.

Büvâne yerine Bevâne denildiği de vakidir.

Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste Allah'a isyanı konu edinen ve insanın sahib olmadığı şeylerden olan adakların meşru olmadığına işaret etmiştir. Bazı âlimler bu ifadelerden, ibadet cinsinden olmamakla beraber yapılması yasak olmayan mubah şeyleri adamanın caiz olduğu sonucuna varmaktadırlar. Ancak bu mefhumu muhalefetle hüküm çıkarmadır. Mefhumu muhalefet de bazı âlinilerce delil sayılmaz.

Daha önce geçen ve; "Adak ancak, kendisi ile A Han'ın rızası istenilen şeyde olur" manasına gelen hadis, nezre konu olan şeyin ibadet cinsinden olmasını gerekli kılar. O zaman hadisler arasında bir çelişki sözkonusu olmaktadır. Zahirde görülen bu çelişki iki yolla giderilebilir:

1- Üzerinde durduğumuz hadiste Hz. Peygamber'in yapılması mubah olan şeylerde nezrin caiz olduğunu bildiren sarih bir ifadesi yoktur. Aksine, Allah'a isyan konusunda ve kişinin sahip olmadığı şeyde nezrin olmayacağını söylemiştir. Öbür hadis ise, ibadet cinsinden olmayan şeylerde nezrin olmadığında açıktır.
2- Bu hadisin mubah şeylerde nezrin cevazına işaret olduğu kabul edilirse, bu mubaha mutlak manada bakılmaz. Bazı mubahlar niyetle ibadet haline gelir. Meselâ gece ibadete kalkabilmek maksadıyla gündüz uyumak, sonucu tâat olan bir mubahtır. Yine gündüz oruca dayanabilmek için sahur yemeği yemek, niyette tâat olan mubahlardandır. O halde burada kastedilen mubah; ibadet kastı olan veya ibadete yardımcı olması maksadı güdülen mubahtır.[212]

3310... Meymûne binti Kerdem'in şöyle dediği rivayet edil mistir: Hz. Peygamber'in (veda) haccında babamla birlikte çıktım. Ra-sûlullah (s.a)'ı gördüm. İnsanların "Rasûlullah" dediklerini duydum. Gözümle onu takibe başladım. Babam kendisine yaklaştı. Rasûlullah devesinin üzerinde idi. Elinde öğretmenlerin sopası gibi (ince) bir sopa vardı. Bedevilerin ve insanların "Tab, tab" [213] dediklerini duydum.
Babam ona (iyice) yaklaştı, ayağını tuttu. Hz. Peygamber buna ses çıkarmadı,[214] durup babamı dinledi. Babam:
Ya Rasûlallah, ben bir erkek çocuğum dünyaya gelirse, Büvâne (dağı)'nin tepesinde dik yokuşlu yollarda birkaç koyun kurban etmeyi adadım, dedi. -Abdullah b. Zeyd: "Tam bilmiyorum ama, galiba elli koyun demişti" dedi.- Rasûlullah:
"Orada putlardan bir şey var mı?" diye sordu. Babam:
Hayır, dedi. Rasûlullah (s.a):
"Allah için adadığın şeyi yerine getir" buyurdu.Meymûne devamla şöyle dedi:
Babam koyunları toplayıp kesmeye başladı. Koyunlardan biri kurtulup kaçtı. Babam; "Ey Allah'ım, benim adağımı ödet" diyerek onu aradı. Buldu ve kesti.[215]

Açıklama

Bu hadis, Kitabü'n-Nikah'da 2103 numarada geçmiştir. Ancakj Kerdem'in Hz. Peygamber'in ayağını tuttuktan sonra Rasûlullah'la konuşması, buradakinden tamamen farklı olarak takdim edilmiştir.
Bu hadisle, bir önceki hadisteki vakıanın aynı olup, rivayetlerinde bazı farklılıkların bulunması mümkün olduğu gibi, ayrı ayrı hâdiselerle ilgili olmaları da mümkündür.
Adakta bulunan şahsın; dağ tepelerinde, sarp yokuşlarda kurban kesmeyi adaması, adağına kuvvet kazandırmak içindir. Gerçi adaklar bir şeyin olup olmamasına tesir etmez, Allah'ın takdirini değiştirmez. Fakat, anlaşılıyor ki adak sahibi Hz. Peygamber'i ilk defa görmüş, onun sohbetinden istifade edememiştir. Onun için, adağın ve adağı zorlaştırmanın takdire tesiri olmayacağını bilmiyordu. Eskiden kalma bilgisine dayanarak, eğer yapılması zor bir şey adarsa arzusuna nail olacağını zannediyordu.
Hadis, bir yerle kayıtlı olan adakların eğer o yerlerde tevhide aykırı bir şey yoksa oralarda eda edileceğine delil gösterilir. Hattâbî şöyle der:
"Hadis; Mekke'de veya başka bir yerde, yemek yedirmeyi ya da kurban kesmeyi adayan kişinin, bu adağını başka yerlerin fakirlerine ifa etmesinin caiz olmadığına delildir. Bu görüş Şafîî mezhebine göredir. Şafîî'den başkaları bu adağın başka yerlerde de eda edilebileceğini söylerler."
Hadisin, Hattâbî'nin anladığı manaya delâlet etmesi mümkündür. Ama bu kesin değildir. Çünkü Hz. Peygamber, bir defa kurbanların orada kesilmesinin şart olduğunu söylememiştir. Ayrıca "Orada putlardan bir şey var mı?" diye sorarken, kurbanın kesilip kesilemeyeceğini değil de adağın sahih olup olmadığını aramış olabilir. Çünkü eğer orada put varsa adağın eski alışkanlıklara binaen, Allah rızasından başka bir şey için olması tehlikesi mevzubahistir. Nitekim Ahmed b. Hanbel ve Beğavî'nin rivayetlerinde İbni Kerdem'in; "Ben cahiliye devrinde iken Büvâne'nin tepesinde birkaç koyun kesmeyi adadım..." dediği belirtilmektedir.[216]

3311... Amr b. Şu'ayb, Meymûne binti Kerdem b. Süfyân kanalıyla babası Kerdem'den, önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Bu rivayet Öbüründen biraz muhtasardır.
(Bu rivayete göre) Hz. Peygamber (s.a):
"Orada put veya cahiliye bayramlarından bir bayram var mı?" dedi.
Kerdem:
Hayır, dedi. (Kerdem der ki):
Benim şu annemin yürüme adağı borcu var, onu ödeyeyim mi? İbn Beşşâr bazan, "onu ödeyelim mi?" derdi- dedim; (Rasûlullah:)
“Evet" buyurdu.[217]

Açıklama

Hadis yukarıdaki hadisin tarkıı bir rivayetidir. İzahı gerektirecek bir şey yoktur.[218]

23. (Tüm) Malını Sadaka Olarak Vermeyi Adayan Kimse Hakkındaki Hadisler

3312... Kâ'b b. Mâlik'den rivayet edilmiştir,, şöyle demiştir: Rasûlullah'a:

Yâ Rasûlallah! Şüphesiz Allah ve Rasûlü için sadaka olarak malımdan soyulmam (malımın tümünü sadaka olarak vermem) benim tev-bem (in kemalin) dendir, dedim.
Rasûluliah (s.a):
"Malının bir kısmını kendine alakoy, bu senin için daha hayırlıdır." buyurdu.
Kâ'b demiştir ki:
Ben de; Hayber'deki sehmimi kendime alıkoyuyorum, dedim.[219]

Açıklama

Hadisin zahirî manasının babın mevzuu ile pek bir münasebeti yok gibidir. Çünkü bab, malının tamamını dağıtmayı adamakla ilgilidir. Hadiste ise, Kâ'b (r.a)'ın malını tasadduk etmeyi adadığına dair bir kayıt mevcut değildir. Hatta Hz. Kâ'b'ın tevbenin kemali için malını dağıtmak istediği ve bunu Rasûlullah'a danıştığı açıkça ifade edilmektedir.
Sarihler, hadisin başlık ile münasebetini bir takdir yaparak izah ederler. Buna göre babın manası; "Bir günahtan dolayı tevbe eden kişi malının hepsini sadaka olarak verse veya malının tümünü tasadduk etmeyi adaşa bu adağı geçerli midir?" şeklinde olmalıdır.
Kâ'b b. Mâlik, Tebük seferine iştirak etmeyip bundan dolayı Allah'a tevbe eden ve tevbesi kabul edilen üç kişiden birisidir. Bu hadiste konu edilen tevbe işte bu tevbedir. Yani Kâ'b; sefere iştirak etmemesinden dolayı ettiği tevbeye, malını fukaraya dağıtmayı da eklemek istemiştir.
Hadiste Hz. Peygamber (s.a)'in, kendisine soru soran Kâ'b'a; malının bir kısmını kendisi için alıkoymasını emrettiğini görüyoruz. Bu durumda olan bir kimsenin alıkoyacağı malın oranı ve böyle bir adağın hükmü gibi konularda, âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bu babdaki hadislerin hepsi aşağı yukarı aynı manayı ifade ettikleri ve bazılarında konuya açıklık getirecek kayıtlar bulunduğu için biz bu görüşleri babın sonuna almayı uygun bulduk.
Bilindiği gibi, Hz. Peygamber (s.a); Hz. Ebü Bekir'in malının tamamını Allah yolunda sarfetme yolundaki arzusuna karşı çıkmamıştır, Bezlü'l-Mechûd sahibi, Ebû Bekir ile Kâ'b'a yapılan muamelelerin farklılığını, onların mertebelerindeki farklılığa hamletmiştir.[220]

3313... Kâ'b b,. Mâlik'in oğlu Abdullah'ın babasından rivayetine göre;
Kâ'b, tevbesi kabul edilince, Rasûlullah (s.a)'a:
Ben malımdan soyulacağım... (malımın hepsini dağıtacağım), dedi.
Ravi Ahmed b. Salih (bundan sonra), "O senin için daha hayırlıdır" sözüne kadar, önceki hadisin benzerini söyledi.[221]

3314... Kâ'b b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre;
O veya Ebû Lübâbe ya da Allah'ın dilediği birisi, Hz. Peygamber (s.a)'e:
İçerisinde günaha girdiğim, kavmimin bu yurdunu terketmek ve malımın tümünden sadaka olarak soyulmak benim tevbemdendir, dedi.Hz. Peygamber (s.a):
“Üçte birini vermen yeter" buyurdu.[222]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a)'e gelip, malının tümünü tev-besinin kemali için sadaka olarak dağıtmayı istediğini söyleyen zâtın kim olduğunda şüpheye düşülmüştür. Anılan şahsın Kâ'b b. Mâlik olabileceği gibi Ebû Lübâbe veya bir başkasının da olabileceğine de işaret edilmektedir.
Ebû Lübâbe de, Kâ'b b. Mâlik gibi, Tebük seferine iştirak etmeyip tevbe eden ve tevbesi kabul edilenlerdendir. İbn Abdilberr'in el-İstîâb fî Ma'rifeti'I-Ashâb adındaki eserinde naklettiğine göre; Ebû Lübâbe, Tebük seferine gitmemiş, sonra kendisini bir direğe bağlayıp, Allah tevbesini kabul edinceye kadar çözmemeye, hiçbir şey yiyip içmemeye yemin etmişti. Bir hafta bir şey yiyip içmeden kalıp bayılmış, sonunda kendisine tevbesinin kabul edildiği haber verilmiş fakat o, "Bu sefer de Rasûlullah gelip çözünceye kadar kendisini çözmemeye yemin etmiş", nihayet Hz. Peygamber gelerek onu eli ile çözmüştür. Bunun üzerine Ebû Lübâbe: "Ya Rasûlallah! İçerisinde günaha girdiğim kavmimin evini terketmek ve bütün malımdan, Allah ve Ra-sûlü için soyulmak da benim tevbemdendir" demiş, cevap olarak Hz. Peygamber (s.a): "Üçte biri yeter, ya Ebâ Lübâbe" karşılığını vermiştir.
Görüldüğü gibi, İbn Abdilberr, bahsetmekte olduğumuz hadisteki sa-ıâbînin Ebû Lübâbe olduğunu belirtmektedir. İmam Mâlik'in Muvatta'ın-ia da Ebû Lübâbe'nin adı geçmektedir.
Muvatta'ın rivayeti şu şekildedir:
İbn Şihâb'a haber verildi ki Ebû Lübâbe b. Abdilmünzir, tevbesi kabul edildiğinde:
Ya Rasûlallah, içerisinde günaha girdiğim kavmimin yurdunu terke-lip sana komşu olayım mı? Allah ve Rasûlü için sadaka olarak malımdan ;oyulayım mı? dedi.Hz. Peygamber (s.a):
"Bunun yerine, üçte biri yeter" buyurdu.
İmam Mâlik, yukarıdaki hadisi naklettiği babın sonunda Ebû Lübâbe'-ıin hadisine istinad ederek; malının tümünü Allah yolunda harcamayı ada-'ının, malının üçte birini dağıtmasının yeterli olduğunu söyler.[223]

3315... Ma'mer, Zührî'den; Kâ'b b. Mâlik'in oğlunun şöyle deliğini nakleder:

Ebû Lübâbe...
Ravi önceki rivayeti mana olarak zikretti. Hâdise Ebû Lübâbe'-e aittir.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, Yunus, İbn Şihâb'dan, o da Sâib b. EbîLübâbe oğul-ırının birinden rivayet etti.
Zebîdî de, Zührî vasıtasıyla Hüseyn b. Sâib b. Ebî Lübâbe'den ir benzerini rivayet etmiştir.[224]

Açıklama

Önceki rivayetlerde, malının tümünü sadaka olarak vermek hâdisesi, Kâ'b b. Mâlik'e isnad edilmekte idi. Burada ise hadisenin kahramanı olarak Ebû Lübâbe anılmaktadır. Musannif, işte buna işaret etmek için bu rivayeti nakletmiştir.[225]

3316... Kâ'b b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ya Rasûlallah! Şüphesiz malımın tümünü Allah ve Rasûlü'ne sadaka olarak çıkarmam, benim Allah'a tevbemdendir, dedim..Hz. Peygamber:
"Hayır" buyurdu.
Yarısını, dedim. “Hayır" buyurdu.
Üçte birini, dedim.
"Evet" karşılığını verdi. Ben de;
Hayber'deki sehmimi alıkoyacağım, dedim.[226]

Açıklama

Görüldüğü gibi, bu rivayet, öncekilerden biraz daha farklıdır. Bunda fazla olarak; Kâ'b b. Mâlik'in, önce malının tümünü sadaka olarak vermek istediğini, Rasûlullah kabul etmeyince yarısını; yine kabul etmeyince, üçte birini vermeyi istediğini ve Efendimiz'in de bunu uygun bulduğunu görmekteyiz. Zaten hadisin değişik rivayetlerinin tekrar tekrar verilmesi, rivayetler arasındaki bu farklara işaret içindir.
Bu babdaki rivayetlerin tümünden, malının tamamını Allah yolunda sadaka olarak vermeyi adamanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. İbn Rüşd, bu konuda âlimlerin ittifak halinde olduklarım söyler ve bu hükmün; nezirlerin bir şarta hağholmadan mutlak olması haline ait olduğunu kaydeder. Nezrin, "Şu işi yaparsam, şu adağım olsun" gibi bir şarta bağlı olması halinde;
Şafiî'ye göre bu nezre riayetin gerekli olmadığını, ancak sahibine yemin kef-fareti gerektiğini de belirtir.
Malının tümünü Allah yolunda sarfetmeyi adayan kişinin, bu adağım nasıl eda edeceği konusunda âlimler oldukça farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Fethu'1-Bârî ve Neylü'l-Evtâr'da bu konuda on ayrı görüş olduğu kaydedilir. Avnu'l-Ma'bûd, el-Muğnî ve Bidâyetu'l-Müctehid'de de işaret edilen bu görüşlerden, günümüzde mensubu bulunan mezhep imamlarına ait olanları şöyledir:
İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre; böyle bir adakta bulunan kişi malının üçte birini sadaka olarak verir.
İmam Şafiî'ye göre; malının tamamını verir. İbrahim en-Nehaî de İmam Şafiî ile aynı görüştedir. Bu hüküm, nezrin teberrur yemini olması ile ilgilidir. Lücâc ve öfke halinde edilen nezirde, isterse yemin keffareti de verebilir.
Teberrur nezri; mutlak veya bir menfaatin temini ya da bir zararın defi şartına bağlanan nezirdir. Lücâc ise, husumet ve öfke halinde yapılan nezirdir. İnat nezri demektir. Meselâ, birisiyle konuşmak istemeyenin, "Falanla konuşursam bir hacc nezrim olsun" demesi gibi.
İmam A'zam Ebû Hanîfe'ye göre; zekâta tabi olan mallarının tümünü verir. Nezreden; nezrini, olmasını arzu etmediği bir şarta bağlarsa İmam A'-zam'dan bi: görüşe göre, bu şartın tahakkuku dışında yemin keffareti gerekir. İmam Muhammed de aynı görüştedir.
Neylü'l-Evtâr'da, sahibine işaret edilmeden şöyle bir söz nakledilir:
"Denildi ki, malın tümünü sadaka olarak vermek, duruma göre değişir: Güçlü olan, buna sabredeceği bilinen kişiye mani olunmaz. Malını dağıtmasına izin verilir. Hz. Ebû Bekir'in yaptığı bu şekilde mütalaa edilir..."[227]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin, malının tümünü sadaka vermek üzere adakta bulunması caizdir.
2. Bu durumda olan kişi kendisi için bir miktar mal bırakır.
3. Günahından tevbe eden kişinin, tevbesini sadaka ile güçlendirmesi meşrudur.[228]

24. Ölünün Adağını Onun Namına İfa Etmek

3317... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildi ki: Sa'd b. Ubâde (r.a), Rasûlullah (s.a)'tan fetva sorup;
Şüphesiz annem ödemediği bir nezir borcu olduğu halde öldü (ne yapayım?) dedi. Hz. Peygamber (s.a):
Onun yerine sen öde" buyurdu.[229]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd'un ta'likmda, Evcez ve Feth'den naklen, İbn Abbas'ın mezkûr kıssaya şahit olmadığı, dolayısıyla bu hadisin sahâbî mürsellerinden olduğu ifade edilmektedir.
Hadisin tahricinde görülebileceği gibi, bu hadis Kütüb-i Sitte'nin tamamında mevcuttur. Ebû Davud'un rivayeti, ifade olarak diğerlerinden biraz farklıdır. Buharî'nin Kitabü'l-Eymân'daki rivayetinin sonunda ravilerden birisi; "Bundan sonra da (ölenin nezrini ödeme) sünnet halini aldı" demektedir.
Kadılyaz; "Görünen, onun nezri ya maldı, ya da mutlaktı" demektedir.
Askalânî, bu ilâveyi; Şu'ayb'ın Zührî'den yaptığı rivayetin dışında hiçbir rivayette görmediğini söyler.
Hadiste anılan, Sa'd'ın annesinin adı, Amra'dır. Kadının babasının adının ise Mes'ud mu yoksa Sa'd mı olduğunda iki farklı görüş vardır.
Sa'd b. Ubâde'nin annesinin adağının ne olduğu konusunda kesin bir görüş mevcud değildir. Bu meseleye ışık tutan haberler birbirleri ile çelişki arzetmektedir. Bu eserlerde kadının adağının; oruç, köle azad etmek ve sadaka olduğuna dair kayıtlar yer almaktadır.
Askalânî, Fethu'1-Bârî'de konu ile ilgili farklı haberleri verdikten ve Kadı Iyaz'in yukarıdaki sözüne işaret ettikten sonra; "Bence, o adak Sa'd'e göre muayyendi" demektedir.[230]
Hadis-İ şerif, ölünün borçlarının ödenmesinin gerekli olduğuna delildir. Ancak borcun çeşidi ve cinsine göre âlimler arasında farklı görüşler vardır:
Eğer borç, kullara ait malî bir borçsa, ölünün terekesinden bu borç ödenir. Bu konuda her hangi bir ihtilâf bilinmemektedir.
Borç adaktan dolayı ise,bu adak ya malîdir ya da bedenîdir. Adak da, ya öldüğü zamanki hastalığı esnasında olmuştur, ya da önce olmuştur.
1- a) Eğer adak mâlî ise ve ölümü anındaki hastalığından önce olmuş ise;
Şâfiîlere göre; ölen vasiyyet etmemiş olsa bile bıraktığı terekeden ödenir. Miktarının az veya çok olmasına bakılmaz.
Askalânî, bu görüşün cumhura ait olduğunu söyler.
Hanefî ve Mâlikîlere göre; ölen nezir borcunun ödenmesini vasiyet etmişse, o takdirde vârisler bunu ödemek zorundadırlar. Aksi halde böyle bir mecburiyetleri yoktur. Bunda vasiyet şart olduğuna göre terekenin üçte birini geçerse vârisler fazlasını ödemek mecburiyetinde değildirler. Bu görüş sahipleri Hz. Peygamber'in Sa'd'e; "Onun yerine sen öde" buyurmasındaki emri, nedbe hamletmişlerdir.
b) Adak, ölenin ölüm hastalığında olmuş ise; Şâfiîlere göre de bu adak malın üçte birinden olmalıdır. Ölen, malî olan adağının ödenebileceği kadar mal bırakmamışsa vârislerin bunu ödeme mecburiyetleri yoktur. Ancak ödemeleri müstehaptır. Bu konuda dört mezhep müttefiktir.
2- Adak bedenî ibadetlerle ilgili ise; genelde prensip olarak bu adak başkası tarafından eda edilemez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a), Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadiste; "Kimse kimsenin yerine namaz kılamaz ve kimse kimsenin yerine oruç tutamaz." buyurmuştur.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin bir görüşü bu istikamettedir. Ahmed b. Hanbel'e ve İmam Şafiî'nin diğer bir görüşüne göre ise, oruçta niyabet caizdir. Yani bir kimse oruç tutmayı adaşa ve ödemeden ölse, onun yerine bir başkası tutabilir. Hanefî ve Mâlikîlerle, Şafiî'nin bir görüşüne göre; oruçta niyabet olmaz. Ancak orucun yerine fakir doyurulur.
Haccda ise ittifakla niyabet caizdir. Bir kimse başkasının yerine hacc edebilir.[231]

Bazı Hükümler

Vârisler, murislerinin adayıp da ödemeden öldükleri mal ile ilgili nezir borçlarım; terekesi varsa mecburen öderler. Ancak bunun için vasiyetin gerekli olup olmadığında âlimlerin ihtilâfı vardır.
Ölen kimse, miras olarak bir şey bırakmamışsa; ister vasiyet etsin ister etmesin, vârisler bunu kendi mallarından ödemek zorunda değildirler. Ödemeleri ise müstehaptır.[232]

3318... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Bir kadın gemiye bindi ve Allah kendisini kurtarırsa (sahile çıkarırsa) bir ay oruç tutmayı adadı. Allah onu kurtardı, fakat kadın orucu tutmadan Öldü. Kızı -veya kız kardeşi-[233] Rasûlullah'a geldi, (meseleyi sordu). Hz. Peygamber de kendisine; onun (ölenin) yerine oruç tutmasını emretti.[234]

Açıklama

Tercemeye "Gemiye bindi" diye geçtiğimiz cümlesinde mecazî bir ifade kullanılmıştır. Bu, mahallin zikredilip hallin murad edilmesi kabilindendir. Çünkü, "deniz" demektir; ama burada "deniz" değil, denizdeki gemi kastedilmiştir. Bu kabil kullanışlara Arap edebiyatında çok rastlanır.
Hadiste sözkonusu edilen kadın ve kızının kimler olduklarına ait bir kayda rastlayamadık.
Hadisin zahiri, bir başkasının yerine oruç tutmanın, dolayısıyla ölenin adadığı orucun başkası tarafından tutulmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Oysa yukarıdaki hadisin izahında belirtildiği gibi; âlimlerin çoğuna göre bu caiz değildir. Çünkü oruç bedenî bir ibadettir ve bedenî ibadetlerde niyabet cari değildir. Üstelik Hz. Peygamber'in bunu sarahaten nehyettiğini bildiren hadis vardır.
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; bu görüşte olanların, üzerinde durduğumuz hadiste emredilen orucu fidye vermek şeklinde te'vil

ettiklerini söyler. Yani Hz. Peygamber (s.a), kendisine gelen kadına; "Onun yerine sen tut" buyurduğunda, o orucun fidyesini vermesini kasdetmiştir.
Şevkânî, hadisin; ölenin borcu olan herhangi bir orucu onun velisinin tutabileceğine delâlet ettiğini söyler. Şevkânî'nin bildirdiğine göre hadis âlimleri bu görüştedir.
Ahmed b. Hanbel'in ve Şafiî'nin bir görüşüne göre başkasının yerine oruç tutabileceği yukarıda geçmiştir.
Birisinin borcu olan orucu, velisi ya da başka birinin tutup tutamayacağına dair daha geniş malumat Kitabü's-Savm'ın 41. babında 2400 ve 2401 numaralı hadislerde geçmiştir.[235]

3319... Abdullah b. Büreyde'nin, babası Büreyde'den rivayet ettiğine göre;
Bir kadın, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ben anneme bir genç cariye vermiştim. Annem öldü ve bu cariyeyi miras olarak bıraktı, dedi.
Hz. Peygamber (s.a):
"Sen sevabını aldın ve o miras olarak sana geri döndü" buyurdu. Kadın:
Ama annem bir ay oruç borcu olduğu halde öldü, dedi. Ravi (Ahmed b. Yunus), (bundan önceki) Amr b. Avn hadisinin benzerini zikretti. (Hz. Peygamber'in, kadına annesinin orucunu ödemesini emrettiğini söyledi.)[236]

Açıklama

Bu hadis, Kitabü'z-Zekât'da 1656 numarada ve Kitabü'l-Vesaya da 2877 numarada geçmiştir.[237]

Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Birinin Orûcunu Velisinin Tutacağına Dair Gelen Hadisler[238]

3320... îbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildi ki: Bir kadın Hz. Peygamber (s.a)'e gelip, (ölü olan) annesinin bir ay oruç borcu olduğunu söyledi ve;
Onun yerine ben ödeyeyim mi? dedi. Hz. Peygamber (s.a):
"Annenin birisine borcu olsa öder miydin?" dedi.
Evet.
"Allah'ın borcu ödenmeye daha müstehaktır" buyurdu."[239]

3321... Âişe (r.anha)'dan, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin orurcunu onun yerine velisi (en yakın akrabası) tutar."[240]

Açıklama

Bu hadislerin zahiri, oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin bu borcunun yakın akrabası tararfından ödeneceğine delâlet etmektedir. Ayrıca hadis; bir kimsenin başka birisinin yerine oruç tutabileceğine de delildir. Ancak konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Bundan önce geçen babda âlimlerin farklı görüşleri aktarılmıştır.
Hz. Âişe'den rivayet edilen ikinci hadis Kitabü's-Savm'da 2400 numarada da geçmiştir. Orada da kojıu ile ilgili malumat verilmiştir.[241]

25. Gücünün Yetmeyeceği Bir Adağı Adamak

3322... İbn Abbas (r.anhüma)'dan; Rasûlullah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kimse adım anmadan bir adakta bulunsa onun keffareti yemin keffaretidir. Günah olan bir şeyi nezredenin nezrinin keffareti yemin keffaretidir. Gücünün yetmeyeceği bir adağı adayanın keffareti de yemin keffaretidir. [Gücünün yettiği bir adağı adayan kişi adağını yerine getirsin.][242]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, VekV ve başkaları Abdullah b. Satd'fb. Ebi'l-Hind]den, İbn Abbas'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.[243]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde, hadisin, günah işlemeyi adamakla ilgili bölümü yoktur.
Bu hadis, Avnu'l-Ma'bûd ve Bezlü'l-Mechûd'da, Kitabu'l-Eymân ve'n-Nüzûr'un en sonunda yer almıştır.
Hadis-i şerifte, izahı gerektirecek kapalı bir durum yok. Hüküm olarak dört ayrı konuya temas edilmektedir:
1- Adını anmadan bir adak adayana, yemin kekffareti gerekir. Yani, ibadetin cinsini tayin etmeden sadece, "benim nezrim olsun veya adağım olsun" diyen kişiye yemin keffareti gerekir. Bu mesele bir sonraki hadiste gelecektir.
2- Günah bir şeyi yapmak için yapılan adağın keffareti yemin keffaretidir. Bu konu 19. ve devamındaki bablardaki hadisler (3289-3304) izah edilirken enine boyuna tartışılmıştır.
3- Yapabileceği bir şeyi adayan kişi adağını yerine getirmelidir. Tabii bu, adağın günahı gerektiren bir şey olmaması şartı ile kayıtlıdır.
4- "Şu dağı yerinden kaldıracağım", "Dünyayı ters çevirmek nezrim olsun" gibi, İnsan gücünün dışında olan bir şeyi adayan

kişi, hemen bir yemin keffareti verecektir. Çünkü bu adağını yerine getirmesi mümkün değildir.
Bidâyetü'l-Müctehid'in beyanına göre bu hüküm, âlimlerin cumhurunun mezhebidir. Böyle bir adakta bulunana bir zıhar keffareti gerekir diyen âlimler olduğu gibi; ibâdetin asgarisi olan bir gün oruç tutmak veya iki rek'-at namazla kayıtlayanlar da vardır.
Ebû Davud'un ifadesine göre, bu hadisi, Vekî' ve diğer bazı raviler Hz. Peygamber'in değil de, tbn Abbas'ın sözü olarak nakletmişlerdir.[244]

Adını Tayin Etmeden Adak Adamak[245]

3323... Ukbe b. Âmir (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın.şöyle buyurduğu-iu söylemiştir:
"Nezrin keffareti yemin keffaretidir."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, Amr b. e-Hâris, Kö'b b. Alkame'den, Kâ'b daîbn Şemmâse vasıtasıyla Ukbe'den rivayet etmiştir.[246]

Açıklama

Bu hadisi; Müslim, Nezir Keffareti bahsinde, İbn Mâce ise aynen Ebû Davud'un isimlendirdiği babda vermişlerdir.
İbn Mâce'nin rivayetinin başında Müslim ve Ebû Dâvûd'unkilerden fazla alarak "Adlandırmadan (tayin etmeden),bir adak adayan kimse..." ibaresi /er almıştır. Hadisin babın ismi ile alâkası, bu ibare ile daha açık olarak gömülmektedir. Tirmizî'nin rivayeti de İbn Mâce'nin rivayetine yakındır. Bu -ivayet şöyledir: "Tayin etmediği zaman nezir keffareti yemin keffaretidir."
Adadığı şeyin cinsini belirtmeden adamak, yukarıdaki hadiste de belir-ildiği gibi, sadece "nezrim olsun" deyip bırakmaktır. Yani adağı oruç, sa-iaka, kurban veya hacc gibi bir ibadet çeşidi ile kayıtlamamaktır. Hadis-i şerif, bu şekilde bir adakta bulunan kişiye bir yemin keffaretinin gerekli olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadisin izahı âlimler tarafından değişik şekillerde yapılmıştır.
Bezlü'l-Mechûd sahibi; Şâfiîlerin, bu hadisi lücâc nezrine, Mâlikîlerîn;. nutlak nezre, Hanbelîlerle bazı Şâfiîlerin ise, günah olan bir şeyi yapmayı ıdamaya hamlettiklerini söyler.
Bezlü'l-Mechûd'un bu beyanı, Nevevî'nin şu sözlerinin bir özeti olsa >erek:
"Alimler, bu hadiste neyin murad edildiğini tayinde ihtilâf etmişlerdir. Bizim arkadaşlarımızın cumhuru (Şâfiîlerin çoğunluğu), lücac nezrine hamletmişlerdir. Kişi bu adağa riayetle, yemin keffareti arasında muhayyerdir. İmam Mâlik ile birçok âlimler, "nezrim olsun" gibi mutlak nezirlere hamle-derler. Hadis fukahasından bir grup ise, tüm nezirlerle ilgili olduğunu söylerler ve kişinin bütün adaklarda adağına vefa ile yemin keffareti arasında muhayyer olduğunu kabul ederler."
Şevkânî de Nevevî'nin yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra kendi görüşlerini şu şekilde belirtir:
"Zahir olan; hadisin tayin edilmeyen adaklara mahsus oluşudur. Çünkü mutlakın mukayyede hamli gerekir. Ama belirli bir ibadet anılarak edi-le"n nezirler, eğer insan takatinin dışında ise, adayana bir yemin keffareti gerekir. Gücün yettiği cinsten ise, ister bedene ister mala bağlı olsun eda edilir. Eğer adak, günah olan bir şeyi yapmak için ise, bu gerçekleşmez ve keffaret de gerekmez.[247] Eğer adağın konusu mubah ve yapılması güç dahilinde olursa zahir olanı, adağın tahakkuku ve keffaretin lüzumudur..."
Görüldüğü gibi Şevkânî bu hadisi Nevevî'nin aksine, doğrudan doğruya, konusu anılmadan edilen nezirlerle alâkalı görmektedir. Zaten Şevkânî, yukarıdaki sözlerine başlamadan önce; "Hadis, konusu anılmayan nezirlerde yemin keffareti olduğuna delildir" diyerek görüşünü açık bir şekilde ortaya koymuştur.
Hanefî fıkıh kitaplarında konu ile ilgili olarak şu bilgiye rastlıyoruz: Bir kimse, sadece "nezrim olsun" veya bunun yerine kaim bir söz söyler ve içinden bir şeye niyet ederse niyeti muteberdir. Ancak niyetindeki tâatın mikdarını tayin etmemişse, yemin keffaretindeki ölçülere itibar edilir. Yani oruca niyet etmişse üç gün, sadakaya niyet etmişse on fakir doyurmaya hükmedilir. Ama bir ibadete niyet edilmezse bu bir yemin sayılır.[248]

3324... Bize Muhammed b. Avf haber verdi. Onlara Saîd p.- el-Hakem söylemiş. (Saîd der ki:) Bize Yahya b. Eyyûb, Kâ'b b. Alkame'den nakletti. Kâ'b, İbn Şemmâse'den duymuş. .O, Ebu'1-Hayr kanahyla Ukbe b. Âmir'den, o da Hz Peygamber'den önceki hadisin benzerini nakletti.[249]

Açıklama

Bu rivayet, önceki hadisin başka bir isnadla gelen rivayetidir.[250]

Cahiliye Çağında Nezredip De Daha Sonra Müslüman Olan Kişi Ne Yapar?[251]

3325... Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edildi ki, o; Ya Rasûiallah, ben cahiliye çağında Mescid-i Haram'da bir gece i'tikâfta kalmayı adadım, dedi. Hz. Peygamber (s.a) kendisine: "- Adağını yerine getir" buyurdu.[252]

Açıklama

Bu hadis, İ'tikâf bahsinde 2474 numarada geçmiştir.

Hadis-i şerif, müslüman olmayan bir kimse, bir adakta bulunur, sonrada müslüman olursa, adağının gereğini yapmakta mükellef olduğuna delildir. Şâfıîlerin bazıları ile Ebû Sevr, Buharî ve İbn Cerîr bu görüştedir.
Bazı Şâfîîler, İmam Mâlik ve Hanefîlere göre ise; bu tür nezirler hükümsüzdür. Bu gruptaki âlimler, üzerinde durduğumuz hadisi istihbaba ham-letmişlerdir. Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber Hz. Ömer'e, "Müslüman olmadan önce ettiğin nezri şimdi yapman müstehaptir" demek istemiştir.
Hattâbî, hadisin şerhinde şöyle der:
"Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e; cahiliye devrindeki adağını edayı emretmesi, nezrin onun zimmetinde mevcut olduğunu gösterir. Bu, kişinin; başlangıcı küfür halinde olan amelleri ile sorumlu olacağını gösterir. Bir kimse, kâfirken yemin etse ve müslüman olduktan sonra yeminini bozsa, kendisine keffaret gerekir. Bu hüküm Şafiî'nin aslına ve mezhebine göredir, Ebû Ha^ nîfe'ye göre ise keffaret gerekmez.
Yine bu hadis, kâfirlerin farzlara muhatap ve tatları işlemekle me'mur olduklarına delildir. Ayrıca bu, oruç olmadan da i'tikâfin caiz olduğunu gösterir. Çünkü i'tikâf gece olacaktır, gece de oruç zamanı değildir."
Hadisle ilgili daha geniş malumat, i'tikâf bahsinin işaret edilen yerinde geçmiştir.[253]

---

[1] Buharı, eymân 16, el-mürteddîn I.
[2] Mâide, (5) 89.
[3] Mâide, (5) 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/167-169.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/169-171.
[5] Ahmed b. Hanbel, IV, 436, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/171.
[6] Asim Efendi, Kamus Tercemesi, II, 929.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/171-172.
[8] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[9] Âl-i İmran, (3) 77. Buharî, eymân 18, ahkâm 30; Müslim, îman 220, 221; Tirmizî, büyü 42; îbn Mâce, ahkâm 7; Ahmed b.Hanbel, I, 379, 442, V, 211, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/172-173.
[10] Aynî, Umdetü'l-Karî, XIII, 196.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/173-175.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/175-176.
[13] Dârimî, fadâilu'l-Kur'an 3; Ahmed b. Hanbel, V, 212, 213, 284, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/176.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/177.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/178.
[16] Müslim, îmân 223;'Tirmizî, ahkâm 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/178-179.
[17] İbn Mâce, ahkâm 9.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/179-180.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/180-181.
[20] Ravi; Hz. Peygamber'in bunlardan hangisini söylediğini kesin olarak hatırlayamadığı için, son cümlede şüphesini belirtmiştir.
İbn Mâce, ahkâm 9; Ahmed b. Hanbel, II, 329, 518, III, 375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/181.
[21] el-Mevsılî, el-İhtiyâr li-Ta'Iîli'l-Muhtâr, II, 114.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/181-183.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183.
[24] Bu başlık bazı nüshalarda; "Allah'tan başkası adına yemin etmek" şeklindedir.
[25] Buharı, tefsiru sureti'rı-Necm 2, edeb 74, eymân 5; Müslim, eymân 4, 5; Tirmizî, nü-zûr 18; İbn Mâce, keffârât 2; Nesâî, eymân II; Ahmed b.Hanbel, II, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183.
[26] Aynî, XXIII, 178.
[27] Mirkâtu'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtri-Mesâbih, III, 554.
[28] Nevevî, Sahih-i Müslim Şerhi,XI, 107.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183-185.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/185.
[31] Bazı nüshalarda bu bab bir sonraki hadisin başında yer almıştır. Bazı nüshalarda İse hiç mevcut değildir.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/186.
[33] Nevevî, Müslim Şerhi, XI, 105.
[34] Ebû Dâvûd, salât 1.
[35] Şevkânî, Neylül-Evtâr, VIII, 358.
[36] Mirkât, III, 554.
[37] Ibn Dakîki'1-İyd, Umdetu'l-Ahkâm, IV, 144-145.
[38] Neylü'l-Evtâr, VIII,358; Avnu'l-Ma'bud, III, 312.
[39] Aliyyü'1-Kârî, Mirkat, III, 554.
[40] İbn-i Âbidin, Reddü'l-Muhtâr, (Mısır 1966), III; 705.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/186-189.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189.
[43] Buharı, eymân 4, tevhid 13, edeb 74; Müslim, eymân 1, 2, 3; Nesâî, eymân 4, 5, 6, 10; İbn Mâce, keffarât 2 (benzeri); Tirmizî, nüzûr 8, 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189.
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189-190.
[45] Buharî, eymân 4, tevhid 13; Müslim, eymân 1, 2, 3; Nesâî, eymân 4, 5, 6, 10; ibn Mâ-ce, keffarât 2; Tirmizî, nüzûr 8,9; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 8, II, 17, 20, 48, 76..
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/190.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/190-191.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191.
[48] Tirmizî, nüzûr 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191-192.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/192-193.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/193.
[52] Ahmed b. Hanbel, V, 352.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/193.
[53] Ahzâb, (33) 72.

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/194-195.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/195.
[56] Buharî, eymân 15; Muvatta, nüzûr 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/195-196.
[57] Bakara, (2) 225; Mâide, (5) 89.
[58] Mecmau'z-Zevâid, IV, 185.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/196-197.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/197.
[61] Bu bab, bazı nüshalarda şeklindedir. "Yeminlerde ta'riz" demektir.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/198.
[63] Müslim, eymân 20; İbn Mâce, keffârât 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/198.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/199-200.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/200.
[66] Münzirî, Süveyd b. Hanzala'ya bundan başka hiçbir hadis isnad edilmediğini ve başka bir hadisinin bilinmediğini söyler. İsâbe'de de; Ezdî'nin, "Ondan kızından başka kimse rivayette bulunmadı" dediği bildirilir.
[67] İbn Mâce, keffârât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/200-201.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/201.
[69] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[70] Buharî, eymân 7, cenâiz 84, edeb 44, 73; Müslim, eymân 175, 177; Tirmizî, nüzür 16; Nesâî, eymân 7, 31; İbn Mâce, keffârât 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/201-202.
[71] Fetih, (48) 18.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/202-205.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/205.
[74] Nesâî, îman 8; îbn Mâce, keffârât 3; Ahmed b. Hanbel, V, 355, 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/205.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/206.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/206.
[77] Buharı ve başkaları, bu zâtın sahâbî olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimler; onun sahâ-bî olmayıp, rivayetinin bulunduğunu söylerler. Bir grup da; bu zâtın Hz. Peygamber (s.a) zamanında doğduğunu fakat Rasûlullah'ı görmediğini savunurlar.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/207.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/207-208.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/208.
[81] Tirmizî, nüzûr 7; Nesâî, eymân 18, 39, 43; İbn Mâce, keffârât 6; Dârimî, nüzûr 7; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 10, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/208.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/209-210.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211.
[84] Nesâî, eymân 18; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211-212.
[86] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[87] Buharı, eymân 3, kader 14, tevhid II; Tirmizî, nüzûr 13; Nesâi eymân 1, 2; İbn Mâce, keffârât 1; Dârimî, nüzûr 12; Muvatta, nüzûr 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/212.
[88] En'âm, (6) 148.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/212-213.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/213.
[91] Ahmed b. Hanbel, III, 33, 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/213-214.
[92] İbn Mâce, keffârât 1.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/214.
[94] İbn Mâce, keffârât 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/214-215.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/215-216.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/216-217.
[97] Hicr, (15) 72.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/217-218.
[99] Bu bab bazı nüshalarda, "Eğer hayırlı işse yemini bozma" babından sonra yer almıştır.
[100] Ahmed b. Hanbel, I, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/218.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/218.
[102] Buharı, rü'yâ ta'bir 47, eymân 9; Müslim, rü'yâ 17; Tirmizî, rü'yâ 10; İbn Mâce, ta'biru'r-rü'yâ' 10; Dârimî, rü'yâ 13; Ahmed b. Hanbel, I, 236.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/219.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/219-221.
[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/222.
[105] Bu bab, Avnu'l-Ma'bûd nüshasında 17 bab sonra gelmektedir.
[106] Buharı, mevakît 41, menâkıb 25, edeb 87; Müslim, eşribe 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/222-223.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/224-225.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.
[111] Nesâî, eymân 17; Mâce, keffârât 8; Ahmed b. Hanbel, II, 185, 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225-226.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/226-228.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228.
[114] Ahmed b. Hanbel, II, 185; Beyhakî, Taberânî.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228.
[115] Fethu'r-Rabbânî, XIV, 191.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228-230.
[117] Nesâî, eymân 41.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/230-231.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/231-232.
[120] Ahmed b. Hanbel, I, 253, 288, II, 68, 70, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/233.

[121] Sabîra veya masbûra yemini ile ilgili malumat 3242 no'lu hadisin şerhinde geçmiştir.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/233-235.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/235.
[124] Bu bab bazı nüshalarda, "Eğer daha hayırlıysa yemini bozmak" şeklindedir.
[125] Buradaki şüphe ravilerden birisine aittir. Keffaretin, yemini bozmadan önce de sonra da caiz olduğuna işaret İçin, Hz. Peygamber tarafından iki şekilde söylenmiş olması da mümkündür.
Buharı, eymân 1, 4, 9; Müslim, eymân 7, 9; 10, 13, 15, 17, 19; Nesâî, eymân 15, 16; İbn Mâce, keffârât 7, 8; Dârimî, nüzûr 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/235-236.
[126] Mâide, (5) 89.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/236-238.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/238-239.
[129] Buharı, keffaretu'I-eymân 10; Müslim, eymâri 7, 9, 10, 13, 15, 17, 19; Nesâî, nüzûr 15, 16, 43; Tirmizî, nüzûr 5,6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/239.
[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/239-240.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/240.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/240-241.
[133] Bir nüshada; "ölçtüm" yerine, "tahmin ettim" denilmektedir.
[134] Hişâm; Hişâm b. Abdilmelik b. Mervân'dır.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/241.
[136] Bu ölçüler günümüzde ilan edilen fitre mikdarlarıdır.
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/241-243.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244-245.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/245.
[142] Müslim, mesâcid 33, 35; Nesâî, sehv 20; Muvatta, ıtk 8; Dârimî, nüzûr 10; Ahmed b. Hanbel, V, 447, 448, 449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/245-246.
[143] Bu konuda geniş malumat için bk. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, III, 271 vd.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/246-248.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/248.
[146] Nesâî, vesâya 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 222, 388, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/248-249.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/249.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/249-250.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/250.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/250-251.
[151] Bu babın İsmi bazı nüshalarda "Yemin eden kişinin konuştuktan sonra istisna etmesi" şeklindedir.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/251.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/251-252.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/253.
[155] Kehf, (15) 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/253.
[156] Bu hadisin Ebû Davud'a gelişi iki üstaddan olmuştur. Bunlar Osman b. Ebî Şeybe ve Müsedded'tir. Bazı matbu nüshalarda; "Rasûlullah (s.a) nezirden nehyetmeye başladı" cümlesi bu üstadlardan birine nisbet edilmiş, daha sonraki cümleyi ise her iki üstadın da ittifakla haber verdiklerine işaret edilmiştir.
[157] Bu bölüm de bazı nüshalarda mevcut değildir. Buharî, emân 26, kader 6; Müslim, nezr 3,7; Nesâî, eymân 24, 26; Tirmizî, nüzûr 11; İbn Mâce, keffârât 15; Dârimî, nüzûr 5; Ahmed b. Hanbel, II, 61, 235, 242, 301, 314, 373, 412, 463.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/254.
[158] Kurtubî'nin sözünün bir bölümünü tafsilat görerek almadık.
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/254-256.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/256-257.
[161] Bu hadis haddizatında, hadis-i kudsîdir. Yani Hz.Peygamber bunu Allah (c.c.)'dan haber vermiştir. Ancak metinde bu açıkça görülmemekte, sanki Hz. Peygamber in sözü imiş gibi ifade edilmektedir.
[162] Buharı, eymân 26, kader 6; Müslim, nezr 7; Nesâî, eyman 26; ibn Mace, keffarat n, Tirmizî, nüzûf 11; Ahmed b. Hanbel, II, 61, 301, 412.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/257.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/257-258.
[164] Buharı, eymân 2, 8, 31; Tirmizî, nüzûr 2; Nesâî, eymân 27, 28; İbn Mâce, keffârât 16; Mâlik, nüzûr 8; Ahmed b. Hanbel, VI, 36, 41, 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/258-259.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/259-260.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261.
[167] Bu bab bazı nüshalarda mevcut değildir.
[168] Tirmizî, nüzûr 2; İbn Mâce, keffarât 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261.
[169] Muğnî, Mirkât, Bidâyetu'l-Müctehid, Neylü'l-Evtâr ve Bezlü'l-Mechûd'da, Ebû Hanîfe'nin görüşü buna tam zıt olarak verilmektedir. Nitekim önceki hadiste bu görülmüştür.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261-263.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/263.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/264.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/264-265.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/265.
[175] Müslim, nüzûr 11; Tirmizî, nezûr 17; Nesâî, eymân 33; İbn Mâce, keffârât 20; Ahnıed b. Hanbel, IV, 145, 147, 149, 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/265-266.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/266-267.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268-269.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/269.
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/269.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270-271.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/271-272.
[187] Buharı, eymân 31; îbn Mâce, keffârât 21; Muvatta 6; Ahmed b. Hanbel, IV, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/272.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/272-273.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/273.
[190] Buharı, eymân 31, sayd 27; Müslim, nüzûr 9, 10; Tirmizî, nüzûr 10; Nesâî, eymân 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/274.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/274-275.
[192] Buharı, hacc 65, eymân 31; Nesâî, hacc 135, eymân 30; Ahmed b. Hanbel, I, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/275.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/275.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276.
[195] Tirmizî, nüzûr 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276-277.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/277.
[198] Dârimî, Hâkim, Beyhakî, Ahmed b. Hanbel, III, 363.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/277-278.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/278-279.
[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/279-280.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/280.
[202] Buradaki şüphe raviye aittir.
[203] Ebû Dâvûd; esir edilen adamın müslüman olduğunu bildiren sözlerini ve Rasûlullah'ın cevabını, Muhammed b. İsa'nın rivayetinden; geri kalanını da Süleyman b. Harb'in rivayetinden nakletmiş ve buna işaret etmiştir.
[204] Müslim, nüzûr 8; İbn Mâce, keffârât 16 (bir bölümü); Ahmed b. Hanbel, IV, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/280-283.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/283-285.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/285.
[207] Tirmizî, menâkıb 17; Ahmed/b. Hanbel, V, 353, 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/286.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/286-288.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/288.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/288-289.
[211] Bundan sonra gelecek hadiste bu zatın adı Kerdem olarak geçmektedir. Ancak Bezl'in ifadesine göre bu isim Telhîs'de Kerûm diye tashih edilmiştir.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/289-290.
[213] Bu sözün iki manaya ihtimali vardır: 1) Hz. Peygamber'in elindeki değnekten kinâye-dİr. Çünkü insan onu bir yere vurursa "Tab, tab" diye ses çıkarır. O zaman mana, "Sopadan sakının, sopadan sakının, sopadan sakının" olmuş olur. 2) Ayakların yere değdiğinde çıkardığı sestir.
[214] Bu cümlenin manasının, "Babam onun Peygamberliğini tasdik etti" şeklinde de olması mümkündür. Avnü'l-Ma'bûd bu manayı; Menhel'in tekmilesi, önceki manayı tercih etmiştir.
[215] İbn Mâce, keffârât 18 (bir bölümü).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/290-291.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/291-292.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/292.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/292.
[219] Buharî, eymân 24, vesâya 16, tefsiru sûre (9) 18; Müslim, tevbe 53; Nesâî, eymân 36, 37; Dârimî, zekât 25; Muvatta, nüzûr 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/293.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/293-294.
[221] Önceki rivayetin son ravisi Süleyman b. Dâvûd ve İbn Şerh, bununki ise Ahmed b. Salih'tir. Rivayetlerin diğer rayileri aynı şahıslardır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/294.
[222] Muvatta, nüzûr 9. Bu rivayetin isnadı, İbn Şihâb ez-Zührî'den sonra, diğer rivayetlerle farklılık arzetmektedir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/295.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/295-296.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/296.
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297.
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297-298.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/298.
[229] Buharı, vesâya 19, eymân 30; Müslim, nüzûr 1; Tirmizî, nüzûr 19; Nesâî, vesâya 8, 9, eymân 35; İbn Mâce, keffârât 19; Muvatta, nüzûr I, 2; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 329, 370.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/298-299.
[230] Bk. Fethu'l-Bârî, XIV, 396.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/299-300.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/300-301.
[233] Bu şek ravilerden birisine ait olsa gerektir.
[234] Nesâî, eymân 34; Ahmed b. Hanbel, I, 216, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/301.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/301-302.
[236] Müslim, savm 157; Tirmizî, zekât, 31; Ahmed b. Hanbel, V, 459, 351, 354, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302.
[238] Bu bab ve buradaki hadisler bazı nüshalarda mevcud değildir.
[239] Buharî, savm 42; Müslim, savm 154; Ahmed b. Hanbel, I, 224, 258, 326.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302-303.
[240] Buharı, savm 42; Müslim, savm 153; Ibn Mâce, keffârât 19; Ahmed b. Hanbel, VI, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/303.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/304.
[242] Bu ilâve bazı nüshalarda mevcut değildir.
[243] İbn Mâce, keffârât 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/304-305.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/305.
[245] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[246] Müslim, nüzûr 13; İbn Mâce, keffârât 17; Tirmizî, nüzûr 4; Nesâî, eymân 41; Ahmed b. Hanbel, IV, 144, 146, 147.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/305-306.
[247] Hanefîlere göre keffaret gerekir. Konu daha önce geniş bir şekilde geçmiştir.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/306-307.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/307-308.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308.
[251] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.
[252] Buharî, i'tikâf 5, 15, 16, eymân 29; Müslim, eymân 27, 28; Tirmizî, nüzûr 12; Nesâî, eymân 36; Ahmed b. Hanbel, I, 37, II, 20, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308-309.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

27- YEMİNLER BAHSİ
1- Allah Teala'dan Başkasına Yeminden Nehi Babı
2- Bir Kimse Lat ve Uzza'ya Yemin Ederse Hemen: Allah'dan Başka Îlah Yoktur; Desin! Hadisi Babı
3- Her Kim Bir Şeye Yemin Eder de O Şeyin Yeminden Daha Hayırlı Olduğunu Görürse O Hayırlı Olan Şeyi Yaparak Yemininden Dolayı Keffaret Vermesine Mendüp Olması Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
Semüra (Radiyaîlahu anh) Hadisinden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:
4- «Yemin Edenin Yemini, Yemin Ettirenin Niyetine Göredir Hadisi Babı
5- İstisna Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükğmler:
6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Bahatsız Eden Bir Şey Hususunda Yeminde Israrın Yasak Edilmesi Babı
7- Kafirin Nezri ve Müslüman Olduğu Zaman Hakkında Yapılacak Muamele Babı
8- Kölelerle Geçinme ve Kölesine Tokat Atan Kimsenin Keffareti Babı
9- Memlüküne Zina İsnadında Bulunan Kimseye Ağır Ceza Verileceği Babı
10- Memlüküne Kendi Yediğinden Yedirme, Giydiğinden Giydirme ve Ona Yapamayacağı Şeyi Teklif Etmeme Babı
Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:
11- Sahibine Karşı Samimi Olup Allah'a İbadetini Güzel Yaptığı Zaman Kölenin Ecr-u Sevabı Babı
12- Bir Kimsenin Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi Babı
13- Müdebberi Satmanın Cevazı Babı

27- YEMİNLER BAHSİ

Yemin lügatte: Kuvvet ve sağ el mânâlarına gelir.
Şerîatte: Haberin bir tarafını (yâni söylenen şeyin olduğunu veya olmadığını) üzerine kasem edilen şeyle takviye etmektir.

1- Allah Teala'dan Başkasına Yeminden Nehi Babı

1- (1646) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Ömer b. El-Hattab'ı şunları söylerken işittim: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve. Sellem):
«Gerçekten (Azze ve Celle) sizi, babalarınıza yeminden nehyediyorL» buyurmuş.
Ömer: «Vallahi Resû\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yasak ettiğini işiteli ne kendim için, ne de başkası namına bu yemini yapma* dım!» demiştir.

2- (...) Bana Abdülmelik b. Şuayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana ükayl b. Hâ-lic rivayet etti. H.
Bize îshâk b. İbrahim ile Abd b: Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührf den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız UkayPin hadîsinde: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bunu yasak ederdiğini işiteli ne bu yemini yaptım, ne de ağzıma aldım!» cümlesi vardır. O «Ne kendim için, ne de başkası namına...» dememiştir.

(...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o d Salimden, o da babasından naklen rivayet etti. Babası, Yûnus'Ia Ma'-mer'in rivayetleri gibi: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer'i babasına yemin ederken işitti...» demiş.

3- (...) Bize Kuteybe b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Resûlüllah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) den naklen haber verdi ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Ömer b. El-Hattâb'a bir kafile içinde babasına yemin ederken yetişmiş. Resû\ü\lah (SallaUahü Aleyhi ve Sei'em) onlara derhâl:
«Dikkat!» Gerçekten Allah (Azze ve Celle) sizi babalarınıza yeminden nehyediyor; kim yemîn edecekse Allah'a yemîn etsin yahut sussun!» diye nida etmişler.

4- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni İbni'l-Kattan, Uheydullah'dan rivayet etti. H.
Bana Bişr b. Hilâl dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Ve-Iİd b. Kesîr'den rivayet etti. H.
Bize tbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, tsmâîl b. Ümeyye'den rivayet etti. H.
Bize İbni RârV de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk ile İbni Ebî Zi'b haber verdi. H.
Bize fshâk b. tbrâhîm ile tbni RâfV, AbdÜrrazzak'dan, o da tbni Cü-reyc'den naklen rivayette bulundu. (Demiş ki) : Bana Abdülkerîm haber vordi.
Bu râvilerin hepsi Nafİ'den, o da tbni Ömer'den naklen bu kıssanın mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'den rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Yahya b. Yahya iJe Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (bize haber verdi) tâbirini kullandı, ötekiler : Bize İsmâîl yâni İbni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. O da îhni Ömer'i şunları söylerken işitmiş, dediler; Resûlüllah

(Sallallahii Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim yemîn edecekse ancak Allah'a yemîn etsin!» buyurdu. Kureyş (kabilesi) babalarına yemîn ederlerdi. Bunun üzerine ; «Babalarınıza yemuı etmeyin!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Eymân» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî: Ömer (Radiyaiîahu anh) rivayetini «Ey-mân»da; tbni Mâc «Keffârât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardır, ibni Abbâs (Radiyalkthu anhYvn. Hz. Ömer'den rivayetinde şöyle denilmektedir: «Resûlüllah (SaîîaVahü Aleyhi ve Seîlem)re birlikte bir gazada ben bir kafilenin içinde giderken: Hayır babam hakkı için diye yemîn ettim. Hemen arkamdan biri: Babalarınıza yemin etmeyin! diye haykırdı. Bir de baktım Resûlüllah (Sallallahîi A leyhi ve Seliems imiş!»
tbni Ebî Şeybe 'nin tkrime tarîki ile Hz. ömer'den rivayetinde: «Bir de baktım Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imiş. Biriniz Mesîha yemin etse —ki Mesih sizin babalarınızdan daha hayırlıdır— mutlaka helak olurdu; buyurdu.» deniliyor.
tbni'l-Münzir'in rivayetinde:
«Annelerinize ve putlara da yemîn etmeyin, Allah'a dahî ancak doğru söylemek sortiyle yemîn edebilirsiniz1" ibaresi vardır.
ibni Ömer hadîsinin bir rivayetinde :
«Her kim Allah'tan başkasına vemîn ederse muhakkak şirk koşmuştur.» Yahut (küfret m İştir.» buyurulmuştur.
Babalara yemîn etmenin yasaklanmasındaki hikmet: Yemîn ne üzerine yapıldı ise ona ta'zîm iktizâ etmesidir. Halbuki hakikî azmet yalnız Allah'a mahsustur. Başkası ona benzeyemez. Babalardan başkasına yapılan yeminin hükmü de böyledir.
Gerçi Peygamber (Saüailahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir hadîste: «Babası hakkı için yemîn ederim ki, kurtuldu.» buyurduğu sabit olmuştur. Şeklen bu da babaya yemînse de bu söz yemîn kasdedilmeksizin söyleniliverdiği için yemîn sayılmaz.
Allah Teâlâ mahlûkatından, Tîn, Zeytin, Semâ, Tûr ve Târik gibi birçok şeylere yemîn etmiştir. Bunu ya o şeyin yüksek şerefine tenbîh için yapmıştır; yahut ibarede mahzuf vardır; bu gibi yeminler: «Tinin Rabbı...» «Zeytinin Rabbı hakkı için» takdîrindedirler.
Ebû Ömer îbni Abdilberr bu hususta şunları .söylemiştir : «Hiç bir kimseye ne bu kısımlardan biriyle ne de başkasiyle Allah'tan başkasına yemîn etmek caiz değildir. Çünkü bir kimsenin bir hakkı dolayısile birine yemin îcâbetse o şahsın Allah'tan başkasına yemîn etmemesi lâzım geldiğine ulemâ icmâ' etmişlerdir. Yıldıza veya gökyüzüne yemîn etse de : Benim niyetim bunların Rabbı idi dese ulemâya göre yemîn sayılmaz.»
Katâde : «Mushafa, köle âzâdma ve kadın boşamaya yemîn etmek mekruhtur.» demiş; îbni Abdilberr talâk ve köle azadına yapılan yemînin ulemâya göre yemîn sayılmadığını, bu gibi sözlerin ancak bir sıfatla talâk ve bir sıfatla köle âzâdı olup mecaz sayılacağını, hakîkatta Allah'tan başka hiç bir şeye yemîn caiz olmadığını söylemiştir.
İbni1-Münzir'in beyânına göre bir kimse Kur'ân.ı Kerîm'e yemîn etse de sonra bu yeminden dönse keffâret lâzım gelir mi gelmez mi meselesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. îbni Mes'ûd (Radiyallahu anh\; -Böylesinin her âyet için bir keffâret vermesi îcabe-der.» dermiş. Hasan-ı Basrî 'nin mezhebi de budur. İmam Azam'a göre keffâret lâzım değildir. îmanı Ebû Yûsuf: «Bir kimse Rahmana yemîn eder de sonra yemininden dönerse bakılır. Şayet bu sözle Allah'ı kasdetmişse yemîn keffâreti vermesi îcâbeder; Rahman sûresini kasdetmişse bir şey lâzım gelmez.» demiştir.
Bir kimse «yemîn ettim» der de ağzından yemîn sayılacak söz çıkmazsa Hasan-ı Basrî ile İbrahim Nehaî'ye göre yemîn etmiş sayılır. Hammâd b. Ebî Süleyman: «Bu sb'z yalandır.» demiş; eshâb-ı re'y fukaha bunu yemîn saymışlardır.
Bir kimse: «Şu işi yaparsam yahudi olayım» yahut «hiristiyan olayım» dese îmam Mâlik, Şafiî, Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd : «Bu adam Allah'a istiğfar etmelidir.» demişlerdir. Tâvûs, Hasan.ı Basrî, Şa'bî, Nehaî, Sevrî, Evzâî ve eshâb-i re'y denilen Kûfeliler'e göre yemîn keffâreti vermesi îcâbeder. Bu sözünden yemîn kasdetmişse tmam Ahmedle 1shak'in kavilleri de budur.
«Allah canımı alsın», «Helak olayım» gibi sözlerle kendine bed duâ eden kimse hakkında ihtilâf vardır. Atâ' : «Buna bir şey lâzım gelmez» demiştir. Sevrî ile Ebû Ubeyd'in ve Küfe ulemâsının kavilleri de budur.
Tâvûs ile Leys'e göre bir yemîn keffâreti vermesi îcâbeder. Evzâî : «Bir kimse: Şu işi yapmazsam Allah'ın lâ'neti üzerime olsun!» der de o işi yapmazsa bir yemîn keffâreti vermesi lâzım gelir.» diyor.

2- Bir Kimse Lat ve Uzza'ya Yemin Ederse Hemen: Allah'dan Başka Îlah Yoktur; Desin! Hadisi Babı

5- (1647) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Harmele b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman b. Avf haber verdi ki, Ebû Htireyre şunları söylemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Sizden kim yemîn eder de yemininde : Lât hakkı için, derse arkasından hemen : Lâ ilahe illallah desin! Her kim arkadaşına : Gel, seninle kumar oynayalım, derse sadaka versin!» buyurdular.

(...) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den naklen rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. "(Dediler ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin ikisi de Zührî'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Ma'mer'in hadîsi Yûnus'un hadîsi gibidir. Yalnız o: «Bir şey tesadduk e isin!» demiştir.
Evzâi'nin hadîsinde ise: «Her kim Lâf ve Uzzâ'ya yemîn ederse...» cümlesi vardır.
Ebu'l-Hüseyn Müslim der ki: «Bu harfi (yâni gel seninle kumar oynayalım, derse hemen sadaka versin; cümlesini) Zührî'den başka hiç bir kimse rivayet etmemiştir. Zührî'nin Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) den rivayet ettiği doksan kadar hadîsi vardır ki, iyi isnâdlarla bu bâbta kendisine iştirak eden olmamıştır.
Bu hadîsi Buhâri «Tefsir», «Nüzûr», «Edeb» ve «İstizan* bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Eymân ve'n-Nüzûr»da; Nesâî «Eymân ve'n-Nüzûr» ile «El-Yevm ve'l-Leyl»de; İbni Mâce «KeffârâUda muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Lât: Tâif'de Sakîf kabilesine âit bir putun ismidir. Bâzıları bunun Kureyş'e âit olup Nah1e'de bulunduğunu söylemişlerdir. Mekke'de olduğunu iddia edenler de vardır. Kelimenin iştikakı hakkında muhtelif kaviller vardır. Bâzılarına göre Lât sözü Allah lâfza-i celâlinden alınmış; sonuna müennes (tâ) sı takılmıştır. Erkeğe Anar, kadına Amra denildiği gibi, burada da (Allah) lâfza-i celâlinin müennesi (lât) olmuştur.
Diğer bir takım ulemâya göre Araplar bâtıl ilâhlarına «Allah» ismini vermeye kalkışmış, fakat Allah Teâlâ bu ismin hürmetini muhafaza için onların dillerini değiştirerek «Lât» dedirtmiştir.

Bu kelime bâzılarına göre «I«vâ» fiilinden alınmadır ki, etrafında dolanmak, tavaf etmek mânâsına gelir. Araplar bunun etrafında tavaf ettikleri için bu isim verilmiştir. Bir takımları «lette» fiilinden alındığını söylerler.
Lette: Su ile yahut yağ ile karıştırdı demektir. Rivayete göre bu putun bulunduğu yerde vaktiyle Amr b. Leha veya Rabîa b. Harise isminde bir adam karıştırma yaparak hacılara satarmış. Araplar bu adama saygı gösterirlermiş. Uzun zaman yaşamış. Öldükten sonra karıştırma yaptığı yeri ziyaretgâh yapmışlar. Nihayet üzerine oturduğu taşı put yapmışlar. İsim bu münasebetle verilmiş. Bu takdirde kelimenin şedde ile «lâtt» okunması icâbeder. Ulemânın ekserisi onu (tâ) uın tahfîfiyle «lât- okumuşlardır. Kisâi kıyâsla hareket ederek bu kelimenin üzerinde durduğunda sonunu «ha» okur; -Iâh- dermiş. Bu hususta en münasib §ekil, mushafa tâbi olarak durulduğu zaman dahî «lât» okumaktır.
Uzzâ: Mücâhid'in beyanına göre Gatafân kabilesinin taptığı bir ağaçtır. Resûliülah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seitem) Hâlid b. Velîd [Radiyallahu anh) \ göndererek bu ağacı kestirmişti. Dahhâk'm rivayetine göre Uzzâ, Gatafân kabilesinin bir putudur. İbni Zeyd ise Lât ile Uzzâ 'nın ikisinin de birer ev olduklarını, Lât'in Kureyş kabilesine âid bir ma'bed olup Nah1e'de bulunduğunu, Uzzâ 'nın ise Sakîf'in-Tâif'de bulunan bir ibadethanesi idiğini söylemiştir.
Bu hadîs hakkında Hattâbî şunları söylüyor: «Yemîn ancak ta'zîm edilen ma'bûda olur. Müslüman putlara yemîn etti mi bu hususta kârîrlere benzedi demektir. Binaenaleyh tevhîd kelimesiyle bunun önüne geçmesi emrolunmuştur. «Tesadduk etsin!» emrine gelince: Bunun mânâsı, kumara vereceği malı tesadduk etsin demektir. Evzâî'nin kavli de budur. Bazıları: Diline gelen bu söze keffaret olmak üzere malından bir sadaka verir, mânâsına almışlardır.»
Nevevî : «Doğrusu sadaka ismi verilecek miktar tesadduk etmelidir.» diyor.
Hanefîler 'den bâzısı bu sözle yemîn keffâreti lâzım geldiğini söylemişlerdir.
Şâfiiyye ulemâsına göre bir kimse Lât'a yahut herhangi bir puta yemîn etse yahut: «Şu işi yaparsam yahudi olayım», «Hıristiyan olayım» veya «Müslümanlıktan» yahut «Onun Peygamberinden beri olayım» gibi bir söz söylese bununla yemini mün'akid olmaz. Tevbe ve istiğfar ederek (La ilahe illallah) demesi gerekir. O işi yapsın yapmasın keffâret lâzım gelmez, imam Mâlik ile cumhur-u kavilleri de budur.
İmam Âzam'a göre bu sözlerin hepsinde keffâret lâzım gelir. Yalnız: «Ben bid'atçıyım» yahut «KesûlüllaJı (Saüallahu Aleyhi ve Seltem) den beriyim», «Yahudilikten beriyim» gibi sözler müstesnadır. Onlardan dolayı keffâret lâzım değildir. Bu sözleri söyleyenin kâfir olup olmayacağında ihtilâf edilmiştir.
Kumar: İki tarafın bir iş veya sözde gâlib gelene verilmek üzere ortaya koydukları malı her birinin kazanmak çabasında bulunmasıdır. Kumar müslümanlar arasında bilicmâ' haramdır
Kaadî Iyâz, bu hadîste: «Günah işlemeye niyet etmek, kalpte yer ederse yazılan günahlardan olur; ama gönülden geçip de kalpte yer etmeyen şeyler böyle değildir.» diyen cumhurun mezhebine delâıet olduğunu söyler.

6- (1648) Biz Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ, Hişâm'dan, o da Hasen'den, o da Abdurrahman b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
«Putlara ve babalarınıza yemin etmeyin!» buyurdular.
Bu hadîs dahî putlara yeminden nehî hususunda bundan önceki gibidir. Lügat ulemâsının beyanlarına göre tavâğî; tâgıyenin cem'i olup putlar demektir. Kâfirler putlara tapmakta azgınlık gösterdikleri için ma'bûdları ismi masdarla adlandırılmıştır. Bu kelimenin aslı olan tuğyan : Haddi tecâvüz etmek mânâsına gelir.
Müslim 'den başkaları.bu hadîsteki «tavâğî» kelimesini «tavâ-ğît» şeklinde rivayet etmişlerdir. Tâgût: Put demektir; bâzan şeytan mânâsında da kullanılır. Bu takdirde mü'fredi, cem'i, müzekkeri ve mü-ennesi hep bir şekilde gelir.
Bâzıları buradaki putlardan murad kâfirlerin azgınları yâni büyükleri olabileceğini söylemişlerdir.

3- Her Kim Bir Şeye Yemin Eder de O Şeyin Yeminden Daha Hayırlı Olduğunu Görürse O Hayırlı Olan Şeyi Yaparak Yemininden Dolayı Keffaret Vermesine Mendüp Olması Babı

7- (1649) Bize Halef b. Hişâm ile Kuteybe b. Saîd ve Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet ettiler. Lâfız Halefindir. (Dediler ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Gaylân b. Cerîr'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Eş'arîlerden bir cemaat içinde yüklerimizi taşıyacak (deve) istemek için Peygamber {Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim.
«Vallahi size (deve) veremem; zâten bende size verecek (deve) yok...» buyurdu. Bunun üzerine Allah'ın dilediği kadar durduk. Sonra kendilerine bir takım develer getirdiler de, bize üç tane beyaz hörgüçlü deve (verilmesini) emir buyurdu. Yola revân olduktan sonra: Allah bize iyi hayır getirmez. Resûlüllah (Sa/tai/o/iü Aleyhi ve Sellem) 'e, yük devesi istemeye geldik. Bize deve veremi yeceğin e yemin etti; sonra verdi, dedik (yahut bunu bazımız söyledi). Bu konuştuğumuzu derhal ona gidip haber verdiler. Bunun üzerine :
«Size yük hayvanlar mı ben vermedim; lâkin Allah verdi. Vallahi Allah diler de ben bir şeye yemîn eder; sonra ondan daha hayirhsrm görürsem, hemen yeminime keffâret verir, o hayırlı şeyi yaparım.» buyurdular.

8- (...) Bize Abdullah b. Berrâd El-Eş'ari İle Muhamtned b. Ala' El - Hemedânî rivayet ettiler. Lâfızları birbirine yakındır. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Beni arkadaşlarım kendilerine yük devesi istemek için Resûlüllah (SallaltahüAteyhiveSellem)e gönderdiler; çünkü darlık ordusunda —ki Te-bûk gazasidır— onunla beraber idiler. Ben : Yâ Nebiyyallah! Arkadaşlarım beni yük devesi istemek için sana gönderdiler, dedim. Bunun üzerine :
«Vallahi sizo hiç bir yük hayvanı veremem!» buyurdu. Kendisine öfkeli halinde rastlamışım ama bilmiyordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletv) 'in bir şey vermemesinden mahzun olarak ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bana gücenmiştir diye korkarak geri döndüm; hemen arkadaşlarımın yanına giderek ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem/in söylediklerini onlara haber verdim. Orada bir dakika durur durmaz Bilâl'in: Ey Abdullah b. Kays! diye seslendiğini işittim ve kendisine cevap verdim.
— ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi:\e Sateni) seni çağırıyor; icabet et.» dedi.
ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem}'in yanına vardığımda: O anda Sa'd'dan satın aldığı altı deveyi göstererek:
«Şu çifti, şu çifti ve şu çifti al da arkadaşlarına götür ve de ki : Size bu yük develerini Allah ve/di (yahut ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) verdi) artık bunlara binin!»
Ebû Mûsâ sözüne şöyle devam etmiş: Ben de bu develeri arkadaşlarıma götürerek: Resûlüllah (Saliattahü Aleyhi ve Seilem) bunları binmek için size gönderdi. Lâkin sizden biriniz benimle gelip de Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi veSellem)'den sizin için istekte

bulunduğum zaman söylediği sözü işiten ve ilk defa vermeyişini sonradan verişini (gören) birine beraber gitmedikçe yakanızı bırakmam! Zannetmeyin ki onun söylemediği bir şeyi ben size söylemiş olayım, dedim. Bana şu cevabı verdiler:
— Vallahi sen bizim indimizde (doğruluğu) tasdik edilmiş bir adamsın. Dilediğini elbette yaparız.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ onlardan birkaç kişi ile birlikte yola revân olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in sözünü işiten ve onlara (evvelâ) bir şey vermeyip sonradan verdiğini görenlere gitmişler. Onlar da kendilerine tamamiyle Ebû Musa'nın anlattıklarını anlatmışlar.

9- (...) Bana Ebu'r-Rabî' El-Attekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni İlmi Zeyd, Eyyûb'dan, o da Efoû Kıla be ile Kaasim b Âsım'dan, onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet etti. Eyyûb: Ben Kaasim'in hadîsini Ebû Kılâbe'nin hadîsinden daha iy bellemişim-dir, demiş ve şunları söylemiş:
Ebû Musa'nın yanında idik. Sofrasını getirtti. Üzerinde tavuk eti vardı. Derken Benî Teymillâh (kabilesin) den kırmızı renkli âzadlılara benzeyen bir adam girdi. Ebû Mûsâ ona buyur etti. Adam durakladı. Ebû Mûsâ yine buyur etti. Ve: Ben Resûlüllah [Sallaltuhu Aleyhi ve Seltein)'i bundan yerken gördüm, dedi. Adam:
— Ben bu hayvanın bir şey yediğini gördüm de İğrendim; bir daha ondan yememeye yemîn ettim, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ şunları söyledi:
— Gel sana bundan bahsedeyim! Ben Eş'arîlerden bir cemaat içinde yük devesi istemek üzere Resûlüllah (baiıaiıahu Aleyhi ve Sette/n)'e gittim:
«Vallahi size yük devesi veremem; zâten bende size verecek binek hayvanı yok!» buyurdu. Biz de Allah'ın dilediği kadar durduk. Nihayet ResÛlüllah(Sallallahı< Aleyh' ve Seltvm) 'e ganimet develeri getirdiler. Müteakiben bizi çağırdı ve bize beş tane beyaz hÖrgüçlü deve verilmesini emir buyurdu. Yola revân olduğumuz vakit birbirimize: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selleın)\ yemininde gaflete düşürdük. Başımıza iyi hayır gelmez! dedik; ve hemen kendisine dönerek:
— Yâ Resûlâllah! Biz yük devesi istemek üzere sana geldik. Sen bize yük devesi veremeyeceğine yemîn ettin; sonra da verdin! Unuttun mu yâ Resûlâllah? dedik:
«Vallahi beji, Allah diler de bir şeye yemîn eder ve başkasını o yeminden daha hayırlı görürsem o hayırlı işi yapar; yeminimi de (keffâretle) heiâl kılarım. Çekilin gidtn! Sİze Ancak Allah (Azze ve Celle) binek devesi verdi.» buyurdular.

(...) Bize İbni Efaî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülveh-hâb Es-Sekafî, Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe ile Kaasim Et-Teymî'den onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demi;:
Cerm kabilesinin şu mahallesi ile Eş'arîler arasında sevgi ve kardeşlik vardı. Bu sebeple Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk. Derken ona içerisinde tavuk eti bulunan bir yiyecek sundular... Râvi yukankî hadîs gibi rivayet etmiştir.

(...) Bana Ali b. Hucr Es-Sa'dî ile İshâk b. İbrahim ve İbni Nümeyr, İsmail b. Uleyye'den, o da Eyyûb'dan, o da Kaasim Et-Teymî'den, o da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Eyyûb'dan, o da 'Ebû Kılâbe'den, o da Zehdem El-Cermî'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Bekir b. İshâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Eyyûb, Ebû Kılâbe ile Kaasim'den, onlar da Zehdem El-Cermî'den naklen rivayet etti. Ebû Musa'nın yanında idik... demiş.
Bu râvilerin hepsi Hammâd b. Zeyd hadîsi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

(...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'k yâni İbni Hazn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Matar El-Verrâk rivayet etti (Dedi ki) : Bize Zehdem El-Cermî rivayet etti:
Ebû Musa'nın yanma girdim; tavuk eti yiyordu... dedi; ve hadîsi yu-karsdaldlerin hadîsi gibi rivayet etti. «Vallahi ben onu unutmadım.» cümlesini de ziyâde eyledi.

10- (...) Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi M) : Bize Cerîr, Süleyman Et-Teymî'den, o da Durayb b. Nukayr Eİ-Kaysî'den, o d Zehdem'den, o da Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
— Yük devesi istemek üzere Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi veSellem)' gittik.
"Bende size verecek yük devesi yok! Vallahi size binek hayvanı veremem!» dedi. Sonra bize üç tane beyaz hörgüçlü deve gönderdi. Bunun Üzerine:
— Biz Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem)'e yük devesi istemeye geldik. O bize deve veremeyeceğine yemra etti, dedik. Ve kendilerine giderek bunu haber verdik de:
«Ben bir şeye yemîn eder de başkasını o yeminden deha hay;rlı görürsem hemen o hayırlı şeyi yaparım...» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdilâlâ Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebu's-Selîl, Zehdem'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
— Yürüyorduk. Nihayet yük devesi istemek için Nebiyyullah (SaUallahü Aleyhiv&Settem)'* vardık...
Râvİ Cerîr'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadisi Buhâri «Megâzî», «Fardu'l-Humus», «Nüzûr», «Ze-bâyih», «Keffârâtü'I-Eymân- ve «Tevhİd» bahislerinde; Ebû Davû *Eymfin»da, Tirmizî «Et'ime» ve «Şemail- bahislerinde; Nesâî «Eymân» ve *Sayd»da, Ibni Mâce «Keffarât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
«Darhk ordusu» diye terceme ettiğimiz «Ceyşül-usra» Tebûk gazasına giden ordudur. Buna darlık ordusu denilmesi : Son derece şiddetli sıcaklara tesadüf etmesi, su, hayvan ve yiyecek sıkıntısı çekilmesi sebebiyledir. Hattâ ashab-ı kiramın susuzluktan develerin karnını yararak içlerindeki suyu aldıkları rivayet olunmuştur.
Bu gaza Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi vr Selle.mi Efendimizin bizzat iştirak ettiği son gazadır. İbni Sa'd'in rivayetine göre Tebûk gazası hicretin dokuzuncu yılı Receb ayının perşenbe günü vuku' bulmuştur. Gazanın sebebini bildiren mürsel bir hadîste şöyle deniliyor: «Yahudiler Resûlüllah (S<ıV.a>hlvi A'evfrve Sette'n)'? gelerek: Yâ Ebel-Kaasim[1], eğer peygamberlik iddiasında doğru sö'ylüyorsan, hemen Şam'a yetiş! Zîra Şâm mahşer yeri ve peygamberler diyarıdır,, dediler. O da onların sözüne kanarak yalnız Şam'ı almak niyetiyle gazaya çıktı. Tebük'e varınca Allah ona Benî İsrâîl süresindeki:
(Onlar seni bu yerden çıkarmak için ne'deyse zorlayacaklardı. .) âyetinden I Bizim yolumuzda asla bir değişiklik bylamazs'nü[2] kavli

kerîmine kadar olan âyetleri indirdi. Teâlâ hazretleri ona Medine'ye dönmesini emretti ve:
Sen'n vosaman da ornda. ölümün de orada olacak. Sen tekrar ora-don diriltileceksin! buyurdu...»
Bu rivayetlerde sözü geçen «âzadlılar»dan murad: Roma esirleridir. İçeri giren zât kırmızı benizli diye vasıflandırılmakla onun hâlis Arap olmadığına işaret edilmiştir. Nitekim bir rivayette : «Galiba âzâdlılar-dandı.» denilerek bu cihet tasrih olunmuştur.
Bu zât: «Ben bu hayvanın bir sey yediğini gördüm de iğrendim...» demekle tavuğu pislik verken gördüğünü anlatmak istemiştir. Buna mukabil Hz. Ebû Mûsâ : «Gel, sana bundan bahsedeyim!» demiş; bununla : «Gel sana bu yeminin nasıl halledileceğini anlatayım!» demek istemiştir.
Rivayetlerin birinde Peygamber'Sallallahv 4leyhtveSeUem)*in altı deve verdiği, diğerinde beş deve verilmesini emir buyurduğu kaydedilmektedir. Bu sebeple vak'anm iki defa cereyan etmiş olması üzerinde durulduğu gibi, azı zikretmek fazlamın red ve inkâr değildir; şeklinde te'lîfte bulunanlar dahî olmuştur.
«Başımıza iyi havır gelmez!» cümlesi; -Kesûlüllah (SalloUahü Alevhi veSet'em)\ gaflete düşürdük... biz ehediyyen fpjâ.h bulmayız; dedik!» seklinde de rivayet olunmuştur.
«Size yük hayvanlarını ben vermedim; lâkın Allah verdi...» ibaresinin mânâsı Hattâbi'ye, göre birçok vecihlere muhtemeldir. Bununla ashabdan minneti kaldırarak ni'metin Allah'a izafesi kasdedilmiş olabileceği gibi, Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmuş olması ihtimâli de vardır. Unutan kimse muztar hükmündedir; onun fiili bâzan Allah'a da izafe edilir. Nitekim unutarak orucunu bozan bir kimse hakkında :
«Onu ancak Allah doyurdu, suladı.» buyurulmuştur. Yahut bu cümle: «Bu ganimeti göndermekle size binek hayvanlarını Allah vermiş oldu.» manasınadır.Mârûdî de bu mânâya işaret etmiştir. Kaadi Iyâz : «Caiz ki onlara yük devesi verileceği Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e vahi suretiyle bildirilmiş olsun yahut bu zevat Allah'ın ganimeti kendilerine taksim etmesini emir buyurduğu kimselerin umumunda dahil olsunlar.» diyor.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Bir kimse bir işi yapmağa veya yapmamağa yemîn eder de o yemininden dönmenin daha hayırlı olduğunu görürse, yemininden dönmesi müstehap olur; yalnız keffâret vermesi icabeder. Bu cihet ulemâ arasında ittifâkîdir.
Yeminden dönmeden keffâret lâzım gelmez. Keffâreti yeminden döndükten bir hayli sonra vermek caizdir. Yemîn etmeden keffâret vermek caiz değildir. Bu cihetlerde de ulemânın ittifakı vardır.
Fakat yemîn ettikten sonra o yeminden dönmeden keffaret verilebilir mi verilemez mi meselesinde ihtilâf etmişlerdir. îmam Mâlik ile Evzâî, Sevrî, Şafiî ve cumhura göre verilebilir; ancak yeminini bozduktan sonra verilmesi müstehaptır. îmam Şafiî oruç keffâretini istisna: etmiş; bunun yemîni bozmadan verilemeyeceğine kail olmuştur. Ona göre malla ödenen keffâret yeminden dönmeden Menebilir.
Hanefîler'Ie Mâlikîler 'den Eşheb : «Yeminden dönmeden hiç bir suretle keffâret verilemez.» demişlerdir. Bu rivayetler her iki tarara delîl olacak mâhiyettedirler.
2- Bir erkek yemek yiven diğer bir erkeğin yanına girebilir. Ancak bunu aralarında sıkı dostluk rabıtası olanlar yapmalıdır.
3- Sofra sahibinin içeri giren kimseyi yemeğe davet etmesi gerekir. Yemek az olsun cok olsun bitte'kîd meşru' olmuş bir istir. Bir kisinin yemeği iki kişiye; iki kişinin yemeği dört kişiye yeter... Bir yemeğe bir cemaatin toplanması o yemekte bereket husulüne sebep olur.
4- Tavuk eti yemek bilittifak caizdir. Ancak pislik karıştıran tavuğu yemek mekruh mudur yoksa haram mı meselesi ihtilaflıdır.
Hz. Abdulllahb. Ömer 'den rivayet olunan bir hadîste : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tavuk yemek isterse, onun birkaç gün bağlanmasını emreder; sonra yerdi.» denilmiştir.
5- Kurtubî : «Bu hadîste sözü kabulden imtina' halinde ye-mîn caiz olduğuna delâlet vardır.» diyor.

11- (1650) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviye El-Fexâr! rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Keysân, Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİiem) 'in yanında zifiri karanlık basıncaya kadar oturdu. Sonra evine döndü ama çocuklarını uyurken bulmuş. Derken karısı ona yemeğini getirmiş. Adam ise çocuklarından dolayı yemek yememeğe yemîn etmiş. Sonra fikrini değiştirerek yemiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Selîem)e gelerek meseleyi ona anlattı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kîm$e bir şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse, o (başka) işi yapsın! Yemininden dolayı da keffâret versin!» buyurdular.

12- (...) Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Mâlik, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse bir şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse, hemen yemininden dolayı keffâret versin ve o işi yapsın!» buyurmuşlar.

13- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ibni Ebi Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdülâzîz b. El-Muttalib, Sühey b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. ŞÖyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse bir şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse hemen o hayırlı işi yapsın; yemininden dolayı da keffâret versin!» buyurdular.

14- (...) Bana EI-Kaasim b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Muhalled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman yâni İbr Bilâl rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Süheyl, bu isnâdda Mâlik hadisi mânâsında:
<'Hemen yemininden dolayı keffâret versin; ve o hayırlı olan işi yapsın!» diye rivayette bulundu.

15- (1651) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Abdülâzîz yâni İbni Rufey'den, o da Temîm b. Tarafe'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Adiy b. Hâtim'e biri gelerek bir hizmetçinin kıymeti yahut hizmetçinin kıymetinin bir kısmı hakkında ondan harçlık istedi. Adiy: «Bende zırhımla miğferimden başka sana verecek bir şey yok; aileme yazayım da onları sana versinler; dedi. Fakat adam razı olmadı. Adiy de

kızdı; ve: «Beri bak! Vallahi sana hiç bir şey vermiyorum!» dedi. Sonra adam razı oldu. Bu sefer Adiy : Beri bak! Vallahi eğer ResûIÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Bir kimse bir şey yemîn eder de sonra Allah için ondan daha makbul bir şey görürse, hemen o makbulü yapsın buyururken işitmiş olmasaydım yeminimi bozmazdım, dedi.

16- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdülâzîz b. Rufey'den, o da Temîm b. Tarafe'den, o da Adiy b. Hâtim'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
»Bir kimse bîr şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse, hemen o hayırlı işi yapsın; yeminini de terk etsin!» buyurdular.

17- (...) Bana Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ile Muhammed b. Tarif El-Becelî de rivayet ettiler. Lâfız îbni Tarifindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Fudayl, A'meş'den, o da Abdülâzîz b. Rufey'den, o da Temîm Et-Tâi'den, o da Adiy'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Biriniz bir şeye yemîn eder de ondan daha hayırlısını görürse hemen o yeminin keffâretini versin; ve o hayırlı işi yapsın!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Tarif de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fudayl, Şeyhânî'den, o da Abdülazîz b. Rufey'den, o da Temim Et-Tâî'den, o da Adiy b. Hâtim'den naklen rivayet etti ki, Adiy Peygamber (Süllallahü Aleyhi ve Selle m) 'i bunu söylerken işitmiş.

18- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şube Sİmâk h. Harb'dan,.o da Temim b. Tarafe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
— Ben Adiy b. Hâtim'den dinledim. Kendisine yüz dirhem istemek için bir adam gelmişti de :
— Ben Hâtimi'n oğlu olduğum halde benden yüz dirhem istiyorsun ha? Vallahi sana vermiyorum! dedi. Sonra şunu ilâve etti:
— Eğer Resûlüllah (Sallallahu Aîevhi ve SellemVı:
«Bir kimse bir şeye yemîn eder de sonra ondan daha hayırlısını görürse hemen o hayırlı işi yapsın!» buyururken işitmiş olmasaydım!

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk b Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Temim b. Tarafe'yi: Ben Adiy b. Hâtim'den dinledim ki, bir adam ondan dilenmiş... derken işittim; ve yu-karıki hadis gibi rivayette bulundu. «Benim bahşişim meyanında sana dört yüz (dirhem) var.» cümlesini de ziyâde etti.

19- (1652) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Hasen rivayet etti. (Ded ki) : Bize Abdurrahman b. Semûra rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Re-sûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Abdurrahman b. Semura! Vâlîlik isteme, zîrâ isteyerek verilirse onunla tek başına kalırsın; istemeden sana verilirse onun için yardım görürsün! Bir şeye ye m İn eder de başkasını ondan daha hayırlı görürsen hemen yemininden dolayı keffâret ver; ve o hayır olan işi yap!» buyurdular.
Ebû Ahmed El-Cülûdî dedi ki: Bize Ebu'l-Abbâs El-Mesercesî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şeybân b. Ferrûh bu hadisi rivayet etti. [3]

(...) Bana Aliy b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Yûnus ile Mansûr ve Humeyd'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil El-Caliden de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd, Simâk b. Atiyye ile Yûnus b. Ubeyd ve diğerleri arasında Hişâm b. Hassân'dan rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize EI-Mu'-temir, babasından rivayet etti. H.
Bize Ukbe b. Mükrem El-Ammî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Âmir, Saîd'den, o da Katâde'den naklen rivayette bulundu.
Bu râvilerin hepsi EI-Hasen'den, o da Abdurrahmân b. Semûra'dan, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSellem)'den naklen bu hadîsi rivayet etmişlerdir. El-Mu'temir'in babasından naklettiği rivayette «imaret» kaydı zikredilmemiştir.
Bu rivayetlerden Abdurrahmân b. Semûra hadîsini Buhâri «EI-Eymân ve'n-Ntizûr», «Ahkâm» ve «Keffârat» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Harâc»da; Tirmizî «Eymân»da; Nesâî imaret kıssasını «Kaza» ve «Siyer» bahislerinde, yemîn kıssasını da «Eymân»da muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Görülüyor ki rivayetlerin hemen hepsinde: buyurulmaktadır. Bunun mânâsı:
«Bir kimse bir yemîn üzerine yemîn ederse...» demek ise de bu cümledeki «yemîn» sözü «üzerine yemîn edilebilecek şey» mânâsında kullanılmıştır.
Keza rivayetlerin bazısında evvelâ keffâret verip sonra hayırlı görülen işin yapılması; diğerlerinde bunun aksine olarak evvelâ hayırlı görülen işi yapmak suretiyle yeminin bozulması, sonra keffâret verilmesi emir buyuruluyor. Bundan dolayı mesele hakkında ihtilâf edilmiş; îmam Şafiî ile bir rivayette îmam Mâlik yeminden dönmeden keffâret verilebileceğine nakledildiğini, cumhûr-u ulemânın kavli bu olduğunu söylüyor. Mamafih onlara göre de keffâretin yeminden döndükten sonra verilmesi müstehaptır.
Hanefîler'ce yeminden dönmeden keffâret vermek caiz değildir. Çünkü keffâret cinayeti örten bir örtüdür; yeminden dönmeden önce ise ortada bir cinayet yoktur. Bundan dolayı hadîsin evvelâ yemîni bozup sonra keffâret vermeyi emreden rivâyetiyle amel etmek daha münâsiptir.
Bâzıları Hanefî imamlarından başka buna kail olan bulunmadığını iddia etmişlerse de doğru değildir; çünkü Mâlikîler 'den Eşheb ile Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur.
Yemîn keffâreti: On fakiri bir gün doyurmak,
Semûra (Radiyattahû anh) hadîsinde zikri geçen «imâret»den murâd : Valilik veya hâkimliktir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu gibi mevki'lerin istenilmemesini; istenip de verilirse Allah isteyene yardım etmeyeceğini; istemeden verilirse Allah o kimseye dım edeceğini bildirmiştir.

Semüra (Radiyaîlahu anh) Hadisinden Şu Hükümler de Çıkarılmıştır:

1- Hükümete dair, valilik, hâkimlik ve müdürlük gibi şeyleri istemek mekruhtur. Böyle bir makama isteyerek geçen kimseye Allah yardım etmez. Buhâri sârini Aynî: «Mücerred istemekle böyle olursa rüşvet vererek isteyenin hâli nice olur?..» diyor.
2- Bir hususa yemîn eden kimse, o yeminden dönmenin daha hayırlı olduğunu görürse dönmesi müstehab hatta buradaki emrin zahirine

göre vâcib olur.

4- «Yemin Edenin Yemini, Yemin Ettirenin Niyetine Göredir Hadisi Babı

20- (1653) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkıd rivayet ettiler. Yahya: Bize Hüseyni b. Beşîr, Abdullah b. Ebî Sâlih'den naklen haber verdi, dedi. Amr ise': Bize Hüseyin b. Beşîr rivayet etti, dedi. (Demiş ki) : Bize Abdullah b. Ebî Salih, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahuAleyhi veSellem):
«Senin yeminin arkadaşın seni ne üzerine tasdik etti İse ona göredir.» buyurdu.
(Râvi) Amr: «Arkadaşının seni kendisiyle tasdik ettiği...» dedi.

21- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn, Hüseyin'den, o da Abbâd b. Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. ŞÖyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yemîn, yemîn isteyenin niyetine göredir.» buyurdular.
Bu hadîsin şerhinde Nevevî şunları söylemiştir: «Bu hadîs, hâkimin yemîn istemesiyle edilen yemine hamlolunmuştur. Bir adam birinden bir hak dâva eder de hâkim yemîn ettirir ve yemîn eden şahıs niyetini gizleyerek hâkimin maksadından başka bir şey niyet ederse ye-mîni hâkimin niyetine göre mün'akid olur; niyetini gizlemesi ona bir fayda vermez. Bu bilittifak böyledir. Delili bu hadîs ve icmâ'dır.
Fakat hâkim istemeden yemîn eder de niyetini gizlerse bu ona fayda verir; ve ister yemîn istenmeden doğrudan doğruya, isterse hâkim ve onun naibi olmayan biri tarafından vâki teklif üzerine yemîn etmiş olsun yemininden dönmüş olmaz. Hâkimden başka yemîn talep edenin niyetine itibâr yoktur.
Hâsılı yemîn bütün hallerde yemîn eden kimsenin niyetine bağlıdır. Bundan yalnız kendisine teveccüh eden bir davada hâkim ile onun naibinin yemîn istemeleri müstesnadır. Bu yemîn (edenin değil) istenenin niyetine bağlı olur. Bu hadîsten murâd budur. Ama hâkim huzurunda onun teklifi olmaksızın bir dâvada biri yemîn ederse burada yemîn sahibinin niyeti mu'teber olur. Bu hususta Allah'a yemîn etmekle kadın boşamaya veya köle azadına yapılan yemîn arasında 'fark yoktur. Şu kadar var ki, kadın boşamaya veya köle azadına yemîn vermeyi hâkim teklif ederse niyetini gizlemesi kendisine fayda verir; ve yemîn edenin niyetine itibâr olunur; çünkü hâkimin bu gibi şeylere yemin ettirmeye hakkı yoktur. O yalnız Allah'a yemîn teklif edebilir.
Şunu da bilmeli ki, niyet gizlemekle yeminden dönülmüş olmazsa da bunu bir kimsenin hakkını iptal edecek yerde yapmak caiz değildir. Bu mesele de ulemâ arasında ittifâkîdir. Bu tafsilât İmam Şafiî ve arkadaşlarının mezhebidir.
Kaadî Iyâz, İmam Mâlik ile arkadaşlarından bu bâb-ta ihtilâf ve tafsilât nakletmiş ve şöyle demiştir: Bir kimse kendisinden yemîn istenmeden ve yeminine bir hak teallük etmeden yemîn verirse sözü kabul edilip niyetine göre hüküm olunacağında ulemâ arasında hilaf yoktur. Fakat bir hak veya vesika için birine kendiliğinden yahut hâkimin hükmü ile yemîn ederse yemininin zahirine göre hükmolunaca-ğında da hilaf yoktur.
Meselenin yemîn sahibi ile Allah arasındaki hükmüne gelince : Bâzıları, yemîn eden kimin için verildi ise onun niyeti mu'teberdir, demiş; bir takınılan yemîn edenin niyeti mu'teber olacağını söylemişlerdir. Hattâ : Yemîn teklif edilmişse kimin için yemîn verilirse onun niyeti, teklif edilmeden yapılmışsa yemîn edenin niyeti mu'teber olur, diyenler de vardır. Abdülmelik ile Stıhnûn 'un kavilleri budur. îmam Mâlik ile Îbni'l-Kaasim'in zahir olan kavilleri de budur. Bunun aksine kail olduklarını söyleyenler de vardır, ki bunu Yahya Îbni'l-Kaasim 'den rivayet etmiştir. Bâzıları: Yemîn edenin aleyhine hükmolunmayacak husûsatta niyeti kendine fayda verir; aleyhine hükmoîunacak hususta ise kendiliğinden yemîn etmesiyle teklifli yemîni birbirinden ayrılır, demişlerdir. Bu kavil dahî Ibni'1-Kaasimden rivayet olunmuştur.
îmam Mâlik 'ten nakledildiğine göre : Hile ve kurnazlık yolu ile yapılan yeminin sahibi günahkârdır; yemîni de bozulmuştur, özürden dolayı yapılanda beis yoktur. îbni Habîb'in İmam Mâlik 'ten rivayetine göre hile yolu ile yapılan yeminde yemîn sahibinin niyeti, bir hak uğrunda yapılanda kimin için yemîn edilirse onun niyeti mu'teber olur. Başkasının hakkına teallûk eden yeminde sahibi niyetini gizlese bile günahkâr olacağında hilaf yoktur.

5- İstisna Babı

22- (1654) Bana Ebu'r-Rabî' El-Atekî ile Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyn rivayet ettiler. Lâfız Ebu'r-Rabî'indir. (Dediler ki) Bize Hammâd —yâni İbni Zeyd'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ey-yûb, Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Şöyle demiş:
Hz. Süleyman'ın altmış karısı varmış. Demiş ki: Ben bu kadınlarm hepsini bu gece mutlaka dolaşacağım ve her biri gebe kalacak, neticede onlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir süvari çocuk doğuracak!.. Fakat bunlardan yalnız bir tanesi doğurmuş; o da yarım insan doğurmuş. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
istisna yapmış olsaydı, o kadınlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir süvari çocuk doğururdu.)) buyurdular.

23- (...) Bize Muhammed b. Abbâd ile İbni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Lâfız İbni Ebî Ömer'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Hişâm b Huceyr'den, o da Tâvûs'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaılahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Nobiyyullah Süleyman b. Dâvûd : Ben bu gece yetmiş kadını birden mutlaka dolaşacağım! Bunların her biri Allah yolunda harbedecek bir çocuk doğuracak!., dedi. Arkadaşı yahut Melek ona : Inşaallah del İhlarında bulundu; fakat o demedi; unuttu. Neticede kadınlardan hiç biri doğurmadı; yalnız bir tanesi yarım bir çocuk doğurdu.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Inşaallah dcceydi yemininden dönmüş olmaz; ve hacetine nâİl olurdu!..» buyurdu.

(...) Bize İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygambe (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini yahut benzerini rivayet etti.

24- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk b. Hemmâm haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, İbni Tâ-vûs'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Süleyman b. Dâvûd! Bu gece mutlaka yetmiş kadını dolaşacağım! Bunlardan her biri Allah yolunda harb edecek birer oğlan doğuracak!

demiş. Kendisine: İnşâallah de! ihtarında bulunmuşlar, fakat dememiş; ve kadınları dolaşmış ama hiç biri doğurmamış. Yalnız bir kadın yarım insan doğurmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (batlatlahü Aleyhi ve Seltem):
«İnşâallah deseydi yemininden dönmüş olmaz ve hacetine nâîl olurdu!» buyurdular.

25- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayette bulundu:
«Süleyman b. Dâvûd : Bu gece mutlaka yetmiş kadını dolaşacağım! Bunların hepsi Aliah yolunda harb edecek bir suvârİ doğuracak, dedi. Arlı Kİaşı kendisine : İnşâallah de! ihtarında bulundu ise de o inşâallah de-r edi ve kadınların hepsini dolaştı; ama içlerinden hiç bir kadın gebe kalmadı. Yalnız bir kadın bir erkek yarısı doğurdu. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, inşâallah deseydi (çocuklar doğup) Allah yolunda süvari olarak toptan mücâhede ederlerdi!..» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadisi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla bı hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o; «Kadınların hepsi Allah yolunda mücâhede edecek birer oğlana gebe kalacak» dedi.
Bu hadîsi Buhâri : «Nikâh», «Cihâd», «Eymân» ve «Nüzûr», «Enbiyâ» ve «Tevhîd» bahislerinin altı yerinde; Nesâî : «Eymân» «Nüzûr»da tahrîc etmişlerdir.
Hadîste geçen kadın dolaşmak tâbirinden murâd: Cinsî münâsebettir. Bu mânâ rivayetlerin bâzılarında bir rivayette fiiliyle iiâde olunmuştur ki, bunların ikisi de dolaşmak mânâsına gelen (tavaf) tandır. Yalnız birincisi sülâsî mücerd, ikincisi sülâsî mezîd olarak kullanılmıştır. Kelimenin başındaki (lâm) kasem lamıdır.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde Süleyman (Aleyhisselâm)'m zikrettiği kadın sayısı da muhteliftir. Bir rivayette altmış, diğerinde yetmiş, başka birinde yüz, ötekinde doksan dokuzdur. Mamafih bu rivayetler arasında münâfât yoktur; çünkü az olanını zikretmek, ondan fazlasını inkâr demek değildir. Bu mânâ ancak «mefhûm-ı aded» yolu ile çıkar ki, us'ul-i fıkıh ulemasının cumhuruna göre bununla amel edilmez.
Hz. Süleyman (Aleyhisselâm)'m üç yüzü hurre, yedi yüzü câriye olmak üzere bin tane karısı bulunduğu rivayet olunur. Kirmâ-n î 'nin beyanına göre Buhâri: «Esah olan doksandır.» demiştir.
Süleyman (Aleyhisselâm)'a inşâallah demesini tavsiye eden arkadaşının kim olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları hadîsteki «arkadaşı yahut melek...» ifadesine bakarak bunun Cebrail (Aleyhissetâni) yahut «Ki-râmen Kâtibin »den bir melek olduğunu söylemişlerdir. Başka bir melek gönderilmiş olması da mümkündür.
Bir takımları: «Arkadaştan murâd : Süleyman (Aleyhisseiam) in ins veya cinden olan veziridir» demiş; hattâ bunun Âsaf İbni Berhıyâ olduğunu ileri sürenlerle hatır ve hayâlinden ibaret olduğunu iddia edecek kadar garabet gösterenler bile olmuştur. Hakikatte bu ihtilâflara mahal yoktur; çünkü Buhâri'nin bir rivayetinde :
«Ona melek : İnşâaliah der ihtarında bulundu» denilerek arkadaşının melek olduğu tasrîh edilmiştir. Onun içindir ki Aynî: «Doğrusu bunun melek olmasıdır...» demiştir. Nevevî bu bâbta şunları söylemiştir : «Arkadaşından murâd melektir, diyenler olmuştur ki, hadîsin lafzından anlatılan da budur. Bâzıları: Zevcedir demiş; bir takımları insanlardan bir dostu olduğunu söylemişlerdir...»
Rivayetten anlaşılıyor ki, Süleyman (Aleyh is s elam) bir gecede bu kadınların hepsi ile cima' etmiştir. Bu derece beden sıhhati, bu derece mükemmel erkeklik kudreti yalnız peygamberlere mahsus bir mev-hibe-i İlâhiyyedir. Bir taraftan hadsiz hudutsuz İbâdet ve mücâhedeler, diğer taraftan nihayetsiz dünya meşgaleleri, irşâd ve tebliğ vazifeleri düşünülürse sair İnsanlara böyle bir işin asla müyesser olmayacağı derhal anlaşılır. Demek ki Hak Teâlâ Hazretleri peygamberlerine mu'cizeler halketmek suretiyle hârika haller yarattığı gibi, bu zevatın bedenlerinde de hârikalar halketmiştir. İşte Hz. Sülıeyman'in bir gecede yüz kadınla cima' takat getirmesi bundandır.
Sair peygamberlerden bu bâbta sarih bir haber yoktur. Ancak bizim Peygamberimiz Muhamed Mustafa (Sallalhhü Aleyhi ve Sleliem)te cima' hususunda otuz erkek kuvveti verildiği bildirilmiştir. Mücâhid, cennet erkeklerinden kırk erkek kuvveti verildiğini söylemişte. Hattâ bâzı büyüklerin ifâdesine göre her peygambere kırk erkek kuvveti; bizim peygamberimize ise kırk peygamber kuvveti ihsan edilmiştir. Bu hesaba göre Resulü Ekrem (SalfaÜakü A leyhi ve Settem) Efendimize bin altıyüz erkek kuvveti verilmiş demektir ki, bu takat her peygambere verilenin üstündedir. Avrupa küffârının izinden yürüyerek O'na utanmadan «karıcı» demek küstahlığırda bulunanlar azıcık düşünsünler!.. Yâ bu derece erkeklik kudreti kendilerine verilmiş olsa acaba ne yaparlardı?!.. Bizim sözümüz şudur: «Bu muazzam cinsî kudret karşısında Peygamber (Saliatlafıii Aleyhi ve Setlem) Efendimizin dokuz kadınla iktiiâ etmesi O'nun sonsuz sabır ve zühdünün açık ifadesidir...»
Süleyman {Aleyhîsselâmi'm dili ile «İnşâaliah» kelimesini söylememesini kalbine teşmil etmemelidir. Zira bir Peygamber-i zîşân'ın kalbini bir an Allah'a tefvîzdan hâlî bırakması Peygamberlik mansıb ve mevkiine asîâ yakışmaz.
Ama bu kelimeyi dille söylemeyi unutmak caizdir. Nitekim Peygamber (SaliaUahü Aleyhi ve Seltem Efendimize yahudiler ruhun ne olduğunu, Hızır (Alcyhisselaml'ı ve Zülkarneyn'i sordukları vakit dili ile «İnşâallah» demeyi unutarak yarın cevap vereceğini söylemiş; bu sebeple vahîy biraz gecikmiş; küffâr da .ona isnâdda bulunmuşlardı. Bundan sonra Teâlâ Hazretleri
«Sakın bir şey için ben bunu yarın yaparım deme! Ancak tnşâallah dersen o başka...» [4] âyetlerini indirerek «inşâallah» kelimesini diliyle söylemesini de ta'lîm buyurdu. Bu kelimenin mânâsı: «Allah dilerse» demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyet indikten sonra bu kelimeyi vacibât hakkında bile kullanmaya başlamıştır.
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Eğer istisna yapmış olsaydı o kadınlardan her biri Allah yolunda harbedecek bir suvâri çocuk doğururdu.» buyurması Süleyman (Aleyhisselami hakkındaki vahye istinâdendir; yoksa böyle yapan herkesin mutlaka çocuğu olur mânâsına değildir. Bu cümledeki «istisnadan murâd: «İnşâallah» sözüdür.
Bu hadîsin ikinci rivâyetindeki : «İnşâallah deseydi yemininden dönmüş olmazdı...» iradesi üzerinde durulmuş ve: «yemininden dönmezdi» cümlesi «muradı hâsıl olurdu» şeklinde tefsir edilmiştir. Çünkü ortada yemîn yoktur. Bâzıları Hz. Süleyman (Aleyhisselâm)'m yemîn etmiş olmasını muhtemel görmüşlerdir. Bir takımları da
«Bu gece mutlaka yetmiş kadını dolaşacağım» ifâdesindeki te'kîdden yemîn mânâsı çıkarmışlardır. Bu söze karşı El-Mühelleb: «Bu hadîste yemîn yoktur ki onu bozmu olsun. Süleyman (Aleyhissetâm ı sadece kuvvvet ve fiili kendine izafe etmiş; Allah Teâlâ da onu mahrumiyetle cezalandırmıştır. Binâenaleyh buradaki (hıns) kelimesi muvaf-fakiyetsizlik manasınadır. demiştir.
Yarım doğan çocuğun Kur'an-i Kerîm'de Hz. Süleyman (Aleyhisselami'm kürsîsi üzerine konulduğu bildirilen cesed olduğunu söyleyenler vardır.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükğmler:

1- Gelecekte yapılacak bir işi inşâallah diyerek anlatmak, meselâ: «Yarın falan işi yapacağım inşâallah» demek müstehaptır. Delili bu hadîsle yukarıda naklettiğimiz Sûre-i Kehf âyetidir.
2- İstisna' (yâni inşâallah sözü) yeminin mün'akid olmasına mâni'dir.- Bir kimse yemîn etse de ona bitişik olarak inşâallah dese üzerine yemin verdiği şeyi yapmakla yemininden dönmüş olmaz. Yalnız bunun için iki şart vardır: înşâallahi yeminine bitişik olarak söylemek ve ye-mîn etmezden önce istisnayı niyet etmek.
Kaadî Iyâz şöyle diyor: «înşaallah sözünün bitişik-olmak şartiyle yeminin in'ikadına mâni' olduğunda bütün müslümanlar müttefiktir. Eğer bâzı seleften rivayet olunduğu gibi aralıklı söylendiği halde de caiz olsaydı hiç bir kimse hiç bir yemininden dönmüş olmaz ve kef-farete ihtiyaç kalmazdı. Ulemâ bu kelimenin yemine nasıl bitişik sayılacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik, Evzâî, Şafiî ve cumhur: Bitişiklik, inşâallah sözünü, ara yerde susmamak şartiyle yemine eklemekle olur; nefes almak için yapılan sekte zarar etmez, demişlerdir.
Tâvûs, Hasan-ı Basrî ve tabiînden bir cemaate göre yemin sahibi yerinden kalkmadıkça inşâallah diyerek istisna yapabilir. Katâde: «Yerinden kalkmadıkça veya konuşmadıkça yapabilir.» demiş; Atâ ' bu müddetin bir deve sağılacak kadar olduğunu söylemiştir. Saîd b. Cübeyr; «îstisnâ müddetinin dört ay sonra biteceğini söylemiş; tbni Abbâs (Radiyattahu anh) 'in : «îstisnâ hakkı ebedîdir; yemîn sahibi her ne zaman hatırına gelirse istisna yapabilir.» dediği rivayet olunmuştur. Bâzıları bu zevattan nakledilen sözleri te'vil ile : Onların maksatları, teberrüken inşâallah demenin müstehap olduğunu anlatmaktır; nitekim Teâlâ Hazretleri :
(Unuttuğun zaman da Rabbini zikre?!» buyurmuştur; yoksa bu sözle yeminin hallolup bozulmayacağını kasdetmemişlerdir, diyorlar.»
Bir kimse Allah'a yemînden başka bir şeyde meselâ talâkta, köle azadında veya zıhâr ve benzeri bir şeyde istisna yapar da: înşaallah sen boşsun, inşâallah sen hürsün, inşâallah sen bana annemin sırtı gibisin, derse Küfe uleroasiyle İmam Şafiî, Ebû Sevr ve başkaları bu istisnanın sahih olduğuna kaildirler. Binâenaleyh inşâallahı yemîne bitişik söylemiş olmak şartiyle bunların hiç birinde yemini bo-. zulmaz.
îmam Mâlik ile Evzâî: «Allah'a yeminden başka hiç bir şeyde istisna yapılamaz.» demişlerdir.
3- îstisnâ sözle yapılır; sâde niyet kâ'â değildir. Dört mezhep imamlarının kavilleri budur. Yalnız bâzı Mâlikiyye ulemâsı: îmam Mâl ik'in kavline kıyasen bir şey söylemeden sadece niyetle istisna sahîh olmak îcâbeder.» demişlerdir.
4- Zan üzerine bir şeyin ileride olacağını haber vermek caizdir.
5- Bir şey meydana geldikten sonra onun hakkında: «Eğer şöyle olsa idi» yahut «böyle olmasa idi» demek caizdir. Gerçi bunu yasak ed ve şeytan işi olduğunu bildiren bir hadîs vardır; fakat bu hadîs bunu a esbaba i'timâd ederek söyleyenlere, kaderden yüz çevirenler hamlolu
6- İnşâallah diyerek bir işte kendi dilek ve arzusuna kıymet ve muştur. meyen kimse arzusunun is'âfma lâyık kimsedir. Ancak bundan, inşâa lah demeyen bir kimsenin emeline nail olamaması vaciptir mânâsı ani; şılmamalıdır. Cenâb-ı Hak ezelî ilmine göre kiminin arzusunu halk ed« kiminin etmez.
Burada Peygamber (SaLfallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin haber vei diği kıssa Allah'ın ilminde kaderlerin muhtelif olduğunu gösteriyor. Be zan bir insana rızık veya evlâd şu işi yaparsa yahut şöyle duâ ederse ve riîecek, yapmadığı veya duâ etmediği takdirde verilmeyecek diye tak dır edilir.
7- Hadîs-i şerif Allah yolunda mücâhid yetiştirmek niyetiyle çocul istemeye teşvik ediyor. Bâzan çocuk istenildiği gibi yetişmeyebilir, fakat baba niyetinden dolayı yine me'cûr olur.
8- Bir mânâyı en güzel sözle ifâde etmek müstehaptfır. Zîra Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) cinsî münâsebeti (dolaşmak) tabiriyle ifâde buyurmuştur. Ama şer'î zaruret sarahat îcâbediyorsa bittabi sarahat cihetine gidilir.

6- Haram Olmayan, Fakat Yemin Sahibinin Ailesini Bahatsız Eden Bir Şey Hususunda Yeminde Israrın Yasak Edilmesi Babı

26- (1655) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi M) : Bî» Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ma'mer, Hemmâm h. Mfineb· bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bixe Ebû Htireyre'nİn Resûlfillah (ŞaUaîlahu Aleyhi ve Sellem 'den rivayeti budur, diyerek bir takım hadîsler nakletmiş, ezcümle: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) s
«Vallahi birinizin aifesi hususundaki yemininde ısrarı kendisini Allah katında, Allah'ın farz kıldığı keffâretinİ vermekten daha günahkâr yapar.» buyurdular; demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «El-Eymân ve*n-Nüzûr» bahsinde; 1bni Mâce «KeffârâUda tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin mânâsı şudur: Bir kimse ailesine dair bir y'emîn eder de bu sebeple ailesi efradı zarar görürse yemini bozmasında bir günah olmadığı takdirde o yeminden dönerek keffâret vermesi îcâbeder. Ben günahından korkarım, diyerek yeminini bozmamakta ısrar ederse günahkâr olur. Yemini bozmayarak ailesine zarar vermeye devam etmesinin günahı, onun inandığı yeminden dönme günahından daha çoktur.

7- Kafirin Nezri ve Müslüman Olduğu Zaman Hakkında Yapılacak Muamele Babı

27- (1656) Bize Muhammed b. EM Bekir El-Mukaddemî İle Mu-hammed b. El-Müsennâ ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfı Züheyr'-indir. (Dedüer ki) : Bize Yahya —ki İbni Saîd El-Kattân'dır— Ubeydul-lah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Nâfi', İbn Ömer'den naklen haber verdi ki, Ömer şöyle demiş:
— Yâ Resûlâllah! Ben cahiliyyet devrinde bir gece Mescidi Ha-ram'da i'tikâfa girmeyi nezre t ti mî demiş.
Peygamber (Sailailahü Aleyhi ve Sellem): «öyle ise nezrini îfâ et!» buyurmuşlar.

(...) Bize Saîd El-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb yâni Sekafî rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. El-Alâ' ve tshâk b. İbrahim de toptan Hafs b. Gıyâs'tan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebî Revvâd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Şu'be rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen bu hadîsi rivayette bulunmuşlardır. Bunların arasından Hafs: (Ömer'den naklen) demiştir.
Ebû Üsâme ile Sekafî'ye gelince: Bunların hadîsinde: «Bir gece i'ti-kâh» tâbiri; Şu'be'nin hadîsinde ise : «Üzerine bir gün i'tikâh

nezreyledi, dedi» ifadesi vardır. Hafs'in hadîsinde gün ve gecenin zikri geçmemiştir.

28- (...) Bana Ebu't-TâhÎr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hâzim rivayet etti. Ona da Eyyûb, ona da Nâfj', ona da Abdullah b. Ömer rivayet etmiş İd, Ömer b. Hattâb, Resûlüllah SaliatkhS Aleyhi ve Selle»*) 'e Tâifter döndükten sonra Ci'râne'de bulunduğu sırada sormuş ve:
— Yâ Resul âl lah! Ben câhiliyyet devrinde Mescid-i Haramda bugün i'tikâfa girmeyi nezrettim; ne buyurursun? demiş.
«Git, bir gün i'ltkâf yap!» buyurmuşlar.
Râvi diyor ki: Resûlüllah (Saüaltahü Aleyhi ve Sellem) ona ganimetlerin beşte birinden bir câriye vermişti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyh, ve Sellem) halkın esirlerini âzâd edince Ömer b. Hattâb onların seslerini: Bizi Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) âzâd etti, dediklerini işiterek: Bu ne? diye sordu.
— Itesûlültah(SaHallahii Aleyhi ve Sellem) halkın esirlerini âzâd etti, dediler- Bunun üzerine Ömer (oğluna) :
— Yâ Abdallah! Şu cariyeye git de kendisine yol ver!» dedi.

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi. Şöyle demiş:
Peygamber ıSaUallahü Aleyhi ve Setlem) Huneyn'den döndüğü vakit Ömer kendisine, câhiliyyet devrinde yaptığı bîr günlük i'tikâf nezrini sordu... Sonra (râvi) Cerîr b. Hâzim hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Ahmed b. Abde Ed-Dabbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Nâfi'den rivaye etti. Şöyle demiş :
İbni Ömer'in yanında Resûlüllah (Saltallahii Aleyhi ve Setlcm 'in Ci'râ-ne'den yaptığı Ömre'nin zikri geçmiş de:
— Oradan ömre yapmadı, demiş. Ve ilâve etmiş. Ömer câhiliyyet devrinde bir gece i'tikâf yapmayı nezretmişti...
Sonra (râvi) Cerîr b. Hâzim ile Ma'mer'İn Eyyûb'dan rivayet ettikleri hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Haccâc b. Minhâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd Ey-yûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Halef dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâ'lâ, Mu-ha mm e d b. ishâkMan rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Nâfi'den, o da İbni Ömer'den bu hadisi nezir hakkında rivayet etmişlerdir. Her ikisinin hadîsinde de «bir gün i'tikâf» kaydı vardır.
Bu hadîsi Buhâri: «Fardu'l-Humüs» ve «ttlkfif» bahislerinde tahrîc etmiştir. Hz. Abdullah b. Ömer (Radîyai)ahU anh) 'in «Peygamber (SallaUahtİ Aleyhi ve Sellem) Ci'râne 'den ömre yapmadı» demesi bunu bilmediğine hamledilmiştir. Çünkü Resulü Ekrem (SalMhU Alevhi ve Sellem)'in Ci'râne 'den ömre yaptığı sabit olmuştur. îspat nefîden mukaddemdir; zîra onda ilim ziyadesi vardır.
Ulemâ, kâfirin nezrinin sahîh olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Hanefîler'le İmam Mâlik ve Şafiîler'in cumhuru sahih olmadığına kaildirler.
Muğire El-Mahzûmî, Ebû Sevr, Buhâri, îbni Cerîr ve bazı Şâfiî1er'e göre sahihtir. Bunların delili Hz. Ömer hadîsinin zahiridir. Sahîh olmaz diyenler bunlara cevaben : Hz. Ömer hadîsinin müstehab mânâsına hamledildiğini söylemişlerdir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve.Settem) Hz. ömere : CâhİliyET devrinde yaptığın nezrin mislini şimdi yapman müstehab olur; demek istemiştir.
imam Şafiî i'tikâfm oruçsuz da yapılabileceğine bu hadîsle istidlal etmiştir. Bu meselede Hasan-ı Basrî, Ebû Sevr, îbnİM-Münzir ve bir rivayette İmam Ahmed de Şafiî ile beraberdirler. Îbni'l-Münzir bu kavlin Alî ve tbni Mes'ûd (HadiyaUahiİ anh) hazerâtmdan rivayet olunduğunu söylemiştir.
tbni Ömer, İbni Abbâs , Âîşe ve Urve b. Zübeyr (SadıyaUah-ü anhûm) hazerâtı ile ZührI, Evzâî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Mâlik ve bi rivayette îmam Ahmed ile îshâk'a göre i'tikâf ancak oruçla sahîh olur. Ekser-i ulemânın kavilleri de budur.

8- Kölelerle Geçinme ve Kölesine Tokat Atan Kimsenin Keffareti Babı

29- (1657) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn Eİ-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) i Bize Ebû Avâne Firâs'dan, o da Zekvân Ebû Sâlih'den, o da Zâzân Ebû Ömer'den naklen rivayet eyledi. Şöyle demiş:
îbni Ömer'e geldim; bir köle âzâd etmişti. Yerden bir (öp veya bir şey alarak: Bunda bana değer ecir yoktur; şu var ki, ben Resûliillah (Salhltahii Aleyhi ve Selle/n)*!;
»Her kim kölesine tokat atar veya döğerse keffâreti o köleyi âzâd etmesidir.» buyururken işittim, dedi.

30- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ üe İbni Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız İbni Müsennâ'nındir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Firâs'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Zekvân'ı, Zâzân'dan naklen rivayet ederken dinledim ki îbni Ömer ibir kölesini çağırarak sırtında bir eser görmüş de ona:
— Senin canını acıttım mı? demiş. Köle: Hayır! cevâbını vermiş. İbni Ömer: Sen âzâdsın! demiş. Râvi diyor ki:
Sonra yerden bir şey alarak: Benim için bunda bu işe değer ecir yoktur. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fi:
«Her kim bir kölesini (mûcebini) yapmadığı bir kabahat için döğer veya tokatlarsa onun keffâreti o köleyi âzâd etmesidir.» buyururken işittim, dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. Her iki râvi Süfyân'dan, o da Firâs'dan Şu'be ile Ebû Avâne'nin isnadı ile rivayet etmişlerdir.
İbni Mehdî'nin hadîsinde «Mûcebini yapmadığı bir kabahat için» ibaresini zikretmiş; Vekî'in hadîsinde ise «Her kim kölesini tokatlarsa» demiş; kabahati anmamıştır.
Hadîsin birinci rivâyetindeki «mâ yesvâ» kelimesi ekseri nüshalarda burada olduğu gibi nakledilmişse de bâzı nüshalarda «mâ yüsâvî» şeklinde olduğu görülmüştür. Doğrusu da budur: Kitabımızdaki şeklini bazı ulemâ, cahiller tarafından yapılmış bir i'râb hatası saymış; bir takımları da râvilerden birinin yaptığı bir değiştirme olarak kabul etmiş; İbni Ömer (Radîyailahıı anh)'m bu şekilde söylemediğini beyân etmişlerdir. îbni Ömer hazretleri kölesini tokatladığı için bu yaptığına keft'â-ret olmak üzere âzâd etmişti. Buradaki sözünden maksat da

bunu anlatmaktır. Yâni ben bu köleyi âzâd etmekle teberru' suretiyle âzâd olunan köle sevabını kazanamam; ben bunu ancak vurduğum tokada keffâret olsun diye âzâd ettim; demek istemiştir.
Bu hadîsler kölelere ve hizmetçilere İyi muamele edilmesi lâzım geldiğine delildirler.
Ulemâ bu kadarcık bir döğmekle köleyi âzâd etmek vâcib değil, men-düb olduğuna ittifak etmişlerdir. Bunun yapılan hataya keffâret olacağı ümîd edilir. Fakat sebepsiz olarak fazla döğerek Bir yerini kırmak veya koparmak, bir tarafını yakmak gibi ağır tecziyeler hususunda ihtilâf edilmiştir.
Mâlikîler'le İmam Leys'e göre böyle bir köle, sahibi aleyhine âzâd olur ve sahibi, hükümet tarafından cezalandırılır. Diğer ulemâ kölenin âzâd olmayacağına kail olmuşlardır.

31- (1658) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti; lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Selemetü'bnü Küheyl'den, c da Muâviyetü'bnü Süveyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Bir kölemize tokat atarak kaçtım. Sonra öğleden evvel geldim ve babamın arkasında namaz kıldım. Babam köleyi de, beni de çağırdı; ve: Ona misilleme yap! dedi. Köle affetti. Sonra babam şunu söyledi:
— BİZ Mukarrin oğullarımın Resûlüllah (Saliatiahü Aieyhi veSeilcm) devrinde bir hizmetçimiz vardı. Birimiz onu tokatladı. Bu Peygamber (Saitattahü Aleyhi ve Setlem) 'in kulağına ermiş de :
«Onu âzâd edin!» buyurdular. (Kendisine) :
— Onların bundan başka hizmetçisi yoktur, dediler.
«O halde onu hizmetlerinde kullansınlar; ama ona İhtiyaçları kalmadığı zaman hemen kendisine yol versinler!» buyurdular.

32- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize İbni İdris, Husayn'dan, o da Hilâl b. Yesâf'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) :
Bir ihtiyar acele ederek bir hizmetçisine tokat vurdu. Bunun üzerine ona SÜveyd b. Mukarrin şunları söyledi:
Yüzünün yanından başka (vuracak) yer bulamadın! Vallahi ben kendimi yedi Mukarrin oğlunun yedincisi gördüm. Yalnız bir hizmetçimiz vardı. Küçüğümüz onu tokatladı da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize onu âzâd etmemizi emir buyurdu.

(...) Bize Muhammet! b. El-Müsennâ ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnü Ebî Adiy, Şu'be'den, o da Husayn'dan, o da Hilâl b. Yesâf'dan naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Nu'mân b. Mukarrin'in kardeşi Süveyd b. Mukarrin'in evinde bez satıyorduk. Derken bir câriye çıkarak bizden bir adama bir söz söyledi. O da onu tokatladı. Bunun üzerine Süveyd kızdı...
Eâvi, İbni İdrîs hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.

33- (...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed de rivayet etti. (Dedi M) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ei-Münkedir: İsmin nedir? diye sordu. Şu'be, dedim. Bunun üzerine Muhammed dedi ki; Bana Ebû Şu'bete'l-lrâki Süveyd b. Mukarrin'den naklen rivayet etti ki, Süveyd'in bir cariyesini birisi tokatlamış da Süveyd ona: Bilmed in mi ki surat haramdır, demiş ve şunları söylemiş:
— Vallahi ben kendimi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' le beraber bulunmuş yedi kardeşimin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Bir hizmetçiden başka hizmetkârımız yoktu. Derken birimiz kasden ona tokat vurdu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi -ve Sellem] onu âzâd etmemizi bize emir buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim ile Muhammed b. El-Müsennâ da, Vehb b. Cerîr'den rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. El-Münkedir: İsmin nedir? diye sordu...
Müteakiben râvi, Abdüssamed hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Muâviye b. Süveyd hadîsindeki «imtesil minini» cümlesinin mânâsı: Sen de onu kısas olmak üzere cezalandır, demektir. Bir takımları; «Bu cümleden murâd: O sana ne yaptı ise, sen de ona onun 't'g'jni yap! demektir.» mütaleasmda bulunmuşlardır.'
Bu emir, döğülen kölenin gönlünü almak içindir. Yoksa tokat atmak veya hafifçe döğmekle kısas lâzım gelmez, üöyle yerlerde ta'zir îcab eder. (Ta'zîr: Hakkında muayyen ceza olmayan hususatta verilen ceza olup yerine göre sert bakış, tekdir, teşhir, döğme ve saire ile olur.)
Hadîs-i serîf köle ve hizmetçilere karşı şefkat ve merhametli olmaya, on-, lara tevazu1 göstermeye teşviktir.
cHâdim» kelimesi erkek ve kadın hizmetçilere ıtlak olunur. Kadın hizmetçilere «hadime» denilmez. Mamafih şâzz olarak hadime denildiği de görülmüşse de nâdirdir.
Bu rivayetlerde sözü geçen hizmetçi yedi kardeşe ait olduğu halde içlerinden birinin döğmesi ile Peygamber {SatLıllahü Aleyhî ve Sellem) 'in onu âzâd etmelerini emir buyurması bu işe hepsinin razı olduklarına hamle-dilmigtir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Süveyd (RudiyalLıhüanh); «Bilmedim mi ki surat haramdır?» demiştir ki, bununla : «Biriniz kölesini dö-ğerse yüzüne vurmaktan sakınsın!» hadîsine işaret etmiştir. Evet, surata vurmak memnu'dur; çünkü insanın güzelliği yüzünden anlaşılır. Bir de yüzün uzuvları naziktir. Yüzde bir kusur veya eser kalırsa insan çirkinledir.

34- (1659) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid (yâni İbni Ziyâd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meg İbrahim Et-Teymî'den, o da babasından naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Ebû Mes'ûd El-Bedri şunları söyledi: Bir kölemi kırbaçla doğuyordum. Derken arkamdan bir ses işittim: «Bilmiş ol ey Ebâ Mes'ûd!» diyordu. Ben Öfke ile bu sesi anlayamadım. Bana yaklaşınca bir de baktım
ki Re&fÛüUa,h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'mişl Bana:
«Bilmiş ol, ey Ebâ Mes'ûd, bilmiş ol, ey Ebâ Mes'ûd!»diyor... Hemen elimden kırbacı bıraktım. Bunun üzerine:
«Bilmiş ol, ey Ebâ Mes'ûd ki, Allah sen İn üzerine, senin bu köle üzerine olan kudretinden daha muktedirdir.»buyurdu. Ben de: Bundan sonra ebediyyen bir memluk doğmem! dedim.

(...) Bize bu hadisi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cezir haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammcd b. Humeyd —ki Ma'merî'dir— Süfyân'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Af-fân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'meş'den Abdülvâhid'in isnadı ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalnız Cerîr'in hadîsinde : «Onun heybetinden elimden kırbaç düşüverdi.» cümlesi vardır.

35- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş'den İbrahim Et-Teymî'den, o da babasından, o da Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Bir kölemi döğerdim. Derken arkamdan bir ses işittim: «Bilmiş ol ey Ebâ Mes'ûd ki, Allah senin üzerine, senin buna olan kudretinden daha kaadirdir.» diyor. Baktım; ne göreyim Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Seller») miş. Hemen: Yâ Resûlâllah, o Allah rızası için hürdür! dedim. Bunun üzerine:
«Beri bak! Eğer bunu yapmasaydın senin yüzünü mutlaka ateş çalcıdır yahut: Sana mutlaka ateş çarpardı!» buyurdular.

36- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile lbnü Beşşâr da rivayet ettiler. Lâfız Îbnü'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize İbnü Ebî Adiy Şu'be'den, o da Süleyman'dan, o da İbrahim Et-Teymî'den, o da babasından, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti ki, Ebû Mes'ûd kölesini döğermiş. Köle: «Allah'a sığınırım!» demeye başlamış. O da döğmeye devam etmiş. (Bu sefer) Köle: «Resûlüllah'a sığınırım!» demiş. Ebû Mes'ûd da onu bırakmış. Bunun üzerine Resûlüllah (Salİlallahü Aleyhi ve Sellem) .-
«Vallahi Allah senin üzerine, senin buna olan kudretinden daha kaadirdir!» buyurmuş; o da köleyi âzâd etmiş.

(...) Bana bu hadîsi Bişr b. Hâlid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bİ2e Muhamraed (yâni İbni Ca'fer) Şu'be'den bu isnâdla haber verdi. Ama kölenin: «Allah'a sığınırım; Resû\ü\lah (SallaUalıü Aleyhi ve Sellem)'e sığı-nınm.- dediğini anmadı.
Bu rivayetler dahî köle ve hizmetçilere rifk-u mülâyemetle muamele edilmesi lâzım geldiğine delâlet ederler.
Ebû Mes'ûd 'Radiyailahu anh) öfkesinin şiddetinden Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilemfin seslenişini duymadığı gibi, kölenin ilk defa Allah'a sığındığını dahî duymamıştır; yahut Allah'a sığındığını işitmiş, ancak Resûlüllah'a sığındığında kendini toparlamıştır.

9- Memlüküne Zina İsnadında Bulunan Kimseye Ağır Ceza Verileceği Babı

37- (1660) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni NÜmeyr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl b. Gazvân rivayet etti (Dedi ki) : Abdurrahmân b. Ebî. Nu'm'u dinledim. (Dedi ki) : Bana Ebû Hü-reyre rivayet etti, (Dedi ki) : Ebu'l-Kaasim (Saltallahü Aleyh ve Sellem):
«Her kim memlûküne zina isnadında bulunursa, ona kıyamet gününde had vurulacaktır. Meğer ki, dediği gibi ola!» buyurdular.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshâk b. Yusuf El-Ezrak rivayet etti. Her iki râvi Fudayl b. Gazvân'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. İkisinin hadisinde de «Tevbenin peygamberi Ebu'l-Kaasim iSaliaitahu Aleyhi ve Sellenı)'den işittim.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-hudûd»da; Ebû Dâvud «Edeb»de; Tirmizî «Birr»de; Nesaî de «Recim» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif, köleye zina isnadında bulunan kimseye dünyada had vurulmayacağına delildir. El-Mühelleb'in beyanına göre hür bir kimse bir köleye zina isnadında bulunursa kendisine had vurulmıyacağı-na bütün ulema ittifak etmişlerdir. Delilleri bu hadîstir.
İmam Şafiî ile İmam Mâlik: «Bir kimse birini köle zannederek ona zina isnadında bulunur da sonra o kimsenin hür olduğu anlaşılırsa kendisine had vurulur.» demişlerdir.
İbnü'l-Münzir: «Ümmü veled bir cariyeye zina isnadında bulunan kimse hakkında ulema ihtilâf etmişlerdir. İbni Ömer ‘e göre o kimseye had vurmak vacib olur. İmam Mâlik'in kavli de budur. Şafiî' nin kavli de bu olmak gerekir. Hasen'den had la zım gelmediği rivayet olunmuştur.» diyor.
Köle birisine zina isnadında bulunursa cumhura göre cezası, hürrün yarısıdır. Bu hususta köle ile câriye müsavidir. Ömer b. Abdi!-âzîz, Zührî, Evzâî ve Zahirîler kölelere de hürler gibi seksen dayak vurulaclağına kail olmuşlardır.
Hadîsin ikinci rivayetinde Resûlûllah (Salluliahü Aleyhi ve Sellem)'e «tev-beain peygamberi.» denilmiştir. Kaadî Iyâz diyor ki: «Ona bu ismin verilmesi, ümmetinin sözle ve i'tikadla yaptıkları tevbenin kabul edileceğini bildirdiği içindir. Bizden önceki milletlerin tevbesi kendilerin öldürmekle olurdu. Mamafih tevbeden murâd îman yahut küfürden İslâm'a dönüş de olabilir; zîra tevbenin aslı dönüştür.»

10- Memlüküne Kendi Yediğinden Yedirme, Giydiğinden Giydirme ve Ona Yapamayacağı Şeyi Teklif Etmeme Babı

38- (1661) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Ma'rûr b. Süveyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Rabeze'de Ebû Zerr'in yanına uğradık. Üzerinde çizgili bir aba var. di. Kölesinin üzerinde de aynı abanın bir eşi vardı. Biz Ebû Zerr'e:
— Yâ Ebâ Zerr! Bu iki abayı bir yere getirsen bir kat elbise olurdu!» dedik. Bunun üzerine Ebû Zerr şunları söyledi:
— Benimle dîn kardeşlerimden bir zât arasında münakaşa geçmişti. O zâtın annesi a'cemî idi. Ben de onu annesi sebebi ile yerdim de beni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e şikâyet etmiş. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)*e rastladım.
«Yâ Ebâ Zerr! Gerçekten sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin!» dedi.
— Yâ Resûlâllah, eğer bir kimse âleme söğerse onun anasına babasına söğerler! dedim. (Tekrar) :
«Yâ Ebâ Zerr] Gerçekten sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin! Onlar sizin dîn kardeşlerin izdir. Allah onları sizin elleriniz altına vermiştir. İmdi onlara kendi yediğinizden yedİrin! Kendi giydiğinizden giydirin! Onlara yapamayacakları şeyleri yüklemeyin! Şayet yüklerseniz onlara yardım edin!» buyurdular.

39- (...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. EL
Bize tshâk b. İbrahim de rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi A'mej'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Züheyr/le Ebû Muâviye hadîsinde «Gerçeklen sen kendinde câhiliyyet bulunan bir kimsesin!» cümlesinden sonra: «Ebû Zerr: İhtiyarlığımın şu anında mı? dedi.

«Evet!» buyurdular.» ziyadesi; Ebû Muâviye'nin rivayetinde:
«Evet! İhtiyarlığının şu anında!» İsa'nın hadisinde:
«Eğer köleye yapamayacağı bir iş yüklerse onu sativersin!»
Züheyr'in hadîsinde ise:
«O iş hususunda ona yardım ediverstn!» ziyadeleri vardır.
Ebû Muâviye hadîsinde:
«Onu salıversin!» veya «Ona yardım odiversin!» ibareleri yoktur.
«Ona yapgmıyacağı bir iş yüklemesin!» cümlesinde biter.

40- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ Ue İbni Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnü'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Vâsıl El-Ahdeb'den, o da Ma'-rûr b. Süveyd'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş:
Ebû Zerr'i gördüm. Üzerinde bîr hülle vardı. Kölesinin üzerinde de aynı hüllenin bir eşi vardı. Kendisine bunun sebebini sordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bir adamla atıştıklarını; ve adamı anası ile yerdiğini anlattı. (Dedi ki) : Sonra o zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ giderek olanı ona anlatmış. Bunun üzerine Peygamber (SalUıllahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten sen, kendinde cahiliyyet bulunan bir kimsesin! Bunlar sizin dîn kardeşleriniz ve hizmetçilerin izdir. Allah onları sizin eliniz altına vermiştir. İmdi her kimindin kardeşi kendi eli altında bulunuyorsa ona yediğinden yed irsin! Giydiğinden giydirsin! Onlara yapamayacakları işleri yüklemeyin! Şayet yüklerseniz o iş hususunda kendilerine yardım edin!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî: «İmân», «Itk» ve «Edeb» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc ettiği gibi Ebû Dâvûd ve Tîrmizî dahî rivayet etmişlerdir.
Ebû Zerr (Radhallahu anh) *ın ismi Cündüb b. Cünâde'dir. Büreyr b. Cündüb olduğunu söyleyenler de vardır. Gifâr kabîlesine mensub olup Arabm büyüklerinden ve ilk müslüman olanlardandır. «Ben ilk müslüman olan dört kişinin dördüncüsüyüm.» dediği rivayet olunur. Mekke'de müsîüman olmuş; sonra kabilesinin yanma dönerek uzun müddet orada kalmıştır. Bu sebeple Bedir, Uhud ve Hendek muharebelerinde bulunamamış, fakat sonra Medîne'ye gelerek vefatına kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'm. yanından ayrılmamıştır. Tevazu' ve zühdü hadîs-i şerifte Hz. îsâ (Aleyhisselâm)'m tevazu ve zühdüne benzetilmiştir. Onun mezhebine göre bir insanın ihtiyacından fazla malını biriktirmesi haramdır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem') 'den 281 hadîs rivayet etmiştir. 32 târihinde Rabeze'de vefat etmiş; cenazesini îbni Mcs'ûd (Raâiyallahu arifi) laldırmıştır.
Rabeze: Medîne'nin şimalinde üç konak mesafededir.
Hz. Ebû Zerr'in münakaşa ettiği zâtın köle olduğu anlaşılıyor. «Menhecü'r-Râgıbîn» adlı eserin sahibi: «Bizirn bildiğimize göre bu zât Bilâl (Radiyallahu anh) 'dır.» diyor.
Söğmek dînen haram olduğu halde Hz. Ebü Zerr'in ona soğ-mesi, bu işin haram olduğunu henüz bilmediğine hamledilmiştir. Rivayete göre Ebû Zerr (Radiyallahu anh) muhatabını, annesinin siyahlığı ile yermiş ona: «Ey kara kadının oğlu!» demiştir. Bu kadın a'cemî imiş.
A'cemî: Fasîh Arapçayı bilmeyen demektir. Bu hususta Arap veya Acem olması müsavidir.
Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Zerr'in bu yaptığını câhiliyyet ahlâkı diye vasıflandırmışlar. Gerçi Ebû Zerı (Radiyallahu anh) : «Yâ Resûlâllah, eğer bir kimse başkasına söğerse onun anasına babasına söğerler!» diyerek özür dilemiş; yâni ben ona haksız yere söğmedim; evvelâ o bana söğdü; ben de ona söğdüm; demek istemişse de Resûlüllah (Sallallahü Ateyhi ve Sellem) bu özrü kabul etmemiş, bu yaptığının câhiliyyet ahlâkından kalma olduğunu tekrarlamıştır. Zîra sö-ğen kimseye ancak söğdüğü kadar mukabelede bulunmak mubah olur. Daha ileriye giderek anasına babasına sataşmaya hakkı yoktur.

Hadisi Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Kölelere sö'ğmek, onları anne ve babaları ile yermek yasaktır. Bilâkis onlara rıılcu mülâyemetle muamele emrolunmuştur. Hizmetçi, çırak ve çoban gibi zayıflar hatta hayvanlar da bu hükümde dahildir. Bunlara ağır yükler yüklenirse bizzat veya bilvasıta yardımda bulunmak gerekir.
2- Müslüman bir kimse âciz veya köle bile olsa ona karşı büyük-lenmek yasaktır. Zira Teâlâ Hazretleri:
«Şüphesiz sîzin en makbulünüz en ziyade ehl-i takva olanımzdır.» [5] buyurmuştur.
Zayıflara karşı şefkat ve merhamet hususunda deliller pek çoktur.
3- Köle ve hizmetçilere kendi yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek müstehabtır.
4- Takat getiremiyecekleri şeyleri onlara yüklemek haramdır. Böyle bir şey vaki' olursa onlara yardımda bulunmak îcab eder.
5- Emr-i bilma'rufa devam etmelidir.

41- (1662) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. El-Hâris haber verdi ki, kendisine Bükeyr b. El-Eşecc, Fâtıme'nin âzâdhs Aclân'-dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Seüem) den naklen rivayet etmiş. Şöyle buyurmuşlar:
«Yiyeceği, giyeceği memlûkün hakkıdır. Kendisine iş namına da ancak gücü yeteceği şey yüklenir.»

42- (1663) Bize El-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Davûd b. Kays, Mûsâ b. YesâVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti (Demiş ki) : Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz için hizmetçisi yemeğini hazırlayıp da getirdiği zaman —ki o hizmetçi yemeğin sıcağına, dumanına katlanmıştır— onu kendisi ile beraber oturtsun! O da yesin! Şayet yemek az olursa eline ondan bir yudum yahut iki yudum koyuversin!» buyurdular.
Râvi Davûd: «Yâni bir lokma yahut iki lokma» diye tefsir etmiş.
Bu hadisin ikinci rivayetini Buhâri «Itk» ve «Et'ime» bahislerinde tahric etmiştir. Onu Tirmizî ile İmam Ahmed dahî' rivayet etmişlerdir. Tirmizî: «Bu hadîs hasen şahindir.» demiştir.
Bu rivayetler El-Muhalleb'e göre yukarki Ebû Zerr hadîsini tefsîr mahiyetindedir. Çünkü Ebû Zerr (Radiyallahu anh) hadîsinde yiyecekte, giyecekte köle ile sahibinin bir tutulması emrolun-muş; burada köleyi sofraya oturtup oturtmama hususunda sahibi muhayyer bırakılmıştır. Ulemâdan bazıları: «Ebû Zerr hadîsinde hizmetçiye yemek yedirme emri müsavatın vâcib olduğunu beyân için değil, kendi yeyip de köleye tattırmamanın iyi bir şey olmadığını anlatmak içindir...» demişlerdir.
tbnİ'LMünzİr, bütün ulemaya göre hizmetçiye, bulunduğu yerde herkesin yediği yiyeceklerden yedirmek vâcib olduğunu nakletmiş-tir.

Katık ve giyecek meselesi de öyledir.
Bu hadîslerdekî emir, bu işin farz değil, sünnet olduğuna delildir. Binaenaleyh çırağa, çobana, hizmetçiye ve köleye, kendi yediğinden yedirmeli, giydiğinden giydirmelı, onlara hoş muamelede bulunmalı, yapamıyacaklan işi teklif etmemeli, gönüllerini kırmamalıdır. Bir evin yemeğini pişiren hizmetçi elbette o yemeğin kokusunu duyacaktır. Pişirdiği yemekten ona da yedirmek, hele sofraya çağırarak onu ayrı tutmamak ahlâkın en güzellerinden ma'duttur ki, bu hadîslerin ifade ettiği mânâ da budur.
İşte îslâm'da kölecilik!.. Esîr ve köle denilince gözlerinin önüne eziyet, işkence ve tahkirden başka bir şey gelmeyen dîn düşmanları bu hadîsleri ve müslümanlarm bu husustaki muamelelerini bilseler her halde kıyas binnefis yapmakla müthiş yanıldıklarını anlar; biraz olsun yüzleri kızarırdı!
Müslümanlar hiç bir vakit aldıkları esirlerin gözlerini çıkarmamış; onlara işkence ederek öldürmemiştir. Bilâkis târîhen sabittir ki, müslü-manlann halîfesi Ömer (Radryallahu anh) Kudüs'e girerken deveyi yediyor, kölesi de devenin üzerinde oturuyordu. Çünkü deveye binme nöbeti onda idî... Fakat bu işi şimdi bize çeşitli yalandan suçlar isnad ederek ayıplayan Avrupalılar yapmışlardır. Müslümanların ellerindeki esîr ve kölelere gösterdikleri evlâd ve kardeş muameleleri her tarîf ve tasavvurun üstündedir. Bu sayede İslâm âfâkını güneşler gibi aydınlatan nice benam ulemâ kölelerden yetişmiştir. Bunlar saymakla bitmez. Biz yalnız bir misal verelim: îmam Şafiî 'nin hadîste altın silsile diye isim verdiği, İmam Mâlik, Nâfi ve İbni Ömer (Radiyallahu anh) üç kişiden ibaret olup bunlardan Hz. Nâfi kölelikten yetişmedir.

11- Sahibine Karşı Samimi Olup Allah'a İbadetini Güzel Yaptığı Zaman Kölenin Ecr-u Sevabı Babı

43- (1664) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da îbni Ömer'den naklettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Şüphesiz ki, köle sahibine karşı samimî olup Allah'a ibâdetini güzel yaparsa, onun için iki defa ecir vardır.» buyurmuşlar.

(...) Bana Züheyr b. Harb ile M uh amme d b. El-Müsennâ da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya (ki El-Kattân'dır) rivayet etti. EL Bize îbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da tbni Ömer'den, o da Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden, Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulundular.

44- (1665) Bana Ebu't-Tâhir üe Harmele b. Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Şi-hâb'dan naklen haber verdi. Şöyle demiş: Said b. EI-Müseyyeb'i şunu söylerken dinledim: Ebû Hüreyre dedi ki: Resûlüllah (Sallaliahi Aleyhi ve
«Samimî o!an memlûk köle için iki ecir vardır.» buyurdular. Ebû Hti-reyre'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihâd, hacc ve anneme iyi muamele (emri) olmasa, memlûk olduğum halde ölmek isterdim.
Saİd b. El-Müseyyeb: Duyduğumuza göre Ebû Hüreyre, annesinin sohbetinde bulunduğu için o ölünceye kadar hacc etmemiştir.» demiş.
Ebu't-Tâhir kendi hadisinde:
«Samimî köle için» demiş; memlûk sözünü anmamıştır.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Safvân El-Emevî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Şihâb' dan bu isnâdla rivayette bulundu.
«Duyduğumuza göre...» cümlesini ve ondan sonrasını anmadı.

45- (1666) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
. «Köle, Allah'ın hakkını ve sahihlerinin hakkını eda ettiği vakit ona iki ecir verilir.» buyurdular.
Ben bu hadîsi Kâ'b'a rivayet ettim de Kâ'b: Ona hesab yoktur; malı az olan mü'mine de hesab yoktur, dedi.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'meş'den bu isnâdla rivayette bulundu.

46- (1667) Bize Muhammed b. Raf i' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemâm b. Münebbih'-den rivayet etti. (Hemmâm) : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği budur, diyerek bir takım hadîsler zikretmig; ezcümle şunu da söylemiştir: Resûlüllah (SalUıllahü Aleyhi ve Sellem);
«Memlûkün, Allah'a güzelce ibadet ve efendisine sohbette bulunarak ölmesi ne güzel bir şeydir. Ne mutlu ona!..» buyurdular.
Bu hadîsin gerek İbni Ömer, gerekse Ebû Hüre y re rivayetlerini Buhâri «Itk» bahsinde; İbni Ömer (Radiyallahü anh, rivayetini Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-Edeb»de tahrîc etmişlerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde «samimiyet» diye terceme ettiğimiz «nasaha» kelimesi nasihatten alınma olup, nasihat edilen kimseye hazz ve nasîb toplamak mânâsına gelir ki, bundan murâd hâlinin iyiliğini istemek, onu noksanlardan kurtarmak ve hilekârlıktan tasfiye etmektir.
Bu rivayetler köleyi, dürüst hareket ederek sahibinin malında samî-mâne çalışmaya, onu korumaya teşvik etmektedir. Çünkü köle, sahibini malında bir çoban mesabesindedir. Çoban sürüsünden nasıl mes'ûlse, o da sahibinin malından mes'ûldür.
İki ecir meselesine gelince: Bunun biri, sahibine canla başla hizmet ettiği, diğeri de Rabbine güzelce ibâdette bulunduğu içindir. Burada «Kölenin ecri sahibinin ecrinden fazla olmuyor mu?» diye bir suâl hatıra ge-lebilirse' de Kirmanı bunda bir mahzur olmadığını bildirmiştir. Yahut bu cihetten kölenin ecri fazla, başka cihetten de sahibinin ecri fazla olabilir. Burada iki hakka riayet eden kölenin, bir hakkı edâ eden köleye tercihi kasdedilmiş de olabilir.
Kölenin memlûk yâni milk olmakla vasıflan dırılması, her köle memlûk olmadığı içindir. Çünkü köle sözü eâmdır; bütün insanlar Allah'ın kullan, köleleridir; fakat her biri memlûk değildir.
Hz. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) Allah yolunda hacc ile cihâdı ve annesine iyi muameleyi istisna etmiştir. Zîrâ cihâd ile hacc için köleye sahibinin izin vermesi şarttır. Binâenaleyh bunlara re'sen kudreti yok demektir. Annesine hizmet için dahî bâzı hallerde izne muhtâc olur. Sair bedenî ibadetlerde ise izne ihtiyaç yoktur. Mâlî ibadetleri anmaması ya o zaman ihtiyacından fazla malı olup da

sahibinin izni olmaksızın akrabasına yardım edemiyeceği, yahut onun mezhebine göre köle, izinsiz de sahibinin malında tasarruf edebildiği içindir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin annesi Ümeyme yahut Meymûne isminde sahâbiyye bir kadındır. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu kadının yiyeceği ile, giyeceği ile ve sair hizmetleri ile meşgul olduğundan onun sağlığında hacca gidememiştir. Buradaki haccdan murâd tetavvu' yâni nafile hacdır. Yoksa farz olan haccı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ile birlikte yapmıştı. Annesine bakmayı nafile haccdan ileri tutması, ona bakmak, hizmetinde bulunmak farz olduğundandır.
Hz. Kâ'b'in: «Ona hesab yoktur; malı az olana da yoktur.» sözünden muradı: «Köle Allah'ın hakkı ile sahihlerinin hakkını ödediği takdirde sevabı çok olur; günahı kalmaz; onun için hesaba çekilmez.» demektir. O bu sözü ya âyetten böyle bildiği için söylemiştir. Zîrâ hayır ve hasenatı çok olup kitabı sağ taralından verilenlerin az ve kolay bir hesab verecekleri âyetle beyan olunmuştur; yahut ictihad neticesi bu kanaate varmıştır.
Son rivayetteki «niimmâ» kelimesi medih fiillerinden olup «o ne güzel şey» mânâsına gelir. Bu kelime «ni'mmâ», «nümmâ» ve «naimmâ» şekillerinde okunabilir. Kaadî Iyâz'ın beyanına göre aynı kelime nu'men» şeklinde tenvînli olarak da rivayet edilmiştir. Bu takdirde medih fiillerinden olmayıp ferah ve sevinç mânâsına isimdir. «Nu'men lehû» denilir ki, o ne bahtiyardır, demektir.

12- Bir Kimsenin Bir Köledeki Hissesini Azad Etmesi Babı

47- (1501) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e: Sana Nâfi', İbni Ömer'den naklen rivayet etmiş ki, şunu söylemiş, dedim: Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem):
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder de kölenin kıymetine yetecek malı bulunursa, o kimse namına âdil kıymet biçilir; ve ortaklarına hisseleri verilir; köle de onun nâmına âzâd olur. Aksi takdirde köled«n âzâd olan miktar âzâd olur.» buyurdular.

48- (...) Bize İbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem) :
«Bir kimse bir memlûktaki hissesini âzâd ederse, kölenin kıymetine yetecek malı bulunduğu takdirde, bütününün âzâdı onun üzerinedir. Şayet malı yoksa, köleden âzâd olan miktar âzâd olmuştur.» buyurdular.

49- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Hazim, Abdullah b. Ömer'in âzâdhsı Nâfi'den, o da Abdullah b Ömer'den naklen rivayet etti. Demiş ki : Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd eder de, kölenin kıymetine yetecek kadar malı bulunursa o kimse nâmına âdil kıymet biçilir. Aksi takdirde köleden âzâd olan miktar âzâd olmuştur.- buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dulvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. H.
Bana Ebu'r-Babî' ile Ebû Kâmil dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd —ki İbni Zeyd'dir— rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail —yâni İbni Uleyye— rivayet etti. Bunların ikisi de Eyyûb'dan rivaye etmişlerdir. H.
Bize İshâk b. Man sûr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk, tbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana İsmail b Ümeyye haber verdi. EL
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Ebî Füdeyk, İbni Ebî Zi'b'den rivayet etti. H.
Bize Harun b. Saîd El-Eyli dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Üsâme —yâni İbni Zeyd— habe verdi.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbni Ömer'den, o da Nebî (SaHattahü Aleyhi ve Sellcm) 'den naklen bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunların hadîsinde «Şayet malı yoksa, köleden âzâd olan mikdâr âzâd olmuştur.» cümlesi yoktur. Yalnız Eyyûb'la Yahya b. Saîd'in hadîsi müstesna! Onlar bu cümleyi hadiste zikretmişler; fakat: «Bu, hadîsten bir şey midir, yoksa onu Nâfi' kendinden mi söylemiştir, bilmiyoruz!» demişlerdir.
Bu râvilerin Leys b. Sa'd'dan maada hiç birinin rivayetinde: «Re-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SetiemYden dinledim.» cümlesi yoktur.

50- (...) Bize Amru'n-Nâkıd ile İbni Ebî Ömer ikisi birden İbni Uyeyne'den rivayet ettiler. İbni Ebî Ömer dedi ki Bize Süfyân b. Uyey-ne Amr'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasından naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellcm):
«Bir kimse bir başkası ite aralarında (ortak mal) olan bir köleyi âzâd ederse o kimsenin üzerine mahnda, eksik ziyâde olmamak şartı ile, âdil kıymet biçilir. Sonra eğer zenginse, köle malından âzâd olur.» buyurmuşlar.

51- (...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : ffize Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâtim'-den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Peygamber :
«Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse, kalanı, kölenin kıymetine yetecek kadar malı olmak şartı ile malından âzâd olur.» buyurmuşlar.

52- (1502) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Beş-şar rivayet ettiler. Lâfız İbni'l-Müsennâ'nındir. (Dediler ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Katade'dçn, o da Nadir b. Enes'den, o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebı Küreyre'den, o da Peygamber (Sallaüûhü Aleyhi ve Seilem)fden naklen rivayet etti.
İki kişi arasında (ortak mal) olup da birinin âzâd ettiği memlûk hakkında : «(Diğeri) öder!» buyurmuşlar.

53- (1503) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnâdla rivayet etti.
«Bir kimse bir memlûkten bir hisse âzâd ederse o memlûk onun malından âzâd olur.» buyurmuşlar.

54- (...) Bana Amru'n-Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim, İbni Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den o da Beşîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber

(SatlallahÜ Aleyhi ve Seliemyden naklen rivayet etti.
«Bîr kimse bir köledeki hissesini âzâd ederse, malı olduğu takdirde kölenin kurtuluşu onun malındandir. Malı yoksa, köleyi meşakkat vermemek şartı İle köle çalışıp kazandırılır.» buyurmuşlar.

55- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Mushir ile Muhammed b. Bişr rivayet ettiler. H.
Bize tshâk b. İbrahim ile Aliy b. Haşrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi.
Bu râvilerin hepsi İbni Ebi Arûbe'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır, isa'nın hadîsinde:
«Sonra âzâd etmeyenin hissesinde meşakkat vermemek şartı ile çalışıp kazandırılır.» cümlesi vardır.
Bu hadîsler «Itk» bahsinde geçti. İmam Nevevî: «Bunlar Itk bahsinde bütün tarîkleri ile îzâh edilerek geçmiştir. Müs1im'in âdeti Mlâfına —tekrara hacet yokken— onları burada tekrarına şaşılır!..» diyor.

56- (1668) Bize Aliy b. Hucr Es-Sa'dî ile Ebû Bekir b. EM Şeybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İsmail —ki İbr Uleyye'dir— Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Ebu'l-Mühelleb'den, o da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki, bir adam ölürker altı memlûkünü âzâd etmiş. Bunlardan başka malı yokmuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü AleyhiiveSellem) köleleri çağırarak üçte birer olmak üzere taksim etmiş; sonra aralarında kura çektirerek ikisini âzâd etmiş; dördünü köle olarak bırakmış. Adam hakkında da ağır söz söylemiş.

57- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd rivayet etti. H.
Bize İshale b. İbrahim ile İbni Ebî Ömer de Sekafî'den rivayet ettiler. Her iki râvi Eyyûb'dan bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Ham mâd'ın hadîsi, İbni Uleyye'nin rivayeti gibidir. Sekafî'ye gelince: Onun hadîsinde:
«Ensârdan bir adam ölürken vasi yy et ederek altı memlûk âzâd eyledi.» cümlesi vardır.

(...) Bize Muhammed b. Minhâl Ed-Darîr ile Ahmed b. Abde de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etü. (Dedi ki): Bişâm b. Hassan, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Imrân b. Husayn'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sehem)*den naklen İbn Uleyye ile Ham-mâd hadîsi gibi rivayette bulundular.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ölen zât hakkında ağır söz söylemesi, onun bu yaptığını beğenmediği içindir. Rivayetlerin birinde bu ağır konuşma tefsir edilmiş; Resûlülluh(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Bilseydik bunun cenaze namazını kılmazdık!..» buyurduğu bildirilmiştir. Bundan murâd yalnız kendisinin iştirak etmek istemediğini beyândır; yoksa namazı hiç kılınmaz demek değildir.
Hadis-i şerif «Köle âzâdı gibi hususâtta kur'aya baş vurulur.» diyen İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Han bel, İshâk, Davûd-u Zahirî ve İbn Cer îr'in delilleridir. Onlara göre ölüm döşeğinde olan bir kimse kölelerini âzâd etse yahut bu hususta vasiyette bulunsa, aralarında kur'a çekilerek üçte biri âzâd olur.
İmam Âzam, Şa'bi, İbrahim Nehaî, Kaadî Şüreyh, Saîd b. El.Meseyyeb ve Hasan.ı Bas-r î 'ye göre kur'a caiz değildir. Her kölede söylenen mikdâr âzâd olur; bütünü âzâd olmak köleler çalışıp kazanmaya sevk edilirler.
Hadîsin Hişam b. Hassan rivayeti sebebi ile Dafirekutnî, îmam Müslim'e itirazda bulunmuş : «Söylendiğine göre bu hadîsin rivayet silsilesindeki Muhammed b. Şîrîn onu Imrân'dan değil, Hâlid El-Hazzâ 'dan dinlemiştir...» demişse de Nevevî bu itirazı reddetmiş ve şunları söylemiştir: «Bunda tbni Şîrîn'in Imrân 'dan işitmediğine dair sarahat yoktur; işitmediği sabit'olsa bile bu, hadîsin sıhhatine dokunmaz; t mam Müslim'e de bu hususta bir muâhaze teveccüh etmez. Çünkü Müslim onu ancak —açık olan sahih tarîklerini zikrettikten sonra— mü-tabaat için getirmiştir...»

13- Müdebberi Satmanın Cevazı Babı

58- (997) Bize Ebu'r-Rabî' Süleyman b. Dâvûd El-Atekî rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Hanunâd (yâni İbni Zeyd) Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b, Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Ensârdan bir zât bir kölesini müdebber olarak azâd etmiş. Ondan başka malı yokmuş. Peygamber (Saltatlahü
Aleyhi ve Seliemjbvaıu duymuş ve:
«Bu köleyi benden kim satın alacak?» demiş. Bunun üzerine onu Nu-aym b. Abdillâh sekiz yüz dirheme satın alarak parayı kendisine vermiş, Amr demiş İd: «Câbir'den dinledim: Kıbtî bir köle idi; geçen sene vefat »tıtf, diyordu.»

59- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbra-hîm de tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir: Bize Süfyân b. Uyeya rivayet etti; dedi, demiş id: Amr, Câbir'i şunu söylerken işitmiş: En-sârdan bir zât, bir kölesini müdebber olarak âzâd etti. Ondan başka malı yoktu. Müteakiben Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu sattı.
Câbir demiş ki: «Onu tbni Nahhâm satın aldı. Kıbtî bir köle idi. Geçen sene İbni Zübeyr'in valiliği zamanında öldü.»

(...) Bize Küteybe b. Saîd ile İbni Rumh, Leys b. Sa'd'dan, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (SattaÜahü Aleyhi v Sellem) den müdebber hakkında, Hammâd'ın Amr b. Dinar'dan rivayet ettiği hadis gibi rivayette bulundular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi kî) Bize Mugtre (yâni El-Hizâmî) Abdülmecîd b. Süheyl'den, o da Atâ' b. Ebi Rabâh'dan, o d Câbir b. AbdiIlâh'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Hâşim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yâni tbni Saîd), Hüseyn b. Zekvân El-Muallim'den rivayet etti. «jpemis ki): Bana Atâ\ Câbir'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki) : B« Mum rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Matar'dan, o da Atâ' b, Ebî Babâh il Ebu'z-Zübeyr ve Amr b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki» Ç&bi* fc* Abdillâh, müdebberin satılması baklanda kendilerine hadîs rivayet etmiş.
Bu râvilerin hepsi: Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'fakat Yiyerek Hammâd ile tbni Uyeyne'nin, Amr'dan rivayet ettikleri hadis gibi rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhâri -Keffârât» ve «İkrah» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Mfidebber: «Ben öldükten sonra hür ol!» diyerek âzâd edilen köledir. Bu şekilde köle âzâd etmeye «tedbir» denilir. Köle ölümden

sonra hür olduğu için ona bu isim verilmiştir.
Hadîs-i şerifte zikredilen Ensar! Ebû Mezkûr; müdeb-ber olarak âzâd edilen kölenin ismi de Ya'kûb 'dur.
Müdebberin satılıp satılamayacağı hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Azam, Mâlik, cumhûr-u ulemâ ve selefin umumu müdebberin satılamayacağına kaildirler. Onlara göre Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve£ellem)'in burada bahsi geçen köleyi satması, sahibi borçlu Öldüğü İçindir. Nitekim Nesa! ile Darekutnî *nin bir rivayetinde Resûlfillah (Salhlhhü A leyhi ve Seltem) 'in:
«Bununla borcunu öde!» buyurduğu bildirilmiştir. îmam Şafiî ile diğer bir takım ulemâ bu hadîsle istidlal ederek: «Sahibi ölmeden müdebberin satılması caizdir.» demişlerdir. Bu kavil Hz. Aişe, Tâvûs, Atâ', Hasan-ı Basrî, Mücehid, îmam Ahmed , îshâk, Ebü Sevr ve Dâvûd-u Zahirî 'den de rivayet olunmuştur.
Tedbîrin sahîh bir muamele olduğunda ise bütün ulemâ müttefiktir.
Hadîsin bir rivayetinde:
«Onu IbnİNahhâm satın aldt.» denilmişse de ulemâ bunun hatâ olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu satm alan Nahhâm 'dır. Bu zâtın ismi Nuaym olup Besûlüllah 'Salhltahü Aleyhi veSellem):
«Isrâ gecesi cennete girdim- ve orada Nuavm'in öksürüğünü işittim.» buyurduğu için kendisine Nahhâm denilmiştir.

---

[1] Ebul' Kaasîm. Peygamber (S.A.V.l in künyesidir.
[2] Sıre-i îsrâ âyet 7fi-78
[3] Cülûdrnm bu sözden maksadı, hadîsin senedine bir râvî daha katarak İsnadı âlî yaptığını anlatmaktır
[4] Kehf sûresi âyet: 23 - 24
[5] Âyet-i Kerime.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

84- KİTABU KEFFARATİ'L-EYMAN
1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Üzerine Vâcib Olan Keffârette Âciz Olan Fakire Yardım Eden Kimse Babı
3- Bâb: Şahıs, Yemîn Bozmaktan Mkidana Gelmiş Keffârette (Kur'ân'dakj Gibi) Of/Fakîre Verir, Bu Fakirlerin Kendisine Yakın Ve Uzak Olmaları Müsavidir
4- Medine Sâ'ının Ve Peygamber Müddünün Mikdârlarını Ve Bunun Bereketini Ve Medine Ahâlîsinin Peygamber'deîy Sonra Asırdan Aşıra Birbirlerinden Nakledip Geldikleri Ölçüleri Beyin Babı
5- Yüce Allah'ın "Yâhud Bir Boyunu Hürriyete Kavuşturmak... " (El-Mâide: 89) Kavli Ve Boyunların Yânı Kölelerin Hangisi Daha Faziletlidir Babı
6- Keffârette, Müdebber Kölenin, Çocuk Anası Kölenin, Efendisi İle Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Kölenin Ve Zina Çocuğunun Azâd Edilmesi Babı
7- Bâb: Bir Şahıs, Kendisiyle Başkası Arasında Ortak Mülkiyette Bulunan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettiği Zaman (Bu Caiz Olur Mu Yâhud Olmaz Mı)?
8- Bâb: Bir Şahıs Velâ Hakkı Kendisine Âid Olan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettiği Zaman (Bu Sahîh Olur Mu)?
9- Yeminlerde İstisna Babı
10- Keffâretin Yeminin Bozulmasından Önce Ve Sonra Olması(Nın Beyânı) Babı

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

84- KİTABU KEFFARATİ'L-EYMAN

(Yeminlerin Keffaretleri Kitabı)

Ve Yüce Allah'ın
"... Yeminin keffâreti, ailenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu, ahdettiğiniz vakit yeminlerinizin kef Jâretidir..." (cl-Mâide: 89) [1]
Ve bir de "... Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye (vâcib Olur)... " (el-Bakara: 96). âyeti indiği zaman, Peygamber(S)'in Ka'b ibn Ucre'ye emrettiği şey vardır.
Ve İbn Abbâs'tan, Ata ibn Ebî Rebâh'tan ve İkrime'den, Kur'ân-ı Kerîm'de "Min siyâmin ev sadakatin ev nusukın" diye "Ev, ev" harfleriyle olanlar da bunun sahibi muhayyerdir diye zikrolunuyor. Nitekim Peygamber (S) fidyede Ka'b ibn Ucre'yi muhayyer kılmıştır [2].

1-.....Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Ben O'nun, yânî Peygamber(S)'in yanına geldim:
— "Bana yakın gel!" buyurdu. Yanına yaklaştım.
— "Haşerelerin sana eziyet veriyor mu?" diye sordu.
— Evet veriyor, dedim.
— "(Başını tıraş et!) Sana oruçtan yâhud sadakadan yâhud kurbandan bir fidye lâzımdır" buyurdu.
İbn Şihâb dedi ki: Bana İbnu Avn, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, o: "Sana üç gün oruç yâhud kurban yâhud altı fakiri doyurmak..." diye söylemiştir [3].

1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

'Allah, yeminlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O, hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (et-Tahrîm: 2) [4].

2-.....SufyânibnUyeynetahdîsedip: Ben ez-Zuhrî'nin ağzından işittim, dedi; ez-Zuhrî de Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Helak oldum! dedi. Peygamber:
— "Hâlin nedir?" diye sordu. O kimse:
— Oruçlu iken ramazânda eşimin üzerine düşüp cinsî münâsebette bulundum, dedi.
Peygamber:
— "Bir köle azâd etmeye muktedir olabilir misin?" buyurdu. O zât:
— Hayır (gücüm yetmez)! dedi. Peygamber:
— "Öyleyse arka arkaya olmak üzere iki ay oruç tutabilir misin?" dedi.
— Hayır (gücüm yetmez)! diye cevâb verdi. Peygamber:
— "Altmış fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu. O zât:
— Hayır gücüm yetmez! dedi. Peygamber ona:
— "Otur!" diye emretti, o da oturdu.
Bir müddet sonra Peygamber'e içi hurma ile dolu bir arak (hurma yaprağından örülmüş bir zenbîl) getirildi. -Râvî: Arak, (15 sâ' alabilen) büyük bir mikteldir, dedi.- Peygamber o zâta:
— "Bunu al da yoksullara sadaka et!" buyurdu. O zât:
— Benden daha fakîr olanlara mı vereceğim? (Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara taşlı iki yanı arasında benden daha fakîr bir aile yoktur!) dedi.

Bunun üzerine Peygamber dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü ve:
— "Bu hurmayı kendi ailene yedir!" buyurdu [5].

2- Üzerine Vâcib Olan Keffârette Âciz Olan Fakire Yardım Eden Kimse Babı

3-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir adam geldi ve:
— Helak oldum, dedi. Rasûlullah:
— "Seni helak eden nedir?" diye sordu. O zât:
— Ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum, dedi.
Rasûlullah:
— "Hürriyete kavuşturacak bir köle bulabilir misin?" buyurdu.
O:
— Hayır (bulamam), dedi. Rasûlullah:
— "Arka arkaya iki ay zincirleme oruç tutmaya gücün yeter mi?" dedi.
O:
— Hayır (buna gücüm yetmez), dedi. Rasûlullah:
— "Altmış fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu.
O:
— Hayır, diye cevâb verdi.
Bu sırada Ensâr'dan bir adam bir arak dolusu hurma getirdi. -Arak, mıktel de denilen (onbeş sâ' ölçeği alan) bir zenbîldir.-
Rasû-lullah o fakîre:
— "Bu hurmayı al götür de, bunu fakirlere sadaka et!" buyurdu.
O fakîr kimse:
— Bizden daha muhtâc olanlara mı vereceğim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara taşlı iki yanı arasında bizim aileden daha muhtâc bir ev halkı yoktur! dedi.
Sonra Rasûlullah:
— "Bunu götür de kendi aile halkına yedir!" buyurdu [6].

3- Bâb: Şahıs, Yemîn Bozmaktan Mkidana Gelmiş Keffârette (Kur'ân'dakj Gibi) Of/Fakîre Verir, Bu Fakirlerin Kendisine Yakın Ve Uzak Olmaları Müsavidir

4-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Helak oldum, dedi. Peygamber ona:
— "Senin hâlin nedir?" diye sordu.
O zât:
— Ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum,
dedi.
Peygamber:
— "Bir köle hürriyete kavuşturacak mal bulabilir misin?" buyurdu.
O zât:
— Hayır (bulamam), dedi. Peygamber:
— "İki ay arka arkaya zincirleme olarak oruç tutmaya gücün yeter mi?" buyurdu. O zât:
— Hayır (tutamam), dedi. Peygamber:
— "Altmış fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu.
O:
— Hayır, buna güç bulamam, dedi.
Bu sırada Peygamber'e içi hurma dolu bir arak getirildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bunu al da sadaka yap!" buyurdu. O zât:
— Bizden daha fakîr olanlara mı? Medine'nin iki kara taşlığı arasında bizim ailemizden daha fakîr aile yoktur, dedi.
Bundan sonra Peygamber ona:
— "Bunu al da kendi aile halkına yedir!" buyurdu [7].

4- Medine Sâ'ının Ve Peygamber Müddünün Mikdârlarını Ve Bunun Bereketini Ve Medine Ahâlîsinin Peygamber'deîy Sonra Asırdan Aşıra Birbirlerinden Nakledip Geldikleri Ölçüleri Beyin Babı [8]

5-.....es-Sâib ibn Yezîd (R): Peygamber (S) zamanının sâ' ölçeği, bugünkü müdd ölçeğinizle bir müdd ve üçte bir müdd mikdân idi. Umer ibnu'I-Abdilazîz zamanında sâ' ölçeğinde artırma yapıldı, demiştir [9].

6-.....Bize Ebû Kuteybe -ki o (aslı Horâsân'lı olan) Selm'dir; şöyle dedi: Bize Mâlik tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbnı Umer, ramazân zekâtını, yânî fitr sadakasını Peygamber(S)'in müddü ile ilk müdd ile verirdi, yemîn keffâretinde de yine Peygamber'in müddü ile verirdi (Peygamber için ancak bir tek müdd vardı).

Ebû Kuteybe şöyle dedi: İmâm Mâlik bize şöyle dedi:
— Bizim müddümüz, sizin müddünüzden daha büyüktür. Biz fazlalığı ancak (duası bereketiyle) Peygamber'in müddünde görürüz, dedi.
Yine Ebû Kuteybe şöyle dedi: Mâlik bana:
— Bir emîr size Peygamber'in müddünden daha küçük olan bir müdd darbetse,- siz fıtra ve yemîn keffâretini hangi ölçekle verirdiniz? diye sordu.
Ben de ona:
— Biz bunu Peygamber'in müddü ile verir idik, dedim. İmâm Mâlik:
— Görmez misin, iş ancak Peygamber'in müddüne dönmektedir, dedi [10].

7-.....Bize İmâm Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S) "Allâhum-me bârik lehum jîmikyâlihim vesâHhim vemuddihim (= Allah'ım, Medîneliler için mikyâllerinde, sâ'larında ve müddlerinde bereket ihsan eyle)/" diye duâ etmiştir [11].

5- Yüce Allah'ın "Yâhud Bir Boyunu Hürriyete Kavuşturmak... " (El-Mâide: 89) Kavli Ve Boyunların Yânı Kölelerin Hangisi Daha Faziletlidir Babı [12]

8-.....Bize el-Velîd ibn Müslim, Ebû Gassân Muhammed ibn Mutarrıf'tan; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Alî ibn Huseyn'den; o da Saîd ibn Mercâne'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim müstümân bir köleyi azâd edip hürriyete kavuşturursa, Allah o köleden her bir organa mukaabil azâd edenin bir organım, hattâ onun fercine mukaabil bunun /ercini cehennem ateşinden azâd edip kurtarır" buyurmuştur [13].

6- Keffârette, Müdebber Kölenin, Çocuk Anası Kölenin, Efendisi İle Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Kölenin Ve Zina Çocuğunun Azâd Edilmesi Babı

Tâvûs ibn Keysân da:
Müdebber köle ile çocuk anasının azâd edilmesi keffârette yeterli olur, demiştir [14].

9-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o da Câbir(R)'den şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir adam kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak azâd etti. O zâtın bu köleden başka hiçbir malı da yoktu. Onun fakîrlik hâli Peygamber(S)'e ulaşınca, Peygamber o köleyi alıp: "Bunu benden kim satın almak ister?" dedi.
(Müzayede neticesinde) onu Nuaym ibnu*n-Nahhâm sekizyüz dirhem mukaabilinde satın aldı. (Peygamber de kölenin bedelini ona verdi.) Amr ibn Dînâr (bu köle hakkında): Ben Câbir'den "Evvelki yıl vefat eden Mısırlı bir köle" derken işittim, demiştir [15].

7- Bâb: Bir Şahıs, Kendisiyle Başkası Arasında Ortak Mülkiyette Bulunan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettiği Zaman (Bu Caiz Olur Mu Yâhud Olmaz Mı)? [16]

8- Bâb: Bir Şahıs Velâ Hakkı Kendisine Âid Olan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettiği Zaman (Bu Sahîh Olur Mu)?

10-.....Bize Şu'be, el-Hakem'den; o da İbrahim'den; o da el-Esved'den şöyle tahdîs etti: Âişe (R), Berîre'yi efendilerinden satın almak istedi. Efendileri, Âişe'ye karşı Berîre'nin velâ hakkının kendilerine âid olmasını şart koştular. Âişe bu şartı Peygamber (S)'e zikretti. Bunun üzerine Peygamber, Âişe'ye: "Sen Berîre'yi satın al. Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" buyurdu [17].

9- Yeminlerde İstisna Babı

11-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben Eş'arîler'den bir topluluk içinde (Tebûk seferi hazırlığı sırasında) Rasûlul-lah(S)'a geldim de kendisinden binmek ve ağırlıklarımızı yüklemek üzere deve istiyordum. Rasûlullah:
— "Vallahi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizi yükleyebileceğim hayvan yoktur" buyurdu.
Sonra biz Allah'ın dilediği kadar bekledik. Sonra birtakım develer getirildi. Bunun üzerine bize üç deve verilmesini emretti. Nihayet yola koyulduğumuz zaman -yâhud: Birbirimizle şöyle konuştuk-: Allah bize bereket ihsan etmez. Biz kendisinden binecek ve ağırlıklarımızı taşıtacak deve istemek için Rasûlullah'a geldik, O da bizlere deve veremiyeceğine yemîn etti.
Ebu Mûsâ dedi ki: Bu konuşmayı müteâkib bizler Peygamber'e geldik ve bu yemînini kendisine zikredip hatırlattık. Buna cevaben Peygamber:
— "Sizleri develere yükleyen ben değilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemiştir. Ve ben Allah'a yemîn ederim ki, İn şâallâhu (diye) bir yemîn ile yemîn eder de sonra ondan başkasını daha hayırlı
görürsem, muhakkak yeminimden keffâret verir ve o daha hayırlı olan işi yaparım, keffâret veririm" buyurdu [18].

12- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd tah-dîs etti de "Muhakkak yeminimden keffâret verir ve o daha hayırlı olanı yaparım" yâhud "Ben o daha hayırlı olanı işlerim de keffâret yaparım" buyurdu, dedi [19].

13-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm ibn Huceyr'den; o da Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre'den işitti ki, Ebû Hureyre (R şöyle demiştir: "Süleyman Peygamber:
— Yemin olsun ki, ben bu gece doksan kadına dolaşırım da, onların herbiri Allah yolunda mukaatele edecek birer oğlan doğurur, dedi.
Arkadaşı ona -Sufyân: Meleği kasdediyor, demiştir-;
— ' İnşâallâhu" del dedi.
Süleyman bunu söylemeyi unuttu ve kadınları dolaştı. Neticede kadınlardan bir tanesi müstesna, hiçbiri çocuk getirmedi. O bir kadın da yarım bir oğlan getirdi."
Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamber(S)'den rivayet ederek, Pey-gamber'in burada şöyle dediğini nakletti: "Eğer Süleyman Peygamber İnşâallâhu deyeydi, hem yemininde hânis olmaz, hem de ihtiyâcına erişmek vesilesi olurdu".
Ve Ebû Hureyre bir kerre de: Rasûlullah (S): "Eğer Süleyman yemininde istisna yapsaydı... " buyurdu, demiştir [20].
(Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle şöyle dedi:) Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den, bu Ebû Hureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti.

10- Keffâretin Yeminin Bozulmasından Önce Ve Sonra Olması(Nın Beyânı) Babı

14-.....Bize İsmâîl ibn İbrâhîm, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da el-Kaasım et-Temîmî'den tahdîs etti ki, Zehdem ibnu'I-Cermî şöyle demiştir: (Usmân tarafından vâlî ta'yîn olunup Kûfe'ye geldiğinde) biz Cerm kabilesinden bir cemâat Ebû Musa'nın yanında bulunuyorduk. Bizimle Cerm kabilesinden olan şu oba halkı arasında bir sadâkat ve ihsan vardı [21].
Zehdem dedi ki: Biz Ebû Musa'nın yanında iken ona bir yemek getirildi. Yemeğinin içinde tavuk eti de takdîm edildi.
Zehdem dedi ki: Bu topluluk içinde Teymullah oğulları'ndan köleye benzeyen kırmızı bir adam vardı. Bu adam sofraya yanaşmadı. Ebû Mûsâ ona:
— Sofraya yanaş! Ben Rasûlullah(S)'ı tavuk etinden yerken gör-müşümdür, dedi.
O zât:
— Ben tavuğu pis birşey yerken gördüm, ondan tiksindim de ebeden tavuk yememeğe yemîn ettim, dedi.
Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:
— Yanaş da ben sana ettiğin yemîne dâir bir hadîs haber vereyim: Bizler, Eş'arîler'den bir topluluk içinde Rasûlullah'a geldik. Kendisi o sırada sadaka develerinden bir bölük deveyi sahâbîleri arasında taksîm etmekle meşgul bulunuyordu. Ben kendisinden biz Eş'arîler'e de deve vermesini istiyordum. -Râvî Eyyûb: Ben el-Kaasım et-Temîmî'nin: Rasûlullah öfkeli hâlde idi, dediğini sanıyorum, demiştir.- Rasûlullah: "Vallahi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizi yükleyebileceğim deve yoktur" dedi.
Ebû Mûsâ dedi ki: Biz bu söz üzerine yürüdük, oradan ayrıldık. Bu sırada Rasûlullah'a birtakım ganimet develeri getirildi. Bunun üzerine:
— Eş'arîler nerede? Eş'arîler nerede? diye soruldu.
Bizler hemen geldik. Rasûlullah bizlere beyaz hörgüçlü beş tane deve verilmesini emretti.
Ebû Mûsâ dedi ki: Biz develeri alıp yürüdük. Bu sırada ben arkadaşlarıma şunları söyledim:
— Bizler Rasûlullah'a geldik, O'ndan bizleri develere yüklemesini istiyorduk. O bizleri develere yükleyemeyeceğine yemîn etti. Sonra bize haber gönderdi ve bizleri develere yükledi. Rasûlullah evvelce yaptığı yemînini unuttu. Vallahi biz Rasûlullah'ı gaflete getirip yemînini unutturduk, biz ebeden felah bulmayız. Haydin beraberce Rasûlullah'a dönün de kendisine yapmış olduğu yemînini zikredip hatırlatalım! dedim.
Bunun üzerine geriye döndük ve:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Sana gelmiş, bizleri develere yüklemeni istiyorduk. Sen bizleri develere yükleyemeyeceğine yemîn etmiştin. Sonra bizlere develer verip yükledin. Bizler Sen'in o yemînini unutmuş olduğunu zannettik yâhud bildik! dedik. -Rasûlullah:
— "Gidiniz! Sizleri ancak Allah yüklemiştir. Ben yemîn ettim. Vallahi İnşâallah ben birşey üzerine yemîn eder de müteakiben yemîn ettiğim şeyden başkasını daha hayırlı görürsem (o yemîne bağlı kalmayıp) muhakkak o daha hayırlı olduğuna kanâat ettiğim şeyi yaparım. Ve ben o yemîni bir keffâretle halâl da kıldım (yânî onu kef-fâret vererek çözdüm)" buyurdu [22].
Bu hadîsi Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den ve el-Kaasım ibn Âsim el-Kuleybî'den rivayet etmekte Hammâd ibn Zeyd, İsmâî ibn îbrâ-hîm'e mutâbaat etmiştir.
Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den ve el-Kaasım'dan; o da Zehdem'den olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti [23].

15- Bana Muhammed ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Usmân ibn Umer ibn Fâris tahdîs etti. Bize İbnu Avn, el-Hasen el-Basrî'den haber verdi ki, Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle demiştir: Rasûlul-lah (S) bana (öğüt verip) şöyle buyurdu:
— "Sen kendiliğinden emîr olmak isteme! Eğer sen kendin istemeksizin sana emirlik, kumandanlık verilirse, o işte (Allah tarafından) yardım olunursun. Eğer senin istemenden dolayı sana emirlik verilirse, istediğin emirlik işinde yalnız bırakılırsın (Allah'ın yardımına mazhar olamazsın). Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, o daha hayırlı olan işi yap ve yemininden keffâret ver/"[24].
Bu hadîsi Abdullah ibn Avn'dan rivayet etmekte Eşhel, Usmân ibn Umer'e mutâbaat etmiştir. Abdullah ibn Avn'a da Yûnus ibn Ubeyd, Simâk ibnu Atiyye, Simâk ibnu Harb, Humeyd et-Tavîl, Ka-tâde, Mansûr, Hişâm ibn Hassan ve er-Rabî' (ibn

Müslim el-Cumahî yâhud er-Rabî ibnu Subeyh) topluluğu mutâbaat etmişlerdir [25].

[1] Bu el-Mâide: 89. âyette akdedilmiş olan yeminlerin keffâreti sayılmıştır. el-Baka-ra: 96. âyeti ise Hacc'da olacak ezâ keffâreti hakkındadır,
"Yemini bozmanın keffâreti, ehil ve ıyâlinize yedirdiğiniz taamın nevi' ve mikdârında orta derecesinden on fakiri bir gün doyurmaktır. Bu, iki suretle olur. Birisi bir akşam, bir de sabah çağırıp yemek yedirerek karınlarını doyurmaktır ki, buna "İbâha" ismi verilir. Diğeri de akşam, sabah doyuracak kadar ellerine birşey vermektir ki, buna da "Tethlîk"ismi verilir. İmâm A'zâm Ebû Hanîfe'-ye göre bunun mikdârı her fakır için bir fıtra gibi buğdaydan yarım sâ', diğerlerinden bir sâ' Ölçeğidir. İmâm Şafiî'ye göre de bir müdd'dür. Yemîn keffâreti ya böyle on fakiri doyurmaktır yâhud on fakîrin kisveleridir. Kisve, avreti Örtecek bir sevb demektir, bir rivayete göre de "Bir cami' sevb = Bütün bir kat el-bise"dir. Veyâhud bir rakabe, bir köle veya câriye insan azâd etmektir, imâm Şafîî kati keffâretine kıyâsen, bunun da mü'min olmasını şart etmiş ise de Ha-nefiyye imamları kati keffâretinden mâadasında nassın zahirine nazaran kâfir olan rakabeyi de kâfî görmüşlerdir. Hâsılı yemîn keffâretinde bu üçten biri vâ-cibdir. Binâenaleyh her kim bunlardan birini bulamaz, vermeye kudreti yetmezse, onun keffâreti de üç gün oruçtur. İbn Mes'ûd Mushafında "Selâsetu eyyâmin mutetâbitin = Üç gün arka arkaya oruç" kaydı olduğundan, bu üç günün fasılasız birbiri ardına tutulması vâcibdir. İşte yemîn eliğiniz vakit yeminlerinizin keffâreti budur. Bozulduğu zaman bu keffâreti edâ ediniz ve yeminlerinizi muhafaza ediniz. Yânî evvelâ herşeye yemîn etmeyiniz, ikinci olarak yemininizin suretini iyi belleyiniz, ihmâl ile unutmayınız. Üçüncü olarak ma'siyet olmayan ve bir hayrı men* etmeyen yeminlerde gücünüz yettiği kadar sebat ediniz, bozmayınız. Dördüncü olarak, bozduğunuz takdirde keffâretini de vererek yeminin sânını muhafaza ediniz..." (Hakk Dîni, II, 1802).

[2] ibn Abbâs, Atâ'nım ve îkrime'nin: "Bunun sahibi, bu üç fidye nev'i arasında muhayyerdir" hükümlerini Taberî, Tefsîr'inde rivayet etmiştir.

[3] İbn Battal şöyle demiştir: Buhârî bu Ka'b ibn Ucre hadîsim burada sırf muhayyerlik delili olduğu için zikretmiştir. Çünkü üç şeydjen birini tercîh etme muhayyerliği yemîn keffâretinde geldiği gibi, ezâ keffâretinde de gelmiştir...(Kastallânî).

[4] Tahlile, aslı "Tecribe, Tekmile, Tekrime" kelimeleri gibi "Tahlile" olarak tef'îl babından gayrı kıyâsî olarak masdar olup, kıyâs olan tahlil ma'nâsına veya tahlile sebeb olan isim hâlinde kullanılır ki, halâl etmek, çözmek, çözülmek ve çözüm-lük, halâllık demek olur. Yeminin halâllığı, çözümlüğü de birincisi yaptığı ye mîni sâdık olarak icra edip bitirmek, ikincisi "İnşâallah " kaydıyle istisna etmek, üçüncüsü de ısrarında bir günâh bulunduğu takdirde bozup keffâret vermektir. Yeminin keffâreti de el-Mâide: 89'da beyân olunmuştur... (Hakk Dîni, VI, 5109-5110).

[5] Hadîs, oruçlu iken cinsî münâsebetle oruç bozmanın keffâreti evvelâ köle azadı, sonra oruç, sonra yemek yedirme sırasıyle tertîb edilmiştir...
Arak'm "Miktel" ile tefsîri râvînindir. Her iki kelime de onbeş sâ' ölçeği hurma alabilen büyük zenbîldir. Hurma yapraklarından küfe şeklinde örülür. Bu hadîsin bir rivayeti Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.

[6] Medine'nin iki kara taşlık tarafı arasından maksad, Uhud'la Âir Dağlan arasıdır. Bu iki dağa "Lâbetân" denilir. Bu iki kara taşlık dağ arasındaki sahaya "Medine Haremi" denilir.
Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buna göre ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapmaktan dolayı keffâret vâcib olan fakîre yardım etmek caiz olduğu gîbî, yine böyle yemînini bozduğu zaman keffâret vâcib olan fakîre de yardım etmek caiz olur. Bu hadîsten pekçok mes'eleler ve fâideler istinbât edilmiştir. 3u hadîs dîn mürşidlerine dîni öğretmekte ta'kîb edecekleri yolu gösterir. Dîn öğreticilerinin güleryüzlü olmalarını, öğrencileri yumuşaklıkla dîne ısındırmalarını, güçlük ve sertlik göstermemelerini öğretiyor...

[7] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen rivayetidir.
tbn Münîr şöyle demiştir: Hadîste ancak "Bunu kendi aile halkına yedir sözü vardır. Lâkin kendi aile halkı olan en yakınlarına vermeyi caiz kılınca, uzak hısımlara vermek daha çok caiz olacaktır. Yakın hısımlara vermeyi caiz kılmakta yemîn bozma keffâretini, oruçta cinsî münâsebet keffâretine kıyâs et... (Kas-tallânî).

[8] Bu, bütün dînî vecibelerin ödenmesinde kendisiyle ölçüp çıkarılması vâcib olan ölçektir. Çünkü teşrî' evvelâ bu ölçek üzere vâki' olmuştur.

[9] İbn Battal şöyle demiştir: Bu hadîs, es-Sâib'in bu hadîsi tahdîs ettiği zaman, onların müddlerinin dört rıtl olduğuna delâlet eder. Bunun üzerine üçte bir artırıldığı zaman ki, o bir ntl ve üçte birdir, bundan beş rıtl ve üçte bir kaaim olmuştur. İşte bu, o zamanki sâ'dır. Bunun delîli, Peygamber müddünün bir rıtl ve üçte bir olması, Peygamber sâ'ınm da dört müdd olmasıdır. Sonra dedi ki: Amma Umer ibn AbdiIazÎ2 zamanındaki artırmanın mikdânna gelince, biz onu bilmiyoruz. Hadîs ancak onların müddlerinin, Peygamber'in müddü ile üç müdd olduğuna delâlet eder... (Kastallânî).
Hadîste zikredilen sâ' ve müdd, hububat ölçekleridir. Bir sâ', 1040 dirhem ayarında ölçeğe denilir. Şu kadar ki, Peygamber zamanındaki sâ'ın mikdârını hesab ederken Iraklılarla Hicâzlılar arasında, diğer deyişle Ebû Hanîfe ile öteki üç mezheb imamları arasında görüş ayrılığı vardır. Bu da sâ'ın kesri olan müdd ve rıtl hesâblanndaki farktan meydana gelmiştir. Iraklılar'a göre bir sâ' 8 Bağ-dâd rıtlı; Hicâzlılar'a göre 5 1/3 Medine rıtlıdır. Şu kadar ki, rıtl'm kesri Iraklı-lar'a göre 20 ıstâr, Hicâzlılar'a göre 30 istâr olduğundan, aşağıda rakamlarla da görüleceği üzere hesâb neticesi birdir. Bir sâ' 1040 dirhem olduğudur:
Iraklılar'a göre;
Birsâ' = 8 Bağdâd ntlı x 20 ıstâr = 160 ıstâr x 6,5 dirhem = 1040 dirhem.
Hicâzlılar'a göre:
Bir sâ' = 5 1/3 Medine rıtlı x 20 ıstâr = 160 ıstâr x 6,5 dirhem - 1040 dirhem.
Bu hadîsteki sâ' ve müdd hakkındaki bu hesâbları gördükten sonra, yemîn keffâreti olan taam mikdânna gelince, bu hususta görüş ayrılığı vardır: İmâm Ebû Hanîfe ile Küfe fakîhlerine göre her fakîre yemîn keffâreti olarak yarım sâ' = 5O0 dirhem buğday, diğer hububat ile üzüm, hurma gibi kuru meyvelerden bir sâ' = 1040 dirhem verilir. Üç mezheb imamlarına göre Peygamber'in müddü ile bir müdd verilir (ki Râfiî'nin hesabına göre 693 1/3 dirhemdir, Nevevî'nin hesabına göre de 685 5/7 dirhemdir).
Bu ölçekler hakkında Zekât Kitâbı'nda da bilgiler verilmişti.

[10] Yukarıda geçtiği üzere, Peygamber'in müddü, bir rıtl ve üçte bir Bağdadî idi ki, bu da 128 dirhem ve 1/7 (yedide bir) dirhem eder. Nâfî' bununla İbnu Umer'-in, Hişâm'ın ortaya koyduğu müdd ile verir olduğunu kasdetmiştir ki, o Peygamber'in müddünden 1/3 müdd daha büyüktür. Hişâm'ın müddü iki rıtldir. Bunda olan sâ', 8 ntldır. İmâm Mâlik: Her ne kadar vezince Hişânı'mki daha fazla ise de, biz Peygamber'in müddünü mübarek olmasından dolayı daha büyük görürüz, demiş oluyor... Evvelki müdde dönmek evlâ oluyor. Çünkü o, Medîne ahâlîsinin asırdan asra nesilden nesile nakledip gelmeleriyle şer'iyyet tahakkuk eden ölçektir. Ebû Yûsuf da bu görüşle İmâm Mâlik 'in görüşüne dönmüştür.

[11] Bereket, nema ve ziyâde almak ma'nâsınadır... Kastallânî: Ben bu bereketi 895 senesinde hayretle görmüşümdür... demiştir. Allah'a hadsiz hamd ve senalar olsun ki, ben nâçiz Mehmed Sofuoğlu kuluna da 1957/1377 hacc mevsiminde bu bereketleri salimen gösterip tattırmakla bahtiyar kılmıştır

[12] Hanefîler, kati keffâreti hâriç, diğer keffâretlerde nass mutlak olduğu İçin mü'-min köle de, kâfir köle de olur dediler. Allah kati keffâretinde îmân ile kayıtladı. Şafîî ise kati keffâreti zıhâr keffâreti, ramazân gündüzünde cima keffâreti gibi keffâretlerin hepsinde mutlak-i mukayyede hamlederek azâd edilecek kölede îmânı şart koştu. Nitekim Yüce Allah bir yerde şehâdeti adaletle kayıtlayıp: "Sizden adalet sahibi olanları şâhidyapın" (et-Talâk: 2) buyurdu, bir yerde de mutlak söyleyip ' 'Erkeklerinizden iki şâhidden şâhidlik yapmasını isteyin" (el-Bakara: 282) buyurdu. Sonra adalet, mutlak mukayyede hamledilerek hepsinde şart kılındı.
Başlığın ikinci fıkrası, Itk Kitâbı'nda geçen Ebû Zerr hadîsinden bir parçadır.

[13] Başlığa uygunluğu "Müslüman bir köleyi hürriyete kavuşturmak" sözündedir. Bu "Tahrîru rakabe" ta'bîri Kur'ân'da birkaç yerde geçer: el-Mâide: 92; en-Nîsâ: 91, el-Mucâdile: 3; el-Beled Sûresi: 13. âyette de "Bir boyunun kölelik bağını çözmek" ta'biriyle geçer.

[14] "Müdebber" sözü, fıkhı bir ıstılahtır. Azâdlığı ölüme ta'lîk olunan kölede kullanılır. Yânî hürriyete kavuşması bir şahsın hayâtından sonraya bırakılan köle ma'nâsını ifâde eder. Müdebber kölenin satılıp satılmayacağı hakkında hukukî görüş ayrılıkları vardır...

[15] Hadîsin başlığa uygunluğu, müdebber kölenin satılması caiz olunca, keffârette azâd edilmesi de caiz olacağı içindir. Başlıktaki diğer fıkraları da buna kıyas eyle!
Bu hadîsin bâzı rivayetlerini Buhârî, Buyu', Itk, tkrâh'ta; Müslim Ey-mân ve Nuzûr'da getirmiştir.

[16] Bu bâb ve başlık, Ebû Zerr'in el-Müstemlî nüshasında böyle âyet ve hadîs zik-redilmeksizin sabit olmuştur. Muhtemel ki, Buhârî bu bâbda kendi şartı üzere bir hadîs bulamadı yâhud başka bir sebeble zikretmedi. Bâb'in hükmü, şahıs kendisiyle başka biri arasında ortak olan bir köleyi keffârette azâd ettiğinde, eğer zengin ise ortağının hissesini ödemeyi üzerine alır ve keffârette ona bu azadı kâfî gelir. Fakîr ise durum ihtilaflıdır. Tafsilâtı fıkıh kitâblarındadır...

[17] Velâ hakkı, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı azâd etmesi sebebiyle azâd eden ile azâd edilen arasında devam eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle azâd eden kimse, azâd edilen kişinin mîrâsına hakk kazanır. Başlığa uygunluğu "Velâ ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir" sözünden alınır.

[18] Istisnâh yemîn, yemînini Allah'ın meşîet ve irâdesine ta'lîk etmektir. Meselâ:
"Allah dilerse vallahi şu işi yaparım", yâhud "Vallahi Allah dilerse şu işi yapmam" demek istisnâlı yemindir.
Bu hadîste Rasûlullah'ın yeminine bağlı kalmadığı açık olarak bildirilmiştir. Peygamber bu yemininden sonra kendisine ganimet develeri getirilince, onlara deve vermeyi daha hayırlı görüp develeri vermiştir. Peygamber o yeminini "İnşâallah"diye Allah'ın irâde ve meşietine de ta'lîk etmişti. Hadîsin diğer rivayetinde "Tahalleltuhâ = Ben onu keffâretle çözdüm "kaydı da gelmiştir. Bunun hakkında daha önce de bilgi verilmişti.

[19] Bu hadîste yemîni bozup o işi yapmak, sonra keffâret vermek yâhud o işi yapmadan keffâret verip o işi yapmak şıkları terdîdli gelmiştir

[20] Ebû Hureyre bu son rivayetinde Rasûlullah'ın "İnşâallâhu deyeydi'"yerine onun dengi bir ta'bîr olan "Eğer yemininde istisna etseydi" buyurduğunu bildirmiştir ki, hüküm bakımından aralarında fark yoktur.
Yüce Allah istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında Peygamberinir şahsında bütün mü'minlere şu^tavsiyeyi bildirmiştir:Hiçbirşey hakkında Allah'ın meşîeti ile kayıtlamadan 'Ben bunu yarın muhakkak yaparım' deme ve unuttuğun vakit Rabb'ini an... " (el-Kehf: 23-24).
Bunun hakkında güzel bir tefsîr daha önce verilmişti- Hakk Dîni IV 3242-3243.

[21] Bu ifâde, Müslim'deki bir diğer rivayette: Cerm'den oîan şu oba ile Es'arîler arasında bir sevgi ve bir kardeşlik vardı, şeklindedir. Ebû Mûsâ vâlî olarak Kû-fe'ye geldiğinde, Cerm kabilesinden bir cemâati kabul edip yemek ikram etmişti. Zehdem de kabul edilen bu topluluk içinde bulunuyordu.

[22] Bu "Tahallaltuhâ" sözü "Ben o yemîni keffâret verip çözdüm" ma'nâsına olduğu gibi, "Ben o yeminimde İnşâaltah diye istisna yapmıştım" ma'nâsına da gelir. Hadîste başlıktaki mes'eleye açık bir delîl bulunmadığından dolayı âlimler, keffâretin yemîni bozmadan önce veya bozduktan sonra olduğu hususunda ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimisi keffâretin yemini bozduktan sonra olacağını, kimisi de yemini bozmadan da olabileceğini, kimisi de her iki şekilde de yânî bozmadan evvel de bozduktan sonra da olmasının caiz olduğunu ileri sürmüştür. Bu hadîsin şimdiye kadar birçok yerde uzun ve kısa rivayetleri geçmişti.

[23] Bunlar hadîsin geldiği değişik yollardır.

[24] Bu hadîs, başlıktaki şıklardan keffâretin yemini bozup o hayırlı işi yaptıktan sonra olduğuna delâlet etmektedir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi keffâretin yemîni bozmadan önce olabileceğine delâlet eden hadîs ibareleri de vardır.

Bu hadîsin bir rivayeti Eymân ve'n-Nuzûr Kitâbı'nın üaş tarafında 2 rakamlı hadîs olarak geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

[25] Yânî burada isimleri sayılan sekiz kişi, bu hadîsi el-Hasen'den; o da Abdurrahmân ibn Semure(R)'den rivayet etmesinde Abdullah ibnu Avn'a mutâbaat ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

83- KİTABU'L-EYMAN VE'N-NUZÛR
1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
2- Peygamber(S)'İn .Yemînînde- "Ve Eymuhlâhi" Ta'bîrini Söylemesi Babı
3- Bâb: Peygamber(S)'İn Yemîn Etmesi Nasıl İdi?
4- Bâb:
5- Bâb: Lât İle, Uzzâ İle Ve Tâğûtlarla Yemîn Edilmez
6- (Her Ne Kadar Yemîn Edilmeyecek De Olsa Yapacağı Yâhud Yapmayacağı) Bir İş Üzerine Yemîn Eden Kimse Babı
7- İslâm Dîni'nden Başka Bir Dînle Yemîn Eden Kimse (Bu Yeminle Kâfir Olur Mu, Olmaz Mı?) Babı
8- Bâb: İnsan Konuşması Arasında "Allah'ın Dilediği Ve Benim Dilediğim" Sözünü Söylemez
9- Yüce Allah'ın: "Allah'a yeminlerinin bütün hızıyla and ettiler kit eğer kendilerine (istedikleri gibi) bir âyet gelirse, herhalde ona inanacaklar. De ki: Âyetler ancak Allah nezdindedir... " (d-En'âm: 109) Kavli Babı .
10- Bâb: İnsan "Eşhedu Billahi" Yâhud "Şehidtu Billahi" ("Ben Şunu Muhakkak Yapacağım" Yâhud "Yapmayacağım") Dediği Zaman (Bu Söz Yemîn Olur Mu)?
11- İnsanın: "Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Ahdi (Üzerime Olsun, Muhakkak Şöyle Yapacağım" Demesi) Babı
12- Allah'ın İzzeti İle, Sıfatları İle Ve Kelimeleri İle Yemîn Etmek Babı
13- Kişinin "Le-Amrullâhi(= Allah'ın Bekaasına Yemîn Ederim Ki, Muhakkak Şöyle Yapacağım)'1 Demesi Babı
14- Bâb:
15-Bâb: İnsan Yeminlerde Unutarak Yeminini Bozsa (Keffâret Vâcib Olur Mu Olmaz Mı)?
16- Gamûs Yemini Babı
17- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:
18- Mâlik Olmadığı Şey Hususunda, Ma'siyet Hususunda Ve Öfke Hâlinde Yapılan Yemîn(İn Hükmü) Babı
19- Bâb: Bir Şahıs "Vallahi Bugün Kelâm Etmem" Dediği Ve Akabinde Namaz Kıldığı Yâhud Kur'ân Okuduğu Yâhud "Subhânallah" Yâhud "Allâhu Ekber" Yâhud "el-Hamdu littâhi" Yâhud "Lâ ilahe itte'ttâhu" Dediği Zaman, Bunun Yemîni Kendi Niyeti Üzere Olur
20- Ay Yirmidokuz Günde Tamam Olduğu Halde Ailesinin Yanına Bir Ay Girmeyeceğine Yemin Eden Kimse Babı
21- Bâb: Nebîz İçmemeye Yemîn Eden Kimse, Tılâ' Yâhud Seker Yâhud Asîr Denilen İçkileri İçse, İnsanların Bâzısının Kavlinde (Ebû Hanîfe'nin Kavlinde) – Bunlar Onun Yanında Nebîzlerden Olmadıkları İçin- Yemininde Hânis Olmaz
22- Bâb: Bir Şahıs Katık Yememeye Yemîn Eder De Ekmekle Hurma Yerse (Katık Yemiş Olur Mu) Ve Hangi Şeyler Katıktan Sayılır?
23- Yemînlerde Niyet(İn Esâs Olduğu) Babı
24- Bâb: Bir Şahıs Malını Nezr Veya Tevbe Vechi Üzere Hediye Ve Sadaka Ettiği Zaman (Bunu Yerine Getirdiği Yâhud Ta'lîk Ettiğinde, Bu Nafiz Olur Mu, Olmaz Mı)?
25- Bab: Bir Şahıs Bir Yemeği Kendine Haram Kıldığı Zaman?
26- Nezri İşlemeye Vefa Etmek Ve Yüce Allah'ın "Onlar adağını yerine getirirler... " (ed-Dehn 7) Kavli Babı
27- Yaptığı Nezri Yerine Getirmeyen Kimsenin Günâh Babı
28- Tâat Yolunda Nezr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;
29- Bâb: Bir Şahıs İslâm'a Girmeden Önce Bir İnsanla Konuşmamaya Nezr Veya Yemîn Etse De Sonra İslâm'a Girse (Üzerine Vefa Vâcib Olur Mu Yâhud Olmaz Mı)?
30- Üzerinde Bir Nezr Olduğu Hâlde Ölen Kimse Babı
31- Mâlik Olmayacağı Şey Hakkındaki Nezr İle Ma'siyet Hakkındaki Nezr(İn Hükmü) Babı
32- Ta'yîn Edilmiş Birkaç Günler Oruç Tutmayı Nezredip De Orucu Kurbân Yâhud Ramazân Bayramı Günlerine Tesadüf Eden Kimse Babı?
33- Bâb: Yeminlere Ve Nezrlere Arazî, Koyun, Ekinler Ve Eşyalar Girer Mi? (Yânı Bunların Tasarrufu İle İlgili Yemîn Ve Nezr Yapılır Mı?)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

83- KİTABU'L-EYMAN VE'N-NUZÛR
(Yemînler ve Nezirler Kitabı)

1- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz* Fakat kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muaheze eder. Bunun da keffâreti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul azâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır).
İşte bu and ettiğiniz vakit, yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi muhafaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor.
Tâ ki şükredesiniz" (ei-Mâide: 89) [1]

1-.....Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den
şöyle dediğini haber verdi: Ebû Bekr, yaptığı herhangibir yeminden asla caymaz (onu muhakkak yerine getirir) idi Nihayet Allah, ye-mîn keffâreti âyetini indirince:
— Ben herhangibir şeye yemîn eder de, ondan başkasını yeminimden daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olanı yaparım ve yeminimden keffâret veririm, dedi.

2-.....Abdurrahmân ibn Semure (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) bana (bir kerre şöyle öğüt verdi):
— "Yâ Abderrahmân ibne Semure! Sakın sen (kendiliğinden) emirlik vazifesi isteme. Şübhesiz sen eğer, senin istemenden dolayı sana emirlik ve başkanlık verilirse, istediğin şey ile (yalnız) bırakılırsın (Allah'ın yardımına nail olmazsın). Eğer emirlik ve başkanlık sana, sen istemeden verilirse (Allah tarafından) bu iş üzerine yardım olunursun. Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemininden keffâret ver ve o hayırlı olan işi yap!" [2].

3-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben (Tebûk seferi hazırlığı yaptığı sırada) Eş'arîler'den bir topluluk içinde Peygam-ber(S)'e gelip, bizlere binek ve yük devesi vermesini istedim. Peygamber:

— "Vallahi ben sizleri deveyeyükleyemem. Yanımda sizleri üzerine yükleyebileceğim deve yoktur" buyurdu.
Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra bizler Allah'ın beklememizi istediği kadar bekledik. Sonra bize hörgüçleri beyaz üç deve verildi. Bizler bunlar üzerine yüklerimizi yükledik. Gittiğimiz zaman bizler yâhud bâzımız:
— Vallahi bu iş bize bereketli ve mübarek olmaz. Biz Peygam-ber'e gelip, O'ndan bizi develere yüklemesini istiyorduk, O bizi yük-lemeyeceğine yemîn etmişti. Haydin bizi Peygamber'e döndürün de kendisine bu yemîm'ni hatırlatalım! dedik.
Akabinde Peygamber'e gelip hatırlattık. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sizlere develere yükleyen ben değilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemiştir. Bana gelince; vallahi eğer Allah isterse, ben bir yemîn eder ve yemîn ettiğim şeyin başkasını, yemîn ettiğim şeyden daha hayırlı görürsem muhakkak yeminimden keffâret verir ve o daha hayırlı olan işi yaparım -yâhud: O daha hayırlı olan işi yapar ve yeminimden keffâret veririm-" buyurdu [3].

4-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Bu, Ebû Hureyre(R)'nin bize Peygam-ber(S)'den tahdîs ettiği hadîslerdendir. Peygamber: "Biz müslümân-lar (dünyâ ümmetlerinin) sonuncularıyız, kıyamet gününde öne geçecek olanlarız" buyurmuştur. Rasûlullah (hitabesine devamla): "Vallahi sizin biriniz ailesi aleyhinde yemîn edip de yemîninde inâd ve isrâr etmesi, (yeminini bozup) Allah'ın farz kıldığı keffâreti vermesinden daha günahlıdır" buyurmuştur [4].

5-.....Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): "Her kim ailesi hakkındaki (onlara zararlı) bir yemîn üzerinde ısrar ederse, onun bu ısrarı, yeminini bozmasından daha büyük bir günâhtır. O kimse ısrarı terkedip hayır olan işi yapsın (yânî keffâret versin)/" buyurmuştur [5].

2- Peygamber(S)'İn .Yemînînde- "Ve Eymuhlâhi" Ta'bîrini Söylemesi Babı

6-.....İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S- Rumlar üzerine göndermek için) bir ordu hazırlayıp bunun başına Usâme ibn Zeyd'i kumandan ta'yîn etmişti. İnsanların bâzısı Usâme'nin kumandanlığına i'tirâz ve dedikodu etmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalkıp bir hutbe yaptı da:
— "Sizşimdi Usâme'nin kumandanlığı hususunda kötüleme yapmaktasınız. Sizler, bundan önce, onun babasının kumandanlığına da dil uzatıyordunuz. 'Veeymu'Mhi - Allah'ayemîn ederim ki', Zeyd ibn Harise kumandanlığa nasıl îamâmiyle lâyıksa ve o bana insanların en sevimlilerinden biri olmuşsa, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir!" buyurdu [6].

3- Bâb: Peygamber(S)'İn Yemîn Etmesi Nasıl İdi?

Ve Sa'd ibn Ebî Vakkaas: Peygamber (S): "Nefsim elinde olana yemin ederim" dedi, demiştir.
Ebû Katâde de: Ebû Bekr -Huneyn yılında-Peygamber'in yanında "Lâ hâ'llâhi izen" yânî "Lâ vallahi izen" ta'bîrini söyledi, demiştir.
(el-Buhârî şöyle dedi:) Yemînde "Vallahi" ve "Billahi" ve "Tallahi" ta'bîrleri söylenilir [7].

7-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber(S)'in yemini çok defa "Lâ ve mukallibVl-kulûb (= Hayır, kalbleri çeviren Allah'a yemîn ederim)" ta'bîri idi, demiştir [8].

8-.....Bize Ebû Avâne, Abdulmelik'ten; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kayser helak olduğu zaman, ondan sonra (Rûm diyarında onun gibi hâkimiyet sağlayan) bir kayser daha olmayacaktır. Kisrâ helak olduğu zaman da ondan sonra bir daha kisrâ (saltanatı) olmayacaktır. Nefsim elinde bulunan(M-\ah)a yemîn ederim ki, kisrâ ve kayserin hazîneleri, muhakkak Allah yolunda sarf edilecektir" buyurmuştur.

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): "Kisrâ helak olduğu zaman, ondan sonra kisrâ olmayacaktır. Kayser helak olduğu zaman, ondan sonra da kayser olmayacaktır. Muhammed'in nefsi elinde bulunan(Allah)a yemîn ederim: Kisrâ ile kayserin hazîneleri muhakkak Allah yolunda (cihâd eden mücâhidlere) sar olunacaktır" buyurmuştur [9].

10-..... Bize Abde, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Ey Muhammed Ümmeti! Vallahi eğer sizler benim bilmekte oldu-ğum şeyleri bilir olsaydınız, muhakkak çok ağlar ve muhakkak az gülerdiniz!" buyurmuştur [10].

11-.....Abdullah ibn Hişâm (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in beraberinde bulunuyorduk. Peygamber Umer ibnu'I-Hattâb'ın elinden tutmuş hâldeydi. Umer ona:
— Yâ Rasûlallah, Sen bana muhakkak ki, nefsimden başka her-şeyden daha sevimlisin! dedi.
Peygamber de ona:
— "Hayır (öyle söyleme)/ Nefsim elinde bulunan(A\\ah)ayemîn ederim ki, ben sana hayâtından daha sevimli olmadıkça (îmânın kemâle ermez)" buyurdu.
Bunun üzerine Umer de ona:

— Şu anda Allah'a yemîn ederim ki, Sen bana muhakkak nefsimden, yânı canımdan da daha sevimlisin, dedi.
Peygamber de:
— "İşte şimdi oldu yâ Umer (îmânın kemâle erdi)/" buyurdu [11].

12-.....Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle haber vermişlerdir: İki hasım kimse Rasûlullah(S)'a gelip da'vâlarını arzettiler. Şöyle ki, onlardan biri:
— (Yâ Rasûlallah!) Aramızda Allah'ın Kitabı ile hüküm ver! dedi.
Bu ikisinin daha anlayışlı ve dirayetli hâlde bulunan diğeri de:
— Evet yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitabı ile hüküm ver ve da'vâmı söylemek üzere bana izin ver! dedi.
Rasülullah:
— "Söyle!" buyurdu. İkinci hasım söze başlayıp:
— Benim oğlum bu A'râbî'nin yanında ücretli (çoban) idi. -Râvî İmâm Mâlik: "el-Asîf", "Ecîr" yânî "Ücretli"dir, demiştir.- Bunun karısıyle zina etmiş. Bana, bu zina suçundan dolayı oğluma recm cezası lâzım geleceğini haber verdiler. Ben bu adama yüz koyun ve bir de cariyemi fidye verip oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim ehli olan kimselere sorduğumda, onlar bana, (henüz bekâr olan) oğluna yüz deynek hadd ile bir sene gurbete sürgün gönderme cezası, bunun karısına da ancak taşlanma cezası gerektiğini haber verdiler. (Şimdi ne buyurursunuz yâ Rasûlallah?) dedi.
Bunun üzerine Rasülullah:
— "Dikkat edip iyi dinleyin! Nefsim elinde buluna n(A\lah)a ye-mîn ederim ki, ben elbette aranızda Allah'ın Kitabı ile hüküm vereceğim: Koyunların ile cariyen sana geri verilir!" buyurdu, oğluna da yüz deynek vurup bir sene sürgün etti.
(Sonra sahâbîlerden) Uneys ibnu'd-Dahhâk el-Eslemiyye'ye, onun karısına gitmesi ve eğer suçunu i'tirâf ederse onu taşlaması emredildi. Kadın, suçunu i'tirâf etti, Uneys de ona taşlama cezasını uyguladı [12].

13-.....Bize Şu'be, Muhammed ibn Ebî Ya'kûb'dan; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babasından tahdîs etti ki, Pey-gamber(S):
— "Re'y ettiniz mi (bana haber veriniz); Eğer Eşlem, Gıfâr, Mu-zeyne, Cuheyne kabileleri Temim, Âmir ibn Sa'saa, Gatafân veEsed kabilelerinden hayırlı iseler, bu ikinciler elleri boş olmuş ve ziyan etmiş değiller midir?" buyurdu. Muhâtabları:
— Evet, eli boş olup ziyan etmişlerdir, dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Nefsim elinde bulunan(A\\ah)a yemîn ederim ki, onlar (Eşlem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne) bunlardan (yânîTemîm, Âmir, Gatafân, Esed kabilelerinden) elbette daha hayırlıdırlar!" buyurdu [13].

14-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi. Ona da Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle haber vermiştir: Rasülullah (S) - Abdullah ibnu'l-Lutbiyye el-Ezdî isminde- bir adamı zekât toplama me'mûru ta'ym etmişti. Bu me'mûr işini bitirdiği zaman Rasû-lullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Şu sizin zekât mahnızdır, bu da bana hediye verilmiştir, dedi.
Rasûluîlah da ona:
— "Sen babanın ve ananın evinde otursaydın da sana hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydın ya!*' buyurdu.
Akabinde zevalden sonraki bir namaz ardında ayağa kalktı, şe-hâdet kelimelerini söyledi ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla sena etti.'
Sonra "Ammâba'du = Sözün bundan sonrası şudur" deyip şu hutbeyi söyledi:
— "Bu âmilin, yânı me'mûrun hâli nedir? Ben onu bir işe me'~ mûr ta'yîn ediyorum, sonra bana gelip hesap verirken: Şu sizin işinizdir, bu da bana hediye verildi diyor! O, babasının ve anasının evinde otursaydı da ona hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydı ya! Muhammed'in nefsi elinde bulunan(A\lah)a yemîn ederim ki, her-hangibiriniz devlet-millet malından hainlik yapıp haksız birşey alırsa, muhakkak kıyamet gününde o çaldığı malı boynu üzerinde taşıyarak getirecektir. Öyle bir hâlde ki, çaldığı şey bir deve ise, deveyi iniltisi olduğu hâlde; bir sığır ise, bağırması ı olduğu1 hâlde; bir davar ise, yine melemesi olduğu hâlde bunların herbirini boynunda
taşıyarak getirecektir. Ben (emrolunduğum şeyi sizlere) tebliğ ettim!" buyurdu.-
Ebû Humeyd: Bundan sonra Rasûlullah elini, bizim kendi koltuk altı beyazlığını göreceğimiz derecede yukarı kaldırdı, dedi.
Yine Ebû Humeyd: Bu hutbeyi benimle beraber Zeyd ibn Sabit de Peygamber'den işitmiştir; ona da sorunuz! Dedi [14].

15-.....Bize Hişâm -ki o, İbnu Yûsuf'tur- Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn.Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'I-Kaasım (S): "Muhammed'in nefsi elinde bu-lunan(A\\ah)a yemîn ederim ki, eğer sizler benim bilmekte olduğum şeyleri bilir olsaydınız, muhakkak çok ağlar ve elbette az gülerdiniz!" buyurdu [15].

16-.....Ebû Zerr el-Gıfârî (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde RasûluIlah(S)'m huzuruna vardım, o sırada kendisi Ka'be'nin gölgesinde: "Ka'be'nin Rabb'ineyemîn ederim ki, muhakkak onlar çok hüsrandadırlar, Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, muhakkak onlar çok zarardadırlar!" buyuruyordu.
Ben kendi kendime: Benim hâlim nedir ki? Bende birşey mi görülüyor - Bir zabta göre: Acaba bende hüsranı gerektirecek birşey mi görüyor-? Benim hâlim, şanım ne olabilir ki? dedim.
Rasûlullah bu sözü tekrarlayıp söylerken, ben de yanına oturdum. Susmağa da muktedir olamayıp Allah'ın irâdesi beni kaplayarak:
— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana feda olsun! Bu hüsranda (ve büyük ziyanda) olanlar kimlerdir? diye sordum.

Rasûlullah:
— "Malları çok olanlardır (zenginlerdir). Fakat bunlardan (ma-lındaki hakları) şöyle, şöyle, şöyle (etraflarındaki fakirlere) verenler müstesnadırlar" buyurdu [16].

17-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Süleyman (Peygamber):
— Vallahi ben bu gece doksan kadına dolaşırım da, onların her-biri Allah yolunda savaşacak birer süvârî getirir, diye yemîn etti.
Arkadaşı kendisine:
— İnşâattahu de! dedi.
Süleyman 'İn şâallâh' demedi ve bütün kadınlarına dolaştı. Neticede birtek kadın müstesna, onlardan hiçbiri gebe kalmadı. Sonra o bir kadın da yarım bir çocuk getirdi. Muhammed'in nefsi elinde o/a«(Allah)û yemîn ederim ki, eğer Süleyman 'İn şâattah' deseydi, o çocukların hepsi de Allah yolunda birer süvârî olarak muhakkak cihâd ederlerdi!" [17].

18-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e ipekten bir kumaş parçası hediye edildi de insanlar onu elden ele dolaştırmaya, güzelliğinden ve yumuşaklığından hayret edip hoşlanmaya başladılar. Rasûlullah (S):
— "Siz bundan hayrete mi düşüyorsunuz?" buyurdu. Sahâbîler:
— Evet yâ Rasûlallah, bu bizim çok hoşumuza gitti, dediler. Rasûlullah:
— "Nefsim elinde bulunan(A\\ah)'a yemîn ederim ki, Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri elbette bundan daha hayırlıdır" buyurdu.
Şu'be ve İsrâîl, Ebû İshâk'tan yaptıkları rivayetlerinde "Vellezî nefsî bi-yedihi" fıkrasını söylemediler [18].

19-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Rabîa kızı Hind:
— Yâ Rasûlallah! Vaktiyle yeryüzünde bulunan hiçbir ev halkının zelîl olmaları, bana Sen'in ev halkının zelîl olmaları derecesinde sevgili olmazdı. Sonra bu gün ise yer üzerinde bulunan ev sâhiblerin-den hiçbirinin azîz olmaları, bana Sen'in ev halkının azîz ve saâdetli olmasından daha sevimli değildir! dedi.
-Metinde "Ahbâ" ve "Hıbâ" kelimelerini şekk ile söyleyen, râ-vî Yahya ibn Bukeyr'dir.-Rasûlullah (S):
— "Muhammed'in nefsi elinde olan(Mlah)a yemîn ederim ki (ben de sana nisbetle bunun gibiyim)" buyurdu.
Hind:
— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok sıkı, cimri bir kimsedir. Onun malından ailemize yedirmemde bana bir günâh olur mu? diye sordu.
RasûluIlah:
— "Hayır, ancak ma'rûf ölçü ile yedirmelisin" buyurdu [19].

20-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle demiştir:
RasûluIlah (S) arkasını Yemen'in tabaklanmış derisinden kubbe şeklinde kurulmuş bir çadıra dayandığı sırada, bir ara sahâbîlerine:
— "Sizler cennet ehlinin dörtte biri olmanıza razı olur musunuz?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Evet razı oluruz! dediler. RasûluIlah:
— "Cennet ehlinin üçte birini teşkil etmenize razı olmaz mısınız?" buyurdu.
Sahabıler:
— Evet razı oluruz! dediler. Bu sefer RasûluIlah:
— "Muhammed'in nefsi elinde bulunan{PA\ah)a yemin ederim ki, ben sizin muhakkak cennet ehlinin yarısı olmanızı ümîd etmekteyim" buyurdu [20].

21-.....Ebû Saîd eI-Hudrî(R)'den (o, şöyle demiştir): Bir kişi, diğer bir kişinin bütün gece tekrarlayarak "Kulhuvellâhu ahad" Sûresini okur olduğunu işitti. Sabah olunca RasûluIlah(S)'a gitti de, o kimsenin bütün gece bu sûreyi okumasını azımsayarak, Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine RasûluIlah:
— "Nefsim elinde bulunan(A\lah)a yemîn ederim ki, bu sûreyi okumak, muhakkak bütün Kur'ân'ın üçte birine denk olur" buyurdu [21].

22-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, kendisi Peygamber(S)'den işitmiştir: "(Namazda) rukû'u vesucûdu tam yapınız. Nefsim elinde bulunan(A\\ah)a yemîn ederim ki, ben, sizler rukû'a vardığınız zaman da, sucuda vardığınız zaman da sırtımın arkasından sizleri muhakkak görmekteyim" buyuruyordu.

23-.....Şu'be, Hişâm ibn Zeyd'den; o daEnes ibn MâIik(R)'ten şöyle haber verdi: Bir kerresinde Ensâr'dan bir kadın beraberinde çocukları olduğu hâlde Peygamber'e geldi (ve bir hacetini söyledi). Peygamber(S): "Nefsim elinde bulunan(A\\ah)a yemin ederim ki, siz Ensâr cemâati bana insanların muhakkak en sevimlilerisiniz" buyurdu ve bunu üç kerre söyledi [22].

4- Bâb:

"Babalarınızın ismiyle yemîn etmeyiniz"
24- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Umer ibnu'l-Hattâb'a yetişti. Umer bir kaafile içinde ilerliyor ve babası ile yemîn ediyordu. Rasûlullah:
— "Dikkat edin! Muhakkak ki, Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden nehiy buyuruyor. Artık kim yemîn edecekse, Allah adiyle yemîn etsin yâhud da sussun!" buyurdu [23].

25-.....İbn Şihâb dedi ki: Salim şöyle dedi: İbn Umer (R) şöyle dedi: Ben Umer(ibnu'I-Hattâb)'den işittim, şöyle diyordu Rasûlullah (S) bana:
— "Şübhesiz Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden
nehyeder" buyurdu.
Umer: Vallahi ben bunu Peygamber(S)'den işittiğimden beri, ne bunu kasdedip söyleyerek, ne de başkasından nakledici olarak, baba ismiyle yemîn etmedim, demiştir.
Mucâhid: "Ev eseretin min ilmin.. " (ei-Ahkaaf: 4) kavlinin tefsirinde: "Bir ilim naklederek" demektir, demiştir [24].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Ukayl, ez-Zubeydî, İs-hâk el-Kelbî de Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir. Sufyân ibn Uyeyne ile Ma'mer ibn Râşid de ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbn Umer'den; o da Umer'in Peygamber'den işitmiş olduğunu söylemişlerdir.

26-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Umer(R)Men işittim, o: Rasûlullah (S) "Babalarınızla yemîn etmeyiniz!" buyurdu, diyordu.

27-.....Zehdem ibn Mudrib şöyle demiştir: Huzâa'dan bir fırka olan şu Cerm boyu ile Tayy kabilesinden olan el-Eş'arîler arasında bir sevgi ve kardeşlik vardı. Biz, (Usmân tarafından Küte Vâlîsi ta'-yîn olunduğu zaman) Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunduk. O sırada ona, içinde tavuk eti bulunan bir yemek ikram olundu. Yanında Teymullah oğullan'ndan kırmızı renkli bir adam vardı. Bu zât, Mevlâ'lardan bir kimse gibi idi. Vâlî onu yemeğe da'vet etti. O zât:
— Ben tavuğu pis birşey yerken gördüm de, ondan tiksindim ve artık onun etinden yememeğe yemîn ettim, dedi.
Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:
— Kalk, yaptığın yemîn hakkında ben sana bir hadîs tahdîs edeyim: (Rasûlullah, Tebûk seferi hazırlığında bulunurken) ben Eş'arî-ler'den bir cemâat içinde Rasûlullah(S)'a geldim de bize binecek ve eşyamızı yükleyecek develer vermesini istiyorduk. Rasûlullah: "Vallahi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizleri üzerine yükleyecek deve yoktur" dedi. Bir süre geçince Rasûlullah'a bir mikdâr ganimet devesi getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah bizden sorup: "Eş'-arîler cemâati nerede?" dedi. Akabinde bize hörgüçleri beyaz beş tane deve verilmesini emretti. Biz yanından bu develerle gittiğimizde, kendi aramızda: Biz ne yaptık! Rasûlullah bizleri develere yükleye-meyeceğine, yanında yükleyecek develer bulunmadığına yemîn etmişti. Sonra O bizlere deve verip yükledi Biz Rasûlullah'a yeminini unutturduk. Vallahi biz ebediyyen felah bulmayız! dedik. Bu düşün-
ce üzerine hemen kendisine döndük ve O'na: Biz Sana, bizlere deve verip yüklemen için gelmiştik de Sen bizleri yüklemeyeceğine ve yanında yükleyecek deve bulunmadığına yemîn etmiştin (şimdi bize develer verdin)? dedik. Rasûlullah: "Sizlere develer verip yükleyen ben değilim, lâkin sizleri develere Allah yüklemiştir. Vallahi ben birşeye yemin eder de akabinde yemîn ettiğim şeyden başkasını daha,hayırh görürsem, muhakkak o hayırlı olan işi yaparım da yeminimden kef-fâretle çözülür kurtulurum" buyurdu [25] ..

5- Bâb: Lât İle, Uzzâ İle Ve Tâğûtlarla Yemîn Edilmez [26]

28-.....Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Her kim yemîn eder de yemininde 'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse (bunun keffâreti olmak üzere) hemen 'Lâ ilahe ille'ttâh' desin. Ve herhangidir kimse de arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayalım' derse (o da ma'siyet sözden dolayı) fakirlere sadaka versin!" [27].

6- (Her Ne Kadar Yemîn Edilmeyecek De Olsa Yapacağı Yâhud Yapmayacağı) Bir İş Üzerine Yemîn Eden Kimse Babı

29-.....Bizeel-Leys, Nâfi'den, o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) altından bir mühür yüzük yaptırdı. Bunu parmağına takar ve kaşım, yânî yazılı olan tarafını elinin içine getirirdi. Bunu görünce insanlar da birtakım yüzükler yaptırdılar. Sonra Rasûlullah minber üzerine oturdu, elinden bu mühür yüzüğü çekip çıkardı da:
— "Ben bu mühür yüzüğü takınıyor ve bunun yazılı kaşını da elimin içine getiriyordum" buyurdu ve o yüzüğü attı.
Sonra da:
— "Vallahi ben bunu ebediyyen takmam!" buyurdu. Bunun üzerine insanlar da kendi yüzüklerini çıkarıp attılar [28].

7- İslâm Dîni'nden Başka Bir Dînle Yemîn Eden Kimse (Bu Yeminle Kâfir Olur Mu, Olmaz Mı?) Babı

Peygamber (S): Lât ve Uzzâ ile yemîn eden kimseye "iâ ilahe ille'llâh' desin1" buyurdu da, onu küfre nisbet
etmedi [29].

30-.....Sabit ibnu'd-Dahhâk (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İslâm milletinden yânî İslâm Dîni'nindeı başkasıy-le yemîn eden kimse, söylediği o dîn sahibi gibidir. Her kim dünyâda kendisini birşeyle öldürürse, cehennem ateşinde intihar ettiği nesne ile azab olunur. Mü'mine la'net etmek, onu öldürmek gibidir. Her. kim de bir mü 'mine kâfirlik isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibidir" [30].

8- Bâb: İnsan Konuşması Arasında "Allah'ın Dilediği Ve Benim Dilediğim" Sözünü Söylemez [31]

İnsan "Ben Allah ileyim, sonra seninleyim" der mi?

31-.....Ebû Hureyre (R) tahdîs edip Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: "îsrâtl oğulları'nda (abraş, kel ve kör) üç kişi vardı. Allah bunları imtihan etmek istedi de onlara bir melek gönderdi...
Melek ikinci defa abraş olan kimseye geldi de: — Ben yolcu garîb bir kimseyim, yol üzerinde iken benden yaşama ve memleketime ulaşma sebebleri kesilmiştir. Bu gün benim için muradıma ulaşabilmek ancak evvelâ Allah'ın yardımı iledir, sonra da senin yardımın iledir." (Şimdi ben, sana güzel bir renk, güzel bir vücûd ve birçok mal veren Allah rızâsı için senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde muradıma ve vatanıma erişebileyim, dedi...) dedi ve hadîsin tamâmını zikretti [32]...

9- Yüce Allah'ın: "Allah'a yeminlerinin bütün hızıyla and ettiler kit eğer kendilerine (istedikleri gibi) bir âyet gelirse, herhalde ona inanacaklar. De ki: Âyetler ancak Allah nezdindedir... " (d-En'âm: 109) Kavli Babı [33].

Ve İbn Abbâs da şöyle dedi: Ebû Bekr:
Vallahi yâ Rasûlallah, ru'yâ ta'bîrinde hatâ ettiğim şeyi bana muhakkak söylesen! dedi.
Rasûlullah ona:
"Allah adına yemîn ederek isrâr etme!" buyurdu [34]

32-.....el-Berâibn Âzib (R): Peygamber (S) bizlere, bize karşı yemîn eden kimsenin yeminini kabul etmemizi emretti, demiştir [35].

33-.....Bize Âsim el-Ahvel haber verdi: Ben Ebû Usmân'dan işittim; o Usâme'den şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah(S)'ın bir kızı haber gönderdi. Rasûlullah'ın beraberinde Usâme ibn Zeyd, Sa'd ibn Ubâde, Ubeyy ibn Ka'b bulunuyorlardı. Kızı:
— Oğlum ölmeye yaklaştı, hemen bize geliniz! diyordu. Rasûlullah kızına selâm söylüyor ve:
— "Allah'ın aldığı ve verdiği herşey kendisine âiddir. Veherşe-yin Allah katında ta'yîn edilmiş bir ömrü vardır. Sabret ve sabrın sevabını Allah'tan bekle!" buyuruyordu.
Akabinde kızı tekrar haber yollayıp, bu sefer yemîn vererek muhakkak gelmesini istedi. Bunun üzerine Rasûlullah kalktı, biz de O'-nunla beraber kalktık. Rasûlullah kızının evine varıp oturunca hasta çocuk kendisine verildi. Rasûlullah çocuğu kucağına oturttu. Çocuğun nefsi gidip geliyor, can çekişiyordu. Rasûlullah'ın iki gözü yaş döküyordu.
Sa'd ibn Ubâde:
— Yâ Rasûlallah! Bu yaş, bu ağlama nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bu (sessiz) ağlama ve gözyaşı, Allah'ın kullarından dileyeceği kimselerin gönüllerine koyduğu (ilâhî) bir rahmettir. Allah ancak kullarından merhametli olanlara merhamet eder -yâhud: Allah bunu ancak kullarından merhametli olan gönüllere ihsan eder-" buyurdu [36].

34-.....Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyl buyurmuştur: "Müslümanlardan üç çocuğu ölen kimseye cehennem ateşi dokunmaz, ancak Allah'ın yemini yerini bulacak kadar görür" [37].

35-.....Harise ibnu Vehb el-Huzâî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: "Size cennet ehline delâlet edip bildireyim: Her zat/olan, insanlar tarafından zaîf görülen (mütevazı') mü'mindîr. O şayet Allah üzerine birşeye yemîn etse, Allah muhakkak onu yemininde gerçek çıkarırdı. Size cehennem ehlini de bildireyim; Onlar da her katı yürekli, kibirli ve hileci, ululuk taslayan kimselerdir" buyuruyordu [38].

10- Bâb: İnsan "Eşhedu Billahi" Yâhud "Şehidtu Billahi" ("Ben Şunu Muhakkak Yapacağım" Yâhud "Yapmayacağım") Dediği Zaman (Bu Söz Yemîn Olur Mu)? [39]

36-..... Abdullah ibn Mes'üd (R) şöyle demiştir: Peygamberce:
— İnsanların hangisi hayırlıdır? diye soruldu. Peygamber:
— "insanların hayırlısı, benim asnmdır. Sonra onlara yakın olanlardır, sonra onlara yakın olanlardır. Sonra bir kavim gelir ki, onlardan bîrinin şehâdeti yemininin önüne geçer, yemini de şâhidliğinin önüne geçer" buyurdu.
Râvî İbrahim en-Nahaî: Bizim sahihlerimiz (yânî büyüklerimiz), bizler oğlanlar hâlinde iken bizlere şehâdet ve ahd ile yemîn etmemizi nehyederlerdi, demiştir [40].

11- İnsanın: "Azız Ve Celîl Olan Allah'ın Ahdi (Üzerime Olsun, Muhakkak Şöyle Yapacağım" Demesi) Babı

37-..... Bize İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Süleyman'dan ve Mansûr'dan; onlar da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'-ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim birmüslümân kişinin -yâhud: bir kardeşinin- malını koparıp almak için yalan bir yemîn ederse, kıyamet gününde Allah'a, kendisine öfkelenmiş olarak kavuşur" buyurdu.
Bunun üzerine Allah, Rasülü'nü tasdîk olarak şu "Hakikat, Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur... " (Âiu imrân: 77) âyeti indirdi.
Süleyman ibn Mıhrân, kendi hadîsinde şöyle dedi: el-Eş'as ibnu Kays meclise uğradı da:
— Abdullah size ne tahdîs ediyor? diye sordu. Oradakiler ona bu hadîsi söylediler. Bunun üzerine el-Eş'as:
— Bu âyet, benim ve benim bir sahibim hakkında aramızda olan bir kuyu ihtilâfı üzerine inmiştir, dedi [41].

12- Allah'ın İzzeti İle, Sıfatları İle Ve Kelimeleri İle Yemîn Etmek Babı

İbn Abbâs: Peygamber (S):
"Senin izzetine sığınırım" derdi, demiştir.
Ebû Hureyre de Peygamberden şunu söyledi:
"Cennetle cehennem arasında bir adam kalır. O adam:
Yâ Rabb, benim yüzümü ateşten çevir! Hayır, Sen 'in izzetine yemîn ediyorum ki, Sen 'den bundan başka birşey istemem, der".
Ebû Saîd de Peygamber(S)'in şöyle dediğini nakletti:
"Yüce Allah o kula: Bu ve bunun on misli senindir, buyurdu". Eyyûb Peygamber de:
"İzzetine yemin ederim ki, Sen'in bereketinden müstağni kalacağım yok!" demiştir [42].

38-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Cehennem dâima: Daha ziyâde var mı? der durur. Nihayet Rabbu'l-İzzet (= İzzetin Rabbi) olan Allah ona ayağını koyar. Bunun üzerine cehennem: İzzetine yemîn ederim ki, yetişir, yetişir! der. Ve bâzısı bâzısına toplanıp dürülür".
Bunu Şu'be de Katâde'den rivayet etti [43].

13- Kişinin "Le-Amrullâhi(= Allah'ın Bekaasına Yemîn Ederim Ki, Muhakkak Şöyle Yapacağım)'1 Demesi Babı

İbn Abbâs: "Le-amruke"."Le-ayşuke" ma'nâsınadır, dedi [44].

39-.....Buradaki iki senedde ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben, Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibnu Vakkaas'-tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan bu hadîsi işittim. Onlar da bunu Peygamber'in zevcesi Âişe'den işitmişlerdir. İftira ehli onun için söyledikleri iftirayı söyledikleri ve sonra Allah onu bundan berî kıldığı zaman, kendisi bu hadîsi anlatmış, bunlar da kendisinden işitmişlerdir. Bu dört kişiden herbiri bana bu hadîsten bir kısmını tahdîs etti:
Peygamber (S) -mescidde- ayağa kalktı da, bu iftirayı ilk evvel ortaya çıkaran Abdullah ibn Ubeyy ibn Şehirden ötürü söz söylemekte ma'zûr tutulmasını istedi. (Ve "Ehlim hakkında bana ezâ eden bu adam hususunda bana kim yardım eder de benim için ondan inti-kaam alır?" dedi.)...
Useyd ibn Hudayr ayağa kalktı da Sa'd ibn Ubâde'ye hitaben: — "Le amrullâhi le naktulennehu(- Allah'ın bekaa ve ebediyetine yemîn ederim ki, biz onu muhakkak öldürürüz)! Dedi [45]...

14- Bâb:

"Allah, sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmedip kazandığı
yeminler yüzünden sorumlu tutar. Allah çok mağfiret edicidir, halimdir" (ei-Bakara: 225).

40-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verdi ki, Âişe (R): * 'A Hah sizi yemînlerinizdeki lağv ile sorumlu tutmaz..."
âyeti, kişinin "Hayır vallahi, evet vallahi" sözleri hakkında indirildi, demiştir [46].

15-Bâb: İnsan Yeminlerde Unutarak Yeminini Bozsa (Keffâret Vâcib Olur Mu Olmaz Mı)? [47]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
'... Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze bir vebal yoktur. Fakat kalblerinizin kasd ve taammüd ettiğinde
(el-Ahzâb: 5);

41-..... Bize Zurâre ibnu Ebî Evfâ, Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre bunu Peygamber'e yükseltiyordu: Peygamber (S): "Yüce Allah ümmetim için gönüllerinin vesveselerinden -yâhud: nefislerinin konuştuğu şeylerden- kendileri bunları fiilen yapmadıkları yâhud dilleriyle konuşmadıkları müddetçe vazgeçip affetmiştir" buyurmuştur [48].

42-.....Abdullah ibn Amr ibni'I-Âs (R) şöyle tahdîs etmiştir:

Peygamber (S) kurban bayramının birinci günü (Minâ'da devesi üzerinde) hutbe yaparken, bir adam O'na doğru kalktı ve:
— Yâ Rasûlalîah! Ben şu ve şu işleri şu ve şu işlerden evvel zannediyordum, dedi.
Sonra diğer biri ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlalîah! Ben şu ve şu işleri; şu üç işi (tıraş olma, kurban kesme, cemre taşlama işlerini) şöyle zannediyordum, dedi.
Bu sorular üzerine Peygamber:
— "Yap, bu gün bu işlerin öne geçirilmesi ve geri bırakılmasından dolayı hiçbir günâh yoktur" buyurdu.
Abdullah: Peygamber'e o gün (taş atmak, kurban kesmek, tıraş olmak, tavaf etmek gibi birinci gün işlerinden öne geçirilmiş veya geri bırakılmış) her ne şey sorulduysa, cevâbında muhakkak: "Yap, günâhı yok" buyurdu, demiştir [49].

43-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'e:
— Ben cemreye taş atmamdan önce Ka'be'ye gidip ziyaret tavafım yaptım, dedi.
Peygamber (S):
— "(Yap) bunda sana bir günâh yok!" buyurdu. Diğer bir adam:
— Ben kurban kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Peygamber ona da:
— "Bunda sana günâh yok!" buyurdu. Bir başka kimse:
— Ben cemre taşlamadan evvel kurban kestim, dedi. Peygamber:
— "Bunda sana hiçbir günâh yoktur!" buyurdu [50].

44-..... Bize Ubeydullah ibn Umer, Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) mescidin bir tarafında oturmakta iken bir adam mescide girdi de namaz kıldı. Sonra gelip Rasûlullah'a selâm verdi. Rasûlullah (selâmını aldı da) ona:
— "Dön yeniden namaz kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" buyurdu.
O kimse dönüp (evvelce kıldığı gibi tekrar) namaz kıldı. Sonra gelip selâm verdi. Rasûlullah:
— "Senin üzerine de selâm olsun! Geri dön de yine namaz kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın!" buyurdu.
(Adam dönüp yine namaz kild; da) üçüncü defasında:
— Yâ Rasûlallah! Bana doğrusunu öğret! dedi. Rasûlullah:
— "Namaza kalkmak istediğinde güzelce abdest al. Sonra kıbleye dönüp ihram tekbîrini al. Sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku. Sonra rükû 'a varıp bedenin yatışıncaya kadar dur. Sonra başını kaldır, ayakta büsbütün doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye var, tâ sükûnete varıncaya kadar dur. Sonra başım kaldır, dümdüz oturuncaya ve sükûnete varıncaya kadar otur. Sonra yine secde et, sükûnete varıncaya kadar secdede kal. Sonra başını kaldır, dümdüz oluncaya kadar kalk. Sonra bunu namazın bütününde böylece yap!" buyurdu [51].

45-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbinde müşrikler evvelâ bozguna uğratıldılar, bu bozgunluk onlarda biliniyordu. Bu sırada İblîs (müslümânlara):
— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızda bulunanlardan sakının! diye bağırdı (Bununla müslümânların birbirlerini öldürmelerini istiyordu).
Bunun üzerine Öndekiler, arkadakileri müşrikler sanarak geri döndüler. Onlarla arkadakiler arasında çetin bir vuruşma oldu. Bu sırada Huzeyfe ibnu'l-Yemân baktı ki, orada babası var ve müslümânlar onu müşriklerden sanarak öldürecekler. Huzeyfe onlara:
— O babamdır, o babamdır (öldürmeyin)! diye bağırdı. Âişe dedi ki: Vallahi ondan ayrılmadılar, nihayet onu öldürdüler. Huzeyfe de (onların onu tanıyamadıkları özrünü kabul ederek):
— "Allah sizleri mağfiret eylesin. (O merhamet edenlerin en mer-hametlisidir)" (Yusuf: 92) demekle yetindi.
Râvî Urve: Vallahi Huzeyfe'de tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babasının öldürülmesinden dolayı bir hüzün bakiyyesi mevcûd olmakta devam edip durmuştur, dedi [52].

46-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her kim oruçlu olduğu hâlde unutarak yerse, orucunu (bozmayıp) tamamlasın. Çünkü ona ancak Allah yedirmiş ve içirmiştir" buyurdu [53].

47-.....Abdullah ibn Buhayne (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir defasında bize öğle namazı kıldırdı. Bu namazda ilk iki rek'-atten sonra teşehhüde oturmaksızın -secdeden üçüncü rek'ate- kalktı ve namazına devam etti. (İnsanlar da O'nunla beraber namaz kılmaya devam ettiler.) Namazını bitirmeye yaklaşıp insanlar selâm vermesini bekledikleri sırada, oturduğu yerden tekbîr alıp selâm vermeden önce yanılma secdesi yaptı. Sonra başını secdeden kaldırdı, sonra tekrar Allâhu Ekber diye tekbîr alıp secdeye vardı. Sonra başını kaldırıp selâm verdi [54].

48-.....Bize Mansûr, îbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame ibn Kays'tan; o da İbn Mes'ûd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) onlara öğle namazı kıldırdı da namazda artma yâhud eksilme meydana geldi. Mansûr: Ben, İbrâhîm mi vehmetti yâhud Alkame mi vehmetti, bilmiyorum, demiştir. İbn Mes'ûd dedi ki:
— Yâ Rasûlallah! Namaz kısaldı mı yâhud Sen mi unuttun? diye soruldu.
Rasûlullah:
— "Bu soru neden?" dedi. Sahâbîler:
— Şöyle şöyle kıldırdın da ondan! dediler.
îbn Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah cemâate iki secde yaptırdı. Sonra:

— "Bu iki secde, namazında fazla yâhud eksiklik yapan kimse içindir. Bu kimse (zihninde) doğru olanı araştırıp ("Doğrudur" diye verdiği karara göre) namazından kalan kısmı tamamlar. Sonra iki secde eder" buyurdu [55].

49-.....Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a: Bize (şu âyetten yâhud mutlak olarak) tahdîs et, dedim. O da şöyle dedi: Bize Ubeyy ibn Ka'b tahdîs etti ki, kendisi Rasûlullah(S)'tan şöyle dediğini işitmiştir:
"Mûsâ o zâta: Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük yükleme, dedV (ei-Kehf: 7).
Peygamber:
— "Vakıada Musa'nın bu ilk muhalefeti dalgınlık eseri idi. Yine gittiler..." dedi [56].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bana Muhammed ibn Beşşâr şöyle yazdı: Bize Muâz ibn Muâz tahdîs etti. Bize İbnu Avn tahdîs etti ki, eş-Şa'bî şöyle demiştir: el-Berâ ibn Âzib (R), yanlarında kendi konukları olduğunu, kendisi bayram namazından dönmeden önce konukların et yemeleri için hayvanı boğazlamalarını ailesine emrettiğini söyledi. Bunun üzerine ailesi bayram namazından önce hayvanı kestiler. Akabinde hayvanı namazdan önce kestiklerini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber (S) de ona, kesmeyi tekrar etmesini emretti. O da:
— Yâ Rasûİallah! Yanımda erken doğmuş dişi bir süt oğlağı var ki, o iki et davarından daha hayırlıdır, dedi.
Râvî İbnu Avn, Şa'bî hadîsinin burasında dururdu. Ve Muhammed ibn Sîrîn'den bu hadîsin benzerini tahdîs eder de yine bu mekânda dururdu (yânî tamamlamayı terkederdi). Ve bu gelişkin dişi cebisin kurban edilmesi ruhsatı el-Berâ'dan başkasına sirayet etti mi, etmedi mi, bilmiyorum! derdi.
Bu hadîsi Eyyûb es-Sahtıyânî, İbn Sîrîn'den; o da Enes'ten; o da Peygamber(S)'den rivayet etmiştir.

50-.....Esved ibn Kays şöyle demiştir: Ben Cundeb ibn Becelî(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben kurban bayramı günü Peygam-ber(S)'in huzurunda bulundum. Bayram namazını kıldırdı. Sonra hutbe yaptı da: "Her kim namazdan evvel kestiyse, onun yerine bir daha kessin! Her kim de kesmemişse, Allah 'in ismiyle (teberrük ederek) kessin!" buyurdu [57].

16- Gamûs Yemini Babı [58]

"Yeminlerinizi aranızda hile ve fesada vesile edinmeyin. Çünkü sapasağlam yerleştikten sonra bir ayak kayar ki, Allah'ın yolundan saptığınıza karşılık (dünyâda) fena bir azâb tadacaksınız» (Ahirette de) size büyük bir azâb Olur" (en-Nahl: 94).
"Dahalen", "Mekren ve hiyâneten"dir.

51-.....Bize Firâs tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî'den işittim; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan ki, Peygamber (S): "Büyük günâhlar: Allah'a ortak kılmak, ana-babaya isyan etmek, insan öldürmek, gamûs yemini yapmaktır" buyurmuştur [59].

17- Yüce Allah'ın Şu Kavilleri Babı:

"Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar: Onlar için ahirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz» onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz.
Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (âlu imrân: 77),
"Allah'ı, yeminlerinizden dolayı iyilik etmenize, (fenalıklardan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah hakkıyle işiticidir, kemâliyle bilicidir" (el-Bakara: 224);
"Allah'ın ahdini az bir bahaya satıp değişmeyin. Allah indindeki, sizin için hayırlı olan ancak odur, eğer bilirseniz!." (en-Nahl: 95);
"Karşılıklı muahede yaptığınız vakit Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın. Üzerinize Allah'ı kefil yapmışsınızdır. Şüphe yok ki, Allah ne yapacağınızı bilir!" (en-Nahi: 91) [60].

52-.....Bize İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Süleyman'dan; o da Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'-ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
— "Her kim bir müslümân kişinin -yâhud: bir kardeşinin- malını koparıp almak için yatan bir yemîn ederse, Allah 'a, kendisine ga-dabh olduğu hâlde kavuşur".
Bunun üzerine Allah, Rasûlü'nün bu teblîğini tasdik olarak "Ha-kîkat Allah 'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur..." (Âiu im-rân: 77) âyetini indirdi.
Süleyman ibn Mihrân kendi hadîsinde şöyle dedi: el-Eş'as ibn Kays meclise uğradı da:
— Ebû Abdirrahmân size ne tahdîs ediyor? diye sordu. Oradakiler ona:
— Şöyle şöyle olan hadîsi söyledi, dediler.
Bunun üzerine el-Eş'as:
— Bu âyet benim hakkımda indi. Şöyle ki: Bir amca oğlumun arazisinde bana âid bir kuyu vardı. (Bu kuyuda ihtilâf ettik.) Ben Ra-sûlullah'a gidip da'vâmı arzettim. Rasûlullah: "(Kuyunun sana âid olduğuna dâir) beyyinen hazır olsun yâhud onun yemini olur" buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah! Bu takdirde o zât bu kuyunun kendisinin olduğuna yalan yere yemîn eder, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah: "Her kim müslümân bir kişinin malını koparıp almak için yalancı olduğu hâlde bir yemîn-i sabr üzerine (yânî kendini yalana habseden bir yemîn üzerine) yemîn ederse, o kimse kıyamet gününde Allah 'a, Allah kendisine gadab etmiş olduğu hâlde kavuşacaktır" buyurdu [61].

18- Mâlik Olmadığı Şey Hususunda, Ma'siyet Hususunda Ve Öfke Hâlinde Yapılan Yemîn(İn Hükmü) Babı [62]

53-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Arkadaşlarım Eş'arîler (Tebûk seferinde) kendilerine binek ve yük hayvanı istemek üzere beni Peygamber(S)'e gönderdiler... Peygamber:
— "Vallahi ben sizleri hiçbir hayvana bindiremem!" buyurdu. O sırada ben kendisini öfkeli bir hâlde bulmuştum... (Kederli bir hâlde geri döndükten bir süre sonra ben Bilâl tarafından Peygam-ber'in yanma çağrıldım.) Bu sefer Peygamber'e geldiğimde bana:
— "Arkadaşlarına git ve onlara: Allah yâhud Rasûlullah sizleri develere yükleyecektir! de!" buyurdu.

54-..... Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip şöyle dedi:
Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'I-Müseyyeb'den, Alkame ibn Kays'tan Ubeydullah ibn Ut-be'den Peygamber'in zevcesi Âişe'nin hadîsini, yânı iftira sâhibleri-nin kendisi aleyhinde söylediklerini söyledikleri zaman, Allah'ın Âişe'yi onların dedikodularından temize çıkarıp berî kılması hadîsini işittim. Bu dört zâtın herbiri bana bu hadîsten bir kısmını tahdîs ettiler. Âişe (R) şöyle demiştir: Allah "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. BiVakis o sizin için bir hayırdır... "(en-Nûn ıi-2i) âyetlerini; bu on âyeti indirdi. Bunların hepsi benim berâetim hakkındadır. İşte Allah benim berâetim hakkında bu âyetleri indirince, babam Ebû Bekr es-Sıddîk hısımlığından dolayı, nafaka vermekte bulunduğu Mıstah ibn Usâse hakkında:
— Kızım Âişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra vallahi ben Mıstah'a ebediyyen birşey vermem! diye yemîn etti.
Bunun üzerine Allah: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar hısımlarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, affetsin..." (en-Nûn 22) âyetini indirdi.
Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr:
— Vallahi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini muhakkak severim, dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı tekrar vermeğe başladı.
Ve:
— Ben bu nafakayı ondan ebediyyen koparmam! dedi.

55-.....Zehdem ibn Mudrıb şöyle demiştir: Biz Ebû Mûsâ el- Eş'arî(R)'nin yanında bulunuyorduk. Kendisi şöyle dedi: Ber Eş'a-rîler'den bir topluluk içinde Rasûlullah(S)'a geldim. Ben O'nu bu sırada öfkelenmiş hâlde buldum. Kendisinden bizleri develere yüklemesini istedik. Rasûiullah bizleri.yüklemiyeceğine yemîn etti. Bir müddet sonra da:
— "Vallahi inşâallah ben birşeyeyemîn eder ve sonra ondan başkasını yemîn ettiğim şeyden daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olanı yapar, yeminimi de keffâretle çözer kurtulurum " buyurdu.

19- Bâb: Bir Şahıs "Vallahi Bugün Kelâm Etmem" Dediği Ve Akabinde Namaz Kıldığı Yâhud Kur'ân Okuduğu Yâhud "Subhânallah" Yâhud "Allâhu Ekber" Yâhud "el-Hamdu littâhi" Yâhud "Lâ ilahe itte'ttâhu" Dediği Zaman, Bunun Yemîni Kendi Niyeti Üzere Olur [63]

Ve Peygamber (S):
"Kelâmın en faziletlisi dörttür: Subhânallâhi, el-Hamdu littâhi, Lâ ilahe illeUlâhu, Allâhu Ekber" buyurmuştur [64].
Ebû Sufyân: Peygamber (S) Hirakliyus'a, "Ey kitâblılar, hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbirşeyi ortak kılmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabb'ler edinmeyelim... " (âiu imrân: 64) âyetini yazıp gönderdi, dedi [65].
Mucâhid de: "Kelimetu't-takvâ" (ei-Feth: 26), ilLâ ilahe itte'Uah"ttr, demiştir [66].

56-.....Müseyyeb ibn Hazen (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği zaman Rasûlullah (S) onun yanına girdi de:
— (Amca!) "Lâ ilahe üle'ttâh kelimesini söyle ki, bununla Allah katında senin için hüccet getireyim" buyurdu [67].

57-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Subhânallâhi ve bi-hamdihi, SubhânallâhVl-azîm dile hafif, mizanda ağır, Rahmân'a sevgili iki kelimedir" buyurdu, demiştir.

58-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kelime söyledi, ben de diğer bir kelime söyledim. O: "Allah'a bir-şeyi menend kılarak ölen kimse ateşe girdir ilecektir" buyurdu.
Ben de şu diğer kelimeyi söyledim: "Allah'a hiçbirşeyi menend kılmayarak ölen kimse cennete girdirilir'* [68].

20- Ay Yirmidokuz Günde Tamam Olduğu Halde Ailesinin Yanına Bir Ay Girmeyeceğine Yemin Eden Kimse Babı [69]

59-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ailelerinin yanlarına bir ay girmemeye yemîn etti. Ayağı da çıkmıştı. Yirmidokuz gece yüksekçe bir şerbetlikte ikaamet etti. Sonra ailelerinin yanına indi.
— Yâ Rasûlallah! Sen bir ay ailelerinin yanlarına girmemeye yemîn etmiştin? dediler.
— "Ay, yirmidokuz da olur!" buyurdu [70].

21- Bâb: Nebîz İçmemeye Yemîn Eden Kimse, Tılâ' Yâhud Seker Yâhud Asîr Denilen İçkileri İçse, İnsanların Bâzısının

Kavlinde (Ebû Hanîfe'nin Kavlinde) –Bunlar Onun Yanında Nebîzlerden Olmadıkları İçin- Yemininde Hânis Olmaz [71]

60-.....Bana babam, Ebû Hazım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle haber verdi: Peygamber(S)'in sahâbîsi olan Ebû Useyd evlendi de Peygamber'i düğün aşma da'vet etti. Yeni gelin olan karısı da da'-vetlilere hizmet etmekte idi. Sehl, kendilerine hadîs söylemekte olduğu topluluğa:
— Sizler o gelinin Peygamber'e ne içirdiğini bilir misiniz? diye sordu da şöyle dedi:
— Kadın geceden tevr denilen bir kap içinde bir mikdâr hurma ıslattı, sabah olunca işte bu tatlı şırayı O'na içirdi [72].

61-.....Peygamber(S)'in zevcesi Şevde (R) şöyle demiştir: Bizim bir davarımız vardı, öldü, biz de onun derisini tabakladık. Sonra biz o tabaklanmış derinin içinde eskiyinceye kadar nebîz şırası kurmakta devam ettik.

22- Bâb: Bir Şahıs Katık Yememeye Yemîn Eder De Ekmekle Hurma Yerse (Katık Yemiş Olur Mu) Ve Hangi Şeyler Katıktan Sayılır? [73]

62-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdurrahmân ibn Âbis'ten;
o da babası Abis ibn Rabîa en-Nahaî'den tahdîs etti ki, Âişe (R):
— Muhammed'in ailesi, kendisi Allah'a kavuşuncaya kadar üç gün üst üste katiklandırılmış buğday ekmeğinden karnını doyurmadı, demiştir.
İbn Kesîr şöyle dedi: Bize Sufyân haber verdi. Bize Abdurrahmân, babasından tahdîs etti ki, Abis, Âişe'ye bu hadîsi söylemiştir (yânî Âişe'ye kavuştuğu zaman bunu kendisinden sormuştur) [74].

63-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e hitaben:
— Ben bu defa Rasûlullah(S)'m sesini zayıf olarak işittim, kendisinde bir açlık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek birşey var mı? dedi.
Ümmü Suleym:
— Evet var, dedi ve arpadan yapılmış birkaç tane ekmek külçesi çıkardı. ,
Sonra kendi baş örtüsünü aldı da onun bir kısmı ile ekmekleri sarıp dürdü. (Sonra bohçayı benim elbisemin altına gizledi.) Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi. Ben de gittim. Rasûlullah'ı mes-cidde oturur hâlde buldum. Beraberinde insanlar vardı. Ben onların yanma varıp dikildim. Rasûlullah (S):
— "Seni Ebû Talha mı gönderdi?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah beraberinde bulunanlara hitaben:
— "Kalkınız!" buyurdu.
Onlar da kalkıp yürüdüler, ben de aralarında yürüdüm. Nihayet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû Talha, (annem) Ümmü Suleym'e:
— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanlarla gelmektedir. Hâlbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz birşey yoktur, dedi.
Ümmü Suleym:
— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi.
Müteakiben Ebû Talha gitti, nihayet Rasûlullah'a kavuştu. Rasûlullah, Ebû Talha ile beraber geldi ve ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah:
— "Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!" buyurdu. O da bu ekmekleri getirdi.
Enes dedi ki: Rasûlullah emretti, bu ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bunun üzerine kendine âid yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıp katık yaptı. Sonra Ra-
sûhıUah o katık hakkında Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi (yânî duâ etti). Sonra:
— "On kişi için izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler ve sonra dışarı çıktılar. Sonra:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Sonra dışarı çıktılar. Rasûlullah:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Nihayet böylece topluluğun hepsi de yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk yetmiş yâhud seksen kişi idi [75].

23- Yemînlerde Niyet(İn Esâs Olduğu) Babı

64-.....Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben RasûIulIah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Amellerin kıymeti) ancak niyete göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti A Hah 'a ve Rasûlü 'ne yönelik ise, hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne varıcıdır. Her kimin de hicreti nail olacağı dünyâya (dünyâ malına) veya evleneceği bir kadından dolayı ise, onun hicreti de, hicretine sebeb olan şeyedir" [76].

24- Bâb: Bir Şahıs Malını Nezr Veya Tevbe Vechi Üzere Hediye Ve Sadaka Ettiği Zaman (Bunu Yerine Getirdiği Yâhud

Ta'lîk Ettiğinde, Bu Nafiz Olur Mu, Olmaz Mı)? [77]

65-.....îbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi. Bu Abdullah, babası Ka'b ibn Mâlik'in gözleri görmez olduğu zaman oğulları arasında onun yedi-cisi idi.
Abdullah: Ben, babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten -Tebûk gazvesinde geri kalması kıssası hakkındaki uzun- hadîsini işittim:
"(Savaştan) geri bırakılan (ve haklarındaki hüküm geciken) üç kişiye (tevbelerini kabul etti- Âyet: 106-) yeryüzü bunca genişliğine rağmen, onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah Han, yine Allah 'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar. Sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye tev-beye muvaffak buyurdu... " (et-Tevbe: ıis> âyetinin şükrü olmak üzere hadîsinin sonunda:
— (Yâ Rasûlallah!) Allah ve Rasûlü'nün rızâsı yolunda hâlis bir sadaka olmak üzere malımın hepsinden sıyrılıp çıkmam tevbemden-dir (yânî malımın hepsini sadaka etmek istiyorum), dedi.
Rasûlullah (S):
— "(Hayır!) Malının bir kısmını kendinde tutup alıkoy, bu senin için daha hayırlıdır" buyurdu [78]...

25- Bab: Bir Şahıs Bir Yemeği Kendine Haram Kıldığı Zaman? [79]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak, Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? (Bununla beraber üzülme;) Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Allah yeminlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz
kllmiŞtir..." (et-Tahrîm::l-2).
"Ey îmân edenler, Allah'ın size halâl ettiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) haram kılmayın. Haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez" (el-Mâide: 87) [80].

66-..... Bize Haccâc ibn Muhammed el-Mıssîsî tahdîs etti ki, İbn Curecy şöyle demiştir: Atâ ibn Ebî Rebâh, Ubeydu'bnu Umeyr^-den şöyle derken işittiğini söyledi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Zeyneb bintu Cahş'ın yanında eğlenir ye onun yanında bal şerbeti içerdi. Bunun üzerine ben ve Hafsa, birbirimizle şöyle sözleştik: Peygamber (S) ikimizden hangimizin yanma girerse: "Ya Rasûlallah! Megâfîr mi yedin; Sen'de megâfîr kokusu duyuyorum?" desin diye söz birliği yaptık. İkimizden birimizin yanma girince, O'na bu sözü söyledi. Peygamber:
— "Hayır, ben megâfîr yemedim. Yalnız Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiştim. Artık bir daha onu içmem!" diye yemîn etti.
Bunun üzerine: "Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğu-nu arayarak A ilah 'in sana halâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun... Eğer her ikiniz de Allah 'a tevbe ederseniz (ne alâ), çünkü hakîkaten sizin kalbleriniz kaymıştır. Onun aleyhinde birbirinize arka verirseniz, hiç şübhesiz Allah bizzat onun yardımcısıdır, Cebrail de, mü 'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de ona yardımcıdır..." (et Tahrîm: ı-5) âyetleri indi. Bu "Eğer ikiniz tev-be ederseniz" kavimdeki hitâh, ÂişeileHafsa'yadır. Buradaki "Hani Peygamber zevcelerinden gizli bir söz söylemişti... " (Âyet: 3) fıkrası da, Peygamber'in: Hafsa'ya: "Fakat ben bal şerbeti içmiştim, artık onu bir daha içmem!" dediği ve bunun gizli kalmasını istediği sözüne işarettir.
Buhârî geçen senedle şöyle dedi: Ve bana İbrâhîm ibn Mûsâ, Hi-şâm ibn Yûsuf'tan: "Bir daha bal şerbeti içmem. İşte yemîn de ettim. Artık sakın bunu başka bir kimseye haber verme!" diye tenbîh buyurdu, diye söyledi [81].

26- Nezri İşlemeye Vefa Etmek Ve Yüce Allah'ın "Onlar adağını yerine getirirler... " (ed-Dehn 7) Kavli Babı [82]

67-..... Bize Saîd ibnu'I-Hâris tahdîs etti ki, kendisi îbn Umer(R)'den işitmiştir; o şöyle diyordu:
— Onlar nezretmekten nehyolunmadılar mı? Şübhesiz Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Muhakkak ki, nezr, hiçbirşeyi mukadderin önüne geçirmez, kaderden geriye de bırakmaz. Ancak nezr sebebiyle cimriden (fakirler lehine) mal çıkarılır".

68-.....Bize Abdullah ibnu Murre, Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) nezrden nehyetmiş ve: "Şu muhakkak ki, nezr hiçbirşeyi geri çevirmez. Lâkin nezr sebebiyle cimri kimseden mal çıkarılır" buyurmuştur.

69-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Nezr, Âdem oğluna, kendisine takdir edilmemiş birşey getirmez. Lâkin nezr onu kendisi için takdir edilmiş olan kadere sürükler. Ve bu nezr sebebiyle Allah cimriden mal çıkarır. Artık o kimse, nezrine sebeb olan iş üzerine, daha önceden vermez olduğu malı getirip verir" [83]

27- Yaptığı Nezri Yerine Getirmeyen Kimsenin Günâh Babı

70-.....Zehdem ibnu Mudarnb tahdîs edip şöyle dedi: Ben İmrân ibn Husayn(R)'dan işittim; o, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu:
— "Sizin en hayırlılarınız, benim içinde bulunduğum nesildir. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra, onlara yakın olanlardır".
İmrân: Peygamber (S) kendi asrından sonra hayırlı kam olarak iki karn mı, yoksa üç karn mı zikretti, bilmiyorum, demiştir.
Peygamber devamla:
— "Sonra bir kavim gelir ki, onlar nezrederler ve nezrlerini yerine getirmezler; hıyanet ederler ve kendilerine i'timâd edilmez;

bunlar şâhidlik yapmaları istenmediği hâlde şâhidlik ederler. Bunlar arasında (bol bol yemek içmek hayâtın gayesi olduğundan) şişmanlık ve semizlik meydana çıkacaktır" [84].

28- Tâat Yolunda Nezr Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı;

"Nafakadan her ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa, muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur*'* (el-Bakara: 270)

71-.....Bize Mâlik, Talha ibn Abdilmelik'ten; o da el-Kaasım'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim Allah 'a itaat etmeyi nezrederse, Allah 'a itaat etsin. Her kim de Allah 'a karşı ma'siyet işlemeyi nezrederse, sakın Allah'a âsî olmasın!" buyurmuştur [85].

29- Bâb: Bir Şahıs İslâm'a Girmeden Önce Bir İnsanla Konuşmamaya Nezr Veya Yemîn Etse De Sonra İslâm'a Girse (Üzerine Vefa Vâcib Olur Mu Yâhud Olmaz Mı)?

72-.....Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfı'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Umer (R):
— Yâ Rasûlallah! Ben Câhiliyet devrinde Mescidi Harâm'da bir gece i'tikâf etmeyi nezretmiştim (ne yapayım)? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Nezrini yerine getir!" buyurdu [86].

30- Üzerinde Bir Nezr Olduğu Hâlde Ölen Kimse Babı

İbn Umer, annesi Küba'da namaz kılmayı nezretmiş olan bir kadına: Annen adına bu namaz nezrini yerine getir! diye emretmiştir. İbn Abbâs da İbn Umer'in sözü gibi söylemiştir [87].

73-.....Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Sa'dibn
Ubâde el-Ensârî, anasının üzerinde bir nezr olduğunu, fakat bunu yerine getiremeden vefat ettiğini Peygamber(S)'e söyleyip fetva istedi. Peygamber de ona: Anası adına o nezri kaza edip yerine getirmesi fetvasını verdi.
ez-Zuhrî: Bu (yânî vârisin mevrûs üzerindeki nezri ödemek) tiînde meşru' bir kaanûn oldu, demiştir [88].

74-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Kızkardeşim hacc yapmayı nezretmişti, nezrini yerine getiremeden vefat etti, dedi.
Peygamber:
— "Şayet kırkardeşinin üzerinde bir borç olaydı sen o borcu öder miydin?" buyurdu.
O zât:
— Evet öderdim, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse Allah'a olan borcu da öde, Allah hakkı ödenmeye daha haklıdır" buyurdu [89].

31- Mâlik Olmayacağı Şey Hakkındaki Nezr İle Ma'siyet Hakkındaki Nezr(İn Hükmü) Babı

75-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "Her kim Allah'a itaat etmeyi nezrederse, o kişi Allah'a itaat etsin. Her kim de Allah'a karşı ma'siyet olacak bir iş nezrederse, o da Allah'a âsî olmasın (nezrinden keffâretle vazgeçsin)" buyurdu.

76-..... Bize Yahya ibn Saîd, Humeyd et-Tavıl'den; o da Sâbıt el-Bunânî'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) iki oğlu arasında (hacc yolunda) yürümekte olan bir ihtiyarı gördüğünde:"Allah, bu ihtiyarın kendi nefsini azâblandırmak suretiyle yaptığı ibadetten elbette müstağnidir" buyurmuştur (ve ihtiyarın binmesini emretmiştir).
el-Fezârî de Humeyd'den söyledi ki, o: Bana Sabit, Enes'ten tah-dıs etti, demiştir.

77- Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'den; o da Süleyman el-AhveF-den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki Peygamber (S) Ka'be'yi bir yular veya yulardan başka bir bağ ile tavaf etmekte olan bir adam gördü de o bağı kopardı.

78-.....İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Süleyman el-Ahvel haber verdi; ona da Tâvûs, İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) Ka'be'yi tavaf ederken bir insanın yanına uğradı ki, o insan burnundan bir yularla bağlanmış olan diğer bir insanı önünden çekerek tavaf ettiriyordu. Peygamber hemen o yuları kendi eliyle kopardı. Sonra yanındaki adama onu eliyle tutmak suretiyle yederek tavaf ettirmesini emretti [90].

79-.....îbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hutbe yaparken güneşte dikilmiş bir adam gördü de, onun ismini ve hâlini sordu. Sahâbîler:
— O Ebû İsrail'dir, ayakta dikilmeye, oturpamaya, güneşten gölgelenmemeye, konuşmamaya ve bu suretle oruç tutmaya nezret-miştir, dediler.
Bunun üzerine Peygamber o zâta:

— "Konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın!" diye emretti.
Abdulvahhâb şöyle dedi: Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den; o da Peygamber'den olmak üzere (mürselen) tahdîs etti [91].

32- Ta'yîn Edilmiş Birkaç Günler Oruç Tutmayı Nezredip De Orucu Kurbân Yâhud Ramazân Bayramı Günlerine Tesadüf Eden Kimse Babı? [92]

80-.....Bize Hâkim ibn Ebî Hurre el-Eslemî tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir: İbn Umer'e üzerine gelecek herbir günde muhakkak oruç tutacağını nezreden ve bu orucu da kurban veya ramazân bayramı gününe tesadüf eden kimsenin hükmü soruldu. Bunun üzerine İbn Umer şöyle dedi:
—' 'And olsun ki, Allah *m Rasûlü 'nde sizin için güzel bir örnek vardır,.." (ei-Ahzâb: 2i). Rasülullah (S) kurban bayramı gününde ve ramazân bayramı gününde oruç tutmazdı. Biz O'nun bu günlerde oruç tutmasını (doğru) görmeyiz [93].

81-.....Ziyâd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'in beraberinde idim. Bir adam ona:
— Ben yaşadığım müddetçe her salı yâhud her çarşamba günü oruç tutmaya nezrettim ve oruç günümde şu kurban bayramı gününe rastgeldim, deyip bunun hükmünü sordu.
İbn Umer:
— Allah Taâlâ nezri îfâ etmeyi emretti. Peygamber tarafından da kurban bayramı günü oruç tutmaktan nehyolunduk, dedi (hüküm vermedi).
Bu sefer o soran zât sorusunu tekrar etti. İbn Umer de hiçbirşey artırmayarak evvelki sözünün benzerini aynen söyledi [94].

33- Bâb: Yeminlere Ve Nezrlere Arazî, Koyun, Ekinler Ve Eşyalar Girer Mi? (Yânı Bunların Tasarrufu İle İlgili Yemîn Ve Nezr Yapılır Mı?)

îbn Umer de şöyle dedi:
Umer, Peygamber(S)'e: Ben hurmalı bir arazîye nail oldum ki, şimdiye kadar ondan daha kıymetli bir mala nail olmamıştım, dedi. Peygamber de ona:
"İstersen aslını habs (yânî vakf) edersin, gelirini de sadaka yaparsın" buyurdu.
Ebu Talha da Peygamber e:
Mallarımın bana en sevimli olanı, mescidin karşısında bulunan Beyruhâ bustânıdır, demiştir [95].

82-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûrullah(S)'ın beraberinde Hayber günü yola çıktık. Biz Hayber'de ne altın, ne gümüş ganimeti aldık. Biz oradan birçok mallar (yânî hayvan sürüleri), elbiseler ve eşyalar ganimet aldık. Dubayb oğulları'ndan bir adam kendine âid olan Rifâa ibn Zeyd adında bir köleyi Rasûlullah'a hediye etti. Bu hizmetçi oğluna Mıd'am da denilirdi. (Siyah bir köle idi.) Rasülullah bunu Medine yakınındaki Vâdi'l-Kurâ'ya doğru yollandırdı. Vâdi'l-Kurâ'da bulunduğu zaman bu Mıd'am'a, Rasûlullah(S)'ın eşyasını indirirken, kimin attığı bilinmeyen bir ok isabet etti ve öldürdü. Bunun üzerine insanlar:
— Cennet ona mübarek olsun! dediler.
Rasûlullah da:
— "Hayır! Nefsim elinde bulunan Allah 'a yemin ederim ki, Hay-ber gününde ganimetler bölüşülmeden almış olduğu bir örtü, şimdi onun üzerinde bir ateş olup yanmaktadır" buyurdu.
İnsanlar bunu işitince (korktular), bir adam bir tane yâhud iki tane ayakkabı tasmasını getirdi. Peygamber:
— "Ateşten bir ayakkabı tasması yâhud ateşten iki tane ayakkabı tasması!" buyurdu [96].

---

[1] Yemîn âyetinin biri de şudur: "Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder. Allah çok mağfiret edicidir, halimdir" (el-Bakara: 225).
Yemîn, lügatte sağ el, yümn, bereket ve kuvvet ma'nâlarına gelir. Şübhesiz ki sağ el, sol elden kuvvetlidir, istilânda yemîn, vücûdu lâzım olan birşeyi Allah adını anarak sağlamlaştırmaktır ki, Türkçe'de "And içmek" diye ifâde edilir.
Nezr de mübâh olan birşeyi ibâdet maksadıyle kendi nefsine vâcib kılmak demektir ki, bu Türkçe'de "Adak" diye ifâde edilir. Bunun hükmü de yemîn gibidir.
Yemîn üç türlüdür:
a. Gamûs Yemini: Kasden yalan yere edilen yemîndir. Gamûs, çok daldıran demektir. Bu yemîn, sahibini günâha yâhud cehenneme daldırdığı için ona bu isim verilmiştir. Buna "Yemîn-i Zûr", "Yemîn-i Fâcire", "Yemîn-i Sabr" ve "Yemîn-i Masbûre" gibi muhtelif isimler de verilir. Bâzı âlimlere göre bunun keffâreti yoktur. Bunun günâhından keffâretle dahî kurtulunmaz. Bunun için Allah'a tevbe ve istiğfar edilir...
b. Lağv Yemini: Lağv, i'tibâr derecesinden düşük olan kelâm demektir. Lağv yemîni bir ahd ve kasd bulunmayan yemindir. Bu da birşeye kanâatine göre yemîn etmek ve sonra hilâfına olduğu anlaşılmaktır ki, bunda yalan kasdı yoktur. Fakat İmâm Şafîî, lağv yemîni lisânda "Hayır vallahi, evet vallahi" gibi sırf te'kîd için söylenip, yemîn ma'nâsı hatıra gelmeyen yemîn lâfızlarına hamletmiş ve bunda keffâret lâzım gelmeyeceğine hükmetmiştir. Lâkin âyetteki muâ-hazeden murâd, uhrevî muâhaze olup dünyevî muâhaze olan keffâret demek olmadığı zahirdir...
c. Mun 'akide Yemîn: İleride bir işi yapmak veya yapmamak için edilen yemindir. Bu suretle ta'lîkî bir akd yapılır. "Fulân şeyi yaparsam şöyle olsun; şunu vallahi yapmayacağım" yâhud "Vallahi yapmayacağım" tarzında yapılan yeminler "Mun'akide", yânî düğümlenip bağlanan, sağlamlaştırman yeminlerdir {Hakk Dîni, I, 780-783). Mun'akide yemîni bozan kimseye keffâret yapması vâcib olur. Yemîn keffâreti, yukarıda zikredilen âyette açıklanmıştır.
[2] Abdurrahmân ibn Semure, Mekke'nin fethi günü müslümân olmuştur. Abdu's-Şems oğulları'ndan ve Mekke'nin şerîflerinden olduğu için İslâm camiasında emîrlik gibi şerefli vazîfelerde bulunmaya aday bir kimse idi. Peygamber ona kendiliğinden emirliğe tâlib olmamasını, fakat millet tarafından bu vazîfe verilirse kabul etmesini ve bu suretle Allah'ın yardımına nail olacağını vasiyet etmiştir. Nitekim Abdurrahmân, Irak fetihlerinde çalışmış, Sicistân ile Kabil bunun eliyle fethedilerek, buralarda teklîf olunan emirliklerde bulunmuştur. Hicretin ellinci yılında vefat etmiştir.
Hadîsteki emirlikten maksad, devlet nufûz ve kudretini temsil eden büyük idarî makaamlardır. Hadîste bu makaamlarm peşinde koşan hırslı kimselerin bu makaamlara geçirilmememesine işaret vardır. "Tâlibu't-tevliyeti lâ yuvellâ = Âmme velayet ve nüfuzunu almak talebinde bulunan bir kişiye âmme velayeti tevcih olunmaz" düstûru, İslâm İdare Hukukunun en mühim umdelerinden dir.
Hadîsteki ikinci düstûr da bir iş işlemeğe yâhud işlemeyip bırakmağa yemîn edip de aksini daha hayırlı gören kişinin, yemîni bozup keffâret vermesidir. İmâm Şafîî ile İmâm Mâlik hadîsin zahirine göre, yemîn keffâretinin yemîni bozmadan verilmesini hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ise: Yemîni bozmak bir cinayet olup keffâret, bu cinayeti kapatmak için teşrî' kılındığından, evvelâ yemîn bozulur, sonra keffâret verilir, demiştir.
[3] "Sizleri ben yüktemedim, sizleri develere Allah yükledi"özünün ma'nâsı, ben sizlere bu develeri ancak Allah'ın malından yâhud Allah'ın emriyle verdim demektir. Çünkü kendisi vahy ile vermekte idi.

Peygamber'in bu yemininden keffâret verdiğine dâir hadîste bir kayıt yoktur. Hadîsin başka bir rivayetinde "Tahalleltuhâ = Ben o yeminimi istisnâlı yapmıştım"ziyâdesi vardır. Yâhud Peygamber'in bu yemîni, Allah'ın dilemesine, yânî •iinşâa!lâhu"demiş olmakla ilâhî meşîette ta'lîk edilmiş olduğundan keffâret gerekmemiştir. Allah'ın meşîet ve irâdesine ta'lîk edilen yemîne "İstisnâlı yemîn" denir. Meselâ: "Allah dilerse vallahi şu işi işlerim" demek istisna ile yapılan bir yemindir.

[4] Peygamber "Biz müslümânlar dünyâda ümmetlerin sonuncularıyız" demekle "Biz müslümânlar beşeriyetin en çok tekâmül edip İlerlediği bir devrinde gelmiş ve yaşamakta bulunmuş olduğumuzdan her ümmetten daha medenî ve aile haklarına daha hürmetli olmamız îcâb eder" buyurmuş oluyor.

[5] Çünkü ehline zarar vermek, yeminden dönmekten daha büyük günâhtır. Hadîste ehl zikredilmesi ekseriyet üzere olmasındandır. Yoksa hüküm, İllet bulunduğu zaman ehli ve ehilden başkalarını şâmildir... (Kastallânî).

[6] Bunun bir rivayeti Zeyd ibn Hârise'nin menkabeleri bâbi'nda geçmişti. Orada da açıklandığı üzere, bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Saîd ibn Zeyd, Katâde, Seleme ibn Eşlem gibi Muhâcirler'in ve Ensâr'ın büyükleri de bulunuyordu. Bâzı kimseler ordu içinde bunca büyükler varken bir genç köle bunların başına nasıl kumandan yapılır demişlerdi. Rasûlullah bu Usâme ordusunu hazırlarken hasta idi. Hastalığı devam edince ordunun hareketi geri bırakıldı. Rasûlullah'ın vefatı üzerine O'nun bu arzusunu Ebû Bekr yerine getirdi.

Hadîsin başlığa delîlliğİ, Rasûlullah'm bu hitabesinde "Ve eymullâhi" yemîn ta'bîrini kullanmasıdır. Buta'bîr "LeamruMhi", "Veahdullâhi" gibi yemîn lafızlanndandır. Kelime mübtedâlıkla merfû' olup, haberi hazfedilmiştir.

[7] Sa'd'm bu hadîsi Umer ibnu'l-Hattâb'ın menkabeleri bâbi'nda; Ebû Katâde'-nin hadîsi Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti.

Buhârî burada yemîn harflerinin üç tane olduğuna işaret etmiş ve bunların "Vav, tâ, bâ" harfleri olduğunu bildirmiştir

[8] Bunun bir rivayeti yakında geçti.

[9] Bu Cabir ibn ve Ebü Hureyre hadîslerinin birer rivayeti de Beşte bir Kitabı'nda geçmiştir

[10] Bunun bir rivayeti Rikaak'ta geçmişti.

[11] Bunun az farklı bir rivayeti Umer'in Menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

[12] Buhârî bunu Sulh, Ahkâm, Vekâlet, Vahidin Haberi, İ'tisâm Kitâbları'nda getirmiştir. Altı Kitâb sâhibleri de rivayet etmişlerdir. Buradaki başlığa delîlliği "Nefsim etinde bulunana yemin ederim ki... " sözleridir.

[13] Bunun bir rivayeti Peygamber Gönderilmesi Bâbı'nda geçti ki, Peygamber bunda birinci grup kabilelerin islâmiyet'e hizmetleri sebebiyle ikincilerden hayırlı bulunduklarını "Nefsim elinde bulunana yemin ederim ki... " yeminiyle bildirmiştir.

[14] Buhârî bunun uzunca birer rivayetini Zekât ve Hibe'de de getirdi. Başlığa uygunluğu "Muhammed'in nefsi elinde bulunan(Allah)a yemîn ederim ki..." söz-lerindedir.

[15] Hadîsin metni bu bâbda ÂİŞe'den de geçmişti.

[16] Bu hadîsi Buhârî ile Müslim Zekât'ta da getirdiler. Buradaki başlığa uygunluğu "Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki..." şeklinde yemîn etmesidir.

[17] Bu hadîsin birer rivayeti Cihâd, "Cihâd için çocuk istemek bâbı"nda; Enbiyâ'-da "Biz Davud'a Süleyman'ı hibe ettik" <Sâd: 30) kavli'nde geçmişti. Oralarda da ifâde edildiği üzere, Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında Peygamber'inin şahsında bütün mü'minlere şu tavsiyeyi

bildirmiştir: Hiç-birşey hakkında Allah 'm meşkti ile kayıtlamadan: 'Ben bunu yarın muhakkak yaparım' deme. Ve unuttuğun vakit Rabb'ini an... " (el-Kehf: 23-24)

Çünkü insanın azim ve irâdesi bir şeyin meydana gelmesi için kâfî sebeb değildir, zira: "Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez..." (Lukmân: 34). Ancak Allah'ın dilemesi müstesna. O vakit yapabilirsin. Binâenaleyh istikbâle âid bir fiile azmederken, işi Allah'ın irâdesine bağlamalı, "İnşâallah " demeyi unutmamalı. Beşeriyet îcâbı unutmuş bulunursan, hatırladığın zaman "tnşâallah" diyerek Allah'ı zikret ki, bu suretle sözün hükmü değişmezse de kusura keffâ-ret olur... {Hakk Dîni, IV, 3242-3243).

Bu Ebû Hureyre hadîsinin başlığa uygunluğu "Ve eymullezî nefsu Muham-medin..." şeklindeki yemîn olmakla beraber, yeminde "İnşâallah " diyerek bir istisna yapmanın da meşrû'luğunu göstermektedir... Müslim Ter., V, 218-221, "Yeminde istisna bâbı"nda bunun birkaç rivayeti vardır

[18] Şu'be'nin rivayeti Menâkıb'da, îsrâîPin rivayeti Libâs'ta geçti.

[19] Hadîsin bâzı rivayetleri Bed'u'1-Halk ve Nafakalar'da geçti. RasûluIIah bununla yemîn edip sevgisinin daha da artacağını bildirmiştir. Çünkü îmân kalbde yerleşip kuvvetlendikçe, Rasûlullah'a ve sahâbîlerine olan sevgi artacaktır. Yâhud RasûluIIah yeminle "Ben de sana nisbetle bunun gibiyim" demek istemiştir (Kas-tallânî).

[20] Hadîsin bir rivayeti Rikaak'ta, "Haşr nasıf olacak bâbı"nda geçti.

[21] Çünkü Kur'ân'ın muhtevası kıssalar, hükümler ve Allah'ın sıfatları olarak üç büyük kısma ayrılır. Bu sûre, bunlardan sırf Allah'ın sıfatlarını içine almakta olduğu için, Peygamber bunu okuyanın, Kur'ân'ın üçte birini okuyanın sevabına denk sevâb alacağını bildirmiş oluyor.

Bunun bir rivayeti Kur'ân'ın Fazîletleri'nde geçmişti.

[22] Bu Enes hadîslerinden 22 rakamlısı, Namâz'da, 23 rakamlısı da Ensâr'ın Fad-lı'nda gemişti.

[23] Âlimler: Allah'tan gayrı ile yemîn etmekten nehyin hikmeti, kendisi ile yemîn edilen varlığın ta'zîmini gerektirdiğin dendir. Hâlbuki azametin hakikati Yüce Allah'a mahsûstur. Hiçbir varlık, yemîn ile de ta'zîm edilmez (en-Nevevî).

[24] Âyetin tamâmının meali şöyledir: "De ki: Allah 'ı bırakıp da tapmakta olduklarınızın neydiğini bana haber verin. Onların yerden hangi şeyi yarattıklarım bana gösterin. Yoksa onların göklerde bir ortağı mı var? Bundan evvel bir kitab yâhud bir ilim artığı varsa, da'vânızda doğrucular iseniz, bana getirin!"

Yânî putların kendilerini Allah'a yaklaştıracağı yolundaki da'vâlarının ve onlara tapmalarının hakk olduğuna dâir (Beydâvî, Medârik, Celâleyn).

[25] Başlık, babalarla yemîn hakkında olunca, buna uygun iki hadîs getirdi, sonra da yemîn babalarla olmadığı zaman, bunun gibi ancak Allah lafzıyle olur ma'-nâsını tenbîh için bunu zikretti (Aynî).

[26] Lât, Uzzâ ve Menât, islâm devrine kadar Hicaz'da ibâdet edilen üç meşhur put adıdır. Bu putlar Kur'ân'da da zikredilmiştir: "Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı? Üçüncü olarak da Menât-ı Uhrâ'yı... " (en-Necm: 19-20).

Kaadı Beydâvî, bu putlar hakkında özetle şu bilgiyi veriyor. Lât, Tâif'te Sakîf kabilesine yâhud Nahle'de Kureyş kabilesine âid taştan düzülmüş bir put idi. Bu kabileler halkı onu ziyarete gelirler ve tavaf ederlerdi. Dokuzuncu hicret yılında Tâif halkının islâm'a girmeleri üzerine Lât tahrîb edilmiştir. Uzzâ da Semure denilen sakız ağacı idi. Bu da Gatafân kabilesine âid olup bu ağaca ibâdet ederlerdi. Rasûlullah Hâlid ibn Velîd'i gönderip bu ağacı kestirdi. Menât da Huzeyl ve Huzâa yâhud Sakîf kabilelerine âid taştan düzülmüş put İdi. Bu kabileler de Menât'a ta'zîm edip adına kurban keserler ve yağmur dilerlerdi... (Necm Sûresi tefsiri).

Lât, Uzzâ, Menât onların taptıkları putlardan idi. Onun için Abdullât, Ab-duluzzâ, Abdu Menât diye isimler koyar "Bismi'llâti ve'1-Uzzâ" diye yeminler ederlerdi...

[27] Hadîste Lât ve Uzzâ gibi putlar adına and içilirse, bu and putlara ta'zîm ifâde edeceğinden -tevbe ve istiğfar ederek- "Lâ ilahe Me'llâh" denilmesi emrolun-muştur. Bu ve buna benzer sözlerle yemîn edilirse tevbe ve istiğfar edilerek "Lâ ilahe ille'llâh" demek ve böyle sakat sözlerden uzaklaşmak zarurîdir.

[28] Hadîsin bir rivayeti Kitâbu'l-Libâs'ta geçmişti.

[29] Buhârî İslâm Dîni'nden başkasıyla yemîn eden kimse ile ilgili hükmü, Peygam-ber'den rivayet ettiği hadîsle vermiş ve başkaca bir cevâba gerek görmemiştir

[30] Bunun da birer rivayeti Cenâzeler'de ve Edeb'de geçmişti.

[31] Kirmânî: Bunların herbirini yalnız olarak söylemek caiz olmakla beraber, "Mâ şâallâhu" kavli ile "Ve şi'tu" kavli arasını birleştirmez, demiştir. Başkası da: Vav iki ma'nâ arasını ortak yapar, hâlbuki bu. edebden değildir. Bu konuda Rasûluüah(S)'tan "Herhangibiriniz 'Mâ şâallâhu ve şâe fulânun{ = Allah diledi, fulân da diledi)' demesin. Lâkin 'Mâ şâallâhu summe mâ şâe fulanun(= Allah diledi, sonra fulân kimse diledi)' desin!" buyurduğunu Nesâî ve Ibn Mâ-ce rivayet etmişlerdir. Bu iki ta'bîr arasında vav yerine "Summe" girmesi caiz olur. (Vav, mutlak cem', "Summe" sonralık ifâde eder). Çünkü Allah'ın meşî-eti, mahlûkaattnın meşîetinden öncedir. Yüce Allah "Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz..." (el-însân: 30) buyurmuştur. İşte bu edebdendir.

Başlığın ikinci kısmındaki şekilde söylemek caizdir... (Aynî)

[32] Hadîsin tamâmı İsrâîl oğullan bölümünde geçti.

el-Mühelleb şöyle dedi: Buhârî bu hadîsteki "Ben evvelâ ancak Allah'ın yardımı ile, sonra da senin yardımın ile muradıma erişebilirim " kavli ile istidlal ederek ' 'Mâ şâallâhu summe şi 'tu" demenin caiz olduğunu bildirmek istemiştir (Kastallânî).

[33] Bu şekilde yemîn ettikleri en-Nahl: 38; en-Nûr: 53 ve Fâtır: 42. âyetlerinde de geçmektedir. Bunların kimini müşrikler, kimini de münafıklar yapmışlar ve bâzı şeyler istemişlerdir.

[34] Bu, Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda uzunca bir metinle gelecek olan hadîsten bir parçadır. Ebû Bekr, Rasûullah'a gördüğü bir ru'yâyı anlatan kimsenin ru'yâsını Rasûlullah'ın izni ile ta'bîr ettikten sonra; Yâ Rasûlallah, bu ta'bîrimde isabet mi ettim, hatâ mı ettim, bana haber ver! demişti. Rasûllah: "Bâzısında isabet, bâzısında hatâ ettin" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr yemîavererek hatâsını bildirmesini istemiş, Rasûlullah da buradaki fikrayı buyurmuştur.

[35] Bu, Buhârî'nin Cenazeler, Mezâlim, Tıbb, İsti'zân, Libâs, Nikâh, Eşribe'de getirdiği hadîsin bir parçasıdır.

[36] Başlığa uygunluğu "Kızı yemîn vererek muhakkak gelmesini istedi..." sözün-dedir. Bunun bir rivayeti Cenâzeler'de ve daha sonraki kitâblarda geçmişti.

[37] Bunun bir rivayeti de Cenâzeler'de geçmişti. "Tahılletu'l-kasemi", "Allah'ın yeminini halâl kılan cehennem ateşi" demektir. Bu yemîn, Allah'ın şu kavlinde mukadder olan yeminidir: "Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere ille oraya (cehenneme) uğrayacaktır. Bu, Rabb 'inin üzerine vâcib kıldığı, kaza ettiği birşeydir" (Meryem: 71). Bu uğrayış, geçerken yol uğrağı görüşten veya günâhı kadar orada kalmak şeklinde olur... Hadîsteki bu müjde, çocuklarının hayâtı ve sağlığı üzerinde titredikleri hâlde ecel gereği kaybettikleri çocuklarının üzüntüsüne sabredenler içindir.

[38] Bu, Nûn Sûresi tefsirinde geçmişti.

[39] Evet, Hanefîler ve Hanbelîler indinde bu "Billahi" demese de bir yemindir. Çünkü Allah "Münafıklar sana geldikleri zaman; 'Biz şehâdet ederiz ki, sen Allah '-in Rasûlü'sün' derler... " (el-Munâfikûn: 1). Bu onların bunu yeminde kullandıklarına delâlet etmiştir...

[40] Bunun birer rivayeti Şehâdetler'de ve Rikaak'ta geçti.

[41] Hadîsteki âyette "Allah'ın ahdine; Allah'a olan ahidlerine" sözü geçtiği için Buhârî bunu yemîn ma'nâsına almasıyle yetinip, hükmü açıkça bildirmemiştir. Yânî o, bu âyetle gelmiş olan bu "Ahdu'llâh" ta'bîrine dayanmıştır.

[42] Buhârî, İbn Abbâs'in hadîsini Tevhîd'de, Ebû Hureyre'nîn hadîsini Rikaak'ta "Hasrın sıfatları bâbı"nda; Ebû Saîd'in hadîsini yakında "Sırat, cehennem köprüsüdür bâbı"nda; Eyyûb Peygamber'in bu sözünü de Ebû Hureyre'den Gusl'-de senedli olarak getirmiştir.

Eyyûb'un bu sözünü anlatan hadîs şöyledir:

Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Eyyûb çıplak yıkandığı sırada üzerine altın çekirgeler üstü. Eyyûb avuç avuç alıp elbisesine atmaya başladı. Rabb'i: Eyyûb! Şu gördüğünden seni ganî kılmadım mı? diye nida edince: Evet (yâ Rabb)/ Sen'in izzetine yemîn ederim ki (beni ganî kılmıştın), lâkin Sen'in bereketinden müstağni kalacağım yok! cevâbını verdi".

[43] Bunun bir rivayeti Kaaf: 30 tefsirinde geçti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Cennet ve Sıfatı naîmihâ... Kitabı, "Cehennem cebbarların gireceği, cennet ise zaîflerin gireceği yerdir bâbı"nda getirmiştir: Müslim Ter., VIII, 370-382, "2848".

[44] "Le amrullâhi"ta'bîriy\e yemîn, Kur'ân'da da vardır: "Senin hayâtına yemîn ederim ki, onlar sarhoşlukları içinde muhakkak serseri bir hâldedirler" (el-Hicr: 72).

Bu kelimedeki ayn harfinin üstün okunması, kelimenin çok kullanılmasm-dandır. İbn Abbâs'm "Le-amruke", "Le ayşuke"dir şeklindeki tefsirini İbn Ebî Hatim senedli olarak rivayet etmiştir.

"Umr", "Hayât" ve "Ayş" bir ma'nâyadır.

[45] Bu uzun Ifk hadîsi, birçok yerde: Şehâdetler, Mağâzî, TefsîrMe... geçti. Tevhîd ve I'tisâm'da da gelecektir. Burada getirilen kısımdan maksad, Useyd ibn Hu-dayr'm: "Leamrullâhi{ = Allah'ın ebediyetine yemîn ederim ki), biz onu muhakkak öldürürüz!" ta'bîriyle yemîn etmesidir.

[46] Lağv kelimesi, çeşitli suretlerde tefsîr edilmiştir: Ebû Hanîfe: "Bir kişinin bir-şeyi doğru zannıyle yemîn ettikten sonra, onun hilafının meydana çıkmasıdır" demiştir. Şafiî: "Yemîn kasdetmeksizin bir sözü te'kîd için "Lâ vallahi, belâ vallahi demesidir", demiştir. Beydâvî: Dilin sürçmesiyle yanılarak edilen yemîn-dir, demiştir. Âyet bu ma'nâlann hepsini şâmildir.

Âişe vahye şâhid olduğu için, bundan muradın ne olduğunu daha iyi bilir olduğu ve bunun böyle ta'bîrler hakkında indiğini açıkça söylediği için, Şafiî, Âişe'nin bu hadîsine tutunmuştur.

[47] Buhârî, âdeti üzere hükmü belirtmeyip, âyetlerin zahiriyle cevâb alma yoluna gitmiştir.

Musa: Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme. Şu arkadaşlığımızda bana güçlük çıkarma, dedi. "

[48] Nefsî hâtıralar ve temayüller zihnî varlıktan ibaret olduğu için, bunların ma'siyet olmakta hiç te'sîrleri yoktur. Bunlar haricî bir varlık ile fiilen veya kavlen meydana çıkmadıkça, mes'ûliyet sabit olmaz...

[49] Başlığa uygunluğu, Buhârî'nin "Hısbân" ykm "Zannetmek" fiilini "Nisyân (= Unutmak)" fiiline kalması yönündendir. Çünkü bunların ikisi de kalbin ame-lindcndir (Aynî).

Bu hadîsin birer rivayeti İlim ve Hacc Kitâbları'nda geçti.

[50] Bunun da başlığa uygunluğu -içinde yemîn zikri bulunmakla beraber- unutanla yanılandan kalemin kaldırılmasını beyân olması yönündendir. Ve bu öne ve arkaya alınmış işlerde günâh ve sorumluluk olmamasıdır.

[51] Bu hadîsin Namaz Kitabı, "İmâma ve me'mûma kıraatin vucûbu bâbı"nda geçen rivayetinde o zât: Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben bunun başka türlüsünü bilmiyorum, bana doğrusunu öğret, demiştir. İşte başlığa uygunluk hadîsin bu fikrasıyledir. Buhârî hadîsi burada o ziyâdeden soyulmuş olarak getirdi. Bundan maksadı, zihinleri keskinleştirmektir. Allah ona rahmet eylesin! Ne kadar ince görüşlüdür! (Kastallânî).

"Böylece"den maksad, tekbîri, kıraati, rükû' vesucûdu ta'rîfe uygun olarak edâ et demektir. Bütün namazda bunu yapmaktan maksad da, bunları her rek'atte böylece tekrar etmektir.

[52] Hueyfe, Yemân Iakabıyle meşhur olan Hısl veya Huseyl ibn Câbir el-Absî'nin oğludur. Baba-oğul Bedir harbine müşriklere verdikleri bir ahid sebebiyle katılamamışlar. Uhud harbine katılmışlar. Fakat hadîste anlatıldığı üzere, bir yanlışlıkla Yemân orada öldürülmüştür. Hâl tercemesî, Tecrîd Ter., II, 382 "316" hadîsin haşiyesinde özetlenmiştir.

Hadîsin başlığa uygunluk ciheti, Huzeyfe'nin yemîn etmesi, bir de Peygam-ber'in, onu tanıyamadıkları için öldürenlere serzeniş etmemesi ve bîlmemezliği burada nisyân gibi saymış olmasıdır, denildi

[53] Hattâbî: Unutmak bir zarurettir. Zarurî fiiller, hüküm hususunda failine izafe edilmez ve faili bu gibi zarurî fiillerinden dolayı muâhaze edilmez, demiştir.

[54] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde unutarak birinci oturuşun terkedilmesi bulunmasıdır. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabı sonlarında yanılma sucûdu bâbı'-nda geçmişti.

[55] Başlığa uygunluğu "Unuttun mu?" sözündedir.

Bu hadîs, geçen hadîsin ardından bir istidrâd olarak zikredilmiştir de denildi. Bunun da bir rivayeti Namaz Kitâbı'nda, "Secdeden kıbleye yönelme bâ-bı"nda geçmişti. Peygamber'in "Doğruyu araştırsın" sözü doğruya en lâyık olanı tercîh etsin demektir..

[56] Başlığa uygunluğu, hiçbir şeyle kayıtlamak sızın, sırf unutmayı zikretmesinde-dir.

Bu hadîs İlim'de ve el-Kehf Süresi tefsîrinde uzun metinlerle geçmişti. Bu-hârî bu hadîsten kısaltma yaparak buradaki başlığa delîl olan kısmını getirdi.

[57] Buhârî bunların birer rivayetini Iydeyn'de ve Uhdıyeler'de de getirdi. İbn Ha-cer: Bu zebh vakti hususunda câhil ile unutan arasında hükümdeki müsâvîliğe işarettir, iyi düşün demiştir (Kastallânî).

[58] el-Lams, Lams vezninde, suya daldırmak ma'nâsma İkinci bâbdan masdardır.

el-Gamûs, Sabûr vezninde, daldıncı şeye denir. Bu münâsebetle bilerek, kasten ve haksız yere yapılan yemine vasıf oldu. Sahibini günâha, daha sonra cehennem ateşine daldırdığı için. Bir kavle göre, başkasının hukukunu kat' ve ibtâl için olan yalan yemine denilir. Şârih dedi ki: "Gamûs yemini yurtları bomboş bırakır" hadîsi bundandır... Buna "el-Masbûre Yemini" de denilir ki, ye-mîn terettüb eden adam, onun üzerine habsolunmuş olur ve o yemini edâ edinceye kadar mahbûs olur... (Kaamûs Ter.)

Bu Iugat bilgileri özetlenirse, geçmişe yâhud hâle âid bir iş için bile bile yalan yere yapılan yemîne "Yemîn-i Gamûs" denir ki, sahibini en ağır günâha daldıran yemîn demektir. Bu en büyük günâhlardandır. Bunun günâhı keffâretle de karşılanamaz. Evleri yıkan, aileleri harâb eden bir yemindir. Kul hakkiyle ilgili olursa, o hakkı verip halâllaşmak vâcib olur.

[59] Gamûs yemîmne "Yemîn-i Sabr", "Yemîn-i Masbûre", "Yemîn-i Fâcire" isimlerinin verildiği hadîslerde de gelmiştir: Müslim, îmân, 47. ve 61. bâblar, "110" ve "138" rakamlı hadîsler; Müslim Ter., I, 157-184-185.

[60] Buhârî bu âyetleri, yemînin ehemmiyetini, Allah'a karşı bir ahd olduğunu ve şahıslara büyük sorumluluk yüklediğini bildirmekte oldukları için başlığa koymuştur.

Urda: Gergi ve mania yâhud açıktan hedef gibi birşeye ma'rûz olup duran demektir... Yânî Allah'a çok yemîn etmeyiniz yâhud yeminleriniz bahanesiyle iyilik etmenize, fenalıktan korunmanıza, dargınları barıştırmanıza Allah'ı ortada bir engel, bir sed gibi tutmayın. Bu gibi güzel işleri yapmayacağınıza yemîn edip de Allah'ı bunlara mâni' tutmaya kalkışmayın. Evvelâ böyle yeminler etmeyin, ikinci olarak böyle hayrı terkle ilgili yeminlerinizde durmak, Allah rızâsına muvafîktır sanmayın... (Hakk Dîni, I, 781).

Yaptıkları yeminlerine sâdık kalmayıp, bozanlar şu âyette pek güzel bir benzetme ile kötülenmişlerdir:

"İpliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmet, diğer bir ümmetten (mal ve sayıca) daha çoktu diye, yeminlerinizi aranızda bir hîle vefesâd vesilesi edinir misiniz? Herhalde Allah sizi bununla imtihan eder. Hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyi ise, O, kıyamet gününde elbette size açıklayacaktır" (en-Nahh 92).

[61] Hadîsin bir rivayeti 11. bâb altında 36 rakamıyle geçmişti.

Bu hadîsin pekçok fâideleri Şurb, Husûmât Kitâbları'nda geçmişti. İnşâal-lah Ahkâm'da da gelecektir.

Burada yemîn, sabr vasfiyle açıkça vasfedilip "Yemîn-i sabr" şeklinde gelmiştir. Başlığa uygunluğu bu bakımdandır. Buhârî, hadîs yakında geçmişken, bu ta'bîrden dolayı burada tekrar getirmiştir

[62] Buhârî bu başlıkta, kişinin mâlik olmadığı birşey hakkında yemîn etmesi, ma'-siyet hakkında yemîn etmesi ve öfke hâlinde yemîn etmesinin hükmünü beyân edici bir ifâde getirdi. Sonra da üç hadîs zikretti. Bu üç hadîsten herbirinden sıra ile başlıktaki konuların hükmü anlaşılır: Birinci hadîs, mâlik olmadığı bir-şey hakkındaki yemîndir. Bu hadîsin bir rivayeti, bu isnâd ile Tebûk gazvesi bâbi'nın evvelinde geçmişti.

İkinci hadîs "Vallahi ben Mıstah'a ebederi'jbirşey İnfâk etmem" yeminini ihtiva etmektedir. Bu ma'siyette yemîni terketmek hükmüne uygundur. Çünkü Ebû Bekr, Âişe aleyhindeki sözünden dolayı Mıstah'a fayda vermemeye yemîn etmişti, böylece bir tâati terke yemîn edici olmuştu. Tâati terketmeğe yapılan yeminde devam etmek ise, nehyedilmiştir. Netîcede bu nehy, ma'siyet işlemeye yemînden evleviyet yoluyla nehy oluyor.

Buhârî bu parçayı iki senedle getirdiği uzun Ifk hadîsinden çıkarmıştır. Bu hadîs, Mağâzî, Ifk hadîsi bâbı'nda geçti.

Üçüncü hadîs de birinci hadîsin başka bir rivayeti olup, bu da öfke hâlinde yemînin hükmünü bildirmektedir ki o da öfkeli iken yemîn ettiği şeyden, başkasının daha hayırlı olması takdirinde yemîninden keffâretle vazgeçip, o hayırlı olanı yapmasıdır... (Aynî).

[63] Eğer arfî kelâmı kasdettiyse, bunları söylemekle yeminini bozmuş olmaz, eğer umûmu kasdetmişse, yemînini bozmuş olur. Hiçbirine niyet etmemişse cumhura göre hânis olmaz.

[64] Bunu en-Nesâî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Buhârî'nin bunu burada sev-ketmekten maksadı, bu gibi zikirlerin kelâm oiduğu ve bunlarla hânis olacağını beyândır (Kastallânî).

[65] Kelime lafzı, cüz'ün küll ma'nâsma kullanılması bâbındandır.

[66] Yüce Allah, bunu, birçok kelimeleri şâmil bulunmakla beraber "Kelime" diye isimlendirdi.

[67] Hadîs, Sahâbîlerin Fazîletleri'nin sonunda Ebû Tâlib kıssasında geçmişti.

[68] Bir günâh sebebiyle ateşe girdirilse bile sonunda cennete girmesi muhakkaktır, kaçınılmazdır. îbn Mes'ûd bu sözü şunun için söylemiştir: Çünkü şirk yok olunca, o sebeble ateşe girmek de yok olur. Bu hadîsin bir rivayeti Cenâzeler'de geçti. Bu iki hadîste "Kelime" sözü "Kelâm" ma'nâsında kullanılmıştır.

[69] Sonra yirmidokuzda ailesinin yanına girse, o zât İttifakla yemininden dönmüş olmaz.

[70] Bu hadîs Oruç ve îlâ'da da geçti.

[71] Burada zikredilen içecekler hakkında Eşribe Kitâbı'nda bilgiler verilmişti.

Hadîsteki "İnkâ'" lâfzı da kuru üzüm ve hurmayı ıslatarak hoşaf ve şıra yapmaktır. Gece ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi ve taham-mur ettirilmezdi. Bu cihetle şıra ve hoşaf makûlesi meşrubat, İmâm Ebû Hanî-fe'ye göre kükreyip, kükremesi şiddet kazanarak üzerindeki kaymağını tortusuna atmadıkça tahammur etmez.

[72] Bunun bir rivayeti Eşribe, "Nebîz kurma bâbı"nda geçti.

[73] Buhârî, başlıktaki bu iki sorunun cevâbı olan hükmü, hükümleri nasslardan çıkarıcı olan kimseye bırakarak zikretmedi.

[74] Kirmanı, bu hadîs başlığa nasıl delâlet etmiştir? dedi de sonra şöyle cevâb verdi: Hurma, azıklarının çoğu olup Rasûlullah'ın evinde mevcûd olduğu ve onlar hurmadan doymuş olunca bundan ekmekle hurma yemenin katıkla ekmek yemek olmadığı bilindi yâhud da hadîsi bu bâbda ednâ mulâbese, yânî en az ilgi bulunduğu için zikretmiştir ki, o da "Me'dûm (= Katıklanmış)" lafzıdır, başka şey zikretmemiştir... (Aynî, Kastallânî).

[75] Bu hadîs, Peygamberlik Alâmetleri'nden bir alâmettir. Bunda Ümmü Suleym için de büyük bir menkabe vardır. Buhârî bunu Namaz, Alâmâtu'n-Nübüvve, Et'ime Kitâblan'nda da getirdi. Müslim de birkaç rivayetini Eşribe'de getirmiştir. Müslim Ter., VI, 268-273 "2040".

Hadîsin başlığa uygunluğu "Edemethu = O yağı parçalanmış ekmeklere bulaştırıp karıştırarak katık yaptı" sözünden alınır. Buna göre ancak yağlı ve etli şeyler katık olmaktadır.

[76] Buhârî bu çok mühim olan niyet hadîsini el-Câmi'u's-Sahîh'imn yedi yerinde başka başka senedler ve küçük lafız farklarıyle getirdi. Kitabına da birinci hadîs olarak bununla başladığı görülmüş ve orada bâzı bilgiler verilmişti. Geçtiği yerler şöyledir:

a. 1-Beđu'I-Vahy, 1. hadîs;

b. 2-îmân, 41. bâb;
c. 49-Itk, 6. bâb;
d. 63-Menâkıbu'l-Ensâr, 45. bâb;
e. 67-Nikâh, 5. bâb;
f. 83-Eymân ve'n-Nuzûr, 23. bâb;
g. 90-Hıyel, 1. bâb. (el-Lu'lüü ve'l-Mercân mukaddimesi).

Buradaki lafızla olanı Müslim, Kitâbu'l-İmâre, 45. bâbda getirmiştir. Felhu'l'Bârt'de İbn Hacer şöyle dedi: Hadisin bu başlıkta zikredilmesi sebebi, yeminin ameller cümlesinden olduğu ve bununla lafızların zaman ve mekân bakımından niyete tahsis ve istidlal edilmesidir. Hernekadar lafızda bunu gerektiren birşey bulunmasa da. Meselâ bir ay veya bir sene Zeyd'in evine girmeyeceğine yemîn eden yâhud Zeyd'le konuşmayacağına yemîn eden ve başka yerde değil de evinde konuşmamayı irâde eden kimse, birinci şıkta bir ay sonra veya bir yıl sonra girse, ikinci şıkta ise başkasının evinde onunla konuşsa hânis olmaz (yânî yemînini bozmuş olmaz)... (Kastallânî).

[77] Buharı buraya kadar Yemînleri zikredip tamamlayınca, buradan i'tibâren Nezr bâblarma başladı.

Nezr, başta da kısaca bildirildiği üzere, ahd ve adak demektir, ki bir kimsenin üzerine vâcib olmayan hayırlı bir işi kendine vâcib kılarak yapayım diye taahhüd etmesidir. Aynı zamanda adanan şey ma'nâsına da isim otur. Kur'ân-i Kerîm'de Nezr hakkında âyetler vardır: "Nafakadan ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa, muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur" (el-Bakara: 270); "Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atîkh tavaf etsinler" (el-Hacc: 29); "Müzminler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır... " (d-Ahzâb: 23); "Onlar adağım yerine getirirler... " (ed-Dehr: 7).

[78] Hadîsin tamâmı Mağâzî, "Tebûk gazvesi bâbı"nda geçti. Buradaki kısmın başlığa uygunluğu hakkında şöyle denilir: Maldan sıyrılıp çıkmak isteği ve kararı, bunu yapmayı taahhüd ma'nâsmadır. Bu taahhüdde de nezr ma'nâsı vardır... (Aynî).

[79] "Şu yemek yâhud şu içecek bana haram olsun" demek suretiyle, veya "Ben şu yemeği yememeğe yâhud şu içeceği içmemeğe Allah için nezrettim" demek suretiyle. Buhârî âdeti üzere cevâbı zikretmedi. Cevâb, bu nezr yemîn olur ve bunu bozduğunda üzerine yemîn keffâreti vâcib olur (Aynî).

[80] Buhârî bu iki âyeti, başlıkta zikrettiği mübâh olan birşeyi haram kılmanın yemîn olduğuna ve bozulduğunda bundakeffâret olduğuna işaret etmek için getirmiştir. Nitekim Müslim de Ukbe ibn Âmir'den: Rasûlullah: "Nezrin keffâreti, yemîn keffâretidir" buyurdu, diye rivayet etmiştir: Müslim Ter., V, 200-201 "1645".

[81] Hadîs bu isnâd ve metinle Talâk'ta geçmişti.

[82] Nezr, tâatle ilgili olduğu zaman vefa etmenin vucûbu üzerinde icmâ sabit olmuştur. Çünkü Yüce Allah "Ey îmân edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getiriniz" (el-Mâİde: I) buyurmuştur.

[83] Bu hadîslerin bâzı rivayetleri Kader Kitâbı'nda geçmişti.

[84] Başlığa uygunluğu "...Onlar nezrederler ve nezrlerini yerine getirmezler... "sözünde olduğu açıktır. Bunun bâzı rivayetleri Cihâd, Fadâil, Rikaak'ta da geçmişti.

[85] Ma'nâ şudur: Kim Allah'a tâat yapmayı nezrederse, yaptığı nezrini yerine getirmesi üzerine vâcib olmuştur. Allah'a isyan etmeyi nezredene ise, nezrini yeri-negetirmesi haramdır. Çünkü nezrin şer'î anlamı mübâh olar şeyi kendisine vâcib kılmaktır. Bu ise ancak tâatlerde gerçekleşir. Ma'siyetlere gelince, onlarda mübâh birşey yoktur ki, nezri yerine getirmek vâcib olsun, Bu sebeble ma'si-yetlerde nezr tahakkuk etmez... (Kastallânî).

[86] Başlığa uygunluğu "Nezriniyerine getir" sözünden alınır. Çünkü bu söz, kâfirin nezrinin sahîh olduğuna, İslâm'a girdiğinde buna vefa etmek gerektiğine delâlet eder. Bu konuda bâzı farklı görüşler de vardır.

[87] İbn Umer ve İbn Abbâs'ın bu sözlerini Mâlik, Muvatta'da. rivayet etmiştir, tbn Umer'in bu emri, bastıktaki hükmü açıklamaktadır. Bu konuda fakîhier arasında bâzı görüş ayrılıkları vardır.

[88] Bu hadîs ve sonunda nakledilen Zuhrî'nin sözü de başlıktaki hükmü açıklamaktadır.

[89] Bunun bir rivayeti Hacc'da, "Niyabet bâbı"nda geçmişti.

[90] Peygamber bu hareket ve emriyle Allah Taâlâ'nın mükerrem ve en şerefli olarak yarattığı insanın hayvan gibi iple yedilmesini insanlık şerefine aykırı bir vahşilik eseri olduğuna işaret etmiş oluyor.

[91] Peygamber bu emirleriyle şunu öğretmiş oluyor: Bu nezrler içinde yerine getirilmesi lâzım olan, yalnız oruç ibâdetidir. Ötekiler nefsi azâblandıran şeyler olduğundan mu'teber değildirler.

[92] Buhârî ekseriya âdeti üzere hükmü bildirmeyip, soru hâlinde bırakmıştır. Bunu ya bâbdaki hadîslerin bildirmesiyle yetinerek yâhud da istinbât edici kimsenin bunu anlayacağına i'timâd ederek böyle yapmaktadır.. (Aynî)

[93] Son cümle gâib zamiri ile de rivayet edilmiştir. Buna göre: Peygamber bayram günlerinde oruç tutmayı caiz görmüyordu, demek olur.

[94] İbn Umer, "Aliah nezri yerine getirmekle emretti" sözü ile "Sonra kirlerini gider-sinler, adaklarını yerlerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'ı tavaf etsinler" (el-Hacc: 29) âyetini kasdetti. "Bizler bayram günlerinde oruç tutmaktan nehyolunduk"
sözüyle de Peygamber'in bu günlerde oruç tutmaktan nehyettiğini kasdetmiş-tir. İbn Umer kendisince bu deliller birbiriyle çatıştığından dolayı, kesin bir ce-vâb vermekten çekinerek duraklamıştır. Nezreden için en ihtiyatlı o-Ian ise, nezrini bu bayram günleri geçtikten sonra kaza etmesidir. Böylece Allah'ın emriyle Peygamber'in emrini cem'etmiş olur

[95] Umer ile Ebû Talha'nın bu hadisleri, uzunca birer metinle Vasiyetler Kitâbı'n-da geçmişti.

[96] Buhâri bunun bir rivayetini Mağâzî, "Hayber gazvesi bâbı"nda; Müslim de îmân, "Devlet malı çalmanın ağır bir suç olduğu bâbı"nda getirmiştir; Müslim Ter. I, 161, 162 "114 115".

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YEMİN BÖLÜMÜ
UMUMİ AÇIKLAMA
YEMİN KELİMESİ VE KENDİSİYLE YEMİN EDİLENLER
KENDİSİYLE YEMİN EDİLMESİ YASAK OLANLAR
YALAN YEMİN
YEMİNİN YERİ
YEMİNDE İSTİSNA
YEMİNİ BOZMAK
MÜTEFERRİK HADİSLER
* NİYYET
* LAĞV
* TEVRİYE
* İHLAS
* LİCÂC
KEFARET

YEMİN BÖLÜMÜ

(Sekiz fasıldır.)

BİRİNCİ FASIL

YEMİN KELİMESİ VE KENDİSİYLE YEMİN EDİLENLER

*

İKİNCİ FASIL

KENDİSİYLE YEMİN EDİLMESİ YASAK OLANLAR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

YALAN YEMİN

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

YEMİN ETME YERİ

*

BEŞİNCİ FASIL

YEMİNDE İSTİSNA

*

ALTINCI FASIL

YEMİNİ BOZMAK

*

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

*

NİYET

*

LAGV

*

TEVRİYE

*

İHLAS

*

LİCAC

*

SEKİZİNCİ FASIL

KEFFARET-İ YEMİN

UMUMİ AÇIKLAMA

Dilimizdeki andın karşılığı olan yemin kelimesi Arapça'da, lügat olarak el manasına gelir. El (yemin) kelimesinin and manasına kullanılması, yeminleşme sırasında ellerinden tutuşma âdetlerinden ileri gelmiştir. Bize de geçen bu âdete, bilhassa alışveriş akdi sonuçlandırılırken halen başvurulur. Arap dilcileri şu tahmini de ileri sürerler. "Sağ elin şe'ni, bir şeyi korumaktır, and'a yemin denmiştir. Zira üzerine yemin edilen şey korunmuştur; elle olan telebbüsü sebebiyle üzerine yemin edilen şeye de yemin denmiştir." Yemin kelimesinin cem'i eymen veya eyman'dır.
Kelime şer'an, Allah'ın isim veya sıfatını zikrederek bir şeyi te'kid etmek manasına gelir. Yani bir şey yapmak veya yapmamak hususunda beyan edilen azme veya iddiaya kuvvet vermek, muhatabı ikna etmek maksadıyla Allah Teala'ya kasem veya talak veya itlak gibi bir şeye talik suretiyle yapılan bir akittir. Mesela "vallahi filan işi yaptım" veya "yapmadım" cümlesi kasem suretiyle yapılan bir yemin olduğu gibi "falan işi yaparsam kölem azad olsun" veya "hanımım boş olsun" şeklinde yapılan bir yemin de talik suretiyle yapılan bir yemin olur. Dilimizde and diye de ifade ederiz. Ancak yemin ve kasem kelimeleri de en az and kelimesi kadar, hatta ondan daha çok kullanılmaktadır.
Hemen belirtelim ki nezir (adak) de bir nevi yemindir. Kitabımız nezir ve yemini ayrı ayrı ele aldı ise de, hadis kitaplarımızda, aralarındaki yakınlık sebebiyle, çoğu kere "Kitabu'l-Eyman ve'n-Nüzûr" adını taşıyan bölümlerle beraber mütalaa edilir.
Beşerî münasebetlerde akitlerin bir parçası, birkısım davâlarda iddianın sübut veya nefyi için delil olarak şahidin ifade ve yeminine başvurulduğu için, dinimiz yemin bahsine hususi bir ehemmiyet atfetmitşir. Ayet ve hadislerde yeminle ilgili beyanlara, açıklamalara yer verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayeti de orada zikrettik (5727. hadis), burada tekrar etmeyeceğiz.
Mevzuya giren şu kelimeleri bilmemizde fayda var: Berr yemini tutmaktır, Bârr yeminini tutana denir. Hânis yeminini tutmayan, bozan kimseye denir, hânis günahkârdır, yemin keffareti ve tevbe ile günahından kurtulmaya çalışır. [1]

BİRİNCİ FASIL

YEMİN KELİMESİ VE KENDİSİYLE YEMİN EDİLENLER

?5811 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]????? ??????? ?????? # ???????? ?????????: ??????? ???????? ?????? ? ???? ??? ???? ??????? ???????? ??????? ??????? ????????????[. ????? ??? ???? .

1. (5811)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemin teklif ettiği bir kimseye şöyle söyledi:
"Haydi! Kendinden başka ilah olmayan Allah'a kasem ederek o kimsenin yani iddia sahibinin sende hiçbir şeyi olmadığına yemin et!" [Ebu Davud, Akdiye 24, (3620).][2]

AÇIKLAMA:

İslam'da ihtilaflı davalarda, ispatlayıcı delil getirme işi, iddia sahibine (Müddei) düşer, davalı dediğimiz müddea aleyhe de yemin düşer. Sadedinde olduğumuz hadiste, Resulullah davalının nasıl yemin etmesi gerektiğini belirtmektedir. İslam yemin meselesini işlerken, muteber olan ve olmayan yeminlere de yer verir. Normal olarak yemin, Allah'ın ad ve sıfatlarıyla yapılır. Şeref, namus vs. üzerine yapılan yeminler, yemin değildir.[3]

?5812 ?2? ??? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ??? ????? ???????? ??????? ?????? #: ?? ??????????? ?????????[. ????? ?????? ? ?????? .

2. (5812)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı yeminlerin çoğu şöyleydi: "Kalpleri çeviren Zat'a yemin olsun, hayır!" [Buharî, Eyman 3, Kader 14, Tevhid 11; Muvatta, Nuzur 14; Ebu Davud, Eyman 16, (3263); Tirmizî, Nüzûr 12, (1540); Nesâî, Eyman 2, (7, 2, 3).] [4]

?5813 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????????? ?? ????????? ???: ?? ???????? ?????? ???? ????????? ????????[. ????? ??? ???? .
3. (5813)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yeminde mübalağa edince: "Hayır! Ebu'l-Kasım'ın nefsini elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun ki..." derdi." [Ebu Davud, Eyman 12, (3264); İbnu Mace, Kefarat 1, (2090).][5]

?5814 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]??????? ??????? ??????? ?????? # ???? ??????: ?? ????????????? ??????[. ????? ??? ???? .

4. (5814)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemin ettiği zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yemini: "Hayır! Allah'a istiğfar ederim ki..." şeklindeydi." [Ebu Davud, Eyman 12, (3265).][6]

?5815 ?5? ??? ????? ??? ???? ????? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]???? ?????????? ????????? ?????? #? ???????: ???????? ??????????? ????????? ??????????? ???????????: ??? ????? ?????? ????????? ???????????: ????????????. ????????? ??????? ?????? # ???? ???????? ??? ????????? ??? ?????????: ??????? ??????????? ????????? ?????????: ???????? ?????? ????? ??????[. ????? ??????? .

5. (5815)- Katîle Bintu Sayfî -ki Cüheyne'den bir kadındır- (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir Yahudi uğradı ve:
"Siz Müslümanlar Allah'a benzerler koşuyor ve şirke düşüyorsunuz ve diyorsunuz ki: "Allah istedi ben de istedim." Yine diyorsunuz ki: "Ka' be'ye yemin olsun!"
Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashab'a, yemin etmek istedikleri zaman "Ka'be'nin Rabbına kasem olsun!" demelerine ve: "Allah istedi sonra da ben istedim" demelerini emretti." [Nesaî, Eyman 9, (7, 6).][7]

AÇIKLAMA:

Yemin, şanı yüce olan şeyler üzerine yapılır. Bu sebeple öncelikle dinen mukaddes olan şeyler üzerine yemin tecviz edilmiştir. Allah'ın zat ve sıfatları gibi. Cahiliye devrinde birkısım putlar üzerine de yemin edilirdi. Resulullah bunları yasaklamıştır.
Yukarıda, Resulullah'ın umumiyetle yaptığı yemin şekilleri görülmektedir. Bu örnekler bize, Aleyhissalâtu vesselâm'ın farklı şekillerde yemin etmiş olduğunu göstermektedir.
5814 numaralı Ebu Hureyre hadisinde "Allah'a istiğfarım olsun, hayır!" şeklindeki ifade, yeminden ziyade, yemine benzeyen bir tabirin yemin makamında kullanılmasıdır. Manası: "İş, söylediğimin hilafına olursa Allah'a istiğfar ederim" demektir. Görüldüğü üzere bu yemin değildir, ancak sözü te'kid maksadıyla yemin makamında söylenmiş bir sözdür. Aliyyu'l-Kâri, ? ?????????????? ?????? ifadesindeki vavın atıf vavı olabileceğinden hareketle mahzuf bir matuf aleyh olması gerekir der ve şöyle bir manaya tevcihini uygun bulur: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mübalağalı şekilde yemin ederek (Hayır!) kelamını kullanınca "Ve estağfirullah (Allah'a istiğfar ederim)" derdi. Yani bu, "Benden vaki ve sadır olup Allah'ın bildiği şeylere karşı Allah'a istiğfar ederim" demektir. Zira, her ne kadar bunda muaheze yoksa da, ebrarın hasenatı mukarrebinin seyyiatıdır." [8]

İKİNCİ FASIL

KENDİSİYLE YEMİN EDİLMESİ YASAK OLANLAR

?5816 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? ?????? # ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????? ??????: ???? ?????? ??????????? ??? ????????? ??????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???????? ??? ??????????[. ????? ????? .

1. (5816)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, babasını zikrederek yemin ettiğini işitmişti:
"Allah Teala hazretleri, sizleri babanızı zikrederek yemin etmekten nehyetti. Öyleyse kim yemin edecekse Allah'a yemin etsin veya sussun" buyurdu." [Buhari, Eyman 4; Müslim, Eyman 1, (1646); Ebu Davud, Eyman 5, (3250); Tirmizî, Eyman 8, (1534); Nesâî, Eyman 5, (7, 4, 5).][9]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, yemin sırasında uyulması gereken en mühim edeblerden birini tesbit etmektedir: Yemin Allah'ın adıyla yapılmalıdır. Allah'a kasem olsun denmelidir. Babama kasem olsun şeklinde baba zikredilerek yemin yasaklanmış olmaktadır. Hadisin bir başka veçhi şöyledir: "Babalarınız, analarınız veya putlarla yemin etmeyin, sadece Allah'ın adıyla yemin edin."
Şarihler, hadisi açıklarken Kureyş'in, cahiliye devrinde, babalarını zikrederek yemin ettiklerini, bunun onlar arasında yaygın bir âdet olduğunu belirtirler. Rivayetler Hz. Ömer'in de "Babama kasem olsun, babama kasem olsun" diye yemin etmiş bulunduğunu tasrih ederler. İbnu Ebi Şeybe'nin kaydında Hz. Ömer kendisi anlatır: "Bir grupla konuşuyorduk. Bir ara "Hayır! Babama kasem olsun!..." demiştim. Arkamdan birisi: "Babanızın adına kasem etmeyin!" dedi. Geriye dönüp bakınca, o kimsenin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) olduğunu gördüm. Şöyle diyordu: "Biriniz Hz. İsa'nın adıyla kasemde bulunsa helak olur. Kaldı ki Hz. İsa babalarınızdan daha hayırlıdır."
Tirmizî'nin İbnu Ömer'den kaydettiği bir rivayette İbnu Ömer bir adamın: "Hayır! Ka'be'ye yemin olsun!" diye yemin ettiğini işitir ve: "Allah'tan başka bir şeyi zikrederek kasem etmeyin. Zira ben, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah'tan başkasını zikrederek yemin eden kimse küfretmiş veya şirk koşmuş olur" dediğini işittim" der.
Hemen belirtelim ki, buradaki "küfür ve şirk"le tehdid, zecrde mübalağa içindir. Mamafih Allah'tan başka şeyle yemin etmenin haram olduğuna hükmedenler bu hadisi esas almıştır.
2- Bu yasağın sebebini alimler şöyle açıklamıştır: "Allah'tan başka şeyle yemin yasağındaki sır şudur: Bir şeyle kasem, ona tazimi gerektirir. Hakikat-ı halde azamet (büyüklük) sadece Allah'a mahsustur." Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak tin (incir), zeytin, sema, Tur, duha (kuşluk vakti) gibi bazı mahlukata yemin etmektedir. Alimler bunu iki yoruma tabi tutarlar:
1) Onların ehemmiyetine, şerefine dikkat çekmek, o hususta düşünmeye, araştırmaya sevketmek.
2) Bu yeminlerde mahzuf bir kelime vardır, takdiri şöyledir: Tinin Rabbine kasem olsun, kuşluk vaktinin Rabbine kasem olsun!".. gibi.
3- Hadisin zahiri her ne kadar, yeminin sadece Allah'la yapılacağını ifade ediyor ise de, fukaha, yeminin Allah'la zatı ile, yüce sıfatlarıyla da olabileceğinde ittifak etmiştir. Bir kimse "yeminim olsun" derse, ashab-ı rey ve fakihler bunu yemin kabul eder, gereğini tutmazsa hânis olur, kefaret gerekir. "Şu işi yaparsam kâfir olayım, Hıristiyan olayım gibi sözlerin yemin sayılıp sayılmayacağı ihtilaflı ise de "yemin kastetmişse yemindir, hânis olursa yemin kefareti gerekir" denmiştir.
"Allah canımı alsın", "helak olayım" gibi kendisine beddua sayılan sözlerle yemin eden kimsenin bu sözü yemin olur mu olmaz mı ihtilaf edilmiştir. Hanefilere göre yemin değildir. Bazı alimler hânis olursa bir kefaret gerekir demiştir. Rivayetlerde gelen Resulullah'ın "Babası hakkı için kurtuldu" sözünün yemin kastı olmaksızın, lisan-ı nebeviden çıkan bir cümle olduğu kabul edilmiş, bununla ihticac edilemeyeceği belirtilmiştir.
4- Yasağın hükmüne gelince, bu meselede ulema ihtilaf etmiştir.
* Malikîler, tahrim mi kerahet mi hususunda iki görüş ileri sürmüş ise de meşhur olan "kerahet"dir.
* Hanbelîler de ihtilaf eder, ancak meşhur olan "tahrim"dir.
* Zahirîler de "haram" demiştir.
* Şafiîler de bu meselede ihtilaf etmiştir. İmam Şafii: "Allah'tan başka bir şeyle yeminin masiyet olacağından korkarım" diyerek tereddüd izhar etmiştir. Ancak Şafî'nin ashabının cumhuru buradaki kerahetin tenzihî olduğunda hemfikirdir. İmamu'l-Harameyn: "Şafii mezhebi bunun mekruh olduğuna kesin hükmeder" der. Bazıları şu tafsile yer verir: "Yemin eden kimse, yemin ettiği şeyin Allah hakkında inandığı şekilde tazime değdiği itikadıyla hareket etmişse, bu şekilde yapılan yemin haramdır, böylesi bir itikad küfür olur. Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri bu inançla yapılan yemini kasteder. Ama, böyle bir tazim inancına yer vermeden Allah dışında bir şeyle yapılan yemin küfre nisbet edilmez, ancak yemini de yemin değildir. Maverdî der ki: "Hiç kimseye, bir başkasına Allah'tan başka bir şeyle yemin teklif etmesi caiz olmaz, talakla, azadlıkla, nezirle teklif caiz olmadığı gibi. Eğer hakim bunlardan biriyle yemin teklif edecek olursa cehli sebebiyle derhal azli gerekir."
Nevevî der ki: "Allah'ın isim ve sıfatları dışında bir şeyle yemin etmek mekruhtur. Bu Resulullah ile olmuş, Ka'be, melekler, emanet, hayat, ruh vs. ile olmuş farketmez, hepsi de mekruhtur. Kerahetçe en şiddetlisi emanet ile yapılan yemindir."[10]

?5817 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???‘??????? ???????? ??????[. ????? ??? ???? .

2. (5817)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim emanetle yemin ederse bizden değildir!" [Ebu Davud, Eyman 6, (3253).][11]

AÇIKLAMA:

1- Emanet, Kur'an'da geçen bir kelime olup onunla farz olan oruç, hacc, namaz gibi ibadetler, vedia (emanet), nakit, eman gibi şeyler kastedilir. Öyle ise, Allah'ın isim ve sıfatlarıyla yemin etmek emredilince, Allah'ın emirlerinden biri olan emanetle yemin etmek o emre aykırı bir davranıştır. Allah'ın sıfatları ile emirlerini eşit kılmak gibi yanlış bir davranış olur. Nitekim, diğer mahlukatla yemin de yasaklanmıştır.
"Bizden değildir" ifadesini alimler "müttakilerden değildir", "bizim sünnetimiz üzere (üsve) gidenlerden değildir", "Müslüman büyükleri zümresinden değildir" diye yorumlamışlardır. Her şeye rağmen, İmam Şafii, "Allah'ın emaneti üzerime olsun şu işi yapacağım" cümlesini, yemin kasdıyla söyleyen bir kimsenin bu sözünü yemin kabul eder ve hânis olduğu takdirde kefareti vacib kılar. Yemin kastetmeden söylerse yemin olmaz. Malikîlerden Eşheb merhum: "Emanetle mahluk da kastedilir, Allah'ın zatının sıfatı da kastedilebilir, ikincisi kastedilince ağızdan çıkan söz yemin olur, birinci kastedilirse yemin olmaz" der. İmam Âzam'a göre de bir kimse: "Allah'ın emanetine yemin olsun!" derse bu sözü yemin sayılır. Şafii, kasıt olmazsa yemin saymaz.[12]

?5818 ?3? ??? ???????? ???? ?????? ???:]??????? ??????????? ???????? ?????????? ??? ???????? ?????????????? ??????????[. ????? ??????? ?? ????? .

3. (5818)- İbrahim Nehaî merhum anlatıyor: "Biz çocukken, (büyüklerimiz) bizi şehadet ve ahd ile yemin etmekten menederlerdi." [Buharî, Eyman 10.][13]

AÇIKLAMA:

1- İslam uleması "eşhedu billahi", "şehidtu billahi" şeklinde sarfedilen sözün yemin sayılıp sayılmayacağı hususunda ihtilaf etmiştir. Hanefîler ve Hanbelîler bunun yemin olacağını kabul ederler. Nehaî ve Sevrî de bu görüştedir. Şafiîler "yemin kasdıyla olursa" şartını koşarak "yemin olur" demiştir. Şafii'ye göre eşhedü (şehadet ederim) sözüyle yemini değil, Allah'ın emrini, vahdaniyetini kastetmiş olabilir. Bazı alimler sadece "eşhedü (şehadet ederim)" demenin yemin olmayacağını, "eşhedu billahi" derse yemin olacağını söylemiştir.
Hanbelîlerin racih görüşüne göre sadece eşhedu kelimesi de yemindir. Evzaî ve Rebia'nın kavli de budur.
2- Şehadet ve ahd ile yeminden maksad "eşhedu billahi" veya "aleyye ahdullahi (Allah'ın ahdi üzerime olsun)" diyerek yemin etmektir.
Buhârî'nin Kitabu'ş-Şehadat'da kaydettiği veçhinde İbrahim Nehaî: "(Büyüklerimiz), şehadat ve ahdimiz sebebiyle bizi döverlerdi" diyerek gereksiz yerlerde yemin etmeye dillerinin alışmamasına hususi gayret gösterdiklerini belirtir. Muhtelif hadislerde, ciddi bir gerek yokken yemin etmek, taleb edilmeden şehadette bulunmak yasaklanmıştır. [14]

?5819 ?4? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????: ????? ?????? ???? ?“?????? ????? ????? ???????? ?????? ????? ?????. ????? ????? ???????? ?????? ???????? ??? ?“????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

4. (5819)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim yemin eder ve "...İslam'dan berî olayım!" derse, eğer sözünde yalancı ise, dediği gibi olur, yalancı değil de gerçeği söylemişse İslam'a salim olarak dönemeyecektir." [Ebu

Davud, Eyman 9, (3258); Nesâî, Eyman 8, (7, 6).][15]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yeminde başvurulmaması gereken bir ibareye dikkat çekmektedir. Kişinin: "Şu işi yaparsam -veya yapmazsam- İslam'dan berî olayım" şeklindeki yemini münasib bir yemin değildir. "Eğer sözünde yalancı ise, yalan olduğunu bile bile böyle bir söz sarfederse söylediği gibi olur" buyuruyor Resulullah ki, bu, o kimse hakkında pek ciddi bir kayıptır. Alimler: "Şunu yaparsam kâfir olayım" veya buna benzer bir sözle yemin eden kimse o şeyi yapacak olursa bu kimse kâfir olmuş mudur? diye münakaşa etmiştir:
* İbnu Abbas, Ebu Hureyre (radıyallahu anhüm), Atâ, Katâde ve cumhur-u fukaha: "Böyle bir kimseye yemin kefareti yoktur, kâfir de olmaz" derler. Ancak bunu kalbine yerleştirirse o zaman kâfir olur.
* Evzaî, Sevrî, Hanefîler, Ahmed, İshak: "Bu yemindir, üzerine kefaret terettüp eder" demişlerdir.
Her halukârda bu durumdaki bir kimseye tevbe gerekir. Kefaret gerekmez diyenler, işlenen cinayetin, yeminde hânis olmaktan öte bir günah olduğunu kastederler. Buna da tevbe kefaret olur, tabii ki Allah affederse. Allah, böylesi vartalardan mü'minleri muhafaza buyursun. [16]

ÜÇÜNCÜ FASIL

YALAN YEMİN

?5820 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ??????? ?????????? ???????? ?????????????? ?????????? ?????????? ???? ????????[. ????? ??? ????.»??????? ?????????« ?? ????? ??????? ?? ??? ????? .

1. (5820)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim, (mahkeme gereği, yapması icabeden) bir yeminde yalan yere yemin ederse bu yemini sebbebiyle cehennemdeki yerini hazırlamış olur." [Ebu Davud, Eyman 1, (3242).][17]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada rastgele bir yeminden değil, mahkemede bir hakkı tesbit veya nefyedecek bir davadaki yeminden söz etmektedir. İşte bir hak davasında karara müessir olacak yalan bir yemin, büyük bir mesuliyet sebebidir. O yalan yemini sebebiyle kişi, cehennemdeki yerini hazırlamaktadır. Hadiste sebebiyle diye tercüme ettiğimiz ?????????? tabirinden "yüzünün üstüne" manası da çıkmaktadır. Bu durumda manayı: "Yalancı, yüzünün üstüne yıkılmış olarak kalacağı cehennemdeki yerini hazırlar" şeklinde anlayabiliriz.
Hadiste geçen yemin-i masbure "hapsedilen yemin" demektir. Halbuki hapsedilen yemin değil, şahıstır. Şu halde esas maksad hapsedilen kişinin yapacağı yeminde yalan söylemeyi zikretmektir. İslamî muhakeme usulünde ispatlayıcı delil getirme işi dava sahibine aittir. Davalı da yemin eder. Öyleyse hadis "hapse girdiği bir dava sebebiyle yalan yere yemin ederek hakkında yapılan iddiayı çürütürse" demek istiyor. Biz, metnin tercümesinde kelimelere değil, manaya uygun bir meal verdik.
Begavî, Şerhu's-Sünne'de: "Hadiste, kim bir başkasının elindeki aynı (malı) iddia eder veya o kimsede alacağı olduğunu dava eder, adam da bunu inkar ederse, söz, yemin ettiği takdirde davalıya ait olduğuna, beyyine (ispatlayıcı delil) getirmek de davacıya ait olduğuna delil vardır" der.[18]

?5821 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ????? ??????? ???????? ???????? ??????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ????? ????? ????????? ??????? ?????? # ?????????? ???? ??????? ?????? ????????: ???? ???????? ?????????? ???????? ?????? ????????????? ??????? ?????? ??? ????? ?Œ???[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (5821)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah: "Kim Müslüman bir kimsenin malı hakkında yalan yere yemin ederse, (Kıyamet günü) Allah'la karşılaştığında O'nu kendisine karşı gadablanmış bulur!" buyurdular. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu sözlerini tasdik eden ayetleri Allah Teala'nın kitabından okudular: "(Ahirzaman peygamberine iman hususunda) Allah'a verdikleri ahdi ve ettikleri yemini, az bir dünya malı karşılığında değiştirenlere gelince, onların ahirette hiçbir nasibi yoktur. Kıyamet gününde Allah onlara ne bir hitapta bulunur, ne rahmetiyle nazar eder ve ne de onları temize çıkarır. Onların hakkı pek acı bir azabtır" (Al-i İmran 77). [Buharî, Eyman 17; Müslim, İman 234, (138); Ebu Davud, Eyman 2, (3243); Tirmizî, Tefsir, Al-i İmran, (2999).][19]

?5822 ?3? ??? ???? ?? ????? ??????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????? ??????? ???????? ??????????? ?????? ??????? ???? ????????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????????. ???????: ?????? ??????? ???????? ??? ??????? ??????? ?????: ?????? ????? ???????? ???? ??????[. ????? ???? ????? ???????? .

3. (5822)- İyas İbnu Sa'lebe el-Hârisî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim Müslüman bir kimsenin hakkını, yemini ile ele geçirirse artık onun için cehennem vacib olmuştur. Allah Teala ona cenneti de mutlaka haram kılmıştır."
"Ey Allah'ın Resulü! Az bir şey olsa da mı?" diye sormuşlardı.
"Misvak ağacından bir çubuk bile olsa!" cevabını verdi." [Müslim, İman, 218, (137); Muvatta, Akdiye 11, (2, 727); Nesâî, Kada 29, (8, 246).][20]

AÇIKLAMA:

Yemin vasıtasıyla bir Müslüman kardeşinin malını ele geçiren kimsenin cehennemlik olması iki suretledir:
* Ya bu haramı helal addederek küfre düşmüş ve ebedî cehennem hayatını kazanmıştır.
* Ya da, bu haramı işlemenin günahı sebebiyle cezasını çekmek üzere muvakkaten cehenneme girmiştir. Böylece cennete ilk girenler arasında yer almaz.[21]

DÖRDÜNCÜ FASIL

YEMİNİN YERİ

?5823 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ? ???????? ????? ?????? ????????? ???? ???? ??????? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ??? ????????? ?????????? ???? ????????[. ????? ???? ???? ????? ???? ???? .

1. (5823)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Şu minberimin yanında kim günaha sebep olan bir yemin ederse, hatta bu, yeşil bir misvak çubuğu için dahi olsa, mutlaka cehennemdeki yerini hazırlamış olur." [Muvatta, Akdiye 10, (2, 727); Ebu Davud, Eyman 3, (3246); İbnu Mace, Ahkam 9, (2325).][22]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, minber-i şerifin hürmetini yüceltmektedir. Zira minberin yanındaki yemin ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır.
* Günaha sebep olan diye ifade ettiğimiz yemin-i âsimeyi şarihler yalan yemin diye açıklarlar. Aslında âsime vasfi yeminin değil, o yemini yapanın vasfı olması gerekir. Mecaz-ı mürsel nevinden yemine vasıf yapılmıştır.
* Yeşil misvak tabiriyle ehemmiyeti ve değeri son derece düşük olan şey kastedilmiştir. Çünkü o, parayla satılmayacak kadar bol bulunan bir nesnedir.
* Alimler: "Hadis, minber-i Nebi'nin yanında yalan yere yemin eden kimsenin günahının büyüklüğüne delildir" derler. Keza, bu hadisle istidlal eden bazı alimler: "Harem, Aleyhissalâtu vesselâm'ın minberi ve mescidi gibi muayyen yerlerde yemin eden kimseye karşı sert davranmak caizdir" demiştir. İbnu Hacer, cumhurun bu görüşte olduğunu

kaydeder. Hanefîler ise, böylelerine sert davranmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.
Sahabelerin bazısının, ihtilaflı durumlarda hasımlarından rükünmakam arasında ve Resulullah'ın minberi üzerinde yemin etmeye çağırdıkları, bazılarının da bu çeşit davete icabet etmediği, sahabelerden bazılarının da Kur'an üzerine yemin etmeye çağırdıkları rivayetlerde gelmiştir. [23]

BEŞİNCİ FASIL

YEMİNDE İSTİSNA

?5824 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ??????? ???????: ??? ????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????? ??????? ????? ????? ?????? ???? ?????? ??????[. ????? ?'???? .

1. (5824)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim yemin eder ve "inşaallah" derse istisna yapmış olur. Dilerse rücu eder, dilerse hânis olması mevzubahis olmadan terkeder." [Muvatta, Eyman 10, (2, 477); Ebu Davud, Eyman 11, (3261, 3262); Tirmizî, Eyman 7, (1531); Nesâî, Eyman 18, 39, (7, 12, 25); İbnu Mace, Kefarat 6, (2105- 2106).][24]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir şeyi yapıp veya yapmayacağı hususunda yemin eden bir kimsenin yeminine "inşaallah" ibaresini ilave ettiği takdirde, yerine istisna getirdiğini, dolayısıyla o işi yapmadığı taktirde hânis olmayacağını, kendisine yemin kefareti gerekmeyeceğini belirtmektedir.[25]

?5825 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ??????????? ??????? ????????: '???????? ??????????? ???? ????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ????????? ?? ??????? ??????? ??????? ???? ?????????: ???? ??? ????? ??????? ?????? ?????? ??? ????? ??????? ??????? ??????????? ???????? ?????? ???????? ????????? ??? ??????? ?????????? ????????? ??????? ??????? ???????? ??????? ?????? #: ??????? ?????? ??????? ???????? ???? ????? ??? ????? ?????? ??????????? ?? ??????? ?????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ????????.

2. (5825)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Süleyman aleyhisselam (bir gün):
"Bugün, kesinlikle doksan kadınıma uğrayacağım. Hepsi de Allah yolunca cihad edecek bir yiğit doğuracak!" dedi. Arkadaşı (veya melek) ona:
"İnşaallah de bari!" uyarısında bulundu. Ama Hz. Süleyman inşaallah demedi.
Söylediği gibi, o gün, bütün hanımlarına uğradı. Kadınlardan sadece biri hamile kaldı. O da yarım insan doğurdu."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözüne devamla:
"Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun! Eğer Süleyman aleyhisselam "inşaallah" demiş olsaydı hepsi de Allah yolunda atlı olarak cihad eden çocuklara sahip olacaktı" buyurdu." [Buharî, Enbiya 40, Eyman 3; Müslim, Eyman 23, (1654); Nesâî, Eyman 39, 40, (7, 25).]
AÇIKLAMA:
1- Hz. Süleyman'ın mezkur kıssasına temas eden rivayet muhtelif vecihlerden, bazı noksan ve ziyadelerle gelmiştir. Bunlardan bir kısmını Buhârî kaydetmiştir.
* Rivayetler, Hz. Süleyman'ın hanımlarının sayısını değişik gösterir: Altmış, yetmiş, doksan, doksan dokuz, yüz. İbnu Hacer bu farklılıkları şöyle yorumlar: "Altmış kadın hür hanımlarıdır, daha fazlası cariyedir veya bilakistir. Yetmiş, mübalağa içindir. Doksan ve yüz'e gelince bu, doksandan fazla, yüzden az olduklarını ifade eder. Doksan diyen küsuru atmış olur, yüz diyen yuvarlak hesapla üste tamamlamış olur..." Vehb İbnu Münebbih'ten gelen bir rivayete göre Hz. Süleyman'ın bin adet hanımı mevcuttu. Bunlardan üç yüz tanesi mehîre (yani mehri yüksek hür kadın), yedi yüzü de cariyedir. Bunu te'yid eden ve el-Müstedrek'te kaydedilen bir rivayete göre, Hz. Süleyman'ın camdan mamul bin beyti (evi) vardır. Beytler ahşap üzerine inşa edilmiştir, içlerinde üç yüz asaletli hanımı, yedi yüz de cariyesi ikamet etmektedir.
* Hz. Süleyman aleyhisselam, hayır temennisi sadedinde her hanımından Allah yolunda cihad edecek bir evlad sahibi olacağını söylüyor. Fakat, ümidi ve arzusu çok fazla olduğu için temenni üslubunu aşarak cezmen söylüyor. Onun bu davranışında hayır kasdı, rızayı İlahî arzusu esastır, dünyevî bir düşünce mevcut değildir. Seleften bazı büyüklerimiz: "Resulullah bu hadislerinde, Allah'a tevfizden yüz çevirip temenniye yapışmanın afetine karşı uyarmaktadır" demiştir. Hz. Süleyman'ı, Resulullah'ın ifadesiyle büyük zarara uğratan, inşaallah demeyi unutmasına sebep olan şeyin, bu hal yani temenni duygusunun galebesi olduğunu da belirtirler.
* Rivayetlerde Hz. Süleyman'a inşaallah demeyi hatırlatan arkadaşı mı, melek mi ihtilaflıdır. Bazı rivayette "arkadaşı veya melek" diye şekk ifade edilmiştir. Bazı rivayetlerde de, "arkadaşı yani melek" denmiştir. Bu durum arkadaştan muradın melek olduğuna dair gelen ibarenin Resulullah'ın bir açıklaması olmayıp, sonradan ravilerce yapılan tefsirî bir derc olduğunu gösterir. Öyleyse bazı alimlerce: "Bu, yanında kitaptan bir ilim olan Asıf İbnu Berhiya adındaki zattır" şeklinde yapılan tefsirlerin, sağlam bir karineye dayanmadığını söyleyenler daha haklı gözükmektedir.
Aslında arkadaşı ile melek tabirleri arasında ztlık yok, ancak arkadaşı daha umumi bir mana taşır. Esasen Hz. Süleyman'ın cinnî ve insî yardımcıları ve müşavirleri vardı.
* Hz. Süleyman'ın inşaallah dememesi, onun kalbinde olmadığı manasına gelmez. Bilakis, bir peygamber olarak inşaallah'ın ifade ettiği mana ve mefhumu kalbinde eksiksiz taşıyordu. Ancak, önce kalbindeki ile iktifa etti. Sonra da onu, -dendiğine göre kendisine arız olan bir sebepten dolayı- diliyle söylemeyi unuttu. Bunun cezası olarak da sakat bir çocuktan başka bir şey elde edemedi. Resulullah: "Eğer inşaallah deseydi hânis olmayacaktı" (yani sözü aynen vaki olacak, söylediği sayıda, Allah yolunda cihad edecek atlı yiğitleri olacaktı)" buyurmuştur. Bu mana rivayetlerde farklı ibarelerle ifade edilmiştir.
2- Ulema hadisten bir çok fevaid çıkarmıştır:
* Hayır işleri yapmak üzere esbabını hazırlamak fazilettir.
* Birçok mübah ve lezzetli şeyler, niyet ve kasıtla müstehab derecesine yükselir.
* İstikbale matuf olarak "şunu yapacağım" diyen kimsenin inşaallah demesi müstehabtır.
* Yemine inşaallah takmak, yeminin hükmünü kaldırır. Ulema: "İnşaallah kelimesi yemine muttasıl olursa hükmü kaldırır" demekte ittifak eder. Bununla istidlal edenler yeminle inşallah arasına girecek az miktardaki kelamın ittisali bozmayacağını söyler.
* Hadis, yeminin hükmünü kaldırmada, inşaallah lafzınının telaffuzunun şart olduğuna, niyyetin, içinden geçirmenin yetmeyeceğine delildir. Ulema bu meselede de ittifak etmiştir.
* Hadis, peygamberlerin ibadet ve ilimlerle meşguliyetlerinin çokluğuna rağmen, erkeklik ve cima yönüyle müstesna bir güç sahibi olma hususiyetini taşıdıklarını, Allah'ın onları bu meselede mümtaz kıldığını ifade eder. Nitekim bu durum, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında, inkârı kabil olmayan parlak mucizelerinden biri olarak karşımıza çıkar: Rabbine olan fazlaca ibadetlerine, ilim ve tebliğ faaliyetlerine, halka olan çeşitli meşguliyetlerine ve hatta bedenî zaafı gerektiren yiyip içmesindeki azlığa, darlığa rağmen çok cima ile mümtaz olmuştur. Bir gecede sayıları on biri bulan bütün hanımlarına tek gusülle uğradığı rivayetlerde gelmiştir. Bazı alimler bu rivayetlerden hareketle: "Allah'a karşı en ziyade takva sahibi olanların şehveti daha güçlü olur. Zira muttaki olmayan kimse, nazar ve benzeri yollarla tatmin bularak gücünü zayıflatır" demiştir.
* Zann-ı galibe dayanarak istikbalde olacak şeyden haber vermek caizdir. Çünkü Hz. Süleyman, zannına dayanarak vahye dayanmadan, cezmen ihbarda bulunmuştur. Bunu vahye dayasaydı mutlak olurdu.
* Peygamberler de sehiv yapabilirler, bu haklarında caizdir. Sehiv onların makamlarının yüceliğine halel vermez.
* Yemin sırasında Allah'ın ismini zikretmemek caizdir. Çünkü Hz. Süleyman "bugün kesinlikle doksan kadınıma uğrayacağım..." derken yemin etmiştir, fakat Allah'a kasem olsun diyerek Allah'ın ismini zikretmemiştir. Bunun yemin olduğuna delil Aleyhissalâtu vesselâm'ın, hadisin bazı veçhinde "...İnşaallah deseydi hânis olmayacaktı" sözüdür. Zira hânis, yemininde durmayana denir. Öyleyse Hz. Süleyman'ın sözünde Allah ismi mukadderdir. Öyleyse yemin için ismullahı şart görmeyenler için hadis delildir ve "yemin olsun!" "kasem olsun", "ahdim olsun!" gibi ifadeler yemindir. Daha önce de kaydettiğimiz üzere Hanefîler bu görüştedir. Malikîler: "Niyeti yeminse" şartıyla yemin kabul ederler. Bazı Şafîîler "mutlak olarak yemin değildir" derler.
* Söylemesi çirkin olan kelamı kinaye yoluyla ifade caizdir. Nitekim rivayette Hz. Süleyman cimayı kastederek: "Kadınlarıma uğrayacağım" demiştir. [26]

ALTINCI FASIL

YEMİNİ BOZMAK

?5826 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????? ???????

????????????? ???? ????????? ??????????? ?????? ???? ?????? ??????[. ????? ???? ????? ???????? .

1. (5826)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kim bir şey hususunda yemin eder, sonra da hilafını daha hayırlı görürse, derhal kefâret vererek yemininden vazgeçsin ve yemin ettiği husustan daha hayırlı olanı yapsın." [Müslim, Eymân 12, (1650); Muvatta, Eymân 11, (2, 478); Tirmizî, Eymân 6, (1530).][27]

?5827 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ???????? ??? ????? ?????? ? ??????? ???? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????? ??? ???????? ???? ???????? ????????? ?????? ???? ??????[. ????? ?????? ? ??????? .

2. (5827)- Hz. Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben, Allah'a yemin ederek söylüyorum: İnşaallah, herhangi bir şeye yemin edilince, yeminin aksini yapmayı daha hayırlı görecek olsam, yeminimi kefaretler, hayırlı gördüğüm şeyi yaparım." [Buharî, Eymân 14; Müslim, Eymân 10, (1649); Ebu Dâvud, Eymân 17, (3276); Nesâî, Eymân 15, (7, 9, 10), Sayd 33, (7, 206).][28]

?5828 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ?????? ??????? ????? ?? ??????? ????? ??????? ?????? ??????????? ???????: ? ??????? ??? ??????? ????????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ?????? ???? ?????? ??????????? ???? ????????[. ????? ??????? .

3. (5828)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, aziz ve celil olan Rabbimiz yemin kefaretini indirinceye kadar yaptığı yeminlerinde hiç hânis olmadı. Ayet inince dedi ki: "Artık, bir yemin edip, sonra aksini yapmanın daha hayırlı olduğunu görecek olsam, (yeminim yerini bulsun diye direnmem) derhal daha hayırlı gördüğüm hususu yapar, yeminim için de kefâret öderim." [Buharî, Eymân 1.][29]
AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen üç hadis, herhangi bir hususta "şunu yapacağım!" veya ".yapmayacağım!" diye yemin edildikten sonra, yemin edilen şeyin fayda değil zarar getireceğinin anlaşılması halinde yeminin gereğini yapmaktan vazgeçmeye teşvik etmektedir.
Fayda getirmeyecek şeyi "yemin ettim" diye yapmada ısrarın bir manası yoktur, yemin kefaretinde bulunarak zararlıdan vazgeçmek en selametli yoldur. Bu hususun, yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de ele alınıp, ders verilmiş olması meseleye bir başka ehemmiyet kazandırmaktadır. Daha önce de kaydettiğimiz ayet meâlini yeri gelmişken bir kere daha kaydetmek isteriz: "Allah yeminlerinizde kasıtsız olarak yanılmanızdan dolayı sizi mesul tutmaz, fakat ettiğiniz yeminleri bozmanızdan dolayı sizi mesul tutar. Bozulan bir yeminin kefareti ise, kendi âilenize yedirdiğinizin orta hallisinden on fakiri doyurmak veya on fakiri giydirmek, yahut bir köle veya cariyeyi hürriyetine kavuşturmaktır. Buna imkan bulamayan, üç gün oruç tutar. Edip de bozduğunuz yeminlerin kefareti budur. Her şeye yemin etmemek, ettiğiniz yemini unutmamak ve bozmamak, bozduğunuz yeminin de kefaretini vermek suretiyle yeminlerinizi muhafaza edin. Şükredesiniz diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor" (Maide 89).
Kur'ân-ı Kerîm, bu meseleyi te'yiden bir başka yerde tekrar ele alır: "Allah adına ettiğiniz yeminleri, iyilik yapmaya, günahtan sakınmaya ve insanların arasını düzeltmeye mâni kılmayın..." (Bakara 224).
Yukarıda, bilhassa 5828 numarada Hz. Ebu Bekir'le ilgili rivayet, yerine getirilmesi mahzurlu olan yeminlere uyulmayıp, kefaret ödeme ruhsatını veren bu vahiylerin İslâm cemiyetine nasıl bir rahatlama getirdiğini açıkca göstermektedir: Bu vahiy gelinceye kadar, zarar getirecek de olsa her yeminin gereğini yerine getiren Hz. Ebu Bekir, vahiyden sonra mahzurlu gördüğü işleri, yeminine rağmen yerine getirmiyor, kefaret ödeyip vicdanî huzursuzluktan kurtuluyor. Hz. Ebu Bekr, bu sözü, Hz. Aişe'nin ifk hadisesinde en çok rol sahibinin Mistah radıyallahu anh'ın olduğunun ortaya çıkmasıyla gelişen hadiseler üzerine söylemiştir. Şöyle ki: Hz. Aişe'ye iftira atanların başında Mistah'ın geldiğini öğrenen Hz. Ebu Bekr, Mistah'a yapmakta olduğu yardımı keseceğine yemin etmişti. Bunun üzerine şu mealdeki ayet nazil oldu: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar da, yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret etmiş olanlara bir daha bağışta bulunmamak hususunda yemin etmesinler, affetsinler ve müsamaha göstersinler. Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz? Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" (Nûr 22). Bu vahiy üzerine Hz. Ebu Bekr, Mistah'a olan yardımı tekrar başlatır.
Kaydedilen ikinci hadis de, bu mevzuda Aleyhissalâtu vesselâm'ın nasıl hareket ettiğini göstermektedir: O da mahzurlu olan şeyleri, yeminine rağmen yapmıyor, daha hayırlı gördüğü işi yapıyor ve yeminini bozduğu için kefarette bulunuyor. Birinci hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, ümmete yemin sebebiyle şerri işlememesini, hayır nede ise onu yapmasını, ancak, yeminini bozduğu için kefaret ödemeyi de ihmal etmemesini emretmektedir.
Bakara sûresinden kaydettiğimiz âyet, bu meselede ne kadar açık ve çarpıcı: Allah adına yapılan yeminler:
* Hayır yapmaya mani olmamalıdır.
* Günahtan sakınmaya mani olmamalıdır.
* İnsanların arasını düzeltmeye mani olmamalıdır.
Yemin, yeminde durmak, kişinin şahsiyetini güçlendiren, kendisine olan güveni artıran bir husustur. Yemininde duran insanlar, daha sıkı, daha güvenli dayanışmaya girebilirler, teşebbüs güçleri artar. İçtimâî yönü fazla olan yemin müessesesi, Kur'ân nazarında mühim bir hadisedir. Bu sebeple tekrar tekrar, değişik yönleriyle ele alınmıştır. Şu âyette, meselenin başka yönlerine temas edilmiştir:
"Allah sizi, yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mes'ul tutmaz, fakat kalbinizle kazandıklarınızdan, yalan yere ettiğiniz yeminle ve yeminlerinizi yerine getirmemekle kazandığınız günahtan mesul tutar. Allah gafûrdur, günahları çok bağışlar; halîmdir, hemen ceza vermeyip tevbe etmeniz için size fırsat tanır" (Bakara 225).
Yemini tutmanın ehemmiyetini tesbitte şu ayet de ehemmiyetli bir yer tutar:
"Hanımlarıyla cinsî temasta bulunmamak üzere yemin edenler için dört aylık bir bekleyiş vardır. Bu müddet içinde yeminlerini bozup, kefaretini verirlerse şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" (Bakara 226). [30]

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

*** NİYYET**

?5829 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????????? ???? ??????? ??????????????? ??? ????: ????????? ???? ??? ??????????? ???? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ???????? .

1. (5829)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yemin, yemin isteyenin niyetine göredir"
Bir diğer rivayette: "Senin yeminin arkadaşının seni kendisiyle tasdik ettiği şeye göredir" denmiştir. [Müslim, Eymân 21, (1653); Ebu Dâvud, Eymân 8, (3255); Tirmizî, Ahkâm 19, (1354).][31]

AÇIKLAMA:

* Nevevî hadisin manasını şöyle açıklar: "Bu hadiste, hâkimin yemin talebi üzerine yapılan yemin kastedilmektedir. Şöyle ki: Bir adam birinde hakkı olduğunu ileri sürerek dava açarsa, hâkim davalıya yemin ettirecektir. İşte davalı hâkimin zikrettiği şeyden başka bir şeye niyet ederek yemin etse bile, adamın yemini hâkimin söylediği maksada göre mün'akit olur, niyetini gizleyip tevriyede bulunması adama (Allah katında) fayda vermez. Ulemâ bu meselede ittifak eder, delil de sadedinde olduğumuz hadis ve icmadır.
Halbuki diğer hallerin tamamında yemin, yemin edenin niyetine bağlıdır. Bu umumî hükme istisna teşkil eden yemin, kendisiyle alâkalı bir davada hâkimin teklif ettiği yemindir, bu yeminde, yemin edenin değil, yemin isteyen hâkimin veya nâibin zikrettiği maksad esastır, yeter ki yemin isteyenin yemin isteme hakkı olsun."
* Haksızlık halinde yemin, yemin edenin niyetine göredir. Burada tevriye (asıl niyeti gizleme) caiz ve faydalıdır. Bunun örneği 5831 numarada, az sonra gelecek olan rivayette görülür: Süveyd İbnu Hanzala anlatıyor: "Resûlullah'a gitmek üzere yola çıktık. Yanımızda Vâil İbnu Hucr da vardı. Yolda onu, bir düşmanı yakaladı. Halkı yemine zorladılar. Ben Vâil'in kardeşim olduğuna yemin ettim, böylece Vâil'i saldılar. Resûlullah'a gelip, bizi yemine zorladıklarını, ben de: "Vâil kardeşimdir" diyerek yemin ettiğimi söyledim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Doğru söyledin, Müslüman Müslümanın kardeşidir" buyurdular." Burada Süveyd, haksız muamele karşısında tevriye yapıp arkadaşını kurtarmış ve Resulullah bunu te'yid etmiştir.
* Hadiste geçen "arkadaş"tan murad müddeî de denen davacıdır.[32]

*** LAĞV**

?5830 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ????:]?????????? ????? ?Œ????: ? ????????????? ?????? ??????????? ??? ???????????. ??? ?????? ?????????: ? ???????? ?????? ???????[. ????? ??????? ????? ???? ???? .

1. (5830)- Hz. Aişe anlatıyor: "Şu ayet kişinin kullandığı "Vallahi hayır!" "Billahi evet!" gibi sözler sebebiyle nazil olmuştur. (Meâlen): "Allah yeminlerinizde kasıtsız olarak yanılmanızdan dolayı sizi mes'ul tutmaz, fakat ettiğiniz yeminleri bozmanızdan dolayı sizi mesul tutar. Bozulan bir yeminin kefareti ise..." (Maide 89). [Buhârî, Eymân 14; Muvatta, Eymân 9, (2, 477); Ebu Davud, Eymân 28, (3254).][33]

AÇIKLAMA:

Lağv, lügatta itibar edilmeyen, değer verilmeyen söz manasına gelir. Yemin bahsinde lağv, Hz. Aişe'nin açıkladığı üzere, mükellefin dilinden kasıtsız olarak çıkan sözdür. "Bu, zann-ı galibe göre yapılan yemin" diye açıklayan da olmuştur. Binaenaleyh yanlışlıkla veya doğru zannıyla yalan yere yapılan yeminler yemin-i lağv olarak değerlendirilmiş ve buna bir hüküm terettüp etmeyeceği kabul edilmiştir. Bu nevi yemini yapanların Allah'ın affina mazhar olacağı umulur. Ayet-i kerîmenin de bunu ifade ettiği kabul edilmiştir. Dilimizi fuzulî yere yemine alıştırmamak en doğru yol ise de, yemin-i lağv sebebiyle kişinin hânis olmadığını, binnetice kefaret gerekmeyeceğini bilmemiz faydalıdır.[34]

*** TEVRİYE**

?5831 ?1? ?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????????? ??????? ??????? ?????? #? ????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ????????? ???????
????. ??????????? ????????? ??? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ????????? ????????? ????????? ??????? ?????? # ??????????? ???? ????????? ??????????? ??? ????????? ????????? ???? ?????? ????? ??????: ????????. ??????????? ???? ???????????[. ????? ??? ????.»???????????« ????? ?? ?????? ?? ????? ??? ?“?? .

1. (5831)- Süveyd İbnu Hanzala radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gitmek üzere yola çıkmıştık. Beraberimizde Vâil İbnu Hucr radıyallahu anh da vardı. Yolda onu, bir düşmanı yakaladı. Herkesi yemin etmeye zorladılar. Ben, "o, kardeşimdir" diye yemin ettim. Bunun üzerine onu serbest bıraktılar. Resûlullah'a gelince olup biteni anlattım. "(Önümüzü kesen) grup herkesi yemine zorladı, ben de onun kardeşim olduğuna yemin ettim" dedim.
"Doğru söylemişsin, Müslüman Müslümanın kardeşidir!" buyurdular." [Ebu Dâvud, Eymân 8, (3256); İbnu Mâce, Kefârât 14, (2119).][35]

AÇIKLAMA:

Tevriye, gizleme demektir. Yeminde asıl maksadı gizlemeye de tevriye denmiştir. Kişi muhatabını aldatarak hakiki maksadını gizleyecek bir muhtevada yemin edebilir. Bu çeşit bir yemin câiz midir, câizse hangi şartlarda caizdir? Ulemâ meseleyi rivayetlere dayanarak tahlil etmiştir. Önceden de belirttiğimiz gibi bunun caiz olduğu yer vardır. Nevevî der ki: "Elhasıl, yemin kâdı veya naibinin kendisini ilgilendiren bir davada talep ettiği yemin dışındaki bütün hallerde yemin edenin niyetine göre değerlendirilir". Nevevî devamla tevriye için der ki: "Tevriye ile kişi her ne kadar hânis olmaz ise de, yemin talep edenin hakkını iptal edecek ise böyle bir tevriyeyi yapmak caiz değildir. Bu hususta ulemâ icma etmiştir." Kadı İyâz şu hususta da icma vaki olduğunu kaydeder: "Yemin talep edilmediği ve yeminine bir hak taalluk etmediği halde yemin eden kimse için niyeti esastır, sözü de kabul edilir. Ancak, üzerinde bir başkasının hakkı varsa, talep üzerine veya kendiliğinden yaptığına bakılmaksızın yeminin zahiri ile hükmedilir, bu hususta ihtilaf yoktur.[36]

*** İHLAS**

?5832 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ?????? ????:]????????? ??????? ??? ??????? ?????? # ??????? ??????? ?????? # ??????????? ???????????? ??????
?????? ???? ???????? ????????????? ???????????? ???????? ???????? ?????? ? ???? ?? ????? ??????? #: ???? ???? ????????? ???????? ???? ?????? ???? ???????? ?????? ? ???? ??? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (5832)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "İki kişi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda murâfaa olundular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müddeiden (davacıdan) beyyine (delil, şahid) talep etti. Adamın beyyinesi yoktu. Bunun üzerine davalıdan yemin talep etti. O, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a kasem etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Hayır, sen (iddia edileni) yaptın. Velâkin Lâilahe İllallah sözündeki ihlas sebebiyle mağfiret olundun!" buyurdu" [Ebu Dâvud, Eymân 16, (3275).][37]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), davalının bile bile yalan yere yemin ettiğini vahiy yoluyla öğrenmiş olmalıdır. Normalde, vahiy beklemeksizin hükmü hep zahire göre veren Resûlullah, burada davalının yalan yere yemin ettiğini yüzüne haykırmıştır. Bu hal, zaman zaman hükümleri vahye müsteniden verdiğine delil olmaktadır.
Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm, burada mevzubahis olan davalının, yalan yemin etmekten hasıl olan günahının, yemin esnasında telaffuz ettiği kelime-i tevhidin bereketine mağrifet edildiğini söylüyor. Alimler, bu hadisi esas alarak büyük günahların "tevhid kelimesi"' ile affedilebileceğini söylemişlerdir. Nitekim Ahmed İbnu Hanbel'in, İbnu Ömer'den kaydettiği bir hadiste şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adama: "Sen şu şeyi yaptın mı?" diye sormuştu. Adam:
"Hayır! Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a kasem olsun yapmadım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cibril'in kendisine, "O, söylediğin şeyi yaptı. Ancak Allah, onu, "kendisinden başka ilah olmayan Allah" sözünden dolayı affetti" dediğini haber verdi." İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette, benzer bir hadisin sonunda şu ziyade yer alır: "... Cebrail gelerek, adamın yalancı olduğunu, bunun nezdinde diğerinin hakkı bulunduğunu haber verdi. Aleyhissalatu vesselâm da davalıya, "davacının hakkını" vermesini emreder, yalan yere yaptığı yeminin kefaretine, Allah'tan başka ilah olmadığını bilmesinin veya şehadetinin yettiğini belirtir."
Şunu hemen kaydedelim: Yalan yere yemin etmek büyük günahlardandır. Bu husus bir çok hadiste beyan edilmiştir. Yalan yere yeminin ıstılahî adı elyemînu'lgâmustur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemîn-i gâmusu: "Müslüman kişinin malına sahiplenmeye sebep olan yalan yemin" diye tarif etmiştir: ??????? ?????????? ????? ????? ??????? ???????? ???? ?????? ??????? [38]

*** LİCÂC**

?5833 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ?????? ?Œ??????? ?????????????? ???????: ‘?? ??????? ????????? ??????????? ??? ??????? ????? ???? ?????? ?????? ???????? ???? ??? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???????.????: »????? ??????? ??????????? ?? ?????????« ??? ???? ?? ??????? ????? ???? ??????? ???? ??? ???? ????. ???? ?? ?? ???? ???? ?? ????? ??? ???? ????? ??? ??? ??????? ??????? ??? ?? ?? ??? ???? ??? ??: ?? ???? ????? ?? ?? ???? ???? ?? ??? .

1. (5833)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) : "Biz öne geçecek sonuncularız!" buyurdular. Keza:
"Birinizin ailesine karşı yaptığı yemininde inadlaşması, Allah nazarında Rab Teâlâ'nın farz kıldığı kefareti ödemesinden daha ağır bir günahtır!" buyurdu." [Buharî, Eyman1; Müslim, Eymân 26, (1655).][39]

AÇIKLAMA:

Licâc, yaptığı yemini yerine getirmede ısrar etmektir. Halbuki yeminde ısrar caiz değildir. Yeminin bozulması daha hayırlı gözüküyorsa yemin bozulur, hayırlı olan aksi yapılır. Ancak yemin kefareti ödenir. Öyleyse bilhassa ailesine karşı yapılan yeminden, kefaret ödeyerek hemen dönmek gerekir. Bu hadis, böyle bir yeminden dönmenin Allah nazarında daha büyük bir kusur teşkil edeceğini, yemin sahibini daha günahkâr kılacağını ifade etmektedir. Bu davranışa giren kimse, azîz ve celîl olan Allah'ı, böylesi yeminlerimizden kefaret ödeyerek dönmemizi taleb eden emirlerini dinlememiş olmaktadır. [40]

SEKİZİNCİ FASIL

KEFARET

?5834 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??????? ??? ????????: ??????? ??????????. ??????????: ? ???? ??? ??????? ?????? ????? ?????????? ?????? ?????????? ??????????????. ????? ??? ????: ???? ???????[. ????? ??????.??? ???????: ?? ??????? ???? ?? ??? ?? ???? ????? ?? ?????? .

1. (5834)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden kim yemin eder ve yemininde: "Lat ve Uzza'ya kasem olsun!" derse hemen "Lailahe illallah!" desin. Kim de arkadaşına: "Gel seninle kumar oynayalım" derse hemen (birşeyler) tasadduk etsin!" [Buhâri, Eyman 5, Tefsir, Necm, Edeb 74, İsti'zan 52; Müslim, Eyman 5, (1647); Ebu Davud, Eyman 4, (3247); Tirmizî, Nüzur 17, (1545); Nesâî, Eyman 11, (7, 7).][41]

?5835 ?2? ??? ??? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???? ???:]?????? ???????? ?????? ?'???? ?????? ??????? ?????? ?????????????????? ????????? ????????? ??????????. ??????? ??? ?????????: ?????????? ??????? ?????? ???????? ????????? ?????????? #? ?????????? ???? ?????? ???????: ???? ? ????? ??? ?????? ???????? ? ??????? ????? ???? ????????? ?????? ????????? ?????? ???? ????? ?????? ???????? ????????? ???? ????????? ?????? ??????????? ???????? ???? ??????????? ??????????? ????? ? ??????[. ????? ??????? .

2. (5835)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir grup kimse, bazı şeyleri tezekkür ediyorduk. Ben o sırada cahiliyeden yakın zamanda çıkmıştım. "Lat ve Uzza'ya kasem olsun!" diyerek yemin ediverdim. Arkadaşlarım bana: "Söylediğin şey ne fena! Çirkin bir söz ettin!" dediler. Ben hemen Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip durumu anlattım: "Allah'tan başka ilah yoktur, o tektir, şeriksizdir. Arz ve semanın mülkü O'na aittir. Bütün hamdler de onadır, O her şeye kadirdir!" de! Sol tarafına üç kere üfle. Taşlanmış şeytandan Allah'a sığın, sonra bir daha (bu çeşit yemine) dönme!" buyurdular." [Nesâî, Eyman 12, (7, 7-8).][42]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadis, Müslümanların yemin adabından en mühimini belirtmektedir: Yeminler Allah'ın adına olmalıdır, başka çeşit yeminlerden kaçınmalı ve bilhassa cahiliye putlarının adıyla yemin yapılmamalıdır.
2- Lat ve Uzza, cahiliye Araplarının en büyük putlarından ikisinin ismidir. Kur'an-ı Kerim'de de zikirleri geçer. Bunlardan Lat, Taif'te Sakif kabilesine ait bir putun ismidir. Yeri hususunda bazı ihtilaflar gelmiştir. Bir kısım rivayetlere göre Mekke'dedir, bir kısmına göre de Nahl'dedir ve put Kureyş'e aittir.
Uzza ise, Gatafan kabilesinin tapındığı bir ağaçtır. Bazı rivayetlerde ise put olduğu belirtilir. Gerek Lat ve gerek Uzza'nın birer mabed ismi olduğu da gelen rivayetler arasındadır.
3- İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Ulema dedi ki: "Kim Lat ve Uzza'ya veya bir başka puta kasem ederse veya: "Şu işi yaparsam Yahudi olayım, Nasranî olayım veya İslam'dan dışarı çıkayım veya peygamberi reddetmiş olayım" derse bu yemin mün'akid olmaz, adamın Allah'a istiğfar etmesi gerekir, ona kefaret terettüp etmez. Lailahe illallah demesi müstehab olur." Hanefilere göre kefaret gerekir, ancak: "Ben ehli bid'a olayım", "Peygamberi terketmiş olayım" gibi sözler hariç, bunlarda kefaret gerekmez. Bu sözü sarfeden küfre düşer mi düşmez mi ihtilaflıdır.
Nevevî, bu çeşit sözlerle yemin etmenin haram olduğunu, edene tevbe gerekeceğini söyler. Nevevî'den önce Maverdî ve başkaları da aynı şeyi söylemişlerdir.
Hattâbî, Bagavî bir kısım alimler: "Bu hadiste İslam dışı şeylere kasemde bulunanlara bununla günahkâr da olsalar kefaret gerekmeyeceğine, ancak tevbe gerekeceğine delil vardır" derler. Onlara göre, tevbe de, Resulullah'ın tevhid kelimesini emretmesi sebebiyle gerekmektedir. Böylece, Aleyhissalâtu vesselâm, yemin edenin cezasının günahıyla ilgili olacağına, malıyla ilgili bir şey terettüp etmeyeceğine işaret etmiş olmaktadır. Tevhidi emretmiş olması da Lat ve Uzza'ya kasemin kâfirlere benzemeyi getirmesindendir. Böylece, tevhidle telafi edilmesini emretmiş olmaktadır.
Tibî der ki: "Lat ve Uzza ile yeminden sonra kumarın zikredilmiş olmasındaki hikmet şudur: "Bu yemini yapan, yeminde kâfirlere muvafakat etmiş olmaktadır, bu sebeple tevhid emredilmiştir, kumara çağıran da, oyunda onlara muvafakat etmiş olmaktadır, bunun kefareti için de sadaka verilmesi emredilmiş olmaktadır."
Hadis, eğlenceye çağıran kimseye, sadaka vermenin kefaret olduğunu ifade eder, oynayan kimsenin kefaretinin te'kidli olacağı açıktır. [43]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/285.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/286.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/286.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/286.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/287.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/287.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/287.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/287-288.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/289.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/289-291.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/291.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/291-292.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/292.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/292.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/293.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/293.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/294.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/294-295.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/295.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/295-296.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/296.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/297.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/297.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/298.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/298.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/299-301.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/302.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/302.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/303.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/303-304.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/304.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/305-306.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/306.

[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/306.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/307.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/307.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/308.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/308-309.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/309.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/309.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/310.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/310-311.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/311-312.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

10. YİTİK MAL BÖLÜMÜ
1. Muhammed B. Kesîr'in Rivayeti
2. Müsedded'in Rivayeti
3. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti
4. Kuteybe B. Saîd'in Rivayeti
5. İbnu's-Serh'in Rivayeti
6. Muhammed B. Râfi'in Rivayeti
7. Ahmed B. Hafs'ın Rivayeti
8. Musa B. İsmail'in Rivayeti
9. Müsedded'in Rivayeti
10. Kuteybe B. Said'in Rivayeti
11. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti
12. Müsedded'in Rivayeti
13. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti
14. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti
15. Heysem B. Hâlid El-Cüheni'nin Rivayeti
17. Süleyman B. Abdirrahman Ed-Dimeşki'nin Rivayeti
18. Mahled B. Halidin Rivayeti
19. Yezid B. Halid B. Mevhib'in Rivayeti
20. Amr B. Avn'ın Rivayeti

10. YİTİK MAL BÖLÜMÜ

Lukata: (Lâm'ın ötresi, kâfin üstünü veya sükûnuyla) yerden alınıp kaldırılan mala verilen isimdir.[1]
Bu kelime şer'iat dilinde, kendi gücüyle kendini koruyamayan ve muhafaza altında bulunamayan, başkasının hakkı olarak bulunan ve sahibi belli olmayan yitik maldır. Bu malı almada emânet, velayet ve iktisab manaları vardır. Çünkü bu malı emânet olarak almıştır. Şeriat veliyi çocuğunun malını korumaya görevlendirdiği gibi, bu malı bulup alan kimseyi de onu korumakla görevlendirmiştir. Ayrıca belli bir süre onu ilan ettikten sonra bu, malı alan kimseye ona sahip olma hakkını da vermiştir.[2] Söz konusu kelime şeriat lisanında para ve eşya gibi şeyler hakkında kullanılır. Sokakta bulunan çocuğa, lakît, hayvana ise dâlle denir.
Bir malın Iûkata sayılması için mutlaka sahibinin bilinmemesi ve mubah olması lâzım değildir. Bilinen bir kimsenin kaybettiği bir mal da lukata sayılır. Ancak bunun için tarif ve ilâna lüzum yoktur. Bu bir emanettir. Bunu mümkünse hemen sahibine vermek lâzım gelir. Kırlarda tarlalarda bahçelerde bırakılmış sâhibleri tarafından aranılmayan meyvelere, çekirdeklere şeriat ve lügat cihetinden lukata denirse de bunlar mubah olduğu için ilân edilmeleri ve sahiplerine verilmeleri vâcib değildir.[3]
Lukata Kitab ve Sünnet ile sabittir. Kitaptan delili, "iyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda yardımlasın"[4] âyetidir. Sünnetten delili ise, "kul din kardeşinin yardımında oldukça Allah da kulun yardımın-dadır."[5] mealindeki hadistir.
Lukata'nın (bir süre) ilan edilmesi gereklidir.[6]

1. Muhammed B. Kesîr'in Rivayeti[7]

1701. ...Süveyd b. Gafele'den; demiştirki: Zeyd b. Sûhan ve Selmân İbn Rabia ile birlikte savaşa çıkmıştım. (Yolda) bir kamçı buldum. Bana, "onu (aldığın yere) at (çünkü başkasına aittir)" dediler. Ben de "Hayır (onu atmayacağım) fakat eğer sahibim bulursam (ona teslim edeceğim) yoksa ondan kendim yararlanacağım" dedim. Sonra hacc farizasını edâ edip Medine'ye uğradım. (Bulmuş olduğum yitik kamçının hükmünü) Übeyy b. Kab'a sordum. Şöyle cevap verdi:
Ben de (bir gün) içinde yüz dinar bulunan bir kese bulmuş Peygamber (s.a.)'e getirmiştim de (bana):
"Onu bir sene ilân et" demişti. Bunun üzerine ben onu bir sene ilân ettim. Sonra (sahibi çıkmadığı için yine) Peygamber (s.a.)'e vardım. (Bana tekrar) -"Onu bir sene ilân et" dedi. Ben onu bir sene daha ilan ettim. Sahibi çıkmayınca durumu haber vermek üzere (tekrar) Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardım. (Bana aynı şekilde); "Onu bir sene (daha) ilân et" buyurdu. Bunun üzerine onu bir sene daha ilân ettim, sonra (tekrar) yanma vardım ve; "Onu tanıyan bir kimse bulamadım" dedim. Bunun üzerine:
"Bu paranın sayısını, kesesini ve ağız bağını muhafaza et! Eğer sahibi gelirse (kendisine teslim edersin); gelmezse, ondan kendin yararlanırsın" buyurdu. (Râvi Seleme'b. Küheyl) dedi ki: (Süveyd İbn Gafele) "Onu (bir sene) ilân et." sözünü üç (defa) mı yoksa bir (defa) mı naklettiğini (iyice) bilemiyorum.[8]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre buluntu bir malı tarif etmek, "bulan kimsenin ya da görevlendirdiği bir kimsenin, sokaklarda, halkın toplantı yerlerinde, cemaat çıkarken mescid kapılarında veya benzeri yerlerde "kimin bir şeyi kaybolduysa

gelsin, benden sorsun, istesin" diye yüksek sesle bağırması" demektir. Bir başka ifâdeyle tarif, bulunan yitik malın halkın toplu olduğu yerlerde herkese ifşa ve ilân edilmesidir. Bu sebeple biz C$fo kelimesini "onu ilân et" diye tercüme ettik.
Hadisin râvilerinden Seleme b. Küheyl'in, "Süveyd İbn Gafele, "onu (bir sene) ilan et" sözünü üç defa mı, yoksa bir defa mı tekrar etti iyice bilemiyorum." demesi, hadis metinlerinin naklinde sahâbî ve tabîîlerin ne büyük ve şâyân-ı takdir bir himmet ve gayret içinde olduklarının en açık delillerinden biridir.
İmam Buhârînin senedine göre bu hadisi şu'be, Seleme'den, o Süveyd b. Gafele'den, Süveyd de Ubeyy b. Ka'b'den rivayet etmiştir. Bu rivayete göre, sözü geçen buluntu kese ile ilgili olayı Süveyd, Übeyy b. Ka'b'dan işitiyor ve Seleme'ye bildiriyor, Seleme de Şu'be'ye bu paranın, bulan kimse tarafından üç sene ilân edilmesinin emr olunduğunu, görüldüğü şekilde rivayet ediyor. Aradan on sene bir zaman geçiyor Seleme ile Şu'be Mekke'de birleşiyorlar. Bu karşılaşmalarında Seleme, Şu'be'ye, "vaktiyle sana hikâye ettiğim bu kıssanın zamanla ilgili kısmını Süveyd'den üç sene mi yoksa bir sene olarak mı, işittiğimi pek iyi bilemiyorum" diyerek tereddüdünü izhar etmeyi dinî bir vazife sayıyor.[9]
Rivayetin bu şekli İslâmî hükümlerin İslâm uleması tarafından ne ince bir sorumluluk idrâk ve şuuru içerisinde nakledildiğinin bariz bir Örneğidir.
Şu'be'nin Seleme ile Mekke'deki bu ikinci karşılaşması birinci karşılaşmalarından on sene sonra olmuştur. Nitekim Müslim'in bir rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir.[10]
Seleme'nin zamana ait bu şübhesi, bu konuyla ilgili fıkhı hüküm üzerinde müessir olmuş, yitik bir malı bulan kimsenin ancak bir sene ilan etmesi gerektiği esasını getirmiştir.
Nitekim Hidâye'de: "Eğer buluntu on dirhemden az olursa, onu birkaç gün ilan etmek kâfidir. Eğer on dirhem veya on dirhemden fazla olursa bir yıl ilan etmek gerekir. Ben derim ki, bu ayırım imam Ebû Hanife'-den gelen bir rivayettir ve birkaç gün deyimi de kişinin uygun gördüğü süre manasındadır. İmam Muhammed ise, az ile çok arasında ayırım yapmadan "bir yıl ilan etmek gerekir" demiştir ki İmam Malik ile İmam Şafiî de bu görüştedirler[11] denilmektedir. Delilleri ise, "Kim bir yitik malı bulup alırsa bir yıl ilan etsin"[12] mealindeki hadis-i şeriftir. Hanefî mezhebinde zâhirür rivâyeye göre bulunan mal, ister kıymetli olsun ister kıymetsiz olsun bir sene bekletilmesi gerekir.[13]
İmam Malik ile Küfe fakîhleri ve imam Şâfîi de bu görüştedirler. İbnu'l-Cevzî'ye göre bu bir sene, yitiğin bulunduğu günden itibaren değil ilan gününden itibaren başlar.
Hidâye sahibi bu konuda Hanefi mezhebine ait üçüncü bir görüş daha zikretmektedir.
"Buluntu malın ilânı ile ilgili olarak zikredilen sürelerin hiç biri de gerekli değildir. Yitik malı bulan kimse ilan için ne kadar bir zamanı gerekli görürse o kadar ilân eder ve ne zaman artık sahibinin gelmeyeceğine kesin kanaat getirirse, o zaman ilanı kesip onu sadaka olarak fakirlere verir."[14] Serahsî de Mebsût'unda bu görüşü tercih etmiştir.[15] Çünkü hadis-i şerifte: "Buluntu mal helâl değildir. Kim bir mal bulacak olursa, onu bir sene ilan etsin, sahibi çıkarsa, ona teslim etsin, aksi takdirde onu (sahibi adına) sadaka olarak versin" buyuruimuştur.[16]
Nitekim Hanefî ulemasından İbn Âbidîn de şöyle demiştir:
"Musannif İmam Serahsî'ye tâbi olarak tarif ve ilân için muayyen bir müddet tâyin etmemiş ve mal sahibinin artık aramayacağına kanaat gelinceye kadar tarif ve üan olunur demişti. Hidâye ve Muzmarat'ta bu kavil sahih görülmüştür. Cevhere de: "Fetva bu kavil üzeredir" diye zikr edilmiştir. Bu görüş, Zahir-i rivayete muhaliftir."[17]
Münzirî, "Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine bakarak fetva imamlarının hiçbirisi buluntu malın üç sene ilan keyfiyyetini kabul etmemiştir" diyor.
Bu müddet Hz. Ömer'den de rivayet edilmiş olmakla beraber aynı zamanda üç ay ilân edilmesi gerektiğine dâir de bir rivayet vardır. Sevrî de; "dirhem dört gün ilân edilir" demiştir.
Ulemadan bazıları bu hadisten bir sene geçtikten sonra malı bulan kimsenin ona sahip olacağı hükmünü çıkarmışlardır ki, şârih Aynî bunu çok garib karşılamıştır.[18]

Bazı Hükümler

1. Bulunan bir paranın sahibini bulmak için yapuması gereken ilan müddetinin uç yıl olup olmadığı şüpheli görüldüğünden bu süre umumiyetle fıkıh âlimleri tarafından bir sene olarak kabul edilmiştir. Buhârî Sarihi İbn Battal: "Fetva imamlarından hiç birisi hadisin zahirine bakarak buluntu malın üç sene ilan edileceğine dâir bir fetva vermemişlerdir," demiştir.
2. Buluntu malın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde, o kimsenin doğru söyleyip söylemediğini anlamaya yarayacak olan çıkının (bohça, kese, cüzdan) ağız bağının ve buluntu malın adedinin belirlenip korunması gerekir. Bulunan para kesesinin içindeki paralar alınarak kabının atılması her zaman için yürürlükte bulunan bir âdet olduğundan, hadisimizde para kesesinin ve ağız bağının korunması özellikle tavsiye edilmiştir.
3. Parayı bulan kimsenin, kendi malına karıştırmayarak kesesiyle ayrıca muhafaza etmesi gerekir. Çünkü günün birinde sahibiyim diye birisinin çıkıp gelmesi ve doğru zannedilerek verilmesi ihtimali bulunduğundan böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için bu, tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye, bulunan bir paranın sahibini tayin ederken doğacak zorlukları önlemek içindir. Bu nedenle İmam Ebu Hanife ile imam Şafiî "bu para benimdir" demek bir iddiadır. İddiada bulunan kimsenin iddiasını bir bey-yine ile ispatlaması ise, hadîs gereğidir,[19] diyerek beyyinesiz verilmesini caiz görmemişler ve beyyine gösterilmesi halinde teslim edilmesini vâcib görmüşlerdir. Hattâ buluntu malın üç vasfı takrir edilerek verildikten sonra birisi çıkar da kendisine ait olduğunu isbat ederse, Hanefîlerin ileri gelen imamlarına göre bu malın teslim edildiği kişiden alınıp beyyine sahibine verilmesi gerekir, malın verildiği kimse şayet malı telef ettiyse, malı bulunan kimse mal sahibinin isteğine göre malı ya aynen, ya da bedelen ödemeğe mecbur edilir. Bunun için Hanefî ulemasına göre para verilirken kefaletle verilmelidir. Parayı vasıflara dayanarak teslim eden kimse paranın teslim edildiği kimsenin hakiki sahibi olmadığının

anlaşılması üzerine geri isteme hakkı varsa da beyyine karşılığında verdiği parayı hiç bir surette geri isteme hakkı yoktur. Eşyanın ya da paranın, sahiplerini tesbit etmede işe yarayan üç vasfından, önem bakımından ilk sırayı alanlar çıkın ile ağız bağıdır. Paranın mikdarı ikinci derecede gelir.

4. Yitik bir para bulan kimsenin onu alırken, sahibini bulduğu zaman vermek üzere almış olması icab eder. Ona sahip olmak üzere alması ise, gasb hükmündedir. Binaenaleyh bu şekilde almış olduğu yitik bir parayı telef veya kaybettiği takdirde, herhangi bir kusuru olmasa bile ödemesi icab eder.

Yitik parayı bulan kimsenin, bu paraya karşı durumu bir emanetçilikten ibarettir. Bu sebeple sahibi bulununcaya kadar onu muhafaza ve usûlüne göre ilan etmekle mükelleftir. Şayet usûlüne göre ilan ettikten sonra harcamışsa yine de sahibine teslim etmesi gerekir, cumhurun görüşü budur. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "Eğer sahibi gelirse ona teslim edersin" cümlesidir.

Gâsıb durumuna düşmemesi için onu sahibine vermek üzere aldığına dâir âdil bir kimseyi şahit tutması gerekir. Nitekim 1709 numaralı hadisin şerhinde bu konu gelecektir.

5. Bulunan bir mal, usûlüne göre bir sene ilân edildikten sonra sahibi çıkmazsa o parayı kendisi için harcayabilir. Ancak bu parayı bulan kimsenin sözü geçen esaslar dâiresinde ondan yararlanabilmesi için fakir olması şartının aranıp aranmaması hususu fıkıh ulemâsı arasında ihtilaflıdır.

İmam Şafiî, "bulan kimse, o paraya sahip ve mâlik olarak istifâde eder" demiştir. Hanefî imamlarına göre ise, fakir olursa, o mala sahip olarak ondan yararlanabilir. Zengin olursa, esas sahibi adına onu sadaka olarak dağıtır. Ancak hükümetin izni ve hâkimin hükmü ile bu mala zengin de sahip olabilir. Bu konuda imam Şafiî'nin delili, "Eğer sahibi gelirse öna ver, gelmezse ondan yararlan"[20] mealindeki Ubeyy b. Ka'b hadisidir. İmam Şafiî hazretlerine göre Hz. Übeyy zengin bir sahabî olduğu halde Hz. Peygamber ona, bulduğu parayı bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde bu parayı kendi hesabına harcayabileceğini ifâde buyurmuştur.

Bu meselede birisi, bulan kimsenin özel veliliği (velâyet-i hâssa), diğeri de devletin umumî veliliği (Velâyet-i âmme) olmak üzere buluntu mal üzerinde iki velayet vardır. Hanefîler zenginin tasarrufunu devletin iznine tâbi kılarak yitik bir mal bulan kimsenin bir sene ilân sonunda sahibi çıkmaması halinde o mallardan yararlanmasının devletin iznine bağlı olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bulunan para aslında bulanın değildir.

İmam Şafiî'nin bu konudaki delili Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Bir gün bir dinar bulmuştum. Bu para ile Resûl-i Ekrem'e gelip arz ettiğimde, "bunu ilân et", buyurdu. Bir süre sonra gelip:

Ya Resûlullah! İlan ettim fakat bir bilene ve sahibine tesadüf edemedim, dedim. Resûl-i Ekrem:

"Artık ondan yararlanabilirsin," buyurdu. Bu, bir dinarı üç dirheme rehin verip buğday ve yağ aldım. Bu sırada paranın sahibi çıkageldi. Paranın evsafını tarif etti. Ben de peygamber (s.a.)'e gelip haber verdim. Resûlullah (s.a.):

"Bu adam paranın sahibidir. Artık bunu ona ver," buyurdu. Ben de verdim.[21]

Şafiî ulemasına göre Hz. Peygamber bu parayı Hz.Ali'ye bir sadaka olarak değil, mülk olarak helâl kılmıştır. Çünkü Ehl-i Beyte sadaka almak haram olduğundan, Hz. Peygamberin bu parayı Hz. Ali'ye sadaka olarak verdiği düşünülemez.

Her ne kadar adı geçen âlimler bu mevzuda bu hadise dayanmışlarsa da aslında bu hadisin senedinde bulunan Şüreyk, Atâ b. Yesâr'dan hadis rivayet etmemiştir. Dolayısıyla bu hadis munkati'dir ve delil olma niteliğinden mahrumdur. Adı geçen alimlerin bu mevzuda dayandıkları ikinci delilleri de şu haberdir:

"Süfyan b. Abdullah bir gün bir heybe bulmuştu. Bunu Hz. Ömer'e getirip hükmünü sordu. Hz. Ömer, bir sene ilân etmesini emretti. Ve sonra sana gelip evsafım tarif eden olursa, ona verirsen; olmazsa, bu heybe senindir, demişti. Aradan bir sene geçtiği halde sahip çıkmamıştı. Bu vaziyeti Hz. Ömer'e arz edince, Hz. Ömer:

Şimdi bu senindir. Çünkü Resûlullah (s.a.) bize bu suretle emretti, demiştir. Süfyân'ın, "benim buna ihtiyacım yoktur" demesi üzerine de Hz. Ömer, o heybeyi Beytü'1-mal hesabına almıştır." Fakat bu hadis de Şâfiîler için delil olamaz. Çünkü Hz. Ömer "-Bu heybe senindir" sözünü "artık bu senin malın olmuştur" anlamında söylememiştir.

Bu konuda Hanefîlerin delili de Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadistir: "Hz. Ali'ye bir gün birisi geldi, ben bir çıkın dirhem buldum. Evsafını tarif eden bir kimse zuhur etmedi, ne buyurulur? diye sordu. Hz. Ali:

Tasadduk et, ileride sahibi zuhur eder de senin tasaddukuna razı olursa, ecri ona aittir. Olmazsa, onu ödersin de, ecri senin olur, demiştir.[22]

Yine Hanefi ulemasına göre açıklamakta olduğumuz hadiste Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e hitaben, "Eğer sahibi gelmezse, o maldan kendin yararlanırsın" buyurduğundan bahsedilmesi, yitik malı bulan kimse onu usûlüne göre yeterince ilân ettikten sonra zengin de olsa onu kendi hesabına harcayıp ondan yararlanabileceğine delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber bu maldan yararlanabileceğini söylediği zaman Hz. Übeyy, fakir idi. Nitekim şu hadis-i şerif de Hanefîlerin bu görüşünü doğrulamaktadır:

"Siz sevdiğiniz mallardan infak etmedikçe asla cennete giremezsiniz" âyeti nâzîl olunca, Ebû Talha "galiba Rabbimiz bizden mallarımızdan bir kısmını istiyor. Öyleyse ey Allah'ın Resulü! Sen şâhid ol, ben Bârihâ denilen bahçemi Allah'a verdim", dedi bunu nüzerine Resûlullah (s.a.):

"Sen onu akrabana ver" buyurdular. Ebu Talha'da onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b'a verdi.[23]

Bu durum Hz. Peygamber'in, Hz. Übeyy'e bu yitik malı yeterince ilan ettikten sonra sahibi çıkmazsa, ondan kendin yararlanabilirsin dediği zaman onun fakîr olduğunu gösterir. Anlatılan olaylara bakılırsa Übeyy'in sonradan zenginleştiği anlaşılır.[24]

6. Yitik malı bulan kimse o malı ilan etme velayetine sahiptir. Eğer ücretsiz olarak bu malı ilân etme velayetini üzerine alacak birini bulabilir-se, bu velayet ona devredilir. Eğer bu velayet hakkını bir ücret karşılığında başka birine devrederse, bu ücreti kendi kesesinden öder. İmam Ah-med ile İmam Şafiî bu görüştedirler.

Ebu'l-Hattâb'a göre ise, eğer yitik malı bylan kimse, sırf onu sahibine ulaştırıncaya kadar saklamak niyyetiyle almışsa ve usûlü dâiresinde ve yeterince ilân ettikten sonra bile yine ona sahip olmak niyyeti yoksa, o malın sahibi çıkınca ücret karşılığında devrettiği bu ilân etme velayeti için ödediği ücreti mal sahibinden alabilir.[25]
7. Yitik malı bulan kimsenin imkânı olduğu halde onu bulduğu sene içinde ilân etmeyip bir sene geciktirmesi günahtır. Çünkü metinde geçen "...onu ilân et!.." emri vucub ifâde ettiğinden, bu emrin gereğini yerine getirmek farzdır. Ayrıca 1709 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Çünkü malını kaybeden bir kimse bir sene içerisinde malını bulamadığı takdirde artık ondan ümidini keser ve onu aramaktan vazgeçer.
İmam Ahmed'e göre yitik mal bir sene ilân edildikten sonra artık onu ilân etme sorumluluğu kalkar. Çünkü ilân etmenin hikmeti bir sene ilân etmekle gerçekleşmiştir. Eğer yitik mal bulunduğu ilk sene içinde ilan edilmekle beraber, ilân edilmesi gereken bazı günlerde ilânı ihmal edilmişse, ihmâle uğrayan bu ilân süresi ikinci yılda telâfi edilir. Bu sayede kusurlu da olsa ilan etme yükümlülüğünden kurtulmuş olunur. Çünkü "...ben size bir şey emrettim mi, ondan gücünüz yettiği kadarını yapınız. Bir şeyden sizi men'ettim mi onu derhâl bırakınız"[26] buyrulmuştur.
Buraya kadar, bulunup alınan bir yitik malın alındıktan sonraki hükümlerini kısaca anlatmaya çalıştık. Yerden alınmadan önceki hükmü konusunda ise, İmam Kasânî Bedâyi'ü's-sanâyî' isimli eserinde şu görüşlere yer vermektedir:
"Bulunan yitik bir malı bulunduğu yerden alıp kaldırmak bazı hallerde mendub, bazı hallerde mubah, bazı hallerde de haramdır.
a. Eğer alınmadığı takdirde kaybolup gitmesinden korkuluyorsa, o takdirde onu oradan alıp kurtarmak menduptur. Fakat böyle bir durumda yerinde bırakıldığı takdirde sahibinin gelip alması ihtimali varsa, onu sahibine vermek üzere almak, bırakmadan daha faziletlidir.
b. Eğer alınmadığı takdirde telef ya da kayb olması tehlikesi yoksa ve sahibinin gelip onu orada bulması ihtimali varsa, Hanefîlere göre, onu almak mubahtır. Eğer alınmadığı takdirde telef olmasından korkuîuyorsa almak vâcibtir.
c. Kişinin bulduğu bir malı kendisi için alması ise, haramdır."[27]

2. Müsedded'in Rivayeti

1702. ...Şu'be'den önceki hadisin mânâsı rivayet edilmiştir. (Şube'nin bu rivayetine göre hocası Seleme b. Küheyl önceki hadisi, Resûlullah uç defa, "onu bir yıl (boyunca) ilan et." buyurdu şeklinde rivayet etmiş, (sonra da) şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.), Ubey b. Ka'b'a bu üç defa tekrarlama işini bir sene içerisinde mi, yoksa uç sene içinde mi, yerine getirmesini emretmiş, iyice bilemiyorum."[28]

3. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1703. ...Mûsâ b. İsmail, Hammâd kanalıyla Seleme b. Küheyl'-den aynı sened ve manada bir Önceki 1701 no'lu hadisi rivayet etmiştir. (Râvi Seleme buluntu malın) ilânı hakkında (yaptığı bu rivayette) şöyle dedi:
(Süveyd b. Gaf ele bana buluntu bir malın) "İki yahutta üç yıl" (bekletilmesi gerektiğini) söyledi. (Ve Hz. peygamber Hz. Ubeyy b. Kab'a; "Bulduğun kesenin (içinde bulunan paraların) sayışım ve (kesenin) ağız bağım tesbit et" buyurdu" (Bu hadisin râvilerinden Hammâd kendi rivayetinde hadise şunları da) ilâve etti: "Eğer sahibi gelir de (buluntu kesenin içindeki paraların) miktarını ve (kesenin) ağız bağını bilecek olursa, keseyi ona ver".
Ebû Dâvûd dedi ki: bu "miktarını bilecek olursa" sözünü bu hadîste Hammâd'dan başka rivayet eden olmadı.[29]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini de ayrıca zikretmekle Şu'be'nin, Seleme b. Küheyl'den rivayet ettiği 1701 numaralı hadisle Hammâd İbn Seleme'nin rivayeti arasındaki farka işaret etmek istemiştir.
Bilindiği gibi Şu'be, sözü geçen hadiste Hz. Peygamber'in, Übeyy b. Ka'b'a buluntu bir parayı üç sene içerisinde üç defa ilan etmesini emrettiğini rivayet etmiştir.
Hammâd b. Seleme'nin rivayetine göre ise, Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e buluntu parayı iki yahut da üç yıl ilân etmesini emretmiştir. Ayrıca Ham-mad'ın rivayetinde Hz. Peygamber'in Hz. Übeyy'e "Eğer kesenin gerçek sahibi gelirde onun ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilecek olursa o zaman keseyi ona teslim et" dediğine dair bir ilâve bulunmaktadır.
Gerçekten bu hadiste buluntu paranın ilan süresi ile ilgili "üç sene" kaydı, pekçok râviler tarafından rivayet edilmiş olmakla beraber 'İki sene" kaydı Hammâd İbn Seleme'nin dışında hiç bir raviden rivayet edilmemiştir.
Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde geçen "Sahibi gelir de kesenin ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilirse keseyi ona teslim et"
mealindeki ilâveye gelince, her ne kadar Musannif Ebû Dâvûd, "bu cümleyi Hammâd'dan başka rivayet eden yoktur", demişse de, aslında bu söz doğru değildir. Nitekim Müslim'in bu hadîsi rivayet ettikten sonra, "Süfyan, Zeyd İbn Ebî Uneys ve Hammad b. Seleme hadisinde, "şayet sana biri gelir, onun sayısını, çıkınım ve ağız bağını haber verirse onu kendine veriver" ifâdesi vardır"[30] demesi de bu gerçeği ortaya koymaktadır.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî de musannif Ebû Davud'un bu tesbiti-nin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[31]
Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde bulunan bu ziyâde cümleye dayanarak, İmam Malik, İmam Ahmed, Dâvûd, Leys b. Sa'd ve Buhârî, para kesesi bulan kimsenin bu paranın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin gelip de paranın miktarını, kesesini ve kesenin ağız bağım bilmesi halinde, başka bir delil istemeden bu paranın o kimseye teslim edilmesi gerektiğini

söylemişlerdir. Hatta Buhârî, Sahih'inde "yitik malın sahibi olduğunu iddia eden bir kimse ortaya çıkıp da malın alâmetlerini söyleyebildiği zaman mal kendisine teslim edilir," başlıklı bir bab[32] açarak bu manaya geîen hadisleri orada toplamıştır.
Hanefîlerle Şâfiîlere göre ise, bu paranın kendisine ait olduğunu iddia edip de sözü geçen üç vasfı bilen bir kimseye sırf bu vasıflan bilmesinden dolayı paranın teslimi gerekmez. Fakat parayı bulan kimse paranın kendisine ait olduğunu iddia eden kimsenin doğru söylediğine herhangi bir şekilde kanaat getirmesi hâlinde kendisine paranın bu vasıflarını sormadan da teslim edebilir. Ancak teslim etmek zorunda değildir. Paranın kendisine ait olduğunu isbatlayan bir delil ortaya koyması halinde ise parayı ona teslim etmeye mecburdur. Birinci görüştekiler paranın teslim edilmesini gerektirmesi hâlinde delil getirmeyi vasıfları bilmekten daha kuvvetli görmekle beraber, parayı kaybedenin onu zaten gaflet anında düşürdüğü için paranın kendisine ait olduğunu isbatlamasının imkânsız derecede zor olduğundan burada vasıflarını bilmenin delil yerine geçtiğini söylemişlerdir. Yine bu görüşü savunan ulemâya göre yitik bir paranın kendisine ait olduğunu, vasıflarını saymakla isbat eden iki kişinin çıkması hâlinde de aynı yola başvurulur.[33]
Bu konuda Hanefîlerle Şâfiîlerin delili "delil iddia edene gerekir"[34] hadisidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklandı.[35]

4. Kuteybe B. Saîd'in Rivayeti

1704. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Resûlullah (s.a.)'a, buluntu malın hükmünü sormuş O (s.a.)'da;
"Onu bir sene ilan et! Sonra ağız bağıyla çıkınını iyice tespit et ve harca. Eğer sahibi gelirse, ona verirsin" buyurmuş. Bunun üzerine (adam):
Ey Allah'ın Resulü, ya yitik davar (nasıl bir muameleye tabi tutulacak?) demiş, (Hz. Peygamber de:)
"Onu da al, çünkü o ya senindir ya da (bir din) kardeşinindir. Yahut da kurdundur" buyurmuştur.
(Bunun üzerine adam:)
Ey Allah'ın Resulü ya yitik develer (nasıl bir mualeye tabî tutulurlar) demiş. Resûlullah (s.a.) de yanakları ya da yüzü kızaracak kadar öfkelenip:
“Sahibi gelinceye kadar onun ayakkabısı da su kırbası da beraberindedir. Onlardan sana ne?" buyurmuştur.[36]

Açıklama

Hıza ayakkabı anlamına gelir. Burada mecazen deve ayağı anlamında kullanılmıştır.
Sika ise lügatte su tulumu anlamına gelir. Burada ise, deve karnı anlamında kullanılmıştır. Deve bir defada bir kaç günlük su ihtiyacını içebildiğinden karnı su tulumuna benzetilmiştir.
Bilindiği gibi kaybolan bir malın yitik bir mal hükmüne girebilmesi için onun kendi kendini müdafaadan âciz olması ve telef olma tehlikesine mâruz kalmış olması gerekir. İşte bu durumda olan bir mal bulunduğu zaman onu telef etmekten kurtararak sahibine eriştirmek amacıyla yerden alıp saklamak meşru kılınmıştır. Deve için herhangi bir şekilde telef olma söz konusu değilse de koyun ve keçi türünden olan hayvanlar için bu tehlikeler söz konusu olduğundan bunlar yitik olarak bulunduğu zaman sahiplerine teslim etmek amacıyla alınıp saklanmaları meşru kılınmıştır.
Resûl-i Zişân efendimiz yitik koyun ve develer hakkındaki sorulara farklı cevaplar verirken bu incelikleri ifâde etmek istemiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen "Onu bir sene ilân et" cümlesini açıklarken ilim adamları şu görüşlere yer vermişlerdir:
Bu emrin zahiri ilan etme işinin tekrar tekrar yapılması icabettiğini ifâde etmektedir. Meselenin özü şudur: "Eğer ilan et" emrinin zarfı, sene ise, o zaman ilan işini senede bir defa yapmak yeterli olur. Fakat bu emri alışılmış olan ilan etme şeklinde anlamak icab eder ki, bu takdirde bu emrin yerine getirilmesi, ancak malın sahibinin kulağına gitmesi ihtimalinin bulunduğu her yer ve zamanda usûlüne uygun olarak ilan etmekle gerçekleşebilir.
Bu konuda Hanefî ulemasından îbn Melek de şöyle diyor: "Bu ilan emri ancak ilk hafta, birisi her gün gündüzün başında diğeri sonunda olmak üzere günde iki defa yapmakla, ikinci hafta her gün bir defa yapmakla, bundan sonra da haftada bir defa yapmakla gerçekleşir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu görüştedirler." Bu mevzuda Hidâye'de şöyle denmektedir:
"On dirhemden daha az bir değere sahip olan bir mal günlerce ilan edilir. On dirhem veya daha fazlası için ise, bir yıl ilan edilir. Üçüncü bir görüşe göre ilan müddetinin takdiri yitik malı bulan kimseye aittir."[37]

Bazı Hükümler

1. Yitik deveyi sahibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Malık, Evzaı ve Şanının kavli böyledir. Hanefîlere göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yani sahi-Ibini bulmaya çalışmak ve ilan etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.
el-Leys b. Sa'd ise, yitik deveyi köylerde ve meskûn sahalarda bulan iyi niyetli kimse alır, fakat sahrada bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şafiî'den birer rivayet de böyledir. Hanefî'lerden de bu kavi rivayet olunmuştur.
Şafiî âlimleri: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hakim veya başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şayet yitik deve köyde bulunur ise, usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak caizdir. En sahih kavil budur,

demişlerdir.
Yitik Sığırın Hükmü:
Tâvûs, Evzâî, Hanefîler ve İmam Mâlik'in bazı arkadaşları "yitik sığır, yitik deve gibidir" demişlerdir. İmam Mâlik ve Şafîî ise, "yitik sığır tehlikeli bir yerde ise, yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir" demişlerdir. Başka görüşler de vardır.
2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve Hanefiler bu hadisi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der:
"el-Leys b. Sa'd'in kavline ve bir rivayetinde Ahmed'in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir, kişiler alamaz." Bu hadis bu görüşü reddeder.
Bazı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahada almak caiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak caizdir, demişler ise de bu hadis bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (aleyhisselatü vesselam) böyle bir ayırım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn saha ile çöl ve dağ arasında bir fark bulmuş olsaydı, Resul-i Ekrem (s.a.) bu durumu soru sahibine soracaktı veya olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahalarda bulunmaz ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurta yem olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına yem olmamasını gerektirmez. Yani bu yerlerde çalınma gibi tehlikeler de mevcuttur. Diğer taraftan sahibi meçhul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun lukata hükmüne tâbidir.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in, "Çünkü o ya senindir ya senin kardeşinindir, ya da kurdundur." buyruğunun zahirine göre, yitik koyun ve keçiyi bulan kimse ondan yararlanabilir. îbn Kudâme bu konu hakkında özetle şöyle der:
Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin, dilerse, (evsafını ve alametlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin cevazı üzerinde âlimler icma etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in; "O ya senindir, ya kardeşinindir veya kurdundur" mealindeki buyruğudur. Çünkü bu buyrukta hayvancağız bulana ait kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sahibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hefrıen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bazen değeri kadar bir meblağ tutar. İleride sahibi çıktığı zaman, icabında hayvının değeri kadar masraf ödeme durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesbit edilip kıymeti de takdir edildikten sonra hemen yenilmesi ve pahasının teslim edilmek üzere muhafaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.
Yitik koyun ve keçiyi (evsafı belirlenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câizliği hususunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfüler ve İbnu'l-Münzir, bunu şehirde bulan kimse satabileceği için yiyemez. Satıp da değerini muhafaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sahip olmadığı için yiyebilir demişlerdir. Cumhurun görüşü ilk görüştür. Cumhurun delili hadiste bir kayıtlanmanın olmayışıdır. Ayrıca sahrada yenilmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldir.
İbn Kudâme sözlerine devamla şöyle der: "Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde dilerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler, karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sahibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şayet ilerde hayvan sahibinden tahsil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip bu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sahibi bulunursa, anılan masraflar hayvan sahibinden tahsil edilebilir mi? Bu hususta iki rivayet vardır: Bir rivayete göre anılan masraf tahsil edilebilir. Diğer rivayete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Şâ'bî ve Şafîî'nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ve yemi hergün tekrarlanır. Bazan hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhafaza etmesi veya bedelini takdir ve tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini saklaması hayvan sahibi için daha kârlıdır.
Yitik koyun veya keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu, bunu satıp bedelini muhafaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Şafîî'nin bazı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkilisinin izni ile yapabilir. Cumhurun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur."
3. Lukata'yı (yani yerde bulunan sahibi meçhul para ve diğer eşyayı) iyi niyetle almak caizdir. Alınan mal az olsun çok olsun, bir yıl ilân edilir. Sahibi çıkmazsa, bulana helâl olur. Bulan kişi bulduğu malın alâmetlerini ve evsafını iyice belirlemek zorundadır.[38]

5. İbnu's-Serh'in Rivayeti

1705. ...Önceki hadisin mânâsı aynı senetle (bir de) Mâlik (b. Enes)'den rivayet edilmiştir (ve bu rivayette onların) "su tulumu beraberindedir (bu sayede onlar) suya gelirler, ağaçlan otlarlar" (sözünü) ekledi, (fakat önceki hadiste) yitik koyunlar hakkında (geçen) "onu al (çünkü ya senindir, ya din kardeşinindir, yahut da kurdundur" sözünü) rivayet etmedi.
Yitik mal hakkında da (şunları) rivayet etti:
"Onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (teslim edersin), gelmezse onu nasıl istersen yap" (Fakat önceki hadiste geçen "onu kendin için sarfet" sözünü rivayet etmedi.)
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi es-Sevrî ile Süleyman b. Bilâl ve Hammâd b. Seleme de Rabia 'dan aynen Mâlik'in rivayeti gib rivayet ettiler; "onu al (Çünkü o ya senindir... ya din kardeşinindir, ya da kurdundur)9* sözünü rivayet etmediler.[39]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin tetkikinden de anlaşılacağı gibi bir önceki hadise nisbetle Mâlik b. Enes'in bu rivayetinde bulunan

ilâve "suya gelirler, ağaçlan otlarlar" cümlesidir. Bu cümlenin başında bulunan "Sikauha: su tulumu" kelimesi, bu fazlalığa dahil değildir. Bu hadiste bir önceki hadise nisbetle bazı eksiklikler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi bir önceki hadiste bulunan yitik koyunlar hakkındaki "onu al, çünkü ya senindir ya din kardeşinindir, ya da kurdundur." cümlesidir.
Ayrıca Mâlik bu rivayetinde önceki hadisten farklı olarak yitik mal konusunda "onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (verirsin) gelmezse nasıl istersen öyle yap," sözlerini rivayet etmiş, buna karşılık bir öncçki hadiste yer alan "onu kendin için sarfet," anlamına gelen "istenfik" sözünü rivayet etmemiştir.
Gerçekten de Musannif Ebû Davud'un dediği gibi imam Mâlik'in rivayet ettiği bu hadisi muttasıl olarak Buhârî ile Müslim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.[40]
Süleyman b. Bilârin rivâyetindeki hadisi de yine Buhârî ile Müslim ve Beyhakî rivayet etmişlerdir[41] Fakat Süleyman b. Bilârin rivayet ettiği bu hadisin Buhârî'deki metinlerinin birinde, "Onu al, Çünkü o ya senindir..." cümlesi de bulunmaktadır.[42]
Musannifin ta'likde rivayet ettiği İmam Mâlik'in bu rivayetini destekleyenlerden biri de Hammâd b. Seleme'nin rivayet etiği ve musannifin da Sünen'ine aldığı ileride gelecek olan 1708 numaralı hadistir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif yitik malı bulan bir kimsenin yeterince ve usûlüne göre ilan ettikten sonra ona sahip olabileceğine delâlet etmektedir. Biz fıkıh âlimlerinin bu konudaki görüşlerini 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[43]

6. Muhammed B. Râfi'in Rivayeti

1706. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'e buluntu mal(ın nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) sorulmuş, o (s.a.)'da şöyle cevap vermiş:
"Onu bir sene ilân et. Eğer arayıcısı gelirse, ona ver. Eğer gelmezse, onun kabını ve ağız bağını tesbit et, onu malına kat. Eğer (onu harcadıktan sonra bir gün onun) arayıcısı çıkıp gelecek olursa, onu(n değerini) kendisine veriver."[44]

Açıklama

Hadis-i şerif, yitik mal bulan kimseye bir süre sonra bir kimsenin gelip de malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia etmesi hâlinde bu malı teslim etmek gerektiğine delâlet etmektedir.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre, malı arayan kimsenin malm vasıflarım sayıp dökmesi hâlinde, gerçekten ona ait olduğuna dair malı bulanın kalbinde bir kanaat hâsıl olursa, malı ona teslim etmesi farzdır.
Hanefî ulemâsı, îmam Şafiî ve cumhuru ulemâya göre ise, hadiste geçen "kendisine ver" emri "nedb," ifâde ettiğinden malı bulan kimsenin, malın kendisine ait olduğunu söyleyerek vasıflarım sayıp döken kimseye teslim etmesi farz değil, mendubtur. Ancak malın kendine ait olduğunu iddia eden kimse bu iddiasını delille isbatlayacak olursa, o zaman, bu malı ona teslim etmek farz olur.
Bu durum malın harcanmasından sonra bile sâhabinin çıkması hâlinde, en azından malın bedelinin ona ödenmesi gerektiğini yitik malın, onu bulanın elinde bir emânet olduğuna/ ve sahibinin belirlenmesi halinde ona teslim edilmesi icabettiğini gösterir.
Bu mevzuda Hattâbî şöyle demiştir:
"Sonra ondan yararlan" ifadesi, yitik bir mal bulan kimsenin usûlüne göre ve yeterince onu ilan ettikten sonra, sahibinin çıkmaması halinde, sahibi çıkınca kendisine bedelini ödemek şartıyla, onu harcayabileceğine, bunda hiçbir kerahet olmadığına delâlet etmektedir. Her ne kadar İmam Mâlik; "O, ya senindir, ya da kurdundur" mealindeki 1704 numaralı hadis-i şerife dayanarak "çölde bir koyun bulup da yiyen kimse sonradan sahibinin çıkması halinde o koyunun bedelini ödemekle mükellef değildir" demişse de bu hadiste geçen '*eğer arayıcısı çıkıp gelirse onu(n değerini) kendisine veriver" cümlesi aleyhine bir delildir.
Bu cümleye dayanarak İmam Şafiî de "ister şehirde ister şehir dışında bulmuş olsun, bulduğu bir koyunu yiyen kimse sahibinin çıkması halinde onu ödemekle yükümlüdür," demiştir ki Hafız İbn Hacer'in dediği gibi, Hz. Peygamber'in ona yeme izni vermeden önce sahibinin gelmesi halinde ona teslim etmeyi emretmesi İmam Şafiî'nin bu görüşünü kuvvetlendirmektedir.[45]

7. Ahmed B. Hafs'ın Rivayeti

1707. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:
Resûlullah (s.a.)'a lukata(mn nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) soruldu da...
Bundan sonra (1704 no'lu) Rabia hadisinin bir benzerini rivayet etti.
(Abdullah b. Yezîd bu hadisi) şöyle rivayet etti: (Hz. Peygambere) buluntu mal(ın nasıl bir işleme tabi tutulacağı) soruldu da o (s.a.), şöyle cevap verdi:
"Onu bir sene Han edersin, eğer sahibi gelirse onu kendisine teslim edersin. Gelmezse, ağız bağım ve çıkınını belirlersin sonra onu kendi malına katarsın. Eğer bir süre sonra sahibi gelecek olursa bunu ona veriverirsin."[46]

Açıklama

Hadis-i şerîf yitik malı bulan kimsenin bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmasa bile yine ona kayıtsız şartsız sahib

olamayacağına, bir başka ifadeyle, sahibi ne zaman ortaya çıkarsa çıksın, onu isteme hakkına sahip olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.
Yine bu hadisin zahiri, yitik malı bulan bir kimsenin, o malın kendisine ait olduğunu iddia eden kimseye hiç bir delil istemeden teslim etmesi gerektiğini ifâde etmektedir.
Ancak 1703 ve 1706 numaralı hadisler, bu hadis-i şerifi kayıtladığından bu hadisi sözü geçen hadislerle birlikte ele almak icabeder. Bu bakımdan bulunan bir malın sahibine hangi şartlarla teslim edilebileceği hususu için anılan hadislerin şerhlerine müracaat edilmelidir.[47]

8. Musa B. İsmail'in Rivayeti

1708. ...(Bir önceki hadisin) manası (bir de 1704 numaralı) Kuteybe (b. Abdurrahman) hadisinin senediyle yani Rabia b. Ebî Abdurrahman yoluyla (rivayet edilmiştir. Şu farkla ki Hammâd b. Seleme) bu rivayete şu cümleyi de eklemiştir:
"Eğer arayıcısı gelir de (malın) çıkınını ve miktarını bilirse, onu ona verîver". (Bu hadisin) bir benzerini de yine Hammâd, Ubeydullah b. Ömer, Amr b. Şuayb, onun babası ve dedesi yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[48]

Açıklama

Ebû Davud'un hadise ait üç ta'liki aşağıda ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir.
Bilindiği gibi bu hadisin benzeri daha önce 1704 numarada geçmiştir.
Ancak burada 1704 numaralı hadisten fazla olarak bir de Hammâd b. Seleme'nin ilâve ettiği "eğer arayıcısı gelir de malın çıkınım ve miktadıfını bilirse, malı ona veriver" anlamına gelen bir cümle bulunmaktadır.
Bu hadisin zahirine bakarak İmam Mâlik (r.a.) buluntu bir malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimseye bu malın başka bir delil aranmadan teslim edilmesi farz olduğunu söylemiştir.
Şâfîîlerle Hanefîler ise yine bu hadisten, malın sahibi olduğunu iddia eden kimsenin malın vasıflarını sayıp dökmesi neticesinde malı bulan kimsenin kalbinde malın o kimseye ait olduğuna dair bir kanaat uyanırsa malı o kimseye teslim etmesi caiz olmakla beraber, farz değildir. Çünkü "buradaki emir farziyyet ifâde etmez, mendupluk ifâde eder" demişlerdir.
Hammâd b. SeJeme'nin metinde geçen ilâvesini Müslim, Hammâd b. Seleme Yahya b. Said, Rabiatü'r-Rey, İbn Eb Abdirrahman, Yezid, Zeyd b. Halid el-Cüheni zinciriyle ve şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir:
Bir adam Peygamber (s.a.)'e kaybolan develerin hükmünü sormuş..." Rabia şunu ilâve etmiş: "Bunun üzerine kızdı. Hatta yanakları da kızardı" ve hadisi yukandakilerin hadisi gibi rivayet etmiş şunu da ilave etmiş: "Şayet sahibi gelir de muhafazasını, sayısını ve bağını bilirse, onu kendisine veriver! Aksi takdirde o senindir."[49]
(a) Ebû Dâvûd dedi ki: Hammâd b. Seleme'nin, Seleme b. Kü-heyl, Yahya b. Said, ubteydullah b. Ömer ve Rabia'nın "Eğer sahibi gelir (yitik malın) çıkınını ve (çıkının) ağız bağım bilecek olursa, o malı ona teslim ediver" (şeklindeki) hadisine yaptığı şu "çıkını ve (çıkının) ağız bağını bilirse" (sözlerinden oluşan) ilâve (bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerine) tercih edilebilecek nitelikte değildir.[50]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hammâd b. Seleme'nin bu ilâvesinin diğer rivayetlerden daha sağlam olmadığını söylemişse de aslında bu ilâveyi Müslim de Sahih'inde rivayet etmiş[51] ve İbn Hacer de Musannif Ebû Davud'un bu tespitinin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[52] Nitekim 1703 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ayrıca İbn Hazm da Musannifin bu kanaatinin doğru olmadığını ifade etmiştir.[53]
(b) (Ebû Dâvûd dedi ki:) Ukbe b. Süveyd'in babası vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den (rivayet ettiği) hadiste de (Zeyd b. Hâlid el-CühenVnin rivayet ettiği 1706 no'lu hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in kendisine yitik malın nasıl bir işleme tabi tutulacağını soran bir kimseye):
"Onu bir sene ilan et!" buyurdu(ğu ifade edilmektedir.)[54]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hamnıâd ibn Seleme'nin bu ta'lîki buluntu bir malın bir sene ilan edilmesi gerektiğini ifâde eden 1706 numaralı hadîsi takviye için getirmişse de aslında Ebû Davud'un bu ta'lîkini Taberâni ile Beğavi, Elhumeydî ve ibn Seken şu senedle zinciriyle Hz. Peygambere ulaştırmışlardır. "Muhammed ibn Ma'n-elğıfârî, Rabîa, Ukbe ibn Süveyd ve babası Süveyd. Söz konusu ta'lîk şu manaya gelen lafızlardan ibarettir. "Resûlullah (s.a.)'e lükatayı sordum da:
"Onu bir sene ilan et, sonra onun kabım muhafaza et", buyurdu.[55]
(c) (Ebû Dâvûd dedi ki) Ömer b. ei-Hattâb'ın Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadiste de (Zeyd b. Halid el-CühenVnir rivayet ettiği 1706. hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in, kendisine yitik malın nasıl bir işleme tâbi tutulacağını soran bir kimseye):
"Onu bir sene ilân et." buyurdu(ğu ifâde edilmektedir.)[56]

Açıklama

Bu ta'lîki de Tahâvi ile Beyhakî, Amr ibn Şuayb'dan O'da Süfyân ibn Abdillâh'ın oğullan Amr ile Asım'dan, O'nlar da babaları Süfyân ibn Abdillah'dan O'da Hz. Ömer'den O'da Hz. Peygamberden rivayet etmiştir.[57]

9. Müsedded'in Rivayeti

1709. ...İyaz b. Hımâr'dan; demiştir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kim bir yitik mal bulursa bir veya iki adaletli kimseyi (bu malı emânetine aldığına dâir) şâhid tutsun, gizlemesin ve kaybetmesin. Eğer sahibi çıkarsa ona versin, eğer çıkmazsa, o zaman o aziz ve celîl olan Allah'ındır, onu istediğine verir.[58]

Açıklama

Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veya iki olduğuna dair tereddüt râviye aittir. Ahmed ve Tahâvî'nin rivayetlerinde bu tereddüd durumu yoktur. Oralardaki rivayette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukataya ait tutulacak şâhidlerin hangi hususlar için tutulacağı hakkında birkaç görüş vardır:
a. Kişi sadece bir lukata bulduğuna dair şâhidler tutacak fakat bulduğu malın evsafını açıklamayacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu mala sahip çıkmasın.
b. Kişi bulduğu malın evsafım tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesinden dolayı kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şafilerin bir kısmına göre kişi bulduğu malın bazı vasıflarnı şahidlendirecek ve bazı evsafım gizli tutacaktır. Nevevî "en sıhhatli görüş budur" der.[59]

Bazı Hükümler

1. Lukata yani yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şahıdlerle tespit etmelidir. Şahit tutmaya ait hadisteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a. Hanefîlere göre kişinin bulduğu malın onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmali olmadıkça zayiinden ve helak olmasından sorumlu tutulmaması için şahid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise, mal onun yanında helak veya zayi olursa, kusur ve ihmali olsun veya olmasın, mal sahibi ortaya çıktığında ödettirir. Kişi yitik malı sahibine teslim etmek üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sahibi de onu doğrularsa, bu takdirde kişi o maiın helak veya zayiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alıp da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sahibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helak veya zayi olur, sonra sahibi çıkar ve adam durumu anlatır mal sahibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğrularsa, adama malın değerini ödettiremez. Şayet mal sahibi adamı yalanlarsa, Ebû Hanî-fe'ye göre malı tazmîn ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam bulduğu malı sahibine iade etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.
b. Şafiî'ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şahidlendirmesi vâcibtir. Şafiî, hadisin zahirini esas almıştır. Bir de şu durum vardır: Adam şahid tutmayınca, görünüşte adam malı kendi nefsi için almış gibi olur.
c. Mâlik, Ahmed ve meşhur kavlinde Şafiî, "ŞahuJ tutmak müstehabdır. Hadisteki emir müstehablık içindir. Çünkü sahih hadislerde yitik mala şahid tutma emri yoktur. Bu hadislere bakılınca burdaki emrin, müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur" demişlerdir.
Hattâbi, bu hadisin şâhid tutma emri, eğitim ve irşâd anlamı taşır. Şahid tutma hakkında ikilhikmetlvardır: Birisi şudur: Şahid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan, yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olmasına rağmen,sonra nefis ve şeytan yitik malı götüren adamı iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şahid tutmuş ise, böyle bir tehlike endişesi kalmaz. İkinci hikmet de şudur: Adam aniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malından sayarak bölüşebilirler. Şâhid tutulmuş ise, böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.
2. (Zeydîlerin bir kolu olan) Hâdeviler hadisin "mal sahibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır" cümlesini delil göstererek bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sahibi çıkmayan yitik mal bunu bulan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malım ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir.[60] Nitekim 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[61]

10. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

1710. ...Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.)'a ağaçta bulunan meyveden (alıp yemenin hükmü) sorulmuş da:
"Her kim onu ihtiyacından dolayı ağzıyla alıp yer de eteğini doldurmazsa, (bundan dolayı) ona bir ceza lâzım gelmez. Ondan bir şey koparır (da başka yere taşır)sa, onun değerinin iki mislini ödemek onun üzerine borç olmakla beraber (tazir) cezasına da çarptırılır.
Kim de meyveyi meyve kurutulan yere konduktan sonra çalar da (çalınan bu meyvenin) değeri, bir kalkan değeri olursa, ona (el) kesme (cezası) lâzım gelir," buyurmuş ve (Abdullah b. Amr, rivayetine devam ederek) başkalarının rivayet ettiği şekilde yitik deve ve koyun hakkında rivayette bulunmuş (bu rivayetinde) şöyle demiş. (Hz. Peygambere) yitik maldan soruldu da şöyle cevap verdi:
"İşlek bir yolda ya da ma'mür olan bir köyde bulduğun bir malı bir sene ilan et. Eğer (bu süre içerisinde) sahibi gelirse ona ver, eğer gelmezse senindir. Harab olan bir yerde bulunan bir malda ve rikâzda beşte bir (Vergi) vardır. (Gerisi bulana

kalır)[62]

Açıklama

Hadis-i şerif, fakr-u zaruret içerisinde bulunan bir kimsenin başkasına ait bir ağacın meyvelerini ağacın başında eteğine doldurmaksızın alıp yiyecek olursa, sahibinin rızası olmadığı takdirde ona sadece yediği meyvelerin kıymetini ödemek düşer. İslâm'ın ilk yıllarında bu kimse yediği meyvelerin bedelini ödemekten de muaftı. Fakat sonradan bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. Meyvelerin bedelini ödemek mecburiyeti getirildi. Eğer bir kimse ağacın meyvelerini koparıp da başka bir yere götürecek olursa, zaruret icabı götürmüş bile olsa, ona tazir cezasıyla birlikte götürdüğü o meyvelerin değerinin iki mislini ödeme cezası verilir. Fakat meyveler hırz (muhafaza) altında olmadığı için hırsızlık cezası verilmez.
Eğer bu meyveler sahibleri tarafından ağaç üzerinden sergiliğe indirildikten sonra alınmışsa ve alınan bu meyvelerin değeri hırsızlık cezası için aranan dörtte bir dinar veya on dirheme ulaşmışsa, o zaman alan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır. Çünkü sergilik âdeten mal için emniyetli bir yer sayılır. Bilindiği gibi böyle emniyetli bir yerden alınan mal çalınmış sayılır ve bu işi yapan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır.
İşlek bir yol üzerinde ya da mamur ve meskûn bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik malların hükmü, diğer yitik malların hükmüne tabî olmakla beraber harabe bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik mallar ve rikâz, vergiye tabidirler. Beşte biri vergi olarak devlete verilir, kalanı ise bulan kimsenin mülkü olur. Bilindiği gibi rikâz, define (gömü) demektir.
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere rikâz (kenz, define) üç türlüdür:
1. Kenz-i İslâmî: Üzerinde îslâmî işaretler bulunan para, kıymetli eşya vs. gömüleridir. Bunlar Lukata hümündedir. Bunları bulanlar fakir iseler kendilerine, değil iseler fakirlere sarf veya İslâm idaresine teslim ederler.
2. Kenz-i Câhili: Üzerinde kâfirlerin işaretleri bulunan para vs.'dir. Bunların beşte biri İslâm idaresine zekât olarak verilir. Geri kalanı toprak sahibine aittir.
3. Kenz-i Müştebih: Kime ait olduğu anlaşılamayan para eşya vs. definedir. Bunlar bir görüşe göre kenz-i câhilî bir görüşe göre de lukata hükmündedirler.
İmam A'zam ve îmam Muhammed'e göre deniz mahsûllerinden zekât alınmaz. İmam Ebû Yusuf'a göre ise, denizden çıkarılan inci vs.'den beşte bir zekât alınır.[63]

Bazı Hükümler

1. Zaruret durumunda olan bir kimse yanına alıp başka bir yere goturmemek şartıyla başkasının meyvesini ağacının başında ihtiyacını giderecek kadar yiyebilir.
Ancak bu cevaz meyve sahibinin o meyvenin yenmesine izin vermiş olduğuna dair bir karinenin bulunmasına bağlıdır.[64] Aksi takdirde kendisine yediği meyvelerin bedeli ödetilir.
2. Zaruret durumunda olmadığı halde bir başkasının meyvesini ağacının başında yiyen kimseye o meyvenin bedelinin iki misli ödetilir ve bir de tâzir cezasına çarptırılır. Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ile İmam Ahmed mevzumuzu teşkil eden hadisin zahirine sarılarak bu hükme varmışlardır. İmam Şafiî'nin eski görüşü de budur.
Cumhhûru ulemâya göre bu kimseden malî ceza olarak sadece meyvenin değeri alınır, iki katı alınmaz. Hadiste geçen "iki kat" kelimesi halkı ihtiyaçsız olarak halkın meyvelerini yemekten şiddetle sakındırmak için kullanılmıştır.
Hanefî ulemasından İbn Melek ise, metinde geçen tâzir cezasının sırf halkı vazgeçirmek için kullanılmış olabileceğini ya da İslâm'ın ilk yıllarında olup sonradan yürürlükten kaldırılan bir uygulama ile ilgili olabileceğini ve 3569 numaralı hadisin de buna delâlet ettiğini binaenaleyh başkasının meyvesini yiyen bir kimseye yediği meyvenin bedelini ödemekten başka bir ceza verilemeyeceğini söylemiştir. Hattâbî de bu görüştedir. Esasen İmâm Sindî'nin de ifâde ettiği gibi[65] metinde geçen "değerinin iki misli" sözü Ebû Davud'un bazı nüshalarında bir misli olarak geçmektedir ki bu daha iyi ve îslâmın ruhuna daha uygundur.
3. Muhafaza (hırz) altına alınmış olan ve miktarı hırsızlık cezası için şart olan dörtte bir dinara ya da on dirheme ulaşan bir malı çalıp giden bir kimse hırsızlık cezasına çarptırılır (eli kesilir.)
4. Mamur ve meskûn yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar, diğer yitik mallar gibi usûlüne göre bir sene ilân edilir. Meskûn olmadığı için harab olan yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar ise, vergiye tâbidir. Beşte biri İslâm devletine verilir, gerisi bulana kalır.
5. Ele geçen yitik koyunlar buluntu mal hükmündedir. Deve ise buluntu mal hükmünde olmadığından sahipsiz bir deveyi bulan kimse onu almaya kalkmamalıdır. Nitekim 1704 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[66]

11. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1711. ...Şu (önceki) hadisi (yine) Amr b. Şuayb (önceki) senediyle rivayet etti. (Bu rivayete göre Abdullah b. (Amr ya da Velid b. Kesir) yitik koyun hakkında şöyle demiştir: (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine yitik koyun hakkında soru soran kimseye):
"Onu al (yanında) iyi muhafaza et" buyurmuştur.[67]

Açıklama

Musannifin bu hadis-i şerifi burada nakletmekten maksadı, Velid b. Kesir'in rivayeti olan bu hadisle, îbn Ac-lân'ın rivayet ettiği önceki hadis arasındaki farka işarettir. Bu iki hadis karşılaştırıldığı zaman görülür ki, bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in yitik bir koyun bulan kimsenin sahibine vermek üzere onu yanına emaneten alıp muhafaza etmesini emrettiği açıkça ifade edildiği halde, önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğuna dâir açık bir ifâde yoktur. Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğu başka rivayetlere havale edilmektedir.
Bu hadisle ilgili açıklama 1704 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[68]

12. Müsedded'in Rivayeti

1712. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb aynı senedle (üçüncü defa olmak üzere bir defa daha) rivayet etti. (Bu rivayete göre Resülullah sallallahu aleyhi vesellem) yitik koyun hakkında sadece:
"O ya senindir, ya (din) kardeşinindir, ya da kurdundur. Öyleyse onu al." buyurmuştur.
Aynı şekilde Eyyûb (es-Sahtiyânî) ile Yakub b. Ata, Amr b. Şuayb kanalıyla Peygamber (s.a.)'den (sözü geçen hadisi rivayet etmişler ve) bu rivayetlerinde (Hz. Peygamberin sadece); "Onu (sahibine vermek üzere yanına) al." buyurduğunu nakletmişlerdir.[69]

Açıklama

Bu hadisin sonuna musannifin ilâve ettiği Eyyûb es-Sahtiyânî ile Yakub b. Ata b. Ebû Rebâh'a ait taliklerin senedini Hz. Peygamber'e kadar ulaştıran bir kimse bilinmiyor. Esasen Eyyûb es-Sahtiyanı ile Yakub râvi olarak sağlam değil, zayıftırlar,
1711 no'lu hadisle 1712 no'lu hadisten çıkan netice şudur: Hz. Peygamberin yitik koyun hakkında yaptığı açıklama "Onu (yanına) al" sözünden ibarettir. Fazla değildir. Fakat 1704 numaralı muttasıl ve merfu hadis, Hz. Peygamber'in yitik koyun hakkındaki açıklamasının sadece bu sözden ibaret olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in bu konudaki açıklamaları için sözü geçen hadisin tercüme ve şerhine müracaat edilebilir.[70]

13. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1713. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb, babası Şuayb ve dedesi Abdullah b. Amr b. el-As yoluyla Peygamber (s.a.)'den bir de (Muhammed) îbn İshak rivayet etmiştir: (Bu rivayete göre Hz. Peygamber) yitik koyun hakkında şöyle buyurmuştur: "Onu al, arayıcısı gelinceye kadar (yanında muhafaza et)"[71]

Açıklama

Musannif, Ebû Davud'un bu rivayeti kayd etmekten maksadı bununla 1710, 1711, 1712 numaralı rivayetler arasındaki farkı göstermektir.
Sözü geçen rivayetlerin gözden geçirilmesiyle de anlaşılacağı gibi o rivayetlerde Hz. Peygamberdin yitik koyun hakkında sadece "onu al" buyurduğu ifâde edilirken, bu rivayette "Onu al arayıcısı gelinceye kadar (muhafaza et)" buyurduğu ifade edilmektedir. Bu hadisle ilgili fıkhî hükümler 1710 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[72]

14. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1714. ...Ebû Saîd (el-Hudrî)'den (rivayet edildiğine göre) Ali b. Ebî Tâlib bir dinar bulup Hz. Fatıma'ya getirmiş, (Hz. Fatıma da) Onu (harcamanın haram olup olmayacağını) Resûlullah (s.a.)'a sormuş (Peygamber (s.a.):
"Allah'ın rızkıdır" buyurmuş. Sonra ondan Resûlullah (s.a.) de yemiş, Hz. Ali ile Fatıma da yemiş. Sonra Hz. Ali'ye, onu arayan bir kadın çıkmış gelmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Ey AH, dinarı (ona geri) ver" buyurmuş, (Hz. Ali de geri vermiştir).[73]

Açıklama

Hafız Zeylâî'nin açıklamasına göre Hafız Münzirî mevzumızu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir: "Bu hadis-i şerifte izahı müşkil olan taraf Hz. Ali'nin bulmuş olduğu bir dinarı hiç ilan etmeden harcamış olmasıdır. Halbuki sıhhat bakımından daha üstün ve sayı bakımından daha çok olan birçok hadis-i şerif, bulunan bir yitik malı usûlüne göre ve yeterince açıklamadan harcamanın caiz olmadığını ifâde etmektedir. Kanaatimce bu meselenin izah tarzı şudur:
Aslında bulunan yitik bir malın ilanı için kalıplaşmış belli bir ifâde yoktur. Bu nedenle Hz. Ali'nin, bulmuş olduğu bu malı Hz. Peygamber'-in etrafında kalabalık bir cemaat bulunduğu bir sırada Hz. Peygamber'e haber vermiş olması bir ilan sayılmış, orada malın sahibi çıkmayınca artık o malı yemek ona helâl olmuştur. Bu durum buluntu malın bir defa ilan edilmesinin yeterli olduğuna dair olan görüşleri kuvvetlendirmektedir".
Hafız Zeylâî sözlerine şöyle devam etmiştir: "Her ne kadar Hafız Münzirî böyle demişse de bana göre mesele hiç te böyle değildir. Binaenaleyh Hafız Münzirî'nin zannettiği gibi buluntu malı bir defa ilân etmek yeterli değildir. Nitekim Abdurrezzak'm Musannef inde Hz. Ali'nin söz konusu dinarı üç gün ilan ettiği rivayet edilmektedir.[74]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif yitik bir malı bulan kimsenin onu yeterince ilân ettikten sonra yiyebileceğine ve bu hususta malı bulan kimsenin zengin olmasıyla, fakir olması arasında bir fark bulunmadığına delâlet etmektedir. Nitekim 1701 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu konuda İmam Şafiî ile İmam Ah-med ve daha başkalarının görüşleri de böyledir.
Sözü geçen fıkıh imamlarına göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye söz konusu buluntu malı sadaka olarak bağışladığı da düşünülemez. Çünkü Hz. Ali ile Hz. Fatıma Hâşim oğullarından olduklarından onların sadaka almaları caiz değildir.
Hanefî ulemâsına göre ise, devletin izni olmadan zengin bir kimse bulduğu yitik malı harcayamaz. Onu yeteri kadar ilan ettikten sonra sadaka olarak fakirlere dağıtır.[75]
Hanefî ulemâsı mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiriyle amel etmeyi terk etmelerinin sebebini şöyle açıklamışlardır:
1. Bu hadis'in bütün senedleri tenkid edilmiştir.
2. Hz. Peygamber bu dinarı Hz. Ali ve Fâtıma'ya zaruret içerisinde oldukları için vermiş olabilir. Nitekim Beyhakî buna delâlet eden bir de olay rivayet etmiştir.[76]
Hennâd'ın Hz. Atâ'dan bu konuda rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir:
"Ali dedi ki: Bir kaç gün ne bizde ne de Peygamber Efendimizin evinde bir yiyecek yoktu. O sırada bir gün evden çıkarken yerde bir altın buldum. Alaymı mı almayayım mı, diye biraz tereddüt ettikten sonra içinde bulunduğumuz halsizlik ve sıkıntıyı düşünerek aldım. Sonra dükkancılara gidip onunla bir miktar un aldıktan sonra Fatıma'ya yoğurup bize ekmek yapmasını söyledim. Fâtıma unu yoğurmaya başladı fakat o kadar halsizdi ki perçemi hamur teknesinin kenarlarına değiyordu. Sonra durumu gidip Peygamber efendimize anlattım Peygamber efendimiz bana:
"O cenab-ı Allah'ın size göndermiş olduğu bir nzıkür"[77]
İmam Ahmed de Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:
"Peygamber Efendimizle birlikte o kadar açtık ki karnımın üstüne taş bağladığımı hatırlıyorum. Bugün ise malımın zekâtı kırkbin dinarı bulmaktadır."[78]

15. Heysem B. Hâlid El-Cühenî'nin Rivayeti

1715. ...Ali (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (bir gün) bir dinar bulup onunla bir miktar un satın almış (fakat) hemen o anda un sahibi onu tanıyıp (kendisine ikram için) dinarı geri vermiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) dinarı alıp ondan iki kıratını ayırmış ve onunla et satın almıştır.[79]

Açıklama

"Dinar" 4,8 gr. ağırlığında bir altındır. Ağırlığı 3/7 dirheme ve 22 6/7 kırata eşittir.
Bu hadis-i şerif bir numara sonra gelecek olan hadisin bir bölümüdür. Orada açıklandığı üzere Hz. Ali'nin kendisinden un satın aldığı kimse bir yahudidir. Yahudi Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in damadı olduğunu bildiği için kendisini tanıyınca aldığı dinarı geri verip unu ona karşılıksız olarak vermiştir. Hz. Ali de o paranın iki kıratıyla bir miktar et alıp onları Fatıma'ya getirmiş, Hz. Fatıma da unu pişirip ekmek yapmış eti de ayrıca pişirip çocuklarının önüne getirmiştir. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[80]

1716. ...Sehl b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ali b. Ebî Tâlib (bir gün) Fâtıma' (r.anha)nın yanına girmiş. Hz. Hasan ile Hüseyin ağlıyorlarmış. "Bunları ağlatan nedir?" diye sormuş. O da:
Açlıktır, demiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) (dışarı) çıkmış çarşıda bir dinar bulmuş. Hemen gidip onu Fâtıma'ya haber vermiş. Fâtıma da:
Falanca yahudiye git (ondan) bize bir miktar un al, demiş. Bunun üzerine Hz. Ali gidip o dinarla bir miktar un satın almış. O anda Yahudi (onu tanıyarak):
Sen kendisinin Allanın elçisi olduğunu iddia eden kimsenin damadı değil misin demiş (Ali); "Evet" cevabım vermiş. (Bunun üzerine Yahudi);
Sen dinarını al, un da senin olsun, demiş. Ali hemen (unu alıp dükkandan dışarı) çıkmış ve unu Fâtıma'ya getirmiş olayı da kendisine haber vermiş.
Hz. Fâtıma da (O'na);
Falan kasaba git (bu paradan ayıracağın) bir dirhemle bize et satın al, gel demiş. Ali et için harcayacağı dirhem karşılığında (elindeki) dinarı rehin vermiş ve (bu dirhemle satın aldığı) eti Fâtıma'ya getirmiş, (Fâtıma da unu) yoğurmuş ve (içinde eti pişirmek üzere ateş üzerine bir tencere) koymuş. (Hamuru da) ekmek yapmış ve (yanlarına gelmesi için) babasına (haber) göndermiştir. Biraz sonra da (babası) yanlarına gelmiş. Bunun üzerine (babasına hitaben):
Ey Allah'ın Resulü, (durumu) sana anlatacağım. Eğer onu (bizim için) helâl görürsen onu yiyeceğiz ve bizimle beraber sen de yiyeceksin. Onun durumu şöyle şöyledir, demiş. (Bunları dinleyen) Peygamber (s.a.):
"Allah'ın adıyla (onu) yeyiniz." buyurmuş ve (ve Peygamber'le birlikte orada bulunan Hz. Ali Fâtıma ve çocukları o ekmeği) yemişler. Onlar yerlerinde (oturup dururlar) iken bir de ne görsünler, biri "Allah aşkına ve İslâm aşkına" diyerek dinarı arıyormuş. Resûlullah (s.a.) derhal (orada bulunan birisine) o gencin çağırılıp getirilmesini emretmiş. Bunun üzerine genç, Peygamber (s.a.)'in huzuruna çağırılmış. (Peygamber huzuruna gelen)bu gence (aradığı dinarın vasıflanın ve miktarım) sormuş. (Genç de dinarın vasıflarını ve miktarını söyledikten sonra): "Çarşıda benden düştü," demiş. Peygamber (s.a.) de:

"Ey Ali, kasaba git, ona, Resûlullah sana "dinarı bana gönder, dirhemin de bendedir" diyor de." buyurmuş. Bunun üzerine (kasab) dinarı göndermiş Resûlullah (s.a.)'de dinarı o gence (geri) vermiş.[81]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hz. Ali'nin söz konusu dinarı bulduktan sonra onu usûlüne göre ve yeterince ilân etmeden yediği anlaşılıyorsa da aslında bu konuda gelen sahih rivayetlerden de anlaşıldığı üzere H. Ali bu dinarı usûlüne göre ve yeterince ilan ettikten sonra harcamıştır. Nitekim 1714 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[82]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı tebaasının hâlini sürekli olarak gözetmeli onların dertleriyle ilgilenmeli, şer ı ölçüler içerisinde onlara yaklaşarak müşkillerini çözmeye çalışmalıdır.
2. Elden geldiğince ehl-i beyt'ten olan kimselere hürmet ve ikramda kusur etmemek gerekir.
3. Gayr-ı müslimlerden hediye almak caizdir.
4. Bir şeyin helâl olup olmadığında şüphe eden kimse onun hükmünü kendinden daha iyi bilen bir kimseye sormalıdır.
5. Bulunan bir yitik malın kendine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde o malın gerçekten ona ait olup olmadığını anlamak için mutlaka o kimseye bu malı nerede kaybettiğini sormak icâb eder.
6. borçlu bir kimsenin borcunu başka bir kimsenin üzerine alması caizdir.
7. Bir kimse yitik bir malı bulduktan sonra malın gerçek sahibinin çıkması hâlinde her halükârda o malı sahibine teslim etmesi gerekir.
8. Dünya, insan için lüzumlu olmakla beraber bizatihi önemli değildir. Eğer dünya bizatihi kıymetli ve azîz olsa idi, Allah Peygamberinin ehl-i beytini zaman-zaman ondan mahrum etmediği gibi onu kendi düşmanlarına da nasib etmezdi. Dünya, onu Allah yolunda ve meşru yollarda harcamakla ve mahrumiyetine gösterilen sabırla değer kazanır. Nitekim Allah'ın daha nice ilim ve irfan sahibi hass kullan ve evliyası da açlık ve mahrumiyete mübtelâ olmuşlardır. Yüce Allah bu sıkıntılarla o kullarını günahlardan arındırmış, âhirette huzuruna tertemiz çıkmalarını sağlamıştır.
Bu mevzuda Hz. Ebu Ümâme'den rivayet edilen bir hadis-i şerîf şu mealdedir:
"Rabbim bana Mekke vadisini benim için altına çevireceğini söyledi. Ben de:
Hayır ya Rabb! Ben bir gün doyup bir gün aç durmayı tercih ederim. Aç kaldığım zaman, sana yalvarır seni zikr ederim. Doyduğum zaman da sana şükür ve hamd ederim, dedim."[83]
Bu mevzuda gelen bir hadis de şu mealdedir:
"Bir gün Allah İsrafil'i, bütün yeryüzünün hazinelerini vermek, Tihâme dağlarını zümrüte, yakuta, altın ve gümüşe çevirmek üzere Hz. Peygamber'e göndermiş ve "İstersen seni (dünyanın bütün imkânlarına sahip) hükümdar bir Peygamber ya da kul bir Peygamber yapayım" demesini-emretmiş. Hz. Peygamber de kul bir Peygamber olarak kalmayı tercih etmiştir."[84]
Bazı eserlerde açıklandığı üzere insanın başına gelen musîbetler ve dünyevî sıkıntılar üç çeşittir:
1. Sırf işlenen bir günâhın cezası olarak gelen musibet karşılığında herhangi bir sevap yoktur.
2. Karşılığında bir sevab olmamakla beraber herhangi bir günahın cezası olarak da gelmeyen fakat sadece kişiyi işlediği günahdan arındırmak için gelen musibet.
3. Sırf sevab ve dereceyi yükseltmek için gelen musibet.Bunlardan birincisinin alameti, musibete uğrayan kişinin ona sabretmeyip halka şikâyet etmesidir.
İkincinin alâmeti bu belâya sabredip halka şikâyette bulunmamak ve kendini tâata vermektir.
Üçüncüsünün alâmeti ise, gelen belâya sabredildiği gibi aynı zamanda onu rıza ve şükürle karşılamaktır.[85]

17. Süleyman B. Abdirrahman Ed-Dimeşki'nin Rivayeti

1717. ...Câbir, b. Abdillah'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize (fakir olan) kişinin bulduğu baston, ip, kamçı ve benzeri (kıymetsiz) şeylerden yararlanmasına izin verdi.[86]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir de en-Numan b. Abdisselâm, el-Mugîre Ebi Seleme'den, senedi (olan ez-Zübeyr el-Mekki yolu) ile rivayet etti.
(Ayrıca) Şebâbe de Muğîre b. Müslim, Ebû'z Zübeyr yoluyla Câbir'den "Ashâb böyle idiler" dedi ve bu hadisi Şebâbe'ye rivayet eden Şeyhlerin hiçbirisi rivayetlerinde) Peygamber (s.a.)'i anmadılar. (Yani hadisi mevkuf olarak rivayet ettiler.)[87]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahiri ip, kamçı ve baston gibi kıymetsiz bir malı bulan kimsenin, fakir olmasa bile ondan yararlanabileceğine delâlet etmektedir.
Gerçekten de bu gibi değersiz şeyleri sahipleri genellikle aramaz.
Fakat Ya'lâ b. Mürre'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir: "Her kim ip, dirhem, gibi kıymetsiz bir yitik mal bulacak olursa onu üç gün ilan etsin. Eğer bulduğu yitik mal bunlardan daha kıymetli ise, onu altı gün ilân etsin."[88]

İbn Reslân'a göre "bu konuda amel edilmesi gereken hadis budur. Çünkü bu hadisin senedi sağlamdır ve aslında kıymetsiz eşya bulan kimsenin onu üç yada altı gün ilân etmesi gerektiğini ifade eden bu hadisle onu bir sene ilân etmesi gerektiğini ifâde eden sahih hadisler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü üç yada altı gün ilân edilmesini emreden hadisler ruhsata, bir sene ilan edilmesini emreden hadisler de azimete delâlet etmektedir. Usul kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklandığı üzere ruhsat ile azimet arasında çelişki söz konusu olmaz.
Binaenaleyh insan kıymetsiz eşyayı üçgün ilan etmekle sorumluluktan kurtulur. Çünkü kıymetsiz bir malı bir sene boyunca ilan etmek gerçekten insana ağır gelir. Bu durumda böyle kıymetsiz yitik eşyayı bulan kimselerin onları almamalarına ve dolayısıyla birçok eşyanın telef olup gitmesine yol açar."
Hanefi ulemâsından es-Serahsı'ye göre bulunan yitik mallar aslında iki kısımdır:
1. Nar kabuğu ve çekirdek gibi sahibinin aramayacağı belli olan mallar.
2. Sahibinin arayacağı belli olan mallar.
Birinci kısımdan olan yitik mallan bulan bir kimsenin onu alıp ondan yararlanması caiz olmakla beraber sahibi ortaya çıkınca malı ona teslim etmek icab eder. Çünkü bu malın sahibi tarafından yere atılmış olması, ondan başka birinin yararlanmasının mubah olduğuna delâlet etmekle beraber, başkasının ona sahiplenmesine izin verildiğine delâlet etmez. Çünkü meçhul bir kişinin malının mülkiyetini bağışladığına hükmetmek mümkün değildir. Fakat meçhul bir kişinin mülkiyeti kendinde kalmak üzere malından yararlanmak caizdir. Bu maldan başkası yararlanırken sahibinin ortaya çıkması hâlinde mal kendisine teslim edilir. Çünkü malın mülkiyeti kendi üzerindedir.
Nitekim, "kim kendi malım bulacak olursa onu almaya (herkesten) daha çok müstehaktır."[89] mealindeki hadis-i şerif bunu açıkça ortaya koymaktadır.
Bu açıklamaya göre baston, ip ve kamçı, eğer sahibinin aramayacağı cinsten kıymetsiz eşyadan ise, bulan kimsenin sahibi çıkıncaya kadar ondan yararlanmasında bir sakınca yoktur.
Eğer ikinci cinsten olan kıymetli eşyadan sayılıyorlarsa, bulan kimsenin onlardan yararlanması caiz değildir ve bulan kimse onları kıymetleri nisbetinde belli bir süre ilân etmekle mükelleftir.
Bulunan eşya gerçekten değersiz ve yenilmeyen cinsten ise, bulan kimse onu üç gün ilân etmekle mükelleftir. Fakat meyve gibi kıymetsiz ve yenen cinsten ise, onu ilân etmekle mükellef olmaz.
Nitekim: Peygamber (s.a.) yolda bir hurma buldu da "Eğer sadaka hurmalardan olduğundan korkma saydım onu yerdim" buyurdu, mealindeki 1652 no'lu hadis-i şerîf de buna delâlet etmektedir.[90]

18. Mahled B. Halidin Rivayeti

1718. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Bulunduğu halde ilân edilmeyip) saklanan yitik deve(nin saklanmasının) mâli cezası kıymetinin ödenmesidir, ve onunla birlikte (kıymetinin) bir mislinin daha (verilmesidir.)[91]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre bir deveyi bulduktan sonra ilân etmeyerek, vaktinde sahibinin eline geçmesini geciktirip de telef olmasına sebep olmanın mâlî cezası o devenin değerinin iki mislini sahibine ödemektir. Bu mevzuda imam Ahmed'in görüşü de budur, İmam Şafiî'nin eski görüşü böyle olduğu gibi Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın görüşü de böyledir.
Hz. Ömer'in, halifeliği yıllarındaki uygulaması böyle idi. Ancak Hz. Ömer bu uygulamanın halka getirdiği zorluk sebebiyle halkın bulduğu develeri almaktan kaçınıp da telef olan yitik develerin adedinin arttığını görünceye kadar bu uygulamaya devam etti. Neticede bir çok yitik devenin bu uygulamanın getirdiği külfet sebebiyle telef olduğu görüldü. Bu nedenle söz konusu uygulama Hz. Osman devrinde yürürlükten kaldırıldı.
Nitekim İmam Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu gerçeği ifade etmektedir: "Ömer b. Hattâb devrinde yitik develer yavrularlardı da yine onlara kimse dokunmazdı, Osman b. Affân zamanında Hz. Osman (bu durumu ortadan kaldırmak için) bu develerin (alınıp) ilân edilmelerini sonra (sahibi gelmediği takdirde) satılmalarını (bir gün) sahibi gelecek olursa, parasının ona verilmesini emretti."[92]
"Fıkıh ulemâsının büyük çoğunluğuna göre ise, bir kimsenin bulduğu yitik deveyi ilân etmeden elinde telef oluncaya kadar bekletmesinin malî cezası devenin sadece kıymetini ödemektir. Kıymetinin iki mislini ödemek söz konusu değildir. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzumuzu teşkil eden hadiste ilan edilmeden telef oluncaya kadar elde tutulan deveden dolayı ödenmesi gerek paranın devenin değerinin iki misli olarak belirlenmesinden maksat, halkı bu hususta titiz davranmaya teşvik ve onların bu konuda gösterecekleri İhmâli önlemektir. Gerçekten onun değerinin iki mislini ödemelerini istemek değildir. Yahutta bu, İslâm'ın ilk yıllarında geçerli olup da sonradan terk edilen bir uygulamadır.
Bilindiği gibi bu hadis-i şerif 1710 numaralı hadisin bir parçasıdır. Biz fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini sözü geçen hadisin şerhinde açıkladık.[93]

19. Yezid B. Halid B. Mevhib'in Rivayeti

1719. ...Abdurrahman b. Osman et-Teymî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) hacının kaybettiği malı (almayı) yasaklamıştır.[94]
Ebû Davud'a bu hadisi rivayet eden iki şeyhden biri olan Ah~ med (b. Salih) dedi ki: İbn Vehb hacının kaybettiği mal

hakkında (şöyle) dedi: "(Hacının malını bulan kimse ona dokunmaz onu (olduğu yerde) bırakır. Nihayet sahibi (gelip) onu (orada) bulur.)"
Ebû Davud'un şeyhi Ahmed b. Salih bu hadisi, "bana Âmir haber verdi" diyerek ihbar bildiren kelimelerle rivayet ettiği halde, diğer şeyhi) İbn Mevhib (bana); "Amr'dan (rivayet edildi diyerek an'ane yoluyla) rivayet etti."[95]

Açıklama

Hadis-i şerîf Haremde kaybedilmiş olan yitik bir malı bulunduğu yerden almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş olabileceği gibi, ister Harem dahilinde olsun, ister Harem sınırlan dışında kaybedilmiş olsun, hacı adaylarının yitik mallarını almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş de olabilir.
Bazı ilim adamları bu hadis-i şerife dayanarak hacılara ait olduğu anlaşılan yitik mallarla, her kime ait olursa olsun, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik malları almanın caiz olmadığım söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemâya göre sözü geçen yitik mallara el sürülemez, bu mallar olduğu yerde sahipleri gelip buluncaya kadar beklemeye terk edilirler.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise sözü geçen yitik mallar, usûlüne göre ve yeterince ilân ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde sahiplenmek gayesiyle bulundukları yerden alınamazlar, sadece sahibine duyurmak üzere ilan etmek gayesiyle alınabilirler. Bir başka ifadeyle sahibi çıkıncaya kadar ilâna devam etmek gayesiyle alınabilirler. Nitekim İbn Ab-bâs (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir:
"Mekke'de bulunan yitik malı (sahibi çıkıncaya kadar) Han edecek kimseden başkası alamaz."[96] Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Mekke'nin buluntu malını, ilan edecek olan kimseden başkası alamaz."[97]
Görülüyor ki bu hadis-i şeriflerde Mekke'de bulunan bir yitik malı bulan bir kimse onu ancak ilan ederek sahibinin eline ulaştırmak maksadıyla alabilir. Başka bir maksatla alamaz. Dolayısıyla orada bulunan bir mal, yeterince ilân edildikten sonra sahibi çıkmayınca bulan kimsenin mülkü olamaz. Çünkü Mekke'de bulunan bir malın sahibi eğer Mekkeli ise, ilan edildiği takdirde sahibinin eline ulaşması ihtimali çok kuvvetlidir.
Eğer malın sahibi Mekkeli değilse ilan sayesinde bu malın sahibinin eline geçmesi ihtimali yine de büyüktür. Çünkü onun memleketinden her yıl binlerce kimsenin Mekke'ye akın edeceğinde şüphe yoktur. Söz konusu malın ilânına devam edildiği takdirde bu hacılar aracılığıyla esas sahibinin eline geçmesi mümkündür.
Hanefî ulemasıyla Malikî'lere ve Şâfîîlerin bir kısmına göre ise Mekke'de bulunan bir yitik malla başka ülkede bulunan yitik mal arasında bir fark yoktur. Binaenaleyh Mekke'de bulunan bir yitik mal aynen başka ülkelerde bulunan yitik malların hükmüne tabidir. Her hangi bir ayrıcalığa sahip değildir.
Ancak Mekke'de bir mal kaybeden kimse memleketine döndükten sonra bir daha Mekke'ye gelemeyebilir. Bu bakımdan Mekke'de bulunan yitik malı diğer ülkeler de bulunan mallara nisbetle biraz daha fazla bir şekilde ilan etmek gerekir. Diğer yitik mallardan tek farkı budur.
Hanefi ulemâsının bu mevzudaki delili "Onun çıkınının, ağız bağım tesbit et, sonra bir sene ilan et," mealindeki 1701 numaralı hadis-i şeriftir.
Çünkü bu hadiste ayırım yapılmamıştır. Haremin yitik malı da yitik malden başka bir şey olmadığına göre ilân süresi geçtikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde fakirlere vermek gerekir. Çünkü onu fakirlere vermek bir bakıma onu sahibine vermek demektir.
Cumhûr-u ulemâya göre ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif "Mekke'de bulunan bir yitik malı, (sahibi çıkıncaya kadar) ilân edecek olan kimseden başka birinin alması helâl değildir,"[98] mealindeki hadisle kayıtlıdır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-İ şerif mealini sunduğumuz hadisle birlikte mütalaa edilince Mekke'de bulunan yitik malın diğer yitik mallardan farklı olarak sahibi çıkıncaya kadar devamıl surette ilân edilmesi gerektiği ve sahibi çıkmayınca, bulan kimsenin ona sahip olamayacağı rahatlıkla anlaşılır. Bu konuda Hanefî ulemâsından Kâsânî şöyle diyor:
"Biz Hanefi'lere göre, Harem-i Şerif dışında bulunan yitik malların tesbiti ve ilânı nasıl yapılıyorsa Harem-i Şerif sınırları içerisinde bulunan malların tesbit ve ilânı da aynı şekilde yapılır. İmam Şafîî (r.a.)'ye göre ise, Harem dahilinde bulunan bir mal, sahibi çıkıncaya kadar ilân edilir. Sahibi çıkmadı diye sahiplenilemez ve kendisinden yararlanılamaz. Çünkü Peygamber (s.a.) Mekke hakkında; "Onun yitik malını (sahibine duyurmak üzere) ilân edecek olan kimseden başkası alamaz."[99] buyurmuştur.
Bu mevzuda Hanefîlerin delili ise, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik mallarla Harem sınırları dışında bulunan yitik mallar arasında fark olmadığını ifâde eden Hadis-i şeriflerdir. Aslında aksini iddia eden İmam Şafîî'nin delil olarak ileri sürdüğü hadis-i şerifte kendisini destekleyen bir taraf yoktur.
Çünkü sözü geçen hadis-i şerif, Harem-i Şerif'de bulunan yitik bir malın ancak sahibine duyurmak için ilan etmek gayesiyle alınabileceğini ifade etmektir. Aslında her yitik mal bu gayeyle alınır. Fakat durum böyleyken Hz. Peygamber'in, "Yitik mal ancak sahibinin eline geçmesi için Han etmek gayesiyle alınabilir" demekten maksadı, bu hususun sadece Mekke'de bulunan mallara ait olduğunu söylemek değil, "Mekke'de kaybedilen bir mal artık sahibinin eline geçemez, çünkü Mekke'ye girip çıkan insan sayısı haddinden fazladır. Öyleyse ilân etmeye gerek yoktur," gibi bir yanlış zannın doğmasını önlemektir.[100]

20. Amr B. Avn'ın Rivayeti

1720. ...el-Münzir b. Cerîr'den; demiştir ki: Ben (bir gün babam) Cerîr'le birlikte idim. (Babamın sığırlarını güden) çoban sığır sürüsünü (yanımıza) getirdi. İçlerinde sürüden olmayan bir sığır vardı, (babam) Cerîr çobana:

Bu da nedir? diye sordu. (Çoban:)
Sürüye karışmış kimin olduğunu bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Cerîr:
Onu (sürüden) çıkar. (Çünkü ben) Resûlullah (s.a.)'i "Sapık(olanlar)dan başkası yitik bir hayvanı (kendi sürüsüne) katmaz" buyururken işittim, dedi.[101]

Açıklama

Hadis-i şerif, sahiblenmek gayesiyle yitik bir malı kendi malına karıştıran kimsenin bu konuda doğru yolu bırakıp sapık bir yol izlediğini ifade etmektedir.
Fakat böyle bir malı muhafaza edip sahibine vermek üzere kendi malının içerisine karıştırmakta herhangi bir sakınca yoktur.
"Her kim yitik bir hayvanı (kendi malı içerisine) katarsa, o malı ilan etmediği sürece sapıktır"[102] buyurmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Cerîr b. Ab-dillah (r.a.) deve ve sığır gibi büyük baş hayvanlardan olan yitik malların kendilerini yırtıcı hayvanlara karşı koruyabilecekleri için yitik mallar içerisinde mütalea edilmemeleri lâzım geldiği ve bunları bulan kimselerin onlara el sürmemesi gerektiği inancında olduğu için, kendi sürüsünün içerisine karışan bir sığırın derhal sürüden çıkarılmasını emretmiştir.
Biz fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşlerini 1704 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[103]

---

[1] Davudoğlu, Ahmed, İbn Âbidin Terceme ve şerhi, IX-120-121.
[2] Şarkavî, Fethül-mübdt bi şerhi Muhtasarri'z-Zebîdî, II, 623.
[3] Davudoğlu, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, IX, 121.
[4] Mâide: 2.
[5] Müslim, zikr 38.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/337.
[7] Concordance bu bölümdeki her hadise bir bâb numarası vermiştir.Biz de bab numaralarını atlamamak için merhum M. Fuâd Abdulbakî'nin Teysiru'l-Menfaah'da yaptığı şekilde bab başlıklarını vermeyi uygun bulduk.
[8] Buhârî, ilim 28; lukata 1-4, 9-11; edeb 75; rausakât 12; Müslim, lukata 1-2, 5, 7-9; Tirmizî, ahkâm 35, İbn Mâce, lukata 1-2; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203, 207, IV, 115-117; V, 126-127, 143, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/338-339.
[9] Buharı, Lûkata 1, 10.
[10] Müslim, lûkata 9.
[11] bk. Aynî, Binâye, VI, 21-22.
[12] Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 466.
[13] Bezlûl-mechûd, VIII, 258.
[14] Aynî, Binâye, VI, 23.
[15] Mebsût, XI-3.
[16] Zeylâlî, Nasbur-râye, III, 466.
[17] Davudoğlu, İbn Abidin Terceme ve Şerhi, IX, 126.
[18] Miras Tecrîd Tercemesi, VII, 464-467, {birinci baskı)
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/339-341.
[19] Suyûtî, el-Câmi'üs-sağir 1-107; Mecelle 76. madde.
[20] Buharı, lûkata, 10.
[21] Miras, Tecrid-i Sarih tercemesi VII, 467-470, (I. Baskı); Ayrıca ileride gelecek olan 1714-1716 no'lu hadislere de bakınız.
[22] Miras, a.g.e.
[23] Ebû Dâvûd 1689 no'lu hadis.
[24] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 469.
[25] Ibn Kudâme, el-Muğnî, V, 696-697.
[26] Müslim, hac 412, fedâil 131, Nesaî, menâsik 1, Ibn Mâce, mukaddime 1; Ahmed b. Hanbel, II- 247, 257, 313, 428, 447, 457, 467, 482, 495, 508, 517. Ibn Kudâme el-Mugnî, V, 699.
[27] Kâsânî, Bedâyius-sanayP, Vı- 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/341-346.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346-347.
[30] Müslim, lukata 10.
[31] İbn Hacer el-Askalânî, Fethul-Bârî, VI, 4.
[32] Bk. Buharı, lukata I.
[33] ibn Kudâme, el-Muğni, V, 709-910.
[34] Suyütî, el-Câmil'ü's-sağir, I, 107.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/347-349.
[36] Buhârî, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1, 2, 5; Tirmizî, ahkâm 35; Ibn Mâce, lukata 1; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 186, 203; IV, 115-117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/349-350.
[37] Aynî, Binâye, VI, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/350-351.
[38] Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercüme şerhi, VII, 68-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/351-353.
[39] Buhârî, ilim 28, şirb 12, lukata 28; Müslim,.lukata 1; Muvatta, akdıye, 46; Ibn Mâ-ce, lukata 1; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; IV, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/353-354.
[40] Buharı, lukata 2, Müslim, lukata 1; Beyhakî, Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VI, 185.
[41] Buhârî, ilim 28, Müslim, lukata 4, Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 185-186;
[42] Buhârî, lukata 3.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/354-355.
[44] Müslim, lukata, 7; Ibn Mace, lukata 2, Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; V, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355-356.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/356-357.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357.
[48] Buharı, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1-2, 5, Tirmizî, ahkâm 35; İbn Mâce, lukata I; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel II, 180, 186, 203; IV, 115-117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357-358.
[49] Müslim, lukata 6.

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/358-359.
[51] Müslim, lukata 10.
[52] İbn Hacer, Fethul-Bârî, VI.4
[53] ibn Hazm, el-Muhallâ, lukata, VIII, 265.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/359-360.
[55] İbn Hazm, el-Muhallâ, (lukata), VIII, 265.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.
[57] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, lukata, IV, 138; Beyhakî, es-sünenü'l-Kübrâ, VI, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.
[58] Ibn Mace, lukata 2; Ahmed b. Hanbel, IV, 126, 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360-361.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361.
[60] E Mahmud Hattab, Tekmiletu'l-Menhel, III, 143; H.Hatipoğlu, Sünen-i tbn Mâce Terceme ve Şerhi, VII, 72-73.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361-362.
[62] Ebû Dâvûd, hudûd 13; Nesâî, sârik 11-12; İbn Mâce, hudûd 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/363-364.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/364-365.
[64] Alûsî, Ruhu'l-Meânî XVIII, 20.
[65] Sünen-ün'-Nesâî, ve Haşiyetü İmami's-Sindî, VIII, 86.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/365-366.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.
[71] Ahmed b. Hanbel, II, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.
[73] Kütüb-i sitte İçinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368-369.
[74] Zeylâî, Nasbür-râye III, 469.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/369-370.
[75] Aynî, Binâye,VI, 24-25
[76] es-Sünenül-Kiibrâ VI, 194.
[77] el-Muttekî, Kenzü'l-ummâl, XV, 196, (hadis no: 40560).
[78] Heysemî, Mecme 'u-zevâid, IX-123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/370-371.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.
[81] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/372-374.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374.
[83] Tirmizî, zühd 35; Ahmed b. Hanbel, V, 254.
[84] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, X, 315.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374-375.
[86] Beyhakî, es-Siinncnü'J-kübrâ, VI, 195.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/375-376.
[88] Ahmed b Han bel, IV, 173; Heysemi, Mecmeu'z-zevâid IV, 169; Beyhakî es-SüneniH -Kübrâ, VI, 195.
[89] Ahmed b. Hanbel, V, 13; Serahsî, Mebsut, XI, 2.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/376-378.
[91] Beyhakî, es-Sunenu'1-kubrâ, VI, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378.
[92] Muvatta, akdiyye 51.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378-379.
[94] Müslim, lukata 11; Dârimî, buyu' 60; Ahmed b. Hanbel, III, 499; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 199.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/379-380.
[96] Buhârî, lukata 7.
[97] Buhârî, lukata 7.
[98] Ebû Dâvûd, menasik 103; Buharî, lukata 7; Ahmed, b. Hanbel, I, 318, 348; II, 238.
[99] Ebû Dâvûd, menâsik 103.
[100] Kasam, BedâyiüVsanayi, VI, 202; Fethu'l-Kadîr IV, 430; Tebyînu'l-Hakaik, III, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/380-382.
[101] Ahmed b. Hanbel, IV- 360, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/382-383.
[102] Müslim, lukata 1; Muvatta, akdiye 50; Ahmed b. Hanbel, IV, 117.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/383.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

70- KİTÂBU'L-ET'IME
Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri:
1- Yemeğe Başlama Sırasında 'Bismi 'İlâhi Jr-Rahmâni 'R-Rahtm' Demek Ve Sağ Elle Yemek Babı
2- Kendisine Yakın Olan Taraftan Yemek Babı
3- Arkadaşının Beraberinde Yemek Yerken Ondan Bir Hoşlanmama Hissetmediği Zaman, Tabağın Etrafında El Gezdirip Yemek Araştıran Kimse Babı
4- Yemekte Ve (Zikredilecek) Diğer İşlerde Sağdan Başlama Babı
5- Doyuncaya Kadar Yiyen Kimse Babı
6- Bâb:
7- İnceltilmiş Yufka Ekmeği Yemek, Masa Üzerinde Ve Sofra Üzerinde Yemek Yenilmesi Babı
8- Sevîk Babı
9- Bâb: Peygamber (S), Önüne Konulan Yiyeceğin İsmi Söylenip De Kendisi Onun Ne Olduğunu Bilmedikçe Yemezdi
10- Bâb:
11- Bâb:
12- Bâb:
13- Bir Yanı Üzerine Dayanarak Yemek (Yemenin Hükmü) Babı
14- Kızartılmış Et Ve Yüce Allah'ın: "And Olsun Elçilerimiz, İbrahim'e Müjde İle Gelip 'Selâm" Dediler. O Da: 'Selâm' Dedi Ve Eğlenmeden Gidip Onlara Kızartılmış Bir Buzağı Getirdi" (Hûd: 69) Kavli Babı
15- Hazîre Çorbası Babı
16- Ekıt (Yânî Yağı Alınıp Kurutulmuş Yoğurt) Babı
17- Silk (Yânı Çoğundur Otu) Ve Arpa Babı
18-Eti Ağızla Isırıp Koparmak Ve Eti Çömlekten Çekip Çıkarmak Babı
19- Kol Kemiği Üzerindeki Eti Kemirip Yemek Babı
20- Etin Bıçakla Kesilmesi Babı
21- Bâb: Peygamber (S) Hiçbir Yemeği Ayıplamadı
22- (El Değirmeninde Yarılmış) Arpayı Kabuklarını Ayırmak İçin Üfürüp Savurma Babı
23- Peygamber(S)'İn Ve Sahâbîlerinin Yemekte Oldukları Şeyler Babı
24- Telbîne Bulamacı Babı
25- Serîd (Yânî Tirid Yemeği) Babı
26- Tüyleri Sıcak Su İle Giderilip Kızartılmış Kuzu, Etli Kürek Kemiği Ve Bir Yan Taraf Eti Babı
27- Selefin, Evlerinde Ve Seferlerinde Et Ve Diğer Yiyecek Maddelerini Biriktirir Olmaları Babı
28- Hays Yemeği Babı
29- Gümüşle Kaplanmış Kap İçinde Yemek Yeme(Nin Hükmü) Babı
30- Taam Sözünün Zikrî Babı
31- Ekmekle Beraber Yenilen Katık Babı
32- Helva Ve Balın Zikri Babı
33-'Kabak (Yemeği) Babı
34- Dîn Kardeşleri İçin Yemek Hazırlama Zahmetli İşini Üzerine Alan Kimse Babı
35- Bir Kimseye Bir Yemek Ziyafeti Verip De Kendi İşine Yönelen Kimse Babı
36- Çorba Babı
37- Kurutulmuş Et Babı
38- Sofra Veya Masa Üzerindeki Yemekten Birşeyi Arkadaşına Uzatıp Veren Veya Takdîm Eden Kimse(Nin Hükmü) Babı
39- Olgunlaşmış Taze Hurmayı Hıyar İle Yemek Babı
40- Bâb:
41- Taze Hurma, Kuru Hurma Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
42- Cummâr Yenilmesi Babı
43- Acve (Hurmasının Fadlı) Babı
44- Başkalarıyle Hurma Yerken İkişer İkişer Yemenin Hükmü Babı
45- Hıyar (Yenilmesi) Babı
46- Hurma Ağacının Bereketi Babı
47- İki Çeşit Meyveyi Yâhud İki Türlü Yemeği Bir Yemekte Cem' Etme(Nin Hükmü) Babı
48- Konukları Eve Onar Onar Girdiren Kimse Ve Yemeğe Oturuşun Da Onar Kişi Onar Kişi Oluşu Babı
49- Sarmısak Ve Kötü Kokulu Sebzelerden Yemenin Mekruh Olması Babı
50- Kebâs Babı Ki, O Erâk Ağacının Meyvesidir
51- Yemekten Sonra Ağız Çalkalayıp Yıkama Babı
52- (Yemek Yenildiğinde) Parmakların Mendille Silinmesinden Önce Yalanmaları Ve Emilmeleri Babı
53- Mendil(În Zikri) Babı
54- Yemek Yiyen Kimsenin Yemeğinden Ayrıldığı Zaman Söyleyeceği Duâ Babı
55- (Alçak Gönüllülük Kasdıyle) Hizmetçi Beraberinde Yemek Babı
56- Bâb:
57- Bir Yemeğe Da'vet Edilip De Kendisine Başka Biri Takılan Ve: "Bu Yanımdaki Bana Takılıp Gelmiş Bîr Kişidir" Diyen Kimse Babı
58- Bâb: Yemek Hazır Olduğu Zaman Sizden Biriniz Yemeğinden Acele Kalkmasın (Yemesine Devam Etsin)
59- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

70- KİTÂBU'L-ET'IME

(Yiyecek Şeyler Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın Şu Kavilleri:

"Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin, eğer (hakîkaten) O *na kulluk ediyorsanız" {el-Bakara: 172);
"Ey îmân edenler, (hakk yolunda) infâkı, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın..." (el-Bakara: 268).
"Ey rasûller, temiz ve halâl olan şeylerden yiyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü ben ne yaparsanız hakkıyle bilenim (el-Mu'mınun: 51) [2].

1-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den;o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den haber verdi ki, Peygamber (S) "Açları doyurun, hastaları ziyaret edin, esirleri hürriyete kavuşturun" buyurmuştur.
Râvî Sufyân: "ehÂnî", "Esîr"dir, dedi [3].

2-.....Bize Muhammed ibn Fııdayl, babası Fudayl ibn Gazvân'dan; o da Ebû Hâzım'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) Mu-hammed(S)'in ailesi, kendisi kabzolununcaya kadar üç gün (üstüste) yemekten doymadı, demiştir.
Ve yine Ebû Hâzım'dan, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bana şiddetli bir açlık isabet etmişti. Yolda Umer ibnu'l-Hattâb'a kavuştum. Kendisinden Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyeti bana okumasını istedim. Umer evine girdi ve o âyeti bana okudu. Evden ayrılıp uzak gitmeden meşakkat ve açlıktan dolayı yüzüm üstüne düştüm. Bu baygınlık sırasında bir de gördüm ki, Rasûlullah (S) baş ucumda dikilmiş:
— "Yâ Ebâ Hureyre!" dedi..
Ben de:
— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım, her saadet Sen'indir!
dedim.
Akabinde elimi tuttu, beni kaldırdı ve bendeki açlığı anladı. Beni evine götürdü. Hemen benim için büyük bir bardak süt emretti. Ben ondan içtim. Sonra:
— "Tekrar iç yâ Ebâ Hureyre!" buyurdu. Tekrar bir bardak daha içtim. Sonra yine:
— "Tekrarla!" buyurdu.
Ben de tekrarlayıp bir daha içtim. Artık karnımın vaziyeti düzeldi, karnım bir ok gibi dümdüz oldu.
Ebû Hureyre devamla dedi ki: Bir müddet sonra Umer'e kavuştum, başımdan geçen bu vak'ayı ona zikrettim de:
— Yâ Umer! Allah benim karnımı doyurmağa senden daha lâyık bir zâtı me'mûr etti. Vallahi ben senden bana bir âyet okuyup öğretmeni istemiştim. Hâlbuki ben o âyeti senden daha düzgün okumakta idim, dedim.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi (yâ Ebâ Hureyre), seni evime koyup doyurmak benim için kırmızı develerim olmasından daha sevimlidir, dedi [4].

1- Yemeğe Başlama Sırasında 'Bismi 'İlâhi Jr-Rahmâni 'R-Rahtm' Demek Ve Sağ Elle Yemek Babı

3-.....el-Velîd ibn Kesîr, Vehb ibn Keysân'dan işittiğim haber verdi. O da Umer ibn Ebî Seleme'den işitmiştir ki, o şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'ın terbiyesi altında bir oğlandım. Yemek yerken elim, yemek tabağının her tarafında dolaşır dururdu. Rasûlullah (S) bana:
— "Ey oğul! (Yemeğe başlarken BismVUâhVr-rahmânVr-rahîm diye) Allah'ın adını an, sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye!" buyurdu.
Bundan sonra benim yemek yiyiş tarzım hep bu oldu (yânî ben her zaman Besmele ile, sağ elimle, önümden yemek yedim) [5].

2- Kendisine Yakın Olan Taraftan Yemek Babı

Ve Enes: Peygamber (S): "Allah'ın ismini anın ve herbir kimse kendisine yakın olan taraftan yesin" buyurdu, dedi [6].

4-.....Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin oğlu olan Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gün RasûluIlah(S)'n beraberinde bir yemek yedim ve yemek tabağının her tarafından yemeğe başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana:
— "Sana yakın olan yerden ye!" buyurdu [7].

5-.....Bize Mâlik, Vehb ibn Keysân Ebû Nuaym el-Mueddib'den haber verdi ki, o şöyle demiştir: Rasülullah'a bir yemek getirildi, beraberinde üvey oğlu Umer ibn Ebî Seleme de vardı. Rasûlullah(S) ona:
— "Allah'ın isminian vesanayakın olan taraftan ye!" buyurdu [8].

3- Arkadaşının Beraberinde Yemek Yerken Ondan Bir Hoşlanmama Hissetmediği Zaman, Tabağın Etrafında El Gezdirip Yemek Araştıran Kimse Babı

6-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi, hazırladığı bir yemeğe Rasûlullah'ı da'vet etti.
Enes dedi ki: Ben de Rasûlullah(S)'in beraberinde gittim. (Terzi, ekmek ile içinde kabak ve kuru et parçaları bulunan çorba tak-dîm etti.) Yemek sırasında ben Rasûlullah'ı tabağın etrafından kabakları araştırırken gördüm.
Yine Enes: Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten ayrılmadım, dedi [9].

4- Yemekte Ve (Zikredilecek) Diğer İşlerde Sağdan Başlama Babı

7-.....Bize Şu'be, Eş'as'tan; o da babası Ebu's-Sa'saa'dan; o da Mesrûk'tan haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) temizlenmesinde, ayakkabı giymesinde, saçını taramasında muktedir olduğu müddetçe sağdan başlamayı severdi, demiştir.
Şu'be veya Eş'as ibn Ebi's-Sa'saa, Vâsıt beldesinde bu zamandan önce "Bütün işlerinde" ziyâdesini söylemişti [10].

5- Doyuncaya Kadar Yiyen Kimse Babı

8-.....Bana Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, o da Enes ibn MâIik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e:
— Ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zaîf olarak işittim, kendisinde açlık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek bir şey var mı? dedi.
Ümmü Suleym, arpadan yapılmış birkaç tane ekmek külçesi çıkardı. Sonra kendi baş örtüsünü çıkardı da onun bir kısmiyle ekmekleri sarıp dürdü. Sonra bohçayı benim elbisemin altına gizledi. Örtünün bir kısmını da bana ridâ yaptı. Sonra beni Rasûlullaîı'a gönderdi.
Enes dedi ki: Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı me^cidde, beraberinde insanlar olduğu hâlde buldum. Ben onların yanına varıp dikildim. Rasûlullah (S) bana:
— "Seni Ebû Talha mı gönderdi?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Yemek sebebiyle mi?" dedi. Ben:
— Evet, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah, yanında bulunanlara:
— "Kalkınız!" buyurdu.
Müteakiben yürüdü, ben de aralarında yürüdüm. Nihayet Ebû Talha'ya geldim (ve durumu ona haber verdim). Ebû Talha, annem Ümmü Suleym'e:
— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanları getirmektedir. Hâlbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz taam yoktur, dedi.
Ümmü Suleym:
— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir! dedi.
Enes dedi ki: Müteakiben Ebû Talha gitti, nihayet Rasûlullah'a
kavuştu. Ebû Talha, Rasûlullah ile beraber geldi, ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah:
— "Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!" buyurdu. O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti, ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bunun üzerine yanında bulunan yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıp katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi. Sonra:
— "On kişi için izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler, sonra dışarı çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrar:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrar:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha on kişiye daha izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarı çıktılar. Sonra Rasûlullah:
— "On kişiye daha izin ver!" buyurdu.
Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Böylece cemâatin hepsi yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk seksen kişi idi [11].

9-.....Abdurrahmân ibn Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Biz bir seferde Peygamber'in maiyyetinde yüzotuz kişi bulunduk. Peygamber (S):
— "Sizden birinizin yanında yiyecek birşey var mıdır?" diye sordu.
O sırada bir kişinin yanında bir sâ' yâhud buna benzer bir kap erzak bulundu. Bu hemen yoğurulup hamur yapıldı. Sonra başı açık, perişan, uzun boylu bir müşrik kişi, bir koyun sürüsünü sürüp geldi. Peygamber ona:
— "Bunlarsatılık mı, yoksa atıyye -yâhud: hediyye- midir?" diye
sordu.
Çoban:
— Hayır (atıyye ve hediyye değil), satılıktır, diye cevâb verdi.
Râvî dedi ki: Rasûlullah ondan bir koyun satın aldı. Koyun kesildi. Peygamber (evvelâ) ciğer takımının pişirilmesini emretti. Allah'a yemîn ederim ki, yüzotuz içinden hiçbirisi eksik kalmadı, muhakkak Peygamber bu hayvanın ciğerinden bir parça kesip orada hazır bulunuyorsa hemen verdi, hâriçte bulunanların hissesini de onlar için alıkoydu. Sonra koyunun eti pişirilince iki kaba koydu. Biz hepimiz bu iki kaptan yedik ve doyduk. İki kapta biraz et arttı. Ben kalan eti deveye yükledİm.
Râvî:Yâhud Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in dediği söz gibi, demiştir [12].

10-.....Bize Mansûr, annesi (Safiyye bintu Şeybe ibn Usmân el-Hacebî)den; o da Âişe(R)'den: "Biz esvedeyn(= iki kara) denilen hurma ile sudan doyup kandığımız zaman Peygamber (S) vefat etti" dediğini tahdîs etti [13].

6- Bâb:

"A 'mâya bir harec (darlık ve günâh) yok. Topala bir harec yok. Hastaya bir harec yok. Size de kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına âid

olup da) anahtarlarına mâlik bulunduğunuz evlerden, yâhud da sâdık dostlarınızın evlerinden yemenizde de bir harec yoktur. Hep bir arada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahî harec yoktur. (Şu kadar ki) evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selâm verin. İşte Allah, âyetleri size böylece beyân eder. Tâ ki anlayasınız" (en-Nûr: 61) [14].

11-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Yahya ibn Saîd şöyle dedi: Ben Buşeyr ibn Yesâr'dan işittim, şöyle diyordu: Bize Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz, Rasûluîlah'm beraberinde Hayber'e doğru sefere çıktık. Sahbâ'ya vardığımızda -Yahya: Bu Sahbâ, Hayber'den yarım günlük yoldadır, demiştir- Rasûlullah (S) yiyecek istedi. Kendisine kavuddan başka birşey getirilmedi. İşte biz onu su ile karıştırıp bulamaç yaptık ve ondan yedik. Sonra su istedi, ağzını çalkaladı, bizler de ağızlarımızı su ile çalkaladık. Akabinde bizlere tekrar abdest almadan akşam namazını kıldırdı. Sufyân ibn Uyeyne: Ben bu hadîsi Yahya ibn Saîd'den evvel de, sonra da işittim, demiştir [15].

7- İnceltilmiş Yufka Ekmeği Yemek, Masa Üzerinde Ve Sofra Üzerinde Yemek Yenilmesi Babı

12-.....Katâde şöyle demiştir: Biz Enes'in yanında idik. Onun yanında da kendisi için ekmek yapan bir kimse vardı. Enes (R): Peygamber (S) Allah'a kavuşuncaya kadar hâlis buğday unundan yapılmış ince yufka ekmek ve kızartılmış körpe kuzu kebabı yemedi, dedi [16],

13-.....Bize Muâz ibn Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Hişâm ed-Destevâî tahdîs etti. Yûnus ibn Ebu'I-Furâ şöyle demiştir: Alî -ki o el-İskâf^tır- Katâde'den; o da Enes(R)'ten söyledi. Enes: Ben Peygamber(S)'in "sükkürrüce" (denilen küçük yemek tahtası) üzerinde yemek yediğini bilmiyorum. Onun için hâlis buğday unundan yufka ekmek yapıldığını da hatırlamıyorum. Onun yüksek yemek masası üzerinde yemek yediğini de bilmiyorum, dedi. Katâde'ye:
— Onlar ne üzerinde yemek yerlerdi? denildi. Katâde:
— Onlar (Peygamber ailesi ve sahâbîlerin çoğu) sofralar üzerinde yemek yerlerdi, dedi [17].

14-.....Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) - Hayber'den dönüş yolculuğu sırasında, Hayber'le Medîne arasında üç gün- durup, Safiyye bintu Huyey ile evlendi. Ben de müslümânları düğün aşına da'vet ettim. Peygamber, sofraların yayılmasını emretti. Sofralar yayıldı. Üstlerine hurma ve akt denilen kuru yoğurtlu yiyecek, bir de tereyağı konuldu.
Ve Amr ibn Ebî Amr, Enes'ten: Peygamber, Safiyye ile evlendi. Sonra deriden sofraların içinde hurma, yağ karışımı olan hays yemeği yaptı... şeklinde söyledi [18].

15-.....Bize Hişâm, babası Urve'den ve Vehb ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Şâm ehli, yânı Haccâc ibn Yûsuf'un ordusu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i ayıplıyorlar ve:
— Ey Zâte'n-Nitakayn'in oğlu (= Ey iki kuşaklı kadının oğlu)! diyorlardı.
Bunun üzerine annesi Esma, oğluna hitaben:
— Ey oğulcuğum! Onlar seni İki Nitâklılak'la ayıplıyor. Sen bu iki nitâk nedir bilir misin? O ancak benim nitâkımdır ki, ben onu iki parçaya böldüm de birisiyle Rasûlullah'ın su kırbasının ağzını bağladım, diğeriyle de sofrasını bağladım, demiştir.
Vehb dedi ki: Şâm ehli İbn Zubeyr'i "Nitakayn" sözüyle ayıpladıkları zaman Îbnu'z-Zubeyr:
— Ve'1-ilâhi îhen (= îlâh'a yemîn ederim ki, evet doğru söylüyorsunuz; ben iki nitâklı kadının oğluyum)
Tüke şekaatun zâhirun anke âruhâ" sözlerini söylerdi [19].

16-.....Bize Ebû Avâne, Ebû'l-Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: İbn Abbâs'ın teyzesi olan Ümmü Hufeyd bintu'l-Hâris ibn Hazn, Peygamber'e bir mik-dâr kurutulmuş yoğurt, tereyağı ve birkaç keler hediye etmişti. Peygamber (S) onları getirtti de sofrası üzerinde bunlar yenildi. Fakat kendisi onlardan hoşlanmaz bir tavırla kelerleri bıraktı. Eğer bu ke-. lerler haram olsaydı Peygamber'in sofrası üzerinde yenilmez ve Peygamber onların yenilmesini emretmezdi [20].

8- Sevîk Babı

17-..... Suveyd şöyle haber vermiştir: Kendileri (Hayber dönüşünde) es-Sahbâ mevkiinde konaklamışlar -ki burası Hayber'den bir akşam üzeri yürüyüşü uzaklığmdadır-. Namaz vakti geldi. Peygamber mevcûd yiyeceği istedi. Sevîkten başka yiyecek birşey bulamadılar. Peygamber (S) ondan bulamaç yaptırdı, biz de O'nun beraberinde sevîk bulamacı yaptık. Bunları yiyip içtikten sonra Peygamber su istedi, ağzını çalkaladı. Sonra tekrar abdest almaksızın bize namaz kıldırdı, biz de namaz kıldık [21].

9- Bâb: Peygamber (S), Önüne Konulan Yiyeceğin İsmi Söylenip De Kendisi Onun Ne Olduğunu Bilmedikçe Yemezdi

18-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Umâme ibnu Sehl ibn Huneyf el-Ensârî haber verdi. Ona da Abdullah ibn Abbâs haber vermiştir. Ona da "Allahm Kılıcı" denilen Hâlid ibnu'l-Velîd şöyle haber vermiştir: Kendisi Rasûlullah ile beraber

Meymûne'nin yanına girdi. Bu Meymûne hem Hâlid'in, hem de İbn Abbâs'ın teyzesidir. Onun yanında kızartılmış vaziyette birkaç keler buldu. Bu kelerleri Meymûne'nin kızkardeşi Hufeyde bintu'1-Hâris, Necd'den getirmişti. Meymûne bu kelerleri Rasûlullah'a takdim etti. Rasûlullah'a bir yiyecek takdim edilip de o yiyecekten kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı. Rasûlullah (S) elini kelere uzattı. Bu anda orada hazır bulunan kadınlardan biri:
— Rasûlullah'a takdim ettiğiniz yemeğin ne olduğunu kendisine haber verin! dedi.
Kadınlar:
— O kelerdir yâ Rasûlallah! dediler.
Rasûlullah hemen kelerden elini kaldırdı. Bunun üzerine Hâlid ibnu'l-Velîd:
— Keler haram mıdır yâ Rasûlallah? diye sordu. Rasûlullah:
— "Hayır, lâkin o benim kavmimin arazîsinde bulunmaz, ben de kendimi ondan tiksiniyor hissederim" buyurdu.
Hâlid: Ben keleri kendime çekip yedim, Rasûlullah bana bakıp duruyordu, demiştir [22].

10- Bâb:

"Bir kişinin yiyeceği, iki kişiye yeter"

19-.....Bize Mâlik, Ebu'z-ZinâcTdan; o da el-A'rec'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "İki kişinin yemeğ üç kişiye yeter, üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter" buyurdu, demiştir [23].

11- Bâb:

'Mü'min bir tek mi'deye koymak için yer...'

20-.....Bize Şu'be, Vâkıd ibn Mufıammed'den tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer, beraberinde yemek yemek üzere sofrasına bir fakîr getirilmedikçe yemek yemezdi. Ben bir gün onunla beraber yemek yiyecek bir adamı yanma girdirdim. Fakat adam çok yemek yedi. Bunun üzerine İbn Umer:
— Yâ Nâfi'! Bu adamı bir daha yanıma sokma! Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim: "Mü'min bir mi'desine koymak için yer, kâfir ise karnındaki yedi bağırsağını doldurmak (karnım şişirmek) için yer" buyuruyordu, dedi [24].

12- Bâb:

"Mü'min, bir mi'dede yer"
Bu konuda Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den bir hadîsi de vardır.

21-.....İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) "Mü'min tek mi'deye koymak için yer, kâfir yahud münafık -Abdetu: Ben Ubeydullah'ın bu iki kelimeden hangisini söylediğini bilmiyorum, dediğe karnındaki yedi bağırsağı doldurmak (karnını şişirmek) için yer" buyurdu.
İbnu Bukeyr de: Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti, demiştir [25].

22-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, Amr ibn Dînâr: Mekke ahâlîsinden Ebû Nehîkın çok yiyen obur bir kimse idi. îbn Umer (R) ona:
— Şübhesiz Rasûlullah (S): "Muhakkak ki, kâfir yedi mi'deyi doldurmak için yer" buyurdu, dedi.
Bunun üzerine Ebû Nehîk de îbn Umer'e:
— Ben Allah'a ve Rasûlü'ne inanıyorum, dedi.

23-.....Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "Müslim bir mi'deyi doldurmak üzere yer, kâfir ise yedi mi'deyi doldurmak üzere yer" buyurdu, demiştir.

24-.....Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre'den şöyle tahdîs etti: Bir adam çok yemek yerdi. Sonra müslümân oldu da az yemek yer oldu. Bu adamın hâli Pey-garnber(S)'e zikrolunduğunda: "Mümin bir mi'deyi doldurmak üzere yer, kâfir ise yedi mi'deyi doldurmak üzere yer" buyurdu.

13- Bir Yanı Üzerine Dayanarak Yemek (Yemenin Hükmü) Babı

25-.....Bize Mıs'ar tahdîs etti ki, Alî ibnu'l-Akmer şöyle demiştir: Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): "Ben dayanarak yemek yemem" buyurdu [26].

26-.....Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Alî ibnu'l-Akmer'den haber verdi ki Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında idim. Peygamber (S) mecliste bulunan bîr adama: "Ben bir yere dayanmış olarak yemek yemem" buyurdu [27].

14- Kızartılmış Et Ve Yüce Allah'ın: "And Olsun Elçilerimiz, İbrahim'e Müjde İle Gelip 'Selâm" Dediler. O Da: 'Selâm' Dedi Ve Eğlenmeden Gidip Onlara Kızartılmış Bir Buzağı Getirdi" (Hûd: 69) Kavli Babı [28]

27-.....Hâlid ibnu'l-Velîd (R) şöyle demiştir: Peygamber'e kızartılıp kebâb yapılmış keler getirildi. Peygamber ondan yemek için elini ona doğru uzattı. Bu anda kendisine o kebabın keler olduğu söylendi. Bunun üzerine Peygamber elini ondan tuttu. Hâlid:
— O, haram mıdır? dedi. Peygamber (S):
— "Hayır, fakat o benim kavmimin arazîsinde bulunmaz, onun için ben kendimi ondan hoşlanmıyor hissederim" buyurdu.
Bunun üzerine Hâlid, Rasûlullah bakıp dururken o keleri yedi. İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan ("Meşviyyin" yerine aynı ma'nâda olan) "Mahnûzin" lafzıyle söylemiştir [29].

15- Hazîre Çorbası Babı

en-Nadr ibn Şumeyl noktalı hâ ile "el-Hazîre", elenmiş undan; noktasız hâ ile "el-Hazîre" ise sütten yapılır, demiştir [30].

28-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî şöyle haber verdi: Peygamber'in sahâbîlerinden ve Bedir'de hazır bulunan Ensâr'dan Itbân ibn Mâlik (R) bir gün Rasûlullah'a geldi de [31]:
— Yâ Rasûlallah! Ben gözlerimi inkâr ettim (yânî gözlerimde hayır kalmadı). Hâlbuki ben kavmime namaz kıldırıyorum. Yağmurlar yağdığı vakit onlarla benim aramızda olan dere akar da mescidle-rine gidip onlara namaz kıldıramaz oluyorum. Yâ Rasûlallah, gönlüm ister ki, bana gelip evimde namaz kıldırasın da Sen'in namaz kıldırdığın yeri namazgah edineyim, dedi.
Rasûlullah:
— "înşâaîlah bunu yapacağım" buyurdu.
Itbân dedi ki: Ertesi sabah Rasûlullah ile Ebû Bekr gün yükseldiği vakit bana geldiler. Peygamber içeri girmeye izin istedi. Ben de girmesine izin verdim. Eve girince oturmadı. Sonra bana:
— "Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?" dedi.
Ben de O'na evin bir tarafım işaret ettim. Peygamber hemen namaza durup tekbîr aldı. Biz de arkasında durup saff olduk. İki rek'-at namaz kıldırdıktan sonra selâm verdi. Biz Peygamber'i, kendisi için pişirdiğimiz bir hazîre çorbasını yemesi için alıkoyduk. Yurdun ahâlîsinden birçok kimseler (Peygamber'in gelişini haber alarak birer birer) eve gelip doldurdular. İçlerinden biri:
— Mâlik ibnu'd-Duhşun nerede? diye sordu. Orada hazır olanlardan biri:
— O, Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmeyen bir münafıktır, dedi. Peygamber (S) ona:
— ' 'Böyle deme! Görmüyor musun ki Lâ ilahe ille Hlah (Muham-med Rasûlullah) diyor. Ve bununla Allah rızâsını kasdediyor" buyurdu.
O söyleyen kişi de:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi.
Itbân dedi ki: Biz;
— (Yâ Rasûlallah!) Bizler onun yüzünün, yânî teveccühünün ve nasihatinin münafıklara olduğunu görüyoruz, dedik.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Şübhesiz ki, Yüce Allah, Allah'ın rızâsını arayarak Lâ ilahe illelîah diyen kimseyi ateşe haram etmiştir" buyurdu.
İbn Şihâb ez-Zuhrî: Sonra ben Salim oğulları'ndan biri ve onların şeriflerinden olan el-Husayn ibn Muhammed el-Ensârî'ye Mah-mûd'un bu hadîsinden sordum da o bu hadîsi tasdîk edip doğruladı, demiştir [32].

16- Ekıt (Yânî Yağı Alınıp Kurutulmuş Yoğurt) Babı

Ve Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Hayber dönüşü sırasında Safiyye bintu Huyey Üe evlendi. Deri sofralar üzerine hurma, ekit denilen kuru yoğurtlu yiyecek ve tereyağı konulmuştu...
Amr ibnu Ebî Amr da Enes'ten: Peygamber (S) sofralar içinde (hurma, ekıt ve yağ karışığı olan) hays yemeği yaptı, şeklinde söylemiştir [33].

29-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Teyzem Meymûne, Peygamber'e birkaç tane keler, ekıt ve süt hediye etti. Kelerler Peygam-ber'in sofrası üzerine konuldu. Eğer keler yemek haram olsaydı, O'nun sofrası üzerine konulmazdı. Peygamber (S) sütü içti, ekıtı yedi [34].

17- Silk (Yânı Çoğundur Otu) Ve Arpa Babı

30-.....Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Biz cumua günü gelince pek sevinir, ferahlanırdık. Şöyle ki: Bizim ihtiyar bir hanım ninemiz vardı. Bu kadın her cumua günü silk (yânî çoğundur) denilen bitkinin köklerinden toplar, bunları kendine âid bir tencere içine kor, bunun içine arpa taneleri de katarak pişirirdi. Biz cumua namazını kılınca bu kadını ziyaret ederdik. O da hazırladığı bu yemeği bize ikram ederdi. İşte biz cumua günü olunca o kadının hazırladığı bu yemekten dolayı sevinir,

ferahlanırdık. Biz kuşluk yemeğini cumua namazından sonra yer, gündüz uykusunu da ancak cumuadan sonra uyurduk. Vallahi bu yemeğin içinde ne iç yağı, ne de et yağı vardı [35].

18-Eti Ağızla Isırıp Koparmak Ve Eti Çömlekten Çekip Çıkarmak Babı

31-.....İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasülullah (S) kürek kemiğindeki eti yedi, sonra tekrar abdest almadan kalkıp namaz kıldırdı.
Ve yine Eyyûb'dan ve Âsim ibn Süleyman'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Peygamber (S) tencere içinden eliyle kemikli bir et çekip çıkardı ve onu yedi, sonra tekrar abdest almaksızın namaz kıldırdı, demiştir [36].

19- Kol Kemiği Üzerindeki Eti Kemirip Yemek Babı

32-.....Bize Abdullah ibnu EbîKatâde, babasından tahdîs etti. O: Biz Hudeybiye yılında Peygamberin maiyyetinde Mekke tarafına doğru sefere çıktık... demiştir [37].

33-.....Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Ben bir gün Mekke yolu üzerindeki bir konak yerinde Peygamber'in sahâbîlerinden birtakım insanlarla beraber oturuyordum. Rasülullah da ön tarafımızda konak yapmıştı. Topluluğun hepsi umre niyetiyle ihrama girmişler, ben ise ihrama girmemiştim. Onlar bir yaban eşeği görmüşler. Ben ayakkabımı dikmekle meşgul iken onlar o hayvanı bana bildirmedi-ler. Benim onu kendiliğimden görmüş olmamı arzu etmişlerdi. Ben döndüm ve o hayvanı gördüm. Hemen atıma doğru kalkıp onu eyerledim. Sonra bindim. Bu sırada kamçımı ve mızrağımı yerde unutmuşum. Hatırlayıp oradakilere;
— Kamçımı ve mızrağımı bana alıp uzatıverin, dedim. Onlar:
— Hayır vallahi, biz sana o hayvan aleyhine hiçbirşeyle yardım etmeyiz, dediler.
Ben öfkelendim ve inip bunları kendim aldım. Sonra binip yaban eşeği üzerine sür'atle koşturdum ve onu vurdum. Sonra ölmüş olarak hayvanı getirdim. Et piştikten sonra onun üzerine üşüşüp yiyorlardı. Sonra bu eti kendileri ihrâmlı iken yemeleri hususunda şüb-heye düştüler. Böylece yola koyulduk. Ben beraberimde ondan bir kol kemiği ayırmıştım. Rasûlullah'a eriştik ve kendisine bunun hükmünü sorduk.
— "Beraberinizde ondan birşey var mı?" buyurdu.
Ben kendisine yanımda sakladığım kolu uzatıp verdim. Rasülullah (S) ihrâmlı olduğu hâlde o koldaki etlerin hepsini kemirip yedi.
Bu hadîsin râvîlerinden Muhammed ibnu Ca'fer: Ve bana Zeyd ibnu Eşlem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etti, demiştir [38].

20- Etin Bıçakla Kesilmesi Babı

34-.....ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ca'fer ibnu Amr haber verdi ki, ona da babası Amr ibnu Umeyye, kendisinin Peygamber(S)'i elinde pişmiş koyun küreğinden et kesip yediğini gördüğünü haber vermiştir. O sırada Rasülullah (S) namaza çağırıldı. Elinden eti ve et kesmekte olduğu bıçağı bıraktı da yeniden bir abdest almaksızın kalkıp namaza durdu [39].

21- Bâb: Peygamber (S) Hiçbir Yemeği Ayıplamadı

35-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) hiçbir yemeği hiçbir zaman ayıplamamış, yermemiştir. O eğer iştahı varsa yemeği yerdi, hoşlanmazsa bırakır yemezdi, demiştir [40].

22- (El Değirmeninde Yarılmış) Arpayı Kabuklarını Ayırmak İçin Üfürüp Savurma Babı

36-.....Bize Ebû Gassân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hazım tahdîs etti ki, kendisi Sehl ibn Sa'd'a:
— Siz Peygamber (S) zamanında (elenmiş undan yapılmış) arı > beyaz ekmek gördünüz mü? diye sormuş.
O da:
— Hayır görmedik! diye cevâb vermiş.
Sonra yine Sehl'e:
— Siz arpayı (değirmende öğütüldükten sonra) eler miydiniz?ı demiş.
O da:
— Hayır demezdik. Fakat (kabuğu gitsin diye) üflerdik, demiştir [41].

23- Peygamber(S)'İn Ve Sahâbîlerinin Yemekte Oldukları Şeyler Babı

37-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün sahâbîleri arasında hurma taksîm etti. Herbir insana yedişer hurma verdi. Bana da yedi hurma verdi. Bunların birisi ağacında olgunlaşmadan kurumuş koruk hurma idi. Fakat bu hurmaların içinde bana ondan sevimlisi yoktu. Çiğnerken o (sakız gibi dayanır) ağzımda çabuk erimezdi [42].

38-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben kendimi Peygamber'in yanında yedi kişinin yedincisi olarak gördüm. Bizim selem denilen dikenli çöl ağacı yapraklan ve yemişlerinden (veya asma yapraklarından) başka yiyecek birşeyimiz yoktu. Hattâ bunu yediğimizden herhangi birimiz davar gübresi gibi gübre çıkarır olmuştu. Böyle iken sonra Esed oğulları kabilesi beni İslâm üzerine edeblendi-rir oldular! (Yânî İslâm hükümlerini bana öğretmeye kalkışır oldular, eğer onların Umer'e şikâyet ettikleri gibi ben onların öğretmesine muhtâc olduysam) o takdîrde ben çok zarar etmişimdir ve çalışmalarım boşa gitmiştir [43].

39-..... Ebû Hazım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd'a:
— Rasûlullah (S) beyaz ekmek yedi mi? diye sordum. Sehl:
— Rasûlull h, Allah kendisim peygamber gönderdiği zamandan -Allah O'nun ruhunu alıncaya kadar beyaz ekmek görmedi, dedi.
Râvî Ebû Hazım dedi ki: Ben Sehl'e:
— Rasûlullah'ın zamanında sizin elekleriniz var mıydı? dedim. Sehl:
— Allah O'nu peygamber gönderdiği zamandan ruhunu alıncaya kadar Allah Elçisi elekten geçirilmiş un görmedi, dedi.
Ebû Hazım dedi ki: Ben:
— Elenmemiş arpa ununu sizler nasıl yerdiniz? dedim. Sehl:
— Biz onu öğütür, üflerdik de ondan uçan kabuklar uçar, kala-da hamur yoğurup yerdik, dedi [44].

40-.....Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburf den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre bir kerre önlerind kebâb yapılmış bir koyun bulunan bir cemâate uğramıştı. Onlar Ebû Hu-reyre'yi kçbâb yemeğe da'vet etmişler, fakat o kebâb yemeyi kabul etmeyip:
— Rasûlullah (S) şu dünyâdan arpa ekmeği ile karnı doymadan çıkıp gitti, demiştir [45].

41-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) ne yüksek masa üzerinde, ne sükkürrüce denilen sofra tahtasında yemek yedi. Peygamber'e hâlis buğday unundan yufka ekmeği de yapılmadı, demiştir.
Hadîsin râvîsi Yûnus ibn Ebi'l-Furât: Ben Katâde'ye:
— Sizler ne üzerinde yerdiniz? dedim. Katâde:
— Deri sofralar üzerinde yerdik, dedi [46].

42-.....Âişe (R): Muhammed ailesi, Medine'ye hicret edip geldikleri zamandan Peygamber'in ruhu alınıncaya kadar arka arkaya üç gün buğday ekmeği ile karınlan doymadı, demiştir [47].

24- Telbîne Bulamacı Babı

43-.....Bizeel-Leys,Ukayl'den; oda İbn Şihâb'dan; odaUrve'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den tahdîs etti ki, c şöyle demiştir: Bir ev halkından birisinin vefatı üzerine ta'ziye için kadınları toplandıkları, sonra dağıldıkları, yalnız hâne halkı ve hısımları kaldıklarında Âişe emretti: Bir çömlek içinde telbîne bulamacı pişirildi. Sonra tirit yapılıp, telbîne onun üzerine döküldü.Sonra Âişe: > — Haydi bundan yiyiniz! Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan "Telbîne hastanın kalbine rahatlık verir, hüznün bir kısmını da giderir" buyururken işittim, demiştir [48].

25- Serîd (Yânî Tirid Yemeği) Babı

44-.....Bize Şu'be, Amr ibn Murre el-Cemelî'den; o daMurre el-Hemdânî'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den tahdîs etti ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Erkeklerden bir çokluk kemâle erdi. Kadınlardan iseîmrân'ın kızı Meryem ileFir'avn'ın karısı Âsiye'den başkası kemâle ermedi. Âişe'nin kadınlar üzerindeki fadlı, tirtdyemeğinin diğer yemekler üzerindeki fadlı gibidir" [49].

45-.....Bize Hâlid ibn Abdillah, Ebû Tuvâle'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Âişe'nin (ümmetimde bulunan) kadınlar üzerindeki üstünlüğü, tindin diğer yemekler üzerindeki üstünlüğü gibidir" buyurmuştur.

46-.....Enes (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile beraber O'nun bir terzi olan genç adamının yanma girdim. O terzi Pey-gamber'e içinde serîd yemeği bulunan bir kâse takdim etti.
Enes dedi ki: Terzi kendi işine yöneldi.
Enes dedi ki: Peygamber de önüne konulan o kâsenin etrafından kabak araştırmağa başladı.
Enes dedi ki: Ben de O'na kabaklan araştırmağa ve bulduklarımı önüne koymağa başladım.
Enes: Artık ben o günden sonra kabağı sevmekten ayrılmadım, dedi [50].

26- Tüyleri Sıcak Su İle Giderilip Kızartılmış Kuzu, Etli Kürek Kemiği Ve Bir Yan Taraf Eti Babı

47-.....Katâde şöyle demiştir: Biz, Enes ibn Mâlik(R)'e gelirdik, ekmekçisi ayakta dikilirken bizlere:
— Yiyiniz, ben Peygamber (S) Allah'a kavuşuncaya kadar ne inceltilmiş yufka ekmeği, ne de kılları haşlanarak giderilip

kızartılmış kuzuyu gözüyle gördüğünü asla bilmiyorum, dedi.

48-.....Amr ibn Umeyye ed-Damrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasû!ullah(S)'i pişmiş koyun küreğinden et keserek, ondan yediğini gördüm. O sırada namaza çağrıldı. Bıçağı elinden bırakıp kalktı da, tekrar abdest almadan namaz
Kıldırdı [51].

27- Selefin, Evlerinde Ve Seferlerinde Et Ve Diğer Yiyecek Maddelerini Biriktirir Olmaları Babı

Aişe ile Esma; Biz Peygamber (S) ile Ebû Bekr için (Hicret yolculuğuna çıkacakları zarnân) deriden bir sofra azık düzenleyip koyduk, demişlerdir [52].

49-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Abdurrahmân ibn Âbis'ten tahdîs etti ki, babası Abis ibn Rabîa en-Nahaî el-Kufi şöyle demiştir: Ben
Âişe'ye:
— Peygamber (S) kurbân etlerinin üç günden fazla yenilmesini
nehyetti mi? dedim. Âişe:
— Peygamber bu üç günden fazla kurbân eti yemeği ancak insanların açlık çektiği bir yılda nehyetti de bununla zengin olanın fakîre yedirip doyurmasını istedi. Şu muhakkak ki, biz davar bacaklarını kaldırırdık da bayramdan onbeş gün sonra yerdik, dedi. Âişe'ye:
— Sizi bunları geciktirmeye zorlayan ne idi? denildi. Âişe güldü de:
— Muhammed'in aile halkı, kendisi Allah'a kavuşuncaya kadar üç gün arka arkaya katıklanmış hâlis buğday ekmeği ile doymadı, dedi.
Râvî İbn Kesîr: Bize Sufyân haber verdi. Bize Abdurrahmân ibn Abis bu hadîsi tahdîs etti, şeklinde söylemiştir [53].

50- Bana Abdullah ibn Muhammed el-Musnidî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'-tan tahdîs etti ki, Câbir (R):
— Biz Peygamber(S)'in zamanında hedy kurbânlarımızın etlerini Medîne'ye kadar azık edinirdik, demiştir.
Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî'ye, Muhammed ibn Selâm da İbn Uyeyne'den rivayet etmekle mutâbaat etmiştir. İbnu Cureyc de dedi ki: Ben Atâ'ya:
— Câbir "Medîne'ye gelinceye kadar..." sözünü söyledi mi? dedim.
Atâ:
— Hayır (Câbir "Medîne'ye gelinceye kadar" sözünü söylemedi), dedi [54].

28- Hays Yemeği Babı

51-.....el-Muttalib ibnu Abdillah ibn Hantab'm âzâdhsı Amr ibnu Ebî Amr, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasû-Iullah (S) -üvey babam- Ebû Talha'ya:
— "Oğlanlarınızdan bana hizmet edecek bir oğlan ara" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha beni bineğinin arkasına bindirerek çıkardı. Artık ben Rasûlullah'a hizmet eder oldum. Rasûlullah bineğinden her inip konaklama yaptığı zamanlarda, kendisinden şu duayı çok söyler olduğunu işitirdim:
— "Yâ Allah! Ben hemmden, hazenden, acizlikten, îenbellik-ten, cimrilikten, korkaklıktan, borç ağırlığı ve sıkıntısından ve erkeklerin galebesi ve kahrından sana sığınırım!"
(Enes dedi ki:) Ben kendisine devamlı hizmet ediyordum. Nihayet Hayber'den dönüyorduk. Peygamber de kendisi için almış olduğu Safiyye bintu Huyey ile dönüyordu. Ben Peygamber'i, bineğinin arka tarafında Safiyye için bir abâ yâhud bir örtü ile yer hazırlar, bundan sonra da Safiyye'yi bineğinin arkasına bindirir görüyordum. Biz es-Sahbâ mevki'ine vardığımızda deriden sofralar içinde hays yemeği yaptırdı. Sonra beni gönderdi de, ben birtakım insanları da'vet ettim. Onlar da gelip bundan yediler. İşte bu Peygamberdin Safiyye ile evlenmesi olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yollandı. Nihayet kendisine Uhud Dağı görülünce:
— "Şu Uhud öyle bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz" buyurdu.
Medine'yi yukarıdan görünce:
— "Yâ Allah! Ben Medine'nin iki dağı arasını, ibrahim'in Mekke'yi harem kıldığı gibi harem kılıyorum! Yâ Allah! Sen Medtneli-ler'e müddieri ve sâ'ları içinde (ölçülen azıklarında) bereket ihsan eyle!" diye duâ etti [55].

29- Gümüşle Kaplanmış Kap İçinde Yemek Yeme(Nin Hükmü) Babı

52-.....Seyf ibnu Ebî Süleyman tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Mucâhid ibn Cebr'den işittim, şöyle diyordu: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ tahdîs etti ki, kendileri Medâin'de Huzeyfe'nin yanında bulunmuşlar. Huzeyfe su istemiş. Bir Mecûsî gümüş bir bardakla su getirmiş. Bardağı onun elinin içine koyunca Huzeyfe bardağı içindeki su ile fırlatıp atmış ve:
— Ben seni bu bardakla su getirmekten birkaç defa sözle nehyetmiş olmayaydım, şimdi sana bu fiilî muameleyi yapmazdım, diyerek şöyle devam etmiştir:
— Lâkin ben Peygamber(S)'den işittim: "Sizler harîr ve dtbâc denilen kumaşlardan elbise giymeyiniz, altın ve gümüş

kaplardan da su içmeyiniz, bunların çanak ve tabakları içine konulan yemekleri de yemeyiniz. Çünkü bunlar dünyâda onlara âid süs eşyalarıdır, âhiret-te de bizim zinetlenme vâsıtalarımız olacaktır" buyuruyordu, demiştir [56].

30- Taam Sözünün Zikrî Babı

53-.....Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûmllah (S) şöyle buyurdu: "Kur'ân okuyan mü'minin meseli, kokusu güzel, tadı güzel portakalın meseli gibidir. Kur'ân okumayan mü'minin meseli de tadı tatlı, fakat kokusu olmayan hurma meseli gibidir. Kur'ân okuyan münâfıkın meseli, kokusu güzel, tadı acı olan reyhâne otunun meseli gibidir. Kur'ân okumayan münâfıkın meseli de kokusu olmayan ve tadı da acı olan hanzalalanın (yânî Ebû Cehil karpuzunun) meseli gibidir" [57].

54-.....Bize Abdullah ibnu Abdirrahmân, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Âişe'nin diğer kadınlar üzerindeki fadlı, sendin, yâm tindin diğer yemekler üzerindeki fadlı gibidir" buyurmuştur [58].

55-.....Bize Mâlik, Sumeyy'den; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sefer azâbdan bir parçadır. O sizden herbirinizin uykusunu, taamını men' eder (intizâmını bozar). Onun için yolcu, yöneldiği sefere âid işini bitirince ailesine dönmeye acele etsin" buyurmuştur [59].

31- Ekmekle Beraber Yenilen Katık Babı

56-.....Bize İsmâîlibnu Ca'fer, Rabîatu'r-Re'y'den tahdîs etti ki, o da el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle derken işitmiştir; Jie-rîre hakkında üç tane sünnet (yânî kaanûn) meydana gelmiştir: Âişe onu satın alıp hürriyete kavuşturmak istedi, fakat sâhibleri:
— Velâ hakkı bize âid olacaktır, dediler.
Âişe onların bu şartını Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Ra-sûlullah (S) Âişe'ye:
— "Eğer sen onların ileri sürdükleri bu şartı onlar lehine şart kılmış olsan da, şübhesiz velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu.
Yine el-Kaasım dedi ki: Berîre hürriyete kavuşturuldu da kocasının nikâhı altında kalmak yâhud da ondan ayrılmak hususunda muhayyer kılındı. Ve bir gün Rasûlullah Âişe'nin evine girdi. O sırada ateş üzerinde bir tencere(de et) kaynamakta idi. Rasûlullah kuşluk yemeği istedi. Kendisine biraz ekmekle evde bulunan katıklardan bir katık getirildi. Rasûlullah:
-— "Ben ateş üzerinde et yemeği görmedim mi?" dedi
Oradakiler:
— Evet yâ Rasûlallah, et gördünüz, fakat o, Berîre'ye sadaka olarak verilmiş ettir. Berîre onu bize hediye etti, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "O, Berîre'ye sadaka, bize de Berîre'den hediyedir" buyurdu [60].

32- Helva Ve Balın Zikri Babı

57-.....Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R): Rasûlullah (S) helvayı ve balı severdi, demiştir [61].

58-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den karnımın tokluğuna ayrılmazdım. Ben o zaman mayalı ekmek yemiyor ve ipek giymiyordum. Bana Fulân erkek ve Fulâne kadın da hizmet etmiyordu. Ben açlıktan karnıma çakıl taşı bağlıyordum. Ben âyeti ezbere bildiğim hâlde bazen bir kimseden bana o âyeti okutmasını isterdim, bunu o kişi beni evine götürsün de doyursun diye yapardım. O zaman fakirler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibnu Ebî Tâ-lib idi. O bizleri (yânı Suffe talebelerini) evine götürürdü de evinde bulunan yiyecekleri bize yedirirdi. Hattâ bize, içinde hiçbirşey bulunmayan kırbadan küçük bir tulumu çıkarırdı da biz onun içini dışına çevirir ve onda kalmış olan bakıyyeleri yalardık [62].

33-'Kabak (Yemeği) Babı

59-.....Bize Ezher ibnu Sa'd, İbnu Avn'dan; o da Sumâme ibn Enes'ten; o da dedesi Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a terzi olan âzâdlı kölesi geldi. Akabinde Rasûlullah'a kabak yemeği getirildi. Rasûlullah (S) onu yemeğe başladı. Ben Rasûlullah'ı onu yerken gördüğüm zamandan beri kabağı sevmekten vazgeçmedim, demiştir [63].

34- Dîn Kardeşleri İçin Yemek Hazırlama Zahmetli İşini Üzerine Alan Kimse Babı

60- Bize Muhammed ibn Yûsuf tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyey-ne, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâü'den tahdîs etti ki, Ebî Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Ebû Şuayb denilen bir adam ve onun da kasap bir kölesi vardı. Bir gün Ebû Şuayb, kölesine:
— Bana (beş kişilik) yemek yap, ben Rasûlullah'ı beş kişinin beşincisi olarak da'vet edeceğim, dedi.
Ve bu suretle Rasûlullah'ı beş kişinin beşincisi olarak yemeğe da'vet etti. Bu beş kişi giderken yanlarına altıncı bir kimse takıldı. Ebû Şuayb'm evine varınca Peygamber (S):

— "Sen bizi beş kişi olarak da'vet etmiştin. Şu (altıncı) adam bize takılıp gelmiştir. Bak istersen izin verirsin içeri girer, istersen onu terkedersin (o da dönüp gider)/" buyurdu.
Ebû Şuayb:
— Evet, ona da izin verdim, dedi [64].
Muhammed ibnu Yûsuf şöyle dedi: Ben Muhammed ibn ismail'den işittim, şöyle diyordu: Bir topluluk da'vet edildikleri bir sofra üzerinde bulundukları zaman bir sofradan diğer bir sofradaki insanlara birşey uzatıp verme hakları yoktur, lâkin aynı sofradakiler birbirlerine birşey uzatıp verir yâhud olduğu gibi bırakırlar [65].

35- Bir Kimseye Bir Yemek Ziyafeti Verip De Kendi İşine Yönelen Kimse Babı

61-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (hizmet eden) bir oğlan çocuğu idim, Rasûlullah'ın beraberinde yürürdüm. Bir gün Rasûlullah (S) kendisine âid olan terzi bir oğlanın yanına girdi. O da Rasûlullah'a, içinde kabaklı bir yemek bulunan bir yemek kabı getirdi. Rasûlullah ondaki kabaklan araştırmağa başladı.
Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ın bu kabak araştırmasını görünce tabağın etrafından kabakları O'nun önüne toplamaya başladım.
Enes dedi ki: O ev sahibi (Peygamberce yemek yemedi de) kendi işi üzerine yöneldi.
Yine Enes: Ben Rasûlullah'ın yaptığı bu kabak araştırma işini gördükten sonra, kabağı sevmekte devam edip durdum, demiştir [66].

36- Çorba Babı

62-.....İshâk ibnu Abdillah ibn Ebî Talha, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Bir terzi Peygamber(S)'i, yapmış olduğu bir yemeğe da'vet etti. Ben de Peygamber'in beraberinde gittim. O zât Peygamber'e arpa ekmeği ile içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan çorba takdîm etti. Ben Peygamber'i yemek kabının etrafından kabaklan araştırır hâlde gördüm de artık o günden sonra kabağı sevmekten ayrılmadım [67].

37- Kurutulmuş Et Babı

63-.....Bize Mâlik ibn Enes, İshâk ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'e, içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba getirildi de, Peygamber'i kabaklan araştırıp yerken gördüm, demiştir [68].

64-..... Âişe (R) şöyle demiştir; Rasûlullah'm kurbân etlerini üç günden fazla durdurmayı nehyetmesi, ancak insanların açlık çektiği bir yılda idi. RasûluIIah (S) bununla zengin olanın fakîri yedirip doyurmasını istemiştir. Şübhe yok ki, bizler davar bacaklarını onbeş gün sonra kaldırırdık ve (yerdik). Muhammed'in ailesi halkı üç gün (üstüste) katık sürülmüş buğday ekmeğinden doymadı [69]

38- Sofra Veya Masa Üzerindeki Yemekten Birşeyi Arkadaşına Uzatıp Veren Veya Takdîm Eden Kimse(Nin Hükmü) Babı

Buhârî dedi ki:
Ve Abdullah ibnu'l-Mubârek: Önlerine getirilmiş olan yemekten birbirlerine uzatıp vermelerinde be's yoktur
(çünkü onlar bu yemekte ortaktırlar). Ancak bu sofradan herhangi biri diğer sofradaki bir kimseye birşey veremez, demiştir [70].

65-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi, yapıp hazırladığı bir yemeğe RasûluIlah(S)'ı da'vet etti.
Enes dedi ki: Ben de Rasûlullah'm beraberinde bu yemeğe gittim. Terzi, Rasûlullah'a arpadan yapılmış bir ekmek ile içinde kabak ve kurutulmuş et parçalan bulunan çorba takdim etti.
Enes dedi ki: Ben RasûluIIah'ı yemek tabağının etrafında kabakları araştırırken gördüm. Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten vazgeçmedim.
Sumâme ibn Abdillah da dedesi Enes'ten: Ben kabakları Rasû-Iullah'ın önüne topluyordum, dediğini söylemiştir [71].

39- Olgunlaşmış Taze Hurmayı Hıyar İle Yemek Babı

66-..... Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in oğlu Abdullah (R): Ben Peygamber(S)'i, olgunlaşmış taze hurmayı hıyarla yerken gördüm, demiştir [72].

40- Bâb:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

67-.....Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'ye, yedi gece konuk oldum. Ebû Hureyre, karısı Busre bintı

Gaz-vân ve hizmetçisi geceyi üçtebirler hâlinde nevbetleşiyorlardı. Şu bir üçtebirde namaz kılıyor, sonra ötekini uyandırıyordu.
Ebû Usmân dedi ki: Ben Ebû Hureyre'den işittim: Rasûlullah (S) sahâbîleri arasında hurma taksim etti de bana yedi hurma isabet etti, bunların biri kapçık hurma idi, diyordu.

68-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) aramızda hurma taksîm etti de bana ondört hurma ile bir çekirdeksiz âdî hurma isabet etti. Sonra o âdî hurmayı, çiğnemekte dişlerim için en şiddetlisi gördüm, demiştir [73].

41- Taze Hurma, Kuru Hurma Ve Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"... Tasalanma, Rabb'in senin alt yanında bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derümiş taze hurma dökülecektir. Artık ye, iç, gözün aydın olsun..." (Meryem: 24-26) [74].
Ve Muhammed ibn Yûsuf el-Feryâbî, Sufyân es- Sevrî'den; o da Mansûr ibn Safiyye'den söyledi. O: Bana annem Safiyye tahdîs etti ki, Âişe (R): Biz "İki kara" denilen hurma ile sudan doyup kanmış olduğumuz hâlde, Rasûlullah (S) vefat etti, demiştir [75].

69-.....Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Medîne'de bir Yahûdî vardı. O Yahûdî bana her sene ağaçlardaki hurmaları kesip toplama zamanına kadar va'de ile borç para verirdi. Câbir'in Rûme Kuyusu yolunda hurmalı arazîsi vardı. Bir sene Câbir'in hurmalığı alışılan derecede mahsûl vermedi. Borcun ödenmesi gecikti. Bunun üzerine Yahûdî hurma kesme vaktinde geldi. Borcumdan birşey ve-remiyeceğimi düşünerek, gelecek hurma kesimi zamanına kadar mühlet vermesini istedim. Yahûdî kabul etmedi. Bunun üzerine benim bu müşkil durumum Peygamber'e haber verildi. O da bâzı sahâbîlerine:
— "Haydi yürüyünüz, gidelim de Câbir için Yahudi'den borcun geri bırakılmasını isteyelim!" buyurdu.
Ve Peygamber'le sahâbîleri benim hurmalığıma geldiler. Peygamber, Yahudi'ye borcu geri bırakmasını söylemeye başladı. Yahûdî:
— Yâ Eba'l-Kaasım! Ben Câbir'e mühlet veremem! diyordu.
Peygamber, Yahûdî'nin ısrarını görünce kalktı ve hurmalıkta şöyle bir dolaştı. Sonra geldi. Yahûdî'ye bir daha va'de vermesini söyledi. O yine kabul etmedi. Ben de kalktım. Peygamber'e biraz yaş hurma getirdim ve bunu Peygamber'in önüne koydum. Peygamber hurmayı yedi. Sonra:
— "Yâ Câbir, senin bustân çardağın nerede?" diye buyurdu. Ben de şurada diye haber verdim.
— "Haydi orada bana bir yer döşe!" buyurdu.
Ben de hemen döşedim. Peygamber çardağa girip biraz uyudu. Sonra uyandı. Ben gidip bir avuç daha hurma getirdim. Ondan da yedi. Sonra kalktı ve Yahûdî'ye bir daha borcu geri bırakmasını konuştu. Yahûdî yine kabul etmedi. Sonra Peygamber kalktı ve hurmalığın içinde ikinci bir defa daha dolaştı. Sonra:
— "Yâ Câbir, ağaçlardaki hurmaları topla ve Yahudi'ye olan borcunu öde!" buyurdu.
(Ben toplayıncaya kadar) hurma harmanının başında durdu. İşte bu topladığım hurmalardan Yahûdî'ye olan borcumu verdim. Borcu verdiğim kadar da arta kaldı. Sonra bustândan çıkıp Peygamber'in huzuruna geldim ve bu bereketli vaziyeti O'na muştuladım. Bunun üzerine:
— "Ben Allah 'in elçisi olduğuma şehâdet ederim" buyurdu [76]. "Urûşun" ve "Arîşun", "Bina" ma'nâsmadır. İbn Abbâs: "Cennâtin marûşâtin" (ei-En'âm:i4i), üzümlerden ve diğerlerinden çardak yapılan bahçeler demektir. "Urûşuhâ" (d-Bakara:259) denilir ki, bu da "Binaları" ma'nâsınadır, demiştir [77].

42- Cummâr Yenilmesi Babı

70-.....Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in yanında otururken bir hurma ağacı beyni getirildi, bunun üzerine Peygamber:
— "Ağaçlardan öyle bir ağaç vardır ki, muhakkak onun bereketi, müslimin bereketi gibidir" buyurdu.
Ben Peygamber'in hurma ağacını kasteder olduğunu düşündüm de "O, hurma ağacıdır yâ Rasûlallah" demeyi istedim. Sonra dönüp baktım ki, ben oradaki on kişinin onuncusuyum, yânî yaşça onların en küçüğüyüm. Bundan dolayı hemen sükût ettim. Akabinde Peygamber:
— "O, hurma ağacıdır" buyurdu [78].

43- Acve (Hurmasının Fadlı) Babı

71-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Rasûlullah (S): "Kim her gün sabahları aç karna yedi tane Medine'nin acve hurmasından yerse, o gün içinde o kimseye zehir ve sihir zarar vermez" buyurdu, demiştir [79].

44- Başkalarıyle Hurma Yerken İkişer İkişer Yemenin Hükmü Babı

72-.....Bize Cebele ibnu Şuhaym tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in (Mekke'de halîfe olduğu zaman) yanında bulunuyorduk, biz-; bir kıtlık yılı isabet etmişti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr bizlere nzık olarak hurma veriyordu. Biz hurma yediğimiz sırada yanımızdan Abdullah ibn Umer geçerdi de:

— Hurmaları ikişer ikişer yemeyiniz. Çünkü Peygamber (S) hurmaları birbirine yaklaştırıp çiftleyerek yemekten nehyetti, derdi.
Sonra da:
— İnsanın mü'min kardeşinden (yânî sofra arkadaşı ve ortağından) öyle çift yemeye izin istemiş olması müstesnadır, derdi.
Râvî Şu'be: Buradaki izin isteme fıkrası, îbn Umer'in kavlin-dendir, demiştir [80].

45- Hıyar (Yenilmesi) Babı

73-.....Sa'd ibn îbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf şöyie demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim: Ben Peygamber (S) hıyarla yaş hurma yerken gördüm, dedi [81].

46- Hurma Ağacının Bereketi Babı

74-.....Müfessir Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer'den işittim ki, Peygamber (S): "Ağaçlardan bıı ağaç vardır ki, bereketinin çokluğunda müslümân kimse gibi olur, o da hurma ağacıdır" buyurmuştur [82].

47- İki Çeşit Meyveyi Yâhud İki Türlü Yemeği Bir Yemekte Cem' Etme(Nin Hükmü) Babı

75-.....Abdullah ibn Ca'fer (ibn Ebî Tâlib-R): Ben RasûiulIah(S)'i hıyar ile hurma yerken gördüm, demiştir [83].

48- Konukları Eve Onar Onar Girdiren Kimse Ve Yemeğe Oturuşun Da Onar Kişi Onar Kişi Oluşu Babı

76-..... Buradaki üç yoldan gelen hadîsi Enes ibn Mâlik (R) şöyle anlatmıştır: Annesi Ümmü Suleym bir müdd ölçeği arpaya yö-nelip onu kalınca un şeklinde öğüttü ve ondan bir kısmını süt bulamacı yaptı. Bunun üzerine de yanındaki yağ tulumundan bir mikdâr yağ sıktı. Sonra beni Peygamber'e gönderdi. Peygamber'e geldim, O, sahâbîleri arasında bulunuyordu. O'nu yemeğe da'vet ettim.
— "Beraberimde bulunanları da mı?" buyurdu. Akabinde ben anama geldim.
— Rasûlullah: Yanımda bulunanlarla beraber mi geleyim? diyor, dedim.
Bunun üzerine üvey babam Ebû Talha ona doğru çıktı da:
— Yâ Rasûlallah! O ancak Ümmü Suleym'in yaptığı az bir şeydir, dedi.
Rasûlullah içeri girdi ve Ümmü Suleym'in yaptığı yemek O'na getirildi. Rasûlullah:
— "Benim yanıma on kişi girdir" dedi.
On kişi girip doyuncaya kadar yediler. Sonra Rasûlullah:
— "On kişi daha girdir" buyurdu.
Onlar da girip doyuncaya kadar yediler. Sonra Rasûlullah yine:
— "Benim yanıma on kişi daha girdir" buyurdu.
Böylece kırk kişiye kadar saydı. Sonra Peygamber yedi, sonra kalktı.
(Enes dedi ki:) Ben o kaba içinden birşey eksildi mi diye bakmaya başladım [84].

49- Sarmısak Ve Kötü Kokulu Sebzelerden Yemenin Mekruh Olması Babı

Bu konuda İbn Umer'in Peygamber(S)'den rivayet ettiği hadîs vardır [85].

77-..... Abdulazîz ibn Suheyb şöyle demiştir: Enes'e:
— Sen Peygamber(S)'den sarmısak hakkında ne işittin? denildi. Enes: *- Peygamber: "Bunlardan yiyenler mescidimize yaklaşmasın'
buyurdu, dedi.

78-.....İbn Şihâb dedi ki: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'm şöyle dediğini tahdîs etti: Peygamber (S): "Kim sarmısakyâhud soğan ye-diyse bizden ayrılsın yâhud mescidimizden ayrılsın" buyurdu [86].

50- Kebâs Babı Ki, O Erâk Ağacının Meyvesidir

79-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verip şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah haber verip şöyle dedi: Biz Rasûlullah'ın beraberinde Merru'z-Zahrân mevkiinde misvak ağacının meyvesini topluyorduk. RasÛlullah (S) bize:
— "Siz bu yabanî yemişin kararanlarını tercih edin. Çünkü onun siyahı, en lezzetlisidir" buyurdu.
Câbir:
— Sen ağaçlıklarda koyun güder miydin? diye sordu. RasÛlullah:
— "Evet güttüm; peygamberlerden herbir peygamber muhakkak koyun gütmüştür" buyurdu [87].

51- Yemekten Sonra Ağız Çalkalayıp Yıkama Babı

80-.....Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Yahya ibn Saîd'den; o da Buşeyr ibn Yesâr'dan olmak üzere işittim ki, Su-veyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın beraberinde Hayber'e doğru yola çıktık. es-Sahbâ mevkiinde olduğumuzda RasÛlullah bir yiyecek istedi. Kavuddan başka birşey getirilmedi. Ondan biz de yedik. Akabinde namaza kalktı, ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık.
Yahya dedi ki: Ben Buşeyr'den işittim, şöyle diyordu: Bize Su-veyd şöyle tahdîs etti: Biz Rasûlullah'ın beraberinde Hayber seferine çıktık. es-Sahbâ mevkiinde olduğumuz zaman -Yahya: O, Hayber'den yarım günlük uzaklıktadır, demiştir- RasÛlullah yiyecek istedi. Ancak sevîk, yânî kavud getirildi. Biz onu kardık da Peygam-ber'Ie birlikte ondan yedik. Sonra Peygamber su istedi. Ağzını çalkaladı, biz de O'nunla ağzımızı çalkaladık. Sonra Peygamber yeni bir abdest almaksızın bize akşam namazını kıldırdı.
Sufyân ibn Uyeyne, Alî ibnu'l-Medînî'ye: Sen bu hadîsi Yahya ibn Saîd'den onun lafzıyle birkaç kerreler naklettin, böylece sanki sen bunu Yahya'dan vasıtasız işitmiş gibi oluyorsun, dedi [88].

52- (Yemek Yenildiğinde) Parmakların Mendille Silinmesinden Önce Yalanmaları Ve Emilmeleri Babı

81-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Arar ibn Dinar'dan; o da Atâ'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Sizden biriniz yemek yediği (ve elini yıkamak mümkin olmadığı) zaman, yemek yediği parmaklarını yalamadıkça yâhud yalatmadıkça bir bezle silmesin" buyurmuştur [89].

53- Mendil(În Zikri) Babı

82-.....Muhammed ibnu Fulayh tahdîs edip şöyle demiştir: Bana babam Fulayh ibnu Süleyman el-Medenî, Saîd ibnu'l-Hâris'ten tahdîs etti ki, o, Câbir ibn Abdillah'a ateşte pişmiş şeyler yedikten sonra abdest alınıp alınmayacağını sormuştur. Câbir de:
— Hayır (abdest almak vâcib olmaz). Bizler Peygamber (S) zamanında böyle ateşte pişmiş yemekleri ancak pek az bulurduk. Bizler böyle yemekler bulduğumuz zaman da bizim silinecek mendillerimiz yoktu. Biz (abdest aldığımızda) ellerimizi, kollarımızı, ayaklarımızı meshederdik. Sonra (böyle yemek yemenin ardından yeniden) abdest almayarak namaza dururduk, demiştir [90].

54- Yemek Yiyen Kimsenin Yemeğinden Ayrıldığı Zaman Söyleyeceği Duâ Babı

83-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Sevr ibn Yezîd'den; o da Hâlid ibn Ma'dân'dan; o da Ebû Umâme'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yemeğini yiyip sofrasını kaldırdığı sırada şu duayı söylerdi:
"el-Hamdu lîlâhi kesîran, tayyiben, mubâreken fîhU gayra mek-fiyyin velâ muveddaın velâ mustağnen anhu Rabbenâ(= Çok, temiz, bereketli, kâfî görülmeyen ve terkolunmayan ve kendisinden müstağni olunmayarak yapılan hamd, Rabb'imiz olan Allah'a mahsûstur)" [91].

84- Bize Ebû Âsim, Sevr ibn Yezîd'den; o da Hâlid ibn Ma'-dân'dan; o da Ebû Umâme'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yemeğini yiyip ayrıldığı sırada -râvî bir kerresinde "Sofrası kaldırıldığı sırada" demiştir- şu duayı söylerdi:
"el-Hamdıı üllâhVllezî kefânâ ve ervânâ gayra mekfiyyin velâ mekfûrin{ = Kâfî, görülmeyerek ve inkâr edilmeyerek yapılan hamd, bize yetecek derecede ni'metler veren ve bizi suya kandıran Allah'a mahsûstur)"; bir kerresinde de: "el-Hamdu lillâhi Rabbinâ, gayra mekfiyyin velâ tnuveddeın, velâ mustağnen Rabbena (= Kâfî görül-meyerek, terkedilmeyerek ve ey Rabb'imiz, mustağnî olunmayarak yapılan hamd, Rabb'imiz olan Allah'a mahsûstur)" şeklinde söylemiştir [92].

55- (Alçak Gönüllülük Kasdıyle) Hizmetçi Beraberinde Yemek Babı [93]

85-.....Bize Şu'be tahdîs etti ki, Muhammed ibn Ziyâd şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiği zaman, eğer efendi onu beraberinde oturtup yedirmeyecekse, bari ona bir çiğnem yâhud iki çiğnem, bir lokma yâhud iki lokma uzatıp versin. Çünkü pişirme sırasında onun sıcaklığım (onun terkîb, ıslâh) ve hazırlanmasını hizmetçi üzerine almıştır" [94].

56- Bâb:

"Yemek hususunda hoş hâl ve (verdiği ni'metlere karşı Rabb'ine) şükredici olan kimse sevâbda, açlığa sabreden oruçlu gibidir".
Bu bâbda Ebû Hureyre'nin Peygamber'den rivayet ettiği hadîs vardır [95].

57- Bir Yemeğe Da'vet Edilip De Kendisine Başka Biri Takılan Ve: "Bu Yanımdaki Bana Takılıp Gelmiş Bîr Kişidir" Diyen Kimse Babı

Enes de: Sen (Dîni ve malı hususunda) ittihâm edilmeyen bir müslümânın yanına girdiğin zaman, onun yemeğinden ye, içeceğinden iç, demiştir " [96]

86-.....Bize Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ensâr'dan Ebû Şuayb diye künyelenen bir adam ve onun da kasap bir kölesi vardı. Bir gün Peygamber sahâbîleri arasında iken bu zât geldi de Peygamber'in yüzünden açlığını tanıdı. Ve hemen o kasap olan kölesine gitti de:
— Bana beş kişiye yetecek yemek yap. Çünkü ben Peygamber'i beşin beşincisi olarak da'vet ediyorum, dedi.
Bu emir üzerine o köle bir yemekcik yaptı. Sonra Ebû Şuayb, Peygamber'e gelip O'nu yemeğe da'vet etti. Bunun üzerine Peygamber ve arkadaşları o zâtın evine giderlerken kendilerine altıncı bir adam takıldı. Eve vardıklarında Peygamber (S):
— "Yâ Ebâ Şuayb! Bize bir adam takılıp gelmiştir. İstersen ona içeri girmeye izin verirsin, istersen onu terkedersin" buyurdu.
Ebû Şuayb:
— Hayır (onu terketmem), ben ona da izin verdim! Dedi [97].

58- Bâb: Yemek Hazır Olduğu Zaman Sizden Biriniz Yemeğinden Acele Kalkmasın (Yemesine Devam Etsin)

87-.....İbn Şihâb şöyle demiştir; Bana Ca'fer ibnu Amr ibn Umeyye haber verdi ki, ona da babası Amr ibnu Umeyye ed-Damrî şöyle haber vermiştir: Kendisi Rasûlullah'ı, elinde pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken görmüştür. Bu sırada namaza çağrılmış, Ra-sûlullah da elindeki kürek kemiğini ve ondan kesmekte olduğa bıçağı bırakmış, sonra kalkıp, yeni bir abdest almaksızın namaz kıldırmıştır [98].

88-.....Bize Vuheyb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Yemek ortaya konulduğu ve namaz da ikaamet edildiği zaman, sizler yemeğe başlayınız (sonra namaz kılınız)" buyurmuştur " [99].
Ve yine Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etmiştir.
Ve Eyyûb'dan; o da Nâfi'den: İbn Umer'in bir defada namazda imâmın okuduğu kıraati işitirken akşam yemeği yediğini rivayet etmişlerdir [100].

89-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe'den Peygamber (S)'in: "Yemek hazır olmuşken namaz ikaamet edildiğinde sizler evvelâ yemeğe başlayınız" buyurduğunu tahdîs etmiştir.
Vuheyb,-Yahya ibn Saîd, Hişâm'dan: "Akşam yemeği konulduğu zaman" şeklinde söylemişlerdir.

59- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da 'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yediğiniz zaman da hemen dağıtın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de izinsiz girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e eza vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez.*, " (el-Ahzâb: 53) [101].

90-.....Bize Ya'kûb ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam İbrâhîm ibn Sa'd, Salih ibn Keysân'dan; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Hicâb emrinin inişini herkesten iyi bilirim. Ubeyy ibn Ka'b bile bunu bana sorar idi. (Bu şöyle olmuştu:) Rasûlullah (S), Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği gün -ki onunla evlenmesi Medine'de olmuştu- güneş yükseldikten sonra insanları yemeğe da'vet etti. Yemekten sonra Rasûlullah oturdu. Da'-vetliler de kalkıp gittikten sonra, bâzı kimseler gitmeyip Rasûlullah'-ın yanında oturdular. Nihayet Rasûlullah (S) kalkıp yürüdü. Ben de beraberinde yürüdüm. Âişe'nin oda kapısına kadar ulaştı. Sonra bu oturan kimselerin çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de berâberinde döndüm. Geldiğimizde bu misafirlerin hâlâ yerlerinde oturduklarını gördük. Rasûlullah ikinci defa geri döndü. Ben de beraberinde döndüm. Yine Âişe'nin odasının kapısı önüne erişti. Sonra onların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de beraberinde döndüm. Bu sefer onların kalkıp gittiklerini gördük. Bunun üzerine Rasûlullah benimle kendi arasına bir perde gerdi. Bu sırada Hicâb emri indirildi [102].

---

[1] Et'ıme, Taâm'm cem'idir. Taam, yenilecek şeylere denilir. Bu kitâbda yenilecek şeylerin nevi'lerine, yeme ve içmenin âdabına ve bunlara benzer birtakım hükümlerle ilgili hadîsler getirilmiştir.
[2] Buhârî "Et'ıme" unvanını îzâh için bu üç âyeti zikretmiştir. Bunlardan birincisi yenilecek rızkın halâl kazanç olması, yiyeceklerin hepsi Allah'ın lütuf ve inayeti eseri olduğundan bunların karşılığında Allah'a kulluk etmiş olmak için ona şükretmeyi, ikincisi halâl kazançlardan ve yer zenginliklerinden yediğimiz gibi, hakk yolunda, yânî Allah'ın kelimesini en yüksek kılma yolunda ve cemiyetin düşkün sınıflarının yaşama seviyelerini yükseltmek yolunda harcamalar yapmk gereğini; üçüncüsü bütün rasûllerin de ümmetler gibi halâl rızıklardan yemeleri ve iyi ameller yapmakla emrolundukları bildirilmiştir. Yânî her peygambere zamanında böyle hitâb edilmiş ve en sonra hepsinin mazhariyetini cami' olmak haysiyetiyle bu hitâb, bilhassa Hâtemu'l-Enbiyâ'ya yöneltilmiştir.
[3] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bâzı rivayetleri Cihâd ve Nikâh'ta da geçmiştir. "Fukku'i-ânîye": Esirleri, köleleri esîrlİk ve kölelikten kurtarın demektir, iyi düşünülünce zelîl olan, düşkün olan, alçalan herkes ve haklan diğer müslü-mânlar üzerine vâcib olan zarara uğramış kimseler de açık ve kinaye olarak bu kısımlarda dâhil oldukları anlaşılır (Kastallânî).
[4] Başlığa uygunluğu "Benim için büyük bir kap süt emretti, ben de ondan içtim" sözlerinden alınır. Ebû Nuaym'in e!-Hilye'sinûe "Hâlbuki maksadım okumak değildi, karnımı doyurmaktı, Umer bunu anlamamıştı" ziyâdesi vardır.
Bu hadiste isteme ve .haya etmeğe ta'rîz, kişinin kendisine isabet eden açlığı zikretmesi, açlık sırasında doymanın mübâhhğı, selefin gıda azlığına karşı sabrı ve dünyâdan az bir şeye rızâları, kişinin mü'min kardeşinde bir hacet hissettiği zaman bunu ondan sormadan hilesini setretmek, sahâbilerden biri Kur'ân sahi binden okumak istediği zaman onu evine götürüp yanında bulunanla doyurmak âdetleri olduğu hükümleri vardır, Allah en bilendir (Aynî).
[5] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır, gelecek hadîsler de aynı konudadır.
[6] Enes'İn bu hadîsi Zeyneb bintu Cahş'ın düğün aşı kıssasında, Nikâh'ta geline hediye bâbı'nda rivayet edilen hadîsin bir parçasıdır. Bu ta'lîkı, Müslim ve Ebû Nuaym senedli olarak getirmişlerdir.
[7] Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivayetidir, başlığa uygunluğu gizli değildir.
[8] Bu hadîslerde en vecîzbir ifâde ile öğretilen yemek âdabı, hiçbir zaman eskimeyecek olan en yüksek medeniyet edeblerindendir. Bu hadîslerin râvîsi Umer, Ebû Seleme'nin oğludur. Annesi de Peygamber'in kadınlarından olan Ümmü Sele-me'dir. Bu kan-koca Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Umer orada dünyâya gelmiştir. Ebû Seleme Habeşistan'da vefat edince, bu ana-oğul Medine'ye

geldiklerinde Rasûlullah, Ümmü Seleme'yi nikâhla alıp kendi kadınları arasına katmakla taltîf etmiştir. Bu suretle Umer, Peygamber'in oğulluğu şerefini kazandı ve Peygamber'in terbiyesi altında büyüdü. îbn Abdilberr'in beyânına göre, Peygamber'in vefatında dokuz yaşında idi. Hicretten iki sene önce doğduğuna dâir de rivayet vardır.
[9] Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Buyu' Kitâbı'nda geçmişti. Parantez içindeki kısım o rivayetten alınmadır. Dâvûdî hadisteki yemek hakkında: "Bu bir çorba idi. İçinde kabak ve doğranmış kuru et parçaları vardı" suretindeki tafsîle göre, bu yemek arpa ekmeği ile çorbadan yapılmış bir tirid idi, demiştir. Bu yemekten Rasûlullah'ın yiyeceği mikdârı bir kap içinde önüne konulduğu için, Rasûlullah kabın her tarafından yemekte bir sakınca görmemiştir. Böyle olunca yukanki "Önünden ye!" emirlerine aykırılık yoktur.
[10] Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbı'nda, "Abdest almada yıkanmada sağdan başlama bâbı"nda geçti. Peygamber'in sağdan başladığı işler giyinmek, mescide girmek, zînetlenmek, başını tıraş etmek gibi kerîm fiillerden olan hususlardır. Sümkürmek, halâya girmek, istincâ gibi işlerde ise soldan başlardı.
[11] Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Nübüvvet Alâmetleri'-nde, daha kısa bir rivayeti Namaz Kitâbı'nda geçmişti. Müslim de bunun dokuz kadar yoldan gelen rivayetlerini Eşribe Kitâbı'nda getirmiştir. Müslim Ter., V, 268-274-{142 "2040").
[12] Başlığa uygunluğu "Biz hepimiz bu iki kaptan yedik ve doyduk" sözündedir. Bunun bir rivayeti Buyû'da "Müşriklerle alışveriş bâbı"nda geçmişti.
[13] el-Esvedeyn, siyah ma'nâsına olan el-Esved'in tesniye sîgasıdır ve "iki siyah" demektir ki, hurma ile sudur. Bu iki ni'metten siyah olan yalnız hurma olmakla beraber, edebî bir san'at olan tağlîb yoluyla hurma ile suyun ikisine "Esvedeyn ", denilmiştir. Tağlîb san'atı, herkesçe bilinen iki şeyden birisini öbürüsüne üstün kılarak zikretmektir ve Arabça'da pek yaygındır. Ana ile babaya "Ebeveyn", Güneş'le Ay'a "Kamereyn", Ebû Bekr'le Umer'e "Umereyn"denilir. Arab'ın yemek içmek hususunda en mühim yaşama sebebi hurma ile su olduğundan, bu iki ni'met hadîste tağlîb yoluyla zikredilmiştir.
[14] Yânî burada zikredilen kimselerin evlerinden, sahihleri hazır olmasa da, fakat herhalde rızâları ve haberleri bulunmak şartıyle yemekte be'is yoktur (Celâleyn) Bu âyetin yemek konusuyla ilgisi çok açıktır.
[15] Hadîsin başlığa uygunluğu, kör ile gören, hasta ile sahîh arasını ayırmaksızın hepsinin sevîk bulamacı üzerinde toplanıp ondan yemeleridir. Sevîk, kavud denilen, kavrulup un hâline getirilmiş buğday ve arpa olduğu için, ateş değmiş yiyeceklerdendir. İşte bundan dolayı abdest tazelemek lâzım gelmemiş, namazdan evvel ağız çalkalaması ise dişler arasında kalan parçalan gidermek içindir.
Bu hadîsin birer rivayeti Vudû' ve Hayber Gazvesi evvelinde geçmişti.
[16] Buhârî bu başlığı ve hadîsleri, bunların caiz olduğunu isbât için getirmiştir.
[17] Peygamber'in bunu yemememesi, caiz olmadığından değil, tevâzu'u, alçak gönüllülüğünden ve örnek davranışmdandır.
es-Semt: Sîn'in fethi ve mîm'in sükûnuyle boğazlanmış oğlağı ve kuzuyu kebâb yapmak için kaynamış suda haşlayıp tüyünü yolmak ma'nâsına birinci ve ikinci bâblardan masdardır... el-Mesmût ve es-Semît, kaynar suda haşlanmak suretiyle tüyü yolunmuş kebâb yapılacak oğlağa ve kuzuya denir... (Kaa-mûs Ter.)
es-Sukkurruce: Cem'i Sekâric. Küçük tabak, üzerinde yemek yenilen küçük yemek tahtası, yemek teknesi...
es-Sufra: Sîn'in ötresiyle yolcunun beraberinde taşıdığı yol yemeğine denir. Sufraîu '1-Cild bundan alınmıştır, yânî yiyecek sardıkları bilinen değirmi deriye Sufra denmesi hâliyet ve mahalliyet alâkasıyle bundan alınmıştır. Yolcuların yiyecek sarıp götürdükleri ve yiyeceğin altına yaydıkları meşinden yaygıdır... Lisânımızda sâd ile "Sofra" ta'bîr olunur... (Kaamûs Ter.)
İbn Battal şöyle dedi: Yufka ekmeği yemek caizdir, mubahtır. Peygamber bunu ancak dünyâdan zühd, ni'metlere boğulmayı terk; Allah yanındakileri tercih olarak terketmiştir. Masa üzerinde, yemek tahtası üzerinde yemek de böyledir, yânî caizdir... (Aynî).
Bunları yemek ve bu şeyler üzerinde yemek caiz olmasaydı, Enes'in evinde yenilmez ve kullanılmazdı.
[18] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Hayber dönüşü yolculuğunda Safiyye ile evlenmesi münâsebetiyle verilen düğün ziyafetinde sâdece hadîste zikredilen şey-lerin yenilmiş olmasıdır. Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Mağâzî'de Hayber fethi bâbı'nda geçti.
[19] Hadîsin başlığa uygunluğu "... Diğerine de Rasûlullah'ıtı sofrasını bağladım" sözlerindedir. Esmâ'nın bu nitâkını ikiye bölüp, söylediği işlerde kullanması, Peygamber'le Ebû Bekr'in hicret yolculuğuna çıkarlarken yaptığı hazırlıklar cüm-lesindendir. Esma bu nitâkı sebebiyle "Zâtu'n-Nİtâkayn" şeref lakabıyle anılmıştır.
Hadîsin sonunda Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in temessül edip söylediği mısra, Ebû Zueyb ez-Zuheli'nin otuz beyitten fazla tutan bir kasidesinden alınmıştır. Baş tarafı şöyledir:
Hel'd-dehru illâ îeyîetun ve nehâruhâ
Ve illâ tulû'u'ş-şemsi summe ğıyârıuhâ
Eba'l-kalbu İllâ Umme Amrin Fe-usbahat
Tuharriku nârı bi'ş-şekâti ve nâruhâ...
Ve ayyarahâ'l-vâşûne ennî uhibhuhâ
Tilke şekâtun zâhirun anke âruhâ...
(- Dehr bir gece ve gündüzünden ibarettir.
Ve ancak güneşin doğması, sonra da değişiklik olmasıdır.
Kalb Ümmü Amr'dan başkasını kabul etmedi de onun ateşi
Şekaavet (güçlük, sıkıntı) ile ateşimi tahrik eder oldu.
Jurnal ediciler (yalan süsleyiciler), onu, benim kendisini seviyor olmamla ayıpladılar.
İşte bu, ârî, senden görünen bir bedbahtlıktır.)
Bu mısra ile Îbnu'z-Zubeyr: "Bu sözde be's ve ayıp yoktur" demiş olmaktadır... (İbn Hacer, Aynî).
[20] Başlığa uygunluğu "Sofrası üzerinde bunlar yenildi" sözünden alınabilir. Mü-fessirler el-Mâide: 114'de zikri geçen "Mâide"'nm, kırmızı deriden bir sofra ol duğunu söylemişlerdir... Tafsilât için Hakk Dîni, II, 1844-1849'dan okunabilir. Bu hadîsin bir rivayeti Hibe'de de geçmişti.
[21] es-Sevîk, Emîr vezninde kavud ta'bîr olunan nesneye denir. Unu yâhud hububatı kavurduktan sonra nefh ve rîhını azaltmak için birkaç defa sıcak su ile, daha sonra soğuk su ile yıkarlar. Bedevîlerin ekseriya yol azıklarıdır. Dağarcığa basıp yolda bununla gıdâlanırlar. Meyvelerin sevîkı, kurutmadan sonra kavurup öğütmekle olur.. (Âsim Efendi).
Bu hadîsin şimdiye kadar uzun ve kısa olarak birçok rivayetleri geçmiştir. Onlardan hatırlanacağı üzere, bu vak'a Hayber dönüşünde olmuştur ki, orada Peygamber, Safiyye bintu Huyey ile evlenmiş, düğün aşı ziyafeti de ancak hurma, "Ekıt" denilen kuru yoğurt, yağ ve sevîkten ibaret sâde bir yemek olmuştu.
[22] Başlığa uygunluğu "Rasûlullah'a bir yiyecek takdîm edilip de ondan kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı" sözündedir.
Müslim bu hadîsin birçok (onaltı kadar) yoldan gelen rivayetlerini çok güzel bir sıralayışla Sahîh'inin Zebâih Kitâbı'nda tesbît etmiştir: Müslim Ter., VI, 156-164 "1946"...
[23] Bu hadîs en vecîz, fakat ma'nâsı ve fâideleri pekçok bir hayât düstûrunu ifâde etmektedir. Az yemek, bu gün ittifakla bütün tıb otoritelerinin bildirdikleri gibi sağlıklı yaşamanın başta gelen sebeblerindendir. Böylece hem sağlık iyi korunmuş olur, hem de yemek israfı önlenip, cemiyetin ve insanlığın aç sınıflarına gıda te'mîni mümkin olur.
[24] Bu da aynı düstûru daha tafsîlli olarak bildiren ayrı yoldan gelmiş bir rivayettir. Bu ve bundan sonra gelecek hadîsin ma'nâsınm ne olduğu hususunda birkaç görüş verilmiştir. Bunlar içinde en isabetli sayılanı, mü'minln hırstan feragati, kâfirin ve münâfıkm da doyînak bilmeyen hırs için bir mesel ve en belîğ bir örnek olarak söylenmiş olması görüşüdür.
[25] Bu hadîsin ve müteâkib hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır. Bunlarda mü'-minin zâhidlik ve azla yetinmeye düşkünlüğü, kâfirin ise olanca hırsıyle sanki yedi mi'deyi doldururcasına çok yemeğe düşkünlüğü ifâde edilmiştir. Yânî mü'min hâli yemek konusunda böyle olmalıdır!...
[26] Hattâbî şöyle dedi: Âmme bu "Mutteki" sözünü "İki yanından biri üzerine meyledici" zannetti. Hâlbuki ma'nâ böyle değildir. Burada "Mutteki", "Altında oturduğu şey üzerine tam oturup dayanan" ma'nâsmadır. Oturduğu şilte üzerine dümdüz oturan herkes mutteki'dir. Yânî ben yediğim zaman, çok yiyenlerin fiilî gibi döşekler üzerine kuvvetle oturmam, lâkin ben az yemek yerim, bunun için oturuşum yemekte yerleşmeyip acele kalkıcı tarzdadır (Aynî).
el-MuttekV: İttikâ'dan ismi faildir, bir nesneye söykünüp dayanan kimseye denir. Peygamber'in "Bana gelince, ben muttekien yemem " kavlinden mu-râd, avam talebenin zannettiği gibi bir yanı üzerine meyi ma'nâsı değildir. en-Nihâye sahibi ve Râgıb'ın tahkiki üzere işbu ittikâ ve tevekku' maddeleri, "Vikâ" maddesindendir ki, kırbanın ağzı bağına denir. Bir nesneye söykünüp dayanmak gûyâ ki onunla bağlanmak gibi olur. Hâsılı hadîsin mantûku budur ki, ben taam ettiğim vakitte oburların oturuşu gibi üzerinde oturduğum döşek ve kilime gereği gibi çöküp dayanarak, kuvvetle bağdaş kurar şekilde oturmam demektir. Rasûlullah sofraya oturduğunda hemen bir iki lokma yiyip kalkacak vaziyette çömelip hafifçe otururdu. Hadîsin mefhûmu aşın iştihâ ile tıka basa yemekten nehyi tazammun eder.. (Kaamûs Ter., I, 121).
Âsim Efendi'nin bu îzâhına göre, Peygamber: "Ben yemek yediğim vakit üzerinde bulunduğum döşeğe, şilteye bağdaş kurup gereği gibi çökerek yerime bağlı bir hâlde oturmam" demiş oluyor. Hadîste açıkça nehy bulunmadığı için Buhârî böyle yemenin hükmünü zikretmemiştir. Tirmizî bu hadîsin başlığında" açıkça kerâhati bildirmiştir.
[27] Bu da Ebû Cuhayfe hadîsinin başka yoldan bir rivayetidir.
[28] Buhârî kızartılıp kebâb yapılmış et yemenin cevazını bildirmek için İbrâhîm Pey-gamber'in genç ve güzel konuklar suretinde gelen meleklere bizzat hizmet edip, onlara kızartılmış bir buzağı ikram etmesi kıssasını zikretti.
[29] Başlığa uygunluğu "Kebâb yapılmış keler" sözünden alınır. Hadîsin bir rivâye-tİ üç bâb önce de geçmiş ve orada bâzı bilgiler verilmişti...
İbn Battal şöyle demiştir: Hadîs başlık yapılan ibareye apaçık uygundur ki başlık kebâb yemenin cevazıdır. Çünkü Peygamber (S) ondan yemek için elini uzatmıştır. Eğer o Peygamber'in tiksinmediği başka bir et olsaydı, onu yiyecekti (Aynî).
[30] Bu başlıktaki yemekler hakkında şu ta'rîfler verilmiştir:
"(= el-Hazîretu)": Sefine vezninde yağlı çorbaya denir ve Hazıre, un ufak kıyılmış et ile olan bulamaç aşma denir. Ve eğer et olmazsa "(= Asîde)" denir. Bir kavle göre et suyuna irice un ıslağını karıştırmakla olan çorbaya denir...
" (= el-Harîretu)": Berîre vezninde un ve süt ile yâhud çerviş ya-ğıyle pişirdikleri bulamaç aşma denir...
"(= en-Nuhâletu)": Sumâme vezninde öğürtlenip ihtiyar olunan guzîdeye ve elekten geçen una denir... (Kaamûs Ter.).
[31] Itbân, Hazredi ve Salim kolundandır. Bu hadîsten anlaşılacağı üzere Salim oğullarına imamlık ederdi. Yaşlanmış olduğu hâlde Muâviye'nin günlerine kadar ömür sürmüştür. İbn Sa'd'ın beyânına göre, Peygamber, hicretin başlarında kendisini Umer ibnu'l-Hattâb ile kardeş yapmıştır. İbn Hişâm'ın es-Sîre'sindeki rivayet de böyledir.
[32] Başlığa uygunluğu "Biz Peygamber'i kendisi için pişirdiğimiz bir hazîre çorbasını yemesi için alıkoyduk" sözlerindendir.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabı, "Evlerdeki mescidler bâbı"nda geçmişti. Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle Sahîh'inin ondan fazla yerinde getirmiştir.

Hadîste adı anılan Mâlik İbnu'd-Duhşun, haklarında "Dilediğinizi işleyin, ben size mağfiret etmişimdir" kudsî hadisi gelmiş olan Bedir ehlindendir. İbnu Abdilberr: Mâlik hakkındaki nifak dedikodusu sahîh bir asla dayanmaz. İslâm'ın güzelliğine delâlet eden bunca güzel nakiller bu türlü ithama mâni'dir, dedikten sonra, hasen bir senedle Ebû Hureyre'den Rasûlullah'ın, Mâlik aleyhinde söz söyleyen kimseye "Eleyse kad şehide Bedren = Bedir'de hazır bulunmuş değil midir?" buyurduğunu rivayet ediyor...

[33] Başlıktaki bu iki muallak hadîsin birincisi "Yufka ekmeği bâbı"nda senedli olarak, ikincisi de yine aynı yerde muallak olarak geçmişti. Orada açıklandığı gibi Ekıt, yağı alınmış ve kurutulmuş koyun, keçi yoğurdudur ki, Türkçe'de "Keş" ta'bîr olunur. Ayran pişirilip süzüldükten sonra kurutulur ve bununla yemek yapılır. Senin, hayvanın sütünden ve yoğurdundan çıkarılan tereyağıdır. Hubû-bât ve bitkilerden çıkarılan yağa Dühn denir.

Hays, Leys vezninde katıp karıştırmak ma'nâsma ikinci bâbdan masdar-dır. Ve Hays, Arablar arasında bir taam İsmidir ki, çekirdeği çıkartılmış hurmayı safî yağ ve keş ta'bîr olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırma ve bazen içine sevîk dahî ilâve ile tertîb ederler. Ve Hays, bu taamı edinmek ma'nâsma masdar da olur (Kaamûs Ter.).

[34] Başlığa uygunluğu "Ekıt" sözündedir. Bunun bir rivayeti Hibe'de, "Hediyenin kabulü bâbı"nda geçmişti.

[35] es-Sılk, Pâzî ta'bîr olunan nebata denir... "Sılku'l-berr" ve "St/ku'l-tnâ" diye iki nevî' nebatlardır. Müfredat 'ta Silki berrîve Silki cebeli hammâzdan bir kısım ve Sılku'l-md' su pazısı dedikleri nebat olmak üzere mersûmdur... (Kaamûs Ter.)

Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Cumua Kitâbı'nda geçmişti.

[36] en-Nehs: Blr nesneyi dişlerin uçlarıyle ısırıp koparmak ma'nâsmadır.

el-İntişâl: Bu da çömlekten eti el ile çekip çıkarmak ma'nâsmadır. Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bunun da bir rivayeti Vudu'da geçmişti.

[37] Buhârî bu hadîsi Hacc Kitâbı'nda dört bâbda, burada da iki yerde getirmiştir. et-Taarruk: Tefa'ûl vezninde, kemikte olan etin cümlesini kemirip yemek rria'nâsınadır...

[38] Başlığa uygunluğu "Ben kendisine yanımda sakladığım kolu uzatıp verdim..." sözlerindedir.

[39] Hadîs, Peygamber'in et yerken, eti bıçakla kesip yediği hususunda kesin bir de lîldir. Bu, aynı zamanda yemekte bıçak, çatal, kaşık ve benzeri âletlerin kullanılmalarının bir medeniyet gereği olduğunu da isbât eder.

[40] Bu hadîs de Peygamber'in hiçbir yemeği asla ayıplamadığı hususunda apaçık bir delildir. Bu yemek ayıplamama, içtimaî edeblerden çok mühim bir medeniyet düstûrudur. Çünkü taam, yânî yiyecek şey bir ni'mettir, ni'mete ayıplama değil şükretmek gerekir...

[41] Başlığa uygunluğu "Biz arpayı üflerdik" sözündedir.

[42] Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Peygamber'in ve sahâbîlerinİn vakitlerinin çoğunda hurma yemekte oldukları ve bundan da az bir şeyle yetinmekte bulunduklarım bildirme olması bakımındandır.

[43] Başlığa uygunluğu bundan önceki hadîsin uygunluğu gibidir.

Bunun bir rivayeti Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın menkabeleri bâbı'nda geçti.

Bu Esed oğullan, Rasûlullah'ın vefatından sonra dînden çıkmışlar, o sırada peygamberlik iddia eden Tuleyha ibn Huveylid el-Esedî'ye tâbi' olmuşlardı. Ebû Bekr zamanında Hâlid ibn Velîd kumandasında gönderilen ordu İle tenkîl edilmişler, geri kalanları da İslâm'a dönmüşlerdi. Kûfe'de oturan bu kabile reisleri Küfe Vâlîsi bulunan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan Umer'e şikâyet ederek azl edilmesine sebeb olmuşlardı. Sa'd metindeki sözleri bu hâdise üzerine söylemiştir.

[44] Bunun bir rivayeti bundan evvelki bâbda geçti.

[45] Başlığa uygunluğu, Ebû Hureyre'nin o zaman Peygamber ile sahâbîlerinin dar bir yaşayış içinde oluşlarını düşünmesi ve bundan dolayı kızartılmış koyundan yemeyi terketmesi yönündendir. Bu, da'vete İcabeti terk değildir. Çünkü o düğün aşmdadır, her yemekte değil (Aynî).

[46] Bunun bir rivayeti "İnceltilmiş yufka ekmeği bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

[47] Buhârî bu hadîslerle Peygamber'in ve sahâbîlerinin yaşayışlarındaki feragatlerini ve dünyâ zevklerinden uzak, en sâde bir yaşayış sürdüklerini delîllendirmek istemiştir

[48] Telbîn ve Telbîne: Un, süt ve balın karıştırılmasıyle pişirilen bulamaçtır. Süt gibi beyaz olduğu için bu adla anılmıştır. Bunun bir rivayeti Tıbb'da da gelecektir.

[49] Serîd, Tehzîb'de ve Mısbâh'tz ekmeği doğrayıp, et suyunda ıslatmak ile tefsîr edilmiştir... (Kaamûs Ter.). Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

[50] Başlığa uygunluğu "İçinde serîd bulunan" sözündedİr.

[51] Bu hadîslerin birer rivayeti yakında Yufka ekmeği bâbı'nda geçmişti.

[52] Selef, yânî sahâbî ve tabiîler hazarda evlerinde ileride azık yapmak için, seferlerinde de yolculukları müddetinde azık edinmeleri maksadıyle et ve diğer yiyecek maddelerini biriktirirlerdi.

Âişe ile baba bir kızkardeşi Esmâ'nın bu ifâdeleri Peygamber ve sahâbîle-rinin göçmelerini anlatan uzun hicret hadîsi içinde geçmektedir.

[53] Başlığa uygunluğu "Biz davar bacaklarını kaldırırdık da onbeş gün sonra yerdik" sözünden alınır. Buhârî bunun bir rivayetini Eymân ve'-n-Nuzur'da getirmiştir..

[54] Hadîs, yolcuların seferleri esnasında gıdâlanmak için azık edinmelerinin cevazına delâlet etmiştir. Bunun bâzı rivayetleri Cihâd'da ve Udhıyeler'de de geçmiştir.

Bir defasında nehyin sebebi, halkın geçim hususunda zorluk çekmekte bulunmasıdır. O açlık ve zaruret hâlinin geçmesi üzerine artık kurbân etlerini kendilerinin yemeleri, fakirlere vermeleri, bir kısmını da azık edinmeleri emredilmiştir. Nitekim Câbir, Hacc Kitâbı'ndaki rivayetinde şöyle demiştir: Biz Minâ'da kaldığımız üç günden fazla bir zaman kurbân develerimizin etlerinden yemezdik. Sonra Peygamber (S) bizlere ruhsat verdi de: "Kurbân etlerinizi yiyiniz ve (kavurup) azık yapınız" buyurdu. Biz de yedik ve azık edindik.

[55] Başlığa uygunluğu "Hays yemeği yaptırdı" sözündedir.

Bu hadîsin bâzı rivayetleri Buyu', "Rahmi temizlemeden önce insan câriye ile yolculuk eder mi bâbı"nda; Cihâd'da, Mağâzî'de geçmişti.

Hays (daha önce de geçtiği üzere) Arablar arasında bir yemek ismidir ki, çekirdeği çıkarılmış hurmayı sâde yağ ve keş ta'bîr olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırarak ve bazen de içine sevîk dahî ilâve ile tertîb ederler ve Hays,bn yemeği yapmak ma'nâsına masdar da olur (Âsim Ef.)

[56] Bu, Yüce Allah'ın şu kavlindeki gibidir: "... Altım ve gümüşü yığıp^ biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar; işte onlara pek acıklı bir azabı muştu-la... " (et, Tevbe:34-35). Gümüşün hükmü bilinince, bundan evlâ tarikiyle altının hükmü de bilinmek lâzım gelir... Bu hadîs harîr, dîbâc kullanmanın, altın ve gümüş kaplardan yiyip içmenin haram kılınmasına delâlet eder. Bu kadîm müc-tehidlerden çoğu yanında haram kılma nehyidir. Bu, dört imâmın da görüşüdür..

Buhârî bunun bâzı rivayetlerini Eşribe, Libâs Kitâbları'nda da getirecektir (Aynî).

[57] Bunun bir rivayeti Kur'ân'm Faziletleri Kitâbi'nda geçti. Bunun burada zikrin den murâd, Feîhu 'l-Bârî'de ve diğerlerinde dediği gibi içinde taam sözünün tekrarıdır. Taam, yemek ma'nâsına da kullanılır (Kastallânî).

[58] Peygamber bu hadîsinde Âişe'nin fadhnı sendin fadhna benzetti. Çünkü serîd, yânî tirîd o zaman onların yemeklerinin en faziletlisidir. Bu hadîsin bir rivayeti yakında Serîd bâbı'nda geçmişti. Bundan maksad gizli değildir.

[59] Hattâbî; hadîste sefer esnasında yerine getirilemeyen cumua ve cemâat namazlarım, aile ve hısımlar için vâcib olan haklan yerine getirmeye rağbetlendirme vardır, demiştir. Bunun birer rivayeti Hacc'da ve Cihâd'da da geçmişti (Kastallânî).

[60] Hadîsten garaz "Evin katıklarından bir katık" sözü olduğu açıktır. Bunda evde başka katıkların varlığıyle beraber Peygamber'in istemesi olduğu için, etin diğer katıklardan öne geçirilmesi hükmü vardır. İbn Mâce'nin merfûan rivayet ettiği Berîre hadîsinde "Dünyâ ve âhirette katıkların seyyidİ ettir" buyurulmuş-tur. Bunu Buhârî yirmiden fazla yerde zikretmiştir. Lâkin burada hadîsi mür-sel gibi sevketmiştir. Fethu'I-Bârî'de dediği gibi Buhârî Nikâh ve Talâk Ki-tâbları'nda Mâlik yolundan; o da Rabîa'dan; o da el-Kaasım'dan; o da Âişe'-den senediyle, mevsûl olarak getirmiş olmasına dayanmıştır. Burada hadîsi diğer bâbda getirdiği hey'etlerden bir hey'ette getirmekten çekinme âdeti üzere yürümüştür. Nazarı ne kadar ince, fikri ne kadar geniştir! Allah ona rahmet eylesin! (Kastallânî).

[61] Halvâ, içine tatlı katılmış herşeydir. Bal da bellidir.

[62] Başlığa uygunluğu "Uhke" (yânî kırbadan küçük tulum) sözünden alınır. Çünkü çok kerre bunda bal olurdu. Nitekim bu hadîsin bâzı rivayetlerinde bunun bal tulumu olduğu açıkça söylenmiştir. Bu hadîsin bir rivayeti Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

[63] Bu hadîsin bâzı rivayetleri Buyû'da, "Terzinin zikri bâbi"nda, Et'ıme'de, "Yemek tabağının içinde kabak araştıran kimse bâbı"nda geçmişti.

[64] Başlığa uygunluğu "Ben Rasûlullah'ı beşin beşincisi olarak da'vet edeceğim" sözündedir. Bu meşakkatli bir işi üzerine almadır. Çünkü o muayyen bir sayıyı yedirmeyi kendine lâzım kılmıştır.

Bunun bir rivayeti Buyû'da, "Lahhâm ve cezzâr hakkında denilen şeyler bâbı"nda geçmişti. Da'vet yerine dâ'vetsiz gitmek haramdır. Ancak da'vet sahibi ile tûfeylî giden kimse arasında dostluk bulunması ve ziyafet sahibinin razı ve memnun olacağı bilinirse caiz olur.

[65] Bu kısım Sahîh'in ancak Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nüshasında sabittir. Muhammed ibn Yûsuf, Buhârî'nin şeyhi olan el-Feryâbî'dir. Muhammed ibn İsmâîl ise Buhârî'nin kendisidir. Şeyhi bu sözü bizzat Buhârî'nin kendisinden rivayet etmiştir. Buhârî de bunu, Peygamber'in da'vet edenden tûfeylî kimse için izin istemesinden istinbât eylemiştir. Bu da şudur: Da'vet edilenlerin da'vet edildikleri taamda tasarruf hakları vardır, da'vet edilmeyen böyle değildir. Bunu iyi anla! Çünkü bu ince bir mes'eledir (Aynî).

[66] Başlığa uygunluğu, ev sahibinin yemek kabım Peygamber'in önüne koyunca ve Peygamber'in de yemeğe başlayıp ondaki kabaklan araştırmakla meşgul olunca, ev sahibinin Peygamber'le yemek yemeyip kendi işine dönmesi bakımındandır (Aynî).

[67] Başlığa uygunluğu "içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan çorba takdîm etti" sözündedİr. Hadîs daha önce de birkaç yerde geçti. Buhârî bu babı, çorbanın diğer sıcak yemekler üstündeki fadlına işaret için koymuştur. Bundan dolayı selef, suyu çoğaltılmış yemekleri, yânî çorbaları yerlerdi... (Aynî).

[68] el-Kadîd; dilim dilim dilinip güneşte kurutulan, bir kavle göre uzun uzun dili-nip kurutulan ete denir, lisânımızda pastırma ta'bîr olunur.. (Kaamûs ter.). Buhârî bu babı, kurutulmuş etin, Peygamber'in ve selefin yemeğinden olduğunu işaret için koymuştur.

[69] Bu "Selefin yiyecek maddelerini biriktirmeleri bâbı"nda geçmiş olan Âişe hadîsinden bir kısaltmadır.

[70] Her ne kadar uzatanın, önündeki yemekte bir hakkı varsa da, lâkin onun başka sofradaki kimseye bu yemekten verme hakkı yoktur. Çünkü öteki masadaki kimsenin bu yemekte ortaklığı yoktur. Ancak ziyafet verenin rızâsı bilinirse bu caiz olur.

[71] Bunun bir rivayeti biraz önceki "Çorba bâbı"nda da geçti.

[72] Peygamber'in hurmayı hıyar ile beraber yemesinin sebebi, hurma hararet verdiğinden tab'an soğuk olan hıyarla hurmanın hararetini gidermektir, denilmiştir.

[73] Hadîslerdeki rakam farklılığı, bu taksimin ayrı ayrı zamanlarda olduğuna delâlet etmektedir.

[74] Hurma meyvesinde altı mertebe vardır: Evvelâ Talh, sonra Hulâl, Belah, Ru-tab ve Temr'dir. Belah, hurmanın Büsr ile Hulâl hâlleri arasında olan alaca hurma koruğuna denir ki, yeşil ve henüz sararıp tatlılaşmış olur. Kokusunun letafeti için kokulara katarlar. Hulâl ve Hulâle, hâ'larm ötresiyle şahlar aralıklarında olan meyveye ve koruklar aralığında olan olmuş hurmaya denir {Kaamûs Ter., I,

859, III, 1279). Buradaki âyet, Meryem îsâ'ya gebe olduğu zaman Allah tarafından kendisine yapılan hitâbdır. Bunun için bâzıları gebe kadınların hurma yemelerinin müstehâb olduğunu söylemişlerdir.
[75] Bunun senedli bir rivayeti yakında "Doyuncaya kadar hurma yiyen kimse bâbı"nda geçmişti. Âişe, Peygamber ailesinin yaşadığı zühdî hayâtı bildiriyor ve Peygamber'in vefatından evvel bol hurma ve suya kavuştuklarını anlatmış oluyor. Bu hurma bolluğu, Hayber'in fethi üzerine müyesser olmuştu.
[76] Başlığın birinci fıkrasına uygunluğu, üç yerinde "Rutab" zikrinin geçmesidir. Peygamber'in bu müjde üzerine Allah'ın hakk rasûlü olduğuna şehâdet etmesi, bunun herkesin gözü önünde cereyan etmiş âdet hilafi bir vak'a olması ve Peygamber'in rasûllük delillerinden açık bir mu'cize bulunması sebebiyledir.
[77] Buhârî, burada geçen "Arış " kelimesinin tefsirini, Kur'ân'da geçen şekillerinin tefsirleriyle beraber vermektedir
[78] el-Cummâr, Rummân vezninde hurma göbeği ve hurma beyni dedikleri nesnedir, hurma ağaçlarının tepelerinde olur, ak ve lezzetli ve tadı süte yakındır, "Şahmun'n-Nahl" dahî derler (Kaamûs Ter.). Bunun bâzı rivayetleri î]im Kitâbı'nda da geçmişti.
[79] Buhârî bu "Açve" hurmasının diğer hurma nevi'lerine üstünlüğünü beyân ve bunun yenilmesini teşvik etmek istemiştir. Bu aeve, Medîne hurmalarının nefîs bir nev'idir, rengi siyaha meyillidir. Âsim Efendi buna Türkçe'de "Balçık hurma" dendiğini bildiriyor. Bu hurmanın zehirden ve sihirden masuniyet te'mîn etmesi Peygamber'in bu hurma hakkında duâ etmesinden dolayı teberrükü cihetinden-dir, yoksa tabîati ve hilkati yönünden değildir. Bu masuniyetin Medîne hurmasına tahsîsi ve sayısının yedi olması sebebi ve hakikati Peygamber'ce ma'lûm işlerdendir, bizce hikmeti bilinen işlerden değildir. Nitekim namaz rek'atlerinin sayısı, zekât nisâblan da böyledir.
[80] Buhârî hadîste gelecek hükümle yetinerek başlıkta hüküm zikretmedi. Bunun bâzı rivayetlerini Şerîket ve Mezâlim'de de getirdi.
Cebele, Kûfe'de yetişen tabiî âlimlerindendir. Muâviye'den ve Abdullah ib-nu'z-Zubeyr'den rivayetleri vardır. Yüzyirmibeş târîhinde vefat etmiştir.
[81] Bunun bir rivayeti "Hurmayı hıyarla yemek bâbı"nda geçti. Lâkin burada Sa'd ibn Abdillah ibn Ca'fer'İn işitmesini açıkça söylemiştir.
el-Kıssâu, ma'rûf sebzedir ki, acur ta'bîr olunur, Arabistan'da'çoktur. Ve bâzılarına göre hıyara denir... (Âsim Efendi).
[82] Benzeme ciheti, hurma ağacının her parçası bir iş için faydalı ve onunla faydalanmanın devamlı olmasıdır.
[83] Bu hadîs de başlıkta belirtmediği hükmü belirtmiş, yânî bunun caiz olduğunu Peygamber'in fiiliyle isbât etmiştir.
[84] Bu kıssa Nübüvvet Alâmetleri'nde bundan daha bütün olarak geçmişti. Hadîsi burada üç yoldan getirdi. Bu hadîsteki "Hatife" hakkında şöyle denmiştir: "el-Hatîfetu", sefine vezninde, süt bulamacına denir ki, sütün üzerine un ekip pişirirler, sonra kaşıkla alıp yerler (Kaamûs Ter.).
[85] İbn Umer'in bu hadîsi Namaz Kitâbı'nm sonunda, Cumua Kitâbı'ndan önce senedli olarak geçmiştir.
[86] Hadîslerin başlığa demlikleri apaçıktır.
[87] el-Kebâs, Sehâb vezninde, erâk yânî misvak ağacının yemişinin olmuşuna denir. Bu hadîsin bir rivayeti Ehâdisu'l-Enbiyâ'da, Mûsâ Peygamber'in kıssası sırasında geçti.
[88] Bu hadîs da bu isnâd ve bu metinle ve bâzı küçük ihtilâflarla Vudû'da ve Et'ı-me'de "Kör olan üzerine güçlük yoktur" (en-Nûr: 61) bâbi'nda geçti ve orada bâzı açıklamalar verildi.
[89] Peygamber'in zamanındaki yemek tarzı ve âdabı ile zamanımızın yemek şekli ve âdabı birbirinden farklıdır. Peygamber'in sahâbîleri ateşte pişmiş yemek yüzünü pek az görürlerdi. Pekçok vakitleri arpa kavudu, hurma, süt gibi ele bulaşmayan şeylerle gıdâlanırlardı. Yanlarında mendilleri ve silecek bezleri de bulunmazdı. Bu derece yokluk ve yoksulluk içinde yaşayan, harb ve cihâd meydanlarında sudan mahrum bulunan bir topluluk ferdleri, arasıra yedikleri bir et yemeğinin parmaklarındaki bulaşığını ne ile giderebilirlerdi? Elbette ya kendisi yalayarak yâhud devesine yalatarak giderecekti. Arkasına giydiği İhramına sürecek değildi. İşte RasÜlullah harb ve gaza meydanlarında arasira sıcak yemek yüzü gören gazilere bulaşık parmaklarını ihramlarına dokundurmadan iyice yalamalarını tavsiye etmiştir.
Bizim de Türkçe'mizde "Bal tutan parmağını yalar" diye bir atasözümüz vardır. Bal tutan parmağın yalanması ayıplanmayıp da, iyice temizlenmiş olan bir elin yemek yenen parmaklarını yalamak, o devrin içtimaî hayâtı ve zaruretleri üzerine yalanması neden çirkin görülsün? Bunun bu devirde hoş görülmemesi, yukarıda işaret ettiğimiz yaşama tarzlarının farklı olmasındandır. Yoksa zarurete dayalı içtimaî bir hakikat olması böyle bir ayıplamaya müsâid değildir.
Şu da hatırdan çıkarılmamalıdır ki, normal zamanlarda rivayet olunan islâm yemek âdabı, yemeğin hem önünde, hem de sonunda ellerin iyice yıkanıp temizlenmesi esâsıdır. Netice olarak deriz ki, bu derece ileri bir temizlikten sonra zaruretlerden dolayı tertemiz parmaklarla yemek yenilince, o parmakları yalamakta sağlık ve âdâb bakımından bir sakınca görülmemelidir. Çünkü o parmaktaki artık da yenilen yemekten bir parçadır. Kaldı ki, insanlığın büyük bir kısmı, bu gün dahî Peygamber devrindeki sâde hayât seviyesinden de aşağıda ve hattâ zaman zaman açlık tehlikeleriyle karşı karşıyadır. Bu sebeble Yüce Peygamber'in düşen lokmayı alıp temizleyerek yemek, çanağın dibinde kalan arttığı sıyırmak, parmaklardaki artıkları yalamak gibi tavsiyeleri son derece önemli ve hiçbir zaman eskimeyecek öğütlerdir. Bu öğütlerin azametini insanlık ailesinde, refahlı ve her türlü imkânlar ve ni'metler içinde, kibirli bir hayât süren mahdûd zümreler hakkıyle göremezler!...
[90] Başlığa uygunluğu "Bizim silinecek mendillerimiz yoktu" sözündedir... el-Mindîl, mîm'in kesir ve fethi ile ve el-Mindel, Minber vezninde, el silecek destmâle denir. Mısbâh'm beyânına göre nakl ma'nâsından ve diğer bâzılarının beyânına göre kir ma'nâsından alınmadır. Ve bu hâlen havlu, makrabe ve çevre ta'bîr olunan dülbendin mecmuunu şâmildir (Kaamûs Ter.).
[91] Hadîs yemek yiyen kimsenin yemeğini yiyip bitirince söyleyeceği duayı beyân etmektedir. Duanın sonundaki "Rabbena" sözü neü', nasib ve cerr i'râblanyle okunmuştur. Tercememiz "Lillâhi"mn sıfatı olmak üzere cerr okunuşuna göre yazılmıştır. Bu 83 rakamlı hadîsteki duâ şöyle de tercüme edilebilir: "Çok, (riyadan) temiz ve kendisinde bereket olarak yapılan hamd, Allah'a mahsûstur. Ey Rabb'imiz, divânından reddolunmayan ve terkolunmayan ve kendisinden müstağni olunmayan hamd ile hamd ederiz".
[92] Birinci duanın tercümesi şöyle de olabilir: "Kâfî görülmeyerek ve inkâr olunmayarak yapılan hamd, bize yetecek derecede ni'met veren ve bizi suya kandıran Allah'a mahsûstur". Ebû Davud'un Ebû Saîd'den rivayet ettiği Peygamber'in şu duası da meşhurdur: "el-Hamdu MüâhfflezSet'amenâ ve sakaanâ ve cealenâ müs-limîn{ = Hamd bizi doyuran, suya kandıran ve müslümânlar yapan Allah'a mahsûstur)".
Tirmizî'nin ve Ebû Davud'un Ebû Eyyûb'dan rivayet ettikleri duâ: "el-Hamdu lillâhi'llezîet'ame ve sakaa ve savvağa ve ceale lehu mahracen (- Hamd, doyuran, sulayan ve bunları içimizde yürüten ve bunlara bir çıkış yolu yapan Allah'a mahsûstur)" şeklindedir.
[93] Yânî bu, tevâzû', tezellül ve kibri terk maksadıyle hizmetçiyle beraber yemek yemenin beyânı hakkında bir bâbdır. Hizmetçiyle birlikte yemek yemek, mü'-minlerin âdabı, müslümânlarm ahlâkı cümlesindendir. Hizmetçi, erkeğe, dişiye denilir ve bu köle ve hürr olmayı da şâmildir.
[94] Hadîsin bir rivayeti Itk Kitâbı'nda geçmişti.
[95] Buhârî'nin işaret ettiği bu Ebû Hureyre hadîsini İbn Mâce Oruç Kitâbı'nda; Tir-mizî Zühd'de rivayet etmişlerdir. Bunu Buhârî de Târîh'inde; el-Hâkim el-Musîedrek'inde bâzı lafız farklılıklarıyle rivayet etmişlerdir... (Aynî, Kastallâ-nî).
[96] Enes'in bu sözünü İbnu Ebî Şeybe, Umeyr el-Ensârî yolundan senedli olarak rivayet etmiştir.
[97] Başlığa uygunluğu "Onlara bir adam tâbi' oldu" sözünden alınır. Bunun bir rivayeti Et'ıme'de, "Kişinin mü'min kardeşleri İçin yemek hazırlama meşakkatini üzerine alması bâbı"nda geçmişti. Orada da belirtildiği gibi, da'vetsiz bir tûfeylî olarak da'vet yerine gitmek haramdır. Ancak ev sahibi ile bu tûfeylî kimse arasında dostluk bulunması ve bu sebeble ziyafet sahibinin razı ve memnun olacağı bilinirse, böyle da'vetsiz gitmek caiz olabilir.
[98] Başlığa uygunluğu, Peygamber'in namaz vaktinde yemekle meşgul bulunmasından istinbâten alınır.
[99] Burada bahsedilen namaz, akşam namazıdır. Yemeği öne geçirmekten maksad, Rabb'inin ibâdetine kalb huzuru ile yönelebilmektir.
[100] Yânî İbn Umer'in önüne yemek konurken ötede namaz kılındığı ve imânın kıraatini işittiği hâlde yemeği bırakıp da namaza gitmediği ifâde edilmiş oluyor. Hazır yemeğin namazdan önce yenilmesi hakkındaki bu emir, cumhura göre men-dûbluk içindir. Bâzıları ise bunu vucûba hamletmişlerdir ki, Dâvûd ez-Zâhirî bu cümledendir...
[101] Bu âyette "Yemek yediğiniz zaman hemen dağıtın... " kavlindeki dağılmadan murâd, yemek yenildikten sonra yemek yerinden dönüp ayrılmaktır. Bunun hakkında söz el-Ahzâb tefsirinde geçmişti.
[102] Hicâb emrini içine alan âyetler başlıktaki âyetle bundan beş âyet sonra gelip hicabın şeklini ta'rîf ve ta'lîm eden "Ey Peygamber, zevcelerine, kızlarına ve müzminlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle..." (el-Ahzâb: 59) kavlidir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİYECEKLER BAHSİ

Yemek aletleri, besmele çekmek, el yıkamak, sağ eliyle yemek, önünden yemek, parmakları yalamak gibi yemek âdabı.....85
Yenmesi övülen, mubah olan ve mekruh görülen yiyecekler; mecburen yenmesinin hükmü ve diğer meseleler.....93
TAHRİC

YEMEK ALETLERİ, BESMELE ÇEKMEK, EL YIKAMAK, SAĞ EL İLE YEMEK, ÖNÜNDEN YEMEK, PARMAKLARI YALAMAK GİBİ YEMEK ÂDABI

5458- Enes radiyallalıu anh'dan: "Peygamber salhülahu aleyhi ve sellem ölünceye kadar yemek masasında yemek yememiştir. Yine o, ölünceye kadar halis buğday unundan yapılmış ekmek de yememiştir."
5459- Diğer rivayet: "Onun sükrucce (denilen tahta sofra) üstünde yemek yediğini hiç görmedim." Kalâde'ye "Peki ne üzerinde yemek yerdi" diye sordular. "Sofra üzerinde yerdi" diye cevap verdi. IBuhârî]
5460- Ebû Hazım radiyallahu anh'dan: Sehl bin Sa'd'a sordum; dedim ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kepeksiz has undan yapılmış ekmek yedi mi?" Cevap verdi: "Peygamber olarak gönderildiğinden Ölünceye kadar o, has unu görmemiştir." "Peki onun zamanında sizde elekler var mıydı?" "Allah onu gönderdiği günden ölünceye kadar elek de görmemiştir."
"Peki siz elenmemiş arpayı nasıl yerdiniz?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Onu öğütüp üflüyorduk, uçan uçarda kalanına da su katıp hamur yapıyorduk."
[İkisi de Buhârî'nindir.]
5461- Ümmü Eymen radiyallahu an-hâ'dan:
"O, Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem için un eledi ve ona ekmek yaptı.
'Bu nedir?' diye sordu.
'Bu ülkemizde yaptığımız bir çeşit yiyecektir. Sana ondan ekmek yapmak istedim. "Onu elediğine tekrar kat ve iyice yoğttr!' dedi, ttbn Mâcel
5462- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yemek yemeye hazırlandığımız zaman, o başlayıp elini uzatmadıkça biz elimizi (yemeğe) koymazdık. Bir keresinde onunla birlikte bir yemekte bulunduk. Bir cariye gelip süratle elini yemeğe daldırdı, hemen Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun elini çekti. Sonra bir bedevi geldi, o da süratle elini yemeğe daldırmak istedi, onun da elini tuttu ve şöyle buyurdu: 'Şeytan besmele çekilmediği zaman yemeği kendine helâl kılar. Şeytan bu cariye vasıtası ile yemeği kendine helâl kılmak istedi, (bu nedenle ben de) cariyenin elini tuttum. Sonra bu bedevi vasıtası ile besmele çekmediği için yemeği kendine helâl kılmak istedi.
Onun da elini tuttum. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun (Şeytanın) eli o ikisinin eliyle birlikte benim elimdedir' ." [Müslim ve Ebû Dâvud.]
5463- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yemek yerken 'Bismillah" desin; başta .söylemeyi unutursa .sonunda 'Bismilla-hi fî evvelini ve âhirihi (Başında da sonunda da Bismillah)' desin." [Ebû Dâvud ve Tirmizi]
5464- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ashabından allı kişi ile birlikte yemek yiyordu, bir bedevî gelip yemeği iki lokmada bitirdi. Bunun Üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Eğer o besmele çekseydi yemek hepinize yetecekti'." ITirmizî]
5465- Vahşî bin Harb bin Vahşî'den, o da babasından, o da dedesinden:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Yemek yiyoruz ama doymuyoruz." Şöyle buyurdu: "Herhalde siz ayrı ayrı yiyorsunuz."
"Evet" dediler.
"Birlikte yiyin ve Allah'ın adını anın (Besmele çekin) ki yemeğiniz bereketlensin."
(Ebû Dâvud|
5466- Ümeyye bin Mahşî radiyallahu anlı'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem oturuyordu, bir adam da yemek yiyordu. Besmele çekmemişti; yemekten geriye tek lok-
ması kalmıştı ki: 'Bismillahi fi evvelihi ve âhirihi (=Başında da sonunda da Allah'ın adıyla)' dedi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem güldü ve şöyle buyurdu:
'Şeytan da onunla beraber yiyordu, sonunda adam besmele çekince, şeytan karnın-dakini kustu'." [İkisi de Ebû Davud'a aittir.]
5467- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi evine döndüğünde, içeriye girerken ve yemek yerken Allah'ın adını anarsa, Şeytan (avanesine): "Burada sizin ne yatacakye-riniz, ne de aksam yemeğiniz vardır' der.
Eve girerken Besmele çekip de yemek yerken çekmezse, şeytan söyle der: 'Siz yemeğe yetiştiniz; fakat (size) gecelemek yok.' Ne girerken ve ne de yemek yerken besmele çekmezse, şeytan şöyle der: 'Hem yatacak yere, hem de akşam yemeğine yetiştiniz'."
[Müslim ve Ebû Dâvud.]
5468- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişiye sofrası kurulur; sofra henüz kaldırılmadan bağışlanır." "Niçin bu böyle olur ey Allah Resulü!" diye sorduklarında şöyle buyurmuştur: "Çünkü o, sofra kurulduğu zaman besmele çeker, kaldırıldığı zaman 'el-Hamdü lillah' der."
jTaberânî, Mu'ce.mu'l-Evsat'ia zayıf bir senedle.j
5469- Selmân radiyallahu anh'dan: "Tevrat'ta şunu okudum: Yemeğin bereketi, yemekten sonra (el ve ağzı) yıkamaktadır. Bunu Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e anlatınca, şöyle buyurdu:
'Yemeğin bereketi, hem yemekten evvel hem de yemekten sonra (el ve ağzı) yıkamaktadır'." [Ebû Dâvud veTİrmizî|
5470- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'tan, evinin bereketini artırmasını isterse yemekten önce de sonra da elini yıkasın." |İbn Mâce zayıf bir isnadla.|

5471- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
heladan çıktı, kendisine yemek getirildi ve şöyle denildi: 'Sana abdesl suyu getirelim mi?' Şöyle buyurdu: 'Ben ancak namaz kılacağım zaman abdest almakla emrolundum ." [Müslim ve sünen ashabı.]
5472- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem süt içti, su getirtip ağzını çalkaladı ve şöyle dedi:
'Bundayağ vardır'."
[Mâlik hariç, allı hadis imamı.j
5473- Câbir radiyallahu anh'dan:
Ona, ateşte pişen şeyden dolayı abdest almak hakkında soruldu; şöyle dedi: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İn zamanında (böyle pişmiş) yemekleri pek nadir bulurduk. Bulduğumuz zamanda da avuçlarımız, ellerimiz ve ayaklarımızdan başka mendillerimiz olmazdı (yani bunlara silerdik), (yemekten) sonra abdest almadan namaz kılardık." IBuhârî]
5474- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz şeytan çok hassas ve (artıkları) yalayıcıdır. Kim elinde et kokusuyla yatıp da daha sonra basına bir şey gelirse, asla kendi nefsinden başkasını kınamasın!"
| Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5475- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sol el ile ne yemek yesin ve ne de su içsin, Çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer." Nâfi' rivayete şunu da ilave ederdi: "Sol eliyle almasın, sol eliyle vermesin." (Mâlik, Müslim, EM Dâvud ve TirmİzÎ.l
5476- Seleme bin el-Ekva' radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında sol eliyle yemek yedi. Bunun üzerine 'Sağ elinle ye!' buyurdu. 'Sağ elimle yiyemiyorum!' deyince 'Yiye-miyesice!' buyurdu. Adam kibrinden ötürü böyle yapıyordu. Ondan sonra adam elini ağzına bir daha kaldıramadı." [Müslim]
5477- Ömer bin Ebî Seleme radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem'in himayesinde bir çocuktum: elim yemek tabağının her tarafında dolaşıp dururdu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Ey Çocuk! Besmele çek, sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye!' Ondan sonra yemek yeme şeklim Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in talim buyurduğu gibi olmuştur."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud veTirmizî]
5478- Ubeydullah bin İkrâş'dan, o da babasından:
"Mürreoğulları beni zekâtları ile Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gönderdiler.
(Peygamber) Beni alıp Ümmü Seleme'nin evine götürdü ve sordu: 'Yemek var mıdır?' İçi tirit ve kuşbaşı el dolu bir tabak getirildi. Ben elimi tabağa sokup her tarafından yemeğe başladım, Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem ise önünden yiyordu. Sol eliyle sağ elimi tutup şöyle buyurdu: 'Ey İkrâs! Bir yerden ye, çünkü o tek, yani her tarafı bir yemektir.' Sonra içinde çeşitli yaş veya kuru hurma —râvi Ubeydullah bunda tereddüt etti— bulunan bir tabak getirildi. Ben önümden yedim, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ise elini tabağın her tarafına dolaştırdı ve dedi ki: 'Ey Ikrâş! istediğin yerden ye: çünkü içindeki yemek tek çeşit değildir.' Sonra su getirildi, ellerini yıkadı, elinin suyu ile avuçlarını, yüzünü, kollarını ve başını mesnetti. Sonra şöyle buyurdu: 'Ey İkrâş! Ateşin dokunup değiştirdiği şeyden (yenince) alınan abdest işte budur'."
İTirmizî ve isnadı için gartb hükmü verdi, j
5479- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bereket yemeğin ortasına iner. Onun için kenarlarından yiyin, ortasından yemeyin!" [Tirmizî|
5480- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dört adamın laşıdığı Ğarrâ adında büyük bir çanağı vardı. Kuşluk vakti duhâ namazı kıldıktan sonra içine tiril (yemeği) konmuş olarak o büyük tabak getirildi. Etrafında oturdular; insanlar çok olduğu için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de diz çöküp oturdu.
Ona bir bedevi: 'Bu nasıl oturuştur?' diye sorunca, şöyle buyurdu:
'Allah beni iyi (kerim) bir kul kıldı, zorba ve inatçı bir kul kılmadı.'
Sonra şöyle buyurdu: '(Yemeğin) tepesini (ortasını) bırakıp etrafından yiyin, tepesini bırakın ki bereketli olsun'." |Ebû D3vud|
5481- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü saltallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"EtİI bıçakla kesmeyin. Çünkü o, acemlerin adetidir. Onu (keserek değil) dişleyerek
(dişinizle kopararak) yiyin. Bu daim kolay ve tatlıdır." [İkisi de Ebû Davud'a aîllir]
5482- Saivân bin Ümeyye radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yemek yiyordum, (ben) eti kemiğinden ayırıp öyle yerken, şöyle buyurdu: 'Kemiği ağzına yaklaştır (dişinle .sıyırarak ye; çünkü bu dalut kolay ve daha lezzet vericidir'."
[Tirmizıve Ebû Dâvud.I
5483- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallailahu aleyhi ve seilem, yaslanarak yemek yerken hiç görülmemiştir. İki adamın onun ardından gittiği de vâki değildir. Üç kişi olduklarında aralarında yürürdü. Toplu oldukları zaman birini öne geçirirdi." [Ebû Davudi
5484- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
hurma getirildi. Onu taksim etmeye başladı, bir yandan da tam manasıyla yerine yerleşmeden oturmuş olarak (ayak üstü) hızlı bir şekilde ondan yiyordu."
5485- Diğer rivayet: "Sessiz yiyordu. Onu çömelir vaziyette hurma yerken gördüm."
[Müslim ve Ebü Dâvud.]
5486- tbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, içki içilen sofrada oturmayı yasak etti. Kişinin karnına dayanarak, eğilerek yemesini ve içmesini de yasakladı. Dane ve benzerini oturarak ya da yaslanarak yemeğe izin verdi."
|Rezîn|
5487- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yemek yediğinde, parmaklarım yalamadan, ya da yalatmadan elini (mendile)
silmesin." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
5488- Kâ'b bin Mâlik radiyallahu anh'~ dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in üç parmakla yemek yediğini gördüm, yemeği bitirdiği zaman o parmaklarını yalardı."
jEbû Dâvud ve aynı lafızla Müslim.|
5489- CâbİR radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
(yemek esnasında) parmakların ve tabağın yalanmasını emretti ve şöyle buyurdu: 'Siz
yemeğinizin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz'."
5490- Diğer rivayet: "Birinizin lokması düştüğü zaman onu yerden alsın, bulaşan kısmını silip yesin. Şeytana bırakmasın.

Parmaklarını yalamadıkça elini mendile .silmesin. Çünkü kişi, yemeğininin neresinde bereket olduğunu bilmez." [Müslim ve Tirmizî.l
5491- Nubeyşetü'1-Hayr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir tabakta yemek yiyip de sonra o tabağı yalarsa, o tabak onun için Allah'tan mağfiret diler." |Tirmizî]
5492- Rezîn'in lafzı: "Tabak ona söyle der: Sen beni şeytandan kurtardığın gibi Allah da seni ateşten azat edip kurtarsın'."
5493- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e eski hurma getirildi. İçindeki böceklerin çıkması için onu İyice ayıklamaya koyuldu." JEbû Davudi
3494- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, babamda misafir oldu. Ona yemek, yağ ve keşli hurma yemeği ikram ettik.
Ondan yedi, sonra kuru hurma getirildi. Bir yandan onu yiyor, bir yandan da çekirdeklerini orta parmakla şehadet parmağını birleştirip o iki parmağı araşma alıp atıyordu."
[Müslim daha uzun bir metinle. Ebû Dâvud ve Tir-mizî benzerini rivayei ettiler.|
5495- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem,
sahibinden izinsiz hurmayı ikişer ikişer yemeği yasakladı."
Şa'bî der ki: "İzin" sözü İbn Ömer'in sözüdür. [Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tİrmizî.]
5496- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hurmaları çifter çifter yemenizi yasaklamıştım, Allah size bunu şimdi bol vermiştir. ikişer ikişer yiyebilirsiniz."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta ve Bezzâr zayıf bir senedle.]
5497- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Nâfi' der ki: "İbn Ömer, beraberinde bir
yoksul bulunmayınca yemek yemezdi. Beraber yemesi için yanına bir (fakir) adam götürdüm. Adam çok yemek yiyip (bir türlü doymasını bilmeyince) şöyle dedi: "Ey Nafi'! Bir daha bu adamı yanıma getirme. Çünkü ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
'Müslüman tek bir bağırsağını doyurmak için yemek yer. Kâfir ve münafık ise yedi bağırsağını doldurmak için yemek yer'."
5498- Diğer rivayet: "Ebû Nuheyk obur bir adamdı. İbn Ömer ona şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Kâfir yedi bağırsağı ile yemek yer.'
Adam cevap verdi: 'Ben (oburum, ancak) Allah'a da, Resulüne de iman ediyorum'."
(Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
5499- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kâfir bir adamı misafir etti. Bîr koyun sağılmasını emretti. Sütünü içti, sonra bir koyun daha sağıldı, onun da sütünü içti. Sonra bir daha sağıldı, onun da sütünü içti. Koyunların sayısı yedi oldu. Yedi koyunun sülünü içtikten sonra ancak doydu. Sabah olunca adam müslüman oldu.
Bir koyun sağılmasını emretti, onun sütünü içti, bir daha sağıldı, onun da sütünü doydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
'Mü'min {ek bağırsağını doyurmak için içer, kâfir ise yedi bağırsağını doldurmak için içer']"
5500- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki kişilik yemek üç kişiye yeter. Üç kişilik yemek ise dört kişiye yeter"
|Buhârî, Müslim, Mavalla veTirmizî.]
5501- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:
"Bir kişilik yemek iki kişiye yeter. İki kişilik yemek dört kişiye yeter. Dört kişilik yemek ise sekiz kişiye yeter." \Müslim ve Tirmizî.]
5502- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bir kişi geğirdi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Yanımızda geğirme; dünyada en çok duyanlar, kıyamette en uzun süre aç kalacaklardır'." ITirmizî]
5503- Nâfi' radiyallahu anh'dan: "Irak'tan bir adam, İbn Ömer'e cevâriş
(toz mide ilâcı) hediye etti.
'Bu neye yarar?' diye sorunca:, 'Yemek seni rahatsız edince ondan alırsın' dedi. Dedi ki: 'Vallahi şu kadar zamandır doyarak yiyorum fakat ona hiç ihtiyacım olmadı'." [Rezîn]
5504- Mikdâm bin Ma'dî Kerb radiyalla-hu anh'dan:
(Allah Resûiü salîallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Âdemoğlu karnından daha kötü bir kabı doldurmamıştır. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokma ye fer; mutlaka bundan fazla yemesi İcap ederse, midesini üçe bölsün: Öçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de nefesine (ayırsın).'
|Tirmiri|
5505- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü salîallahu aleyhi ve seilem buyurdu:)
"Bir avuç adi hurma ile bile olsa akşam yemeğini yiyin. Çünkü akşam yemeğini terk etmek İhtiyarlık sebebidir." [İkisi de Tirmizî'ye aittir.]
5506- Enes radiyallahu anh'dan: "Ömer'i gördüm. O, müzminlerin emîri
idi. Ona akşam yemeği için bir sa' hurma getiriliyor ve onunla beraber adi hurma yiyordu." {Mâlik.] Ancak o bunu "Akşam yemeği" ibaresi olmadan rivayet etmiştir. Ve Rezîn.
5507- Ebö Hureyre radiyallahu anh'dan; ''Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem hiçbir yemeğe kusur bulmazdı, canı çekerse yerdi, çekmezse bırakırdı."
(Buhârî. Miislim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5508- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin tabağına sinek düşerse onu içine hatırın. Çünkü kanatlarının birinde hastalık, öbüründe şifa vardır. O, kendisinde hastalık bulunun kanadım öne sürerek kendisini korur. Bu nedenle tamamını hatırın."
[Btıharîve Ebû Davudi
5509- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber salîallahu aleyhi ve sellem, bîr cüzzamlımn elinden [uttu, onu kendi eliyle tabağa koyup şöyle dedi: 'Allah'a güvenerek ve tevekkül ederek ye/'"
iTirmizîve Ebû Davut!.]
5510- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Ömer ile Ebû Bekr de (radiyallahu aıhumâ) aynı şeyi yaptılar, aynı şeyleri söylediler."
|Rezîn]
5511- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber salîallahu aleyhi ve seilem, yiyeceklerin, içeceklerin ve hurmanın içine üfürülmesinİ yasakladı."
|Taberânî, Mu'remu'l-Kehtr'ÛG zayıf bir senedle.|
5512- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salîallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sofra kurulduğu zaman, kaldırılıncaya kadar kimse kalkmasın. Kişi doysa hile elini herkes yemeği bitirinceye kadar sofradan Çekmesin. Çünkü aralarında utanan kimse bulunur da doymadığı halde yemekten kalkar." |tbn Mâce.j

5513- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ayakta su içmekten ve yemek yemekten neh-y etmiştir." [Bezzâr ve Ebû Ya'lâ.|

YENMESİ ÖVÜLEN, MUBAH OLAN VE MEKRUH GÖRÜLEN YİYECEKLER; MECBUREN YENMESİNİN HÜKMÜ VE DİĞER MESELELER

5514- Câbir bin Semure radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Eyyûb'a misafir oldu. Yemek yediği zaman ona artanını gönderirdi. Bir gün ona bir yemek gönderdi; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yemedi. Ebû Eyyûb, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek ona bu hususu anlatınca, şöyle buyurdu: 'Çünkü içinde sarmısak vardı.' Dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! O haram mıdır?' 'Hayır! Lâkin ben kokusundan hoşlanmıyorum' buyurdu." |Tirmizî|
5515- Ubeydullah bin ebî Yezîd, Ümmü Eyyûb'dan şunu bildirdi:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendilerine konuk oldu. Ona iyi bir yemek ik-
ram etmek istediler. İçinde sebzeler bulunan bir yemek hazırladılar. Yemek istemedi ve arkadaşlarına: 'Siz buyurun yiyin! Ben sizden herhangi biriniz gibi değilim; zira ben arkadaşıma eziyet vermekten korkuyorum'."
[İkisi de TirmİzÎ'ye aittir.}
5516- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
en son yediği yemeğin içinde soğan vardı." [Ebû Davudi
5517- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan: "Ömer, yağla ekmek yiyordu. Çöl halkından birini buyur etti, adam da onunla yemeye başladı. Çabuk çabuk yemeye başladı ve tabağın kenarındaki yağlan da sıyırdı. Ömer şöyle dedi: 'Sanki sen hiç görmemiş gibi yiyorsun.' Şu cevabı verdi:
'Vallahi falan zamandan beri ben ne bir yağ yedim, ne de et. Halta kimseyi de bunları yerken görmedim.' Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:
'Vallahi şimdiden sonra halkımın tümü bu imkana sahip oluncaya kadar ben de yağ ye-miyeceğim'." [Mâlik]
5518- Humeyd bin Malik radiyallahu anh'dan:
"Akîk'de Ebû Hureyre ile beraberdim, birtakım insanlar gelip onun yanında konakladılar. Bana dedi ki: 'Haydi anneme git ve de ki: Oğlunun sana selâmı vardır, yanında yiyecek ne varsa bize göndersin, diyor. O, bir tabağa üç parça ekmek, biraz da zeytinyağı ile tuz koydu ve getir!' dedi. Ben de o tabağı başıma
koyup getirdim. Önlerine koyduğum zaman Ebû Hureyre: 'Allahü ekber!' dedi. Ondan sonra şöyle dedi: ' Yemeğimiz sade su ile kara hurmadan -(metinde:) iki siyahtan başka değilken, bizi ekmekle doyuran Allah'a hamdol-sun.' İnsanlar yemekten hiçbir şey yemeden ayrıldılar. Dedi ki: 'Ey kız kardeşimin oğlu! Koyunlarına güzel bak, toz ve topraklarını iyi sil, ağıllarını da temiz tut ve orada namaz kıl! Çünkü onlar cennet hayvanlanndandır. Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, insanlar üstüne öyle bir zaman gelecek ki, birkaç koyun, sahibine Mervan'm köşkünden daha sevimli olacaktır'." [İkisi de Mâlik'e ait.]
5519- Câbir radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in hanımlarından birinin evinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu: 'Yemek var mı?' 'Evet' dediler. Üç parça aıpa ekmeği getirildi, onları bir sofra üzerine koydu. Onlardan birini alıp önüme koydu, bir tane daha alıp kendi Önüne koydu. Üçüncüsünü ise ortadan ikiye böldü, yarısını kendi önüne diğer yarısını da benim önüme koydu.
Soma sordu: 'Katık var mı?'
'Biraz sirkeden başka hiç bir şey yoktur' dediler.
'Ondan daha iyi katık mı olur, getirin!' dedi." IMüslİm ve sünen ashabı.|
5520- Diğer rivayette: "Sirke ne güzel bir katıktır!" diye geçer.
Câbir dedi ki: "Bunu duyduğum günden-beri sirke hep sevdiğim bir kalık olmuştur."
|Tİrmizi]
5521- Ümmü Hâni' radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girip: 'Yanınızda yiyecek bir şey var mıdır?' diye sordu.
'Yanımızda sadece biraz ekmek parçası ile biraz da sirke var' dedim. 'Onu getirin, içinde sirke bulunan ev asla fakir sayılmaz.1' buyurdu." |Tirmi/.î|
5522- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir terzi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'İ onun için hazırladığı yemeğe davet etti, ben de onunla gittim. Ona bir arpa ekmeğiyle içinde kabak bulunan bir çorba ile kurutulmuş et sundu. (Enes dedi ki:) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, tabağın etrafından kabakları araştırarak topladığını gördüm. İşte o gün bugün ben kabağı çok severim."
5523- Diğer rivayet: "Onu görünce, kabakları kendim yemİyerek onun Önüne bırakmaya koyuldum."
5524- Diğer bir rivayet: Enes dedi ki: "O zamandan beri mümkün olduğu kadar hep bana içinde kabak bulunan yemek yapıldı."
|Nesâî hariç, allı hadis imamı. |
5525- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
Tebuk'te Hıristiyan mamulü peynir getirildi, besmele çekerek onu bıçakla kesti."
[Ebû Dâvud. Re/.în "ve yedi" ilavesini yaptı.]
5526- Ahmed ve Bezzâr, İbn Abbâs'tan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir savaşta peynir getirildi ve: 'Bu nerede yapıldı?' diye sordu. Dediler ki: 'O, İran'da yapılmıştır. İçine meyte katıldığını zannediyoruz.' Şöyle buyurdu: 'Ona bıçağı çalın, Allah' in adını anıp yeyin!'"
5527- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün ashabı arasında hurma taksim etti, herkese yedişer hurma verdi; bana da yedi hurma verdi. Fakat bir tanesi tam olmamış hurma idi.
O tam olmamış hurma hurmaların içinde benim en çok hoşuma giden hurma oldu. Çünkü bu hurma, ağzımda çabuk erimezdi."
5528- Yûsuf bin Abdillah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm, bir parça ekmek aldı üstüne hurma koydu ve şöyle dedi: 'İşte bu, bunun katığıdır' ." jEbûDâvud]
5529- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinde hurma olmayan evin halkı açtır." |Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
5530- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem karpuzu hurma ile yeyip şöyle derdi: 'Hurmanın hararetim karpuz ve kavunun serinliği ile; karpuz ve kavunun serinliğini de şunun harareti ile gîderiyoruz'"."
[Tirmizîve aynı lafızla Ebû Dâvud.]

5531- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile evlenirken annem kilo almamı istedi; onun istediği şeylerden hiçbir şey yemek istemedim, nihayet bana yaş hurma ile iri salatalık yedirdi ve beklenildiğinden fazla kilo alıp güzel-leştim." | Ebû Dâvud]
5532- Abdullah bin Ca'fer radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i taze hurma ile salatalık yerken gördüm."
[Buhârî, Ebû Dâvud ve Tİrmrzî]
5533- Abdullah bin Büsr ve kardeşi radiyallahu anhumâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizim yanımıza girdi, kendisine tereyağı ile hurma ikram ettik. Tereyağı İle hurmayı pek severdi. lEbû Dâvud|
5534- Ahmed, zayıf bir senedle: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
bize geldi, ninem pişirip hazırladığı bir hurma (şerbetini) ona ikram etti. İçtiği kadeh bitince, ona başka bir kadeh İkram ettim. Şöyle buyurdu: 'Bana içtiğim kadehi ver!'"
5535- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem helva ile balı severdi." [Tirmizî]
5536- Abdullah el-Müzenî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz et satın aldığı (ve yemek yapacağı) zaman suyunu çok yapsın. (Yemek sırasında yiyenlerin çokluğu nedeniyle) Eğer et bulamayıp da suyuna rastlarsa o su, iki etten birisidir (et gibidir)." itkisi de TirmİzÎ'ye aittir.)
5537- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok sevdiği kemikli et, koyunun kemikli eti idi. Ve dedi ki: 'O, koyunun but kısmını severdi. (Nitekim Yahudiler tarafından) But kısmı ile zehirlenmiştir."
5538- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in, en sevdiği et koyunun but kısmı değildi; fakat eti ancak gün aşırı bulabilirdi. Çabuk piştiği İçin hemen ona but kısmı pişirilip ikram edilirdi." |Tinnîzî|
5539- Ömer radiyallahu anh'dan, dedi ki: "Etten uzak durun; çünkü şarap alışkanlığı (iptilâsı) gibi alışkanlık yapar."
[Mâlik]
5540- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Ben çarşıdan beraberimde et hamalım olduğu halde gelirken Ömer bana yetişip 'Bu nedir?' diye sordu. Dedim ki: 'Haydi bize ete buyur. Bir dirhem verip et satın aldım.'
'Biriniz komşusunu ve amcasının oğlunu unutup da kendi kamını mı doyurmak istiyor? Cenâb-ı Hakk'm: 'Siz bütün hoş şeylerinizi (sevap ve iyiliklerinizi) dünya hayatınızda bitirdiniz ve (yalnız) onlarla faydalandınız...' kavl-i celîlini (Ahkâf 20) hiç düşünmez misiniz?'" [Mâliki
5541- Eşlem radiyallahu anh'dan:
O, Ömer'e dedi ki:
"Zekâtlık hayvanlar arasında kör bir deve vardır."
"Onu ihtiyaç sahibi bir aileye ver de faydalansınlar."
"Kör bir devedir."
"Katara katınca yürür."
"Peki nasıl otlayacak?"
"O cizye hayvanlarından mı, yoksa zekât hayvanlarından mı?"
"Cizye hayvanlarından."
"Vallahi demek ki siz onu yemek istiyorsunuz."
"Burada üstünde cizye damgası bulunan bir deve var" dedim. Hemen emretti ve kestim. Onun yanında dokuz tabak vardı. Ne zaman eline bir meyve ya da başka güzel şeyler geçerse, hemen o tabaklan doldurup Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarına gönderirdi. Peygamber hanımlarından biri olan kendi kızı Hafsa'ya en son gönderirdi. Eğer eksik olursa bu eksiği ve noksanı Haf-
sa'nın hissesine koyardı. İşte yine o tabaklara etler doldurtup onlara gönderdi. Kalanı da pişirildi. Muhacirler ve Ensârdan insanlan davet edip onlara ikram etti. |Mâlik.]
5542- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Biz cuma günü olunca sevinirdik." "Neden?" diye sorunca, şöyle dedi: "Bizim yaşlı bir ninemiz vardı. Pazı köklerini alıp bir tencereye doldurur, üzerine de arpa öğütüp ilavede bulunurdu. Vallahi içinde ne kuyruk yağı olurdu ve ne de iç yağı. Cuma namazından çıktıktan sonra ona uğrar selâm verirdik ve bize o yemekten ikram edip yedirirdi. Onun için cuma günü olunca pek sevinirdik."
5543- Diğer rivayet: "Biz öğle yemeğini ancak Cumadan sonra yerdik. Öğle istirahatını da ancak Cuma namazından sonra yapardık." IBuhârî ve Müslim]
5544- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Biz, Merru'z-Zahrân'da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le beraber erâk ağacının kebâs denilen meyvesini topluyorduk. Resûlulllah sallallahu aleyhi ve sellem de bize şöyle bu yürüyordu;
'Onun siyahlarını toplayın, çünkü o daha güzeldir'
Dedim ki: 'Sen koyun güder miydin (de, iyisinin siyah olduğunu biliyorsun)?'
'Koyun gütmeyen peygamber var mıdır?' buyurdu." |İkisİ de Buhârî ile Müslim'e aittir.]
5545- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir kap ya da bir ağaç çanak getirildi, içinde süt ile bal vardı. Şöyle buyurdu: 'Kapta iki katık vardır. Onu ben ne yerim, ne de yasak ederim'." [Taberânî, Mu'cemu'1-Kebîr'de.] İsnadında Muhammed bin Abdilkebîr bin Şuayb adlı bir râvi vardır.
5546- Ebû Hâlid radiyallahu anh'dan: "Hurma ile süt yiyen bir adamın yanına
girdim; bana 'Buyur!' dedi, Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu ikisine 'İki güzel ve helâl şey' adını vermiştir' dedi."
|Ahmed]
5547- Câbir bin Semure radiyallahu anh'dan:
"Bir adam (Medine yakınlarındaki) Har-re'de konakladı, beraberinde ailesi ve çocukları da vardı.
Bir adam ona şöyle dedi: 'Benim bir devem kayboldu, bulursan kaçırma, tut!' Sonra bu adam o deveyi buldu, fakat sahibini bulamadı. Derken deve hastalandı; hanımı 'Onu kes!' dedi. Adam razı olmadı. Deve son nefesini verdi. 'Haydi onu yüz, yağını ve etini doğrayıp yiyelim' dedi. 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sormadıkça buna el süre-mem' dedi ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vanp bu meseleyi sordu.
'Seni, buna (ölü deve etine) muhtaç etmeyecek başka yiyeceğin var mıdır?' diye sordu.
'Hayır' dedi.
'Öyleyse ondan yiyebilirsiniz' buyurdu.
Bilahare sahibi gelip sordu, durumu kendisine bildirince şöyle dedi:

'Keşke onu kesseydin!'
'Ne yapayım, senden utandım' dedi.
[Ebû Davud]
5548-Fücay'el-Âmirî radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip : 'Ölü etlerinden bize ne helâl olur?'diye sordu.
'Sizin yemeğiniz nedir?'
'Iğtibâk ederiz, istıbâh ederiz' dedi. — Ebû Nuaym diyor ki: "Ukbe bana bu kelimeleri şöyle açıkladı: Sabahleyin bir kadeh süt, akşamleyin de bir kadeh süt.—
Babama yemin olsun ki, işte bu (bir bardak süt açlığın tamamını gideremeyeceğinden) açlıktan ibarettir. Bunun üzerine Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bu durumda onlara ölmüş hayvan etini helâl kıldı."
[Ebû Dâvud]
5549- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rahman'a ibadet edin! Yemek yedirin! Bol selâm verin ki selâmetle cennete giresiniz!" [Tirmizî]
5550- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:) -
"Kardeşinin can çeken ikramını kabul eden, bağışlanır."
[Taberânî, Mu'remıı'l-Kebfr'ti& ve Bezzâr leyyiıı bir senedle.]
5551- İsmet radiyallahu anh'dan: "Dediler ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Biz bu
çarşıdan geçiyoruz, orada çeşitli meyveler görüyoruz; canımız çekiyor; fakat alacak paramız yoktur. Bu hususta bize bir ecir var mıdır?'
'Bundan büyük bir ecir olur mu?' buyurdu." |Taberânî, Mu'remıı' I-Kebfr'de zayıf bir senedfe.J
5552- Esma bint-i ebî Bekr radiyallahu anhâ'dan:
"O, tirit (et suyuyla ıslatılmış) yemeği yaptığı zaman, buharı gidinceye dek üstünü örtüp kapatırdı. Sonra şöyle derdi: 'Ben Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle duydum:
'Bu, yemek için en büyük bir bereket vesilesidir'." [Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'ût.]
5553- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Yemeği soğutun! Zira sıcak yemek, bereketsiz olur."
[Taberânî, Mu'cemıt'l-Kebîr'de zayıf bir senedle]
5554- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Allah'ın en çok sevdiği yemek, üzerinde ellerin çoğaldığı yemektir."
|Ebû Ya'lâ ve Mu'cemtt'I-Evsat]
5555- Ararnâr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Hayber'de kendisine hediye edilen zehirli koyundan ötürü verilen hediyeden sahibine tattırmadan yemezdi."
|Bezzâr ve Taberânî, Ma'cemu'l~Kebtr'â.t,]
5556- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinize ayağı pabuçlu İken yemeği getirildiğinde, pabuçlarını çıkarsın. Çünkü böyle yapması ayaklarını daha iyi rahatlatır."
[Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mu' cemu' I-Evsal'u.]
5557- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çarşıda (sokakta) yemek yemek alçaklıktır."
[Taberânî, Mu' cemu' t-Kebfr'Ac zayıf bir senedle.]
5558- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "(Azı) Dişlerin arasında kalan yemek kırıntıları dişleri zayıflatır."
[Taberânî, Mu' cemu' I-Kebîr'â]
5559- el-Hasan bin Ali radiyallahu anh'dan: "O, dışkı ve idrarın mecrasında bir kırıntı buldu. Üzerindeki pisliği giderdi bir güzel yıkayıp, kölesine verdi ve 'Abdestimi aldıktan sonra bana bunu hatırlat!' dedi. Abdest aldıktan sonra köleye: 'Haydi o kırıntıyı bana ver!' dedi. Köle 'Onu ben yedim' deyince, 'Haydi git sen hürsün!' dedi.
Köle sordu:
'Beni neden azat ettin?'
'Çünkü ben Fâtıma'dan babasının (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in) şöyle buyurduğunu duydum:
"Dışkı ve idrar mecrasında bir lokma ya da bir kırıntı görüp ondan pisliği giderdikten sonra bir güzel yıkar sonra yerse, karnına o lokma yerleşip yerleşmez günahları bağışlanır' Onun için, ben (senin gibi) cennet ehlinden olan bir adamı istihdam edemem'."
[Ebû Ya'lâ]
5560- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyada da, âhirette de katıkların efendisi ettir. Dünyada da, âhirette de içeceklerin efendisi sudur. Dünyada da, âhirette de kokuların efendisi kına çiçeğinin kokusudur."
[Taberânî, Mu'cetnu'1-EvscU'te. İsnadında Saîd bin Utbe el-Ka!(ân vardır.}
5561- Abdullah bin Selâm radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Osman'ı, un, yağ ve bal yüklü deveyi önüne katıp sürerken gördü. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ona: 'Deveni çökert!' buyurdu, çökertti. Bir tencere (getirilmesini) emretti, getirdiler. İçine yağ, bal ve un koyup altına ateş yaktırdı ve pişene kadar kaynattı. İyice piştikten sonra: 'Haydi buyurun, yiyin!' dedi ve kendisi de ondan yedi. Sonra şöyle buyurdu: 'Fâ-risHerin hubeys dedikleri yemek işte budur'."
[Taberânî]
5562- Enes radiyallahu anh'dan: "Ukeydir, Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e bir cürre (ağaçtan yapılmış su kabı dolusu) helva hediye etti. Namazını bitirdikten sonra uğradığı insanlardan herbirine ondan bir parça verdi. Câbir'e de bir parça verdi, sonra dönüp ona bir parça daha verdi. O: 'Sen bana bir kere verdin ya!' deyince şu cevabı verdi:
'Bu (son verdiğim) Abdullah'ın kızları (yani Câbir'in kızkardeşleri) içindir'."
[Ahmed]
5563- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "O, narı tane tane alıp yiyordu. Bunun üzerine ona denildi ki: 'Neden böyle yiyorsun?' 'Yeryüzünde aşılanan hiçbir nar ağacı yoktur ki cennet tanelerinden bir taneden olmasın. Umarım bu tane onun tanelerinden biridir' dedi." |Taberânî, Mıı'cemu't-Kebir'de.]
5564- Ali radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Nan içindeki posası ile yiyin. Çünkü o midenin tabaklayıcısı (temizleyidsi)dır."
[Ahmed]

5565- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Câbir bin Abdillah, Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'e Tâif'ten getirdiği bir ayvayı verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bu, göğüsteki üzüntü ve sıkıntıyı giderir, yüreği parlatır'."
[Taberânî, Mu'cemıı'l-Kebfr'de. İsnadında Ali el-Kureşî vardır.]
5566- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim çamur yerse, âdeta intiharına yol açmış olur."
(Taberânî, Mıt'cemu'l-Kebîr'âs.]
5567- Ebû Hureyre radiyalîahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz müslüman kardeşinin yanına girip de, kendisine yemek yedirdiği zaman, ondan yesin. Onun hakkında bir şey sormasın. İkram ettiği suyu da içsin, hakkında bir şey sormasın."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu' I-Evsar'ta leyyin bir senedle.]

TAHRİC

==========

5458-5459-Bu hadisi Buhârî (at'ime 8/2, VI, 199; rikâk 17, VII, 180) ve Tirmizî (no. 1789), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5450-Bu hadisi Buhârî (at'ime 22, 23/3, VI, 204) ve Tirmizî (no. 2365), an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5451-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3336), İbn Kâsib an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bekr b. Sevâde an Haneş b. Abdillah an Ümmi Eymen senedi ile tahrîc etti.
Zevâid'de Sindî isnâdının hasen olduğunu söyledi.
5462-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 102, s. 1597) ve Ebû Dâvud (no. 3766), el-A'meş an Hayseme b. Abdirrahman an Ebî Huzeyfe el-Erhabî an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5463-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3767) ve Tirmizî (no. 1858), Hişâm ed-Destevâî an Büdeyl b. Meysere an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an Ümmü Küls?m an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
5464-Bu hadisi Tirmizî (no. 1858), Muh. b. Ebân an Vekî' an Hişâm an Büdeyl b. Meysere an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an Ümmi Küls?m an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Hükmü yukardakinin aynıdır.
5465-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3764) ve İbn Mâce (no. 3286), el-Velîd b. Müslim an Vahşî b. Harb b. Vahşî b. Harb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5466-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3768), Müemmel b. el-Fadl an ësâ b. Yûnus an Câbir b. Subh ani'l-Müsennâ b. Abdirrahman an ammihî Ümeyye b. Mahşî senedi ile tahrîc etti.
5467-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 103, s. 1597-8) ve Ebû Dâvud (no. 3765), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5468-Bu hadisi Taberânî (M. el-Evsat II, 106) ve İbnü's-Sünnî (s. 154), Ubeyd b. İshâk el-Attâr an Mendel an Abdilvâris mevlâ Enes an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdülvâris sebebiyle isnâdı zayıftır.
5469-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3761) ve Tirmizî (no. 1846), Kays b. er-Rebî' an Ebî Hâşim er-Rummânî an Zâdân an Selmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre Kays sebebiyle isnâdı zayıftır.
5460-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3260), Cübâre b. el-Muğallis an Kesîr b. Süleym an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
Cübâre ve Kesîr zayıf râvilerdir.
5461-Bu hadisi Müslim (hayd no. 118-121, s. 282-3), Ebû Dâvud (no. 3760), Tirmizî (no. 1848) ve Nesâî (tahâret 101, I, 85), Saîd b. el-Huveyris an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5472-Bu hadisi Ahmed (I, 223, 227, 329, 337, 373), Buhârî (vud? 48, I, 59; eşribe 12, VI, 246), Müslim (hayd no. 95, s. 274), Ebû Dâvud (no. 196), Tirmizî (no. 89), Nesâî (tahâret 122, I, 106), İbn Mâce (no. 498), İbn Huzeyme (no. 47), Ebû Ya'lâ (no. 2418) ve Beyhakî (I, 159-60), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5473-Bu hadisi Buhârî (at'ime 53, VI, 213), İbr. b. el-Münzir an Muh. b. Fuleyh an ebîhî an Saîd b. el-Hâris an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5474-Bu hadisin lafzı Tirmizî'ye aittir (no. 1859); isnâdı şöyledir: İbn Menî' an Ya'k?b b. el-Velîd an İbn e. Zi'b ani'l-Makburî an Ebî Hureyre. İsnâdı ona göre garîbtir.
Ebû Dâvud (no. 3852) ve Tirmizî (no. 1860), yaklaşık aynı metinle Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, ikinci tariki hakkında "hasen" hükmü vermiştir.
5475-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 6, s. 922-3), Müslim (eşribe no. 105, s. 1598-9), Ebû Dâvud (no. 3776) ve Tirmizî (no. 1801), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5476-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 107, s. 1599), İbn e. Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5477-Bu hadisi Buhârî (at'ime 2-3, VI, 196), Müslim (eşribe no. 108-9, s. 1591-1600), Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 32, s. 934) ve Tirmizî (no. 1858), Vehb b. Keysân an Ömer b. e. Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5478-Bu hadisi Tirmizî (no. 1848) ve İbn Mâce (no. 3274), Muh. b. Beşşâr ani'l-Alâ b. el-Fadl b. Abdilmelik b. e. Seviyye an Ubeydillah b. İkrâş an ebîhî İkrâş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5479-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3772), Tirmizî (no. 1805) ve İbn Mâce (no. 3277), Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5480-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3773) ve İbn Mâce (no. 3263), Amr b. Osmân b. Saîd b. Kesîr b. Dînâr an ebîhî an Muh. b. Abdirrahman b. Irk an Abdillah b. Busr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Sindî, Zevâid'inde isnâdının sahîh, râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.
5481-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3778), Saîd b. Mansûr an Ebî Ma'şer an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
5482-Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 3779) ve Tirmizî (no. 1835), Osmân b. e. Süleyman ve Abdullah b. el-Hâris'ten (ayrı ayrı) her ikisi de Safvân'dan olmak üzere tahrîc ettiler.
5483-Bu hadisi Ebhu Dâvud (no. 3770), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Şuayb b. Abdillah b. Amr an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5484-5485-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 148-9, s. 1616-7) ve Ebû Dâvud (no. 3771), Mus'ab b. Süleym an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5487-Bu hadisi Buhârî (at'ime 52, VI, 213), Müslim (eşribe no. 129-130, s. 1605), Ebû Dâvud (no. 3847) ve İbn Mâce (no. 3269), Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5488-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 131-132, s. 1605)-6) ve Ebû Dâvud (no. 3848), İbn Ka'b b. Mâlik an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5489-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 133, s. 1606), İbn e. Şeybe an Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
5490-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 134) ve Tirmizî (no. 1802), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5491-Bu hadisi Tirmizî (no. 1804), Nasr b. Ali ani'l-Muallâ b. Râşid an cedditihî Ümmi Âsım an Nübeyşe senedi ile tahrîc etti, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5493-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3832), Muh. b. Amr b. Cebele an Selm b. Kuteybe an Hemmâm an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
5494-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 146, s. 1615-6), Ebû Dâvud (no. 3729) ve Tirmizî (no. 3571), Şu'be an Yezîd b. Humeyr an Abdillah b. Busr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

5495-Bu hadisi Buhârî (mazâlim 14/1, III, 100; şirket 4, III, 110-1, at'ime 44, VI, 212), Müslim (eşribe 150-1, s. 1617), Ebû Dâvud (no. 3834) ve Tirmizî (no. 1815), Cebele b. Suhaym an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5496-Râvilerinden Yezîd b. Buzey' zayıf bir râvidir (Mecma` V, 42).
5497-Bu hadisi Buhârî (at'ime 12/1-2, VI, 200-1), Müslim (eşribe no. 182, s. 1631) ve Tirmizî (no. 1818), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5498-Bu rivayeti Buhârî (at'ime 12/4, VI, 201), Alî b. Abdillah an Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5499-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 186, s. 1632), Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 10, s. 924) ve Tirmizî (no. 1820), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî ise (at'ime 12/5, VI, 201), Sül. b. Harb an Şu'be an Adî b. Sâbit an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile aynı mânâda tahrîc etti.
5500-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 20, s. 928), Buhârî (at'ime 11, VI, 200), Müslim (eşribe no. 178, s. 1630) ve Tirmizî (no. 1821), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5501-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 179-181, s. 1630) ve Tirmizî (no. 1821), ayrı ayrı Ebû Süfyân ve Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5502-Bu hadisi Tirmizî (no. 2478) ve İbn Mâce (no. 3350), Abdülazîz b. Abdillah el-Kuraşî an Yahyâ el-Bekkâ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdının "garîb" olduğunu söyledi.
5504-Bu hadisi Tirmizî (no. 2380), İsmaîl b. Ayyâş an Ebî Seleme el-Himsiyy ve Habîb b. Sâlih an Yahyâ b. Câbir et-Tâî ani'l-Mikdâm asl-ı senedi ile ve İbn Mâce (no. 3349), Hişâm b. Abdilmelik el-Hımsî an Muh. b. Harb an ümmihî an ümmihî ani'l-Mikdâm senediyle tahrîc ettiler.
Tirmizî kendi tarikinin sahîh olduğuna hükmetti.
5505-Bu hadisi Tirmizî (no. 1856), Yahyâ b. Mûsâ an Muh. b. Ya'lâ el-Kûfî an Anbese b. Abdirrahman el-Kuraşî an Abdilmelik b. Allâk an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdının münker olduğunu söyledi.
5506-Bu mevkûf hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 30, s. 933), an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes an Ömer senedi ile tahrîc etti.
5507-Bu hadisi Buhârî (menâkıb 23, IV, 167; at'ime 21, VI, 204), Müslim (eşribe no. 187-8, s. 1632-3), Ebû Dâvud (no. 3763) ve Tirmizî (no. 2032), el-A'meş an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5508-Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 17/1, IV, 100; tıbb 58, VII, 33) ve İbn Mâce (no. 3505), Utbe b. Müslim an Ubeyd b. Huneyn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Ebû Dâvud (no. 3844), Ahmed b. Hanbel an Bişr b. el-Mufaddal an İbn Aclân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
5509-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3925), Tirmizî (no. 1817) ve İbn Mâce (no. 3542), Yûnus b. Muh. ani'l-Mufaddal b. Fadâle an Habîb b. eş-Şehîd an İbni'l-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5510-Bu, Rezîn'in ziyadesidir.
5511-Râvilerinden Muh. b. Câbir sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma` V, 78).
5512-Bu hadisi İbn Mâce (no. 3295), Muh. b. Halef an Ubeydillah an Abdila'lâ an Yahyâ b. e. Kesîr an Urve an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde râvisi Abdül-a'lâ b. A'yun sebebiyle isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
5513-Güvenilir bir râvi olan el-Muğîre b. Müslim dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 25).
5514-Bu hadisi Tirmizî (no. 1807), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be an Simâk an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5515-Bu hadisi Tirmizî (no. 1810), el-Hasan b. es-Sabbâh an İbn Uyeyne an Ubeydillah b. e. Yezîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
5516-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3829), Bakiyye b. el-Velîd an Bahîr an Hâlid an Ebî Ziyâd Hiyâr b. Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5517-Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 29, s. 932-3), doğrudan Yahyâ'dan ahzetmiştir.
5518-Bu mevkûfu Mâlik (sıfatu'n-Nebî s. 31, s. 933), an Muh. b. Amr b. Halhale an Humeyd b. Mâlik b. Huseym senedi ile tahrîc etti.
5519-5520-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 166-9, s. 1622-3), Ebû Dâvud (no. 3821) ve Nesâî (eymân 21, VII, 14), Talha b. Nâfi Ebû Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile;
Kısa metniyle Ebû Dâvud (no. 3820), Tirmizî (no. 1842) ve İbn Mâce (no. 3317), es-Sevrî an Muhârib b. Dissâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5521-Bu hadisi Tirmizî (no. 1841), Ebû Kureyb an Ebî Bekr b. Ayyâş an Ebî Hamza es-Sümmâlî ani'ş-Şa'bî an Ümmi Hânî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
5522-5523-5524-İlk lafzı Mâlik (nikâh s. 51, s. 546-7), Buhârî (at'ime 4, VI, 197; 36, VI, 209; 37/1, VI, 209; 38, VI, 210; buyû` 30, III, 13), Müslim (eşribe no. 144, s. 1615), Ebû Dâvud (no. 3782) ve Tirmizî (no. 1850), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile;
İkinci lafzı Müslim (no. 145), Ebû Kureyb an Sül. b. el-Muğîre an Sâbit an Enes senedi ile;
Üçüncü lafzı Müslim (no. 145/a), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Âsım el-Ahvel an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bu son lafzı yakın mânâsı ile Buhârî (at'ime 25, VI, 205-6; 35, VI, 209), İbn Avn an Sümâme an Enes tarikiyle tahrîc etmiştir.
5525-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3819), Yahyâ b. Mûsâ el-Belhî an İbr. b. Uyeyne an Amr b. Mansûr ani'ş-Şa'bî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
5526-Bu hadisi Ahmed (I, 302-3), Esved an Şerîk an Câbir an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
Câbir el-Cu'fî hakkında ihtilâf vardır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir.
5527-Bu hadisi Buhârî (at'ime 23/1, VI, 204; 40VI, 210), Ebû Osmân en-Nehdî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Lafız ilkine aittir.
5528-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3259, 3830), iki ayrı senedle Yûsuf b. Abdillah b. Selâm'dan tahrîc etti.
5529-Bu hadisi Müslim (eşribe no. 152, s. 1618), Ebû Dâvud (no. 3831), Tirmizî (no. 1816) ve İbn Mâce (no. 3327), Süleymân b. Bilâl an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5530-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3836) ve Tirmizî (no. 1842), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, hasen garîb hükmü vermiştir.
5531-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3903) ve İbn Mâce (no. 3324), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5532-Bu hadisi Buhârî (at'ime 39, VI, 210; 45, 47, VI, 212), Müslim (eşribe no. 147, s. 1616), Ebû Dâvud (no. 3835) ve Tirmizî (no. 1845), İbrâhîm b. Sa'd an ebîhî an Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5533-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3837) ve İbn Mâce (no. 3334), İbn Câbir an Süleym b. Âmir an İbnâ Busr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5534-Bu hadisi Ahmed (IV, 188), Hammâd b. Hâlid an Muâviye b. Sâlih an İbn Abdillah b. Busr an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5535-Bu hadisi Tirmizî (no. 1831), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti ve "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
5536-Bu hadisi Tirmizî (no. 1832), Muh. b. Ömer el-Mukaddemî an Müslim b. İbr. an Muh. b. Fadâ' an ebîhî an Alkame b. Abdillah el-Müzenî an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
5537-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3780-1), et-Tayâlisî an Züheyr an Ebî İshâk an Sa'd b. İyâd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5538-Bu hadisi Tirmizî (no. 1838), el-Hasan b. Muh. ez-Za'firânî an Yahyâ b. Abbâd an Füleyh b. Süleymân an Abdilvehhâb b. Yahyâ an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
5539-Bu mevkûfu Mâlik (sıfatu'n-Nebî s. 36, s. 935), an Yahyâ b. Saîd an Ömer senediyle tahrîc etti.
5540-Keza bunu da Mâlik, yukardakinin akabinde aynı senedle tahrîc etti.
5541-Bu hadisi Mâlik (zekât 44, s. 279), an Zeyd b. Eslem an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5542-5543-Bu hadisi Buhârî (cum'a 40/2, I, 225; müzâraa 21, III, 73; at'ime 17, VI, 203; istîzân 16, VII, 131; 39, VII, 140) ve Müslim (cum'a 30, s. 588), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti.
5544-Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 29, IV, 130; at'ime 50; VI, 213) ve Müslim (eşribe no. 163, s. 1621), ez-Zührî an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
5545-Bu hadisin râvilerinden Muh. b. Abdilkerîm'i Heysemî tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` V, 134).

5546-Bu hadisi Ahmed (III, 474), Vekî' an İsmaîl İbn e. Hâlid an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
5547-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3816), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Simâk b. Harb an Câbir b. Semure senedi ile tahrîc etti.
5548-Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3817), Hârun b. Abdillah ani'l-Fadl b. Dukeyn an Ukbe b. Vehb b. Ukbe an ebîhî ani'l-Fucay' senedi ile tahrîc etti.
5549-Bu hadisi Tirmizî (no. 1855), Hennâd an Ebî'l-Ahvas an Atâ b. es-Sâib an ebîhî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
5550-Râvilerinden Ziyâd b. Nümeyr en-Nümeyrî'yi İbn Hibbân tevsîk etmiş ve hatâlar yaptığını söylemiş, buna karşılık onu başkaları zayıf addetmiştir. Ayrıca Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin mevc?diyetine dikkat çekmiştir (Mecma` V, 18).
5551-Râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr zayıf bir râvidir (Mecma` V, 18).
5552-Bu hadisi Ahmed (VI, 350), Hasan an İbn Lehî'a an Ukayl b. Hâlid ani'z-Zührî an Esmâ binti ebî Bekr senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehî'a'nın hadisleri hasendir. Taberânî'nin râvileri Kurre b. Abdirrahman hâriç Sahîh ricâlindendir. Bu zat ise ihtilâflı bir râvidir (Mecma` V, 19).
5553-Abdullah b. Yezîd el-Bekrî'yi Ebû Hâtim zayıf addetmiştir (Mecma` V, 20).
5554-Râvilerinden Abdülmecîd b. e. Revâd ihtilâflı bir râvidir (Mecma` V, 20).
5555-Taberânî'nin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 21).
5556-Bu hadisi rivayet eden Taberânî'nin isnâdı güvenilir râvilerden oluşmuştur. Ancak Ukbe b. Hâlid es-Sek?nî'nin Muh. b. el-Hâris'ten semâ'nın olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır (Mecma` V, 23).
5557-Râvilerinden Ömer b. Mûsâ b. Vecîh sebebiyle isnâdı zayıftır (Mecma` V, 25).
5558-Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 30).
5559-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 35).
5560-Heysemî, sözü edilen râvi hakkında bilgi edinemediğini diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olup bir tanesi hakkında zararsız bazı sözler sarfedildiğini söylemiştir (Mecma` V, 36).
5561-Mu'cemu's-Sağîr ve'l-evsat'ın râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 38).
5562-Bu hadisi Ahmed (III, 111, 122), Alî b. Zeyd b. Cüd'an an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı Ali sebebiyle hasendir.
5563-Ricâli Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 45).
5564-Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` V, 45). İsnâdı şöyledir: Saîd b. Huseym el-Hilâlî an ceddetihî Rabî'a binti İyâd el-Kilâbiyye an Alî.
5565-Heysemî, Alî el-Kureşî'yi tanımadığını, sâir râvilerinin ise güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (Mecma` V, 45).
5566-Zehebî, râvilerinden Yahyâ b. Yezîd el-Ehvâzî, hıfzı yönünden techîl etmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` V, 45).
5567-İmâm Ahmed, bunu (II, 399), Hüseyn b. Muh. an Müslim b. Hâlid an Zeyd b. Eslem an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senediyle tahrîc etti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİYECEKLER KİTABI

1- Yemeğin Başında Besmele Çekmek Hakkında
2. Yemek Yedirdiği Zaman, Yemek Sahibine Dua Etmek
3. Yemeği Bitirdikten Sonra Dua Etmek
4. Yemekten Dolayı Şükretmek
5. Parmakları Yalamak Hakkında
6. Yemeğin Bitiminde Havlu (Kullanmak) Hakkında
7. Tabağı Yalamak Hakkında
8. Lokma Düştüğü Zaman
9. Sağ El İle Yemek
10. Üç Parmakla Yemek
11. Misafirlik Hakkında
12. Yemeğin İçine Sinek Düşebilir(?)
13. Mü'min Tek Bir Bağırsaklık Yer
14. Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter
15. Önünden Yiyen Kimse Hakkında
16. Tiritin Yanları Yeninceye Kadar Ortasından Yeme Yasağı
17. Sıcak Yemek Yemekten Men
18. Rasulullah Hangi Katığı Daha Çok Severdi?
19. Kabak
20. Zeytinyağının Üstünlüğü Hakkında
21. Sarmısak Yemek Hakkında
22. Tavuğun Yenmesi Hakkında
23. Yemeğini Muttakilerden Başkasına Yedirmekten Hoşlanmayan Kimse
24. (Yiyeceklerden) İki Şeyi Birleştirmekte Hiçbir Mahzur Görmeyen Kimse
25. (Hurmaları) İkişer İkişer Yeme Yasağı
26. Kuru Hurma Hakkında
27. Yemekten Sonra Abdest Almak Hakkında
28. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında
29. Tirit Yemeğinin Üstünlüğü Hakkında
30. Eti Kesmeyip Isırarak Yemeyi Tercih Eden Kimse Hakkında
31. Yaslanarak Yemek Hakkında
32. İlk Ürün Hakkında
33. Hizmetçiye Yemek Esnasında İkramda Bulunmak Hakkında
34. Tatlı Ve Bal Hakkında
35. Abdestsiz Olarak Yeme-İçme Hakkında
36. Cünüb Yiyebilir
37. Tencereye (Yemeğin) Suyunu Çok Koymak Hakkında
38. Yemek Esnasında Ayakkabıları Çıkarmak Hakkında
39. Yemek Yedirmek Hakkında
40. Yemek Çağrısı (Davet) Hakkında
41. Fare Tereyağına Düşüp Ölürse (Ne Yapılır?)
42. Diş Aralarında Kalan Kırıntıları Çıkarmak Hakkında

YİYECEKLER KİTABI

1- Yemeğin Başında Besmele Çekmek Hakkında

2025. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Vehb b. Keysan'dan, (O da) Ömer b. Ebî Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na;
"Allah'ın adını söyle, (besmele çek) ve önünden ye!" buyurmuş.[1]
2026. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Hişam, Budeyl'den, (O) Abdullah b. Ubeydillah b. Umeyr'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) haber verdi ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün), Ashabından altı kişi ile bir yiyecek yiyordu.
Derken bir bedevi geldi ve onu iki lokmada yiyip (bitirdi). Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Bakınız, şayet O, Allah'ın adını ansaydı (besmele çekseydi, yemek) size yetecekti! Binaenaleyh, biriniz (bir şey) yediğinde Allah'ın ismini ansın, (besmele çeksin). Şayet Allah'ın ismini anmayı (başında) unutursa; "Bismallah evvelehu ve ahireh: Başında ve sonunda Allah'ın adıyla (başlarım!)" desin.[2]
2027. "Bize Bundar haber verip (dedi ki), bize Muaz b. Hişam, babasından, (O) Budeyl'den, (O) Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, (O) Ümmü Gülsüm'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen)," bu (yani bir önceki) Hadisi rivayet etti.[3]

2. Yemek Yedirdiği Zaman, Yemek Sahibine Dua Etmek

2028. "Bize Musa b. Halid haber verip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Safvan b. Amr'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bize Abdullah b. Busr -ki O'nun az (bir müddet) Sahabiliği vardır-, rivayet edip dedi ki:"
"Babam anneme;
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) için bir yemek yapsan?" demiş, O da tirit yapmıştı. -(Abdullah) eliyle (tirit yemeğinin) az yapıldığına işaret etti.- Bunun üzerine babam gidip O'nu çağırmıştı. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de (davete icabet edip gelince), elini tiritin tepesine koymuş, sonra;
"Allah'ın adını (anarak) alın!" buyurmuştu. (Yemekte bulunan Sahabiler) de onun etrafından alıp (yemişlerdi). Nihayet onlar doyunca (Hz. Peygamber, yemek sahiplerine) hayır dua etmiş ve şöyle buyurmuştu:
"Allah'ım, onları bağışla, onlara merhamet et ve rızıklarına bereket ver!"[4]

3. Yemeği Bitirdikten Sonra Dua Etmek

2029. "Bize Muhammed ibnu'l-Kasım el-Esedi haber verip (dedi ki), bize Sevr, Halid b. Ma'd an'dan, (O da) Ebu Um a m e'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yediği veya içtiği zaman şöyle derdi:
"Allah'a, (gösterişten uzak) temiz, bereketli, terk edilmeyen, inkâr da edilmeyen, kendisinden müstağni de kalınmayan pek çok hamdolsun, ey Rabb'imiz!"[5]

4. Yemekten Dolayı Şükretmek

2030. "Bize Nuaym b. Hammad, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) Muhamed b. Abdillah b. Hurre'den, (O) amcasından, (O) Sinan b. Senne'den, (O da) babasından (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Şükreden yemek yiyici, sabreden oruçlu gibidir."[6]

Açıklama

Yemekten dolayı şükretmenin asgari ölçüsü, yemeğin başında besmele çekmek, sonunda Allah'a (Celle Celaluhu) hamd etmektir. Allah'ın (Cette Celaluhu) bahşettiği bir nimeti yaymak da, o nimetin şükründen sayılır.[7]

5. Parmakları Yalamak Hakkında

2031. "Bize İshak b. İsa rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O) Enes'ten, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Biriniz (yemeğini) yediği zaman üç parmağını yalasın."[8]

Açıklama

Yemekten sonra tavsiye edilen, üç parmağı, yani başparmak, şehadet parmağı ve orta parmağı yalamak, yemek kaşıksız olarak elle yendiği zaman söz konusudur. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir Hadisinden bunun hikmetinin, yemekte bulunan "bereket'in kaçırılmaması olduğunu anlamaktayız. Şöyle ki, yemekte bir "bereket" vardır. Bu bereketin, yemeğin yenen kısmında mı, tabağın altında kalanında mı, yoksa parmağa bulaşanında mı olduğu bilinemeyeceği için, tabağın altında yemek bırakmamak, parmakları yalamak suretiyle bu bereketin kaçırılmaması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında parmak yalamanın; israfı önleme, el temizliğini kolaylaştırma veya zaruri hallerde el temizliğini sağlama gibi ekonomik ve sıhhi hikmetlerinden de söz edilebilir.[9]

6. Yemeğin Bitiminde Havlu (Kullanmak) Hakkında

2032. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Atâ'dan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz (bir şey) yediği zaman parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini silmesin!"[10]

7. Tabağı Yalamak Hakkında

2033. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Ebul-Yeman el-Berra' -ki O, Mualla b. Raşid'dir-, haber verip dedi ki, bana ninem Ümmü Asım rivayet edip dedi ki,"
"(Bir gün) biz bir yemek yerken yanımıza, Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) azadlısı Nubeyşe girdi, biz de O'nu (yemeğe) davet ettik." O da bizimle yedi, sona şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize anlatmıştı ki; kim bir tabakta yemek yer, sonra onu yalarsa, tabak (Allah'tan) onun bağışlanmasını ister."[11]

8. Lokma Düştüğü Zaman

2034. "Bize İshak b. İsa haber verip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Birinizin lokması düşünce (onu alıp) üzerinden toprağı silsin ve Allah'ın adını söyleyip, (besmele çekip) onu yesin!"[12]
2035. "Bize Zekeriyya b. Adiyy haber verip (dedi ki), bize Yezid b. Zurey, Yunus'tan, (O da) el-Hasan'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Ma'kıl b. Yesar (bir gün) sabah yemeğini yiyordu. Derken lokması düşmüş, O da onu alıp, üzerindeki pis şeyleri gidermiş, sonra da yemişti. Bunun üzerine O soysuzlar, (ayıplarcasına) birbirlerine gözleriyle O'nu işaret etmişlerdi. O zaman (Ma'kıl'ın adamları) O'na;
"şu acemlerin söylediklerine ne dersin? Onlar;
"Önündeki (bunca) yemeğe ve şu lokmaya yaptığına bakın" diyorlar" demişlerdi. O da şöyle cevap vermişti: "Hiç şüphesiz ben, (Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duymuş olduğum şeyleri, şu acemlerin sözünden dolayı terk edecek değilim. Gerçekten bizler, birimizden bir lokma düştüğünde, üzerindeki pis şeyleri giderip onu yemekle emr olunurduk."[13]

Açıklama

Temiz bir yere düşen lokmanın alınıp, üzerine bulaşan toz-toprak giderildikten sonra yenmesi müstehabdır. Ancak lokma pis (necis) bir yere düşerse, yıkanması mümkünse mutlaka yıkanıp temizlenmesi gerekir. Aksi halde, yani yıkanması mümkün değilse, düşen lokma, üzerine bulaşan şey hayvan sağlığına zararlı olmadığı takdirde, hayvana yedirilir. Böylece Allah'ın (Celle Celaluhu) bir ni'meti küçümsenmemiş ve zayi edilmemiş olur. Bazı Hadislerde, düşen lokmanın alınmaması halinde onun şeytana bırakılmış olacağı açıklanmıştır. Çünkü düşen lokmayı almamak, bir kibir alâmeti ve israftır. Bunlar da şeytani iş ve vasıflardır.[14]

9. Sağ El İle Yemek

2036. "Bize Ebu Muhammed el-Hanefi haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihab'dan, (O) Ebu Bekr b. Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Biriniz yediği zaman sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer!"[15]
2037. "Bize Amr b. Avn, İbn Uyeyne'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebu Bekrden, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber verdi."[16]
2038. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize İkrime b. Ammar rivayet edip (dedi ki), bana İyas b. Seleme rivayet edip (dedi ki), bana babam rivayet edip dedi ki;"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Büsr b. Rail'ayr'ı, sol eliyle yerken gördü ve
"Sağ elinle ye!" buyurdu. O,
"Yiyemem" dedi. (Hz. Peygamber de)
"Yiyemeyesin!" buyurdu.
(İyas'ın babası Seleme) dedi ki, bunun üzerine (Büsr'ün) eli ağzına ulaşamadı, (üzüntüsünden, adetâ donakaldı!)[17]

Açıklama

Bu Hadislerde sağ elle yiyip içme emredilmekte, sol elle yiyip içme de yasaklanmaktadır. Şafii âlimlerin çoğu, bu Hadislere dayanarak sağ elle yiyip içmenin müstehab, sol elle yiyip içmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafii (Rahmetullahi Aleyh) ise bazı eserlerinde, sağ elle yiyip içmenin vacib olduğunu açıklamıştır. Hastalık, yara gibi mazeretlerden dolayı sağ elle yiyip içme mümkün olmadığında, sol elle yiyip içmede ise hiçbir mahzur yoktur. Bazı âlimler sağ elle yiyip içmeyi, Allah'ın (Celle Celaluhu) nimetine saygının bir işareti olarak değerlendirmişlerdir. Şeytanın sol elle yeyip içmesine gelince bu, hakiki manada, yani şeytanın gerçekten sol elle yiyip içtiği şeklinde anlaşılabilir. Bazı âlimler ise bunu, şeytanın insan dostlarını, Allah'ın (Celle Celaluhu) salih kullarına muhalefet etmeye -çünkü onlar sağ elle yiyip içerler- teşvik ve sevk etmesi şeklinde anlamışlardır.[18]

10. Üç Parmakla Yemek

2039. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den, (O) Abdurrahman b. Sa'd el-Medeni'den, (O) İbn Ka'b b. Malik'ten, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç parmağıyla yer ve yalamadıkça elini silmezdi."[19]
2040. "Bize Musa b. Halid rivayet edip (dedi ki), bize İsa b. Yunus, Hişam b. Urve'den, (O da) Abdurrahman b. Sa'd el Medini'den (naklen) rivayet etti ki, Abdullah b. Ka'b -veya Abdurrahman b. Ka'b (bunlarda Hişam şüpheye düşmüştür)-, kendisine babasından (naklen) haber vermiş ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) üç parmağıyla yer, (yemeğini) bitirince de onları yalardı. Hişam bu esnada üç parmağını göstermişti.[20]

11. Misafirlik Hakkında

2041. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Muhamed b. İshak, Saîd b. Ebi Saîd'den, (O da) Ebu Şureyh el-Huzai'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
"Kim Allah 'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna saygı göstersin, ikramda bulunsun! Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, misafirine bir gün bir gece ağırlama ikramında bulunsun! Misafirlik ise üç gündür. Bundan sonrası sadakadır."[21]
2042. "Bize Osman b. Muhammed haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Ben Nafî' b. Cübeyr'i, Ebu Şureyh el-Huzai'den (naklen anlatırken) İşittim ki, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Kim Allah'a ve Ahiret Gününe inanıyorsa, misafirine saygı göstersin, ikramda bulunsun. Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa, komşusuna iyilik yapsın. Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin yahut sussun!"[22]
2043. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu'l-Cudi'den, (O) Saîd ibnu'l-Muhacir'den, (O da) el-Mikdam b. Ma'dikerib Ebu Kerime'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Herhangi bir müslüman, bir topluluğa misafir olur da bu misafir (yemekten) mahrum kalırsa, her müslümanın ona yardım etmesi gerekir. Hatta bu (misafir) kendisi için, (misafir olarak kaldığı) gecesinin misafir yemeğini (konuk sahibinin) ekininden ve malından alabilir!"*[23]

Açıklama

Bu Hadis, misafire bir gece yemek vermenin vacib olduğunu göstermektedir. İmam Ahmed (Rahmetullahi Aleyh) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmiştir. Alimlerin cumhuru ise bu Hadisin müslümanlığın ilk yıllarıyla alâkalı olduğunu söylemişlerdir. Şöyle ki, müslümanlar arasında "müsavat'ın vacib olduğu ilk zamanlarda misafiri ağırlamak da vacibdi. Sonra müslümanlar arasında "müsavat'ın vacibliği hükmü kaldırılınca, misafiri ağırlamanın vacibliği hükmü de kaldırıldı. Alimlerin cumhuru bu Hadisin, misafiri ağırlamanın ehemmiyetini vurgulamak (te'kit) için ifade buyurulmuş olabileceğini de söylemişlerdir.[24]

12. Yemeğin İçine Sinek Düşebilir(?)

2044. "Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal, Utbe b. Müslim'den, (O da) Ubeyd b. Huneyn'den (naklen) rivayet etti (ki, Ubeyd) O'na (yani Utbe'ye) haber vermiş ki; O, Ebu Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Birinizin içeceğine sinek (zübab) düştüğünde, onu (içine) daldırsın, (sonra çıkarıp atsın). Çünkü onun kanatlarının birinde hastalık, diğerinde şifa vardır!"[25]
2045. "Bize Süleyman b. Harb rivayet edip (dedi ki), bize Hammad b. Seleme, Sümame b. Abdillah b. Enes'ten, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Birinizin yemek ve su kabına sinek (zübab) düştüğünde, onu (içine) hatırsın, (sonra çıkarıp atsın). Çünkü onun kanatlarının birinde hastalık, diğerinde şifa vardır!"[26]
Ebu Muhammed şöyle dedi:
"Hammad'dan başkaları, Sümame'nin, Ebu Hüreyre yerine Enes'ten[27] (rivayet ettiğini) söylemişlerdir. Bir topluluk ise (bu Hadisin) el-Ka'ka'dan, (O'nun da) Ebu Hüreyre'den[28] (nakli ile geldiğini) söylerler. Ubeyd b. Huneyn'in (2044 numaralı) rivayeti ise daha sahihtir.[29]

Açıklama

Sıvı bir yiyeceğe sinek düştüğünde, sineğin içine batırılıp çıkarılmasından sonra yiyeceğin yenebileceğini gösteren bu Hadisin sened ve metni sahihtir. Bununla beraber o, bilhassa son yıllarda, sağlık kaidelerine aykırı olduğu iddiasıyla bazı kimselerin delilsiz, indi tenkidlerine maruz kalmıştır. Halbuki, şahinliğini ilgili âlimlerin tespit ettiği bir Hadis, imkânlar ölçüsünde anlaşılmaya çalışılır. Söz konusu Hadiste izahı mümkün olmayan bir husus olursa, susulur. Makul olan budur. Kaldı ki, yukarıdaki Hadisin şahinliği tıbben de ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, öncelikle bu Hadis, sineğin hastalık (mikrop) taşıdığım açıklamaktadır ki, bu husus tıbbın çok sonraları tespit ettiği bir vakıadır. İkinci olarak, bazı modern araştırmalar ortaya çıkarmıştır ki, sinekte yaşayan bir kısım mantarlar mikrop öldürücü maddeler taşımaktadırlar. İşte sinek sıvıya daldırıldığında, vücudundaki bu mantar hücresi patlamakta ve içindeki mikrop öldürücü madde dışarı çıkmakta, bu madde de sineğin taşıdığı mikropları öldürmektedir. Tabiatıyla hastalıklarla mücadele için, sineklerle mücadele etmek gerekir. Bu Hadis de buna aykırı bir hüküm ifade etmemektedir. Bu Hadis, sadece, bir sıvıya sinek düştüğünde, sıvıyı zayi etmemek için ne yapılabileceği hakkında, bir mecburiyet de koşmaksızın, yol göstermektedir. Nitekim âlimler bu Hadisteki "emr"in, bir "emr-i irşad" olduğunu söylemişlerdir.[30]

13. Mü'min Tek Bir Bağırsaklık Yer

2046. "Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Mü'min tek bir bağırsaktık yer, kâfir ise yedi bağırsaktık yer!"[31]
2047. "Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafî', İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki..."[32]
2048. "(Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri dedi ki), bana Yahya, Mücalid'den, (O) Ebu'l-Veddak'tan, (O) Ebu Saîd'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) de rivayet etti ki..."[33]
2049. "(Ubeydullah b. Ömer el-Kavariri dedi ki), bana Yahya, Muhammed b. Amr'dan, (O) Ebu Seleme'den, (O) Ebu Hüreyre'den, (O da) Hz Peygamber'den (Sallaltahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) de rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:

"Mü'min tek bağırsaklık yer, kâfir ise yedi bağırsaktık yer!"[34]

Açıklama

Bu Hadisin değişik izahları yapılmıştır. Bunlardan birine göre bu Hadiste zahiri mana kastedilmemiş, onunla, mü'minin dünyaya ve diğer maddi şeylere karşı isteksizliği, kanaati, kâfirin ise bunlara karşı olan şiddetli arzusu ve düşkünlüğü anlatılmak istenmiştir. Buna yakın diğer bir izaha göre bu Hadis; mü'minin ibadeti, zühdü, işlerinin hesabını verme endişesi, helâl kazanç mecburiyeti gibi sebeplerle onun bir vasfının "az yeme" olduğunu ifade etmekte ve mümini az yemeye teşvik etmektedir. Kâfir ise, helâl-haram düşünmeden nefsinin istediği gibi yiyip içebilmektedir.[35]

14. Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter

2050. "Bize Ebu Asım, îbn Cüreyc'den, (O) Ebu'z-Zübeyr'den, (O) Cabir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) haber verdi ki," O şöyle buyurdu:
"Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter, iki kişinin yemeği dört kişiye yeter, dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yeter!"[36]

15. Önünden Yiyen Kimse Hakkında

2051. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Vehb b. Keysan'dan, (O da) Ömer b. Ebi Seleme'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'na (yani Ömer'e);
"Allah'ın adını söyle, (besmele çek) ve önünden ye!" buyurmuş.[37]

16. Tiritin Yanları Yeninceye Kadar Ortasından Yeme Yasağı

2052. "Bize Saîd b. Amir, Şu'be'den, (O) Ata' ibnu's-Saib'den, (O) Saîd b. Cübeyr'den, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) haber verdi ki;" Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir büyük tas -veya (ravi) "bir çanak" demiştir- tirit getirilmiş, O da; *"Kenarlarından -veya (Hz. Peygamber) "yanlarından" buyurmuş- yiyin, ortasından yemeyin. Çünkü bereket onun ortasına iner!"* buyurmuş.[38]

17. Sıcak Yemek Yemekten Men

2053. "Bize Abdurrahman b. ibrahim ed-Dımeşki rivayet edip (dedi ki), bize İbn Vehb, Kurre b. Abdirrahman'dan, (O) ez-Zühri'den, (O) Urve'den, (O da) Esma bint Ebi Bekr'den (naklen) rivayet etti ki,"
O'na (yani Esma'ya) bir tirit yemeği getirildiğinde O; yemeğin, şiddetli sıcaklığı ve buharı gidinceye kadar örtülmesini emreder ve "Ben gerçekten Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"Bu, daha bereketlidir!" buyururken işitmiştim" derdi.[39]

18. Rasulullah Hangi Katığı Daha Çok Severdi?

2054. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize el-Musenna b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Talha b. Nafi Ebu Süfyan rivayet edip (dedi ki), bize Cabir b. Abdillah rivayet edip dedi ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün elimi tutup (beni) evine (götürmüş) ve
"Hiç sabah yemeği -veya *"hiç akşam yemeği"* (Talha şüpheye düşmüştür)- *var mı?"* buyurmuştu. (Cabir) sözüne şöyle devam etti: Bunun üzerine (Hz. Peygamber'e) ekmek parçaları çıkarılmış, O da;
"Hiç katık yok mu?" buyurmuştu. (Evdekiler);
"Hayır, sadece biraz sirke var!" cevabını vermişlerdi. O zaman ('Hz. Peygamber);
"Onu getirin. Sirke ne güzel katıktır!" buyurmuştu.
Cabir, sözünün devamında şöyle dedi: Artık ben bunu Rasulullah'tan (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) duyduğumdan beri sirkeyi sevmekteyim.
Ebu Süfyan da şöyle dedi:
"İşte ben bunu Cabir'den duyduğumdan beri onu (yani sirkeyi) sevmekteyim."[40]
2055. "Bana Yahya b. Hassan rivayet edip (dedi ki), bana Süleyman b. Bilal, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O) Hz. Aişe'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki," O şöyle buyurdu:
"Sirke ne güzel "idam: katık" -veya "udm: katık"-tır."[41]

19. Kabak

2056. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Malik, İshak b. Abdi1ah b. Ebi Talha'dan, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba getirildiğini görmüştüm. Sonra da görmüştüm ki, (Hz. Peygamber) yemek için (çorbanın içinde) kabak araştırıyor."[42]
2057. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Kata de'den, (O da) Enes'ten (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kabaktan hoşlanırdı. (Enes) sözüne şöyle devam etti: İşte (bir gün) O'na (kabaklı bir yemek) sunulmuştu da, ben (kabakları) alıp önüne koymaya başlamıştım."[43]

20. Zeytinyağının Üstünlüğü Hakkında

2058. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Abdullah b. İsa'dan» (O) Atâ'dan -ki bu, İbn Ebi Rebah değildir-, (O da) Ebu Esîd el-Ensari'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Zeytinyağı yiyin. Çünkü o, mübarektir. Onu katık yapın, onunla (saçınızı) yağlayın. Zira o mübarek bir ağaçtan çıkar."[44]

21. Sarmısak Yemek Hakkında

2059. "Bize Musedded rivayet edip (dedi ki), bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'tan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Nafi', İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hayber savaşında şöyle buyurdu:
"Kim şu bitkiden -yani sarımsaktan- yerse, (kokusu ağzından gidinceye kadar) camiye sakın gelmesin!"[45]
2060. "Bize Ali b. Abdillah haber verip (dedi ki), bize Süfyan b. Uyeyne rivayet edip (dedi ki), bana Ubeydullah b. Ebi Yezid, babasından rivayet etti ki, Ümmü Eyyub O'na haber verip şöyle demiş:"
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize konuk olmuştu. Biz de, içinde şu sebzelerin bazısından bir şey bulunan bir yemek yapmaya çalışmıştık. Sonra bu (yemeği Hz. Peygamber'e) getirdiğimizde, o hoşlanmamış ve Ashabına şöyle buyurmuştu:
"Siz yiyin. Çünkü ben sizden biri değilim. Doğrusu ben arkadaşımı (yani Cebrail'i) incitmekten endişe ediyorum!"[46]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(Sarmısak yiyen kimse) hiç kimseyi rahatsız etmediğinde, onun yenmesinde hiçbir mahzur yoktur."[47]

22. Tavuğun Yenmesi Hakkında

2061. "Bize Abdullah b. Saîd haber verip (dedi ki), bize ibn Uleyye, Eyyub'dan, (O) el-Kasım et-Temimi'den, (O da) Zehdem el-Cermi'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz Ebu Musa'nın yanındaydık. Derken yemeği sunulmuş ve yemeğinde tavuk eti takdim edilmişti. (Orada bulunan) toplulukta Teymullahoğullarından kızıl (renkli) bir adam vardı da o (yemeğe) yaklaşmamıştı. Bunun üzerine Ebu Musa ona şöyle demişti:
"Yaklaş! Çünkü ben Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ondan yerken görmüştüm."[48]
2062. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) Eyyub'dan, (O) Ebu Kılâbe'den, (O) Zehdem el-Cermi'den, (O da) Ebu Musa'dan (naklen) haber verdi ki," O tavuktan bahsetmiş ve şöyle demiş:
"Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), onu yerken görmüştüm."[49]

23. Yemeğini Muttakilerden Başkasına Yedirmekten Hoşlanmayan Kimse

2063. "Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri haber verip (dedi ki), bize Hayve rivayet edip (dedi ki), bize Salim b. Ğaylan rivayet etti ki, el-Velid b. Kays kendisine haber vermiş ki; O, Ebu Saîd'den işitmiş ki... veya (Salim), Ebu'l-Heysem'den, (O da) Ebu Saîd el-Hudri'den (naklen rivayet etti) ki;"
O, Nebiyyullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işitmiş:
"Sadece mü'minle arkadaşlık yap ve yemeğini yalnız muttaki olan yesin!"[50]

Açıklama

Bu Hadisin son cümlesi, "Sadece muttakilerle samimiyet kur, sadece onlarla içli-dışlı ol" şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü Allah Azze ve Celle, iyi insanları tavsif ederken; *"Onlar yemeği sevdikleri halde onu yoksula, yetime ve esire yedirirler"*[51] buyurmaktadır ki, söz-konusu esir, muttaki olması bir tarafa, mü'min de değildir. Hz. Peygamber de, İslami hasletlerin en üstünlerinden biri olarak yemek yedirmeyi açıklamıştır.[52] Şu halde yukarıdaki Hadiste, "yemeğini yalnız muttaki olan yesin" cümlesiyle, sadece muttakilerle haşir-neşir olma kastedilmiş olmalıdır. Buna göre, beraber yemek yeme, fertler arasındaki münasebetlerin gelişmesinde çok etkili olduğu için, bu Hadiste böyle buyurulmuştur. Diğer taraftan bu Hadiste söz-konusu olan yasakların bir hikmeti, kötü etkilenmeyi Önlemektir. Bu sebeple, bu yasakların, daha ziyade, çabuk etkilenen bir yaradılışa sahip insanlara yönelik olduğu düşünülebilir.[53]

24. (Yiyeceklerden) İki Şeyi Birleştirmekte Hiçbir Mahzur Görmeyen Kimse

2064. "Bize Muhammed b. İsa haber verip (dedi ki), bize İbrahim b. Sa'd, babasından, (O da) Abdullah b. Ca'fer'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), salatalığı taze hurmalarla yerken görmüştüm."[54]

25. (Hurmaları) İkişer İkişer Yeme Yasağı

2065. "Bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), (bize) Cebele b. Sühaym rivayet edip dedi ki,"
"Biz Medine'de idik. Derken bize bir kıtlık isabet etmişti. Bundan dolayı İbnu'z-Zübeyr (bize) yiyecek olarak hurma veriyordu. İbn Ömer ise bize uğruyor ve şöyle diyordu:
"İkişer ikişer yemeyin. Zira Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kişinin arkadaşından izin alıp (yemesi hariç), ikişer ikişer yemeyi yasaklamıştır."[55]

26. Kuru Hurma Hakkında

2066."Bize Abdullah b. Mesleme haber verip (dedi ki), bize Ya'kub b. Muhammed b. Talha, Ebu'r-Rical'den, (O) annesi Amra'dan, (O da) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hanımı Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem), iki veya üç defa;
"Aişe! İçinde kuru hurma bulunmayan bir evin sakinleri açtır -veya, sakinleri aç kalmıştır-" buyurmuştu.[56]
2067. "Bize Yahya b. Hassan haber verip (dedi ki), bize Süleyman b. Bilal» Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet etti ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: *"Yanlarında kuru hurma bulunan ev sakinleri aç kalmaz."*[57]
2068. "Bize Ebu Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Mus'ab b. Süleym rivayet edip dedi ki, Enes b. Malik'i, şöyle derken işittim:"
Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kuru hurma hediye edilmiş, O da hemen onları dağıtmaya ("tehdiye"ye) başlamıştı.[58]
(Enes) şöyle de demişti:
"Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) açlıktan bitkin bir halde kuru hurma yerken görmüştüm.[59]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"Yuheddihi=onlan dağıtıyor" cümlesi, "onları buraya, şuraya gönderiyor" demektir.[60]

27. Yemekten Sonra Abdest Almak Hakkında

2069. "Bize Amr b. Avn, Halid'den, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim elinde et bulaşığı kokusu olduğu halde uyur da, kendisine bir bela isabet ederse, o sadece kendini kınasın!"[61]

Açıklama

Yemekten önce ve sonra abdest almaya dair merfu Hadisler vardır. Bunların bir kısmı şöyledir:
"*Yemeğin bereketi, öncesinde abdest almak, sonrasında abdest almaktır."*[62]
"Yemekten önce ve sonra abdest almak, fakirliği bertaraf eder ve bu, Peygamberlerin sünnetlerindendir."[63]
"Kim Allah'ın, evinin iyiliğini çoğaltmasını arzu ederse, o, yemeği hazır olduğunda ve kaldırıldığında abdest alsın."[64] Dârimî (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki bölüme koyduğu başlıkla, herhalde hepsi de zayıf olan bu Hadislere işaret etmek istemiştir. Alimlerin cumhuru bu Hadislerde söz konusu olan "Vudû=abdest" ile, "vüdû"un lügat manasının kastedilmiş olduğunu söylemişlerdir. "Vüdû"un lügat manası ise, "temizlik, güzellik"tir. Şu halde bu Hadislerdeki "vüdû"dan maksat, ellerin yıkanmasıdır. Dârimî'nin (Rahmetullahi Aleyh), yukarıdaki başlık altında, yemekten sonra ellerin yıkanmasına işaret eden bir Hadis zikretmiş olmasından, O'nun da "vüdû" kelimesini lügat manasında kullanmış olduğu anlaşılmaktadır.
Birçok âlim ilgili Hadislere dayanarak, yemekten önce, temiz oldukları kesin olarak bilinmediğinde, ellerin ve yemekten sonra, yemek doğrudan elle yenmiş ve yemeğin eseri kalmışsa, ellerin ve ağzın yıkanmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu, bazı âlimlere göre Sünnettir.[65]

28. Düğün Ve Ziyafet Yemeği Hakkında

2070. "Bize Yezid b. Harun haber verip (dedi ki), bize Humeyd, Enes'ten (naklen) haber verdi ki," Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), üzerinde sarı boya lekesi gördüğü Abdurrahman b. Avfa;
"Bu durumun nedir?" buyurmuş, O da;

"Evlendim" demiş, (bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Bir koyunla da olsa düğün yemeği ver!" buyurmuş.[66]
2071. "Bize Affân haber verip (dedi ki), bize Katâde, el-Hassan'dan, (O) Abdullah b. Osman es-Sekafi'den, (O da) Sakif kabilesinden bir gözü kör olan bir adamdan -(Katâde) demiş ki,"
"Bu (adama) "Ma'ruf' denilirdi, yani iyilikle nitelendirilir, övülürdü. Eğer ismi Zübeyr b. Osman değilse, isminin ne olduğunu bilmiyorum.- (naklen) rivayet etti ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Düğün yemeği birinci gün haktır, (yapılması ve gidilmesi gerekli bir iş, bir vecibedir), ikinci gün (yadırganmayan) bir iyiliktir, üçüncü gün ise duysunlar ve görsünler (diye yapılan bir iştir)."
Katâde şöyle dedi:
"Bana bir adam da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Saîd, düğün yemeğine) birinci gün davet edilmiş, kabul edip gitmiş, ikinci gün davet edilmiş, kabul edip gitmiş, üçüncü gün davet edilmiş, o zaman elçiyi kovup davetine icabet etmemiş ve:
"(Bunlar) duysunlar, görsünler diye iş yapan kimseler!" demiş.[67]
2072. "Bize Ebu'l-Muğire haber verip (dedi ki), bize el-Evzai, ez-Zühri'den, (O) el-A'rec'den, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki", O şöyle dedi:
"En kötü yemek, zenginlerin davet edildiği, yoksulların terkedildiği düğün ve ziyafet yemeğidir. Kim (meşru) daveti (kabul etmeyip) terkederse, Allah'a ve Rasul'üne isyan etmiş olur."[68]
2073. "Bize Saîd b. Süleyman, Süleyman ibnu'l-Muğire'den, (O) Sabit'ten, (O da) Enes'ten (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Bir yemek yapmış olan bir adam Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelmiş, -ve O'nu davet edip-, ("Yemeğe buyurun!" manasına) eliyle işaret ederek şu şekilde,
"Ya Rasulullah!" demişti. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de O'na işaret ederek,
("Beraber gelebiliriz!" manasına) şöyle yapmış ve Hz. Aişe'yi göstermişti. O,
"Hayır!" demiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ondan yüz çevirmişti. O ikinci defa O'na ("yemeğe buyurun!" manasına) işaret etmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona (aynı şekilde, "beraber gelebiliriz!" manasına) işaret etmiş, (o kabul etmeyince) Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ondan yüz çevirmişti. O üçüncü defa ona ("yemeğe buyurun!" manasına) işaret etmiş, Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de ona;
"*Bu da (gelsin!)"* buyurmuş, o;
"Peki, (o da gelsin)" demiş, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile Hz. Aişe, onunla beraber gidip yemeğinden yemişlerdi.[69]
2074. "Bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan, (O) el-A'meş'ten, (O) Ebu Mes'ud'dan (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Ebu Şuayb isimli bir adam -ki, O'nun kasap bir kölesi vardı-, gelmiş ve (bu kölesine);
"Bana bir yemek yap, Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş kişiden biri olarak davet edeceğim" demişti. (Ebu Mes'ud sözüne devamla) dedi ki, (Ebu Şuayb'ın kasap kölesi yemeği yapmış), O da Rasulullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beş (kişilik bir misafir topluluğunun) biri olarak davet etmişti. Sonra onların peşine bir adam takılmış, bunun üzerine Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de şöyle buyurmuştu:
"*Doğrusu sen bizi beş kişiden biri olarak davet ettin. Bu, bizim peşimize takılan bir adamdır. Artık dilersen ona izin verirsin, dilersen onu bırakırsın!"*
(Ebu Mesud) dedi ki, O da izin vermişti.[70]

29. Tirit Yemeğinin Üstünlüğü Hakkında

2075. "Bize Amr b. Avn rivayet edip (dedi ki), bize Halid, Ebu Tuvale Abdullah b. Abdirrahman b. Ma'merden, (O da) Enes'ten (naklen) şöyle rivayet etti:" Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tiritin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir!"[71]

Açıklama

Tirit (serid), ekmeği küçük küçük doğrayıp et suyunda ıslatmak suretiyle yapılan bir yemektir. Tiritin içinde ekseriya et de bulunur. Bu yemeği, bilhassa etli olanını, Araplar çok severlerdi. Çünkü o iyi karın doyururdu. Tiritin üstünlüğü, kolay yapılış ve kolay hazmı yanında besleyici ve lezzetli oluşunda aranmıştır. Bununla beraber bu Hadisten, tiritin, diğer yemeklerden her bakımdan üstün olduğu anlaşılmadığı gibi, Allah O'ndan razı olsun, Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) de diğer bütün kadınlardan ve onlardan her bakımdan üstün olduğu hükmü çıkarılmamıştır. Hz. Aişe'nin (Radıyallahu Anha) üstünlük yönleri pek çoktur. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (Radıyallahu Anha), Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sevgili bir eş olmuş, bilgin, güzel ahlâklı, takvalı, dili çok güzel (fasih ve beliğ) konuşan bir hanımdı. Sahabenin en meşhur yedi fakihinden biri Hz. Aişe'dir (Radıyallahu Anha). Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefatından sonra 50 sene kadar uzun bir müddet hayatta kaldığı için O'ndan pek çok bilgi nakledilmiş, hatta Şer'i hükümlerin dörtte birinin O'ndan nakledildiği söylenmiştir.[72]

30. Eti Kesmeyip Isırarak Yemeyi Tercih Eden KimseHakkında

2076. "Bize Ali ibnu'l-Medini rivayet edip (dedi ki), bize Süf-yan rivayet edip (dedi ki), bize Abdulkerim Ebu Umeyye rivayet edip dedi ki, Abdullah ibnu'l-Haris b. Nevfel şöyle dedi:"
"Babam beni Osman'ın başkanlığı (Halifeliği) zamanında evlendirmiş ve Rasulullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ashabından bir topluluğu (düğün yemeğine) davet etmişti. Davet ettiklerinin arasında çok yaşlı biri olan Safvan b. Umeyye de vardı. Derken O şöyle demişti: Muhakkak ki Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Eti ısıra ısıra yiyin. Çünkü bu, daha lezzetli ve daha hoştur."[73]

31. Yaslanarak Yemek Hakkında

2077. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Süfyan, Ali ibnu'l-Akmar'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Ebu Cuhayfe rivayet edip dedi ki," Rasulullah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem),
"Ben yaslanarak yemem!" buyurdu.[74]

32. İlk Ürün Hakkında

2078. "Bize Nuaym b. Hammâd, Abdulaziz b. Muhammed'den, (O) Süheyl'den, (O) babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) haber verdi ki," O şöyle dedi:
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) turfanda bir şey, yani ilk ürün getirildiğinde O;
"Allah'ım, bize şehrimizde, ürünümüzde, müddümüzde ve sa'ımızda bereket üstüne bereket ver!" buyurur, sonra onu, yanında bulunan çocukların en küçüğüne verirdi.[75]

33. Hizmetçiye Yemek Esnasında İkramda BulunmakHakkında

2079. "Bize Ya'lâ rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ebi Halid, babasından, (O da) Ebu Hüreyre'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"*Birinizin hizmetçisi yemeği getirdiği zaman onu (yemeğe) oturtsun. Eğer kabul etmezse (eline yiyecekten bir şey) versin!"*[76]

2080. "Bize Ebu'l-Velid rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, Mu-hammed b. Ziyad'dan rivayet etti ki, O şöyle demiş:"
"Ben Ebu Hüreyre'yi, Hz. Peygamberden (Sallalla.hu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurduğunu rivayet ederken işittim:"
"Birinize hizmetçisi bir yemek getirdiğinde onu yanına (yemeğe) oturtsun yahut ona bir-iki lokma -veya bir iki çiğnem- versin. Çünkü (yemeğin) sıcaklığını ve dumanını o çekmiştir!"[77]

34. Tatlı Ve Bal Hakkında

2081. "Bize Ferve b. Ebi'l-Mağra rivayet edip (dedi ki), bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den, (O) babasından, (O da) Hz. Aişe'den -Allah O'ndan razı olsun!- (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tatlıyı ve balı severdi."[78]

35. Abdestsiz Olarak Yeme-İçme Hakkında

2082. "Bize Kabisa rivayet edip (dedi ki), bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd b. Ebi'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gün) heladan çıktı, ardından kendisine yemek sunuldu. (Yemeğe başlaması) üzerine O'na;
"Abdest almayacak mısın?" denildi, (O da;
"Namaz mı kılıyorum ki, abdest alayım?" buyurdu.[79]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"O, (yani seneddeki Saîd b. Ebi'l-Huveyris), ancak Saîd ibnu'l-Huveyris'tir."[80]
2083. "Bize Ebu Nuaym, Süfyan b. Uyeyne'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd ibnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi...[81]
"Ben Ebu Asım'ı da, İbn Cüreyc'den, (O) Amr b. Dinar'dan, (O) Saîd İbnu'l-Huveyris'ten, (O da) İbn Abbas'tan (naklen), kendi senediyle (bir önceki Hadisi) rivayet ederken işittim."[82]

36. Cünüb Yiyebilir

2084. "Bize Sehl b. Hammâd rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be, el-Hakem'den rivayet etti ki, O şöyle demiş: Ben İbrahim'i, el-Esved'den, (O da) Hz. Aişe'den (naklen) rivayet ederken işittim ki," O şöyle demiş:
"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cünüb olup da yemek veya uyumak istediğinde abdest alırdı."[83]

37. Tencereye (Yemeğin) Suyunu Çok KoymakHakkında

2085. "Bize Ebu Nuaym haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Ebu İmran el-Cevni'den, (O) Abdullah ibnu's-Samit'ten, (O da) Ebu Zerr'den (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
"Bana Dostum (Hz. Peygamber) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tavsiyede bulunup şöyle buyurdu:"
"Bir çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularından bir evin sakinlerini araştır ve onlara ondan (birkaç kepçe) alıp(ver)."[84]

38. Yemek Esnasında Ayakkabıları ÇıkarmakHakkında

2086. "Bize Muhammed b. Saîd haber verip (dedi ki), bize Ukbe b. Halid, Musa b. Muhammed b. İbrahim'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana babam, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Yemek koyup (da yiyeceğiniz) zaman ayakkabılarınızı çıkarın. Çünkü bu, ayaklarınız için daha rahatlatıcıdır"[85]

39. Yemek Yedirmek Hakkında

2087. "Bize İbrahim b. Musa haber verip (dedi ki), bize Cerir, Atâ ibnu's-Saib'den, (O) babasından, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Rahmana ibadet edin, selâmı yayın ve yemek yedirin ki, Cennetlere giresiniz!"[86]

40. Yemek Çağrısı (Davet) Hakkında

2088. "Bize el-Hakem ibnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abdulaziz b. Muhammed, Musa b. Ukbe'den, (O) Nafi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki," Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"(Bir yemeğe) davet edildiğinizde davet edene icabet edin, (davetine gidin)."
(Nafi') demiş ki, "Abdullah (İbn Ömer), yemek çağrısına düğünde ve düğün dışında giderdi. O ona, oruçlu iken de giderdi."[87]

41. Fare Tereyağına Düşüp Ölürse (Ne Yapılır?)

2089. "Bize Ali b. Abdi İlah haber verip (dedi ki), bize Süfyan, ez-Zühri'den, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O da) Hz. Meymûne'den (naklen) rivayet etti ki,"
Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tereyağına düşen farenin (hükmü) sorulmuştu da, O şöyle buyurmuştu:
"Onu etrafıyla beraber atın ve (geri kalan yağı) yiyin!"[88]
2090. "Bize Muhammed b. Yusuf, İbn Uyeyne'den (naklen),kendi senediyle (yukarıdaki Hadisin benzerini) rivayet etti."[89]
2091. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O da) İbn Abbas'tan (naklen) rivayet etti ki," O şöyle dedi:
Hz. Peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), tereyağına düşüp ölen farenin (hükmü) sorulmuştu da, O şöyle buyurmuştu:
"Onu, etrafıyla beraber alıp atın (ve geri kalan yağı yiyin.)"[90]
2092. "Bize Zeyd b. Yahya rivayet edip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Ubeydullah b. Abdillah'tan, (O) İbn Abbas'tan, (O) Hz. Meymûne'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[91]
Ebu Muhammed (ed-Dârimî) dedi ki:
"(İçine fare düşen yağ), erimiş olduğu zaman o dökülür, (yenmez)."[92]

42. Diş Aralarında Kalan Kırıntıları ÇıkarmakHakkında

2093. "Bize Ebu Asım haber verip (dedi ki), bize Sevr b. Yezid rivayet edip (dedi ki), bize Husayn el-Himyeri rivayet edip (dedi ki), bana Ebu Sa'di'1-Hayr, Ebu Hüreyre'den -Allah Azze ve Celle O'ndan razı olsun- haber verdi ki," O şöyle demiş:
Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Kim (bir şey) yerse, (yedikten sonra) dişlerinin arasında kalan kırıntıları (kürdan vb. bir şeyle) çıkarsın ve dişlerinin arasından çıkardığı bu şeyleri atsın. Diliyle (çıkarıp ağzında) dolaştırdığı şeyleri ise yutsun!"[93]

[1] Buhari, Et'ıme, 2-3(6/196); Müslim, Eşribe, 108(3/1599); Ebu Davud, Et'ime, 19(3/349); Tirmizi, Et'ime, 47(4/288); İbn Mace, Et'ime, 7-8(2/1087); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 32(2/934, mürsel olarak), Müsned, 4/26-27, Tayâlisî, s. 193. Bkz. 2051. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322
[2] İbn Mace, Et'ıme, 7(2/1086); Müsned, 6/143. Hadisin bu senedi munkatı'dır. Abdullah'ın, Hz. Aişe'den sema') yoktur. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322-323
[3] Ebu Davud, Et'ıme, 16(3/347); Tirmizi, Et'ıme, 47(4/288); Müsned, 6/208,246,265; Tayâlisî, s. 219., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/322-323
[4] Müslim, Eşribe, 146(3/1615); Ebu Davud, Eşribe, 20(3/338); Tirmizi, Deavât, 118(4/ 568); Müsned, 4/187-190., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/323-324
[5] Buhari, Et'ıme, 54(6/214); Ebu Davud, Et'ıme, 52(3/366); Tirmizi, Deavât, 56(5/507); İbn Mace, Et'ıme, 16(2/1092); Müsned, 5/252 ,256, 262; Müstedrek, 4/136., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/324-325
[6] İbn Mace, Siyam, 55(1/561); Müsned, 4/343., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/325-326
[7] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/325-326
[8] Bu hadisi Taberani de orta Mu'cem'inde rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevaid, 5/28). Müslim, (Eşribe, 136(3/1607», Ebu Davud (Et'ime, 49(3/365)) ve Tirmizi'de (Et'ıme, 11(4/259); "Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir yemek yediği zaman üç parmağını yalardı" şeklinde Hz. Peygamber'in fiili olarak yine Enes'ten nakledilen bir Hadis de vardır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/326
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/326-327
[10] Buhari, Et'ıme, 52(6/213); Müslim, Eşribe, 129(3/1605); Ebu Davud, Et'ime, 51(3/366); İbn Mace, Et'ıme, 9(2/1088); Musned, 1/221, 293, 346., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/327-328
[11] Tirmizi, Et'ıme, 11(4/259-260); İbn Mace, Et'ıme, 10(2/1089); Müsned, 5/76., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/328
[12] Müslim, Eşribe, 136(3/1607); Ebu Davud, Et'ıme, 49(3/365); Timizi, Et'ime, 11(4/259); Müsned, 3/100,177, 290., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/329
[13] İbn Mace, Etime, 13(2/1091)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/329-330
[14] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/328-330
[15] Müslim, Eşribe, 105(3/1598); Tirmizi, Et'ıme, 9(4/257-258); Muvatta, Sifatu'n-Nebi, 6/ 2/922-923); Müsned, 2/33,106., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/331
[16] Müslim, Eşribe, 105(3/1598); Ebu Davud, Et'ıme, 19(3/349); Tirmizi, Et'ıme, 9(4/258); Müsned, 2/8., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/331
[17] Müslim, Eşribe, 107(3/1599); Müsned, 4/45-46, 50., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/332
[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/330-332
[19] Müslim, Eşribe, 131(3/1605); Ebu Davud, Et'ıme, 51(3/366); Müsned, 3/454, 6/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/333
[20] Müslim, Eşribe, 132(3/1605); Müsned, 3/454, 6/386., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/333
[21] Buhari, Edeb, 31(7/79): Müslim, Lukata, 14-16(3/1352-1353); Ebu Davud, Et'ıme, 5(3/ 342); Tirmizi, Birr, 43(4/345); İbn Mace, Edeb, 5(2/1212); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 22(2/929); Müsned, 4/31, 6/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/334
[22] Müslim, İman, 77(1/69); İbn Mace, Edeb, 4(2/1211); Müsned, 4/31, 6/385., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335
[23] Ebu Davud, Et'ime, 5(3/343); Müsned, 4/131, 133; Müstedrek, 4/132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335
[24] Feyzu'l-Kadir, 3/146,150., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/334/335-336
[25] Buhari, Bed'ul-Halk, 17(4/100), Tıb, 58(7/33); Ebu Davud, Et'ıme, 48(3/365); İbn Mace, Tıb, 31(2/1159); Müsned, 2/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/335-336
[26] Müsned, 2/263, 355, 388.
[27] Bkz. Mecmâu'z-Zevaid, 5/38.
[28] Bkz. Müsned, 2/340 (Burada el-Ka'ka' ile Ebu Hureyre arasında Ebu Salih vardır).
[29] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/337
[30] Bkz. Fethul Bari, 21/386-388; "Allah'ın Resulü'nün Sözlerinde Tıbbi î'caz", Sa'deddin Raslan, çev: S. Ateş, Hakses (Mecmuası), yıl: 2, sayı: 17, Mayıs 1966, s. 4-6; Sübülü's-Selam, 1/ 26-28., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/336337-338
[31] Müslim, Eşribe, 184(3/1631); Müsned, 3/333,357,392., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339
[32] Buhari, Etime, 12(6/200-201); Müslim, Eşribe, 182(3/1631); Tirmizi, Et'ıme, 20(4/266-267); İbn Mace, Et'ıme, 3(2/1084); Müsned, 2/21,145; Musannaf, 10/419; Tayâlisî, s. 251., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339
[33] Bu hadisi Ebu Ya'la da rivayet etmiştir. Senedindeki Mucâlid, zaif bir ravidir (Mecmeu'z-Zevaid, 5/32-33). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/339
[34] Buhari, Et'ime, 12(6/201); Müslim, Eşribe, 185-186(3/1632); Tirmizi, Et'ıme, 20(4/267); İbn Mace, Et'ıme, 3(2/1084); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 9(2/924); Musannaf, 10/419; Müsned, 2/ 257, 318, 415., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/340
[35] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/338-340
[36] Müslim, Eşribe, 179(3/1630); Tirmizi, Et'ıme, 21(4/268); İbn Mace, Et'ıme, 2(2/1084); Müsned, 3/301, 382., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/341
[37] Bkz. 2025. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/341
[38] Ebu Davud, Et'ıme, 18(3/348); Tirmizi, Et'ıme, 12(4/260); İbn Mace, Et"ime, 12(2/1090); Müsned, 1/270, 343, 345., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/342
[39] Müsned, 6/350. Bu Hadisi Taberani de rivayet etmiştir (Mecmâu'z-Zevaid, 5/19). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi

(Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/342-342
[40] Müslim, Eşribe, 167(3/1622); Ebu Davud, Et'ıme, 39(3/359-360); Nesai, Eyman, 22(7/ 13); Tirmizi, Et'ıme, 35(4/278); İbn Mace, Et'ime, 33(2/1102); Müsned, 3/400., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/343-344
[41] Müslim, Eşribe, 164(3/1621); Tirmizi, Et'ime, 35(4/278). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/343-344
[42] Buharı, Et'ıme, 4<6/197); Müslim, Eşribe, 144(3/1615); Ebu Davud, Et'ıme, 21(3/350); Tirmizi, Et'ıme, 42(4/284); Muvatta, Nikah, 51(2/546-547; Müsned, 3/160, 204, 252., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/345
[43] İbn Mace, Et'ıme, 26(2/1098); Müsned, 3/108,174,264; Tayâlisî, s. 266., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/345
[44] Tirmizi, Et'ıme, 43(4/285); Müsned, 3/497; Müstedrek, 2/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/346
[45] Buhari, Ezan, 160(1/207); Müslim, Mesacid, 68(1/393); Ebu Davud, Et'ıme, 40(3/361); İbn Mace, İkamet, 58(1/325). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/347
[46] Tirmizi, Eşribe, 14(4/262); İbn Mace, Et'ıme, 59(2/1116); Müsned, 6/433,462.
[47] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/346/347-348
[48] Bahari, Zebâih, 26f 6/228-229); Müslim, Eyman, 9(3/1270); Nesai, Sayd, 33(7/182); Tirmizi, Et'ıme, 25(4/271); Müsned, 4/401. 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348
[49] Bir önceki hadisin kaynaklarına ilaveten: Müsned, 4/394, 397, 406., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348-349
[50] Ebu Davud, Edeb, 18(4/259); Tirmizi, Zühd, 55(4/601); Müsned, 3/38; Müstedrek, 4/128., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/349-350
[51] İnsan: 76/8.
[52] Bkz. Buhari, İman, 6(1/9).
[53] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/348-350
[54] Buharı, Et'ıme, 39(6/210); Müslim, Eşribe, 147(3/1616); Ebu Davud, Et'ıme, 44(3/363); Tirmizi, Et'ıme, 37(4/280); îbn Mace, Et'ıme, 37(2/1104); Müsned 1/203., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/351
[55] Buharı, Et'ıme, 44(6/212); Müslim, Eşribe, 150(3/1617); Müsned, 2/44, 46, 74,103., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/351
[56] Müslim, Eşribe, 153(3/1618); Müsned, 6/179., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352
[57] Müslim, Eşribe, 152(3/1618); Ebu Davud, Et'ıme 41(3/362); Timizi, Et'ıme, 17(4/264); İbn Mace, Et'ıme, 38(2/1104). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352-353
[58] Müslim, Eşribe, 149(3/1617); Müsned, 3/203.
[59] Müslim, Eşribe 148(3/1616); Ebu Davud, Et'ıme, 17(3/348); Müsned, 3/180,203.
[60] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/352-353
[61] Ebu Davud, Etime, 53(3/366); Tirmizi, Et"ime, 48(4/289); İbn Mace, Et'ime, 22(2/1096); Müsned, 2/263, 344, 537., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/354
[62] Ebu Davud, Et'ıme, 12(3/345); Tirmizi, Et'ıme, 39(4/281).
[63] Mecmâu'z-Zevâid, 5/23-24.
[64] İbn Mace, Et'ıme, (2/1085).
[65] Bkz. Fezyul-Kadir, 3/200,6/376; Menhel, 2/229; Neyi, 8/188., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/353/354-355
[66] Buhari, Nikah, 7(6/118); Müslim, Nikah, 81(2/1042); Ebu Davud, Nikah, 30(2/235-236); Nesai, Nikah, 67(6/97); Tirmizi, Birr, 22(4/328); Muvatta, Nikah, 47(2/545); Müsned, 3/ 190,204,271, Bkz. 2210. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/355
[67] Ebu Davud, Et'ime, 3(3/341-342); Müsned, 5/28, 371., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/356
[68] Buharı, Nikah, 72(6/144; Müslim, Nikah, 107(2/1054); Ebu Davud, Efıme, 1(3/341); İbn Mace, Nikah, 25(1/616); Muvatta, Nikah 50(2/546); Müsned, 2/241, 267, 405. Bu Hadis, Darimi'nin yukarıdaki rivayetinde olduğu gibi mezkur yerlerde de Ebu Hureyre'nin sözü ("mevkuf') olarak geçmektedir. Bu hadis Müslim'in bir rivayetinde merfu olarak da gelmişti. Bkz. Müslim, Nikah, 110(2/1055). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/356-357
[69] Müslim, Eşribe, 139(3/1609); Nesai, Talak, 24(6/129); Müsned, 3/123,272., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/357-358
[70] Buhari, Etime, 34(6/209); Müslim, Eşribe, 138(3/1608); Timizi, Nikah, 12(3/405); Müsned, 4/120., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/355-358
[71] Buhari, Et'une, 25(6/205); Müslim, Fedailu's-Sahabe 89(4/1895); Tirmizi, Menakıb, 63 (5/706); İbn Mace, Et'ime, 14(2/1092); Müsned, 3/156, 264., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/359
[72] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/359-360
[73] Ebu Davud, Et'ıme, 20(3/350); Tirmizi, Et'ıme, 32(4/276); Müsned, 3/400, 401, 6/464-466., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/360
[74] Buhari, Et'ıme, 13(6/201); Ebu Davud, Et'ıme, 17(3/348); Tirmizi, Et'ime, 28(4/273); İbn Mace, Et'ıme, 6(2/1086); Müsned, 4/308,309; Tayâlisî, s.140., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/361
[75] Müslim, Hac, 473-474(2/1000); Tirmizi, Deavat, 54(5/506); İbn Mace, Et'ıme, 39(2/ 1105); Muvatta, Cami, 2(2/885). Bkz. Müsned, 2/330. Mud ve sa' iki ağırlık ve hacım ölçeği olup, Hicazhlara göre bir müd 0.530 gr., bir sa' ise 2.120 gr.'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/361-362
[76] Tirmizi, Et'ıme, 44(4/286); İbn Mace, Et'ıme, 19(2/1094). Bkz. 2074. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/362
[77] Buhari, Et'ıme, 55(6/214); Müslim, Eyman, 42(3/1284); Ebu Davud, Et'ıme, 50(3/366); Müsned, 2/283,409, 430; Musannaf, 10/421. Bkz. 2079. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/362-363
[78] Buhari, Et'ıme, 32(6/208); Müslim, Talak, 21(2/1101); Ebu Davud, Eşribe, 11(3/335); Tirmizi, Et'ıme, 29(3/273); İbn Mace, Et'ıme, 36(2/1104); Müsned, 6/59., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/363-364
[79] Bkz. 773. ve 2069. Hadisler.
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/364

[81] Bkz. 773. Hadis.
[82] Müslim, Hayz, 121(1/283); Müsned, 1/284., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/364-365
[83] Müslim, Hayz, 22(1/248); Ebu Davud, Taharet, 89(1/57); Nesai, Taharet, 162(1/114); İbn Mace, Taharet, 103(1/194); Müsned, 6/192. Bkz. 763. ve 773. Hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/365-366
[84] Müslim, Birr 143(4/2025); Tirmizi, Et'ime, 30(4/274-275); İbn Mace, Et'ime, 58(2/1116); Müsned, 5/149,156,161., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/366
[85] Müstedrek, 4/119; Firdevs, 17274. Bu hadisi Bezzar, Ebu Ya'la ve Taberani de rivayet etmiştir (Mecmeu'z-Zevâid, 5/23). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/367
[86] Tirmizi, Et'ıme, 45(4/6287); İbn Mace, Edeb, 11(2/1218); Müsned, 2/170, 196. Bkz. 1468. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/367-368
[87] Buhari, Nikah, 74(6/144); Müslim, Nikah, 103(2/1053); Ebu Davud, Et'ıme, 1(3/340); Muvatta, Nikah, 49(2/546); Müsned, 2/68. Bkz. 2211. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/368-369
[88] Bkz. 744. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369
[89] Bkz. 744. Hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369
[90] Tirmizi, Et'ıme, 8(4/256-257). Bu hadisin, Hz. Meymune'nin "Müsned'î olarak rivayeti, mezkur yerde Tirmizi'nin dediği gibi, daha sahihtir. Darimi'nin bu hadisi en sonda, Hz. Meymune'nin "Müsned"i olarak rivayet etmesinden, O'nun da bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/370
[91] Buhari, Vudu, 67(1/64); Nesai, Fer', 10(7/157); Muvatta; İsti'zan, 20(2/971-972); Müsned, 6/335.
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/369-370
[93] Bkz. 668. Hadis. Seneddeki "Ebu Sa'di'1-Hayr" isminde hata yapıldığı, doğrusunun "Ebu Said el-Hımyeri" seklinde olduğu açıklanmaktadır. Bkz. Menhel, 1/128,132-133., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 4/371

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

26. YİYECEKLER BOLÜMÜ
1. Davete İcabet Konusundaki Hadisler
2. Evlenirken Yemek Ziyafeti Vermek İyidir
3. Düğün Yemeğinin Kaç Gün Verilmesi İyidir?
4. Bir Yolculuktan Gelince Yemek Vermenin Hükmü
5. Misafirlik Konusunda Gelen Hadisler
6. Misafirin (İzinsiz Olarak) Başka Birinin Malını Yemesi Neshedilmiştir
7. Üstünlüklerini Ortaya Koyabilmek İçin Birbiriyle Yarışan Kimselerin Yemeğini Yemenin Hükmü
8. Beraberinde Dinen Çirkin Sayılan Fiillerin Bulunduğu Bir Davete İcabet Etmenin Hükmü
9. Bir Kimseyi İki Kişi Birden Davet Edince Hangisi İcabete Daha Müstahaktır?
10. Namaz (Vakti) Gelip Sofra Hazır Olunca Nasıl Hareket Edilir?
11. Yemekten Önce Elleri Yıkamanın Hükmü
Yemekten Önce El Yıkamanın Hükmü
12. Beklenmedik Bir Anda Üzerine Varılıveren Bir Yemeği Yemenin Hükmü
13. Yemeği Kötülemenin Çirkinliği
14. Yemeği Toplu Halde Yemek
15. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek
16. (Bir Yere) Dayanarak Yemek Yeme Konusundaki Hadisler
17. Yemeği Tabağın Ortasından Yemekle İlgili Hadisler
18. Üzerinde Yenmesi Haram Olan Bir Takım Yiyecek Veya İçecek Bulunan Bir Sofraya Oturmak
19. Yemeği Sağ Elle Yemek
20. Et Yeme Hakkındaki (Hadisler)
21. Kabak Yemek
22. Tirit Yemek
23. Bazı Yiyeceklerin Temiz Olup Olmadığı) Hususunda Şüpheye Düşmenin Doğru Olmadığı
24. Pislik Yiyen Hayvanların Etlerini Yemek Ve Sütlerini İçmek Yasaklanmıştır
25. At Eti Yemenin Hükmü
26. Tavşan Eti Yemek
27. Keler (Etini) Yemek
28. Toy Kuşunun Etini Yemek
29. Yerde Yaşayan Küçük Hayvanları Yemek
30. (Kitap Ve Sünnette) Haram Olduğuna Dair Bir Açıklama Bulunmayan Şeylerin Hükmü
31. Sırtlan Eti Yemek
32. Yırtıcı Hayvanlar(ın Etlerini Yemek) Yasaklanmıştır
33. Ehli Eşeklerin Etini Yemek
34. Çekirge Yemenin Hükmü
35. (Suda Kendi Kendine Zahiren Sebepsiz Olarak Ö1üp) Suyun Yüzüne Çıkan Balıkları Yemenin Hükmü
36. Leş Yemek Zorunda Kalan Kimse
37. Bir Sofraya İki Çeşit Yemeği Birden Koymanın Hükmü)
38. Peynir Yemek
39. Sirke Hakkında Gelen Hadisler
40. Sarmısak Yemek
41. Hurma Yemek
42. (İçerisinde) Kurtlu Hurma (Bulunan Hurmaları) Yerken (İçlerinde Kurt Bulunup Bulunmadığını İyice) Araştırmak (Gerekir)
43. (Toplu Halde) Yemek Yerken İki Hurmayı Birden Yemek
44. Bir Sofrada İki Sebze Ve Meyveyi Birlikte Bulundurmak
45. Ehli Kitabın Kaplarında Yemek Yemek
46. Deniz Hayvanlarının Etlerini) Yemek
47. İçine Fare Düşen Yağı Yemenin Hükmü
48. İçine Kara Sinek Düşen Bir Yemeği Yemek
49. Yere Düşen Lokma(Yı Yemek)
50. Hizmetçinin Efendi(si) İle Birlikte Yemek Yemesi
51. (Yemekten Sonra Eli) Mendil(le Silmek)
52. Kişi Yemeğini Yiyince Nasıl Dua Eder?
53. Yemekten (Sonra) El Yıkama
54. Yemekten Sonra Yemek Sahibine Dua Etmek

26. YİYECEKLER BOLÜMÜ

1. Davete İcabet Konusundaki Hadisler

3736... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a):
"Biriniz bir davete çağrıldığı zaman, hemen ona gitsin" buyurmuştur.[1]

3737... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), (bir önceki hadisin) manasını (ifade eden bir cümle) söyledi. (Hz. Peygamber bu cümleye):
"Eğer oruçlu değilse (orada ikram edilen) yemeği yesin. Oruçlu ise (yemek veren kimsenin ev halkı için) dua etsin." (sözlerini de) ilâve etti.[2]

3738... İbn Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Biriniz (din) kardeşini (bir ziyafete) çağırdığı zaman (çağrılan kişi bu davete) hemen icabet etsin. (Çağırılan şey ister) düğün (yemeği) olsun, ya da benzeri bir şey olsun (farketmez)."[3]

3739... İbn Ömer'den (yine Eyyub) vasıtasıyla (bir önceki hadisin) bir de manası (rivayet olunmuştur).[4]

3740... Câbir (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"(Bir ziyafete) çağrılan kimse hemen icabet eylesin. Artık dilerse yer, dilerse yemez."[5]

3741... Nâfi'den rivayet olunduğuna göre; Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Bir (ziyafete) çağrılıp da icabet etmeyen kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiştir. Çağrılmaksızın (bir ziyafet yerine) giren kimse de hırsız olarak girmiş ve çapulcu olarak çıkmıştır."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin raviierinden) Ebân b. Tank'(in kimliği) belirsizdir.[6]

3742... el-A'rac'dan rivayet olunduğuna göre; Ebû Hureyre (r.a) şöyle dermiş:
Yemeğin en kötüsü (kendisine) zenginlerin çağrılıp da, fakirlerin çağrılmadığı davet yemeğidir. Davete gelmeyen kimse muhakkak ki Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiştir.[7]

Açıklama

Velîme: Nikâh, sünnet gibi mutlu bir olaydan dolayı verilen ziyafettir.Fakat bu kelime daha ziyade duğun yemeği anlamında kullanılmakta meşhur olmuştur.
Ayrıca davet kelimesi de "ziyafet vermek" anlamında kullanılır.
Mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadislerde ifade buyurulan meseleleri şu şekilde sıralayabiliriz:
1- Bir müslüman bir ziyafete çağırıldığı zaman hemen davete icabet ederek o ziyafete gitmeli, oruçlu değilse verilen yemekten yemeli, oruçlu ise yemekten yemeyip yemek veren kişinin hane halkına dua etmekle yetinmelidir.
2- Çağrılan ziyafete icabet etme hususunda verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla akîka yemeği, ya da benzeri bir yemek olması arasında bir
fark yoktur.
3- Davete uymayan kimse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş olur.
4- Davetsiz olarak bir ziyafete giden kimse çağrılanların arasına gizlenerek gelmesi cihetiyle hırsızlara benzediği gibi, karnını doyurduktan sonra gizlenme ihtiyacı duymaksızın çıkıp gitmesi cihetiyle de başkalarının malını gözler önünde zorbalıkla gasb ve talan eden çapulculara benzetilmiştir.
5- Ziyafetlerde verilen yemeklerin en kötüsü sadece zenginlerin çağırılıp da fakirlerin çağrılmadığı yemektir. Davete icabet esas itibariyle bütün davetlere şümûlu olan dinî bir vecibe ve içtimaî bir vazifedir.[8]
Davet edilen ziyafetlere gitmenin hükmü konusunda merhum Ahmed Davudoğlu şöyle demektedir:
"Davete icabet Sâri'"hazretlerinin emridir. Ancak bu emrin vücub mu yoksa nedb mi ifade ettiği ulema arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyanına göre Şâfiîler'den bu hususta üç kavi rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre, davete icabet etmek farzdır. Yalnız bazı özürler dolayısıyla bu farz sakıt olur. İkinci kavle göre davete icabet etmek farz-ı kifâye, üçüncü kavle göre ise menduptur. Bu hüküm düğün davetine mahsustur. Sair davetler hususunda dahi Şâfiîler'den iki kavil rivayet olunmuştur. Birinci kavle göre, bütün davetler düğün daveti hükmündedir. Yani hepsine icabet va-cibtir. İkinci kavle göre sair davetlere icabet menduptur.
Kadı Iyaz, düğün davetine icabetin bütün ulemaya göre vacib olduğunu söylemiş, sair davetler hakkında ihtilâf edildiğini; İmam Mâlik ile cumhuru ulemaya göre onlara icabetin vacib olmadığını bildirmiştir.
Zahirîler her nevi davete icabetin vacib olduğuna kaildirler.
Hanefî imamları, "Bir kimsenin velîme davetine icabet etmesi gerekir. Gitmezse günahkâr olur. Şayet oruçlu bulunursa davete gider ve dua eder, oruçsuz olursa yemek de yer" demişlerdir. Mamafih onlara göre düğün davetine icabet vacib değil, sünnettir.
Nevevî'nin beyanına göre, davete icabeti ıskat eden Özürler; yemeğin şüpheli olması, yalnız zenginlere tahsis edilmesi, davet yerinde huzurundan eziyet duyulacak bir kimsenin bulunması, şerrinden korkulduğu veya makamına tamaan davet edilmesi, içki, çalgı vesaire gibi münkerâtın bulunması gibi şeylerdir. Bu takdirde davet sahibinden özür dilemek caizdir."[9]
Hanefî ulemasından Bedrüddin el-Aynî, bu hususta şöyle diyor:
"Hanefî mezhebine göre, davete İcabet sünnettir. Bu hususta verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla bir başka yemek olması arasında fark yoktur. Bu görüş İmam Ahmed (r.a) ile İmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur. İmam Şafiî (r.a)'ye göre ise, düğün yemeği davetine icabet etmek farz, onun dışındaki yemek davetlerine icabet etmekse müstehabtır.[10]
Binaenaleyh, düğüne davet edilen bir kimsenin bu davete uyması gerekir. Eğer düğüne gitmezse günahkâr olur. Düğün sahibinin izni olmadan düğün yemeklerinden bir şey alınıp götürülemez ve isteyene de verilemez.
Bir düğüne davet edilen, orada oyun, eğlence olduğunu biliyorsa gitmez. Haberi olmadan gidip orada bir oyun ile karşılaşmışsa gücü yettiğinde bu oyunlara mani olur. Gücü yetmiyorsa ve oyun da sofraya karşı yapılıyorsa sofraya oturmaz. Davet edilen bu kimse; kendisine uyulan, ilerde gelen bir kimse ise, oyun sofra yanında olmasa bile o sofraya

oturmaz. Böyle birisi değilse bu durumda oturmasında bir mahzur yoktur.[11]
Yemeğe davet edilen kimsenin oruçlu olması halinde, eğer tutmakta olduğu oruç farz ve vacib oruçlardan biri ise orucunu bozmaz. 3737 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı gibi ev halkına dua etmekle yetinir.
Fakat tuttuğu oruç nafile oruçlardansa, onu bozarak yemekten yiyebilir. Bu hususta Ö. Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:
"Ziyafet vermek veya ziyafete davet olunmak nafile oruçları açmak hususunda bir özür sayılabilir. Binaenaleyh bilâhare kaza edeceğinden emin olan kimse vereceği veya çağırıldığı bir ziyafetten dolayı nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde bir müslüman kardeşini gücendirmesi melhuzdur.
Bir kavle göre, nafile oruç ziyafet için zevalden evvel açılabilirse de zevalden sonra açılamaz. Meğer ki bu orucun açılmaması ananın veya babanın hukukuna riayetsizliği müstelzim olsun. O zaman açılabilir."[12]

2. Evlenirken Yemek Ziyafeti Vermek İyidir

3743... Sâbit'den rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'in yanında Zeyneb binti Cahş'ın (Hz. Peyamber'le) evlenmesinden söz edilince, şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'m onun için verdiği düğün yemeği kadar hanımlarından birine düğün yemeği verdiğini görmedim. (Onun düğününde) bir dişi koyun ziyafeti verdi.[13]

3744... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) Safiyye için bir kavut ve kuru hurma ziyafeti verdi.[14]

Açıklama

Ulema, evlenme münasebetiyle verilen yemeğin vaktinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu yemeğin nikâhtan önce verileceğini söylerken bazıları da nikâhtan sonra verilebileceğini söylemişlerdir. Zifaftan önce ve zifaftan sonra verilebileceğine dair görüşler de vardır.[15]
Nikâh öncesinden itibaren zifaf sonrasına kadar olan geniş süre içerisinde herhangi bir zamanda verilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Günümüzde genellikle bu genişlikten yararlanılarak bu yemek, nikâh ile zifaf arasında verilmektedir,
Mişkât'ta rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Hz. Safiyye'nin nikâhı münasebetiyle hays denilen bir yemek ziyafeti verdiği ifade edilmektedir. Mişkât'ta rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifte de Hz. Peygamberdin bu ziyafette kuru hurma, yağ ve yoğurt kurusundan yapılan bir yemek verdiği rivayet edilmektedir. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, bu iki rivayette anlatılmak istenen yemeklerin ikisi de aynı yemektir. Aralarında bir fark yoktur. Çünkü "hays" yemeği içinde de kuru hurma, kuru peynir ve yağ bulunur.
Tıybî de netice itibariyle aynı şeyleri söylemiştir.
Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb validemizin nikâhı münasebetiyle ise bir koyun ziyafeti vermiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in bazı ailelerinin düğünlerinde etli bazı ailelerinin düğünlerinde ise etsiz ziyafet verdiğini ortaya koymaktadır. Hadis-i şeriflerde ekmekten hiç bahsedilmediğine göre etsiz ve ekmeksiz düğün ziyafeti vermek caizdir.[16]

3. Düğün Yemeğinin Kaç Gün Verilmesi İyidir?

3745... Sakîf (kabilesin)den (devamlı) iyilikle anılan, yani hayırlı işlerinden dolayı devamlı övülen tek gözlü bir adamdan rivayet olunduğuna göre; (ki, ravi Hasan Basrî bu adam hakkında şöyle diyor): "Eğer onun ismi Züheyr b. Osman değilse, isminin ne olduğunu bilmiyorum." Peygamber (s.a):
"Birinci gün düğün yemeği (vermek) bir görevdir. İkinci gün ise bir iyiliktir. Üçüncü gün (vermek ise) bir siim'a ve riyadır" buyurmuştur.
Katâde dedi ki: Bir adam bana, Saîd b. el-Müseyyeb'in birinci günü (verilen bir düğün yemeğine) çağırüıp gittiğini, ikinci gün yine çağrılıp gittiğini, üçüncü gün de çağrıldığını (fakat) gitmediğini ve: (Bu yemeği üçüncü günde verenler) süm 'a ve riya sahibi kimselerdir, dediğini haber verdi.[17]

3746... Şu (bir önceki hadisin sonunda anlatılan) olayda (yine) Katâde yoluyla Sâid b. el-Müseyyeb'den (şu şekilde de rivayet olunmuştur: Katâde) dedi ki: (Saîd) üçüncü gün de çağrıldı (fakat gitmedi) ve (gelen) davetçiyi taşladı.[18]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifler düğün yemeği vermenin vacib derecesinde olduğunu söyleyen Şafiî ulemasının delilidir. Cumhur ulemaya göre ise düğün yemeği vermek sünnet-i müekkededir.[19] Hanefi ulemasına göre de sünnet-i müekkededir.[20]
Yine bu hadis-i şerifler, bir iyilik ve hayırseverlik olması cihetiyle ikinci gün düğün yemeği vermenin müstehablığına, fakat üçüncü günü vermenin kerahetine delâlet etmektedir.
Bu hususta İmam Nevevî şöyle diyor: "Üçüncü günü yemeğe çağırılan kimsenin icabet etmesi mekruhtur. İkinci günün davetine icabet etmek güzelse de birinci günün davetine icabet etmek kadar güzel değildir."
Ancak, 3743-3744 numaralı hadislerin şerhinde açıklandığı gibi, bu ziyafetin nikâhtan önce mi yoksa sonra mı verileceği konusu ihtilaflıdır.

Bezlü'l-Meclıûd yazarının açıklamasına göre; üçüncü defa verilen düğün yemeğinin mekruh oluşunun sebebi riya ve süm'a olduğundan, bu yemeğin riyasız ve süm'asız olarak verilmesi halinde bir ay bile devam etmesinde bir sakınca olmaması gerekir.
Riyâ ve süm'a tehlikesinden korunmak için şehirlerde ve büyük köylerde her mahallede ayrı ayrı birer gün verilmesi uygun bir yoldur. Bu şekilde verildiği takdirde insan riyâ ve süm'a duygularından uzak kaldığı sürece istediği kadar düğün yemeği verebilir. Nitekim Buharî'nin nikâh bölümünün 71 numaralı, Yedi gün veya daha fazla düğün yemeği veren kimse anlamına gelen bab başlığı altında toplamış olduğu hadisler de buna delâlet etmektedir.[21]

4. Bir Yolculuktan Gelince Yemek Vermenin Hükmü

3747... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a) Medine'ye gelince bir deve yahut da bir sığır kesti.[22]

Açıklama

Ravi Muhârib b. Disâr, Hz. Câbir'in kesilen hayvan hakkındaki sözünü pek iyi hatırlayamadığından bu hadisi "bir deve yahut da bir sığır kesti" şeklinde müteredd id bir ifade ile rivayet etmiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in Medine'de böyle bir hayvanı kesip müslümanlara ziyafet çekmesi Tebük seferinden dönüşünde olmuştur.
Hafız İbn Hacer, selef-i sâlihînin, seferden dönünce bir hayvan keserek müslümanlara yedirmenin müstehab olduğuna inandıklarını söylüyor, eş-Şâmî, bu yemeğe "en-Nakîa" denildiğini söylemekte ise de, Hafız İbn Hacer, bazılarının bu yemeğin isminin "et-Tuhfe" olduğunu söylediklerini ifade etmiştir.[23]

5. Misafirlik Konusunda Gelen Hadisler

3748... Ebû Şurayh el-Kâ'bî'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah'a inanıyorsa misafirine ikram etsin. (Misafirin, bu ziyaretine karşılık dünyada hakettiği) hediyesi, (ev sahibinin hediyeleri ile geçen) günü ve gecesidir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası ise (misafire) bir sadakadır. Misafirin ev sahibinin yanında onu bıktı-rıncaya kadar oturması caiz değildir."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadis) Haris b. Miskîn 'e okundu, ben de (orada) hazır bulundum. (Hadis ona okunan şekliyle şöyle idi): Eş-heb dedi ki: (îmam) Mâlik'e, Peygamber (s. a)'in "Onun hediyesi bir gün ve gecedir" sözünün manası soruldu da şöyle cevap verdi:
(Yani) ona bir gün bir gece ikram eder, iyilikte bulunur ve onu barındırır: (Onun) üç gün misafir olma (hakkı) vardır.[24]

Açıklama

Caize: Hediye, bahşiş, mükâfat manalarına gelir. Burada mi-safire yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Avnü'l-Mâbûd yazarına göre metinde geçen "câizetühü" kelimesini müb-tedâ olarak merfû okumak caiz olduğu gibi "felyükrim" kelimesinden "bedel-i istimal" olarak mansub okumak da caizdir. Bu ikinci tevcihe göre bu cümle, "O kimse misafire özel olarak hazırlanan hediye (caize) mahiyetindeki yemeği ikram etsin" anlamına gelir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, misafirin ağırlanma müd-detiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştir:
1- Ona bir gün bir gece özel olarak hazırladığınız yemekler sunmakla ikram ediniz. İşte caizeden maksat budur. Eğer bu caizeyi sunamazsamz misafirinize ikram etmiş olmazsınız.
Fakat ona her günkü yediğiniz mutad yemekler yedirecekseniz, o zaman onu evinizde üç gün misafir ediniz. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire ikram etme görevini yerine getirmiş olursunuz.
2- Onu üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bir gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına koyunuz. İşte onun caizesi budur. Bunu yapmadığınız takdirde misafirinize ikram etmiş olmazsınız.
3- Ev sahibi olarak bir gün bir gece onunla çok yakından ilgileniniz. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve "sohbetinde bulunmakla onu ağırlamaya çalışınız. İşte onun hediyesi budur.Bundan sonraki iki gün içinde ise onun için mükellef sofralar sunmanıza lüzum yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinebilirsiniz. Misafire ikram görevinizi bu şekilde yerine getirmiş olursunuz. İmam Mâlik bu görüştedir.[25]

3749... Ebû Hureyre (r,a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Misafirlik üç gündür. Üç günden fazla olan misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" buyurmuştur.[26]

3750... Ebû Kerime (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Misafirin (birinci) gecesinde (onu ağırlamak) her müslüman (ev sahibi) üzerine (düşen) bir görevdir. Her kim (misafir olarak bir kimsenin) evinin önünde sabahlayacak olursa, bu kimse (ye ikram etmek) o ev sahibi üzerine bir borçtur. İsterse (borcunu) öder, (borcundan kurtulur), isterse (borcunu ödemeyi) terkeder (borçlu olarak kalır)."[27]
Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde bir kimsenin evine gelen bir misafire ikram etmekle mükellef olduğu ifade edilmektedir. Ulemanın bu hadisler üzerinde yaptıkları açıklamalardan anlaşıldığına göre, misafirler hakkındaki bu hüküm zengin, fakir, müslüman, kâfir, salih, fâsık her misafir için geçerlidir. Bu hükmün, "Yemeğini müttakî kimselerden başkası yemesin"[28] mealindeki hadise aykırı olduğu söylenemez. Çünkü bu hüküm misafirler içindir. Sözü geçen hadis-i şerîfse misafirlerin dışındaki kimselere yedirilen yemeklerle ilgilidir.
3749 numaralı hadis-i şerifteki, "Üç günden sonraki misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" cümlesine bakarak Ahmed b. Hanbel; "Bir misafiri üç gün ağırlamanın farz, üç günden sonra ağırlamanın da nafile olarak verilen bir sadaka hükmünde olduğunu, binaenaleyh bir kimsenin misafirini üç gün ağırlamasının üzerine farz olduğunu, bu görevi yerine getirmekten kaçınamayacağım; üç günden sonra ise eğer ağırlarsa sevabını alacağını, ağırlamadığı takdirde ise sorumlu olmayacağını" söylemiştir.
Nitekim bir sahâbînin, akşamleyin evine gelen misafire evinde bulunan yemeği ikram edip, çocukların sofraya oturmamaları için yemekten önce onları uyutması bu görüşü te'yid etmekte ise de, ulemanın çoğunluğu, üç gün üst üste misafir ağırlamanın farz oluşunun îslâmın ilk yıllarındaki uygulamaya mahsus olduğunu, bu hükmün neshedildiğini söylemişlerdir.[29]
Misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i müekkede olduğunu söyleyen cumhur ulemaya göre ise, metinde geçen "üç günden fazla olan misafirlik bir sadakadır" cümlesi, misafirperverliğin farziyyetini ifade etmek için değil, halkı bir evde üç günden fazla misafir olmaktan nefret ettirmek için söylenmiştir.
Misafir ağırlamanın hükmünü şu şekilde hulasa edebiliriz:
"Misafirperverlik Peygamberin sünnetlerindendir. Yalnız sıfatında ihtilâf olunmuştur. İmam Azam ile Mâlik, Şafî ve cumhur ulemaya göre misafir kabul etmek farz değil sünnettir. İmam Ahmed ile Leys; bir gün bir gece misafir kabul etmeyen kimseden misafirin hakkı zorla alınır, bu hususta köylü ile kasabalının farkı yoktur, demişlerdir. İmam Ahmed, misafir kabul etmenin hassaten bedevilere vacib olduğunu belirtmiştir. Ona göre şehirde yaşayanlara bu İş farz değildir. Mücâhid'den bir rivayete göre, bîr geceliğine misafir kabul etmek farzdır."[30]

3751... el-Mikdâm Ebû Kerîme (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir kimse bir kavme misafir olur da (orada ikramdan ve ağırlanmaktan) mahrum olarak sabahlarsa, (bu misafirin en azından) bir gecelik yiyecek hakkını alacak kadar ona tahılından ve (diğer) mal(lar)ından yardım etmek (orada bulunan) her müslüman üzerine (düşen) bir görevdir."[31]

3752... mUkbe b. Âmir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: (Biz Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizi (bazen bir yere) gönderiyorsun, biz de bir kavme misafir oluyoruz. (Fakat) onlar bizi ağırlamıyorlar. (Bu hususta) ne buyurursun? diye sorduk. Rasûlullah (s.a) bize şöyle buyurdu:
"Eğer bir kavme misafir olur da sizin için (yapılması gereken ikram ve ağırlama ile ilgili) işleri(n yapılmasını hizmetçilerine) emrederlerse bunu kabul edin. (Bunu) yapmazlarsa kendilerine yaraşan misafir hakkını onlardan alın."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis, bîr kimsenin hakkı olan bir şeyi alabileceğine dair kuvvetli bir delildir.[32]

Açıklama

Hafız Hattâbî (r.a)'nin açıklamasına göre; bir misafirin, misafir olduğu evde ağırlanmaktan mahrum kalarak geceyi aç susuz olarak geçirmesi halinde o beldede bulunan her müslümanın onun bir günlük misafirlik hakkını ödemekle mükellef olduğunu ifade eden 3751 numaralı hadis, açlıktan telef olma durumuna gelen misafirler hakkındadır. Bu duruma düşert bir misafire yedirip içirmek, o beldede bulunan her müslüman üzerine düşen bir görev olduğundan o misafir, orada bulunan herhangi bir müslümanın malından hayatını kurtaracak kadar yiyebilir. Böyle bir misafirin hayatını kurtardıktan sonra yediği yemeğin değerini ödeyip ödemeyeceği meselesi de ihtilaflıdır. İmam Şafiî'ye göre, yediği yemeğin bedelini ödemesi gerekir. Diğer ulemaya göre ise, yediği yemeğin parasını ödemesi gerekmez. Hadis ulemasından bazıları da bu görüşü savunmuşlar ve Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber ile Mekke'den Medine'ye giderken yolda karşılaştıkları bir sürünün içinden sahibi orada bulunmayan bir koyunun sütünü sağıp Hz. Peygamber'e içirmesi hadisesinin buna açıkça delâlet ettiğini söylemişlerdir.
Ayrıca, Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen; "Kim bir bahçeye girerse oradan yesin fakat yanında bir şey götürmesin."[33] mealindeki hadis-i şerifi de delil getirmişlerdir. Nitekim Hasan-ı Basrî'nin de; "Bir adam susamış halde iken sahipsiz bir deveye rastlarsa devenin sahibine üç defa seslensin, devenin sahibi çıkıp gelirse ne âlâ, gelmezse onu sağıp sütünü içsin" dediği rivayet edilmiştir.
Zeyd b. Eşlem de bu mevzuda şöyle demiştir:
Hz. Peygamber'e bir leşi ya da bir müslümanın malını yemek zorunda kalan bir adamın durumu sorulduğunda: 'Müslümanın malını yiyebilir' buyurdu."
Abdullah b. Dînâr da, zaruret halinde kalan bir kimsenin bir müslümanın malını yiyebileceğini söylemiştir. Ancak Hz. Saîd; "Bu durumda kalan bir kimse bir leşi yiyebilirse de bir müslümanın malını yiyemez" demiştir. Hattâbî'nin sözleri burada sona erdi.
Kendisine misafirlik görevi yerine getirilmeyen bir kimsenin hane sahibinden hak alması meselesine gelince; bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor:
"Ahmed b. Hanbel ile el-Leys, bu hadisi zahirine hamletmişlerse de cumhuru uleme onu çeşitli şekillerde te'vil etmişlerdir. Bu te'villeri şu şekilde özetleyebiliriz:
1- Bu hadis, zaruret halinde bulunan misafirler hakkındadır. Çünkü onları ağırlamak farzdır.

2 - Misafirin hakkını almasından maksat ev sahibinin malını yemesi değil, onun yaptığı bu mürüvvetsizliği başkalarına anlatma hakkını elde etmesidir. Fakat bu görüş çok hatalıdır.
3- Bu hadis sonradan neshedilmiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü bunu ortaya atan kimsenin kimliği meçhuldür.
4 - Bu hadisin hükmü müslüman misafirleri ağırlamaktan kaçınan zimmîler için geçerlidir. Çünkü onlar müslümanların zimmetinde barınabilmek için müslüman misafirleri ağırlamayı taahhüd etmişlerdir. Bu görüş de zayıftır. Zira zimmîlerle yapılan bu anlaşma Hz. Peygamber devrinde yoktur. Bu anlaşma Hz. Ömer devrinde olmuştur.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ağırlanmayan bir misafirin hakkını almasından maksat, kendisini ağırlamayan kavimden yiyecek ve içeceğin bedelini ödeyerek almasıdır." Nevevî'nin sözleri burada sona erdi.[34]
Daha önceki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, cumhur ulemanın bu hadisi bu şekilde te'vil etmekten maksadı misafire ikram etmenin farz olduğu iddiasını çürütmek ve sünnet-i müekkede olduğunu İsbata zemin hazırlamaktır.
Hanefî ulemasından Tahavî ise bu hadisin neshedildiğini söylemiş ve bu iddiasına Hz. Mikdâd'ın şu hadisini delil göstermiştir:
"Ben ve arkadaşım (bir yerden) geldik. Açlıktan nerede ise gözlerimiz, kulaklarımız gidiyordu. Hemen halka maruzatta bulunmağa başladık. Fakat bizi kimse kabul etmedi. Nihayet Peygamber (s.a)'e geldik. Bizi evine götürdü. Bir de baktık üç tane keçi!.. Peygamber (s.a):
Bu sütü aranızda paylaştırın, buyurdu."[35]

6. Misafirin (İzinsiz Olarak) Başka Birinin Malını Yemesi Neshedilmiştir

3753... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Şu "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda bâtılla (doğru olmayan yollarla haksız yere) yemeyin. Kendi rızanızla yaptığınız ticaret olursa başka..."[36] âyet-i kerimesi indikten sonra halka, bir kimsenin evinde yemek yemek zor gelmeye başlamıştı. Derken bu âyeti Nûr süresindeki (61 numaralı) âyet neshetti. (Bu âyette yüce Allah kullarına şöyle) buyurdu: "...Size de kendi evlerinizden başka evlerde yemenizde bir güçlük yoktur.."[37] (Yüce Allah'ın bu meseleyle ilgili buyruğu); "toplu olarak ve) ayrı ayrı... (yemenizde de üzerinize bir günah yoktur)" sözüne kadar (sürmektedir). (Bu âyet inmeden önce) zengin bir adam yakınlarından birini yemeğe çağırıldığında (çağırılan kimse), "Ben ondan yemeyi günah görüyorum" derdi; -et-Tecennuh, bir şeyin günah olduğuna inanmak anlamına gelir- ve "fakir bu davete benden daha müstehaktır" diye konuşurdu. Bu âyet(in inmesi) ile (müslümanların, bu âyette zikredilen kimselerin birine ait olan ve) üzerine Besmele çekilen yemekleri yemeleri ve bir de kitap ehlinin yemekleri helâl kılınmış oldu.[38]

Açıklama

İbn Abbas (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda batıl sebeblerlc yemeyin." âyet-i kerimesi nazil olunca müslümanlar başkalarının ikram ettiği yemekleri yemekte tereddüde düştüler. Bu endişeyle başkalarının evinde yemek yemekten kaçınmaya başladılar. Bunun üzerine Nûr sûresinin 61. âyeti nazil oldu.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, misafire ikram etme konusu şu safhalardan geçmiştir: İsiamiri ilk yıllarında misafire yemek yedirmek ev sahibi üzerine farz idi. Sonra misafirin ev sahibinin malından yemesi Nisa sûresinin 29. âyetiyle yasaklandı. Daha sonra Nûr suresinin 61. âyetiyle bu yasak da kaldırıldı. Nitekim bir önceki babdaki hadisler, İslâmın ilk yıllarında misafire yemek yedirmenin farz olduğuna, Nisa sûresinin 29. âyeti daha sonra bir kimsenin başka birinin yemeğini parasını ödemeden yemesinin yasaklandığına, mevzumuzu. teşkil eden bab hadisleri ise zamanla bu yasağın da kaldırıldığına delâlet etmektedir. Nûr sûresinin 61. âyetinin tamamının meali şöyledir:
"Âmâya göre bir harac(dariık ve günah) yok, topala göre bir haraç yok, hastaya göre bir haraç yok. Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kız kardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına malik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahutta sadık dostlarınızın (evlerinden) yemenizde de (bir haraç yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahi haraç yok. (Şu kadar ki) evlere girdiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin. İşte Allah âyetleri size böylece beyan eder. Ta ki anlayasınız."
Ayetin tefsirindeki inceliklerden bazıları şunlardır:
1- İnsanın evladının evi ve malı kendi evi ve malı gibi olduğundan bu âyet-i kerimede evladın malının ve evinin zikredilmesine lüzum .görülmemiştir.
2 - Âyette insanın bir dostunun malından izinsiz olarak yiyebileceğinden bahsedilmiştir. Çünkü insana sadık dostu akrabasından bile daha yakındır.
İbn Abbas (r.a) bu hususta şöyle diyor: "Cehennem ehli ateşe atıldıkları zaman, "Artık bizim için ne şefaatçilerden bir kimse, ne de candan bir dost yok..."[39] diyerek dostlarının yokluğundan yakınacakları halde anne, baba ve diğer dostlarının yokluğundan yakınmayacaklardır."
3- Âyet-i kerimede geçen "kendi evleriniz" tabirinden maksat, Ebû Bekir el-Cessâs'a göre, kişinin ailesi, çocukları ve hizmetçileri gibi evinde duran kimselerin evleridir.
Bu hadis-i şerif, bir insanın üzerine Besmele çekilmiş olmak şartıyla başkasının malından yemesinin caiz olduğunu ifade etmesi ve dolayısıyla bir insanın birisine misafir olmasının caizliğine delâlet etmesi cihetiyle bir önceki babın tamamlayıcısı durumundadır.

Aynı zamanda bu hadis, misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i meükkede olduğunu söyleyen cumhurun görüşünü de te'ykl etmektedir. Çünkü hadiste geçen âyet-i kerime de bir kimsenin başka birisinin yemeğini yemesinde bir günah olmadığını ifade etmektedir. Oysa günah olmamak başka, farz olmak yine başkadır. Bir şeyin günah olması vacib olmasını gerektirmez. Binaenaleyh eğer bir kimsenin misafir olduğu kimsenin yemeğini yemesi onun kazanılmış bir hakkı, bu yemeği sunmak da ev sahibi üzerine farz olsaydı o zaman "günah yoktur" kelimesi yerine bu farziyyeti ifade eden daha açık ve kesin bir ifade kullanılırdı.
Bu durum misafire ikram etmenin farziyyetinin neshedildiğine de delâlet etmektedir. Bu bakımdan da bir önceki hadisin bir tamamlayıcısı durumundadır.[40]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse sahibinin izniyle başkasının yemeğini yiyebilir.
2. Bir kimse misafir olduğu ev sahibinin sunduğu yemeği yiyebilir.
3. Kitap ehlinin sunduğu yemeği yemek helâldir. Nitekim, "Kitap verilenlerin yemekleri size helâldir."[41] âyet-i kerimesi de bunu ifade etmektedir.
Ancak kitap ehlinin kestiklerinin yenebilmesi için hayvanı kesen kitap ehlinin Benî Tağlıb kabilesinden olmaması, dininden dönmemiş olması, kestiği hayvanı kendileri için kesmiş olması, keserken Allah'ın adını anarak kestiğinin bilinmesi, kestiği hayvanın kendi dinlerince helâl olması gerekir. Bu hususlar bulununca onların kestiği hayvanın yenilebileceğinde ittifak vardır.[42]
4. Bir kimsenin sunduğu yemeği yemenin caiz olabilmesi için onun Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlanmamış olması gerekir. Eğer Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlandığı bilinirse onu yemek haramdır. Bilinmediği takdirde cumhura göre yenilmesi helâldir. Nitekim, "Üzerine Allah'ın ismi anılmayan şeyden yemeyin...'[43], "Eğer onun âyetlerine iman etmişseniz üzerine Allah'ın ismi anılan şeyden yiyiniz."[44] âyetleri ile, "Kanı akıtılan ve üzerine Besmele çekileni yeyiniz."[45] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[46]

7. Üstünlüklerini Ortaya Koyabilmek İçin Birbiriyle Yarışan Kimselerin Yemeğini Yemenin Hükmü

3754... İbn Abbas (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a), üstünlüklerini ortaya koyabilmek için yarışan kimselerin yemeklerinin yenmesini yasaklamıştır.
Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadisi, Cerîr (b. Hazm) 'den rivayet edenlerin ekserisi rivayetlerinin senedinde îbn Abbas (r.a)'ın ismini zikretmediler. (Ancak îkrime'nin rivayet ettiği) bu hadiste olduğu gibi Harun en-Nahvî de (bu hadisi rivayet ederken) îbn Abbasfin ismini zikretti. Hammâd b. Zeyd ise İbn Abbas'in ismini zikretmedi.[47]

Açıklama

İnsanların, başkalarına olan üstünlüğünü ortaya koyabilmek ve bu şekilde nefsine bir pay çıkarmak gayesiyle bir takım yarışlara girişmesi riyadan başka bir şey olmadığı için İslâmiyette bu gayeyle yapılan işler çirkin sayıldığı gibi, bu gibi kimselerin yemeğini yemek de yasaklanmıştır. Çünkü onların yemekleri, "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin!"[48] âyetinin şümulüne girmektedir.[49]

8. Beraberinde Dinen Çirkin Sayılan Fiillerin Bulunduğu Bir Davete İcabet Etmenin Hükmü

3755... Sefine Ebû Abdurrahman'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam Ali b. Ebî Tâlib'i misafir etmiş ve ona bir yemek hazırlamış. (Orada hazır bulunan) Fatıma (r. anha) da: "Keşke, Rasûlul-lah (s.a)'ı çağırsaydık. (Gelir) bizimle beraber (bu yemekten) o da yerdi" demiş. Bunun üzerine Hz. Peygamberi de (o ziyafete) çağırmışlar. Hz. Peygamber de (oraya) gelmiş. Elini kapının (iki tarafındaki) söveleri-ne koyunca, evin bir köşesine yerleştirilmiş olan yünden yapılmış renkli nakışlarla süslü ve üzerinde rakamlar bulunan ince bir kumaş görüp hemen geri dönerek gitmiş. Hz. Fâtıma da Hz. Ali'ye:
Git, ona yetiş bak (bakalım) onun geri dönmesine sebep neymiş? demiş, Hz. Ali de onun peşinden gitmiş. (Hz. Ali Hz. Peygarn-ber'e kavuşunca aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatmış. Ben Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Rasûlü, seni geri çeviren sebep nedir? diye sordum. "Benim için yahut da herhangi bir peygamber için nakışlarla süslü bir eve girmek yoktur" buyurdu.[50]

Açıklama

Hadisin baş kısmında bulunan cümlesinin zahirine göre, bir adam Hz. Ali'yi evine davet ederek ona yemek ikram etmiş. Fakat Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında bu cümle, şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Ali o adamın evine misafir olmamış, o adam bir yemek hazırlayıp Hz. Ali'nin evine göndermiş. Tıybî bu rivayetin daha doğru olduğunu görüşündedir. Nitekim o yemekte Hz. Fâtıma'nın da bulunması bu görüşü te'ykl etmektedir.
el-Mirkât'ta belirtildiği gibi, bu hadis, bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunduğu davete icabet edilmeyeceğine delâlet eder.

Hafız da Feth'de, "Bir evde bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunmasının o eve girilmesine dinen bir engel teşkil ettiği bu hadisten anlaşılır" demiştir.
İbn Battal da bu konuda şöyle der: "Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir davete icabet etmek caiz değildir. Hadis bunu ifade eder. Çünkü böyle bir davete icabet etmek böyle bir duruma rıza göstermek anlamım taşır." İbn Battal daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yani ilk âlimlerin mezheplerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Davet edilen kişi davet edildiği yerdeki haram durumu giderirse oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şayet gidermeye gücü yetmezse geri döner.
Hanefî mezhebine mensup, el-Hidâye sahibi de şöyle demektedir:
"Bir kimse davet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yani Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir durum meydana gelirse davet edilen zat, örnek edinilecek bir önder ise ve duruma müdahale edip gidermeye gücü yetmezse orayı derhal terketmelidir. Çünkü öyle bir mecliste dine leke sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şayet davet edilen kişi örnek ve önder durumda değilse, oturmuş iken artık yemeği yiyip öyle çıkmalıdır. Fakat davet edilen bir kimse henüz davet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse, örnek olsun veya olmasın geri dönmelidir."[51]

9. Bir Kimseyi İki Kişi Birden Davet Edince Hangisi İcabete Daha Müstahaktır?

3756... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinin birinden rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İki kişi birden (seni) davet edecek olursa sen kapısı en yakın olan(ın daveti)ne icabet et. Çünkü kapısı en yakın olan en yakın komşu olandır. Eğer (davet eden bu iki kişiden birisi diğerinden) daha önce davet etmişse, önce davet edenin davetine icabet et."[52]

Açıklama

Hadis-i şerifte, aynı zamanda iki kişiden davet alan bir kimsenin bunlardan kapısı kendisine daha yakın olanın davetim tercih edip onun davetine icabet etmesi gerektiği, çünkü kapısı daha yakın olan kimsenin daha yakın komşu olması cihetiyle bu gibi içtimai muamelelerde öncelik hakkı bulunduğu ifade edilmektedir.
Alkamî'nin açıklamasına göre, aynı anda davet eden kişilerin komşuluk bakımından her ikisinin de eşit olmaları halinde; ilimce, dindarlıkça ve ahlâkça daha üstün olanın daveti tercih edilir. Bu hususlarda eşit olmaları halinde ise, davet alan kimse aralarında kura çeker, kura hangisine isabet ederse onun davetine icabet eder.[53]

10. Namaz (Vakti) Gelip Sofra Hazır Olunca Nasıl Hareket Edilir?

3757... Ibn Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Birinizin akşam yemeği (sofraya) konduğu sırada namaza da başlanmış olursa (o kimse yemek yeme işini) bitirinceye kadar namaza kalkmaz."
(Bu hadisin ravilerinden Müsedded, rivayetine şunları da) ilâve etti: "Abdullah (b. Ömer), akşam yemeği (sofraya) konunca - yahut ta akşam yemeği (sofraya) gelince- ikameti de işitse, imamın okuyuşunu da işitse (yine de yemeğini) bitirinceye kadar (namaza) kalkmazdı.[54]

3758... C âbir b. Abdillah (r.a)'dan Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
“Yemekten veya başka bir şeyden dolayı o namaz geciktiril(e)mez.”[55]

3759... Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
İbn Zübeyr zamanında babamla birlikte Abdullah b. Ömer'in yanında (bulunuyor) idim. Abbâd b. Abdillah b. Zübeyr; "Biz, (kılınması için ezan okunup kamet getirilen akşam) namaz(ın)dan önce (ortaya konulmuş olan) akşam yemeğine başlanabileceğini işittik" dedi. Abdullah b. Ömer de "Vah sana! Sen (Hz. Peygamber'in sahâbîleri olan) o kimselerin akşam yemeklerinin nasıl olduğunu (biliyor musun)? (Onların akşam yemeklerinin) babanın akşam yemeği gibi (zengin) olduğunu mu zannediyorsun?" diye karşılık verdi.[56]

Açıklama

3757 numaralı hadis-i şerifte, akşam yemeği hazırlanıp ortaya konmuşken akşam namazı için ezanın okunması halinde cemaate gitmeyerek yemeği yemek ve namazı yemekten sonra kılmak tavsiye edilirken; 3758 numaralı hadis-i şerifte namazın yemekten dolayı geciktirilmesine asla izin olmadığı ifade edilmektedir.
Hattâbî, bu iki hadis-i şerifin arasını şöyle te'lif ediyor:
"Namazdan önce yemek yemeye izin veren hadis-i şerif, gönlü, ortaya konan yemeği çok arzu eden ve o yemeği yemeye çok ihtiyaç hisseden kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimse ezanın okunması ve yemeğin de ortaya gelmesi halinde eğer namaz vaktinin çıkma tehlikesi yoksa, yemeğe karşı olan bu iştahını teskin etmek için yemekten biraz yer, namazını yemekten sonra kılar. Bu suretle namazı yemeğe gönlü takılı bir şekilde kılmaktan kurtulup hakkıyla ifa etme imkânını

bulmuş olur.
Ancak bu şekilde hareket etmek durumunda kalan bir kişi sofranın başına oturmaz ve iyice karnını doyurmaz. Sadece ortaya gelen yemeklerden birer parça alıp açlığını ve yemeklere olan arzusunu teskin edip namazını te'hir etmeden kılar. 3758 numaralı hadis-i şerif ise, yemeğe karşı aşın şekilde arzu ve ihtiyaç duymayan ve namaz kılmak için fazla vakti kalmayan kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimsenin namazı yemeğe takdim etmesi farzdır. Binaenaleyh bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur."
Nitekim, 3759 numaralı hadis-i şerif de Hattâbî'nin bu görüşünü doğrulamaktadır.
Bazı hallerde akşam yemeğinin akşam namazına takdim edilebileceğini ifade eden bu hadis-i şerifin hükmünü sadece akşam namazıyla akşam yemeğine tahsis etmek doğru değildir.
Burada sadece akşam namazıyla akşam yemeğinden bahsedilmesinin sebebi, insanın bu durumla genellikle akşam yemeği vaktinde karşılaşması olsa gerektir. Çünkü sabah namazı vaktinde insanın böyle bir durumda kalması pek enderdir. Öğle vaktine gelince, öğleyin yemek yeme âdeti Hz. Peygamber devrinde yoktu. Bu âdet sonradan çıkmıştır.
Akşam yemeğinin ortaya gelmesiyle akşam ezanı vaktinin aynı zamana rastlaması halinde yemeğin öne alınmasıyla ilgili bu emrin hükmü üzerinde ulema ihtilâf halindeler.
Cumhuru ulemaya göre; bu emrin hükmü menduptur. Binaenaleyh bu emre göre hareket etmek menduptur. Şâfiîlere göre bu emir yemek yemeye çok ihtiyacı olan kimseler içindir. Bu durumda olmayan kimseler için geçerli değildir.
İmam Gazali, yemeğin bozulmasından korkan kimselerin de bu emrin şümulüne girdiklerini söylemiştir. Süfyân-ı Sevrî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler. Zahiriye mezhebi imamlarından İbn Hazm'e göre ise, bu emre uymadan namaza duran kimsenin namazı bâtıldır.
Bazılarına göre ise, hafif olarak yemek namaza takdim edilebilirse de hafif olmayan bir yemek takdim edilemez.
Hafız Münzirî, İmam Mâlik'in bu görüşte olduğunu söylemiştir. Mâli-kî mezhebinden olan diğer ulemaya göre kesinlikle namaz yemeğe takdim edilir. Fakat namaza durunca bir an önce yemeğe başlama arzusunun namazda aceleciliğe sebep olacağından korkulursa yemek öne alınır. Yemeğe bir an önce başlamak için alelacele kılman bir namazı iade etmek de müstehabtır.
Bu mevzuda merhum Ö.N. Bilmen şöyle diyor:
"Mubah bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mekruhtur.
Meğer ki vaktin çıkmasından korkulsun. Bu yemeğe iştahı olsun veya olmasın, müsavidir."[57]

11. Yemekten Önce Elleri Yıkamanın Hükmü

3760... Abdullah b. Abbâs'dan şöyle rivayet olunmuştur:
Bir gün Rasûlullah (s.a) heladan çıkmış. (Orada bulunan sahâbîler) kendisine yemek getirmişler ve:
Ey Allah'ın Rasûlü, (yemekten önce abdest alman için) sana abdest suyu da getirelim mi? demişler. (Hz. Peygamber de):
"Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest almakla emrolundum" buyurmuştur.[58]

Açıklama

Fahri Kâinat Efendimiz; "Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest aımak|a emrolundum" sözüyle, "Ey inananlar, namaza dur(mak iste)diğîniz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..."[59] âyet-i kerimesine işaret etmiş ve namaza kalkmanın dışında hiçbir iş için abdest almakla emrolunmadığını ifade buyurmuştur. Hz. Peygamber'in, namaz için abdest almakla emrolunduğunu söylemekle beraber Kur'an-ı Kerim okumak, Kabe'yi tavaf etmek gibi abâest almayı gerektiren fiillerden bahsetmemesi; o günlerde bu fiiller için abdest alınmasıyla, igili emirlerin henüz gelmemiş olmasıyla açıklanabileceği gibi, Hz. Peygamber'in maksadı yemekten önce abdest almak gerekmediğini açıklamak olduğu için bu fiillerin hepsini zikre lüzum görmemiş olmasıyla da açıklanabilir.
Şurasını unutmamak gerekir ki abdest almak ayrı bir şeydir, el yıkamak ayrı bir şeydir. Hz. Peygamber burada yemekten önce abdest almakla emrolunmadığını açıklamıştır. El yıkamakla emrolunmadığını söylemek istememiştir. 3761 numaralı hadis-i şerifte de açıklanacağı üzere, aslında yemekten önce el yıkamak onun sünnet-i seniyyesîndendir. Orada hazır bulunanlar.Hz. Peygamber'in devamlı olarak abdestli gezdiğini bildiklerinden onur abdestsiz yemek yemeyeceğini zannedip kendisine abdest alması için abdest suyu getirmek istemişlerdir. Hz. Peygamber de onlara yemekten önce ab dest almak icab etmediğini açıklamıştır.
Belki de onların Hz. Peygamber'e, "abdest suyu getirelim mi?" diye sormalarından maksatları, yemekten önce elini yıkamasını kendilerine hatırlatmaktı. Fakat Hz. Peygamber abdestten söz açılmışken, yemekten önet abdest almanın hükmünü açıklamayı uygun bulmuş ve bu açıklamayı yapmıştır.[60]

Yemekten Önce El Yıkamanın Hükmü[61]

3761... Selman (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Tevrat'ta, "Yemeğin bereketi, yemekten önce elleri ve ağ; yıkamaktır" (sözünü) okumuştum. Bunu Peygamber (s.a)'e anlattırr Bunun üzerine (Hz. Peyamber);
"Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır" buyurdu. Süfyân (es-Sevrî), yemekten öne elleri yıkamayı mekruh görürdü.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis zayıftır.[62]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemekten Önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söyleyen Hanefîlerin delilidir. İmam Mâlik ile Süfyân-i Sevrî bir önceki hadis-i şerifin zahirine sarılarak yemekten önce elleri yıkamanın mekruh olduğuna, İmam Şafîî de yemekten önce elleri yıkamayı terketmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.
Aslında bir önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yemekten önce gereksiz gördüğü şey abdest almaktır, elleri yıkamak değildir. Bununla birlikte yemekten önce abdest almakta da bir sakınca yoktur.[63]
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Ahmed b. Hanbel de yemekten önce el yıkamanın müstehab olmadığı görüşünde idi.
Oysa Aliyyü'l-Kârî'nin açıkladığı gibi Hz. Peygamber, "Yemekten önce elleri yıkamak fakirliği, yemekten sonra yıkamak da cinneti önler" buyurmuştur. Bu bütün peygamberlerin sünnetidir. Bununla birlikte Süfyân-ı Sevrî'nin bunu mekruh görmesi şaşılacak bir şeydir. Her halde Süfyan-ı Sevr'i bu sözü, elini daha önce iyice yıkadığı için temiz olduğunu kesinlikle bilen kimseler için söylemiştir. Maksadı da su israfını önlemektir.[64]
Bu bakımdan Hanefî uleması yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Bu mevzuda Dürrü'l-Muhtâr isimli eserde, "Yemeğin sünneti yemekten önce Besmele çekmek, yemekten sonra Elhamdüllillah demektir" diye kaydedilmiştir. Mülteka isimli eserde de bunlara, yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması da ilâve edilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının dediği gibi, her zaman kirlenmeye ve mikrop kapmaya müsait olduğundan, yemekten önce ellerin yıkanması yemeğin vücuda yaraması yönünden çok lüzumludur.
Yemek esnasında yağlanmaları ve yemeğin bulaşması kaçınılmaz olduğu için de yemekten sonra ellerle birlikte ağzı yıkamakta da çok büyük faydalar vardır.
Binaenaleyh bu sünnete uyularak yenen yemekte bereket olur. Bu şekilde yenen yemek nefsin sükunet bulmasına yardımcı olduğu gibi ibadete koşmasına da sebep ve yardımcı olur. Ayrıca bu şekilde yenen bir yemeğin, yiyenlerin doymasına yetecek kadar maddeten artması da söz konusudur.[65]

12. Beklenmedik Bir Anda Üzerine Varılıveren Bir Yemeği Yemenin Hükmü

3762... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir gün) abdest bozmuş olarak bir dağ geçidinden (bize doğru) eldi. Bizim önümüzde (bulunan) "tirs" yahut da "hacefe" (denilen bir kalkan) üzerinde hurma vardı. Kendisini davet ettik. (Gelip) bizimle birlikte (hurmadan) yedi ve elini suyla yıkamadı.[66]

Açıklama

Hattâbî' bu hadis-i şerif hakkında yaptığı açıklamada şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, yemeğinin yenmesinden memnun olacağı yenmediği takdirde de üzüleceği bilinen bir kimsenin, beklenmedik bir anda takdim ettiği yemeği yemekte sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Fakat yemek sahibinin davetinde samimi olmadığının anlaşılması halinde durum bunun aksinedir. Böylesi bir yemeği yemek mekruh olur."[67]

13. Yemeği Kötülemenin Çirkinliği

3763... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) hiçbir zaman bir yemeği kötülememiştir. (Önüne gelen bir) yemekten hoşlanırsa onu yerdi, hoşlanmazsa yemezdi.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in, önüne gelen bir yemeği kötülemediği ifade edilmektedir.
Hadis-i şerif sarihlerinin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in bu tutumu mubah yemekler içindi. Fakat haram yemekler karşısındaki tutumu böyle değildi. Onları yemenin kötülüğünü anlatır ve ümmetini onları yemekten menederdi. Bu bakımdan âlimler mubah bir yemeği kötülemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.[69]
Âlimlerden bazıları, Allah'ın yarattığı bir nimet olarak herhangi bir yemeği kötülemenin caiz olmadığını; fakat bir yemeğin, insanların pişirmesi ya da hazırlamasından doğan kusurunu söylemekte bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Ancak Hafız İbn Hacer'in açıkladığı gibi, yemeğin pişirilmesi veya hazırlanması ile ilgili olarak yemeğe yöneltilen bir tenkid eğer onu hazırlayanın kalbini kıracaksa o zaman bu neviden olan tenkidler de caiz olmaz.
Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "İnsanın önüne gelen bir yemeği; bu tuzludur, ekşidir, tuzu kıttır, iyi pişmemiştir gibi sözlerle tenkit etmekten kaçınması yemek âdabındandır." İbn Battal da: "Dinen yenmesi meşru kılınan hiçbir yemekte ayıp ve kusur yoktur. Binaenaleyh helâl bir yemeği tenkidden kaçınmak İslâm âdabındandır" demektedir.
Ancak insanın tabiatı bazı helâl yemekleri yemekten hoşlanmayabilir. Böyle bir durumda o yemeği yememesi gayet tabiidir. Kişi hoşlanmadığı bir yemekle karşılaşınca Hz. Peygamber'in yaptığı gibi hareket eder, yani tenkit yöneltmeden yemeği

yemekten kaçınabilir.[70]

14. Yemeği Toplu Halde Yemek

3764... Vahşî b. Harb (b. Vahşî b. Harb)'in dedesinden rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a)'in sahâbîleri (Hz. Peygambere): Ey Allah'ın Rasûlü, biz (yemek) yiyoruz, fakat doymuyoruz, demişler.
(Hz. Peygamber de onlara):
"Her halde siz (yemeği) ayrı ayrı (kaplarda) yiyorsunuzdur (değil mi)?" demiş. (Onlar da):
Evet, cevabını verrnişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):
"Yemeği toplu halde yeyiniz ve üzerine Besmele çekiniz. (O zaman) Allah o yemekte sizin için bereket halk eder (de karnınız doyar)" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bir düğün yemeğine gider de (önüne) akşam yemeği konacak olursa, ev sahibi izin verinceye kadar (o yemekten) yeme.[71]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi rivayet eden Vahşî (r.a), Uhut'daHz. Hamza (r.a)'yı şehid eden ve sonra Mekke'nin fethinde müslüman olan meşhur Vahşî'dir.
Kendisi müslüman olduktan sonra küfür döneminde işlediği cinayetten duyduğu vicdan azabını peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetü'l -Kezzâb'ı katlederek hafifletti. Tâif heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna geldiği zaman Hz. Hamza'yı nasıl şehid ettiğini anlattı. Hz. Peyamber onu affetti. Fakat onu görmek kendisine çok sevdiği amcasının acı hatırasını hatırlattığı için ona: "Bir daha bana görünme" diye emretti.
Bu hadis-i şerifte, bir sofra üzerine konan bir kaptan topluca yemek yemekte bereket olduğu bildirilmekte, bir ailenin ayrı ayrı kaplarda yemek yemeleri yerine bir kaptan yemek yemeleri tavsiye edilmektedir. Nitekim Ebû Ya'lâ'nm Müsned'inde, İbn Hibbân'ın Sahih'inde, Beyhakî'nin de Sünen'inde Hz. Câbir'den rivayet edilen merfû bir hadiste:
"Yemeklerin Allah'a en sevimli olanı üzerinde ellerin en çok olanıdır"[72] buyurmuştur.
Taberânî'nin İbn Ömer'den naklen rivayet ettiği mevkuf bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:
"İki kişinin yemeği dört kişiye dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter. Binaenaleyh yemeği toplu halde yeyiniz, dağılmayınız."[73] Cenab-ı Hak her-şeyi bir sebebe bağladığı gibi yemeklerin maddî manevî bereketini de o yemeğe uzanan ellerin çokluğuna bağlamıştır.
Bir yemeğe uzanan ellerin adedi nisbetinde Allah o yemeğe bereketini ve yiyenlere de feyz ve rahmetini indirir. Ehl-i basiret inen bu rahmeti açıkça müşahede ettiği halde gafiller gerçeği göremediklerinden bu hadisteki tavsiyeye uymazlar.
Binaenaleyh, "Hep bir arada toplu olarak da dağınık olarak da yemek yemenizde bir sakınca yoktur.”[74] âyet-i kerimesinde de açıklandığı üzere ayrı ayrı kaplarda ve sofralarda yemek yemek caiz olmakla beraber, bir sofra üzerinde ve bir kaptan topluca yemek yemek menduptur. Musannif Ebû Dâvûd (r.a), hadis-i şerifin sonuna eklediği açıklama ile bir düğün yemeğine giden insanın akşam yemeği vaktinde getirilen yemek hususunda çok dikkatli olması gerektiğini ifade etmek istemiştir. Çünkü akşam öğünü belli bir öğün olduğundan bu vakitte getirilen yemeğin düğün yemeği olmayıp ev halkı için hazırlanması mutad olan her günkü yemeklerden olması mümkündür. Bu bakımdan ev sahibi izin vermedikçe o yemeğe yanaşmamak gerekir. Çünkü bu yemeğe ortak olunduğu takdirde ev halkı aç kalabilir.[75]

15. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek

3765... Ebu'z-Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre, Câbir b. Abdullah (r.a) Peygamber (s.a)'i şöyle derken işitmiştir:
“Bir adam evine girerken Besmele çekerek girerse ve yemek yerken de (Besmele çekerek yerse), şeytan (arkadaşlarına): (Burada) sizin için gecelemek (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok, der. Eğer (adam evine) girerken Allah'ı anmadan girerse şeytan (arkadaşlarına: Burada) gecelemek (imkânın)a kavuştunuz, der. Eğer yemeği yerken de Allah'ın adını anmamışsa (şeytan arkadaşlarına: Burada) geceleme ve akşam yemeği (yeme imkânı)na kavuştunuz, der."[76]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte şeytanların Besmelesiz girilen eve girmeye muvaffak oldukları, Besmeleyle girilen eve ise girmeye muvaffak olamadıkları, aynı şekilde Besmelesiz yenen yemeğe onların da ortak oldukları, Besmeleyle yenen yemeğe ise asla ortak olamadıkları ifade edilmektedir.
Her ne kadar burada sadece evlere Besmeleyle girmek ve yemeğe Besmeleyle başlamaktan bahsedilmekle yetinilmişse de aslında Besmele çekmek sadece bu iki fiile mahsus değildir. Bütün fiillerin başında Besmele çekmek sünnet-i müekkededir.
Yemeğin başında Besmele çekmenin vacib, sonunda Elhamdülillah demenin müstehab olduğunu söyleyenler de vardır.
İhyâu Ulûmiddîn'de açıklandığı üzere, her lokmanın başında Besmele sonunda Elhamdülillah demek daha iyi olur. Şöyle ki birinci lokmanın başında Bismillah somunda Elhamdülillah der ikinci lokmanın başında Bismil-lahirrahman, sonunda Elhamdülillâhi Rabbilâlemin, üçüncü lokmanın başında Bismillâhirrahımânirrahim, sonunda Elhamdülillâhi Rabbil âlemin er-rahmânirrahîm denir. Lokmalar bu şekilde üçer üçer hesab edilir. Eğer
lokmaların Besmelesiz yendiği yemeğin sonunda hatırlanacak olursa, "Bis-millahi alâ evvelihi ye âhirihi" demekle yetinilir.[77]

Hanefî ulemasına göre, yemeğin başında Bismillah sonunda da Elhamdülillah demek sünnettir. Eğer Besmele yemeğin başında unutulmuş da yemek bitmeden hatırlanmışsa hatırlandığı anda "Bismillahi alâ evvelihi ve âhirihi" der. Nitekim Peygamber Efendimiz: "Kendisine yemek getirilince yemeğin başında Besmele çekip sonunda Elhamdülillah diyen bir mü'min-den Allah razı olur" buyurmuştur.[78]

3766... Huzeyfe (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir yemekte bulunmuştuk. Rasûlullah (s.a) ile birlikte sofrada hazır bulunduğunuz halde içimizden hiçbir kimse ondan önce elini sofraya uzatmadı. Derken bir bedevi sanki (arkasından yemeğe doğru) itilmiş gibi (hızla) gelip el.ini daldırmak üzere yemeğe götürdü. Rasûlullah (s.a) da hemen onun elini tuttu. Sonra bir cariye sanki (arkasından) itiliyormuş gibi (hızla) gelip yemeğe sokmak üzere elini uzattı. Rasûlullah (s.a) onun elini de tuttu ve şöyle buyurdu:
"Gerçekten şeytan, üzerine Allah'ın ismi anılmayan (Besmele çekilmeyen) yemeği yemeye imkân bulur. (O bu yemeği kendisine) helâl kılmak için önce kendisine âlet edebileceği şu bedeviyi getirdi. Ben de onun elini tuttum, (şeytana imkân vermedim). Sonra (bu yemeği kendisine) helâl kılmaya âlet etmek üzere bu cariyeyi getirdi. Ben (onun da) elini tuttum. Varlığım elinde olan zâta yemin olsun ki, şeytanın eli bedevi ve cariyenin eli ile birlikte benim elimdedir."[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yemeğe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna delâlet etmektedir.
Merhum A. Davudoğlu bu hadisle ilgili olarak yaptığı açıklamada şöyle diyor:
"Şeytanın yemeği helâl saymasından murad bazılarına göre hakikaten helâl olacağına itikad etmesidir. Bir takımları, bundan murad, yemeğin bereketini kaldırmaktır; böyle bir yemeği diyen doymaz, demişlerdir. Nevevî de şunları söylemiştir: "Helâl sayar cümlesinin manası, yemeğe imkân bulur, demektir. Yani bir insanın Besmelesiz başladığı yemeği şeytan yer. Fakat Besmeleyle başlarsa veya sofradakilerden bazıları Besmele çekerse o yemekten yiyemediği gibi henüz kimsenin yemediği yemekten de yiyemez.1"' Sonra kelâm ve fıkıh uleması ile muhaddislerin gelmiş geçmiş cumhuruna göre, bu hadis ile şeytanın yemek yediğine dair varid olan diğer hadisler zahirî manalarına hamledilmiştir. Yani şeytan hakikaten yemek yer. Çünkü bunu akıl imkânsız görmediği gibi şeriat da inkâr etmemiş, bilâkis ispat eylemiştir.
Binaenaleyh kabulü ve itikad olunması vâcibtir."[80]

3767... Âişe (r. anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Biriniz ye(mek yemek iste)diği zaman (yemeğe başlarken) yüce Allah'ın ismini ansın. Eğer (yemeğin) başında yüce Allah'ın ismini anmayı unutursa 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: Başında da sonunda Allah'ın ismiyle başlarım' desin."[81]

3768... Rasûlullah (s.a)'ın sahâbîlerinden Ümeyye b. Mahşî (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) oturuyordu. Bir adam da (orada) yemek yiyordu. (Adam yemek yerken) Besmele çekmedi. Yemekten sadece bir lokma kalmıştı. (Adam) o lokmayı ağzına kaldırdığı sırada, 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehu: Başına da sonuna da Bismillah' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) gülmeye başladı. Sonra:
"Şeytan bu adamla beraber yemeye devam ediyordu. (Adam) Aziz ve Celîl olan Allah'ın ismini anınca (şeytan yediği yemekten) karnında ne varsa (hepsini) kustu1' buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin râvilerinden olan) Câbir b. Subh, Süleyman b. Harb'in anne cihetinden dedesidir.[82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler; bir kimsenin yemeğe başlarken Besmele çekmesi gerektiğini belirtmektedir. Eğer yemeğe başlarken unutmuş da biraz sonra bunun farkına varmışsa o anda, "Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: (Bu yemeğin) başına da sonuna da bismillah" demesi gerektiği, eğer başında Besmele çekmediği gibi ortasında veya sonunda da Besmele çekmeyecek olursa o yemeği onunla birlikte şeytanın da yiyeceği ifade edilmektedir.
Haleften ve seleften hadis ulemasının cumhuruna göre; şeytanın da insanlar gibi iki eli ve iki ayağı vardır. Onların da erkekleri ve dişileri vardır. İnsanlar gibi yer ve içerler. Ancak şeytan yemeği sol eliyle yer. Binaenaleyh hadis-i şerifte söz konusu edilen, şeytanın yemek yemesinden maksat hakiki manada yemek yemesidir. Yediği yemeği kusmasından maksat da hakiki kusmasıdır.
Bazıları, "Şeytanın yemek yemesinden maksat yemeğin bereketini alması, kusmasından maksatsa aldığı bereketi geri bırakmasıdır" demişlerse de, Şevkânî'nin Neylü'l-Evtâr'da açıkladığı gibi, bu kelimeleri hakiki manasından çıkarıp mecazî manaya hamletmeyi gerektiren hiçbir sebeb ve karine mevcut değildir.
Biz yemeğe başlarken Besmele çekmenin hükmünü 3765 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[83]

16. (Bir Yere) Dayanarak Yemek Yeme Konusundaki Hadisler

3769... Ali b. el-Akmer'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Cuhayfe, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ben (yemeğimi) dayanarak yemem!"[84]

3770... (Şuayb b. Muhammed b. Abdi İlah b. Amr'ın) babasın-.dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a)'ın hiçbir zaman (bir yere) dayanarak (yemek) yediği görülmemiştir. Arkasında iki adamın yürüdüğü de görülmemiştir.[85]

3771... Mus'ab b. Süleym'den şöyle dediği rivayet olunmuştur; Ben Enes'i (şöyle) derken işittim:
Peygamber (s.a) beni (bir yere) göndermişti. Döndüğüm zaman kendisini geriye yaslanmış halde hurma yerken buldum.[86]

Açıklama

Hattabı nın açıklamasına göre; pek çok kimseler metinde geçen kelimesinin sağa ya da sola yaslanmak anlamına geldiğini zannetmişlerdir. Bu sebeple bazı kimseler hadîs-i şerifi bu yönden ele alarak, sağa veya sola yaslanarak yemek yemenin yemek borusu üzerine yapacağı basınç sebebiyle insanı doyurmayacağı ve bu şekilde yenen yemeğin mideye inmesinin zorlaşacağı gibi birtakım tıbbî yorumlara girmişlerdir. Halbuki bu kelime bir tulum veya kesenin ağzını bağlamaya yarayan bağ anlamına gelen kökünden gelmiştir. Bu bakımdan metinde geçen kelimesi "bağlayarak" anlamına gelir. Burada bu kelimeyle anlatılmak istenen, minder gibi kaba bir şey üzerine oturmak suretiyle midenin kapanmasına sebeb olma halidir. Gerçekten bu şekilde kaba ve yumuşak bir şey üzerine oturan kimse midesinin ağzını bağlamış ve yemeğe kapatmış olur. İşte Hz. Peygamber'in bu hadis-i şerifte ümmetini sakındırmak istediği şey, yemeği bu şekilde oturarak yemektir. Sağa ya da sola yaslanarak yemek yemek değildir.
İbnü'I-Kayyım el-Cevzî ise, Zâdü'l-Meâd isimli eserinde "ittikâ" kelimesinin:
1) Bağdaş kurarak oturmak,
2) Bir şeye dayanarak oturmak,
3) Sağa veya sola dayanarak oturmak manalarına geldiğini; bu oturuşlardan üçüncüsü mideye zararlı olduğu için, diğer ikisi de zalimlerin oturuşu olduğu için bu oturuşların üçünün de yasaklanmış olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarına göre; "Hanefî ulemasından İbn Âbidin, yemek yerken bir yere yaslanarak ya da bir yere dayanarak oturmanın hiçbir sakıncası olmadığı görüşündedir. Fetâvâ-yı Hindiyye'de de böyle denilmektedir."
Ancak yemek yerken bir şeye dayanmakta bir sakınca olmaması bu dayanmada bir büyüklenme hissinin bulunmamasına bağlıdır.[87]
3771 numaralı hadiste geçen kelimesine gelince, bu kelime arkaya yaslanmak manasına gelir. Bu bakımdan musannif Ebû Dâvûd bu hadisi bu babta zikretmeyi uygun görmüştür.[88]

17. Yemeği Tabağın Ortasından Yemekle İlgili Hadisler

3772... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Biriniz yemek yerken tabağın ortasından yemesin, fakat kenarından yesin. Çünkü bereket tabağın ortasına iner" buyurmuştur.[89]

3773... Abdullah b. Büsr dedi ki:
Peygamber (s.a)'in "el-Garrâ" isimli bir yemek kabı vardı ki onu (ancak) dört kişi taşıyabilirdi. (Müslümanlar) kurban bayramı gününe girip de kurban bayramı namazını kıldıkları vakit, bu kab içine tirit konmuş olduğu halde getirildi. (Halk) hemen onun etrafında toplandı. (Yemeğin etrafında toplanan halk) çoğalınca Rasûlullah (s.a) da diz çöküp oturdu. Bunun üzerine (orada bulunan) bir bedevi (Hz. Peygambere):
Bu şekilde oturuş(un manası) nedir? diye sordu.(Hz. Peygamber de):
"Şüphesiz ki Allah beni mütevazi bir kul olarak yetiştirdi. Zalim ve inatçı (bir insan) olarak yetiştirmedi." cevabını verdi. Sonra;
"(Haydi, yemeğin) kenarlarından yeyiniz. Bereketin üzerine indiği tepesin(den yemey)i bırakınız" buyurdu.[90]

Açıklama

el-Garrâ kelimesi, aslında beyaz anlamına gelir. Hz. Peygamber'in bu isimle anılan ve dört kişi tarafından taşınabilen bu kabının beyaz renkli, kazan büyüklüğünde hacimli bir tencere olduğu anlaşılıyor.
3773 numaralı hadis-i şerifte geçen kelimesini cimin kesri ile okumak gerekir. Çünkü bu kelime masdar-ı nevidir ve dolayısıyla "bir oturuş çeşidi" anlamına gelir ki, diz çökerek oturmak kastedilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu hadis-i şerifler hakkındaki açıklamasında şöyle diyor: "Bu hadis yemeği ortasından değil de kenarından yemenin meşruluğuna delâlet etmektedir. Râfiî ve başkalarının açıklamasına göre, yemeği tabağın ortasından ve başkalarının Önüne gelen yerden yemek mekruhtur. Fakat meyvelerde başkasının önünden alıp yemekte bir sakınca yoktur. Esnevî ise bu görüşe itiraz ederek, yemeği tabağın ortasından veya başkalarının önünden yemenin mekruh değil haram olduğunu söylemiştir. Bu mevzuda İmam Gazali şunları da ilâve ediyor: Aynı şekilde bir ekmeğin kenarını bırakıp da ortasından yemek de meşru değildir. Fakat ekmek küçükse onu ortasından kırıp yemek caizdir. Yemeği ortasından yemeyerek kenarından yemenin hikmeti ise bereketin yemeğin ortasına inmesidir. Bereket oraya indiği için yemeğin ortasından alınmaz, bu sayede bereket sofranın ortasından her tarafına dağılır."
Hattâbî'nin açıklamasına göre, yemeği ortasından yemenin yasaklanmasındaki hikmet üzerine bir başka görüş daha vardır.

Bu ikinci görüşe göre bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir. Toplu halde yemek yiyenler için geçerlidir. Genellikle yemeğin en güzel yeri orta kısmıdır. Toplu halde yemek yiyenlerden birisi kabın ortasından yemeye başlayacak olursa yemeğin en iyisini almış ve kendisini yemek arkadaşlarına tercih etmiş durumuna düşer. Bu tutumunsa âdabı muaşeret kaidelerine aykırı olduğunda şüphe yoktur.
İşte bu, âdaba aykırı olduğu için yemeği ortasından yemek yasaklanmıştır. Fakat yalnız başına yemek yiyen kimse için böyle bir âdaba riayet sözkonusu olmadığından bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir.[91]

18. Üzerinde Yenmesi Haram Olan Bir Takım Yiyecek Veya İçecek Bulunan Bir Sofraya Oturmak

3774... Saliru'in babası (Abdullah b. Ömer)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) (ümmetine) iki yemeği yasaklamıştır:
1- Üzerinde şarap içilen bir sofrada otur(arak yemek ye)meyi,
2- Kişinin karnı üzerine (yüzü koyun) yatarak (yemek) yemesini. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Cafer b. Burkan, ZührVden işitmemiştir. Dolayısıyla bu hadis münkerdir.[92]

3775... Harun b. Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ'mn, babasından naklettiği rivayete göre; Cafer (b. Bürkân), bu hadisi ez-Zührî'den aldığını söylemiştir.[93]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, üzerinde yenmesi ve içilmesi helâl olmayan yiyecek ve içecekler bulunan bir sofraya oturarak veya yüzükoyun yatarak yemek yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir.
Ancak Musannif Ebû Davud'un da belirttiği gibi, ravi Cafer b. Bürkân, her ne kadar bu hadisi Zührî'den duyduğunu ifade etmişse de, aslında Cafer bu sözünde yanılmıştır. Çünkü Cafer'in bu hadisi Zührî'den aldığı sabit değildir. Aslında Cafer güvenilir bir ravidir fakat bu hadisi Zührî'den rivayet ettiğini söylerken yanılmıştır. Nitekim Ahmed b. Hanbel (r.a) ile Yahya b. Mâin de onun bu rivayetinde yanıldığım söylemişlerdir.[94]
Bütün bu gerçekler gösteriyor ki, Cafer bu hadisi aslında Zührî'den de başka bir raviden almıştır. Fakat onu Zührî'den aldığını zannetmiştir.[95]

19. Yemeği Sağ Elle Yemek

3776... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
"Biriniz (yemek) yediği zaman sağıyla yesin, (bir şey) içtiği zaman da (yine) sağıyla içsin. Çünkü şeytan soluyla yer ve soluyla içer" buyurmuştur.[96]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemeği sağ elle yemenin vacib olduğunu söyleyenlerin delilidir. Çünkü hadisin zahiri burada emrin vücûb ifade ettiğine delâlet etmektedir.
Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu görüşü te'yid etmektedir:
"Bir adam Rasûlullah (s.a)'m yanında sol eliyle yemek yemeye başlayınca (Hz. Peygamber) ona:
"Sağ elinle ye!" buyurdu. Adam:
Beceremiyorum, deyince Efendimiz:
"Beceremiyesin! İşte bu adamı (benim emrime uymaktan) ancak kibri menetti" buyurdu. O adam bir daha elini ağzına kaldıramadı."[97]
İmam Gazali, sağ elle yemenin yemek yeme âdabından olduğunu söylemiştir. Yemeği sol elle yemenin sakıncası, yemeği sol elle yiyen şeytana benzemektir. İnsanın, Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytana benzemesini Önlemek için sol elle yemek yasaklanmıştır.
Hadis-i şerif aynı zamanda şeytanın hakiki manada eli olduğunu ve yemeği sol eliyle yediğini de ifade etmektedir. Nitekim bu mevzuya 3766 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.
Hanefi ulemasından Aynî'nin açıklamasına göre, şeytanların hepsi değil de ancak bir kısmı yerler ve içerler. Bazıları şeytanların hepsinin yeyip içtiğini söylemişlerse de bu doğru değildir.
Bezlü'l-Mcchûd yazarının da ifade ettiği gibi, bu mevzuda çözülmesi gereken bir müşkil vardır; o da Hz. Peygamber'in yaş hurmayı sağ eliyle, karpuzu ise sol eliyle yediğine dair Tirmizî'nin Şemâil'de rivayet ettiği hadistir. Tirmizî'nin bu hadisi mevzumuzu teşkil eden hadise aykırıdır.
Ancak aadis âlimleri, Şemâil'deki hadisin senedi zayıf olduğundan mevzumuzu tekşil eden hadisi ona tercih etmişlerdir.[98]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, sol elle yeyip içmek -bir özrü bulunmadıkça- mekruhtur.
2. Şeytan fiillerine benzeyen işlerden kaçınmak gerekir.

3. Şeytanın iki eli vardır, onlar da insanlar gibi yerler ve içerler.[99]

3777... Ömer b. Ebî Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Ey oğulcuğum; yaklaş, Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye" buyurmuştur.[100]

Açıklama

İmam Nevevî'nin dediği gibi, bu hadis-i şerifte yemek yemenm uç sünnetine birden temas edilmektedir:
1) Yemeğe başlarken Besmele çekmek,
2) Sağ elle yemek,
3) Önünden yemek. Çünkü başkasının önünden yemek, terbiyesizlik ve mürüvvetsizliğe delâlet eder. Ayrıca çorba ve tirit gibi sulu yemeklerde önünden yemek alınan kişiyi nefret ettirir. Yenilen şeyin hurma gibi, aynı cinsten olan yiyeceklerden olması halinde insanın başkalarının önünden yemesinde bir sakınca olmadığını söyleyenler varsa da, doğrusu mevzumuzu teşkil eden bu hadisteki nehyin bütün yemek çeşitlerine şâmil olmasıdır. Çünkü bir nehy-deki umumun tahsis edildiğine hükmedebilmek için onu tahsis eden bir delile dayanmak icab eder. Burada ise böyle bir delil yoktur.[101]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, so1 elle yiyip içmek mekruhtur. Meğer ki özür buluna.
2. İyiliği emir, kötülükten nehy müslümanlarm bütün hallerde hatta yemeklerde bile vazifesidir.
3. Anne ve babaların çocuklarına yemek yeme âdabını öğretmeleri gerekir.[102]

20. Et Yeme Hakkındaki (Hadisler)

3778... Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Eti bıçakla kesmeyiniz. Çünkü bu ecnebilerin işidir. Onu siz dişlerinizle kopararak yeyiniz. Çünkü böylesi daha lezzetli ve hazmı daha kolaydır" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis sahih değildir.[103]

Açıklama

İbnü'l-Cevzî bu hadisi Mevzuat isimli eserinde uydurma hadisler arasında zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel; bu hadisin sahih olmadığını, bu hadisi Ebû Ma'şer el-Medinî'den başka rivayet eden bir ravi daha bulunmadığını söylemiş ve kendisinin, Ümeyye ed-Dâmrî'den Rasûlullah (s.a)'ın boğazlanmış bir koyunun omuz kısmından bıçakla kestiğine dair bir hadis rivayet ettiğini[104] ifade ettikten sonra şöyle demiştir: "Eğer Ebû Ma'şer'in rivayet ettiği hadisin sahih olduğu kabul edilirse o hadisin pişmiş et hakkında söylenmiş olması gerekir. Hz. Peygamber'in bir koyunun omuz kısmından bir bıçakla.kesip aldığım ifade eden Ümeyye hadisinin de pişmemiş etler hakkında söylenmiş olması ihtimali vardır."[105]

3779... Safvân b. Ümeyye'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a) ile birlikte (et) yiyiyordum. Eti kemikten elimle (sıyırıp) alıyordum. Bunun üzerine;
"Kemiği ağzına yaklaştır, (etini dişlerinle) kopararak ye. Çünkü böylesi daha tatlı ve daha yarayışlıdır" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Osman (b. Ebî Süleyman) Safvân 'dan (hadis) işitmemiştir; (binaenaleyh) bu hadis mürseldir.[106]

3780... Abdullah b. Me'sûd (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın en sevdiği kemik koyun kemiğiydi.[107]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi hakkında lügat âlimleri şöyle diyorlar: Îbnü'1-Esîr, en-Nihâye isimli eserinde der ki: "el-Urk kelimesi, etinin çoğu sıyırılmış da birazı kalmış etli kemik anlamına gelir. Bu kelimenin çoğulu "urâk" gelir. Ancak bir kelimenin çoğulunun bu kalıpta gelmesi çok nâdirdir."
Kamus mütercimi Âsim Efendi de bu kelime hakkında şöyle diyor: "Eti üzerinde olan kemiğe urk, eti soyulup yenen kemiğe de "el-urâk" denir. Ala-kavlin ikisi de zikrolunan iki manaya ıtlak olunur.[108]
Bu hadisin bab başlığıyla ilgisi Hz. Peygamber'in etli kemikleri çok sevdiğine ve bu kemikleri dişleriyle sıyırıp yediğine delâlet etmesidir.
Çünkü Hz. Peygamber'in bu kemikleri sevmesi demek, onlardaki etleri dişleriyle sıyırıp yemesini severdi demektir. Bu cümlenin bu etleri bıçakla yemesini severdi anlamına geldiği söylenemez. Çünkü kemiklerin etleri sıyrılınca kemiklerden söz etmeye lüzum kalmaz. Kemikten sıyrılan etlere "kemik" denmez, "et" denir.
Hz, Peygamber'in kemikleri yarı etli atmayıp da onları dişleriyle sıyırmasında nimete karşı olan ihtiyacının ve nimete karşı saygısının ifadesi vardır. Zamanımızda nimet israfının yol açtığı maddî zararlar düşünüldüğü zaman Hz. Peygamber'in, Allah'ın verdiği nimetlere karşı gösterdiği bu saygılı ve mütevazi tutumundaki hikmet daha kolay anlaşılır.[109]

3781... (Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki:
(Hayvanın) kol kısımları Peygamber (s.a)'in hoşuna giderdi. Yahudilerin kendisini bir ön butla zehirlediklerine inanırdı.[110]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber Hayber'i fethedip dinlenmekte bulunduğu bir sırada Sellâm b. Mişkem'in karısı ve Hâris'in kızı Zeyneb tarafından sunulan zehirli bir kol kemiği ile zehirlenmek istenmişti.[111]

21. Kabak Yemek

3782... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan (rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiştir: Bir terzi Rasûlullah (s.a)'ı hazırlamış olduğu bir yemeğe çağırmıştı. Bu yemeğe Rasûlullah (s.a) ile birlikte ben de gittim. Rasûlullah (s.a) bir arpa ekmeğiyle içinde kabak ve pastırma bulunan bir çorbayı benim önüme yaklaştırdı. Ben (yemek esnasında) Rasûlullah (s.a)'m, (yemek içerisinde bulunan) kabakları araştırmakta olduğunu gördüm. O günden itibaren kabağa olan sevgim devam etmektedir.[112]

Bazı Hükümler

1. Davete icabet gerekir.
2. Peygamberimiz kabağı çok severdi.[113]

22. Tirit Yemek

3783... İbn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a)'ın ekmekten (yapılan) yemekler içerisinde en sevdiği tirit idi. Tirit; hurma ve keş, yağ, un karışımı yemeklerdendir. Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis zayıftır.[114]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre; metinde geçen "ekmekten yapılan yemekler içerisindeki tirit" sözüyle kastedilen yemek, çekirdeği çıkarılan hurmanın yağ ve un gibi maddelerle karıştırılıp yoğurulması neticesinde meydana gelen bir hamurdur.
İbn Esîr, Nihâye'de; tiritin hurma, keş, yağ ve undan meydana gelen bir yemek olduğunu söylemiştir. Aslında tirit, ekmeğin küçük parçalar halinde doğranıp çorba suyuyla ıslatılması neticesinde meydana gelen yemektir.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in hamur aşları içerisinde en çok sevdiği yemeğin tirit olduğu ifade edilmektedir. Ancak Musannif Ebû Davud'un da ifade ettiği gibi bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde kimliği bilinmeyen Bas-ralı bir adam vardır.[115]

23. Bazı Yiyeceklerin Temiz Olup Olmadığı) Hususunda Şüpheye Düşmenin Doğru Olmadığı

3784... (Kabîsa b. Hülb'ün) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a)'ı, "Yemeklerin bazılarım (yemek)ten (kalbimde) bir endişe hissediyorum" diyen bir adama (şöyle) cevap verirken işittim: "Gönlünde hiçbir endişe doğmasın. (Eğer helâlliği şer'î delillerle sabit olan bir yemeğin yenip yenmeyeceği hususunda gönlünde doğan bir şüphe üzerine o yemeği yemeyi terkedecek olursan) bu konuda hiristiyanlara benzemiş olursun."[116]

Açıklama

Metinde geçen cümlesi mahzûf bir şart cümlesinin cevabı olabileceği gibi, kendisinden önceki "şey'ün" kelimesinin sıfatı da olabilir. Biz tercümemizde birinci ihtimali nazar-ı itibara aldık.
İkinci ihtimale göre cümle, "Bazı yemekleri yemekten dolayı hiristiyanlığa benzeyeceğine dair içinde bir korku belirmesin" anlamına gelir ki, netice itibariyle her iki mana da meşruluğu kesin delillerle sabit olan bir yemek hakkında kalbde doğan şüphelere itibar edilmemesi noktasında toplanmaktadır. Çünkü kesin deliller karşısında şüphenin bir kıymeti yoktur. Nitekim "Şekk ile yakın zail olmaz."[117] kaidesi vardır.
Ancak bu meseleyi şüpheli şeylerden kaçınma meselesiyle karıştırmamak lâzımdır. Çünkü bu iki mesele asıl itibariyle birbirlerinden tamamen farklıdırlar.[118]

24. Pislik Yiyen Hayvanların Etlerini Yemek Ve Sütlerini İçmek Yasaklanmıştır

3785... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanin etini) yemeyi ve sütlerini (içmeyi) yasakladı.[119]

3786... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanın sütünü (içmeyi) yasaklamıştır.[120]

3787... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan develere binmeyi ve sütlerinden içmeyi yasaklamıştır.[121]

Açıklama

Bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:
"Celiâle, pislik yiyen deve demektir. Böyle bir alışkanlığı olan devenin etini yemek ya da sütünü içmek tenzihen mekruhtur. Çünkü bu gibi hayvanların'yemiş oldukları pisliklerin kokuları bu hayvanların etlerine siner.
Ancak bu durum yedikleri yemlerin ekserisini pislik teşkil eden hayvanlar için söz konusudur.
Gıdalarının ekserisini temiz yemlerin teşkil ettiği hayvanların etleri ya da sütleri bu hükme dahil değildir. Böyle ekseriyetle temiz yemlerle beslenen veya temiz otlarda yayılan hayvanların ara sıra pislik yemeleri onları celiâle sınıfına sokmaz. Bahçelerde otlarken ara sıra pislik yiyen tavuk, kaz, ördek, koyun, keçi vs. hayvanlar gibi, bunlar da cellâleden sayılmazlar.
Celiâle sınıfına giren hayvanların etlerinin ve sütlerinin yenilip yenilemeyeceği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
İmam Ebû Hanife (r.a) ile taraftarlarına, İmam Şafîî ve Ahmed b. Han-bel'in görüşlerine göre; bu gibi hayvanlar hapsedilip günlerce temiz gıda ile beslenmedikçe etleri yenilemez ve sütleri içilemez. Ancak günlerce hapsedilip temiz yemlerle besledikten sonra üzerlerine sinen pisliklerden temizlenmeleri neticesinde etlerini yemede ve sütlerini içmede bir sakınca kalmaz. Nitekim bir hadis-i şerifte; "Sığır kırk gün yemle beslendikten sonra eti yenebilir" buyurulmuştur. Abdullah b, Ömer, pislik yemeye alışmış bir tavuğun etinin yenebilmesi için üç gün hapsedilip temiz yemlerle beslenmesi gerektiğini söylerdi.
İshak b. Râhûyeh ise, cellâlenin etinin yıkandıktan sonra yenebileceğini söylerdi. Hasan-İ Basrî ise cellâlenin etini yemekte hiçbir sakınca görmezdi. İmam Mâlik de bu görüşte idi."
İbn Reslân, Şerhü's-Sünen isimli eserinde şöyle diyor:
"Aslında celiâle sayılan hayvanların etlerinin ve sütlerinin temiz sayıla-bilmesi için kesilmelerinden önce ne kadar hapsedilmeleri gerektiğine dair belirli bir süre yoktur. Bazıları deve ve sığır cinsinden olan cellâlelerin kırk gün, tavuk cinsinden olan cellâlelerin de üç gün hapsedilmeleri gerektiğini söylemişlerdir."
Bu mevzuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan hali olmaz. Hapis müddeti tavuklar için üç, sığırlar ile develer için de on gündür.
Hayvanların terleri ile salyaları hüküm itibariyle artıkları gibi olduğundan, pislik yemekten çekinmeyen koyun, keçi, deve gibi temiz hayvanların artıklarını kullanmak mekruh olduğu gibi; böylesi hayvanların üzerine binmek de mekruhtur. İmam Azam'a göre atlar ile eşek ve katırların terleri de temizdir."[122]

25. At Eti Yemenin Hükmü

3788... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber günü bize (ehlî) eşek etini (yemeyi) yasakladı, at etini yememize izin verdi.[123]

3789... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Biz Hayber (savaşı) günü bir takım atları, katırları ve (ehlî) eşekleri kesmiştik. Rasûlullah (s.a), bize katırlarla eşekleri(n etlerini yemeyi) yasakladı, (fakat) atlan(n etini yemeyi) yasaklamadı.[124]

3790... Halid b. Velîd'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), atların, katırların ve eşeklerin etlerim yemeyi yasaklamıştır.
(Bu hadisi rivayet edenlerden) Hayve, (rivayetine şu sözleri de) ilâve etti: "Köpek dişi olan yırtıcı hayvanların tümünü(n etlerini) de (yasakladı)."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadisin ifade ettiği hüküm îmam) Mâlik'in görüşüdür. (Aslında) at etîeri(nin yenmesinde bir sakınca yoktur; ve amel bu hadis üzerinde değildir. (Çünkü) bu (hadis) neshedil-miştir ve Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden bir cemaat at etlerini yemiştir, îbn Zübeyr, Fedâle b. Ubeyd, Enes b. Mâlik, Esma binti Ebi Bekr, Süveyd b. Gafele ve Alkame bunlardandır. Rasûlullah (s.a) zamanında Kureyşliler atları keserlerdi.[125]

Açıklama

Bu konuda Hattâbî şöyle diyor:
“Hz Peygamber'in at etini helâl kıldığını ifade eden (3788 nolu) Câbir b. Abdillah hadisi hasen bir sened ile rivayet olunmuştur. At etinin haram kılındığnı ifade eden (3790 numaralı) Halid b. Velid hadisi ise, çeşitli yönlerden tenkide müsaid olan zayıf bir senetle rivayet olunmuştur. Ayrıca bu hadisin senedinde bulunan Salih b. Yahya b. el-Mikdâm b. Ma'dî kerb, onun babası Yahya b. el-Mikdâm ve dedesi el-Mikdâm b. Ma'dîkerb gibi râvilerin birbirinden hadis işittikleri kesin olarak

tesbit edilmiş değildir.
Bu bakımdan ulema at etini yemenin helâl olup olmadığı konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İbn Abbas (r.a)'ın at etini yemenin mekruh olduğunu söylediği rivayet edilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ile ashabı ve İmam Malik de bu görüştedir.
el-Hakem ise, "Binmeniz ve süs için alları, katırları ve merkepleri (yarattı) ve daha sizin bilmediğiniz nice şeyler yaratmaktadır."[126] âyeti kerimesini delil getirerek at eti yemenin Kur'an-ı Kerim'de haram kılınmış olduğunu söylemiştir.
Bazıları ise at eti yemenin helâl olduğunu söylemişlerdir ki, Şüreyh, Hasan-ı Basrî, Atâ b. Ebî Rebâh, Saîd b. Cübeyr, Hammâd b. Ebî Süleyman bunlardandır. İmam Şafîî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler.
Bazılarının iddia ettiği gibi Nahl sûresinin 8. âyetinin at etini haram kılması meselesine gelince; aslında bu âyette at etinin haram olduğuna delâlet eden bir ifade yoktur. Bu âyette atların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi, onların etlerinden yararlanmanın caiz olmadığı anlamına gelmez. Onların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi onların en çok binmeye ve süs olarak kullanmaya yaramalanndandır. Onların daha ziyade bu maksatlarla kullanılmaları ise etlerinin yenmesine engel değildir.
Nitekim, "Leş, kan, domuz eti... size haram kılındı."[127] âyeti kerimesinde domuzun sadece etinin haram kılındığından bahsedilmiş, diğer taraflarının haram olduğundan bahsedilmemiştir. Nasıl ki, domuzun sadece etinin haramlığından bahsedilip de diğer taraflarının haramlığmdan bahsedilmemesi onun diğer taraflarının helâl olduğu anlamına gelmezse, atların da binilmek ve süs olarak kullanılmak için yaratılmış olmalarından bahsedilmesi onların etlerini yemenin, üzerlerinde yük taşımanın haram olması anlamına gelmez. Nitekim şu âyet-i kerimeler atın üzerinde yük taşımak gibi daha birçok faydaları olduğuna delâlet etmektedir:
1. "Onlarda sizin için isinma(nızı sağlayan şeyler) ve daha birçok yararlar vardır."[128]
2. "O hayvanların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız."[129]
3. "Ağırlıklarınızı öyle uzak yerlere taşırlar kî (onlar olmasa) siz (canlarınızın) yarısı tükenmeden oraya varamazdınız."[130]
Nasıl ki Nahl sûresinin 8. ayetinin atlar üzerinde yük taşımanın helâl olduğundan bahsetmemesi, atlar üzerinde yük taşımanın haram olmasını gerektirmemişse, yine aynı âyette atların etinin helâl olduğundan bahsedilmemesi de at etinin haram olmasını gerektirmez.
el-Hasen'den gelen bir rivayette İmam Ebû Hanîfe'nin at etini yemenin haram olduğunu söylediği ifade ediliyorsa ;da, Zâhirü'r-Rivâye'de imamın, at eti yemenin mekruh olduğunu söylediği belirtilmiştir. Bu mevzuda gelen hadisler oldukça farklı olduğundan Ebû Hanife at eti yemenin haram olduğunu söylememiştir. İmam Ebû Hanîfe'nin bu mevzudaki delili yukarıda me-.alini sunduğumuz Nahl sûresinin 8. âyetidir. Sünnetten delili de bu babda gelen Hz. Peygamber'in at etini yasakladığını ifade eden hadis-i şeriftir.
Bu mevzuda merhum Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Beygirler cihada yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu cihetle bunların etlerini yemek İmam A'zam'a göre tahrimen veya tenzihen mekruhtur. İmameyn'e göre de tenzihen mekruhtur.
Ehlî merkeplerin ve anaları merkep olan katırların etleri haramdır veya tahrimen mekruhtur. Vahşi merkeplerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar analarına tabidirler.
İmam Mâlik'den bir rivayete göre, ehlî merkeplerin etleri mekruh; bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan kavle göre, beygirlerin etleri de haramdır. İmam Şafîî ile İmam Ahmed'e göre beygirlerin etleri mekruh değildir."[131]
Hanefi mezhebine göre, "Azı dişleriyle kapıp avlayan, parçalayan ve kendisini müdafaa eden hayvanların etleri haramdır, yenilmez."[132]
Bezlü'l-Mechûd yazarının da dediği gibi, bazı sahâbîlerin at eti yediklerinden bahsedilen hadisler, onların zaruret halleriyle ilgili olması gerektir. Esasen Hz. Hâlid, Hayber savaşından sonra müslüman olduğuna göre, at etinin haram olduğunu bildiren 3790 numaralı hadisin, helâl olduğunu bildiren 3789 numaralı hadisi neshetmiş olması gerekir. At eti yemenin helâl olduğunu kabul edenler de at etini yemeyi yasaklayan hadislerin neshedildi-ğini söylerler.
Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonunda yaptığı açıklamadan kendisinin de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Hz. Halid'in Hayber'den sonra müslümanlığı kabul ettiği düşünülürse, at etini yasaklayan hadislerin mubah olduğunu ifade eden hadisleri neshettiği anlaşılır.[133]

26. Tavşan Eti Yemek

3791... Enes b. Mâlik'den rivayet olunduğuna göre; dedi ki: Ben ergenlik çağma yaklaşmış becerikli bir çocuktum. (Bir gün) bir tavşan avlayıp onu kızarttım. Ebû Talha, (bu tavşanın) arka tarafını benimle Peygamber (s.a)'e gönderdi. Ben onu Peyamber (s.a)'e getirdim, (Hz. Peygamber de) onu kabul etti.[134]

3792... Muhammed b. Halid dedi ki: Ben babam Halid b. el-Huveyris'i (şöyle) derken işittim:
Abdullah b Âmr, Sıfah (denilen yer) de bulunuyordu. -Muhammed (b. Halid, Sıfah denilen bu yerin) Mekke'de (bulunan) bir yer olduğunu söyler.- Bir adam bir tavşan avlamıştı. (Bu adam Abdullah b. Amr'a):
Ey Abdullah b. Amr, (sen tavşan hakkında) ne dersin? dedi.
(Abdullah da şöyle) cevap verdi:
(Bir gün) Rasûlullah (s.a)'a bir tavşan getirilmişti. Ben de (orada) oturuyordum. (Hz. Peygamber) onu yemedi, (fakat) yenmesini de yasaklamadı ve onun (o anda) hayız görmekte olduğunu söyledi.[135]

Açıklama

Âlimlerin büyük çoğunluğu tavşan eti yemenin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak sahâbîlerden Abdullah b. Amr b. Âs (r.a) ile tâbiûndan İkrime, fıkıh âlimlerinden Muhammed b. Ebî Leylâ, tavşan etinin yenmesini kerih görmüşlerdir. Şârih Aynî, "Hanefîlerden bazı mekruh addedenler varsa da sahih olan görüş ammenin içtihadıdır ve tavşan etinin mubah olduğuna delâlet eden birçok hadisler vardır" diyor.[136]
Tavşan etinin mekruh olduğunu söyleyenler 3792 numaralı hadise da-yanmışlarsa da Avnü'l-Ma'bûd yazarının da belirttiği bu hadis zayıftır. Sahih olduğu kabul edilse bile bu hadiste tavşan etinin kerahetine delâlet eden bir ifade yoktur.[137]

27. Keler (Etini) Yemek

3793... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; dedi ki: (İbn Abbas'ın) teyzesi, Rasûlullah (s.a)'a yağ, birkaç keler ve kurumuş peynir hediye etmiş. (Hz. Peygamber de) yağ ile peyniri yemiş, (fakat) tiksindiğinden dolayı kelerleri bırakmış. (İbn Abbas'a göre), eğer (keler eti yemek) haram olsaydı Rasûlullah (s.a)'ın sofrasında (keler) yenmezdi.[138]

3794... Hâlid b. Velid'den rivayet olunduğuna göre: Kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a) ile birlikte Meymûne'nin evine girmiş. (O sırada Rasûlullah (s.a)'a kızartılmış bir keler getirilmiş. Rasûlullah (s.a) da (alıp yemek üzere) ona elini uzatmış. Bunun üzerine (o sırada) Meymûne'nin evinde bulunan bazı kadınlar; "Peygamber (s.a)'e yemek istediği şeyin ne olduğunu haber yerin" demişler. Orada bulunanlar da: "Bu kelerdir" demişler. Rasûlullah (s.a) da hemen elini çekmiş.
(Halid b. Velid sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben (kendisine): Ey Allah'ın Rasûlü, bu (kelerin etini yemek) haram mıdır? diye sordum./
"Hayır (haram değildir), fakat o benim kavmimin toprağında bulunmaz ve ben ondan tiksinti hissediyorum" buyurdu.
Bunun üzerine ben kızarmış keleri (önüme) çektim ve Rasûlullah (s.a)'ın gözünün önünde yedim.[139]

3795... Sabit b. Vedîa'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile beraber bir askeri birlik içerisinde bulunuyordum. Derken birkaç keler yakaladık. Ben onlardan birini kızartıp Rasûlullah (s.a)'a getirdim ve önüne koydum. (Hz. Peygamber) bir çöp alıp onunla (kelerin) parmaklarını saymaya başladı; sonra:
"İsrail oğullarından bir topluluk yerde yürüyen hayvanlar şekline çevrilmiştir. Ancak ben (onların çevrildiği) bu hayvanın hangi hayvan olduğunu bilmiyorum" buyurdu ve (bu keleri) yemedi, (yenmesini de) yasaklamadı.[140]

3796... Abdurrahman b. Şibl'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) keler etini yemeyi yasaklamıştır.[141]

Açıklama

ed-Dabbü: Sürüngenlerden, dört ayaklı ve kuyruğunda boğumlar bulunan, kertenkeleye benzer fakat ondan biraz daha büyük olan bir hayvandır.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, bu hayvan asla su içmez, yedi yüz sene yaşar, kırk günde bir damla idrar akıtır. Dişlerinin tümü tek bir bütün halinde olduğundan dişleri dökülmez;
BezIü'I-Machûd yazarının DümeyrîninHayâtü'İ-Hayevân isimli eserinden naklettiğine göre, bu hayvanın dişisinin de erkeğinin de cinsel organları çift olur. Bazen erkek kelerler, yavruları yumurtadan çıktığı zaman yumurtaları bozduklarını zannederek onları yerler.
Görüldüğü gibi bu babda gelen hadislerden 3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in keler yemediği fakat sofrasında keler yendiği halde neh-yetmediği ve sükutla karşıladığı; 3794 numaralı hadiste Hz. Peygamber'in keler etinin haram olmadığını söylediği, fakat şer'îbir sakıncadan dolayı değil de kendi tabiatından gelen bir tiksintiden dolayı onu yemediği ifade ediliyor.
3795 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler yemeyişinin bir başka sebebi daha açıklanıyor ki, o da İsrailoğullarından hayvan suretine çevrildiği bilinen kimselerin keler suretine çevrilmiş olması ve dünya yüzünde yaşayan kelerlerin o insanların neslinden gelmiş olması ihtimalidir. Gerçekten keler cinsinin o insanların neslinden geldikleri kesin olarak bilinecek olursa bu hayvanların asılları insan olması cihetİyle etlerinin haram olması gerekir.
3796 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler etinin yenmesini kesinlikle yasakladığı ifade ediliyor.
Bu babda gelen hadisler farklı olduklarından ulema bu meselede ihtilâfa düşmüşlerdir.
Bu mevzuda Şafiî ulemasından İmam Nevevî şöyle diyor:
"Müslümanlar keler eti yemenin mekruh olmadığında İcma etmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe ile ashabının keler etinin mekruh olduğunu söyledikleri rivayet edilmiştir.
Kâdî de ulemadan bir kısmının onun haram olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Fakat ben sözü geçen ulemanın bu görüşte olacaklarına ihtimal vermiyorum. Eğer onlar bu mevzuda böyle diyorlarsa, ilgili nasslara ve aktedilen icmâa ters düşüyorlar demektir."
Her ne kadar İmam Nevevî böyle diyorsa da Hafız İbn Hacer, Nevevî'-nin bu sözlerine itiraz ederek; "Hz. Ali'nin keler etinin mubah olduğunu söylediği Münzirî tarafından rivayet edilmekte iken, keler etinin mekruh olmadığına dair bir icmâ olduğundan bahsedilemez" diyor.
Nitekim Ebû Cafer et-Tahavî de, Şerhu Meâni'1-Âsâr isimli eserinde şöyle diyor: "Ulemadan bir topluluk, keler eti yemenin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen de bu görüştedirler. Ebû Dâvûd da

bu mevzuda Abdurrahman b. Şibî yoluyla bir hadis rivayet etmiştir.
Hafız İbn Hacer de ravilerinİn hepsinin güvenilir kimseler olması dolayısıyla bu hadisin hasen olduğunu söylemiş ve hadisin senedini tenkid eden Hattâbî ile İbn Hazm'ı, Beyhakî'yi ve İbn Cevzî'yi tenkid etmiştir.
İbn Hacer, bu mevzuda gelen hadislerin arasını şöyle te'lif etmiştir:'
"Hz. Peygamber, önceleri yeryüzünde mevcut olan kelerlerin İsrâilo-ğullarmdan hayvan suretine çevrilen kişilerin neslinden türemiş olabileceklerinden korkuyordu.
Çünkü o kimselerin hangi hayvanın suretine çevrildiklerini bilmediği gibi, onların üç günden fazla yaşamadıklarını da bilmiyordu. İşte bu sıralarda keler yemeyi yasaklamıştı. Hatta pişirilen keler etlerini yere döktürmüştü. Sonra bunun aslını iyi öğrenmek için beklemeye başladı. Bu sırada da keler yiyenlere ses çıkarmıyordu. Sonra İsrâiloğullarından suretleri değişen kişilerin üç günden fazla yaşamadıklarını öğrenince, kendisi tiksindiği için onu yemedi, ama başkasına onu haram kılmadı ve yemelerine izin verdi. Bu durum keler yemenin helâl olduğuna, yani tiksinenler için bunu yemenin tenzihen mekruh, tiksinmeyenler için de helâl olduğuna delâlet eder."[142]
Hanefi ulemasından Ebü Cafer et-Tahavî'nin bu ifadesinden kendisinin de Hafız İbn Hacer'in bu görüşünü paylaştığı anlaşılmaktadır.
Bezlü'I-Mechûd yazan ise bu mevzuda şöyle diyor:
"Bence Hafız İbn Hacer'in hadislerin arasım te'lif sadedinde söylemiş olduğu bu sözler, hakikatten son derece uzak sözlerdir. Doğrusu şu ki, Rasûlullah önceleri keler etinin yenmesini mubah kılmıştı fakat kendisi tiksindiği için onu yiyemiyordu.
Sonra onun suretleri değişen İsrailoğullarımn neslinden gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durarak kendisi yemedi fakat başkalarının yemesine de engel olmadı. Çünkü eşyada asıl olan mübahlıktır. Fakat daha sonra onun haram olduğunu anladığı için onu yasakladı. Bunun üzerine keler eti haram oldu. Bilindiği gibi bir meselede haram ile helâl hükümleri karşılaştığı zaman haram hükmü galib gelir."
Hanefi ulemasından Burhaneddin el-Merginânî el-Hidâye isimli eserinde Hanefîlerin göüşünü açıklarken, keler yemenin mekrub olduğunu söylemektedir.[143]
Bu hadisleri açıklarken merhum Ahmed Davudoğlu, suret değiştiren İs-râiloğulları hakkında şu görüşlere yer veriyor:"DümeyrîHayâtü'l-Hayevan adlı eserinde şunları söylüyor: Ulema, şekil değiştiren insanların yaşayıp yaşamadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre yaşarlar. Zeccâc ile Kadı Ebû Bekir İbn Arabî bu kavli tercih etmişlerdir. Cumhur ulemaya göre böyle bir şey yoktur. İbn Abbas; şekli değişmiş insan üç günden fazla asla yaşayama-mış ve yeyip içmiştir, demiştir ki bu söz merfu hadis hükmündedir."[144]
3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'e keler hediye ettiğinden bahsedilen İbn Abbas'ın teyzesinin, Ümmü Hafîd binti el-Hâris b. Harb el-Hilâliyye olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü kocası çöl araplarındandı, kendisi de çölde yaşardı.[145]

28. Toy Kuşunun Etini Yemek

3797... (Büreyh b. Ömer b. Sefîne'nin) dedesinden şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Ben Rasûlullah (s.a) ile beraber toy kuşu eti yedim.[146]

Açıklama

Toy: Kül renginde, tavuktan büyük kazdan küçük, uzunca boyunlu, süratli uçan bir kuştur.
Ulema bu hadis-i şerife dayanarak toy etinin helâl olduğunu söylemişlerdir. [Bk. Abdurrahman efendi tercüme-i hayatü'l-hayvan 1/299][147]

29. Yerde Yaşayan Küçük Hayvanları Yemek

3798... (Milkâm b. Telibb'in) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Peygamber (s.a) ile (uzun süre) birlikte bulundum. (Ondan) küçük canlıların haram olduğuna dair (hiçbir söz) duymadım.[148]

3799... (İsa b. Nümeyle'nin) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bir gün ben İbn Ömer'in yanında iken, kendisine kirpi (eti) yeme(nin hükmü) soruldu da (bu soruya cevap olmak üzere);
"De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum..'[149] (mealindeki) âyeti okudu. (Orada İbn Ömer'in) yanında (bulunan) yaşlı bir zat şöyle dedi:
(Ama) ben Ebû Hureyre'yi:
Peygamber (s.a)'in yanında kirpiden söz edildi de (Hz. Peygamber): "O pis hayvanlardan biridir" buyurdu, derken işittim.
Bunun üzerine İbn Ömer; "Eğer Rasûlullah (s.a) bunu söylemişse o (kirpi) onun dediği gibidir; demek ben bilmiyormuşum" dedi.[150]

Açıklama

Haşere: Tarla faresi, keler, kirpi gibi yerde yaşayan, küçük hayvanlardır.
Hattâbî'nin dediği gibi; 3798 numaralı hadis, haşereleri yemenin helâl olduğuna delâlet etmez. Çünkü Telibb'in Hz.

Peygamber'den haşerelerin haram olduğuna dair bir söz duymamış olması başkasının da duymamış olmasını gerektirmez. Bir başka ifadeyle, haşerelerin haram olduğunu Hz. Peygamber'den Telib duymamış olabilir ama bunu başkaları duymuştur. Nitekim 3799 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere, Ebû Hureyre Hz. Peygamber'i haşereden olan kirpinin pis olduğunu söylerken işittiğini haber vermiştir. Pis olan hayvanları ise İslâmiyet haram kılmıştır.[151] Bu bakımdan 3799 numaralı hadis-i şerif, kirpinin haram olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'in delilidir. Şâfiîlere göre ise kirpi eti helâldir.

İlim adamları, eşyada asi olanın helâl mı yoksa haram mı olduğunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazılarına göre eşyada ası! olan helâldir, bazılarına göre de haramdır. Bazılarına göre de, "Eşyada asıl olanın helâl ya da haram olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü eşyanın bir kısmı helâl, bir kısmı da haramdır. Ancak biz hangisinin haram hangisinin helâl olduğunu bilemeyiz. Ancak delille bilebiliriz."

Ulema helâlin sınırlarını tesbit konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, haram olduğuna dair bir delil bulunmayan her şey helâldir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, helâl olduğuna dair delil bulunan herşey helâldir. Hakkında haram veya helâl olduğuna dair şer'î bir açıklama bulunmayan şeyler ise İmam Malik ile Şafiî'ye göre affedilmişlerdir ve dolayısıyle helâl kılınmışlardır. Delilleri yukarıda mealini sunduğumuz En'-âm sûresinin 145. âyet-i kerimesidir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre hakkında nass bulunmayan şeylerin hepsi helâl değildir.[152]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, haram sadece Kur'an-ı Kerim'de açıklanan haramlardan ibaret değildir. Bunlara yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in dışında Rasûlüne bildirdiği yani vahiy mahsulü olan hadislerde açıklanan haramları da ilâve etmek icab eder. "Bana vahy olundu..." âyet-i kerimesinde kastedilen de budur.

Bu mevzuda İbn Nüceym şöyle diyor:

"İmam Şafiî'ye göre eşyada asi olan mübahlıktır. Binaenaleyh bir şeyin haram olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin helâl olduğuna hükmedilir. İmam Şafiî'nin açıklamasına göre, İmam Ebû Hanîfe'ye göre eşyada asi olan haramlıktır. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin haram olduğuna hükmedilir." [153]

el-Bedâyiu'l-Muhtâr isimli eserde de şöyle deniyor: "Şerîî hükümler gelmeden önce insanların fiilleri hakkında bir hüküm verilemez, verilse de geçersizdir ve bâtıldır. Her ne kadar Allah'ın insanların fiilleriyle ilgili hükmü ezelî ise de Allah peygamberlerini göndermedikçe bu hükmünü insanların fiillerine taalluk ettirmemiş. Çünkü insanlar kendilerine bir peygamber gönderilmedikçe fiillerinden sorumlu sayamadıklarından, Allah'ın bu ezelî hükmünün insanların fiillerine taalluk etmesinde bir mana yoktur."

îbn.Nüceym, Menâr üzerine yazmış olduğu şerhte de şöyle diyor: "Hanefilerden bazılarına göre de eşyada asi olan mübahlıktır. Ebu'l-Hasen el-Kerhî bunlardandır. Hadis ehlinden bir kısmına göre ise eşyada asi olan ha-ramlıktır. Bizim mezhebimize göre eşyada asi olan, hakkında şer'î bir hüküm gelinceye kadar beklemek, yani haram veya helâl olduğuna dair kesin bir hüküm vermemektir."[154]

Hanefî fakihlerinden el-Merginânî de el-Hidâye isimli eserinde talâk bölümünün "el-hidad" babında, eşyada asi olanın mübahlık olduğunu söylemiştir.[155]

Şevkânî bu mevzudaki görüşleri özetlerken şöyle diyor:

"Hulasa, bir delil olmadıkça eşya hakkında hüküm verilemez. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça onun haram olduğuna hükmedilir. Cumhur ulemanın görüşü budur.

Şâfiîlerden bir cemaate ve bazı fıkıh âlimlerine göre ise, eşyada asıl olan ibâhedir. Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem de bu görüştedir. Müte-ahhirîn ulemasından bazıları cumhur ulemanın da bu görüşte olduğunu söylemişlerdir."[156]

Hanefî mezhebine giren hayvanlar üç kısma ayrılır:

1- Kanı olmayan haşereler: Çekirge, arı, sinek, örümcek, akrep gibi böceklerdir. Çekirgenin dışında bunların hepsi haramdır. Çünkü bu böceklerin hepsi de pistir. İnsan tabiatı onlardan tiksinir. Ancak bunlardan çekirge, "Bize iki ölü helâl kılındı"[157] hadisiyle bu hükmün dışında bırakılmıştır.

2- Akan kanı olmayan hayvanlar: Yılan, zehirli keler, fare, kene, kirpi, keler, tarla faresi gibi haşerelerdir. Bunların haramlığında ihtilâf yoktur. Ancak keler hakkında ihtilâf vardır. Nitekim 3793-3796 numaralı hadislerin şerhinde açıklandı.

3- Akan kanı olan hayvanlar. Bunlar da ikiye ayrılırlar:

a) Yırtıcı olmayan ehlî hayvanlar: Katır, eşek, at, deve, sığır ve koyun gibi. Bunlardan katır ile eşek etinin haram olduğu ulemanın tamamına yakın bir kısmı tarafından kabul edilmekle beraber, sadece Beşîr el-Medisi bunların etini yemekte bir sakınca olmadığım söylemiştir. At eti ise Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre mekruh, İmam Muhammed ile İmam Şafiî'ye göre helâldir. Bu konuyu 3788-3790 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık.

b) Yırtıcı olmayan vahşi hayvanlar: Geyik, ceylan, yaban öküzü, yaban eşeği, yaban devesi gibi hayvanlardır ki bunların etinin helâl olduğunda bütün müslümanlar ittifak etmişlerdir.

Bu üçüncü gruba giren hayvanların bir de yırtıcı olanları ile kuş cinsinden olanları vardır. Yırtıcı hayvanlar da ehli ve vahşi olmak üzere ikiye ayrılırlar:

1- Ehli hayvanlardan olanlar: Köpek, kedi gibi yırtıcı olanlardır.

2- Vahşi olanlar: Kurt, aslan, kaplan, sırtlan, pars, yaban kedisi, sincap, samur, ayı, fil, maymun gibi, avlarını köpek dişleriyle parçalayan ve kendilerini savunan hayvanlardır. Tilki ile sırtlanın dışında bu hayvanların tümünün etlerinin haram olduğunda ittifak vardır.

Tilki ile sırtlan ise İmam Şafiî'ye göre helâldir.

Kuşlara gelince; bunlardan avını pençesi ile yakalayan doğan, atmaca, şahin, çaylak, karga, gibileri haramdır. Tırnaklı olduğu halde bunlarla hayvanları avlamayan ise helaldir; güvercin gibi.

Tavuk, kaz, ördek, hindi gibi kuş cinsinden olan kümes hayvanlarının etlerinin helâl olduğunda ise ittifak vardır.

Bu mevzuda Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Tabiatında vahşet ise denâet olmayan ve tab'an iğrenç görülmeyen hayvanların etleri -şeraiti dairesinde- helâldir, yiyilebilir. Tavuk, kaz, ördek, zu-rafa, deve kuşu, bağırtlan kuşu, güvercin, bıldırcın, koyun, keçi, deve, sığırcık kuşlarını yemekte beis görülmemiştir.
Yarasanın yiyilip yiyilmediğinde haram veya mekruh olup olmamasında ihtilâf vardır. Hüdhüdü yemek mekruh görülmüştür. Saksağan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının etleri esasen helâldir. Ancak bunların etlerini yiyenlere bir âfet isabet edeceğine dair insanlar arasında bir kanaat mevcut olduğundan bunları yemek müstahsen görülmemiştir.
Şâfiîlerce kırlangıç, tavus, hüdhüd, papağan kuşlarının etleri haramdır. Martı ve balıkçıl kuşları ise helâldir."[158]

30. (Kitap Ve Sünnette) Haram Olduğuna Dair Bir Açıklama Bulunmayan Şeylerin Hükmü

3800... Ibn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Cahiliyye (dönemi) halkı bazı şeyleri yerlerdi, bazı şeyleri de tiksindiklerinden dolayı yemezlerdi. Derken yüce Allah, Peygamberini (s.a) gönderdi ve Kitab'ım indirdi. Helâlini ve haramını açıkladı. Artık onun haram kıldığı haramdır, helâl kıldığı da helâldir. Hakkında açıklama yapmadığı ise affedilmiştir. Sonra, "De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum"[159] âyetini sonuna kadar okudu.[160]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, eşyada asi olan şeyin ibâhe olduğunu söyleyenlerin delilidir. Bu neticeye göre her hangi bir şey veya menfaati yasaklayan sahih nass bulunmaz veya bulunur da delâleti kat'î olmazsa o şey hakkında haram hükmü de sözkonusu olmaz. Şu âyet-i kerimelerden de bu gerçeği Öğreniyoruz: "Yerde olanların hepsini sizin için yaratan odur."[161] "Göklerde olanları, yerde olanları hepsini sizin buyruğunuz altına vermiş."[162]

Bazı Hükümler

1. Eşyada asl olan mübahlıktır.
2. Hakkmda haram ya da helâl olduğuna dair sahih nass bulunmayan şeyler affedilmiştir. Allah, haklarında sükût ettiği bu eş-yayın hükümlerini unuttuğu için değil, insanlara merhametten dolayı açıklamamış ve onlardan sorumlu tutmamıştır.[163]

31. Sırtlan Eti Yemek

3801... Câbir b. Abdullah(r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a sırtlan (etin)i sordum.
"O bir av (hayvam)dır ve onu avlayan ihramlıya (keffaret olarak) bir koç (kurban etme cezası) konmuştur" buyurdu.[164]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sırtlan etini yemenin helâl olduğunu söyleyen Şâfiîlerin delilidir. Hattâbî, bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:
"Hz. Peygamber'in, sırtlanı av hayvanlarından sayması ve ihramlı iken bir sırtlan öldüren kimsenin keffaret olarak bir koç kurban etmesi gerektiğini bildirmesi, sırtlanın da zebra ve geyik gibi eti yenen hayvanlardan olduğuna delâlet eder. Çünkü, "Yeryüzünde yürüyen hayvanlardan beş çeşit hayvan vardır ki, ihramda iken onları öldürmek helâldir. Yılan, akrep, çaylak, fare, ısırıcı köpek" mealindeki (1846-1848) numaralı hadisler, Haremde veya ihramlı iken eti yenmeyen bir hayvanı öldürmenin cezası olmadığını ifade etmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ihramlı iken sırtlanı öldüren bir kimseye bir oç kurban etmek gerektiği ifade edildiğine göre sırtlanın eti yenen hayvanlardan olması icabeder.
Metinde geçen, "o av hayvanlarındandır" mealindeki cümle, yırtıcı ve vahşi hayvanlardan olup da, av hayvanı olmayan ve "İhramda olduğunuz sürece size kara avı yasaklandı"[165] âyetinin kapsamına girmeyen hayvanların bulunduğuna delâlet etmektedir. Sırtlan etinin helâl olup olmaması meselesinde fıkıh âlimleri ihtilâfa düşmüştür. Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'a göre sırtlan etini yemek helaldir.İbn Abbas ile Ata, İmam Şafii, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuyeh ve Ebu Sevr hazretleri de bu görüştedirler.Süfyan-ı Servi ile İmam Ebu Hanife ve taraftarlarıyla İmam malik ise sırtlan eti yemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.Bu görüş Said b. Müseyyeb'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise bu hayvanın yırtıcı hayvanlardan olmasıdır.
Çünkü 3802 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere Rasulullah (s.a.), köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etini yasaklamıştır.[166]

Bazı Hükümler

1. Sırtlan etini yemek helaldir.
2. Vahşi ve yırtıcı hayvanlardan av hayvanı olanlar bulunduğu gibi, av hayvanı olmayanlar da vardır.
3. Yırtıcı bir havyanı öldüren kimseye bu hareketinden dolayı bir ceza gerekmez.
4 . Av hayvanlarının öldüren kimseye verilen ceza hayvanın cinsine göre belirlenir, hayvanın özel durumuna göre

belirlenmez.Bir başka ifadeyle her hayvan cinsi için ödenecek ceza bellidir.Binaenaleyh hayvan hangi cinsten ise mensup olduğu cins için dince belirlenmiş olan ceza, öldüren öldüren kimse üzerine terettüb eder.Hayvanın vücutça iri veya ufak olması bunu değiştirmez.
5. Haremde bir sırtlan öldürmenin cezası bir koç kurban etmektir.
6. Mevzumuzu teşkil eden Cabir hadisi, 3802 numaralı hadisin hükmünü tahsis etmiştir.Şafiiler bu görüştedir.[167]

32. Yırtıcı Hayvanlar(ın Etlerini Yemek) Yasaklanmıştır

3802... Ebu Sa'labe el- Huşeni 'denrivayet olduğuna göre;
Rasulullah (s.a.) köpek dişi olan yırtıcı hayvanlar(ın etlerini) yemeyi yasaklamıştır.[168]

3803... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur;
Rasulullah (s.a.), yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemeyi) ve kuşlardanda pençeli olanları(n etini yemeyi) yasaklamıştır.[169]

3804... Mikdam b. Ma'dekeirb'den rivayet olduğuna göre; Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dikkatli olunuz! Yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemek) helal değildir. Ehli eşek (eti ile) anlaşmalı ecnebilerin kendilerine ihtiyaç duyulan buluntu malları da helal değildir.
Herhangi bir adam bir kavme ,misafir olur da (o kavim) onu ağırlamazsa bu misafir için yarın ahirete olanlardan bu misafirlik hakkının alma hakkı vardır.[170]

3805... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber (savaşı) günü yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olan her hayvanın, kuşlardan da pençeli olan her kuşun (etinin) yenmesini yasakladı.[171]

3806... Halid b. Velid (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) ile birlikte Hayber savaşına katılmıştım. (Orada) yahudiler gelip, (müslüman) halkın (yahudilerin koyunlarını yağma etmek üzere yahudilerin) ağıllarına koşuştuklarını (Hz. Peygamber'e) şikâyet ettiler. Rasûlullah (s.a) da (müslümanlara hitaben):
"Dikkatli olun! Anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimlerin malları(nı) haksız yere (ellerinden almak) helâl olmaz. Ehli eşek (eti) size haram olduğu gibi at ve katır da haramdır. Yırtıcı hayvanlardan her köpek dişli (hayvan) ile kuşlardan her pençeli (kuş) da (haramdır)" buyurdu.[172]

3807... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) kedi parasını yasaklamıştır. (Muhammed) İbn Abdilmelik (ise bu cümleyi): "Kedi (etini) ve (kedi) parasını yemeyi yasakladı" (şeklinde) rivayet etti.[173]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şeriflerde şu mevzular ele alınmaktadır:
1- Köpek dişli olan yırtıcı hayvanların etlerini yemek yasaklanmıştır.
2- Pençeli kuşların etlerini yemek yasaklanmıştır.
3- Anlaşmalı olarak müslüman topraklarına giren ya da orada yaşayan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla ele geçirmek yasaklanmıştır.
4- Bir topluma misafir olan kimseyi ağırlamak o toplumun görevi, ağırlanmak da o kişinin hakkıdır. O toplum bu görevini yerine getirmediği takdirde, misafir onlardan hak talep edebilir.
5- Ehli eşek, at ve katır eti yemek yasaklanmıştır.
6- Kedi eti yemek yasaklanmıştır.
7- Kedi satıp parasını yemek caiz değildir.
Birinci maddede sözü geçen köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, köpek dişleriyle saldıran aslan, kurt ve köpek gibi hayvanlardır.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, metinde geçen "yırtıcı" kelimesiyle deve bu sınıfın dışında bırakılmıştır. Çünkü her ne kadar.deve köpek dişli ise de yırtıcı değildir.
Avnü'l-Ma'bûd yazan şunları kaydediyor:
"Nihâye müellifi İbnü'l-Esîr'e göre; köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, avını yakalayıp zorla parçalayıp yiyen aslan, kaplan, kurt gibi hayvanlardır. Kamus yazarına göre ise, parçalayıcı hayvanlardır. Haram olan bu yırtıcı hayvanların cinsi mevzuunda fıkıh imamları ihtilâfa düşmüşlerdir.
fmam Ebû Hanîfe'ye göre; sırtlan, fil, tarla faresi ve kedi gibi et yiyen her hayvan bu sınıfa girer ve etlerini yemek haram olur.
İmam Şafiî'ye göre ise, aslan, kaplan ve kurt gibi insanlara saldıran hayvanlardır. Sırtlan ve tilki gibi insanlara saldırmayan yırtıcı hayvanlar ise bu sınıfa girmediklerinden onların etlerini yemek helaldir."
İkinci maddede etlerinin yenmesi yasaklanan pençeli kuşlardan maksat ise, uçarken avını havada yakalayıp pençesiyle parçalayan kartal, doğan, şahin gibi kuşlardır. Pençesi olduğu halde başka hayvanları avlamayan kuşlar bu sınıfa girmediklerinden helâldir. Bu sınıfa giren kuşların etleri İmam Şafiî, Ahmed ve Ebû Hanîfe'ye göre haramdır. İmam Mâlik'e göre ise helâldir.[174]

Üçüncü maddede yer alan, anlaşmalı olarak müslüman topraklarında bulunan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla almanın yasaklanması meselesine gelince; esasen anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimler ya zimmî olurlar ya da pasaportlu olarak bulunurlar. Bilindiği gibi zimmîler, anlaşma şartlarını ihlâl etmedikleri sürece, pasaportlular da pasaport süresi devam ettiği müddetçe İslâm ülkesinde kalabilirler. Zimmîler, İslâm ülkesinde güvence ile yaşamalarına karşılık müslümanlara cizye ödemek zorunda oldukları gibi, pasaportlu olanlar da yanlarında bulunan ticaret mallarının onda birini müslümanlara vergi olarak vermek zorundadırlar. İşte müslümanlarm kendi ülkelerinde yaşayan anlaşmalı gayri müslimlerden bu vergileri almaları haklarıdır. Bunun dışında gayri müslimlerin mallarından bir şey almaları haramdır. Onların bu mallan kaybolup da müslümanlarm eline geçmesi halinde hüküm yine böyledir. Ancak onların ihtiyaç duymadıkları için terkettikleri mallar bu hükmün dışındadır.
Beşinci maddede yer alan ehli eşek ve katıra gelince, bu hayvanların etleri Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde haranı olmakla beraber Mâliki mezhebinde bu hususta iki görüş vardır. Birinci ve meşhur olan görüşe göre haramdır. İkinci görüşe göre ise mekruhtur. Ancak Hanefî, Şafîî ve Hanbelî mezheblerine göre annesi inek yahut babası vahşi eşek annesi kısrak olan katırların etleri helâldir.[175]
Fakat eşek etiyle ilgili bu 3806 numaralı hadis zayıftır. Çünkü bu hadisi rivayet ettiği söylenen Halid b. Velid, Hayber savaşında henüz müslüman olmamıştır. Ancak 3808-3811 numaralı hadisler eşek etinin haramlığmı açıkça ifade etmektedir.
Yedinci maddede yer alan kedi eti yemek de haramdır. Çünkü kedi aslında birinci madedde yer alan yırtıcı hayvanlar sınıfına girmektedir. Bu bakımdan kedi eti yemek Hanefî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre haram, Mâlikîlere göre mekruhtur.[176]

33. Ehli Eşeklerin Etini Yemek

3808... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) bize (ehli) eşek eti yemeyi yasakladı ve at eti yememizi tavsiye etti.
(Bu hadisin ravilerinden) Amr (b. Dînâr, bu hadis hakkında şöyle) dedi: Ben bu hadisi Ebû Şa'sâ'ya anlattım, (bana) şu cevabı verdi: "Bizim içimizde (bulunan) el-Hakem el-Gıfârî de bu hadisten bahsederdi. (Ancak) Bahr bunu kabul etmezdi", (Ebû Şa'sâ, deniz manasına gelen Bahr sözüyle) İbn Abbas'ı kastediyordu.[177]

3809... Gâlib b. Ebcer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bize bir kıtlık (yılı) gelmişti. (Elimde bulunan) malın içerisinde (ehli) eşeklerden başka âiieme yedirebîîeceğim bir şey yoktu. Rasûlul-lah (s.a) da ehli eşek etlerini yasakladı. Peygamber (s.a)'e varıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, bize bir kıtlık (yılı) gelip çattı. Benim mal(lar)ım içerisinde semiz eşeklerden başka aile halkına yedirebîîeceğim bir şey yok; sen ise ehli eşek etini yasaklamış bulunuyorsun, diye şikâyette bulundum.
"Sen aile halkına semiz eşek!er(in etin)den yedir. Çünkü ben on-ları(n etlerini) sadece pislik yiyen hayvanlar oldukları için yasaklamıştım." buyurdu. Yani (bu hayvanları etlerini) cellâle (oldukları için yasaklandığını anlatmak istiyordu).
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) Abdurrahman, (Abdurrahman) b. Ma'kil'dir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi ayrıca Şu 'be de Ubeyd Ebu 7-Hasen'den, Abdurrahman b. Ma'kil'den, o da Abdurrahman b. Bişr'den Müzeyne (kabilesin)den bazı kimselerden rivayet edilmiştir. (Bu rivayete göre) Müzeyne'nin efendisi olan Ebcer yahutta Ebcer'in oğlu, Peygamber (s.a)'e (ehli eşek eti yemenin hükmünü) sormuştur.[178]

3810... (Şu'be'den rivayet olunduğuna göre; bu hadisi bir de) Müzeyne kabilesine mensup iki adamdan biri diğerinden (rivayet etmiştir. Yani) Müzeyneü Abdullah b. Amr b. Avim, Müzeyncli Gâlib b. el-Ebcer'den rivayet etmiştir. (Bu hadisin senedinde bulunan) Mis'ar (şöyle) demiştir: "Peygamber (s.a)'e gelen kimsenin Gâîib (b. Ebcer) olduğunu zannediyorum." (Ravi) şu (bir numara önce geçen) hadisi (şevketti).[179]

3811... Amr b. Şuayb (b. Muhannned b. Abdullah b. Amr b. Âs)'ın dedesinden rivayet olmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) Hayber (Savaşı) günü, ehli eşek ile pislik yiyen hayvanların yenilmesini ve (üzerine) binilmesini yasakladı.[180]

Açıklama

Bu babda yer alan hadisi şerifte ehli eşek eti ile cellâle denilen pislik yemeye alışkın hayvanların etlerini yemenin ve üzerlerine binmenin yasaklandığı ifade edilmektedir.
Pislik yemeye alışmış olan hayvanların ellerini yemenin ve üzerlerine binilmesinin hükmünü 3785-3787 numaralı hadislerin şerhinde, ehli eşek eti yemenin hükmünü de bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.
Hattâbî'nin dediği gibi; "İbn Abbas'm dışında tüm İslâm âlimleri ehli eşek eti yemenin helâl olmadığını söylemişlerdir. Ancak büyük bir ihtimalle, ehli eşek elinin yasaklanması haberi kendisine ulaşmayan İbn Abbas onların etini yemenin helâl olduğunu söylemiştir."
Hz. Peygamber'in ehli eşek eli yemeye izin verdiğini ifade eden 3809 numaralı ibn Ebcer hadîsine gelince, Musannif Ebû Davud'un süz konusu hadisin sonunda bizzat açıkladığı gibi bu hadis çok karışık yollarla rivayet edilmiştir. Bu bakımdan hadisin senedinde ihtilâf vardır. Dolayısıyla itimada şayan değildir.
Nevevî; bu hadisin senedinde ihtilâf bulunduğunu, hadisin sahihliği kabul edilse bile Hz. Peygamber'in eşek etinin yenilmesine dair verdiği bu iznin zaruret halinde olduğunu kabul etmek icab ettiğim söylüyor.

Nitekim Beyhakî de bu hadisin senedinde izdırab bulunduğunu söylemiştir.
İbn Abdilberr'in de ifade ettiği gibi, aslında Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Câbir, Berâ, Abdullah b. Ebî Evfâ, Enes, Zahir el-Eslemî gibi pek çok sahâbîler Hz. Peygamber'den ehli eşek etinin haram kılındığına dair sahih ve hasen hadisler rivayet etmişlerdir. Bu bakımdan 3809 numaralı muzdarib bir hadisin böylesine sağlam hadisler karşısında bir hüccet teşkil etmesi düşünülemez.
Bu hadisin sahih olduğu kabul edilse bile Hz. Peygamber bu izni kıtlık yılı sebebiyle arız olan umumi açlık dolayisıyle vermiş olabilir.
Hâzimî ise, Hz. Peygamber'in ehli eşek etinin yenmesine bir süre izin verdikten sonra onu tekrar yasaklamasını bir nesih olayı olarak değerlendirir. İbn Şahin de sadece biri müsbet, biri nehiy ihtiva eden iki haberi vermekle iktifa eder. Nesihten söz etmez.[181]

34. Çekirge Yemenin Hükmü

3812... Ebû Ya'fûr'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: İbn Ebî Evfâ'ya çekirge (yeme)yi sordum da;
Ben Rasûlullah (s.a) ile birlikte altı ya da yedi savaşa katıldım. Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik, cevabını verdi.[182]

3813... Selmân (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e çekirge(nin yenilip yenilmeyeceği) soruldu.
"(Çekirge) Allah'ın ordularının en çoğu(nu teşkil etmekte)dir. Ben onu yemem ve haram da kılmam" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Mu 'temir, babası ve Ebû Osman kanadıyla Peygamber (s. a)'den rivayet etti (fakat) Selman'ı anmadı.[183]

3814... Selmân (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlulîah (s.a)'a (çekirgenin yenilip yenilmeyeceği) sorulmuş, (bir önceki hadiste geçen) cevabının aynısını vermiş:
"(Çekirge) Allah ordularının en çoğu (nu oluşturmaktadır" demiş.
(Musannif Ebû Davud'un şeyhi) Ali (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Avvâm'ın (ismi) Fâid'dir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Hammâd b. Seleme, Ebû'l-Avvâm'dan, o Ebû Osman'an, o da Peygamber (s.a)'den rivayet etti. (Hammâd bu rivayetinde) Selmân'ı anmadı.[184]

Açıklama

Cerâd: Çekirge cinsidir. Tekili cerâde gelir. Cerâde kelimesi hem erkek, hem de dişi çekirge için kullanılır.
Bu böcekler vardıkları yerde ekin ve ot adına ne varsa yiyip bitirdikleri ve orayı ekin ve ottan soyup çırılçıplak bıraktıkları için bu ismi aldıkları söylenmektedir.
Kur'an-ı Kerim'de,"...Etrafa yayılan çekirgeler gibi"[185] âyet-i kerimesinde onların bu özelliğine işaret buyurulmaktadır.
Bir şeyden soyulan şeye de "el-cürâde" ismi verilir.
3812 numaralı hadis-i şerifte, "Hz. Peygamber ile altı ya da yedi savaşa katıldım" cümlesindeki tereddüt ifadesi ravilerden Şu'be'ye aittir. Yani ravi Şu'be, bu hadisi kendisine rivayet eden Ebû Ya'fûr'un, "altı" kelimesini mi yoksa "yedi" kelimesini mi söylediğini iyice hatırlayamadığını belirtmek için böyle tereddüt ifade eden bir kelime kullanmıştır. Söz konusu hadisi bizzat Hz. Peygamberden rivayet eden Ebû Evfâ'nın, "Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik" anlamındaki sözünden, Hz. Peygamber'in bu savaşlarda ashabıyla birlikte çekirge yediğini anlamak mümkün olduğu gibi Hz. Peygamber'in bizzat çekirge yemeyip sahâbileri çekirge yerken kendisinin bizzat onların yanında bulunduğunu anlamak da mümkündür. Hafız İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, Ebû Nuaym'ın Tıb kitabında rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in de ashabıyla birlikte çekirge yediğinden bahsedilmesi birinci ihtimali kuvvetlendirmekte ise de, rivayetlerin ekserisinde "kendisiyle birlikte" sözü geçmediği dikkati çeken bir husustur.
Çekirge yemenin hükmü konusunda îmam Nevevî şöyle diyor:
"Müslümanlar çekirge yemenin helâl olduğunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî île İmam Ebû Hanîfe ve ulemanın büyük çoğunluğu, çekirge yemenin helâl olduğunu, bu hususta çekirgenin kesilerek başının koparılıp koparıl-maması arasında bir fark olmadığı gibi kendi kendine ölmüş olması veya bir müslüman ya da bir mecûsi tarafından avlanmış olmasının önemli olmadığını söylemişlerdir. Kendi kendine veya bir sebepten dolayı ölmüş olması da bu hükmü değiştirmez.
İmam Mâlik'in meşhur olan kavline ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir kavle göre; bir tarafı koparılıp haşlanmış veya diri iken ateşe atılmak gibi bir sebeple ölen çekirgeyi yemek caizdir. Kendi kendine ölen bir çekirgeyi yemekse helâl değildir.
Hanefî ulemasından el-Aynî'nin açıklamasına göre; Mâlikî uleması çekirgenin helâl olabilmesi için kesilmiş olmasını şart koşmuşlardır. Ayrıca çekirgenin nasıl kesileceği de Mâlikîler arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre onun kesilmesi başının koparılmasından ibarettir. İbn Vehb, "Onun kesilmesi yakalanmasıdır" demiştir. İmam Mâlik'e göre ise yakalanıp başının koparılması ya da haşlanması veya kızartılması onun kesilmesi demektir.[186]
Mâliki ulemasından İbnü'I-Arabî, Endülüs çekirgelerinin zararlı oldukları için yenilmelerinin caiz olmadığını söylemiştir.
Hz. Peygamber'in, "Ben onu yemem" buyurması şer'î bir sakınca olduğu için yemediğini ifade etmez. Çünkü eğer çekirge yemede şer'î bir sakınca bulunsaydı ümmetini de bundan nehyetmesi gerekirdi.
Bu bakımdan Hz. Peygamber'in çekirge etini yemekten çekinmesinin şer'î bir sakıncadan dolayı değil de şahsî yaratılışından

ileri gelen çekirgeye karşı duyduğu isteksizlik ve tiksintiden doğduğunu kabul etmek gerekir.
Her ne kadar bu hadis bazen Selmân atlanarak mürsel olarak rivayet edilmişse de tabiînin mürselleri makbul olduğundan bunun önemi yoktur.
Hz. Peygamber'in,"Çekirgeler Allah'ın ordularının sayıca en çok olanlarıdır" mealindeki sözüne gelince; gerçekten "Rabbinin ordularını ancak kendi bilir."[187] âyet-i kerimesinde de açıklandığı gibi Allah'ın orduları sayılamayacak kadar çoktur. Gazap ettiği milletler üzerine bu ordularım göndererek onlardan intikamını alır. Çekirgeler de Allah'ın ordularındandır. Allah gazap ettiği kavimler üzerine çekirgeleri göndermek suretiyle onları açlık ve kıtlığa mahkum eder. Ancak sahih hadislerde açıklandığına göre Allah'ın yaratıkları arasında sayıca en çok olanı melekler olduğundan mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "Çekirgeler Allah'ın sayıca en çok olan ordularıdır" sözünü, "Allah'ın ordularından olan çekirgeler yine Allah'ın ordularından olan kuşlardan daha çokturlar" şeklinde anlamak gerekir.[188]

35. (Suda Kendi Kendine Zahiren Sebepsiz Olarak Ö1üp) Suyun Yüzüne Çıkan Balıkları Yemenin Hükmü

3815... Câbir b. Abdullah' dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Denizin (sahile) attığı veya (deniz sularını) kendisinden geri çektiği (için açıkta kalan) şeyleri yeyiniz. (Fakat) denizde (kendiliğinden zahiri bir sebep olmaksızın ölüp de) su yüzüne çıkan şeyleri yemeyiniz."
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyan es-Sevrî, Eyyub ve Hammâd da hadisi Ebu'z-Ziibeyr'den rivayet etti fler ve bunların üçü de rivayet zincirini) Câbir üzerinde durdurdular, (Hz. Peygambere kadar uzandıramadılar). Bazen bu hadis (in rivayet zinciri) zayıf bir şekilde îbn Ebî Zi'b, Ebu'z-Zübeyr ve Câbir yoluyla Hz. Peygamber (s.a)'e dayandırılarak rivayet edilmiştir.[189]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Suda kendi kendine, zahiren sebepsiz olarak olup de suyun yuzune çıkan balıklar yenmez diyen[190] Hanefîlerin delilidir.
Bu görüş Câbir (r.a) ile İbn Abbas (r.a) dan da mevkuf olarak rivayet olunmuştur. Mîrkât yazarının da ifade ettiği gibi, haram ve helâl konularında sahabeden gelen mevkuf rivayetler merfû hadis hükmündedir.
Hidâye müellifinin dediği gibi, zahiren sebepsiz olarak kendi kendine ölen bir balığı yemek Hanefîlere göre mekruh; İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed ve Zahirîlere göre böyle bir balığı yemek helâl olmakla beraber yememek evlâdır.
Bu görüşte olan fıkıh imamlarının ve taraftarlarının Kitap'tan delilleri;"Hem kendinize hem de yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek, size helâl kılındı"[191] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerime deniz hayvanlarının insanlar tarafından avlanarak yakalananlarını İçerisine aldığı gibi kendiliğinden ölerek insanların eline geçeni de kapsamına almaktadır.
Sünnetten delilleri ise, "Bize iki ölü (hayvan) helâl kalındı: Birisi balık, diğeri çekirge"[192] mealindeki hadis-i şerifle, "Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir" mealindeki 83 numaralı hadis-i şeriftir. Çünkü bu hadis-i şeriflerde, zahiren sebepsiz olarak ölüp de su yüzüne çıkan balıkla, insanlar tarafından avlanarak veya zahirî bir sebeple öldükten sonra ele geçen balıklar arasında bir ayırım yapılmamaktadır.
Hanefî ulemasının delili ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Hz. Ali'nin, "Bizim çarşımızda kendiliğinden ölüp de su yüzüne çıkan balık alışverişi yapmayın" sözü ve İbn Abbas'ın, rivayet ettiği, "Deniz öldürdükten sonra su yüzünde sürüklenip dururken bulduğunuz deniz hayvanlarını yemeyiniz" mealindeki hadislerdir.
Aynî'nin de açıkladığı gibi, mevzumuzu teşkil eden Câbir hadisi çeşitli rivayetlerle te'yid edilmiştir.
Bu görüşte olan Hanefi âlimlerine göre, aksi görüşe sahip olan fıkıh âlimlerinin delil olarak sarıldıkları Mâide sûresi 96. âyetinde onların görüşlerini isbatlayan bir ifade mevcut değildir.
Hidâye yazarı Merginânî'nin açıkladığı üzere sahâbilerden bir topluluk da bu görüştedirler.[193]

36. Leş Yemek Zorunda Kalan Kimse

3816... Câbir b. Semüre'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bir adara (Medine'de, siyah taşlarıyla meşhur olan) Hârre isimli yere ailesi ve çocuğu ile birlikte konakladı. (Orada bulanan) başka bir adam (ona), "Benim (burada) devem kayboldu, eğer bulursan onu yakala" dedi. Kısa bir süre sonra (o kimse bu) deveyi buldu. (Fakat devenin) sahibi bulunamadı. Derken (elinde kalan) deve hastalandı..Karısı ona "Bunu kes" dediyse de adam kabul etmedi. Deve öldü. (Bu sefer kadın kocasına), "Bunu kes, yağını ve etini pastırma yapar yeriz. (Çünkü biz çok açız, zaruret halindeyiz)"- dedi. (Adam): "(Hayır), Rasûlullah (s.a)'a danışıncaya kadar (bunu kabul edemem)" dedi. Sonra Rasûlullah (s.a)'a gelip bunu sordu. (Hz. Peygamber de):
"Senin yanında seni buna muhtaç olmaktan kurtaracak (bir şey) var mı?" diye sordu. (Adam) "Hayır" cevabını verdi, (Bunun üzerine);
"(Öyleyse) onu yeyiniz" buyurdu.
(Tam o sırada devenin) sahibi çıkageldi. (Adam da başından geçen) olayı anlattı. (Devenin sahibi olayı öğrenince adama), "Onu kes-şeydin ya!" dedi. (Adam da),'"Senden utandım (da kesemedim)" karşılığını verdi.[194]

3817... el-Fücey' el-Âmirî'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a gelip;

(Ey Allah'ın Rasûlu), bize ölü (hayvan eti) helâl kılınmadı mı? demiş. (Hz. Peygamber de ona):
"t Sizin yemeğiniz nedir." diye sormuş, (el-Fücey'de): "Akşamleyin bir bardak, sabahleyin de bir bardak süt içeriz" cevabını vermiş.
(Musannifin hadis rivayet ettiği kimselerden olan) Ebû Nuaym (künyesiyle tanınan el-Fazl b. Dükeyn) dedi ki: Ukbe (b. Vehb) bana (metinde geçen) "İğtibâk" kelimesini, sabahleyin bir bardak (süt içmek); "el-ıstıbah" kelimesini de akşamleyin bir bardak (süt içmek) diye açıkladı.-
(Hz. Peygamber de):
"Yemin olsun ki (bu hal) açlıktır. (İçilen bu kadarcık süt açlığı gidermeye yetmez)" buyurmuş ve (bu halleri devam ettiği sürece, ölmeyecek kadar) o leşi (yemelerini) onlara helâl kılmış.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen kelimesinin kökü olan) "el-ğabûk", gündüzün son vakit(ler)idir. kelimesinin kökü olan) "sabûh" ise, gündüzün ilk anlarıdır.[195]

Açıklama

Bu babda bulunan hadis-i şerifler de insanların, açlık gibi bir zaruret halinde başkalarına ait haram ligayrihi bir yiyeceği ve leş gibi haram liaynihi olan bir yiyeceği yemelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Fıkıh âlimleri, zaruret halinin çeşitli tariflerini yapmışlarsa da bu tarifler içersinde en özlü olanı Mecelle şârihi Ali Haydar Efendi'nin yapmış olduğu şu tariftir: "Bir kimse memnu'u tenâvül etmediği (almadığı) takdirde helaki müstelzim olan (gerektiren) haldir."
Hattâbî bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:
"Sabahleyin ve akşamleyin içilen bir bardak süt aslında insanın yaşamasını sağlamaya yettiğinden burada zaruret hali söz konusu değildir. Ve dolayısıyla bu hadis-i şerif insanın açlığını giderinceye kadar leş yemesinin helâl olduğuna delâlet eder. Nitekim Mâlik b. Eıies bu görüştedir. İmam Şafiî'den gelen iki rivayetten birine göre İmam Şafiî de bu görüştedir.
Gerçekten böyle yemeye İhtiyacı olan bir kişiyi bundan menetmek, onu mubah olan bir fiilden menetmek olacağı için asla caiz değildir. Bu görüştekilere göre; böyle bir kimsenin durumu, nikahlamak için hür bir kadın bulamadığından zina etme tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve bu durumdan kurtulmak için bir cariye ile evlenmek isteyen hür bir adamın haline benzer. Bu adamın, iffetini en aşağı seviyede bile olsa korumuş olmak için cariyeyi nikahlaması nasıl menedilemezse, bütün gıdası sabah ve akşam içtiği bir bardak sütten ibaret olan bir kimse de leş yemekten menedilemez.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, bir kişinin leşten yemesi ancak zaruret halinde caiz olur. Yani leşten yemediği takdirde hayatını devam ettiremeyecek duruma düştüğü zaman bu leşten yiyebilir ve sadece ölmeyecek kadar viyebilir. Zaruret haline düşmeyen bir kimsenin leş yemesi caiz olmadığı gikendisini ölümden kurtaracak miktardan fazla yemesi de caiz değildir. Şafiî imamlarından el-Müzenî de bu görüştedir. Aynı görüş Hasan-i Ba-sî'den de rivayet edilmiştir."
Bezlü'l-Mechûd yazarının, hocası Muhammed Yahya'dan naklettiği gibi, Musannif Ebû Dâvûd herhalde bu hadis-i şerifleri burada mensub olduğu Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü te'kid etmek için zikretmiştir.
Bu hadislerde başkasına ait bir hayvanı kesip yemenin helâl olabilmesi ve bir leşin yenebilmesi için zaruret halinin bulunmasından bahsedilmemiş olmasını bu mevzudaki görüşlerine bir delil saymak istemiştir. Bu hadis-i şeriflerden böyle bir hüküm çıkarmak isteyenlere verilecek cevap şudur:
1- Her ne kadar birinci hadiste, kişinin başkasına ait bir hayvanı kesip yemesi için yemediği takdirde ölecek duruma düşmüş olması kaydı yoksa da bu hadisin umumi ifadesi âyet ile kayıtlanmış ve ölümden kurtulacak kadar leş yiyen bir kimsenin leşten daha fazla yemesinin haram olduğu âyet-i kerimede[196] hükme bağlanmıştır. Binaenaleyh usûlde mukarrer olduğu veçhile sözü geçen âyet-i kerimedeki kayıt mutlak olan bu hadisin hükmünü de kayıtlar.
2- Sabah akşam birer bardak süt içen bir aileye leş yemeleri için ruhsat verildiğini ifade eden ikinci hadisle ilgili cevap şudur:
Şurasını iyi kavramak gerekir ki, hadis-i şerifte anlatılmak istenen sabah akşam içilen birer bardak süt ailenin tümünün içtiği süttür. Yani ailenin tüm fertlerinin sabah akşam aldıkları gıdanın tümü iki bardak sütten ibarettir, her birisi sabah akşam birer bardak süt içiyor değildir. Bu durumda olan bir ailenin açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunda ise şüphe yoktur.
Hadis sarihleri, insana haram yemeyi mubah kılan açlık meselesiyle ilgili olarak şu yedi mesele üzerinde durmuşlardır:
1) Haramı muvakkaten helâl kılan açlığın ölçüsü nedir?
Cumhur ulemaya göre, açlıktan dolayı haram yemenin muvakkaten de olsa caiz olabilmesi için, bu açlığın devam etmesi halinde sahibini ölüme götürecek dereceye ulaşması lâzımdır.
2) Bu duruma düşen bir kimsenin haramdan yiyebileceği miktar nedir?
Hanefîlere göre bu miktar zaruret haline düşen kimseyi ölümden kurtaracak kadar olan miktardır. Bu mevzuda îmam Ahmed ve Şafiî'den gelen rivayetlerden meşhuru budur. İmam Mâlik'ten gelen güvenilir rivayete ve İmam Şafiî ile îmam Ahmed'ten gelen meşhur olmayan rivayete göre, bu-duruma düşen bir kimsenin haramdan karnını doyuruncaya kadar yemesi caizdir.
3) Bu duruma düşen kimsenin eline geçen bir haramdan yemesinin hükmü nedir? Farz mıdır, mubah mıdır?
İmam Şafiî ve İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten daha sağlam görülenine göre farzdır. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik de bu görüştedirler. Ancak Ebû Yusuf'a göre mubahtır. Bu görüş Şâfü ile İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
4) Bu hüküm hem sefer hem de hazarda geçerli midir? Yoksa sefer haline mi münhasırdır?
Cumhuru ulemaya göre bu hüküm hem sefer, hem de hazar hali için geçerlidir. İmam Ahmed'den bir rivayete göre ise bu hüküm sadece sefer halinde geçerlidir.
5) İslâm devletine isyan ederek sefere çıkıp da bu yolculuklarında zaruret derecesine ulaşan bir açlığa düşen kimseler için de

bu ruhsattan yararlanma hakkı var mıdır, yok mudur?
Hanefî ulemasına göre bu durumda olan kimselerin bu ruhsattan yararlanma hakları yoktur. Ancak İmam Şafiî ile İmam Ahmed ve İmam Mâlik'e göre bu kimseler için de bu ruhsat geçerlidir.
6) Bu duruma düşen kimselerin leş yemeleri ile şarap içmeleri arasında bir fark var mıdır?
Hanefilere göre bir fark yoktur. Usûlüne göre her ikisinden de faydalanılabilir. İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre ise şaraptan faydalanılamaz.
7) Bir kimse, ileride düşeceği şiddeti açlık halini düşünerek eline geçen bir leşi yanına azık olarak alabilir mi?
İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten en sahih olanına göre, bu durumda olan kimsenin eline geçirdiği bu leşi yanma azık olarak alması caizdir. İmam Şafiî ile îmam Mâlik de bu görüştedirler. İmam Ahmed'den gelen diğer bir görüşe göre ise caiz değildir.[197]

37. Bir Sofraya İki Çeşit Yemeği Birden Koymanın Hükmü)

3818... İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"(Şu anda) Önümde esmer buğday (unun)dan (yapılmış); yağ ve sütle karışık beyaz bir ekmek olmasını ne kadar arzu ederdim" demiş.
Bunun üzerine (orada bulunan) cemaaten biri kalkıp bu ekmeği hazırlayıp (Hz. Peygamber'in önüne) getirmiş. (Hz. Peygamber ekmeği görünce onu getiren zata):
"Bu (yağ) neyin içerisinde (bulunuyor) idi?" diye sorunca;
Keler (derisin)den (yapılmış) bir kap içerisindeydi, diye cevap vermiş.
(Bunu işiten Hz. Peygamber):
"Onu (derhal önümden) kaldır" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis münkerdir.
Yine Ebû Davûd dedi ki: (Senedinde bulunan) Eyyub, (Eyyub) es-Sahtiyânî değildir.[198]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir öğünde birden fazla katık yemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber yağ ve sütle karıştırılmış olan bir ekmeği, sofradan kaldırtmışsa da bunun sebebi, iki katığın bir arada bulunması değil, ekmekte bulunan yağın keler derisinden yapılmış bir tulum içerisinde olmasıdır.
Hz. Peygamber yemeğin önüne getirilmesiyle, onda çirkin bir koku duymuş olmalı ki hemen bu yemeğin yağının nerede muhafaza edilmekte olduğunu sormuş ve gerçeği öğrenince yemeği yememiştir.
Bu durum Hz. Peygamber'in bir öğünde birden fazla yemek yemeyi caiz gördüğünü ifade eder.
"Ancak iki yemeği birden yemenin caizliğinde ulema arasında ihtilâf vardır. Gerçekten de seleften bazılarının bunu caiz görmediklerine dair bir rivayet vardır ama onların bu görüşü kerahet-i tenzihiyyeye hamledilmiştir. Her ne kadar selef-i sâlihîn, dinî bir maslahat bulunmaksızın çeşitli yemekler yemeyi alışkanlığa ve gevşekliğe yok açabileceği endişesiyle pek iyi karşılamamışlarsa da, bir sofrada birden fazla katık yemekte bu sakıncaların dışında bir sakınca görmemişlerdir. Çünkü çeşitli yemekler yiyen kimselerin tüm organları bu yemeklerden bir haz aldıkları ve şükrünü dile getirdikleri için çeşitli yemekler yemekte bir sakınca olduğu söylenemez.
Hatta selef-i sâlihînin de bir sofrada birden fazla yemek bulundurdukları bilinmektedir.
Burada önemli olan, iki yemeği bir anda ağza koymamaktır. Yemeğin birinden alınan lokmayı yutmadıkça diğerinden ağza almamaktır. Meselâ, etle ekmeği bir anda yiyen kimse ağzındaki eti yutmadan ekmeği, ekmeği yutmadan da eti ağzına koymamalıdır. Nitekim Türkler buna riayet etmektedirler. Çünkü bu Hz. Peygamber'in sünneti idi."[199]
Esasen, "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haranı etti?"[200] âyet-i kerimesiyle, Hz. Peygamber'in yaş hurma ile birlikte hıyar yediğini ifade eden 3835 numaralı hadis ve tereyağı ile kuru hurmayı birlikte yemeyi sevdiğini ifade eden 3837 numaralı hadis de bunu ifade etmektedir.[201] Hadis-i şerifte söz konusu edilen keler yemenin hükmü ise 3793 numaralı hadisin şerihinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Musannif Ebû Davud'un bu hadisin münker olduğunu söylediği halde onu Sünen'ine almasının sebebine gelince; Bezi yazarının da dediği gibi, Taberanî'nin zayıf bir senetle rivayet ettiği, "Hz. Peygamberce, içinde bal ve süt bulanan bir kap getirildiğinde; Ben iki katığı bir arada yemem ama başkalarının yemesini de yasaklamam" dediğine dair zayıf bir hadisin zayıflığını isbatlamak için olsa gerektir. Çünkü buradaki hadis iki yemeğin bir sofrada yenebileceğini ifade ettiği için Taberanî'nin rivayet ettiği hadisin zayıflığını bir ölçüde isbatlamaktadır.[202]

38. Peynir Yemek

3819... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e Tebük (seferin)de bir (parça) peynir getirildi. (Hz. Peygamber de) bir bıçak istedi, sonra Besmele çekip (bıçakla peyniri) kesti.[203]

Açıklama

Peynir yemenin helâl olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif aynı zamanda) bir işe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna, peyniri bıçakla kesmenin caiz olduğuna ve sütün peynir olması için kullanılan mayanın temiz olduğuna da delâlet etmektedir. Çünkü mayasız peynir olmayacağına göre, peynirin temiz olması mayanın da temiz olmasını gerektirir.[204]

39. Sirke Hakkında Gelen Hadisler

3820... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
“Sirke ne güzel katıktır” buyurmuştur.[205]

3821... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a): "Sirke ne güzel katıktır" buyurmuştur.[206]

Açıklama

Sirke de Hz.Peygamber'in beğendiği ve övdüğü katıklardandır.Çünkü temini kolay ve ekonomiktir. Kanaatkar insanların yediği bir katıktır.
Hattâbî, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber bir katık olarak sirkeyi överken aslında yemeklerde tutumlu olmayı, israftan ve oburluktan kaçınmayı, nefsin var gücüyle yemeye sarılıp ona güvenmekten uzak kalmasını övmüştür.
Fahr-i Kâinat Efendimiz bu sözüyle sanki şöyle demiştir: "Sirkeyi ve sirke gibi ucuz ve kolaylıkla temin edilen katıkları, diğer katıklara tercih ediniz. Fazla pahalı yemekler yemeye kendinizi alıştırmayınız. Çünkü ağır yemekler şehveti artırır, şehvet ise hem dine hem de vücuda zararlıdır." Hz. Peygamber'in sirkeyi güzel bir katık olarak nitelendirmesi sebebiyle fıkıh âlimleri; hiç katık yememek üzere yemin eden bir kimsenin ekmekle sirke yemesiyle yemininin bozulacağını söylemişlerdir."
Bu mevzuda Bezlü'l-Mechûd yazarı da şöyle diyor:
"Hattâbî'nin; "bu hadiste övülmek istenen aslında yemeklerde iktisatlı olmaktır" sözü; aslında burada övülmek istenen bizzat iktisattır, sirke ise dolaylı olarak övülmektedir anlamına gelir. Nevevî ise; hadis-i şerifte övülmek istenen bizzat sirkedir. İktisat, şehvetleri terk gibi dinî esaslar ise bu hadisle değil başka hadislerle açıklanmıştır, diyor ki doğrusu da budur."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler mana bakımından aynı oldukları halde Musannifin onları ayrı ayrı rivayet etmesinin sebebi senetlerin farklı olmasıdır.[207]

Bazı Hükümler

1. Sirkeye katık denebilir.
2. Sofraya oturanları iştahlandırabilmek için yiyeceklerden söz edilebilir.
3. Bir şeyin aslı değişince hükmü de değişir. Şıra şarap olunca pis ve haram olur, sonra sirkeye çevrilince temiz ve helâl olur.[208]

40. Sarmısak Yemek

3822... Câbir b. Abdillah (r.a) Rasûlullah (s.a)'m;
"Sarımsak veya soğan yiyen kimse bizden uzak dursun. -Yahutta mescidimizden uzak dursun- ve evinde otursun" buyurduğunu söyledi.(Yine Câbir şöyle dedi):
Hz. Peygamber (s.a)'e (bir gün) içinde taze sebze bulunan bir tabak getirildi de onda (çirkin) bir koku duydu, (bu kokunun ne olduğunu) sordu. (Bunun üzerine) tabakta bulunan sebzelerin neler olduğu kendisine haber verildi. (Tabaktaki sebzelerin neler olduğunu anlayınca) yanında bulunan sahâbîlerden birine (işarette bulunarak); "Bu sebzeleri şuna götürünüz" buyurdu. (O sahâbî de, Peygamber (s.a)'in bu hareketini) görünce (bu sebzeleri) yemek istemedi.
(Hz. Peygamber):
"Sen ye,(benim yemediğime bakma). Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşuyorum" buyurdu.
(Ravi Ahrnedb. Salih) dedi ki: İbn Vehb, (metindegeçen) "bedr" kelimesini "tabak" diye tefsir etti.[209]

3823... Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a)'ın yanında sarmısak ve soğandan bahsedildi ve;
Ey Allah'ın Rasûlü, bunların hepsinin (içinde kokusu) en fazla olanı sarımsaktır. (Artık) sen onu bize haram kılıyor musun? diye soruldu. Peygamber (s.a) de;
“Onu yiyiniz, (fakat) onu yiyen kimse kokusu kendisinden gidinceye kadar şu mescide yaklaşmasın" buyurdu.[210]

3824... Huzeyfe'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) üç defa şöyle buyurmuştur:
"Kıbleye tüküren kimse kıyamet gününde (Allah'ın huzuruna) tükürüğü iki gözünün arasında olarak gelir. Kim de şu pis (kokulu) sebzeyi yerse (bizim) mescidimize yaklaşmasın."[211]

3825... İbn ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
"Şu bitkiden yiyen kimse mescidlere yaklaşmasın" buyurmuştur.[212]

3826... Muğîre b. Şu'be'den rivayet olunmuştur:
Bir gün sarımsak yiyip (namaz kılmak üzere) Peygamber (s.a)'in mescidine varmıştım, (Ben) mescide girince Peygamber (s.a) (herhalde benden) bir koku hissetti(ki), namazım bitirince;
"Her kim şu (sarmısak ismi verilen) bitkiyi yerse kokusu (kendisinden iyice) gidinceye kadar (mescidimize) yaklaşmasın" buyurdu.
Namazı tamamlayınca yanma varıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, Allah için elini bana vereceksin, dedim. (Elini lütfedip bana verdi, ben de) elini (tutup) yenimin arasından göğsüme götürdüm. O sırada ben göğsü sarılı idim. (Göğsümün sarılı olduğunu anlayınca);

"Senin özrün var" buyurdu.[213]

3827... (Muaviye b. Kurre'nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) (sarmısak ve soğan diye bildiğimiz) şu iki bitkiyi yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:
"Bunları yiyen mescidlerime yaklaşmasın. Eğer mutlaka yemeniz gerekiyorsa pişirmek suretiyle onlar (da bulunan ağır kokular) i gideriniz (de ondan sonra yiyiniz)."
(Bu hadisin ravisi Muaviye) dedi ki: (Hz. Peygamber, "iki bitki" kelimesiyle) soğan ve sarmısağı kasdetmiştir.[214]

3828... Şüreyk (b. Hanbel)'den rivayet olunduğuna göre; Ali (a.s):
"Pişirilmiş olması dışında sarımsağın yenmesi yasaklanmıştır" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Senette ismi geçen) Şüreyk '(ten maksat, Şüreyk) b. Hanbel'dir.[215]

3829... Ebû Ziyâd Hıyar b. Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Kendisi Âişe (r.anha)'ye soğanı sormuş da (Hz. Âişe):
"Rasûlullah (s.a)'in yediği son yemek, içinde soğan olan bir yemekti" cevabını vermiş.[216]

Açıklama

Her ne kadar Arapçada, "Şecer" kelimesinin gövdesi ve dalı olan ağaçlar için kullanıldığı bilinmekte ise de efsahu'l-fusahâ olan Fahr-i Kâinat Efendimiz'in bu kelimeyi soğan ve sarmısak için de kullanması; bu kelimenin gövdesi, dalı budağı olmayan sarmısak ve soğan gibi bitkilere de şamil olduğunu gösterir.
"Bedr" kelimesi ise, aslında dolunay anlamına geldiği halde burada ay gibi yuvarlak olması sebebiyle mecazen "tabak" anlamında kullanılmıştır.
kelimesi, "göğsü isâbe, yani sargı ile sarılı" demektir.
İbnü'l -Esîr'in en-Nihâye isimli eserinde açıkladığı gibi, araplar acıkıp da açlıklarını giderecek bir çare bulamadıkları zaman karınlarına bir sargı bağlayıp sargının altına birtaş koyarlardı. Aşağıda da açıklayacağımız gibi burada karnı sanlı denmeyip göğsü sanlı dendiğine göre bu sargıyı sarmanın sebebinin karın açlığı olmayıp tansiyon yükselmesi gibi kalp atışlarının düzensizliği ile ilgili bir rahatsızlık olması gerekir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimizin, "Senin mazeretin var" buyurması da bunu gösterir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, 3822 numaralı hadis iki ayrı hadisi ihtiva etmektedir. Ancak her iki hadis de birbiri ile ilgili oldukları ve ravileri de aynı olduğu için bir arada ve bir senet altında rivayet edilmişlerdir.
Aslında hadisin başından kelimesine kadar olan kısımda zikredilen olay Hayber'de; daha aşağı kısımda zikredilen olay da hicretin ilk zamanlarında olmuştur ki iki olay arasında en az altı yıl vardır.
Bu, hicretin ilk zamanlarında Hz. Peygamber'e sarmısak yemenin hükmü ile ilgili olarak soru yöneltilmesi hadisesi Hafız İbn Hacer'e göre Hz. Peygamberdin Ebû Eyyub el-Ensârî'nin evinde kaldığı sırada ve onun evinde olmuştur.
Görüldüğü gibi bu gelen hadisler sarmısak yemenin yasaklandığını İfade etmektedirler.
Ancak hadisler bazı Zâhirîlerce farklı anlaşıldıklarından onlar sarmısak yemenin hükmü konusunda farklı bir neticeye vararak çiğ sarmısak yemenin haram olduğunu söylemişlerdir. Bunların dışında kalan fıkıh ulemasına göre, çiğ sarmısak yemek haram değil mekruhtur. Bu kerahatin illeti insanlan rahatsız eden kokusudur. Hatta Câbir'den gelen, "İnsanların rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"[217] meâlindeki hadis-i şerifte de ifade edildiği üzere bu koku sadece insanlara ulaşmakla kalmaz meleklere kadar ulaşır.
Nitekim 3822 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşurum" mealindeki cümlede meleklerin sarmısak kokusundan rahatsız oldukları ifade edilmektedir.
'Sarımsağın haram olmadığının delili ise, "Ey cemaat, Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki ben bu bitkinin kokusundan hoşlanmıyorum[218] meâlindeki hadistir.
Çiğ sarımsağın hükmü böyle olmakla beraber pişmişi mekruh değildir. Nitekim 3827-3829 numaralı hadislerin üçü de bunu açıkça ifade etmektedir. Merhum Ahmed Naim Efendi'nin açıklamasına göre, "soğan, pırasa, turp gibi fena kokulu sebzeler de sarmısak gibidir."[219] Nil.ekim 3822 numaralı hadis ile, "Rasûlullah (s.a) soğan ve pırasa yemeyi yasakladı"[220] mealindeki hadis-i şerif ve Tabaranî'nin Câbir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif[221] de bunu ifade etmektedir.
İmam Mâlik'den rivayet olunduğuna göre, turp kokusu duyulursa sarmısak gibidir. Mâlikî fukahasından Kadı Iyâz, "geğirme ile kokusu çıkarsa" kaydını koymuştur.
Binaenaleyh sarmısak gibi çirkin kokulu sebzeleri çiğ olarak yemek mekruhtur. Bunları yiyenler kokuları kayboluncaya kadar,

mescide giremezler. Zâhirİyye ulemasına göre, bu gibi sebzeleri yemek cemaati terke sebebiyet vereceğinden haramdır.
Sarmısak gibi fena kokulan yiyen kimselerin, bu koku kendilerinden gidinceye kadar mescide gitmeleri caiz olmadığı gibi, ilim ve zikir meclisi gibi toplantılara gitmeleri de caiz değildir. Mescidin çevresi de bu mevzuda mescid gibidir. Ancak bu nehiy sokağa, çarşı ve pazara şamil değildir.
Kadı Iyaz, "Cemaatte hazır olanların hepsi de bu gibi sebzeleri yemiş iseler bu kerahat kalkar" demiş ise de aslında mescid boş olsa bile melâike-ye hürmet etmek gerekir.
Bu gibi sebzeleri yiyenlerin mescide girmelerinin yasaklanması sebebi, oradaki insanları ve melekleri rahatsız etmek olduğundan, kıyas yoluyla; ağzı ve yarası ağır kokanların, kasap, balıkçı, cüzzâmlı, alaca hastalığına yakalanmış kimselerin cemaata devam etmemelerine fetva verilmiştir.[222]
3824 ve 3825 numaralı hadislerde sarmısak yiyenin mescidlerden uzak durması emredildiğinden mescidlerle ilgili bu emrin sadece Hz. Peygamber'in mescidine mahsus olmayıp bütün mescidlere şamil olduğu anlaşılır.[223]

Bazı Hükümler

1. Çığ sarmısak yiyerek mescide gelmek mekruhtur.
2. Sarmısak gibi kerih kokan soğan, pırasa, turp gibi şeyler de sarmısak hükmündedir.
3. Sarmısak ve benzeri sebzeleri yiyenler mescide gelmemelidirler.
4. Hadislerde sarmısakla soğanın zikredilmesi çok yenildikleri içindir.
5. Ulemadan bazıları bu hadisi delil göstererek cemaata devamın farz olmadığını söylemişlerdir.
6. Sarmısak soğan gibi şeyleri yemek cemaati terk hususunda özür sayılabilir.[224]

41. Hurma Yemek

3830... Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur;
Ben Peygamber (s.a)'i, bir ekmek parçası alıp üzerine de bir hurma koymuş (olduğu) halde:
"Bu bunun katığıdır" derken gördüm.[225]

3831... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
“İçinde hurma bulunmayan bir evin halkı açtır" buyurmuştur.[226]

Açıklama

Tıybî'nin açıklamasına göre, kuru hurmanın başlı başına bir yemek olduğu bilindiği fakat onun bir katık olarak yendiği halk arasında bilinmediği halde burada ondan katık diye bahsedilmesi, onun müstakil bir yiyecek olmakla beraber katık olarak da yenmeye müsait bir yiyecek olduğunu gösterir.
Bir başka ifadeyle Bezi yazarının da dediği gibi, hurma aslında yalnız başına yenen müstakil bir yiyecek olmakla beraber ondan katık diye bahsedilmesi mecaizdir.
3831 numaralı hadİs-İ şerifte, içerisinde hurma bulunmayan bir ev halkının aç olduğundan bahsedilmesi; bütün geçim kaynağını hurma teşkil eden Medineliler içindir. Çünkü Hz. Peygamber devrinde Medinelilerin yegâne geçim kaynağı hurma idi, hurması olmayan bir aile açtı. Hz. Peygamber bu sözüyle o günkü Medine halkının ekonomik yapısını dile getirmiş olabilir.
Tıybî'nin açıklamasına göre ise, Hz. Peygamber bu sözü ile ülkelerinde bol hurma yetişen milletleri hurmanın kıymetini bilmeye ve kanaatkar olmaya davet etmek istemiş de olabilir.
Bazıları da, "Hz. Peygamber bu sözüyle hurmanın diğer meyveler arasındaki üstünlüğünü ifade etmek istemiştir" dediler.[227]

42. (İçerisinde) Kurtlu Hurma (Bulunan Hurmaları) Yerken (İçlerinde Kurt Bulunup Bulunmadığını İyice) Araştırmak (Gerekir)

3832... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a)'e (geçen seneden kalma) ekşimiş bir hurma getirildi de (içinde bulunan kurtlan) çıkar(ip at)mak üzere bu hurmayı iyice bir gözden geçirmeye başladı.[228]

3833... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e (bazen) içinde kurt bulunan hurmalar getiriirdi de... (Ravi İshak sözlerine devam ederek bir önceki hadisin manasını (ifade eden sözler) söyledi.[229]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler içindeki kurtları çıkarmadan kurtlu hurma yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir. Çünkü kurtar pistir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde, "...Onlara güzel şeyleri helâl, çirkin şeyleri haram kılar'[230] âyetiyle pis şeyleri haram kılmıştır. Bu mevzuda Aliyyü'I-Kârî şöyle diyor:
"Taberanî, hasen bir senetle İbn Ömer'den Hz. Peygamber'in hurmaların içinde kurt araştırmayı yasakladığına dair merfû bir

hadis[231] rivayet etmişse de bu hadis yeni hurmalar hakkındadır ve vesveseyi önlemek içindir. Hurmayı gözden geçirmeden yemenin caiz olduğunu bildirmek için de öylemiş olabilir."
Bezlü'l-Mechûd yazan ise şöyle diyor:
"Her ne kadar Aliyyü'1-Kârî böyle demişse de, hadis-i şerifte kurtlu hurmaları yemenin mekruh olduğu bildirildiğine göre; içinde kurt bulunması ihtimali kuvvetli olan bir hurmayı iyice kontrol etmeden yemenin mekruh olması fakat içinde kurt bulunması ihtimali zayıf olan bir hurmayı kontrol etmeden yemenin ise caiz olması, içinde kurt bulunduğu kesin olarak bilinen bir hurmayı ayıklamadan yemenin de haram olması gerekir. Bunun caiz ve tenzihen mekruh olduğu söylenemez."[232]

43. (Toplu Halde) Yemek Yerken İki Hurmayı Birden Yemek

3834... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), (iki hurmayı) birleştirerek yeme) yi yasakladı ve: "Ancak (sofrada bulunan yemek) arkadaşlarının izin vermeleri müstesnadır" buyurdu.[233]

Açıklama

İmam Nevevî bu hadisi açıklarken şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadisteki iki hurmayı birden yemekle ilgili yasağın hükmü üzerine ulema ihtilâfa düşmüştür. Bazıları bu yasağın haram ifade ettiğini ileri sürerken, bazıları kerahat ifade ettiğini, bazıları da bu yasağa uymanın âdabtan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Doğrusu ise bu yasakla ilgili hüküm, duruma göre değişir.
Eğer hurma sofrada bulunan kimselerin ortak malı ise sofrada bulunan cemaatin tümünün rızası olmadıkça iki hurmayı birleştirerek yemek haramdır. Cemaatin rızaları, açıkça söylemek yahut sarahat yerini tutacak bir karine veya nazı geçme gibi bir şeyle olabilir. Hepsinin razı olup olmadığında şüphe varsa çifter çifter yemek haramdır.
Yiyecek içlerinden birine ait olursa yalnız onun rızası şarttır. Onun rızasını almadan ikişer yemek haramdır. Fakat yiyecek sahibinin ikişer ikişer yemesi caizdir. Bununla beraber sofrada bulunan kimselerden izin alması müstehabtır. Eğer yiyecek azsa ev sahibinin misafirlerle beraber, eşit olarak yemiş olmak için, ikişer ikişer yemekten kaçınması iyi olur. Yemek artacak kadar çok ve acele yemeyi gerektiren bir işi varsa o zaman ikişer ikişer yemekte bir sakınca yoktur. Ancak edeb, açgözlülük ifade eden bu tür davranışlardan kaçınmayı gerektirir."
Hattâbî, "Hurmayı veya başka bir yiyeceği ikişer ikişer kaldırarak yemenin yasaklanması, müslümanhğm ilk devirlerinde yiyecek sıkıntısı çekildiği dönemlere aittir. Bugün bu sıkıntı geçtiğinden söz konusu yasak da yürürlükten kalkmıştır" demişse de İmam Nevevî, Hattâbî'nin bu görünüşünü reddederek kendi görüşünün doğru olduğunu beyan etmiştir.[234]

44. Bir Sofrada İki Sebze Ve Meyveyi Birlikte Bulundurmak

3835... Abdullah b. Ca'fer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), hıyar ile yaş hurmayı birlikte yermiş.[235]

3836... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) karpuzla yaş hurmayı birlikte yerdi ve;
"Şunun sıcağını şunun soğuğuyla, şunun soğuğunu da şunun sıcağıyla kırıyoruz" buyururdu.[236]

3837... Büsr'ün Sülem kabilesine mensub (Abdullah ve Atiyye isimlerindeki) iki oğlundan rivayet olunmuştur; dediler ki: Rasûlullah (s.a) (bir gün) yanımıza geldi. (Kendisine) tereyağı ve kuru hurma ikram ettik. Tereyağı ile kuru hurmayı (birlikte yemeyi çok) severdi.[237]

Açıklama

Kıssa: Acur ve hıyar manalarına geldiği için burada bu iki manadan biri kastedilmiş olması gerekir.
el-Bittîh: Kavun ve karpuz anlamına geldiği gibi kendisinden sonra ah-dar (yeşil) sıfatı getirilirse karpuz, asfarr (sarı) sıfatı getirilirse kavun anlamına gelir.
Ancak Hafız Ibn Hacer, bir hadis-i şerifte[238] Hz. Peygamber'in kavunla hurmayı birleştirerek yediğinden bahsedilmesine bakarak, burada bu kelimeyle karpuz değil kavun kastedilmiş olması gerektiğini söylemektedir.
Fakat kavundaki soğukluk özelliği karpuzda da bulunduğundan burada bu kelimeyle karpuz ve kavun kastedilmiş olması neticeyi değiştirmiş olmaz.
Bu hadis-i şerifler bir yemekte iki çeşit meyve veya sebze yemenin caiz-liğine delâlet etmektedir.
İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, ulema bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemenin caizliğinde ittifak etmişlerdir.
Şurasını da ifade etmek isteriz ki bu bab ile 37. babı karıştırmamak gerekir. Çünkü bu babda işlenen, bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemek konusudur. 37. babda işlenen ise bir yemek vaktinde iki çeşit yemek yeme konusudur.[239]

45. Ehli Kitabın Kaplarında Yemek Yemek

3838... Câbir (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile birlikte savaşa çıkar (ve savaşta) müşriklerin (yemek) kaplarından ve su kaplarından bazılarını ele geçirirdik. (Yemek pişirirken ve su içerken) onlardan yararlandık. Bu hareketimizden dolayı (Hz. Peygamber) bizleri hiç ayıplamadı.[240]

3839... Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a:
Biz (bazen) ehl-i kitapla karşılaşıyoruz, tencerelerinde domuz (eti) pişiriyorlar, bardaklarında şarap içiyorlar. (Bu durumda bizim onların kaplarım kullanmamız caiz olur mu)? diye sormuş. Rasûlullah (s.a) da:
"Eğer onlardan başka kaplar bulursanız bulduğunuz kaplarda yiyiniz içiniz. Fakat başka kaplar bulamazsanız onların kaplarını suyla yıkayınız ve (onlarda) yiyiniz, içiniz" buyurmuş.[241]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre, 3838 numaralı hadis-i şerif müşriklerin yemek ve su kaplarından yemek yemenin ve su içmenin caizliğini ifade etmekle beraber, aslında bu cevaz mutlak değildir. Bu bakımdan söz konusu cevazın 3839 numaralı hadiste yeralan "başka bir kap bulamama" ve bir de "yıkama" şartlarıyla kayıtlı olduğunu unutmamak gerekir. Binaenaleyh müşriklerin kaplarını kullanmanın caiz olabilmesi için onlardan başka bir kap bulamamış olmak, ikinci olarak da onları temiz su ile iyice yıkamak şarttır.
Onların suları ile elbiselerine gelince; eğer onlar pislikten sakınmayan, elbise temizlemede idrar kullanan kavimlerden değillerse suları ve elbiseleri temiz sayılır. Aksi takdirde pislik değmediği kesin olarak bilinmedikçe pis sayılır.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Şerhu'1-İkna' isimli eserde şöyle deniyor:
"Eğer bu müşrikler ibadetlerini bir takım necasetler kullanarak yapmıyorlarsa onların kaplarını kullanmak caizdir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimiz, müşrik bir kadının yolculukta kullandığı bir su kabından abdest almıştır."
Hz. Peygamber'in hicret yolculuğu esnasında Hz. Ebû Bekir'in müşrik bir çobana sağdırdığı sütü o çobanın kabından içmesi de bunu gösterir.
Muğnî yazarı İbn Kudâme, mecûsilerle puta tapanların ehl-i kitap olmadıklarını söylemiş; Mâlikî ulemasından Kâdî de onların yemeklerinin ve yedikleri etlerin ölü hayvan etinden hâli olmayacağı cihetle onların kullandıkları kapları kullanmanın caiz olmayacağını bildirmiştir.
Ebu'l-Hattâb ise bu mevzuda ehl-i kitapla ehl-i kitap olmayan müşrikler arasında bir fark görmemiştir ki İmam Yâfîî'nin görüşü de budur. Delili ise Hz. Peygamber'in ve sahâbîlerinin müşrik bir kadının yolculukta kullandığı su kabından abdest almalarıdır. Ahmed b. Hanbel'in bu mevzudaki görüşü de Kâdî'nin görüşü gibidir.
Hanefî ulemasından el-Aynî de bu mevzuda şöyle diyor: "Aslında ehl-i kitap ile mecusilerin kapları temizdir. Bununla beraber yıkanması müstehaptır. Pis olduklarının kesin olarak bilinmesi halinde bu kapları yıkamak icab eder."
Nitekim 3839 numaralı hadiste, "Onlar tencerelerinde domuz pişiriyorlar... (onların kaplarını kullanalım mı)?" sorusuna karşılık Hz. Peygamber'in,"Başka bir kap bulamazsanız onları yıkayınız ve onlardan yiyiniz, içiniz"
karşılığını vermesi de bu görüşü teyid eder.
Bu hususta Ahmed Davudoğlu ise şöyle demektedir: "Bu tafsilat, başka kap bulunduğu zaman ehl-i kitabın kaplarım kullanmanın mekruh olmasını iktiza eder. Halbuki fukaha ehl-i kitabın kaplarından başkası bulunsun bulunmasın, yıkamak şartıyle bu kaplardan yiyip içmenin kerahatsiz caiz olduğunu söylemişlerdir.
Bu meselenin cevabı şudur: Yasaklanmadan murad içerisinde domuz eti pişirilen kaplarla şarap kaplarıdır. Bunlar yıkandığı halde kullanılmasının yasak edilmesi, iğrençliğinden ve pislik konmak için hazırlanmış olduklanndandir. Fukahamn muradı ise, küffârın ekseriyetle necasette kullanmadıkları kaplardır."[242]

46. Deniz Hayvanlarının Etlerini) Yemek

3840... Câbir (r.a)'den rivayet olmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) bizi (Habat gazasına) göndermişti. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'i da başımıza komutan tayin etmişti. Kureyş'in bir kervanı ile karşılacaktık. Bir dağarcık hurmayı bize azık olarak vermiş, verecek başka bir şey de bulamamıştı.
Ebû Ubeyde b. el-Cerrah, her birimize bu hurmalardan (sadece) birer tane veriyordu. Biz de onu çocuğun meme emdiği gibi emiyorduk, sonra da üzerine bir su içiyorduk. Bu bize o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de sopalarımızla (selem) ağac(ınm) yaprağına vuruyorduk; (düşen) yaprağı su ile ıslatıp yiyorduk. (Nihayet) denizin kenarına vardık. (Denizin kıyısında) kum yığını gibi büyük bir cisim yükselmeye başladı. Yanına vardığımız zaman bir de ne görelim, anber denilen balıkmış. Ebû Ubeyde (onu görünce); "Bu bir leştir ve bize helâl değildir" dedi. Sonra, "Hayır, biz Rasûlullah (s.a)'ın elçileriyiz ve Allah yolunda (sefere çıkmış durumda)yız; ve siz buna şiddetle muhtaçsınız. Binaenaleyh (bunu) yiyiniz" dedi. Biz orada bir ay kadar kaldık. Üç yüz kişi idik. Hatta bu balıktan yiye yiye semizleşmiştik. (Rasûlullah) (s.a)'a dönünce bu durumu ona anlattık.
"O Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden biraz var mı ki ondan bize de yediresiniz" buyurdu.
Bunun üzerine biz (ondan bir kısmım) gönderdik, (Hz. Peygamber de onu) yedi.[243]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılan hâdise, hicretin 8. senesinde yapılan Sîfu'1-Bahr (deniz kenarı) gazvesi diye anılan sefer sırasında vuku bulmuştur. Sefer sırasında sahâbiler açlıktan ağaç yaprakları yedikleri için bu askerlere Ceyşü'l-Habat (yaprak askerleri) ve bu sefere Habat Gazvesi de denir.

Bu sefer müslümanlarla savaş halinde bulunan Cüheynelilerle çarpışmak ve müslümanlarla barış halinde bulunan Kureyşlilere ait bir kervanı Cü-heynelilere karşı korumak için yapılmıştır.
Gerçi Hudeybiye Muahedesi, Kureyş kervanını korumak vazifesini müs-lümanlara yüklemiyordu ama Kureyş kervanının Cüheynelilerin eline geçmesi bunları güçlendireceği için müslümanlar bu kervanın onların eline geçmesini önlemek mecburiyetinde idiler.[244]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ihtimal ki Ebû Ubeyde ve etrafındaki sahâbîler, ölü hayvan eti yemenin haram olduğunu biliyorlar, fakat deniz hayvanlarının ölüsünü yemenin helâl olduğunu bilmiyorlardı. Sonradan, kendilerinin zaruret halinde bulunduklarını göz önünde bulundurarak bu yolculukta onu yiyebileceklerine hükmettiler ve yediler. Hz. Peygamber, o balıktan yemek suretiyle ölü balık etinin zaruret hali olmadan da yenilebileceğini göstermiş oldu.
Eğer zaruret haline binaen böyle bir ictihadda bulunmuş olsalardı, "zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar"[245] kaidesince ondan doyasıya yememeleri gerekirdi diye itiraz edilirse; "Onlar Allah yolunda ve Allah ve Rasûlünün hizmetinde bulundukları sürece bundan doyasıya yiyebileceklerine dair ictihadda bulunarak böyle hareket etmiş olabilirler" şeklinde cevap verilebilir.
Esasen 3817 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, zaruret halinde bulunan bir kimsenin açlığını giderinceye kadar leşten yiyebileceğini söyleyen fıkıh âlimleri de vardır. Bu yönüyle bu hadis-i şerif bu görüşte olan ulemanın görüşünü teyid etmektedir.
Bu mevzuda gelen hadislerde, söz konusu sefere katılan sahâbilerin yanlarına aldıkları yiyecekler konusundaki rivayetler çeşitlidir. Kimisinde "yiyeceklerimizi boynumuzda taşıyorduk"[246] derlerken, kimisinde "Ebû Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı"[247] kimisinde de, "bize birer tutam verdi, sonra birer hurma vermeye başladı"[248] denilmektedir.
Kadı Iyaz bu ifadelerin arasını şöyle uzlaştırmıştır: "Peygamber (s.a) bu zevatın yanlarında olan yiyeceklerinden başka kendilerine bir kap kuru hurma vermişti. İhtimal ki onların yiyecekleri arasında bu dağarcıktan başka hurma yoktu. Ebû Ubeyde'nin onlara birer hurma vermesi yanlarındaki yiyecekler bittikten sonradır."[249]

Bazı Hükümler

1. Orduya mutlaka bir komutan lâzımdır.
2. Asnab-ı kiram son derece kanaatkar ve sabırlı idi.
3. Peygamber zamanından sonra da olduğu gibi onun zamanında da ictihad yapmak caizdir.
4. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mubahtır. Balık hususunda söz yoksa da denizde yaşayan diğer hayvanlar hakkında ihtilâf vardır.
İmam A'zam'a göre balıktan başka deniz hayvanı yenmez; balığın da sebepsiz öleni yenmez. Şâfîîlere göre kurbağa yenmez. Çünkü öldürülmemesi hakkında hadis vardır. Kurbağadan maada hayvanların yenilip yenilmeyeceği hususunda üç vecih vardır. Essah olan veçhe göre hepsi yenir.
Kurbağadan gayri deniz hayvanlarının etlerini yemenin mubah olduğu Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'e göre kurbağa da dahil olmak üzere bütün deniz hayvanları yenir.[250]

47. İçine Fare Düşen Yağı Yemenin Hükmü

3841... Meymûne (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre;
Bir fare yağ içine düşmüş ve (hâdise) Peygamber (s.a)'e haber verilmiş. Bunun üzerine (Rasûlullah);
"(Fareyi ve) etrafını atınız ve (kalan kısmı) yiyiniz" buyurmuştur.[251]

3842... Ebû Hureyre(r.a)'denRasûlulllah (s.a)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Yağ içine bir fare düştüğü zaman (bakınız) eğer (yağ) sıvı ise ona yaklaşmayınız."
(Bu hadisin ravisi) Hasen (b. Ali) dedi ki: Abdürrezzak (şöyle) dedi: "Bu hadisi genellikle Ma'mer ZührVden o da Übey b. Abdullah'dan o da Meymûne (r.anha)'dan o da Peygamber (s.a)'den rivayet etmiştir."[252]

3843... İbnü'I-Müseyyeb'den rivayet edilen bir önceki Zührî hadisinin bir benzerini de Ahmed b. Salih ile Abdürrezzak (şu senetle) rivayet ettiler: Abdurrahman b. Bûzeveyh, Ma'mer, ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah, İbn Abbas, Meymûne, Peygamber (s.a).[253]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifleri açıklarken şöyle diyor:
"Metinde geçen "ona yaklaşmayınız" sözü iki manaya gelebilir:
1) İçine fare düşen erimiş bir yağa asla yaklaşmayınız. Binaenaleyh onu yiyip içmek caiz olmadığı gibi aydınlanmak için lamba gazı olarak ya da gemileri yağlamakta yağ veya boya olarak kullanmak veya satmak da caiz değildir.
2) Böyle bir yağı sakın yeme ve içmede kullanmayınız, ama yeme ve içmenin dışında ondan faydalanabilirsiniz."
Tuhfe yazarı da bu mevzuda şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadis-i şerif, suyun dışındaki sıvıların, az olsun veya çok olsun, içlerine bir fare düşmekle pisleneceklerine delâlet etmektedir.

Ancak su böyle değildir. Çünkü az sular içlerine fare düşmekle pislenirlerse de çok sular farenin düşmesiyle renklen, kokulan ve tatlarında bir değişme olmadıkça pislenmezler.
Zeytinyağına gelince, içine fare veya başka bir pislik düşerse onun da pisleneceğine ve bu haliyle yenmeyeceğine ulema-ittifak etmişlerdir. Fakat böyle bir zeytinyağını satmanın caiz olup olmadığı ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemanın ekserisine göre onu satmak da caiz değildir. Ancak İmam Ebû Hanîfe, onun satışını caiz görmüşlerdir. Ondan yeme içme dışında faydalanmanın caiz olup olmadığı meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemadan bir topluluk, "ona yaklaşmayınız" sözüne bakarak, ondan başka türlü faydalanmanın da yasak olduğunu söylemiştir. İmam Şafiî'nin bu mevzuda ileri sürdüğü iki farklı görüşten biri böyledir.
Ulemadan diğer bir topluluğa göre ise ondan aydınlanmada lamba gazı, boyacılıkta yağ olarak faydalanmak caizdir.
İmam Ebû Hanîfe'nin görüşü böyle olduğu gibi, İmam Şafiî'den gelen rivayetlerin en sağlamı da böyledir."[254]
Hanefî mezhebinde içerisine pislik düşen sıvıların temizlenmesi için bir de kaynatma ve oyma yolları vardır ki bunu merhum Mehmed Zihni Efendi şöyle anlatır:
"Yüzeyi yüz arşından küçük olan sıvı maddelere necaset isabet etmesinde; meselâ pekmez, bal ve süt gibiler üç defa kendi misli kadar su ile kendi miktarları kalıncaya kadar kaynatmakla temizlenir.
Oyarak temizleme: Bu türlü temizlik donmuş yağ gibilerde yapılır. Donmuş olan yağ ve ağda gibilere necaset isabet ettiğinde yalnız orası pislendiğinden çevresiyle birlikte oyularak alınıp atılır. Gerisi temiz kalır.
Yağın sıvısı katısından çok oldukça necasetin dokunması hepsini pislendirmiş olacağından ancak su ile yıkanarak temizlenir. Pekmez gibi olanlar ise kaynatılarak temizlenir. Meğer ki^ağ ve pekmez havz-ı kebir büyüklüğünde ola. O takdirde havz-ı kebir hükmüne göre amel edilir."[255]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; "Eğer farenin düştüğü anda yağın erimiş halde mi katı halde mi yoksa yarısı katı yarısı sıvı halde mi olduğu kesin olarak bilinmiyorsa farenin yağa, katı iken düştüğü kabul edilir. Çünkü Hz.Peygamber böyle yapmıştır.
Bir pisliğin bir yağın içine ne zaman düştüğü bilinmediği zaman ise, "Bir emr-i hadisin akreb-i evkatma izafeti asıldır"[256] kaidesine uyularak o anda düşmüş olduğuna hükmedilir."[257]

48. İçine Kara Sinek Düşen Bir Yemeği Yemek

3844... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin (içinde sulu yemek bulunan) kabına kara sinek düştüğü vakit onu (tamamen yemeğin içine) batınniz. Çünkü onun bir kanadında hastalık (yapan mikrop), diğerinde de şifa vardır ve o (tehlikelerden) içinde hastalık bulunan kanadıyla korunur. (Bu nedenle yemeğe bu kanadıyla düşer, diğer kanadı ise dışarda kalır). Binaenaleyh (şifalı kanadındaki şifayı yemeğe bırakarak öbür anadıyla bıraktığı hastalığı tesirsiz hale getirmek için) onun her tarafını (yemeğe) batırınız."[258]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hattâbî şöyle diyor:
"Hadis-i şerif, köpek gibi hakkında pis olduğuna dair şer'î bir delil bulunmayan tüm hayvanların vücutlarının temiz olduğuna ve sinek gibi akar kanı olmayan canlıların, içine düştükleri sıvıları pisletmeyeceklerine delâlet etmektedir.
Ulemanın pek çoğunun görüşü budur. Ancak İmam Şafiî'nin bu mev-zudaki iki görüşünden birine göre, bu canlılar içine düştükleri az miktarda sulan pisletirler.
Yahya b. Ebû Kesîr'in de akrebin içine düştüğü az suyu pislediğini söylediği rivayet edilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu ise aksi görüştedir.
Bazı kimseler, sineğin bir kanadında zehir bir kanadında da şifa bulunmasını akıllarına sığd ıramı yarak bu hadisi tenkid etmeye yeltenmişlerdir.
Oysa bunun sayılamıyacak kadar örnekleri vardır. Her hayvanın vücudunda soğuk ve sıcak, kuruluk ve yaşlılık gibi birbirine zıt unsurların bulunduğu herkesin malumudur. Yüce Allah bu zıt unsurların arasını uzlaştırarak sahipleri için faydalı bir kuvvet haline getirmiştir. Akıllı insana düşen; karnında bal iğnesinde zehir taşıyan arıya bal ve petek yapmasını öğreten yüce Allah'ın, sineğe kendisini zehirli kanadıyla savunmasını öğretebileceğim kabul ederek hak ve hakikati inkâra yeltenmemek, hâdiselere ibret nazariyle bakmaktır. Kulluğun ve imtihanın gereği de budur."[259]

49. Yere Düşen Lokma(Yı Yemek)

3845... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) yemek yediği zaman parmaklarını üç defa yalar ve şöyle buyururdu:
"Biriniz lokması (yere) düştüğü zaman (bulaşan toz, toprağı) ondan gidersin ve onu yesin. Şeytana bırakmasın." Sonra bize yemek kabını silmeyi emrederek şöyle buyurdu:
"Şurası bir gerçek ki, hiç biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez."[260]

Açıklama

Hadis-i şerifte, yemek yerken şu üç şeye riayet edilmesi gerektiği ifade buyuruluyor:

1- Kişi yemekten sonra parmaklarına bulaşan yemek artıklarını yalamah, bu artıkları kendi hallerine bırakmamalıdır.
2- Yere düşen lokmayı yerden alıp üzerine bulaşan tozları giderdikten sonra onu yemeli, şeytana bırakmamalıdır.
3- Yemek kabının dibinde kalan artıkları iyice silip yemelidir. Hadis-i şerifte bu şekilde hareket etmemizi gerektiren hikmet ise, "Hiç
biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez" cümlesiyle açıklanmaktadır.
Bu durumda yemek yiyen kimsenin, yediği yemeğin parçalarından kalan kısımları, kırıntıları toplayıp yemesi gerekir. Bu hem yemekteki manevi bereketi elde etmemizi sağlar, hem de nimete şükür borcunun ödenmesine ve dolayısıyla nimetin ziyadeleşmesine vesile olur.[261]

Bazı Hükümler

1. Zararlı hayvanın zararından sakınmak için onları öldürmek caizdir.
2. Yemeğin bereketini elde etmek için yemekten sonra kendileriyle yemek yenen parmaklan yalamak müstehaptır. Zahirîlere göre farzdır.
3. Yemekten sonra yemek kabında kalan artıkları orada bırakmayıp yemek ve yere düşen lokmayı alıp tozunu silkerek yemek müstehaptır.
4. İnsanlar gibi yiyip içen şeytanlar vardır.
5. Şeytanlar insanlara daima musallat olmaya çalışırlar.[262]

50. Hizmetçinin Efendi(si) İle Birlikte Yemek Yemesi

3846... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin hizmetçisi, dumanına ve sıcağına katlanarak kendi-sine'bir yemek hazırlayıp getirecek olursa (yemeği kendisi ile birlikte) yemesi için onu yanına .oturtsun. Şayet yemek az olursa eline bir yada iki lokma koyuversin.[263]

Açıklama

Bu hadis-ı şerifte, bir insanın, kendisine bir takım güçlüklere katlanarak yemek hazırlayıp gelen hizmetçisini yanına oturtup yemeği onunla beraber yemesi, yemeğin az olması halinde ise hiç olmazsa yemekten birkaç lokmayı onun eline tutuşturuvermesinin müstehab olduğu anlatılmaktadır.
Hadis-i şerifte, yemeğin az olması halinde efendinin hizmetçisinin eline bir iki lokma tutuşturuvermekle sorumluluktan kurtulacağı ifade edildiğinden, Hattâbî bu hadisin; efendinin kendi yediğini aynen hizmetçisine yedirmesinin farz olmadığına, fakat müstehab olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. Hattâbî'ye göre, efendiye farz olan hizmetçinin karnını doyurmak ve avret mahallerini örttürüp soğuk ve sıcaktan koruyacak şekilde giydirmektir. Kaliteli yemek yedirmek ve kaliteli giydirmekle mükellef değildir.
İbn Münzir'in açıklamasına göre, tüm İslâm uleması hizmetçiye bulunduğu çevrede herkesin yediği yiyeceklerden yedirmenin farz olduğunu söylemişlerdir.[264]

51. (Yemekten Sonra Eli) Mendil(le Silmek)

3847... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz (yemeğini) yediği zaman elini yalamadıkça yahutta yalatmadıkça mendille silmesin."[265]

3848... (Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik'in) babasından rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), (yemeğini) üç parmakla yermiş ve yalamadıkça elini silmezmiş.[266]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler yemeği üç parmakla yemenin ve yemekten sonra elleri yıkamadan veya mendile silmeden önce ele bulaşmış olan yemek kırıntılarını yalamanın Hz. Peygamber'in âdet-i seniyyelerinden olduğu ifade buyurulmaktadır.
Hanefî ulemasından Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre;
"Bir veya iki parmakla yemek kibir alâmetidir. Dört parmakla yemek ise yemeğe düşkünlük ve hırs alametidir. Şeytan yemeğini iki parmağı ile yer. Bu bakımdan Rasûl-i Zişan Efendimiz yemeklerini sürekli üç parmağıyla yermiş. Ancak mazeret hallerinde veya üç parmağın yeterli olmadığı bazı yemekleri dört parmakla yemenin caiz olduğunu göstermek için dört parmakla yediği de olmuştur.
Bu sebeple ulema yemeği üç parmakla yemenin müstehab olduğunu, zaruret olmadıkça dördüncü ve beşinci parmaklan kullanmaktan kaçınılması gerektiğini söylemişlerdir.[267]
Yemekten sonra parmaklan yalamak ise 3845 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, yemeğe saygı ile ilgili olduğu kadar yemeğin bereketinin neresinde olduğu yani yenen kısımda mı, yoksa parmaklara bulaşan kısımlarda mı olduğunun bilinememesiyle ilgilidir. Binaenaleyh yemeğin bereketi şayet parmağa bulaşan kısımda ise onu yalamadan silen kimse bu yemeğin feyzinden mahrum kalacaktır.

Meselenin ehemmiyetine binaen müslümanlar yemekten sonra parmaklarını yalamaya teşvik edilmiş ve bir hadiste; "Yemekten sonra yemek kabını ve parmaklarını yalayan kimseyi Allah dünyada da âhiretle de doyurur" buyurulmuştur.[268]
Ulema bu emre uymanın müstehap olduğunu söylemiştir. Hadis-i şerifte geçen, "yahutta yalatmadıkça" anlamındaki söz, insanın yemekten sonra elindeki bulaşığı koyun keçi gibi bir hayvana yalattırmasının da caiz olacağına delâlet etmektedir.[269]

52. Kişi Yemeğini Yiyince Nasıl Dua Eder?

3849... Ebû Ümame (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Sofra (üzerinde bulunan yemekler yenip kaplar) kaldırılınca, Rasûlullah (s.a);
"Çok samimi, bereketli, (bizim kusurumuzdan dolayı da) yetersiz (olan), bırakılamayan ve kendisine ihtiyaçtan kurtulmak mümkün olmayan hamd Allah'adır, (ey) Allah(im)" diye dua edermiş.[270]

3850... Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) yemeğini bitirince şöyle dua edermiş:
"Bizi doyuran, bize içiren ve bizim müslümantardan olmamızı sağlayan Allah'a hamdolsun."[271]

3851... Ebû Eyyub eî-Ensârî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir şey) yediği veya içtiği zaman;
"Yediren, içiren ve yedirip içirdiği şeyi kolaylıkla boğazdan geçirip hazmettiren ve artıkları için bir çıkış yolu yaratmış olan Allah'a hamdolsım" diye dua ederdi.[272]

Açıklama

Hattâbî, metinde geçen kelimesinin "Allah" kelimesinin sıfatı olduğunu kabul ederek: "...yediren (fakat kendisi) yedırilmeyen"[273] âyetinin ışığı altında bu kelimeye, "O Allah ki, herşeye yeter, yedirir, içirir, fakat kimse ona yedirip içiremez ve yetemez" manasını vermiştir. kelimesine ise, "Rabbin seni bırakmadı ve danlmadı"[274] âyetinin ışığında, "O Allah ki, kendisinden istemek, elinde bulunan nimetlere rağbet etmek asla terkedilemez." manası vermiştir.
Yine Hattâbî'ye göre metinde geçen kelimesi "Her zaman kendisine müracaat edilen" anlamına gelmektedir ki kastedilen yüce Allah'dır.
Ancak bazı sarihler bu kelimelerin "el-hamdu" kelimesinin mef'ulu mut-lakı durumunda olan mahzuf bir mastarın sıfatı olduğunu kabul etmişlerdir.[275] Tercümemizde biz de bu görüşü esas aldık.
Bütün bu hadis-i şerifler yemekten sonra Allah'ın vermiş olduğu dünyevî nimetlere ve uhrevî nimetlerden olan iman nimetine şükretmenin ve bu nimetleri dile getirmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Bu ise "El-hamdülillahillezi et'amane ve sekâna ve caalenâ minel müslimîn" demekle
yerine gelmiş olur.
Bu konuda İsmail Lütfi Çakan şöyle demektedir:
"Fesahat, muktezây-i hale göre ifade-i meramda bulunmak, belagat ise kavuşulan nimete göre teşekkürde bulunmak, dua etmek de Allah katında makbuliyet demektir. Yemek bir nimettir. Doymuş olmanın değerini açlık çekene sormak gerekir. Yemeğin boğazdan rahatlıkla geçmesi ve hazmedil-mesi en az yemek bulabilmek kadar hatta ondan da büyük bir nimettir. Lokması boğazında kalmış bir insanın ızdırabmı tasavvur etmek veya yediği yemeği hazmedemiyen bir sindirim sisteminin vereceği elemi hayal etmek yapılacak en güzel duanın Hz. Peygamber'in yaptığı bu dualar olduğunu anlamak için yeterlidir.
Bütün bunların ötesinde boşaltım aygıtının bulunması ve normal olarak görev yapması başlıbaşına fevkalâde bir nimettir. Yiyen, hazmeden ve fakat artıkları dışarı atamayan bir vücudun elem ve ızdırabmı ifade edebilmek mümkün değildir.
Seçili ve kafiyeli, uzun uzun ve müretteb sofra dualarında böylesine kısa ve fakat ihatalı, gerçekten şükür ifade eden bir dua bulmak mümkün müdür?”[276]

53. Yemekten (Sonra) El Yıkama

3852... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Elinde yemek artığı ve kokusu varken onu yıkamadan uyuyup da (uykusu esnasında) kendisine zararlı bir böcek ilişen kimse, (başına gelenden dolayı) kendisinden başka kimseyi suçlamasın."[277]

Açıklama

Gamar; yağ, kir ve et kokusu anlamlarına gelen bir kelimedir. Türkçede yemek artığı ve yağları olarak ifade edilir.
Yemek bulaşıklarından hoşlanan bazı haşereler, yemek yeyip ellerini yıkamadan uyuyan bir kimsenin uykuda bulunmasını fırsat bilerek üzerine çullanırlar ve elinde bulunan yemek bulaşıklarını yemek isterler. Bu sırada onun vücudunu da ısırarak kendisini zehirleyebilirler.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif; özellikle uykuya varacak kişilerin yemekten sonra ellerindeki yemek artıklarını yıkamalarının diğer yemeklerden sonra el yıkamaya nisbetle daha da büyük bir önem kazandığına dikkati çekmektedir.[278]

54. Yemekten Sonra Yemek Sahibine Dua Etmek

3853... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ebu'i-Heysem b. et-Teyyihân, Peygamber (s.a) için bir yemek hazırlamıştı. Peygamber (s.a) ile sahâbîlerini (bu yemeğe) çağırdı. (Yemeği) bitirdikleri zaman (Hz. Peygamber sahâbîlerine):
"Kardeşinizi (bu ziyafetten dolayı) mükâfatlandırınız" buyurdu. (Sahâbîler):
Ey Allah'ın Rasûlü, onu mükâfatlandırmak nasıl olur? dediler. (Hz. Peygamber de):
"Bir adamın evine gidilir, yemeği yenir, içeceği içilir; sonra (yiyip içen kimseler) ona dua ederlerse, işte bu onu mükâfatlandırmaktır" buyurdu.[279]

3854... Enes (r.a)'den rivayet olduğuna göre;
Peygamber (s.a), Sa'd b. Ubâde'ye (misafir olarak) gelmiş. (Sa'd da) kendisine ekmek ve zeytinyağı ikram etmiş. Peygamber (s.a) (bunları) yedi(kten) sonra:
“Sizin yanınızda oruçlular iftar ettiler. Yemeğinizi salih kimseler yedi ve melekler de sizin için dua ettiler" buyurmuş.[280]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, bir yemeğe davet edilen kimsenin yemekten sonra ev sahibine dua etmesinin müstehab olduğunu, bu duanın ev sahibine büyük manevî mükâfat kazandıracağını; müslümanlara ziyafet veren kimselere meleklerin de duacı olduğunu ifade etmektedir.[281]

---

[1] Buharı, nikâh 71; Müslim, nikâh 96, 97,98; İbn Mâce, nikâh 25; Dârimî, nikâh 23; Mu-vatta, nikâh 49; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 22, 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363.
[2] Müslim, nikâh 98; İbn Mâce, nikâh 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363-364.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.
[5] Müslim, nikâh 105, 106; İbn Mâce, sıyâm 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.
[8] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, XI, 348.
[9] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, VII, 308-309.
[10] Aynî, el-Binâye, IX, 202.
[11] Yeniçeri, C, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.
[12] ÖN. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365-367.
[13] Buharî, nikâh, 68, 69; Müslim, nikâh 90, 91; İbn Mâce, nikâh 24; Ahmed b. Hanbel, III, 172, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/367-368.
[14] Tirmizî, nikâh II; İbn Mâce, nikâh 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368.
[15] el-İhtiyar li talilil Muhtar, IV-176.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368-369.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/369-370.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370.
[19] Dr. Ahmed eş-Şerbasî, Yes'elımeke, V, 101.
[20] Celâl Yeniçeri, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370-371.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.
[24] Buharı, edeb 31, 85, rikâk 23; Müslim, lükata 14, 15, iman 74, 75, 77; Tirmizî, birr 43, kıyâme 50; İbn Mâce, edeb 5; Dârimî, et'ime 11; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 22; Ahmed b. Hanbel, Fi, 174, 267, 269, 433, 463, III, 76, IV, 31, V, 412, VI, 69, 384, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371-372.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/372-373.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373-374.
[28] Ebû Dâvûd, edeb 16.
[29] el-Münavî Abdurrauf, Feyzü'l-Kadîr, IV, 260-261.
[30] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/374-375.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375-376.
[33] Ebû Dâvûd, lukâta, 1, hudûd 40; Tirmizî, buyu 54; Nesâî, kat'üssârik 12, ticârât 67.
[34] Avnü'l-Ma'bûd, X, 217.
[35] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/376-377.
[36] Nisa, (5) 29.
[37] Nûr, (24) 61.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/378-379.
[39] Şu'ara, (26) 100-101.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/379-380.
[41] Mâide, (5) 5.
[42] Meylani Ahmed, Bidâyetü'l-Müctehid Tercümesi, I,670.
[43] En'am, (6) 121.
[44] En'am, (6) 118
[45] Buharı, şerîket 3, 6, zebâih 15; Müslim, edâhi 20.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/380-381.

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/381.
[48] Bakara, (2) 188.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382.
[50] İbn Mâce, et'ime 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382-383.
[51] Hatipoğlu, H, Sünen-i İbn Mâce terceme ve Şerhi, IX, 112-113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/383.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385-386.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386.
[57] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386-388.
[58] Tirmizî, et'ime 40; Nesâî, tahâre 100; İbn Mâce, et'ime 5; Ahmed b. Hanbel, I, 283, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388.
[59] Mâide, (5) 6.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388-389.
[61] Concordance'da bu bâb'a numara verilmemiştir.
[62] Tirmizî, et'ime 39; Ahmed b. Hanbel, I, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/389.
[63] Aliyyü'1-Kârî, Şerhu' Ayni'1-İlm ve Zeyni'1-Hilm, I, 273.
[64] A.g.e., 272.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/390.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.
[68] Buharı, et'ime 21, menâkıb 23; Müslim, eşribe 187, 188; Tirmizî, birr 84; Ahmed b. Hanbel, II, 467, 474, 479, 481, 495.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391-392.
[69] Aliyyü'I-Kârî, Aynü'I-İlim, I, 272.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392.
[71] İbn Mâce, et'ime 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392-393.
[72] el-Münavî, Feyzu'l-Kadîr, I, 172; Ziyâüddin el-Gümüşhanevî, Levâmiü'l-Ukûl, I, 122.
[73] Süyûtî, Câmiü's-Sağîr, II, 56.
[74] Nûr, (24) 61.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/393-394.
[76] Müslim, eşribe 103; İbn Mâce, dua 19; Ahmed b. Hanbel, III, 346, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/394-395.
[77] Aliyyü'1-Kârî, a.g.e., 277.
[78] Mevsılî, el-İhtiyâr, IV, 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/395-396.
[79] Müslim, eşribe 102; Ahmed b. Hanbel, V, 383, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/396-397.
[80] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397.
[81] Tirmizî, et'ime47; İbn Mâce, et'ime 7; Dârimî, et'ime 1; Ahmed b. Hanbel, VI, 143 208, 246, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397-398.
[82] Nesâî, Amelü'I-Yevmi ve'l-Leyleti, s, 262, hadis no; 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/398-399.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.
[84] Buharı, et'ime 13; Tirmizî, et'ime 28; İbn Mâce, et'ime 6; Dârimî, et'ime 31; Ahmed b. Hanbel, IV, 508, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.
[85] Buharı, ahkâm 43; İbn Mâce, mukaddime 21; Ahmed b. Hanbel, II, 125, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.
[86] Müslim, eşribe 148; Ahmed b. Hanbel, III, I80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.
[87] Allyyü'1-Kârî, Aynü'l-İlm ve Zeynü'1-Hilm, I, 275.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400-401.
[89] Tirmizî, et'ime 12; Ibn Mâce, et'ime 12; Dârimî, et'ime 16; Ahmed b. Hanbel, I, 270, 343, 345, 364, III, 490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/401-402.
[90] İbn Mâce, et'ime 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/402.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403.
[92] İbn Mâce, et'ime 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403-404.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404.
[94] ez-Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidâl, I, 403.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404-405.
[96] Müslim, eşribe 105-107; İbn Mâce, et'ime 8; Tirmizî, et'ime 9; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 5, 6;Dârimî, et'ime 9; Ahmed b. Hanbel, II, 8, 33, 80, 106, 128, 135, 325, 349, III, 202, 254, 293, 297, 322, 327, 334, 344, 357, 362, 387, IV, 45, 46, 50, 383, V, 311, VI, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405.
[97] Müslim, eşribe 107.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405-406.
[99] Davudoğlu, A. Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.
[100] Buharı, nikâh 64, et'ime 2, 3; Müslim, eşribe 108, 109; Tirmizî, el'ime 47; Nesâî, nikâh 84; İbn Mâce, et'ime 11; Dâritnî, et'ime 1, 15; Muvatta, sıfâtün'n-nebî 32; Ahmed b. Hanbel, IV. 26, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.
[102] A. Davudoğlu, A.g.e., IX, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.
[103] Tirmizî, et'ime 32; Nesâî, sıyâm 43; Dârimî, et'ime 30; Ahmed b. Hanbel, III, 400, VI, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407-408.
[104] Buharı, vudû 50, ezan 43, cihâd 92, et'ime 20, 26, 58; Müslim, hayz 92, 93; Tirmizî, et'ime 33; Dârimî, vudû 52; Ahmed b. Hanbel, I, 365, IV, 139, 179, V, 288.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.

[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.
[108] Asım Efendi, Kamus Tercümesi, II, 21.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.
[110] Buharı, enbiyâ 3, tefsir sûre (17) 5; Müslim, iman 327, 328; Tirmizî, et'ime 34, kıyâme 10; İbn Mâce, et'ime 28; Ahmed b. Hanbel, I, 397, II, 331, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409-410.
[111] Asım Koksal, İslâm Tarihi, VII, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[112] Buharı, et'ime 36, 38, büyü 30; Müslim, eşribe 144, 145; Dârimî, et'ime 19; Tirmizî, et'ime 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.
[116] Tirmizî, siyer 16; İbn Mâce, cihâd 26, Ahmed b. Hanbel, V, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411-412.
[117] Mecelle, madde: 4.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412.
[119] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226, 241,253,321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412-413.
[120] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, el'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 226,241,253, 321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.
[121] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226,241,253,321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.
[122] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/414-415.
[123] Buharı, zebâih 28, hums 20, megâzi 38, nikâh 31; Müslim, nikâh 30-32, sayd 23-25, 27, 30, 31, 37; Tirmizî, nikâh 29, sayd 9, 11, et'ime 6; Nesâî, nikâh 71, sayd 69-71, 81; İbn Mâce, zebâih 13, 14; Dârimî, edâhi 21, 22, nikâh 16; Ahmed b. Hanbel, II, 21, 102, 143, 144, 219, IV, 48, 89, 90, 127, 193-195, 301, 355, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.
[124] Müslim, sayd 36-38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.
[125] İbn Mâce, zebâih 14; Tirmizî, sayd 11; Ebu Dâvûd, et'ime 32; Nesâî, sayd 69-71; Ah-med b. Hanbel, III, 323, 356, 362, IV, 89, 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415-416.
[126] Nahl, (16) 8.
[127] Mâide, (5) 3.
[128] Nahl, (16) 5.
[129] Mü'minûn, (23) 22.
[130] Nahl, (16) 7.
[131] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihâli, 418.
[132] Bilmen, A.g.e., 417.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/416-418.
[134] Buharı, hibe 5, zebâih 10, 32; Müslim, sayd 53; Tirmizî, et'ime 2; Nesâî, sayd 25; İbn Mâce, sayd 17; Dârimî, sayd 7; Ahmed b. Hanbel, III, 118, 171, 232, 291.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419.
[135] Buharî, zebâih 36; Ebû Dâvûd, edâhi 14; Tirmizî, el'ime 2; Nesâî, siyam 84, sayd 25, dahâyâ 18; İbn Mâce, zebâih 5; sayd 7; Ahmed b. Hanbel, I, 31, II, 336,346, III, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419-420.
[136] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, VIII, 13. (Birinci baskı)
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420.
[138] Buharı, hibe 7, et'ime 8, 16, megâzî 38, i'tisam 24; Müslim, sayd 46; Nesâî, sayd 26, nikâh 79; Ahmed b. Hanbel, I, 225, 259, 366, II, 329, 340, 347, IV, 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420-421.
[139] Buharî, zebâih 32; Müslim, sayd 43; Nesâi, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16; Muvatta, İsti1 zân 10; Ahmed b. Hanbel, IV, 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/421.
[140] Nesâî, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.
[142] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, XII,
[143] el-Aynî, el-Binâye, IX, 73.
[144] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 193.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422-425.
[146] Tirmizî, et'ime 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425-426.
[149] En'am, (6) 145.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426.
[151] A'râf, (7) 158.
[152] el-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye, bişerhi Abdilmecid eş-Şernubî el-Ezherî, 26.
[153] Elhamevî Gamzü Uyâni'l-besair 1/223.
[154] İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, 66.
[155] el-Aynî, el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye, IV, 708.
[156] Şevkânî, İrşâdü'l-Fuhûl, 284.
[157] İbn Mâce, sayd 9, et 'ime 31; Ahmed b. Hanbel, II, 97.
[158] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416-417.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426-429.
[159] En'am, (6) 145.
[160] Buharı, tefsir 99; Müslim, zekât 24; Tirmizî, libas 6; İbn Mâce, et'ime 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/429-430.
[161] Bakara, (2) 29.
[162] Câsiye, (45) 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.
[163] Aüyyü'1-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.
[164] Tirmizî, hacc 28, et'ime 4; Nesâî, menâsik 89, sayd 27; İbn Mâce, sayd 15; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 318, 322, V, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431.
[165] Mâide, (5) 96.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431-432.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.
[168] Buhari, zebaih 28, 29, tıbb 57; Müslim, sayd 11-15; Tirmizi, sayd 9, 11, et'ime 7, siyer 11; Ebu Davud, et'ime 25; Nesai, büyu 79, sayd 28, 30, 31, 33; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18,

Muvatta, sayd 13, 14; Ahmed b. Hanbel, I, 244, 289, 302, 326, 327, 333, 339, 373, II, 236, 366, 418, III, 323, IV, 89, 90, 131, 132, VI, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.
[169] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, 11; Nesai, sayd 86; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 147, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.
[171] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, II; Nesâî, sayd 86; İbn Mâce, sayd 13; Dârimî, edâhi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 137, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433-434.
[172] Nesâi, sayd 86; İbn Mâce, zebâih 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/434.
[173] Ebû Dâvûd, büyü 62; Tirmizî, büyü 49; İbn Mâce, ticârât 9, sayd 20; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 317, 339, 349, 353, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435.
[174] el-Cezerî, Kitabü'l-Fıklı ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, II, 1.
[175] Cezerî, A.g.e, II, 2.
[176] Cezerî, A.g.e, II, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435-436.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437-438.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/438-439.
[180] Nesaî, dahâya 43, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439.
[181] Koçkuzu A. Osman, Hadiste Nâsih ve Mensûh, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439-440.
[182] Buharî, zebâih 13; Müslim, sayd 52; Tirmizî, et'ime 22; Nesâî, sayd 37; Dârimî, s 5; Ahmed b. Hanbel, IV, 353, 357, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/440.
[183] İbn Mâce, sayd 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441-442.
[185] Kamer, (54) 7.
[186] Aynî, Umdefü'1-Kârî, XXI, 109.
[187] Müddessir, (74) 31.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/442-443.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/443-444.
[190] Bilmen ö. Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, 418.
[191] Mâide, (5) 96.
[192] İbn Mâce, sayd 9, el'ime 31; Muvatta, sıfatü'n-nebî 30; Ahmed b. Hanbel, II, 97.
[193] el-Aynî, el-Binâye, IX, 98-99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/444-445.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/445-446.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/446-447.
[196] Bakara, (2) 173.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/447-449.
[198] İbn Mâce, et'ime 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450.
[199] Alâuddin Âbidin, el-Hediyyetü'1-Alâiyye, 216.
[200] A'raf, (7) 32.
[201] Aliyyü'I-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlim ve Zeyni'l-Hilim, I, 281.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450-452.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.
[205] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâî, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452-453.
[206] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâf, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453-454.
[209] Buharı, ezan 160, et'ime 49, i'tisam 64; Müslim, mesâcid 73; Tirmizî, et'ime 13; Nesâî, mesâcid 16, 17; Ahmed b. Hanbel, III, 65, 85, 374, 387, 400, IV, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/454-455.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457-458.
[217] Müslim, mesâcid 74.
[218] Müslim, mesâcid 76.
[219] Ahmed Naim, Tecridi Sarih, II, 751.
[220] Müslim, mesâcid 72.
[221] el-Müttakî, Kenzu'l-Ummâl, XV, 270. Hadis No: 40928.
[222] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih, II, 751-752 (Hadis no: 472).
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/458-460.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.
[225] Ebû Dâvûd, eymân 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.
[226] Müslim, eşribe 153; Tirmizî, et'ime 17; îbn Mâce, et'ime 38; Dârimî, et'ime 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 179.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460-461.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461.
[228] İbn Mâce, et'ime 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461-462.
[229] İbn Mâce, et'ime 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462.
[230] A'raf, (7) 157.
[231] Heysemî, Mecmau'Zevâid, V, 4.
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462-463.
[233] Buharı, et'ime 44, mezâlim 14; Müsüm, eşribe 15; Ahmed b. Hanbel, II, 7,44, 46, 81.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463-464.
[235] Buharı, et'ime 39, 45, 47; Müslim, eşribe 148; Tirmizî, et'ime 37; İbn Mâce, et'imt 37; Dârimî, et'ime 24; Ahmed b. Hanbel, I, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464.
[236] Tirmizî, et'ime 36; İbn Mâce, et'ime 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464-465.
[237] İbn Mâce, et'ime 43; Ahmed b. Hanbel, I, 374.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.
[238] Ahmed b. Hanbel, III, 142, 143.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466.
[241] Buharî, zebâih 4, 10, 14; Müslim, sayd 8; Ebû Dâvûd, edâhi 23; Tirmizî, sayd 1, et'ime 7, siyer 11; İbn Mâce, sayd 3; Dârimî, siyer 55; Ahmed b. Hanbel, II, 184, 193, 194, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466-467.
[242] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/467-468.
[243] Buharı, zebâih 12, meğazî 65; Müslim, sayd 17; Nesâî, sayd 35; Ahmed b. Hanbel, II, 309, 311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/468-469.
[244] Koksal M.A., İslâm Tarihi, VIII, 121-123.
[245] Mecelle, md: 22.
[246] Müslim, sayd 20.
[247] Müslim, sayd 21.
[248] Müslim, sayd 18.
[249] Davudoğlu, A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/469-470.
[250] Davudoğlu, A, A.g.e., IX, 170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/470-471.
[251] Buharî, zebâih 34, vudu 67; Tirmizî, et'ime 8; Nesâî, fer' 10; Dârimî, vudû 60; Muvatta, isti'zan 60; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 265, 490, VI, 329, 330, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471-472.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472.
[254] el-Mübarekfurî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V, 516.
[255] Nimet-i İslâm, 132-133.
[256] Mecelle, mad. 11.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472-473.
[258] Buharı, bedü'1-halk 17, tıbb 58; Nesâî, fer' II; İbn Mâce, tıbb 31; Dârimî, et'ime 12; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 246, 263, 340, 355, 388, 398, 443, III, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474-475.
[260] Müslim, esribe 136, 137; Tirmizî, et'ime II; Ahmed b. Hanbel, III, 177, 290.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475-476.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476.
[263] Buharı et'ime 55; Müslim, eymân 42; Tirmizî, et'ime 19, 44;1 Dârimî, et'ime 33; Ahmed b. Hanbel, I, 288, 442, II, 277, 283, 299, 316.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476-477.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.
[265] Buharî, et'ime 52; Müslim, eşribe 134, 137; Tirmizî, et'ime 10; İbn Mâce, et'ime 9; Dârimî, et'ime 5, 6, 10; Ahmed b. Hanbel, I, 221, 293, 346, 370, II, 341, 415, III, 301, 331, 337, 366, 394, VI, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.
[266] Müslim, eşribe 131; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 111, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477-478.
[267] AIiyyül-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeyni'l-Hilm, I, 278.
[268] AIiyyü'I-Kârî, A.g.c, 279.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/478.
[270] Buharî, et'ime 54; Tirmizî, da'vât 55; İbn Mâce, et'ime 16; Dârimî, et'ime 3; Ahmed b. Hanbel, V, 252, 256, 261, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.
[272] Tirmizî, da'avât 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480.
[273] En'am, (6) 14.
[274] Duha, (93) 3.
[275] Muhammet b. Allan, el-Fatûhâtu'r-Rabbâniyye, V, 223.
[276] Çakan, İsmail Lütfü, Eyüb Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480-481.
[277] Tirmizî, et'ime 48; İbn Mâce, et'ime 22; Dârimî, et'ime 27; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 344, 527.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481-482.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/482.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

YİYECEKLER BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
BİRİNCİ BÂB
YEME ÂDÂBI
* YİYECEK ALETLERİ
* BESMELE ÇEKMEK
YEMEK NE SÛRETLE YENMELİDİR?
* EL VE AGZIN YIKANMASI
* ÇOK YEMEYİ ZEMM
* MÜTEFERRİK ÂDÂBLAR
İKİNCİ BÂB
MÜBAH VE MEKRUH YİYECEKLER
BİRİNCİ FASIL
HAYVANLARDAN MÜBAH VE MEKRUH OLANLAR
* KELER
* TAVŞAN
* SIRTLAN
* KİRPİ
* TOY
* ÇEKİRGELER
* AT
* PİSLİK YİYENLER (CELLÂLE)
* HAŞERELER
* MUZDAR
* CİZYE VE SADAKA DEVESİ
* ET
İKİNCİ FASIL
HAYVANÎ OLMAYAN MEKRUH YİYECEKLER
* YABANCILARIN YEMEGİ
ÜÇÜNCÜ BÂB
HARAM YiYECEKLER
DÖRDÜNCÜ BAB
RESULULLAH VE ASHABININ YEDİGİ YEMEKLER VE ONLARIN MEDHİ
İKİNCİ BAB
RUKYE VE MUSKALAR
BİRİNCİ FASIL
RUKYE VE TEMÎMELERİN (MUSKALARIN) CEVAZI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
RUKYE MEŞRUDUR:
* EN FAYDALI İLAÇ: KUR'AN
İKİNCİ FASIL
RUKYEDEN NEHİY
ÜÇÜNCÜ FASIL
TAUN VE VEBA
DÖRDÜNCÜ FASIL
GÖZ DEĞMESİ
1. Göz Değmesi Haktır:
2. Göz Değmesine Karşı Alınacak Tedbirler:
* Fiilî Tedbir:
* Nazara Karşı Resmî Tedbir Mi?
* Tecziye Mi?
3. Gözü Değen Ne Yapmalı?
4. Nazar Değen Kimseye Yapılacak Tedavi:
6- Dövme (Veşm) Yasagı:
7- Göz Degmesi Ve Kader:
(İKİNCİ İLAVE)
TIBB-I NEBEVÎ
TIBB-I NEBEVÎ, MAHİYETİ VE EHEMMİYETİ
(Tıbb-ı Nebevi'ye Yeniden Eğilmenin Gereği)
1- Hz. Peygamberin Saglıga Verdigi Ehemmiyet:
2- Koruyucu Hekimlik:
* Temizlik:
* Beslenme:
* Spor:
* İstirahat:
* İbadetler:
* Dua:
* Haramlar:
3- Hastalık Ve Tedavi Yolları
* Hastalık:
* Tedavi:
4.Tedavi Ediciler:
5- Tıbbî Tatbikatı Murâkabe:
6- Kaynaklar:
7- Tıbb-ı Nebevî Nasıl İhya Edilebilir?

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde beş bab var)

BİRİNCİ BAB

YEME ÂDÂBI

*

YİYECEK ALETLERİ

*

BESMELE

*

YEMEK NE SURETLE YENMELİDİR?

*

EL VE AGZIN YIKANMASI

*

ÇOK YEMENİN ZEMMİ

*

MÜTEFERRİK ÂDÂBLAR

İKİNCİ BAB

MUBAH VE MEKRUH YİYECEKLER

(Bu babta iki fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

HAYVANLARDAN MÜBAH VE MEKRUH OLANLAR

*

Keler

*

Tavşan

*

Sırtlan

*

Kirpi

*

Toy

*

Çekirge

*

At

Pislik Yiyenler (Sadır Hayvanı)

*

Haşereler

*

Muzdar

*

Cizye ve Sadaka Devesi

*

Et

İKİNCİ FASIL

HAYVANÎ OLMAYAN MEKRUH YİYECEKLER

YABANCILARIN YEMEGİ

*

ÜÇÜNCÜ BAB

HARAM YİYECEKLER

*

DÖRDÜNCÜ BAB

HZ. PEYGAMBER VE ASHABININ YEDİKLERİ VE BUNLARIN MEDHİ

*

BEŞİNCİ BAB

BAZI VESİLELERLE YENEN YEMEKLER

*

DÜGÜN ZİYAFETİ

*

AKÎKA

*

FERE' VE ATÎRE KURBANLARI

UMUMÎ AÇIKLAMA

İnsanların millî ve dinî şahsiyetlerinin tekevvününde temel teşkil eden kültürel unsurları bazı ana esaslara irca etmek gerekirse bunlardan birini mutfak teşkil eder.[1] Mutfak deyince sadece yeme-içme maddelerini anlamıyoruz. Yenilmesi ve içilmesi helal olanlar, mübah ve mekruh olanlar, haram olanlar, mukaddes olanlar, bunlarla ilgili âdâblar, inançlar, tarzlar vs. hepsi mutfak'a dahildir.
Evet her kültürün, her medeniyetin kendine has bir kıyafeti olduğu gibi bir de mutfağı vardır. Dolayısiyle İslam'ın da hususi bir mutfağı vardır. Müslüman kalmanın şartları arasında, İslam kıyafetinin muhafazası gibi mutfağının da korunması icabeder. Kâmil ma'nâda müslüman olmak için İslam mutfağından yemek şarttır. Başka bir ifade ile gayr-ı müslim mutfaktan beslenerek müslüman kalmak zordur. Veya kendi kendimizi aldatmadır.
Sözgelimi İslam mutfağında şarap, domuz, leş, yırtıcı hayvan eti, besmelesiz kesilmiş hayvan eti, böcek, haşerât yoktur.
Kur'an ve hadis, bu kültürel müessesseye geniş yer verir. Sadece temel meselelerini değil en tabîî meselelerine, en küçük âdâbına varıncaya kadar her şeyini ele alır, kendi hükmünün şeklini eksiksiz verir, bir başka kültürden taklid ve iktibasa gerek bırakmaz. İslam'ın mensublarına, aynen ibadet gibi, inanç meseleleri, kıyafet ölçüleri gibi, bunları da öğrenip tatbik etmek, muhafaza etmek düşer.
Tekrar ediyoruz: İslam medeniyet dinidir. Bütün medenî müessesselere kendi ölçü ve şablonlarını vazeder, mensubunu hiçbir hususta yabana muhtaç etmez.
İşte bu bahiste, İslam mutfağını ana ve ta'li meseleleriyle tanıtan hadisleri göreceğiz.
Hadislere geçmezden önce "mutfak"la ilgili bazı âyetleri kaydedeceğiz. Şimdiden şunu bilmemizde fayda var: Kur'an-ı Kerim'in en uzun surelerinden birinin adı Mâide yani sofra'dır, ve baş tarafı yiyecekle ilgili temel meseleleri vaz eder. Mâide suresinin, Kur'an-ı Kerim'in ilk surelerinden biri oluşu (5. sure) da mevzuumuz açısından ehemmiyet taşır.
"...O peygamber onlara ma'rufu emreder, münkerden nehyeder, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar..." (A'raf 157).
"Ey insanlar! Yeryüzündeki temiz ve helal şeylerden yiyin!..." (Bakara 168).
"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilenler, -canları çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından süsülmüş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanlar- dikili taşlar üzerine boğazlananlar... size haram kılındı... Açlıktan darda kalan günaha kaymaksızın yiyebilir... (Ey Muhammed!) sana, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar, de ki: "Size temiz olanlar helal kılındı, Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirerek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın... Bugün, size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir." (Maide 3-5).
"Deniz avı ve onu yemek size de, yolculara da geçimlik olarak helal kılınmıştır. İhramlı bulunduğunuz sürece kara avı size haram kılınmıştır..." (Mâide 96).
"Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin; bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu hâkimlere aktarmayın" (Bakara 188).
"Ey iman edenler! Faizi kat kat alarak yemeyin. Allah'tan sakının ki, başarıya eresiniz" (Ali İmrân 130).
"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin" (Nisa 29).
"Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yeyin..." (Enfal 69).
"Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, üzerine Allah'ın adı anılmış olan şeyden yeyin" (En'am 118).
"Üzerine Allah'ın adının anılmadığı kesilmiş hayvanları yemeyin, bunu yapmak Allah'ın yolundan çıkmaktır" (En'am 121).
"Taze et yemeniz... için denizi size musahhar kılan O'dur" (Nahl 14).
"Ehlî hayvanlarda size ders vardır; onlardan çıkan sütten size içiririz... Onlardan yersiniz" (Mü'minûn 21).
"Ey âdemoğulları!.. Yeyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah müsrifleri sevmez" (A'raf 31).
Mevzumuzu ilgilendiren başka âyetler de var. Bu kadar nümune sunmakla yetiniyoruz.[2]

BİRİNCİ BÂB

YEME ÂDÂBI

*** YİYECEK ALETLERİ**

?3866 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ???????? ???????? # ????? ???? ??????????? ?????? ??? ????? ???? ????????? ?????? ??? ????? ???? ??????? ?????? ????? ???????????: ??????? ??????? ??????????? ????? ???? ?????????[. ????? ??????? ????????.»??????????????«: ??? ???? ?????? ?????? ???????: ???? ???? ???? ??? ?????? ?? ?‘?? ????????? ??? ?????? .

1. (3866)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ne sükürrüce (denilen tahta sofra) üzerinde yemek yediğini, ne ona inceltilmiş (yufka) ekmek[3] yapıldığını ve ne de yemek masası (hıvân) üzerinde yemek yediğini hatırlamıyorum."
Enes'in bu sözünü rivayet eden Katâde'ye "Pekiyi neyin üzerinde yemek yiyorlardı?" diye sorulmuştu, "Sofralar üzerinde" diye cevap verdi."[4] [Buhârî, Et'ime 8, 26, Rikak 17;

Tirmizî, Et'ime 1, (1789).][5]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yemek yediği sofra hakkında bilgi vermektedir. Buna göre, sükürrüce ve hıvân denen sofraları kullanmamıştır.
Hıvân (huvân da denmektedir), Arapçaya başka dilden girmiş (muarreb) bir kelimedir. Aynî'nin açıklamasına göre; "Altında bitişik vaziyette bakırdan sehpası bulunan boyu bir zira uzunluğunda bakırdan büyük bir tepsidir. Üzerine tereffüh maddeleri konmuş olarak ehl-i keyf zenginin önüne en az iki ve daha fazla kimse tarafından taşınarak konur." Bunun kullanımının aynı zamanda ihtişam, itibar, zenginlik ifadesi olduğu anlaşılmaktadır. Nebevî ahlakın esası olan tevazu ve abdiyete aykırı olduğu izah gerektirmeyecek kadar açıktır.
Sükürrüce: en-Nihâye bunu, "üzerinde az bir katık yenen küçük bir kabtır. İçerisine çoğunlukla iştah açıcı çerezler konur. Farsça bir kelimedir" diye açıklar. Irâkî Şerhut-Tirmizî'de: "Resûlullah bunda yemek yemeyi iki sebeple terketmiş olabilir: Ya o zaman bu Arabistan'da imal edilmiyordu, ya da bunu küçük bulmuştur. Çünkü Muhammed ailesinin âdeti, sofrada bir araya gelip kalabalık halinde yemek yemekti. Yahut da bu, üzerine hazmettirici şeyler koymaya mahsus bir kap olarak biliniyordu. Halbuki Âl-i Muhammed doyuncaya kadar yiyemiyorlardı ve hazmettirici yeme ihtiyacı duymuyorlardı." Dolayısıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın asla bu şekilde yemek yemediği ifade edilmiştir.
Sufer: Sofralar demektir, müfredi sufre'dir. Sufre, kök itibariyle sefer (yolculuk) kelimesinden gelir ve yolcunun beraberinde taşıdığı yiyecek yani azık demektir. Ancak, Araplar zamanla bu isimle, azığın içerisinde taşındığı bohçayı tesmiye etmişler ve azık bohçasına sufre demişlerdir. Âdetlerine göre, bu bohça yuvarlak ve deriden mamul idi. Ne var ki zamanla yemek konan her şeye deriden veya bir başka şeyden mamul olup olmadığına bakılmaksızın sofra demek âdet olmuştur.
Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herkes tarafından teşkil edilen sofra tarzı çerçevesinde yemek yer, zengin ve tereffüh ehline mahsus sofra tarzına yer vermezmiş. Bu sebeple, rivayette Aleyhissalâtu vesselâm'ın ne hıvân, ne de sükürrüce'de yemek yemeyip sofrada yediği ifade edilmiştir.
Şu halde, bu rivayet, sadece yiyip içitiğimiz gıda maddelerinin, İslam'ın derpîş ettiği helal ve temiz şeylerden olmasına dikkat etmemizin kafi olmadığı, yiyecek maddelerimizin konduğu sofra malzemesine de dikkat etmemiz gerektiğini ifade etmektedir. Bu gereklilik, muhakkak ki bir vecibe değil, ama ideal budur. İslam'da kemali arayacak mü'minlerin dikkat edecekleri hususlardan biri olmalıdır.[6]

?3867 ?2? ??? ??? ???? ???:]??????? ?????? ??? ????? ?????? ??????
?????: ???? ????? ??????? # ????????? ??????: ??? ???? ??????? # ????????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???? ???????? ????????: ???? ??????? ?????? ?????????? ??????: ??? ???? ??????? # ??????? ???? ????? ??????????? ?????? ?????? ????? ????????. ??????: ?????? ???????? ????????? ????????? ?????? ????????? ???: ?????? ????????? ??????????? ????????? ?????? ??? ????? ????? ?????? ??????????? ????????????[. ????? ??????? ????????. »??????????«: ?????? ?‘??? ??????? .

2. (3867)- Ebu Hazım rahimehullah anlatıyor: "Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh'a sordum: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiç (kepeksiz has undan yapılmış) beyaz ekmek yedi mi?" Bana şu cevabı verdi: "Hayır! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın O'nu peygamber olarak gönderdiği günden ölünceye kadar hiç beyaz ekmek görmedi." Ben tekrar sordum: "Elekleriniz var mıydı?"
"Hayır! dedi, Aleyhissalâtu vesselâm Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiği günden ölünceye kadar hiç elek görmemiştir."
"Öyleyse, dedim, siz arpa ununu elemeden nasıl yiyebiliyordunuz?"
"Arpayı öğütüyorduk, sonra üflüyorduk. Üfrüğümüzün tesiriyle uçabilen (kepek) uçuyor geri kalan kısmına su katıp [hamur yapıyor] ve yiyorduk" diye cevap verdi."[7]
[Buhârî, Et'ime 22, 10; Tirmizî, Zühd 38, (2365).]

AÇIKLAMA:

1- "Nakiy", huvvârâ da denen, birkaç kere elekten geçerek kepeği alınmış, beyaz hale gelmiş un demektir. Dilimizde has un diye ifade ederiz.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde Araplar tarafından eleğin fazla bilinmediğini ve kullanılmadığını ifade etmektedir. Bu sebeple, elenmeden yenmesi zor olan arpa ununun bile üfrükle uçurulabilen kaba kepeklerinin alınmasından sonra yemek yapıldığı belirtilmektedir.
Bu rivayet, Resûlullah'ın şahsî sünnetinde unun kepekli olarak kullanılmasının esas olduğunu göstermekle beraber, elemenin mekruh olmadığını da ifade etmektedir. Zira Sehl'e sorulan sorudan, Ashab tarafından eleğin kullanılmaya başlandığı, önceden üflemekle yapılan kepek alma ameliyesinin artık elekle yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.
Bilhassa arpa ununun üflemek gibi çok basit bir metodla kepeğinin alınması, arpanın temel beslenme vasıtası olması, Resûlullah ve Ashab'ı zamanında beslenmenin gerçek ma'nâda bir yaşama vasıtası olduğunu ifade eder. Zira kepeği yeterince ayıklanmamış unun besleyici yönü fazla olduğu gibi, çok kepeğin, hele arpa ununun kepeklisinden yapılan ekmeğin sertliği ve damak tadı yönünden noksanlığı, onun zevk için, tereffüh için değil, hayatımızın devamı için gerekli olan beslenmek maksadıyla yendiğinin delili olmaktadır. Buradan çıkan netice şudur: Resûlullah ve Ashabı, yemeği, pek çok maddî ve manevî hastalıkların, içtimâî marazların kaynağı olan "zevk için değil", yaşamak için yemişler, hayatlarında "iyi yemek", "yiyerek tereffühte bulunmak" gibi sakil bir gayeye yer vermemişlerdir. Beslenme, belki de tarihte ilk defa geniş şekilde onların hayatında fitrî ve yaratılış gayesine uygun kullanılma ortam ve imkanına kavuşmuştur.
3- İbnu Hacer, Sehl'in açıklamasında, bi'setten önceyi ifadesinin dışında tutmaya çalıştığına dikkat çeker. "Çünkü der, o dönemde Aleyhissalâtu vesselâm Suriye'ye gitmiştir, dolayısiyle orada beyaz ekmeği ve eleği görmüş olabilir. Ama bi'set'ten sonra Mekke, Medine ve Tâif'ten dışarı çıkmamıştır. Buralar hep Arap memleketleridir, elek yok, beyaz un yoktur. Gerçi, Şam civarından sayılan Tebük'e kadar gitmiştir, ancak oraları fethetmemiş ve fazla kalmamıştır, dolayısiyle beyaz un ve eleği bu kısa ikameti sırasında görmemiştir."
4- Bir Soru Ve Cevabı:
Burada hatıra gelecek bir soru var: Bazı rivayetler Resûlullah ve Ashabının günlerce aç kaldığını, açlıktan karınlarına taş bile bağladıklarını ifade ederken, diğer bazı rivayetler, bunların tam aksine Resûlullah'ın, ailesinin bir yıllık ihtiyacını ayırdığını, ganimetten gelen bir deveyi dört kişi arasında pay ettiğini, umresi sırasında yüz deveyi kurban edip fakirlere yedirdiğini, bir bedeviye bir koyun sürüsünün verilmesini emrettiğini vs., ifade eder. Ayrıca bir kısım rivayetler de zengin, mal mülk sahibi ashabtan, bunların nefisleriyle birlikte mallarını da Allah yolunda harcadıklarından bahseder: Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Talha (radıyallahu anhüm ecmâîn) vs. gibi... Sözgelimi Resûlullah, Ashabını Allah yolunda bağışta bulunmaya davet edince Hz. Ebu Bekr gelmiş, bütün malını; Hz. Ömer gelmiş malının yarısını bağışlamıştır. Yine O, askerlerin techizini emretmiş, Hz. Osman bu maksadla bin deve vermiştir vs. Yani Ashabın zenginliğini ifade eden örnek hadisler var.
Bu iki zıt durum nasıl izah edilebilir?
Şârihler bu meseleyi tahlil edip şöyle açıklığa kavuşturmuşlardır: "Bu söylenenler, onların yaşadığı farklı devreleri ifade eder. Maldan kaçınıp, darlığı tercih etme diye bir gaye yoktur. Bilakis bu rivayetler bazan ikram ifade eder, bazan da çok yemenin, doyuncaya kadar yemenin mekruh olduğunu ifade eder."
İbnu Hacer bu hususa dikkat çektikten sonra der ki: "Zenginliği mutlak olarak nefyetme ma'nâsında çıkarılacak bir hüküm, kaydettiğimiz hadisler muvacehesinde, çok su götürür. İbnu Hibban Sahih'inde, Hz. Âişe' den şunu kaydeder:
"Kim, size bizim hurmaya doyduğumuzu söylerse size yalan söylemiş olur. Kureyza fethedildiği zaman bir miktar hurma ve iç yağı ele geçirdik." Keza Hayber'in fethiyle ilgili bahiste geçtiği üzere Hz. Âişe der ki: "Hayber fethedilince artık "Hurmaya doyacağız" dedi." Yine Hz. Âişe'nin -Kitabu'l-Et'ime'de geçen- bir rivayeti şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hurmaya doyduğumuz sırada vefat etti." İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın bir sözü şöyledir: "Hayber fethedilince hurmaya doyduk."
Bu rivayetleri kaydeden İbnu Hacer sözlerine şöyle devam eder: "Gerçek şu ki, ashaptan pek çoğu Hicretten önce Mekke'de iken büyük bir darlık içerisinde idi. Medine'ye göçünce çoğunun durumu böyle idi. Ensar, onlara ev ve emlak bağışladılar. Benî Nâdir'in fethi ve bunu takip eden fetihlerden sonra, maddî durumu düzelen muhacirler, bağışladıkları mal ve mülklerini Ensar'a iade ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü de bu hususu açıklar: "Allah yolunda benim çektiğim korkuyu kimse çekmemiştir, Allah yolunda maruz kaldığım eziyete kimse maruz kalmamıştır. Benim üzerimden öyle otuz gün ve gecenin geçtiği olmuştur ki, Bilal'le ikimizin yiyeceği, Bilal'ın bir koltuğunun altında gizleyebileceği kadardan fazla değildi." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumu, dünyada bolluk ve genişlik hâsıl etme imkanına sahip olduğu halde, kendisi için iradî olarak seçmekte idi. Nitekim Tirmizî, Ebu Ü-mâme'den naklen kaydeder ki:
"Rabbim, bana, Mekke kumlarını altına çevirmeyi teklif etti, ben: "Hayır! ey Rabbim. Ben bir gün tok, birgün aç olmayı diliyorum. Acıktım mı sana tazarrûda bulunurum, doydum mu sana şükrederim" dedim."[8]

*** BESMELE ÇEKMEK**

?3868 ?1? ?? ????? ???:]?????? ???? ????????? ?????? ??????? # ???? ????????? ???? ?????? ???????? ????? ??????? ??????? ????? # ???????? ??????. ??????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????????? ????????? ????????. ????????? ???????? ??????? ???

??????????? ??????? ???????? # ????????? ????? ????? ??????????? ????????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????? ????????? ????? ?????: ???? ???????????? ????????????? ?????????? ??? ? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? ????? ??????? ??????????? ????????????? ????? ????????? ?????????? ??????? ????? ??????????? ????????????? ????? ????????? ????????? ????????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? ????????? ??? ?????. ????? ?????? ????? ?????? ????? ???????[????? ???? ???? ????.???? »????????? ???????« ?? ??? ?????? ?? ?????? ??? ?????? .

1. (3868)- Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında yemeğe oturunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemeye başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe vurmazdık. Bir seferinde yine O'nunla yemeğe oturmuştuk. Derken bir cariye (küçük kız çocuğu) geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi hemen elini yemeğe soktu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elinden tuttu. Arkadan bir bedevî geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Aleyhissalâtu vesselâm onun da elinden tuttu. Ve şunu söyledi:
"Şeytan, üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helal addeder. Nitekim, sayesinde yemeğimizi kendine helal kılmak için bu cariyeyi getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedevîyi getirip onunla yemeği kendine helal kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum.
Nefsim elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte avucumdadır." "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunları söyledikten sonra besmele çekip yemeye başladı."[9] [Müslim, Eşribe 102, (2017); Ebu Dâvud, Et'ime 16, (3766).]

?3869 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ?????? ?????? # ???? ????? ????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ????? ????? ?? ?'????? ?????????? ??? ?'????? ?????? ?????? ?? ???????? ?????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (3869)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kim bir şey yerse "Bismillah (Allah'ın adıyla)" desin. Bidayette söylemeyi unutmuşsa, sonunda şöyle söylesin: "Bismillahi fî evvelihî ve âhirihî (başında da sonunda da Bismillah)."[10] [Ebu Dâvud, Et'ime 16, (3767); Tirmizî, Et'ime 47, (1859).]

?3870 ?3? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ??????? ?????? #: ??????? ???????? ?? ?????? ???? ?????????? ??????? ?????????? ????????? ?????????????? ?????? #: ???? ?????? ???? ????? ??????????[. ????? ??????? .

3. (3870)- Yine Hz. Âişe demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabından altı kişi içerisinde yemek yiyordu. Derken bir bedevî geldi. (Besmele çekmeksizin) iki lokmada yutuverdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Eğer bu adam besmele çekseydi yemek hepinize yeterdi!" buyurdu."[11] [Tirmizî, Et'ime 47, (1859).]

?3871 ?4? ??? ???? ?? ??? ?? ???? ?? ??? ???? ?? ??? ??????:]???? ???????? ??????? ?????? # ??????: ??? ?????? ?????? ????? ??????? ??? ????????? ????: ???????????? ?????????????? ???????: ??????. ????: ???????????? ???? ??????????? ?????????? ????? ?????? ???????? ????????? ?????? ?????[. ????? ??? ????.

4. (3871)- Vâhşî İbnu Harb an ebîhi an ceddihî Vâhşî İbnu Harb el-Habeşî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! biz yiyoruz, ancak bir türlü doymuyoruz (ne yapalım)?" Bunun üzerine, Resûlullah: "Ayrı ayrı yemekte olmayasınız?" diye sordu. "Evet" dediler. Resûlullah da: "Öyleyse yemeğinizde toplanın (bir sofra kurarak hep beraber yiyin), yemeğe Allah'ın ismini zikrederek (Bismillahirrahmanirrahim diyerek) başlayın. Böyle yaparsanız yemeğiniz, hakkınızda mübarek kılınır."[12] [Ebu Dâvud, Et'ime 15, (3764); İbnu Mâce, Et'ime 17, (3286).]

?3872 ?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????? ?????? # ???????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????? ???? ?????? ???? ????????? ??? ????????? ???????? ????????? ??? ?????. ????: ?????? ?????? ??????? ????????. ???????? #. ????? ?????: ???????? ??????????? ??????? ?????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ??? ??? ????????[. ????? ??? ???? .

5. (3872)- Ümeyye İbnu Mahşiyy radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) otururken bir adam besmele çekmeden yemek yiyordu. Yemeğini yemiş, geriye tek lokması kalmıştı. Onun ağzına kaldırırken: "Bismillâhi evvelehû ve âhirahû" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldü ve:
"Şeytan onunla birlikte yemeye devam etti. Ne zaman ki Allah'ın ismini zikretti, karnındakileri hep kustu!" buyurdu."[13] [Ebu Dâvud, Et'ime 16, (3768).]

?3873 ?6? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ?????????? ???????? ????? ?????? ????????? ???????? ????????. ????? ???????????: ? ??????? ?????? ??? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ????????? ?????? ?????????? ?????? ????????? ???????: ?????????? ?????????? ??? ??????? ??????? ????? ???? ???????? ?????? ?????? ????????? ??? ?????? ????????. ?????: ?????????? ????????
????????????[. ????? ???? ????? ???? .

6. (3873)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi evine döndüğü zaman içeri girerken ve yemek yerken Allah'ın adını zikrederse, şeytan (avenelerine): "Size burada gecelemek de yok akşam yemeği de yok!" der. Ama kişi, eve girerken Allah'ı zikreder fakat akşam yemeğini yerken zikretmezse, şeytan (avenelerine): "Akşam yemeğine kavuştunuz ama burada gecelemeniz mümkün değil!" der. Adam eve girerken ve yemeğe başlarken "Bismillah!" diyerek Allah'ı zikretmezse, şeytan (avanelerine): "Yemeğe de yetiştiniz, yatmaya da!" der."[14] [Müslim, Eşribe 103, (2018); Ebu Dâvud, Et'ime 16, (3765).]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen altı rivayetin hepsi de yemek sırasında Tesmiye'nin gereğini belirtmektedir. Tesmiye, 3869. hadiste tarif edildiği üzere, bismillah demektir. Nevevî'ye göre efdal olanı bismillahirrahmanirrahim demektir. Ancak zikri geçen hadis bismillah demenin kifayet edeceğini, bu kadarının da sünnete uygun olduğunu ifade eder. Dilimizde zaten tesmiye kelimesinden ziyade besmele'yi kullanırız ve bunla bismillahirrahmanirrahim demeyi kastederiz. Rivayetlerden besmele ile ilgili olarak şu âdâbları tesbit edebiliriz:
* Besmele, yemeğe başlarken çekilmelidir.
* Unutulduğu zaman, hatırlanılan yerde besmeleye yer verilmelidir. Sonradan çekilen besmelenin bismillahi evvelehu ve ahirehu şeklinde olması müstehabtır. Evveli ile ilk yarısı, ahiri ile ikinci yarısının kastedilmiş olduğu söylenmiştir.
* Besmele yemeğe bereket katmakta, yiyenlerin doymalarına katkıda bulunmaktadır.
* Besmele çekilmeyince yemeğe şeytan da ortak olmakta, yemeğin bereketi kaçmaktadır.
* Yemek imkan nisbetinde cemaat halinde yenmelidir. Aile ferdleri yemekte bir araya gelmeli, ayrı ayrı yememelidirler. Âyet-i kerimede gelen "Beraber veya ayrı ayrı yemenizde bir beis yoktur" (Nur 61) denmiş olması, ruhsata, kolaylığa hamledilmiştir: "Kişi evde yalnızsa tek başına da yiyebilir..." ma'nâsında. İnsanların dünya telaşı, televizyon gibi sebeplerle, birbirlerine yabancılaştıkları günümüz şartlarında; sofrada bari bir araya gelmek daha da ehemmiyet kazanmıştır. Bu sünnet, şuurla ihya edilmelidir.
* Eve girerken ve yemeğe başlarken çekilen besmele şeytanın evdeki nasibini kesmekte, gecelemesini önlemektedir.
* Cemaat halinde yemek yerken, en azından ilk başlayanın besmele çekmesi gerekir. Aksi takdirde ilk başlayan besmeleyi terketse, şeytan o yemekten yeme imkanına kavuşmaktadır. Onun yemeği istihlal etmesi (kendine helal addetmesi), yeme imkanına kavuşması demektir. Nevevî cemaatten ilk başlayanlar besmele çektiği takdirde, terkedenler de olsa şeytanın o yemekten yemeye muktedir olmayacağını söyler. Nitekim 3868 numaralı hadisin sonundan, Resûlullah'ın henüz yemeye başlamadan kız çocuğunun ve bedevînin besmelesiz girişiverdikleri anlaşılmaktadır.

2- Şeytan'ın Yeyip İçmesi

Hadiste geçen, şeytanın yiyip içme meselesi hususunda âlimler bazı farklı yorumlara yer vermişlerdir. Konunun açıklığa kavuşması için kaydetmemizde fayda var: Türbüştî,

sonradan çekilen besmele sebebiyle şaytanın yediğini kusması (3872. hadis) ile ilgili olarak der ki: "Yani, şeytanın lehine olan hissesi besmele ile elinden alınarak aleyhine bir vebale dönüşmüş oldu." Tîbî der ki: "Bu te'vil, şeytanın yemekteki bereketi götürme hususunda bir nasibi olduğuna hamledilir. Bu babta gelen hadisler, yemek için besmele çekmenin meşruiyyetine ve unutan kimsenin yemek esnasında bismillahi evvelehu ve ahirehu demesinin gereğine delalet eder." el-Hedy'de der ki: "Sahih olan, yeme sırasında besmele çekmenin vücubudur. Bu hüküm, Ahmed İbnu Hanbel'in Ashabı nezdinde mevcut olan iki görüşten biridir. Besmeleyi emreden hadisler sahihtir ve sarihtir, muarız bir rivayet olmadığı gibi muhalefeti caiz kılan ve zahirinden çıkmayı gerektiren bir icma da mevcut değildir. Besmeleyi içme ve yemede terkedene şeytan ortak olmaktadır."
Neylü'l-Evtar'da denir ki: "Selef ve halef'in muhaddis ve diğer Ulemasının cumhuru şu görüştedir: "Şeytanın yemekten yemesi zahire hamledilir, (rivayetlerde geldiğine göre) şeytanın iki eli ve iki ayağı vardır, onların erkeği, dişisi vardır, (besmele çekerek) defedilmediği takdirde, gerçekten elleriyle yer. Ancak şu da söylenmiştir: "Onun yemesi mecaz ve istiaredir." Keza şu da söylenmiştir: "Onların yemesi koklama ve koku olmadan ibarettir, yeme, içme diye bir şey olmamalıdır." es-Sahîh'de sabittir ki: "Şeytan soluyla yer, soluyla içer." Vehb İbnu Münebbih demiştir ki: "Şeytanın çeşitli cinsleri var. Halis cinler yeyip içmezler, nikahlaşmazlar, onlar bir nevi rîh' tır (rüzgardır). Bir cinsi de var ki bütün bu sayılanları yaparlar, ve doğumla dünyaya gelirler, bunlar es-Se'âlâ ve el-Gaylân ve benzeri cinsleridir."
Şeytanla ilgili münakaşada Kelâbâzî de şöyle der: "Şeytan bir cisimdir. Onun sağ eli olabilir. Fakat sağ eliyle yemek yemez. Çünkü onun yaratılışı aksine çevrilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onun yaptığı gibi yapmaktan men etmiştir. (Bunun ma'nâsı) insanın solu uğursuzdur denebilir. Buna delil Resûlullah'ın, sol eli taharetlenmeye ayırması ve Kıyamet gününde kafire kitabının solundan verilmesidir. Binaen-aleyh şeytanın da her iki eli sol olabilir. Zira kendisi uğursuzdur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemeğin bereketi gitmesin diye mü' mine sol eliyle yemesini yasak etmiştir."
Aynî, şeytanlar hakkında âlimlerin üç ayrı görüş ileri sürdüklerini kaydeder:
* Şeytanların bir kısmı yer içer.
* Bir kısım şeytanlar yiyip içmezler.
* Bütün şeytanlar yiyip içerler.
Aynî, üçüncü görüşün sâkıt olduğunu söyler.[15]

YEMEK NE SÛRETLE YENMELİDİR?

?3874 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ??????????? ??? ??????????? ?????? ????? ??????????? ??????? ??????????? ?????????? ?????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

1. (3874)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse sakın sol eliyle yiyip içmesin. Çünkü şeytan soluyla yer içer."[16] [Müslim, Eşribe 106, (2020); Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 5, (2, 922, 923); Ebu Dâvud, Et'ime 20, (3776); Tirmizî, Et'ime 9, (1801).]

?3875 ?2? ??? ???? ?? ?'??? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? ??????? # ??????????. ?????? ????: ???? ??????????. ??????: ? ??????????? ??? ???????? ??? ????????? ?????? #: ? ??????????. ????? ????????? ??? ????? ?????? ?????[. ????? ???? .

2. (3875)- Seleme İbnu'l-Ekva' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adam[17] sol eliyle yemek yemişti.
"Sağınla ye!" ferman buyurdu... Adam: "Yiyemiyorum!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Yiyemez ol! Onu böyle demeye kibri sevketti!" buyurdular. Bundan sonra elini ağzına kaldıramadı."[18] [Müslim, Eşribe 107, (2021).]

?3876 ?3? ??? ??? ?? ??? ???? ???:]?????? ?????? ?? ?????? ????????? #? ????????? ????? ??????? ??? ??????????. ?????? ??? ??????? ?????? #: ??? ????? ????? ??????? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????. ????? ??????? ?????? ????????? ??????[. ????? ?????? ? ???????.

3. (3876)- Ömer İbnu Ebî Seleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terbiyesinde bir çocuktum. Yemekte elim, tabağın her tarafında dolaşıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana ikazda bulunda:
"Evlat! Allah'ın ismini an, sağınla ye, önünden ye!" Bundan sonra hep böyle yedim."[19] [Buhârî, Et'ime 2, 3, Müslim, Eşribe 108, (2022); Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 32, (2, 934); Ebu Dâvud, Et'ime 20, (3777); Tirmizî, Et'ime 47, (1858).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu üç hadislerinde yemek âdâbından bilhassa "sağ elle yeme" üzerinde durmaktadır. İslâmî âdâbta sağ elle yemek, solla yemek yememek mühim bir esastır. Bu hususun ehemmiyeti hadislerin muhtevasından, emrin te'kidli bir uslûbla ifade edilmesinden anlaşılmaktadır. Şöyle ki:
* Birinci rivayette, "sakın!" kelimesiyle ifade edebildiğimiz te'kidlerle solla yemek yasaklanmaktadır.
* İkinci rivayette "sağınla ye!" emrine kibir göstererek yiyemiyorum! diyen kimse gadab-ı nevebî'ye sebep olarak "Yiyemez ol!" bedduasına maruz kalmıştır. Solla yemek Resûlullah'ın nazarında basit bir mesele olsa, her halde böylesi bir bedduada bulunmazdı.
* Üçüncü rivayette, çocuğun ikaz edildiği davranışlardan birinin sağ eliyle yeme olduğunu görmekteyiz.
2- Ömer İbnu Ebî Seleme, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Ümmü Seleme'nin önceki kocası Ebu Seleme'den -ki adı Abdullah'tır- oğludur. Yani Resûlullah'ın üvey oğludur. İbnu Hacer'e göre Hicretten iki yıl önce (Habeşistan'da) doğmuş olmalıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nezareti ve terbiyesi altında büyümüştür.
3- Hadisler, yemeği sağ elle yemenin gerektiğini ifade ederler. Bunun hükmü ihtilaflıdır. Şâfiîlerden çoğu mendub demiştir. Gazalî ve Nevevî de böyle hükmetmiştir. Ancak İmam Şâfiî er-Risale ve el-Ümm'de vacib olduğuna hükmetmiştir. İbnu Hacer 3875 numarada Seleme İbnu Ekva' dan kaydedilen Müslim rivayetinde solla yemek hususunda gelen vaîd'i göstererek sağla yemenin vacib olduğu görüşünü iltizam eder ve bunu te'yid eden başka rivayetler kaydeder.
İbnu'l-Arabî de: "Şeytana nisbet edilen bütün fiiller haramdır." Kaidesinden hareketle sol elle yemenin haram olduğuna hükmeder.
Kurtubî, sağla yemenin mendub olduğuna hükmeder. Hadisteki emri "sağı, sola teşrif etme" kabilinden görür. "Çünkü der, sağ el umumiyetle soldan daha kuvvetli, işe daha yatkın, her çeşit işi yapmada daha erken davranandır. Sağ (yemin), yümn'den (uğur) müştaktir. Cenâb-ı Hakk da ehl-i cenneti sağa nisbet edip ashabu'lyemîn (defteri sağından verilenlersağcılar) diyerek sağ'ı şerefli kılmıştır..."
* Şeytan ve kafirlerin amellerine benzetilen amelleri yapmaktan kaçınmak gerek.
* Şer'i hükme muhalefet edene beddua caizdir.
* Yeme halinde bile emr-i bi'lmaruf nehy-i ani'lmünker yapılmalıdır.
* Yeme-içme âdâbını öğretmek müstehabtır.
* Ömer İbnu Ebî Seleme radıyallahu anh, emre imtisal ve gereğiyle amelde örnektir.[20]

?3877 ?4? ??? ????????? ?? ????? ?? ???? ?? ???? ???:]????????? ??????? ????? ??????? ???? ??????? ??????????? ??????????? ??? ?????? ?????? # ????????? ??????????? ??????????? ???????? ?????? ??????????????? ???'???????. ????????? ????????? ????????? ????????? ??????????. ??????????? ??????? ??????? ????????? ??????? ?? ??????????? ??????? ????? ?????? # ???? ?????? ???????? ???????? ???????? ????????? ???? ????? ???????? ????? ?????: ??? ???????? ???? ???? ???????? ???????? ???????? ??????? ???????. ????? ???????? ???????? ????? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????? ???? ?????? ???????? ????????? ???? ??????? ?????? # ?? ?????????. ??????: ??? ????????? ???? ???? ?????? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????. ????? ???????? ??????? ???????? ?????? ???????? ???????? ??????? ???????? ???????????? ????????? ??????? ??? ?????????: ???? ????????? ?????? ????????? ????????[. ????? ??????? .
»?????????« ??? ???? ????? ?????: ??? ?????? ?? ????? .

4. (3877)- Abdullah İbnu İkrâş İbnu Züeyb babasından naklediyor: "Kavmim Benî Mürre İbnu Abîd, benimle mallarının sadakasını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gönderdi. Medine'ye gelince O'nu (aleyhissalâtu vesselâm) Muhacir ve Ensar'ın arasında oturmuş buldum. Elimden tutup beni Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'nın evine götürdü. Varınca: "Yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Bize, içerisinde bolca serîd ve (kuşbaşı) et parçaları olan bir tepsi getirildi. Ondan yemek için yanaştık. Ben elimle kabın her tarafını yokladım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) önünden yedi. (Bir ara) sol eliyle sağ elimden tuttu ve: "Ey İkrâş! bir yerden ye. Çünkü (kabın içindeki yemek) tek bir yemektir. (Her taraf birdir)" buyurdu. Sonra bize, içerisinde taze ve kuru çeşitli hurmalar bulunan bir tabak getirildi. Bu sefer önümden yemeye başladım. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'ın eli ise, tabağın her tarafında dolaşıyordu. Bana da: "Ey İkrâş! Dilediğin yerinden (alıp) ye. Çünkü (tabağın içindekilerin hepsi) aynı çeşit değil" buyurdu. Sonra bize su getirildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elini yıkadı elinin ıslaklığı ile yüzünü kollarını ve başını meshetti ve: "Ey İkrâş! Bu, ateşte pişenden (yenince alınması gereken) abdesttir" buyurdu."[21] [Tirmizî, Et'ime 41, (1849); İbnu Mâce, Et'ime 11, (3274).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayete göre, normalda çorba, pilav, fasulye vs. gibi her tarafı aynı olan yemeklerde kendi önünden yemek edeb iken, meyve gibi farklı kalite ve evsafta yiyecek maddesi ihtiva eden tabaklarda önden değil, seçerek yemek edeb olmaktadır. Bazı âlimler, bu hadisten hareketle, tabak içerisindeki meyvenin aynı çeşit olması halinde, tıpkı yemekteki gibi, önden yenmesi, tabağın sağının solunun karıştırılmaması gerektiğini söylemiştir. Yine bu hadisten hareketle, tabak içerisindeki yiyecek maddesi, her ne cinsten olursa olsun, çeşitlilik arzederse onda da eli dolaştırıp seçme yapmanın caiz olduğuna hükmedilmiştir. Ancak şunu da kaydedelim ki, müteakip hadiste yer alan "kenarlardan yemek" emri göz önüne alınınca, bu hadiste yer alan "dilediği yerinden yemek" ruhsatına, ortayı istisna kaydı konması gerekir. Çünkü orta kısım bereketin indiği yerdir.
2- Yemekten sonra el yıkama işi, abdest'le ifade edilmiştir. Ancak, bu ıstılahî, dinî abdest değil, örfî abdesttir, yemekten sonra icra edilen el yıkama hadisesidir.
Hadis, bu yıkamanın ateşte pişen yemek sebebiyle olduğunu belirtir. Şüphesiz ateşte pişen yemekler, meyve gibi çiğ yenenlere benzemez. Onların bulaşığı, kokusu vs. rahatsızlık yapabilir, yemekten sonra ellerin yıkanması meşrudur, mesnundur.[22]

?3878 ?5? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???????? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ???? ??????????? ??? ????????? ???? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (3878)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bereket yemeğin ortasına iner. Öyleyse kenarlardan yiyin, ortadan yemeyin."[23] [Tirmizî, Et'ime 12, (1806); Ebu Dâvud, Et'ime 18, (3772).]

?3879 ?6? ???? ??? ????:]???? ????? ????????? ??????? ??? ??????? ???? ???? ??????????? ??????????? ???? ??????????? ????? ??????????? ???????? ???? ???????[.

6. (3879)- Ebu Dâvud'daki rivayet şöyledir: "Sizden biri, bir yemek yeyince yemek kabının üstünden yemesin, aşağısından yesin. Zira, bereket üstünden iner."[24]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yemeğin ortasından değil, kenarlarından yenmesini emretmektedir. Bu ma'nâyı te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Hepsi, yemeğin önce kenarlarından yenilip orta kısmının en sona bırakılmasını emretmekte ittifak ederler. Şâfiî, fakihlerden Râfiî ve başka bazıları: "Serîd'in en üstünden ve tepsinin ortasından ve sofra arkadaşının önünden yemek mekruhtur. Ancak bu, meyvede olursa ondan bir beis yoktur" demiştir. Fakat, buradaki "mekruh" hükmü tenkid edilerek Şâfiî'nin el-Ümm'de bu davranışa haram hükmünü verdiği gösterilmiştir. Şâfiî hazretleri haram derken, sadedinde olduğumuz hadiste gelen nebevî nehiyle istidlal etmiştir. İmam-ı Gazalî de şöyle söyler: "Keza kişi, çöreğin ortasından yemez, etrafından yer. Ancak ekmek az olursa ekmeği parçalar. Kenardan yeme emrinin sebebi, hadiste, bereketin yemeğin ortasına indiğinin bildirilmiş olmasıdır."[25]

?3880 ?7? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ??? ???????? ????????? ?????? ?????????????? ??? ??? ??????????? ??????????[. ????? ?????? ? ??????? .

7.(3880)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin arkadaşlarından izin almadan iki hurmayı birlikte yemesini yasaklamıştır."[26] [Buhârî, Et'ime 44, Mezâlim 14, Şirket 4; Müslim, Eşribe 151, (2045); Ebu Dâvud, Et'ime 44, (3834); Tirmizî, Et'ime 16, (1815).]

AÇIKLAMA:

1- Kırân: İki şeyin arasını birleştirmek ma'nâsında mastardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, cemaat içinde olunduğu zaman, iki hurmayı bir defada yemeyi yasaklıyor. Müteakib açıklamalarda görüleceği üzere, hurmanın zikriyle ortaya konan yasak her çeşit yiyeceğe şâmildir. Yani başkalarıyla beraber iken, mevcut bir yiyeceğin mütesâviyen yenmesi prensibi vaz edilmektedir. Hangi şartlarda bir kimse kendisini tercih ederek fazla yiyebilir? Vaz edilen prensibe göre, kimsenin fazla yememesi gerekir. Ancak arkadaşlarından izin alırsa yiyebilir. Arkadaşlarından maksadın o hurmaya (veya yiyeceğe) iştirak edenler olduğunu bir Müslim rivayeti tasrih etmiştir. Onlar izin verirlerse kırân yapması yani iki hurmayı birlikte yemesi caiz olur. Bu mesele, ilk nazarda basit gibi görülürse de Ulemanın ciddiyetle durmasından da anlaşılacağı üzere, cemaat halinde yendiği takdirde uyulması gereken son derece mühim bir yemek edebini tesbit etmektedir. Bu durumlarda bencillik ve oburluğun din açısından nasıl çirkin addedildiğini göstermek gayesiyle mesele üzerine İslam Ulemasının nasıl hassasiyet gösterdiklerini görmede fayda mülahaza ediyor ve İbnu Hacer'den bazı özetlemeler yapıyoruz: Nevevî der ki: "Bir kimsenin arkadaşlarına sormadan yemesinin yasaklığı hususunda Ulema ittifak etmiş, "izin verirlerse kırân yapmasında hiç bir beis yoktur" demişlerdir, fakat bu nehiy tahrime mi delalet eder, kerahet ve edebe mi delalet eder, ihtilaf etmişlerdir. Kadı İyaz, "Zâhirîlere göre tahrim ifade ettiğini" nakleder. Zâhirîlerin dışındakiler "Kerahet ve edeb ifade eder" demişlerdir.
Bazı âlimler: "Doğru olanı, tafsildir" dedikten sonra açıklar:
* Eğer yiyecek maddesi aralarında ortak ise, bu durumda arkadaşlarının iznini, rızasını almadıkça kırân (ikişer yemek) haramdır. Rızaları, onların bunu tasrih etmeleri veya tasrih ifade eden bir davranış, bir karîne ve bir delil izhar etmeleri ile gerçekleşir, yeter ki bu karîneler zannın ötesinde kesin bir şekilde rızalarına kanaat versin. Ne zaman ortakların rızasından şüphe hâsıl olursa, haram olur.
* Yiyecek başkasının ise, veya sadece birinin ise ve bir tane yemeye rızası varsa, bu durumda rızası olmadan iki tane almak haramdır ve kendisiyle beraber yiyenlerden izin istemesi müstehabtır, vacib değildir.
* Yemek kendisinin ise, ona öbürlerini davet etmiş ise, (bu mal sahibinin onlarla yerken) fazla alması haram olmaz. Ancak yiyecek az ise, eşitliğin gerçekleşmesi için fazla almasında bir beis yoktur. Lakin edeb odur ki, yemekte de teeddübte bulunsun, çok yeme hususunda hırsa, oburluğa yer vermesin. Şu kadar var ki, acelesi var ve bir işe yetişme durumunda ise, dilediği şekilde davranabilir, kınanmaz.
Hattâbî der ki: "Hadisteki hüküm, Ashab devriyle, yiyeceğin dar olduğu zamanla ilgilidir. Günümüzde mal bolluğu sebebiye bu durumlarda izin istemeye gerek yoktur."
Nevevî hazretleri, bütün bu tahlilleri kaydettikten sonra Hattâbî'nin değerlendirmesine katılmaz. Der ki: "Mesele onun söylediği gibi değildir. Gerçek yukarıda belirttiğimiz gibidir, şartlara göre, ayrı ayrı hükme gitmek en uygun yoldur. Zira, (hadiste gelen meseleleri değerlendirmede şayet sebep sabitse sebebin hususiliğine değil, lafzın umumîliğine itibar edilir, ya bir de sebep sabit olmazsa, bu durumda, (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir prensip vaz ediyor demektir) mutlaka lafzın ifade ettiği hükmün umumi ma'nâsının esas alınması gerekir."
Mevzu ile alakalı olarak İbnu Hacer'in dermeyân ettiği açıklamalar şöyle devam eder: "İbnu Şâhin, en Nâsih ve'l-Mensuh'da şu hadisi -Müsned-i Bezzâr'dan naklen- kaydeder: "Sizi hurmada kırân (birleştirme) yapmaktan men etmiştim. Allah size şimdi bolluk verdi. Artık kırân yapabilirsiniz." İbnu Hacer, hadisin senedçe zayıflığına dikkat çektikten sonra Hazîmî'nin şu mütalaasını kaydeder: "Nehiy hadisi daha sahih ve daha meşhurdur, fakat bu mesele, ibadetlerle ilgili olmayıp, dünyevî maslahatlarla alakalı olduğu için fazla ehemmiyet taşıyan bir mevzu değildir. Dolayısiyle, böylesi hususlarda (cevaz için) kaydettiğimiz kadarı ile iktifa edilebilir. Bunun cevazı hususunda vâki olan icma-i ümmet de söyleneni destekler." İbnu Hacer der ki: "Hazîmî'nin cevaz'dan muradı, kişinin mevzubahis olan yiyeceğe sahip olma halinde olmalıdır, hatta Nevevî'nin takrir ettiği gibi, bu sahiplik, kendisine verilen izin yoluyla da tahakkuk etmiş olsa bile. Aksi takdirde, Ulemadan hiçbiri, başkasının malında onu izni olmadan kırân yapmasını (kendini tercih edip öne olmasını) tecviz etmemiştir. Öyle ki, iki kişinin önüne ikram olarak yemek koyan kimsenin, bunlardan birinin diğerine kendisini tercih etmesine razı olmayacağına delâlet eden bir karîne bulunsa, birinin bilerek kendini tercih etmesi haramdır. Rızasına bir karîne ortaya çıksa, bu meselede birbirlerine karşı keremde övünme araya girer, (bu hoş olmayan bir şeydir)." Ebu Musa el-Medînî Zeylül'l-Garîbîn'de Hz. Âişe ve Câbir radıyallahu anhümâ'dan, oburluk ve arkadaşına karşı âdice bir tamahkarlık bulunması sebebiyle kıran'ın kötülüğünü zikretmiştir. İmam Mâlik der ki: "Kişinin, beraber olduğu arkadaşından daha fazla yemesi (mürüvvet açısından da) hiç hoş değildir."[27]

?3881 ?8? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ?????? #: ? ?????????? ????????? ?????????????? ??????? ???? ?????? ?‘??????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ?????????[. ????? ??? ???? .

8. (3881)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eti bıçakla kesmeyin. Çünkü bu, yabancıların işidir. Siz dişlerinizle

kemirerek yiyin. Çünkü bu, sıhhat ve âfiyet için daha iyidir."[28] [Ebu Davud, Et'ime 21, (3778).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde pişmiş eti bıçakla kesmeyi yasaklamakta ve ön dişlerle kemirerek yemeyi tavsiye etmektedir. Sebep olarak yabancıların böyle yaptığı gösterilmiştir. Yani et yeme tarzında bile gayr-ı müslimlere benzememek istenmektedir.
Şârihler, etin bıçakla kesilmesini mütekebbir ve mütereffih olan İranlıların yaptığını, dolayısiyle bıçakla kesmede kibirlenme bulunduğunu belirtirler. Şârihler ayrıca pişmemiş eti bıçakla parçalamanın mekruh olmadığını da belirtirler. Nitekim Sahîheyn'de Resûlullah'ın bıçakla et kestiği rivayet edilmiştir. Bu, sadedinde olduğumuz hadise muarız değildir, çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çiğ eti kesmiş ve ihtiyaç halinde etin bıçakla kesilebileceğini, bunun caiz olduğunu böylece göstermiştir. Nitekim Beyhakî der ki: "Etin bıçakla kesilmesi ile alakalı yasak, pişmesi mükemmel olan et hakkındadır."[29]

?3882 ?9? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ?????????? #: ? ????? ??????????[. ????? ????? ?????.»??????????« ?????? ??? ?????: ??????? ??? ?????? ???? ???? .

9. (3882)- Ebu Cuhayfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben dayanarak yemem."[30] [Buhârî, Et'ime 13; Tirmizî, Et'ime 28, (1831); Ebu Dâvud, Et'ime, 17, (3769); İbnu Mâce, Et'ime 6, (3262).]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah, dayanarak yemek yemediğini ifade buyurmaktadır. Hadisin vürûd sebebiyle ilgili bir açıklama, İbnu Mâce'nin, Abdullah İbnu Büsr'den kaydettiği bir kıssada geçer. Buna göre, Abdullah şöyle anlatır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a koyun (eti) hediye etmiştim. Resûlullah yemek üzere hemen dizlerinin üzerine çöktü. Bir bedevî: "Bu oturuş da ne?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah beni kerim bir kul kıldı, anîd (inadcı) olan cebbar bir kul kılmadı!" cevabında bulundu."
İbnu Battal, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yemek yerken diz çökmesini "Allah'a karşı tevazu" olarak yorumlar. Sonra Zührî'den şu mürsel rivayeti kaydeder: "Daha önce hiç gelmemiş bulunan bir melek Resûlullah'a gelerek: "Allah Teâlâ Hazretleri, seni kul bir peygamber olmakla melik bir peygamber olmak arasında muhayyer bıraktı!" dedi. Resulullah, müsteşarı durumundaki Cebrâil aleyhisselâm'a baktı. Cebrail, mütevazi olmasını ima etti. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben kul peygamber olmayı tercih ediyorum!" buyurdular."
Râvi der ki: "(Resûlullah) dayanarak hiç yemek yemedi." Nesâî'de İbnu Abbâs'tan mevsul olarak geldiği belirtilen bu rivayetin son cümlesi Ebu Dâvud'da ufak bir farkla aynen gelmiştir: "Ben dayanarak yemem." Yine Ebu Dâvud'da Amr İbnu'l-Âs'tan gelen bir rivayette şöyle denir: "Resûlullah'ın dayanarak yemek yediği hiç görülmemiştir." İbnu Şâhin, en-Nâsih adlı eserinde Atâ'nın mürseli olarak şöyle bir rivayet kaydeder: "Cibril aleyhisselâm Resûlullah'ı dayanarak yemek yerken görmüştü, Onu bundan yasakladı." Enes radıyallahu anh'tan gelen bir rivayet de bunu te'yid eder." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Cibrîl dayanarak yemekten menetmişti, bundan sonra dayanarak hiç yemedi." Şu halde bu rivayet, dayanarak yemekten Resûlullah'ı Cebrail aleyhisselâm men etmiştir, bu edeb, ilâhî bir menşe'ye dayanmaktadır.
2- Dayanma (ittika) nedir? Âlimler bunu tavsif ve ta'rifte ihtilaf ederler:
* Bazıları: Yemek için oturunca, herhangi bir surette bir yerlere tutunmaktır demiştir.
* Bazıları: Bir tarafına meyletmesi (kaykılması) demiştir.
* Bazıları da sol eli üzerine yere dayanmaktır demiştir.
* Hattâbî der ki: "Halk, dayanan deyince bir tarafına yaslanarak yemek yiyeni anlar, ama aslında böyle değil, bilakis, ondan murad altındaki mindere iyice oturmak, mıhlanıp kalmaktır; öyleyse hadisin ma'nâsı şöyle olmalıdır: "Ben yemek yerken mindere mıhlanırcasına oturup kalmam. Bu, çok yiyenlerin işidir. Ben, gıdama yetecek kadar yerim, bu sebeple (hemen kalkmaya hazır vaziyette) iğreti olarak otururum."
* Ancak şunu da belirtelim ki, zayıf bir senedle gelen bir rivayette: "Resûlullah yemek sırasında sol elinin üzerine dayanarak yiyen bir kimseyi bundan zecretti" denir.
Şu halde bu rivayete göre dayanmaktan maksad, sol el üzerine dayanmak olmaktadır. İmam Mâlik: "Bu tarz, dayanma çeşitlerinden biridir" der.
İbnu Hacer, İmam Mâlik'in bu sözünü şöyle yorumlar: "Bu sözde, yemek yiyen hakkında "dayanmakta" olduğu hükmünü verdirebilecek her oturuş tarzının İmam Mâlik'ce mekruh addedildiğine bir işaret vardır."
* İbnu'l-Cevzî, dayanmaktan (ittikâ) muradın bir tarafa yaslanmak olduğunda kesin fikir beyan eder ve Hattâbî'nin inkarını kaale almaz.
* en-Nihâye'de İbnu'l-Esîr der ki: "Kim dayanmayı, bir tarafa yaslanmak olarak tefsir ederse, bunu tıb mesleğine uygun olarak te'vil etmiş olur. Zira tıbbın iddiasına göre, yenen şey, bu durumda, sindirim yolunda kolayca hareket edemez ve kişiye âfiyet sağlayamaz, bilakis ezaya sebep olur."
3- Selef, yerken dayanma (ittikâ)nın hükmü hususunda da ihtilaf etmiştir:
İbnu'l-Kâss, dayanmadan yemenin Resûlullah'ın hasâisinden olduğunu zannetmiştir. Beyhakî buna katılmaz ve: "Bu, başkası için de mekruh olabilir, zira bu büyüklenenlerin işidir ve asıl itibariyle Acem krallarından alınmadır" der. Beyhakî devamla: "Kişide dayanmadan yemesine mani olan bir hal var ise, bu durumda onun dayanması mekruh değildir" der ve bu suretle yiyen selef büyüklerinden örnekler verir. Böylece Beyhakî dayanarak yeme cevazını, onların zarurete hamlettiklerini söylemek ister. Ancak İbnu Hacer, bu te'vile katılmaz ve İbnu Abbâs, Halid İbnu'l-Velîd, Ubeyde es-Selmanî, Muhammed İbnu Sîrîn, Atâ, İbnu Yesar ve Zührî gibi büyüklerin, yerken dayanmayı mutlak olarak caiz gördüklerine dair İbnu Ebî Şeybe'nin rivayetinden örnek kaydeder ve der ki: "İttika'nın mekruh olması veya önceki ihtilaf sabit olunca, yemek yiyene müstehab olan oturuş tarzı şudur: Dizlerinin üzeriyle ayaklarının sırtı üzerine oturmalı veya sağ ayağını dikip sol ayağını yatırıp üzerine oturmalıdır."
Şu halde, dayanarak oturmak mekruh değil diyenler, "hemen kalkacakmış gibi iğreti olan dışındaki oturmalara mekruh" diyen görüşe katılmıyorlar demektir.
*İmam Gazalî, yatarak yemedeki kerahetten sebze yemeyi hariç tutmuştur.
4- Kerahetin sebebi hususunda da ihtilaf edilmiştir. Bu hususta gelen en kuvvetli görüş İbnu Ebî Şeybe'nin, İbrahim Nehâî tarikinden kaydettiği görüştür: "Selef karınlarının büyüyeceği endişesiyle dayanarak yemeyi mekruh addetmiştir." İbnu'l-Esîr'in tıb nokta-i nazarından kaydettiği de buna yakın bir mülahazadır.[31]

?3883 ?10? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ???????? ????????? ??????? ???????[. ????? ???? ???? ???? .

10.(3883)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı çömelir vaziyette durup hurma yerken gördüm."[32] [Müslim, Eşribe 149, (2044); Ebu Dâvud, Et'ime, 17, (3771).]

AÇIKLAMA:

1- Önceki rivayet gibi, bu da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yemek yerken yere bağdaş kurarak veya diz çökerek iyice yerleşip oturmadığını, dizlerini dikmek suretiyle, birkaç lokma alıp kalkacak kimsenin oturuşuyla iğreti oturduğunu göstermektedir.
2- Hadiste oturuş tarzı olarak zikredilen muk'iyye şöyle tarif edilir: "Kişinin kollarını yere değecek şekilde oturup bacaklarını dikmesi, elini de yere koymasıdır. Bu tarz oturuş namazda yasaklanmıştır. Namazda iki secde arasında ayaklar üzerine yapılan oturma ise sabit bir sünnettir."[33]

?3884 ?11? ?‘?? ???? ?? ????:]?????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ????????[.»?‘???????«: ?? ?‘?? ?? ???? ?Œ?? ??? ????? ???????? ??? ????? .

11. (3884)- Ebu Dâvud'da gelen diğer bir rivayette: "Resûlullah'a bayat bir hurma getirilmişti. Kurtları çıkarmak için kontrol etmeye başladı."[34] [Ebu Dâvud, Et'ime 43, (3832, 3833).]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayat hurma getirilince kurtlu hurmaları tetkik edip kurtlarını çıkartmaya çalıştığını görmekteyiz.
Âlimler, hadisten kartlanmış olma ihtimali bulunan hurmaları kontrol etmeden yemenin mekruh olduğu hükmünü, çıkarmışlardır. Hadisten çıkarılan diğer bir hükme göre, Kurtlanan meyve necis sayılmaz, onu yemek mekruh değildir, yeter ki kurdundan ayıklansın.
Aliyyu'l-Kâri der ki: "İbnu Ömer'den Taberânî'nin hasen bir senetle kaydettiği bir rivayette Resûlullah'ın, hurmanın içindeki (kurdu) araştırmayı yasakladığı belirtilmektedir."
Kâri, bunu kaydettikten sonra: "Buradaki yasaklama, vesveseyi defetmek için yeni hurmaya hamledilir veya, Resûlullah'ın tedkik etme fiili, cevazı beyan etmeye hamledilir. Bu

durumda yasaklama kerâhet-i tenzihiye ifade eder" der.[35]

?3885 ?12? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ????? ????????? ??????? ??? ???????? ?????? ????? ??????????[. ?????
??????? ???? ????.»?????????«. ????? .

12. (3885)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz yemek yeyince, yalamadıkça veya yalatmadıkça elini (mendile) silmesin."[36] [Buhârî, Et'ime 52; Müslim, Eşribe 129, (2031); Ebu Dâvud, Et'ime 52, (3847).]

?3886 ?13? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ?'?????? ?????????????? ???????: ???????? ? ????????? ?? ???? ?????????? ?????????? ????? ???????? ???????? ?????????? ?????????????? ?????????? ??? ????? ????? ???? ????? ??? ????????? ?????????????? ??? ???????? ?????? ???????????? ????? ???????? ?????????? ???????? ? ??????? ??? ???? ????????? ??????????[. ????? ???? ???????? .

13. (3886)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), parmakların ve kapların yalanmasını emretti ve dedi ki: "Siz, bereketin, yemeğinizin hangi (parça)sında olduğunu bilemezsiniz. Öyleyse, birinizin lokması düşecek olursa, onu alıp, bulaşan ezayı temizlesin, sakın şeytana terketmesin. Parmaklarını yalamadıkça elini mendille de silmesin. Zira o, taamınızın hangisinde bereket bulunduğunu bilemez."[37] [Müslim, Eşribe 136, (2034); Tirmizî, Et'ime 11, (1803).]

?3887 ?14? ???? ???? ?? ????? ?? ???:]????? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ?????????? ????????????? ?????????: ????????? ?????? ???? ???????? ????? ??????????? ???? ???????????[.

14. (3887)- Rezîn, Hz. Enes radıyallahu anh'tan yaptığı bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Zira yemek kabı, kendisini yalayıp yıkayana istiğfarda bulunur ve: "Beni şeytandan kurtardığın gibi, Allah da seni ateşten kurtarsın" der."[38]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu rivayetlerde, israf olmaması için yemekten sonra parmak ve kaplarda bulaşık bırakılmamasını emretmektedir. Gıda olabilecek her parça insan vücudunda hayatî hizmete katkıda bulunabileceğine göre, onun israf edilmesi şeytana nisbet edilmeye layık bir zarardır.
2- Bazı âlimler, burada mevzubahis edilen mendilin, abdest aldıktan sonra elleri ve yüzü kurulamada kullanılan mendil olmayıp, bir kısım bulaşıkları silmek üzere kullanılan mendil olduğunu belirtirler. Biz zamanımızda bunlara mendil değil, el bezi diyoruz. Rivayet, el bezi mahiyetindeki temizlik vasıtalarının Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde de kullanıldığını ifade etmesi yönüyle de dikkat çekicidir.
3- Hadislerde bazan elin, bazan parmakların yalanmasının zikri geçer. Nitekim, Müslim'de Ka'b İbnu Mâlik'ten gelen bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemeği üç parmağıyla yer, yemekten kalkınca onları yalardı" buyurularak, Resûlullah'ın üç parmağıyla yediği mevzubahis edilir. Şârihler parmaklarla elin veya el ile parmakların kastedilmiş olabileceğine, bunun Arap uslûbunda cari olduğuna dikkat çekerler. Ebu Bekr İbnu'l-Arabî, bazı yemeklerin elin tamamının iştirakiyle yenebilceğine, bir kısım parmaklarla yenmesinin mümkün olmayacağına dikkat çeker ve buna örnek olarak Resûlullah'ın etli kemiği kemirip, eti dişlediğine dair rivayeti hatırlatarak: "Bu, elin tamamını kullanmadan yapılamaz" der. Ancak, bazı âlimler "Elin tamamını, yemek yerken kullanmak caiz ise de, sünnet olanı üç parmağı kullanmaktır" diye İbnu'l-Arabî'ye cevap vermiştir. Kadı İyaz "üçten fazla parmakla yemek oburluktan, su-i edebten, lokmayı büyük tutmaktan ileri gelir..." der.
4- Hadisin sonunda "veya yalatmadıkça" tabiri de yer almaktadır. Nevevî, bundan muradın başkasına yalatmak olduğunu belirtir ve "Bundan iğrenmeyen başkalarına yalatmalıdır: Zevce, cariye, hizmetci, evlad ve bunlar ma'nâsında herhangi bir yakın olabilir: "Talebe gibi, yalamada bereket olduğuna itikad eden biri" der. Bu yalatma işini koyun gibi bir hayvana da yaptırmasının mümkün olduğunu belirtir.
Şurası muhakkak ki bu âdâb, o devrin şartlarına muvafiktır. Günümüzde kaşık ve çatal gibi yemek vasıtalarının yaygınlaşması, yalama veya yalatma ihtiyacını asgariye düşürmüş, bazı çevrelerde tamamen kaldırmıştır bile. Her hâl u kârda hadisin hümkî israftan kaçınmada titizliğin azamisini gösterme ma'nâsında, geçerliliğini her devirde aynı şekilde muhafaza etmektedir.
Şunu da belirtelim ki, bazı âlimler "parmaklarını kendi ağzına yalatmadıkça" diye de anlayarak "yalatma"yı "yalama" ma'nâsında te'kid olarak tekrara hamletmişlerdir.
5- Yalamaya farklı hadislerde değişik illetler (sebepler) gösterilmiştir:
* Bereketin zayi olmasını önlemek. "Zira, bereketin taamın hangisinde olduğunu bilemezsiniz" buyrulmuştur. Yani yediğimiz kısımda mı, parmakta kalan kısımda mı?
* Bazı rivayetlerde parmağın iyice yalanmadan silinmesi halinde silme işinde kullanılacak mendilin fazla kirleneceği hususu zikredilmiştir.
* Bazı âlimler, bu emirden başka illetler de çıkarmışlardır: Mesela Kadı İyaz: "Az bile olsa taamın küçük görülmemesi, hürmet edilmesi gayesini de güder" der.
* Bir rivayette, dökülen, israf edilen artıkların şeytana nasib olacağı belirtilmiştir.
Âlimler, Bir hadiste, sadece bir sebebin zikri başka sebep ve maslahatların varlığını nefyetmez derler. Sadedinde olduğumuz meselenin şeytana nisbeti, bunun pekçok maslahatlara şâmil olduğunun delilidir.
6- Sadedinde olduğumuz hadislerde geçen Bereket'le ne kastedilmiş olabileceği hususunda Nevevî der ki: "Bereket'ten murad, ondan hâsıl olan beslenmedir, sonun ezâdan selamette kalmasıdır, kişinin yapacağı ibadete güç vermesidir."
7- Parmak yalamak meselesine gelince: Bu husus insan tabiatında iğrenme hasıl edebileceği için eskiden beri âlimler bu mesele üzerinde bazı açıklama yapma ihtiyacı duymuşlardır. İbnu Hacer der ki: "Hadiste, parmak yalamayı iğrenç bulanlara red vardır. Evet, bunu yeme sırasında yaparsa iğrenme hâsıl olur. Zira, parmağının üzerinde tükrük bulaşığı olduğu halde, parmağını tekrar yemeğe sokmaktadır." Hattâbî der ki: "Tereffüh'ün akıllarını bozmuş bulunduğu bazıları bunun ayıpladılar ve parmakları yalamanın çirkin bir iş olduğunu zannettiler. Bu herifler sanki, parmak veya tabaktan yaladıkları taamın, yediklerinin bir parçası olduğunu bilmiyorlar. Öyleyse diğer parçaları iğrenç olmayan bir şeyin küçük bir parçası da iğrenç olamaz. Burada yaptığı iş, dudağının içiyle parmağını emmekten öte bir şey değildir. Hiç bir aklı başında olan hiçbir kimse, bunda bir beis olmadığı hususunda şüpheye düşmez. Kişi bazan mazmaza yapar ve bu esnada parmağını ağzına sokarak dişlerini ve ağzının içini ovalar. Ama kimse buna iğrenç veya su-i edeb demez."
8- Hadis, yemekten sonra eli meshetmenin müstehab olduğunu da ifade eder. Kadı İyaz: "Eli silmenin münasib olduğu yer, yıkamaya gerek olmayan durumlardır. Yıkamakla çıkabilecek bulaşıkların olmadığı durumlar gibi. Çünkü, başka hadislerde yemekten sonra elin yıkanması teşvik edimiş, terkedilmemesi için uyarılmıştır."
Sadedinde olduğumuz 3885 numaralı hadis, yalanmadan önce elin yıkanmasını da, silinmesini de men etmeyi iktiza etmektedir. Zira bereketi elde etmek maksadıyla yıkama ve silmeden önce yalama hususunda emir sarihtir. Sonra da, kokuyu gidermek için yıkamanın mendub olacağı anlaşılır. Yıkamaya işarette bulunan hadisler de buna hamledilir. Nitekim bir Ebu Dâvud hadisinde: "Kim elinde yemek kokusu olduğu halde yıkamadan geceler ve kendisine bir (fenalık) isabet ederse kendinden başka kimseyi suçlamasın" buyrulmuştur.
9- Hadis, Allah'ın fazlından hiçbir şeyi ihmal etmemek gerektiğini de ifade etmektedir: Bu, örfçe hiçbir ehemmiyet taşımayan yiyecek ve içecek nev'inden azıcık bir şey bile olsa.
10- Ka'b İbnu'l-Ucre, yalamanın nasıl olacağını açıklamaktadır:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı üç parmağıyla yemek yerken gördüm. Bunlar baş parmak, şehadet parmağı ve orta parmak idi. Sonra, silmezden önce bu üç parmağını yalarken gördüm. Şu sırayla yalamıştı: orta parmak, sonra onu takib eden, sonra da baş parmak." Bazı âlimler bu sıralamayı şöyle açıklar: "Bundaki sır şudur: "Sanki orta parmak öbür ikisine nazaran daha uzun olduğu için daha fazla bulaşığa maruzdur. Böylece onda daha çok taam kalmıştır. Ayrıca o uzun olduğu için, diğerlerinden önce yemeğe banmaktadır. Yalayan kimsenin avucunun içi muhtemelen yüzüne doğru olur. Bu durumda, orta parmaktan başladı mı sağ cihetinde olan baş parmağa geçer, böylece ondan da sağda olan baş parmağa geçer."[39]

*** EL VE AGZIN YIKANMASI**

?3888 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??? ???????????
???? ???????? ????????? ?????????? ???????? ?????????? ????? ????????? ?????? #? ??????: ???????? ?????????? ?????????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (3888)- Hz. Selman radıyallahu anh anlatıyor: "Tevrat'ta okudum: "Yemeğin bereketi, yemekten sonra (el ve ağzı) yıkamadadır" diyordu. Bunu Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'a söyledim:
"Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır" buyurdular."[40] [Ebu Dâvud, Et'ime, 12, (3761); Tirmizî, Et'ime 39, (1847).]

?3889 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ??????????? ???????? ???????? ???????????? ???? ??????????? ???? ????? ????? ?????? ?????? ????????? ?????? ??? ????????? ??? ????????[. ????? ??? ???? ????????.»????????«: ????? ???? ??‘????.»????????«: ???? ????? ??? ??? ????.»???????????« ???? ?????: ??? ????? ??????? .

2. (3889)- Ebû Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şeytan muhakkak ki hassastır, cidden pek hassastır. Kendinizi ondan sakındırın. Kim elinde et kokusu olduğu halde geceler, sonra da kendisine bir fenalık ulaşırsa sakın ha nefsinden başkasını suçlamasın."[41] [Tirmizî, Et'ime 48, (1861); Ebu Dâvud, Et'ime 54, (3852).]

AÇIKLAMA:

1- Selman-ı Fârisî, İslam'la şereflenmezden önce hristiyan olmuş bir zattı. Onun Tevrat'tan okuması o dönemde cereyan etmiş olmalıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Tevrat'tan okuduğu mesele hususundaki sorma işini "yemeğin bereketi, yemekten sonra ellerin yıkanması mıdır?" diye tahkik maksadıyla yapmış, Resûlullah da bunu yanlış değil, fakat eksik bularak, gerçek durumu ifade buyurmuştur: "Yemeğin bereketi, ellerin yemekten hem evvel ve hem de sonra yıkanmasıdır" buyurmuştur.
Önceki yıkama tekrîm'dir, yani yemeğe, nimete hürmet etme, değer verme ma'nâsına gelir, ni'met-i ilahiye'ye bir nevi ta'zim ifade eder. Meselenin temizlik ve dolayısiyle hıfzıssıhha yönü izaha gerek olmayacak kadar açıktır. Sonraki yıkama ise bulaşığın izalesine, kokuların giderilmesine yöneliktir.
2- Aliyyu'l-Kâri, "Resûlullah'ın cevabı, Tavrat'ın maruz kaldığı tahrifata nebevî bir işaret olabileceği gibi, Muhammedî şeriatın, nimeti, ta'zim ifade eden temizlikle karşılamak için yemekten önce el yıkamayı ziyade ettiği ma'nâsına da gelebileceğini" söyler. Nitekim bu davranış "Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim" hadisine pek muvafık düşmektedir.
Bu hususta şöyle bir açıklama da yapılmıştır: "Yemekten önce ellerin yıkanmasındaki hikmet şudur: "Elleri yıkadıktan sonra yemek sıhhat ve afiyete daha uygun olur, çünkü eller, iş sebebiyle kirlenmelerden hâlî kalmaz, öyleyse onları yıkamak temizlik ve pâklık hâsıl eder. Çünkü, yemeden maksad ibadet ve kulluğumuzun ifasında güç elde etmektir. Öyleyse yeme işi de namazda olduğu gibi temizlik esasına bina edilmeye, elleri yıkayarak başlamaya ziyadesiyle layıktır.
İkinci yıkamaktan maksad ise, ellerin ve ağzın bulaşıklardan temizlenmesidir."
Aliyyu'l-Kârî, "yemeğin bereketi, yemekten önce ellerin yıkanmasıdır" hadisiyle ilgili şöyle bir açıklama daha yapıldığını kaydeder: "Yemeğin bizzat kendisinde artma ve ziyadeleşmedir, yemekten sonraki yıkamadaki bereket ise, nefsin sükunete ermesine ve istikrarını bulmasına sebep olmak, tâatlara imkan hazırlayıp, ibâdetlere kuvvet vermek gibi hizmetler sebebiyle yemeğin hâsıl edeceği fayda ve eserlerindeki artma ve ziyadeleşmedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadislerinde, mübalağa kasdıyla yıkama işini, bereketin kendisi olarak ifade etti. Aslında ise, esas kastedilen bereket "el yıkama"dan hâsıl olan şeylerdir."
El yıkamaya teşvik edici bir hadiste Efendimiz şöyle buyurur: "Kim, Allah'ın, evindeki hayrı artırmasını seviyorsa yemek hazır olunca ve kalkınca ellerini yıkasın."[42]

?3890 ?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ????? ?????? #: ??????? ???? ??????? ????????? ??????? ???????? ????????: ?? ???????? ?????????? ??????: ??????? ???????? ??????????? ???? ?????? ??? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

3. (3890)- İbnu Abbas radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün heladan çıkmıştı. Hemen kendisine bir yemek takdim edildi. (O da kabul buyurdu. Ashabtan bazısı:) "Size abdest suyu getirmeyelim mi?" dediler. Onlara: "Namaza kalkınca abdest almakla emrolundum!" cevabını verdi.."[43] [Müslim, Hayz 118, (374); Ebu Dâvud, Et'ime 11, (3760); Tirmizî, Et'ime 40, (1848); Nesâî, Tahâret 101, (1, 85).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, yemekten önce el yıkamanın terkiyle ilgilidir. Nitekim hadis, Tirmizî'de "Yemekten önce el yıkamayı terketme babı" adını taşıyan bir babta kaydedilmiştir.
Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazâyı hacetten dönmüştür, henüz bir abdest tazeleme ameliyesi cereyan etmeden yenilecek bir şey ikram edilmiş, Resûlullah da bu ikramı kabul buyurmuşlardır. Ancak, yemekten önce, hep elini yıkadığını, helâdan sonra abdest tazelediğini görerek, bunu vacib addeden Ashabtan bazıları, atılarak: "Abdest suyu getirmeyelim mi? Abdestinizi almayacak mısınız?" diye hatırlatmada bulunmuşlardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çoğunlukla takip ettiği sünnet hep abdestli olmak, yemekten önce elleri yıkamak ise de, bunu bir vecibe olarak yapmadığını, abdest alma işinin sadece namaz için kalkınca "vecibe" olduğunu beyan ederek, abdest almayı (ve ellerini yıkamayı) terkediyor.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada abdestin her zaman vacib olmadığını belirtmek istemiş, vacib olduğu hallerden en ziyade karşılaşılanı zikretmiştir: Namaz. Hakikat-ı halde namaz dışında da bazı haller abdestli olmamızı vacib kılar: Tilâvet secdesi, Kur'an'a el değmek, Ka'be'yi tavaf etmek... gibi. Ancak Resûlullah o fırsatta ilmihal dersi vermiyordu ki, bütün teferruâta yer versin. Belirtmek istediği husus, abdestsiz olunabileceği, el yıkamadan da yemek yenilebileceği idi. Bu çeşit fırsatlar olmayıp bu cevazlar beyan edilmese ve Ashab'ın zannı üzere meseleler kalsaydı, arkadan gelen müslümanlar bir kısım zorluklarla karşılaşabilirdi. Hakîm olan Rabbimiz, Resûlü'nü çok farklı şartlarda, değişik muhataplar içerisinde müteaddit ve mükerrer imtihanlara ibtila ederek şeriatının her yönünü açıklığa kavuşturmuştur. Bu, Rabbimizin bu ümmet-i merhume'ye büyük lütuf ver rahmetlerinden biridir.
Aliyyu'l-Kâri, Resûlullah'ın, o sırada abdest almayı nefyetmesinde, abdestli de olmayı tecvize münafi bir durumun olmadığını, yemekten önceki veya başka biri olsun, farketmeksizin örfî yıkamanın istihbabından öte abdestli olmanın müstehab olduğunu da ifade ettiğini belirtir. Ve devamla der ki: "Gerçek şu ki, (aleyhissalâtu vesselâm), o sırada ellerini, cevazı beyan için yıkamadı. Ayrıca, Resûlullah'ın cevabından çıkarılacak vücub hükmünün nefyi de te'kidli olarak ifade edilmiştir. Hülasa bu hadis, yemekten önce ellerin yıkanması mutlak olarak nefyedilmiştir şeklinde hüküm çıkarmaya kesinlikle yeterli değildir. Zaten, Resûlullah'a vaz edilmiş sualin içerisinde, Resûlullah'ın müste'mir âdetinin yemekten önce elini yıkamak olduğu görülmektedir. Hatta hadisten, şer'i abdestin yani namaz için alınan abdestin nefyedilip, örfî abdestin yani sadece elleri yıkama'nın bâki kaldığı hümkünü çıkarmak dahi mümkündür. Şu halde bu ihtimalin varlığı da, önceki istidlali (yani hadisten, yemekten önce el yıkamanın nefyedildiği hükmünü) düşürür."
Aliyyu'l-Kâri burada selef arasında cereyan eden bazı ihtilafa îmada bulunmaktadır. Zira onlar arasında, yemekten önce ellerin yıkanmasına karşı çıkanlar olmuştur. Sözgelimi, İmam Mâlik ve Süfyan-ı Sevrî'den böyle bir kanaat rivayet edilmiş ve hatta Sevrî'nin tutumu, "onun, Acem âdeti" olmasıyla izah edilmiştir.
Ancak cumhur, hem yemekten önce ve hem de yemekten sonra el yıkamayı istihbab etmede ittifak eder.[44]

*** ÇOK YEMEYİ ZEMM**

?3891 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ????????? #: ??????? ????????? ??????? ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ???????? ????????? ????? ?????? ????? ?????? ???????? ????? ?????? ??????? ?????????? ??????? ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ????? ??????? ?????? ?????????????? ?????? #:
???? ??????????? ?????????? ?? ????? ??????? ??????????? ???????? ??? ???????? ????????[. ????? ????? ????????.???? »?? ???????? ????????«: ????? ???? ?????? ??????? ?? ??????? ???? ?????? ??? ?????? ???? .

1. (3891)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kafir bir misafir ağırlamıştı. Derhal onun için bir keçinin sağılmasını emretti. Keçi sağıldı. Kafir sütünü içti. Sonra diğer bir keçinin daha sağılmasını emretti. (Adam doymadı). Bu suretle tam yedi keçinin sütünü içti.
Adam yatıp, sabah olunca müslüman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir keçi sağılmasını emretti. Sütünü adam içti, sonra ikinci bir başka keçi daha sağıldı. Fakat bunun sütünü tamamen içemedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu veselâm): "Mü'min bir mideye içer, kâfir ise yedi mideye içer" buyurdular."[45] [Buhârî, Et'ime 12; Müslim, Eşribe 186, (2063); Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 10, (2, 924); Tirmizî, Et'ime 20, (1820).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, muhtelif tariklerden bazı farklı ziyade ve noksanlarla gelmiş bulunmaktadır. İbnu Hacer bu zatın Cahcâh el-Gıfâri olduğu kanaatindedir. Nevevî ve Kadı İyaz'ın, Nadra İbnu Nadra olabileceğini, bazılarının da Sümâme İbnu Üsâl olabileceğini söylediklerini belirtir. Zira bunlarla da ilgili olarak benzeri kısalar rivayet edilmiştir. Bu hadisenin birçoklarının başından geçmiş olması ihtimalden uzak değildir.
2- İbnu Ebî Şeybe, Ebu Ya'la, Bezzâr ve Taberânî'den naklen Cahcâh el-Gıfârî'nin hikayesini İbnu Hacer, kendi ağzından naklettiğine göre, "bu zat yakınlarından bir grupla

birlikte müslüman olmak niyetiyle huzur-u risaletpenâhîye gelirler ve Resûlullah'la birlikte akşam namazında hazır olurlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince: "Herkes yanında oturanın elinden tutsun (yemeğe götürsün)" ferman buyurdu. Ben yalnız kalmıştım. Ben ise iri ve uzun boylu bir kimseydim. Kimse beni gelip almamıştı. Beni de Resûlullah kendi evine götürdü. Benim için bir keçi sağdı. Hepsini içtim. Benim için bir keçi daha sağdı, onu da içtim. Böylece tam yedi keçi sağdı, hepsini içtim (daha da doymamıştım). Sonra bana bir tencere yemek geldi, onu da bitirdim. (Resûlullah'ın hizmetçisi) Ümmü Eymen (dayanamayıp): "Resûlullah'ı aç bırakanı Allah aç bıraksın!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sus, Ümmü Eymen! O rızkını yedi, bizim rızkımız Allah'a aittir!" buyurdular. İkinci gece olup akşamı kılınca Aleyhissalâtu vesselâm önceki akşam yaptığını yaptı: Benim için bir keçi sağdı. Bu sefer içtim ve doydum. Ümmü Eymen radıyallahu anhâ (şaşırmıştı]: "Bu (dünkü) misafirimiz değil mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu gün, o mü'mindir, bir tek mideye yedi. Dün ise yedi mideye yemişti. Kâfir, yedi mideye yer, mü'min ise tek bir mideye yer" buyurdular."

İbnu Hacer'in Cahcâh tarikinden kaydettiği bu rivayetten daha kuvvetli olduğunu belirttiği Ebu Gazvân rivayeti de şöyle: "Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a yedi kişi gelmişti. Ashabtan her biri bir adam götürdü. Resûlullah da bir adam götürdü. Ona ismini sordu. Adam: "Ebu Gazvân!" dedi. Resûlullah onun için tam yedi keçi sağdı. O hepsini içti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Müslüman olmaz mısın ey Ebu Gazvân?" buyurdular. Adam:

"Evet!" dedi ve müslüman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamın göğsünü meshetti. Sabah olunca ona tek bir koyun sağıldı. Sütünü bitiremedi bile. Resûlullah sordu:

"Ey Ebu Gazvân neyin var? Niye tamamlamadın?"

"Seni peygamber olarak gönderen Zât'a yemin olsun doydum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Senin dün yedi miden vardı. Bu gün ise tek miden var!" buyurdular."

3- Hadisin ma'nâsı hususunda Ulema ihtilaf etmiş, farklı mütalaalarda bulunmuşlardır. Hem hadisin anlaşılması hem de Ulemanın bu çeşit hadisleri izah etmede ne gibi ince tahlillere girdiğini göstermek için, bahsi İbnu Hacer'den takip edeceğiz:

* Bazıları: "Hadisten murad, zâhiri değildir: Bu, müslüman ve onun dünyadaki zühdü ile kâfir ve onun dünyaya olan hırsını göstermek için verilmiş bir temsildir" demiştir. Böyle düşünenlere göre: "Mü'min dünyevî şeylere kıymet vermemesi sebebiyle tek bir mideye yer, kâfir ise dünyevî şeylere rağbetinin şiddeti ve dünyalığı çok yığması sebebiyle yedi mideye yer. Burada ne gerçek mideler, ne de yeme hususu murad edilmektedir. Asıl kastedilen şey, dünyalığın iktisabında azlık ve çokluktur. Hadiste sanki, dünyalığı tamah yeme ile, dünyalığa götüren yollar da midelerle ifade edilmiş olunmaktadır. Kastedilen ma'nâ ile zikredilen teşbih arasındaki alaka, izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Hadisi, dünyaya gösterilen rağbete hamledenler, "nasıl ki derler, falan kimse dünyayı hopur hopur yiyor denince onun dünyaya fazlaca rağbet ve hırs gösterdiği ifade edilirse, mü'min tek bir mideye yer denmekle de dünyaya karşı hırsı yok, ondan yetecek kadar, az bir şeyin peşindedir denmek istenmiştir." Keza, "Kâfir yedi mideye yer" sözüyle de dünyaya rağbet ediyor, çok şeylerin peşine hırsla düşüyor denmek istenmiştir."

* Bazıları da şöyle demiştir: "Bunun ma'nâsı şudur: "Mü'min helal yer, kâfir haram yer. Helalin varlığı vücudca daha azdır, haram ise çoktur."

* Bazıları da demiştir ki: "Hadisten murad mü'mini az yemeye teşviktir. Çünkü bilirse ki, çok yemek kafire has bir sıfattır, mü'min az yemeyi esas alır. Zira, mü'minin nefsi, kâfire mahsus sıfatla muttasıf olmaktan nefret eder. Çok yemenin kâfire has bir sıfat olduğu hususuna Cenâb-ı Hakk'ın şu sözü delâlet eder: "Durakları ateş olduğu halde, kâfirler zevklenirler ve hayvanlar gibi yerler" (Muhammed 12).

* Bazı âlimler ise: "Hadisin ma'nâsı zâhiri üzeredir, te'vile hacet yoktur" demiştir. Ancak zâhirini esas alanlar da farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

** **Birinci görüş:** Bazıları: "Bu bir şahıs hakkında vârid olmuştur. El-Mü'min kelimesinin başındaki Lâm, ahdiyedir (yani kastedilen birini ifade eder), cinsiyye değildir (yani bütün mü'minleri ifade etmek için kullanılmamıştır). İbnu Abdilberr bu hususta cezmeder (kesin kanaat beyan eder) ve şöyle der: "Bunu umuma (bütün mü'minlere) hamletmeye imkan yoktur, zira böyle bir iddiayı, müşahede reddeder, kabul etmez. Nice kafirler var ki mü'minlerden az yer ve nice mü'minler var ki kafirden çok yer ve nice kâfir var ki müslüman olmuş da yeme miktarını değiştirmemiştir." İbnu Abdilberr sözü sadedinde olunan hadise getirerek: "Ebu Hüreyre hadisi, bunun muayyen bir zat hakkında vürûd ettiğine delâlet eder." Bu sebeple olacak ki İmam Mâlik bu hadisi, mutlak bir hadisin peşine getirmiştir.[46] Buhârî de aynı şeyi yapar. Sanki Buhârî, bu davranışıyla şöyle demektedir: "Bu adam kâfirken yedi mideye yemekte idi, müslüman olunca, yedikleri özleştirilip hakkında mübarek kılındı. Böylece kafir iken kendisine yeterli olan yedi kısımdan bir kısmı kifayet eder hale geldi."

Bu görüşü, İbnu Abdilberr'den önce Tahâvî, Müşkilü'l-Âsâr'da beyan etmiş ve: "Bu hadis, hususi bir kafir hakkındadır yani yedi koyunun sütünü içen kâfir hakkındadır" demiştir. Tahâvî, ilaveten: "Hadisin, indimizde, söylediğimiz dışında bir başka veche hamli mevzubahis değildir" açıklamasını yapar. Bu görüşe Tahâvî'den önce Ebu Ubeyde'nin yer verdiğini görmekteyiz.

Şunu kaydetmemiz de faydalıdır: Bu te'vilin "Hadisin râvisi olan İbnu Ömer, bundan husûs değil, umûm anlamıştır, bundan dolayı, çok yiyen kimseyi görünce, onu yanına girmekten men etti ve bu hadisle ihticac etti" diye tenkid etmişlerdir. Bu kanaatte olan İbnu Hacer de şöyle der: "Şu da var ki, daha önce kaydedildiği üzere hadisenin mükerrer şahıslarla alakalı olarak bir çok vak'alarda cereyan ettiği kabul edilince ve mezkur hadis, onlardan her bir vakanın arkasından, benzer hadiseye mazhar olan kişi hakkında kaydedildikten sonra bunu tek bir şahsa hamletmek nasıl mümkün olur?"

** **İkinci görüş** şöyledir: "Hadis ekseriyeti ifade zımnında beyan olunmuştur, gerçek aded kastedilmemiştir." Bunlara yedi denmiş olması çoklukta mübalağa içindir. Nitekim ayet-i kerime'de "Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, denizler mürekkep olsa ve -yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa- yine de Allah'ın sözleri bitmezdi" (Lokman 27). Yani hadisin ma'nâsı şudur: "Mü'mine yakışan hususlardan (şe'n) biri de yeme işini az yapmasıdır, çünkü o, ibadete müteallik amellerle meşguldür ve çünkü o, bilmektedir ki tabi olduğu şeriat-ı garrası kendisine yemekten maksadın "açlığı örtmek", "hayatın devamını sağlamak" ve "İbadete yardım etmek" olduğunu öğretmektedir, ve çünkü o, yemede üç noktada özetlenen bu maksadın dışına çıktığı takdirde vereceği hesaptan korkmaktadır. Kâfir ise, bu söylenenlerin hilafınadır. Zira o, şeriatın tayin ettiği maksadı takip edip o hududda durmaz, bilakis nefsin şehvetine tabi olur, her hangi bir haram korkusu olmaksızın kendini arzularının peşine salıverir. Böylece mü'minin yiyeceği -zikrettiğimiz sebebe binaen- kâfirin yiyeceğine nisbet edilince, yedide biri kadar olur. Ancak bu söylenenden, her kâfir ve her mü'min hakkında aynı nisbetin cari olduğu hükmü çıkmaz. Bazan mü'minlerden çok yiyenler çıkar. Bu, bazan âdetten, bazan hastalık gibi herhangi bir başka sebepten ileri gelir. Kâfirler arasında da az yiyenler olur, bu da onların tabiblerin beyan ettiği sıhhatle ilgili tavsiyelerine uymalarından veya ruhbanların tavsiye ettiği riyazete yer vermelerinden veya mi'de zaafı gibi bir başka sebepten ileri gelebilir."

Tibî der ki: "Bu hususta söylenenin hülasası şudur: Mü'minin şe'ni zühd hususunda hırs göstermesi, kafirin hilafına, yaşamasına yetecek kadar yemekle iktifa etmesidir. Öyleyse bu vasfa uymayan bir mü'min veya kafirin varlığı, hadisi yaralamaz." Cenâb-ı Hakk'ın şu sözü de bu hususu te'yid eder: "Zina eden erkek ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir" (Nur 3). Nitekim, hür bir kadınla evlenen zâni ve hür bir erkekle evlenen zâniye mevcuttur.

** **Üçüncü görüş:** Bu hadisteki "mü'min" den murad kamil seviyedeki tam bir imana sahip olan mü'mindir. Zira, kimin müslümanlığı güzel olur, imanı kemale ererse onun fikri, ölüm ve ölüm sonrası ile ilgili şeylerle meşgul olur, böylece korkunun şiddeti ve düşüncenin kesafeti ve kendi nefsine olan acıması, onu nefsani arzuların peşine düşmekten alıkoyar. Nitekim Ebu Ümâme'nin yaptığı bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kimin fikri fazlaysa yemeği azdır, kimin tefekkürü azsa yemeği çok, kalbi de katıdır." Ebu Saîd tarafından rivayet edilen bir başka hadis de aynı şeye dikkat çeker: "Bu mal tatlı ve hoştur. Ama bilesiniz! kim onu nefsâni hırsla alırsa, yediği halde doymayan kimse gibi olur."

Öyleyse bu hadisler, "mü'min"den kastedilenin yeyip içmede orta yolu tutan kimse olduğuna delil olur. "Kafir"le kastedilen de şe'ni oburluk ve hırs olan ve hayvanlar gibi çok yiyen yeme işini bünyesinin sıhhati gibi makul bir maslahata binaen yapmayan kimsedir. Bu görüşü kaydeden Hattâbî der ki: "Selef büyüklerinin nicelerinden çok yedikleri rivayet edilmiştir, ancak bu hal, onların imanlarında bir noksanlık sebebi değildir."

** **Dördüncü görüş:** Hadisten murad "mü'min, yemesi-içmesi sırasında besmele çeker, şeytan ona yeme-içmede ortak olmaz, böylece az bir yiyecek de ona kâfi gelir; kafir ise, besmele çekmez, şeytan bu sebeple ona ortak olur" denmiştir. Bu husus daha önce geçti (3868-3873. hadisler).

** **Beşinci görüş:** "Mü'min yiyeceğe karşı az hırs gösterir, bu sebeple yiyeceği, hakkında mübarek kılınır, yiyecek de bereket kazanır böylece az bir yemekle doyar. Kafir ise, yiyeceğe hayvan gibi tamahkar bir gözle bakar, az onu doyurmaz." Bu görüş öncekine dahil edilebilir, ikisi tek bir cevap sayılabilir.

** **Altıncı görüş:** Nevevî'ye aittir, der ki: "Muhtar olan şu ki, bundan murad bazı mü'minler tek bir mideye yerler, kâfirlerin çoğu yedi mideye yerler. Bundan, her yedi mideden birinin mü'minin midesi gibi olması gerekmez."

Midelerin farklı oluşlarına, Kadı İyaz'ın ehl-i teşrih'den (anatomi doktorlarından) kaydettiği husus delildir. Onlar demiştir ki: "İnsan mideleri yedidir.[47]

1) Mide,

2, 3, 4) Buna bağlı üç mide daha: Bevvâb, sâim, rakîk. Bunlar incedirler.

5) A'ver (kör barsak).

6) Kolon,

7) Müstakîm. Bunlar kalındırlar."

Böylece hadisin ma'nâsı şöyle olur: Kafir, hırsla yediği için, bu midelerin hepsi dolu olmayınca doymaz. Mü'min ise bunlardan birinin dolması doyurur.

Kirmânî, tabiblerden, bu yedi midenin tesmiyesini nakleder. Buna göre: İlkine mide, sonra birbirine bitişik olan üçüne rikâk (inceler) ki bunlar onikiler (oniki parmak barsağı), sâim (ince barsak), kolon, sonra üç kalın: Fâniflî, müstakim, a'ver(kör).[48]

Yedinci görüş: Nevevî'ye aittir. Der ki: "Kafirdeki yedi ile, şu sıfatların kasdedilmiş olması da muhtemeldir: Hırs, oburluk, tul-u emel, tamah, su-i tab' (kötü huy), haset, yağ sevgisi. Mü'mindeki tek şeyle de ihtiyacının örtülmesi kastedilmiştir."

** **Sekizinci görüş:** Kurtubî'ye aittir. Der ki: "Yemek şehveti yedidir: Tabiat şehveti, nefis şehveti, göz şehveti, ağız şehveti, kulak şehveti, burun şehveti ve açlık şehveti. Müslümanı yemeye sevkeden zarurî şehvet bu sonuncusudur. Kafir ise sayılanların hepsiyle yer." İbnu Hacer der ki: Kurtubî'nin bu mütalaasının aslını özet olarak Kadı Ebu Bekr İbnu'l-Arabî'nin sözleri arasında gördüm. Der ki: "Hadiste geçen yedi mide, beş duyu ile şehvet ve ihtiyaçtan kinayedir."

Ülemâ der ki: "Hadisten alınacak esas, dünyalık hususunda azlığa teşvik, bunda zühd, ve harama gitmeden elde edilene kanaat etmeye terğibtir. Gerek cahiliye devrinde ve gerekse İslam döneminde akıllı kimseler hep açlığı övmüşler, çok yemeyi zemmetmişler..." İbnu't-Tîn der ki: "Yeme hususunda insanlar üç kısımdır: Bir grup var, her yiyeceği, ihtiyaç olsa da olmasa da yer. Bu, cahil takımının amelidir. Bir grup var, acıktığı zaman, açlığı örtecek kadar yer. Bir grup var ki, bunlar nefislerini açlığa mahkum ederler, bu davranışlarıyla nefsin şehvetini kırıp, dizginlemek murad ederler. Bunlar yedikleri vakit ihtiyaçlarını örtecek kadar yerler."[49]

?3892 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ??????? ?????? #: ??????? ????????? ?????? ?????????? ????????? ????????? ????? ?‘????????[. ????? ????? ???????? .

2. (3892)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki kişinin yiyeceği üç kişiye de yeter. Üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter."[50] [Buhârî, Et'ime, 11; Müslim, Eşribe 178, (2058); Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 20, 52, (928); Tirmizî, Et'ime 21, (1821).]

?3893 ?3? ??? ???? ????? ????????? ?? ????:]??????? ????????? ??????? ?‘????????? ????????? ?‘???????? ?????? ??????????????[.

3. (3893)- Müslim ve Tirmizî'de gelen bir diğer rivayet Câbir'den olup şöyledir: "İki kişilik yiyecek dört kişiye de yeter, dört kişilik yemek sekiz kişiye de yeter." [51] [Müslim, Eşribe 179, (2059); Tirmizî, Et'ime 21, (1821).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde mutlak olarak az yiyeceğin çok kimseye yeteceği belirtilmektedir. Bazı âlimler bu hadislere şöyle bir ma'nâ vermişler: "Bir kişiyi doyuracak miktardaki yiyecek, iki kişinin kût'una (muhtaç olduğu gıdasına) yeterlidir. İki kişi de, dört kişinin "kût"u ile doyuma erer"[52] Mühelleb de şunu söylemiştir: "Bu hadislerden murad mekârim-i ahlâka ve "kifâyet"le yetinmeye[53] teşviktir. Yani, murad kifâyetin miktarını belirlemek değildir, murad yardımseverlik (muvâsât)dır, iki kişinin yiyeceğine bir üçüncüyü, duruma göre bir dördüncüyüde dâhil etmenin uygun olacağını takrirdir." Nitekim İbnu Mâce'de gelen bir rivayet şöyle:
"Bir kişinin yemeği iki kişiye kâfidir. İki kişinin yemeği üçdört kişiye kâfidir. Dört kişinin yemeği, beş-altı kişiye kâfidir." Resulullah'ın daha önce de geçen "Birlikte yiyin, ayrı ayrı yemeyin, zira beraber olunca bir kişilik yemek iki kişiye de yeter" mahiyetindeki "beraber yemeye" teşvik edici hadisleri, buradaki hadisler tamamlar. Bir başka ifade ile bu hadisler, beraber yemenin hikmetlerinden birini açıklamış olmaktadır: Yemek bereket kazanmaktadır. Hayatın devamı için gerekli olan zaruri beslenmeyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müteakiben göreceğimiz üzere "beli doğrultacak kadar üç beş lokma yemek" şeklinde tarif ettiğini, kendisinin sofraya "bir kaç lokma alıp kalkacak vaziyette iğreti oturduğunu" (3882. hadis) hatırlayacak olursak, sadedinde olduğumuz hadislerde ortaya konan hakikatı anlayabiliriz: Örfen bir kişilik olarak tekerrür eden miktarın ortalama yarısı ihtiyaç dışıdır, yenmese de beslenme açısından bir eksiklik hâsıl olmayacaktır. Ne var ki, ilme, akla, sağ duyuya dayanmayan, temelini görgü ve an'aneden alan bir alışkanlıkla ihtiyaçtan fazla yenmektedir. Nitekim bazı müşâhedelerimiz de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadlarını teyid eder: Aynı sofradan yiyen insanların bir kısmı şişman bir kısmı zayıftır. Bazı kere, fakir muhitlerin çocukları daha canlı, daha kanlı, daha dolgun oldukları halde, zengin muhitlerin çocuklarının nisbî bir zayıflık ve hatta solukluk içinde oldukları dikkat çeker.
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:
* Âlimlerimiz, Ebû Hüreyre hadisinden, yemekte beraber olmanın müstehab olduğu, kişinin yalnız yememesi gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.
* Hadis, keza başkasına yardımcı olmanın, başkasını sofraya almanın bereketi artıracağını ve bu bereketin o sofraya iştirak edenlerin hepsine sirayet edeceğini ifade etmektedir.
* Kişi yanında mevcut olanı ehemmiyetsiz görerek başkasına ikramdan çekinmemelidir. Zira, bazan az bir şeyle, tam olarak doyulmaz ama açlık giderilir. Zaruri ihtiyaç karşılanarak bedenî aktivite sağlanabilir. Sünnetin tavsiye ettiği beslenme de esasen budur.[54]

?3894 ?4? ??? ?? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ?????? ???????? # ??????: ????? ?????? ????????? ?????? ??????? ???????? ??????? ?? ????????? ?????????? ?????? ?????? ???????????[. ????? ??????? .

4. (3894)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir zat) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında öğürmüştü, ona:
"Öğürtünü bizden uzak tut. Zira, dünyada insanların en çok doymuş olanları, Kıyamet günü en çok aç kalacak olanlarıdır" buyurdular."[55] [Tirmizî, Kıyâmet 38, (2480); İbnu Mâce, Et'ime 50, (3350).]

AÇIKLAMA:

Öğürtü diye tercüme ettiğimiz cüşâ'yı, Münâvî: "Doyma sırasında mideden çıkan yel" diye tarif eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada öğürmeyi takbih etmekle onun sebebi olan çok yemeyi takbih etmiş olmaktadır. Nitekim hadisin devamında dünyada çok yiyenlerin âhirette aç kalacaklarını haber veriyor. Şu halde hadis, çok yemenin ölçüsü hususunda bir ip ucu vermektedir: Yani öğürme hâsıl edecek kadar yememek lazımdır, zira öğürme çok yemekten hâsıl olan bir hadisedir. Aksi takdirde Resulullah gayr-ı iradi olarak hâsıl olan bir hadiseden dolayı kimseyi takbih etmezdi. Öğürme iradî değildir ama, ona sebep olan çok yeme iradîdir.
Münâvî, hadisi şu ma'nâda açıklar: "Esasen bu derece fazla yemek tıbben de yasaklanmıştır. Bu meselede tıbla şeriat birleşir. Mesele dînî tabiratla: Tokluk kişiyi şeytana yaklaştırır, nefsi tehyic eder ve tuğyana atar; açlık ise, şeytanın yollarını daraltır, nefsin hâkimiyetini kırar. Böylece onların şerlerini bertaraf eder. Tokluktan insanda menkûhât'a (kadınlara) karşı şiddetli arzu neş'et eder, bunu mevki, makam hırsı, lezzetli mallar elde etme hırsı takip eder. Bu iki şey mat'umat ve menkûhât imkânlarını artırır. Bunu mal, makam ve çeşitli rahatlıkları artırma gayreti, bir çok hasis rekabetler, hasedleşmeler takip eder. Bunlardan riya, tefâhur, çoklukla övünmek, ululanmak gibi belalar, âfetler tevellüd eder. Bunlar hasede kine, adâvet ve buğza davetiye çıkarır. Artık bu hal, sahibini her çeşit azgınlık, sapıklık ve fuhşu işlemeye iter, sınır, hudud tanımaz kılar. İşte bu onu Kıyamet günü açlığa götürür. Onun kurtuluşu artık Allah'ın merhametine kalmıştır, (imdad verecek hayır ameli hiç mi hiç yoktur)."[56]

?3895 ?5? ??? ??????? ?? ???? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ??? ??‘? ???????? ??????? ?????? ??? ??????? ???????? ???? ????? ?????????? ???????? ????????? ????? ????? ? ????????? ??????? ???????? ????????????? ???????? ?????????? ???????? ?????????[. ????? ??????? .

5. (3895)- Mikdâm İbnu Ma'dikerib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âdemoğlu, mideden daha şerli bir kap doldurmaz. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokmacık yeterlidir. Ancak [nefsinin galebesiyle] illa da (mideyi doldurma işini) yapacaksa bari onu üçe ayırsın: Üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de nefesine (tahsis etsin, üçte birden fazlasına yemek koymasın)."[57] [Tirmizî, Zühd 47, (2381); İbnu Mâce, Et'ime 50, (3349).]

AÇIKLAMA:

Burada mide, öncelikle bir kaba ve içerisine bir şeyler konan zarfa benzetilmekte, böylece değer itibariyle düşünülmektedir. Zira kab ve zarf, gaye değil vasıtadırlar. Kendi zatları sebebiyle değil, içerlerine konan şeyler sebebiyle kıymet taşırlar. Öyle ise onlar değil, içlerine konan şeyler asıldır. Hadis, mide'yi ayrıca "şerli" sıfatıyla tavsif ederek ikinci bir tevhîn'e (değerden düşürmeye) tabi tutmaktadır. Yani sıradan bir kap değil, zarar veren, şer getiren bir kap. Mideyi çok doldurmanın dinî, tıbbî zararları var, zamansız doldurmanın zararları var, haram doldurmanın zararları var, muvazenesiz, kalitesiz... doldurmanın zararları var. Münâvî der ki: "Midenin dolması din ve dünyanın fesadına sebep olur... Çünkü kapların dolması, dünyaya gösterilen tamah ve hırstan hali olmaz. Her ikisi de faili için zararlıdır. Ayrıca tokluk, insanı kötü yerlere düşürür ve sahibini haktan uzaklaştırır. Tenbellik galebe çalar, ibadetten alıkoyar. İçerisinde fuzulî maddeler artar, gadabı, şehveti artar, hırsı çoğalır, ihtiyacından fazlasını taleb etmeye sevkeder." Bazı büyükler şöyle demiştir: "Tokluk nefiste şeytanı celbeden bir nehirdir, açlık ise ruhta, melekleri celbeden bir nehirdir." Münâvî, Gazalî'den naklen hadiste geçen ve "birkaç lokmacık" diye tercüme ettiğimiz Lukeymât ifadesinin "on"dan azı ifade eden bir sîga olduğunu belirtir.
Şu halde bu hadis, mideyi doldurma meselesinin ehemmiyetine dikkat çekiyor, rastgele, ilimsiz, şuursuz, dikkatsiz, ölçüsüz doldurmalara karşı uyarıyor. En başta uyarısı da çok yemeye karşı. Aynı hadiste, azlığı tavsiye etmekle birlikte, çok yeme durumunda kalanlara en az zararla kurtulabileceğimiz en fazla yeme hududunu gösteriyor.
Mide'yi üçe bölüp, bunun üçte birini "yemek"le doldurup geri kalan ikisini "su" ve "teneffüse (havaya)" ayırmak.
Yine Münâvî der ki: "Bu ölçüye uyulunca ruhî berraklık ve kalbî incelik hâsıl olur. Bu, yemede tercih edilecek ölçüdür. Beden ve kalb için en faydalı olan da budur. Zira karın yemekle dolarsa su içmede sıkışıklığa uğrar. Su içilince teneffüs yapmada sıkışıklığa uğrar sıkıntı ve ağırlık basar. İnsanda, "arzî", "mâyî" ve "havâî" üç kısım bulunması hasebiyle,[58] Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yiyecek içecek ve nefes için de üçlü taksime yer vermiştir. Bu taksimde nârî (ateşe ait) unsura yer verilmemiştir. Çünkü, İbnu'l-Kayyîm'in söylediğine göre tabiblerden bir grubun kavlince, bedende nârî kısım yoktur. Kurtubî der ki: "Eğer Bokrat (Hipokrat)[59] Resûlullah'ın beslenme ile ilgili bu

taksimatını duysaydı bundaki hikmet karşısında hayran kalırdı." Gazalî der ki: "Bu hadis felsefecilerden birine zikredilmişti. Ben, az yeme hususunda bundan daha hikmetli bir söz işitmedim" dedi. Resulullah o üç şeyi bilhassa zikretti, çünkü hayvanî hayatın temeli onlardır."
Münâvî bu açıklamalardan sonra Tenbih başlığı altında şunu ilave eder: "İbnu Arabî der ki: "Açlık iki kısımdır: Biri ihtiyârî olan açlıktır, bu sâliklerin (tasavvuf yoluna girenlerin) açlığıdır. Diğeri ise ızdırarî açlıktır. Bu muhakkik ülemânın açlığıdır. Zira, muhakkik kişi, nefsini açlığa mahkum etmez, bilakis yiyeceğini, ünsiyet makamında ise azaltır, heybet makamında ise artırır. Muhakkikler için yemenin çok olması, azamet halinde meşhudlarından kalblerine tecelli eden hakikat nurlarının satvetlerinin sıhhatine delildir. Az yemeleri de gördükleriyle ünsiyet halinde konuştuklarının sıhhatine delildir. Çok yeme, sâlikler için Allah'tan uzaklıklarına ve Allah'ın kapısından uzaklıklarına, behîmî olan şehevânî nefsin bütün gücüyle üzerlerine olan hakimiyetine delildir. Az yeme ise onlar için, cûd-i ilahîden kalplerine olan nefehâtin (üflemelerin) varlığına delildir. Bu, onları cisimleriyle meşguliyetten alıkoyar. Açlık, her hâlukârda sâlik ve muhakkik için, sâlikine mahsus büyük hallere ve muhakkikine has esrâra nâil olmada dahilî bir sebeptir, yeter ki, açlıkta ifrata gitmesin. Zira onun ifratı, hevese kaçar, aklın gitmesine ve mizacın bozulmasına sebep olur. Öyleyse, sâlik'in, istediği ahvâle ulaşması için matlub olan açlığa, şeyhinden bir emir almadıkça girmemesi gerekir. Hele tek başına ise asla bu işe girişmemelidir. Ona düşen, yemeği azaltmak, oruca devam etmek, gecegündüz dahil, günde bir kere yemeyi prensip edinmektir. Kendisine, halini tedbir edecek bir şeyh buluncaya kadar katık olarak peş peşe yağ yememeli, haftada iki kereden fazla katık almamalıdır."[60]

*** MÜTEFERRİK ÂDÂBLAR**

?3896 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ?????? #: ????????? ?????? ??????? ???? ??????? ?????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (3896)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir avuç çürük hurma ile de olsa akşam yemeği yeyin. Zira akşam yemeğinin terki ihtiyarlık sebebidir."[61] [Tirmizî, Et'ime 46, (1857).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam yemeğini terketmemeyi, ne olursa olsun bir şeyler yemeyi tavsiye etmektedir. Hadiste geçen haşef, kalitesi olmayan âdi hurma demektir. Bununla her ne olursa olsun bir yiyecek kastedilmiş olmaktadır. Akşam yemeğinin terkedilmesi insanın erken yaşlanmasına sebep olacağı belirtilmektedir.
Münâvî, bunu tıbbî bir açıklamaya kavuşturur: "Akşam yemeğini terk zayıflık ve ihtiyarlığa sebep olur, çünkü boş mide ile uyku, hazmetmede işe yarayan aslî rutubetin (mide asitlerinin) çözülmesine sebep olur." Zeynüddin el-Irâkî der ki: "Hadis, şâyet hüccet olmaya elverişli ise, akşam yemeğinin mendub olduğuna delâlet eder, çünkü terkinde ihtiyarlık vardır. Hadis ayrıca, ihtiyarlığa götürecek işlere girmemek gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü ihtiyarlık insanı ibadetten alıkoyar."
Askerî der ki: "Sakın bu hadisten Resulullah'ın çok yemeye teşvik ettiği ma'nâsı çıkarılmasın! Bu büyük bir hata olur. Zira kişinin doymanın fevkinde yemesi, haramdır. Resulullah haram yemeyi nasıl emreder? Hadisin ma'nâsı şudur: O zaman bazıları az yiyorlar ve normal gıdalarını da almıyorlar ve bunu da birbirlerine tavsiye ediyorlardı, (bunun üzerine Resulullah akşam yemeklerini ihmal etmemelerini hatırlattı)."[62]

?3897 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????? ??????? # ???????? ?????? ????? ???? ????????? ???????? ????? ???????? ???????? [. ????? ?????? ? ??????? .

2. (3897)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiçbir vakit herhangi bir yemeğe laf etmedi, iştah duyduğu bir yemekse yerdi, hoşuna gitmeyen bir yemekse terkederdi, (yemezdi)."[63] [Buhârî, Et'ime 21; Menâkıb 23; Müslim, Eşribe 187, (2064); Ebû Dâvud, Et'ime 14, (3763); Tirmizî, Birr 84, (2032).

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın herhangi bir yiyeceği ayıplamaması helal olan yiyeceklerle ilgilidir. Haram olanları zemmeder, ayıplar, onların yenmesini yasaklardı. Bazı âlimler "Ayıplama, hilkati sebebiyle olursa mekruhtur, yapılış sebebiyle olursa mekruh değildir, zira Allah'ın san'atı ayıplanmaz, insanların san'atı ayıplanabilir" demiştir.
Bazıları, yemeği yapanın kalbini kırmamak için yapılış cihetinden de olsa yemeğe laf etmemek gerektiğini, hadisin zâhirinde bu âmm hükmün esas olduğunu söylemiştir. Nevevî der ki: "Taamla ilgili mühim âdâbtan biri yemeğin "tuzludur", "ekşidir", "tuzu az olmuş", "sert olmuş", "ince olmuş", "çiğ olmuş" gibi sözlerle tenkid edilmemesidir.
İbnu Battâl der ki: "Resulullah'ın hoşlanmadığı yemek olunca ses etmeksizin yememesi, güzel ahlaktandır. Zira yemek vardır biri hoşlanmaz ama bir başkası hoşlanır. Şeriatımızın, yenmesi için izin verdiği yiyeceklerin hiç birinde (herkesçe kabul edilecek) bir kusur yoktur."[64]

?3898 ?3? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ????? ?????? #: ????
?????? ?????????? ?? ?????? ????????? ?????????????? ?????? ??? ????? ?????????? ?????? ???? ?Œ???? ???????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????? ????????[. ????? ??????? ???? ????.»??????????« ?? ?????? .

3. (3898)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birinizin (yemek) kabına sinek düşecek olursa, onu iyice batırın. Zira onun bir kanadında hastalık, diğerinde şifa vardır. O, içerisinde hastalık olan kanadıyla korunur." [65] [Ebû Dâvud, Et'ime 49, (3844); Buhârî, Tıbb 58, Bed'ü'l-Halk 14; İbnu Mâce, Tıb 31, (3504, 3505); Nesâî, Fera' 11 (7, 178).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Resulullah'ın, vahye dayanarak konuştuğu hususunda, müslüman olmayan biyoloji âlimlerini dahi ikna edecek mahiyette mucizevi hadislerinden biridir. Zira, Fahr-i Kainat Efendimiz, mikrobiyoloji ilminin hiç olmadığı bir devirde, Arabistan gibi hiçbir tabiat ilminin mevzubahis olmadığı bir diyarda, bugünkü ilmin sadece bir terminoloji farkıyla ifade ettiği mühim bir vak'ayı eksiksiz ifade buyurmuştur. Sinekte, insan sağlığı için zararlı ve faydalı maddeler var, bu maddeler dengeli bir şekilde yer almaktadır. Bir kanadında zararlısı, bir kanadında faydalısı.
2- Hadis muhtelif tariklerden gelmiştir. İbnu Mâce'de, Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'tan yapılan rivayette "Sineğin iki kanadının birinde zehir, diğerinde şifa vardır. Eğer bir yemeğe düşerse, onu içine iyice batırın [sonra çıkarıp atın]. Çünkü o, önce zehirli (kanadını banar), şifa(lı kanadı) geri bırakır" buyrulmuştur.
Bu rivayetten anlaşılacağı üzere, tamamını batırma emri, sineğin dışta kalan kanadındaki şifanın yemeğe geçmesi içindir. Çünkü hadis, zehirli kanadı üzerine düşerek öncelikle onu yemeğe batırdığını, diğer kanadı dışarıda kaldığı için o kanattan geçen zehiri zararsız kılacak şifanın (panzehirin) gerideki kanatta kaldığını belirtmektedir. Tamamı batırılınca dışarıda kalan kanattaki panzehir de yemeğe geçeceği için öbürünün vereceği zarar bertaraf edilmiş olmaktadır.
Bezzâr'ın bir rivayetine göre, Enes (radıyallahu anh)'ın kabına sinek düşer. Enes sineği parmağıyla üç kere batırır ve "Bismillah" der, sonra da "Resulullah bize böyle yapmamızı emretti!" açıklamasında bulunur.
3- Sineğin zehirli kanadı hangisi? İbnu Hacer, bunu tasrih eden rivayete rastlamadığını, ancak bazı âlimlerin teemmül ederek: "Sineğin, sol kanadıyla korunduğunu, dolayısıyla bunun zehirli kanat olduğunu, şifanın da sağ kanadında bulunması gerektiğini söylediğini belirtir. Ebû Saîd hadisinde de zehirli kanadın (korunma vs. işlerde) tekaddüm edip, şifalı kanadın teahhur ettiği belirtilmiştir.
4- Bu hadisten hareketle sinek ve benzeri akan kanı olmayan küçük hayvanların az suyu kirletmeyecekleri (tencis etmeyecekleri) hükmüne varılmıştır. "Çünkü denmiştir, Resûlullah, içinde öldüğü zaman suyu kirletecek olan bir şeyin suya batırılmasını emretmezdi. Bu görüşe muhalefet edip: "Sineğin suya batırılması onun ölmesini gerektirmez. Nitekim hafifce batırılınca ölmez, dirisi de içine düştüğü suyu kirletmez" diyen olmuştur. Beğavî de hadisten böyle bir hüküm çıkarmıştır. Ebû't-Tayyib et-Taberî de şöyle söyler: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisle necaset ve tahareti beyan etmeyi kasdetmemiş aksine sineğin hâsıl edeceği zararın nasıl bertaraf edileceğini beyan etmeyi murad etmiştir." İbnu Hacer: "Bu doğru bir söz ama, bu hadisten bir başka hükmün daha istinbat edilmesine mani değildir" der ve sineğin batırılma işinin farklı şekillerde yapılabileceğini belirtir.
* Sineği, öldürmeyecek şekilde, dikkatle batırmak.
* Ölüp ölmeyeceğine aldırmadan batırmak. Ancak bu durumda yemek sıcaksa sineğin öleceği, soğuksa ölmeyeceği söylenebilir. Hadiste kayıd olduğu için, hükmün âmm olmasına hükmedilir. Ancak bu hüküm su götürür, çünkü mutlak bir hadis bu suretle tasdik edilir, şayet, bilâhare muayyen bir surete bir delil ikâme edilirse buna hamledilir.
5- Hattâbî der ki: "Bazı nasipsizler, hadisin aleyhinde konuşarak: "Bir sineğin iki kanadında zehir ve panzehir nasıl bir araya cem olabilirler? Bunu da sinek nasıl bilebiliyor ki, şifalı kanadını önce kullanıyor?[66] Sineği bu işe iten nedir?" gibi şeyler sordular. Fakat bunlar cahil veya mütecahil (cahil görünen) kimselerin sorusudur. Zira pek çokhayvan, zıd sıfatları nefislerinde cem ederler. Allah aralarını telif etmiş ve onların bir arada bulunmalarını takdir buyurmuş, onlardan hayvanî kuvvetleri ortaya çıkarmıştır.

Nitekim Allah arıya, acib bir sanat olan paketlerini yapmayı ve içerisinde bal yapmayı ilham etmiştir. Karıncaya da ihtiyaç zamanı için gıdasını biriktirmeyi, çimlenmemesi için de buğdayı ortadan ikiye bölmeyi ilham etmişti. Onlara bu ilhamları yapan Zât, sineğe da kanadının birini önce kullanıp diğerini de geride tutmayı ilham etmeye kâdirdir."
İbnu'l-Cevzî der ki: "Bu kimsenin söylediğinde bir gariplik yok. Zira, arı, baş kısmıyla bal toplar, aşağı kısmıyla da zehir alır. Zehiri öldüren yılanın eti, zehrin tedavisinde kullanılan ilaca katılmaktadır. Sinek de gözün parlatılması için ismid (denen sürme çeşidiyle) birlikte ezilir." Bazı hâzık tabibler: Sinek bir zehirleme kuvveti bulunduğunu, buna da sokması durumunda hâsıl olan kaşıntı ve şişliğin delâlet ettiğini, bu kuvvenin onun silahı mesabesinde olduğunu, sinek kendisine eza veren birşeye tesâdüf edince onu silahı ile karşıladığını, şâri Aleyhissalâtu vesselâm'ın da, bu zehir kuvvesine, Allah Teâlâ hazretlerinin, onun diğer kanadına koyduğu panzehirle karşı koymayı emrettiğini, böylece iki maddenin birbirine mukabele edip Allah'ın izniyle zararı ortadan kaldırdığını söylerler.
6- Hadisin bir vechinde geçen "...sonra çıkarıp atın" ibaresinden, bazı fakihler "sinek suyun içinde ölmüşse o suyu kirletir" hükmünü çıkarmışlardır. Şâfiî'nin iki kavlinden esahh olanı böyledir. Ancak, Ebû Hanîfe ve diğer bazı fakihler, sinek ölse de suyu kirletmez diye hükmetmişlerdir.[67]

?3899 ?4? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? # ?????? ????????? ??????????? ?????? ??? ??????????? ??????: ???? ?????? ???????? ??????????? ????????[. ????? ??? ???? ????????.???? ???? ???:]???????? ????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????[.

4. (3899)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cüzzamlı bir kimsenin elinden tuttu ve kendisiyle birlikte elini tabağa koydu, sonra da: "Allah'a güvenerek ve O'na tevekkül ederek ye!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Tıbb 24, (3925); Tirmizî, Et'ime 19, (1818); İbnu Mâce, Tıbb 44, (3542).]
Rezîn şunu ilave etti: "Bunu Ebû Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ) da yaptılar ve aynı şeyler söylediler.[68]

?3900 ?5? ??? ?????? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????????? ??????? ??????? # ????? ???? ??????????? ?????????[. ????? ???? .

5. (3900)- Şerîd İbnu Süveyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sakîf hey'eti arasında bir de cüzzamlı vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona bir haber göndererek: "Biz seninle bey'atımızı yaptık, sen hemen geri dön!" buyurdular."[69] [Müslim, Selâm 126, (2231); İbnu Mâce, Tıbb 44, (3544).]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cüzzamlılarla olan münâsebetini göstermektedir. Birinci rivayette cüzzamlıya karşı tevekkül edip kaçmadığını, ikincide bilakis kaçtığını, cüzzamlıyı kendisine yaklaştırmadığını görmekteyiz.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cüzzamlılarla olan münasebetini tesbit eden başka rivayetlerde var. Daima bu iki rivayette görülen farklı durumların varlığı söylenebilir.
2- Burada zikri geçen cüzzamlının Mu'aykîb İbnu Ebî Fatıma ed-Devsî olduğu bilinmektedir.
3- Bu rivayette Resulullah'ın iki ayrı cihetten tevekkül ettiği belirtilir:
* Cüzzamlının elinden tutması,
* Onunla birlikte aynı kaptan yemek yemesi.
Tahâvî, hastalarla birlikte yeme hususunda Ebû Zerr'den şu rivayeti nakleder: "Rabbine karşı tevazu ve iman icabı her bir bela sahibiyle birlikte yemek ye!
Sadedinde olduğumuz rivayette, Resulullah (Hz. Câbir'e) şu ma'nâda hitapta bulunmuştur:
"Ye benimle! Ben Allah'a olan itimadım ve işimi ona tefvîz etmem hasebiyle hastalık geçirmeyeceği hususunda güven sahibiyim."
Beyhakî demiştir ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cüzzamlının elinden tutup tabağa koyması, onunla birlikte yemek yemesi, hoş olmayan (mekruh) şeye sabretme halinde olanla, (kader ve) kaza'nın hükmettiği şeylerde ihtiyarı terkedenler hakkında örnektir. Diğer taraftan Aleyhissalâtu vesselâm: "Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaç" buyurmuştur ve ayrıca yukarıda kaydettiğimiz hadiste (3900) gördüğümüz üzere Sakîf heyetinde bulunan cüzzamlıya yaklaşmamış ve geri dönmesini emretmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sünnetiyle de hastadan kötülük gelme endişesi karşısında sabır ve tevekkül göstermede acze düşmekten korkan kimselere, muhtelif sakınma tarzları arasında şeriatce câiz olan sakınma tarzının örneğini göstermiş olmaktadır. Nevevî'nin kaydına göre, el-Kâdî, "Cüzzamlı ile ilgili kıssada Resulullah'tan yapılan rivayetlerin, aralarında ihtilaf etiklerini söylemiş ve yukarıda kaydettiğimiz iki hadisin yani cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadisle Sakîf heyetindeki cüzzamlıdan bahseden hadisin sabit olduğunu belirtmiştir."
Hz. Câbir'in bir rivayetine göre de bir cüzzamlı ile birlikte yemek yiyen Resulullah, kendisine de: "Allah'a güvenip tevekkül ederek yemesini emretmiştir." Keza Hz. Âişe'den gelen bir rivayette demiştir ki: "Bizim cüzzamlı bir âzadlımız vardı. Benim tabaklarımdan yer, benim kadehlerimden içer, benim yatağımda uyurdu."
el-Kâdî bu örnekleri kaydettikten sonra der ki: "Hz. Ömer başta, seleften bir çoğu cüzzamlı ile yemek yemiştir. Onlar, cüzzamlıdan kaçma emrinin neshedildiğine inanıyorlardı. Ancak çoğunluğun söylediği gerçek şudur: "Ortada nesh mevcut değildir, hadislerin arasını cem etmek gerekmektedir: Cüzzamlıdan sakınmayı, kaçmayı emreden hadisler istihbaba ve ihtiyata hamledilir, vücuba değil. Onunla beraber yemeyi haber veren hadisler de cevâza hamledilir...
"Ülemâ böyle bir neticeye bağlanmamış olsa idi, bulaşıcı hastalıklara yakalananları hasta sahiplerinin de terketmesi veya bu hastalıklara karşı hiçbir koruyucu tedbire yer vermemek gerekecekti. İkisi de yanlış olurdu. Biri insanlığın, mürüvvetin sükûtuna, diğeri de salgın hastalıkların daha da yaygınlaşmasına müncer olurdu. Rehber-i Ekmelimiz olan Allah Resûlü, ihtilaflı gibi görünen sünneti ile insanî olan, takip edilmesi gereken, sıhhat şartlarına da uyan en doğru yolu göstermiştir. Hastalıklara belli bir ölçü, belli bir dikkat, ve ihtiyat tedbirleri çerçevesinde belki sınırlandırılmış olarak beşerî münasebetler devam ettirilecek, onlara gerekli hizmetler, en azından yakınları tarafından verilecek, fakat onlar asla terkedilmeyecek, insanî alâkalardan tecrid edilmeyecek, kaderiyle baş başa bırakılmayacak.
Resulullah'ın Müslim'de gelen Adva "Sirayet (bulaşma) yoktur..." hadisi de söylediğimiz ma'nâda anlaşılmıştır. Çünkü bulaşıcı hastalıklara karşı tarihte ilk karantina emri veren de Resulullah olmuştur.[70]

?3901 ?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? # ???? ?????? ???????? ??????????? ????? ????????? ??????? ????? ??? ???????????? ????? ??????????? ???? ????????? ????? ???????? ????????? ???? ???????? ????? ????????? ??????? ???? ????????? ???? ????????????[. ????? ???? .

6. (3901)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine, ilk çıkan turfanda meyve getirildi de, o zaman şöyle dua ederdi: "Allah'ım Medine'mizi bizim için mübarek kıl, meyvelerimizi, müdd'ümüzü, sâ'mızı mübârek kıl, bereketlerini kat kat artır."
Bu duadan sonra, getirilen meyveyi orada hazır bulunan çocukların en küçüğüne verirdi."[71] [Müslim, Hacc 474, (1373).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Ashâb'ın yılın ilk meyvesi çıktığı zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirerek dua ettirdiklerini göstermektedir. Böylece, Allah'ın bir nimetine ilk mazhar olunca, bunu bir şükür ve dua ile karşılamanın, bir merasimle istikbal etmenin cevazı anlaşılmaktadır.
Bu firsatlarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, çocukları ihmal etmeyip onlara ikramda bulunması manidar bir husustur. Bu Aleyhissalâtu vesselâm'ın, çocuklara olan şefkatinin derecesini gösterdiği gibi, bu çeşit merasimlere onların katılmalarını teşvik ma'nâsı da taşır. Çocuğun girdiği yer neşe ve hayattır. Öyleyse, turfanda meyvenin Resulullah'a taksimi hoş bir merasim fırsatıdır. Bu meseleye temas eden rivayetler birden fazladır. Bazılarında "yılın ilk turfandası", bazılarında "Her şeyin turfandası" geldiği zaman Efendimizin dua edip, üç defa sağ, üç defa sol gözüne sürerek öptüğünü, sonra cemaatteki en küçüğe verdiğini belirtir.[72]

?3902 ?7? ??? ????? ?????? ?????? ??????:]???????? ???????? ????? ???????: ??????? ??????? ??????????? ??????? ????? ??????????? ??????? ????? ????????? ???????? ???????? ?????? #: ??? ?????? ???????? ??????? ??? ?????? ??????? ??? ????????? ????? ?????? ???????? ??? ?????????[. ????? ??????? .

7. (3902)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ashâb bir koyun keşmişti. Bu sırada bir dilenci geldi. Etten bir miktar verdiler. Derken başka gelenler oldu, onlara da verdiler. Geriye yine de et kaldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu: "Koyundan geri ne kaldı?" "Sadece omuzu kaldı!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm ise: "Omuzu hâriç geri tarafı kaldı!" buyurdular."[73] [Tirmizî, Kıyamet 34, (2472).]

AÇIKLAMA:

Burada koyunu kesen Hz. Âişe'nin ailesi mi, Ashâb mı? Rivayet bu hususta biraz mübhem. Rivayetten, omuz hariç her tarafının isteyenlere dağıtıldığı anlaşılmaktadır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Omuzu hâriç geri tarafı (bize) kaldı" buyurmakla Allah yolunda verilen kısmın uhrevî hayat için tam bir yatırım olduğunu ifade buyurmuştur. Böylece bağışlanan kısım ebediyete mazhar olmuş, ebedî sahipliğine erişilmiş olmaktadır. Zira âyet-i kerimede "Sizin yanınızda olanlar tükenir ama Allah katında olanlar ebedîdir" (Nahl 96). Allah yolunda bağışlananlar bu âyete binâen ebediyete mazhar olmuştur. Hadis de, Allah yolunda harcayınca, harcadığı şeye hakikî ve ebedî sahiplik kazandığını beyan ediyorlar. Bu Rabbimizin büyük bir fazlıdır.[74]

İKİNCİ BÂB

MÜBAH VE MEKRUH YİYECEKLER

BİRİNCİ FASIL

HAYVANLARDAN MÜBAH VE MEKRUH OLANLAR

*** KELER**

?3903 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????:]???? ??????? ??? ????????? ?????? ?????? ????? ???????? ?????? ?????? ???? ??????? # ???? ??????????? ?????? ??????? #? ?????? ????????? ????????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ???????? ????????? ?????? ??????????? ???????? ???? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ??????? ????????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????? ??????? ??????? ???? ????????? ????? ?????????? ???? ???????? ???????? ???????? ????????: ???????? ???? ??????????? ??????????? ????????? ?????? ?????? #: ????? ?????????? ????? ????????: ???? ???????? ???????? ??????? ????? ??????? ?????? ?????? ?????: ???????? ???? ??? ????? ??????? ???: ?? ?????????? ???? ?????? ??????? ???????? ?????????? ???????? ????? ???????: ????????????? ??????????? ????????? ?????? # ???????? ?????? ?????????[. ????? ????? ? ??????? .

1. (3903)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hâlid İbnu'l-Velid (radıyallahu anh)'ın bana bildirdiğine göre, Hâlid, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte, Resulullah'ın zevceleri Meymûne (radıyallahu anhâ)'nın yanına girerler. -Meymûne hem onun ve hem de İbnu Abbâs'ın teyzeleri idi- Meymûne'nin yanında kızartılmış bir keler görürler. Bunu, Necid'den, kız kardeşi Hufeyde Bintu'l-Hâris getirmişti. Meymûne (radıyallahu anhâ) keleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önüne sürdü. Önüne bir yemek çıkarılıp da ondan bahsedilmeyip ve isminin de zikredilmediği durum nâdirdi."[75] [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kelere elini uzatmıştı ki,] orada hazır bulunan kadınlardan biri:
"Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'a takdim ettiğiniz şeyden haber verin, ne olduğunu söyleyin! dedi. Bunun üzerine:
"O kelerdir!" dediler. Bunun üzerine Resulullah (uzatmış olduğu) elini derhal geri çekti. Hâlid (radıyallahu anh):
"Bu haram mıdır, ey Allah'ın Resulü?" dedi. Resulullah:
"Hayır, ancak o benim kavmimin diyarında bulunmuyor. Bu sebeple (Onu yemeye alışkın değilim), içimde tiksinme hissediyorum!" buyurdular. Hâlid (radıyallahu anh) der ki:
"Ben keleri (önüme) çekip yedim. Resulullah bakıyor fakat beni yasaklamıyordu."[76] [Buharî, Et'ime 10, 14, Zebâih 33; Müslim, Sayd 43, 44, 45, (1945, 1946, 1948); Muvatta, İsti'zân 10, (2, 968); Ebû Dâvud, Et'ime 28, (3793, 3794), Eşribe 21, (37); Nesâî, Sayd 26, (7, 198, 199).]

?3904 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????: ?????:]????? ?? ??????? ????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ?????? ????????? ?????????: ????????? ??????????? ?????? ???????? ?????? ????? ???????? ????? ?????? # ?? ???????????? ??????? ??? ??????????: ???? ?????? ??????? ??? ?????? ???? ?????? ???? ????? ??????????? ??????????? ??????? ????????? ??? ?'???? ??? ??????? ??????? ???? ???????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????[. ????? ????.»??????????« ?????? ??????? ?? ?'??.?»??????????« ??? ?????? ???? ????? ??????? ?????? ???????: ??????? ?????? .

2. (3904)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevî Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben keleri bol olan bir bölgede yaşıyorum. Keler ailemin yiyeceğinin ekseriyetini teşkil ediyor (bunun bir mahzuru var mı; ne buyurursunuz?)" diye sordu. Ama Resulullah cevap vermedi. Biz: "Tekrar sor!" dedik. O tekrar sordu. Resulullah cevap vermedi. Adam üçüncü sefer sordu. Üçüncü de Resûllah adama seslenip yanına çağırdı ve:
"Ey bedevi! Allah, Benî İsrâil'den bir boya lânet etti veya gadab etti. (Ceza olarak) onları yeryüzünde yürüyen hayvanları haline çevirdi. Bilemem, ola ki bu, o lânete meshe uğrayan kimselerdendir. Bu sebeple ondan ne yerim ne de yiyenleri men ederim!" dedi.[77] [Müslim, Sayd 51, (1951).]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadiste geçen Hâlid İbnu'l-Velid'in annesinin adı Lübâbetu's-Suğra'dır. İbnu Abbâs'ın annesinin adı Lükâbeti'l-Kübrâ'dır. Ancak Ümmü'l-Fadl diye, oğlu Fadl İbnu Abbâs'ın adıyla künyeleniyordu. Her ikisi de mü'minlerin anası Meymûne (radıyallahu anhâ)'nın kız kardeşi idiler.
2- Önceki hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendisine bir yemek ikram edildiği zaman, bunun mahiyetini ve ismini sorduğunu belirtmektedir. Hatta Buhârî, bu hadise şöyle bir bab başlığı koymuştur: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bir şeyi) ismi söylenip ne olduğunu öğrenmedikçe yemezdi." Şârihler bunu: "Araplar, yiyecek maddelerin azlığı sebebiyle, ne bulurlarsa yerler, hiç bir şeyden tiksinmezlerdi. Halbuki (aleyhissalâtu vesselâm) bazı yiyeceklerden tiksinirdi" diyerek açıklamışlardır. İbnu Hacer, bu hususta daha tatminkar bir açıklama sunar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu sorma sebebi, muhtemelen, O'nun (şehirden) bâdiyeye[78] çok az çıkması sebebiyle, birçok hayvanı tanımamakta olması veya, şeriat'ın bazı hayvanları helal kılarken diğer bazılarını haram kılmasıydı. Halbuki cahiliye Arapları, haram kılınan şeyleri haram addetmeyip yiyorlardı. Bazan da onlar etleri, pişmiş veya kızartılmış olarak getiriyorlardı, bu sebeple, birbirinden tefriki ancak sormak suretiyle yapılabiliyordu."
Bu hususu daha da aydınlatacak bir rivayet Buhârî'nin el-Edebü'l-Müfred'inde zikredilmiştir: "Bedevî'nin biri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir tavşan getirip hediye etmişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), getirilen hediyeden, hediye sahibine ondan yemesini emretmedikçe yemezdi. Bunu Hayber'de kendisine hediye edilen zehirli koyun sebebiyle yapıyordu..."
3- Hadiste, sofradaki etin mahiyetini açıklayan kadının kim olduğu mübhemdir. Ancak rivayetin başka vecihlerinde Meymûne (radıyallahu anhâ) olduğu belirtilmiştir. Keza, başka rivayetlerde gelen tasrihte, Resulullah'ın, sofrada bulunan diğer hediye yiyeceklerden -keş, süt gibi- yediği belirtilmiştir.
4- Bazı şârihler, Resulullah'ın "Keler benim kavmimin diyarında bulunmuyor" sözüne takılarak: "Burada vak'a ile bir tezad var, çünkü Hicaz'da keler çokça bulunur" demiş ise de, Resulullah'ın Hicaz'ı değil, sadece Mekke ve yakın çevresini kastetmiş olacağı belirtilerek cevaplandırılmıştır.
5- İbnu Hacer, hadisin farklı vechilerini tahlil ederek Resulullah'ın keleri yememesine iki sebep gösterilebileceğini söyler: **1-** Tiksinme; **2-** Keler etinde bulunan pis koku.
6- Hadisten Çıkarılan Faydalar:
* Keler eti, kaydedilen hadislerde caiz görünüyor ise de ülemâ arasında bazı ihtilaflara da sebep olmuştur. Tahâvî, Şerhu Mâ'ani'l-Âsâr' da Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve İmamı Muhammed rahimehümullah her üçününde mekruh addettiğini belirtir. Bu hususta İmam Muhammed'in delili bir başka rivayettir: Hz. Âişe anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir keler hediye edilmişti. Yemedi. Derken bir dilenci geldi. Âişe, dilenciye bu keleri vermek istedi. Resulullah kendisine: "Sen yemediğin şeyi mi vermek istiyorsun?" diye müdahale etti." Keza Ebû Davud'da kayda yer verilmeden "Resulullah'ın keler yemeyi nehyettiği" rivayet edilmiştir. Hülasa, İmam Muhammed gibi bazı Hanefiler, kerahetin tahrimî olduğuna hükmetmiş ise de çoğunluk tenzihî olduğuna meyleder ve şöyle derler: "Resulullah'ın sofrasında, huzurunda yenmiş olduğu halde müdâhele etmemesi, bunun mübah olduğuna delildir. Kerâhet ise, kerahet-i tenzihiyedir."
Görüldüğü üzere keler eti meselesi oldukça münakaşa edilmiş bir husustur. Daha ziyâde Hanefiler kesin bir üslubla "helal" demekten kaçınmışlardır.
* Hadiste şu husus da görülmektedir:
Bir meselenin hükmüne açıklık kazandırmak için, şüphe edilen cihetin açıklanması gerekir. Resûlullah öyle yapmıştır ki: Keler etinden yememiş, yemeyiş sebebini açıklamıştır.
* Yemekten nefret ve onu hoş bulmamak, o yemeğin tahrîmini gerektirmez.
* Yemeklerden tiksinme hususunda herkes bir değildir. Bazılarının sevdiğinden diğerleri nefret duyabilir.
* Bir et kokmuş ise bunun yenmesi haram olmaz. Bu halde yiyebilecek kimse çıkabilir, yenmesi haram değildir.

* Kadının akrabaları eve girebilir, yeter ki koca rıza göstersin, izin versin.
* Akrabanın, hısımın,dostun evinden yemek yenir, bu caizdir.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashâbıyla birlikte yemek yer, fırsat düştükçe et de yerdi.
* Resulullah, gaybı Allah bildirmedikçe bilmezdi. Sorarak öğrenmeyi tercih ederdi.
* Hz. Meymûne akıllı ve tedbirli bir kadındı ve Resulullah hakkında fevkalâde hayırhâhtı. Zira o, zekası ile, kelerden Resulullah'ın hoşlanmayacağını derhal kavramış, bilmeden yiyip sonradan rahatsızlık izhar etmesine gönlü razı olmamış, haberdar etmiştir. Gerçekten de feraseti onu yanıltmamıştır.
* Birinin bir şeyden tiksineceği melhuz ise bu saklanmamalı, kendisine haber verilmelidir, ta ki ondan bir zarara maruz kalmasın. Bu hal bazılarında görülür, muziplik olsun diye çevresi gizleyebilir. Sünnet bunu tasvib etmiyor.
7- İkinci hadiste, temas edilmesi gereken husus Benî İsraîl'den bir kavmin meshedilmesi meselesi.
Mesh: Bir canlının fitratının değiştirilmesi, bir başka canlıya döndürülmesidir. Bununla daha ziyade, canlının daha aşağı, daha çirkin bir hale çevrilmesi ifade edilir. Mesh ilâhî bir ceza çeşididir. Kur'an-ı Kerim, yahudîlerden bir cemaatin mesh cezasına çarptırılarak maymunlara dönderildiklerini belirtir: "İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara "aşağılık birer maymun olunuz" dedik. Bunu, muasırlarına ve sonradan geleceklere bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara öğüt olsun diye yaptık" (Bakara 65-66). Keza Mâîde suresinde de bir kısım insanların Allah'ın gadabına uğrayarak "Maymunlar ve domuzlara çevrileceklerine temas edilmiştir" (60. âyet)
Şu halde Cenâb-ı Hakk, bir ceza çeşidi olarak tarihen bazı insanlara meshi uygulamış, insanken maymun ve domuz hâline çevirmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın keleri yemeyişi, İsrailoğullarından bir neslin keler şeklinde meshedilmiş olması sebebiyle, sofradaki kelerin onların devamı olma endişesinden ileri geldiği ifade edilmektedir. Ancak bu husus ülemânın büyük çoğunluğuyla vârid görülmemiştir. Çünkü meshe uğrayan kimselerin neslinin devam etmeyeceği, yine hadislerde açıklanmıştır. Taberi der ki: "Esasen hadiste, o kelerin meshedilenlerden olduğu hususunda Resûlullah'ın cezm'i (kesin iddiası) mevcut değildir. Aleyhissalâtu vesselâm, bunun onlardan olmasından korktuğunu beyan etmiş ve yemekten geri durmuştur. Resulullah, bunu da Cenab-ı Hakk'ın, Resulüne, meshe uğrayanların neslinin devam etmeyeceğini bildirmesinden önce söylemiş olmalı." Tahâvî de, meseleye böyle bir yaklaşımla cevap vermiş ve arkadan İbnu Mes'ud'dan yapılan şu rivayeti kaydetmiştir: "Resulullah sallallahu aleyhi vessellem'e: "Şu maymun ve hınzırlar meshedilen yahudilerden kalma mıdır?" diye soruldu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah bir kavmi helak veya meshetti mi artık onlara bir nesil de devam kılmaz!" diye cevap verdi.
İslam'da âyet ve hadislerle sabit olan insanın maymun, domuz, keler gibi hayvan olması inancı ile insanlığın maymundan geldiğini söyleyen evrimci iddialar arasında hiçbir irtibatın olmadığını belirtelim. Biri, insanlığın aslını, tesadüflerle tekamül denen maymuna bağlarken, öbürü, şımaran ve azan insanın ilahî irade ve ilahî kudretle, bir ceza olarak tenzilen maymuna, domuza, kelere çevrildiğini belirtir. Birinde tesadüfî tekâmül, öbüründe irâdî tenzil vardır, bu bir cezadır.
Keza mesh'i, tenasuhcuların iddiası ile de karıştırmamak gerekir. Onlar hiç bir ciddi delile dayanmadan, insan ruhunun hayvan cesetlerinde yeniden dünyaya geleceğini iddia ederler. İslamiyet, ölen kimsenin bir daha dünya hayatına dönmeyeceğini kesin bir üslubla söyler.[79]

*** TAVŞAN**

?3905 ?1? ?? ???? ?? ??????? ???:]????? ?????? ???????? ??????? ????? ??? ??????????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????: ??? ???????? ?????? ???? ???? ????? ??? ????? ?????? # ?????? ??????? ?????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ???? ????????? ???????? ??????? ???????[. ????? ??? ???? .

1. (3905)- Hâlid İbnu'l-Huveyris (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam bir tavşan avladı ve Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)' ya gelip: "Ne dersiniz (bunun eti yenir mi?)" diye sordu. Abdullah: "Tavşan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da (böyle avlanıp) getirilmişti. Ben de o sırada yanında oturuyordum. Ondan ne yedi ne de onun yenmesini yasakladı, tavşanın hayız gördüğüne inanıyordu" dedi."[80] [Ebû Dâvud, Et'ime 27, (3792).]

?3906 ?2? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????????? ???????? ?????? ??????????? ????????? ?????????? ???: ????????? ????? ??????????? ??????????? ????????? ????? ???? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ??????? ????? ?????????? ??? ??????? ?????? # ????????? ????? ????: ???????? ?????: ????????[. ????? ??????.»??????????«. ????? .

2. (3906)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yürüdük ve Merri'z Zahrân'dan bir tavşan kaldırdık. Arkadaşlarımız peşinden koştular ve (sonunda yakalamaktan) âciz kaldılar. Bu sefer ben koştum, yetiştim ve yakaladım. Onu (babalığım) Ebû Talha (radıyallahu anh)'a getirdim. O, tavşanı keskin bir taşla kesti. Budunu benimle Resulullah'a gönderdi. Resulullah onu yedi."
Enes'e: "Yedi mi, (gördün mü yediğini?)" diye sorulmuştu. Yani kabul etti" dedi." [81] [Buhârî, Sayd 32, 10, Hibe 5; Müslim, Sayd 53, (1953); Ebû Dâvud, Et'ime 27, (3791); Tirmizî, Et'ime 2, (1790); Nesâî, Sayd 25, (7, 196).]

AÇIKLAMA:

1- Câhız, tavşan hakkında devrinin bilgilerini bize şöyle aktarır: "Tavşan pek korkak bir hayvan olarak bilinir. Şehvetine çok düşkündür. Bir yıl erkek, bir yıl dişi olur. Ayrıca hayız görür. Gözleri açık uyur."
Merr-i Zahrân: Mekke'den bir merhale uzak bir yerin adıdır.
2- Tavşan etinin yenip yenmeyeceği hususunda bazı ihtilaflı rivayetler gelmiştir. Sadedinde olduğumuz iki rivayette de bu ihtilaflı durum gözükmektedir. Mesela Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'tan gelen bir rivayet: "Bir bedevî, kızartılmış vaziyette bir tavşanı Resûlullah'a getirmişti. Kendisi yemedi, Ashâbına yemelerini söyledi" der. Âlimler çoğunluk itibariyle tavşan etinin mübah olduğunu söylemiş, kaydedilen hadislerden yenmesinin caiz olduğu hükmüne ulaşmıştır. Ancak şunu da belirtelim ki ashabtan Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Tâbiînden İkrime, fukahadan Muhammed İbnu Ebî Leyla tavşan etinin mekruh olduğuna kanîdirler. Bunlar Huzeyme İbnu Cezi'in rivayetine dayanırlar. Bu rivayette der ki: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, tavşan hakkında ne dersiniz?"
"Onu ne yerim ne de haram kılarım" buyurdular. Ben: "Öyleyse, dedim, siz haram kılıncaya kadar ben onu yiyeceğim. Siz niye (yemiyorsunuz)?" Bana şu cevabı verdi:
"Onun hayız gördüğü bana bildirildi."
İbnu Hacer bu hadisin senedce zayıf olduğunu belirttikten sonra: "Şâyet senedce sahih olsa, yine de burada kerâhete delil mevcut değildir" der.
Bu ma'nâyı sadedinde olduğumuz bâbın birinci hadisi (3905) de teyid eder.
Hülasa, Nevevî: "Tavşan eti, İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve diğer pekçok ulemâ nezdinde helâldir" der.
3- Hadis av hayvanının kaldırılıp, ürkütülmesinin caiz olduğunu gösterir. Keza avı kovalamanın câiz olduğu da anlaşılmaktadır. "Avın peşine düşen gaflete düşer" mealindeki hadis, bu söylenene muhalif sayılmamıştır, çünkü bu ikinci hadis, fuzûlî yere avcılıkla fazla uğraşan, av takibederken, bir kısım maslahat ve vecibelerini ihmal eden kimselere mahsustur.
4- Hadis, avı yakalayanın, bir başkasının ortak olmasına imkan olmayacak şekilde ona sahip olduğunu gösterir. Öyle ki, o avı onunla kovalayanlar dahi hak iddia edemezler, yakalayan ona sahip olur.
5- Hadis, avla elde edilenin hediye edilebileceğine, bu hediyenin kabul edilmesi gerektiğine, mevkii ve makamı yüce bile olsa, onun razı olacağı bilindiği takdirde basit bir şeyin bile hediye edilebileceğine delil kılınmıştır.
6- Hadiste, çocuğun velisinin, çocuğun mâlik olduğu şeylerde çocuğun lehine tasarrufta bulunabileceği gözükmektedir.[82]

*** SIRTLAN**

?3907 ?1? ?? ????????? ?? ??? ???? ???:]?????? ????????? ?????? ?????? ?????: ?????????? ??????? ????? ????: ??????. ?????: ??????. ??????: ????????? ????: ?????? ??????: ???? ????? ?????? #? ????: ??????[. ????? ????? ?????? ????? ??????? .

1. (3907)- Abdurrahman İbnu Ebî Ammâr rahimehullah anlatıyor: "Hz. Câbir (radıyallahu anh)'a: "Sırtlan av mıdır?"diye sordum.. "Evet!" dedi. Ben tekrar: "Etini yiyeyim mi?"dedim. "Evet!" dedi.
"Bu cevap Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan mıdır?" dedim. "Evet!" dedi."[83]

?3908 ?2? ???? ??? ????:]????? ??????? ?????? ?????? ?????: ??????? ??????? ????? # ??? ????????? ??????: ???? ??????? ?????????? ????? ?????? ???? ??????? ??????????[.

2. (3908)- Ebû Dâvud'un rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Câbir (radıyallahu anh) der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sırtlandan sordum. Bana:
"O, av (hayvanı)'dır, ihramlı avlayacak olursa koç da aynı hükme dâhil edilir."[84] [Tirmizî, Et'ime 4, (1792); Ebû Dâvud, Et'ime 32, (3801); Nesâî, Sayd 27, (7, 200).]

?3909 ?3? ??? ????? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ?????? # ???? ?????????? ??????: ?????????? ????????? ?????? ??????????? ???? ????? ?????????? ??????: ??? ?????? ????????? ????? ????? ??????[. ????? ???????.

3. (3909)- Huzeyme İbn Cez' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sırtlan hakkında (eti helal mi?]" diye sordum.
"Sırtlanı yiyen biri de var mı?" dedi. Bunun üzerine kurdun etinin yenmesini sordum.
"Kendisinde hayır olup da kurdu yiyen biri var mı?" diye cevap verdi."[85] [Tirmizî, Et'ime 4, (1739).]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen rivayetler sırtlan etinin yenip yenmeyeceği ile ilgilidir. Önceki iki rivayette yenebileceği, helal olduğu söylenmiş ise de sonuncu rivayete göre helal değildir, yenmemesi gerekir.
Rivâyetlerden de anlaşılacağı üzere sırtlan eti hususunda ülemâ ihtilaf etmiştir. Hattâbî'nin açıklamasına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, İbnu Abbâs, Atâ, İshâk, Ebû Sevr, İmâm Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel sırtlanın etinin câiz olduğuna hükmetmiştir.
Ancak ülemânın çoğunluğu da haram olduğunu söylemiştir: Süfyan Sevrî, Ashâb-ı Re'y ve İmam Mâlik, Saîd İbnu Müseyyeb, bunlar arasındadır. Bunlar haram derken, sırtlanın vahşî bir hayvan olduğunu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vahşilerden köpek (parçalayıcı) dişi olanların etini yemeyi nehyettiğini belirtmişlerdir. Helal olduğunu söyleyenler, yukarıdaki ilk iki rivayeti gösterirler ve üçüncü rivayetin amel edilemeyecek kadar zayıf olduğuna dikkat çekerler.
Sırtlanın helal olduğunu söyleyen Ulemaya hak vermeye çalışan İbnu'l-Kayyim'in açıklamaları meyanında şu sözleri dikkate değer: "Resûlullah'ın haram kıldığı hayvanlarda iki vasıf beraber var:
1- Hayvanın köpek (parçalayıcı) dişinin bulunması.
2- Tab'ı itibâriyle normal vahşilerden olması: Aslan kurt, kaplan, gelincik gibi. Sırtlanda ise, bu iki vasıftan sadece biri var: Köpek dişi var, ama normal vahşilerden değil. Şurası muhakkak ki, vahşiler parçalayıcı diş sahibi olan hayvanlardan daha farklıdır. Vahşi hayvan, kendisinde bulunan vahşilik kuvvesi sebebiyle haram kılınmıştır. Zira, vahşî hayvanı yiyen bu kuvvenin bir benzerini tevarüs ederken ruhen vahşileşir. Çünkü bir şeyi yiyen, yediği şeye benzer. Şu husus da herkesce bilinmektedir: Kurtta, aslanda, kaplanda ve gelincikte bulunan vahşilik kuvvesi sırtlanda mevcut değildir. Öyleyse haramlıkta bu, öbürlerine eşit olmamalı, ne lügat ne de örf yönüyle sırtlanla öbürleri arasında bir eşitlik olmamalıdır."[86]

*** KİRPİ**

?3910 ?1? ?? ???? ?'????? ???:]?????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ???? ????? ??????????? ????? : ???? ? ????? ?????? ??????? ?????? ????????? ???? ??????? ?????????? ?Œ??. ?????? ?????? ???????: ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ????? ???????: ?????? ????????? ?????? ??????? ?????? # ?????? ????????? ???? ??????????? ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ???????: ??? ???? ????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????? ????? ??? ???? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (3910)- Nemletü'l-Ensârî anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e kirpiden sorulmuştu. (Cevaben) şu âyeti okudu. (Meâlen):
"(Ey Muhammed) de ki: "Bana vahyolunanda leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki pistir- ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum. Fakat darda kalan, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere bunlardan da yiyebilir. Doğrusu Rabbim bağışlar ve merhamet eder." (En'am 146).
Ancak, yanında bulunan bir yaşlı dedi ki: "Ben Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'yi dinledim, demişti ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın yanında kirpinin zikri geçmişti:
"O habislerden bir habistir (eti) yenmez" buyurdular."
Bunun üzerine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Eğer bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) söyledi ise, bu (kirpinin hükmü), biz bilmesek de O'nun dediği gibidir" dedi."[87] [Ebû Dâvud, Et'ime 30, (3799).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu beyanlarında kirpi habis olarak tavsif buyrulmuştur. Habis şeyler, Kur'an-ı Kerim'in nassı ile haramdır. Ancak kirpinin durumu ihtilâflıdır. Es-Sübülü's-Selam'da şu açıklama yapılmıştır.
"Râfiî der ki: "Kirpi hususunda iki görüş var: Birine göre haramdır. Ebû Hanîfe ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir. Bunlar hadiste kirpinin "habis" olarak tavsif edilmesini esas almışlardır. Diğer görüşe göre helaldir. İmam Mâlik ve İbnu Ebî Leyla bu görüştedirler."[88]

*** TOY**

?3911 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ???? ????? ?????? # ?????? ????????[. ????? ??? ????. »??????????«: ?? ?????? .

1. (3911)- Sefîne (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte toy (denen kuş)un etini yedim."[89] [Ebû Dâvud, Et'ime 29, (3797); Tirmizî, Et'ime 26, (1829).]

AÇIKLAMA:

"Toy" uzun boyunlu, iri bir av kuşudur, göçmen kuşlardandır, çok hızlı uçar, boz renklidir. Eti tavuk ve kaz eti arasındadır. Hadis toy etinin helal olduğunu beyan buyurmuştur, bu hususta Ulemanın ihtilafı yoktur.[90]

*** ÇEKİRGELER**

?3912 ?1? ?? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????????? ???? ??????? ?????? # ???????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ?????? .

1. (3912)- İbnu Ebî Evfa (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber [altı veya yedi sefer] gazveye çıkmıştık. Gazve esnasında (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte çekirge yedik."[91] [Buhârî, Sayd 13; Müslim, Sayd 52, (1952); Tirmizî, Et'ime 22, (1822, 1823); Ebû Dâvud, Et'ime 35, (3812); Nesâî, Sayd 37, (7, 210).]

?3913 ?2? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ????????? ??????: ??????? ??????? ??????? ? ??????? ??? ??????????[. ????? ??? ????.

2. (3913)- Selman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a çekirgeden sorulmuştu."
"Onlar, Allah'ın en kalabalık ordularıdır. Onu ne yerim ne de haram kılarım" buyurdular."[92] [Ebû Dâvud, Et'ime 35, (3813); İbnu Mâce, Sayd 9, (3219).]

?3914 ?3? ??? ????? ???? ???? ????? ?? ????:]????? ????????? # ???? ????????? ??????: ????????? ??????? ????????? ??????? ????????? ????????? ????????? ????????? ?????? ???????????? ???? ??????????? ???????????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????

??? ??????? ??????: ?????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????? ???? ??????? ??????? ??????: ?????? ???????? ????? ??? ????????[.

3. (3914)- Rezîn rahimehullah Hz. Câbir (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çekirgelere beddua etti ve dedi ki:
"Allah'ım! Çekirgeleri helak et, büyüklerini öldür, küçüklerini helak et, nesillerini kes, ağızlarını geçimliğimiz ve rızkımızdan (uzak) tut. Sen duaları işitensin."
(Orada bulunan) bir adam:
"Ey Allah'ın Resûlü! Çekirgelere nasıl böyle beddua ediyorsunuz, onlar ki Allah'ın ordularından bir ordudur" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da cevaben:
"Çekirge, denizdeki bir balığın hapşırığıdır" buyurdular."[93] [Tirmizî, Et'ime 23, (1824); İbnu Mâce, Sayd 9, (3221).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler, çekirgeler hakkındadır. İlk ikisi sarih olarak çekirgelerin yenmesinin helal olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Nevevî: "Müslümanlar çekirge yemenin mübah olduğu hususunda icma etmiştir" der. Ayrıca Ebû Hanîfe, Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel ve bir çok Cemâhir'in "Çekirge tezkiye suretiyle (başı kesilerek) veya müslüman yahut mecûsi herhangi bir kimsenin avlanması suretiyle veya kendiliğinden veya bir kısmı koparılarak yahut bir başka sebeple de ölse helaldir" dediklerini belirtir. İmam Mâlik, kendisinden meşhur olan kavle, -Ahmed İbnu Hanbel de bir kavle- göre: "Bir kısmı koparılmak veya diri olarak (sıcak suya) atılıp haşlanmak veya ateşte kızartılmak gibi bir sebeple öldürülürse helaldir, kendiliğinden veya bir kap içerisinde ölmüş kalmışsa yenmesi helal olmaz" demişlerdir.
2- Çekirgenin Allah'ın en kalabalık askeri olarak ifade edilmesi, kuş taifesi içerisinde sayıca en çok olması sebebiyledir. Hadislerde geldiği üzere, Allah'ın en kalabalık mahluku meleklerdir. Melekler hakkında âyette de: "Rabbinin ordularını kendisinden başka kimse bilmez" (Müddessir 31) buyrulmuştur. Çekirgeye Allah'ın ordusu denmesi hikmetli bir ifadedir. Onların başı boş olmadığını, Cenâb-ı Hakk'ın, onları, gadab ettiği yerlere musibet olarak gönderip cezalandırdığını ifade eder. Kur'an bu hususu, Firavun'a karşı diğer âfetler zımnında çekirgenin de gönderildiğini belirterek haber verir (A'raf 133). Çekirgeler girdikleri yerlerin otlarını, ekinlerini, ağaçlarını yerler ve kıtlığa sebep olurlar. Öyle ki zaman olur, insanlar yiyecek bir şey bulamayarak birbirlerini yiyip toptan helak olurlar (Kâri).
3- Üçüncü hadiste (3914) çekirgenin balık hapşırığına benzetilmesiyle ilgili yeterli açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. (1249, 1250, ve 1251 numaralı hadislere ve bunların şerhlerine bakılmalıdır.)[94]

*** AT**

?3915 ?1? ?? ????? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ????:]????????? ???? ?????? ??????? ????? # ???????? ???????? ????????????? ???????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (3915)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir at kestik. O zaman Medine'de idik. Hepimiz onu yedik."[95] [Buhârî, Sayd 24, 27; Müslim, Sayd 36, (1942); Nesâî, Dahâyâ 33, (7, 231).]

?3916 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ??????? ??????? ?????? # ???? ????????? ?'?????????? ??????? ??? ????????[. ????? ????? ?????? ????? ???? ???????? ????? ???????.

2. (3916)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Haber(in fethi) zamanında at ve vahşi eşek eti yedik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehli eşek (etin)i yasakladı ve ata müsaade etti."[96] [Ebû Dâvud, Et'ime 26, (3788); Nesâî, Sayd 32, (7, 205); Tirmizî, Et'ime 5, (1794).]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayetin her ikisi de at etinin yenmesini mübah ilan etmektedir. Ancak başka rivayetler muvacehesinde tezekkür edince ülemâ ihtilaf etmiştir. Bahsi, Nevevî rahimehullah şöyle özetler: "Âlimler, at etinin mübah olması hususunda ihtilaf etmiştir:
***** Şâfîî ve Cumhurun mezhebine göre bu mübahtır ve hiçbir kerâhet yoktur. Ahmed İbnu Hanbel, İshâk, Ebû Yusuf, İmam Muhammed, muhaddislerden bazı cumhurlar da bu görüştedir.
***** İbnu Abbâs, İmam Mâlik, Ebû Hanîfe gibi bazı âlimler ise, "Sizin için atları, katırları ve merkebleri binek ve süs hayvanları olarak yarattık..." (Nahl 8) meâlindeki ayet-i kerimeyi esas alarak atın yenmesini mekruh addetmişlerdir. Onlara göre bu âyette yemekten bahsedilmiyor, halbuki daha önceki âyette hayvanların yenilmesinden bahsedilmektedir. Atı mekruh addeden ülemâ, âyetten başka, Halid İbnu'l-Velid tarafından rivayet edilen şu hadisi de esas alırlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) at etini yasakladı."
At etini mekruh addedenlerin bir diğer delilleri, atın cihad vasıtası olmasıdır. Ancak önceki hadiste geçen "O zaman Medine'de idik" ibaresi, at etinin Resûlullah'ın huzurunda ve cihad emrinin gelmesinden sonraki devreye ait olduğuna delil kılınmıştır. Bilindiği üzere, Mekke döneminde cihada müsaade yoktu ve o sırada atın cihad vasıtası olması mevzubahis değildi. Yine önceki hadiste, etin Resulullah devrinde kesilip yenmesinin ifade edilmesi, Resulullah'ın bundan haberdâr olduğuna dikkat çekme gayesini güder. Usulcüler bu çeşit ifadeleri hep ref'e nisbet etmiştir, yani bunlardan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haberi vardır ve sükutuyla te'yid etmiş ve takrir buyurmuştur, öyleyse hadis merfudur.[97]

*** PİSLİK YİYENLER (CELLÂLE)**

?3917 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??????? ?'???? ??? ???????? ?????????? ??? ??????? ???? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (3917)- İbn Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pislik yiyen (cellâle) deveye binmekten ve sütünü içmekten men etti."[98] [Ebû Dâvud, Et'ime 25, (3785, 3787); Tirmizî, Et'ime 24, (1825).]

?3918 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ????? ?????????????: ?????? ???????????? ?????????? ?????? ????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ?????????? ???? ??? ??????????[. ????? ????? ?????? ?????? ??????? ????? .

2. (3918)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürülmek için hedef ittihaz edilmiş (ve mücesseme denilen) hayvanın yenilmesini, pislik yiyen (ve cellâle denen) hayvanın yenilmesini, sütünün içilmesini ve su tuluğunun ağzından su içilmesini yasakladı."[99] [Ebû Dâvud, Et'ime 25, (3786); Tirmizî, Et'ime 24, (1826); Nesâî, Dahâyâ 44, (7, 240).]

?3919 ?3? ??? ???? ?? ???? ???:]??????? ???? ????? ?????? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????? ???? ????????? ??????: ??? ???????? ??????: ????? ????????? ??????? ??????? ??????????? ????????? ??? ? ???????? ?????? ???? ?????: ????? ??????? ??????? ??????? ??????? ?????? # ????????? ????????? ??? ????????? ???? ?????????[. ????? ??????? ???????? .

3. (3919)- Zehdem İbnu Mudrib anlatıyor: "Ebû Musa (radıyallahu anh)'a bir tavuk getirilmişti. Cemaatten birisi ayrıldı. (Ebû Musa): "Neyin var?" diye sordu. Adam:
"Ben onu pis bir şeyler yerken gördüm ve tiksindim ve yememeye yemin ettim" cevabını verdi. Bunun üzerine Ebû Musa:
"Yanaş ve ye! Zira ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (cellâle'yi) yerken gördüm" dedi ve adama, yemini için kefarette bulunmasını emretti."[100] [Buhârî, Zebâih 26, Humus 15, Megâzî 74, 78, Eymân 1, 4, 18, Kefâret 9, 10, Tevhid 56; Müslim Eymân 9, (1649); Nesâî, Sayd 33, (7, 206).]

AÇIKLAMA:

Bu üç hadiste aslen eti helal olan hayvanlardan besleniş ve öldürülüş tarzları sebebiyle yenmesi yasaklanan hayvanlar mevzubahis edilmektedir.
1- Cellâle: Pislik yiyen hayvanların müşterek adıdır. Sığır, davar, deve veya kümes hayvanı olmuş farketmez. Hepsine şerî ıstılahta cellâle denmiştir. Ülemâ bunlar hakkında

farklı görüşler ileri sürmüştür. Bazı âlimler yiyeceğinin çoğu temiz olan hayvanı cellâle addetmemiştir. Umumiyetle az miktarda pislik yemiş olanlar cellâle kabul edilmez. Nevevî, "Azlığa çokluğa bakılmaz, kokusu esas alınır, yediği pisliğin rengi, kokusu eti veya suyunda galebe çalma halinde cellâle sayılacağını" söyler.
2- Hattabî'nin açıklamasına göre cellâle'nin sütünden ve etinden istifade için başlıca görüşler şöyledir:
* "Ashâb-ı Re'y (Hanefiler), Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre mekruhtur, kesilmezden önce bunlar bir müddet hapsedilmeli, temiz yemle beslenip ondan sonra kesilmelidir. Hapis müddeti de ihtilaflıdır:
** Bazı rivayetlerde sığırın kırk gün. Tavuğun üç gün hapsedildikten sonra yenilmesi tavsiye edilmiştir.
** Fakihler umumiyetle tavuklar için üç, koyunlar için dört, sığır ve develer için on gün hapsedilmelerini fetvaya bağlamışlardır.
* Hasan Basrî, İmam Mâlik gibi bazı âlimler de cellâlenin etini yemekte bir beis görmemişlerdir.
* İshak İbnu Râhûye'nin de: "Cellâlenin etini iyice yıkadıktan sonra yemede bir beis yoktur" dediği rivayet edilmiştir.
* Domuz sütü ile beslenen bir kuzunun eti yenilebilir, bir mahzur yoktur, çünkü süt istihlak edilmiştir.
3- Mücesseme: Ok vs. atışlarında hedef yapılan hayvandır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hayvanların tâlim vs. maksadlarla yapılacak atışlarda hedef yapılarak öldürülmesini şiddetle yasaklamış, bunu yapanlara lânet etmiştir. Bu tarzda öldürülen hayvanın yenmesini Resulullah nehyetmiştir. Bu suretle avlanıp, ölmeden kesilecek olursa helaldir. Ancak, atış yapılır, fakat kesilmeden kendiliğinden ölürse, yenmesi caiz olmaz. Zira bu durumda mevkûze (vurularak öldürülmüş) olmuş olur.[101]

*** HAŞERELER**

?3920 ?1? ?? ??????? ?? ???? ?? ???? ???:]???????? ???????? # ?????? ??????? ?????????? ???? ?'???? ??????????[. ????? ??? ???? .

1. (3920)- Hilkâm İbnu Telib rahimehullah babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la arkadaşlık yaptım, yeryüzündeki haşerelerden herhangi birini haram ettiğini hiç işitmedim."[102] [Ebû Dâvud, Et'ime 30, (3798).]

AÇIKLAMA:

1- Burada haşerâtla küçük hayvanlar kastedilmektedir. Şârihler bunu açıklarken kertenkele, kirpi, araptavşanı[103] ile örneklendirirler. Şu halde dilimizde kullandığımız haşere ma'nâsında değildir.
2- Hattâbî, hadisi açıklarken der ki: "Bu hadiste, haşerâtın mübah olduklarına delil de yoktur. Çünkü, râvinin "..işitmedim" sözü, ondan başkasının da işitmediğine delil olmaz, bir başkasının işitmiş olması caizdir. Hadis bize bir başka ma'nâ daha ilham etmektedir, o da şu: Bu sözle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, Arapların, haşerâtı mübah addetme âdetleri vardı, Resûlullah da onların bu âdetlerini bilmekte idi. Onları haşere yemekten men etmedi."
Hattâbî açıklamasına devam ediyor: "Âlimler, eşyada asıl olan ibâhe mi, mahzur mu olduğu hususunda ihtilaf etmiştir. Bu, usul-ı fikhın büyük problemlerinden biridir. Bazı âlimler: "İbâhe"ye hükmederken, bazılarıda "mahzur"a hükmetmiştir. Bu meyanda bir kısmı da "mutlak olarak "ibahe" veya "mahzur"a hükmetmek yanlıştır, bazıları için "mubah"ın, bazıları için "mahzur"un esas olduğunu söylemek daha uygundur" demiştir..."
Nitekim âlimler araptavşanı ve vebr[104] gibi haşerât hakkında ihtilaf eder. Urve, Atâ, Şâfiî, Ebû Sevr araptavşanının yenebileceğini söylemiş, İmam Mâlik "Vebr'in yenmesinde bir beis yok" demiştir. Şâfiî de aynı kanaattedir. Atâ, Mücâhid ve Tâvus'tan bu görüş rivayet edilmiştir. İbnu Sîrîn, Hammâd, Ebû Hanîfe ve Ashâbı da vebr'i mekruh addetmiştir.
Ebû Hanîfe ve Ashabı kirpiyi mekruh addeder. Kirpi hakkında İmam Mâlik'e sorulunca "Bilmiyorum" der. Ebû Sevr ise bir mahzur görmedi. Aynı görüş Şâfiîden de hikaye edilmiştir. Buna İbnu Ömer'in de ruhsat verdiği rivayet edilmiştir. Ebû Dâvud haram olduğuna dair bir rivayet kaydetmiş ise de senedi zayıftır. Şayet hadis sabitse, kirpi haramdır.[105]

*** MUZDAR**

?3921 ?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ????? ?????? ????????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ??????: ???? ??????? ??? ???????? ????? ??????????? ????????????? ??????????? ?????? ?????? ?????????? ??????????? ????????? ?????????: ?????????? ??????? ??????????? ?????????: ?????????? ???? ????????? ????????? ??????????? ??????????? ??????: ????? ?????? ????? ?????? # ???????? ????????? ??????: ???? ???????? ????? ????????? ????: ? ?????: ?????????? ????: ??????? ?????????? ??????????? ???????? ??????: ???? ?????? ??????????? ?????: ????????????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (3921)- Câbir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam beraberinde ailesi ve çocukları olduğu halde Harra'ya indi. Bir adam: "Bir devem kayboldu, onu bulacak olursan yakalayıver" dedi. Adam onu buldu ama sahibini bulamadı. Deve hastalandı. Adamın karısı: "Onu kes (de mundar ölmesin) dedi. Ama erkek kabul etmedi. Deve öldü. Kadın bu sefer: "Derisini soy da etini, yağını kadid yapalım (güneşte kurutalım) ve yiyelim" dedi.
Adam: "Hele, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir soralım (da söylediklerini sonra yapalım!)"dedi. Ona gelip sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Seni ondan müstağnî kılacak bir zenginliğin var mı?"diye sordu. Adam: "Hayır! yok" dedi. Resûlullah da:
"Öyleyse onu yiyin" buyurdu. Ravi der ki: "Sonra devenin sâhibi geldi. Durum kendisine anlatıldı.
"Deveyi kesmedin mi?" dedi. Adam: "Senden utandım!" cevabında bulundu."[106] [Ebû Dâvud, Et'ime 37, (3816).]

AÇIKLAMA:

1- Harra: Medine'nin çevresinde siyah taşlarla kaplı olan kısım.
2- Harra'ya inen âilenin muzdar olduğu belirtilmiştir. Resulullah, bu maddi sıkıntı içinde olan aileye kendiliğinden (tezkiyesiz = kesilmemiş) ölen hayvanı yemelerine izin vermiştir. Bazı âlimler: "Muzdar kalan kimsenin meyteyi yiyebileceğine bu hadiste delil var" demiştir.[107]

?3922 ?2? ??? ?????? ??????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ?????? #: ??? ??????? ????? ???? ??????????? ?????: ??? ??????????? ???????: ?????????? ???????????. ???? ???? ???????? ?????? ????????: ????????? ??? ????????: ?????? ????????? ???????? ????????? ?????: ?????? ????? ???????? ???????? ?????? ??????????? ???? ????? ???????[. ????? ??? ???? .

2. (3922)- el-Fucey' el-Âmirî (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Ey Allah'ın Resûlü dedim, meyteden bize helal olan (miktar) nedir?"
"Yiyeceğiniz ne (miktarda)dır" diye sordu. Biz: "Akşam ve sabah yiyoruz" diye cevap verdik."
Ebû Nuaym Mevlâ Ukbe der ki: "Ukbe bana bu ifadeyi açıkladı: "Bir bardak sabahleyin, bir bardak da akşam vakti demektir." Dedi ki: "Durum bu, babamın hayatına yemin olsun bu yetmez!" Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm mezkur durumda meyteyi yemelerine ruhsat tanıdı."[108][Ebû Dâvud, Et'ime 37, (3817).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de, meyte'nin yenmesine ruhsat tanıyacak fakirlik derecesini belirtiyor: Hattâbî der ki: "Sabahleyin bir kadeh, akşamleyin bir kadeh (süt), bedeni, yeterince beslemese, tam bir doyum sağlamasa da açlığı örter ve kişinin belini doğrultur. Resulullah bu miktar imkana rağmen meyteden alıp yemelerine ruhsat tanıdı. Böylece hadis, nefsin gıda ihtiyacını meyteden olmasını mübah kılmaktadır. İmam Mâlik ve iki görüşünden birinde Şâfiî bunu iltizam etmiştir." Şevkânî der ki: "Şâfiî indinde râcih görüş, açlığı örtecek kadarla yetinmektir. Ebû Hanîfe ve iki kavlinden birinde Mâlik de bu görüştedir."
Âyet-i kerîme de meyteyi haram kılmış fakat muzdar kalma halini istisna etmiştir: "Açlıktan darda kalan , günaha kaymaksızın yiyebilir" (Maide 3). Ancak zaruret hali kalkınca meytenin yenmesi helal olmaz. Açlığın örtülmesi, zarureti ortadan kaldırır (daha fazla yemeyi helal kılmaz). Ancak bazı âlimler: "Muzdar kimse ızdırar halinde, ızdırarın olmadığı zamandaki mutadı ne ise o miktarda yiyebilir" demişlerdir.
İbnu Hacer der ki: "Âyetin ıtlakına göre, bu râcih görüştür. Ülemâ, ızdırâr deyip, meytenin yenmesini helal kılacak halin tavsifinde ihtilâf etmiştir."
* Cumhur'a göre bu açlığın helak etme noktasına veya helaka götürecek hastalığa ulaşma noktasına gelmesidir.
* Bazı Mâlikîlere göre, "Açlığın üç gün devam etmesidir."[109]

*** CİZYE VE SADAKA DEVESİ**

?3923 ?1? ?? ???? ???:]?????? ???????? ?????? ?????? ?????: ???? ?? ????????? ??????? ????????? ??????: ????????? ??? ????? ?????? ????????????? ????? ??????: ????? ????????? ?????: ???????????? ???‘????. ????????: ???????? ??????? ???? ?‘????? ??????: ????? ?????? ??????????? ??? ???? ?????? ??????????? ?????? ???? ???? ?????? ??????????? ??????: ????????? ???????? ????????? ????????: ???? ????????? ?????? ?????? ??????????? ??????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????????? ??????? ???????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ??? ????????? ??? ?????? ??????? ??? ????????? ????????? ????? ??? ???????? ????????? #? ????????? ??????? ???????? ???? ??? ???????? ????????? ???? ????? ?????? ????

????? ????? ????????? ????? ???? ????????? ???????? ??? ?????? ????????? ???? ?????? ?????? ????????? ???????? ????? ??? ???????? ???????? #? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ???????? ??????????????? ???‘???????[. ????? ???? .

1. (3923)- Eslem Mevlâ Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer'e: "Binekler arasında kör bir deve var!" dedim. Bana: "Onu bir aileye ver, ondan istifade etsinler" dedi. Ben "O kör olduğu halde (ondan istifade mi olur)?" dedim. "Onu deve sürüsüne katsınlar (otlamaya sürsünler)" dedi. Ben: "İyi ama arazide nasıl yayılacak?" dedim. "Bu hayvan cizye devesi mi sadaka devesi mi?" diye sordu. Ben, "cizye devesi!" deyince: "Vallahi siz bunu yemek istiyorsunuz" dedi. Ben de: "Üzerinde cizye devesi mührü var?" dedim. Bunun üzerine Ömer (radıyallahu anh) devenin kesilmesini emretti ve kesildi. Hz. Ömer'in yanında dokuz adet tabak vardı. Meyve, çerez her ne olsa ondan bu tabaklara koyup Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine gönderirdi. Bu gönderdiklerinin en sonuncusu, kızı Hafsa'ya gönderdiği olurdu. Eğer bunda eksiklik olursa, kendi hissesinden tamamlardı.
İşte bu devenin etinden de o tabaklara koydu ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine gönderdi. Bu devenin etinden arta kalanın yemek yapılmasını emretti. Sonra Muhacir ve Ensar'ı ondan yemeye davet etti."[110] [Muvatta, Zekât 44, (1, 279).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, sadaka devesi ile cizye devesi arasında tefrikte bulunmaktadır. Çünkü sadaka devesinden sadece fakirler istifade edilebilir, cizye devesi olunca, ondan zenginfakir herkes istifâde edebilir. Eslem, bu hususu belirtmek için cizye devesi olduğunu, üzerinde cizye mühürü bulunduğunu belirtir.
2- Hz. Ömer (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın vefatından sonra, kendi hilafeti sırasında, Ezvâc-ı Mutahharât'a ilgi ve saygısını hiç kesmemiş, onları memnun kılmayı hep birinci plana almıştır. Onlar arasında, kendi kızı olan Hafsa validemizi en son düşünmüştür. Zira vukûu muhtemel bazı aksamalar sebebiyle kızının kendisine darılmayacağını, öbürlerini babasının kendisine takdim etmesine gönül koymayıp râzı olacağını bildiği için böyle davranmıştır. Bu hal, Hz. Ömer'in, diğer ümmühâtü'lmü'minîn'e: "Ömer kızını kayırıyor" diye bir hissin gelmesinden bilhassa kaçındığını da gösterir. Yeri gelmişken şu hususu belirtelim: Hz. Ömer, hilâfeti sırasında, ikramlarda sâdece Ezvâc-ı mütahharâta imtiyazlı davranmamış, Ashab'ın diğer ferdlerine de Resulullah'a olan yakınlıkları, Resulullah'ın sevgisine mazhariyetleri ölçüsünde farklı davranmıştır. Resulullah'ın sevgi ve takdirlerine mazhar olanlara fey'den daha çok pay ayırmıştır. Hz. Osman da böyle yapmıştır. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ali (radıyallahu anhümâ) ise, herkese eşit davranmıştır. Hz. Ebû Bekr: "Üs- tünlükleri sebebiyle sevabları âhirettedir, dünyada maişete olan ihtiyaçta hepsi eşittir" demiştir. Allah hepsinden razı olsun.
3- Bu rivayetten, Hz. Ömer'in Muhâcir ve Ensâr'ı zaman zaman ziyafetlerde bir araya getirdiğini, böylece onların gönüllerini hoş edip rızalarını kazandığını görmekteyiz. Âlimler, buna dayanarak: "İmam'ın çevresindeki ileri gelenleri yemekte bir araya getirmesi sünnettir" demiştir. Bu değerlendirme de gösterir ki, "beraber yeme"nin karın doyurmadan öte pek çok fonksiyonları, içtimâî ve siyâsî yönleri, ma'nâları vardır.
4- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın yanında cizye ve harâc malından meyveler, çerezler, turfanda değişik yiyecekler mevcuttur, o bunlardan ileri gelenlere ikram etmektedir, bu mallardan ikram zenginlere bile mübahtır.[111]

*** ET**

?3924 ?1? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ??????????? ????? ???? ????????? ??????????? ?????????? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ?????????????????[. ????? ????.»???????????«. ?????? .

1. (3924)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Etten sakının. Çünkü onun hamr (içki) gibi tiryâkiliği var. Ayrıca Allah, eti çok yiyen aile halkına buğzeder." [112] [Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 36, (2, 935).]

?3925 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ????? ???? ???????? ???????? ??????? ??????? ??????:
??? ?????? ????????: ????????? ??? ????????? ???????????? ????????? ???????. ?????: ??????????? ??????????? ??????? ????????????? ?????? ????????? ???? ????????? ??? ??????? ????? ??? ????????[. ????? ????.»?????? ??? ?????????«. ?????? ????? ???? ???? .

2. (3925)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, çarşıdan et almış hamala vermiş eve dönüyordum. Hz. Ömer (radıyallahu anh) yolda bana yetişip: "Bu da ne?"diye sordu.
"Canımız et çekmişti, gidip bir dirhemlik et satın aldım" dedim. Bunun üzerine: "Canın birşey çektikçe gidip ondan alıyor musun? Herkese, israf olarak canının her istediğini yemesi yeter!" diye çıkıştı."[113] [Muvatta, Sıfatu'n-Nebiyy 36, (936).]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, çok et yememeyi tavsiye etmektedir. Bu rivayetlerden hareketle "et yemek mekruhtur" diye bir hükme gidilmemiştir. Resulullah ve Ashâb'ın eti yedikleri bilinmektedir. Ancak her şeyin çoğu gibi etin de çoğu mahzurludur.
Hadisin Muvatta'daki aslında bazı ziyadeler var. Hadisin sonunda Hz. Ömer: "Şu âyet sizlere hitabetmiyor mu?" der ve hatırlatır: "İnkar edenler, ateşe sunuldukları gün, onlara: "Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız, onların zevkini sürdünüz, ama bugün, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızın ve yoldan çıkmanızın karşılığında alçaltıcı bir azab göreceksiniz" denir."[114] (Ahkâf 20).

İKİNCİ FASIL

HAYVANÎ OLMAYAN MEKRUH YİYECEKLER

?3926 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #? ???? ????? ?????? ??? ???? ?????????????????? ??? ??????????? ??????????? ??????????? ??? ????????? ???????? ?????? ??????? ???? ????????? ???? ???????? ???????? ????? ?????? ???????? ????????? ????? ?????? ???? ?????????? ??????: ??????????? ??? ?????? ?????????? ????? ??????? ???????? ????? ?????? ????????. ?????: ???? ??????? ???????? ???? ? ????????[. ????? ?????? .

1. (3926)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sarımsak veya soğan yerse bizden uzak dursun -veya mescidimizden uzak dursun- evinde otursun."
Bazan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a içerisinde yeşil sebzeler bulunan tencere getirildi de onda koku bulur ve (ne olduğunu) sorardı. Kendisine sebze nevinden ne olduğu haber verilince, tencereyi, beraberindeki arkadaşlarından birini göstererek ona vermelerini söylerdi. Aleyhissalâtu vesselâm, onun yemekten çekindiğini görünce:
"Sen bana bakma, ye! Zira ben senin gibi değilim, senin konuşmadığın (meleklere) konuşuyorum" derdi."[115] [Buhârî, Et'ime 49, Salât 160, İ'tisâm 24; Müslim, Mesâcid 73, (564); Ebû Dâvud, Et'ime 41, (3822); Tirmizî, Et'ime 13, (1807); Nesâî, Mesâcid 16 (2, 43).]

?3927 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ???? ????? ???????? ??? ??????????[. ????? ??? ???? ???????? .

2. (3927)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, çiğ olarak sarımsak yemekten yasaklandık."[116] [Ebû Dâvud, Et'ime 41, (3828); Tirmizî, Et'ime 14, (1809).]

?3928 ?3? ??? ??? ???? ???? ?? ???? ???:]??????? ????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????????? ????????: ???? ????? ??????? ??????? ???? ????? # ????? ????? ??????[. ????? ??? ???? .

3. (3928)- Ebû Ziyâd Hıyâr İbnu Seleme anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya soğan hususunda sordum. Şu cevabı verdi. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en son yediği yemekte soğan vardı."[117] [Ebû Dâvud, Et'ime 41, (3829).]

AÇIKLAMA:

1- Sarımsak veya soğan yeme meselesine hadislerde birçok kereler temas edilir. Bunların sıkca ele alınmış olması onların yenilmesinin mekruh olmasından ileri gelmez.
2- Bu iki sebze insanları rahatsız edecek pis bir koku neşrettikleri için çiğ halde yenilmesi hoş karşılanmamıştır. Bunlardan biri yenildiği takdirde, mescide gidilmeyip evde kalınması tavsiye edilmektedir (3926. hadis). Zira mescidler müslümanların toplandığı, rahmet meleklerinin indiği yerdir. Pis koku meselesinde melekler de nazar-ı dikkate alınmalıdır, çünkü -yine Resulullah'ın açıkladığı üzere- onlar insanların rahatsız olduğu her şeyden rahatsız olmaktadırlar.
3- Şu hususu da belirtelim: Bazı âlimler, bu yasağın Mescid-i Nebevî ile ilgili olduğunu, diğer mescidlerin bu yasağın dışında kaldığını söylemiştir. Ancak Cumhur, ittifakla bu yasağın bütün mescidlere şâmil olduğunu söyler ve delil olarak bazı hadislerde gelen: "Soğan -veya sarımsak- yiyen mescidlerimize yaklaşmasın" ibaresini gösterirler. Burada ibâre herhangi bir mescidi kastetmiyor, bütün mescidlere âmm bir hüküm veriyor.
4- İlk hadiste, kokulu sebze bulunan tencerinin kime gönderildiği belli değildir. Bazı rivayetlerde bu sahabi'nin Ebû Eyyub el-Ensârî olduğu tasrih edilmiştir.
5- Yine birinci hadiste "senin konuşmadığınla konuşurum" derken kastettiği kimse meleklerdir. İbare: "Senin gizlice konuşmadığınla ben gizlice konuşurum" demektir, zira necve gizli konuşmak, fısıldaşmak, hususi konuşmak gibi ma'nâlara gelir.
6- İkinci rivayet, Aliyyu'l-Kârî'nin belirttiği üzere,sarımsak ve soğan yemekle ilgili olarak başka rivayetlerde mutlak gelen nehyi kayıtlamaktadır. Yani, yasak sarımsak ve soğanın çiğ olarak yenmesine râcidir, pişince yasak kalkmaktadır.
7- Üçüncü rivayetimiz (3928) Resulullah'ın da (pişmiş halde) soğan yediğini ifade etmektedir. İbnu'l-Melek, bazı âlimlerin bu hadisten hareketle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün sonunda soğanı, mezkur nehyin tahrimî değil, tenzihî olduğunu göstermek için yemiştir" demiştir.
8- Âlimler, bu konuda şöyle bir neticeye varırlar: "Sarımsak ve soğanla ilgili hadislerin tamamından çıkan hükme göre, "Bunların çiğ olarak yenmesi, mescide gelecek veya herhangi bir cemaate katılacaklar için tenzîhen mekruhtur. Evinde kalacaklara çiğ de ola yemesi mekruh değildir.
9- Fukaha, hadiste zikri geçen sarımsak ve soğana, aynı şekilde fena koku neşreden turp gibi diğer sebzeleri de dahil etmiştir.[118]

*** YABANCILARIN YEMEGİ**

?3929 ?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ? ??????????? ????????? ????????? ?????? ??? ?????????? ???????? ????????? ??? ??????? ??????????? ????????? ??????????? ??????????? ????????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ????????????[. ????? ?????? ???? ????.»???????????« ??? ????? ??????: ?????? .

1. (3929)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimse kardeşinin hayvanını, iznini almadan sağmasın. Sizden kim, odasına başkalarının girip hazinelerini kırmasından, yiyeceklerini saçıp dağıtmasından hoşlanır? Tıpkı bunun gibi, hayvanlarının memeleri de onlar için yiyeceklerinin hazineleri durumundadır. Öyleyse kimse izin almadan başkasının hayvanını sağmasın."[119] [Buhârî, Lukata 8; Müslim, Lukata 13, (1726); Muvatta, İsti'zân 17, (2, 971); Ebû Dâvud, Cihâd 95, (2623).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen mâşiye'yi burada sağmal hayvan olarak anlamak daha muvafik. Bu kelime ile çoğunlukla davar kastedilir ise de deve ve sığır da kastedilmiştir. Bu hadiste ise, bütün sağmal hayvanların kastedildiği açıktır.
2- Meşrube: İçme yeri ma'nâsını taşır, daha ziyade tenezzüh odasıdır. Her zaman uğranılmadığı için, orada yiyecek maddeleri ve diğer maddeler bir nevi kiler gibi muhafaza altına alınmış olur.
3- İbnu Abdilberr der ki: "Bu hadis müslümanın, bir diğer müslümanın izni olmadan herhangi bir şeyini almayı yasaklamaktadır. Burada betahsis süt'ün zikredilmesi, süt hususunda insanların gevşek davranmaları sebebiyledir. Böylece sütten daha evlâ olan mala karşı onunla uyarıda bulunmuştur. Cumhur bu hükmü esas almıştır. Ancak bu meselede hususî izinle umumî izin arasında fark görmemişlerdir. Seleften birçoğu hayvan sahibinin gönül rızasıyla vereceğinin bilinmesi durumunu istisna kılmış, bu durumda hususî veya umumî bir izniininin olması şart koşulmaz" demiştir.
Seleften bir çoğu da: "Gönül rızasının varlığının bilinmesi ile bilinmemesi arasında fark görmeden yeyip içmenin mutlak olarak cevâzına hükmetmiştir." Bunlar, mezkur görüşlerine Tirmizî ve Ebû Dâvud'da gelen bir rivayeti delil kılarlar. Bu (rivayet müteakiben 3930 numarada kaydedilecektir. Görüleceği üzere, o esnada açlığını giderecek miktarda sağmaya izin vermekte, beraberinde götürmeyi tecviz etmemektedir. Ancak şimdiden belirtelim ki bu muhtevaya katılmayan âlimler şöyle itiraz ederler: "Bu meselede nehiy hadisi daha sahihtir ve kendisiyle amel hususunda evlâdır. Ayrıca, mukabil görüş, müslümanın malını, izni olmadan tasarruf etmeyi haram kılan temel kaideye de muarız düşmektedir, öyleyse buna iltifat edilemez."
Fakat, bu iki hadisi te'lif edip aralarındaki zıtlığı çeşitli şekillerde kaldıranlar da var. Şöyle ki:
* Bazıları: "İzin, mal sahibinin gönül rızasının bilinmesine, nehiy ise rızanın bilinmemesine hamledilir" demiştir.
* Bazıları: "İzin yolculara hastır, yolcu olmayanlara değil, veya muzdar olana veya çaresiz şekilde aç kalmış olana mahsustur" demiştir.
* Bazıları, iznin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devriyle ilgili olduğunu, nehiy hadisinin de, (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra çıkacak olan cimriliğe ve yardımlaşmanın terki gibi durumlara işaret ettiğini söylemiştir.
* Bazıları: "Nehiy hadisi, mal sahibinin, yolcudan daha muhtaç olma durumuyla ilgilidir" demiştir. Bunu te'yid eden bir rivayet Ebû Hüreyre'den gelmektedir. "Biz bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Sağmal bir deve gördük. (Sütünden istifade etmek üzere) ona doğru atıldık. Aleyhissalâtu vesselâm bize ma'ni oldu ve: "Bu deve müslüman bir aileye aittir ve bu onların yegane geçimlikleridir. Siz azık bohçalarınıza gidip onu boş bulmaktan memnun olur musunuz?" dedi. Biz: "Hayır!" deyince: "Sizin bu yapacağınız iş de öbüründen farksızdır" buyurdular."
* Bazıları: "İzin, mal sahibinin muhtaç olmadığı duruma; nehiy hadisi de mal sahibinin zenginlik aradığı duruma hamledilir" demiştir.
* Bazıları izni, devenin, musarrât (yani memesi yavruya karşı bağlanmış)[120] olmasına; nehyi de, memesi bağlanmamış deveye hamletmiştir. Ancak, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen bir hadiste şu ibareye de yer verilmiştir. "...Mutlaka yapmak zorunda iseniz, için, fakat beraber götürmeyin." Bu rivayet iznin sadece memesi bağlı olmayan develere ait olmayıp, âmm olduğunu, sütü bekletilen ve bekletilmeyen hepsine şâmil bulunduğunu gösterir.İbnu'l-Arabî, âdete hamledilmesini tercih eder ve der ki: "Hicaz, Şam vs. beldelerle halkın âdeti, bu meselede, bizim beldenin hilafına, müsamaha idi."
İbnu'l-Arabî devamla der ki: "Bazıları, bir daha dönmeyeceği, hiç uğramayacağı bir yolda bile olsa, yolcuya ondan almak caiz olur." Bu hadiste, ruhsatın sadece muhtaçlara hasredilmesine bir işaret vardır. Ebu Dâvud, Sünen'de, bunun gazvede olan yolculara mahsus bir ruhsat olduğuna işaret eder. Diğer ülemâ, iznin sadece ehl-i zimmenin malına; nehyin de müslümanların malına mahsus olduğunu söylemiştir. Bu husus, Sahâbe'nin sulh akdi sırasında ehl-i zimmeye müslamanları ağırlama şartını koymuş olması durumuyla delillendirilmiştir. Bu, Hz. Ömer'in bir tatbikatıdır. İbnu Vehb, İmam Mâlik'in "Yolcu, zimmîye misafir olur. Ancak, izni olmadan hiçbir şey almaz" dediğini kaydeder.
İmam Mâlik'e: "Peki onlara vazife kılınan ağırlama ne oldu?" denilmiş, o da: "O zaman, bu ağırlama vazifesi sebebiyle (devlete karşı vergi borçları) hafifletiliyordu, ama şimdi böyle bir şey yok" cevabını verdi.
Bazı âlimler izn'in neshedildiği görüşüne meyletmiştir. Bu hususta rivayetleri, bu âlimler, zekâtın vacib olmazdan önceki zamana hamlederler. Derler ki: "Ağırlama işi, o zaman (ehl-i zimme'ye) vâcib idi, sonra bu, zekat farzedilince neshedildi." Burada zekâtı "vergi" ma'nâsında anlamamız gerekir.
Nevevî der ki: "Ulema bir bahçeye veya ekine veya dağda otlayan sürüye uğrayan şahıs hakkında ihtilaf eder."
* Cumhur der ki: "Böyle bir şahsa ondan bir şey olmaz. Zaruret varsa alır, fakat Şâfiî ve cumhura göre mal sahibine borçlanır. Seleften bazısı ise; "Bu alma mukabili, mal sahibine herhangi bir ödeme yapmaz" demiştir.

Ahmed İbnu Hanbel'den gelen iki rivayetten esahhına göre: "Bahçenin etrafında duvar yoksa, buraya uğrayana taze meyvelerden yemesi caiz olur, hatta buna muhtaç olmasa bile." Diğer rivayette: "Adam muhtaçsa her iki halde de adama zemân (tazminât) gerekmez" denmiştir.
4- Hadisten, bir kısım meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için darb-ı mesel yapmanın hafî (kapalı) olanı açıkla temsil etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.
5- Hadiste hükmü illetiyle zikretmek, illeti de zikrettikten sonra, te'kîden ve takrîren hükmü tekrar etmek örneği vardır.
Hadisten, kıyasın sıhhati için fer'in asl'a her hususta müsâvatı şart olmadığı hükmü de çıkar. Bilakis, bazan asıl'da bir meziyet bulunur ki, düşmesi -her ikisinin, sıfatın aslında müşterek olmaları halinde- fer'e zarar vermez. Zira hayvanın memesi, korunmada hazine ile aynı ayarda değildir, tıpkı memenin yavrusundan korunması için bağlanması, kilitlemeye müsâvi olmadığı gibi. Buna rağmen, Şâri Aleyhissalâtu vesselâm bağlanmış hayvan memesini hükümde, kilitlenmiş hazineye dahil etti ve her ikisinden de sahibinin izni olmadan bir şey almayı haram ilân etti.
6- Hadiste, yiyeceği ona ihtiyaç duyulma anına kadar depolamanın mübah olduğu görülmektedir. Halbuki aşırılığa kaçan zühd ehli (kendi hevalarından hareketle) yiyecek depolanmasını yasak addetmişlerdir.
7- Hadiste süte "yiyecek" tesmiye edilmiştir. Böylece, bir kimse, süt sağmayı niyet ederek "yiyecek almayacağım" diye yemin etse hânis (yeminine uymamış) olur.[121]

?3930 ?2? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ???????
?????? # ??? ???? ????????? ???? ?????????? ????? ????? ?????? ?????????? ?????????????????? ????? ????? ???? ??????????? ????????????
????? ???? ?????? ?????? ???????????? ?????? ???? ???????? ?????????????????? ????? ??????????? ????????????[. ????? ??? ???? ????????
????? .

2. (3930)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bir sürüye uğradığınızda, sahibi başında ise izin alsın, izin verirse süt sağıp içsin, sahibi orada yoksa, üç sefer seslensin, cevap verirse izin istesin, cevap vermezse sağsın ve içsin."[122] [Ebû Dâvud, Cihâd 93, (2619); Tirmizî, Büyû 60, (1296).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ihtiyaç içerisinde olarak sağmal hayvana uğrayan kimseye oldukça gerçekçi bir yol tavsiye etmektedir: Hayvanın sahibi orada ise onun rızasını alarak istifade etmek, görünmüyorsa seslenip çağırmak. Ola ki, bir kuytuda istirahat etmektedir, sesini duyunca çıkıp gelecektir. Hayvan sahibi ortalıkta yoksa, yine de ihtiyacını gidermek.
Hadis tek başına alındığında, ondan çıkan ma'nâ bu. Ancak, önceki hadiste de görüldüğü üzere, aynı meseleye temas eden başka rivayetler de var. Hattâbî, bu ruhsatın muzdar kalıp ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan ve helak olmaktan korkan kişi hakkında olduğunu belirtir. Mala tecavüzü en büyük cürümlerden (hudûd) ilan edip, el kesmek gibi çok ağır bir müeyyide koyan İslâm'ı böyle bir ruhsat vermeye sevkeden ikinci bir prensip daha var: Hayatın korunması. Hayatın korunması prensibi muzdar kalanlara pek çok haramı mübah kılar. Zaruretlerin haramları helal kılması, dinimizin küllî kaidelerinden biri olarak Mecelle'de yer almıştır.
2- Şunu da belirtelim; Bazı muhaddisler, bu hadise dayanarak, muzdar kişi'nin, hayvandan sağdığı bu süt için: "Bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ona bir temlikidir içtiği sütün kıymetini mal sahibine vermesi gerekmez" demiştir. Ancak fakihler ekseriyetle: "Onun kıymetini vermesi gerekir, ödemeye muktedir olunca ödemesi gerekir, zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Müslüman kimsenin malı, onun rızası olmadan kimseye helal olmaz" buyurmuştur" demişlerdir.[123]

?3931 ?3? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ?????? ???????? ??????????? ??? ????????? ????????[. ????? ???????. »??????????«: ?? ????? ?“???? ?? ??? ???? ????? ????? .

3. (3931)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir bahçeye girerse (meyvesinden) yesin. Ancak beraberinde götürmesin."[124] [Tirmizî, Büyû 54, (1287).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de muhteva itibariyle önceki hadise benzemektedir. Dolayısiyle bunun hakkında da önceki söylenenler aynen muteberdir. Bazı ihtilaflı görüşler mevcut ise de Cumhur, sadece muzdar olanın borçlanmak kaydıyla sahibinin gıyabında malından alabileceğini söylemiştir.
Bu mal, sadedinde olduğumuz hadiste olduğu üzere meyve olabilir, veya ekin olabilir, ihtiyaç haline göre bir başka şey de olabilir. Belirtilen hüküm hepsi için câridir.
Osmanlı askerlerinin fetihler sırasında gayr-ı müslimlerin bağlarından topladıkları meyvelere mukabil, ağaçlara para bağlamaları, bu kaide gereğince olmalıdır.[125]

?3932 ?4? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????? ?????? ?‘??????? ??????????? ?????????? ??? ??? ??????? ?????? # ??????
??? ???????: ???? ??????? ??????????? ??????: ???????? ??? ??????? ??????? ??????: ? ?????? ?????? ??? ??????? ????????? ?????? ??????????[.
????? ??? ???? ???????? ????? .

4. (3932)- Râfi İbnu Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben [küçükken] Ensâr'ın hurmalarını taşlıyordum. Beni yakalayıp Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüler.
"Ey Râfi' niye başkasının hurmalarını taşlıyorsun?" dedi.
"Açlık sebebiyle ey Allah'ın Resûlü! dedim.
"Taşlama, kendiliğinden [dibine] düşeni ye!" [deyip] başımı okşadı ve: "Allah seni (hurmaya) doyursun ve suya kandırsın!" buyurdu."[126] [Tirmizî, Büyû 54, (1288); Ebû Dâvud, Cihâd 94, (2622); İbnu Mâce, Ticârât 67, (2299).]

?3933 ?5? ??? ???? ?? ?????? ???:]??????????? ?????? ????????? ???????? ???? ??????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ?????????
??? ???????: ??????? ????????? ??????????? ??????? ???????? ????? ??? ??? ?????? ?????? # ???????? ????? ????? ??????? ???? ??????? ?????? #:
??? ????????? ???? ????? ??????? ??? ????????? ??? ????? ????????? ???????? ??????? ???? ??????? ??????????? ???????? ??? ?????? ?????? ????
???????[. ????? ??? ???? ????????.»????????«: ???? ?????? ?????? ????? ?????? ????? ??? ????? ?? ??? ??? ???? ???????? .

5. (3933)- Abbâd İbnu Şurahbîl anlatıyor: "Kıtlığa uğradım. Bunun üzerine Medine bahçelerinden birine girdim. Başak ovup hem yedim hem de torbama aldım. Derken sâhibi gelip beni yakaladı, dövdü, torbamı elimden aldı ve beni Resulullah'a getirdi. Durumu ona anlattı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mal sahibine: "Cahilken öğretmedin, açken de doyurmadın!" dedi. Sonra emri üzerine, torbamı saldı. (Sonra Resulullah) bana bir veya yarım sa' miktarında yiyecek verdi."[127] [Ebû Dâvud, Cihâd 93, (2620, 2621); Nesâî, Kudât 20, (8, 240); İbnu Mâce, Ticârât 67, (2298).]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meyveyi taşıma hususunda, çocuğu cehaleti sebebiyle mazur addettiğini, bahçe sahibini de acıktığı zaman doyurmadığı için levmettiğini gösterir.
Hadisin Nesâî'deki vechinde, ifadeler biraz daha farklı. Mesela sadedinde olduğumuz vechinde elbise (sevb) kelimesine mukabil, Nesâî'de kisâ kelimesi geçer, tercümede bu vechi korumayı tercih ettik, daha vâzıh olduğu için. Ayrıca oradaki vechinde Abbâd, Resulullah'a, muamelesi sebebiyle sahibinden şikayetcidir, yardımını talebetmektedir. Resulullah bu şikâyet üzerine mal sahibini huzuruna celbetmiştir.[128]

ÜÇÜNCÜ BÂB

HARAM YIYECEKLER

?3934 ?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????? ???? ???? ????? ??? ????? ???? ??????????[. ????? ?????.???
???? ???? ???? ???????? ?? ????? ?? ??? ????: »??????? ??? ???????? ???? ?????????« .

1. (3934)- Ebû Sa'lebe el-Huşenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahşî hayvanlardan kesici diş (köpek dişi) taşıyanların hepsini yasakladı."
Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette şu ziyadeyi kaydederler: "Her bir pençe sahibi kuşu da..."[129] [Buhârî, Zebâih, 29; Müslim, Sayd 12-16 (1932, 1933); Tirmizî, Et'ime 1, (1477, 1478, 1479); Ebû Dâvud, Et'ime 33, (3802, 3803, 3805); İbnu Mâce, Sayd 13, (3232, 3234); Nesâî, Sayd 30, 31, (7, 202, 204).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm vahşî hayvanlar ve vahşî kuşlardan eti yenmeyecekler hakkında bir ölçü vermektedir.
Hayvanlarda, insanlardaki köpek dişi dediğimiz, parçalamaya mahsus kesici dişi olanlar ki bu dişe nâb denir. Aslan, kurt, kaplan, fil, maymun gibi hayvanlar bu gruba girer. Bu dişle kuvvet kazanırlar ve avlanırlar.
Kuşlardan pençeli olanlar. Mihleb, diğer hayvanlardaki tırnağa tekabül eder, dilimizde pençe deriz. Bu tırnağa nazaran çok daha güçlü, çok daha sert ve keskindir. Mihleb (pençe), vahşi hayvanlardaki nâb denen köpek dişine tekabül eder. Kartal, akbaba, şâhin, doğan gibi kuşlar bu gruba girerler. Tirmizî'de kaydedilen bir Câbir (radıyallahu anh) hadisi şöyle der: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehlî eşeklerin, katırların, vahşi hayvanlardan parçalayıcı dişi olanların, kuşlardan da pençesi olanların etlerini haram kıldı."
Fukaha, hadisle amel hususunda ihtilaf etmiştir. Yenmesi haram olan, parçalayıcı dişi olan vahşiler hangileridir?
Ebû Hanîfe'ye göre, etle beslenen bütün hayvanlar vahşidir, fil, keler, araptavşanı (tarla faresi), kedi... de buna dahildir.
Şâfiî Hazretlerine göre, insana saldıran hayvan vahşidir: aslan, kaplan, kurt gibi... Sırtlan ve tilki ise insana saldırmadıkları için etleri helaldir.[130]

?3935 ?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????????????? ????????? ???????? ??????????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ????? ????????? #? ????????? ?????????? ??????? ???????? ???????? ?????????? ????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ???????? ??????: ???? ? ?????? ?????? ??????? ????? ????????? ???? ??????? ????????? ?? ??? ??????? ???????? ?Œ??[. ????? ??? ???? .

2. (3935)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cahiliye halkı, bir çok şeyi (helal addedip) yiyor, birçoğunu da pis addederek yemiyordu. Allah Teâlâ hazretleri Resûlünü gönderdi, kitabını indirdi, helalini helal, haramını da haram kıldı. Helal kıldığı helaldir, haram kıldığı da haramdır, sükut buyurduğu da aff(edilmiş)tir."
İbnu Abbâs, sonra şu âyet-i kerimeyi okudu: "(Ey Muhammed!) De ki: "Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti, -ki pistir- ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum. Fakat darda kalan, -başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere- bunlardan da yiyebilir. Doğrusu Rabbin bağışlar ve merhamet eder" (En'âm 145).[131] [Ebû Dâvud, Et'ime 31, (3800).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, câhiliye Araplarının herhangi ilâhî bir temele dayanmaksızın heva ve şehvetlerine tabi olarak, bazı şeyleri leziz addedip yediklerini, bazı şeyleri de pis addedip yemediklerini ifade eder. İslâmiyet ise, tamamen ilâhî irşadla bir kısım yiyecekleri helâl, bir kısmını da haram ilan etmiş, bazıları hakkında da hüküm beyan etmemiştir. Bunlar müeyyide dışıdır.
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), bu hususu belirttikten sonra, Kur'an-ı Kerim'de haram yiyecekleri beyan eden bir âyeti okuyor. Şârihler, bu okuyuşta cahiliye davranışını redd yattığını belirtir. Yani onların yedikleri şeylerde de, yemedikleri şeylerde de hevayı esâs aldıkları için yanıldıklarını göstermek, İslam'ın getirdiği helalharam ölçülerinin esas alınması gerektiğini belirtmek maksadıyla âyet-i kerimeyi okumuş olmaktadır. Nitekim araplar bahîre, sâibe vesîle, hâm vs. adı altında değişik vasıftaki develeri haram addedip yemezlerdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu inançların Kur'an'da olmadığını insanlara duyurmakla emrolundu. Âyet ise haram olanları birer birer saymıştır. Âyet, bu sayılanlar dışında kalanların haram olmadığını ifade etmekte ve "Siz Allah'ın haram etmediği şeyi neye dayanarak haram kılıyorsunuz?" ma'nâsında muâheze yoluyla onları reddetmektedir.
Ancak âyet hususunda ülemâ üç ayrı görüş ileri sürerek ihtilaf etmiştir.
1) Âyet sünnetle mensuhtur. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehlî eşek etini, pençeli vahşi kuşların etini, kesici dişi olan vahşilerin etini haram kılmıştır.
2) Bu âyet muhkemdir, âyette zikredilenler dışında haram yoktur. Hz. Âişe böyle söylemiştir.
3) Zührî ve iki kavlinin birinde Mâlik: "Âyet muhkemdir ancak buna sünnette gelen haramlar da ilâve edilmelidir" demiştir. Bazı teferruat daha önce geçti.[132]

?3936 ?3? ??? ????? ?? ??? ?????? ?? ???? ???:] ????? ??????? #? ??????: ???? ???? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????: ? ????????????? ?? ???????? ?????? ????????? ????? ????????????????[. ????? ??? ???? ????????. »???????????«: ??????.????? »? ?????????????«: ???? ???????? ???? ???????? ????????
??????? ??????: ???? ?? ???? ??? ????? ?? ????? ??? ?? ?? ????? ????? ??????.?????: »?????????«: ?? ????? ?????? .

3. (3936)- Kabîsa İbnu Hülb babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adamın şöyle sorduğunu işittim: "Bazı yiyecekler var, onları yemekte zorluk çekiyor, (günah mıdır diye korkuyorum)?"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da cevaben: "İçinde hiç bir şey sıkıntı olmasın, aksi halde hristiyanlara benzersin."[133] [Ebu Dâvud, Et'ime 24, (3784); Tirmizî, Siyer 16, (1565).]

AÇIKLAMA:

Hadis, Ashab'tan birinin, dînen helal olan bazı yemekler hususunda "Acaba yersem günaha mı girerim?" diye tereddüd içinde kaldığını, durumu Resulullah'a arzettiğini Aleyhissalâtu vesselâm da, bu tereddüdün yersizliğini belirttiğini göstermektedir. Hattâbî, hadisi: "Sakın içine şüphe düşmesin" şeklinde anlar. Hadisin devamı: "(Şayet şekke düşecek olursan) bu halinle ruhbanlara benzersin. Senin şekke düşmen için bir sebep yok. Zira sen kolaylık, genişlik üzerine müesses Hanîflik üzeresin. Böylesi sebepsiz şüphelere yer vererek kendini zorluğa, sıkıntıya attın mı hıristiyanların ruhbanlarına benzersin" demiş olmaktadır.[134]

?3937 ?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ????? ??? ????? ???? ????????? ????????? ???????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

4. (3937)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vahşilerden, kesici dişi olan her bir hayvanın yenmesi haramdır."[135] [Müslim, Sayd 15, (1933); Muvatta, Sayd 14, (2, 496); Tirmizî, Sayd 3, (1479); Nesâî, Sayd 28, (7, 200).]

?3938 ?5? ?'?? ???? ?? ????:]???? ???? ????? ????? ??? ????? ????
??????????? ??????? ??? ???????? ???? ?????????[.

5. (3938)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "..vahşilerden kesici dişi olan her bir hayvanın, ve pençesi olan her bir kuşun yenmesini yasakladı."[136] [Ebû Dâvud, Et'ime 33, (3802); Buhârî, Sayd 29, Tıbb 57; Müslim, Sayd 12, (1932); Muvatta, Sayd 13, (2, 496); Nesâî, Sayd 28, (7, 201).]

AÇIKLAMA:

3934 numaralı hadiste geçti.

?3939 ?6? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? # ???? ????? ??????? ???????? ??????????? ???????????[. ????? ??? ???? ???????? .

6. (3939)- Halid İbnu'l-Velid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), at, katır ve eşek etini yemeyi yasakladı."[137]

?3940 ?7? ?‘?? ???? ?? ????:]???????? ???? ??????? ?????? # ?????? ????????? ??????? ?????????? ??? ??????? ?????? # ???????? ???? ???????? ???? ????????? ??? ?????????????? ?????? #: ? ??????? ???????? ?????????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ??????? ?‘????????? ?????????? ????????????? ??????? ??? ????? ???? ?????????? ??????? ??? ???????? ???? ?????????[. ?????? ?????????? ???: ??? ????? .

7. (3940)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Hayber fethi sırasında gazvede, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte ben de vardım. Bir grup yahûdi, Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, askerlerin ahırlarına hücum ederek (mallarını yağmalamalarından) şikayet ettiler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun üzerine (müslümanlara yönelerek): "(Olamaz!) anlaşma yapılan kimselerin malı onların izni olmadan helâl değildir. Ayrıca size ehlî eşekler, onların atları, katırları, vahşi hayvanlardan herbir kesici dişi olan, kuşlardan da herbir pençeleri olan haramdır!" buyurdular."[138] [Ebû Dâvud, Et'ime 26, (3790); 33, (3806); Nesâî, Sayd 30, (7, 202).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, at etini de haramlar arasında zikretmekle, daha önce geçen sahih hadislere muhalefet eder. At etinin durumu hakkında yeterli bilgi daha önce geçti (3915, 3916. hadisler).[139]

DÖRDÜNCÜ BAB

RESULULLAH VE ASHABININ YEDİĞİ YEMEKLER VE ONLARIN MEDHİ

?3941 ?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????:]???? ??????? ?????? # ????? ??????? ?‘????? ????????: ??? ????????? ??? ??????? ??????? ????? ???????? ?????? ????????? ?????? ?“????? ???????? ?????? ?“????? ????????. ?????? ?“????? ????????[. ????? ?????? ? ??????? .

1. (3941)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: " Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ailesine katık sormuştu. "Yanımızda sirkeden başka bir şey yok!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm onu istedi ve gelince yemeye başladı. Hem yiyor, hem de: "Sirke ne iyi katık! Sirke ne iyi katık! Sirke ne iyi katık!" diyordu."[140] [Müslim, Eşribe 166, (2052); Ebû Dâvud, Et'ime 40, (3820, 3821); Tirmizî, Et'ime 35, (1843); Nesâî, Eymân 21, (7, 14).]

AÇIKLAMA:

Hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) katık olarak sirkeye kanaat etme örneği vermektedir. Hatta Hattâbî burada sirke için ifade edilen övgünün iktisadlı davranışa övgü olduğunu, hadiste, nefsi lezzetli yemekten men etme ma'nâsı bulunduğunu ve hadisin sanki: "Sirkeyi ve onun gibi te'mini kolay ve külfetsiz olan diğer şeyleri katık yapın, şehevâta tabi olmayın, çünkü bu, dini ifsad eder, sıhhati de bozar" dediğini de belirtir. Ancak, Nevevî, Hattâbî'ye katılmaz ve burada Resulullah'ın bizzat sirkeyi övdüğünü söyler, ilaveten der ki: "Yiyecekte iktisad ve şehevâtın terki meselesi zaten başka kaidelerden malumdur."[141]

?3942 ?2? ??? ??? ???? ???? ?????? ?????? ??????? ??:]???? ??????? ?????? #: ?????? ????????? ??????????? ???? ???????? ???? ???????? ??????????[. ????? ???????.

2. (3942)- Hz. Ömer ve Ebû Üseyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zeytinyağını yeyin ve onunla yağlanın. Zira, o mübarek bir ağaçtandır."[142] [Tirmizî, Et'ime 43, (1852, 1853).]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, katık olarak, ekmekle birlikte zeytinyağının yenmesini tavsiye buyurmaktadır. Ayrıca zeytinyağının başa sürülmesini de tavsiye buyurmaktadır.Hadis, emir sigasıyla gelmiş olmakla birlikte, tavsiye olarak ifade ediyoruz. Zira ülemâ bunu, gücü yetenlere ve mizacına uyanlara "ibahe" ve nedb" olarak tevil eder, aksi takdirde vecibe olması gerekirdi. Zeynu'l-Irâkî der ki: "Yağlanmaktan murad, onunla saçı yağlamaktır." Bir rivayette "saçı yağlamak" diye kayıtlanmıştır. Arapların âdeti, saçlarını yağlamaktı. Bunu, saçlar dağılmasın diye yaparlardı. Bunun emredilmesini, saçın çoğalması veya azalmasına hamletmemeli, sadece dağılmaması ile yorumlamalıdır."
İbnu'l-Kayyim, yağın sıcak memleketlerde bedene faydalı olduğu halde, soğuk memleketlerde zararlı olduğunu, buralarda başa fazla yağ sürmenin göz için muhâtaralı (riskli) olduğunu söyler.
2- Zeytinyağının mübarek olması, faidelerinin çokluğundandır. Fevkalâde bir beslenme kaynağı olmaktan öte, insanlığı aydınlatma işinde tarihin en eski devirlerinden beri hizmet etmiş, kandillerin yaktı olmuş, Allah'ın müstesna bir nimetidir. Elde edilmesindeki kolaylık ve ucuzluk onu geçmiş devirlerde bu sahalarda rakipsiz kılmıştır. Ancak, yetiştiği beldenin mübarek kılınmış mukaddes bir yer olması sebebiyle de "mübarek" diye tavsif edildiği söylenmiştir. Ağacın mübarek olması, ondan elde edilen yağın da mübarek olmasını gerektirir.
Zeytinyağı üzerine el-Câmi'us-Sağîr'de iki hadis daha kaydedilir: "Zeytinyağını yiyin ve onunla yağlanın, çünkü hoştur, mübarektir. "Zeytinyağını yiyin ve onunla yağlanın, zira onda yetmiş derde şifa var. Bunlardan biri de cüzzâmdır."[143]

?3943 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? ????? ??????? ?????? # ????????? ???????? ???? ????????? ??????? ????????? ??????? ???? ??????? ???????? ?????
??????? ?????????? ??????????? # ??????????? ?????????? ???? ??????? ??????????? ?????? ????? ?????? ??????????? ???? ??????????[. ????? ????? ? ???????.»?????????«: ????? ??????? ?????? .

3. (3943)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir terzi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı onun adına hazırladığı bir yemeğe davet etti. Beraberinde ben de gittim. (Ev sahibi sofraya) arpa ekmeği, içerisinde kabak bulunan bir çorba ve kadîd (kurutulmuş et) getirdi. Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tabağın etrafından kabağı araştırdığını gördüm. O günden beri kabağı sevmeye devam ediyorum."[144] [Buhârî, Et'ime 33, 4, 25, 35, 36, 37, 38, Büyû 30; Müslim, Eşribe 144, (2041); Muvatta, Nikâh 51, (2, 546, 547); Ebû Dâvud, Et'ime 22, (3782); Tirmizî, Et'ime 42, (1850, 1851).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah'ın yemek içerisindeki kabağı seçerek yediğini ifade etmektedir. Ancak bu hadis, daha önce geçen ve herkesin kendi önünden yemesini teşri eden hadislere (3876, 3877) muhalefet etmektedir. Şârihler, aradaki muhalefeti bertaraf etmek için çeşitli yorumlar yapmışlardır:
* Buhârî: "Beraberinde yiyenler razı olursa tabağın her tarafından, dilediğini alabilir."
* "Kirmânî: "Yemek sırf Resulullah için hazırlanmıştı" der. Ancak Hz.Enes'in varlığı düşünülünce bu iddianın isabetsizliği anlaşılır.
* İmâm Mâlik der ki: "Aile ve hizmetçisine müvekkil olan kimseye, onların tiksinmeyeceklerini bildiği takdirde, dilediği yerden seçerek alabilir. Onların iğreneceklerini bilirse önünden yer. Resulullah'ın elini tabağın her tarafına dolaştırması, beraberindekilerin bu davranışından asla rahatsız olmayacaklarını bildiği içindir. Zira, Ashabı, Resulullah'ın elinin ve tükrüğünün değmesi ile teberrük ediyorlar, bunu bilhassa istiyorlardı. Dahası, yere balgam atacak olsa onu toplayıp, bedenlerine sürüyorlardı. Aynen bunun gibi, yemekte elini dolaştırmasından tiksinme duyulmayan kimsenin, elini yemek esnasında kabın içerisinde dolaştırması caizdir."
* İbnu't-Tîn de şunları söyler: "Kişi hizmetçisi ile beraber yiyorsa ve sofrada da tek çeşit yiyecek varsa, onu yalnız yemesi caizdir." Resulullah'la ilgiliolarak da: "Resulullah öyle hareket etmiştir. Çünkü yalnız başına idi" der. Fakat ev sahibi, bir rivayette gelen sarahate göre, yemeği koyup, işine devam etmiştir, kendisi yememiştir.
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:
* Hadis, şerefli kimsenin, dûnundaki kimsenin davetine icabet edip yemeğinden yemesine örnek sunmaktadır. Ayrıca hizmetçinin efendisiyle beraber yemesine de örnektir.

* Rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mütevazi olup, Ashabının davetine icabet, onları ziyaret, onlarla beraber yemek gibi mürüvvete müteallik vasıflarını göstermektedir.
* Yemek az da olsa davete icabet edilir.
* Ev sahibi, misafirle birlikte yemeğe iştirak etmeyebilir. Zira terzi işine devam etmiştir. Resulullah'ın takririndan bunun cevazı anlaşılır. Bunu yemeğin azlığına hamletmek, müsafirini kendine tercih ettiğini söylemek mümkündür. Yahut tek olduğu veya oruçlu bulunduğu veya işinin acele bitmesi gerektiği vs. de söylenebilir.
* Hadis, hayır ehline benzeme hususunda hırs ve onları yedirme vs. hususlarında da taklid etmeye örnektir.
* Hz.Enes'in sünnete uymadaki gayretini güzel bir örnek görmekteyiz. Öyle ki zevkini, hissini bile sünnete göre yönlendirmektedir. Bir rivayette Enes'in bu hadise sebebiyle kabağı sevdiği tasrih edilir.
* Hadisin bazı vecihlerinde, Hz. Enes'in yemekteki kabak parçalarını Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önüne koyduğuna dair gelen açıklamayı gözönüne alan şârihler "yemekte beraber olan kimselerin, aynı yemekten de olsa birbirlerine ikram etmelerinin matlub olacağı"nı belirtirler.[145]

?3944 ?4? ??? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???:]?????? ??????? ?????? # ????????? ??? ?????? ???? ?????? ??????????. ??????? ????????? ??????? ???????? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (3944)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tebük'te Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hristiyanların yaptığı peynir (kalıbı) getirilmişti. Bir bıçak istedi. Besmele çekip kesti ve yedi."[146] [Ebû Dâvud, Et'ime 39, (3819).]

AÇIKLAMA:

Âlimler, peynirin kuzu yavrusunun midesinden alınan bir madde ile yapılmış olması sebebiyle bu maddenin temiz olduğuna hükmedildiğini belirtirler. "Eğer o pis olsaydı, peynir de pis olurdu, zira peynir onsuz elde edilmez" derler.[147]

?3945 ?5? ??? ???? ?? ???????? ?? ?? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ????? ?????? # ???????? ???? ???? ???????? ???????? ???????? ????????? ???????: ?????[. ????? ??? ???? .

5. (3945)- Yusuf İbnu Adillah İbni Selâm (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir miktar arpa (ekmeği) aldı. Üzerine bir hurma koydu ve: "Bu şuna katıkdır!" buyurdu."[148] [Ebû Dâvud Et'ime 42, (3830).]

AÇIKLAMA:

Burada hurma, ekmeğe katık olarak takdim edilmektedir. Tîbî der ki: "Hurma, Arap örfünde katık değil, müstakil bir yemek bilinegelmiş olması sebebiyle, Aleyhissalâtu vesselâm bu hadisleriyle, onun iyi bir katık da olabileceğini haber vermiş olmaktadır."[149]

?3946 ?6? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ??????????? ?????????: ???????? ????? ???? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ????[. ????? ??? ????? ???? ???? ??????? ? .

6. (3946)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kavunu taze hurma ile yer ve: "Bunun hararetini şunun serinliğiyle, şunun serinliğini de bunun hararetiyle kırıyoruz!" buyurdu."[150] [Tirmizî, Et'ime 36, (1844); Ebû Dâvud, Et'ime 45, (3836).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yiyeceklerin dengelenmesine bir örnektir. Müteakip bazı rivayetlerde de görüleceği üzere, Aleyhissalâtu vesselâm, yiyecekler arasında dengeleme işine ehemmiyet vermiştir. Hurma tatlıdır, hararet vericidir, onu harareti kırıcı mahiyette kavun (veya karpuzla) dengelemektedir.
2- Bıttîh, kavun ve karpuz için kullanılır. Umumiyetle kavun kastedilir. Karpuz kastedilince yeşil karpuz ma'nâsında bıttîhandar denmektedir. Keza kavun içinde bıttîh-i ahdar (sarı karpuz) denmektedir.
Burada mevzubahis olan karpuz mu, kavun mu ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler "yeşil olan (yani karpuz)" derken, bazıları "sarı olan (yani kavun)" kastedilmektedir" demiştir. "Karpuz" diyenler "Kavunda da hurmada olduğu gibi hararet var" derler. İbnu Hacer, Nesaî'de gelen bir hadise dayanarak bunun "sarı karpuz" olduğunu ileri sürer, zira mevzubahis rivayette ?????? (karpuz) tabiri geçmektedir, üstelik bu, yeşil olanın hilafına Hicaz arazisinde bol bulunur der, öbür görüş sahiplerine şöyle cevap verir: "Sarı olanda taze hurma'ya nisbeten serinlik vardır, her ne kadar tadı sebebiyle harareti olsa da."
Hattâbî der ki: "Hadiste tıb ve ilacın meşruiyyeti, zararlı bir şeye tabiat icabı onun zıddı ile mukabele etme prensibi mevcuttur. Nitekim tıb ve tedavide esas da böyledir."
Hattâbî, hadisten "yiyecekler hususunda geniş davranmanın ve mubah lezzetlere yer vermenin meşru olduğu" hükmünü de çıkarır. Nevevî, "bu hususta ülemâ ihtilaf etmemiştir" der. Ve ilave eder: "Seleften bunun hilafına yapılan rivayet dînî bir maslahat olmadan bol yemeye ve tereffühe alışmaktan men etmek düşüncesine dayanan kerâhete hamledilir."[151]

?3947 ?7? ???????? ???? ???? ?? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]??????? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ???????????[.

7. (3947)- Sahîheyn ve Ebû Dâvud'da, Abdullah İbnu Cafer (radıyallahu anhümâ)'nın şöyle dediği gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı salatalıkla birlikte taze hurma yerken gördüm."[152] [Buharî, Et'ime 39, 45, 47; Müslim, Eşribe 147, (2043); Ebû Dâvud, Et'ime 45, (3835); Tirmizî, Et'ime 37, (1845).]

AÇIKLAMA:

Burada da iki ayrı şeyin birlikte yenmesine örnek var. Bunun keyfiyetini açıklayan bir rivayet Taberânî'nin Mu'cemü'l-Evsat'ında gelmiştir: Yine Abdullah İbnu Cafer anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın sağ elinde salatalık, sol elinde de taze hurma gördüm. Aleyhissalâtu vesselâm bir keresinde birinden, bir keresinde öbüründen yiyordu."
Ebû Nuaym'ın et-Tıbb'ında Hz. Enes (radıyallahu anh) da, Resulullah' ın sağ eline taze hurma, sol eline kavun alıp hurmayı kavunla birlikte yediğini belirtir ve Resulullah'ın en çok sevdiği meyve taze hurmaydı" der. Nesâî'de de Aleyhissalâtu vesselâm'ın hırbız (kavun) ile taze hurmayı birlikte yediği rivayet edilmiştir. Müteakiben, birini kaydedeceğimiz üzere İbnu Mâce, Nesâî ve Ebû Nuaym'ın Et Tıbb'ında gelen bazı rivayetler, Hz. Âişe'nin Resulullah'la evlenmezden önce biraz şişmanlaması için -Resulullah'ın tavsiyesi ile- hususi bir beslenme rejimi uyguladığını göstermektedir: "Bana salatalık ve hurma yedirdiler. Bunun üzerine ben en iyi şekilde şişmanladım."
Kurtubî, bu rivayetlere dayanarak der ki: "Hadiste, yiyeceklerin sıfatlarını ve tabiatlarını gözönüne alarak hareket etmek, tıbbî kaideye uygun olarak onları tabiatlarına uygun şekilde kullanmanın cevazı vardır. Zira, taze hurmada hararet, salatalıkta ise serinlik var. İkisi birlikte yenilirse her ikisi de mûtedil olur. Bu ise mürekkep ilaçlarda mühim bir esastır."[153]

?3948 ?8? ?‘?? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???????? ?????? ??? ??????????? ?????????? ???? ??????? ?????? # ?????? ??????? ????????? ???????? ?????? ??????? ????? ??????????? ??????????? ??????????? ?????????? ????????. ????????? ?????????[.

8. (3948)- Ebû Davud, Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'dan şunu kaydeder: "Annem, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la evleneceğim zaman beni şişmanlatmak istedi. Ancak bana hurma ile birlikte salatalık yedirinceye kadar arzu ettiği diğer şeylerden (ilaçlardan) hiçbirine icabet edemedim. O ikisinden (muntazaman yemeye devam edince) güzel bir şişmanlık kazandım."[154] [Ebû Dâvud, Tıbb 20, (3903); İbnu Mâce, Et'ime 37, (3324).]

AÇIKLAMA için önceki hadise bakılsın.

?3949 ?9? ??? ???? ??? ????????????? ?????? ?????? ??????? ??:]?????? ????????? ??????? ?????? # ??????????? ??????? ??????? ????????? ?????? ??????? ???????? ???????????[. ????? ??? ????.

9. (3949)- Büsr es-Sülemî'nin iki oğlu (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza girdi. Biz kendilerine tereyağı ve hurma ikram ettik. Aleyhissalâtu vesselâm yağla hurmayı severdi."[155] [Ebû Dâvud, Et'ime 45, (3837); İbnu Mâce, Et'ime 43, (3334).]

AÇIKLAMA:

1- Büsr'ün iki oğlu Atiyye ve Abdullah'dır.
2- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hurma ile tereyağını beraber yediğini ifade etmektedir.[156]

?3950 ?10? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???????????[. ????? ??????? .

10. (3950)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) helva ve balı severdi."[157] [Tirmizî, Et'ime 29, (1832).]

AÇIKLAMA:

Hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tatlıları ve balı sevdiği ifade edilmektedir. Hadiste geçen helvayı "tatlı" diye çevirmemiz daha uygundur. Çünkü dilimizde helva dedik mi muayyen hammaddelerden yapılmış belli bir tatlıyı anlarız. Arapçada ise, insan emeğinin, san'atın girdiği her çeşit tatlıya denir. Nevevî der ki: "Helva'dan burada murad tatlı olan her şeydir." Nevevî devamla der ki: "Arkadan balın zikri, onun şeref ve meziyyetine dikkat çekmek içindir, âmmdan sonra hass'ın zikri babındandır." İbnu Battal der ki: "Helva ve bal, şu âyette mezkur olan tayyibâta dahildir: "Size verdiğimiz rızkın temizlerinden yiyin..." (Tâ-Hâ 21).
Âlimler, helva ve bala benzeyen bütün leziz yiyeceklerin, hadisin ma'nâsına dahil olduğunu belirtirler. Hattâbî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tatlılara olan sevgisi onlara fazla iştiha göstermesi, nefsinin onları şiddetle çekmesi ma'nâsında değildir. Sofrasında bulunduğu takdirde tatlıdan normal şekilde alırdı. Böylece onun bunu sevdiği anlaşılırdı.[158]

?3951 ?11? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ?????? ????????? ??? ??????? ?????? # ????????? ???? ????????? ??????????? ???? ????????[.
????? ??? ???? .

11. (3951)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en çok sevdiği yiyecek ekmekten yapılan tirid ve hays'dan yapılan tirid idi."[159] [Ebû Dâvud, Et'ime 23, (3783).]

AÇIKLAMA:

1- Tirid, ekmeğin elle ufalanmasından sonra üzerine et suyu dökülerek elde edilen yemeğe Araplar tirid der. Aynı kelime dilimize tirid olarak girmiş durumda. Biz de biraz bayatlayan ekmek parçalarını biriktirip küçük küçük parçaladıktan sonra üzerine et suyu ve yağ, salça, baharat vs. katkı maddeleri ile terbiyelenen suyu dökmek suretiyle elde ettiğimiz yemeğe tirid deriz. Belki de sünnetten geldiği ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) severek yediği için halkımız tarafından zevkle yenen, yapılması kolay bir yemek çeşididir. Bayatlayan ekmek parçalarını değerlendirerek israfı önlemesi bakımından ayrı bir ehemmiyeti olan bu yemeğin Resulullah'ın takdirine mazhar olması ona ayrı bir lezzet katmaktadır. Tiridin sünnet olduğunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın övgüsüne sevgisine mazhar olduğunu bilen âileler, onu bir sünnetin ihyası olarak, bir başka niyetle, bir başka hazla yerler. Âfiyet ve nur olsun. Kıyamete kadar mutfaklarımızdan eksik olmasın.
Efendimiz, tiridi o kadar severmiş ki, bazan bir başka şeye olan sevgisinin büyüklüğünü ifade için tiride atıf yaptığı olmuştur. Mesela Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) validemizin üstünlüğünü şöyle ifade buyurmuşlardır: "Âişe'nin başka kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir." Aleyhissalâtu vesselâm burada, her ikisini de yüceltmiş, her ikisine de ayrı bir muhabbeti olduğunu belirtmiş olmaktadır.
2- Hays: İbnu'l-Esîr, Hays'ı: "Hurma, keş ve yağ veya keşe bedel un veya ekmek ufağı katılarak yapılan yemek" diye tarif eder
İbnu Raslân da şöyle tarif eder: "Hays'ın sıfatı, hurma alınır, içerisinden çekirdeği ayıklanır, yağ veya benzeri bir şeyle birlikte yoğrulur. Sonra serîd gibi oluncaya kadar elde ovulur, bazan da içerisine kavud katılır."
Şu halde, ekmek tiridi deyince et suyuna ekmek parçaları katarak elde edilen tiridi; hays tiridi deyince de hurma, bal, keş ve benzeri şeylere ekmek parçalarını katmakla elde edilen yemeği anlayacağız. Bu katkılı yemeklerin kesin değişmez belli bir terkibi olmasa gerek. Mutfağın imkanlarına göre et suyu, yağ, bal, hurma, peynir gibi farklı katıklar, un ekmek, kavud gibi ana maddelere katılarak bunları daha lezzetli, daha yenilir hale getirmektedir. İşte bu suretle elde edilen yemeklere serîd (tirid) denmektedir. Serîd, asıl itibariyle batırmak, ıslamak ma'nâsından gelir.[160]

?3952 ?12? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ???????? ????????? ??????? ??????????? ?????????? ???? ???? ?????? ??????? ?????? ??????? ?????? ????? ?????????????[. ????? ??????? .

12. (3952)- Abdullah el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz et satın alınca suyunu biraz fazla kılsın. (Yemek sırasında) yiyenlerin çokluğu sebebiyle ete rastlamayıp suya rastlasa (bu ona yeterlidir), zira su da, iki etten biri olmuştur." [Tirmizî, Et'ime 30, (1833, 1834).][161]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah burada, et suyunun da etin kendisi kadar besleyici ve yemeğe tad verici olduğuna dikkat çekiyor. Bu sebeple et pişerken suyunun fazla konmasını tavsiye ediyor. Bilhassa kalabalık ailelerde, pişen etten herkesin kaşığına rastlamayabilir. Şu halde suyun fazla kılınması herkese oldukça eşit bir nasîb sağlayabilecektir. Çünkü etteki bir kısım faydalı ve besleyici hasseler suyuna geçecektir.
Hadisin Müslim'de Ebû Zerr (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilen bir benzeri şöyledir: "Bir et satın aldın veya pişirdin mi, suyunu artır ve ondan komşuna da bir miktar ver."
2- Resulullah bu hadisle etin suda pişirilerek yenmesini, bu tarzın kızartılarak yenmesinden daha iyi olduğunu irşad etmiş olmaktadır. Hem herkese isabet edecek bir bereket kazanmakta ve hem de -bazı şarihlerin dikkat çektiği üzere- kızartmadan hasıl olacak bir kısım tıbbî zararlar bertaraf edilmiş olmaktadır.
3- Hadisin kaydettiğimiz Ebû Zerr vechi de nazar-ı dikkate alınınca, Aleyhissalâtu vesselâm'ın aynı sofraya oturanlar olsun, diğer komşular olsun, kardeşler arasında bir dayanışma, bir yardımlaşma, bir diğergamlık hislerinin teşkilini, te'sisini de gaye edindiği anlaşılmaktadır. Komşuların birbirlerine bu çeşit ikramları, aralarındaki muhabbeti artırır, dargınlıkları izale eder, dargınlığa götürecek zemin bertaraf edilmiş olur.
4- Bu hadisin bir diğer yönü, insandaki cimrilik damarının kırılmasına, bencilliğin izalesine, fakirlik korkusunun dağıtılmasına bakar, şeytanın bu paraleldeki iğvalarını bertaraf eder.
Rehber-i ekmel olan Efendimizin her tavsiyesi, anlamak ve keşfetmekten aciz kaldığımız nice maslahatlar, menfaatler ve dünyevî faideler taşır.[162]

?3953 ?13? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? ???????? ???????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ???????[. ????? ???????.»?????????« ?????? ??????: ?‘?? ????? ?‘????? ???? ??? ????????: ?‘?? ??‘???? .

13. (3953)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir et parçası getirilmişti. Kendisine bunun bud kısmı sunuldu. Aleyhissalâtu vesselâm bud severdi. Bu bud gelince hemen ondan ısırarak yedi." [Tirmizî, Et'ime 34, (1838); İbnu Mâce, Et'ime 28, (3307); Buhârî, Enbiya 3, Tefsir, İsra 5; Müslim, İman 327).][163]

AÇIKLAMA:

Zirâ koyunun kol kısmıdır, ön bud da denir. Kâmus'da: "Dirsekten orta parmağa kadar olan kısım" diye tarif edilir. Hadis, Resulullah'ın koyun budunu sevdiğini göstermektedir. İmam Nevevî, Resulullah'ın kolu sevmesini, çabuk pişmesi, çabuk hazmedilmesi ile izah eder. Isırarak yemesi, tevazuya yorulmuştur. Gerçi ısırarak yemenin sıhhat ve âfiyete daha uygun olduğu da söylenmiştir.[164]

?3954 ?14? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ?????????? ?????????? ??????? ??? ?????????? ??????? ????? ???? ?????????? ????????[. ????? ??? ????.

14. (3954)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Koyunun ön budu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hoşuna giderdi. (Bir defasında) ön buda zehir konuldu. Bu zehiri yahudilerin koyduğu görüşündeydi." [Ebû Dâvud, Et'ime 21, (3781); Buhârî, Megâzî 41, Hibe 28; Müslim, Selam 45, (2190); İbnu Mâce, Tıb 45, (3546).][165]

AÇIKLAMA:

Bu hadise, Hayber'in fethi sırasında cereyan eden hadiseye ima etmiş olmalıdır. Zira İbnu İshak'ın daha tafsilatlı olarak kaydettiğine göre, fetih tamamlanınca Zeyneb Bintu'l-Hâris adında bir yahudi kadını Resulullah'ın koyunun neresini sevdiğini sorar ve bud kısmı olduğunu öğrenince oraya çokca zehir koyarak, kızartılmış halde ikram eder. Resulullah bir mucize olarak suikastın farkına varıp lokmasını yutmadan tükürür. Ashabtan Bişr İbnu'l-Bera yutar ve zehirin tesiriyle şehid olur. Resulullah "niye yaptın?" diye kadına sorunca: "Peygambersen sana bildirilir, degilsen halk senden kurtulur diye yaptım" der, müslüman olur. Resulullah cezalandırmaz.[166]

?3955 ?15? ??? ??? ?? ??? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????? ??????? ??????? ??????? ????????? ???????????? ??? ????????? ???????????? ???????? ???????? ???? ??????? ??????? ??? ????? ?????? ??? ??????? ????? ????????? ????????? ????????????? ????????? ????????? ????????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???? ???????[. ????? ???????.»?????????«: ?? ???? .

15. (3955)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz cuma günü olunca sevindirdik. Çünkü bizim yaşlı bir kadın akrabamız vardı. Pazı kökü bulur, tencereye koyar, üzerine de arpa öğütüp ilavede bulunurdu. Vallahi, bunun içinde ne kuyruk yağı ne de iç yağı olurdu. Cuma namazını kıldık mı, mescidden ayrılır, o ihtiyar kadına selam verip hanesine girerdik. O da mezkur yemeği önümüze koyardı. İşte bu sebeple biz cuma olunca sevinirdik." [Buhârî, Et'ime 17, Cuma 40, 41, Hars 21, İsti'zân 16, 39; Müslim, Cuma 30, 32, (859, 860).][167]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin Buhârî'deki vechinde bazı ziyadeler hadisi daha vazıh kılmaktadır. "Bizden bir kadın, tarlasındaki dört evleklik kısma pazı ekerdi. Cuma günü olunca, pazı köklerinden söker, bir tencereye koyar, üzerine bir avuç çekilmiş arpa ilave eder pişirirdi. Pazı kökleri, yemeğin âdeta etli kemiği yerine geçerdi. Biz cuma namazından çıkar, kadına selam verir, yanına giderdik. O da önümüze bu yemekten getirirdi, biz de yerdik. Biz cuma günlerini bu yemek sebebiyle iple çekerdik."Hadisin bir vechinde, cuma günleri (namaza erken gidebilmek için) sabah yemeği ve kaylûleyi namazdan sonraya bıraktıkları da belirtilir.
2- Hadisten Çıkarılan Bazı Faydalar:
* Kadına selam vermek caizdir.
* Ne kadar değersiz bile olsa bir şeyler ikram etmek müstehabdır.
* Sahabelerin kanaatkârlıkları, geçimdeki darlıkları, namaza olan heyecanlı koşuşmaları gözükmektedir.
* Ahmed İbnu Hanbel bu hadise dayanarak Cuma'nın zevalden önce kılınabileceğini, bunun caiz olduğunu söylemiştir. Ancak Zeyn İbnu'l Münîr, aksine, hadisten cumanın zevaldan sonra kılındığı hükmünün çıkarılması gerektiğini söyler. "Çünkü der, kaylûleden (gündüz uykusu) âdetleri zevalden önce yapmak idi. Sahabî, cuma günleri, cuma için hususî hazırlıkla meşgul olmaları sebebiyle kayluleyi cuma namazından sonraya tehir ettiklerini haber vermektedir."

?3956 ?16? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ?????????? ???? ??????? ?????? # ??????? ??????????? ??????? ??????????: ?????? ?????? ?'?????. ?????????: ?????????? ???"?????? ??????? ??????? ???????? ????????: ??????? ?????? ????????? ??????: ?????? ???? ??????? ??? ??????? [. ????? ??????? .

16. (3956)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Merrü'z-Zahrân'da erâk ağacının kebâs denilen meyvesinden topladığımızı hatırlıyorum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) o zaman bize: "Siyahlarını toplayın, onlar daha iyidir!" tavsiyesinde bulunmuştu. Ben kendilerinden "Siz koyun da güttünüz mü?" diye sordum. "Hiç koyun gütmeyen peygamber var mı?" cevabında bulundu." [Buhârî, Et'ime 50, Enbiya 29, Müslim, Eşribe 163, (2050).][168]

AÇIKLAMA:

1- Merrü'z-Zahrân, Mekke'ye bir merhale mesafede bir yer adıdır.
2- Şârihler, "Koyun güttün mü?" sorusunun "Koyun güttün mü ki kebâs denen meyvenin siyahının daha iyi olduğunu biliyorsun?" takdirinde olduğunu belirtirler. Bu ifadeden kebâsın ziraatının yapılmayıp, pazarlarda satılmadığı dağlarda hüdayı nâbit olarak bittiği ve çobanlar tarafından bilinip istifade edildiği anlaşılmaktadır. Mamafih, lügatçiler kebâs'ı insan, deve ve hatta koyunların da yediğini belirtirler.
3- Âlimler, bu hadisten, dağlarda sahipsiz olarak yetişen ağaçların meyvelerinden yemenin mübah olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
4- Âlimler, peygamberlerin, nübüvvetten önce çobanlıktan geçmelerindeki hikmetler sadedinde şu açıklamayı yaparlar: "Koyun gütmek, ümmetlerinin işlerini yürütme hususunda temrin yapmak, tecrübe kazanmak içindir. Çünkü koyunlarla haşir neşir olmakla hilm, şefkat gibi duygular gelişir. Zira, koyunları güdüp, onları kırda dağılmalarından sonra toplamaya bir otlaktan diğerine sevketmeye, canavar, hırsız gibi koyun düşmanlarından onları korumaya sabrettiler, onların tabiatlarındaki farklılıkları, zayıflıklarına ve beraberliğe olan ihtiyaçlarına rağmen şiddetli tefrikalara düştüklerini öğrendiler mi, bu suretle, ümmete karşı sabırlı olmaya alışırlar ve onların akılca aralarındaki seviye farklarını, tabiatlarındaki çeşitlilikleri anlarlar. Böylece kırgınları barıştırırlar, zayıflara merhametli olurlar, onlarla muamelelerinde iyi davranırlar. Neticede bu işlerin meşakkatlerine tahammülleri, aynı işlere çobanlık yapmaksızın birden bire verilme durumuna kıyasla çok daha kolay olur. Halbuki bu erdem, koyun çobanlığıyla tedricen kazanılmıştır. Bu işte, bilhassa koyun zikredilmiştir. Zira o diğerlerine nazaran daha zayıf, dağılmaları da deve veya sığırın dağılmasından daha fazladır. Büyüklerin bağlanması, alışılan âdet üzere, daha çok imkan dahilindedir. Ne varki koyunlar, onlara nazaran daha çok dağılsa da, toplayıp zabt rabt altına alınmaları öbürlerinden daha sür'atlidir."[169]

İKİNCİ BAB

RUKYE VE MUSKALAR

(Bu babta dört fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

RUKYE VE TEMÎMELERİN (MUSKALARIN) CEVAZI

*

İKİNCİ FASIL

RUKYEDEN NEHİY

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

TAUN VE VEBA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

GÖZ DEGMESİ

BİRİNCİ FASIL

RUKYE VE TEMÎMELERİN (MUSKALARIN) CEVAZI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

1- Rukye bahsi, kitabımızda çeşitli vesilelerle geçti ve her seferinde kısaca açıkladık. Burada bazı ziyade bilgiye yer vereceğiz. Rukye, bir işin husûlü için tabiat üstü güce başvurmak ma'nâsına gelir. Eski Türkçemizde kısmen afsun kelimesiyle karşılanır. Kısmen diyoruz, çünkü afsun kelimesi dilimizde Mevâhib-i Ledünniyye mütercimi merhum Abdilbâki'nin de belirttiği üzere daha ziyade büyücü ve cadıların bir kısım nâhoş amelleri için kullanılır. Şifâyâb olmak için okunan âyet-i kerime ve esmâ-i şerifelere afsun denmez. Cahiliye devrinden bu yana Araplar, rukyeyi hem müsbet ve meşru hem de menfi ve gayr-ı meşru maksadlarla yapılan işlerin hepsi için kullanırlar. Biz müsbet ve meşru dediğimiz ameliyeyi "okuma", "dua yoluyla tedavi" bazan da "üfürme" tabirleriyle ifade ederiz. Öyleyse Arapçadaki rukyeyi hem afsunlama, hem de dua ile tedavi diye anlamamız daha muvafik olacaktır.
2- Yine daha önce temas edilmiş olan temîme (cem'i temâim) de cahiliye geleneğinde mevcut bir tatbikattır, en-Nihaye'de: "Cahiliye araplarının çocuklara, göz değmesine karşı taktıkları boncuklar" diye tarif edilir ve İslam'ın bunu yasakladığı belirtilir. Dilimizde muska kelimesiyle karşılanan temîmenin -müteakip açıklamalarda görüleceği üzere- dinimizce mutlak olarak yasaklandığını söylemek gerçeği aksettirmez. Âlimler, meselenin bazı kayıtlar çerçevesinde meşruluğuna hükmetmiştir.
3- Rukye ile tedavi bahsi bir kısım hurâfelere ve bâtıl inanç ve davranışlara açık bir kapıdır. Öyle ki, en ilmî, en medenî geçinen cemiyet halkları bile, günümüzde dahi bunun kıskacındadır. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Batı cemiyetleri hakkında şu bilgiyi verir: "Romatizmasını yenmek üzere cebinde bir patates veya bir tavşanın sağ ayağını taşıyan bir dost görmeyen var mıdır? Bu gibi uğurlara inanış hemen hemen umumîdir. Bir yılan derisi, bir koyun aşığı, bir tabut çivisi, daha bir çok afsunlar âdet olmuş, hâlâ kullanılmaktadır. Görülüyor ki, bunlar Garp memleketleri içindir." Resulullah'ın bu hususta hassasiyeti, rukyeleri kontrolü bu sebeple ehemmiyet taşır.
4- Dua ile tedaviye giren bazı noktaları açıklamaya geçmezden önce şu hususu belirtmek isteriz: Rukye bahsi ile dua bahsi bazı noktalarda birbirine tedâhül eder. Biz burada duanın tedaviye müteallik yönünü, tedavi ile ilgili dualara temas eden hadisleri ele alacağız. Dua meselesi, daha umumî bir ma'nâda müstakil bir bölüm olarak geçti (1750-1899. hadisler).[170]

RUKYE MEŞRUDUR:

İslâm uleması, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinde gelen bir çok delile dayanarak rukyenin meşruluğuna hükmetmiştir. Rukye dua ile tedavi olarak anlaşılınca, bela, musibet, hastalık gibi her çeşit kötü hallere karşı korunmak için Allah'a iltica ve dua etmeye teşvik sadedinde vârid olan bütün hadisleri rukyenin meşruiyyetine deliller olarak göstermek mümkündür. Bu sadedde gerçekten çok delil var:
* Bizzat Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hakk: "Dua edin icabet edeyim" (Gâfir 60) emrederek: "Duanız olmazsa Allah nazarında hiçbir kıymetiniz yoktur" (Furkan 77) buyurarak mutlak şekilde dua etmeye teşvik etmektedir. "Dua"nın ma'nâsı "Allah'tan istemek" olduğuna göre bu ilâhî davette -"Bütün hastalıklardan şifa" dahil- her şeyin Allah'tan talebedilmesine bir çağrı vardır. Kaldı ki Resulullah hastalıklarımıza Allah'tan şifa istemeye daha açık ifadelerle bizleri çağırmış, kendisi fiilî örnekler vermiştir.
* Rukye ve duanın tıbb-ı nebevîdeki ehemmiyetli yerini anlamamız için şunu da bilmemiz gerekmektedir: Mevâhib-i Ledünniyye'de, Hz. Peygamber'in tedavide başvurduğu ilaçlar başlıca üç nev'e ayrılır:
1- İlahî ilaçlar (edviye-i ilahiyye).
2- Tabiî ilaçlar (edviye-i tabiiyye).
3- Her iki nevin birleştiği mürekkep ilaçlar.
Birinci nev'i öncelikle Kur'an teşkil eder. Sadedinde olduğumuz rukye ve dua da birinci nev'e dahildir. Kur'an-ı Kerim'in şifa olma durumundan ayrıca söz edeceğiz.
* İslam âlimleri, hadislere dayanarak "en nâfi ilaç duadır" anlayışını kendilerine prensip yapmışlardır: "Dua, belanın düşmanıdır, onu sürüp çıkarır, henüz gelmemişse gelmesini önler, gelmiş ise hafifletir, dua mü'minin silahıdır" der.
Ulemamız, duanın kesin bir tedavi vasıtası olduğunu kabul ettikten sonra, tıpkı maddî ilaçların müessir olması için perhiz, soğuktan ve sıcaktan korunmak şeklinde bazı şartlara uymak gerektiği gibi duanın müessir olması için de riayet edilmesi icab eden bir kısım şartların varlığını da kabul ederler ve bunları nebevî irşadlardan hareketle tesbite çalışırlar:
** Her şeyden önce itikad'ın dürüst ve pak olması gerekir.
** Haram ve zulümden içtinab etmelidir.
** Dua ânında kalbi gaflet içinde olmamalı, tam bir teveccühle Allah'a yönelmeli, tazarru ve niyaz içinde bulunmalı. Yoksa ağzı okumakta ve duada olup kalbi yabanlarda olacak olsa nef'ini (fayda) müşahade etmez, abes yere çalışır. Nitekim Hâkim'in bir tahricinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şunu bilin ki Allah Teâlâ Hazretleri, kalbi gâfil ve mâlâyâni ile meşgul kimsenin duasını kabul etmez" buyurmuştur.
** Duadan önce bir miktar sadaka vermelidir.
** Dua, hacetlerin makbul olduğu mübarek vakitlerde yapılmalıdır: Gecenin son üçte birinde,
* Kıbleye karşı huşu ile yönelmiş olmalı.
* Maddî ve mânevî pâklık içinde bulunmalı,
** Allah Teâlâ'ya hamd ve sena, Resulüne salât ve selam ederek başlamalı.
** Tevbe ve istiğfara devam etmeli.
** Duada ısrar ve tekrar etmeli.
** Dua esnasında Hak Teâlâ'nın Esma-i şeriflerini zikretmek, Rahim, Kerim, Rahman, Şâfi, Kadir gibi isimlerini çokca tekrar ile iltica etmeli, Kur'an'da ve hadiste gelen me'sur dualarla dua etmeli.[171]

*** EN FAYDALI İLAÇ: KUR'AN**

Tıbb-ı nebevînin en bariz hususiyeterinden biri tedavide Kur'an-ı Kerim'e müstesna bir yer vermiş olmasıdır. Mezkur Mevâhib-i Ledünniye mütercimi bu hususu "Hak Teâlâ Hazretleri izâle-i emrazda (hastalıkların tedavisinde) Kur'an-ı Azim'den eam ve enfa' (bütün hastalıklarda geçerli daha müessir) bir deva inzal etmemiştir. Kur'an-ı Azim marazlara şifa ve âyine-i kuluba ciladır" diyerek ifade eder. Yani hem maddî ve hem de manevî hastalıkların en faydalı bir ilacıdır.
Kur'an'ın bu yönünü tesbit eden âyetler vardır: "Biz Kur'an'dan müminler için bir şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz" (İsra 82). Fahreddin-i Razi hazretleri "Kur'an" kelimesinin başında geçen ??? in tebiz için değil, cins için olduğunu belirtir. Böyle olunca âyeti şöyle anlamak muvafiktır: "Kur'an olarak indirdiğimiz âyetlerin hepsi mü'minlerin maddî ve manevî her çeşit hastalıkları için şifadır."
Kur'an'ın, manevî hastalıklarla ilgili tedavisi iki suretle olmaktadır. Zira manevî hastalıklar ikidir:
* Bir kısmı bâtıl itikadlardır. Bunlar yaratılış, insanın bidayeti, âkibeti, kader, uluhiyet, nübüvvet gibi iman esaslarına giren meselelerdir. Bu hususlarda İslam'ın tebligâtına uymayan her inanış tarzı manevi bir hastalıktır. Şu halde bu meselelerde Kur'an gerçek olanı delilleriyle birlikte zikrederek batıl mezhepleri ibtal etmiş, mü'minlerini sapıklıklardan korumuştur.
* İkinci kısım manevî marazları kötü ahlaklar teşkil eder. Kur'an-ı Kerim onları da açıklayarak mü'minleri ahlaksızlara düşmemeleri için uyarmış, ahlak-ı hamide denen faziletlere, manevî kemallere irşad buyurmuştur. Resulullah'ın "Mekârim-i ahlak'ı tamamlamaya geldim" derken kasdettiği mekârim Kur'anî ahlaktır.
Kur'an-ı Kerim'in maddi hastalıklara şifa olmasına gelince, bu da inkarı mümkün olmayan bir durumdur. Müteakiben bir kısım rivayetlerde görüleceği üzere, bizzat Resulullah

Kur'an'la rukyede bulunmuş maddî hastalıkların tedavisinde Kur'an-ı Kerim'den istifade etmeleri için Ashab-ı Güzîn'i teşvik etmiştir. Hatta bazı hadislerinde Kur'an'dan şifa aramamayı eksiklik ilan etmiştir: "Kim Kur'an'la şifa taleb etmezse, Allah ona şifa vermez" buyurmuştur. Bu hadis şu şekilde de anlaşılmıştır: "Kur'an'la şifa taleb etmeyene Allah şifa vermesin."

Kur'an'da en az altı tane şifa âyeti vardır.

"Onlarla muhârebe edin ki, Allah sizin ellerinizle onları azablandırsın, onları rüsvay etsin, size onlara karşı nusret versin, mü'minler zümresinin göğüslerini ferahlandırsın" (Tevbe 14).

"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerde olan (derd)lere bir şifa, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir" (Yunus 57).

"Kur'an' dan mü'minlere rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zâlimlerin ise sadece kaybını artırır" (İsra 82).

"...De ki: "Bu, mü'minlere doğruluk rehberi ve gönüllerine şifadır" (Fussilet 44).[172]

?4021 ?1? ?? ??? ?? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ??? ???????????????? ?????????: ??? ??????? ??????: ?????? ????? ??? ?????? ??????: ???????? ??????? ?????????? ????? ????: ? ????? ????? ?????? ????? ??????[. ????? ???? ???? ???? .

1. (4021)- Avf İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz cahiliye devrinde afsunlama yoluyla tedavide bulunurduk. Bu sebeple: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu hususta ne dersiniz?" diye sorduk. Bize: "Okuduğunuz duaları bana arzedin bakayım!" buyurdular. (Biz de okuyup arzettik. Dinledikten) sonra: "İçerisinde şirk olmayan dua ile rukye yapmada bir beis yoktur!" buyurdular." [Ebu Dâvud, Tıbb 18, (3886); Müslim, Selam 64, (2200).][173]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, dua yoluyla hasta tedavi etmenin caiz olduğunu göstermektedir. Ancak okunan duada şirke müteallik bir ibare, bir kelam bulunmamalıdır. Âlimler, Allah'ın isimleriyle, Kur'an âyetleriyle, bu ma'nâda olan başka dualarla rukye yapmanın yani tedavi etmek ümidiyle hastaya okumanın caiz olduğunu söylerler. Küfür ifade eden veya ma'nâsı anlaşılamayan kelimelerle rukye caiz değildir, haramdır denmiştir.[174]

?4022 ?2? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ??????? ?????? # ?? ???????? ????????? ??????? ??????? ??? ??????? ????????? ????? ?????? ???????? ???????
???? ?????? ?????? # ???????? ?????? ?????? ??? ??????? ??????: ????????? ??????: ???? ????????? ???????? ??? ???????? ?????? ??????????? [. ????? ???? .

2. (4022)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Amr İbni Hazm'a yılana karşı rukye yapma ruhsatı tanıdı. Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte otururken bizden bir kimseyi akrep soktu. Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, buna rukye yapayım mı?" diye sordu: "Sizden kim kardeşine faydalı olabilecekse hemen olsun" buyurdular." [Müslim, Selam 60-61, (2198, 2199).][175]

?4023 ?3? ??? ??? ?????? ?????? ????? ???:]??????? ????? ??????? ?????? # ??? ????????? ???? ????????? ??????????? ?????????????[. ????? ????? ???? ???? ???????? .

3. (4023)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, zehire karşı, göz değmesine karşı, nemle kurduna karşı rukye yapmamıza ruhsat tanıdı." [Müslim, Selam 58, (2196); Ebu Dâvud, Tıbb 18, (3889); Tirmizî, Tıbb 15, (2057).][176]

?4024 ?4? ??? ???? '?? ????:]????????? ??? ???? ??????? ??? ??????? ??? ???? ?????????[.

4. (4024)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Rukye sadece göz değmesine veya zehire veya kesilmeyen kana karşı yapılır" denmiştir. [Ebu Dâvud, 18, (3889).][177]

?4025 ?5? ??? ???? ??? ?? ??? ?? ????:]? ???????? ??? ???? ??????? ????????? ??? ????????[.»??????????«: ???? ???? ??? ???????? ??? ???? ?? ??? ????? .
?»?????????«: ????? ???? ???? ?"????.?»????????«: ?????.?????? ????? ?????? ???? ???? ?????? ?? ?'????? ??? ??? ?? ?????? # ??? ??? ??????? ?? ??????? ????? ??????: ???? ???? ????? ?? ???? ????? ?????? .

5. (4025)- Yine Ebu Dâvud'un Sehl İbnu Huneyf'ten yaptığı bir diğer rivayetinde: "Rukye sadece nefse (insana değen gözden), veya zehire veya sokmaya karşı vardır." [Ebu Dâvud, Tıbb 18, (3888).][178]

?4026 ?6? ??? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]????? ??????? # ????????????? ???? ????????? ?????? ?'??????? ???????? ??? ???????: ?????? ?????? ?????????? ?????? ???????? ?????????? ???? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ????????[. ????? ???????.»?????? ??????????« ?????: ??? ? ?????? .

6. (4026)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hummaya ve bütün ağrılara karşı şu duayı okumamızı öğretmişti: "Bismillahi'l-Kebîri eûzü billâhi'l-Azîmi min külli ırkın na'arın ve min şerri harri'n nâr." "Ulu Allah'ın adıyla, kanla kabaran her bir damardan ve ateş hararetinin şerrinden büyük Allah'a sığınırım." [Tirmizî, Tıbb 26, (2076).][179]

?4027 ?7? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? # ???? ??? ????????? ??? ?????? ???? ??????? ?????: ??????? ???????? ????? ????????? ??????? ????? ?????????? ? ??????? ??? ?????????? ??????? ? ????????? ???????[. ????? ???????.»???????«: ????? ?'??. ?»?????????????«: ????? .

7. (4027)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hastaya geldiği veya kendisine bir hasta getirildiği zaman şu duayı okurdu: "Ey insanların Rabbi, acıyı gider, şifa ver, sen Şâfisin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Senden hiçbir hastalığı hariç tutmayan şifa istiyoruz." [Tirmizî, Daavât 122, (3560), Rivayet Buhârî'de Hz. Âişe'den gelmiştir. (Mardâ 20, Tıbb 39).][180]

AÇIKLAMA:

1- Burada Cenâb-ı Hakk, Kur'an'da geçmeyen bir isimle tesmiye edilmiştir: Şâfi (şifa veren). Hadis, böylece bunun cevazına delil olmuştur. Ancak ülemâ buna iki şart koşmuştur:

1) Bu isim noksanlık ifham etmemelidir.

2) Kur'an'da bir aslı olmalıdır. Nitekim, Şâfi isminin aslı vardır. Zira bir âyette "Hastalandığım zaman O bana şifa verir" buyurulmuştur (Şuara 80).

2- Hadis'te geçen "Senin şifandan başka şifa yoktur" cümlesi, bütün şifaların Allah'ın takdirine tevâfuk etmesiyle hasıl olduğunu, O'nun takdiri, ilmi olmadan şifa olmadığını ifade eder. Evet kavuşulan sıhhat sebebiyle gerçek teşekkür Rab Teâlâ'ya olmalıdır.

3- Hadiste bütün hastalıklardan şifa istenmektedir. Halbuki hastalık, keffâretu'zzünûbtür, yani hastanın günahlarının affına en iyi vasıta. Bu durumda şifa taleb etmek onun aleyhine bir davranış değil mi? diye ülemâ meseleyi tezekkür etmiş ve şu hikmeti beyan etmiştir: "Dua bir ibadettir. Ne sevaba ne de kefârete münafi değildir. Zira her ikisi de hastalığın bidayetinde ve sabretmek sonucu hâsıl olur. Dua eden ise iki hasenenin arasındadır: Ya maksudu hâsıl olacak, ya da ona bedel, faydalı olanın celbi veya zararının defedilmesi suretiyle maslahat verilecektir. Bunların hepsi de Allah'ın fazlındandır."[181]

?4028 ?8? ??? ???? ?? ??? ?? ??????? ?????? ?????? ?????:]???? ?????????
?????? ???????? ?????? ???????? ??????: ??????? ???????? ????? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ????? ????? ???????? ???? ????????? ?????????? ??? ??????? ????? ?????? ???????? ???????? ????? ??????? ????????[. ????? ??? ???? .

8. (4028)- Sâbit İbnu Kays İbni Şemmâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben hasta iken yanıma gelip şu duayı okudu: "Ey insanların Rabbi Sabit İbnu Kays İbni Şemmâs'tan acıyı kaldır." Sonra (Medine'nin) Buthân (nam vâdi)'dan toprak alarak bir kadehe koydu, üzerine su döküp nefes etti, sonra (su ile karışan bu toprağı) üstüme serpti." [Ebu Dâvud, Tıbb 18, (3885).][182]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın farklı bir rukye tarzına şahid olmaktayız. Önceki rivayetler, ziyaretine geldiği hastalara sadece şifa duasında bulunduğunu gösterirken, bu sonuncuda Buthân vadisi'nden toprak getirerek, üzerine su döküp bunun üzerine üfürüp (nefes edip) sonra da, su ile karıştırılıp nefeslenmiş olan bu toprağı hastanın üzerine serptiğini görmekteyiz. Şârihler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, büyük ihtimalle suyu önce ağzına aldığını, tükrüğü ile karıştırdıktan sonra toprağa püskürttüğünü belirtirler. Mâmafih, suyu ağzına almaksızın toprağa dökmüş, bu sutoprak karışımını, Sâbit'in üzerine serpmiş olabileceğine de bir ihtimal olarak yer verirler. Her hâl u kârda en son safhada su ile karışmış olan toprağı Sâbit İbnu Kays'ın üzerine serpmiştir.
Şârihler, birinci ihtimali teyid eden bir rivayeti Sahîheyn'den gösterirler: Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biri Resulullah'a gelip bir rahatsızlığını arzettiği veya bir çıban veya yaradan muzdarib olduğu zaman, Aleyhissalâtu vesselâm parmağını şöyle yapar -râvilerden Süfyan şehâdet armağını yere koyup sonra kaldırdı- ve dedi ki: "Bismillah. Arzımızın toprağı birimizin tükrüğü ile Rabbimiz izniyle hastamıza şifa olacaktır." Görüldüğü üzere bu rivayette, rukye sırasında tükrüğün toprakla beraberliği mevzubahistir.
2- Bu hadisler, ülemâ arasında oldukça farklı yorumlara sebep olmuştur. Bazıları, toprak ve tükrükle ilgili o devrin tıbbî bilgilerini bu hadislere tatbik etmek isterken, bazıları bunlara karşı çıkmıştır. Farklı görüşleri özetlemeye çalışacağız.
a) İbnu'l-Kayyim, sadedinde olduğumuz Ebu Dâvud hadisini şöyle değerlendirir: "Bu kolay, herkesin yapabileceği faydalı mürekkep ilaçlardan biridir. Bu kolay bir tedavi usulüdür. Bu usulle yaralar ve taze cerahatlar tedavi edilir. Bilhassa tatbik edilecek başka bir ilaç bulunmadığı hallerde pek pratiktir, çünkü her yerde uygulanabilir." İbnu'l-Kayyim kadim tıp anlayışına uygun şöyle bir açıklama dahi ilave eder: "Bilindiği üzere, hâlis toprağın tabiatı "bârid ve yâbis (soğuk ve kuru)dur, bilhassa sıcak memleketlerde ve sıcak mizaçlı kimselerde çabucak iyileşip, yaraların kapanmasını önleyen yara ve cerahatlardaki rutubeti de alıcıdır. Yara ve cerâhatleri, çoğu durumda, sıcak olan kötü bir mizac takib eder. Böylece birkaç menfi durum bir araya gelir: Memleketin harareti, mizac(tan hâsıl olan harâret) ve yara. Halis toprağın tabiatı ise soğuktur kurudur. Topraktaki bu tabiat, soğuk ve kurulukta, soğuk ve kuru olan bütün müfred ilaçlardan[183] daha öndedir. Böyle olunca, toprağın soğukluğu, hastalığın hararetine karşı gelir, bilhassa toprak yıkanmış ve kurutulmuş ise; yarada (söylenen menfi durumların bir araya gelmesini) kötü rutubetin artması ve akıntı takip eder.
Toprak aşırı kuruluğu sebebiyle bu rutubeti kurutur, akıntıyı giderir; soğukluğu sebebiyle de hararete mani olur. Toprakla, bu söylenenlerden ayrı olarak başka faydalar da hâsıl olur: Hasta uzvun mizacı itidâle kavuşur. Uzvun mizacı itidâle erince, onun tedbir edici kuvveleri güçlenir, Allah'ın izni ile uzuvdan elemi bertaraf ederler.
Sahîheyn'den kaydedilen Hz. Âişe hadisi'nin, Nevevî'ye göre ma'nâsı şudur: "Aleyhissalatu vesselâm şehadet parmağına kendi tükrüğünü sürer sonra onu toprağa basar, böylece parmağına toprak yapıştırır bununla hastalıklı uzuv veya yara üzerine mesheder, bu esnada da mezkur duayı -içerisinde Allah'ın isminin zikri ve işin Allah'a tefvîzi ve O'na tevekkül gibi hasletlerin hâsıl edeceği bereket bulunduğu için- okurdu. Böylece ilacın biri diğerine katılarak tesiri artırırdı."
"Arzımızın toprağı" sözüyle acaba bütün yeryüzü mü maksuddur, yoksa Medine toprağı mı?" diye bir soru hatıra gelebilir. Bazı âlimler: "Maksad Medine toprağıdır, "birimiz"le de, -tükrüğünün şerefi sebebiyle- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kastedilmiştir"der. Ancak diğerleri, bu durumda hadisin hükmünün hususileşeceğini belirterek bu görüşe katılmazlar.
İbnu'l-Kayyim devamla der ki: "Şurası muhakkak ki toprakta birçok dertlere derman olan pek çok kötü hastalıklara şifa veren bir hassa vardır." Galinos der ki: "İskenderiye'de nice dalak hastaları ve karnı su toplayan kimseleri gördüm, bunlar ilaç olarak Mısır toprağını kullanıyorlar. Bacaklarına, uyluklarına, kollarına, sırtlarına ve kaburgalarına bundan sürüyorlar ve gözle görülen neticeler alıyorlardı."
Galinos devamla der ki: "Bu şekilde, (toprağı) sürme yoluyla tedaviye, sert ve yumuşak şişmelere karşı da zaman zaman yer verilmiştir."
Yine der ki: "Ben bir kavim biliyorum, vücutlarının tamamı, aşağıdan fazla kan kaybettikleri için şişmişti. Bu toprağı sürmek suretiyle gözle görülür netice aldılar. Bir başka kavim biliyorum, bazı uzuvlarına iyice yerleşmiş bulunan müzmin ağrılara karşı bu topraktan kullandılar. Onlar da iyileşti ve ağrıları tamamen kesildi." Kitabu'l-Mesîhî sahibi der ki: "Kebûs denen hurma ağacından sağılan bir toprak özü -ki sakız unudur- öyle bir öz ki yaraların etlerini temizler, yıkar ve bitirir ve yaraya son verir."
O topraklarda bu hasseler olursa, yeryüzünün en iyi, en mübarek toprağı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tükrüğü ile karışıp, O'nun Rabb Teâlâ'sının ismini okuyarak, neticeyi yine de Allah'a tefvîz ederek yaptığı rukyenin refakatini de kazanınca, ne kadar müessir bir hal alacağı anlaşılır."
İbnu'l-Kayyim bu uzun açıklamasının sonunu toprağın tedavi edici yönüyle ilgili rivayetlerin, bütün topraklara yönelik umumi tıbbî bir irşad olmaktan ziyade Resulullah'ın tükrük ve duasıyla hususiyet ve mü-essiriyet kazanan vak'aları aksettirdiği kanaatine bağlıyor.
b) Bu hususta Beyzavî de şunları söyler: "Gördüğüm bazı tıbbî açıklamalara göre, tükrüğün mizacların olgunlaşması ve itidale kavuşmasında rolü vardır. Keza vatan toprağının da mizacın muhafaza ve zararların definde rolü vardır. Hatta dediler ki: "Yolcunun, beraberinde, yaşadığı yerin suyundan bulunduramasa da toprağından bulundurması gerekir. Öyle ki farklı sularla karşılaşınca, bu suların vereceği zararlardan korunmak için o topraktan, su kabına bir miktar atmalıdır. Ayrıca, rukye ve azîmet (dua)'lerin, aklın künhüne ermekte aciz kalacağımız acib tesirleri vardır."
c) Türbüştî der ki: "Toprak kelimesiyle sanki Hz. Âdem aleyhisselam'ın yaratılışına işaret edilmiştir. Rikâ (tükrük) ile de nutfeye bir işarettir. Sanki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) lisan-ı haliyle şöyle tazarru etmiş olmaktadır: "Sen ilk aslı topraktan var ettin. Sonra onu bayağı bir sudan (mâ-i mehin'den) yarattın. Öyleyse başlangıcı bu olan kimseye şifa vermek sana kolaydır."
d) Yukarıda kaydedilen -toprak hakkındaki- yunan menşeli telakkileri hadislere tatbik ederek, toprağın mutlak olarak şifa vereceği görüşüne meyleden İslam âlimlerini tenkid eden Kurtubî hazretleri der ki: "Bu tedavi (tükrüğe toprak yapıştırarak uygulanan tedavi) tatbikatta uyulması gereken kanunlara riayet edildiği takdirde netice verir. "Uyulması gereken kanun" deyince toprak ve tükrüğün (karışımındaki) miktarları ile onu münasib vakitlerinde kullanmaya devam etmeyi kastediyoruz. Halbuki, hadisteki tavsiyede nefes etmek ve şehadet parmağını yere koymak vardır. Parmağa ise, ilgisi ve tesiri olmayan şey yapışır. Halbuki bu ameliye, Allah'ın esması ve Resulü'nün sünnetiyle teberrükten ibarettir. Parmağın yere konması ise, muhtemelen bunda mevcut olan bir hâsiyet için veya mutad esbaba mubâşerette bulunarak, ilâhî kudretin âsarını gizleme hikmetine binaendir."
Şu halde, rukye bahsi, diğer birçok bahisler gibi, hadislerden biriyle amel etmede istical edilmemesi gereken bir mevzudur. Büyük otoriteler bile farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden birini diğerine tercih gibi bir ölçüsüzlüğe düşmeyi tavsiye etmeden tekrar ediyoruz: Tıbb-ı nebevî bir ihtisas işidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden, mütehassıslar bir kısım prensipler yakalayıp, farklı şartlarda, farklı bünyelerde onun tatbikatını gösterebilecekleri gibi bazı ilaç ve terkibler de ortaya çıkarabilirler. Tükrük ve toprakta tedavi edici bir hassa var mıdır yok mudur? Günümüzde, buna "var" veya "yok" diyerek kısadan cevap vermeden önce araştırma yapmak gerekir. Kişi ile yaşadığı yerin toprağı arasında sıhhati ilgilendiren maddî bir bağ var mıdır yabancı yerin suyu kişiye menfi tesirler hâsıl eder mi etmez mi? Rukye, Kurtubî'nin dediği gibi sadece bir teberrükten ibaret ise, Resulullah niçin Buthân vadisinin toprağını isti'mal etmiştir? Resulullah'ın bu davranışı gözönüne alınarak ve Medine'nin, toprağı iyice sterilize eden sıcak ikliminin o bölge toprağına kazandırdığı bir hususiyetten de söz edilerek, hadisin hükmünü -en azından belli hastalıklar veya şahıslar için- kayıtlamış olan âlimlere de bir haklılık tanımak gerekmez mi? Bütün bu sorular, meselenin araştırmaya halen açık olduğunu söylemekte bize cesaret vermektedir.
Yani tıbb-ı nebevîyi inkar mümkün değil, ancak onunla tedaviye yeltenme işi ihtiyat ve ihtisas gerektirmektedir, bunu da kabul etmeliyiz tıpkı ahkâm-ı fer'iyyede fukahaya olan ihtiyaç gibi.[184]

?4029 ?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ????????? # ?????????? ???? ????????? ?????? ?????? ?“???????? ???????? ???????? ?????????????????? ????? ???????? ???????? ??? ??????????[. ????? ??????? .

9. (4029)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cinlerden ve insanın göz (değmesi)'nden (çeşitli dualar okuyarak) Allah'a sığınırdı. Muavvizateyn (Nas ve Felak sureleri) nâzil olunca bu iki sureyi esas aldı, diğerlerini terketti." [Tirmizî, Tıbb 16, (2059); İbnu Mâce, Tıbb 33, (3511).][185]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Muavvizateyn surelerinin her çeşit şerden Allah'a sığınmak üzere okunacak dua olarak kafi geldiğini göstermektedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlar gelmeden önce çeşitli dualar okuduğu halde, bunların nüzûlu ile diğer duaları terketmiş olmaktadır. Muavvizateyn'de "göz değmesi" mezkur olmadığı halde, bunların câmî bir üslubla gelmiş olması, cin ve insten gelebilecek her çeşit zararları içine almasına yetmiştir.
Şunu da ilave edelim: Muavvizateyn denince, bazı rivayetlere göre, İhlas suresi de kastedilmektedir. "İhlas" Kulhuvallâhu ahad süresine denir.[186]

?4030 ?10? ???? ?????? ?????? ????? ???:]??? ????????? ?????????? # ??????: ??? ????????? ??????????? ?????: ??????? ?????? ????????? ???????? ????????: ?????? ?????? ???????? ???? ????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ?????? ??? ?????? ???????? ?????? ?????????? ?????? ?????? ????????[. ????? ???? ???????? .

10. (4030)- Yine Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cibrîl aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına geldi ve: "Ey Muhammed, hasta mısın?"diye sordu. "Evet!" cevabını alınca, Cibril aleyhisselam şu duayı okudu. "Bismillâhi erkîke, min külli dâin yü'zîke ve min şerri külli nefsin ev aynin hâsidin. Allahu yeşfîke, bismillâhi erkîke, (Seni Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasedce gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin, ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum)." [Müslim, Selam 40, (2186); Tirmizî, Cenâiz 4, (972).][187]

AÇIKLAMA:

1- Burada geçen "nefs"ten maksad insan nefsi (= kötü insanlar) ma'nâsına gelebileceği gibi, "göz" ma'nâsına da gelir. Göz ma'nâsına alındığı takdirde göz demek olan ikinci kelime ayn, te'kiden gelmiş olur.
2- Göz değmesiyle ilgili geniş açıklama az ileride 4042-4045 numaralı hadislerin sonunda gelecek.[188]

?4031 ?11? ??? ??? ??????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????????? ???????: ???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ??????? ???????? ??????? ??????????: ???????? ?????? ??????? ??? ?????????? ????????? ??????? ??????? ??? ?????????? ???'????? ????? ?????????? ??? ?????????? ????????? ?????????? ??? ?'????? ????????? ????? ???????? ???????????? ????? ????? ???????????? ??????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ????????? ???? ???? ????????? ?????????? ?????????? ??? ????????? ???? ????????? ???????[. ????? ??? ????.»???????« ??? ????? ??????? ??????: ?'?? .

11. (4031)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, kendisine bir adam gelerek idrar tutukluğuna yakalandığını söyledi. O da adama: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şöyle söylediğini işittim" dedi: "Sizden kim hastalanırsa şu duayı okusun: "Rabbunallahu'llezî fi'ssemâi tekaddese ismüke, emrüke fi'ssemâi ve'l-ardı, kemâ rahmetüke fi'ssemâi fec'al rahmeteke fi'l-ardı. Veğfir lenâ hûbenâ ve hatâyânâ. Ente Rabbu't-Tayyibîn. Enzil rahmeten min rahmetike ve şifâen min şifâike alâ hâza'lvece'i fe yebreu. (Ey huzuru semavatı dolduran Rabbim! Senin ismin mukaddestir. Senin emrin arz ve semadadır, tıpkı Rahmetin semâda olduğu gibi. Arza da rahmetinden gönder ve bizim günahlarımızı ve hatalarımızı affet. Sen (kötü söz ve fiillerden kaçınan) bütün iyi kimselerin Rabbisin. Bu ağrıya, Rahmetinden bir rahmet, şifandan bir şifa indir, iyileşsin." (Ebu'd-Derda (radıyallahu anh), adama) bu duayı okumasını emretti. O da, okudu ve iyileşti." [Ebu Dâvud, Tıbb 19, (3892).][189]

?4032 ?12? ??? ????? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????:]?????? ??????? ??? ??????? ?????? # ??????? ???????? ??? ???????? ?????? ???????? ?????? ????: ???? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ???????? ??????: ?????? ?????? ???? ????????? ?????? ?????? ????????: ?????? ????????? ?????? ???????????? ???? ????? ??? ????? ??????????. ?????: ?????????? ????? ???????? ????????? ?????? ??? ????? ???? ?????? ????? ????? ?????? ???????????? ???????[. ????? ???? ????? ???? ???? ???????? .

12. (4032)- Osman İbnu Ebi'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müslüman olduğum günden beri bedenimde çekmekte olduğum bir ağrımı söyledim. Bana: "Elini, vücudunda ağrıyan yerin üzerine koy ve şu duayı oku!" buyurdu. Dua şu idi: Üç kere: "Bismillah"tan sonra yedi kere, "Eûzu bi-izzetillâhi ve kudretihî min şerri mâ ecidu ve uhâziru." "Bedenimde çekmekte ve çekinmekte olduğum şu hastalığın şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum" diyecektim.
Bunu birçok kereler yaptım. Allah Teâlâ hazretleri benden hastalığı giderdi. Bunu ehlime ve başkalarına söylemekten hiç geri kalmadım." [Müslim, Selam 67, (2202); Muvatta, Ayn 9, (2, 942); Ebu Dâvud, Tıbb 19, (3891); Tirmizî, Tıbb 29, (2081).][190]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî ve Ebu Dâvud'un rivayetleri şu farkla başlar: "Beni helak edeyazan bir ağrı sebebiyle (yatıyordum). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni görmeye geldi. Bana, Aleyhissalâtu vesselâm dedi ki: "Sağ elinle yedi kere (ağrının üzerinden) meshet ve şu duayı oku: "Euzu bi-izzetillâhi ve kudretihî..."
2- Bazı hastalıklara karşı rukye yapınca bu tarzı takip etmek gerekir: Yani rukyeyi yapan kimse hastanın ağrıyan yerinin üzerini sağ elle ovup mezkur duayı yedi kere okumalıdır. Allah'ın izniyle neticesi görülecektir. Sadedinde olduğumuz rivayette Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), hastanın kendi kendine okuyup rukye yapmasını tavsiye buyurmaktadır.
3- Taberânî'deki rivayette, yapılacak yedi mesh'ten her birinde mezkur duanın okunacağı söylenmiştir. Hâkim'in rivayetinde Muhammed İbnu Sâlim der ki: "Sâbit el-Bünânî bana dedi ki: "Ey Muhammed, hastalanınca, elini ağrıyan yerin üzerine koy sonra: "Bismillâhi euzu bi-izzetillâhi ve kudretihî min şerri mâ ecidu min vece'i hâzâ" de! Sonra bunu tek olacak şekilde (3, 5, 7, 9 gibi) tekrarla. Çünkü bana, Enes İbnu Mâlik rivayet etti ki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine böyle öğretmiş."
4- Rukye sırasında duanın tekrarının gerekli olduğu belirtilmiştir: "Çünkü denir, ilâhî ilaçlarda ve tıbb-ı nebevî de dahi tekrar, fuzûlî maddeyi çıkarmada tabii ilaçların tekrarı ne ise, hastalığın tedavisinde daha müessir ve daha mükemmel olmak için aynı şeydir. Bunlarda da tekrarı gereken Zikrullah, işin Allah'a tefvîzi ve Allah'ın izzeti ve kudretinden istiâne vardır, yedide ise başka miktarda olmayan ayrı bir hassa vardır. Öyle ise tekrar gerekir."[191]

?4033 ?13? ??? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??? ??????? ????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????: ???? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????? ??????? ??????? ?????? ??? ?????? ????????? ?????????? ????????? ???????? ??????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ????????? ????: ??????? ???????? ???????????? ??????: ? ???????????? ??? ??????? ?????????? ???????: ? ?????????? ??????? ????? ??????? ??????? ?????? # ???????????? ???????? ????????? ?????????? ????? ??????: ????? ????????? ??????? ????????? ???????? ?????????? ??? ????????[. ????? ?????? ? ???????.»????????? ???????«: ?????? ????? ?????? ???? ?????? ?? ????.????? »????????«: ?? ?????.

13. (4033)- Hz. Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çıkardığı askerî] bir seferdeydik. Bir yerde konakladık. Yanımıza bir cariye gelip: "Obamızın efendisi Selim'i bir zehirli soktu. Onunla meşgul olacak erkekler de şu anda yoklar. Sizde rukye yapan biri var mı?" dedi. Bunun üzerine bizden rukye hususunda mahâretini bilmediğimiz bir adam kalkıp onunla gitti ve adama okuyuverdi. Adam iyileşti. Kendisine otuz koyun verdiler. Bize sütünden içirdi. Ona: "Yahu sen rukye bilir miydin?" dedik. "Hayır, ben sadece Fatiha okuyarak rukye yaptım" dedi. Biz kendisine "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormadan (bu verdiklerine) dokunma!" dedik. Medine'ye gelince, durumu ona söyledik. Aleyhissalâtu vesselâm "Fatiha'nın rukye olduğunu (tedavi maksadıyla okunacağını) sana kim söyledi? (verdikleri koyunları paylaşın, bana da bir hisse ayırın!" buyurdular." [Buhârî, Tıbb 39, 33, İcâre 16, Fedâilu'l-Kur'an 9; Müslim, Selam 66, (2201); Ebu Dâvud, Tıbb 19, (3900); Tirmizî, Tıbb 20, (2064, 2065).][192]

AÇIKLAMA:

1- Burada, birçok vecihten farklı ziyadelerle rivayet edilen bir hadise anlatılmaktadır. Hadisin bütünü nazar-ı dikkate alınarak çıkarılmış olan hükümlerden kaydedeceğimiz için, sadedinde olduğumuz vechindeki bazı eksikliklere dikkat çekeceğiz:
a) Hâdise Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ebu Saîdi'l-Hudrî komutasında gönderdiği otuz kişilik askeri bir birlikte geçer. Bunun hangi sefer olduğu, hangi yılda geçtiği açık değildir.
b) Birlik geceleyin bir Arap obasına uğrayıp kendilerini ağırlamalarını taleb ederler. Ancak onlar bunu kabul etmezler, yiyecek vs. vermezler.
c) Ancak bir müddet sonra, obanın efendisini akreb sokar. Bütün çarelere başvurarak tedavi etmeye çalışırlar. Ama nafile, netice alamazlar.
d) Efendilerini kurtarmak için, son çare hüsnükabul göstermedikleri, yakınlarında konaklamış bulunan "yabancılara"da başvurmak zorunda kalırlar, gelip: "Bize ulaştığına göre, sizin arkadaşınız bir nur ve şifa getirmiş" diyerek yardım taleb ederler.
e) Ashab bu misafirperver olmayan yerlilere önce: "Siz bize bakmadınız, biz de size bakmayacağız" cevabını verir.

f) Onların ısrarı üzerine ücret taleb ederek pazarlıkla, otuz aded koyun karşılığında rukye yoluyla tedaviyi kabul ederler.
g) Rukye yapmak üzere, bu işin erbabı (profesyoneli) de olmayan biri, Ebu Saîdi'l-Hudrî gider, Fatiha suresini üçveya yedi- kere okuyarak, adamın tedavi olmasını sağlar. Sadedinde olduğumuz hadiste ravi olan Ebu Saîd bir başka şahıstan bahsediyor gibi görünse de, başka rivayetlerin tahlili, burada kendisini kasdettiğini ortaya çıkarmıştır.
h) Onun başarısı o anda arkadaşlarını şaşırttığı gibi, bilahare Resulullah'ı da hayrete düşürür ve: "Sen Fatiha'nın rukye olarak okunacağını nereden biliyordun?" diye sormasına mucib olur.
Ebu Saîd, Aleyhissalâtu vesselâm'a: "İçimden öyle geçti" cevabını verir.
ı) Bazı rivayetlerde tedavinin akrep sokmasına karşı değil, tecennüne (deliliğe) karşı yapıldığı ifade edilmiş ise de, meselenin tahkîki, bunun ravilerden biri tarafından bir başka hadiseyle iltibas edilmesinden ileri geldiğini, bunun ayrı, öbürünün ayrı bir vak'a olduğunu ortaya çıkarmıştır.
i) Ashab, tedavideki başarı üzerine sütlerinden içmiş, koyunlarını almıştır. Koyunları aralarında pay edecekleri zaman bizzat tedaviyi gerçekleştirenin teklifi ile bunun helal olup olmadığını Resulullah'a sormayı kararlaştırıp, pay etmezler.
j) Medine'ye dönüşte vak'a Aleyhissalâtu vesselâm'a hikaye edilir. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizin üzerine ücret almada en haklı olduğunuz şey Kitabullah'tır" diyerek bunun caiz olduğunu ifade eder ve -hatta bu cevaz hükmünü te'kiden- "Bir hisse de bana ayırın!" ferman buyurur.[193]
2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜM VE FAYDALAR:
* Kur'an-ı Kerim'i rukye niyetiyle okumak caizdir. Âlimler, bu cevaza me'sur dua ve zikirlerle yapılacak rukyelerin de dahil olduğunu, dahası, me'sur dualarda gelenlere muhalif düşmeyen gayr-ı me'sur dua ve zikirlerle de rukye cevazının buna dahil olduğunu söylerler. Bunlar dışındaki şeylerle yapılacak rukyelerin lehinde ve aleyhinde bu hadiste bir açıklık yoktur.
* Yolculuk sırasında köylülere misafir olmak, su başlarına inmek, onlardan hasbî olarak veya ücret mukabili ihtiyaç talebetmek caizdir.
* İkram etmekten imtina edenlere, yardımcı olmayı reddetmek suretiyle mukabele-i bilmisilde bulunmak caizdir. Zira Ashab, kendilerini ağırlamayanlara, aynıyla mukabelede bulunarak rukye yapmayı reddetmiştir. Buna Kur'an'da Hz. Musa'dan örnek gösterilmiştir: Hz. Musa ile Hz. Hızır arkadaşlıkları sırasında uğradıkları bir köyden misafirlik talebederler, ama onlar kabul etmezler. Buna rağmen Hızır, o köyün yıkılmakta olan bir duvarını doğrultuverir. Bunun üzerine Hz. Musa "Dileseydin buna karşı bir ücret alabilirdin" (Kehf 77) der.
* Kişinin kendine vacib kıldığı bir işi yerine getirme örneği var: Ebu Saîd (radıyallahu anh) rukye yapıp mukabilinde kendisi ve arkadaşları için ücret almaya azmetti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kararına uymasını emretti, o da aldığı malları arkadaşlarıyla paylaştı.
* Aslı malum olan hediyeye iştirak caizdir.
* Birşeye rağbeti bilinen kimseden o şeyden hediyede bulunmasını talebetmek caizdir.
* Zâhiri helal olan bir şeyi kabzedip, vâki olan şüphe sebebiyle onda tasarrufta bulunmaktan kaçınmak caizdir.
* Nass bulunmayan hallerde içtihad caizdir.
* Ashab'ın gönlünde Kur'an'ın, hususen Fatiha'nın yüce makamı gözükmektedir.
* Bir kimsenin mukadder rızkına, o rızkı elinde bulunduran mani olamaz, nitekim Cenâb-ı Hakk, Ashab'a o oba halkının elindeki maldan rızık takdir etmiş, halbuki oba halkı önce onları ağırlamaya yanaşmamıştır. Ancak Cenâb-ı Hakk, akreb sokma hadisesini sebep kılarak Ashab'ın onlar elindeki rızkını onlara ulaştırmıştır.
* Hadiste bir başka yüce hikmet mevcuttur. Şöyle ki: Cenâb-ı Hakk, öncelikle, Ashab'ı ağırlamaktan imtina işinde baş çeken reisi cezalandırdı. Çünkü insanların âdeti, büyüklerin emrine uymaktır. İmtina sebebiyle reisleri hususi olarak cezalandırılınca, muvafık bir cezanın öbürlerinin tamamına geleceği tabiidir. Reisin hususi cezaya uğramasında bir başka hikmet daha var. O da şudur: Kendisinden şifa istenen kimsenin dilediği şeyde -ne kadar çok da olsa- onun talebine uyulma sağlanmıştır. Zira, akrebin soktuğu kimse sıradan biri olsaydı, kendilerinden taleb edilen miktarı ödemeye güce yetmezdi.
* Rukye mukabilinde ücret almak caizdir.
* Kur'an öğretmeye mukabil ücret alma hususunda Ulema ihtilaf etmişse de umumiyetle cevazına hükmetmiştir. Buhârî'nin kaydına göre, Şâbi: "Muallim belli bir şey verilmesini şart koşmaz, ne verilirse onu alsın" der. el-Hakem: "Muallim'in ücret almasını mekruh addeden hiç kimse görmedim" demiştir. Hz. Muaviye'ye bu hususta sorulunca: "Onun ücrete hakkı olduğu reyindeyim" der. Hasan-ı Basrî kendisini yetiştiren hocaya on dirhem ödemiştir. Bir başka rivayette Hasan-ı Basrî'nin, önceden ücret şartı koşmayı mekruh addetmekle birlikte: "Muallimin yazı öğretmesi mukabilinde ücret almasında bir beis yok" dediği rivayet edilmiştir. Katâde'nin: "İnsanlar üç şey ihdas ettiler, bunlar üzerine ücret alınmaz: Damızlık aşırtmak, mal taksimi, ta'lim" dediği kaydedilir. Hanefîler ise rukye için ücreti caiz görseler de talim için caiz görmemişlerdir: "Çünkü demişlerdir, Kur'an'ın öğretilmesi ibadettir, onun ücreti Allah'a aittir."[194]

İKİNCİ FASIL

RUKYEDEN NEHİY

?4034 ?1? ?? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???????? ????????? ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ???????. ?????: ???? ???? ??? ??????? ??????? ?????: ???????? ? ??????????? ??? ?????????????? ??? ??????????????? ????? ????????? ?????????????? ??????? ????????? ?????? ?????? ????? ??????: ????? ????? ?????? ??? ??????????? ???????? ?????: ????? ????????? ??????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????: ????? ????? ??? ??????????? ????????? ???????: ???????? ????? ??????????[. ????? ???? .

1. (4034)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetimden yetmişbin kişi (Mahşer' de) hesaba çekilmeden cennete girecektir!" buyurdular. Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! Bunlar kimlerdir?" diye sual edildi.
"Onlar, kendilerini dağlatmayanlar, rukyeye başvurmayanlar, teşâüm'e (uğursuzluğa) inanmıyanlar ve Rabblerine tevekkül edenlerdir!" buyurdu.
Ukkâşe (radıyallahu anh) kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Dua buyur, Allah beni onlardan kılsın!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen onlardansın!" müjdesini verdi. Bir başkası daha kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua ediver!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "O hususta Ukkâşe senden önce davrandı!" cevabını verdi." [Müslim, İman, 371, (218).][195]

AÇIKLAMA:

Nevevî, bu hadis hakkında şu açıklamayı sunar: "Ülemâ bu hadisin ifade ettiği ma'nâ hususunda ihtilaf etmiştir. İmam Mâzirî der ki: "Bazı âlimler bu hadisten hareketle tedavinin mekruh olduğu hükmünü çıkardılar. Ama büyük çoğunluk bunun aksine hükmetmiştir. Bu husus, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ilaçların ve yiyeceklerin faydası üzerine vârid olan çok sayıda hadisi delil olarak göstermişlerdir. Çörek otu, kust, sabır vs. bunlardandır. Keza Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tedavi için bizzat ilaç kullanmış olmasını da delil olarak gösterdiler. Keza Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nın Resulullah'ın pekçok kereler tedavi olmasıyla ilgili haberleri, şifa için yaptığı dualar, Ashab'tan bazılarının rukye mukabili ücret almalarıyla ilgili hadis hepsi tedavinin cevazına hükmedenlere delil olmuştur. Bu söylenenler sabit olunca sadedinde olduğumuz hadiste ifade edilen rukye ile ilgili yasaklama hükmünü, ilaçların tabiatı icabı faydalı olduklarına itikad edip işi Allah'a tefvîz etmeyen kimselere hamletmek gerekir." Kadı İyaz der ki: "Bu te'vili, hadis aleyhinde konuşan birçokları benimsemiştir ancak bu tevil doğru değildir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm bu kimselerin meziyet ve fazilet sahibi olduklarını, cennete sorgusuz sualsiz gireceklerini onların yüzlerinin dolunay gecesindeki ay gibi parlayacağını haber vermiştir. Eğer bu tevilcilerin dediği gibi olsaydı, o kimselerin bu faziletlerle mümtaz kılınmamaları gerekirdi. Zira bu, bütün mü'minlerin müşterek inancıdır. Kim bunun hilafı bir itikada düşerse kâfir olur."
Ulema ve ilm-i meânî âlimleri bu hususta tahlillerde bulundular. Ebu Süleymân el-Hattâbî ve bazıları, buradan rukyeye başvurmayı, Allah Teâlâ hazretlerine tevekkül edip, kazasına ve belasına rıza göstererek terkedenlerin kastedildiğini söylediler. Nitekim Hattâbî: Bu, imanda tahkike erenlerin ulaşacağı en yüce mertebedir" der ve bu görüşe zâhip olanları ismen zikreder, el-Kâdı der ki: "Bu sadedinde olduğumuz hadisin zâhiridir. Bu itikadın muktezası da şudur: Hadiste zikri geçen dağlama ve rukye ile (burada zikri geçmeyen) diğer tıp çeşitleri arasında bir fark yoktur."
Dâvudî de şunu söyler: "Hadiste kastedilen şey sıhhatli iken (hastalanmayayım diye) yapılanlardır. Zira, hastalığı olmayan kimsenin temîmeler (muskalar) taşıması, rukyeler istimal etmesi mekruhtur. Ama bunu, kendinde hastalık olan kimselerin kullanması caizdir."
Bazı âlimler, kerahetin bir sebebe binaen, tedavi çeşitleri arasında sadece rukyeler ve dağlama ile ilgili olduğunu söylemiştir: "Çünkü derler, tedavi tevekküle aykırı değildir, zira bizzat Aleyhissalâtu vesselâm ve pek çok selef büyükleri tedaviye başvurdular. Yeme, içme gibi her bir vasıta açlık ve susuzluğun giderilmesinde kesin gerekli şeylerdir. Bunlara müracaat, mütekellimler nazarında tevekküle halel getirmez. Bu sebeple onlarla açlık susuzluk gibi zaruri ihtiyacın giderilmesi suretiyle sıhhate kavuşmak yasaklanamaz. İşte bundan dolayı, Ulema, kişinin kendi ve ailesinin gıdası için kazançta bulunmayı tevekküle aykırı bulmamıştır, yeter ki, rızkına olan güveni, kesbi sebebiyle olmasın ve bütün bunlarda işini Allah'a tefvîz etmiş olsun.
Tedavi ve dağlama arasındaki fark hususunda söz uzar. Kısaca söylemek gerekirse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ikisini de mübah kılmış ve onları sena buyurmuştur. Ancak ben, kifayet miktarınca kısa bir hatırlatmada bulunacağım. Şöyle ki: Aleyhissalâtu vesselâm, kendisi için olsun, başkası için olsun tedaviye başvurmuştur. Kendisine dağ vurmamış, fakat başkasını dağlamıştır. Sahih rivayette, ümmetini dağlamadan yasaklamış: "Dağlanmayı sevmiyorum" demiştir." Kadı İyaz'ın sözü burada sona erdi.

Doğruyu Allah bilir. Hadisin ma'nâsında zâhir olan, Hattâbî'nin tercih ettiği görüşle ona bu hususta muvafakat edenlerin görüşüdür, bunu az yukarıda kaydettik. Ondan çıkan sonuç şudur: Hadiste övülenler, Allah'a olan tefvîzleri mükemmel olup, başlarına gelen şeyleri bertaraf etmede sebeplere başvurmayan kimselerdir. Bu haletin faziletinde ve bu hali taşıyanın üstünlüğünde şüphe yoktur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gerek kendisi ve gerek başkası için tedaviye başvurmuş olma hadisesine gelince, bu bize cevazı beyan içindir. Doğruyu Allah bilir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadiste geçen "Onlar... Rablerine tevekkül edenlerdir" sözüne gelince: Halef ve seleften âlimlerin, buradaki tevekkülün hakikatı hususunda görüşleri ihtilaflıdır. İmam Ebu Cafer et-Taberî ve başkasının, bir kısım seleften hikaye ettiğine göre onlar: "Tevekkül ismine, vahşi hayvan olsun veya düşman olsun Allah'tan başka hiçbir şeyin korkusu kalbine girmemiş, hatta, Allah'ın rızk hususunda kendine verdiği garantiye itimad ederek rızk talebetme hususunda koşmayı terketmiş olandan başka kimse layık değildir" demişlerdir. Bunlar görüşlerine, bu sadedde gelen bir kısım rivayetleri delil olarak göstermişlerdir. Bir grup âlim de şöyle demiştir: "Bunun ölçüsü Allah'a güven ve O'nun kazasının nafiz olduğu hususundaki yakîndir, yeyip içecek nevinden zaruri olan şeyleri kazanmada Allah'ın Resulünün sünnetine ittibadır, Peygamberlerin (aleyhimusselam) yaptığı gibi düşmandan kaçınmaktır." el-Kadı İyâz der ki: "Bu görüş, Taberî'nin ve fukahanın tercih ettiği görüştür. Önceki görüş bir kısım tasavvuf ehlinin ve kalpler ilmi ve işaretle meşgul olanların görüşüdür. Bunlardan muhakkik olanlar cumhurun mezhebine yakîn bir görüş benimsediler. Lakin onların nezdinde de tevekkül ismi, esbaba meyil ve ünsiyeti olanlara sahih olmaz. Aksine, sebepleri yapmak, Allah'ın sünnetidir. O'nun hikmetidir, kişinin bir menfaati celb, bir mazarratı defedemiyeceği hususunda kesin bilgisidir. Her şey tek olan Allah'tandır." Kadı İyaz'ın sözü bitti.
el-İmam el-Üstâz Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî merhum der ki: "Bil ki tevekkülün mahalli kalbtir. Zâhire göre hareket etmek kalbteki tevvekküle zıt değildir, yeter ki kul, güvenin Allah'a olacağını bilsin. Bir şey zorlaşırsa bu O'nun takdiriyledir, eğer kolaylaşırsa bu da O'nun kolaylaştırmasıyladır." Sehl İbnu Abdillah et-Tüsterî der ki: "Tevekkül, kişinin kendisini Allah'ın dilediği şekle bırakmasıdır." Ebu Osman el-Cebrî der ki: "Tevekkül, Allah'a güvenle birlikte O'nunla iktifa etmektir." Şu da söylenmiştir: "Tevekkül azlığın ve çokluğun kişi nazarında müsâvi olmasıdır." Doğruyu Allah bilir.[196]

?4035 ?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ????? ???:]???????? ??????? ?????? # ???????: ???? ?? ???????? ?????????????? ???????????? ???????? ???????? ????????: ? ????????? ???? ?????? ??????? ??????? ???????? ???????? ????????? ??? ????? ????????????? ??????????? ??????????. ?????: ???????????? ?????? ?????? ?????: ??????? ????? ?????? ????????????? ????? ??????????? ????????? ????? ??????? ????? ???????. ??????? ????? ????????? ??? ???????? ????? ????? ??????? ????? #: ???????: ??????? ???????? ????? ??????? ?????? ????? ?????????? ? ??????? ??? ????????? ??????? ? ????????? ???????[. ????? ??? ????.»??????????« ???? ????? ???? ?????: ?? ???? ?????? ??? ????? ?? ????? ????? .

2. (4035)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki: "Rukyelerde, temîmelerde (muskalarda), tivelelerde (muhabbet muskası) bir nevi şirk vardır." Bunu işiten bir kadın atılarak, (İbnu Mes'ud'a): "Böyle söylemeyin, benim gözüm ağrıyordu. Falan yahudiye gittim geldim. O bana rukye yaptı. Ağrım kesildi" dedi. Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) tereddüt etmeden, "Bu (ağrı) şeytanın işiydi, o eliyle dürtüyordu, sana rukye yapılınca vazgeçti. Bu durumda sana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi, şöyle söylemen kafidir: "Ezhibi'lbâs Rabbe'nnâs eşfi ente'ş-Şâfi, Lâ şifâe illâ şifâuke, şifâen lâ yuğâdiru sakamen. (Ey insanların Rabbi, acıyı gider, şifa ver, sen Şâfisin. Senin şifandan başka bir şifa yoktur, hiçbir hastalık bırakmayan bir şifa istiyorum." [Ebu Dâvud, Tıbb 17, (3883).][197]

AÇIKLAMA:

1- Tivele, dilimizde "muhabbet muskası" denen karı ile kocayı birbirine sevdirme gayesiyle yapılan sihrin adıdır. Aliyyu'l-Karî şöyle tarif eder: "Bu bir nevi sihirdir. Ya üzerine sihir okunan bir ipliktir, yahut yine üzerine sihir yazılan bir kağıttır, muhabbet veya bir başka maksadla yapılır."
2- Rukye ve temîmelerin şirke nisbetini bunların açık veya kapalı şirke müncer olacak telakki ve inançların kaynağı olmalarıyla izah ederler. El-Kâdi der ki: "Bunlara şirk ıtlak etmiş olması, ya Aleyhissalâtu vesselâm zamanında herkesçe bilinen ve cahiliye devrinden beri uyulagelmekte olunan şekli sebebiyledir ki bu şekil, şirki tazammun eden (içine alan, ihtiva eden) bir mahiyette idi; yahut da bunun kullanılması, onun tesir edeceğine olan itikada delalet etmesi sebebiyledir, bu inanç ise şirke götürür. (Çünkü hadiseler Allah'ın yaratması ve izni ile husûle gelmektedir, onsuz muskanın, rukyenin tesiri olamaz.)" Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan mervi olan rukyede, bu çeşit sakat inançları tashih ve izale edici ibare mevcuttur: "Ey insanların Rabbi, acıyı gider, şifa ver. Sen Şâfisin. Senin şifandan başka bir şifa yoktur..."[198]

?4036 ?3? ??? ???? ?????? ?????? ????? ???:]?????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ???????: ???? ???? ?????? ???????????[. ????? ??? ????.»??????????«: ??? ??? ?? ?? ?????? ?? ????? ?? ????? .

3. (4036)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan nüşre hakkında sorulmuştu: "O şeytan işidir!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Tıbb 9, (3868).][199]

AÇIKLAMA:

1- Nüşre rukye'nin bir çeşididir. İbnu'l-Esîr, bunu "Cin değmesine mâruz kaldığı sanılan kimsenin tedavisi için başvurulan bir rukye ve ilaç" olarak tarif eder ve bu rukyenin nüşre diye isimlenmesini, onunla kişiyi kapayıp örten hastalığın çözülüp dağıtıldığına (neşredildiğine) inanılması ile izah eder.[200] Daha açık bir ifade ile nüşre, cine tutulduğu zannedilen kimsenin cinlerini dağıtmak için yapılan rukyeye denmektedir. Görüldüğü üzere bir sihir çeşididir. Fethu'l-Vedud'da, bunun sihir addedilmesi hususunda bir başka ihtimal ileri sürülür: "Belki de, nüşre rukyesi, şeytan isimleri ihtiva ediyordu veya malum olmayan bir dille yapılmış idi, bu sebeple sihre nisbet edildi. Nüşre denmesi de, hastalığın onunla dağıtılması, belanın onunla inkişaf ettirilip açılmasından dolayıdır."
2- Nüşre'nin "şeytan işi" olarak tavsifi, rukye hakkında önceki hadiste açıklanan aynı gerekçelere dayanır. Bir kere bu da cahiliye devrinden beri bilinen, uygulanan bir metoddur. O devirden intikal eden şeylerin İslâmî ruha uygunluğu bir tesadüf işidir. Hele, böylesi cin tutması gibi gaybî, ruhanî meselelere müteallik olunca. Üstelik bu ameliye tedavi edici bir tesir maksadıyla yapılmaktadır. Hâsıl olacak her çeşit neticenin Allah'tan bilinmesi gerekirken, cahiliye geleneği icabı yapılan ameliyeden bilinmesi şirk olmakta şeytan işi olmaktadır. Âlimlerimiz, başka hadislerin ruhsatından hareketle Kur'an âyetleri, esmâ-i ilâhiye, Rabbânî sıfatlar, Resulullah'tan mervi me'sur dualar ihtiva eden rukyelerin, nüşrelerin bir mahzuru olmadığını belirtmişlerdir. Şu halde Resulullah'ın reddi, cahiliye tarzındaki rukyelerle, İslamî muhtevayı taşan nüşrelerle ilgilidir.[201]

?4037 ?4? ??? ???? ?? ???? ???:]???????? ???? ??????????? ???? ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ????????? ????????: ?? ????????? ?????????? ??????: ??????? ???????? ???? ?????. ????? ??????? ?????? #: ???? ????????? ??????? ?????? ???????[. ????? ??? ???? .

4. (4037)- İsa İbnu Hamza rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Ukeym (radıyallahu anh)'ın yanına girdim. Kendisinde kızıllık vardı. "Temîme (muska) takmıyor musun?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi: "Bundan Allah'a sığınırım. Zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştu: "Kim bir şey takınırsa, ona havale edilir." [Tirmizî, Tıbb 24, (2073).][202]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis Teysîr'de Ebu Dâvud'a nisbet edilmekte ise de gösterdiğimiz üzere Tirmizî'de yer almaktadır. Suyûti el-Cami'us-Sagîr'de hadisin Ahmed İbnu Hanbel ve Hâkim tarafından da tahric edildiğine işaret eder. Hadisin Tirmizî'deki vechi ile yukarıda kaydedilen vechi arasında farklılıklar var. Orada "Bundan Allah'a sığınırım" yerine "ölüm bundan daha yakın" cümlesi yer alır.
2- Bu babta bir başka hadis, Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilmiştir: "Kim bir temîme takarsa Allah muradına erdirmesin, kim bir nazarlık[203] takarsa Allah nazardan saklamasın."
3- Bir kimsenin taktığı şeye havale edilmesi, şifanın o şeye bırakılmasıdır. Şifayı veren Allah olduğuna, O'nun dışında hiç bir şey şifa veremeyeceğine göre, kişinin şifasının taktığı şeye bırakılması, şifasız kalması, umduğuna ermemesi demektir.
Münâvî'nin açıklamasıyla bundan murad şudur: "Kim bir cahiliye temîmesi takar ve bundan fayda umarak musibeti defedip bereket ve şifayı celbedeceğine inanırsa, bu davranışı haramdır, haramda ise devâ yoktur." Münâvî hadisle ilgili açıklamalarına şöyle devam eder: "Yahud, mezkur itikadlara düşmese bile, ma'nâsını bilmediği şeyler ihtiva eden temîme takmasının hükmü de aynıdır, zira, kim Allah'ın sarih isimlerini ihtiva eden bir şey takarsa bu caizdir, hatta matlub ve mahbubdur. Zira kim meselesini Allah'ın esmasına tevkîl ederse, Allah onun elinden tutar. İbnu'l-Arabî'nin: "Allah'ın isimleri ve Kur'an âyetleri hususundaki sünnet, onların yazılıp takılması değil, okunmasıdır" sözü muteber değildir. Yahut ma'nâ şöyledir. "Kimin nefsi, Allah dışında bir mahluka takılır kalırsa, Allah o kimseyi bu mahluka havale eder, kim de ihtiyaçlarını Allah'a sunar ve O'na iltica eder ve bütün işlerini O'na tefvîz ederse, Allah onun bütün meselelerine kifayet eder, bütün uzakları ona yaklaştırır, bütün zorlukları ona kolaylaştırır. Kim de bir başkasına yapışır veya ilmine ve aklına güvenir, kendi güç ve kudretine itimad ederse Allah onu bu şeylere havale eder; kendi yardımından onu mahrum ve yoksun bırakır ve ihmal eder.

Böylece istekleri gerçekleşmez, ümidleri yerine gelmez. Bu söylenenler, pek çok şer'î nasslar ve fiilî tecrübelerde kesinlik kazanmış bir hususdur."
Hülasa temîme, rukye, muska, nüşre, vede'a gibi nazara, hastalıklara, kederlere vs.'ye karşı başvurulan her çeşit okuma ve takınma ile ilgili olarak gelen yasakların cahiliye âdâbına uygun ma'nâsız veya küfür ifade eden bir muhtevada olanları ve mededi, te'siri onlardan bekler gibi bir inançla hareket etmeleri kastedilmektedir. Bu söylenen kirliliklerden pak olan İslamî muhtevalı, İslamî inanca uygun telakkiler içinde yer verilenler yasağın dışında kalmaktadır. Bu hususta ülemâ ittifak etmiştir. Buna daha bazı münferid karşı çıkmalar olmuş ise de ümmetin yolu ekseriyetin, cumhurun yoludur.[204]

ÜÇÜNCÜ FASIL

TAUN VE VEBA

?4038 ?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ?????? # ???? ?????????? ???????: ????? ???????? ?????????? ?????? ?????? ???? ???? ????? ?????????? ?????????? ?????? ???????? ??????????????? ??? ???? ?????? ??????? ??? ?????? ????? ?????????? ?????????? ????? ? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????? ? ????????? ??? ??? ?????? ?????? ????. ??? ????? ???? ?????? ????? ???????[. ????? ??????? .

1. (4038)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a tâundan sual edilmişti. Şu cevabı verdi: "O, sizden öncekilere Allah'ın gönderdiği bir azabtı. (Şimdi) Allah onu mü'minlere bir rahmet kıldı. Tâun çıkan memlekette bulunan bir kul, kendisine Allah'ın takdir ettiği şeyin ulaşacağını bilip, sevap umuduyla sabredip orada kalır ve dışarı çıkmazsa, mutlaka ona şehid sevabının bir misli verilir." [Buhârî, Tıbb 31, Enbiya 50, Kader 15.][205]

AÇIKLAMA:

1- Tâun, eski lügatçilere göre, daha ziyade, ölüme sebep olan salgın hastalık ma'nâsında kullanılmıştır. Bu açıdan umumî ölümlere sebebiyet veren salgınların hepsine tâun denilmiştir.[206] Veba bu salgınların en yaygını olması sebebiyle "tâun"la "veba" aynı ma'nâya gelen iki kelime durumuna gelmiştir. Öyle ki bazı müellifler, "tâun vebadır" demiştir.
en-Nihâye'de "Tâun, umumî bir hastalıktır, havayı ifsad eder, bu bozuk havayla da insanların beden ve mizaçları bozulur" denmiştir. Eski Ulemadan Ebu'l-Velid el-Bâcî'nin açıklaması da kayda değer: "Tâun, herhangi bir yerde insanlara gelen mutad hastalıkların hilafına, çok sayıda insana sirayet eden bir hastalıktır, o gelince, diğer vakitlerdekinin aksine, herkes aynı hastalığa yakalanmış olduğu halde, hastalıklar muhtelif olur." İbnu Sîna'da şu bilgiyi sunmuştur: "Tâun zehirli bir maddedir, öldürücü şişler hâsıl eder. Bu şişler vücudun yumuşak yerlerinde ve koltuk altlarında ortaya çıkar. En çok koltuk altı ve kulak arkasında veya burun yumuşağının yanında görülür..." İbnu Sîna vebanın sebebiyle ilgili, devrindeki telakkiye uygun açıklamalara geçer ki kaydetmeyi gerekli görmüyoruz. Zira veba, 1894 yılında keşfedilen mikrobuyla mahiyeti hakında daha sağlıklı bilgiye kavuşulmuştur.
2- Bizim için burada, Veba mevzuunda Resulullah'ın getirdiği tedbirler, onun va'zettiği beyanlar mühimdir. Sadedinde olduğumuz rivayet bunu, kâfirler için Allah'ın bir cezası olduğu halde, sabretmeleri şartıyla mü'minler için Allah'ın bir rahmeti olarak gösterir. Hadis dikkatlice incelendiği takdirde, sabırdan maksadın, hastalık bulunduğumuz yerde zuhur etmişse "bana da bulaşmasın" endişesine kapılarak orayı terketmemek olduğu anlaşılır. Yani, bulunduğu beldede veba çıkan mü'min "Allah'ın yazdığı bana ulaşır" diye düşünüp orayı terketmeyecek, yerinde kalacaktır. İşte bu davranışı izhar eden kimse şehid sevabı alcaktır. Yine Buhârî'de gelen bir başka rivayette Resulullah, "veba çıkan yere gitmemeyi" de emretmiştir. Öyle ise sabırdan hem vebalı yerden çıkmamayı, hem de vebalı yere gitmemeyi anlamak gerekecek ki, bu, hastalığın yayılmasını önlemede en mühim tedbir olan karantina'dır.
3- Hadiste, vebanın kafirlere azab, mü'minlere rahmet olduğu belirtilmektedir. Bazı âlimler, âsi ve fâsıklar hakkında da rahmet mi, çünkü onlar da mü'mindir? diye bir soru sorup cevap aramışlardır. Aksi için de rahmet olmadığı kanaatinde olan İslam alimleri derler ki: "Âsi"den maksad "büyük günah işleyen" dir. Eğer o, isyanında ısrarlı bir halde iken tâuna yakalanırsa, şehid olmaz. Çünkü, hakkında "İşlemekte olduğu isyanın uğursuzluğu sebebiyle şehidlik derecesinin ikram edilmesine müstehak olmaz" hükmünü vermemizi gerektiren şu âyet var. (Meâlen): "Yoksa kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve hayatlarında, kendilerini, iman edip salih ameller işleyen kimseler ile bir tutacağımızı mı zannederler? Ne kötü hükmediyorlar" (Câsiye 21).
Ayrıca, İbnu Mâce'de Hz. Ömer'den merfu olarak gelen bir rivayet, vebanın insanların fâhiş isyanları sebebiyle bir ceza olarak çıktığını ifade etmektedir: "Bir kavimde fuhşiyat (haramlar) zuhur eder ve alenen işlenirse, aralarında veba ve daha önce gelip geçmiş olan atalarında görülmeyen hastalıklar zuhur eder."[207] İbnu Hacer, bu hadisin zayıf olduğunu belirtir, ancak başka benzer rivayetlerle kuvvet kazandığını da göstermeyi ihmal etmez ve vebanın insanların isyanına bir ceza olduğu hususundaki kanaatini izhar eder. Bütün bunlara rağmen Hz. Enes'ten gelen ?????????? ????????? ??????? ???????? hadisindeki ıtlakı esas alarak, "Âsi olan müslüman da şehadet ücreti alacaktır" diyecekleri kesin bir dille reddetmez ve bu itiraza şöyle bir cevap verir: "Günahlara batan mü'minin de şehidlik ücreti alması, kâmil mü'minin alacağı şehidlik ücretiyle eşit derecede olmasını gerektirmez. Zira şehidliğin dereceleri çoktur. Nitekim âsilerin derecesi de çok farklıdır. Âsi vardır, Allah yolunda ilayı kelimetullah için cihad sırasında kaçarken değil, ileri atılırken mücâhid olarak ölür. Allah'ın bu Ümmet-i Muhammed'e olan rahmetlerinden biri de cezasını ta'cil ederek dünyada iken vermesidir. Bu durum, tâuna uğrayan kimseye şehid ecrinin gelmesine mani değildir, hele çoğu bu günaha bulaşmamış iken musibet gelmişse... Allah musibeti ayırım yapmadan herkese birden gönderir, çünkü fuhuş etmeyenler de münkeri kaldırma hususunda gerekli gayreti göstermemişlerdir. Nitekim Ahmed İbnu Hanbel'in tahric ettiği Utbe hadisinde Aleyhissalâtu vesselâm der ki: "Üç çeşit ölüm vardır: Kişi var, malıyla canıyla Allah yolunda cihad eder, hatta düşmanla karşılaşır, onunla savaşırken öldürülür. İşte bu, Allah'ın Arşı altındaki çadırında müftehirdir. Ona, sadece peygamberler "peygamberlik" derecesiyle üstündürler. Kişi var, nefsini bir kısım hata ve günahlara atmıştır. O da nefsiyle, malıyla Allah yolunda cihad etmiş, düşmanla karşılaşınca da öldürülünceye kadar çarpışmıştır. Böylece hataları silinmiştir. Çünkü kılıç hataları siler. Kişi vardır münâfiktır. Nefsiyle, malıyla ölünceye kadar cihad eder, bu ateştedir. Zira kılıç münafıklığın (günahını) silmez."
İbnu Hacer, devamla der ki: "Şehidin (kula olan) borcu hariç bütün günahları affedilir" hadisine gelince, bu hadisten şehidliğin bazı günahlara kefaret olmadığı hükmünü çıkarırız. Ancak bazı günahların varlığı, şehidlik derecesinin alınmasına mani değildir. Şehidliğin ma'nâsı şudur: "Allah Teâlâ hazretleri, -bunu kazanana- hususi bir sevap verir, ziyade bir ikramda bulunur." Öyleyse hadis şu hususu açıklamış olmaktadır: Allah şehidden, kul hakları dışındaki günahlarını affeder. Eğer, şehidin salih amelleri bulunduğu, şehidliğinin de haklar dışındaki günahlarına kefaret olduğu farzedilse, onun salih amellerinin, kul haklarına ödemede ona yardımcı olacağı, yine de kendisine şehidlik mertebesinin eksiksiz bâki kalacağı söylenebilir. Ancak, sâlih amelleri yoksa, o takdirde durumu, Allah'ın meşîetine kalmıştır. Doğruyu Allah bilir."
4- Hadiste zikredilen "sabret"mek kaydı, veba karşısında alınacak mühim tavırlardan biri olmalıdır. Sabredilmediği takdirde şehidlik sevabının elde edilemeyeceği hükmü çıkarılmıştır. İbnu Hacer der ki: "Sabrederek demek, kendisine üzüntü ve gam vermeyen, aksine Allah'ın kazasına razı olarak emrine teslim olan demektir. Bu hal, vebada ölene, şehâdet ecrinin husûlü için şart kılınmıştır. Bu da, vebanın çıktığı yerde kalıp, oradan kaçmak gayesiyle bir başka yere gitmemektir. Nitekim bu, başka hadislerde daha sarih bir üslubla yasaklanmıştır." (İbnu Hacer'in kastettiği hadis müteakiben kaydedilecek.)[208]

?4039 ?2? ?? ????? ?????? ?????? ????? ???:]????? ??????? ?????? #: ???? ?????????? ???????????? ??????? ??? ???????????? ?????? ?????? ???????? ????????? ????? ??? ?????????? ???????[. ????? ??????? ????????? ?????????? .

2. (4039)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir yerde veba çıktığını duyarsanız oraya girmeyiniz, bulunduğunuz yerde veba çıkmışsa oradan ayrılmayınız." [Buhârî, Tıbb 30, Enbiya 50, Hiyel 13; Müslim, Selâm 92, (2218); Muvatta, Câmi 23, (2, 896); Tirmizî, Cenâiz 66, (1065).][209]

?4040 ?3? ??? ???? ?? ????????? ?? ???? ???:]?????????? ???? ??????
???????? ???? ???????? ??????????? ?????? ?????? ????? ???????: ?????? ??? ??????? ?????? ????????? ????? ??????? ????? ??????? ???? ????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ???????: ??????? ??????? ?????? ???? ???????? ?????????[. ????? ??? ????.»????????«: ?'?? ??? ????? ??????.??»?????????«: ??????.?»?????????«: ?????? ?? ????? ??? ?? ?????? ?? ??????.?»?????????«: ???? ???? ?? ?? ??? ?? ??????? ???? ??? ???? ???? ??? ?? ??? ?????? ?? ?? ??? ???? .

3. (4040)- Yahya İbnu Abdillah İbnu Bahîr anlatıyor: "Bana, Ferve İbnu Müseyk el-Murâdî (radıyallahu anh)'ın şu sözünü dinleyen zât haber verdi: "Ey Allah'ın Resulü! dedim, yanımızda Ebyen denen bir yer var. Burası bizim ekim yerimiz ve geçim kaynağımızdır. Ancak vebalı bir yerdir. (Bize ne yapmamızı tavsiye edersiniz)?" Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Orayı tamamen bırak. Zira hastalığa yaklaşmada helak var!" [Ebu Dâvud, Tıbb 24, (3923).][210]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki iki hadis veba bulunan yere yakınlaşmama hususunda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan vârid olan sarih hadislerdendir. Âlimler, bu davranışın teşâüm inancı olmayıp tıb olduğunu bilhassa belirtirler. Hattâbî, "Çünkü der, sâlih hava aramak, bedenlerin sıhhati için yardımcı vasıtalardan biridir. Bozuk hava da tabiblere göre bedenlerin hasta olması için en zararlı unsurlardan biridir. Her şeye rağmen bütün bunlar Allah'ın izni ve dilemesiyle cereyan eder."
2- Önceki hadiste ifade edilen "vebalı yere gitme ve vebalı yerden çıkma yasağının hükmü âlimlerce münâkaşa edilmiştir: Haram mı ifade ediyor, tenzih mi?
Bazı âlimler bunun caiz olduğuna hükmetmiştir.
Bu görüşü iltizam edenler, sahabeden bazılarının vebalı yerden çıkmalarına örnek verirler: Ebu Musa el-Eşarî, Muğire İbnu Şu'be gibi. Keza Tâbiîn'den el-Esved İbnu Hilal, Mesrûk...
Bir grup âlim vebalı yere girmek veya oradan çıkmanın tenzîhen mekruh olduğuna, dolayısıyla tevekkülü galebe çalan kimselerin girip çıkmalarında bir mahsur olmadığına hükmetmişlerdir.
Bazı âlimler de, kaydedilen hadislerin zahirlerini esas alarak, "Bunlarda nehiy sabittir" diyerek vebalı yere gitmenin veya öyle bir yerden çıkmanın "haram" olduğuna hükmetmişlerdir. Bu görüşte olan ülemâ, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bu mesele üzerine gelmiş bulunan vaîd'i (şiddetli tehdîdi) de delil olarak göstererek, görüşlerini takviye ederler: Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Huzeyme'den gelen uzunca bir hadiste şu ibâre geçer: "Vebalı yerde ikâmet eden şehid gibidir, oradan kaçan da cepheden kaçan gibidir." Keza bir başka hadiste "Tâundan kaçan cepheden kaçan gibidir, tâunda sabreden cephede sabreden gibidir." Bilindiği üzere, cepheden kaçmak büyük günahlardandır, yani haramdır. Ayrıca ülemâ, bir amele, haram olduğu belirtilen amellerinkine benzer şiddetli ceza takdirini (veya şiddetli ceza vaîdinin beyanını) o amelin de haram hükmüne girmesine delil yapmışlar ve bunu bir kaide olarak tesbit etmişlerdir.
Veba çıkan yere girmeme hususunda meşhur bir tatbikat Hz. Ömer' den rivayet edilmiştir. Buhârî'de de yer almış olmasına rağmen, Teysîr müellifinin buraya almadığı rivayetin tercümesini kaydediyoruz:"
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) Şâm'a (Suriye'ye müteveccihen yola) çıktı. Sarğ denen yere gelince Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah ve maiyetiyle karşılaştı. Bunlar bölgedeki İslam ordusunun komutanlarıydı. Hz. Ömer'e Suriye'de veba salgını çıktığını haber verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (durumu ve alınacak kararı görüşerek, istişare etmeye karar verdi ve): "Bana ilk muhacirleri çağırın!" emretti. Onlar geldiler. Hepsiyle istişare etti, onlara Suriye'de veba salgını çıktığını bildirdi. Nasıl davranılacağı hususunda görüş birliğine varamadılar. Bazıları: "Biz bir maksadla çıktık, buradan geri dönülmesini uygun görmüyoruz" diyordu. Bazıları da: "İnsanların geri kısmı ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ı seninle beraberdir. Bunları, vebanın üzerine sürmenizi münasip görmüyoruz" dediler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara: "Beni (bir müddet) yalnız bırakın!" dedi. Sonra: "Bana Ensârı çağırın!" emretti. Ben de onları çağırdım. Hz. Ömer onlarla da istişare etti. Ensar da Muhacirler gibi fikir birliğine varamadılar, öbürleri gibi (bir kısmı gidelim, bir kısmı dönelim diyerek) ihtilaf ettiler. Hz. Ömer onlara da "beni (bir müddet) yalnız bırakın!" buyurdu. Sonra bana: "Burada Fetih muhacirlerinden olan Kureyşli yaşlılardan kim varsa bana onları çağır!"dedi. Onları da çağırdım. Bunlardan iki kişi olsun bir ihtilafa düşen olmadı. Hepsi aynı görüşte idi. "Biz, buradan toptan geri dönmeyi, hiç kimseyi vebanın üzerine göndermemenizi uygun görüyoruz!" dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, halka ilan etti: "Ben sabahleyin geri dönüyorum, peşimden siz de gelin!" Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh bu emri muvafik bulmayarak, "Yani Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" (diyerek itiraz etmek istedi). Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Ebu Ubeyde! Bu sözü keşke başkası söyleseydi (de senden işitmeseydim). Evet biz Allah'ın kaderinden kaçıyor, Allah'ın kaderine iltaca ediyoruz! Şimdi sen devenle seyahat ederken iki yakalı bir vadiye uğrasan, bunun bir yakası münbit ve otlu, ötekisi kıraç ve otsuz, burada deveni münbit tarafta otlatman Allah kaderinden (değil de), kıraç tarafta otlatman mı Allah'ın kaderinden?" dedi. Bu sırada, bir ihtiyacı sebebiyle orada bulunmayan Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) geldi. (Meseleye muttali olunca): Bu hususta ben kesin bir ilim sahibiyim, zira Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Bir yerde veba olduğunu işitince oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde veba çıkacak olursa, ondan kaçmak için orayı terketmeyin!" dediğini işittim!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) (kararlarındaki isabet sebebiyle) Allah'a hamdetti ve geri döndüler."
Şunu da kaydedelim ki İbnu Hacer bu rivayeti açıklarken, Hz. Ömer'in bilahare bu geri dönme kararına pişman olduğuna dair bazı rivayetler de kaydeder.
Teferruata girmiyoruz. Ancak Dr. Zeki Çıkman'ın bir açıklamasını kaydediyoruz:
"Sirayet yoktur" ibaresi ile "veba bulunan yerden çıkmayınız veba bulunan yere girmeyiniz" hadis-i şerifleri birlikte mütalaa edilecek olursa, iki kesin ifadenin belirginliği ortaya çıkmaktadır.
1- Allahu Teâlâ takdir etmedikçe hastalık meydana gelmez. Bıçağın vazifesi kesmektir, buna rağmen Hz.İsmail aleyhisselâm'ı kesmesi yasaklandığı için kesmezken, taşı emredildiği için kesmesi gibi... Emir ve takdir altında bıçak eti kesmezken, taşı kesmişti.
Günümüz intaniye kliniklerinde yüzbinlerce doktor ve personel çalışmaktadır. Bunlar devamlı enfeksiyon viral hastalıklarla muhatap olmalarına rağmen, diğer klinik personellerine göre ölüm ve hastalık oranları eş değerdedir. Bu tesbit bile sâri hastalık iddiasının çürüklüğünü anlatmaya yeterlidir.
Şayet, temizlik ve dezenfeksiyon konularına dikkat edilmezse, her vaziyette olduğu gibi buralarda da hastalık insidansı (yüzdesi) artabilir. Bu da İslam'ın öngördüğü ve emrettiği temizlik şiarı ile ilgilidir.
2- İnsanlara karantina emredilmektedir. Bunun gerekçeleri şunlardır:
1) "Veba bulunan yere girmeyiniz" ibâresi "kendi varlığınızı ve sıhhatinizi tehlikeye atmayınız" demektir.
2) "Veba bulunan yerden çıkmayınız" ibaresi:
a- Hastalara yardımcı olmaktan uzak durmayınız ve kaçmayınız;
b- "Bünyenizde sessizce bulunan hastalık etkenini dışarıya taşıyarak, bağışıklığı bulunmayan insanlara bulaştırarak, onların sıhhat ve hayatlarını tehlikeye sokmayınız" ifadelerini taşımaktadır. Kaldı ki, hasta yanında bulunan ve sıhhatli olan insanlar bu hastalıklara karşı mukavemet ve bağışıklık kazanmışlardır."(Z.Ç.)[211]

DÖRDÜNCÜ FASIL

GÖZ DEĞMESİ

?4041 ?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ??????? ???:]???? ????? ?????? #: ???????? ?????? ?????? ????? ?????? ??????? ????????? ????????? ????????? ?????? ??????????????? ??????????[. ????? ???? ????????? ??? ????: ????? ?? .

1. (4041)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Göz değmesi haktır. Eğer kaderi (delip) geçecek bir şey olsaydı, bu göz değmesi olurdu. Yıkanmanız taleb edilirse yıkanıverin." [Müslim, Selam 42, (2188); Tirmizî, Tıbb 19, (2063), Tirmizî'de "Göz değmesi haktır" ibaresi yoktur.][212]

?4042 ?2? ???????? ???? ???? ???? ????? ?????? ?????? ?????:]???? ????????? # ????: ????????? ?????[.??? ??? ???????: »?????? ???? ?????????« .

2. (4042)- Sahîheyn ve Ebu Dâvud'da Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)' tan: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Göz değmesi haktır" dediği rivayet edilmiştir.
Buhârî dışındaki rivayetlerde: "Dövme yapmayı da yasakladı" ziyadesi vardır.[213] [Buhârî, Tıbb 36, Libas 86; Müslim, Selam 41, (2187); Ebu Dâvud, Tıbb 15, (3879).][214]

?4043 ?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]????? ???????? ????????? ???
????????? ???? ????????? ?????? ?????????[. ????? ??? ???? .

3. (4043)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Göze değene (âin) abdest alması emredilir, onun abdest suyu alınır, bununla göz değmesine uğrayan (maîn) yıkanırdı." [Ebu Dâvud, Tıbb 15, (3880).][215]

?4044 ?4? ??? ???? ?? ??? ????? ?? ??? ?? ???? ??? ??? ???? ????:]????????? ???? ?????? ?????? ?????? ????? ???????????? ???????? ??????? ??????? ????????? ????????? ???? ???????? ???????? ???????? ??????? ?????? ??????? ????????? ?????? ????????? ?????? ???????: ??? ??????? ??????????? ??? ?????? ????????? ????????? ???????? ?????? ????????? ????????? ???????? ????????? ?????? ?????? #? ??????? ????: ??? ???????? ??????? ??????? ???? ???????? ??? ??????? ????????: ???? ?????? ??????? ?????? ??? ??????? ??????? ???????? ??? ???????? ???????? ???????: ???? ??????????? ???? ??????? ?? ????????? ????????? ????? ???????? ??????? ???????? ????????? ?????????????? ?????????????? ????????? ?????????? ???????? ??? ??????? ????? ????? ????? ??????? ???????? ?????? ???? ????????? ?????? ???? ????????[. ????? ????.»??????????« ???? ????? ?????? ???????: ???? ???? ??????.?»????????????«: ????????.?»????????????«: ?????.????? »?? ????????«: ?? ? ???? ?? ???????.?»??????? ?“?????« ????? ???? ??? ??? ???????.

4. (4044)- Muhammed İbnu Ebî Ümâme İbni Sehl İbni Hanîf, babasından şunları işittiğini anlatmıştır: "Babam Sehl (radıyallahu anh) (Cuhfe yakınlarındaki) Harrâr nam mevkide yıkandı. Üzerindeki cübbeyi çıkardı. Bu sırada Âmir İbnu Rabî'a ona bakıyordu. Sehl, bembeyaz bir tene, güzel görünüşlü bir cilde sahipti. Âmir: "Ne bugünkü bir manzarayı, ne de böylesine ancak çadıra çekilmiş bâkirede bulunabilen bir cildi hiç görmedim" dedi. Sehl daha orada iken hummaya yakalandı ve rahatsızlığı şiddet peyda etti [ve yere yıkıldı]. Durum Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verildi ve: "Başını kaldıramıyor" dendi. Halbuki Sehl orduya kaydedilmişti. "Ya Resulallah o, sizinle gelemez Vallahi başını bile kaldıramıyor!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onunla ilgili olarak herhangi bir kimseyi ittiham ediyor musunuz?" diye sordu. "Âmir İbnu Rebîa var" dediler. Resulullah, onu çağırtıp kendisine kızdı ve: "Sizden biri niye kardeşini öldürüyor? Niye bir "Bârekallah!" demedin? Onun için abdest al!" buyurdu. Bunun üzerine Âmir yüzünü, ellerini, kollarını, dizlerini ve ayaklarının etrafını ve izarının[216] içini bir kaba yıkadı. Sonra, bir adam bu suyu onun (Sehl'in) üzerine arkasından döktü; derken o ânında iyileşti." (Muvatta, Ayn 1, (2, 938).][217]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen dört hadis, birbirini tamamlar mahiyettedir ve aynı hükmü ifade etmektedirler. Ülemânın açıklamalarına geçmeden mezkur hadislerde ifade edilen ana fikirleri şöyle özetleyebiliriz:
1) Göz değmesi haktır, inkar edilemez.
2) Göz değmesine karşı bazı tedbirler alınmalıdır.
3) Göz değmesine meydan vermemek için bir şey hoşa gidince Bârekallah demek gerekir.
4) Göz değmesine uğrayan kimseyi, düştüğü rahatsızlıktan kurtarmak için gözü değen kimseye abdest aldırtıp, abdest suyunu bir kabta toplayarak gözzedeye dökmek gerekmektedir. Şu halde babın ilk hadisinde (4041) geçen "...Yıkanmanız taleb edilirse yıkanıverin" emrini, "Gözünüz değdi diye hükme varılarak gözzedenin tedavisi için abdest almanız istenirse, bu hususta aksilik çıkarmayın, bu maksadla usulüne uygun tarzda abdest alarak abdest suyunu verin" demektir.
Şimdi bunları açıklayalım:[218]

1. Göz Değmesi Haktır:

"Göz değmesi haktır" sözünü âlimler "Bu inkârı mümkün olmayan bir hadisedir" diye anlamıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) göz değmesi hadisesinin mevcudiyeti hususunda ikna edebilmek için kader meselesine atıf yapmıştır: "Değiştirilmesi mümkün olmayan kaderi değiştirecek güçte birşey olsaydı, bu göz değmesi olabilirdi, yani göz değmesi bu kadar kesin bir hâdisedir."
Hadisi açıklayan şârihler, meseleyi çeşitli yaklaşımlarla aklın kabul edeceği izaha kavuşturmaya çalışırlar.
İbnu Hacer, bir kısım kimselerin -hususen tebiatçıların- "Göz, uzaktan nasıl bir faaliyetle, karşısındakine tesir edebilirler?" diye meseleyi inkar cihetine gittiklerini belirttikten sonra der ki: "İnsanlar bir tabiatta değildir, çok çeşitli tabiatlara sahiptir. Bu, değici kimsenin gözünden çıkan bir zehir havadan geçerek gözzedeye ulaşmak suretiyle olabilir. Nitekim, bazı değici göze sahip olanların şöyle söylediği nakledilmiştir: "Hoşuma giden bir şey gördüğüm zaman, gözümden bir hararetin çıktığını hissederim" Bu hadisenin bir benzeri şudur: (Bazı) hayızlı kadınlar vardır, ellerini süt kabına koydukları zaman süt bozulur, halbuki temizlik zamanında koysalar hiç bir şey olmaz. Keza böylesi kadınlar, hayız halinde bir bahçeye girseler, elini değmese bile birçok bitkiye zarar verirler. Bu meseleye başka benzer örnekler de var. Sözgelimi sapasağlam insan, göz ağrısı olan birine baktığı zaman o da göz ağrısına yakalanır. Keza bir cemaatte bir kimse esnemeye başlasa başkaları da esnemeye başlar. Bu hususlara İbnu Battal işaret etmiştir. Hattâbî der ki: "Bu hadiste gözün nefislere tesir eden bir güce sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hadis, tabiatçıların "Varlık, beş duyu ile hissedilen şeylerden ibarettir, onun dışındakilerin hakikatı yoktur" şeklindeki iddialarını da çürütmektedir."
Mâzirî, bunun ilâhî bir kanunla cereyan ettiğini belirttikten sonra, "Burada gözden çıkan görülmez gizli bir cevherin varlığından söz edilebilir mi, edilemez mi?" diye sorar ve şöyle devam eder: "Bu muhtemeldir, kesin bir iddia ileri sürülemez. İslam'a intisab eden tabiatçılardan bazısı kesin olarak: "Bakanın gözünden, görülmeyen latif cevherlerin fışkırıp, gözzedeye ulaşıp derideki mesâmattan içeriye hulûl ettiğini, Hâlık Teâlâ'nın da, zehir içince helakı yarattığı gibi, bu hulûl ile birlikte helakı yarattığını" iddia eder. Ancak burada kesin iddada bulunan hata eder. Bunun kat'î, tabiî birşey olmaksızın bir âdet-i ilâhî olması caizdir." İbnu Hacer bu açıklamayı takdir eder.
Mâzirî, bizzat bazı tabiatçıların göz değmesini inkar edemeyip: "Gözü değen kimsenin gözünden, zehirli bir kuvvenin fışkırıp gözzedeye ulaştığını, onu helak veya ifsad ettiğini, bunun ef'a yılanının nazarının isabeti nevinden[219] inkarı mümkün olamayan bir hadise olduğunu söylediklerini belirtir."
el-Mevâhibu'l-Ledünniye'de Kastalânî, göz değmesinin inkâr edilmemesi gereğine -Mâzirî'den naklen- bir başka yaklaşımla temas eder: "Ehl-i bid'a'dan bazıları ma'nâsız bir tavırla göz değmesini inkara yeltendiler. Halbuki:
a) Zatında muhal olmayan;
b) Herhangi bir hakikatın tersyüz edilmesini netice vermeyen;
c) Bir delilin ifsadını gerektirmeyen birşey, aklen caizdir. Öyleyse Şâri'i mübin Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), (böyle aklen caiz olan) bir şeyi haber vermişse onu tasdik etmek gerekir. Bunu inkâr ma'nâsız olur. Bunun inkarı ile âhirete müteallik haberlerini inkar arasında hiç bir fark yoktur." Böylece, sahih hadisle sâbit olan bir meseleyi inkâr etmenin dinî mahzuruna dikkat çekmiş olmaktadır.
Mevâhib-i Ledünniye'yi 1008 hicrî senesinde (yani dörtyüz yıl önce) temiz bir Türkçe ile dilimize çeviren Abdulbâki merhumun meseleye kattığı bir açıklama, göz değmesini kavramada yardımcı olacağı için buraya aynen alıyoruz: "Göz değmek dedikleri havâss-ı eşya kabilindendir, bir eserdir, görünür ve lâkin sırrı bilinmez ve sebebi ne idiği Hak Sübhânehu ve Teâlâ Hazretlerinden gayra malum olmaz. Görmez misin ki, mıknatıs demiri kendine çeker, sebebi ne idiğin kimse bilmez..."
* İbnu Hacer'in, "Göz değmesi haktır" hadisinden çıkardığı hükümler meyanında şunu da kaydetmemiz gerekmektedir: "Göz değmesi, herhangi bir şeyin hoşa gitmesiyle hâsıl olur. Bakan kimse, hased etmiş olmasa da baktığı kimseyi seven bir dostu da olsa, salih bir kimse de olsa."
"Nazar hak olmakla beraber nasıl cereyan ettiğini bugünkü teknik imkanlar açıklayamamaktadır. Nazarın gerçek bir vakıa olduğu örneklerle sâbittir. Buna benzer bir hadise de, telapatidir. Telapati, arada herhangi bir vasıta olmaksızın uzaklarda bulunan iki kişinin haberleşmesidir.
Telapati hadisesi, bugün gerçek bir tesbit olmasına rağmen nasıl cereyan ettiği bilinememektedir. Bu ve buna benzer hadiselere, teknolojinin yeterli hassasiyete ulaşmadığını ve tatminkâr bir incelik arzetmediğini imâ etmektedir.
Nazar değen kişinin abdest suyunda şifa bulunduğunun sahih hadislerle bize aktarılmış olması, iyi bir laboratuvar ve klinik çalışmasına davet etmektedir.
Derisi ile de solunum yapan insan, devamlı terleme de yapmaktadır. Bu ter ile birlikte, vücuttaki bazı zararlı maddeler (toksin ve antijenler) de atılmaktadır. Abdest suyu ile toplanan bu maddeler, nazar değen kişide aşı etkisi uyandırarak tedavi edici etkisinin olabileceği düşünülebilir." (Z.Ç.)[220]

2. Göz Değmesine Karşı Alınacak Tedbirler:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) göz değmesinin hak olduğunu beyan edince, ondan korunmanın çaresini de beyan etmesi tabiiydi. Nitekim hadislerde buna yer verildiğini görürüz:
* Muavvizateyn okumak.
* Fatiha suresi ve Ayete'l-Kürsi okumak.
* Resulullah'ın öğrettiği bazı duaları okumaktır.
Hadislerde gelen dualardan biri şudur:
"Allah'ın tam kelimeleriyle, her bir şeytandan ve öldürücü zehir taşıyanlardan (Allah'a) sığınırım. Allah'ın tam kelimeleriyle -ki bunları ne iyi kimseler, ne de fâcir ve kötüler tecâvüz edemezler- Allah'ın yarattığı, varettiği vücud verdiği şeylerin şerrinden gökten inenlerin ve göğe yükselenlerin şerrinden, yerde yarattıklarının ve yerden çıkanların şerrinden, gece fitnelerinin şerrinden , gece ve gündüz gelenlerin -hayırla gelenler hariç- şerrinden Ey Rahman Rabbim sana sığınırım."
Hz. Cebrail aleyhisselam'ın Resulullah'a okuduğu göz rukyesi şudur:
?????? ?????? ????????? ?????? ????? ????? ????????? ?????? ????? ??????? ????? ?????? ?????? ????? ????? ??? ?????? . Müslim'de gelen bir rukye şudur: ?????? ?????? ????????? ???? ????? ????? ?????? ???????? ?????? ????? ????? ?????? ???? ?????? ??????? ?????? ????????? ?????? ?????? ????????? .
"Allah'ın adıyla, sana eza veren her şeyden, her nefsin ve her hâsid gözün şerrinden sana rukye yapıyorum. Şifayı Allah verir, ben Allah'ın adıyla rukye yaparım."[221]

*** Fiilî Tedbir:**

Göz değmesi, başkasının hoşlanıp gıpta ettiği bir güzellik sebebiyle vukûa geldiği için, birçok büyükler, göz değmesine tedbir olarak güzellikleri izhar etmeyip, setretmeyi yani kişinin kendisini olsun evladını olsun fazla süsleyip dikkat çekmemesini tavsiye etmiştir. İmam Begavî'nin nakline göre Hz. Osman yakışıklı bir oğlan görünce, sahiplerine çocuğa göz değmemesi için yüzünü biraz karartarak çirkinleştirmelerini tavsiye etmiştir.[222]

*** Nazara Karşı Resmî Tedbir Mi?**

Nazar bahsinin İslam Uleması nezdindeki ciddiyetini gösteren bir husus, bazı âlimlerin bu meselede vermiş olduğu bir fetvadır. Bu fetvayı kaydetmeden önce şunu belirtmek isteriz: Nazar değmesi bahsine yer veren şârihlerimiz, bu fetvaya herhangi bir tenkid getirmek şöyle dursun, onu tasvib ifade eden sözlerle aynen tekrar ederler. Pratikte bunun fiilî bir uygulaması olmuş mudur bilemiyoruz. Bu hususta örneğine rastlamadık. Sırf nazariyatta da kalsa fetvayı bilmede fayda olduğuna inanıyoruz:
"Bir bölge yetkilisinin (İmam), gözü değen kimseyi bilmesi halinde halka karışmasını önlemesi ve evinde kalmasını sağlaması uygun olur. Şayet fakirse (ve kazanç için çıkmaya mecbursa) maîşetini de sağlar. Zira onun zararı, cüzzamlının zararından daha fazladır. Hz. Ömer bir cüzzamlıyı halka karışmaktan men etmişti. Keza o, Resulullah'ın cemaate gelmekten men ettiği sarımsak soğan yiyenden daha fazla zararlıdır.
"Nevevî der ki: "Bu söz doğrudur, açıktır, muhalif bir görüş beyan eden kimse bilinmemektedir."[223]

*** Tecziye Mi?**

Resmî tedbir meyanında, âlimler, gözü değenin kadı tarafından cezalandırılması meselesini de münakaşa etmiştir. Kurtubî der ki: "Gözü değen kimse bir zarara sebep olsa onu tazmin eder, ölüme sebep olursa, üzerine kısas veya diyet gerekir. Şayet bunun vukûu, bir âdet halini almış olacak şekilde ondan tekrarla vâki olmuşsa..." İbnu Hacer der ki: "Şâfiîler, bu hususta kısasa hükmetmezler, bilakis, kısası yasaklarlar. Derler ki: "Böyle birisi öldürülmez, mühlik (zarar vermiş) de addedilmez." Hatta Nevevî, er-Ravza'da der ki: "Bu şahsa ne diyet ne de kefâret gerekir, çünkü hüküm, istikrar kesbetmiş umumî hallere terettüp eder, bazı ahvale tâbi olarak bazı şahıslarda görülen istikrar bulmamış hususî hallere değil. Nitekim, kişiden göz değme hadisesi, hased gayesi veya onun mazhar olduğu nimetin zevalini temenni etmesi halinde vâki oluyor. Keza, göz değmesinden neş'et eden şey, bazan o şahsa herhangi bir kötülüğün husûlüdür, bu kötülük hayatın zevâline has kılınamaz. O kimseye, göz değmesinin tesiriyle başka surette de bir kötülük gelebilir." İbnu Hacer derki: "Buna ancak, sihirbazın öldürülmesiyle ilgili hüküm uygun düşer. Çünkü, bunun hali onun haline uygundur, ikisi arasında fark bulmak zaten zordur."[224]

3. Gözü Değen Ne Yapmalı?

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kaydettiğimiz üzere göz değme hadisesine karşı bir kısım önleyici tedbirler tavsiye eder. Bunların bazısı, gözü değen zâtla ilgilidir. Bu cümleden olarak Aleyhissalâtu vesselâm böyle kimselere, hoşlarına giden birşey gördüğü zaman, bârekallah diye tebrikde bulunmalarını tavsiye etmektedir. 4044 numaralı hadiste bu husus işlenmişti. Nesâî ve İbnu Mace'de yine Ebu Ümâme'den gelen bir başka vecihte: "Biriniz kardeşinde hoşuna giden bir şey görünce ona bereket duası ediversin" buyurulmuştur. "Allah onu sana mübarek kılsın. Hakkında hayırlı kılsın" ma' nâsına gelen bârekallah duasının gözdeki değmesinden korkulan hassayı gidereceği beyan edilmiştir. İbnu Abdilberr der ki: "Kişi bu durumda "Tebârekallahu Ahsenu'l-Hâlikîn", "Allahümme bârik fihi" demelidir. "Herhangi bir şey, hoşuna giden herkesin tebrik duası okuması ona vacibtir. Bereket duasında bulununca muhakkak surette mahzur bertaraf olur." el-Mâzirî der ki: "Burada hâsıl olan tesir, izahı ve anlaşılması aklen mümkün olmayan hadiselerdendir. Her bilinen şeyin mahiyetini kavramak aklın gücü dışındadır. Öyleyse mahiyeti anlaşılmadı diye bu hadisenin inkârı gerekmez. Müteşerri yani şeriata bağlı, dindar biri bunu kabulde zorluk çekerse, kendisine: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" demesini tavsiye eder, tecrübenin bunu destekleyip, müşahedenin de teyid ettiğini söyleriz. Fakat mütefelsif yani şahsî kanaatiyle hareket edip dinî kaynaklara itibar etmeyen biri, bu tedaviyi anlamakta zorluk çeker, inkâra kalkarsa, onu kısa yoldan reddetmek en doğru yoldur. Çünkü, ona göre de ilaçlar, mahiyeti bilinmeyen bir kuvvetle tesir hasıl eder. Ve durumu bu olan yani nazarlarında mahiyeti meçhul olan şeye de havas ismini takarlar." İbnu'l-Kayyim der ki: "Bu keyfiyeti inkar eden, alay konusu yapan, şekke düşen, ona inanarak değil de bir tecrübe olsun diye başvuran ondan istifade edemez. Tuhaf olan şudur: Tabibler, eşyanın tabiatında, havas dedikleri ve hastalıkların tedavisinde müessiriyetine inandıkları bir şeyin varlığını -bu hâsiyetin nasıl müessir olduğunu izah etmeksizin- akla vurmadan peşinen kabul ettikleri halde, sıra şer'î havass'a gelince iş değişiyor, cahil takımları bunu inkara kalkıyorlar. Üstelik bunu abdestsuyu ile gözzedenin tedavisi arasında akl-ı selim'in reddetmeyeceği kesin bir bağ olmasına rağmen yapıyorlar. Nitekim yılan zehirine karşı kullanılan panzehir de böyle; yılanın etinden yapılır. Öfkelenmiş nefislere tavsiye edilen ilaç da böyle: Öfkelinin bedenine eli koymakla öfkesi gider. Şu halde, bu göz değmesinin tesiride beden üzerine düşen bir ateş parçası gibidir, sanki abdestle bu ateş söndürülmektedir. Ayrıca şiddetle nüfuz eden bu habis keyfiyetin tesiri, bedenin ince yerlerinde zuhur etmesi ve büklümlerinde en ince yerleri teşkil etmesi sebebiyle, büklümlerin yıkanmasıyla o habis keyfiyetin tesiri iptal edilmiş olur, hele buralar, şeytânî ruhların hususî mekanlarını teşkil ederse."
İbnu's-Sünnî'nin Saîd İbnu Hakîm'den rivayetine göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendi gözünden herhangi bir zarar değmesinden korkacak olursa: "Allahümme bârik fihi (Alahım onu mübarek kıl) derdi ve ona zarar vermezdi."
Yine İbnu's-Sünnî ve Bezzâr'ın Enes (radıyallahu anh)'den yaptıkları bir tahriçte Resulullah şöyle buyurmuştur: "Kim bir şey görür, o da hoşuna giderse ve derhal "Mâşallah lâ kuvvete illâ billah. (Allah istemiş, kuvvet sadece Allah'tandır) derse, (onun nazarı) zarar vermez."
Şu halde bereket duasının tek bir formülü yok, muhtelif şekillerde yapılabilir. En müessiri, me'sur olanı yâni hadislerde gelenidir. Dilimizde mâşallah bârekallah demek yerleşmiştir.[225]

4. Nazar Değen Kimseye Yapılacak Tedavi:

1- Kişinin nazarı değmemesi için tavsiyede bulunan Resulullah, herşeye rağmen nazar değmesine uğrayan gözzedenin tedavisine de reçete vermiştir. 4044 numaralı hadis mezkur reçeteyi beyan eder. Kısaca şudur: "Kimin gözü değmişse ona bir leğenin içinde abdest aldırıp, leğende toplanan su, gözzedenin üzerine dökülecektir."
Ancak, hemen belirtelim ki, burada zikredilen abdest, tam bir namaz abdesti değil, 4044 numaralı hadiste görüldüğü üzere bir nevi abdesttir. Bazı hadislerde abdest (vudû) kelimesi kullanılırken, bazılarında gusül ve iğtisâl kelimeleri kullanılmıştır. Şu halde bunu namaz abdesti veya cenabet guslü olarak anlamayacağız. Rivayetlere göre bu bir nevi abdest'in tarifleri farklıdır. Bu tariflerden biri zikri geçen rivayette yapılmışsa da, bazı mühim noktalar var. Sözgelimi, "ayaklarının etrafı" tabiriyle "sağ sol ayaklarının parmak dipleri"nin kastedildiği, bir başka rivayette açıklanmıştır. Ebu Ümâme'den Zührî tarikiyle Nesâî ve diğer bazı kaynaklarda gelen bir rivayette şöyle anlatılır: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir grup çıkmıştı, yanlarında bende vardım. Bir su kaynağına geldik. Cuhfe'deki Harrar geçidine varınca Sehl İbnu Huneyf (açıkta) yıkandı. Beyaz tenli, beden ve endamca yakışıklı idi..." Hadiste 4044 numaradaki gibi anlatılır. Bazı farklılıklar şöyle: "Resulullah'ın emri üzerine Âmir yüzünü, ellerini, dirseklerini, dizlerini, ayaklarının yanlarını (parmaklarla birleşen yerleri), izarının iç kısmını bir kab içerisine yıkadı. Sonra birisi, bu suyu, hastanın arka tarafından başına ve sırtına döktü. Sonra kabı bıraktı. Bunu yapar yapmaz Sehl halkla birlikte hiçbir şey yokmuş gibi yürüdü."
Şunu da belirtelim ki, bir kısım âlimler gözü değen kimsenin bu abdesti alması işine vacib demişlerdir. Yani bu maksadla abdest alması taleb edildiği takdirde talebi reddetmez. "Zira derler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "kardeşin için abdest al" veya "...yıkanıver" şeklindeki buyrukları vücub ifade eder." Zürkânî devamla der ki: "Kimseye, kardeşine fayda verecek bir şeye mani olması veya zarar vermesi uygun olmaz, hele bu zarar kendisi yüzünden olmuşsa. Aksi takdirde ona karşı cinayet işlemiş olur. Öyleyse nazarı değen kimseye bu sebeple gusletmesi (abdest alması) vacibtir."[226]
2- Göz Degmesiyle İlgili Bazı Müteferrik Hükümler:
Şârihlerimizin beyan ettiği bazı hükümleri de mevzumuzun tamamlanması için kaydediyoruz:
* Gözü değen kimse, bilindiği takdirde yıkanmaya hükmedilir.
* Yıkanma faydalı rukyelerdendir.
* Mâ-i müsta'mel (abdest suyu) temizdir.
* Göz değmesi bazan ölüme sebep olabilir.
* Kalbe "hususi guslün" eseri en ince ve en çabuk nüfuz eden yerlerden ulaşır, bu su ile, gözün tahrik ettiği ateş söner.
3- 4044 numaralı hadisten açık yerde, avret yerleri açılmamak kaydıyla yıkanılabileceği hükmü çıkarılmıştır.
4- Yıkanan kimseye, avretine olmamak kaydıyla bakılabilir. Çünkü Resulullah, Rebîa'yı, baktığı için değil, rukye okumadığı için azarlamıştır.[227]

6- Dövme (Veşm) Yasagı:

4042 numaralı rivayetin sonunda, Buhârî dışındakilerin "Dövme yapmayı yasakladı" ibaresine yer verdiği not edilmiştir. Aslında bu ziyadeyi Buhârî kaydetmiş Müslim ve Ebu Dâvud kaydetmemiştir. Ortada bir ifade hatası olduğu açık. İbnu Hacer, rivayette, birbiriyle irtibatı gözükmeyen iki ayrı mesele yer aldığı için, aslında bunların iki hadis olabileceğini ve muhtemelen bu yüzden, Ebu Dâvud ve Müslim'in ikinci kısmı rivayete eklemediğini belirtir. Sonra Buhârî'nin bunu niçin beraber zikretmiş olabileceğini araştırır. Der ki: "Bu iki cümle arasında, benden önceki şârihlerin farkına varmadığı bir ilgiyi keşfettim. Şöyle ki: "(Dövme âdetinin yaygın olduğu muhitlerde) kişiyi dövme yaptırmaya sevkeden âmillerden biri de, sıfatında yapacağı değişiklikle göz değmesini önlemek gayesidir."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) göz değmesini teyid etmekle birlikte dövmeyi yasaklamaktadır. Öyleyse göz değmesine karşı, dövme yapma vs. gibi sünnette beyan edilmeyen tedbirlerin hiçbir faydası yoktur. Allah'ın takdir ettiği şey olacaktır.[228]

7- Göz Degmesi Ve Kader:

Göz değmesi meselesi mevzubahis olunca, kaderle olan irtibatı gündeme gelmektedir. Âlimler bu hususta da bir kısım açıklamalarda bulunarak göz değmesine inanmanın kader inancını haleldâr etmeyeceğini açıklar. İbnu Hacer der ki: "Bu meselede Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancına uyan nokta-i nazar şöyledir: "Göz, bakan kimsenin bakması esnasında öbürüne zarar verir, bu doğrudur, ancak bu hadise rastgele cereyan etmez; iki şahıs karşılaşınca birinden diğerine zarar gelmede cereyan eden ilâhî âdetle meydana gelir." Bilhassa Hattâbî açık ifadelerle, felsefecilerin gözde mevcut, mahiyeti bilinmeyen bir "ma' nâ"nın karşı tarafta zarar hâsıl ettiği fikrinin yanlışlığına dikkat çeker. O, bu hâdisenin, zarar husûlünde Allah'ın icra ettiği kanunla vukûa geldiğini belirtmede ısrar eder. Der ki: "Allah âdetini, cisimlere ve ruhlara dercettiği bir kısım kuvvetlerin mevcudiyetiyle icre eder. Nitekim kişi, kendisine haya ettiği birisi baktığı zaman, duyduğu utanma ile yüzünde, daha önce bulunmayan şiddetli bir kızarma hâsıl olur. Korktuğu birisini görünce de yüzü sararır. Birçok insan korktuğu şeyi mücerred görmekle rahatsızlaşır ve kuvvetleri zaafa uğrar. Bütün bu cereyan eden hadiseler Allah'ın ruhlarda yaratmış olduğu "tesirler"den hâsıl olur. İşte bu "tesirlerin", gözle olan irtibatının kuvveti sebebiyle vukua gelen fiil göze nisbet edilerek göz denmiştir. Aslında bu fiilin vukûunda asıl müessir (tesir sahibi) göz değildir, tesir ruha aittir. Ruhlar tabiatca, kuvvetce, keyfiyetce, havâsca çok farklıdırlar. Bir kısım ruhlar, kötülüğün şiddeti ve keyfiyetinin habisliği sebebiyle, bedende sırf rü'yetle tesir hâsıl eder, bunun ona ittisal peyda etmesi gerekmez.
Hülasa te'sir, Allah'ın iradesi ve yaratmasıyladır, cismânî bir ittisâle münhasır değildir. Gerçi bazan ittisalle de olur, ancak bazan karşı karşıya gelmekle, bazan sırf bir görme ile, bazan da ruhun teveccühüyle hâsıl olur. Bu cümleden olarak dualarla, rukyelerle, Allah'a iltica ile hâsıl olan tesir gösterilebilir. Keza tevehhüm ve tahayyül ile de tesirin vukûa geldiği bir gerçektir. Bakan kimsenin gözünden çıkan şey ise mânevî bir oktur, korumasız olan bir bedene değdi mi onda tesir meydana getirir. Beden korumalı olursa ok ona nüfuz etmez, belki de sahibine geri döner. Maddî ok da böyle değil mi?"[229]

(İKİNCİ İLAVE)

TIBB-I NEBEVÎ

TIBB-I NEBEVÎ, MAHİYETİ VE EHEMMİYETİ

(Tıbb-ı Nebevi'ye Yeniden Eğilmenin Gereği)

Zamanımızda tıp ilmi eski devirlere nazaran çok terakki kaydetmiştir. Her geçen gün yeni gelişmelere de sahne olmaktadır. Öyle gözüküyor ki, istikbalde en harika keşiflerin yapılacağı sahalardan biri tababet olacaktır.
Tıbbî inkişaflar, sadece daha müessir yeni ilaçlar bulmaya, teşhis ve tedavide kullanılan yeni cihazlar keşfetmeye münhasır kalmıyor, prensip ve metodlara da şâmil oluyor. Nitekim bugün ilaçla tedâvi esasına dayanan alışılmış, mutad Batı tipi tedavi metoduna temelde aykırılık arzeden yeni metodlara şahit olmaktayız. Telkin, akapunktur gibi ilaçsız tedavi metodlarına ilaveten "bıçaksız ameliyat" metodları da duyulmaya, katılmaya başladı. En azından yurdumuzda, bundan birkaç on yıl öncelerine kadar, Batı tipi tabâbetle bağdaşmayan her çeşit tedavi usulü kesinlikle reddedilir, safsata , hurâfe, kocakarı işi olduğu söylenirdi. Halbuki bugün, aynı şeyler karşısında "halk tababeti", "şifalı otlarla tedavi" gibi daha mûnis, daha ilmi bir yaklaşım benimsenmiş bulunmaktadır. Bu gelişmeler karşısında İslam âleminin geçmişte asırlarca müracaat kaynağı yaptığı ve milyonlarca insanın prensipleriyle şifaya kavuşturulduğu tıbb-ı nebevînin derin incelemelere konu edilmesi, diğer tıbbî metodlar seviyesinde geliştirilip sistematize edilmesi müslümanlara ciddî bir vazife olmaktadır.
Biz bu yazımızda, tıbb-ı nebevî hakkında toplu bir bilgi verebilmek için, onun dayandığı ana prensipleri belirtmeye çalışacağız. Göreceğiz ki, hakikaten tıbb-ı nebevî, nev-i şahsına münhasır tamamen orijinal bir tababet çeşididir. Katı, değişmez esaslara dayanmaz. İnsanlar için faydalı olan bütün metodlara sînesinde yer verir. Zira insan mizacındaki farklılıkları kabul ederek, bu metod ve ilaçlardan mizaca uygun gelenin netice vereceğini kabul eder.
Tıbb-ı nebevî sahasında, mütehassıslarca sistematik çalışmalar yapıldığı takdirde, insanlığa orijinal tedavi ve şifa yolları sunulabileceğine inancımız tamdır.[230]

1- Hz. Peygamberin Sağlıga Verdigi Ehemmiyet:

Dinimiz tarafından insanlara yüklenen dünyevî ve uhrevî bütün vazifeleri ifası her şeyden önce sağlığa bakar. Bu sebeple İslamiyet, "mücerret hayat" değil, "sağlıklı hayat" üzerinde durur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a göre, sarsılmaz bir iman demek olan "yakîn"den sonra kişinin en kıymetli serveti "sıhhat"idir. Bir hadiste şöyle buyurur: "Allah'dan af ve âfiyet dileyin. Zira, hiçbir kimseye "yakîn"den sonra, âfiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir." Bir diğer hadislerinde de: "Allah'tan istenen şeyler arasında Allah'a en sevgili olanı âfiyettir" buyurur. Bir zat "Hangi dua daha üstündür?" diye üç ayrı gün sorar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her defasında: "Rabbinden dünyada da âhirette de âfiyet vermesini iste" diye cevap verir. Etrafindakilere pek çok kereler "Allah'tan âfiyet taleb etmelerini" tavsiye eden Resulullah, şahsî dualarında, sıkca sıhhat talebetmek suretiyle fiilî örnek vermiştir.
Hemen belirtelim ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tebligâtında dua, ulaşılması gereken bir hedefin gerçekleşmesinde birbirini takiben yapılması gereken birçok fiil ve buna bağlı olarak alınması gereken tedbirlerin ilkini teşkil eder. Yani dua ile, hedef tayini yapmış, gerçekleşmesi gereken şeyi şuur haline getirip programa almış oluruz. Ondan sonra bunun tahakkuku için yapılması gereken şeyleri icraya sıra gelir. Öyle ise âfiyet talebi demek, sıhhatli olmak için gerekli olan şartları yerine getirmek, fiilen tedbirler almak demektir; Hıfzıssıhha kaidelerine uymak, doktora gitmek, perhiz yapmak, ilaç almak, ameliyat olmak vs..[231]

2- Koruyucu Hekimlik:

Tıbb-ı nebevî'yi birkaç prensibe irca etmek istesek ilk prensip olarak hıfzıssıhha karşımıza çıkar.
Yâni, tedavi olmak değil, sağlığı korumak veya hastalanmamak için tedbirler almak esastır. Gerçi öncelikle sıhhatin korunmasına bütün tababet sistemlerinde yer verilmiştir. Ancak dinimiz kadar bunu şuurla, ısrarla yapan başka sistem yoktur.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) önce sıhhati korumanın ehemmiyetini belirten uyarılarda bulunur: "...Hasta olmazdan önce sağlığın kıymetini, ölmezden önce hayatın kıymetini bil!" gibi. Ayrıca sıhhati koruyucu pek çok prensipler vaz'eder. Bunlardan bir kısmı doğrudan doğruya, bir kısmı da dolaylı olarak sıhhati gaye edinir. Aşağıda kısa kısa üzerinde durulacağı üzere, mesala temizlik, beslenme, spor ve istirahate giren emirler doğrudan hıfzıssıhha ile ilgili olduğu halde namaz, oruç gibi ibadetlerle, domuz eti başta olmak üzere bir kısım yiyecekler ve alkollü içki ve uyuşturucularla ilgili haram ve yasaklar da dolaylı olarak sıhhatin korunmasıyla ilgilidir.[232]

*** Temizlik:**

"Temizlik imanın yarısıdır" hadisinde ifadesini bulduğu üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) temizliği İslam'ın yarısı ilan etmiştir. Öyle bir yarı ki, ikinci yarısının muteberliği buna bağlı. Temizlik olmadıkça, ne namaz, ne oruç, ne diğer ibadetler hiçbiri makbul değildir. Nitekim hadiste "Namazın anahtarı temizliktir" buyrulmuştur.
Temizliğin dindeki ehemmiyetine binaen hadis kitaplarında olsun, fıkıh kitaplarında olsun tamamına yakınında ilk bölümü Kitabu'ttahâre adını taşıyan temizlikle ilgili bahisler teşkil eder.
Maddî ve manevî, ruhî ve bedenî her iki temizliğe beraberce yer veren İslam, maddî temizliği şu dört seviyede anlar ve emreder.
1- Elbise temizliği
2- Beden temizliği,
3- Mekan ve mesken temizliği,
4- Çevre temizliği.[233]

*** Beslenme:**

Dinimiz sağlıklı beslenmeye de geniş yer vermiştir. Dinin ana kaynağında "Yeyin, için, israf etmeyin" denmiş olması bu mevzuun dinde kazandığı ehemmiyeti göstermeye yeterlidir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), yenecek şeylerin çeşidinden miktarına, hangi şeyleri hangi şeylerle berâber yemek gerektiğinden hangi çeşit rahatsızlıkta hangi çeşit yemeklerin yenmesi gereğine kadar çeşitli tavsiyelerde bulunur. Teferuata girmeden şu esaslara temas edebiliriz:
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yiyeceklerin mütenevvî olmasını emreder. Yani et, sebze, meyve, tahıl, yağ, tatlı, peynir, çiğ, pişmiş her çeşit gıda maddelerinden muvazeneli şekilde yenilmelidir. Müslüman her eline geçeni yiyemez, haram olan yiyecekler vardır. Sünnete göre, sabah ve akşam olmak üzere günde biri tercihen meyve olmak üzere iki seferden fazla yenmemelidir. Biri sabah biri akşam. Aleyhissalâtu vesselâm, "akşam yemeğinin terki, ihtiyarlamaü [ve zayıflık] vesilesidir" diyerek akşamı terketmemeyi tavsiye eder. Mevzuyu tahlil eden Gazalî, İhya'da: "Evla olanı, kişinin yiyeceğini ikiye taksim etmesidir. Ve bir seherde, bir de iftar vaktinde olmak üzere iki sefer yemelidir" der.
Bize öyle geliyor ki Aleyhissalâtu vesselâm işçiden zâhide kadar şartları farklı olan her sınıf insanın tâbi olabileceği beslenme rejimine örnekler vermiştir. Meseleyi bu genişlik

ve ruhsat esprisiyle değerlendirmeden sadece zâhidâne rejimin esas olduğunda veya aksinde cezmetmek, nassları şahsî tercihimiz istikametinde yorumlamak olur. Bu hatalıdır. Mevzu üzerine gelen bütün rivayetlerin sıhhat durumlarını da nazar-ı dikkate alarak hakkını vermek gerekir. Bazı kefâretlerin ödenmesinde "bir fakirin iki öyün yemeği"nden hesaplanması veya iki sefer doyurulması, bir günlük öyün sayısı meselesine fukaha-i kiramın cevabını teşkil eder.[234] Yenince az yemeli, iyice doyuncaya kadar da yememelidir. Yemekten önce ve sonra el yıkanmalıdır. Sohbet etmenin esas olduğu sofranın uyulması gereken âdâbı vardır. Bu bahisler, Yemek bölümü'nde etraflıca açıklandı.[235]

*** Spor:**

Dinimiz bilhassa beden sağlığı için spora yer verir. Ancak İslam'ın spor anlayışı bugünün anlayışından farklıdır. Zamanımızda, insanların yayın organları vasıtasıyla veya stadyumun seyirci tribününde oturarak spor oyunlarını takip etmeleri "sporla meşguliyet" kabul edilir. İslam, belli ölçülerle "bizzat yapma"ya spor der. İslam açısından ne milyonları oyalama mesleğini icra maksadıyla sahaya çıkan profesyonellerin yaptığına, ne de bunu gözleriyle takipedenlerin yaptığına "spor" denmeyeceği kanaatindeyiz.
İslam koşmak, yüzmek, ata binmek, ok talimi yapmak, güreşmek gibi faydalı meşguliyetleri teşvik eder. Bir hadisde: "İki hedef arasında koşan kimsenin her adımı için bir sevap vardır" buyurulur. Bir başka hadiste: "Ok yarışı yapın, (vücutça) sertleşin, yalın ayak yürüyün" tavsiye edilir. Atıcılığa o kadar ehemmiyet verilmiştir ki, atıcılığı öğrendikten sonra unutanları Hz. Peygamber: "Bizden değildir bana isyan etmiştir"; "Allah'ın nimetine küfranda bulunmuştur" gibi ağır ifadelerle tehdit etmiştir.
Bahis ve kumar karışmamak kaydıyla sportif yarışmalara müsaade eder, derece alanları mükâfatlandırmayı hoş karşılar.[236]

*** İstirahat:**

Vücudun sağlığını korumada istirahatin de yeri var. Kur'an-ı Kerim gecenin istirahata mahsus olduğunu bildirdiği gibi, gündüzleyin kaylûle denen uykuyu da istirahat vakti olarak zikreder.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) muhtelif hadislerinde aynı meşguliyetin insana bıkkınlık vereceğini belirtmiştir.
Ancak dinlenme konusunda bir husus, İslam'ın orijinalitesini teşkil eder: Dinlenmenin vasıtası ne eğlencedir, ne de bomboş oturma. Kur'an-ı Kerim "Bir işten çıkınca tekrar yorul" (İnşirah 7) emreder. Yani meşguliyet değiştirmek suretiyle dinlenmek. Hadislerde faydalı meşguliyetler: Geçimi kazanmak için çalışmak, ibadet etmek, ilim öğrenmek, nefis murâkabesi, tefekkür, ev işleri, ailevî meşguliyet, eşdost ziyareti, sohbet olarak belirlenmiştir. Şu halde bunların birbirlerini tamamlayacak şekilde programlanması, birinden yorulunca diğerini yaparak istirahatin temini gerekecektir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'an meclislerinde şiir okutarak ashabı dinlendirdiği rivayetlerde gelmiştir.[237]

*** İbadetler:**

İslam'da ibadetlerin de Tıbb-ı nebevînin bir parçasını teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Namaz, oruç, hacc, zekat, dua, zikir gibi bütün ibadetlerin gerek beden ve gerekse ruh sağlığı yönünden hem koruyucu, hem de tedavi edici tesirleri vardır. Bazıları herkesçe görülen, teyid edilen bir husustur. Sözgelimi namazın jimnastik yönü, orucun perhiz yönü, dua ve zikrin psikolojik telkin yönü, zekat, sadaka gibi yardımların insana psikolojik bakımdan getirdiği rahatlık ve huzur hali artık İslam'ın dışında kalan müşahidlerce de teyid edilen bir husustur.
İbadetlerin bu yönüne Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) da pekçok hadislerinde dikkat çekmiştir. Bir iki örnek verelim: Oruçla ilgili bahiste geçtiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm: "Oruç tutun, sıhhate erin"; "Oruç sabrın yarısıdır" buyurmuştur.
Namaz, maddî ve manevî temizliğin, beden, elbise ve mekan temizliğinin kaynağıdır. Resulullah musalli müslümanı evinin önünden akan nehirde günde beş kere yıkanıp paklandığı için hiçbir maddî kiri kalmayan kimseye benzetir. Namaz da insanı bu nehir gibi bütün kirlerden paklar buyurur. Hıfzıssıhhanın yani koruyucu hekimliğin ilk şartı temizlikten geçtiğine göre, hakkıyla kılınan namaz bu meselede rakipsizdir.
Zekat bahsinde Resulullah'ın "Zekât İslam'ın köprüsüdür." "Malının zekâtını ödedin mi, onun şerrini kendinden defettin demektir" buyurarak günümüzü allak bullak eden zenginfakir kavgası gibi içtimâî marazların zekâtla önleneceğini bildirmiştir. Şu hadis de mevzumuz açısından ikna edicidir: "Mallarınızı zekatla koruyun, hastalarınızı sadaka ile tedavi edin, belâya dua ile karşı koyun."[238]

*** Dua:**

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlık taleb eden çeşitli duaları mevcuttur. Bunlar bir bakıma hastalanmadan önce sıhhatin kıymetini idrake ve onu korumak için gerekli tedbirlere sevkeden âmillerdir. Hangi hususta olursa olsun, dua etmek, meseleyi lisanen zikretmek onu şuur haline getirmek, kendimize problem yapmak demektir. Binaenaleyh sıhhat talebiyle ilgili duaların hıfzıssıhhaya giren tedbirlere ilk adım olduğu muhakkaktır. Hadislere göre "Dua, ibadetin özü ve iliğidir"; "Allah dua etmeyen kulunu sevmez"; "En hayırlı amel zikir ve duadır"; "Allah müslümanın her duasına cevap verir. Ya istediğini aynen verir, yahut onun bir misli kötülükten onu korur, yeter ki günah talebetmesin, sıla-ı rahmin gereğine aykırı bir istekte bulunmasın."
Resulullah hastalıklara, bunamaya, cünûna, musibetlere, deccalın şerrine vs. kısacası, hayat ve ölümün karşılaşacağı bütün fitnelere karşı Allah'ın yardımını, korumasını talebetmiştir.[239]

*** Haramlar:**

Dinimizin koyduğu haramlarıda koruyucu hekimliğin bir parçası sayabiliriz. İçkinin, uyuşturucuların, domuz etinin sağlık açısından zararları, fazla bir söze hacet kalmayacak kadar ulûm-i müteârife sırasına girmiştir.
Frengi, belsoğukluğu gibi zührevî hastalıklara ilaveten şimdilerde bütün insanlığı tehdid eden AİDS hastalığının başlıca âmilinin zina ve homoseksüellik olması İslam'ın bu fiiller karşısındaki sert ve ciddî tavrının hikmetini bir kere daha herkese göstermiş olmaktadır.
Şüphesiz yasaklarımız içki, kumar, uyuşturucu ve zinadan ibaret değildir. Milli serveti üç beş zengin kasaya aktararak, bir tarafta sefâhat, öbür tarafta sefaleti artırma vasıtası olan "riba" (faiz) de doğrudan veya dolaylı, ferdî ve içtimâî sağlığı bozan en mühim âmillerden biridir. Bu sebeple riba da İslam'ın en şiddetli yasaklarından biri olmuştur.[240]

3- Hastalık Ve Tedavi Yolları

*** Hastalık:**

İslâm'a göre hastalık, ??????????????????? ???????? âyetinde (Bakara 155) haber verilen imtihan şartlarından biridir.
Yani insan diğer bir çok musibet gibi hastalıkla da imtihan olacaktır. Aleyhissalâtu vesselâm: "Mümine hoşlanmadığı her ne gelirse o bir musibettir" diyerek, âyetin devamında geçen musibeti açıklamıştır. Müslümanın hastalık anlayışını tamamlamak üzere Cenâb-ı Hakk bir âyet-i kerimede "Kişiye her bela ve musibet kendi kesbiyle yetişir" (Şura 30) buyurmuştur. Bu beyan tıbb-ı nebevî açısından ehemmiyet taşır. Zira kişi bu inançla, hasta olmamanın ön tedbirlerini alacaktır. Bazı hadislerde bu tedbirlerden biri günah işlemekten, Allah'ın emirlerine isyandan kaçınmaktır. Zira bir çok musibetler, kişiye, işlediği günahlar sebebiyle gelmektedir. Bu ifade daha açık olarak müslümana şu inancı vermektedir: Musibete uğramamak -ve bu arada hasta da olmamak- isteyen kişi günah işlemekten kaçınmalıdır: "
Hastalığınızı ve ilacınızı size açıklıyorum: Haberiniz olsun hastalığınız günahlardır, ilacınız da istiğfardır." Böylece hastalıkların günahla, tedavinin de istiğfar ve dua ile irtibatına dikkat çeken Resulullah, maddî ve tıbbî tedaviyi reddetmez. Ona da yer verip teşvik eder, esaslarını beyan eder.[241]

*** Tedavi:**

Tıbb-ı nebevînin, tedavi konusunda benimsediği birkaç esası şöyle sıralayabiliriz:
1) Hastalığı da şifayı da veren Allah'tır.
2) Allah her hastalığın şifasını yaratmıştır.
3) Hastalanınca şifa aramalıdır.
4) Şifa için başvurulacak çeşitli tedavi yolları vardır.
Şimdi bu hususları kısa kısa açıklayalım:[242]

a) Hastalıgı Da Şifayı Da Veren Allah'dır.

İslâm'ın ilk ve ana prensibi olan tevhid akidesi burada da karşımıza çıkar. Yani, ister hastalık olsun, ister şifa olsun Allah'ın iradesi, bilgisi, meşîeti dışında cereyan eden tesâdüfi birşey değildir. İmtihan, ikaz, ceza, mükâfat gibi pek çok gaye ve hikmetlere binaen hem hastalığı yaratmıştır, hemde şifayı. Ağaçtan yere düşen bir yaprak bile O'nun bilgisinden hariç olmazsa, hilkat ağacının meyvesi, yeryüzünün halifesi olarak yaratılan insanların sağlığını hem de binlercesinin birden hayatını ilgilendiren hastalıkların, salgınların O'nun bilgisinden hariç kalması inanç mantığıyla bağdaşmaz. Kaldı ki, pek çok âyet ve hadisler hastalık ve sağlığın Allah'tan olduğunu açık olarak ifade eder. Bir âyet şöyle buyurur: "Muhakkak ki sizi, biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz, sabredenlere müjdele. Onlara bir musibet geldiğinde: "Biz Allah'ınız ve elbette O'na döneceğiz" derler. (Bakara 155-156).
Az ileride açıklayacağımız üzere karantine usulünü bir tedavi metodu olarak tatbik etmek suretiyle hastalıkların sirayetine inanan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hastalıkların Allah'dan olduğu fikrini zihinlerde tesbit maksadıyla çok çarpıcı bir üsluba başvurarak sirayeti inkar eder:"
Ne sirayet vardır, ne uğursuzluk vardır, ne de (cahiliye devrinde inandığınız üzere öldürülenlerin başından çıkıp kan, kan, intikam! intikam! diye intikamı alınıncaya kadar bağıran hortlak ruh) hâme vardır. Bu inançların hepsi batıldır."
Dinleyenlerden biri: "Nasıl sirayet olmaz, hastalıklı bir deve sağlamların arasına girdi mi onlar da hastalanıyor" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) asıl maksadı tebliğ eder: "Pekiyi hastalıklı deve nereden hastalık aldı?"
Resulullah'ın burada maksadı, ne sirâyeti öğretmek ne de inkar etmek. Zira görüldüğü üzere sirayet zaten bilinmekte. O halde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o saatteki dersinin gayesi, bilinmeyen bir hususu böyle bir metodla öğretmektir. Muhakkak ki dinleyenlerin ilk etapta kendisine itiraz edeceklerini de biliyordu. Gaye en güzel şekilde hâsıl olmuştu: Öyle ya, sürüyü hasta eden hastalıklı deve nereden hastalık almıştı?[243]

b) Tedaviye İnanç:

İslâm her hususta ümitsizlik ve ye'si reddeder. Tevbesi kabul edilmeyen günah olmadığı gibi, tedavisi olmayan hastalık da yoktur. Bizce Tıbb-ı Nebevî'nin dinamiği denecek derecede ehemmiyetli bir prensibi, tedavisiz hastalık yoktur inancıdır.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu konuda çok kesin ve net konuşur: "Allah, devası olmayan dert indirmemiştir, her hastalık için mutlaka şifa da indirmiştir." Resulullah'a göre tedavi gayretlerimizin neticesini görememek, derdimizin devasızlığından değil, henüz şifa verici ilacına rastlayamamış olmamızdandır. Şöyle buyurur: "Her hastalık için bir deva vardır. Eğer (tedavi sırasında) hastalığa deva olan ilaca tesadüf edilirse Allah'ın izni ile şifâ hâsıl olur."[244]

c) Tedavi Olmalı, Şifa Aramaya Devam Etmeli:

Tedaviye inanmanın tabiî neticesi, hasta olunca şifa aramaktır. Madem ki, şifa var madem ki hastalık değil, "sağlık ve hayatın korunması" esastır, öyle ise hastalanınca tedavi olma yollarına başvurmalıyız. İşte birkaç hadis: "Ey Allah'ın kulları, tedaviye devam edin, zira Allah her hastalık için şifa da yaratmıştır, şifası olmayan tek hastalık ihtiyarlıktır."
Her hastalığa şifa yaratıldığına göre, boşa giden gayretleri "bu hastalık tedavisizdir" diyerek yeisle noktalamak, belki şifayı bilen birine rastlayamadık diyerek, hayatın son anına kadar deva aramaya devam etmek gerekmektedir. Nitekim bu konuda da Resulullah şöyle buyurur: "Allah her hastalık için şifa yaratmıştır. (Ancak, herhangi bir hastalığa neyin şifa vereceğini) bazıları bilir, bazıları bilmez."[245]

*** Tedavi Olmanın Hükmü:**[246]

Bu husus ihtilaflıdır. Hanefîlere, Malikîlere göre mübahtır, terki günah değildir. Şâfiîler tedavi evladır der. Ahmet İbnu Hanbel, "Terki evladır" der. Hanbelî âlimler ekseriyetle bu meselede imamlarına muhalefet ederek tedavi evladır demiştir. Nevevî, Selefin cumhuru, halefin âmmesi (tamama yakını) tedavinin efdaliyetine hükmettiğini belirtir. Bu ihtilafı, hem hadislerdeki farklılıklarla izah etmek, hem de o devirlerdeki tıbbın teşhis ve tedavi imkânlarındaki sınırlılıkla izah etmek mümkündür. Nitekim meseleyi tedaviden alınacak neticeler açısından ele alan İslam âlimleri, hastalıktan tedavi olmanın zaruri olup olmaması meselesine farklı cevap getirmişlerdir. Bunlara göre tedavi üç çeşittir.
1) Neticesi kesin olanlar: Su içmek, gıda almak gibi. Aksi takdirde susuzluk ve açlıktan ölüm mukadderdir. Hayatın korunması için buna uymak "farz"dır. Tedavide hangi teşhislerin buraya sokulacağı dostorlarca değerlendirilecek bir hususdur. Bu gruba giren bir hastalığın tedavisini terketmenin tevekkül sayılmayacağı, ölüm korkusu olduğu takdirde haram olacağı belirtilmiştir. Nitekim İslam ülemâsı ölüme götürecek şekilde yeyip içmeyi terketmenin haram olduğunu söylemişlerdir. İntihar da haram kılınmıştır.
2) Neticesi zann-ı gâlip verenler: Umumiyetle kan aldırmak, ilaç almak gibi tıbbî muameleler bu gruba girer. Hiçbir ilaç için yüzde yüz müessir denemez, faydası olacağına zann-ı gâlible hükmedilir. Bu çeşit teşhislere uymak efdaldir. Bu tedaviye tevessül, tevekküle mani değildir. Ancak terki de haram değildir. Duruma, şartlara göre, bazı şahıslar hakkında terki efdal olur.
3) Neticesi şüpheli olanlar: Âlimler bu gruba giren tedavinin neticesi için mevhum derler, müsbet olma ihtimali yüzde ellinin altındadır. Rukye ve dua ile tedaviyi burada mütâlaa ederler. Tevekkülün gereği olarak bu terkedilebilir. Bazı âlimler "tevekkülün şartı bu tedavinin terkidir" demiştir. Amma, duayı ibadet telakki edip, hastalığı da, "dua ibadeti"nin vakti bilerek hastanın hastalık vesilesiyle Cenâb-ı Hakk'a ilticası efdaldir. Bu telakki ile yapılacak duaya âyet-i kerimenin (Gâfir 50) ve Resulullah'ın teşvikleri pek çoktur. "Tevekkül icabı bunun terki evladır" denemez.
Şunu da kaydedelim, tedavi için muska yaptırmak, taşımak, kaba âyet yazıp suyunu içmek gibi ameliyelerin cevazında ihtilaf vardır. Büyücülük ise haramdır.[247]

d) Kader İnancı Ve Tedavi:

Şifa için başvurulacak tedavi yollarına geçmeden, bir hususa temas edeceğiz: Kader inancı ile tedavi inancı arasında tezad yok mu? Bu husus her zaman hatıra gelebilir. Zira inanç esaslarımızdan biri kader'dir ve bunun ezelde yazıldığına ve değişmeyeceğine inanıyoruz. Tedavi ise, gayretimize bağlı olarak şifa elde edeceğimiz inancına dayanır.
Bu sorunun cevabını bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vermiştir: "Tedavi de kaderdendir." Kaderimizde ne olduğunu sadece Yaratan bilmektedir, biz ise bilemeyiz. Bizce meçhul olan şeyi, dinimiz, oturarak karşılamayı emretmiyor, arayarak karşılamayı emrediyor. Esas olan dine uymak olduğuna göre, kaderimizin Allah tarafından bilindiğine inanırken, hastalığımıza karşı şifayı da arayacağız, zira emir böyle.
Nitekim bu hususta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir problem olarak hissedilmiş ve ortaya çıkan tereddüdü izale için Resulullah'a kadar gidilmiştir. İşte bir vakıa: Ebu Hüsâme, babasından şunu nakleder: "Hz. Peygamber'e sordum: "Ey Allah'ın Resûlü, tedavi için başvurduğumuz rukye, ilaç ve diğer korunma vasıtaları hususunda ne diyorsunuz? Bunlar Allah'ın kederinden bir şey değiştirir mi? Bunların faydası olur mu?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi: "Onlar da Allah'ın kaderindendir. Hastalığı yarattığı gibi şifa sebebi olan devayı da O yaratmıştır." Hz. Peygamber'e bazı bedeviler de: "Tedavi olmaya çalışmasak bize günah terettüp eder mi?" diye sorarlar. Aldıkları cevap şu olur: "Ey Alllah'ın kulları, tedavi olunuz. Zira, Cenab-ı Hakk, yarattığı her hastalık için bir de şifa yarattı..."
Hz. Ömer'le ilgili misal de burada kayde değer. Şam'a giderken, yol esnasında Suriye'de veba salgını çıktığını duyan Hz. Ömer geri dönme kararı verince, "Allahın kaderinden mi kaçıyorsun? itirazına şu cevabı verir: "Evet Allah'ın kaderinden kaçıyor, Allah'ın kaderine sığınıyoruz. Sen devenle beraber bir vadiye insen, vadinin bir yamacı yeşillik ve otlu, öbürü çorak ve otsuz olsa deveni otlu yamaçta gütsen, bu Allah'ın kaderinden değil de otsuz yamaçta gütsen mi Allah'ın kaderindendir?"
Netice olarak tekrar edelim: Kul değişmeyeceğine inandığı ve fakat ne olduğunu bilmediği kadere göre hareket etmekle mükellef değil. Dinimizin böyle bir emirde bulunması saçmalık olurdu. Mü'min Kur'an'da ve hadiste kendisine emredilen şeylere göre hareketle mükelleftir ve ona göre ecir alacaktır. Buraya kadar kaydettiğimiz hadislerde görüldüğü üzere Resulullah tedavi aramamızı emretmektedir. Bununla sorumluyuz. Şifayı Allah'ın vereceğine inanarak, meşru tedavi yollarına başvuracağız.[248]

e) Tedavi Yolları:

Tıbb-ı nebevînin bir diğer hususiyeti, tedavide değişik metodlara yer vermiş olmasıdır. Bugünkü Batı tıbbı bütün ağırlığını maddi metodlara verirken tıbb-ı nebevî maddînin yanı başında manevî metodlara da yer verir. Tedavi metodlarındaki zenginlik ve renklilik, büyük ölçüde İslam'ın insan tabiatı hakkındaki telakkisinden kaynaklanır. İslam'a göre insan, ruh ve bedenden meydana gelir. Öyle ise hastalıkların bir kısmı ruhî, bir kısmı bedenîdir. Ayrıca her insanın maddî ve manevî terkibi, mizacı, içtimâî ve fizikî şartları bir değildir. Bütün bu değişkenler hastalığa ve dolayısıyla tedaviye müessirdirler. Neticede, bir kimseye uygun gelen bir ilaç, bir metod, aynı hastalığa yakalanan bir başkasına uygun gelmeyebilir veya tersi... Bu temel telakkidir ki Hz. Peygamber'e: "Her hastalık için bir deva vardır. Eğer hastalığa deva olan ilaca tesadüf edilirse Allah'ın izni ile şifa hâsıl olur" dedirtmiştir.
Başlıca tedavi yollarını şöyle sayabiliriz:
Perhiz, kan aldırma, dağlama, ilaç, hava değişikliği, rukye, dua, sabır.
Şimdi bunları kısa kısa açıklayalım:[249]

1. Perhiz:

Bu, hastalara verilecek gıdaların miktar ve cinsi hususunda konan bazı tahdidleri ifade eder. Rivayetler, ev halkından biri hastalanınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilk iş olarak gıdasıyla ilgilendiğini, su, un ve yağdan müteşekkil, hafif bir yiyecek olan çorba hazırlanmasını emrettiğini haber verir. Çorba için şöyle buyurmuştur:

"Çorba, hastanın kalbini kuvvetlendirir, hastalığını temizler, tıpkı sizden birinin su ile yüzündeki kiri temizlediği gibi." Bir başka rivayette, "bal, süt ve undan yapılan bir çorbanın karnı yıkayacağı" yeminle ifade edilmiştir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hastalara ve hastalıktan yeni çıkanlara, gözünde iltihap olanlara hurma (gibi hareket verici gıdalar) yemeyi yasakladığı gibi, hastalık sebebiyle iştahı kesilenlere de gıda alma hususunda zorlamamayı emreder. Der ki: "Hastalarınızı yemeye ve içmeye zorlamayın. Zira Allah onlara yedirip içirmektedir."
Bu mevzu ile ilgili nebevî bir başka tavsiye, hastaya canının çektiği yiyeceklerden (zararlı olmayanlardan) behemahal vermektir.[250]

2. Kan Aldırma:

Cahiliye devrinde rastlanan bir tedavi metodudur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bunu teyid etmekle kalmamış bizzat kan aldırmış ve ashabına da tavsiye etmiştir.[251]

3. Dag Vurdurma:

Bu da Tıbb-ı Nebevîce teyid edilen İslam öncesi bir tedavi yoludur. Bazı hadislerde tavsiye ve hatta tatbikatına rastlandığı halde, bazı hadislerde de yasaklandığı görülür. Bu durumu, âlimler, ızdırap veren, tehlikeli ve maharet isteyen bir tedavi metodu olması hasebiyle, mecbur kalmadıkça, ehil kişi bulmadıkça başvurulmaması gerekir şeklinde yorumlarlar.[252]

4. Ameliyat:

Bugün tedavinin vazgeçilmez ve son derece müessir vasıtalarından biri ameliyattır. Belki de o günün Arap cemiyetinde ve hatta komşu milletlerde tedavide bu metoda başvurulmadığından olacak Hz. Peygamber'in hadislerinde bu bahse, ne lehte ne aleyhte yer verilmez. Gerçi, boğaz iltihabına yakalanan çocukları, tedavi için, bez dolanmış parmakla bademciklerinin alındığı ve Hz. Peygamberin buna müdahale ederek, bir nevi damla tatbikatı olan ûd-ı hindîyi (topalak) tavsiye ettiği rivayetlerde vardır. Buna dayanarak ameliyat metodunu yasaklamak mümkün değildir. İnşirah suresinde göğüs yarılmasından söz edildiği gibi, Hz. Peygamber'in muhtelif seferler mucizevi tarzda göğsünün yarıldığı, içerisinin temizlenip, dikildiği ve hatta, dikiş izlerinin sonradan belli olduğu rivayetlerde mevcuttur.[253]

5. İlaç:

Bir kısım hastalıkların tedavisinde ilaç esastır. İlacın o devirde bilinen her çeşidine hadiste rastlamak mümkündür. Ağızdan alınanlar, kulak, burun, göz ve boğaza damlatılanlar v.s.
İlaçların ham maddesi esas itibariyle şifâlı otlardır. Bal, çörek otu, ûd-i hindî, zeytinyağı, mantar, hasır külü, kına gibi çeşitli nebâtî maddeler hadislere zikredilmiştir.[254]

*** Haram Maddeden İlaç:**

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haram edilen maddelerden ilaç yapılmayacağını beyan eder: "Allah haram kılınan şeyde şifâ yaratmamıştır"; "Haramla tedavide bulunmayın." Şarabı tedavide kullanmak için müracaat edenlere: "O, şifa değil, hastalıktır" diyerek reddeder. Keza kurbağadan ilaç yapmak isteyen bir doktoru bundan men eder, çünkü kurbağa, öldürülmesi haram hayvanlardandır.[255]

6. Su Tatbiki:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çeşitli hastalıkların hararetini düşürmek için vücuda soğuk su tatbikini tavsiye eder. Kendisini ölüme götüren hastalığı sırasında bile bunu bizzat tatbik etmiştir.[256]

7. Tebdil-i Mekan:

İklim değişmesiyle hastaların bazılarını tedavi etmek için Hz. Peygamber tebdîl-i mekana başvurmuştur. Söz gelimi, Medine'nin rutubetli havasından rahatsızlanan bir grup bedeviyi, hazine develerinin otlatıldığı yaylaya göndererek tedavi olmalarını sağlamıştır. Yeni girdikleri evden hastalık ve uğursuzluk bulduklarını söyleyenlere de orayı terketmelerini tavsiye etmiştir. [257]

8. Rukye:

Cahiliye devrinde mevcut bir tedavi usulüdür. Dilimizde buna okumak veya nefes etmek denir. Bir kısım hadisler bunu, -tevekküle aykırılığı haysiyetiyle- yasaklar. Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın göz değmesi, zehirli hayvan ısırması, nemle denen yara kurduna karşı rukyeye başvurduğu da bilinmektedir.
İslam âlimleri farklı hadisleri değerlendirerek, yasağın, "rukye için okunan dua"da cahiliye küfrünü devam ettiren elfazın varlığına hamletmişlerdir. Bu yasak bilhassa hicretten önceki döneme aittir. Hz. Peygamber Medine'de hastalara rukye yapmayı meslek edinenleri dinleyerek dualarında elfâz-ı küfür olup olmadığını kontrol eder ve olmayanlara izin verir.
Âlimler rukyenin cevazında icma olduğunu açıklar. Şer'an yasak olan nefes, "efsuncuların ve cinleri teshir iddia eden cincilerin nefesidir."[258]

9. Dua:

Tıbb-ı nebevîde dua, daha önce temas ettiğimiz üzere sadece hastalıktan korunma safhasında başvurulan bir metod değildir. Hastalanan kimsenin tedavisi sırasında da başvurulması gereken bir metoddur, çaredir. Az yukarıda kaydettiğimiz bir hadisin son kısmı şöyle idi: "Belaya dua ile karşı koyun." Bu durumda kişi, bizzat kendisi için dua edip, Allah'tan şifâ taleb edebileceği gibi, yakınları da ona dua edebilirler. Her iki çeşit dua da Hz. Peygamber'in tavsiyeleri arasında yer alır. "Mü'minin mü'mine duası müstecabtır" diyen Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastaları ziyaret ettiğinde şöyle dua ettiği belirtilir: "Ey inananların Rabbi! Şu hastalığı gider, şifâ ver, şifa veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Hiç bir hastalık bırakmayan şifa ile şifa ver."[259]

10. Tebdil-i Hava:

Medine'nin havası iyi gelmeyen Ureynelileri Aleyhissalâtu vesselâm' ın tedavileri için kıra gönderme örneğini değerlendiren İslam ülemâsı tebdil-i mekan veya tebdil-i havanın da bir tedavi metodu olarak sünnette yer aldığını belirtmiştir. Buna başka örnekler de var.[260]

11. Kuvve-i Maneviyeyi Takviye:

Âlimler, bazı hadisleri, tedavide moral takviyesi metodu olarak değerlendirmiştir... "Bir hastanın yanına girince onu uzun yaşayacağı hususunda ümitlendirin. Bu (ümitlendirme) kaderi değiştirmez ama hastanın gönlünü hoş eder" buyurulmuştur. İbnu'l-Kayyim der ki: "Bu tedavinin en şerefli bir çeşididir. Zira hastanın gönlünü hoş etmek onun tabiatını güçlendirir, kuvvetini harekete geçirir, garîzî harâretini uyandırır, hastalığın define yardımcı olur ve hafiflemesini sağlar."[261]

12. Sabır:

Hastalığı hafifletecek, hatta tamamen bertaraf edip yokedecek vasıtalardan biri de sabırdır. İnsanların mala, cana gelecek çeşitli musibetlerle imtihan edileceğini bildiren az yukarıda kaydettiğimiz âyet-i kerime, bu musibetlerin çaresini de gösterir: Zira âyetin sonunda "Sabredenleri müjdele" denilir. Âyetten anlaşılan o ki, gelen musibeti asgari zararla atlatmanın yolu metaneti kaybetmemek, insanlara şikayet etmemek, bağırıp çağırmamaktır. Resulullah da hastalığa karşı sabretmeye teşvikte bulunmuştur. Kendisine hastalığına karşı Allah'tan şifa taleb edivermesi için başvuran bir kadına: "Dilersen dua edeyim, Allah şifa versin, dilersen sabret cennet senin olsun" demiştir. Tedaviye başvurulsa da hastalığın elemlerine karşı sabır esastır, çünkü tedavi hiçbir zaman kesin netice vaadetmez.[262]

13. Gayr-i Müslim Tecrübe:

Tıbb-ı nebevînin orijinal yönlerinden biri budur. Tedavide, insanlığın faydasını ortaya koyduğu tecrübelerinden istifade edilir. Gayr-i müslimlerin metodu veya ilacıdır alınmaz diye bir prensip mevcut değildir. Bunu, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın henüz müslüman olmadığı belirtilen meşhur tabib Hâris İbnu Kelde'ye gitmeyi tavsiye etmesi ifade ettiği gibi, gayle[263] hakkındaki şu açıklaması daha sarih olarak gösterir: "Gayle'den nehyetmek istemiştim, sonra hatırladım ki, İranlılarla Bizanslılar bunu yapmaktalar ve çocuklarına da bir zarar olmamaktadır." İslam âlimleri bu örneklere dayanarak tıbb'da ehl-i zimme'ye başvurmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Biz bunu, İslam'ın herhangi bir prensibini rencide etmeyecek her çeşit beşerî tecrübelerden istifadeye cevaz olarak anlayabiliriz. İslamî prensibe uygunluk kaydına, yeni iddiaların değerlendirilmesinde İslam ülemâsının fetvasına olan ihtiyacı belirtmek için yer verdik. Aksi takdirde "eski bir hakikatı tekrar etmektense yeni bir yalanı hakikat gibi, bile bile neşretmeyi tercih eden Batı espirinin oyuncağı olmak, böylece dini rencide etmek mevzubahis olur."[264]

4.Tedavi Ediciler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), tedavi ediciler üzerinde de durmuştur. Bunların liyakatli olması gerekir. Likayatli olmayan tedavici sebep olacağı kazadan sorumlu tutulacaktır.[265] Liyakat olunca, müslim gayr-i müslim ayırımı yapılmadığı gibi kadın erkek ayrımı da söz konusu değildir. Hadislerde gelen örneklerden hareket eden İslam âlimleri, yabancı bile olsa kadının erkeği, erkeğin de kadını tedavi edebileceğini, muayene için gerekli olan bakmak, elle dokunmak gibi ameliyelere yer verebileceğini hükme bağlamışlardır.[266]

5- Tıbbî Tatbikatı Murâkabe:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tedaviye giren prensiplerin (liyakatli ellerde yürümesi, yasak tedavi metodlarına başvurulmaması gibi) tatbikatını kontrol etmeyi de ihmal etmemiştir.
Ebu Dâvud'un bildirdiğine göre, Medine'de hastalara rukye yapmakla tanınmış kimselerin okudukları duaları dinleyerek, kullandıkları elfâzı kontrol etmiş, küfür ve şirk ifade eden sözlerin bulunmadığından emin olunca onlara izin vermiştir. Cin dağıtmaya mahsus bir rukye çeşidini de (nüşre) içinde yer alan put, cin, şeytan isimleri sebebiyle yasaklamıştır.
Keza sünnetçi kadınları çağırtıp, sünnet sırasında dikkat etmeleri gereken incelikleri kendilerine açıklamışlardır.[267]

6- Kaynaklar:

Tıbb-ı nebevînin kaynağı bizce, âyet ve hadislerdir. Gerek Kur'an'da ve gerekse hadislerde tıbbı ve sağlığı ilgilendiren pasajlar, doğrudan ve dolaylı işaretler, imalar hepsi tıbb-ı nebevînin gerçek kaynaklarını teşkil eder.
Belki de burada, bize itirazla, "tıbb-ı nebevî" üzerine yazılan birçok eserlerin varlığı hatırlatılacak. Biz gerek klasik devirlerde ve gerekse modern zamanlarda tıbb-ı nebevî üzerine verilen pek çok eserlerin varlığına bilerek tıbb-ı nebevînin gerçek kaynağını âyet ve hadislerin teşkil ettiğini söylüyoruz.
Klasik dönemde yazılan eserlerde, hadise dayanmayan birçok meseleler var. Bunlar bizi aldatabilir. Bazen eserin yazıldığı asrın tababet anlayışını, bazan bir kısım hükemâ sözlerini, halk tabâbetini, sağlıkla ilgili vecize ve atasözlerini hatta kadim yunan feylesoflarının tıbbî nasihatlarını bu kitaplarda, gerçekten hadislerden alınmış olan meselelerle iç içe, yan yana buluruz.
Bütün bunlar, tıbb-ı nebevî adını taşıyan bir kitapta rastlanınca hepsini nebevî tıbtan zannetme gibi vahim sonuçlara götürecek durumlar ortaya çıkabilmektedir. Biz müslümanlar olarak Resulullah'a nisbeti sahih olan rivayetlerin muhtevasına itimad eder, tıbbî müessiriyetinden, gerçeğin ifadesi olduğundan endişeye düşmeyiz. Tıbb-ı nebevî kitaplarında görülmesi sebebiyle, bir atasözüne veya etıbba sözüne veya halk tabâbetine de aynı itimadı, aynı kudsiyeti göstermek bizi çifte zarara sokar; şöyle ki:
1. Butlanı günümüzde ortaya çıkmış eski bir tıb anlayışında ve onun gayr-ı müessir tatbikatında ısrar etmek.
2. Bu yanlışlığın mesuliyetini hadislere yükleyerek gerçek tıbb-ı nebevîyi kusurlu bulmak ve itimadı sarsmak. Nitekim, zamanımızda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dinî olmayan bu gibi meselelerde yanılabileceğini ileri sürenlere, maalesef rastlanmaktadır.
Resulullah her meselesinde vahye müsteniddir veya ikaz ve irşad-ı ilâhînin garantisi altındadır. Yanlış ve hatalı karara varma durumunda takip edilecek edeb hususunda âlimden cahile, devlet reisinden dağdaki çobana varıncaya kadar bütün ümmete örnek vermek hikmetine binaen, Resulullah'ın bazı "yanılma" ve "içtihadından dönme" örnekleri vardır. Bu örnekler tıbb-ı nebevîye hariçten giren ve fakat yanlışlıkla tıbb-ı nebevîden bilinen meselelerle istismar konusu yapılarak, bütün hadisleri gözden düşürme faaliyetlerinde kullanılabilecektir. Bu sebeple, biz tıbb-ı nebevîyi sadece ve sadece Kur'an ve hadise dayanarak yeniden tedvin etmek, geliştirmek zorundayız.
"Bunu yaparken, tıbb-ı nebevî ile uğraşanlar, tıbbî konulara giren âyet, hadis ve bunların varsa şerhlerini, günümüz tıbbı bulgu ve çalışmaları ile yan yana getirmelidir. Âyet ve hadis-i şeriflerin ifadelerine uygun olan tıbbî bulgu ve çalışmalar doğru, ters düşüncelerin yanlış olabileceği kabul edilmelidir.
Tıbbın nevleri konusunda çalışma yapan kişi yanlışlığın nereden kaynaklandığını araştırmalı ve yapabileceği araştırmada buna işaret etmelidir.
Şöyle ki, son yıllara kadar Peygamberimiz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iltifat ettiği tereyağı konusunda aleyhte konuşan tıbbımız bugün lehte konuşmaya başlamıştır. Gerçek anlaşılmıştır. Şeker hastalarına balı yasaklayan tıbbımız, bugün normal miktarda alınabileceğini vurgulamaya başlamıştır.
Perhiz hakkında yeterli fikre sahip olmayan günümüz tıbbı yeni yeni bu konuda ipin ucunu yakalamaya çalışmaktadır.
"Hastalarınızı yemeye içmeye zorlamayınız" hadis-i şerifindeki iştahsızlıkla ilgili arkada bulunan fizyolojik mantığı anlamakta halen güçlük çeken günümüz tıbbıdır" (Z.Ç.)[268]

7- Tıbb-ı Nebevî Nasıl İhya Edilebilir?

Tıbb-ı nebevînin günümüz şartlarında yeniden sistematize edilmesi düşünüldüğü takdirde takibedilmesi gereken metod bizce şudur: Bu çalışmayı öncelikle Arapçayı çok iyi bilen tabibler yapmalıdır. Onlar Arapçadan başka hadis ve tefsirle ilgili belli başlı ilimlerde yetişmelidirler. Bu meyanda, hadis nazariyatının ve hadis kaynaklarının da iyi bilinmesi gerekir. Arapça formasyonu olan bir hekim hadis nazariyatını öğrenmesi, kaynakları tanıması çok zor bir iş değildir. Ama Arapçayı bilen bir ilahiyatçının tıbbî formasyon edinmesi kıyaslanamayacak kadar zordur.
Hatta şunu da ilave etmek isteriz: Zamanımızda tıb-ı nebevînin mükemmel bir sisteme kavuşturulması bir ekip çalışmasıyla gerçekleşebilir. Bugün tıbbın pek çok ihtisas bölümleri var: Göz, kulak, dahiliye, hariciye, nisâiyye, çocuk, psikiyatri, nöroloji.. gibi. Hadisleri bu ihtisas sahiplerinden her birisi kendi zaviyesinden değerlendirecektir. Bir hadisten psikiyatri mütehassısı tarafından keşfedilecek bir inceliğin, dahiliyeci tarafından sezilemeyeceği söylenebilir. Hele tıbbî formasyonu olmayan bir ilahiyatcının hekimlerce sezilecek tıbbî incelikleri görmesi hiç beklenemez. Öyle ise, hadislerdeki tıbbî yönleri arama ve sistematize etme işini hekimlerin teşkil edeceği bir hey'et ele aldığı takdirde, yüzbinleri bulan bütün hadis rivayetleri, yapılacak çalışmanın kaynağını teşkil edecektir. Aksi takdirde, bir ilahiyatçının yapacağı tıbb-ı nebevî çalışması hadis kitaplarının "kitabu'ttıb", "kitabu'lmarda" gibi, tıpla alakalı bölümlerinde yer alan hadislerin dışına fazla çıkamaz.
Bu noktanın daha iyi anlaşılması için bir hâtıramı nakledeceğim: Bu eserimizin tıb bahsinde kıymetli katkılarını gördüğümüz Dr. Zeki Çıkman arkadaşım yıllarca önce tıbb-ı nebevî ile alakalı bazı araştırmalar yapmak üzere bir vakıf kurma düşüncesinden bahisle, bu vakfın çalışmalarına esas olabilecek bir tıbb-ı nebevî kitabının hazırlanması işini, hadisci olmam haysiyetiyle bana teklif etmişti. Bir müddet düşündükten sonra, yukarıda belirttiğim gibi, işe yarar bir çalışmanın ortaya çıkması için tıbbî formasyon gerekeceğini açıklayarak özür beyanettim. İlk anda bu işi yapabileceğimde ısrar etti ise de, bir başka karşılaşmamızda "namazın göz sağlığına etkisini bildiren hadis var mı?" diye sordu. "Göz tedavisiyle ilgili hadis çok ama, namazın göz sağlığına etkisinden bahseden hadis hatırlamıyorum" dedim. "Var" dedi ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Dünyanızda bana üç şey sevdirilmiştir... diye başlayan hadisini hatırlatarak orada geçen "...ve gözümün nuru namaz" tabirini gösterdi. Ben: "Burada "çok sevdiğim ma'nâsında olmak üzere "gözümün nuru" demiştir. Bu Arapçada söylediğim maksadla kullanılan bir tabirdir, nitekim biz de, çok sevdiğimiz bir şeye, "gözümün nuru" deriz. Bunun göz sağlığı ile ilgisini göremiyorum" diye itiraz ettim.
Tabib arkadaşım, öyle açıklamalar yaptı ki bu hadiste yer alan tıbb-ı nebevî hususunda ikna oldum. Ezcümle, "göz nuru" denen görme gücünün her yaşta zinde kalabilmesi için gözün, uzak, yakın, çok uzak, çok yakın olmak üzere farklı mesafelere devamlı uyum temrini yapmak zorunda olduğunu, namazda iken ayakta, rükuda, secdede, oturma ve selam verme hallerinde çok farklı mesafelere bakarak gözün bu "uyum temri"ni yaptığını, bazı göz bozukluklarını gidermek için tabiblerin kadınlara örgü tavsiye ettiklerini... vs. söyledi ve ilave etti: "Namazda gözleri kapamak niçin mekruhmuş, şimdi daha iyi anlaşılmalı."
Ben bu açıklama ile göz nurumuzun büyük ölçüde namaza bağlı olduğunu anlamış olmaktan başka, müessir bir tıbb-ı nebevî çalışmasını ancak tabiblerin yapabileceğine dair düşünceme, mukni bir delil bulmuştum. Meseleyi şimdilerde daha da açan doktorumuzun açıklaması şöyle:
"Gözün namazdaki tadil-i erkanı, namazın karanlıkta kılınmasının mekruhluğu, gözlerin namazda kapalı olmasının mekruhluğu, gözümüzün katarakt ve glokom'dan (yani karasu hastalığından) korunması için hususi işaretler olup "iki gözümün nuru namaz" hadisi, namazın değer verilen, sevilen bir kıymet olduğunu anlattığı gibi, "iki gözüme nur veren namaz" ibaresinin de saklı olduğu kanaatindeyiz. Kişi sevdiği ile karşılaştığı zaman "seni görünce gözüm gönlüm aydınlandı" diyerek psikolojik bir sevinci ifşa ettiği gibi; namaz direkt olarak maddî gözümüzün sağlığında etkilidir. Gözün içindeki lens denilen uyumla ilgili merceğin anatomik, fizyolojik ve biyolojik hususiyetlerini bilenler bu ifadelerin gerçekliğini daha iyi anlayacaklardır."(Z.Ç.) [269]

---

[1] Diğer unsurların başlıcaları: İnanç, kıyafet, nikâh, mesken, dil, eğlence ... vs'dir.

[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/88-90.
[3] İnceltilmiş (murakkah) ekmek deyince dilimizdeki yufka veya şebit de denen ev ekmeği hatıra gelir ise de pastamsı ekmekler de kastedilmiş olabilir.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/91.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/91.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/91-92.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/93.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/93-96.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/96-97.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/97.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/97.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/98.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/98.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/99.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/99-101.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/102.
[17] Bir rivayette bu Sahâbî'nin Büsr İbnu Râ'î el-Îr radıyallahu anh olduğu belirtilir.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/102.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/103.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/103-104.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/105.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/105-106.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/106.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/106.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/106.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/107.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/107-108.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/109.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/109-110.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/110.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/110-112.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/112.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/112-113.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/113.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/113.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/114.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/114.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/114.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/115-117.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/118.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/118.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/118-119.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/120.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/120-121.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/122.
[46] Burada İbnu Abdilberr şunu demek ister: "İmam Mâlik bu hadislerde muayyen bir şahsın kastedildiği kanaatinde olduğu için "Mü'min, bir mideye; kâfir ise yedi mideye yer" şeklinde mutlak gelen hadîsi kaydettikten sonra, hadîsin belli bir şahısla ilgili olarak rivayet edilen vechini peşine kaydetmiştir. Kaideten, mutlak mukayede hamledilir. Öyleyse bu hadîsler muayyen şahıslarla ilgilidir, her mü'minle, her kâfirle değil."
[47] Burada, mîde kelimesiyle sindirim borusunu anlamamız gerekecek. Sindirim borumuzun, şerhte mîdeden itibaren değişen kısımlarının sayıldığını görmekteyiz: Mide, oniki parmak barsağı, kör barsak, kalın barsak, kalın barsağın son kısmı.
[48] Bu ikinci sayımda kolon, inceler sırasında zikredilmektedir. Önceki sayımda ise kalınlar sırasında zikredilmişti. Keza bu ikincide a'ver (kör barsak)de sıra itibâriyle farklı yerde gözükmektedir.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/122-128.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/128.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/128.
[52] **Kût:** Hayatın devamını sağlayacak miktardaki gıdadır (Nihaye).
[53] **Kifâyet:** Burada belli miktar demek değildir. Yeterliliğine hükmedilmesi gereken mevcuttur. İbnu Hacer: "Birlikte yeyin, ayrı yemeyin. Zira beraber olunca, bir kişilik yemek iki kişiye de yeter" hadîsini yorumlarken: "Bu hadîsten anlarız ki, "kifâye" birlikte olmanın bereketinden neşet eder ve cemaat ne kadar çok olursa, bereket de ziyâdeleşir" der.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/128-130.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/130.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/130-131.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/131.
[58] Arzî ilebedenin et-kemik gibi katı kısımlarını; mâyî ile bedendeki suyu; hava ile oksijen vs. gibi havadan gelen kısımları kastetmiş olmalı. Burada eski hikmetin anlayışını görmekteyiz: Hayat dört aslî unsurdan meydana gelir: Toprak, su, hava, ateş...
[59] İslam ülemâsının Bokrat dedikleri Hipokrat, eski yunan tabiplerinden meşhur bir zattır. Tabibler, tıb meslsğinin pîri bilirler ve tabib olunca Hipokrat yemini diye bir yeminde bulunurlar. Yunanlı da olmanın tesiriyle Hipokrat şöhretini hâla korumaktadır.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/131-133.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/133.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/133-134.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/134.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/134.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/135.
[66] Önceden geçen açıklamaya göre, şifalı kanat, teahhur eden (geride kalan) kanattır.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/135-137.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/137-138.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/138.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/138-140.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/140.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/140.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/141.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/141.
[75] Bu ibare Buhârî'deki vechinde daha açık: "Resulullah aleyhissalatu vesselam, hakkında konuşulup, ismi söylenmeyen bir yemeğe pek nâdir elini uzatırdı."
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/142-143.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/143-144.
[78] Bâdiye, çöl, kır, köy... gibi kelimelerin sadece biriyle karşılanması, dilimiz açısından mahzurlu olsa gerek. Yerine göre hepsi bu kelime ile ifâde edilebilmektedir.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/144-147.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/148.

[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/148.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/148-150.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/150.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/150.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/150-151.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/151-152.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/152.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/152-153.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/153.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/153.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/153.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/154.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/154.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/154-155.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/155.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/156.
[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/156.
[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/157.
[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/157.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/157-158.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/158-159.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/159.
[103] Yerbû' olarak geçen bu kelimeye lügatlerde Afrika tarla fâresi de denmektedir.
[104] Dört ayaklı, kısa kuyruklu, çokca tüyü olan bir hayvan olarak tarif edilir.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/159-160.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/160-161.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/161.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/161.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/161-162.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/163.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/163-164.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/164.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/165.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/165.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/166.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/166.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/167.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/167-168.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/168.
[120] Musarrât: Sağmal hayvanların, yavrularıyla beraber otlamaları halinde,yavrunun anneyi emmesi istenmezse, memeye bir kılıf geçirilir, buna musarrât denmektedir.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/169-171.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/172.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/172.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/173.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/173.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/173-174.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/174.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/174.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/175.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/175-176.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/176.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/176-177.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/178.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/178.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/178.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/179.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/179.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/179.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/180.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/181.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/181.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/182.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/182.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/183.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/183-184.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/183.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/184.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/185.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/185.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/185.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/185-186.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/186.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/186-187.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/187.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/188.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/188.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/188.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/188.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/189.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/189-190.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/190.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/190-191.
[163] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/191.
[164] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/191.
[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/192.

[166] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/192.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/192.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/193.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/194.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/330-331.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/331-332.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/332-334.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/334.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/334.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/335.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/335.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/335.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/336.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/336.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/337.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/337.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/338.
[183] Müfred, mürekkep olmayan, tek cins demektir. Yani birkaç maddenin karıştırılmasıyla elde edilmemiş olan, sâde ilaç demektir.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/338-342.
[185] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/342.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/342.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/342-343.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/343.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/343-344.
[190] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/344.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/344-345.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/346.
[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/346-347.
[194] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/347-349.
[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/350.
[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/350-353.
[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/353-354.
[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/354.
[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/354.
[200] Nüşre, kelime olarak neşr'den gelir. Neşr, dilimize de girmiş bir kelimedir. Açmak, yaymak, neşretmek, çözmek gibi mânalara gelir.
[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/355.
[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/355-356.
[203] Nazarlık diye tercüme ettiğimiz vede'a, denizden çıkarılıp, nazar korkusuyla çocuklara takılan beyaz bir cisim (Nihâye).
[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/356-357.
[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/358.
[206] Veba, tarih boyunca büyük ölümlere sebep olmuştur: 1337-1339 yıllarında Orta Asya-Çin arasında 13 milyon: 1348'de Avrupa'da ortaya çıkan bir veba, halkın %28'ini; 1375'de %13'ünü etkisine almıştır. Tahminler Avrupa'da 25 milyon insanın veba'dan öldüğünü, Asya'da da bir o kadarının ona kurban gittiğini söyler. 1466'da Tesalya, Makedonya ve İstanbul'da; 1478'de Venedik'te veba salgınları olmuş, çok sayıda ölüme sebebiyet vermiştir. 1664-1665'de Londra'da çıkan bir veba 460 bin kişinin 100 binini alıp götürmüştür. 1720-1722 yıllarında Marsilya'da 40 bin kişiyi öldürmüştür. 1878-1879 yıllarında Rusya'nın Volga havzasında: 1920'de Paris'te; 1930'da Cezayir'de görülen veba salgınları tarihin kaydettiği en son mühim salgınlardır.
[207] "Bir kavimde zina artarsa ölüm de artar" denmiş olduğu için birçoklarının, günümüzde zuhur eden AİDS hastalığı ile te'vile sevketmiştir. Çünkü AİDS, esas itibarı ile zina ve lutîliğin meşruiyet kazanacak kadar yaygınlaşmasından zuhur etmiştir, henüz tedavisi bulunamamıştır. Ve kitleler halinde ölümlere sebep olacağı belirtilmektedir. Resûlullah'ın gerçekten büyük bir mucizesi ile karşı karşıyayız.
[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/358-361.
[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/361.
[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/362.
[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/362-365.
[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/366.
[213] Bu ifade yanlıştır. Bilakis, "Dövme yapmayı yasakladı" ziyadesini Buharî almış, diğerleri almamıştır. Sebebi ileride açıklanacak.
[214] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/366.
[215] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/367.
[216] "İzarının içi" tabiri ile ne kastedilmiştir? Bu münakaşalıdır. Böğür, üzerine izar bağlanan kısım, izarla örtülen ön, avret mahallinden kinayedir, uyluk kısmı vs.
[217] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/368.
[218] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/368-369.
[219] Ef â: Engerek yani zehirli yılan demektir. Bunun bir nevinin bakışına uzaktan hedef olan canlının helak olduğu şöhret bulmuştur.
[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/368-371.
[221] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/371-372.
[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/372.
[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/372-373.
[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/373.
[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/373-374.
[226] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/375.
[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/375-376.
[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/376.
[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/376-377.
[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/378.
[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/379.
[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/379-380.
[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/380.
[234] Bu mevzudaki müdellel bir tahlili Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye kitabımızda yaptık.(S.218-220).
[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/380-381.
[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/381.
[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/382.
[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/382-383.
[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/383.
[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/383.
[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/384.
[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/384.
[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/384-385.
[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/385-386.
[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/386.

[246] Bu mevzu için, Hak Dini Kur'an Dili Tefsirine bakılmalıdır: (9. Cilt, S. 6396-6397).
[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/386-387.
[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/387-388.
[249] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/388-389.
[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/389.
[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/389.
[252] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/389.
[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/389.
[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/389-390.
[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/390.
[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/390.
[257] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/390.
[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/391.
[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/391.
[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/391.
[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/391-392.
[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/392.
[263] Gayle (gıyle de denmektedir): Zevcin çocuk emzirmekte olan zevcesi ile cima yapmasına denir. Kadın hâmile kaldığı takdirde süt, onu emen bebeğe zararlı bir mahiyet kazandığı için Araplar bu hali hoş karşılamazlarmış.
[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/392.
[265] Doktorun sebep olacağı kazalar ve sorumluluklar çeşitli şartlara göre değişir. Burada teferruata girmeyeceğiz.
[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/393.
[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/393.
[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/393-395.
[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/395-397.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

33- YÜZÜK KONULARININ BAŞI
1. Mühür (Yüzük) Edinme Konusundaki Hadisler
2. Yüzüğü Terketmek Konusu
3. Altın Yüzük Konusundaki Hadisler
4. Demir Yüzük Konusunda Varid Olan Hadisler
5. Yüzüğün Sağ Veya Sol Ele Takılması Konusu
6. Zil Konusunda Varid Olan Hadîsler
7.Dişleri Altınla Bağlamak
8. Kadınların Altın Kullanması

33- YÜZÜK KONULARININ BAŞI

1. Mühür (Yüzük) Edinme Konusundaki Hadisler

4214... Enes b. Malik (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) bazı yabancılara mektup yazmak istedi. Kendisine, "Onlar mühürsüz mektubu okumazlar" denildi, bunun üzerine gümüşten yüzük bir mühür edindi. Ve ona (Muhammedün Rasûlullah) Muhammed Allah'ın Resulu'dür" cümlesini kazıttı.[1]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayetinde Hz. Peygamber (s aym yabancılardan bazılarına mektup yazmak istediği, diğer bir rivayetinde de Romalılara mektup yazmak istediği ifâde edilmektedir. Buharî'deki başka bir rivayette "Muhammedün Resûlullah" cümlesinin üç satır halinde nakşedilmiş olduğu her satırda bir kelimenin yer aldığı ifade edilmektedir. Aynı hâdîs'in Sahîh-i Müslim'de üç rivayeti vardır. Bunlardan birisinde Efendimiz'in Acem'e diğer birisinde de Kisrâ, Kaysar ve Necâşi'ye mektup yazmak istediği belirtilmektedir. Ayrıca bazı rivayetlerde Hz. Enes sonunda "sanki onun beyazlığını görür gibiyim" demektedir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki "Eacim" kelimesinin "yabancılar diye terceme edilmesi, bu rivayetlerin hepsine şamil olur kanaatindeyiz.
"Yüzük" diye terceme ettiğimiz kelimesini, hâtem şeklinde de, hatim şeklinde okumak mümkündür. Kamûs'ta bu kelimenin yedi lügati olduğu ifade edilmekte ve bunlar teker teker sayılmaktadır. Biz, o lûgatlarin hepsini buraya aktarmaya lüzum görmedik.
Hâtem veya Hâtîm: Mühür, yüzük, bir şeyin sonu, bir milletin veya grubun sonuncusu, atın ayağındaki hafif sakarlık, kısrağın memelerinden karnına doğru olan kısım manalarına gelmektedir. Rasûlullah (s.a)'in mührü, yüzüğünün kaşına nakşedilmiş olduğu için, bu bâbdaki mühür kelimesi, aynı zamanda yüzük mânâsını da içine almaktadır.
Hâdîs-i şerifte, Rasûlullah (s.a)'in bazı yabancılara mektup yazmak istediği bildirilmektedir. Bunlardan maksat, yabancıların liderleridir. Yani Roma İmparatoru, İran kisrası ve Habeş necaşisi'dir.
Hz. Peygamber (s.a)'in mektup yazmasından maksat, mektup yazdırmasıdır. Bu söz şekline mecaz denilir. İşin yapılmasını emreden, yaptıran kişi; onu bizzat yapmış gibi ifâde edilir. Meselâ, Süleymaniye Camii'ni Sultan Süleyman yaptı, denilir. Halbuki camiyi o yapmamış yaptırtmıştır. İşte bu anlatım şekli mecazdır, Karine de örftür. Bu izaha göre, Hz. Peygamber (s.a)'in yazı yazmayışına delâlet eden haberlerle, bu hadis arasında bir çelişkinin olmadığı görülür. Ayrıca Rasûlullah'in önceleri yazı yazmayı bilmezken daha sonra öğrenmiş olması da muhtemeldir.
Metinde görüldüğü üzere Sahâbîler, Efendimiz'e yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmediklerini söylemişler, O da kaşı üzerinde "Muhammedün Rasûlullah" Muhammed Allah'ın rasûlüdür, ibaresi bulunan gümüşten bir yüzük yaptırmıştır. Yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmeyiş sebepleri, mühürün mektubu yazana delâlet etmesi, mektuba başkaları tarafından bir takım ilâvelerin yapılmasını engellemesi ve mektuba ciddiyet kazandırmasıdır.
Hâdis-i şerif yüzük takmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu konudaki fıkhı hükümlere babın son hadisinin izahı esnasında temas edilecektir.[2]

Bazı Hükümler

1. Yazışma yoluyla da Lslamı tebliğ caizdir.
2. Gayri müslimlere mektup yazmak caizdir.
3. Gümüş yüzük takınmak caizdir.
4. Yüzüğün üzerine sahibinin isminin kazınmasında dinen bir mahsur yoktur.[3]

4215... Vehb b. Bakiyye, Halid'den; o, Said'den; Said, Katade'den; Katade'de Enes'ten, İsa b. Yunus hadisini rivayet etmiştir. (Halid rivayetinde) şunları da ilâve etmiştir:
O yüzük, Rasülullab vefat edinceye kadar elinde idi. (Daha sonra) vefat edinceye kadar Ebubekir'in elinde, (Ondan sonra vefat edinceye kadar Ömer'in elinde idi. Sonra Hz. Osman'ın elinde idi, fakat Osman bir kuyunun yanında iken kuyuya düşüverdi. Kuyunun suyunun boşaltılmasını emretti ve boşaltıldı, fakat onu bulamadı.[4]

Açıklama

Haberin BuhaıTdeki rivayetinde, Rasûlullah'ın yüzüğünün kendisinden sonra sırayla Hz. Ebu Bekir'e, Hz. Ömer'e ve Hz Osman'a intikal ettiğine temas edilmekte fakat "Vefat edinceye kadar" ifadesi yer almamaktadır. Yine BuharîMeki rivayette Hz. Osman'ın yüzüğü düşürdüğü kuyunun Eriş kuyusu olduğu belirtilmektedir.
Bezlü'l Mechûd'da Eriş kuyusunun, Küba kuyusu diye bilindiğine işaret edilmiştir.
Hz. Osman'ın yüzüğü kuyuya düşürüşü şöyle olmuştur:
Hz. Osman, Eriş kuyunun başında dalgın bir vaziyette yüzüğü bir parmağından çıkarıp öbürüne takıyordu. Bu esnada yüzük kuyuya düşüverdi. Bulmak için kuyunun suyunu çekerek üç gün aradılar fakat bulamadılar. Bunun üzerine Hz. Osman (ra) yine üzerinde "Muhammedun Rasulullah" yazısı bulunan başka bir gümüş yüzük yaptırmıştır.
İbn Hacer, bazı ulemâya nisbet ederek Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün Hz. Süleyman'ın yüzüğüne benzediğini bu yüzüklerde bir sırrın bulunduğunu, Hz. Süleyman'ın yüzüğünü kaybetmesini saltanatının sonu olduğunu, Osman'ın kaybetmesi ile de Haricîlerin isyan edip fitnenin başladığını söyler.
Hatırlatmaya bile gerek yok ama Askalanî'nin naklettiği bu görüş ne âyete ne de hâdise dayanmamaktadır. İslâm'ın görüşü değil; katılmak zorunda olmadığımız bazı indi görüşlerdir.[5]

4216... Enes (r.a); şöyle demiştir: Rasülullah(s.a)'in yüzüğü gümüşten kaşı da Habeş işi idi.[6]

Açıklama

Hadisin, Müslim'deki bir rivayetinin sonunda Efenivia dimiz'in yüzüğü sağ eline taktığı ve kaşını avucu içine getirdiği belirtilmektedir.
Tirmizî "Bu hadîs hasen sahîhtir. Bu vecihten gariptir." demektedir.
Hâdîs-i şerifte, Rasulullah (s.a)'in yüzüğünün kaşının "Habeşî"' olduğu beyân edilmektedir. Bu kelimenin birkaç mânâya gelme ihtimali vardır.
1- Yüzüğünün kaşı Habeş yapısı, yani Habeşlilerin yüzüklerinin kaşı gibidir.
2- Yüzüğün kaşım yapan usta Habeşli idi.
3- Kaşın taşı Habeş taşı idi, yani göz boncuğu veya akikden idi. Çünkü bunların ikisinin madeni de Habeşistan'dan veya Yemen'den geliyordu.
4- Kaşın rengi Habeşî yani siyahı idi.
Hâdîs'teki "Habeşî" kelimesini, yukarıdaki vicihlerden ilk. ikisine
3- hamledersek, Aşağıda gelecek olan rivayetlerle bir çelişki söz konusu olmaz. Çünkü aşağıdaki rivayette, Efendimiz'in yüzüğünün ve kaşının gümüşten olduğu ifade edilmektedir. Kaşın gümüşten olup Habeşli bir usta tarafından veya Habeşi usûlüne göre yapılmış olması mümkündür. "Habeşî kelimesi Habeş taşı, göz boncuğu veva akik manasına alırsak, aşağıda gelecek olan rivayetle bir çelişki ortaya çıkmaktadır. O zaman, Rasû-lullah'ın birden fazla yüzüğü olduğunu, birisinin kaşının gümüşten, öbürununde taş, veya akikten olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Beyhakî'den böyle rivayet edilmiştir.[7]

4217... Enes b. Mâlik (r.a)'dan; şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'in yüzüğünün tamamı gümüştendi.[8]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "Bu, hasen sahihtir, bu vecihle garjptir" demektedir.
Bu rivayet Peygamber Efendimiz'in yüzüğünün tamamının ve kaşının gümüşten olduğunu bildirmektedir. Efendimiz'in yüzüğünün kaşının "Habeşî" olduğunu bildiren önceki rivayetle, bu rivayetin telifine yukar-daki rivayetin izahında işaret ettik. Ancak 4224 numaralı hadiste, Hz. Peygamber'in demirden yapılmış ve üzerine gümüş kaplanmış bir yüzüğünün olduğu beyan edilmektedir. O zaman, üzerinde durduğumuz bu rivayetle, işaret edilen hadis arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Aska-lanî bu çelişkiyi, Rasûlullah'ın birden fazla yüzüğünün bulunduğunu, birisinin gümüşten birinin de gümüş kaplanmış demirden olduğunu söyleyerek tevil eder.[9]

4218... İbn Ömer (r.a) demiştir:
Rasûlullah (s.a) altından bir yüzük edindi. Kaşını avucunun içine denk getirdi. Kaşa "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttı. Bunun üzerine sahabîler de altın yüzükler edindiler. Rasûlullah (s.a) onların altın yüzük edindiklerini görünce, onu attı (bıraktı) ve "Artık onu ebediyyen takmayacağını" buyurdu. Daha sonra gümüşten bir yüzük edindi ve ona "Muhammedun Rasûlullah" ibaresini nakşettirdi. Efendimiz'den sonra o yüzüğü Ebû Bekir ondan sonra, Ömer; Ömer'den sonra da Eriş kuyusuna düşünceye kadar Osman taktı.

Ebû Davûd der ki: Yüzük kuyuya düşünceye kadar, İnsanlar Hz. Osman'a karşı çıkmadılar.[10]

Açıklama

Hadisin Buhari ve Tirmizî'deki rivayetlerinde Rasûlullah (s.a)'in altın yüzük yaptırdıktan sonra sahabîlerin yaptırdıklarını görünce, minbere çıktığı ve "Bunu ben yaptırmıştım, ben onu artık takmayacağım" deyip attığı ve sâhâbîlerin de attıkları ifade edilmiştir.
Sahîh-i Müslim'deki rivayette ise, gümüşten yaptırdığı yüzüğe "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttıktan sonra "Ben bu yüzüğümün nakısı üzerine kimse nakış yapmasın" buyurduğu belirtilmektedir. Bu ilâve, Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayetinde de vardır. Ayrıca Müslim'de Efendimiz'in yüzüğünün, Muaykıp kuyuya düşürünce-ye kadar Hz. Osman'da kaldığı söylenmiştir. Bu rivayete göre, yüzüğü kuyuya düşüren Muaykıp'ır. Halbuki meşhur rivayetlerde yüzüğü düşürenin bizzat Hz. Osman olduğu beyan edilmektedir. Müslim sarihleri bu rivayetler arasındaki çelişkiyi şu şekilde gidermişlerdir.
Rasûlullah'ın yüzüğü genelde, Said b. Ebi'-l As'ın azatlısı Muaykıp'da durur, halifeler zaman zaman ondan alıp, teberrüken takınırlardı. Hz. Osman'la Muaykıp, Eriş kuyusunun başında iken Hz. Osman yüzüğü istemiş, Muaykıp verirken yüzük kuyuya düşmüştür.
Buharî'nin rivayetinde de Hz. Osman'ın yüzüğü elinde oynarken dalgınlıkla kuyuya düşürdüğü ifâde edilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a)'in altından yüzük yaptırması, Altının erkeklere haram kılınmadan önce olması gerekir. Çünkü Altının erkeklere haram olduğunu bildiren Rasûlullah'ın, kendisinin altın takması düşünülemez. Altının daha Önce mubah olduğu halde, Hz. Peygamber'in bu hareketiyle haram kılınmış olması mümkündür. Hz. Peygamber'in sâhâbilerinde altın yüzük yaptırdıklarını görünce onu çıkarması iki sebebe bağlanabilir.
1- Sâhâbîler altın yüzük takarak kibirleniyorlar, onunla övünüyorlardı. Onun için çıkardı.
2 - Altın Mübadele aracıdır ve azdır. Bir kısmının da yüzük yaptırılıp pasif hale sokulması piyasada para darlığına, dolayısıyla ekonomik sıkıntıya sebep olacaktır. Peygamber Efendimiz bunun için altın yüzüğü atmıştır.
Hz. Peygamber (s.a)'in altın yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmesi değil, başka bir maksatla kullanmasıdır.
Hadisden anladığımız diğer bir nokta da, Rasûlullah Efendimizin yüzüğü sağ elinin parmağına taktığı ve kaşını avucunun içine denk getirdiğidir. Bu meselenin izahı 4226 ve devamındaki hadîslerde gelecektir.[11]

Bazı Hükümler

1- Erkeklerin altın yüzük takmaları caiz değil gümüş yüzük takmaları ise caizdir.
2- Salih kulların fiilleri ile teberrükte bulunmak caizdir.
3- Rasûlullah'a kimse mirasçı olmamıştır. Olsa idi, yüzüğü Hz. Ebu-bekir almaz, varislerine intikal ederdi.
4- Yüzüğün üstüne sahibinin veya Allah ism-i Celâlinin yazdırılması caizdir. Ancak üzerinde Allah yazılı olan yüzükle helaya girmek mahzurludur.[12]

4219... Bize Osman b. Ebî Şeybe haber verdi, Bize Eyyûb b. Musa'dan naklen Sufyân b. Uyeyne haber verdi. Eyyûb Nâfi'den o da İbn Ömer'den bu (yukarıdaki) haberi nakledip; şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) ona "Muhammedün rasulullah" sözünü kazıttı ve "Benim bu yüzüğümün nakşı üstüne (bunun benzerini) kimse kazıtmasın" buyurdu.
Ravî sonra hadîsi şevketti.[13]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin biraz farklı bir naklidir. Bu rivâyette Hz. Peygamber (s.a) kendi nakşı üstüne başka birisinin nakış kazıtmasını nehyetmiştir. Nevevî'inin bildirdiğine göre, buna sebep şudur: Peygamber Efendimiz, yüzüğüne ismini, yazdığı mektuplarını mühürlemek için kazıttı, Şayet başkaları da aynısını yaparsa, onlar da yazdıkları mektupları mühürlerler ve bir takım karışıklıklar çıkabilirdi.
Bu karışıklığa meydan vermemek için, başkaları da mühür kazıtma-malıdır. Tabiatıyla o günün tekniği, bugünkü ile kıyaslanamaz. Bu gün resmi kurumların mühürleri, yine belirli kurumlar tarafından hazırlanır. Mühürlerin yazıları nettir. Karışıklık pek söz konusu olmaz. Halbuki Hz. Peygamber devrinde durum farklı idi teknik geri, mühürler ilkeldi.
Hadîs'in ibaresinden nehyin, Hz. Peygamber'in yüzüğüne başka bir nakşın kazınmasını nehy olduğu zannedilmemelidir. Kanatimizce maksat, "Benim ismimi, benim nakşınım benzerini başkası kazıtmasın" mânâsıdır.[14]

4220... Bize Muhammed b. Yahya b. Faris haber verdi. (Dedi ki) bize Muğîra b. Ziyâd'dan naklen Ebû Asım haber verdi. Ebû Asım, Nâfi'den; Nâfi'de İbn Ömer kanalıyla Rasulullah (s.a)"den bu haberi rivayet etti. (Bu rivayette) Ravî şöyle dedi:
Sâhâbiler, o (kuyuya düşen) yüzüğü aradılar, ama bulamadılar. Bunu üzerine, Osman bir yüzük yaptırdı ve üzerine "Muhammedün Rasulullah" sözünü kazıttı. Hz. Osman onu takınırdı.[15]

Açıklama

Bu rivayette öncekilerden farklı olarak, Hz. Osman'ın Kasûlullah'ın yüzüğünü düşürdüğü ve tekrar bir yüzük yaptırıp üzerine "Muhammedun Râsulullah" sözünü kazıttığı görülmektedir. Rasûlullah'ın yüzüğü kaybolduğu ve yeni yaptırılan yüzüğün, onun yerine geçeceği için Hz. Osman'ın yaptığı iş yukarıdaki hadîs'te varid olan Nehye muhalefet sayılmaz.
Bu babdaki hadîslerin hepsi Rasûlullah (s.a)' 'in gümüşten yüzük edindiğinde müttefiktirler. Bunun sonucu olarak ulema erkeklerin gümüş yüzük takmalarını caiz görmüştür. Bazı eski Şam âlimleri, hükümdardan başkalarının yüzük takmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bu görüşün şâz olduğunu belirtir. Ancak Hanefî fıkhına göre, Sultanın yüzük takması sünnet olduğu halde, ihtiyacı olmayanların takmamaları daha efdâldir.[16]
Kadınların da gümüş yüzük takmaları caizdir. Ancak erklerin taktıkları yüzüğün, kadınların yüzüklerine benzememesi ve ağırlıklarının üç gramdan daha az olması gerekir.[17]
Altından yapılan yüzüğü erkekler takamaz. Konu, 4222 numaralı hadîsin izahı yapılırken anlatılacaktır. Demir, bakır, kurşun, tunç gibi madde lerden yapılan yüzüğe ait, hükümlerde ilgili bilgi de 42223 ve devamındaki hadîslerin izahı esnasında gelecektir.
Bu babdan istifâde ettiğimiz diğer bir hüküm de yüzüğün kaşına isim kazıtmasının caiz oluşudur. Ulema yüzüğün kasma, Allah'ın, Peygamber'in veya kişinin kendi ismini kazıtmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Fakat insan veya hayvan gibi bir canlı varlığın resmini işlemek caiz değildir. Kaşında, Allah'ın veya Hz. Peygamber'in ismi nakşedilmiş yüzükle helaya giren kişi onu gizlemelidir. Şayet yüzük sol elde ise taharetleneceğinde çıkarmalıdır.[18]

2. Yüzüğü Terketmek Konusu

4221... Enes b. Mâlik (r.a) rivayet edildi ki:
O bir tek gün Rasûlullah (s.a)'in elinde gümüş bir yüzük gördü (onu gören) insanlar da yüzük yaptırıp takındılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) yüzüğü attı, insanlar da attılar.
Ebû Davûd der ki:
Bu hadîsi Zührî'den Ziyad b. Sa'd, Şuayb ve'İbn Müsafir rivayet etti ve hepsi "gümüş yüzük" dedi.[19]

Açıklama

Hadîsin Buharî ve Müslim'deki rivayetlerinde "İnsanıar da gümüşten yüzükler yaptırdılar" cümlesi yer almaktadır. Hadisin siyakı, Hz. peygamber (s.a)'in başkalarının da yaptırıp takındıklarını görünce, takinmakda olduğu gümüş yüzüğü attığı anlayışını vermektedir. Halbuki vakıa bu değildir. Çünkü meşhur rivayetlerde belirtildiğine göre, Hz. Peygamber'in takındıktan sonra attığı yüzük, gümüşten değil, altından idi. Tüm ulemâ Rasûlullah'ın gümüş yüzük takındığında ve bunu terketmediğinde müttefiktir. Ancak, bu hadîsi tevil ya da diğer rivayetlerle telifte farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu görüşleri şu maddelerde toplayabiliriz:
1- Hadîsin rivayetinde yanlışlık yapılmıştır. Doğrusu "gümüş yüzük" değil, diğer rivayetlerde olduğu gibi "altın yüzüktür"
Nevevî, Kâdî İyâz'a tebean "tüm ehl-i hadîs bunun İbn-i Şihâb'dan bir vehim olduğunu, çünkü atılan yüzüğün altın yüzük olduğunu söylerler." demektedir.
2- Hz. Peygamber (s.a) altın yüzüğün haram olduğunu bildirmek isteyince gümüşten bir yüzük yaptırdı. Onun mubah olduğunu anlatmak için, o gün, halka gösterdi sonra da altın yüzüğü atıp onun haram olduğunu bildirdi. Bunun üzerine insanlar da eskiden ellerinde olan altın yüzükleri attılar. Buna göre bu hadîsteki "yüzüklerini attılar" sözünün mânâsı "altından olan yüzüklerini attılar" demektir.
Nevevî bu tevilin sahih olduğunu ve hadiste bu anlayışa engel teşkil edecek bir noktanın bulunmadığını söylemektedir.
Bu tevile Buharî'deki ve Müslim'deki "İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler" şeklinde varid olan cümle, itiraz olarak ileri sürülebilir. Nevevî bu itiraza şu cevabı vermektedir. "Muhtemeldir ki, Hz. Peygamber (s.a)'in gümüşten bir yüzük yaptırmak istediğini öğrenince, onlar da gümüşten yüzükler yaptırdılar, ve altın yüzükleri ellerinde kaldı. Rasûlullah (s.a) altın yüzüğünü atınca, onlar da altın yüzüklerini attılar".
3- Hadîs'teki "yüzüğünü attı" sözündeki yüzükten maksat altın yüzüktür.
4- Hadîste, Rasûlullah'ın attığı yüzüğün, gümüş yüzük olduğunu gösteren bir kayıt yoktur. Aksine o mutlaktır. Rasûlullah'ın altın yüzüğünü attığına hamledilir.
Bu son iki tevile, Buharı haşiyesinde Sindî nakletmekte ve uzak birer tevil olduğuna işaret etmektedir.
5- Zührî'nin hadisi muhtasardır. Asıl maksadın anlaşılmasını engelleyen bir hazîf vardır. Akla ilk gelen mânâ değildir.
Aksine mânâ şudur: Rasûlullah (s.a) ve Sâhâbîler daha önceden alim yüzüklerini atmışlardı'1 ancak bu anlayışı verecek olan kısım hazfedilmiştir.
Bu izahı Bezlü'l Mechûd sahibi Sehâr Nefurî, Muhammed Yahya'dan nakletmiştir. Onu bu anlayışa sevkeden amil, Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı talikin hadiste vehm olduğu ihtimaline meydan vermeyişidir. Çünkü Ebû Davûd tâîikinda, hadîsi Zührî'den nakleden tüm ravîlerin "gümüş" diye naklettiklerini söylemektedir.
Hadîsteki vehmin, İbrahim b. Sad'den kaynaklandığı söylense, Ebû Davud'un taliki ile karşı çıkılabilir. Ama alimler vehmi İbn Şihâb ez-Zührî'ye nisbet etmişlerdir.
6- Hz. Peygamber'in attığı yüzük gümüştendir. Rasûlullah, halkın gümüş yüzük takarak kibirlenmelerinden korktuğu için yüzüğünü çıkartıp atmıştır. Yahut attığı yüzük gümüş kaplanmış, demir yüzüktür.
Bu tevili Şemail şerhinde Kârî, Begavî'den nakletmiştir. Ancak Ulema arasında pek rağbet gördüğü söylenemez.
Bu tevillerden sonuncusu hariç hangi tevil kabul edilirse edilsin kesin olan şudur: Hz. Peygamberin (s.a) halkın da

takındıklarını görünce çıkartıp attığı yüzük gümüşten değil, altından idi.[20]

3. Altın Yüzük Konusundaki Hadisler

4222... İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şu on şeyi kerih gördü.
1- Sufrayi, yani halûk sürünmeyi,[21]
2- Beyaz kılları değiştirmeyi,
3- Eteği sürümeyi,
4- Altın yüzük takınmayı,
5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermeyi,
6- Zar atmayı,
7- Muavvizat'ın dışında bir şeyle rukye yapmayı,
8- Nazar boncuğu takmayı,
9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmayı,
10- Çocuğu(nsütünü) bozmayı,
Bu sonuncusunu haram kılmadan kerih gördü.[22]

Açıklama

Hadîs-i şerifte Hz. Peygamber (s.a) on hasleti kerih gördüğü, onlardan hoşlanmadığı beyan edilmektedir. Hadîs'in metninde bu on şey teker teker sayılmaktadır. Ancak çoğu izaha muhtaçtır. Onun için biz bu on maddeyi ele alıp kısa kısa açıklamak istiyoruz.
1- Sufra, yâni halûk sürünmek: Aslında Rasûlullah'ın kerih görüğü şey Suf-radır. İbn Mes'ud veya daha sonraki râvîlerden birisi bunu "halûk" diye tefsir etmiştir. Halûk, zaferan ve daha başka kokuların karıştırılmasından elde edilen bir esanstır. Rengi kırmızıya ve sarıya çalar. Mekruhluğu erkeklere hastır. Bu konuda geniş bilgi için 4176 ve devamındaki hadislere bakılabilir.
2- Beyaz kılları değiştirmek: Mekruh olan, beyaz kılları yolmak ve siyaha boyamaktır. Kına yakmak veya kırmızıya, sarıya boyamak caizdir. Bu konudaki 4202 ve 4212 hadislerde geçmiştir.
3- Eteği sürümek: Bundan maksat, kibirlenerek yürümek, büyüklenmek maksadıyla uzun elbise giymektir. Ama tesettür için kadınların eteklerini yere kadar uzatmaları mahzurlu değildir.
Rasûlullah (s.a) devrinde erkeklerin giydikleri, entari şeklinde olduğu için Efendimiz, eteği sürümek şeklinde ifade buyurmuştur. Yukarıda temas edildiği gibi, Efendimiz'in hoş görmediği, davranış böbürlenmek maksadıyla elbise giymektir. Bu konu 4084 ve devamındaki hadislerde geçmiştir.
4- Altın yüzük takmak: Hz. Peygamber (s.a)'in kerih gördüğü altın takmak erkeklere hastır.
Erkeklerin altın yüzük takmaları dört imama göre de haramdır. İbn Hazm'e göre haram değildir. Sâhâbe ve tabîundan bir grubun altın yüzüğü caiz gördükleri rivayet edilmiştir. Altın yüzüğün erkekler için haram oluşunun delili, bu ve buna benzer birçok hadistir. Kadınlar ise, ayrı bir nass ile bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) altın ve ipeğin erkekler için haram, kadınlar için ise helâl olduklarını ifade buyurmuştur.
Erkeklerin altın yüzük takabileceklerini söyleyenlerin delili Tahavî'nin Meani'l Âsâr Şerhi'nde Muhammed b. Malik'e muttasıl bir senetle rivayet ettiği şu hadistir:
"Ben Bera'in parmağında altın bir yüzük gördüm. Kendisine niçin o yüzüğü taktığı soruldu, o da şu karşılığı verdi: Bu, Rasûlullah (s.a)'ın bana bir hediyesidir. Bunu bana o taktı, ve "Allah'ın ve Rasûlunün sana ihsan ettiği bu yüzüğü tak" buyurdu.
Görüldüğü gibi bu haber erkeklerin altın yüzük takabileceklerine delalet etmektedir.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğu görüşünde olan fukaha bu hadise iki şekilde cevap vermişlerdir.
I- Mubah kılan nas ile haram kılan nas tearuz ettiği zaman haram kılan nass tercih edilir. Bu külî bir kaidedir. Dolayısıyla Erkeklerin altın yüzük takmalarının haramlığına delalet eder. Nasslar karşısında bu haberin kıymeti yoktur.
II- Altın yüzüğün cevazına işaret eden bu hadis, daha altın yüzük haram kılınmadan önce vârid olmuştur.
Ancak ulema bu ikinci cevabı pek kuvvetli bulmamışlar, Bera'in parmağındaki yüzüğün garipsenip sebebinin sorulmasının, hadisenin altın yüzük haram kılındıktan sonra vuku bulduğuna delâlet ettiğini, söylemişlerdir. Az ipeğe kıyasla nişan yüzüğünü caiz görenler olmuştur. Altından olan nişan yüzüğünün cevazı ile ilgili bir mütalaa için, Tecrid-i Sarîh Terceme ve şerhine bakılabilir. (c:IV, sn: 288, 289
5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermek: Bu, kadınlarla ilgilidir. Maksat kadınların kocalarından başkaları için süslenmeleridir. "Zineti göstermek" diye terceme ettiğimiz "teberrüc" aslında kadının güzelliğini erkeklere göstermesidir. Kur'an-ı Kerim'de kadınlara hitaben:
Eski Cahilîyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın buyurulmuştur.[23]
Kadınlar, hilkaten süslenmeye heveslidirler. Dinimiz hilkat dini olduğu için, kadının süslenmesini yasak etmemiş, ancak onu disiplin altına almıştır. Kocalarına karşı süslenmelerine, onların beğenisini kazanmak için gayret göstermelerine izin vermiştir. Yabancılar için süslenmek ise caiz değildir.
Çünkü bu nefislerin meyline; hoş olmayan düşünce ve hareketlerin belirmesine sebeptir.
6- Zar atmak: Bundan maksat tavla oynamaktır. Ulema genelde tavla oynamanın haram olduğu görüşündedir. Rasûlullah (s.a)

ve (sahâbîler onu kötülemişlerdir. Rasûlullah (s.a) bir hadisinde "Tavla oynayan kişi Allah'a ve Rasulüne isyan etmiştir." buyurmuştur.
Tavla kumar olarak oynandığı takdirde haramdır. Bunun aksini iddia eden yoktur. Ancak karşılıksız olarak oynandığı takdirde hükümde ihtilâf edilmişti. İbn Mugafferin hanımlarıyla tavla oynadığı rivayet edilmiştir. İbn Müseyyeb'in de kumar olmadığı takdirde tavlayı mubah saydığı rivayet edilmiştir.
Hanefîlere göre, kumar için olmadığı takdirde tavla ve satranç oynamak tahrimen mekruhtur. Yukarıda naklettiğimiz hadisin yanı sıra, Rasûlullah'ın, kişinin hanımıyla oynaması, ok atması ve atını terbiye etmesi dışındaki tüm oyunların haranı olduğunu bildiren hadîs'de tavlanın caiz olmayışına delildir. Tavla ile kumar oynamakta olan birine selam verilip verilmeyeceğini tartışmışlardır.
Yukarıda işaret ettiğimiz gibi çoğunluğa göre tavla haramdır.
7- Muavvizâtm dışında bir şeyle rukye: Yani Felâk, Nâs süreleriyle onlara benzeyen ayetlerden başka ayetlerle rukye yapmak. Bazı alimler.muavvizâtin; Felâk, Nass, İhlâs ve Kâfirûn sûreleri olduğunu söylerler.
Bu sûreler okunarak, Allah'ın isimleri söylenerek hastalara şifa istemek dua etmek caizdir. Rukye konusu, Kitabü'-t -Tıbb'ın 18 ve 19 bab-larında işlenmiştir. Geniş malûmat için oraya müracaat edilmelidir.[24]
8- Nazar boncuğu takmak: Bu mânâya verdiğimiz terkip, Bezlü'l Mec-hûd'da bu şekilde açıklanmıştır. Avnü'l Ma'bûd'da ise bu ikinci tefsir olarak işaret edilmiştir. Avnü'l Ma'bûd'daki birinci izaha göre
" maksat, şeytanların isimlerini anarak mânâsı bilinmeyen sözlerle cahiliyye adeti üzerine efsun yapmaktır. Zamanımızda, bir mânâ ifâde etmeyen, ne dediği anlaşılmayan garip şekiller çizip muska yapmak, bunları hastalara asmak da caiz olmayan rukyeler cümlesine girer. Göz değmesi haktır, ancak göz değmesinden korunmak için göz boncuklan takmak bid'attır. Bu hâdîs-i şerif göz boncuğu takmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Zaten bunun hiç bir şeye faydası yoktur.
9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmak: Bundan maksat azl yapmak yani erkeğin cinsi temas esnasında boşalmadan çekilmesi, dışa boşaltılması dır. Bunun yasak oluşunun hikmeti neslin kesilmesine neden oluşudur.
Ulema erkeğin hanımının izni olmadan dışa boşalamayacağmı, izni olduğu takdirde ise haram olmadığını söylemektedir. Ancak Rasûlullah (s.a)'den azle izin verdiğini gösterenlerin yanı sıra, azli çocuk ödürmeye benzeten rivayetler de gelmiştir. Onun için zaruret olmadığı takdirde bu yola tevessül etmemek muvafıktır.
10- Çocuğun (sütünü) bozmak: Bundan maksat kişinin küçük bebeği olan hanımıyla cinsî temasta bulunmasıdır. Çünkü cinsî temasta bulunduğu takdirde hanımın tekrar hamile kalması ve sonuç itibariyle sütünün bozulması hatta çekilmesi muhtemeldir. Çocuğun sütünün bozulması ise çocuğun bozulmasıdır.
Hadisin sonunda "Haram kılmadan" kaydı yer almıştır. Bazı alimler bu kaydı sadece sonuncu maddeye tahsis, etmişlerdir. Terceme de bu izaha uygun olarak yapılmıştır. Bazı âlimler ise bu kaydın on maddenin tamamıyla ilgili olduğunu dolayısıyla bunların hepsinin haram değil mekruh olduğunu söylerler.[25]

4. Demir Yüzük Konusunda Varid Olan Hadisler

4223... Abdullah b. Burey'de, babası Büreyde (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir. Rasûlullah'a parmağında pirinçten yüzük olan bir adam geldi. Rasûlullah (s.a) adama:
Sende niçin putların kokusunu buluyorum? dedi. Adam o yüzüğü attı, sonra da demirden bir yüzükle geldi. Bu defa Efendimiz:
Sende niçin cehennemliklerin şeklini görüyorum? buyurdu. Adam onu da attı ve,
Yâ Rasûlullah öyleyse yüzüğü neden yaptırayım? dedi. Rasûlullah (s.a):
Onu gümüşten edin ve bir miskale vardırma, buyurdu.[26] Muhammed "Abdullah b. Müslim" demedi, Hasep de "Es-Sülemî El-Mefyezî" demedi.[27]

4224... İyaz b. Haris b. Muaykıp - İyaz'm anne tarafından dedesi Ebû Zûbabtır - Dedesi fmuaykıp (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a)'in yüzüğü, üzerine gümüş kaplanmış demirdendi. O yüzük bazen benim elimde otururdu.
(İyaz veya başka bir râvî) Muaykıp, Rasûlullah'm yüzüğünün emini idi. dedi.[28]

Açıklama

Bu iki hadisten birincisi Hz. Peygamber (s.a)'in emir yüzük takmayı men ettiğine, ikincisi ise Efendimiz'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Dolayısıyla bu şekliyle görünüşte aralarında bir çelişki olduğu izlenimi belirmektedir. Onun için bu iki hadîsin açıklamasını birlikte yapmayı uygun bulduk.
Birinci hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a)"e parmağında pirinç madeninden yapılmış bir yüzük olan bir adam gelmiş. Efendimiz onu doğru bulmayarak, pirinç yüzüğün caiz olmayışını putların kokusuna benzeterek ifade buyurmuştur. Buradaki benzetmedeki ilgi Hattabî'nin dediğine göre putların pirinçten yapılmalarıdır. Gelen zat Rasûlullah'ın pirinç yüzüğü hoş görmediğini anlayınca hemen onu atmış daha sonra da parmağında demirden yüzük olduğu halde gelmiştir. Fakat bu sefer de Efendimiz, adamın halini, cehennemliklerin haline benzetmiştir. Bu benzetmedeki alâka da, cehennemliklerin bağlı olduğu zincir ve bukağıların demirden olmasıdır. Andan sâhâbi, Efendimizin bu tavrı karşısında demir yüzüğü de atarak hangi madenden yüzük edinebileceğini sormuş, Efendimiz de, gümüşü tavsiye etmiş, ama yüzüğün bir miskalden (takriben dört gr.) daha az olmasını tenbih etmiştir.

Bu hadisin zahiri, demir ve pirinçten imâl edilen yüzüklerin caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak ikinci, yani 4224. hadis Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Buharı ve Müslim'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a) Vâhib'e, kısasında, "Demirden de olsa bir yüzük bul'[29] buyurmuştur. Bu, ikinci hadisi takviye etmektedir.
Bu farklı rivayetlerden dolayı ulemanın demir yüzük takınmanın hükmü konusundaki görüşleri farklı olmuştur. Bu konuda bazı alimlerden nakledilen görüşler şu şekildedir:
Aliyü'1-Kârî" demir yüzüğün mekruh olduğunu alimlerimiz açıkça belirtmişlerdir." der. Nevevî, Mühezzeb şerhi'nde İbâne müellifinden demir ve pirinçten yapılan yüzüklerin mekruh olduğunu, Mütevelli'dert ise onun mekruh olmadığım nakletmiş ve ikincisinin daha sahih olduğunu söylemiştir. Yine Nevevî, Müslim şerhi'nde "Bizim ashabımızın demir yüzüğün mekruh olup olmadığı konusunda iki görüşü vardır, Bunlardan mekruh olmadığı tarzındaki görüş daha sahihtir Çünkü demir yüzüğü nehy eden hadîs zayıftır." demiştir. Askalanî ise, yukarda Buharı ve Müslîm-den naklettiğimiz Vahibe hadisesindeki "Demirden de olsa bir yüzük al" hadisinin onun cevazına delil olmayacağım, yüzük almanın yüzük
takmak manasına gelmediğini, çünkü Hz. Peygamber (s.a)'in kadının, yüzüğün kıymeti ile menfaatlanmasım murat edmesinin muhtemel olduğunu söyler.
Askalâni'nin bu sözünden onun da demir yüzüğü meşru görmediği sonucu çıkartılabilir.
Büceyramî'de, esah olan; bu görüşe göre kurşun, bakır ve demir yüzüğün mubah olduğunu söyler.
Şamî ise Cevheriden naklen demir yüzük takınmanın mekruh olduğunu söylemektedir.
Maliki ve Hanefî mezhebine göre, hem erkeklerin hem de kadınların demir, bakır, pirinç gibi madenlerden yapılan yüzük takınmaları mekruhtur. Delilleri, üzerinde durduğumuz hadislerden birincisidir. Her ne kadar bu hadîs hakkında Nevevî zayıf demiş, daha başka bazı alimler de bazı yönlerden tenkit etmişlerse de. Munavî, onun, "hasen" derecesinden daha aşağı olmadığını söyler. Ayni'de, demir yüzük takmayı men eden başka rivayetler zikreder.
İbnü'l Arabî'de. Tirmizî Şerhî'nde bu konudaki hadîslerin sahîh olduklarını, sahîh olmasa bile demir yüzük takmanın fiilen terkedilişinin bu hadîsi kuvvetlendirdiğini söyler.
Üzerinde durduğumuz hadislerden ikincisi hakkında ise, bu görüş sahipleri, onun gümüşle kaplı olduğunu, yasak olanın, sırf demir veya benzeri bir maddeden yapılanlar olduğunu söylerler.
Birinci hadiste bahsi edilen diğer bir konuda gümüş yüzük takmanın meşru olduğu ve bu yüzüğün bir miskalden daha az olmasının gerekliliğidir. Gümüş yüzük takmanın kadınlara da, erkeklere de, helâl olduğu; ancak zaruret yoksa, yüzük takınmanın pek uygun olmadığı daha Önce geçmişti. Burada, yüzüğün bir miskalden daha az olması konusuna temas etmek istiyoruz.
Kârî'nin Cemiu'l-Vesâil'deki nakline göre konu Şafîîler arasında ihtilaflıdır. Yani bazılarına göre yüzüğün ağrlığı bir miskalden daha az olmalıdır, bazılarına göre ise böyle bir ayırım yoktur.
Neylü'l Meârib'de bir miskalden fazla bile olsa erkeklerin de kadınların da gümüş yüzük takabilecekleri zikredilmektedir. Kari bunu Tahâ-vî'nin şerhlerinden de nakletmiştir.
Malikîlere göre, iki dirhemden daha ağır olan yüzüğü takmak haramdır. Hanefî fıkıh kitaplarından İhtiyar'da "Sünnet olan, yüzüğün bir mıskal kadar veya daha aşağı olmasıdır." denilmektedir.
4224, hadîsin isnadında ravîlerden birisi, İyas'ın anne tarafından olan dedesinin Ebû Zübab olduğunu söylemiştir.
Bunu söylemekten maksadı, hadisin işitenlerin, İyâs'in hadisi annesi tarafından olan dedesinden mi, yoksa babası tarafından olan dedesinden mi rivayet ettiği tarzında bir şüpheye kapılmamasıdır. Yani İyâs, hadîsi, babası tarafından olan dedesi Muykip'den rivayet etmiştir.[30]

Bazı Hükümler

İki hadis birlikte mütalâa edildiğinde şu hükümler çıkartılabilir
1- Demirden veya pirinçten yapılmış olan yüzükleri takmak meşru değildir.
2- Caiz olmayan bir şeyi yapanın davranışlarını, gayri müslimlerin veya cehennemliklerin davranışlarına benzetmek caizdir.
3- Gümüş yüzüğün bir miskalden daha az olması gerekir.
4- Üzerine gümüş kaplanmış demir yüzük takmak caizdir.[31]

4225... Ali (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah s.a) bana: "Allah'ım! bana hidâyet ver, beni doğrult de.
(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğrusunu zikret. (Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla", buyurdu.Hz. Ali devamla şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a), beni yüzüğü şu veya şu, yani işaret veya orta parmağıma Asım hangi parmak olduğunda şüphe etti - takmaktan, kassiye ve Mîsera'dan nehyetti"Ebû Bürde dedi ki:
Hz. Ali'ye "Kassiye nedir?" diye sorduk "Şam'dan veya Mısır'dan gelen, üzerinde kaburga kemiği gibi geniş turunca benzer şekiller bulunan bir kumaştır. Mîsera'da kadınların kocaları için yaptıkları bir şeydir" dedi.[32]

Açıklama

Hâdîs-i şerifin Buharî'deki rivayetinde sadece Ebû Bûrde'nin Kassi ve Misera konusundaki Hz. Ali'ye sorduğu soru ve Ali (r.a)'in cevabı yer almıştır. Buharî'nin bu rivayetinde Kıs-sî'nin kaburgaya benzeyen çizgilerinin ipekten olduğuna işaret

edilmiş ve Ebû davûd'daki: (ûtrüc) kelimesi orada (ûtrünc) şeklinde varid olmuştur. Ayrıca, Misera'nın kadınların kocaları için yapıp sarıya boyadıkları kadifeye benzer bir kumaş olduğu ifâde edilmektedir.
Müslim'in libas'taki bir rivayetinde Misera'nın kadınların kocalarının eğerleri üzerine koymaları için ergovan kadifesinden yaptıkları bir kumaş olduğu söylenmektedir.
Bu hadîsin Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetinde de sadece baş tarafındaki dua kısmı vardır.
Hâdîs-i şerifte, Hz. Ali (r.a), Rasûlullah (s.a),'in kendisine bir dua öğrettiğini haber vermektedir. Bu duayı, Hattabî'nin yaptığı bazı takdirleri de göz önüne alarak terceme etmeye çalıştık. Ancak, duada kullanılan kelimelerdeki maksadın açılması için Hattabî'nin bu konuda söylediklerinin tamamını aktarmak istiyoruz.
Hattabî duanın, "(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğruluğuna" diye terceme ettiğimiz
cümlesi ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu sözün mânâsı şudur: Bir yola veya çöle giren kişi, geniş yolu takip eder; caddeden ayrılmak istemez. Kaybolmaktan korktuğu için sağa sola sapmaz, bu şekilde, hidayete erer ve selâmete çıkar. Rasûlullah (s.a), buyuruyor ki, "Allah'tan hidayet istediğin zaman, aklına yolun doğrusunu getir; yola girdiğinde, doğru olanı araştırdığın gibi allah'dan hidayeti ve istikameti iste."
Yine Hattabî "(Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla" diye terceme ettiğimiz " cümlesi hakkında da şunları söylemektedir:
"Bu cümlenin mânâsı şudur: Ok atan kişi, bir hedefe ok attığı zaman, oku tam hedefe yöneltir. Okun hedeften sapmaması ve gayretinin boşa gitmemesi için sağa sola dönmez. Rasûlullah buyuruyor ki: "Allah'tan doğruluk istediğin zaman, istediğinin ok atarken yaptığın gibi olması için bu mânâyı hatırla"
Hattabî'nin bu söylediklerinden, Rasûlullah (s.a) dua konsunda Hz. Ali'ye bulunmuş olduğu tavsiyelerinin daha iyi anlaşıldığını zannediyoruz.
Hadîs-i şerifin devamında Hz. Ali (r.a), Rasûlullah'ın kendisini işaret veya orta parmağından birisine yüzük takmaktan nehy ettiğini söylemiştir. Burada "veya" edatiyla ifâde ettiğimiz mânâ "şek" içindir. Bu şek'de râvîlerden Asım'a aittir. Yani Ebû Büreyde, Hz. Âli'den işaret veya orta parmaktan birisini aktarmış, fakat Asım bunun hangi parmak olduğunu hatırlayarnamış, onun için "işaret veya orta parmak" şeklinde rivayet edilmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde ise, Hz. Ali'nin orta parmakla yanmdakine işaret ederek "Rasûlullah beni bunlara yüzük takmaktan menetti" demiştir. Müslim'in bu rivayetine göre bir şek söz konusu değildir.
Hâdîs-i şerif, işaret veya orta parmağa yüzük takmanın kerahatine delâlet etmektedir. Nevevî, "Bu hadîsten dolayı yüzüğü orta parmağa veya onun yanıdakilerine takmak mekruhtur. Müslümanlar yüzüğün küçük parmağa takılması gerektiğinde müttefiktirler" demektedir. Kevkebu'd-dûrrî, Şerhu'l - İkna ve Neylü'l-Meârîb gibi eserlerde, yüzüğün küçük parmağa takılmasının efdal, başka bir parmağa takmanın mekruh olduğu ifâde edilmektedir. Neylü'l - Mearib'de bunun hikmetinin küçük parmağın elin uç tarafında oluşu ve iş yaparken müdahalesinin bulunmayışı olduğu söylenmiştir.
Aliyyü'l - Kârı de Mîrek'ten naklen şunları söylemektedir: "Baş parmak ve yüzük parmağı konusunda Rasûlullah'tan herhangi bir haber vâ-rid değildir. Öyle olunca, yüzüğü küçük parmağa takmanın mendup olduğu ortaya çıkmış demektir. Şafîî ve Hanefîler de buna meyletmişlerdir."
Bu konuda söylenenlerin en güzeli, Aliyyü'l - Kârî'nin bu söyledikleri olsa gerektir.
Hadîsin sonunda Hz. Ali, Efendimizin kendisini kasiyye ve misara denilen kumaşları giymekten de men ettiğini bildirmektedir. Bu kelimelerin ne mânâya geldiği bizzat Hz. Ali tarafından açıklanmıştır. Biz, buna ilaveten, Buharî ve Müslim'in rivâyetlerindeki bazı farklılıkları da izah bölümünün baş tarafında vermiştik. Sindi, Buharî Hâşîyesinde, kaysî denilen kumaşa bu ismin veriliş sebebinin, bu kumaşın Dimyat yakınlarında deniz sahilindeki Kays köyüne nisbetle olduğunu söyler.
Hz. Peygamber (s.a)'in bu kumaşları giymekten men edişine sebep, içerisinde ipek oluşudur.[33]

Bazı Hükümler

1. Allah'a dua ederken, ondan bazı şeyler isterken temsil getirmek tevessül de bulunmak caizdir.
2. Yüzüğü orta veya işaret parmağına takmak mekruhtur. Konu yukarıda açıklanmıştır.
3. İçerisinde ipek bulunan kumaştan yapılmış olan elbisenin erkekler tarafından giyilmesi caiz değildir.[34]

5. Yüzüğün Sağ Veya Sol Ele Takılması Konusu

Gerek Rasûlullah'iri, gerekse sahâbî ve tabiîlerin yüzüğü sağa da sola da taktıklarına delâlet eden haberler vârid olmuştur. Musannif Ebû Davûd bu haberleri birbirlerine tercih etmediği için bab başlığında meylini izhar etmemiştir.
Biz bu babdaki hadislerin hepsinin tercemelerini verip, daha sonra izahlarını birlikte yapacağız.[35]

4226... Hz. Ali (r.a); şöyle demiştir:
Şureyk, bana Ebû Seleme b. Abdurrahman şöyle haber verdi, dedi.[36]
"Rasûlullah (s.a) yüzüğü sağ eline takardı."[37]

4227... İbn Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre:
Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sol eline takardı. Yüzüğünün kaşını da avucunun içine alırdı.
Ebû Davûd der ki:
İbn İshak ve Üsâme yani İbn Zeyd - Nâfî'den (Onun isnadı ile) (Rasûlullah'ın yüzüğünü) sağ eline (taktığını) rivayet

ettiler.[38]

4228... Nafi'den rivayet edildi ki İbn Ömer (r.a) Yüzüğünü sol eline takardı.[39]

4229... Muhammed b. İshak şöyle demiştir:
Salt b. Abdullah b. Nevfel b. Abdilmuttalib'in sağ elinin küçük parmağında bir yüzük gördüm ve:
Bu da ne?! dedim.
"îbn Abbas'ı yüzüğünü böyle takarken gördüm" dedi ve yüzüğün taşını elinin üst tarafına denk getirdi.
(Muhammed b. İshak devamla şöyle) dedi. "Salt: îbn Abbas'ın Rasû-lullah'ın yüzüğünü böyle takındığını söylediğini zannediyor.[40]

Açıklama

Hadîslerin tercemesine başlamadan önce de işaret ettiğimiz gibi bu babda varid olan hadîslerin bir kısmı Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü sağ eline, bir kısmı da sol eline taktığına delâlet etmektedir. Bu konuda sâhâbîler tarafından nakledilen başka haberler de vardır. Bu haberlerden birkaçını daha aktarmak istiyorum.
Enes b. Malik demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a) eline Habeşi kaşı, olan gümüş bir yüzük taktı. Kaşını avucunun içine denk getirdi.'[41] Abdullah b. Cafer şöyle demiştir : "Rasûluîlah (s.a) yüzüğünü sağ eline takardı"[42] Enes b. Malik (r.a); demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a) yüzüğü şunda idi". Enes, bunu söylerken sol elinin küçük parmağını işaret etti.[43]
Cafer b. Muhammed babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasen ve Hüseyin yüzüklerini sol ellerine takarlardı[44]
Alimler biribirine muhalif görünen bu hadislerin arasını telifte değişik şeyler söylemişlerdir.
Bazı alimler her iki tarafın da eşit olduğuna meyletmişler, yani sağa da sola da takmanın caiz olduğunu ve birini öbürüne tercihe delil bulunmadığını söylemişlerdir. Ebu Davud'un baba verdiği isim ve bu bab'm altına biribirine muhalif hadisleri alması, onun da bu görüşte olduğuna delâlet eder.
Bazıları da Peygamber (s.a)'in yüzüğü önceleri sağ eline taktığını, ama bilâhare bu adetini değiştirip sol eline takmaya başladığını söylerler.Bu görüş sahipleri, Ebû Şeyh ve İbn Adiyy'in, İbn Ömer'den rivayet ettikleri "Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sağ eline taktı, sonra onu sol eline değiştirdi. "mânâsındaki habere istinad ederler.
Hafız ,"Eğer bu sahih ise ortada niza kalmaz, ama onun senedi zayıftır" der. Nevevî'de ulemanın yüzüğü sağa veya sola takmanın cevazında müttefik olduklarım fakat, hangisinin daha efdal olduğunda ihtilâf ettiklerine işaret ettikten sonra, İmam Malik'in sol ele takmayı müstehap, sağa takmayı ise mekruh gördüğünü kendi mezheplerin de (şafîler'de) ise sağ elin daha efdâl olduğunu söyler.
Bu konu ile ilgili olarak Fethü'l Vedûd'ta şöyle denilmektedir; "Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü hem sağ hem de sol eline taktığı gerçektir. Bazı âlimler her iki ele de takmanın caîz, zinet olduğu için, sağ ele takmanın ise daha efdal olduğunu söylerler. Çünkü zineti sağ ele takmak daha evlâdır. Başka alimler ise Peygamber (s.a)'in önceleri yüzüğünü sağ eline taktığı halde sonraları bunu değiştirip sol eline takdığmı bildiren bazı zayıf rivayetlere dayanarak, sağ ele takmanın nesh edildiğini söylerler.
Diğer bazı alimler ise, her ikisini de caiz görmekle birlikte, sola takmayı tercih ederler"
Hanefî alimleri ise Rafiziler'den olan ehl-i bid'ate benzeyeceği için sola takmayı uygun bulmamışlardır. Çünkü kafire benzemek haram olduğu gibi ehl-i bidate benzemek de haramdır. Zira alimler her ne kadar onlara kafir demenin caiz olup olmayışında ihtilâf halinde iseler de fasıklığında icma halindedirler. Fasıklann yaptıklarını yapmak caiz değildir.
Bütün bu nakillerden anlaşıldığına göre yüzüğü sağ ele de sol elede takmak caizdir. Ancak hangisinin daha efdal olduğu ihtilaflıdır.
Hanefî ve Şafîîlere göre sağ ele takmak daha efdal, Malikîlere göre ise sola takmak efdaldir.
Yüzük sol ele takıldığı zaman taharet esnasında parmaktan çıkartılır, çünkü sol elle taharat edilir.
Yüzüğün hangi parmağa tması gerektiği bundan önceki babın son hadîsinde geçmiştir.[45]

Bazı Hükümler

1. Yüzüğü sağ ele de sol ele de takmak caizdir.
2. Kişi bildiği bir şeyin âksi bir hareketle karşılaşınca, bunun sebebini sormalıdır.[46]

6. Zil Konusunda Varid Olan Hadîsler

4230... Ali b. Sehl b. Zübeyr'den rivayet edildi ki:
Kendilerine ait olan bir cariye, Zübeyr'in, ayağında ziller olan kızını Ömer b. el-Hattab'a götürdü. Ömer, zilleri kesti ve:
"Rasûlullah (s.a) 'i her zille birlikte bir şeytan var" buyururken duydum" dedi.[47]

4231... Abdurrahman b. Hassan el-Ensarî'[48] nin cariyesi, Bünane'den rivayet edildi ki;
O (Bûnâne) Hz. Aişe (r.a)'mn yanında iken üzerinde sesler çıkartan ziller bulunan bir câriye, Hz. Aişe'nin yanına katıldı.
Hz. Aişe (r.a):

" Onun zillerini kesmeden (çıkarmadan) benim yanıma sokmayınız. Ben, "Rasûlullah (s.a) 'i "içerisinde zil bulunan eve melekler girmez" derken işittim" dedi.[49]

Açıklama

Bu hadîsin Hz. Aişe'nin "RasûlullahMan naklettiği bölümü Kitâbü'l Cihâd'da "Melekler, içerisinde köpek ve çan olan yolcularla arkadaşlık etmezler"[50] lâfzi ile geçmiştir. Hadis bu şekli ile Müs-lîm, Libas, 103 ve Tirmizi, Cihâd 25'de de yer almıştır.
Gerek Hz. Ömer'den rivayet edilen birinci hadis, gerekse Hz. Aişe'den rivayet edile ikinci hadis, kadınların kendilerine zinet olarak, ses çıkaran zinet takmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir. Müslim'in Ebü Hureyre' (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a) "zil, şeytanın düdüklerindendir" buyurmuştur. Bu hadîs de zilin caiz olmayışına delâlet etmektedir.
Hadîslerin zahirine göre ister büyük, ister küçük olsun ve hangi maddeden yapılmış olursa olsun ses çıkaran her türlü çanın caiz olmadığına delâlet eder. Buna göre ses çıkaran bütün zinetler çan hükmündedir ve kadınlar tarafından kullanılması caiz değildir.
Meleklerin, içerisinde zil bulunan eve girmeyişlerinin hikmeti, bazı alimlere göre kilise çanına benzedikleri içindir. Bazı alimler ise buna sebebin, çanların çirkinliği olduğunu söylerler. Kanatımızca, çan ses çıkardığı için dikkat çektiğini ve nehyin hikmetleri arasında bununda göz önünde tutulması gerekir.[51]

7.Dişleri Altınla Bağlamak

4232... Abdurrahman b. Tarafe'den şöyle rivayet edilmiştir;
Külab gününde dedesi Arfece b. Esad'ın burnu kesildi. Arfece'de gümüşten bir burun yaptırdı, ama o, koku yaptı. Bunun üzerine "Rasûlullah (s.a) kendisine altından bir burun yaptırmasını emretti.[52]

4233... Bize Hasen b. Ali haber verdi, bize Yezîd b. Harun ve Ebû Asım haber verdiler. Onlar, "Bize Ebûl - Eşheb, Abdurrahman b. tarafe'den o da Arfece b. Esad'dan önceki hadisin mânâsını haber verdi" dediler.
Yezid der ki:
Ebu Eşheb'e, "Abdurrahman b. Tarafe dedesi Arface'ye yetişti mı?"
dedim.
"Evet" dedi.[53]

4234... Bize Müemmel b. Hişâm haber verdi. Bize İsmail, Ebü'l - Eşheb'ten, O, Abdurrahman b. Tarafe'den, Abdurrahman, Arfece b. Esed'den O da babasından (şüphesiz Arface diye) önceki hadîsi mânâsı ile rivayet etti.[54]

Açıklama

Bu babdaki üç rivayet aslında tek hadistir. Rivayetlerin isnaciindaki farklılıktan dolayı, Musannif, bunları ayrı hadîsler şeklinde kitabına almıştır.
Kûlâb: Cahiliye devrinde Arapların iki kere savaştığı bir yerin adıdır. Burasının Küfe ile Basra arasında ve Yemame'ye yedi günlük bir mesafede olduğu söylenmektedir.
Tirmizî Şerhi, Ârızatü'l - Ahvezi'de, Kûlâb savaşının iki kez vuku bulduğu bunlardan birincisinin Bekir ve Tağlib kabileleri arasında, ikincisinin ise Temim ve Ehl-i Hecr arasında olduğu belirtilmektedir. Hadiste adı geçen Arfece, bu savaşlardan ikincisine katılmıştır.
Yukarda da temas edildiği gibi Arfece'nin burnunun koptuğu Kûlâb savaşı Rasûlullah'dan önce, Câhilîyye devrinde olmuştur.
Metinde görüldüğü üzeri, Arfece savaşta kopan burnunun yerine gümüşten bir burun taktırmış ama bu burun zamanla koku yapmaya başlamıştır. Burnunun koku yapması Rasûlullah'm Peygamberliği döneminde olmuş Efendimiz de gümüşün yerine altından bir burun taktırmasını emretmişti.
Hadîs altından burun taktırmak ile ilgili olduğu halde, musannif bunu, "altın ile diş bağlatmak" adı altında vermiştir. Herhalde buna sebep, halk arasında yaygın olanın burun taktırmak değil, altından diş taktırmak veya diş bağlatmak oluşudur. Ebû Davûd buruna kıyasla, sallanan dişleri altın, ile bağlatmanın cevazına kail olmuştur.
Ulema bu hadîse istinad ederek, zaruret halinde altının erkekler tarafından kullanışının caiz olduğunu söylemişlerdir.
Hanbelî Ulemasından İbn Kûdame bu konuda şöyle demektedir: "Burnu kesilenin, burnunu taktırması gibi, zaruretin gerekli kıldığı yerlerde altın kullanmak mubahtır.
İbn Kudame devamla, Ahmed b. Hanbel'in sallanan dişlerin düşmemesi için, dişi altınla bağlatmanın caiz olduğunu söylediğini nakleder. Bu alimin naklettiğine göre Esrem; Ebu Râfî, Sabit el - Bûnânî, İsmail b. Zeyd b. Sabit ve Muğire b. Abdullah'ın dişlerini altınla bağladıklarını rivayet etmiştir. Ayrıca Hasen, Zühri ve Nehâî buna ruhsat vermiştir.[55]
Üç büyük mezhebin hepsine göre, sallanan dişlerin altın bir telle bağlanması veya altından diş yaptırıp takılması caizdir. Ancak Hanefî alimleri arasında ihtilaf vardır.[56]
Hanefî mezhebinin imamı, Ebû Hanife'ye göre sallanan bir dişin altınla bağlanması caiz değildir. Bu şekilde bir dişin gümüşle bağlanması gerekir. İmam Muhammed'e göre ise, hem altınla hem de gümüşle bağlanması caizdir. Zahirrü'r - Rivâye

eserlerinden el- Camiu's - sağîr'da İmam Ebû Yûsuf'un görüşü verilmemiş daha sonraki alimler de onun İmam-ı Azam'la mı yoksa, imam Muhammed'lemi olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Bazı Hanefî kitaplarında ise, sallanan bir dişin altınla ya da gümüşle bağlanmasının Ebu Hanif'e ve Ebû Yûsuf'a göre de caiz olduğu belirtilmektedir.[57]
Görüldüğü gibi üç mezhebe göre ihtilafsız, Hanefî mezhebinde de ihtilaflı olarak salanan dişlerin altınla bağlanması caizdir. Diş doldurmak da diş bağlatmak gibidir. Hanifî mezhebi imamlarından nakledilen ihtilaf, diş doldurmanın veya diş taktırmanın caiz olup olmayışında değil, bu işi altınla yaptırıp yaptırmamanın caiz olup almayışıdır. Yani diş doldurmak veya diş taktırmak bütün ulemaya göre caizdir.
İslâmiyet fıtrat dinidir. İnsanların dünya nimetlerinden meşru sınırlar içerisinde yararlanmalarına izin verir. Hastalananları tedavi olmaya teşvik eder. Durum böyle olduğu halde ve bütün müctehidler caiz olduğunu söylerlerken, mücerret bir vehimden dolayı diş doldurmanın caiz olmadığını söylemek takılan dişleri söktürmek, insanları dişsiz bırakmak, İslâm'ın ruhuna uygun bir davranış değildir. İslam'a hizmet maksadıyla yapıldığı zannedilen ama aslında İslâm'a zarar veren bir davranıştır.[58]

8. Kadınların Altın Kullanması

4235... Aişe (r.a), şöyle demiştir:
Hz. Peygamber (s.a)'e Necâşî'nin kendisine hediye ettiği zinet getirildi. O zinetin içerisinde Habeş işi kaşı olan bir de yüzük vardı. "Rasûlullah (s.a) yüzüğü, ondan uzak durarak, bir çubukla veya bir parmağı ile aldı sonra, Ebü'I As'ın kızı - kızı Zeyneb'in kızı - Ümame'yi çağırdı, ve "Bunu sen takın kızcağızım" buyurdu.[59]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a)'e zinet gönderen "Necâşî, Habeşistan hükümdarı Eshame'dir. "Rasûlullah (s.a) 'e gelen yüzüğün kaşı Habeş işinden idi. Sarihler bundan maksadın, göz boncuğu veya akik olduğunu, çünkü, bunların Yemen veya Habeşistan'da bulunduğunu söyler. Habeş işinden maksadın ne olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Bu görüşler için 4216 nolu hadîse bakılmalıdır.
Hadîste görüldüğü üzere, Hz. Peygamber fs.a) altın yüzüğü görünce ondan yüz çevirmiş, bir çubukla veya parmağı ile onu almış ve torunu Ümame'ye vermiştir. Ancak Râvî Efendimiz'in yüzüğü çubukla mı, yoksa bir parmağı ile mi aldığında tereddüt etmiştir.
"Rasûlullah (s.a) 'in yüzüğü eline almak istemeyişi ve onu bir kız olan torununa verişi altının erkekler için caiz olmadığı, kadınlar için ise caiz olduğuna delildir. Çünkü altın kadınlar İçin de haram olsa idi, Efendimiz onu torununa vermezdi. Altının erkeklere haram, kadınlara ise helâl olduğunu gösteren başka haberler de vardır. Meselâ, Ebû Davûd, Ahmed ve Nesaî'nın Hz. Ali'den rivayet ettikleri şu hadîs bunlardandır. "Bir gün "Rasûlullah (s.a) sağ eliyle ipek, sol eliyle de altın alarak "Şüpesiz bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helaldir," buyurdu."[60]
Bundan sonra gelecek olan bazı hadîslerde, "Rasûlullah'in, kadınların altın kullanmasında men ettiğini bildiren haberler varittir. Yeri gelince temas edileceği üzere, ulema, bunu, ya neshe yada zekâtı verilmeyen miktara hamletmişlerdir. Yani ya önceleri kadınların da altın kullanmaları caiz değildi, bilâhare bu yasak neshedildi, ya da kadınlar için caiz olmayan altın zinet, fazla miktarda olup da zekâtı verilmeyen zinettir.[61]

Bazı Hükümler

1- İslâm hükümdarının başka milletlerle muahedeler yapması, onlarla hediyeleşmesi caizdir.
2- Kişinin, kullanılması caiz olmayan bir şeyi küçümsemesi, ondan uzak kalmaya çalışması gerekir.
3- Erkeklerin altın yüzük edinmeleri caiz değil, kadınların edinmeleri ise caizdir.[62]

4236... Ebû Hûreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sevdiğine ateşten bir halka takmayı seven kişi ona altından bir halka taksın, sevdiğine ateşten bir bilezik takmak isteyen kişi ona altından bir bilezik taksın. Ancak siz gümüşü alınız, onu (istediğiniz gibi) kullanınız."[63]

Açıklama

Hâdis-i şerif, kişinin sevdiği çocuğunu ve ailesini nasıl ateşe atmak istemezse, onlara altından yapılmış yüzük, küpe ve bilezik takmaktan da kaçınmasını istemektedir. Ha-dîs'in zahirine göre hüküm hem erkekler hem de kadınlar için aynıdır. Çünkü mutlaktır. Ancak, kadınların altından mamul zinet eşyaları takınmalarının caiz olduğu önceki hadiste geçmişti.
Hadis-i şerifte Efendimiz, altından sakındırırken gümüşü de teşvik etmiştir. İrâde'nin mutlak oluşu, gümüşün her türlü zinete şâmil olduğuna işaret eder. Ancak alimleri beyanına göre erkekler gümüşten ancak yüzük, kılıç süsü ve benzeri şeylerde yararlanabilirler.
Şevkânî, el-Veşyu'l - Merkum adındaki risalesinde bu hadîsle istidlal ederek, kadın erkek herkes için altından zinet takmanın haram, gümüş zinet takmanın da helâl olduğunu söylemiştir. Şevkanî, bu hadîsin isnadını sahîh, râvîlerinin rivayeti ile ihticac edilenler olduğunu söylemişlerdir.

Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sâhâbî râvisi Ebû Katede'dir. Hafız Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin isnadını güzel bulmuştur.[64]

4237... Hüzeyfe (r.a)'ın kız kardeşinden:[65]
Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey kadınlar topluluğu, sizin süslenmenize gümüş kâfi değil mi? Dikkat edin, Sizden altınla süslenip de onu başkalarına gösteren hiç bir kadın yok ki o altın sebebiyle azap edilmesin."[66]

Açıklama

Bu hadîs-î şerifin sâhâbe tabakasından râvîsi Huzeyfe b El-Yeman'ın kız kardeşidir. Tabiin tabasından olan râvîsi de Ribî b. Hıraş'in hanımıdır. İsnad'da bu hanımın ismi de anılmıştır.
Bu hadîs'in zahiri, kadınların altından mamul zinetleri takmalarının caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak aksine delalet eden başka hadislerin bulunuşu ve bu hadisin cümle dizilişi sebebiyle ulema, bu hadisi, değişik biçimlerde tevil etmişlerdir. Bu tevillerin belli başlıları şunlardır.:
1- İbn Abdil Berr'e göre bu hadis, bilâhere varid olan ve kadınların altınla süslenmelerine izin veren hadislerle nesh edilmiştir. Yani bu hadis mensuhdur. Mirkatü's Suıt'ta da bu ve benzeri hadislerin mensuh olduğu söylenir.
2- Bu hadîs, altınla süslenip ele bunu başkalarına gösteren kadınlarla ilgilidir. Aliyyü'l Kâri azabın, altınla süslenmek ve onu başkalarına göstermek üzere tereddüp ettiğini söyleyerek bu tevili benimsemiştir.
3- Bu hadîs altından zinet edinip de onun zekatını vermeyenlere ilgilidir.
4- Yasak olan, övünmek ve böbürlenmek maksadı ile takılan bileziklerle ilgilidir.[67]

4238... Esma Binti yezid (r.a), Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Altından gerdanlık takınan her bir kadının boynuna kıyamet gününde ateşten bir benzeri takılır. Altın küpe takan her bir kadının kulağına da kıyamet günü bunun bir benzeri takılır.[68]

Açıklama

Bu hadîsin zahiri de kadınlara altının Caiz olmayışına delalet etmektedir. Ancak bundan önceki hadîs de ulemâca tevil edilmiştir.
Bu hadisle ilgili olarak Hattabî şunları söylemiş ve bunlar, daha sonraki sarihler tarafından da nakledilmiştir: "Bu hadis iki şekilde tevil edilir.
1- Bu, İslâm'ın ilk devirlerin de idi Bilahere nesh edildi ve kadınların altınla süslenmeleri mubah kılındı. Sabittir ki Rasûlullah (s.a) bir elinde altın, öbür elinde ipek olduğu halde minbere çıktı ve "Bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir" buyurdu.
2- Bu hadîsteki tehdid altının zekatını vermeyenler hakkında varid olmuştur. Zekâtı verenleri için böyle bir tehdid söz konusu değildir."
Hattabî'nin bu söyledikleri, önceki hadiste belirtilen tevillerden ikisidir. Diğer iki tevilin de burada düşünülmesi mümkündür.[69]

4239... Muaviye b. Ebî Süfyân (r.a)'dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a) kaplanlara (derilerine) binmekten ve parçalanmış olanı hariç, altın takınmaktan nehyetti.[70]

Açıklama

Münzirî bu hadiste fiki yerde inkita olduğunu söyler. Buharı: Meymunu'l - Kannad'm Said b. Müseyyeb'den ve Ebû Kılabe'den Mürsel olarak irvâyet ettiğini söylemektedir.
Ebû Hatim er Râzî de, Ebû Kılâbe'nin, Muâviye b. Ebî Süfyan'dan birşey duymadığını söylemiştir.
Hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a) iki şeyi men etmiştir. Bunlardan biri kaplan derilerinin üzerine oturmaktır. Bundan maksat, atların eğerleri üzerine kaplan derisi koyup üzerine oturmaktır. Nehye sebep de bunun bir kibirlilik alameti veya Acem adeti oluşudur.
Hadisle nehy edilen ikinci konu: parça halinde olan hariç, altın takınmaktı. Bu nehye göre, altının parça halindeki olan mubah, büyük olanı haramdır. Bu konuyu birçok alim ele almış ve incelemiştir. Bu incelemelerden bazılarını buraya aktarmak istiyoruz.
Şevkanî, Neylü'l Evtâr'da: "Bu hadisteki parçaların, affedilen bir miktar ile kayıtlanması gerekir. Muhtelif hadislerin arasını cem etmek için buna ihtiyaç vardır." demektedir.
İbn Reslân'da şöyle der "Bu hadisteki nehyden maksat, çok olan altındır. Kadınlar için küpe, yüzük veya erkeklerin kılıçlarını süsledikleri küçük parçalar değildir. İsrafçıların, büyüklük taslayan ve gösteriş peşin-dekilerin adeti olan çok altın ise caiz değildir. Altının çoğu ile azı arasını ayıran ölçü, zekâtın farz olduğu nisap miktarına varıp varmam asıdır".
Hattabî'de Mealimü's - Sünen'de buna benzer şeyler söylemiş ve buradaki istisnayı kadınlara has kılmış ve şöyle demiştir.
"Çünkü altın cinsi, kadınlara haram değildir. Erkeklere ise azı da çoğu da haramdır."
İbnü'l Esîr, en - Nihâye adındaki eserinde, az önce İbn Reslân'dan naklettiklerimize çok yakın şeyler söyledikten sonra

şunları ilâve etmektedir: "Çünkü bazen altının sahibi cimrilik yapıp, zekâtını vermez ve zi-nete zekâtı farz kılanlara göre günaha girmiş olur.
İbnü'l Kayyîm'in, İbn Taymiye'den duyduğunu söyleyerek naklettiği şu cümlelerle ulemadan yaptığımız nakillere son vermek istiyoruz: "Mutlak mânâda, altının mubah oluşu konusundaki Muâviye hadisi, sırf altına değil, elbisedeki alem gibi başka şeye tabî olan hakkındadır."
İbn-i Teymiye'nin bu sözleri; parça halinde olan altının, erkeğe mubah kabul edilmesi haline aittir. Kadınlarla ilgili değildir.
Ebû Davud'un bu babda geçen hadisleri, müstakil olarak ele alındığından altından yapılan takıların kadınlara da haram olduğu izlenimini vermektedir. Ancak, altının kadınlara mubah olduğunu bildiren hâdis-i şeriflerle birlikte ele alındığı zaman, hadisler arasındaki bir çelişki göze çarpmaktadır. Alimlerimiz bu çelişkiyi şu yollarla tevil etmişlerdir.
1- Altım yasaklayan hadisler mensuhtur.
2- Yasak olan, zekâtı verilmemiş olanıdır.
3- Gösteriş ve kibirlilik için takıldığı takdirde caiz değil, aksi halde caizdir. Az ile çoğun sınırı nisaba baliğ olup olmamasıdır.[71]

---

[1] Buharı, Libas 49. 52; Müslim, Libas 56; Tirmizî, İstizan 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/294.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/295-296.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.
[4] Buhari, Libas 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296-297.
[6] Müslim Libas 61, 62; Tirmizî, Libas 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297-298.
[8] Buhari, Libas 48; Tirmizî. Libas 15; Nesai, Zinet 47. Ahmet/3-266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.
[10] Buharı, Libas. 53; Müslîm, Libas, 55, 57; Tirmizî, Libas 16; Nesai Zinet 33, 34; Mâlik, Sıfatını- Nebî 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298-299.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/299-300.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300.
[13] Müslim. Libas 5: Nesaî. Zinet 50; İbn Mâce, Libas 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300-301.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.
[16] el Mevsilî, el-İhtiyar Ii ta'lili'l - Muhtar IV-159.
[17] Alâuddin Abidin, el-Hedîyyetü'l - Alâiyye (1978), 318, el Cezirî, Kilabü'l Fıkh alel Mezahibi'l - Erbaa II-16.
[18] İbn Abidîn.Reddü'l – Muhtar (İst 1233) V-317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301-302.
[19] Buharî, libas 47; Müslîm, Libas 59; Nesaî 47, 53, 77, 79, 80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/302-303.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/303-304.
[21] Bu tabirlerin her birinin izahı açıklama bölümünde gelecektir.
[22] Bazı alimler "haram kılmadan" sözünün tın hasletin tümüne şamil olduğunu söylerler. Bezlü'l Mechüd'e uyarak sonuncusuna hasrettik.
Nesâî, Zinet 17; Ahmet 1,380,397,439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/304-305.
[23] Ahzâb, (33); 33.
[24] bk. 3885 ve 3902 numaralar arasındaki hadisler.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/305-308.
[26] Tirmizi, Libas 43: Nesai, Zinet 146; Bu hadisin açıklaması sonraki hâdisinki ile yapılacaktır.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/308-309.
[28] Tirmizî, Libas 43; Ahmed b. Hanbel 1-21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/309.
[29] Buhari, libas 49.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/310-312.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312.
[32] Buhari, Libas 28: Müslim, Zikir ve Dua 78, Libas ve Zinet 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312-313.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/313-314.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.
[36] Hz. Ali'de, olan rivayet Müsned, Ebû Seleme'den olan müsneddir. her iki rivayetin lâfzı aynıdır. Tirmizî. Libas 16; Şemail hadis no:90; Ilın Mace, Libas 42; Ahmed b. Hanbel. 11-204. 205.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315-316.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.
[40] Tirmizî, Libas/16; Tirmizî'nin rivayeti, Salt b. Abdullah b. Nevfel'den şu şekildedir. "Ben İbn Abbas'ı; yüzüğünü sağ eline takar gördüm. Onun ancak Rasûlullah'ı yüzüğünü sağ eline takarken gördüm dediğini zannediyorum. "
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.
[41] Müslim, Libas 2, ve Zinet 62.
[42] İbn Mace, Libas 42.
[43] Müslim, Libas 63.
[44] Tirmizî, Libas 16.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316-318.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.
[48] Bir nüshada Abdurrahman b. Hayyam'dır.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.
[50] Cihâd had No:2555.

[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.
[52] Tirmizî, Libas 31; Nesaî, Zinet 41; Ahmed b. Hanbel V-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320-321.
[55] bn Kudame, el Muğni II -607, 608.
[56] El Cezîrî, Kitabiü'l Fıkıh ale'I – Mezahibi't, Erbaa II , 14, 16.
[57] Fetva-i Hindiye V-336.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/321-322.
[59] İbn Mâce, Libas 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/322-323.
[60] Bkz. Hadis no: 4057.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.
[63] Ahmed b.Hanbel, 11-334, 378.IV-414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.
[65] Huzeyfe (r.a)'m, Rasülullah'ı göre, birden fazla kız kardeşi vardı. Bu hadîsi rivayet etlen hanımın adının Fatma veya Hevlâ olduğu tarzında görüşler var dır. Ebû Amr en-Nemrî, adının Falına olduğunu söylemiştir.
[66] Nesaî, Zinet / 39; Darimî, İstizan 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324-325.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325.
[68] Nesaî, Zinet 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325-326.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.
[70] Nesaî, Zinet 40; Ahmed b. Hanbel, IV-92, 93, 95, 98, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326-327.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

y , ,

Va'd etmek (Yerine getiremeyeceğin şeyi va'd etme)..... 408
Vasıl (Kendini unutan akrabasını hatırlayıp ziyaret eden) 77
Vasiyyet (Komşuya...) 116
Vesvese 2/637

ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST 717

Sahife No:

Yabancılara karşı nasıl isin alınır 2/461
Yağmur zamanında dua 2/43
Yağmurda ıslanmak isteyen 575
Yağmuru berekete yormak 2/591
Yağmurun yağış sebebini yıldızlara bağlamak 2/265
Yahudi afcsınnca 2/300
Yakınlara (Akrabaya) iyilik etmek 57
Yakın komşuya itibar etmek 123
Yakın olana hediye etmek (Kapısı...) ... „..... 122
Yalan söylediğinde tasdik edilmek 407
Yalan uygun düşmez 399
Yanında oturan arkadaşı insana en çok ikram eden kimsedir.....2/508
Yanında Peygamber (S.A.V.) anılıp da ona salât getirmeyen kimse..... 2/9
Yanlış yol gösteren günah işlemiş olur..... 275
Yardım etmek (Kardeşe...) 232
Yardım etmek (Köleye...) .....,..... 206
Yardımın icap etmesi (Çaresize...) 322
Yardımlaşma (Kıtlık ve açlık zamanında...) 565
Yatağa girildiğinde ne söylemek gerekir 2/570
Yatağınızdan kalkıp tekrar yatmak için döndüğünüzde onu silkeleyiverin ... 2/583'
Yatırım (Binalara...) 457
Yatmak (Sırt üstü...) 2/548
Yatmak (Yüzükoyun...) 2/550
«Yavrum» diye babası İslâm'a ulaşmamış kimseye hitap edilir mi?.....2/163
«Yavrum» diye çocuğa hitap edilir mi?..... 384
Yaylada oturmak 584
Yaymak (Selâmı...) 2/358
Yaymak (Sırrı...) 2/239
«Yazıklar olsun sana», diye hitap edilir mi? 2/129
Yediğiniz zaman kölenizi beraberinizde oturtunuz 213
Yedirmek (Yenilen şeyden köleye...) 212
Yedirmek bir sadakadır (Köleye ve hizmetçiye...) 209,
Yemek ikram edip de namaza durmak 2/103
Yemek yiyen kimse (Ziyaret sırasında...) 359
Yemek yemek (Erkeğin hanımı ile yemek yemesi) 2/422
Yemeyi istemediği zaman (Köle ile...) 211
Yeri el ile sığamak 2/262
Yerine getiremeyeceğin şeyi kardeşine va'd etme ..... 40&
Yerlerin en hayırlısı en geniş (ve rahat) olanıdır.....2/498
Yeryüzünde olana merhamet et 387
Yetim için şefkatli baba gibi ol 154
Yetim kalanı geçindirmek (Ana-Babası arasında kalan...) 150
Yetimin geçimini sağlamak 148
Yetimin geçimini sağlamak (Kendi yetiminin...) 149
Yetimin terbiyesi 159
Yıldırımlar anında dua..... ... 2/74
]Yol göstermek 2/244
Yol göstermek (Danışma yanlış...) 275

718, ALFABETİK SIRAYA GÖRE FİHRİST

Sahif e No :

Yoldan saptırmak (Körü...) 2/247
Yol üzerinde oturmak.....2/501
Yumuşak hareket etmek 474
Yumuşak söz söylemek (Ana-Babaya...) 10
Yumuşaklıktan insana verilen mükâfat 482
Yüce Allah'a isimlerin en sevimlisi 2/171
Yükümlü tutmak (Köleyi güç yetiremiyeceği şeyle...) 207
Yürümek (Babanın önünde...) 54
Yürümek (Büyüklerle ve fazilet sahipleriyle...) 2/211

Yürümekte sürat 2/170
Yürüyen oturana selâm verir 2/236
Yüzden kaçınmak (Dövmekte yüzden kaçınınız) 191
Yüzükoyun yatmak 2/550
Yüzüne toprak saçmak (Övücülerin...) 350
Yüzünü Allah kara etsin, demeyiniz 190
— Z —
Zahim adını almak 2/186
Zalim akrabaya iyilik edenin fazileti 78
Zamana sövmeyiniz 2/127
Zamanla gelir sana beklediğin haberler 2/149
Zan 2/640
Zan (Kötü...) 185
Zan (Kötü...) ... .-..... 188
Zararı gidermek 242
Zevcesinin ağzına verdiği lokmaya kadar insan her şeyden mükâfat kazanır 2/108
Zevcenin kocasını trag etmesi.....2/643
Zimmet ehlinin davet etmesi 2/607
Zimmet ehline selâm veren kimse.....2/466
Zimmîye işaretle selâm veren kimse 2/465
Ziyafet 2/603
Ziyaret etmek..... 357
Ziyaretin fazileti 362
Ziyaret (Baygın hastayı...) 519
Ziyaret (Fasık hastayı...) 539
Ziyaret (Gece ortasında hasta ziyareti) 505
Ziyaret (Göz ağrısından Ötürü...) 541
Ziyaret (Hasta bedeviyi...) .....; 523
Ziyaret (Hasta çocukları...) 520
Ziyaret (Hastaları...) .... 524'
Ziyaret (Kadınların erkek hastayı ziyareti) 539
Ziyaret (Müşrik hastayı...) ..... 53$
Ziyaret sırasında yemek yemek 359
Ziyaretçinin hadîs anlatması .....'..... 531
Ziyaretçinin hasta İçin şifa dilemesi 528
Ziyaretçi nerede oturur 545
Zulüm etseler bile ana-oabaya iyilik etmek 9
Zulmeden kimse aleyhine dua edilebilir 2/14

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

(...Z..)

(((...Z..)))

» Zaferden sonra düşman beldesinde bir müddet ikâmet etmek...C... 6...S...2858
» Zâhir-Bâtın kavramları...C... 10...S...4839
» Zakkum (lanet edilmiş) ağ...acı...C... 8...S...3641,10...S...4520, 4742
» Zalimden almak...C... 5...S...2264
» Zalime mühlet verilmesi ve sonrası...C...10...S...4464
» Zalimin mazluma hakkını nasıl helâl ettireceği...C... 5...S...2267, 2268
» Zalimlere Allah'ın lanet etmesi...C... 5...S...2260,2261
» Zalimlerin akıbeti...C... 5...S...2258 Zamana (derh) sövmenin haramlığı...C... 10...S...4751, 4752

» Zamana sövmenin nehyi...C... 13...S...6137
» Zamanların hayırlısı, sahabe, Tabiûn ve Etbau tabiîn silsilesi...C... 6...S...2720
» Zaman ölçüsü ve taksimi...C... 6...S...2988
» Zan'dan sakınılması...C... 13...S...6047, 6048
» Zani, **mü'min olarak zina edemez"** sözünün mânası...C... 5...S...2294
» Zannın mahiyeti ve zandan sakınılması...C... 14...S...6599
» Zararın nasıl tanzim edileceği...C... 5...S...2297, ...C...298
» ez-Zariyât sûresi tefsiri...C... 10...S...4788
» Zaruretlerin helâl kıldığı şeyler...C... 12...S...5611
» Zaruretlerin, mahzurları mubah kılması...C... 6...S...2872
» Zâtu'l-Kared ya da Gâbe Gazvesi ve gas-pedilen develer...C... 8...S...3916
» Zatu'r-Rİka Gavzesi...C... 8...S...3859 - 3866
» Zâtu's-Selasil Gavzesi...C... 9...S...4051
» Zehir içerek canına kıymanın nehyedili-şi...C... 12...S...5799
» Zekât'm İslâm'la münasebeti...C... 1...S...198
» Zekât (Sadaka)'ın kimlere verileceği...C... 3...S...1292
» Zekât'm mal İçin bir temizlik sebebi kılınması...C... 3...S...1330
» Zekât'ın yakınlara verilmesi meselesi...C... 3...S...1386, 1389, 1393
» Zekât'ın zenginlerden alınıp fakirlere verilmesi...C... 3...S...1322
» Zekât'ın zenginlerden alınıp nerede olursa olsunlar fakirlere verilmesi...C... 3...S...1422
» Zekâtı olmayan mallar...C... 3...S...1390, 1391
» Zekâtı verilecek ve verilmeyecek mal...C... 3...S...1330, 1331 .
» Zekâtı verilmeyen malı biriktirmenin günahı...C... 3...S...1327 - 1330
» Zekât malı olan deve sütlerinin sırf yolculara tahsis edilmesi...C... 3...S...1431
» Zekât malı olarak malın en iyisinin alınmaması...C... 3...S...1423
» Zekât memurlarının denetlenmesi...C... 13...S...1430
» Zekât memurunun, malın ayıplısı ve yaşlısını zekât olarak almaması...C... 3...S...1382
» Zekât olarak alınacak hayvanın, malın en iyisi olmaması...C... 3...S...1383
» Zekât olarak alınacak malın özellikleri...C... 3...S...1382
» Zekât olarak verilen malın, bedeli ödenerek geri alınabileceği...C... 3...S...1417
» Zekâtta hile...C... 15...S...6826

» Zekât verilmeyen hayvanın hesap soracağı ve bu konuda Resulullah (S)'ın uyarısı...C... 3...S...1328
» Zekât vermek üzere bîat edip ahitleşmek...C... 3...S...1326
» Zekât vermeyenin günahı...C... 3...S...1327
» Zekât vermeyenlere savaş açılması...C... 3...S...1325
» Zekât ve sadakanın verilecek mikdârları...C... 3...S...1368
» Zekât ve sadakaya ihtiyaçları olduğu hâlde istemeyenlerin gözetilmesi...C... 3...S...1404
» Zekeriyyâ ve Yahya (A.S.) kıssaları...C... 7...S...3243
» Zelzele ve büyük hâdiseler hakkında söylenenler...C... 2...S...986
» Zemzem kıssası...C... 7...S...3316 - 3319
» Zemzem suyunun fazileti...C... 4...S...1561
» Zenginin borcunu ödemeyi geciktirmesinin hükmü...C... 5...S...2113
» Zengin kimsenin borcunu ödemeyi unutması zulümdür...C... 5...S...2217
» Zenginlerin malında fakirlerin hakkı vardır...C... 3...S...1401
» Zenginlik fitnesinden Allah'a sığınmak...C... 14...S...6319
» Zenginlik ve fakirliğin keyfiyeti...C... 5...S...2208, 2209
» Zerre ağırlığında hayır ve şerrin görüleceği...C... 11...S...5033 - 5035
» Zevc'in mîrâsı...C... 14...S...6612
» Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (Saîd ibn Zeyd'in babası)' Hanîf Dîni üzere ölmesi, mücâdelesi ve bir yahûdî ile tartışması...C... 8...S...3582
» Zeyd b. Harise gazvesi...C... 8...S...3953
» Zeyd b. Hârise'nin mankıbeleri...C... 8...S...3513
» Zeyd'in Zeyneb'i boşaması hâdisesi...C... 16...S...7290
» Zeyd b. Sabit (R)'in Kur'ân'a olan hizmeti ve diğer özellikleri...C... 8...S...3569
» Zıhâr'm hükmü...C... 11...S...5374
» Zımmî kimsenin sihir yapması...C... 6...S...2966
» Zımmîler'in haklarını koruma yolunda harbedilmesi...C... 6...S...2844
» Zımmî'nin hasta ziyaretine gitmek...C... 3...S...1278
» Zımmî ve müşriklerle ekincilik hususunda ortaklık...C... 5...S...2312
» Zımmî'yi, cürmü olmadan öldürmenin günâhı...C... 6...S...2954
» Zımmî'yi öldürmenin günâhı...C... 15...S...6779
» Zırh ve silâh rehin etmek...C... 5...S...2320
» Zimmet ehli azınlıklara iyi muamele edilmesi...C... 6...S...2845
» Zimmet ehli ile ekincilik akdi...C... 5...S...2165, 2169
» Zimmet ehli olan kimselerin zinası...C... 14...S...6696
» Zina çeşitleri...C... 13...S...6188, 6189
» Zina eden cariyeye ne yapılacağı...C... 5...S...2066
» Zina edene hadd cezası (recm) uygulanması...C... 5...S...2145
» Zina edene mahrumiyet...C... 14...S...6669
» Zina eden evlinin taşlanması (recm)...C... 14...S...6666
» Zina edenin günâhı...C... 14...S...6662
» Zina edenin i'tirâfı...C... 14...S...6668
» Zina edenin şâhidliği...C... 5...S...2436
» Zina edenin tevbesi...C... 14...S...6672
» Zina esnasında îmân nurunun çekilmesi...C... 14...S...6637
» Zina etme fırsatı eline geçtiği halde, Allah korkusuyla geri durmanın mükâfatı ve bu konuda bir örnek...C... 5...S...2050
» Zina iftirası (kazif)...C... 10...S...4585
» Zina iftirası yapanın şâhidliği...C... 5...S...2436
» Zina iftirası yapmanın cezası...C... 6...S...2615

» Zina i'tirâfı...C... 14...S...6679
» Zina kazancının hükmü...C... 5...S...2070
» Zina kazancının nehyedilişi...C... 5...S...2109
» Zinanın nehyedilişi...C... 5...S...2293
» Zina suçu atılan kadın hakkında araştırma yapmak...C... 14...S...6698
» Zina türleri...C... 14...S...6502
» Zina ücretinin tehyedildiği...C... 12...S...5443
» Zinaya zorlanan kadına hadd yoktur...C... 15...S...6818
» Ziraatçının köpek beslemesi...C... 5...S...2153
» Ziraatle meşgul olurken cihâdın ihmâl edilmemesi...C... 5...S...2152
» Ziraat ve meyve hususunda ücret ve yardımlaşmak...C... 5...S...2170
» Ziyaret hükmü ve âdabı...C... 13...S...6058
» Zorlananın nikâhı...C... 15...S...6814
» Zubeyr b. Avvâm (R)'a Havârî denilmesi...C... 7...S...3480
» Zubeyr b. Avvâm (R)'ın kahramanlığı ve Yermük'de yaptıkları...C... 7...S...3482
» Zubeyr b. Avvâm (R)'ın menkıbeleri ve Rasûlullah (S)'ın kendisi için söyledikleri...C... 7...S...3478, 3481
» Zubeyr b. Avvâm (R)'ın Usmân (R) tarafından hilâfete ehi! olarak gösterilmesi...C... 7...S...3479
» Zubeyr b. Avvâm'ın fazîleti...C... 6...S...2685
» ez-Zuhruf (Ha Mîm) sûresi tefsiri...C... 10...S...4735 - 4740
» Zu'1-Halasa gazvesi...C... 9...S...4048 - 4051
» Zulmedenlerin cezası...C... 10...S...4791
» Zulmeden ve zulme uğrayanların Sırat köprüsünde hesablaşmaları...C... 5...S...2259
» Zulme uğrayana yardım etmek...C... 3...S...1176, 12...S...5679
» Zulmün dereceleri ve şirkin durumu...C... 1...S...187
» Zulmün mâhiyeti...C... 7...S...3241
» Zulmün mâhiyeti ve en büyük zulüm...C... 10...S...4655
» Zulüm...C... 15...S...6782
» Zulüm keyfiyeti ve hükmü...C... 5...S...2257
» Zulüm ve mâhiyeti...C... 7...S...3151
» ez-Zumer sûresi tefsîri...C... 10...S...4707 - 4714
» Züht maksadıyla evlenmekten geri durmanın ve hadım olmanın hükmü...C... 11...S...5165 - 5169
» Zülkarneyn ve seferleri...C... 7...S...3135
» Zülüf ve kâkülleri...C... 13...S...5938.....**S O N**.....)))

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

Z

Zabıt
Zabt
Zabt-ı Kitab
Zabt-ı Sadr
Zâhibu'l-Hadîs
Zâhibun
Zahirî İnkıta'
Zarurî İlim
Zayıf
Zekera
Zekera Lenâ Fulân
Zekera Lenâ Fulân Bi-Kırâ'atî
Zekera Lenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u
Zekera Lî Fulân
Zenadıka
Zevâ'id
Zındık
Ziyâdâtu's-Sikât
Ziyâde
Ziyadetu's-Sika

Z

Zabıt:

Türkçede kullanılan şeklinin karşılığı olarak zabtetmek, ezberlemek, hatırda tutmak manalarına gelen "dabeta" kök fiilinden ism-i faildir. Zabtı tam anlamında kullanılır ve zabt vasfını taşıyan ravilere denir.
Ravinin adaletli olması kadar zabıt olması da önemlidir. Hadîsin sıhhat şartlarından birisi de ravilerinin işittiği Hadîsleri yıllar sonra değiştirmeden ne eksik, ne fazla bir şekilde rivayet edecek derecede hafıza gücüne sahip olmalarıdır. Bu özelliği taşıyan raviler zabıt olarak nitelendirilmişlerdir.

Zabt:

Türkçedeki gibi zabtetmek, iyice belliyip hıfzetmek, yani ezberlemek manasınadır. Hadîs Usulü ilminde işittiği Hadîsleri aradan uzun zaman geçtikten sonra bile işittiği şekilde ezberinde tutup ne eksik ne de fazla olarak başkalarına rivayet edebilme yeteneğine denir. Rivayetinin kabul edilebilmesi için ravide bulunması gereken vasıflardan adaletten sonra gelenidir. el-Hattâbî gibi bazı Hadîs alimlerine göre adaletin de vasıflarından biridir. Bir diğer ifadeyle bazı Hadîs alimlerine göre bir ravinin adaletli olabilmesi için zabt vasfına sahip olması gerekir.1214
İbn Hacer'e göre zabt, göğüs zabtıdır. Bu da ravinin işittiği bir Hadîsi dilediği zaman hemen hatırlamasını mümkün kılacak şekilde sağlam ezberlemesi olarak görülür. 1215
Bir ravinin zabt sahibi olduğu, aynı vasfa sahip olmakla birlikte itkan sahibi olarak da bilinen başka ravilerin rivayetlerine uygunluğu ile belli olur. Eğer Hadîsleri, mana yönünden bile olsa sika ravilerin rivayetlerine uygun veya bir-iki yerde muhalif de olsa çoğunlukla muvafıksa zabt vasfına sahip olduğuna hükmedilir. Şayet rivayetleri çoğunlukla sika ravilerin rivayetlerine aykırı ise zabt vasfını kaybettiğine hükmedilerek Hadîsleri dinî konularda delil kabul edilmez. 1216Buna göre bir ravide zabt kusurunun bulunması. Hadîslerini sahih olmaktan çıkarır. Eğer diğer sıhhat şartlarını taşıyorsa hasen derecesine indirir.
Metâ'in-i Aşera denilen ve ravinin tenkidinde göz önünde bulundurulan kusurlardan gaflet, kesretu'1-galat, sû'u'l-hıfz, vehm ve muhâlefetu's-sikât olmak üzere beşi zabtla ilgilidir. Ravi şayet bu kusurlardan biri veya birkaçıyla tenkit edilmişse, bir başka deyişle onda bu kusurlardan biri ya da birkaçı olduğu açığa çıkarılmışsa o ravi zabt vasfını kaybeder. Ayrıca yalancılıkla itham edilen ravilerin hemen hepsi rivayette hata yapmış, hatası fazla olmakla tanınmış ve böyle olduklarından zabt yönünden cerhedilmiştir.
Bazı alimlere göre bir ravinin zabtı, kuvvet ve zayıflık yönünden değerlendirilemez. Buna göre insan, ya zabt vasfıyla nitelendirilir -ki bu halde zabt sahibi olma özelliğini kazanır- ya da zabtının olmadığına hükmedilir. Bu takdirde gayru zabıt addedilir. Bunun yanısıra zabt vasıfı taşıyan ravilerin hepsi aynı derecede kabul edilirler. Birinin diğerine nisbetle zabtının fazla olduğu söylenemez.
Zabt terimi, bir de Hadîslerin yanlışsız olarak yazılması manasına kullanılır. Dabtu'1-kitâb veya zabt-ı kitâb da denilen bir kitabın zabtı. Hadîs metinlerinden meydana gelen herhangi bir kitabın, içindeki Hadîslerin şeyhten işittikten sonra yanlışsız olarak yazılması, aslı ile mukabele edilmesi ve tashihinin yapılması manasınadır. Bununla birlikte ravinin yazılı metinlerde bulunan Hadîsleri şeşhinden işittiği ve tashihini yaptığı andan rivayet edeceği zamana kadar muhafaza etmesi, herhangi bir zarardan koruması anlamına da kullanılmıştır. 1217

Zabt-ı Kitab:

Bk. Kitâbetu'l-Hadîs.

Zabt-ı Sadr:

Ezberleme ve ezberinde tutma manasına gelen bir tabir olup ravinin şeyhinden işittiği Hadîsi güzelce ezberleyip yeri geldiğinde başkalarına aynen rivayet edebilme yeteneğine denilmiştir.

Zâhibu'l-Hadîs:

Zâhibun şeklinde de kullanılır. Her ikisi, Hadîsleri zayıf manasına gelir. Ravilerin cerhinde kullanılan lafızlardandır. Cerhin ağırına delalet eden beşinci mertebesinde yer alırlar.
Bir ravi hakkında ister kısaca zâhibun, isterse zâhibul'l-hadîs denilmiş olsun, o ravi artık adalet vasfını kaybetmiştir. Hadîsleri kesinlikle yazılmaz. Kendi de terk edilir.

Zâhibun:

Bk. Zâhibu'l-Hadîs.

Zahirî İnkıta':

Bk. İnkıta'.

Zarurî İlim:

İlm-i zarurî karşılığıdır. İnsanda zaruri olarak hasıl olan bilgiye denir. Hadîs ıstılahında, rivayet edilen Hadîsin insanı kabul etmek zorunda bırakan ve reddine imkân vermeyen bilgi manasınadır. Bunu bir misalle açıklamak gerekirse, dünyanm herhangi bir ülkesinde bulunan bir şehrin ismini duyan bir şahıs, o şehrin varlığını haber verenlerin çokluğu karşısında, onu reddedemez. O şehrin varlığını haber verenleri yalancılıkla itham edemez; çünkü o şehrin varlığını haber verenlerin yalan bir haber üzerinde birleşmelerine imkan yoktur.
Yalan bir haberde böyle bir tifakın olabileceğinin akıl kabul etmez.
Hadîs ilminde zarurî ilim, mütevatir haberler için söz konusu olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s) devrinden itibaren her nesilde sayısı bilinmeyen kalabalık kimseler tarafından rivayet edilen bir haber onu işiten biri için zaruri ilim ifade eder. O kimse bunu reddedemez; zira o haberi rivayet eden sayısı belirsiz kalabalık toplulukların bir araya gelerek böyle bir haber uydurmaları, bir araya gelmeseler bile aynı yalan haberin rivayeti üzerinde birbirlerinden habersiz olarak birleşmeleri aklın kabul edebileceği bir iş değildir. 1218
Zarurî ilmin karşılığı nazarî ilimdir.

Zayıf:

Sözlükte Türkçedeki karşılığını veren bu kelime Hadîs terimi olarak sahih ile hasen dışında kalan Hadîslere denir. Öteki deyişiyle sıhhat şartlarını taşıdığı için sahih denilen Hadîslerle sahihlik şartlarının taşımakla birlikte ravileri zabt yönünden sahih ravileri derecesine çıkamayan ravilerin rivayet ettikleri hasen Hadîsler hariç, diğer Hadîslere denir.
Zayıf Hadîslere yine aynı manada sakîm denildiği de olur. Hadîs alimleri sahih ve hasen Hadisleri makbul, buna karşılık zayıf Hadîsleri merdud saymışlardır.
Bir Hadîsin zayıf sayılmasına sebep olan haller ya senedinde en az bir ravi düşmesiyle inkita'ın olması, ya da ravisinin zayıf bir kimse oluşudur. Ravinin zayıflığı ise meta'in-i aşera denilen ve ona adalet ve zabt vasfını kaybettiren on kusurdan biri veya birkaçının bulunmasiyledir. Sika veya zayıf ravilerin rivayetlerine muhalefet de zayıflık sebepleri arasında yer alır.
Zayıf Hadîsler, zahih veya hasen Hadîslerde bulunması gereken özelliklerden biri veya birkaçının bulunmayışına göre derecelere ayrılırlar ve her-biri değişik isimler alırlar. İçlerinde on-onbeş kadarına hususî isimler verilmiştir. Bunlar daha çok Hadîs Usulü alimlerinin tarifinde birlik gösterdikleridir. Yukarıda da söylediğimiz gibi senedinde inkıta olması veya ravisinin tenkit edilmiş bulunması ve muhalefet sebebiyle ortaya çıkmışlardır. Senedinde kopukluk olması yüzünden zayıf olan Hadîsler, muallak, mürsel, mu'dal, mudelles kısımlarına; ravisinin ta'n edilmiş bulunması sebebiye zayıf olanlar metruk, munker, mu'allel, mudrec, maklûb, muztarib, şâz kısımlarına ayrılmıştır.
Senedinde kopukluk bulunan Hadîslerin en zayıfı mu'dal, biraz daha az zayıfı munkatı, daha zayıfı mudelles, en hafifi mürsel Hadîslerdir diyenler olmuştur.
el-Hattâbî, zayıf Hadîsleri üç dereceye ayırmış, birincisine mevzu, daha az zayıf olan ikincisine maklûb, biraz daha ehven olan üçüncüsüne ise mechûl demiştir. ez-Zerkeşî, senedinde kopukluk olması yüzünden zayıf olan Hadîsleri yedi kısma ayırarak en kötüsüne mevzu demiştir, ondan sonrakileri ise mudrec, maklûb, munker, mu'allel ve muztarib tertibinde sıralamıştır. İbn Hacer'e gelince, ravisinin zabt kusuru nedeniyle zayıf duruma düşen Hadîsleri mevzudan başlamak üzere şu tertibe koymuştur: Mevzu, metruk, munker, mu'allel, mudrec, maklûb, muztarib, cehalet yüzünden munker, kötü ezberleme sebebiyle şâz.
Görülüyor ki, zayıf Hadîslerin zayıflık sebepleri aynı sayıldığı halde derecelendirilmelerinde ve her dereceye giren zayıf Hadîslerin hangileri olduğu konusunda alimler arasında birlik görülmemektedir. Sayıları konusunda alimlerin verdikleri rakamlar da birbirini tutmamaktadır. Söz gelişi İbn Hibbân 49, İbnu's-Salâh 42, Abdurra'ûf Munâvî 81 çeşit zayıf Hadîs olduğunu söylemişlerdir. Zayıf Hadîslerin derecelendirilmesindeki farklılık her alimin konuyu az da olsa değişik açıdan bakmasından kaynaklanır. Sayı farklılığı ve bir kısım zayıf Hadîs çeşitlerinin kabarık rakamlara ulaşması bir zayıf Hadîse değişik isimler verilmesi sonucudur.
Pek çok konuda olduğu gibi zayıf Hadîslerle amel etmek konusunda da İslâm alimleri arasında görüş ayrılığı meydana gelmiştir. Bu konuda üç görüş ileri sürülmüştür.
1. Yahya b. Ma'în, Buharî, Müslim, Ebu-bekr İbni'l-Arâbî, İbn Hazm, Ebu Şâmmeti'l-Makdisî gibi İslam alimlerine göre zayıf Hadîslerle hiçbir şekilde amel edilemez. Bu görüşte olanlar delil olarak daha çok, Buhari ve Müslim'in sahihlerini tertip ederlerken takip ettikleri metot ile bu eserlerde zayıf Hadîs bulunmaması üzerinde durmuşlardır.
2. Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve onlara tabi olan bazı alimlere göre zayıf Hadîslerle amel edilebilir. Bu görüşte olanlar ise zayıf bir Hadîsle amel edilebilmesi için aynı konuda bir başka rivayetin bulunmamasını şart koşmuşlardır. Onlara göre zayıf Hadîs rey denilen kıyas yoluyla ictihaddan daha iyidir. 1219
3. Bazı alimlere göre zayıf Hadîslerle şer'i hükümlerle ilgisi olmamak, buna karşılık va'z ve fedâil gibi bir konuda olmak kaydiyle ve şartlı olarak amel edilebilir. Hadîs Usulü alimleri zayıf Hadîslerle amel edilebilmesi için gerekli şartlan şu şekilde tesbit etmişlerdir:

a) Zayıf Hadîs fedâ'il gibi akaid ve dinî hükümlerle ilgisi olmayan bir konuda olmalıdır, bu şart üzerinde görüş birliği vardır.
b) Zayıf Hadîs, yalancı, yalancılık ithamına maruz kalmış, çok hata yapmakla tanınan bir ravinin tek başına rivayet ettiği Hadîs gibi ileri derecede zayıf olmamalıdır.
c) Kur'ân-ı Kerim ve sahih sünnetten çıkarılmış delillerle ortaya konan ve amel edilen bir asıl hüküm veya kaidenin içine girmeli, yeni bir hüküm getirmemelidir.
d) Amel edilirken kesinlikle Hz. Peygamber'e ait olduğuna inanılmayıp ihtiyatla kabul edilmelidir. 1220
Akait ve dinî hükümler konularında olmamak kaydiyle zayıf Hadîslerle bu şartlar dahilinde amel etmenin caiz olduğu görüşünde olan İslâm alimleri, fedâ'il, tergîb-terhîb (teşvik etme, sakındırma) ve va'z konularındaki Hadîsler üzerinde fazla titizlik göstermemişlerdir. Nitekim İbn Abdilber, bu konuda "fedâ'il Hadîslerinde şer'i delil olarak kullanılan Hadîslerde gösterilen titizliğe ihtiyaç yoktur" demiştir. el-Hâkim de el-Anberî'den naklederek şunları söylemiştir:
"Bir haber, helali haram göstermeyen, harama helal demeyen, bir kesin hükmü (zanna dayanan) vacip bir hüküm saymayan şekilde sabit olmuşsa ve tergîb-terhîb konusunda ise üzerinde çok durulmaz. Ravilerin tenkidinde gevşek davranılır. el-Beyhakî de aynı konuda tbn Mehdî'nin şu sözlerini nakleder:
"Biz Hz. Peygamber (s.a.v.)'den helal-haram gibi dinî hükümlere ait konularda bir Hadîs rivayet ettiğimiz zaman isnadlarını titizlikle inceler, işi sıkı tutanz. Ne var ki, fedâ'il, sevap, uhrevî ceza gibi mevzularda bir Hadîs rivayet edersek isnadlarda kolaylık gösterir; ravilerini tenkitte ölçüyü gevşetiriz." 1221
Zayıf Hadîslerin kesinlikle Hz. Peygamber (s.a.s)'e ait olan Hadîsler gibi değil, ihtiyatla rivayet edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Buna göre bir zayıf Hadîs hiçbir şekilde cezm siğalarıyla rivayet edilmemelidir. Aksine zayıf Hadîsleri naklederken ruviye, nukile, belaganâ anhu ve benzeri temrîz sigaları kullanılmalıdır.
İçlerinde zayıf Hadîslerin bol miktarda bulunduğu tesbit edilen bazı kitaplar vardır. Bunlardan önemli birkaçı şunlardır:
1. el-Mu'cemu'1-Kebîr: Tanınmış Hadîs alimi Süleyman b. Ahmed et-Taberânî'nin sahabî isimlerini alfabetik sıraya koymak ve herbirinden rivayet edilen Hadîsleri bir arada vermek suretiyle müsned tarzında tertib ettiği bu hacimli eserde bir hayli zayıf, hatta mevzu Hadîs vardır. Aynı alimin el-Mu'cemu'l-Evsât ve el-Mu'cemu's-Sağîr isimli eserlerinde de fazlaca zayıf Hadîs bulunmaktadır.
2. Kitâbu'l-Efrâd: Ali b. Umer ed-Dârekutnî'ye ait olan bu eserde de hayli zayıf Hadîsin bulunduğu tesbit edilmiştir.
3. el-Hatîbu'1-Bağdâdî'nin Tarîhu Bağdâd ve öteki bazı eserlerinde de zayıf Hadîslerin bulunduğu söylenmiştir.
4. Hilyetu'l-Evliyâ: Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdillâhi'l-İsbehânî'nin bu eserinde sahih ve hasen gruplarına girenlerin yanında fazlaca zayıf ve mevzu Hadîs bulunmaktadır.
Burada şuna işaret etmek gerekir. Hadîs ve rical ilimleri yönünden büyük önem verilmiş bu gibi eserlerde zayıf ve mevzu Hadîslerin yer alması, ilim adına üzülecek bir durumdur. Ancak böyle olmaları büyük bu kaynak eserlerden faydalanmaya hiçbir şekilde engel teşkil etmez.

Zekera:

"Zikretti, andı" manasına mazi fiilidir. Sema yani şeyhin Hadîslerini bizzat ondan işitmek suretiyle alınan Hadîslerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarındandır.
el-Hatîbu'l-Bağdadî, zekera lafzını sema yoluyla alınan Hadîslerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarının altıncı sırasında saymıştır. 1222Buradan anlaşıldığına göre bu lafız şeyhten işitmek yoluyla alınan Hadîslerin rivayetinde diğerleri kadar kullanılmış değildir.

Zekera Lenâ Fulân:

Tekil meful zamiriyle zekera lî fulânun şeklinde de kullanılır. "Bize (bana) falanca zikretti" anlamını verir. Sema yoluyla alınan Hadîslerin rivayetinde kullanılan eda lafızlarındandır.
el-Hatîbu'I-Bağdâdî tekil zamiriyle kullanılan şeklini sema'a delâlet eden eda lafızlarının beşinci sırasında zikretmiştir. Kadi İyad ise sema yoluyla alınan Hadîslerin rivayetinde zekera lenâ fulânun eda sığasının kullanılmasını caiz görmüştür, ona göre bu lafız ihbar manasına gelir. 1223

Zekera Lenâ Fulân Bi-Kırâ'atî:

"Falanca bize, benim ona okumamla rivayet etti" manasına gelen bir tabir olup arz veya kırâ'a ale'ş-şeyh denilen Hadîs rivayet metoduyla alınan Hadîslerin rivayetinde eda sigası olarak kullanılmıştır.
Zekera lenâ fulânun kırâ'aten aleyhi ve ene esme'u (falanca bize, ona okunup benim dinlemem sırasında rivayet etti) eda lafzı da aynı şekilde şeyhe arzedilerek rivayet edilen Hadîslerin naklinde kullanılmıştır. Ancak, arzın oluş şekline göre aralarında fark vardır. İlk eda lafzını kullanan ravi Hadîslerini şeyhe kendisi okumuş demektir. Oysa ikinci eda si-gasını kullanan ravi, Hadîs meclisinde başkası tarafından şeyhe okunan Hadîsleri dinleyerek rivayet etmiştir.

Zekera Lenâ Fulân Kırâ'aten Aleyhi Ve Ene Esme'u:

Bk. Zekera lenâ fulânun bikırâ'etı.

Zekera Lî Fulân:

Bk. Zekera lenâ fulânun.

Zenadıka:

Bk. Zındık.

Zevâ'id:

Kelime olarak "fazlalık" manasına gelen "za'id" in çoğuludur. Hadîs Usulü ilminde umumiyetle meşhur Hadîs

kitaplarında bulunmayan, bir başka muhaddis tarafından rivayet edilerek müstakil kitaplarda toplanan Hadîslere denir. Böyle Hadîsleri bir arada toplayan kitaplara da zevâ'id kitapları adı verilmiştir.
Değişik maddeler altında söz konusu edildiği gibi, hicri ikinci asnn başlarında itibaren tedvin edilmeyen başlanan Hadîsler, daha sonra tasnif edilerek çeşitli metotlarla tertiplenen kitaplarda toplanmıştır. Hadîsin altın çağı sayılan üçüncü hicri asnn sonlarına gelindiğinde cami, sünen, müsned, musannef, mu'cem adı verilen hayli Hadîs kitabı ortaya konmuştur. Bunlar arasında altı tanesine el-Kutubu's-sitte denilmiştir, bu kitaplan tasnif edenler haliyle rivayet ettikleri bütün Hadîsleri eserlerine alamamışlardır. Onların Hadîsciler arasında rivayet edilegelen bütün sahih ve hasen Hadîsleri toplamaları kadar kitaplanna almaları da mümkün olmamıştır. Bu durumda tabiî olarak geriye pek çok sahih veya hasen sayılan Hadîs kalmıştır. Zeva'id kitaplan bu önemli kaynaklann almadığı Hadîsleri toplayan kitaplardır ve daha çok sekizinci ve dokuzuncu hicri asırlarda kaleme alınmışlardır. Bu tür eserlerin en önemli birkaçı şunlardır:
1. Mecma'u'z-Zevâ'id ve Menba'u'l-Fevâ'id: Nuruddin Ali b. Ebibekr el-Heysemî'nin eseridir. el-Heysemî bu eserini Ahmed b. Hanbel'in; Keşfu'l-Estâr an Zevâ'idi'l-Bezzar adlı eserinde el-Bezzâr'ın; Zevâ'idu Musnedi Ebî Yala'l-Mevsilî isimli eserinde Ebu Ya'lâ'nın; Zevâ'idu'l-Mu'cemi'l-Kebîr, Zevâ'idu'l-Mu'cemi'l-Evsat, Zevâ'idu'l-Mu'cemi's-Sağîr isimli üç ayrı kitabında et-Taberânî'nin el-Kutubu's-Sitte üzerine zeva'idlerini ihtiva etmek üzere ayrı ayrı tasnif ettiği zeva'id kitaplarının hepsini bir araya toplayarak meydana getirmiştir.
2. İthâfu's-Sâdeti'l-Mehera bi-Zevâ'idi'I-Mesânîdi'l Aşera: Ahmed b. Ebibekri'l-Bûsîri. Meşhur Bürde Kasidesi şairi olan el-Busîrî'nin bu eseri önce isnadlarla birlikle te'lif edilmiş, daha sonra isnadlardan ayrı olarak kısaltılmıştır.
3. el-Metâlibu'l Âliye bi-Zevâ'idi'l-Mesânîdi's-Semâniye: Dokuzuncu hicri asrın ilk yarısının meşhur alimi İbn Haceri'1-Askalani'nin bu eseri, adından da anlaşılacağı üzere sekiz müsnedin el-Kutubu's-Sitte üzerine zeva'id Hadîslerini ihtiva etmektedir. Bu müsnedler, Ebu davud et-Tayâlisî, el-Humeydî, İbn Ebi Umer, Musedded, Ahmed b. Meni', Ebubekr b. Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd ve el-Hâris b. Ebî Usâme'nin müsnedleridir. Bununla birlikte İbn Hacer, Ebu Ya'la'l-Mevsilî, İshâk b. Râhûye'nin zeva'idine yer vermiştir. Ayrıca el-Hasen b. Sufyân, Muhammed b. Hişâm es-Sedûsî, Muhammed b, Hârûn er-Rûyânî ve el-Heysem b. Kuleyb'in müsnedlerine de müracaat etmiştir. Ancak eserinin mukaddimesinde onlardan Hadîs nakletmediğini kaydetmektedir. 1224

Zındık:

Görünüşe göre müslüman olan ancak içinde küfre düşen kişilere denilmiştir, böyleleri dışardan müslüman görünürler. Azılı İslâm düşmanıdırlar ve bu son ilâhî dinî içinden yıkmak için olmadık yollara başvururlar. Çoğulu zenâdika gelir.
Zındıkların ilk olarak ortaya çıkışları Emevî devrinin sonlarına rastlar. Abbasiler devrinde ise halifelerin yabancılara tanıdıkları geniş hürriyetten faydalanarak sayıları artmıştır.
Hadîs İlminde zındıklar, İslâm düşmanlığı yüzünden Hadîs uyduran gruplar arasında görülür. İbnu'l-Cevzî, yalancı raviler içinde üçüncü grubu zenâdıkanın teşkil ettiğini, bunların sırf İslâm Şeriatını bozmak, halkın gözünde İslamî değerlere gölge düşürmek ve dinle alay etmek maksadiyle Hadîs uyduranlar olduklarını söyler. İlk misal olarak da Hammâd b. Seleme'nin oğulluğu Abdulkerim b. Ebi'l-Avcâ'yı gösterir. 1225Abdulkerim Abbasilerin Basra Valisi Muhammed b. Süleyman el-Abbâsî tarafından öldürülmüştür. Ölüme giderken dört bin hadîs uydurduğunu, bunlarla haramı helal, helali haram haline getirdiğini itiraf etmiştir. 1226
Zındıklardan Hadîs uyduranların sayısı hayli fazla olduğu gibi uydurdukları Hadîsler de hayli yekun tutar. Nitekim, Halife el-Mehdi'nin huzurunda zındığın biri dört yüz Hadîs uydurduğunu, hepsinin halk arasında Hadîs diye yayıldığını söylemiştir. Hammâd b. Zeyd'e göre zındıklar Hz. Peygamber (s.a.s)'in ağzından on bin Hadîs uydurmuşlardır.
Hadîs alimlerinin güvenini kazanamıyacaklarını bilen zındıklar, uydurdukları Hadîslerin büyük bir kısmını telkin yoluyla yaymışlardır. Bir kısmı da gaflet yüzünden kitabında yazılı Hadîslerin farkında olmayan gafiller tarafından kendi Hadîsleriymiş gibi rivayet edilerek yayılma imkanı bulmuştur.1227
Müslüman görünümü altında İslâm'ı içinden yıkacak derecede tehlikeli bir yola girerek Hadîs uyduran zındıklar, özellikle akide konusunda bozguncu fikirler yaymaya, bunları destekleyecek Hadîsler uydurmaya başlayınca işin tehlikesini sezen halifeler tarafından çoğu ölümle cezalandırmışlardır. Cebr akidesini yayan, Allah'ın sıfatlarını nefyeden, Kur'ân-ı Kerim'in mahluk olduğu fikrinin propagandasını yapan Ca'd b. Dirhem bunlardandır. Halife el-Mehdi hicri 168 yılında Bağdat'ta ne kadar zındık varsa hepsini kılıçtan geçirmiştir. Kûfe'yi merkez haline getiren ve hatırı sayılır bir grup oluşturan zındıkların çoğu Mani dinîne mensup oldukları halde kendilerini müslüman gibi göstermeyi başarmışlardır.

Ziyâdâtu's-Sikât:

Bk. Ziyâde.

Ziyâde:

Sözlükte "fazlalık" anlamına gelen bir kelimedir. Hadîs Usulünde ziyâdetu's-sîka veya çoğul halinde ziyâdâtu's-sikât şekillerinde geçer. Kısaca, sika olan bir ravinin bir Hadîsin rivayetinde yaptığı fazlalığa denir. Öteki deyişiyle güvenilir bîr ravinin, rivayet ettiği bir Hadîsin metninde diğer sika ravilerden farklı olarak naklettiği fazlalığa ziyade adı verilmiştir. Şu misaller ziyadenin tarifini daha da açıklığa kavuşturacak nitilektedir:
"...Hz. Peygamber (s.a.s) Ramazan ayında fitre zekatını hür olsun, köle olsun, erkek-kadın bütün müslümanlara bir sa' (miktarı) hurma veya arpa olarak vermelerini emretti."
Tirmizî'nin belirttiğine göre bu Hadîsi Mâlik, Nâfi'den rivayet etmiş ve metnine "mine'l-muslimîn" lafızlarını ziyade kılmıştır. Ebu Davud da aynı ziyadeye işaret ederek "Hadîsi Sa'id el-Cumahî, Ubeydullah-Nafi tarîkıyla rivayet ederek "mine'l-muslimîn" ziyadesinin olmayışı meşhurdur" demiştir. Şu hale göre İmam Malik bu Hadîsi metninde bu ziyadeyle rivayet etmiştir. Yine Tirmizî'nin kaydettiğine göre bahis konusu ziyade, Hadîsle amelde ihtilaf kaynağı olmuştur. Nitekim başta İmam Malik olmak üzere İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel Hadîsteki bu ziyadeye dayanarak fitre vermenin kadın-erkek, hür veya köle bütün müslümanların boynuna borç olduğuna, müslüman olmayan kölelerin fitre vermeyeceklerine hükmetmişlerdir. Halbuki Hadîsteki ziyadeyi kabul etmeyen Sufyân es-Sevrî, Abdullah İbnu'l-Mübarek ve İshâk b. Râhûye gibi alimler kölelerin müslüman olmasalar dahi fitre vermeleri gerektiğine hükmetmişlerdir. 1228

Müslim'in Ebu Mâlik el-Eşca'î - Rib'î -Huzeyfe tarikından rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuşlardır:
"Üç şeyle diğer insanlara üstün kılındık: (Namaz kılarken durduğumuz) saflarımızı meleklerin saflarına denk tutuldu. Bütün yeryüzü bizler için mescit, toprağı da su bulamadığımız vakit temizleyici kılındı."1229
Bu Hadîsin de "ve cu'ilet turbetuhâ lenâ tahûren" kısmı Ebu Mâlik el-Eşca'î'nin rivayetinde teferrüd ettiği ziyadedir; zira diğer rivayetlerde bu kısım "ve cu'ilet lenâ'l-ardu mesciden ve tahürâ" şeklindedir. 1230
Burada şunu kaydetmek gerekir ki ziyâde ile idraci birbirine karıştırmamalıdır; çünkü görünüşte aynı oldukları intibaını uyandırsalar bile aralarında fark vardır. Bu fark ziyadenin Hadîsin metninde diğerlerine göre farklı şekilde rivayet edilen fazlalık, idrac ise ravinin, rivayet ettiği metne kendisi tarafından eklenen veya eklenmese dahi başkaları tarafından katılan sözler oluşundan kaynaklanmaktadır.
Sika ravilerin rivayette tek kalmaları halinde ziyadeleri makbuldür. el-Hatîbu'l-Bağdâdî, Fıkıh ve Hadis alimlerinin bu görüşte olduklarına işaret ederek şunları söylemiştir: "Fakihler ve Hadîscilerin çoğu sikanın rivayetinde tek kaldığı ziyadesinin makbul olduğu görüşündedirler. Bu görüşleriyle herhangi bir şer'i hükmün taalluk ettiği veya etmediği ziyade ile ziyadenin bulunmadığı bir haberle sabit olacak hükümlerde noksanlığa yol açacak ziyade arasında hiçbir ayırım yapmamışlardır. Aynı şekilde şer'î hüküm taalluk etsin veya etmesin sika ravinin teferrüd ettiği ziyade ile sabit bir hüküm değişmesine yol açacak veya açmayacak ziyade arasında da ayırım yapmış değildirler. Dahası ziyade, ravisinin bir defasında noksan olarak rivayet ettiği bir haberde olsa ve sonradan o ziyade ile rivayet etmiş ya da kendisi rivayet etmeyip başkası nakletmiş bulunsa dahi yine ayırım yapmaya lüzum görmemişlerdir." 1231
el-Hatîbin bu sözlerinden anlaşıldığı gibi Fıkıh ve Hadis alimleri sika ravinin rivayetinde tek kalmış olduğu ziyadesinin ne şekilde olursa olsun makbul sayılması gerektiğine kail olmuşlardır. Bununla birlikte sikanın ziyadesinin ancak bir şer'i hükme taalluk etmesi halinde kabul edilmesi gerektiğini, hüküm ifade etmediği sürece kabulüne gerek olmadığını ileri sürenler de vardır. Bazı şafiiîer ise ziyadenin Hadîsi rivayet eden raviden değil de sika bir kimseden gelmesi halinde kabul edileceğini söylemişlerdir, şu var ki bu takdirde aynı ravinin Hadîsi bir kere ziyade olmadan, ikinci defa ise ziyade ile rivayet etmemesi aranır. Eğer ravi bu şekilde rivayet etmemiş de bir kere ziyadesiz ikincide ise metninde ziyade olduğu halde rivayet etmişse böyle ziyade makbul tutulmaz.
el-Hatîb'in kendisine göre ise ziyade, adalet sahibi, hafız, mutkin ve zabtı tam bir raviden geldiği sürece ne şekilde olursa olsun makbuldür ve amel edilebilecek niteliktedir. 1232
İbnu's-Salâh'a göre sikanın teferrüdü üç haldedir. Bunlardan üçüncüsü başka sika ravilerin rivayet etmedikleri tek lafız ziyadesi gibi bir ziyade ile rivayette teferrüddür. Hadîs ehlinin ve fıkıhcüann makbul saydıkları ziyade budur. 1233
İbn Hacer ise ziyadeyi İbn Salâh'ın söylediklerine uygun görmüş ve ancak şâz olmaması halinde makbul olacağını söyleyerek şöyle demiştir: "Sahih ve hasen ravisinin Hadîste olan ziyadesi, bu ziyadeyi yapmayan ve daha güvenilir olan bir başka ravinin rivayetine aykırı düşmedikçe makbuldür: çünkü Hadîsteki ziyade, ya bu ziyadeyi zikretmeyen kimsenin rivayetine aykırı olmaz. Bu takdirde, ziyadesi bulunan Hadîs mutlaka kabul edilir; zira bu, güvenilir bir ravinin rivayetiyle tek kaldığı müstakil bir Hadîs hükmündedir ve bu Hadîsi başkası şeyhinden rivayet etmemiştir. Yahutta bu ziyade, diğer rivayete aykırı düşer ve kabul edilmesi halinde diğer rivayetin reddedilmesi gerekir. İşte böyle bir durumda, ziyadeyi ihtiva eden rivayetle, onun zıddı olan rivayet arasında tercih yapılır. Râcih (üstün) olan kabul edilir, mercûh (daha aşağı derecede) olan bırakılır.
Ziyadenin tefsile gitmeksizin mutlak olarak kabulü ile ilgili görüş, Hadîscilerle fıkıhcıların ekserisi arasında meşhur olmuştur. Ancak, Hadîsin şâz olmamasını sahihte şart koşan, sonra da şâzzı güvenilir bir ravinin kendisinden daha güvenilir bir raviye muhalefeti olarak tefsir eden Hadîsciler yönünden tafsile gitmeksizin ziyadenin mutlak olarak kabul edilmesi doğru olmamak gerekir. Aksi halde sahihi red, buna karşılık şâz olan Hadîsi kabul etmek icabeder." 1234
İbn Hacerin bu söylediklerinden onun ziyadeyi şâz'dan ayrı mütalaa ettiği ve şâz olmadığı takdirde ziyadenin kabul edileceği görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır. Şâzz'ın zayıf Hadîslerden olması dolayısiyle doğru olan görüş de budur; zira İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi şâzz'ı hem zayıf kabul etmek, hem de ihtiva ettiği ziyade dolayısiyle onun mutlaka kabul edileceğini söylemek açık bir tezattır. 1235

Ziyadetu's-Sika:

Bk. Ziyade.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

2.33 Zübdetü'l-Buhari

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

25- KİTÂBUZ-ZEKÂT

1- Zekatın Vacib Olması Babı
2- Zekat Vermek Üzere Bey'at Edip Ahidleşmek Babı
3- Zekat Vermeyen Kimsenin Günahı Babı
4- Bab: Peygamberin: "Beş ûkıyyeden az mikdârdaki gümüşte zekât yoktur" Kavlinden Dolayı Zekatı Verilen Mal Kenz Değildir
5- Malı Hakklı Yerde Harcama Babı
6- Sadakada Gösteriş Yapma(nın Kötülüğü) Babı
7- Bab: Allah Çalınmış Maldan Yapılan Sadakayı Kabul Etmez
8- Yüce Allah'ın: "Allah ribânın bereketini tamamen giderir; sadaka(sı verilen mal)ları ise artırır. Allah (haramı halâl tanımakta ısrar eden) çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez* îmân eden, iyi iyi amellerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimseler; işte onların Rabb Heri indinde mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olacak değillerdir" (el-Bakara: 276-277) Kavlinden Dolayı Sadakanın Halal Kazançtan Yapılması Babı
9- Kabul Edilmeyip Geri Çevrişmesinden Önce Sadaka Vermek Babı
10- Bab:
11- Hangi Sadaka Daha Faziletlidir? ve Sıhhatli Cimri Kimsenin Sadakasının Fazileti) Babı
12- Bab
13- Aşikare Verilen Sadaka Babı
14- Gizli Verieln Sadaka Babı
15- Bab: İnsan Bilmiyerek Bir Zengine Sadaka Verdiği Zaman (Sadakası Makbuldür)
16- Bab: İnsan Bilmiyerek Kendi Oğluna Sadaka Verdiği Zaman
17- (Rağbet Edilecek Sadaka Bizzat Kendi) Sağ Eliyle Verilen Sadakadır Babı
18- Sadakasını Bizzat Kendisi Vermeyip de Hizmetçisine Vermesini Emreden Kimse Babı
19- Bab: Sadaka Ancak Bir Zenginlik Üzerinden Verilir
20- Bir İnsana Verdiği Şeyleri Sayıp Söylemek Suretiyle Başa Kakan Kimse(nin Kötülüğü) Babı
21- Sadakayı Gününden Geciktirmeyip Acele Vermeyi Seven Kimse Babı
22- Sadaka Vermeye Teşvik Etmek ve Sadaka Verilmesi Hususunda Şefaat ve Delalet Eylemek Babı
23- Sadaka, İnsanın Gücü Yettiği Mikdarda(Verilmeli)dir Babı
24- Bab: Sadaka Günahı Örter
25- Müşrilik Halinde İken Sadaka Veren, Sonra da Müslüman Olan Kimse(?) Babı
26-Hizmetçi, Efendisinin Emri İle, Serveti Bozucu Olmayarak Sadaka Verdiği, Zaman. Bu Hizmetçinin de Sevab Alacağı Babı
27- Kadın (Aile Servetini) Bozguncu Olmayarak Kocasının Evinden Sadaka Verdiği Yahud (Örfe Göre Ailesine, Konuklarına) Yedirdiği Zaman Bu Kadının da Sevabı Olacağı Babı
28- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:
29- Sadaka Verip Duran Cömert Kimse İle Cimrinin Meseli Babı
30- Çalışıp İş Yapmakla Kazanılandan ve Ticaretten Sadaka Vermek Babı
31- Bab: Her Müslüman Üzerine Sadaka Vermek Vacibdir
32- Bab: Zekattan Ne Mikdar ve Sadakadan Ne Mikdar Verilir?
33- Gümüşün Zekatı Babı
34- Zekatta Arz (Yanı Nassla Ta'yin Edilmiş Olanın Kıymetinde Bir Metal) Verilmesi Babı
35- Bab: "Ayrı Ayrı Bulunan Zekat Malları Bir Araya Toplanmaz; Toplu Olanların da Arası Ayrılmaz"
36- Bab: "Karışık İki Sürüden Oluşan Ortaklı Bir Sürünün Zekatı Hususunda, Bu Karışık Sürünün İki Sahibi Kendi Aralarında Adalet Gereğince Birbirlerine Müracaat Ederler" .
37- Deve Zekatı Babı
38- Yanındaki Develerin Zekatı Bintu Mehad'a Ulaşan; Fakat Yanında Bintu Mehad Bulunmayan Kimse Babı
39- Koyun Cinsinin Zekatı Babı
40- Bab: Zekatta Malın Yaşlısı, Ayıplısı ve Döl Hayvanı Alınmaz: Ancak Zekat Me'mürünun (Bunlardan Almak) Dilemesi Müstesna
41- Zekatta (Bir Yaşını Bitirmiş) Dişi Keçi Oğlağının Zekat Olarak Alınması Babı
42- Bab: Zekatta, Halkın Mallarının En İyileri Zekat Olarak Alınmaz
43- Bab: Beş Deveden Aşağısında Zekat Yoktur
44- Sığır Zekatı Babı
45- Yakınlara (Yani Hısımlara) Verilen Zekat Babı
46- Bab: Müslüman Üzerine Atı İçin Sadaka (Yani Zekat Vermek) Yoktur
47- Bab:Müslüman Üzerine Kölesi İçin Sadaka (Yani Zekat Verme Vucübü) Yoktur
48- Yetimlere Sadaka Vermek Babı
49- Kadının Kocaya ve Himayesinde Bulunan Yetimlere Zekat Vermesi Babı
50- Yüce Allah'ın: “Sadaklar ancak kölelere-esîrlere, borçlulara, Allah yolunda... harcamaya mahsûstur... " (et-Tevbe: 60) ; Kavli Babı
51- İstemekten Sakınıp Geri Durmak Babı
52- Allah Her Kime, Kendisinin İstemesi ve Nefs İhtirası Olmaksızın Birşey İhşan Ederse (O Kimse Bu İhsanı Kabul Etsin) Babı
53- (Bir İhtiyacı Kapatmak İçin Değil de) Mal Biriktirip Çoğaltmak İçin İnsanlardan İsteyip Dilenen Kimse Babı
54- Yüce Allah'ın:"Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler... " (el-Bakara: 273) Kavli Babı
55- Hurmanın Yaşken Ağacı Üzerinde Mikdarını Takdir ve Tahmin Etmek Babı
56- Sema Suyu İle (Yani Yağmurla) ve Akar Su İle Sulanan Yer Mahsüllerinde Uşr(= Onda Bir Vergi) Vardır Babı
57- Bab: Beş Vesk(Yani Bin Kilo)'den Az Mahsülde Sadaka (Yani Zekat) Yoktur
58- Hurma Zekatının Hurmalar Olgunlaştığı Zaman Ağaçlardan Kesilip Devrişilmesi Sırasında Alınması ve Küçük Çocuk Serbest Bırakılır da Zekat Hurmasına Dokunur Mu? Babı
59- Kim Meyvelerini Yahud Meyveli Hurma Ağacını Yahud Ekinli Arazisini Yahud Ekinini Onda Bir Veya Sadaka- (Yani Zekat) Vacib Olduğu Halde Satar da Bu Sattığı Mahsüllerden Dolayı Kendisine Tahakkuk Etmiş Olan Zekat Borcunu Başka Malından Öderse Yahud Sadaka (Yani Zekat) Vacib ; Olmadığı Halde Mahsülünü Satarsa (Bu Satışı Caiz Olur) Babı
60- Bab: Sadaka (Yani Zekat) Veren Kimse, Vermiş Olduğu Sadaka Malını (Bedel Ödeyerek) Satın Alabilir Mi?
61- Peygamber (ve Ailesi) Hakkında, Sadaka Konusunda Zikrolunan Şey (Yani Haramlık) Babı
62- Peygamberin Zevcelerinin Âzadlı Kölelerine Verilen Sadaka(nın Hükmü) Babı
63- Bab: Sadaka Tahawül Ettiği (Yani Sadaka Olmaktan Çıktığı) Zaman?
64- Farz Kılınmış Olan Sadakanın Zenginlerden Alınıp Her Nerede Bulunurlarsa Fakirlere Verilmesi Babı
65- İmam'ın (Yani Devlet Başkanı veya Onun Yerinde Bulunan Yüksek İdare Adamının) Sadaka Sahibi Lehine Salat ve Dua Etmesi.
66- Denizden Çıkarılacak Şeylerin Zekat Vergisine Tabi' Tutulup Tutulmayacağı Babı
67- Bab: Rikazda Beşte Bir (Nisbetinde Vergi) Vardır
68- Yüce Allah'ın "Sadakalar, zekât işinde çalışan me'mûrlar için de... bir hakktir" (et-Tevbe: 60) Kavli İle Zekat Me'mürlarının, Devlet Başkanı Olan İmam Huzurunda Hesaba Çekilmeleri Babı

69- Sadaka Develerinin ve Sütlerinin Sırf Yolculara Tahsis Edilip O Yolda Kullanılmaları Babı
70- İmamın Sadaka Develerini Kendi Eliyle Damgalayış Alametlemesi Babı
Rahman ve Rahfm olan Allah'ın ismiyle

25- KİTÂBUZ-ZEKÂT
(Zekât Kitabı)

1- Zekatın Vacib Olması Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin..."(en-Nûr: 56; el-Mucâdik: 12) [1]
Ve İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Bana Ebû Sufyân (R) tahdîs edip, Peygamber'in hadîsini zikretti: Kendisi Hırakl'e "Muhammed bize namaz kılmamızı, zekât vermemizi, hısımlarla ilgilenmemizi, iffetli olmamızı emrediyor" demiştir [2]**.**

1-.....İbn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Peygamber (S) Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderirken, ona: "Yemenlileri (evvelâ) Allah'tan başka ibâdete lâyık bir tanrı olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet etmeye da'vet et. Eğer bu iki şehâdeti kabul ederlerse, bu defa Allah'ın her gece ve gündüzde üzerlerine beş vakit namaz farz kıldığını onlara bildir. Eğer onlar bu namaz farzına itaat ederlerse, bu defa onlara mallarında Allah'ın zekât farz kıldığını bildir. Bu zekât, zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir" buyurdu [3].

2-.....Bize Şu'be, İbni Usmânibn Abdillah ibn Vehb'den; o da Mûsâ ibn Talha'dan; o da Ebû Eyyûb(R)'dan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e:
— Bana, kendimi cennete girdirecek bir amel haber ver! dedi.o. Orada bulunanlar;
— Buna ne oluyor? Bunun ne dileği var ki? dediler. Peygamber:
— "Bu, bir hacet sahibidir; nesi olacak" buyurdu da, o sorana karşı: "Allah'a ibâdet edersin ve O'na hiçbir şeyi ortak kılmazsın; namazı kılarsın, zekâtı verirsin, hısımlığa (iyilik) ekler durursun" buyurdu [4].
Ve Behz ibn Esed şöyle demiştir: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bize.Muhammed ibn Usmân ve onun babası Usmân ibn Abdillah tahdîs ettiler ki, bu ikisi de Mûsâ ibn Talha'dan işitmişler; o da Ebû Eyyûb'dan bu hadîsi işitip rivayet etmiştir [5].
Ebû Abdillah el-Buhârî: Muhammed isminin hıfz edilmemiş olmasından endîşe ederim, çünkü o, Amr'dir dedi [6].

3-.....Bize Vuheyb (ibn Hâlid), Yahya ibn Saîd ibn Hayyân'dan; o da Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti (Ebû Hureyre -R- şöyle demiştir): Peygamber'e bir bedevi Arab geldi ve:
— Bana, öyle bir işe delâlet et ki, ben onu işleyince cennete girebileyim, dedi.
Peygamber (S):
— "Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmıyarak, yalnız Allah'a ibâdet edersin, farz yazılan namazı kılarsın, farz kılınmış olan zekâtı verirsin ve ramazân orucunu tutarsın" buyurdu.
Bedevi Arab:
— Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben senden işittiğim bu ibâdetler üzerine bir artırma yapmam, dedi de arkasını dönüp gidince, Peygamber:
— "Kim, cennet ehlinden bir kimseye bakması kendisini sevin-direcekse, işte şu zâta baksın!" buyurdu [7].

4- Bize Müsedded, Yahya el-Kattân'dan; o da Ebû Hayyân'dan tahdîs etti. Bu Ebû Hayyân Yahya ibn Saîd: Bana Ebû Zur'a, bu hadîsi Peygamber(S)'den olmak üzere haber verdi, demiştir[8].

5-..... Bize Hammâd ibnu Zeyd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebû Hamze (Nasr ibn İmrân) tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbı Ab-bâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber'e geldiler ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu topluluk Rabîa kabîlesindendir. Seninle bizim aramıza Mudâr kâfirleri girmiştir. Biz sana yalnız haram ay içinde ulaşabiliriz. O hâlde sen bize kestirme birşey emret de bizler onu senden alalım ve arkamızda kalan kimselerimizi de ona çağıralım, dediler.
Rasûlullah (S);
— "Ben size dört şey emrediyor ve dört şeyden de nehyediyorum: Allah'a îmân etmek ve Lâ ilahe illeUlah { = Allah'tan başka tanrı yoktur hakikatine) şehâdet etmek" buyurdu ve (parmağını) eliyle şöyle bağladı; devamla: "Namazı kılmak, zekâtı vermek ve ganimet aldığınız şeylerin beşte birini (devlete) vermenizdir. Ve sizleri dubbâ', hantem, nakîr ve müzeffet (denilen kablarda yapılan \çV\\tr)den nehyediyorum" buyurdu.
Ve Süleyman ibn Harb ile Ebu'n-Nu'mân Muhammed ibnu'l-Fadl es-Sedûsî, Hammâd ibn Zeyd'den; "Allah'a îmân, Lâ ilahe il~ le'llah (= Allah'tan başka tanrı yoktur) diye şehâdet etmektir" şeklinde söylemişlerdir [9].

6-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) vefat ettiği zaman, Ebû Bekr halîfe olup Arab kabilelerinden bâzıları kâfirliğe dönerek tekrar kâfir olduklarında (onlara karşı ordu şevkine giriştiğinde) Umer, Ebû Bekr'e hitaben:
— Sen bu insanlara nasıl kıtal yaparsın? Hâlbuki Rasûlullah (S): "Ben insanlar Lâ ilahe ille'llâh... (= Allah'tan başka ilâh

yoktur ve Muhammed O 'nun elçisidir) deyinceye kadar onlarla harb yapmakla emr olundum. Kim bu sözü söylerse, artık o kimse.İslâm kaanûnu-nun hakkı karşılığı olmak müstesna, benden malını ve canım korumuş olur. (Gizli günâhlarının) hesabı ise Allah'a âiddir" buyurmuştur, dedi.
Ebû Bekr de Umer'e karşı:
— Allah'a yemîn ederim ki, ben namaz ile zekât vermek arasını ayıran kimselerle muhakkak harb ederim. Çünkü zekât, mâlî bir hakk-tır. Allah'a yemîn ederim ki, bunlar Allah'ın Rasûlü'ne veregeldik-leri bir dişi oğlağı (yânî umûmî olarak zekâtı) benden men' ederlerse, bu zekâtı men' etmek suçundan dolayı onlarla muhakkak harb ederim, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Vallahi bu mürtedlerle harb edilmesi hakkındaki hüküm, Allah'ın Ebû Bekr'in göğsünü, gönlünü açıp genişletmiş olmasındandır. Ben bu sayede onlarla harb etmenin hakk olduğunu Öğrendim, dedi [10].

2- Zekat Vermek Üzere Bey'at Edip Ahidleşmek Babı

"... Eğer tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekâtı verirlerse, s. artık onlar dinde sizin kardeşlerinizdirler" (et-Tevbe 11) [11]

7-.....Kays şöyle demiştir: Cerîr ibnu Abdillah el-Becelî (R):
Ben Peygamber(S)'e namaz kılmak, zekât vermek ve her müslümâ-na hayır isteyici olmak üzere bey'at ettim, demiştir [12].

3- Zekat Vermeyen Kimsenin Günahı Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"... Altını, gümüşü yığıp biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar, işte bunlara pek acıtıcı bir azâb muştula! O gün bunlar, üzerlerinde, cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak; işte bu nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifçilik ettiğiniz bu nesneleri tadın! denilecek" (et-Tevbe: 34-35) [13]

8-.....Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Sahibi, kendisindeki zekât hakkını vermediği zaman deve, kıyamet günü en kuvvetli haliyle sahibinin üzerine gelir ve onu ta-banlarıyle çiğner. Koyun da kendisindeki zekât hakkını vermediği zaman en kuvvetli ve besili haliyle sahibi üzerine gelir ve tırnaklarıy-le onu çiğner, boynuzlarıyle da ona vurur".
Peygamber devamla buyurdu: "Bu hayvanların haklarından birisi de su başlarında sütlerinin sağılması (ve oradakilere sadaka edilmesi)dır" [14].
Yine Peygamber şöyle buyurdu: "Sakın sizden hiçbiriniz kıyamet günü zekâtını vermediği davarını omuzunda bağırır hâlde taşıyıp gelmesin ve (yardım isteyerek): Ya Muhammedi demesin. O zaman ben ona: Ben senin için hiçbirşey yapmaya mâlik değilim; ben (ilâhî emirleri) tebliğ etmişimdir, derim. Yine sizden hiçbiriniz zekâtım vermediği devesini böğürür hâlde omuzu üzerinde taşıyarak gelmesin v Yâ Muhammedi demesin. Ben ona: Ben senin lehine hiçbirşeye mu lik olamıyorum; ben (Allah'ın emir ve nehiylerini) tebliğ etmişimdir, derim" [15].

9-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kim ki, Allah kendisine mal verir de o malın zekâtını vermezse, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için çok zehirli erkek bir yılan suretine konulur. Bu yılanın iki gözü üstünde iki nokta vardır. Bu azgın yılan kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan ağzı ile sahibinin çenesini iki tarafından yakalar. Sonra: Ben senin (dünyâda çok sevdiğin) malınım; ben senin hazînenim, der". Ebû Hureyre dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah şu maâldeki âyeti okudu: "Allah 'in/adlından kendilerine verdiğini (harcamakta) cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için bir hayr olduğunu sanmasınlar. BiVakis bu, çnlar için bir şerr-dir. Onların cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (Âiu imrân: 180) [16].

4- Bab: Peygamberin: "Beş ûkıyyeden az mikdârdaki gümüşte zekât yoktur" Kavlinden Dolayı Zekatı Verilen Mal Kenz Değildir [17]

Ve Ahmcd ibnu Şebîb ibn Saîd şöyle dedi:
Bize babam Şebîb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Hâlid ibn Eşlem şöyle demiştir:
Bir kerre Abdullah ibn Umer ile Medine hâricine çıkmıştık. Bir bedevî gelip İbn Umer'e: "... Altını ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar; işte onlara pek elemli bir azabı muştula" (et-Tevbe: 34) kavlindeki *'Kenz t9in mâhiyetinden bana haber ver! dedi. İbn Umer şöyle dedi; Her kim bu malları biriktirip de zekâtlarını vermezse, onun için heîâk ve azâb vardır. Ancak zekât âyetinin indirilmesinden önce ihtiyâçtan fazla olup da Allah yolunda harcanmayan mallar kenz sayılırdı. Zekât indirilince, Allah zekâtı, mallar için bir temizlik sebebi kılmıştır [18]**.**

10-.....O da Ebû Saîd(R)'den şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Beş ûkıyyeden az mıkdâr (gümüş) da zekât yoktur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesk mıkdânnın aşağısında(ki mahsûllerde) da zekât yoktur"[19].

11- Bize Alî tahdîs etti. O Hüşeym'den şöyle dediğini işitmiştir: Bize Husayn haber verdi ki, Zeyd ibnu Vehb şöyle demiştir: Ben Re-beze'ye uğradım. Orada Ebû Zerr ile karşılaştım. Ona: Senİ bu menziline indiren nedir? dedim. Ebû Zerr (R) şöyle dedi: Ben Şam'da bulunuyordum. "... Altını, gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar, işte onlara elemli bir azabı muştula... " (et-Tevbe: 34) âyetinin tefsiri hakkında Muâviye ile ihtilâf ettim. Muâviye: Bu âyet Kitâb ehli hakkında indi, dedi. Ben de: Bu âyet hem bizim hakkımızda, hem de Kitâb ehli hakkında indi, dedim. Bu konuda benimle onun arasında bir niza' oldu. Muâviye, Usmân'a bir mektûb yazıp beni şikâyet etti. Bunun üzerine Usmân da bana, Medine'ye gel diye mektûb yazdı. Medîne'ye geldim. İnsanlar beni bundan evvel hiç görmemişler gibi, yanımda toplanıp çoğaldılar. Ben bu hâli Usmân'a söyledim. Usmân bana: İstersen bir kenara çekilirsin ve yakın bir yerde olursun, dedi. İşte beni bu menzile indiren hâdise budur. Eğer benim üzerime bir Habeşli'yi emîr ta'yîn etmiş olsaydılar, ben muhakkak onu dinler ve itaat ederdim[20].

12- Bize Ayyaş ibnu'l-Velîd tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdu'l-A'lâ tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Cuveyrî, Ebu'l-A'lâ'dan tahdîs etti ki, el-Ahnef ibn Kays: Ben bir topluluğun yanına oturdum... demiştir.
H ve yine bana İshâkibnu Mansûr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Abdussamed haber verip şöyle dedi: Bana babam Abdu'l-vâris tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-Cuveyrî tahdîs edip şöyle dedi: Bize Ebu'l-A'lâ ibnu'ş-Şıhhîr tahdîs etti. Onlara da el-Ahnef ibn Kays tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Kureyş ileri gelenlerinden bir cemâatin yanına oturdum. Bu sırada sert saçlı, sert elbiseli ve sert görünüşlü bir kimse geldi; nihayet o topluluğun yanında dikeldi ve onlara selâm verdi. Sonra: Altın ve gümüşleri biriktirip infâk etmeyenlere, üzeri cehennem ateşinde kızdırılmış taşlardan haber ver. Sonra bu taşlar, onlardan her birinin memesi ortasına konulur, nihayet iki kürek kemiğinden çıkar. Kürek kemikleri üzerine konulur; nihayet memeleri ortasından dışarı çıkar. Böylece kürek kemikleri ile memeleri arasında gider gelir, dedi. Bunları söyledikten sonra o zât geri döndü ve direğin yanına oturdu. Ben de onun arkasından gittim ve yanına oturdum. Ben onun kim olduğunu bilmiyordum. Ona: Ben bu insanların senin söylediğin sözlerden hoşlanmadıklarını sanıyorum, dedim. O cevaben: Onlar hiçbir şeyi akıl etmiyorlar. Dostum bana şöyle buyurdu, dedi. Ben: Senin dostun kimdir? dedim. Peygamber'dir, dedi. Peygamber (S): "Yâ EbâZerr! UhudDağı'nt görüyor musun?" dedi. Ebû Zerr dedi ki: Rasûlullah bir ihtiyâcı için beni oraya gönderecek zannederek, gündüzden ne kadar zaman kaldı diye güneşe baktım ve evet Uhud'u görüyorum, dedim. Rasûlullah: "UhudDağı gibi altınım olup, üç dî-nâr hâriç, bunun hepsini infâk etmek isterim" buyurdu. Bu insanlar ise akıl etmiyorlar; ancak dünyâ metâ'ı topluyorlar. Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'a kavuşuncaya kadar onlardan hiçbir dünyâ metâ'ı İstemem ve onlara dînden bir şey de sormam [21].

5- Malı Hakklı Yerde Harcama Babı [22]

13-.....İbnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "İki kimseden başkasına gıbta olmaz: Biri şu kimsedir: A Hah ona mal vermiş; hem de o malı hakk yolunda harcayıp tüketmeye yetecek kudret bahsetmiştir. İkincisi de şu kimsedir: Allah ona hikmet ihsan etmiş, o da bu ilim ve hikmetle hükmetmekte ve onu başkalarına da öğretmektedir"[23].

6- Sadakada Gösteriş Yapma(nın Kötülüğü) Babı

Çünkü Yüce Allah şöyle buyurdu: ; "Ey îmân edenler; malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi -başa kakmak ve incitmek suretiyle- heder etmeyin. Çünkü onun hâli, üzerinde bir toprak bulunup da kendine şiddetli bir yağmur isabet eden; bu suretle o, kendisini kaskatı bir taş hâlinde bırakmış olan kaypak bir kayanın hâli gibidir.
Onlar işledikleri hiçbir şeyden (sevâb kazanmaya) muktedir olmazlar, Allah, kâfirler güruhuna hidâyet Vermez" {el-Bakara: 264) [24]
İbn Abbâs (R): Âyetteki "Salden", üzerinde toz toprak bulunmayan düz taş'tır, demiştir [25]**.**
İkrime de: "Vâbil", şiddetli yağmurdur; "et-Tallu", çiğ denilen ıslaklıktır, demiştir [26]**.**

7- Bab: Allah Çalınmış Maldan Yapılan Sadakayı Kabul Etmez [27]

Allah yalnız halâl kazançtan yapılan sadakayı kabul eder.
Çünkü Allah'ın şu kavli vardır:
"İyi bir söz ve bir ayıp örtme, ardından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah (kullarının sadakalarından) müstağnidir, halimdir (cezada acele edici değildir)'
(Bakara: 263)[28]**.**

8- Yüce Allah'ın: "Allah ribânın bereketini tamamen giderir; sadaka(sı verilen mal)ları ise artırır. Allah (haramı halâl tanımakta ısrar eden) çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez* îmân eden, iyi iyi amellerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimseler; işte onların Rabb Heri indinde mükâfatları vardır. Onlara

hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olacak değillerdir" (el-Bakara: 276-277) Kavlinden Dolayı Sadakanın Halal Kazançtan Yapılması Babı [29]

14- Bize Abdullah ibn Munîr tahdîs etti. O, Ebu'n-Nadr'm şöyle dediğini işitmiştir: Bize Abdurrahmân -ki o, Ibnu Abdiilah ibn Dinar'dır-, babası Abdullah'tan; o da Ebû Salih'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Kim halâl kazancından bir hurma değerinde bir sadaka verirse -ki Allah halâl maldan verilen sadakadan başka hiçbir sadakayı kabul etmez-işte Allah bu halâl sadakayı sağ eliyle kabul eder[30]. Sonra o tek hurma değerindeki sadakayı, dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin sütten ayrılmış tayını büyütüşü gibi, sadaka sahibi için dikkatle büyütür"[31].
Bu hadîsi Abdullah ibn Dînâr'dan rivayet etmede Süleyman ibn Bilâl, Abdurrahmân'a mutâbaat etmiştir [32].
Ve Verkaa ibn Umer, Abdullah ibn Dînâr'dan, o da Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi [33].
Ve yine bu hadîsi Müslim ibn Ebî Meryem, Zeyd ibn Eşlem, Süheyl üçlüsü de Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygam-ber(S)'den rivayet etmişlerdir [34].

9- Kabul Edilmeyip Geri Çevrişmesinden Önce Sadaka Vermek Babı

15-.....Bize Ma'bed ibn Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Harise ibn Vehb'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Sadaka veriniz. Çünkü size öyle bir zaman gelir ki, kişi o sırada sadakasıyla yürür de onu kabul edecek bir kimse bulamaz. (Sadaka verilmek istenilen) her kişi: Bu sadakayı dün ge-tirseydin, muhakkak ben onu kabul ederdim. Fakat bu gün benim için bu sadakaya ihtiyâç yoktur, der"[35].

16-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "İçinizde mal çoğalıp da (her yer) dolup (aşmadıkça kıyamet kopmaz. Hattâ o sırada mal sahibini, sadakasını kim kabul eder ki diye tasalandırır. Hattâ mal sahibi sadakayı arz eder de, kendisine arzedileceği kimse: Benim mala ihtiyâcım yoktur, der"[36].

17-.....Bize Muhıll ibnu Halîfe et-Tâî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Adiyy ibn Hâtim(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'ın yanında idim. Rasûlullah'a iki kişi geldi. Onlardan biri fakirlikten şikâyet ediyordu. Diğeri de yol kesilmesinden (emniyet ve asayişsizlikten) şikâyet ediyordu. Rasûlullah (S) bunlara cevaben şöyle buyurdu: "Amma yol kesilmesi mes'elesine gelince, o çok sürmez; az sonra sana bir zaman gelir ki, o vakit ticâret kervanı kimsenin himaye ve kefaletine muhtâc olmayarak, tâ Mekke'ye kadar çıkar (gider). Ortalığın darlık ve fakirlik sıkıntısına gelince, sizin biriniz sadakasıyle dolaşıp da kendisinden bu sadakayı kabul edecek bir kimse bulamayacak bir hal-de müreffeh günler gelmedikçe, kıyamet kopmaz [37]. Sonra (âhirette) sizden herbiriniz muhakkak Allah'ın huzurunda, Allah ile kendi arasında hiçbir perde olmayarak ve Allah'ın kelâmını terceme edecek bir tercemân da bulunmayarak duracaktır. Sonra Allah o kula:
— Ben sana mal vermedim mi? diye muhakkak soracak. O kul da:
— Evet (verdin Allah'ım), diye muhakkak cevâb verecektir. Sonra Allah:
— Ben sana bir Rasûl (yânî elçi)göndermedim mi? diye elbette sorar.
O kul da
— Evet (gönderdin Rabb'im), diye şübhesiz cevâb verir.
Bu hâlde o kimse sağına bakar; cehennem ateşinden başka bir-şey göremez. Sonra soluna bakar; cehennem ateşinden başka birşey göremez. Binâenaleyh şimdi sizin herbiriniz tek bir hurmanın yarısı ile, bunu da bulamazsa güzel bir sözle olsun kendisini cehennem ateşinden korusun" [38].

18-.....Ebû Müsâ(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar üzerine muhakkak öyle bir zaman gelecektir ki, o vakit bir adam altın sadakasıyle (taraf taraf) dolaşacak da sonra elinden sadakasını alacak bir fakır bulamayacak. Yine o zaman (harb musî-betleriyle) erkeklerin azlığından ve kadınların çokluğundan dolayı (himayesiz) kırk kadının bir erkeğin arkasından gitmekte oldukları ve onun himayesine sığındıkları görülecektir" [39].

10- Bab:

"Velev ki yarım hurma ile ve az sadaka ile de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz"[40]
"Allah'ın rızâsını istemek ve ruhlarında olan îmânı kökleştirip takviye etmek için mallarını harcayanların hâli de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçenin hâline benzer ki, ona bol bir yağmur isabet etmiş de meyvelerini iki kat vermiştir. Oha bol bir yağmur düşmese de bir çisinti (bulunur). Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür"
"Sizden herhangi biriniz arzu eder mi ki hurmalardan, üzümlerden onun bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşit meyveleri bulunsun, (fakat) ona ihtiyarlık çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken o bahçeye içinde bir ateş bulunan bir bora isabet etsin de o yanıversin? İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildirir; olur ki iyi düşünürsünüz" (el-Bakara: 265-266) [41]

19-.....Ebû Mes'ûd (R) şöyle demiştir: "Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini temizlemiş; bununla onları bereketlendirmiş olasın.. " maâlindeki (et-Tevbe; 103) sadaka âyeti indiği zaman, biz arkamızda ücretle yük taşımağa

(kazancımızdan sadaka verip bu sevaba ermeye) çalışırdık. Sahâbîlerden biri çokça bir para getirip sadaka olarak verdi. Bunu gören münafıklar: Bu murâîdir; gösterişçidir; dediler. Sonra diğer bir kimse geldi ve bir sâ' hurma sadaka verdi. Bu defa da münafıklar:, Allah bu adamın bir sâ' sadakasından şübhesiz ganîdir, dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: "Sadakalarda, bağışlarda bulunan müzminlerle (bir türlü), güçlerininyetebildiğinden başkasını bulamayan fakirlerle (diğer türlü lâf atarak, kaş göz oynatarak) eğlenenler; Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için acı-tıcı bir azâb da vardır** (et-Tevbe: 79) [42].

20-.....Ebû Mes'ûd el-rEnsârî (R) şöyle demiştir: (Sadaka -et-Tevbe: 103- âyeti inip de) Rasûlullah (S) bize sadaka ile emrettiği sıralarda (sadaka vermeye kudreti olmayan) herhangi birimiz çarşıya gider ve arkasında ücretle yük taşır da iki avuç hurma kazanırdı. (Ve bu kazancından sadaka verirdi). Ve şübhesiz bunlardan bâzılarının bu gün yüzbinlik serveti vardır [43].

21-.....Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ma'kıl'dan işittim, şöyle dedi: Ben Adiyy ibn Hâtim(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben RasûluIlah(S)'tan işittim; "Bir hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi ateşten koruyunuz" buyuruyordu [44].

22-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre yanıma bir kadın girdi. Beraberinde iki kız çocuğu vardı; bir şey istiyordu. O sırada yanımda bir hurmadan başka birşey bulamadım. Ben kadına o tek hurmayı verdim. Kadın hurmayı iki çocuğu arasında taksim etti ve kendisi ondan birşey yemedi. Sonra kalktı ve çıkıp gitti. Müteakiben yanımıza Peygamber girdi. Bu vak'ayı kendisine haber verdim. Peygamber (S): "Kadın erkek, herhangi bir kimse şu kız çocukları yüzünden herhangi bir suretle sıkıntıya uğratıhrsa o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan birer perde olurlar" buyurdu [45].

11- Hangi Sadaka Daha Faziletlidir? ve Sıhhatli Cimri Kimsenin Sadakasının Fazileti) Babı

Yüce Allah'ın şu âyetleri bu mes'eleye hüccettir: "Herhangi birinize ölüm gelip de: Ey Rabb'im, beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka verip dursaydım, iyi adamlardan olsaydım, diyeceğinden evvel, size rızk olarak verdiğimiz şeylerden (Allah -yolunda) harcayın" (ei-Munâfıkûn: ıo).
"Ey îmân edenler, içinde ne bir alış veriş, ne bir dostluk, ne de şefaat (imkânı) bulunmayan bir gün gelmezden evvel, size verdiğimiz rızıktan (Hakk yolunda) harcayın. Kâfirler zulmedenlerin tâ kendileridir" (e) Bakara: 254) [46]

23-.....Bize Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber(S)'e bir kimse geldi ve: Yâ Rasûlallah! Ecir ve sevâb yönünden hangi sadaka daha büyüktür? dedi. Rasûlullah: "Senin sıhhatli, son derece cimri olduğun, fakirlikten korkar ve zenginliği emel edinir bulunduğun hâlde verdiğin sadakadır. Can boğaza ulaşıp, bu malım fulân içindir, şu malım fulân kimse içindir deyinceye ve bunlarda mirasçıların oluncaya kadar sadakanı geriye bırakma!" buyurdu [47].

12- Bab [48]

24-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kadınlarından bâzısı Peygamber'e hitaben: Hangimiz sana daha çabuk kavuşacaktır? dediler. Peygamber (S): "Eli uzun olanınız" buyurdu. Bunun üzerine Peygamber'in kadınları bir kamış endaze alıp kollarını ölçmeye başladılar. Şevde bintu Zem'a içlerinde en uzun kollu kadın idi. Fakat Rasûlullah'm vefatından sonra öğrendik ki, kolu uzun olan kadın, sadakası bol (eli açık) kadın demekmiş. Ve hakîkaten Sevde, içimizde Peygamberce ilk kavuşan kadın oldu. Ve Şevde sadaka vermeyi severdi [49].

13- Aşikare Verilen Sadaka Babı

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Mallarını gece gündüz, gizli ve aşikâr (Hakk yolunda) harcayanlar, işte onların Rabb Heri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku da yoktur; onlar mahzun da olacak değillerdir" (el-Bakara: 274) [50]

14- Gizli Verieln Sadaka Babı

Ve Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'in: "... Bir de sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek derecede gizli sadaka veren kimse" buyurduğunu söyledi. Yüce Allah da şöyle buyurdu:
"Eğer sadakaları aşikâre verirseniz o ne güzel; eğer sadakaları gizler ve onları (bu suretle) fakirlere verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. (Allah o sebeble) günâhlarınızdan bir kısmını örter. Allah ne yaparsanız, ondan hakkıyle haberdârdır" (ei-Bakara: n\) [51]

15- Bab: İnsan Bilmiyerek Bir Zengine Sadaka Verdiği Zaman (Sadakası Makbuldür)

25-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"(İsrail oğullarından) bir kimse: Yemîn olsun (bu gece) muhakkak bir sadaka vereceğim, dedi ve sadakasıyle dışarı çıktı. Akabinde sadakasını (tesadüfen) bir hırsızın eline koydu. Sabaha ulaştıklarında halk: Bir hırsıza sadaka verilmiştir, diye konuşurlar. Sadakayı veren (bu yanlış işten üzülmeyerek):

— Yâ Allah, hamd ancak sana mahsûstur (sadaka verdiğim için hamd ederim), dedi de yine: Allah 'a yemin olsun, muhakkak bir sadaka vereceğim, deyip sadakasıyle dışarıya çıktı.
Bu defa da bilmeyerek sadakasını zina edici bir kadının ellerine koydu. Sabaha girdiklerinde halk: Zina edici bir kadına bu gece sadaka verilmiş, diye konuşur dururlar. Sadaka veren kimse hiç aldırmayarak:
— Yâ Allah, sadakamı bir fahişeye, yine senin irâdenle vermiş olduğum için, hamd ancak sana mahsûstur, dedi ve yine: Muhakkak bir sadaka vereceğine yemîn ederek, sadakasıyle dışarı çıktı. Bu sefer de sadakasını bilmiyerek bir zenginin ellerine koydu. Sabaha girdiklerinde halk: Bir zengine sadaka verilmiş diye konuşur oldular. Sadaka veren zât:
— Yâ Allah! Hırsıza, fahişeye, zengine sadaka verdiğim için de hamd ancak sana mahsûstur, dedi.
Ru'yâsında ona gelindi de şöyle müjdelendi:
— Hırsıza verdiğin sadakana gelince, umulur ki, o sadaka sebebiyle hırsız hırsızlığından vazgeçer; temiz hayâta kavuşur. Fahişeye gelince, umulur ki, bu kadın da zinasından vazgeçip, temiz ve iffetli olur. Zengin kişiye gelince, umulur ki, bu zengin de aldığı sadakadan ibretlenip utanır da, Allah 'in kendisine ihsan eylemiş olduğu zenginliğinden fakirlere infâk etmeye başlar" [52].

16- Bab: İnsan Bilmiyerek Kendi Oğluna Sadaka Verdiği Zaman [53]

26-..... Bize Ebu'l-Cuveyriye tahdîs etti. Ona da Ma'n ibnu Yezîd (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben babamın ve dedemin beraberinde Rasûlullah ile bey'at ettim. Rasûlullah beni nişanladı ve evlendirdi. Ben Rasûlullah'a da'vâ arzettim. (O, bana hakk verdi.) Bir defa babam Yezîd, sadaka etmek üzere bir takım altın paralar çıkardı da bunları kendi nâmına tasadduk edivermesi için mescidde bir adamın yanma koydu. Sonra ben geldim, o adamdan bu altınları aldım da, babamın yanına bu altınlarla geldim. Bunun üzerine babam:
— Vallahi bu altınları sana verilsin diye bırakmadım, dedi ve altınları almak istedi.
Ben de Rasûlullah'a bu da'vâyı arzettim. Rasûlullah (S) babama hitaben:
— "Yâ Yezîd, niyet ettiğin sadaka sevabı sana âiddir; (bana karşı da:) Yâ Ma'n, aldığın sadaka paraları da senindir" buyurdu [54].

17- (Rağbet Edilecek Sadaka Bizzat Kendi) Sağ Eliyle Verilen Sadakadır Babı

27-.....BanaHubeyb ibnu Abdirrahmân, HafsibnÂsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yedi sınıf insan vardır ki, Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, bunları kendi arşının gölgesinde gölgelendirir: Âdil imâm (yânî devlet başkanı); Allah'a ibâdet ederek temiz bir hayât içinde serpilip büyüyen genç; gönlü mescidleresevgiyle bağlanmış olan namâzlı kimse; Allah içirt sevişen ve bu sevgi ile birleşip, bu sevgi ile ayrılan iki kişi; içtimaî mevkf sahibi ve güzelliği olan bir kadın tarafından çağınlıp da kadınlığını kendisine arz ettiğinde; 'Ben Allah 'tan kor/carım' cevabiyle karşılık veren er kişi; sağ elinin verdiği sadakayı sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren zengin kişi; insanlardan tenhâ (boş) olarak Allah 'ı anıp gözleri yaş döken takvâlı kişi" [55].

28-.....Ben Harise ibn Vehb eI-Huzâî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Sizler sadakalarınızı veriniz. Çünkü sizin üzerinize öyle bir zaman gelecektir ki, o vakit insan kendi sadakasıyle yürür de vermek istediği kimse: Sen bu sadakayı dün getirmiş olaydın ben onu senden kabul eder alırdım, amma bu güne gelince artık benim için ona hiçbir ihtiyâç yoktur, der"[56].

18- Sadakasını Bizzat Kendisi Vermeyip de Hizmetçisine Vermesini Emreden Kimse Babı

Ve Ebû Mûsâ (R), Peygamber'in "O (yânî hizmetçi) sadaka veren iki kimsenin birisidir" buyurduğunu söyledi [57].

29-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Kadın evinin yiyeceğinden, aile dirliğini bozucu olmayarak (israf etmeyerek) infâk ve ikram ettiğinde, in/âk etmesi sebebiyle kadın için bu in/âkın sevabı vardır, bu malı kazanması sebebiyle kocası için de sevabı vardır, bu malı bekleyen bekçi için de bir o kadar sevâb vardır. Bunlardan bâzısının ecri, diğerlerinin sevabından hiçbirşey eksiltmez" [58].

19- Bab: Sadaka Ancak Bir Zenginlik Üzerinden Verilir [59]

Kendisi ihtiyâçh yâhud ailesi muhtaç yâhud da üzerinde borç bulunan kimse bu hâlde sadaka vermeğe kalkarsa; borcun ödenmesi sadaka vermekten, köle âzâd etmekten ve hibe yapmaktan daha hakklıdır. Borçlunun sadaka vermesi, köle âzâd etmesi ve hibe yapması merdûddur. Böylesi için insanların' mallarını telef etmek hakkı yoktur [60].
Peygamber (S) de: "Her kim halkın mallarım telef etmek isteyerek borç alırsa, Allah onu telef eder" buyurdu[61]. Ancak, kendisi sabr edicilikle tanınmış olup da, kendisinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile başkalarını kendi nefsine tercih edebilecek kimseler, bu hâlde sadaka verebilirler; Ebû Bekr'in bütün malını sadaka yaptığı zamanki fiili gibi. Ensâr da bu şekilde muhacirleri kendi nefislerine tercih etmişlerdi [62].
insanların mallarını zayi' ve imha etmeye hiçbir hakkı yoktur [63].
Ve Ka'b ibn Mâlik (R) dedi ki: Ben: Yâ Rasûlallah, günâhlarımdan tevbe ettim. Allah'ın rızâsına ve Rasûlü'nün sevgisine

ermek için bütün malımı sadaka yaparak, malımdan tamâmiyle soyunmam da bu tevbemdendir, dedim. Rasûlullah: "Sen malının bir kısmını kendin için alıkoy. Bu senin için hayırlı bir harekettir" buyurdu. Ben Hayber'deki payımı elimde tutuyorum, dedim [64].

30-.....ez-Zuhri şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb haber verdi. O Ebû Hureyre'den işitmiştir. Peygamber (S) "Sadakanın hayırlısı bir zenginlik üzerinden ayrılıp verilendir. İnfâk ve îasadduka da nafakası üzerine vâcib olan kimse ile başla" buyurmuştur [65].

31-.....BizeHişâm, babası Urve ibn Zubeyr'den; o da Hakîm ibn Hızâm(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Sadaka vermeye nafakası üzerine vâcib olanlara ihsan ile başla. Sadakanın hayırlısı (yânı kâmil olanı) bir zenginlik üzerinden verilenidir. Dilenmekten ve çirkin işlerden çekinip iffetli kalmak isteyeni Allah iffetli kılar; insanlardan müstağni olmak isteyeni de Allah zengin kılar" [66].

32- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtryânî'den; o da Nâfi'den tahdîs ett ki, İbn Umer (R): Ben Peygamber{S)'den işittim, demiştir.
H ve bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibnUmer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) minber üzerinde iken sadakayı, iffetli kalmaya çalışmayı ve isteyiciliği zikredip: "Yüksek el alçak elden hayırlıdır. Çünkü yüksek el infâk edici (yânî verici), alçak el ise isteyici eldir" buyurmuştur [67].

20- Bir İnsana Verdiği Şeyleri Sayıp Söylemek Suretiyle Başa Kakan Kimse(nin Kötülüğü) Babı

Çünkü Allah'ın şu kavli vardır: "Mallarını (Allah yolunda) harcayıp da, sonra o harcadıklarının arkasından bir başa kakış ve bir eziyet takıp katmayanlar, onların Rabb yleri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, mahzun da olacak değillerdir onlar" (ei-Bakara: 262) [68]

21- Sadakayı Gününden Geciktirmeyip Acele Vermeyi Seven Kimse Babı [69]

33-.....Ukbe ibnu'l-Hâris (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) bize ikindi namazını kıldırdı. Acele gitti, sonra evine girdi. Akabinde çok geçmeden cemâatin yanına çıktı. Benim tarafımdan yâhud başka biri tarafından bu sür'atli girip çıkmasının sebebi kendisine söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Evde sadakadan bir mık-dâr altın geriye bırakmıştım. Onu bu gece evde bulundurmamı istemedim de hemen onu taksim ettim" buyurdu [70].

22- Sadaka Vermeye Teşvik Etmek ve Sadaka Verilmesi Hususunda Şefaat ve Delalet Eylemek Babı

34-.....Bize Adiyy (ibn Sabit), Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir bayram günü (musallaya) çıktı ve yalnız iki rek'at namaz kıldırdı. Ondan evvel de, sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu hâlde kadınların bulunduğu tarafa meyi etti de, onlara va'z etti ve onlara sadaka vermelerini emreyledi. Bunun üzerine kadınlar bilezikleri, altın, gümüş halka ve küpeleri atmaya başladılar [71].

35-.....Bize Ebû Burde, İbnu Mûsâ(R)'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kendisine bir isteyici geldiğinde yâhud kendisinden herhangi bir hacet istenildiğinde bize: "Siz de (bu işin meydana gelmesi için bana) delâlet ediniz, ecre nail olursunuz. Gerçi A Hah, Peygamber'inin dili üzerine (yânı onun niyaz ve şefaati üzerine) ne dilerse onu yerine getirecek(infâz eyleyecik)" buyurdu [72].

36-.....Bize Abdetu (ibnu Süleyman), Hişâm'dan; o da Fâtıma (bintu'l-Munzir)'dan haber verdi ki, Ebû Bekr kızı Esma şöyle demiştir: Peygamber (S) bana: "Kesenin ağzını iple boğma, senin üzerine de nasibin bağlanıp boğulur" buyurdu [73].

37-.....Bize Usmân ibnu Ebî Şeybe, Abdet'ten yukarıdaki senedle tahdîs etti. Bu rivayette Peygamber, Esmâ'ya: "Malım sayıp zabtetme! Allah da sana nimetlerini sayıp zabteder" buyurmuştur [74].

23- Sadaka, İnsanın Gücü Yettiği Mikdarda(Verilmeli)dir Babı

38-.....Bize Ebû Âsim, İbnu Cureyc'den tahdîs etti. (Buhârî dedi ki) H ve yine bana Muhammed ibnu Abdirrahîm, Haccâc ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, İbnu Cureyc şöyle demiştir: Bana İbnu Ebî Muleyke, Abbâd ibn Abdillah ibni'z-Zubeyr'den haber verdi. Abbâd'a da babası Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Esmâ'dan şöyle haber vermiştir. Ebû Bekr'in kızı Esma bir defasında Peygamber'in yanına geldiğinde, Peygamber (S) ona hitaben: "Sakın çömlekte para saklama! Saklarsan, Allah da sana karşı ni'metini saklayıp tutar. (Ey Esma), gücün yettiği kadar\az olsa da sadaka ver"buyurmuştur [75].

24- Bab: Sadaka Günahı Örter

39-..... Bize Cerîr, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Umer: Rasûlullah'ın fitneden

bah-, seden hadîsini hanginiz ezberinde tutuyor? diye sordu [76]. Huzeyfe dedi ki: Onu Rasûlullah'ın dediği gibi ben ezberimde tutuyorum, dedim. Umer: Sen O'na (yânı Rasûlullah'a) karşı çok cesursun. Peki nasıldır? dedi. Huzeyfe dedi ki: "İnsanın ailesi, çocukları, komşusu yüzünden uğradığı fitneyi namaz kılmak, sadaka vermek ve iyilik etmek örter" dedim. - Râvî Süleyman ibn Mıhrân el-A'meş: Ebû Vâil bâzan "Namaz kılmak, sadaka vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten neh-yetmek... " şeklinde söylemiştir, dedi [77].- Umer: Hayır; sormak istediğim bu fitne değil, lâkin denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitneyi sormak istiyorum, dedi. Huzeyfe dedi ki: Ey Mü'minlerin Emî-ri, o fitneden senin üzerine birşey yoktur; seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedim. Umer: O kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı? diye sordu. Huzeyfe dedi ki: Hayır, açılmıyacak; fakat kırılacak, dedim. Umer: Şübhesiz olan şu ki, o kapı kırıldığı zaman ebeden (yânî kıyamete kadar) kilitlenemez, dedi. Huzeyfe dedi ki: Ben evet, dedim. Râvî Şakîk şöyle dedi: Biz Huzeyfe'ye: Kapı kimdir? diye sormaktan korktuk da, Mesrûk'a: Bunu Huzeyfe'den sen sor, dedik. Şakîk dedi ki: Mesrûk bunu Huzeyfe'ye sordu. Huzeyfe: (Kapı) Umer(R)'dir, dedi. Şakîk dedi ki: Biz Huzeyfe'ye: Peki Umer senin kasdettiğin kimsenin kendisi olduğunu bildi mi? dedik. Huzeyfe: Evet; yarından evvel bir gece bulunduğunu bildiği gibi. Bunun sebebi şudur: Çünkü ben ona içinde yalan yanlış olmayan bir hadîs söyledim, dedi [78].

25- Müşrilik Halinde İken Sadaka Veren, Sonra da Müslüman Olan Kimse(?) Babı [79]

40-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Câhiliyet devrinde kendileriyle ibâdet edegel-mekte olduğum sadaka vermek, köle âzâd eylemek, hısımlık bağım devam ettirmek nev'inden bir takım işler hakkında ne düşünürsün? Bu işlerde benim için ecr ve sevâb var mıdır? dedim.
Peygamber (S):
— "Sen, geçmiş olan hayırların üzerine İslâm'a girdin" buyurdu [80].

26-Hizmetçi, Efendisinin Emri İle, Serveti Bozucu Olmayarak Sadaka Verdiği, Zaman. Bu Hizmetçinin de Sevab Alacağı Babı

41-.....Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Kadın, kocasının yiyeceğinden, bozguncu olmayarak sadaka verdiği zaman, bu sadakadan dolayı kadının bir ecri olur. Bu malı kazandığı için kocasının da ecri, bu malın bekçisinin de bunun kadar bir ecri olur" [81].

42-.....Ebû Mûsâ (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Efendisinin emrini tam olarak yerine getirecek olan -Belki de şöyle buyurdu: Efendisi tarafından kendisine emredilen sadakayı tamamen, derhâl ve gönül hoşluğu ile, verilmesi emrolunan kişiye verip teslim edecek olan-müslim, emniyetli bekçi, sadaka veren iki hayır sahibinden birisidir" [82].

27- Kadın (Aile Servetini) Bozguncu Olmayarak Kocasının Evinden Sadaka Verdiği Yahud (Örfe Göre Ailesine, Konuklarına) Yedirdiği Zaman Bu Kadının da Sevabı Olacağı Babı

43-.....Bize Mansûr ile el'A'meş, Ebû Vâü'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den, Peygamber'in: "Kadın, kocasının evinden sadaka verdiği zaman.." hadîsini tahdîs etti. H yine bize Umer ibnu Hafs tahdîs edip şöyle dedi: Bize babam Hafs ibnu Gıyâs tahdîs edip şöyle dedi: Bize el-A'meş, Şakîk'tan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kadın, kocasının evinden bozguncu olmayarak yedirdiği zaman kendisi için bir ecir, kocası için de onun benzeri bir ecir vardır. Malı muhafaza eden hâzin için de bunun kadar bir ecir vardır. Kocasına malı kazandığından ötürü, kadına ise infâk ettiğinden dolayı ecir vardır" [83].

44..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Şakîk'tan; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Kadın, kendi evinin yiyeceğinden, bozguncu olmayarak infâk ettiği zaman, kadın için bu infâkın sevabı vardır. Bu malı kazanmasından dolayı kocasına; muhafaza ettiğinden dolayı da bekçiye bunun kadar sevâb vardır" buyurmuştur [84].

28- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

"Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı hazırlarız" (ei- 'M
Leyi: 5-10)
' "Yâ Allah! Mal harcayana bir bedel ver!" [85]
45-.....Ebu'l-Hubâb, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Kulların kendisinde sabaha erdiği her bir günde muhakkak iki melek iner. Bu iki melekten biri: Yâ Allah! İnfâk ediciye bir bedel ver, der. Diğeri de: Yâ Allah! (Malı) tutucu olana telef ver, diye beddua eder" [86].

29- Sadaka Verip Duran Cömert Kimse İle Cimrinin Meseli Babı

46-.....Bize Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs'tan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Peygamber (S): "Cimri ile

sadaka verici cömert kişinin örneği, üzerlerinde demirden cübbeleri bulunan şu iki kişinin örneği gibidir..." buyurdu.
H ve yine bize Ebû'l-Yemântahdîs edip şöyle dedi: Bize Şuayb haber verip şöyle dedi: Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti. Ona da Abdur-rahmân el-A'rec, Ebû Hureyre'den işittiğini tahdîs etmiştir. Ebû Hu-reyre (R) de Rasûlullah'tan şöyle buyururken işitmiştir: "Cimri ile infâk eden cömert kimsenin meseli, üzerlerinde memelerinden köprücük kemiklerine kadar demirden birer cübbeleri bulunan iki kişinin meseli gibidir. Cömert kişi in/âk etmeğe davranınca, muhakkak demir cübbe cildi üzerinde tâ ayak parmaklarım örtecek ve ayak izlerini silecek kadar uzar yâhud bollanır. Cimri kişiye gelince, o herhangi birşey in/âk etmek isteyince muhakkak demir cübbenin herbir halkası kendi yerine yapışır. Cimri kişi bu dar cübbeyi genişletmeye çalışır, fakal o genişlemez" [87]
İki cübbe hakkındaki bu hadîsi Tâvûs'tan rivayet etmekte el-Haşen ibnu Müslim, Tâvûs'un oğluna mutâbaat etmiştir. Hanzala ibn Ebî Sufyân, Tâvûs'tan yaptığı kendi rivayetinde "Cunnetân = İki zırh" demiştir. el-Leys ibn Sa'd da şöyle dedi: Bana Ca'fer ibn Ra-bîa tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Hürmüz şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'den işittim; o, Peygamber(S)'den "Cunnetân = İki zırh" diye söyledi [88].

30- Çalışıp İş Yapmakla Kazanılandan ve Ticaretten Sadaka Vermek Babı

Bunun delili Yüce Allah'ın şu kavlidir: "Ey îmân edenler, hakk yolunda harcamayı » kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden \ çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdî, bayağı şeyleri vermeye yellenmeyin. Bilin ki, şübhesiz Allah herşeyden müstağnidir, asıl hamde lâyık olan O'dur"(ei-Bakara: 26?) [89].

31- Bab: Her Müslüman Üzerine Sadaka Vermek Vacibdir

Sadaka edecek mal bulamayan ise (dînce işlenmesi) iyi tanınan iş yapsın [90].

47-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den: Peygamber (S):
— "Her müslümân üzerine sadaka vermek vâcibdir" buyurdu.
Orada bulunan sahâbîler:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Sadaka edecek birşey bulamazsa (ne yapar)? dediler.
Rasûlullah:
— "Eliyle çalışır; elinin emeğiyle kazandığından hem kendini faydalandırır, hem de sadaka verir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Çalışmaya da gücü bulunmazsa? dediler.
Rasûlullah:
— "İhtiyâç sahibine, bunalmış mazluma yardım eder "buyurdu.
— Buna da güç bulamazsa (ne yapar)? dediler. Rasûlullah:
— "Ma'rûf(yâm hayır) işlesin, şenden kendini tutsun. Çünkü bu da o kimse için bir sadakadır'1 buyurdu [91].

32- Bab: Zekattan Ne Mikdar ve Sadakadan Ne Mikdar Verilir?

Bir zekâttık koyunu tamamen bir fakire veren kimse(nin hükmü nedir)? [92]

48-.....Ümmü Atıyye Nuseybe el-Ensâriyye (R) şöyle demiştir: Ensâriyye Nuseybe'ye (yânı bana: Zekât malından) bir koyun gönderilmişti. Ben Nuseybe de bu koyunun etinden bir parça Âişe'ye göndermişti. Bu sırada Peygamber (gelip):
— "Yanınızda yiyecek birşey var mı?" diye sordu.
Âişe dedi ki:
— Benim yanımda birşey yoktur, yalnız Nuseybe'nin şu zekât koyunundan (bana) gönderdiği bir parça et vardır, dedim.
Peygamber:
— "Haydi getir! Zekât yerine ulaşmıştır" buyurdu [93].

33- Gümüşün Zekatı Babı [94]

49-..... Yahya ibn Umâre şöyle demiştir: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yoktur. Beş ûkıyye-den (yânı ikiyüz dirhemden) az mikdârdaki gümüşte zekât yoktur. Beş vesk mikdârının altındaki (hurma, üzüm ve hububat) mahsûllerinde de zekât yoktur" [95].

50-.....Ebû Saîd (R): Ben Peygamber(S)'den bu hadîsi işittim, demiştir [96].

34- Zekatta Arz (Yanı Nassla Ta'yin Edilmiş Olanın Kıymetinde Bir Metal) Verilmesi Babı [97]

Ve Tâvûs dedi ki: Muâz ibn Cebel (R) Yemen ahâlîsine:
Bana zekâtta elbise, hamîs yâhud lebîs denilen metâ'Iarı, arpa ve darı yerine zekât olarak getirin. Bu size daha kolay ve

Peygamberin Medine'deki sahâbîleri için de daha hayırlı ve daha yararlıdır, dedi [98].
Ve Peygamber (S): "Hâlid'e gelince, o zırhlarını, silâh ve binek gibi harb araç ve gereçlerini Allah yolunda (kullanmaya hazırlayıp) habs yânı vakfetmiştir" buyurdu " [99].
Ve yine Peygamber, farz olan zekâtı, farz olmayanından ayırmaksızın: "Ey kadınlar! Siz de velev zînet eşyalarınız cinsinden olsa da, sadaka veriniz" buyurdu. Bu emr üzerine kadın taifesi küpelerini, sihâb denilen altınsız, gümüşsüz gerdanlıklarını atmaya başladılar. Peygamber harcama yeri i'tibâriyle altın ve gümüşe, diğer metâ'lardan ayrı bir hususiyet vermemiştir [100].

51-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr es-Sıddîk (R), Enes ibn Mâlik'e (zekât âmili ta'yîn ettiğinde), Allah'ın kendi Rasûlü'ne (alınmasını) emrettiği mikdârları açıklayan bir mektûb yazmıştı (ki, şunlar o mektûbdandır): Kimin zekâtı bir yaşını doldurmuş bir dişi deveye ulaşırsa ve mal sahibinin yanında bu sıfatta deve bulunmaz da yanında iki yaşında bir dişi deve bulunursa, mal sahibinden zekât olarak bu hayvan kabul edilir de zekât tahsildarı (yaş farkını telâfi için) mal sahibine ya yirmi dirhem, yâhud iki koyun verir. Mal sahibi yanında bir yaşında bir dişi deve bulunmaz da iki yaşında erkek deve bulunursa, bu da o kimseden zekât olarak kabul edilir. Fakat fark olarak birşey verilmez [101].

52-.....Bize İsmâîl ibn Uleyye, Eyyûb es-Sahtıyânî'den tahdîs etti ki, Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demiştir: İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah üzerine şehâdet ederim ki, O elbette ve muhakkak bayram namazını hutbeden önce kıldırmıştır. Sonra kendisi kadınlara hutbesini işittiremediğini düşündü de yanında Bilâl, eteğini yaymış olduğu hâlde, kadınların yanına geldi. Onlara va'z etti ve sadaka vermelerini emreyledi. Bu emr üzerine kadın taifesi, artık (halka, gerdanlık ne varsa) Bilâl'ın eteği içine atmaya başladılar. Râvî Eyyûb eliyle kulağına ve boğazına işaret edip (bunlarda bulunan küpe, halka ve gerdanlığı kasdettiğini) göstermiştir [102].

35- Bab: "Ayrı Ayrı Bulunan Zekat Malları Bir Araya Toplanmaz; Toplu Olanların da Arası Ayrılmaz"

Ve Sâlim'den; o da babası İbn Umer'den; o da Peygamber(S)'den bu başlığın benzeri olan hadîs zikredilir [103]**.**

53-.....Enes ibn Mâlik şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr (R), Rasûlullah'ın takdir buyurduğu zekât mikdârına âid Enes ibn Mâlik'e yazdığı mektûbda: Zekât (artar veya eksilir) endîşesiyle, ayrı ayrı bulunan zekât malları bir araya toplanmaz; toplu bulunanların arası da ayrılmaz, diye yazmıştır [104].

36- Bab: "Karışık İki Sürüden Oluşan Ortaklı Bir Sürünün Zekatı Hususunda, Bu Karışık Sürünün İki Sahibi Kendi Aralarında Adalet Gereğince Birbirlerine Müracaat Ederler" [105]**.**

Tâvûs ibn Keysân ile Atâ ibn Ebî Rebâh da: İki ortaktan herbiri ortaklı maldaki hisselerini bilebilirler ve ayırdedebilirlerse, zekât hususunda bu ortakların malları cem' olunmaz, demişlerdir [106]**.**
Sufyân es-Sevrî de:
İki ortaktan birisinin kırk, öbürüsünün de kırk koyunu tamâm olmadıkça, zekât vâcib olmaz, demiştir [107]**.**

54-.....Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr, Rasûlullah'ın takdîr buyurduğu zekât mikdârına dâir Enes'e şunu da yazmıştır: "Herhangi iki karışık sürüden oluşan ortaklı bir sürünün zekâtı hususunda, bu karışık sürünün iki sahibi, kendi aralarında adalet gereğince birbirlerine müracaat ederler" [108].

37- Deve Zekatı Babı

Bu deve zekâtı hadîsini Ebû Bekr, Ebû Zerr ve Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)*den zikretmişlerdir [109]**.**

55-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Bir A'râbî, Rasülullah'a hicretten sordu. (Medîne'ye hicret edeyim mi? dedi). Ra-sûlullah: "Sanayazık; hicret etme! Çünkü hicret işi çok çetindir. Senin deve nev'inden zekâtını vermekte olduğun malın var mıdır?" buyurdu. A'râbî: Evet, vardır, diye cevâb verdi. Rasûlullah (S): "Öyle ise sen, denizlerin ötesinde (bulunsan da) çalış. Çünkü Allah senin çalışmandan hiçbir şeyi asla terketmeyecektir" buyurdu [110].

38- Yanındaki Develerin Zekatı Bintu Mehad'a Ulaşan; Fakat Yanında Bintu Mehad Bulunmayan Kimse Babı

56-.....Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir; Ebû Bekr (R), Enes ibn Mâlik'e, Allah'ın kendi Rasûlü'ne emretmiş olduğu zekât farizası mik-dârlarını şöyle yazdı:
"Kim ki yanında bulunan develerinin sayısı bir cezea zekât nisâbına ulaşır, develeri arasında cezea bulunmaz da hıkka bulunursa, (zekât âmili tarafından) o kimseden hıkka kabul edilir [111]. Mal sahibi bu hıkka ile birlikte (noksanı telâfi için zekât me'mûruna) iki koyun vermek mal sahibi için kolay olursa ya iki koyun verir yâhud da yirmi dirhem gümüş verir. Bir kimsenin mâlik olduğu develeri bir hıkka zekât nisâbına ulaşır, develeri arasında hıkka bulunmaz da cezea bulunursa, (zekât me'mûru tarafından) o kimseden cezea kabul edilir ve zekât me'mûru bu cezea île birlikte mal sahibine yirmi dirhem gümüş, yâhud iki koyun verir. Her kimin mâlik olduğu develerin zekâtı bir hıkka zekât nisâbına ulaşır, yanında da yalnız bintu lebûn bulunursa, (zekât âmili tarafından) o kimseden bintu lebûn kabul edilir. Ve mal sahibi yâ iki koyun yâhud yirmi dirhem verir. Yine her

kimin develerinin zekâtı bir bintu lebûn zekât nisâbına ulaşır, develeri içinde hıkka bulunursa, (zekât me'mûru tarafından) mai sâhibin-.den bu hıkka kabul edilir. Ve zekât me'mûru mal sahibine ya yirmi dirhem, yâhud da iki koyun verir. Yine her kimin develerinin zekâtı bir bintu lebûn zekât nisâbına ulaşır, develeri arasında bintu lebûn bulunmaz da bintu mehâd bulunursa, o kimseden zekât olarak bintu mehâd kabul edilir. Ve mal sahibi bintu mehâd'm beraberinde ya yirmi dirhem, yâhud iki koyun verir" [112].

39- Koyun Cinsinin Zekatı Babı

57-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: EbûBekr(R), Enes ibn Mâlik'i Bahreyn'e zekât âmili olarak gönderdiğ zaman, onun için şu kitabı (yânî mektubu) yazmıştır [113].
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle. "İşte bu, Allah'ın kendi Rasûlü'ne emrettiği ve Rasûlullah'ın müsîümânlar üzerine takdir ve ta'yîn buyurduğu zekât farîzasıdır. Herhangi bir müslümândan bu kitâbda bildirilen mikdârlar veçhiyle zekât istenirse, o müslümân bu zekâtım versin. Bundan fazlası istenirse (ziyâdeyi) vermesin!
"Deveden yirmidört tanesinde ve bundan aşağısında koyun olarak (vâcib olan zekât), her beş devede bir koyundur.
"Deve sayısı:
25'e erişince, 3Ve kadar dişi bir bintu mehâd;
36'ya erişince, 45'e kadar dişi bir bintu lebûn;
46'ya erişince, 60'a kadar boğur basacak bir hıkka;
61'e erişince, 75'e kadar " " bir cezea;
76'ya erişince, 90'a kadar iki tane bintu lebûn;
91'e erişince, 120'ye kadar boğur basacak iki hıkka zekât vermek vâcib olur.
"Deve sayısı yüzyirmiden fazla olunca, her kırk devede bir tane bintu lebûn, ve her elli devede bir hıkka zekât vardır. Beraberinde dört tane deveden başka bulunmayan kimseye gelince; bu mikdâr devede zekât yoktur. Ancak deve sahibi, kendi isteği ile verebilir. Deve sayısı beşe ulaşınca da bir koyun zekât vermek vâcib olur.
"Senenin birçok günleri yaylakta güdülen koyunun zekâtında, koyun sayısı kırk olunca, yüzyirmiye kadar bir koyundur. Yüzyirmiden ziyâdede de, ikiyüze kadar iki koyundur. Koyun sayısı ikiyüz-den fazla olursa, üçyüze kadar üç koyundur. Koyun sayısı üçyüzden fazla olunca, her yüz koyunda bir koyun zekât vardır. Bir kimsenin de yayılır koyunu, kırktan bir koyun noksan olursa, bu noksan koyunda zekât yoktur. Ancak koyun sahibi isterse kendiliğinden nafile olarak verebilir.
"(İkiyüz dirhem) gümüşte de onda birin dörtte biri (yânî kırkta bir mıkdârı) zekât vâcibdir. Gümüş mıkdârı yüzdoksan dirhemden başka olmazsa, bunda da zekât yoktur. Ancak gümüş sahibi isterse kendiliğinden nafile olarak verebilir" [114].

40- Bab: Zekatta Malın Yaşlısı, Ayıplısı ve Döl Hayvanı Alınmaz: Ancak Zekat Me'mürünun (Bunlardan Almak) Dilemesi Müstesna

58-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr (R), Allah'ın kendi Rasûlü'ne (takdirini) emrettiği zekât mikdârlannı Enes ibn Mâlik için yazdı (Şu hükümler de ondandır): "Ve zekât vermekte malın yaşlısı, ayıplısı (koç ve teke gibi) döl hayvanı çıkarılmaz. Ancak zekât me'mûrunun bunları almak dilemesi müstesna" [115].

41- Zekatta (Bir Yaşını Bitirmiş) Dişi Keçi Oğlağının Zekat Olarak Alınması Babı

59-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R): Eğer bunlar Rasüluîlah'a ödeyegeldikleri bir dişi oğlağı benden men' eder vermezlerse, bunun men' edilmesine karşı muhakkak onlarla mukaa-tele ederim, dedi. Umer (R) de şöyle dedi: Ben Ebû Bekr'in bu hükmünü, başka değil; ancak Allah'ın Ebû Bekr'in gönlünü harb etmeye açıp genişletmesi olarak gördüm. Ve öğrendim ki, bu muharebe hakktır [116].

42- Bab: Zekatta, Halkın Mallarının En İyileri Zekat Olarak Alınmaz

60-..... Ebû Ma'bed'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Muâz ibn Cebel'i Yemen'e vâlî gönderdiğ iza-mân, ona şöyle buyurdu: "Ey Muâz, sen Kitâb Ehli olan bir kavim üzerine vâlî gidiyorsun. Allah'a ibâdet etmek, onları çağıracağın ilk şey olsun. Onlar Allah'ı tanıdıkları zaman, Allah'ın onlara gündüz ve geceleri içinde beş namaz farz kılmış olduğunu haber ver. Onlar bu namazları ifâ ettikleri zaman da, Allah'ın onlara mallarından alınarak fakirlerine verilecek olan bir zekât vergisi farz eylediğini onlara haber ver. Ve sen, insanların mallarının en iyilerini almaktan da sakın" [117].

43- Bab: Beş Deveden Aşağısında Zekat Yoktur

61-.....Bize Mâlik, Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'-saa el-Mâzinî'den; o da babasından; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Beş vesk mıkdâ-rından aşağıdaki hurmada zekât yoktur. Beş ûkıyye (yânî ikiyüz dir-hsmyden az mıkdârdaki gümüşte zekât yoktur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur" [118].

44- Sığır Zekatı Babı

Ve Ebû Humeyd Abdurrahmân es-Sâidî (R) şöyle dedi: Peygamber (S):
"Yemîn olsun, ben sizden herhangi bir kimsenin, böğürmesi olan bir sığır ile Allah'ın huzuruna gelişini muhakkak tanırım..." buyurdu [119].
Buhârî: "Huvâr" yerine, cîm ve hemze ile "Cuâr" dahî denilir. "Tec'erûne", sığırın böğürmesi gibi sesinizi yükseltirsiniz, demektir, dedi [120].

62-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben bir defasında Peygamber'in yanına vardım. O: "Nefsim elinde olana" yâhud: "Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayana" diye; yâhud da nasıl yemîn ettiyse öyle yemîn etti de, şöyle buyurdu: "Develeri yâhud sığırları yâhud koyunları olup da, bunlardaki Allah hakklarım ödemeyen herkese, muhakkak kıyamet günü bu hayvanlar, olabilecekleri en iri ve en semiz halleriyle getirilecekler de ayaklarıyla sahihlerini çiğniyecek, boynuzlarıyle de ona toslayacaklardır. Bütün insanlar arasında hükm olununcaya kadar o sürülerin sonları her geçtikçe, ön tarafları tekrar o adam üzerine döndürülecektir" [121].
Bu hadîsi Bukeyr, Ebû Salih Zekvân'dan; o da Ebû Hureyre'-den; o da Peyganıber'den rivayet etmiştir [122].

45- Yakınlara (Yani Hısımlara) Verilen Zekat Babı

Ve Peygamber (S): "Hısımına veren için iki ecr vardır: Hısımlık ecri, sadaka ecri" buyurdu [123].

63-.....Bize Mâlik, Abdullah ibnu Ebî Talha'nın oğlu İshâk'tan haber verdi ki,o,Enes ibn Mâlik (R) şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Medîne'de hurmalık mal cihetiyle Ensâr'ın en zengini idi. Kendisine mallarının en sevimlisi de Beyruhâ (denilen bûstânı) idi. Bey-ruhâ, Mescid'in karşısında idi. Rasûlullah (S) da Beyruhâ'ya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi. Enes dedi ki: Şu "Siz, sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz, şübhesiz Allah onu bilicidir" (Âiu imrân: 92) âyeti inince, Ebû Talha kalkıp, doğru Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz çok mübarek ve çok yüce olan Allah "Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız... "buyuruyor. Bana malımın en sevgili olanı ise Beyruhâ'dır. Beyruhâ, Allah için sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve onun Allah katında bir âhiret azığı olmasını umud ediyorum. Yâ Rasûlallah! Bu bustânımı Allah'ın sana gösterdiği münâsib cihete koy, sarfet, dedi. Enes dedi ki: Bu söz üzerine Rasûlullah:
— "Ne hoş! İşte bu kazançlı bir maldır. İşte bu kazançlı bir maldır. Ben senin söylediğin sözü işitmişimdir. Ben bu bustânı yakınlarına tahsis etmeni uygun görürüm" buyurdu.
Ebû Talha da:
— Yâ Rasûlallah, ben de senin arzun gibi yaparım, dedi.
Ve Ebû Talha Beyruhâ'yı yakınları ve amca oğulları arasında tak-sîm etti [124].
Bu hadîsi rivayet etmekte Ravh da Abdullah ibn Yûsuf'a mutâ-baaî etti. Yahya ibn Yahya ile İsmail'in İmâm Mâlik'ten gelen rivayetlerinde "Râbih" yerine "Râyıh" lâfzını söylemiştir [125].

64-.....Bana Zeyd (ibnu Eşlem), lyâd ibn Abdillah'tan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) bir kurbân yâhud ramazân bayramında namazgaha çıktı. Sonra namazdan ayrılıp insanlara va'z etti ve onlara sadaka vermekle emretti: "Ey insanlar! Sadaka veriniz!" buyurdu. Akabinde kadınların yanına uğradı ve: "Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Çünkü ben siz kadınları, cehennem halkının çoğunluğu olarak gördüm" buyurdu. (Kadınlar:) Yâ Rasûlallah! Ne sebeble kadınlar cehennem halkının çoğunluğu olmuşlardır? dediler. Rasûlullah: "Sizler la'neti çok söylersiniz, zevcelerinize karşı ni'meti küfrün (yânî nankörlük) edersiniz- Ey kadınlar topluluğu! (Ne acîbdir ki) kendini zabteden tam akıllı ve dîninde ihtiyatlı kimsenin aklını sizin kadar eksik akıllı, eksik dînli hiçbir kimsenin çelip giderebildiğini görmedim" buyurdu. Sonra Rasûlullah, bu konuşmasından ayrılıp evine döndüğünde, İbnu Mes'ûd'un karısı Zeyneb gelmiş, yanına girmeye izin istiyordu.
— Yâ Rasûlallah, şu izin isteyen kadın Zeyneb'dir, denildi. Rasûlullah:
— "Zeyneb'lerin hangisidir?" diye sordu.
— İbnu Mes'ûd'un kadınıdır, diye cevâb verildi. Rasûlullah:
— "Evet, ona izin veriniz" buyurdu. Ve Zeyneb'e izin verildi. Zeyneb:
— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bugün sadaka vermekle emrettin. Benim yanımda kendime âid bir takım zînetler vardır; bunları sadaka yapmak istedim. Fakat İbnu Mes'ûd, kendisinin ve oğlunun sadaka vereceğim kimselerden daha ziyâde sadakaya müstehıkk olduklarını iddia etti; (ne buyuruyorsun?) dedi.
Peygamber (S):
— "İbnu Mes'ûd doğru söylemiştir; kocan ve oğlun, sadaka vereceğin kimselerden daha ziyâde sadakaya lâyıktır" buyurdu [126].

46- Bab: Müslüman Üzerine Atı İçin Sadaka (Yani Zekat Vermek) Yoktur

65-.....Ebû Hureyre (R): Peygamber (S): "Müslüman kişi üzerine atı için ve kölesi için zekât vermek vâcib değildir" buyurdu, demistir [127].

47- Bab:Müslüman Üzerine Kölesi İçin Sadaka (Yani Zekat Verme Vucübü) Yoktur

66-.....Bize Huseym ibnu Irak ibni Mâlik, babası Irak ibn Mâlik'ten; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Müslüman kişi üzerine kölesi ve atı hususunda sadaka (yânî zekât vermek) yoktur" buyurmuştur [128].

48- Yetimlere Sadaka Vermek Babı

67-..... Bize Atâu'bnu Yesâr tahdîs etti ki, o, Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle tahdîs ederken işitmiştir:
Peygamber (S), günün birinde minber üzerine oturmuştu; biz de O'nun etrafında oturmuştuk. Bu hâlde Peygamber:
— "Benden sonra dünyâ çiçeğinden ve dünyâ zînetlerinden önünüze açılacak ni'met bollukları, hayât sahnelen sizin için korkmakta olduğum şeylerdendir" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîlerden biri:
— Yâ Rasûlallah! Hiç hayr ve ni'met, şerr ve mefsedet getirir mi (ki korkuyorsunuz)? diye sordu.
Peygamber (vahiy bekleyerek bir müddet) sükût etti. O soran kimseye sahâbîler tarafından:
— Senin sânın nedir ki Peygamber'e suâl soruyorsun? Hâlbuki O sana kelâm söylemiyor, denildi.
O sırada biz, Peygamber üzerine vahiy indirilmekte olduğunu gördük. Râvî Ebû Saîd dedi ki: Peygamber, dökmekte olduğu bol teri alnından sildi ve suâl soran kimseyi över bir edâ ile:
— "Soran nerededir?" diye sordu. Ve sonra şöyle buyurdu: "Ha-kâkaten hayr ve ni'met, şerr ve mefsedet getirmez (fakat sebeb olabilir): Baharın bitirdiği otlardan (zehirli) bir kısmı vardır ki, o (yiyeni) öldürür yâhud Ölüme yaklaştırır. Lâkin yeşil ot böyle değildir. Onu otlayan hayvan, ölüm tehlikesinden korunmuştur. Bu hayvan, o yeşil otu yer, iki böğürünü şişirince bahar güneşini karşılar. Kolayca fışkısını çıkarır, işer, genişler. Yine bol bol yer. İşte bu dünyâ malı da yeşil ot gibi çekicidir, tatlıdır. Bu ni'metten miskîne, yetime, vatanından ayrı düşmüş yolculara sadaka veren zengin müslümân ne hayırlı kişidir!" (Râvî ihtiyat ederek:) Yâhud Peygamber'in buyurduğu gibidir: "Şu muhakkak ki haksız; haram mal toplayan hırslı kimse de dâima yiyen, bir türlü doymayan obur gibidir. Kıyamet gününde bu mal, kendi sahibinin cimriliğine şâhid olacaktır" [129].

49- Kadının Kocaya ve Himayesinde Bulunan Yetimlere Zekat Vermesi Babı

Bunu (yânî kocaya ve yetimlerine zekât vermeyi) Ebû Saîd, Peygamber'den olmak üzere söyledi [130].

68-.....Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Bana Şakîk, Amr ibnu'I-Hâris'ten; o da Abdullah ibn Mes'ûd'un kadını Zeyneb'den tahdîs etti. A'meş dedi ki: Ben bu hadîsi Ibrâhîm ibn Yezîd'e söyledim. İbrâhîm de bana Ebû Ubeyde (Âmir ibn Abdillah ibn Mes'ûd)'den; o da Amr ibnu'l-Hâris'ten; o da Abdullah'ın kadını Zeyneb'den mu-sâvî olarak bu hadîsin benzerini tahdîs etti. Zeyneb şöyle demiştir:
Ben Mescid'de idim. Peygamber (S)'i gördüm ki, O: "Kadınlar! Velev ki, kendi zînetlerinizden olsun; sadaka veriniz. " buyurdu. Zeyneb ise hem kocası Abdullah'ı, hem de kendi himaye ve terbiyesinde bulunan bir takım yetîmleri infâk ediyordu. Râvî dedi ki: Zeyneb, Abdullah'a: Sen Allah'ın Elçisi'ne: Benim sana ve himayemde bulunan yetîmlerine nafaka vermekliğim, benden sadaka yerine kâfi gelir mi? soruver, dedi. Abdullah: Allah Elçisi'ne sen kendin sor, dedi. Zeyneb dedi ki: Bunun üzerine ben (bayram günü) Peygamber'e gittim. Kapıda Ensâr'dan bir kadını (bekler) buldum. Onun haceti de benim hacetim gibi idi. Bilâl yanımıza geldi. Biz herbirimiz Bilâl'e:
— Peygamber'e sor: Benim, kocama ve himayemde bulunan yetimlerime nafaka vermekliğim, benden sadaka olarak yeter mi (Sadaka vermiş olur muyum)? dedik.
Ve bu esnada Bilâl'e: Bizim isimlerimizi Peygamber'e haber verme, diye de tenbîh ettik.
Bilâl içeri girdi ve Peygamber'e sordu. Rasûlullah:
— "Bunu soranlar kimdir?" dedi. Bilâl:
— Zeyneb'dir, dedi. Rasûlullah:
— "Zeyneb'lerin hangisidir?" diye sordu. Bilâl:
— Abdullah'ın kadınıdır, dedi. Rasûlullah:
— "Evet, ona iki ecr vardır: Biri hısımlık (yânî hısımla ilgilenme) ecri, öbürü de sadaka ecridir" buyurdu [131].

69-.....Bize Abde ibn Süleyman, Hişâm'dan; o da babası Urve ibn Zubeyr'den; o da Ümmü Seleme'nin kızı olan Zeyneb'den tahdîs etti. Zeyneb şöyle demiştir: Ümmü Seleme dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Ölen kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarını infâk etmemden dolayı bana ecr ve sevâb var mıdır? Onlar benim de çocuklanmdır! diye sordum.
Rasûlullah:
— "Bu çocuklara infâk et. Senin için bu çocuklara verdiğin nafakanın ecri vardır" buyurdu [132].

50- Yüce Allah'ın: "Sadaklar ancak kölelere-esîrlere, borçlulara, Allah yolunda... harcamaya mahsûstur... " (et-Tevbe: 60) ; Kavli Babı [133]

İbn Abbâs'tan "Kişi kendi malının zekâtından köle âzâd eder ve farz haccı yapması için fakire atıyye verir" dediği zikrolunur [134].
Hasen Basrî: Kişi zekâttan babasını satın alırsa caiz olur. Mücâhidlere ve hacc yapmayana atıyye verir, dedi. Sonra "Sadakalar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere, sadaka üzerine me'mûr olanlara, kalbleri alıştırılmak istenenlere, kölelere-esîrlere, borçlulara, Allah yolunda ve yolculara mahsûstur.. " (et-Tevbe: 60) âyetini okudu. Bu sekiz harcama yerinden hangisine verirsen, zekâtını ödemiş olursun [135].
Peygamber (S): "Şübhesiz Hâlid, zırhlarım Allah yolunda vakfetmiştir" buyurdu) [136].
Ebû Lâs'ın: Peygamber (S) bizleri hacc için zekât develeri üzerine yükledi, dediği zikrolunur [137].

70-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre (R) şöyie demiştir: Rasûlullah (S sadaka (yânî zekât) ile emr ettiğinde kendisine: İbnu Cemîl, Hâlid ibnu'l-Velîd ve Abbâs ibnu Abdilmuttalib zekâtı men' edip vermediler, denildi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "İbnu Cemîl zekât vermekten nasıl çekinebilirdi ki, o fakır iken Allah ve Rasûlü onu zengin etmiştir. Hâlid'e gelince, siz Hâlid'den (zekât istemekle) ona zulm ediyorsunuz. Hâlid zırhlarını vakfetmiş ve harb âlet ve gereçlerini Allah yolunda (cihâd için) hazırlamıştır. Abbâs-ibnu Abdilmuttalib'e gelince, o, Allah Elçisi'nin amucasıdır. Zekât ona vâcibdir. Abbâs'ın zekâtı (zamanından evvel) bir misli ile beraber (veril-miş)dir" [138].
Bu hadîsi Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, babası Ebu'z-Zinâd'dan rivayet etmekte Şuayb'e mutâbaat etmiştir [139].
Megâzî İmâmı Muhammed ibn İshâk, Ebu'z-Zinâd'dan yaptığı rivayetinde, sadaka lâfzı zikredilmeksizin "Zekât Abbâs'in borcudur. Bununla beraber bir misli daha (geçmiş senenin borcu) vardır" şeklinde söylemiştir [140].
İbn Cureyc de: Bana el-A'rec'den bunun benzeri (yânı sadaka lâfzı olmaksızın îbn İshâk'm rivayeti gibi) tahdîs edildi, demiştir [141].

51- İstemekten Sakınıp Geri Durmak Babı

71-.....Ebû Saîd_eI-Hudrî(R)'den (O, şöyle demiştir): Ensâr'dan bâzı kimseler, RasûluİIah'tan (sadaka) İstediler. Rasûlullah da onlara verdi. Sonra bunlar yine istediler. Rasûlullah yine verdi [142]. Nihayet yanındaki mal tükendi. Akabinde Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:
"Sadaka malından yanımda mevcûd olan şeyleri sizlerden asla saklamam. Kim (dilenmekten) sakınmak isterse, Allah o kimseyi iffetli kılar. Kim halktan istiğna ederse, Allah onu zengin kılar. Kim sabretmek isterse, Allah ona sabır ihsan eder. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir ni'met verilmemiştir" [143].

72-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-Arec'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere haber verdi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:
"Nefsim yedinde olan Allah'ayemîn ederim ki, sizden birinizin ipini alıp da sırtına odun toplaması, bir kimseye gidip de ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır. O isteyeceği kimse kendisine ya verir yâhud da vermez (her iki hâlde de alçaklık vardır)" [144].

73-..... Bize Hişâm, babası Urve'den; o da ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinizin urganını alıp da arkasında odun demeti getirmesi, akabinde bu demeti satması ve bu kazancından dolayı Allah'ın onun yüzünü (alçalmaktan) koruması, elbette bu kimse için insanlardan istemekten daha hayırlı ve şereflidir. O insanlar onaya verirler yâhud vermezler" [145].

74-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'tan atıyye istedim, o bana istediğimi verdi, Sonra yine istedim, bana yine verdi. Sonra üçüncü defa yine istedim, bu defa da bana verdi. Bundan sonra şöyle buyurdu: "Ey Hakîm! Şübhesizpu dünyâ malı, (sanki)yeşil renkli, yemesi tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis feragati ile hırssız alırsa, o mal kendisi için bereketli ve meymenetli kılınır. Her kim de bunu nefis hırsı ile alırsa bu mal, alan kimse için bereketli ve şerefli olmaz. O ihtiraslı kimse (doymazlık hastalığına tutulmuş) bir obur gibidir ki, dâima yer; bir türlü doymaz- Yüksek el, alçak elden hayırlıdır"
Hakîm dedi ki; Ben: Yâ Rasûlallah! Seni hakk Peyamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben şu dünyâdan ayrılıncaya kadar senden başka hiçbir kimsenin malından birşey alıp eksiltmem, dedim.
(Râvî dedi ki:) Hakîkaten Ebû Bekr (R), Beytu'l-mâl'deki hakkını vermek için Hakîm'i çağırırdı. Fakat Hakîm, Ebû Bekr'in bu ihsanını kabul etmekten çekinirdi. Sonra Umer (R) de hakkını vermek için onu da'vet etmiş, Hakîm ondan da herhangi birşey kabul etmekten çekinmiştir. Bundan sonra Umer (sahâbîlerin huzurunda):
Ey müslümânlar topluluğu! Ben sizleri Hakîm üzerine şâhid yapıyorum ki, ben harâc ve ganimet malından ta'yîn edilmiş olan hakkını kendisine arz ediyorum, fakat o bu hakkını almaktan çekiniyor, dedi. Ve hakîkaten Hakîm, Rasûlullah(S)'tan sonra tâ vefat edinceye kadar hiçbir insanın malından alıp eksiltmemiştir [146].

52- Allah Her Kime, Kendisinin İstemesi ve Nefs İhtirası Olmaksızın Birşey İhşan Ederse (O Kimse Bu İhsanı Kabul Etsin) Babı [147]

"Ve zenginlerin mallarında isteyen fakirin de, (iffetinden dolayı istemeyen) yoksulun da bir hakkı vardır" (ez-Zâriyât: 19) [148]

75-.....Umer'in oğlu Abdullah (R) şöyle demiştir: Ben Umer'den işittim; şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bana bâzı bazı beytu'l-mâlden gâzîlik bahşişi verirdi. Ben de: Sen bunu benden daha muh-tâc olan bir fakîre ver, der idim. Rasûlullah da: "Sen bunu al! Sen hırslı bir kimse olmadığın ve isteyen de bulunmadığın hâlde, bu maldan sana bu suretle birşey geldiği zaman, sen o malı al. Bu sıfat üzere olmayan (yânî kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettiği) bir malın arkasında da nefsini koşturma!" buyurdu [149].

53- (Bir İhtiyacı Kapatmak İçin Değil de) Mal Biriktirip Çoğaltmak İçin İnsanlardan İsteyip Dilenen Kimse Babı

76-..... Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim; o şöyle dedi. Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Bâzı haris, yüzsüz kimse hiç durmadan dâima insanlardan ister. En sonu kıyamet gününde bu yüzsüz kimse, yüzünde bir et parçası olmaksızın (Arasat meydanına) gelir [150]. Yine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde güneş (insanlara) o kadar yaklaşır ki, hattâ dökülen ter, insanın (boyunla) kulak ortasına erişir. İşte insanlar bu elemli vaziyette bulundukları sırada (evvela) Âdem'den, sonra Musa'dan, sonra Muhammed'den ımdad ve şefaat isterler" [151].
Ve Leys ibn Sa'd'm kâtibi Abdullah ibn Sâlih şunu ziyâde etti: Bana el-Leys tahdîs etti. Bana İbnu Ebî Ca'fer tahdîs etti "Rasûlullah halk arasında hüküm ve kaza olunması için şefaat eder, bunun için ilerler, nihayet hacet kapısının halkasını tutar, işte o güjıu Allah Taâlâ, Rasûlü'ne Makaamu Mahmûd'u ihsan eder. (Bu lütuf ve delâietten dolayı) mahşer halkının hepsi Muhâmmed'e hamd edip överler" [152].
Ve Muallâ şöyle dedi: Bana Vuheyb en-Nu'mân ibn RâşİD'den; o da ez-Zuhrî'nin kardeşi olan Abdullah ibn Müslim'den; o da Ham-za'dan tahdîs etti. Hamza, İbnu Umer'den; o da Peygamber(S)'den istemek hakkındaki bu hadîsi işitmiştir [153].

54- Yüce Allah'ın:"Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler... " (el-Bakara: 273) Kavli Babı [154]

Ve kişiyi istemekten men' edici zenginliğin mikdârı ne kadardır? Ve (bu hususta) Peygamber(S)'in: "Lâkin (hakîkî) miskin, kendini geçindirecek şeyi bulunmayandır..." kavli ile Yüce Allah'ın şu kavli vardır: [155]
(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. Hâllerini bilmeyen, iffet ve istiğnalarından dolayı onları zenginler sanır. Sen o gibileri sımalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de (birşey) istemezler. Siz (hakk yolunda) ne mal harcarsanız, şübhesiz Allah onu hakkıyle bilicidir" (el-Bakara: 273)

77-.....Bana Muhammed ibn Ziyâd haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Halkın kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci makû-lesi kişi miskin değildir. Lâkin (hakîkî) miskin, kendini geçindirecek şeye mâlik olmayan ve istemekten haya eden yâhud insanlardan yüzsüzce istemeyen iffetli, nezîh kimsedir" [156].

78-.....eş-Şa'bî şöyle demiştir: Bana el-Mugîre ibn Şu'be'nin kâtibi Verrâd tahdîs edip şöyle dedi: Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye, el-Mugîre ibn Şu'be'ye bir mektûb gönderip, içinde: "Peygamber' den işitmiş olduğun hadîslerden birini bana yaz (gönder)" diye yazmıştı. el-Mugîre de Muâviye'ye hitaben şu hadîsi yazdı: Ben, Pey-gamber(S)'den işittim; şöyle buyuruyordu: "Şübhesiz Allah sizin için üç şeyi çirkin gördü: Dedikodu; malı zayi' ve israf etmek; çok suâl sormak" [157].

79-.....Bize Ya'kûb ibnu İbrâhîm, babasıİbrâhîmibn Sa'd'dan; o da Salih ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, İbnu Şihâb ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Âmir ibnu Sa'd haber verdi ki, babası Sa'd ibnu Ebî Vakkaas şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -kalbleri İslâm'a alıştırılanlardan- bir takım kimselere atiyye veriyordu. Ben Sa'd da onların içinde oturuyordum. Râvî Sa'd dedi ki: Derken Rasûlullah, onların İçinde en çok beğendiğim bir kimseyi bıraktı (birşey vermedi). Bunun üzerine ben,Rasûlullah'a doğru kalktım ve ona gizlice:
— Fulân kimseyi neden bıraktın? Vallahi ben onu elbette bir mü'-min biliyorum, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Öyle deme! Müslim de!" buyurdu.
Az bir müddet sustum. Sonra o adam hakkındaki bildiğim şey bana galebe etti ve dayanamadım da yine:
— Yâ Rasûlallah! Fulândan sana ne oldu ki, onu bıraktın? Allah'a yemîn ederim, ben onu muhakkak bir mü'min biliyorum, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Öyle deme! Müslim de!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Ben az bir müddet daha sustum. Sonra o adam hakkında bildiğim şey bana galebe etti de, ben tekrar:
— Yâ Rasûlallah! Fulân kimseden sana ne oldu? Onu neden bıraktın? Vallahi ben onu elbette bir mü'min biliyorum, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Mü'minen deme, müslimen öte/" buyurdu (Yânı "mü'min" lâfzı yerine "müslim" lâfzını kullanmasını kasdediyordu).
Müteakiben: "Şübhesiz ben bâzı defa daha çok sevdiğim kimse varken (onu bırakırım da) başka birisine atıyye veririm. Bu tercihimin sebebi, bu adamın mal hırsı ile yüzü koyun, cehenneme atılması endişesidir" buyurdu [158].
Ve Ya'kûb ibn İbrâhîm, babası İbrahim'den; o da Salih ibn Keysân'dan; o daîsmâîl ibn Muhammed'den olmak üzere söyledi ki, bu İsmâîl şöyle demiştir: Ben babam Muhammed ibn Sa'd ibn Ebî Vak-kaas'tan işittim. O bu hadîsi tahdîs ediyordu. Ve

hadîsi içinde şunları da söyledi: Rasûlullah eliyle vurdu da boynum ile kürek kemiğim arasını birleştirdi. Sonra:
— "Ey Sa'd, bana dön! Şübhesiz ben bazen öyle kişiye veririm ki..." diye buyurdu [159].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: "Fe-kubkibû", "Yüzleri üzere çevrildiler" (eş-şuarg: 94) demektir. "Mukibben", "Yüzü üstü olarak" (ei-Müik: 22) demektir. Fiil bir kimse üzerine vâki' olmadığı (yânî lâzım olduğu) zaman, "Ekebbe'r-raculu = Kişi yüz üstü oldu" diye if'âl babından kullanılır. Fiil bir kimse üzerine vâki' olduğu (yânî müte-; addı olduğu) zaman ise sülâsîden "Kebbehu'llâhu li-vechihi = Allah onu yüzü üstü attı (yâhud: Atsın)"; "Ve kebebtuhu ene - Ve ben onu yüzü üstü attım" dersin [160].

80-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; odael-A'rec'den; oda Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Sadaka için) insanlar üzerinde dolaşıp bir iki lokmanın, bir iki hurmanın geri çevirmekte olduğu dilenci makûlesi kişi, miskin değildir. Lâkin (kâmil) miskin, kendini geçindirecek bir gına bulamayan ve kendisine sadaka verilmek için (halkça) zarurette olduğu bilinemeyen; kendisi de kalkıp insanlardan (sadaka) istemeyen iffetli, nezih kimsedir" [161].

81-.....Bize Ebû Salih, Ebû Hureyre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Yemîn olsun, sizden birinizin ipini alması, sonra sabah vakti -Ebû Hureyre dedi ki: Şöyle buyurduğunu zannediyorum:- dağa gitmesi odun toplayıp .akabinde bunu satması ve bunun bedelinden yemesi ve sadaka vermesi, o kimse için insanlardan istemesinden daha hayırlıdır" [162].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Salih ibn Keysân, ez-Zuhrî'den yaşça daha büyüktür. Ve bu Salih, İbn Umer'e erişmiştir [163].

55- Hurmanın Yaşken Ağacı Üzerinde Mikdarını Takdir ve Tahmin Etmek Babı [164]

82-.....Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Biz, Peygamber'in beraberinde Tebük gazvesine gittik. Peygamber Vâdî'l-Kurâ'ya vardığı zaman, kendi bahçesinde çalışan bir kadına tesadüf etti. Peygamber (S) sahâbîlerine:
— "Şu bahçedeki hurmayı tahmin ediniz" buyurdu.
(Biz tahmîn ettik.) Rasûlullah da on vesk tahmîn etti. Akabinde bahçe sahibesi olan kadına:
— "(Hurma toplarken) buradan ne kadar kîle hurma çıkacağını say!" buyurdu.
Tebük'e geldiğimizde Rasûlullah:
— "Dikkat ediniz! Bu gece muhakkak şiddetli bir rüzgâr esecektir. Sakın kimse bulunduğu yerden ayağa kalkmasın! Beraberinde devesi olan da devesini sıkı bağlasın!" buyurdu.
Bu emir üzerine biz de develerimizi sıkı bağladık. Ve (hakîkaten o gece) şiddetli bir rüzgâr esti. O sırada birisi ayağa kalkmıştı. Rüzgâr onu Tayy Dağı'na sürükleyip attı. Bu sefer sırasında Eyle Meliki, Peygamber'e (Düldül adlı) beyaz bir katır hediye etmiş ve bir bürde giydirmişti. Peygamber de bu Melİk'e deniz kenarındaki beldeleri halkı için bir emâfi-nâme yazdırmıştı.
(Dönüşte) Peygamber Vâdî'l-Kurâ'ya gelince, hurmalık sahibesi olan kadına:
— "Bahçen ne mıkdâr hurma getirdi?" diye sordu. O:
— Allah Elçisi'nin tahmîni veçhile on vesk getirdi, dedi. Nihayet (sefer hey'eti Medîne'ye yaklaşınca) Peygamber:
— "Ben Medine'ye (yetişmek için) acele edeceğim. Sizden her kim benim beraberimde bir ân evvel Medîne'ye varmak isterse acele etsin!" buyurdu.
(Râvî dedi ki:) İbn Bekkâr burada bir söz söyledi ki, ma'nâsı şöyledir: Peygamber Medîne'ye yaklaşıp, uzaktan görünce de (eliyle işaret edip):
— "îşte Tâbe!". buyurdu.
Uhud'u görünce de:
— "İşte dağcağız! Uhud bizleri sever, biz de onu severiz!" buyurdu.
(Sonra berâberindekilere:)
— "Dikkat edin! Sizlere Ensâr mahallelerinin en hayırlısını haber vereyim!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Evet, haber ver! dediler. Rasûlullah:
— "(Evvelâ) Neccâr oğulları yurtları, sonra Abdu'l-Eşhel oğulları yurtlan, sonra Sâide oğulları yurtları, yâhud el-Hâris ibnu 'l-Hazrec oğulları yurtları ve (hulâsa) bütün Ensâr yurtlarında hayır vardır" buyurdu [165].
Ve Süleyman ibn Bilâl şöyle dedi: Bana Arar: "Sonra el-Hâris oğulları yurdu, sonra Benû Sâide yurdu" diye tahdîs etti [166].
Ve yine bu Süleyman ibn Bilâl, Sa'd ibn Saîd'den; o da Umâre-tu'bnu Gaziyye'den; o da Abbâs'tan; o da babası Sehl ibn Sa'd'dan şöyle dedi: Peygamber (S): "Uhud öyle bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz" buyurmuştur [167].
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Üzerinde çepçevre ihata duvarı bulunan her bustân hadîkadır. Üzerinde çevreleyen duvar, çit bulunmayana hadîka denilmez [168].

56- Sema Suyu İle (Yani Yağmurla) ve Akar Su İle Sulanan Yer Mahsüllerinde Uşr(= Onda Bir Vergi) Vardır Babı [169]

Umer ibn Abdilazîz, balda bir şey (yânî zekât vergisi) görmedi169.

83-.....Bana Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den;o da Abdullah'ın oğlu Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Semânın ve pınarların suladığı, yâhud sulanmaksızın kendi ince damariarıyle su emip yetişmiş olan yer mahsûllerinde uşr, yânî onda bir zekât vergisi; kuyulardan, kova ve dolapla sulananlarda ise yirmide bir zekât vergisi vardır" [170].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bu hadîs, evvelki Ebû Saîd hadîsinin tefsiridir[171]. Çünkü Ebû Saîd hadîsinde onda bir yâhud yirmide bir diye bir hudûdlama yapılmamıştı. -Râvî der ki: Buhârî bu hadîs sözüyle, İbn Umer'in "Semânın suladığı mahsûllerde onda bir... zekât vardır" hadîsini kasdediyor.- Peygamber bu İbn Umer hadîsinde (onda bir yâhud yirmide bir vâcib olanı) beyân edip mıkdârı ta'ym eylemiştir [172]. Sıka'dan gelen ziyâde ise kabul edilmiştir. Mü-fesser (yânî hâss) olan, mübhem (yânî âmm) olan üzerinde hükmeder, yânî onu tahsîs eyler. Ziyâde, güvenilir râvîler rivayet ettiği zaman makbuldür. Nitekim el-Fadl ibnu Abbâs: Peygamber fetih günü Ka'-be'de namaz kılmadı, diye rivayet etti. Bilâl ise: Peygamber o gün Ka'be'de namaz kılmıştır, dedi. Netîce'de BilâPin sözü alındı da Fadl'-ın hadîsi bırakıldı [173].

57- Bab: Beş Vesk(Yani Bin Kilo)'den Az Mahsülde Sadaka (Yani Zekat) Yoktur

84-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Beş veskten daha az olan mahsûlde zekât yoktur. En küçüğü üçer yaşında olan beş deveden azında da zekât yoktur. Beş ûkıyyeden daha az mıkdârda olan gümüşte zekât yoktur" [174].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bu hadîs, bundan önce geçen bâbda zikredilen İbn Umer hadîsinin tefsiridir.. Çünkü o İbn Umer hadîsinde nisâb mıkdârını beyân etmediği için, şimdi Ebû Saîd el-Hudrî hadîsinde "Beş vesk mıkdârından az olan mahsûlde zekât yoktur" buyurmuştur. İlimde ise ebedî olarak sağlam tesbît edici râvîlerin getirdiği yâhud beyân ettikleri ziyâde alınır [175].

58- Hurma Zekatının Hurmalar Olgunlaştığı Zaman Ağaçlardan Kesilip Devrişilmesi Sırasında Alınması ve Küçük Çocuk Serbest Bırakılır da Zekat Hurmasına Dokunur Mu? Babı [176]

85-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Hurmaların kesilip devşirilmesi sırasında Rasûlullah'a zekât hurması getirilirdi. Şu biri hur-masıyle gelir, o biri de hurmasından gönderirdi. Nihayet bu hurmalar Rasûlullah'ın yanında bir harman, bir tınas olurdu. Bir kerre Hasen ile Hüseyin (R) bu hurmalarla oynarlarken, çocuklardan biri (Hasen ibn Alî), ansızın bu sadaka hurmasından bir tane alıp ağzına koydu. Rasûlullah (S) çocuğa (şöyle bir) baktı. (Zekî) çocuk hemen hurmayı ağzından dışarı çıkardı. Bunun üzerine Rasûlullah: "Sen Muhammed ailesinin sadaka malı yemediklerini bilmedin mi?" buyurdu [177].

59- Kim Meyvelerini Yahud Meyveli Hurma Ağacını Yahud Ekinli Arazisini Yahud Ekinini Onda Bir Veya Sadaka- (Yani Zekat) Vacib Olduğu Halde Satar da Bu Sattığı Mahsüllerden Dolayı Kendisine Tahakkuk Etmiş Olan Zekat Borcunu Başka Malından Öderse Yahud Sadaka (Yani Zekat) Vacib ; Olmadığı Halde Mahsülünü Satarsa (Bu Satışı Caiz Olur) Babı [178]

Ve Peygamber(S)'in: "Ağaç üzerindeki meyveleri, âfetlerden salâha ulaşmaları meydana çıkıncaya kadar satmayınız" kavli babı [179].
Buhârî dedi ki: Binâenaleyh Peygamber, meyvelerin salâhı meydana çıkmasından sonra satılıp alınmasını hiç kimseye men' etmemiş ve (yine: "Meyvelerin salâhı meydana çıkıncaya kadar.." sözü umûmî olduğundan dolayı) kendisine zekât vâcib olanı, zekât vâcib olmayandan ayırıp, husûsîleştirmemiştir [180].

86-.....Bana Abdullah ibnu Dînâr haber verip şöyle dedi: Ben İbnu Umer(R)'den işittim: Peygamber (S), salâhı meydana çıkıncaya kadar meyve alım satımını nehyetti (dedi). İbnu Umer, meyvenin salâhının mâhiyeti sorulduğu zaman: Olgunlaşıp âfete uğraması ihtimâlinin gitmesine kadar demektir, dedi [181].

87-.....Bana Hâlid ibnu Yezîd, AtâibnuEbîRebâh'tan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S), meyvelerin olgunlaşıp salâhları meydana çıkıncaya kadar alım satımlarını neh-yetmiştir [182].

88-..... Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Humeyd (et-Tavîl)'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S), Hurma koruğunun izhâ (denilen alacalanma) devrine girinceye kadar hurma satışını nehyetti. "İzhâ devrine girinceye kadar" demek, kızarıp renkleninceye (yânî alacalanıncaya) kadar demektir, dedi [183].

60- Bab: Sadaka (Yani Zekat) Veren Kimse, Vermiş Olduğu Sadaka Malını (Bedel Ödeyerek) Satın Alabilir Mi? [184]

Sadaka verilen kimsenin, kendisine sadaka edilen malı, (verenden) başka birine satmasında ise dînî bir manzûr yoktur. Çünkü Peygamber (S) –gelecek hadîste- ancak sadaka veren Kimseyi, hassaten verdiği sadakasını satın almaktan nehyetmiş; bundan, başkasını nehyetmemiştir.

89-.....Abdullah ibnu Umer (R) şöyle tahdîs eder idi: Umer ibnu'l-Hattâb, Allah yolunda (cihâd için bir kimseye) bir at

sadaka etmişti. Sonra o ata satılır hâlde tesadüf etti. Ve o atı bedel ödeyip satın almak istedi. Sonra Peygamber'e geldi de bu mes'elede Peygam-ber'in emrini öğrenmek istedi. Peygamber (S) kendisine: "Sadaka ettiğin atına artık bir daha dönme!" buyurdu. İşte Peygamber'in bu nehyi sebebiyledir ki, Abdullah ibn Umer, sadaka vermiş olduğu herhangi birşeyi (tekrar mülkiyetine girmesi için) satın almak üzere kimseyi bırakmazdı; ancak o şeyi sadaka etmek için bırakırdı [185].

90-.....Eşlem (60) şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: (Bir kerre yaya bir; mücâhidi) Allah yolunda cihâd etmesi için bir at üzerine yüklemiş (yânî atı ona vermiş) idim. At kendi tasarrufunda bulunan bu zât, (ata bakmayarak zayıflatıp) değerini zayi' ettirdi. Bu sebeble ben, o zât bu hayvanı ucuz bir fiatla satar zannederek, ondan satın almak istedim. Bu düşüncemi Peygamber'e sordum. Peygamber (S): "Bu atı satın alma! Sana bunu bir dirhem karşılığında verse de artık yapmış olduğun sadakana bir daha dönmez. Çünkü sadakasına dönen kişi, kustuğu nesneyi tekrar yemeye dönen kimseye benzer" buyurdu [186].

61- Peygamber (ve Ailesi) Hakkında, Sadaka Konusunda Zikrolunan Şey (Yani Haramlık) Babı

91-.....Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Alî'nin oğlu Hasen (R) sadaka hurmasından bir hurma alıp ağzına koydu. Peygamber (S), çocuğun, ağzındaki bu hurmayı dışarı atması için "Kaka, kaka" dedi de, sonra "Sen bizim sadaka yemez olduğumuzu şuuruna yerleştirmedin mi?" buyurdu [187].

62- Peygamberin Zevcelerinin Âzadlı Kölelerine Verilen Sadaka(nın Hükmü) Babı

92-.....İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir koyunu ölmüş buldu. Bu koyun, mü'minlerin anası Meymûne'nin azâdlı cariyesine sadaka malından verilmiş idi. Peygamber:
— "Bu koyunun derisinden faydalanmış olsanız ya!" buyurdu.
— Bu koyun ölmüştür, dediler. Peygamber:
— "Ölü hayvanın ancak etini yemek haram oldu"'buyurdu [188].

93-.....el-Esved ibn Yezîd, Âişe(R)'den tahdîs etti. Âişe (R), Berîre'yi azâd etmek için (efendileri olan Benû Hilâlden) satın almak istedi. Efendileri de Berîre'nin velâsı (yânî hükmî hısımlık ve mî-râsı) kendilerine âid olmak şartıyle muvafakat etmek istediler. Âişe, bu mes'eleyi Peygamber'e zikretti. Peygamber (S) Âişe'ye:
— "Berîre'yi satın al! (Velâ ve verasete gelince) velâ ancak azâd edene âiddir" buyurdu.
Âişe dedi ki: (Bir kerre) Peygamber'in huzuruna (Berîre'ye hediye edilmiş) bir parça et getirildi. Ben:
— Bu et, azâdlım Berîre'ye sadaka edilmiş olan ettir, dedim. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu et Berîre'ye sadakadır; bize de hediyedir" buyurdu [189].

63- Bab: Sadaka Tahavvül Ettiği (Yani Sadaka Olmaktan Çıktığı) Zaman? [190]

94-..... Ümmü Atıyye Nuseybe el-Ensâriyye şöyle demiştir:
Peygamber (S) Âişe'nin yanma girdi de:
— "Yanınızda yiyecekten birşey var mıdır?" diye sordu. Âişe:
— Hayır, birşey yoktur. Yalnız senin Nuseybe'ye göndermiş olduğun sadaka koyunundan, Nuseybe'nin bize gönderdiği bir parça et vardır, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "O sadaka, muhakkak kendi yerine ulaşmıştır"^ buyurdu [191].

95-.....Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti
(Enes şöyle demiştir): Peygamber'in huzuruna, Berîre'ye sadaka edilmiş bir parça et getirildi de Peygamber (S): "O et, Berîre'ye sadakadır; (Berîre'den ise) bize hediyedir" buyurdu [192].
Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî (204) şöyle dedi: Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi[193]. Katâde, Enes'ten; o da Peygamber'dert işitmiştir.

64- Farz Kılınmış Olan Sadakanın Zenginlerden Alınıp Her Nerede Bulunurlarsa Fakirlere Verilmesi Babı [194]

96-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûîullah (S), Muâz ibn CebelM Yemen'e gönderirken şöyle buyurdu: "Muâz, şübhesiz ki sen Kitâb ehli olan bir kavme gideceksin. Onların yanına vardığın zaman, onları Lâ ilahe ülellah ve enne Muhammeden Rasûlu'llah (= Allah'tan başka hakk ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisi-dir) düstûruna şehâdet etmelerine çağır. Eğer onlar buna şehâdet et~ mekle sana itaat ederlerse bu sefer onlara, Allah'ın kendilerine her gündüz ve gecede beş namaz farz kıldığını haber ver. Eğer onlar bu beş namazda sana itaat ederlerse, bu sefer Allah'ın kendilerine bir zekât farz kıldığını, bu zekâtın zenginlerinden alınıp fakirlerine verileceğini onlara haber ver. Bu zekât işinde sana itaat ederlerse, sahihleri yanında en kıymetli olan mallarını (zekât malı olarak) almaktan sakın ve mazlumun (kötü) duasından da çok çekin! Çünkü mazlum ile Allah arasında (duanın kabulüne) hiçbir engel yoktur" [195].

65- İmam'ın (Yani Devlet Başkanı veya Onun Yerinde Bulunan Yüksek İdare Adamının) Sadaka Sahibi Lehine Salat ve Dua Etmesi. [196]

Ve Allah'ın şu kavli babı:
"Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini temizlemiş ve bununla onları bereketlendirmiş olasın. Ve onlara dua et. Çünkü senin duâ etmen onlar için sükûnettir" (et-Tevbe: 103) [197]

97-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), huzuruna bir cemâat zekâtlarıyla geldikleri zaman "Yâ Allah! Fulân ailesine salât et (yânı rahmet ve mağfiret ihsan eyle)" diye duâ eder idi. Ba"bam Ebû Evfâ, sadakasıyle geldiğinde de: "Yâ Allah! Ebû Evfâ ailesine rahmet eyle!" diye duâ buyurdu [198].

66- Denizden Çıkarılacak Şeylerin Zekat Vergisine Tabi' Tutulup Tutulmayacağı Babı

Ve İbn Abbâs (R) "Anber, mâden ve kenz değildir, o denizin kıyıya attığı bir şeydir" demiştir [199].
el-Hasen el-Basrî de: "Anberde ve incide hums, yânî beşte bir nisbetinde vergi vardır" demiştir [200].
Buhârî (Hasen Basrî'nin bu sözünü reddetmek maksadıyle): "Peygamber (S) beşte bir vergiyi, ancak mâdenlerde vâcib kılmıştır; yoksa suda elde edilecek (balık, anber ve inci gibi) şeylerde beşte bir zekât vergisi yoktur" dedi [201].

98-.....Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: BanalCa'fer ibnu Rabîa, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tah-dîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmutur: îsrâîl oğullan'ndan bir kimse, kendi kavmi ferdlerinin bâzısından kendisine ödünç olmak üzere bin dînâr vermesini istedi. İstediği zât bu parayı ona (belli bir va'-de ile) ödünç verdi. Parayı alınca deniz seferine çıktı. Nihayet parayı miadında göndermek istedi. Fakat bir vapur bulamadı. Bunun üzerine bir odun parçası aldı. Odunu oydu, içine bin dînâr (ile bir mek-tûb) koydu ve (Allah'ım, sahibine ulaştır! diye) denize attı. Ödünç veren kimse de (borçlu zamanında gelir ümîdiyle deniz kenarına) çıkmıştı. Sahilde bir odun parçasıyle karşılaştı. Odunu ailesinin evde yakması için aldı. -Râvî Ebû Hureyre, hadîsin geri kalanını tamâmiyle zikrettikten sonra- Ödünç veren kimse evinde odun parçasını kesip kırınca bin dinarı buldu (diye rivayet etmiştir) [202].

67- Bab: Rikazda Beşte Bir (Nisbetinde Vergi) Vardır [203]

İmâm Mâlik ibn Enes ile Muhammed ibn İdrîs eş-Şâfîî: "Rikâz, Câhiliyct Dcvri'nde yere gömülen hazînelerdir. Bunların keşf olunanlarında az olsun, çok olsun, beşte bir (nisbetinde vergi) vardır" demişlerdir [204].
Buhârî dedi ki: Peygamber (S): "Mâden zararı hederdir; rikâzda da beşte bir vergi vardır" buyurdu [205].
Ve Umer ibn Abdilazîz; mâdenlerden üretilen cevherin her ikiyüz dirheminden beş dirhem vergi almıştır (ki bu da kırkta bir'dir) [206].
Ve Hasen Basrî: "Harb diyârındaki arazîde bulunan ." rikâzda beşte bir vergi vâcibdir. Sulh ve selâmet diyarı arazîsinde bulunan rikâzda da zekât vardır" demiştir.[207].
Ve yine Hasen Basrî: "Eğer düşman arazîsinde yitik mal bulursan, onu (yânı onun . müslümâna mı, düşmana mı âid olduğunu) tahkik et. : O yitik şey düşmana âid ise (yânî düşmana âid olduğu sabit olursa) bunda da beşte bir nisbetinde vergi vâcibdir" demiştir [208]
Ve bâzı Adem oğulları ise "Mâden, tâbi' olduğu mâlî . vecîbe hususunda Câihiliyet defineleri gibi rikâzdır" demiştir.[209]
Buhârî dedi ki: Çünkü mâden işletip de ocaktan cevher çıkmaya başlayınca "Erkeze'l-ma'dinu Mâden rikâza, yânî cevher vermeye başladı" denilir.» Bâzı Âdem oğullarına denildi ki: Bir kimseye bir mal hibe edildiğinde, yâhud birisi çok para kazandığında, yâhud meyve ağacının mahsûlü bol olduğunda "Erkezte = Sen mâden buldun" deniliyor (ve bunlardan da beşte bir derecesinde vergi mi alınır)? [210].
Sonra da bu görüşün sahibi olan bâzı Âdem oğulları tezada düştü de: "Mâdeni gizlemesinde ve beşte bir zekâtı vermemesinde be's yoktur" demiştir [211].

99-.....Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Hayvân(m cinayet ve zararı) hederdir. Kuyu (zararı) da hederdir. Mâden (zararı) da hederdir, (yânî tazminleri lâzım gelmez), rikâzda -gömülü malda- beşte bir nisbetinde vergi vardır" [212].

68- Yüce Allah'ın "Sadakalar, zekât işinde çalışan me'mûrlar için de... bir hakktir" (et-Tevbe: 60) Kavli İle Zekat Me'mürlarının, Devlet Başkanı Olan İmam Huzurunda Hesaba Çekilmeleri Babı [213]

100-.....Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), Esed kabilesinden İbnu'l-Lutbiyye denilen bir kimsey Suleym oğulları'nın sadakalan(m toplamak) üzere me'mûr ta'yîn etmişti. İbnu'l-Lutbiyye (vazifeden) geldiği zaman, Rasûlullah onu hesaba çekti [214].

69- Sadaka Develerinin ve Sütlerinin Sırf Yolculara Tahsis Edilip O Yolda Kullanılmaları Babı

101-.....Bize Katâde, Enes(R)'ten tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Urayne kabilesinden bedevî bir takım insanlar, mide ağrısına tutulduklarından dolayı Medine'de ikaamet etmek istemediler. Rasûlullah (S) bu kimselere sadaka develerinin bulunduğu yere gitmelerine, develerin sütlerinden ve bevllerinden içmelerine ruhsat verdi. (Bunlar oraya gittiler; iyileşince de) oradaki çobanı öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Bu haber Medine'ye ulaşınca, Rasûlullah bunların arkasından bir müfreze yolladı. Akabinde yakalanıp Medine'ye getirildiler. Rasûlullah bunların (suçlarına göre ceza olarak) ellerini,' ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurdu ve Harre taşlığına terketti de, ölünceye kadar orada taşları kemirdiler [215].
Bu hadîsi Enes ibn Mâlik'ten rivayet etmekte Ebû Kılâbe, Humeyd et-Tavîl ve Sabit el-Bunânî,Katâde'ye mutâbaat etmişlerdir [216].

70- İmamın Sadaka Develerini Kendi Eliyle Damgalayış Alametlemesi Babı

102-..... Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben bir kuşluk vakti (kardeşim) Abdullah ibn Ebî Talha'yı bir çiğnem yapıp çocuğun ağzım parmağıyle çalması için, Rasûlullah'a götürdüm. Ra-sülullah'a (bir davar ağılında) rast geldim. Elinde hayvan dağladıkları demir âleti vardı. Bu âletle sadaka develerini damgalayıp alâmetliyordu [217].

---

[1] Buhârî zekâtın farz olduğuna delîl olmak üzere Kur'ân'daki iki âyeti zikretmiştir. Bu âyetlerin tamâmı şöyledir:
"Namazı dosdoğru kılın; zekâtı verin; o RasûVe itaat edin. Tâ ki ilâhî rahmete kavuşturulastmz "(en-Nûr:56);
"... O hâlde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Allah ne yaparsanız hakktyie haberdârdır" (el-Mucâdile: 13).
[2] Bu İbn Abbâs hadîsi, Vahy Kitâbı'nda uzun bir metin ile geçmişti; burada onun \ sâdece zekât bahsine dâir fikrası getirilmiştir.
Hicretin yedinci yılında bir ticâret kaafilesiyle Şam'da bulunan Ebû Sufyân ile Roma imparatoru Hırakliyus arasında yapılan konuşmada, Hırakliyus tercemânı vâsıtasıyle Ebû Sufyân'a Muhammed'in hâilen ve söyledikleri şeyler hakkında bir takım suâller sormuş, cevâblar almıştı. Bu suâl ve cevâblardan biri şöyledir:
Hırakliyus:
— Peki, Muhammed size ne emrediyor? dedi.
Ebû Sufyân:
— Bize yalnız bir Allah'a ibâdet ediniz, hiçbir şeyi O'na ortak etmeyiniz, dedelerinizin ibâdet ettiğini terk ediniz, diyor. Bize namazı, sadakayı, yâni zekâtı, doğru sözlülüğü, İffetli olmayı, hısımlara ilgiyi devam ettirmeyi emrediyor, dedi.
el-Vucûb: Lâzım olmak ma'nâsmadır ki, murâd subût ve temekkün veçhile lâzım olmaktan ibarettir; ikinci bâbdandır. Müellifin el-Basâir'de beyânı üzere, vucûb maddesi "sukût(= düşmek)" ve "vukû'(= vâki' olmak)" ma'nâsma konulmuştur...
el-îffet, el-Affu ve'l-Afâfu: Çirkinliklerden ve haram kılınmış şeylerden per-hîz edip geri durmak ma'nâsmadır (Kaamûs Ter.)
el- Vasi, es-Sıla, el- Vusul: Bir nesneyi bir nesneye ulaştırıp bitiştirmek ve eklemek; bir nesneye erişip ulaşmak; bitişiklik ve ulaşıklık; bir nesneyi bir nesneye ekleyip bitiştiren şey ma'nâlanna gelir (Kaamûs Ter.)
[3] Muâz ibn Cebel, Yemen'e vâlî ve muallim olarak Peygamber tarafından gönderilmiş ve kendisine hadîsteki ve diğer hadîslerdeki ta'lîmât verilmişti. Gönderilişi dokuz veya onuncu hicret yılında olduğu bildirilmiştir.
Hadîsteki "sadaka", zekât ma'nâsınadır. Nitekim "*.}/>& oiU^Ji \A= Sadakalar ancak fakirlere mahsûstur" (et-Tevbe:60) âyetinde de sadaka, zekât ma'nâsınadır
[4] Hadîsin bâb başlığına hüccet olan kısmı "Zekâlı verirsin" cümlesidir. Bu hadîste cennete girmeye sebeb olacak mühim işlerden "Hısımlara hısımlık ilgisini ekleyip durmak"fikrası da vardır. Hısımlar arasında sıkı bağlar bulunursa, onlarda devamlı bir birlik, nizâm ve sağlamlık bulunur. Böyle birbirine bağlı aileler, boylar., ve topluluklardan meydana gelen büyük topluluk ve milletler de aynı şekilde birbirlerine sağlam ilgilerle bağlı, birlikli, dirlikli, kuvvetli bir durumda bulunmuş olurlar. Yânî bu ilgi ve irtibat, ferdler ve cem'iyetin huzur, birlik ve dirliğine en mühim bir te'mînâttır. Çünkü bu ilgi ile ferdî ve ailevî ihtiyâçlar giderilecek, sıkıntılar yok edilecek; böylece toplumun ma'rûz kalacağı parçalanma ve ayrılmalar önlenmiş olacaktır.
[5] Bu isnâdda Şu'be, İbnu Usmân'ın isminin Muhammed olduğunu bildirmiştir.
[6] Buhârî bu ifadesiyle îbn Usmân'ın isminin Amr ibn Usmân olduğunu bildirip, Şu'be'nin bu ismi zabt etmekte bir tereddüdü olabileceğini açıklamış oluyor. Çünkü bu hadîs, diğer rivayet yollarında Amr ibn Usmân'dan hıfz edilmiş bulunuyor
[7] Hadîsin bâb başlığına delâleti meydandadır. Bu suâli soran bedevinin Ebû'l-Mugîre Sa'd ibnu'l-Ahrem olduğu bildirilmiştir. Kendi kabîlesinin elçisi olarak Peygamber'e gelmiş, bu suâli sormuş ve İslâm'ın esaslarını ve en mühim farzlarını öğrenip, yine kavmine dönmüştür.
Taberânî'den el-Mu'cemu'l-Kebîr'indeki rivayette bu Ebû'l-Mugîre: Rasûlullah'a geldim, dedim ki, diye söze başlıyor ve Peygamber'in cevaben saydığı farzlar arasında şunu da ziyâde olarak rivayet ediyor: "Kendine gelmesini arzu ettiğin her hayr ve ni 'metin, insanlar için de olmasını arzu edersin; sana gelmesini istemediğin her şerr ve zararı, insanlar hakkında da istemez ve insanları ondan bırakırsın" buyurdu.
Müslim'deki rivayette bu zât; "Bu senden işittiklerim üzerine hiçbir artırma yapmam, bunlardan da hiçbir eksiltme yapmam" demiştir.
[8] Buhârî bundan evvelki hadîste râvîyi Yahya ibn Saîd ibn Hayyân diye ismiyle zikretmişti; burada ise Ebû Hayyân diye künyesiyle zikretmiştir.
Yahya el-Kattân bu hadîsi Ebû Hayyân'dan görüldüğü gibi mürsel olarak rivayet etmiştir. Çünkü Ebû Zur'a tabîîdir ve Ebû Hureyre'yi zikretmemiştir. Böyle olunca Vuheyb'e muhalefet etmiş oluyor.
Buhârî'nin Vuheyb hadîsinden sonra bu tarîki getirmesi, illetin yaralayıcı olmadığını bildirmek içindir. Çünkü Vuheyb hafızdır ve bundan dolayı onun hadîsini daha önce getirmiştir. Binâenaleyh bu tarîkten gelen hadîs dahi hakîkatte mürsel değil, sahîh bir hadîstir.
[9] Buhârî, Süleyman ibn Harb'ın hadîsini Mağâzî Kitâbı'nda; Ebu'n-Nu'mân'ın hadîsini ise Hums Kitâbı'nda senedleri ile rivayet etmiştir.
Bu hadîs, şimdiye kadar îmân Kitabı ve daha birkaç yerde geçmiş ve ilgili açıklamalar oralarda verilmişti. Hadîsin buradaki başlığa delîl olan kısmı, Abdu'l-Kays hey'etine emredilen dört tslâmî temelden birinin zekât vermek maddesi olmasıdır
[10] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır.
Ebû Bekr'in "Zekât mâlî bir hakktır" sözüyle Tevhîd Kelimesi'nin mal, can masuniyetini gerekli kılması, ancak Tevhîd ve islâm şartlarının yerine getirilmesine bağlıdır. Namaz, zekât gibi iki şarta bağlı olan masuniyet, bunlardan yalnız biri ile hâsıl olmaz demek istemiştir. Böylece İslâm'ın bütünlüğünü, çe-likleşen iradesiyle korumuştur. Ebû Bekr'in bu isabetli kararının doğruluğu Umer tarafından da anlaşılıp i'tirâf edilmiş ve böylece Ebû Bekr'in engin ve keskin görüşü dile getirilmiştir.
[11] Buhârî bu âyeti bâb başlığını te'yîd etmek için getirmiştir. Bundan evvelki ve sonrakiyle beraber tamâmı maâlen şöyledir:
"Onlar bir mü'min hakkında ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetip tanımazlar. Onlar taşkınların tâ kendileridir. (Bununla beraber) eğer tevbe ederler, namaz kılarlar ve zekât verirlerse, artık onlar dînde sizin kardeşterinizdir. Biz âyetleri bilecek bir kavm için açıklarız. Eğer ahidlerinden sonra yine andlarını bozarlar ve dîninize saldınrlarsa, bütün küfrün Önderlerini hemen öldürün. Çünkü onlar andlan olmayan adamlardır. (Bu suretle) umabilirsiniz ki vazgeçer ler" (et-Tevbe: 10-12). Yânî İslâm'da harbin hedefi kati değil, ıslâh edip düzeltmektir.
Bu âyet, küfürden tevbeye ve dînde islâm kardeşliğine nail olmaya ancak
namazı kılan ve zekâtı veren kimselerin gireceğini ifâde etmektedir. İslâm bey'atı ancak zekât vermekle bütünlenecek ve zekâtı men' eden de ahdini bozmuş olacaktır. Peygamber'in bey'atının içine aldığı herşey de vâcib'dir.
[12] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Bu hadîs, îmân Kitabı'mn sonunda da geçmişti. Râvî Cerîr ibn Abdillah en son müslümân olanlardan olduğu için, bu bey'atı çok ehemmiyetlidir ve hükmün ebediliğinin te'mînâtıdır
[13] Bu âyetler zekât vermeyenler, ferdî ve içtimaî yardımlaşmadan geri duranlar, istifciler, servetlerini Hakk yolunda harcamayanlar hakkında İnmiştir. Bâzı âlimler bunun Kitâb ehli milletler hakkında indiğini ileri sürmüşlerse de, cumhur hem Kitâb ehli olanlar, hem müslümânlar hakkındadır, demişlerdir.
[14] "Su başında sağılma hakkı" sürü sahihlerinin sürülerini su başlarına getirdiklerinde sütlerinden bir mikdârını sağıp orada bulunan fakirlere, yolculara sadaka yapmalarıdır. Şârih İbn Battal dedi ki: Bu bir ikram hakkıdır, musâvât hakkıdır; farz demek değildir; terkine ceza terettüb etmez. Su başında süt ta-sadduk etmek Arablar'ın âdeti idi. Bunun için fakîrler ve zaîfler su başlarında bunu bekler dururlardı.
Bu hadîsten iki nevi' hakk sabit oluyor: Farz olan zekât, farzın gayrı hakk. Süt, İkinci nevi' hakk ve iyi ahlâk cümlesinden oluyor. Farz kılınan hakk hu-dûdlandırılmıştır; farz kılınmayan hakk ise hudûdlandinlmamıştır
[15] Bu hadîs, deveden, sığırdan, davardan zekât verilmesinin vâcib olduğuna delâlet eder. Yalnız keyfiyet ve mıkdârı burada bildirilmemiştir. Bu hususlar İleride gelecek hadîslerle bildirilecektir
[16] Hadîsteki mal ta'biri umûmî bir lâfız olduğu için, altın, gümüş, ticâret metâ'la-rı gibi bütün zekât mallarını şâmildir. Hadîs, bütün bu malların zekâtını vermeyenlerin uğrayacakları azabı anlatmaktadır .Hadîsin sonunda Peygamber'in okuduğu âyet, anlatılan hakîkati pek güzel te'kîd etmektedir. Bunlar zekâtın içtimaî bir yardım olduğunu ve bunu îslâm Dîni kadar hiç bir dînin ve hiçbir içtimaî teşekkülün kendi mensûblarına zarurî ve kat'î bir vazife hâlinde yüklemediğini belirten hüccetlerdir. Bu bâbda arka arkaya getirilen iki hadîs ve onların ma'nâlarını te'yîd eden iki âyet, bu mâlî

ibâdetin ehemmiyetinin, farzıyyetinin ve İslâm Dîni'nin içtimaî yardıma verdiği müstesna ehemmiyetin ebedî ve hiç eskimeyecek hüccetler indendirler.
[17] Buhârî bu unvandaki "Zekâtı verilen mâl kenz değildir" hükmünü, Peygam-ber'in "Beş ûkıyyeden az mikdârdaki gümüşte zekât vâcib değildir" hadîsi ile delîllendirrniştir. Babın unvanına göre bir malın kenz olması ve sahibinin azabı hakk edici bulunması İki şeye bağlanmış oluyor: a. Malın nisâb mıkdân olması; b. Zekâtı verilmemiş bulunması. Şu hâlde nisaba ulaşmayan mal kenz olmaz ve sahibi de kenz âyetinde fet-Tevbe:34) bildirilen azâblanacak kimselere dâhil bulunmaz. Yine böyle bir mal nisâb mıkdân olup da zekâtı verilirse, buna da kenz denilmez ve sahibi de azaba müstehıkk olmaz. Buhârî'nin muradı: "Beş ükıyyenin aşağısı kenz değildir. Çünkü Su mık-darda zekât vâcib değildir. Beş ûkıyye ve ziyâdesinin zekâtı verilirse bu da kenz değildir. Sahibi âyetteki vaîde dâhil değildir" demektir.
[18] Buhârî bu hadîsi Tefsîr Kİtâbı'nda da buradaki tarzda getirmiştir. Nesâî de Ze-kât'ta getirmiştir.
îbn Umer'in bu hadîsinden, zekâtın farz kılınmasından önce Allah yolunda harcamanın daha şiddetli olduğu anlaşılıyor. Bu sıkı vaziyeti "... Sana hangi şeyi nafaka vereceklerim sorarlar. De ki; İhtiyacınızdan artanı (verin)"(ei- Bakara:219) âyetinden de öğreniyoruz.ı Zekât âyeti ininceye kadar bu âyette haber verildiği üzere, zarurî ihtiyâçlardan fazlası tamamen sadaka olarak verilirdi ki, hakîkaten güç İdi. Zekât âyeti indirildikten sonra, bu güçlük ve ağırlık hafifletilmiş oldu.
Kenz, lugatta gömülü mal demektir. Dîn ıstılahında ise kenz, zekâtı verilmeyen maldır.
[19] Okıyye, dîn lisânında kırk dirhem'dir. Bir ûkıyye'nin kırk dirhem olduğunda hadîscilerin, fakîhlerin, lügat âlimlerinin ittifakı vardır ve bu, Hicaz ahâlîsinin ûkiyyesidir. Rai gibi bâzı ölçülerin Şâmî'si, Irâkî'si olduğu ve aralarında vezn i'tibâriyle fark bulunduğu gibi, ûkıyye de muhteliftir ve her yerin kendisine mahsûs bir ûkıyyesi vardır... Fakat her yerde nisaba mikyas olarak dînen mu'teber olan ûkıyye, kırk dirhemdir. Buna göre beş ûkıyye, ikiyüz dirhem eder ve iki-yüz dirhemden az gümüşte zekât yoktur. Binâenaleyh gümüşün zekât nisabı, ikiyüz dirhemdir.
"Hadîsin ikinci fıkrasında devenin zekât nisabı bildirilmiştir ki, üzerinden en aşağı üç sene geçen beş deveden ibarettir. Böyle beş deveye mâlik olan kimseye bi'1-icmâ bir koyun zekât lâzım gelir. Bu konuda fakîhler arasında ihtilâf geçmemiştir.
Zevd, üç ile onbeş yaş arasında olan deveye denir; Ezvâd diye cem'ilenir. Bâzı lugatçiler, iki yaşı başlangıç olarak kabul etmişlerdir. Bâzıları da yaşın sonunu yirmi-otuz yaşa kadar ilerletmişlerdir.
Hadîsin üçüncü fıkrası, hurma, üzüm, hububat gibi mahsûllerin zekât nisabını öğretmektedir ki bu da beş vesk'tan ibarettir. Vesk, aslında bir şeyi toplayıp yüklenmek ma'nâsınadır (Ve'l-Leyli ve mâ vesa*a;-el-İn$ikaak:17). Bir vesk, ittifakla Peygamber sâ'ıjile 60 sâ'a denir. Vesk'in cem'i Evsuk gelir. Bir sâ', 1040 dirhem ayarındaki ölçeğe denildiğine göre, beş vesk, kesirsiz olarak 1000 kilo ve eski okka ile 780 okka eder. Ancak Peygamber sâ'ınm mıkdârında Iraklılar ile Hicâzlılar arasında görüş ayrılığı varsa da, hesabın neticesi birdir. Bir sâ'ın 1040 dirhem olduğudur.
[20] Ebû Zerr Gıfârî'nin görüşüne göre, aile nafakasından fazla mal biriktirmek haramdı. Kendisi bu yolda fetva verirdi. Şam'da vâlî bulunan Muâviye ile arasında bu yüzden bir niza' çıkmış, Muâviye ona bu görüşünü halka yaymamasını tavsiye etmiş; Ebü Zerr görüşünde ısrar edince, Muâviye, tarafdârlannın çoğalmasından endîşe ederek, Medîne'ye çağırması için Halîfe'ye yazılı müracaat etmiştir. Ebû Zerr Medîne'de aynı görüşü yaymaya başlayınca, orada da halk onun yanında fazla toplanmış; bunun üzenine Medîne'ye üç merhale uzaklığındaki Rebeze köyünde, ikaamete gönderilmiştir. Usmân devrinde Rebeze'de vefat etmiştir.
Ebû Zerr, zekâtı verilse bile fazla mal biriktirmenin aleyhinde idi. Hâlbuki Muâviye ve tarafdârlarına göre, azabı gerektiren kenz, zekâtı verilmeyen maldan ibaretti. Zekâtı verilen mal, kenz değildi. Bu suretle yânî zekâtını ve diğer Allah hakklarmı vermek suretiyle mal toplamak, artırma yapmak meşru idi.
Bu iki görüşün bu günde de geçerliliği ve savunucuları vardır ve hattâ kıyamete kadar da var olacaktır.
[21] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Altm, gümüş ve benzeri dünyâ zenginliklerini biriktiren, bunlardaki Allah ve kul haklarını Ödemeyen, infâk etmeyen is-tifçiler kötülenmektedir. Bunları dünyâda da, âhirette de dehşetli felâketler beklemektedir.
[22] Yânî malın dünyâ ve âhiretçe hakkında bir muaheze bulunmayan bir harcama yerine harcanması babı
[23] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, birinci fıkrasındadtr. Çünkü orası malın hakklı yerlere harcanmasını teşvîke delâlet etmektedir.
Hadîste malın hepsini sıhhat yolunda harcamaya ve mirasçıyı mahrumiyete ve dînin men' ettiği benzer hususlara götürmediği müddetçe, malı tamamen hayır yollarında tüketmeye cevaza hüccet vardır (Ibnu't-Tîn).
Bu hadîs, İlim Kitâbı'nın "İlim ve hikmet hususunda gıbta edilmesi bâbı"n~ da da geçmişti.
[24] Buhârî, bâb başlığını bu âyetle hüccetlendirmiş oluyor.
[25] İbn Abbâs'ıı âyette geçen "Salden" kelimesine âid olan bu tefsirini Muham-med ibn Cerîr, Muhammed ibn Sa'd'dan senediyle rivayet etmiştir.
[26] İkrİme'nin bu îzâhını da Abd ibn Humeyd, kendi tefsirinde senediyle rivayet etmiştir. îkrime'nin tefsirini verdiği kelimeleri ihtiva eden âyetin tamâmı şudur: "Allah'ın nesini istemek ve ruhlarında olan (îmân)i kökleştirip takviye etmek için mallarım harcayanların hâli de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçenin hâline benzer ki', ona bol bir yağmur isabet etmiş ve meyvelerini iki kat vermiştir. Ona bol bir yağmur düşmese de bir çisinti (bulunur). Allah, ne yaparsanız hakkiyle görücüdür "(el- Bakara: 265).
[27] Bu başlık Müslim'in Sahîn'inde Mus'ab ibn Saîd'den rivayet ettiği şu hadîsin bir parçasıdır: İbn Âmir'in bir hastalığında Abdullah ibn Umer ona hasta ziya retine gelmişti. İbnu Âmir: Ey Umer'in oğlu, bana duâ et, dedi. Ibn Umer, ab-destli olmadığını i'tizâren bildirdi de, Rasûlullah'ın: "Abdestsiz namaz ve duâ, çalınmış maldan verilen sadaka kabul olunmaz" buyurduğunu işittim. Sen de ;t bir ara Basra'da vâlî bulunmuştun, dedi ve İbn Âmir'e üzerinde halk hukuku bulunması ihtimâli ile tevbe etmesini hatırlattı.
[28] Buhârî bâb başlığını bu iki âyetle de takviye etmiştir.
[29] Buhârî bu bâb başlığını da zikrettiği âyet ile delîllendirmiştir. Asıl başlık ise gelecek olan Ebû Hureyre hadîsinin bir parçasıdır; yânı o da Rasûlullah'ın hadîsidir.
"Ey îmân edenler, in/âkı kazandıklannızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Bilin ki, şübhesiz Allah her-şeyden müstağnidir; asılhamde lâyık olan O'rfı/r"(el-Bakara:267) gibi daha birçok âyetlerde bu husus tekrar tekrar emredilmiştir.
[30] "Sağ el ta1 bîr buyurulması, kıymetli şeylerin sağ el ile alınması örfünden istiare edilmiştir" (Şârih Hattâbî).
Selef imamlarına göre Kur'ân'da ve hadîslerde gelen yemîn, yed, kadem ve benzerleri Allah'ın sıfatlarıdır. Bunları te'vîl, tekyîf, ta't îl ve tahrif etmeyerek zahirleri üzere icra vâcibdir. Selefî bir hadîsçi olan Sıddık Hasen Han, selef imamlarının mezhebini bu surette takrîr ettikten sonra: "Selef mezhebi hakktır. Uyulmaya en hakklı olandır. Halefin mezhebi bu sıfatlan te'vîlden ibarettir, za-îftır ve mercûh bir mezhebdir. Bu mezhebe Kitâb ve Sünnet'ten, şerîatin gayesinden gafil olanlar uyarlar" diyor.
[31] Fevt: Fâ'nın fethi ve lâm'ın sükûnu ile çocuğu ve şâir yavruyu memeden çekip ayırmak ve memeden kesmek ma'nâsınadır....
Feluvv: Aduvv vezninde memeden kesilmiş bir yaşındaki beygir yavrusuna denir ki, biz ona tay deriz. Dişisine defelüvve derler (en-Nihâye ve Kaamûs).
Hadîsin son fıkrası bir meseldir. Memeden ayrılan tayın hayâtına, büyümesine sahibi nasıl dikkat ederse, halâl olmak şartıyle bir hurmadan ibaret olan küçük bir sadakayı da Allah'ın kendi inâyetiyle dağ misâli büyüteceği; ecrinin büyük olacağı anlatılmış oluyor
[32] Buhârî bu mutâbaatı Tevhîd Kitabı 'nda küçük bir lâfız muhalefetiyle senedli olarak getirmiştir. Ebû Avâne ve diğerleri de mevsûlen rivayet etmişlerdir.
[33] Verkaa'nın bu hadîsini de Beyhakî senediyle rivayet etmiştir.
[34] Bu üç zâtın birincisinin hadîsini senediyle Kaadî Yûsuf ibn Ya'kûb Zekât Kitâ-bı'nda; diğer ikisinin hadîsini ise Müslim, senedleriyle mevsûlen rivayet etmişlerdir (Kastallânî).
[35] Bâb başlığı ve altındaki bu hadîsler, sadaka vermekte acele davranmayı teşvîki, aynı zamanda sadaka vermeyi geciktirmekten de sakındırmayı ihtiva etmektedir. Çünkü sadakanın geri bırakılması, sonra sadakayı kabul edecek fakir bulamamak gibi bir mahzura veşîle olacağı bildirilmiştir.
"Hadîsin zahirine göre, sadaka verecek fakîr bulamamak vaziyeti, mal çoğaldığı bolluk zamanında meydana gelir ki, bu da kıyametin yaklaşması zamanıdır" (Şârih tbn Battal).
[36] "Sadakayı kabulden çekinme keyfiyyeti zamanın sonunda olur" (İbn Hacer).
[37] Mal bolluğunun ve zekât kabulünden çekinme keyfiyetinin sahâbîler devrinde ve Umer'in halîfeliği zamanında Suriye, Mısır, Irak ve îrân fetihlerinden i'tibâ-ren başladığı da îslâm târihinin şehâdetiyle sabittir. Kisrâlanın asırlık hazîneleri; Mısır'ın, Suriye'nin altın yığınları tamamen Medîne'ye taşınmıştı. İstisnasız sahâbîler zenginleşmişti. Yukarıda ta'rîf edildiği üzere dînin ta'rîfi dâiresinde sadaka alması caiz olan fakîr bulmak hakîkaten güçleşmişti. Binâenaleyh Peygamber'in bir mucize halinde istikbâle âid bu ihbarı, çok geçmeden gerçekleşmiş bulunuyor.
Nitekim hadîsteki yol kesiciliğinin yakında sona ereceği haberi de çok geçmeden gerçekleşmiş; emniyet ve âsâyiş tahakkuk etmişti. Şu hâlde Peygamber'-İn bu ihbarlarının hem sahâbîler devrinde gerçekleştiği, hem de zamanın sonunda tekrar meydana geleceği şeklinde anlaşılması da mümkindir. Şârih KİrmânÎ ve diğer bâzı sarihlerin görüşleri budur.
[38] Hadîsin son fıkrası içtimaî yardımlaşmayı, en yüksek medeniyeti ancak Peygam-ber'e lâyık bir vccîzliklc anlatmıştır
[39] Peygamber tarafından vukua geleceği haber verilen bu içtimaî ve iktisadî dengesizliklerin ve beşerî sıkıntıların büyük harbler, fitneler, kıtaller sonunda ola cağı ve bunların da kıyamet alâmetlerinden bulunduğu diğer hadîslerde de bildirilmiştir.
[40] Bu başlık, hadîsin bir parçasıdır. Buhârî hadîs ile âyetler, az olsun, çok olsun; sadaka vermeye teşviki ihtiva ettikleri için, bunları başlıkta bir araya getirmiştir
[41] Bunlar iki âyettir. Buhâri bunların birer fıkrasını verip işaret etmekle yetinmiştir. Biz, ma'nânm daha iyi anlaşılması için âyetlerin tamâmının tercemelerini verdik .
Her iki âyet, ibâdetlerimizde ve her türlü fiil ve hareketlerimizde doğrudan doğruya Allah rızâsının kasdedilmesi; ibâdetlerin zoraki değil,' yüksek bir îmân ve ihlâsla yapılması gereğini gayet belîğ bir mesel hâlinde öğretmektedir.
[42] Vâhidî'nin Esbâbu'n-NuzûP'de beyânına göre, çok para tasadduk eden zât Ab-durrâhmân ibn Avf'dır. Zekât âyeti inip de Rasûlullah sahâbîlerini zekât ve sadaka vermeye teşvik ettiğinde, Abdurrahmân İbn Avf o günü mâlik bulunduğu sekiz bin dirhemin dört bin dirhemini sadaka etmiş ve: Yâ Rasûlullah, servetimin yarısını getirip Allah'a ödünç veriyorum, öbür yansım da aileme alıkoydum demiş. Peygamber de: "Verdiğinle alıkoyduğun malına Allah bereket İnşân etsin" diye duâ etmiş. Bu duâ sebebiyle Abdurrahmân'm servetinde çok büyük bir artma olmuştur.
O gün Âsim ibn Adiyy de sadaka olarak yüz vesk hurma getirmiştir. Ebû Akîl el-Ensârî de: Bir sâ' hurma götürüp bir sâ' da aileme alıkoydum, demiştir. İşte zekât âyeti inip de sahâbîlerin birbirleriyle yarışırcasına az çok bu mâlî vazîfeyi yerine getirdiklerini gören münafıkların bunlarla eğlenmeleri üzerine, ter-cemesini verdiğimiz âyet nazil olmuştur.
[43] Hadîs metnindeki müdd Irak'a ve Şam'a âid olmak üzere ayrı ayrı mikdâr-ları gösterir. Fakat yuvarlak ve takrîbî bir hesâbla iki avuç açılarak aldığı mıkdâra deniyor.
Ebû Mes'ûd (R), bu hadîsinde saadet asrındaki geçim darlığı ile İslâm fetihlerinin arka arkaya gelişmesinden sonraki refah ve bolluk devrini ifâde etmiştir. Sahâbîlerin zekât ve sadaka vermekte bu derece ileri gayretler götermeleri, müstakbel insanlık için en mükemmel ve eskimeyecek bir sosyal yardımlaşma örneğidir. Bugünkü ve yarınki insanlığın ızdıraplannı dindirmek veya hafifletmek için İslâm'ın bu eskimez asıllarını yaşamak ve yaşatmaktan başka çâre yoktur.
[44] Bu hadîs bâb başlığının aynıdır ki, bundan daha ziyâde uygunluk olamaz
[45] Bu hadîs, az mikdârda olsa bile sadakaya teşvîki, isteyeni eli boş çevirmemek için yanında bir hurma da bulunsa, bunu sadaka yapmanın makbûllüğünü ifâde etmektedir. Yüce Allah'ın anaların gönlünde yarattığı engin analık şefkat ve merhametinin en belîğ şekilde tecellî edişi de hadîstegâyet açık biçimde belirtilmiştir. Yine bu hadîste kız çocuklarının nafakası, terbiye ve yetiştirilmeleri

hususunda çalışmanın, cehennemden kurtuluşa sebeb olacak hayır işlerinin en faziletlisi olduğuna da delâlet vardır.

[46] Buhârı bâb başlığına, arka arkaya zikrettiği bu iki âyeti hüccet olmak üzere sevk etmiştir. Âyetler sadakaların geriye bırakılmaması hususunu pek belîğ biçimde teşvîk etmektedir.

[47] Sıhhatli cimrinin sadakasının, diğer kişilerinkinden fazîletli oluşu şöyle açıklanmıştır: Çünkü cimri, nefsinde cimrilik gibi fazîlete mâni' bir zorlayıcının varlığından dolayı canının yansı olan malını ayırıp da bir fakîre verebilmek için nefsiyle çetin bir mücâdele etmiştir. Bu nefis mücâhedesi ise Allah'ın emrine çok ınkıyâddan neş'et etmiştir.

Bu sebeble cimrinin sadakası, başkalarının sadakasından daha fazîletli olmuştur.

[48] Çoğunluğun rivayetlerinde böyle yakı1 olmuştur. Ebû Zerr rivayetinde ise bu yoktur. Ebû Zerr rivayetine göre buradaki hadîs, geçen babın başlığının hadîslerinden olur. Diğerlerinin rivayetlerine göre de bu "Bâb" sözü, Âişe hadîsini evvelki bâbdan ayıran bir fasl olur. Çünkü musannıfların âdeti, konuları toplamakta böyle kitâb lâfzını zikretmekle cereyan eder, sonra kitâb içinde birçok bâblar zikrederler, sonra da her bir bâbda fasıllar zikrederler (Aynî). Buhârî'-nin Sa/ıîh'\nöe unvansız olarak görülen "bâb"lar birer "fasP'dan ibarettir

[49] Hadîsin geçen kısımla ilgisi, Peygamber'e kavuşmaya sebeb olacak el uzunluğundan maksadın el açıklığından ibaret olduğunu açıklamasıdır. Bu e! açıklığı sıfatı ise ancak sıhhatliden ve sıhhati hâlinde bu el açıklığını devam ettiren kimseden hâsıl olacaktır (Aynî). Hadisteki "Kolu uzununuz" ta'birindeki "Yed" lâfzı "sadaka" İçin istiare edilmiştir. "Tül" de müsteârun minhin mülayimi olduğu için istiareye terşîh olarak îrâd edilmiştir.

Peygamber'in vefatından sonra kadınlarından ilk önce vefat eden kadın Şevde bintu Zem'a mıdır, yoksa Zeyneb bintu Cahş mıdır? Bu hususta bâzı görüş, rivayet ve târih ayrılıkları vardır

[50] Buhârî, "Aşikâre verilen sadaka bâbı"nda hadîs getirmemiştir. Zahir olan, onun bu konuda kendi şartına uyan bir hadîs bulamayıp, yalnız zikrettiği âyetle yetindiğidir. Âyette gizli açık harcama yapanların Rabb'leri katında mükâfatları olduğu bildirildiğinden, başlığa delîl olmuştur.

ei-Alenu ve'I-Alâniyetu: Bir nesne zahir ve aşikâre olmak ma'nâsınadır ki, gizli ve gizlilemek mukaabİlidir; 1, 2, 4, 5. bâblardan gelir (Kaamûs Ter.).

[51] Buhârî, bu "Gizli verilen sadaka bâbı"nda, Ebû Hureyre hadîsinin gizli verilen sadakanın üstünlüğünü bildiren fıkrası ile gizli verilen sadakaların daha hayırlı olduğunu anlatıp teşvik eden âyeti getirmiştir.

Ebû Hureyre hadîsini daha evvel Kitâbu'1-Ezân "Mescidde namaz beklemek için oturan kimse bâbı"nda, senediyle ve bütünüyle getirmiş olduğu için, burada senedsiz olarak ve sadece ilgili fıkrasını göstermekle yetinmiştir.

[52] Hadîsle hırsız ve fahişe de zikredilmişken, bâb başlığında yalnız zengine verilen sadakanın durumunun açıklığa kavuşturulmaya çalışılması, zengine hiçbir hâlde sadaka vermenin caiz olmamasındandır. Böyle iken bilmiyerek bir zengine sadaka verildiğinde, sadaka veren, niyeti ve bu ameli ile sevâb kazanır, sadakası da makbul olur. Diğerlerinde ise, sadakanın kabul edileceği, evleviyetle sabit olur.

İmâm Ahmed bu hadîsi İbnu Lahîa tarikiyle el-A'rec'den rivayet etmiştir. O rivayette bu sadaka veren kimsenin îsrâîl oğulları'ndan olduğu belirtilmiştir. Bu hadîsten îsrâîl oğulları zamanında da sadakanın takva ehlinden muhtâc olan fakîrlere verilegeldiği ve bu sebeble halkın bu üç sınıfa sadaka verildiğini duyunca hayret ve söz ettikleri anlaşılıyor. Hadîste Allah'ın bu kuluna hayır niyeti ve ameliyle ru'yâsında sevâb bahşetmesi, sadakasının kabul edileceğine delâlet etmiş oluyor. Hadîsten zekât ve sadakanın içtimaî çöküntüleri ve ahlâkî bozuklukları düzelttiği ve bu hususta çok te'sîrli olduğu görülmektedir. Şuurlu bir insan ne kadar kötü olursa da, gördüğü iyilik ve ihsanın minnet yükü altında kalarak düştüğü kötü yoldan kendisini kurtarmağa çalışır. Hele o kötü fahişelik yoluna zaruret şevkiyle düşmüş ise, böyleleri için zekât ve sadakanın uyanma vesilesi olduğu çok görülmüştür.

[53] Bu şartın cevâbı kaldırılmıştır; bunun takdiri "Caiz olur"dur. Buhârî bu cevâbı ya kısaltmak için, yâhud da bâb hadîsinin delaletiyle yetinmek için zikretme-mistir. Babanın bilmemesinden dolayı oğul, yabancı gibi olacağı İçin zikretmedi de denilmiştir.

[54] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu şöyledir: Yezîd altınları kendi nâmına sadaka edivermesi için bir adama verdi ve ona bir hudûd koymadı. Akabinde oğlu Ma'n gelip o zâttan bu altınları aldı. Ve böylece Yezîd bizzat kendisi sadaka altınlarının oğlunun eline düşmesine sebeb oldu. Böylece de bilmiyerek kendi oğluna sadaka vermiş gibi oldu.

Râvî Ma'n, babası Yezîd, dedesi Ahnes ibn Habîb Bedr gazilerinden oldukları rivayet edilmiştir. Baba, oğul, torun üçlüsünün bu müstesna şerefi îs-lâm târihinde hiçbir sahâbî ailesine nasîb olmamıştır.

Âlimlerin ittifakına göre babanın borcu olan vâcib sadakayı oğlunun alması, babanın borcunu düşürmez. Bu menfî hükümden tatavvu' ve nafile sadakalar müstesnadır. Şârih İbn Battal: Bu hadîste Peygamber, Yezîd ibn Ahnes'e: "Niyet ettiğin sadakanın sevabı senindir" buyurduğuna göre, bu sadakanın vâ cib olan sadaka ve zekât nev'inden olmayıp, tatavvu' sadakası olduğu anlaşılır ve nafile sadakaya hamledilmelidir, demiştir. Şafîî de: Bir babanın oğlu borçlu yâhud asker ve gâzî olursa, babasının sadakasını alabilir, demiştir.

İmâm Şafîî ve diğer İmamlara göre ihtilafsız sabit olan bir şer'î hakîkat de şudur: Nafakası vâcib olmayan hâllerde baba ve oğuldan zengin olan tarafın, fakîr olan tarafa, fakirler ve miskînler payından zekât ayırıp vermesi caizdir. Bu hâlde iki taraftan biri öbürüne yabancı vaziyetinde bulunuyor. Başka surette caiz değildir. «Usûlün fürûa, fürû'un da usûle zekât vermelerinin caiz olmadığı mes'elesi, Hanefî kitâblannda sabit bir asıldır... Nafakası vâcib olmayan sair hısımlardan muhtâc olanlara zekât verilmesi hakkında âlimler ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir...

Bu hadîsten babanın malından sadaka, hibe yoluyla evlâdın zimmetine geçen mala babanın dönmesi sahîh olmadığı, yine bundan hukukî mes'elelerde baba ile oğul arasında husûmet ve ihtilâf meydana gelerek oğulun mahkemeye müracaat etmesi, oğulun babasına âsî sayılmıyacağı hükmü alınmıştır.

[55] Hadîsin bâb başlığına lâfzan uyan fıkrası "Sağ elinin verdiği sadakayı sol elinin bümiyeceği derecede gizli sadaka veren to?/" cümlesidir. Bu fıkrada sadakanın vasıtasız olarak bizzat kendi eliyle ve kimseye duyurmadan taşınıp verilmesinin değeri ifâde edilmiş oluyor.

Dînî, içtimaî ve ahlâkî çok mühim esasları toplayan bu hadîsi, Buhârî Ezan, Zekât, Cumua, Rikaak, Muhâribûn kitâblannda da getirmiştir.

[56] Hadîsin bâb başlığına delâleti "İnsan kendi sadakasıyle yürür..." fıkrasıdır. Bu hadîs şu Zekât Kitâbı'nın dokuzuncu babında da geçmişti.

[57] Ebû Mûsâ'mn bu hadîsi altı bâb sonra "Sadaka verdiğinde hizmetçinin sevabı babı' 'nda senediyle gelecektir. Buhârî bu bâb başlığıyle bi'1-vâsıta verilen sadakadan da mâl sahibinin ecir alacağını bildirmek istemiştir.

[58] Erkeğin kazancından kadının tasarrufu en nâzik içtimaî mes'eklerdendir. Bu sebeble hadîste "(Ma'rûf hududu geçmekle aile geçimini ve aile birliğini) bozucu olmayarak" kaydı getirilmiştir. Bu, menfî bir şarttır. Fakat şumûl sahası çok geniştir. Kadının tasarrufu ile aile geçiminin, aile dirliğinin bozulmaması bir takım şartların bulunması ve gerçekleşmesiyle sağlanabilir. Bunlardan birisi, bu in-fâkm ev azığına münhasır olmasıdır. Bu tahsis, hadîsin sarahati ile de sabittir. İkincisi kadının infâkı zevcin iznine ve örfe uygun olmasıdır...

[59] Yânî kâmil sadaka, ancak kuvvetli bir servete dayanan zenginlikten verilen sa Peygamber (S), kişinin kendi malını mahvetmesini ,' nehyetmiştir. Bundan dolayı bir kimsenin sadaka için dakadır. Bu başlık, Ahmed ibn Hanbel'in el-Müsned'de Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadîsten alınmıştır. Buhârî bu fıkrayı Vasıyyetler Kitâbı'nda da zikretmiştir. Buhârî başlıktaki bu hükmü, müteâkib rivayetler ve hadîslerle tefsîr ve takviye etmiştir.

[60] Sadaka verecek kimsenin ne kendisi, ne de ailesi muhtâc olmamak, borçlu da bulunmamak gerekir. Üzerinde kul borcu olan kimse için vâcib olan, evvelâ borcunu vermektir. Bu farzdır. Sadaka vermek nafiledir. Borçlunun kazancı kendisinin değil, bi'1-kuvve alacaklının malıdır. Binâenaleyh borçlunun, kazancından sadaka vermek suretiyle tasarrufu sefîhliktir. Hâkim tarafından hacr olunur

[61] Buhârî hadîsi, Ödünç İsteme bölümünde Ebû Hureyre'den senediyle rivayet etmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Kim halkın malını edâ etmek niyetiyle borç alırsa, Allah o kimseye borcunu ödemeyi kolaylaştırır. Kim de halkın malım telef ve israf etmek üzere borç alırsa, Allah onu telef eder, borç aldığı malın hayır ve bereketini giderir!"

[62] Buhârî bu fıkra ile, kendisi ve ailesi muhtâc iken sadaka verebilecek, yalnız Ebû Bekr Siddîk ve Ensâr gibi temiz nefis sahihleridir diyerek, bunları istisna ediyor. Bu iki istisna ile de Ebû Bekr'in ve Ensâr'ın bu fiillerini anlatan hadîslere işaret etmiş oluyor. Ebû Bekr'in malının hepsini sadaka verişini Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir. Ensâr'ın, muhacirleri kendi nefislerinden üstün tutmaları vakası ise hadîslerle sabit olduğu gibi, Kur'ân'da da dile getirilmiştir: ' 'Onlardan evvel (Medîne 'yi) yurd ve îmân evi edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç meyli bulmazlar. Kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile onları öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa işte murâdlarına erenler ancak onlardır" (e!-Haşr: 9).

[63] Bu, Namazın Sıfatı bölümünün sonlarında geçmiş olan Mugîre hadîsinin bir parçasıdır. Buhârî, insan kendi malını zayi' etmekten men' edilince, başkasının malını zayi' ve telef etmekten evleviyetle reddedilir şeklinde istidlal etmiş oluyor

[64] Ka'b ibn Mâlik'in tevbesine âid olan bu uzun hadîs Tefsîr Kitâbf nda Tevbe Sûresi'nin tefsiri sırasında gelecektir. Rasûlullah'ın Ebû Bekr'i bütün malını sadaka yapmasından men' etmeyip de, îkincı Akabe Bey'ati'nde bulunmak şerefini taşıyan Ka'b gibi kıdemli bir sahâbîyi bu hareketinden men' etmesi, Ebû Bekr'in sabrı şiddetli, tevekkülü kuvvetli, müstesna bir şahsiyet olmasından dolayıdır. Ebû Bekr'in bu yüksek seviyesi hiçbir kimse için misâl edinme örneği olamazdı.

[65] Bu hadîsin ma'nâsını bundan sonraki hadîs daha çok açmaktadır.

[66] Bu hadîsteki tertîb, iyi düşünülürse, Peygamber'in sadaka vermek hususunda evleviyet ve akrabiyete göre bir silsile tertîb ve ta'kîb buyurduğu anlaşılır. Ne-sâî'nin Ebû Humeyd eş-Sâidî'den gelen rivayetinde daha şümullü ve umûmî bir tertîb vardır. Bu tertîbi de Taberânî'deki rivayette Rasûlullah şöyle öğretmiştir: "Evvelâ zatî ve nefsî vazifeni ifâ et. Nefsinden artan şeyi de ehline, ailene sar-fet. Ailenden birşey artarsa bunu da hısımlarına sadaka yap. Bunlardan arta kalanı da sağındaki, solundaki konuya komşuya sadaka yap" (Taberânî).

Bu Hakîm ibn Hızâm hadîsinde de, bundan önceki Ebû Hureyre hadîsinde de birinci derecede nefse âid vazîfe zikredilip, diğerlerinden öne geçirilmiştir. Bunda bir hodgâmlık vardır sanılmamalıdır. Bil'akis aile, akraba ve diğer medenî vazifelerin îfâsif bir aile reîsinin tamamen zinde ve sıhhatte olmasına bağlıdır. Bunun için insanın yemek, giymek gibi hayâtın devamı için muhtâc olduğu kendi zatî vazîfeferini en önce yapması zarurîdir.

Yalnız aklî ve felsefî esaslardan ilham alınarak yazılan ahlâkî eserlerde de ahlâkî vazifeler bu suretle beş nev'e ayrılmıştır: Nefsî, ailevî, hemşehri, insanî, medenî.

[67] Bundan önce 31 rakamıyle geçen Hakîm ibn Hızâm hadîsindeki "Yüksek el, alçak elden hayırlıdır" vecizesinin burada Rasûlullah tarafından güzel bir tefsî-ri yapılmıştır. Hakîkaten yüksek el veren eldir; verir yükselir; alçak el de iste yen, alan eldir; alır alçalır. Bu vecîz hadîs, verici ve alıcı olan ellerin verir ve alırkenki durumlarını ve bu durum altındaki ruhî ve manevî farklılığı çok belîğ biçimde anlatmıştır.

[68] el-Menn; ni'met vermek, bir adama iyilik etmek; el-Minnet; bir adama ettiği iyiliği, lutûf ve ihsanı saymakla başına kakmak ma'nâsınadır.. el-lmtinân: Bir adam bir kimseye ettiği ihsanı zikr ve ta'dâd ile başına kakmak ma'nâsınadır (Kaamûs Ter.).

Verdiği şeyleri söyleyip başa kakmak, vereni de, verileni de küçülten; yapılan iyiliği değersizleştiren kötü bir şeydir. Buhârî başlıktaki bu hükmü demlendirmek için el-Bakara: 262. âyeti getirmiştir. el-Bakara: 264. âyeti de aynı hükme hüccet olacak bir fıkra ihtiva etmektedir: "Ey îmân edenler, sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin..".

[69] Buradaki sadaka sözü, farz kılınmış olanları ve nafile sadakaları şâmildir. Her iki hâlde de iyiliğin hayırlısı, bekletmeden çabucak yapılanıdır

[70] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır: Peygamber namazı bitirince sür'atle hareket etmiş, eve girmiş ve evdeki altını bizzat taksim etmiş, sonra da o altını evinde geceletmeyi istemediğini haber vermiştir. İşte bu, sadakanın bekletilmeden verilmesinin müstehâb olduğuna delâlet etmiştir.

Bu hadîs, biraz lâfız farkıyle Namaz Kitâbı'nım sonlarında 77 rakamlı "İnsanlara namaz kıldırıp da bir haceti hatırlayan kimse..." unvanlı bâbda da geçmişti. Buradaki "Kasemtuhu = Onu taksim ettim"

rivayeti, taksimin bizzat Peygamber tarafından yapıldığına delâlet ettiği gibi, kendi emri ile yapılan bir fiili kendisine izafe ettiğine de delâlet eder. Bu sebeble iki hadîs arasında bu hususta bir ayrılık bulunmamış olur

[71] Hadîsin son fıkrası, Peygamber'in kadınların yanına gelip onlara va'z ederek, sadaka vermelerini emreylemesi, bâb başlığına hüccet olan yeridir. Peygamber'in bu teşviki kadınlarda çok te'sîrli olmuştur

[72] Bu hadîste Peygamber'in sahâbîlerine emrettiği şefaat, bir fakîr için, yâhud bir ihtiyâç sahibi için başka bir şahıs nezdinde İstenilen şeyin kabulüne delâlet etmektir. "Kim güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa, ondan kendisine bir hisse vardır. Kim de kötü bir şefaatle şefaatte bulunursa, ondan kendisine bir (günâh) payı vardır, Allah her şeye hakkıyle kaadirdir ve nazırdır" (en-Nisâ: 85).

[73] Hadîsin bâb başlığına delâleti ma'nâ cihetiyledir. Çünkü Peygamber kesenin ağzını boğmaktan nehyetmiştir. Bu ise ancak para biriktirmek için yapılır; Bu nehyin ma'nâsı "biriktirme de sadaka yap" demektir.

[74] el-îkaa: Kırba ağzını iple boğmak.

et-Ihsâ: Bir şeyin veznini, sayısını saymak;

el-fyâ: Kab içinde biriktirmek ve saklamak ma'nâsınadır

[75] "er-Radhu": Üçüncü bâbdandır. Pek nesneyi kırıp ufaltmak ve azca atıyye vermek... ma'nâlannadır.

Hadîs, insanın gücünün yettiği mikdâra göre az da olsa sadaka vermeye delâlet etmektedir.

[76] Fitne, aslında imtihan ve ihtibârdır ki, Türkçe'si sınama demektir. Hâlisi, karışığından belli olsun diye altını, gümüşü potada eritmeye fitne dendiği gibi, iyiliği kötülüğü belli olsun diye insana edilen her muameleye de fitne denilir. Bu lâfzın ma'nâlan çoktur...

[77] İnsanın ailesi yüzünden fitnesi, onlardan dolayı halâl olmayan söz söylemesi, halâl olmayan iş işlemesi;.çocukları yüzünden fitnesi, onlara aşın sevgisiyle beraber birçok hayrata onların yüzünden fırsat bulamaması, yâhud onları geçindireyim diye halâla, harama bakmaması; komşusu yüzünden fitnesi, zengin olmasına hoş nazarla bakmayıp temennî ve hasedde bulunmasıdır.

[78] İşte burada sayılan ibâdet ve faaliyetler bu nevi'den olacak günâhları örtecek, onlara keffâret olacaktır. Hadîsin bâb başlığına delâleti, "sadaka vermenin günâhı Örter olması" fıkrasıdır. Bu hadîs bâzı küçük lâfız farklanyle Namaz Vakitleri Kitâbı'nda 4 rakamlı "Namaz keffârettir" babında da geçmişti.

[79] Yânî müşriklik hâlinde iken sadaka veren, sonra da İslâm'a giren kimsenin bu işleri mu'teber olur mu yâhud olmaz mı? Hadîsin zahiri, Câhiliye devrinde yapılan İyiliklerin mu'teber olması şıkkıdır

[80] Hadîsteki Tahannüs; takarrub ve taabbud yânî Allah'a yaklaşma ve ibâdet etme ma'nâsınadır.

Hakîm ibn Hızâm hadîsinden, müşrikin İslâm'a girmesi ve İslâm olarak vefat etmesi hâlinde, daha önceki iyi işlerinden sevâb alacağı ve faydalanacağı anlaşılıyor. Küfr üzere ölürse "... Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhalde bütün yaptığı boşa gitmiştir ve o âhirette en çok ziyana uğrayacaklardandır'(el- Mâide:5) âyeti uyarınca, işlediği bütün hayırlı işler bâtıl olur.

Âlimler Peygamber'in bu sözünü bir kaç türlü te'vîl etmişlerdir: Hadîsin ma'nâsı: "Ey Hakîm, sen mâzîde kazandığın güzel tabîatler ile İslâm oldun. Müslümanlıkta bu selîm tab'ından faydalanırsın" demektir; yâhud: Câhiliyet devrinde işlediğin hayırlarla iyi bir nâm kazandın ve bu içtimaî şerefinle müslü-mân oldun, demektir

[81] Bu hadîs küçük bir iâfız farkıyle aynı kitabın 18. babında 29 rakamıyle geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

[82] Bu hadîste hizmetçinin ve İş vekilinin sevaba nail olması bâzı şartlara bağlanmıştır;

a. Hizmetçinin, efendisinin malını alıp harcamaya izinli bir iş vekili olması;

b. Hizmetçinin müslim olması, çünkü sadakada niyet şarttır, kâfir ise bu ehliyeti hâiz değildir.

c. Hizmetçinin emin olması; bununla da hıyaneti sabit olan hizmetçi çıkarılıyor.

d. Sadaka hususunda efendisinin emrini-yerine getirmesi.

e. Hizmetçinin vermeye me'mûr olduğu sadakayı, gönül hoşluğuyla vermesi. Bu şart da niyetin varlığı için lâzımdır. Çünkü niyet, ecrin dayanağıdır.

f. Emr olunan sadakayı, efendisinin emrettiği kimseye vermesi. Şayet başkasına verirse emre muhalefet ve emînlikten uzaklaşmış olur.

İşte bu vasıflan taşıyan İş vekili, efendisine vekâleten verdiği sadakadan dolayı iki sadaka verenin birisi bulunuyor ve efendisiyle başbaşa ecre nail oluyor.

[83] Hadîslerin bâb başlığına delâletleri açıktır. Bu hadîslerde ısrarla tekrarlanan "bozguncu olmayarak" kaydı, çok mühimdir. Bu kayıd, aile nizâmının, aile geçiminin kilit şartıdır. Bu hususta daha evvel geçtiği yerde açıklama verilmişti

[84] Buhârî bu bâbım hadîslerini Âişe'ye varan üç yoldan getirmiştir. Bu yolların hepsi Şakîk üzerinde deveran eder. O da Mesrûk'tan; o da Âişe'dendir. Bu yolların herbirinde,diğerinde olmayan ziyâde bir fâide vardır.Nitekim el-A'meş'in lâfzı "Kadın kocasının evinden yedirdiği zaman "; Mansûr'un lâfzı "Kadın kendi evinin yiyeceğinden in/âk ettiği zaman" şeklinde olduğunu görürsün. Allah müellif Buhârî'ye rahmet eylesin; faydaların incilerini ne kadar da çoğaltmıştır! Ve mükâfatını ancak Allah verebilir ki, onun tekrarı ne kadar da tatlı olmuştur (Kastallânî).

[85] Bu âyetlerin burada zikredilmesi, hayır yollarında mal harcamayı rağbetlendir-meğe işarettir. Çünkü Allah, yapılan harcamaya dünyâda bedelini, âhirette bol sevabını verecektir. Âyetler cimrilik yapan ve Allah'a yaklaşma yollarında mal harcamaktan çekinen kimseleri de tehdîde işarettir.

Âyetteki "en güzel" ta'bîri Lâ ilahe il/e'llah\; yâhud İslâm Dîni'ni, yâhud cenneti ifâde eder (Medârik).

Âyetlerden sonraki fıkra, âyetteki"Yusrâ = En kolay'\ tefsir etmekte gibidir. Bu fıkra hadîsten bir parça olup, atıf harfi olmadan bâb başlığına bağlıdır; Çünkü böyle de caizdir

[86] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Yâ Allah, infâk ediciye bir bedel ver" kavlinden dolayı açıktır. Çünkü onu beyân etmektedir. Hadîs "... (Hayır için) ne sar/ederseniz, Allah bunun ardından bedelini ihsan eder. O, rızıklandıranların hayırhsıdır" (Sebe': 39) âyetine tamâmiyle uygundur.

Bir kudsî hadîste Allah: "Sen infâk et ki, ben de sana infâk edeyim" (Buhârî-Müslim) buyurmuştur. Hadîsteki bu infâk, hem vâcibi.'hem mendûbu şâmildir.

Hadîsteki meleklerin duasının kabul edileceği, "Kimin âmin demesi, meleklerin âmîn demesine uygun düşerse, geçmiş günâhları mağfiret olunur" (Buhârî-MüslİM) hadîsinin delaletiyle sabittir.

[87] Bu hadîslerde cömert ile cimrinin rûh hâlleri en belîğ bir temsîl ile tasvîr edilmiştir: Cömert, ihtiyâç içinde bunalmışlara yardıma koşmakla gönlünde bir rahatlık ve sevinç duyar. Bu, iç açıklığının ve hazzın tâ parmaklarına kadar bütün vücûdunu kapladığını nefsinde hisseder. Bir de cömertlik, onun ruhî ve hârici bütün ayıplarını tamâmiyle örter.

Cimri ise, düşkünlere ve fakirlere karşı katı -yürekli olmakla beraber, gönlünde fitrî bir merhamet duygusu da vardır. Fakat cimriliği bu asîl duyguya galebe etmektedir. O, gönlündeki bu iki zıd temayülden dolayı devamlı bir ızdırap içindedir. Bu ızdırap Allah'ın fitrat gereğince cimrilerde yarattığı bir iç üzüntüsü, bir gönül darlığıdır ki, hadîste ifâde edildiği gibi bu ruhî hâl, cimriyi baştan ayağa kadar cendere içinde gibi sıkıştırır durur. Bir fakîre yardım edip de bu gönül azabından kurtulmayı başaramaz

[88] Buhârî buradaki nıutâbaati Libâs Kitâbı'nda "Gömleğin yakası bâbı"nda getirmiştir. Hanzala'nın rivayetini de yine Libâs Kitâbı'nda muallak olarak getirmiştir. Bu ta'lîiki İsmâîlî, İshâk el-Ezrakî tarîkinden mevsûlen rivayet etmiştir. Bu son rivayetlerde "Cubbetân=lki cübbe" ta'bîri yerine "Cunnetân = İki zırh" ta'bîri gelmiştir. Bu ta'bîr, hadîsin ma'nâsında bir değişiklik meydana getirmemektedir.

[89] Buhârî bu başlıkla, dînen mu'teber olacak sadakanın, ancak halâl kazançtan ve halâl ticâretten verilecek sadakadan ibaret olduğuna işaret etmiştir. Burada, zikrettiği âyetle yetinip, başka bir hadîs getirmemiştir. Çünkü âyet ancak halâl-t; dan sadaka verilmesini emretmekte ve haramdan verilecek sadakayı nehyetmektedir. Buhârî bu başlıktan kasdettiğini, delîl getirme yoluyla zikrettiği bu âyetle açıklamıştır.

[90] Bu başlık, gelecek olan hadîsten alınmış İki cümledir. Ma'rûf, Allah'a itaat, Allah'a yaklaşma, insanlara iyilik nev'inden herşeyi toplayan câmialı bir sözdür. Diğer deyişle dînin ve selîm aklın iyi gördüğü şeyler; örfler, âdetlerdir. Münker de bunun zıddıdır ki, dînin ve selîm aklın kötülediği şey ve çirkinlik demektir.

Allah, Kur'ân'da "Ma'rûf ile emret, münkerden nehyet" (Lukmân: 17; el-A'raf: 199) itâblarıyle Peygamberine teblîğ ve yüksek irşâd vazifesinin iki mühim ana hattını öğretmiştir, islâm ümmeti için ma'rûfla amel edip, münkerden kaçınmak birer vecîbe olmuştur.

[91] Hadîsin bâb başlığına delâleti son derece açıktır, çünkü başlık hadîsten alınmıştır. A, Hadîs, Peygamber ile sahâbîler arasında bir suâl cevâb üslûbu ile cereyan v" etmiştir. Böylece en zengininden hiçbir şeye mâlik bulunmayan ferde kadar herkesin kendi imkânı nisbetinde, içinde bulunduğu cemiyet ferdlerine yardım etmesi kaanûnu vaz' edilmiştir. Hiçbir şeye gücü yetmeyen kimse de, iyi hareket edip dosdoğru yaşayacak ve kendini kötülükten uzak tutacaktır. İşte bu son derece sâde ve vecîz ifâde içinde her ferde en eskimez bir iyilik ve medenî hayât düstûru verilmiştir.

[92] Buharı bu başlıkta üç mikdâr sorusu getirmiştir: Birincisi: Farz kılınan zekâtı verecek olan kimse ne mikdâr verecektir sorusudur. Zekât mallarının sınıflarına göre çeşitli mikdârlarda verilecek olan bu mikdâr sorusu, Zekât Kitâbı'nda-ki birçok bâblarda bildirilmiştir. Buhârî bu bilgilerin hatırda bulunduğuna güvenerek, burada buna dâir hiçbir hadîs sevk etmemiştir. Buhârî'nin bu âdeti Sahîh'inin birçok yerinde böyle cereyan etmiştir. Buhârî bu unvan ile burada şerîat koyucu tarafından nasslaştınlan zekât mikdârlarından bir indirme ve eksiltme caiz olmayacağına işaret etmek istemiştir ki, bu da bâblarda bilinmişti.

İkincisi, sünnet ve mendûb olan sadakayı verecek kimse, ne kadar verecektir sorusudur. Mendûb olan sadakanın hududu bir mikdâr ile takdir ve tahdîd edilmemiştir. Çünkü bu nevi' sadaka bir ihsandır; onu veren muhsindir. "Ve Allah ihsan eden muhsinleri sever" {el-Bakara: 195; el-Mâide: 14, 96).

Üçüncü soru: Bir zekât koyununu kamilen ve tamamen bir fakire veren kimsenin hükmü nedir sorusudur. Buhârî bu soru ile, bir zekât koyununun tamamen bir fakire verilmesinin cevazına işaret etmiştir. Çünkü şeriat koyucu tarafından koyun zekâtının parçalanmadan bir fakire verilmesi nâsslaştınlmış ve tesbît edil mistir. Binâenaleyh bir zekâthk koyunun kesilip etinin parçalanarak birkaç fa-kîre verilmesi caiz değildir. Sadaka olan koyun ise tamamen bir fakire verilebileceği gibi, parçalanıp fakirlere dağıtılması da caizdir.

[93] Hadîs, Nuseybe (Nesîbe) Ümmü Atıyye el-Ensâriyye'nin kendi rivayeti iken, mü-tekelüm sigasiyle değil de, gâib sigasıyle sevkedilmiştir. Bu da bir anlatım tarzıdır. Müslim'deki rivayeti ise mütekellim sigasıyle olup daha açıktır:

Ümmü Atıyye dedi ki: Rasûlullah (S) bana zekâthk bir koyun gönderdi. Ben de bunun etinden bir parça Âişe'ye gönderdim. Rasûlullah, Âişe'nin yanına gelince: "Yanında yiyecek birşey var mıdır?" diye sormuş. O da: Hayır, birşey yoktur. Yalnız sizin Nuseybe'ye yolladığınız koyunun etinden bize gönderdiği bir parça et vardır, demiş. Rasûlullah: "(Getiriniz!) O zekât yerine ulaşmıştır" buyurmuştur (Müslim, Zekât).

Peygamber, kendisi zekât malından yemez; ailesi ferdlerini de yedirmezdi. Çünkü zekât malı onlara haram idi. Fakat zekât Ümmü Atıyye'nin mülkiyetine geçtikten sonra Âişe'ye gönderildiğinden, bu etin mâhiyeti değişiyordu; artık bu, hediye oluyordu. Hediyeyi ise yiyebilirlerdi. "Zekât yerine ulaşmıştır" edebî vecizesi ile bu şer'î hakîkat ifâde edilmiştir.

[94] Buhârî, her yerdeki insanların ellerinde gümüşün deveranı ve revacı çok olduğu için bu "Gümüşün zekâtı bâbı"nı diğer zekât mallarından önce getirdi

[95] Hadîsin bâb başlığına delâleti "Beş ûkıyyeden az mikdârdaki gümüşte zekât yoktur" fıkrasıdır. Bu hadîs, cümlelerin yer değişikliği farkıyle "Zekâtı verilen mal kenz değildir... " unvanlı 4. babın başlığı içinde ve aynı babın 10 rakamlı hadîsi olarak geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti . Şu kadar söyleyelim:

Ükıyye, şeriat lisânında 40 dirhemdir. Bir ûkıyyenin 40 dirhem olduğunda hadîsçilerin, fakîhlerin ve lugât imamlarının ittifakı vardır. Ve bu, Hicaz ahâlîsinin ûkıyyesidir. Rıtl gibi bâzı ölçülerin Şâmî'si, Irâkî'si olduğu ve aralarında vezn i'tibânyle fark bulunduğu gibi, ûkıyye de muhteliftir. Ve her yerin kendisine mahsûs bir ükıyyesi vardır. Bâzı yerde yedi miskale, bâzı yerde de dokuz miskale bir ûkıyye

demişlerdir. Fakat her yerde nisaba mikyas olarak şer'an mu'-teber olan ûkıyye, 40 dirhemdir...
Kitâbu'l-Mekaayîl'de Vâkıdî'den, Abdurrahmân ibn Sabit (118)'in şu bilgileri haber verdiği rivayet edilmiştir: Kureyş'in Câhiliyet devrine âid bir takım vezinleri vardı. İslâm devri geldiğinde müslümânlar bunları olduğu gibi kabul ettiler ki, şunlardır:
Ûkıyye = 40 dirhem
Rıtl ~ 12 ûkıyye = 480 dirhem
Neş = 20 dirhem
Nevât = 5 dirhem
Miskâl = 22 kîrât'tan bir habbe eksik
10 dirhem = 7 miskâl 1 dirhem = 15 kîrât
Bu ölçüler ile paraların Câhiliye ve İslâm devirlerinde çeşitli ülkelerdeki târihî gelişmeleri hakkında Kâmil Mîrâs'ın güzel araştırma ve toplamasını Tecrîd Tercemesi, V, 41-189 sahîfelerinden okunması tavsiyeye lâyıktır.
Hulâsa,bu Ebû Saîd hadisinde beş ûkıyye mikdârmdan azda zekât olmadığı açıkça bildirildiğinden, gümüşün nisabı 200 dirhem oluyor.
Hadîste, en aşağı üçer yaşında olan beş devenin, zekât nisabı olduğu sabit oluyor. Böyle beş deveye mâlik olan kimseye bi'1-icmâ' bir koyun zekât lâzım gelir. Bu konuda fakîhler arasında hiçbir ihtilâf geçmemiştir.
"Beş vesk mikdân mahsûlden aşağısında zekât yoktur" cümlesi de hurma, üzüm, hububat gibi mahsûllerin zekât nisabını öğretmiştir. Vesk, aslında bir şeyi toplayıp yüklenmek ma'nâsmadır. Ve bi'1-ittifâk bir vesk, Peygamber sâ'ı ile 60 sâ'a denilir... B'r sâ', 1040 dirhem ayarındaki ölçeğe denir; beş vesk, kesirsiz olarak 1000 kg ve eski okka ile 750 okka eder... (Tecrîd Ter., V, 110-111).
[96] Bu, zikredilen hadîsin diğer bir tarîkidir. Bunu getirmekten maksad, hadîsin kuvvetini beyân etmektir. Çünkü bu, geçen isnadın hilâfına vâsıta ihtimâli olmadığı için en yüksek derecededir.
[97] el-Ard: Ayn'm fethi, râ'nın sükûnu ile eşyanın kıymetini ta'yîn eden altından, gümüşten başka olan metâ'a denilir. Altın ve gümüşe ise Ayn denilir.
el-Arad: Ayn'ın ve râ'nın fethi ile, az olsun çok olsun, insana arız olan dünyâ malına denir ve mutlak mal demektir. Nitekim "Dünyâ hâzır bir metâ'dır; ondan insanların iyisi de yer kötüsü de" denilmiştir. Binâenaleyh ard (arz) ile arad arasında umûm husus mutlak vardır. Ard, hâss'dır; arad, âmmdır. Her ard, araddır; fakat aksi sahîh değildir. Rasûlullah: "Zenginlik mal ve metâ'ın çokluğundan vücûd bulur değildir. Fakat zenginlik insanın nefsinden meydana gelen bir rûh hâlidir" buyurmuştur (Buhârî; Müslim). Mala araz (arad) denilmesi, sahibine sonradan geldiğinden dolayıdır. Bir ân gelip arız, sonra da zail olur. Bu iki kelimenin daha başka ma'nâları da vardır (Umdetu'l-Kaarî).
[98] Tâvûs'un bu hadîsini İbnu Ebî Şeybe, el-Musannafmda; Yahya İbnu Âdem Kitâbu'l-Harâc'mda muttasıl senediyle rivayet etmişlerdir. Bu rivayet, zekâtın kıymetle verilebiimesinde nasstır. Zekâtın aynen verildiği gibi, kıymeti takdîr edilerek bedelen de verilmesinin cevazı buradan alınmıştır.
Bu rivayetteki bâzı isimlerin ma'nâları:
el-Hamîs; Dört köşeli ve iki tarafı damgalı siyah abadır. Vaktiyle Yemen'-in ma'rûf elbiselerinden olup, uzunluğu beş zira' imiş. , el-Lebîs: Giyilmiş ve kullanılmış elbisedir. es-Siyâb: Hamîs ve lebîsten daha umûmî bir lâfızdır. ez-Zuratu: Zâl'in dammı ile, hubûbât'tandır
[99] Hâlid ibn Velîd'den de konuşulan bu hadîsi Buhârî, Yüce Allah'ın "Ve fi'r-' Rikâb... "(et-Tevbe:61) kavli babında, Ebû Hureyre'den senediyle rivayet etmiştir. Buhârî'nin bununla istidlali şöyledir: Zekât âmilleri Hâlid İbn Velîd'in zırhlarım ve diğer harb araç ve gereçlerini ticâret malı gibi zekâta tâbi'dir zannederek, bunların kıymetinin zekâtını istemişlerdi. Demek ki, kıymeti üzerinden zekât alınması, zekât verilmesi caizdir. Fakat Peygamber tarafından harb araç ve gereçlerinin zekâta tâbi' olmadığı; bunların Allah yolunda kullanılmak üzere habs ve vakf olduğu bildirilmiştir.
[100] Buhârî bu hadîsi İki Bayram Kitâbı'nda İbn Abbâs ile Câbir ibn Abdiilah'tan, senediyle uzunca bir metinle getirmiştir. İlim Kitâbı'nda da yine İbn Abbâs'tan getirmiştir.
Buhârî bu hadîsi ve beraberinde söylediği sözlerini, kıymet üzerinden eşyalar ve metâ'lar ile zekât verilmesine istidlali göstermek için getirmiştir. İstidlali şöyledir: RasûluHah, farz olan zekât ile sadakayı ayırmaksızın, mutlak olarak kadınlara: "Sadaka veriniz" buyurmuştur. Kadınlar da küpeleri, yüzükleri ile, yapımında altın, gümüş gibi mâdenler karışmamış olan ve "sihâb" denilen gerdanlıklarını Rasûlullah'a vermişlerdi. RasûluHah da altını, gümüşü, eşya ve metâ'lardan ayırdetmiyerek kabul etmişti, ki işte Peygamber'in bu fiili, kıymetten zekât vermenin cevazını ve aynen vermekten hiç farkı olmadığım gösterir.
Hadîsin istidlale dayanak noktası "sihâb" kelimesidir. Bu kelimenin ma' nâsımı Kaamûs Tercemesi'nden nakledelim: "es-Sihâb; kitâb vezninde, Arab kadınlarına mahsûs bir nevi' kilâde (gerdanhk)dir ki, sük ta'bîr olunan güzel bir koku mürekkebâtı ile karanfilden düzerler. Onda cevahire (ve mâdenlere) âid birşey yoktur. Cem'i, kütüb vezninde Suhub gelir".
Bu hadîste Peygamber, farz olan zekâtın sarf yeri ile müstehâb olan sadakanın sarf yerini ayırmamıştır. Çünkü her iki ibâdetle kasdedilen Allah'ın rızâsı ve Allah'a yaklaşmadır. Sarf yeri ise et-Tevbe:61. âyette sayılan sekiz çeşit yerdir. Kısaca ifâde gerekirse fakirdir, muhtâc olan kimsedir.
Buhârî, Ebû Bekr'in Enes'e yazdığı bu meşhur mektubu aitı bölüme ayırarak, birbiri ardınca gelecek olan ayrı ayrı altı bâbdaki hükümlere delîl olarak sevketmiştir; Ayrıca Humus, Şerîket, Libâs ve Hileleri Terk kitâblarında da getirmiş olduğundan, Buhârî bu hadîsi Sahih 'inin on yerinde parça parça getirmiş oluyor.
[101] Bintu Mahâd: Mîm'in fethi ile, bir yaşını dpldurup ikisine giren ve anası gebe olmak isti'dâdmda bulunan deve nev'ine denir. Erkeğine îbnu Mahâd derler. Mâhıd, hâmil demektir. Anası hâmil olup da doğurunca, evvelki yavruya Arab-lar, dişi olursa Bintu Lebûn, erkek olursa İbnu Lebûn derler. Lisânımızda koyunun her yaşta kuzu, toklu, şişek, güveç gibi adlarla anıldığı gibi, Arablar arasında da deve her yaşta, hattâ dişisine, erkeğine ayrı ayrı birer isim verilmiştir. Deve Arab'ın en kıymetli malı olduğu için her yaşa âid adlara ehemmiyet verilir. Bu hususta kitâblar yazılmıştır.
Hadîs, zekâtın aynen verildiği gibi, kıymet takdîr edilerek bedelen de verilmesinin cevazını göstermektedir. Buhârî'nin istidlali şöyledir: Hadîste, develerin zekâtını verecek olan bir mal sahibinin bir yaşında bir dişi deve vermesi îcâb edip de, kendisinin bu vasıfta dişi devesi bulunmayıp iki yaşında dişi devesi olur ve mal sahibi bunu vermek isterse, zekât me'mûru onu kabû! eder. Fakat me' mûr, aradaki bu yaş farkını telâfi etmek için mal sahibine ya yirmi dirhem, yâ-hud iki koyun geri verir. Hadîsçiler ve fakîhler örfünde buna "Cebrân = îki telâfi yolu" denilir.
[102] hadîsin bir parçası başlık içinde geçmiş ve ora ile ilgili haşiyede gerekli açıklamalar verilmişti.
[103] Bu başlığı meydana getiren vecîz kaanûn, başlığın altında getirilen Enes'in rivayet ettiği Ebû Bekr'in mektubunda aynen mevcûddur. Buhârî bunun diğer bir sahâbîden de: Peygamber'e dayanan bir senedle rivayet edildiğini göstermiş ve hadîsi daha da kuvvetlendirmiştir
[104] Hattâbî, hadîsteki "faraza11 fiilini şer'î vücûb ma'nâsına "farzetti" değil, "takdir etti" ma'nâsınadir, demiştir. Gerçekten zekâtın vücûbu Kur'ân'ın nâssı ile bildirilmiş, mikdârmm ta'ymi Rasûlullah'a bırakılmıştır.
Hadîsteki zekâtın gerekmesinden veya düşmesinden, aynı zamanda artmasından veya eksilmesinden korkacak kimse zekât me'mûru mu, yoksa mal sahibi mi, yoksa her ikisi mi olduğu bildirilmemiştir. Fakat her iki taraf için de böyle bir endişe vardır. Zekât me'mûru zekâtın düşmesinden veyâhud eksilmesinden çekinir. Mal sahibi de zekâtın gerekmesinden veyâhud artmasından korkar. Bu korkuyu hakk düşüncesi değil, menfaat düşüncesi doğurur. Binâenaleyh hadîste iki edebî ve ilmî vecîze hâlinde zikredilen "Ayrı olanın toplanması ile toplu bulunanın ayrılması"; hem zekât me'mûruna, hem de mal sahibine yönelik olmak üzere nehyedilmiştir. Bu nehyİn misâllendirilişi şöyledir:
Zekât amiline yönelen nehiy: îki kimseye âid olan kırk koyunu zekât almak maksadiyle bir yere toplaması gibidir. Âmilin toplu bir zekât malını ayırması da: BİR kimsenin malı olan 120 koyunu kırkar kırkar ayırıp, üç zekât istemesi gibidir. Hâlbuki bu yolda zekât, şer'an matlûb değildir. Bu-sebeble zekât me'mûru birinci misâldeki toplamak ile ikinci misâldeki ayırmadan nehyedilmiştir.
Mal sahibine yönelik kısmın misâli şöyledir:
Ayrı olanın birleştirilmesi: Kırk koyun sahibi bir kimsenin, yine kırk koyuna mâlik diğer birisiyle bu ayrı ayrı iki sürüyü sayım zamanı birleştirerek iki koyun yerine bir koyun zekât vermek istemeleri gibidir. Toplu olanın ayrılması da: Karışık ve ortak yirmişer koyun sahibi olan iki kişinin zekât me'mûruna karşı bu toplu bir sürüyü sayım zamanı ikiye ayırmaları ve zekâtın düşmesine sebeb olmaları gibidir. Bu hareket de Beytü'1-mâle zarar verir ve nehyedilmiştir. Bu toplama ve ayırma daha başka şekillerde de olabilir. Böyle aldatmalı işler, dînen nehyedilmiştir.
[105] Hctlîtayn: Halil'in tesniyesidir. Bu kelimenin şer'î medlulünü ta'yînde görüş ayrılıkları vardır. Ebû Hanîfe, Halil, şerik demektir, demiştir, tbn Esîr de bunu te'yîd ediyor ve: Rasûlullah'm bize hitâb ettiği şeriat dilinde halîtayn, birbirinden ayırdedilemiyecek bir halde malları birbirine karışan iki şerikten ibarettir, diyor. Binâenaleyh ayrılması kaabil olmayacak şekilde birbirine karışmayan mala halîtayn denilmez. İki ortaktan herbirinin malı birbirinden ayrılabildiği surette bu birlikte hulta yoktur. Ebû Hanîfe'ye göre, iki şerikten veya fazla şeriklerden hiçbirisine hisseleri nisaba ulaşmadıkça zekât vâcib değildir. Bunlar müşterek olmadıkları hâlde ne hükme tâbi' iseler, yine haklarında o hâl câridir.
Zekât ve nisâb konusunda Ebû Hanîfe'nin yegâne şart olarak i'tibâr ettiği "Şeriklerin müşterek maldaki hisselerinin ayırdedilmemesi" şartı, yüksek bir iktisadî dehâ ile konulmuş bir şarttır. Tâvûs İle Atâ da bu şarta tutunmuşlardır. İmâm Buhârî de bu şartı tercih etmiş oluyor.
Daha evvel de söylediğimiz gibi arka arkaya getirilen bu bâb başlıkları Ebû Bekr'in Enes'e yazdığı zekât mîkdârları mektubunun bölümleridir.
[106] Tâvûs ile Atâ'nın bu sözlerini Ebû Ubeyd, Kitâbu'f-Emvâ/'de senediyle rivayet etmiştir. Buhârî bunu burada istidlal maksadıyle zikretmiştir. Demek ki, Tâvûs ile Atâ'nın cem'i caiz değildir dedikleri bu şerîket, şuyû'lu olarak tasarruf ifâde eden bir şeriket değildir; "Şerîketi civar = komşuluk ortaklığı" denilen ve komşuluk ifâde eden bir birliktir.
[107] 107 Sufyân es-Sevrî'nin bu sözünü de Abdurrazzâk senediyle rivayet etmiştir. Tey-mî: "Sufyân es-Sevrî Ebû Hanîfe gibi zekâtta haltı, yânı şerîketi müessir bulmuyor" demiştir. Tavzîh'de de: İmâm MâlİIk'in kavli Atâ ibn Ebî Rebâh'ın kavli gibidir, denilmiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 355-357).
[108] Hadîsteki "Bi's-seviyye" kelimesini İbn Hacer; "musâvât" İle tefsîr etmiştir. Aliyyü'l-Kaarî Mirkâtu'I-Mesâbîd'de: Bi's-seviyye kaydı delâlet ma'nasına ham-ledümelidir, diyerek şu açıklamayı veriyor: Şu hâlde hadîsin ma'nâsı "Müşterek bir sürünün zekâtı iki şerikin birisinden alındığında, onun adalet gereğince diğer ortağa müracaat hakkı vardır" demek olur. Ve bu ma'nâca hadîsin hükmü, bütün hulta ve şerîketlere şâmil bulunur.
[109] Deve zekâtının beyânı hakkında Ebû Bekr'in iki uzun hadîsi yakında gelecektir. Ebû Zerr ile Ebû Hureyre'den bu konudaki hadîsler de yine bu Zekât Kitâ-bı'nda altı bâb sonra gelecektir.
[110] Arab ve A'râb kelimeleri: Arab, cins ismidir. İnsanlardan bir sınıfa, bir kavme denilir; nisbetinde Arabi denir. A'râb ise, Arab kavminden çölde oturanlara hâss bir İsimdir. Bunun nisbetinde A'râbî denir ve bedevî ta'bîr olunur. Bu cihetle şehirliler için Arabî denilmesi hususiyet kazanmıştır.
Hadîsin bâb başlığına delîl olan fıkrası "Senin deve nev'inden zekâtını vermekte olduğun malın var mı?" suâline A'râbî'nin "Evet" cevâbıdır.
Hadîste zikredilen A'râbî, Medîne'de ikaamet etmek üzere hicret için Pey-gamber'den müsâade istemiş, Peygamber bu müsâadeyi vermemiş; gerekçeli olarak kendi yurdunda oturmasını, orada çalışmasını, çalışmalarından hiçbirinin Allah katında terk ve zayi' edilmeyeceğini öğretmiştir,
[111] Hadîs metnindeki bu cümlelerin harekeleri, Türkçe'ye tercemede güçlük meydana getirmiştir. Aslında deve sayısı, belağa fiilinin faili, "Sadakatu'l-cezea" ta'bîrinin mef'îîl olması düşünülür.
Aliyyii'l-Kaarî, Mirkât'ta: Buradaki cerr harfi fail üzerine dâhil olmuştur. Ahfeş'e göre zâiddir, et-lbi faildir. İbare: "Kim ki mâlik olduğu develerin sayısı bir cezea zekât nisâbına ulaşırsa" demektir, demiştir. Terceme, umumiyetle buna göre yapılmağa çalışılmıştır

[112] Bu hadîs ile bundan sonra gelecek olan hadîsteki deve İsimleri:
Arablar bir yaşından i'tibâren muhtelif çağlardaki develere ayrı ayrı isimler vermişlerdir. Türkçe'de bu isimlerin çoğunun karşılıkları yoktur. Yalnız de-b' ve yavrusuna "dorum, potuk, köşek"; tohumluk erkek deveye "boğur" deriz. öbürlerini hangi yaşta olursa olsun umumiyetle "deve" diye ifâde ederiz. Şimdi hadîslerin daha iyi anlaşılması için, bu isimlerin bâzılarını ve ma'nâlarını kısaca yazalım:

İsimler	Ma'nâları
-Bintu Mehâd	Umumiyetle bir yaşım doldurmuş, ikisine basmış dişi deve.
İbnu Mehâd	Bir yaşını doldurmuş, ikisine basmış erkek deve.
Bintu Lebûn	iki yaşım doldurmuş, üçüne basmış dişi deve.
İbnu Lebûn	İki yaşını doldurmuş, üçüne basmış erkek deve.
Hıkka	Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış dişi deve.
Hıkk '	Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış erkek deve.
Cezea	Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış dişi deve.
Cez'	Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış erkek deve.

Şârih Aynî, en-Nadr ibn Şumeyl'in Kitâbu'I-ibl'inden naklen deve isimleri ile bu isimlerin verilme sebebleri hakkında bilgiler vermiştir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 250-252).
[113] Bu Enes hadîsi ayniyle bu isnâdla-, bundan önceki bâblarda da parçalanmış olarak geçmişti. Bu hadîs deve, koyun ve gümüş zekâtının beyânını ihtiva etmektedir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd da Zekât Kitâbı'nda şöyle tahrîc etmiştir: Hammâd ibn Seleme dedi ki: Enes ibn Mâlik'in torunu ve Abdullah ibn Enes'in oğlu Sü-mâme'den bir kitâb aldım. Bu kitabı Ebû Bekr'in Enes ibn Mâlik'e yazdığını söylüyordu. Bu mektubu Ebfl Bekr, Enes'i zekât âmili olarak gönderirken yazmış ve Rasûluüah'ın mührü ile mühürleyip tasdîk etmişti. Bu mektûb "Bu, zekât farîzasıdır" cümlesiyle başlıyordu, diyerek baştan başa bu uzun mektubu rivayet etti.
Bu zekât hadîsini Nesâî ile İbn Mâce de Zekât bölümlerinde rivayet etmişlerdir.
[114] Hadîste bildirilen koyun zekâtı hakkında âlimlerin ittifakı vardır. Kırk koyundan aşağısında zekât olmadığı; kırk'ta bir; yüzyirmibir'de iki; ikiyüzbir'de üç koyun zekât vâcib olduğunda hiçbir muhalefet geçmemiştir. İkiyüzbir'den dört-yüz'e kadar yine üç koyun zekât lâzım olup, koyun dörtyüz olunca zekât da dört olur. Sonra her yüzde muttariden bir koyun zekât olarak hesâb edilir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafîî -ve bir kavle göre- Ahmed İbn Hanbel, Sevrî, İshâk, Evzâî'nin ve umumiyetle hadîsçilerin mezhebi budur. Alî ve İbn Mes'ûd'dan da böyle rjvâyet edilmiştir. Yalnız bu hesabın son kısmında Şa'bî, Nahaî, Ha-sen ibn Hayy muhalefet etmişlerdir. Bunlar, koyun zekâtının üçyüze kadar olan hesabında icmâ'da dâhil oldukları hâlde, üçyüzbir'den dörtyüz'e kadar olan zekât mikdânından i'tibâren icmâ'dan ayrılmışlardır. Bunlar üçyüzbir'den dörtyüz'e kadar dört koyun verilir, demişlerdir. Ahmed ibn Hanbel'den de böyle bir rivayet vardır.
Ticâret maksadıyle besiye çekilen hayvanlarda, kırlarda otlatılma şartı aranmaksızın, zekât lâzım geldiği fıkıh kitâblannda açıkça belirtilmiştir.
Hadîsin sonundaki "er-Rıka" kelimesi, râ'nm kesri ve kaaf'm tahfîfi iledir; sonundaki "He" de aslındaki vâv'dan bedeldir. Aslı el-Va'd ve el-Ide'de olduğu gibi, eî-Verık idi. el-Verık ve er-Rıka, darbedilmiş darbedilme-miş gümüşe denir. Gümüşün zekâtı onda birin dörtte biri; yânî kırkta bir'dir.
[115] Bu hadîs de Buhârî'nin altı kısma ayırıp, Zekât Kitâb'nm altı babında bir is-nâdla rivayet ettiği Enes hadîsinin bir parçasıdır. Bu parçaların hepsinde Buhârî'nin senedi hep aynıdır. Bu kısım, hadîsin'altıncı parçasıdır.Ebû Bekr'in Enes'e yazdığı mektubun bu fıkrasında: a. Dişleri dökülen yaşlı; b. Kıymeti düşük ayıplı hayvan; c. Koç veya tekenin zekât olarak alınması neh-yedilmiştir. Bu nehiy, farz olan zekâta âiddir; nafile sadakayı şâmil değildir. Hadîsin istisnâh fıkrası: "Zekât me'mûru, vekili bulunduğu hakk sâhible-ri ve müslümân fakîrler hakkında bu hayvanlardan zekât almayı haklı ve men-faatlı bulursa alır" demek olur. Fakirlerin haklarını korumaya me'mûr olan zekât âmilinin dişi dökülmüş, ihtiyar ve hastalıklı hayvanı zekât olarak almakta bir hakk, bir menfâat görmesi, ancak bütün sürünün bu vasıfta olması hâlinde olabilir.
Hadîsin son kelimesini Ebû Ubeyd, dâl'ın fethi ve teşdîdi ile "el-Musaddaku = jJuİJi " şeklinde rivayet etmiştir. Bu, mal sahibi demektir. Bu hâlde istisna yalnız koç veya tekenin nefyine münhasırdır. Binâenaleyh mal sahibi koçunu zekât olarak vermeye mecbur değildir. Amma dilerse verebilir, demek olur. Artık istisna üst tarafa sirayet etmez.
[116] Hadîsin bâb başlığına delâleti "Eğer bunlar Rasûlûlah'a ödeyegeldikleri bir dişi oğlağı {yânî zekâtı) benden men' ederlerse..." sözlerindedir. Buhârî bu başlıkla bir yaşını doldurmuş oğlak ve kuzuların zekât olarak alınmasının cevazına işaret etmiştir. Bu hadîs, zekâtı vermek istemeyenlere karşı harb hakkında Ebû Bekr ile Umer'in münâkaşasını anlatan hadîsin bir parçasıdır. O hadîs, bu Zekât Kitâbı'nm evvelinde 6 rakamıyle uzunca bir metin hâlinde geçmişti.
Ebû Bekr: Anâk yâhud Ikaal, yânî az veya çok herhangi bir hakkı men' edenle harb etmemiz vâcibdir. Bunlar da men' etmiş olduklarından, onlarla har-betmemiz vâcib olmuştur, hükmüne varmış, Umer de bu hükmün haklılığını görüp tasdîk etmiştir.
el-Anâk, keçi yavrusunun dişisine denir. Müslim ile Ebû Dâvûd ve bir rivayetinde Buhârî "Anâk" yerinde "Ikaal" lâfzıyle rivayet etmişlerdir. îkaal ile kasdedilen meşhur ma'nâ, umûmî olarak zekâttır.
[117] Bu hadîs, bâzı lâfız farklanyle Zekât Kİtâbı'nın başında 1 rakamı ile de geçmişti. Oradaki rivayette bulunmayan fıkralar burada vardır ki, onlar da: Yemenli-ler'in Kitâb Ehli oldukları, Muâz'ın Yemen'e vâlî olarak gönderildiğini ifâde eden alâ harfi cerri ve bir de son fıkradır.
Kerâîm, Kerîme'mn cem'idir. Kerîme, hayvana izafetle bol sütlü, gösterişli, etli, canlı, boylu boslu hayvan demektir. Peygamber, zekât âmillerini,-mal sahihlerinin gözbebeği olan böyle birinci sınıf mallarını zekât olarak almaktan men' etmiştir. Bu, mal sahihlerinin ruhî durumlarının dikkate alınması ve yüksek idareciliğin gereğidir. Peygamber'İn Muâz'a, Yemenliler'in Kitâb Ehli olduklarını hatırlatması da çok yerindedir. Peygamber, Yemenliler'in münevver olduklarını, müşrikler gibi câhil, gafil olmadıklarını, binâenaleyh basîretli olmasını tenbîh etmiş bulunuyor.
[118] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri son fıkrasıdır. Hadîs bu maddelerin burada zikredilen mıkdârlardan aşağısında zekâtın düşmesine delildir. Hadîs, aynı kitabın "Gümüşün zekâtı bâbı"nda da geçmiş, bâzı açıklamalar orada verilmişti. Hadîs, orada gümüş nisabı için; burada ise deve nisabı için getirilmiştir. Buhârî bu hadîsi burada bir de senedindeki ihtilâftan dolayı tekrar etmiştir:
Seneddeki Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'saa el-Mâzinî; bu zât, İmâm Mâlik'in rivayetinde de böyledir. Ma'rûf olan ise, bunun Muhammed ibn AbdiIIah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'saa şeklinde olmasıdır. Dedesine nisbet edilmiş; dedesi de dedesine nisbet edilmiştir (Umdetu'l-Kaari).
[119] Buhârî bu hadîsi "Kitâbu Terki'l-Hıyel = Hileleri Terk Kitâbi"nda getirmiştir. Bu kısım, Buhârî'nin birçok yollardan müsned ve mevsûl olarak tahrîc ettiği İbnu'l-Lutbiyye hadîsinin bir parçasıdır. Bunun bâb başlığına uygunluğu, sağır zekâtını ödemeyen hakkında vaîdi ihtiva etmesi cih'etindendir. İşte bu vaîd, sağır zekâtının vucûbuna delâlet eder
[120] Buhârî, benzeri Kur'ân'da vâki' olmuş bir garîb kelimeye uğrayınca, fâideyi çoğaltmak için hem Kur'ân'daki o kelimeyi, hem de tefsîrini zikretmek âdetinde dir. Buradaki "Tec'erûne" kelimesi "Sizeulaşan her nVmet Allah"1 tandır. Sonra size herhangi bir keder ve musîbet dokunduğu zaman ancak O 'na tadarrû' ve feryâd edersiniz "(en-Nahl:53) âyetinde geçmektedir. Aynı fiil, diğer şekillerde "Nihayet refah içinde olanlarını azâb ile yakaladığımız vakit onlar hemen feryâd ve istimdâd edeceklerdir. Bu gün (boşuna) feryâd etmeyin. Çünkü bizden yar-dımcı bulamayacaksınız'\el-Mü'mmûn:64-65) âyetlerinde de geçmektedir.
[121] Hadîsin bâb ballığına delâleti bundan önceki hadîste söylediğimiz şekildedir.
[122] Bukeyr'in bu hadîsini Müslim rivayet etmiştir. Buhârî'nin bundan maksadı, bu hadîsin, sığırın zikredilmesinde Ebû Zerr hadîsine uygunluğunu göstermektir. Çünkü her iki hadîs, içinde gelen hususların hepsinde birbirine müsavidirler
[123] Buhârî bu ta'lîki, aynı kitabın "Kadının kocaya ve himayesinde bulunan yetîm-lere zekât vermesi bâbı"nda Abdullah ibn Mes'ûd'un karısı Zeyneb hadîsinde, senediyle getirmiştir. Bâzıları buradaki zekâtın, şer'î ma'nâsıyle zekât değil, tatavvu' ve tasadduk ma'nâsına olduğunu söylemişlerdir.
[124] En sevimli malın en yakın hısımlara verilmesi, aile ve yakınlardan fakır olanlara sadaka verilip yardım edilmesi, başkalarına yapılacak yardımdan hayırlı olduğu bu hadîsten en açık şekilde anlaşılmaktadır. Bu suretle evvelâ akrabalar arasındaki ihtiyâç sahihlerinin ihtiyâçları giderilecek; akrabalar arasındaki maddî . ve ma'nevî bağlar sağlamlaştınlacak; ondan sonra derece derece diğer daha büyük grup ve topluluklar arasındaki bağlar sağlamlaştırılmış olacaktır. Böylece en küçüğünden en büyüğüne doğru birbirlerine bağlı, kinsiz, düşmanlıksız gruplardan oluşan mîllet de en sağlam bir millet olacaktır. Aile, boy, aşîret gibi milleti oluşturan gruplar arasındaki yaraları saramamış, kinleri, düşmanlıkları düzeltememİş olan milletler, birlikli, dirlİkli ve kuvvetli değillerdir. Milleti teşkil eden çeşitli meslek grupları arasındaki gelir dağıtımını âdîlce yapamayan milletlerin murûz kalacakları derin huzursuzluklar, çalkantılar ve neticede başka milletlere sömürge oluşların temelinde bu gibi iktisadî ve içtimâi pürüzler vardır.
[125] Buhârî, Ravh'ın mutâbaasını Buyu'; Yahya'nın rivayetini Vekâlet; İsmail'in rivayetini de Tefsîr kitâblarında senedli olarak getirmiştir
[126] İmâm Şafîî, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd; Mâlikîler'den Eşheb, Ebû Yûsuf, Muham-med ve Zahirîler, bu hadîsteki sadakayı farz olan zekât ma'nâsına hamlederek ve bununla hüccet getirerek, kadının, fakîr olan kocasına zekâtını vermesini caiz görmüşlerdir.
Diğer taraftan Hasen Basrî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Mâlik, zevcenin zevcine malının zekâtını vermesi caiz değildir, demişlerdir. Bunlar bahsimiz olan Zeyneb hadîsindeki sadakayı, farz kılınmış olan zekât ma'nâsma değil, yardımlaşma ve gönüllü sadaka ma'nâsına hamletmişlerdir.
Bu sadakanın medlulü, tatavvu' olduğunu, Tahâvî'nin Râita tarikiyle rivayet ettiği uzunca bir hadîs dahî te'yîd etmektedir:
Râita bintu Abdillah şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd'un eşi Zeyneb, san'atkâr bir kadın idi. Abdullah ibn Mes'ûd ise fakîr idi. İbnu Mes'ûd\ı ve oğlunu Zeyneb İnfâk ederdi. Ve: Seninle oğluna bakmak, beni sadaka vermekten men' ediyor; sizinle beraber dışarıya sadaka vermeye gücüm yetmiyor, diye şikâyet ederdi, Abdullah ibn Mes'ûd da cevaben:
—Bize yaptığın harcama ve yardımdan .dolayı sevâb almazsan, ben de senin bu ihsanını istemem, demişti.
Bunun üzerine Zeyneb ve İbn Mes'ûd, Peygamber'e giderek, Zeyneb;Pey-gamber'den:
—Yâ Rasûlallah! Ben san'at sahibi bir kadınım. El emeğimi satar, kazanırım.Oğlumun ve zevcimin birşeyleri yok.Bunları ben infâk ediyorum.Bunların maişetinden artırıp, hârice sadaka veremiyorum. Bunları infâk ve İaşeden dolayı bana ecir var mıdır? dedi.
Peygamber:
— "Evet; bunları in/âktan sevâb alırsın. Sen kocanı ve oğlunu infâk et" buyurdu.
Kadmıriî kocasına farz olan zekâtını vermesinin caiz olup olmaması hususundaki ihtilâfı, yukarıda özetledik. Hanefîler'in fıkıh kitâblarında Ebû Hanî-fe'nin cevaz vermemesine dâir fetvası tercîhan metinlerde zikredilmiş; îmâmeynin cevaza dâir ictihâdlan ise, muhalefet hâlinde sarihler tarafından gösterilmiştir. Binâenaleyh Hanefî fıkhında zekât verecek olan, zekâtını usûlüne, yânî babasına, büyük babasına, ne kadar yükselirse yükselsin veremez. Furû'una, yânî oğluna, oğlunun oğluna, ne kadar inilirse inilsin, yine veremez. Karısına da veremez. Buraya kadar Hanefîler arasında ihtilâf yoktur. İttifak vardır, ihtilâf ancak kadının kocasına zekâtını verebilmesindedir. Ve bu hususta Ebû Hanîfe'nin menfî içtihadı tercîh edilmiştir.
[127] Saîd ibn Müseyyeb, Umer ibn Abdilazîz, Mekhûl, Atâ, Şa'bî, Hasen Basrî, İbn Şirîn, Sevrî, Zuhrî, Mâlik, Şafîî, Ahmed, İshâk ve Zahir ehli bu hadîsle hüccet getirerek, mutlak surette atta zekât

yoktur, demişlerdir. Hanefîler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed'in ictihâdlan da böyledir.
Tirmizî: "Ümmetin ameli bu Ebû Hureyre hadîsi üzerine cereyan etmiştir. İlim ehline göre, sâime olan atta ve hizmet için tercîh edilen kölede zekât yoktur. Ticâret için tutulanlarda, bir sene geçince kıymeti üzerinden zekât vâcib olur" der.
İbrâhîm Nahaî, Hammad ibn Ebî Süleyman, Ebû Hanîfe.., tenasül için muhafaza edilen atlarda zekât vâcibdir, demişlerdir ki, ilgi hâlinde sâime olarak yetişen atlar olacaktır. Serahsî, Zeyd ibn Sâbit'in mezhebi de bu olduğunu zikretmiştir.
Şu hâlde, münferid binek atları ve cihâd atlarında zekât yok; zürriyet ve ticâret için olanlarda zekât vardır
[128] Buhârî burada da aynı hadîsi değişik yollardan getirmiş ve başlıktaki hükme delîl olmak üzere sevk eylemiştir.
[129] Hadîs birkaç benzetme ihtiva etmekte olup, belîğ ve i'câzkâr bir uslûb ile ifâde edilmiştir: Bu benzetmelerden biri "Size açılacak dünyâ çiçekleri" edebî cümlesidir. Peygamber bununla: Ben aranızdan ayrılıp ebediyyet âlemine gittikten sonra sizin bugünkü feragatli ve zühdî hayâtınızı bırakarak, kayserlerin ve kisrâlarm
feth edilecek geniş ve zengin ülkelerinin çeşitli zenginlikleri önünüze serildiği zaman, bu çiçek renklerinin gözlerinizi kamaştırmasından; kokularının da bütün his ve idrâkinizi alt üst etmesinden, Islâmî hayâtınızı bozmasından endîşe ediyorum... buyurmuş oluyor.
"Hayr, şerr getirmez" vecizesi ve temsîlî îzâhı çok beliğdir. Evet; mal, servet Allah'ın insanlara bahşettiği hayr ve saadettir. Bu cihetle mal, şerr ve fesad olmaktan uzaktır. Lâkin bu servetin gerek kazanılmasında, gerek sarf suretinde onun rengi, onun mâhiyeti değişir; zararlı ve felâketli olabilir.
İşte Peygamber'in bu yüksek tebliği, iki temsîl İhtiva etmektedir: Bunun birisi ile dünyâ malını toplamakta, fakîr haklarını men' etmekte ifrat edenlerin hâli; öbürsüyle de kazancında, harcamasında i'tidâl yolunu tutanların müstesna vaziyeti tasvir edilmiştir.
Hadîsin son fıkrası ile bildirilen şehâdetin, bu servetin kazanma ve harcama keyfiyetlerine âid olacağı diğer hadîslerde gelmiştir.
Hulâsa hadîste servet, haddizatında hayr olduğu, fakat kazanma sureti ve harcama keyfiyeti i'tibâriyle saadet vesilesi veyâhud felâket sebebi olacağı bildirilmiştir.
[130] Bundan evvel "Hısımlara zekât verilmesi bâbı"nda 64 rakamında, bâzı lâfız farklılığı mevsûlen geçmiş olan hadîse işaret etmiştir
[131] Râvıye Zeyneb'in, Peygamber'in kapısı önünde buluştuğu kadının ismi, Buhâ-rî'nin rivayet tarîkinde zikredilmemiştir. Bunun ismi de Zeyneb olduğu ve Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Âmir'in kadını bulunduğu, Ebû Dâvûd Tayâlîsî ile Nesâî'nin rivayetlerinde bildirilmiştir. Bu iki Zeyneb'in ikisinin zevçlerinin de fakîr olduğu ve himayelerinde yetîmleri bulunduğunu Buhârî'nin rivayetinde öğreniyoruz. Fakat bu yetimlerin kız ve oğlan kardeşlerinin yetîm çocukları olduğu Ebû Dâvûd Tayâlîsî'nin rivayetinde tasrîh edilmiştir. Nesâî'nin rivayetinde ise: Bu iki Zeyneb'in birisinin fazla malı vardı. Fakat himayesinde oğlan kardeşinin yetîmleri bulunuyordu. Öbürüsünün de fazla malı vardı. Onun kocasının da eli yufka, yânî fakîr idi, denmiştir.
Bu hadîsteki infâktan maksad, İmâm Ebû Hanîfe'ye göre vâcib sadaka olan zekât olmadığını, İmâmeyn ile İmâm Şafîî ve emsaline göre farz olan zekât olduğunu 64 rakamıyle geçen hadîsin haşiyesinde bildirmiştik. Bu iki ihtilaflı görüşe göre, bu rivayetteki "Benden kâfî gelir mi?" sorusunun ma'nâsı, Ebû Hanîfe'ce: Kocamı ve yetimlerimi infâk etmekliğim, benden nafile sadaka yerine geçer mi? demek olur. Öbürlerine göre de: "Farz kılınmış zekât olarak kabul olunur mu?" şeklinde bir suâl olur.
[132] Bu Ümmü Seleme hadîsinde de aynı açıklamalar geçerlidir. Hadîsin bâb başlığına delîlliği şöyledir: Bu hadîsten, zekât vericinin çocukları olan yetimlere sadaka vermek mu'teber ve geçerli olduğu bilinince, buna kıyâsla, onların başka kocaya âid yetîmlerine zekât vermek, kâfî gelir. Yâhud da hadîs, sırf yetîme infâk hakkında olan birinci hadîse münâsebetinden dolayı bu bâbda zikredilmiştir. Buharı bu nevi'den takviyeyi çok yapar (Umdetu'l-Kaarî).
Aynî'nin bildirdiğine göre, Ümmü Seleme'nin Ebû Seleme'den dört çocuğu olmuştu: Umer, Muhammed, Zeyneb, Durre.
[133] Buhârî bu bâb başlığında zekâtın sarf yerleri âyetinden konu bakımından ihtiyâç duyulan yerleri kesip almıştır.
[134] İbn Abbâs'ın bu sözünü Ebû Ubeyd, Kitâbu'l-Emvât'de Mucâhid'den; o da İbn Abbâs'tan senediyle rivayet etmiştir.
[135] Hasen Basrî'nin bu haberini İbnu Ebî Şeybe, senediyle rivayet etmiştir.
[136] Peygamber'in bu hadîsi, bu babın hadîsi olarak senediyle gelecektir.
[137] Ebû Lâs'm bu haberini Ahmed ibn Hanbel, Ibnu Huzeyme, Hâkim ve diğerleri senediyle rivayet etmişlerdir.
[138] Bu hadîste Peygamber'in emir buyurduğu bildirilen sadaka ile murâd, farz olan zekâttır. Elimizdeki Buhârî nüshalarında "es-Sadaka"nın ahd lamı ile ma'rife yapılmış bulunması bunun en açık delîlidir. Nevevî de: Sahîh ve meşhur olan, bu sadakanın, farz kılınmış zekât olmasıdır, diyor. Nevevî'nin bu sözünü Müslim'in rivayeti veçhile, Peygamber'in Umer'i zekât âmili ta'yîn etmiş olması da te'yîd ediyor. Zekât âmili mendûb olan sadakayı değil, farz kılınan sadakanın tahsili için ta'yîn edilgelmiştir. Mendûb olan sadaka, ferdlerin kendi İhtiyarına bırakılmıştır.
İbn Cemîl, et-Tevbe:75. âyeti ile kendilerinden tevbe etmeleri istenen taifeden idi. KendiskRabb'im benden tevbe etmemi istedi. Ben de tevbe ettim, der imiş, ve hakîkaten hâlini ıslâh edip münafıklık lekesini silmiştir.
Bu hadîsin son fıkrası, bir tefsîre göre zekâtın miadından evvel peşin alınmasının câİz olduğuna delîl sayılmıştır. Bu konuda yânî vaktinden evvel zekât vermek caiz midir, değil midir hususunda, âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzı âlimler zekâtın peşin alınmasını kabul; bâzıları da reddetmişlerdir.
[139] Bu mutâbaatı Ahmed ve diğerleri senediyle rivayet etmiştir.
[140] İbn İshâk'ın hadîsini Dârakutnî, senediyle rivayet etmiştir. Dârakutnî'nin, Ab-bâs'ın mâlî durumu bozuk olduğu için onun zekâtının bir yi! geri bırakıldığı hakkındaki diğer bir rivayetini ve Umer'in Abbâs'a sert muamelesini, Müslim'in Verkaa'dan gelen rivayeti te'yîd ediyor: Umer, Peygamber'e Abbâs't şikâyet edince, Peygamber: "Abbâs'ın zekâtını bir misli fazlasıyle ben üzerime alıyorum" buyurmuş ve sonra: "Bir adamın amucası, babasının soyu olduğunu bilmedin mi?" diye itâb etmiştir.
[141] İbn Cureyc'in hadîsini de Abdurrazzâk Musannafmda senediyle rivayet etmiştir. Ancak İbn Cureyc, İbn Cemîl ismi yerine Ebû Cehm ibn Huzeyfe ismini koymuş ve bu suretle diğer râvîlere muhalefet etmiştir.
[142] Buhârî, Sahîh'İnin Ebû Zerr rivayeti ile Yûnînî nüshasında bunların RasûluİIah'tan üçüncü defa istedikleri ve Rasûlullah'ın da verdiğine dâir bir fıkra daha vardır:
[143] Hadîsten Rasûlullah'ın cömertliği, fakirleri ve her tütlü ihtiyâç sâhiblerini kendi nefsine tercih etmek hususunda beşeriyete en yüksek bir fazilet numunesi olduğu açıkça görülür. Hadîsteki en mühim ahlâkî bir umde de, geçim darlığına sabır ve mukaavemetin, ahlâk güzelliklerinden olduğudur.
[144] Bu hadîste, alın teri ile kazanmaya; kimsenin minneti altına girmemeye beliğ bir teşvîk vardır.
[145] Hadîsteki odunculuğun dilenmekten daha hayırlı olduğunun bildirilmesinden, bunun kazanç yollarının en faziletlisi olduğu zannedilmemelidir. Belki Rasûlullah' bunu, sermayesiz, aletsiz, vasıtasız bir geçim yolu olduğu için zikretmiştir... (Nevevî).
Bir hadîste "Kazancın hayırlısı ve şereflisi, el emeği ve alın teriyle kazanılandır" buyurulmuştur. Nitekim Buhârî Sahth 'inde de Mıkdâm ibn Ma'-dikerib (R)'den Peygamber'in "Muhakkak ki hiçbir insan, elinin kazancından yemesinden daha hayırlı hiçbir taam yememiştir" buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu hususta daha başka rivayetler ve tafsilât vardır.
[146] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu "Yüksek el, alçak elden hayırlıdır" fıkrası-dır. Çünkü bir tefsire göre yüksek elden murâd, istemeyip iffetli kalmaya çalışan eldir. Fakat meşhur olan tefsir, yüksek elin, verici el olduğudur.
[147] Buhârî, başlıktaki şartın cevâbını, hadîs ona delâlet ettiği için zikretmemiştir. Biz onu parantez içinde gösterdik.
[148] Bu âyetteki "(İffetinden dolayı istemeyen) yoksulun da bir hakkı vardır" fıkrası başlığa çok uygundur. Müstemlî nüshasında bu âyet, şart cümlesinden önce gelmiştir. Buhârî nüshalarından birçoğunda, bu âyet zikredilmemiştir.
[149] Ha'disteki, Peygamber'in Umer'e verdiği atanın mâhiyetini hadîs sarihleri bildirmiyor. Kaamûs Tercemesi'nde: Atâ, asâ vezninde bahşiş tarikiyle verilen vergiye denir, deniliyor. Afyonkarahisarlı Mustafa, AhtertKebir'inde ziyâde olarak şu bilgileri veriyor: Bâzı lisân ehli: Atâ, beytu'l-mâlden senede yâhud aylık verilen bahşiştir; nzık da her gün verilen gündeliktir demişlerdir. Bâzıları da: Atâ, ekseriyetle mucâhidlere; nzık da müslümân fakirlere verilen maldır diye ta'rîf etmişlerdir...
Hakîkaten müslümân gazilerin zekât harcama yerlerinden muayyen hissesi bulunduğu için, hadîsteki atâ, gâzîlik bahşişi diye terceme edildi. "Kâne" fiili, bunun devamlı bir i'tiyâd hâlinde tekerrür ettiğini gösterdiğinden, buna da terce-mede "bâzı bâzı" sözleriyle işaret edildi.
Bu hadîsin âlimlerin içtihadını üzerine toplayan noktası "iJiJ = Harîs ve tâlib olmayarak gelen atâ ve ihsanı al!" emridir. Taberî'nin beyânına göre bu emrin bir nedb ve irşâd emri olduğunda âlimlerin ittifakı vardır. Yalnız ihtilâf, kayıdsız şartsız her verenin her verdiği alınır mı; yoksa bunun da bir haddi var mıdır? Bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzı âlimler: Verilen her atıyye kabul edilir, alınır. Veren kimse isterse sultân olsun, başkası olsun; sâlih olsun, fâsık olsun musâvîdir; elverir ki atıyye vermesi caiz olan bir zenginlik sahibinden gelsin. Bu hususta Ebû Hureyre'nin: "Bana her hediye verenin hediyesini muhakkak kabul ederim. Hediye istemeye gelince asla" dediği rivayet edilmiştir.
Bâzı âlimler de:Hediye kabulü Rasûlullah'tan ümmete mendûb ve me'sûr-dur, demişlerdir. Yalnız bunlar saltanat sahiplerinin atıyyesini istisna etmişlerdir. Bu âlimlerden bâzıları sultân atıyyelerinin kabulü haramdır; bâzıları da mekruhtur demişlerdir. Üçüncü bir kısım âlimler de, bunun tamamen aksi bir ictihâd ile yalnız sultân atıyyesinin kabulü mendûbdur, başkalarının değildir diyorlar... Taberide: "Bana göre atıyye mes'elesinde doğru olan ictihâd, ister sultân caizesi olsun, isterse sultândan başka herhangi bir kimsenin hediyyesi olsun, kabul edilmelidir, ve kabul edilmesi mendûbdur." demiştir. Taberî'nin dayandığı de-lîl, bu hadîste Peygamber'in; tahsîs etmeksizin, herhangi bir cihetten Allah bir mal ihsan ederse, onun kabulünü "O malı al" emriyle mendûb kılmasıdır. Bunun bir müstesnası varsa, o da Peygamber'in istisna buyurduğu haram maldan gelen ve onun haram olduğu bilinen hediyesidir.
Malında haram karışık olan kimsenin hediyesinin kabulü ve kendisiyle alış-r veriş yapılıp yapılmaması hakkında da ihtilâf vardır. Bâzı âlimler kerîh görmüşler, bâzıları da tecvîz etmişlerdir.
Taberî, ibâhaya kaail olanlar nâmına en iyi delîl olarak kitâb ehlinden cizye alınmasını ileri sürüp şöyle diyor: "Allah Kitâb ehlinden cizye alınmasını mubah kılmıştır. Hâlbuki bu kitabîlerin kazançlarının en çoğunu şarâb ve domuz ticâreti teşkîl ediyor. Faizcilik de en ağır şartlarla bunların tercih ettikleri üçüncü bir kazanç yoludur. Bütün bunlar Allah katında ma'lûm iken, Kitabîlerden cizye alınmasının mübâh kılınması, elindeki malını halâldan mı, yoksa haram yoldan mı kazandığı bilinmeyen bir müslümâmn verdiği hediyeyi kabul etmek caiz ve mubah olduğuna en açık surette delâlet etmektedir. Kazancının halâl ve harâmlığma pek aldırmayan kimselerin hediyesini almak, bu delîle istinaden kat'-iyyen haram değildir. Yalnız haram kazanç aynen bilinmiş olursa bundan ayrılan hediyenin kabulü haramdır. Bu hususta sahâbî ve tabîîlerden pekçok haberler vardır" (Umdetu'l-Kaarî, IV, 404-405)
[150] Bu harîs kimsenin yüzünde bir et parası bulunmayarak hasrolunmasının ma'-nâsı, cinayet yeri olan yüzde bi'1-müşâhede ceza ve ukubetin belirmesıdır. Çünkü bu harîs, dünyâda yüzünü zelîl kılmıştı (Hattâbî).
[151] Burada ihtisar vardır. Çünkü burada zikredilmeyen diğer peygamberlerden de yardım isteneceği Öteki hadîslerden bilinmişti
[152] Abdullah ibn Salih'in rivayet ettiği bu ziyâde, yalnız Ebû Zerr rivayetinde vardır. Diğer Buhârî râvîleri bu ziyâdeyi rivayet etmemişlerdir. Ebû Zerr'in bu rivayeti, ondan gelen bütün Buhârî nüshalarında mevcûddur

[153] Bunu, Beyhakî senediyle hadîsin birinci kısmının sonunda, öteki ziyâde olmaksızın rivayet etmiştir
[154] Burada âyetin istemeyenleri medheden fikrası başlık yapılmış, müteâkib fikralarla da bu husus kuvvetlendirilmiştir
[155] "Kişiyi istemekten men' edecek zenginliğin mikdârı" hakkında bâbda bir sarahat yoktur. Fakat Buhârî, ya şartına uygun bir hadîs bulamadığı için getirmemiş, yâhud da bâb altında gelecek Ebû Hureyre hadîsinden anlaşılacak ma'nâ ile yetinmek istemiştir. Buhârî, Peygamber'in buradaki sözü ile el-Bakara:273. âyetini başlıktaki "Zenginliğin mikdârı ne kadar?" suâlinin tefsiri olmak üzere getirmiştir. Ebû Zerr rivayetinde, âyetten önce "Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır" ifâdesi mevcûddur.
[156] Hadîsin bâb başlığına mutabakatı yânî delîlliği "insanlardan yüzsüzce istemeyen " fikrasıdır
[157] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri "Çok suâl" fikrasıdır. Sarihler bunu: Çok dilenmek, lüzumsuz herşeyi sormak diye ta'rîf ediyorlar ki, ikisi de zararlıdır; ikisi de nehyedilmiştir. Burada hadîsin şevki delaletiyle çok dilenmek ve zarû-retsiz, ihtiyâcsız her zaman dilenmeyi san'at edinmek ma'nâsı kasdedildiği anlaşılır. İkinci ma'nâya da hamledilebilir. Bu hadîste nehyedilen fiillerin her üçü de aileleri ve cemiyeti bozacak, çökertecek mühim içtimaî hastalıklardır.
[158] Vâkıdî'nin bildirdiğine göre, bu atıyye verilmeyen zât, muhacirlerden Cuayl ibn Surâka (R)'dir. Sa'd'ın "Mü'min" demesini, Peygamber'in mükerreren "Müslim de!" buyurarak tashih ve ihtar etmesi, îmânın vicdanî, bâtınî bir iş olup, bilinmesi Allah'a âid gayb hâllerinden bulunmasından dolayı, zahirî hâle göre "Müslim" demenin daha doğru olduğunu öğretmek içindir.
[159] Bu zikredilen hadîsin diğer bir tarîkidir. Hem birinciyi takviye etmiş, hem de faydalı bir ziyâde ihtiva etmiştir.
[160] Buhârî, âdeti üzere yürüyerek, hadîsteki garîb lâfız, Kur'ân'daki lâfza muvafık düştüğü zaman, istidrâden Kur'ân'daki lâfzı da zikredip, hadîsteki lâfzın tefsirini vermektedir. Buradaki îzâhında if'âl babından olan "ekebbe"nin lâzım; sülâsîden olan "kebbe" fiilinin ise müteaddî olduğunu göstermektedir. İfâlinin lâzım; sülâsînin müteaddî oluşu, bu fiilin bir garîbliğidir
[161] Bu hadîsin, isnâd ve lâfızda değişik kısa bir rivayeti 77 rakamında geçmişti. Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri: "Kalkıp insanlardan (sadaka) istemeyen iffetli kişidir" fıkrasıdır.
İslâm'da istemenin, dilenmenin kötülüğünü ve Peygamber tarafından neh-yedildiğini gösteren pekçok hadîsler vardır. Hattâ Peygamber'in "Kimseden hiçbir şey istememek üzere bey'at aldığı" ve bunun karşılığının ne olduğu sorulduğunda "Cennettir" buyurduğu Ebû Umâme ile Sevbân tarafından rivayet edilmiştir (Taberânî).
ibn Umer, Peygamber'in "Zengin için, ve hilkati yerinde, bedenî kuvvetleri zinde olanlar için sadaka halâl değildir" buyurduğunu rivayet etmişty-(Tirmizî),
[162] Bu hadîsin isnâd ve lâfız f^rklılıklarıyle iki rivayeti 72 ve 73 rakamlarında geçmiş ve orada bâzı açıklardalar verilmişti. Hadîs burada biraz daha tafsîllidir.
[163] Yânî Salih ibn Keysân, yaşça ez-Zuhrî'den büyüktür;,bu sebeble doğrudan doğruya, İbn Umer'e erişip ondan vasıtasız olarak hadîs işitmiştir. Zuhrî'nin ise tbn Umer'e kavuşmasında ihtilâf edilmiştir. Sahîh olan, Zuhrî'nin îbn Umer'e ka-vuşmayıp; İbn Umer'in oğlu Salim vâsıtasıyle îbn Umer'den rivayet ettiğidir (Kas-tallânî).
[164] Hars : Yaşken ağaç üzerinde ne kadar meyve bulunduğunu tahmîn etmektir (es-Sahâh).
Bâzı ilim ehlinden "hars"m, kendisine zekât vâcib olan hurma, üzüm gibi yaş meyvenin, erişilmesinden sonra mahsûlün ne mikdâr tutacağını takdir ve tahminden ibaret olduğu rivayet edilmiştir (Tirmizî).
Fakîhler, zekât almaya dayanak olan bu takdir ve tahmîn İşinin tafsili ve meşruluğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı hurmanın, üzümün ermeye, olgunlaşmaya başladığı zaman tahminini caiz görmüş, bir kısmı da caiz görmemiştir. Her iki tarafın delilleri ve tafsilâtı geniş şerhlerde ve fıkıh kitâblannda görülebilir.
[165] Hadîsin bâb başlığına delîl olan yeri açıktır: Peygamber'in: "Şu hurmayı tahmîn ediniz" buyurup, kendisinin de tahmîn etmesidir
[166] Bu, hadîsin diğer bir tarîkidir. Bu tarîk Ensâr'ın Faziletleri Kitâbı'nda tam senediyle mevsûl olarak rivayet edilmiştir.
[167] Bu da hadîsin bir diğer tarîkten rivayetidir. Bunu Ebû Alî ibn Huzeyme de el-Fevâid'inde senediyle rivayet etmiştir. Buhârî hadîsin birkaç tarîkini ve tarîk-lerdeki isnâd ve lâfız farklarını'bir yere toplamış ve göstermiş oluyor.
[168] Buhârî burada "hadîka"nın ta'rîfini vermiştir. Hadîka hakkında Âsim Efendi şunları söylemiştir:
el-Hadîka; sefine vezninde sulu, ağaçlı bahçeye denir ki, cem'i hadâik'tır. Bir kavle göre hurma ve şâir ağaçlık olan bustâna denir, yâhud etrafı duvar ile çevrilmiş olan bustâne denir, yâhud hurmalık kıt'asma denir (Kaamûs Tercemesi).
[169] Umer ibn Abdilazîz'in bu re'yini, İmâm Mâlik ei-Muvatta'mda, Abdullah ibn Ebî Bekr ibn Hazm'dan senediyle rivayet etmiştir. Abdullah şöyle dedi: Babam Ebû Bekr ibn Hazm Minâ'da iken, Umer ibn Abdilazîz'den babama bir mek-tûb geldi. O mektûbda: "Atlardan ve baldan zekât alınmaz" diye yazmıştı (Kas-taliânî).
[170] el-Aserî, arabî vezninde, dibi ve kökü İle değil de, köründeki etrafa yayılan ince damariarıyle su emip faydalanan ağaçlar ve ekinlerdir. Ağaçlar ve ekinler doğrudan dibine ve köküne su vurarak sulandığı gibi, yakınında bulunan suyu ince
,m damariarıyle emmesi suretiyle de istifâde eder. İşte hadîste ağaçların, ekinlerin bu ikinci suretle sel suyundan, akar sudan istifâde edip yetişenlerine "Ev kâne aseriyyen" cümlesiyle işaret edilmiştir.
Ağaçlar, ekinler gerek kökleriyle, gerek ince damariarıyle yağmur, ırmak, pınar sularından faydalanmış olsunlar, bunda sahibinin sınaî ve amelî mühim' bir te'sîri olmadığı için, tam uşr'e yânî onda bir zekât vergisine tâbi' tutulmuşlardır. Fakat " ^ = Nadh" ile yânî kuyudan, nehirden kova, dolap, motor gibi ziraî bir vâsıta ile sulanan yer mahsûllerinde yarım uşr, yânî yirmide bir zekât vergisi vâcib olduğu öğretiliyor. Bu ve Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği birbirine yakın mealdeki hadîslerin hepsinin ifâde ettiği ma'nâ, el emeği ile, ziraî sulama vâsıtaları ile (yânî kova, dolap, motor gibi âletlerle ayrı bir çalışma ve masrafla) elde edilen toprak mahsûllerinde yirmide bir zekât vâcib olduğudur.
[171] Buhârî'nin evvelki hadîs dediği, Ebû Saîd el-Hudrî'nin "Zekâtı verilen mal kenz değildir" (10. bâb) ile "Gümüşün zekâtı babı" (23. bâb)nda geçen ve bundan sonraki 56. babda da tekrar gelecek olan hadîstir. Bu bâbla alâkalı olan kısmı "Beş veskten aşağısından zekât yoktur" fıkrasıdır.
[172] Buhârî'nin bu sözünün şerhinden bana açılan ma'nâ budur. Kirmânî ve diğer sarihler ise biraz değişik bir ma'nâya gitmişlerdir.. Üzerinde düşünülsün! Evet, İbn Umer'in bu hadîsi umumîliği ile nisâb şartı olmamakta zahirdir. Ebû Saîd hadîsi ise", onun mutlaklığını kayıdlayıcıdır. Ve nitekim İbn Umer hadîsi de, Ebû Saîd hadîsinin mutlaklığını kayıdlayıcıdır. Şu hâlde bu iki hadîsten herbiri, içindeki ziyâde ile diğerini tefsîr edicidir (Kastallânî).
[173] Fadl'ın hadîsini senediyle Ahmed ibn Hanbel; BİlâPinkini ise Buhârî, Hacc Kİ-tâbı'nda mevsûlen rivayet etmiştir. BilâPin sözü, Fadl'ın sözüne munâfî değildir. Fakat onun maksadı, Fadl, bir kenarda duâ ile meşgul bulunması sebebiyle Peygamber'in namaz kıldığım görmedi demektir (Kastallânî).
[174] Hadîsin bâb başlığına delâleti açıktır. Çünkü başlık, hadîsin ilk parçasıdır. Bu hadîs, bundan önceki bâbda da geçmiş ve onun haşiyesinde işaret edildiği üzere daha evvelki iki bâbda da geçmişti. Binâenaleyh açıklamalar için gösterilen yerlere bakılmalıdır. Yalnız şunu söyleyelim: Bir sâ', 1040 dirhem ayarındaki ölçeğe denildiğine göre, beş vesk, kesirsiz olarak 1.000 kilo ve eski okka ile 780 okka eder.
[175] Buhârî bu sözleriyle hem en güzel bir açıklama yapmış, hem de İlmî ve usûlî bir kaaideyi hatırlatmıştır.
[176] Bâb başlığı iki kısımdır. Her iki kısmın delîli ve cevâbı bâb altında gelecek hadîste verilmiştir. Birinci kısmına "... Her biri mahsûl verdiği zaman mahsûlünden yiyin. Devşirildiği ve toplandığı gün de hakkım (sadakasını) verin. İsraf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez "(el-En'âm: 141) âyeti de açık olarak delâlet eder.
[177] Peygamber, sadakayı insanların mallarının kiri saymıştır. Bu kirden kendi aile ferdleri ve zürriyetinin münezzeh yaşamalarını, hâlde ve istikbâlde insanların sadaka ve zekât malİanyle yaşayan asalak bir zümre olmalarını en açık şekilde önlemiştir.
Peygamber, insanlığa yaptığı büyük irşâd ve iyiliğe karşılık ne kendisinin, ve ne de ailesi ve zürriyetinin maddî bir mükâfat görmelerini istemiyordu.O yalnız Allah'ın "Ben peygamberliğe karşılık hiçbir ücret istemem; sâdece hısımlıkta sevgi isterim dc/"(eş-Şûrâ:23) emir ve ta'lîmi veçhile samîmi bir sevgi istiyordu.
Hadîste, çocuğun da büyük gibi haramdan uzaklaştırılacağı, bilgi üzerine yetişip gelişmesi ve teklîf vaktinin kendisine dînden bir ilim üzerinde iken gelmesi için, hangi şeyden nehyedildiğinin kendisine öğretilmesi gerektiği hükmü vardır (Kastallânî).
[178] Şartın cevâbı olan "Bu satış caiz olur" fıkrası başlıkta zikredilmemiştir. Bu satışa cevaz verilmiştir. Çünkü satıcı, zekâtın vucûbundan sonra sattığı takdîrde, caiz olan bir işi yapmış ve zekâtı ödemek onun zimmetine yapışmıştır. Artık o kimseye borcu olan bu zekâtını başka malından ödemesi lâzımdır
[179] Peygamber'in bu sözü biraz sonra 86 rakamıyle Ibn Umer'in hadîsinden olmak üzere senediyle gelecektir
[180] Çünkü "Meyvelerin salâhı meydana çıkıncaya kadar.." sözü umûmîdir. Hâlbuki o vakit, zekât vaktidir. Peygamber, satış cevazını meyvenin aynından zekât vermekle kayıdlamamıştır. İşte bu, bu mes'eledeki iki görüşten biridir. İkinci görüş -ki Şafiî'nin görüşüdür- satış caiz olmaz. Çünkü bu kimse, mâlik olacağı ve mâlik olmayacağı -ki bu fakirlerin ağacından yiyecekleri nasîbleridir- şeyi satmış olur... (Kastallânî).
[181] Hadîsin bâb başlığına delîllik ve uygunluğu meydandadır. Çünkü Buhârî başlıkta senedsiz olarak getirdiği.Peygamber'in sözünü, burada senediyle vermiştir
[182] Bu hadîs, hurmadan başka umûmî olarak diğer meyve türlerinin de olgunlaşıp salâhları meydana çıkıncaya kadar alım satımlarının nehyine delâlet etmektedir.
[183] Bu son fıkra, hadîs metnindeki "Hatta tüzhıye"nin tefsiridir. Kitâbu'l-Bey'deki rivayette, bu tefsîrin bir suâl üzerine bizzat Rasûlullah tarafından yapıldığı açıkça belirtilmiştir
[184] Bu suâlin cevâbı, hadîs metninde geleceği üzere, menfîdir, yânî "Satın alamaz"dır.
[185] Bu son kısım Ebû Zerr rivayetinde böyle nefy harfi ile "Lâ yetruku(= Bırakmaz)" şeklindedir. Diğer bâzı rivayetlerde nefy harfi olmaksızın "Yetrukıı(Bırakır)" şeklinde gelmiştir. Buna göre, ma'nâ "tbn Umer sadaka ettiği bir şeyi satın almayı terkederdi..." olur.
[186] İbn Sa'd'ın Tabakaat'mdun naklen şârih Kastallânî'nin beyânına göre, hadîste bahse konu olan atın adı Verd imiş. Bu atı Temîm ed-Dârî (R) Peygamber'e hediye etmiş, Peygamber de TJmer'e hediye buyurmuştu. Umer de ismini söylemediği bir gâzîye hediye etmişti.
Peygamber'in Umer'e "Bir dirhem karşılığında da verse sadakana dönme" buyurması, ucuzlukta mübalâğa; "Kusmuğunu yemeye dönen kimse gibidir" cümlesi ise, sadaka ve hibeye dönmenin kötülüğünü bildiren belîğ bir teşbih ihtiva etmektedir.
[187] Bu hadîs, sened ve bâzı lâfız farkıyle 85 rakamıyle geçti. Bu rivayetteki "Kâh kâh" lâfızları hakkında şu açıklama verilmiştir: "Kâh kâh, kâfların fethi ve kesriyle ve hâ'ların sükûnuyle ve teşdîdleriyle ve tenvînleriyle lügattir. Bu, ses isimlerindendir; çocuk kısmı bir nesne yemekten ve bir nesne almaktan ve bir murdar şeye bulaşmaktan zecr ve men' için telâffuz olunur., ve bunun tekerrürü te'kîd içindir" (Kaamûs Ter.).
[188] Hadîsin bâb başlığına delîlliği "O koyun Meymûne'nin bir azâdlı cariyesine sadaka malından verilmiş idi" sözüdür. Peygamber'in, Meymûne'nin cariyesine sadaka verilmesini reddetmemesi, Peygamber kadınlarının azâdlı kölelerine sadakanın halâl olduğuna delâlet etmiştir.
Bir de bu ve benzeri hadîslerden, ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizleneceği ve kullanılabileceği anlaşılmıştır.
[189] Bu hadîslerden Peygamber'in zevceleri tarafından azâd edilen kölelere zekât verilmek caiz olduğu; sadaka, sadaka verilenin kabul etmesiyle mülkiyetine geç tikten sonra mâhiyeti değişeceğinden, Hâşimîler için bunu yemek caiz olduğu hükümleri alınmış oluyor.

Sadaka etinin, ölü hayvan eti gibi, zâtında harâmhk yoktur. O, bizatihi ha-lâldir. Buna harâmhk, sadaka vasfının muzâf olmasından ileri gelmiştir. Fakat sadaka, sadaka edilen kimsenin mülkiyetine geçmekle bu vasıf yok olmuş bulunuyor. Hediye edilince de, hediye verilen kimse İçin, hediye olarak halâl oluyor.

[190] Bu başlıkta izâ'nın cevâbı hazf edilmiştir. Takdiri şöyledir: Sadaka, sadaka edilenin mülkiyetine geçmek suretiyle sadaka olmaktan çıktığı zaman, Peygamber ve diğer Hâşimîler için alınması caiz olur

[191] Sadaka hem Peygamber'e, hem de ailesine haramdı. Fakat zekât, Ümmü Atıy-ye'nin mülkiyetine geçtikten sonra Âişe'ye gönderildiğinden, bu etin mâhiyeti değişiyor; hediye oluyordu. Hediyeyi ise yiyebilirlerdi.İşte bu yolla sadaka mâhiyetinin hediye hâline dönüşmesi, bu Ümmü AtıyyĞ Nuseybe hadîsinde açıkça görülmektedir. Başlığa delîl olması da bu cihetidir. Peygamber'in: "Sadakayerine ulaşmıştır" edebî vecizesi, bu dînî hakikati en belîğ ve açık şekilde ifâde etmiş bulunuyor.

[192] "O et Berîre'ye sadakadır; bize de hediyedir" vecîzesi de aynı hakikatin daha açık bir ifadesidir.

[193] Bu ta'lîki (Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî'den başka) Ebû Nuaym de el-Mustahrac'mda senediyle rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu ta'lîki burada zikretmesinin fâidesi, Katâde ibn Diâme'nin bu hadîsi Enes'ten işitmesini sarahatle bildirmiş olmasıdır. Katâde müdellis olduğu için, bundan önce geçen isnâdda an'ane ile verilen hadîste tedlîs etmesi ihtimâli giderilmiştir.

[194] Buhârî'nin "Her nerede bulunurlarsa fakirlere verilir.." sözü, zekâtın bir beldeden diğerine nakledilmesinin cevazını tercîh ettiğini iş'âr ediyor. Bu mes'ele-de ihtilâf vardır...

[195] Hadîsin bâb başlığına delîl noktası "Zenginlerinden alınıp fakirlerine verilir" fıkrasıdır. Hadîs, biraz farklıca bir isnâd ve lâfız ile Zekât Kitâbı'nın başında da geçmişti.

Kerâîm, kerinte'nin cem'idir. Kerîme, hayvana izafetle sütü bol, gösterişli, etli, canlı ve boylu boslu hayvan demek olur. Peygamber zekât âmillerini, mal sahiplerinin gözbebeği olan böyle birinci sınıf mallarını almaktan men' ederdi. Peygamber, Muâz'a "Sen Kitâb ehli bir kavme vâlî gidiyorsun!" demekle, Mu-âzın basiretli olmasını tenbîh etmiş bulunuyor. Kitâb ehli olan millet, münevverdir; câhil müşrikler gibi gafil değildirler, buyurmuş oluyor.

Bu hadîsin sonunda zulümden sakınmakla emir buyurması, bütün zulüm nevi Merinden, her mazlumun duasından sakındlrmayı tazammun edebileceği gibi halkın en değerli malı alınmak suretiyle meydana gelecek husûsî zulmü müşte-mil olmak üzere ilâve edilmiş olması da caizdir. Birinci umûmî ma'nâya hamletmek elbette daha kuvvetlidir. Zulüm bizatihi çirkindir. Her dînde, her şerîatte haram kılınmıştır. Fakat İslâm Dîni'nin zulümden sakındırmaları daha şiddetlidir: " J»JW J£ il îSfsli = Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin te-pesindedir"(HM: 18; el-A'râf: 44) kavli, bütün insanlara karşı îrâd edilmiş şiddetli ve umûmî bir hitâbdır. Bu şiddetli ceza, yalnız mü'minleri korumaya ma'tûf bir ceza da değildir. Mazlum, kâfir olsa bile, onun âtu da Allah'a yükselecek ve asla reddedilmeyecektir. Peygamber: "Mazlumun duasına, kâfir bile olsa icabet edilmiştir" buyurmuştur (Ahmed ibn Hanbel, Ebû Hureyre'den).

[196] Buradaki salât'tan murâd, duadır. Çünkü salât'ın lügat ma'nâsı duadır. Bura da duâ lâfzının salât lâfzı üzerine atfedilmesinin sebebi, salât Iâfzıyle duâ etmenin zarurî olduğunun anlaşılmaması, fakat sena ve hayır ma'nâsım ifâde edecek herhangi bir lâfızla duâ edildiğinde, bunun da kâfî geleceğinin bilinmesidir. "Âce-rekettâhu fîmâ a'teyte ve bâreke fîmâ ebkayte = Allah sana verdiğinde ücret ihsan etsin, geri bıraktığında da bereket ihsan eylesin"; "Allâftumma'gfir lehu = Yâ Allah, ona mağfiret eyle!" ve benzeri ta'bîrlerle duâ buyurması gibi. Sadaka ve zekât veren hakkında, salât lâfzından başkasıyle duâ edilebileceğine delillerden biri de en-Nesâî'nin Vâil ibn Hucr'dan rivayet ettiği hadîstir: Vâil dedi kir-'Sahâbîlerden biri zekât olarak güzel bir deve göndermişti. Peygamber (S) o zât hakkında: "Alla hum m e bârik fîhi ve fi iblilihî = Yâ Allah, bu zâta zekâtı ve develeri hakkında bereketler ihsan eyle!" diye duâ buyurdu.

[197] Başlıktaki et-Tevbe:103 âyetinden alınan kısım, Peygamber'e zenginlerin mallarını temizlemek, vicdanlarını arındırmak için, zenginlerden zekât alması emrinden sonra zekât sâhiblerine salât, yânî duâ etmesi de emredildiğinin delîlidir. İşte bu emirden dolayıdır ki, Peygamber, zekât sâhibleri ve aileleri hakkında duâ ve istiğfar etmiştir.

[198] Hadîsin bâb başlığına uygunluğu ve delîlliğİ gayet açıktır. Zira bu Ebû Evfâ hadîsi, Peygamber'in, sadakasını, yânî zekâtını getiren kimselere âyetteki emre uyarak salât ve duâ etmek âdetinde olduğunu göstermektedir.

[199] İbn Abbâs'ın bu sözünü Şafîî, ibn Ebî Şeybe ve Beyhakî senediyle rivayet etmişlerdir. İbn Abbâs'a göre anber, vergiye tâbi' değildir, demek İstiyor.

Anber, kanber vezninde, ma'rûf olan güzel kokulu bir maddenin ismidir ki, buna deniz kaymağı da denilir. Bunun zağferân ile karışık bir nev'i daha vardır ki, buna da ahir denilir, ibn Abbâs'ın vergiye tâbi' değildir dediği ve burada bahsedilen, birinci nevi' asıl anberdir. Bu kıymetli deniz maddesinin denizde meydana geliş keyfiyeti hakkında pekçok rivayetler vardır. Bâzıları deniz hayvanının kazuratıdır demişlerdir. Bâzıları deniz bitkisidir, denizin derinliğinde biter ve onu bâzı deniz hayvanları yer, mîdesi dolunca kusar, demişlerdir, ibn Sinâ da bu iki görüşü uzak addetmiş ve denizde bir kaynaktan çıkan yağlı bir maddedir; yağlılığı hasebiyle denizin yüzüne çıkar, donar demiş, imâm Şafîî de el-Umm kitabında KÎtâbu's-Selem'de: Sözlerine güvendiğim birçok kimselerin bana haber verdiklerine göre anber, denizin iki tarafında Allah'ın yarattığı bir nevi' nebattan hâsıl olan bir maddedir, demiş...-(Kİrmânî, tbn Hacer, Aynî).

[200] Hasen el-Basrî'nin bu sözünü de ibn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir.

[201] Buhârî'nin bu sözüyle işaret edip dayandığı Ebû Hureyre hadîsi, yakında senediyle rivayet edilmiş olarak gelecektir.

[202] Buhârî bu hadîsi Kefalet, İstikrâd, Lukata, Şurût, İsti'zân kitâblannda da getirmiştir. Bunlar içinde en mufassal rivayeti Karz, Duyûn ve Kefâlet'teki rivâ-'

yetleridir. Buradaki rivayetin sonunda " i^-aAİı jrli = Râvî, hadîsin tamâmını zikretti" diye işaret ettiği kısmı da Kefalet Kitâbı'ndaki ziyâdeli rivayetidir. Bu-hârî'nin Kefalet Kitâbı'ndaki bu mufassal rivayeti, yerinde gelince tam terce-mesiyle verilecektir.

Hadîsin zekât konusuyla ilgisine gelince, Ismâîîî ile Dâvûdî, İmâm Buhâ-rî'nin hadîsi bu bâbda getirmesine bir münâsebet yoktur, demişlerdir. Bu görü-. şe karşı olanlardan Abdulmelik ise şöyle demiştir: Buhârî bu hadîsi burada, denizin attığı herşeyin alınmasının mubah olduğunu, ve onun müslümânlarm malından olduğunu bilmediği zaman bunda beşte bir zekât vergisi olmadığı, eğer müslümânlarm malı olduğunu bilirse alınması caiz olmayacağına delil yapmak için getirmiştir. Çünkü alacaklı kimse o odunu mubah olarak ve ona mâlik olmak için almış ve içinde de o malı bulmuştur. Eğer bu iş bugün vâki' olaydı lukata gibi olurdu. Çünkü Allah Taâlâ'nın odun içinde basılı altınlar yaratmayacağı bellidir...

İbnu'l-Munîr dedi ki: Istişhâd yeri o zâtın ağaç parçasını ancak odun olarak almasıdır. Bu da denizin attığı anber ve benzeri şeylerin sahibi bilinmediği müddetçe alfnmasmın mubah olduğuna delâlet etmiştir... (İbn Hacer, Aynî).

Hadîsçiler arasında "Hasebe Hadîsi" diye anılan bu hadîsi Buhârî'nin burada getirmesi, baş tarafta İbn Abbâs'ın içtihadını ta'lîkan zikretmesi, Hasen el-Basrî'nin görüşünü zikredip reddetmesi, Buhârî'nin de denizden çıkan anber ve inci gibi mallarda zekât olmadığı görüşünde olduğunu açıkça göstermektedir.

[203] Bâzı ta'rîfler:

Mâden: Yeraltında yaratılmış ve gömülü olan altın; gümüş gibi kıymetli bir cevheriihtivâ eden topraklardır. Bunlar keşfedilerek ocaklar açılır, işletilirse, üretilen cevherler vergiye tâbi'dir.

Hazîne: Eski kavimler tarafından vaktiyle yer altına saklanmış altın, gümüş gibi kıymetli paralara, levhalara, madenî eşyaya denir. Bunlara kenz de denilir. Türkçe'de define denilmesi yaygındır. Bunları bulanlar da vergiye tâbi'dir.

Rikâz: Yer İçinde -yaratılmış yâhud insanlar tarafından konulmuş olsun biriktirilmiş maldır. Binâenaleyh mâdene, define ve hazîneye şâmil umûmî bir lâfızdır. Rikâz yer altında Fatır kudretin yarattığı mâdene denildiği gibi, kadîm kavimlerin yer altına koyup gizlediği hazîneye de denilir. Bu umûmî ma'nâ, İmâm Ebû Hanîfe ve ona uygun ictihâd sahibi imamların görüşüdür. İmâm Mâlik ve Şafîî ise rikâzı, yalnız keşfedilmiş hazînede kullanmışlardır. Bu suretle mâdenlerin rikâz sayılıp sayılmayacağı imamlar arasında ihtilâfı mûcib olmuştur. Bu da alınacak verginin alınma suretindeki ihtilâfı doğurmuştur.

[204] Şu hâlde bu iki mezheb imamına göre rikâz, yalnız keşf olunan definelere deniliyor. Ve bunlar beşte bir derecesinde vergiye tâbi' oluyor. Mâden rikâzdan sas yılmıyor. Binâenaleyh kırkta bir nisbetinde zekât gibi resm alınıyor.

Ebû Hanîfe ile arkadaşlarına göre, rikâzdan sayılıp mâdenlerin de beşte bir vergiye tâbi' olduğunu göstermiştik.

İmâm Buhârî, Mâlik ve Şafîî'nin mezheblerini ve bunlara göre rikâz, yalnız definelere denilip, keşf edilmiş mâdenlere şumûlü bulunmadığın; bu suretle kaydettikten sonra, kendisinin de bu kanâatte bulunduğunu ihsas edmek müteâkib delilleri arka arkaya sıralıyor.

[205] Bâb başlığı altındaki Ebû Hureyre hadîsi. Bu hadîse göre mâden ile rikâz arasında fark vardır, tkisi bir harca tâbi' değildir. İmâm Buhârî, eğer mâdenden beşte bir alınsaydı, böyle bir farka işaret edilmezdi, demek istiyor.

[206] Umer ibn Abdilazîz'in bu fiilini, Ebû Ubeyd Kitûbu'l-EmvâV'de senediyle mev-sûlen rivayet etmiştir. Buhârî Umer'in bu fiili, mâdenlerin rikâzdan sayılmadı-ğının açık bir delilidir, demek istiyor

[207] Hasen el-Basrî'nin bu sözünü ma'nâ olarak İbn Ebî Şeybe senediyle mevsûlen rivayet etmiştir. Buhârî Hasen Basrî'nin bu içtihadı da, aradaki farkı i'lân etmektedir, demiş oluyor.

[208] Hasen Basrî'nin bu içtihadı da, yukanki görüşünü te'kîd için istidlâlen getirilmiştir.

[209] İmâm Buhârî, yukanki ifâdelerle imâm Mâlik ve İmâm Şafîî'ye destekleme yaptıktan sonra, İmâm Ebû Hanîfe ile ictihâd arkadaşlarına karşı kapalı ve ta'rîzli bir dil ile i'tirâzda bulunuyor.

İmâm Buhârî, îmâm Ebû Hanîfe ile ictihâd arkadaşları olan Kûfeli Sufyân Sevrî ve Şamlı el-Evzâî'ye ve diğerlerine de bu "Ba'zu'n-Nâs" ta'biriyle i'tirâz etmiştir. İbnu't-Tîn gibi bâzıları bu hucûmu daha te'sîrli kılmak için Buhârî'-nin "Ba'zu'n-Nâs" ta'bîri ile maksadı, yalnız Ebû Hanîfe'dir, demişlerdir. Bunların bu iddiaları sebebsiz de değildir. Çünkü Buhârî, Sahîh'inâeki bu ta'rîzleri, bu kapalı hücumları Târth'inde tamamen açığa vurmuştur...

İmâm Buhârî'nin İmâm Ebû Hanîfe'ye bu ta'rîzleri Sahîh'inin birkaç yerinde -ki bu birincisidir- gelmiştir ve Buhârî'nin, Ebû Hanîfe'nin adını "Ve bâzı Âdem oğulları şöyle demiştir" diye andığı İlim ehli arasında ma'lûm olan bir mes'eledir.

[210] Sonra Buhârî, Ebû Hanîfe hesabına bu sözlerle istidlal etmiş ve bunu ta'kîben Ebû Hanîfe hesabına ortaya koyduğu bu lügat delilini, yine kendisi bu şekilde çürütmüş oluyor.

[211] Buhârî bu ifadeleriyle Ebû Hanîfe'nin içtihadında tezâd olduğunu ileri sürüyor. Buhârî'nin bu tezâd iddiası şöyledir: Güyâ Ebû Hanîfe: Bulunan defineyi, beşte bir vermemek için gizlemekte be's yoktur, demiş; mâden de Ebû Hanîfe'ye ; göre rikâz cümlesinden olduğundan, bunu saklayıp da beşte bir vermemekte be'iss yoktur demek oluyormuş. Bu ise "Mâdenden beşte bir vergi alınır" da'vâsına aykırı ve nakz edici imiş.

Bu tenakuz iddiası rivâyetsiz ortaya konmuştur. Mes'elenin esâsı şudur: Tahâvî, Ebû Hanîfe'den rivayet ediyor: "Bir kimse, bir rikâz, bir defîne bulsa, bunun beşte birini fakîrler ve muhtaçlara kendi eliyle dağıtsa, yâhud kendi fakîr ve ihtiyâcı olsa da beşte biri de kendisi için muhafaza etse, caizdir" demiştir. Sonra Tahâvî bu içtihadın sebebini şöyle beyân ediyor: "İmâm Ebû Hanîfe,fakîr olan kimse, kendinin bu verginin harcama yeri cümlesinden olduğunu hesâb ederek, beşte bir harcında nefsine hasr ve tahsisinde be's görmemiştir" demiştir.

Demek ki Ebû Hanîfe'nin içtihadı doğrudur; yanlış anlaşılmıştır.

[212] Bâb başlığı, bu hadîsin son fıkrasından ibaret bulunduğu için, delâlet çok açıktır. Bu hadîsten istifâde edilen hükümler sekiz vech üzeredir: Hayvanların cinayet ve zararları; kuyu kazmaktan doğan zararlar, cinayetler; rikâzm beşte biri nisbetinde resmî vergiye tâbi' olduğu; mâden nevi'leri; Üretilen cevherlerin azından ve çoğundan resm lâzım olup, bir nisâb ile mukayyed olup olmadığı; rikâ-zın mekânına dâir hükümler; rikâzı keşfedip bulanın müslim-gayrimüslim, harbî olmasıyle ilgili hükümler; sarf yerleri hakkındaki ictihâdlar. Bunlar fıkıh kitâb-lannda yazılıp tafsil edilmiştir.

[213] Buhârî bu başlıkta, zekâtların sekiz kalem olan harcama yerlerinden yalnız "Zekât işinde çalışanlar" maddesini almıştır. Çünkü bâb başlığının devamı, zekât İşlerinde çalışanların hesaba çekilmeleri konusudur. Âyetteki sadakalar ile mak-sad, farz kılınan zekâttır. Bunda tatavvu' yânî nafile sadaka dâhil değildir.

Sadakaat, sadaka'mın cem'idir. Sadaka, zenginlerin malından muayyen bir mıkdânnı ayırıp Allah rızâsı için muhtaçlara vermektir. Bu vergi, temlîk suretiyledir. Bu kelime, Allah'a sadâkat ma'nâsmdan alınmıştır. Bu cihetle sadaka vermekten ibaret olan tasadduk kelimesinin delâlet ettiği ma'nâ sıdk ve ihlâs taharrisi demek olur.
Bu farz olan sadakanın, yânî zekâtın, nakidlerin zekâtı; hayvanların zekâtı; ganîmetlerin zekâtı; toprak mahsûllerinin zekâtı -ki onda bir demek olan uşr'dur- mâdenlerin zekâtı gibi muhtelif ve müteaddid nevi'leri bulunduğu için, âyette sadakalar diye cem'i sîgasıyle gelmiştir.
İşte bütün bu farz olan sadakalar âyette sayılan sekiz kalem harcama yerlerine harcanacaktır: Âyetin tamâmı şöyledir:
"Sadakalar, Allah 'tan bir farz olarak, ancak fakirlere, miskinlere, sadaka işlerinde çatışanlara, kalbleri müslümânüğa alıştırılmak istenenlere, kölelere, eşitlere, borçlulara, Allah yolunda (harcamaya) ve yol oğluna mahsûstur. Allah hak-kıyle bilen tam hüküm ve hikmet sahibidir" (et-Tevbe: 60).
[214] Buhâri bu hadîsi Sahîh'inin birçok yerinde, dar ve geniş metinlerle rivayet etmiştir. Hibe, Ahkâm, Terku Hiyel, Eymân, Nuzûr bölümlerindeki metinler geniştir. Bu rivayetler arasında uzunluk ve kısalık ve sened farklılıkları olmakla beraber, hepsi de esâsta aynı şeyi anlatmaktadır. Hadîste farz olan sadakaların alınması, toplanması, muhafaza edilmesi, nakledilmesi, gerekli yerlere harcanması ve bütün bu işlerin yazılıp hasâblanması gibi İslâm devletinin mâlî işleriyle vazîfeli me'mûrlann devlet başkanı veya onun yerine ilgili yüksek idare amirlerince murakabe edilip hesaba çekilmeleri esâsı getirilmiştir. Böylece devlet me' mûrlarmın millet zararına olacak fulleri ve sûi istimalleri önlenmekte, bu mâlî işlerin daha iyi yürütülmesi sağlanmaktadır.
[215] Buhârî bu hadîsi Sahîh'imn yedi yerinde ayrı ayrı mes'elelere hüccet olmak üzere bâzı sened ve lâfız farklılıklanyle getirmiştir. Burada zekâtın, sekiz sınıf harcama yerlerinden sâdece bir sınıfa verilmesinin cevazını isbât için sevketmiştîr. Hakîkaten bu hadîste Rasûlullah, zekât develerinin sütlerinden faydalanmayı bîr sınıfa; yalnız yol oğlu sınıfına tahsîs etmiştir. Bu bakımdan hadîsin bâb başlığına hüccetliği gayet sarihtir.
[216] Buhârî buradaki mutâbaalardan Ebû Kırâbe'ninkini Kitâbu't-Tahâre'de; Sabit el-Bunânî'ninkini Kitâbu't-Tıbb'da senedleriyle mevsûlen rivayet etmiştir. Humeyd et-TavîPin mutâbaasını ise Müslim, en-Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve İbn Huzeyme senediyle mevsûlen rivayet etmişlerdir.
Ebû Kılâbe'nin rivayetinin sonunda: "Bu nankör, Uraynîler hırsızlık yaptılar, adam öldürdüler, îmândan sonra kâfirliğe dönüp irtidâd eylediler ve bu suretle Allah ve Rasûlü'ne harb açtılar" buyurdu ziyâdesi vardır ki, bu şiddetli cezanın Allah ve Rasûlü'ne fiilen harbe kalkışma gibi en şenî' bir cinayete karşı ta'yîn edildiğine işaret edilmiş oluyor.
Hakîkaten bu ağır cinayet ve suçların cezası Kur'ân-i Kerîm'de de böylece tesbît ve tahrîr edilmiştir: "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesatçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleriyle ayaklarının çaprasvârî kesilmesi yâhud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyâdaki rüsvâylığıdtr. Âhirette ise onlara pek büyük bir azâb da vardır" (el-Mâide: 33).
"Âyetteki ölüm cezası yalnız öldürene, asma cezası öldürmekle beraber yol kesen ve mal alan kimseye, kesme cezası yalnız mal alana, sürgün cezası da bunlardan başka suretlerde fesâd yapanlaradır. İbn Abbâs ile Şafîî'nin kavli budur (Ceiâleyn). Ebû Hanîfe'ye göre sürgünden maksad habsdir.
Hadîsteki uranîlere tatbîk edilen cezaların Kur'ân'daki delili işte bu âyette zikredilenlerdir. Gözlerinin oyulup diri diri Harre taşlığına atılma ve kendi kendilerine ölünceye kadar taşları ısırmaları, Peygamber'in çobanını aynı şekilde işkence ile öldürmelerinin karşılığı ye benzeri bir ceza ile cezalandırılmalarından ibarettir.
[217] Hadîsteki tahnık, hurma gibi bir şeyi ağzında çiğneyip çocuğun damağına şehâ-det parmağıyla çalmağa denir. Hayra, duaya vesile olmak için küçük çocuklar, gıdâlanmaya başlama çağında Peygamber'e getirilir, teberrüken hurma çiğnemi yalattırılır di.
Hadîs metnindeki mîsem, hayvan dağladıkları demir âlettir. Sadaka hayvanlarının, şahısların mülkü olan hayvanlardan ayrılıp seçilmesi için Peygamber, sadaka develerini böyle bir âletle damgalardı. Peygamber'in bu fiili, hayvan üzerinde fark ettirici alâmet olarak dağlama ve damgalama tatbikatının mubah olduğuna delâlet eder. Hayvan ve sürü sâhibleri tarafından yapılan bu alâmetlerin çeşitli nevi'leri ve tatbikatı vardır. Develerde, sığırlarda, davarlarda ayrı ayrı ve türlü şekillerde yapılagelmiştir.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKAT BAHSİ
Vücûbu (Farziyeti) Ve Vermeyenin Günahı
Nakit (Para), Hayvan, Ekin Ve Ağaçların Zekâtı
Altın, Maden, Define, Bal Yetim Malı Ve Ticaret Eşyasının Zekâtı
Sadaka-i Fıtır, Zekât Me'muru Ve Zekâtın Kimlere Verileceği
Büyük Hadis Külliyatı Sadaka Ve İnfak Etmenin Fazileti Ve Bununla İlgili Meseleler
Dilencilik, Kanaat Ve Bağış
TAHRİC

ZEKAT BAHSİ

Vücûbu (Farziyeti) Ve Vermeyenin Günahı

2672- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman, ona şöyle buyurdu: "Sen ehl-i kitab olan bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey, Allah'a ibadettir. Onu bilip anladıklarında onlara Allah'ın onlara gece ve günde beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip uygulamaya başladıklarında, Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekâtı farz kıldığını bildir. Zekât alırken halkın nazarında kıymetli olan mallarından sakın. Mazlumun bedduasından da kaçın. Çünkü onun bedduası ile Allah arasında hiçbir perde yoktur."
[Mâlik hariç, Altı hadis imamı.][1]

2673- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, vefat edip Ebû Bekr halife olduğu zaman, Araplardan inkâr edip kafir olanlar oldu. Ömer dedi ki: "Bu insanlarla nasıl savaşırsın? Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İnsanlar Lâ ilahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim Lâ ilahe illallah derse, canını ve malını benden korumuş olur. Ancak (kanının dökülmesini) hak ederse başka. (Gizli günahlarının) hesapları Allah'a aittir."
Bunun üzerine Ebû Bekr şu cevabı verdi: "Vallahi namazla zekât arasını ayıranlara karşı mutlaka savaşırım. Çünkü zekat malın hakkıdır. Vallahi Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ona zekât olarak vermiş oldukları dişi keçiyi bana (zekât olarak) vermemeye yeltenirlerse, bu zekâta engel olmak suçundan dolayı onlarla savaşırım."
Sonradan Ömer dedi ki: "Vallahi onlarla savaşılması hususundaki hüküm, Allah'ın Ebû Bekr'in gönlünü açmasından dolayıdır. Ben bu sayede onlarla savaşmanın hak olduğunu Öğrendim." |Altı hadis imamı.][2]

2674- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Altın ve gümüşü bulunup da onun zekât hakkını vermeyen kimse için Kıyamet gününde ateşten levhalar hazırlanır ve zekâtını vermedikleri o altınla gümüş üzerinde kızartılıp onun yanı, alnı ve arkası dağlanır. Bu levhalar soğudukça, miktarı ellibin sene olan bir günde tekrar (kızdırılarak) iade edilir. Kullar arasındaki mahkeme bitinciye dek bu böyle devam eder. Sonra ya cennete gider, ya da cehenneme." Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ya deve (sahibi)?" "Zekât hakkını vermeyen —ki su başına geldiklerinde sağılıp muhtaçlara vermek de bu haklardandır— deve sahibi için Kıyamet gününde büyük ve açık bir yer tayin edilir. Develerden tek bir yavru bile hariç kalmamak üzere sahibini ayaklarıyla ezer, dişleriyle ısırırlar. Deve sürüsünün baş tarafı onu çiğneyip geçtikçe, son tarafı tekrar çiğnemeye devam eder. Bu durum, miktarı elli bin sene olan bir günde kullar arasındaki mahkeme bitinceye kadar böyle devam eder. Ondan sonra ya cennete gidecek ya da cehenneme."
Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Ya sığır ile koyunların sahibi)?"
"Onlar da öyle. Hakkı verilmeyen bu hayvanlara Kıyamet gününde geniş ve büyük bir yer hazırlanacak. Boynuzlu, boynuzsuz, sakat ve sağlam hiçbir sığır ve koyun kalmayacak; hemen hepsi boynuzları ile onu (zekâtını vermeyeni) sürecek ve ayakları ile çiğneyeceklerdir. Bin sene gibi olan bir günde (bu hayvanların) ilk kafilesi gelip geçtiğinde diğer kafileler ardından gelip aynı şeyi yapacaklardır. Bu azap, kullar arasındaki mahkeme görülünceye dek böyle sürecektir. Ondan sonra yolu ya cennete, ya da cehenneme gidecektir."
"Ya atlar?"
"Atlar üç kısımdır: Kişi için ecre vesile olan at; kişi için setre (günahlarını örtmeye) vesile olan at ve vizr (günah)a sürükleyen at.
Ecir vesilesi olan ata gelince bu, Allah yoluna vakfedilen attır. Kişi o atı çayırlıklarda ve otlaklarda besler. Bakımını gayet güzel yapar. O müddet zarfında ona yedirdiği ve içir-diklerinin karşılığında birçok ecir alır. Yayladan veya çayırdan alınıp da bir yere götürülmeye başladığı zaman, adımları ve tersleri (pislikleri) artık birer sevap vesilesi olur. Hatta bir nehirden geçip su içse, sahibi sulamak istemediği halde, yine de onun için bir sevap vesilesi olur. İşte böyle bir at onu için bütünüyle bir mükâfat vesilesidir.
Setr vesiylesi olan ata gelince; Allah yolunda vakf edilmemiş, sadece ihtiyaç için beslenmiş ve sırtında boynunda Allah'ın hakkı olduğunu unutmadığı attır. İşte böyle bir at onun için bir setr (günah örtme) vesilesi olur.
Günaha sürükleyen ata gelince: Mesela
insanın bir atı vardır, ona sırf gösteriş, övünme, böbürlenme ve hlâm ehline karşı üstünlük taslamak için bakmıştır; işte bu takdirde o at, günaha vesile olur."
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e merkepler hakkında sormuşlar. Karşılık olarak şu cevabı vermiş: "O hususta (muayyen bir hüküm inmemiştir, bunun yanısıra) bana şu cami ve eşsiz olan âyetten başkası inmemiştir:
«Her kim zerre miktarı hayır yaparsa onun karşılığını görür; her kim zerre miktarı şer işlerse onun karşılığını görür.» (Zilzâl 8-8)"
[Tirmizî hariç, Altı hadis imamı. Lafız Müslim'e aittir.][3]

2675- Diğer rivayette: "Biriniz Kıyamet gününde koyun sırtında meleyerek gelecek ve (şefaat dilemek için) bana: «Ey Muhammedi» diye seslenecek. Ben ise ona: «Ben (zamanında) tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam» diyeceğim. Yine biriniz Kıyamette

bağıran deveyi sırtına yüklenmiş bir halde gelecek ve bana: «Ey Muhammedi» diye seslenecek. Ben de ona şöyle diyeceğim: «Ben tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam, sen kendine yapacağını yaptın».'[4]

2676- Diğer bir rivayet: "Kimin malı olup da onun zekâtını vermezse o mal, Kıyamet günü sahibi için dazlak başlı ve iki gözü arasında kara bir nokta bulunan büyük bir ejderha şeklinde gelip boynuna dolanacak ve onu iki dudağı ile yakalayacak. Sonra şöyle diyecek: «İşte ben senin o biriktirip de zekâtını vermediğin malınım»."
Sonra şu âyeti okudu: "Allah'ın bol nimetlerinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu onların kötülüğüne-dir. Cimrilik yaptıkları şey Kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır." (Âl-iİmrân 180)'[5]

2677- Diğer rivayette: "Ebû Hureyre'ye soruldu: "Devenin hakkı nedir?" Cevap verdi: "İyilerini verirsin. Sütü çok olanları sütünden yararlanmak üzere emanet verirsin. Binilmek üzere ödünç verirsin. Aşılamak üzere erkek deveyi emanet verirsin. Dişi devenin sütünden (fakirlere) içirirsin ve su çekmek için deveyi emanet verirsin.'[6]

2678- Müslim, Câbir'den benzerini rivayet etti; onda şöyle geçer:
"Define sahibi definenin hakkını (zekâtını) vermezse, Kıyamet gününde definesi dazlak başlı bir ejderha olup, ağzını açarak onu kovalayacaktır. Ona yaklaştığı zaman ondan kaçacak; ejderha ise arkasından şöyle seslenecek: «Gel sakladığın defineni al! Benim ona ihtiyacım yoktur.» Ondan kurtuluş olmadığını anlayınca, elini onun ağzına sokacaktır. Ejderha ise, onun elini hurma hasırını parçalar gibi parçalayacaktır.'[7]

2679- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Malının zekâtını verdiğin zaman, üzerindeki borcunu ödemiş olursun." [Tirmizî][8]

2680- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zekâtı emretti. Denildi ki: "İbn Cemîl, Hâlid bin el-Velîd, Abbâs zekât vermedi." Şöyle buyurdu:
"İbn Cemîl zekât vermekten nasıl çekinir ki o, önce fakirdi, sonra Allah ve Resulü onu muhtaç durumdan kurtardılar. Hâlid'e gelince, siz zekât istemekle ona haksızlık ediyorsunuz. Zira Hâlid, zırhlarını vakfetmiş ve silahlarını Allah yolunda hazırlamıştır. Abbâs'a gelince o, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in amcasıdır. Zekât ona vaciptir. Fakat Abbas' in zekâtı (vaktinden önce) bir misliyle beraber verilmiştir.'[9]

2681- Bir rivayette: "Bir misli ile olmak üzere (Abbas'in sadakasını) ben ödeyeceğim" şeklindedir. fBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][10]

2682- Ebû Rafı radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ömer'i zekât toplamaya gönderdi. Abbâs'a gitti. Abbâs ona sert davranınca, gelip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şikayet etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey Ömer! Bilmiyor musun kişinin amcası baba yarısıdır. Abbâs bu yılın zekâtını geçen sene peşin verdi."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta leyyin bir isnadla.][11]

2683- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim malının zekâtını ecrini bekleyerek verirse, ecrini alır. Kim vermezse ben ondan (zorla) alırım. Bu defa malının yarısı borçlardan bir borç (gibi) olmuş olur. Ey Rabbimiz! Muhammed ailesine ondan (zekât malından) bir şey yoktur." [Rezîn][12]

2684- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde fakirlerden dolayı zenginlerin vay haline. Çünkü onlar şöyle diyeceklerdir: «Ey Rabbimiz! Bu zenginler bize haksızlık ettiler. Senin bizim için onlara farz kıldığın hakkımızı vermediler.» Allah Teâlâ da şöyle diyecektir: «İzzetim ve Celâlim hakkı için, sizi yaklaştıracağım, onları uzaklaştıracağım.» Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, daha sonra şu âyeti okudu: «Onların mallarında sâil ve yoksul için belirli bir hak vardır.» (Meâric 25-25)"
[Taberânî, Mu'cemıı's-Sağîr ve Mu'cermı'l-Evsat'ta.][13]

2685- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekâtın verilmemesi, karada ve denizde malların telefine sebep olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.][14]

2686- Bezzâr.Âişe'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadaka veya zekât, karıştığı malı mutlaka bozar.'[15]

2687- Bureyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kavim zekât vermezse mutlaka Allah onlara kıtlık verir."
[Taberânî, Mu 'eemu'l-Evsaf ta..][16]

2688- Nâfi'den:
İbn Ömer şöyle derdi: "Üzerinden bir yıl geçmedikçe herhangi bir malda zekât vacip olmaz." [Mâlik][17]

2689- Tirmizî bu (mevkuf) hadisi şu lafızla (Peygamber'e) ref'etmiştir:
"Kim bir mal elde ederse, üzerinden bir sene geçinceye kadar, onun zekâtı yoktur.'[18]

2690- Alî radiyallahu anh'dan:
"Abbâs bir an önce hayra girmek için, üzerinden sene geçmeden malının zekâtını hemen vermek için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den izin istedi, ona bu hususta izin verdi." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][19]

2691- Ebyad bin Hammâl radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-Jem'e (kavminin) temsilci(si) olarak geldiği zaman, Sebe' halkından zekât almaması hususunda konuşunca, cevaben şöyle buyurdu: «Ey Sebe' tün kardeşi! Zekât vermeniz icap eder.» Bunun üzerine (Ebyad) dedi ki: «Ey Allah'ın Resulü! Biz sadece pamuk ektik. Sebe' halkı dağıldı. Onlardan Me'rib'de pek azı kaldı.»
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Sebe' halkından Me'rib'de geri kalanlar ile Muâfir bezinin kıymetine denk olmak üzere her sene yetmiş takım elbise vermeleri üzerinde anlaşma yaptı. Bunu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem vefat edinceye kadar ödemeyi sürdürdüler. Sonra zekât memurları bu anlaşmayı uygulamadan kaldırdılar. Ebû Bekr, halife olunca Allah Re-sûlü'nün yaptığı bu anlaşmayı tekrar getirdi. Ebû Bekr ölünce, bu anlaşma zekâtın gereğine göre vergiye dönüştürüldü." [Ebû Davud][20]

2692- Osman b. Ebi'l-Âs radiyallahu anh'dan:
"Sakîf delegesi Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiklerinde kalpleri daha iyi yumuşasın ve etkili olsun diye onları mescidde ağırladı. Savaş için askere çağrılmayı, (zekâtları toplanırken) öşür vermemeyi ve namaz kılmamayı şart koştular. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Sizden (belli bir süre) cihad için askere çağrılmasın, öşür de alınmasın; fakat içinde rükû bulunmayan (namazsız) bir dinde hayır yoktur» buyurdu."[21]

2693- Vehb bin Münebbih'den: Câbir'e Sakîf'in durumunu sordum. "Onlar biat ettiklerinde, zekât vermemeyi ve cihad etmemeyi de şart koştular mı?" Câbir, daha sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duyduğunu söyledi: "Onlar müslüman oldukları takdirde zekât da verecekler, harbe de gidecekler."
|İkisi de Ebû Davud'a aittir.|[22]

Nakit (Para), Hayvan, Ekin Ve Ağaçların Zekâtı

2694- el-Hâris el-A'ver'den, o da Alî'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer senin ikiyüz dirhemin olup üzerinden bir sene geçerse, beş dirhem (yani kırkta birini) zekât vermen gerekir. Yirmi dinara ulaşmadıkça altın için hiçbir şey gerekmez. Ama yirmi dinar olup da üzerinden bir yıl geçerse o zaman yarım dinar zekât vereceksin, fazla olursa ona göre hesaplayıp fazla vereceksin." (Râvi dedi ki: "Fazla olursa hesaplayıp fazla vereceksin sözü, Alî'ye mi aittir yoksa, Allah Resulüne mi nisbet etmiştir, bilmiyorum.") "Üzerinden bir sene geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur." [Ebû Dâvud][23]
2695- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beş ûkiyeden (yani ikiyüz dirhemden) aşağı miktarda olan gümüşte zekât yoktur. Beş devenin aşağısında zekât yoktur. Beş vesk miktarının aşağında(ki hurma, üzüm ve tahıllarda da) zekât yoktur." [Altı hadis imamı.][24]

2696- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
(matlardan alınması gerekli) zekât hakkında bir mektup yazdırdı; ancak zekât memurlarına gönderemeden vefat etti. Onu kılıcıyla be-bir yere koymuştu. Ebû Bekr, halife ıodu uyguladı. Sonra Ömer de ölünce onu uyguladı. Orada şunlar yazılı idi: "Beş devesi olan bir koyun, on devesi olan iki koyun, onbeş devesi olan üç; yirmi devesi olan dört koyun zekât verecek. Tırmibeş devesi olan, otuz beşe ulaşıncaya kadar bir bint mahâd (iki yaşında bir deve) verecektir. Bir artarsa kırkbeş oluncaya kadar bir bint lebûn (üç yaşında bir dişi) deve verecektir. Bir artarsa altmışa kadar hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve) verecektir. Bir daha artarsa yetmiş beşe kadar ceze'a (beş yaşına girmiş dişi deve) verecektir. Bir daha artarsa doksana kadar iki bint <t-(3 yaşında sağılı dişi deve) verecektir.
Bir daha artarsa, yüzyirmiye kadar iki hıkka (dört yaşında dişi deve) verecektir. Eğer deve sayısı bundan çok ve fazla ise, her ellide bir hıkka, her kırkta bir ibn lebûn verecektir.
Koyunda, kırkta bir koyun, yüzyirmiye kadar böyle (tek koyun). Yüzyirmibire ulaşınca ikiyüze kadar iki koyun; bir daha artarsa (ikiyüzbire ulaşınca) üçyüze kadar üç koyun zekât verecektir.
Eğer koyunlar bundan fazla ve çok olursa (üçyüze ulaşınca), her yüz koyuna bir koyun verecektir. Yüzden aşağı kalan küsurata zekât düşmez. Zekât korkusuyla bir arada olanlar ayrılmaz, ayrı olanlar birleştirilmez. İki ortağın malından alınan zekâtta, her ikisi de adalet üzere birbirlerine müracaatta bulunurlar. Sakat, yaşlı ve kusurlu hayvan zekât olarak verilmez."[25]

2697- Diğer bir rivayette: "Zekât toplayıcı geldiği zaman, koyunlar üçe taksim edilir; üçte biri kötü, üçte biri iyi olanlar, üçte biri de orta halli olanlar. Zekât memuru orta halli kısmından alır." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][26]

2698- Enes radiyallahu anh'dan: Ebû Bekr radiyallahu anh, onu Bahreyn'e gönderdiği zaman, üç satırlık mühürle mühürlenmiş bir mektup verdi. Satırların birinde "Muhammed", ikincisinde "Resul", üçüncü-f sünde "Allah" yazılı idi. Mektup şöyle idi: ; "Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in müslü-manlara farz kıldığı ve Allah'ın emrettiği zekât /arızasıdır. Kim müslümanlardan bunu usûlü dairesince isterse versin; kim bunun üstünde isterse ona vermesin:
Yirmidört ve daha aşağı miktardaki deve için, her beş devede bir koyun. Yirmibeşe ulaşınca, otuzbeşe kadar, bir bint mahâd (iki yaşına basmış dişi deve), eğer bint mahâd yoksa ibn lebûn (iki yaşına basmış erkek deve) verir. (Deve sayısı) otuzaltıya ulaşınca, kırk-beşe kadar bir ibn lebûn; kırkaltıya ulaşınca altmışa kadar dört yaşına girmiş erkek deveye çekilen bir dişi deve (hıkka); altmışbire ulaşınca, yetmiş beşe kadar bir ceze'a (beş yaşına basan bir deve); yetmişaltıya ulaşınca doksana kadar iki bint lebûn; doksanbire ulaşınca yüz yirmiye kadar erkek deveye çekilen dört yaşına girmiş iki dişi deve (hıkka); yüz yirmiyi aşarsa, her kırkta biri için bir ibn lebûn; her ellide biri için bir hıkka vermesi gerekir. Dörtten fazla devesi olmayana bir şey lazım gelmez, sahibi illa vermeyi (nafile olarak) isterse başka. (Deve sayısı) beşe ulaşırsa bir koyun verir.
Koyunun zekâtına gelince: Bunların zekâtı sadece kırda otlatılanlardan alınır. Otlatılan koyun sayısı kırka ulaştı mı, yüzyirmiye kadar bir koyun alınır. Yüzyirmiyi geçti mi ikiyüze kadar iki koyun; ikiyüzü geçti mi üç-yüze kadar üç koyun; üçyüzü geçti mi her yüz koyunda bir koyun alınır. Eğer kişinin yayılmakta olan koyunlarının sayısı kırktan aşağı olursa hiçbir şey lazım gelmez, sahibinin nafile olarak kendi isteğiyle verdiği müstesna. Zekât endişesiyle ayrı olanlar bir araya getirilmez, bir arada olanlar da ayrılmazlar. İki ortağın malından alınan

zekâtta her ikisi de, adalet üzere birbirlerine müracaat ederler. Zekât verirken çok yaşlı ve kusurlu hayvan zekât olarak verilmez. Zekât memuru isterse tekeyi de zekât olarak alabilir.
(Ikiyüz dirhemlik) gümüşte, onda birin dörtte biri (yani kırkta biri) zekât vardır. (Gümüşün miktarı) yüzdoksan (dirhem) olursa zekât yoktur. Sahibi kendi isteği ile verirse başka. Eğer zekât olarak bir ceze'a vermesi gerek sayıya ulaştığı bir durumda sürü içinde ceze'a devesi bulunmaz da, yanında hıkkası varsa ondan bir hıkka ve onunla beraber (aradaki- noksanlığı tamamlamak için) iki koyun ya da yirmi dirhem zekât olarak kabul edilir. Eğer deveden hıkkayı gerektiren bir sayıya ulaşıp da hıkkası yok da sürüsünde bir ceze'ası varsa, ceze'a ondan zekât olarak kabul edilir. Ancak zekât memuru karşılığında ya iki koyun ya da yirmi dirhem zekât sahibine geri ödeme yapar.
Hıkka vermesi gereken bir sayıya ulaşıp da, eğer sürüde bir hıkka bulunmaz da bint lebûnu varsa, bint lebûnu kabul edip karşılığında iki koyun veya yirmi dirhem verir.
Bint-i lebûn gerektiren bir sayıya ulaşıp da bint lebûnu olmayıp hıkkası varsa, ondan hıkka kabul olunup, zekat memuru ona iki koyun veya yirmi dirhem ödeme yapar. Bint-i lebûnu icab ettiren sayıya ulaşıp da eğer bint lebûnu olmayıp da bint mahâdı varsa o zaman ondan bint mahâd kabul edilir; ayrıca onunla beraber yirmi dirhem veya iki koyun memura verir. Eğer bint mahâd gerektiren sayıya ulaşıp da bint mahâdı olmayıp da bint lebûnu varsa, ondan bint lebûn kabul edilir; zekat memuru ona yirmi dirhem ya da iki koyun verir. Eğer sürüde tam anlamıyla bint-i mahâd olmayıp da ibn lebûnu varsa o zaman ibn lebûnu kabul olunup başka bir şey lazım gelmez." [Buhârî, Nesâî ve Ebû Dâvud.][27]

2699- Muâz radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beni Yemen'e gönderdiğinde, sığırın sayısı otuza ulaşmadıkça zekât olarak hiçbir şey almamamı emretti. Otuza ulaştığında kırka kadar iki yaşına basmış erkek veya dişi bir buzağı alman lazım gelir. Kırka ulaşınca bir müsinne (üç yaşında dişi buzağı) gerekir." [Sünen ashabı][28]

2700- M radiyallahu anh 'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellemi, buyurdu:)
"Ben, sizi at ve köle zekâtından muaf tuttum; mallarınızın zekâtını her ikiyüzde beş (yani kırkta bir) verin."
[İkisi de Sünen ashabına aittir. Ancak lafız Nesâî'nindir.][29]

2701- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ne atta ne de kölede zekât yoktur; ancak kölenin fitresi verilir."
[Altı hadis imamı. Lafız Ebû Davud'a aittir.][30]

2702- Câbir radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Çayırda yayılan atlardan her bir at için bir dinar zekât gerekir."
[Taberânî, Mu 'cemu' I-Evsat'tz zayıf bir senedle.][31]

2703- Süfyân bin Abdillah radiyallahu wh'âan;
Ömer kendisini zekât toplamaya gönderniş. Kuzu ve oğlakları nisab miktarına dahil ediyordum. Bunun üzerine: "Kuzu ve oğlakanmızı sayıyor, fakat bunlardan zekât olacak bir şey almıyorsun, öyle mi?" dediler. Medine'ye) dönüp Ömer'e gelip de durumu)na açtığı zaman Ömer şöyle demiş: "Evet, çobanların kucaklarında taşıdıkları oğlak ve cuzular da nisab miktarına dahildir, fakat sen Dnlan zekât olarak alma. Ayrıca o malların en Lyisini, sağımlık için ayırdıklarını, emzirecek yavrusu olanları ve erkek hayvanlarını da alma, genç ve normal olanlarını al. Zira bu, hayvanın en iyisi ile düşüğü arasında orta halli olanıdır." [Mâlik][32]

2704- Ubeyy bin Kâ'b radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu zekât görevlisi olarak göndermiş. O, üzerine zekât olarak bint mahâd vermesi gereken adama demiş ki: "Zekâtın olan bint mahâdı ver!" Adam cevap vermiş: "Bunun ne sütü var, ne de sırtına binilir; bunun yerine şu besili büyük dişi deveyi al!" Kabul etmemiş ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e meseleyi götürmeden bir şey yapamayacağını söylemiş. Derken beraber Peygamber sallalla-hu aleyhi ve sellem'e gitmişler (Ubeyy'e ar-zettiği deve de yanların da imiş) ve durumu anlatmışlar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, adama: "O deve sana aittir (yani sana farz olan o değildir); ancak nafile olarak onu verirsen, Allah sana karşılığını verir. Biz de senin bu hayrını kabul ederiz." buyurdu. Ve Allah Resulü onu almasını emretti ve ona bereketle dua etti. [Ebû Dâvud uzunca bir kıssa ile.][33]

2705- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"islâm'da ne celeb (zekât malının memurun ayağına getirilmesi), ne ceneb (zekât verenin, zekât malını bulunduğu yerden uzaklaştırması, böylece zekât memuruna güçlük çıkarması) ve ne de müşâgare (mehir alıp vermemek için iki kişinin, birbirinin hısımlarından birer kadınla evlenmesi) vardır. Kim hak etmediği bir şey kapıp gasbederse bizden değildir." [Nesâî]
Derim ki: Orjinalinde de bu böyledir. Ancak "yarışlar" bölümünde Ebû Davud'a nisbetle gelecektir: "(Yarışta) atı kovalayacak adam tutmak (celeb) ve yedek at taşımak (ceneb) yoktur" ibaresi ile hadis uzunca olarak Tirmizî'ye aittir. Nesâî ise "nehbe"yi (soygunu) zikretmedi; ben hadisi uzun olarak, Tirmizî ve Nesâî'nin şiğâr babında buldum. Bu hadis ikisine aittir.[34]

2706- Enes radiyallahu anh'dan: "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem,
(zekâtı) müslümanlann mallarının her kırk dirheminde bir dirhem; zimmîlerin mallarında ise her yirmi dirhemde bir dirhem; zimmeti bulunmayanların mallarında ise her on dirhemde bir dirhem olarak takdir etmiştir." [Taberânî, Mıı'cemu'l-Evsat'ta.][35]

2707- Muâz radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
onu Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurmuştur: "(Zekâtı) daneden dane; koyundan koyun, deveden deve, sığırdan sığır olarak al!" [Ebû Dâvud][36]

2708- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Yağmurun ve kuyuların suladığı arazilerden çıkan mahsullerde onda bir, sulama usulüyle (kovalarla) elde edilen ürünlerde ise onda birin yarısı (yirmide bir) vardır."
[Buhârî ve Sünen ashabı.][37]

2709- Attâb bin Esîd radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, üzümleri tıpkı (ağaç üzerindeki) hurma gibi oranlamamızı ve zekâtını, hurmada, kuru hurma olarak aldığımız gibi (yani ağaç üzerinde takdir edilip) kuru üzüm olarak almamızı emretti. [Tirmizî ve Ebû Dâvud.][38]
2710- Sehl bin Ebî Hasme radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Ağaç üzerindeki mahsulde) takdir ettiğiniz zaman ürünü toplayın, ancak üçte birini bırakın (takdire dahil etmeyin); üçte birini bırakmazsanız bari dörtte birini bırakın."
[Sünen ashâbı][39]

2711- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Abdullah bin Ravâha'yı zekâtı tahmin ve tak-dîr etmesi için Hayber'e gönderirdi. Bunun üzerine o, tahmin ve takdir eder, sonra yahu-dileri bu tahmin ve takdiri kabul etmeleri veya kendi takdirleriyle ona vermeleri için muhayyer bırakırdı ki, meyveler yenmeden ya da dağıtılmadan önce zekâtı sayılıp meydana çıksın." lEbû Dâvud][40]

2712- Onun Câbir'den rivayeti: "Onu kırkbin vesak olarak tahmin ve takdir etti. Yahudiler bunu alıp almamakta muhayyer bırakılınca hurmayı aldılar, fakat yirmi bin vesak borçlu kaldılar."[41]

2713- Mâlik, Süleyman bin Yesâr'dan: Onlar (yahudiler) ona (İbn Revâha'ya) altın toplayıp: "İşte bunlar senindir. Bize yumuşak davran ve taksimatta göz yumuver" dediler. Cevaben şöyle dedi:
"Ey Yahudi topluluğu! Vallahi siz bana göre Allah'ın en nefret ettiği yaratıklarsınız! Sizin bu davranışınız beni yolumdan alıkoyamaz. Bana teklif ettiğiniz bu rüşvet haramdan başka bir şey değildir. Biz bunu yemeyiz."
"Demek ki gökler ve yerler böyle (dürüstlükle) ayakta duruyor" dediler.[42]

2714- Abdullah bin Ebî Bekr bin Muham-nıed bin Amr bin Hazm radiyallahu anh'dan:
"Abdullah bin Ravâha, Hayber'de Yahudilere ancak bir sene tahmin ve takdirde bulunabildi. Mûte günü şehit düşünce, onun yerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Cebbar bin Sahr'ı gönderdi de, o takdir ve tahminde bulundu." [Taberânî, Mıı'cemıı' I-Kebîr'de.][43]

2715- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hurmanın gece devşirilmesini yasakladı." [Bezzâr leyyin bir senedle.][44]

2716- Sehl bin Huneyf radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
yaramaz âdî ve ot renginde tozlu ufak olan hurmaları zekât olarak almayı yasakladı." [Ebû Davud].[45]

2717- Muâz radiyallahu anh'dan:
"O, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e mektup yazıp sebzelerden zekât alınıp alınmayacağını sordu. Cevabî mektupta onlara bir şey gerekmediğini bildirdi."
ITirmizî ve "bu hadis sahih değildir" dedi.][46]

2718- Talha radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yesillik(le sebzeler)de zekât yoktur." [Taberânî, Mıı'cemıı'I-Evsat ve el-Bezzâr leyyin bir senedle.][47]

2719- Tâvus'tan:
Muâz. Yemenlilere şöyle dedi: "Zekât ola bana arpa ve mısır yerine hamiş bezinden elbiseler getirin. Bu, sizin için hem ûâa kolay, hem de Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Medine'deki ashabı için de daha iyi ve yararlı olur."
[Buharı bâb başlığınnda (tercemesinde).][48]

2720- es-Sâib bin Yezîd radiyallahu anh'dan: Osman şöyle derdi: "Bu (ay), zekât verme ayınızdır. Borçlu olanlar borçlarını versinler ki, böylece herkesin malı eline geçsin de onlar da zekâtlarını versinler." [Muvatta'][49]

Altın, Maden, Define, Bal Yetim Malı Ve Ticaret Eşyasının Zekâtı

2721- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden:
Bir kadın, kızı ile beraber Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi. Kızın elinde iki tane altından kalın bilezik vardı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Bunların zekâtını verdin mi?"
"Hayır."
"Kıyamet gününde Allah' in bunları ateşten iki bilezik yapıp koluna takmasından hoşlanır mısın?" Bunun üzerine kadın, derhal bilezikleri çıkarıp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in önüne bırakıp şöyle dedi:
"Bunlar Allah ve Resûlünündür."
[Sünen ashabı][50]

2722- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, yanıma girdi, elimde kaşı olmayan iki büyük gümüş yüzüğü görünce sordu:
"Bu nedir ey Âişe?"

"Ey Allah'ın Resulü! Senin için süsleneyim diye bunları yaptım (taktım)."
"Bunların zekâtını veriyor musun?"
"Hayır, (veya bunun gibi Allah'ın dilediği bir şey söyledim)"
"Bunlar(ın vebali) ateş olarak sana yeter!" [Ebû Dâvud][51]

2723- el-Kâsım bin Muhammed radiyallahu anh'dan:
Âişe'nin kardeşi Muhammed'in yetim kızları vardı. Onları evinde himayesine almıştı. Ellerinde (kendilerine ait) bilezikleri vardı, (Âişe bunların) zekâtını vermezdi.[52]

2724- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer, kızlarına ve cariyelerine altın bilezik takardı ve onların zekâtını vermezdi." [İkisi de Mâlik'e aittir.][53]

2725- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir parça altın getirildi. Bu bize madenden gelen ilk zekâttı. Şöyle buyurdu: «Madenler olacak; onların içinde yaratıkların en kötüleri bulunacaktır»."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat ve's-Sağîr'de.][54]
2726- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hasta hayvan(ın sebep olduğu zarar) hederdir. Kuyu(nun sebep olduğu zarar) hederdir. Maden(in sebep olduğu zarar) hederdir (yani bunların sebep olduğu zararlar tazmin edilmez). Definelerde beşte bir (zekât) vardır." [Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı.]
Mâlik der ki: "Aramızda ihtilâf olmayan ve ilim ehlinden duyduğum gerçek şudur: Ri-kâz (define), ne bir külfet, ne büyük bir harcama ve ne de çalışmakla elde edilmeyip Cahili-yet devrinden kalma yer altında bulunan gömülerdir."
Aramak için sermaye gerektiren, uğrunda büyük külfet sarfedilen, buna rağmen bazen bulunup bazen de bulunamayarak emek boşa giden defineler ise rikâz değildir.[55]

2727- Duba'a binti'z-Zübeyr bin Abdil-muttalib radiyallahu anhâ'dan:
Mikdâd'la evli olan bu kadın anlattı: (Kocam) Mikdâd, Bakî' el-Habhaba'ya kazây-i hacet için gitmişti. Aniden bir delikten dinar (altm para) çıkartan bir fare ile karşılaştı. Topraktan devamlı olarak dinar çıkarıyordu; nihayet dinar sayısı on yediye ulaştı. Sonra içinde bir dinar bulunan kırmızı bir bez çıkarttı. Böylece toplam onsekiz dinar oldu. Onu alıp doğruca Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem'e götürdü ve "Haydi bunun zekâtını al!" dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu:
"Sen deliğe indin mi?"
"Hayır."
"O halde Allah onda sana bereketler versin!" buyurdu. [Ebû Dâvud][56]

2728- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Anber, bir gömü (rikâz) olmayıp denizin
dışarıya çıkartıp attığı bir şeydir."
[Buhârî, bir bâb başlığında (tercemesinde).][57]

2729- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Balda her on petekde bir petek (bal) zekât vardır." [Tirmizî][58]

2730- Taberânî, Mu'cemu l-Evsat'ta leyyin bir isnadla: "Her on iki kırbada bir kırba zekât vardır, bundan az olanda hiçbir şey yoktur."[59]

2731- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden:
"Mut'ân oğullarından biri olan Hilâl, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e (zekât tahakkuk eden) arı balının öşrünü getirdi ve kendisine (arılan için) Selebe vadisinde bir yer verilmesini rica etti. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, o vadiyi ona tahsis etti.
Ömer, hilafet makamına geçtiğinde, Süfyân bin Vehb, Ömer'e ne kadar zekât vereceğini bildirmesi için bir mektup yazdı. Cevabî mektupta Ömer: «(Hilâl) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e balının öşründen ne kadar veriyor idiyse, sana da o kadar versin. Eğer öderse onun namına Selebe vadisini koru! Şayet ödemezse o ancak bir yağmur sineğidir, dileyen onu (balını) yiyebilir» diye yazdı."
[Nesâî, Ebû Dâvud.][60]

2732- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, cemaate şöyle hitap etti: "Dikkat edin! Kim mal sahibi bir yetimin velîsi olursa, onun malını ticarette çalıştırsın! Aksi halde zekât, o malı yiyip bitirir." [Tirmizî][61]
2733- Mâlik (b. Enes) radiyallahu anh'dan: Ömer dedi ki: "Zekâtın yiyip bitirmemesi için yetimin malını (parasını) ticarette kullanijüj mak suretiyle çalıştınn!"[62]

2734- Semure bin Cundeb radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize satmak için hazırladığımız mallarımızın zekâtını vermemizi emrederdi." [Ebû Dâvud][63]

Sadaka-i Fıtır, Zekât Me'muru Ve Zekâtın Kimlere Verileceği

2735- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
fitre sadakasını müslümanlardan her bir köle, hür erkek ve kadın, küçük ve büyük üzerine, hurma ve arpadan bir sa' (bir nevi ölçek) olarak takdir etmiştir. Ve bize bu fitreyi, cemaat namazgaha çıkmadan önce vermemizi emretmiştir." [Altı hadis imamı. Lafız Buhârî'nindir.][64]

2736- Diğer bir rivayette: "İbn Ömer, fitreyi bundan bir veya iki gün önce verirdi."[65]

2737- Diğer rivayette: "İnsanlar Resûlul-lah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında, fitreyi, arpadan bir sa', hurmadan bir sa'; kılçıksız arpa ve kuru üzümden bir sa' olarak verirlerdi. Ömer hilafet makamına geçip de insanlar çoğalınca, bu şeylerin yerine yarım sa' buğdayı

fitre olarak tahsis etti."[66]

2738- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Biz, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem hayattayken, çocuk, büyük, hür ve köle için şu üç şeyden fitre verirdik: Bir sa' hurma, bir sa' keş (yoğurt kurusu), bir sa' arpa.
Muaviye zamanına kadar bu, böyle devam etti. O, iki müd buğdayı, bir sa' hurmaya denk tuttu.
Ama bana gelince, ben hâlâ eski usûlü takip ediyorum; yaşadığım sürece de öyle yapacağım." [Altı hadis imamı.][67]

2739- Abdullah bin Sa'lebe ya da Sa'lebe bin Abdillah bin Ebî Su'ayr radiyallahu anh'dan, o da babasından:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, ayağa kalkarak bize hitap etti ve fıtır sadakasını, her fert için bir sa' hurma, ya da bir sa' arpa; yahut küçük, büyük, hür ve köleden iki kişi için bir sa' buğday vermemizi emretti.
[Ebû Dâvud][68]

2740- Tirmizî bunun bir benzerini, Amr bin Şuayb, o da hasasından, o da dedesinden olmak üzere merfû olarak nakletti.[69]

2741- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
bu sadakayı, bir sa' hurma yahut bir sa' arpa, yahut yarım sa' buğday olarak, her hür veya köle, her erkek veya kadın, her küçük veya büyük üzerine takdir etmiştir. Alî radiyallahu anh, (Kûfe'ye) gelip de fiyatları ucuz görünce: «Allah, size geniş imkanlar bahşetti; onun için artık her şeyden bir sa' verseniz daha iyi olur» dedi." [Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.][70]

2742- Ayrıca onun (Ebû Davud'un İbn Abbâs'tan) şu rivayeti de vardır: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, fitreyi oruçlu iken sâdır olan lüzumsuz söz ve sövmek gibi günahları için bir temizlik; ayrıca yoksullar için de bir yiyecek olması için takdir etmiştir.
Kim onu (fıtır sadakasını) namazdan önce verirse bu, makbul edilmiş bir zekât olur. Ama namazdan sonra verirse, sadakalardan bir sadaka olmuş olur."[71]

2743- Kays bin Sâ'd bin Ubâde radiyalla-hu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, bize fitre sadakasını zekât âyeti nazil olmadan önce emretmiştir. Zekât emri geldikten sonra, onu vermemizi bize ne emretti, ne de yasakladı. Ama biz gene de veriyorduk." [Nesâî][72]

2744- Ebû Humeyd es-Sâ'idî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ezd kabilesinden İbnü'l-Lutbiyye adında bir adamı sadaka üzerinde (zekât toplamakla) görevlendirdi. Zekât toplayıp dönünce: "İşte bunlar size. Şunları da bana hediye olarak verdiler" deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hemen ayağa kalkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:
"Ben sizden birinizi Allah'ın beni görevlendirdiği bir iş (zekât toplamak) için görevlendiriyorum; gelip şöyle diyor: «Bu size, bu a da bana, çünkü bu bana hediye olarak verilmiştir.» Babasının veya annesinin evinde otursaydı, eğer doğru sözlüyse bu hediye ona gelir miydi? Vallahi eğer biriniz, haketmediği bir şey alırsa, Kıyamet gününde Allah'a kavuştuğu zaman, aldığı şeyi sırtına alıp taşıyacaktır. Şayet bu haksız aldığı şey, deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek ve koyunsa meleyecek.» Daha sonra Allah Resulü koltuğunun altındaki beyaz teni görününceye kadar ellerini kaldırıp şöyle dedi: "Allahım! Tebliğ ettim mi?" [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|[73]
2745- Adiyy bin Amîre el-Kindî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (buyurdu:)
"Biz, içinizden birini görevlendirip de o, bir iğne veya daha büyük bir şeyi bizden gizli alarak alırsa bu, bir hiyanet olarak Kıyamet 'ününde karşısına çıkar." Hemen bir adam lyağa kalkıp şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Bana verdiğin göreli benden geriye al!"
"Ne'n var?"
"Böyle böyle dediğini duydum da."
Şöyle buyurdu:
"Ama ben şunu diyorum: «Dikkat edin! Siz içinizden kimi bir iş için görevlendirdiyek, onun azını da çoğunu da getirsin. Daha onra kendisine verileni alır, yasak edilendense vazgeçer»." |Müslim ve Ebû Dâvud.][74]

2746- İmrân bin Husayn'ın azatlısı İbra-ıim bin Atâ'dan, o da babasından:
Ziyâd veya bir kısım emirler İmrân bin lusayn'ı zekât toplamaya gönderdi. Zengin-erden zekâtı alıp, (o yörenin) fakirlerine damıttı. Döndüğünde, İmrân'a sordu:
"Mal nerede?"
"Sen beni mal için mi gönderdin? Biz onu Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in zaında aldığımız yerden aldık. Yine onun zamanında verdiğimiz yerlere dağıttık." [Ebû Dâvud][75]

2747- Cerîr bin Abdillah radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size zekât memuru geldiğinde, sizden ayrılırken gönlü hoş ve hoşnut olarak ayrılsın."
[Müslim ve Sünen ashabı.][76]

2748- Diğer bir rivayette: Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ya onlar (zekât memurları) bize zulmederlerse?."
"Size haksızlık etseler de, zekât memurlarınızı hoşnut edin!"[77]

2749- Câbir bin Atîk radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yakında sizlere atlı ve sevimsiz (zekât) memurları gelir. Size geldiklerinde onları iyi karşılayın. Onlarla talep ettikleri şeylerin arasından çekilin. Eğer âdil olurlarsa lehlerinedir. Şayet haksızlık yaparlarsa aleyhlerinedir. Ama yine de onları hoşnut edin! Zira zekât (sevabınızın tamamı onların hoşnutluğuna bağlıdır. (Onları razı edin ki) onlar da size dua etsinler." [Ebû Dâvud][78]

2750- Beşîr bin el-Hasâsiyye radiyallahu anh'dan:

Dedik ki: "Ey Allah 'in Resulü! Zekât memurları bize mütecaviz davranıyorlar (yani borcumuzdan fazlasmı alıyorlar); onların bizden haksız olarak almak istedikleri kadar malımızdan bir şey gizleyebilir miyiz?"
"Hayır" buyurdu. [Ebû Dâvud][79]

2751- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekâtta haksız davranan kişi, zekât vermeyen gibidir." [Ebû Dâvud ve Tirmizî.][80]

2752- Râfi' bin Hadîc radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekâtı hakkıyla toplayan memur, evine dönünceye dek Allah yolunda gaza eden kişi gibidir." [Her ikisi de Ebû Dâvud ile Tirmizî'nindir.][81]

2753- Mâlik bin Utâhiyye radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer zekâtı hakkıyla toplamayan bir öşürcüyü görürseniz öldürün."
[Ahmed ve Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr'âz ismi meçhul bir râvi kanalıyla.][82]

2754- Abdullah bin Ebî.Evfâ radiyallahu anh'dan:
Babam ağacın altında biat edenlerdendi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem zekâtlarını getiren kavme: «Allahım! Falanın ailesine rahmet et!» diye dua ederdi. Babam zekâtını getirip teslim ettiğinde ise şöyle dua etti: «Allahım! Ebû Evfâ ailesine rahmet et!»"
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][83]

2755- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zekât verdiğiniz zaman: «Allahım, bunu kârlı kıl, zoraki verilen bir şey kılma!» şeklinde dua etmek suretiyle sevabını istemeyi unutmayınız." [İbn Mâce zayıf bir senedle.][84]

2756- Abdülmuttalib bin Rabîa bin el-Hâ-ris radiyallahu anh'dan:
Rabîa ile Abbâs buluşup bir araya geldiler; dediler ki: "Şu benim çocuğum (yani Abdülmuttalib) ile Fadl bin el-Abbâs'ı Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e göndersek te, onunla konuşup bu zekât toplama işine onları görevlendirse de onlara vereceklerini verseler, elde edeceklerini de elde etseler." Tam o anda Alî geldi ve ona da durumu anlattılar. Bunun üzerine şöyle dedi: "Bunu yapmayın; çünkü o sizin bu teklifinizi kabul etmez."
Sonra Rabî'a onunla (Alî ile) yalnız başına kalınca şöyle dedi: "Sen bunu bize rekabet yapmak için söylüyorsun. Sen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in damatlığını elde ettin de biz seni kıskanmadık." Allah Resulünün damadı: "Benim böyle bir niyetim ve gayem yoktur vallahi! Haydi onları gönderin!" dedi. Onlar beraberce gittiler ve o (Alî) yattı.
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi kıldırdıktan sonra biz hücresine kendisinden önce vardık. Onun yanında durduk. Gelip kulaklanmvzdan tattu \e şöyle dedi". "Haydi içinizdekini söyleyin!" Derken içeri girdi; biz de onunla girdik. O zaman Zeynep bint Cahş'ın nöbetindeydi. "Haydi gelin yemeği beraber yiyelim" dedi.
Bir süre konuşmak için birbirimizi bekledikten sonra aramızdan birimiz konuştu ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sen insanların en iyisi ve en yardım sevenisin. Biz evlilik çağına geldik. Bizi zekât toplama işlerinde gö-revlendirsen de aldıklarımızın bir kısmım insanların verdikleri gibi versek, elde edeceğimizi de biz elde etsek." Hiç cevap vermeden uzunca sustu. Öte yandan Zeynep de perde arkasından (biz tekrar konuşmak istediğimizde susmamız için) işaret ediyordu. Sonra şöyle buyurdu: "Bu zekâtlar Muhammed ailesine yaraşmaz. Çünkü bunlar insanların kirleridir. Haydi bana humus (beştebir zekâtı) işleri ile uğraşan Mahmiyye'yi ve Nevfel bin el-Hâris bin Abdullah'ı da çağırın!" Her ikisi de geldi. Mahmiyye'ye dedi ki: "Haydi kızını şu çocuğa Fadl bin Abbâs'a nikâhla." Hemen ni-
kahladı. Nevfel'e de: "Haydi sen de kızını bu çocuğa ver!' dedi. 0 da verdi. Sonra Mahmiyye'ye: "Haydi bunların mehrini humusu malından şu kadar şu kadar ver!" buyurdu.[85]

2757- Diğer rivayette: "Alî dedi ki: "Ben Hasan'ın babasıyım, erkek adamım. Vallahi oğullarınız size Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den dönünceye kadar buradan ayrılmam." [Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][86]
2758- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Hasan bin Alî, zekât hurmalarından bir
hurma alıp ağzına koydu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: "Kaka, kaka! At onu! Bilmiyor musun, biz zekât yemeyiz!" dedi. [Buhârî ve Müslim][87]

2759- Enes radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem yolda bir hurmanın yanından geçerken şöyle dedi: "Eğer bunun bir zekât hurmasından olduğuna dair endişem olmasaydı, mutlaka yer(dim." [Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.][88]

2760- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
bir yemek getirildiğinde sorardı. Eğer ona: «Bu bir hediyedir» denilirse, yerdi. Eğer: «Bu bir sadakadır» denilirse, yemezdi. Ve ashabına: «Haydi siz yiyin!» buyururdu." [Buhârî ve Müslim][89]

2761- Ebû Râfi radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
Benû Mahzûm'dan bir adamı zekât toplama görevlisi olarak gönderdi. Ebû Râfi' de onun ardından gitmek isteyince, şöyle buyurdu:
"Sadaka (zekât) bize helâl değildir. Kavmin mevlâsı (azatlısı Ebû Râfi yi kastediyor) kendilerinden (sayılır)." [Sünen ashabı][90]

2762- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Ne zengin ve ne de sağlıklı güçlü kimse zekât alamaz." [Nesâî][91]

2763- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:) "Zengine sadaka helâl değildir, ancak Allah yolunda (savaşa çıkmış) olursa veya yolcu olursa veya fakir komşuya sadaka verilir, o da sana hediye eder veya seni davet ederse müstesna." [Ebû Dâvud]
Atâ bin Yesâr('ın mürselinde) şunu ekledi: "Zekât, sadakayı toplamak için çalışana, sadaka malını kendi malıyla satın alana ve borçlu düşene de (helâl olur)."[92]

2764- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'dan: "Ömer, süt içti. Hoşuna gidince sordu:
«Bu süt nereden?» Ona «Zekât hayvanlarından sağılan sütten» denilince, elini ağzına sokup içtiği o sütü kustu." [Mâlik][93]

2765- Ziyâd bin el-Hâris es-Sudâî radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: «Bana zekât ver!» dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Şüphesiz Allah, zekâtlar hususunda bir peygamberin veya başka birinin hükmüne razı olmayıp kendisi bizzat zekât ehlini sekiz kısma ayırdı; eğer sen de onlardan birisi isen vereyim»." [Ebû Dâvud][94]

2766- Ümmü Atiyye —ismi Nüsey-be'dir— radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Âi-şe'nin yanına girip: "Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Hayır, ancak kendisine zekât olarak gönderilen koyundan, Nüseybe (Ümmü Atiyye)'nin gönderdiği biraz et vardır" dedi. Şöyle buyurdu: "Getir onu, o koyun yerini bulmuştur (yani hediye edilen et artık zekât olmaktan çıkmıştır)." [Buhârî ve Müslim][95]

2767- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "(Âişe'nin cariyesi) Berîre'ye sadaka olarak bir et verildi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «O, ona sadakadır; bize ise hediyedir (yani yiyebiliriz)»."
[Buhârî, Müslim ve Muvatta'.][96]

2768- Beşîr bin Yesâr'dan, o da Ensâr'dan Sehl bin Ebî Hasme adında bir adamdan:
"Hayber'de öldürülen bir Ensârlı için Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine (Sehl'e) zekât develerinden yüz deve diyet verdiğini bildirdi." [Ebû Dâvud][97]

Büyük Hadis Külliyatı Sadaka Ve İnfak Etmenin Fazileti Ve Bununla İlgili Meseleler

2769- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim gönül hoşluğu ile helâlinden ki, Allah ancak güzel ve helâl olanı kabul eder, bir sadaka verirse, hemen onu Rahman sağ eline alır. Verilen bu sadaka hurma bile olsa, Rahman'in elinde büyüyüp çoğalır, nihayet dağ gibi olur; tıpkı sizden birinizin atını veya buzağısını büyütmesi gibi."
[Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı.][98]

2770- Diğer rivayette: "Hatta onun tek lokması Uhud dağı gibi olur." Allah'ın Ki-tâb'ında bunu doğrulayan âyet şudur:
"Bilmiyorlar mı, Allah kullarından tevbe-yi kabul eder, sadakaları alır. Riba (faiz)'i mahveder, sadakaları artırır." (Tevbe 104)[99]

2771- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Adamın biri sahra gibi bir yerde dolaşırken buluttan bir ses duydu: «Haydi git falanın bahçesini sula!» O bulut doğruca gidip bir kayalığa suyunu kovadan boşaltır gibi boşalttı. Derken sel yollarından birisi bu suların tamamını akıtmaya başladı. Adam da akan suyun ardından gitti. Bir de ne görsün, bir adam suyu bahçenin her tarafına kürekle gezdiriyor. Ona sordu:
«Ey Allah'ın kulu senin ismin nedir?»
«İsmim fülandır.» Bakıyor ki buluttan duyduğu ismin aynısı. O da ona soruyor: «Ey Allah'ın kulu neden ismimi sordun?»
«Şu suyu getiren bulutun içinden bir ses duymuştum: «Haydi git falanın bahçesini sula!» diyordu. Şimdi görüyorum da o fülan sensin. Söyle bakalım burada böyle ne yapıyorsun?"
«Gördüğün gibi buradan çıkacak mahsule bakıyorum. Onun üçte birini tasadduk ediyorum, üçte birini ben, çocuklarımla birlikte yiyorum. Bundan artan üçte birini de yine bu bahçeye harcıyorum»." [Müslim][100]

2772- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti."
"Nasıl olur bu?" dediler.
"Bir adamın iki dirhemi vardı; onun en güzelini tasadduk etti. Adam malını arz etmeye gitti ve ondan yüzbin dirhem kazandı ve onun tümünü tasadduk etti." [Nesâî][101]

2773- Alî radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e üç grup geldi. Biri: "Benim yüz dinarım vardı, onunu tasadduk ettim" dedi. Öbürü: "Benim on dinarım vardı, birini tasadduk ettim" dedi. Diğer üçüncüsü de: "Benim tek bir dinarım vardı onun onda birini tasadduk ettim" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hepiniz ecirde eşitsiniz. Çünkü her biriniz malının onda birini sadaka olarak vermiştir."
[Leyyin bir senedle Ahmed ve Bezzâr.][102]

2774- Ibn Abbâs radiyallahu anh'dan:
İbn Abbâs'a bir dilenci gelöi. Ona (dilenciye) sordu:
"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Resulü olduğuna şehadet ediyor musun?" "Evet." "Oruç tutuyor musun?"

"Evet" deyince, şöyle dedi: "Sen istedin, isteyenin belirli bir hakkı vardır. O hakkı bizim sana vermemiz gerekir" dedi ve ona bir elbise verdi. Sonra da şöyle dedi:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: «Bir müslüman herhangi bir müslümana bir elbise verip giyindirirse, o elbiseden bir parça kaldığı sürece veren kişi, Allah'ın koruması altında olur»." [Tirmizî][103]

2775- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Bir Bedevî dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü bana hicreti bildir!" "Yazık sana! Hicret işi zordur. Senin develerin var mıdır?" diye sordu.
' Evet.
"Zekâtını veriyor musun?"
"Evet."
"Öyleyse sen o uzaklarda kal ve çalış. Şüphesiz Allah, senin hiçbir amelinden eksiltmez (karşılığını mutlaka verir)" buyurdu.
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.][104]

2776- Ebû Ümame radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İyilikler yapmak, kötü felâketleri önler. Gizli verilen sadaka, Rabbin gazabını söndürür. Sıla-i rahim ömrü artırır."
[Taberânî, Mu'cemıı I-Kebîr'de.][105]

2777- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadaka, Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölüme engel olur." [Rezîn][106]

2778- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kulların sabaha kavuştuğu hiçbir gün yoktur ki, iki melek inip biri: «Allahım! İnfak eden kimsenin infak ettiği malın yerine daha iyisini ver!» Öbürü: «Allahım! İnfak etmeyip elinde tutanın (cimrinin) malına telef ver!» demesinler." [Buhârî ve Müslim][107]

2779- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Herhangi bir kul, sahip olduğu her maldan Allah yolunda bir çiftini harcarsa, cennet bekçileri onu karşılar ve her birisi kendi beklediği kapıdan girmesi için onu çağırırlar."
"Bu (bir çift sadaka) nasıl olur?" diye sorduklarında şöyle buyurdu:
"Eğer malı deve ise iki deve; sığır ise iki sığır (infak eder)." [Nesâî][108]

2780- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir dinar Allah yolunda harcadın. Bir dinar da bir köle azat ederek harcadın. Bir dinar da bir yoksula sadaka olarak verdin. Bir dinar da çoluk çocuğuna harcadın. Ecir bakımından en büyüğü, çoluk çocuğuna harcamış olduğundur." [Müslim][109]

2781- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Sevap bakımından) kişinin harcadığı en üstün dinar, kişinin çoluk çocuğuna harcadığı dinardır, sonra Allah yolunda harcadığı dinardır, sonra Allah yolunda arkadaşlarına harcadığı dinardır." [Müslim ve Tirmizî][110]

2782- Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir müslüman karşılığını (sevabını) Allah'tan umarak çoluk çocuğuna bir harcama yaparsa bu, onun için bir sadaka olur."
[Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][111]

2783- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Beni hak ile gönderene yemin ederim ki Allah, Kıyamet gününde yetime merhamet edip ona yumuşak konuşan kimseye azab etmez. Allah'ın kendisine verdiği imkan ve ihsanları kendi yetim ve güçsüzlerini bırakıp ta komşularına uzatıp ye-dirmeyen kimselere de azab etmez. Ey Ümrr :t-i Muhammedi Beni Hak ile gönderene yemin ederim ki, kendi akrabaları muhtaç bir halde dururken onları bırakıp başkasına ikram eden kimsenin sadakasını Allah kesinlikle kabul etmez. Nefsim kudret elinde olana yemin olsun ki, Allah Kıyamet gününde böyle bir kimsenin yüzüne de bakmaz." [Taberâni Mu'cemu'l-Evsat'la leyyin bir senedle.][112]

2784- el-Mikdâm bin Ma'dî Kerb radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendine yedirdiğin senin için bir sadakadır, hanımına yedirdiğin de bir sadakadır, çocuğuna yedirdiğin de senin için bir sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin de senin için bir sadakadır." [Ahmed][113]

2785- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Aşure günü çoluk çocuğunun nafakasında bol harcarsa, Allah senenin kalan kısmında onun rızkında olağanüstü bir genişlik ve çoğalma ihsan eder."
Süfyân dedi ki: "Biz bunu bizzat tecrübe ettik ve öyle bulduk." [Rezîn][114]

2786- Harise bin Vehb radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadaka verin! Çünkü kişi sadaka vermek üzere çıkıp da sadaka verecek kimseyi bulamayacağı yakındır. Hatta sadaka vermek istediği kimse şöyle diyecektir: «Bana dün gelseydin sadakanı kabul ederdim. Amma bugün buna ihtiyacım yoktur.» Böylece sadaka verecek kimseyi bulamayacaktır." [Buhârî, Müslim ve Nesâî.][115]
2787- Ebû Musa radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecektir ki, kişi elindeki altın sadaka ile gidecek de onu alacak kimse bulamayacak. Tek erkeğin ardından, sayıca çok olduklarından kırk kadın gidecek ve ona sığınacaklardır. Çünkü erkekler az; kadınlar çok olacaktır." [Buhârî ve Müslim][116]

2788- Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadakayı çabuk verin! Çünkü belâ onu aşıp geçemez." [Rezîn ve Taberânî, Mu'cemu'l-Ev-sat'ta zayıf bir isnadla. |[117]

2789- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah yeryüzünü yarattığı zaman ileri geri gidip sallanmaya başladı. Bunun üzerine ona dağları bir kazık gibi çakıverdi de yeryüzü istikrar buldu. Melekler dağların şiddetine hayran kalarak sordular: «Rabbimiz! Bu dağlardan daha güçlü bir şey yarattın mı?»
«Evet demiri yarattım.»
«Peki demirden daha kuvvetli bir şey yarattın mı?»
«Evet ateşi.»
«Peki ateşten güçlü bir şey yarattın mı?»
«Evet suyu.»
«Peki sudan daha güçlü bir şey yarattın mı?»
«Evet rüzgârı.»
«Rüzgârdan daha güçlü bir şey yarattın mı?» «Evet Ademoğlunu. Verdiğini sol elinden gizleyerek sağ eliyle tasadduk ettiği zaman (insan, bütün bunlardan güçlü olur)»." [Tirmizî][118]

2790- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
cimri ile, sadaka vereni üzerine demirden kalkan (zırh) geçirilmiş göğsünden boğazına (köprücük kemiğine) kadar sımsıkı bağlanmış iki adama benzetti:*Sadaka veren adam sadaka verdikçe o kalkan genişler, ta ayak parmaklarını örtecek ve ayak izlerini silecek kadar bollaşıp uzar. Cimri ise her bir sadaka in-fak etmek isteyince, kalkan onu daha da sıkar, ta ki her bir halkası vücudundaki yerine saplanıp kalır. —Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in parmağını yakasına sokup «İşte böyle» dediğini gördüm— Onu genişletmeye yeltenir, fakat o sımsıkı kalkan bir türlü genişlemez."[119]

2791- Adiy bin Hatim radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yarım hurma (sadaka) ile dahi olsa, ateşten korunun. Bunu da bulamazsanız hoş ve güzel sözle (ateşte/ı korunun!)"
[Her ikisi de Buhârî ve Müslim'e aittir.][120]

2792- Ümmü Büceyd el-Ensarî radiyallahu anhâ'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yanık bir (koyun ya da keçi) tırnağıyla dahi olsa, onu verip yoksulu öyle çevirin!"
[Mâlik ve Sünen ashabı.][121]

2793- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Dedik ki: "Ey Allah'm Resulü! Sadakanın hangisi daha üstündür?"
"Fakirin cömertliğidir. Sadaka verirken önce bakımıyla yükümlü olduklarından başla!" buyurdu. [Ebû Dâvud][122]

2794- Fâtıma bint Kays radiyallahu anhâ'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
zekât hakkında soruldu yahut ben sordum.
"Malda zekâttan başka da hak vardır" buyurdu, sonra "Gerçek iyilik, yüzlerinizi doğu ve batıya çevirmeniz değildir. I Asıl iyilik... yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve boyunduruk altında bulunan köle ve esirlere sevdiği maldan harcar...)" âyetini (Bakara 177) okudu. [Tirmizî][123]

2795- Câbir radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
hurmadan toplanan her on vesak miktarı mahsule karşılık yoksulların yemesi için mescide bir hurma salkımı asılmasını emretti." [Ebû Dâvud][124]

2796- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
elinde asasıyla çıktı. Baktı ki bir adam adi yaş ve kuru (karışık) hurma asmış. Allah Resulü, ona vurarak şöyle buyurdu:
"Bu sadakanın sahibi isteseydi bundan daha iyisini asardı. Bu sadakanın sahibi Kıyamet gününde hurmanın döküntüsünü yiyecektir. " [Ebû Dâvud ve Nesâî][125]

2797- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
O, kokmuş bir eti sadaka olarak vermek üzereydi. Allah Nebisi sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Yemediğini mi sadaka olarak vereceksin?"[126]

2798- Diğer rivayette: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir keler hediye edildi, yemedi. Bunun üzerine Âişe dedi ki: «Bunu yoksullara yedirelim mi?»
«Yemediklerinizi kimseye yedirmeyin» buyurdu." [Taberânî, Mu'cemu' I-Evsaftu.]
Derim ki: Müellif burada hadisin sadece Mu'cemu'l-Evsat'ta. yer aldığını söylemiştir. Bu kitabın "mubah" bölümünde ise Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın rivayeti olarak nakletmiştir. Mecmu' uz-Zevâid'de bu gibi durumlar, Câ-miu7- f/iM/'dekilerden çoktur.[127]

2799- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadaka vermekle mal eksilmez." Ya da şöyle dedi: "Maldan sadaka eksilmez. Allah affeden kulunun şerefini daha da artırır. Allah için tevazu göstereni Allah daha da yükseltir." [Müslim, Tirmizî ve Muvatta'.][128]

2800- Cerîr radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e üstbaşları olmayan, ayakları çıplak, kaplan postu gibi çizgili peştemallerine ya da abalarına sarınmış ve kılıçlarını kuşanmış bir grup insan geldi, çoğu hatta hepsi Mudar kabilesin-dendi. Onların bu muhtaç durumunu görünce Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzü bir hoş oldu. Odasına girip çıktı, sonra Bi-lâl'e ezan okumasını emretti. Okudu, kamet getirdi ve namaz kıldırdı. Namazdan sonra insanlara hitap edip şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Sizi tek bir insandan yaradan Rabbiniz-den korkun!" (Nisa 1) Bu âyeti "Görüp gözetmektedir'e kadar okudu. Sonra Haşr süresindeki: "Ey iman edenler, Allah'tan korkun, kişi yarın için ne hazırlayıp önceden gönderdiğine bir baksın!" mealindeki âyeti de (âyet no: 18) okudu.
" Sonra sözüne şöyle devam etti: "...Herkes dirheminden, dinarından, elbisesinden, buğday ve hurmasından tasadduk etsin. Hatta yarım hurma ile bile olsa sadaka verin."
Bunun üzerine insanlar getirmeye başladılar. Baktım ki, getirilen sadakalardan yiyecek ve elbiseden 'iki yığın olmuş. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünün sevinçten parladığı-nı gördüm. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, hem yaptığının ecrini ve hem de onunla amel eden başkalarının ecrini, amel edenlerin ecrinden hiçbir şey eksilmek-sizin alır. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, hem yaptığının günahını, hem de onu yapanların günahını, yapanların günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin yüklenir." [Müslim ve Nesâî][129]

2801- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir adam: «(Bu gece) mutlaka bir sadaka vereceğim» diyerek çıktı ve (farkında olmadan) bir hırsıza sadaka verdi. Sabah olunca: «Bu gece bir hırsıza tasadduk edilmiş» diye dedikodu yaptılar. Bunu üzerine adam şöyle dedi: «Allahıml Hırsıza verdiğim sadakadan dolayı sana hamd olsun.» Sonra «Mutlaka bir sadaka vereceğim» dedi. (O gece) çıktı ve (yine farkında olmadan) bir zina eden kadına sadaka verdi. Sabah olunca herkes: «Bu gece zina eden bir kadına sadaka verilmiş» diye dedikodu yaptılar. Bunun üzerine adam: «Allahım! Zina eden bir kadına sadaka verdiğim için sana hamdolsun!» Adam: «(Mutlaka) bir sadaka vereceğim» dedi. (O gece de) çıktı ve (yine farkında olmadan) bir zengine sadaka verdi. Sabah olunca herkes: «Bu gece bir zengine sadaka verilmiş» diye konuştular. Bunu üzerine şöyle dedi: «Allahım! Hırsıza, zina eden kadına ve zengine verdiğim sadakadan dolayı sana hamdolsun.» (Daha sonra rüyasında) kendisine şu açıklama yapıldı: «Hırsıza sadaka vermen, belki ondan onu vazgeçirir. Zina eden kadına sadakan, belki onun bundan sonra zinadan uzaklaşıp iffetli kalmasını sağlar. Zengine verdiğin sadaka da ona bir ders olur ve o da artık yoksulları gözetip onlara Allah'ın kendisine verdiklerinden sadaka verir»." [Buhârî, Müslim ve Nesâî][130]

2802- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yüksek el (veren el); alçak elden (alan elden) daha hayırlıdır. (Sadaka vermeye) Bakmaya yükümlü olandan başla. En hayırlı sadaka, ihtiyaç dışındakinden verilen sadakadır. Kim (dilenmekten ve kötü işlerden kaçınmak suretiyle) iffetli davranmak isterse Allah onu iffetli kılar. Kim insanlardan müstağni olmak isterse Allah onu kimseye muhtaç etmez." [Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî][131]

2803- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Yüksek el veren eldir, alçak el isteyenin elidir."
[Tirmizî dışında Altı hadis imamı.][132]

2804- Bir rivayette: "Yüksek el (iffetli) çekingen (dilenmeyen) eldir."[133]

2805- Nesâî, Tank el-Muhâribî'den: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Veren el, en yüksek eldir. (Sadakaya) bakmakla yükümlü olduklarından başla: Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla diğer yakınların."[134]

2806- Câbir radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydık. Bir adam elinde yumurta gibi büyüklükte bir altınla geldi ve dedi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu madende buldum; bunu sadaka olarak veriyorum, al! Bundan başka da hiçbir şeyim yoktur." Allah Resulü, ondan yüzçevirdi ve almadı. Sonra sağından gelip aynı şeyi söyledi, yine yüz vermedi. Sonra solundan gelip aynı teklifi yaptı, yine ondan yüz çevirdi. Sonra arkasından gelip yine aynı teklifi yapınca, onu elinden alıp adama savurdu. Eğer ona isabet etseydi bayağı acıtır-dı veya yaralardı. Sonra şöyle buyurdu:
"Biriniz bütün malını getiriyor ve bu sadakadır diyor, sonra da oturup dileniyor. Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç dışında kalandan (zenginlikten sonra) verilen sadakadır." [Ebû Dâvud][135]

2807- Enes radiyallahu anh'dan:
Ebû Talha, Medine'de en çok hurmalığı olan bir kişi idi. En çok sevdiği de Beyruhâ adındaki bahçesi idi. Mescidin karşısında bulunuyordu, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem oraya girip tatlı suyundan kana kana içerdi. "Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz" mealindeki âyet (Âl-i İmrân 92) nazil olunca, Ebû Talha şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Resulü! Allah: «Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz» buyuruyor. Benim ise en kıymetli ve sevimli malım Beyruhâ'dır. Bu, Allah için bir sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve onun Allah katında bir âhiret azığı olmasını umuyorum. İstediğin ve münasip gördüğün yere onu da katıver." Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem cevaben şöyle dedi: "Ne hoş! İşte gerçekten kazançlı olan mal budur. Senin söylediklerini duydum. Bu bahçeyi yakınların arasında paylaştırmanı uygun buluyorum." Bunun üzerine Ebû Talha şöyle dedi: "Tavsiyeni yaparım, ey Allah'ın Resulü!" Sonra da o bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında bölüştürdü. [Altı hadis imamı.][136]

2808- Diğer rivayet: "Onu yakınlarından olan fakirlere ver!" Bunun üzerine onu, kendisine benden daha yakın olan Hassan ile Ubeyy bin Kâ'b'a verdi.[137]

2809- Diğer rivayet: "Ebû Talha onu kendi akrabalarına tasadduk etti. Ubeyy ile Hassan onun akrabalanndandı. Hassan hissesini Muâviye'ye sattı. Bunun üzerine ona: "Ebû Talha'mn sadakasını (vakfını) mı satıyorsun?" denilince, şu cevabı verdi: "Ben bir sa' hurmayı, bir sa' dirheme satıyorum."

O bahçe, Muâviye'nin Cedîle'ye yaptırdığı köşkün yerinde idi.[138]

2810- İbn Mes'ûd'un hanımı Zeyneb radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kadınlara "Sadakalarınızı bileziklerinizden olsa bile verin!" dediği zaman, o (Zeyneb), (kocası) İbn Mes'ûd'a şöyle dedi: "Sen malı az bir adamsın. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bize (yani kadınlara) sadaka vermemizi emretti. Ona bir sor bakalım, bunu (yani kocası için yaptığı harcama) size sarf etmem yeterli mi (yani sadaka sayılır mı)? Aksi halde sizden başkasına vereyim." İbn Mes'ûd: "Haydi git de sen sor!" dedi. Bunun
üzerine gitti. Bir de baktı ki, Ensâr'dan bir kadın da aynı mesele için Allah Resulü sallalla-hu aleyhi ve sellem'in kapısında bekliyor. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem (o zamanlarda) insanlarla görüşmekten kaçındığı için bizim yanımıza Bilâl çıktı. Ona dedik ki: "Haydi git de Allah Resulüne de ki: Kapıda iki kadın bekliyor ve sadakalarını kocalarına ve evlerindeki yetimlere verip veremiyecek-lerini soruyorlar. Kim olduğumuzu da söyleme!" Bilâl gitti ve sordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem de: "Kimdir o iki kadın?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Ensâr-dan bir kadın, diğeri de Zeyneb."
"Zeyneblerden hangisi?" diye sorunca, "Abdullah'ın karısı" dedi. Şöyle buyurdu: "Bu takdirde onlar iki ecir alırlar: Yakınlık (yani ilgilenme) ecri, diğeri de sadaka ecri."
[Buhârî, Müslim ve Nesâî][139]

2811- Ma'n bin Yezîd radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e babam ve dedemle birlikte biat ettim. Resûlullah beni nişanladı ve evlendirdi. Ona bir dava arzettim (bana hak verdi). Babam, sadaka olsun diye birkaç altın parayı çıkarıp nâmına ta-sadduk etmesi için mescidde bir adamın yanında bırakmıştı; (sonra adam bu altınları) bilmeden bana verdi. Onları getirince babam dedi ki "Bunların sana verilmesini kasdetmemiş-tim." Durumu hemen Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e aksettirdim; şöyle buyurdu: "Ey Zeydf Sen, niyet ettiğin sadakanın karşılığı olan sevabı aldın. Ey Ma'n! Senin de, aldığın sadaka parası senindir." [Buhârî.]
Rezîn'in ibaresi: "Beni evlendirip mehrimi de verdi."[140]

2812- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın israf etmeksizin evin yiyeceğinden infak ederse, infak ettiğinin karşılığında kendisi ecir alır, ayrıca kazandığı için de kocası ecir alır. Bu malın bekçisi de aynı ecri alır. (Ayrıca bunlar) bu sevapları birbirlerinin ecrini eksiltmeksizin alırlar."[141]

2813- Esma radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! (Kocam) Zübeyr'in getirip teslim ettiklerinden başka benim hiçbir param yoktur. Ne dersin, bundan tasadduk edebilir miyim?"
"Tasadduk et, sakın çömlekte para saklama! Saklarsan, Allah da sana karşı nimetini saklayıp tutar." [Bu iki hadis, Mâlik hariç, Altı hadis imamına aittir.][142]

2814- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kadın kocasının malından emri olmaksızın infak ederse, onun yan sevabını kocası alır." [Buhârî ve Müslim][143]

2815- mEbû Ümâme radiyallahu anh'dan: Veda haccını yaptığı hutbesinde Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kocasının izni olmadan, bir kadın kocasının evinden bir şey infak etmesin." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Yiyecek de mi?"
"Evet, o, bizim mallarımızın en değerlisidir" buyurdu. [Tirmizî][144]

2816- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kocasının izni olmadan bir kadının, bağışta bulunması caiz değildir." [Ebû Dâvud ve Nesâî][145]

2817- Diğer rivayet:
"Nikah altınnda bulunan (evli) herhangi bir kadının kendi malında herhangi bir tasarrufta bulunması caiz değildir."[146]
2818- Umeyr mevlâ Âbi'1-Lahm radiyal-lahu anh'dan:
"Mevlâm (efendim) et doğramamı emretti, bir yoksul geldi ona ondan yedirdim. Bunun üzerine efendim beni dövdü. Hemen gidip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şikayet ettim. Onu çağırıp: «Neden onu dövdün?» deyince, «Ben emretmeden yemeğimi veriyor» dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Bundan hâsıl olan sevap ikinizedir.» fMüslim ve Nesâî][147]

2819- Ömer radiyallahu anh'dan: "Allah yolunda bir adama bir at verdim. Fakat adam, atı güzel kullanmayınca ondan ucuz bir fiyata satın almak istedim. Bunun üzerine bunu gidip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e sorunca şöyle buyurdu: «Bir dirheme verse bile, onu sakın satın alma. Sadakanı da geri alma. Verdiğini geri alan, kusmuğuna dönen köpek gibidir»." [Altı hadis imamı.][148]

2820- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem,
yanımdayken evime bir dilenci girdi ve ona bir şey verilmesini söyledim. Sonra verilmesini istediğim şeyi getirtip, ona baktım. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
«Ey Âişe! Senin haberin olmadan evine bir şeyin girip çıkmamasını mı istiyorsun?»
«Evet.»
«Dur ey Âişe! Bu kadar hesapçı olma; yoksa Allah da sana karşı böyle hesapçı davranır» buyurdu." [Ebû Dâvud ve Nesâî][149]

2821- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Bir adam gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi:
«Ey Allah'ın Resulü! Annem aniden öldü. Konuşabilseydi belki tasaddukta bulunacaktı. Böyle sanıyorum, acaba onun yerine bir şey verirsem, sevap alabilir mi?»
«Evet» buyurdu. [Tirmi/.î hariç, Altı hadis imamı.][150]

2822- Amr bin Avf radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslümanın sadakası, ömrü artırır ve kötü ölümü önler. Allah onunla kibir ve övünmeyi giderir."
[Taberânî Mu'cemu'I-Kebîr'de zayıf bir isnadla.][151]

2823- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sadaka veren kimsenin sadakası kabirlerin sıcaklığını söndürür. Kişi Kıyamet gününde verdiği sadakanın gölgesinde olacaktır."
[Taberânî Mıı'cemu'I-Kebîr'de leyyin bir isnadla.][152]

2824- Onun ve Ahmed ile Ebû Ya'lâ'nın rivayetleri:
"İnsanlar arasında hüküm görülünceye dek herkes verdiği sadakanın gölgesinde olacaktır."[153]

2825- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman olsun, kâfir olsun, herhangi bir kimse bir iyilikte bulunursa mutlaka karşılığını görür." Dedik ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Müslümanı anladık amma kâfirin karşılığı ne olacaktır?"
"O, bir sadaka verirse, bir akraba ziyaretinde bulunursa Allah ona dünyada hem mal, hem de evlad verir. Ahirette vereceği azab da asıl azabdan aşağı olur" buyurdu, sonra şu âyeti okudu: "Firavun ailesini, azabın şiddetlisine sokun!" (Gâfir 46) [Bezzâr leyy'm bir senedle.][154]

2826- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kötü melikin yanındaki (fakirlere) verilen sadakadan daha üstün bir sadaka yoktur."
[Taberânî Mu'cemu'I-Evsat'to zayıf bir isnadla.][155]

2827- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
Onlar koyun kestiler Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, "Ondan ne kaldı?" diye sordu. Âişe "Ondan sadece omuz (kol) kısmı kaldı. " deyince, şöyle buyurdu:
"Demek ki omuz (kol) kısmı hariç, tümü kalmış." [Tirmizî][156]

2828- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birtakım insanlar dediler ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Zenginler bütün sevapları alıp götürdüler. Bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Üstelik artan mallarım da zekât ya da sadaka olarak veriyorlar."
"Allah size de böyle bir imkan vermedi mi? Sizinle sadaka verme imkanınız vardır: Her tekbir bir sadaka, her tahmid bir sadaka, her tehlil (=Lâ ilahe illallah) bir sadakadır, iyiyi emretmek bir sadaka, kötüden alıkoymak da bir sadakadır. Birinizin hanımıyla münasebet kurmasında bile bir sadaka vardır" buyurdu.
Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Birimiz hanımı ile cinsî ilişkide bulunduğunda ecir alır mı?"
"O, şehvetini haram yollardan giderdiği zaman günah almaz mı? İşte bunun gibi şehvetini helâlinde giderdiğinde bu, onun için bir ecir olur" buyurdu. [Müslim][157]

2829- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları, Kıyamet gününde, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı zaman, kendi gölgesinde gölgelendirecektir:
Adil hükümdar; Allah'ın ibadetinde büyüyüp yetişen genç; çıkıp tekrar dönünceye dek mescide kalbi bağlı olan kişi; buluştuklarında da ayrıldıklarında da Allah sevgisinde birleşip birbirini seven iki kişi; güzel ve mevki sahibi kadın kendisini nefsine çağırdığında: «Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım» diyen namuslu kişi; sağ elinin verdiğini sol eli bilemiyecek derecede verdiği sadakayı gizli veren insan; kimsenin bulunmadığı yerde Allah'ı zikredip de gözleri dolu dolu olan kişi." [Buhârî ve Müslim][158]

Dilencilik, Kanaat Ve Bağış

2830- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Biriniz dilenmeyi sürdürür, nihayet Allah'a kavuştuğunda yüzünde bir parça dahi et kalmaz," [Buharî, Müslim ve Nesâî.][159]

2831- Semure bin Cundeb radiyallahu anh'dan:
(Alah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dilenmeler, birer tırmalamadır. Bunu yapan (dilenen) kimse yüzünü tırmalamış olur. İsteyen yüzünü (dilenmemekle) Allah'ın yarattığı şekilde tertemiz bırakır, isteyen de bunu terkeder. Ancak kişinin yetkili kimseden istemesi ve mutlaka istemekten başka çaresi olmaması halleri müstesna." [Sünen ashabı][160]

2832- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin sırtında bir deste yükü odun taşıması, birisinden versin vermesin dilenmesinden daha hayırlıdır." [Ebû Dâvud hariç. Altı hadis imamı.][161]

2833- Sevbân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bana, kimseden bir şey istemeyeceğine (dilenmeyeceğine) dair garanti verirse, ben de ona cenneti garanti ederim."
Sevbân: "Ben (ey Allah'ın Resulü!)" dedi ve ondan sonra da (Sevbân) kimseden bir şey istemedi. [Ebû Dâvud ve Nesâî][162]

2834- Urve bin ez-Zübeyr radiyallahu anh'dan:
Hakîm bin Hizam dedi ki: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'den istedim, verdi; yine istedim, yine verdi; bir daha istedim, yine verdi. Sonra şöyle buyurdu:

«Ey Hakîm! Bu mal tatlı ve caziptir. Kim gerçek ihtiyaçtan dolayı ve kanaat içinde alırsa bereketini görür; kim de hırs ve aç gözlülük içinde alırsa, bereketini görmez. Üstelik böyle kimseler, yiyip de doymayanlar gibi olur. Veren el, alan elden üstündür.»
Dedim ki: «Ey Allah'ın Resulü, Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, artık senden sonra ölünceye kadar kimseden bir şey istemeyeceğim»."
—Nitekim sözünde durmuştur da— Çünkü Ebû Bekr, onu vermek için çağırırdı da o, kabul etmezdi. Ömer de çağırırdı; Ömer'den de bir şey kabul etmezdi. Hatta Ömer şöyle demek zorunda kalmıştır: "Ey müslüman topluluğu! Sizi şahit gösteriyorum. Ben bu ganimetten Hakîm'e hakkını vermek istiyorum, o ise kabul etmiyor." Böylece Hakîm, ölünceye kadar kimseden bir şey istememiştir ve almamıştır. [Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî.][163]

2835- İbnü'l-Firâs'dan:
Babası, "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e dedi ki:
"Ey Allah'm Resulü (ihtiyaçlarımı başkasından) isteyeyim mi?"
"Hayır! İlle de bir şey istemen gerekiyorsa, salih kişilerden iste!" [Ebû Dâvud ve Nesâî][164]

2836- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ihtiyacı olmadığı halde dilenirse, Kıyamet gününde o dilendiği şey, yüzünde bir yırtık, tırmık ya da yara-bere olduğu halde gelecektir."
"Ey Allah'ın Resulü! Muhtaç olunmayan miktar nedir?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Elli dirhem (gümüş) ya da onun kıymetinde bir altına sahip oluşu, onun muhtaç olmaması demektir." [Sünen ashabı][165]

2837- Ebû Dâvud, Sehl bin el-Hanzaliy-ye'den: (Allah Resulüne) Dilenmeyi gerektirmeyecek kadar zenginlik nedir?" denilince, şöyle buyurdu: "Kişinin sabah-akşam yiyeceği kadar bir şeye sahip olması."[166]

2838- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim malına mal katmak için dilenirse, mutlak olarak o, bir ateş kıvılcımı istemiş olur. Öyleyse (şimdi) ister çok istesin, isterse az istesin." [Müslim][167]

2839- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim kendine dilencilik kapısı açarsa Allah da ona bir ihtiyaç kapısı açar." [Ebû Ya'lâ][168]

2840- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kırk dirhemi bulunduğu halde her kim dilenirse o yüzsüzdür." [Nesâî][169]

2841- Enes radiyallahu anh'dan: Ensâr'dan bir adam Peygamber sallallahu
aleyhi ve sellem'e gelip bir şey istedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem sordu: "Evinde hiçbir şey yok mudur?" "Bir kilimimiz var; bir kısmını giyiyoruz, bir kısmını da yere seriyoruz. Bir de su içtiğimiz kabımız var" dedi. "Onları bana getir!" buyurdu. Adam onları getirip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e verdi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onları elinde tutup: "Bunları satın alacak kimse yok mudur?" dedi. Bir adam: "Ben onları bir dirheme satın alırım" dedi. Allah Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem, iki kere, üç kere: "Daha fazla veren yok mudur?" deyince, başka birisi: "Ben iki dirhem veririm" dedi. Böylece onları ona verdi; aldığı iki dirhemi de Ensârlı adama verip "Haydi bir dirhemle çoluk çocuğuna yiyecek al, ötekiyle de bir balta al!" dedi. Aldığı baltaya Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem kendi eliyle sap yaptı ve: "Haydi git odun yap, sat ve bana on-beş gün görünme!" dedi. Adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyesini dinledi ve dediğini yaptı. Onbeş gün içinde on dirhem para kazandı. Paranın bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek aldı. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Bu senin için, dilenip de Kıyamet gününde yüzünde bir leke ile gelmenden daha hayırlıdır. Dilencilik ancak şu üç şey için caiz olur: Korkunç bir fakirliğe duçar olan, gırtlağına kadar borca batmış olan ve can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen." [Ebû Dâvud][170]

2842- Tirmizî, benzerini Hubşî bin Cunâ-de'den nakletmiştir ki onda ilave olarak şöyle geçer: "Kim malına mal katmak için dilenirse, Kıyamet gününde bu malı, yüzünde bir tırmalanma ve cehennemde yiyeceği kızgın taşlar olarak gelir. (O halde) İsteyen azla yelinsin, isteyen de (malını) çoğaltsın."[171]

2843- Rezîn şu eki yaptı: "Ben kişiye bir bağışta bulunurum da o, bunu koltuğunun altına alıp gider. Halbuki (şayet layık değilse) bu, onun için ateşten başka bir şey değildir."
Ömer dedi ki: "Madem o bir ateştir, neden veriyorsun?"
"Allah benim cimri olmamı istemez. Bunlar da benden dilenmeden yapamazlar."
[Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'm buna şahitlik edecek Ebû Saîd'den bir rivayetleri bulunmaktadır.][172]

2844- Alî radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"At üstünde (salınarak) gelse de dilencinin bir hakkı vardır." [Ebû Dâvud][173]

2845- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir fakirlik ve ihtiyaçla karşılaşıp da bunu insanlara anlatıp istekte bulunursa (yani dilenirse) Allah onun ihtiyaç gediğini kapatmaz. Kim bir ihtiyaçla karşılaşıp da derdini Allah'a açarsa, Allah ona er veya geç bir rızık verir." [Tirmizî][174]

2846- Ebû Dâvud'da geçen ibare: "Allah'ın onu bu durumdan kurtarması yakın olur: Ya Allah onu ölümle rahatlatır ya da hemen ihtiyacını

giderir."[175]

2847- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah rızası için diyerek dilenip de kendisine verilmeyen kişi, insanların en kötüsü-dür." Yine buyurdu ki: "Allah aşkına (diyerek) istemeyin! Bu tabiri sadece Allah'tan isterken kullanın!" [Rezîn][176]

2848- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah rızası için (diyerek) isteyen mel'undur. Hezeyan içinde istemedikçeAllah için (diyerek) isteyip de isteyene vermeyen de mel'undur." [Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.][177]

2849- Alî radiyallahu anh'dan:
O, arefe günü insanlardan dilenen bir adamı duydu.
"Bu gibi kıymetli bir gün ve mekanda Allah'tan başkasından istemekten nasıl utanmazsın?" dedi ve ona değnekle vurdu. [Rezîn][178]

2850- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Müslüman olup, kendisine yetecek kadar rızık verilip, Allah' in verdiklerine karşı kanaat sahibi olan kişi gerçekten kurtuluşa ermiştir. [Müslim ve Tirmizî][179]

2851- Abdullah bin Mıhsan el-Hutamî ra-diyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yuvasında, emniyet ve sağlık içinde olup da bir günlük de yiyeceği olursa, ona bütün dünya verilmiş gibi olur." [Tirmizî][180]

2852- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Âdemoğlunun şunlardan başka (temel) hakkı yoktur: Oturacağı ev, avretini örteceği bir elbise ve bir de katıksız ekmekle su."
[Tirmizî]
Nadr bin Şümeyl der ki:
"(Arapça metinde geçen) Cilfu'1-hubz demek, katıksız ekmek demektir."[181]

2853- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Katımda gıpta edilen dostlarım şunlardır: maddî durumu zayıf, namazdan nasibini almış, Rabbinin itaatini güzel yapmış, gizli (insanların bulunmadığı) durumlarda da O'na itaat etmiş, insanlar tarafından parmakla gösterilmemiş, rızkı yeterli, buna rağmen sabırlı mü'mindir." Sonra eliyle işaret etti: "Çabuk ölmüş, geride az mal bırakmış, ağlayıcıları da az olan insanlar."[182]

2854- Yine aynı isnadla: "Rabbim bana Mekke topraklarını altın olarak arzetti de ben dedim ki: «Hayır ya Rabbi! Bir gün tok olayım, bir gün de aç. Aç kaldığım zaman sana yalvarır, seni zikrederim; tok olduğum zaman da sana hamd eder, sana şükrederim»." [Tirmizî][183]

2855- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu.)
"Zenginlik çok mala sahip olmak değildir; asıl zenginlik gönül zenginliğidir (göz tokluğudur)." [Buhârî, Müslim ve Tirmizî][184]

2856- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gerçek yoksul, bir veya iki lokma ya da bir veya iki hurma ile baştan savulan (dilenci) değildir; asıl yoksul, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan, kendisine sadaka verilmesinin zarureti (halk tarafından) bilinmeyen ve (buna rağmen) kalkıp insanlardan da dilenmeyen kimsedir." [Tirmizî hariç, Altı hadis imamı][185]

2857- Bir rivayette şöyle geçer: "Yoksul ancak (zaruretler içinde) iffetli kalıp kimseden bir şey isteyemeyendir. Dilerseniz şunu (âyeti) okuyun: «Lâ yes' elûne' n-nâse ilhâfâ (-Onlar yüzsüzlük ederek insanlardan istemezler)» (Bakara 273)."[186]

2858- Enes radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir dilenci geldi. Ona bir hurma verilmesini emretti, almadı. Sonra başka birisi geldi; ona da bir hurma verilmesini emretti. Bunun üzerine adam şöyle dedi: "Sübhanallah! Allah Resulünden bir hurma ha!" Bunun üzerine Resûlullah cariyeye dedi ki:
"Haydi Ümmii Seleme'ye git, (söyle de) buna yanındaki kırk dirhemi versin!" [Ahmed ve Bezzâr][187]

2859- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Yoksullar yalan söylemeseler, onları geri çevirenler iflah olmaz."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Kebîr'de.][188]

2860- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz mal ve ahlâkça kendinden üstün birini gördüğü zaman, (üzülmesin, bir de) kendinden aşağı olana baksın."
[Buhârî ve Müslim][189]

2861- Rezîn'in rivayeti:
"Dünyada durumu kendinizden aşağı olana; dinde ise kendinizden üstün olana bakın. Allah'ın size olan nimetlerine nankörlük yapmamanız için bu davranış, sizin için daha yerinde ve uygundur."
Avf bin Abdillah bin Utbe dedi ki: "Zenginlerle düşüp kalkardım, gördüm ki benden daha üzüntülü kimse yok. Çünkü onların bineklerini kendiminkinden daha iyi, elbiselerini de kendiminkinden daha iyi bulurdum. Bu hadisi duyunca, fakirlerle arkadaşlık yapmaya başladım, rahatladım."[190]

2862- Atâ bin Yesâr radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
hediye olarak Ömer'e bir şeyler gönderdi. Ancak Ömer kabul etmedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Neden geri çevirdin?" diye sorunca, şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! «Kişi için hayırlı olan, kimseden bir şey atmamasıdır» buyurmadın mı?" Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu:
"Bu dediğin dilenmek suretiyledir. Ancak dilenmeden olursa bu, Allah'ın kendisine ihsan ettiği bir rızıktır."
Ondan sonra Ömer dedi ki:
"Canım elinde olana yemin ederim ki, kimseden bir şey istemeyeceğim. Ama istemeden bana bir şey gelirse tereddüt göstermeden alacağım!" [Mâlik][191]

2863- Buhârî, Müslim ve Nesâî, İbn Ömer'den, o da Ömer'den, dedi ki:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, hediye olarak bana bir şey verirdi, ben de kendisine: "Bunu benden daha muhtaç olana ver!" derdim. O da şöyle derdi: "Onu al! Sana bu maldan beklemeden ve istemeden bir şey gelirse al ve onunla faydalan! İstersen onu ye, istersen tasadduk et. Böyle olmayan malı ise canın çekmesin (isteme)."[192]

2864- Süleym bin Mutayr'dan, o da babasından, o da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duyan bir adamdan:
O, Veda haccında şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Bağışı, bağış olduğu sürece alın; Fakat Kureyş, saltanatı elde etme yarışına girip de, bağışı dininizden fedakârlık etmenize karşılak verilirse onu bırakınız (almayınız)!" [Ebû Dâvud][193]

2865- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e
sultanın mallarından sordular; şöyle buyurdu: "Allah' in istemeden ve göz dikmeden, ondan sana verdiğini alın ve değerlendirin." [Ahmed, kimliği belirsiz bir râvi kanalıyla.][194]

2866- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"imkânı olduğu için veren kişi, ihtiyacı olduğunda verileni kabul eden kimseden daha çok sevap kazanmaz."
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'{& zayıf bir senedle.][195]

2867- Enes radiyallahu anh'dan:
"Kişi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e, dünyalık bir şeyi sırf O'na teslim etmek için gelirse, İslâm kendisine dünya ve içindekilerden daha olmadan akşama kavuşmaz." [Ebû Ya'lâ][196]

TAHRİC

---

[1] Bu hadisi Şafiî (Ümm II, 61, 71), Ahmed (I, 233), Dârimî (I, 379, 384), Buhârî (zekât 1, II, 108; zekât 41, II, 125; zekât 63, II, 136; mazâlira 9, III, 99; mağâzî 60, V, 109; 2685-tevhîd 1, VIII, 164), Müslim (îmân 30-31, s. 51), Ebû Dâvud (no. 1584), Tirmizî (no. 625, 2014), Nesâî (zekât 46, 2686- V, 55), İbn Mâce (no. 1783), İbn Huzeyme (no. 2275, 2346), Taberânî (no. 12207-8), İbn Hibbân (no. 156,2410, I 5058), Dârekutnî (II, 135-6) ve Beyhakî (IV, 96, 101; VI, 93; VII, 2,7,8), Yahya b. Abdillah b. Muh. b. Sayfîan Ebî Ma'bed an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/7.
[2] Bu hadisi Buhârî (zekât 1/6, II, 109; zekât 40, II, 124-125; istitâbetü'l-mürteddîn 3, VIII, 50-51; i'tisâm 2/9, VIII, 149-150), Müslim (îmân no. 32, s. 51-52), Ebû Dâvud (no. 1556-7), Tirmizî (no. 2607) ve Nesâî (zekât 2689-3, V, 14-15; cihâd 1/7-9, VI, 5-7), Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/7.
[3] Bu hadisi Müslim (zekât no. 24-25, s. 680), Ebû Dâvud (no. 1659) ve Beyhakî (IV, 119), Zeyd b. Eşlem an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Tayâlisî (s. 319), Abdürrezzâk (no. 6858), Ahmed (II, 2690-262, 275, 383), Müslim (zekât no. 26, s. 682), Ebû Dâvud (no. 1658), Taberânî (M. el-Evsat I, 113a), İbn Hut zeyme (no. 2252, 2291), İbn Hibbân (no. 3242) ve Bey-hakî (I V, 81), Süheyl b. ebî Salih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
İbn Mâce (no. 1786), Muh. b. Osman an Abdilazîz b. e.
Hazım ani'1-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/7-8.
[4] Bu rivayeti Buhârî (zekât 3, II, 110) ve Nesâî (zekât 6, ,t V, 23-24), Şuayb an EbTz-Zinâd ani'l-A'rec an Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/8-9.
[5] Bu rivayeti Mâlik (zekât 22, s. 256), Şafiî (Ümm II, 2), Ahmed (II, 355), Buhârî (zekât 3, II, 110; tefsîr ÂI-i İmrân 14, V, 172), Nesâî (cenâiz 20/2, V, 39) ve Beyhakî (IV, 81), Abdullah b. Dînâr an Ebî Salih es-Semmân an 2693-Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[6] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1660) ve Nesâî (zekât 2/3, V, 12-13), Katâde an EbîAmr el-Gudânî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[7] Bu hadisi Müslim (zekât no. 27-28, s. 684-5), iki ayrı tarikten olmak üzere İbn Cüreyc ve Abdülmelik an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[8] Bu hadisi Tirmizî (no. 618) ve İbn Mâce (no. 1788), Amr 6. el-Hâris an Derrâc an Abdirrahman b. Hureyre jır Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Daha sonra Tirmizî, "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bubi rivayet eden el-Hâkim'in sıhhat hükmünü Zehebî de myiamışur. Îrâkî ise "İbn Hibbân'in şartınca sahîh" ol-aişmu söylemiştir. İbn Hacer ise zaafına kail olmuştur rryd I. 253).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[9] Bu hadisi Buhârî (ezkât 49, II, 128-129), Müslim jcfcâl no. 11, s. 676-7), Ahmed (II, 322), Ebû Dâvud «l 1623), Nesâî (zekât 15/2, V, 33-34), İbn Huzeyme fm 2330), İbn Hibbân (no. 3262), Dârekutnî (II, 123) wBeyhakî (IV, 111), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Umryre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[10] Bu hadisi Buhârî (ezkât 49, II, 128-129), Müslim jcfcâl no. 11, s. 676-7), Ahmed (II, 322), Ebû Dâvud «l 1623), Nesâî (zekât 15/2, V, 33-34), İbn Huzeyme fm 2330), İbn Hibbân (no. 3262), Dârekutnî (II, 123) wBeyhakî (IV, 111), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Umryre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/9.
[11] İsnadında yer alan râvilerinden İsmaîl el-Mekkî, tevsik aüfanekle birlikte hakkında menfî sözler de sarfedilmiş-ir (Mecma'III, 79).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[12] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[13] Râvilerinden el-Hâris b. en-Nu'mân zayıftır (Mecma' III, 62).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[14] Heysemî'ye göre râvilerinden Amr b. Hârûn zayıftır (Mecma' III, 63).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[15] Bu hadisi Bezzâr (no. 881), Muh. b. Abdila'lâ an Osman b. Abdirrahman el-Cumahî an Hisâm b. Urve an ebîhî an Âise senedi ile tahrîc etti.
Osman hakkında Ebû Hatim: "Hadisleri yazılır, ancak ihticâc edilmez" demiştir (Mecma' III, 64).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.

[16] Bu hadisi el-Hâkim ve Beyhakî de tahrîc etmiştir. Râvi-leri güvenilir kimselerdir (Tergîb I, 543).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[17] Bu mevkufu Mâlik (zekât no. 6, s. 246), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[18] Bu hadisi Tirmizî (no. 631), Yahya b. Mûsâ an Hârûn b. Salih an Abdirrahman b. Zeyd b. Eşlem an ebîhî un ibn Ömer senedi ile merfû olarak; Muh. b. Beşşâr an Abdil-vehhâb es-Sekafî an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi (no. 632) ile mevkuf olarak tahrîc etmiştir. Tirmizî, mevkuf rivayeti (İbn Ömer'in sözü olmasını) daha sahîh görmüştür.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10.
[19] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1624), Tirmizî (no. 678) ve İbn Mâce (no. 1795), Saîb b. Mansûr an İsmaîl b. Zeke-riyyâ ani'l-Haccâc b. Dînâr ani'l-Hakem an Huceyye b. Dînâr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, el-Hakem ani'l-Hasan b. Müslim tarikiyle mürsel olarak da tahrîc olunmuştur. Ebû Dâvud ve Dârekutnî, bunu tercîh etmişlerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/10-11.
[20] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3028), Abdullah b. ez-Zübeyr an Ferec b. Saîd an ammihî Sabit b. Saîd an ebîhî Saîd b. Ebyad an ceddîhî Abyad b. Hammâl senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/11.
[21] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3026), Ahmed b. Alî b. Sü-veyd ani't-Tayâlisî an Hammâd b. Seleme an Humeyd ani'l-Hasan an Osman senedi ile tahric etti. Hasan'm Osman'dan hadis dinlemediği söylenmektedir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/11.
[22] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3025), el-Hasan b. es-Sabbâh an İsmaîl b. Abdilkerîm an İbrâhîm b. Akîl b. Münebbih an ebîhî an Vehb an Câbir senedi ile tahrîc eti. İbrâhîm ve rivayetleri hakkında Yahya b. Maîn: "Onu gördüm. Bir beisi yoktur. Bütün rivayetleri ellerine geçen bir sahifeden ibaret olsa gerek" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/11.
[23] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1573), Süleyman b. Dâvud el-Mihrî an ibn Vehb an Cerîr b. Hazım an Ebî Ishâk an Asım b. Damre ve'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti. Âsim güvenilir. Haris ise ihtilaflı bir râvidir. İbn Hacer bunun isnadı hakkında hasen hükmü vermiştir (Neyi IV, 148).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/12.
[24] Bu hadisi Mâlik (zekât 1, s. 244), Tayâlisî (no. 2197), Abdürrezzâk (no. 7253-55), Şafîî (Ümm, II, 3, 25, 33; VII, 180), Ahmed (III, 6,44, 59, 60, 73, 74, 79, 86, 97), Dârimî (I, 384), Buhârî (zekât 4, II, 111; 32, II, 121), Müslim (zekât no. 1-5, s. 672-4), Ebû Dâvud (no. 1558), Tirmizî (no. 626-7), Nesâî (zekât 5/1. V, 17; zekât 18, V, 36, 21, V, 39; 22, V, 40; 23-24, V, 40), İbn Mâce (no. 1793, 1799), Ebû Ya'lâ (no. 979, 1071, 1201), İbn Huzeyme (no. 2263, 2293-5, 2298, 2301-2), Tahâvî (II, 34), İbn Hibbân (no. 3257, 3264-6, 3270-1), Dârekutnî (II, 92-93, 98, 129) ve Beyhakî (IV, 106, 120, 124, 128, 133; VII, 5), Yahya b. ümâre an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Bir ukiye 40 dirhem; bir vaşak 60 sâ'dır, bir sâ ise 3333 gramdır. Bir sevd üçle on arasında olan develerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/12.
[25] Bu hadisi Şafîî (Ümm, II, 4; VII, 157), Ahmed (II, 2705-14, 15), Dârimî (I, 381, 382), Ebû Dâvud (no. 1568), Tirmizî (no. 621), Ebû Ya'lâ (Şehid Ali 254a), İbn Huzeyme (no. 2267), el-Hâkim (1,393) ve Beyhakî (IV, 88, 105), Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Salim b. Abdi İlah 2706-b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi. Zührî'nin diğer ashabı bu hadisi ondan mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Fakat Süleyman b. Kesîr de ani'z-Zührî an 2707-Sâlim an ebîhî tariki ile Süfyân'a mütâbaat etmiştir. Bu tarikten İbn Mâce (no. 1798, 1805) ve Beyhakî (IV, 88) tahrîc ettiler. Ancak maalesef Süleyman zayıf bir râvidir. Buna rağmen Tirmizî'nin bildirdiğine göre her ikisinin mevsûl rivayetleri Buhârî'ye göre mahfuzdur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/12.
[26] Bu hadisi Şafîî (Ümm, II, 4; VII, 157), Ahmed (II, 2705-14, 15), Dârimî (I, 381, 382), Ebû Dâvud (no. 1568), Tirmizî (no. 621), Ebû Ya'lâ (Şehid Ali 254a), İbn Huzeyme (no. 2267), el-Hâkim (1,393) ve Beyhakî (IV, 88, 105), Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Salim b. Abdi İlah 2706-b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi. Zührî'nin diğer ashabı bu hadisi ondan mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Fakat Süleyman b. Kesîr de ani'z-Zührî an 2707-Sâlim an ebîhî tariki ile Süfyân'a mütâbaat etmiştir. Bu tarikten İbn Mâce (no. 1798, 1805) ve Beyhakî (IV, 88) tahrîc ettiler. Ancak maalesef Süleyman zayıf bir râvidir. Buna rağmen Tirmizî'nin bildirdiğine göre her ikisinin mevsûl rivayetleri Buhârî'ye göre mahfuzdur.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/12-13.
[27] Bu hadisi Buhârî (zekât 33/1, 34, II, 122; 35, II, 122-123; 37, 38, II, 123-124; 39, II, 124; fardu'l-humus 5/1, 2708-IV, 46-47), Ebû Dâvud (no. 1567), Nesâî (zekât 5/3, V, 18-21; zekât 10, V, 27-29) ve İbn Mâce (no. 1800), Sümâme b. Abılılah an Enes an Ebi Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/13-14.
[28] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1576) ve Nesâî (zekât 8/4), el-A'mes an Şakîk b. Seleme an Muâz asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1577-8), Tirmizî (no. 623), Nesâî (zekât 8/1-3, V, 26) ve İbn Mâce (no. 1803), Mesrûk b. el-Ecda' an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında hasen hükmü vermiştir. Tirmizî'ye göre bunun hasen derecesine düşmesine sebeb hadisin Süfyân ani'l-A'meş an Ebî Vâil an Mesrûk tarikiyle mürsel olarak rivayet edilmiş olmasıdır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14.
[29] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6842, 6879-81), Ahmed (I, 2710-92, 113, 145, 148), Dârimî (1, 383), Ebû Dâvud (no.1574), Nesâî (zekât 18/5-6, V, 37), Tirmizî (no. 620), İbn Huzeyme (no. 2284), Dârekutnî (II, 103, 126) ve Beyhakî (IV, 117,136), Ebû İshâk an Asım b. Daime an 2711-Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bu rivayet ile bunun Ebû İshâk ani'l-Hâris an Alî tarikini Buhârî'ye arzetmiş. Cevaben: "İkisi de bence sahihtir. İhtimâl her ikisinden de birarada rivayet olunmuştur" demiş.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14.
[30] Bu hadisi Mâlik (zekât no. 37, s. 277), Tayâlisî (no. 2577-8), Abdürrezzâk (no. 6878,6882), Şafîî (Ümm II, 22), Ahmed (II, 279, 469, 432, 470, 474), Dârimî (I, 384), Buhârî (zekât 45-46, II, 127), Müslim (zekât 8-10, s. 675-6), Ebû Dâvud (no. 1594-5), Tirmizî (no. 628), Nesâî (zekât 16, V, 35; zekât 17, V, 36), İbn Mâce (no. 1812), İbn Huzeyme (no. 2286, 2288, 2396), Tahâvî (II,29), İbn Hibbân (no. 3260-1) ve Beyhakî (IV, 117, 160), İrâk b. Mâlik an EM Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc eltiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14.
[31] Heysemî'ye göre râvilerinden Leys b. Hammâd ve Fûrek b el-Hadrem zayıf râvîlerdir. İbn Hacer de isnadının oldukça zayıf olduğunu söylemiştir (Feyd IV, 450).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14.
[32] Mâlik (zekât no. 26, s. 265), bunu Sevr b. Zeyd ed-Dîlî an ibnin li-Abdillah b. Süfyân es-Sekafî an ceddihî Süfyân senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14.
[33] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1583), Muh. b. Mansûr an Ya'kûb b. İbrâhîm an ebîhî an Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Yahya b. Abdillah b. Abdirrahman b.Sa'd b. Zürâre an Umâre b. Amr b. Hazm an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/14-15.
[34] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2581), Tirmizî (1123) ve Nesâî (nikâh 60, VI, 111), el-Hasan an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.İsnadı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/15.
[35] Râvileri güvenilir kimselerdir, ancak bu rivayette Rebîh teferrüd etmiştir. Buna karşılık güvenilir bir grup, bunu Ömer b. el-Hattâb'ın sözü olarak mevkuten rivayet etmişlerdir (Mecma' III, 70).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/15.
[36] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1599) ve İbn Mâce (no. 1814), İbn Vehb an Süleyman b. Bilâl an Şerik b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ h. Yesâr an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.Atâ, Muâz'a yetişememiştir. Bu nedenle isnadında kopukluk söz konusudur. Buna rağmen el-Hâkim, Şeyhayn'ın şartmca sahîh hükmü vermiştir (Neyi IV, 162).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/15.
[37] Bu hadisi Buhârî (zekât 55, II, 133), Ebû Dâvud (no. 1596), Tirmizî (no. 640), Nesâî (zekât 25/1, V, 41) ve İbn Mâce 5no. 1817), Yûnus b. Yezîcl ani'z-Zührî an Salim h. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/15.
[38] Lafız Ebû Davud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1603) ve Nesâî (zekât 100/4, V, 109), Abdurrahman b. ishâk ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Attâb asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1604), Tirmizî (no. 644) ve İbn Mâce (no. 1819), Abdullah b. Nâfî' an Muh. b. Salih el-Tem-mâr ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Atlâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/15.
[39] Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1605), Tirmizî (no. 643) ve Nesâî (zekât 26, V, 42), Su'be an Hubayb b. Abdirrahman an Abdirrahman b. Mes'ûd an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[40] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1606, 3413) Yahya b. Maîn an Haccâc an ibn Cüreyc kale: uhbirtu ani'z-Zührî an Urve an Âise senedi ile tahrîc etti. Görüldüğü gibi İbn CUreyc ve ZUhrî arasında bir râvi düşürülmüştür. Ancak bunu Abdürrezzâk ve Dârekutnî vasıtasız olarak rivayet etmişlerdir. İbn Cüreyc'in mü-dellis olduğu bilindiğine göre zayıf bir râviyi zikretmeyerek mübhem bırakması mümkündür. Dârekutnî'ye göre bu hadis Salih b. ebi'l-Ahdar ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre tarikiyle de rivayet edilmiş; ayrıca bu rivayet ise Ma'mer, Mâlik ve Ukayl tarafından Saîd b. el-Müseyyeb'in mürseli olarak rivayet edilmiştir (Neyi IV, 153).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[41] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3415), Ahmed b. Hanbel an Abdirrezzâk ve Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an EbVz-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. Bir vask, yaklaşık 200 kg'dır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[42] Bu mürsel tıadisi Muvanaûa (musaKaı no. z, s. 703-4; yer almıştır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[43] Heysemî'ye göre mürsel olan bu rivayetin isnadı sahihtir (Mecma' III, 76).

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[44] Râvilerinden Anbese b. Saîd el-Basrî zayıf olmakla birlikte, kimilerince tevsik edilmiştir (Mecma' III, 77).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[45] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1607), Muh. b. Yahya b. Fâ-ris an Saîd b. Süleyman an Abbâd an Sütfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Ebî Umâme b. Sehl an ebîhî senedi ile; Nesâî ise (zekât 27/1, V, 43) yakın mânâsı ile İbn Vehb an Abdikelîl b. Humeyd ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricali Sahîh ricalidir (Neyi IV, 154).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[46] Bu hadisi Tirmizî (no. 638), Alî b. Hasrem an İsâ b. Yûnus ani'l-Haaan b. Unâre an Muh. b. Abdirrahman b. Ubeyıl an İsâ b. Talha an Muâz senedi ile tahrîc etti. Tirmizî daha sonra, bu bâbda sahîh bir hadisin olmadığını bu hadisin ise Musa b. Talha'dan mürsel olarak rivayet olunduğunu söyledikten sonra, râvilerinden Ha-san'ın hadiste zayıf oluşuna dikkat çekmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[47] Bu rivayet daha önce Tirmizî'nin de söylediği gibi Talha'nın oğlu Musa'nın mürseli olarak ma'rûttur. Talha ile, vasledilmesi münkerdir. Nitekim Bezzâr da el-Hâris b. Nebhân'dan başkasının bunu Talha'ya ref etmediğini söylemiştir. İbn Adî, miinekkid imamların Haris'i zayıf addettiklerini bildirmiştir (Neyi IV, 151).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/16.
[48] Bu mevkufu Buhârî (zekât 33, II, 122), bâb girişinde isnâdsız, muallak olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[49] Bu mevkuf hadisi Mâlik (zekât no. 17, s. 253), ani'z-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[50] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1563), Tirmizî (no. 637) ve Nesâî (zekât 19/1-2, V, 38), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[51] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1565), Muh. b. İdrîs er-Râzî an Amr b. er-Rebf b. Târik an Yahya b. Eyyûb an Uhey-dillah b. e. Ca'fer an Muh. b. Amr b. Atâ an Abdillah b. Şeddâcl b. el-Hâd an Âise senedi ile tahrîc etti: Râvileri güvenilir kimselerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[52] Mâlik (zekât 10, 13, s. 251), an Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âise senedi ile tahrîc etti. İsnadı sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[53] Yine Mâlik (zekât 11, s. 250), sahîh olan an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[54] Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 78).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17.
[55] Bu hadisi Mâlik (zekât 9, s. 249), AbdUrrezzâk (no. 18373), Şafîi (Ümm II, 37), Ahmed (II, 274,285), Dâri-mî (I, 393; II, 196); Buhârî (zekât 66, II, 137; diyât 28, VIII, 46), Müslim (hudûd 45, s. 1334), Ebû Dâvud (no. 3085,4593), Nesâî (zekât 28/2-4, V, 45), İbn Mâce (no. 2509), İbnu'l-Cârûd (s. 364), Tahâvî (III, 276), İbn Hu-zeyme (no. 2326), İbn Hibbân (no. 5973-5), Dârekutnî (III, 151) ve Beyhakî (IV, 155; VIII, 110, 342-3), ez-Ziihrîan Saîdb. el-Müseyyeb ve Ebî Seleme an Ebî Hureyıe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/17-18.
[56] Ebû Dâvud (no. 3087) ve İbn Mâce (no. 2508), Mûsâ b. Ya'kûb ani'z-Zama'î an ammetihî Kuraybe binti Abdillah b. Vehb an ümmihâ Kerime binti'I-Mikdâd an Duba'a asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[57] Buhârî bunu (zekât 65, II, 136), isnâdsız olarak irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[58] Tirmizî (no. 629), bunu Muh. b. Yahya en-Nîsâbûrî an Amr b. e. Seleme an Sadaka b. Abdillah an Mûsâ b. Yesâr an Nâfi' an ibn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnadının sözgötürdüğünü söyledi. Sadaka'nın hıfzı zayıftır. Nesâî'ye göre bu rivayet münkerdir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[59] Keza bu da Sadaka tarikiyle gelmiştir. (Mecma' III, 77).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[60] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1600-1601), Nesâî (zekât 29, V, 46) ve İbn Mâce (no. 1824), Amr b. el-Hâris an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[61] Bu hadisi Tirmizî (no. 641), Muh. b. Ismaîl an Ibrâhîm b. Mûsâ ani'I-Velîd b. Müslim ani'l-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve MUsennâ'nın hadiste zayıf olduğunu, ayrıca bu hadisin Amr b. Şuayb an Ömer b. el-Hatrâb tarikiyle mevkuf olarak rivayet edildiğini söylemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18.
[62] Mâlik (no. 2732), bunu belâğan irâd etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/18-19.
[63] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1562), Muh. b. Dâvud b. Sütfî yân an Yahya b. Hassan an Süleyman b. Mûsâ Ebî Dâvud an Ca'fer b. Sa'd b. Semure an Hubeyb b. Süleyman an ebîhî an Semure senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[64] İlk rivayet Buhârî'ye, diğer ikisi ise Ebu Davud'a aittir.
Bu hadisi Mâlik (zekât no. 52, s. 284), Buhârî (zekât 71, II, 138), Müslim (zekât no. 32, 33, V, 48) ve İbn Mâce (no. 1826), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (zekât 14, s. 677), Tirmizî (no. 675) ve Nesâî (zekât 30, 31, V, 46-47), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 74, 77, V, 139), Müslim (zekât no. 15, s. 678) ve İbn Mâce (no. 1825), Leys b. Sa'd an Nâfi' un İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 70, II, 138; 2734. nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 1612) ve Nesâî (zekât no. 33/2, V, 48), Ömer b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 78, II, 140), Müslim (zekât no. 13, s. 677), Ebû Dâvud (no. 1613) ve Nesâî (zekât 34, V, 49), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1614; 2736. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât 41, V, 53), Abdülazh b. e. Revâd an Nâfi' ... asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 76, II, 139), Müslim (zekât no. 22, s. 679), Ebû Dâvud (no. 1610; 2735. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât no. 45, s. 54), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi ...asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[65] İlk rivayet Buhârî'ye, diğer ikisi ise Ebu Davud'a aittir.
Bu hadisi Mâlik (zekât no. 52, s. 284), Buhârî (zekât 71, II, 138), Müslim (zekât no. 32, 33, V, 48) ve İbn Mâce (no. 1826), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (zekât 14, s. 677), Tirmizî (no. 675) ve Nesâî (zekât 30, 31, V, 46-47), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 74, 77, V, 139), Müslim (zekât no. 15, s. 678) ve İbn Mâce (no. 1825), Leys b. Sa'd an Nâfi' un İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 70, II, 138; 2734. nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 1612) ve Nesâî (zekât no. 33/2, V, 48), Ömer b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 78, II, 140), Müslim (zekât no. 13, s. 677), Ebû Dâvud (no. 1613) ve Nesâî (zekât 34, V, 49), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1614; 2736. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât 41, V, 53), Abdülazh b. e. Revâd an Nâfi' ... asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 76, II, 139), Müslim (zekât no. 22, s. 679), Ebû Dâvud (no. 1610; 2735. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât no. 45, s. 54), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi ...asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[66] İlk rivayet Buhârî'ye, diğer ikisi ise Ebu Davud'a aittir.
Bu hadisi Mâlik (zekât no. 52, s. 284), Buhârî (zekât 71, II, 138), Müslim (zekât no. 32, 33, V, 48) ve İbn Mâce (no. 1826), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (zekât 14, s. 677), Tirmizî (no. 675) ve Nesâî (zekât 30, 31, V, 46-47), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 74, 77, V, 139), Müslim (zekât no. 15, s. 678) ve İbn Mâce (no. 1825), Leys b. Sa'd an Nâfi' un İbn Ömer asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 70, II, 138; 2734. nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 1612) ve Nesâî (zekât no. 33/2, V, 48), Ömer b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 78, II, 140), Müslim (zekât no. 13, s. 677), Ebû Dâvud (no. 1613) ve Nesâî (zekât 34, V, 49), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1614; 2736. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât 41, V, 53), Abdülazh b. e. Revâd an Nâfi' ... asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 76, II, 139), Müslim (zekât no. 22, s. 679), Ebû Dâvud (no. 1610; 2735. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât no. 45, s. 54), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi ...asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[67] Bu hadisi Mâlik (zekât no. 53, s. 284), Buhârî (zekât 72, 73, II, 138; 75, 76/2, II, 139), Müslim (zekât no. 17-20, s. 678), Ebû Dâvud (no. 1616-1618), Tirmizî (no. 673), Nesâî (zekât 37, V, 51; 38/1-2, V, 51-52; 39, V, 52; 42, 43, V, 53) ve İbn Mâce (no. 1829), İyâd b. Abdullah an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[68] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1619-1621), ez-Zührîan Abdillah b. Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[69] Bu hadisi Tirmizî (no. 674), Ukbe b. Mükrem an Salim b. Nûh an ibn Cüreyc an Amr b. Şu'ayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[70] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1622) ve Nesâî (zekât 36, V, 50-51; 40, V, 52), Humeyd ani'l-Hasan an İbn Abbâs asl-ı senedi ile ve Nesâî, Alî b. Meymûn an Mahled an Hişâm an ibn Şirîn an ibn Abbâs

senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, İbnü'l-Medînî ve Nesâî'ye göre Hasan, İbn Abbâsı işitmemiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/19.
[71] Bu Un Bn Dâvud (no. 1609) ve İbn Mâce (no. IS27X EM fc*rf H-Havlânî an Seyyar b. Abdirrahman e*Saitfımı Mı in im İbn Abbâs aslı senedi ile tahrîc ettiler.Bunu rivayet eden el-Hakim, Bufaârî'nin şartınca sahîh hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/20.
[72] Bu hadisi Nesai (zekat 35/2. V. 49) ve İbn Mâce (no. 1828), Vekt ani's-Sevrî an Seleme b. Küheyl ani'l-Kâ-sım b. Muhaymire an Ebî Ammâr el-Hemdânî an Kays b. Sa'd asl-ı senedi ile;
Ayrıca Nesâî (zekât 35/1, V, 49), İsmail b. Mes'ûd an Yezîd b. Zurey' an Şu'be uni'l-Hakem b. Uteybe ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Amr b. Şurahbîl an Kays senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/20.
[73] Bu hadisi Buhârî (cum'a 29/3,1, 222; zekât II, 137; hibe 17/2, III, 136; eymân ve'n-nuzûr 3/8, VII, 219; hiyel 15/1, VIII, 66; ahkâm 24, VIII, 114; 41, VIII, 121), Müslim (imaret no. 26-29, s. 1463-5), Ahmed (V, 423) ve Ebû Dâvud (no. 2946), Urve an Ebu Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Lafız Müslim'e (no. 27) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/20.
[74] Bu hadisi Müslim (imaret no. 30, s. 1465) ve Ebû Dâvud (no. 3581), İsmail b. e. Hâlid an Kays b. e. Hazım an Adi asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/20.
[75] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1625), Nasr b.Alî an ebihî an İbrahim b. Atâ senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/20-21.
[76] Bu hadisi Tayâlisî (no. 667), Ahmed (IV, 360, 361, 364, 365), Dârimî (I, 394), Müslim (zekât 177, s. 757), Tirmizî (no. 647, 648), Ebû Dâvud (no. 1589), Nesâî (zekât 14/2, V, 31), İbn Mâce (no. 1802), Taberânî (M. el-Kebîr no. 2352,2361-2,2333-2341), İbn Huzeyme (no. 2341) ve Beyhakî (IV, 136), es-Şa'bî an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[77] Bu rivayeti Müslim (zekât no. 29, s. 685), Ebû Dâvud (no. 1589), Nesâî (zekât 14/1, V, 31) ve Beyhakî (IV, 114, 137), Muh. b. ebî İsmail an Abdirrahman b. Hilâl an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[78] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1588) ve Beyhakî (IV, 114), Bişr b. Ömer an EbVI-Gusn an Sahr b. İshâk an Abdirrahman b. Câbir b. Atik an ebîhi asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Ebû'1-Gusn, Sabit b. Kays el-Gifâtî olup hakkında ihtilaf olan bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[79] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1586), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an raculin yukâlu lehu Deysem (inin Benî Sedûs) an Besîr b. el-Hasâsiyye asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[80] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1585), Tirmizî (no. 646), İbn Mâce (no. 1808) ve Beyhakî (IV, 97), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Sa'd b. Sinan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "garîb" hükmü verdi. Zaafın sebebi, râvisi Sa'd b. Sinan'dır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[81] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2936), Tirmizî (no. 645) ve İbn Mâce (no. 1809), Âsim b. Ömer b. Katâde an Mah-mûd b. Lebîd an Rafi' b. Hadîc asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[82] Bu hadisi Ahmed (II, 234), Mûsâ b. Dâvud an İbn Le-hî'a an Yezîd b. e. Habîb an Abdurrahman b. e. Hassan an Muhayyis b. Zibyân an raculin min Benî Cüzam an Mâlik senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[83] Bu hadisi Buhârî (zekât 64, II, 136; mağâzî 35/18, V, 69; da'vât 19/2, VII, 152; da'vât 33, VII, 157), Müslim (zekât 176, s. 756-7), Ebû Dâvud (no. 1590), Nesâî (zekât 13, V, 31) ve İbn Mâce (no. 1796), Şu'be an Amr b. Mure an Abdillah b. e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21.
[84] Bu hadisi İbn Mâce (1797), Süveyd b. Saîd ani'l-Velîd b. Müslim ani'I-Bahterî b. Ubeydan ebîhîan Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Bahterî ve Süveyd b. Saîd sebebiyle isnadı zayıftır.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/21-22.
[85] Bu hadisi Müslim (zekât 167-8, s. 752-4), Ebû Dâvud (no. 2985) ve Nesâî (zekât 95, V, 105-6), ez-Zührî an Abdillah b. el-Hâris b. Nevfel an Abdilmuttalib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/22.
[86] Bu hadisi Müslim (zekât 167-8, s. 752-4), Ebû Dâvud (no. 2985) ve Nesâî (zekât 95, V, 105-6), ez-Zührî an Abdillah b. el-Hâris b. Nevfel an Abdilmuttalib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/22.
[87] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2482), Ahmed (II, 409, 444, 470), Dârimî (I, 386), Buhârî (zekât 60, II, 135; cihâd 188/3, IV, 36), Müslim (zekât no. 161, s. 751), Tahâvî (II, 9), İbn Hibbân (no. 3283) ve Beyhakî (VII, 29), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/22.
[88] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 18642), Ahmed (III, 119, 132), Buhârî (buyu1 4, III, 5; lukata 6, III, 94), Müslim (zekât no. 164-5, s. 752) ve Beyhakî (VI, 195; VII, 30), es-Sevrî an Mansûr an Talha b. Musarrif an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/22.
[89] Bu hadisi Buhârî (hibe 7/3, III, 131) ve Müslim (zekât no. 175, s. 756), Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[90] Lafız Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1650), Tirmizî (no. 657) ve Nesâî (zekât 97, V, 107), Şu'be ani'l-Hakem an ibn e. Râfi' an Ebî Rafi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. İbn e. Râfi, Alî b. e. Tâlib'in kâtibi Ubeydullah b. e. Râ-fi'dir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[91] Bu hadisi Ahmed (II, 389, 377), Nesâî (zekât 90/2, V, 99), İbn Mâce (no. 1839), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 291a), İbnü'l-Cârûd (s. 186), Tahâvî (II, 14), İbn Hibbân (no. 3279), Dârekutnî (II, 118) ve Beyhakî (VII, 14), Salim b. ebi'l-Ca'd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[92] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1637), Muh. b. Avfani'1-Fir-yâbî an Süfyân an Ömer el-Bânkî an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
A â b. Yesâr'm mürseli: el-Ka'nebî an Mâlik an Zeyd b. l..iem an Atâ senedi ile gelmiştir (no. 1635) ve Mâlik (zekât no. 29, s. 268).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[93] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[94] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1630), el-Ka'nebî an Abdillah b. Ömer b. Ganim an Abdirrahman b. Ziyâd an Ziyâd b. Nu'aym el-Hadremi an Ziyâd b. el-Hâris senedi ile tahrîc etti.
Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrikî, hakkında menfî sözler sarfedilmiş bir râvidir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[95] Bu hadisi Buhârî (zekât 31, II, 121; 62/1, II, 135; hibe 7/5, III, 131) ve Müslim (zekât no. 174, s. 756), Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ an Hafsa binli Şîrîn an Ummi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[96] Bu hadisi Mâlik (talâk no. 25, s. 562), Buhârî (nikâh 18, VI, 124) ve Müslim (zekât no. 173/2, s. 756), Mâlik an Rebî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Kâsım an Aise asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 61/2, II, 135; farâid.19, VIV, 9) ve Müslim (zekât no. 171), Şu'be ani'l-Hakem an ibrahim ani't-Esvecl an Aişe asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 7, III, 131) ve Müslim (zekât no. 172-173, s. 755-6), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Aise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[97] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1638), el-Hasan b. Muh. b. es-Sabbâh an EbîNu'aym an Satıl b. Ubeyd et-Tâ'î an Besîr asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/23.
[98] Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 648), Şafîî (Ümm II, 51), Ahmed (II, 431, 538, 418, 331), Humeydî (no. 1154), Dârimî (I, 395), Müslim (zekât no. 63, s. 702), Tirmizî (no. 661), Nesâî (zekât 48/2, V, 57-58), İbn Mâ-ce (no. 1842), İbn Huzeyme (no. 2425), İbn Hibbân (no. 270, 3305, 3308, 3309) ve Beyhakî (IV, 190, 176), Saîcl b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 8, II, 113; tevhîd 23/2, VIII, 177-8), Abdullah b. Dînâr an Ebî Salih an Ebf Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/24.
[99] Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 20050), Ahmed (II, 268, 404, 471), Tirmizî (no. 662), İbn Huzeyme (no. 2427) ve el-Hâkim (II, 333), el-Kâsım b. Muh. an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/24.
[100] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2587), Ahmed (II, 296), Müslim (zühd no. 45, s. 2288), İbn Hibbân (no. 3344) ve Beyhakî (IV, 133), Abdülazîz b. e. Seleme an Vehb b. Keysân an Ubeyd b. Umeyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/24.
[101] Bu hadisi Nesâî (49/2-3, V, 59), Muh. b. Âdân an Saîd b. e. Saîd ve'l-Ka'kâ' an Ebî Hureyre ve Muh. b. Aclân an Zeyd b. Eşlem an Ebî Salih an Ebî Hureyre tarikleri ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/24.
[102] Bu hadisi Ahmed (1,96), Vekî' an Süfyân es-Sevrî an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/24.
[103] Bu hadisi Tirmizî (no. 2484), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ez-Zübeyrî an Hâlidlb. Tahmân Ebî'l-Alâan Husayn b. Abdirrahman an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnadının "hasen garîb" olduğunu söyledi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[104] Bu hadisi Ahmed (III, 14,64), Buhârî (hibe 35, III, 145; zekât 36, II, 123; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 263; edeb 95, VII, 112), Müslim (imaret 87, s. 1488), Ebû Dâvud (no. 2477), Nesâî (cihâd 11, VII, 143), Ebû Ya'lâ (no. 1271), İbn Hibbân (no. 3238) ve Beyhakî (IX, 15), ez-Zilhî an Ata b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[105] Bu hadisin isnadı, Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' III, 115).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[106] Bu hadisi Tirmizî (no. 664), Ukbe b. Mukrem an Abdil-lah b. Isâ an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "bu tarikten hasen-garîbtir" dedi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[107] Bu hadisi Buhârî (zekât 27, II, 120), Müslim (zekât no. 57, s. 700) ve Beyhakî (IV, 187), Süleyman b. Bilâl an Muâviye b. e. Müzerrid an Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[108] Bu hadisi Nesâî (cihâd 45/3, VI, 48), İsmaîl b. Mes'ûd an Bisr b. el-Mufaddal an Yûnus ani'l-Hasan an Sa'sa'a b. Muâviye an Ebî Zeır senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[109] Bu hadisi Müslim (zekât no. 39, s. 692), Vekî' an Süfyân es-Sevrî an Muzâhim b. Züfer an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/25.
[110] Bu hadisi Tayâlisî (no. 987), Ahmed (V, 279,284), Müslim (zekât no. 38, s. 691), Tirmizî (no. 1966), İbn Mâce (no. 2760), Taberânî (I, 57a), İbn Hibbân (no. 4228, 4627) ve Beyhakî (VII, 467), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî Kilâbe an Ebi Esma er-Ruhabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[111] Bu hadisi Buhârî (îmân 41/2,1,20; mağâzî 12/11, V, 17; nafakât 1/1, VI, 189), Müslim (zekât no. 48, s. 695), Tirmizî (no. 1965) ve Nesâî (zekât 60/4, V, 69), Şu'be an Adîb. Sabit an Abdillah b. Yezîd an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[112] Râvilerinden Abdullah b. Âmir el-Eslemî hakkında Ebû Hatim "metruk değildir" demiştir, ancak zayıftır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma' III, 117).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[113] Bu hadisi Ahmed (IV, 131, 132) iki ayrı tarikten olmak üzere Buhayr b. Saîd an Hâlid b. Ma'dân ani'1-Mikdâm asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma'III, 119).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[114] Beyhakî ve diğerleri bu hadisi Ebû Hureyre ve bir grup sahabenin tarikinden tahrîc ettiler. Beyhakî'nin ifadesi ile bu tariklerin tümü zayıftır, ancak biraraya gelince hadisin sübûtunu güçlendirmektedir (Tergîb VI, 116).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[115] Bu hadisi Buhârî (zekât 8/1, II, 113; 16/2, II, 116; fiten 25/1, VIII, 101), Müslim (zekât no. 58, s. 700) ve Nesâî (zekât 64/2, V, 77), Şu'be an Ma'bed b. Hâlid an Harise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[116] Bu hadisi Buhârî (zekât 9, II, 114), Müslim (zekât no. 59, s. 700), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 341b) ve İbn Hibbân (no. 6731), Ebû Usame an Büreyd b. Abdillah b. ebî Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/26.
[117] Râvilerinden İsâ b. Abdillah b. Muh. zayıftır. Ayrıca İbnü'1-Cevzî, bu hadisi uydurma hadisler arasında irâd etmiştir (Feyd III, 195).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[118] Bu hadisi Tirmizî (no. 3369), Muh. b. Bessâr an Yezîd b. Harun ani'l-Avvâm b. Havseb an Süleyman b. e. Süleyman an Enes senedi ile tahrîc etti ve "ancak bu vecihten bildiğimiz garîb bir hadistir" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[119] Lafız Müslim'e (zekât no. 75/2, s. 708) aittir. Bu hadisi Şafiî (Ümm II, 52), Ahmed (II, 389,522), Buhârî (zekât 28 II, 120; cihâd 89, III, 231; libâs 9, VII, 36-37), Müslim (zekât no. 75-77, s. 708-709), Nesâî (zekât 61, V, 72) ve Beyhakî (IV, 186), Tavus b. Keysân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[120] Bu hadisi Buhârî (zekât 10/3, II, 114) ve Müslim (zekât no. 66, s. 703), Ebû İshâk an Abdullah h. Ma'kil an Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[121] Bu hadisi Mâlik (K. Sifâtu'n-Nebi no. 8, s. 923), Ebû Dâvud (no. 1667), Tirmizî (no. 665) ve Nesâî (zekât 70, V, 81), Abdurrahman b. Büceyd an ceddetihî Ümm i Büceyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[122] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1677), Leys b. Sa'd an Ebtz-Zübeyr an Yahya b. Ca'de an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Bu hadisi ayrıca Ahmed (II, 358), İbn Huzeyme (no. 2444, 2451), İbn Hibbân (no. 3335), el-Hâkim (I, 414) ve Beyhakî de (IV, 180) tahrîc ettiler. İsnadı hakkında Tirmizî: "İsnadı, Meymûn el-A'ver Ebû Hamza sebebiyle zayıftır" demiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27.
[123] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/27-28.
[124] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1662), Abdülazîz b. Yahya el-Harrânîan Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. Yahya b. Habbân an Vâsi' b. Habbân an Câbir senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28.
[125] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1608), Nesâî (zekât 27/2, V, 43-44) ve İbn Mâce (no. 1821), Yahya h. Saîd el-Kattân an Abdilhanıfd b. Ca'fer an Salih b. e. Arîb an Kesir b. Murre an Av/asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28.
[126] Heysemî'ye göre râvilerinden Hâlid el-Kasrî hakkında menfî sözler sarfedilmiştir (Mecma' III, 113).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28.
[127] Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (Mecma'III, 113; IV, 37).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28.
[128] Bu hadisi Ahmed (II, 235, 386, 438), Dârimî (I, 369), Müslim (birr ve's-sila no. 69), s. 2001), Tirmizî (no. 2029), İbn Huzeyme (no. 2438), İbn Hibbân (no. 3237) ve Beyhakî (IV, 187; X, 235), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhian Ebi Hueyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28.
[129] Bu hadisi Tayâlîsî (no. 670), Ahmed (IV, 358), Müslim (zekât no. 69-70, s. 704-706), Tirmizî (no. 2675), Nesâî (zekât 64/1, V, 75-76), İbn Mâce (no. 203), Taberânî (no. 2372-5), İbn Hibbân (no. 3297) ve Beyhakî (IV, 175), el-Münzir b. Cerîr b. Abdillah an ebfhi asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/28-29.
[130] Bu hadisi Buhârî (zekât 14, II, 115), Müslim (zekât 78, s. 709), Nesâî (Zekât 47, V, 55-56) ve Beyhakî (IV, 191; VII, 34), Ebü'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/29.
[131] Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi o, (zekât 18/2, II, 117), Mûsâ b. İsmail an Vüheyb an Hişâm b. Urve an ebîhîun EbîHureyre isnadı ile tahrîc etmiştir.
Buhârî (nafakât 2/1, VI, 189-190) ve Ebû Dâvud (no. 1676), el-A'meş an Ebî Salih an EbîHureyre asl-ı senedi ile;
Buhârî (zekât 18/1, II, 117; nafakât 2/2, VI, 190) ve Nesâî (zekât 60/3, V, 69), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hueyre asl-ı senedi ile;
Nesâî (zekât 53, V, 62), Kuteybe an Bekr an İbn Âdân an ebîhîan Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/29.
[132] Bu hadisi Mâlik (sadaka 8, s. 998), Buhârî (zekât 18, II, 118), Müslim (Zekât no. 94, s. 717), Ebû Dâvud (no. 1648), Nesâî (zekât 52, V, 61) ve Beyhakî (IV, 197), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/29.
[133] Bu hadisi Mâlik (sadaka 8, s. 998), Buhârî (zekât 18, II, 118), Müslim (Zekât no. 94, s. 717), Ebû Dâvud (no. 1648), Nesâî (zekât 52, V, 61) ve Beyhakî (IV, 197), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/29.
[134] Bu hadisi Nesâî (zekât 51, V, 61), Yûsuf b. İsâ ani'l-Fadl b. Musa an Yezîd b. Ziyâd b. ebi' l-Ca'd an Cami' b. Şeddûd an Tank senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir, Yezîd dışındakiler Sahîh ricâlindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/29.
[135] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1673-4), Muh. b. İshâk an Âsim b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd an Cäbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/30.
[136] Bu hadisi Mâlik (sadaka 2, s. 995), Ahmed (III, 141), Dârimî (I, 390), Buhârî (zekât 44, II, 196; vekâlet 2819-15, III, 65; vasâyâ 10, III, 190; vasâyâ 26, III, 195; tef-sîr Âl-i İmrân 5, V, 169; eşribe 13, VI, 247), Müslim (zekât no. 42, s. 693), Tahâvî (III, 289), İbn Hibbân (no. 3329,7138) ve Beyhakî (VI, 275), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 43, s. 694), Ebû Dâvud (no. 1689) ve Nesâî (ahbâs 2/5, VI,, 231-2), Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (vasâyâ 17, III, 192), İsmail an Abdilazîz b. Abdillah b. e. Seleme an İshâk an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
2806, Lafzı Müslim'e, 2807. Buhârî'ye (vasâyâ 10, III, 190); 2808.lafzı Buhârî'ye (vasâyâ 17) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/30.
[137] Bu hadisi Mâlik (sadaka 2, s. 995), Ahmed (III, 141), Dârimî (I, 390), Buhârî (zekât 44, II, 196; vekâlet 2819-15, III, 65; vasâyâ 10, III, 190; vasâyâ 26, III, 195; tef-sîr Âl-i İmrân 5, V, 169; eşribe 13, VI, 247), Müslim (zekât no. 42, s. 693), Tahâvî (III, 289), İbn Hibbân (no. 3329,7138) ve Beyhakî (VI, 275), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 43, s. 694), Ebû Dâvud (no. 1689) ve Nesâî (ahbâs 2/5, VI,, 231-2), Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (vasâyâ 17, III, 192), İsmail an Abdilazîz b. Abdillah b. e. Seleme an İshâk an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
2806, Lafzı Müslim'e, 2807. Buhârî'ye (vasâyâ 10, III, 190); 2808.lafzı Buhârî'ye (vasâyâ 17) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/30.
[138] Bu hadisi Mâlik (sadaka 2, s. 995), Ahmed (III, 141), Dârimî (I, 390), Buhârî (zekât 44, II, 196; vekâlet 2819-15, III, 65; vasâyâ 10, III, 190; vasâyâ 26, III, 195; tef-sîr Âl-i İmrân 5, V, 169; eşribe 13, VI, 247), Müslim (zekât no. 42, s. 693), Tahâvî (III, 289), İbn Hibbân (no. 3329,7138) ve Beyhakî (VI, 275), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 43, s. 694), Ebû Dâvud (no. 1689) ve Nesâî (ahbâs 2/5, VI,, 231-2), Hammâd b. Seleme an Sabit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (vasâyâ 17, III, 192), İsmail an Abdilazîz b. Abdillah b. e. Seleme an İshâk an Enes senedi ile tahrîc ettiler.
2806, Lafzı Müslim'e, 2807. Buhârî'ye (vasâyâ 10, III, 190); 2808.lafzı Buhârî'ye (vasâyâ 17) aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/30.
[139] Bu hadisi Buhârî (zekât 48, II, 128), Müslim (zekât no. 45-46, s. 694-695) ve Tirmizî (no. 635-636), Amr b. el-Hâris an Zeyneb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/30-31.
[140] Bu hadisi Buhârî (zekât 15, II, 116), Muh. b. Yûsuf an İsrâil an Ehî'l-Cüveyriye an Ma'n senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31.
[141] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 7275, 16619), Ahmed (VI, 44, 278), Buhârî (zekât 17, II, 117; 25-26, II, 119-120; buyu 12, III, 7), Müslim (zekât no. 80-81, s. 710), Ebû Dâvud (no. 1685), Tirmizî (no. 672), İbn Mâce (no. 2294) ve Beyhakî (IV, 192), el-A'meş an Ebî Vâil an Mesrûk un Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31.
[142] Bu hadisi Buhârî (zekât 21/3, II, 118; hîbe 14/2, III, 135, lafız buna ait), Müslim (zekât no. 88, s. 713) ve Nesâî (zekât 62/2, V, 73-4), Hisâm b. Urve an Fâlima binti'l-Münzir an Esma asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 22, II, 118-9), Müslim (zekât no. 89, s. 714) ve Nesâî (zekât 62/3, V, 74), el-Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an Abbâd b. Abdillah ez-Ziibeyr an Esma asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1699) ve Tirmizî (no. 1960, "hasen sahîh"), Eyyûb an İbn e. Müleyke an Esma asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31.
[143] Bu hadisi Buhârî (buyu 12, III, 8; nafakât 5, VI, 192), Müslim (zekât no. 84, s. 711) ve Ebû Dâvud (no. 1687), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hueyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31.
[144] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3565), Tirmizî (no. 670, 2120) ve İbn Mâce (no. 2295), İsmaîl b. Ayyaş an Şurahhîl b. Müslim an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî'ye göre isnadı hasen ve hasen sahihtir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31.
[145] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3547) ve Nesâî (zekât 58, V, 15-16; umrâ 2/2, VI, 278-9), Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhîan ceddîhî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/31-32.
[146] Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3546) ve Nesâî (umrâ 2/1. VI, 278), Habîb el-Muallim ve Dâvud b. e. Hind an Amr b. Şuayb .... asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 2388), Ebû Yûsuf er-Rakkîan Muh. b. Seleme ani'I-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb ... senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[147] Bu hadisi Müslim (zekât no. 83, s. 711) ve Nesâî (zekât 56/1, V, 63-64), Kuteybe an Hâlim b. Süleyman an Yezîd b. e. Ubeyd an Umeyr asl-ı senedi ile; Müslim (no. 82) ve İbn Mâce (no. 2297), Hafs h. Giyâs an Muh. b. Zeyd an Umeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[148] Bu hadisi Mâlik (zekât no. 49, s. 282), Buhârî (zekâ! 59/2, II, 135; hibe 29/3, III, 143; hibe 37, III, 145; cihâd 119/1, IV, 11; cihâd 137/2, IV, 18), Müslim (hibât no. 1-2, s. 1239-40) ve Nesâî (zekât 100/1, V, W%Zeydb. Eşlem an ebîhîan Ömer asl-ı senedi ile; lafız bu tarike aittir;
Ayrıca yakın mânâsı ile Mâlik (zekât no. 50, s. 282), Buhârî (cihâd 119/2, IV, 11; 18, IV, 137) ve Müslim (hiMc no. 3, s. 1240), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer (an Ömer asl-ı senedi ile;
Müslim (hibât 3/2, s. 1240), Tirmizî (no. 668) ve Nesâî (zekât 100/2-3, V, 109), ez-Zührtan Salim b. Abdillah b. Ömer an ebfhî (an ceddihî) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[149] Lafiz Nesâî'ye aittir. O, bunu (zekât 62/1, V, 73), İbn Abdilhakem an Şuayb an Leys an Hulul an ibn ebf Hilâl an Umeyye b. Hind an Ebî Umâme h. Sehl b. Hanîfa sl-ı senedi ile tahrîc etti.
Ebû Dâvud (no. 1700) ise yakın mânâsı ile Müsedded an ismail an Eyyûb an Abdillah b. e. Müleyke an Âise senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[150] Bu hadisi Mâlik (akdiyye 53, s. 760), Buhârî (vasâyâ 19/1, III, 193), Müslim (zekât 51, s. 696; vasiyyet 12-13, s. 1254), Ebû Dâvud (no. 2881), Nesâî (vasâyâ 7/1, VI, 250) ve İbn Mâce (no. 2717), Hisâm b. Urve an ebî-hî an Âise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[151] Bu hadisi Taberânî, Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avfan ebihî an ceddihî tarikiyle tahrîc etmiştir.Bu tarikten gelen hadislere Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[152] Râvilerinden İbn Lehî'a, hakkında ihtilâf olan birisidir (Mecma'III, 110).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[153] Bu rivayeti Ahmed (IV, 147-8), Alî b. jshâk an İbni'l-Mübârek an Harmale b. lmrân an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe senedi ile tahrîc etti.Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve el-Hâkim de Sahîh Merinde irâd ettiler (Tergîb II, 16).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32.
[154] Utbe b. Yakazân dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Nesâî'ye göre zayıf, İbn Hibbân'a göre ise güvenilir bir râvidir (Mîzân no. 5480).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/32-33.
[155] Râvilerinden Beşîr b. Meymûn zayıftır (Mecma', III, 130).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/33.
[156] Bu hadisi Tirmizî (no. 2470), Muh. b. Bessâr an Yahya b. Saîd an Süfyân an Ebî Ishâk an Ebî Meysere un Âise senedi ile tahrîc etti ve isnadının "sahîh" olduğunu söyledi. Ebû Meysere, Amr b. Şurahbîl'dir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/33.
[157] Bu hadisi Müslim (zekât no. 53, s. 697), Abdullah b. Muh. b. Esma an Mehdî b. Meymûn an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Yahya b. Ukayl an Yahya b. Ya'mer an Ebî'l-Esved ed-Dîlî an Ebî Zerr senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/33.
[158] Bu hadisi Mâlik (sadaka 14, s. 952), Tayâlisî (no. 2462), İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1342), Ahmed (II, 439), Buhârî (ezan 36, I, 169; zekât 16, II, 116; rikâk 24, VII, 185; hudûd 19, VIII, 20), Müslim (zekât no. 91, s. 715-6), Nesâî (âdâbu'l-kudât 2, VIII, 222), İbn Huzeyme (no. 358), İbn Hibbân (no. 4469, 7294) ve Beyhakî (III,
65; IV, 190; VIII, 162; X, 86-7), Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Asım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahric ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/33.
[159] Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 20012), Ahmed (II, 15, 55), Buhârî (zekât 52, II, 130), Müslim (zekât no. 103-4, s. 720) ve Nesâî (zekât 83/2, V, 93), ez-Zührîan Humza b. Abdillah b. Ömer an ebîhi asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[160] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1639), Tirmizî (no. 681) ve Nesâî (zekât 92, 93/1, V, 100), Abdülmelik b. Umeyr an Zeyd b. Ukbe an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnadı hakkında

"hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[161] Bu hadisi Ahmed (II, 455), Buhârî (buyu' 15/5, III, 9 lafız bunun; eş-şürb ve'1-musâkât 13/2, III, 79-80), Müslim (zekât no. 107, s. 721) ve Nesâî (zekât 83/1, V, 93-94), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Avf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Bu hadisi Ahmed (II, 475, 300), Humeydî (no. 1056), Müslim (zekât no. 106, s. 721), Tirmizî (no. 680), İbn Huzeyme (no. 1040) ve Beyhakî (IV, 195), Kays b. e. Hazım un Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[162] Lafız Ebû Davud'a aittir. Bu tarikle Abdürrezzâk (no. 20009), Ahmed (V, 275-6), Ebû Dâvud (no. 1643), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1433-4) ve el-Hâkim (I, 412), Şu'be an Asım el-Ahvel an Ebî'l-Âliyye an Sevbân asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 994), Ahmed (V, 277, 279, 281), Nesâî (zekât 85/1, V, 96), İbn Mâce (no. 1837), Taberânî (M. el-Kebîr no. 1435) ve Beyhakî (IV, 197), İbn ebî Zi'b an Muh. b. Kays an Abdirrahman b. Yezîd h. Muâviye an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis sahihtir (Tergîb I, 581).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[163] Bu hadisi Buhârî (zekât 14, III, 129-130; vasâyâ 9/1, III, 189; fardu'l-humus 19/1, IV, 58; rikâk 11, VII, 176), Müslim (zekât no. 96, s. 717), Tirmizî (no. 2463) ve Nesâî (zekât 93/2-4, V, 100-103; 50, V, 60), ez-Zührîan Urve b. ez-Zübeyr ve Saîd b. el-Müseyyeb an Hakîm b. Hizam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[164] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1646) ve Nesâî (zekât 84, V, 95), Kuteybe an Leys b. Sa'd an Ca'fer b. Rebî'a an Bekr b. Sevâde an Müslim b. Mahsîan Ibni'l-Firâsî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/34.
[165] Bu hadisi Tayâlisî (no. 322), Ahmed (I, 388,441), Dârimî (I, 386), Ebû Dâvud (no. 1626), Tirmizî (no. 650-1), Nesâî (zekât 87, V, 97), İbn Mâce (1840), Tahâvî (II, 20), el-Hâkim (I, 407) ve Beyhakî (VII, 24), Hakîm b. Cübeyr an Muhammecl b. Abdirrahman b. Yezîd an ebî-hî an ibn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnadı hasendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[166] Bu hadisin uzun bir kıssası vardır. Bunu Ebû Dâvud (no. 1629), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî un Miskîn an Muh. b. el-Muhâcir an Rebî'a b. Yezîd an Ebî Kebse es-Setûlî an Sehl senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[167] Bu hadisi Müslim (zekât no. 105, s. 720), Muh. b. Fudayl an Umâre b. el-Ka'kâ' un EbiZür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[168] Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Muh. b. Abdirrahman an Süheyl ve'l-Alâ tarikiyle tahrîc etti. Heysemî, Muhammed'i tanımadığını söylemiştir (Mecma' III, 95).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[169] Bu hadisi Nesâî (zekât 89, V, 98), Ahmed b. Süleyman an Yahya b. Adem an Süfyân b. Uyeyne an Dâvud b. Şâbûr an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[170] Bu hadisi Tayâlisî (no. 2146), Ahmed (III, 100, 114, 126), Ebû Dâvud (no. 1641), Tirmizî (no. 1218), Nesâî (buyu 22, VII, 259), İbn Mâce (no. 2198), Tahâvî (III, 6) ve Beyhakî (V, 344; IV, 25), el-Ahdar b. Aclân et-Teymî an Ebî Bekr el-Hanefî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.Lafız Ebû Davud'a aittir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/35.
[171] Bu hadisi Tirmizî (no. 653-4), Abdurrahîm b. Süleyman an Mücâlid an Amir es-Şa'bî an Hubsî asl-ı senedi ile tahrîc etti.Tirmizî, isnadı hakkında "bu vecihten garîb" hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[172] Söz konusu Ebû Saîd hadisini Bezzâr (no. 924) ve Ebû Ya'lâ (no. 1327), Cerîr ani'l-A'mes anAtiyye an Ebî Said asl-ı senedi ile tahtîc ettiler. Ayrıca Ahmeû (1\\, 4, \6) veBezzât (.no. 925), Ebû Beler 6. Ayyâj ani'l-A'mes an Ebî Salih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler
Heysemi'ye göre Ahmed'in ricali sahih ricalidir.(Mecma' III, 94).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[173] Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1665-6), Fâtima bimi'I-Hü 2841 â-'an Ali) asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[174] Bu hadisi İbnü'l-Mübarek (no. 132), Ahmed (I, 389, 407, 442), Ebu Davud (no. 1645), Tirmizî (no. 2326)' ı (M. el-Kebîr 9785-6), el-Hakîm (I, 408 "sahih) ve Beyhakî (IV, 196), Seyyar Ebû'l-Hakem ân Tank b. Şrnab an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler Tirmizi, isnadı hakkında Hasen sahih hükmü vermiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[175] Bu hadisi İbnü'l-Mübarek (no. 132), Ahmed (I, 389, 407, 442), Ebu Davud (no. 1645), Tirmizî (no. 2326)' ı (M. el-Kebîr 9785-6), el-Hakîm (I, 408 "sahih) ve Beyhakî (IV, 196), Seyyar Ebû'l-Hakem ân Tank b. Şrnab an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler Tirmizi, isnadı hakkında Hasen sahih hükmü vermiştir.
[176] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[177] Bu hadisin râvileri Taberânî'nin şeyhi Yahya b. Osman b. Salih dışında Sahih ricalidir. O râvi de hakkında men-fi kelâm sarfedilmiş güvenilir bir râvidir (Mecma' III 103).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[178] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[179] Bu hadisi Ahmed (II, 172, 168), Müslim (zekât no. 125, s. 730), Tirmizî (no. 2348), el-Hâkim (IV, 123) ve Beyhakî (IV, 196), Saîd h. e. Eyyûb an Surahbîl b. Şerîk an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr asl-ı senedi ite tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/36.
[180] Bu hadisi Tirmizî (no. 2346-7), Mervân b. Muâviye an Abdirrahman b. e. Şumeyle an Seleme b. Abdillah b. Mıhsan an Ebihi asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[181] Bu hadisi Tirmizî (no. 2341), Aiumcya an At.ni.i-samed b. Abdilvâris an Hureys b. es-Sâib ani'l-Hasan Humrân b. Ebân an Osman senedi ile tahrîc etti ve isnâ-di hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[182] Bu hadisleri Tirmizî (no. 2347), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Yahya b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
İrâkî: "İsnadında Alî b. Zeyd, el-Kâsım ve Ubeydullah b. Zahr olmak üzere üç zayıf râvi yeralmıştır" demektedir (Feyd IV, 312).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[183] Bu hadisleri Tirmizî (no. 2347), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Yahya b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnadı hakkında "hasen" hükmü verdi.
İrâkî: "İsnadında Alî b. Zeyd, el-Kâsım ve Ubeydullah b. Zahr olmak üzere üç zayıf râvi yeralmıştır" demektedir (Feyd IV, 312).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[184] Bu hadisi Ahmed (II, 390) ve Buhârî (rikâk 15, VII, 178), Tirmizî (no. 2373), Ebû Bekr b. Ayyaş an Ebî Hu-sayn an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 243), Müslim (zekât 120, s. 726) ve İbn Mâce (no. 4137), Süfyân b. Uyeyne an Ebi'z-Zinâd ani'I-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[185] Bu hadisi Ahmed (II, 395), Buhârî (tefsîru Bakara 48, V, 164), Müslim (zekât no. 102, s. 7İ9), Nesâî (zekât 76/1, V, 84-85) ve Beyhakî (VII, 11), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;Ahmed (II, 260), Ebû Dâvud (no. 1632), Nesâî (zekât 76/3, V, 85) ve İbn Hibbân (no. 3340), Ma'mer ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (sadakat no. 7, 923), Buhârî (zekât 53, II, 132), Nesâî (76/2, V, 85), Tahâvî (II, 64; I, 27), İbn Hibbân (no. 3341) ve Beyhakî (VII, 11), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 101, s. 719), Kuteybe ani'l-Muğire-ti'l-Hizâmîan Ebî'z-Zinâd... senedi ile;
Ebu Davud (no. 1631), cerir ani'l-a'meş an Ebi Sahih an Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[186] Bu hadisi Ahmed (II, 395), Buhârî (tefsîru Bakara 48, V, 164), Müslim (zekât no. 102, s. 7İ9), Nesâî (zekât 76/1, V, 84-85) ve Beyhakî (VII, 11), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;Ahmed (II, 260), Ebû Dâvud (no. 1632), Nesâî (zekât 76/3, V, 85) ve İbn Hibbân (no. 3340), Ma'mer ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (sadakat no. 7, 923), Buhârî (zekât 53, II, 132), Nesâî (76/2, V, 85), Tahâvî (II, 64; I, 27), İbn Hibbân (no. 3341) ve Beyhakî (VII, 11), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 101, s. 719), Kuteybe ani'l-Muğire-ti'l-Hizâmîan Ebî'z-Zinâd... senedi ile;
Ebu Davud (no. 1631), cerir ani'l-a'meş an Ebi Sahih an Ebi Hureyre asl-ı senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37.
[187] Bu hadisi Ahmed (III, 155, 260), Umare b. Zadan an Sabit an Enes asl-ı senedi ile tahric etti, Umare güvenilir bir ravidir, sabit ise sahih ricalindendir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/37-38.
[188] Heysemîye göre râvilerinden Ca'fer b. ez-Zübeyr zav ta İtaiffi!. MfeânMa bu hadisin sahîh olmadığı Ukaden nakledilir. İbnu'l-Cevzî, bu hadisin uydurma a üuguna hükmetmiş, Suyütîde aksini savunmuştur (Feyd, V, 341).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38.
[189] Bu hadisi Buhârî ikâk 30, VII, ,87) ve Müslim (zühd no. 8, .s. 2275), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38.
[190] Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38.

[191] Bu mürsel hadisi Mâlik (sadaka no. 9, s. 998), an Zeyd b. Eşlem an Atâ b. Yesâr senedi ile tahrîc etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38.
[192] Bu hadisi Buhârî (ahkâm 17/2, VIII, 111; zekât 51 u 130), Müslim (zekât no. 110-III, s. 723) ve Nesâî (zekât 94/5, V, 105), ez-Zührîan Salim b. Abdillah b. Ömer an ehîhîan ceddilî asl-ı senedi ile; Buhârî (ahkâm 17/1), Müslim (zekât no. 112, s. 723-4), Ebû Dâvud (no. 1647) ve Nesâî (zekât 94/1-4, V, 102-104), Abdullah b. es-Sa'dîan Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38.
[193] Ebû Dâvud (no. 2958-9), bunu iki ayrı râvi kanalıyla Süleym'den tahrîc etmiştir.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/38-39.
[194] Bu hadisi Ahmed (VI, 452), Ebû Muâviye an Hişâm b. Hassan el-Kardusi an Kays b. Sa'd an raculin an Ebi'd-Derda senedi ile tahric etti.
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/39.
[195] Bu hadisi Taberânî (M. el-Evsat II, 220b), İbn Hibbân (Mecrûhîn II, 194) ve Ebû Nua'ym (Hilye VIII, 245), Yûsuf b. Esbât an Âiz b. Şurayh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Hatim ve İbn Tâhir'e göre Âiz zayıf bir râvidir (Mizan no. 4100).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/39.
[196] Ebû Ya'lâ, Müsned'inde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' III, 104).
Rudani,Büyük Hadis Külliyatı, Cem'ul-fevaid, İz Yayıncılık: 2/39.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKÂT KİTABI

1. Zekâtın Fazileti Hakkında
2. Kendisine Zekât Verilecek Olan Yoksul
3. Deve, Sığır Ve Koyunların Zekâtını Vermeyenler
4. Koyunların Zekâtı Hakkında
5. Sığırların Zekâtı
6. Develerin Zekâtı
7. Gümüşlerin Zekâtı Hakkında
8. Toplu Olanları Ayırmaktan, Ayrı Olanları Birleştirmekten Men'
9. Zekâtı, Halkın Mallarının Değerlilerinden Almaktan Men'
10. Hayvanlardan, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler
11. Hububat, Gümüş Ve Altından, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler
12. Zekatı Vaktinden Önce Vermek Hakkında
13. Bir Malda Zekâtın Dışında (Verilmesi) Gereken Şey
14. Bir Zengine Sadaka Ve Zekât Veren Kimse Hakkında
15. Sadaka Ve Zekât (Almak) Kendilerine Helâl Olan Kimseler
16. Zekât Ve Sadaka Ne Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem), Ne de Ehl-i Beytine Helâl Olmaz
17. Zengin Olduğu Halde Dilenen Kimseye Sert Davranma
18. İsteyicilikten Sakınıp Uzak Durmak Hakkında
19. Hediyeyi Geri Çevirmekten Men'
20. İsteyicilikten Men'
21. Kişiye Ne Zaman Sadaka (Vermesi) Müstehab Olur?
22. "Üst El"in Fazileti Hakkında
23. Hangi Sadaka Daha Faziletlidir?
25. Kişinin Yanındaki Şeylerin Hepsini Sadaka Vermesinden Men'
26. Adam Yanındakilerin Hepsini Sadaka Olarak Verebilir
27. Fıtır Zekâtı Hakkında
28. Kişinin Aşşâr Olmasının Mekrûhluğu
29. Yağmurun Suladığı Şeylerde Öşür, (Hayvanla Veya Herhangi Bir Vasıta) İle Suvarılan Şeylerde İse (Öşrün Yarısı Zekât Gerekir)
30. Rikâz Hakkında
31. Zekât Memurlarına Hediye Edilen Şeyler Kime Aittir?
32. Zekât Memuru Hoşnut Olarak Sizden Geri Dönsün
33. Dilenciyi Bir Şey (Vermeksizin) Geri Çevirmenin Mekrûhluğu
34. Bir Şeye Sahipken Müslüman Olan Kimseler
35. Sadaka Vermenin Fazileti Hakkında
36. Bir İşte Kullanılan Develerde Zekât Gerekmez
37. Sadaka (Zekât Almaları) Helâl Olan Kimseler
38. Akrabaya Sadaka (Zekât) Vermek

ZEKÂT KİTABI

1. Zekâtın Fazileti Hakkında

1622. "Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ b. İshak'tan, (O) Yahya b. Abdillah b. Sayfî'den, (O) Ebu Ma'bed'den, (O da) İbn Abbâs'tan (naklen) rivayet etti ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'ı, görevli olarak Yemen'e gönderdiği vakit (O'na) şöyle buyurmuştu:
"Sen kitab ehli olan bir topluluğa gidiyorsun. Bu sebeple onları (önce), Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmeye çağır. Şayet onlar sana bu konuda itaat edip (bunu kabul ederlerse) onlara bildir ki, Allah, üzerlerine her gün ve gecede beş namaz farz kılmıştır. Onlar bu konuda da sana itaat ederlerse, onlara bildir ki, Allah, malları hakkında üzerlerine, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilen bir sadaka ("zekât") farz kılmıştır. Onlar bu konuda da sana itaat ederlerse, (zekât olarak) mallarının değerlilerini (almaktan) sakın! (Bir de haksızlık yapıp) mazlumun bedduasını (almaktan) sakın. Zira gerçek şu ki, Allah'ın huzurunda onun için hiçbir perde yoktur, (o, kabul edilir)."[1]

Açıklama

Zekât, iman ve namazdan sonra, dinin üçüncü temeli olan büyük ve mühim bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de bir çok âyette namazdan sonra zekât zikredildiği gibi Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de, İslâm'ın beş esasını açıkladığı meşhur Hadisinde, Kelime-i Şehâdet ve namazdan sonra zekâtı zikretmiştir. Bundan dolayı, Dârimi'nin (rh.a) bu kitabında olduğu gibi çoğu Hadis kitabında namazla ilgili Hadislerin peşinde zekâtla ilgili olanlar ele alınmıştır.
"Zekât" kelimesi, aslı itibariyle, "artmak, çoğalmak, bereket ve temizlik" gibi mânâlara gelir. Sonra, zengin kimsenin malından verdiği muayyen miktardaki parçaya ve bu parçayı muayyen yerlere vermeye "zekât" denmiştir. Bu ibâdete "sadaka" da denilir. Ancak "sadaka", daha çok nafile ve isteğe bağlı yardımlar için kullanılır olmuştur. Müslümanlığın bu mâli ibadetine isim olan zekât ve sadaka kelimelerinin sözlük mânâlarıyla bu ibadetin hususiyetleri arasında irtibat vardır. Şöyle ki, zekât, malın maddeten ve manen çoğalmasına, bereketlenmesine sebep olur. Yüce Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:
"Siz (Allah için) ne harcarsanız O, bunun ardından (daha iyisini) lütfeder"[2] Zekât, zenginin malında başkasının bir hakkıdır. Bu hak yerine verilmezse, malda ve mal sahibinin gönlünde bir leke olarak kalır. Bu lekeyi ancak zekât silip temizleyebilir. Nitekim Allah (Celle Celaluhu) şöyle buyurur:
"Onların mallarından bir (miktar) sadaka al ki, bununla onları temizleyesin ve (mallarını) bereketlendiresin"[3] Pek çok ahlâki ve içtimâi fayda ve hikmeti bulunan zekât (diğer ismiyle "sadaka"), Allah'ın (Celle Celaluhu) emirlerine bağlılık sözünün doğruluğunun bir belirtisi de olmaktadır. Kur'an-ı Hakim'in beyanıyla *"malı çok seven"*[4] insan, malının bir parçasını, Allah'ın (Celle Celaluhu) emrine uyarak vermekle kulluktaki "sadâkat'ını da göstermiş, ispatlamış olur.
Zekâtın ne zaman farz kılındığı konusunda farklı görüşler vardır. Bununla beraber tercihe şâyân olan görüşe göre zekât, genel bir esas olarak hicretten önce Mekke'de farz kılınmış, ancak, muayyen miktarları ve verilecek yerleri gibi esasları Medine'de hicri 2. yılda tespit edilmiştir.
Zekâtın dindeki ehemmiyeti, yukarıdaki Hadiste de görülmektedir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Yemen'e vali ve kadı olarak gönderdiği Muaz b. Cebel'e -Allah O'ndan razı olsun!-, Kelime-i Şehâdet ve namazdan sonra zekât farzının bildirilmesini emretmiştir. Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu şekildeki emirleri, tebliğ ve irşâd görevlerinde bir usûle ve sıraya, başka bir ifadeyle tedriciliğe uyulması gereğine de işaret etmektedir. Tebliğci daha ehemmmiyetli ve muhatabı için daha kolay olandan başlayarak tebliğini yapmalı ve

sevdirmeli, nefret ettirmemeli; hak bilir ve adil davranmalıdır. Bu hem dinin emri, hem de başarılı olmasının gereğidir.[5]

2. Kendisine Zekât Verilecek Olan Yoksul

1623. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasim haber verip (dedi ki), bize Şu'be, Muhammed b. Ziyâd'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hureyre'yi, Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rivayet ederken işittim ki, O şöyle buyurmuş:"
"Yoksul "miskin"; bir-iki lokmanın, bir-iki parçanın, bir-iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat (asıl) yoksul, kendisini (başkasına) muhtaçlıktan kurtaracak bir zenginliği olmayan, (bununla beraber), rahatsız ederek halktan (bir şey) dilenmekten de utanan -veya "rahatsız ederek halktan (bir şey) dilenmeyen"- kimsedir."[6]

3. Deve, Sığır Ve Koyunların Zekâtını Vermeyenler

1624. "Bize Ya'la b. Ubeyd haber verip (dedi ki), bize Abdulemlik, Ebu'z-Zübeyr'den, (O da) Cabir'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"(Hayvanlarının) hakkını ödemeyen hiçbir deve, sığır ve koyun sahibi yoktur ki, O, Kıyamet günü bu (hayvanların çiğneyip süsmesi) için dümdüz bir ovada oturtulmuş ve onu, tırnaklı (hayvan) tırnağıyla çiğnemiş, boynuzlu (hayvan) boynuzuyla süsmüş olmasın! O gün onların içinde boynuzsuz da bulunmayacaktır, boynuzu kırık da!"
"Ya Rasûlallah, dediler, peki onların hakkı nedir?" Buyurdu ki;
"Döllük olanlarının dölleme için ödünç verilmesi, kovalarının ödünç verilmesi, bu (hayvanların, ihtiyaç sahibine, sütlerinden, yünlerinden ve iş güçlerinden faydalanması için bir müddet) ödünç verilmesi, subaşlarında sağılıp (sütlerinden, oradaki fakirlere, yolculara ikram edilmesi). (Bir de) onlar, Allah yolunda (bineği olmayanlara) binek olarak verilir (ki, bu da onların haklarındandır)."[7]
1625. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize İbn Cureyc haber verip dedi ki; bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, O, Cabir b. Abdillah'ı şöyle derken işitmiş: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"(Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir deve sahibi yoktur ki, (onun develeri) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, ayakları ve tabanları ile üzerinde sıçrayıp oynayarak (çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! (Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir sığır sahibi de yoktur ki, (sığırları) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, boynuzlarıyla süserek, ayaklarıyla çiğneyerek (süsüp çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! (Hayvanlarındaki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir koyun sahibi de yoktur ki, (koyunları) Kıyamet günü, (dünyada) olduklarından daha çok olarak gelmiş; kendisi de, onların, boynuzlarıyla süserek, ayaklarıyla çiğneyerek (süsüp çiğnemeleri) için dümdüz bir ovada oturtulmuş olmasın! Bunların içinde boynuzsuz da bulunmayacaktır, boynuzu kırılmış olan da! (Bir de servetindeki) hakkı yerine getirmeyen hiçbir servet (altın ve gümüş) sahibi yoktur ki, serveti Kıyamet günü, ağzını açıp peşine takılan, son derece zehirli bir erkek yılan olarak gelmiş olmasın! (Bu yılan) onun yanına geldiğinde o, ondan kaçacak. (Yılan) da ona; "saklayıp (hakkını vermediğin) servetini al!" diye bağıracak. O; "benim ona ihtiyacım yok" diyecek. Neticede, ondan kurtuluş olmadığını görünce elini onun ağzına sokacak, o da, erkek hayvanın (yemini) kıtır kıtır yemesi gibi onun (elini) kıtır kıtır yiyecek."
(İbn Cureyc) dedi ki; Ebu'z-Zübeyr, şöyle de dedi: Ubeyd b. Umeyr'i, bu sözü söylerken işitmiştim. Sonra (bunu) Cabir b. Abdillah'a sordum. O da, Ubeyd b. Umeyr'in sözünün aynısını söyledi.
(İbn Cureyc) dedi ki; Ebu'z-Zübeyr şöyle de dedi: Ben Ubeyd b. Umeyri, şöyle derken işittim: Bir adam:
"Ya Rasûlullah, develerin hakkı nedir?" demiş. O da şöyle buyurmuş:
"Subaşlarında sağılıp (sütlerinden, oradaki fakirlere, yolculara ikram edilmesi), kovalarının ödünç verilmesi, döllük olanlarının (dölleme için) ödünç verilmesi, onların, (ihtiyaç sahibine, sütlerinden yünlerinden ve iş güçlerinden yararlanması için bir müddet) ödünç verilmeleri ve Allah yolunda (bineği olmayanlara) binek olarak verilmeleri! "[8]
1626. "Bize el-Hasan İbnu'r-Rebî1 haber verip (dedi ki), bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'ten, (O) el-Ma'rûr b. Suveyd'den, (O) Ebû Zerr'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) bu (yani bir önceki) Hadisin bir kısmını rivayet etti."[9]

Açıklama

Hu Hadislerde, Kıyametteki feci durumları beşer aklına yaklaştırılmaya çalışılanlar, bu dünyada iken hayvanlarına terettüp eden "hakk'ı ödememiş olan insanlardır. Bu "hak", söz konusu Hadisleri kitaplarına almış olan Hadisçiler tarafından "zekât" olarak anlaşılmıştır. Nitekim Ebû Zerr'in (ra) Hadisinin bazı rivayetlerinde bu husus, "zekâtını vermeyen..." şeklinde tasrîh edilmiştir. Ancak, Hz, Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Cabir'in (ra) rivayetinde bulunan açıklaması, bu "hakk'ın, malda zekât dışındaki bazı hakları da içine aldığını göstermektedir. Nitekim diğer bir Hadis-i Şerifte; "Muhakkak ki mallarınızda zekâttan başka (verilmesi gereken) bir hak vardır"[10] buyurulmuştur. Bu Hadislerde bahsi geçen, özellikle binek hayvanlarının hakları bugün, herhalde, otomobiller için geçerlidir. Binaenaleyh otomobil sahiplerinin bu haklara riayet etmeleri gerekir. Çünkü bugün daha iyi anlaşılmıştır ki, mal sahibinin malında, içinde yaşadığı toplumun fertlerinin maddi ve manevi katkısı vardır. Mal sahibi bunun karşılığını, zekâtın dışında da vermeye çalışmalıdır.[11]

4. Koyunların Zekâtı Hakkında

1627. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübarek haber verip (dedi ki), bize Abbâd b. Avvâm ile İbrahim b. Sadaka, Sufyân b. Huseyn'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Sâlim'den, (O da) İbn Ömer'den) (naklen) rivayet ettiler ki;"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka (zekât miktarlarını) yazdırmıştı. (Buna göre) koyunlarda otlama ile yetişen her kırk koyunda, yüz yirmi (koyuna) kadar bir koyun (zekâtı) vardır. Daha fazla olduklarında onlarda iki yüz (koyuna) kadar iki koyun (zekâtı) vardır. (Bundan) daha fazla olduklarında onlarda, üç yüz (koyuna) kadar üç koyun (zekâtı) vardır. Bir koyun daha fazla olduğunda bunlarda (yine), dört yüz (koyuna) varıncaya kadar sadece üç koyun (zekât verilmesi) gerekir. Dört yüz koyuna ulaştıklarında ise her yüz (koyunda) bir koyun (zekâtı) vardır. Zekâtta ne çok yaşlı, ne kusurlu, ne de ayıplı (koyun) alınmaz.[12]
1628. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Davûd el-Havlâni'den, (O) ez-Zühri'den, (O) Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki; Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Yemenlilere, Amr b. Hazm'la şunu yazdırıp (göndermiş):"
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Peygamber Muhammed'den, Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e... Kırk koyunda, yüz-yirmiye ulaşıncaya kadar bir koyun (zekâtı) vardır. Yüz yirmi (koyundan) bir (koyun) fazla olduklarında, onlarda, iki yüze ulaşıncaya kadar iki koyun (zekâtı) vardır. (Bundan) bir tane daha fazla olduklarında, onlarda, üç yüze ulaşıncaya kadar üç (koyun zekâtı) vardır. Daha da fazla olanlarda, her yüz koyunda bir koyun (zekâtı) vardır."[13]

Açıklama

Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Amr b. Hazm'ı (ra), Yemen bölgesinin kuzeydoğusunda bir yer olan Necrân'a vali olarak göndermiş ve kendisine, Necrân'ın ileri gelenlerine hitaben yazılmış bir mektup vermişti. Bu mektubun uzunca bir mektup olduğu ve içinde diyetlere, otlakta yetişen hayvanların ("sâime") zekât miktarlarına ("ferâiz", "sadakat") ve diğer bazı dini hükümlere dair açıklamaların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu mektubun bir kısmı, konularına göre ayrılmış ("taktı'" edilmiş) olarak Sünen-i Dârimi'nin on kadar ayrı yerinde zikredilmiştir. Dârimi'nin (rh.a) hocası el-Hakem'in açıklamasından anlaşıldığına göre (Bkz. 2271. hadis), bu "taktîk'i, hocası Yahya b. Hamza yapmıştır. Bilhassa diyetler ve zekât miktarları hakkında mühim ve meşhur olan bu Hadisin buradaki senedini bazı alimler, râvilerinden olan Süleyman b. Davûd sebebiyle zaif saymışlardır. Dârimi (rh.a), ikinci bir senedini zikretmekle, herhalde, onun sahih olduğunu göstermek istemiştir. Ahmed b. Hanbel (rh.a) ve Hâkim (rh.a) de bu Hadisin sahih olduğu görüşündedirler.[14]

1629. "Bize Bişr İbnu'l-Hakem rivayet edip (dedi ki), bize Abdurrezzâk rivayet edip (dedi ki), bize Ma'mer, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) haber verdi ki;"
"Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onun için bir mektup yazdırdı..." (Ma'mer) daha sonra onun, (yani bir önceki hadisin) benzerini zikretti.[15]

5. Sığırların Zekâtı

1630. "Bize Ya'lâ b. Ubeyd rivayet edip (dedi ki), bize el-A'meş, Şakîk'ten, (O da) Mesrûk'tan, (bize) el-A'meş (ayrıca) İbrahim'den (naklen) rivayet etti ki, onlar (yani Mesrûk ve İbrahim) şöyle dediler: Muâz dedi ki;" "Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve bana, her kırk sığırdan, üç yaşma girmiş bir dişi dana "musinne" ve her otuzdan, bir yaşını bitirmiş erkek veya dişi bir buzağı "tebî' veya tebî'a" almamı emretmişti."[16]
1631. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr b. Ayyaş, Asım'dan, (O) Ebû Vâil'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Muâz'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve sığırlardan, otuz taneden bir yıllık bir buzağı "tebi' havli", kırk taneden ise, üç yaşına girmiş bir dana "musinne" almamı emretmişti."[17]
1632. "Bize Ahmed b. Yûnus, Ebû Bekr b. Ayyâş'tan (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[18]

6. Develerin Zekâtı

1633. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Abbâd İbnu'l-Avvâm ile İbrahim b. Sadaka, Sufyân b. Hu-seyn'den, (O) ez-Zühri'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet ettiler ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka (zekât miktarlarını ihtiva eden yazılar) yazdırmış, (fakat bunlar), Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vefat etmeden zekât toplayıcılarına gönderilememişti. Vefat edince onları Ebû Bekir almış ve (Hz. Peygamberin) ardından onlarla amel etmişti. Ebû Bekir de vefat edince onları Ömer almış ve (Hz. Peygamberle Ebû Bekir'in) ardından onlarla amel etmişti. Ömer ise, onlar kılıcına -veya vasiyyet (mektubuna)- bağlı bulunuyorken öldürülmüştü. (Bu zekât yazılarına göre) develerin zekâtında her beş devede, yirmibeş deveye kadar bir koyun (zekâtı) vardı. (Develer) yirmi beşe ulaştıklarında, bunlarda, otuzbeş deveye kadar, bir yaşını doldurmuş, iki yaşına girmiş bir dişi deve "bint-i mahâd" (zekâtı) vardır. Şayet "bint-i mahâd" yoksa iki yaşını doldurmuş üç yaşına girmiş bir erkek deve "ibn-i lebûn" (zekât olarak verilir). (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, kırk beş (deveye) kadar, iki yaşım doldurmuş, üç yaşma girmiş bir dişi deve "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, altmış (deveye) kadar, üç yaşını doldurmuş dört yaşma girmiş bir dişi deve "hıkka" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, yetmişbeş (deveye) kadar, dört yaşım doldurmuş beş yaşına girmiş bir dişi deve "ceze'a" (zekâtı) vardır. (Develer) daha fazla olduklarında bunlarda, doksan (deveye) kadar iki "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır. (Develer) daha da fazla olduklarında bunlarda her elli (devede) bir "hıkka" ve her kırk (devede) bir "bint-i lebûn" (zekâtı) vardır.[19]
1634. "Bize Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezarî'den, (O) Sufyân b. Huseynden, (O) ez-Zührî'den, (O) Sâlim'den, (O) İbn Ömer'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[20]

7. Gümüşlerin Zekâtı Hakkında

1635. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd el-Havlânî'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e, Amr b. Hazm'la yazıp (göndermiş) ki; her beş ûkıyye gümüşte beş dirhem (zekât) vardır. Daha fazla olanlarda her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez).[21]

Açıklama

Ûkıyye (c. evâk, evâkî) bir ağırlık ölçüsü olup, kırk dirhemdir. Bu Hadiste ifade buyrulduğu gibi beş ûkıyyeden, yani iki yüz dirhemden az gümüşte zekât farz değildir. Diğer bir ifadeyle gümüşte nisâb (Şer'an zengin sayılmanın asgari ölçüsü) iki yüz dirhem gümüşe sahip olmaktır. Dirhemin ise Şer'î ve örfî olanı vardır. Bir Şer'î dirhem 2.806 gr., bir örfî dirhem 3.207 gramdır. Buna göre 200 Şer'î dirhem de 561.2 gr. eder.[22]

1636. "Bize el-Muallâ b. Esed haber verip (dedi ki), bize Ebû Avâne, Ebû İshak'tan, (O) Asını b. Damra'dan, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
O, sözün Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ait olduğunu belirterek şöyle dedi:
"Atların ve kölelerin zekâtını (size) bağışladım. Her kırk dirhemden bir dirhem olmak üzere gümüşlerin zekâtını getirin. Yüz doksan (dirhemde), iki yüz (dirheme) ulaşıncaya kadar ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez)."[23]

8. Toplu Olanları Ayırmaktan, Ayrı Olanları Birleştirmekten Men'

1637. "Bize el-Esved b. Amir haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Osman es-Sakafî'den, (O) Ebû Leylâ'dan -ki O, el-Kindî'dir-, (O da) Süveyd b. Ğafele'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bize Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekât toplayıcısı gelmişti de ben, elinden tutup ahidnâmesinde şunu okumuştum:"
"Zekât korkusuyla, ayrı olanlar birleştirilmez, toplu olanlar ise ayrılmaz!"[24]

Açıklama

Bu Hadisteki "Lâ Yucmeu" ve "Lâ Yuferraku" fiillerini cezmederek "...birleştirilmesin", "...ayrılmasın" şeklinde nehiy olarak anlamak da mümkündür. Böyle yapılmasa da, alimlerin çoğunluğu bunların nehiy mânasına olduğu görüşündedir. Buna göre zekât vâcib olur veya daha fazla zekât verilir endişesiyle mal sahiplerinin ayrı olan mallarını birleştirmeleri veya bir olanlarını ayırmaları caiz değildir. Şöyle ki, kırkar koyunu olan üç kişi ayrı ayrı birer koyun zekât vereceklerdir. Koyunlarını birleştirseler, yüz yirmi koyunda yine bir koyun zekât vereceklerdir. İşte bu koyun sahiplerinin, fazla zekât vermemek için, zekât memurunun gelmesine yakın koyunlarım birleştirmeleri caiz olmaz. Diğer taraftan, ikiyüzbir koyunları olan iki ortak, üç koyun zekât vereceklerdir. Fakat bunları ikiye ayırsalar birer koyun zekât vereceklerdir. İşte bu durumda olan kimselerin de, zekât memurunun gelmesine yakın koyunlarını ayırmaları caiz değildir. Çünkü bunlarda, farz olan bir haktan kaçış ve fakirlerin hakkını zayi ediş sözkonusu olmaktadır. Bu birleştirme ve ayırmaları, mal sahiplerinin aleyhine olarak, fazla zekât almak için zekât memuru da yapamaz. Yasaklanan bu birleştirme ve ayırmalar; koyun ile keçi, sığır ile camus gibi aynı cinsten hayvanlar hakkındadır. Bunun için, nisâb miktarından az sığır ile nisab miktarından az koyunu olan bir kimse bunları birleştirmez. Bu konuda ihtilaf yoktur. Ayrıca alimlerin çoğuna göre bu birleştirme ve ayırma yasağı, altın ve gümüş hakkında da geçerlidir. Binaenaleyh nisab miktarından az gümüşü ile aynı şekilde altını bulunan bir kimse de, zekâtın farz olması için bunları birleştirmez. Ancak Hanefi'lerle Malikiler, bu birleştirme ve ayırma yasağının sadece sâime hayvanlar hakkında olduğunu, bu sebeple altın ve gümüşlerin birleştirilmesi gerektiğini söylemişlerdir.[25]

9. Zekâtı, Halkın Mallarının Değerlilerinden Almaktan Men'

1638. "Bize Ebû Asım, Zekeriyyâ'dan, (O) Yahya b. Abdillah b. Sayfî'den, (O) İbn Abbâs'ın âzâdlısı Ebû Ma'bed'den, (O da) İbn Abbâs'tan

(naklen) haber verdi ki,"
Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Muâz'ı, görevli olarak Yemene gönderdiğinde (O'na);
"(Zekât olarak) onların mallarının değerlilerini (almaktan) sakın!" buyurmuştu.[26]

10. Hayvanlardan, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler

1639. "Bize Hâşim İbnu'l-Kasım rivayet edip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Abdullah b. Dinar bana haber verip dedi ki, ben Süleyman b. Yesâr'ı, Irak b. Mâlik'ten, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) şöyle rivayet ederken işittim:"
"Müslümanın atından da, kölesinden de zekât gerekmez."[27]

Açıklama

Bu Hadis ile daha önce geçen 1636. Hadis, atlardan ve kölelerden zekâtın gerekmeyeceğini göstermektedir. Malikilerle Hanbeliler, İmam Şafiî (rh.a), İmam Ebû Yûsuf (rh.a) ve İmam Muhammed (rh.a), bu Hadisin zahirine uygun görüş beyan etmişlerdir. Bütün alimler de, yük yüklemek ve binmek için bulundurulan atlarla hizmet için olan kölelerden zekâtın gerekmeyeceğini söylemişlerdir. İmam Ebû Hanife (rh.a) ve İmam Züfer'e (rh.a) göre ise, erkek ve dişileri karışık bir halde senenin yarısından fazlasını meralarda otlayarak beslenen ("sâime") ve üremeleri için saklanan atlardan zekât gerekir. Bu görüşte olan alimlere göre yukarıdaki Hadislerde savaş için beslenen atlar söz konusudur. Diğer taraftan ticaret için bulundurulan atlardan zekât vermenin vacib olduğu konusunda, zahiriler dışında, alimlerin ittifakı vardır.[28]

11. Hububat, Gümüş Ve Altından, Kendisinde Zekât Verilmesi Gerekmeyenler

1640. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Amr b. Yahya'dan, (O) babasından, (O) Ebû Saîd el-Hudrî'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:" *"Beş veskden az (ziraî ürünlerde) zekât yoktur. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) de zekât yoktur. Beş deveden azında da zekât yoktur ."*[29]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki:
"Vesk", altmış "sâ'"dır. "Sâ'" ise, Hicazlüarm görüşüne göre iki buçuk menâ (menn, batman), Iraklıların görüşüne göre dört menâdır.[30]

Açıklama

Bu Hadiste üç grup malda zekâtın farz olması için aranan asgari ölçüler (nisab miktarları) ifade buyrulmuştur. Buna göre ziraî ürünlerde, hububat, sebze ve meyvede zekâtın farz olması için en aşağı beş vesk ölçüsünde olmaları gerekmekte, bundan az ürünler zekâta tabi olmamaktadır. Alimlerin cumhuru, bu meyânda Malik (rh.a), Şafiî (rh.a) ve Ahmed (rh.a) ile, Hanefilerden Ebû Yûsuf (rh.a) ve Muhammed (rh.a) bu Hadisin zahirine uygun görüş beyân etmiş ve, ziraî ürünlerin zekâta tabi olmaları için belirtilen nisaba ulaşmaları gerektiğini söylemişlerdir. Ebû Hanife (rh.a) ise ziraî ürünlerin azının da çoğunun da zekâta tabi olduğu görüşündedir. O, bu konuda *"Hasad günü de hakkını verin"*[31] âyetiyle diğer bazı âyet ve Hadislere dayanmıştır. Yukarıdaki Hadisin de, ticaret mallarının zekâtı hakkında olduğunu söylemiştir. Çünkü Asr-ı Saâdet'te vesk ölçeği ile alış-veriş yaparlardı.
Hadiste geçen "vesk'ın ne olduğuna gelince, bu, Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sâ'ı (ölçeği) ile 60 sâ'lık bir ölçüdür. Bir sâ' ise 1040 dirhemdir. Buna göre beş vesk 312.000 dirhem yapar ki, bu da, dirhemin örfisine göre 1000 kilo 584 gr., Şer'îsine göre 875 kilo 472 gr. eder. Kâmil Miras, beş vesk'i tam bin kilo olarak hesaplamıştır.[32]

1641. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) İsmail b. Ümeyye'den, (O) Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, (O) Yahya b. Umâre'den, (O da) Ebû Said el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Beş vesk'den az hububatta da, hurmada da zekât yoktur. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) de zekât yoktur."[33]
1642. "Bize el-Hakem b. Musa haber verip (dedi ki), bize Yahya b. Hamza, Süleyman b. Dâvûd el-Havlâni'den rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana ez-Zührî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Ârhr b. Hazm'dan, (O) babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki;"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Şurahbîl b. Abdikülâl, el-Hâris b. Abdikülâl ve Nuaym b. Abdikülâl'e, Amı1 b. Hazm'la yazıp (göndermiş) ki; her beş ûkıyye gümüşte beş dirhem (zekât) vardır. Daha fazla olanlarda her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır. Beş ûkıyyeden az (gümüşte) ise hiçbir şey yoktur, (hiç zekât gerekmez).[34]

12. Zekatı Vaktinden Önce Vermek Hakkında

1643. "Bize Sa'id b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize İsmail b. Zekeriyyâ, el-Haccâc b. Dinar'dan, (O) el-Hakem b. Uteybe'den, (O) Huceyye b. Adiyy'den, (O da) Hz. Ali'den (naklen) rivayet etti ki;"
el-Abbâs, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), zekâtını, verilmesi (henüz) gerekmeden önce erkenden vermeyi sormuştu da (Hz. Peygamber O'na) bu hususta izin vermişti.[35]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki,
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği görüşü) benimsiyor ve zekâtın vaktinden önce verilmesinde bir mahzur görmüyorum."[36]

13. Bir Malda Zekâtın Dışında (Verilmesi) Gereken Şey

1644. "Bize Muhammed İbnu't-Tufeyl haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Ebû Hamza'dan, (O) Amir'den, (O da) Fâtıma bint Kays'tan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Muhakkak ki, mallarınızda zekâttan başka (verilmesi gereken) bir hak vardır"[37]

Açıklama

Bu Hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde; "Malda zekâttan başka hiçbir hak yoktur"[38] şeklindedir. Görüldüğü gibi Hadislerin metinleri birbirine zıt muhtevaya sahiptirler. Bu şekildeki Hadislere "muztarib fi'1-metn" denir ve zayıf kabul edilirler. Ancak bu Hadislerin ibn Mâce'deki rivayetinde "verilmesi farz olan zekât'ın söz konusu olduğu, diğerlerinde; "verilmesi müstehab olan, mal sahibinin isteğine bırakılan nafile sadaka"nın söz konusu olduğu söylenerek, metinlerdeki zıtlık izah edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu Hadisler yine de, senedlerindeki Ebû Hamza'dan dolayı zayıftırlar. Ancak daha önce 1624 ve 1625 numaraları ile geçen Hadisler de, malda zekâttan başka verilmesi gereken bir "hakk"ın olduğuna işaret etmektedir. Verilmesi, yerine getirilmesi müstehab olan bu hak her halde, fakirlere verilen nafile sadakalarla beraber, zengin de olsalar konu-komşuya, akrabaya, yolcuya ve sair cemiyet fertlerine yapılan yardımları ve harcamaları da içine alır. Allahu a'lem.[39]

14. Bir Zengine Sadaka Ve Zekât Veren Kimse Hakkında

1645. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize israil rivayet edip (dedi ki), bize Ebu'l-Cuveyriye el-Cermî rivayet etti ki, Ma'n b. Yezîd O'na rivayet edip şöyle demiş:"
"Ben, babam ve dedem, Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) biat etmiştik. (Rasûlullah) benim için dünürlük de yapıp beni evlendirmişti. Ben O'na bir dâva da götürmüştüm. (Şöyle ki), babam Yezîd, zekât (veya sadaka) olarak vermek üzere bir kaç dinar (altın para) çıkarmış ve (bunları muhtaçlara vermesi için) mescidde bir adamın yanına bırakmış. Derken ben mescide gitmişim. (Bu adam da beni, daha önce zekât ve

sadaka verdiklerinden biri zannetmiş ve onları bana vermişti). Ben de onları, (babamın zekâtı veya sadakası olduklarını bilmeden) almış ve babama getirip (göstermiştim) O zaman o;
"Vallahi, onları sana (vermeyi) istememiştim!" demiş (ve onları almaya kalkmıştı). Bunun üzerine onu Rasûlullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dâva etmiştim de O şöyle buyurmuştu:
"Niyet ettiğin şeyin (sevabı) sana (verilecektir), ey Yezîd! Aldığın (para) da senindir, ey Ma'n![40]

Açıklama

Bu Hadiste ve başlığında geçen "tasadduk" kelimesi, hem farz olan "zekâtı vermek", hem de nafile "sadaka vermek" mânâlarına gelir. Nitekim "sadaka" kelimesi de, aynı şekilde iki mânâda da kullanılmıştır. Alimlerin çoğu babanın çocuğuna zekât veremeyeceği görüşündedir. Onlara göre bu Hadiste de "nafile sadaka vermek" söz-konusudur. Şafiî (rh.a) ise, çocuğun borçlu yahut asker ve gazi olması hallerinde babasının zekâtım alabileceğini söylemiştir. Yine Şafiî'ye (rh.a) göre, birinin diğerine nafaka vermesi (bakımı) vâcib olmayan bazı durumlarda, baba ve çocuktan zengin olan tarafin fakir olan tarafa zekât vermesi caizdir. İbnu't-Tîn (rh.a) ise, babanın zekâtını çocuğuna vermesinin iki şartla caiz olduğu görüşündedir. Zekâtı ödemeyi başkasının üstlenmesi ve çocuğun babanın ailesi içinde bulunmaması; bu görüşte olan alimlere göre yukarıdaki Hadiste bu durumlardan biri söz konusudur. Dârimi'nin (rh.a) "tasadduk" kelimesinden ne anladığı açık değildir. Her iki mânâyı da düşünmüş olabilir. O'nun, mezkûr Hadise; "zengine sadaka ve zekât verilmesi" başlığım koyması ise, her halde, bakımı bir zengine ait olan kimsenin fakir sayılmayacağı esasından dolayıdır.[41]

15. Sadaka Ve Zekât (Almak) Kendilerine Helâl OlanKimseler

1646. "Bize Muhammed b. Yûsuf ve Ebû Nuaym, Sufyân'dan, (O) Sa'd b. İbrahim'den, (O) Reyhan b. Yezîd'den, (O da) Abdullah b. Amr'dan (naklen) haber verdiler ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Zekat ne zengine, ne de güçlü kuvvetli, azası sağlam kimseye helâl olmaz."
Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"(Hz. Peygamber,. Hadisteki "zî mirre" kelimesiyle) kuvvetliyi kastediyor."[42]
1647. "Bize Yezîd b. Harun haber verip (dedi ki), bize Şerîk, Hakim b. Cübeyr'den (O) Muhammed b. Abdirrahman b. Yezîd'den, (O) babasından, (O da) Abdullah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"*Zengin olduğu halde dilenen kimse Kıyamet günü, yüzünde (bu dilenciliğiyle döktüğü yüz suyunun mey-dana getirdiği) tırmık veya ısırık yahut sıyrık izleri olduğu halde gelecektir."* (Bunun üzerine)
"Ya Rasûlallah, dendi, (dilenmeyi yasak kılan) zenginliğin (ölçüsü) nedir?" Şöyle buyurdu:
"Elli dirhem (140 gr. gümüş) veya bunun değerinde altın."[43]
1648. "Bize Ebû Asım ve Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Hakim b. Cübeyr'den, (O) Muhammed b. Abdirrahman'dan, (O) babasından, (O) Abdullah'tan, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerim rivayet etti."[44]

16. Zekât Ve Sadaka Ne Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem), Ne de Ehl-i Beytine Helâl Olmaz

1649. "Bize Hâşim Ibnu'l-Kâsım haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi H), bana Muhammed b. Ziyâd haber verip dedi ki; ben Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim:"
(Bir gün) el-Hasan, zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koymuştu da, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hemen;
"Hı, hı! At onu. Bilmiyor musun ki, biz zekât ve sadaka (malı) yemeyiz!" buyurmuştu.[45]
1650. "Bize el-Esved b. Amû haber verip (dedi ki), bize Züheyr, Abdullah b. İsa'dan, (O) İsa'dan, (O) Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, (O da) Ebû Leylâ'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Bir gün) Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydım. El-Hasan b. Ali de O'nun yanındaydı. Derken (el-Hasan) zekât hurmalarından bir hurma almıştı da, (Hz. Peygamber) hemen onu O'ndan çekip almış ve şöyle buyurmuştu:"
"Bilmiyor musun ki, bize zekât ve sadaka helâl değildir!"[46]

17. Zengin Olduğu Halde Dilenen Kimseye SertDavranma

1651. "Bize Said b. Mansûr haber verip (dedi ki), bize Sufyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, (O) Vehb b. Münebbih'ten, (O) kardeşinden, (O da) Muâviye'den (naklen) rivayet etti ki" O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Bana (bir şey) isteme hususunda ısrar etmeyin!. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, bir kimse benden bir şey ister, ben de bunu ona istemeyerek verirsem, ona bu (verdiğim şeyde) asla hayır ve bereket verilmez."[47]
1652. "Bize Muhammed b. Abdülah er-Rekaşî haber verip (dedi ki), bize Yezîd -ki O, İbn Zurey'dir- rivayet edip (dedi ki), bize Said, Katâde'den, (O) Salim b. Ebil-Ca'd'dan, (O) Ma'dân b. Ebî Talha'dan, (O da) Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) âzâdlısı Sevbân'dan (naklen) haber verdi ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Kim muhtaç olmadığı halde halktan bir şey dilenirse, bu, yüzünde bir leke olur!"[48]

18. İsteyicilikten Sakınıp Uzak Durmak Hakkında

1653. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İbn Şihâb'dan, (O) Atâ1 b. Yezîd el-Leysî'den, (O da) Ebû Sa'id el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki;"
(Bir gün) Ensâr'dan (yani Medine'li müslümanlardan) bazı insanlar, Rasûlullah'tan bir şey istediler. O da onlara verdi. Sonra yine istediler, O da onlara verdi. Nihayet yanındaki şeyler tükenince şöyle buyurdu:
"Yanımda olan bir malı sizden saklayacak değilim. (Ancak) kim iffetli olmak isterse, Allah ona iffet ihsan eder. Kim aza kanaat edip (halktan bir şey istemezse), Allah onu zengin kılar. Kim sabırlı olmaya çalışırsa, Allah ona sabır bahşeder. Hiç kimseye de sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir bağış verilmemiştir."[49]

19. Hediyeyi Geri Çevirmekten Men'

1654. "Bize Abdullah b. Salih haber verip dedi ki, bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Yûnus, ibn Şihâb'dan, (O da) Salim'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Abdullah dedi ki ben Ömer İbnu'l-Hattâb'ı, şöyle derken işittim: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana zaman zaman bağışta bulunurdu da ben; "Onu, ona benden daha muhtaç olana verin" derdim. (Nihayet bir defasında bana yine bir mal vermiş, bende
aynı sözü söylemiştim). Bunun üzerine şöyle buyurmuştu:
"Onu al! Allah'ın sana bu maldan, üzerine düşmediğin ve de istemediğin halde ihsan ettiğini, işte onu al! Böyle olmayanın ise ardına kendini düşürme!"[50]
1655. Bize el-Hakem b. Nâfi', Şuayb b. Ebî Hamza'dan, (O da) ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana es-Sâib 3. Yezîd rivayet etti ki, Huveytıb b. Abdil'uzza O'na haber vermiş ki, Abdullah İbnu's-Sa'dî kendisine, Ömer'den (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini haber vermiştir.[51]
1656. Bize Ebu'l-Velîd haber verip (dedi ki), bize el-Leys, Bukeyr'den, (O) Busr b. Said'den, (O da) İbnu's-Sa'dî1 den (naklen rivayet etti ki; O, "Ömer, beni âmil (yani zekât toplayıcısı) tayin etmişti..." dedi ve ona (yani 1654. Hadise) benzer (bir Hadis) zikretti.[52]

20. İsteyicilikten Men'

1657. "Bize Muhammed b. Yûsuf, el-Evzâî'den, (O) İbn Şihâb'dan, (O da) Said İbnu'l-Museyyeb ile Urve ibnu'z-Zübeyr'den (naklen) haber verdi ki, Hakîm b. Hızâm şöyle dedi:"
"Ben Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) istedim, bana verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, bana (yine) verdi. Sonra O'ndan (yine) istedim, o zaman şöyle buyurdu:"
"Hakîm! Bu mal çekicidir, tatlıdır. Ancak kim onu tokgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilir. Kim de onu açgözlülükle alırsa, o (malda) ona hayır ve bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur!"[53]

21. Kişiye Ne Zaman Sadaka (Vermesi) Müstehab Olur?

1658. "Bize Abdullah b. Salih haber verip (dedi ki), bana el-Leys rivayet edip (dedi ki), bana Hişâm b. Urve, Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Sadakanın hayırlısı, (kişiyi ve bakmakla mükellef olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde verilenidir. Biriniz de ilkin, bakmakla mükellef olduğu kimselere (tasaddukta bulunsun)."[54]

Açıklama

Allah'ın (Celle Celaluhu) rızası için sadaka vermek, fakire, yoksula yardım etmek, güzel bir şeydir ve müslümanlığın gereklerindendir. Ancak başkasına yardım edeyim derken, geçindirmek zorunda olduğu kimseleri ihtiyaç içinde bırakmak da caiz değildir. İnsan önce, bakma mesuliyeti üzerinde olan çoluk çocuğunun nafakasını temin etmeli, onların ihtiyaçlarım gidermeli ve varsa, borçlarını ödemelidir. Ancak bundan sonra, muhtaç yakınlarından başlamak üzere, ihtiyaç içindekilere yardım elini uzatması müstehab olur. Bununla beraber borcu olmayan ve gönül zenginliğinin doruğunda, sabrı ve Allah'a (Celle Celaluhu) tevekkülü büyük, zorluklara göğüs gerebilen kimselerin, varsa çoluk çocuklarının da böyle olması halinde, kendilerine bir şey bırakmayarak tüm malını sadaka olarak vermeleri caiz görülmüştür. Buna örnek olarak Hz. Ebû Bekir -Allah O'ndan razı olsun verilir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ashabına sadaka vermelerini emrettiği bir seferinde Hz. Ebû Bekir (ra) tüm malım tasadduk etmişti.[55] Böyle olan büyük şahsiyetler, insanlara el açmadan, aza kanaatle sabredip çalışarak, Allah'ın (Celle Celaluhu) ihsanına nail olarak geçimlerini yine sağlarlar. Böyle olmadığı taktirde yani tahammül edilemeyecek ve aza kanaatle insanlara el açmadan geçim sağlanamayacaksa, bütün malın sadaka olarak verilmesi mekruhtur. Hattâ bazı alimlere göre bu tasadduk kabul edilmez ve mal sahibine iade edilir. Diğer bazı alimler ise, "bu durumda malın üçte ikisi geri verilir" demişlerdir.[56]

22. "Üst El"in Fazileti Hakkında

1659. "Bize Süleyman b. Harb haber verip (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd, Eyyüb'dan (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) rivayet etti ki O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:"
"Üst el", "alt el'den hayırlıdır". (İbn Ömer, sözüne devamla) şöyle dedi:
"Üst el", verenin eli, "alt el" ise isteyenin elidir."[57]
1660. "Bize Ebû Nuaym rivayet edip (dedi ki), bize Amr b. Osman rivayet edip dedi ki; Musa b. Talha'yı, Hakîm b. Hızâm'dan (naklen) anlatırken işittim, O demiş ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Sadakanın hayırlısı, (kişiyi ve geçindirmek zorunda olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde (verilenidir). "Üst el" ise "alt el"den hayırlıdır. Sen ilkin, bakmakla mükellef olduğun kimselere (tasaddukta bulun)."*[58]

23. Hangi Sadaka Daha Faziletlidir?

1661. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip dedi ki, Süleyman bana haber verip dedi ki, Ebû Vâil'i işittim; O, Amr İbnu'l-Hâris'ten, (O da) Abdullah'ın hanımı Zeyneb'den (naklen) rivayet ediyordu ki, O (yani Zeyneb) şöyle demiş: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);"
"Ey kadınlar topluluğu! Süs eşyalarınızdan da olsa, sadaka veriniz" buyurmuştu.
"(Kocam) Abdullah da malı az fakir biri idi. Bu sebeple ("sadakamı ona verebilir miyim" diye) Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormaya gelmiş ve (kapıda), soracağım şeyi sormaya (gelen) Zeyneb'e, yani Ensârlı bir kadına rastlamıştım. (O esnada da Bilâl yanımızdan geçiyordu. Bunun üzerine ben Bilâl'e demiştim ki;
"Benim için Rasulullah'a (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorun, sadakamı nereye vereyim, Abdullah'a -veya akrabama- (verebilir miyim?)" O da Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sormuş, O da;
"Zeyneb'lerin hangisi (soruyor?)" buyurmuş.
"Abdullah'ın hanımı (olan Zeyneb)" demiş. O zaman (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:
"O'na iki sevâb vardır: Akrabalık sevabı ve sadaka sevabı!"[59]
1662. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mübârek haber verip (dedi ki), bize Mâlik, İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, (O da) Enesten (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Üvey babam) Ebû Talha Medine'de malı yani hurma ağaçları en çok olan Ensarî idi. Kendisine en sevimli gelen malı da Beyruhâ' (isimli hurma bahçesi) idi. Mescid-i Nebî, bu (bahçenin) kıble tarafında bulunuyordu. O, yani Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona girer ve tatlı olan suyundan içerdi." Enes sonra şöyle dedi: Derken şu *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah rızası için) harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz"*[60] âyeti indirilince (Ebû Talha) şöyle dedi:
"Hakikaten bana en sevimli gelen malım Beyruhâ'dır. O (artık Allah rızası için) bir sadakadır. Ben Allah katında onun iyiliğini ve (âhiret) azığı olmasını umarım. Ya Rasûlullah onu dilediğin yere ver!" Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
"Ne güzel! Bu (bahçe), kazanç getiren -veya "(sevabı hemen) gelen"- bir maldır. Ben senin söylediğin şeyi de anladım. Doğrusu ben onu, akrabalarına vermeni (münâsib) görürüm." Ebû Talha da;
"(Peki, öyle) yaparım, ya Rasûlallah!" dedi ve Ebû Talha onu amcaoğlu akrabaları arasında bölüştürdü.[61]
1663. "Bize Muhammed b. Beşşâr haber verip (dedi ki), bize Muâz b. Hişâm rivayet edip (dedi ki), bize babam, Katâde'den, (O) el-Hasan'dan, (O) Heyyâc b. İmrân'dan, (O da) İmrân b. Husayn'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize hiçbir hutbe irad buyurmamıştı ki, onda bize, sadaka vermeyi emretmiş, bizi, müsle'den, menetmiş olmasın![62]
1664. "Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî haber verip (dedi ki), bize Şu'be rivayet edip (dedi ki), bana Amr b. Murre haber verip (dedi ki), ben Hayseme'yi işittim, Adiyy b. Hâtim'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen anlatıyordu ki, Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:"
"(Cehennem) ateşinden, yarım hurma (sadaka vermek) suretiyle de olsa sakının. Şayet (bunu da) bulamazsanız, (bari) güzel bir söz (söylemekle sakınmaya çalışın!)" [63]

25. Kişinin Yanındaki Şeylerin Hepsini Sadaka Vermesinden Men'

1665. "Bize Duhyem lâkaplı Abdurrahman b. İbrahim ed-Dimeşkî haber verip (dedi ki), bize Said b. Mesleme, İsmail b. Ümeyye'den, (O) ez-Zührî'den, (O da) Abdurrahman b. Ebî Lubâbe'den (naklen) rivayet etti ki;"
"Ebû Lubâbe O'na haber vermiş ki; O, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisinden razı olunca şöyle demiş:" "Ya Rasûlallah! Muhakkak ki ben tevbemin (kabulünden) dolayı, kavmimin yurdunu terk edip seninle kalacağım ve Allah ile Rasûlü'nün (rızaları) için bir sadaka olarak (bütün) malımdan vazgeçeceğim." Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem);
"(Malının) üçte birini (vermen) senin için kâfidir" buyurmuş.[64]

Açıklama

Ebû Lubâbe, Akabe biatlarmda bulunan nakîblerden (Medinelilerin temsilcilerinden) biri idi. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Bedir savaşma giderken Medine'ye O'nu vekil bırakmış, savaşın sonunda ise O'na ganimetten pay vermiş, aynı zamanda savaş sevabı aldığını da müjdelemişti. Ebû Lubâbe'nin burada söz konusu olan tevbe meselesinin sebebi hakkında iki rivayet vardır. Bunlardan birine göre; yahûdi Kurayzaoğulları, Hendek Savaşında düşmanla birleşerek ihanette bulundukları için, savaşı müteakib, mahallelerinde kuşatıldıklarında, kendilerine uygulanacak cezanın tespîti konusunda Sa'd b. Muâz'ın hakem tayin edilmesi gayesiyle O'nunla istişarede bulunmuşlar, O da, Ohakem olursa sonlarının ölüm olacağını söylemiş. Yahudiler, bu şekilde halifleri (antlaşmalıları) olan Ebû Lubâbe ve Sa'd'dan yardım umuyorlardı. Neticede onlar yine Sa'd'ın hakem olması şartıyla teslim olmuşlar, Sa'd da, istekleri üzerine haklarında Tevrat hükmünü vermiş ve eli silâh tutan erkeklerin hepsi idam edilmişti. İşte Ebû Lubâbe, neticeyi değiştirmemiş olan bu danışmanlığını, Allah'a ve Resûl'üne bir hainlik saymış ve kendisini, affoluncaya kadar bağlı kalmak üzere Mescid-i Nebî'nin direğine bağlamıştı. Diğer rivayete göre Ebû Lubâbe, Tebük Gazasından geri kaldığı için kendini mescidin direğine bağlamıştı. O, aç-susuz bir hafta kadar direğe bağlı kalmış ve nihayet yüce Allah (Celle Celaluhu) O'nu affettiğini bildirmişti.[65]

1666. "Bize Ya'lâ ve Ahmed b. Hâlid, Muhammed b. İshâk'tan, (O) Asım b. Ömer b. Katâde'den, (O) Mahmûd b. Lebîd'den, (O da) Cabir b. Abdillah'tan (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Bir ara biz Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanındaydık. Derken bir adam O'na, savaşların birinde -Ahmed (kendi rivayetinde) "madenlerin birinde" demiştir ki, doğrusu budur-elde ettiği, altın yumurta gibi bir şey getirdi ve
"Ya Rasûlallah, dedi, bunu benden sadaka olarak (verilmek üzere) alın. Vallahi ondan başka hiçbir malım da yoktur!" Bunun üzerine (Hz. Peygamber) ondan yüz çevirdi. Sonra (adam, Hz. Peygambere) sol tarafindan geldi. O da bu (hareketinin) aynısını yaptı. Sonra (adam) önünden O'na geldi. O da bu (hareketinin) aynısını yaptı. Sonra da kızarak;
"Ver onu!" buyurdu (ve onu alıp) ona öyle bir atış attı ki, şayet ona isabet etseydi muhakkak ki onu acıtırdı -veya "onu yaralardı"- (Hz. Peygamber) sonra şöyle buyurdu:
"*Biriniz, başka bir şeye sahip olmadığı halde (elindeki) malına yönelip onu sadaka olarak veriyor, sonra da insanlara el açarak oturuyor. Sadaka ancak (kişinin kendisini ve bakmak zorunda olduğu kimseleri) ihtiyaçsız bir halde bırakacak şekilde (verilir). Sana ait olan şu şeyi al. Bizim ona ihtiyacımız yok!"* Bunun üzerine adam malını alıp gitti.[66]
Ebu Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki;
"Malik şöyle dermiş: Adam (bütün) malını yoksullara verdiği zaman, malının (sadece) üçte birini sadaka olarak vermiş olur, (geri kalanı kendisine iade edilir)."[67]

Açıklama

Bu. Hadisler gösteriyor ki, sahip olunan malın hepsini sadaka olarak vermek, mekruhtur. Zira böyle yapan kimsenin hem kendisinin hem de geçindirmek zorunda olduğu kimselerin perişan olmalarından, yoksulluğun zorluklarına dayanamayıp bunalıma düşmelerinden, yapılan hayra pişmanlık duyulmasından ve neticede mal ile birlikte sevabının da kaybedilmesinden korkulur. Ancak, daha önce de zikredildiği gibi, tahammüllü, sabırlı, kanaatkar ve Allah'a (Celle Celaluhu) tevekkülü tam olan kimseler, bakmakla mükellef oldukları kimseler de böyle olduklarında, bütün mallarını sadaka olarak verebilirler, bu caizdir. Nitekim aşağıdaki Hadis bunu gösterecektir. Bununla beraber, alimlerin cumhuru, verilecek sadakanın, malın üçte birini aşmamasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Yukarıdaki 1665. Hadis de buna delâlet etmektedir. İmâm Malik (rh.a) ve Evzâî'ye (rh.a) göre ise, malın üçte birinden fazlasını sadaka olarak vermek caiz değildir, malın tamamı sadaka verildiğinde üçte ikisi geri verilir.[68]

26. Adam Yanındakilerin Hepsini Sadaka OlarakVerebilir

1667. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den, (O da) babasından (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ömer'in şöyle dediğini işittim:"
(Bir gün) Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadaka vermemizi bize emretmişti de bu, yanımdaki bir mala rastlamıştı. Ben de (kendi kendime);
"Ebû Bekr'i (hayır yolunda) bir gün geçeceksem bugün geçerim!" dedim ve (Hz. Peygamber'e) malımın yarısını götürdüm. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de;
"Ailene ne bıraktın?" buyurdu.
"Aynısını (da onlara bıraktım.)" dedim. (Hz. Ömer sözüne devamla) şöyle dedi: Sonra Ebû Bekir, yanındaki şeylerin hepsini getirdi. (Hz. Peygamber) de;
"*Ebû Bekir! Ailene ne bıraktın?"* buyurdu. O;
"Onlara Allah ve Rasûlünü bıraktım!" karşılığını verdi. O zaman ben dedim ki;
"Seninle ebediyyen hiçbir şeyde yarışamayacağım!"[69]

27. Fıtır Zekâtı Hakkında

1668. "Bize Hâlid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, Nâfi'den, (O da) Abdullah b. Ömer'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın fıtır zekâtını (sadakasını), hurmadan bir sâ' veya arpadan bir sâ' olarak, müslümanlardan, erkek veya kadın, her hür ve köleye farz (vacib) kıldı.[70] Ebû Muhammed (ed-Dârimi'ye);
"Bu (Hadisin zahirinin delâlet ettiği) görüşü kabulleniyor musun?" denildi. O;
"Bunun (delâlet ettiği) görüşü Malik kabulleniyordu" karşılığını verdi.[71]
1669. "Bize Muhammed b. Yûsuf, Sufyân'dan, (O) Ubeydullah'tan, (O) Nâfi'den, (O da) İbn Ömer'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Bize Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fıtır zekâtını, hür ve köle, her küçük ve büyük için, arpadan bir sâ' veya hurmadan bir sâ' olarak emretmişti. İbn Ömer (sözünün devamında) dedi ki; sonra halk onu, iki müdd buğdaya denk tutup (iki müdd buğday vermeye başladı)."[72]
1670. "Bize Osman b. Ömer rivayet edip (dedi ki), bize Dâvûd b. Kays, Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Said el-Hudrî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) aramızda (yani sağ) iken, fıtır zekâtını, her küçük, büyük ve köle için "yiyecek'ten bir sâ', veya hurmadan bir sâ', veya arpadan bir sâ', yahut keş peynirinden (yani kuru yoğurttan, kurut'tan) bir sâ1, ya da kuru üzümden bir sâ' olarak çıkarır, (verirdik). Bu böyle devam etti. Nihayet Muâviye, hacca veya umreye giderken yanımıza, Medine'ye geldi ve
"Şam'ın esmerinden (yani buğdaydan) iki müdd'ün, hurmadan bir sâ'a denk olduğu görüşündeyim" dedi. Bunun üzerine halk bunu kabul etti.
Ebû Sa'id (sözüne devamla) dedi ki;
"Ne olursa olsun, ben o (fıtır zekâtını), önceden çıkarıp (verdiğim) gibi çıkarmaya (vermeye) devam ediyorum."[73]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi ise);
"Ben (fıtır zekâtının) her şeyden bir sâ' olarak (verileceği) görüşündeyim" dedi.[74]
1671. "Bize Halid b. Mahled rivayet edip (dedi ki), bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Iyâz b. Abdillah b. Sa'd b. Ebî Serh'ten, (O da) Ebû Sa'id el-Hudri'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Biz, Ramazanın fıtır zekâtını "yiyecek'ten bir sâ', veya hurmadan bir sâ', veya arpadan bir sâ', yahut kuru üzümden bir s'â', ya da keş peynirinden (kuruttan) bir sâ' olarak çıkarır, (verirdik)."[75]
1672. "Bize Ubeydullah b. Musa, Sufyân'dan, (O) Zeyd b. Eşlemden, (O) Iyâz b. Abdillah'tan, (O da) Ebû Sa'id'den (naklen) haber verdi ki," O;
"Biz, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında... verirdik" dedi ve onun (yani bir önceki Hadisin) benzerini zikretti.[76]

Açıklama

Lügat mânâsı "oruç açma" olan "fitır" kelimesi, Ramazandan sonraki ilk güne yani bayramın birinci gününe ad olmuştur. Bu günde verilmesi emredilen muayyen miktardaki sadakaya da "fıtır sadakası" denir. Bu sadakaya; fıtır zekâtı, Ramazan zekâtı (veya sadakası), oruç zekâtı (veya sadakası) ve fitre adları da verilir. Hicretin 2. yılı Ramazanının içinde, bazı rivayetlere göre bayramdan bir-iki gün önce[77] meşru kılman bu sadaka, Ramazan orucunu tutmaya muvaffak olmanın ve "fitre=yaratılış" isminin de hatırlattığı gibi, kulun "yaratılmış olma"sının bir şükrânesidir. Bu sadakanın meşru kılınmasının bir hikmeti de, Ramazan orucunda, insanlık gereği yapılmış olabilecek bazı hataların telâfisidir. Birçok hikmeti zikredilebilecek bu sadakanın, Ramazan bayramı günü veya bayramdan önce verilmesi ile fakir müslümanların bazı ihtiyaçlarının giderilmesi ve onların da diğer müslümanlarla bayramın sevinç ve neşesine katılmaları sağlanır.
Fıtır sadakasını, Hanefilere göre, temel ihtiyaçları dışında, zekâtı farz kılacak asgari ölçüde (nisab miktarında) bir mala sahip olan her müslümanın vermesi vacibtir. Diğer üç mezheb imamı ise bu sadakayı vermenin farz (vacib) olduğunu söylemiş ve onda, nisab miktarının şart olmadığını, ihtiyaçtan fazla olarak onu verebilecek herkesin vermesi gerektiğini açıklamışlardır.
Hadis-i Şeriflerde, fıtır sadakasının verileceği bazı gıda maddeleri ile bunların miktarları tespit edilmiştir ki, bunlardan bir kaçı yukarıdaki Hadislerde de zikredilmiştir. Hanefılere göre bunlardan dördü, yani hurma, arpa, üzüm ve buğday fıtır sadakasında sabit ölçü olup, bunların herhangi birinden mal olarak (aynen) veya kıymeti kadar para olarak verilebilir. Hadislerde bu dört maddenin dışında zikredilen diğer maddelerden ise sadece kıymetleri kadar para fitre olarak verilebilir. Malikiler ve Şafîîler ise, fıtır sadakasının, bulunulan şehrin en çok tüketilen gıda maddelerinden verilebileceğini söylemişlerdir. Bu sadakayı para olarak vermek ise, Şafiilere göre caiz değil, Malikilere göre mekruhtur.
Fıtır sadakası, söz konusu gıda maddelerinden bir sâ' olarak verilir. Yalnız Hanefiler, ilgili bazı Hadislere dayanarak bu sadakanın buğdaydan yarım sâ' verileceğini söylemişlerdir. Bir sâ', 1040 dirhem ağırlığında ürün alan bir ölçektir. 1040 dirhem ise, Şer'î dirheme göre (1040x2.806) 2918.24 gr., örfî dirheme göre (1040x3.207) 3335.28 gr. eder. Bu ağırlıktaki gıda maddelerini alacak ölçeğin, gıda maddesine göre farklı büyüklükte olacağı bellidir. Bunun için fıtır sadakasında hacmin mı, ağırlığın mı esas olduğu ihtilâf konusu olmuştur. İmam Ebu Hanife (rh.a) ağırlığın, İmam Muhammed (rh.a) ile Şafîîler ise hacmin (ölçeğin, keylin) esas olduğunu söylemişlerdir. Her halde en ihtiyatlı yol, Hadislerde bu konuda zikredilen gıda maddelerinin en hafifinden, verilen ağırlıktaki miktarı alabilecek bir ölçeğin yapılması, diğer gıda maddelerinin de yapılan bu ölçeğe göre verilmesidir. Bununla beraber İmam Ebû Hanife'nin (rh.a) içtihadı, yani mezkûr maddelerin hangisinden fitre verilecekse, ondan 1040 dirhem ağırlığında bir miktarın verilmesi en kolay yoldur.[78]

28. Kişinin Aşşâr Olmasının Mekrûhluğu

1673. "Bize Ahmed b. Halid haber verip (dedi ki), bize Muhammed b. İshak, Yezîd b. Ebî Habîb'den, (O da) Abdurahman b. Şimâse'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Ben Ukbe b. Amir'i, şöyle derken işittim: Ben Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ye Sellem), şöyle buyururken işittim:"
"Sâhib-i meks (yani haksız yere fazladan vergi, gümrük alan kimse, haraççı) Cennet'e girmeyecektir."[79]
Ebû Muhammed (ed-Dârimi) dedi ki; "(Hz. Peygamber) aşşârı kastediyor."[80]

Açıklama

Hadiste geçen "meks" kelimesi; "hainlik etmek, zulmetmek, pazarda malını sattığında bir kimseden alınan vergi, köprü ve yol başlarında, sınırlarda gelip geçenden alınan haraç, gümrükçü ve zekât memurlarının hak üzere onda bir vergi veya zekâtı aldıktan sonra fazladan aldıkları şey" gibi mânâlara gelir. "Aşşâr" ise "(onda birlik vergiyi, zekâtı alan) vergi memuru, zekât memuru, gümrükçü" demektir. Burada kınanan "aşşâr", zekâtı veya hakkıyla konulmuş olan belli bir vergiyi aldıktan sonra fazladan bir şey, bir haraç alan zalim vergi memuru, zâlim gümrükçüdür. O, sahip olduğu yetkiyi kötüye kullanarak, halkın malını batıl yolla ele geçirir, onlara zulmeder ve böylece büyük günâh işler. İşte bu haksızlığı, bu zulmü irtikâb eden vergi memuru hak sahibinin affı olmadan veya Cehennem'de cezası kadar yanmak suretiyle bu lekeden temizlenmeden Cennet'e giremeyecektir. Çünkü Cennet, madden ve manen olgun hâle gelenlerin girebileceği bir yerdir.
Hakkıyla zekât ve meşru vergiyi alan "aşşâr"lara gelince; onlar, devlet görevi yapan, fakir-fukaranın yararına çalışan kimselerdir. Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onları şöyle övmektedir:
"Hakkıyla zekât toplama görevi yapan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan kimse gibidir."[81] Görüldüğü gibi bu işi "hakkıyla" yapmak insana çok büyük bir fazilet kazandırmaktadır. Ancak, tamamen kul haklarıyla alâkalı bu iş, zor bir iştir ve ziyadesiyle titizlik istemektedir. Dârimi (rh.a), herhalde bundan dolayı, "aşşâr olmanın mekrûhluğu" şeklinde bir başlık koymuştur. Bununla beraber mezkûr Hadis, meşru bir idarede hakkıyle yerine getirilecek bu görevin büyük faziletini göstermektedir.[82]

29. Yağmurun Suladığı Şeylerde Öşür, (Hayvanla Veya Herhangi Bir Vasıta) İle Suvarılan Şeylerde İse (Öşrün Yarısı Zekât Gerekir)

1674. "Bize Asım b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebû Bekr, Asımdan, (O) Ebû Vâil'den, (O) Mesrûk'tan, (O da) Muâz'dan (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e görevli olarak göndermiş ve bana, ürünlerden; yağmur suyu ile sulananlardan "öşür" (yani onda bir zekât), saka devesi ile suvarılanlardan ise öşrün yansı (zekât) almamı emretmişti."[83]

30. Rikâz Hakkında

1675. "Bize Halid b. Mahled haber verip (dedi ki), bize Malik, İbn Şihâb'dan, (O) Said İbnu'l-Museyyeb ile Ebû Seleme'den, (O) Ebû Hureyre'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) rivayet etti ki, O şöyle buyurdu:"
"(Sahibi tarafından bağlanmış bir) hayvanın (bağından kurtularak yaptığı) yaralama (ve zararlar) boşa gider, (hayvanın sahibi tarafından ödenmez). Kuyu (zararı) da boşa gider. Mâden (zararı) da boşa gider. Rikâzda ise beşte bir (nisbetinde vergi vermek) gerekir."[84]

Açıklama

"Rikâz", sözlükteki kök mânâsı itibariyle hem yerin altında yüce Allah'ın (Celle Celaluhu) yaratmış olduğu mâden, hem de sonrada insan eliyle gömülmüş hazine (define) mânâlarına gelir. Ebû Hanife (rh.a) "rikâz" kelimesini bu geniş manâsıyla anlamış ve hem mâdenlerden, hem de definelerden beşte bir ("humus") nisbetinde vergi verileceğini söylemiştir. Malik (rh.a) ile Şafiî (rh.a) ise "rikâz" kelimesinin "define" mânâsında kullanıldığını, bu sebeple definelerden beşte bir vergi verileceğini, mâdenlerden ise, zekâtta olduğu gibi kırkta bir vergi verileceğini beyân etmişlerdir. Bu zatların, bu konuda istinad ettikleri başka deliller ve konunun teferruatında farklı görüşler de vardır.
Yukarıdaki Hadiste ayrıca üç meseleye daha temas edilmektedir. Bunlara göre sahibi tarafından bir yere bağlanmış veya kapatılmış olan bir hayvan, bağından veya kapatıldığı yerden kurtulup birine bir zarar verecek olsa, hayvan sahibi bu zararı ödemek zorunda değildir. Aynı şekilde bir kimse kendi arazisine veya sahibinin izniyle başka bir yere bir kuyu açsa, sonra da onun içine bir insan veya hayvan düşüp zarar görse, kuyu sahibinin bu zararı ödemesi gerekmez. Mâden ocaklarında da durum aynıdır. Bir mâden ocağında, ocak sahibi gerekli tüm güvenlik tedbirlerini aldıktan sonra bir göçük olur da orada ücretle çalışanlar bir zarar görürlerse, ocak sahibinin bu zararı ödemesi lâzım değildir.[85]

31. Zekât Memurlarına Hediye Edilen Şeyler Kime Aittir?

1676. "Bize Ebu'l-Yemân el-Hakemu'bnu Nâfi' haber verip (dedi ki), bize Şuayb, ez-Zührî'den haber verdi (ki, O şöyle demiş): Bana Urve İbnu'z-Zübeyr, Ensârdan, ayrıca (Hazrec kabilesinin) Sâide boyundan olan Ebû Humeyd'den rivayet etti ki,"
O, kendisine haber vermiş ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zekât (toplamaya) bir görevli tayin etmişti de bu görevli, toplama

işini bitirince O'na gelip;
"Ya Rasûlallah! Bu, size ait olan (zekâtdır). Bu da bana hediye edildi" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:
"Öyleyse sen babanın ve annenin evinde oturup da, sana (bir şey) hediye edilecek mi, yoksa edilmeyecek mi, diye baksaydın ya?" Daha sonra Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) günün bitiminde namazdan sonra minbere çıkmış ve şehâdet getirip, Allah'ı, lâyık olduğu şekilde hamd-ü senada bulunmuş, ardından da şöyle buyurmuştu:
"İmdi, şu görevliye ne oluyor ki, biz onu (zekât toplamakla) görevlendiriyoruz da o bize gelip;
"Bu, sizin (verdiğiniz) görevden dolayıdır. Bu da bana hediye edildi" diyor. Peki, o, babasının ve annesinin evinde oturup da kendisine (bir şey) hediye edilecek mi, yoksa edilmeyecek mi, diye baksa ya! Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki, biriniz şu (zekât malından) hainlikle bir şey almaz ki, onu Kıyamet günü boynunun üzerinde taşıyarak getirmiş olmasın! Eğer (hainlik edip aşırdığı şey) bir deve ise, onu, böğürtüsü olduğu halde getirir; bir sığır ise, onu, böğürürken getirir; bir koyun ise, onu da, melerken getirir. İşte ben (bunları size) tebliğ etmiş oldum!" Ebû Humeyd, (sözüne devamla) demiş ki; sonra Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini, biz O'nun koltuk altlarının beyazlığım görecek kadar (yukarı) kaldırmış (ve: "Allah'ım, tebliğ ettim mi?" buyurmuştu).
Ebû Humeyd (sözüne devam edip) şöyle demiş: Bunu Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) benimle beraber Zeyd b. Sabit de işitmişti. (İsterseniz bunu) O'na da sorun."[86]

32. Zekât Memuru Hoşnut Olarak Sizden Geri Dönsün

1677. "Bize Amr b. Avn haber verip (dedi ki), bize Hüşeym, Dâvûd ile Mucâlid'den, (onlar) eş-Şa'bî'den, (O da) Cerir'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi:"
"Size zekât toplayan memur geldiği zaman, yanınızdan mutlaka hoşnut olarak ayrılsın."[87]
1678. "Bana Muhammed b. Uyeyne, Ebû İshak el-Fezâri'den, (O) Dâvûd b. Ebî Hind'den, (O) Amir'den, (O) Cerir'den, (O da) Hz. Peygamber'den (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (naklen) onun, (yani bir önceki Hadisin) benzerini rivayet etti."[88]

33. Dilenciyi Bir Şey (Vermeksizin) Geri Çevirmenin Mekrûhluğu

1679. "Bize el-Hakem İbnu'l-Mubârek haber verip (dedi ki), bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, (O) Amr b. Muâz el-Eşhelî'den, (O da) Havva' isimli ninesinden (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Ey müslüman kadınlar! Biriniz, komşusu için, yanmış bir koyun bacağı da olsa (hiçbir şeyi) küçümsemesin!"[89]

34. Bir Şeye Sahipken Müslüman Olan Kimseler

1680. "Bize Ebû Nuaym haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah el-Beceli rivayet edip (dedi ki), bize Osman b. Ebî Hâzim, Sahr İbnu'l-Ayle'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"(Hicrî 8. yılda Tâif'teki Sakîf Kabilesini muhasara ettiğimizde) el-Muğire b. Şu'be'nin halasını (esir) almıştım. (Sonra onlar müslüman olarak teslim olmuşlar), ben de Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanına gelmiştim. (Derken el-Muğire gelerek) Hz. Peygamber'den (halasının geri verilmesini) istemişti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştu:"
"Sahr! Muhakkak ki, bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh onu onlara geri ver."
Süleym oğullarının da bir su kaynağı vardı. (Onlar, müslümanlar gelince oradan kaçıp gitmişlerdi. Ben de, Hz. Peygamber'den, beni ve kabilemi o su kaynağının yanına yerleştirmesini istemiştim. Hz. Peygamber de bizi oraya yerleştirmişti). Sonra onlar müslüman olup (geri gelmiş ve bu yerin geri verilmesini istemişlerdi. Ben vermeyince) bunu O'ndan (yani Hz. Peygamber'den) istemişlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) beni çağırtıp şöyle buyurmuştu:
"*Sahr! Bir topluluk müslüman olunca mallarını ve kanlarını (canlarını) korumuş olurlar. Binaenaleyh onu onlara geri ver."*
"Ben de onu geri vermiştim."[90]
1681. "Bize Muhammed b. Yûsuf haber verip (dedi ki), bize Ebân b. Abdillah rivayet edip (dedi ki), bana Osman b. Ebî Hâzini, babasından, (O da) dedesi Sahr'dan (naklen) rivayet etti. (Muhammed'in bu rivayeti) Ebû Nuaym'ın (bir önceki) rivayetinden daha uzundur."[91]

Açıklama

Hattâbi, bu Hadisin izahında özetle şöyle demektedir: Kadınla su kaynağının geri verilmesi, bunlar hakkında Sahr'ın gönlünü almak suretiyle olmuştur. Çünkü bu meselede esas şudur: Bir kâfir, bir savaş esnasında malını bırakıp kaçarsa, onun malı fey' (yani savaşsız elde edilen ganimet) olur. Fey1 olarak Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mülkiyetine giren bir şeyi Rasûlullah birine verdiğinde ise, artık o şeyin mülkiyeti, müslüman olmasıyla ilk sahibinin mülkiyetine geri dönmez. Bu sebeple, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), önce Sahr'ın gönlünü almış, sonra, İslâm'a iyice ısınmaları için Sakiflilerle Süleym oğullarının isteklerini yerine getirmişti. Muğire'nin (ra) halası hakkında başka bir ihtimal de variddir. Şöyle ki; Sakifliler, Rasûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hükmüne razı olarak teslim olmuşlardı. Savaşlarda ele geçenleri esir etmek veya öldürmek, yahut mallarını ganimet olarak almak, yüce Allah'ın (Celle Celaluhu), Rasûlünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) görüşüne bıraktığı hususlardandı. Bundan dolayı Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bu olayda kadının esir edilmeyerek geri verilmesi görüşünde bulunmuş olabilir.[92]

35. Sadaka Vermenin Fazileti Hakkında

1682. "Bize Sâid İbnu'l-Muğire, İsa b. Yûnus'tan, (O) Yahya b. Said'den, (O) Said b. Yesâr'dan, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) haber verdi ki, O şöyle dedi: Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:" *"Hiçbir kişi, temiz bir kazançtan -ki Allah da yalnız temiz (şeyleri) kabul eder- bir sadaka vermemiştir ki, onu Rahmanın avucuna koymuş olmasın. Şüphe yok ki, Allah da biriniz için, (sadaka olarak verdiği) bir hurmayı, birinizin tayını veya deve yavrusunu besleyip büyüttüğü gibi, bakıp büyütür. Öyleki o, sonunda uhud dağı kadar olur."*[93]
1683. "Bize Ebu'r-Rebî1 ez-Zehrânî rivayet edip (dedi ki), bize İsmail b. Ca'fer, el-Alâ'dan, (O) babasından, (O da) Ebû Hureyre'den (naklen) rivayet etti ki, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:"
"Sadaka maldan (hiçbir şey) eksiltmez. Allah da, affetme(si) sebebiyle bir kulun yalnız şerefini artırır. Hiç kimse de Allah (rızası) için alçakgönüllü olmamıştır ki, Allah onun (değerini) yükseltmiş olmasın!"[94]

36. Bir İşte Kullanılan Develerde Zekât Gerekmez

1684. "Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verip (dedi ki), bize Behz b. Hakim, babasından, (O da) dedesinden (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi: Rasûlullah'ı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), şöyle buyururken işittim:" *"Otlaklarda otlayarak yetişen bütün develerde her kırk devede, iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş dişi bir deve (zekât vermek) gerekir. Hiçbir deve de, (zekât vermemek veya daha az zekât vermek için, karışık olduklarında kendilerine zekât düşen deve) miktarından ayrılmaz. Kim bu (zekâtı), sevabını umarak verirse, ona sevabı verilecektir. Kim de onu vermezse, biz, Allah'ın haklarından bir hak olarak hem onu, hem de (bir ceza olarak) malının yarısını alırız. Al-i Muhammed'e ise bu (zekât mallarından) hiçbir şey helâl olmaz "*[95]

37. Sadaka (Zekât Almaları) Helâl Olan Kimseler

1685. "Bize Musedded ve Ebû Nuaym rivayet edip dediler ki, bize Hammâd b. Zeyd, Harun b. Riyâb'dan rivayet etti (ki, O şöyle demiş): Bana Kinâne b. Nuaym, Kabisa b. Muhârik el-Hilâlî'den (naklen) rivayet etti ki, O şöyle dedi:"
"Bir kefalet sebebiyle (büyük bir borca) girmiştim. Bunun üzerine, kendisinden bu (borcum) için (yardım) istemek üzere Hz. Peygamber'e

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gelip (yardım istemiştim) de O;
"Kabîsa! Bize zekât (malları) gelinceye kadar kal da, sana ondan (verilmesini) emredelim" buyurmuş, sonra da sözüne şöyle devam etmişti:
"Kabîsa! Doğrusu isteyicilik sadece üç kişiden biri için helâl olur: Bir kefalet altına girip de kendisine isteyicilik helâl olan ve bu sebeple, o (kefaletini) elde edinceye kadar dilenen adam. Bu (adam, kefaletini ödedikten) sonra, (kendini isteyicilikten) alıkor. Kendisine bir afet isabet edip de malını tamamen yok eden, bunun sonucu olarak da kendisine isteyicilik helâl olan ve bu sebeple, (zarurî ihtiyaçlarını) giderecek miktarda bir geçimlik -veya (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek miktarda bir geçimlik- elde edinceye kadar dilenen adam. İçinde bulunduğu topluluktan? Aklı başında üç kişi; "falan fakr-u zaruret içine düştü!" diyecek kadar kendisine fakirlik isabet edip de dilenmesi helâl olan ve bu sebeple (zarurî ihtiyaçlarını) giderecek miktarda bir geçimlik -veya (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek miktarda bir geçimlik-elde edinceye kadar dilenen adam. Bu (adam da, bu kadar bir geçimlik elde ettikten) sonra (kendini isteyicilikten) alıkor. Bunların dışındaki isteyicilikler haramdır, ey Kabisa! Bu (haram olan isteyicilikle elde edilen şeyleri), sahipleri haram olarak yer!"[96]

38. Akrabaya Sadaka (Zekât) Vermek

1686. "Bize Saîd b. Süleyman, Abbâd İbnu'l-Avvâm'dan, (O) Sufyân b. Hüseyn'den, (O) ez-Zührî'den, (O) Eyyûb b. Beşîr'den, (O da) Hakîm b. Hızâm'dan (naklen) rivayet etti ki,"
Bir adam Hz. Peygamber'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sadakaların (zekâtların) hangisi daha faziletlidir, diye sormuş, (Hz. Peygamber de);
"Hırçın akrabaya (verileni!)" buyurmuş.[97]

Açıklama

Bir kimsenin sadaka ve zekâtını, dinen bakmak zorunda olmadığı fakir yakınlarına vermesi iyidir. Bu Hadis ise, sadaka ve zekâtların, dargın ve küskün akrabaya verilmesinin, böyle olmayan akrabaya verilmesinden daha faziletli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu, akraba arasındaki düşmanlıkların yok olmasına, sevgi ve saygı bağlarının gelişmesine vesile olur. Aslında, "dâima kötülüğü emreden nefis", kendisine küskün olan kimselere yardım edilmesini istemez. Buna rağmen nefse muhalefet ederek onlara sadaka ve zekât vermek, nefsi terbiye edici ahlâki bir davranış da olur. Aynı zamanda bu davranış, kişinin yetişmesi üzerinde, dolaylı veya dolaysız olarak, maddi ve manevi katkıları olan yakın çevresine karşı da bir değerbilirlik sayılır.[98]

1687. "Bize Ebû Hatim el-Basrî haber verip (dedi ki), bize İbn Avn, Hafsa bint Sirin'den, (O) Ümmü'r-Râih bint Suley'den, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbî'den (naklen) rivayet etti ki, O (yani Selman) anlatmış ki; Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş:"
"Şüphe yok ki, yoksula sadaka (ve zekât vermek) bir sadaka (ve zekât sayılır). Ama onu akrabaya (vermek) iki (sadaka ve zekât), yani sadaka (ve zekât) ile sıla-ı rahim (sayılır)."[99]
1688. "Bize Muhammed b. Yûsuf, İbn Uyeyne'den -(Muhammed b. Yûsuf) dedi ki; ben O'nu, es-Sevri'den de işittim-, (onlar) Asım'dan, (O) Hafsa bint Sirin'den, (O) er-Rebâb'dan, (O da) Selman b. Amir ed-Dabbi'den (naklen) haber verdi ki,"
O ,(sözü Hz. Peygamber'e) nisbet ederek şöyle demiş:
"Yoksula sadaka (ve zekât vermek) bir sadaka (ve zekât); akrabaya (vermek) ise iki (sadaka ve zekât), yani sadaka (ve zekât) ile sıla-ı rahim (sayılır)."[100]

---

[1] Buhari, Zekât, 1 (2/108), 41 (2/2/125), 63 (2/136); Müslim, İman, 29-31 (1/50-51); Ebu Dâvûd, Zekât, 5 (2/104-105); Nesâ'î, Zekât, 1 (5/3); Tirmizi, Zekât, 6 (3/21); İbn Mâce, Zekât, : (1/568); Musned, 1/233. Bkz. 1638. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/394-395
[2] Sebe': 34/39.
[3] Tevbe: 9/103.
[4] Âdiyât: 100/8.
[5] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/394/395-396
[6] Buhari, Zekât, 53 (2/131-132); Müslim, Zekât, 101-102 (2/719); Ebû Dâvûd, Zekât, 24 (2/ 118); Nesâ'î, Zekât, 76 (5/63-64); Muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 7 (2/923); Musned, 2/316, 395, 445. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/396-397
[7] Müslim, Zekât, 28 (2/685); Nesâ'î, Zekât, 9 (5/18). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/398
[8] Müslim,Zekât, 27 (2/684); Musned, 3/321; Musannaf, 4 (29-30) Tabiûndan biri olan Ubeyd'ın rivayeti murseldir. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/399-400
[9] Buhari, Zekât, 43 (2/125); Müslim, Zekât, 30 (2/686); Nesâ'î, Zekât, 2 (5/8); Tirmizi, Zekât, 1 (3/12); İbn Mâce, Zekât, 2 (1/569); Musned, 5/152, 158, 170., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/400
[10] Bkz. 1644. hadis.
[11] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/397-401
[12] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/98); Tirmizi, Zekât, 4 (3/17); İbn Mâce, Zekât, 13 (1/577); Mus-tedrek, 1/392; Musned, 2/15. Bkz. 1633. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/402
[13] Mustedrek, 1/395; Mecma', 3/71 (Taberâni'nin büyük Mu'cem'inden naklen). Bkz. 1629., 1635., 1642. 2271., 2357., 2359., 2370., 2369., 2371., 2376., 2378.ve 2380. hadisler. Bu hadisin ravilerinden bazısı bir yanlışlık yapmış ve "Süleyman b. Erkam" yerine "Süleyman b. Dâvûd" demiştir. Süleyman b. Erkam ise "metrûku'l-hadis" bir ravidir. Bkz. Nesâ'î, Kasâme, 44 (8/53); el-Cevheru'n-Nakî, 4/86-89. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/403
[14] Bu hadis hakkında bkz. Tehzib, 4/189; el-Vesâiku's-Siyâsiyye, 173, 185; Hadis Tarihi, 34-37. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/403-404
[15] Musannaf, 4/4 (mu'dal olarak). Dârimi'nin senedi de munkati'dır. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/401-404
[16] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101-102); Nesâ'î, Zekât, 8 (5/17); Tirmizi, Zekât, 5 (3/20); îbn Mâce, Zekât, 12 (1/576); Musned, 5/230. Verilen kaynaklarda, Nesâ'înin bir rivayeti hariç, el-A'meş'in sadece Mesrûk tariki vardır. Bkz. 1635. 1636. ve 1674. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/405
[17] Musned, 5/233. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/405
[18] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/404-405
[19] İbn Mâce, Zekât, 9 (1/573); Musned, 2/14. Ayrıca bkz. 1627. hadisin kaynakları. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/406-407
[20] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/406-407
[21] Bkz. 1628. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/408
[22] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset,

İstanbul, 1996: 3/409
[23] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101); Nesâ'î, Zekât, 18 (5/27); Tirmizi, Zekât, 3 (3/16); İbn Mâce, Zekât, 4 (1/570); Musned, 1/92, 113, 132., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/408-409
[24] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/102-103); Nesâ'î, Zekât, 12 (5/21); İbn Mâce, Zekât, 11 (1/576). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/410
[25] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/410-411
[26] Bkz. 1622. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/411-412
[27] Buhari, Zekât, 45 (2/127); Müslim, Zekât, 8-9 (2/675-676); Ebû Dâvud, Zekât, 11 (2/108) Nesâ'î, Zekât, 16-17 (5/25-26); Tirmizi, Zekât, 8 (3/23-24); İbn Mâce, Zekât, 15 (1/579); Muvatta', Zekât, 37 (1/277); Musned, 2/242, 249, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/412
[28] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/412-413
[29] Buhari, Zekât, 32 (2/121); Müslim, Zekât, 1 (2/673); Ebû Dâvûd, , Zekât, 2 (2/94); Nesâ'î, Zekât, 5 (5/12); Tirmizi, Zekât, 7 (3/22); Muvatta', Zekât, 1 (1/244); Musned, 3/0, 45, 60.
[30] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/413-414
[31] En'âm: 6/141.
[32] Tecrîd, 5/83. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/414
[33] Müslim, Zekât, 4-5 (2/674); Nesâ'î, Zekât, 18 (5/27); İbn Mâce, Zekât, 6 (1/571); Musned, 3/73). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/415
[34] Bkz. 1628. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/413/415-416
[35] Ebû Dâvûd, Zekât, 22 (2/115); Tirmizi, Zekât, 37 (3/63); İbn Mâce, Zekât, 7 (1/572); Musned, 1/104.
[36] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/416
[37] Tirmizi, Zekât, 27 (3/48-49). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/417
[38] Buhari, Zekât, 15 (2/116); Musned, 3/470, 4/259.
[39] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/417-418
[40] Ebû Dâvud, Zekât, 24 (2/118); Tirmizi, Zekât, 23 (3/42); Musned, 2/164, 192., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/418-419
[41] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/418-419
[42] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/420
[43] Ebû Dâvûd, Zekât, 24 (2/116); Nesâi, Zekât, 87 (5/72); Tirmizi, Zekât, 22 (3/41); İbn Mâce, Zekât, 26 (1/589); Musned, 1/388, 441. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/421
[44] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/420-421
[45] Buhari, Zekât, 60 (2/135); Müslim, Zekât, 161 (2/751); Musned, 2/279, 406, 444; Musannaf, 4/50-51., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/422
[46] Musned, 4/348., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/421-422
[47] Müslim, Zekât, 99 (2/718); Nesâ'î, Zekât, 88 (5/73); Musned, 4/98; Mustedrek, 2/62., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/423
[48] Musned, 5/281. Bu hadisi Bezzâr'la, büyük Mu'cem'inde Taberânî de rivayet etmişlerdir (Meemeu'z-Zevâid 3/96). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/423-424
[49] Buhari, Zekât, 50 (2/129); Müslim, Zekat, 124 (2/729); Ebû Dâvud, Zekât, 29 (2/121-122) Nesâ'î, Zekât, 85 (5/71); Tirmizi, Birr, 77 (4/373); Muvatta; Sadaka, 7 (2/997); Musned, 3/93., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/424-425
[50] Buhari, Zekât, 51 (2/130); Ahkâm, 17 (8/111); Müslim, Zekât, 110-111 (2/723); Nesâ'î, Zekât, 94(5/79);Musned, 1/21., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/425-426
[51] Buhari, Ahkâm, 17'(8/111); Müslim, Zekât, 111 (2/723); Nesâ'î, Zekât, 94 (5/77-78); Musned, 1/17, 40., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/426
[52] Müslim, Zekât, 112 (2/723-724); Nesâ'î, Zekât, 94 (5/77); Ebû Dâvûd, Zekât, 29 (2/122)., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/424-426
[53] Buhari, Zekât, 50 (2/129-130); Müslim, Zekât, 96 (2/717); Nesâ'î, Zekât, 93 (5/75); Tirmizi, Kıyamet, 29 (4/641); Musned, 3/402, 434. Bkz. 2753. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/427
[54] Buhari, zekât, 18 (2/117); Ebû Dâvûd, Zekât, 40 (2/129); Nesaî, Zekât, 53 (5/46); Musned, 2/230, 245., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/428
[55] Bkz. 1578. hadis.
[56] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/428-429
[57] Buhari, Zekât, 18 (2/118); Müslim, Zekât, 94 (2/717); Ebû Dâvûd, Zekât, 29 (2/122) Nesâ'î, Zekât, 52 (5/46); Muvatta', Sadaka, 8 (2/998); Musned, 2/98, 122,152., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/429
[58] Buhari, Zekât, 18 (2/117); Müslim, Zekât, 95 (2/717); Nesâi, Zekât, 60 (5/52); Musned, 3/402, 434., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/429-430
[59] Buhari, Zekât, 48 (2/128); Müslim, Zekât, 45-46 (2/694-695); Nesâ'î, Zekât, 82 (5/69); Tir-mizi, Zekât, 12 (3/28); İbn Mâce, Zekât, 24 (1/587); Musned, 3/502, 6/363. Bkz. 1012. ve 1618. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/431
[60] Âlu İmrân: 3/92.
[61] Buhari, Zekât, 44 (2/126); Müslim, Zekât, 42 (2/693); Ebû Dâvûd, Zekât, 46 (2/131); Nesâ'î, Ahbâs, 2 (6/193); Tirmizi, Tefsir, 4 (5/224); Muvatta', Sadaka, 2 (2/995); Musned, 3/141, 256, 285., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/430-432
[62] Buhari, Meğâzî, 36 (5/71); Ebû Dâvûd, Cihâd, 118 (3/53); Musned, 4/428, 429, 436. "Müsle" hakkında 1979. hadisin "Açıklama"sına bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/433
[63] Buhari, Edeh, 34 (7/79); Rikâk, 49 (7/198); Müslim, Zekât, 68 (2/704); Nesâ'î, Zekât, 63 (5/56); Tirmizi, Kıyamet, 1 (4/611); İbn Mâce, Mukaddime, 13 (1/66), Zekât, 28 (1/590); Musned, 4/256, 258, 377., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi

Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/432-433
[64] Ebû Dâvûd, Eymân, 31 (3/240); Muvatta', Nuzûr, 16 (2/481); Musned, 4/452-453, 502., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/434
[65] Bkz. Usdu'1-Ğâbe, 6/266.
[66] Ebû Dâvûd, Zekât, 40 (2/128); Mustedrek, 1/413.
[67] Bkz. Muvatta', Nuzûr, 17 (2/481).
[68] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/434-437
[69] Ebû Dâvûd, Zekât, 41 (2/129); Tirmizi, Menâkıb, 16 (5/615); Mustedrek, 1/414., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/437-438
[70] Buhari, Zekât, 70-71 (2/138); Müslim, Zekât, 12 (2/677); Ebû Dâvud, Zekât, 20 (2/112); Nesâ'î, Zekât, 32-33 (5/35); Tirmizi, Zekât, 35 (3/61); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/584); Muvatta, Zekât, 52 (1/284); Musned, 2/63),
[71] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/438-439
[72] Müslim, Zekât.l 3-14 (2/677); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/112); Nesâ'î, Zekât, 34 (5/36); Tirmizi, Zekât, 35 (3/61); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/584); Musned, 2/55 102, 137; Musannaf, 3/312., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/439
[73] Müslim, Zekât, 18 (2/678-679); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/113); Nesaî, Zekât, 38 (5/38); İbn Mâce, Zekât, 21 (1/585); Musned, 3/23, 98; Musannaf, 3/316.
[74] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/440
[75] Buhari, Zekât, 73 (2/138); Müslim, Zekât, 17 (2/678); Muvatta, Zekât, 53 (1/284). Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/440-441
[76] Buhari, Zekât, 75-76 (2/139); Ebû Dâvûd, Zekât, 20 (2/113); Nesâ'î, Zekât, 38 (5/38); Tirmizi, Zekât, 35 (3/591), Musned 3/73., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/441
[77] Musannaf, 3/318; Ebû Dâvûd, Zekât, 21 (2/114).
[78] Bkz. Tecrid, 5/364 vd. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/438/441-443
[79] Ebû Dâvûd, İmaret, 7 (3/132-133); Mustedrek, 1/404; Musned, 4/143, 150.
[80] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/443
[81] Ebû Dâvûd, İmaret, 7 (3/132).
[82] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/443-444
[83] Nesâ'î, Zekât, 25 (5/31); İbn Mâce, Zekât, 17 (1/581); Musned, 5/233. Bkz. 1630. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/445
[84] Buhari, Zekât, 66 (2/137); Müslim, Hudûd, 45 (3/1334); Ebû Dâvûd, İmaret, 40 (3/181); Nesâ'î, Zekât, 28 (5/33); Tirmizi, Zekât, 16 (3/34); İbn Mâce, Diyât, 27 (2/891); Muvatta1, Ukûl, 12 (2/868-869); Musned, 2/228, 239, 254., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/446
[85] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/445/446-447
[86] Buhari, Eymân 3 (7/219); Müslim, îmâret, 26-27 (3/1463); Ebû Dâvûd, İmaret, 11 (3/ 134); Musned, 5/423. Bkz. 2496. hadis. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/447/448-449
[87] Müslim, Zekât, 29 (2/685), 177 (2/757); Ebû Dâvûd, Zekât, 6 (2/106); Nesâ'î, Zekât, 14 (5/ 22); Tirmizi, Zekât, 20 (3/39); İbn Mâce, Zekât, 11 (1/576); Musned, 4/360-362, 364, 365., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/449
[88] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/449-450
[89] Muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 25 (2/931), Sadaka, 4 (2/996); Musned, 6/434, 435. Bu hadis, Ümmü Buceyd (veya Ümmü Nuceyd) tarafından da rivayet edilmiştir. Bazı alimlere göre Havva' ile Ümmü Buceyd aynı şahıstırlar. Ümmü Buceyd'in rivayeti için bkz. Ebû Dâvûd, Zekât, 34 (2/126); Nesâ'î, Zekât, 70 (5/61); Tirmizi, Zekât, 29 (3/52); muvatta', Sıfatu'n-Nebî, 8 (2/923); Musned, 6/382, 383., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/450
[90] Bkz. 1681. ve 2483. hadisler. Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/451-452
[91] İmaret, 36 (3/175-176); Musned, 4/310., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/452
[92] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/450/452-453
[93] Buhari, Zekât, 8 (2/8); Müslim, Zekât, 63 (2/702); Nesâ'î, Zekât, 48 (5/43); Tirmizi, Zekât, 28 (3/49) İbn Mâce, Zekât, 28 (1/590); Muvatta', Sadaka, 1 (2/995, mursel olarak); Musned, 2/ 331, 418,431., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/453
[94] Müslim, Birr, 69 (4/2001); Tirmizi, Birr, 82 (4/376); Musned, 2/235, 386, 438, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/453-454
[95] Ebû Dâvûd, Zekât, 5 (2/101); Nesâ'î, Zekât, 7 (5/17); Musned, 5/2, 4; Mustedrek, 1/398., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/454-455
[96] Müslim, Zekât, 109 (2/722); Ebû Dâvûd, Zekât, 27 (2/120); Nesâ'î, Zekât, 80 (5/66-67), (5/72); Musned, S/477., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/455-456
[97] Musned, 3/402. Bu hadisi, büyük Mu'cera'inde Taberânî de rivayet etmiştir. Senedi de hasendir. (Mecmeu'z-Zevaid, 3/118; Feyzul-Kadir,2/38), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/457
[98] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/457
[99] Nesâ'î, Zekât, 82 (5/69); İbn Mâce, Zekât, 28 (1/591); Musned, 4/17, 18, 214., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/458
[100] Tirmizi, Zekât, 26 (3/47); Musned, 4/17., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi es-Semerkandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 3/456-58

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

9. ZEKAT BÖLÜMÜ
2. Zekâta Tabi Mallar
3. Ticâret Malları Zekâta Tâbi Midir?
4. Kenzin Ne Olduğu Ve Zinet Eşyasının Zekâtı
5. Sâime (Mer'âda Otlatılan Hayvanlar)Nin Zekâtı
6. Zekât Memurunun Rızası
7. Zekât Memurunun Zekât Sahibine Duası
8. Deve Yaşlarının Beyanı
9. Malların Zekâtı Nerede Alınır?
10. Adamın, Kendi Sadakasını Satın Alması
11. Köle Zekâtı
12. Ekinin Zekâtı
13. Balın Zekâtı
14. Asmadaki Üzümün Miktarını Tahmin Etmek
15. Ağaçtaki Meyvenin Miktarını Tahmin Etmek
16. Ağaçtaki Hurmanın Miktarı Ne Zaman Tahmin Edilir?
17. Zekât Olarak Verilmesi Caiz Olmayan Meyveler
18. Fıtır Sadakası
19. Fıtır Sadakası Ne Zaman Verilir?
20. Fıtır Sadakasının Miktarı Nedir?
21. "Buğdaydan Yarım Sâ' " Diye Rivayet Edenler
22. Zekatı Vaktinden Önce Vermek
23. Zekât, Bir Beldeden Başka Bir Beldeye Nakledilir Mi?
24. Kime Zekât Verilir Ve Zenginliğin Ölçüsü Nedir?
25. Zengin Olduğu Halde Zekât Alması Caiz Olanlar
26. Bir Kimseye Ne Kadar Zekât Verilebilir?
Dilenmenin Caiz Olduğu Durumlar
27. Dilenmenin Çirkinliği
28. İsti'fâf (Dilenmeyip İffetli Yaşamak)
29. Haşimoğullarına Sadaka Vermek
30. Fakirin Zekat Malından Zengine Hediye Vermesi
31. Kişinin Sadaka Olarak Verdiği Mala Vâris Olması
32. Maldaki Haklar
33. Dilenenin Hakkı
34. Ehl-İ Zimmete Sadaka Vermek
35. Esirgenmesi Caiz Olmayan Şeyler
36. Camilerde Dilenmek
37. Allah'ın Zatı İçin Dilenmenin Çirkinliği
38. Allah İçin İsteyene Vermek
39. Kişinin Bütün Malını Sadaka Olarak Vermesi (Caiz Midir?)
40. Kişinin, Bütün Malını Tasadduk Etme Ruhsatı
41. Su Vermenin Fazileti
42. Faydalanmak Üzere Başkasına Ariyet Vermek
43. Vekâleten Vereceği Sadakayı Muhafaza Eden Kimsenin Ecri
44. Kadının Kocasının Evindeki Maldan Sadaka Vermesi (Caîz Midir?)
45. Sılay-ı Rahim (Akrabaya İyilik Etmek)
46. Cimrilik

9. ZEKAT BÖLÜMÜ

Zekât, birçok âyet ve hadislerde hemen namazdan sonra zikredüdiği için Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd gibi hadis imamları, kitaplarında aynı tertibe riâyet etmişlerdir.
zekâ fiilinin masdarı olan zekâfın sözlük anlamı artma ve temizlemedir. Arab dilinde kullanılan sözünden "mal arttı" mânâsı kast edilmektedir.
Istılahı mânâsı ise, Allah'ın hakkı olarak maldan çıkarılan miktardır. Bu miktara zekât denilmesinin sebebi, o malın çoğalması, temizlenmesi ve manen bereketlenip âfetlerden korunmasıdır. Zekât böyle tarif edildiği gibi şöyle de tarif edilmiştir: Zekât malın belirli bir miktarını âyet-i kerimede geçen sekiz sınıftan bir veya daha fazla sınıfa temlik etmektir.
Zekât hicretin II. yılında farz kılınmıştır. Bir görüşe göre Mekke'de farz kılınmış, tafsilâtı Medine'de açıklanmıştır. Çünkü zekâta ait bazı âyetler, Mekke'de inmiştir. Tercih edilen görüşe göre zekât, oruç ve fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır. Oruç ve fıtır sadakasının Hicretten sonra farz kılındığı hususunda ise, âlimler arasında ittifak vardır. Çünkü orucun farz olduğuna delâlet eden âyet-i kerime ittifakla Medine'de inmiştir. Buna göre Mekkî âyetlerde zikredilen zekât, Medine'de farz kılman nisab ve miktarı belli olan, müstehaklarına verilmesi için zekât memurları tarafından toplanan zekâttan farklıdır. Mekke devrindeki zekât, mü'minlerin kendi kardeşlerine karşı bir vazife olarak vermiş oldukları ve duygularına bırakılmış bir malî yardımdır. Dolayısıyle belirli bir miktarı olmadığından bazı hallerde az bir miktar kâfi geldiği halde, bazen de ihtiyaçlar ve durum daha fazla vermeyi gerektiriyordu.
Zekâtın farziyyeti Kitab, Sünnet ve icmâ' ile sabittir. Binaenaleyh onu inkâr etmek, küfürdür.

Kitab'dan Delili “zekât veriniz.”[1] "onların mallarından kendilerini temizleyip tezkiye edeceğin bir zekât al"[2] gibi âyetlerdir. Kur'an-ı Kerim'de zekât seksen iki yerde namazla beraber zikredilmiştir.
Sünnetten Delili: Bu bölümde göreceğimiz hadislerdir.
Zekâtın farz kılınmasının hikmetleri:
a. Zekât fakirin, zenginin malındaki bir hakkıdır. Nitekim "onların mallarında dilenci ile mahrumun hakkı vardır."[3] âyetinde, zekâtın fakirin hakkı olduğu bildirilmiştir.
b. Zekât mal nimetini veren Allah'a şükür için farz kılınmıştır.
c. Zekât Allah'a inanma hususunda kulun samimi olup olmadığım denemek için farz kılınmıştır. Zekâtını veren zengin, Allah'ın emrini yerine getirmiş imtihanı kazanmış olur.
d. Zekât, insanlık kadar eski olan fakirlik problemine İslâmın çâre olarak getirdiği müesseselerden biridir. Zekât sayesinde fakirlerin sayısı azalır, dolayısıyla fakirlik sebebiyle meydana gelen birçok olayın önü alınmış olur.
e. Zekât zenginleri cimrilik hastalığından korur, dolayısıyla onların feraha ermelerine sebeb olur.
f. Zekât fakirleri rahatlatır, onlara toplumda normal yaşama imkânı sağlar.
g. Zekât zenginlerle fakirler arasında sevgi ve saygı duygularını artırmaya bir vesiledir.
h. Zekâtın İslâmî devlet tarafından toplatılıp müstahaklarına verilmesi, onu vermeyenlere müeyyideler uygulaması onun aynı zamanda siyasî bir nizâm olduğunu ortaya koyar.
Zekât Kur'ân ve hadislerde bazan "sadaka" diye geçer. İsim ayrıdır, fakat mânâ birdir. el-Mâverdi, el-Ahkâmus-Sultâniyye adlı eserinde şöyle demiştir: "Kur'ânMa geçen sadaka kelimesi zekât manasınadır. Demek ki o devirde sadaka ile zekât kelimeleri aynı anlamda kullanılıyordu. Sonraları sadaka kelimesi farz değil de tatavvu1 olarak yapılan hayırlar için kullanılmaya başlandı."
Zekât, deve, davar, sığır, altın, gümüş, hububat, meyve ve ticâret mallarına düşer.
Zekâtın rükün, sebeb ve şartları hakkındaki malûmat, ait oldukları hadislerin açıklamalarında gelecektir.[4]

1556. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) vefat edip de ondan sonra Ebû Bekir (r.a.) halife seçildiği ve araplardan bazıları dinden döndüğü zaman Ömer b. Hattâb, Hbü Bekr'e:
Resûllah (s.a,); "İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim "Allah'tan başka ilâh yoktur" derse, malim ve canını benden korumuş olur. Ancak İslâm'ın hakkı müstesna, Onun asıl hesabı ise Allah'a kalmıştır" buyurduğu hâlde nasıl olur da sen insanlarla savaşırsın? dedi.
Ebû Bekir:
Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasım ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât, malî bir haktır. Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.)'e vermiş oldukları bir (deve) yuları(nı) bile bana vermezlerse, vermemelerinden dolayı onlarla muhakkak 'savaşırım, dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb:
Allah'a yemin ederim, iyice anladım ki Aziz ve celil olan Allah,Ebû Bekir'in gönlünü savaş için genişletmiş ve (yine) anladım ki, onun görüşü haktır, dedi.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Rebâh b. Zeyd, Ma'mer'den, o da aynı senetle Zührf'den rivayet etmiştir ki, bazdan demişlerdir. îbn Vehb, Yunustan rivayet edip demiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Şuayb b. EbîHamze, Ma'mer ve ez~Zübeydî Zührî'den bu hadisi: "Bir oğlağı bile bana vermezlerse' diye rivayet etmişlerdir.
Anbese Yunus'tan, O da Zührî'den bu hadiste dediğini rivayet etmiştir.[5]

Açıklama

Peygamber (s,a.) Hicretin 11. yılında Rebûülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü öğleye doğru vefat etmiş, Medine'yi bir matem havası bürümüştü. Bazıları bu acı habere inanmak istemezken bazıları da Benû Sâide Sakifesi denen yerde Sa'd b.Ubâde ile beraber toplanarak müslümânlara seçilecek halîfe konusunu görüşmeye başlamışlardı. Ensâr'ın bir kısmının Sa'd b. Ubâde'ye "Seni halîfe seçelim" diye teklif ettiklerini Hz.Ömer (r.a.) duyunca, hemen Hz. Ebû Bekr'i yanına alarak oraya gitti. Konu tartışılıp görüşüldükten sonra Ömer (r.a.) Hz. Ebû Bekr'e:
Ver elini, dedi ve ona biat etli. Ondan sonra da oradakilerin hepsi biat etti. Ancak şu var ki bazı müslüman gruplar dinden dönmeye başladılar. Hattabî'ye göre bunlar iki sınıftır:
1. Dinden tamamen dönenler. Ebu Hureyre'nin "araplardan bazıları dinden döndü" sözüyle anlatmak istediği bunlardır ki iki taifeye ayrılmaktadırlar:
a. Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Peygamberlik iddiasını tasdik eden Benû Ha-nîfe ile el-Esvedü'1-Ansî'ye uyanlardır. Bunların hepsi Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Hz. Ebu Bekir bunlarla savaşlı. Sonunda Müseylimetü'l-Kezzâb'ı Yemâme'de, el-Ansî'yi de San'a'da öldürttü. Onlara uyanların çoğu da öldürüldü, kalanlar ise, kaçtı ve dağıldı.
b. Dinin bütün hükümlerini inkâr edip narnaz-zekât gibi ibadetleri terk edenlerdir. Bunlar câhiliyet devrindeki hallerine dönmüşlerdi.
2. Namazla zekâtı birbirinden ayıranlar. Bunlar namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı tanımıyorlardı. Bunların içinde zekât vermek isteyip de reislerinden korktukları için veremeyenler de vardı. Meselâ Benû Yerbu' kabilesi kendi aralarında zekâtlarını toplamış, tam Hz. Ebû Bekr'e göndermek üzere iken Mâlik b. Nuveyre bunu duymuş ve toplanan zekâtları göndertmemiş, kabileye dağıtmıştır.
Bazıları da Allah (c.c.)'in, "Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin bir zekât al"[6] meâlinde kithitabı yalnız

Peygamber (s.a.)'e mahsustur. Çünkü zekât sahibini hiç bir kimse Resûlullah (s.a.) kadar temizleyemez" diye haklı olduklarını, âyet-i kerimeyi yanlış te'vil ederek ileri sürmüş ve zekât vermek istememişlerdir.
Hz.Ömer'in Hz. Ebû Bekr'e olan itirazı bunlarla yani bu ikinci maddede anlatılanlarla ilgilidir. Hz.Ömer'in itirazı, delil olarak ileriye sürdüğü hadisin zahirine bakıp üzerinde fazla düşünmediği içindir. Hz. Ebû Bekir ise, namaz kılmayanlarla harp edileceğine ashâb-ı kiramın icmaı bulunduğunu bildiği için, zekâtı namaza kıyas etmiştir. Bu hâdise yani Hz.Ömer'in, hadisin umümuyla, Hz.Ebû Bekr'in ise, kıyasla ihticâc etmesi, âmm bir hükmün kıyasla tahsis edilebileceğine delildir. Nitekim Hz.Ömer, Hz.Ebû Bekr'in haklı olduğunu gösterdiği delilden anlayarak kabul edince, harbin lüzumu konusunda ona tâbi olmuştur.
Buhârî'nin îbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.):
"İnsanlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip ve namaz kılıp zekât verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa can ve mallarını İslâm hakkı hariç- benden korumuş olurlar. Onların hesabı Allah'a kalmıştır" buyurmuştur.
Ebû Davud'un Kitâbu'I-cihâd'da Enes (r.a.)'den rivayetine göre Peygamber (s.a.):
"Allah'ımı başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet edinceye ve bizim kıblemize dönünceye, kestiklerimizi yeyinceye, bizim gibi namaz kılıncaya kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa, onların canları ve malları bize haram olur. Ancak İslâm'ın hakkı başka. Müslümanların lehine olan onların da lehine, aleyhine olan, onların da aleyhinedir," buyurmuştur.
Görüldüğü gibi hadisin birkaç rivayeti var. Birinde ne namaz ne de zekâttan söz edilmezken diğerinde namazdan, bir diğerinde de hem namaz hem de zekâttan söz edilmektedir.
Bundan da anlaşılıyor ki, hem Hz.Ebu Bekir hem de Hz.Ömer, İbn Ömer ile Enes'in rivayetlerindeki ziyâdeler işitmemişlerdir. Çünkü Hz.Ömer, duymuş olsaydı, Hz.Ebu Bekr'e itiraz etmez ve hadisi delil göstermezdi. Eğer Ebu Bekir (r.a.) işitmiş olsaydı, kıyası değil de onları delil gösterirdi. Herhalde İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre (r.a,) bu hadisi Peygamber (s.a.)'den aynı yerde işitmemiş olacaklar.
Ebû Hüreyre'nin rivâyetindeki "Allah'tan başka ilâh yoktur" cümlesinden maksadın, "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun Resulüdür," demek olduğu ve makama uygun bir kısaltma yapıldığı İbn Ömer ile Enes (r.anhüma)'m rivayetlerinden anlaşılıyor. Bununla beraber bu cümleyle Yahudî ve Hıristiyanlar değil, putperestler kast edilmiştir. Çünkü ehl-i Kitab "Allah'tan başka ilâh yoktur" derler ama onlarla savaşılır. Böylece yalnız "Allah'tan başkailâh1 yoktur" deyip Muhammed (s.a.)'in, Allah'ın Resulü olduğunu inkâr eden kişinin can ve malı korunmuş sayılmaz.
Hatta Nevevî bunun da (yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" cümlesinin) kâfi gelmediğine, bir de buna Peygamber (s.a.)'in getirdiği şeylerin hepsine iman etmenin gerekli olduğunu söylemekte ve bunu Müslim'in Kitâbü'l-İman'da Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği, "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim Allah Resulü olduğuma ve getirdiklerime iman edinceye kadar..." hadis-i şerifi ile delillendirmektedir.
Birkaç rivayeti olan bu hadis "açıklama" bölümünden önce zikredilenlerden başka (dipnotta gösterdiğimiz) şu hadis kitaplarında da bulunabilir.[7]
Hadîste geçen den maksad, -sözün gelişinden de anlaşıldığı gibi- İslâm hakkıdır. Nitekim bu hadisin bundan sonraki rivâyetiyle Sahih-i Buhârî'deki rivayetinde açıkça İslâm hakkı diye geçmektedir. Bunun mânâsı, haksız yere cana kıyma, zina etme ve zekât vermeme gibi -ister mâl isterse başka şey olsun- İslâm'ın hakkı yani İslam'ın emrini yerine getirmeme ve nehyinden kaçınmanın gerektirdiği hak hariç, onların malları ve canları korunmuştur, demek olur.
"Asıl hesabı Allah'a kalmıştır" cümlesinin anlamı ise, gizlice yaptıkları ve sakladıkları şeylerin hesabını Allah görecektir, demek olur. Yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" diyen kimselerin müslümân oluşuna hükmedilir. Bu sebeple bunların İslâm hakkı hariç, can ve mallarının dokunulmazlığı vardır. Gizledikleri şeyleri araştırmayıp onları Allah'a havale ederiz. Bunda, küfrü içinde gizlediği halde dışından müslümân görünen kimsenin müslümanlığının kabul edileceğine delil vardır. Âlimlerin çoğu bu görüştedirler. İmam Mâlik zındığın yani küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündedir. Ahmed b. Habel'in de aynı görüşte olduğu söylenmektedir.
"Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım" cümlesinden maksad, "namaz kılıp zekâtı inkâr etmek veya vermemek suretiyle bu iki ibâdeti birbirinden ayıranlarla mutlaka savaşacağım" demektir. İkisinin arasındaki münâsebete, Kur'an-ı Kerim'-de 82 yerde beraber geçmesi ve namazın dinin direği, zekâtın da İslâm'ın köprüsü oluşu kâfidir.
Hz.Ebû Bekir, "zekât, malî bir haktır" sözüyle, namaz nasıl bedenî bir farz ise, zekât da mâlî bir farzdır, yani namaz kılmayan kimsenin nasıl can dokunulmazlığı yoksa, zekât vermeyenin de mâl dokunulmazlığı yoktur. Binaenaleyh "onunla savaşırım" demek istemiştir.
Hadiste geçen "ikâl" kelimesinin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Lügat ve fıkıh âlimlerinden bazıları bunun "bir senenin zekâtı" mânâsına geldiğini söylemişlerdir ki, bu lügat mânâsına da uygundur. Bunlara göre devenin ayağını bağladıkları ipe de "ikâl" denirse de, burada o manada kullanılmamıştır. Çünkü zekâtta ipi vermek gerekmediği gibi ipten dolayı savaşmak da caiz değildir. Binaenaleyh bu hadisteki "ikâl" kelimesini bu mânâya almak doğru değildir. Ebu Ubeyd, Müberred ve Kisâî gibi lügat âlimleri bu görüştedirler.
Muhakkik âlimlerin çoğuna göre ise, buradaki "ikâl"den maksad, hayvanın bağlandığı ip, yulardır. Yani zekât olarak alınan hayvanın başına takılan iptir. Zira zekât memuru, bu ipten tutarak zekât hayvanını teslim alır. İmam Mâlik ve İbn Ebî Zi'b'in bu görüşte oldukları rivayet olunur. et-Tahrîr müellifi de bu görüşü savunup şöyle demektedir:
"İkâl*'den maksad, bir yılın zekâtıdır diyenler yanılmaktadırlar. Çünkü bu söz sıkıntı, darlık ve mübalâğa makamında söylenmiştir. Binaenaleyh savaşa sebep gösterilen şeyin az ve kıymetsiz olmasını gerektirir. Bir yılın zekâtı mânâsına alınırsa, bu mana kaybolur."

Nevevî de bu görüştedir. Sahih olan görüşe göre yular değerinde olan bir zekâtın dahi verilmemesi halinde onlarla savaşılacağı kast edilmiştir.
Bu kelime yani "ikâl" kelimesi, Rebâh b. Zeyd'in Ma'mer'den, O da Zührî'den, Zührî'nin de aynı senetle -yani Ubeydullah b. Abdullah'tan-yaptığı nakilde "anâk'1 diye geçmektedir. Bunun için "bazıları "anak" yerine "ikâl" demişlerdir" denildi.
İbn Vehb'in Yunus'tan, O da Zührî'den yaptığı rivayette de "anâk" geçmektedir.
"Anâk" bir yaşına varmayan dişi oğlak manasına gelmektedir. Bundan maksad, -yine mübalağa makamında söylendiğinden- dişi oğlak gibi az da olsa zekâtın verilmesinin lâzım geldiği olabileceği gibi gerçek mânâsında kullanılmış da olabilir.
Hernekadar bu kelime, rivayetlerin çoğunda "anâk" diye geçiyorsa da, iki rivayet de sahihdir ve aralarında bir çelişki yoktur. Hz.Ebû Bekr'-in, sözünü iki defa tekrarlayarak birinde "İkâl" diğerinde "anâk" dediğine hamledilir. İmam-ı Buharı, " 'anâk" rivayetini tercih etmiştir.[8]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, Hz.Ebû Bekr'in ilim, şecaat ve dini emirleri yerine getirmedeki üstünlüğüne en büyük delildir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı âlimler, Muhammed (s.a.) ümmetinin en üstününün, Hz.Ebû Bekir (r.a.) olduğunda ittifak etmişlerdir.
2. Kıyas delildir ve onunla amel etmek caizdir.
3. Âmm kıyasla tahsis edilebilir.
4. Gerekirse, yemin edilebilir.
5. Âlimlerin bir konuyu tartışması caizdir. Hak belli olunca ona ters düşen görüşten dönmek gerekir.
6. Hz. Ömer'in hak bildiği şeye olan bağlılığı tartışmasızdır.
7. Devlet başkanının namaz, zekât ve diğer İslâmî vecibeleri terk edenlere savaş açması vâcibtir. Bundan dolayı Hanefî mezhebi müctehid-lerinden İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî;
"Bir şehir veya köy ahalisi ezan okumamakta birleşecek olurlarsa, devlet başkanı onlarla savaşır. İslâm şi'ârından olan her şeyin hükmü böyledir" demiştir.
8. Devlete isyan edenlerle savaşmak vâcibtir.
9. Mü'min olmak için mutlaka kelâm âlimlerinin gösterdikleri delilleri öğrenmek vâcib değildir. İslâm dinine tereddütsüz imân etmek yeterlidir. Nitekim cumhurun görüşü de budur.
10. Müslüman olduğunu söyleyip İslâm'ın emirlerini yerine getiren kimsenin -İslâm haklarından olan kısas ve had gibi cezalar hariç- can ve mal dokunulmazlığı vardır.
11. Zındığın -küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin-küfrü ya başkasının onun kâfir olduğuna şahidlik yapması veya kendisinin itiraf etmesiyle bilinir. Bunun tevbesi konusunda ise, müctehidler ihtilâf etmişlerdir:
a. Zındığın tevbesi kabul edilmez, öldürülür. Ancak şu var ki, tevbe-sinde samimi ise, âhirette tevbesinin faydasını görecek ve cennete girebilecektir. İmam Malik ile, bir rivayete göre Imam-ı A'zâm ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.
b. Zındığın tevbesi kabul olunur. İmam Şafîî'den rivayet edilen görüşlerin en doğrusu budur. Çünkü delili sahih hadislerdir.
c. Zındık, bir defa tevbe ederse, kabul edilir. Tekrar tekrar tevbe etmesi hâlinde kabul edilmez.
d. Kendiliğinden tevbe ederse, kabul olunur. Ama idam edilmek üzere iken tevbe ederse, kabul olunmaz. İmam Mâlik'ten rivayet edilen bir görüş de budur.
e. İslâm'dan başka bir görüşün propagandasını yapanlardan ise, tevbesi kabul edilmez, değil ise, kabul edilir.
Şâfîîlerden bu, beş görüşün hepsi rivayet edilmişse de, İmam Şafîî'nin nassan söylediği görüş ikinci görüştür.
12. Bir kâfirin müslümân olduğuna hükmedebilmek için kelime-i tevhidi yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" sözünü söylemesi gerekir. Bunu söylemeyen kâfirlerle savaşmak vâcibtir.
13. İslâm, zahire göre hükmeder. Gizli olan şeylerin hesabım sormak kula değil Allah'a aittir.
14. Ashab-ı kiramın büyükleri bile, sünneti bilmede eşit değil, birinin duyduğu hadis-i şerifi diğeri duymamış olabilir. Bu sebeple ashabın sünnet bilgisi rivayet ettikleri hadis sayısı ile ölçülemez.
15. İrtidat dinden dönen kimsenin üzerinden vermesi gereken zekâtı düşürmez.[9]

1557. ...Yûnus Zührî'den (bu hadisi) naklederken onun şöyle dediğim rivayet etmiştir:
Ebû Bekir:
İslâm'ın haklarından birisi de zekât vermektir dedi. Yine Yunus, Zührî'nin ("anâk" değil) "İkâl" dediğini haber vermiştir.[10]

Açıklama

Bir önceki rivayette geçen "zekât vermek, mâlî bir hakdır"
cümlesi -görüldüğü gibi- bu rivayette "İslâm'ın haklarından biriside zekât vermektir" şeklinde geçmektedir. Bununla İslâmın rükünlerinden birisi de zekât vermek olduğu ifade edilmiş olmaktadır.
Hz.Ebû Bekir bu sözü söylemekle, Hz.Ömer'in itirazına cevap vermek istemiş ve namaz kılmayanlarla savaşılacağını bildiğinden zekâtı, namaza kıyas etmiştir. Nasıl ki namaz, İslâm'ın bir rüknü ise ve onu edâ etmeyenlerle savaşmak gerekiyorsa, zekât da İslâm'ın bîr rüknüdür ve verilmediği takdirde savaşmak gerekir, demek istenmiştir.
Bu hadisi Zührî'den Ukayl, Ma'mer, Şuayb, ez-Zübeydî ve Yunus rivayet etmişlerdir. Bir önceki Ukayl rivayetinde geçen

"ikâl", Ma'mer; Şuayb ve ez-Zübeydî rivayetlerinde *• 'anâk" diye geçmektedir. Yunus rivayetini ise, .Anbese " 'Anâk", İbn Vehb de birinde " 'anâk", birinde de "ikâl" diye rivayet etmişlerdir. Görüldüğü gibi, rivayetlerin çoğunda bu kelime "anâk" diye geçmektedir ki İmam Buhârî de bunu tercih etmiştir. Ancak şu var ki, -daha önce de dediğimiz gibi- bu rivayetlerin ikisi de sahihtir. Hz.Ebû Bekir bir defasında 'ikfil", bir diğerinde de "anâk" demiş olabilir. Buna manî hiç bir hal yoktur.
İbn Vehb'in Yûnus'tan rivayet ettiği bu hadisin senedinde Zührî ile Hz. Ebû Bekir arasında geçen şahıstan yani Zührî'nin bu hadisi kendisinden rivayet ettiği şahıstan söz edilmemektedir. Oysa ki Zührî, Hz.Ebv Bekir ile görüşmemiştir ve arada -önceki, rivayete göre- Ubeydullah b Abdullah ve Ebu Hureyre bulunmaktadır. Bu nedenle de bu hadis mu'daldir.[11]

Bazı Hükümler

1. Zekat vermek, islam'ın bir ruknu, -şartlarım haiz- müslümanların bir yükümlülüğüdür.
2. Az olsun çok olsun, İslâm'ın hakkım yerine getirmeyenle savaşmak vâcibtir.
3. İslâm'ın hakkı, devlet başkanı tarafından -savaşla bile olsa- alınmalıdır.
4. Ehil olanların kıyas yapmaları ve onunla amel etmeleri caizdir.
5. Zekâtla namazın hükmü birdir.Kirmânî'ye zekâtını bilerek vermeyenin hükmü sorulunca: "Namazın hükmü ile birdir" cevabını vermiş ve "Ebu Bekir (r.a.)'in zekât vermeyenlerle savaşması bundan dolayıdır" demiştir.[12]

2. Zekâta Tabi Mallar

1558. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Beşten az olan devede zekât yoktur. Beş ukiyye'den az olan "gümüş"de zekât yoktur. Beş veskten az olan (hurma, üzüm ve hububat) da zekât yoktur."[13]

Açıklama

"Zevd" âlimlerin çoğuna göre üçten ona kadar olan de-ve sürüsüne denir. Bazıları da "ikiden dokuza kadar olan deve sürüşüdür" demişlerdir. Bu kelime arapçada müfredi olmayan "kavm, raht" gibi cemilerdendir.
Sadaka, insanın başkasına sevap gayesiyle Allah rızâsı için verdiği şeydir. Burada ise farz olan zekât manasında kullanılmıştır.
Buna göre hadisin "beşten az olan devede zekât yoktur" fıkrası, develerin nisabının beş deve olduğuna delâlet etmektedir. Şu halde beşten az devesi olan kimse develerinin zekâtım vermekle mükellef değildir.
Hadisin "beş ukiyyeden az olan "gümüş"de zekât yoktur" fıkrasına gelince:
"Evâk" kelimesini, Buhârî ile Ebû Dâvûd "ya"sız diye Müslim de "ya ve rivayet etmişlerdir.Her ikisi de "ukiyye"nin çoğuludur ve Nevevî'nin dediği gibi her iki rivayet de sahihtir. Arabcada bu kelimenin vakiyye diye kullanılmasını lügat âlimleri hoş karşılamamışlar dır.
Ukiyye kelimesi her ne kadar dilimizde "okka" diye geçmekte ise de, ikisi ağırlık yönünden farklıdır.
Âlimlerin hepsi bir "ukiyye"nin kırk dirhem olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu, Ehl-i Hicaz'ın ukiyyesi olduğundan, "Hicaz ukiyyesi" diye bilinmektedir. Her yerin kendisine mahsus bir ukiyyesi vardır. Bazı yerlerde yedi miskâle, bazı yerlerde de dokuz miskâle bir "ukiyye" demişlerdir. Fakat şer'an nisaba ölçü olan ukiyye, her yerde kırk dirhemdir. Bu sebeple vaktiyle memleketimizde 400 dirhem olarak bilinip kullanılan okka ayrı bir şeydir karıştırmamak gerekir.
Bir ukiyye kırk dirhem olduğuna göre, beş ukiyye iki yüz dirhem etmektedir ki bu, gümüşün nisabı olmuştur.
Ukiyye ile dirhemin miktarı Peygamber (s.a.)'in muhatapları olan ashab-ı kiram tarafından biliniyordu. Nitekim Kadı Iyâz şöyle der: "Hz.Peygamber "Beş ukiyye gümüşte zekât vardır, iki yüz dirhem (gümüş)den beş dirhem zekât veriniz" buyurduğu halde, O'nun zamanında ukiyye ile dirhemin miktarlarının bilinmemesine imkân yoktur. Çünkü zekâtın bunlarla verileceğini bildiren bizzat Resûlullah (s.a.)'dır. Sahih hadislerde de geçtiği üzere ahş-verişler nikâhlar hep bunlarla yapılıyordu. Bundan anlaşılıyor ki, "Dirhemlerin miktarı Abdülmelik b. Mervân zamanına kadar belli değildi. Onları âlimlerin görüşüne göre Abdülmelik topladı da her on dirhemin yedi miskâl ağırlığında ve her dirhemin ağırlığım da altı dânık kabul etti." iddiasında bulunanların sözü bâtıldır. Sıhhatli bir söz değildir. Ancak bunlar müslümanlar tarafından belirli bir şekilde basılmış değildir.
Bazısı Acem, bazısı Rum basmasıydı, Yani bazıları büyük, bazıları küçük, bazıları da hiç basılmamış ve nakşedilmemiş gümüş parçalarından ibaretti. Sonra bazıları Yemen, bazıları da Mağrib'e aittiler. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihayet halife Abdulmelik, zamanındaki âlimlerin muvafakatini alarak bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâ-mî ve standart dirhem bastırdı. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve küçüklü büyüklü kesilmiş gümüş parçalara ihtiyaç kalmadı. Binaenaleyh şübhesiz dirhemler, o zaman malum idi. Eğer malum olmasaydı, zekât cezaları ve kul hakları nasıl dirheme ve ukiyyeye bağlanırdı?"
Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği bu (1558 no'lu) hadisten de anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.Vin kendilerine hitab ettiği şahıslar tarafından dirhemle ukiyye biliniyordu. Aksi takdirde Hz. Peygamber onları mec-hûl bırakmaz, açıklardı.
Bu konuda Nevevî de şunları söylemiştir:
"Resûlullah (s.a.) zamanında dirhemlerin ağırlığı malumdu. Dirhem denildiği zaman ilk akla gelen belirli ağırlıktaki dirhemdi. Zekât vs. hakların tealluk ettiği dirhem de odur. Bu elbette o zamanlarda başka dirhem yoktu, mânâsına gelmez. Yani "dirhem" kelimesi, mutlak olarak kullanılmadığında belirli ağırlığı olan dirhem kast ediliyordu. Diğer dirhemler Ye-menî,

Mağribî... diye mukayyed olarak zikrediliyordu. Peygamber (s.a.)'hı onu mutlak olarak zikretmesi, bilinen dirhemi kaydettiğine hamledilmiş-tir. O da, her "on dirhem = yedi mıskal" olanıydı. îlk asırda yaşayanlarla ondan sonrakiler günümüze kadar bu hususta ittifak etmişlerdir ki onların Hz.Peygamber ile Hulefa-ı Râşidîn'ın zamanında olandan başka bir-şeyin üzerinde ittifak etmeleri caiz olmadığı gibi öyle bir şey de düşünülemez."

Bu mevzu ile ilgili en geniş ve kıymetli bilgi Tefsir, Hadis, fıkıh ve lügat alanında imam kabul edilen Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın "Kitâbu'l- Emval" adlı eserinin "Sadaka ve ahkâmı" bahsinde verilmiştir. Şöyle denilmektedir:

"İslâmiyetten önce dirhemler irili-ufaklı idi. Her ikisinden de zekât veriliyordu. Büyükleri (dirhem-i kebir) 8 dânık, küçükleri (dirhem-i sağîr) ise 4 dânık idi. Müslümanlar dirhemleri basmak istediler. Büyük dirhemi küçük dirheme katarak iki eşit dirhem yaptılar. Böylece altışar dâmklık iki dirhem meydana geldi. Sonra dirhemleri miskallerle ölçtüler -ki mis-kal, eksilip artmayan belirli bir ölçüdür- bir tanesi altı dânıktan ibaret olan on dirhemi miskalle tartınca yedi mıskal ağırlığında geldiğini gördüler. Büyüklü küçüklü dirhemler arasında bu dirhem, ortayı teşkil ediyordu ki, zekât konusunda Resûlullah (s.a.)'in sünnetine de uygun idi. Binaenaleyh dirhem, ondan sonra öyle devam etti. Âlimler de bunda ittifak etti. Artık bir dirhem altı dânık olarak değişmeden devam etti. Halk zekâtını buna göre verip bundan hiçbir suretle ayrılmadı. Ahş-veriş de buna göre cerayan etti."

Mâverdî'nin el-Ahkâmu's-Sııltâniyye adlı eserindeki "islâmiyette bir dirhemin 6 dânık oluşu sabit olmuştur. Her on dirhem yedi miskâle eşittir" sözü ile aynı görüşü desteklemektedir.

Bu nakillerden anlaşıldığına göre her on dirhemin, yedi miskal oluşunda bütün âlimler ittifak halindedirler. Ancak şu var ki dirhem-i şer'î diye bilinen bu dirheme sonradan gerekli ehemmiyet verilmemiş ve bazı memleketlerde başka ağırlıkta olan dirhemler ihdas edilmişti. Bu durum, bazı âlimleri "her memlekette muteber olan dirhem, o memleketin dirhemidir" demeye sevk etmiştir. Nitekim Hanefîlerin meşhur fıkıh kitaplarından olan "Dürr'adh eserde "Fetva, her memleketin kendine mahsus ölçüsünün nazar-i itibâra alınmasına göredir." denilmiştir. İbn Âbîdîn de bu görüşün "Velvâliciyye" ve "Hülâsa'Ma İbnu'l-Fadl'a isnad edilerek zikredildiğini Serahsî'nin de görüşünün bu olduğunu ve "Müctebd", "Cem'ün'-Nevazil ve '1-Uyûn", "Mi'râcu'd-dirâye", "Hâniyye" ile "Fethu'l-Kadîr" adlı eserlerde bu görüşün tercih edildiğini söylemektedir.

Böylece ortaya dirhem-i şer'îden başka bir dirhem çıkmış ki buna da dirhem-i örfî denilmiştir. Ancak şu bilinmeli ki, cumhur "zekât, mehir, diyet ve hırsızlığın nisabında muteber olan dirhemin, dirhem-i şer'î olduğu" görüşündedir.

Şer'î dirhemin kırat ve taneye göre ölçülmesine gelince bunda ihtilâf edilmiştir.

Hanefilere Göre: Bir dirhem-i şer'î, on dört kırattır. Bir kırat iseA. ortalama beş arpa tanesi ağır İlgındadır. Buna göre bir dirhem-i şer'î, yetmiş arpa ağırlığındadır.

Bir mıskal ise yirmi kırata eşittir ki, yüz arpa ağırlığına denktir.

Yedi miskal-i şer'î, on dirhem-i şer'îye eşit olduğuna göre bir dirhem-i şer'î ile bir miskâl-i şer'î şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa = 7/10 miskal,

Bir miskal = 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhemdir.

Dirhem-i örfî ise, 16 kırattır. Bir kırat-i örfî de dört buğday tanesi ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i örfî, altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.

Bir miskâl-i örfî de 24 kırattır ki, doksan altı buğday tanesi ağırlığın-dadır. Buna göre bir dirhem-i örfî ile bir miskâl-i örfî şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 mîskai

Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday - 1,5 dirhemdir.

Görüldüğü gibi dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî' nin ar asındaki fark çok azdır. Bu farkın, -Mahmud Muhammed Hattab es-Sübkî'nin de el-Menhel'de dediği gibi- buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alındıca, iki dirhem arasında hakiki bir fark kalmamış oluyor. Belki de Hanefi âlimlerinin dirhemi örfîyi nazar-ı itibara almaları bu sebeptendir.

Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası, ortalama buğday taneleri ile uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlı olduğundan bir dirhemin kaç gram olduğu hususunda neticeler farklıdır. Şöyle ki:

Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî'ye göre bir dirhem-i örfî 3,12 gramdır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhem olduğuna göre 200 x 3,12 = 624 gramdır.

Miskal-i örfî de bir buçuk dirhem-i örfî olduğuna göre bir miskal-i örfî 4,68 gram olmuş olur. Altının nisabı 20 miskal olduğuna göre: 20 x 4,68 = 93,6 gramdır.

Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'e göre ise, bir dirhem-i örfî 3,2 gramdır. Bir dirhem-i şer'î ise 2,8 gramdır. Buna göre gümüşün nisabı 200 x 2,8 = 560 gramdır. Buna göre miskâl-i örfî 4,8 gram, miskal-i şer'î de 4 gramdır. Buna göre altının nisabı miskal-i örfîye göre 20 x 4,8 = 96 gram, miskal-i şer'îye göre de 20 X 4 — 80 gramdır.

Bu konuya bir daha dönüleceği için şimdi de diğer mezheblere göre konunun incelenmesine geçelim.

Mâtikî, Şafîî ve Hanbelîlere göre: Bu üç mezhep âlimlerinin meşhur kavline göre bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi ağır İlgındadır. Bir miskâl-i şer'î de 72 arpa tanesine eşittir.

Bu üç mezhebin bazı âlimlerine göre ise, bir dirhem-i şer'î 57 3/5 arpa, bir miskâl-i şer'î de 82 3/10! arpa ağır İlgındadır.

Meşhur kavil ile diğer kavil arasındaki bu ihtilâfın menşe'i, -Menhel yazarı Hattâb es-Sübk-î'nin de dediği gibi- arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, büyüklük ve küçüklük yönünden bir birinden farklı oluşudur. Zira dolgun 50 arpa tanesi, 70-80 hafif arpa tanesine eşit ağırlıktadır.

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre gümüşün nisabını hesaplamak için dirhem-i şer'îyi dirhem-i örfîye çevirmek gerekir. Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî bu hesabı şöyle yapmıştır:

Bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi olduğuna göre, iki yüz dirhem-i şer'î arpaya çevrildiğinde 200 x 50 2/5 = 10080 arpa eder. Bu rakam -bir dirhem-i örfi 64 buğday danesi'ne eşit olduğundan -64'e bölündüğünde 157,5V çıkar. Buna göre

gümüşün nisabı: 200 dirhem-i şer'î = 157,5 dirhem-i örfî = 491,48 gramdır.
Altının nisabını da şöyle hesablamıştır:
Bir miskal-i şer'î 72 arpa, nisab da 20 miskal olduğuna göre 20 x 72 = 1440 arpa olur, 1440 arpa, miskâl-i örfî olan 96'ya bölündüğünde (1440:96) 15 miskal-i örfi çıkar.
Bir miskâl-i örfî bir buçuk dirhem-i örfi olduğuna göre 15 miskâl-i örfi 22,5 dirhem-i örfî yapar. Bir dirhem-i örfi 3,12 gram, olduğundan (22,5 x 3,12) 70,2 gram. Buna göre altının nisabı: 20 miskâl-i şer'î = 15 miskâl-i örfîk'22,5|dirhem-i örfi = 70,2 gramdır.
Hanefîlerle bu üç mezheb âlimlerinin arasındaki bu ihtilâfı son zamanlarda bu konuda dirhem-i miskâle mukayese yoluyla inceleme yapanlar izâle edip bir neticeye varmışlardır. Şöyle ki:
"Miskal cahiliye devrinde de İslâmiyet devrinde de birdi" noktasından hareket edilerek doğu ve batıdaki müzelerde o zamanlardan kalma miskaller tartılmış ve ağırlığı öğrenilmiştir. Her on dirhemin, yedi miskâle eşit ağırlıkta olduğunda ittifak olduğuna göre, miskalinjağırlığınıı bilmek meseleyi halleder. Müzelerde yapılan tartma işleminden bir miskalin 4,25 gram ağırlığında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bir dirhem: 7 x 4,25 •4- 10 = 2,975 gramdır. Bu yol dirhem-i şer'î ve miskalin ağırlığım bilmede hatadan en uzak olan yoldur. Buna göre gram olarak gümüşün nisabı:
2,975 x 200 = 595 gram, ' altının nisabı ise:
4,25 x 20 = 85 gramdır.
Bu duruma göre gümüşün nisabını 595 gram, altının nisabını da 85 gram olarak hesaplamak daha uygundur.
Hadiste geçen "Evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk"in çoğuludur. Ancak vesk şeklinde okunuşu daha meşhurdur. Vesk, aslında yük manasında kullanılmaktadır. Burada ise, altmış sa' mânâsındadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi bundan sonraki hadiste verilecektir.[14]

Bazı Hükümler

1. Devenin nisabı, 5'tir. Yani beşten az devenin zekatı verilmez, ancak beş ve daha tazla olursa zekâtını vermek farzdır.
2. Gümüşün nisabı beş ıkiyye (iki yüz dirhem)dir. Yani iki yüz dirhem (595 gram)dan az olan gümüşün zekâtını vermek farz değil, daha fazlası olursa farzdır.
3. Gümüşün zekâtında, gümüşün kıymeti değil ağırlığı muteberdir.
4. Beş veskten az olan mahsûlün zekâtı verilmez. Daha fazla olursa vermek gerekir. Yerden çıkan mahsûlün zekâtı yani öşür ile ilgili fıkhı hükümler, bundan sonraki hadisin açıklanmasında gelecektir.
5. "Sadaka" kelimesi zekât mânâsına kullanılabilir.[15]

1559. ...Ebû Saîd el-Hudrî'nin merfu' olarak rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.):
"Beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekât yoktur.Bir vesk damgalanmış altmış sa'dır" buyurmuştur.[16]
Ebû Dâvûd dedi ki: Hadisin senedinde geçen Ebu'l-Bahteri, Ebû Saîd'den hadis duymamıştır.[17]

Açıklama

Bu hadis bir önceki hadiste geçen "beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekat yoktur", fıkrasını te'yid ettiği gibi vesk'in miktarım da açıklamaktadır.
Daha önce belirttiğimiz gibi "evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk'-'in çoğuludur. Vesk veya visk'in anlamı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Burada ise, altmış sa' manâsında kullanılmıştır.
Bir vesk'in altmış sa' olduğu hususunda ittifak vardır. Sa' ise, dört müdde eşit olan bir ölçektir. Müddün kaç rıtıl olduğu hususunda ise, fakihler arasında ihtilâf vardır.
Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fakihlerine göre bir sa', sekiz rıtl-ı Bağdadî'ye eşittir.
Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yusuf ve Hicaz fakihlerine göre ise, bir sa', 5 1/3 rıtl-ı Bağdadî'dir.
Bazı âlimler demişler ki, bu ihtilâf su ile buğdayın özgül ağırlıkları arasındaki farktan neş'et etmiştir. Yani bir sa'ın sekiz rıtl olduğunu söyleyen fakihler, bir sa'ın aldığı suya, itibar etmişlerdir. 5 1/3 rıtıl olduğunu söyleyen âlimler de onun aldığı arpa veya hurmaya itibar etmişlerdir. Bir başka ifadeyle 8 rıtıl su, 5 1/3 rıtıl buğdaya muadildir. Hal böyle olunca sa' ve müdd miktarı hakkında bir ihtilâf kalmıyor.
Hanelilerin muteber saydığı rıtla "rıtl-i Irâkî" veya "rıtl-ı Bağdadî" Malikî, Şafiî ve Hanbelîler'in kabul ettiği rıtla da "Medine rıtlı" veya "Rıtl-ı Hicâzî" denilmektedir.
Rıtıl, sa' ve vesk'in dirhem ve gram olarak hesabı:
1. dirhem-i örfî (3,12 gr.)'ye göre:
a. Hanefilere göre bir rıtl-ı bağdadî, 130 dirhemdir.
Bir rıtl = 130 dirhem, bir dirhem-i örfî = 3,12 gr. Bir rıtıl = 130 X 3,12 = 405,6 gr.
Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem.
Bir sa = 1040 dirhem x 3,12 = 3,244 kgr.
Bir vesk = 60 sa' x 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir vesk = 62400 x 3,12 - 194,688 kgr.
Beş vesk =5x194,688 = 973,440 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre bir rıtıl 128 4/7 dirhemdir. Buna göre:

Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem,
Bir rıtıl = 128,57 x 3,12 = 401.14 gr.
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 - 685 5/7 dirhem o da 685,71 dirhem'e eşittir.
Bir Sa' - 685,71 dirhem- X 3,12 = 2,140 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem
Bir Vesk = 41142,60 x 3,12 = 128,365 kgr.
Beş Vesk = 5 X 128,365 = 641,825 kgr.
c. Malikîler'e göre bir rıtıl, 128 dirhemdir. Buna göre: Bir rıtıl = 128 dirhem.
Bir rıtıî = 128 X 3,12 = 399,36 gr.
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 dirhem - 682,66 dirhem.
Bir Sa' = 682,66 dirhem X 3,12 = 2,130 kgr.
Bir Vesk - 60 sâ' x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem.
Bir Vesk = 40959,60 X 3,12 = 127,794 kgr.
Beş Vesk = 5 X 127,794 = 638,970 kgr.

2. Dirhem-i şer'î (2,8 gr.)'ye göre:
a. Henefîlere göre:
Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'in hesabına göre, bir dirhem-i şer'î -2,8 gr.
Bir rıtıl = 130 dirhem.
Bir rıtıl = 130 X 2,8 = 364 gr.
Bir Sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
Bir Sa' = 1040 dirhem X 2,8 =2,912 kgr.
Bir vesk = 60 sa' X 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir vesk = 62400 X 2,8 = 174,720 kgr.
Beş vesk = 5 X 174,720 = 873,600 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:
Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem
Bir rıtıl = 128,57 X 2,8 = 359,99 gr.
Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 = 685 5/7 = 685,71'dirhem.
Bir Sa' - 685,71 dirhem X 2,8 = 1,920 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' X 685,71 dirhem - 41142,60 dirhem
Bir Vesk - 41142,60 X 2,8 = 115,199 kgr.
Beş Vesk = 5 X 115,199 = 575,595 kgr.
c. Mâlikîlere göre:
Bir rıtıl = 128 dirhem
Bir rıtıl = 128 X 2,8 = 358,4
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl X 128 dirhem = 682,66 dirhem
Bir Sa' - 682,66 dirhem x 2,8 = 1,911 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' X 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem
Bir Vesk = 40959,60 X 2,8 = 114,687 kgr.
Beş Vesk = 5 X 114,687 = 573,435 kgr.
3. Dirhemi miskale mukayese yoluyla grama çevirme:
a. Hanelilere göre:
Bir rıtıl = 130 dirhem. Bir dirhem = 2,975 gr.
Bir rıtıl = 130 X 2,975 = 386,75 gr.
Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
Bir sa' - 1040 dirhem X 2,975 = 3,094 kgr.
Bir Vesk - 60 sa' x 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir Vesk = 62400 X 2,975 = 185,640 kgr.
Beş Vesk = 5 x 185,640 = 928,200 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:
Bir rıtıl = 128 4/7 = 128,57 dirhem
Bir rıtıl = 128,57 X 2,975 = 382,495 gr.
Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl X 128 4/7 = 685 5/7 - 685,71 dirhem
Bir Sa' = 685,71 dirhem x 2,975 = 2,034 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem
Bir Vesk = 41142,60 X 2,975 = 122,399
Beş Vesk = 5 X 122,399 - 611,995 kgr.
c. Mâlikilere göre:
Bir rıtıl = 128 (Jirhem
Bir rıtıl = 128 X 2,975 = 380,80

Bir sa' = 5 1/3 rıtıl X 128 dirhem - 682,66 dirhem
Bir sa' = 682,66 dirhem X 2,974 = 2,031 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem
Bir Vesk = 40959,60 X 2,975 - 121,855 kgr.
Beş Vesk = 5 X 121,855 = 609,275 kgr.
Dirhemi grama çevirmede en sıhhatli yol daha önce de belirtildiği gibi bir dirhemin 2,975 gr.' olmasıdır. Buna göre - mezhepler arası hesap farklılıkları da dikkate alınarak- mahsûlde zekâtın nisabı:
a. Hanefîlere göre yaklaşık olarak 928,5 kgr,
b. Şafîîlerle Hanbelîlere göre yaklaşık olarak 612 kgr,
c. Mâlikîlere göre yaklaşık olarak 610 kgr.dır.
Netice olarak diyebiliriz ki; üzüm, hurma ve hububatın nisabında zikr edilen rakamların en ihtiyatlısı 610 kg. olanıdır. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermekle mükellef değildir. Daha fazla olursa zekâtım vermelidir. Bu durum, bu hadisle amel edenlere göredir. Daha doğrusu bu konuda da ihtilâf edilmiştir.
İmam Malik, İmam Şafîî, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed yerden çıkan mahsulün beş vesk olması halinde zekâtının verilmesinin farz olduğu görüşündedirler. Yerden çıkan mahsûlün zekatına öşür denilmektedir.
İbn Abbâs, Nehaî ve Ebû Hanife'ye göre yerden çıkan mahsul az veya çok olsun, sun'î şekilde veya yağmurla sulansın zekâtı verilir. Bundan dere boylarında biten kamış, odun ve ot müstasnâdır.
Nevevî diyor ki: "Bu hadiste (yani bundan önceki hadiste) iki şeye değinilmiştir. Birisi sayılanlarda zekâtın vâcib olması, diğeri bunlardan daha az miktarlarda zekâtın vâcib olmamasıdır. Bu iki konuda müslümanlar arasında hilaf yoktur. Yalnız Ebu Hanife ile seleften bazıları hububatın azına da çoğuna da zekât lâzım geldiğini söylemişlerdir ki, bu görüş bâtıldır ve sahih hadislere ters düşmektedir."
Buhârî sarihi Aynî, Nevevî'riin bu sözüne Umdeiü'l-Kaari adlı eserinde şöyle karşılık vermiştir:
"Bu çirkin bir sözdür. İlim, fazilet, zühd sahibi ve tâbmnun büyüklerine olan yakınlık yönünden önde gelen bir imam hakkında böyle bir söz söylemek doğru değildir. Bilhassa kendisi gibi halk arasında geniş ilmi, büyük zühd ve insafı ile tanınmış bir zattan böyle yerlerde güzel sözler beklenir, âlimlere yakışan budur. Kötü sözler ancak bâtılda direnen mutaassıblardan beklenir. Nevevî bu görüşün batıl oluşu ile sahih hadislere muhalefetini, yalnız Ebû Hanife'ye değil, seleften bazılarına da nisbet etmiştir. Seleften murad, Ömer b.Abdulaziz, Mücâhid ve Nehaî'dir."
Abdurrezzâk "MusanneP'inde senedini vererek Ömer b. Abdulaziz'den naklen şu haberi tahrîc etmiştir:
"Ömer: yerden çıkan mahsûlün azına da çoğuna da öşür vardır" demiştir.
İmam Züfer de bu görüştedir.
Bunların delili "Sizin için yerden çıkardığımız rızıklardan da infak ediniz" ve "Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin" âyetleriyle; Müslim, Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'in Câbir'den merfû olarak rivayet ettikleri "Nehirlerle1 yağmur sularının suladıkları mahsullerde Öşür, hayvanla sulanan mahsullerde de yarını öşür vardır" hadis-i şerfidir. (Ayrıca bk. Hadis no: 1596-1597)
Bunlar cumhurun delili olarak ileri sürdüğü "beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadisini ise, ticâret zekâtına hamletmişlerdir. Veya-hutta "Âmm ile hâs tearuz edip de hangisinin sonra olduğu bilinmezse ihtiyaten âmm hassa takdim edilir" kaidesine göre ictihâd etmişlerdir. Ancak Cumhura göre onların bu hadisi ticaret zekâtına hamletmeleri hadisin zahirini delilsiz olarak başka mânâya çekmektir. Âmmın hassa takdimim ise, kabul etmemektedirler. Çünkü onlara göre hass, amma takdim edilir.
Hadiste geçen "damgalanmış altmış sa' "dan murad, artırılıp eksiltilmesin diye üzerine mühür vurulan ölçektir. Bunu Vaktiyle hükümdarlar öyle yaparlarmış. Altmış sa'ınyani bir veskin kaç kg. olduğunu daha önce zikretmiştik.
Ebû Dâvûd, "Ebu'l-Bahterî, Ebû Said'den hadisi işitmemiştir" demekle, bu hadisin, munkati olduğuna işaret etmiştir.
Nitekim İbn Mâce bu hadisi Câbir'den, Dârekutnî de Hz.Âişe'den zayıf senetlerle rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Hatim'in, "Ebul-Bahterî, Ebû Saîd'ın zamanına ulaşamamıştır" sözü de Ebû Davud'un bu beyanını te'yid etmektedir.[18]

Bazı Hükümler

1. Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur.
2. Bir vesk, altmış sa'dır.[19]

1560. ...Mugîre (b. Mıksem)den rivayet edildiğine göre İbrahim (en-Nehai) şöyle demiştir:
Bir vesk, -Haccâc sa'ıyle- damgalanmış altmış sa'dır.[20]

Açıklama

İbrahim'den murad, İbrahim en-Nehâî'dir. Haccâc'tan maksat da Haccâc-i Zâlim dîye tanınan Haccâc b. Yusuf'tur. Bu haber bir önceki hadiste geçen "bir vesk, damgalanmış altmış sa'dır" fıkrasını te'yid etmektedir.
Bir sa'ın, müdd, rıtıl, dirhem ve gram olarak miktarı bir önceki hadisin açıklamasında belirtilmiştir.[21]

1561. ...Habîb el-Mâlikî'den; demiştir ki: Bir adam, İmrân b. Husayn'a;
Ya Ebâ'n-Necîd! Siz bize bir takım hadisler rivayet ediyorsunuz. (Halbuki) biz onlara Kur'ân'dan asıl bulamıyoruz? dedi.

Bunun üzerine İmrân kızdı ve adama şöyle dedi:
Her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) olduğunu Kur'ân'da buldunuz mu? Her şu kadar koyundan bir koyun, her şu kadar deveden şu kadar deve (verileceğini) Kur'ân'da buldunuz mu? Adam:
Hayır, dedi. İmrân:
Kimden öğrendiniz bunları? Bizden öğrendiniz, biz de Resülullah (s.a.)'den öğrendik; ve buna benzer (daha bazı) şeyler söyledi.[22]

Açıklama

Habib el-Mâlikî'nin "bir adam" dediği kişinin adı bilinmemektedir. Ebu'n-Necîd ise, îmrân b. Husayn'ın künyesidir.
"Kur'anda onlar için asıl bulamıyoruz" sözüyle "Kur'anda aslı olmayan şeye nasıl itimad edilir?" demek istemiştir.
Adamın Kur'ân'da açıkça zikredilmeyen bir çok hükümleri inkâr etmesinden ve "Resûlullah, size ne getirdiyse onu alın, sizi neden nehyettiyse ondan da sakının" âyetini nazar-ı itibara almadığından İmrân, ona kızmış ve; "zekâtın hükmünü tafsilatıyle Kur'ân'da buldunuz mu?" diye sormuştur.
Hükümlerin bir kısmı Kur'ân-ı Kerim'de açık bir şekilde zikredilmemiştir. Onları Hz. Peygamber açıklamıştır. Çünkü Kur'ân İslâm'da nasıl bir delil ise, Sünnet de o surette delildir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim'de hükmünü bulamadığımız meseleleri sünnetten araştırmalıyız. Kur'ân'da yok diye inkâr etmemeliyiz.[23]

Bazı Hükümler

1. Bazı Hükümler, Kur'an-ı Kerimde sarahaten zikredilmemiştir.Onları Peygamber (s.a.) beyan etmiştir.
2. Kur'ân-ı Kerim gibi sünnet de delildir.[24]

3. Ticâret Malları Zekâta Tâbi Midir?

1562. ...Semure b. Cündüb (r.a.)'ten; demiştir ki:
İmdi şüphesiz Resûlullah (s.a.) satış için hazırladığımız (eşyâ)dan zekât vermemizi emrederdi.[25]

Açıklama

Ticaret mallarından maksad, altın-gümüş ve paranın dışında, kazanç sağlamak amacıyla alış-verişi yapılan mallardır. Bunlara sayıma itibar edilerek zekâtı verilen deve, sığır gibi hayvanlar dahil olduğu gibi gayr-ı menkûl dediğimiz taşınmaz mallar da dâhildir. Fıkıhta bu mallara "urûzu't-ticâre" denilmektedir.
Hadiste geçen "emrederdi" ifâdesinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber ticâret mallarının zekâtını vermelerini onlara emir sıygasiyle bildirmiştir. Emir sıygası ise, vücûba delâlet eder. "es-Sadaka" kelimesi de zekât manasında kullanılmıştır. Bu sebeple ticâret mallarının zekâtını vermek vâcibtir.
Sahabe, tâbiûn ve ondan sonra gelen fakıhler ticâret mallarının zekâtını vermenin yâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hatta İbnu'I-Münzir ile Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hususta icmâ' olduğunu söylemişlerdir. Îbnü'l-Münzir şöyle demektedir:
"İlim ehli, ticâret malları üzerinden bir yıl geçtiği zaman zekâtını vermenin vâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu vücûb Hz.Ömer, İbn Ömer ve îbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Aynı zamanda fukahâ-yi seb'a, Hasan el-Basrî, Câbir b.Zeyd, Meymûn b.Mihrân, Tâvûs, Nehaî, Sevrî, Evzâî, Şafîî, Ebû Ubeyd, İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüştedirler.
Zahirîler, bunlara muhalefet edip "ticâret mallarının zekâtı verilmez" demişlerse de delilleri zayıf olduğundan onların bu görüşüne itibar edilmemiştir.
Ticaret mallarının zekâtını vermek için üzerinden hicrî takvim'e göre bir senenin geçmiş olması (Hevelânü'1-havl) ve nisaba ulaşması şarttır.
Ticâret mallarının kıymeti, 200 dirhem gümüş veya 20 mıskal altına eşit olduğunda nisaba ulaşmış sayılır. Bugün muhakkik âlimler, nisabta altına itibar etmektedir ki onun da 85 gram olduğunu daha önce belirtmiştik. Yani 85 gram altın değerinde ticâret malına sahib olan bir kimse malının 1/40'ım (%2,5) zekât olarak verecektir. Ondan az olursa vermekle mükellef değildir.
Nisâb miktarının senenin başında mı, sonunda mı nazar-ı itibâra alınacağı hususunda ihtilâf edilmiştir:
a. Nisab miktarına yalnız senenin sonunda itibar edilir. Meselâ, bir ticâret malı, senenin başında nisaba ulaşmadığı halde, sene sonunda ulaşırsa, sene sonunda nisaba ulaştığına bakılarak zekâtı verilir. Malik ile İmam Şafîî bu görüştedirler.
b. Nisab miktarının sene boyunca devam etmesine itibar edilir. Şayet nisab miktarı senenin bir bölümünde eksilirse, o sene inkitaa uğramış olur. Hal .böyle olunca mal ne zaman nisab miktarına ulaşırsa, sene o zamandan itibaren başlar.
Sevrî, Ahmed b.Hanbel, İshak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.
c. Nisab miktarı, senenin başıyla sonunda nazara alınır. Sene arasında nisabın eksilmesine bakılmaz. Mesalâ bir ticâret malı sene başında nisab miktarına bağlı iken bir kaç ay sonra eksilip de sene sonunda yine nisab miktarına baliğ olursa, zekâta tâbi olur.
Ebu Hanîfe ve arkadaşları bu görüştedirler.

Zekâtın ticâret mallarının kendisinden mi, kıymetinden mi verileceği konusunda âlimlerin görüşlerini de şöyle sıralayabiliriz:
a. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şafiî'nin bir kavline göre tacir, muhayyerdir, isterse malın kendisinden isterse kıymetinden verir. Meselâ kumaş satıyorsa, isterse kumaş verir, isterse kıymetini para olarak verir.
b. İmam Şafiî'nin ikinci kavline göre, tacir malın yalnız kendisinden vermelidir. Şafiîlerden Müzenî de bu görüştedir.
c. İmam Ahmed ve İmam Şafiî'nin diğer bir kavline göre tacir, malın yalnız kıymetinden vermelidir.
Ebû Dâvûd ile Münzirî'nin bu hadisin sıhhati hakkında sükût etmeleri, İbn Hümam'ın dediği gibi onlar tarafından hasen kabul edildiğine alâmettir. Nitekim İbn Abdi'1-berr de onu hasen görmüştür.
İbn Hacer el-Askalânî ise, Bulûğu'l-Merâm adlı eserinde bunun isnadının leyyin olduğunu söylemiştir.
İbn Hazm bunun senedinde geçen Cafer b. Sa'd, Hubeyb b. Süleyman ve Ebû Süleyman'ın kim olduklarının belli olmadığını söylemişse de Ahmed Muhammed Şakir Muhallâ'nın dipnotunda "onların kim olduklarının bilindiğini ve İbn Hıbbân'ın onları sika râviler arasında zikrettiğini" söylemektedir.
Bu hadîs zayıf kabul edilirse de sahabenin icma'i ve mallardan zekâtın vâcib olduğuna delâlet eden delillerin umûmu ile kuvvet bulmaktadır. Binaenaleyh ticaret mallarının zekâtını vermek vâcibtir. Bu konuda ehl-i ilim arasında ittifak vardır.[26]

4. Kenzin Ne Olduğu Ve Zînet Eşyasının Zekâtı

1563. ...Amr b. Şu'ayb'ın babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre bir kadın, kızı ile beraber Resûlullah (s.a.)'a geldi. Kızının kolunda kalın iki tane altın bilezik vardı. Resûlullah (s.a.) kadına:
"Bunun zekâtını veriyor musun?" buyurdu. Kadın:
Hayır, dedi. Resûlullah (s.a.):
"Kıyamet gününde Allah'ın onların yerine sana ateşten iki bilezik takdırması hoşuna gider mi?" deyince, kadın hemen onları çıkarıp Peygamber (s.a.)'e uzattı ve şöyle dedi:
İkisi de aziz ve celil olan Allah'a ve Resulüne (ait)'dir.[27]

Açıklama

Hadiste geçen "kadın"ın Esma bint Yezid b. es-Seken olduğu söylenmiştir.
Bu hadis süs olarak kullanılan ziynet eşyasının zekâtını vermenin vâcib olduğuna delâlet etmektedir.
Ebû-Hanife ve arkadaşları, Meymûn b. Mihrân, Mücâhid ve Zührî bu görüştedirler. Aynı zamanda bu görüş, Hz.Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de rivayet edilmiştir. Ayrıca Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Atâ, Muhammed b. Şîrîn ve Tâvûs'un da görüşü budur.
Bunlar altın ve gümüş kapların da zekâtını vermenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Delilleri bu hadis ile "Allınla gümüşü biriktirip onları Allah yolunda sarf etmeyenler (var ya) işte onlara elîm bir azabı müjdele!"[28] âyetidir. Zira âyetin umumu ziynet eşyasını da içine almaktadır. Onu delilsiz olarak âyetin umumundan istisna etmek caiz değildir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî, Kasım b. Muhammed, Şa'bî, Katâde, Mu-hammed b. Ali, Ebû Ubeyd, İshak ve Ebû Sever, "sü olarak kullanmak için alınan ziynet eşyası zekâta tabi değildir" demişlerdir. Bu görüş aynı zamanda Câbir, Enes, Hz. Âişe, Esma ve bir kavle göre, İbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Delilleri Dârekutnî'nin Câbir'den rivayet ettiği hadistir. Câbir'in merfû olarak rivayet ettiği hadis şudur: "Ziynet eşyası zekâta tabi değildir"[29] Bu hadis, tenkid edilmiş senedlerle rivayet edilmiştir.
Bir başka delilleri Mâlik'in Muvatta'da Abdurrahmân b. el-Kâsım'ın babasından rivayet ettiği, "Hz. Âişe, kardeşinin yetim kızlarına bakıyordu, onların ziynet eşyası olduğu halde zekâtını vermiyordu" haberiyle Nâfi'den rivayet ettiği "Abdullah b.Ömer'in kızları ile cariyelerinin ziynet eşyası vardı da onların ziynet eşyasından zekât vermezdi" haberidir. Beyhakî de Amr b. Dînâr tarikiyle şunu rivayet etmiştir:
"İşittik ki İbn Halid, Câbir b. Abdullah'a:
Ziynet eşyasının zekatı var mıdır? diye sordu Câbir:
Hayır, dedi. İbn Hâlid:
Bin dinar olsa da mı? deyince, Câbir;
Daha fazla olsa da, cevabını verdi."
Bazıları da "ziynet eşyasının zekâtını vermek, Ömürde bir sefer vâcib-tir," demişlerdir. Bu kavi Enes'ten rivayet edilmiştir.
Hattâbî dedi ki, "âyetin zahiri onun vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir ki, bu eser de onu te'yid etmektedir. Vâcib olmadığını söyleyenlerin delili olarak bazı eserler vardır. Ancak ihtiyatlı olanı, verilmesidir."
İbn Kattan bu hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî de bunu İbn Lehîatarikiyle Amr b. Şuayb'tan rivayet etmiş ve demjştirki: "bu, el-Müsennâ b. es-Sabbah'ın Amr b. Şuayb- hadisin bir benzeridir, el-Müsennâ b. es-Sabbâh ile İbn Lehîa hadis rivayet etmede zayıftırlar. Bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih bir şey yoktur."
Netice olarak diyebiliriz ki, hadisten anlaşıldığına göre ziynet eşyası, zekâta tâbidir. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. İhtiyatlı olan görüş, onun zekâtını vermenin vâcib olduğudur.[30]

1564. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Altından işlenmiş bir ziynet takınmıştım da:
Ya Resûlullah! Bu, kenz midir? diye sordum. Resûlullah (s.a.):
"Bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse, kenz değildir," buyurdu.[31]

Açıklama

Ümmü Seleme, "bu kenz midir?" diye sormakla o ziynet eşyasının; "altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda sarfetmeyenler (var ya) işte onlara elim bir azabı müjdele!"[32] âyetinin hükmüne dahil olup olmadığım, dolayısıyle ondan dolayı azab edilip edilmeyeceğini öğrenmek istemiştir.
Hadisin "bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse kenz değildir** ifadesinden anlaşıldığına göre nisaba ulaşıp da zekâtı verilmeyen şey, azabı mûcib kenz sayılmaktadır.
Bu hadis nisaba ulaşan ziynet eşyasında zekâtın vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir. Binaenaleyh onların ileriye sürmüş oldukları delillerden biridir.
Hadisin senedinde yer alan Attâb b.Beşir hakkında bazı tenkidler vardır.[33]

1565. ...Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâdî'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.)'in hanımı Âişe'nin huzuruna girdik. Âişe dedi ki:
Resûlullah (s.a.) yanıma girdi. Eller (parmaklar)imde büyük gümüş yüzükler gördü de:
"Bu nedir? ya Âişe!" dedi. Ben de:
Onları senin için süsleneyim diye yaptım, ya Resûlullah! dedim.
Resûlullah (sa.):
"Onların zekâtını veriyor musun?" diye sordu. Ben de:
Hayır (dadim) veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim. O da: "O ateş(e girmen) için sana yeter", buyurdu.[34]

Açıklama

"Fetehât" kelimesi, "fetha" veya "feteha"nin çoğuludur."Fetha" veya "Feteha" ise, büyük yüzük veya câhiliyyet devrinde kadınların, el parmaklarına taktıkları kaşsız yüzük manasında kullanılmaktadır.
"Verik", "verk" veya "virk" gümüş demektir.
Hadisin "Hayır, veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim" fıkrasının manası, cevab olarak ya "hayır" dedim, ya da o anda Allah'ın dilediği bir kelime söyledim anlamındadır.
"O ateş(e girmen) için sana yeter" fıkrasından maksat ise "Cehennemde ta'zib edilmen için yalnız onun zekâtını vermemen, sana kâfidir" demektir. Bu söz, ziynet eşyasının zekâtını vermeyene büyük bir tehdittir.
Bu hadis de önceki hadisler gibi ziynet eşyasının zekâta tabi olduğunu söyleyenlerin delillerindendir.
Hadisi Darekutnî, Muhammed b. Atâ'dan tahrîc etmiş ve onun meçhul olduğunu söylemiştir. Beyhakî onun Muhammed b.Atâ değil de Muhammed b. Amr b. Atâ olduğunu ve Dârekutnî'nin onu dedesine nisbet etmesinden dolayı onun meçhul olduğunu zannettiğini söylemiştir. Nitekim Ebû Dâvûd da bu hadisin senedinde onu Muhammed b. Amr b. Atâ olarak zikretmiştir.
İbnü'l-Kattân da Beyhakî'nin ifâdesine yakın bir ifade kullandıktan sonra "Muhammed b. Amr b. Aîâ sikadır," demektedir.
Hâkim de bu hadisi müstedrek'de, aynı zattan yani Muhammed b. Amr. b. Atâ'dan o da Abdullah b. Şeddâd b. el-Hadi'den tahriç edip Şeyhayn'ın şartlarına göre sahih olduğunu ancak onu tahric etmediklerini söylemiştir.[35]

1566. ...Ömer b. Ya'lâ bu hadisi yüzük hadisi gibi anlatmıştır. Süfyân'a:
Onun zekâtını o (kadın) nasıl verir? denildi. O da:
Onu başkasına ekler, dedi.[36]

Açıklama

Yüzük hadisinden maksat, bir önceki Hz.Âişe hadisidir.Yanı Ömer b. Yala, rivayet ettiği hadisi Hz.Aışe nın hadisi gibi nakletti.
Ömer b. Ya'lâ, hadisi anlatınca Hz.Âişe'nin yüzüğünün nisaba ulaşmadığı hususu, orda bulunanların dikkatini çekmiş bu sebeble Süfyân-es Levrî'ye onlar tarafından "nisaba ulaşmadığı halde Hz. Âişe o yüzüğünün nasıl zekâtını veriyor?" diye sorulmuştu. Süfyan es-Sevrî cevaben; "O yüzüğünü sahip olduğu başka ziynet eşyasına veya altın gümüş parasına ekliyordu. Böylece diğerleri ile beraber nisaba eriyordu" demiştir.
Bu hadisi Beyhakî es-Sünenü'l-Kübrâ'da merfu olarak rivayet etmiştir.
"Ömer b. Ya'lâ" bazı nüshalarda "Amr b. Ya'lâ" diye geçmektedir. Doğrusu birincisidir. Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Nesâî, Ebû Hatim ve es-Sâcî onun münkerü'l-hadis, Dârekutnî de metrûkü'l-hadis olduğunu söylemişler, Ukaylî da onu zayıf râvilerden saymıştır.
Bu hadisten de ziynet eşyasının zekata tabi olduğu ve nisaba ulaşmadığı takdirde diğerlerine ekleyip öyle verileceği anlaşılmaktadır.[37]

5. Sâime (Mer'âda Otlatılan Hayvanlar)Nin Zekâtı

1567. ...Hamraâd (b. Seleme)dan demiştir ki:
Sümâme b. Abdullah b. Enes'ten, Ebû Bekr'in Enes'i zekât toplamak için gönderdiği zaman yazdığını ve üzerinde Resûlullah (s.a.)'in mührü olduğunu söylediği bir mektup aldım. O mektupta şunlar vardı:

"Bu, Allah'ın, Peygamberine emrettiği ve Resûlullah(s.a.)'ın müslümanlara takdir ve tayin ettiği zekât farizası (hükümlerini beyân eden bir mektup)dur. Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin; kimden de ondan fazlası istenirse vermesin.
Yirmi beş deveden aşağısında (zekât olarak) davar verilir. Her beş devede bir koyun verilir. Deve sayısı yirmi beşe ulaştığında otuz beşe ulaşıncaya kadar bir yaşını bitirip iki yaşma basmış bir dişi deve verilir. Eğer onların içinde bir yaşım bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve . verilir.
Otuz altıya ulaştığında kırk beşe kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve verilir.
Kırk altıya ulaştığında altmışa kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve verilir.
Altmış bire ulaştığında yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve verilir.
Yetmiş altıya ulaştığında doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve verilir.
Doksan bire ulaştığında yüz yirmiye kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve verilir.
Yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve ve her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve verilir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında bu yaşta bir devesi bulunmaz da üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, o (mal sahibi)nden (zekât olarak) bu deve kabul edilir. Bir de (yaş farkının telâfisi için) yanında varsa onunla beraber iki koyun \e>a yirmi dirhem (gümüş) verir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır, yanında böyle bir devesi bulunmaz da dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir. Zekât memuru da ona ya yirmi dirhem (gümüş) ya da iki koyun verir.
Kimin de (develerinin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle bir devesi bulunmaz da iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir.
Ebû Dâvud: "buradan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim." dedi. Ve ayrıca yanında varsa onunla beraber iki koyun veya yirmi dirhem (gümüş) verir.
Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve kabul edilir.
Ebû Dâvûd, "hadisin buraya kadarını iyi zapt edemedim, sonrasını ise, iyi zapt ettim. " dedi. Ve zekât memuru ona yirmi dirhem (gümüş) veya iki koyun verir.
Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve ile iki koyun veya yirmi dirhem kabul edilir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur.
Kimin yanında yalnız dört devesi varsa onlara zekât yoktur. Ancak sahibi isterse (verebilir.)
Otlaklarda beslenen davarda ise kırktan yüz yirmiye kadarında bir koyun, yüzyirmiden fazla olursa, iki yüze ulaşıncaya kadar iki koyun, ikiyüz birden üç yüze ulaşıncaya kadar üç koyun, üçyüzbir-den fazla olduğunda her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, bunları alabilir.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayrı olan mal), bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal)da tefrik edilmez.
İki halîtin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.
Adamın otlaklarda beslenen koyunları kırka ulaşmıyorsa, onlarda (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. Ancak sahibi isterse, verebilir.
Gümüşte kırkta bir zekât vardır. Eğer gümüş yalnız yüz doksan (dirhem) ise, onda zekât yoktur. Ancak sahibi isterse verebilir.[38]

Açıklama

Buharının rivayetinde, Ebu Bekir (r.a.)'in bu mektubu Enes b. Mâlik'e onu Bahreyn'e zekât memuru olarak gönderdiği zaman verdiği açıkça belirtilmiştir.
Hadisin cümlesinin mânâsı, bu mektup farz zekâtı beyan eden mektuptur.
cümlesinde, müslümanlara zekâtı Hz.Peygamber (s.a.)'in farz kıldığı bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz kılan Allah'tır. Peygamber (s.a.) bunu tebliğ ettiği için farz kılma fiili O'vna izafe edilmiştir. Allah, insanların O'na itaat etmesini farz kıldığı için O'nun Allah'tan aldığı emri tebliğ etmesine farz denilmiştir. filinden "takdir ve tayin etti" mânâsının kast edilmiş olması da muhtemeldir. Zira Peygamber (s.a.), zekâtın ahkâm ve miktarlarını tafsilatıyla beyân ve tayin etmiştir. Nitekim bu fiil bu manada hem Kur'ân-i Kerim hem de hadislerde kullanılmıştır.
"Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin, kimden ondan fazlası istenirse, vermesin" fıkrasında anlatılmak istenen şudur:
Zekât memuru tarafından mektupta bildirilen miktarlardan fazlası istenecek olursa verilmesin. Çünkü fazla istemek hıyanettir. Hiyâneti belli olan zekât memuruna itaat etmek ise, vâcib değildir. "Vermesin" emri müphemdir. Yani fazlasını mı vermesin? Yoksa hiç bir şey mi vermesin? Bu konuda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları "üzerine düşen zekâtı verir, fazlasını vermez" demişler. Bazıları da "üzerine düşeni de vermez, fazlasını da. Ancak üzerine düşen zekâtı adaleti belli olan diğer bir zekât memuruna verir" demişlerdir. Aliyyu'l-Kaarî "Fazlasını vermeyip de üzerine düşeni vermek müstehaptır. Hiç vermemek ve başka memura vermek de ruhsattır. Yahut birinci kavi töhmet ve fitne endişesi hâline, ikinci kavil de fitne ve fesattan

korkulmadığı zamana göre hareket etmeyi mûcibtir" demektedir.
Deve sayısı yirmi beşten az olursa her beş deve İçin bir koyun zekât verilir. Yani on devesi olan bir kimse, iki koyun verir. 15 devesi varsa, üç; 20 devesi varsa dört koyun verir. Şayet 24 devesi olan zekât olarak bir deve vermek isterse, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Muhakkak zekâtını koyun olarak vermelidir. Cumhura göre ise, caizdir. Çünkü o deve 25 devenin zekâtı olarak verilirse caizdir. Daha. azı için de caiz olması lâzım gelir. Zira zekâtın, malın cinsinden verilmesi asıldır. Burada yani 25'den az deveden zekât olarak deve istenmemesi, mal sahibine bir şefkattir. Binaenaleyh develerin sahibi kendi ihtiyariyle asl'a donup koyun yerine deve vermek isterse olur. Bir mukayeseye gidilmediği zaman hadisin zahiri Mâlik ile Ahmed'in görüşünü desteklemektedir.
Dilimizde koyun yavrusuna bir yaşına kadar "kuzu"; "iki yaşına kadar "toklu" denildiği gibi, iki yaşından sonrakiler de yaşlarına göre "şişek", "öveç","balta" diye anılır. Bunun gibi araplar da bir yaşından itibaren muhtelif yaşlardaki develere ayrı ayrı adlar vermişlerdir. Memleketimizde deve olmadığı için dilimizde bu isimlerin karşılıkları da yoktur. Bu nedenle bizde develer yaşlarıyla anılırlar. Meselâ:
Bint-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış dişi deve,
İbn-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış (basmış) erkek deve,
Bint-i lebûn : İki yaşını bitirip uç yaşına basmış dişi deve,
İbnu Lebûn : İki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve, Hikka : Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve, Hik : Üç yaşım bitirip dört yaşına basmış erkek deve, Cezea : Dört yaşını bitirip beş yaşma basmış dişi deve, Cez' : Dört yaşını bitirip beş yaşına basmış erkek deve.
Bu hadisten develerin sahibinin zekât olarak vermesi gereken yaşta dişi devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi varsa, zekât memuruna bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği anlaşıldığı gibi, verilmesi gerekenden bir yaş büyük devesi varsa bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için zekât memurunun ona iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği de anlaşılmaktadır. İmam-ı Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Nehaî Ebû Sevr ve Dâvûd bu görüştedirler.
Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ise, develerin sahibinin yanında vermesi gereken yaşta deve bulunmazsa bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının telâfisi için de aradaki farkın tutarı ne ise onu da verir veya bir yaş büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veya iki koyun kıymetinden noksan olabildiği gibi fazla da olabilir. Bunlara göre hadiste yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi o zamanlardaki yaş farkı tutarının o kadar olması idi. Hadisteki miktar devamlılık ifâde eden bir miktar değildir. Buna delil olarak şunu ileri sürmektedirler. Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, o devenin yaş farkım bir koyun veya on dirhem ile takdir etmiştir. Hz. Ali Peygamber(s.a.)'in zekat memuruydu. Binaenaleyh O'nun bu hükmü bilmemesi düşünülmediği gibi Peygamber (s.a.)'e muhalefet etmesi de hiç düşünülemez.
Mekhûl ve Evzâî'ye göre de develerin sahibi, vermesi gereken dişi devenin kıymetini vermek mecburiyetindedir.
İmam Mâlik ise develerin sahibi, vermesi gereken dişi deveyi satın almakla bile olsa onu te'min etmek zorundadır.
Tenbih: Bu hadisin terceme ve şerhinde geçen "şat" kelimesini, tekrar olmaması için yalnız *'koyun" diye ifâde ettik. Aslında "şat" hem koyun hem de keçi mânâsına gelmektedir. Binaenaleyh "koyun" kelimesinin kullanıldığı yerde aynı zamanda "keçF'de kast edilmiştir.
Develerin zekâtı olarak verilen "şaf'ın Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre, en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafîî mezhebine göre verilecek olan keçi ise, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî mezhebine göre ise, keçinin bir yaşını koyunun da altı ayını bitirmiş olması kâfidir. Bu aynı zamanda koyun ve keçi zekâtında da öyledir.
"Ebû Dâvud: Burdan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim, dedi" fıkrasında demek istenen Ebû Davud'un cümlesinden cümlesine kadar arada geçenleri iyi zaptedemediğidir.Nitekim zapt edemediği kısmın sonunda "hadisin buraya kadarını iyi zaptedemedim" diyerek buna işaret etmiştir. Bu fıkra Ebû Davud'un araştırmada ne kadar güçlü ve titiz olduğuna delâlet etmektedir.
"Kimin yanındaki (develerin) zekâtı bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir ,erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur" paragrafında anlatılanlar hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır:
Develerin sahibi bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver: mesi gerekirken yanında böyle bir deve bulunmazda iki yaşım bitirip üç yaşına basmış erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkını ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri, dişilik değerini telâfi etmektedir. Cumhurun görüşü budur.
Hanefilere göre ise, eğer ikisinin değeri eşitse, mesele yoktur. Ama erkek devenin değeri düşük ise, aradaki farkın develerin sahibi tarafından zekât memuruna verilmesi gerekir. Şayet erkek devenin değeri, dişi devenin değerinden fazla î§e, o zaman aradaki farkın zekât memuru tarafından develerin sahibine ödenmesi gerekir.
Hadiste belirtilen davar zekâtında davarın sâime olması, yani süt, üreme, sağılma ve beslenme amacıyla senenin çoğunda "serbest olarak merJ-ada otlaması şarttır. Ebû Hanife, Şafîî, Ahmed ve âlimlerin çoğu bu görüştedir. Şayet yük taşımak, binmek, etini yemek gayesiyle mer'ada beslenmişse veya senenin yansında yem verilerek beslenmişse zekâtını vermek vâcib değildir. Hatta Şafîî'ye göre davara, sahibi onsuz yaşayamayacağı kadar yem verse, zekâtını vermesi gerekmez.
Şunu hemen belirtelim ki saimelik şartı yalnız davara mahsus değil, zekâta tâbi olan diğer hayvanlara da şâmildir.
Mâlik, Leys b. Sa'd ve Rabia'ya göre ise, davar ve zekâta tâbi olan diğer hayvanlar ne olursa olsun, ister sevâim, ister alûfe (besi), isterse havâmil (yük) veya avâmil (koşum) olsun, zekâtının verilmesi vâcibtir.
Tercih edilen görüş, cumhurunun görüşüdür. İbn Abdil berr, "Mâlik ve Leys'in kavliyle amel eden diğer fakihlerden hiç bir kimseyi bilmiyorum" diyerek amelin, cumhurun görüşüne göre olduğunu ifade etmektedir.

Ganem davar demektir, yani koyun ve keçiye verilen ortak -bir isimdir. Bunların zekâtına gelince:
Kırktan aşağısına zekât vâcib değildir, yani bunların nisabı 40'tır.
40'tan 120'ye kadarı için bir koyun (veya keçi),
121'den 200'e kadarı için iki koyun
201'den 300'e kadarı için üç koyun
Bundan sonraki her yüz için bir koyun verilir.
Hadisin zahirine göre davarın sayısı 400 olmadıkça 4 koyun verilmez, üç koyun verilir. Cumhur da bu görüştedir.
Hasan b. Salih, Şa'bî, Nehaî ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel'e göre 300'ü bir tane bile geçerse 4 koyun verilir.
Daha önce de belirtildiğine göre zekât olarak verilen koyun veya keçinin Hanefî ve Mâliki mezhebine göre en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafiî mezhebinin sahih olan görüşüne göre keçinin iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî mezhebine göre ise, koyunun altı ayını, keçinin de bir yaşını bitirmiş olması kâfidir.
Koyunların zekâtı koyundan, keçilerinki de keçiden verilmelidir. Mal sahibinin sürüsünde koyun daha çoksa zekât olarak koyun, keçi daha çoksa zekât olarak keçi verir. Sayıları eşitse, Hanefî ve Malikilere göre zekât memuru dilediğini almakta serbesttir. Şâfîîlere göre ise, verilenin, değer yönünden verilmesi gerekenden düşük olmaması şartıyla ikisinden de verilebilir.
Hadis'te malın yaşlısı, ayıplısı veya döl hayvanının zekât olarak alınamayacağı buyurulmuştur.
Yaşlısından maksat, dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.
Ayıplısından murad ise, zekât olarak verilmesine mâni bir aybı olan hayvandır. Bu aybın tayini hususunda ihtilâf vardır:
Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksat, satın alınan bir malın geri verilmesine sebeb olan ayıptır. Bu da bu işle uğraşanlara göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bazılarına göre de buradaki ayıptan maksat, hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıptır.
İbn Melek, "ayıplı hayvanın zekât olarak alınmaması,gürünün tamamen veya kısmen ayıpsız olması halindedir. Eğer sürünün tamamı ayıplı ise, orta hallisi zekât olarak verilir" demiştir.
Sürünün tamamının ayıplı olması halinde orta bir hayvan verileceği hususu Ebû Hanife, Şafîî, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik'e göredir. Malik'ten rivayet edilen meşhur kavle göre mal sahibinin ayıpsız bir hayvanı zekât için te'min etmesi gerekir.
Arabcada keçinin erkeğine "teys" denilmektedir. Hadis sarihleri ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği diye açıklamışlardır. Bu nedenle ter-cemede "(koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz" diyerek her ikisine de işaret edildi.
Zekâtta koç ve tekenin alınamayacağı hükmü, zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veya bir kısmının dişi olması haline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak pek semiz olmadıklarından dolayı fakirlerin zararına olabilir veya mal sahibi koç ve tekeyi döl hayvanı olarak kullanmak isteyebileceğinden alınmaları onun aleyhinde olabilir. Ama sürünün tamamı er kek ise koç veya teke zekât olarak alınır, kelimesi, üç şekilde okunmuştur, fiu kelime:
Ebu Ubeyd'e göre el-Mussaddak,
Ebu Musa'ya göre el Mussaddık ,
Cumhura göre de el-Musaddık şeklindedir. İlk ikisinin mânâsı birdir. Zekât veren (mal sahibi) demektir. "Musaddık" ise, zekât memuru mânâsındadır. Bu iki değişik manadan dolayı bu kelimenin geçti-
ği fıkra da iki şekilde açıklanmıştır:
a . Bu kelimenin, "zekât veren mal sahibi" manasına gelen "el-Mussaddak" veya (veya "el-Mussaddık" diye okunması halinde) istisna sadece döl hayvanına ait olur. Buna göre fıkranın mânası şöyle olur:
"Zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât veren mal sahibi dilerse döl hayvanını verebilir" Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabileceğinden alınması ona zarar verebilir. Böylece "mal sahibi dilerse, yaşlı ve ayıplı davarı da zekât olarak verebilir" demlemez. Çünkü mal sahibi yaşlı veya ayıph davarı verme hakkına sahip değildir ki onun isteğine bırakılsın.
b. Bu kelimenih zekât memuru mânâsına gelen "el-Musaddık" diye okunması hâlinde ise, istisna hepsini yani hem yaşlı hem ayıplı hem de döl hayvanını içine alır. Bu takdirde fıkranın mânâsı, hadisin tercemesin-de verdiğimiz gibi olur. Yani "zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse bunları alabilir." Çünkü zekât memuru fakirlere böyle bir hayvanı daha faydalı görebilir. Fakirlerin haklarını korumakla görevli olan zekât memurunun yaşlı ve ayıplı hayvanı zekât olarak almakta bir fayda görebilmesi de ancak İbn Melek'in dediği gibi o sürünün tamamının yaşlı veya ayıplı olması hâline mahsustur.
"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayn olan mal) bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal) da tefrik edilmez" fıkrasındaki hüküm, hem mal sahipleri hem de zekât memuru ile ilgilidir. Mal sahipleri ile ilgisi şudur:
Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri zekâtın farz olması veya artması korkusu ile toplu olan mallarını birbirinden ayırıp dağıtamaz ve ayrı olan mallarım toplayamazlar. Meselâ, kırkar koyunu olan üç kişi koyunlarını birleştirip toplam 120 koyundan zekât olarak bir koyun vermeleri caiz değildir. Zira bunların mallan ayrı ayrı olduğundan her birinin bir koyun yani toplam üç koyun zekât vermeleri gerekir. İşte bunların böyle bir hileye başvurmaları mufterik yani ayrı hesab edilmesi gereken malları bir araya toplama olur. Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına ise, şu misal verilmiştir:
Yüz birer adet koyunu olan iki ortak, toplam 202 koyuna zekât olarak üç koyun vermeleri gerekirken, zekât memuru zekât almaya gelince, bunlar koyunlarını biribirinden ayırarak her biri sahip olduğu 101 koyun için zekât olarak bir koyun veremezler.
Mal sahilerinin vermeleri gereken zekâttan daha az zekât vermek için bu yollara başvurmalarından nehy edilmeleri, vâcib hak olan zekâtı kaçırdıkları ve fakirlere zarar verdikleri içindir.
Zekat memurları ile ilgisine gelince:
Zekât memurları zekâtın farz olması veya artması için ayrı ayrı olan malları birleştiremez ve toplu malları da biribirinden

ayıramazlar. Meselâ:
Zekât memuru yirmişer koyunu olan iki kişinin ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirip onlardan zekât alamaz. Çünkü koyunun nisabı kırk tane.olduğundan yirmi koyuna zekât düşmüyor. Bu ayrı olan mallan birleştirmeye misâldir.
Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına misâl ise:
Kırkar koyunu olan iki ortak toplam seksen koyuna zekât olarak bir koyun vermeleri gerekirken zekât memuru bunları birbirinden ayırarak her birinden sahip olduğu 40 koyun için zekât olarak bir koyun alamaz.
Açıklamaya çalıştığımız bu fıkralardaki "ayrı olan malları birleştirme ve toplu olan malı ayırma" nehyi, aynı cinsten sayılan mallarla ilgilidir. Koyun-keçi, bir cins, sığır ile manda bir başka cins ve develerin bütün çeşitleri de bir diğer cins sayılır.
Buna göre hem sığırları hem de koyunları nisaba ulaşmayan bir kişinin sığır ve koyunlarını birleştirip ondan buna göre zekât alınamaz. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.
Misâllerde belirtildiğine göre mezkûr nehy, aynı zamanda sahipleri aylrı olan mallara mahsustur. Ama mal sahibi bir kişi olup da ayrı ayrı memleketlerde aynı cinsten mallan varsa, o malları birleştirilir. Meselâ, bir memlekette, 30 koyunu diğer bir memlekette de 10 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru iki memleketteki koyunları birleştirerek toplam kırk koyunun zekâtım alır. İki memleketteki mallarını ayrı ayrı nisaba-ulaşması halinde de durum aynıdır. Meselâ: Bir memlekette 50 koyunu, bir diğerinde 45 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru zekât almaya geldiğinde toplam 95 koyunun zekâtı olarak sadece bir koyun alır. Bunları ayrı ayrı kabul edip iki koyun alamaz.
Bu husust cumhûra göredir. Ahmed b. Hanbel ise şöyle bir ayırım yapmıştır:
Eğer bu iki memleket arasındaki mesafe kasr mesafesinden (90 km) az ise, cumhurla ittifak halindedir. Fazla ise, mallar ayrı kabul edilerek birleştirilemez. Böylece aralarında kasr mesafesi olan iki memleketten her birinde yirmişer koyunu varsa, ikisi birleştirilmeyeceği için ondan zekât alınamaz. İbn'ul-Münzir "Ahmed'den başka bir kimsenin bu görüşte olduğunu bilmiyorum" demiştir.
Hadisin bu fıkrası müstakil düşünüldüğünde bu hükmün nisaba ulaşmayan altın ve gümüşü de içine alacağı söylenebilir. Şöyle ki nisaba ulaşmayan altını ve yine nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin bu altın ve gümüşü bir arada hesaplanıp zekâtı alınamaz. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Hanefî ve Malikîlere göre ise, nisaba ulaşmayan bu altın ve gümüş bir arada hesaplandığı zaman nisaba ulaşırsa zekâtını vermek vâcib-tir. Bunlar mezkûr fıkradaki nehyi, hadiste daha önce geçen zekâta tabi hayvanlara tahsis etmişlerdir.arasında geçen kelimesi, kelimesinin tesniyesidir."Halit" ise, Hanefîlere göre ayırd edilemeyecek şekilde malı başkasının malına karışan ortak demektir. Bunlar "zekâtın vâcib olması hususunda bu ortaklığın tesiri yoktur. Dolayısıyla ortaklık neticesinde nisaba ulaşan malda zekât vacib değildir" derler. Bunu bir misalle açıklayalım:
Yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını birbirinden ayırd edilemeyecek bir şekilde kanştırırlarsa, biri diğerinin haliti (ortağı) olur ve bu karıştırma ile meydana gelen ortaklığa da hılta denir. İki halitin toplam kırk koyunu nisaba ulaştığı halde bunlara zekat vacib değildir. Ama her birinin koyun sayısının nisaba ulaşması halinde her halit (ortak) hissesine düşen zekâtı öder.
Bunlara göre ortaklık ister sevâimde olsun, ister olmasın farketmez...Delilleri “beşten az olan devede zekât yoktur" hadisi ile adamın sevaim olan davarı kırka ulaşmaması (halinde) onda (zekât olarak) hiç birşey yoktur. Ancak onların sahibi dilerse (tatavvuan verebilir)" hadisidir. Aynı zamanda zekât nisabları ile ilgili bütün hadisler de bundan aşağısında zekâtın vacîb olmadığına delâlet etmektedir.
Hanefîlere göre den murad hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Şöyle ki: İki ortağın toplam 123 koyunu olup bunların üçte ikisi birinin, üçte biri de diğerinin ise ve zekât memuru gelince herbirinden zekât olarak bir koyun alırsa, üçte bir hissesi olan ortak, verdiği koyunun üçte ikisinin karşılığını diğerinden alır. Üçte iki hissesi olan ortak da verdiği koyunun üçte birinin karşılığını üçte bir hissesi olandan alır. Üçte biri üçte bire karşılık kabul edersek üçte iki hissesi olan diğerine üçte bir hissenin karşılığım verirse ödemiş olurlar.
İki ortağın hisseleri eşit ise, zekât ortaklık malından ödendiği için birinin diğerinden alacağı bir şey olmaz. Şöyle ki: İki ortağın toplam 120 koyunu olup bunların yarısı olan altmış koyun birinin, diğer yarısı da diğerinin ise, zekât memurunun ortaklık malından zekât olarak iki koyun alması halinde ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar. Malikîlere göre hayvanlarını birbirine karıştıran halitler, zekâtın vâcib olması hususunda bir mal sahibi hükmündedirler: Dolayısıyla hangisinin malından zekât verilirse o kişi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur. Bunlar hıltanın gerçekleşmesi bir başka ifadeyle tesir etmesi için şu şartlan koşarlar:
a. Halitlerden her birinin nisaba ulaşan hayvanlara sahib olması ve hılta'ya niyyet etmesi,
b. Hepsinin çobanı döl hayvanı ve ahır veya ağılının bir olması,
c. Halitlerden herbirinin sahip olduğu hayvanların diğerlerinden ayırt edilebilmesi.
d. Halitlerden her birinin zekât vermekle mükellef olması. Şayet onlardan biri, köle veya kâfir ise, hılta gerçekleşmez.
Bu şartların gerçekleşmesi hususunda Evzâî de aynı görüştedir. Bunlara göre hılta yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsustur.
Şafîîlerle Hanbelflere göre halît, malını diğerinin malına karıştıran demektir. Ancak Hanbelîlere göre bu karıştırma, Mâlikîlerde olduğu gibi yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsus olduğu halde Şafîîlere göre zekâta tâbi olan hayvanlar, ekin, meyve, altın ve gümüşte de gerçekleşebilir. Şafîî ve Hanbelîler hıltanın gerçekleşmesi için şu 9 şeyi şart koşarlar:
1. Ortaklar, kendisine zekât vâcib olan kimseler olmalıdır.
2. Malın karıştırıldıktan sonra nisaba ulaşması
3. Karıştırmanın üzerinden' tam bir yıl geçmiş olması
4. Ahır veya ağıl gibi geceledikleri yer, mer'a, sulama yeri çoban ve süt sağma yerinde birbirlerinden ayırt edilmemesi.
5. Aynı neviden olan hayvanların döl hayvanının bir olması.
Bu şartlar tahakkuk ederse ortaklar, -Mâlikîlerde olduğu gibi- bir mal sahibi hükmünde kabul edilirler.

Bu iki mezhebe göre hılta, zekât miktarının artması, azalması veya farz olmasına te'sir edebilir. Meselâ, iki kişinin toplam 40 koyunu olup şartlar da gerçekleşmişse, onlara zekât vacib olur. Delilleri, açıklamaya çalıştığımız bu hadis ile şu aklî delildir: "îki tarafın malları aynı bakım ve muameleye tabi tutulmaları yönünden bir mal gibi olur. Bu nedenle zekâtları da bir malın zekâtı gibi verilir.
Buhârî sarihi Aynî bu iki mezhebin azönce zikrettiğimiz toplam 9 şartının delili olmadığını savunarak der ki: Zikredilen dokuz şartın ne Kur'-ân, ne Sünnet ne sahabî kavli ne de kıyastan delili yoktur. Hılta, hayvanların mer'alan bir olduğu için gerçekleşecek olsaydı onun, yeryüzündeki zekât'a tabi olan hayvanların hepsinde gerçekleşmesi gerekirdi. Zira bütün mer'alar arada bir deniz veya nehrin olması hariç çok yerde biribirine bitişiktir.
Bu konuda mezhep âlimleri birbirilerinin delillerini tenkid etmek ve kendi görüşlerini ispatlamak için ileriye çeşitli deliller sürmüşlerdir. Bu delillerin arasını şöyle bulmak mümkündür:
"Beşten az devede zekât yoktur" hadisinin mutlak olup umum ifade etmesine dayanarak hılta ile ilgili hadislerin, ortaklardan her birinin malının nisaba ulaşması haline mahsus olmasına hamledilir.
Zürkânî Muvatta' Şerhî'nde bu konuda İbn Abdilberr'den naklen şöyle demektedir:
"Bir kişinin nisabtan az malına zekât lâzım gelmediği hususunda icmâ vardır. İhtilâf edilen nokta ise, halitayn hususudur. Ancak şu kadar var ki, hakkında icmâ olan bir aslı, hakkında ihtilâf edilen bir görüş ile bozup hükmünü de değiştirmek caiz değildir."
"Gümüşte de kırkta bir vardır" cümlesindeki sikkeli veya sikkesiz gümüş demektir. Bu kelimenin aslı tır ile de olduğu gibi vav hazfedilip onun yerine kelimenin sonuna "ta" getirilmiştir.dan maksat da onda birin dörtte biridir ki, kırkta bir oluyor. Bu fıkradan anlaşılan şudur:
Gümüş, nisaba yani iki yüz dirheme ulaştığında kırkta bir zekâtı vardır. İki yüz dirhemde beş dirhem, iki yüz kırk dirhemde altı dirhem; iki yüz seksen dirhemde yedi dirhem... zekât vâcib olur. Ebû Hanîfe gümüşün zekâtında vaksı, yani iki yüzden sonraki kırktan az olan küsuratın zekâta tabi olmadığını (affedildiğini) kabul edip "her kırk dirhemde bir dirhem zekât alınır" demiştir.
Bir dirhemin kaç gram olduğu 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.
"Eğer gümüş yalnız yüz doksan dirhem ise zekâtı yoktur", cümlesindeki yüz doksan rakamı, onar onar yani küsurat zikredilmeden tam sayılara göre söylenmiştir. Çünkü iki yüzden önceki son on rakamın bulunduğu tam sayı yüz doksandır. Binaenaleyh bu cümlede ifade edilmek istenen şudur:
Eğer gümüş yalnız yüz doksan dokuz dirhem ise zekâtını vermek vâcib değildir.
Bu hadisi Buharî kısım kısım ayrı bablarda, Nesaî, Ahmed, Şafiî, Bey-hakî Hâkim ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir. Darekutnî: "Bu sahih bir is'naddırl ve râvilerînin hepsi sikadır" demiştir. İbn Hazm da: "Bu son derece sahih bir mektubtur" demiş ve İbn Hibban'la başkaları sahih olduğunu söylemişlerdir.[39]

Bazı Hükümler

1. Bu Resulullah (s.a.) in müslümanı ara tarz kıldığı (veya takdir ve tayin ettiği) zekât farizası (hükümlerini beyan eden bir mektup) dır." Fıkrası kâfirlerin zekât vermekle mükellef olmadıklarına delâlet etmektedir. Zira bu fıkrada zekâtın müslümanlara farz kılındığı belirtilmiştir. Kâfirlerin iman etmekle mükellef oldukları hususunda ittifak vardır.
Zira "Ey insanlar, ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi Allah'ın Resulüyüm. Ondan başka ilâh yoktur. O diriltir, öldürür. Gelin Allah'a ve O'nun ümmî Peygamberi olan Resulüne inanın...'[40] âyetinde, onlar a Allah ve Resulüne iman etmeleri emredilmektedir. Namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef olup olmadıkları hususunda ise, ihtilâf edilmiştir. Irak âlimleriyle Mâlikîlerin sahih kavline göre kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imândır.
2. Zekâta tâbi olan hayvanlar gibi emvâl-i zahire, halife veya onun naibi olan zekât memuruna verilir.
3. Zekât memuru mal sahibinden bu hadiste belirtilen miktara uygun zekât isterse, mal sahibinin ona zekâtım vermesi vâcib olur. Vermesi gereken miktardan fazla isterse, mal sahibi duruma göre ona ya fazlalığı ya da hiçbir şey vermez. Zekâtım başka bir zekât memuruna öder.
4. Halifenin İslama aykırı olan emrine itaat edilmez.
5. Bu hadis develerin zekât miktarlarını da açıklamaktadır:
a. Devenin nisabı,-beştir. Yani deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.
b. Beş deveden dokuz deveye kadar bir koyun zekât verilir.
Zekâta tabi olan hayvanlarda ı iki nisab arasındakilerin zekâtı yoktur. Buna fıkıhta "vaks" denilmektedir. Meselâ burada anlatılan beşten dokuza kadar olan dört deve için ayrıca zekât yoktur. Yani deve sayısı beş olsun dokuz olsun zekâtı yalnız bir koyundur. Ancak bu zekâtın dokuzuna mı, yani hem nisab olan beşe hem de vaks olan dörde mi yoksa sadece nisab olan beş deveye mi taalluk ettiği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Hanefîlerden Muhammed ile Züfer ve Mâlikîlerin mutemed kavline göre bu zekât hem nisab hem de vaksa yani dokuzuna taalluk eder.
Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise zekât, yalnız nisaba (misalimizde beşine) taalluk edip vaksa (beşten sonraki dört deveye) taalluk etmemektedir. Şâfiîlerin esah olan görüşü ile Mâlikîlerin meşhur görüşü de budur. el-Menhel'in yazarı Mahmud Muhammed Hattâb es-Subkî bunların delillerini de zikrettikten sonra birinci görüşün delil yönünden daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.[41]

İki görüşün sahiplerine göre de verilmesi gereken zekât miktarı aynı (misalimizde beş deve) olup değişmediğine göre, bu ihtilafın faydası nedir? sorusuna şöyle cevap verilir:
Dokuz devesi olan bir mal sahibinin bu develeri üzerinden bir yıl geçtikten sonra dördü helak olursa, birinci görüşe göre mal sahibi kalan develere düşen nisbete göre zekât verir ki, o nisbet de dokuzda beş (5/9)'tir. Yani zekât olarak bir koyunun dokuzda beşini vermesi lâzım gelir. Halbuki ikinci görüşe göre daha önce vermesi gereken zekât miktarı olan bir koyundan hiçbir şey eksilmez. Böylece her iki halde de (yani beş veya dokuz deve olması hâlinde) aynı şeyi verir. Çünkü ikisinde de nisâb aynı olup değişmemiştir.
c. On deveden on dörde kadar iki koyun,
d. Onbeş deveden ondokuza kadar üç koyun.
e. Yirmi deveden yirmi dörde kadar dört koyun.
f. Yirmi beş deveden otuz beş'e kadar bir bint-i mahâd (bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve) verilir. Mal sahibinin yanında yoksa bir ibn-i lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve) verilir.
Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre zekât olarak verilmesi gereken bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve bulunmayınca ondan bir yaş büyük olan bir erkek deve verilir. Dişi deve erkek deveden değerli olduğundan yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilmiştir. Ancak bazı âlimler hadisin zahirine göre hüküm vermediklerinden bu hususta ihtilâf etmişlerdir.
Mâlik, Şafiî ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf bu hadisin zahirine göre hükmetmişlerdir.
Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre ise, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve (bint-i mahâd) bulunmadığı takdirde onun yerine iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (ibn lebûn) alma mecburiyeti yoktur. Muteber olan, kıymettir. Nitekim Hidâye sarihi İbnu'l-Hümâm Fethü'l-Kadîr'de: "O zamanlarda yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilerek İbn Lebûn, bint mahâd'la eş değerdeydi. İkisi arasındaki eş değerlik değişince sonuç da değişir", demektedir. el-Menhel yazarı İbnu' 1-Hümâm'ın bu sözüne şunu ilâve etmektedir: "eğer kıymeti göz önünde bulundurmadan ibn lebûn almayı zorunlu koşarsak, bu durum, ya fakirlere zarar verir ya da mal sahiplerini mağdur eder".
g. Otuz altı deveden kırk beş'e kadar bir bint lebûn (iki yaşını bitirip uç yaşma basmış dişi deve) verilir.
ğ. Kırkaltı deveden altmışa kadar bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dişi deve) verilir.
h. Altmış bir deveden yetmişbeş'e kadar bir ceza (dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve) verilir.
ı. Yetmişaltı deveden doksan'a kadar iki bint lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) verilir.
i. Doksan birdevedenyüz yirmiye kadar için iki hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve) verilir.
j. Yüzyirmiyi geçince her kırk deve için bir bintu lebün (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) ile her elli deve için bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve) verilir.
Buna göre:
121 deveden 129'a kadar üç bint lebûn,
130 deveden 139'a kadar bir hıkka ile iki bint lebûn,
140 deveden 149'a kadar iki hıkka ile bir bint lebûn,
150 deveden 159'a kadar için üç hıkka verilir. Bu hesap hadisin zahirine göre böyle devam eder gider.
Şafiî, İshâk b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, Mâlikîlerden İbn Kasım ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedirler.
Mâlik'ten rivayet edilen bir görüşe göre hadiste geçen fazlalaşmadan maksat, on develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ve iki bint lebûn verilir. Böylece her on deve artışı ile zekât miktarı değişir. 121'den 129'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veya üç bint lebûn almakta muhayyerdir. Çünkü bu, iki ellilikten de üç kırklıktan da fazladır.
Hz. Ali, tbn Mesûd, Ebû Hanife ile arkadaşları İbrahim en-Nehâî ve Sevrî'ye göre verilecek zekât miktarı 120 deveden sonra yeniden başlar. Yani 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber bundan sonraki her beş deve için ayrıca bir koyun verilir. Meselâ: 144 deve için iki hıkka ile 4 koyun verilir. 145 deve için ise, iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Deve sayısı 150 olunca her 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bunlar 1570 no'lu hadisin açıklamasında tablo hâlinde verilecektir.
6. Davarın zekât miktarı:
l'den 39'a kadar zekât vâcib değildir.
4O'dan 120'ye kadar bir koyun (veya keçi),
121 'den 200'ye kadar iki koyun (veya keçi),
201'den 399'a kadar üç koyun (veya keçi),
400'den 499'a kadar dört koyun verilir.
Bundan sonraki her yüz için bir koyun zekât verilir.
7. Zekâta tabi olan hayvanların sâime olması gerekir. Cumhurun da görüşü budur.
8. Gümüş nisaba ulaştığında kırkta biri zeHt olarak verilir.
9. Diğer hükümler ihtilaflı olup hadisin açıklamasında geçtiği için tekrar edilmesi, lüzumsuz görülmüştür.[42]

1568. ...Salim, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Resûlullah (s,a.) zekât mektubunu yazdırdı ve vefat edene kadar onu zekât memurlarına vermeyip kılıcının yanında bıraktı. Ebû Bekir, vefat edene kadar onunla amel etti. Sonra da Ömer, vefat edene kadar onunla amel etti. o mektupta şunlar vardı:
"Beş devede bir koyun; on devede iki koyun, onbeş devede üç koyun, yirmide dört koyun (zekât) vardır. Yirmi beşten otuz beş .deveye kadar bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve; otuz beşi bir tane geçerse, kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve; kırk beşi bir tane geçtiğinde altmışa kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi

deve; altmışı bir tane geçtiğinde yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve; yetmiş beşi bir tane geçtiğinde doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve; doksanı bir tane geçtiğinde yüz yirmiye kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât)vardır. Eğer develer bundan da fazla olursa, her elli (deve) de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve ve her kırkta iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.
Davarda kırk koyundan yüz yirmiye kadar bir koyun, yüz yirmiden bir tane fazla olunca iki yüze kadar iki koyun, İki yüzden bir tane fazla olursa, üç yüze kadar üç koyun (zekât) vardır. Davar, bundan da fazla olursa, her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Yüze varmadıkça,zekâtı yoktur.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuya toplu olan (mal), ayrılmaz, ayrı olan da bir araya toplatılmaz.
İki halitin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.
Zekâtta ne yaşlı ne de ayıplı (hayvan) alınmaz."[43]
Süfyân b. Huseyn dedi ki:
Zührî: "Zekat memuru geldiğinde koyunlar üç kısma ayrılır: Üçte biri kötü (halli), üçte biri iyi (halli) ve üçte biri de orta (halli). Zekât memuru orta hallisinden alır" demiş ve sığırları zikretmemiştir.[44]

Açıklama

fıkrasında geçen fiilinin Resûlullah (s.a.)'a isnadında mecaz vardır. Çünkü zekâtla ilgili mektubu Resûlullah (s.a.) bizzat kendisi yazmamış, ashâb-ı kiramdan birine yazdırmıştır. Yani o söylemiş, saha*" de söylenenleri yazmıştır.
Peygamber (s.a.) zekâtla ilgili yazdırdığı mektubu kılıcının yanına koyup saklamış tayin ettiği zekât memurlarına vefat edinceye kadar vermemiştir. Zira o, devamlı onlarla görüşüp zekâtla ilgili hükümleri onlara sözlü olarak beyân ederdi. Bu sebepten dolayı ihtiyaç duymadığı için onlara o mektubu vermemiştir. Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) o mektubu vefatından sonra onunla amel olunsun diye yazdırıp saklamıştı. Nitekim Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir o mektubu çıkarıp vefat edinceye kadar onunla amel etmiş, sonra da onu Hz.Ömer uygulamıştır.
Ebu't-Tayyib es-Sindî diyor ki: "Bu mektubun, kılıcın yanına konulmasında zekât vermeyenlere karşı savaş açılmasına işaret vardır. Nitekim Ebû Bekir (r.a.)'in hilâfeti zamanında zekât vermeyenler olmuş ve onlara karşı savaş açılmıştır."
Hadisin senedinde geçen Sâlim'in babasından murad, Hz.Ömer'in oğlu Abdullah'dır. Zekât hakkındaki mektuplarla ilgili olarak 1567 no'lu hadis, Enes hadisi, bu hadis de tbn Ömer hadisi diye bilinir. "Zekâtnâme" diye bilinen zekâtla ilgili mektuplar hakkındaki malumat ayrıca 1570 no'lu hadiste gelecektir.
Bu hadisin mânâ ve fıkıh yönü, bir önceki hadiste belirtildiği için tekrarına gerek duyulmamıştır. Bu, hadisi Zührî'den Süfyân b. Hüseyn rivayet etmiştir. Ayrıca Zührî'nin bu mektubta sığırların zekâtı ile ilgili bir şey nakletmediği belirtilmiştir.
Süfyân b. Hüseyin hakkında söylenenlere gelince Nesâî, Süfyân b. Hüseyn'in Zührî'den olan rivayeti hariç, rivayet ettiği hadislerin alınabileceğini söylemiştir.
İbn Sa'd da O'nun sika olmakla beraber rivayet ettiği hadislerde çok hata ettiğini ifade etmiştir.
İbn Adiy; "Süfyan b. Hüseyn'in Zührî'den yaptığı rivayetler hariç, hadisleri alınabilir," demiştir.
İbn Hibbân: "Süfyan b. Hüseyn, Zührî'den olan rivayeti hariç, sikadır." demiş.
Münzirî: "Müslim, Süfyan b. Hüseyn'in bazı hadislerini tahric etmiş. Buharı de onunla istişhâd etmiştir. Ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler vardır" demiştir.
Görüldüğü gibi muhaddisler onun sika olduğunu ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler bulunduğunu ifade etmişlerdir.
Süfyan b. Hüseyn'in rivayet ettiği bu hadis hakkında da Tirmizî şöyle demektedir: "Bu hadis hasendir. Bütün fakihlere göre uygulama da buna göredir. Bu hadisi ayrıca Yûnus b. Yezîd ile başkaları da Zührî'den, o da Sâlim'den rivayet ederek onu ref etmemişlerdir. Bu hadisi yalnız Süfyan b. Hüseyn merfu olarak rivayet etmiştir.
Tirmizî, el-İlel adlı eserinde ise, şöyle demiştir: "Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ye bu hadisin sıhhatini sordum, şöyle dedi: "Umarım ki mahfuzdur. Süfyan b. Hüseyn de sadûktur."
Beyhakî, "Bu hadisi Süfyan b. Hüseyn gibi Süleyman b. Kesîr de merfu olarak rivayet etmiştir ki, Süleyman b. Kesîr'in rivayet ettiği hadislerle ihticac edilebileceğine Buhârî ve Müslim'in ittifakı vardır" demiştir.
Hâkim de bu hadisi Müstedrek'te tahric etmiş ve Süfyan b. Hüseyn'in, hadis imamlarından olan Yahya b. Maîn tarafından tevsik edildiğini ifâde etmiştir.[45]

1569. ...Muhammed. b. Yezid el-Vâsıtî demiştir ki;
Süfyan b. Hüseyn, aynı senetle aynı manayı bize naklederek; "bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (verilir)" dedi. Muhammed b. Yezid, Zührî'nin (sürünün üçe taksim edileceği ile ilgili) sözünü de zikretmedi.[46]

Açıklama

ibaresinden maksat şudur: Muhammed b.Yezid el-Vâsitî, bu hadisi Süfyan b. Hüseyn'den Abbâd b. el-Avvâm'ın isnadıyla yani bundan bir önceki hadisin senediyle aynı mânâyı rivayet etmiştir. Ancak Muhammed b. Yezid'in rivayet ettiği bu hadiste bir önceki hadisten fazla olarak şu da var: "Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve verilir. Yani yirmibeş deveden otuzbeş deveye kadar zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve verilir. Mal sahibinin bu yaşta dişi devesi yoksa ondan bir yaş büyük erkek deve verilir. Muhammed b. Yezid bir

Önceki hadiste geçen Zührî'nin "zekât memuru geldiğinde koyunlar üçe ayrılır..." sözünü bu hadiste zikretmemiştir.[47]

1570. ...Yûnus b. Yezid İbn Şihâb'(ez-Zührî)dan şöyle dediğini rivayet eder:
Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hakkında yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır ki, (O'nun aslı) Ömer b. Hattâb ailesinin yanındadır. İbn Şihâb (devam ederek):
Onu bana Salim b. Abdullah b. Ömer okuttu da olduğu gibi hepsini belledim. O, Ömer b. Abdülaziz'in Abdullah b. Abdullah b. Ömer'le Salim b. Abdullah b. Ömer'den nakledilmesini emrettiği nüshadır, dedi ve hadisi nakledip (devamında): "Develer, yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz otuz olduğunda yüz otuz dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış iki dişi deve ile üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz kırk olduğunda yüz kırk dokuza varıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve ile iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz elli olduğunda yüz elli dokuca kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz altmış olduğunda yüz altmış dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış dört dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz yetmiş olduğunda yüz yetmiş dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve ile üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yük seksen olduğunda yüz seksen dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz doksan olduğunda yüz doksan dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi
deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. İki yüz olduğunda üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dört dişi deve veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış beş dişi deve (zekâtı) vardır. (Ey zekât memuru) bu iki şeyden hangisini bulursan alırsın. Otlaklarda yayılan davarda ise..." dedi ve (Yunus b. Yezid) Süfyan b. Hüseyin'in (rivayet ettiği) hadisinin benzerini nakletti. Onda şu vardı: "Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, alabilir.[48]

Açıklama

îbn Şihâb ez-Zührî'nin ifâdesinde anlatılmak istenen şudur; "Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hükümlerini beyân hususunda yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır. İbn Şihâb bu nüshayı Salim b. Abdullah'tan dinlemiş ve hıfzetmiş. Ömer b. Abdulaziz Medine'ye'emir tayin edildiği zaman Abdullah b. Ömer'in oğulları Salim ile Abdullah'ın yanlarında bulunan bu mektubun örneğini çıkarttırarak zekât memurlarına ona göre amel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da el-Velîd b. Abdulmelik'e göndermiştir. Halife el-Velid de zekât memurlarına onunla amel etmelerini emretmiş, artık ondan sonra gelen bütün halifeler hep aynı şeyi emredip tatbik ettiler. Hatta Hişam b. Hâni onu çoğaltarak bütün zekât memurlarına gönderip onlara sadece onunla amel etmelerini emretmiştir.
cümlesindeki iki fiilin de faili İbn Şihâb ez-Zührî'dir. Şâlim, babasından bu hadisin aslını nasıl rivayet etmişse, Zührî de onu aynen Sâlim'den rivayet etmiştir. Zührî hadisi başından beri -yani "develer beşe varmadıkça zekât olarak hiçbir şey alınmaz beşe vardığında on deveye ulaşıncaya kadar bir koyun (zekâtı) vardır..." kısmından itibaren nakletmiş ve, "yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır", diyerek devam etmiştir. Bu cümle, 1568'de Enes hadîsinde geçen "yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve her elli devede üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" cümlesini açıklamaktadır. Enes hadisinde cumhurun buna göre amel ettiğini ve Hanefîlerin muhalefetini anlattığımız için burada ayrıca anlatmayı gereksiz görüyoruz.
cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Ey zekât memuru! Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi develerle iki yaşım bitirip üç yaşına basmış dişi develerden hangisini almak istersen alabilirsin, muhayyersin.
Buna göre muhayyerlik zekât memuruna ait olmuş oluyor. Cumhur bu görüştedir. Ancak şu da kast edilmiş olabilir: Hangi yaşta bulursan mal sahibinden onu alırsın. Yani mal sahibi hangisini vermek isterse onu almak zorundasın. Buna göre de muhayyerlik mal sahibinin olur. Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüşte olup şöyle demişlerdir: Zekât memuru tarafından istenen yaştaki deve bulunduğu halde mal sahibi dilerse devenin kıymetini verebilir. Hatta zekât memuru onun kıymetini kabul etmeye zorlanır. Çünkü Peygamber (s.a.) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emr etmiştir. Bu kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer bırakmakla gerçekleşir.
Serahsî Mebsût adlı eserinde şöyle demektedir: "Bu mektupta anlatılanın zahiri, bu hayvanlar hakkındaki muhayyerliğin zekât memuruna ait olduğuna ve almak istediğim kendisinin tespit edeceğine delâlet etmektedir. Ancak hüküm öyle değildir. Yani muhayyerlik zekât memurunun değil, mal sahibinindir. Bu nedenle mal sahibi dilerse, vermesi gereken hayvanın kıymetini, dilerse bir yaş küçüğünü ve aradaki değer farkını verir veya dilerse bir yaş büyüğünü verip aradaki değer farkım geri alır. Kısacası mal sahibinin vermek istediğini zekât memuru almak zorundadır. Ben bunu almam diyemez. Çünkü sâri', mal sahihlerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir. Sözü edilen kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer kılmakla tahakkuk eder."
cümlesindeki fiilin faili Yunus b. Yezid'dir. Yani Yunus b. Yezid îbn Şihâb'dan yaptığı rivayette Süfyan b. Hüseyn'in İbn Şihâb'dan rivayet ettiği davarın zekâtı ile ilgili bir önceki hadisi nakletti.
Nevevî el-Mecmu' adlı eserinde: "Zekâta tabi olan hayvanların zekât miktarları Enes'le İbn Ömer'in rivayet ettikleri iki hadise bağlıdır" diyerek bu iki hadisi nakledip senetleriyle ilgili malumat verir.
Bu iki hadisin senetleriyle ilgili malumatı yerlerinde verdiğimizi belirttikten sonra bu iki mektubun cumhur tarafından hüsnü kakül gördüğünü ve ikisinin gereğine göre amel edildiğini ifade etmek isteriz. Cumhurun bu mektublarm muhtevasından üzerinde ittifak ettikleri hususlar şunlardır:

1. Beşten az deveye zekât yoktur.
2. Kırktan az davara zekât yoktur.
3. İki yüz dirhemden az gümüşte zekât yoktur.
4. Yirmi beşten az develerin zekâtı koyundan verilir.
5. Yirmi beşten az develerin zekâtı her beş devede bir koyundur.
6. Yirmi beşten yüz yirmiye kadar olan develer için zekât olarak verilecek olan develerin yaşında ittifak vardır.
7. Kırktan üç yüze kadar olan davar için zekât olarak verilecek miktar ile ondan sonra her yüz koyundan bir koyun verileceği hususunda ittifak vardır.
8. Gümüş zekâtı kırkta birdir.
9. Malm orta hallisi alınır.
Her ne kadar bazı fer'î meselelerde ihtilâf edilmiş ise de, bu ihtilâflar doğrudan doğruya hadislerden değil de, hadislerin çeşitli yorumlarından neş'et etmiştir. Şimdi de develerin zekâtında cumhurun üzerinde ittifak ettiği miktarların tablosunu verelim.

Deve sayısı	Verilmesi Gereken Miktar:
5!den 9'a kadar	1 koyun
10'dan 14'e kadar	2 koyun
15'den 19'a kadar	3 koyun
20'den 24'e kadar	4 koyun
25'den 35'e kadar	1 bintü mahâd (1 yaşını bitirip 2 yaşına basan dişi deve)
36'dan 45'e kadar	1 bintü lebûn (2 yaşını bitirip 3 yaşma basmış dişi deve)
46'dan 60'a kadar	1 hıkka (3 yaşını bitirip 4 yaşına basmış dişi deve)
61'den 75'e kadar	1 cezea (4 yaşını bitirip 5 yaşına basmış dişi deve)
76'dan 90'a kadar	2 bintu lebûn
91'den 120'ye kadar	2 hıkka

Bu miktarlar üzerinde icmâ meydana gelmiştir. İhtilaflı olan miktarlar ise, Şafiî, İshak b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, bir rivayetinde Ahmed ve Mâlikî'lerden îbn Kasım'a göre şöyledir:

121'den 129'a kadar	3 bintu lebûn
130'dan 139'a kadar	l hıkka ile 2 bintu lebûn
140'dan 149'a kadar	2 hıkka ile 1 bintü lebûn
150'den 159'a kadar	3 hıkka
160'dan 169'a kadar	4 bintu lebûn
170'den 179'a kadar	3 bintu lebûn ile 1 hıkka
180'den 189'a kadar	2 bintu lebûn ile 2 hıkka
190'dan 199'a kadar	l bintu lebûn ile 3 hıkka
200'den 209'a kadar	5 bintu lebûn veya 4 hıkka

Bunlar daha önce belirttiğimiz gibi Enes ile İbn Ömer'in hadislerinin zahirine göre hüküm vermişlerdir.
İbrahim en -Nehaî, Sevrî, Ebû Hanîfe ile arkadaşları ve bir rivayete göre Hz. Ali ile İbn Mesûd'a göre ise, şöyledir: Deve sayısı Verilmesi Gereken Miktar:

125	2	hıkka ile 1 koyun
130	2	hıkka ile 2 koyun
135	2	hıkka ile 3 koyun
140	2	hıkka ile 4 koyun
145	2	hıkka ile 1 bintu mahâd
150	3	hıkka
155	3	hıkka ile 1 koyun
160	3	hıkka ile 2 koyun
165	3	hıkka ile 3 koyun
170	3	hıkka ile 4 koyun
175	3	hıkka ile 1 bintu mahâd
186	3	hıkka ile 1 bintu lebûn
196	4	hıkka veya 5 bintu lebûn
200	4	hıkka veya 5 bintu lebûn

İki yüz deveden sonra bir daha koyundan başlar sonra bintu mahâd, ondan sonra bintu lebûn diye devam eder. Her elli devede bir hıkka artar.
Bunların delili, Ebû Davud'un el-Merâsîl'de, İshak. b. Rahûye'nin Müsned'inde ve Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr'da Hammad b. Seleme'den rivayet ettikleri şu hadistir:
Hammâd şöyle demiştir: Kays b. Sa'd'a; "Muhammed b. Amr b. Hazm'ın mektubunu bana al getir" dedim. Bunun üzerine

Kays bana bir mektup vererek onu Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan aldığını ve o mektubu Peygamber (s.a.)'in, onun dedesi için yazdırdığını haber verdi. O mektubu okudum da onda develerin zekâtından söz edilmekteydi. Hammâd o hadisi nakletti de onda "deve sayısı yüzyirmiyi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür" buyuruluyordu.
Bir rivayete göre Kays b. Sa'd şöyle demiştir: Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a, "Resûlullah (s.a.)'in dedem Amı b. Hazm için yazdırmış olduğu zekât mektubunu bana ver" dedim. O da bir kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı, onda şu vardı:
"Develer yüz yirmiden fazla olunca verilecek zekâta baştan başlanır. Ondan sonra yirmibeşten az olan develerde her beş deve için bir koyun olmak üzere zekâtları davardan verilir."
Birinci grubun delil olarak ileriye sürmüş oldukları Enes ve İbn Ömer hadisiyle ikinci grubun delili olan Hammâd'ın rivayet ettiği hadis arasında nbazıları bir çelişki görmemiş ve "yüz yirmiden fazla olunca" cümlesini "deve sayısı yüz yirmiden çokça fazla olunca" diye yorumlamışlardır. Çoğu da Hammâd'ın hadisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.[49]

1571. ...Mâlik dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın; "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz toplu olan da, ayrılmaz"' sözünün anlamı şudur: Her adamın kırk koyunu olup da zekât memurunun gelmesi yaklaştığında onlarda yalnız bir koyun (zekât vâcib) olsun diye onları bir araya toplarlar. "Toplu olan ayrılmaz" (sözünün anlamı) ise, iki halîtten her birinin yüz bir koyunu olduğunda onlarda ikisinin üzerine üç koyun (zekât vâcib) olur. Zekât memurunun onlara gelmesi yaklaştığında ikisi koyunlarını ayırırlar. Böylece ikisinden her birine yalnız bir koyun (zekât vâcib) olur. Bu konuda, duyduğum budur.[50]

Açıklama

İmam Mâlik, Hz.Ömer'in "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz" sözünü şöyle açıklamıştır: İki veya daha çok kişinin kırkar koyunu olup da her birinin bir koyun zekât vermesi gerekirken bunlar, zekât olarak üç koyun yerine yalnız bir koyun versinler diye zekât memurunun gelmesine yakın bir zamanda koyunlarım bir araya toplarlar.
"Toplu olan (mal) ayrılmaz" sözünü de şöyle açıklamıştır: İki hâlıtten her birinin yüz bir koyunu olup da ikisi toplam üç koyun zekat vermeleri gerekirken bunlar zekât olarak her birine yalnız bir koyun düşsün diye koyunlarını ayırırlar.
İmam Mâlik, bu iki cümleyi böyle açıkladıktan sonra başkalarından da yalnız bu yorumu duyduğun u belirtmiştir.
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre bu iki cümledeki nehy, mal sahiplerinedir. İmam Şafîî'ye göre ise, bu nehy, hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarınadır. Zira mânânın ikisine de ihtimali var. Mânâyı birine hamletmek, diğerine hamletmekten evlâ olmadığından her ikisine birden hamledilmiştir. Şu kadar var ki, mânânın mal sahiplerine hamli daha belirgindir.
Terceme ile açıklamada "halît" kelimesini olduğu gibi almamızın sebebi onun mezheplere göre değişik şekillerde açıklanmasıdır. Bu kelime ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verildiği gibi imam Mâlik'in açıkladığı bu iki cümlenin anlamı ile ilgili hükümler de orda zikredilmiştir.[51]

1572. ...AH (r.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir. (Râvi) Züheyr der ki:
Zannederim o da onu Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiş şöyle demiştir:
"(Gümüşten) kırkta birleri (zekât olarak) veriniz, her kırk dirhemden bir dirhem, iki yüz dirheme varmadıkça sizin üzerinize (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. İki yüz dirhem olduğunda beş dirhem (zekâtı) vardır. (Bundan) fazlası hesabına göredir. Davarda her kırk koyunda bir koyun (zekat) vardır. Yalnız otuz dokuz koyun(un) varsa, senin üzerine onda (zekat olarak) hiçbirşey yoktur" (deyip Ebû İs-hâk) davarın zekâtım Zührî gibi nakletti ve; "Sığırda her otuz (tane) de bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır (zekât) vardır. Kırk (sığır)da ise, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır (zekât) vardır. Avâmil olan (çalıştınlan)lara (zekât olarak) bir şey yoktur. Develerde ise.." deyip onların zekâtını Zührî'nin zikrettiği gibi nakletti ve; "Yirmi beş devede beş koyun,(zekât) vardır. (Bundan) bir tane fazla olursa, otuz beşe kadarı için bir yaşını bitirip iki 'yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Eğer bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve olmazsa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve (verilir.) Bundan bir tane fazla olunca kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Bir tane fazla olunca altmışa kadar onda erkek deveye çeki-lobileri üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" dedi. Sonra da Zührî'nin hadisinin benzerini nakletti ve: "Bir tane fazla yani doksan bir olunca yüz yirmiye kadar onda erkek deve e çekilebilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât) vardır. Şayet develer bundan çok olursa, her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla toplu olan (mal) ayrılmaz. Ayrı olan da bir araya toplatılmaz.
Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse (alabilir.)
Irmakların suladıkları veya yağmurun suladığı bitkilerde öşür vardır. Büyük kovalarla sulananlarda ise, öşrün yarısı vardır."
Âsim ve el-Hâris'in hadisinde suda vardır: "Zekât, her sene (vâcib)dir" Züheyr dedi ki: "Zannederim (Ebû İshak "zekât" her sene) bir defa (vâcibtir)" dedi. Âsım'ın hadisinde şu vardı: "Develerin arasında ne bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve olmadığı zaman on dirhem (gümüş) veya iki koyun (verilir)"[52]

Açıklama

ifadesiyle dile getirilmek istenen şudur: Züheyr b. Muâviye bu hadisi Ebû İshâk'-tan rivayet etmiştir. Züheyr, Ebû İshâk'ın hadisin senedinde Ali (r.a.)'den sonra Hz. Peygamber (s.a.)'i zikredip etmediğinde şüphe etmiştir. Yani hadisin merfu olup

olmadığı hususunda tereddüt etmiştir. Dârekutnî bu hadisin bir kısmını Züheyr tankıyla kesin merfu olarak rivayet etmiştir.
cümlesinde gümüşün zekâtının onda birin dörte biri olduğu belirtilmiş ve "her kırk dirhemden bir dirhem" cümlesiyle açıklanmıştır.
Bu hadise göre gümüş zekâta tabidir. Zekâtı kırkta birdir. Nisabı da iki yüz dirhemdir. İkiyüz dirhem gümüşün ise, beş dirhem zekâtı vardır. Ancak âlimler gümüşün zekâtının vâcib olması için halis olmasının şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
Şafiî, Ahmed ve ikisinin arkadaşları gümüşün halis olmasını şart koşmuşlar ve yabancı maddelerle karışmış mağşuş gümüşteki halis gümüş ikiyüz dirheme ulaşmadıkça zekâtının vâcib olmadığını söylemişlerdir.
Hanefîlere göre ise, gümüşün halis olması şart değildir. Mağşuş olan gümüşün içindeki halis gümüşün ağırlığı yabancı maddelerden fazla veya eşitse zekâtı verilir. Yabancı maddelerden az ise, ticaret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşır ve sahibi onunla ticaret etmeye niyyet etmiş ise zekâtı verilecektir. Değeri nisaba ulaştığı halde onunla ticâret etme düşünülmüyorsa zekâta tabi değildir.
Mâlikîler ise, şöyle demişlerdir: Mağşuş olan veya ağırlık yönünden noksan olan gümüş alış-verişlerde halis ve ağırlık yönünden tam olanlar gibi revaçta iseler, zekâtım vermek vâcibtir. Eğer revaçta olmazlarsa veya tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki gümüş miktarı hesablanır. Nisaba ulaşıyorsa, zekâtı verilir, ulaşmıyorsa verilmez. Ağırlık yönünden noksan olan, tam olanın değerinde geçerli ise, zekâtı verilir. Değerce düşük ise, aradaki farkı kapatmadıkça zekâtı verilmez. Meselâ ağırlık yönünden noksan olan iki yüz dirhem gümüş tam olan iki yüz dirhem gümüş kadar revaçta ise, zekâtı verilir. Yüz doksan dirhem gümüş değerinde revaçta ise, zekâtı verilmez, aradaki on dirhemlik farkın kapatılması gerekir.
cümlesinde söylenmek istenen şudur: "iki yüz dirhem gümüşten sonraki dirhem sayısı az olsun çok olsun hesabı yapılır ve zekâtı öyle verilir. Cumhur bu görüştedir. Hz.Ali, İbn Ömer, Nehâî Malik, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, Sevrî, İbr Ebî Leylâ ve İbnu'l-Münzir bunlardandır. Delilleri bu ve benzeri hadislerdir.
Ebû Hanîfe, Said b. el-Müseyyeb, Tâvûs, Hasan-elBasrî, Şa'bî, Mek-hûl ve Zührî'ye göre ise, iki yüz dirhemden sonrak dirhem sayısı kırka ulaşmadıkça zekâtı yoktur. Aradaki kesirler için bir şey verilmez. Ancak her kırk dirhemde bir dirhem verilir. Buna göre 210, 220 hatta 239 dirhemi olan yine sadece beş dirhem zekât verir. İki yüz kırk dirhem olunca altı dirhem zekât verir ve bu iki yüz yetmiş dokuz dirheme kadar altı dirhem olarak kalır. 280 dirheme varınca, yedi dirhem verir.
Bunların de-lülen Dârekutnî'nin el-Minhâl tarikiyle Muâz (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e göndereceği zaman küsuratta (zekât olarak) hiç bir şey alma. Gümüş iki yüz dirhem olduğunda ondan, beş dirhem al ve iki $<Uzden fazlasından kırka ulaşmadıkça (zekât olarak) birşey alma, kırk dirheme ulaştığında ondan bir dirhem (zekât) al, diye emretti."
Bu hadis muhaddisler tarafından tenkide uğramıştır. İkinci delilleri ise, Ebû Davud'un da tahfic ettiği Amr b. Hazm hadisidir: Peygamber (s.a.), şöyle buyurmuştur: "Gümüşten her beş ukiyyede beş dirhem (zekât) vardır. (İki yüzden) fazlasında her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır."
Bu hadisi ayrıca Hâkim, îbn Hibban ve Beyhakî tahric etmiş ve sahih olduğunu söylemişlerdir. el-Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî, iki tarafın delillerini zikrettikten sonra cumhurun delillerinin daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.
Sığırın zekâtına gelince: Önce geçen bazı kelimeleri açıklayalım:
Bakar : Sığır demektir. Ancak manda da zekât yönünden sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından "bakar" kelimesi her ikisine şâmildir. Dolayısıyla terceme ve açıklamada kullandığımız sığır kelimesi aynı zamanda mandayı da kapsamaktadır.
Tebî' : Cumhura göre bir yaşını bitirip iki yaşına basmış erkek sığırdır. Mâlikîlere göre ise iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek sığırdır. Ancak cumhurun görüşü arab diline daha uygundur. Tebî'nin dişisene tebi'a denir.
Müsinne ise, cumhura göre iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi sığırdır. Mâlikîlere göre de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi sığırdır. Müsinne'nin erkeğine "müsinn" denilmektedir.
Bu hadisin sığır zekâtı ile ilgili fıkrasından anlaşıldığına göre sığırın nisabı otuzdur. Yani otuz sığırı olan bir kimse zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verir. Otuzdan az ise, zekât vermekle mükellef değildir. Şayet kırk sığırı varsa zekât olarak iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verir. Zikredilen bu yaşlar cumhura göredir. Mâlikîlere göre ise, bunların bir yaş büyüğü verilir.
Âlimlerin çoğuna göre otuz sığır için zekât olarak tebi' verilebildiği gibi tebi'a da verilebilir. Zira Tirmizî ile İbn Mâce'nin İbn Mesûd'dan rivayet ettikleri hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her otuz sığırda bir tebî' veya tebî'a (zekât) vardır*' Mâlikîlere göre ise, dişisi (yani tebi'a) efdaldir.
Sığır sayısı kırka ulaşınca Hanefîlere göre iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek veya dişi sığır (yani müsin veya müsinne) verilir. Delilleri Taberânî'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kırk sığırda bir müsinne veya müsin (zekât) vardır." Cumhura göre ise, müsinn'i yani erkeği vermek caiz değil, muhakkak müsinne'yi yani dişisini vermek gerekir.
Malik, Şafiî, Ahmed, Muhammed ve Ebû Yusuf'un içinde bulunduğu Cumhura göre sığırın zekât miktarı şöyledir.

Sığırın Sayısı:	Verilmesi gereken Zekât Miktarı:
30'dan 39'a kadar	1 tebî' (veya tebî'a)
40'dan 59'a kadar	1 Müsinne
60'dan 69'a kadar	2 tebî' (veya tebî'a)
70'den 79'a kadar	1 Müsine ile 1 tebî' (veya tebî'a)
8O'den 89'a kadar	2 Müsinne
90'dan 99'a kadar	3 tebî' (veya tebî'a)
100'den 109'a kadar	1 Müsinne ile 2 tebî (veya tebî'a)

110'dan 119'a kadar 2 Müsinne ile 1 tebî' (veya tebî'a)
120'den 129'a kadar 3 Müsinne veya 4 tebi' (veya tebî'a)
Görüldüğü gibi hadiste de geçtiği üzere her otuz sığır için zekât olarak bir tebî veya bir tebi'a her kırk sığır için de bir müsinne verilir. Aradaki küsurlar için zekât verilmez. Anlaşıldığına göre otuzdan otuz dokuza kadar zekât olarak bir tebî' veya tebî'a verilmesi hususunda Ebû Hanife de cumhurla aynı görüştedir. Ancak ondan rivayet edilen meşhur kavle göre kırk ile altmış arasındaki küsurlar için de hesabına göre zekât verilir. Yani her bir sığır için zekât olarak bir müsinnenin kırkta biri verilir. Şöyle ki 41 sığır için zekât olarak bir müsinne ile bir müsinnenin kırkta biri verilir .44 sığır için bir müsinne ile onun on'da biri verilir. 50 sığır için bir müsinne ile onun dörtte biri verilir... Ancak şu kadar var ki Hanefi mezhebinde fetva, Ebû Yusuf ile Muhammed'in kavline göredir.
cümlesinde yük ve ziraat gibi işlerde çalıştırılan hayvanlarda zekâtın vâcib olmadığı bildirilmiştir. Cumhurun görüşü de budur. Mâlikîlere göre ise, zekâtının verilmesi vâcibtir.
Develerin zekâtına gelince; bu hadiste yirmi beş deve için beş koyun zekât verileceği belirtilmiştir. Halbuki bundan önce geçen hadislerde yirmi beş deve için zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve verileceği bildirilmişti ki, cumhurun görüşü budur. Amel de buna göredir. Hz.Ali'nin, "yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" rivayeti ise, zayıftır. Çünkü senedinde Âsim b. Damure ile el-Hârisu'-A'ver geçmektedir. Bunların ikisi hakkında bazı tenkidler vardır. Şa'bî şöyle demiştir: "Bana el-Harisü'1-A'ver hadis nakletti ki o yalancı idi." Ebû İshak da el-HarîsüI'1-A'ver'in yalancı olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda bu hadisi tahric eden Dârekutnî onu Süleyman b. Erkam tarikiyle rivayet etmiştir ki, rivayet ettiği hadisin alınmayacağı ve zayıf olduğu bildirilmiştir. Bazı âlimler, "Hz. Ali kesinlikle böyle bir şey söylememiştir. Bu ona yapılan yanlış bir isnattır. Çünkü o fakihtir bu sözün zekât usulüne uymadığını bilirdi" demişlerdir. Hattâbî bu konuda şöyle demiştir: "Yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" sözüne göre hükmedilmeyeceği hususunda icmâ' vardır. Âlimlerden hiç biri onu delil kabul etmemiştir.
sözüyle anlatılmak istenen şudur:
Yeryüzünde akan sular veya yağmur suları ile yetişen bitkilerin zekâtı onda birdir. Kuyu ve benzeri yerlerden kova veya başka âletlerle su çekmek ya da hayvan sırtında su taşımak suretiyle sulanan ve ancak bu şekilde yetiştirilebilen bitkilerin zekâtı yirmide birdir. "Sema" kelimesi gök ve bulut manalarına gelmektedir. Ancak burada mecazen yağmur mânâsına kullanılmıştır. "Ğarb" kelimesi ise aslında büyük kova manasınadır. Bu kelimeden burada sulama işinde kullanılan âlet kast edilmiştir.
Ebü Hanîfe hadisin bitkilerle ilgili bu fıkrasının zahirine göre hükmetmiş, yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tabi' olduğunu söylemiştir. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1559 ile 1596 no'lu hadislerin açıklamalarındadır.
cümlesinde anlatılmak istenen de şudur:
Ebû İshak, Âsim b. Damure ile el-Hârisü'1-A'ver'den yaptığı rivayette zikredilen şeylerin zekâtının her yıl verilmesinin vâcib olduğunu belirtmiştir. Hadisi Ebu İshak'tan rivayet eden Züheyr de O'nun; "zekat her yıl vâcibtir" mi dediği, yoksa "zekât her senede bir defa vâcibtir" mi dediği hususunda şüphe etmiştir. cümlesinden maksat şudur: Ebû İshak, Asîm b. Damure'den yaptığı rivayette şunu söylemiştir: "Kimin yanındaki develer için bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve zekât vermek vâcib olup da yanında bu yaşta dişi devesi veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek devese olmazsa, zekât memuruna iki yaşını bitirip üç yaşına,basmış bir dişi deve verir ve ondan aradaki değer farkını alır. O fark on dirhem veya iki koyundur. Hz. Ali, Hz. Ömer ve Sevrî bu görüştedirler. Daha önce geçen 1567 no'lu hadiste bu değer farkının iki koyun veya yirmi dirhem olduğu belirtilmişti ki o hadis Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadisten daha sahihtir.[53]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı ikiyüz dirhemdir. Bundan azına zekat vermek vacıb değildir.
2. Gümüşün zekâtında vaks yoktur. Yani iki yüz dirhemden sonraki dirhem sayısı ne olursa olsun hesabı yapılıp zekâtı verilir. Affa uğrayan herhangi bir küsurat yoktur.
3. Sığırın nisabı otuzdur. Bundan azına zekât vermek vâcib değildir. Otuz sığır için zekât olarak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verilir. Kırk sığır için de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verilir. -İkisinin arasındaki küsurat için zekât yoktur.
4. Ziraat ve taşımacılık gibi işlerde çalıştırılan (avamil) sığırlarda zekât yoktur. Develer de aynı hükme tâbidir.
5. Aletsiz sulanan bitkilerin zekâtı onda birdir. Aletle sulananların zekâtı ise yirmide birdir.
6. Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve vermesi gereken bir kimsenin yanında ne bu yaştaki dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve olmayıp iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devesi varsa zekât memuruna onu verip aradaki değer farkı olarak ondan on dirhem veya iki koyun alır. Bununla ilgili malumat da hadisin açıklamasında verilmiştir.[54]

1573. ...Ali (r.a.), Peygamber (s.a.)'den (bir önceki) hadisin baş tarafım rivayet etmiş ve şöyle demiştir:
"İki yüz dirhemin olup da üzerinden bir yıl geçmişse, onda beş dirhem (zekât) vardır. Yirmi dinarın olmadıkça senin üzerine -altında- (zekât olarak) bir şey yoktur. Yirmi dinarın olup da üzerinden bir sene geçerse onda yarım dinar (zekât) vardır. Fazlası(mn zekâtı), hesabına göredir." (Râvi) Ebû İshâk dedi ki: "Hesabına göredir" sözünü Ali mi söylüyor, yoksa onu Peygamber (s.a.)'e mi isnad etti, bilmiyorum. " Üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur."
İbn Vehb dedi ki: Ancak (şu kadar var ki) Cerîr, Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen (bu) hadise "üzerinden bir yi!

geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur." (cümlesini de) ekliyor.[55]

Açıklama

Bu hadisi İbn Vehb, Cerir b. Hâzim'den, O da Ebu İshak'dan rivayet etmiştir.
cümlesindeki "kâle"nin faili Ebû İshâk'tır.
Bu hadis gümüşün nisabının iki yüz dirhem olduğuna ve onda farz olan" zekâtın, kırkta bir olduğuna delâlet etmektedir. Bu hususta icmâ' vardır. Bir dirhemin Kaç gram olduğu ve gram olarak zekâtın nisab miktarı 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.
cümlesi,-Ali (r.a.) tarafından açıklama
mâhiyetinde söylenmiştir. "ya'ni" fiilinin faili, "en-Nebî" Peygamber (s.a.)'dır.
Altının zekâtı ile ilgili fıkrada geçen bazı kelimelerin mânâları:
Dinar: Altın para mânâsında kullanıldığı gibi miskâl mânâsında da kullanılmaktadır. Bu hadiste miskâl mânâsında kullanılmıştır.
Miskâl: Sözlükte az ölsün çok olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür.Terim olarak ise, yaklaşık olarak 4.25 gr. ağırlığındaki bir ağırlık ölçüsüdür. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1558 no'lu hadisin açıklanmasında verilmiş ve yirmi miskahn 85 gr. ağırlığında olduğu belirtilmiştir.
Hâlis olmayan yani başka maddeler karışmış olan (mağşuş) altının zekâtı, hüküm yönünden mağşuş olan gümüşün zekâtı gibidir. Mağşuş gümüşün zekâtının verilip verilmeyeceği 1572 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir. Mağşuş altının hükmü de aynıdır.
Bu hadiste altının nisabının yirmi dinar olduğu ve yirmi dinardan az altını olan bir kimsenin zekât vermekle mükellef olmadığı belirtilmiştir. Cumhur da bu görüştedir. Hasan el-Basrî ile Zührî'nin; "kırk miskalden az olan altında zekât yoktur" dedikleri rivayet olunuyorsa da yirmi dinarda zekât lâzım geldiğini söyledikleri de rivayet edilir. Hatta bu rivayetleri daha meşhurdur. Bu nedenle altının nisabının yirmi dinar olduğu hususunda icma vardır, denilmiştir.
Yirmi dinar altından yarım dinar zekât verilmesinin vâcib olduğu da bir çok delillerle sabittir. Delillerden bazıları şunlardır:
1. Bu hadis-i şerif,
2. Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân'ın rivayet ettikleri Amr b.Hazm hadisidir: "Peygamber (s.a.) O'nu bir mektupla Yemen'e göndermişti ki mektupta şöyle deniliyordu: 'Her kırk dinarda bir dinar zekât vardır."
3. Dârakutnî'nin İbn Ömer ile Âişe (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) her yirmi dinardan yarım dinar, kırk dinardan da bir dinar zekât alırdı."
Bu hususta rivayet edilen birçok hadis olmakla beraber hepsi birbirlerini desteklemektedir. Binaenaleyh bu hususta da icmâ' vardır.
cümlesinden anlaşıldığına göre, gümüş ile altında zekât vâcib olması için üzerinden bir yıl geçmesi şarttır. Çünkü genellikle bunların artması ancak bir sene geçtikten sonra anlaşılır. Cumhur da bu görüştedir. İbn Abbâs ile İbn Mesûd'dan rivayet edildiğine göre altın ile gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir. Davûd-i Zahirî de bu görüştedir.
İbaresinde diyen kişi Cerîr'dir.nin faili ise, Ebû İshâk'tır. Cümlenin anlamı ise şudur: "Ebu İshak demiştir ki: "Fazlası hesabına göredir, cümlesi Ali (r.a)'nin sözü mü yoksa Peygamber (s.a.)'in sözü mü? bilemeyeceğim." Hadisin bu cümlesinde altın ile gümüşün zekâtında vaks (küsuratın zekâttan affedilmesi) olmadığına delil vardır. Zira bu Hz. Ali'nin sözü bile olsa merfu hükmündedir.
Hadisin "üzerinden bir sene geçmedikçe hiç bir malda zekât yoktur" fıkrasındaki "mal"dan murad, zekâta tâbi hayvanlar, altın, gümüş, para ve ticâret malı gibi "nâmı" denilen artan maldır. Ekin ve meyvelerin zekâtının vâcib olması için ise, üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Binaenaleyh bunların zekâtı, kaldırıldıkları mevsimde verilir. Bu hususta âlimlerin icma'ı vardır. Zira âyet-i kerimede " = Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin"[56] buyurulmuştur.
Mezkûr fıkradaki "hiçbir mal" sözü, umum ifâde ettiğinden dolayı hadisin zahiri, her türlü malı kapsamaktadır. İster bu mal nisabtan kazanılan kârlar olsun, ister hibe veya miras yoluyla elde edilen bir mal olsun fark etmez. Dolayısıyla bu umûmdan anlaşılan gerek sene başında gerekse sene içinde elde edilen malın üzerinden bir yıl geçmedikçe ondan zekât vâcib değildir.
Sene başında elde edilen malların üzerinden bir yıî geçmedikçe zekâtının vâcib olmadığı daha önce de geçti. Sene içinde elde edilen mallara gelince:
1. Bu mallar, sene başından beri elde bulunup zekâta tabi olan nisab tutarındaki malların cinsinden ise:
a. Sene içinde elde edüen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmış ise, bu kazanç, sene başından beri elde bulunan asıl mala tâbidir. Asıl malın üzerinden bir sene geçince kazancın üzerinden de bir yıl geçmiş kabul edilir. Meselâ sene başında bir milyon lira ile ticâret yapmaya başlayan bir kişinin bir milyonu sene esnasında beş yüzbin lira kazanacak olsa, sene sonunda hem sermâyenin hem de kazancın yani bir buçuk milyonun zekâtını verecektir. Ticâret mallarından sene içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi olan hayvanlardan doğanlar da durum böyledir. Bu tür kazançların asıl mala eklenmesinin gerektiği hususunda âlimlerin ittifakı vardır.
b. Sene içinde elde edilen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmamış hibe ve miras gibi yollarla elde edilmişse, bunun zekâtının verilmesi hususunda ihtilâf edilmiştir:
Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre sene içinde elde edilen bu tür mallar, sene başından beri elde bulunan mallara hem nisab hem de sene hesabı yönünden eklenir ve hepsinin toplam zekâtı verilir.
İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafîî ve Ahmed'e göre bunlar sene hesabı yönünden bir birilerine eklenmezler, her birinin üzerinden tam bir sene geçmesi şarttır. Ama nisâb yönünden birbirlerine eklenirler. Bunu bir misalle açıklayalım:

Sene başından beri 30 sığırı olan bir kişiye sene içinde on sığır miras intikal etse, Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ikincisi birincisine ekleneceğinden birincisi yılını doldurursa, toplam kırk sığırın zekâtını verecektir. İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafiî ve Ahmed'e göre ise, yalnız otuz sığırın zekâtını verecektir. On sığırın zekâtım da üzerinden bir sene geçince verecektir. Bu görüş ayrıca Ebû Bekir, Ali, İbn Ömer ve Âişe (r.anhum)den rivayet edilmiştir.
Mâlik ise, zekâta tabi olan hayvanlar hususunda Efyû Hanîfe'nin görüşündedir. Altın ve gümüş hususunda da Şafiî ve Ahmed'in görüşündedir.
2. Sene içinde elde edilen mallar sene başından beri elde bulunan malların cinsinden değilse, birbirlerine sene hesabı yönünden eklenmezler. Her birinin ayrı bir sene hesabı vardır. Ne zaman senesini doldurursa, zekâtı o zaman verilir. Bu hususta ittifak vardır.
ibaresinde takdim ve te'hir var; ibarenin aslı şöyledir: kelimesi, nin ismidir. cümlesi de onun haberidir. cümlesi ise, nin ismi ve haberi arasında gelen bir cümle-i mu'terizadır. Bu hadisi Cerîr'den rivayet eden İbn Vehb'in bu sözünden maksadı, "üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malın zekâtı verilmez" cümlesini Ebû İshak'tan Peygamber (s.a.)'e ref ederek yalnız Cerîr'in rivayet ettiğini bildirmektir. Halbuki yıl şartı, Cerîrin hadisinden başka hadislerde de geçmektedir. Dârekutnî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üzerinden sene geçmedikçe kişinin malından zekât yoktur". Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadiste de Resûlullah (s.a.); "Üzerinden sene geçmedikçe maldan zekât yoktur" buyurmuştur. Aynı hadisi Enes (r.a.)'den de rivayet etmiştir.[57]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı kiki yüz dirhemdir.
2. Altının nisabı yirmi mıskaldır.
3. Hem altın hem gümüşün zekâtı, kırkta birdir. İki yüz dirhemde beş dirhem, yirmi miskalde de yarım miskal. Her ikisinde de cumhura göre muteber olan ağırlıklarıdır, kıymetleri değil.
Tâvûs'a göre, altının nisabında muteber olan, onun gümüşe göre değerlendirilmesidir. İki yüz dirhem gümüş değerinde olan altına zekât vâcibtir, daha az değerde olanına ise, vâcib değildir. Tâvûs'un bu görüşü, bu hadise ters düşmektedir.
4. Zekâtın vâcib olması için malın üzerinden bir yıl geçmesi şarttır, ancak ekin ve meyveler bundan hariçtir.
5. Altın ve gümüşün zekâtında vaks yoktur.[58]

1574. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"At ve köle zekâtından (sizi) affettim. Binaenaleyh gümüşün zekâtını veriniz. Her kırk dirhemden bir dirhem, yüz doksan dirhemde (zekât olarak) bir şey yoktur. İki yüze ulaşınca onda beş dirhem (zekât) vardır."[59]
Ebû Davûd dedi ki: Bu hadis-i şerifi -Ebû Avâne'nin dediği gibi- A'meş, Ebû İshak'tan rivayet etmiştir. Şeybân, Ebu Muâviye ile İbrahim b. Tahmân da onun benzerini Ebû İshak'tan, o da el-Hâris'ten, O'da Ali'den, O'da Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir.
NüfeylVnin hadisini Şu'be, Süfyân ve başkaları Ebû İshak'tan, O'da Âsim'dan, O'da Ali'den Peygamber (s.a.)'e ref etmeder (mevkuf olarak) rivayet etmişlerdir.[60]

Açıklama

Bu hadis, atlarla kölelerin mutlak olarak zekâta tabi olmadığma delâlet etmektedir. Zira hem "eî-hayl" hem de "er-rekıyk" kelimelerindeki "el" harf-i tarifi cins içindir. Âlimlerin atlarla kölelerin zekâtı hakkındaki görüşleri şöyledir:
1. Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, zekâta tâbidir. Bütün âlimler, bu hususta ittifak etmişlerdir. Ancak Zahirîler, bu ve benzeri hadislerin zahirine bakarak hadislerin mutlak oluşunu delil gösterip cumhura muhalefet etmişlerdir.
2. Binek atlarıyla hizmetçi köleler -âlimlerin ittifakı ile- zekâta tabi değildirler.
3. Bu iki maddede geçenlerin dışında kalan at ve kölelerin zekâtının verilip verilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Said b. el-Müseyyeb Ömer b. Abdulaziz, Mekhûl, Atâ, Şa'bî, Hasan el-Besrî, Sevrî, Zührî, İbn Şîrîn, Mâlik, Şafiî, Ahmed İshâk, Zahirîler ve Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre at ve kölelerde zekât yoktur: Bunların delilleri şunlardır:
a. Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadis.
b. Kütüb-i Sitte'de tahrîc edilen Ebû Hüreyre hadisi. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Müslumana kölesi ile atı için zekât yoktur."
Tirmizî bu hadisle ilgili şöyle demektedir: "Âlimler, Ebû Hüreyre hadisi ile amel ederek mer'ada otlayarak beslenen atlarla hizmette kullanılan köleler için zekât verilmeyeceği görüşündedirler. Ancak bunlar ticâret için olup üzerinden sene geçmişse kıymetlerinden zekâtları verilir."
c. 1594 no'lu Ebû Hüreyre hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"At ve kölede zekât yoktur. Ancak kölede fıtr sadakası vardır."
d. Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadistir:' Resûlullah (s.a.):
"Köle için sadaka-i fıtırdan başka zekât yoktur," buyurmuştur.
e. Zeyd b. Sabit, İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebû Süleyman, Ebû Hanife ve Züfer'e göre dölü alınmak için erkeği ile dişis karışık olan saime (kırda otlayarak beslenen) atlar zekâta tâbidir. Sahibi dilerse her at için bir dinar verir, dilerse atlarının değerini tesbit ederek her iki yüz dirhem için beş dirhem veya her yirmi dinar için yarım dinar verir.
Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre atların nisabı yoktur. Ondan rivayet edilen bazı kavillere göre de nisabı üç veya beş

attır.
Atların hepsi erkek veya hepsi dişi ise, zekâtları hususunda Ebû Hanife'den iki rivayet vardır: "Tercih edilen rivayete göre tümü erkek olan atlar, zekâta tâbi değildir. Tümü dişi olan atlar ise, zekâta tâbidir.
Bu grubun delilleri de şunlardır:
a. Dârekutnî ile Beyhakî'nin Câbir'den rivayet ettikleri hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sâime (kırda otlayarak beslenen) atlarda her at için bir dinar (zekât) vardır." Dârekutnî bunun zayıf olduğunu söylemiş, Beyhakî de "Şayet bu hadis Ebû Yûsuf'a göre/ sahih olsaydı, ona muhalif görüş beyânında bulunmazdı" demiştir.
b. Dârekutnî, İbn Ebû Şeybe ve başkalarının tahrîc ettikleri Hz.Ömer hadisidir. Bu hadiste Sa'îd b. Yezîd'in; "Babamı atlara kıymet biçerek zekâtlarını Ömer (r.a.)'e verirken gördüm" dediği bildirilmektedir.
c. İbn Abdilberr'in rivayetine göre Hz. Ömer, Ya'lâ b. Umeyye'ye talimat verirken: "Her kırk koyunda bir 'oyun alacaksın. Atlardan bir şey alma. Yalnız at başına bir dinar al" diyerek her at için bir dinar zekât alındığını bildirmiştir. Ancak bu ve bundan önceki delil, Hz .Ömer'in içtihadına göredir. Bundan dolayı diğer grubun delilleri karşısında hüccet olabilecek kuvvette değildir. Kaldı ki Hz. Ömer'in atlar için zekât almadığı da rivayet edilmiştir. Mâlik, Zührî'den, O'da Süleyman b. Yesâr'dan şunu rivayet etmiştir: Şam halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a: "Atlarımızla kölelerimizden zekât al" dediler de almadı. Sonra durumu Ömer (r.a.)'e yazıp bildirdi. Ömer (r.a.)'de almaktan imtina etti. Daha sonraları bunun hakkında Ebu Ubeyde ile bir daha görüştüler de o da yine Ömer (r.a.)'e yazdı. Ömer (r.a.) O'na cevap olarak gönderdiği mektubta; "Vermeyi arzu ediyorlarsa onlardan alıp fakirlerine dağıt, kölelerini de aç bırakma" demiştir.
Ebû Ubeyde ile Ömer (r.a.)'ın Şam halkından at ve köleleri için zekât almaktan imtina etmelerinde onların zekâta tâbi olmadığına apaçık bir delil vardır. Değilse, Allah'ın alınmasını farz kıldığı şeyi almaktan nasıl olur da imtina ederlerdi?
Ayrıca şunu da belirtelim ki Hanefî mezhebinde bu husustaki fetyâ, Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavline göredir.
Gümüşün zekâtı ile ilgili cümlede geçen ('z)\ ) kelimesinin aslı, -daha önce de belirttiğimiz gibi- "verik"tir. "Verik" ise madrûb olsun olmasın gümüş demektir. Bazıları esas itibari ile her nevi gümüşe "Verik" denildiğini diğer bazıları da dirhem şeklinde darbedilmiş gümüşe "verik" denildiğini, dirhem şeklinde darb edilmemiş olan gümüşe ise, ancak mecazen "verik" denildiğini, denilebileceğim söylemişlerdir. Gümüşün zekâtı ile ilgili bu fıkranın açıklaması, 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.[61]

Bazı Hükümler

1. At ve köleler, zekata tabi değildir.
2. Gümüşün nisabı ıkı yuz dirhemdir. Ikı yuz dirhemde kırkta bir olmak üzere beş dirhem zekât vardır.[62]

1575. ...Behz b. Hakîm'in, dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kırlarda otlayarak beslenen her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. (Ortak) develerin hesabı ayrı yapılmaz. Zekâtı, kim sevap umarak verirse." İbn el-Alâ; "karşılığında sevab umarak" diye söyledi: "O'na sevabı vardır. Kim de onu vermezse Azîz ve celîl olan Rabbimizin haklarından bir hak olarak onu ve malının yarısını muhakkak alırız. Muhammed (s.a.) soyuna ondan bir şey yoktur."[63]

Açıklama

Hadisin cümlesini cumhur, develerin sayısının yüz yirmiyi geçmesi haline, Hanefîler de yüz elliden sonrasına hamletmişlerdir. Binaenaleyh bu hüküm, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devenin, otuz altıdan kırk beş deveye kadar olan develer için zekât olarak verilmesi hükmüne munâfi değildir.
cümlesinden maksat şudur: İki halît (ortaklan biri develerini -zekât vermemek için- diğerinin develerinden ayırmasın. deki zamir kelimesine râcidir. kelimesinden murad, zekâtı vacib olan deve sayısıdır. Böylece cümlenin manası "zekâtı vacip olan develer zekât vermemek için birbirinden ayrılmasın" olur. Şöyle ki iki halîtten birinin üç devesi diğerinin de iki devesi varsa,. toplam beş deveye bir koyun zekât lâzım gelir. Şayet iki halit develerini birbirinden ayıracak olurlarsa, hiçbirine zekât olarak hiçbir şey lâzım gelmeyecektir. Halît ve hılta ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklama bölümünde verilmiştir.
cümlesine gelince, mânâsı şudur: "Zekâtı kim vermezse ondan hem o zekât miktarı hem de zekâtı vermediği için ona ceza olarak malının yarısını alırız."
Zekâtı vermeyene zekâtın alınmasından başka, ona bir cezanın tatbik edilip edilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
A. Ahmed, İshak ve kavl-i kadiminde Şafîî'ye göre, ayrıca ceza tatbik edilir. Delilleri şunlardır:
1. Bu hadis,
2. Ebû Davud'un Kitâbü'l-Cihâd'da tahrîc ettiği Ömer (r.a.) hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişinin hıyanetini gördüğünüzde onun mallarını yakınız."
3. Ebû Dâvûd Hâkim ve Beyhakî'nin tahrîc ettikleri Amr b. el-âs hadisinde Peygamber (s.a.), Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'nin hiyânet edenin malını yaktıkları ve onu dövdükleri bildirilmiştir.
B. Cumhura, göre ise, zekât vermeyene malî ceza vermek caiz değildir. Ondan ancak vâcib olan zekât miktarı alınır. Cumhur, birinci grubun delillerine teker teker cevap vermiş ve reddetmiştir. İmam Şafîî, "Behz, hüccet değildir, hadis âlimleri, bu hadisin sabit olmadığı görüşündedirler. Şayet sabit olsaydı, ona göre hükmederdik" demiş ve bu hadisin sahih olmadığına işaret etmiştir.
Bazıları bu hadisin mensûh olduğunu söylemişse de, İbn Hacer ile Nevevî bu hadisin tarihi bilinmediğinden bu iddiayı

reddetmişlerdir
Cumhur, diğer hadislerin de senetlerinde bulunan bazı kişilerden dolayı veya bundan başka illetler sebebiyle delil olamayacaklarını söylemiş ve birinci grubun delillerini reddetmişlerdir.
sözüyle Peygamber (s.a.) zekâtın Allah haklarından bir hak olduğunu ve kendi soyundan olanlara verilmeyeceğini bildirmiştir.[64]

Bazı Hükümler

1. Belirli sayıya ulaşmış otlayan develerde zekât miktarları Hz. Peygamber tarafından belirtilmiştir.
2. İki halit az zekât vermek veya hiç zekât vermemek için develerini ayırmaktan nehyedilmişlerdir.
3. Hadis zekâtın sırf Allah rızasını kazanmak için verilmesine teşvik etmektedir.
4. Mal sahibi malının zekâtını vermediği zaman, halife o zekâtı ondan -zorla da olsa- alabilir.
5. Zekâtı teslîm alma yetkisi halife ve onun nâibinindir. Ebû Hanife ile arkadaşları, Mâlik ve Şafîî bu görüştedirler.
6. Halifenin malî ceza vermesi caizdir. Bununla ilgili ihtilâf açıklama bölümünde geçti.
7. Peygamber (s.a.)'in soyundan olanların zekât almaları caiz değildir.[65]

1576. ...Ebû Vâil, Müâz'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.) Onu Yemen'e (vali olarak) göndereceği zaman, "her otuz sığırdan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bîr erkek veya dişi sığır, her kırk sığırdan da iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır ve her baliğ yani bulûğ çağına erenden bir dinar veya onun değerinde Me'âfir (elbisesi) almasını" emretmiştir.[66]
(Me'afir) Yemen'de bulunan bir elbisedir.[67]

Açıklama

Sığırın zekâtı ile ilgili hükümler 1572 no'lu hadisin açıklama bölümünde geçti.
"Bülûğ çağına eren kişi"den maksat, ehl-i zimmetten bulûğ çağına eren erkektir.
Bu hadiste her zimmî erkekten cizye olarak bir dinar veya onun değerinde meâfir denen Yemen elbisesi alınacağı bildirilmektedir. Bundan da cizyenin yalnız zimmî erkeklerden alınacağı anlaşılmaktadır. Ancak bunun hadiste açıktan açığa zikredilmeme si, bilindiği içindir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi cizye bölümünde verilecektir.
Me'âfir, Yemen'deki bir yerin adıdır. Oranın elbiseleri bu isimle anılır. Tirmizî, "bu hadis, hasendir" demiştir.[68]

Bazı Hükümler

1. Sığırın nisabı, otuzdur. Binaenaleyh otuzdan az sığıra zekat vacıb değildir.Cumhurun görüşü de budur. Said b. el-Müseyyeb ile ez-Zührî, sığır zekâtını deve zekâtına kıyas ederek her beş sığırda bir koyun zekât vâcib olduğunu söylemişlerse de bu görüş reddedilmiştir. Çünkü hakkında nass olan meselede kıyas geçerli değildir. Nitekim Nesâî'nin tahrîc ettiği Muaz hadisinde Muâz (r.a.): "Re-sûlullah (s.a.) beni Yemen'e göndereceği zaman otuza varmadıkça sığırdan (zekât olarak) bir şey almamamı emretti" demiştir.
2. Cizye, yalnız bülûg çağma eren erkekten bir dinar veya onun değeri olarak alınır.[69]

1577. ... Mesrûk, Mu'âz'dan, O'da Peygamber (s.a.)'den (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiştir.[70]
1578. ...Mesrûk'un Muâz b. Cebel'den rivayet ettiğine göre, "Peygamber (s.a.) O'nu Yemen'e gönderdi..." deyip (daha önce geçen hadisin) benzerini zikretti. (Râvî, Süfyân) Ne "Yemen'deki elbiselerine de "yani bulûğ çağına eren" sözünü zikretmedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Cerir, Ya'lâ, Ma'mer, Şu'be, Ebû Avâne ve Yahya b. Saîd, A'meş'ten, O'da Ebû Vâil'den, O'da Mesrûk'tan; Ya'lâ ve Ma'mer Muâz'dan" diyerek benzerini rivayet etmişlerdir.[71]

Açıklama

Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini, Muâz'ın hadisini Ebû Vâil doğrudan doğruya Muâz'dan rivayet ettiği gibi onu Mesrûk'tan da rivayet ettiğini bildirmek için zikretmiştir. Anlaşılan Ebû Vâil bu hadisi ikisinden de duymuştur.
cümlesinden murad, Ebû Vâü'in Muâz'dan rivayet ettiği 1576 no'lu hadisin benzerini zikretti, demektir.
Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Hadisin râvîlerinden Ya'lâ ile Ma'mer hariç, diğerleri hadisi A'meş'ten miirsel olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ ile Ma'mer ise onu A'meş'ten, Muâz'ı zikrederek muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ'nın rivayetini Nesâî, Ma'mer'in rivayetini de Dârekutnî tahrîc etmiştir. Hâsılı bu hadis, A'meş'ten çeşitli tarîklerden muttasıl ve miirsel olarak rivayet edilmiştir. Tirmizî miirsel olan rivayetin, sahih olduğunu söylemiştir.[72]

1579. ...Meysere, Ebû Salih'ten, O'da Süveyd b. Gâfele'den rivayet ettiğine göre, Süveyd (ya) "ben gittim" dedi ya da şöyle söyledi: "Bana Peygamber (s.a.)'in zekât memuruyla giden bir kişi haber verdi. Resûlullah (s.a.)'in (zekât) mektubunda şu vardı.
"Süt emen (veya sütlü) hayvanı alma, ayrı olan (mallar)ı bir araya toplama, toplu olanı da birbirinden ayırma"

Davar, subaşına geldiği zaman zekât memuru da gelir ve (sahiplerine): "Mallarınızın zekâtlarını ödeyin" derdi. (Süveyd veya zekât memuruyla giden kişi söze devam ederek) dedi ki: "Onlardan biri Kevmâ' olan bir dişi deveyi vermek istedi.
Hilâl b. Habbâb (Meysere'ye) dedi ki:
Ey Ebâ Salih! Kevmâ nedir? dedim. O'da.
Hörgücü büyük olan (deve)dir, dedi. Zekât memuru onu kabul etmedi. Mal sahibi:
Develerimin iyisini almanı arzuluyorum, dedi. Zekât memuru onu da kabul etmedi. Mal sahibi (değerce) ondan düşük olan bir diğer deveyi onun için yularladı (ve öne sürdü), onu da kabul etmedi. Sonra (değerce) ondan daha düşük olan bir diğerini yularladı da onu kabul etti ve şöyle dedi:
Ben bunu alıyorum. Ama yine de Resûlullah (s.a.)'in, "Gittin de adamın en iyi devesini aldın" deyip bana kızmasından korkarım.[73]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bunun benzerini Huşeym, Hilal b. Hab-bâb'tan rivayet etmiştir. Ancak şu var ki ("ayırma" kelimesi yerine) "ayırmasın" demiştir.[74]

Açıklama

Bu hadisi Süveyd b. Gâfele'den rivayet eden Meysere (Ebû Salih) şübhe etmiştir: "Acaba Süveyd: "Zekat memuruyla gittim"mi dedi, yoksa "zekât memuruyla giden biri"mi dedi." Ancak diğer rivayetlerden de anlaşıldığına göre birinci ihtimâl daha kuvet-lidir. Yani zekât memuruyla giden kişi Süveyd'in kendisidir.
cümlesindeki "and" kelimesi, mektup manasında kullanılmıştır. Nitekim bundan sonraki hadis de bunu te'yid etmektedir.
sözü üç türlü yorumlanmıştır:
Birinci yoruma göre ondan maksat "süt emen hayvan"dır. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: "Süt emen yavru hayvan alma" Peygamber (s.a.) onu yavru hayvanları almaktan nehyetmiştir. Zira fakirlerin hakkı, yavru olanında değil, orta halli olanındadır.
İkinci yoruma göre ise, ondan murad, "süt emziren hayvan"dır. Bu yoruma göre muzaf, hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Bundan da asıl maksat, sütlü hayvandır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Sütlü hayvan alma" Çünkü sütlü hayvanlar malların iyisi sayılırdı. Her iki yoruma göre de harf-i cerri'zaiddir.
Üçüncü yoruma göre: cümlesinden murad, hayvanların yavruları için zekât alma. Yani hayvanların yavrularını nisaba katma. Bu yoruma göre bu hadis, Ebû Hanife ile Muhammed'e müstakil olan deve, davar ve sığır yavrularında zekâtın vâcib olmadığına hüccet olmaktadır.
Âlimler, deve yavruları, buzağılar ve kuzularda zekâtın vâcib olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişledir.
Sevrî, Şa'bî, Dâvûd, Ebû Süleyman, Muhammed ve Ebû Hanife'ye göre zikredilen yavrulara zekât vâcib değildir. Aslında bu konuda Ebû Hanife'den üç kavil rivayet edilmiştir:
İlk içtihadına göre: Bu hayvanlarda -yaşlılarında olduğu gibi- bir koyun vâcibtir. Ebû Sevr, Mâlik ve Züfer bu görüştedirler.
İkinci içtihadına göre bu yavrulardan bir tanesini vermek vâcibtir. İshâk, Yâkûb, Evzaî, Ebû Yûsuf ve kavl-i cedidinde Şafiî, bu görüştedirler. Üçüncü içtihadına göre: Bu yavrularda zekât vâcib değildir. Bu onun son görüşüdür. İmam Muhammed'in de görüşü budur.
Bu ictihadlar Hidâye şerhi İnâye'de şöyle anlatılmaktadır: "Tahâvî, Ebu Hanife'nin bu ictihadlannı şöyle nakleder: Ebû Yusuf'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir gün Ebû Hanife'nin huzuruna girdim ve O'na:
Kırk kuzusu olan kişi hakkınâa nedersin? diye sordum O'da:
Yaşını doldurmuş bir koyun verir, diye cevap verdi. Ben:
Çok kere bir koyun, kuzuların çoğu veya tümünün değerine eşittir
diyerek, O'nun ne diyeceğini bekledim. O'da bir süre düşündükten sonra:
Hayır, bir koyun değil de kuzulardan birini verecektir, dedi. O zaman ben:
Kuzu zekât olarak verilir mi? diye sordum. Yine biraz düşündükten sonra:
Hayır verilmez. O halde onlarda zekât vâcib değildir, diyerek son görüşünü beyân etti."
Âlimler, bir mecliste bir mesele hakkında üç değişik görüş beyânında bulunan Ebu Hanife'nin bu ictihad değişikliğim O'nun menkıbelerinden
saymıştır.
Hanefî mezhebinde muteber olan kavi, aynı zamanda İmam Muhammed'in de görüşü olan bu son görüştür.
Hanefîlerin fıkıh kitaplarından Hidâye ve Şerhlerinde Ebû Hanîfe'den rivayet edilen bu üç görüşün aynı zamanda tevcihi de yapılmıştır. Daha fazla malumat edinmek isteyen mezkûr kitaplara müracaat etsin. Ancak şunu da belirtelim ki, Hanefî fıkıh kitaplarının çoğunda bu ihtilâfların, bu üç nevi hayvan yavrularının müstakil olmaları hâline mahsûs olduğu bildirilmiştir. Şöyle denilmektedir: "Hanefî mezhebinin imamları arasında deve yavruları, buzağılar ve kuzuların zekâtı hakkındaki ihtilâf, bu yavruların arasında büyüklerinin bulunmaması hâline mahsustur. Eğer bulunursa, meselâ otuz dokuz kuzunun arasında bir koyun bulunursa, o zaman hepsinde zekât vâcib olur. Bu bir koyuna tebean otuz dokuzu zekâta tâbi olur. Zekât olarak da o tek koyun verilir."
Âlimler arasında ihtilaflı olan bu meselenin iki tasavvuru yapılmıştır:
1. Bir kimse yirmi beş deve yavrusu (ya da otuz buzağı yahut da kırk kuzu) satın alsa (ya da bunlar ona hibe edilse) bunların zekât senesi onlara mâlik olduğu günden itibaren mi başlar, yoksa zekâtları verilecek bir çağa varmalarından itibaren mi başlar?
Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre bunların zekât senesi büyüyüp yavruluk çağını geçirdikten sonra yani zekâtları verilecek

çağa vardıkları andan itibaren başlar. Diğer âlimlere göre ise, zekât seneleri onlara mâlik olduğu andan itibaren başlar, zekât seneleri dolunca zekâtları verilir.
2. Bir kimsenin yirmi beş devesi olup da bunlara mâlik olduğu zamandan altı ay sonra her biri bir yavru doğurup yirmi beş deve yavrusu meydana gelse, zekât senesi dolmadan o yirmi beş deve ölüp yalnız o yirmi beş deve yavrusu kalsa, bu yavrular analarının zekât senesine tabi olarak doğduklarının altıncı ayında mı zekâta tabi olurlar, yoksa kendi zekât senelerini tamamlayınca mı zekâta tâbi olurlar?
Ebû Hanife ile Muhammed'e göre analarının zekât senesi değil de kendilerinin zekât seneleri tamamlanınca zekâta tâbi olurlar. O yirmi beş devenin tamamı ölmeyip de meselâ onlardan bir tane bile kalsa, yirmi beş yavru o kalan bir deveye tebean zekâta tabi olur. Diğer âlimlere göre ise, analarının zekât senesi tamamlanınca zekata tâbi olurlar.
Zekât memurunun su basma gitmesi zekâtı orada daha kolay toplayabileceği içindir.
Bu hadisin benzerini Huşeym, Hilâl b. Habbâb'tan rivayet etmiştir. Ancak Hüşeym yaptığı rivayette gaib sigasiyle demiştir. Halbuki Ebû Avâne rivayetinde yani açıklamaya çalıştığımız 1579 no'Iu hadisin rivayetinde bu kelime hitab sıygasiyle diye gççmektedir. Ebû Avâne rivayetine göre hitâb ve nehy, zekât memurunadır. Hüşeym rivayetine göre ise mallan toplama veya ayırmada nehy, mal sahibinedir.[75]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis zekâtta deve yavruları, buzağılar ve kuzuların alınmayacağına veya zekata tabı olmadıklarına delâlet etmektedir.
2. Zekât olarak hayvanların iyisi değil de orta halli olanları alınır.
3. Bu hadiste 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi zekât artar veya eksilir korkusuyla zekâtları ayrı hesaplanması gereken malları bir araya toplayıp hesaplamak veya toplu olanları ayrı hesaplamak nehyedilmiştir.[76]

1580. ...Süveyd b. öafele'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in zekât memuru bize geldi, onun elini tuttum (onunla tokalaştım) ve onun (zekât) mektubunda şunu okudum: "Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla ayrı olan (mallar) biraraya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayırılmaz" (Ama Râvi Ebû Leylâ el-Kindî) "Süt emen (veya sütlü) hayvan" sözünü zikretmedi.[77]

Açıklama

kelimesi, bir önceki hadiste olduğu gibi mektup mânâsında kullanılmıştır.Nitekim bu kelime Dârekutnî rivayetinde açıkça "kitap: Mektup" diye zikredilmiştir.
"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla -ayrı olan (mallar) bir araya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayrılmaz" fıkrasıyle ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadisi Süveyd b. öafele'den rivayet eden Ebû Leylâ el-Kindî, bir önceki hadiste geçen "süt emen (veya sütlü) hayvan alma" sözünü zikretmemiştir.[78]

1581. ...Müslim b. Sefine el-Yeşkurî'den... (Ebû Davud'un hocası) el-Hasen dedi ki: "Râvh ise (Müslim b. Sefine yerine) Müslim b. Şu'be, diyor." dedi ki:
Nâfi'b. Alkame, babamı kavminin reisliğine tayin etti de onların zekâtlarını toplamasını emretti. Bunun üzerine babam beni onlardan bir gruba gön4erdi. Ben de Sa'r denen bir ihtiyara geldim:
Babam beni sana zekâtını almam için gönderdi dedim. O'da:
Yeğenim, (hangisini) nasıl alıyorsunuz? dedi. Ben:
Koyunların memelerini araştırıp yokladıktan sonra iyisini seçer alırız, dedim. O'da:
Yeğenim! Sana anlatayım! Ben Resûlullah (s.a.) zamanında şu vadilerden bir vadide koyunlarımın başında idim. Deve üzerinde iki adam geldi ve bana:
Koyunlarının zekâtını ödemen için biz Resûlullah (s.a.)'in sana (gönderilmiş) elçileriyiz, dediler.
Ne vermem gerekir? dedim.
Bir koyun, dediler. Bunun üzerine, iyi süt ve yağ dolu olduğunu bildiğim bir koyuna yöneldim ve hemen onu (tutup) onlara getirdim.
Bu kuzusu olan bir koyundur. Halbuki Resûlullah (s.a.) kuzusu olan koyunu almamızı yasakladı, dediler.
Peki nasıl-birşey alırsınız? dedim.
Takriben bir yaşındaki dişi oğlak veya bir yaşını bitirip iki yaşına basmış davar, dediler. Ben de Mu'tât bir dişi oğlağa yönelip -Mu'tât : Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır-onu (tutarak) kendilerine getirdim.
Ver dediler ve onu (alıp) yanlarına devenin üzerine koydular. Sonra da gittiler.[79]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebû Âsim, Zekeriyyâ'dan rivayet etti ve Ravh'ın dediği gibi o da "Müslim b. Şu'be" dedi.[80]

Açıklama

Hasan b. Ali, bu hadisi iki hocasından duymuştur. Biri Veki, b. el-Cerrâh diğerJ de Ravh b yjbâde'dir. Vekf den olan rivayetinde Müslim b. Sefine diye zikrettiği Ravîyi Ravh'tan olan rivayetinde Müslim b. Şu'be diye zikretmiştir. Doğrusu da ikincisidir. Ah-med, b. Hanbel'in dediği gibi bu hata Veki'den meydana gelmiştir, Dare-kutnî: "Bu vehim, Vekî' tarafından meydana gelmiştir. Doğrusu Müslim b. Şu'be'dir." Nesâî, de: "Vekî'e" İbn Sefine sözünde tabi olan bir kimse duymadım"

demektedir. Buhârî "Veki', "Müslim b. Sefine" demiştir ki, bu sahih değildir" der. Nitekim Ebû Dâvûd da Vekî'nin Müslim b. Sefine sözünün hatalı olduğuna işaret etmek için bu hadisi birkaç tarikten Müslim b. Şu'be diye rivayet etmiş.
cümlesinde geçen "şâfi" kelimesinin mânâsı; kuzusu olan koyundur. Bir başka görüşe göre kuzusu olan gebe koyundur.
sözünden murad cezae (bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere) olan bir anâk (dişi oğlak)tır. Nihâye adlı eserde: "Ceza'a vasfı deve için kullanıldığında ondan dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve kast edilir. Sığır ve keçi için kullanıldığında bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan dişi sığır ve keçi, koyun için kullanıldığında da bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere olan koyun kast edilir" denilmektedir. Ceza'anın erkeğine cez' denir.
kelimesi, kelimesine matuftur. Bu kelime davar için kullanıldığında ondan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan koyun veya keçi; sığır veya manda için kullanıldığında, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanı; deve için kullanıldığında da beş yaşım bitirip altı yaşına basmış olanı kast edilmektedir. İmam Ebû Hanife ve imam Ahmed bu görüştedirler. İmam Mâlik de sığır ve manda hariç, onlarla ittifak halindedir. O'na göre sığır ve mandadan olan seniy, üç yaşım bitirip dört yaşına basmış olanıdır. İmam Şafîî koyun ve keçi dışında, İmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed'in görüşündedir. O'na göre koyun ve keçiden olan seniy, sığırda olduğu gibi iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanıdır. Anlaşıldığına göre bu kelimenin sözlük anlamı ihtilaflı olduğundan âlimler de belirli bir yaş üzerinde ittifak edememiş, ihtilâf etmişlerdir.
cümlesinin iki mânâya ihtimâli vardır:
a. Mu'tât: Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır.
b. Mu'tat: Gebelik çağı geldiği halde gebe olmayandır. Nihâye'de şöyle denilmektedir: "Mu'tât olan koyun veya keçi, semiz ve fazla yağlı oluşundan dolayı gebe olmayandır." Hadiste geçen "doğurma" sözü hamile kalma manasında kullanılmıştır. Anlaşılan bu hadiste geçen "doğurma" sözü mecâz-ı mürsel olarak gebe olma manasında kullanılmıştır.
Sa'r (b. Deysem) adındaki yaşlı zâtın, bu olayı anlatmaktan gayesi, iyi halli olan hayvanların zekât olarak verilmesinin vâcib olmadığını bildirmektir.[81]

1582. ...Bize Muhammed b. Yûnus en-Nesaî rivayet etti (dedi ki:) Bize Ravh rivayet etti (dedi ki:) Bize Zekeriyya b. İshak, bu hadisi aynı senetle "Müslim b. Şu'be" diye nakletti ve; "Şâfi', karnında yavrusu olan (hayvan) dır." dedi.
Ebu Dâvûd dedi ki: "Humus'ta Amr b. el-Hâris el-Himsî ailesinin yanındaki Abdullah b. Salim'in -Zübeydî'den rivayet ettiği-mektubunda şöyle dediğini okudum:
Bana Yahya b. Câbir, Cübeyr b.Nüfeyr'den naklen rivayet etti. O'da "Kays Gâdırâs-ı" kabilesinden olan Abdullah b. Muâviye el-Gâdırı'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.):
"Üç şey var ki onları yapan kimse, imanın tadını (lezzetini) tadmış (almış) olur. Kişinin tek olan Allah'a kulluk edip de O'ndan başka ilâh olmadığına inanması, gönül hoşnutluğuyla malının zekâtım seve seve her sene vermesi, ne yaşlı, ne uyuzlu, ne hasta ve ne de âdî olan (hayvanı zekât olarak) vermemesidir. (Zekâtınızı) mallarınızın orta hallisinden (verin). Zira Allah, sizden malınızın iyisini istememiş ve âdisini de (vermenizi) emretmemiştir."[82]

Açıklama

Bu hadisi Ravh'tan iki kişi rivayet etmiştir:
Biri, Hasan b. Ali; diğeri Muhammed b. Yunus en-Nesâî'dir. Ebû Dâvûd birinci rivayete bir önceki hadiste işaret etti. İkinci rivayeti de burada zikretti. Görüldüğü gibi Vekî'den olan rivayetteki, "Müslim b. Sefine" sözü her iki tarîkle Ravh'dan rivayet edilen rivayette Müslim b. Şu'be diye geçmektedir. Ebû Davud'un bunu değişik tariklerle vermesinin sebebi onun Müslim b. Sefine değil, de Müslim b. Şu'be olma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu beyan etmektir.
Zekeriyya b. İshâk, bir önceki hadisi aynı senetle yani Amr b.Ebî Süfyân'dan rivayet etmiştir. Hadîsin bu rivayetinde ayrıca "şâfi gebe olan hayvandır" diye bir cümle geçmektedir.
Ebû Davud'un okuduğu mektuba gelince, onu Abdullah b. Sâlim'in bizzat kendisinden duymadığı çin muallaktır. O mektupta Abdullah b. Salim şöyle demiştir: "Bana Yahya, b. Câbir, Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti". Ebû Dâvûd bunu böyle zikrederken îbn Hacer el-Askalanî de el-İsabe fi temyizi's-Sahâbe adlı eserinin Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî ile ilgili bölümünde onun "Yahya b. Câbir, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den o da babasından, o da Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'den rivayet etti" şeklinde olduğunu söyler ve Dârekutnî ile Buhâri'nin ("Ta-rih"inde) bunu böyle tahrîc ettiklerini zikreder. Bundan anlaşıldığına gör Ebû Davud'un zikrettiği senette inkitâ' vardır. Zira ondan Yahya b. Câ-bir'in hocası Abdurrahman b. Cübeyr düşmüştür.
"Gâdıratü Kays" bir kabilenin ismidir. Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'nin rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.)'in buyurmuş olduğu üç özellik şunlardır:
1. Tek olan Allah'a ibâdet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak ve Allah'dan başka ilâh olmadığına inanmak.
Bu kısımda geçen sözü mahzuf bir fiilin mefûludur. Bir önceki cümleyi te'kid etmek için getirilmiştir.
2. Gönül hoşnutluğu ve ihlâsla malın zekâtım seve seve her sene vermek.
3. Malın yaşlı, uyuz, hasta ve âdisini zekât olarak vermemek. Hadisin bu bölümünde geçen kelimesi yaşlı kelimesi uyuz; kelimesi hasta sözü de âdi veya yavru hayvanlar mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimelerde özelden genele doğru bir sıralama vardır.
Bu hadis ihlâslı bir şekilde ibâdet etmeye teşvik ettiği gibi gönül hoş-nutluğuyla zekâtı seve seve vermeye de teşvik etmektedir. Ayrıca zekât olarak malın iyi veya kötüsü değil de orta hallisinin alınacağına delâlet etmektedir.
Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî hadisini ayrıca Taberânî, Bezzâr ve Beğavî tahrîc etmişlerdir.[83]

1583. ...Übey b. Ka'b (r.a.)dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) beni zekât memuru olarak gönderdi de (develeri olan) bir adama uğradım. Malını benim için biraraya toplayınca o malda ona ancak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve (zekât vâcib) olduğu kanaatine vardım. Bunun üzerine ona:
(Zekât olarak) bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver, dedim.
Onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı.
Ama bu genç biri ve semiz bir dişi devedir. Binaenaleyh bunu al, dedi. Ona:
Emr olunmadığım şeyi almam. İşte Resûlullah (s.a.) yakınında. Ona gidip bana takdim ettiğini O'na takdim etmeyi arzu edersen bunu yap! Eğer O, senden bunu kabul ederse, ben de ederim. Şayet kabul etmezse, ben de kabul etmem, dedim.
Tamam, yaparım dedi. Hemen bana takdim ettiği deveyi getirdi ve benimle beraber çıkıp Resûlullah (s.a.)'a geldik. O'na:
Ey Allah'ın Peygamberi Malımın zekâtını benden almak için bana (şu) elçin geldi. -Allah'a yemin ederim ki, daha önce ne Resûlullah (s.a.) ne de onun elçisi benim malımın arasında bulunmadı (malımı görmedi)- Malımı onun için bir araya topladım da onda benim üzerime (vâcib) olan şeyin, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve olduğunu söyledi. Halbuki onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı. Alması için ona iri ve genç bir dişi deveyi takdim ettim de bende.n almadı. İşte o (takdim ettiğim deve) budur. O'nu sana getirdim ya Resûlullah (buyurun) al, dedi. Resûlullah (s.a.) O'na:
"Sana (vâcib) olan odur. Ama (ondan daha) iyisini tatavvu olarak verirsen, Allah sana onun sevabını verir. Biz de onu senden kabul ederiz," buyurdu. O'da:
İşte o, budur ya Resûlullah! Onu sana getirdim (buyrun) al, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) de onun teslim alınmasını emretti ve o adama malının bereketi (çoğalması) için duâ etti.[84]

Açıklama

cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Zekât olarak vermen gereken deve, zekât memurunun senden istediği bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi devedir. Ama sevab almak için ondan daha iyisini vermek istersen Allah sana onun sevabını verir. Bu hadis mal sahibinin rızasıyla zekât olarak verilmesi gereken miktardan daha fazlasının alınabileceğine delildir. Bu konuda âlimle rarasın-da ihtilâf yoktur. Bu hadis ayrıca iyi işler yapan kimselere duâ etmeye de teşvik etmektedir.[85]

1584. ...îbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu:
"Şüphesiz sen, ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara her gün ve gecede beş vakit namaz farz kıldığını kendilerine bildir. Eğer onlar bunda da sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir. Şayet onlar bunda da sana itaat ederlerse, mallarının iyilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasından da korun. Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur.[86]

Açıklama

Sahih-i Buhârî'nin "kitabû'l-Meğâzî" bölümünde belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) Muâz'ı Yemen'e hicretin 10. yılı Veda Haccından önce göndermişti. Vâkıdî'nin zikrettiğine göre ise, hicretin 9. yılı Tebûk Seferi dönüşü göndermişti. Hicretin 8. yılı olan Mekke'nin Fethi senesinde gönderdiği de söylenmiştir. Bu konu ihtilaflı olduğu gibi Muâz'ın Yemen'e vali olarak mı, yoksa kadı olarak mı gönderildiği konusu da ihtilaflıdır. Askerî, Kitâbü's-Sahâbe'de vali olarak gönderildiğini söylerken Ibn Abdilber de el-İstî'ab adlı eserinde o'nun kadı olarak gönderildiğini ve Yemen'deki zekât memurlarının topladıkları zekâtları teslim almakla görevlendirildiğini söylemektedir. Aslında İslâm'ın ilk zamanlarında yönetim, diyanet, mâliye ve adliye ile ilgili işlerin hepsi vâlîler tarafından yürütülüyordu. Bu sebeple O'nun her iki görevi yürütmek üzere gönderilmiş olması da mümkündür. Resûlullah (s.a.) Yemen'i beş bölgeye ayırmış ve her bölgeye bir sahâbî tayin etmişti. San'a bölgesine Hâlid b. Saîd; Kinde bölgesine Muhacir b. Ebî Umeyye; Hadramevt bölgesine Ziyâd b .Lebîd; Cendel bölgesine Muâz, Zebîd Aden- bölgesine de Ebu Musa el-Eş'arî'yi göndermişti. Tirmizî'nin tahrîc ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e gönderirken kendisine şu soruları sorduğu bildirilmiştir. Resûlullah (s.a.):
"Yemende ne ile hükmedeceksin ya Muaz?" Muâz (r.a.):
Allah'ın kitabı ile...
"Kitab'da bulamazsan ne yapacaksın!" Muâz (r.a.):
Resûlullah'ın sünneti ile hükmederim, diye cevap verdi. "Ya sünnette de bulamazsan?"
Kendi re'yimle ictihad ederim, cevabım vermiştir. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Resulünün elçisini Resulünün hoşum! olduğu şeye muvaffak eden Allah'a hamd olsun" buyurdu.
Resûlullah (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na ehl-i kitaptan (kendilerine Allah tarafından Peygamber gönderilip kitap indirilen gayr-i müslim) olan bir kavme gideceğini belirtmesi, kendisine yapacağı tavsiyeyi dikkatle dinleyip ona önem vermesini sağlamak içindir. Zira ehl-i kitabın kültür seviyesi puta tapanlarınki gibi düşük değildi. Bu nedenle onlarla kültür seviyelerine göre görüşüp konuşması gerekiyordu. Belki de Resulullah (s.a.)'in ona yalnız ehl-i kitabı zikretmesi bu durumlarından dolayıdır. Değilse, Yemen halkı yalnız ehl-i kitaptan ibaret değildi. Nitekim Tıybî: "Yemenlilerin arasında ehl-i kitap olduğu gibi müşriklerde vardı" demektedir. Bununla beraber orada Yahudiler çoğunlukta olduğu içîn yalnız onların zikredilmesi de muhtemeldir. İslama davetin halkm itikadı göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğinden Resûlullah (s.a.) Muâz (r.a.)'a

kelime-i şehâdetten başlamasını emretmiştir. Zira onlar hem Allah'a ortak koşuyor hem de Resûlullah (s.a.)'in risâletini tanımıyorlardı veya kendilerine gönderildiğine inanmıyorlardı. Bu hususta Kadı Iyaz şöyle demektedir:
"Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a, Yemenlileri önce Allah'ı bir bilmeye ve Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini kabul ekmeye davet etmesini emretmesi onların Allah Tealâ'yı hakkıyla bilmediklerine delildir."
Yahudilerle Hıristiyanların itikadları hakkında araştırmada bulunan Kelam âlimlerinin de görüşü budur. Onlar her ne kadar ibâdet edip Allah'ı bildiklerine dâir bazı deliller getirseler de hakikatte O'nu bilmemektedirler. Zira hıristiyanlar İsa'nın, Yahudiler de Üzeyr'in Allah'ın oğulları olduklarını söylemektedirler. Bunlar hakkında Kadı Iyâz:
"Allah'ı yarattıklarına benzetip O'nu cisimleştiren Yahudilerle O'na çocuk veya zevce isnâd edip O'na hulul, intikal ve intizâcı caiz gören Hıristiyanlar Allah'ı bilmemektedirler. Binâenaleyh onlar, kendisine ibâdet ettikleri mâbudları için "Allah" deseler de Allah, o değildir. Çünkü o vâcibü'l-vucûd olan Allah'ın sıfatıyle mevsûf değildir. Şu halde Yahudilerle Hıristiyanlar Allah'ı bilmiyorlar demektir" der.
Bunun için ehl-i kitâb her şeyden evvel Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.)'in O'nun Resulü olduğuna şehâdet etmeye davet edilmişlerdir.
Bâzı âlimlere göre Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a Yemen'lileri önce kelime-i şehâdet getirmeye davet etmesini emretmesi, kelime-i şehâdetin, dinin asıl temeli olmasındandır. Zira bu olmazsa, hiçbir ibâdet ve amel geçerli olmaz.
İslâm dinine girebilmek için kelime-i şehâdetin iki şıkkını söylemenin şart olduğunu söyleyen cumhura göre, yalnız birisini söylemek kâfi değildir.
Peygamber (s.a.) Muâz'a Yemenlilerin kelime-i şehâdeti getirmeleri hâlinde günde beş vakit namaz kılmalarının farz olduğunu onlara bildirmesini emretmiştir. Buna da itaat etmeleri halinde onlara zekâtın farz olduğunu bildirmesini emretmiştir.
Peygamber (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na niçin halkı oruç ve hacca da davet et diye emretmedi? Sorusuna İbn es-Salâh şöyle cevap vermiştir: "Oruçla haccın bu hadiste zikredilmemesi, râvilere aît bir hatadan dolayıdır. Yoksa Peygamber (s.a.) onları da zikretmiştir." Ancak bu cevap âlimler tarafından rağbet görmemiştir. Çünkü bu görüşün kabul edilmesi, birçok hadis-i şerife şüpheyle bakmaya götürecektir. Bu hususta Kurtûbî şöyle demektedir: "Bu hadis, meşhurdur. Resûlullah (s.a.) onları zikretseydi mutlaka bize nakledilirdi. Nakledilmediğine göre Resûlullah (s.a.)'ın onları söylemediği anlaşılıyor. Buna sebeb o zaman Yemenlilere nispetle daha mühim olan şeyleri bildirmek istemiş olmasıdır. Nitekim Resûlullah (s.a.)'ın âdeti buydu."
Her ne kadar bazıları "Oruçla hac o zamanlarda farz kılınmadığı için bu hadiste zikredilmemiştir" demişse de, bu doğru değildir. Çünkü oruç hicretin ikinci; hac ise, dokuzuncu yılında Muâz (r.a.) Yemen'e gönderilmeden önce farz kılınmıştır. Muaz'ın Yemen'e gönderilmesi, Peygamber (s.a.)'in son icraatlarındandır. Resûlullah (s.a.), o geri dönmeden önce vefat etmiştir. Âlimlerin çoğunun görüşü budur.
Kâfirler ibâdetlerle mükellef midir?
Bu hadis kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlern delillerindendir. Çünkü Peygamber (s.a.) hadiste geçen farzları tertib üzere beyân etmiş, önce şehâdet, sonra namaz ve ondan sonra zekâtı emretmiştir. Şunu hemen belirtelim ki, kâfirlerin imân etmekle mükellef oldukları hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. 1567 no'lu hadisin açıklamasında da belirtildiği gibi kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibadetlerin farz olduğunu inkâr ettikleri için âhiret günü cezalandırılacakları hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak ihtilâf, onların dünyada namaz, zekât, oruç ve diğer ibâdetleri yapmakla mükellef olup olmadıkları, dahası bu ibâdetleri yapmadıkları için ayrıca azab görüp görmeyecekleri hususundadır.
Mâlikî'lerin sahih kavline göre kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler. Dolayısıyla küfür azabından başka bir de farzları yerine getirmeyip haram işledikleri için ayrıca azab göreceklerdir. Bu grub; "Kâfirler ibâdetleri yapmakla mükellef olmakla beraber bu ibâdetleri, ancak İslâm'a girmeleri halinde geçerli olur" görüşünde olup "bu hadisteki sıralama dine davet etmede kullanılan bir sıralamadır. Farzlar arasında yapılan bir sıralama değildir. Zira bu hadiste zekât hemen namazdan sonra zikredilmiştir ki, ikisinin arasında farziyyet yönünden hiçbir tertib yoktur" demişlerdir.
Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imandır. Binaenaleyh küfür azabından başka azab görmeyeceklerdir.
Bu hadiste geçen "sadaka" kelimesi, zekât manasınadır.
Peygamber (s.a.) zekâtın, zenginlerin mallarından alınıp fakirlere verilmesini emrederken, zekât memurlarını da malların en iyisini seçip almaktan nehyetmiştir. Zira zekât, fakirlere bir yardım olarak meşru kılınmıştır. Binaenaleyh zekât alırken mal sahiplerini mağdur etmemek gerekir. Ama mal sahipleri, mallarının en iyilerini gönül hoşnutluğuyla verirlerse, bir önceki hadiste de görüldüğü gibi verdikleri zekât kabul edilir.
"Zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekât..." sözündeki "zenginler" kelimesi, bir lafz-ı âmmdır diyen Şâfiîler, çocuk ve delinin malından zekât vermek gerektiği görüşündedirler. Hanefîler ise, zekâtın farz olması için akıl ve bulûğun şart olduğunu söyleyip çocukla delinin malından zekât verilmeyeceği kanaatindedirler. Ayrıca "ağniyâ..."daki zamir gibi mükellef onlara râci olduğunu çocnkla delinin ise, mükellef olmadıklarını söyleyip öbür gruba cevap vermişlerdir.
Yetimin malından zekât verilip verilmeyeceği hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır:
Ömer, Ali, Âişe, Câbir, İbn Ömer (r.anhum), Mâlik, Şafiî, Ahmed, Atâ, Tâvûs, Mücâhid, İbn Şîrîn ve İshâk b. Rahûye'ye göre yetim malından zekât vermek farzdır.
Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. el-Mübârek, Ebû Vâil, Saîd b. Cübeyr, Nehaî, Şa'bî, Hasan el-Basrî ve Ebû Hanîfe ile arkadaşlarına göre yetim malından zekât vermek gerekmez. Bu hususta Saîd b. el-Müseyyeb; "Zekât ancak kendilerine namaz ve oruç farz olanlara vâcibtir" demiştir.
"... fakirlerine verilen..." sözünden bazıları "zekâtın sekiz sınıftan yalnız bir sınıfa verilmesinin kâfi olacağı hükmünü istinbat etmişlerdir. İmam Mâlik, bu görüştedir. O'na göre halife bir maslahat görürse, zekâtı yalnız bir sınıfa verebilir. Diğer âlimler

bu görüşü kabul etmeyip "Peygamber (s.a.)'in bu hadiste yalnız fakirleri zikretmesi, onların diğer sınıflardan daha çok olmalarından dolayıdır" demişlerdir.
Bazı âlimler bu hadisle istidlal ederek zekâtın toplandığı beldeden başka bir beldeye nakledilmeyeceğim söylemişlerdir. Ömer b. Abdülaziz'in bu görüşte olduğu söylenir. Bununla ilgili Malumat 1625 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.
sözüyle Peygamber (s.a.) Muâz'm, mazlumun bedduasından sakınmasını emretmiştir. Resülullah (s.a.)'in bu cümleyi "mallarının iyilerini almaktan sakın" cümlesinden hemen sonra zikretmesinde mal sahiplerinin rızası olmadan malın iyisini almanın zulüm olduğuna işaret edilmekle beraber, her türlü zulümden sakınmanın gerekliliğini de ikaz vardır. Yani Peygamber (s.a.) Muâz'a, hakkın olmayan şeyi almakla zulmetme, kimseye zarar verme ki sana beddua etmesin. Zira zulme uğrayanın bedduası anında kabul olunur" diye nasihatta bulunmuştur.
"Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur" cümlesinden maksad, o bedduanın reddedilmeyerek derhal kabul olunmasıdır. Hatta sahibi, günahkâr bile olsa, günâhı o bedduanın kabul edilmesine engel değildir. Zira imam Ahmed'in Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.): "Mazlumun bedduası kabul olunur. Şayet günahkâr ise, günahı boynundadır" buyurmuştur.[87]

Bazı Hükümler

1. İslâm dininin asıl temeli, kelime-i şehâdettir. Kafir, Allah tan başka ilah olmadığına ve Muhammed' (s.a.)in O'nun Resulü olduğuna şehâdet getirmedikçe müslüman olduğuna hükmedilmez. Ehl-i Sünnet'in görüşü budur. Kelime-i şehâdeti getirmeyen bir kimsenin hiçbir ibâdeti geçerli değildir.
2. Her gün ve gecede beş vakit namaz farzdır. Binaenaleyh vitir ve bayram namazları farz değildir. Bu hususta icmâ vardır. Ancak vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe ile O'nun görüşünde olanların başka delilleri vardır.
3. Kâfirler, namaz, oruç ve zekât gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef değillerdir.
4. Zenginlerin fakir ve muhtaçlara zekât vermeleri farzdır.
5. Zekâtı toplamak veya toplatılması için birine yetki vermek, devlet başkanının görevlerindendir.
6. Zekât ancak müslüman olan fakir ve muhtaçlara verilir. Binaenaleyh müslüman zenginlerle fakir kâfirlere zekât verilmez.
7. Zekâtın başka beldeye nakledilmesi caiz değildir. Âlimlerin çoğu zekâtın başka beldeye nakledilmesini uygun görmemekle beraber nakledilmesi hâlinde farzın düşeceğini söylemişlerdir.
8. Yetim, çocuk ve delilerin mallarından zekât vermek farzdır.
9. Zekât memuru, malın en iyisini seçip zekât olarak alamaz, iyisi ile kötüsü arasında olan orta hallisini almalıdır.
10. Devlet başkanının valilerine nasihatta bulunması, onlara Allah'tan korkmalarını emretmesi, kendilerini zulümden sakındırması icâb eder.
11. Vali ve diğer görevliler, Allah'tan korkup zulümden sakınmalıdırlar.
12. Mazlumun bedduası kabul olunur.[88]

1585. ...Enes b, Mâlik'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zekâtta haksız davranan, onu vermeyen gibidir."[89]

Açıklama

Şerhlerde bu hadisin kimin hakkında olduğu hususunda birkaç ihtimâl zikredilmiştir:
a. Bu hadis zekât memurları hakkındadır. Haksızlık yaparak alması gerekenden fazla zekât alan zekât memuru, günaha girme yönünden zekât vermeyen zengin gibidir. Zira zekât memurunun mal sahibinden o yıl ona düşenden fazla alması ertesi sene mal sahibinin zekât vermemesine sebeb olabilir, Dolayısıyla zekât memuru o zekât vermeyen mal sahibi gibi günaha girer. İbn Mâce'nin bu hadisi "Zekât memurları hakkında vârid olan hadisler" babında zikretmesinden onun zekât memuru hakkında olduğu ihtimalini tercih ettiği anlaşılmaktadır.
b. Hadis-i şerîf, mal sahibi hakkındadır. Zekât memurundan malının bir kısmını gizlemek veya onun vasıflarım ona söylememek suretiyle haksızlık yapan mal sahibi, günaha girme yönünden hiç zekât vermeyen gibidir.
c. Hadis, müstehak olmayanlara zekât veren mal sahibi hakkındadır. Zekâtı hak sahihlerine vermemek suretiyle haksızlık yapan, günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.
d. Hadis zekât verip de onu başa kakıp hak sahibine eziyet etmek suretiyle haksızlık eden, hakkındadır. Böylesi kişi de günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.
e. Hadis çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakmayacak şekilde malının hepsini zekât olarak dağıtan kimse hakkındadır. Böyle yapan çoluk çocuğunun başkalarına muhtaç olmasına sebep olacağından zekât vermeyen gibidir.
Sayılan bu ihtimallerin bir kısmı kuvvetli bir kısmı zayıf olsa bile, bu hadisin hem zekât memuru hem de mal sahibini zekât alıp vermede haksızlık ve zulmetmekten sakmdırmakta olduğu açıktır.[90]

6. Zekât Memurunun Rızası

1586. ...Beşîr b. el-Hasâsiyye'den; İbn Ubeyd kendi hadisinde "Onun adı (aslında Beşir değildi. Resûlullah (s.a.) ona Beşir adım verdi der. Rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir: Biz (Resûlullah (s.a.)'a:

Zekât memurları (vâcibten fazla zekât almakla) bize haksızlık ediyorlar. Bundan dolayı onların bize yaptıkları haksızlık kadarım mallarımızdan gizleyebilir miyiz? dedik. O' (s.a.) da:
"Hayır" buyurdu.[91]

Açıklama

İbn Ubeyd'in, "asıl adı Beşir değildi" dediği râvinin adı Zahm b. Mabed'dir.[92]
Peygamber (s.a.)'in, onların hadiste geçen sorusuna "hayır' cevabını vermesi, malın bir kısmını zekât memurundan gizlemenin hıyanet sayılma-sındandır. Ayrıca Peygamber (s.a.), onlara "gizleyebilirsiniz" deyip mü-saaede etseydi, bazı mal sahipleri zekât memurunun haksızlık yapıp yapmayacağım bilmeden mal gizleme yolunu tutacaklardı. Yani gerek haksızlık yapan ve gerekse haksızlık yapmayan bütün zekât memurlarına aynı şeyi yapacaklardı. Dolayısıyla haksızlık yapmayan zekât memurlarına vacibten daha az zekât vermiş olacaklardı, ki bu hıyanettir. Şu da var: Belki de Peygamber (s.a.) onların mala olan sevgilerinden dolayı haksızlığa uğradıklarını zannettiklerini bildiğinden dolayı öyle cevap vermiştir. Yoksa verilmesi gerekenden fazlasının zekât memurlarına verilmesinin vacip olmadığı Peygamber (s.a.)'in bazı hadislerinde açıkça belirtilmiştir. Nitekim bu husus 1567 no'lu hadisin, "Kimden, bundan fazlası istenirse vermesin..." fıkrasında da geçmişti.
Bazıları "Peygamber (s.a.)'in onlara "hayır" cevabını vermesi, fitneyi önlemek içindir" demişlerdir. Şöyle ki, zekât memuru malın miktarı hususunda şüpheye düşecek olursa, mal sahibinden yemin etmesini ister. Şayet mal sahibi malın bir kısmını gizlemişse ve memur da ondan yemin istemişse, yalan yere yemin etmesi caiz olmadığından yemin ettiği takdirde günaha girmeye sebeb olacaktır. Yalan yere yemin edilmemesi ve arada bazı nahoş olaylar meydana gelmemesi için Peygamber (s.a.) onlara "Hayır (gizlemeyin)" cevabını vermiştir.[93]

1587. ...Ma'mer (b. Râşid) bir önceki hadisi Eyyûb'dan aynı isnâd ve mana ile rîvâyet etmiştir. Ancak o (şöyle demiştir): (Beşir) dedi ki: "Ya Resûlullah, şüphesiz zekât memurları (haksızlık yapıyorlar)..." dedik.[94]
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdurrezzak onu Ma'mer'den merfu olarak rivayet etmiştir.[95]

Açıklama

Bir önceki hadiste sorunun kime sorulduğu belirtilmemişti. Bundan dolayı onu rivayet eden Beşîr'e mevkuf olabileceği gibi Resûlullah (s.a.)'e ref edilmiş de olabilir. Bu hadiste ise, "Ya Resûlullah!.." sözüyle sorunun Resûlullah (s.a.)'a sorulduğu belirtilmektedir. Böylece bu rivayet hadisin merfu' olduğuna delâlet etmektedir.[96]

1588. ...Abdurrahman b. Câbir b. Atık, babası (Câbir b. Atik)den rivayet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Tarafınızdan kendilerine) buğzedilen binittiler yakında size gelecek. Size geldiklerinde onlara "hoş geldiniz" deyin ve kendilerini almak istedikleri şeylerle başbaşa bırakın. Şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir; zulmederlerse, kendi aleyhlerinedir. Onları memnun edin. Zira zekât (sevabı)nızın tam oluşu, onların rızası (nı almanıza bağlı)dır. Onlar da size dua etsinler.[97]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebu'l-Gusn, Sabit b. Kays b. Gusn'dur.[98]
Açıklama

"Râkîb" kelimesinin ismu cem'i olan "rakb" kelimesi, aslında seferde on ve daha fazla develilerden oluşan kafilelerin adıdır. Sonraları binek hayvanı ne olursa olsun her binitli hakkında mecazen kullanılmıştır. Bu hadiste bu kelimeden maksat, zekât memurlarıdır.
Sözünden maksat şudur:
Mallarınızın zekâtını almak için size bazı zekât memurları gelecek ki, siz onlardan hoşlanmayıp onlara buğzediyorsunuz ve mala olan sevginizden dolayı onların size haksızlık yaptıklarını zannediyorsunuz. Halbuki onlar öyle değildir. Size geldiklerinde onları iyi ve güler yüzle karşılayıp "hoş geldiniz" deyin almak istediklerini bırakın, alsınlar. Size göre haksızlık yapmışlarsa bile, onlara mani olmayın. Çünkü onlara karşı çıkmak, devlet başkanına karşı çıkmak demektir. Devlet başkanına karşı çıkmak ise, fitneye sebeb olur.
Hadisin "şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir..." bölümünde ise, anlatılmak istenen şudur: ,
Zekât memurları zekât olarak aldıkları şeyleri adaletli bir şekilde alırlarsa, adaletlerinin sevabı kendilerinedir. Vâcib olandan fazlasını almak suretiyle haksızlık yapıp zulmederlerse, zulümlerinin günâhı yine kendilerinedir. Onların zulmü, size zarar vermez, aksine onların eziyetlerine katlanmanızdan dolayı sevaba nail olursunuz.
"Onları memnun edin..." sözünden maksat, onlarla tartışmaksızın vâcib olan zekâtı vermek suretiyle onları memnun etmeye çalışın. Çünkü istemiş oldukları o vâcib olan miktarı vermek suretiyle onları memnun etmeniz zekâtınızın sevabını tam olarak almanıza sebeptir.
Cümlesindeki "lâm" lâm'ul-emir'dir. Peygamber (s.a.) zekât memuru olsun, müstehakları olsun zekâtı alan kimseyi mal sahibine dua etmeye davet etmiştir. Bu "lâm"ın ta'lil lamı olma ihtimali de vardır. Buna göre cümlenin manası şudur: Zekât sevabınızın tam olması ve onların size dua etmeleri için onları memnun ediniz.[99]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı zekât memurlarına görevlerim yerme getirmeleri için cesaret vermelidir.
2. Mal sahihleri zekât memurları hakkında hüsn-i zanda bulunup onlara iyi muamele etmeli ve onları memnun etmeye çalışmalıdırlar.
3. Zekât memurlarının mal sahiplerine dua etmeleri mendûptur.[100]

1589. ...Cerîr b. Abdullah [101] (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'a -bedevilerden- bir takım insanlar gelerek:
Zekât memurlarından bazı kimseler bize gelip zulmediyorlar, dediler. O (s.a.) da:
"Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu.
Ya Resûlullah! Bize zulmetseler de mi? dediler. (Tekrar:) "Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu. (Râvi) Osman:
"... (Zanmnızca) zulmedürseniz de" sözünü ilâve etmiştir.
Ebû Kâmil, hadisinde dedi ki: Cerîr, "bunu Resûlullah (s.a.)'dan işittikten sonra hiç bir zekât memuru benden memnun olmadan ayrılmamıştır" dedi.[102]

Açıklama

Zekât memurunu memnun etmek, -bundan önceki hadiste de geçtiği gibi- farz olan zekâtı ona vermek ve onu iyi karşılayıp ona güzel muamelede bulunmakla olur.
"Zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" sözünün manası şudur: "Zannımza göre zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" Yoksa bu, onların gerçekten zulme uğradıkları manasına gelmez. Zira resûlullah (s.a.) zulüm karşısında susmazdı. Şayet gerçekten zulmetmiş olsalardı, fasık olmaları sebebiyle görevlerinden azledilmeleri ve zekâtın onlara verilmemesi gerekirdi. Fazla bilgi için 1567 no'lu hadisin" kimden, bundan fazlası istenirse vermesin" fıkrasına bakılsın.[103]

7. Zekât Memurunun Zekât Sahibine Duası

1590. ...Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a)'dan; demiştir ki: Babam (Rıdvan) ağacı altında (bey'atta) bulunanlardandı. Bir topluluk zekâtını Resûlullah (s.a.)'e getirdiklerinde;
"Allah'ım! Falan aileye rahmet ve mağfiret et" buyurdu. Babam da O'na zekâtım getirdi de Resûlullah (s.a.):
"Allah'ım Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle" buyurdu.[104]

Açıklama

Râvî'nin babası Ebû Evfâ Alkame b. Hâlid, hicretin 6.yılında Rıdvan ağacı altında Peygamber (s.a.)'e bey'at edenlerdendi.
Hadisteki salât'tan maksat Allah'ın rahmet ve mağfiretidir.
duasındaki "âl" kelimesi, hadis sarihlerinin dediğine göre zâid olduğundan Resûlullah (s.a.) Ebû Evfâ'nın kendisine dua etmiştir. Zira "âl", kelimesinden bazen o adamın kendisi kast edilmektedir. Nitekim Resûlullah (s.a.)'in Ebû Mûsâ el-Eşr'arî'ye hitaben;
"Gerçekten sana Âl-i Davud'un nağmelerinden bir nağme verilmiştir" diye buyurmuş olduğu hadiste, Âl-i Dâvûd'dan bizzat Hz.Davud'u kastetmiştir. Bu kelime çoğunlukla şeref ve itibar sahibi olan şahıslara1 izafe edilir. Âl-i Dâvûd, Âl-i Ömer (r.a.) gibi. Kur'ân-ı Kerimde Firavun hakkında kullanılması ise, mecazîdir.
Sarihler her ne kadar bu duadaki "âl" kelimesinin zâid olduğunu söylemişlerse de, onu zâid kabul etmeyip aile reisi başta olmak üzere ailenin bütün fertlerini içine alması da mânâyı bozmasa gerek. Çünkü Peygamber (s.a.)'in onunla hem Ebû Evfâ'yı hem de onun aile fertlerini kastetmiş olması da muhtemeldir.
Hadis, zekâtı alan kişinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret ile dua etmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur bu görüştedir. Zahirîlere göre zekâtı veren mal sahibine duâ etmek müstehab değil, vâ-cibtir. Bunların delili (Ey Muhammed), Onlara (zekât veren mal sahihlerine) duâ et. Senin duan onlara huzur, gönüllerine sükûnet verir."[105] âyetindeki "Onlara duâ et" emrinin vücûb ifâde etmesidir. Cumhur ise, bu emrin Peygamber (s.a.)'e mahsus olduğu görüşündedir. Delilleri, O'nun duasının, onlara sükûnet bahşedip başkalarının duasının öyle olmaması, aynı etkiyi göstermemesidir. Ayrıca mal sahibine duâ etmek vâcib olsaydı, muhakkak Peygamber (s.a.) gönderdiği zekât memurlarına: "Mal sahiplerinden zekâtı teslim alırken onlara duâ edin" diye emrederdi. Sonra şu da var ki, devlet başkanı veya yetkili şahsın almış olduğu keffâret, alacak ve diğer vâcib olan şeylerden dolayı dua etmesi ittifakla vâcib değildir. Hal böyle olunca, zekâtı teslim alırken de dua etmesi vâcib olmamalıdır.
Bazı âlimler bu hadisle ihticâc ederek Peygamberlerden başkalarına da müstakil olarak salât getirmeyi caiz görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Zahirîler bu görüştedirler .Ancak cumhura göre bu caiz değildir. Çünkü salavât, ta'zim ve yüceltme ifadesi olarak müstakillen yalnız Peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber (s.a.) Peygamberler dışında bazı kişilere salât getirmişse de onu tazim mânâsında değil de duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ayrıca bu durum yalnız O'na mahsustur. Böylesi durumlarda kıyas geçerli değildir. Yani o bazı kişilere salat getirmiş diye bizim de onlara salât getirmemizin caiz olması gerekmez.
Nevevî bu konuda özetle şöyle demektedir: "Bize göre Peygamberlerden başkalarına salavât getirmek suretiyle dua edilmez. Ancak onlara te-bean başkaları-da zikredilebilir. Meselâ "Allahım Muhammed'e, ashabına ve âline salât eyle" diye ashab ve âlini Muhammed (s.a.)'e tebean zikretmek caizdir.Nasıl ki "Azze veCelle" ifâdesi yalnız Allahu Teala'ya mah-sussa, salavât

da yalnız Peygamberlere mahsustur. Peygamber (s.a.) gerçekten aziz ve celîl olduğu halde O'na "Muhammed azze ve celle" denilmez. Çünkü bu tâbir yalnız Allah'a mahsustur. İşte bunun gibi Ebu Bekir (sallallahü aleyhi vesellem) veya Ömer (sallallahü aleyhi vesellem) de denilmez. Halbuki "Sallallahü aleyhi ve sellem" tâbirinin mânâsı olan "Allah ona rahmet ve.mağfiretıetsin" cümlesini ikisi için de kullanmakta bir sakınca yoktur. Mânâ bakımından bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkası hakkında müstakil olarak bu tabir kullanılamaz."
Ashab-i kiram zamanında Peygamberlerden başkasına salât getirmek âdet değildi. Onların devrinden sonra Rafizîler ile Şîîler bazı imamlara salavât getirmeye başladılar. Meselâ Ali (sallallahü aleyhi vesellem) dediler. Bid'at ehline benzemek ise, yasaktır. Binaenaleyh onlara muhalefet etmek gerekir.
Nevevî Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salavât getirmenin hükmü hakkında şöyle demektedir:
Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salât getirmek hakkında arkadaşlarımız değişik hükümler vermişlerdir. Onun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzihen mekruh veya âdaba aykırı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Meşhur ve sahih olan kavle göre tenzihen mekruhtur.
Çünkü bid'at ehli, Peygamberlerden başka bazı kişilere salavat getirirler. Biz onların âdetlerinden uzak durmalıyız. İmam Ebu MuhammecJ el-Cüveynî: "Selâm da hüküm yönünden salât gibidir. Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salat getirilmediği gibi selâm da getirilmez. Falan (aleyhisselâm) denilmez ama ölü veya diriye .hitaben verilen selâm meşrudur." der.
Bu konuyla ilgili daha fazla malumat için isteyen 1533 no'lu hadisin açıklamasına müracaat etsin.
Nevevî'nin beyânına göre İmam-i Şafiî, zekatı alanın mal sahibine şöyle dua etmesini müstehab saymıştır:
"Verdiğin zekattan dolayı Allah, sana ecir ve mükafat versin, onu sana günahlardan arınma vesilesi kılsın. Kalan malını da bereketlendirsin"
Zekâtı alanın diye dua etmesini İbn Abbâs, İbn Uyeyne, Şâfiîler, Mâlikîler, Hanefîler ve selef ulemasının çoğu mekruh saymışlardır.[106]

8. Deve Yaşlarının Beyanı

Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu açıklamayı Riyâşî, Ebû Hatim Ve başkalarından işitip ayrıca onu Nadr b. Şumeyl'in mektubuyla Ebû Ubeyd'in mektubunda okudum. (Çok kere hepsi aynı şeyi zikretmekle beraber) bazı kelimeleri onlardan yalnız biri zikretti. Dediler ki:
(Deveye doğumundan sütten kesilene kadar) "Huvâr" adı verilir. Sonra (anasından) ayrıldığında "Fasıl" adım alır. (Dişisine) bir yaşından iki yaşının tamamına kadar "Bint- Mahâd"; üç yaşına girdiğinde "Bint- Lebûn", üç yaşını tamamladığında dört yaşının tamamına kadar (erkeği) "Hıkk", (dişisi) "Hıkka" adını alır. Çünkü o binilmeye ve erkek deve tarafından aşılanmaya elverişli bir duruma gelmiş, gebe kalacak bir yaşa girmiştir. Ama erkeği ön dişlerini atıp altı yaşına varmadıkça dişi deveyi gebe bırakamaz. Hıkka'ya dört yaşım tamamlayana kadar "Tarûkatu'1-Fahl" denilir. Çünkü erkek deve ona aşar. Beş yaşına bastığından beş yaşını tamamlayana kadar "CezeVdır. Altı yaşma basıp ön dişlerini attığından altısını tamamlayana kadar "Seniy"dir. Yedi yaşına bastığında yedi yaşını tamamlayana kada rerkeğine "Rabâî", dişisine "Rabâiyye" adı verilir. Sekiz yaşına basıp sivri dişlerinin arkasındaki öğütücü dişlerini attığında sekiz yaşını tamamlayana kadar "Sediys" veya "Se-des"tir. Dokuz yaşma basıp köpek dişi çıktığında on yaşına girene kadar "BâziP'dir. On yaşına girdiğinde ise "Muhlif'tir. Bundan sonra adı yoktur. Fakat şöyle denilir: Bir senelik Bâzil, iki senelik Bâzil, bir senelik Muhlif iki senelik Muhlif, üç senelik Muhlif diye beş seneye kadar öyle gider. Halife (deve), gebe (olan deve)dir. Ebû Hatim dedi ki: Cezûa bir zaman dilimidir. Diş (yaş) değildir. Deve yaşlarının (başlangıç ve bitim) zamanı, Süheyl yıldızının doğuş zamanıdır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Riyâşî bize (şöyle) bir şiir söyledi: "Süheyl yıldızı gecenin başlangıcında doğduğu zaman îbn- le-bûn Hıkk, Hıkk da Ceza' olur. Deve yaşlarından (değişmeyen) yalnız Hube' kalır. Hube', (Süheyl yıldızının doğuş) vaktinin dışında doğan deve yavrusudur.[107]

Açıklama

er-Riyâşî, Abbâs b. el-Ferec, Ebu'1-Fadl el-Basrî en-Nah-vî'dir. Asmaî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Âsim, el-Alâ b. el-Fad ve başka âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Abdullah b, Müslim, Muhammed. b. Ishâk, Ebû Arûbe ve başkaları da ondan rivayette bulunmuştur. İbn Hibbân, onu sika muhaddisler arasında sayar, tbn es-Sem'ânî, Mesleme b. Kasım ve el-Hatîb de onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim, Süheyl b. Muhammed b. Osman es-Sicistânî en-Nahvî'dir.
Ebû Ubeyde, Yakûb b jshâk, Asmaî, Vehb b. Cerîr ve başkalarından hadis rivayet etmiş, kendisinden de Nesâî, İbn Huzeyme, Ebû Bekr el-Bezzâr, Ebû Bişr el-Dûlâbî ve birçok muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân bunu da sika muhaddisler arasında saymıştır.
en-Nadr b. Şumeyl b. Haraşe b. Zeyd b. Kulsûm el-Mâzınî en-Nahvî, el-Basrî'dir. İbn Avn, Hişâm b. Urve, Hişâm b. Hassan, İbn Cüreyc, Şu'-be ve bir çok muhaddisten hadis rivayet etmiştir. Kendisinden rivayet edenler ise, Ishak b. Râhıiye İbn Maîn, İbnü'l-Medînî ve başkaları. Nesâî, İbn Maîn, İbnu'UMedînî ve Ebû Hâtım, onun sika olduğunu söylemişlerdir Ebû Ubeyd'ten murad ise, Kasım b. Sellâm'dır. Huşeym, İsmail b. Ayyaş, Cerîr b. Abdulhamîd, Yahya b. el-Kattân, İbnü'l-Mubârek ve Vekî'den rivayette bulunmuş, kendisinden de Said b. Ebî Meryem el-Mısrî, Abbâs el-Anbârî, İbnü Ebi'd-Dünya ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân onu sika muhaddisler arasında saymış, Ebu Hatim de "sadûktur" demiştir.
Ebû Davud'un deve yaşlarıyla ilgili olarak kendilerinden malumat naklettiği dört zât, ekseriyetle aynı şeyi söylemişlerse de bazan birinin zikrettiği kelimeyi diğeri zikretme mistir.

Deve yaşları ve nisabları ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmişti. Yaşlarına göre isimlerini cetvel halinde şöyle gösterebiliriz:

Devenin Yaşı	İsmi
Doğumundan sütten kesilene kadar:	Huvâr
Sütten kesilip anasından ayrıldığı zamana kadar (bir senelik olduğunda)	Fasıl
Bir yaşından iki yaşını bitirene kadar	Erkeği: İbn Mahâd Dişisi: Bint Mahâd
Üç yaşına girdiğinde	Erkeği: İbn Lebûn Dişisi: Bint Lebûn
Dört yaşını bitirene kadar	Erkeği: Hıkk Dişisi: Hıkka, Tarûkatu'1-Fahl
Beş yaşını bitirene kadar	Erkeği: Cez' Dişisi: Ceze'a
Altı yaşını bitirine kadar	Erkeği: Seniy Dişisi: Seniyye
Yedi yaşını bitirene kadar	Erkeği: Rabâ', Rabâî Dişisi: Rabâ'iye
Sekiz yaşını bitirene kadar	Erkeği: Sedîs, Dişisi: Sedes
Dokuz yaşını bitirene kadar	Erkeği: Bâzil Dişisi: Bâzil
On yaşına girdiğinde	Erkeği: Muhlif,bir senelik Bâzil Dişisi:
Onbir yaşına girdiğinde	Bir senelik Muhlif, iki senelik Bâzil
On iki yaşına girdiğinde	İki senelik Muhlif
On üç yaşına girdiğinde	Üç senelik Muhlif
Ondört yaşına girdiğinde	Dört senelik Muhlif
On beş yaşına girdiğinde	Beş senelik Muhlif

Gebe olan her yaştaki deveye, "halife" adı verilir. Çoğulu ha I ait' ve halifât'tır.
Cezûa veya Cuzû'a, bir zaman diliminin adıdır. Bu sebeple bunu dört yaşını bitirip beş yaşına giren ceze'a isimli deve ile karıştırmamak gerekir.
Süheyl denen parlak bir yıldızın yaz mevsiminin sonlarına doğru gecenin başlangıcında gökyüzünde görülmesi, deve yaşlarının başlayış ve bitiş zamanı kabul edilmiştir. Böylece doğuş mevsiminde Süheyl yıldızı gece başlangıcında doğduğu zaman her deve. içinde bulunduğu seneyi doldurmuş öbür yıla girmiş sayılır. Meselâ İbn Lebûn Hikk, Hıkk da cez', cez' ise seniy, seniy de rabaî olur. Ebû Dâvûd bunu Riyâşî'nin söylemiş olduğu şiiri nakletmekle te'yid etmek istemiştir. Develerin -tabir caizse- doğum yıl dönümlerinin, Süheyl yıldızının gecenin başlangıcında (bazı nüshalarda, sonunda) görülmesine bağlanması, onun develerin doğurma zamanında görülmesinden dolayıdır. Bu sebeple zikredilen zamanda doğmayıp başka bir zamanda meselâ ilkbahar mevsiminin sonunda veya yaz mevsiminin başında doğan ve hube' diye isimlendirilen deve yavrusunun yaşı, Süheyl yıldızının doğuş vaktine göre değil de yavrunun doğum vaktine göre hesaplanır. Şâirin bunu diğer develerden istisna etmesinin sebebi budur. Buna göre doğum zamanı yönünden develer iki kısımdır:
a. Süheyl yıldızının gece başlangıcında (veya sonunda) doğduğu zaman doğan develer, develerin çoğu bu kısma dahildir. Şiirin ilk iki mısra'ı bunlarla ilgilidir.
b. Süheyl yıldızının gece başlangıcında doğduğu zamandan başka bir zamanda doğan develer. Şiirin üçüncü mısrasında geçtiği üzre bunlara da Hube' denilmektedir.[108]

9. Malların Zekâtı Nerede Alınır?

1591. ...Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Malı) getirtmek de yok, uzaklaştırmak da yok. (Mal sahiblerinin) zekâtları ancak meskenlerinde alınır."[109]

Açıklama

Celeb, Zekât memurunun bir yerde oturup zekâta tâbi olan hayvanların zekâtını almak için sahiplerine haber göndererek hayvanların yanına getirilmesini istemesidir. Bu durum mal sahiplerine meşakkat verip onları sıkıntıya düşüreceğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yasaklanmış ve mal sahiplerine kolay olsun diye zekât memurları malların zekâtını su başında veya bulundukları yerlerde almakla emr olunmuşlardır.
Ceneb ise, mal sahibinin kendi malını yerinden uzaklaştırmasıdır. Zekât memuru zekâtı almak için çok zorluk çekeceğinden bu da yasaklanmıştır.
Bazılarına göre Ceneb, zekât memurunun mal sahiplerinin bulundukları yerlerden çok uzak bir yerde konaklayıp malların

yanına getirilmesini emretmesidir. Ancak birinci görüş daha makuldür. Çünkü ikinci görüşe göre cenebin mânâsı celep ile hemen hemen aynı olmaktadır.
"Zekâtları ancak evlerinde alınır" sözünden maksat, zekâtın, malların bulundukları yerlerde, su başında veya mal sahiplerinin meskenlerinde 'alınır, demektir. Yani mal sahipleriyle zekât memurlarının zorluk çekmeyeceği bir yerde alınır. Hadisin bu cümlesi, bir önceki cümleyi te'kid etmektedir.
Bu hadis-i şerif zekât memurlarıyla mal sahiplerinin birbirine zorluk çıkarmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir.[110]

1592. ...Muhammed b. İshâk'tan "(malı) getirtmek de yoktur, uzaklaştırmak da" sözü(nün anlamı) hakkında onun şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hayvanların zekâtı bulundukları yerlerde alınır. Zekât memuruna getirilmez. "Uzaklaştırmak da yok" (sözü) de yine bu suretledir ki, sahipleri hayvanları uzaklaştırmamalı.
İbn İshâk (devamla) diyor ki; zekât memuru mal sahiplerinin bulundukları yerlerden uzakta olup mallar ona getirilmemeli zekâtları mal sahibinin bulunduğu yerde alınmalıdır.[111]

Açıklama

Ebû Davud'un bu haberi zikretmedeki gayesi, İbn İshak'ın "celeb" ile "ceneb" kelimelerini nasıl açıkladığını nakletmekdir.
"Celeb (malı getirtmek) yok" sözünün mânâsı, hayvanların zekâtının mesken ve su başı gibi bulundukları yerlerde alınır demektir. Mal sahiplerine zorluk çıkaracağından dolayı zekât memurunun bulunduğu yere götü-rülmez. Yani mal sahipleri hayvanlarını zekât memuruna götürmek zorunda değillerdir.
"Ceneb (uzaklaştırmak) yok" sözünü de İbn İshak, celeb gibi aynı şekilde yorumlamış mal sahipleri hayvanlarını uzaklaştırmamah demiştir.
ibn Ishak (devamla) diyor ki: sözünden sonrası,"Ceneb" kelimesinin ikinci bir yorumu olmaktadır.[112]

10. Adamın, Kendi Sadakasını Satın Alması

1593. ...Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bir atını Allah yolunda tasadduk etmiş sonra onu satılırken görmüş de onu satın almak istemiş. Resûlullah (s.a.)'e onu sormuş, Resûlullah (s.a.):
"Onu satın alma, sadakana da dönme*' buyurmuş.[113]

Açıklama

"Allah yolunda bir ata (adam) bindirdi" cümlesinin mânâsı, Allah yolunda savaşacak birine sadaka olarak bir at bağışladı demektir. Bu cümle Sahih-i Buhârî ile Sünen-i İbn Mâce'de açıkça Allah yolunda bir at bağışladı" diye geçmektedir. Asıl maksat, atı temlîk etmesidir. Zira mülkü olmasaydı o zat onu satmaya kalkışmazdı. İbn Sa'd'ın Tabakât adlı eserinden naklen Kastallânî'nin beyânına göre, Hz. Ömer'in tasadduk ettiği bu atın adı, "Verd" olup Temîm-i Dârî (r.a.) tarafından Peygamber (s.a.)'e hediye edilmiş. O da Ömer (r.a.)'e vermişti. Hz.Ömer'in kendisine o atı hediye ettiği gazinin adının bilenemediğini İbn Hacer Sahih-i Buhârî şerhinde söylemektedir.
Hz. Ömer'in bu atı vakfettiğini söyleyenler de vardır, O zatın atı satması ancak zayıfladığı ve savaşta ondan yararlanmak mümkün olmadığı için caiz olabilir, denilmiştir. Ancak hadiste geçen "sadakana dönme" beyânı Hz. Ömer'in atı vakfetmediğine delil gösterilmiş: "Eğer vakfetmiş olsaydı, dönmemesine sebeb onu gösterirdi" denilmiştir.
Bir kimsenin vermiş olduğu sadakayı aynı şahıstan satın almasının hükmüne gelince, cumhur bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Nevevî şöyle demektedir: Bu hadisteki yasaklama kerâhet-i tenzihiy-ye içindir. Bundan dolayı bir malı sadaka, zekât, keffâret ve adak gibi ibâdet niyyeti ile veren bir kimsenin aynı malı aynı şahıstan satın alması mekruhtur. Hibe veya başka bir yolla onu kabul edip kendi iradesiyle mülkiyetine geçirmesi de yine öyledir. Ama irâde dışı sayılan miras gibi bir yolla o malın mülkiyetine geçmesi mekruh değildir. Ayrıca sadaka olarak verilen o malı alan şahıs, onu bir başkasına satsa veya devretse sonra sadakayı veren kimse onu o üçüncü şahıstan satın alsa bu, mekruh değil, caizdir. Bizimle cumhurun görüşü budur. Bazı âlimlere göre kişinin vermiş olduğu sadakayı verdiği şahıstan satın alması haramdır. Onlar hadisteki nehyin hürmet ifade ettiğini ileri sürmektedirler.
İbn Battal da: "Âlimlerin çoğu Ömer (r.a.) hadisine dayanarak kişinin vermiş olduğu sadakayı satın almasını kerih görmüşlerdir. Mâlik, Kûfe âlirnleri ve Şâfiînin görüşü de budur. Sadaka farz olsun, nafile olsun, hüküm aynıdır. Bir kimse sadakasını satın alsa bu satış bozulmaz ama evlâ olan buna yanaşmamaktır. Kişinin verdiği yemin keffâreti de aynı hükme tabidir. Kişinin vermiş olduğu sadaka sonradan kendisine miras yoluyla intikal ederse, onun kendisi için helâl olduğu hususunda âlimlerin icmai vardır" demiştir.
Kişinin verdiği sadakayı satın almasının mekruh olmasının hikmeti şudur: Sadakayı alan şahıs olur ki, sadakayı verene fiyatta müsamaha edip değerinden daha düşük bir değerle satar. Zira sadakayı verenin ona bir iyiliği olmuş ona karşılık olsun diye malı değerinden düşük bir fiyatla vermesi muhtemeldir. Bu durumda sadaka sahibi malın değer farkını geri almış, sadakasına -kısmen de olsa- dönüş yapmış olur. Bu ise aynı zamanda sadakayı satanın bir miktar zarar etmesi demektir.[114]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda sadaka vermek, savaş için gâzilere yardım etmek meşrudur.
2. Kişinin aldığı sadakayı bir başkasına satması caizdir.
3. Kişinin verdiği sadakayı satın alması -hadisin zahirine göre- haramdır. Bundan dolayı İbnu'I-Münzîr: "Sadaka verip de sonra onu satın almak mevcut nehyden dolayı hiç kimseye caiz değildir. Bu sebeple satışın fasit olması gerekir. Ancak bu satışın caiz oluşu hususunda icmâ varsa, diyecek bir sözümüz yoktur" demiştir.
Cumhura göre buradaki nehy, kerâhet-i tenzihiyye içindir. Bundan dolayı kişinin verdiği sadaka veya zekâtı doğrudan doğruya verdiği şahıstan satın alması haram değildir. Cumhurun buna delili 1635 no'lu hadistir ki, onda kişinin satın aldığı sadakanın kendisine helâl olduğu belirtilmektedir.
Bazı âlimler 1635 no'lu hadisi farz, Ömer (r.a.)'in hadisini de nafile sadakaya hamletmek suretiyle iki hadisin arasını bulmaya çalışmışlardır.
Kişinin verdiği sadakayı miras yoluyla alması bi'1-ittifak caizdir. Bunun delili de 1656 no'lu hadistir.[115]

11. Köle Zekâtı

1594. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kölenin fıtır sadakası hariç, at ve kölede zekât yoktur."[116]

Açıklama

Bu hadis, at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığını söyleyenlerin delillerinden birisidir. Zekâta tâbi olduğunu söy leyenlere göre bu hadîsteki "aftan maksat, savaş atıdır. Ebû Zeyd ed-Debûsî, "el-Esrâr" adlı kitabında şöyle demektedir: "Zeyd b. Sabit, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği (1595 no'lu) hadisi duyunca dedi ki:
"Hakikaten Resûlullah (s.a.) böyle buyurmuştur. Bu doğrudur. Fakat bununla Resûlullah (s.a.) gazinin atını kastetmiştir. Böylece müslü-man gazilerin atlarını zekâttan istisna etmiştir". Ebû Zeyd devamla der ki: "Bu gibi şeyler, ictihad yoluyla bilinemeyeceğinden dolayı Zeyd'in bu sözünün merfu olduğu -yani Resûlullah (s.a.)'den duyulduğu- sabit olmaktadır."
Ahmed b. Zenceveyh el-Emvâl adlı eserinde Ali B. Hasan tarikiyle Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbas'a atın zekâta tâbi olup olmadığını sordum da şöyle dedi: "Allah yolunda savaşan kişinin atında zekât yoktur."
Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, âlimlerin ittifakıyle zekâta tâbidir. Yalnız Zahirîler bu ve bunun gibi hadislerin zahirine göre hükmederek ticâret için olan at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığım söylemişler.
Binek atı ile hizmetçi kölenin zekâta tabi olmadığı hususunda da ittifak vardır. Diğer at ve köleler hakkında ihtilâf edilmiştir. İlgili malumat ayrıntılarıyla 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadis ayrıca kölenin fıtır sadakasının verilmesinin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Sadakası Efendisine vâcibtir. Tafsilatı 1661 no'lu hadiste gelecektir.[117]

1595. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.): "Müslümana kölesinden ve atından dolayı zekât yoktur" buyurmuştur.[118]

Açıklama

Tirmizî, "âlimler Ebû Hüreyre'nin bu hadisi ile amel etmişlerdir. Otlaklarda otlayarak beslenen atlarla hizmet
için kullanılan kölelerin zekâta tâbi olmadığını söylemişlerdir. Ticâret için olanlar ise, üzerinden bir sene geçince kıymetleri üzerinden zekât verilir," demiştir. Tirmizî'ye göre bu hadis hasen-sahihtir.
At ve kölelerin zekâtı ile ilgili ayrıntılı malumat 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadis aynı zamanda kâfirlerin dünyada namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlerin delillerinden birisidir. Zira hadisteki "müslüman" kelimesi boşuna buyrulmamıştır. Bu konuyla ilgili hükümler için isteyen 1567 ile 1584 no'lu hadislerin açıklamasına müracaat etsin.[119]

12. Ekinin Zekâtı

1596. ...Salim b. Abdullah, babası Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:.
Resûlullah (s.a.); "Yağmur, nehirler ve pınarların suladığı veya ba'l olanda (yani sulanmayıp, damarları ile yer altından su emenlerde) öşür vardır. Kovalarla veya deve ile sulananda yarım öşür ardır" buyurdu.[120]

Açıklama

Semâ kelimesi hakikatte gök anlamında kullanılmaktadır. Burada ise, mecazen yağmur anlamında kullanılmıştır.
Uyun kelimesi, ayn kelimesinin çoğuludur. Ayn, pınar demektir.
"Ba'l" kelimesinden maksat, sulanmaksızın damarları ile yer altından su emen ekindir.
Sevânî kelimesi, sâniye'nin çoğuludur. Sâniye'nin asıl mânâsı, sulamak için üzerinde su taşman devedir. Bu kelimenin büyük kova (varil) mânâsına geldiğini söyleyenler de olmuştur.
Nadh kelimesi de aslında ekini sulamak için deve ile su taşımaktır. Bu amaçla su taşıyan deveye 'nâdıh" denilmişse de, daha

sonra bu kelime, her deveye isim olmuştur. Ancak şu var ki el-Menhel yazarının ifâde ettiği gibi "sevanî" ve "nadh"tan maksad, ekinin sulanmasında kullanılan her türlü âlettir.
Bu hadisten anlaşıldığına göre yağmur, ırmak, pınar ve buna benzer sularla sulanıp yetişen veya susuz yetişen ekinlerin zekâtı onda birdir.
Hayvan, dolap, kova ve benzeri âletlerle sulanarak yetişen ekinlerin zekâtı da yirmide birdir.
Ebû Hanîfe, bu hadisin zahirî anlamıyla amel ederek, yerden çıkan mahsûlün az olsun çok olsun, zekâta tabi olduğuna hükmetmiştir.
İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b.Hanbel, Ebû Yûsuf ve Muhammed ise, "Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadis-i şerifiyle amel ederek yerden çıkan mahsulün zekâta tâbi olması için en azından beş vesk olması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.[121]

Bazı Hükümler

1. Yağmur, nehir, pınar vb. sularıyla sulanan ve-ya sulanmaya ihtiyacı olmayan mahsulün zekatı onda birdir.
2. Hayvan, dolap ve âletlerle sun'î şekilde sulanan mahsulün zekâtı yirmide birdir.
3. Hadisin zahîrî mânâsına göre yerden çıkan mahsulün miktarı ne olursa olsun, zekâta tâbidir. Ebû Hanife, bu görüştedir. Cumhura göre ise, beş vesk olmadıkça zekâta tâbi değildir.
4. Hadisin zahirî mânâsına göre yerden çıkan bütün bitkiler zekâta tabidir. Ebû Hanife ve Züfer, bu görüştedirler. Onlara göre gelir sağlamak amacıyla ekilen bitkilerin hepsi zekâta tâbidir. Dolayısıyla dere boylarında biten kamış, odun ve ot gibi kendiliğinden biten ve örfen verim amacıyla yetiştirilmeyen bitkiler zekâta tâbi değildirler.
Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre kendiliğinden bir yıl kalabilen bitkiler zekâta tâbidir. Binaenaleyh meyve ve sebzelerde zekât yoktur. Bunların delili Tirmizî, Hâkim ve Dârekutnî'nin değişik senetlerle rivayet ettikleri "Meyve sebze gibi yeşilliklerde zekât yoktur" hadisidir. Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra senedinin sahih olmadığını ve bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih hadis bulunmadığını ancak âlimlerin meyve ve sebzelerin zekâta tâbi olmadığım benimsediklerini söyler. Her ne kadar bu hadisin senedleri zayıf ise de, değişik varyantları biribirlerini te'yid etmektedir.
Mâlik ve Şafiî'ye göre ekilen ve uzun süre bozulmadan kalabilen buğday arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi, yaşamak için gerekli yiyecek türünden olan hububat zekâta tâbidir. Bu türden olmayan meyve ve sebzeler kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu ile biber zekâta tâbi değildir.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, hububat ve meyvelerden kurutulup uzun süre kalabilen ve ölçeklerle ölçülen mahsul zekâta tâbidir. Yaşamak için gerekli yiyecek türünden olması ona göre şart değildir. Dolayısıyle kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu, hurma, üzüm, kayısı, incir, badem, ceviz, fındık ve fıstık zekâta tâbidir. Şeftali, armut, elma, kurutulmaya elverişli olmayan kayısı ve incir gibi meyvelerle acur, salatalık, karpuz, kavun, patlıcan, domates ve havuç gibi sebzeler zekâta tâbi değildir.
Hasan el-Basrî, Sevrî ve Şa'bîye göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmanın zekâtı vâcibtir. Delilleri şunlardır:
a. Peygamber (s.a.) Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz'i Yemen'e gönderdiği zaman onlara şunu emretmiştir: "(Yerden çıkan mahsullerden) ancak şu dört şeyden zekât alın: arpa, buğday, kuru üzüm ve hurma'. Bu hadisi Hâkim, Dârek.utnî, Taberânî, Beyhakî tahrîc etmiş, ayrıca Beyhakî, ravilerinin sıka olduğunu söylemiştir.
b. Mûsâ b. Talha'run Ömer b. el-Hattâb'tan rivayet ettiğine göre Ömer şöyle demiştir:
"Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört şeyin zekâtım vâcib kılmıştır: Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma". Bunu da Dârekutnî tahrîc etmiştir.[122]

1597. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Nehirlerle pınarların suladığı mahsullerde öşür, kova (veya hayvanlarla sulananlarda da yarım öşür vardır."[123]

Açıklama

Ebû Hanîfe, bu ve bundan önceki hadisin umumuyla istidlal ederek yerden çıkan mahsûl az olsun çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmiştir. Cumhur ise, Ebû Hanife'nin delil olarak ileri sürdüğü bu iki hadisi "beş veskten az olan mahsûlde zekât yoktur" hadisiyle tahsis etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bundan önceki hadis ile 1559 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.[124]

1598. ...Vekî' demiştir ki:
Ba'l yağmur suyundan biten bir bitkidir.
(Ravî) İbnül-Esved de: Yahya b. Âdem'in; "Ebu İyâs el-Esedî'ye "baT'ı sordum da "yağmur suyu ile sulanandır, dedi" dediğini haber verdi.
en-Nadr b. Şumeyl "ba'l, yağmur suyudur," dedi.[125]

Açıklama

Kebûs: Tahumu toprağa gömülüp üstü toprakla örtülen bir bitkidir.
İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs ve'1-eser adlı eserinde belirtildiğine göre ba'l, damarları ile yer altından su emen ve

ne yağmur ne de başka suya ihtiyacı olmayan bitkilerdir.
Kamusta ise ba'l, sulanmayan veya yağmur ile sulanan ağaç ve ekin olarak tarif edilmiştir.
Ba'l ile ilgili bu nakillerden anlaşıldığına göre bu kelime iki manaya hamledilmiştir: Birisi sulanmaya ihtiyacı olmayan bitkiler; diğeri yağmur suyu ile sulanan bitkilerdir. BaTîn yağmur suyu anlamında kullanılmasına ise iltifat edilmemiştir. Çoğunluk bu kelimeyi birinci anlamında kullanmış ve ilgili hadiste de aynı mânâyı tercih etmiştir. Ayrıca İbn Adî ve el-Ezdî'ye göre Vekî' ile Yahya b. Âdem'in ba'l ile ilgili sözlerini nakleden Hüseyin b. el-Esved, rivayette zayıftır.[126]

1599. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) onu Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle demiştir. "(Zekât olarak) hububattan hububat, davardan koyun veya keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al."[127]
Ebû Dâvûd dedi ki: Mısır'da bir acûr'u karışladım, on üç karış geldi. Bir de devenin üzerinde ikiye bölünmüş ve iki denk olarak yüklenmiş bir ağaç kavunu gördüm.[128]

Açıklama

Bu hadis bir malın zekâtının kendi cinsinden verilmesinin gerektiği görüşünde olan Şâfiîler ile Hanbelîlerin delillerindendir. Diğer delilleri 1567 no'lu hadistir. O hadiste zekât olarak verilmesi gereken yaştaki deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veya küçüğü verilip aradaki yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Şayet bedelinin ödenmesi kâfi gelseydi, Hz. Peygamber (s.a.) böyle bir takdir yapmazdı.
Ebû Hanîfe'ye göre malın zekâtının kendi cinsinden ödenmesi şart değildir. Binaenaleyh kıymetini vermek caizdir. Delili Sahih-i Buharı* d e geçen Tavûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadistir. Muâz (r.a.) Yemen halkından arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istemiş ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı olduğunu söylemiştir. Ayrıca 1567 no'lu hadisin Şâfülerle Hanbelîlerin lehine değil de Hanefîlerin lehine delil olduğu söylenmiştir. Şöyle ki: Yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi edilmesinin emredilmesi, kıymetinin verilebileceğine delâlet etmektedir. Zira o gün için yirmi dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir ki, zaman değiştikçe bu değer değişebilir.
Hanefîler açıklamaya çalıştığımız bu 1599 no'lu hadisi ise, mal sahiplerine kolay olanın gösterilmesine hamletmişlerdir. Dolayısıyla bu hadis kıymetin verilmesinin caiz olmasına engel değildir.
Mâlîkilerden bu konuda zikredilen görüşlerin ikisi de nakledilmiştir.
Ebû Dâvüd, son cümlesinde zekâtı verilen malın bereket ve bolluğunu anlatmak istemiştir.
Bu hadisten her malın zekâtı kendi cinsinden verilmesinin uygun olacağı hükmü çıkarılabilir.[129]

13. Balın Zekâtı

1600. ...Amr b.Şu'ayb, babası vasıtasıyla dedesinin şöyle dediğini rivayet etti:
Mut'ân oğullarından olan Hilâl, Resûlullah (s.a.)'e arılarının (balının) öşrünü getirdi ve Selebe denen vadiyi kendisine koru olarak tahsis etmesini istedi. Resûlullah (s.a.)da o vadiyi ona koru olarak tahsis etti. Ömer b. el-Hattâb halife olunca, Süfyan b. Vehb Ömer b. el-Hattâb'a o vadinin durumunu sormak için mektup yazdı. Ömer de (cevaben) şunları yazdı:
"Resûlullah (s.a.)'a anlarının (balının) öşrünü ödediği gibi sana da öderse, Selebe'yi ona koru olarak tahsis et! Aksi takdirde o (arılar), yağmur(la biten bitkilerden geçinen) sinek gibi (sahipsiz)dir. İsteyen onların balını yer."[130]

Açıklama

Mut'ân, bir kabilenin adıdır.
Ebû Hanîfe, Ahmed b.,Hanbel ve İshak bu hadisle istidlal ederek balda öşrün vâcib olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî, bu görüşü âlimlerin çoğundan nakletmiştir. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ömer, İbn Abbâs, Ömer b. Abdülaziz, Ebû Yûsuf ve Muhammed'den de rivayet edilmiştir. Ancak Ebû Hanife bal öşür arazisinde elde edilmişse miktarı ne olursa olsun zekâta tâbidir derken, Ebü Yûsuf miktar tayinine gitmiştir. Ondan rivayet edilen bir kavle göre balın en azından beş yüz Irak rıth olması gerekir. Diğer kavle göre balın, arpa gibi ölçülen en ucuz hububattan beş vesk değerinde olması gerekir.
Muhammed'e göre bal, 180 Irak rıtlı olunca zekâta tabi olur.
Ahmed b. Hanbel ile Zübri'ye göre miktarı 160 Irak rıthdır. Daha az ise zekâta tâbi değildir.
Mâlik, Şafiî, İbn Ebî Leylâ, İbnü'l-Münzir ve Sevrî'ye göre balın miktarı ve arazisi ne olurstf olsun, zekâta tabi değildir. Bu görüş Hz.Ali, İbn Ömer b. Abdülaziz'den de rivayet edilmiştir. İbn Abdi'1-berr, bu görüşün cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Bunlara göre bal, hayvandan elde edilip sıvı olması yönünden hayvan sütüne benzer. Süt, zekâta tâbi olmayınca bu da zekâta tâbi değildir. Nakli delilleri ise, şunlardır:
a. Mâlik'in Muvatta'da Abdullahb. Ebi Bekr b. Hazm'dan rivayet ettiğine göre Abdullah şöyle demiştir:
Ömer b. Abdülaziz'den Minâ'da iken babama bir mektup geldi. İçinde ona bal ile atlardan zekât îalmaması emredilmişti!.
b. Abdurrezzak ile İbn Ebî Şeybe'nin Sahîh senetle İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir:
Ömer b. Abdülaziz beni Yemen'e âmil olarak gönderdi. Orada balın öşrünü almak istedim de el-Muğîre b. Hakîm es-San'anî: "Balda zekât yoktur" dedi. Bunun üzerine durumu Ömer b. Abdilaziz'e yazdım,verdiği cevapta: "el-Muğîre doğru söylemiş, o güvenilir bir kişidir. Filhakika balda zekat yoktur" dedi.
Bunlar balda öşrün vâcib olduğunu söyleyenlerin ileri sürdükleri (1600 no'lu) Hilâl hadisini şöyle yorumlamışlardır:

Bal sahibi vadinin kendisine tahsis ve himaye edilmesi karşılığında bağışta bulunmuştur. Bunun delili, Abdurrezzak'in Musannef inde İbn Cü-reyc'ten Rivayet ettiği eserdir. O eserde HilâPin Resûlullah (s.a.)'a takdim etmiş olduğu balın öşür değil de hediye olduğu açıkça belirtilmiştir.
el-Menhel yazarı bu konuyla ilgili görüş ve delilleri zikrettikten sonra şöyle der:
Balın zekâta tâbi olduğuna delâlet eden hadislerin hepsi hakkında bazı söylenti ve şüpheler var. Nitekim İbnü'l-Münzir: "Balda zekâtın vâcib oluşuna dâir ne sıhhati sabit bir hadis ne de icmâ' vardır. Bundan dolayı onda zekât yoktur" der. Buharî de Tarih adlı eserinde: "balda zekâtın vâcib oluşu hakkında sahih bir hadis yoktur" demekle aynı şeyi te'yid etmiştir. Tirmizî de bu görüştedir.[131]

1601. ...Abdurrahman b. el-Hâris el-Mahzûmî; "Babam bana Amr b. Şuayb'dan o da babası vasıtasıyla dedesinden; Şebâbe'nin, Fehm kabilesinin bir kolu olduğunu rivayet etti" dedi ve bir önceki hadisin benzerini zikretti. Ayrıca dedi ki: "Her on tulumdan bir tulum (zekât verilecek)" bir de (Süfyan b. Vehb yerine) Süfyan b. Abdillah es-Sakafî, dedi. "(Ömer bi el-Hattâb) onlara iki vadi himaye ediyordu" dedi ve şunu ilâve etti: "Resûlullah (s.a.)'a ödediklerini Ömer b. el-Hattâb'a ödediler. O da onlara o iki vadilerini himaye etti.[132]

Açıklama

Şebâbe, Fehm kabilesinin bir kolu olup iyi balıyla meşhur olmuştur.
Bir önceki hadisin senediyle bu hadisin senedi Amr b. Şuayb'da birleşiyor. Bir önceki hadisi Amr b.Şuayb'dan Amr b. el-Hâris el-Mısrî rivayet etmişken bu hadisi yine Amr b. Şuayb'dan ama bu sefer el-Hâris el-Mahzûmî, ondan da oğlu Abdurrahman rivayet etmiştir.
Bu hadis bir önceki hadisin benzeri olmakla beraber aralarındaki farklar şunlardır:
a. Bir önceki rivayette "Şebâbe, Fehm kabilesinin bir koludur" ifâdesi yok.
b. Bir önceki rivayette "her on tulumdan bir tulum" ifadesi yok.
c. Bir önceki rivayette Hz. Ömer (r.a.)'e mektup yazan zatın adı Süfyan. b. Vehb diye geçmektedir. Bu rivayette ise, Süfyan b. Abdillah es-Sakafî diye geçmektedir. el-Menhel yazarının ifâdesine göre doğrusu, bu rivayettir. Zira Süfyan b. Abdillah es-Sakafî Hz. Ömer'in Tâif âmiliydi.
d. Bir Önceki rivayette Hz. Ömer'in onlara bir vadi himaye ettiği belirtilmiş, bu rivayette ise, Hz. Ömer'in onlara iki vadi himaye ettiği belirtilmektedir.
e. Bir önceki rivayette, "Resûhıllah (s.a.)'a ödediklerini Ömer'e de ödediler. O'da onlara o iki vadilerini himaye etti," ifadesi yoktur.[133]

1602. ...Üsâme b. Zeyd'in Amr b. Şuayb'dan, O'nun da babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre "Fehm kabilesinden bir kol..." (Üsâme b. Zeyd bunu bir önceki) el-Muğîre'nin (Abdurrahman b. el-Hâris'ten rivayet ettiği hadisin) mânâsında (rivayet etti) ve dedi ki: "On tulumdan bir tulum (zekât verilecek)" bir de "onlara iki vadiyi (himaye ediyordu)" dedi.[134]

Açıklama

Bu rivayeti Taberânî, Ahmed b. Salih'ten tahrîc etmiştir. "On tulumdan bir tulum" ifâdesi, Ebû Yûsuf'un,
"balın nisabı, on tulumdur" görüşünü desteklemektedir. Ona göre her tulum elli Irak rıtlıdır. Böylece daha önce belirttiğimiz beş yüz Irak ntlının delili bu rivayetler olmaktadır.[135]

14. Asmadaki Üzümün Miktarını Tahmin Etmek

1603. ...Attâb b. Esîc[136] 'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ağaçtaki hurma tahmin edildiği gibi asmadaki üzümün de tahmin edilmesini ve ağaçtaki hurmanın zekâtı kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının da kuru üzüm olarak alınmasını emretti.[137]

Açıklama

Hars: ağaçtaki yaş hurma ile asmadaki üzümden ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağını tahminen tesbit etmektir. Bunun hikmeti şudur: Zekâta müstehak olanların hurma ve üzüm gibi zekâta tâbi meyvelerde bir zekât hakları söz konusudur. Bunun için meyveler toplanmcaya kadar sahiplerinin onlardan yararlanmamaları gerekir. Oysaki onlardan yararlanmaktan men edilmeleri hâlinde zarara uğrarlar. Hem zekât müstehaklarının hem de meyve sahiplerinin zarar etmemeleri için hurma ve üzüm olgunlaşmaya yüz tutunca devlet, bu işten anlayan zekât memurunu göndererek hurma ağaçları ile asmalardan ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağım takdir eder. Bu tesbitin yapıl-masıyle meyve sahipleri, meyvelerden istedikleri gibi yararlanabilirler. Daha sonra meyveler devşirilince memurun o takdirine göre zekâtları, kuru hurma ve kuru üzüm olarak verilir.
Bu hadis harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Âlimlerin çoğunun görüşü de budur. Mâverdî der ki: "Harsın meşru oluşuna delil, kavli ve fîîli sünnettir. Attâb'ın hadisi kavlî, Buhârî'nin hadisi de fiilîdir. Aynı zamanda Resûlullah (s.a.)'ın hars

memurları vardı."
Attâb'ın hadisinden maksat, bu (1603 no'lu) hadistir. Buhârî'nin hadisi ise şudur: "Ebû Hamid es-Sâidî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) ile beraber Tebûk gazvesine katıldık. Resûlullah (s.a.) Kura vadisine gelip de bir kadım bahçesinde görünce ashabına: "tahmin edin" dedi. Resülullah (s.a.)'da on veskin takdirini yaptı."
Harsın hüküm ve hangi meyveler için meşru kılındığı hakkında ihtilâf edilmiştir:
a. Mâlik'e göre hars sadece üzüm ve hurmada vâcibtir. Diğer meyvelerde hars yoktur. Şureyh, Ebû Cafer ve bazı zahirîlerin de görüşü budur. Delilleri, hars ile ilgili bu ve bundan sonraki hadislerdir. Resülullah (s.a.)'in söz konusu hadislerdeki emrinin vücûb ifâde ettiğini söylemişlerdir.
b. Şafîî ve Hanbelîlere göre hars, sadece üzüm ve hurmada vardır. Hükmü sünnettir. Bunlar da aynı delilleri ileri sürmüşlerdir. Söz konusu emri, sünnete hamletmişlerdir.
c. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre hars caiz değildir. Delilleri şunlardır:
1. Hars zan ve tahminden ibarettir.
2. Tahâvî'nin rivayet ettiğine göre Câbir (r.a.) şöyle demiştir: "Resülullah (s.a.) harstan nehyetti."
3. Harsın meşru oluşu ile ilgili bu ve bundan sonraki babta vârid olan hadisler, faiz haram kılınmadan önceki zamana aittirler. Sonra neshedilmişlerdir.
Harsın meşru oluşunu söyleyen âlimler ise, bunlara şöyle cevab vermişler:
Hars Resülullah (s.a.)'ın hayatı boyunca devam etmiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.) ile Hz. Ömer'in uygulamaları bunun apaçık bir delilidir.
Hattâbî, "Ashâb-ı Kiramın hepsi harsı caiz görmüşlerdir. Uygulamaları da buna göredir. Onlardan buna muhalefet eden bir kimsenin olduğu duyulmamıştır" demiştir.
Hadisteki "zekâtları kuru hurma ve kuru üzüm olarak alınır" ifâdesinden anlaşıldığına göre hurma ve üzümün zekâtı kurutulduktan sonra verilir. Bunlardan kurutulmaya elverişli olmayanlarına gelince Ebû Hanife'ye göre miktarı ne olursa olsun, diğer meyveler gibi zekâtı yaş veya kıymet olarak verilir.
Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bunlar zekâta tâbi değildir. Çünkü kendiliğinden bir yıl kalamayan meyvelerde onlara göre zekât yoktur.[138]
Mâlikîlere göre ise kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm, satılırsa, zekâtı bedelinden verilir. Satılmazsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre verilir. Meyve olarak verilemez.
Şafîî ve Hanbelîlere göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru zekâtını o meyveden alıp müstehaklanna verebildiği gibi meyveyi satıp bedelini de verebilir.
Ebû Davud'un bir sonraki hadiste belirttiği gibi;
Sâid b. el-Müseyyeb, Attâb'a yetişmediği için bu (ve bir sonraki) hadisin senedinde inkıta' vardır. el-Münzirî, "Senedin inkitâı açıktır. Zira Saîd, Ömer (r.a.)'in hilâfetinde doğmuştur. Attâb da Ebu Bekir (r.a.)'in vefat ettiği gün vefat etmiştir" der.[139]

Bazı Hükümler

1. Üzüm ve hurmanın zekâtı, tahmin edilerek takdir edilmelidir.
2. Hurmanın zekâtı kuru hurma, üzümün zekâtı da kuru üzüm olarak verilmelidir.[140]

1604. ...Muhammed b. Salih et-Temmâr, İbn Şihâb'dan aynı senet ve mana ile (bir önceki hadisi) rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Saîd (b. el-Museyyeb) Attâb'dan herhangi bir şey duymamıştır.[141]

15. Ağaçtaki Meyvenin Miktarını Tahmin Etmek

1605. ...Abdurrahman b. Mesûd'dan; demiştir ki: Sehl b. Ebî Hasme meclisimize geldi ve şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) bize şunu emretti: "(Ağaçlardaki meyvelerin miktarını) takdir ettiğiniz zaman (olgunlaştıktan sonra onları) toplayın ve üçte birini bırakın. Eğer üçte birini bırakmazsanız veya (onu bırakmayı uygun) bulamazsanız, dörtte birini bırakın."[142]
Ebû Dâvûd dedi ki: Tahmin eden (memur) üçte bîrini, işçilik için bırakır.[143]

Açıklama

sözü şerhlerde birkaç şekilde açıklanmıştır:
1. Zekât memuru ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât miktarını öğrendiğiniz zaman, onlardan istediğinizi koparabilirsiniz. " = koparın" emri ibaha içindir.
2. Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman sahiplerine onlardan koparmalarına müsaade edin.
3. Ağaçlardaki meyveleri takdir edip sonra sahipleri onları topladığı zaman zekâtını alın. "kopardılar, topladılar" fiili, mazidir; fi'lü'ş-şart'ın üzerine atfedilmiştir. Cevabü'ş-şart ise, mahzuftur.
4. kelimesi, bazı nüshalarda “alın" şeklinde geçmektedir. Anlamı: Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman olgunlaşınca zekâtını alın.

“üçte birini bırakın" ifâdesi de şöyle yorumlanmıştır:
a . Meyvelerin üçte birini sahiplerine bırakın, zekâtını almayın. Çünkü bir kısmı çürümekte ve kuşlar tarafından yenilmektedir. Meyvelerin tümünün zekâtı alınacak olursa sahipleri zarar eder.
Ahmed b. Hanbel ile İshak bu görüştedirler.
b. Meyvelere düşen zekâtın üçte birini bırakın. Sahibi onu akraba ve komşularına bizzat kendisi zekât olarak versin ki, ayrıca onlara bir şey vermek mecburiyetinde kalıp da zarar etmesin. Mâlik, Süfyân ve Şafiî bu görüştedirler.
Zekât memuru, meyve sahibi ile meyvenin durumuna göre ya üçte biri ya da dörtte birini bırakır.
Bu hadis de bir önceki hadis gibi harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Ancak senedindeki Abdurrahman b. Mesûd hakkında bazı söylentiler vardır. Hâkim, hars ile ilgili diğer hadislerin bu hadisi kuvvetlendirdiğini, dolayısıyla isnadınının sahih olduğunu söylemiştir.
ifadesi,bazı nüshalarda yoktur.Harefe kelimesi, meyveyi koparıp toplayan kişi anlamına gelen "hârif" kelimesinin çoğuludur.[144]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.
2. Fakirlerin hakları gözetilmelidir.
3. Meyvelerin üçte biri veya dörtte biri sahiplerine bırakılmakla onlara şefkat gösterilmiştir. Mal sahiplerine güzel muamelede bulunmak da teşvik edilmiştir.[145]

16. Ağaçtaki Hurmanın Miktarı Ne Zaman Tahmin Edilir?

1606. ...Âişe (r.a.)'den; Hayber'in durumunu anlatırken şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) Abdullah b. Revâha'yı[146] yahudüere gönderirdi de o, hurma olgunlaşınca ondan yenmeden önce miktarını tahmin ederdi.[147]

Açıklama

Hayber'in durumundan maksad, onun fethinde meydana gelen olaylardır.
Hayber, Medine-i Münevvere'nin kuzeyinde 70 km. uzaklıkta bulunan bir bölgenin adıdır. Kale ve hurma bahçeleriyle meşhur olan bu bölge hicri VII. yılda fethedilmiştir. Hz. Peygamber Hudeybiye seferinden döndükten sonra oraya sefer düzenlemiş kalelerini fethetmiş en son kaleyi de fethetmek Ali (r.a.)'ye müyesser olmuştur.
İbn Mâce'nin bu hadisin mânâsına yakın İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.)'in Heyber'i fethettikten sonra toprağının işletilmesinin yahudilere verilmesi ve toplanan meyvenin yarısının onlara bırakılması üzerine anlaştığı ayrıca hurmaların toplanma zamanı gelince Abdullah b. Revaha'yi hars için onlara gönderdiği bildirilmektedir.[148]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.
2. Hurmanın hars vakti, olgunlaşmaya başladığı zamandır.
3. Hars işinde haber-i vâhid yani işin ehli ve güvenilir tek bir memurun verdiği haber kâfidir. Mâlikîler, Hanbelîler ve bir grup Şâfiîler bu görüştedirler. Şâfiîlerden bir başka grup iki kişinin olması lâzım geldiğini söylemişlerdir.[149]

17. Zekât Olarak Verilmesi Caiz Olmayan Meyveler

1607. ...Ebu Ümâme b. Sehl, babasının şöyle dediğini haber vermiştir:
Resûlullah (s.a.) zekâtta âdi ve ufak hurmaların alınmasını yasakladı.[150]
Zührî dedi ki: Peygamber (s.a.)'in yasakladığı bu hurmalar Medine hurmasının iki çeşididir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebu'l-Velîd, Süleyman b. Kesir -Zuhri senediyle merfu' olarak rivayet etmiştir.[151]

Açıklama

Cu'rûr, çok âdi bir hurmanın adıdır. Levnu'l-Hubeyk ise, oldukça ufak âdi bir hurmadır.
Zûhrî'nin ifâdesinde bu iki çeşit hurmanın Medine-i Münevvere hurmasından olduğu bildirilmektedir. Levneyn kelimesinden iki çeşit kast edilmiş olup mahzuf bir fiilin mefûlu veya "Cu'rûr ile levnu'l-hubeyk"ten bedeldir.
Peygamber (s.a.)'in bu nehyinden mal sahibinin iyi hurmanın yerine âdisini vermesinin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum zekâta tabi olan diğer mallarda da aynıdır.
Ebû Dâvûd bu hadisin Ebu'l-Velîd tarafından rivayet edildiğini söylemekle onun muttasıl olarak rivayet edildiğine işaret etmiş olmaktadır. Dârekutnî de onu muttasıl olarak rivayet etmiştir.[152]

1608. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki: -Resûlullah (s.a.) elinde bir asâ ile yanımıza mescide girdi. Bizden bir adam (zekât

olarak getirdiği) âdi bir kuru hurma salkımı asmıştı. Resûlullah (s.a.) asâ ile hurma salkımını dürttü ve şöyle buyurdu:
"Bu zekâtın sahibi dileseydi, bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Bu zekâtın sahibi kıyamet günü âdi kuru hurma yiyecektir."[153]

Açıklama

Kına, hurma salkımı anlamına gelmekte ve "kana, kmv, kunv." şeklinde de ifade edilmektedir. "Haşef" ise âdi-bozuk kuru hurmadır.
İbn Mâce'nin el-Berâ b. Âzib'ten rivayet ettiği bir hadiste57 Mescid-i Nebevî'nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hurma salkımları asıldığı ve fakirlerin onlardan yediği bildirilmektedir. îşte böyle zekât olarak getirilip asılan hurma salkımlarının âdi-bozuk olduğunu gören Resûlullah (s.a) normal hurmadan zekât verebildiği halde âdi hurmadan zekât veren adama ceza olarak âhiret gününde âdi-bozuk hurma yedirileceğini bildirmiştir.
Bu hadis, malın âdisini zekât olarak vermenin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Ancak 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi şayet malın hepsi âdi ve kötü ise, ondan zekât verilebilir.[154]

18. Fıtır Sadakası

1609. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını oruçluyu faydasız ve müstehcen söz ve fiillerden temizleyici, fakirlere de yiyecek olmak üzere farz kıldı. Kim onu bayram namazından önce verirse, o kabul olunmuş bir zekâttır. Kim de onu bayram namazından sonra verirse, o sadakalardan bir sadakadır.[155]

Açıklama

Fıtır oruç açmaktır. Şevval ayının ilk günü olan Ramazan bayramının birinci gününde oruç tutulmayıp iftar edildiği için ona fıtır günü, o gün verilmesi gereken sadakaya da fıür sadakası denilmiştir. Buna "fıtır zekâtı, fitre, oruç sadakası, Ramazan sadakası ve baş zekâtı" da denilmektedir. Fıtır kelimesi, orucun zıddı olarak İslâm'dan önce kullanılmışsa da terkib olarak İslâmdan sonra kullanılmış, dinî bir ıstılahtır.
Istılahta fıtır sadakası, belirli bir surette zekât müstehaklarına verilen bir miktardır.
Fıtır sadakası Ramazan orucunun farz kılındığı yıl olan hicrî II. yılda meşru kılınmıştır. Oruç Şaban ayında, fıtır sadakası da Ramazan bayramından iki gün önce vâcib olmuştur.
Hadiste geçen diğer kelimelere gelince:
Lağv: Faydasız söz ve fiildir.
Refes; müstehcen ve pis sözlerdir. Cinsî münâsebet anlamında da kullanılmaktadır. Ancak burada kast edilen mana birincisidir.
kelimesini cumhur, "Farz kıldı" anlamında kabul ederken Hanefîler, onu dildeki hakiki mânâsı olan "tayin ve takdir etti" anlamına almış ve fıtır sadakasının farz değil, vâcib olduğunu söylemişlerdir.
Ibn Abdilberr bu konuda şöyle demektedir:
"ibn Ömer hadisindeki (1611 ve 1612 no'lu hadisler) kelimesinin, iki manaya ihtimâli vardır:
a. Dini bir ıstılah olarak "farz kıldı" mânâsı,
b. Dildeki asıl mânâsı olan "takdir etti" anlamı. Buna göre hadisteki ilgili cümlenin mânâsı "Resûlullah (s.a,) fıtır sadakasının miktarını takdir ve tayin elti" oluyor. Ancak bence birinci ihtimal olan vücub manası ikinci ihtimal olan takdir mânâsından daha kuvvetlidir. Çünkü farz kelimesi kullanıldığı zaman dinde ondan vücûb mânâsı kast edilmektedir. Bu kelimenin başka manaya alınması ancak icma' ile olabilir. Halbuki hadisteki farzı vâcib manasından ayıran ve fıtır sadakasının vâcib (farz) olmadığına delâlet eden bir icma' yoktur."
İbn Dakiki'1-İyd de bu manaya yakın bir açıklamada bulunuyor ve diyor ki:
"İbn Ömer hadisindeki farzın lügatte asıl manası takdirdir. Bilâhere dinde vücub manasına nakledilmiştir. Doiayısıyle farzı vücûba hamletmek, asıl mânâsı olan takdire yormaktan daha doğrudur. Farzı takdir mânâsına hamlederek fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemek yanlıştır."
Cumhura göre farz ile vâcib aynı şey olup kat'î veya zannî bir delil ile yapılması kesinlikle istenen şeydir. Binaenaleyh fıtır sadakası, zekât gibi farzdır.
Hanefîlere göre ise, farz ve vâcib ayrı şeylerdir. Sübût ve'delâleti kat'î olan bir delil ise sabit olana farz; sübut veya delâleti zannî olan bir delil ile sabit olana da vâcib denir. Fıtır sadakası, haber-i vâhid ile sabit olduğu için delili, zannîdır. Doiayısıyle fıtır sadakası vâcibtir, farz değildir.
İbn Uleyye ile Ebu bekr b. Keysân el-Esamm'a göre fıtır sadakası, zekât farz kılınmadan önce farzdı. Zekâtın farz kılınmasıyla farziyyeti neshedilmiştir. Delilleri Nesâî, İbn Mâce'nin Kays b. Sa'd'den rivayet ettikleri şu hadistir:
"Rasûîuîlah (s.a.) zekât farz olmadan önce bize fıtır sadakası vermemizi emretti. Sonra zekât emri inince, bize ne emretti, ne de men'etti. Biz onu vermeye devam ediyorduk."[156]
Ancak, "bunda fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden bir delil yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan emir ile yetinilmiş olma ihtimali vardır. Ayrıca bir farzın inişi, başka bir farzın kalkmasını gerektirmez" denilmiş ve- iddiaları reddedilmiştir.
" = oruçluyu temizleyici" sözündeki "sâim" kelimesi, bazı nüshalarda "sıyâm" şeklinde geçmektedir. Sâim, oruç tutan; sıyâm

ise oruç demektir. Buna göre mana "orucu temizleyici" olur.
Hasan el-Basrî, bu hadisin zahirî mânâsına bakarak, fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara farz olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla ona göre çocuklarla deliler için fıtır sadakası gerekmez. Fakat âlimlerin çoğu çocuklarla deliler için de fıtır sadakasının verilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu sadakanın meşru oluşunun hikmetlerinden biri kusur ve günahlardan arındırmak, diğeri fakirlerin yemek ihtiyacını karşılamaktır. Her ne kadar birinci hikmet mevcut değilse de, ikinci hikmetin varlığı kâfidir. Ayrıca İbn Ömer'in (1612 no'lu) hadisinde ve diğer hadislerde onun küçüğe de büyüğe de farz olduğu bildirilmektedir.
Bayram namazından önce verilen fıtır sadakası, sevabı tam olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise, sair zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Buna göre namazdan sonra verilenin savabı diğerinden azdır. Âlimler bunda ittifak etmişlerdir.
Bu hadisten bayram namazından sonra verilen fıtır sadakasının kabul olmayacağı anlaşılmamalı, onnu da geçerli olduğu hakkında icmâ vardır. Bu konuyla ilgili hükümler bundan sonraki hadisin açıklamasında verilecektir.[157]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası meşrudur. Cumhura göre farz, hanenlere göre vacıbtır.
2. Fıtır sadakasının meşru oluşunun hikmetleri, oruçluyu kusur ve günahlardan arındırmak ve fakirlerin yemek ihtiyaçlarını karşılamaktır.
3. Bayram namazından önce verilmesinin sevabı ondan sonra verilmesinin sevabından daha fazladır.[158]

19. Fıtır Sadakası Ne Zaman Verilir?

1610. ...İbn Ömer (r.a.) den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize fıtır sadakasının, halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti.
Nâfi' dedi ki: İbn Ömer onu bayramdan bir veya iki gün önce verirdi.[159]

Açıklama

Bu hadis, fıtır sadakasının vaktinin bayram namazından önce olduğuna delâlet etmektedir. Ancak söz konusu ön-celik belirli bir zamanla sınırlandınlmadığı için vâcib olduğu vakit hususunda, ihtilâf edilmiştir:
1. Ebû Hanife ve bir rivayete göre Malik: "Fıtır sadakası, bayram sabahı fecrin doğması ile vâcib olur" demişlerdir.
2. Sevrî, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre, fıtır sadakası Ramazan ayının son gününde güneşin batması ile vâcib olur. Mâlik de diğer rivayete göre bu görüştedir.
Buna göre güneşin batmasından sonra ve fecrin doğmasından önce doğan bir çocuk için birinci şıktaki âlimlere göre fıtır sadakasını vermek vâcib, diğerlerine göre vâcib değildir.
Resûlulîah (s.a.)'ın fıtır sadakasının bayram namazına çıkmadan evvel verilmesini emr buyurmaları onun müstehap olan verilme zamanını bildirmedir, dolayısıyla emir, vücûb için değil, istihbâb içindir. İbn Ömer, İbn Abbâs, İbn Ebî Rebâh, İbrahim en-Nehaî, İkrime, Dahhâk, İbn Uyeyne, Mâlik, Şafîî İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları bu görüştedirler. Sahih-Buhârî sarihi Aynî bu konuda bir ihtilâfın olmadığını söylüyor. Hattâbî de icmâ bulunduğunu bildiriyor.
Fıtır sadakasının bayramdan bir-iki gün önce verilmesinin caiz oluşu hususunda da ashâb-ı kiramın icmâımn bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bundan da daha önce verilmesi hakkında ihtilâf edilmiştir:
a. Mâlik, Kerhî ve meşhur kavle göre Hanbelîler: "Bayramdan en çok iki gün önce verilebilir. Ondan da önce vermek caiz değildir" demişlerdir.
b. Bazı Hanbelî alimlere göre ramazan ayının yansından sonra vermek caizdir.
c. Şafîî'ye göre Ramazanın birinci gününden itibaren verilebilir.
d. Hanefîlere göre bunun belirli bir müddeti yoktur. Daha önce istenildiği vakitte verilebilir.
Fıtır sadakasının bayramın birinci gününde bayram namazından sonra verilmesinin hükmüne gelince:
a. Şafîîler, Hanbelîler, bir kavle göre Mâlikîler, Atâ ve İshâk'a göre kerahetle caizdir.
b. Mâlikîlerin meşhur kavline göre caizdir. Ama efdal olan onu namazdan sonraya bırakmamaktır.
c. Hanefîlere göre kerâhetsiz caizdir.
d. Zahirîlere göre haramdır.
Bu sadakayı bayramın birinci gününden sonraya bırakmak ise, dört mezhebe ve âlimlerin çoğuna göre haramdır. Kaza edilmesi gerekir. Hane-fîlerden Hasan b. Ziyâd ile Davud-i Zâhirî'ye göre, kaza edilmesi de mümkün değildir.[160]

20. Fıtır Sadakasının Miktarı Nedir?

1611. ...İbn Ömer (r.a.)den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a) fıtır sadakasını farz kıldı...
Abdullah b. Mesleme, Mâlik'den kıraat yoluyla aldığı rivayette şöyle dedi: "Fıtır sadakası Ramazanda müslümanlardan her hür veya köle, erkek veya kadın üzerine bir sâ' kuru hurma veya bir sâ' arpadır."[161]

Açıklama

îmam Mâlik bu hadisi Abdullah b.Mesleme'ye iki kere rivayet etmiştir. Birinde Mâlik, onu kendisi okuyarak (tahdîs) diğerinde Abdullah okumuş Mâlik de dinleyip (kıraaten) rivayet etmiş. Hadisin metninde önce birinci rivayet sonra kıraat yoluyla alınan rivayeti verilmiştir. Ancak birinci rivayetin tamamı verilmeyip sadece baş tarafı verilmiştir. Çünkü ikinci rivayetteki ile aynıdır.
Sâ': Dört müdd'e eşit bir ölçektir. Bunda âlimler arasında ittifak vardır. Bir sâ'nın gram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir. Bir müdd'ün kaç gram olduğunu bulmak için bir sâ'ın gram tutarını dörde bölmek kâfidir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fıkıhçılarına göre:
Bir sâ'' dirhem-i örfi (ei-Menhel yazarına göre 3,12 gr.) ye göre 3,244. Kg. Bir müdd: 3,244:4 = 811 gr.'dır.
2. Şâfiflerle Hanbelîlcre göre:
Bir sâ'dirhem-i örfiye göre 2,140 kg. dır. Bir müdd: 2,140:4-535 gr.dır.
3. Mâlikîlere göre:
Bir sa'dirhem-i örfiye göre 2,130 kg.dır.
Bir müdd: 2,130:4 = 532,5 gr.'dır.
Bu hadisteki ifâdesinin zahirî mânâsına göre her hür ve köle'ye kendi fıtır sadakasını vermesi gerekir. Davud-i zâhirî'nin görüşü budur. Ona göre efendiye, kölesinin farzları edâ etmesini sağlamak vâcib olduğu gibi, fıtır sadakasını vermesi içinde onun çalışıp kazanmasına müsaade etmesi vâcibtir.
Cumhur ise, kölenin fıtır sadakasının bizzat kendisine değil de, efendisine ait olduğunu söylemiştir. Delilleri köle zekâtı babında geçen 1594-1595 no'lu hadislerdir. O hadislerde fıtır sadakası hariç, müslümana kölesinden dolayı zekât gerekmediği bildirilmektedir. Binaenaleyh "her hür veya köle üzerine" ifâdesini "her hür veya köle için" şeklinde anlamışlardır. Hadisteki "erkek veya kadın üzerine" ifadesinin zahirî anlamına göre, erkeğe fıtır sadakası gerekdiği gibi kadının da evli olsa bile fıtır sadakasını kendisinin vermesi gerekir. Ebû Hanife arkadaşları Sevrî ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.
Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel el-Leys ve îshak ise, evli kadının fıtır sadakasını nafakasından saymış ve onun kendisine değil de kocasına farz olduğunu söylemişlerdir.
"müslümanlardan" sözü, fıtır sadakası vermesi gereken kişinin müslüman olmasının şart olduğuna, dolayısıyle müslüman olmayana gerekmediğine delâlet etmektedir. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.
Cumhura göre efendisi kâfir olan müslüman köle için fıtır sadakası vacib değildir. Ahmed b.Hanbel'e göre ise, vâcibtir. Çünkü o köle müslümandır.
Efendisi müslüman olan kafir köle için de fıtır sadakası Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'e göre vâcib değildir. Çünkü o köle, müslüman değildir. Ömer b. Abdilazaz, Mucâhid, Said b.Cübeyr, Nehaî, Sevrî, İshak ve Hanefî alimiere göre vâcibtir. Çünkü sadakayı veren köle değil, efendisidir. Efendisi ise, müslümandır.[162]

1612. ...Abdullah b.Ömer'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını bir sâ olarak farz kıldı. (Râvi) Ömer b.Nâfi', Mâlik'in (rivayet ettiği bir önceki hadisin) mânâsını zikretti ve "küçüğe ve büyüğe" (sözüyle) "halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti" (sözünü) ilâve etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdullah el-Umerî'nin Nâf i'den yaptığı rivayette "her müslümana" demiştir.
Said el-Cümehî'nin Ubeydullah'tan, O'nun da Nâfi'den yaptığı rivayette ise Nafi "müslümanlardan" demiştir.
Ubeydullah'tan meşhur olan rivayette "müslümanlardan" (sözü) yoktur.[163]

1613. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını küçüğe, büyüğe, hür ve köleye arpa ve kuru hurmadan bir sâ'olarak farz kılmıştır.
(Râvî) Musa (b. İsmail, buna) "erkeğe ve kadına" kelimelerini ilâve etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Eyyûb ve Abdullah el-Umerî de Nâfi'den rivayet ettikleri bu hadiste * 'erkeğe ve kadına" (sözünü/zikrettiler.[164]

1614. ...Abdullah b. Ömer'den; demiştir ki:
Halk, Resülullah (s.a.) zamanında fıtır sadakasını arpa, kuru hurma, Peygamber arpası ve kuru üzümden bir sâ' olarak verirlerdi.
Nâfi dedi ki:
Abdullah b. Ömer: "Ömer, (Halife) olup buğday çoğalınca yarım sâ' buğdayı o şeylerden bir sâ yerine (bedel) kıldı" dedi.[165]

Açıklama

Süit: Buğdaya benzeyen kılçıksız bir arpa çeşididir.Asım Efendinin Kamus Tercemesi'ndeki beyânına göre, türk-çede buna "Peygamber arpası" denilmektedir.
Bu hadis fıtır sadakasının arpa, kuru hurma ve kuru üzümden bir sâ, buğdaydan da yarım sâ olarak verildiğine delâlet etmektedir. Bu konu bundan sonraki babta işlenecektir.[166]

1615. ...Nâfi'den; demiştir ki

Abdullah b. Ömer: "Halk, daha sonra yarım sâ buğdayı (o şeylerden bir sa'a) denk tuttular" dedi.[167]
Nâfi' dedi ki:
Abdullah b. Ömer kuru hurma verirdi. Bir sene (beliren hurma kıtlığından dolayı) Medine'liler kuru hurma bulamadılar da arpa verdiler.[168]

Açıklama

"Daha sonra" sözü ile "halkın arpa, hurma ve kuru üzüm vermelerinden sonra" manası kastedilmiştir.
ifadesinde Medine'lilerin o sene hurma mahsûlü alamadıkları ve sadaka olarak vermek için onu bulamadıkları anlatılmıştır.[169]

1616. ...Ebû Saidi'l-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah (s,a.) aramızda iken biz fıtır sadakasını her küçük, büyük hür ve köle için yiyecekten bir sâ veya keşten bir sâ\ yahut arpadan bir sâ, ya da kuru hurmadan bir sâ veya kuru üzümden bir sâ' olarak verirdik. Bunu (halife) Muâviye hac veya umre yapmak için (Medine'ye) gelip de minberden halka konuşma yapıncaya kadar böyle vermeye devam ettik. Onun halka yaptığı konuşmada şu söz de vardı:
Ben, şam buğdayından iki müddün, bir sâ kuru hurmaya denk olduğu görüşündeyim.
Bunun üzerine halk, bunu (esas) aldı. Ebû Said dedi ki:
Bana gelince yaşadığım müddetçe (hayatımın) sonuna kadar onu (eskisi gibi) vermeye devam edeceğim.[170]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Uleyye, Abde ve başkaları İbn îshak'tan, o da Abdullah b. Abdullah b. Osman b. Hâkim b. Hizam'dan, o da İyâz'dan, O da Ebû Said'den aynı mânâda rivayet etti. Ve onda bir adam İbn Uleyye'den yaptığı rivayette: "veya bir sâ* buğday" (sözünü) söyledi ki o söz, mahfuz değildir.[171]

Açıklama

"Resûlullah (s.a.) aramızda İken" sözünde Resûlullah (s.a.)'ın onların fıtır sadakası olarak ne verdiklerinden haberdâr olduğunu ve buna itiraz etmediğine işaret edilmiştir. Bu itibarla hadis merfû' hükmündedir.
"Taam" kelimesinin sözlük manası, azık türünden olan yiyecektir. Buna göre bu kelime, buğday, arpa ve hurma gibi yiyecek maddelerinin tümünü kapsar. Hal böyleyken bu kelimeden sonra arpa, hurma, keş ve kuru üzümün zikredilmesi, o devirde yiyecek maddelerini bunlar teşkil ettiği içindir.
Hattâbî bu konuda şöyle demektedir:
"Bazıları söz konusu taamın, buğdaya mahsus bir isim olduğunu söylemişlerdir. Bu hadiste keş, arpa, kuru hurma, ve kuru üzümün zikredilip onların en kıymetli azığı olan buğdayın zikredilmemesi bunun bir delilidir. Eğer bu kelimeden buğday kastedilmemiş olsaydı ayrıca o da zikredilirdi. Bu kelime, mutlak olarak kullanıldığı zaman buğday anlamını ifâde eder ki, "ta'âm çarşısına git" sözünden örfte "buğday çarşısına git" mânâsı anlaşılır."
İbnu'l-Münzir, Hattâbî'nin bu görüşünü reddederek şöyle demiştir:
"Bir arkadaşımız Ebû Said'in hadisindeki "taamden bir sâ" sözünü fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ' olarak verildiğini söyleyenlerin lehine delil saymıştır. Fakat bunda yanılmıştır. Çünkü Ebû Said taam kelimesini önce mücmel olarak kullanmış sonra onu keş, arpa, kuru hurma ve kuru üzümle açıklamıştır. Bunu da Buhârî'nin Hafs b.Meysere tarikiyle Ebû Saîd'den rivayet ettiği şu hadisle te'yid etmiştir:
"Peygamber (s.a.) zamanında Ramazan bayramının ilk gününde bir sâ taam verirdik. Bizim taamımız arpa, kuru üzüm, keş ve kuru hurma idi."
Âlimlerin çoğu, bu kelimenin genel mânâsı olan yiyecek anlamında kullanıldığım söylemişlerdir."
kelimesi, Süfyan es-Sevrî gibi âlimler tarafından "kaymağı alınmadan süzülüp kurutulan yoğurttur" diye açıklanmıştır Sahih-i Buharı şârihi Aynî: "Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir. Türkçesi "karakurut"tur. Türkmenler arasında ise "kurut" diye anılır" demiştir. Asım Efendi de Kâmûs Tercemesi'nde buna türkçede "keş" denildiğini ifade etmektedir. Süneni Ebû Dâvûd şerhlerinden el-Menhel ile Bezlu'l-mechûd'da bunun Arapça'daki bir diğer adının "keşk" olduğu bildirilmektedir.
Keş'in fıtır sadakası olarak verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu hadise göre verilebilir. Mâlik bu görüştedir.
Şafîî, keş'in fıtır sadakası olarak verilmesini uygun görmemekle beraber, tam bir sâ verilmesi halinde fıtır sadakasının tekrar verilmesinin gerektiğine bir delilin olmadığını söylemiştir.
Hanefîlere göre, keş ancak kıymet itibarı ile verilebilir. Binaenaleyh kıymeti, fıtır sadakası olarak verilen maddelerin kıymetinden az ise, verilmesi caiz değildir. Zira keşden fıtır sadakasının verildiğine dair güvenilir bir delil yoktur.
Hasan el-Basrî'ye göre fıtır sadakasının keşten verilmesi caiz değildir.
İki müddün yarım sâ oluşunda ihtilâf yoktur.
el-MenhePde; "yarım sâ buğdayın bir sâ' arpa, kuru hurma, kuru üzüm ve keş'e denk kabul edilmesi Hz. Muâviye'nin bir içtihadıdır" denilmektedir.
Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ' olduğunu söyleyen müctehidler bu hadise dayanmışlardır. Ashab-ı Kiramın Hz.Muâviye'nin görüşüne uymaları, icma' kabul edilmiştir. Dolayısıyla Ebû Said'in ona uymaması bu icmâa zarar vermemiştir. Çünkü Ebû Said'in kendi uygulamasını söylemesi, bunun vâcib olduğunu ifâde etmez.
İbn Huzeyme rivayetinde Hz.Muâviye'nin o dönemde halife olduğu, İbn Mâce rivayetinde de Medine-i Münevvere'ye gittiğ

ve konuşmayı orada yaptığı bildirilmiştir.
Hadiste geçen "bir adamadan maksad, Yakub b.İbrahim ed-Devrekıy'dir.[172]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakasının kuru hurma, kuru üzüm, arpa veya keşten bir sa olarak verilmesi caizdir.
2. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ' olarak verilir.
3. Fıtır sadakası küçük-büyük, hür ve köleye vâcibtir.[173]

1617. ...Müsedded'in İsmail'den yaptığı rivayette "buğday" sözü edilmedi.
Ebu Dâvûd dedi ki: Muâviye b. Hişam bu hadisin -Sevrî'den o da Zeyd b. Eşlem 'den, o da îyaz'dan o da Ebû Said'der yaptığı-rivâyetinde ("yiyecekten bir sâ" yerine) "buğdaydan yarım sâ" (sözünü) zikretti. Halbuki bu söz, Muâviye b. Hişam'dan veya ondan rivayet edenden (meydana gelen) bir hatadır.[174]

1618. ...tyaz (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Saîd el-Hudrî'yi şöyle derken işittim:
Ben asla bir sâ'dan başkasını vermem. Zira Resulullah (s.a.) zamanında biz kuru hurma veya arpa veya keş veya kuru üzümden bir sâ' verirdik.
Bu, Yahya'nın hadisidir. Süfyan b.Uyeyne ise, (yaptığı rivayette bu sayılanlara) "veya undan bir sâ" sözünü ilâve etti.
Hâmid b. Yahya dedi ki: (Muhaddisler) bu ilâveden dolayı Süfyan'ı kınadılar da ondan vazgeçti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu ilâve, îbn Uyeyne'nin hatasıdır.[175]

Açıklama

Ebû Said el-Hudrî, "ben asla bir sâ'dan başkasını vermem" sözüyle Hz.Muavıye mn yarım sa buğdayın verilebileceğine dair görüşüne katılmadığını söylemek istemiş, sanki buğdayı diğerlerine mukayese ederek ondan da bir sâ verilmesi gerektiğini irriâ etmiştir.
Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Hasan el-Basrî, "Fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden bir sâ verildiği gibi buğdaydan da bir sâ verilmelidir. Yarım sâ' yeterli değildir" demişlerdir. Sahâbîler-den Ebû Said el-Hudrî, Ebû'l-ÂIiye ve Câbir b. Zeyd de bu görüştedirler.
Hanefîler ise, fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden verildiği zaman bir sâ verilmesi gerektiğini, ama buğdaydan verildiği zaman yarım sa'ın kâfi geldiğini söylemişlerdir. Delilleri bundan sonraki babta gelecek olan hadislerle ashâb-ı kiramın Muâviye (r.a.)'nin görüşüne uymalarıdır. Şayet ashâb-ı kiram Resûlullah (s.a.)'den buğdayın bir sâ' olması gerektiğine dair bir hadis bilselerdi, susup da Hz.Muâviye'nin sözüne uymazlardı. Çünkü "mevrid-i nassta içtihada mesâğ yoktur". Yani hakkında âyet veya hadis bulunan konuda ictihad yapmak caiz değildir. Binaenaleyh buğdaydan bir sâ* verilebileceğine dair,rivâyet edilen; hadisler sahih değildir.
Hanefîlerin bu görüşü aynı zamanda sahâbîlerden Ebû Bekr, Ömer, Osman, AH, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs ve İbnü'z-Zübeyr (r.a.)'in görüşüdür. Hatta Tahâvî, Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (r.a.) dönemlerinde bu konuda icmâ' meydana geldiğim söylemiştir.
es-Sübkî el-Menhel adlı şerhinde şöyle demektedir: "Yarım sâ' buğdayın verilebileceğini söyleyenlerin görüşü kuvvetli ve tercih edilen görüştür. Çünkü ashâb-ı kiram ile tabiûn, Muâviye döneminde bu hususda ittifak etmişlerdir. Ayrıca buğdaydan bir sâ' verileceğini açıkça belirten sahih bir hadis yoktur."
Süfyan b.Uyeyne'nin rivayetinden anlaşıldığına göre unun fıtır sadakası olarak verilmesi caizdir. Hanefîler ile Hanbelîler bu görüştedirler. Ancak Hanbelîler bir sâ' verilmesi gerektiğini söylerken; Hanefîler, arpa unundan bir sâ, buğday unundan ise yarım sâ verileceğini ifâde etmişlerdir.
Mâlik, Şafiî ve âlimlerin çoğuna göre ise, fıtır sadakasının undan verilmesi caiz değildir. Çünkü un'un zikredildiği hadisler delil olmaya elverişli değildir. Süfyân b. Uyeyne'in rivâyetindeki "veya undan bir sâ" sözüne muhaddislerin itiraz ettiklerini söyleyen Hamid b.Yahya'nın bu sözü bunun bir delilidir.
Fıtır sadakasının verildiği maddelerle ilgili hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre mükellef, zikredilen maddelerden herhangi birisini vermekte muhayyerdir. Hanbelîler bu görüştedirler.
Hanefîlere göre ise, mükellef, buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümden istediğini verir. Diğer maddeleri ise, ancak bu dördünden birinin değerine muâdil olması halinde verebilir.
Mâlikîlerle Şâfiîlere göre mükellefin oturduğu yer halkının en çok yedikleri maddeden vermesi gerekir.
Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve âlimlerin çoğuna göre, sayılan maddelerin değerini para olarak vermek caiz değildir. Fıtır sadakasını mutlaka sayılan maddelerin kendisinden vermek gerekir.
Hanefilere göre değerini vermek caizdir. Mâlikîlere göre de caiz olmakla beraber mekruhtur.[176]

21. "Buğdaydan Yarım Sâ' " Diye Rivayet Edenler

1619. ...Abdullah b. Sa'lebe veya Sa'lebe b. Abdullah b. Ebî Suayr, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir.
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"(Fıtır sadakası) küçük veya büyük, hür veya köle, erkek veya kadın her iki kişiye buğdaydan bir sâ'dır. (Fıtır sadakası

veren) zengininizi Allah (günahlardan arıtıp malını) temizler. Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir."[177]
Süleyman (b. Dâvûd) hadisinde, "zengin veya fakır" sözünü ilâve etmiştir.[178]

Açıklama

Değişik tariklerle rivâye tedilen bu hadisin râvisi Müsedded, rivayetinde, "Sa'lebe b. Ebî Suayr, o da babasından rivayet etti" şeklinde geçerken, Süleyman b. Dâvûd rivayetinde ise "Abdullah b. Sa'lebe -veya Sa'lebe b. Abdillah- b. Ebi Suayr, o da babasından rivayet etti." diye geçmektedir. Müsedded'in rivayeti bazı nüshalarda "Sa'lebe b. Abdillah b. Ebi Suayr" şeklinde geçmektedir. Buna göre Müsedded ile Süleyman b. Dâvûd, "Sa'lebe b. Abdullah b. Ebi Suayr" rivayetinde ittifak ediyorlar.
Darekutnî'ye göre bunların doğrusu, Süleyman b. Davud'un "Abdullah b. Sa'lebe b. Ebi Suayr" şeklindeki rivayetidir.
Buharı de Tarih adlı eserinde onun "Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr" şeklinde olduğunu ve Peygamber (s.a.)'den vasıtasız yaptığı rivayetlerinin mürsel olduğunu, ancak babası Sa'lebe'den yaptığı rivayetin mürsel olmadığını söyler.
Anlaşıldığına göre râvi'nin adının Abdullah, babasını da Sa'lebe olduğu rivayeti, daha doğrudur. Ancak tercemede, Ebû Davud'un işaret ettiği şekli de belirttik.
Sözündeki "sâ" kelimesi mahzûf bir mübtedanın haberidir. Takdiri "Fıtır sadakası" şeklindedir. Bunun için bu söz, tercemede parantez içinde gösterilmiştir.
"Bürr" ile "kamh" eş anlamlı kelimelerdir. Râvi Hammaâd b. Zeyd, ikisinden hangisinin kendisine söylendiğim hatırlamayıp da tereddüt ettiği için ikisinide zikretmiştir.
"Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir" sözüyle Peygamber (s.a.) fakiri fıtır sadakası vermeye teşvik etmiş ve Allah'ın ona daha fazlasını vereceğini vâ'd buyurmuştur. Burdaki "fakir" kelimesinden ya çok zengin olana nisbetle az malı olan ya da bayram gününde kendisi ve aile efradına yetecek kadar yiyecekten başka fıtır sadakasına mâlik olan hakiki fakir kast edilmiştir.
Süleyman b. Dâvûd, rivayetinde "erkek veya kadın" sözünden sonra "zengin veya fakir" sözünü zikretmiştir. Bu söz az önce tarifi yapılan hakiki fakirin de fıtır sadakası vermesinin gerektiğine delâlet eder. Mâlik, Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Atâ, İshâk ve âlimelerin çoğu bu görüştedirler.
Ha ne filer ise, fıtır sadakası havâic-i asliyyeden[179] başka zekât nisâbına mâlik olana vâcibtir. "Nisaba mâlik olmayana fıtır sadakası vâcib değildir" demişlerdir. Delilleri Ebû Hüreyre'nin Peygamber (s.a)'den rivâyet ettiği şu hadistir:
"Zengin olmadıkça zekât vermek yoktur." Açıklamaya çalıştığımız Sa'lebe hadisi onlara göre zayıftır. Öyle olmasa bile, fakir kelimesi, çok zengine göre malı az olana hamledilmiştir. Binaenaleyh hadiste yalnız zenginler kastedilmiştir.
Cumhur bu görüşü reddederek, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadi-sin.meşhur rivayetinin, "En hayırlı sadaka, zenginlik halinde verilendir," şeklinde olduğunu söylemiş ve 39. babtaki hadislerle benzerlerini delil getirmişlerdir.[180]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ'dır. Çünkü ıkı kişiye bir sa denildiğine göre bir kişiye yarım sâ düşer.
2. Fıtır sadakası büyüğe vâcib olduğu gibi küçük için de vâcibdir. Cumhurun görüşü budur.
3. Fıtır sadakası hür olana vâcib olduğu gibi köle için de vâcibtir.
4. Fıtır sadakası erkeğe vacib olduğu gibi kadın için de vâcibtir.
5. Allah, fıtır sadakası veren zenginin günahlarını bağışlar, malım artırır.
6. Bayramın birinci gününde kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu .aile efradına yetecek yiyeceklerden başka fıtır sadakası verecek miktara malik olan fakirin fıtır sadakası vermesi gerekir.
7. Fakir, fıtır sadakası vermeye teşvik edilmiş, verdiğinden fazlasının Allah tarafından kendisine verileceği vâdedilmiştir.[181]

1620. ...Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr, babasından rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) ayakta hutbe okudu da fıtır sadakasının her şahıs için bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa verilmesini emretti.
Ali b. Hasan, hadisinde "veya iki kişi için bir sâ buğday" (sözünü) ilâve etti. Sonra (Ali b. Hasan ile Muhammed b. Yahya) "her küçük ve büyük, hür ve köle için... (verilmesini emretti)" sözünde ittifak ettiler.[182]

1621. ...Abdullah b. Sa'lebe el-Uzrî şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) Ramazan bayramından iki gün önce halka hitap etti. Ahmed b. Salih diyor ki: Sonra râvi bir önceki el-Mukrî hadisinin mânâsım rivayet etti.[183]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'e "Sa'lebe'nin fıtır sadakası ile ilgili hadisi hakkında ne dersiniz?" diye sorulunca:
"O sahih değildir. Ma'mer ile İbn Cüreyc onu Zührî'den mürsel olarak rivayet ediyorlar" diye cevab vermiştir. "Sa'lebe b. Ebî Suayr bilinen bir adam mıdır?" sorusuna da:
"İbn Ebî Suayr nerden bilinecek?" şeklinde cevab vermiştir.İbn Adilberr de, "râvileri arasında Zührî'den başka rivayeti delil kabul edilecek kimse yoktur. Bunun için İbnu'l-Münzir "Buğday hakkında delil olabilecek sahih bir hadisin olduğunu bilmiyoruz. O devirde Medine'de çok az buğday vardı. Ashab-ı Kiram zamanında buğday artınca, ondan yarım sâ'ın,

arpadan bir sâ'ın yerini tuttuğunu gördüler. Onlara uymak gerekir. Onların sözlerini bırakıp da başkalarına uymak caiz değildir." dedikten sonra Hz. AH, Osman, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbâs, İbnü'z-Zübeyr ve Hz. Ebû Bekr'in kızı Esma (r.anhâ)'mn fıtır sadakasının buğdaydan" yarım sâ' olduğuna dair görüşlerini sahih senedlerle rivayet eder.[184]

1622. ...Hasan el-Basrî'den; demiştir ki:
İbn Abbâs bir Ramazanın sonunda Basra minberinden hutbe okudu da; "Orucunuzun sadakasını veriniz," dedi. Sanki halk daha önce (bunu) bilmiyordu. Sonra İbn Abbas: "Burada Medine halkından kimler var? Kalkınız kardeşlerinize (fıtır sadakasını) öğretiniz. Çünkü onlar Resûlullah (s.a.)'in bu sadakayı her hür veya köleye erkek veya kadına, küçük veya büyüğe kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan da yarım sâ' olarak farz kıldığını bilmiyorlar" dedi.
Ali, (Basra'ya) gelip de fiyatların ucuzluğunu görünce: "Allah size (nimetini) bollaştırdı. Artık fıtır sadakasını her şeyden bir sâ yapsanız" dedi.[185]
Hümeyd dedi ki: Hasan' el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutanlara gerektiği görüşündeydi.[186]

Açıklama

İbn Abbâs (r.a.) Basra valisiyken okumuş olduğu hutbede fıtır sadakasının kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan ise yarım sâ' olarak verilmesini Resûlullah (s.a.)'ın emrettiğini söylemiştir.
Hz. Ali de Basra'ya gittiğinde ordaki bolluk ve ucuzluğu görmüş, buğdaydan da bir sâ' vermenin daha iyi olduğunu söylemiş ve onları bir sâ' vermeye teşvik etmiştir.
Humeyd'in ifâdesine göre Hasan el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara gerektiği görüşündedir. Ona göre ergenlik çağma varmamış olan çocuklar için fıtır sadakası vâcib değildir, Cumhur ise onun çocuklar içinde gerektiğini söylemişler. Delilleri konuyla ilgili hadislerdeki "küçüğe ve büyüğe de farz kıldı" sözüdür.
Nesâî, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Ebû Hâtim'e göre Hasan el-Basrî, İbn Abbâs'tan hadis duymamıştır. Dolayısıyla bu hadis mürseldir.[187]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası hurma veya arpadan bir sâ buğdaydan ise, yarım sa olarak verilir.Ancak buğdaydan bir sâ' verilirse, daha iyidir.
2. Vali ve benzeri yetkililerin, halka İslâm dininin hükümlerini öğretmeleri gerekir.[188]

22. Zekatı Vaktinden Önce Vermek

1623. ...Ebu Hüreyre (r.a.)den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) Ömer b. el-Hattâb'ı zekât toplamaya gönderdi de İbn Cemil, Hâlid b. el-Velid ve el-Abbas (zekat) vermediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"-İbn Cemîl, fakirdi de Allah onu zengin ettiği için zekâtını vermiyor (nankörlük ediyor), Halid b. el-Velîd'e gelince, siz Halid'e zulmediyorsunuz. O zırhlarım ve harp aletlerini Allah yoluna vakfetti. Resûlulah (s.a.)'in amcası el-Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" buyurdu. Sonra (sözüne devamla):
"Adamın amcasının, babası gibi olduğunu bilmez misin?" buyurdu.[189]

Açıklama

Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi Resûlullah (s.a.)'in sözüdür. Zira bu söz Resûlullah (s.a.)' in amcası Abbâs'ın zekâtını vaktinden önce aldığına delâlet etmektedir.
Sadaka kelimesi nafile sadaka anlamına geldiği gibi zekât anlamına da gelmektedir. Kurtubî, cumhurun onu bu hadiste farz olan zekat anlamına.aldıklarını söyler. Bununla beraber bazıları bu kelimenin nafile sadaka mânâsına geldiğini iddia etmişlerdir. Meselâ Mâlikîlerden İbn Kas-sâr: "Nafile sadaka mânâsı burada daha uygundur. Zira ashab-ı kiramın zekât vermemeleri, düşünülemez" demiştir.
Kadı Iyâz bu görüşü reddederek: "sadaka toplamak için adam göndermek yalnız farz olan zekâta mahsustur" demiştir.
Nevevî de: "Sahih ve meşhur olan görüşe göre bu sadaka farz olan zekâttır," demiştir. Bu görüşün taraftarları İbn Kassâr'm "ashâb-ı kiramın zekât vermemeleri düşünülemez'*"diye ileri sürdüğü delile şöyle cevab vermişlerdir:
1. İbn Mühelleb'in dediğine göre, İbn Cemil, münâfıkmış, bundan dolayı zekât vermemiş. Nitekim İbn Cemil ve benzeri münafıklar hakkında inen: "Onlar zekât vermekten ancak Allah ve Resulü kendilerini fazl-u ilâhî ile zengin etmelerinden dolayı imtina ettiler ama tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur."[190] ayeti ile kendilerinden tevbe etmeleri istenmiş, İbn Cemil de "Rabbim benden tevbe etmemi istedi" demiş ve tevbe etmiştir.
2. Hâlid b. Velîd, zırh, at ve harp malzemelerini Allah yolunda cihada vakfetmişti. Zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda ci-had edenlerdir. Cihad malzemeleri, zekâta tabi olmadığından Hz. Peygamber (s.a.) ondan zekât istenilmesini zulüm saymıştır.
3. Abbâs (r.a.)'ın durumuna gelince de Resûlullah (s.a.) onun iki senelik zekâtım vaktinden önce peşin almıştır. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde Resûlullah (s.a.)'ın, "Biz Abbas'tan iki senelik sadakasını peşin aldık" buyurduğu bildirilmektedir.

Dârekutnî'nin Mûsâ b. Talha tankıyla yaptığı rivayette de Resûlullah (s.a.)'ın, "İhtiyacımız oldu da Abbas'tan malının iki yıllık zekatını peşin aldık" buyurduğu ifâde edilmektedir.
Nevevî, hem bize hem de başkalarına göre Resûlullah (s.a)'ın "Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" sözü, ben ondan iki senelik zekâtı peşin aldım" manasınadır, demiştir.
ifâdesinin mânâsı, İbn Cemil'in sadaka
vermemesine Allah'ın kendisini zengin etmesinden başka bir sebeb yoktur. Bu ise, zekât vermemeyi gerektirecek bir sebep değildir. Binaenalayh küfrân-i nimet etmeyerek Allah'ın verdiği malın zekâtını vermesi gerekir.
Hattâbî, Resûlullah (s.a.)'ın Halid b. Velid ile ilgili sözünü âlimlerin birkaç şekilde yorumladığım söyler:
1. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in ibâdet niyeti ile malım Allah yoluna vakf ettiğini, dolayısıyla elinde bir şey kalmadığı için zekât vermediğini bildirmiştir.
2. Zekât memuru Hz. Ömer, Hz. Hâlid'den zırhlafının kıymeti üzerinden zekât istemiştir. Çünkü onları ticâret malı zannetmiştir. Resûlullah (s.a.) da onların ticaret malı değil, vakıf olduğunu, dolayısıyle zekâta tabî olmadıklarım bildirmiştir.
3. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in Allah yoluna vakfettiği mallarım zekât saymasını caiz görmüştür. Çünkü zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda cihâd eden rnücâhidlerdir. Buna göre malım vakfetmekle zekâtını peşin vermiş sayılıyor.
Hz. Abbâs ile ilgili ifade de şöyle yorumlanmıştır:
1. Onun zekâtı ve bir misli daha bana aittir. Zira onun iki senelik zekâtını peşin aldım.
2. Onun zekâtını ve bir mislini ben üzerime alıyorum. Onun namına ben ödeyeceğim. Zira o amcamdır. Amca ise, baba gibidir.
Bazıları da "Resûhıllah (s.a.) Hz. Abbâs'ın o sıralarda malî durumu iyi olmadığı için zekâtını iki sene te'hir etmiştir. Zira devlet başkanının bir maslahattan dolayı zekâtı te'hîr edip sonra alması caizdir," demişlerdir.
Fakat doğrusu Nevevî'nin dediği gibidir: Âlimlerin çoğu Hz. Abbas'-ın zekâtının peşin alındığı görüşündedirler.
Bir kökten biten iki hurma ağacından her birine sınv denir. Bu sözle Resûlullah (s.a.) Hz. Abbas ile babasının aynı asıldan geldiklerini yani öz kardeş olduklarım, dolayısıyla onda bulunmayan bir şeyle itham edilmemesinin gerektiğini ifâde etmişlerdir.[191]

Bazı Hükümler

1. Emin ve ehiI kişilerin zekât toplamakla görevlendırılmelen meşrudur.
2. Önceleri fakir iken sonra zengin olan gafillere Allah'ın nimetlerine şükretmeleri gerektiğini söyleyip onları uyarmak gerekir.
3. Farzları yerine getirmeyenleri ayıplayıp bunu onların gıyabında söylemek caizdir.
4. Mazereti olanın özür dilemesi caizdir.
5. Ticaret malları, zekâta tâbidir.
6. Vakıf meşrudur.
7. Hayvan, silâh, zırh gibi taşınır malların vakfı caizdir. Cumhurun görüşü budur. Ebû Hanife menkûlün vakfını caiz görmemiştir.
8. Vakfedilen mallar, vakfedenin himayesinde kalabilir.
9. Vakfedilen mallar zekâta tabî değildir.
10. Zekâtı âyet-i kerimede bildirilen sekiz sınıftan birine vermek caizdir.
11. Zekâtı vaktinden önce vermek caizdir. Cumhur bu görüştedir. Bunun tafsilatı bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.
12. Amcayı baba gibi kabul edip ona saygı göstermek gerekir.[192]

1624. ...Ali (r.a.)den rivayet edildiğine göre Abbâs (r.a.), zekâtın vaktinden önce verilmesini Peygamber (s.a.)'e sordu da Resûlul-lah (s.a.) ona bu hususta ruhsat verdi, -bir rivayette- Ali, "ona bu hususta izin verdi" dedi.[193]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hüşeym, Mansur b. Zâzân'dan, O'da Hakem'den, o da el-Hasan b. Müslim'den, o da Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Hüşeym'in hadisi daha sahihtir.[194]

Açıklama

Zekâtın vakti, malın üzerinden bir yıl geçmesidir. Bu süre ticaret mallarına mahsustur. Hurma, üzüm ve hububat gibi toprak ürünlerinin zekât vakti ise, elde edilip toplandıkları zamandır. Binaenaleyh bunların üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir. Geniş bilgi için 1573 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.
Bu hadis yıl tamamlanmadan önce zekâtın verilmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler bu görüştedirler. Bunlara göre, zekâtı vaktinden önce verilecek olan malın nisaba ulaşmış olması ve bu nisabı yıl boyunca koruması şarttır.
Süfyan es-Sevrî, Dâvûd ve Hasan el-Basrî'ye göre yıl dolmadan zekât vermek caiz değildir. Bunların delilleri:
a. İbn Mâce'nin Âişe (r.anhâ)'den merfû olarak rivayet ettiği şu hadistir:
"Bir mal üzerinden yıl geçmedikçe zekâta tabi değildir". Ancak bu hadisin senedinde geçen Harise b. Muhammed, muhaddislerce zayıf görülmüştür.
b. Ali (r.a.)'den merfû olarak rivayet edilen 1573 no'lu hadisteki "üzerinden yıl geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur"

ifadesidir.
c. Zekât namaz gibi vakti olan bir farzdır. Binaenaleyh namazı vaktinden önce kılmak nasıl caiz değilse, zekâtı da yıl dolmadan önce vermek caiz değildir.
Mâlikîler de bu görüştedirler. Ancak onların meşhur olan görüşlerine göre, zekatın yılın dolmasına bir ay kala verilmesi kerahetle beraber caizdir.
Hanefî, Şafîî ve Hanbelîler, bunların delil olarak ileri sürdükleri hadisleri şöyle yorumlamışlardır:
Bu hadisler, üzerinden yıl geçmeden malın zekâtının verilmesinin vâcib olmadığına delâlet ederler. Zekâtın yıl dolmadan önce verilmeyeceğine değil. Zira zekâtın yıl dolmadan önce verilebileceğine delalet eden hadisler vardır. Bu babta geçen hadisler onlardandır.[195]

23. Zekât, Bir Beldeden Başka Bir Beldeye Nakledilir Mi?

1625. ...İmrân b. Husayn'ın azatlısı İbrahim b. Atâ, babasından rivayet ettiğine göre, Ziyad veya emirlerden birisi, İmrân b. Husayn'ı zekât toplamaya gönderdi de dönünce İmrân'a:
(Topladığın) mal nerede? diye sordu. O da:
Beni mal (getirmek) için mi gönderdin? Biz onu Resûlullah (s.a.) zamanında aldığımız yerlerde aldık ve yine Resûlullah (s.a.) zamanında bıraktığımız yerlere bıraktık, dedi.[196]

Açıklama

Bab başlığı bazı nüshalarda kâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi" şeklinde geçmektedir.
Ziyâd'dan maksat Ziyâd b. Ebî Süfyan'dır. Hz.Muâviye onu Irak'a vali tayin etmişti.
Ziyad veya başka bir emir İmrân Husayn'ı zekât toplamaya göndermiş, görevinden döndükten sonra da ondan hesap sormuş, topladığı zekâtı ne yaptığını öğrenmek istemiştir. Bunun üzerine İmrân, o beldeden topladığı zekâtı Resûlullah (s.a.) zamanında olduğu gibi başka bir beldeye nakletmeden yine o beldenin zekât müstehaklarına dağıttığım bildirmiştir.
Kütüb-i Sitte'de rivayet edilen Muâz hadisinde, Resûlullah (s.a.) Mu-âz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona şu talimatı verdiği bildirilmektedir: "Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir."
Muâz'ın bu hadisi İmrân'ın mücmel olan hadisini açıklamaktadır. Geniş bilgi için 1584 no'lu Muâz hadisinin açıklamasına bakınız.
Âlimler zekâtın, toplandığı beldenin fakirlerine verilmesinin meşru oluşunda ittifak ettikleri gibi, toplandığı beldede fakir olmaması hâlinde başka bir beldeye nakledilmesinin caiz olduğunda da ittifak etmişlerdir. Diğer hallerdeki hükmün de ise, ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefilere göre zekâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi, mekruhtur. Delilleri az önce zikrettiğimiz Muâz (r.a.) hadisidir. Ancak bunlara göre daha muhtaç olanlara veya fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesi mekruh değildir. Çünkü Sahih-i Buharı1 de geçen Tâvûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadiste "Muâz (r.a.)'m Yemen halkından, arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istediği ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı" olduğunu söylediği bildirilmektedir. Bu hadîse göre Muaz (r.a.), Yemen halkından Medine'ye götürmek üzere zekât toplamıştır.
Zekât'ın fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesinde ise sıla-ı rahmin gözetilmesi söz konusudur.
Hanefî mezhebinde mekruh olmayan bu iki meseleye eklenen meselelerden birisi de Dâru'l-harb'ten Dâru'l-İslâm'a yapılan zekât naklidir. O da mekruh değildir.
2. Mâlikilere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması vâ-cibtir. Binaenaleyh zekâtın normal hallerde kasr mesafesi (yaklaşık olarak 90 km.) uzakhğındaki beldelere nakledilmesi caiz değildir. Özel hâllere gelince:
a. Eğer zekâtın toplandığı belde fakirleri, o uzak beldelerdeki fakirlerden daha muhtaç iseler, zekâtın nakledilmesi haramdır. Ama onu tekrar vermek gerekmez.
b. İki tarafın fakirlerinin ihtiyaçları aynı oranda ise, zekâtın nakledilmesi mekruhtur.
c. Uzak beldelerdeki fakirler daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu nakledip onlara vermek menduptur.
d. Zekâtın toplandığı beldede fakir yoksa fakirlerin bulunduğu uzak beldelere nakledilmesi vâcibdir.
3. Hanbelîlere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması müstehabtır.
Kasr mesafesinden daha az uzak olan yerlerde bulunan akrabaya veya daha muhtaç olanlara nakledilmesi caizdir. Kasr mesâfesindekilere ise, nakletmek caiz değildir.
4 . Şâfîîlere göre zekât toplandığı belde fakirlerine verilmelidir. Orada fakir varsa, yakın bile olsa başka bir beldeye nakledilmesi en sahih olan görüşe göre caiz değildir.[197]

24. Kime Zekât Verilir Ve Zenginliğin Ölçüsü Nedir?

1626. ...Abdullah (b. Mesûd (r.a.))'dan; demiştir ki:Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kendisine yetecek malı olduğu halde dilenen kimsenin (aldığı şeyler) kıyamet gününde yüzünde tırmık izi ve yara olarak gelir."
Ya Resûlullah! Zenginliğin ölçüsü nedir? diye soruldu. Resûlullah (s.a.):
"Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altın" buyurdu.

(Râvi) Yahya (b. Âdem) dedi ki:
Abdullah b. Osman, Süfyan'a: "Hatırladığıma göre Şu'be, Hakim b. Cübeyr'den (hadis) rivayet etmez" dedi. Süfyân da: "Bı hadisi bize Muhammed b. Abdirrahman b. Yezid'den, Zübeyd rivayet etti" cevabını verdi.[198]

Açıklama

Humjiş, hudûş ve kudûh eş anlamlı kelimelerdir. Hepsi tırmalama ve yaralama izleri anlamlarına gelir.Buna göre aralarındaki "veya" kelimesi, râvinin tereddüdüne delâlet eder. Yani hadiste bu üç kelimeden birisi buyurulmuş, ama râvi hangisinin rivayet edildiğinde şüphe etmiştir.
Bazıları da kelimesi, tereddüd ifâde etmez. O, dilencilerin az dilenenler, çok dilenenler ve aşırı derecede dilenenler diye derecelerine işaret etmektedir. Şöyle ki; yüzdeki tırmalama ve yaralama izi olan humûş aşırı derecede dilenenler için, yüz dışındaki yaralama izi olan hudûş, çok dilenenler için, yüz dışındaki çizik olan kudûh da az dilenenler içindir, demişlerdir."
Bu hadis elli dirhem gümüş veya bu değerde altını olan kimsenin, ihtiyacına yetecek kadar malının olduğuna, uolayısıyle dilenmenin ve zekât almanın ona haram olduğuna delâlet eder. Hz. Ali, Abdullah b. Me-sûd, Sevrî İbnü'l-Mübârek, İshak ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.
Diğer âlimler ise: "Bu hadis elli dirhem gümüş veya o değerde akını olan kimsenin dilenmesinin haram olduğuna delâlet eder. Ama zekât almasının haram olduğuna delâlet etmez" demişlerdir. Bundan dolayı Mâlik ve Şafiî: "Zenginliğin muayyen bir ölçüsü yoktur. Bu konuda kişinin burumuna bakılır, şayet elindeki malla geçinebiliyorsa, onun zekât alması haramdîrr Geşinemiyorsa, helâldir," demişlerdir.
Hanefîlere göre cesedini örtecek elbise ile o günün azığına mâlik olanın dilenmesi, helâl değildir. Onlara göre zenginliğin ölçüsü ise, nisâb miktarıdır ki, iki yüz dirhem gümüştür.
Bu konu ile ilgili geniş bilgi 1634 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.
Sevrî'nin talebesi Yahya b. Âdem'in dediğine göre, Şu'be'nin arkadaşı Abdullah b. Osman, Süfyân'a Şu'be'nin Hakîm b. Cübeyr'den, zayıflığından dolayı hadis rivayet etmediğini söylemiş. Süfyan da bu hadisi aynı zamanda Zübeyd b. el-Hâris'in Muhammed b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğini, dolayısıyle hadisin bununla kuvvet kazandığı cevabını vermiştir.[199]

1627. ...Atâ b. Yesâr, Esed oğullarından bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Ben ve ailem Bakî el-Garkad'a inmiştik. Ailem bana: "Re-sûlullah (s.a.)'a git de ondan yiyecek bir şey iste" dedi ve ihtiyaçlarını saymaya başladı. Bunun üzerine R'esûlullah (s.a.)'a gittim. Yanında kendisinden (bir şeyler) isteyen bir adam gördüm. Resûlullah (s.a.), ona:
"Sana verecek bir şey bulamıyorum" diyordu. Bunun üzerine şöyle söyleyerek kızgın bir halde döndü.
Hayatıma yemin ederim ki sen, dilediklerine veriyorsun.
Resûlullah (s.a.):
"Ona verecek bir şey bulamadığım için bana kızıyor. Sizden biriniz bir ukiyye gümüşü veya bu değerde malı olduğu halde dilenirse, haddi aşarak dilenmiş olur" buyurdu.
Esed'li (adam devamla) şöyle dedi: Kendi kendime, sütlü devemiz bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim ve hiçbir şey istemeden geri döndüm.
Bir ukiyye, kırk dirhem gümüştür.Ondan sonra Resûlullah (s.a.)'a arpa ve kuru üzüm geldi de Aziz ve Celîl olan Allah, bizi zengin edene kadar gelenlerden Resûlullah (s.a.) bize pay ayırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Mâlik'in dediği gibi, (Süfyan) Sevrî de bu hadisi böyle rivayet etti.[200]

Açıklama

Bu hadisi rivayet eden adamın adı bilinmemektedir. Bu durum, hadîsin sıhhat derecesine zarar vermemektedir. Çünkü o adam, sahâbidir. Sahabîlerin hepsi udûldurlar.
Bakî el-Garkad'dan maksat Medine'deki Cennetu'I-Bakî' mezarlığıdır.
Resûlullah (s.a.)'a "dilediklerine veriyorsun" sözünü söyleyen adam, bazılarına göre yeni müslüman olup da dinin âdabını öğrenmemiş birisiy-miş; onun münafık olduğu da söylenmiştir.
"Likha" veya "lekha" bol süt veren dişi deve demektir, çoğulu "H-kâh"tır.
"Bir ukiyye, kırk dirhemdir" sözü, İbn el-Cârûd'un Münteka'da dediği gibi İmam Mâlik'in bir açıklamasıdır. Esed'li sahâbinin değil.
Ukiyye ve onun gram olarak hesabı ile ilgili geniş bilgi için 1558 no'lu hadis açıklamasına bakınız.
Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hadîse dayanarak kırk dirhemi veya bu değerde malı bulunan kimsenin zengin sayıldığını ve zekât almasının helâl olmadığını söyler. Ancak cumhur, bu görüşü reddetmiş ve bir önceki hadîste olduğu gibi bu hadis şu kadar gümüş veya malı olanın dilenmesini yasaklamıştır, demişlerdir.
Aynı zamanda bu hadis, bir önceki hadisteki elli dirhemin zenginlik için muayyen bir ölçü olmadığına delâlet eder.
Ebû Dâvûd son sözünde hadisin hem Sevrî, hem de Mâlik'den rivayet edilmesiyle kuvvet kazandığını söylemek istemiştir.[201]

1628. ...Ebü Saidi'l-Hudrî'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim bir ukiyye değerinde maiı olduğu halde dilenirse haddi aşmış olur."

Bunun üzerine kendi kendime; Yakute adlı dişi devem bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim.(Hadisin râvilerinden olan) Hişâm, "bir ukiyyeden daha değerlidir" sözü yerine "kırk dirhemden daha değerlidir" dedi- ve ondan hiçbir şey istemeden geri döndüm.
Hişâm, rivayetinde buna "Resûlullah (s.a.) zamanında bir ukiyye, kırk dirhemdi." sözünü ilâve etti.[202]

1629. ...Sehl b. el-Hanzeliyye'den; demiştir ki:
Uyeyne b. Hısn ile el-Akra b. Habis Resûlullah (s.a.)'a geldiler ve ondan (bir şeyler) istediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onlara istedikleri şeylerin verilmesini emretti. Muâviye'ye (onlara istedikleri şeylerin verilmesi için oturdukları yerlerin zekât memurlarına yazmasını) emretti. O da onlara istedikleri şeyleri yazdı. Akra mektubunu aldı, sarığının içine sardı ve gitti. Uyeyne ise, mektubunu aldı, Resûlullah (s.a.)'rn yanına geldi ve (kendi kendine) dedi ki: "Ya Muhammedi Benim, Mütelemmis'in sayfası (mektubu) gibi içinde ne olduğunu bilmediğim bir mektubu, kavmime götüreceğimi mi zannediyorsun?"
Bunun üzerine Muaviye, onun bu sözünü Resûlullah (s.a.)'a haber verdi, Resûlullah (s.a.):
"Kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse, kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur" buyurdu. Nüfeylî bir diğer rivayette ("ateş" sözü yerine) "cehennemin kor ateşi", dedi, Ordaküer:
Ya Resûlullah! Kişiye yetecek malın miktarı nedir? dediler. -Nufeylî bir diğer rivayette, bunun yerine "varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dedi.
"Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" buyurdu. Nufeylî bir diğer rivayette bunun yerine, "Onu bir gün bir gece veya bir gece bir gün doyuracak yiyeceğinin olmasıdır" dedi ve bize bunu zikredilen bu sözlerle kısa olarak rivayet etti.[203]

Açıklama

Uyeyne b. Hısn ile Akra' müellefe-i kulübtan olup Mekke'nin Fethinden sonra müslümân olmuşlardır. Uyeyne,
Huneyn ve Taif gazvelerine katılmıştır. Hz. Ebû Bekr döneminde yalancı Peygamber Tüleyha el-Esedî'ye beyat edip irtidât etmişse de daha sonra bir daha İslâm'a dönmüştür.
Mütelemmis, câhiliyet devri şairlerindendir. Asıl adı Cerîr b. Abdilmelik'tir. Tarafe b. el-Abd ile beraber kral Amr b. Hind'i hicvetmişti. Bunun üzerine Amr, valisine onları öldürmesi için mektup yazmış; ama onlara hediye vermesi için mektup yazdığını söylemiş. Tarafe kendisi için yazılan mektubu almış valiye götürmüş ve öldürülmüştü. Mütelemmis ise, mektubtan şüphelenmiş ve onu açmış içindekini öğrenince onu yırtmış ve öldürülmekten kurtulmuştu. İşte Arablar bunu darb-ı mesel yapmışlardır.
Resûlullah (s.a.) bu iki adama müellefe-i kulûb payından vermiştir. Çünkü ikisi de fakir değillerdi. Bazıları da Peygamber (s.a.)'in onlara zekâttan değil de Huneyn ganimetinden yüzer deve verdiğini söylemiştir.
Nufeylî bu hadisi Ebû Davud'a iki sefer rivayet etmiştir. Birinde: "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur.** Oradakiler: Ya Resûlullah! Ona yetecek malın miktarı nedir? dediler. O da: "Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" diye buyurdu. Diğer bir rivayette ise, "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini cehennemin kor ateşine götürecek şeyi çoğaltmış olur." Ordakiler: Ya Resûlullah! Varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dediler. O da: "Onu bir gün bir gece -veya bir gece bir gün- doyuracak yiyeceğinin olmasıdır." buyurdu" dedi.
Râvî hadisin kendisine "birgün bir gece" şeklinde mi, yoksa "bir gece bir gün" olarak mı rivayet edildiğinde tereddüt etmiştir.
Bu hadîse göre, öğle ve akşam yemeği olanın dilenmesi helâl değildir.
Bazıları bu hadîsi öğle ve akşam yemeğini devamlı bulabilene hamletmişlerdir.
Cumhur: "Bir günlük yiyeceği olan kimsenin nafile sadaka istemesi haramdır. Ama zekât istemesi caizdir," demişlerdir. Bununla ilgili geniş malumat için 1634 no'lu hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[204]

1630. ...Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'a geldim ve ona beyat ettim. Uzun bir hadis zikretti. (Bu arada şunları söyledi):
"... Resûllah (s.a.)'a bir adam geldi ve "bana zekât ver" dedi. Resûlulîah (s.a.)' ona:
"Yüce Allah zekât (taksimi) hususunda ne bir peygamberin ne de başkasının hükmüne razı olmadı ki, onunla ilgili hükmü kendisi verdi, onu sekiz sınıfa taksim etti. Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm." buyurdu."[205]

Açıklama

Bu hadiste zekât taksimi ile ilgili hükmün Allah tarafından âyet-i kerimeyle bildirildiği ifâde edilmiştir. Söz konusu âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:
"Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, miskinler, zekât memurları, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda cihâd edenler ve yolda kalmışlar içindir. Allah bilici ve hikmet sahibidir."[206]
Bu âyette geçen sekiz sınıfla ilgili bilgi bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.
Bu hadisin senedinde geçen Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî hakkında bazı söylentiler vardır.[207]

1631. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Miskin, bir iki hurma veya bir-iki lokma ile geri çevrilen (dilenci) değildir. (Asıl) Miskin, insanlardan bir şey istemeyen ve

onlar tarafından hali bilinmediği için kendisine (bir şey) verilmeyen kimsedir."[208]

Açıklama

Bu hadiste miskin'in, kapı kapı dolaşan bir dilenci olmadığı, aksine halktan bir şey istemeyip muhtaç olduğu bilinmeyen ve bundan dolayı kendisine birşey verilmeyen kimse olduğu ifâde edilmiştir.
Miskin ile fakirin tarifinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanife'yi göre: Miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarından daha az malı olan kimsedir. Buna göre miskin, fakirden daha muhtaçtır.
Mâlik'e göre miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarı olsa bile malı kendisine bir yıl kâfi gelmeyen kimsedir.
Şafiî'ye göre miskin, malı veya kazancı olup da geçimine kâfi gelmeyen yani gideri gelirinden fazla olan kimsedir. Fakir ise, hiç bir mal ve kazancı olmayan kimsedir. Buna göre fakir, miskinden daha muhtaçtır. Hanbeliler de bu görüştedirler.
Ebu Hanîfe ile Mâlik bu hadisle istidlal ederek miskinin, hiçbir şeyi olmayan kimse olduğunu söylemişlerdir.
Bir önceki hadisin açıklamasında zikrettiğimiz âyet-i kerimede belirtilen zekâtın verildiği sekiz sınıfı şunlardır:
1, 2. Fakirler ve miskinler,
3. Zekât memurları: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklarına dağıtılması için devlet başkam veya yetkili kıldığı zât tarafından görevlendirilen kişilerdir. Bunlarla ilgili geniş bilgi 1635 no'Iu hadis açıklamasında gelecektir.
4. Müellefe-i Kulûb: Gönülleri İslama ısındırılanlar demektir. Bunların bazıları yeni müslüman olmuş inançları zayıf olan kimselerdi. Peygamber (s.a.) îslâma ısınmaları için onlara zekâttan bir pay vermiştir. Bazıları da kavimleri arasında nüfuz ve kuvvet sahibi olan kâfirlerdi. Peygamber (s.a.) bunlara da hem İslama teşvik olsun diye hem de mü'minlere eziyet etmesinler diye zekâttan bir hisse vermiştir.
Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra müellefe-i kulûb sınıfına zekât verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Hanefîlere göre onlara zekât verilmez. Zira hisseleri sahabe tarafından özel bir hale yorumlanmıştır. Bu hususta Hz. Ebu Bekir devrinde icmâ meydana gelmiştir. Peygamber (s.a.)'in bu fondan kendilerine zekât verdiği Uyeyne b. Hısn ile Akra b. Habis, onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e gitmiş ondan zekât gelirlerindeki bu haklarını belirten bir belge istemişler ve almışlardı. Sonra Hz. Ömer'e gidip bu durumu haber verince Hz. Ömer o belgelen ellerinden alıp yırtmış ve; "Resûlullah (s.a.) kalplerinizi İslama ısındırmak için size hisse veriyordu. Artık Allah, dinini güçlendirmiştir. Müslüman kalmaya devam ederseniz ne âlâ, aksi takdirde bizimle sizin aranızda kılıç vardır" demişti. Onlar da durumu Hz. Ebu Bekr'e iletip "Halife sen misin, Ömer mi?" diye sordular. Hz. Ebu Bekir de "dilerse odur" diye cevab verdi. Böylece Hz. Ömer'in o hareketini yadırgamadı. Sahabe de bunu kabul etmiş ve icmâ meydana gelmiştir. İslâm ilk zamanlarda güçsüz ve azınlıkta, diğerleri güçlü ve çoğunluktaydı. Ama ondan sonra durum değişmiş. İslâm güçlenmiş, müslümanlar çoğalmıştır.
Cumhura göre ise, müellefe-i kulübün hisseleri ihtiyaç anında onlara bugün de verilebilir. Ancak Şafiîler bunlardan kâfir olanlara zekât verilmez, demişlerdir. Cumhur, Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer'in onlara zekâttan hisse vermemelerini o andaki durum ve ihtiyaca hamletmişlerdir. Kalbi ısındırma sabit, değişmez bir durum değildir. Bir devirde kalpleri malla ısındırılanlara sonuna kadar zekât verme zarureti yoktur. Kalbleri malla İslâm'a ısındırmaya zaruret olup olmadığı bunun kimlere verilip kimlere verilmeyeceği devlet başkanın takdirine kalmış bir iştir. Dolayısıyla devlet başkanı bir devrede bu fondan yardım ettiği kimselere ihtiyaç yoksa, daha sonra bu yardımı kesebilir. İşte Hz. Ömer'in yaptığı budur, -Bazılarının ileri sürdüğü gibi- bu bir nesih değildir. Zira nesih Allah'ın koyduğu bir hükmün iptalidir ki, ancak onu koyan iptal hakkına sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.) vefat ettikten sonra neshten söz edilemeyeceğine göre, bu hususta tercih edilen görüş müellefe-i kulûb hissesinin devam ettiği görüşüdür.
Bugün müslümanların durumu da değişmiştir. İslâm başlangıçta olduğu gibi yine garib bir hâle düşmüştür. Eğer müslümanların zayıf olmalan kableri malla İslama ısındırmanın illeti ise, o illet bugün de mevcuttur.
5. Köleler; İslâm, köleleri zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi olarak göstermiş, onların hürriyetlerine kavuşmalarına yardım etmek üzere zekâttan bir pay ayırmıştır. Bu iki şekilde olur:
a. Mükâteb kölelere verilmek suretiyle olur. Mükâteb köle, efendisiy-le belirli bir miktar üzerinde anlaşmış olan ve bu miktarı efendisine teslim ettiğinde hürriyetine kavuşan kimsedir.
b. Zekât ile köle ve câriye satın alıp onları âzad ederek hürriyetlerine kavuşturmak suretiyle olur.
Bu, İslâmın köleliği kaldırmak için gösterdiği gayretlerden birisidir; Ömer b. Abdulaziz devrinde zekâta hak kazanan diğer grublar bulunmayınca zekât gelirleri daha çok köle azadında kullanılmıştır.
6. Borçlular: Hanefîlere göre borçlu, borcu olan ve borcundan başka nisâb miktarı mala sahip olmayan kimsedir.
Mâlik, Şafiî, ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise borçlu iki çeşittir:
a. Kendisi için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu yiyeceğini, giyeceğini temin veya hastasını tedavi, evlenmek veya çocuğunu evlendirmek, ev, ev eşyası satın almak gibi şahsî veya ailevî ihtiyaçlar sebebiyle borç altına giren kimsedir.
b. Toplumun menfaati için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu, alacaklılar ile borçluların arasını bulmak ve yanan fitne ateşini söndürmek için borçlanan kimsedir. Bu şıkla ilgili bilgi 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir,
7. Allah yolunda cihâd edenler: Allah'ın dinini ve dince mukaddes sayılan şeyleri korumak, Allah'ın ismini yüceltmek için mücâdele eden kimselerdir. Bu konunun tafsilâtı 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir.
8. Yolcular: Parasızlık sebebiyle yolda kalmış olanlardır. Yurtlarında zengin olsalar bile bunlara zekât verilir.
Bazılarına göre bir önceki hadiste geçen "Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm" sözü zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine delâlet eder. Zekâtın böyle taksim edilmesi gerektiğim İkrime, Ömer b. Abdulaziz, Zührî,

Dâvûd-i Zahirî ve Şafiî söylemişlerdir.
İbrahim en-Nehaî'ye göre dağıtılacak olan zekât malı çoksa bu sınıfların hepsine verilmelidir. Az ise yalnız bir sınıfa verilebilir.
Mâlik'e göre en çok ihtiyacı olana öncelik tanınır. Binaenaleyh hepsine zekât vermek şart değildir.
Ebû Hanife ve arkadaşları Ahmed b. Hanbel, Atâ, Sevrî ile Ebû Ubeyd'e göre zekâtın bu sınıflardan birisine verilmesi caizdir. Hatta yalnız bir şahsa bile verilebilir. Ancak bütün sınıflara verilmesi müstehabtır. Bu aynı zamanda Hz. Ömer, Ali, İbn Abbas, Muaz, Huzeyfe ve birçok sahâ-binin görüşüdür. Bu gurubun delilleri şunlardır:
1. Allah (c.c.) "sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Eğer onları gizleyerek fakirlere verirseniz, bu sizin için daha iyidir"[209] âyetinde zekâtın verildiği sınıflardan sadece fakirleri zikretmiştir.
2. Zekâtın dağıtıldığı sekiz sınıfla ilgili Tevbe sûresinin 60. ayetinin tefsirinde Taberî'nin İbn Abbas'tan yaptığı şu rivayet: "Hangi sınıfa verirsen, sana yeter (geçerli olur.)"
3. Peygamber (s.a.)'in kendisine getirilen bir zekâtı sadece müellefe-i kulûba, sonra getirilen bir zekâtı da yalnız borçlulardan birisine verdiği rivayet edilmiştir.
4. Peygamber (s.a.) Benî Zureyk kabilesine, zekâtlarını, Seleme b. Sahr el-Beyâdî'ye vermelerini emretmiştir. Şayet sekiz sınıfa verilmesi vâ-cib olsaydı, bir kişiye vermelerini emretmezdi.
5. Zekâtın sekiz sınıfa dağıtılması, güç ve meşakkatli bir iştir. Halbuki Allah (c.c.) Kur'an-ı, Kerimde "O, size dinde bir güçlük yüklemedi"[210] buyurmuştur.
6. Peygamber (s.a.)'in zekâtı sekiz sınıf arasında taksim ettiğine delâlet eden bir hadis sabit olmamıştır. Şayet hepsine vermek vâcib olsaydı, ashab-ı kiram bundan haberdar olurlardı.
Şu halde bir önceki hadis zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine değil, kendilerine zekât verilmesi caiz olanların âyetle .bildirildiğine delâlet etmektedir. Bundan dolayı1 bazı Şafîî âlimler, cumhurun görüşünü tercih etmişlerdir. Beydavî, Tevbe suresinin 60. âyetinin tefsirinde cumhurun görüşünü zikrettikten sonra "bazı şâfîîlerin bu görüşü tercih ettiklerini ve hocasıyla babasının buna göre fetva verdiklerini" söylüyor.[211]

1632. ..Ebû Hureyre'den, demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) (bir önceki hadisin) benzerim buyurdu. (Ebû Seleme devamla dedi ki:) "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o
(âyette sözü edilip de sadakadan) mahrum olandır". Müsedded rivayet ettiği hadiste buna, "Kendisine yetecek malı olmayan" sözünü ilâve etti. Ancak "utanıp istemeyen" sözünü söylemedi.[212]
Ebu Dâvûd dedi ki: Muhammed b. Sevr ile Abdurrezzak bu hadisi Ma'mer'den rivayet ettiler ve "Mahrum" sözünü Zührî'nin sözü saydılar ki, bu daha doğrudur.[213]

Açıklama

Hadisin senedinde geçen Ubeydullah b. Ömer, Ebu Kâmil ve Müsedded bir önceki hadisin sözüne kadar olan kısmında ittifak etmiş, bundan sonraki kısımda ise farklı rivayetlerde bulunmuşlardı. Şöyle ki Ubeydullah ile Ebû Kâmil: "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" şeklinde rivayette bulunurken, Müsedded:
"Miskin, kendisine yetecek malı olmayan ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" diye rivayette bulunmuştur.
"işte o mahrumdur" sözünde, "onların mallarında isteyen ve mahrum edilen için bir hak vardır"[214] âyetince işaret edilmiştir.
Muhammed b. Sevr ile Abdurrazzak b. Hemmâm bu hadisi Ma'mer'den rivayet edip "İşte o mahrumdur" sözünün Zührî'ye ait olduğunu yani Peygamber (s.a.)'e ait olmadığını söylemişlerdir. Bu rivayet, diğerlerinden daha doğrudur.[215]

1633. ...Ubeydullah b. Adiyy b. el-Hıyâr'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
İki adam bana bildirdiklerine göre, Veda haccında zekât taksim ederken Peygamber (s.a.)'e gelmişler ve o zekâttan kendileri de istemişler. (O iki adam dedi ki:) Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) gözlerini kaldırıp bize baktı ve indirdi, bizi güçlü-kuvvetli gördü:
“Dilerseniz size de veririm. Ancak zengin ile kazanabildi güçlünün bunda hakkı yoktur," buyurdu.[216]

Açıklama

Hadiste sözü edilen iki adamın isimlen bilinmemektedir. Ancak bu durum sahâbî oldukları için hadîse zarar ver-memektedir. Çünkü sahâbîlerin hepsi udûldur.
Hadiste geçen "dilerseniz, size de veririm, ancak zengin ile kazanabi-len güçlünün bunda hakkı yoktur." beyanından maksat, "dilerseniz size de zekât veririm. Kendi durumunuzu siz bildiğinize göre bu işi vicdanınıza bırakıyorum. Şayet zengin olduğunuz veya kazanmaya gücünüz yettiği halde alırsanız, günâhı size aittir." demektedir.[217]

Bazı Hükümler

1. Malı olduğu bilinmeyen kimse fakir kabul edilir ve ona zekat verilebilir. Şayet malı olduğu halde alırsa, günahı

kendisine aittir.
2. Sadece kuvvet, zekât almamayı gerektirmez. Onunla bir de kazanma imkânı olmalıdır.
3. Kendisine yetecek miktardaki malı kazanmaya gücü yeten kimsenin zekât alması caiz değildir. Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Ebû Ubeyd bu görüştedirler.
Hanefîlere göre havaic-i asliyyesinin dışında nisaba malik olmayan böyle bir kimsenin zekât alması caizdir.
Malikîler ise, çalışıp kazanmaya gucu yeten kimse yıllık nafakaya malik olmayacak derecede fakir ise, çalışmasa bile zekât alması caizdir. Şayet çalışması yıllık nafakasına yetmiyorsa, ihtiyacını karşılayacak kadar zekât alabilir.
Hanefilerle Malikîler bu hadisi, çalışıp kazanmaya gucu yetenin zekât istemesinin helâl olmadığına, ama istemeden almasının helâl olduğuna hamletmişlerdir. Ancak bazı âlimler, hadisin bu şekilde yorumlanmasının doğru olmadığını söyleyip bu yoruma itiraz etmişlerdir.[218]

1634. ..Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zengin'e, kuvvetli ve sağlam olana zekâl (almak) helâl olmaz."
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyân bunu Said b. İbrahim'den İbrahim'in dediği gibi rivayet etti. Şu'be, de bunu Saîd'den rivayet etti. Ancak "kuvvetli ve sağlam" yerine "kuvvetli ve güçlü" dedi.
Peygamber (s.a.)'den (bu konuda) rivayet edilen diğer hadislerin bir kısmı "kuvvetli ve güçlü" diğer bir kısmı da "kuvvetli ve sağlam" şeklindedir.
Ata b. Züheyr, Abdullah b. Amr'ia karşılaştığını ve (Abdullah'ın) "zekât (almak) kuvvetliye de sağlam olana da helâl olmaz" dediğini söyledi.[219]

Açıklama

Bu hadîste zengine ve sıhhatli, gücü-kuvveti yerinde olana zekâtın helâl olmadığı ifâde edilmiştir. Zekât almayı haram kılan zenginlik ölçüsü hakkında ihtilâf edilmiştir.
Hanefîlere göre havâic-i asliyye ile borcunun dışında zekât tâbi olan mallardan nisaba mâlik olan bir kimse zengin sayılır. Dolayısıyla zekât alması haramdır.
Aliyyü'l-Kaarî el-Mirkat adlı eserinde el-Muhît adlı eserden naklen şöyle diyor:
Zenginlik üç çeşittir:
a. Zekât vermeyi farz kılan zenginlik: Bir yıl boyunca nisaba mâlik olmakla gerçekleşir.
b. Zekât almayı haram kılan ve fakat fıtır sadakası ile kurbanı vâcib kılan zenginlik: Havâic-i asliyyeden başka nisab değerine ulaşan herhangi bir mala sahip olmakla gerçekleşir. Bu malın, zekâta tâbi mallardan olması veya bir yılını doldurması şart değildir.
c. Zekât almayı değil, de sadece dilenmeyi haram kılan zenginlik: Bir günlük yiyecek ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmakla gerçekleşir. Böyle bir kimsenin sadaka istemesi haramdır ama istemeden verileni alması helaldir."
Mâlikîlere göre ise zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin kendisinin ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerinin bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olması veya bu kadar meblağı kazanmasıdır. Do-layısıyle nisabtan fazla malı olup da yıllık ihtiyacına kâfi gelmeyenin veya ihtiyacından az kazancı olanın zekât alması caizdir.
Şâfîîlere göre, zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca kendisine ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerine yetecek mala sahip olmasıdır.
Ahmed b. Hanbel'den bu konuda rivayet edilip de tercih edilen görüşe göre, zekât almaya mani olan zenginlik, kişinin ihtiyacına kâfi gelen miktardır. Muhtaç olmayanın malı olmasa bile zekât alması caiz değildir. Muhtaç olanın ise, nisaba malik olsa bile, zekât alması caizdir.
Şâfîîlerle Hanbelîler bu hadisi delil göstererek sıhhatli ve çalışmaya imkânı olanın zekât almasının «âiz olmadığını söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili görüşler bir önceki hadisin açıklamasında geçti.
Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre muhtaç olmadığı halde sadaka istemek caiz değildir. Sadaka istemenin hükmü, duruma göre değişmektedir.Şöyleki:
a. Muhtaç olmadığı halde zekât istemek haram olduğu gibi kendisini olduğundan fazla fakir göstererek istemek de haramdır.
b. Muhtaç olanın ısrarla istemesi mekruhtur.
c. Çalışamayacak durumda olan muhtaç bir kimsenin, ısrarsız istemesi mubahtır.
d. Açlıktan dolayı nefsi tehlikeye düşenin istemesi vâcıbtır.
e. Utanıp sıkıldığı için zekât istemeyen muhtaç bir kimse için zekât istemek mendubdur.
Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusu ise 1638 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.[220]

25. Zengin Olduğu Halde Zekât Alması Caiz Olanlar

1635. ...Atâ b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre Resûlu'lah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât (almak) helâl değildir. Allah yolunda cihâd eden zekât memuru, (müslümanların arasım bulmak için) borçlanan, zekât malını kendi malı (parası) ile satın alan kişi ve fakir komşunun kendisine verilen zekatı hediye ettiği (zengin) kişi."[221]

Açıklama

Bu hadis zenginin zekât almasının caiz olmadığım belirtmekte ve bundan şu beş (zengin) kişiyi istisna etmektedir.

1. Allah yolunda cihad eden: Allah'ın dinini korumak ve yükseltmek için savaşan gazidir. Zengin bile olsa, buna cihada teşvik etmek ve cesaret vermek için zekât verilir. İmam Mâlik bu görüştedir.

Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'a göre maddî bir menfaat beklemeden gönüllü olarak savaşa katılıp da kendisine ganimetten bir şey verilmeyen gazi, zengin olsa bile, zekât alabilir.

Hanefîlere göre ise, fakir olmayan mücâhide zekât verilmez. Delilleri:

a. 1584 no'lu Muâz (r.a.) hadisinde geçen "...ve fakirlerine verilir" sözüdür.

b. Tevbe süresinin "Zekâtlar, fakirler içindir"[222] âyeti.

c. Bir önceki hadiste geçen "zengine zekât helâl değildir" beyânı.

Açıklamaya çalıştığımız bu hadisin Allah yolunda cihad edenle ilgili bölümünü Hanefîler, mukîm iken zengin olup da savaşta silâh, binek gibi harp malzemesine ihtiyaç duyan mücâhide hamletmişlerdir ki, bu durumda zekât almasını caiz görmüşlerdir.

Yukarıda görüşlerini verdiğimiz Şafîîlerle Hanbelîler, Hanefîlerin ileri sürdükleri delillerin umurn ifâde ettiğini ancak bu babın hadisiyle tahsîs edildiklerini söylemişlerdir.

2. Zekât memuru: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklanna dağıtılması için devlet başkanı veya yetkili kıldığı zat tarafından görevlendirilen kişidir. Buna zekâttan verilen hisse emeğinin karşılığı olarak verilen bir ücrettir. Binaenaleyh zengin olmaları kendilerine zekâttan düşen hisseyi almalarına engel değildir.

Cumhura göre zekat memurunda aranan şartlar şunlardır:

1. Erkek olması,

2. Baliğ olması (ergenlik çağına gelmiş olması),

3. Akıllı olması,

4. Hür olması,

5. Müslüman olması,

6. Güvenilir olması,

7. Zekâtla ilgili hükümleri bilmesi,

8. Beni Hâşim'den olmaması. Bu şartla ilgili bilgi 1650 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.

Zekât memuruna zekattan verilecek miktara gelince, âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

HanefHere göre devlet başkam veya yetkili kıldığı zat, zekât memuruna yetecek miktar ne ise, onu verir. Çünkü kendisine verilen'miktar, zekâta müstehak olduğu için verilmiyor, emek sarfettiği için veriliyor. Dolayısıyla zengin olsa bile, ona bu miktar verilir. Bu hususta icmâ vardır. Şâfîîlere göre devlet yetkilisi ona zekâtın sekizde birini verir. Çünkü Allah (c.c.) zekâtı sekiz sınıfa taksim etmiştir. Onlardan biri de, zekât memurudur.

Ancak bu görüşe, daha önce belirttiğimiz gibi, itiraz edilmiş ve söz konusu âyette zekatın nasıl taksim edileceği değil, kimlere verileceği beyân edildiği söylenmiştir.

M âli kiler ise, "Zekât memuruna emeğine göre zekât verilir" demişlerdir. Buna göre emek karşılığı tutarı, toplanan zekât kadar olsa, zekâtın hepsi ona verilebilir.

3. Borçlu: Bundan maksat: -kendi maslahatı için değilde meselâ -müslümanlarm arasını bulmak için meşru bir yolla borçlanan kişidir. Böyle bir kimse zengin bile olsa, o borcu kendi malından ödemekle mükellef olmayıp kendisine onu ödeyecek kadar zekât verilebilir.

4. Zekât malım kendi inalı (parası) ile satın alan kişi: Bundan maksat, fakire zekat olarak verilmiş olan malı mal veya para karşılığında ondan satın alan zengindir. Fakire verilen zekât malını onu verenden başkasının satın almasının caiz olduğu hususunda ittifak edimişse de onun veren kişi tarafından satın alınması cumhura göre mekruhtur. Ahmed b. Hanbel, el-Hasan, Katâde ve Mâlikîlerden bazılarına göre de haramdır. Keffâret, adak ve diğer sadakalar da aynı hükme tâbi olup hibe de bu konuda satın alma gibi kabul edilmiştir.

5. Fakirin kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi: Fakirin, almış olduğu zekâtı onu verenden başka bir zengine hediye etmesi caizdir. Hadisteki ilgili cümleden maksat da budur. Fakat onu veren zengine hediye etmesi ise, az önce satın alınması ile ilgili zikrettiğimiz ihtilâfa tâbidir. Nitekim hibenin satın alma gibi kabul edildiğini orada belirtmiştik.

Bu iki surette zenginin zekat alabilmesi, onun zekât olmaktan çıkıp fakirin mülkü olmasıdır. Fakir ise onda dilediği şekilde tasarruf edebilir.

Hadis bu rivayete göre, mürseldir. Bundan sonraki rivayete göre ise mürsel değildir. Çünkü onda Ata b. Yeşâr'ın Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği belirtilmiştir.[223]

Bazı Hükümler

1. Zekat almak, sayılan beş kışı dışında hiç bir zengine helal değildir. Şayet zekat veren kışı bu beş kişinin dışındaki bir şahsa zengin olduğunu bildiği halde zekât verirse, zekât farzını yerine getirmiş sayılmaz. Fakir olduğunu bildiği adamın daha sonra, zengin olduğu anlaşılırsa, Ebû Hanîfe, Muhammed, el-Hasan ve (tercih edilen görüşünde) Ahmed b. Hanbel'e göre, kişinin verdiği zekât geçerlidir.

Mâlik, Şafîî, Ebû Yusuf ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel o zekâtla farzı yerine getirmiş sayılmaz. Binaenaleyh tekrar verilmesi gerekir.

2. Müslümanların arasını bulmak teşvik edilmiştir.

3. Fakir, zekât-olarak aldığı malı satabilir. Çünkü onun mülkiyetine girmekle zekât olmaktan çıkmış oluyor. Dolayısıyla o malda dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.
4. Fakirin zengine hediye vermesi ve zenginin de onu kabul etmesi caizdir.[224]

1636. ...Ebû Said el-Hudrî'den "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" dediği ve önceki hadisi zikrettiği rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Onu İbn Uyeyne de Zeyd'den Mâlik'in rivayeti gibi rivayet etmiştir.
Sevrî onu Zeyd'den rivayet etmiş, Zeyd şöyle demiştir: Güvenilir bir kişi'[225] bana Peygamber (s.a.)'den şunu rivayet etti.[226]

1637. ...Ebû Said'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Zengine zekât helâl değildir. Ancak Allah yolunda (cihâd eden) yolcu veya kendisine zekât verilip de onu sana (zengin olduğun halde) hediye eden veya seni ona davet eden fakir komşun (un sana ikram ettiği helâl olur.)
Ebû Dâvûd dedi ki: Firâs ile İbn Ebi Leylâ Atiyye'den o da Ebû Saîd'den O'da Peygamber (s.ajden benzerini rivaye etmiştir.[227]

Açıklama

Bu hadisteki yolcudan maksat, oturduğu memlekette zengin olup da parasızlık sebebiyle yolda kalmış olan kişidir. Bu haliyle fakir sayıldığı için kendisine ihtiyacına yetecek kadar zekât verilebilir. Ancak borç buîabilirse, borçlanması zekât almasından daha uygundur. Hatla İmam Malik, onun borçlanması lâzım geldiğini söylemiştir. Ayrıca Mâlik, Şafîî ve Ahmed b. Hanbel yolculuğunun meşru olmasını şart koşmuşlardır. Şayet masiyet için yolculuk yapmışsa ona zekât verilmez.
Bu hadis Allah yolunda cihâd eden zengine, yolda parasız kalmış olan yolcuya zekât verilebileceğine ve fakirin, kendisine verilmiş olan zekâtı zengine hediye edebileceğine delâlet etmektedir.[228]

26. Bir Kimseye Ne Kadar Zekât Verilebilir?

1638. ...Buşeyr b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre; Ensârdan Sehl b. Ebî Hasme denilen biri "Peygamber (s.a.)'in Hayber'de öldürülen Ensarî'nin diyeti olarak kendi kavmine zekât develerinden yüz tane verdiğini" haber vermiştir.[229]

Açıklama

sözünde muzaf mukadderdir. Zira Sehl b. Ebî-Hasme, öldürülenin akrabası değildi. Ama aynı kavimdendi. Bunun için tercemeyi "kendi kavmine..." şeklinde yaptık. Nitekim 'aynı söz bir başka rivayette şeklinde geçmektedir ki bu, "kavim" kelimesinin mukadder olduğunu desteklemektedir.
“ = Zekât develerinden yüz tane" sözü Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de" "yanından yüz deve" şeklinde geçmektedir. Aslında bu iki rivayet arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü "yanından" sözü ile develerin Peygamber (s.a.)m emir ve hükmü altında oldukları kast edilmiştir. Bununla beraber develeri kendi malından ya da devletin bütçesinden vermiş olması da mümkündür. Zira Kurtubî'ye göre "yanından yüz deve" rivayeti, diğerinden daha sahihtir. Hatta bazılarına göre "zekât develerinden yüz tane" jözü râvilerin hatasıdır. Çünkü zekât, böyle bir yere verilemez. Zekâtın verileceği yerleri Allah, bildirmiştir. Şâfîîlerden Ebu İshak el-Mervezî, bu hadisin zahiri ile istidlal ederek zekât develerinden diyet verilebileceğim söylemişse de âlimlerden çoğu bu görüşte değildir. Nevevî: "Âlimlerin çoğunun tercih ettiği görüşe göre Resûlullah (s.a.), o develeri fakirlere verilen zekât develerinin arasından satın almıştır," demektedir.
Kurtubî ise bu iki rivayetin arasını şöyle te'Iif etmektedir:
Peygamber (s.a.) bütçesinin ilgili fonundan, sonra vermek üzere o yüz deveyi zekât develerinin arasından ödünç olarak almıştır. Ancak el-Menhel yazarı es-Subkî'nin konuya yaklaşımı, sözü edilen ihtimal ve ihtilâfları bertaraf etmesi yönünden önem arz etmektedir. Der ki: "Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) çıkması muhtemel fitneyi önleyip iki tarafın arasını bulmak için o develeri borçluların zekât payından almak üzere vermiştir." Borçluların zekât payı için 1631 ile 1635 no'lu hadislerin açıklamasına bakınız.
Hayber'de öldürülen ensârînin adı Abdullah b. Sehl b. Zeyd'dir. Onun öldürülmesi olayını Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Müslim olayı şöyle nakleder:
"Ebû Leylâ Abdullah b. Abdirrahman b. Sehl, Sehl b. Ebî Hasme'-den rivayet etmiştir. O da kavminin büyüklerinden rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa, içinde bulundukları bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlar. Az sonra Muhayyisa gelerek Abdullah b. Shel'in öldürüldüğünü ve bir kuyuya atıldığını haber vermiş ondan sonra hemen yahûdilere giderek "Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz" demiş. Yahudiler:
"Allah'a yemin olsun ki, onu biz öldürmedik" dediler. Sonra dönüp kavminin yanına gelmiş bunu onlara da anlatmış, bilâhere kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ile Abdurralıman b. Sehl beraber gelmişler, Muhayyisa konuşmak istemiş ki Hayber'de o bulunmuştu. Ama Resûlul-lah (s.a.) yaşı kastederek Muhayyisa'ya:
"Büyüğü büyük bil" demiş, bunun üzerine önce Huveyyisa konuşmuş sonra Muhayyisa konuşmuş, Resûlullah (s.a.):
"-Ya arkadaşınızın diyetini verirler ya da savaşa hazır olduklarını bize bildirirler," buyurmuştur.
Resûlullah (s.a.) onlara bununla ilgili mektup da yazmış yahudiler cevabında:
"Allah'a yemin olsun ki onu biz öldürmedik," yazmışlar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) Ruveyyisa, Muhayyisa ve

Abdurrahman'a:
"Yemin edip arkadaşınızın kanına hak kazanır mısınız?" diye sormuş onlar:
"Hayır" demişler, Resûlullah (s.a.):
"Yahudiler size yemin etsinler mi?" demiş. Onlar:
"Onlar, müslüman değiller" demişler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
onun diyetini yanından vermiş ve onlara yüz dişi deve göndererek evlerine kadar götürülüp verilmiştir."[230]
Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusuna gelince:
Hanefîlere göre muhtaç olana zekât olarak verilecek miktar' nİsabtan az olmalıdır. Nisab miktarı verilmesi mekruh olmakla beraber caizdir. Ancak borçlu olanın, kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde nisabtan az bir miktar kalacaksa veya geçimiyle yükümlü olduğu aile fertleri çok olup verilecek zekât onlara taksim edildiğinde her birine nisabtan az pay düşecekse, nisabtan fazla verilmesi mekruh değildir.
Mâlikîlerle Hanbelîlere göre muhtaç olana bir yıllık ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.
Şâfiîlere göre ise muhtaç olana ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.[231]

Dilenmenin Caiz Olduğu Durumlar[232]

1639. Duyurmuştur:
"Dilenmeler, tırmalamalardır, kişi onlarla yüzünde iz yapar. Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz. Ancak kişinin yetki sahibinden veya kaçınılmaz bir iş için (başkasından) istemesi hariç."[233]

Açıklama

Kişi, dilenmekle izzet-i nefis ve şerefinden fedakârlık eder.Nasıl ki tırmalama, yüz de istenmeyen bir iz bırakıyorsa, dilenmek de kişinin şerefinde böyle iz bırakır. Bunun için kişi izzet-i nefs ve şerefinden kaybetmek istemiyorsa, dilenmemelidir. Dilenmesi halinde kayb eder. "Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz" sözü ile anlatılmak istenen budur. Ayrıca bu sözde yüzlerini korumayanlar kınanmış ve tehdid edilmişlerdir. Ancak müstehak olanın, devlet başkam veya onun vekilinden hakkını istemesinde bir sakınca yoktur. Zira o devlet yetkilisi, hak sahiplerine haklarını vermekle mükelleftir. Bu onun görevidir. Bu nevi isteme mubah olduğu gibi, çıkması muhtemel olan bir fitneyi önlemek maksadıyla iki tarafın arasım bulmak için borçlanan kişinin, başına bir musibet gelip de zor durumda kalan kişinin ve katlanılamayacak fakru zarurette olan kişinin halktan istemesi mubahtır. Anlaşıldığına göre, müstehak olmayanın istemesi mubah değildir.[234]

1640. ...Kabise b. Muhârik el-Hilâlî'den; demiştir ki:
Bir anlaşmazlıkta ortalığı yatıştırmak üzere kefil olmuştum da Peygamber (s.a.)'e geldim. Bana:
"Kabisa, bekle de bize zekât gelsin, onun sana verilmesini emredelim," dedi. Sonra şöyle buyurdu:
"Kabîsa, dilenmek ancak şu üç kişiden birine helâl olur: Kefalet altına giren kişinin o meblağı elde edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer. Malını helak eden bir felâkete maruz kalan, kişinin geçimini temin edinceye kadar dilenmesi helâldir. Kavminden aklı başında üç kişi "gerçekten falan fakir düştü" deyip de şehâdette bulundukları kişinin geçimini te'min edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer.
Kabisa! Bunların dışında dilenmek haramdır. Dilenen, haram yemiş olur."[235]

Açıklama

Hemâle, kefalet anlamına gelmektedir. Bu hadişte ondan maksat, iki tarafın arasım bulmak, onları barıştırmak için kişinin belirli bir meblâğı vermeyi taahhüd etmesi, üstlenmesidir. İşte böyle bir kimsenin üstlendiği meblâğı temin edinceye kadar dilenmesi caizdir. 1631, 1635 ve 1639 no'lu hadislerin açıklamalarında belirtildiği gibi böyle bir kimseye zekât vermek caizdir,
Daha önce maddî durumu iyi olup da başına gelen bir felâketten dolayı malını yitiren kişinin, fakirleştiğine şahitlik edecek olanların akıllı ve onun durumunu yakından bilen kimseler olması, yanılmamak içindir. Zira kişinin kendi malını halktan gizlemesi âdetidir. Onu ancak yakınlarına bildirir.
Fakirliği isbat etmek için üç şahidin şart olup olmadığı konusunda ihtilâf edilmiştir. İbn Huzeyme ile Şafülerin bazıları bu hadisin zahiri ile istidlal ederek üç kişinin şahitliğini şart koşmuşlardır. Âlimlerin çoğu ise, "zina dışındaki şehâdetlerde olduğu gibi bunda da âdil iki erkeğin şahitliği kâfidir" demiş ve bu hadisteki sayıyı müstehaba hamletmişlerdir. Bununla beraber şahit istemek, malı olduğu bilinip de fakirlik iddiasında bulunan kimseye mahsustur. Dolayısıyla malı olduğu büinmeyen kimseden şahit istenmez. Ona yemin verdirmek suretiyle sözü kabul olunur.[236]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sözü edilenlerin dilenmesi cîzdir. Bir bakıma bu hadis bir önceki hadisi tahsis etmektedir.
2. Zekâtın bir şehirden bir başka şehre nakledilmesi caizdir. Bu konu için 1625 no'lu hadise bakınız.
3. Kişiye verilecek zekât belirli bir miktar ile tahdid edilmemiştir.Bu miktar müstahakkın durumuna göre değişir.[237]

1641. ...Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Ensar'dan bir adam Peygamber (s.a.)'e dilenmeye geldi. Bunun üzerine

Peygamber (s.a.):
"Evinde hiç bir şeyin yok mu?" diye sordu. Adam:
Hayır (bir şeyim yok ancak) bir çul var ki, bir kısmını giyiyor, diğer kısmını da (altımıza) seriyoruz. Bir de su içtiğimiz bir bardak var, dedi. Peygamber (s.a.):
"Onları bana getir" dedi. Adam da getirdi. Resûlullah (s.a.) onları eline aldı ve:
"Bunları kim satın alır?" dedi. Bir adam:
Ben onları bir dirheme alırım, dedi. Peygamber (s.a.) iki veya üç defa:
"Kim bir dirhemden fazla verir" dedi. Bir başka adam:
Onları ben iki dirheme alırım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.); o adama verdi ve iki dirhemi aldı. Ensârî'ye verdi ve şöyle buyurdu:
"Birisiyle yiyecek satın al da ailene götür ver. Diğer dirhem ile de bir keser satın alıp bana getir." Ensârî keseri getirdi. Resûlullah (s.a.) Ona eliyle bir sap takdı ve Ensârî'ye dedi ki:
"Git, odun topla ve sat. Seni on beş güne kadar görmeyeyim."
Adam gitti odun toplayıp sattı. (On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Onun bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek satın aldı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Bu senin için kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesi ile gelmenden hayırlıdır. Dilencilik ancak şu üç kişi için caiz olabilir: Şiddetli fakirlik çeken, çok ağır bir borç altında bulunan, can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen"[238]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesi fiilinden türetilmiş.bir ism-i faildir. Perişanlıktan yerlerde sürünüp üstü başı toz toprak içinde kalmış olan kimsedir. Böyle bir duruma düşen bir fakirin dilenmesi caizdir.
kelimesi ise fiilinden türetilmiş bir ism-i faildir. Zor durumda bırakan demektir. Borç anlamına gelen kelimesine sıfat yapılmakla zor duruma düşüren ağır borç kast edilmiştir; buna ise, borçlular fonundan zekât verilir.
kelimesi de fiilinden alınmış bir ism-i faildir. Kan anlamına gelen "dem" kelimesine sıfat yapılmakla elem verici, can yakıcı kan ifâde edilmiştir. Kan kelimesi, burada diyet anlamında kullanılmıştır. Şöyle ki biri bir başkasını öldürdüğü zaman öldürenin akraba veya arkadaşlarından birisi, aradaki husûmet ve kini ortadan kaldırmaya çalışarak öldürülenin akrabasına diyet vermeyi üstlenir de öldüren tarafın malı olmadığı için o diyeti ödeyemezse, diyeti vermeyi üstlenen kişi, onu ödemek için dilenir. Zira o diyeti ödemeyecek olursa, kısas yapılarak öldüren kişi öldürülür. Bu durumu ise, kefilini üzer. İşte böyle bir kimsenin dilenmesi de caizdir.[239]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis- Peygamber (s.a.)'ın üstün ahlâk, tevazu ve fakirlere olan şefkat ve merhametinin ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Zira adamın çul ve bardağını mübarek eline alarak artırmaya çıkarması, rağbet kazanmaları içindir.
2. Artırma usulüyle satış caizdir.
3. Başkan ve buna benzer yetkililer maiyetlerinde bulunanlara mutluluk ve huzur yolunu göstermeli ve ona teşvik etmelidirler.
4. Çalışarak kazanabilen kimsenin dilenmesi haramdır.
5. Dilencilik, hem dünya hem de âhiret açısından zem edilmiştir.[240]

27. Dilenmenin Çirkinliği

1642. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki:
Biz yedi veya sekiz ya da dokuz kişi Resûlullah (s.a.)'ın yanında idik, Resûlullah (s.a.):
"Allah'ın elçisine bey'at etmez raisiniz?" buyurdu. Halbuki biz yeni bey'at etmiştik. Biz de:
Sana bey'at etmiştik, dedik. Resûlullah (s.a) aynı şeyi üç sefer söyledi. Bunun üzerine ellerimizi uzattık ve ona bey'at ettik. Bu arada biri:
Ya Resûlullah! Biz şüphesiz size bey'at etmiştik. Şimdi sana ne üzerine bey'at ediyoruz? diye sordu. Resûlullah (s.a.):
"Allah'a kulluk etmeniz, O'na hiç bir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı dosdoğru kılmanız, (söz) dinleyip itaat etmeniz ve -sesini alçaltarak gizlice- Halktan hiç bir şey istememeniz üzerine" buyurdu. Avf dedi ki:
And olsun (durum öyle oldu ki), o cemaatten birinin kamçısı yere düşüyordu da hiç bir kimseden onu vermesini istemiyordu.[241]
Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm'ın hadisini Saîd'den başka bir kimse rivayet etmemiştir.[242]

Açıklama

Bey'at: Müslümanların, islâm devlet başkanına, emirlerine itaat etmek üzere söz vermeleridir.Bu kelime, alış-veriş mânâsına gelen "bey' " kelimesinden alınmıştır. Nasıl ki bey'de karşılıklı alınıp verilen iki şey varsa, bey'atta da verilen sözün karşılığında cennet va'd edilmiştir ki, bey'de olduğu gibi bey'atta da elden tutma vardır. Ancak kadınlar bey'at ederken el tutmazlar. Zira Resûlullah (s.a.)'e bey'at eden kadınlar, onun elinden tutmamışlardır.
Ashâb-ı Kiram, Peygamber (s.a.)'in gizli sesle buyurmuş olduğu "halktan hiçbir şey istememeniz üzerine" sözünü, umûmî

mânâda nehye hamlederek ihtiyat yolunu tercih etmişlerdir. Zira ashâb-ı kirama dilenmek umûmî bir şekilde nehy buyurulmuş, onlar da hadîsi bu mânâya alarak başkalarından hiçbir şey hatta yere düşen kamçılarını bile istemez olmuşlardır.[243]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis Peygamber (s'a->'in fırsat bulduk" ça dinî hükümleri tebliğ etmeye ne kadar önem verdiğini göstermektedir.
2. İslâm devlet başkanına bey'atın tekrarlanması meşrudur.
3. Bey'at edenin, beyat edilenin elini tutması müstehabtır.
4. Kimseden bir şey istememek üzere bey'at etmek müstehabtır.
5. Hadis, değersiz bir şeyi bile istemekten sakınmaya teşvik etmektedir.[244]

1643. ...Resûlullah (s.a.)'in azatlısı Sevbân'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
Halktan bir şey istemeyeceğine kim bana söz verir ki, ona cenneti garanti edeyim" buyurdu.
Sevbân: "Ben" dedi. Gerçekten de hiç kimseden bir daha hiç bir şey istemedi.[245]

Açıklama

Bu hadiste halktan hiçbir şey istemeyen kimsenin cennete girmeye hak kazandığı ve Sevbân (r.a.)'ın ulaşmış ol duğu yüksek mertebe anlatılmıştır.[246]

28. İsti'fâf (Dilenmeyip İffetli Yaşamak)

1644. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Ensâr'-dan bazı kişiler Resûlullah (s.a.)'tan (bir şeyler) istediler. O da onlara verdi. Sonra tekrar istediler yine verdi. Yanındaki tükenince:
"Yanımdaki malı sizden asla gizlemem. Kim iffetli olmak isterse, Allah onu iffetli yapar. Kim de elindeki ile yetinirse, Allah onu zengin yapar. Sabretmeye gayret edene Allah sabır ihsan eder. Hiç bir kimseye sabırdan daha geniş bir ihsanda bulunu İmanı iş lir" buyurdu.[247]

Bazı Hükümler

1. Defalarca dilenene dilendikçe vermek caizdir.
2. Verecek bir şey bulunmadığı zaman dilenciden özür dilemek ve onu sabra teşvik etmek meşrudur.
3. İhtiyaçtan dolayı istemek caizdir. Ama sabredip Allah'tan istemek evlâdır.
4. Hadis Resûlullah (s.a.)'in cömertlik, müsamaha ve başkalarım kendi nefsine tercih ettiğine delâlet etmektedir.
5. Hadiste muhtaç olan kimse iffetli olmaya, halka el açmayıp kendisini müstağni göstererek sabırla Allah'a tevekkül etmeye teşvik edilmiştir.
6. Mü'mine ihsan edilen en büyük şey sabırdır. Dolayısıyla sevabı da çoktur.[248]

1645. ...İbn Mesûd'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.): "Kime yokluk isabet eder de (halinden şikâyet ederek) onu halka arz eder (onlardan bir şeyler ister)se yokluğu giderilmez. Kim de onu Allah'a arz ederse, Allah onu çabuk zengin eder. Ya çabuk ölümle veya çabuk zenginlikle." diye buyurdu.[249]

Açıklama

Allah'ın, kişiyi çabuk ölümle zengin yapması ya kişinin zengin bir yakını ölüp de ona vâris olması suretiyle ger çekleşir ya da kişinin bizzat kendisinin ölüp de mala ihtiyaç duymaması suretiyle olur.[250]

Bazı Hükümler

1. Hadis halka el açmaktan nefret ettirmeye delalet eder.
2. Hadis Allah'a yalvarıp O'ndan istemeye ve O'na tevekkül etmeye teşvik etmektedir.[251]

1646. ...Îbnu'l-Firâsî'den rivayet edildiğine göre, el-Firâsî, Resûlullah (s.a.)'e:
Dileneyim mi, ya Resûlullah? dedi. Peygamber (s.a.): "*Hayır, eğer mutlaka bir şey istemen gerekirse, salih kişilerden iste!" buyurdu.[252]

Açıklama

Zaruret anında salih kimselerden istemek, verdikleri zaman başa kakmamaları, isteyeni boş çevirmemeleri ve

kazançlarının helâl olmasından dolayıdır. Evlâ olan salih kimselerden istemek ise de salih olmayanlardan istemek de caizdir. Hadiste dilenmekten nefret ettirme ve ciddî ihtiyaç anında sâlih kimselerden istemeye teşvik vardır.[253]

1647. ..İbnü's Sâidî'den; demiştir ki:
Ömer (r.a.) beni zekât toplamak üzere görevlendirdi. İşimi bitirip topladığım zekâtları kendisine teslim edince, bana ücret verilmesini emretti. Bunun üzerine "Ben bu işi Allah rızası için yaptım, mükâfatım Allah'a aittir" dedim. O şöyle cevap verdi: Sana verileni al, zira ben de Resûlullah (s.a.) zamanında (bu işte) çalıştım. Bana ücret verdi ben de söylediğin gibi söyledim. Resûlullah bana:
"İstemeden sana bir şey verildiği zaman onu (al) ye ve tasadduk et." buyurdu.[254]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ile Ömer (r.a.)'in verdikleri, ücrettir. Buna göre, yapılan iş, ders okutma ve hâkimlik gibi dinî vecibelerden olsa bile, karşılığında ücret almak caizdir. Hatta böylesi kimselere İslâm devlet başkanının ilgili fondan geçimlerine yetecek bir miktar vermesi vâcibtir. Bunun içindir ki Tahâvî, "bu hadis zekâta değil de İslâm devlet başkanının zengin -fakir herkese taksim ettiği mallara aittir. Böylesi mallar, halka fakir oldukları için değil, o mallarda hakları bulundukları için verilir. Bundan dolayıdır ki Peygamber (s.a.), Hz. Ömer'in verilen malı almamasını hoş karşılamamıştır. Çünkü ona verdiği mal, fakirliğinden dolayı değildir" demektedir.
Taberî diyor ki: "Âlimler bu hadisteki "al" emrinin nedb ve irşad için olduğunda ittifak etmişlerdir: "Hediyeyi veren İslâm devlet başkanı olsun, sâlih veya fâsık olsun verilen şeyi kabul etmek mendubtur, yeter ki hediye vermesi caiz olan bir kimseden gelsin" demişlerdir. Ebû Hurey-re'nin, "bana hediye verilirse, alırım. İstemeye gelince onu yapmam" dediği rivayet olunmaktadır. Âişe (r.anhâ) Muâviye'nin hediyesini kabul etmiştir."
Taberî sonra İbn Ömer, İbn Abbâs ve Hz. Ali'nin de hediye kabul ettiklerine dair bazı nakiller yapmış Resûlullah (s.a.)'ın:
"O bizim için hediyedir" hadisini[255] delil getirerek Berîre'ye sadaka olarak verilen etten yediğine dikkat çekmiştir.
Her ne kadar Taberî "al" emrinin nedb için olduğunda âlimlerin ittifak ettiğini söylemişse de ,Menhel yazarı da Ahmed b. Hanbel'in, hadisin zahiriyle istidlal ederek hediyeyi kabul etmenin vâcib olduğunu, cumhura göre ise, İslâm devlet başkanının bağışı hariç, diğer bağışların kabul edilmesinin müstehab olduğunu nakleder. Devlet başkanın yaptığı bağışa gelince, elindeki mala bakılır, şayet çoğu haramdan elde edilmişse, onu almak haramdır. Çoğu haram değilse almak mubahtır.
Bazılarına göre de Devlet başkanının yaptığı bağışı almak vâcibtir. Zira Cenab-ı Allah "Resul size ne verirse onu alın" buyurmuştur. Bağışı almayan, emre uymamış olur. İbn Hacer el-Askalânî: "Doğrusu malı helâl olduğu bilinenin hediyesi geri çevrilmez. Malı haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini almak ise, haramdır. Şüpheli malda da ihtiyat yolu, onu geri çevirmektir. Onu geri çevirmeyip mubah görenler, delili esas almışlardır" demektedir. İbnü'l-Münzir de: "Bu konuda ruhsat verenler Yahudiler hakkındaki "onlar yalanı çok dinler, haramı çok yerler" [256] âyet-i kerimesi ile istidlal ederler. Nitekim Peygamber (s.a.)'de zırhını bir yahûdiye rehin bırakmıştı. Ayrıca yahudilerden cizye alıyordu ki, onların mallarının çoğunu şarap, domuz ve fasit ahş-verişlerden elde ettiklerini biliyordu," demektedir.
Taberî: "Allah'ın ehl-i kitabtan cizye alınmasını mubah kılması da elinde malı olup da haramdan mı, helâldan mı kazandığı bilinmeyen müsIümanın o maldan verdiği hediyesini almanın haram olmadığına apaçık bir delil vardır. Zira Allah ehl-i kitabın mallarının çoğunun şarap ve domuzdan kazanıldığını, faiz alıp verdiklerini biliyordu. Öyle olmasına rağmen, cizyeyi mubah kılmıştır. Dolayısıyla harama aldırmayan bir kimsenin verdiği hediye, alan tarafından bizatihi haram olduğu bilinmedikçe kabulü mubahtır. Sahabe ve Tabiûnun imamları da aynı görüştedirler" demektedir.[257]

Bazı Hükümler

1. Hadis Hz. Ömer'le İbnü's-Sâidî'nin fazilet ve takvalarına delalet etmektedir.
2. Dinî bile olsa yapılan iş karşılığında ücret almak caizdir.
3. İslâm devlet başkanının verdiği geri çevrilmemelidir.[258]

1648. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) minberde zekâttan, haya edip onu almamaktan ve dilenmekten söz ederken şöyle buyurdu:
"Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek el, veren (el), alçak el de dilenen (el)dir."[259]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisteki Eyyûb'un Nâfi'den rivayeti konusunda ihtilâf edilmiştir. Abdulvâris: "Yüksek el, haya edip almayandır" demişse de râvilerin çoğu Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb'dan rivayetine göre: "Yüksek el, veren eldir" Hammâd'dan rivayet edenlerden biriside: "haya edip almayandır" demiştir.[260]

Açıklama

Ebü Davud'un dediği gibi bu hadisin iki tarîki vardır, birisinde "münfika; veren (el)" şeklinde geçen kelime, diğerinde "müteaffife: haya edip almayan" şeklinde geçmektedir. İbn Abdilberr "münfika" rivayetini tercih etmiş ve Buhârî ile Müslim'in de bu rivayeti tahrîc ettiklerine dikkat çekmiştir.[261]

Bazı Hükümler

1. Hatibin dinleyenler için yararlı gördüğü hususlardan söz etmesi mubahtır.
2. Hadis hayırlı işlerde infakta bulunmaya ve sadaka vermeye teşvik eder.
3. Şükreden zengin, sabreden fakirden daha üstündür. Ancak bunun aksini iddia edenler de olmuştur.
4. Hadis ciddî ihtiyaç olmadığı halde dilenmekten nefret ettirmektedir.[262]

1649. ...Mâlik b. Nadla'dan; demiştir ki: Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Eller üç kısımdır: Allah'ın Yed-i Ulyâ'sı (zatına mahsus ve sıfatına lâyık Eri), ondan sonra verenin eli ve dilenenin alçak eli, fazla olanı ver ve nefsine yenilme."[263]

Açıklama

Bu hadiste verme yönünden üç kısma ayrılmıştır: İlk ikisi verici, sonuncusu alıcıdır. Buna göre verici el, iki kısımdır:
a. Hakikî verici, Allah'tır. Çünkü her şeyin mâliki odur.
b. Zahirî verici, infâk eden kişidir.
Dilenenin elinin alçak olması, ciddî bir ihtiyacı olmadığı halde dilenmesine hamledilmiştir.
"Fazla olanı ver" sözündeki fazlalıktan maksat, ihtiyaç fazlasıdır. "ver" emri, nedb içindir.
"Nefsine yenilme" sözünde, mala düşkün olan nefse karşı koymada ona yenilmemek ve ihtiyaç fazlasını vermekte cimrilik yapmamak istenmiştir. Bu söz, "malının hepsini infak edip de geçim sıkıntısına düşme" şeklinde de yorumlanmıştır.
Bu hadis sadaka verip nefisle mücâdele etmeye teşvik etmekte, halktan istemekten nefret ettirmektir.
Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre ellerin en yükseği, nıünfika (veren) eldir. Sonra müteaffife (muhtaç olmasına rağmen almaktan haya eden) el, üçüncüsü istemeden alan el, sonuncusu da dilenen eldir.[264]

29. Haşimoğullarına Sadaka Vermek

1650. ...İbn Ebî Râfi, (babası) Ebû Râfi'den rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) Mahzûm oğullarından bir adamı zekât toplamaya gönderdi. O adam Ebu Râfi'e:
Bana arkadaş ol ki, ondan pay alasın, dedi. Ebu Râfi'de:
Peygamber (s.a)'e gidip sormadıkça (seninle gelmem), dedi ve Peygamber (s.a.)'e gidip sordu. Peygamber (s.a.):
"Kavmin azatlı kölesi onların aile fertlerinden sayılır, bize sadaka helâl değildir" buyurdu.[265]

Açıklama

Hâşim, Peygamber (s.a.)'in dedesi Abdulmuttalib'in babasıdır. Haşimoğulları, Hanefîlere göre, Abbasoğulları, Ali b. Tâlib oğulları, Caferoğulları, Akîloğulları ve Hârisoğullarıdır. Böylece Ebû Leheb oğulları onlardan sayılmamaktadır.
Mâlikîlere göre Hâşim'in erkek çocukları vasıtasıyle doğan çocuklardır. Buna göre Hâşim'in kızlarının çocukları onlardan değillerdir.
Şâfitlerle Hanbelîlere göre ise, Hâşim'in erkek ve kız çocukları vasıtasıyle doğan tüm zürriyetidir.
Peygamber (s.a.)'ın zekât toplamaya gönderdiği adam; Erkam b. Ebî Erkam el-Kureşî'dir. Peygamber (s.a.) Mekke'de Hz. Ömer müslüman oluncaya kadar bu zatın evinde gizlice ibâdet ve İslâm'a davette bulunmuştu.
Ebû Râfi Peygamber (s.a.)'in azathsıydı. Ona "Kavmin azatlı kölesi, onların aile fertlerinden sayılır" buyurmakla sadakanın ona da helâl olmadığını kast etmiştir.
"Bize sadaka helâl değildir" sözünde Peygamber (s.a.), Hâşimoğulla-rının sadaka almalarının caiz olmadığını ifâde buyurmuştur. Tercih edilen görüşe göre bu hadisteki sadaka kelimesi, hem zekât gibi farz sadakaya hem de nafile sadakaya şâmildir.[266]

Bazı Hükümler

Bu hadis Peygamber (s.a.)'e Hâşimoğullarına ve azatlılarına sadakanın haram olduğuna delalet etmektedir. Peygamber (s.a.)'e zakâtın haram olduğunda -Hattâbî ve başka âlimlerin dediği gibi- icmâ vardır. Hâşimoğullarına zekâtın haram oluşunda ihtilâf varsa da cumhura göre haramdır. Delilleri, Peygamber (s.a.)'ın, "Bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâl olur, ne de âl-i Muhammed'e" hadis-i şerifidir.[267]
Âl-i Muhammed'in kimler olduğunda ihtilâf edilmiştir:
Hanefîlere göre Hâşimoğullarıdır ki, Âl-i Abbas, Âl-i Ali, Âl-i Cafer, Âl-i Akıl ve Âl-i Hâris'ten ibarettir. Ebû Leheb oğulları, bunlardan değildir.
İmam Malik ve Ahmed'e göre ise Al-i Muhammed, Haşimoğullarının tümüdür.
İmam Şafiî'ye göre Haşimoğulları ile Muttaliboğulları'dır. Bu görüş, aynı zamanda bazı Mâlikîlerle Ahmed b. Hanbel'den de rivayet edilmiştir.
îbn Kudâme: "Hâşimoğullarına zekâtın helâl olmadığı konusunda bir ihtilafın olduğunu bilmiyoruz" demiştir. İbn Reslân da bu konuda jcmâ'-ın olduğunu nakl etmiştir. Ebü Yûsuf'a nisbet edilen "Hâşim oğulları birbirlerine sadaka verebilirler" görüşü, Hanefî mezhebini en iyi bilenlerden biri olan Tahâvî tarafından reddedilmiştir. Hatta Tahavî, Ebû Yusuf'tan Hâşimoğullarına

nafile sadakanın bile haram olduğunu nakletmiştir.
Hâşimoğullarına ganimetten beşte bir olan haklan verilmemişse, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre zekât almaları yine caiz değildir. Ancak Mâlik ve Şâfiîlerden İstahrî ile Hanefîlerden Tahâvî, bu durumda zekât almalarını caiz görmüşlerdir. Bu görüş Ebû Hanife'ye de isnâd edilmiştir.
Hâşimoğullarının nafile sadaka almalarına gelince:
Hanefîlerce tercih edilen görüşe göre farz olan zekât gibi o da haramdır. Mâliki, Şafiî ve Hanbelîler hem Hâşimoğullarının hem de azatlılarının nafile sadaka almalarını hediye hibe ve vakıf kabul etmelerine kıyas ederek caiz görmüşlerdir.
Haşimoğulları azatlılarının zekât almalarının Ebu Hanîfe ve arkadaşları, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Mâlikîlerden İbnü'l-Mâcişûn haram olduğunu söylemişlerdir. Delilleri açıklamaya çalıştığımız bu hadistir.
İmam Mâlik ve bazı Şâfiîler onlara zekât verilebileceğim ileri sürmüşlerdir. Delilleri azatlılarla Haşimoğulları arasında bir akrabalık bağının olmayışıdır.[268]

1651. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) sahibi bilinmeyen, yere düşmüş bir hurmaya rast gelirdi de zekât olması korkusundan başka bir şey onu almaktan menetmezdi.[269]

Açıklama

Bu hadis kişinin mubah olduğunu bilmediği şeyleri alıp yemekten sakınmasının gerektiğine delalet etmektedir.[270]

1652. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) (yerde) bir hurma buldu da:
"Zekât olmasından korkmasaydım, onu yerdim" buyurdu.[271]
Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm bunu Katâde'den böyle rivayet etti.[272]

Açıklama

Bu hadis, bir hurma tanesi, bir ekmek parçası veya bir üzüm tanesi gibi genellikle başkasına verilmesinde cimri lik gösterilmeyen değersiz şeyleri yerden alıp kime ait olduklarını sormadan yemenin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Zira Peygamber (s.a.) o hurmayı sadaka hurması olma ihtimalinden dolayı yememiştir. Şayet sadaka olma ihtimali olmasaydı onu yiyecekti.
Ayrıca bu hadis farz olsun nafile olsun, sadakanın azının bile Peygamber (s.a.)'e haram kılındığına delildir.[273]

1653. ...İbn Abbas'tan; demiştir ki:
Babam, Peygamber (s.a.)'in kendisine zekâttan vermiş olduğu deve için beni ona gönderdi.[274]

Açıklama

Peygamber (s.a.) zekât müstehaklarına vermek üzere Hz. Abbas'tan ödünç deve almış, sonra Peygamber (s.a.)'e zekât develeri gelince ödünç olarak aldığı develerin yerine o zekât develerinden vermiştir. Ancak Hz. Abbas, malına zekât bulaşır endişesiyle o zekât develerinin başka develerle değiştirilmesini istemiştir.[275]

1654. ...İbn Abbâs'tan önceki hadisin benzeri rivayet edilmiştir, (ancak Salim, rivayetinde) "develeri değiştirmesi için" ifâdesini eklemiştir.[276]

30. Fakirin Zekat Malından Zengine Hediye Vermesi

1655. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.)'e et getirildi.
"Bu nedir?" diye sordu.
Berîre'ye -sadaka olarak verilmiş bir şey, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir", buyurdu.[277]

Açıklama

Peygamber (s.a.) "Bu nedir?" diye sormakla etin nereden geldiğim öğrenmek istemiştir.
Berîre, bir cariyenin adıdır. Âişe (r.anhâ), onu azad etmek için satın almak isteyince efendileri velâmn[278] kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Hz. Âişe etin durumunu Peygamber (s.a.)'e arz edince, ona şöyle buyurdu:
“Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir" sözünde Peygamber (s.a) Berîre'ye sadaka olarak verilen etin, artık Berîre'ye ait sayıldığım, böylece o etin vasfının değişmesiyle kendilerine sadaka olarak değil de hediye olarak takdim edildiğini kast etmiştir.[279]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis fakirin sadakayı almasıyla sadakadan vasfın kalktığına ve artık onun, sadaka alması haram olan kişiye hediye edilmesinin helâl olduğuna delâlet etmektedir.
2. Peygamber (s.a.)'e hediye mubahtır.[280]

31. Kişinin Sadaka Olarak Verdiği Mala Vâris Olması

1656. ...Bureyde'den rivayet edildiğine göre bir kadın, Resûlullah (s.a.)'a geldi ve şöyle dedi.
Anneme sadaka olarak bir câriye vermiştim. Annem öldü ve o cariyeyi miras olarak bıraktı. (Acaba durum ne olacak?) Peygamber (s.a.):
"0 sadakanın mükâfatına hak kazandın ve o sana miras olarak geri döndü" buyurdu.[281]

Açıklama

Bu hadis sadakanın, onu verene miras yoluyla geri dönmeşinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[282]

32. Maldaki Haklar

1657. ...Abdullah (b. Mesûd)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) zamanında mâûnu, kova ve tencerenin ödünç olarak verilmesi sayardık.[283]

Açıklama

Mâûn kelimesinden "Mâûnu esirgerler"[284] âyetindeki "el-mâûn" kelimesi kast edilmiştir. Mâ-
ûn, örfen ödünç olarak verilen tencere, keser, balta ve kova gibi ev işlerinde kullanılan eşyanın adıdır.
îkrime'den rivayet edildiğine göre mâûn'un başı, malın zekâtı, aşağısı da elek, kova ve iğnedir.
Zemahşerî Keşşaf adlı tefsirinde der ki: "Bu eşyanın ihtiyaç anında ödünç olarak istenip de verilmemesi sakıncalı ve şahsiyeti zedeleyicidir."[285] Bu hadiste yardımlaşma teşvik edilmiş, cimrilik zemmedilmiştir.[286]

1658. ...Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Servetinin zekâtını vermeyen hiçbir mal sahibi yoktur ki Allah,' kıyamet günü cehennem ateşinde o malı kızdırtmamış olsun ve miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar- o malla sahibinin yüzü, yanları ve sırtı dağlanmasın. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
Zekâtını vermeyen hiç bir koyun sürüsü sahibi yoktur ki, kıyamet günü o koyunlar, olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne yatırılarak onu boynuzlan ile süsmesin, tırnakları ile çiğnemesinler ki, aralarında ne yamuk boynuzlu ve ne de boynuzsuz yoktur. Miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sürünün sonundakiler, onun üzerinden geçtikçe Öndekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
Zekâtım vermeyen hiç bir deve sahibi yoktur ki kıyamet günü o develer olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne yatırılarak ayaklarıyla çiğnemesinler. Miktarı sizin saydığımz günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sondakiler, onun üzerinden geçtikçe ön-dekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.[287]

Açıklama

Hadiste geçen "kenz" kelimesi aslında yerde gömülü olan mal anlamına gelmektedir. Ancak burada zekâta tâbi
olduğu halde zekâtı verilmeyen mal anlamında kullanılmıştır. Buna göre zekâtı verilen mala "kenz" denilmez. Bununla ilgili malumat 1564 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.
"...olduğundan fazla..." sözünden o hayvanların hem sayı yönünden çokluğu hem de semiz, sağlam ve kuvvetli oluşu kast edilmiştir.
Kâ', düz ve geniş yer demektir. Karkar da aynı anlama gelip ka'ı pekiştirmek için zikredilmiştir.
"Aksa; yamuk boynuzlu, celhâ," boynuzsuz demektir. Bu hadis altın, gümüş, koyun ve develerin zekâtının vâcib olduğuna ve zekâtını vermeyenin uğrayacağı azaba delâlet etmektedir.[288]

1659. ...Ebû Hureyre Peygamber (s.a.)'den bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir: (Hadisin senedindeki) Zeyd b. Eşlem, deve ile ilgili bölümde "onların hakkını (zekâtım) vermeyen" sözünden sonra, "su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır" sözünü söyledi.[289]

Açıklama

"Su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır" cümlesindeki "hak"tan maksat, vacib hak değil, mendub haktır. Cumhur bu görüştedir. Bazıları bu hakkın, yardımın yapılması vâcib olduğu duruma mahsus olduğunu söylerken Kadı Iyaz

da: "İhtimal ki, bu zekât farz olmadan önceydi" demiş ve bu hakkın, zekâtın farz olmasıyla nesh edildiğini kast etmiştir.
Hayvanların su başında sağılmaları hem hayvanlara hem de fakirlere kolaylık olması içindir. Zira onları su başında sağmak, evde sağmaktan daha rahat, fakirlere yardım için daha münâsibtir.[290]

1660. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'den önceki kıssanın benzerini işittim. Birisi, Ebû Hüreyre'ye; Develerin hakkı nedir? diye sordu. Ebû Hureyre:
İyisini verirsin, bol sütlü olanını sütü sağılıp sana geri verilmek üzere verirsin, (bir başkasını) binilip sana iade edilmek üzere verirsin. Erkeğini dişileri aşılayıp sana iade edilmek üzere verirsin, sütlerinden içirirsin, dedi.[291]

Açıklama

Ebû Hüreyre'ye "develerin hakkı nedir?" sorusunu soranın Abbâs olduğu, Hâkim'in rivayetinde geçmektedir.
"bol sütlü olan deveyi menîha olarak vermektir. "Menîha koyun veya deveyi sütünden faydalanmak üzere birine verip sonra geri almaktır. Buna "minha" da denilir.
ifadesindeki fiili, "âriye verirsin" yani faydalanmak üzere birine verip sonra geri alırsın, demektir. Sırt anlamına gelen "zahr" kelimesinden maksat, devenin kendisidir.
ifadesi de dişleri aşılatmak için erkek deveyi ariyet olarak vermek anlamına gelmektedir.[292]

1661. ...Ubeyd b. Umeyr'den; demiştir ki: Bir adam:
Ya Resûlellah! Develerin hakkı nedir? diye sordu. Râvî önceki hadisin benzerini zikretti ve buna "develerin kova larını ariyet olarak verirsin" sözünü ekledi.[293]

1662. ...Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) ağacından koparılmış her on vesk hurmadan fakirler için mescidde bir salkım asılmasını emretti.[294]

Açıklama

Câdd kelimesi, ism-i mefûl mânâsında kesilmiş koparılmış demektir. Bazı nüshalarda "câzz" şeklinde geçmek-
tedir ki, ikisinin de mânâsı aynıdır.
Vesk'in altmış sâ' olduğu ve kilogram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Hadiste geçen emir, nedb içindir. Cumhur bu görüştedir. Bazı Zahirîler onun vücûb için olduğunu söylemişlerse de Peygamber (s.a.)'in zekât memurlarına gönderdiği mektuplarda olmayışı, vâcib olmadığına delildir. Zira vâcib olsaydı, mutlaka Peygamber (s.a.) onu beyân ederdi.
Bu hadis fakirlere şefkat edip -farz olan zekâttan başka- onlara yardım etmenin müstehap olduğuna delildir.[295]

1663. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) ile bir seferde iken bir adam devesinin üzerinde geldi de onu sağa sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Kimin yanında fazla binit varsa onu biniti olmayana versin. Kimin yanında fazla azık varsa onu azığı olmayana versin" buyurdu. Öyle oldu ki hiç birimizin (sahip olduğu) fazla (mal) da hiç bir hakkının olmadığını zannettik.[296]

Açıklama

Gelen adamın devesini sağa sola çevirmesi onu Resûlullah (s.a.)'a gösterip başka bir deveye ihtiyacı olduğu-
nu imâ etmek içindir. Resûlullah (s.a.) bunu hemen anlamış ve kemal-i nezâketle ona cevab vermiştir.
Bu hadis Peygamber (s.a.)'in ashabının ihtiyâçlarının karşılanmasına gösterdiği özeni ve kavmin büyüğünün etbâını güzel ahlâka ve muhtaçlara yardım etmeye teşvik etmesinin gerektiğini açıklamaktadır.[297]

1664. ...îbn Abbas'tan; demiştir ki:
"Altın ve gümüşü biriktirenler..." âyeti[298] inince durum müs-lümânların ağırına gitti. Bunun üzerine Ömer:
Ben sizi rahatlatırım, diyerek Resûlullah (s.a.)'a gitti ve:
Ey Allah'ın Peygamberi! Bu âyet ashabının ağırına gitti, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Allah zekâtı ancak mallarınızdan kalanı temizlemek için farz kıldı, Mirasları da sizden sonrakilere kalması için farz kıldı" buyurdu. Ömer, tekbîr getirdi sonra Resûlullah (s.a.) ona:
"Kişinin biriktirdiği en hayırlı şeyi haber vereyim mi? Saliha olan kadın ki, kocası ona baktığı zaman kocasını sevindirir, kocası emrettiği zaman itaat eder, kocası yanında olmadığı zaman onun haklarım korur" buyurdu.[299]

Açıklama

Söz konusu âyetin ashâb-ı kiramın ağırına gitmesi onun umumuna bakıp altın ve gümüş biriktirmenin azabını
düşünmelerindendir. Hz. Ömer'in konuyu Peygamber (s.a.)'e arz etmesiyle Peygamber (s.a.) kenz'den maksadın zekâtı

verilmeyen mal olduğunu ve Allah'ın zekâtı, malların fakir haklarından korunması ve temizlenmesi için farz kıldığını haber vermiştir.
Peygamber (s.a.)'in zekâttan sonra mirasları zikretmesi, zekâtını vermek suretiyle mal biriktirmenin dinen yasak olmadığına daha iyi delalet etmesi içindir. Zîra mal biriktirmek yasak olsaydı, miras meşru olmazdı. Çünkü miras ancak biriktirilip bırakılmış malda olur. Buna göre söz konusu âyet, mallarının zekâtını vermeyen müslümanlar hakkında inmiştir. Cumhurun görüşü de budur.
Peygamber (s.a.) yaptığı açıklamadan dolayı Hz.Ömer'in sevindiğini görünce asıl sevinilecek şeyin başka şey olduğuna işaret buyurarak zekâtını verdikleri müddetçe mal biriktirmelerinde onlar için bir günâh yoktur.
Ancak kişinin en güzel kazancı güzel huylu sâliha kadındır. Zira altın, bazı ihtiyaçlar anında iş görür Saliha kadın ise, ölene kadar kocasının yanında kalacak ve onun huzurlu bir hayat geçirmesine vesile olacaktır.[300]

Bazı Hükümler

1. Zekât vermek farzdır.
2. Kışı gerçek yonunu bilmediği meseleyi bir bilene sorup öğrenmelidir.
3. Allah'ın ve kulların maldaki vâcib haklarını vermek suretiyle mal biriktirmek mubahtır.
4. Kişi saliha bir kadınla evlenmeyi başkalarına tercih etmelidir.
5. Saliha kadınla* evlenmek mal biriktirmekten daha hayırlıdır.[301]

33. Dilenenin Hakkı

1665. ...Hüseyin b. Ali[302] (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"At üzerinde gelse bile, dilenenin hakkı vardır." buyurdu.[303]

Açıklama

Nefsini zillete düşürüp isteyen hakkında hüsn-i zanda bulunarak görünürde zengin olup at üzerinde gelse bile,
o atın ariyet olduğuna veya borçlu olup zekât alması caiz olduğuna ihtimal vermeli ve onu boş olarak geri çevirmemelidir.
Bu hadis müslümanlar hakkında hüsn-i zanda bulunmaya ,onlara yardım etmeye ve isteyene imkân dahilinde bir şeyler verip onu boş çevirmemeye teşvik etmektedir. Menhel yazan bu konuda şöyle demektedir:
"Bu hüküm, İslâmiyetin ilk asırlarında yaşayan müslümanların durumuna göredir. Zira onlar Resûlullah (s.a.)'ın "Muhtaç olmadıkça insanlardan hiçbir şey isteme. Zira veren el, alan elden üstündür," hadisiyle "ne zengin ne de sıhhat ve gücü yerinde olana zekât helâl olmaz," hadis-i şerifiyle amel edip şiddetli bir zaruret içinde olmadıkça istemezlerdi. Ama günümüz dilencileri ise, dilenciliği meslek edinmişlerdir. Tek gayeleri mâl toplamaktır. Binaenaleyh dilenmeleri haram olduğu gibi, halkın onlara vermesi de haramdır."
Bu hadis hakkında mevzu diyenler olmuşsa da, değişik tariklerden rivayet edilmesi onun mevzu olmadığına delildir. Menli el yazarına göre bu hadis hasendir.[304]

1666. ...Ali (r.a.) Peygamber (s.a.)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[305]

Açıklama

Ebû Davud'un bu rivayeti zikretmekten gayesi, bu hadisin mevzu olduğunu söyleyenlerin iddialarını iptal etmektir. Nitekim Suyûtî de; "bu hadis hasendir, mevzu olduğunu söylemek uygun değildir" demiştir.[306]

1667. ...Resûlullah (s.a.)'e bey'at edenlerden biri olan Ümmü Büceyd'den[307] rivayet edildiğine göre Resûlullah'a şöyle demiştir:
Ya Resûlullah! Allah'ın salât-ü selamı üzerine olsun- fakir, (gelip) kapımın onunde duruyor da ona verecek bir şey bulamıyorum.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi:
"Bir koyunun yanmış tırnağından başka ona verecek bir şey bufamazsan, (hiç olmazsa) onu eline ver."[308]

Açıklama

"Bir koyunun yanmış tırnağından" maksat, çok az herhangi birşeydir. Dilenciye verilen şeyin çok az oluşu hak kında mübalağalı söylenen bir sözdür.
Bu hadis, dilenciyi boş çevirmemeye teşvik etmektedir.[309]

34. Ehl-i Zimmete Sadaka Vermek

1668. ...Esma (r.a.)dan; demiştir ki:
Kureyş'in (Hudeybiye) antlaşması zamanında annem, İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde (kendisine yardım etmemi) arzulayarak bana geldi de Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlellah! Annem İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde bana geldi. Ona yardımda bulunayım mı?" dedim. O da:
"Evet, annene yardımda bulun." buyurdu.[310]

Açıklama

Esma, Hz. Ebu Bekr'in kızıdır. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ile Hâkim'in Abdullah b. Zübeyr'den rivayet ettiklerine göre Esmâ'nın annesinin adı, Kuteyle bint Abdiluzzâ'dır. Hz. Ebû Bekir onu Câhiliyye devrinde boşamıştı. Cumhur da bu görüştedir. Hattâbî der ki:
"Peygamber (s.a.)'in Esmâ'ya annesine yardımda bulunmasını emretmesi, aradaki akrabalıktan dolayıdır. Değilse ona zekât vermesi, caiz değildir. Çünkü zekât, müslümamn hakkıdır. Müslüman olmayana verilmez. Şayet annesi müslüman olsaydı bile yine de zekât vermesi caiz olmazdı. Çünkü ona nafaka vermesi üzerine vâcibti. Ancak borçlu olup, borçlular fonundan ona verilmesi müstesna."[311]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis' Esmâ (r-anhâ)'nın faziletli biri olduğuna delildir.
2. Kâfir olan yakın akrabaya yardımda bulunmak caizdir.
3. Kâfirlerle sulh anlaşması yaparak onlarla muamelede bulunmak caizdir.
4. Bazıları bu hadisi delil göstererek "Müslüman bir kimsenin, kâfir anne ve babasına nafaka vermesi vâcibtir" demişlerdir.[312]

35. Esirgenmesi Caiz Olmayan Şeyler

1669. ...Babasından rivayette bulunan ve kendisine Buheyse denilen bir kadından rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Babam, Peygamber (s.a.)'den izin alarak (başını) onun gömleğinin altına soktu da öpüp sarılmaya başladı. Sonra:
Ya Resûlullah! (başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Sudur" diye cevap verdi. Babam tekrar:
Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir" diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Tuzdur" cevâbını verdi. Babam yine:
Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Hayrı işlemen, senin için hayırlıdır." cevâbım verdi.[313]

Açıklama

Buheyse'nin babasının, başım Peygamber (s.a.)'in gömleğinin altına sokması, onun tenini öpmek içindir. Bunu da cesedini cehennem ateşinden kurtarmak arzusuyla yapmıştır.
Suyun esirgenmesinin helâl olmaması, sahibinin ona ihtiyacı olmaması halindedir. Zira Ahmed b. Hanbel'in Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a): "İhtiyaç duyulmayan fazla su başkasından esirgenmez" buyurmaktadır.
Âlimler sulan üç kısma ayırmışlardır:
1. Nehir ve vâdîlerde akan sel suları gibi sahibi olmayan sular: Bunlardan herkes yararlanabilir.
2. Depo ve kaplara doldurulan sularla evlerde musluklardan akan şehir suları gibi sahibi olan sular: Bu gibi sulardan ancak sahihlerinin izni ile yararlanılabilir.
3. Kanal, kuyu, pınar vb. sular: Hanefîlere göre, bu sulardan herkes yararlanabilir. Delilleri bu hadis ile "suyun esirgenmesi" babında gelecek olan şu hadistir: "Müslümanlar, üç şeyde ortaktır: otta, suda ve ateşte."
Şafiî'ye göre ise, bu gibi sulardan yararlanılabilir. Ama bulundukları yerlerin sahiplerinin rızası olmadan onlarla arazî sulanmaz.
Ahmed b. Hanbel ile bazı Şâfîîlere göre de bu gibi sular depolara doldurulmuş sahibleri olan sular gibidir. Ancak bu görüş reddedilmiştir. Zira bu gibi sular, sahipli sulardan ziyâde sel sulan kabilinden sayılmıştır. Bu babın hadisi ile benzeri hadisler, sular arasında bir farkın olmadığına ve hepsinin bu konuda aynı olduğuna delâlet etmektedirler. Ancak âlimler, ikinci şıkta anlatılan suların, sahihlerinin milki olmasında ittifak etmişlerdir. Milkin gereği ise sahibine ait olup onun tasarrufunda bulunmasıdır, ortak mal olması değildir. Buna göre söz konusu hadislerdeki umum, ikinci şıkta anlatılan sular dışındaki sulara mahsûstur.
Anlaşıldığına göre birinci şıkta geçen sulardan yararlanabilme konusunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Keza ikinci şıkta geçen sulardan yararlanabilmek için nefsin tehlikeye düşmesi gibi, bir zaruret olmadıkça sahihlerinden izin almak gerektiği hususunda da ihtilâf yoktur. Üçüncü şıkta ise, ihtilâf vardır. Onu bazıları birinci şıkka benzetip caiz görmüş, bazıları da ikinci şıkka benzetip izne bağlamıştır.
Tuzun esirgenmesi meselesine gelince bazı âlimler bu hükmü her türlü tuza teşmil ederken, diğerleri de mülk olmuş tuzu

bundan istisna etmiş ve "sahibi onu başkasından esirgeyebilir" demişlerdir.
Buheyse'nin babası olan sahabinin aynı soruyu tekrarlaması, Peygamber (s.a.) ile konuşmaktan zevk almasından dolayıdır.
Peygamber (s.a.)'in ona:
"Hayır işlemen, senin için hayırlıdır" buyurması, hâstan sonra âmmı zikretmek kabilinden olup aynı soruyu bir daha sormamasını sağlamıştır.
Bu hadîs, hayır işlemeye ve verilmesi alışıla gelen şeyleri esirgememeye teşvik etmektedir.[314]

36. Camilerde Dilenmek

1670. ...Abdurrahman b. Ebî Bekr'[315] den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"İçinizde bugün fakir doyuran kimse var mı?" diye sordu da Ebû Bekir (r.a.):
Camiye girdiğimde dilenen bir dilenci gördüm de (oğlum) Abdurrahman'ın elinde bir parça ekmek buldum. Ondan alıp o fakire verdim, dedi.[316]

Açıklama

Cumhura göre camide dilenmek ve sadaka vermek câizdir. Ancak dilenci, dilenirken ısrar ederse veya cemaatin üzerinden atlayarak onları rahatsız ederse dilenmek de, ona sadaka vermek de haramdır.
Hanefîlere göre, ise camide ne şekilde olursa olsun dilenmek haram, dilenciye sadaka vermek de mekruhtur. Bunlara göre bu hadis zayıftır. Zira senedinde Mübarek b. Fedâle vardır ki, bir çok muhaddis tarafından zayıf görülmüştür.[317]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sadaka Vermeye teşvik vardır.
2. Camide dilenmek caizdir.
3. Camide sadaka vermek caizdir.
4. Bu hadis Ebû Bekir (r.a.)'in hayır işlemeye düşkünlüğüne ve üstünlüğüne delâlet etmektedir.[318]

37. Allah'ın Zatı İçin Dilenmenin Çirkinliği

1671. ...Câbir' (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Allah'ın zâtı için ancak cennet istenir." buyurdu.[319]

Açıklama

Hadiste geçen "vech" kelimesinden maksat, halef âlimlere göre Allah'ın zâtıdır. Selef ise, bu kelimeyi te'vil etmeden hakiki anlamı olan "yüz" şeklinde anlamışlar. Ancak keyfiyyetini yalnız Cenab-ı Allah'ın bildiğini, dolayısıyle onun, mahlukatın yüzlerine benzetilmesinden münezzeh olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis Allah'ın zâtı için dünya metâım istemenin uygun olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu hüküm, kendisinden sadaka istenilen kişinin bu sözden canı sıkılması ve dilenciyi boş çevirmesi hâline hamledilmiştir. Şayet Allah'ın anılmasından hoşlanıp etkilenen ve dilenciyi boş çevirmeyen biri ise, Allah için istemek caizdir. Bu hadisle bundan sonraki hadisin arası böyle cem'edilmiştir.[320]

38. Allah İçin İsteyene Vermek

1672. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; demiştir ki Resûlullah (s.a.):
"Allah için size sığınan kimseye yardım edin. Allah için isteyen kimseye verin. Sizi davet edenin dâvetine icabet edin, size iyilik yapanı mükâfatlandırın. Eğer onu mükâfatlandıracak bir şey bulamazsanız, -karşılıkta bulunduğunuza kanaat getirinceye kadar- ona dua edin" buyurdu.[321]

Açıklama

Dâvete icâbet etme emri, davetin islâm'a uygun olmasına bağlıdır. Şayet davet, İslâm'a aykırı ise, ona icabet edilmez.
iyilikte bulunmak, fîlî olabildiği gibi soz ile de olabilir. Kişi, kendisine iyilikte bulunanın iyiliğine karşılık iyilikte bulunmalıdır. Nitekim Cenab-ı Allah da "iyilikte bulunmanın karşılığı ancak iyilikte bulunmaktır" buyurmaktadır. Karşılık olarak iyilikte bulunmak için bir şey bulunamadığı takdirde dua edilir. Yapılacak dua ile ilgili olarak Tirmizî ve Nesâî'nin Usâme b. Zeyd (r.a.)'den rivayet ettikleri hadîste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır:
"Kime iyilik yapılır da yapanına "Allah seni hayırla mükâfatlandırsın" derse, ona tam senada bulunmuş olur."
Bu hadisten anlaşıldığına göre iyilikte bulunana şeklinde duâ etmekle ona teşekkür edilmiş ve mükâfatı Allah'a havale edilmiş oluyor. Dilenci, Âişe (r.anhâ)'ya duâ ettiği zaman o da dilenciye aynı duâ ile mukabelede bulunur, sonra sadaka verirdi. Âişe (r.anhâ)'ye; "Hem mal veriyorsun, hem de dua ediyorsun, nasıl oluyor?" diye sorulduğunda şöyle cevâp vermiştir: "Şayet

ona dua etmeyecek olursam onun dua etmekten dolayı benim üzerimde olan hakkı, benim sadaka vermekten dolayı onun üzerinde olan hakkımdan daha çok olur. Bana yaptığı duanın aynısını ona yapıyorum ki duasının karşılığını verip sadakam hâlis olsun."
Bu hadis, güzel ahlâklı olup iyilikte bulunmaya teşvik etmektedir.[322]

39. Kişinin Bütün Malını Sadaka Olarak Vermesi (Caiz Midir?)

1673. ...Câbir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'in yanındaydık, bir adam yumurta kadar bir altın getirip şöyle dedi:
Ya Resûlullah! Bunu maden ocağında buldum. Al, bu sadakadır. Bundan başka bir şeyim yok.
Resûlullah (s.a.), ondan yüz çevirdi. Sonra o adam,. Resûlullah (s.a.)'a sağ tarafından geldi, aynı şeyleri söyledi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonra ona sol tarafından geldi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonunda arkasından geldi bu sefer Resûlullah (s.a.), onu aldı ve adama attı. Eğer ona değseydi incitirdi veya yaralardı. Arkasından Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Biriniz, sahib olduğu şeyi getirip: "-Bu sadakadır" diyor, sonra da oturup insanlara avuç açıyor. Sadakanın en faziletlisi, fazla maldan verilenidir."[323]

Açıklama

Peygamber (s.a.)'in, o adamdan yüz çevirmesi, onun durumunda olanların mallarının tümünü sadaka olarak vermelerinin doğru bir hareket olmadığına işaret etmek içindir. Adam işaretten anlamayınca Peygamber (s.a.), ona sözle söylemiştir.[324]

Bazı Hükümler

1. Maldan ihtiyaç kadarı bırakıldıktan sonra sadaka vermek daha erdaıdır.
2. İşlerin yürütülmesinde ifrat ve tefrite düşülmemelidir.
3. Devlet başkanı, bütün malını sadaka olarak veren kişinin, fakirliğe dayanamayacağını bilirse, sadakayı sahibine iade eder.
4. İnancı zayıf olan kişinin malının tümünü sadaka olarak vermesi mekruhtur. Çünkü böyle bir kimse fakirliğe mâruz kalır, sadaka verdiğine pişman olur. Böylece hem malından olur, hem de sevaptan mahrum kalır. Ama Ebû Bekir (r.a.) gibi inancı sağlam olan kişilerin, mallarının tamamını sadaka olarak vermeleri mekruh değildir. Bunun için Ebû Bekir (r.a.) tüm malını sadaka olarak verdiği zaman Resûlullah (s.a.) ona ses çıkarmamıştır.
Bu hadisin, senedinde Muhammed b. İshak'ın alması sebebiyle zayıf olduğu söylenmiştir.[325]

1674. ...Bir önceki hadisi Abdullah b. İdris, Muhammed b. İs-hak'tan aynı sened ve mana ile rivayet etmiş ve (Resûlullah'ın sözüne):
"Bizden malını al, bizim ona ihtiyacımız yok" ibaresini ilâve etmiştir.[326]

1675. ...Abdullah b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ebû Said el-Hudrî'yi şöyle söylerken işitmiştir:
Bir adam mescide girdi. Resûlullah (s.a.) oradakilere elbise tasadduk etmelerini emretti. Onlar da tasaddukta bulundular. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), o adama onlardan ikisinin verilmesini emretti, sonra sadaka vermeye teşvik etti. O adam da gelip iki elbiseden birini tesadduk etti. Resûlullah (s.a.) ona bağırdı ve:
"Elbiseni al" dedi.[327]

Açıklama

Bu hadisin Sünen-i Nesâî'deki rivayeti şöyledir: Ebû Said el-Hudrî'den şöyle rivayet edilmiştir:
Bir adam Resûlullah (s.a.) cuma günü hutbe irâde ederken mescide girdi. Resûlullah (s.a.) ona; "iki rekat namaz kıl," dedi. O adam ikinci cuma Resûlullah (s.a.) hutbe okurken geldi. Resûlullah yine; "iki rekat namaz kıl," dedi. Üçüncü cuma tekrar geldi. Resûlullah (s.a.); "iki rekat namaz kıl" dedikten sonra (cemaate); "tasaddukta bulunun" dedi. Onlar da tasaddukta bulundular. Resûlullah (s.a.) ona iki elbise verdi. Daha sonra Resûlullah (s.a.), yine, "tasaddukta bulunun" dedi. O adam da o iki elbiseden birini tasadduk etti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Şuna bakın, o mescide kötü bir kılıkta girdi ona dikkat edip tasaddukta bulunmanızı bekledim. Yapmadınız. Ben "tasaddukta bulunun" dedim. Siz tasaddukta bulundunuz. Ben de ona iki elbise verdim. Daha sonra yine "tasaddukta bulunun" dedim. Peşinden o iki elbisesinden birini tasadduk etti. Elbiseni al!" dedi ve onu azarladı.[328]

Bazı Hükümler

1. Kişinin muhtaç olduğu şeyi tasadduk etmesi mekruhtur.
2. Devlet başkanı, kişinin muhtaç olduğu şeyi sadaka olarak verdiğini görürse, onu geri çevirmelidir.[329]

1676. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.):
"Sadakanın en hayırlısı, geride zenginlik bırakan -veya bol maldan verilen- sadakadır. Tasadduka, bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla." diye buyurmuştur.[330]

Açıklama

Kişinin malının bir kısmım sadaka olarak verip de ihtiyacına yetecek kadarını bırakması, 1673 no'lu hadiste de açıklandığı üzere tüm malını verip başkalarına el açıp yük olmasından daha iyidir.
Bu hadisin râvilerinden birisi, "geride zenginlik bırakan" sözü ile "bol maldan verilen sadaka" sözünden, hangisini duyduğu hususunda şüphe etmiştir.
"Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" sözünden maksat, kişinin, önce üzerine nafakası vâcib olanların ihtiyaçlarını karşılayıp onları başkalarına muhtaç etmemesi ve ondan sonra başkalarına tasaddukta bulunmasını sağlamaktır.[331]

Bazı Hükümler

1. Malın tümünü tasadduk etmek mekruhtur.
2. Nafaka ve benzen konularda önceliğe riayet
edilmesi gerekir. Sıralamada önce kendi nefsi, sonra aile fertleri gelmelidir. Bulûğ çağına erip de mal ve kazancı olmayan çocukların nafakası konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
a. Bazı âlimlere göre çocukların her durumda nafakaları babalarına aittir.
b. Cumhura göre erkek çocuklar baliğ oluncaya, kız çocuklar da evleninceye kadar nafakaları babalarına aittir. Ancak bunlardan kötürümlük veya hastalıktan dolayı kazanç elde edemeyenlerin nafakaları yine babalarına aittir.[332]

40. Kişinin, Bütün Malını Tasadduk Etme Ruhsatı

1677. ...Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir.Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlullah; Hangi sadaka daha faziletlidir? dedim. O (s.a.) da:
"Fakirin gücünün yettiğidir. Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" buyurdu.[333]

Açıklama

Sadakanın daha faziletli oluşundan maksat, sevabının daha çok olmasıdır "cuhd" kelimesi, imkân ve güç, "el-Mükıll" kelimesi de az malı olan fakir anlamında .kullanılmıştır.
Sevabı en çok olan sadaka fakirin güç yetirebildiği ve zorlanarak verdiği sadakadır. Bu sadaka az da olsa zenginin zorlanmadan verdiği çok olan sadakadan daha sevablıdır. Nitekim Nesâî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfû olarak rivayet etmiş olduğu bir hadiste şöyle buyuruim aktadır: "Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçti.” (Oradakiler): "Nasıl?" dediler. Resûlullah (s.a.):
"Bir adamın iki dirhemi olur da birini tasadduk eder. Bir başka adam malının bir tarafına gider de ondan yüz bin dirhem alıp onu tasadduk eder" buyurdu.
Böylece Resulullah (s.a.) iki dirheminden birini tasadduk edenin alacağı sevabın, geniş servetinin bir ucundan yüz binleri alıp sadaka verenin alacağı sevabı geçeceğini bildirmiştir.[334]

Bazı Hükümler

1. Sabırlı çalışkan ve Cenâb-ı Allah'a tevekkül eden kimselerin bütün mallarını tasadduk etmeleri, mekruh değildir. Ama böyle olmayanların kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaç duydukları şeyleri, sadaka olarak vermeleri mekruhtur. Âlimler bu babta geçen hadislerle bir önceki babta geçen hadislerin aralarım bu şekilde bulmuşlardır.
2. Sabırlı fakirin sadakası az da olsa, zenginin çok olan sadakasından daha faziletlidir. Çünkü fakir şiddetli ihtiyacına rağmen nefsiyle mücâdele etmiş ve zenginin katlanmadığı bir meşakkate katlanmıştır.[335]

1678. ...Eşlem (r.a.)'den; demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle söylerken işittim:
Resûlullah (s.a.) bir gün bize sadaka vermemizi emretti. Bu (emir) bende mal bulunan bir zamana rastladı. (Kendi kendime) "bir gün Ebû Bekr'i geçersem işte bugün geçerim" dedim ve malımın yarısını getirdim. Resûlullah (s.a.):
"Ailene ne bıraktın?" dedi. Ben de:
Bu kadarını, dedim. Ebû Bekir de malının hepsini getirdi, sonra Resûlullah (s.a.) O'na:
"Ailene ne bıraktın?" dedi. O da:
Onlara Allah ve Resulünü bıraktım dedi. (O'na);
Bundan sonra seninle hiçbir şeyde asla yarışmam, dedim.[336]

Açıklama

Hadiste geçen ifâdesindeki edatının nâfiye olma ihtimali olduğu gibi şartiyye olma ihtimali de vardır. Terceme şartiyye olmasına göre yapılmıştır. Şartın cevâbı mah-zuf olup makabli ona delâlet etmektedir. Nâfiye oluşuna göre ise, tercemesi şöyle olur:
"Bugün Ebû Bekri geçeyim, (daha önce) hiçbir gün onu geçemedim."
Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Ebû Bekir (r.a.)'in bütün malını tasadduk etmesine, Peygamber (s.a.) karşı çıkmamış, bundan önceki hadislerde geçtiği üzere altın ve elbiseyi reddettiği gibi Ebû Bekr'in sadakasını reddetmemiştir. Çünkü Resûlullah (s.a.) onun kuvvetli imanını, güzel sabrını ve Allah'a tevekkülünü biliyordu.
Bu hadis, sıhhati yerinde, akh başında, borçsuz ve varsa bakmakla yükümlü olduğu kimselerle beraber darlığa sabırlı olan bir kimsenin bütün malını tasadduk etmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu şartlardan birisi bulunmazsa, malın tümünü tasadduk etmek mekruh olur. Müstehap olan, malın üçte birini tasadduk etmektir. Cumhur, bu görüştedirler. İmam Mâlik ve Evzâî'ye göre, ancak malın üçte birini tasadduk etmek caizdir. Bütün malını sadaka olarak veren bir kişiye üçte ikisi iade edilir.
Hadis, sadakanın ve sadakaya teşvik etmenin faziletine, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in üstünlüklerine, onların hayır işlemeye düşkünlüklerine delâlet etmektedir.[337]

41. Su Vermenin Fazileti

1679. ...Said' (b. el-Müseyyeb)den rivayet edildiğine göre, Sa'd (b. Ubâde) Peygamber (s.a.)'e geldi ve O (s.a.)'na:
Hangi sadaka (çeşidi) sana daha sevimlidir? dedi. Resûlullah (s.a.):
"Sudur" buyurdu.[338]

Açıklama

Burada su hayratı genel olarak zikredilmiştir. îfâde in-san ve hayvanların içmesi, bitkilerin sulanması ve insanların kullanması için olan her çeşit su hayratını içine almaktadır.
Bu hadis munkatı'dır. Çünkü Said b. Müseyyeb, Sa'd b. Ubâde'nin zamanına yetişmemiştir. Said, Sa'd'ın vefat ettiği tarih olan H.15'de doğmuştur.[339]

1680. ...Bir önceki hadisin aynısını Katâde, Said b. Müseyyeb ile Hasan el-Basrî'den onlar da Sa'd b. Ubâde'den rivayet etmişlerdir.[340]

Açıklama

Bu hadis de munkatı'dır. Zira Hasan el-Basrî H. 21 yihnda doğmuştur. Ancak bu durum, hadisin sıhhatine zarar vermemektedir. Zira Said b, el-Museyyeb olsun, Hasan el-Basrî olsun adil olmayandan hadis rivayet etmezler.[341]

1681. ...Sa'd b. Ubâde'den rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:
Ya Resûlullah! Sa'd'ın annesi öldü. Hangi sadaka (çeşidi) daha faziletlidir? Resûlullah (s.a.):
"Su" buyurdu. Râvi dedi ki:
Sa'd bir kuyu kazdırdı ve "bu kuyu Sa'd'in annesinin kuyusudur." dedi.[342]

Açıklama

Hadis, su hayratının faziletine, sadakanın ölüye fayda verip savabının ona ulaşacağına ve Sa'd b. Ubâde'nin annesine olan hürmet ve güzel muamelesine delâlet etmektedir.[343]

1682. ...Ebû Said'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Hangi müslüman elbise ihtiyacı olan başka bir müslümana bir elbise giydirirse, Allah da ona cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Hangi müslüman aç bir Müslüman doyurursa, Allah da onu cennet meyvelerinden doyurur. Hangi müslüman susamış bir müslümana su verirse, Allah da ona (kabı) mühürlü hâlis cennet şarâbı içirir."[344]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesinden maksat, elbiseye ihtiyaç duymaktır.hâlis cennet şarâbı ise mühürlü demektir. kaplarının ağzı mühürlü, sahiplerinden başkası için açılmayan, içenlerinin, sonunda nefis bir koku gelen değerli cennet şarâbı anlamınadır. Hadis-i şerifte geçen güzel amellere, teşvik vardır.[345]

42. Faydalanmak Üzere Başkasına Ariyet Vermek

1683. ...Ebû Kebşe es-Selûlî'den; demiştir ki:

Abdullah b. Amr'ı işittim, şöyle diyordu: Resûlullah (s.a.): "Kırk haslet vardır ki bunların en üstünü (sütünden faydalanmak üzere verilen) keçi ariyetidir. Bunlardan bir hasleti, -sevabını umarak ve ona va'dedilen şeyi tasdik ederek- işleyen kimseyi, bu sayede Allah cennete koyar" buyurdu.[346]
Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded'in hadisinde Hassan dedi ki: "Keçi ariyetinden başka, selâm almak, aksırana dua etmek, geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmak ve benzen hasletleri de saydık onbeş haslete varamadık."[347]

Açıklama

Bu hadis, Ebü Davud'a iki yolla ulaşmıştır. Bunlardan biri İbrahim b. Mûsâ, diğeri de Müsedded'tir. Burada zikredilen lafızlar, müsedded yoluyla gelen hadise ait lâfızlardır.
Bâb'ın başında geçen kelimesi, ariyet manasındadır. Ariyet ise, menfaati başkasına karşılıksız vermek manasınadır. Buradaki ariyetten maksat, yün veya sütünden bir süre faydalanıp iade etmek üzere başkasına koyun, keçi, sığır ve deve gibi bir hayvanı vermektir. Hadiste yalnız keçi zikredilmiştir. Diğerleri de kıyasla aynı hükmü taşımaktadır. Hatta bunların menfaati daha fazla olduğu için sevabı da daha çok olur.
Resûlullah (s.a.) kırk hasletin ne olduğunu açıklamamıştır. Bunları açıklamaması her türlü iyi işe teşvik sebebiyledir. Şayet belirtilmiş olsaydı insanlar onları işleyip diğerlerini terk edebilirlerdi. Bu bakımdan Kadir Gecesi de Ramazan ayı içinde gizlenmiştir.
Ebû Dâvûd bu hadisin sonunda Müsedded yoluyla gelen rivayetteki fazlalığa işaret etmiştir. Bu fazlalıkta bildirildiğine göre Hassan, hayırlı işleri saymış, fakat onbeşe varamamıştır. Onun varamaması başkalarını da varamayacağı anlamına gelmez. Bazıları bu hasletleri kırktan fazlaya bile çıkarmıştır. Aç bir kimseyi doyurmak, susamışa su vermek, selâmı önce vermek, sanat öğretmek, ip, ayakkabı bağı ve benzeri şeyleri vermek, güler yüz göstermek, arkadaşsız olana arkadaşlık etmek, başkasının üzüntüsünü gidermek, muhtaca yardım etmek, müslümânın kusurunu örtmek, meclise sonradan gelene yer vermek, müslümanı sevindirmek, zulme uğrayana yardım etmek, zâlimi zulümden alıkoymak, iyilik yolunu göstermek, dargınların arasını düzeltmek, dileniciyi tatlı sözle geri çevirmek, müslümânın namusunu korumak, ağaç dikmek, iş görmek, hasta ziyaret etmek, tokalaşmak, Allah için sevişmek, Allah için ziyâretleşmek, Allah için birbiriyle oturmak, Allah için buğzetmek, nasihat, merhamet ve iyiliği emretmek gibi iyilikler sayılabilir.
Bu hadis, Allah rızası için her çeşidiyle hayır işlerine teşvik etmektedir.[348]

43. Vekâleten Vereceği Sadakayı Muhafaza Eden Kimsenin Ecri

1684. ...Ebû Musa'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Verilmesi emredilen şeyi (sadakayı) gönül hoşluğuyla emrolunan kişiye (fakire) eksiksiz, tam olarak verinceye kadar (koruyan) emin kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."[349]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, başkasının malını koruyup verilmesi gereken yere onu ulaştıran vekilin, mal sahibi gibi ecir ala-
cağım beyân ediyor. Her ikisinin hadiste mutasaddık (sadaka veren) diye isimlendirilmesinden bu hüküm çıkarılmaktadır. Bu ifâde verilecek ecrin, mal sahibinin ecrine denk olmasını gerektirmez. Asıl maksat, ikisinin de ecre nail olacaklarını beyân etmektir. Ancak ecre nail olması için vekilde bazı şartların bulunması lâzımdır. Hadisin Sahih-i Buharî'deki rivayeti de göz önüne alınırsa, bu şartlar şöyle özetlenebilir:
a. Sadaka vermeye vekil tayin edilmiş olmak,
b. Müslüman olmak,
c. Emin olmak,
d. Emri tamamen yerine getirmiş olmak,
e. Emredilen malı gönül hoşluğu ile vermek.
Hadis, emânetin korunmasına, iyilikte yardımlaşmaya^vekili emre iyi niyetle uymaya teşvik ediyor.[350]

44. Kadının Kocasının Evindeki Maldan Sadaka Vermesi (Caîz Midir?)

1685. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kadın kocasının evinden kötülük kastetmeksizin infak ederse, ona infakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hizmetçisine de o kadar sevab verilir. Onlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez."[351]

Açıklama

Erkeğin kazancından kadının tasarrufta bulunması gerekir. Buradaki rivayette, gerekse diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerde bazı kayıt ve şartlara bağlanmıştır.
Hadiste geçen kötülük kast etmeksizin" kaydından infak edilen şeyin âdeten verilen şeylerden olması, örfen belirlenmiş miktarları geçmemesi, israf hududuna varmaması, aile dirliğim bozmaması gibi şartlar anlaşılmaktadır.

Asıl önemli olan da kadın veya hizmetçinin mal sahibinin infaka rızasının olup olmadığını bilmesidir. Bu bakımdan kadının, kocasına ait maldaki tasarrufunun sahih olması, erkeğin açıkça veya delâleten iznini bilmesine bağlıdır. Koca ile diğer insanlar arasında bu bakımdan fark yoktur. Meselâ kadın, örfen verilecek miktarda ve verilmesi âdet olan bir şeyi vermişse kocanın delâleten izni var sayılır. Eğer örf, kesin olarak izne delâlet etmiyorsa, kocanın izni şüpheli ise, veya verilen malın benzerlerine, kocanın cimrilik yaptığı bilinir ve onun bu halinden razı olmayacağı anlaşılırsa, kadının veya başkasının o malı vermesi caiz olmaz. Açıkça mal sahibinin izninin alınması gerekir.
Hadis, kadın ve hizmetçiyi yukarıda zikredilen şartlar dahilinde dilenciyi boş çevirmemeye teşvik ediyor. Bu davranıştan dolayı alınacak ecri bildiriyor.[352]

1686. ...Sa'd'dan rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) kadınlardan bey'at aldığı zaman Mudar kabilesi kadınlarından olduğu zannedilen cüsseli bir kadın kalktı ve:
Ey Allah'ın Resulü! Biz babalarımıza ve oğullarımıza yüküz Ebû Dâvûd: "zannediyorum hadiste "kocalarımıza" ilâvesi de vardır" dedi- onların malından (izinsiz) bize neler helâl olur? dedi.Resûlullah (s.a.) da:
"Ratb, onu hem yer, hem de hediye edersiniz," buyurdu. Ebû Dâvûd: Ratb, ekmek, sebze ve yaş hurmadır, dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (Süfyan) Sevrî de, Yûnus'îan rivayet etmiştir.[353]

Açıklama

Hadis-i şerîfte bahsedilen bey'at, Mekke fethedildiği gün yapılmıştır. Ratb, kurunun zıttı, yaş anlamına gelir. Burada ratbdan maksat, çok dayanmayan ve saklanması mümkün olmayan meyve, sebze, pişmiş yemek gibi şeylerdir. Ebû Davud'un açıklamasına göre ratbdan ekmek, sebze ve yaş hurma kast edilmiştir.
Sahibinin izni olmadan kadınların adı geçen şeylerde tasarrufuna, çabuk bozulacakları, yenmezse çürüyüp atılacakları için izin verilmiştir. Ama kuru olanlar çabuk bozulmaz ve saklanabilir. Bu sebeble kuru olan meyve ve sebzeler üzerinde tasarruf, sahibinin izni olmadan caiz değildir.
Ebû Davud'un Sıfyân es-Sevrî'den aynı hadisin rivayet edildiğini belirtmesi hadisin iki yoldan geldiğini belirterek onu takviye etmek içindir.
Bu hadis, sahabe kadınlarının dinî hükümleri öğrenmeye düşkün olduklarına, babanın malında çocuğun, çocuğun malından babanın, kocanın malından kadının -eğer o mal saklanamayacak cinstense- sarih izin almaksızın tasarruf edebileceklerine delâlet eder.[354]

1687. ...Hemmâ b. Münebbîh dedi ki; Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:
Resûlullah (s.a.): "Kadın izin almaksızın kocasının kazancından infak ederse, ona kocasının ecrinin yarısı vardır," buyurdu.[355]

Açıklama

Bu hadiste geçen izin, sarih izindir. Yani kadın kocasının malından -rızâsına delâlet eden bir karine olduğu halde ondan açıkça izin almaksızın- infak ederse ondan ecir alır. Eğer erkeğin rızasında şüphe edilirse, kadın her hangi bir ecir alamadığı gibi günahkâr da olur. Hadisi "kadın, kocasının bilgisi dışında kendi nafakasına mahsuben erkeğin malından alır ve onu infak ederse..." diye anlamak da mümkündür. Böylece erkek, verilen mal kendi kazancından olduğu, kadın da kendi nafakasından verdiği için ecre nail olur. Böyle bir yorumla bu hadis ve 1688 no'lu hadis cem' edilmiş olur.
Buradaki ecrin yarısı, verilecek sadakadan hâsıl olacak sevabın yarısı anlamına değildir. Çünkü 1685 no'lu hadiste; "bunlardan birisi, diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü yer almıştı. O halde bu hadisteki "ecrin yarısı" ifâdesini, kadın da erkek gibi ecre hak kazanır, şeklinde te'vil etmek gerekir.
Kirmanı şöyle diyor: (1685 no'lu hadiste geçen) "Bunlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü kadının infakı kocasının emri ve sarih izni ile olursa geçerlidir. Ama bu hadiste olduğu gibi erkeğin emri bulunmaz fakat rızasının bulunduğu samlırsa onlardan her birine hâsıl olacak ecrin yarısı vardır. Böyle bir te'ville hadis zahirine göre anlaşılmış olur.[356]

1688. ...Ata'mn, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre kadının, kocasının evindeki (maldan) sadaka verip veremeyeceği konusunda o, şöyle demiştir:
Hayır, kadın ancak kendi nafakasından (tasadduk eder) sevap da karı ile koca arasında ortaktır. Kadının kocasının malından sadaka vermesi, ancak onun izniyle helâl olur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Hemmâm'ın hadisini zayıflatır.[357]

Açıklama

Ebû Dâvûd her ne kadar bu hadisin daha önce geçen Hemmam hadisini zayıflattığım söylemişse de orada beyan edildiği üzere hadisler arasında bir tezâd söz konusu değildir, diyebiliriz. Tezatın varlığını kabul etsek bile, Hemmâm'ın hadisi sahih ve merfû bir hadistir. Buharı ve Müslim, Sahihlerinde tahriç etmişlerdir. Bu hadîs ise, mevkûf'dur. Hatta bazı Ebû Dâvûd nüshalarında bu son ilâve cümle de yoktur.[358]

45. Sılay-ı Rahim (Akrabaya İyilik Etmek)

1689. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:
"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) vermedikçe asla iyiliğe ermiş olamazsınız,"[359] âyeti inince Ebû Talha:
Ya Resûlallah! Galiba Rabbimiz, mallarımızdan bir kısmını (yolunda vermemizi) istiyor. Sizi şâhid tutarım ki Bârîhâ adındaki yerimi Allah için verdim, dedi. Resülullah (s.a.) O'na:
"O yeri akrabana ver" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha, Onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b arasında taksim etti.[360]
Ebû Dâv'ûd dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'nin şöyle dediği ulaştı:
Ebû Talha (Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Haram b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr) ile Hassan (b. Sabit b. el-Münzır b. Haram) üçüncü dedeleri olan Haram 'da birleşiyorlar.
Ubeyy (b. Ka'b b. Kays b. Atık b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır).
Böylece Amr, Hassan, Ebû Talha ve Übeyy'i birleştiren atalarıdır. el-Ensârî dedi ki: "Übeyy ile Ebû Talha arasında altı ata vardır."[361]

Açıklama

Âyet-i Kerîmede geçen "el-bîrr" kelimesinden maksat, iyilik ve tam sevaptır. Takva ve cennet anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Bu kelime aslında çokça hayır yapmak anlamına gelmektedir. Allah'a nisbet edildiği zaman sevab, kula nisbet edildiği zaman da taat mânâsına-gelir. Ayrıca bazan doğruluk ve güzel huy mânâsında da kullanılmaktadır.
"Bârîhâ' " Ebû Talha'mn bahçesinin adıdır. Bu kelime muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. İbnü'l-Esîr,'onları en-Nihaye fî ğarîbi'l-hadis adlı eserinde Beyrahâ, Bîrahâ ve Bîruhâ şekillerin de almıştır.
el-Bâcî: "Bunların içinde en fasihi Beyrahâ'dır" demiştir.
Söz konusu bahçenin, Buhârî iie Müslim'in rivayetlerinde Mescid-i Nebevı'mn karşısında olduğu zikredilmiştir. Nevevî: "Bu yer, Kasr-i Benî Cedîle adıyla bilinir. Mescid-i Nebevfnin kıblesine düşmektedir," demiştir.
Bu hadis Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de şöyle geçmektedir:
Enes b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
"Ebü Talha Medine'de malı en çok olan Ensârdandı. Onun en sevimli malı da Beyrahâ bahçesiydi ki, Mecsid-i Nebevî'nin karşısındaydı. Resû-luüah (s.a.) oraya girer ve içindeki güzel sudan içerdi."
Hadiste geçen "akraba" kelimesinin kapsamında ihtilâf edilmiştir:
Ebu Hanife'ye göre akrabalardan maksat, ana, baba, dede, nine, evlât ve torunlar hariç, ana veya baba tarafından olan ve evlenilmesi caiz olmayan yakınlardır.
Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ana, baba evlât ve torunlar dışında ana veya baba tarafından olan -müslüman en uzak ataya kadar- bütün yakınlardır.
Şâfîîlere göre ise, müslüman olsun, kâfir olsun, uzak olsun, yakın olsun, kadın olsun, erkek olsun, fakir olsun, zengin olsun, varis olsun veya olmasın, evlenilmesi helâl olsun, haram olsun aynı soydan gelen bütün akrabadır.
Ahmed b. Hanbel bu konuda Şâfîîlerin görüşündedir. Ancak kâfiri istisna etmiştir.
tmam Mâlik ise, "akraba varis olmasalar da asabe olanlardır," demiştir.
Ebû Davud'un hadisin sonundaki açıklaması, Ebû Talha ile Hassan ve Übeyy arasındaki yakınlığı beyan etmek içindir.[362]

Bazı Hükümler

1. En sevgili mallardan ınfak edilmesine,
2. Hayır yapmak istenilen konularda faziletli ve bilgili kişilerle istişare edilmesinin müstehap oluşuna,
3. Akrabaya verilen sadakanın başkalarına verilen sadakadan daha faziletli olduğuna,
4. Sarf yeri belirtilmeksizin verilen sadakanın meşruiyetine,
5. Nisâb miktarından fazla bir malı bir kişiye sadaka olarak vermenin caiz olduğuna, (Çünkü Hassan b. Sabit hissesini yüzbin dirheme Muâviye'ye satmıştır).
6. Ebû Talha'nın Beyrahâ adındaki bahçesini Hassan b. Sabit ve Übeyy b. Ka'b'a temlik ettiğine, (çünkü temlik etmeyip vakfetseydi, Hassân'm satması caiz olmazdı.)
7. Nafile olan sadakadan zengin birine istemeksizin verilirse onu alabileceğine, (çünkü Übeyy b. Ka'b, ensarın zenginlerinderidi.)
8. Ebû Talha'nın faziletine ve hayır işlemeye düşkün olduğuna,
9. Sadaka verirken daha yakın akrabanın tercih edilmesinin şart olmadığına, delâlet eder.
Ayrıca bu hadis imam Mâlik'in kendisine sadaka verilen şahıs, sadakayı kabzetmese de sadakayı verenin "tasadduk ettim" sözüyle sadakanın onun .mülkiyyetinden çıkacağı yani sadakanın geçerli olması için kabzın şart olmadığı görüşüne delildir. Diğer imamlara göre kendisine verilen şahıs sadakayı kabzetmedikçe ona mâlik olmaz.[363]

1690. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Meymûne'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir;
Bir cariyem vardı O'nu âzadettim. Peygamber (s.a.) yanıma girdi. O'na bunu haber verdim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
“Allah sana ecrini versin..Gerçekten sen onu dayılarına verseydin, savabın daha büyük olurdu."[364]

Açıklama

Hadis-i şerîf akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten daha efdal olduğuna delâlet eder. Tirraizî, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî'nin tahriç ettikleri şu hadis de bu mânâyı te'yid eder:
"Fakire verilen sadaka sadece bir sadakadır. Akrabaya verilen sadaka hem sadaka, hem de akrabayı gözetmedir."
Ancak bu hüküm mutlak değildir. Peygamber (s.a.)'in beyânlarına göre akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten evlâ olması, akrabanın hizmetçiye muhtaç olmasına bağlıdır.Akrabanın ihtiyacı yoksa köle âzad etmek, akrabaya hibe etmekten daha evlâdır. Çünkü Peygamber (s.a.) Tirmizî ve İbn Mâce'nin tahric ettikleri bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Kim müslüman bir köleyi âzad ederse Allah cinsiyet uzvuna varıncaya kadar kölenin her uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden âzad eder."
Bu hadis kadının kendi malından kocasının izni olmaksızın infak edebileceğine, akrabalara iyilik yapmanın faziletine, annenin akrabasına saygı gösterip önem vermek gerektiğine delâlet eder.[365]

1691. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) sadaka verilmesini emretti de bir adam:
Ya Resûllellah, yanımda bir dinar var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu kendine tasadduk et (harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da çocuğuna tasadduk et(harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hanımına tasadduk et (harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hizmetçine tasadduk et" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha1 var, dedi. Resûlullah (s.a.): "(Sadaka verme usûlünü sana açıkladıktan sonra) sen (durumunu) daha iyi bilirsin." buyurdu.[366]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) tasadduk konusunda önce kişinin kendi nefsini zikretmiştir. Çünkü insana en yakın yine kendisidir ve kendi ihtiyacı başkalarınınkinden önce gelir. Diğer akrabaya nisbetle babaya en yakın olduğu ve nafakaya şiddetli ihtiyacı bulunduğu için ikinci sırada çocuğu zikretti. Daha sonra zevce ve hizmetçi zikredilmiştir. Bu hadis kendi ihtiyacından ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından artan maldan sadaka vermeye teşvik etmektedir. Ayrıca çocuğun nafakasının zevceden önce, zevcenin nafakasının da hizmetçinin nafakasından önce geldiğine ve yakınların kendi aralarındaki derecelere göre sadakaya başkalarından daha lâyık olduklarına delâlet eder.[367]

1692. ...Abdullah b. Amr'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günâh olarak yeter."[368]

Açıklama

Peygamber (s.a.), "bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından fazla malı olmadığı halde ecre nail olmak
için malım tasadduk eder ve bu yüzden onları ihmal ederse, sevap değil günah kazanır" demek istemiştir. Hadis-i şerifi şöyle anlamak da mümkündür: Kişinin bakmak zorunda olduğu kimselere nafakalarım vermeyip onların zayi olmalarına sebeb olması ona günah olarak kâfidir. Müslim'in başka bir tankla tahrîc ettiği şu hadis de bu mânâyı te'yid etmektedir: Hayseme b. Abdurrahman şöyle dedi:
Biz Abdullah b. Amr ile oturuyorduk. Onun hazinedarı geldi ve (yanımıza) girdi. Abdullah b. Amr:
Kölelere nafakalarını verdim mi?" dedi. O da:
Hayır (vermedim), dedi. Abdullah b. Amr:
Git onlara (nafakalarını) ver. Resûlullah (s.a.): "Kişiye, sahip olduğu kimselere nafakasını vermemesi günah olarak yeter" buyurmuştur, dedi.
Bu hadis, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasını tasadduk etmekten sakındırmakta ve böyle yapanların günahının büyüklüğüne işaret etmektedir.[369]

1693. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Kimi rızkının genişletilmesi ve Ömrünün uzatılması sevindirirse, akrabasına iyilik yapsın" buyurdu.[370]

Açıklama

Hadiste geçen iyilik (sıla) mümkün olabilen iyilikleri yapmak, güç nisbetinde uzaklaştırılması mümkün olan kötülükleri de uzaklaştırmaktır.
Âlimler sıla-i rahim yapılması gereken akrabalık sının konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir:
Bazıları "birisi kadın diğeri erkek kabul edildiğinde evlenmeleri caiz olmayan yakınlıktaki akrabadır" demişlerdir. Buna göre amca, hala, dayı ve teyze çocukları sıla-i rahmi gereken akrabalardan değildir.
Diğer bazılarına göre "varis olan akrabaya sıla-i rahim yapılması gerekir" demişlerdir. Çünkü Sahih-i Müslim'de Ebû

Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:
Bir adam Resûlullah (s.a.)'a:
Ey Allah'ın Resulü! İnsanlardan kimin beraberliğine daha çok hakkı var? dedi. Resûlullah (s.a.):
"Annenin, sonra annenin, sonra annenin sonra babanın daha sonra da sana en .yakın olanın hakkı vardır" buyurdu.
Bu konudaki üçüncü bir görüş ise, "vâris olsun olmasın akraba olan herkese sıla-i rahim yapılması" şeklindedir. Yine Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Ömer'den .rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):
"İyiliğin en faziletlisi, kişinin, babasının sevdiklerine sıla yapmasıdır" buyur, muştur.
Kurtubî'ye göre sıla-i rahim yapılması gerekenler iki kısımdır:
1. Genel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar dinen yakın olan kimselerdir. Birbirlerini sevmeli, birbirlerine âdil ve samimi davranmalı ve birbirlerine karşı vâcib ve müstehab olan hakları yerine getirmelidirler.
2. Özel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar da neseben yakın olan kimselerdir. Bunlara daha fazla iyilik yapmak, hallerini sormak ve küçük kusurlarını görmemezlikten gelmek lâzımdır.
Hadiste geçen "ömrün uzatılması" ifâdesi, Kur'an-ı Kerim'deki "ecelleri geldiği zaman bir saat ne geri bırakılırlar, ne öne alınırlar"[371] âyet-i kerimesine ters düşmez. Şöyle ki hadiste geçen ömrün uzatılması, süre olarak uzatma değildir. Kulu ibâdete ve günahlardan kaçınmaya muvaffak kılarak ömrü bereketlendirmekten kinayedir. Böyle bir kimse ölümünden sonra hayırla yâd edilir. Öldükten sonra geride bırakılan faydalanılan ilim, devam eden sadaka ve salih bir evlâd da hayırla yâd edilmeye vesile olan şeyler bu türdendir. Böyle bir kimse sanki ölmemiş gibidir. Bu mânâ, hadisin zahirine uygundur. et-Tîbî de bunu tercih etmiştir. Çünkü "Eser" bir şeyin peşinden gelen şeye denir. Bu bakımdan "ömrün uzatılmasının", ölümün arkasından gelen hayırla anılmaya hamledilmesi uygun olur. Nitekim bu mânayı teyid eden başka hadisler de vardır. Taberânî el-Mu'ce-mil-û Kebir'de şu hadisi tahrîc etmiştir: "Eceli geldiği zaman Allah hiçbir nefsi geciktirmez. Ömrün artması sadece salih bir nesildir." İbn Fûrek bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: "Ömrün artmasından maksat, iyilik yapanın başına gelecek musibetlerin def'edilmesidir."
İbnu'l-Kayyım'ın ed-Dâ\ve'd-Devâ' adlı kitabında şöyle denilmektedir: "Ömür, zikir ve ibâdetle kulun Allah'a kalben yöneldiği süredir. Kalb ne zaman Allah'tan yüz çevirir, günahlarla meşgul olursa, ömür zayi edilmiş demektir. Buna göre hadisteki "ömrün uzatılması" ifadesi, Allah, o kulun kalbini kendi zikriyle ve vakitlerini kendine ibadet ve taatle mâmur kılar, demek olur."
Hadiste geçen ömrün uzatılmasını hakîki mânâsında da anlamak mümkündür. Bu da ömür işlerine bakan meleğin ilmine göredir. Yukarıda geçen âyet-i kerimede Cenab-ı Allah'ın ilmi nazar-ı itibara alınmıştır. Meselâ meleğe şöyle denebilir: Falanın ömrü sıla-i rahim yaparsa seksen sene, sıla-ı rahim yapmazsa elli senedir. Allah katında onun sıla-ı rahim yapıp yapmayacağı malum olduğuna göre Allah'ın ilmine nazaran herhangi bir değişiklik yoktur. Eksiklik veya fazlalık meleğin ilmine göre olur. "Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana kitap O'nun katındadır."[372] âyet-i kerimesinde buna işaret vardır. Allah ilminde olan Ana Kitap, Levh-i Mah-fûz'da kesinlikle değişiklik ve silme olmaz. İşte bu kitaptakine "kaza-i mübrem," meleğin yanında olana da "kaza-ı muallak" denir.
Bu konudaki diğer bir görüş de şudur: Her insanın iki ömrü vardır:
1. Ölümle sona eren dünya ömrü,
2. Ba'sü ba'de-1-mevt ile sona eren berzah ömrü.
Birinci ömrün başlangıcı doğum, ikinci ömrün başlangıcı ise, ölümdür. İki ömrün toplamı sınırlıdır, artmaz ve eksilmez. Allah'a itaat edip sıla-i rahim yapan kimsenin dünya ömrü artar, berzah ömrü eksilir. Sıla-i rahim yapmayanın dünya ömrü azalır, berzah ömrü artar.
Hadis-i şerîf, sıla-i rahim yapılmasına teşvik etmekte ve bunun, ömrün bereketlenmesine vesile olacağım beyân etmektedir.[373]

1694. ...Abdurrahman b. Avf (r.a.) demiştir ki: Resûllah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "-Allah buyurdu ki: "Ben Rahmanım, o (akrabalık) da rahimdir. Ona kendi ismimden bir isim verdim. Kim ona iyilik yaparsa, ben de ona iyilik yaparım, kim ona iyilik yapmayı terk ederse bende ona iyiliği terk ederim."[374]

Açıklama

Rahman ismi, rahmet kökünden türemiştir. Rahmet ise, iyilik yapmayı gerektiren kalb inceliğidir. Bu mana Cenab-ı Allah'a uygun gelmediği için bunun gereği olan "çok merhametli" mânâsı kast edilmiştir. Rahim ise, akrabalık manasınadır. Rahim, Rahman'ın rahmetinin eserlerinden birisidir. Allah, akrabalık haklarını gözetene ve akrabasına iyilik yapanlara her iki dünyada iyilik ve İkram yapacağını beyan ediyor. Bunun aksine hareket edilmesi halinde de Cenab-ı Allah, onları rahmetinden mahrum bırakacağını bildiriyor. Bir kimse, akrabasına zararı dokunmasa bile, onlara iyilik yapmamakla sıla-i rahmi terk etmiş olur.
Hadis Allah'ın çeşitli ihsan ve ikramına sebeb olan sıla-i rahme teşvik etmekte, bunun aksine olan davranışların gazab-ı ilâhiye sebeb olduğundan onlardan kaçınmaya çağırmakta ve Allah'ın Rahman isminin rahmetten türemiş arapça bir isim olduğuna delâlet etmektedir.[375]

1695. ...Abdurrahman b. Avf dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'den yukarıdaki hadisin mânâsında bir hadis işitmiştir.[376]

Açıklama

Ebû Seleme'nin adı İsmail veya Abdullah'tır. Abdurrahman b. Avf in oğludur. Ebû Seleme onun künyesidir. Bu rivayet Ebû Seleme'nin bu hadisi babasından değil, er-Reddâd el-Leysfden aldığını göstermektedir.[377]

1696. ...Cübeyr b. Mut'im'den merfû olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):
"Akrabalık alakasını kesen, cennete giremez" buyurmuştur.[378]

Açıklama

Cennete giremeyecek olan sebepsiz yere ve haram olduğunu bildiği halde akraba ile ilişkiyi kesmeyi mubah gören kimsedir. Böyle bir kimse -Allah korusun- kâfir olacağından ebedî cehennemde kalır. Yoksa günah işleyen cennete girmekten mahrum edilmez. Veya "Cennete giremez" demek, ilk girenlerle birlikte cennete giremez. Hak ettiği kadar geciktirildikten sonra girer anlamındadır.[379]

1697. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sıla-i rahim yapan kimse, (akrabasından gördüğü iyiliğe) karşılık veren kimse değildir. O, akrabası kendisine iyiliği kestiği zaman onlara iyilik yapandır."[380]

Açıklama

Bu hadisi Süfyân es-Sevrî üç kişiden almıştır. Bunlar Süleyman b. Mihrân el-A'meş, Hasan b. Amr ve Fıtır b. Halife'dir. Hadisi, Süfyan es-Sevrî, Süleyman b. Mihrân tarikinden mevkuf, Fıtr ile Hasan tarikinden merfû olarak almıştır.
Hadiste geçen "sı!a-i rahim yapan" ifâdesi, kâmil mânâda sıla-i rahim yapan anlamınadır. Yoksa akrabasından gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan da aslında sıla-i rahim yapmıştır. İnsanlar bu konuda üç dereceye ayrılır:
a. Sıla-i Rahim yapan
b. Karşılık gözeterek sıla-i rahim yapan
c. Sıla-i rahim yapmayan
Birincisi, karşılık gözetmeksizin, kendisi akrabasından iyilik görmediği halde onlara iyilik yapan kimsedir.
İkincisi akrabasından gördüğü iyilik kadar onlara iyilik yapan kimsedir.
Üçüncüsü ise, akrabasından iyilik gören fakat kendisi onlara iyilik yapmayan kimsedir.
Karşılık verme, iyilik mukabilinde iyilik yapmak şeklinde olabileceği gibi karşılıklı iyiliği terketmek suretiyle de olur. İkinci durumda iyilik yapmayı önce terk edene "kâtı1 " buna karşılık daha sonra iyiliği kesene de "mukâfi' " denir.
Hadis kendisine kötülük yapanlara iyilik yapmaya teşvike ve gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan kimsenin kâmil mânâda sıla-i rahim yapmış olmayacağına delâlet etmektedir.[381]

46. Cimrilik

1698. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bir hitabesinde şöyle buyurdu:
"Cimrilikten sakının, çünkü sizden öncekiler cimrilik sebebiyle helak oldular. Cimrilik onları, vermemeye şevketti de vermediler, akrabaya iyiliği kesmeye şevketti de kestiler, (mal toplamak için) günah işlemeye sevk etti de günah işlediler."[382]

Açıklama

Hadiste geçen helâkla ilgili birkaç görüş vardır:
1. Buradaki helâk, uhreyî hdâk olabiIir. Çünkü bu helâk, hadisin sonunda zikredilen günahları ve benzerlerini işleme sonucu meydana gelmektedir.
2. Dünyevî helak olabilir. Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis buna delâlet etmektedir: Resûlullah (s.a.)i "Zulümden sakının, çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklardır. Cimrilikten de sakının zira o sizden Öncekileri helak etti. Kanlarını dökmeye ve haramlarını helâl saymaya şevketti." buyurdu.
3. Hem dünyevi hem de uhrevî, her iki helak olabilir. Bu üçüncü ihtimal daha uygundur. Zira cimriliğin sebebi, mal sevgisi ve malla ulaşılan nefsânî arzulardır. Çaresi azla yetinmek, takdir-i ilâhiye sabretmek, sık sık ölümü hatırlamak, emsalinin mal toplarken nasıl didinip sonra onu dünyada bırakıp gittiğini ve âhirette sadece Allah yolunda harcanan malın fayda verdiğini göz önüne getirmektir. Hadis cimrilikten ve malı hayır yollarına harcamamaktan sakındırmaktadır.[383]

1699. ...Esma bint Ebî Bekr (r.anhâ); demiştir ki, Resûlullah (s.a.)'a dedim ki:
Ya Resûlldlah! Benim, (kocam) Zübeyr'in evine getirdiğinden başka hiç bir şeyim yok, ondan vereyim mi? Resûlullah (s.a.):
"Ver, saklama, yoksa senden de saklanır." buyurdu.[384]

Açıklama

Hadiste geçen verme, israfa varmaksızın verilmesi âdet olan şeyin verilmesidir. Belki de Peygamber (s.a.) Esmâ'-ya kocasının izninden bahsetmeksizin "ver'* demesi, Zübeyr'in cömertliğini ve Esma'nın vereceği şeye ses çıkarmayacağını bilmesinden dolayıdır. Esmâ'ya -daha önceki hadislerde[385] geçtiği gibi- "kötülük kastetmeksizin ver" dememesi, onun dindarlığını, yerli yerince infakta bulunacağını bildiği içindir.
Hattâbî'nin beyân ettiği üçüncü bir yorum daha vardır. O da ev sahibi evine bir şey getirirse, âdeten bunun tasarrufu evin hanımına bırakılmış olur. Ev hanımı vakti gelince yeteri kadar infak eder veya ilerisi için saklar. Buna göre Resûlullah (s.a.), Esmâ'ya; "tasarrufu sana bırakılan bir şey olursa, ihtiyaç miktarını bıraktıktan sonra artanı tasadduk et. saklama" demiş olur.[386]

1700. ...Abdullah b. Ebî Müleyke'den rivayet edildiğine göre Âişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.)'a bazı fakirlerden söz etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Veya Abdullah b. Ebî Müleyke'den başkalarının rivayetine göre "bazı sadakalardan söz etti" Resûllah (s.a.) ona:
"Ver, sayma, yoksa sana da sayıyla verilir" buyurdu.[387]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) Âişe (r.anhâ)'ya verdiğin sadakaları sayma, sayarsan sana çok gelir ve çok gördüğün için infakı kesersin. Allah da senin rızkını daraltır, demek istemiştir.
Hadis-i şerif, bir önceki hadis gibi cimrilikten sakındırmakta ve cömertliğe teşvik etmektedir. Zira cömertlik rızık kapılarının açılmasına, cimrilik de rızkın daralmasına sebeb olur.[388]

---

[1] el-Bakara (2), 110.
[2] et-Tevbe (9), 103.
[3] el-Meâric (70) 24-25.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/89-91.
[5] Buhârî, zekât, 1, 40; İ'tisam 2; istitâbetû'l-mürteddîn 3; Müslim, iman 32; Tirmizî, iman 1; Nesaî, zekât 3; Ahmed b. Hanbel, 1-19, 48; 11-529.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/91-92.
[6] et-Tevbe (9), 103.
[7] Buhârî, iman 17, salât 28, i'tisam 2, 28; Ebu Dâvud, cihad 95; Tirmizî, iman 2, tefsirü sureti 88; Nesâî, cihâd 1, tahrim 1, iman, 15; İbn Mâce, mukaddime 9, fiten 1; Ahmed b. Hanbel, I-II, 78, 11-314, 345, 377, 423, III-199, 224, IV-9, V-246; Dârimî, siyer 10.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/92-96.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/96-98.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.
[13] Buhârî, zekât, 32, 42, 56; Müslim, zekât 3,5-7; Tirmizî, zekât 7; Nesâî, zekât 5, 10, 18, 22-24; İbn Mace, zekât, 6; Dârimi, zekât 11; Muvatta, zekât 1,2; Ahmed b. Hanbel, II, 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/100-104.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/104-105.
[16] Ibn Mâce, zekât 20; Dârimî, zekât 11; Ahmed b. Hanbel, 111-59.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105-109.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/109.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.
[22] Hadisi kütüb-i sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110-111.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.
[25] Dârekutnî, Sünen II, 128
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111-112.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/112-113.
[27] Nesâî, zekât 19; Tirmizî, zekât 12; Ahmed b. Hanbel, 11-178, 204, 208; VI-452, 453, 455, 461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114.
[28] et-Tevbe (9), 34.
[29] Dârekutnî, Sünen, II, 107.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114-115.
[31] Dârekutnî, Sünen, II, 105; Beyhâkf es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 140; Hâkim, el-Müstedrek, I, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.
[32] et-Tevbe (9), 34.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.
[34] Hakim, el-Müstedrek, I, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116-117.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/117-118.
[36] Ahmed b. Hanbel, IV-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118-119.
[38] Buhârî, zekat 38; Nesâî, zekât 5, 10; Ibn Mace, zekât 10; Ahmed b. Hanbel, I, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/119-123.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/123-132.
[40] el-A'raf (7), 158.
[41] bk. el-Menhel, IX, 152.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/133-136.
[43] Tirmizî, zekât 4; Ibn Mâce, zekât 9; Ahmed b. Hanbel, 11-15; V-216;
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/136-138.

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/138-139.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/139.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140.
[48] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140-142.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/142-146.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146-147.
[52] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/147-149.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/149-153.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/153-154.
[55] Ahmed b. Hanbel, 1-148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/154-155.
[56] el-En'âm (6), 141
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/155-158.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158.
[59] Tirmizî, zekât 3; Nesâî, zekât 18; İbn Mâce, zekât 4, 15; Muvaatta, zekât 39-40, 'cihad 21; Ahmed b. Hanbel, 1-18, 92, 113, 121, 132, 145.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158-159.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/159-161.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161.
[63] Nesâî, zekât 4, 7; Ahmed b. Hanbel, V-2, 4; Dârimî, Zekât 36; Hâkim, el-Müstedrek, I, 398; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161-162.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/162-163.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163.
[66] Tirmizî, zekât 5; Nesaî, zekât 8; Ahmed b. Hanbel IV-341.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163-164.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164-165.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.
[73] Nesâî, zekât 12, Ahmed b. Hanbel, IV-315;
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/166-167.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/167-169.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/169.
[77] İbn Mâce, zekât 11, Dârimî zekât 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.
[79] Nesâî, zekât 15.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170-172.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/172-173.
[82] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/173-174.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/174-175.
[84] Ahmed b. Hanbel,-V-142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/175-177.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/177.
[86] Buhârî, zekât I; Müslim, iman 29; Tirmizî, zekât 6; Nesaî, zekât 1, 46; İb"n Mâce, zekât I; Ahmet b. Hanbel 1-233; Dârimî, zekât 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178-182.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/182-183.
[89] Tirmizî, zekât 19; Ibn Mâce, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183-184.
[91] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/184-185.
[92] Hakkında bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe, I, 229-230; Ibn Hacer, el-lsâbe, I, 149.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/185.
[94] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.
[97] Beyhaki, es-Sünnenu'l-kübrâ, IV, 114
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186-187.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/187-188.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188.
[101] Cerir b. Abdillah e)-Becelî. Ashabın ileri gelenlerindendir. Yüz ve huy güzelliğiyle meşhurdur. Hatta "bu ümmetin Yusuf'u" diye tanımlanmıştır. Herkesle sulh üzere olmaya Hz.Peygamber'e söz vermiştir. Belki de bu sebeple Hz.Ali ve Muavi'ye arasındaki olaylarda hiç bir tarafı iltizam etmemiştir. Yuz kadar hadis rivayet etmiştir. Bunlardan sekizi Buhari ve Müslim tarafından müştereken rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhari ile Muslım,de altı hadisini tahric etmiştir. H.51'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 22; Buhârî, et-Târîhu'1-kebir, İİ, 211; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, II, 502; îbnıJ-Esir, Üsdü'l-ğâbe I, 333; Zehebi, Siyeru a'lamı'n-nubelâ, II, 530-537; îbn Hacer, el-İsâbe, I, 232; Tehzibu't-Tehzib, II, 73-75; İbnu'1-İmâd, ŞezerâtıTz-zeheb, I, 57, 58.)
[102] Müslim, zekât 29; Nesâî, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188-189.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189.
[104] Buhârî, zekât 64; Müslim, zekât 176; Nesaî, zekât 13; tbn Mâce, zekât 8; Ahmed b. Hanbel, IV-353-355, 381, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189-190.
[105] et-Tevbe (9), 103.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/190-192.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/192-194.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/194-196.
[109] Ebû Dâvûd, cihâd 63; Tirmizî, nikâh 30; Nesaî, nikâh 60; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 215, 216; III-162, 197; IV-429, 439, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/196-197.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197-198.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198.
[113] Buhârî, zekât 59,cihâdl37; Müslim, hibe I, 3; Nesâî, zekât 100; ibn Mâce, sadakat 2; Muvatta', zekât 50; Ahmed b. Hanbel, 1-40, 11-55, 103.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198-199.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/199-200.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200.
[116] Müslim, zekât 10; Dârekutnî Sünen, II, 107, 127; Beyhakî, es-Sünnenii'1-kübrâ, IV, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200-201.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/201.
[118] Buhârî, zekât 45, 46; Müslim, zekât 8, 9; Tirmizî, zekât 8; Nesaî, zekât, 16, 17; Ibn Mâce, zekât 15; Dârimî, zekât 10; Muvatta' Zekât, 37; Ahmed b. Hanbel, 11-242, 249, 254, 279, 410, 420, 432, 454, 469, 477.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.
[120] Buhârî, zekât 55; Tirmizî, zekât 14, Nesâî, zekât 25; tbn Mâce, zekât 17; Ahmed b. Hanbel, 1-145; III-341, 353; V-233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202-203.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/203.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/204-205.
[123] Müslim, zekât 7; Nesaî zekât 25 , Ahmed b. Hanbel, III-341, Dârekutnî, es-Sünen II, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205-206.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206.
[127] Ibn Mâce, zekât 16; Hâkim, el-Müstedrek, I, 388; Dârekutnî, es-Sünen, II, 100.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206-207.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/207.
[130] Nesaî, zekât 29; Dârekutnî, es-Sünen, IV, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208-210.
[132] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210-211.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.
[136] Attâb b. Esîd b. Ebi'1-Leys b. Ümeyye b. Abdi Şems, Ebu Abdurrahman el-Emevî el Mekkî, sahâbidir. Resûlullah (s.a.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Atâ b. Ebi Rebâh, Said b. Ebî Akreb ve el-Müseyyeb b. Said rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.) Mekke'nin fethedildiği sene Huneyn savaşma çıkarken onu Mekke'ye vali tayin etmiş ve o günden Hz.Ebû Bekir (r.a.)'m vefatına kadar bu görevde kalmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.) vefat ettiği gün o da vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Taba-kât, V, 446; Ibnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe, III, 556; ibn Hacer, el-İsâbe, II, 451)
[137] Tirmizî, zekât 17; Nesaî, zekât 100; İbn Mâce, zekât, 18, Darekutnî, es-Sünen, II, 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211-212.
[138] bk.1596 no'lu hadisin açıklaması.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/212-214.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.
[142] Tirmizî, zekât 17, Nesaî, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, III, 448; IV, 2,3.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214-215.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/215-216.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.
[146] Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe b. İmfii'1-Kays b. Amr el-Ensârî el-Mahzûmî, ilk mus-lumanlardandır. Akabe bey'atında bulunmuş, Bedir ve diğer savaşlara katılmış, değerli şâir ve komutan bir zattır. H. VIII. yılda Mute savaşında şehit olmuştur. Bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakât, III, 525; 612; Ebû Nuaym, Hilyetu'1-evl iyâ 1, 118-121; Ibnu'l-Esîr, Üsdü'1-ğabe, III, 234; Zehebi, Siyeru a'lami'n-nubelâ I, 230-242; Ibn Hacer, el-Ishâbe, II, 306; Te'zîbu't-Tenzib, V, 212.
[147] Ahmed b. Hanbel, VI- 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216-217.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217.
[150] Darekutnî, es-Sunen, II, 130; Hakim, el-Mustedrek, II, 284.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217-218.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218.
[153] Nesaî, zekât 27; İbn Mâce, zekât 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218-219.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219.
[155] Ibn Mâce, zekât 21; Hâkim, el-Mustedrek, I, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219-220.
[156] Nesaî, zekât 35; İbn Mâce, zekât 21.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/220-222.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222.
[159] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 22; Tirmizî, zekât 36; Nesâî, zekât 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222-223.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/223-224.
[161] Buhârî, zekât 71; Müslim, zekât 12, 13; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 33; Ibn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, II, 102, 137; Darimî, zekât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224-226.
[163] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 12, 13, 22, 23; Nesaî, zekât 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/226.
[164] Buhârî, zekât 78; Müslim, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227.
[165] Nasâî, zekât 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227-228.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[167] Buharî, zekât 77; Mushm, zekât 14, 15; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 31.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[170] Buhârî, zekât 73, 75; Müslim, zekât 18; TirmİzÎ, zekât 35; Nesaî, zekât 38; îbn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, 111-23.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228-230.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/230-231.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231-232.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232-234.

[177] Ahmed b. Hanbel, V, 432, Darekutnî, es-Sünen, II, 148, 150.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/234.
[179] Havâic-i asliyye: Ev, ev eşyası, hizmetçi, binit, kışlık ve yazlık elbiseleri gibi zaruri olan hayatî ihtiyaçlarla, kitap, silâh ve san'at âletleri gibi meslekî ihtiyaçlardır.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/235-236.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236.
[182] Dârekutnî, es-Sünen, II, 148; Hâkim, el-Müstedrek, III, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236-237.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237-238.
[185] Nesâî, zekât 36.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/238-239.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.
[189] Buhârî, zekât 49; Müslim, zekât 11; Nesâî, zekât 15; Ahmed b. Hanbel, II, 322, Dare-kutnî, es-Sünen, II, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239-240.
[190] et-Tevbe (9), 74.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/240-242.
[192] el-Menhel IX, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/242.
[193] Tirmizî, zekât 37; İbn Mâce, zekât 7; Ahmed b. Hanbel, I- 104; Dârimî, zekât 12; Dârekutnî, es-Sünen, II, 123; Hâkim, el-Mustedrek, III, 332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 111.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/242-243.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/243-244.
[196] İbn Mâce, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244-246.
[198] Tirmizî, zekât 22; Nesaî, zekât 87; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed, b. Hanbel, ı, 388, 441; IV-181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/246-247.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/247-248.
[200] Nesâî, zekât 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/248-249.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/249.
[202] Nesâî, zekât 89; Ahmed b. Hanbel III, 7, 9; IV, 36; V, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250.
[203] Ahmed b. Hanbel, IV, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250-252.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/252.
[205] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.
[206] et-Tevbe (9), 60.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.
[208] Buharı, zekât 53; Müslim, zekât 101; Nesaî, zekât 76; Ahmed b. Hanbel, I, 384, 446; II, 260, 316, 445, 506.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253-254.
[209] el-Bakara (2), 271.
[210] el-Hac. (22), 79.
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/254-257.
[212] Nesaî, zekât 76.
[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/257-258.
[214] ez-Zâriyat (51), 19.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/258.
[216] Nesâî, zekât 91; Ahmed b. Hanbel, IV, 224; V, 290, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.
[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259-260.
[219] Tirmizî, zekât 23; Nesâî, zekât 90; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, II, 164, 192, 377; V, 375; Dârimî, zekât 15; Darekutnî, es-Simen, II, 118; Hâkim, el-Müstedrek, I, 407.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/260-261.
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/261-262.
[221] Muvatta, zekât 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/262.
[222] et-Tevbe (9), 60.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/263-264.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.
[225] Yani Atâ b. Yesâr.
[226] İbn Mace, zekât 27; Ahmed b. Hanbel, III, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.
[227] Ahmed b. Hanbel, III, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.
[229] Buhârî, diyât 22, ahkâm 38, kasâme 2-6; Müslim, kasâme 1-6; Ebû Dâvûd, dİyâ 4521; Tirmizî, diyât 22; Nesâî, kasâme 3-5; Ibn Mâce, diyât 28; Ahmed b. Hanbel IV, 32, 142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267.
[230] Müslim, kasâme 6.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267-269.
[232] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[233] Tirmizî, zekâi 38; Nesâî, zekât 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/269.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270.
[235] Müslim, zekât 109; Nesaî, zekât 80, Darimî, zekât 36; Ibn Hıbbân, Sahih, V, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270-271.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.
[238] Tirmizî, büyü 10; Nesâî, büyü' 22; İbn Mâce, ticarât 25; Ahmed b. Hanbel, III, 114.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/272-273.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/273-274.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274.
[241] Müslim, zekât 108; Nesaî, salât 5: Ibn Mâce, cihâd 41.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274-275.

[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/275.
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.
[245] Nesaî, Zekât 86.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.
[247] Buharî, zekât 18, 50; Müslim, zekât 124; Tirmizî, birr 77; Nesaî, zekât 85; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 44, 93, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276-277.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277.
[249] Tirmizî, zühd 18; Ahmed b. Hanbel, I, 407, 442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277-278.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[252] Nesaî, zekât 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.
[254] Buhârî, ahkâm 17; Müslim, zekât 112; Nesaî, zekât 94; Ahmed b. Hanbel, I, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.
[255] bk. 1655 no'lu hadis.
[256] el-Mâide (5), 42.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279-281.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281.
[259] Buhârî, zekât 18; vesâyâ 9: Rikâk II; Müslim, zekât 94; Nesaî, zekât 52; Ahmet b. Hanbel, II, 4, 98, 319; III, 330.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281-282.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[263] Ahmed b. Hanbel, I, 446; IV, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282-283.
[265] TirmİZî, zekât 25, Nesaî, zekât 97; Ahmed b. Hanbel, VI, 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/283-284.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284.
[267] Müslim, zekât 168.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284-285.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.
[271] Buharı, buyu, 4, lukata 6; Müslim, zekât 164; Ahmed b. Hanbel II, 317; III, 132, 193, 292.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285-286.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286-287.
[277] Buharı, zekât 61, 62. hibe 7; Müslim, zekât 170; Nesaî, zekât 99; Ahmed b. Hanbel, III, 117, 180, VI 115, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.
[278] Velâ: Köle azadından dolayı doğan bir miras hakkıdır.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[281] Müslim, sıyâm 157; Tirmizî, zekât 31; Ahmed b. Hanbel V, 349, 351, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[283] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.
[284] el-Mâûn (107), 7.
[285] el-Keşşâf. IV, 806.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.
[287] Müslim, zekât 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289-291.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.
[289] Müslim, zekât 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291-292.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.
[293] Müslim, zekât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292-293.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.
[296] Müslim, lukata 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293-294.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294.
[298] et-Tevbe (9), 33.
[299] Hâkim, el-Müstedrek, I, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294-295.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/295-296.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.
[302] Hz. Hüseyin, H.61 yılında Kerbelâ'da Yezîd'in emriyle kendisini ve beraberindekileri muhasara eden askerler eliyle şehıd edildi. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Tarihu'l-kebir, II, 381; Hatib, Tarihu Bağdad, I, 141; İbnu'1-Esir, Üsdülğâbe II, 18; Zehebi, Siyeru a'lfimu'n-nubelfi, III, 280-321; İbn Hacer, el-lsâbe, I, 332; Tehzibu't-Tehzîb, II, 345; Ibnu'1-lmad, ŞecerâtıTz-zeheb, I, 66.
[303] Ahmed b. Hanbel, I, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296-297.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.
[307] Ümmü Büceyd (r.anhâ)'m adı, Havva bint YezİD b. es-Seken el Ensâriyye'dir. Ondan Abdurrahman b. Büceyd rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.)'e bey'at eden kadınlardandı. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî hadislerini tahric etmişlerdir- (Bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, Üsdü'I-ğâbe, VIII, 305; İbn Hacer, el-İsâbe,)V, 277).
[308] Tırmizî, zekât 29; Nesâî, zekât 70; Ahmed b. Hanbel, VI, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297-298.

[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298.
[310] Buharî, edeb 7-8; Müslim, zekât 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298-299.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.
[313] Ahmed b. Hanbel, III, 480-481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299-300.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/300-301.
[315] Abdurrahman b. Ebî Bekr, Hz. Âişe (r.anha)'nın öz kardeşidir. Mekke fethinden Önce müslümân olmuştur. Câhüiyye devrinde adı Abduluzza idi. Hz. Peygamber (s.a.), ona Abdurrahman adını vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.) ile babası Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Hicretin 54. yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdül-ğâbe, III, 466; Zehebi, Siyeru alamıl'n-nubelâ, II, 471-473; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 407)
[316] Müslim, fedâilu's-sahâbe 12; zekât 87.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/301-302.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.
[319] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.
[321] Nesâî, zekât 72; Ahmed b. Hanbel, I, 250; II, 68, 99, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303-304.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/304.
[323] Hâkim, el-Müstedrek, I, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/305-306.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.
[327] Nesâî, zekât 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306-307.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.
[330] Buhârî, zekât 18, nafakât 2; Müslim, zekât 95; Nesâî, zekât 53, 60; Dârimî, zekât 21, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[333] Nesâî, zekât 49; Darimî, salât 135; Ahmed b. Hanbel, II, 357; III, 412; V, 178, 179, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310.
[336] Tirmizî, menâkıb, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310-311.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311.
[338] Nesâî, vesâyâ 1; Ibn Mâce, edeb 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311-312.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[340] Nesâî, vesâyâ 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[342] Nesâî, vesâya 9; İbn Mâce, edeb 8; Ahmed b. Hanbel, V, 285; VI, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312-313.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.
[344] Tirmizî, kıyâme 18; Ahmed b. Hanel, III, 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313-314.
[346] Buhârî, hibe 35; Ahmea b. Hanbel, II, 160.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/314.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315.
[349] Buhârî, icâre I, vekâlet 16; Müslim, zekât 79; Nesâî, zekât, 57, 67; Ahmed b. Han-bel, IV, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315-316.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/316.
[351] Buharî, zekât 17, büyü 12; Müslim,'-?ekât 80; Tirmizî, zekât 34; İbn Mâce, ticâret 65; Ahmed b- Hanbel, VI, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317-318.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318-319.
[355] Buhârî, nafakat 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319-320.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.
[359] Âl-i îmran (3), 92.
[360] Buhârî, vesâyâ 10; Müslim, zekât 43; Tirmizî, Tefsirü Sûre İ|5; Nesâî, ihbâs 2; Ahmed b'. Hanbel, III, 184, 262, 285.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320-322.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/322-323.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323.
[364] Buhârî, hibe 15; Müslim, zekât 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323-324.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324.
[366] Nesâî, zekât 54; Dârimî, rikâk 53; Ahmed b. Hanbel, III, 251, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324-325.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.
[368] Ahmed b. Hanbel, II, 160, 193, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325-326.
[370] Buhârî, büyü' 12-13; Müslim, birr 20-21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326.

[371] el-A'râf (7), 34.
[372] er-Ra'd (13), 39.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326-328.
[374] Tirmizî, birr 9; Ahmed b. Hanbel, I, 191, 194; II, 498.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/328-329.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[378] Buhârî, edeb 11; Müslim, birr 18; Tirmizî, birr 10; Ahmed b. Hanbel, III, 14; IV, 80, 83, 84, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[380] Buhârî, edeb 15; Tirmizî, birr 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330-331.
[382] Hakim, el-Mustedrek, I, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/331-332.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.
[384] Buharı, zekât 21; Tirmizî, birr 40; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel VI, 344, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.
[385] Bkz. 1685-1688 no'lu hadisler.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.
[387] Buhârî, zekât 21; Hibe 15; Müslim, zekât 88-89; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel, VI, 71, 108, 345, 346, 352, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKÂT

(3 Hadistir)

193/1 İbni Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:
Resûlutlah sallallâhü ateyhi ve seilem buyurdu ki: «Rikâz, Allah'ın arzda izlendirdiği madenler içersinde durdurduğu altın ve gümüş vjb. damarlarıdır.»

194/2 Câbir'in şöyle dediği rivayet edildi:
Hz. Peygamber buyurdu ki
«Varaklıya ve yoksula yaptığın her iyilik sadakadır.»

195/3 Hz. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edildi:
«Berîre [1]ye sadaka olarak verilen 'bir parça eti, Hz. Peygamber görünce:
«— Et onun için sadaka, bizim için de hediye sayılır.» buyurdu.

---

[1] Hz. Aişe'nin cariyesiydl

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZEKÂT BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
1-ZEKÂT NEDİR?
2-ZEKÂTIN ÖNEMİ:
3-ZEKÂTIN FARZ OLUŞU
4-ZEKÂTA TEŞVİK:
5-ZEKÂT VERGİ MİDİR?
6-ZEKÂTA TÂBİ MALLAR
BİRİNCİ BAB
ZEKATIN FARZİYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI
İRTİDATIN ÇEŞİTLERİ:
RAFİZÎLERE BİR CEVAP
İSLÂM'IN HAKKI
NAMAZLA ZEKÂTI AYIRMA:
ZEKÂT MALIN HAKKIDIR
OĞLAK:
HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER:
BİR SUAL VE CEVABI:
İKİNCİ BAB
MALDAKİ ZEKÂTLA İLGİLİ HÜKÜMLER
BİRİNCİ FASIL
MÜŞTEREK HADİSLER
İKİNCİ FASIL
HAYVANLARIN ZEKÂTI
ÜÇÜNCÜ FASIL
ZİNETLERİN ZEKÂTI
DÖRDÜNCÜ FASIL
MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
TAHMİN-TAKDİR NEDİR, NASIL OLUR?
ZİRÂÎ ÜRÜNLERDE ÖŞÜR DURUMU
BEŞİNCİ FASIL
MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI
UMUMÎ AÇIKLAMA:
ALTINCI FASIL
AT VE KÖLELERİN ZEKÂTI
YEDİNCİ FASIL
BALIN ZEKÂTI
SEKİZİNCİ FASIL
YETİM MALININ ZEKÂTI
DOKUZUNCU FASIL
ZEKÂTI VERMEDE ACELE ETMEK
ONUNCU FASIL
ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER
ÜÇÜNCÜ BÂB
FITIR SADAKASI
DÖRDÜNCÜ BAB
ZEKAT TAHSİLDARININ HAK VE VAZİFELERİ
RÜŞVET NEDİR, NE DEGİLDİR?
HÂKİMLERCE ALINAN RÜŞVET:
MEMUR VE HEDİYE:
DEVLET MALINDAN ÇALMAK (Gulûl)
RÜŞVET VE SELEF:
MEMURUN MAİŞETİ
BİR SUAL VE CEVABI:
İÇTİMÂÎ EMNİYET VE RÜŞVET:
ZULÜM VE ANARŞİ
BİRİNCİ FASIL
ZEKÂT KİMLERE HARAM?
ZENGİN KİME NEDİR?
HAKÎKİ FAKİR KİMDİR?
DİLENMEK HARAMDIR
SIHHATİ YERİNDE GÜÇLÜ
İKİNCİ FASIL
ZEKAT KİMLERE HELÂLDİR?

ZEKÂT BÖLÜMÜ

(Bu bölümde beş bâb vardır)

BİRİNCİ BÂB

ZEKÂTIN FARZİYYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI

*

İKİNCİ BÂB

MALDAKİ ZEKÂTIN AHKÂMI

*

(Bu bâb on fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL
MÜŞTEREK HADİSLER
*
İKİNCİ FASIL
HAYVANLARIN ZEKÂTI
*
ÜÇÜNCÜ FASIL
ZÎNETLERİN ZEKÂTI
*
DÖRDÜNCÜ FASIL
MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI
*
BEŞİNCİ FASIL
MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI
ALTINCI FASILAT VE KÖLELERİN ZEKÂTI
*
YEDİNCİ FASIL
BALIN ZEKÂTI
*
ONUNCU FASIL
ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER
*
ÜÇÜNCÜ BÂB
SADAKA-İ FITR
*
DÖRDÜNCÜ BÂB
ZEKAT TAHSİLDÂRININ HAK VE VAZÎFELERİ
*
BEŞİNCİ BÂB
ZEKÂT KİMLERE HELÂL, KİMLERE HARAM?
(Bu bâb iki fasıldır)
*
BİRİNCİ FASIL
ZEKÂTIN HELÂL OLMADIGI KİMSELER
*
İKİNCİ FASIL
SADAKANIN HELÂL OLDUGU KİMSELER

UMUMÎ AÇIKLAMA

1-ZEKÂT NEDİR?

Zekât, lügatte nemâ (büyüme, artma) mânasına gelir. ????? ????????? "Ekin büyüdü" demektir. Sadece bitki için değil mal için de kullanılır. Zekât ayrıca, temizlenme mânasına da kullanılmıştır. Şer'an her iki mâna da mûteberdir. Birinci mânaya göre, zekâtın verilmesi, malın artmasına sebeptir. Veya kişinin sevabı, zekât sebebiyle artar demektir. Veya zekâtın müteallıki olan mallar, ticâret, ziraat gibi artmaya mazhar şeylerdir demektir. Bu mânaları te'yîd eden âyet ve hadisler mevcuttur. Temizlik mânasına gelince: Hadisler zekâtın insan nefsini cimrilik kirlerinden temizleyeceğini, günahlardan paklayıp arıtacağını ifâde etmiştir. Bazılarını kaydedeceğiz.
Âlimler Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen vâcib ve mendub sadakalara nafaka, hak, afv gibi kelimelerle ifâde edilen sadaka çeşitlerine zekât ıtlak edildiğini belirtirler. Şöyle tarif edilmiştir: "Üzerinden bir yıl geçmiş nisab miktarı maldan bir cüz'ünü Hâşimî ve Muttalibî olmayan bir fakire ve benzerine vermektir." Zekâtın rüknü ihlas; şart ve sebebi, üzerinden bir yıl geçen mala sâhip olmaktır. Bu mala sahip olanın da Müslüman, âkil, bâliğ ve hür olması lâzım gelir. İhlas, Allah rızası için vermektir.[1]

2-ZEKÂTIN ÖNEMİ:

İslâm deyince imandan sonra ilk akla gelen iki rüknünden birincisi namaz farzı ise, ikincisi de zekât farzıdır. Bu sebeple ulemâ "Zekât İslâm' ın üçüncü rüknüdür" demiştir. Kur'ân-ı Kerîm baştan sona, namazla zekâtı hep yan yana zikreder. "Namaz kılın!" derken, arkadan da "Zekâtı verin!" diye emreder.
Zekâtın namazla aynı ehemmiyet çerçevesinde emredilmesi, İslâm dîninin, sadece uhrevî hayat ve ibâdetle meşgul olan bir din olmayıp bir medeniyet dîni olduğunun, dünya hayatını âhiret hayatından, âhiret hayatını dünya hayatından ayırmayan, ikisini bir mütâlaa eden bir hayat ve devlet dîni olduğunun te'vili mümkün olmayan delili olmaktadır.
Evet zekât verilerek hem maddî ve dünyevî hayatımız tanzîm edilecek, müstakil bir ümmet olmanın fiilî ve maddî ifâdesi olan devletin hayat damarı kana kavuşacak, hem de Allah'ın rızası elde edilerek ebedî hayat kazanılacak. Görüldüğü üzere zekât ne sırf lâik bir vergi, ne de sırf uhrevî maksadlı bir ibâdettir. Ama her iksidir de: Hem devletin hayatiyeti olan vergi, hem de âhiretin şartı olan ibâdet.
Şu halde zekât, Resûlullah'ın ifâdesiyle İslâm'ın köprüsüdür: Âhiret yakası ile dünya yakası arasına atılmış, ikisini birleştiren bir köprü; fâni ile bâkiyi, ümmetle devletini, fakirle zengini, madde ile mânayı, Allah'la kulu birleştiren bir köprüdür. Zekâtla zenginin malı kirden, ruhu cimrilikten temizlendiği gibi, fakirin de gönlü kinden temizlenir. Böylece cemiyetin iki zümresi sulha kavuşur, Zekât farîzasına uyarak yardım elini uzattığı fakir zümreye zenginin merhamet hisleri uyanır, fakir de zengine hürmet ve muhabbetle dolar, müteşekkir olur. Bu, bir cemiyetin huzuru ve saâdeti için şartı olan içtimâî barıştır. Batı cemiyetinde böyle bir müessesenin yokluğu, cemiyette proleter ve burjuva olmak üzere birbirine düşman iki zümre ortaya çıkarmış, Fransız ihtilâl-i kebiri ile kavgaya dönüşen bu sürtüşme ve hizipleşmeler, en sonunda işçipatron ikiliğine yani beşerin müebbed kavgası demek olan komünistkapitalist dünyalar safhasına ulaşmıştır. Zekât müessesesi sâyesinde İslâm dünyası binbeşyüz yıldır böyle bir kavgadan uzak yaşamıştır. Müslümanlar bu müesseseyi canlı tuttukları müddetçe ihtilâlci ve komünist fikirler İslâm cemiyetinde gelişemeyecek ve tutunamayacaktır.[2]

3-ZEKÂTIN FARZ OLUŞU

Zekâtın ne zaman farz kılındığı hususu münâkaşalıdır. Hicretten önce farz kılındığını iddia edenler olduğu gibi, hicretin birinci yılından dokuzuncu yılına kadar çok farklı yıllarda farz kılındığı iddiasında bulunan olmuştur. Hepsini te'yîd eden rivâyetler mevcuttur. Münakaşaları veren İbnu Hacer dokozuncu yılda farz olduğu iddiasını mâkul bulmadığını belirtir. Beşinci yıldan önceye ait olabileceğini îmâ eder, kesin iddiadan kaçınır.[3]

4-ZEKÂTA TEŞVİK:

Kur'ân-ı Kerîm, "Ey îman edenler! Kâfir olanlar bile birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur!" (Enfal 73) buyurarak Müslümanları yardımlaşmaya teşvik eder ve bunun terki hâlinde cemiyetin huzurunu bozacak fitne, kargaşa ve ihtilâllerin olacağını haber verir. Şu halde zekât, bu yardımlaşmayı gerçekleştirerecek en mühim vasıta olarak, Kur'an'da otuzdan fazla âyette emredilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ilâhî emrin yerine getirilmesi için pek çok beyanlarıyla, Müslümanları zekâta teşvik buyurmuştur. Bazılarını kaydediyoruz:

?????? ????? ??? "Zekât, İslâm'ın küprüsüdür";

?????????? ????????????? ??????????? ????????? ??????????? ????????????? ?????????? ????????? ?????????

"Mallarınızı zekâtla koruyun, hastalarınızı sadaka ile tedâvi edin. Belaya dua ile karşı koyun"; ?????

????????? ??????? ??????? ????? ???????? ??? ????????

"Malının zekâtını eda ettin mi, üzerindeki borcu ödedin demektir"; ???? ????????? ??????? ??????? ?????? ?????????? ?????? ???????

"Malının zekâtını ödedin mi kendinden onun şerrini def ettin demektir"; ???? ??????????? ? ??????? ???????? ??? ????????

"Sadaka malın miktarını eksiltmez, artırır";

"Zekâtı ödenen mal "kenz (hazine)" değildir, toprağa gömülmüş olsa bile."[4] "Zekâtı verilmeyen her mal, kenzdir, açıkta (yani yere gömülmemiş) bile olsa";

??? ?????? ????????? ?????? ?????? ???????? ??????? ???????? ?????? ????? ?????? ????????

"Zekâtını ödeyen, üzerinde bulunan (fakirin) hakkını ödemiş olur, fazla vermek efdaldir"; "Farz zekâtı öde. Zira o seni temizler. Sıla-i rahmi eda et, dilenci, komşu ve fakirin hakkını gözet"; ????? ???? ??????? ??????????? ???? ????????? ??????? ?????????????

"Malınızın zekâtını vermeniz, İslâm'ınızı tamamlar"; ??????? ??????????? ??????? ??????????

"İslâm'ınızın kemâli zekâtın ödenmesiyledir"; ?????? ???? ???????? ???? ?????? ?????????? ??????? ????????? ????????? ?? ????????????

"Zekâtı ödeyen, misâfire ikram eden, musibete uğrayanlara veren cimrilikten kurtulur";

"Allah, zekâtını ödemeyen kimsenin namazını kabûl etmez, ikisini birlikte yapıncaya kadar. Zira Allahu Teâla Hazretleri namazla zekâtı (Kur'an'da yanyana birlikte zikretmek sûretiyle) birleştirmiştir, siz aralarını açmayın!";

"Allah îmânı ve namazı ancak zikâtla kabul eder";

"Kimin zekât verecek malı yoksa: "Allahümme salli alâ Muhammedin abdike ve Resûlike ve alâ'lmüminine ve'lmü'minât ve'lmüslimîne ve'lmüslimât. (Allah'ım, kulun ve elçin Muhammed'e, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, Müslüman erkeklere, Müslüman kadınlara salât (rahmet et!)" desin. Bu söz onun için zekât yerine geçer."

"Eğer zekâtını verirsen, üzerindeki borcu ödemiş olursun. Kim haram malı toplasa, sonra da tamamen tasadduk etmiş bile olsa, o maldan kendisine bir sevap ulaşmaz. Üstelik vebali üzerindedir."[5]

5-ZEKÂT VERGİ MİDİR?

Kur'ân-ı Kerîm'de, zekât, sadaka, nafaka ve hak gibi kelimelerin birbirine yakın mânalarda kullanıldığını, hepsinin vergi mânasında zekâtla ifade edildiğini söyledik. Hemen belirtelim ki, tefurruâta inince bunlar arasında bazı farkların olduğu da görülür. Nitekim zekâtı tarif ederken, üzerinden bir yıl geçmiş maldan alınma kaydı, Hâşimî ve Muttalibîlere haram kaydı geçti. Öte yandan devletin humus, öşür, haraç gibi değişik adlar altında başka gelirleri, yani "vergi"leri de var. İslâm devletinde bunların toplanma ve harcanma şekli az çok farkeder. Sözgelimi humus Âl-i Beyt'e helal olduğu halde zekât haramdır. Şu halde İslâm'ın ayırdığı bu gelir çeşitlerini gönümüz lâik espirisi içerisinde "vergi" adı altında mütâlaa ederek zekât vergidir diye bir hükme gitmek ve bu meşkûk hükme dayanarak devlete ödenen vergiyi zekâta mahsub edip zekat vermekten kaçınmak, dînen tehlikeli bir durum ortaya çıkarabilir. Müslüman böyle şüpheli durumlardan kaçmakla mükelleftir. Bu meselede tereddüdü izale etmek için iki nokta bilinmelidir:

1) Bugünkü vergilendirme şer'î esasa uygun mu? Yani, dinen vermemiz gereken zekâtın tamamını veriyor muyuz? Meselâ devlet bugün öşür almıyor. Keza devlet ticâret yapanlardan belli şartlarla vergi aldığı halde emvâl-i bâtına'ya giren tasarruflardan, altın ve gümüş nev'indeki zinetlerden vergi almıyor. Ama Müslüman kimse, dinin bu mallarda emrettiği zekâtı vermesi gerekir.[6]

2) Vergiler, dinin istediği yerlere harcanıyor mu? Az sonra belirtileceği üzere zekâtın, Kur'an'la tesbit edilen belli harcama kalemleri var. Bugün lâik devlet onu düşünmüyor. Müslüman, bu noktadan da zekat gibi mühim bir rüknü değerlendirmek zorundadır. Şüpheden emin olmak için, şeriatın emrettiği üzere zekâtını hesaplayıp zâhir şartlara ve vicdanına uygun şeklide çevresindeki fakirlere vermek çıkar yol gözükmektedir.

Bu meselede iyice bilinmesi gereken husus şudur: Zekât, herşeyden önce bir ibadettir ve öncelikle fakirin hakkıdır. Bu ibâdet de dinin emrettiği şekilde yapılmalıdır.Din, zekâtın zenginlerden alınıp o bölgenin fakirlerine dağıtılmasını emretmiştir. Artan miktar Beytu'l-Mâle (Devlet Hazinesine) gönderilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususu -müteakip ilk hadiste görüleceği üzere- Yemen'e irşâd, vergi ve kadılık işlerini yürütmek üzere gönderdiği Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'e açık bir şekilde emretmiştir: "Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun... Onlara haber ver ki, Allah malları üzerine zekâtı farz kılmıştır. Zenginlerinden alınarak fakirlerine iâde edilir..."

İslâm ulemâsı zekâtın, alındığı bölgeden dışarı çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürmüş, bu meyanda Hanefîler çıkarılabileceğini söylemiş ise de Şafiîler, Mâlikîler ve "cumhur" çıkarılmaması gerektiği görüşünde ittifak etmişlerdir. Şâfiîler çıkarıldığı takdîrde -orada muhtaç kimse varsa- bunun te'diye edilmesi, gerisin geriye gönderilmesi gerektiğine hükmeder. Mâlikîler ise muhtaç olup olmadığına bakılmaksızın iâdesine hükmeder.

Mahallî ihtiyâç fazlası ve başka şekillerde hazînede toplanan paralar da öncelikle yardıma muhtaç durumda olan "beşer unsuru"na harcanacaktır. İlgili âyet şöyle: "Sadakalar (yani fukaraya temlîk edilmek üzere çıkarılan vergiler) Allah'tan bir farîza olarak, ancak:

1- Fakirlere,
2- Miskinlere,
3- (Toplanması ve sarfında sadakalar) üzerine me'mur olanlara,
4- Kalpleri (Müslümanlığa) alıştırılmak istenenlere,
5- Kölelere,
6- Esîrlere,
7- (Borcundan fazla nisâbı olmayan) borçlulara,
8- Allah yolunda (harcamaya),
9- Ve yol oğluna (yani memleketinde zengin bile olsa, meşru bir maksadla seyr-ü sefer ederken muhtaç kalmış olan yolculara) mahsustur..." (Tevbe 60).

Burada 3, 4 ve 8. maddeleri istisna edersek, diğer altı kalemin muhtaç olan kimseler olduğu görülür. Yani hazîne parasının sarfında önce insan unsurunun durumunu düzeltmek emredilmektedir. Bugün vergilerin sarfında bu inceliklere yeterince riâyet edilmediğine göre, Cenâb-ı Hakk' ın hitâbına doğrudan muhatap olan bu hitaba uyup uymama ölçüsünden hesabını verecek olan Müslümanın, zekâtını, ilâhi irâdeye uygun miktarda çıkarması gerekir. Bilhassa emvâl-i bâtınanın zekâtı ferdin vicdanına bırakılmıştır. Hiç olmazsa bunların çevredeki fakirlere sarfı... [7]

6-ZEKÂTA TÂBİ MALLAR

Bu mevzuyu Ömer Nasuhî Bilmen merhum şöyle özetlemiştir: "Mallar, emvâl-i bâtına (görülmeyen) ve emvâl-i zâhire (görülen) adıyla iki kısımdır. Nakit paralar ile, evlerde, mağazalarda bulunan ticâret malları, emvâl-i bâtına'dır. Sâime denilen hayvanlar ile bir kısım arazi muhsûlâtı ve mâdenler ile yer altındaki hazîneler ve "gümrüklere uğrayan ticâret malları ile nukud" da emvâl-i zâhiredendir. Bunların hepsi de birer muayyen nisbette zekâta tâbidirler.
Bâtınî malların zekâtlarını vermek, sâhiplerinin diyânetine havâle edilmiştir. Bunlar, bu malların zekâtlarını diledikleri fakirlere, muhtaçlara bizzat verebilirler.
Zâhirî malların zekâtlarını, muayyen nisbetteki vergilerini ise, veliyyü'l-emir, hususî memurlar vâsıtasıyla tahsîl ederek şer'an muayyen yerlere sarfeder..."
Bugünün şartlarında, zekât deyince sadece emvâl-i batına'dan verilecek kırkta biri anlayanların hatası açıktır. Dinin hassasiyetle durduğu bir meselede mü'minlerin de hassas olmaları gerekir. Kabirde hesap ilâhî ölçülere göre olacaktır.[8]

BİRİNCİ BAB

ZEKATIN FARZİYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI

?1? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ???? ????? # ???????? ??? ????????. ??????: ?????? ???????? ???? ?????? ????? ??????? ?????????? ?????? ??? ??????????? ??????? ????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????????? ??????? ??????? ???? ?????????????? ????????? ???? ?????????????? ????? ???? ???????? ??????? ?????? ???????? ????????? ????????? ???????????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ???????? ??????????? ???????? ?????? ????????? ???????? ?????? ???????[. ????? ?????? .

1. (2010)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'ı Yemen'e gönderdi. (Giderken) ona dedi ki:
"Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey Allah'a ibâdet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver. Onlar buna da ittaat ederlerse kendilerinden zekâtı al. Zekât alırken halkın (nazarlarında) kıymetli olan mallarından sakın. Mazlumun bedduasını almaktan kork. Zîra Allah'la bu beddua arasında perde mevcut değildir." [Buhârî, Zekât 1, 41, Sadaka 1, 63, Mezâlim 9, Megâzî 60, Tevhid 1; Müslim, Îmân 31, (19); Tirmizî, Zekât 6, (625); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1584); Nesâî, Zekât 46, (5, 55).][9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste öncelikle, Ehl-i Kitap'tan olanları İslâm'a çağırırken hangi tertibe riâyet edeceğimiz belirtilmektedir. Hadisin yine Buhârî'de gelen bir başka vechinde sırayla ele alınacak meseleler daha vâzıhtır: "Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Yanlarına varınca, onları, önce Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmeye dâvet et. Bu meselede onlar sana itaat ederlerse, onlara Allah'ın, her gece ve gündüzde beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Eğer onlar bu meselede de sana itaat ederlerse, kendilerine Allah'ın sadakayı farz ettiğini, bunun zenginlerinden alınıp fakirlerine iâde edileceğini onlara haber ver. Onlar sana bu meselede de itaat ederlerse (zekâtlarını alırken) mallarının kıymetlilerinden sakınasın..."
Şu halde Ehl-i kitâb'a şu sırayla dâvet yapılacak:
* Önce kelime-i şehâdet,
* Sonra beş vakit namaz,
* Sonra zekât.

2- Dikkatimizi çeken bir husus, bu hadiste oruç, hacc gibi diğer farzların zikredilmemiş olmasıdır. Halbuki Hz. Muâz'ın Yemen'e gönderilmesi Resûlullâh'ın hayatının sonlarında (hicrî onuncu yılda hacc'dan önce) vukûa gelmiştir.[10] İbnu Salâh, bu eksikliğin râvilerden kaynaklanmış olabileceğini söyler. Kirmânî ise, Şâri'in namaz ve zekâta daha çok ehemmiyet vermesinden ileri geldiğini, bu sebeple bu ikisinin Kur' an'da çok tekrar edildiğini, bu yüzden oruç ve hacc, dînin rükünlerinden olmasına rağmen bu hadiste zikredilmediğini söyler. Ayrıca der ki: "Buradaki sır şudur: Namaz ve zekât mükellefe bir kere vâcib oldu mu onun boyundan asla sâkıt olmaz. Oruç ise böyle değil, başkası tarafından da niyâbeten yerine getirilebilir, âcizlerde olduğu gibi..." Bazıları da şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), dinin erkânını beyan etmek maksadıyla konuşunca hepsini teker teker sayardı. Nitekim İbnu Ömer'in rivayet ettiği: "İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir..." hadisi böyledir. Ancak burada davet maksadıyla konuşmaktadır. Üç erkânın zikriyle yetindi: Şehâdet, namaz, zekât... Ayrıca şu hikmet de unutulmamalı: "Beş rükün ya îtikâdîdir, şehâdet gibi; ya bedenîdir namaz gibi; ya da mâlîdir zekât gibi. Bu sebeple Resûlullah İslâm'a dâvette bu üç şeyle iktifa etti, diğerleri zâten bunlardan birine girer. Nitekim oruç mutlak sûrette bedenîdir, hacc ise bedenîmâlîdir. Esâsen asıl olan, İslâm kelimesidir. Kâfire en zor gelen budur, namaz da tekerrürü sebebiyle çok zor gelmektedir. Zekât ise, insan fıtratındaki mal düşkünlüğü sebebiyle o da çok zor bir ibâdettir. Öyleyse kişi bu üç zor şeyi benimsedi mi geri kalanlar bunlara nisbetle ona kolay gelir."
3- Zekâtın bir başka yere nakli meselesinde âlimler ihtilâf eder. Ebû Hanîfe ve Leys nakli câiz görür. Bunlara göre "fakirlerine iâde edilir" ibâresindeki zamir Müslümanlara râcidir. Mâna şöyle olur: "...Müslümanların fakirlerine iade edilir." Cumhur ise zamiri, Hz. Muâz'ın muhataplarına hamlederek, "Bölge halkının fakirlerine iâde edilir" demişlerdir. Mâlikîler, muhalefet vs. şeklinde başka bölgeye çıkması durumunda "iâde şarttır" dememiş ise de, Şâfiîler "fakir olduğu takdirde geri gelmesi şarttır" demişlerdir.
4- Hz. Muâz'ın, Yemen'de karşısına çıkacak olanlar sâdece Ehl-i Kitap değildi. Puta tapanlar da vardı. Ehl-i Kitâb'ın zikri, onların tafdili içindir.
5-Ehl-i Kitap, Allah'a inandığı halde, onların Allah'a inanmaya dâvet edilmeleri, İslâm'ın belirttiği ölçüde bir tevhid inancına sahip olmamalarından dolayıdır. Hatta bazı rivayetlerde: "Onları önce Allah'ın birliğine çağır" denmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, yahudîlerin Hz. Üzeyr'e, hıristiyanların da Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" dediklerini (Tevbe 30) haber verir. Sadedinde olduğumuz rivayette öncelikle Allah'a ibâdete davet mevzubahistir. Âlimler "Bundan tevhîd kastedilmiştir" derler. Öyleyse onlardan ilk istenen şey, insana benzetilen bir Allah inancından (ki teşbîh denir), tevhîde gelmeleri olmuştur. Tevhîd, onların inançlarında mevcut teşbîh'in gerektirdiği her çeşit şirkin reddi demektir
6- Bu hadisten hareketle, Müslüman olmak için sâdece Allah'ın birliğini îtiraf etmenin yetmeyeceği, Hz. Muhammed'in risâletinin de te'yid edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Cumhur böyle demiştir. Bazıları: "Berinciyle Müslüman olur, ikincisi de taleb edilir" demiştir. Bir kimsenin itikadına hükmetmede bu ihtilafın önemi vardır.
7- İbnu'l Arabî Tirmizî şerhinde (Ârızatu'l-Ahvazî) der ki: "Günümüzde yahudîler Hz. Üzeyr'e Allah'ın oğlu demekdiklerini söylerler. Bu olabilir, böyle bir inanca sahip olmayabilirler. Ancak, günümüzde o inanca sahip olmamaları, Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, Medîne veya başka bir yerde yaşayan yahudîler arasında böyle bir inancın olmadığı mânasına gelmez. Nitekim, onların hiçbirinden Kur'an'daki bu ithamı reddettiklerine, itiraz ettiklerine dair rivayet gelmemiştir."
İbnu Hacer, bunu pek mâkul bulur ve o inaçta olan yahudî grubunun inkiraz etmiş olabileceğini söyler ve: "Nitekim Yahudîlerden ekseriyetinin itikadı teşbîh'ten ta'tîle dönmüştür. (Yani Allah'ı insana benzetmeyi bırakıp, daha da ileri giderek Allah'a isim ve sıfat izâfesini reddetme noktasına gelmişlerdir. Sıfattan, isimden mücerred bir ilâh anlaşılmayacağı için ta'tîl ile küfr-ü mutlaka yakın bir noktaya gelinmiş olur.) Keza hıristiyanların inançları da "oğul", "baba" mevzularında değişerek, bunların maddî değil, mânevi meseleler olduğu noktasına gelmiştir. ??????????? ?????? ????????? ?????????? "Kalpleri çeviren Allah'ı tesbîh ederiz."

8- Hadiste geçen "...Allah'ı tanıdılar mı?..." tâbiri, ehl-i kitâbın -her ne kadar ibâdet yapıp Allah'ı bildiklerini söyleseler de- gerçek mânada Allah'ı tanımadıklarını göstermektedir. Kelam ilminin hâzıkları: "Allah'ı mahlûkâta benzetenler, O'na "el", "çocuk" izâfe edenler Allah'ı tanımamışlardır. Onların tapındıkları ma'budları Allah değildir, Allah diye isimlendirseler de" demişlerdir.
9- Dînî emirlerin toptan değil de tedricen taleb edilmesindeki bir hikmet, muhatabı usandırmamak içindir. Hepsi birden istenseydi nefret etmeyeceğinden emin olunamazdı.
10- Hadiste gelen "... (zekât) zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını..." ibâresinden zekât toplama ve sarfetme işinin imâma ait olduğu, imâmın, bunu şahsen veya memuru vasıtasıyla yapabileceği hükmü çıkarılmıştır. Keza, vermek istemeyen olursa, zorla alınacaktır.
11- Hadiste geçen "... fakirlerine dağıtılır..." ibâresinden, zekâtın tamamının, harcanması meşrû olan yerlerden sadece birine verilmesinin câiz olacağı hükmüne varılmıştır. İbnu Dakîku'l-Îd, hadiste sadece fakirlerin zikredilmiş olmasını, zekâtın masraf denen harcama kalemleri içinde en çoğunu fakirlerin teşkil etmiş olmasıyla ve bir de zenginlerle fakirler arasında bir mutâbakat sağlama gayesiyle îzâh eder. Keza: "Bir kimse borçlu ise, elindeki parayı alacaklısına verdiği takdirde artan kısım zekât vermeyi vâcib kılan nisabı bulmadığı takdirde, bu adama zekât farz olmaz" diyenler de bu ibareye dayanırlar. Çünkü "Bu adam, borçlularına haklarını verdiği takdirde geride kalacak parayla zengin sayılmaz."
12- "Kıymetli mallarından sakın" ibâresinde zikri geçen kıymetli maldan maksad, zekat düşecek mallar arasında şu veya bu sebeple mal sahibi tarafından daha çok sevilen maldır. Bunlara "nefis" de denmiştir, kişinin nefsi çektiği için. Kırk koyundan birini seçerken en göze geleni seçmek gibi veya mal sâhibinin husûsi îtinâ gösterdiğini seçmek gibi... Bu yasaklanmakta, mal sâhibinin gözü gönlü kalmayacak vasat bir şey alınması emredilmektedir.
13- "Mazlumun bedduasını almaktan kork" ibâresi, vergi alırken zulümden kaçınmayı emretmektedir. Gerçi, hadis mutlaktır, her çeşit zulümden kaçınmak muraddır ama, zekat toplama ile ilgili tavsiyelerden ve bilhassa "halkın kıymetli malını almaktan sakın" tenbîhinden sonra "mazlumun bedduasından sakın" denmiş olması bilhassa zekât toplamada hassasiyetin ehemmiyetine dikkat çeker. Şu halde "kıymetli malların alınması zulümdür" mânası çıkmaktadır.
14- "Allah'la beddua arasında perde yoktur" ibâresi, bedduânın Allah'a ulaşmasını önleyecek hiçbir engel yoktur, yani "mazlumun duası makbûldür" demektir. Başka rivâyetler, mazlum âsi de olsa, fâcir ve hatta fakir de olsa duasının makbul olduğunu tasrîh eder. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivâyetinde: ???????? ???????????? ?????????????? ?????? ????? ???????? ??????????? ???? ???????? "Mazlumun duası makbuldür, facir bile olsa, zira onun fücûru kendini ilgilendirir" buyrulmuştur.
İbnu'l-Arabî der ki: "Bu hadis, mazlumun duasına icâbet edileceği hususunda mutlak gözüküyor ise de, aslında bir başka hadisle mukayyeddir. O hadis şudur: "Duâ edenler üç kısımdır: Ya talebine hemen cevap verilir, ya bekletilip daha iyisi verilir, ya da kendisinden duaya bedel, misliyle günah affedilir."Nitekim, benzer bir durum bir üslûbla Zât-ı ilâhîlerini, "darda kalana kendisine dua ettiği zaman icâbet edip sıkıntısını alan..." olarak tanıtırken, bir başka âyette ise, "Dua ettiğiniz şeyi, dilerse giderir" buyurarak "meşîetiyle" kayıtlamaktadır" (En'âm 41). [11]
15- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER
* Savaşmadan önce tevhide davet uygundur.
* İmâm âmiline, yapacağı işle ilgili tâlimat vermelidir.
* Zekât toplamak için maddî durumu iyi olanlar gönderilmelidir.
* Haber-i vâhid makbûldür, onunla amel vâcibtir.
* Bâzı âlimler, "zenginlerinden" tabirinden hareketle çocuk ve delinin de malından zekât alınacağını söylemiştir.
* "Fakirlerine" tâbirindeki zamir Müslümanlara gittiği için kâfirlere zekât verilemiyeceğine hükmedilmiştir.[12]

?2? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???????? ??:]??? ???? ????? #: ??? ???? ??????? ????? ??? ?????? ??? ?????? ? ???????? ????? ?????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ??????????? ??????? ??? ??????? ??????????????? ??????? ???????? ????????? ???????? ?????????????? ???????????? ???????????? ??????????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????????? ????????? ???????? ??????? ???????? ????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????. ??? ??????? ?????? ? ???????? ????? ?????? ??? ????? ???????? ?????? ??????????? ???????? ??????? ?????????? ???????? ????? ?????? ?????? ????? ?????? ???????????: ???? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ???????. ????? ???? ?????? ? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ?? ????? ??????????? ?????? ?????????[. ????? ?????? ????? ????? ???????? ?? ????. ???????? ????? ?? ??? ????? .
»??????« ??????? ?? ?‘?? ??????. ?»??????????« ?‘????.?»?????????« ????? ??????? ?????. ?»??????????« ?????????.?»?‘??????« ??? ?? ???? ?????. ‘?? ??? ??? ???? ???????? ???? ??? ???? ???????? ?????? .

2. (2011)- Hz. Ebû Hüreyre ve Hz. Câbir (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Deve, sığır veya davar sâhibi olup da, bunlardaki Allah'ın hakkını eda etmeyen herkese Kıyamet günü, bu mallar, olduğundan daha çok ve mümkün olduğunca iri ve şişman olarak geleceklerdir. Adam, onlar için, düz ve geniş bir yere oturtulacak, hayvanlar bacakları ve tabanlarıyla onun üzerinden geçecekler. Geçiş sırasında boynuzlarıyla tosluyacaklar ve ayaklarıyla ezecekler. İçlerinde boynuzsuz veya boynuzu kırık biri bulunmayacak. Bu şekilde sonuncusu da onun üzerinden geçince, birincisi aynı geçişe tekrar başlayacak. Mahlûkatın hesabı tamamlanıp hüküm verilinceye kadar bu hâl devam edecek.
Keza "kenz"e (hazine) sâhip olup da ondaki (Allah'ın) hakkını ödemeyen herkese, Kıyamet günü hazinesi, dazlak başlı bir yılan olarak gelecek, ağzını açıp peşine düşecektir. Yılan yaklaştıkça adam ondan kaçacak. Sonunda yılan ona:
"Gizlediğin hazîneni al! Ben ondan müstağniyim!" diye bağırır. A-dam, neticede yılandan kaçma çaresinin olmadığını anlaşınca, elini ağzına sokar. Yılan da onu, aygırın (alafı) kemirmesi gibi kemiriverecek." [Buhârî, Zekât 3, Tefsir, Âl-i İmrân 14, Berâet 6, Hiyel 3; Müslim, Zekât 26, (987); Muvatta, Cihâd 3, (2, 444); Ebû Dâvud, Zekât 32, (1658, 1659, 1660); Nesâî, Zekât 2, 6, (5, 12-14).][13]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Kur'ân-ı Kerîm'de, "kenz" yapanların Kıyamet gününde karşılaşacakları fecî âkibetleri üzerine gelen âyeti açıklayan bir hadistir. Âyet-i kerîme meâlen şöyledir: "...Altını ve gümüşü biriktirip yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu? İşte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula. O gün bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak. İşte bu, (denilecek), nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifcilik ettiğiniz bu nesnelerin acısını haydi tadın!" (Tevbe 34-35).
Âyet-i kerîme "kenz" edilen, yâni biriktirilip yığılan ve fakat Allah yolunda harcanmayan altın ve gümüşlerin âhiretteki korkunç âkibetini haber veriyor: Kıyamet günü bu mallar, sâhibine verilecek ezada, azab vâsıtası olarak kullanılacaktır. Yani altın ve gümüşler ateşte kızdırılmış olarak vücudlar dağlanacaktır. Âyet, her devirde ve her yerde en mûteber servet yığma vâsıtası olan altın ve gümüşü misal vermektedir.
Sadedinde olduğumuz hadis at, deve,sığır, davar gibi hayvan nev'inden "kenz" edilen malların nasıl azab vâsıtası kılınacağını açıklamaktadır: "Bu hayvanlar, sâhiplerini mahlûkâtın hesabı görüldüğü müddetçe ayaklarıyla tekmeleyip çiğneyecek boynuzlarıyla toslayacak, ağızlarıyla dişleyip kemirecek. Müslim'in bir

rivâyetinde, bu azâbın sâdece mahşerdeki hesap sırasında olacağı ve müddeten de dünya ölçüleriyle elli bin yıllık bir zamanı içine alacağı, ondan sonra da çok daha berbat bir âkibet olan cehenneme atılabileceği belirtilir. ???????? ????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??????? ????? ???????? ?????? ?????? ????????? ?? ?????? ????? ?????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ?????????? ????? ????? ????????? ????? ??? ?????????? ???????? ??? ????????

"...Herifin üzerinden (hayvanların) sonuncuları geçince öncekiler tekrar geçmeye başlar. Bu hâl, Allah kullarının arasında miktarı sizin senelerinizle ellibin sene olan bir günde hükmedinceye kadar böyle devam eder. Sonra ya cennete veya cehennneme giden yol kendisine göstirilir."

2- Sadedinde olduğumuz hadis, meâlini verdiğimiz âyet-i kerîmede sözü edilen "kenz" yapma, yani biriktirip yığma meselesine de açıklık getirmektedir. Bu mal veya üzerindeki Allah'ın hakkı'nı vermemek, o maldan Allah yolunda harcamamaktır.

Müslim'in bir rivâyetinde, Ashabtan biri: "Devenin hakkı nedir?" diye sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir: "Onu su başında (herkesin uğradığı yerde) sağmak, süt kovasını (üzerinden almak üzere ihtiyaç sâhibine) iâreten vermek, erkek develeri emâneten vermek (sütünden istifade etmeleri için dişi develeri karşılıksız olarak) menîha sûretinde vermek, Allah yolunda üzerlerinde yük taşımaktır."

Esâsen kenz, "mal ve serveti toplamak", biriktirmek, yığmak veya toprağa gömmek mânalarına gelir.

3- Selef ulemâsı, zikri geçen âyet ve hadisi değerledirmede ihtilâf ederler. Ekseriyet, bir kısım başka hadislere dayanarak kenz'den muradın zekâtı verilmeyen mal olduğunu söylemiş, zekât verilen mala kenz denemeyeceğini belirtmiştir. İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Câbir, Ebû Hüreyre, Hz. Ömer vs. bu görüştedir.

Hz.Ali'nin bir fetvâsına göre 4000 dirhemden fazla mal, zekâtı verilsin verilmesin kenz'dir. Bazıları ihtiyaçtan fazla mala kenz demiştir. Kenz'le bunun lügat mânasını anlayan bazıları, zikri geçen âyetin, zekâtın farziyetiyle neshedildiğini ileri sürmüştür. Yarıdan îtibaren meâlini kaydettiğimiz âyetin baş kısmında Ehl-i Kitâbın medâr-ı bahs edilmiş olmasını nazar-ı îtibâra alan bazıları da kenz âyetinin ehl-i kitaba baktığını söylemiştir. (Süddî gibi).

Elmalılı Hamdi Efendi, âyetle ilgili yaptığı kısa açıklamada, âyetin kâfir, Müslüman herkese baktığını belirtmekten başka hangi sûretle olursa olsun, paranın tedâvülden çekilmesine de kenz diyecek bir yorumla karşımıza çıkmaktadır. Şöyle der: "..altın ve gümüşün hakkı, insanlığın menâfii nokta-i nazarından, hikmet-i hilkati vâsıta-i mübâdele, yani semen olarak, ibâdullah'ın hakîki ihtiyaçlarına sarfolunup tedavül etmek... olduğu halde bir takımları tutarlar, bunları toplar, meydan-ı tedâvülden çeker, gerek gömerek , gerek hazînelerde, sandıklarda veya herhangi bir yerde gizleyerek yığıp sımsıkı saklarlar ve bunları Allah yolunda sarfetmezler... nukûdun hakkını ta'til ve iptal eyleyenler, yok mu? Her kim olursa olsun gerek, o Ahbâr (yahudî âlimleri) ve ruhbandan ve onlara uyan gayr-i müslimlerden olsun ve gerekse zekâtlarını veremeyerek nakidlerini saklayan Müslümanlardan bulunsun artık bunları elîm bir azab ile tebşîr et... "

Elmalılı, ifâdesinin baş kısmında, altın ve gümüşün yaratılış hikmetinden alıkonmasını kenz'e dahil edecek bir ifâdeye yer verirken, cümleyi uzatarak, sonlarına doğru, tefsirlerde takarrur etmiş görüşle bağlar. Ve böylece açık seçik yeni bir fetva ortaya koymaktan kaçınır. Ancak ayet, tek başına alındıkta o mânada anlaşılmaktan uzak değildir.[14]

4-EBÛ ZERR-İ GIFÂRÎ (radıyallâhu anh)'NİN GÖRÜŞÜ

Kenz mevzuunda selefin ihtilâf ettiğini belirttik. İbnu Ömer'in sözlerinde hülâsa edilen ve büyük ekseriyetçe benimsenen "zekâtı verilen mal, yedi kat yerin altına da gömülse, kenz değildir, zekâtı verilmeyen mal, meydanda da olsa kenzdir" görüşüne mukabil, "Âilenin nafakasından (zarûrî ihtiyaçlarından) fazlasına kenz" diyen görüş de vardır. Bu görüşü dahi bir kısım sahâbîler benimsemiş ise de, en ziyâde Ebû Zerr'e nisbet edilir. O, bunu âdeta siyasi bir doktrin yapmış, bu kanaati için mücâdele vermiştir. İbnu Kesîr şöyle der: "Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'in mezhebine göre, "(Bakımına mecbur olunan) iyâlin nafakasından arta kalanı iddihâr etmek (biriktirmek) haramdır. O, bu istikâmette fetva veriyor, insanları bu tatbikâta teşvik ediyor, (teşvikle de kalmayıp) bunu emrediyor, buna uymayanlara karşı çok galiz ve sert davranıyordu. Hz. Muâviye onu faaliyetlerden men etti ise de, o bundan vazgeçmedi. Hz. Muâviye (radıyallâhu anh), onun fitne çıkararak halka zarar vermesinden korktu. Emîru'l-mü'minîn Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a durumu yazarak şikayette bulundu. Mektupta Ebû Zerr'i yanına (Medîne'ye) çağırmasını taleb etmişti. Bunun üzerine Hz. Osman onu Medîne'ye davet etti. Tek başına Rebeze'de ikâmet ettirdi. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) Hz. Osman'ın hilâfeti sırasında orada vefat etti."

İbnu'l-Esîr, bu meselede Ebû Zerr hazretlerinin ne derece samimi olduğunu anlamak için Hz. Muâviye'nin onu imtahan edişiyle alâkalı bir de vak'a kaydeder: "Hz. Muâviye, Ebû Zerr yanında (Şam'da) iken, sözüyle ameli birbirine uyuyor mu diye bir denemek istedi. Bu maksadla, bir gün, kendisine bin dinar parayı gönderdiği aynı adamı ona tekrar yollayarak şöyle dedirtti:

"Hz. Muâviye beni başkasına göndermişti, ben yanlışlıkla sana geldim, parayı bana geri getir!"

Ebû Zerr, bu durum karşısında şu cevabı verir:

"Yazık oldu! O para çoktan elimden çıktı. Ancak, bana tahsisatım gelince, onu sana öderim!"

Abdullah İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh), Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde şunu anlatır: "Ebû Zerr'le berâberdik. Tahsisâtı getirildi. Berâberinde câriyesi de vardı. Cariye, ihtiyaçları için o parayı harcadı, geriye yedi (dirhem) kaldı. Cariyeye emrederek onu fülûsa çevirmesini (bozdurmasını) söyledi. Ben: "Evin ihtiyaçları, gelecek misafirler için biriktirsen!" dedim. Bana: "Dostum (Resûlullah) şunu söyledi: "Keseye konup üzeri bağlanan her altın ve gümüş, -onu Allah yolunda dağıtıncaya kadar- sahibi üzerinde bir ateştir" diye cevap verdi."

Hz. Ebû Zerr'i, âyeti öyle anlayıp, herkes tarafından kendi anladığı şekilde anlaşılması için eyleme bile sevke zorlayan Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Uhud dağı kadar altınım olsa, bunu hemen dağıtırım. Yanımda, borcum için saklayacağım tek dinardan fazlası olduğu halde üzerimden üç gece geçmesi beni rahatsız eder." İbnu'l-Esîr, Ebû Zerr'i bu hadisin tahrik etmiş olabileceğini söyler.

Ebû Saîd (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah: "Allah'a fakir olarak kavuş, zengin olarak kavuşma" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, benim için nasıl mümkün olur?" dedim. Bana: "İstenince ver. Rızık olarak geleni gizleme!" dedi. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bunu nasıl yapabilirim?" dedim. "Bu böyledir. Aksi takdirde ateş" buyurdu."

Bir başka rivâyette, iki dinar (veya iki dirhem) bırakarak ölen kimsenin cenazesi gelince Resûlullah: "Bu iki, dağlamadır, arkadaşınızın namazını siz kılın" diyerek namaza katılmaz, memnuniyetsizliğini izhâr eder.

Bir defasında Ehl-i Suffe'den biri vefat edince çıkınında bir dinar çıkar. Resûlullah: "Bu bir dağlama yarası" buyurur. Birkaç gün sonra bir başkası vefat eder, onun çıkınında iki dinar çıkar. Bu sefer: "İki dağlama yarası" buyurur.

İbnu Kesîr'in Abdurrezzak'tan iktibâsen kaydettiği bir rivâyete göre, altın ve gümüşü Allah yolunda harcamadan biriktirenleri tehdîd eden âyet geldiği zaman, Resûlullah: ?????? ?????????? ?????? ??????????? "Altın ve gümüş (Biriktirenler) kahrolsunlar!" buyurur ve bunu üç kere tekrar eder. Bu hal, Ashâba çok ağır gelir ve aralarında: "Hangi maldan edinmeliyiz?" diye birbirlerine sorarlar. Hz. Ömer atılarak: "Ben sizin için bunu öğrenceğim" der ve durumu Resûlullah'a arzeder. Ashâb'ın, "Hangi maldan edineceklerini sormakta olduklarını söyler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın cevabı şudur: ???????? ???????? ????????? ???????? ?????????? ??????? ?????????? ???? ??????? "Zikreden bir dil, şükreden bir kalb, dînine yardımcı olacak bir zevce.

"Ebû Zerr Hazretleri, kendisini Rebeze'de bulup: Burada ikâmet etmenizin sebebi nedir?" diye soran Zeyd İbnu Vehb'e şu açıklamada bulunur:

"Biz Şam'da idik. Ben: "Altın ve gümüşü biriktirip yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar (yok mu) işte bunlara pek açıklı bir azâbı muştula!.." meâlindeki âyeti okumuştum. Hz. Muâviye: "Bu bizim hakkımızda değil, sadece ehl-i Kitap hakkındadır" dedi. Ben: "Hayır hem bizim, hem de onların hakkında" dedim... Derken bu hususta benimle Muâviye arasında ihtilâf büyüdü. Muâviye Hz. Osman'a yazarak beni şikâyet etti. Osman da bana yazarak yanına çağırdı. Ben de gittim. Medîne'ye gelince (meseleyi işitip, fazlaca büyütmüş olan) halk etrafıma üşüştü. Sanki beni önceden hiç görmemişlerdi. (Bu yersiz alâkadan rahatsız olup) durumu Hz. Osman'a şikâyet ettim. "Yakın bir yere çekil!" dedi. Ben, söylediğimden asla vazgeçmeyeceğim dedim."

Bu rivâyet, Hz. Ebû Zerr'in Rebeze'ye sürgün olarak değil, kendi isteği ile gittiğini göstermesi bakımından ehemmiyetlidir.

NETİCE olarak, âlimler, Selef'de görülen âyetle ilgili farklı yorumların temelde Resûlullah'tan gelen farklı rivâyetlere dayandığını belirtirler. Resûlullah'tan farklı davranışlar da İslâm'ın ve ilk İslâm cemiyetinin terakkî vetiresinden ileri gelmektedir. Başlangıçta umumî olan fakirlik sebebiyle, para biriktirmeyi yasaklamış ve bu hususta ısrar etmiş, titiz davranmıştır. Bilâhare, şahsi hayatında önceki titizliği devam ettirdiği halde, Ashâb'ın -maldaki zekât, sadaka gibi ilâhî hakları ödemek kaydıyla- tasarrufta bulunmasına izin vermiştir.

Ashab arasında ihtilaflı meselelerde, ümmete rehber olacak esas, ekseriyetin görüşüdür. Ferdî anlayışlarda ısrar etmek, İslâmî espiriye uymaz. Hz. Ebû Zerr'in görüşüne saygı duyulur, ama "İslam budur" denemez. Belki, "İslâm'a aykırı değil, dileyen tatbik edebilir, onu tatbik etmeyen ittiham edilemez" denebilir. Zîra, Ashab olsun, Tâbiîn olsun, zekâtını vermek kaydıyla para biriktirmenin câiz olduğunda ittifak ederler. Aralarında büyük zenginler bile çıkmıştır.[15]

5-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

* Cenâb-ı Hakk, zekâtını vermeyenleri cezalandırmak üzere, hayvanları kıyâmet günü diriltecektir. Zekât vermeyenin karşılaşacağı bu durum, kasdının zıddıyla muamele görmekten başkabir şey değildir. Çünkü, adam malında mevcut olan Allah'ın hakkını vermeyerek, vermediği bu "hak"tan istifade etmeyi kasdetmişti. Âhiretteki bu mal cezâ olarak karşısına çıkmakla, kendisine fayda değil, tam aksine zarar verecektir. Maldaki Allah'ın hakkı, onun bir cüz'ü olduğu halde, malın tamamının buna saldırmasındaki hikmet, mezkur hakkın, malın tamamında mündemic olup, temyizi mümkün belli bir kısmı olmamasından dolayıdır. Ayrıca mal, zekâtı çıkarılmayınca tamamı kirli durumdadır.

* Hadis, malda zekâttan başka bir "hak" daha bulunduğunu göstermektedir. Ancak, ulema hükme iki açıdan cevap vermiştir:

1) Bu tehdid zekâtın farz olmasından önceye aittir.

2) Hakdan murad, vâcib olan miktarı aşan kısımdır, bunun terki azab gerektirmez. Muhtemelen bu tehdîd, devenin sütünü içmek zorunda kalan bir fakir olduğu halde, ondan bunu sakınanla ilgilidir. İbnu Battâl: "Malda iki hak vardır. Farz-ı ayn olan ve farz-ı ayn olmayan. Sütü vermek, mekârimu'l-ahlâk olan hukuktandır" der.[16]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ????????? ?????? ???????? ?????? ???????? ?????? ???????? ????????? ???????? ???????? ???? ????????? ???????? ?????? Œ?? ????????? ?????? ??????[. ????? ????. »??????????« ?? ???? ???.?????: »??????? ????????? ????????? ???????« ??? ??????: ???? ?? ????????? ???? ???? ???? ?????????? ?????? ???? ??????????? ????? ?????? ?? ??? ??????? ????? ????? ??????. ???? ?? ????? ?.»???????????« ??? ??????.

3. (2012)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim malının zekâtını sevab umarak verirse, ona sevap verilir. Kim de zekâtını vermezse biz zekâtı ve malın yarısını (cezâlı olarak, zorla) alırız. Bu, Rabbimizin kesin kararlarından biridir. Âl-i Muhammed'e ondan bir hak yoktur." [Rezîn tahric etmiştir. (Ebû Dâvud, Zekât 4, (1575); Nesâî, Zekât 4, (5, 15, 16).][17]

AÇIKLAMA:

1-Burada, zekâtını vermeyenlerden, onu cezalı olarak zorla almak mevzubahistir. Cezalı alış şekli de şöyle olmaktadır: Zekât alınır, ayrıca ceza olarak mal ikiye bölünür. Zekât memuru dilediği parçayı tercih edip onu da alır.

2-Mâna bu olmakla birlikte, hükmün üzerinde ihtilâflar olmuştur. Bazıları, İslâm'ın başında zekâtını zamanında ödemeyenlerden maddi bir cezanın alındığını, ancak sonradan bu tatbikatın neshedildiğini söylemiştir. İmâm Şâfîî kavl-i kadîminde: "Kim zekâtını vermezse, hem zekâtı hem de malının yarısı ceza olarak alınır" demiş ve bu hadisle istidlal etmiştir. Kavl-i cedîdinde ise: "Böyle birinden sadece zekâtı alınır, başka bir şey alınmaz" demiş ve bu hadisin mensûh olduğunu söylemiştir.

Fukahânın büyük çoğunluğunun mezhebi şudur: "Bir şeyi telef edene, onun mislinden ve kıymetinden fazla ceza verilmez." Nevevî, mal hususunda böyle bir cezanın İslâm'ın evvelinde bulunduğu iddiasını da sâbit, kesin bir durum görmez. "Bu ne sâbit, ne de mârufdur, nesh iddiası da, tarihen kesinlik kazanmayan bir meselede makbûl değildir" der.

Bu itiraza, hadis hakkında İbrahim Harbî'nin dermeyân ettiği mütâlaa ile cevap verilmiştir. İbrahim Harbî, İbnu'l-Esîr'in kaydına göre şöyle demiştir: "Râvî rivâyetin lâfzında galat'a (hataya) düşmüştür. Doğrusu şöyle olmalıdır: "Adamın malı ikiye bölünür, zekât memuru muhayyer bırakılır, o zekatı ceza olarak iki parçadan hangisi daha iyi ise ondan alır."

Bu mütalaa esas alınınca, fakihleri nesh vs. ihtimallerini aramaya sevkeden durum kalmaz. Hadis hakkındaki münakaşayı gereksiz gören bazıları, bunu, hadisi rivâyet eden râvilerden Behz İbnu Hakîm'in rivâyetine itibar edilemeyecek kadar zayıf bir râvi olduğu gerekçesine dayandırmıştır. Behz metruk olunca, bu rivâyeti de amele salih değildir. Ancak Ahmed ibnu Hanbel nazarında Behz mûteber bir ravidir. Esasen Ahmed, İshâk ve Evzâî bu hadisin zâhiriyle amel etmişlerdir. Hattâ bu ikisi: "İmam dilerse, ganimetten çalanın bineğini yaktırabilir" demişlerdir. Ahmet İbnu Hanbel: "Mahsulü, daha işlenip kabuğundan çıkarmadan çalan, kıymetinin iki misliyle borçlandırılmaktan başka bir de ibret dayağı atılır" der. Keza o: "Hadd tatbîkâtını uzaklaştırdığımız herkesi iki misli borçlandırırız" der. Bu hadisle ihticâcı esas alanlar, Hz. Ebû Hüreyre tarafından rivâyet edilmiş olan şu hadisten de kendilerine destek bulurlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "(Kurban olarak) işaretlenmiş deveyi yitiren kimse, deveyi ve bir mislini borçlanır birde ibret dayağı atılır" dedi. Ayrıca rivâyet edilir ki, "Hâtib İbnu Ebî Beltaa'nın kölesi, Müzeyneli birinin devesini çalınca, Hz. Ömer, Hâtib (radıyallâhu anhümâ)'i o devenin bedelini iki misliyle ödemeye mahkûm etti." Bazı sahabeler, Harem bölgesinde katilde bulunanın diyetini üçte bir nisbetinde fazlaya hükmetmiştir... Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.

Bu hadisten şu şekilde hüküm çıkaran da olmuştur: "Zekâtını ödemeyenden zekât tam olarak alınır, asla terkedilmez. Sözgelimi, böyle bir kimse malını telef etse, elinde yarısı kalsa, şöyle ki: "Yüz koyunu olan bir adam, koyunlarını zâyi etse ve elinde sâdece yirmi koyun kalsa, bundan on koyun alınır. Bu, geri kalan malının yarısı eder."

2- Hadiste adı geçen Azme, ciddiyet ve emir mânasına gelir. Yani, zekât, Allah'ın olması husûsunda kesin hükmettiği veya farz kıldığı emirlerden biri olmaktadır. Azme'nin cem'i azâim kelimesi, lügat kitaplarında ferâiz olarak da mânalandırılmıştır. Şu halde zekâtın, Allah'ın azmelerinden bir azme olduğunu söylemek, onun farzlarından bir farz, vâciblerinden bir vâcib, "hak"larından bir hak olduğunu söylemektir.[18]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? ????????? # ????????????? ???? ????? ???????? ???? ?????? ???? ????????? ???? ?????? ‘??? ?????? ?????? ?????? ????????: ?????? ????????? ???????? ??? ??? ???? ????? #: ???????? ??? ????????? ???????? ?????? ????????? ? ????? ??? ??????? ?????? ???????? ????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??? ?????????? ??????????? ???? ?????? ??????. ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ??????: ???????? ‘?????????? ???? ??????? ?????? ???????? ??????????? ?????? ?????????? ????? ???????. ???????? ???? ?????????? ???????? ??????? ??????????? ??? ???? ????? # ????????????????? ???? ?????????. ??? ??????: ?????????? ??? ???? ??? ??? ??????? ???? ????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ???????[. ????? ?????? ??? ?????: ?????? ????? ??????????? .

»??????????« ?? ?‘??? ?? ??? ?????.»????????????« ??? ?????? ???? ?????? ?? ???? ??? .

4. (2013)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince, ondan sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) halife seçildi. Bunun üzerine bedevîlerden bir kısmı "irtidât" etti. (Hz. Ebû Bekir halife olarak onlarla savaşmaya karar verince) Hz. Ömer, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlar lailaheillallah deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. Bunu söylediler mi, benden mallarını ve nefislerini korurlar. (İslâm'ın)

hakkı hâriç artık hesapları da Allah'a kalmıştır!" demiş iken, sen nasıl insanlarla savaşırsın?" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Allah'a yemin olsun, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zîra zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım" dedi. Hz. Ömer sonradan demiştir ki: "Allah'a yemin ederim, anladım ki, Hz. Ebû Bekir'in bu görüşü, Allah'ın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmış." [Buhârî, İ'tisâm 2, Zekât 1, İstitâbe 3; Müslim, İmân 32, (20); Muvatta Zekât 30, (1, 269); Tirmizî, İmân 1, (2610); Ebû Dâvud, Zekât 1, (1556); Nesâî, Zekât 3, (5, 14).][19]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in hilafeti sırasında İslâm devletini ciddi şekilde meşgul eden Ridde savaşları'nın karar safhasında Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer arasında cereyan eden bir ihtilâfı aksettirmektedir.
Hz. Ebû Bekir, bir kısım kabîlelerin: "Namaz kılarız, fakat zekât vermeyiz" diye îtiraz etmeleri karşısında onlarla savaşmaya karar verir. Hz. Ömer, Resûlullah'ın bir hadislerini delil göstererek, lâilâhe illallah diyenlerle savaşmanın meşrû olmayacağını söyler. Hz. Ebû Bekir kararında azimkârdır. Bilâhare Hz.Ömer bu kararında halîfe'nin haklı olduğunu te'yîd etmiştir.
Böylece bu hâdise ile, irtidad hâdiseleri karşısında Müslümanların alması gereken tavır, daha ilk halîfeler zamanında takarrur etmiş olmaktadır. İmam Mâlik der ki: "Allah Teâlâ Hazretlerinin farzlarından birinin (inkar etmeksizin) bir kimse men edecek olur, Müslümanlar da almaya muktedir olamazlarsa, ona karşı savaş hak olur."[20]
2- İrtidatın çeşitleri.

İRTİDATIN ÇEŞİTLERİ:

Kâdı İyaz ve bâzı âlimler Hz. Ebû Bekir'i uğraştıran mürtedleri üç sınıfa ayırmışlardır.
1) Tekrar putperestliğe dönenler.
2) Müseylime ve Esvedü'l-Ansî'ye tâbî olanlar. Bu iki şahıs Resûlullah'ın sağlığında peygamberliklerini îlân etmişlerdi. Müseylime'yi Yemâme halkı ve başka cemaatler tasdîk etti. el-Esved'i San'a halkı ve başka cemaatler tasdîk etti. el-Esved, Resûlullah'ın vefatından az önce öldürüldü. Ancak ona inananlardan bir kısmı varlıklarını devam ettirdiler. Resûlullah'ın âmilleri, Hz. Ebû Bekir zamanında onları temizleyeceklerdir. Müseylime üzerine Hz. Ebû Bekir, Hâlid İbnu Velîd (radıyallâhu anhümâ) komutasında ordu techîz edip gönderecek, Hâlid bunları tepeliyecektir.
3) Bir kısım Araplar da zekât vermemek kaydıyla Müslümanlığı devam ettirmek istediler. Bunlar, zekâtın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanına kadar hâs bir emir olduğunu söyleyerek te'vilde bulundular. İşte sadedinde olduğumuz hadiste medâr-ı bahs edilen ihtilâfı Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer bunlar hakkında yapmışlardır: Böylesi kimselerle savaş câiz mi değil mi? diye.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra Müslümanların durumunu, Ebû Muhammed İbnu Hazm, el-Milel ve'n-Nihal adlı kitabında ele alır. O da şu açıklamayı sunar:
"Hz. Peygamber'in vefatından sonra Araplar dört kısma ayrıldılar:
1) Resûlulah'ın sağlığında olduğu gibi, dinlerinde sâbit kalanlar, bunlar ekseriyette idiler.
2) Sadece zekâta karşı gelip, onu vermemek kaydıyla İslâm'a bağlılıklarını devam ettirenler. Bunlar: "Şeriatın, zekât hâriç bütün emirlerini tatbik ederiz" diyorlardı. Bunlar da sayıca çoktu ancak birinci gruba nazaran azınlıkta idiler.
3) Bir grup, alenen küfürlerini ilan etmiş, irtidât etmişti. Tuleyha ve Secâh'ın ashabları gibi. Bunlar öncekilere nisbeten az idiler. Şunu da kaydedelim ki, her kabîlede İslâm'a sadâkatını devam ettirip bunlarla mücâdele eden kimseler de vardı.
4) Bir de hiçbir tarafa katılmayıp, tevakkufu ihtiyar eden ve kim galebe çalacak diye vaziyeti gözetleyen takım vardı.
Hz. Ebû Bekir, isyankârların üzerine ordular gönderdi. Fîrûz ve maiyetindekiler el-Esved'in diyarında galebe çalıp onu katlettiler. Müseylime Yemâme'de öldürüldü. Tuleyha ve Secâh tekrar İslâm'a rücû ettiler. İrtidâd edenlerin çoğu tekrar İslâm'a döndüler. Yıl geçmeden hepsi, tekrar din-i mübîn-i İslâm'ın kanatları altına dönüp, irtidadı terkettiler.[21]
3- Rafizilere bir cevap

RAFİZÎLERE BİR CEVAP

Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak Râfizîlerin bir tenâkuz iddiasını kaydeder ve cevap verir:
"Râfizîler sadedinde olduğumuz hadisin mütenâkız olduğunu iddia ettiler. Dediler ki: "Hadisin evvelinde (Arapların) küfre girdikleri, sonunda da İslam'da sabit kaldıkları, sadece zekat vermedikleri söyleniyor. Onlar Müslüman idiyseler nasıl öldürülmeleri helâl addedilir ve zürriyetleri köle yapılır? Yok kafir idiyseler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e karşı, namazla zekâtın arasını ayırmış olmalarını delil olarak nasıl zikredebilir?"
Bu îtiraza şöyle cevap verilir: "İrtidâd ettiklerini söyleyenler iki gruptur: Biri putperestliğe dönenler; biri de, "Ey Muhammed! malların bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et, senin duan onlar için bir sükûndur..." (Tevbe 103) âyetini te'vil ederek zekât vermekten imtina edenler. Bunlar zannettiler ki, zekât, sâdece Hz. Peygamber'e verilir. Çünkü ondan başkası, onları temizleyemez ve üzerlerine dua edemez. Öyle ise başkasının duası kendileri için nasıl bir sükûnet (emniyet) olacak?"
Şu halde Hz. Ömer "...Sen nasıl insanlarla savaşırsın?" sözüyle ikinci grubu kastetmiştir. Çünkü o, birinci sınıfın öldürülmesinin cevazında müterreddid değildi, tıpkı putperest, ateşperest, yahudî ve hristiyanlarla savaşma husûsunda müterreddid olmadığı gibi.
Kâdı İyaz açıklamasına şöyle devam eder: "Hz. Ömer, bu mevzudaki hadisin, sanki sadece rivayette zikrettiği kısımını hatırlamıştır. Halbuki başka sahabeler namaz ve zekatla ilgili kısımları da beraberce hıfzedip rivâyet etmişlerdir. Nitekim Abdurrahman İbnu Ya'kub, bütün şerîatı içine alan bir muhtevâda rivâyet etmiştir. Rivâyetinde şu cümle de yer alır: "...Bana ve benim getirdiklerime de inanıncaya kadar..." savaşmakla emrolundum." Bu ifâdenin gereği şudur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın getirdiklerinden tek bir şeyi inkâr eden bir kimse, dâvet edildiği halde imtina eder ve savaşmaya kalkarsa, onunla savaşmak gerekir, daha da ısrar edecek olursa öldürülür."
Kâdı İyaz der ki: "Hadiste vukûa gelen ihtisar (özetleme) sebebiyle hadis hakkında şüphe araya girdi. Sanki râvî, hadisin normal vechiyle sevkini düşünmemiş, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in münazarasını sevketmeyi düşünmüş ve dinleyicilerin hadisin aslını bildikleri husûsundaki kanaatine îtimad etmiştir."
İbnu Hacer, bu cevabı beğenmez ve der ki: "Eğer Hz. Ömer'in yanında hadisteki "...namazı kılıncaya, zekatı verinceye kadar..." ibâresi olsaydı, zekât vermeyenlerle savaşı gayr-i meşru bulmazdı. Çünkü hadis bu muhtevâda olunca savaşmanın gayesi kelime-i şehadetin söylenmesini terkte olsun, namaz kılmayı ve zekat vermeyi terkte olsun eşittir. Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'e karşı ihticâcı ve Hz. Ebû Bekir'in ona cevabı, her ikisinin de bu hadiste namaz ve zekât'ın da zikredilmiş olduğunu duymadıklarını göstermektedir. Zîra Hz. Ömer duymuş olsaydı Hz. Ebû Bekir'e karşı o hadisle ihticâc etmezdi. Onu Hz. Ebû Bekir işitmiş olsaydı, Hz, Ömer'i, onu zikrederek reddederdi ve ihticâc etmek için "(İslâm'ın) hakkı hâriç" ibâresinin âmm olan ifâdesiyle ihticâc etmeye muhtaç olmazdı."[22]
4- İslam'ın Hakkı.

İSLÂM'IN HAKKI

İbnu Hacer der ki: ??????? ibaresindeki zamir İslâm'a râci ise (mâna- İslâm'ın hakkı hâriç) "İslâm'ın hakkı" olduğu kesinlik kazanan her şeyi hükmüne dâhil eder. Nitekim mânadaki bu umumîlik sebebiyle, Sahâbe, namazı inkâr eden kimse ile savaşma gerektiği husûsunda ittifak etmiştir."[23]
5- Namazla Zekatı Ayırma

NAMAZLA ZEKÂTI AYIRMA:

Hz. Ebû Bekir namazla zekâtı ayıranla savaşacağını söylemiştir. Bu ayırmadan maksad namazı ikrâr ederken zekâtı inkâr etmektir. Zekâtın inkârı, farziyetini ikrâr etmekle birlikte vermeyi reddetmek şeklinde olabileceği gibi, (te'vil yoluyla) farziyeti de inkâr şeklinde de olabilir, ikisi de bir addedilmiştir. Çünkü Hz. Ebû Bekir, bu ikincileri mâzur addetmeyip, savaş ilan etmiştir.
Mazirî der ki: "Hadisin zâhirinden anlaşıldığı üzere, Hz. Ömer namazı inkar edenlerle savaşmaya muvafıktı. Hz. Ebû Bekir, onu aynı şekilde "zekât için" de savaşmak gerektiği hususunda ikna etti. Çünkü, her ikisi de Kitap'ta ve Sünnet'te beraber emredilmiş, birbirinden ayrı tellakki edilmemişlerdir."Daha önce de belerttiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerîm namaz ve zekâtı her seferinde, "Namazı kılın, zekâtı verin" diye beraber emreder.[24]
6- Zekat malın hakkıdır.

ZEKÂT MALIN HAKKIDIR

Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'i ikna hususunda ve kendi haklılığını delillendirme sadedinde "... zîra zekât malın hakkıdır" diyor. Şu halde, bunu namazla ayırmama gereğinin delili yapmıştır. Yani şöyle bir mâna çıkmaktadır: "Nasıl ki ey Ömer sen de kabul ediyorsun ki nefsin hakkı olan namaz'ı inkar eden için savaşmak şarttır. Zekât için de şart olmalıdır, çünkü zekât da malın hakkıdır. Esasen Kur'ân ve sünnet bunları "İslâm'ın hakkı" olarak tesbit etmiş ve ayırmamıştır. Resûlullah da "İslâm'ın hakkı hariç" diye istisna koymuştur. Öyle ise, "İslâm'ın hakkı"na giren herhangi bir şeyin inkârı hâlinde, Resûlullah savaşma yetkisi vermiştir. Şu halde hadisi: "Kim namaz kılarsa nefsini koruma altına almıştır, dokunmayız, kim de zekât verirse o da malını koruma altına almıştır, dokunmayız. Zekâtını vermezse zorla alırız, daha da direnirse savaşırız." şeklinde anlamak aslına uygundur.
Bu açıklama da, gösteriyor ki, Hz. Ebû Bekir, hadisin başka vecihlerinde yer alan "... namazlarını kılıp zekâtlarını verinceye kadar.... (savaşmakla emrolundum)" ibâresini duymuş olsaydı, İslâm'ın hakkı" ibâresindeki umumilikten istifade ederek ihticâc yapmaya ihtiyaç duymadan hadisi hatırlatıverecekti.
Şârihler, Hz. Ebû Bekir'in de, Hz. Ömer'in de hadisi kısmî olarak hatırladıklarını söylerler. Mamafih, onların hatırlarında kalan, hadisi Resûlullah'ın henüz namaz, zekat emredilmeden önce irad etmiş olması da gayet mümkündür. Çünkü başlangıçta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanları iki şeye çağırıyordu: Tevhîd ve kendi risâleti.[25]
7- Oğlak

OĞLAK:

Hz. Ebû Bekir'in, "Resûlullah'a verdikleri bir oğlağı vermekten vazgeçseler..." ibâresinde geçen anâk kelimesi de ihtilâflıdır. Rivâyetlerde, bunun yerine ikâl (deve bağlamaya mahsus ip), kinaye olarak kezâ kelimesi ve cedyen ezvat (boynu kısa oğlak) kelimeleri de gelmiştir.
Bu farklılıklardan hareketle bazı alimler: "Anâk'ı (yani oğlak'ı) zikretmekten maksad, bizzat oğlağın kendisi değil azlığı ifadede mübâlağadır" demişlerdir. Mamafih, davarın zekâtını alırken, hepsi kuzu olan sürüden, davarın zekâtı olarak oğlak alınabileceği kanaatinde olanlar bu hadisle ihticâc etmişlerdir. Mâlikîlerden bazı fakihler büyükbaş hayvanların çoğunlukla telef olması halinde oğlağın da zekât olarak alınabileceğini söylemiştir.
Ekseriyet, bununla mübalağa kastedildiğinde ittifak eder. Yâni "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e zekât olarak ödedikleri azıcık bir şeyi dahi vermekten imtina ederlerse almak için savaşacağım" demektir.[26]

8- **Hesapları Allah'a kalmıştır** cümlesi, "Ben zâhirlerine bakarım, iç âlemlerinde samîmi olup olmadıklarını araştırmam" demektir.[27]

9- Hadisten çıkarılan bazı hükümler

HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER:

* Sonradan çıkan hâdiseler (nevâzil) karşısında ictihada gidilir, ancak öncelikle bunların usûl'e (aslî kaynaklara) göre yapılması gerekir.
* Nevâzil'in çözümünde münazara, yani değişik görüşlerin münakaşa edilmesi esastır. Sonunda râcih olan benimsenir, zayıf olan üzerinde ısrar edilmez.
* Münâzarada belli bir edebe uyulmalıdır: Aksi görüşte olanı hata ile itham etmemek, mültefit olmak, gerçek karşı taraf nazarında zuhûr gedinceye kadar delil getirmek, hakkın zuhurundan sonra da inadlaşırsa duruma göre sertleşmek... gibi.
* Bir şeyi te'kîd için yemin câizdir.
* Bir kimse sâdece Lâilâheillallah deyip orada kalsa gerisini getirmese, katli câiz değildir. Ancak sâdece tevhîdin ikrarı ile Müslüman olunur mu? Bu, münâkaşalıdır. Râcih (üstün) görüşe göre hayır! Bununla öldürülmekten vazgeçilir, Bilâhare, denenir; şâyet, risâlete de şehâdet eder ve İslâmî ahkâmı iltizam ederse Müslüman olduğuna hükmedilir.
Bağavî bu hususta der ki: Kâfir eğer putçu veya ikici ise, vahdaniyeti ikrâr etmez. Bu durumda Lâilâheillallah dedi mi Müslümanlığına hükmedilir. Sonra İslâm'ın diğer hükümlerini kabûle icbar edilir ve İslâm'a muhalif olan bütün dinlerden müberra kılınır.
Ama kâfir, vahdaniyeti ikrar edip risâleti inkâr eden cinsten ise, onun Lâilâheillallah demesiyle müslüman olduğuna hükmedilmez, Muhammedun Resûlullah demesi aranır. Şâyet herif, Muhammed'in peygamberliği sâdece Araplara mahsus diye îtikad ederse, bunun müslüman olduğuna hükmetmek için, risâlet-i Muhammedîye'nin bütün insanlığa şâmil olduğunu söylemesi gerekir.
Adam şayet, bir vâcibi inkâr veya bir haramı helal addetmek sûretiyle küfre düştü ise, onun müslüman addedilmesi için itikadından dönmesi gerekir. Onun sarfettiği bu küfür sözü, İslâm'ı tekrar iltizam etmemesi hâlinde, kendisine mürtedlerle ilgili ahkâmın icrasını gerektirir.
* Zekâtı vermeyenle savaşılır. Ancak, İslâm'ı benimsediği halde, yukarıda belirtildiği üzere te'vile dayanarak zekât vermeyi reddedenin küfrüne, delil ikâme etmeden hükmedilmez. Sahâbe onlara galebe çaldıktan sonra, malları ganimet, zürriyetleri köle yapılıp yapılamayacağı husûsunda ihtilâf etmiştir. Yani bunlara kâfir muâmelesi mi yapılmalıdır, bâğî (isyankâr) muamelesi mi yapılmalıdır? Hz. Ebû Bekir küffâr muamelesi yapmış ve öyle amel etmiştir. Hz. Ömer bu meselede de Hz. Ebû Bekir'le ihtilâfa düşmüştür. O, ikinci görüşü benimsemiş, hilafeti sırasında başkaları da bu görüşü benimsemiş ve bir şüphe ile İslâm'ın farzlarından birini inkar edene kâfir muâmelesi yapılmayıp âsi muâmelesi yapılması hususunda icma hâsıl olmuştur. Şöyle ki: Böyle birisine inkârdan rücû etmesi taleb edilir, direnip kıtâle azmederse kendisiyle savaşılır, hüccet ikâme edilir. Bu durumda dönerse, döner; dönmezse artık kâfir muamelesi yapılır. (Daha geniş bilgi için 1585-1588 numaralı hadislere bakın.)
* Kâdı İyaz der ki: "Bu kıssadan şu hüküm çıkmaktadır: Hâkim (lider), hakkında nass olmayan bir meselede içtihadda bulunursa vardığı neticeye itaat edilir, müçtehidlerden biri bunun hilâfına hükmetse bile. Eğer bu muhalif kanaatte olan müçtehid, sonradan hâkim olursa, o zaman onun da kendi içtihâdının ortaya koyduğu hükme uyması gerekir. Onun, kendinden önceki hâkimin bu meselede verdiği hükme muhâlefet etmesi câizdir. Çünkü Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in zekât vermeyenler hakkındaki görüşüne, şahsen farklı düşünmesine rağmen, itaat etti. Sonra, halîfe olunca, kendi içtihadının gerektirdiği hükme uydu. Onun bu içtihadına sahâbe ve başkaları da muvâfakat gösterdi."
Hattâbî der ki: "Hadiste şu hüküm de gelmiştir: "Kim İslâm'ı izhâr ederse, kendisine İslâm'ın zâhirî ahkâmı icra edilir, içindeki küfrünü saklamış bile olsa. İhtilâf edilen husûs şudur: Bir kimsenin fâsid îtikâdına muttali olunduğu halde, ondan dönmüş olmayı izhâr ederse, onun İslâm'ı kabûl edilmeli mi? edilmemeli mi? Şüphesiz durumunu bilmeyenin ona ahkâm-ı zâhireyi icra edeceği husûsunda ihtilâf yoktur."
* Bu kıssada bir kısım sünnetin, sahâbenin büyüklerine bile gizli kalabileceği gözükmektedir. Onların bâzı hadisleri duymamış, sonradan işitmiş olmaları büyüklüklerine mâni değildir.
* Nevevî: "Bu hadise göre namazı âmden terkeden öldürülür" diye hükmetmiştir. Ancak İbnu Dakîku'l-Îd, namaz sebebiyle öldürmenin, bu hadise göre câiz olmadığını açıklar. Der ki: "Mukâtelenin mübah olmasından katlin de mübah olduğu hükmü çıkarılamaz. çünkü "mukâtele", "müfâale babındandır, bu bab bir işte

karşılıklı iki tarafın bulunmasını gerektirir." Yani mukâtele karşılıklı olarak birbirini öldürme kavgası yapmaktır. -Türkçemizdeki vuruşmak, savaşmak mânasında- halbuki katl öyle değil, birinin diğerini öldürmesidir.
Bu görüşte olanlar, Hz. Ebû Bekir'in bu savaşın sonunda bir kimseyi sabran öldürttüğüne dair rivâyet olmadığını da söylerler. Sabran öldürmek, îdama mahkum ederek, bağlayarak öldürmek demektir. Şimdilerde kurşuna dizme tabiri kullanılır. Farzı yerine getirmekten imtina edenler icbar edildiği zaman mukabelede bulunurlarsa mukavemetleri kırılıncaya kadar savaşılır. Savaş sırasında öldürülür, mukavemetleri kırılınca muhâriblere veya bâğîlere tatbik edilen ahkâm uygulanır. Öyle ise, herhangi bir farzı terkeden kimse, işi savaşmaya dökmedikçe öldürülmez. Savaşmaya dökerse mukâtele edilir. Öyle ise, hadisteki mukâtele'ye verilen cevâz, katle verilen cevaz sayılmamalıdır. Nitekim İmam Şâfiî de: "Kıtâlden katle yol yoktur bazen adamla kıtâl helal olur, fakat katli helâl olmaz" demiştir.
* Hadis zâhirî amelin kabul edilmesi gereğine delildir. İnsanlar hakkında zâhire akseden amellerine göre hüküm verilir. Bir kimsenin, mü'min olduğuna hükmetmek için kesin bir dille ifâde ettiği îtikadıyla iktifa edilir.
* Tevhîdi ikrâr edip, şeriatle amel eden ehl-i bid'a tekfir edilemez.
* Kâfirin küfründen tevbesi, zâhirî küfürbâtınî küfür ayırımı yapılmadan kabûl edilir.[28]

10- Bir sual ve cevabı

BİR SUAL VE CEVABI:

Bu hadis, tevhîd'e gelmeyen herkesle kıtâl (savaş) yapmayı emrettiği halde, cizye veren veya muâhede (antlaşma) yapanlarla kıtâl nasıl terkedilir?
Bu sorunun cevabı birkaç açıdan verilebilir:
1) Nesh sebebiyle olabilir: Yani cizye almak ve muâhede yapmak yoluyla tevhid taleb etmeme izni, Resûlullah'ın bu hadisi beyanından sonraya âittir. Bunun delili, iznin, ????? ???????? "Haram ayları çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün..." (Tevbe 5) âyetinden sonraya ait olmasıdır.
2) Bu, kendisinden bir kısmın hâss kılındığı âmm bir hükümdür. Zîra emirden maksad, matlûbun hâsıl olmasıdır, bir delil sebebiyle bir kısmın tehallüf edip istisna teşkil etmesi âmm hükme zarar vermez.
3) Bu, kendisiyle hâss'ın murad edildiği âmm olabilir. Böylece "... insanlarla savaşmaya..." ibâresinde geçen insanlarla kelimesiyle kastedilen, ehl-i kitap dışında kalan müşrikler olmuş olur. Bu söyleneni, hadisin Nesâî'deki vechi te'yîd eder. Orada: ????????? ???? ????????? ????????????? "...müşriklerle savaşmaya emredildim.." denmiştir.
4) Şehadet ve diğer zikredilen şeylerden maksad Allah'ın kelâmının yüceltilmesini ve muhâliflere iyice duyurulmasını ifâde etmektir. Bu, bazan öldürmekle, bazan cizye ile, bazan da muâhede ile olur.
5) Kıtâlden murâd, bazan bizzat kıtâldir, bazan da onun yerine geçecek olan bir başka şeydir: cizye veya gayri...
6) Cizye koymaktan maksad onları İslâm'a zorlamaktar, sebebin sebebi, sebep sayılır. Bu açıdan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sanki şöyle söylemiş olmaktadır: "...müslüman olmalarına veya onları İslâm'da karar kıldıracak şeyi benimsemelerine kadar savaşmakla emrolundum..."[29]

İKİNCİ BAB

MALDAKİ ZEKÂTLA İLGİLİ HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

MÜŞTEREK HADİSLER

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???? ???????? ?????? ???? ???????? ??????????? ????????? ???????? ????????? ???? ????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ?? ????????? ????????? ??????. ?????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????[. ????? ????? ?????.»?????????« ??????? ???????? .

1. (2014)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizi (ticarî olmayan) atın ve kölenin zekâtından affettim. Öyle ise gümüş paralarınızın zekâtını verin. Bunun her kırk dirhemine bir dirhem vereceksiniz. Ancak yüz doksan dirheme zekât düşmez. İkiyüz dirheme ulaştı mı beş dirhem verilecektir." [Tirmizî, Zekât 3, (620); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1574); Nesâî, Zekât 18, (5, 37).][30]

AÇIKLAMA:

1- Metinde geçen rika, "varak"tan gelir. İddie ve diyet kelimelerinde olduğu gibi baştaki "v" düşmüş, onun yerine sona yuvarlak "t" gelmiş ve rika olmuş. "Varak" madrûb (basılmış) dirhem demektir. Arapçada dînar altın paranın ismidir, dirhem de gümüş paranın ismi. Şu halde bazı alimlere göre bunların madrûb olanına rika denmektedir. Ancak İbnu Hacer rika'yı, "hâlis gümüştür, madrûb olmuş olmamış farketmez" diye açıklar.
2- Resûlullah, ticarî maksadla olmayıp, binmek, yük taşımak gibi aile ihtiyacını görmek üzere beslenen at ve benzeri hayvanlarla, yine şahsî hizmetlerde istihdâm edilmek üzere bulundurulan köle için zekât alınmayacağını beyân etmektedir.
3- Resûlullah'ın "Affettim" demesi, aslında her şeyin zekâta tâbi olduğuna işaret etmektedir. Yani normalde her mal için zekât verilecektir, zekâtın verilmemesi bir günahtır, amma hizmetinizde kullandığınız at ve kölenin zekâtını vermeme günâhı affedilmiştir mânasında bir ifâde.
4-Hadis 200 dirheme ulaşmayan miktardaki servete zekât düşmeyeceğini ifâde ediyor. 199 yerine 190 rakamının verilişi, küsura yer vermemek içindir. Nitekim "200 dirheme ulaştı mı..." tâbiri hududun 190 değil, 200 olduğunu ifâde etmektedir.
Başka rivâyetler, bu nisaba ulaşan servetin üzerinden bir yıl geçme şartını tasrîh edecektir.[31]

?2? ??? ???]???? ???? ?????? ??????????? ?????? ?????? ???????? ?????? ???? ????? ????????? ??? ???????????? ????? ?????????? ?????????? ????????? ????????? #? ??????? ?????? ????????? ??????? ??????: ????????? ??????? ????????? ??????? ???????? ??????: ?????? ?????? ?????????? ??????????. ???? ????????? ??????????? ??????? ????????? ????? ?????? # ???? ???????????? ????????? ????? ?????? ?????? ????? ????????? #? ?????? ????????? ???? ???????????? ???? ????????? ??????????????? ?????? ?????? ????????? ??? ??????: ?? ??????? ??????????? ??? ?“???? ????? ???????? ???? ???????? ?? ????? ?????? ????. ????? ???????? ??????? ??????????? ??? ?????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???? ???? ?????? ??????? ??????? ?????? ???????. ????? ???????? ?????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ????? ????????

?????? ???????????? ??? ???????? ???????? ??????? ????????? ????????. ?????? ???????? ????????? ?????????? ??? ?????? ??????????? ???????? ????????. ?????? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? ???????? ??????? ???????. ????? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? ????????? ???????? ?????????? ?????????? ????????. ?????? ??????? ???? ????????? ????????? ????? ????? ?????????? ?????? ???????. ???? ????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????? ?????? ??? ??????? ???? ?“???? ?????????? ?????? ????????? ??? ??? ??????? ????????. ????? ???????? ??????? ???? ?“???? ???????? ?????. ?????????? ????????? ?? ????????????. ?????? ???????? ?????????? ??? ????????? ????????? ????? ?????? ????? ???????

???? ????????? ????????? ??? ??????????? ???????? ????????? ?????? ??????? ???? ??????????? ??? ???????????? ???????? ????? ???????. ????? ??????? ???? ???????????? ????? ????? ??????? ?????. ????? ??????? ????????? ????????? ????????? ???? ?????????? ????? ????????? ???????? ?????? ???????? ??? ??? ??????? ????????. ??? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? ?????? ?????????? ???????? ??????????. ????? ???? ???? ??????????? ?????????? ????????????? ?????????? ??????????????? ??? ???????? ?? ??????????? ????????? ????????? ???????? ??? ?????? ??? ??? ??????? ??????????. ??? ????????? ?????? ?????????? ???? ???? ?????? ??? ????????? ????????? ???????? ?????? ???????? ??? ??? ??????? ????????? ?????? ????????? ???????? ???? ?“???? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ??????? ????????? ??? ????????????? ???? ??? ????????? ????????. ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ????????? ?????????? ?????????? ??????? ???????? ?????? ?????????? ??????????? ??????????? ????????? ????????? ??? ????????. ?????? ???????? ???????? ???????? ???????? ?????????? ???????? ?????????? ??????? ??????? ??????? ???????? ?????? ??????? ??????? ???????? ????????? ??? ????????? ???????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ???????? ?????? ???????? ??????????? ?????????? ????????? ???????? ??? ????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ??????????? ?????? ??????? ???????? ???????? ?????? ????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ??? ?????????? ?????? ???????? ???????? ???????? ?????? ??????? ?????????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ??????????? ??????????? ???????? ???????? ??? ????????. ???? ???? ?????? ???????? ?????? ??????? ???? ???????? ?????????? ???? ??????? ??????? ???????? ???????

???????? ?????? ??????[. ????? ??????? ???? ???? ????????.»?????? ???????? ????? ????????« ?? ?“??: ??? ?????? ????? ?‘??? ???? ?? ???????.?»????? ?????????? ????? ??????????« ?? ?????? ??????? ???? ?? ???????.»????????« ?? ?????? ??????? ???? ?? ???????.»??????????« ?? ?????? ??????? ???? ?? ???????.????? »????????? ?????« ?? ?????? ???????.??»???????????« ?? ?????: ?????? ??? ????????.????? »? ???????? ?????? ??????????? ??? ????????? ?????? ????????? ???????? ???????????« ?? ?? ???? ??? ??? ?? ??? ???? ???? ?????? ??? ??? ???? ??? ?? ???? ???? ??????? ??? ????????? ????? ????? ??? ????? ?? ???? ??? ?? ?????. ???? ??????? ??? ???? ??? ???? ?? ???????? ???? ??? ???? ???? ????? ?? ???????? ???? ?????? ??? ??? ?? ???? ????? ???? ????? ?? ??? ??? ??? ???? ??????.? »????????????« ??????? ????????.»????????????« ??????? ??????? ?? ????.? »?????????« ???? ????? ??? ???: ?? ?????.? »??????????« ?????? ????? ?????? ?????: ???? ?????? ??????? ?????. .????? »??? ??? ??????? ??????????« ??? ??? ?? ?? ?????? ‘? ??? ??? ???????? ??? ??????? ???.

2. (2015)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh), kendisini Bahreyn'e gönderdiği zaman, ona şu gelecek talimatı yazılı olarak vermiş ve altını da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mührü ile mühürlemişti. Mühüre nakşedilen yazı üç satır halinde idi. Bir satırda Muhammed, bir satırda Resûl, bir satırda da Allah yazılı idi. Mektup şöyle idi: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müslümanlara farz kıldığı ve Allah'ın da Resûlüne emretmiş olduğu zekât farîzasıdır. Müslümanlardan her kimden bu, usûlünce taleb edilirse, derhal vermelidir. Kimden de belirtilenden fazlası istenirse vermesin:

1) 24 ve daha aşağı miktardaki deve için koyun olarak vâcib zekât, her beş devede bir koyundur.
2) 25'e ulaştı mı, 35'e kadar, dişi bir bintu mehâz (ikinci seneye basan dişi deve); eğer bintu mehâz yoksa, bir ibnu lebun (ikisine basan erkek deve).
3) 36'ya ulaştı mı 45'e kadar, bir dişi bintu lebun (üç yaşına basan dişi deve).
4) 46'ya ulaştı mı 60'a kadar, erkek devenin aşacağı bir dişi deve Tarûkatu'lfahl).
5) 61'e ulaştı mı 75'e kadar, bir ceza'a (beş yaşına basan bir deve).
6) 71'e ulaştı mı 90'a kadar iki bintu lebun.
7) 91'e ulaştı mı 120'ye kadar, erkek devenin aşacağı iki hıkka (dördüne basan deve).
8) 120'yi aşınca, her kırk için bir bintu lebun.
9) Her 50'de, bir hıkka.
10) Sâdece 4 devesi olana zekât düşmez, sahibi nâfile olarak verirse o başka.
11) 5 devesi olana bir koyun düşer.
12) Koyunun zekâtı sâime olanlardan alınır. (Sâime kırda otlatılan hayvana denir.) Sâime koyun 40'a ulaştı mı 120'ye kadar, bir koyun alınır.
13) 120'yi geçti mi 200'e kadar, iki koyun alınır.
14) 200'ü geçti mi 300'e kadar, üç koyun alınır.
15) 300'ü geçti mi her yüz koyunda bir koyun alınır.

16) Adamın sâime koyunları 40'tan bir eksik olsa ona zekât düşmez. Sahibi (nafile olarak) kendiliğinden verirse o başka.
17) Zekât korkusuyla, müteferriklerin araları birleştirilmez, birleşik olanlar da ayrılmazlar.
18) İki ortağın malından alınan zekâtta her ikisi de ,adalet üzere birbirlerine müracaat ederler.
19) Zekât olarak çok yaşlı, ayıplı ve (koç, teke gibi) döl hayvanı verilmez, zekât memuru kabûl ederse o başka.
20) (İki yüz dirhemlik) gümüşte, onda birin dörtte biri (yani kırkta bir miktarı) zekât vâcibtir.
21) Gümüş miktarı 190 dirhemse, 200 dirhemden az olursa zekât yoktur. Sâhibi verirse o başka.
22) Kimin deve sayısı, zekât olarak bir ceza'a vermeyi gerektiren miktarı bulur ve fakat sürüsünde ceza'a olmaz da hıkka olursa, bu kimseden hıkka kabul edilir ve buna, adama kolay geldiği takdirde iki koyun eklenir veya yirmi dirhem eklenir.
23) Kimin zekât olarak hıkka vermesi gerekir ve fakat sürüsünde hıkka olmaz ceza'a olursa, adamdan ceza'a kabul edilir, zekât memuru ona yirmi dirhem veya iki koyun verir.
24) Kimin zekât olarak hıkka vermesi gerekir, fakat sürüde hıkka değil bintu lebun olursa adamdan bintu lebun kabul edilir, kendisine iki koyun veya yirmi dirhem verilir.
25) Kimin zekât olarak bintu lebun vermesi gerekir, ancak bintu lebun'u yok, hıkka'sı varsa kendisinden hıkka kabul edilir, zekât memuru kendisine ayrıca yirmi dirhem veya iki koyun öder.
26) Kimin zekât olarak bintu lebun ödemesi gerekir, fakat bintu lebûn'u olmaz, bintu mehâz'ı olursa, ondan bintu mehâz kabul edilir, ancak yirmi dirhem veya iki koyun daha verir.
27) Kimin zekât olarak bintu mehâz vermesi gerekir, fakat bintu mehâz'ı olmaz, bintu lebûn'u olursa kendisinden bintu lebûn kabul edilir, zekât memuru yirmi dirhem veya iki koyun verir.
28) Eğer adamın münasip şekilde bintu mehâzı yoksa, ibnu lebûn'u varsa, bu ondan kabûl edilir, beraberinde bir ödeme gerekmez." [Buhârî, Zekât 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, Şirket 2, Hiyel 3; Ebû Dâvud, Zekât 4, (1567); Nesâî, Zekât 5, (5, 18-23).][32]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, Hz. Ebû Bekir, zekât toplamak üzere Bahreyn'e musaddık (zekât toplama memuru) olarak gönderdiği Hz. Enes'e yazılı bir vesika veriyor ve altını da resmî mühürle mühürlüyor. Bu rivâyetten hareketle, bütün zekât me'murlarına böyle bir vesikanın verildiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu vesika, başlangıç kısmındaki takdîm paragrafından da anlaşılacağı üzere, sadece karışık olan hesaplamada unutma ve iltibası önlemeye mâtuf değil, aynı zamanda halka itminân vermek ve suistimalleri önleme kasdına da yöneliktir. Halk icabında, zekât memurunu kontrol edebilecektir.
2-Hadisi tercüme ederken metni madde madde paragraflara ayırdık ve her paragrafa madde numarası verdik. Bazı maddeler îzaha muhtaçtır. Gerekli açıklamaları, aşağıda sırayla parağraf numaralarının karşısına kaydediyoruz.
3-Sâdece bu hadiste değil, zekât bahsinin müteakip bir kısım hadîslerinde de sıkça geçecek olan deve çeşitleriyle ilgili açıklamaları toptan ve öncelikli olarak veriyoruz:
Bintu Mehâz: Bir yaşını doldurup ikisine basan dişi deve.
İbnu Mehâz: Bir yaşını doldurup ikisine basan erkek deve.
Bintu Lebûn: İki yaşını doldurup üçüne basan dişi deve.
İbnu Lebûn: İki yaşını doldurup üçüne basan erkek deve.
Hıkka: Üç yaşını doldurup dördüne basan dişi deve.
Tarûkatu'l-Fahl: Erkek devenin aşacağı (dölleyeceği) deve demektir. Bir bakıma hıkka'dır. Esâsen hıkka, erkek devenin aşmasına hak kazanmış mânasına gelir.
Ceza'a: Dördünü tamamlayıp beş yaşına basan dişi devedir.
Ceza': Dördünü tamamlayıp beş yaşına basan erkek devedir.
Sâime: Yemle değil, otlakta beslenen koyun.[33]

4-Bazı muğlak (kapalı) maddeler:

17. Madde: "Müteferriklerin araları birleştirilmez, birleşik olanlar ayrılmaz" hükmünde müteferrik'ten maksad, ayrı ayrı mala sahip olanlardır. Sözgelimi üç ayrı kişiden herbiri kırkar koyuna sahip olsalar, herbirine zekât düşer ve birer koyun vermeleri gerekir. Bunlar zekât olarak tek bir koyun vermek için, zekât memuru gelince birleştirebilirler. (Üçü bir kişide birleşse 120 yapar. 12. maddede geçtiği üzere 40-120 arasında bir koyun ödenir.) İşte zekât verme endişesiyle başvurulabilen bu hîle yasaklanmıştır.
Birleşik (müctemi) olanlar ayrılmaz, cümlesinde birleşik'ten maksad, ortak maldır. Mesela iki ortak kabul edelim, bunlardan her birine 101 koyun düşecek şekilde ortak iseler, 202 adet koyunları vardır. Bu müşterek koyuna, 13. maddeye göre 3 koyun zekât düşmektedir. Zekât memuru gelince, koyunları hemen bölüştükleri takdirde, 12. maddeye göre herbirine birer koyunluk zekât düşecek ve böylece bir koyun zekât olarak verilmekten kaçırılmış olacak, "Birleşik olanlar ayrılamaz" hükmüyle bu da yasaklanmış olmaktadır.
Yine 17. maddede geçen yasaklama emri ile ilgili olarak Şafîî hazretlerinden şu açıklama kaydedilir: Burada hitap hem mal sâhibinedir, hem de zekât memuruna. Çünkü korku iki çeşittir:
1- Memur, zekât azalacak diye korkar, mal sâhibi de malının azalmasından korkar. Öyle ise her ikisine birden hitap edilerek zekât korkusu ile "birleştirme" ve "ayırma" işlemlerine tevessül etmemeleri emredilmiştir. Bu açıklamadan anlıyoruz ki, bazı durumlarda birleştirme ve ayırmalar daha çok zekât vermeyi gerektirebilecektir. Bizim verdiğimiz misâller zekâtı azaltacak durumlara örnek olmuştur.
18. Madde: Bu maddede, iki ortağın alınan zekâtta eşit şekilde birbirine müracaatı şu demektir: Mesela birinin 40 sığırı var, diğerinin de 30. Bu mallar, aralarında müşterektir. Zekât memuru kırk için bir müsinne (3 yaşında sığır), otuzdan da tebî (buzağı) alsa, müsinne veren, kıymetinin yedide üçünü ortağından alır, tebî veren de yedide dördünü ortağından alır. Çünkü her iki yaştaki hayvanda her ortağın ortaklığı nisbetinde hakları var, ve mal tek bir kimsenin mülkü gibi zekât aynı nisbette her iki yaşa da vâcibtir. Kastalânî bunu şöyle açar: Ortak bir sürüden, zekât memuru, sürünün zekâtını alırken, ortaklardan birinden almışsa, veren ortak diğerinden adâlet üzere payını ister.
Adalet üzere müracaattan şu mâna da çıkarılmıştır: Eğer memur, zekât alırken ortaklardan birine zulmetti ve alması gerekenden fazla zekât aldı ise, bu ortak, bu fazla kısmı diğer ortağından isteyemez, ondan sadece normal olarak vermeleri gereken zekât miktarından payına düşeni ister.
Müracaat çeşitlerinden biri de şudur: İki kişi arasında kırk ortak koyun bulunsa, her ikisi de kendine düşen koyunları belirlese, memur bunlardan birinden bir koyun alır. Koyun veren taraf ortağından, koyununun bedeli üzerinden yarı fiyatını ister. Bu açıklamadan şu netice de çıkmaktadır: Bazılarına göre, malların ayrılmış olmasına rağmen ortaklık olabilmektedir.[34]

İKİNCİ FASIL

HAYVANLARIN ZEKÂTI

?1? ?? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ??????? ?????????? ?????? ????????? ??? ????????? ?????? ????? ?????????? ?????????? ???????? ???? ???? ?????? ??????

?????? ?????? ?????? ??????? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ??????? ?????: ?? ?????? ???? ?“???? ?????. ??? ?????? ????????. ???? ?????? ???????? ????? ???????. ??? ????????? ??????? ???????. ??? ?????? ??????????? ?????? ???????? ??? ?????? ??????????. ????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ???????????. ????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??????? ??? ?????? ???????????. ???? ??????? ????????? ???????? ???????? ??? ?????? ??????????. ???? ??????? ???????? ???????? ???????? ???????? ??????? ??? ?????????. ???? ??????? ????????? ???????? ????????? ??????? ??? ?????????. ???? ??????? ?“???? ??????? ???? ????? ????? ????? ????????? ???????? ??? ????? ?????????? ??????? ???????? ??? ???????? ?? ????? ?????????? ????? ????? ??? ????????? ?????????. ????? ??????? ????????? ???????? ??????? ??? ????????????. ????? ??????? ????????? ???? ????????????? ???????? ????? ??????? ??? ????????????. ???? ??????? ???????? ??????? ???? ????? ????? ????? ??????? ????? ?????? ????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ???? ????????? ?????? ?????????? ??? ???????? ?????? ?????????? ???????? ??????????? ????? ????? ???? ?????????? ?????????? ????????????? ?????????? ?????????????? ??? ??????? ?? ?????????? ??????? ??? ????? ??????[.??? ??????: ??? ???? ?????? ???? ???????? ?????: ????? ??????? ?????? ???????

?????? ?????. ????? ?????? ?? ?????? ??? ???? ?????? ?????. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2016)- Sâlim, babası Abdullah İbnu Ömer'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (mallardan alınması gereken) zekâtların miktarını belirten bir kitap yazmıştı. Âmillerine göndermeden vefat etti. Resûlullah onu kılıncına yakın olarak asmıştı. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), ölünceye kadar onunla amel etti. Sonra Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de ölünceye kadar onunla amel etti. Bu kitapta şunlar yazılı idi:

DEVELER:

1) 5 devenin zekâtı 1 koyundur.
2) 10 devenin zekâtı 2 koyundur.
3) 15 devenin zekâtı 3 koyundur.
4) 20 devenin zekâtı 4 koyundur.
5) 25'e ulaştı mı 35'e kadar, zekât bir bintu mehâz'dır.
6) 36'ya ulaştı mı 45'e kadar, zekât bir ibnu lebûn'dur.
7) 46'ya ulaştı mı 60'a kadar, zekât bir hıkka'dır.
8) 61'e ulaştı mı 75'e kadar, zekât bir ceza'a'dır.
9) 76'ya ulaştı mı 90'a kadar, zekât 2 ibnetu lebûn'dur.
10) 91'e ulaştı mı 120'ye kadar, zekât 2 hıkka'dır.
11) Deve 120'den fazla ise zekât her elliye bir hıkka; her kırka bir ibnetu lebûn zekât gerekir.
KOYUNA GELİNCE
12) 40'a ulaşınca 120 koyuna kadar zekâtı 1 koyundur.
13) 121'e ulaşınca 200 koyuna kadar zekâtı 2 koyundur.
14) 201'e ulaşınca 300 koyuna kadar zekâtı 3 koyundur.
15) 300'ü aştı mı her 100 koyuna bir koyun zekât düşer, yüzden aşağıda kalan küsûrata zekât düşmez.
16) Zekât korkusuyla müctemi (birleşik) olanlar ayrılmaz, müteferrik (ayrı) olanlar da birleştirilmez.
17) İki ortağın malından alınan zekâtta, her ikisi de adalet üzere birbirlerine müracaat ederler.
18) Zekât olarak, çok yaşlı ve ayıplı olan hayvan alınmaz.
19) Zührî der ki: "Zekâtı almak üzere memur geldiği vakit, koyunlar üç sınıfa ayrılır: Üçte biri kötü, üçte biri iyi, üçte biri de vasat. Zekât memuru, zekât payını vasat kısmından alır." Zühri, sığırdan bahsetmez." [Tirmizî, Zekât 4, (621); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1568, 1569, 1570); İbnu Mâce, Zekât 9, (1798).][35]

AÇIKLAMA:

1-Sadedinde olduğumuz, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) rivâyeti, ahkâm beyan eden kısımlarıyla, bir önceki Enes rivâyetiyle hemen hemen aynı muhtevadadır. Bu hadiste geçen bazı muğlak maddeler, önceki hadiste açıklanmıştır, tekrar etmeyeceğiz oraya bakılsın.
2-Burada dikkatimizi çeken husûs, zekâtla ilgili tâlimatın, taşradaki ilgili memurlara tamim edilmek üzere bizzat Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) tarafından yazılı olarak hazırlanmış olma keyfiyetidir. Önceki rivâyette belirtilmeyen bu tasrihata dayanarak şunu söylemek mümkündür: Hz. Ebû Bekir'in yazılı ve mühürlü olarak Hz. Enes'e verdiği nüsha, Resûlullah'ın hazırladığı metnin bir tıpkı istinsahından başka bir şey değildir. Zekât toplamak üzere taşraya gönderilen her bir zekât tahsildarına bir nebevî asıldan bir nüsha istinsah edilip verilmiş olmalıdır.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zekât olarak alınacak malın evsafıyla ilgili direktiflerinin, tatbikata intikalinde takip edilen yolun adilâne oluşu dikkat çekicidir. Mallar üç sınıfa ayrılıyor: İyiler, vasatlar ve âdiler. Kerâimu'l-emvâl denen kıymetlilerin alınmasını yasakladığını daha önce (2010. hadis) kaydetmiştik. Son iki hadiste, kör, sakat gibi âdilerin verilmesi de yasaklanıyor.
Tahsildar, zekât payını vasat olanlar arasından seçmelidir ve öyle yapılmıştır.[36]

?2? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ?? ????? ???????? ???? ????????? ??????? ??? ????????? ??? ????? ?????????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (2017)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her otuz sığır için erkek veya dişi bir tebî' zekât verilir. Her kırk sığır için de bir müsinne zekât verilir." [Tirmizî, Zekât 5, (622).][37]

AÇIKLAMA:

Tebî' sığırın yaşını doldurmayan yavrusudur, Türkçemizde buzağı denir. Dişisine de tebi'a denir.
Müsinne: Üçüncü senede dişleri çıkan sığırdır. [38]

?3? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????? # ??? ????????? ?????????? ??? ????? ???? ????? ???????? ???????? ???????? ??? ?????????? ??? ????? ?????????? ?????????? ?????? ????? ??????? ????????? ??? ???????? ?????????????[. ????? ????? ?????? ?????? ???????.???? ??? ???? »????????????????« ???? ???? ??????

3. (2018)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) beni Yemen'e gönderdi ve bana: "Her otuz sığırdan bir erkek veya dişi buzağı (tebi'a), her kırktan bir müsinne, her bir bülûğa eren şahıstan bir dinar veya o değerde muâfiri (adındaki bir giyecek) almamı" emretti." [Tirmizî, Zekât 5, (623); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1576, 1577, 1578); Nesâî, Zekât 8, (5, 25, 26). Metnin lafzı Tirmizî'ye aittir.][39]

?4? ??? ????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ??????.]???? ?????? ?????? ?????? ??????. ???????? ?????????? ??????? ??????? ???? ???????? ??????????. ?????????: ???????? ????????? ??????????? ??? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???? ?????? ??? ?????????? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????. ?????? ??????: ?????? ??????? ?????????? ???????????? ??????????? ?????????? ??? ??????? ???????????? ??? ?????? ?'??????? ??? ?????????? ??? ?????????? ??? ?????? ????????? ????????? ?????????? ??????????????? ??????? ?????? ??????? ?????? ??????? ????????? ??????????? [. ????? ????.»?'???????« ????? ???? ?? ?'??.»??????????« ???? ???? ?? ????? '?? ?????? ???? ?? ??????? ??????.»???????????« ?????? ??? ????? ?????.»????????? ???????« ??? ??? ??? ?????? ?? ?????? ??????? ?? ???? ?????? ???? ????? ? ????? ????? ???? ????? .

4. (2019)- Süfyân İbnu Abdillah es-Sakafi (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kendisini zekât tahsildarı olarak göndermişti. Gittiği yerde kuzuları halkın addedip, sayıya dâhil etmedi. Kendisine: "Kuzuları bizden sayıp, onlardan bir şey almıyor musun?" dediler. (Medîne'ye geri dönüp) Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'e uğrayınca, durumu ona anlattı. Hz. Ömer: "Evet kuzuyu onlara iade edersin, çoban onu götürür, tahsildar almaz. Ekûle (denen hususi şekilde kesip, yemek için beslenmiş) olanı, Rübbâ (denip sütü için evde beslenmekte) olanı, Mâhız (denen hâmile) olanı, (teke koç gibi) döl alınan davarı zekât olarak almaz. Ceza'a'yı (beş yaşına basmış deve), seniyye'yi (altı yaşına basmış deve) alır. Bu, davarın iyisi ile düşüğü arasında orta halli olanıdır." [Muvatta, Zekât 26, (1, 265).][40]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son rivâyetler, Resûlullah'ın zekât tahsildarı olarak gönderdiği zatlara, sadece çeşitli mallardan alınacak zekât miktarları husunda tâlimat vermeyip, bunları nasıl alacağı, hangi vasıftaki malları alıp, hangi vasıftaki malları almayacağı husûsunda da bilgi verdiğini, tenbihatta bulunduğunu göstermektedir.
2- Son rivâyet, zekât olarak alınmaması gereken mallardan bazılarını sayıyor:
* Sahl: Yeni doğan yavru, bilhassa koyun yavrusu ki, kuzu diyoruz.
* Ekûle: Kişinin etini yemek üzere husûsî beslediği hayvan.
* Rübbâ: İki mânaya gelmektedir: Sütünden istifâde için evde beslenen sağmal hayvan; yeni yavru doğurmuş, onun yetişmesinde gerekli olan anaç hayvan.
* Mâhız: Hâmile hayvan.
* Fahl: Döl almak üzere husûsi beslenen erkek hayvan, koç ve teke gibi.
3-Şu mallar da zekât olarak alınabilecek orta halli hayvanlardır:
* Ceza'a: Ceza', esas itibariyle genç demektir. Deve için kullanılınca beşinci yaşına basan kastedilir. Sığır ve davar için kullanılınca ikinci yaşına basan kasdedilir. Mamâfih sığır için "üç yaşına basan", davar için "birinci yaşını tamamlayan" ceza'dır diyen de olmuştur, daha farklı görüşler ileri süren de olmuştur.
* Seniyye de davar, sığır ve deve için müştereken kullanılan bir tabirdir. Davar ve sığırdan üç yaşına basana, deveden ise altı yaşına basana ıtlak olunmaktadır. Erkeğine ise seniyye denmektedir. Ahmed İbnu Hanbel iki yaşındaki davar ile, üç yaşındaki sığıra seniyye demiştir.[41]

?5? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ???:]??? ???? ????? #: ? ?????? ??? ?????? ?? ??????. ? ???????? ??????????? ??? ?? ?????????[.
??? ???? ?? ?????: »? ??????« ???? ???? ??????? ??? ??????????.»?? ??????« ?? ???? ??????????? ????? ????? ????? ?????? ????????? ????? ???? ???? ?? ????? ?? ?????. ????? ??? ???? .

5. (2020)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî tarikiyle anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtta ne ayağa getirtme, ne uzağa gitme vardır. Zekâtlar evlerinde alınır."
Muhammed İbnu İshak bunu şöyle açıklamıştır: "Zekât mükellefi, zekâtını tahsildarın ayağına getirmez. Tahsildar da mükellefin uzaktaki (tarla, ağıl, yayla vs. gibi) yerlerine gitmez. Zekâtlar mükelleflerin ikâmet mahallerinde alınır." [Ebû Dâvud, Zekât 8, (1591, 1592).][42]

AÇIKLAMA:

Hadiste yasaklanmış olan celeb ve ceneb, aslında at yarışlarıyla ilgili iki tâbirdir. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) bunlarla, zekât toplama sırasında ortaya çıkacak meşakkati asgariye düşürecek bir tarz vaz'etmiş olmaktadır. Şöyle ki: Zekât toplama işinde celeb, tahsildarın bir bölgeye gidince, sürülerden uzakça bir yere inerek sürüleri oraya celbettirip zekâtını hesaplayıp almasıdır. Tabii ki bu tarzda, sürü sahipleri için büyük meşakkat vardır. Öyleyse uygun olanı, tahsildarın sürülerin bulunduğu su başlarına veya kaldıkları yerlere kadar gitmesi, bizzat yerinde almasıdır. Bu davranışta sürü sahiplerine kolaylık vardır. Resûlullah, celeb yoktur demekle, tahsildarın sürülerden uzak bir yere konaklamasını yasaklamış olmaktadır.
Ceneb yoktur emriyle de, mal sahibinin tahsildara zahmet getirecek ferdî şekilde uzaklaşmalarını yasaklamış olmaktadır.
Sadaka, evlerinde alınır cümlesindeki ev kelimesinin aslı olan dûr, dâr'ın cem'idir. Dâr, münferid evden ziyade, yakınlarla beraber oturulan evdir. Şöyle ki: Sözgelimi bir baba kendine mahsus bir ev (beyt) inşa eder. Sonra evlatları için, evlendikçe, bunun bitişiğinde ikinci, üçüncü beyt'ler yapılır. Böylece zaman içerisinde bir avlunun etrafında bir beytler kümesi meydana gelir. İşte bu kümeye dâr denir. Klasik Arap evleri bu plân üzre inşa olunurdu (üçüncü cildimizin 187. sayfasına bakılsın). Şu halde, zekât memuru, mal sahibinin mûtad, normal ikâmetgahına kadar gidecektir. Şârihler, evleri diye tercüme ettiğimiz dûr kelimesini menzilleri, mekânları, suları, kabîleleri diyerek tafsil eder.[43]

?6? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ???? ?????? #: ? ?????? ??? ?????? ??? ??????? ?? ?"?????? ?????? ????????? ???????? ???????? ??????[. ????? ???????.»????????????« ?? ??????: ??

???? ?“???? ????????? ????? ?? ????? ?????? ????? ?? ????? ????? ?? ????? ????? ?????? ?‘???: ??? ??? ?????? ???? ???? ???? ????? .

6. (2021)- İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "İslâm'da ne (zekâtı) ayağa getirme, ne (zekât için uzağa gitme, ne de şiğar (mehre bedel nikahlama) vardır." [Nesâî, Nikâh 60, (6, 111).][44]

AÇIKLAMA:

1-Hadisin baş kısmı önceki hadiste açıklandı.
2-Son kısmında şiğar yasaklanmaktadır. Şiğar, mehir vermekten kaçmak için başvurulan bir evlenme şekli idi. Buna göre bir erkek, evlenmek istediği kızın babasına müracaat ederek: "Sen kızın (veya kızkardeşini) bana nikâhla, ben de mehre bedel kızımı (veya kız kardeşimi) sana nikâhlayayım" diye teklifte bulunur. Her iki taraf birbirlerinden mehir istemezler. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) bu câhiliye evliliğini yasaklamıştır. Çünkü alınan veya verilen mehir, ne kardeşin, ne babanın hakkıdır. Mehir kızın hakkıdır. Bu haktan ne babanın, ne kardeşin vazgeçme veya bağışlama hakkı yoktur. Şiğar yoluyla evlenmede iki kız mağdur ediliyor demektir. Dînimiz, kızların mağduriyetini önleyecek tedbirlere yer vermiştir. Mehirsiz nikâh sahîh olmaz. Mehir husûsunda kesin bir miktar da tayin etmemiştir, kız dilediği kadar isteyebilecektir.
Yukarıda belirtilen karşılıklı kız alıp vermede muayyen bir mehir araya girerse, buna şiğar denmez ve câiz olur.[45]

ÜÇÜNCÜ FASIL

ZİNETLERİN ZEKÂTI

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ???]???? ???????? ????? ????????? # ???????? ?????? ???? ??? ???? ????????? ??????????? ???????????? ???? ??????. ?????? ?????: ?????????? ??????? ???? ??????: ?. ???: ?????????? ??? ??????????? ?????? ?????? ??????? ?????? ??????????? ??????????? ???? ?????? ???: ??????????????? ?????????????? ??? ????????? #. ?????: ????? ????? ????????????[. ????? ????? ?????.»??????????« ?????? ?????: ???? ????????? ??? ????? ?? ??????? ?? ???? ???? ???? ?? ??? ??? ????? ??? ???? ???. ?????: ?? ??? ?? ??? ?? ?????? .

1. (2022)- Amr İbnu Şuayb, an ebîhi an ceddihî tarîkinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'a bir kadın, beraberinde bir kızı olduğu halde geldi. Kızın elinde, altından kalın iki bilezik vardı.
"Bunların zekâtını verdin mi?" diye (Resûlullah aleyhissâlatu vesselâm) kadına sordu. Kadın:
"Hayır!" diye cevap verdi. Resûlullah:
"Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik yapması seni memnûn eder mi?" dedi. Bunun üzerine kadın, bilezikleri derhal çıkarıp Resûlullah'ın önüne bıraktı ve:
"Bunlar Allah ve Resûlüne aittir!" dedi." [Ebû Dâvud, Zekât 3, (1563); Nesâî, Zekât 19, (5, 38); Tirmizî, Zekât 12, (637).][46]

AÇIKLAMA:

1-Hadiste ismi mübhem olan kadın, Esmâ Bintu Yezîd'dir.
2-Resûlullah'ın kadına söylediği, "Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik yapması seni memnûn eder mi?" sözü Hattâbî'ye göre, ?????? ??????? ????????? ?? ????? ????????? ????????? ????? ??????????? ????????????? "Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak. "Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın" denecek" (Tevbe 35) âyetinin te'vili olmaktadır.
3- Hadisi kaydeden Tirmizî, "bu bâbta Resûlullah'tan hiçbir sahih rivâyet yoktur" demiş ise de, hadis münekkidleri hadisin başka tariklerden sahih senedle geldiği, dolayısıyla sahih olduğu husûsunda ittifak ederler.[47]

?2? ??? ???? ???: ????? ?? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ????:]?????? ??????? ???????? ???? ??????. ???????? ??? ??????? ??????: ??????? ????? ??????: ??? ?????? ??? ???????? ????????? ????????? ???????? ????????[.

2. (2023)- Atâ (rahimehullah) der ki: "Bana ulaştı ki, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) şöyle demiştir: "Ben altından zinetler takınıyordum. Bir gün: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, (Kur'an'da yasaklanan) kenz sayılır mı?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi:
"Zekâtı verilecek miktara ulaşan şeyin zekâtı verilirse kenz sayılmaz." [Ebû Dâvud, Zekât 3, (1564). Teysîr, hadisi Muvatta kaynaklı olarak zikretmiştir. Bir galat yoksa, Muvatta'nın mütedâvil olmayan bir nüshasında görülmüş olabilir.][48]

?3? ??? ?????? ?? ????]???? ????????? ?????? ?????? ?????? ??????? ????? ??????? ??????? ???????? ???????? ?? ????????? ????????? ????????? ??? ??????????[.

3. (2024)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) kardeşi Muhammed'in yetim kızlarını terbiyesine almış, onları hacr devrelerinde himâye ediyordu. Kızların (kendi mülkleri olan) zînetleri vardı. Hz. Âişe bu zînetler için zekât vermiyordu." [Muvatta, Zekât 10, (1, 250).][49]

?4? ??? ????]?? ??? ??? ?????? ?????? ??????? ???? ???????? ????????? ??????????? ????????? ????? ? ???????? ???? ??????????? ??????????[. ???? ????? ????.»?‘???????« ??????? ?? ??????? ?????? ?? ?? ?????.

4. (2025)- Nâfi, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den anlatıyor: "İbnu Ömer, kızlarını ve câriyelerini altınla tezyin eder, fakat bu zînetler için zekât vermezdi." [Muvatta, Zekât 11, (1, 250).][50]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen dört hadis, kadınların zînet olarak kullandıkları altın ve gümüş takılara zekât düşüp düşmediği meselesine temas etmektedir. Görüldüğü üzere ilk iki rivayete göre zinet için de olsa altın ve gümüşe zekât düşmektedir. Son iki rivâyete göre, zînet olarak kullanılan altın ve gümüş için zekât ödemeye gerek yoktur.
Ulemâ bu mevzuda ihtilâf etmiştir. İbnu Abdilberr, üç imamın (Şafîi, Ahmed, Mâlik) ve Medînelilerin çoğunluğunun "takılar için zekât olmadığı"na hükmettiğini, Ebû Hanîfe başta olmak üzere bir kısım fukahanın da, "takılar için de zekât vardır" dediklerini belirtir. Zekâtın vâcib olduğunu söyleyenler, Hz. Âişe ve Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm)' den kaydedilen rivâyetleri te'vîl ederler, derler ki: "Hz. Âişe ve İbnu Ömer, zekât vermediler, çünkü çocuğun ve yetimin malına zekât düşmez." Cariyeler için de zekât verilmemiş olmasını şöyle te'vil etmişlerdir: "İbnu ömer (radıyallâhu anh) "Köle mülk edinebilir fakat, köleye zekât düşmez" görüşünde idi."
Ebû Hanîfe'nin görüşüne katılmayanlar şu cevabı verirler: "Yapılan te'vil, gerçeği aksettirmekten uzaktır. İbnu Ömer, kendi kızlarına taktığı altınlar için de zekât vermiyordu. Bunlar ne yetim ne de köle idiler. İbnu Ömer, bin dinar mukabilinde kızı nikâhlar, bunun dörtyüz dînarını zînet olarak takar ve bundan zekât vermezdi."
Zînet için zekât verilmeyeceği kanaatinde olan İmâm Mâlik şunu söyler: "Kimin yanında işlenmemiş altın veya zînet olarak takılıp, istifade edilmeyen altın ve gümüşten mâmul zînet eşyası varsa, bu adam, bu şeyler için her yıl zekât vermesi gerekir. Bunlar tartılır, onda birinin dörtte biri (yani kırkta biri) zekât olarak alınır. Ancak, bunların ağırlığı yirmi dinardan veya ikiyüz dirhemden az olursa zekât gerekmez, Zînet eşyalarından, bunları takınma dışında bir maksadla tuttuğu takdirde zekât gerekir. İşlenmemiş altın (tibr) ve hurda takıları sâhibi ıslah edip takınmak maksadıyla bulunduruyorsa, bunlar ehlinin yanında bulunan eşya durumundadır, buna da zekât düşmez."
İmam Şâfîî (rahimehullah) buna zekât düşeceğini söylemiştir.
2- Altın ve gümüşten olmayan süs eşyaları için zekât verilmeyeceği husûsunda ulema ittifak etmiştir: İnci, misk, anber vs. gibi.
Ulemâ, inci ve anber gibi denizden çıkan maddelerin, çıkarıldığı zaman zekâta tâbi olup olmadığında ihtilâf eder. Cumhur bu iki maddede, çıkış anında da zekât olmadığına hükmeder. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) rikâz denen ve topraktan çıkarılan cevherlerden humus (beşte bir) zekât alınacağını söylemiş ise de, denizden çıkarılanlar hakkında bir şey söylememiştir.
Ebû Yûsuf , denizden çıkarılanlardan da humus alınacağına hükmetmiştir.[51]

DÖRDÜNCÜ FASIL

MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Arâzî, mahsûlâtından alınacak vergi, arâzinin bağlı olduğu hukûkî statüye tabidir. Bütün İslâm arâzisinden aynı isim altında, aynı tarzda vergi alınmaz. Şu halde mükellefler, öncelikle işlediği arâzînin çeşidini bilmesi gerekir. Bu nokta-i nazardan İslâm şeriatında arâzî başlıca dört kısma ayrılır ve bunların vergisi de dört ayrı isim altında alınır: Zekât, sadaka, harac veya bedel-i icâre, bunları Ömer Nasuhi Bilmen merhumun Büyük İslâm İlmihali'nden takip edelim:
"1-Arâzi-i öşriyye: Bu, fethedilip, kendi rızaları ile müslüman olan ahalisine veya kahren (zorla) fethedilip İslâm mücâhidlerine mülkiyet üzere verilmiş olan topraklardır. Cezîretülarap (Arap Yarımadası) arazisi bu kabildendir. Bu toprakların mahsûlâtından onda veya yirmide bir nisbetinde öşür nâmiyle zekât alındığı için bunlara Arâzi-i öşriyye denilmiştir.
2- Arâzi-i harâciye: Bu, sulh veya kahir yoluyla fethedilip, eski gayr-i müslim ahâlisine veya sâir gayr-i müslimlere temlik edilmiş olan topraklardır. Irak köyleri ve havâlisi bu kabildendir.
Bu nevi arâzîden ya mahsûlatına göre veya münâsip görülecek muayyen bir miktarda harac nâmıyla bir vergi alınır. Bu, zekât kabilinden değildir.
3-Sırf Arâzi-i memlûke: Bu, memleket arazisinden olup, Beytülmale ait iken bilahare bir bedel mukabilinde bazı kimselere satılmış olan topraklardır. Bunların mahsûlâtı da, mâlikleri müslüman bulununca zekât hususundaki arâzi-i öşriyye mahsûlâtı gibidir.Yalnız mülk, evlerin etrafındaki mülk, bahçeler, bu evlere tâbi olduğundan bunların mahsûlâtından ve ağaçlarının meyvelerinden öşür vesâ-ire alınmaz.
4-Arâzi-i memleket: Bu, vaktiyle müslümanlar tarafından fethedilip bir kimseye temlik edilmeksizin, umumu müslümanlar için ibka edilmiş olan topraklardır.[52]
Bunlar, amme namına hükümete ait olup, tasarrufu, âileye tapu ile tefvîz edilegelmiştir. Bunların yalnız tasarrufları, muayyen kimselere aittir. Bunların mutasarrıfları, müstecir (kiracı) mesabesindedir. Hükümete verecekleri muayyen hisseler veya vergiler de bedel-i icâre hükmündedir.
Binaenaleyh bu nevî arâzînin mahsûlâtından öşür vesaire namıyla zekât lâzım gelmez. Çünkü öşür ile haraç veya öşür ile bu hükümde bulunan bedel-i icâre bir arazide ictima etmez.
Türkiye'de arazi başlıca bu kabildendir."[53]

?1? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? #: ?????? ?????? ?'??????? ??????????? ??????????. ???????? ?????? ????????????? ?????? ?????????[. ????? ???? ???? ???? ????????.»????????????« ?? ?????? ??????? ???? ?? ?"?? ??????

1. (2026)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden (zekât olarak) öşür (onda bir) alınır. Hayvanla sulananlardan öşrün yarısı (yirmide bir) zekât alınır." [Müslim, Zekât 7, (981); Ebû Dâvud, Zekât 11, (1597); Nesâî, Zekât 25, (5, 42).][54]

AÇIKLAMA:

1- Öşür kelimesi Arapçada onda bir demektir. Bunun cem'i uşûr gelir. Bazıları aşûr diye de okumuştur.
Öşür de, farz olan zekâtın bir parçasıdır. Ancak sebze ve meyve gibi, yıllık olarak elde edilen zirâî mahsûllerden alınan zekâta isim ve alem olmuştur.
2- Hadis, sulanması için masraf yapılmayan, yâni dere, nehir, yağmur suyu gibi herhangi bir ödeme ve zahmete girmeden elde edilen su ile sulanarak kaldırılan mahsûlden onda bir nisbetinde zekât verileceğini; para ödeyerek, hayvan kullanarak temin edilen su ile sulanan tarla ve bahçelerden elde edilecek mahsüllerden ise yirmide bir nisbetinde zekât verileceğini bildiriyor
Bu husûsta ittifak edildiğini söyleyen Nevevî, hem yağmur suyu, hem de masraflı su ile sulanan tarlalar husûsunda şunu söyler: "Eğer bunlar eşit olurlarsa zekât, öşrün dörtte üçü kadardır, Ehl-i ilm böyle söylemiştir."
İbnu Kudâme: "Bu hususta ihtilâf bilmiyorum" der. Eğer biriyle yapılan sulama daha çok olursa onun hükmü esas alınır, diğeri buna tâbî kılınır. Ahmed, Sevrî, Ebû Hanîfe ve iki kavlinden biriyle Şâfîî (rahimehümullah) böyle hükmetmişlerdir. Bâzı âlimler: "Bu durumda imkân ölçüsünde sulama nisbetlerine göre zekât nisbetleri hesaplanmalıdır" demiştir.
3- Zirâî yoldan elde edilen her mahsûl zekâta tâbi midir? Mevzuunda âlimler ihtilaf etmiş, farklı görüşler ileri sürmüştür. Üç hadis sonra, yani bu faslın sonunda bu ihtilafları kaydedeceğiz.[55]

?2? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ?????? # ??? ????? ?????? ?????? ?????????? ?????????? ???????? ???????? ?????????????? ?????? ?????????[. ????? ??????? .

2. (2027)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, sema(dan inen suyun) suladığı mahsülden tam öşür, âletle çıkarılan suyun suladığı mahsülden yarım öşür almamı emretti." [Nesâî, Zekât 25, (5, 42).][56]

?3? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??????? ????? # ??? ???????? ????????? ????? ???????? ?????????? ????????? ????????? ???????? ????? ??????? ???????? ????????? ???????[. ????? ????? ?????.»????????« ????????. ??? ???????: ?????? ?? ???????? ?? ???????? ??? ?????: ???? ?? ??? ?????? ???. ??? ????? ??? ????????? ?????. ?? ???????? ??????? ????????? ?? ??? ??????????? ????? ?? ???? ????? ???? ?????????? ??????? ?? ?????. ???? ????????? ?????? ???? ???????? ?????.???? ??? ????: »?????????« ??? ????? ????????????. ???: ???? ??? ???? ??????????? .

3. (2028)- Attâb İbnu Üseyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, hurmaya tahmin biçtiğimiz gibi, üzüme de tahmin biçmemizi ve zekâtını kuru üzüm olarak almamızı emretti, tıpkı hurmanın zekâtını kuru hurma olarak aldığımız gibi." [Tirmizî, Zekât 17, (644); Ebû Dâvud, Zekât 13, (1603); Nesâî, Zekât 100, (5, 109); İbnu Mâce, Zekât 18, (1819).]
"Hars" hazr, tahmin ve takdîr demektir. Tirmizî, şöyle açıklamıştır: "Hars, bu işi anlayanın ağaca bakıp: "Bu üzümden şu kadar mahsûl, bu hurmadan şu kadar hurma çıkar" demesidir. Bunun zekâtı adamlara borç yazılır. Yahud takdirci bu mahsulün öşrüne bakar ve bunu sahiplerine borç olarak tesbit eder, sonra mal sahibi ile meyveyi başbaşa bırakır, onlar diledikleri tasarrufu yaparlar. Meyva olgunlaştı mı onlardan öşrünü alır."[57]

AÇIKLAMA:

TAHMİN-TAKDİR NEDİR, NASIL OLUR?

Burada, zekâta tabi bazı meyve ağaçlarının meyvesi dalında iken, ne miktar mahsul vereceğinin önceden tahmin edilerek, zekât miktarının tesbit edildiği görülmektedir. Tahmin ve takdir işi, meyve, ağacın başında tatlanmaya başladığı sahfada yapılır. Bu hale ulaşan ağaç artık şartlar normal gidince mahsûl verecek, alınacak muhsulün miktarı kesinleşmiş demektir. Bu tahmin işini yapanlara hâris denmiştir. İbnu Melek: "Hurma ve üzüm tatlandı mı hâris gelip, bu ağaçların (veya bağın) hurmasından ve üzümünden kuruduğu zaman ne miktar kuru hurma ve kuru üzüm hâsıl olacaktır bunu takdîr eder" der. Tahmin ameliyesi Sübülü's-Selâm'da şöyle târif edilmiştir: "Tahminci gelir, ağacın etrafında dolaşarak bütün meyvelerini görür ve: "Bunun tahmini ölçüsü taze olarak şu miktar, kuru olarak bu miktar" der."
es-Sübül takdirle ilgili açıklamasına şöyle devam eder: "Önceden takdîr etme işi, nasslarda hurma ve üzüm hakkında vârîd olmuştur. Bazı âlimler: "Buna kıyasla, zabtı ve nazarla ihtası mümkün olanlar için de önceden takdîre başvurulabilir" demiştir. Bazıları: "Nassla gelenlerin dışında takdire gidilmez" demiştir.
Takdirde âdil tek bir kişi yeterlidir. Adalet vasfı şarttır, çünkü fâsıkın haberi kabûl edilmez. Adaletten başka ârif (yani takdîr işinden anlar) olma şartı da aranır, çünkü bir meselede câhil olan o meselede ictihâda yetkili değildir. Resûlullah Hayber'in mahsulâtını takdir etmek için Abdullah ibnu Revâha'yı tek başına yollamıştı.
Takdirci, tıpkı hâkim gibi, o meselede ictihad eder ve ictihadıyla amel edilir.
Hakkında tahmin yürütülen bahçenin meyvesi toplanmazdan önce âfete uğrarsa alınacak zekât tazmin ettirilmez. Önceden takdîr mal sahibinin hıyânetini önlemek içindir. Tahminden sonra, noksanlık iddiası yapılırsa, sebebi sorulur ve beyyine istenir. Fakirlerin hakkını tutmak mülk sâhibine aittir. Tahsildar takdir edilen miktarı taleb etme hakkına sahiptir. Mülk sahibinin, daha meyve toplanmadan yeme hakkı vardır."[58]

?4? ??? ?????? ?? ?????? ???:]??? ??????? #: ???????? ????? ????????? ??? ???????? ?????????? ???????? ???????? ???????. ??????????? ???? ???????? ???? ?????? ??????????? ????????: ????? ????? ????????? ?????? ??????????? ?? ????????. ?????? ?????? ??????: ??? ???????? ?????????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????. ????? ????? ?????????? ???? ??? ?????? ??????????. ??????? ??? ?????????? ?????? ???? ??????????? ???????? ?????? ??????? ? ??????????. ????????: ?????? ??????? ??????????? ???‘????[. ????? ????.»?????????« ?????. ?»???????????« ???????????. ?»?????????« ?????? .

4. (2029)- Süleymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Abdullah İbnu Revâha'yı Hayber'e yahudîlerle kendi arasında mahsûlün takdîri için gönderiyordu. Yahudîler, hanımlarının zînetlerinden ona bazı takılar verip: "Bu sanadır (al, karşılığında) bize yükümüzü hafiflet, taksimde lehimize olarak biraz göz yumuver!" dediler. Abdullah (radıyallâhu anh) onlara şu cevabı verdi:
"Ey yahudîler toplumu! Sizler, bana Allah Teâlâ'nın en menfûr mahlûklarısınız. Bu, beni size karşı zûlme sevketmeyecektir. Bana teklif ettiğiniz rüşvete gelince, o haramdır ve biz bu haramı yemeyiz."
Yahudîler:
"Arz ve semâvâtı ayakta tutan işte bu (dürüstlük)tür!" dediler." [Muvatta, Müsâkât 2, (2, 703, 704); Ebû Dâvud, Büyû 36, (3413, 3414).][59]

AÇIKLAMA:

1- Müslümanlar Hayber'i fethedince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yahudîlerle "arazilerin, altın ve gümüş servetin müslümanlara verilmesi" şartıyla sulh yapmıştı. Hayberliler: "Araziyi işletmeyi biz sizden daha iyi biliriz, araziyi bize verin, biz işleyelim, mahsülün yarısı sizin yarısı bizim olsun" diye müracaatta bulundular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu teklifi kabul buyurdular.
Sadedinde olduğumuz rivâyetten de anlaşıldığı üzere, meyveler, ağaçların başında olgunlaşmaya yöneldiği zaman, ne kadar mahsül çıkacağını takdîr etmek üzere, Hayber'e Abdullah İbnu Revâha gönderilir. Âlimler, Abdullah (radıyallâhu anh)'ın, alınacak vergiyi mi tahmin ettiği, yoksa çıkacak mahsulde müslümanlara düşecek hisseyi mi tahmin ettiği husûsunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
Rüşvet teklifini reddeden Abdullah, hurmalardan bir rivâyete göre 40 bin vask mahsül takdir ve tahmin eder. Yahudîler bunu çok bulurlar. Abdullah o zaman: "Öyleyse mahsûlü ben kaldırayım, size söylediğim miktarın yarısını ödeyeyim" der. Samimiyetle ve mertçe yapılan bu teklif üzerine:
"Sizin taksiminiz adaletlidir. Semavat başlar üzerinde, arz ayaklarımız altında işte bu hak ve adâlet sâyesinde kıyamdadır, (nizamını devam ettirmektedir), biz, senin söylediğine razıyız" derler.
2- Cumhur, bu meseleye temas eden rivâyetlere dayanarak hurma, asma ve bunlar gibi meyve verme husûsusiyetinde olan bütün ağaçlarda, muayyen bir cüzünü, muhsûlün yetişmesinde hizmet veren kimseye vermek şartı ile ortaklık antlaşması (müsâkât) yapmanın câiz olduğuna hükmetmiştir. İmâm-ı Âzam ve Züfer (rahimehümullah) bunu meşrû görmezler ve: "Hiçbir sûrette caiz olmaz, çünkü bu muamele, ma'dûm yani henüz yok olan veya meçhûl olan bir mahsül karşılığında yapılmış bir icâredir" derler. Tecviz edenler, reddedenlere şöyle cevap verirler: "Elde edilecek nemânın bir miktarı karşılığında malda çalışma üzerine yapılan bir akiddir; bu, sermaye birinden, bunu çalıştırma bir başkasından ve kâr ortak olacak şekilde yapılan müdârebe akdi gibidir. Müdârebe de

mudârib, işin başında mâdum ve meçhul olan nemânın bir cüzü karşılığında malda çalışma olmaktadır; icâre akdi, menfaatler meçhûl olduğu halde sahîhdir, burada da durum aynıdır. Ayrıca nassı veya icmayı iptale giden kıyas merduddur."

Bu akdin, bütün meyvelere şâmil olacağına hükmedenler, Buhârî'de gelen şu ibâreye dayanırlar: ... ???????? ??? ???????? ??????? ???? ?????? ???????? "Hurmadan ve ağaçlardan çıkan mahsülün yarısı karşılığında antlaşma yapıldı." Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: ... ???? ???? ?????? ???????? ???? ????? ?????? ???????? ???????? "Her ekinin, hurmanın ve ağacın yarısı kendilerinin olması şartıyla...

Hadiste gelen "Çıkacak mahsülün yarısı karşılığında" tabirine dayanarak müsâkat da denen akdin, meçhûl değil, mâlum bir cüz'ü ile yapılmasının câiz olacağına da hükmedilmiştir.Hadiste tohumu kimin vereceği sarîh olmadığı için, mülk sahibi veya ortak, her iki taraftan birinin vermesinin câiz olacağına hükmedilmiştir. Hadisten, şu kadar yıl diye müddet belirtmeden hurmanın müsâkât, arazinin de müzâraat suretinde ortaklığa verilebileceği hükmü çıkarılmıştır. Mal sahibi, ortaklığı dilediği zaman bozabilir.[60]

ZİRÂÎ ÜRÜNLERDE ÖŞÜR DURUMU

İslam âlimleri, yerden çıkan zirâî muhsûllerin hepsine zekât düşüp düşmeyeceği husûsunda farklı görüşlere ulaşmışlardır. Şöyle ki:

1- İmâm-ı Âzam: Nisab aranmaksızın az veya çok, yerden çıkan her mahsule zekât düşeceği kanaatindedir. Ancak, tabiatta kendiliğinden yetişen kamış, odun, ot gibi şeyler istisna tutulmuştur. Şayet bunların ziraati yapılır, kasden ot, kamış yetiştirilirse bunlara da zekât düşer. Zâhirîler, Nehaî, Mücâhid, Hammâd, Züfer, Ömer İbnu Abdilaziz'in de bu görüşte oldukları bilinmektedir.

2- Dayanıklı olan mahsüllerin miktarı beş vask'ı bulursa öşür vâcib olur. Ebû Yusuf ve Muhammed bu görüştedir. Bunlara göre sebzelerde kavun, karpuz, hıyar gibi mahsüllerde öşür yoktur. İmam Muhammed ayva, incir, elma, armut, şeftali, kayısı, erik gibi meyveleri dayanıklı olmayanlar arasında gördüğü için bunlarda da zekât olmayacağını söyler.

el-Yenâbî de bir yıl devam edebilecek durumda olan ceviz, bâdem, fındık, fıstık gibi meyvelere öşür vâcib olduğu belirtilirken, el-Mebsût'ta Ebû Yûsuf'a göre ceviz, badem ve fıstık'da öşürün vâcib olduğu, Muhammed'e göre vâcib olmadığı kaydedilmiştir.

Üzüm ve yaş hurma gibi kurutulduğu takdirde bir yıl dayanan meyvelere öşür vâcibtir.

3- Şâfîî ve Mâlik'e göre buğday, arpa, mısır, pirinç, mercimek, nohut, bakla, fasulye, bezelye gibi biriktirilip yiyecek yapılan şeylerde öşür vâcibtir.

4- İmam Ahmed'e göre dayanıklı olan, kurutulan ve ölçekle ölçülen hububat ve meyvelerde öşür vâcibtir.

5-Hammâd İbnu Süleyman hububât, sebze ve meyvelerde öşür vâcibtir demiştir.

6- Evzâî, Sevrî, ibnu Ebî Leylâ gibi bâzıları, ziraat yoluyla elde edilenlerden sadece buğday ve arpa ile, meyvelerden sadece kuru hurma ve kuru üzüm için öşür vacibtir demiştir. Ancak Evzâî zeytinde de öşür olduğunu söylemiştir.

7- Hasan Basrî ve Zührî hazretleri, ikiyüz dirhem kıymetine ulaşan sebzede öşür vardır demiştir.

8- Zâhirîler vask'la ölçülen şeylerin beş vask'a ulaşan miktarına, vask'la ölçülmeyenlerin ise azına çoğuna zekât vardır demişlerdir.[61]

BEŞİNCİ FASIL

MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Bu bahiste, birbiri içine giren üç kelimenin önceden iyi bilinmesi gerekir:

MADEN: Yeraltında mahlûk ve medfun (gömülü) olan ve altın, gümüş gibi kıymetli bir cevheri muhtevî bulunan topraktır. Bunlar, açılıp işletilirse fey'e yani haraca tâbi olur.[62]

HAZİNE: Eski milletler tarafından, yeraltına saklanmış olan altın, gümüş gibi kıymeti hâiz paralara, levhalara, mâdeni eşyalara denir. Dilimizde bunlara daha ziyâde define denir. Hazîneye kenz de denilir. Bunları bulanlar da vergiye (haraç) tâbidirler.[63]

RİKAZ: Mâden, define ve hazîneye şâmil âmm bir lafızdır. Fasıl başlığında defîne diye tercüme ettiğimiz bu kelime hakkında en-Nihâye şu açıklamayı yapar: "Hicazlılara göre rikâz, câhiliye devrinde toprağa gömülmüş olan hazînelerdir. Iraklılara göre mâdenler mânasına gelir. Rikâz kelimesi lügat açısından iki mânaya da gelir. Çünkü her ikisi de toprakta gömülü durmaktadır. Hadiste, kelime cahiliye devri gömüleri mânasında kullanılmıştır. Bunun faydasının çokluğu ve elde edilişinin kolaylığı sebebiyle, zekâtı yüksek tutulmuştur: Beşte biridir (humus)."

Hemen kaydedelim ki, Ebû Hanîfe (rahimehullah) rikâz'la, yerde gömülü mâdenleri de anlamıştır. Çünkü Aynî'nin, kaynaklarını da göstererek kaydettiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bazı hadislerinde, rikâzı maden mânasında kullanmıştır. Bu hadislerden biri şudur: ?????????? ????????? ??????? ???????? ???????? "Rikâz küre-i arz ile birlikte yaratılan altın mâdenidir." Bir diğeri de şudur: ??????????? ??????????? ??????? ???????? ???? ?????? ?????? "Rikâz yeryüzünde yaratılan madendir."

Sadece Ebû Hanîfe değil, Hz. Ali, Zührî, Hz. Ömer gibi seleften bir kısmı da rikâz'ı mâden anlamıştır. Beyhakî'nin Mekhûl'den rivâyetine göre, Hz. Öme maden işletmelerinden beşte bir (humus) vergi almıştır.

İmam Mâlik ve Şâfîî (rahimehullah), rikâz deyince sâdece keşfedilen hazineyi (cahiliyeden kalma defîneleri) anlamışlardır. Dolayısiyle, madenlerin rikâz olup olmaması ihtilâf konusu olmuş, buna tâbi olarak da madenlerden ne sûretle vergi alınacağı meselesinde ihtilâf edilmiştir.

Müteâkiben hadislerde görüleceği üzere, madenler rikâz sayılınca ondan humus yani beşte bir nisbetinde vergi alınacak demektir. Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî ve Evzâî böyle hükmetmişlerdir.

Mâlik ve Şâfîî'ye göre rikâz, yer altından çıkarılan defînelerdir. Bunların vergisi humustur. Ama bu iki imâma göre, madenler rikâz olmadığına göre, bunun vergisi kırkta birdir. Bu görüşte olduğunu îmâ eden Buhârî, Ömer İbnu Abdilaziz'in, madenlerden elde edilen cevherlerin her ikiyüz dirheminden beş dirhemlik vergi aldığını kaydeder.

NOT: Buhârî'nin, İmâm-ı Âzam'a ????? ?????? ???????? "İnsanlardan biri de dedi ki" diyerek çattığı meselelerden biri, mâdenler de rikâz sayılır mı sayılmaz mı meselesiyle ilgilidir. Buhârî, bu meselede mâdeni rikâz saymaz, bu muhalefetini kırıcı bir üslûpla dile getirir. Aynî, gerekli cevabî açıklamayı yapmıştır. Kâmil Mîras merhum da dilimize yeterince aktarmıştır. Meseleye ilgi duyanlar Tecrid-i Sarîh'ten takip edebilirler (5, 315-319). Buhârî'nin İmâm-ı Âzam'a muhâlefetlerinin mahiyetini birinci ciltte açıkladık (S. 193-194).[64]

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ??????????? ???????? ??????????? ???????? ???????????? ???????? ???? ?????????? ????????[. ????? ?????.»????????????« ???????. ?»?????????« ???????. ????? »?????????? ??????????« ??? ??? ?'??? ????? ???????? ?????? ? ????????? ?? .

1. (2030)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hayvan(ın sebep olduğu mağduriyet) hederdir, kuyu(nun sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Maden(in sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Defîneye humus (beşte bir nisbetinde zekât) vardır." [Buhârî, Zekât 66, Şirb 3, Diyât 28, 39; Müslim, Hudûd 45, (1710); Muvatta, Zekât 9; Tirmizî, Zekât 16, (642); Ahkâm 37, (1377); Ebû Dâvud, İmâret 40, (3085) Nesâî, Zekât 28, (5, 45); İbnu Mâce, Diyât 27, (2673-2676).][65]

AÇIKLAMA:

Acmâ, a'cem'in müennesidir. Fasîh şekilde ifâde-i merâm edemeyen mânasına gelir. İnsan dışındaki bütün hayvanları ifâde etmek için kullanılan bir tâbirdir. Cübâr da heder demektir. Yani birşey yok, boşa mânasına gelir. Hadis, hayvan tarafından öldürülene diyet ödenmez, sâhibi cezalandırılmaz demek istemektedir.
Tirmizî'nin kaydettiği bir açıklamaya göre, "Bazı ehl-i ilim: "Acmâ, sahibinden boşanıp kaçan hayvandır, bu hayvan birine çarpacak olursa sâhibine bir borç tahakkuk ettirilmez" diye yorum getirmiştir. Keza Ebû Dâvud da, hadise şu açıklamayı ilâve etmiştir: "Acmâ sahibinden boşanmış, yanında kimsesi olmayan hayvandır, gece de olabilir, gündüz de." Bu kelime İbnu Mâce'de, Ubâde İbnu Sâmit'in rivâyetinin ardından acmâ; herçeşit hayvan diye açıklanmıştır.
Yapılan açıklamalar gözönüne alınınca hadis şöyle bir mânaya kavuşmaktadır: "Sahibi tarafından bağlanan veya bir yere kapatılan hayvan buradan boşanıp bir kısım zarar ve cinâyetlere sebep olursa, zarar görene herhangi bir ödeme yapılmaz, zararı hederdir (karşılıksız), hayvan sahibi tazminde bulunmaz." Fukaha, hayvan sahibini tazmîne mahkûm etmeyi bazı şartlara bağlar: Hayvanın yanında bulunması, men edecek durumda olması gibi. Hanefîler, binicisi olan hayvan, başı ve ön ayaklarıyla zarar verirse tazmin eder, arka ayaklarıyla verirse, etmez, çünkü arka ayak ve kuyruğa hâkim olunamaz" derler. Hanbelîler de bu görüştedir. Şâfî'îler: "Hayvanla birlikte birisi varsa zararı tazmin eder, bu sürücü olmuş, binici olmuş, yedici olmuş, mâlik olmuş, ücretli olmuş, kirâcı olmuş, emânet almış veya gâsıb olmuş farketmez, hayvan da ön ayaklarıyla veya arka ayaklarıyla kuyruk veya başıyla zarar vermiş olsun birdir; gece olmuş, gündüz olmuş, tazmin eder" der. Bazı istisnalarla Mâlikîlerin görüşü de böyledir. Zâhirîlere gelince: "Hayvan yalnız da olsa, yanında adam da bulunsa, adam biner vaziyette veya sevkeder veya yeder vaziyette de olsa farketmez, hayvanın zararı tazmîn edilmez" derler.
Kuyu için de hüküm böyledir. Âlimler, hadiste zikredilen kuyunun eskiden kalma kuyularla, kişinin kendi mülkünde veya izinli olarak hâlî bir arazide kazdırdığı kuyuya insan veya hayvan düşerek ölme, yaralanma, sakatlanma gibi bir zarara sebep olsa, kuyu sahibine bir tazmin terettüp etmeyeceğini belirtirler. Ancak, kişi habersiz olarak başkasının mülkünde veya yol üzerinde kuyu, çukur vs. açar bu da hayvan veya insana zarar verirse, bu takdirde tazmîn eder. Bâzı âlimler kasdî bir tesebbüb, bir aldatma ile kuyuya düşürüleni istisna kılarlar.
Maden kuyusu da böyledir. Devletin izni ile işletilen maden kuyularına hayvan, insan düşecek olursa, maden sâhibi tazmîn etmez.
İbnu Hacer, kaydettiği açıklamalarda, kuyu kazdırmak üzere tutulan işçi, çalışırken üzerine toprak göçse, buna da tazmîn gerekmeyeceğini belirtir.
İbnu Hacer kıyas yolayla, bütün cansızların da hayvan gibi mütâlaa edileceğine hükmeder ve der ki: "Bir şahıs tökezleyerek düşse, başına bir duvara çarpsa ve ölse veya bir yerleri kırılsa, duvar sahibine tazmin gerekmez... Kuyu ve madene bu meselede, bir iş için tutulan bütün işçiler dâhildir. Meselâ bir hurma ağacına çıkmak için tutulan bir adam, düşüp ölecek olsa, tazmin gerekmez."
Mâdenlerle ilgili hükümler, umumî açıklama kısmında kısaca özetledik. Tafsilat için fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir.[66]

?2? ??? ???? ???? ????? ???:]?‘???? ????????? ??????? ? ????? ?????? ????????? ???????? ???? ????? ????????? ???? ?????????? ??????? ???? ?????? ??????? ???? ?????? ?????????????? ??????? ???????? ??????? ?????? ??????????? ????? ????????? ??? ??????? ??????? ??? ?????????? ??????? ??? ?????? ??????? ??????????? ????? ??????? ?????? ???????? ??????? ?????????? ??????? ???????? ?????????[.

2. (2031)- Mâlik (rahimehullah) der ki: "Bizim nazarımızda ihtilâfsız makbul olan ve ehl-i ilimden işitmiş olduğumuz görüş (şu)dur: Derler ki: "Rikâz, câhiliye devri insanlarının gömdüklerinden, bir mal sarfını gerektirmeden, nafaka harcamadan, fazla yorgunluk olmadan, yük altına girmeden ele geçirilen şeydir. Mal taleb edilen, çok fazla çalışmayı gerektiren, bazan rastlanıp bazan rastlanmayan şey rikâz değildir." [Muvatta, Zekât 9.][67]

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik, Kitâbu'l-Ukûl'da tam olarak kaydettiği hadisi taktî yaparak burada son kısmını kaydetmektedir.
İmam'a göre, bir şeyin rikâz sayılması için yerden harcama, zahmet, yorulma gerektirmeden çıkarılması lâzımdır. Bu şartlarla çıkarılan defîne rikâz sayılır ve humus alınır. Aksi takdirde masraf, yorgunluk, harcamalar gerektiren bir çıkarma olursa bu rikâz sayılmaz, yani ödenecek vergi humus değil, zekâttır, yani kırkta birdir, beşte bir değil.
İmam Şâfîî, bir şeyin rikâz sayılıp humus verilebilmesi için çıkarılan şeyin değerce nisâb miktarına ulaşma şartını koymuştur. Cumhur ise, hadisdeki ıtlâka bakarak "az da olsa, çok da olsa" deyip miktarla tahdîd etmemiştir.[68]

?3? ??? ????????? ??? ?????? ?? ??? ??????? ????? ??? ?????????? ?????? ?????? ???????? ????:]?????? ??????????? ??????????? ????????? ????????????. ????? ?????? ???????? ???? ?????? ????????! ????? ???? ?????? ??????? ????????? ???????? ??? ??? ??????? ???????? ????? ????????. ????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????? ?????????? ??????????? ?????? ????????. ???????? ????? ??? ??????? ?????? # ??????????. ????: ???? ???????????. ?????? ???? #: ???? ????????? ??? ???????? ???: ???: ??????? ?????? ???? ??????[. ????? ??? ????. »??????« ??? ????????? ????? ?????? ???????.»??????????« ?????????. ??????? ??? ?? ??? ??? ???? ???? ?? ??? ??? ???? ??????? ???? ??? ?????. ???? ?? ???? ??? ??? ?? ??? ?????? .

3. (2032)- Zubâ'a Bintu'z-Zübeyr İbnu Abdi'l-Muttalib -ki bu kadın el-Mikdâd İbnu Amr (radıyallâhu anhümâ)'ın nikâhı altında idi- anlatıyor: "Mikdâd, hâcetin kaza etmek üzere Bakîu'l-Habhabe'ye gitti. Orada bir fâre, bir delikten bir dinar çıkarıyordu. Sonra birer birer dînarlar çıkarmaya devam etti. Tam on yedi dinar çıkardı. Sonra da kırmızı bir bez çıkardı. Bu, dinarların içine konmuş olduğu bez olmalıydı. Bezin içinden bir dinar daha çıktı. Tamamı onsekiz dinardı. Mikdâd bunları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürüp durumu haber verdi ve: "Bunun sadakasını alın!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona sordu:
"Sen deliğe eğildin mi?"
"Hayır."
"Öyleyse Allah bunu sana mübârek kılsın!" dedi." [Ebû Dâvud, İmâret 40, (3087); İbnu Mâce, Lukata 3, (2508).][69]

AÇIKLAMA:

1-Bakî'u'l-Habhabe Medîne civarında bir yer adıdır. Kazâ-i hacet için gidilen kabirler ve harabelerin bulunduğu tenha bir yerdir. Hadisin İbnu Mâce'deki vechi daha teferruâtlıdır ve vak'anın kazâ-i hâcet sırasında cereyan ettiğini belirtir.
2-Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Eğildin mi?" diye sorması, deliğe elini uzatıp uzatmadığını, dinarları delikten eliyle alıp almadığını öğrenmek içindir. Çünkü, bu durumda delikten kendisi çıkarmış olacaktı. Yer altından çıkarılan para rikâz sayılacak ve bundan humus alması gerekecekti. Halbuki, bu durumda rikâz değil, lukata yani buluntu hükmüne geçtiği için Resûlullah ondan vergi almadı.[70]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ??????????? ?????????. ??????? ???? ?????? ???????? ?????????[. ????? ??????? ?????. »????????« ????.

4. (2033)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) şöyle demiştir: "Anber, rikâz değildir. Bunu deniz atmıştır." [Buhârî, Zekât 36 (Bâb başlığında senetsiz gelmiştir).][71]

AÇIKLAMA:

1-Anber, bir koku çeşididir. Büyük Lügat'te "Adabalığı ve kaşalar denilen büyük balıkların barsaklarında teşekkül eden güzel kokulu madde" diye tarif edilirse de eski kaynaklarımızda, bunun açıklanmasında farklı görüşlere rastlanmaktadır. İbnu Hacer şu açıklamayı kaydeder: "Anber hakkında ihtilaf edilmiştir. Şâfîî merhum el-Ümm adlı kitabının es-Selem bölümünde der ki: "Haberine îtimad ettiğim bir kısım âlimler, bana haber verdiler ki bu, Allah'ın deniz kenarlarında bitirdiği bir bitkidir." Devamla der ki: "Ancak şu da söylendi: "Bu bitkiyi bir balık yer ve ölür. Deniz, balığı dışarı atar, insanlar onu alır, karnını yarar ve ondan çıkarırlar." İbnu Rüstem, Muhammed İbnu'l-Hasan'dan rivâyet eder ki: "Anber, karada biten afyona mukabil denizde biten bir bitkidir." Şu da söylendi: "O denizde biten bir ağaçtır, kendi kendine parçalanır, dalgalar da kıyıya atar." Şu da söylendi: "O bir kaynaktan çıkar." Bu söz, İbnu Sînâ'ya aittir. İlâveten der ki: "Anberin bir hayvanın mayısı veya kusmuğu veya deniz köpüğü olduğuna dair söylenenler gerçekten uzaktır." İbnu'l-Baytar da el-Câmi' adlı eserinde: "Anber bir deniz hayvanının mayısıdır" der. Yine dendi ki: "Anber denizin derinliklerinde biten bir şeydir." Sonra Şâfîî'den kaydettiklerimizin bir mislini hikâye eder.
2- İbnu Abbâs'ın, Buhârî'de muallâk (senetsiz) olarak kaydedilmiş olan "Anber rikâz değildir" hükmü, muhtelif kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. Bu rivâyette kesin bir kanaat ifâde eden İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ)'dan İbnu Ebî Şeybe'nin kaydettiği bir rivâyette tereddüt mevzubahistir: "Tâvus dedi ki: İbnu Abbâs'a anber hakkında soruldu da şu cevabı verdi: "Onun hakkında (vergi nev'inden) bir şey olursa bu humus olur." İbnu Hacer bu iki kavli şöyle cemeder: "İbnu Abbâs, anber hakkında verilecek hüküm husûsunda önce müteredddid idi, sonradan nazarında mesele tevazzuh edip, aydınlandı ve kesin bir kanaate vararak: "Anber rikâz değildir (ondan humus alınmaz)" diye hükmetti."[72]

ALTINCI FASIL

AT VE KÖLELERİN ZEKÂTI

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ?????? ???? ?????????? ????????? ?? ???????? ??? ?? ????????[. ????? ????? .

1. (2034)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman üzerine, atı ve kölesi için zekât mükellefiyeti yoktur." [Buhârî, Zekât 45, 46; Müslim, Zekât 10, (982); Muvatta, Zekât 37, (1, 277); Tirmizî, Zekât 8, (628); Ebû Dâvud, Zekât 10, (1594, 1595) Nesâî Zekât 16, (5, 35).][73]

?2? ??? ???? ???????:]?????? ?? ????????? ???????? ??? ???????? ?????????[.»?????????« ??? ??? ??? ?????? ????? .

2. (2035)- Sahîheyn'de gelen diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: "(Kadın veya erkek köle için) sâdece sadaka-i fıtr'dan başka bir zekât ödenmez."[74]

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili olarak Tirmizî merhum şu açıklamayı kaydeder: "Ulemâ, Ebû Hüreyre hadisiyle amel etmiş, sâime olan (merada otlayan) atlar için zekât olmayacağına hükmetmiştir. Keza hizmette kullanılan köle için de zekât yoktur derler. Ancak bunlar ticâret için besleniyorlarsa, o takdirde üzerlerinden bir yıl geçince semenleri (fiyatları) esas alınarak zekât ödemek gerekir."
2- Bu hükmü te'yîd eden başka rivâyetler de mevcuttur. Hattâ bazılarında "merkeb"e de zekât olmayacağı tasrîh edilir.
3- Tirmizî'nin kaydettiği hükme iştirak eden cumhur meyânında İmâm Mâlik, İmam Şâfîî, Hanefîler'den Ebû Yûsuf ve Muhammed, Ahmed İbnu Hanbe (rahimehumullah) vs. zikredilebilir.
İmâm-ı Âzam, hocası Hammâd, İbrahim, Nehâî, Züfer bir istisna koyarlar ve derler ki: "Damızlık olarak beslenen atlar için zekât verilir. Her bir ata bir dinar ödenir veya değeri üzerinden hesaplanarak ödeme yapılır. Değeri üzerinden hesaplanacaksa kırkta bir esas alınır."
Zâhirîler hadiste ticaret kaydı olmadığı için, "At ve kölede mutlak olarak zekât borcu yoktur" diye hükmetmişlerdir.
el-Bedâyi bu bahsi şöyle hükme bağlar: "Atlar binmek yahut yük taşımak, yahud da hak yolunda cihad için alafla (yemle) beslenirse, onlar için bi'l-icma zekât yoktur. Ticâret için beslenirse, bi'l icmâ zekât vardır. Damızlık olarak beslenirse erkek ve dişi her ikisi de olduğu takdirde İmâm-ı Âzam'a göre zekât farzdır. Yalnız erkekler ve yalnız dişiler hakkında ise iki rivâyetten meşhur olanına göre, bunlarda zekât yoktur" denilmiştir."
Hanefî mezhebinde fetva İmam Muhammed ve Yûsuf'a göre verilmiştir. Yani "Damızlık için beslenen atlar için de zekât yoktur."[75]

YEDİNCİ FASIL

BALIN ZEKÂTI

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ??????? ????? #: ?? ???????? ???????? ?????[. ????? ???????. ????: ??? ?? ????? # ?? ??? ????? ??? .

1. (2036)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Balda on tuluk için bir tuluk zekât vardır." [Tirmizî, Zekât 9, (629).][76]

AÇIKLAMA:

1-Bu hadis, baldan öşür vermek gerektiğini ifâde ediyor. Hadiste geçen zıkk, tuluk demektir. Deriden yapılır. İçerisine yağ, bal, yerine göre ayran ve yoğurt gibi akıcı yiyecekler konur. Kuru yiyecekler konana da dağarcık denir.
2-Tirmizî, bu hadisi kaydettikten sonra, bu bâbta Ebû Hüreyre, Ebû Seyyâre el-Mütaî ve Abdullah İbnu Amr'dan da rivâyetler olduğunu belirtir. Sonra şu açıklamayı yapar: Sadedinde olduğumuz İbnu Ömer hadisinin senedi, zayıftır. Bu mesele üzerine Hz. Peygamber'den sağlam bir rivâyet gelmemiştir. Ehl-i İlmin çoğu bu hadisle amel etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak bununla hükmedenlerdendir. Bazı ilim adamları da: "Bal için zekât gerekmez" demiştir.
3- Tirmizî'nin açıkladığı üzere, bala zekât düşeceğine dair, sıhhatinde ittifak edilen, amel etmeye elverişli rivâyet gelmemiştir. Buhârî Tarihi'nde "Bala zekât

düşeceği husûsunda hiçbir sahih rivâyet yoktur" denmiştir. İbnu'l-Münzir der ki: "Bal mevzuunda ne sâbit bir haber, ne de icma vardır. Cumhur zekât yok diye hükmetmiştir. Ancak Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye, "Haraç arazisi dışında elde edilen baldan (ve kudret helvalarından) öşür vermek vâcibtir" diye hükmetmişlerdir." Hanefîlerde fetva buna göre verilmiştir. Şevkânî de Neylü'l-Evtâr'da Şâfîî, Mâlik ve Sevrî'nin baldan zekât vermenin adem-i vücûbuna hükmettiğini, İbnu Abdilberr'in bu görüşü cumhur'a nisbet ettiğini belirtir.[77]

SEKİZİNCİ FASIL

YETİM MALININ ZEKÂTI

?1? ?? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? # ?? ???? ????? ???????? ???? ????? ????????????? ????? ??? ?????????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

1. (2037)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, mal sâhibi bir yetime veli olursa, bu malla ticaret yapsın, malın zekâtını yiyip bitirmesine terketmesin." [Tirmizî, Zekât 15, (641).][78]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yetimin malı olduğu takdirde ondan zekât verilmesi gerektiğini ifâde etmektedir. Zîra, görüldüğü üzere, alış veriş yoluyla bu mal nemâlandırılmadığı takdirde her yıl kırkta bir nisbetinde azalacaktır. Bunu Resûlullah "malı zekâtın yemesi" olarak ifâde buyurmaktadır. Nitekim, Ahmed İbnu Hanbel, İmam Mâlik ve Şâfîî bu hadisle amel ederek yetim malından da zekât verileceğine hükmetmiştir.

Ebû Hanîfe, Süfyân Sevrî ve Abdullah İbnu Mübârek hazretlerine göre, yetim malından şu hadisi delil yaparlar: ?????? ????????? ???? ?????????? ... ???? ?????????? ?????? ?????????? "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: ...büluğa erinceye kadar çocuktan." "Kalemin kalkması"yla her çeşit teklifin yokluğu kastedilmiştir. Bu alimlere göre, velî yetimin malında, çocuğun aleyhine olan hiçbir tasarrufta bulunamaz, lehine olan tasarruflarda bulunabilir. Sözgelimi çocuğa yapılan hibeleri, hediyeleri kabul eder, ama çocuğun malından hediye veremez, hibede, sadakada, hediyede bulunamaz, çünkü bunlar malını eksiltir, aleyhine olur. Bu açıdan zekât da aleyhine bir tasarruf olur.[79]

DOKUZUNCU FASIL

ZEKÂTI VERMEDE ACELE ETMEK

?1? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? # ?? ????????? ????????? ?????? ??? ??????? ???????? ??????????? ??? ????????. ??????? ???? ?? ????[. ????? ??? ???? ???????? .

1. (2038)- Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Abbâs (radıyallâhu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayırda acele etmek maksadıyla daha senesi dolmadan, erken vakitte zekâtın verilmesi husûsunda sormuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta ona müsâade etti." [Ebû Dâvud, Zekât 21, (1624); Tirmizî, Zekât 38, (678, 679).][80]

AÇIKLAMA:

Şârihler, "senesi dolmadan" tâbirini "zekât ödemek henüz farz olmadan", "malın üzerinden bir yıl geçmeden", "zekât ödemek kişinin üzerine borç olmadan" gibi aynı neticeye çıkan farklı tâbirlerle açıklarlar.

Görüldüğü üzere rivâyet, zekâtın önceden verilebileceğini te'yîd etmektedir. Ancak şunu da belirtelim ki, bu ruhsatı tanıyan rivâyetler teker teker alındıkça, hiç birinin tek başına hüküm çıkarmaya yeterli sıhhatte olmadığı görülür. Fakat birbirlerini takviye etmeleri sebebiyle, âlimler çoğunluk itibariyle bu cevâza hükmetmişlerdir. Hanefîler, Şâfîî, Ahmed, İshak hep bu görüştedirler.

Ancak hemen belirtelim ki, bunu tecviz etmeyen âlimler de mecvuttur: İmâm Mâlik ve Süfyân-ı Sevrî gibi.

Hatta İmam Mâlik, şöyle bir mülahaza yürütmüştür: "Zekât vâcibin iskâtıdır, yani kişinin üzerindeki borcu ortadan kaldıran şey. Öyle ise, borç tahakkuk etmezden önce onun iskâtı olamaz. Farz olmazdan önce zekât vermek , vakti girmezden önce câmide namaz kılmak gibidir. Şu halde bu, sebepten önce ödemektir. Zekâtın sebebi senenin geçmesi, nisâbıdır, vakit dolmayınca bu nisab yoktur. "Aksi kanaatte olan İbnu'l-Hümâm şu cevabı verir: "Biz, mücerred nisâb'a ilâve edilen itibârî fazlalığı sebebin bir cüz'ü kabûletmeyiz. Zekâtın sebebi sâdece nisab ve havl (yılın geçmesi)dir. Vâcib'in aslı olan şey (nisab) mevcut olduktan sonra ödemedeki gecikme, tıpkı gecikmiş bir borç gibidir; üstelik, borcun vaktinden önce ödenmesi de sahihdir. Öyle ise, nisabın mevcûdiyetinden sonra (zekâtını) ödemek, namazı, ilk vaktinde kılmak gibidir, vaktinden önce kılınması gibi değil.

Mamafih ulemâ bu mülâhazayı, Ebû Dâvud veTirmizî'de Hz. Ali'den gelen bir rivâyetin te'yîd ettiğini belirtirler. Farklı vecihlerden gelen rivâyet, sadedinde olduğumuz hadistir. İbnu Mes'ud'un bir rivâyetinde Resûlullah'ın, Hz. Abbâs'tan iki senelik zekâtı peşin aldığı ifâde edilmiştir. İbnu Hacer: "Bu bâbta gelen hadislerin tamamı nazar-ı dikkate alınınca, Resûlulah'ın Hz. Abbâs'tan zekâtını önceden aldığı hususunda gelen kıssanın, hakikaten uzak olmadığına hükmedilir" der.[81]

?2? ??? ???? ?? ???????? ???? ??????:]??? ????? ?????????? ???? ?????????: ?? ????????? ????????? ??????? ???????? ?? ???? ????? ??????? ?????? ??????????: ???? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ?????? ??????? ???? ????? ??????? ?????? ??????? ???????? ????????. ???? ??????????: ??????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???? ???????? ???????? ??????????? ??????? ????????? ???? ???????? ???? ????? ???????? ???????? ????? ?????????? ??? ??? ?????? ???? ???? ????????? ?????? ????? ???????. ??? ???: . ?????? ???? ????????? ??? ??????? ?????? ???????[. ????? ???? .

2. (2039)- Zübeyr'in azadlısı Muhammed İbnu Ukbe'den yapılan rivâyete göre, Kâsım İbnu Muhammed'e, mukâtebe akdi yaptığı köle (sin)den aldığı para sebebiyle kendisine zekât düşüp düşmeyeceğini sormuştu. Kâsım, kendisine şu cevâbı verdi: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) üzerinden bir yıl geçmeyen maldan zekât almazdı. " Kâsım ilâveten der ki: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), halk kendisine bağışlarda bulunurken onlardan her birine: "Sana zekâtı vâcib kılacak miktarda malın var mı?" diye sorardı. Adam: "Evet!" derse, onun getirdiği bağıştan, malına düşecek miktarda zekât alırdı. adam: "Hayır!" diyecek olursa, bağışını adama teslîm eder ve hiçbir şey almazdı. " [Muvatta, Zekât 4, (245).][82]

AÇIKLAMA:

1- Muvatta'nın bu rivâyeti munkatı'dır. Çünkü Kâsım dedesi Hz. Ebû Bekir'le karşılaşmamıştır. Ancak, başka mevsul rivâyerler bunu te'yid etmektedir.
2- Mükâteb, belli bir para ödeyerek hürriyetine kavuşmak üzere efendisiyle antlaşma yapan köle demektir. Mukâta'a , İbnu Abdilberr'in açıklamasına göre, hürriyetin ta'cîli için, antlaşma ile tesbît edilen paranın dışında, peşin alınan meblağdır. İşte rivâyette Muhammed İbnu Ukbe, Kâsım'a böyle bir kitâbet antlaşmasında, zekât nisâbını aşan bir meblağ alınmış olsa buna zekât düşüp düşmeyeceğini sormaktadır. Kâsım, dedesi Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivâyette, üzerinden bir yıl geçmedikçe zekât düşmeyeceğini belirtmektedir. Zürkânî: "Mukâta'a (peşin alınan para) bir fâideden ibârettir. Mukâta'adan istifâde edenin yanında bir yıl kalmadıkça bunda zekât yoktur. Ulemâ, öşre tâbi olanlar dışında kalan mâşiyeden (deve, sığır, koyun) ve nakidden zekât alınması için bir yıl geçme şartını aramada icmâ ederler" der.[83]

ONUNCU FASIL

ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

?1? ?? ???? ?????? ?????? ??????]???? ??????? # ??? ?? ????? ????????? ??? ????????: ???? ??????? ???? ???????? ?????????? ???? ?????????? ???????????? ???? ?“????? ??????????? ???? ?????????[.

1. (2040)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Yemen'e gönderirken kendisine demiştir ki: "Zekât olarak hububâttan hububât al, davardan koyun al, deveden erkek veya dişi bir deve (baîr) al, sığırdan da bir sığır al." [Ebû Dâvud, Zekât 11, (1599); İbnu Mâce, Zekât 15, (1814).][84]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, zekât toplamada, tahsildarların uyması gereken bir prensibi, bir "asl"ı beyan etmektedir: Hangi mal zekâta tâbi ise, zekât o cinsten alınmalıdır. Koyundan koyun, deveden deve, sığırdan sığır, buğdaydan buğday vs. Ancak, bu bir vecîbe değildir. Aynı değerde bir başka şey de alınabilir. Ancak, cinsinden başkasını alma hususunda tahsildâr ısrar ederek zorluk çıkarmayacağı gibi, mal sahibi de bir başka şey vermede ısrar edemez.[85]

?2? ??? ???????? ?? ???????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? # ?????????? ??? ???????? ??????????? ???? ??????? ????????? ??????????[. ????? ??? ???? .

2. (2041)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) satmak üzere hazırladığımız şeyden zekât vermemizi emrederdi." [Ebû Dâvud, Zekât 2, (1562).]

AÇIKLAMA:

Ebû Dâvud, bu hadisi "Urûz, ticâret için olursa ona zekât düşer mi?" başlığını taşıyan bir bâbta kaydeder. Urûz arz'ın cem'idir. Arz, "ayn" diye yadedilen dirhem ve dinâr dışında kalan her çeşit metâa ıtlak olunur. Ebû Ubeyd, uruz'u, "içerisine keyl, vezn girmeyen hayvan ve akâr da olmayan emti'a" diye târif etmiştir. Hadiste geçen "satmak"tan maksad ticârettir. Âlimler, bu rivâyete dayanarak ticâret malından zekât verileceği hükmünü çıkarmışlardır.
Tîbî bu hadisten, süt almak, yavru almak maksadıyla, ev için beslenen hayvanlara zekât düşmeyeceği hükmünü çıkarmıştır.
İbnu Ömer (radıyallâhu anh): ?????? ??? ?????????? ???????? ???? ???????? ???????????? "Ticâret için hazırlanmamış olan urûz'a zekât düşmez" demiştir. Abdurrezzâk, bu hükmü Urvetu'bnu'z-Zübeyr, Saîd İbnu'l-Müseyyib, Kâsım gibi başkalarından da kaydeder. Sübülü's-Selâm'da: "Bu hadis ticâret malına zekât düşeceği husûsunda delildir" der. Sübül, bu hükme delîl meyanında, ?????????? ???? ?????????? ????????????? "...Kazandıklarınızın temizlerinden infak edin..." (Bakara 267) âyetini de kaydededer. Hattâ Mücâhid, bu âyetin ticâret hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.
İbnu'l-Münzir: "Ticâret malına zekât düşeceği husûsunda icmâ vardır" der. Fukahâ-i Seb'a da ticaret malına zekât düşer diyenlerdendir.[86]

?3? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ???? ?? ???????? ?????? ?????? ??????:]?????? ??????? ??????? ?????? # ????? ?????? ????????: ??? ? ??????? ???????????? ???? ????? ??????. ??????: ??? ???? ?????? ? ????? ???? ????????. ???????: ??? ??????? ??????? ??????? ????????? ?????????? ?????? ?????????? ????? ?????? ?????? ???????? ??? ??????? ?????????. ????????? ????? ?????? # ???? ????????? ?????? ????? ???? ??????? ??????? ????? ?????????? ????? ?????? ??????? ?????? ???? ?????? ????????? ?????? ????????? ????????????? ?????? ?????? ????? ?????? #. ???????? ????? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ????????. ???????? ????? ???? ?????? ????????? ????? ????????? ???? ???????? ??????????[. ????? ??? ???? .

3. (2042)- Saîd İbnu Ebyaz, babası Ebyaz İbnu Hammâl (radıyallâhu anh)'dan naklettiğine göre, "O (Ebyaz) kavminin, murahhası olarak Hz. Peyambe (aleyhissalâtu vesselâm) 'a geldiği vakit, Resûlullah'la konuşup Sebe halkında zekât almamasını söylemiştir. Hz. Peygamber, ona:
"Ey Sebe'nin kardeşi, demiştir, zekât şart."
"Ey Allah'ın Resûlü, bizim ektiğimiz şey sadece pamuk. Sebe halkı dağıldı, onlardan halkı dağıldı, onlardan Me'rib'de az bir halk kaldı" dedi.
Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Me'rib'de kalan Sebeliler için her yıl, Meâfirî kumaşın değerine denk, yetmiş takım kumaş elbise vermeleri şartıyla sulh antlaşması yaptı. Onlar bu zekâtı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar ödemeye devam ettiler. Sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) de hayatı boyunca bu antlaşmayı te'yîd etti. Hz. Ebû Bekir vefat edince bu antlaşma sona erdi, onlardan zekâtın muktezasına göre vergi alındı." [Ebû Dâvud, İmâret 27, (3028).][87]

AÇIKLAMA:

Me'rib, Yemen'de bir yer adıdır, Ezd kabîlesinin yurdudur. Bunun onlara mahsus bir saray da olduğu, hattâ, Sebe kralının adı olduğu da söylenmiştir. Hadramevt ile Sanâ arasında kalan mıntıka diye açıklanmıştır. Meâfir, Yemen'de bir kabîle adıdır. Bir kumaş çeşidi oraya nisbet edilerek meâfiriyye diye isimlendirilir.[88]

?4? ??? ???? ???:]??? ???? ‘?? ?????: ????????? ???????? ????????? ??????? ??? ??????? ?? ??????????? ??????? ?????????? ?????????? ??????? ?????????? ???????? ‘??????? ?????? ?????? #

??????????????[. ????? ??????? ?? ????? ??? .

4. (2043)- Tâvûs (rahimehumullah) anlatıyor: "Hz. Muâz (radıyallâhu anh), Yemen ahâlisine dedi ki: "Bana arpa ve mısır yerine size daha kolay gelen Medîne'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbı için de daha muvafık olan arz getirin, giyecek getirin." [Buhârî, Zekât 33, Buhârî, bu rivayeti senetsiz olarak, bâb başlığında kaydeder.][89]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zekâtın herhangi bir maldan alınabileceğini ifâde etmektedir. Nitekim, daha önce de açıklandığı üzere arz, altın ve gümüş dışında kalan bütün eşyaları ifâde etmektedir. Yemen'de zekât toplayan Hz. Muâz, arpa ve mısıra bedel, para değil arz taleb etmiş, Yemen ahâlisi için de daha kolay olan giyecek istemiştir. Aslında bir giyecek cinsini ifâde eden hamîs'in, bu rivâyette mutlak mânada giyecek mânasında kullanıldığı şârihlerce belirtilmiştir. ????? 'sık dokunmuş kumaş, hamîsa mânasında olduğu gibi, ipek çizgili veya siyah çizgili kumaş mânasına da gelir. Ancak bazı rivâyetlerde ?????? şeklinde sinle gelmiştir. Bu da, beş zirâ boyunda kumaş parçası (kupon) mânasındadır.
Dediğimiz gibi, asıl kastedilen şey "kumaş" dır, giyecektir, cinsi değil. Çünkü arkadan ilâve edilen "veya lebîs" tâbiri de bunu te'yîd eder. Lebîs de melbûs, yâni giyilen şey demektir.
Bu hadis, zekâtın bir yerden bir başka yere götürülebileceği kanaatinde olanlara delil olmaktadır. Çünkü, "Medîne'de Resûlullah'ın Ashâbı için daha muvâfık" tâbiri, alınan bu zekât mallarının Medîne'ye götürüleceğini ifâde etmektedir. Bunun, Resûlullah'ın emri olmayıp Hz. Mu-âz'ın bir ictihâdı olduğunu, zekâtın alındığı mahalden dışarı çıkarılmaması gerektiği hükmünü nakzetmiyeceğini ileri süren olmuşsa da, "Haram ve helâli bilmede, Hz. Muâz'ın insanların en âlimi" olduğuna dikkat çekilerek bu iddiaya cevap verilmiştir.[90]

ÜÇÜNCÜ BÂB

FITIR SADAKASI

?1? ?? ??? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ????? ????? # ??????? ????????? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ???????? ???? ????? ?????? ??? ????? ??????? ??? ??????? ?????? ??? ??????? ???? ?????????????[. ????? ????? .

1. (2044)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka-i fıtrı müslümanlardan büyükküçük, kadın-erkek, her bir hür ve köle üzerine bir sa' hurma veya bir sa' arpa olarak farz kıldı." [Buhârî, Zekât 70, 71, 73, 74, 76, 78; Müslim, Zekât 13, (984); Muvatta, Zekât 51, 53, 55, (1, 283); Tirmizî, Zekât, 35, (676); Ebû Dâvud, Zekât 19, (1611, 1612, 1613, 1614, 1615); Nesâî, Zekât 30, 31, 32, 33, 34, 41, (5, 47); İbnu Mâce Zekât 21 (1926).][91]

?2? ??? ?????:]???????? ???????? ???? ?????? ????? ???? ?????? ?????? ????? ????? ??????? ?????????? ????????? ????? ?????????? ????????? ??????? ????????[.

2. (2045)- Bir başka rivâyette de şöyle gelmiştir: "Halk (Hz. Muâviye' nin bir hitabesi üzerine) yarım sa' buğdayı bir sa' hurmaya denk kıldılar. İbnu Ömer Hazretleri (radıyallâhu anhümâ) fıtır sadakasını hurmadan verirdi. (Bir sene) Medîne halkı hurmaya muhtaç oldu. İbnu Ömer (o yıl) sadaka-i fıtrını arpadan verdi." [Buhârî, Zekât 77.][92]

?3? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? ?????? ????????? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ???????? ??? ?????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ?????? ??? ?????? ???? ???????. ???????? ????? ?????????? ????????? ??????????? ???: ???? ???? ?????? ???? ???? ???????? ?????????[. ????? ????? .

3. (2046)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz sadaka-i fıtrı bir sa' yiyecek veya bir sa' arpa veya bir sa' hurma veya bir sa' ekıt (denen yoğurt kurusu) veya bir sa' kuru üzümden çıkarırdık." [Buhârî, Zekât 72, 73, 75, 76; Müslim, ZekâT 18, (985); Muvatta, Zekât 53, (1, 284); Tirmizî, Zekât 35, (673); Ebû Dâvud, Zekât 19, (1616, 1617, 1618); Nesâî, Zekât 37, 38, 39, 42, 43, (5, 51); İbnu Mâce, Zekât 21, (1829).][93]

?4? ??? ???? ?? ???? ?? ???? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????????? # ?????????? ?? ??????? ???????. ?? ???? ???????? ????????? ????????? ???? ????? ???????? ?????? ??? ??????? ????? ??? ?????? ??????? ??? ???????. ???????? ???? ?????? ??? ??????? ????? ???? ???????[. ????? ???????.»?‘????« ??? ????. »?????????????? ??????????« ?????? .

4. (2047)- Amr İbnu Şuayb, an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) tarikinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke caddelerinde dellâl çıkararak şöyle ilan ettirdi:"
Duyduk duymadık demeyin! Sadaka-i fıtr her müslümana, erkekkadın, hürköle, küçükbüyük olsun vâcibtir. Bu, ya iki müdd buday veya onun dışında bir sa' yiyecektir." [Tirmizî, Zekât 35, (674).][94]

?5? ??? ???? ???:]???? ???? ?????? ?????? ?????? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????? ????????? #? ??? ????????? ??????????[. ????? ??????? .

5. (2048)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) ramazan zekâtını müdd-i Nebî (aleyhisselâm) ile verirdi. Kefâret-i yemini de müdd-i Nebî ile öderdi." [Buharî, Keffârâtu'l-Eymân 5.][95]

?6? ??? ??? ?? ??? ?? ????????? ???:]???????? ????? ?????? # ?????????? ????????? ?????? ??? ???????? ??????????. ???????? ???????? ???? ?????????? ?????? ?????????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

6. (2049)- Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), zekât emri gelmezden önce, bize sadaka-i fıtr'ı emretmişti. Zekât farz kılınınca, fıtır sadakasını ne emretti ne de nehyetti. Biz onu yerine getirmeye devam ettik..." [Nesâî, Zekât 35, (5, 49); İbnu Mâce, Zekât 21, (1828).][96]

AÇIKLAMA:

1- Fıtır sadakası, İbnu Kuteybe'ye göre "sadaka-i nüfûs" yani nefislerin sadakası demektir. Çünkü fıtr, "fıtrat" kelimesinden gelmedir, bu ise, yaratılışın aslıdır. Ancak daha makbûl addedilen bir görüşe göre, fıtr kelimesi ramazan iftarı ile alâkalıdır. Mevzu üzerine gelen bazı rivâyetlerde ??????? ????????? ???? ???????? (ramazan orucundan çıkma zekâtı) tabirinin geçmesi de bu ikinci görüşü te'yîd eder.
Birinci görüşü benimseyenlere göre sadaka-i fıtır, sevap için verilen yaratılış atiyyesi; ikinci görüşe göre, ramazanın sonuna ulaşmış olmanın şükür atiyyesidir. Nitekim bu, ramazanın sonuna erişenlere vecîbe kılınmıştır. Demek ki her iki görüşün de bir haklılık yönü vardır.
2- Bâbımızın altıncı hadisinde görüldüğü üzere, sadaka-i fıtır, zekâttan önce ve oruçla aynı senede farz kılınmıştır. Bazı âlimler, sadaka-i fıtrın, orucun kabûlüne, kişinin sekerât ânındaki sıkıntı ve kabirdeki azabtan kurtuluşuna bir vesîle olacağını belirtmişlerdir. Fakirlerin de daha iyi şartlarla bayrama girmelerine vesîle olması sebebiyle ictimâî yönü de bulunan dînî bir vecîbe olmaktadır.
3- Sadaka-i fıtır, nisab miktarı malı bulunan herkese vâcibtir. Nisabtan maksad, zekât bahsinde geçtiği üzere 20 dinar altın ve 200 dirhem gümüş veya bunların kıymetine muâdil maldır. Mesken, binek, giyecek ve ailesinin bir aylık -bir kavle göre bir yıllık- yiyeceği gibi aslî ihtiyaçları ile, zarurî ev eşyası ve silâhından artan, belirtilen miktar malı olana sadaka-i fıtır vâcib olur. Bu malın üzerinden zekâtta olduğu gibi bir yıl geçmesi gerekmez.
Birinci hadiste de belirtildiği üzere sadaka-i fıtır ailenin her bir ferdi için vacibtir: Büyükküçük, kadın-erkek, yaşlıgenç, âkilmecnûn, kölehür ayırımı yapılmaz, fıtır sadakaları ödenir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre mecnûn ve çocuğun sadaka-i fıtrını, velîsi, onların malından öder. Ödemediği takdirde, bunlar üzerine borç olur, çocuk büyüyünce, mecnûn tedâvi olunca borcunu öder. İmam Muhammed ve Züfer: "Bunlara sadaka-i fıtır vâcib olmaz" derler. Ailede bulunsa bile yaşlı annebaba'nın sadaka-i fıtrı evlada terettüp etmez, hasta ve fakir iseler eder. Aile büyüğü izinli veya izinsiz hepsinini yerine ödeyebilir.
Bir kısım Ulemâ, sadaka-i fıtrın farziyyetinde icma'dan bahseder. Hanefîler farz demezlerse de vâcib tâbirini kullanırlar. Onların ıstılâhında vâcib de farz kadar kesin olmasa bile, yine de behemahal ödenmesi gereken bir borcu ifâde eder. Hanefîlerin vâcib hükmünden başka, İbrahim İbnu Uleyye ve Ebû Bekr İbnu Keysân'ın sadak-i fıtrın farziyetinin neshedildiğine dair beyânları da icma iddiasını zedeleyen durumlardır. Bâbımızın altıncı hadisi de (2049), dördüncü rivâyette beyân edilen farziyyetin zedelendiğine bir delil sayılabilir. Esasen Mâlikîlerve bazı Zâhirîler de bunun müekked sünnet olduğunu rivâyet etmişlerdir. Farz olduğuna inananlar zekâtu'lfıtr diye zekât kelimesiyle tesmiyesini de farziyetine bir delîl kılarlar. Âyet-i kerîme'de gelen, ???? ???????? ???? ??????? "Tezekkî eden kurtuluşa ermiştir" (A'lâ 14) ifâdesinin de zekât-ı fıtr ile ilgili olduğu söylenmiştir. Tezekkî etmek şu mânalara gelir: "(Küfürden, mâsiyetten kaçınarak) nefsini temiz tutan, namaz için temizlik yapan, zekâtını veren, sadaka-i fıtrını veren."
4-Sadaka-i fıtır dört cins şeyden verilebilir. Bâbın ilk üç hadisinde bunların zikri geçmektedir: Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma. Bazı rivâyetlerde buğdayla ilgili sâbit merfu bir rivâyet olmadığı, bunun, ikinci rivâyette de kısmen görüldüğü üzere, bilâhare Ashab tarafından diğerlerine dahil edildiği belirtilmiştir. Bunların miktarı şöyledir: Buğdaydan yarım sa[97] arpadan, kuru üzümden veya kuru hurmadan bir sa' yani 1040 dirhemdir. Fakirin ihtiyacı bunların aynlarına daha fazla bulunmadığı müddetçe, bunlara bedel değerlerini nakid olarak vermek efdaldir.
5-Beşinci hadiste geçen müdd-i Nebî tâbirine gelince, bu bir sa'ın dörtte birine denk bir hacim ölçüsüdür. Medîne-i Münevvere'de kullanılan ölçeğe fukahâ müdd-i Nebî demiştir. İbnu Hacer, bu müdd'ün miktarının, Medîne'de alışılmış sabit bir hal aldığını belirtir. Ancak Ömer İbnu Abdülaziz devrinde artırılmıştır.
Müdd, sa', rıtl, dirhem, miskal gibi ölçü birimleri sıkça geçer. Bunların günümüzdeki birimlerle olan münasebet ve muâdeleti bilinmesi gerekli ise de kesin rakamlar vermek biraz zordur. Çünkü miktarları az çok farkeden farklı müdd'ler vardır: Müdd-ü Şâmî, müdd-ü örfî, müdd-ü Irâkî gibi. Bu sebeple yapılan tahkikleri kayıtlayarak vermek gerekecektir.
1 müdd-ü Nebevî = 1.1/3 rıtlı istiâb eden bir hacim ölçüsüdür. 4 müdd, 1 sa'dır.
Şu halde müdd ve sa'ı hesapta rıtlın miktarını bilmek gerekecektir. Rıtl ise rıtl-ı Bağdâdî, rıtl-ı Şâmî olmak üzere iki kısımdır.
Rıtl-ı Bağdâdî, Nevevî'nin hesaplamasına göre 128.4/7 dirhemdir. Yuvarlak hesap 130 dirhem kabûl edilmiştir. Bu durumda bir dirhem 3, 0898 gram ettiğinden bir müdd= 530 gr. veya yarım litreden biraz fazla eder. 1 sa' = 4 müdd olduğuna göre, 2120 cm3 yani 2 litreden biraz fazla bir hacim tutar. [98] Irak fakihleri müddü 2 rıtl tuttukları için, o hesaptan elde edilecek hesaplamalarda farklı sonuçlara ulaşılacağı tabîîdir.[99]

DÖRDÜNCÜ BAB

ZEKAT TAHSİLDARININ HAK VE VAZİFELERİ

?1? ?? ??? ???????? ??????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????????? ????? ?????? # ????? ???? ???????????? ??? ?????: ???? ????????? ????? ????????. ?????? ?????? ???: ???? ?????? ????? ??????? ??. ?????? ????? ?????? # ???? ?????????? ???????? ?????? ???????? ????????. ????? ???: ????? ?????? ??????? ??????????? ????????? ???????? ???? ????????? ?????? ?????? ?????? ????? ??????? ??????? ?????????: ????? ?????? ????? ???????? ?? ! ???? ?????? ?? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ?????? ????????? ??????????? ??? ????? ????????? ??????? ? ??????? ????? ???????? ??????? ???????? ??????? ??? ?????? ?????? ?????? ?????????? ???? ?????????? ?????? ??????????? ??? ???? ???????? ???? ???????? ?? ???????? ????? ??????? ??? ????? ????????! ????? ?????? ???????? ?????? ?????? ??????? ????????? ???????: ?????????? ???? ????????? ??????[. ????? ??????? ???? ????.»????????« ??? ??????. »???????????« ?????? ???????: ??? ?????.»???????????« ??? ????? .

1. (2050)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zekât toplama işinde bir adam istihdâm etti. -Bir rivâyette "Benî Süleym'in zekâtını toplama işinde" denmiştir- Adam vazîfeden dönünce:"Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (öfkeyle) minbere çıkıp, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şunları söyledi:"Emmâ ba'd, Ben sizden birini, Allah'ın bana tevdî ettiği bir işte istihdam ederim. Sonra o gelir:
"Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler!" der. Bu adama, babasının veya anasının evinde otursaydı da, eğer doğru sözlüyse hediyesi ayağına gelseydi ya! Vallahi sizden kim haksız bir şey alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu halde Kıyâmet günü Allah'la karşılacaktır. Eğer bu haksız aldığı şey deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek, koyunsa meleyecek!"
Sonra Resûlullah ellerini kaldırdı, o kadar ki koltuk altındaki beyazlık gözüktü:
"Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi ve bu sözünü üç kere tekrar etti." [Buharî, Hiyel 15, Cum'a 29, Zekât 67, Hîbe 17, Eymân 3, Ahkâm 24, 41; Müslim, İmâret 26 (1832); Ebû Dâvud, İmâret 11, (2946).][100]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyette zikri geçen memurun ismi bazı rivayetlerde belirtilmiştir: Abdullah İbnu'l-Ütebiyye'dir. (Bazan İbnu'l-Lütebiyye ve İbnu'l-Lütbiyye şeklinde okunmuştur.)
2- Hadis memuriyet âdâbına giren bir çok ahkâmı beyân etmektedir. Öncelikle şu anlaşılmaktadır ki, memuriyeti vesîlesiyle hediye edilen şeyler helâl değildir. Resûlullah "Annenin veya babanın evinde otursaydın sana hediye edilir miydi?" dediğine göre, evinde oturması halinde hediye getirmeyeceklerin hediyeleri memura haramdır. Muhalleb şöyle demiştir: "Kendine hediye gelmesi için memurun başvurduğu hîle, üzerine terettüp eden vazîfelerden bir kısmına müsâmahadır. İbnu Battâl, bu hâli bir başka uslûbla açıklamıştır: "Hadis, memura gelen hediyenin, onun yaptığı iyiliğe teşekkür veya ona olan sevgi veya üzerine düşen vazîfelerden bir kısmını terketmesi gayeleriyle yapıldığına delildir. Resûlullah beyanlarıyla, memurun hiçbir surette hediyeye müstehak olmadığını, onun da diğer insanlardan biri gibi bulunduğunu, memuriyeti vesîlesiyle gelen şeylerden hiçbirini kendisine seçmeye hakkı bulunmadığını belirtmiş olmaktadır."
3- Bu hadis, memurların muhasebe edilmesinin meşrûiyetine delil kılınmıştır. Yani vazife dönüşü, imâm veya onun tâyin edeceği kimse, memurdan hesap sorar; topladığı nedir, sarffettiği nedir? Bu hususta ulemâ ittifak etmiştir.
4- Memura verilmiş olan hediyyenin müsâdere edilip beytü'lmâl'e teslîm edileceği belirtilmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste bu sarîh değildir, ancak siyâktan anlaşılmaktadır. İbnu Kadâme, rüşvetin sahibine iâdesi gerekir demiştir. Hediyenin beytü'lmâl'e tesliminde ihtilâf yok. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'i Yemen'e gönderirken: ??????????? ???????? ???????? ?????? ????????? ??????? "İznim hâricinde hiçbir şey almayacaksın. Zîra bu gulûldür (ihânet)" emretmiştir. Bu tenbîhi de gözönüne alan ulemâ, "İmam'ın (devletin) bilgisi dışında memurun hiçbir şey alamayacağını, getirilen her şeyi beyan edeceğini hükme bağlamış, meşrû yoldan devletin izniyle alacağı şeylerin helal olacağını" belirtmiştir."
5- İbnu'l-Münîr, bu hadisten, memuriyetten önce gelen hediyeyi kabul etmenin câiz olacağı hükmünü de çıkarmıştır. "Ancak der, bu cevâz, gelen hediyenin âdetten ziyâde olmaması şartıyla kayıtlıdır" der.
Rüşvetle ilgili uzunca bir tahlîli bu babın sonuna yani 2055. hadisten sonra dercedeceğiz.[101]

?2? ??? ???? ?? ???????????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ??? ?????? ??????: ???? ????? ??????????? ??????????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ???????? ??? ??????????? ???: [. ????? ??? ????.»?'?????????« ?????? ???? .

2. (2051)- Beşîr İbnu'l-Hasâsiye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedik, zekât toplayanlar, bize haksızlık edip borcumuzdan fazlasını alıyorlar, biz malımızdan haksızlıkları kadarını gizleyelim mi?""Hayır!" cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Zekât 5, (1586, 1587).][102]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîs bazı rivâyetlerde vakfına hükmedilecek yani sahâbeden birine nisbet edilebilecek bir uslubla rivâyet edilmiştir. Nitekim Ebû Dâvud'da öyledir.
2- Hadis, tahsildarların haddi aşarak, verilmesi gerekenden fazla vergi almaları hâlinde bile hileye müsaade etmemektedir. Böyle bir cevaz pek çok suistimallere yol açabilir, zekâtı verilmesi gereken malları beyan etmemeye sevkedebilirdi. Bu yasağı ifâde eden başka rivayetler de mevcuttur. Âlimler kesin bir uslûbla: "Tahsildar zulme bile düşse, ondan hiçbir malın gizlenmesi câiz değildir" demişlerdir.[103]

?3? ??? ??? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ??????????? ?? ??????????? ?????????????[. ????? ??? ???? ???????? .

3. (2052)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtta haddi aşan, vermeyen gibidir." [Ebû Dâvud, Zekât 4, (1585); Tirmizî, Zekât 19, (646); İbnu Mâce, Zekât 14, (1908).][104]

AÇIKLAMA:

1- Haddi aşan'la "zekâtı müstehakına vermeyen" in kastedildiği belirtilmiştir. Ancak şu mâna üzerinde de durulmuştur: Haddi aşmaktan maksat, zekât mükellefinden malın iyisini almak, vermesi gereken miktardan daha fazla vergi tahakkuk ettirmek. Bu durumda mükellef, müteakip sene zekâta tâbi mallarından bir kısmını beyan etmez ve gizler. Böylece, fazla zekât alan tahsildar, zekâtın verilmesine mâni olmuş olur.
Şu halde her ikisi de günah ve vebâlde eşit duruma düşer. Bagavî der ki: "Zekâtta haddi aşan kimse günah yönüyle, tıpkı zekâtı vermeyen gibidir. Öyle ise, mal sahibine, tahsildar kendisine haksızlık yapsa da malını gizlememesi düşer."[105]

?4? ??? ???? ?? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? # ??????????? ???????? ??????????. ????? ?????????? ??????????? ?????? ????????? ?????????? ???????? ??? ??????????. ????? ???????? ??"?????????? ????? ???????? ??????????. ??????????? ????? ??????? ?????????? ????????? ??????????? ??????[. ????? ??? ????.»????????« ????? ??? ??? ????? ???? ??? ????????? ?? ??????. ????? ?????? '? ?????? ?? ????? ?'???? ??????? ??????? ??? ???????? ???? ?????? ?? ??? ????? .

4. (2053)- Câbir İbnu Atîk (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size bir grup sevimsiz atlılar gelecek. Geldikleri zaman, onları iyi karşılayın. Onlarla talep ettikleri şeylerin arasından çekilin. Adalet ederlerse bu kendi lehlerinedir. Zulmederlerse bu da onların aleyhlerindedir. Siz onları râzı edin. Zekâtınızın kemâli onların rızâsına bağlıdır. (Öyle ise onları râzı edin ki) sizlere dua etsinler. " [Ebû Dâvud, Zekât 5, (1588).][106]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissaâtu vesselâm) zekât memurlarının geleceğini haber vermiştir. Onları "sevimsiz" diye tanıtması, onların şeriat nazarında kötü oluşlarından ileri gelmez. İnsanlardan mevcut, fıtrî para sevgisi sebebiyle , kendilerinden zekât, vergi isteyecek kimseleri sevmezler. Bu beşeri zaafa binaen onları "sevimsiz" diye tavsif etmiştir.
2- Resûlullah, tahsildarlara "Hoşgeldiniz, merhaba! gibi sözler söyleyerek onların güler yüzle karışlanmalarını, gelişlerinde sürûr izhâr edilmesini" emretmektedir.
3- "Onlarla taleb ettikleri şeylerin arasından çekilin!" demek, "Taleb ettikler zekâtı verin!" demektir. İbnu'l- Melek der ki: " Bunun mânası şudur: "Onlar size zulmetse bile zekâtı vermekten kaçınmayın. Çünkü onlara muhalefet sultâna muhâlefettir. Zîra bunlar onun memurlarıdırlar. Sultana muhâlefet de fitne getirir."
4- "...Zulmederlerse aleyhlerinedir..." sözü, "sizden vermeniz gerekenden fazla alırlarsa, bu zulüm olduğu için, günaha girmiş olurlar, siz de bu zulme sabrettiğiniz için sevaba girersiniz " demektir.
5- "Onları râzı edin.." sözü, "Borcunuzu geciktirmeden peşin ödemek, hîle yapmamak, hıyânette bulunmamak gibi adaletli ve mürüvvete uygun davranışlarda gayret göstermek, hatta mübâlağa yapmak sûretiyle tahsildarları memnun edin" demektir.

6- Sondaki "Sizlere dua etsinler" cümlesi, tahsildarlara iyi davranma husûsunda nebevî ısrar ve teşvikin sonuncu ifâdesidir. Mü'min onların duasını almak için, onları razı edecek, onları güncendirecek davranışlardan kaçınacaktır.
Şârihler, "Size (yani zekât verenlere) dua etsinler!" emrinin hem tahsildarlara, hem de zekâttan istifâde edenlere müteveccih olduğunu belirtirler.
Şu halde, hadis, dua etmelerinde ve zekâtın makbûliyetinde en mühim sebeplerden birinin onları râzı etmek olduğunu göstermektedir.
Tîbî hadisten şu mânayı çıkarır: "(Resûlullah demektedir ki): "Sizden mallarınızın zekâtını talebetmek üzere memurlarım gelecek; ancak, nefisler fıtrî olarak mal sevgisine müptela oldukları için sizler ister istemez, onlardan hoşlanmayacak ve onların zulmettikleri zannına düşeceksiniz. Ama gerçek böyle değil. "Adalet ederlerse", "zulmederlerse" sözlerine, bu zanna binâen yer verilmiştir. Hakikatte ve vâkide onlar zâlimler olsalar, nasıl onlara "size dua etsinler!" diye emreder?"[107]

?5? ??? ???? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ?????????? ???? ?????????? ????????? ??????????? ?? ??????? ?????? ?????? ?????? ???????? ??? ????????[. ????? ??? ???? ???????? .

5. (2054)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtı hakkaniyetle toplayan tahsildar, evine dönünceye kadar, Allah Teâlâ yolunda cihâd yapan asker gibidir." [Ebû Dâvud, İmâret 7, (2936); Tirmizî, Zekât 18, (645); İbnu Mâce, Zekât 14, (1809).][108]

AÇIKLAMA:

1- Zekâtı hakkaniyetle toplamaktan maksad adalet üzere, dürüstlükle veya ihlâsla ve sevap kazanmak ümidiyle toplamaktır.
2- Allah yolunda gazi gibi olması, beytü'lmâl için zekâtı tahsil etmesinden ileri gelir. Bu, Allah yolunda yapılan bir amel olduğu için, Allah yolunda yapılan gazâya (cihâda) benzetilmiştir. İbnu'l-Arabî, Ârızatu'l-Ahvazî'de der ki: "Mâna sahihtir. Zîra Allah büyük lütufların sâhibidir. (Resûlullah) buyurdular ki: "Kim bir gâziyi techiz etmiş ise o da gazveye katılmış (gibi sevaba iştirak etmiş)tir. Kim de hayırla ailesine nezâret etmişse o da gazveye katılmış (gibi sevaba iştirak etmiş)tir." Zekât toplayan tahsildar da cihad yapanın halîfesidir. Çünkü, Allah yolunda (cihad için gerekli) malı toplamaktadır. Öyle ise bu kimse ameliyle cihâd yapmış olmaktadır, niyyetiyle de cihâd yapmaktadır. Nitekim aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Medîne'de özrü sebebiyle kalan bir grup vardır ki, onlar, siz hangi vâdiyi geçseniz, hangi beli aşsanız, sevapda sizinle birliktedirler." Öyle ise cihad edenler için çalışmak, onlara bedel iş görmek, Allah yolunda harcanacak malı toplamak özrüyle cihada katılamayanlar nasıl cihad sevabından mahrum kalırlar? Nasıl cihâd zarûrî ise, cihad için gerekli olan malın toplanması da zarûrîdir. Yani bu iki şey niyette de ortaktır, amelde de ortaktır, öyle ise sevapta da ortak olmaları gerekir."[109]

?6? ??? ???????? ?? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ??? ???? ???????? ??????????? ??????? ????????? # ???? ?????? ?????? ?????????????? ???: ?????????? ????? ???? ??? ?????. ???????? ???? ??????????? ????: ?????????? ????? ???? ??? ???? ?????[. ????? ?????? ? ??????? .

6. (2055)- Abdullah İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Babam ashabu'ş şecereden idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine bir kavm zekâtlarını getirince şöyle dua buyururlardı:
"Allahım şu aile'ye rahmet buyur." Babam zekatını getirince onun için de
"Allah'ım Ebû Evfâ'nın ailesine rahmet buyur" diye dua etti." [Buhârî, Zekât 64, Meğâzî 35, Daavât 19, 33; Müslim, Zekât 176, (1078); Ebû Dâvud, Zekât (1590); Nesâî, Zekât 13, (5, 31).][110]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadîsin sonundaki dua meselesine açıklık getirmekte ve zekât verenle alan (imam, imamın memuru- fakir) arasında bu dua müessesesinin ehemmiyetini mü'min vicdanlarda perçinlemektedir.
Bu hadisi, Buhârî hazretleri, imamın zekât verenlere dua etmesi gereğine dikkat çektiği ve ayrıca, "Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini gönahlarından temizlemiş, bununla onların hasenâtını bereketlendirmiş olasın. Onlara dua et, çünkü senin duan onlar için sükûnettir..." (Tevbe 103) âyetini de kaydettiği bir bâb başlığının altında kaydeder.
Âlimler, âyet-i kerîmede, Resûlullah'a "Zekâtlarını al" dedikten sonra ilaveten "onlara dua et!" emrinin verilmiş olmasını, Resûlullah'tan sonra bütün devlet reislerine müteveccih ilâhî bir talimat olarak değerlendirmişlerdir. Hattâ, Hz. Ebû Bekir'e zekât vermemek için isyân eden bedevîler bu âyeti te'vil ederek: "Âyette zekâtın Resûlullah'a verilmesi emredilmektedir, başkasına değil. Namaz kılarız, ama zekât vermeyiz..." demişlerdi. Ulemâ bu emrin Resûlullah'tan sonra onun yerine kâim olacak bütün devlet reislerine müteveccih olduğunu anlayınca, bu meselede isyankâr bedevîlere ve öylesi bir düşünceye sapacak olan muahhar sapıklara söz hakkı kalmamakta, delilsiz iddiaları iptal edilmiş olmaktadır.
Rivâyetler, zekâtını verenlere Resûlullah'ın âyet-i kerîmenin emri mûcibince, sistemli olarak dua ettiğini, zekât malları meyanında "güzel bir deve" gönderen bir zâta da ??????????? ??????? ????? ????? ???????? "Allah'ım, devesini de kendisini de mübarek kıl!" diye duada bulunduğunu belirtirler.
2- Sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen İbnu Ebî Evfâ'nın ismi Alkame İbnu Hâlid İbni'l-Hâris el-Eslemî'dir. Bu zât, oğlu Abdullah (radıyallâhu anhümâ) ile birlikte Bey'atu'r-Rıdvân diye bilinen ve Hudeybiye'deki ağaç altında akdedilen biat hâdisesine katılmışlardır. Bu Abdullah, muammerîn denen uzun müddet yaşayanlardandır. Kûfe'de en son vefat eden sahâbi olup 87 hicrîde rahmet-i Rahmân'a kavuşmuştur, (radıyallâhu anh).
3- Ebû Evfâ'ya rahmet buyur diye yaptığımız tercümenin lügavî asla sadık kalınca, "Ebû Evfa âilesine..." şeklinde olması gerekirdi. Ancak şârihlerin açıkladığına göre, burada görüldüğü üzere, bazı kullanışlarda "âl" kelimesi zâtın kendisine ıtlak olunmaktadır. ??? ????? ?????????? ???? ?????????? ??? ??????? "Bana Hz. Dâvud'a verilen mizmarlardan bir mizmar verilmiştir" hadisinde olduğu gibi. Bu hadiste de Âl-i Dâvud'la Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un başına getirilerek kullanılması, kadri, şânı yüce şahıslar için câridir demişlerdir. Dilimizde hazret kelimesi de böyle bir kullanışa sâhiptir.
4-Yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki Resûlullah'ın: ??????????? ????? ???? ??? ????? ??????? "Yâ Rabbi Ebû Evfâ'ya rahmet buyur" duası, salât kelimesi ile ifâde edilmiştir. Asla uygun tercümenin "Yâ Rabbi Ebû Evfâ'ya "salât" buyur" şeklinde olması gerekirdi. Ulemâ salât kelimesini Resûlullah'tan başka kimseler hakkında kullanmanın câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmiştir.
Bu hadîsten hareket edenler, salatla duanın peygamberlerden başka insanlar hakkında da câiz olduğuna hükmederler. Ancak İmam Mâlik ve Cumhûr bunu mekruh addederler. Ulemâdan bir grup: "Zekâtı alan kimse, veren kimseye, bu hadîs sebebiyle, bu dua ile dua eder. ??????????? ????? ???? ????? şeklinde."
Ancak Hattâbî, salât kelimesinin lügavî mânasına inerek bu şekilde düşünenler (yani salât kelimesinin sadece peygamberlere yapılan duada kullanılmasının caiz olduğunu söyleyenlere) şöyle cevap verir: "Salât asıl itibâriyle "dua" demektir, ancak, lehine dua edilecek kimseye göre mânası farklılıklar arzeder. Sözgelimi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ümmetine salât'ı, onlar için bir mağfiret duasıdır. Ümmetinin onun üzerine salâtı, O'nun Allah'a olan yakınlık ve kurbiyyetinin artması için bir duadır. Bu sebeple bu mânadaki salât bir başkası hakkında uygun değildir."

5- Bu hadisle istidlâl edilerek, zekâtı alan kimsenin veren kimseye dua etmesinin müstehab olduğuna hükmedilmiştir. Bazı zâhirîler bunun vâcib olduğunu söylemişlerdir. el-Hannâtî, bazı Şâfîîlerin de buna yakın bir hükme vardığını hikâye etmiştir. Ancak bu iddiaya şöyle cevap verilmiştir: "Eğer dua, bir vecîbe olsaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tahsildarlara bunu öğretirdi. İmâma, keza kefâretler, borçlar vs. nevinden aldığı diğer şeyler için dua vâcib olmadığına göre, zekât için de vâcib değildir. Dua emreden âyete gelince, muhtemeldir ki, buradaki vücûb, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'e has bir vecîbedir, zîra onun duası, başkalarının yaptığı duaların hilâfına, ümmet için bir sükûnettir."[111]

RÜŞVET NEDİR, NE DEGİLDİR?

Tarih boyunca, rüşvet hâdiseleri, medenî milletlerin siyasî ve ictimâî hayatlarında ciddî bir çıkmaz olagelmiştir. Günümüzde dünya devletlerinde vukua gelen ve bütün dünya efkar-ı umumiyesini meşgul eden rüşvet skandallarına pek sık şâhid olmaktayız.
Rüşvet Hâdisesi, birçok içtimâî marazların baş sorumlusu olması sebebiyle küçümsenip geçilecek bir mesele değildir. Kânunların bîtaraf ve âdilâne tatbikatını önlediği için, adalet mekanizmasına, dolayısıyle devlete karşı güveni sarsmaktadır. Adaletten emîn olmayan insanlar, kendileri ihkâk-ı hak peşine düşmekte ve kanun hâkimiyetini zedelemekte, anarşiye sebep olmaktadırlar. Liyakat sâhipleri, hakettiğini meşru yoldan alamayınca kabiliyet ve gayret sahipleri atâlete itilmekte, terakkinin zenbereği durumunda olan ictimâî rekabet sönmektedir.
Hülasa hangi nokta-i nazardan ele alırsak alalım, rüşvetin ümmet ve millet hayatında müthiş bir öldürücü zehir olduğunu, içtimâî huzurun, millî terakkinin en mühim engellerinden birini teşkîl ettiğini görürüz. Bu sebeple olacaktır ki, dinimiz rüşvet hâdiselerine şiddetle karşı çıkmış, bütün imkânlarıyla onu tel'in etmiş, İslâm cemiyetinden tard etmek için gerekeni yapmıştır.
Hemen hemen bütün hadis kitaplarına girmiş bulunan ve Tirmizî tarafından sahîh olduğu te'yîd edilen bir hadiste Hz. Peygamber'in rüşvet alana, rüşvet verene (ve hatta verenle alan arasında aracılık yapana) lânet ettiğini görmekteyiz.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'i Yemen'e tâyin ederken, meselenin ehemmiyetini tebârüz ettirecek bir tarzda, rüşvetle alâkalı olarak verdiği talimat, memur tâyinlerinde bu husûsun muttarıdan hatırlatılmış olacağını ifâde etmektedir. Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre Yemen'e kadı olarak tavzîf edildikten sonra, (daha yola çıkmadan) arkasından geri çağırtır. Huzûra girince: "Seni niye geri getirttim biliyor musun?" diye sorar ve ilâve eder: "Benim iznim olmadıkça hiçbir şeye dokunmayacaksın. Zîra, bu gülûldür (devlet malından çalmak ve ihânet). Kim gulûlde bulunursa Kıyâmet günü çaldığı şeyle birlikte gelir. İşte bunu hatırlatmak için çağırdım. Haydi işine git."
Rivâyette belirtilen geri çağrılma hâdisesi, memuru tavzîf ederken yapılan birçok tenbîhler, verilen tâlimatlar arasıda rüşvet meselesinin dikkatten kaçmış olması ihtimaline binâen, bunun ehemmiyetinin zihinde iyice yerleşmesi, bu noktaya dikkati çekme gâyesine mâtuftur.
Buhârî'de gelen bir rivâyetten de, âmil olarak tavzîf edilen memurların dönüşlerinde (aldıkları ve sarfettikleri hakkında "muhasebe" edildiklerini anlamaktayız.[112]

HÂKİMLERCE ALINAN RÜŞVET:

Rüşveti alan veren kim olursa olsun büyük bir haram işlemiş olmakla berâber, bilhassa insanlara adâlet dağıtma mevkiinde olan kadıların hükümlerine te'sîr edecek şekilde alacakları rüşvetin fezâhetine husûsan dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Ateşte yanmaya en lâyık olan şey "suht" yoluyla elde edilen kazancın hâsıl ettiği ettir." Huzûrda bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlü suht da nedir?" diye sorarlar. Hz. Peygamber: "Hüküm vermede alınan rüşvettir" cevabını verir.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hâkimlerin alacakları rüşvetin kötülüğüne bu rivâyette muzaaf şekilde dikkat çekmektedir:
a) Diğer muhtelif memurların alacakları rüşvet umûmî bir ifâde ile yasaklanırken, burada "hükümdeki rüşvet" ayrıca zikre dökülmüştür.
b) Bir başka çalışmamızda belirttiğimiz üzere muhâtapların dikkatini çekmek maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başvurduğu metodlardan biri, anlatacağı şeyi muhâtabda hayret uyandıracak, sual sorduracak bir muhtevada ve müphemlikte sormaktır. Nitekim burada herkesin tam anlayamayacağı bir kelime olan "suht"un takbîhi mevzubahis olmuştur. Şârihlerce "yenmesinden ar duyulan her şey" olarak açıklanan suht'un, mânayı Hz. Peygamber'in muhâtapları zamanında taşıyıp taşımaması mühim değil.
Hükümde alınan rüşvete hadiste gelen bu husûsî dikkate paralel olarak, âlimlerin şu hususta icma ettikleri belirtilir: "Bir kadı rüşvet almışsa, rüşvet aldığı meselede vermiş olduğu hüküm infaz edilmez. Kezâ kadılık makamını rüşvetle elde eden bir kimse ebediyen kadı olamaz ve şâyet vermiş olduğu hüküm varsa infaz edilmez."[113]

MEMUR VE HEDİYE:

İslâm dininin rüşvet karşısındaki hassasiyetini anlamak için, rüşvet mefhûmuna dahil edilen şeyleri görmemizde fayda var. Bunu kavramak için önce rüşvet nedir? Onu belirtelim: Rüşvet, bazı âlimlerce "bir hakkın iptâli veya hakkı olmayan bir şeyin (bâtılın) elde edilmesi (ihkâkı) için verilen şey" olarak; diğer bazılarınca "mevki sâhibinden câiz olmayan (gayr-i meşrû) bir şey için yardım satın almak maksadıyla verilen mal", "karşılık verilmeksizin alınan ve alanın da ayıplanmasına sebep olan şey" vs. olarak târif edilmektedir.
Şu halde hakkımız olmayan bir menfaatin elde edilmesi için verilen her şey rüşvet olmalıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), birçok hadisleriyle teşvîk ettiği "hediye"yi, memûrlar hakkında yasaklamıştır: "Memurlara (ummâl) verilen hediyeler gulûldür (ihânettir), (her çeşidiyle haramdır)."
Burada gulûl yani hırsızlık ve ihânet olarak vasıflandırılan, memura verilen hediye, başka birçok hadislerde mevzubahis edilerek haramlığına dikkat çekilmiştir.
Bu hususta vârid olan mühim ve meşhûr bir vak'ayı aynen kaydedeceğiz: Ebû Humeydi's-Sâidî anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Esed kabîlesinde İbnul'l-Lütbiyye adında birisini (Benû Süleym'in zekâtını toplamak üzere vazîfelendirmişti. Dönüşte, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ne topladın, nerelere harcadın diye hesap sorunca adam: "Şu sizinki, şu da benimki, bu bana hediye edildi" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) minbere çıkarak Allah'a hamd ve senâdan sonra şu hitâbede bulundu: "Vazîfelendirdiğimiz bazı memurlara ne oluyor ki, dönüşlerinde getirdiklerini ikiye ayırıp: "Şu kısım sizin, bu kısım da benim, bu bana hediye edildi" diyor. Hele söyleyin, bu adam annesinin veya babasının evinde otursaydı buna hediye gelir miydi? Muhammed'in nefisini elinde tutan Allah'a kasem ederim ki, sizden her kim bu (bu devlet malı)ndan her ne alırsa mutlaka Kıyâmet günü onu koynunda taşıyarak gelecek. Çaldığı şey deve ise böğürdüğü, sığır ise mölediği, davar ise beğirdiği halde sırtında taşıyacak." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) böyle söyledikten sonra, koltuk altlarındaki beyazlık görülünceye kadar kollarını kaldırarak: "Yâ Rabbi tebliğ ettim mi? Ya rabbi tebliğ ettim mi?" dedi."
Hadislerde alelıtlak hediyeye ve hediyeleşmeye harâretle teşvîk edilmiş olmasına rağmen[114] memurların hediyyeden men edilişindeki sebebi anlamak için İbnu'l-Arabî tarafından sunulan ve İbnu Hacer tarafından aynen benimsenen bir îzâhı hülâsaten sunmayı uygun gördük. Der ki:
"Bir hediyede bulunan kimse, bu hediyeyi vermekle şu üç maksaddan birini güder; bunun dışında kalması mümkün değildir:
1-Hediye verdiği kimsenin muhabbetini kazanma.
2-Hediye verdiği kimsenin yardımını te'min etmek.
3-Hediye verdiği kimsenin malını elde etmek.
Hediye ile bir kimsenin malı veya sevgisi kastedilse bu câizdir. Ancak, bunlardan sevgi kazanmak için verilen hediye, öbüründen efdaldir.
Bir arzusunun yerine gelmesinde yardımını elde etmek için verilen hediyeye gelince, bakılır, eğer (peşinde koştuğu şey) mâsiyet nevinden ise, bu hediye câiz değildir, haramdır; bu (şeriatın meşru kıldığı) hediye değil, rüşvettir. Bu, taatle alâkalı ise bu da câizdir. Eğer bu, bir zulmün, mâruz kalınan bir haksızlığın def'i içinse ve (hediye verilen kimse) vereceğiz ve emretme ile (hediye verenden) bu zulmü bertaraf edecek güç (ve selâhiyet ve makam)da ise bu hediye de rüşvettir. Eğer, hediye verilen kimse bu vaziyette değil de, mevzubahis olan zulmü ve haksızlığı husûsî bir gayret ve şahsî bir hile, tedbir ve teşvik ile bertaraf edecekse yine câizdir. Zîra insanlardan zulmü defetmek, ulû'l-emre yani makam sahiplerine farz-ı ayndır, makam sâhibi olmayanlara ise, farz-ı kifâyedir..."
Bu açıklamalardan anlaşılan şudur: Bir memur yapmakla mükellef olduğu vazîfeyi yapması için, veya yaptığı için verilen mal rüşvettir. Keza yapmaması, terketmesi gereken bir şeyi de bıraktırmak, terkettirmek için verilen mal da rüşvettir.

Burada kaydı gereken rüşvetle alâkalı bir nokta da, Hattâbî başta olmak üzere, bazı âlimlerin görüşüdür. Hattâbî, daha önce Ebû Dâvud'dan kaydettiğimiz, rüşvetin haram olduğunu belirten hadisi açıklarken şöyle der: "Rüşveti veren, hakkı olmayan bir şeyi elde etmek için verirse bu rüşvettir. Fakat hakkını elde etmek veya nefsini zulümden korumak için verirse, bu davranış, hadiste ifâde edilen vaîd ve yasağa dâhil olmaz." Hattâbî bu görüşüne delil olarak, herhangi bir sebeple Habeşistan'da tevkîfe mâruz kalan İbnu Mes'ûd'un, iki dirhem vererek, kendisini kurtarma hadîsesini zikretmekten başka, Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Câbir İbnu Zeyd ve Atâ'nın şöyle dediklerini kaydeder: "Kişinin, zulümden korktuğu takdirde nefsini ve malını rüşvet vererek korumasında bir beis yoktur."
Yukarıda İbnu Arabî'den kaydedildiği üzere, -kadı, vâli gibi bizzat vazifeliler dışında olmak şartıyla- hak sâhibine, hakkını elde etmesi için yardımcı olan, çalışan kimse için de alacağı ücretin rüşvet sayılmayacağı ifâde edilmektedir.
Birçok suistimallere kapı açabilecek olan bu ruhsattan istifâde ederken son derece dikkatli olunması gerekecektir. Aliyyü'l-Kâri bu fetvanın zâhirini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen şu hadise muhâlefet ettiğini söylemek sûretiyle fetvayı yerinde bulmadığını ifâde ediyor gibi... "Kim, bir kardeşine şefâatte bulunur da kendisine, bu şefaati için hediye verildikte hediyeyi kabûl ederse riba kapılarından büyük bir kapıya gelmiş olur."
Bu ruhsat reddedilse, ihtiyatla da karşılansa şurası kesin ki, âlimlerimizin tamâmı "memurun -değil rüşvet- hediye almalarının haram olduğu" husûsunda tam bir icmaları vardır, herhangi bir ihtilâf mevzubahs değildir.[115]

DEVLET MALINDAN ÇALMAK (Gulûl)

Rüşvet bahsinde sıkça geçen tâbirlerden biri gulûl'dür. Hadislerde rüşvetin bazı nevlerinin fenalığını belirtmede gulûle teşbih edilmiş olmasına bakılırsa bu kelimenin ifâde ettiği mânanın, o zamanın Araplarınca daha iyi bilindiği, herkesin takbîhine mazhar birşey olduğu anlaşılmaktadır. Gulûl, lügat oyarak hıyânet mânasını taşırsa da, şer'î örfte ganîmet gibi (devlete, ammeye ait mala karşı yapılan hırsızlık ve) ihânete isim olmuştur. Rivâyetlerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sık sık, husûsî şekilde gulûl meselesini el alıp, bunun din açısından ehemmiyetini zihinlerde tesbît etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.
Bu söylediklerimizi, gulûlden men edici hadislerin çokluğu te'yîd ettiği gibi, Müslim'de gelmiş olan şu rivâyet de açık olarak ifâde etmektedir. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda ayağa kalkarak gulûlü andı. Onun (din nazarındaki ehemmiyetini) büyüttü. Onun hâsıl edeceği, sebep olacağı netîceleri de büyüttü, sonra şöyle buyurdu:
"Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü, boynunda böğürmesi olan bir deve olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de: "Senin için bir şeye mâlik değilim; ben sana teblîğ ettim" diye cevap verirken bulmayayım! Sakın sizden birinizi Kıyamet günü boynunda kişneyişi olan bir at olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de "senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana teblîğ ettim" derken bulmayayım! Sakın sizden birinizi boynunda meleyişi olan bir koyun olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de "senin için bir şeye mâlik değilim, ben sana teblîğ ettim" diye cevap verirken, bulmayayım! Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü boynunda çığlığı olan bir kimse olduğu halde gelerek "Yâ Resûlallâh! beni kurtar" derken, kendimi de: "Senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana teblîğ ettim!" diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sizden birisi boynunda dalgalanan elbiseler olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar" derken, kendimi de: "Senin için hiç bir şeye mâlik değilim, ben sana teblîğ ettim" diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü boynunda altın, gümüş olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken kendimi de: "Senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana teblîğ ettim" diye cevap verirken bulmayayım!"
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir cümle ile ifâde edilecek bir mefhûmu, hemen hemen aynı kelimeleri taşıyan altı ayrı cümle ile altı defa tekrar ederek ifâde buyurması gulûlün (hıyânet) ehemmiyetini büyütmek ve zihinlerde tesbît etmek maksadına râcidir.
Bu rivâyette at, sığır, koyun, gibi değeri yüksek olan hayvanlar zikredilerek gulûlden men edilirse de, başka rivâyetlerde ayakkabı bağı, iğne, iplik ve hattâ bunlardan da değersiz devlete ait şeyleri çalmanın aynı şekilde gulûl olduğu, ganimetten böyle değersiz bir şey çalmış olarak cephede ölen bir askerin şehitlik mertebesini kaybedeceği belirtilir.
Başta Müslim'in Sahîh'i olmak üzere, hemen hemen bütün hadis kitaplarında rivâyet edilen bir vak'a üzerinde durduğumuz mevzuyu aydınlatacağı için aynen kaydedeceğiz: "Adiyy İbnu Amîre el-Kindî anlatıyor: "Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işittim: "(Ey insanlar) sizden kimi bir iş için tâyin ettiğimizde, o bizden bir iğneyi veya iğneden daha değersiz bir şeyi gizleyecek olsa bu bir gulûldür (hıyânettir). Kıyâmet günü onunla gelecek (ve onunla rüsvay olacak)." Bu sözü işiten Ensârdan siyah bir adam (memuriyetin helâk edici mes'ûliyetinden korkarak) ayağa kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü bana verdiğin memuriyeti geri al" dedi. Hz. Peygamber:
"Bu da ne demek?" diye sordu. Adam: "Senin şöyle şöyle söylediğini işittim" deyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meselenin ehemmiyetini te'kîden şu cevabı verdi: "Ben aynı şeyleri şimdi bir kere daha tekrar ediyorum: "Sizden kimi bir vazîfeye tâyin edersek, az çok ne elde etti ise getirsin. Ondan kendisine tarafımızdan verileni alsın, men edilenden kaçınsın."
Bir başka hadiste bu mâna şöyle te'kîd edilir: "Bir iğne, bir parça iplik de olsa ganîmet malını getirin. Kim ganîmetten bir iğne veya iplik çalacak olsa, Kıyamet günü, o kimse getirecek durumda olmamakla berâber getirmeye mecbûr edilir (yani devamlı azâb edilir)."
Bu mevzûda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başka emri de şöyle: "Bir iğne bir iplik de olsa ganîmet malını getirin. Zîra gulûl, Kıyâmet günü buna tevessül eden kimse için rüsvaylıktır, ateştir, yüz karasıdır."
Devlet malından çalmakla (gulûl) alâkalı olarak hadiste gelenleri hülâsa eden mâhiyette Kur'ân-ı Kerîm'de de şu âyet mevcuttur: "Bir Peygamber için emânete (yâhut ganîmet malına) hâinlik etmek? Bu olur şey değil. Kim böyle bir hâinlik eder (ganîmet ve ammeye âit hâsılattan bir şey aşırır, gizler)se Kıyâmet günü hâinlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir..." (Âl-i İmrân 161).[116]

RÜŞVET VE SELEF:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devlet ve mülkün esası, içtimâî huzur ve medenî terakkinin temeli olan adaletin eksiksiz ve tarafsız olarak tevziini ihlâle sevkeden rüşvet almak, memuriyeti şahsî menfaatlere alet etmek gibi hususlara karşı tebligatında verdiği bu ehemmiyet sonucu ilk devir müslümanlarında fevkalade bir adalet ve titizlik örneğine rastlanmaktadır.
Devlet işlerini gördüğü esnâda kabul ettiği ziyaretçisi ile husûsî sohbetine geçerken devlet mumunu söndürüp şahsî mumunu yakacak kadar titizliği ileri götüren Hz. Ömer'in bu mevzuu ile alâkalı menkîbesi çoktur. Burada herkesce bilinmeyen bir tanesine temas edeceğiz:
Rivâyete göre, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (radıyallâhu anhümâ) bir deve satın alarak koruluğa salar ve orada deve semirir. Hz. Ömer çarşıda gördüğü bu semiz devenin kime ait olduğunu sorar. Oğlu Abdullah'ın olduğunu öğrenince onu çağırtır. Oğlunu dinledikten sonra: "Emîru'l-Mü'minîn' in oğlunun devesini güdün, sulayın, semirtin... olmaz böyle şey! Ey Abdullah deveyi sat, sermayeni al, fazlasını beytü'lmâle koy" der ve öyle yapılır.
İbnu Mes'ûd, hükümle alakalı rüşveti küfür, halk arasındaki rüşveti suht (haram) olarak vasıflandırmıştır.
Tâbiîn'den Mesrûk: "Hediye yiyen kadı, suht (rüşvet) yemiştir, rüşvet alan da bu davranışıyla küfre düşmüştür." Sindî, bu sözde Mesrûk'un kadılarca alınan hediyeyi haram telâkkî ettiğini, rüşveti ise, küfür mesâbesinde tuttuğunu, bu telakkîlerden maksadının da bunlardan kaçmak olduğunu, bütün vera (ve takva) sahiplerince böyle anlaşıldığını belirtir.
İslâm târihinde, müddet-i saltanatı kısa olmakla berâber, âlim, câhil bütün raiyyetince asrının "mehdîsi, müceddidi" telâkki edilecek kadar fevkalade müdebbir bir idare örneği sunan Ömer İbnu Abdilaziz (radıyallâhu anh)'in bu mevzudaki tellakîsi de burada kaydı değer: Bizzat Buhârî tarafından kaydedilen görüşü şudur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Râşid Halîfelerden sonra devlet memurlarına verilen hediyeler rüşvettir." Hadis kitaplarında, bu kanaatini ifade etmeye vasîle olan vak'a kısaca şöyle anlatılır: "Bir gün Ömer İbnu Abdillaziz'in canı meyve yemek ister, ancak sarayda ne meyve var, ne de meyve alacak para. (Belki de bu durumun şüyû bulması üzerine) Halîfe'ye hediye olarak meyve gelir. Fakat Halife, meyveden bir tanesini alıp kokladıktan sonra hediye tabağına tekrar bırakarak geri çevirir. Yanındakiler: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer hediye kabûl ederlerdi, sen niye etmiyorsun?" (diye sorarlar, O şu cevabı verir: "Hediye, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında hediye idi, fakat onlardan sonra memurlar hakkında rüşvettir."
Kur'ân-ı Kerîm'de rüşveti yasaklayan âyetler çoktur. [Bakınız: Nisâ 29: Mâide 63-64.] Bunlardan birinde meâlen şöyle denir: "Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeplerle yemeyin ve kendinizi bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günah(ı mûcib sûretler)le yemeniz için onları (o malları) hâkimlere

aktarmayın" (Bakara 188).[117]

MEMURUN MAİŞETİ

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içtimâî hayatın düzen, istikrar ve terakkisinde ana temellerden biri olan adâletin bozulmasında mühim âmillerden bir olan rüşveti bütün çeşitleriyle yasaklarken, memuru rüşvet almaya sevkeden ve zorlayan mühim bir sebebe parmak basmıştır. Bu da, memurun maddî ihtiyâcıdır. "Fakirlik küfür olayazdı" hadisinde Hz. Peygamber maddî ihtiyacın ve ekonomik hayatın insan üzerindeki büyük tesirini te'yîd ve tesbît etmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tavzîf ve tayinlerde me'mûrlarına yetecek kadar ücret verdiğini görmekteyiz. Hattâ hizmet mukabili terettüb edecek maddi ücrete "mal elde etmek için müslüman olmadım" diyenlere "sâlih mal sâlih kişi için ne iyi" diyerek menfî cevap verdiği gibi, hakkında tahakkuk eden ücrete "benden daha fakirine ver" gerekçesiyle istiğna gösterenlere de, "ücretni al, kendi malın yap, sonra tasadduk et" diyerek zorla vermiştir. İnsan hayatında maddenin ehemmiyetini herkesten çok takdîr eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "İşçi tutan kimse, vereceği ücreti işçiye önceden bildirsin" demekle kalmaz, bu ücretin "işçinin teri kurumadan" verilmesini emreder ve çalıştırdığı işçinin ücretini ödemeyen kimseyi "hür kimseyi köleleştirme esâbesinde tutarak" "Allah'ın üç büyük düşmanından biri" ilan eder.
Amr İbnu'l-Âs'la alakalı rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) askerî bir birliğin başına koyarak sefere göndermek istediği Amr'a şöyle der: "Ben seni bir ordunun başında gazveye göndermek istiyorum. Allah seni muzaffer kılacak ve ganîmet nasîb edecek. Senin mala kavuşmanı da çok arzu ediyorum." Amr'ın: "Ey Allah'ın Resûlü, ben mal için müslüman olmadım, İslâm'ı arzulayarak ve Allah'ın Resûlü'yle berâber olmak için müslüman oldum" deyince de: "Ey Amr, (niye maldan istiğna ediyorsun) helâl mal, sâlih kimse için ne iyidir!" der.
Hz. Peygamber, her me'murun zarûrî ihtiyaçlarını karşılayacak kadar malı devlet hazînesinden almayı helal kılmıştır. Hadis şöyle: "Kim bize me'mur olursa, kendisine bir zevce edinsin, hizmetçisi yoksa bir de hizmetçi edinsin, meskeni yoksa bir de mesken edinsin."
Şârihler bu hadise dayanarak, memura, tasarrufunda bulunan devlet malından zevcesinin mihri, giyeceği gibi lüzumlu şeyleri, israfa kaçmaksızın almasının helâl olduğu, zarûrî olarak muhtaç olunandan fazlasını aldığı takdirde bunun haram olduğunu belirtirler. Esâsen bizzat Resûlullah, aynı hadîsin bir başka vechinde: "Bu söylenenler dışında bir şey alan kimse hâindir, hırsızdır" buyurmaktadır.
Yukarıdaki hadis, zarûrî ihtiyaçlar için takdir edilecek miktarı memura bırakmaktan ziyâde, memurun maaşı hesaplanırken devletin gözönüne alması gereken temel ihtiyaçları belirtmektedir: Zevce, mesken ve hizmetçi ve bunlar için yapılacak zarûrî masraflar. Şu hadîs bu temel ihtiyaçlar muvâcehesinde takdîr edilecek maaş miktarını devlete bırakmaktadır: "Biz kimi bir vazîfeye tâyin edersek ona (münâsip, yetecek) bir rızk (her ay verilen maaş) takdir ederiz. Bu takdîr dışında kim ne alırsa bu aldığı gulûldür (hıyânettir).[118]

BİR SUAL VE CEVABI:

Zamanımızın şartlarının tedâisi ile burada şöyle bir itiraz akla gelebilir: "Bir devlet bütün memurlarına hizmetçi, mesken dahil bütün ihtiyaçlarına kifayet edecek maaş verebilirmiş, hele zamanımız Türkiye' sinde memurların aldığı maaş, normal gıda ve libas ihtiyacını karşılayacak durumda değil. Kirası, yakacağı, hele hizmetçi ücreti tâkatın fevkinde şeyler?" Cevabımız şudur: "Hz. Peygamber'in devlet sisteminde me'mur sayısı azdır. İslâm âlimleri, temel kazanç vâsıtaları hususunda hadislerde gelmiş olan nasslara dayanarak, başlıca üç kalem mesleği; ziraat, ticâret, sanat (zanaat) diye sayarken bunlar arasına memuriyet diye bir şey koymamışlardır. Bugünün bürokratik sistemi bir kişinin yapacağı işe, bazı durumlarda on, yirmi ve hatta daha fazla sayıda insan tâyin ederek, hem istihsâlin (üretimin) düşmesine hem de çok sayıda insan arasında mes'ûliyetin kaybolarak işlerin iyice aksamasına sebep olmaktadır. Bu arada devletin maddî gücü de bu kadar memur kitlesine normal maaş vermeye kâfi gelmediği için memurlar hem sıkıntı içinde yaşamaya ve hem de, çoğu kere gayr-ı meşru olan bir kısım yan gelirler teminine itilmektedir. Birçok rüşvet hâdiselerinin temeli burada aranabilir. Çok adam istihdamını gerektiren bu bürokrasi sistemi iktisâdî hayatı, dünyayı sömürmeye dayanan Batı cemiyetleri için ne kadar mâkul ise bizim için de o nisbette gayr-i mâkuldür ve ızdırap kaynağıdır."[119]

İÇTİMÂÎ EMNİYET VE RÜŞVET:

Rüşvetin bir cemiyette alıp yürümesinin çeşitli içtimâî netîcelerinden biri, ferdlerdeki güven ve emniyet duygusunu, devlet dâirelerindeki istikrârı alıp götürmesidir. Haksızlıkla bir makama gelen kimse, aynı şekilde oradan gitmenin mütemâdî endîşesini yaşayacaktır. Dilimizde atasözü şeklinde vecîzeleşen "Hâin, hâif ve korkak olur" sözü, rüşvetle, hıyânetle bir kısım imkânlar, menfaatler elde eden insanın ruh hâletini beyân etmektedir. Aynı fıtrî ve içtimâî gerçeği, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de ifâde etmeyi ihmâl etmemiştir: "Rüşvetin yaygınlaştığı bir cemiyeti korku sarar."
İbnu Abbâs'tan rivâyet edilen bir mevkuf hadîs, bu durumun cemiyette ulaşacağı nihâî safha olan anarşi ve yıkımı beyân ederek, evvelki hadisi tamamlar: "...Bir kavimde haksız ve adâletsiz hüküm arttıkça orada mutlaka kan dökülmesi yaygınlaşır."
Bütün bu izâhlardan sonra beşeriyetteki nizâmın, medeniyetteki devâm ve terakkinin ancak adâletle kaim olduğunu ifâde kasdıyla Resûlullah'ın fem-i mübâreklerinden dökülen: "Semâvât adâletle kâimdir, ayaktadır" sözünün ne derece hikmetli, hakîkatlı olduğu daha vâzıh olarak anlaşılmış olmalıdır.[120]

ZULÜM VE ANARŞİ

Adâlet meselesinin, Kur'ân ve Hadis'te -kısmen belirtmeye çalıştığımız gibi- çok geniş ve şümullü bir şekilde ele alınıp, ısrarla nazara arzedilmesinin mühim sebeplerinden biri, adâletsizliğin ve cemiyet ferdleri arasında tefrike yer veren tutumun en küçük daire olan aileden, en büyük daire olan ümmet dâiresine kadar her bir içtimâî muhitte hâsıl edeceği fitne ve fesâddır. Şimdi, âile dâiresi ile alâkalı olarak yukarıda sunmuş bulunduğumuz tefurruâtlı ve tatminkâr açıklamalara dayanarak, daha kesin bir dille, içtimâî kargaşaların temelinde büyük ölçüde adâletsizliğin yattığını söyleyebiliriz.
Gayr-i âdil davranış, sadece âile dairesinde annebabaya karşı kin ve hürmetsizlik, kardeşler arasında da hased ve buğz gibi hisleri uyandırmakla kalmıyor, farklı muameleye uğrayan veya uğradığı zannına düşen bütün insanlarda, bu muâmeleyi yapanlara karşı kin ve intikam, kayırılanlara karşı da hased ve buğz hislerini tahrîk eder.
Yine Kur'ân'ın dersiyle hased hissi ve bu hissin doğramasına müncer olacak muamele ve davranışlar ehemmiyetsiz addedilmemelidir. Gerek Hz. Âdem'in iki oğlu arasında cereyan eden beşeriyetin ilk cinâyetinin (Mâide 27-30) ve gerekse Hz. Yûsuf'un, kardeşleri tarafından kuyuya atılması hâdisesinin (Yûsuf 4-10) asıl sebebini kardeşler arasında hâsıl olan hased duygusunun teşkîl etmesi gerçekten düşündürücüdür. Bunlara ilâveten Felak Sûresi'nde gelmiş bulunan, "Hâsid kişinin hased ettiği zamanki şerrinden Allah'a sığınmak" (Felak 5) emri de gözönüne alınınca, hased yani çekememezilik duygusunun cemiyet içerisinde yapacağı tahribâtın ciddiyeti daha iyi anlaşılır. Bugün bütün dünyaya bir kâbus gibi çöken ve milyonlarca insanın hayatına kıyan ve hâlâ da her gün kıymakta olan komünizm vak'ası temelde bu hased duygusuna yani fakirin zengine karşı olan kin ve hasedine dayandığı gözönüne alınırsa, Kur'ân'da dikkat çekilen bu meselenin ne büyük bir hakîkati dile getirdiği anlaşılır.
Kur'an'da mevzubahis olan vak'aların kardeşler arasında cereyan etmiş olması ayrı ehemmiyet taşır. Yani, hased duygusu kardeşi kardeşe öldürtebilir, kuyuya attırabilirse, başka insanlara neler yaptırmaz?
Yukarıda sunulan nassî tahlillerin ışığında, her geçen gün şiddetini artırarak ilerleyen ve memleketimizi yaşanmaz hâle getiren anarşiye göz atacak olursak, bunun da temelinde, yurdumuza dışarıdan giren çeşitli fikir ve düşüncelerin sevkiyle hâkim zümrelerin millete karşı uyguladıkları muhtelif ayırım ve kayırmaları, bunun sonucu -varlığını değişik tabiî sebeplere borçlu olan- değişik gruplarda birbirlerine karşı uyanmış olan kin ve hased duygularını görebiliriz. Daha açık bir ifâde ile, bugünkü anarşi, bir geçen zamandan beri bu memleketin insanlarına yapılan mürtecimünevver, inkılabcıyobaz, ilercigerici, faşistdevrimci, Türkgayr-i Türk, sünnî-Şîî vs. ayırımlarının, bu ayırımlara tâbi olarak hâkim zümrelerin uyguladıkları kayırmaların vicdanlarda doğurduğu kin, nefret, hased ve intikam gibi menfî hislerin birikimlerinden hâsıl olan bir patlamadır.
Son zamanların siyâsi dalgalanmaları, kalblerde çoktandır neşvünemâ bulmuş olan bu ayırım ve kayırımları daha da artırmış, devlet bir nevi ayırmakayırma âleti olarak kullanılmıştır. Anarşi de bu ayırmalara tâbi olarak şiddet kazanmaktadır.

Mesele böylece temelden kavrandığı takdirde, anarşinin silahla, zorla bastırılamayacağı, bunun ancak bütün vatandaşlara şâmil olan gerçek bir adâlet, insana insanlık haysiyet ve şerefini veren, inancından dolayı, vicdânî kanaatleri, dîni yaşayışı sebebiyle vatandaşları horlamayı terkeden adâlet ve bîtaraflığına her vatandaşı inandıran ciddî bir devlet idâresini getirmekle önlenebileceği kabûl edilir.[121]

BEŞİNCİ BÂB
ZEKÂT KİMLERE HARAM?
KİMLERE HELÂL?
(Bu bâbta iki fasıl var)
*
BİRİNCİ FASIL
ZEKÂT KİMLERE HARAM?
*
İKİNCİ FASIL
ZEKÂT KİMLERE HELÂLDİR?

BİRİNCİ FASIL

ZEKÂT KİMLERE HARAM?

?1? ?? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ???????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????? ???????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ?? ?????. ??????? ????????? #: ???? ????? ????? ?????. ???? ???????? ????? ? ???????? ???????????? ??? ????? ? ??????? ????? ???????????[. ????? ??????? .

1. (2056)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hasan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ) zekât hurmasından bir tanesini alıp, hemen ağzına attı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hişt, hişt at onu! Bilmiyor musun, biz zekât yemiyoruz!" -veya: "Bize zekât helâl değildir!-" diye müdâhale etti." [Buhârî, Zekât 60, 57, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161, (1069).][122]

AÇIKLAMA:

1- Burada zekâtın Âl-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e haram olduğu belirtilmektedir. Ancak bu meselede üç hususta ihtilaf edilmiştir:
1) Âl-i Muhammed'e kimler dahildir? Ulemâ arasında en ziyâde kabûl gören (ercâh) görüşe göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'tir. İmam Şâfiî merhum der ki "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları, zevi'lkurbâ sehmine iştirak ettirdi, onlar dışında kalan diğer Kureyş kabîlelerinden hiçbirine bu sehimden vermedi. Resûlullah bunu, onlara haram ettiği zekât sehmine mukabil vermişti."
Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre Âl'den murad sâdece Benî Hâşim'dir. Ahmed İbnu Hanbel'den Benî Muttalib hakkında iki rivâyet var:
Bazı âlimler: "Âl-i Muhammed'den murad bütün kureyş'tir" derken, Mâlikîlerden Esbağ, "Benî Kusayy'dır" demiştir. Bazı hadislere göre de müttak mü'minler'dir.
Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür.
Benî Hâşim şu kollara ayrılır: Âl-i Ali, Âl-i Abbâs, Âl-i Cafer, Âl-i Akîl, Âl-i Hâris İbnu Abdilmuttalib.[123]
2) Haram olan sadakanın şümûlü:
"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e farz olan zekât ile tetavvu olan sadaka haram idi. Hattâbî bu hususta icmâ edildiğini söyler. Ancak, İmam Ahmed ve İmam Şâfiî'den tetavvu olan sadaka hakkında iki farklı kavl rivâyet edilmiştir. Mâverdi: "Mütekavvim (satılabilir) olan her çeşit sadakanın Resûlullah'a haram olduğunu" söylemiştir. Başkaları: "Kuyuların suyu gibi, ammeye bağışlanan sadakaların haram olmadığını" söylemiştir.
Kezâ sadaka sâdece Resûlullah'a has bir haram mı, yoksa bütün peygamberlere de haram mı idi? Bu da münâkaşa edilmiştir.[124]
3) Sadakanın haram olması meselesinde Âl-i Beyt aynen Resûlullah gibi midir, arada bir fark var mıdır?
İbnu Kudâme: "Benî Hâşim'e farz olan zekâtın helâl olmadığı husûsunda ihtilâf bilmiyoruz" der. Taberî ise, Ebû Hanîfe'den cevâz rivayet etmiştir. Dendiğine göre Ebû Hanîfe: "Zevi'l-Kurbâ sehminden mahrum bırakılırlarsa farz sadakadan almaları câiz olur" demiştir. Mâlikîlerden El-Ebherî'den de böyle bir görüş rivâyet edilmiştir. Bazı Şâfiî fakihlerinden de böyle bir görüş nakledilmiştir.
Ebû Yûsuf: "Onların birbirlerine verecekleri sadaka helâldir, ama başkasının sadakası helâl olmaz" demiştir. Mâlikîlerden bu meselede dört farklı görüş meşhûr olmuştur:
1-Cevâz,
2-Men,
3-Tetavuu sadaka câiz, farz zekât haram,
4-Farz zekât câiz, tetavvu sadaka haram. Evlâ olanı onlara sadaka verilmesidir.
İbnu Hacer bu görüşlerin delillerini kaydeder.
2-Hadis, muhtelif tariklerden bazı farklarla rivâyet edilmiştir. Bir vechinde, hurmaların mescidde yığıldığı, Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallâhu anhümâ)'in o sırada orada oynamakta oldukları ifâde edilmiştir. Rivâyetlerdeki farklılıklar vak'anın bir kere Hz. Hasan'la bir kere de Hz. Hüseyin (radıyallâhu anhümâ)'le ayrı ayrı mekânlarda cereyan ettiği kanaatine de sevketmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onların sadaka (zekât) hurmasından ağızlarına attıklarını fark eder etmez, parmağını ağızlarına atarak, hurmaya bulaşan tükrükleriyle birlikte hurmaları dışarı çıkartır.
Âl-i Beyt'e zekâtı yasaklamayla ilgili hadisler birçok kereler vârid olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine bir yiyecek gelince, bu hediye mi, sadaka mı? diye sorup, "Hediyedir!" denirse kabûl edip, "sadakadır!" denirse kabûl etmediği; kabûl etse bile, kendisi istifâde etmeyip Ashâb-ı Suffe'ye gönderdiği herkesçe bilinen bir husustur. Resûlullah'ın bu hususta titizliğini gösteren bir rivâyeti Ahmed İbnu Hanbel kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece yatağının altında bir hurma bularak yedi. Fakat o gece uyuyamadı. (Sabah olunca) zevcelerinden biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen bu gece neden uyumadın? diye sordu. Resûlullah "(Geceleyin) bir hurma bulmuş ve yemiştim. (Sonra hatırladım ki,) bizde zekât hurması vardı. Yediğim hurma ondan olmasın diye vehme kapılarak korktum!" buyurdular."
3- Hadiste geçen ve "hişt! hişt!" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı kih! kih!'dir. Bu kelimenin farklı okunuşları vardır. Aslen Farsça olup Arapçalaştığı söylenmiştir. Çocukları pis bir şeye dokunmaktan men etmek için söylenir. Bazı yörelerimizde bir mânada sırf çocuklar için söylenen cıss! cıss! kelimesi vardır, hişt daha yaygın, edebî lisanımızın kelimesi olduğu için tercih ettik. Ancak hişt dilimizde büyükler için de kullanılır.
Bir rivâyette, çocuğun hurma çiğnediğini görünce Resûlullah'ın: "Oğulcuğum at onu, oğulcuğum at onu!" dediği rivâyet edilmiştir. Sadedinde olduğumuz vechinde ise hişt! hişt! denmektedir. Bu iki farklı rivâyet şöyle te'lîf edilmiştir: "Resûlullah çocuğun sadaka hurmasını yemekte olduğunu görünce önce "oğulcuğum at onu..." dedi. Fakat çocuğun aldırmayıp yemeye devam etmesi üzerine de, hişt! hişt! diye sertleşerek müdâhale etmiş olmalıdır." Mamafih aksi de söylenmiştir.[125]
4- BAZI HÜKÜMLER:
* Zekâtlar imama verilir, onda toplanır.
* Amme ile ilgili hizmetler mescidde icrâ edilebilir, zekâtların oraya yığılması gibi.

* Çocukların mescide sokulması câizdir.
* Çocuklar hayırlı ve faydalı şeylere alıştırılır, zararlı şeylerden men edilirler.
* Mükellef olmasalar bile çocuklar, alıştırmak maksadıyla haramdan yasaklanırlar.
* Henüz temyîz yaşında olmasa bile çocuğa hitâb ederek yasaklamak câizdir, çünkü o sırada Hasan çocuktu.[126]

?2? ??? ???? ????.]???? ????????? # ???: ????? ‘???????? ??? ??????? ??????? ??????????? ????????? ???? ??????? ??? ?? ??????? ??????????? ‘??????? ??????? ??? ??????? ???????? ???????????[.»??? ???« ?????? ??????? ???????? ??? ?????? ?? ?‘????.

2. (2057)- Yine Sahîheyn'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben bâzan evime dönüyor, yatağımda veya odamda yere düşmüş bir hurma buluyorum. Onu yemek üzere kaldırdığım vakit, "bu, sadaka hurması olmasın?" diye aklıma geliyor, korkup (tekrar yere) atıyorum." [Buhârî, Lukata 6; Müslim, Zekât 162, 163, (1070); Ebû Dâvud, Zekât 29, (1651, 1652).][127]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zekât malından ne kadar çekindiğini görmekteyiz. Buhârî'nin aynı bâbta, Hz. Enes'ten kaydettiği bir başka rivayet, Efendimizin, yolda giderken yere düştüğünü gördüğü bir hurma tânesi hakkında da: "Zekât hurmasından düşmüş olabileceğinden korkmasaydım bunu alıp yerdim" dediğini haber vermektedir. Şârihler bu habere dayanarak, yolda bulunan hurmanın alınıp yenilebileceğini ifâde ederler. Resûlullah'ın çekinmesi sadece kendine has olan husûsî bir duruma dayanmaktadır.
Muvatta'da gelen bir rivâyet, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in, içtiği sütün sadaka develerinden sağıldığını öğrenince, boğazına parmak atarak kustuğunu haber verir.[128]

?3? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? # ???? ?????? ????????? ????? ??????. ????? ????? ????????? ?????? ????? ????? ???????? ???? ???????? ???? ‘????????? ??????[. ????? ??????? .

3. (2058)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, kendisine bir yiyecek getirilince, mahiyeti hakkında sorardı. Eğer "hediye olduğu" söylenirse ondan yerdi, "sadaka olduğu" söylenirse yemeyip Ashabına, "Siz yiyin!" derdi." [Buhârî, Hibe 5; Müslim, Zekât 175, (1077); Tirmizî, Zekât 25, (656); Nesâî, Zekât 98, (5, 107).][129]

?4? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ????? ???? ????? ??????? ???? ??????????. ??????: ?????????? ??????? ??????? ??????? ?????. ????????: ?????? ?????? ?????? ?????? # ???????????? ??????: ?????? ????????? ??? ???????????? ?????? ? ??????? ????? ??????????? [. ????? ??? ???? ????????? ?????? ???? ???????? .
???: ??? ?‘???: ???????? ?? ??????? ?? ???? ??? ???? ???????????? ? ???? ????? ?????? ??? ??? ??? ???? ??????? ?????: ??????: ???? ????? ????? ???? ?? ?????? ??? ??? ???? ?????????????? ?????? ???? ???????? ???? ??? ??? ??????? ?? ??????? ???????: ???? ???? ??????. ???? ????? ??? ?????? ???? ??? ??????? ??? ???? ??? ??? ????? # ‘?? ???? ????????? ??????? ?? ??? ?????????? ??? ???“????????? ????????????? .

4. (2059)- (Peygamberimizin azadlısı) Ebû Râfi' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Mahzûm'dan bir adamı zekât toplamak üzere gönderdi. Adam bana: "Benimle sen de gel, zekâttan sana da bir pay düşsün" dedi. Kendisine "Hele Resûlullah'a bir sorayım" cevabını verdim ve sordum. Efendimiz: "Bir kavmin âzadlısı o kavimden sayılır, bize sadaka helâl değildir" buyurdu." [Tirmizî, Zekât 25, (657); Ebû Dâvud, Zekât 29, (1650); Nesâî, Zekât 97, (5, 107). Hadisin metni Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin metnidir.]
İbnu'l-Esîr der ki: "Bütün mezheplerce meşhur olan görüşe göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'in âzadlılarına zekât haram değildir. Bu meselede Şâfi mezhebinde iki görüş mevcuttur: Birine göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'e zekâtı haram kılan sebebin sona ermesi ve zekâta bedel pay aldıkları humus hissesinin ortadan kalkmış olmasından dolayı zekât haram olmaz.
Diğerine göre, bu hadis sebebiyle haramdır.
Ortadaki bu ihtilafın -yani sadaka Benî Hâşim ve Muttalib âzadlılarına haram değil diyen görüşle haram olduğunu söyleyen bu hadisin- te'lîfine gelince: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözü, Ebû Râfi'e, tenzîhen ve kendilerine benzemeye ve sünnetine uymaya teşvîken söylemiş olmalıdır (gerçek mânada haram etmek ve kesin bir hükümle yasaklamak maksadıyla değil.)"[130]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin anlaşılması için öncelikle şunu bilmeliyiz: Hadisin râvisi Ebû Râfi', Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in âzadlısıdır. Hadiste görüldüğü üzere Resûlullah ??????? ????????? ???? ??????????? "Bir âilenin âzadlısı o âileden bir ferd sayılır" kaidesini vaz'etmiştir.
Âzad edilmiş olan kölenin, âzad eden aileden (veya kavmden) sayılması hukûkî bir durumdur. Buna velayı itâk da denir. Âzâd edilen köle ile efendisi arasında teessüs eden hükmî bir akrabalık vardır. Bu hükmî akrabalık tevârüs ve diyete iştirak gibi karşılıklı bir kısım hak ve mes'ûliyetler getirir. Şu halde Resûlullah'ın "Bir kavmin âzadlısı onlardan biridir" sözü, bu hukûkî, bağın te'yîdi olmaktadır.
2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tahsildar tayin ettiği Benî Mahzûmlu zât bazı rivâyetlerde belirtildiği üzere el-Erkâm İbnu Ebî'l-Erkâm'dır.
3-Hadis, zekâttan alınacak pay, memurluk gibi bir hizmete karşılık olarak verilecek bile olsa,
* Hz. Peygamber'e,
* Âl-i Muhammed'e,
* Âl-i Benî Hâşim ve Âli Benî Muttalib'e haram olduğunu ifâde etmektedir. Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Hanîfe, İbnu'l-Mâceşûn gibi bazı Mâlikîler ve Şâfiîler nezdinde bu hüküm sahihtir. Ancak Cumhûr-u ulemâ, İbnu'l-Esîr'den kaydedilen açıklamada da görüldüğü üzere, âzadlıların hakikaten değil, hükmen Âli-Beyt-i Nebevî'den sayılmaları sebebiyle, zekâtın onlara câiz olacağına, haram olmayacağına hükmetmiştir. Âl-i Beyt'e mensup âzadlılara zekâtın haram olduğuna kânî olan Ebû Hanîfe, Ahmed... vs. ulemâ ile, câiz olduğunu söyleyen cumhur arasındaki ihtilâfın menşei, Resûlullah'ın "...âzadlısı o kavimden'dir" sözüdür. Yani buradaki müsâvât (veya sayılma), acaba her meseleye ve meselâ, "zekâtın haram olması" meselesine de şâmil midir, değil midir? Cumhur "şâmil değildir!" derken, hüccet olarak, "bu, bütün hükümlere şâmil değildir, sadakanın haram olduğuna dâir vâzıh bir delil mevcut değildir" demiştir. Cumhûr'a hak veremeyen bazı müteahhir ulemâ: "Ancak, bu hadis sadaka vesîlesiyle vürûd etmiştir, ayrıca, ulemâ, zekâtın haramlığı Resûlullâh'a mı mahsus, yoksa başkasına da şâmil mi diye ihtilâf etmiş olsa bile, hadisin bu sebeple vürud ettiğinde ittifak etmiştir" demiştir. Rivâyetin zâhiri, Ahmed, Ebû Hanîfe ve bunlar gibi hükmedenleri haklı

çıkarmaktadır, gerçeği Allah bilir.
2- İbnu'l-Esîr'in îzâhatında geçen "humus'a iştirak ettirilme" meselesinin anlaşılması için, meseleyle ilgili İmam Şâfîî hazretlerinin şu açıklamasını kaydedelim: "Sadaka Benî Abdilmuttalib'e helâl değildir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara zevi'lkurbâ sehminden[131] verdi ve onları Benî Hâşim'le birlikte bu sehme iştirak ettirdi. Fakat, Kureyş'e mensup kabîlelerden onlar dışında hiçbirine bu sehimden vermedi. Bu atiyye onlara haram ettiği sadaka atiyyesine bedeldi. Benî Hâşim âzadlılarına gelince, onların zevi'lkurbâ (yakınlar) sehminde payları yoktur. Öyle ise onların zekâttan da mahrûm edilmeleri câiz değildir. Bu durumda, Ebû Râfî'i zekât malından almaktan yasaklaması tenzîhî bir yasaklamadır, tahrîmî değildir. "Bir kavmin azadlısı onlardandır" demekle; "onların sünnetine uymak, onların hallerine tâbi olmak ve mesela o da onlar gibi "insanların kiri zekât"tan ictinab etmekte onlara benzemek sûretiyle onlardandır" demek istemiştir. Kezâ Ebû Râfî' Resûlullah'ın âzadlısıdır, ihtiyaçlar ve hizmetler müştereken Resûlullah' ça karşılanmaktadır. Bu durumda ona, bu mânaya telmîhen: "Benim sana verdiğimi yeterli buluyorsan insanların kiri olan zekâtın tâlibi olma. Zira sen bizim azâdlımızsın ve bizden bir ferdsin" buyurdu. Şâfîî, buradaki emrin bir tavsiye mahiyetinde olduğunu ifâde etmektedir.
Mevzunun tam anlaşılması için bu bâbın ilk hadisi (2056) vesilesiyle kaydedilen açıklamaya tekrar bakılmalıdır.[132]

?5? ??? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ???????? ???:]??? ????? ?????? #: ? ??????? ??????????? ????????? ??? ????? ??????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.»?????????« ??????????. ??????.»????????????« ?????? ??????? ????? ?'???? .

5. (2060)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka, ne zengine ne de sakatlığı olmayan güçlüye helâl değildir." [Tirmizî, Zekât 23, (652); Ebû Dâvud, Zekât 23, (1634); Nesâî, Zekât 90, (5, 99); İbnu Mâce, Zekât 26, (1839).][133]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste Âl-i beyt dışında sadakanın helâl olmayacağı kimseleri beyân etmektedir:
1) Zengin,
2) Sıhhati yerinde, güçlü.[134]

ZENGİN KİME NEDİR?

Şu halde din açısından kim zengindir, kim değildir, onun bilinmesi gerekmektedir. Zenginlik ve fakirlik oldukça izâfî değerlerdir. Bu sebeple ulemânın târifleri farklı olagelmiştir.
* Başta İmam-ı Âzam olmak üzere ehl-i rey'e göre, "Nisab miktarı mala (yani 200 dirheme) sahip olan kimse zengindir. Bu kimsenin zekât alması haramdır." Ebû Hanîfe bu târifinde daha önce kaydettiğimiz İbnu Abbâs hadisine (2010 hadis) dayanır: "Hz. Muaz'ı Yemen'e gönderirken Resûlullah: "Zekâtı zenginlerinden alacak, fakirlerine vereceksin." "Öyleyse der, bu hadiste kendisinden zekât alınan yani zekât verecek nisâba sâhip olan kimse zengin olarak tavsîf edilmiştir. Zenginlik sebebiyle ondan zekât alınır. Dolayısıyla, "Zengine sadaka helâl olmaz" der.
* İmam Şâfîîye göre, kesbi, (kazancı) olan kimse tek dirhemle de zengin sayılırken, çalışacak durumda olmayan zayıf kimse, çok horanta sahibi ise bin dirhemi de olsa fakirdir.
* Diğer bir görüşe göre, sabah ve akşam yiyeceği olan kimse zengindir. Sehl İbnu Hanzaliye'nin Ebû Dâvud'daki bir rivâyetinin zâhiri hükmü te'yîd etmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan zenginliği belirleyen miktar sorulunca, ????????? ?????????? ??????????? "Sabah ve akşam yemeğine yeten miktardır" diye cevap verir. Tîbî bu hadisle ilgili olarak der ki: "Bu iki vakitte yetecek yiyeceği olanın tetavvû sadakası istemesi (dilenmesi) haramdır. Ancak "müstehak olan"ın farz zekâttan, kendine ve ailesine bir yıl yetecek yiyecek ve giyecek istemesi câizdir. Çünkü bunun (hazîneden) dağıtımı senede bir kere yapılmaktadır. " Bâzı âlimler, hadisin zahirini esas alıp, "Bir günlük ihtiyacını karşılayacak yiyeceği olana dilenmek haramdır" demiştir. Bazıları da, "Bunu devamlı olarak bulabilene haramdır" demiş, bazıları da bunun mensuh olduğunu söylemiştir.
* Tirmizî'nin kaydettiğine göre, bir kısım âlimler, "50 dirhemi olan kimsenin zengin sayılacağı"na hükmetmiştir. Süfyân-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed, İshâk bu görüşte olanlardandır.
* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: ???? ????? ???????? ?????? ?????????? ???? ???????? ????? ????? ????????? "Sizden kim bir okiyye miktarında serveti veya o değerde malı olduğu halde dilenirse, israf (zaruretsiz) olarak dilenmiştir" hadisini esas alanlar 40 dirhemi olanı zengin addetmişlerdir. Çünkü bir okiyyye 40 dirhemdir.
Görüldüğü üzere, dînen fakir ve zengini kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Fukaha zekât taleb edilecek kimseleri tesbit zarûretiyle objektif bir ölçü ortaya koymaya çalışsa da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun ölçüsünü inanan kişinin vicdanına havâle eder: ????????? ???????? ?????? ?? ?????? ???????? "(Hakikî zenginlik mal çokluğu ile değildir), gerçek zenginlik insanların elindekine karşı gönlünü tok tutmakta, tamahkârlık göstermemektedir."[135]

HAKÎKİ FAKİR KİMDİR?

Cenâb-ı Hak gerçek fakirlerin dilenciler olmayıp edebleri sebebiyle halktan bir şey isteyemeyenler olduğunu belirtir ve bunların bilinip, sadakanın öncelikle bunlara verilmesi gereğine dikkat çeker. "(Sadakalar) Allah yoluna kendilerini vakfetmiş fakirler içindir. Ki onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) bilmeyen, iffet ve istiğnalarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Sen (Habibim) o gibileri sîmalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de bir şey istemezler..." (Bakara 173). Resûlullah da Ebû Dâvud'un kaydettiği bir rivâyette şöyle buyurur: "(Hakîki) fakir, kendisine bir iki hurma veya bir iki lokma yiyecek verdiğin kimse değildir. Gerçek fakir odur ki, halka ihtiyacını açıp dilenmez, halk da onun ihtiyaç içinde olduğunu bilip yardım edemez." Yani, örfen fakir bilinen, kapı kapı dolaşıp az da olsa birşeyler alabilenler var ya! Onlar kendilerine zekât verilmesi gereken, şer'î ölçülerin dilenci saydığı kimseler değildir. Çünkü o, rızkını te'mîne muktedirdir. Tîbî bunların zekâta müstehak olmadığını söyler. Ancak hadisin asıl gayesinin muzdar kalmadıkça böyle dilenmeyi zemmetmek olduğu belirtilmiştir. Öylelerine de zekâtın verilebileceği kabul edilmiştir.[136]

DİLENMEK HARAMDIR

"Kişiye, ancak çalışarak kazandığı şey helâldir" (Necm 39) diyen dinimiz, gerçek fakirin dilenmesine ruhsat vermiş ise de, çok kayıtlı olarak vermiştir. Şer'î ölçülerle fakir sayılmayacak kimsenin dilenmesini yasaklamıştır. Bir hadiste: ???? ????? ???????? ???????????? ?????????? ????????? ??????? ?????? ????????? ??????????????? ?????? ???? ????????
"Kim (zarurî) ihtiyacını defetmek için değil de malını) çoğaltmak için insanların mallarından isterse, cehennem korunu istemiş olur. Haydi buyursun (bunu bile bile dileyen) azla yetinsin, dileyen de malını çoğaltsın!" Bazı rivayetlerde, dilenmeyi haram kılacak miktar yukarıda kaydettiğimiz gibi sabah ve akşam yemeğine yetecek miktardır. Bazan bu gece ve gündüz bir günlük yiyecek olarak ifâde edilirken, "sabah veya akşama yetecek" diye tek öğünlük miktarla da ifâde edildiği olmuştur. Şu halde, dilenmek kesinlikle bir geçim vâsıtası, zengin olma yolu kılınmamıştır. Resûlullah bir başka hadiste dilenmesi caiz olmayan kimse, malını artırmak için dilenecek olursa, "Kıyamet günü bu mal, yüzünde bir yırtık, elinde yemekte olduğu cehennemden koparılmış kızgın bir taş parçası olacak..." diye

tehdîd eder.[137]

SIHHATİ YERİNDE GÜÇLÜ

Dilenmeyi haram kılan şartlardan biri "sağlıklı ve güçlü olmak"tır. Hadiste ?? ????? ???? diye ifâde edilmiştir. Zî-Mirre kuvvetli, şiddetli mânasına gelir. Seviyy de "sakat olmayan", "âzâları tam" manasına gelir. Şu halde "zengin" e olduğu gibi "çalışabilecek durumda olan"a da dilenmek yasaklanmış olmaktadır.[138]

?6? ??? ???? ?? ???? ???:]??? ????? ????? #: ? ??????? ??????????? ????????? ??? ??????????: ??????? ?? ??????? ??????? ??? ????????? ?????????? ??? ?????????? ??? ???????? ??????????? ????????? ??? ???????? ????? ???? ????? ????????? ??????????? ???? ??????????? ??????? ??????????? ???????????[. ????? ???? ???? ????.»??????????« ?????? ??? ???? ??? ?????? ?? ??? ????? ? ????? .

6. (2061)- Atâ İbnu Yesâr merhum anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka şu beş kişi dışında zengine helâl değildir:
1-Allah yolunda gazveye çıkan,
2-Sadakayı toplamak için çalışan,
3-Borçlanan,
4-Sadaka malını kendi parasıyla satın alan,
5-Komşusu fakir olan kimse. Şöyle ki: Bu fakire sadaka verilir, o da bundan zengin komşusuna hediyede bulunur." [Muvatta, Zekât 29, (1, 268); Ebû Dâvud, Zekât 22, (1635, 1636); İbnu Mâce, Zekât 27, (1841).][139]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abdilberr, bu hadisin bir önceki rivâyette (2060) kaydettiğimiz, zengine ve çalışabilecek durumda olan sağlıklı kimseye zekâtın haram olduğunu beyan eden mücmel hadisi tefsir ettiğini belirtir. Orada zekât, âmm bir ifâde ile bütün zengin ve sağlıklı kimselere haram edilirken, burada sağlıklı ve zengin olduğu halde zekâttan istifâde edebilecek istisnaî kimseler açıklanmaktadır.
2- Esasen, bu hadisin sadakaların nerelere harcanacağını açıklayan âyet-i kerîme ile de alakalı olduğu söylenebilir. Çünkü mezkûr âyette de, sadakalar olarak ifâde edilen devlet hazinesinin öncelikle nerelere harcanabileceği beyan edilmektedir."
1-Fakirlere, miskinlere,
2-(sadaka) üzerine memur olanlara (toplayan, dağıtan, muhâfaza eden vs.),
3-Kalpleri (müslümanlığa) ısındırılacak olanlara,
4-Kölelere,
5- Esirlere,
5-Borçlulara,
7-Allah yolunda,
8-Yolculara..." (Tevbe 60).Hadiste sayılanlardan ilk üçü âyet-i kerîmede aynen zikredilmektedir: Gâzi, sadaka üzerine çalışan ve borçlanan. Diğer ikisi ise yani satın alma ve hediye yoluyla intikal, sadakanın Kur'an'da belirtilen hedefine ulaştıktan sonra tedâvülüyle ilgili ruhsatı ifâde etmektedir.
3- Yine şunu da belirtelim ki, hadiste zikredilen bu istisnaî durumlarda da bazı teferruat, bazı kayıtlar mevcuttur. Meselâ zekât üzerine çalışan zengin de olsa, zekât malından ücret alabilecek ise de, bu kimsenin Hâşimî ve Muttalibî olmaması gerekir, nitekim bu husus daha önce belirtildi (2056 hadis).
Keza zengin borçlu için de bazı kayıtlar mevcuttur. Bunun borçlanması, bir hayır işini yürütmek veya iki kişinin arasını bulmak gayesiyle olur, neticede fakir düşerse, bunun durumunu kurtarmak, borcunu ödemek için sadakadan verilebilir. Değilse kendi işi için borçlanan bu "zengin borçlu" sınıfına girmez, fakir sınıfında mütâlaa edilir.
Zekât malının hediye olunca helâl oluşunun hadislerde şöyle bir örneği var. Hz. Âişe'nin âzadlısı Berîre'ye sadaka olarak gelen eti o da Hz. Âişe'ye hediye ederdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): ???? ????? ???????? ??????? ????????? "Bu, ona sadakadır, bize ise hediyedir" buyurarak yemiştir" (Bak: 2065). Bir başka örnek 2063 numaralı hadiste gelecek.
4- Ulemâ, farz olan sadakanın yani zekâtın, belirtilen bu beş durumun dışında zengine helâl olmayacağı hususunda icma etmiştir. Ebû'l-Velîd el-Bâcî: "Bir kimse, zengin olduğunu bilerek, bu beş sınıf dışında kalan bir zengine zekât verecek olsa câiz olmaz, bu meselede hiçbir hilâf da mevcut değildir" der. İbnu'l-Kâsım: "Zekatını zengin veya kâfire vermiş ise tazmîn eder (yani tekrar zekât verir)" demiştir.
Ancak, nâfile olan sadaka hediye gibidir, zengine de fakire de helâldir, verilebilir.
5- Hattâbî der ki: "Hadis, Allah yolunda gazve yapan kimsenin zengin bile olsa, sadakadan alıp, gazve sırasında onu kullanmasının câiz olacağını beyân etmektedir." Bu, âyet-i kerîmede geçen "Allah yolunda" kısmına girer. İmam Mâlik, Şâfîî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ve ashâbı ise: "Gâziye, gazveden ayrılmadıkça sadakadan verilmez" demiştir.[140]

İKİNCİ FASIL

ZEKAT KİMLERE HELÂLDİR?

?1? ?? ???? ?? ?????? ??????????? ?????? ?????? ?????? ???:]??????? ?????? ?????? # ????????????. ???????? ?????? ??????: ???????? ???? ??????????. ?????? ???? ????? ????? #: ???? ????? ?????? ???? ?????? ???????? ?????? ??? ???????? ?? ??????????? ?????? ?????? ?????? ????. ?????????? ??????????? ????????. ????? ?????? ???? ?????? ?'??????? ??????????? ??????[. ????? ??? ???? .

1. (2062)- Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip biat ettim. O sırada bir adam gelerek: "Bana sadakadan ver!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama: "Allah, sadakalar husûsunda, ne herhangi bir peygambere ne de bir başkasına hüküm verme yetkisi tanımadı, hükmü bizzat kendisi verdi. Ve, sadakaları sekiz hisseye ayırdı. Eğer sen bunlardan birine girersen senin hakkını derhal sana veririm" buyurdu." [Ebû Dâvud, Zekât 23, (1630).][141]

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî, zekâtı, Kur'an'da belirtilen sekiz sınıftan sadece birine vermenin caiz olmayacağı, hisse sahiplerine göre ayırmak gerektiği hususuna bu hadiste delil bulunduğunu söyler. Bu hükme, hadiste geçen: "...senin hakkını derhal sana verirdim" ifadesi delil kılınmış, "Bu cümle ile, her bir kısmın tek başına sadakada bir hakkının bulunduğu beyan edildi" denmiştir. Şâfîî ve bir kısım ulemâ bu görüştedir.

İbrahim Nehaî: "Eğer mal çoksa ve bütün kısımların her birine pay edilmesine müsaitse, her kısma bir pay ayrılır, azsa tek bir kısma da verilebilir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel de görüşe uygun olarak: "Kısımlara ayrılması evladır, ancak tek bir sınıfa verilmesi de câizdir" demiştir. Ebû Sevr: "İmam taksim ederse bütün sınıflara verir, mal sahibi verirse bir sınıfa vermesi câizdir" der. İmam Mâlik: "Mal sahibi bu sınıflardan en ziyâde muhtaç olanı araştırır, ihtiyacı fazla olanı başa almak sûretiyle sıraya kor. Bir yıl yolcuları daha çok muhtaç, ertesi yıl fakirleri daha muhtaç görebilir" der.
Ebû Hanîfe ve ashabı ise şöyle söylerler: "Mal sâhibi muhayyerdir, zekâtını bu sekiz sınıftan dilediğine verir." Süfyân-ı Sevrî, İbnu Abbâs, Hasan Basrî, Atâ İbnu Ebî Rebâh gibi Selef-i Sâlihîn'in başka büyüklerinin fetvalarının da bu merkezde olduğu rivayet edilmiştir.
2- Hattâbî, hadisi açıklarken rivâyette ortaya çıkan mevzu dışı bir inceliğe dikkat çeker: "Resûlullah'ın: "Allah sadakalar husûsunda, ne herhangi bir peygambere ne de bir başkasına hüküm verme yetkisi tanımadı, hükmü bizzat kendisi verdi" sözü gösteriyor ki, şer'î beyanlar iki şekilde vukûa gelmektedir:
1) Bazıları var ki, Kitabullah'ta bizzat Allah tarafından vaz'edilmiştir, bu hususta bir de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilâve beyan getirmesine, usûl (denen bir kısım aklî ve naklî delillerin) şehâdetine ihtiyaç yoktur.
2) İkinci bir kısım var ki, onların Kitap'ta zikri, mücmel olarak gelmiştir, açıklanmaları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bırakılmıştır. O bunları ya bizzat, fiil ve sözleriyle tefsîr eder, açıklar ya da mücmel olarak bırakarak, ümmetinin fakihlerine havale eder. Onlar usûl'e uygun delillerle bunları kıyasa ve istinbata tâbi kılarak açıklarlar.
3- Ulemâ, zekâtın verilmesi gereken altı kısımda ittifak eder. İhtilâfları, müellefe-i kulûb denen kalpleri İslâm için kazanılacak olanlar ile âmilîne aleyh denen zekâtın toplanması ve dağıtılması işlerinde çalışanlar üzerinedir. Şöyle ki:
1) Müellefe-i kulûb: Bu, zekât parasından ayrılacak payla müslümanlara yakınlık ve taraftarlığı kazanılacak kimseleri ifade eder... Yani maddî avantajla ısındırılıp, sonra da müslüman olması sağlanacak olan kimselerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Huneyn savaşında elde edilen ganimetten şâir, edip, kabîle reisi gibi, halk arasında müessiriyet ve nüfuzu olan îtibar ve mevkî sahibi kimselere bol bol vererek muhalefetlerini önlemiş, yakınlıklarını sağlamıştı. Sonradan bunların samîmi birer müslüman oldukları görülmüştür.
İşte bu maksadla zekâttan ayrılacak pay husûsunda, İslâm'ın şaşaalı bir şekilde hakimiyet kurmuş olduğu dönemlerde yaşamış olan müctehîd imamlar, bazı tereddütler ifade etmişlerdir:
* Hasan Basrî, Ahmet İbnu Hanbel gibi bazıları: "Bu sâbit, değişmez bir paydır, müslümanlar buna ihtiyaç duyarlarsa, bu maksadla zekâttan pay ayırırlar" demiştir.
* Ebû Hanîfe, Ashâbı ve Şa'bî gibi bir kısmı, "Müellefe-i kulûb, Resûlullah'la birlikte sona ermiştir, artık bu kısma pay ayrılmaz" demiştir.
* İmam Mâlik: "Müellefe-i kulûb hissesi diğer hisselere rücû eder" demiştir.
İmam Şâfîî: "İslâm'a kazanılması için, müşrike sadakadan pay ayrılması câiz değildir" demiştir.
Görüldüğü üzere çoğunluk, bu hisseye pay ayrılmaması istikametinde görüş beyân etmiştir.
2) Âmilîne aleyh- yani zekât üzerine çalışanlar: Bunlar zekâtın toplanması, merkeze getirilmesi, merkezde korunması, müstehaklarına dağıtılması gibi zekâtla ilgili hizmetlerde çalışan memurlar sınıfını teşkîl eder: Tahsildarlar, kâtipler, muhâsipler, müfettişler, bekçiler, çobanlar vs. pek çok çeşitleri mevzubahistir. Bu işlerde, parasız çalışacak insanlar çıkarsa da bütün hizmetleri parasız yürütmek mümkün olmaz. bunlara, toplanan zekâttan ücret-i misil[142] denen belli bir ücret ödenir. İşte sadedinde olduğumuz hadis ve dahi ayet-i kerîme bu hizmetlerde çalışan kimselere zengin dahi olsalar zekâttan pay ayrılacağını tasrîh etmişlerdir. Ancak, bir malın zekâtını çıkarıp ehline dağıtma işini adam kendisi yapıyor ise maldan âmilîne aleyh payı ayrılmaz.
Âl-i Beyt'e mensup olan kimseye bu kısımdan da pay ayrılamayacağı önceki hadiste açıklanmıştır.[143]

?2? ??? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ?????????? ????:]????????? ?????? ??????? ??????????? ??? ????????? ?????? ?????? ?????? ????????. ?????? ????????? #: ?????????? ??????? ???????? ????????? ?????? ?????? ??????: ?? ??? ??? ????????? ???? ?????????? ???? ?????? ???????. ?????? ?????? ????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

2. (2063)- İsmi Nüseybe olan Ümmü Atiyye (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bana bir koyun tasadduk edilmişti. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)' ye bir miktar et gönderdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o sırada Hz. Âişe'ye:
"Yiyecek birşeyler var mı?" diye sormuş, Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) de:
"Hayır! Ancak, Nüseybe'nin şu (kendisine tasadduk edilen) koyundan gönderdiği bir miktar et var" cevabını vermiş. Resûlullah:
"Getir onu, o koyun yerini bulmuş (bize hediye olarak gelen zekât olmaktan çıkmış)tır" demiş." [Buhârî, Zekât 31, 62, Hibe 5; Müslim, Zekât 174, (1076).][144]

AÇIKLAMA:

Müstehak olana sadaka olarak gelen bir malın, onun tarafından bir başkasına hediye edilmesi veya satılması hâlinde "sadakalık" vasfını kaybedeceği; bu durumda, sadaka yemesi haram olan kimselere o malın helâl olacağı daha önce açıklandı (2061. hadis).[145]

?3? ??? ???? ???? ?‘?? ???? ???????? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????????? # ???????? ???????? ???? ???? ???????? ?????? ?????? ??????. ??????: ???? ????????? ???????? ??????? ????????[.

3. (2064)-Yine Sahîheyn'de ve ayrıca Ebû Dâvud ve Nesâî'de Hz. Enes (radıyallâhu anh)'den rivâyet edilen bir hadiste denmiştir ki:
"Berîre (radıyallâhu anhâ)'ye tasadduk edilen bir etten Resûlullah'a ikrâm edilmişti. (Etin menşeini öğrenen Resûlullah: "Bu ona sadakadır, bize ise hediyedir" buyurdu." [Buhârî, Zekât 62, Hibe 5; Müslim, Zekât 170, (1074); Ebû Dâvud, Zekât 30, (1655).][146]

AÇIKLAMA için 2061. hadise bakılmalıdır.[147]

?4? ??? ??????? ?? ????:]?????? ???? ????? ???? ?‘??????? ??????? ???? ?????? ??? ???? ???????? ????????? ?? ????? # ??????? ??????? ???? ????? ??????????? ??????? ????? ?‘?????????? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??? ???? .

4. (2065)- Beşîr İbnu Yesâr (rahimehullah)'dan nakledildiğine göre, Sehl İbnu Ebî Hasme denen Ensâr'dan bir zât ona şunu haber vermiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine (Sehl'e) zekât develerinden yüz tanesini diyet olarak ödemiştir. Yâni, Hayber'de öldürülen Ensârî'nin diyeti olarak." [Ebû Dâvud, Diyât 8, 9, (4521, 4523); Buhârî, Diyât 22.][148]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Ebû Dâvud'daki aslı uzundur. Teysîr müellifi özetleyerek burada nakletmiş. Rivâyetin aslı şöyle: "Sehl İbnu Ebî Hasme anlatmıştır ki: Kavminden

bir grup Hayber'e gitmiş, orada (iş icabı) birbirlerinden ayrılmışlar. Sonra arkadaşlarından birini öldürülmüş bulurlar. Ölünün yakınında bulunanlara: "Arkadaşımızı siz mi öldürdünüz?" diye sorarlar. Onlar: "Hayır, biz öldürmedik, öldüreni de bilmiyoruz!" diye cevap verirler. Oradan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip durumu anlatırlar. O:
"Bunu öldüren hakkında bana beyyine (şâhid) getirin!" der. Onlar, bu meselede beyyineleri olmadığını söylerler.
"Öyleyse, der, ora halkı size yemin etsinler."
"Biz derler, yahudilerin yemimine râzı olmayız."
Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kanın karşılıksız kalmasını istemez ve sadaka develerinden yüz deve ile fidye öder."
2- Teysîr müellifi, bu hadisi buraya kaydetmekle şu hükme dikkat çekmek istiyor: Kişi, devletin kendisine ödemesi gereken bazı tazminâtı, sadaka malından ödeyecek olursa, zengin bile olsa, bunu alabilir. Burada görüldüğü üzere, devlet, fâili meçhul cinâyetin diyetini, zekât develerinden kendisi ödemiştir.[149]

?5? ??? ????? ????? ?? ??? ?:]???? ?????? # ?????? ???? ????? ??????????. ??????: ?????? ?? ??????? ????????????? ?????????? ???????? ???????[.

5. (2066)- Rezîn'in kaydettiği bir rivâyette, Ebû Lâs el-Huzaî demiştir ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), (bizi hacca giderken) sadaka develerine bindirdi." [Buhârî, Zekât 49, Ahmed İbnu Hanbel 4, 221. (Bu rivayeti Rezîn ilâve etmiştir. Buhârî muallak olarak kaydeder. Ahmed İbnu Hanbel de Müsned'de.][150]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyette de zekât malından istifâdenin bir başka çeşidine örnek görüyoruz: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hacc yolunda, sadakaya ait develere bir kısım hacıların binmesine izin vermiştir. Rivâyetin, Ahmed İbnu Hanbel'deki aslında bu develerin zayıf olduğu ve hatta Ashâb'ın, "Bizi taşıyamayacağından korktuğumuz bu develere binmemizi mi emrediyorsunuz?" dediği belirtilir.[151]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/321.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/321-322.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/322.
[4] Bu hadîste, altın ve gümüşü Allah yolunda harcamayarak toplayıp "kenz" yapanları, cehennemin elîm azabıyla tehdît eden âyete (Tevbe 34) açıklık getirilmektedir: "Zekâtını veren kimse o âyette tehdîd edilenlerin dışında kalacaktır" denmiş olmaktadır.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/322-324.
[6] Bugün bir kısım müslümanlar, laik devlete verilen verginin meşru olmadığı, zekâtın yerine geçmediği inancındadır. Buna evet veya hayır demek ciddi bir fetva işidir. Şu kadarını söyleyebiliriz ki; kîl u kâl ile ahkâm sâbit olmaz.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/324-326.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/326.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/327.
[10] Hz. Mu'âz'ın Yemen'e gönderilişi hususunda 9.ve 8.hicrî yıllar da söylenmiştir. Hz. Ebu Bekir zamanına kadar orada kalıp, sonra döndüğü ve Şam'a gidip orada öldüğünde ittifak edilir.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/327-331.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/331.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/332.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/332-334.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/334-337.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/337.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/338.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/338-339.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/340.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/340.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/340-341.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/340-343.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/343.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/343.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/343-344.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/344.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/344.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/344-346.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/346-347.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/348.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/348-349.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/352-353.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/353-354.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/354-355.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/357-358b
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/358.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/358.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/358.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/359.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/359-360.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/360.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/361.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/361.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/362.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/362.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/363.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/363-364.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/364.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/364.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/365.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/365-366.
[52] Mahiyetinin anlaşılması için 825 numaralı hadis ve açıklama okunmalıdır (4.cilt, S. 312-315).
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/367-368.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/368.

[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/368-369.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/369.
[57] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/369-370.
[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/370.
[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/371.
[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/371-372.
[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/373.
[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/374.
[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/374.
[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/373-374.
[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/375.
[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/375-377.
[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/377.
[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/377.
[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/378.
[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/378.
[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/379.
[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/379.
[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/380.
[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/380.
[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/380-381.
[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/382.
[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/382.
[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/383.
[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/383.
[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/384.
[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/384-385.
[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/385.
[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/385-386.
[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/387.
[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/387.
[86] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/387-388.
[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/388-389.
[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/389.
[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/389.
[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/389-390.
[91] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/391.
[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/391.
[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/301-392.
[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/392.
[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/392.
[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/392.
[97] Bir sa' 1040 dirhem-i şer'îdir, bu da 2,917 kg'dır.
[98] Bu hesaplaşma Tecrîd-i Sarih'ten alınmadır (1, 166-167).

[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/393-394.
[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/395-396.
[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/396-397.
[102] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/397.
[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/397.
[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/397.
[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/397-398.
[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/398.
[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/398-399.
[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/399.
[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/399-400.
[110] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/400.
[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/400-402.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/402-403.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/403-404.
[114] Hediyeleşme üzerine müstakil bir bölüm gelecek (5781-5788.hadisler).
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/404-406.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/406-408.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/408-409.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/409-410.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/410-411.
[120] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/411.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/411-413.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/415.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/415.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/415-416.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/416-417.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/417.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/418.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/418.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/418.
[130] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/419.
[131] Zevi'l-Kurbâ sehmi, düşmandan elde edilen ganîmetin humusu (beşte biri) Enfâl sûresinin 41.âyetine göre beşe ayrılacaktır. Bu beşten biri zevi'l-Kurbâ'ya (Resûlullah'ın yakınları) aittir: "...ele geçirdiğiniz ganîmetin beşte biri:1- Allahın, Peygamberin,2- Yakınlarının,3- Yetimlerin,4- Düşkünlerin, 5- Yolcularındır."
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/419-421.
[133] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/421.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/421.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/421-422.

[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/423.
[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/423.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/423-424.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/424.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/424-425.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/426.
[142] Ücret-i misil, emsaline verilen ücret miktarınca demektir. Emsalin aldığından ne az ne de çok.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/426-428.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/428.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/428-429.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/429.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/429.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/429.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/429-430.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/430.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/430.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

17. ZEKÂT KİTABI
1. Zekata Tabi Mallar
2. Altın Ve Gümüşün Zekatı
3. Madenlerin Zekâtı
4. Definelerin Zekâtı
5. Mücevherat, Külçe Altın Ve Anberin Zekâtı
6. Yetimlerin Malarından Zekât Vermek Ve Mallarını İşletmek
7. Mirasın Zekâtı
8. Alacakların Zekâtı
9.Ticari Emtianın Zekatı
10. Servet Stoku Yapmanın Kötülüğü
11. Büyük Ve Küçük Baş Hayvanların Zekâtı
12. Sığırların Zekâtı
13. Ortak Ve Karışık Malların Zekâtı
14. Oğlak Ve Kuzuların Zekâta Tâbi Oluşu:
15. Biriken İki Senelik Zekâtın Ödenmesi
16. Zekât Tahsilinde Mükellefin Zora Sokulmasının Yasaklığı
17. Zekâtın Tahsili ve Harcanışı
18. Zekâtın Tahsilinde Zor Kullanılması
19. Üzüm Ve Hurmanın Zekâtında Tahmin
20. Hububat Ve Zeytinin Zekâtı
21. Zekât Düşmeyen Ziraî Ürünler
22. Zekât Düşmeyen Mallar: Meyveler, Yonca Ve Sebzeler
23. Kölelerin, Atların Ve Balın Zekâtı
24.Ehli Kitap Ve Mecusilerin Vergileri (Cizyeleri)
25. Zimmilerin Gümrük Vergisi (Üşür)
26. Sadakanın Satın Ya Da Geri Alınması
27. Fitre Yükümlüsü
28. Fitrenin Miktarı
29. Fitrenin Ödenme Zamanı
30. Fitre Yükümlüsü Olmayanlar

17. ZEKÂT KİTABI

1. Zekata Tabi Mallar

1. Ebû Said el-Hudri'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Beşten az deveye zekât düşmez, iki yüz dirhem (595 gr.) tutmayan gümüşe zekât düşmez, üç yüz sa'dan (bir sa 2.176 gr'dır) daha az olan tahıla Öşür düşmez.»[1]

2. Ebû Said el-Hudri naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Uç yüz sa'dan az hurmanın öşrü yoktur, iki yüz dirheme ulaşmayan gümüşe zekât düşmez, beşten deveden az sayıdaki deveye zekât düşmez.»[2]
Ebu Hanife'ye göre, öşre tâbi ürünlerde nisap şartı aranmaz, ürün az olsun çok olsun zekât Ödenir.

3. İmam Malik'dcn: Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz Di-maşk'taki valisine zekâtla ilgili olarak şu fermanı göndermiştir. «Zekât, ziraat ürününden, paradan ve hayvandan (deve, sığır, davar) alınır.»
Bu konuda tmam Malik şöyle der: Zekât üç türlü şeyden alı nır: Ziraat ürünü, para ve hayvanlardan (deve, sığır, davar).

2. Altın Ve Gümüşün Zekatı

4. Zübeyr'in azatlısı Muhammed b. Ukbe'den: Kasım b. Mu-hammed'e, büyük bir mal karşılığında serbest bırakılma akti yaptığım kölemin karşılığı aldığım maldan bana zekât düşüp düşmeyeceğini sordum. Kasım şu cevabı verdi; Hz. Ebû Bekr, üzerinden bir sene geçmeden bir maldan zekât almazdı.
Kasım b. Muhammed anlatıyor: Ebû Bekr aylığını alan herkese:* Zekât düşen malın var mı?» diye sorar, eğer, «evet» cevabını alırsa aylığından zekâtı keser, «hayır» cevabını alırsa hiç bir şey almadan aylığının tamamını kendisine öderdi.[3]

5. Kudame'nin kızı Aişe babasından naklediyor. Osman b. AfFan'a aylığımı almaya gittiğim zaman: «Zekât farz olmuş malın var mı?» diye sorardı. Şayet «evet» dersem zekâtın tutarını aylığımdan keser, «hayır!» dersem aylığımı kesintisiz verirdi.[4]

6. Abdullah b. Ömer'den: Üzerinden bir sene geçmedikçe bir mala zekât düşmez.[5]

7. îbn Şihab'dan: Aylıktan ilk defa zekât alan Muaviye b. Ebî Süfyan'dır.
îmanı Malik'den: Biz Medine'liler arasında ittifakla kabul edilip uygulanan geleneğe göre yirmi dinar (85 gr.) altınla iki yüz

dirhem (595 gr.) gümüşe zekât farz olur.
îmam Malik'ten: Ağırlıkça eksik fakat sayıca yirmiyi tamamlayan altına zekât düşmez. Sayıyı doldurmayan fakat ağırlıkça yirmi dinarı tamamlayan altına zekât düşer. Yirmi dinardan az olan altına zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden aşağı olan gümüşe zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden fazla olan gümüşe zekât düşer, Ağırlıkça ikiyüz dirhem değerini geçince dinar olsun, dirhem olsun zekât düşer.
îmam Malik şöyle der; Yüz altmış dirhemi olan bir adamın kendi memleketinde sekiz dirhem bir dinar sayılsa bu durumdaki adama zekât düşmez. Çünkü zekât düşmesi için elindeki paranın ya yirmi dinar altın ya da iki yüz dirhem gümüş değerinde olması lâzımdır.
imam Malik der ki: Beş dinarı olan bir adam bunu çalıştırsa, henüz üzerinden bir sene geçmeden bu para zekât nisabına baliğ olsa, adama zekât düşer. Şayet elindeki bu mal üzerinden bir senenin geçmesine bir gün kalsa veya bir yılı bir gün geçse sene tamamlanır tamamlanmaz zekâtını verir. îkinci senenin zekâtını da birinci yıl verdiği tarihden itibaren tam bir yıl sonra verir.
İmam Malik şöyle der; On dinarı olan bir adam bununla ticaret yapsa bir yıl sonra bu para yirmi dinara çıksa bunun zekâtını vermesi icap eder, nisaba ulaştıktan sonra ayrıca bir yıl beklemesi gerekmez. Çünkü zekâta (nisab) ulaşmayan parası tam bir yıl sonra zekâta baliğ olmuştur, yani üzerinden bir sene geçmiştir. îkinci yılın zekâtını birinci yılın zekâtını verdikten bir sene sonra verir. îmanı Malik der ki: Biz Medine'lilerin ittifakına göre az olsun çok olsun sahibinin eline geçtikten bir yıl sonraya kadar kölelerin kazançlarından, onların ücretlerinden, meskenlerin kiralarından ve mükâteple[6]yapılan akit bedellerinden zekât ödenmez.
İmam Malik'ten: Ortak altın ve gümüşleri olan kimselerden birinin hissesi yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinde olursa buna zekât düşer. Hissesi zekâta (nisaba) baliğ olmayan zekât vermez.
Ortakların hisseleri zekâta baliğ olur, fakat herkesin hissesi farklı ise bu takdirde her bir ortağın hissesi tesbit edilir, ona göre zekât alınır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «İki yüz dirhem gümüş değerinden daha aşağı olan mala zekâtdüşmez.»
îmam Malik, yukarıda zikredilen meseleler konusunda duyduğu en güzel hükmün bu olduğunu söylemiştir.
Başka başka kimselerde alacağı olan biri hakkında îmam Malik şöyle der: Başka başka kimselerde altın veya gümüş cinsinden alacağı olan kimseye, bunların tutarını toplayıp tamamının zekâtını vermelidir.
îmam Malik'ten: Altın veya gümüş cinsinden servete sahip olan bir kimse bu serveti kazandığı günden itibaren bir yıl geçmedikçe zekâtını vermesi icap etmez.

3. Madenlerin Zekâtı

8. Rabia b. Ebî Abdurrahman bazılarından şöyle duyduğunu naklediyor: Resûlullah (s.a.v.), Nahle ile Medine arasındaki Far' civarında bulunan ve Medine'ye beş günlük bir mesafede olan Ka-beliyye madenlerinin işletme hakkını Bilâl b. Haris el-Müzeni'ye vermişti. O gün bugün hâlâ bu madenlerden zekâttan başka bir şey alınmaz,[7]
İmam Malik madenlerin zekâtıyla ilgili olarak şöyle der: Allah daha iyi bilir ama bana göre çıkarılan madenlerin değeri yirmi dinar altına veya iki yüz dirhem gümüş miktarına erişmedikçe bunlara zekât düşmez. Bu miktara ulaşınca zekât alınır. Çıkarılan maden miktarı arttıkça ve maden de çıkmaya devam ettikçe zekâtı hesaplanarak alınmaya devam edilir. Şayet maden bir ara kesilir; çıkmaz olur da sonra tekrar çıkmaya devam ederse, ilk defa çıkarmaya başlanıyormuş gibi zekâtı hesap edilir.
İmam Malik'ten: Madenler de ziraat ürünleri gibidir; elde edilen malın bizzat kendisi zekât olarak alınır, ziraattan elde edilen mahsulde olduğu gibi madenlerde de çıkarılan malın üzerinden bir sene geçmesi beklenmez[8]

4. Definelerin Zekâtı

9. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Definelerin zekâtı beşte birdir.»
imam Malik bu konuda şöyle der; Biz Medine'lilerin ittifakına ve âlimlerden duyduğuma göre define, eski kavimlerin gömüp bıraktığı ve bizim tesadüfen bulduğumuz maldır. Define bulmak için bir külfete girilmez, bu büyük bir çalışma ve araç gereç de istemez. Şayet bir sermaye gerektirir, insana büyük bir külfet yükler ve buna rağmen bazen bulunur, bazen bulunmayarak emek boşa, giderse bu artık define olmaktan çıkar.

5. Mücevherat, Külçe Altın Ve Anberin Zekâtı

10. Abdurrahman b. Kasını babasından naklediyor: Resûlul-lah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe, kardeşinin yetim kızlarına evinde bakardı. Kızların süs için mücevherleri vardı, Hz. Aişe bunların zekâtını vermezdi.[9]

11. Nan" naklediyor: Abdullah b. Ömer, kızlarına ve cariyelerine altın takılar takar, bunların zekâtlarını vermezdi. Süs eşyasının zekâtıyla ilgili olarak imam Malik şöyle der: Külçe altını, altın veya gümüş cinsinden mücevheri olan kimse eğer bunları kullanmıyorsa her sene kırkta bir üzerinden zekâtını verir. Zekât için nisap miktarı olan yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinden aşağı ininceye kadar zekâtını vermeye devam eder, bu miktardan azalınca zekattan düşer. Takmak için değil de bulundurmak için aldığı süs eşyasının da zektınıda vermek icap eder.Sahibinin kullanacağı, ancak tamire ihtiyacından dolayı bekletilen külçe altın ve süs eşyalarına, kullanılan süs eşyaları gibi zekât düşmez.
imam Malik'ten: İnci, misk ve anber gibi zinet eşyasının tamamı zekâttan muaftır.[10]

6. Yetimlerin Malarından Zekât Vermek Ve Mallarını İşletmek

12. Ömer b.Hattıab.'dan: Yetimlerin mallarıyla ticaret yapın ki zekat onları yiyip bitirmesin.

13. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe, ben ve kardeşimi iki yetim olarak odasında barındırıyor ve mallarımızın da zekâtlarını veriyordu.

14. imam Malik'den: Duyduğuma göre Resûlullah'in (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe evinde baktığı yetimlerin mallarını onlar adına işleteceklere verirmiş.

15. Yahya b. Said anlatıyor: Odamda baktığım kardeşimin yetimleri için biraz mal satın aldım, sonra da bunlar satıldı bu alış verişten çok kazanç elde verişten çok kazanç elde edildi.
Bu konuda îmanı Malik şöyle der: Yetki verilmiş velinin, yetimlerin mallarıyla onlar adına ticaret yapmasında bir mahzur yoktur. Bu esnada zarar ederse —niyet samimi olduğu için— tazmin etmesi gerekmez.

7. Mirasın Zekâtı

16. imam Malik'den: Bana göre, zekâtını vermeden ölen bir kimsenin kalan malının üçte birinden zekâtı verilir, daha fazlası zekât için ayrılamaz. Bana göre, ölünün zekâtı borç hükmünde olduğu için, diğer vasiyyellerinden önce yerine getirilir.
imam Malik'ten: Yukarıda anlattığımız durum ölen kimsenin zekâtının ödenmesini vasiyet etmesi halinde geçerlidir. Şayet ölen zekâtının ödenmesini vasiyet etmemişse bu takdirde mirasçılar onun zekâtını öderlerse güzel bir şey yapmış olurlar, ödemezlerse de sorumlu tutulamazlar.
İmam Malikten; Biz Medineliler arasında ihtilafsız uygulanan bir geleneğe göre kendisine miras olarak para, ev eşyası, ev, köle ve cariye kalan bir kimse, bu malların kendileri ve bedelleri ellerine geçtikten bir sene sonra zekâtlarını verir. İkinci senenin zekâtını da birinci seneyi verdikten sonra tam bir yıl geçince verir.
imam Malik der ki: Bizdeki tatbikata göre kendisine bir servet miras kalan kimse bu malın üzerinden bir sene geçmedikçe zekâtını vermez.

8. Alacakların Zekâtı

17. Saib b. Yezid'den: Osman b. Affan şöyle derdi:
«— işte bu zekâtınızı verme ayıdır. Kimin borcu varsa alacaklısına ödesin. Böylece tahsil etmiş olduğunuz alacaklarınızın zekâtını verebilirsiniz.»[11]

18. Eyyüp b. Ebi Temime es-Sahteyanî'den: Ömer b. Abdülaziz, valilerinden birinin halktan zorla zekât alması üzerine ona aldığını sahiplerine geri vermesini, malların geçmiş senelerdeki zekâtlarının da alınmasını yazmıştı. Daha sonra ikinci bir fermanla onlardan sadece son senenin zekâtının alınmasını istedi. Çünkü geçmiş senelere ait mallarına tamamen sahip değillerdi.

19. «Yezid b. Husayfe der ki: Süleyman b. Yesar'a: «Bir malı olan fakat o malı kadar da borcu olan bir kimseye zekât düşer mi?» diye sordum. «Hayır!» cevabını verdi.[12]
Alacağın zekâtı konusunda İmam Malik şöyle der: Biz Medi-ne'liler arasında ittifakla kabul edildiğine göre, alacaklı, malı eline geçtikten sonra zekâtını verir. Eğer borçlu, senelerce bunu vermez de bilâhare verirse, alacaklı malını alır almaz tek bir senelik zekât verir. Şayet aldığı nisaba ulaşmayacak kadar az bir şeyse zekât düşmez. Alacaklının aldığından başka kendi malı da varsa ve borçlusundan aldığı ile kendi malı nisaba ulaşıyorsa o zaman zekâtını verir.
îmam Malik'den: Borçludan aldığından başka matı yoksa, bu da nisaba ulaşmamışsa zekât vermez. Ancak borçlusundan peyderpey aldıklarının miktarını tesbit eder, aldıklarının toplamı
nisabı bulunca zekâtını verir.
îmam Malik der ki: Alacaklı borçludan aldığını harcasın harcamasın aldıkları toplamı yirmi dinar (85 gr.)altın veya iki yüz dirhem (595 gr.)gümüş bedeline ulaşırsa zekâtını vermesi icap eder. Bundan sonra aldıkları az olsun çok olsun hesap ederek zekatını vermesi gerekir.
îmam Malik'den: Başkasında alacak olarak duran bir malın seneler sonra alınmasıyla sadece bir senelik zekâtının verilmesine şöyle bir delil getirebiliriz:
Bir adamın yanındaki bir eşya ticaret için senelerce beklese ve sonunda da satılsa, satış üzerinden sadece bir yıllık zekâtı verilir. Borçlu olan veya eşyası olan bir kimse bu borcunun ve eşyasının zekâtını başka bir malıyla ödeyemez, her şeyin zekâtı kendisinden ödenir, bir şeyin zekâtı başka bir şeyle ödenmez.
îmam Malik'ten: Biz Medine'liler arasındaki uygulamaya göre borçlu olan bir adamın bunu karşılayacak eşyası ve yine bunun dışında nisaba ulaşmış nakit parası varsa, elindeki nakit paranın zekâtını verir. Şayet elindeki eşya ve mevcut nakit parası sadece borcunu karşılamaya yeterse, o zaman zekât Ödemez. Ne zaman ki nakit parası borcunu ödedikten sonra, kalan nisaba ulaşırsa o zaman onun zekâtını vermesi gerekir.[13]

9.Ticari Emtianın Zekatı

20. Halife Velid, Süleyman ve Ömer b. Abdülaziz zamanlarında Mısır'da zekât tahsildarlığı yapan Züreyk b. Hayyan anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz, bana, «Gelen müslümanlara dikkat edip ticaret için olan mallarından kırk dinarda bir dinar olmak üzere yirmi dinarlık eşya kalana kadar hesap ederek zekât al. Zekât olarak alacağın miktar, üçte bir dinara düşmüşse, artık o maldan zekât alma diye emretti.
Ayrıca zimmilerin (îslam ülkesindeki gayr-i müslimlerin) de ticaret mallarından yirmi dinarda bir dinar olmak üzere on dinarlık mala kadar hesap ederek haraç al. Şayet vereceği haraç bir dinarın üçte birinden aşağı düşerse o maldan hiç bir şey alma. Ertesi seneye kadar geçerli olacak şekilde aldığın mal karşılığında onlara makbuz (vergi makbuzu) ver.» diye yazmıştı.
imam Malik'den: Biz Medine'illerin ittifakına göre ticaret eşyasının durumuyla ilgili hüküm şudur:
Adam malının zekâtını verir, elinde kalan malla da eşya, patiska kumaş ve buna benzer bir şeyler satın alır, sonra da bir sene dolmadan bunları satarsa, zekâtını verdiği günden itibaren bir sene geçmedikten sonra yeni bir zekât vermez. Eğer elindeki eşyayı senelerce satamazsa; ne kadar süre sonra satarsa satsın (bu arada geçen zaman için) zekât düşmez. Sattığı zaman yalnız bir senelik zekâtını verir.
îmam Malik'ten: Yine biz Medine'illerin ittifakına göre, adam altın veya gümüş karşılığında ticaret için buğday, hurma veya bunlara benzer bir şeyler satın alsa, bir sene beklettikten sonra tekrar satınca elde ettiği para nisap miktarına ulaşırsa, sattığı zaman zekâtını verir. Bu tür alış verişlerin zekâtı ziraat ürünleri gibi ve ağaç kesimi gibi mahsul elde edilir edilmez alınmaz, bir süre beklemek icap eder.
İmam Malik'ten: Bir adamın ticaret yapmak üzere bir miktar malı varsa ve bu mal adama hiçbir gelir sağlamıyorsa zekâtını vermesi gerekir. Onun-için yılın bir ayını tayin ederek ticaret eşyalarının bir tesbitlni yapar, malının ne kadarının nisaba ulaşıp ne kadarının ulaşmadığının hesabını çıkarır. Şayet mallarının tamamının toplamı nisap miktarına ulaşıyorsa zekâtını verir.
imam Malik der ki; Malı piyasaya sunup ticaret yapan ve yapmayan müslümanlar eşittir. İş yapabilsin yapamasın, ticaret yapan her müslüman senede bir defa zekât verir.

10. Servet Stoku Yapmanın Kötülüğü

21. Abdullah b. Dinar anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:
«—Kenz'in ne olduğunun sorulduğunu işittim. Şu cevabı ver-
«— O, zekâtı verilmeden stok edilen maldır.» [14]

22. Ebû Hüreyre'den: Kim yanında zekâtını vermediği bir mal bırakırsa kıyamet günü o mal gözlerinin üstünde iki korkunç siyah beneği olan ve zehirinin çokluğundan kaşı beyazlaşmış bir ejderha haline getirilir, sahibini kovalayarak yakalar ve: «İşte ben senin zekâtını vermeden stok (iddihar, yığın) ettiğin servetinim!» der.[15]

11. Büyük Ve Küçük Baş Hayvanların Zekâtı

23. îmam Malik, Ömer b. Hattab'm zekâtla ilgili bir fermanını (yazısını) okudu. Ferman şöyle idi:
«— Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Zekâtla ilgilidir:
Sayıları yirmi dörde kadar olan develerin her beşte biri için zekât olarak bir koyun verilir. Sayıları otuz beşe kadar olan develer için zekât olarak iki yaşına girmiş bir deve yavrusu verilir. îki yaşında bir deve bulunmazsa yerine üç yaşında erkek bir deve verilebilir. Otuz beşten kırkbeşe kadar olan develer için zekât olarak üç yaşma girmiş dişi bir deve verilir. Kırkbeşten altmışa kadar olan develer için zekât olarak dört yaşında güçlü kuvvetli bir deve verilir. Altmış deveden yetmişbeş deveye kadar beş yaşma girmiş bir deve zekât verilir. Yetmişbeşten doksana kadar olan develer için zekât olarak üç yaşma girmiş iki deve verilir, Doksan deveden yüz yirmi deveye kadar olan develer için dördüne girmiş güçlü kuvvetli iki deve verilir. Yüzyirmiden sonra her kırk deve için üç yaşma girmiş bir dişi deve, her elli devede dört yaşında bir deve verilir.
Otlaklarda otlayan koyun sürüleri kırka ulaşırsa kırktan yüzyirmiye kadar zekât olarak bir koyun verilir. Yüzyirmiden itibaren ikiyüze kadar olan miktar için iki koyun zekât verilir. İki-yüzden üçyüze kadar olanlar için üç koyun zekât verilir.
Koçlar, yaşlılar kusurlular zekât memuru istemedikçe zekât olarak alınmazlar. Zekât vermekten korkulduğu için ayrı cinsler toplanmaman, aynı cinsler de ayrılmamalıdır. Hayvanlarım karıştıran iki ortak, toplam hayvanlardan zekât alındıktan sonra malları oranında ödeşirler. Gümüşün miktarı ikiyüz dirheme ula-' şmca kırkta bir üzerinden zekâtı alınır.»[16]

12. Sığırların Zekâtı

24. Tavus el-Yemânî anlatıyor: Muaz b. Cebel el-Ensarî, otuz tane sığırdan iki yaşında, kırk tanede üç-dort yaşlarında büyük baş hayvanı zekât olarak aldı. Kendisine daha az sayıda hayvan getirilince bunlardan zekât almadı ve «Bu konuda Resûlullah'tan bir şey duymadım. Resûlullah'a (s.a.v.) sorayım» diyerek yola çıktı. Ancak ne yazık ki, Muaz gelmeden Hz. Peygamber vefat etmişti.
îmam Malik der ki: îki çobanın güttüğü veya muhtelif beldelerde çeşitli çobanların güttüğü bir adama ait koyunların zekâtıy-le ilgili duyduğum en güzel hüküm, bütün bu koyunların miktarı tesbit edilerek zekâtlarının verilmesidir. Çeşitli şahıslarda altın

ve gümüş alacağı olan mükellef de böyle yapar. Herkeste ne kadar alacağı varsa bunların toplamının zekâtlarını verir.
tmam Malik, koyun ve keçi karışımının zekâtıyla ilgili olarak da şöyle der: Koyun ve keçisi olan adam bunların sayılarını i,op-lar, şayet her ikisinin toplamı zekât nisabını dolduruyorsa zekâtını verir. Bu takdirde nisabın tesbiti hepsinin koyun gibi sayılma-sıyla mümkün olur. Bunun ölçüsü de Hz. Ömer'in belirttiği gibi şudur:
«— Otlaklarda yayılarak beslenen koyun sürüsünün sayısı kırka varınca bir tanesi zekât olarak verilir.»
îmam Malik der ki: Koyun, keçi karışımında koyunların sayısı fazla ise mal sahibinin koyundan zekât vermesi icap eder. Zekât memuru da kendisine zekât olarak koyun vermesi gereken bu adamdan koyun alır. Şayet keçi koyundan fazla ise keçiden alınır. Koyunla keçinin sayısı eşitse zekât memuru dilediğinden alır. Arap develeriyle uzun boyunlu develer de aynıdır. Her ikisinden de varsa toplamlarının zekât nisabına ulaşıp ulaşmadığına bakılır ve hepsi de aynı cins deveymiş gibi hüküm verilir. Şayet Arap develeri uzun boyunlu develerden sayıca fazla ise zekât olarak bir tane Arap devesi verilir. Uzun boyunlu develerin sayısı fazla ise zekâtı onlardan verilir. Her ikisinin de sayıları eşitse zekât merr.u-ru istediğinden alır.
îmam Malik der ki: Sığır ile mandaların karışımlarında da zekât bu şekilde tesbit edilir. Her ikisinin toplamı sığır nisabına ulaşırsa zekât verilir. Sığırların sayısı mandalardan fazla ise bir tane sığır zekât olarak verilir. Mandaların sayısı fazla ise ondan verilir. Şayet her ikisinin de sayıları denkse memur istediğinden alır. Her iki cins de ayrı ayrı nisaba malik olmuşsa her ikisinden de zekât alır.
imam Malik şöyle der: Sonradan'deve, koyun ve sığır kazanan bir kimse bunları edindikten tam bir sene sonra zekâtlarını verir. Ancak daha önceden elinde nisap miktarına ulaşmış aynı cins hayvanların bulunmaması şarttır. Bu hayvanlar da nisap (zekât) miktarı devede beşte bir, sığırda, otuzda bir, koyunda ise kırkta birdir. Elinde beş deve, otuz sığır ve kırk tane de koyunu olan bir adam sonradan satın alma, hibe veya miras yoluyla biraz daha deve, sığır ve koyun elde etse, sonradan hibe, miras veya satın almayla kazandığı malların üzerinden verirken onların da zekâtlarını verir. Şayet sonradan kazandığı bu hayvanların zekâtını önceki sahibi bir gün evvel vermiş bile olsa, sonraki sahibi tekrar kendisine düşen zekâtını vermek mecburiyetindedir. Bu şuna benzer: Adam elindeki gümüşünün zekâtını veriyor, sonra da zekâtını verdiği bu gümüşle başka bir adamdan eşya. satın alıyor. Bu eşyayı sattığı zaman tekrar bunun zekâtını vermesi lâzımdır. Her ne kadar ilk sahibi dün, ikinci sahibi de aynı malın bugün zekâtını vemıiş oluyorsa da, bu böyledir.
İmam Malik der ki: Zekât nisabına ulaşmayacak miktarda elinde koyunu bulunan adam nisaba ulaşacak kadar çok sayıda koyun satın alsa, ya da bu kadar koyuna varis olsa, bu durumda satın alarak veya miras yoluyla elde ettiği koyunların üzerinden bir sene geçmedikçe bunlara zekât düşmez. Şu misalde de durum aynıdır: Adamın elinde sayılan nisaba ulaşmayacak kadar deve, koyun ve sığır var. Bunların hiçbir cinsi de tek başına nisaba ulaşmıyor. Her bi?i ayrı ayrı nisabı doldurmadıkça bunlara zekât düş-mez.
imam Malik der ki: Adamın sayılan zekât nisabını dolduran deve, sığır ve koyunu var. Sonradan bunlara biraz daha deve, sığır ve koyun katıyor, bu durumda eskiden elinde olan mallarının zekâtını verirken, sonradan kattıklarınınkini de vermek zorundadır.
Yukarıda zikredilen meselelerle ilgili olarak îmam Malik şöyle der: «Bu konularda duyduğum en güzel hükümler bunlardır.»istenen zekâtın bulunmamasıyla ilgili olarak imam Mal: şöyle der: Şayet iki yaşında bir deve zekât olarak vermek icap eo yor da böylesi bulunmuyorsa, yerine üç yaşında erkek bir deve v rilebilir. Üç yaşında dişi bir deve, yahut dört yaşında bir deve, v yahut beş yaşında bir deve zekât vermekicap ediyor bu da bulu, muyorsa verecek olanın başkasından satın alıp vermesi lâzımdı Değerinin verilmesini ben şahsen uygun bulmam.
imam Malik der ki: Tarlaları sulamak için nehir ve kuyuda su taşıyan develer, kuyudan su çeken koşu öküzlerine ayrı ay zekât farz olunca hepsinden ayrı ayrı alınır.[17]

13. Ortak Ve Karışık Malların Zekâtı

25. îmam Malik'ten: Aynı çobanın güttüğü, bir tek erkeği bulunan, bir ağılda barınan, bir kaynaktan sulanan hayvanlar iki kişiye ait iseler ve herkes malını ayrı ayrı tanıyabiliyorsa, bu kişilere karıştıran denir. Şayet sahipleri mallarını tanımıyorlarsa bu takdirde karıştıran değil, ortak sayılırlar.
îmam Malik der ki: Malları karışık halde (bir arada) bulunan müslümanların her birinin maları ayrı ayrı zekâta (nisaba) baliğ olmadıkça bunlara zekât düşmez. Meselâ: Malları karışık olan iki kişiden birinin kırk koyunu varsa, bunun zekâtını verir, kırktan aşağı sayıda koyunu olana ise zekât düşmez. Her birine ayrı ayrı zekât farz olursa, her ikisi toplam mal üzerinden zekâtlarını verirler. Meselâ,birinin bin veya daha az koyunu, diğerinin de kırk veya daha fazla koyunu olsa ve bunlar bir arada karışık olarak bulunsalar bin koyunu olan o aranda, kırk koyunu olan da o aranda, toplam verdikleri zekâtı malları oranında hesap ederek ödeşirler.
imam Malik der ki: Koyunların karışık halde bulunmaları ile doğan zekât hükmü develerinkinde de aynıdır. Her bir ortağın devesi ayrı ayrı zekâta ulaşıyorsa, toplam mal üzerinden zekâtları verilir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Beş deveden az sayıdaki develere zekât düşmez.»
Ömer b. Hattab da şöyle buyurmuştur: «Otlaklarda sürüler halinde yayılarak beslenen koyunların zekâtı kıı'kta birdir.»
îmam Malik; «Hz. Ömer'in "Ayrı ayrı malları olan kişiler zekât verme korkusundan mallarını toplayamazlar. Toplu olanlar da ayrılamazlar" sözünü şöyle açıklıyor. Her birinin kırkar tane koyunu olan üç kişiyi varsaysak, bu durumda üçüne de ayrı ayrı bir koyun zekât vermek farz olur. Zekât memuru geldiği zaman üçünün koyunlarını toplayıp bunların toplamları üzerinden bir koyun zekât alırsa toplanmaması gerekenler toplanmış olur ve üç koyun alacağı yerde bir koyun almış olur. Bu yasaklanmıştır. «Zekâtı hesaplanırken ayrılmayıp üstüste toplanması gerekenle» ilgili olarak da şöyle der: Malları karışık bulunan iki kişiden her birinin yüzbirer tane koyunu olsa, bu durumda bunlar mallarının toplamından üç tane koyun zekât

olarak vermelidirler. Zekât memuru gelince koyunlarını ayırırlarsa o zaman herbirinin bir koyun zekât vermesi gerekir. Bu da yasaklanmıştır. Bu yüzden şöyle denmiştir. «Fazla zekât vermekten korktuğunuz için ayrı ayrı düşünülüp ona göre zekâtı tesbit edilecekleri toplayarak, üstüste toplanarak zekâtı tesbit edilecekleri de ayrı ayrı toplayarak zekâttan kaçmayınız.»
İmam Malik der ki: Bu konuda benim duyduğum hüküm budur.

14. Oğlak Ve Kuzuların Zekâta Tâbi Oluşu:

26. Süfyan b. Abdullah anlatıyor: Ömer b. Hattab beni zekât memuru tayin etmişti. Ben oğlak ve kuzuları da nisaba dahil ediyordum. Bunun üzerine:
«— Oğlak ve kuzuları da sayıyorsun, fakat zekât olarak onlardan almıyorsun!» diye itirazda bulundular. Hz. Ömer'in huzuruna gelince, olanları anlattım. Hz. Ömer:
„ — Evet, çobanların kucaklarında taşıdıkları oğlak ve kuzular r*u nisap miktarına dahildir, fakat sen onları zekât olarak alma Onların mallarından etlik için besleneni, yavrusu olanı, yüklü, olanı ve erkek hayvanlarını da alma, bir ve iki yaşında olanları el\ Yavrularla en iyileri arasında adalete uygun olan da budur.» dedi.
îmam Malik der ki: Sahle, yeni doğan kuzu ve oğlaktır; rubbâ, ^eni doğum yapıp yavrusunu büyüten hayvandır; mâhıd, hâmile hayvandır; eküle ise, yemek için beslenen etlik koyundur.
imam Malik der ki: Bir adamın elinde nisabı doldurmayacak miktarda koyun olsa, zekât memuru gelmeden bir gün önce bunlar kuzulasa ve kuzularla beraber nisaba ulaşsa bu koyunların zekâtını vermesi gerekir.
Koyunlar kuzularıyla beraber nisabı tamamlıyorsa zekât düşer, çünkü kuzular da -malın kân gibi- koyunlardan sayılır. Ancak şu durum müstesnadır: Adamın elinde nisap miktarına ulaşmayacak kadar mal olsa ve satın alma, hibe veya miras yoluyla bunu nisaba ulaştırsa bu durumda bu mal için zekât vermek gerekmez. Ticaret malı da böyledir. Şayet para olarak değeri nisaba ulaşmıyor, bunu sattığı zaman elde ettiği kârla nisaba ulaşıyorsa, kârı anaparaya ekliyerek ikisine birlikte zekât vermesi gerekir. Bu kâr (nisabı tamamlayan fazlalık) satış dışında bir gelir veya miras yoluyla elde edilmiş ise kazanıldığı veya varis olunduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmesi gerekir.
imam Malik der ki: Koyunun kuzusu ondan sayılır, tıpkı kazancın da asıl maldan sayıldığı gibi. Ancak bir açıdan farklılık gösterir. Şöyle ki: Adamın elinde nisap miktarına ulaşan altın veya gümüşü var. Sonradan buna biraz daim ilave ediyor: Bir kimse önce elinde olan altın ve gümüşün zekâtını verir. Sonradan elde ettiğinin de zekâtını üzerinden bir sene geçtikten sonra verir. Yine bir adamın her biri ayrı ayrı sayıca nisaba ulaşmış koyun, sığır ve devesi olsa, daha sonra da bunlara biraz daha koyun, sığır ve deve katsa elindeki malların zekâtını verirken, bunların zekâtını da birlikte verir.
imam Malik bu mesele ile ilgili olarak: «îşte duyduğum en güzel hüküm budur.» der.

15. Biriken İki Senelik Zekâtın Ödenmesi

27. tmam Malik'ten: Biz Medineliler arasındaki geleneğe göre, yüz devesi olan ve kendisine zekât farz olan birine henüz zekât memuru gelmeden ikinci bir zekât daha farz olmuş olsa ve zekât memuru gelince baksa ki adamın sadece beş devesi kalmış. Bu durumda:
imam Malik der kiıZekât memuru, mal sahibinin vermesi gereken geçmiş iki seneye ait zekâtı, m.evcut bu beş deve üzerinden hesab ederek her seneye bir tane olmak üzere iki koyun alır. Çünkü zekât memurunun görevi, zekât alındığı gün mevcut olan malın zekâtını almaktır. Şayet mal sahibinin geçmiş senelere ait birden daha çok zekât borcu varsa memurun sadece onun elinde mevcut olan mal üzerinden zekât alması gerekir. Ölmesi ya da geçmiş senelere ait bir çok zekât borcu olması sebebiyle malı nisab miktarının altına düşen kişiden malının tamamı ölünceye veya asgari nisab miktarından aşağı düşünceye kadar hiç zekât, alınmaz.
Çünkü bu durumda ona zekât farz değildir. Ölenlerden veya geçmiş senelerden kalan borçlarını tazmin etmesi de gerekmez.

16. Zekât Tahsilinde Mükellefin Zora Sokulmasının Yasaklığı

28. Hz. Aişe anlatıyor: Ömer b. Hattab'a zekât olarak alınmış bir koyun sürüsü getirildi. İçlerinde memesine süt birikmiş iri memeli bir koyun gördü.
«— Bu koyun nedir?» diye sordu.
«— Zekât olarak alınmış bir koyundur.» diye cevap verdiler. Hz. Ömer:
«— Bunu sahibi rızasıyla vermemiştir. Müslümanları bu şekilde zorlamayın! Mallarının en iyisini ve sağmak için ayırdıklarını zekât olarak almayın» buyurdu.
Muhammed b. Yahya b. Habban anlatıyor: Eşca' kabilesinden iki kişi anlatmıştı: Muhammed b. Mesleme el-Ensarî zekât memuru olarak kendilerine gelmiş ve mal sahiplerine:
«— Bana mallarınızın zekâtını getiriri!» demişti, işe yarar ne getirdilerse hepsini alıp kabul etmişti.
İmam Malik'den: Biz Medinelilere ve memleketimizde kendilerine yetiştiğim alimlerin tatbikatına göre zekât konusunda müslümanlara güçlük çıkarılmaz, ne verirlerse alınır.

17. Zekâtın Tahsili ve Harcanışı

29. Atâ b. Yesar, Resûlullah'm (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Zenginlerin zekât alması helâl değildir. Ancak şu beş

grup insan bunun dışındadır: Allah yolunda savaşanlar, zekât toplamakla görevli memurlar, borçlular, zekâtı verilen eşyayı parası ile satın alanlar, bir düşkünün kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin komşusu.
İmam Malik'ten: Biz Medine'illere göre toplanan zekât ancak Valinin takdirine göre taksim edilir. Bakılır: Zekat verilebilen sınıflar içerisinde hangi sınıf daha muhtaç ve sayısı daha fazla ise miktarını Valinin takdir ettiği oranda tercihan o sınıfa verilir. Bir, iki veya senelerce sonra bu sınıf bırakılıp muhtaç ve sayıca daha fazla bir başka sınıfa geçilebilir. Tanıdığım alimlerin böyle yaptığına şahit oldum.
Zekât memurunun topladığı zekâttan alacağı belli bir hissesi yoktur, vali ona ne takdir ederse onu alır.

18. Zekâtın Tahsilinde Zor Kullanılması

30. îmam Malik'ten: Ebu Bekr es-Sıddık: «Şayet Resûlullah (s.a.v.)'e zekât olarak verdikleri bir devenin yularını dahi bana vermezlerse bundan dolayı onlarla savaşırım.» dedi.[18]
31. Zeyd b. Eşlem anlatıyor; Ömer b. Hattab'm içtiği süt hoşuna gitmişti. Sütü kendisine ikram edene:
«— Bu süt nereden geldi?» diye sordu. Adam:
«— Bir su kenarına varmıştım, bir de baktım ki zekât hayvanları! Onları suluyorlardı. Benim için de süt sağdılar. Ben de onu kabıma koydum, bu süt işte odur.» diye cevap verince hemen Ömer b, Hattab elini boğazına sokup içtiği sütü kusarak çıkardı.
îmam Malik'den: Bize göre Aziz ve Celil olan Allah 'in koyduğu zekâtlardan birini almaya müslümanların gücü yetmezse, onu alıncaya kadar savaşmaları gerekir.

32. İmam Malik'den: Duyduğuma göre bir vali Ömer b. Abdü-laziz'e bir yazı yazarak: «Adamın biri malının zekâtını vermiyor.» demişti. Bunun üzerine Ömer kendisine: «Onu bırak, müslüman-lardan zekât alırken ondan alma.» diye cevap gönderdi. Adam bunu duyunca gücüne gitmiş ve öğünden sonra da zekâtını vermiş. Vali durumu Ömer'e (r.a.) tekrar arzedince bu sefer Ömer b. Abdü-laziz: «Öyleyse onun da zekâtını al» buyurmuştu.

19. Üzüm Ve Hurmanın Zekâtında Tahmin

33. Büsr b. Said Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «Yağmurla, kaynakla ve tarladan çıkan bir suyla sulanan araziden elde edilen mahsulün zekâtı onda bir; âletle taşman suyla sulanan arazinin zekâtı ise yirmide birdir.»[19]
îbn Şihab ez-Zührî der ki: Düşük kaliteli hurmalar sahibine bırakılır. Bunlar zekât olarak alınmaz.
îmanı Malik der ki: Aynı şekilde koyunların kuzuları da sahibine bırakılır, zekât olarak alınmazlar. Yüksek kaliteli veya düşük kalittli olduğu için zekât olarak alınmıyan meyveler de vardır. Zekât olarak alınanlar normal kalitede olanlardır.
îmanı Malik der ki: Bizim ittifakımıza göre,hurma ve üzümün dışında kalan meyveler henüz dalında iken miktarı tahmin edilmez. Hurma ve üzümün meyveleri belirdikten ve satışı helal olduktan sonra tahmin edilir. Çünkü hurma ve üzüm yaş ve kuru olarak yendiğinden insanlara kolaylık olsun ve hiç kimseye sıkıntı vermesin diye miktarı tahmin edilir. Sonra diledikleri gibi yesinler diye serbest bırakılırlar. Tahmin edilen üzerinden de zekâtını verirler.
îmanı Malik der ki: Yaş olarak yenmiyen ve yalnız hasattan sonra yenilebilen bütün hububatın tahmin edilerek miktarı tesbit edilmez. Bunları sahipleri biçer, döver, savurur ve tanesinden ayırırlar. Bu takdirde (ki bunlar sahiplerine emanettir) nisap miktarına ulaşırsa zekâtını verirler.
îmam Malik der ki: Yine ittifak ettiğimize göre, hurma daha dalda iken gelişip satışı helal olduğu zaman miktarı tahmin edilir ve toplanırken bu miktar üzerinden zekâtı hurma olarak alınır. Miktarı tahmin edildikten sonra henüz daha toplanmadan meyve bir âfete maruz kalır ve bundan bütün meyveler etkilenirse onların zekât vermesi gerekmez. Şayet Hz. Peygamber'in ölçüsü ile beş vesak (üçyüz sa) ve daha fazla âfetten etkilenmiyen meyve kalmış ise bunun zekâtı alınır. Afetten etkilenenlerin zekâtı yoktur. Üzümde de aynı işlem yapılır.
Bir kişinin çeşitli yerlerde malları olsa ya da çeşitli mallara ortak olsa, bunlar ayrı ayrı nisaba ulaşmıyor, toplandığı zaman nisabı dolduruyorsa hepsini toplar ve zekâtını verir.

20. Hububat Ve Zeytinin Zekâtı

35. imam Malik'den: îbn Şihab'a zeytinin zekâtını sordum. «Onda bir oranında zekâtı var.» dedi.[20]
îmam Malik'ten: Yağı çıkarılan zeytinin miktarı üçyüz sâ'a (bir sa 2.176 gr.dır.) ulaşırsa onda bir üzerinden zekâtı verilir. Üçyüz sâ'a ulaşmazsa zekât düşmez. Zeytin de hurma gibidir. Yağmur suyu, kaynak suyu ve tarladan çıkan suyla sulanırsa zekâtı onda birden, taşıma su ile sulanıyorsa yirmide birden alınır. Zeytin toplanmadan gelir tahmini yapılmaz,
îmam Malik der ki: Halkın ambarlarda toplayıp yediği tahıllarla ilgili biz Medine'liler arasındaki gelenek şöyledir: Yağmurla, kaynakla ve tarlada çıkan suyla sulanan arazinin geliri üçyüz sâ'a ulaşıyorsa bundan onda bir, emek sarfederek taşınan suyla sulanan arazinin geliri de 300 sâ'a ulaşıyorsa bundan da yirmide bir zekât alınır. Gelir yükseldikçe alınan zekât miktarı da o ölçüde artar.
îmam Malik der ki: Kendilerinden zekât alınan, taneleri çıkarıldıktan sonra yemek yapılarak yenen tahıllar şunlardır: Buğday, arpa, kabuksuz arpa, mısır, darı, pirinç, mercimek, cülban (burçak), lobya, cülcülân (susam) vs,
îmam Malik'e:
«— Zeytinden ihtiyaçlar için harcadıktan sonra mı, yoksa harcamadan mı öşür verilir?» diye soruldu. îmam Malik şu cevabı

verdi: «Öşrün ihtiyaçlarla bir alâkası yoktur, ancak yemek konusunda aşçıya sorulduğu gibi mal sahibine sorulur, söylediklerine inanılır. Zeytini 300 sa' veya daha fazla gelmişse çıkardığı yağdan onda bir alınır, yağı 300 sa'dan aşağı gelmişse bundan da zekât alınmaz.
îmam Malik der ki: Olgunlaşmaya başlayınca tarladaki mahsulünü satan bir adam o malın zekâtını da verir. Satın alan vermez. Tarladaki ürün henüz daha olgunlaşmadan ve suya ihtiyacı varken satılmaz.
îmam Malik: «Hasat günü hakkını veriniz,»[21] ayeti kerimesinden kastedilen, zekâttır. Bunu söyleyenleri duydum...» demektedir.
imam Malik der ki: Bir kimse henüz ürünleri olgunlaşmaya başlamadan bahçesinin tamamını veya ekili arazisini satarsa zekâtını satın alan verir. Şayet ürün iyice olgunlaşınca satarsa zekâtını satan verir, ancak satın alana zekâtını vermeyi şart koşarsa durum değişir.[22]

21. Zekât Düşmeyen Ziraî Ürünler

36. imam Malik'den: Adamın dört vesk (240 sa'; bir sâ 2.176 gr.) hurması, dört vest (240 sa') üzümü, dört vesk (240 sa') buğdayı ve dört vesk (240 sa') da baklagili olsa, bunlar üstüste toplanmaz ve nisaba ulaşmadıkları için zekât ödenmez. Hepsi ayrı ayrı beş vesk'e (300 er sa'a) ulaşırlar ise zekâtları verilir. Çünkü Peygamber efendimiz: « 5 vesk'ten (300 sa') az olan hurmaya zekât düşmez.» buyurmuştur.
Yukarıda adı geçen yiyeceklerden her biri ayrı ayrı beş vesk'i (300 sal) doldursalardı zekât düşerdi, bu durumda düşmez. Şöyleki: şayet .cinsleri farklı farklı hurmalar üstüste toplanır da nisaba ulaşırsa zekâtı verilir. Buğday da böyledir. Arpa, kabuksuz arpa, ak buğday, sarı buğday bunların hepsi aynı cinstir. Bunlardan beş vesk (300 sa') buğday elde eden kimse zekât ödenebilecek nisaba malik sayılır, zekât Öder. Nisabı bulmazsa, ödenmez. Üzüm de aynıdır. Toplanan bütün üzümler siyahı ve kırmızısı aynı cins sayılarak zekâtı hesaplanır. Bir kimse beş vesk (üçyüz sa') üzümü hasad ederse buna zekât düşer, bu kadardan az olursa düşmez. Buğday, hurma ve üzümdeki gibi cinsleri farklı farklı da olsa baklagiller de çeşitli türleri aynı cinsmiş gibi toplanır ve beş vesk (300 sa') gelirse zekâtı verilir. Nohut, mercimek, lobya ve cülban baklagillerdendir. Bir kişi tek bir sınıftan değil, çeşitli sınıflardan bu tür ziraî ürün hasat ederse, bunlar birbirine eklenir, bu kişi zekât öder.
îmam Malik'den: Ömer b. Hattab, tahılla baklagillerin zekâtım ayrı ayrı aldı: Gelen hristiyan îrak'lı (Nabat) tüccarların baklegiller cinsinden olan mallarından onda bir, tahıl ve üzüm cinsinden olan mallarından da yirmide bir gümrük vergisi aldı.
imam Malik der ki: Eğer bir kimse, «nasıl olur da zekâta ulaşması için baklagillerin cinsleri üstüste toplanır, halbuki bir kimse baklagillerin en iyi cinsinden bir (kilosunun) peşin karşılığında biraz daha düşük kalitesinden iki (kilo) alabilir? Oysa, buğday türleri birbiriyle farklı Ölçülerde değiştirilemezler.» diye itirazda bulunursa şöyle cevap verilir: Altın ile gümüş de zekâtları hesaplanırken üstüste toplandılar: Halbuki bir miktar peşin altın karşılığında bir sürü gümüş alınabilir.
imam Malik der ki: İki kişi ortak olarak sekiz vesk (480 sa') hurma elde etseler, bunlara zekât düşmez. Şayet birinin hissesine düşen beş vesk (300 sa.') diğerininki de dört vesk (240 sa') gelirse, 300 sa'gelene zekât düşer. 240 sa'gelene düşmez. Bütün ortaklıklarda durum böyledir.
Bütün hasat edilen ziraî ürünler, hurmalar, üzümlerde ayrı ayrı 300 sa' elde eden kimselere zekât düşer. Daha aşağısını elde eden ortağa zekât düşmez.
imam Malik der ki: Biz Medine'liler arasındaki geleneğe göre buğday, hurma, üzüm ve diğer tahıllar elde edilince zekâtları da verilir. Zekâtını verdiği malı sahibi senelerce yanında alıkoyup sonra da satabilir. Satınca elde ettiği paraya üzerinden bir yıl geçmedikçe zekât düşmez.
Bu mallar gelir veya başka yolla kazanılmış olup ticarî amaçlı değilse yiyecek, tahıl ve eşya mesabesinde olup, kişi bunları kazanır, senelerce elinde tutar, sonra altın ve gümüş karşılığında satarsa, sattığı günden itibaren parasının üzerinden bir yıl geçmeden zekât gerekmez. Şayet bu mallar ticaret eşyası olur da sahibi zekâtını verdiği mal karşılığında bu mallan satın almış ve o günden itibaren bir sene elinde tutmuş ise, sattığı anda zekâtınıvermesi gerekir.

22. Zekât Düşmeyen Mallar: Meyveler, Yonca Ve Sebzeler

îmam Malik şöyle demiştir: Biz Medine'liler arasında ihtilafsız uygulanan ve benim de âlimlerden duyduğuma göre meyvelerin tamamına zekât düşmez. Nar, şeftali, incir ve bunlara benzeyen, benzemeyen bütün meyvalara zekât düşmez,[23]
Yoncaya ve sebzelere de zekât düşmez. Bunlar satıldıkları takdirde, paraları sahibinin eline geçtikten bir sene sonra zekâtı verilir.

23. Kölelerin, Atların Ve Balın Zekâtı

37. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Müslümanın kölesi ile atına zekât düşmez.»[24]

38. Süleyman b. Yesar anlatıyor: Şanı halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a:
«— Atlarımızdan ve kölelerimizden de zekât al!» dedileı*. Ebu Ubeyde almadı, yalnız onların isteklerini Ömer b. Hattab'a bir mektupla bildirdi. Hz. Ömer de almadı. Şamlılar tekrar Ebu Ubeyde ile konuştular. Aynı istek devam ediyordu. Ebu Ubeyde tekrar halifeye yazdı. Bunun üzerine halife Ömer b. Hattab kendisine: «Eğer istiyorlarsa al, yine onlara ve kölelerine ver» diye yazdı.

imam Malik der ki: «Yine onlara ver», «onların fakir olanlarına ver» demektir.[25]

39. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr anlatıyor: Babam Mina'da iken Ömer b. Abdülaziz'den kendisine, «ballardan ve atlardan zekât almamasını» bildiren bir ferman geldi.[26]

40. Abdullah b. Dinar'dan: Said b. Müseyyeb'e:
«— Kadanadan (katırlardan) zekât alınır mı?» diye sordum.
«— Attan almıyor mu?» diye karşılık verdi.[27]
Bal, îmameyn'e göre beş farak'ı bulunca, Ebû Hanife'ye göre her miktarda öşre tâbidir.

24.Ehli Kitap Ve Mecusilerin Vergileri (Cizyeleri)

41. Ibn Şihab'dan: Duyduğuma göre Resulullah (s.a.v.), Bahreyn mecusilerinden cizye almıştır.[28] Ömer b. Hattab îran mecusi-lerinden, Osman b. AfTan da Berberî'lerden cizye almıştır.[29]

42. Cafer b. Muhammed b. AH babasından naklediyor: Ömer b. Hattab sözü mccusilere getirerek: «Onlar hakkında ne yapacağımı bilmiyorum.» dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf:
«— Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) 'onlara ehl-i kitap gibi muamele edin', dediğini bizzat, rluvrlnm .

43. Omcr b. Haltab'in azatlısı Eslcme'den: Ömer b. Hattab, Mısır ve Şam gayri müsHmlerine dörder dinar, Irak gayr müslim-lerine de kırkar dirhem cizye tarh etti. Aynca müslümanlara yardımı ve misafirlik hakkının üç gün olması kuralını da koydu.[30]

44. Zeyd b. Eşlem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab'a:
«— Zekâtlıklar arasında kör bir deve var» dedim.
«— Birini verin de işini görsün!» diye karşılık verdi.
«— O kör!» dedim. Ömer (r.a.):
«— Katara katınca yürür.» dedi.
«— Peki, nasıl otlayacak?» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:
«— o cizye malı mı, yoksa zekâttan mı?» diye sordu.
«— Cizye malı.» dedim. Ömer (r.a.):
«— Anladım, siz onu yemek istiyoi'sunuz!» deyince ben:
«— Üzerinde cizye malı olduğuna dair işaret var.» dedim. Hz. Ömer'in emri üzerine deve kesildi. Ömer'in (r.a.) yanında dokuz tabak vardı. Meyve ve hoşa giden yiyecekler olduğu zaman mutlaka bu tabaklara koyar, Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderirdi. Bu arada kızı Hafsa da Hz. Peygamberin hanımı olduğu için ona da gönderir, fakat en son gönderirdi. Şayet yetişmezse, kızıma yetişmesin diye düşünürdü. Bu sefer de kesilen devenin etlerini bu tabaklara koydu. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderdi. Kalanının da yemek yapılmasını emrederek, ensarla muhacirin bazılarını davet etti.
îmam Malik şöyle demiştir: Kendilerinden cizye alınanlardan, başka bir vergi alınmasını ben uygun görmüyorum.

45. îmam Malik'den; Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz zekât tahsildarlarına «Kendilerinden cizye alınanlar müslüman olurlarsa cizyelerini almamalarını» bir fermanla bildirdi.
Cizyeyle ilgili olarak imam Malik şöyle der: Şimdiye kadar geçen tatbikata göre cizye, ehl-i kitabın kadın ve çocuklarından alınmaz. Sadece akıl baliğ olmuş erkeklerinden alınır. Zimmile-rin ve mecusilerin hurmalarından elde ettikleri üzümlerinden, zirai ürünlerinden, küçük ve büyük baş hayvanlarından zekât alınmaz. Çünkü zekât, müslümanları temizlemek ve fakirlerini gözetmek için yine müslümanlar için farz kılınmıştır. Cizye ise ehl-i kitabı küçültmek için konmuştur. Onların anlaşarak içinde yaşadıkları ülkede kendilerinden cizye dışında vergi alınmaz. Yalnız ticaret yaparlar da bu vesileyle müslüman memleketlere
girip çıkarlarsa ticaret mallarından onda bir vergi alınır. Cizye, sadece müslüman bir ülkede yaşamak ve onları düşmanlarına karşı korumak üzere taraflarca yapılan bir anlaşma neticesinde alınmaktadır. Ticaret maksadiyle başka bir memlekete giden zimmiden gümrük (öşür) alınır. Yine ticaret maksadıyla Mısır'dan Şam'a, Şamlı olan Irak'a, Iraklı olan Medine'ye veya Yemene veyahut da başka bir memlekete gitse yine gümrük (öşür) verir. Ehl-i kitap ve mecusilerin ne mallarına, ne meyvelerine, ne de zirai ürünlerine zekât yoktur. Şimdiye kadar uygulama böyle olmuştur. Onlar dinlerine tabidir, hangi dindelerse onda devam ederler. Ticaret için bir yıl içinde bir memlekete birkaç defa girip çıksalar, her defasında onda bir gümrüklerini verirler. Çünkü cizye anlaşması şartlarının içerisinde ticaret yapmak yoktur. Kendilerine yetişmiş olduğum Medine âlimleri de bu şekilde hüküm vermişlerdir.[31]

25. Zimmilerin Gümrük Vergisi (Üşür)

46. Salim b. Abdullah babasından naklediyor: Ömer b. Hattab, hristiyan tüccarların buğday ve zeytinlerinden yirmide bir gümrük vergisi alırdı. Onun bu vergiyi düşük almasının sebebi, Medine'ye bu malların çok gelmesini sağlamak içindi.

Halbuki baklagillerden onda bir vergi alırdı.[32]

47. Saib b. Yezid anlatıyor: Ömer b. Hattab zamanında Abdul-lah b. Utbe b. Mes'ud'la birlikte Medine çarşılarında vergi memuru olarak çalışıyordum. O zaman biz Hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyorduk.

48. imam Malik'den: İbıı Şihab'a:
«— Ömer b. Hattab neyi ölçü alarak hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyor?» diye sordum. İbn Şihab:
«— Cahiliyyc devrinde öyle alınırdı, Ömer (r.a.) de buna devanı etti» diye cevap verdi.

26. Sadakanın Satın Ya Da Geri Alınması

49. Ömer b. Hattab anlatıyor: îyi bir at alıp Allah rızası için birine verdim. Adam ata iyi bakmıyordu. Onun için atı satın almak istedim. Zannedersem ucuz da alabilecektim. Durumu Resûlul-lah'a (s.a.v.) sordum. Resûlullah (s.a.v.):
«— Bir dirheme de verse alma, çünkü verdiği sadakadan dönen kustuğtmu yiyen köpek gibidir» buyurdu.[33]

50. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab, Allah rızası için bir at bağışladı. Sonra da onu satın almak istedi. Resûlullah'a (s.a.v.) durumu arzedince peygamberimiz şöyie buyurdu: «Onu ne satın al, ne de sadakandan geri dön.»[34]
imam Malik'e: « Birine sadaka veren bir adam verdiği sadakanın başka biri tarafından satıldığını görse, onu satın alabilir mi?» diye soruldu.
imam Malik:
«—Bana kalırsa olmaması daha iyidir» cevabını verdi.

27. Fitre Yükümlüsü

51. Nafî' anlatıyor; Abdullah b. Ömer, Vadiyülkura ve Hay-ber'deki kölelerinin fitrelerini de verirdi.
imam Malik'ten: Fitrenin farz olması konusuyla ilgili duyduğum, en güzel şey geçimini üzerimize aldığımız kimselerin de fitrelerini ödeme mecburiyetidir. Bu durumda kişi müsluman olan mükatebinin (akitte serbest bırakılmış köle), ölümünden sonra hür olacak kölesinin, ve diğer kölelerinin, yanında veya başka yerde olduklarına, ticaret, için olup olmadıklarına bakmaksızın hepsinin fitresini verir. Müslüman olmayanların fitresini vermesi gerekmez.
Evden kaçan kölenin durumuna bakılır, efendisi yerini bilsin veya bilmesin henüz kaybolmuş ve efendisi hayatından ve döneceğinden ümitli ise fitresini verir. Şayet aradan uzun zaman geçmiş ve efendisi ümidini kesmiş ise onun fitresini vermez.
Fitre kentliler gibi köylülere de farzdır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) fitrenin, Ramazanda, hür, köle, kadın ve erkek her müslü-rnana farz olduğunu bildirmiştir.

28. Fitrenin Miktarı

52. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Ramazanda fitreyi, kadın, erkek, hür ve köle her müslüman bir sa'(2.176 gr.) hurma veya bir sa' arpa olarak takdir etti.[35]

53. Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Biz fitreyi bir sâ' yemek, bir sa' arpa, bir sa' hurma, bir sa' keş (keş peyniri, kuru yoğurt) veya bir sa' kuru üzümden verirdik. Bu sa', Resûlullah'ın (s.a.v.) tesbit ettiği ölçü idi.[36]

54. Nafî'den: Abdullah b. Ömer fitresini hurmadan başka bi: şeyle vermezdi, yalnız bir defasında arpadan verdi.[37]
îmanı Malik şöyle demiştir; Zıhar hariç bütün keffaretler, fit re ve öşür, müdd-i Nebi ile küçük müdle (bir müd, yarım kg.dır.i ölçülür. Zıhar keffareti ise, en büyük müd olan Hişam. müddü ile ölçülür.

29. Fitrenin Ödenme Zamanı

55. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, bayramdan iki üç gün önce fitreyi toplayan kimseye fitresini gönderirdi.
İmam Malik'don: Benim gördüğüme göre, bayram günü şafak atınca, namazdan önce fitrenin verilmesini âlimler iyi görürlerdi.[38]
imam Malik der kv.lnşaallah fitreyi verme süresi bayram günü namazdan önce ve sonra devam eder.m[39]

30. Fitre Yükümlüsü Olmayanlar

56. İmam Malik'ten: Kişinin kölesinin kölesi, işçisi, karısının kölesi için fitre vermesi gerekmez. Yalnız bunlardan kendisine hizmet edenler varsa ve mutlaka kendisine lâzım iseler, o zaman bunların da fitresini verir. İster ticaret maksadıyla alınsın, ister başka maksatla alınsın müslüman olmayan köleye müslüman olmadıkça fitre düşmez.

---

[1] Buharı, Zekât, 24/32; Müslim, Zekât, 12/1.

[2] Buharı, Zekât, 24/42. Ayrıca bkz. Şeybanî, 325.
[3] Şeybanî, 327.
[4] Malik, Mevkuf olarak rivayet eder. Dârakutnî derki: "Doğrusu Muvatta'da-ki gibi, Mevkuf oluşudur. Ayrıca bkz. Şeybanî, 328.
[5] Şeybanî, 326.
[6] Mükâtep: Efendisiyle belli bir bedeli belli bir süre içinde ödemek şartıyla azad sözleşmesi yapan köledir.
[7] Hanefi Mezhebine göre, madenlerden yüzde yirmi (humus) zekât ödenir.
[8] şeybani, 339
[9] Şeybanî, 329 Ebu Hanife'ye göre, sadece altın ve gümüş zinet eşyası için zekât ödenir, yetimler ise bu mallar için zekât ödemezler.
[10] Şeybanî, 330.
[11] Şeybanî, 323.Hanefî Mezhebine göre, borcu olan önce bu borcu öder, nisap miktarı malı kalırsa, zekât yükümlüsü olur.
[12] Hanefi Mezhebine göre de bu kişi zekât yükümlüsü olmaz.
[13] Şeybani, 324.
[14] Şeybanî, 341
[15] Şeybanî, 342.
[16] Ebu Davud, Zekât, 9/5; TirmİzÎ, Zekât, 5/4 (hasen görmüştür).
[17] Şeybani, 340
[18] "Belaga" tabiriyle nakledilen bu eseri (rivayet), Buharı (Zekât, 24/1) ve Müslim (İman, 8/32), Zührî yoluyla rivayet ederler.
[19] Buharı (Zekât, 24/55), îbn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder. Müslim (Zekât, 12/7) ise, Câbir b. Abdillah'tan aynı manada nakleder.
[20] Hanefi Mezhebinde, îmameyne göre beş vesk (yaklaşık 650 kg.) ve d&h& fazlasında, Ebu Hanife'ye göre her miktarda öşür ödenir.
[21] Enâm 141,
[22] Şeybanî, 345.
[23] Aslında bu fetva mahallidir. O günkü şartlara göre verilmiştir. Çünkü o gün inciri kurutmak, şeftaliyi saklamak mümkün değildi. Bu tür meyvalar saklanamıyacağı için yaşken yeniyor ve zekâtı da verilmiyordu.
[24] Buharî, Zekât, 24/46; Müslim, Zekât, 12/8. Ayrıca bkz. Şeybanî, 336
Hanefi Mezhebi içinde atların zekâtı konusunda iki görüş vardır: a) îma-meyne göre, atlar asla zekâta tabi olmaz, b) Ebu Hanife'ye göre ise nesil için bulunuyorlarsa saime (senenin yarısından fazlasında kırda beslenen) her at başına bir dinar veya ikiyüz dirhemde beş dirhem (yani değerinin %2,5'u) zekât ödenir.
[25] Şeybanî, 338.
[26] Şeybanî, 337.
[27] Şeybanî, 885.
[28] Bunan, Cizye, 57/1.
[29] Tirmizî, Siyer, 19/31, Ayrıca bkz. Şeybanî, 332
[30] Şeybanî, 333.
[31] İmam Şafii ile îmam Ebu Hanife, ehl-i Kitab'dan bunun senede ancak bir kere alınabileceğini söylemişlerdir. (Zürkanî Şerhi, 1/190).
[32] Şeybanî,331.
[33] Buharı, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/1.
[34] Buharı, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/3.
[35] Buharî, Zekât, 24/70; Müslim, Zekât, 12/12.
[36] Buharî, Zekât, 24/73; Müslim, Zekât, 12/17.
[37] Buharî, Zekât, 24777.
[38] Buharî, Zekât, 24/76 (îbn Ömer'den merfu olarak); Müslim, Zekât, 12/2223
[39] Şeybanî, 344.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

12- ZEKÂT BAHSİ

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :Üç Kısımdır
1- Öşür Yahut Yarım Öşür Îcab Eden Şeyler Babı
2- Müslümana Kölesi İle Atı İçin Zekat Lazım Gelmediği Babı
Hadis-i Serifden Çıkarılan Hükümler:
3- Zekati Önceden Verme ve Hiç Vermeme Hususunda Bir Bab
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
4- Müslümanlara Hurma İle Arpadan Fıtır Zekati Vermenin Vücübü Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
5- Sadaka-i Fıtrin Bayram Namazından Önce Verilmesini Emir Babı
6- Zekat Vermiyenin Günahı Babı
Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:
7- Zekat Me'mürlarını Hoşnüd Etme Babı
8- Zekati Vermeyenin Ağır Cezaya Çarptırılacağı Babı
Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
9- Sadakaya Tergib ve Teşvik Babı
Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:
10- Mal Biriktirenlerle, Onlar Hakkında Gösterilecek Şiddet Hususunda Bir Bab
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
11- Înfak'a Teşvik ve Înfak Edene Verdiğinin Yerine Mal Verileceğini Tebşir Babı
12- Aile Efradına ve Memlüklere Nafaka Vermenin Fazileti; Onları Perişan Edenin Yahut Nafakalarını Vermeyenin Günahı Babı
13- Nafaka Vermeye Ewela Kendinden Başlıyarak, Sonra Ailesine, Sonra Akrabasına Verme Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler,
14- Nafaka Île Sadakayı Akrabaya, Zevce, Evlat ve Müşrik Bile Olsalar Ebeveyne Vermenin Fazileti Babı
Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:
Hadis-i Serif Şu Hükümleri İhtiva Eder:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
15- Ölen Kimse Namına Verilen Sadakanın Sevabı Kendisine Ulaşacağı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
16- Her Nevi Îyiliğe Sadaka Adı Verilebileceğinî Beyan Babı
Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
17- Malını Înfak Edenle Etmiyen Hakkında Bir Bab
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
18- Sadakayı Kabul Eden Kimse Bulunmaz Olan Zaman Gelmezden Önce Sadaka Vermeye Teşvik Babı
19- Helal Kazançtan Verilen Sadakanın Kabulü ve (Sevabının) Arttırılması Babı
20- Yarım Bir Hurma veya Güzel Bir Söz ile de Olsa Sadakaya Teşvik ve Sadakanın Cehennemden (Koruyan) Bir Perde Olduğunu Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
21- Ücretle Yük Taşıyarak Sadaka Vermek ve Sadaka Veren Kimseyi (Az Verdi Diye) Küçümsemekten Şiddetle Nehi Babı
22- Menihanın Fazileti Babı
23- Cömert ile Bahilin Misali Babı
24- Sadaka, Müstahıkkinin Eline Geçmese Bile Veren Îçin Ecir Saabit Olacağı Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
25- Emniyetli Vekil-i Harcın ve Kocasının Sarahaten Yahut Örfen İzniyle Onun Malından Zararsızca Sadaka Veren Kadının Ecri Babı
Hadisten Çıkarılan Hükümler:
26- Kölenin, Efendisinin Malından İnfakı Babı
27- Sadaka ile Hayır İşlerini Bir Araya Getirenler Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
28- İnfaka Teşvik ve Cimriliğin Keraheti Babı
29- Az Bir Şey de Olsa Sadaka Vermeye Teşvik ve Azı Hakir Görerek Vermekten Îmtina Etmemek Gerektiği Babı
30- Sadakayı Gizli Vermenin Fazileti Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
31- Sadakanın Efdali, Sağlam Olan Cimrinin Sadakası Olduğunu Beyan Babı
32- Yüksek Elin, Alçak Elden Daha Hayırlı; Yüksek Elden Murad: Veren El, Alçak Elden Murad: Alan El Olduğunu Beyan Babı
Hadis-i Şerif'den Çıkarılan Hükümler
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
33- Dilenmekten Nehi Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
34- Geçinecek Bir Şey Bulamıyan ve Halini Anlayıpda Kendisine Sadaka Veren Bulunmayan Fakir Babı
Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:
35- İnsanlar İçin Dilenmenin Çirkinliği Babı
Babımız Hadisinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:
36- Dilenmeleri Helal Olan Kimseler Babı
37- İstemeden ve Göz Dikmeden Kendisine Bir Şey Verilen Kimsenin Onu Alması Mübah Olduğunu Beyan Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:
38- Dünyaya Tama' Etmenin Keraheti Babı
39- Oğlunun İki Vadi (Dolusu) Malı Olsa, Bir Üçüncüsünü İsteyeceği Babı
40- Zenginliğin Mal Çokluğundan İbaret Olmadığı Babı
41- Bol Bol Verilen Dünya Nimetlerinden Korkulma Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
42- Îffet ve Sabrın Fazileti Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
43- Yalnızca İhtiyaca Yeten Rızık ve Kanaat Babı
44- Çirkin ve Kaba Sözlerle İsteyen Bir Kimseye Atıyye Verme Babı
Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:
45- Îmanından Endişe Edilen Kimseye Atıyye Verme Babı
46- Müellefe-i Kulüba Müslümanlığa Yatıştırmak İçin Atıyye Verilmesini, İmanı Kuwetli Olanlara Sabır Tavsiye Buyurulması Babı

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
47- Hariciler ve Sıfatlarını Beyan Babı
48- Haricileri Öldürmeye Teşvik Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
49- Haricilerin Bütün İnsanlara Hayvanların En Kötüsü Olduklarını Beyan Babı
50- Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle Beni Haşim ve Beni'l - Muttalib'den İbaret Olan Âl'ine Zekat Almanın Haram Kılınması Babı
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:
51- Al-i Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i Sadaka Me'müru Olarak Çalıştırmama Babı
52- Hediyeyi Veren, Ona Sadaka Yoluyla Malik Olsa Bile Peygambar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Beni Haşim İle Beni Muttalib'in Hediye Almalarının Mubah; Sadaka Verilen Kimsenin Alması ile Sadaka Vasfı Kalmayıp, Kendilerine Sadaka Almak Haram Kılınan Herkese Helal Olduğunu Beyan Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:
53- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hediyeyi Kabul, Sadakayı Reddetmesi Babı
54- Sadaka Verene Dua Babı
55- Haram Bir Şey İstemedikçe, Zekat Me'Mürunu Hoşnud Etme Babı

12- ZEKÂT BAHSİ

Gerek Kitâbullah'da gerekse Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel- sünnetinde evvelâ Allah'a îmân, ondan sonra namaz, daha sonra zekât zikredilmiştir. Teâlâ Hazretleri:
«Bu kitap gaibe inanan, namazı kılan ve benim kendilerine verdiğim rızıkiardan infâk edenler için bir hidâyettir.» buyurmuştur.
Meşhur İslâm hadisinde dahî evvelâ imân sonra namaz, üçüncü olarak zekât zikredilmşitir. Bu sebepledir ki: Buharı ve Müs1im gibi büyük hadîs imamları kitaplarında ayni tertibe riâyet etmişlerdir.
Zekât: Lûgatta «Artmak» ve «Temizlemek» mânâlarına gelir. Araplar derler. Bununla «Mal artty.» mânâsını kastederler.
«Temizlenen kurtuldu.» mânâsındaki âyet-i kerîmede dahî zekât, lügat mânâsında kullanılmıştır.
Aynî'ye göre «zekât» kelimesi mastar değil, tezkiyeden alma bir isimdir. Naftaveyh: «Ona, bu isim verilmesi, zekâtı veren sâlih ameli ile Allah'a yaklaştığı içindir. Sâlih amel işleyerek Allah'a yaklaşan herkes tezekkî etmiş sayılır.» diyor.
Ulemâdan bâzılarına göre «zekât» ismi: zekâtı verilen malda görülen berekete bakarak konulmuştur.
Bundan maada zekât kelimesi: salâh, zekâvet, sadaka, bir şey'in hulâsası, hak, nafaka ve af mânâlarına da gelir.
Şer'an: Mâl-i mahsûsu, şerâit-i mahsûs ile müstahikkma temlik etmektir.
Mâl-i mahsûs'dan murâd: Zekât olarak verilen maldır
Şerâit-i mahsûsa: Zekâta mahsûs olan şartlardır. Bunlar iki nev'î-dir. Biri zekâtın sebebine, diğeri de zekâtı veren kimseye aittir. Sebebe âit olan şart, nisaba mâlik olmaktır. Zekât verene âit olan ise Akıl, bulûğ ve hürriyet gibi şeylerdir.
Müstahikkİne temizlik'den murâd: Şer'an fakir sayılan ve hâşimî olmayan kimselere verdiği malı emânet veya rehin gibi değil de, mil-ki olmak üzere edindirmektir. Zekâtın şer'i mânâsında lügat mânâsı dahî dâhildir.
Zekâtın hikmeti, rüknü, sebebi şartı ve hükmü vardır.
Zekâtın hikmetleri çoktur. Bunlardan bâzılarını şöyle sıralamak mümkündür:
1- Zekât, mal nimetini veren Allah'a şükür için meşru olmuştur. Ve ehl-i hakikatin beyânına göre Allah tarafından kulları bir imtihandır. Çünkü Müslüman, Allah'ın her emrettiğini yapacağına, her menettiğinden kaçınacağına ve yalnız Allah'a inanacağına söz veren insandır. İşte zekât Allah'a inanma hususunda kulun sâdık olup olmadığını denemek için farz kılınmıştır. Zekâtını veren zengin, Allah'ına verdiği sözde durduğunu isbât etmiş ve imtihanını kazanmıştır. Vermeyen ise yalancı olduğunu göstermiş; Allah'dan başka bir de mala taptığını ortaya atmak suretiyle dünyâ ve âhiretini harâb etmiş demektir.
2- Zekât, zenginin mâlına karışmış fukara hakkıdır. Nitekim: «Onların mallarında dilenci ile mahrumun hakkı vardır.[1]» âyet-i kerimesi bu hakikati nâtıktır. Bir zenginin sürüsüne karışan fakir koyunu hükmen ne ise, zenginin cebindeki fakir hakkı yâni zekât da o'dur. Binâenaleyh sürüye karışan koyunu benimsemek ne kadar çirkin bir şey ise, cebindeki fukara hakkını vermemek de o derece çirkindir.
3- Zekât sayesinde dilencilerin sayısı azalır. Bu sûrtle bir çok vukuatın da önüne geçilmiş olur. Zira karnı aç olan bir insan her cürmü irtikâb edebilir. Fakat karnı doydu mu bunların hepsini yahut bir çoğunu yapamaz.
4- Zekât, kominizim belâsından sakınmanın en büyük çârelerinden biridir.
5- Zekâtta îslâmiyeti neşir ve kelimetullah'ı i'lâ vardır. Bu hususta fakir canı ile, zengin de malı ile cihâda iştirak etmiş olurlar.
6- Zekât, zenginleri cimrilik hastalığından korur. Böylece onlar da felaha ererler.
Hâsılı zekât bir çok hikmetleri muhtevi olan pek büyük bir ibâdettir. Namaz dînin temeli, zekât da dînin köprüsüdür. Bu iki ibâdet adeta ikiz kardeşler gibidirler. Kur'ân-ı Kerim' de tam sekseniki yerde namazla zekât beraber zikredilmiştir.
Zekâtın rüknü: Verdiği malı sırf Allah rızâsı için elinden çıkarmaktır.
Sebebi: Mal'dır. Şartlarını az yukarıda arzetmiştik.
Hükmü: Dünyâda borcun sakıt olması, âhirette de sevap verilmesidir.
Zekât, hicretin 2. yılında, Ramazan'dan evvel farz kılınmıştır. Far-ziyyeti: Kitap, sünnet ve icmâ'-ı ümmetle sabittir. Binâenaleyh inkârı küfürdür.
Kitap'dan delîli:
«Zekâtı verin»,
«Onların mallarından kendilerini
temiz ve pâk edeceğim bir sadaka al.» gibi âyetlerdir.
Sünnetten delili: Babımızda göreceğimiz hadislerle, meşhur îmân ve İslâm hadîsidir. Zekâtın farziyetine ayrıca icmâ'-ı ümmet de mün'a-kid olmuştur.

1- (979) Bana Amrü'bnü Muhammed b. Bükeyr En - Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) Amrü'bnü Yahya b. Umâra'la sordum da, bana babasından, o da Ebû Saîd-İ Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJIemj'der naklen haber verdi;
«Beş vesk'dan azda zekât yoktur. Beş tane üçer yaşında deveden daha az da zekât yoktur; beş okiyye'den daha az dan gümüşte zekât yoktur.» buyurmuşlar.

2- (...) Bize Muhammedü'bnüRumh b. EI-Muhâcir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys haber verdi. H.
Bana Amru'n - Nâkıd da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdrîs rivayet etti. Leys ile Abdullah'ın ikisi birden Yahya b. Saîd'den, o da

Amr b. Yahya'dan bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Muhammedü'bnü Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) Bana Amr b. Yahya b. Umara, babasından, o da Yahya b. Umara' dan naklen haber verdi. Yahya şöyle demiş: Ben, Ebû Saîd-i Hudrî'yi şunları söylerken işittim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemj'i şöyle buyururken dinledim; Hem avucuna beş parmağı ile işaret ediyordu.»
Bundan sonra îbni Uyeyne hadîsi gibi rivayette bulundu.

3- (...) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Bişr yâni İbni Muf addâl rivayet etti. (Dedi ki): Biz Umârutü'bnü Gaziyye, Yahya b. Umâra'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ebû Saîd-i Hudrî'yi şunları söylerken işittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
«Beş vesk'den daha az da zekât yoktur. Beş tane üçer yaşında deveden daha aşağı da zekât yoktur. Ve beş okiyye'den daha az gümüşte zekât yoktur.» buyurdular.

4- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n - Nâkıd ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Süfyân'dan, o da İsmai b. Ümeyye'den, o da Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da Yahya b. Umâra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (SaJlalîahii Aleyhi ve Sellem)
«Hurmadan olsun, hububattan olsun beş vesk'den daha az da zekât yoktur.» buyurdular.

5- (...) Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-rahmân yâni îbni Mehdi haber verdi. (Dedi ki): Bize Süfyân, İsmail b Ümeyye'den, o da Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da Yahya b. Umâra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Beş veski bulmadıkça hububatla hurmada zekât yoktur.Üçeryaşında beş deveden daha az da zekât yoktur. Beş okiyye kümüşten daha az da zekât yoktur.» buyurmuşlar.

(...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-Adem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân-ı Sevrî .îsmâil b. Ümeyye' den bu isnâdla İbni Mehdi hadisi gibi rivayette bulundu.

(...) Bana Muhammed b. Aafi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-razzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sevrî ile Ma'mer, Jsmâil b. Ümey-ye'den bu isnâdla tbni Mehdî ve Yahya b. Âdem hadîsi gibi haber verdi. Yalnız o «Hurma» yerine «Yemiş» demiştir.

6- (980) Bize Hârûn b. Mâruf ile Hârûn b. Said El - Leylî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana îyaz b Abdillâh, Ebû'z - Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdiliâh'dan, o da Resûlüllah (Sallallahil Aleyhi ve Se/kmJ'den naklen haber verdi ki:
«Beş okiyye'den daha az olan gümüşte zekât yoktur; üçer yaşında beş deveden daha azında zekât yoktur. Beş vesk'den daha az hurmada zekât yoktur.» buyurmuşlar.
Ebû Şaid hadîsini Buhârî «Zekât» bahsinin bir-iki yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve îbni Mâce ayni bahisde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Evâkî: Okiyye'nin cem'idir. Okiyye fıkıh, hadîs ve lügat ulemâsının ittifakı ile kırk dirhemdir. Buna «Hicaz okiyyesi» de derler.
Kaadı tyâz: Peygamber (Sallalhıhü Aleyhi ve Sellem) zamanında okiyye ile dirhemin meçhul kalması mümkün değildir. Çünkü bu ölçülerle zekâtı vâcib kılan bizzat Resûlüllah (Sallallahil Aleyhi ve Sellem)'dir. Sahih hadîslerde sabit olduğuna göre: Alışverişler, nikâhlar hep bunlarla yapılmıştır. Bu gösteriyor ki: Dirhemler A b-dülmelik b. Mervân zamanına kadar malûm değüdi. Onları ulemânın re'yi ile Abdülmelik topladı ve her onluğu yedi miskâal ağırlığında, bir dirhemin ağırlığını da altı dânık yaptı... iddiasında bulunanların sözü bâtıldır. Yalnız bunlar Müslümanlar tarafından husûsi surette ve muayyen şekilde basılmamışlardır. Kimisi Acem kimisi Rum basması şeylerdi. Ve büyüklü küçüklü idiler. Bâzıları da hiç basılmamış ve nakşedilmemiş gümüş parçalarından ibaret olup, Yemen'e veya Mağrib'e aittiler. Nihayet bunların îslâmi bir şekille basılıp, nakşedilmeleri ve değişmeyen bir tek vezin hâline getirilmelerine lüzum görülerek büyüğü küçüğü bir araya toplandı. Ve münaasip gördükleri vezinde basıldı. Şüphesiz ki o zaman dirhemler malûmdu. Aksi takdirde onlara zekât v.s. hususunda hukûkullah ve ve hukûk-u ibâd nasıl taalûk edebilirdi? Nitekim o zaman okiyye de malûmdu.» diyor.
Bu bâbda Nevevîde şunları söylemiştir: «îlk asırda yaşı-yanlar mâruf olan bu vezinle kıymet takdirine ittifak etmişlerdir. Yâni dirhem altı dânıktır. Her on dirhem yedi miskaâl ağırlığında gelir. Miskaâl ise gerek câhiliyet gerekse İslâmiyet devirlerinde değişmemiştir.»
Aynî, İbni Sa'd'ın «Tabakat»mdan şunları naklet-miştir: «Abdülmelik b. Mervân 75. târihinde dirhemle dinarı darbetmiştir. Onları ilk darbeden ve üzerlerine nakış vuran o'dur.»
EbûUbeydKaasimb. Sellâm «Kitâbü*l-Emvâl» nâm eserinde şunları söylemiştir: «îslâmiyetten önce dirhemler irili ufaklı idi, İslâmiyet gelince dirhemleri darbetmek istediler. Zira her iki nev'înden de zekât veriyorlardı. Büyük dirhem: 8 dânık, küçük dirhem ise, 4 dânık idi. Müslümanlar büyük dirhemi küçük dirheme katarak; bunlardan iki müsavi dirhem yaptılar. Böylelikle altışar dâ-nıklık iki dirhem meydana geldi. Sonra dirhemleri miskaâllerle ölçtüler. Miskaâl ilelebet mahdut, eksilip artmayan bir ölçüdür. Bir tanesi altı dânıktan ibaret olan on dirhemi miskaâlle ölçünce yedi miskaâl ağırlığında geldiğini gördüler. Büyüklü küçüklü dirhemler arasında bu dirhem ortayı teşkil ediyordu. Zekât hususunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in sünnetine de muvafık idi. Binâenaleyh dirhem meselesi ondan sonra bu minval üzere devam etti. Ümmet de bu hususta ittifak eyledi. Artık tam dirhem altı dânık olarak, değişmeden devam etti.»
Hanefiîyye kitaplarında beyân olunduğuna göre: İlk zamanlarda dirhemler üç nev'idi, birinci nev'in her on dirhemi on miskaâl geliyordu. Yâni bir dirhem bir miskaâl ağırlığında idi. İkinci nev'în on dirhemi altı miskaâl tutuyordu. Üçüncü nev'în on dirhemi beş miskaâl geliyordu. Halk, bu dirhemlerin her biri ile muamele görüyordu. Bu hâl taa Hz. Ömer'in hilâfeti zamanına kadar böyle devam etti. Ömer (Radiyallahü anh) haraç denilen vergiyi büyük dirheme göre almak istedi. Mükellefler kendisinden bunu hafifletmesini rica ettiler, o da zamanının hesap âlimlerini toplayarak dirhemlerin arasını buldurdu. Neticede âlimler her nev'İ dirhemin üçte birini alarak, yedi miskaâl ağırlığındaki dirhemi buldular.
Bâzı fetva kitaplarında her beldenin kendine mahsûs dinar ve dirhemi nazar-ı itibâra alınacağı ve zekâtın ona göre verileceği beyân olunmuştur.

Verik veya verk: Madrup olsun olmasın «gümüş» demektir. Bâzıları esâs itibârı ile her nev'î gümüşe verik denildiğini; diğer bâzıları da dirhem şeklinde darbedilmiş gümüşe verik denildiğini, dirhem olmayan gümüşe ise ancak mecazen vekik itlâk edilebileceğini söylemişlerdir.
Hattâ altınla gümüşün ikisine birden verik denildiğini söyliyen-ler vardır.
«Kitâbü'l -Mikâyîl»'de Vâkıdi'den naklen şöyle deniliyor: «Câhiliyet devrinde Kureyş'în kendine mahsûs bir takım vezinleri vardı. İslâmiyet gelince bunlardan okiyye'yi olduğu gibi yâni kırk dirhem, ritılı da oniki okiyye yâni seksendört dirhem olarak kabul etti.
Arapların «neş» ve «Nevât» denilen birer ölçüleri daha var di:
Neş: 20 dirhem, nevât: 5 dirhem ağırlığında idi. Miskaâl: 22 kirât' dan bir dâne noksan gelen ölçü idi. On dirhemin ağırlığı 7 miskaâî gelirdi. Bir dirhem 15 kîrâtdan meydana gelirdi.
Peygamber (SaîhUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Medine' ye gelince veznine bakarak külçe altına dînâr; ve yine veznine bakarak külçe gümüş dirhem ismini verdi. Medine' nin ölçüleri bu suretle tekarrur etti ve Resûlüllah (SalUUahü Aleyhi ve Sellem):
«Mizan, Medîne'Iilerin nizâmıdır.» buyurdular.»
Hz. Câbir'den rivayet edilen bir hadîste Peygamber
(Saüalhhii Aleyhi ve Sellem)i
«Bir dînâr yirmidört kîrâtdır.» buyurduğu bildirilmişdir.
îbni Abdilberr : «Bu hadisin senedi sahîh değilse de, ulemânın onun mûcebince amel etmesi halkın onun mânâsına göre amel hususunda ittifakı senedinni sıhhâtma ihtiyâç bırakmamıştır.» diyor.
Kîrât: Ortalama beş arpa tanesi ağırlığında bir ölçüdür.
Evsuk: Veks'in cem'idir. Müfredi visk şeklinde dahi okunabilir. Fakat vesk kîrâatı daha meşhurdur.
Ulemâdan bâzılarına göre, vesk: Bir deve yükü, demektir. Bâzıları Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ölçeği ile altmış ölçek, demek olduğunu söylerler.
Bir takımları vesk'in mutlak surette bir yük, mânâsına geldiğine kaaildirler.
Ebû Davud'un, Hz. Ebû Saîd-i Hudri1 den rivayet ettiği merfû bir hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
«Beş vesk'den daha azda zekât yoktur. Bir vesk altmış mühürlü ölçektir»
buyurmuş olduğunu rivayet etmiştir. Ancak: «Ebû'l-Buhte-rl, Ebû Said'den işitmemiştir.» diyerek bu hadisin munkatı' olduğuna İşarette bulunmuştur.
.Ebû Ubeyd Kaasim b. Sellâm'm beyânına göre «mühürlenmiş ölçek»den murâd: Üzerine ziyâde veya noksan yapılmasın diye matbu mühür vurulan ölçektir. Bunu vaktiyle hükümdarlar yaparlarmış.
Ölçek mânâsına gelen sa' 51/3 Bağdat rith eder. Bağdat rith hakkında muhtelif kaviller vardır. Bunların en meşhuru 128 4/7 dirhem olmasıdır. Bâzıları Bağdat ritlının tam 128 dirhem, bir takımları da 130 dirhem olduğunu söylemişlerdir. Şu hâlde beş vesk binaltıyüz Bağdat rith eder. Esah kavle göre beş veski, ritl denilen ölçüyle takdr etmek yüzdeyüz değil, takribidir.
Zevd: Üç'den on'a kadar olan devedir. Bâzılarına göre iki ile dokuz arasındaki dişi devedir. Erkek develere zevd denilmez.
Bâzıları: Zevd: Üçten, onbeş'e kadar olan develerdir.» demiş; bir takımları üçten yirmiye kadar hattâ Îbnü'l-A'râbî üçden, otuz'a kadar olan dişi develere zevd denildiğini söylemiştir.
Bir takımları, bir deveye de zevd denilebileceğini söylemişlerdir. İbni Kuteybe: «Bir cemâat zevd'in müfred mânâsına geldiğini, diğlerleri cemi' olduğunu söylemişlerdir ki, muhtar olan da budur.» demiştir.
Fakat îbni Abdilberr bunu beğenmemiş: «Bu söz bir şey değildir.» demiştir.
Hâsılı zevd kelimesi rant, kavm ve nisa kelimeleri gibi lâfzında müfredi bulunmayan cemi'lerdendir.
Bu bâbda daha bir çok sözler söylenmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler :Üç Kısımdır

1) Hadîs-i şerifin: «Beş okiyye'den daha az da zekât yoktur.» cümlesi, gümüşün nisabını beyân etmektedir. Gümüşün nisabı beş okiyye yâni 200 dirhemdir. Çünkü her okiyye 40 dirhem tutar. Şeriat her cins malın nisabını yardıma yarayacak şekilde tâyin etmiştir. Gümüşün nisabı nass-ı hadisle ve icm&'la beş okiyye yâni 200 dirhemdir. Altının nisabı ise 20 miskaâl'dir. Bu hususta delil icmâ'dır. Yalnız Hasan-1 Basri ile Zühri1nin : -Kırk miskaâlden az olan altına zekât lâzım gelmez.» dedikleri rivayet olunursa da, yirmi miskaâlde zekât lâzım geleceğine kaail oldukları da rivayet edilir. Bu rivayet daha meşhurdur. Cumhûr un kavli de budur.
Kaadı îyâz'm rivayetine göre seleften bâzıları altın yirmi miskaâlden az olsa da kıymeti 200 dirhemi bulursa zekâtı verileceğini söylemişlerdir.
Mezkûr kavlin sahibine göre altın 20 miskaâl olur da, kıymeti 200 dirhemi bulmazsa zekât lâzım gelmez.
Altın ile gümüş nisâb miktarını geçtikleri vakit zekâtları nasıl hesap edileceği ulemâ arasında ihtilaflıdır.
îmam Mâlik ile Leys, Sevri, İmam Şafiî, îbni Ebî Leylâ, İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve umumiyetle hadis ulemâsına göre altın v gümüşün onda birinin dörtte birinden ziyâdesine zekât lâzım gelir.
îki nisâb arasında affedilen bir miktar yoktur. Bu kavil Hz. Ali ile îbni Ömer CRaâiyallahiî anh/dan rivayet olunmuştur.
imam A'zam ile Selef ulemâsından bâzılarına göre ikiyüz dirhemden fazla olan gümüş 40 dirheme ve keza 20 dinardan fazla olan altın 4 dinara varmadıkça nisâbdan sonraki fazlalıklara zekât yoktur. Gümüş 40 dirhem olursa: bir dirhem, altın dört dinara varırsa: 1 dirhem zekât verilir.
Demek oluyor ki îmam A'zam ile berâberindekilere göre hayvanlarda olduğu gibi altın ve gümüşte de iki nisâb arasında zekâta girmeyen bir miktar vardır.
Nevevi diyor ki: «Cumhûr-u ulemâ, Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem)'in (rıkada onda birin dörtte birinde zekât vardır.**Rika:** Gümüş demektir.) hadis-i şerifi ile istidlal etmişlerdir. Bu hadis nisaba âmm ve şâmildir.
Nisâbdan yukarısı hububata kıyâs olunur. Ebû Hanîfe zayıf bir hadisle ihticâc etmiştir. Onunla istidlal sahîh olmaz.»
Nevevînin zayıf dediği hadis, Dârakutnî' nin «Sünen»'inde tahric ettiği Hz. Muâz hadisidir. Hadisin senedi şudur: îbni İshâk, Minhâl b. Cerrah'dan, o da Habib b. Necîh'den, o da Übâdetü'bnü Nesiy'den, o da Muâz (Radiyaîlahü anh)'d&n rivayet etmiştir ki, Resülüüal (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) Muâz'ı Yemen*e gönderirken:
«Gümüş 200 dirhe molduğu vakit ondan beş dirhem al, fazlasından dolayı taa kırk dirheme varmadıkça bir şeyalma , kırk dirheme baliğ olursa, ondan bir dirhem al.» buyurmuştur.
DârakutnI:«Minhâl b. Cerrâh:Ebu'l-Atûf dur. Hadîsi metruktür. îbni İshâk ondan rivayet ederse ismini kalbederdi. Übâdetü'bnü Nesiy ise

Muâz'dan hadîs dinlememiştir.» demiştir.
Nesâi dahi Minhâl b. Cerrah'm metrukü'l-Hadis bir adam olduğunu söylemiş; îbniHibbân «O, yalan söylerdi.» demiş; Abdülhak: «O, çok yalancı idi.» ifâdesini kullan mışdır.
îbni Ebî Hatim dahî: «Ben, bu zâtı babama sordum da; (o metrûkü'l - Hadîs'tir, onun hadîsi hiçtir; yazılmaz.) cevâbını verdi.» demiştir.
Beyhâkî de: «Bu hadisin isnadı pek zayıftır.» diyor.
Ayni bütün bu kavilleri serdettikten sonra şöyle diyor. «Bey-hakî bu hadîsi gümüşün küsuratı hakkında vârid olan hadîs babında rivayet etmiş ve o kadar bırakmıştır. Çünkü o bâbdan maksat hasmının mezhebini beyândır. Bu bâbda iki hadîs vardır. Bunlardan birini Beyhakî (Fardu's-Sadaka) babında rivayet etmiştir. Bu hadîs Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in Amr b. Hazm ile Yemen'e gönderdiği mektubudur. Mezkûr mektupta:
Gümüşten her beş okiyye için beş dirhem fazlası İçin her kırk dirhemde bir dirhem alınacak... Duyurulmaktadır.
Beyhaki bu hadisin isnadı güzel olduğunu söylemiştir. Ayni hadîsi hadis hafızlarından bir cemâat mevsûl ve hasen olarak rivayet etmişlerdir. Hattâ yine Beyhaki' nin rivayetine göre îmam Ahmedb. Hanbel Ben, bu hadisin sahih olmasını ümîd ederim; demiştir.
İkinci hadise gelince: Bunu da Beyhakî (at'ın zekâtı yoktur) babında Hz. A1i'den rivayet etmiştir. A1î (Raâiyallahü anh) şöyle demiştir: ResûlülIlah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem):
«Size atlarla köleler için zekât vermeyi affettim, hemen gümüşten her kırk dirhem'in birini sadaka olarak getirin. Yüzdoksanda bir şey yoktur. Gümüş 200 dirheme baliğ olursa beş dirhem zekâtı vardın buyurdular.
îbni Hazm bu hadîsin sahîh ve müsned olduğunu söyler. Bir de îbni Ebl Şeybe, Abdurrahmân b. Süleyman' dan, o da Asım-ı Ahver1 den, o da Hasan-ı Basrl' den şu haberi nakleder: Hasan-ı Basri: Ömer (Radiyallahü ank), Ebû Mûsâ'ya 20 dirhemden fazla gelen gümüş için her 40 dirhemde bir dirhem zekât vardır, diye yazdı, demiş. Aynî haberi Tahâvî (Ahkâmü'l -Kur'ân) nâm eserinde Hz. Enes tarîki ile Ömer (Radiyallahü fm/j)'dan tahrîc etmiştir.
Îbni Abdilberr, bu kavlin Sald'übnü' 1-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Mekhûl A tâ', Tâvûs, Amr b. Dinar ve Zührî' den menkûl olduğunu söyler. Ebû Haife ile Evzâi'nin mezhepleri de budur. Hattâbî, Şa'bî'yi de onlarla beraber saymıştır.
îbni Ebî Şeybe sahîh bir senetle Muhammed Bakır' dan merfû olarak şu hadîsi rivayet etmiştir: Muhammed:: Gümüş beş okiyye olursa beş dirhem zekâtı vardır. Her 40 dirhem için de bir dirhem verilir; demiştir.
Abdülhak (Ahkâm) 'mda şöyle diyor: Ebû Evs, EbûBekirb. Amrb. Hazm' in oğulları Abdullah ile Muhammed' den, onlar da babalarından, o da dedelerinden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden şu hadisi rivayet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mektubu Amr b. Hazm'i Yemen'e emir tâyîn ettiği zaman yazdı. Mezkûr mektupta zekât mes'elesi de vardır, gümüş 200 dirhemi bulmadıkça ona zekât yoktur; 200 dirhemi buldu mu beş dirhem zekâtı vardır. Bundan fazlası için her kırk dirhemde bir dirhem verilir. 40 dirhemden aşağı olan gümüşe zekât yoktur.
Nesâî, îbni Hibbân, Hâkim ve diğer hadîs ulemâsının rivayetlerinde:
Gümüşün her beş okiyyesinde beş dirhem zekât vardır. Fazlası İçin her kırk dirhemde bir dirhem verilir. Beş okiyye'den aşağı olan gümüşte zekât yoktur, buyurulmuştur.
Ebû Ubeyd Kaasim b. Sellâm (Kitâbü'l -Emval) nâm eserinde şu hadîsi rivayet eder: Bize Yahya b. Bükeyr, Leys b. Sa'd'dan, o da Yahya b. Eyyûb'dan, o da Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
— Ömerü'bnü'l-Hattâb (Radiyallahn anlı) beni sadaka me'mûru tâyin etti ve bana her yirmi altından yarım altın zekât almamı, fazlası dört dinara baliğ olursa onun için bir dirhem almamı ve her 200 dirhem gümüşten bir dirhem zekât almamı, bundan fazlası kırk dirhemi bulursa bir dirhem zekât îcâb ettiğijji emretti.
Şaşarım Nevevî'nin aklına bunca sahih hadislere vâkıf olmakla beraber nasıl olup da: Ebü Hanîfe zayıf bir hadîsle istidlal etmiştir, diyebiliyor? Ve ona delil olarak hakkında söz edilmiş bir hadis gösteriyor... Geri kalan'bir çok sahüPhadîslerden söz etmiyor.
Cumhur-u ulemâ'ya göre: Nisabı tamamlamak için altınla gümüş birbirine katılır. îmam Mâ1ik'in kavli de budur. Yalnız ona göre bu hususta vezne; bakılır ve altınla gümüş kıymet ittibârı ile değil de, cüz ittibârı ile birbirine katılır.
Evz'âî, Ebû Hanîfe ve Sevri'ye göre altınla gümüş zekât verilirken ettikleri kıymete göre biribirine katılırlar.
İmam Şâfii, İmam Ahmed, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahiri'ye göre: Altınla gümüş mutlak surette biribirine katılamazlar.
Hattâbi diyor ki: Ulemâ koyunun deveye veya sığıra, hurmanın üzüme katıiamıyacağında ihtilâf etmemişlerdir. Yalnız buğdayın arpaya katılıp katılamıyacağında ihtilâfları vardır. Ekser-i ulemâya göre bunlar da birbirine katılamaz.
Sevrî ile Evzâî'nin ashab-ı re'yin, Şafiî ve Ahmed b. Hanbe1'in kavilleri de budur.
îmam Mâlik' e göre buğday arpaya katılabilir. Yalnız mercimek ve nohut gibi şeyler buğdayla arpaya katılamaz.
îmam A'zam'la îmâmeyn'e göre: Başka mâdende kanşık bulunan gümüş, o mâdenden fazla ise gümüş hükmündedir. Karışan mâden gümüşten daha fazla ise ona gümüş hükmü değil, ticâret eşyası hükmü verilir.
Eğer kıymeti nisâb miktarını dolduruyorsa iki şeyden biri ile zekât lâzım gelir:
a) Ya gümüşü 200 dirhemi dolduracaktır,
b) Yahut ticâret malı olup, kıymeti 200 dirhemi bulacaktır. 200 dirhemden fazla gelen miktar için —az olsun çok olsun— onda birinin dörtte biri alınır.
îmam Mâlik ile Leys, Şafii, ibni Ebi Leylâ, Sevri, Evzâi, Ahmed, Ebû Sevr, îshâk ve Ebû Ubeyd'in mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hz Alî ile îbni Ömer (Radiyallahü ûnJıj'dan rivayet olunmuştur.
îmam A'zam' la îmam Züfer'e göre: 200ün üzerindeki ziyâde kırk dirheme varmadıkça ziyâde için zekât yoktur. Kırk dirhem olursa onda birinin dörtte biri verilir ki. bir dirhem eder. Saîdü'bnü'I- Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Ata', Tâvûs, Şa'bi, Zühri Mekhû1, Amr b. Dinar ve Evzâi' nin mezhebleri de budur.
Mezkûr kavili Leys, Yahya b. Eyyûb'dan o da Humeyd'den, o da Enes'den, odaÖmerü'bnü'l-Hattâ bîRadiyallahü awJi f'dan rivayet etmiştir.»
2- «En az üç yaşında beş deveden daha azda zekât yoktur.» cümlesi zekât icâbeden deve miktarının en azını bildirmektedir. Develer beş tane olup. kırda otlamakla beslenirler ve üzerlerinden sene geçerse bir koyun zekât vermek icâb eder. Bu hususta icmâ vardır. Tafsilât fıkıh kitaplanndadır.
3- «Beş vesk'den azda zekât yoktur.» cümlesi ile İmam Şâfii, Hanefilerden İmam Ebû yusuf ve imam Muhammed yerden çıkan mahsûl 5 vesk'e baliğ olduğu vakit zekât îcâbedeceğine kaaiî olmuşlardır. Yerden çıkan mahsûlün zekatına öşür derler. Beş vesk'den daha az olan mahsûle zekât yoktur.
İmair. A'zam1a göre yerden çıkan mahsûl az veya çok olsun, sun': sîrie yahut yağmurla sulansın zekât vardır. Bundan yalnız a<-.:v boyarında biten âdi kamışla, odun ve ot müstesnadır.

Nevevi Giyer ki- «Bu hadiste iki tane fâide vardır. Birisi şu sayıîanlarrf;; zekâlı", vâcıb oJmasi; ikincisi bunlardan daha az miktarlarda zekîî lâz^r. p- İrner::csid]'\ Bu iki mes'elede Müslümanlar arasında hilaf yoktur. Ya!>;;,' Ebû Hanîfe ile seleften bâzıları hubûbâtîn azına da çokuna da zekât lâzım geldiğine kaaiî olmuşlardır arna bu mezhep bâtıl ve sahih hadîslerin sarahatine muhaliftir...»
Aynî, Nevevî' nin yukardaki sözlerine , karşı şu rau-kaabelede bulunmuştur: «Bu, çirkin bir sözdür. îlim, fazilet, zühd, sahabe vekibar tabiîne yakınlığı ittibârı ile ön safta bulunan bir imama böyle söz söylemek yakışmaz. Bahusus ki kendisi gibi halk arasında geniş ilmi, büyük zühd ve insafı ile tanınmış bir zâtdan böyle yerlerde güzel ibareler beklenir. Ehl-i dine lâyık olan budur. Kötü sözler ancak bâtıl hakkında direnen mutaasıplardan sudur eder. Bunlar dînden sayılamaz. Nevevî bu mezhebin butlanı ile sahîh hadîslere muhalefetini, yalnız Ebû Hanîfe'ye değil, selefden bâzılarına da nispet etmiştir. Seleften murâd: Ömerü'bnü Abdilaziz, Mücâhid ve İbrahim Nehâî' dir. Ebû Ömer İbniAbdilberr: (Bu kavil imam Züfer'in de mezhebi olup, Tâbiin'in bâzılarından dahî rivayet edilmiştir. Bu zevatın mezhepleri de Ebû Hanîfe' nin mezhebi gibidir.) demiştir.
Abdürrazzâk *Musannef»'inde Ma'mer'den, o da Simâk b. Fad V dan, o da Ömer b Abdilaziz1 den naklen şu haberi tahric etmiştir. Ömer : yerden çıkan mahsûlün azına da çoğuna da öşür vardır; demiş.
Yine Abdürrazzâk buna benzer bir rivayeti Mücâhid'den , oda İbrahim Nehâî' den naklen tahric/ etmiştir. Ayni zevattan İbni Ebî Şeybe dahf rivâyetlpr-tahric etmiş; hattâ Nehâi hadisinde (Bakla desteleripdcîv-her on destede bir deste vermek lâzım gelir.) ifâdesini ziyâde etmiştir.» -
4 - Babımız rivayetlerinde zikri geçen sadakadan murâd zekâttır.
Hanefiîlerden bâzılarına göre: îmâm A1zamin öşür hususundaki delili «Sizin için yerden çıkardığımız rızıklardan da infâk edin.» ve «Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin.» gibi âyetlerdir.
Muhaliflerinin delilleri ise haber-i vahit hadîslerdir. Binaenaleyh: «kitap mukaabilinde bu hadîsler kabul edilemez» diyenler olmuştur.

1- Öşür Yahut Yarım Öşür Îcab Eden Şeyler Babı

7- (981) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Şerh ile Hârûn b. Saîd El -Eylî Amr b. Sevvâd ve Velîd b. Şueâ' hep birder İbni Vehb'den rivayet ettiler. Ebû't - Tahin Bize Abdullah b. Vehb, Amr b. Hâris'den naklen haber verdi, ona da Ebû'z - Zübeyr rivayet etmiş; o da Câbir b. Abdillâh'ı Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemyden şöyle buyururken işittiğini rivayet etmiş; demiş;
«Nehirlerle yağmur sularının suladıkları mahsûllerde öşür; hayvanla sulanan mahsûllerde yarım öşür vardır.»
Uşûr: Öşür'ün cem'idir. Kaadı îyâz: «Biz, bu kelimeyi umumiyetle üstatlarımızdan aşûr şeklinde zaptettik. Aşûr: Çıkan mahsûlün ismidir.» diyor.
«Metâliu'l - Envâr» sahibi dahî «Şeyhlerin ekserisi bu kelimeyi ile uşur okuyorsa da, doğrusu aşûrdur.» demiştir. Fakat Nevevi bu iddianın doğru olmadığını söylüyor. Ve: «Kendisi de itilâf etti ki: Üstatların bir çoğu bu kelimeyi uşûr okumuş. Doğrusu aa budur.», diyor. .
Gayn'dan n\urâd: Yağmurdur, Müslim' den başkaları bu kelimeyi «Gayl» şeklinde rivayet etmişlerdir.
EbûUbeyd'in beyânına göre «GayJ»: Büyük sel derecesine varmamak şartıyla nehirlerden akan sulardır.
tbni Sikkît: «Gayl: Yer üzerine akan sudur.» demiştir.
Saniye: Su çıkarmakta kullanılan devedir. Buna «Nadih» dahi derler.
Hadis-i şerif, yağmur ve nehir suları ile sulanan mahsûllerde öşür yâni onda bir; hayvanla sulananlarda işe meşakkat ve masraf daha çok olduğu için yarım Öşür verilmesi icâb ettiğine delildir. Yukarıda da işaret ettiğimiz vecihle ulemâ yerden çıkan her mahsûl, meyve, çiçek v.s.'nin zekâtı verilip verilmiyeceği hususunda ihtilâf etmiş ve ortaya dokuz kavil çıkmıştır. Şöyle ki:
1) İmam A'zam'a göre az olsun çok olsun yerden çıkan her mahsûlün zekâtı vardır. Bundan yalnız odun, kaînış, ot ve saman gfci şeyler müstesnadır. Bu cihet ittifMÖdir. Ancak istisna kamış v.s.'nin kendiliğinden yetişmesine nazaşandır. Sâhibjj tarafından kasden kamışlık veya koru yetiştirilirse öşjur yine lâzımdır. Şeker kamışı gibi şeylerde öşür vardır.
İbni'l-Münzir: «Nu'man1 dan başka onun sçzüne ka-ail olan bilmiyoruz.» demişse de, -Suru c i. kendisine cevap vermiş ve: «Vallahi bu hususta îbni'l- Münzir yalan söylemistir. Çünkü bu kavle Ebû Hanîfe1 den" başka da kaail olanlar bulunduğunu o bilir. Ancak asabiyeti kendisini böyle şeyler irtikâbına sevkeder» demiştir.
Yukarıda da işaret ettiğimiz vecihle Ebû Hanife* nin kavli îbrâhîm Nehâî, Mücâhid, Hammâd, îmam Züferve Halife Ömer b. Abdilaziz' in de mezhepleridir. Bu kavil İbni Abbâs (Radiyallahü anh)' dan rivayet olunmuştur. Vesk ile ölçülmeyen şeyler hakkında Dâvûd-u Zahirî ile sair Zahirîye ulemâsının mezhepleri de budur.
2) Devamlı olan mahsûllerin miktarı beş vesk olursa öşür vacibidir. îmamEbûYûsuf'laîmam Muhammed' in, kavilleri budur.
Sebzelerle kavun karpuz ve hıyar gibi mahsûllerde öşür yoktur. îmam Muhammed ayva, incir, elma, armut, şeftali, kayısı ve erik gibi şeylerde öşür olmadığını nassan beyân etmiştir.
«El - Yenâbî'* nâm eserde: «Bir sene devam edebilen ceviz, badem, fındık ve fıstık gibi meyvelere de öşür vaciptir.» deniliyor. «El - Mebsût»'da ise îmam Ebû Yûsuf un kavline göre ceviz, badem ve fıstıkta öşür vacip İmam Muhammed' in kavline göre ise bunlarda öşür vâcib değildir.» deniliyor.
Üzüm ve yaş hurma gibi kurutulduğu takdirde bir sene devam edebilen meyvelerde öşür vardır.
îmam Muhammed' den bir rivayete göre: Kurutulmaya yaramıyan üzümde öşür yoktur. Soğan ve sarımsak gibi sebzeler hakkında îmam Muhammed' den iki kavil vardır.
3) Buğday, arpa, mısır, pirinç, mercimek, nohut bakla, fasulye ve bezelye gibi biriktirilip gıda yapılabilen şeylerde öşür vâcibdir. İmam Şafiî' nin kavli budur.
4) îmam Mâlik'in kavli Sâfii'nin kavline benzer; bâzı cihetlerde farklıdır.
5) İmamAhmed'e göre: Devam eden, kurutulan ve ölçekle ölçülen hububat ve meyvelerde öşür vâcibdir.
6) Hububat ile sebzelerde ve meyvelerde öşür vâcibdir. İmam A'zam'in üstadı Hammâd'in kavli budur.
7) Mezrûâtdan yalnız buğday, arpa ile meyvelerden kuru hurma ve üzüm kurusunda öşür vâcibdir. Bunlardan maada hiç bir şeyde öşür yoktur. Bu kavil Sevrî ile İbni Ebi Leylâ ve Evzâi'den naklolunmuştur. Yalnız Evzâi'ye göre zeytinde de öşür vardır.
8) İkiyüz dirhem kıymetindeki sebzede öşür vardır. Hasan-1 Basri ile Zühri'nin mezhepleri budur.
9) Vesk'le ölçülen şeylerin beş vesk miktarında öşür vardır. Vesk le ölçülmiyenlerin ise azına çoğuna öşür vermek îcâb eder. Zahirilerin mezhebi de budur.

2- Müslümana Kölesi İle Atı İçin Zekat Lazım Gelmediği Babı

8- (982) Bize Yahya b. Yahya Et - Temimi rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Abdullah b. Dinar'dan dinlediğim, onun da Süleyman b. Yesâr'dan, onun da Irak b. Maîik'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüenı):
«Müslümana kölesi ile atı için zekât yoktur.» buyurmuşlar.

9- (...) Bana Amru'n -Nükıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ey-yûb Mûsâ, Mekhûlden, o da Süleyman b. Yesâr'dan, o da Irak b. Mâlikden, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Amr: Peygamber (Saîlalhhü Aleyhi ve SellemYden dedi. Züheyr ise: {Ebû Hüreyre, hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SclemYe vardırdı.) tâbirini kullandı. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellavh
«Müslümana kölesi ile atı için zekât yoktur.» buyurmuşlar.

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim b. İsmail rivayet etti. Bu râvîler hep birden Huseyn b. Irak[2] b. Mâlik'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir.

10- (...) Bana Ebû't - Tâhir ile Hârûn b. Saîd El-Eyli ve Ah-med b. îsâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Mahreme, babasından, o da Irak b. Mâlik'den naklen haber verdi. Irak şöyle demiş: Ebû Hüreyre'yi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/emj'den rivayet ederken dinledim; Efendimiz:
«Köle için sadûka-1 fit ir d an başka sadaka yoktur.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhar i, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Ne.sâi ve l'b rfrfc- Mâce muhtelif lâfızlarla «Zekât» bahsinde muhtelif râtâerden^tâhrîc etmişlerdir.
Bu bâbda Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Amr b. Hazm Ömerü'bnü'l-Hattâb, Huzeyf, Abdullah b. Abbâs, Abdurrahmân b. Semure ve Semuratü'bni Cündeb (Radiyallahü anküm) hazerâtından da rivayetler vardır.
Hz. Ali hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizi Nesâî ve îbni Mâce tahric etmişlerdir. Mezkûr hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
«Afla köle zekâtını size affettim.» buyurmuştur.
Âmr b. Hazm hadîsini Taberâni E1-Kebir» nâm eserinde tahrîc etmiştir. Mezkûr hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 Yemen1 lilere ferâiz ve sünnetleri muhtevi bir mektup yazdığı ve ezcümle Müslümanın kölesi ile atma zekât olmadığını bildirdiği kaydedilmektedir.
Hz. Ömer ile Huzeyfe (Radiyallahü anh)'m hadisini İmam Ahmed rivayet etmiştir. Bu hadisde: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeRem ile Ebû Bekir at ve köleler için zekât almadılar.* denilmektedir fakat hadis zayıftır.
îbni Abbâs hadîsini Taberâni *Es-Sağir» ve «El-Evsat» nâm eserlerinde rivayet etmiştir. Bu hadîs de Hz. Aişe hadisi gioidii.
Abdurrahmân b. Sem ura hadîsini Tabe-rânî ile Beyhakî rivayet etmişlerdir. Fakat bu hadîsin râ-vileri arasında Süleyman b. Erkam vardır: Süleyman: metrûkü'l - hadis'dir. Abdurrahmân hadisinde: «Merkep, at ve köleler için zekât yoktur.» denilmektedir.
Semuratü'bnü Cündeb hadîsini Bezzâr rivayet etmiştir. Bu hadîste dahi köleler için sadaka verilrüyeceğin-den bahsedilmışse de, isnadı zayıftır.

Hadis-i Serifden Çıkarılan Hükümler:

1- Saîdübnü'l-Müseyyeb, Ömerü'bnü Abdilazîz, Mekhûl, Atâ', Sabi, Hasan-ı Basrî, Hakem, îbni Sirîn, Sevrî Zührî, îmamMâlik .İmar Şafiî, İmarfAhmed, İshâk, Zahirîler ve Hanefii1er'den îmam Ebû Yûsuf ileîmam Muhammed bu hadislerle istidlal ederek at için zekât olmadığım söylemişlerdir
Tirmizi; «Ulemâ, Ebû Hüreyre hadisi ile amel ederek, mera'da otlamakla beslenen atlarla, hizmet için kullanılan köleler için zekât veril miyeceğ ine kaail olmuşlardır. Ancak bunlar ticâret için olurlarsa, üzerinden sene geçmiş olmak şartıyla kıymetlerinden zekât verilir.» demiştir.
İbrahim Nehaî, Hammâd b. Ebî Süleyman, EbûHanifeve Züfer'e göre: Damızlık için beslenen atlar için zekât verileceğine kaaildirler Hanefiîler'den Serahsi bu kavlin sahabeden Zeydü'bnü Sabit (Radiyallahü flwJi.)'ın mezhebi olduğunu söylemiştir. Bu zevâtm delili biraz ileride gelecek olan Ebû Hüreyre hadisidir. Mezkûr hadîsde at'ın nev'îilerinden ve hükümlerinden bahsedilmektedir.
2- Bir delilleri de Ömerü'bnü'l-Hattâb hadîsidir. Mezkûr hadisde Sâib b. Yezîd'in : «Babamı atlara kıymet biçerek, zekâtlarını Ömerü'bnü'l-Hatâb'a verirken gördüm.» dediği bildirilmektedir. Bu hadîsi Dârakutnî, îbniEbîŞeybe ve daha başka bir çok hadis ulemâsı tahrîc etmişlerdir.
Mâ1iki1er'den îbni Rüşd -El-Kavâid» nâm eserinde: «Ömer (Raâiyallahü anh)'w atlar için zekât aldığı sahihtir.» demiştir.
îbni Abdilberr'in rivayetine göre Hz. Ömer, Ya1â b. Umeyye'ye talimat verirken: «Her kırk koyunda bir koyun alacaksın. Atlardan bir şey alma. Yalnız at başına bir dînâr al.» diyerek her at için bir dinar zekât koymuştur.
İmam Ebû Yûsuf un rivayet ettiği Câbir b. Abdi11âh hadisinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Atlarda her at İçin bir dînâr zekât vardır.» buyurmuştur.
Bu hadîsi Dârakutnî «Sünen*'inde tahric etmiştir.
îmam Muhammed b. Hasen Kitâbü'l - Asar» nâm eserinde şunu kaydetmiştir: «Bize Ebû Hanife, Ham-mâd b. Ebi Süleyman' dan, o da İbrahim Ne-h aîp den naklen haber verdi ki, İbrahim: otlamakla beslenen damızlık atlar hakkında istersen at başına bir dinar yahut on dirhem verirsin, dilersen kıymetine müracaat edersin. Bu takdirde erkek veya dişi her at için her 200 dirhemde 5 dirhem zekât verilir, demiştir.»
«El - Bedâyı» nâm eserde: «Atlar binmek yahut yük taşımak veya hak yolunda cihâd için alafla beslenirse onlar için bü'icmâ' zekât yoktur. Ticâret için beslenirse bil'icmâ' zekât vardır.» Damızlık için beslenirse erkeği dişisi karışık olmak üzere îmam A' zam' a göre zekât vâcibdir. Yalnız erkekler veya yalnız dişiler hakkında iki rivayet vardır. «El - Muhit» nâm eserde meşhur olan kavle göre bunlarda zekât olmadığı kaydedilmiştir.» denilmektedir.

3- Zekati Önceden Verme ve Hiç Vermeme Hususunda Bir Bab

11- (983) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyyü'bnü Hafs rivayet etti. (Dedi ki): Bize Verkaa', Ebû'z - Zinâd' dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer'i sadaka toplamaya gönderdi. îbni Cemîl ile Hâlidü'bnü Velîd ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeJ/emJ'in amcası Abbâs zekât vermedi, denildi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İbni Cemî! zekât vermekten İmtina etmez şu kadar var ki o fakir İdi. Allah, kendisini zengin yaptı; Hâlid'e gelince: Siz, Hâlid'e zulmediyorsunuz. O bütün zırhlarını ve harp âletlerini Allah yolunda hapsetmiştir. Abbâs'ın zekâtı Ese bir misl'r de beraberinde olmak üzere benim üzerimdedir.» buyurdu, sonra (sözüne devamla):
«Yâ Ömer! Sen, bir kimsenin amcasını babasının aslından olduğunu bilmez misin?» dedi.
Bu- hadisi Buhârî «Zekât» bahsinde az çok lâfız değişiklikleri ile tahrîc etmiştir.
«Sadaka»'dan murâd. Zekâtdir. Bu kelime farz olan zekât ile farz olmıyan tetavvû' mânâlarında kullanılır.
Kurtubı, cumhur-u ulemânın onu bu ha-dîsde farz olan zekât mânâsına aldıklarını söyler. Maamâfih ulemâdan bâzıları tetavvû' sadakası mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
Bu hadîsi Abdürrazzâk da rivayet etmiştir. Onun rivayetinde: «Resûlüllah (SalhıUahü Aleyhi ve Sellcm) insanları sadaka vermeye teşvik etti...» denilmektedir.
İbni Kassâr: «Sadaka mânâsı bu kıssaya daha lâyıktır. Çünkü biz Ashâb-ı Kiram' dan hiç birini farz olan zekâtı vermediklerini zannetmeyiz.» demiştir.
Bu takdirde Hz. Hâ1id'in vermemekte mâzûr olduğu kendiliğinden anlaşılır. Çünkü Hâ1id (Puıdirallahü anh) bütün malını hak yolunda vakfetmişti. Sevabına sadaka vermek için elinde bir şey kalmamıştı. îbni Cemil nafile sadaka verme hususunda cimrilik gösterdiği için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUcrn) kendisini takdir etmiş, Hz. Abbas için:
«Onun sadakası bir misli de beraberinde olmak üzere benim üzerimdedir.» yâni, o, kendisinden sadaka isıenildiği zaman bundan imtina «tmez; buyurmuştur.
İşte Mâliki' lerden İbni Kassâr hadisi bu suretle te'vil etmiştir. Fakat Kaadı ty âz bu mutâbâayı kabul etmemiş, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Ömer'i sadaka toplamaya gönderdiğini bildiren sahîheyn hadîslerini zahiri mânâlarına hamlederek: «Sadaka toplamak için adam göndermek yalnız farz olan zekâtlara mahsûsdu» demiştir.
Nevevî dahi: «Sahih ve meşhur kavle göre bu mes'ele sadaka değil, zekât hakkındadır.» diyor ve şunları ilâve cdivor: Bum, binâen gerek bizim ulemâmıza gerekse başkalarına göre Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in: Abbas'in sarakası bir misli de beraberinde olmak şartıyla benim üzerimdedir; buyurması: Ben, ondan iki senelik zekatı peşin aldım; manasınadır. Zekâtın vakti gelmeden verümesini caiz görmeyenler Resûlüllah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'in du sözünü (Abbâs'm zekâtını, onun nâmına ben veririm.) diye te'vîl etmişlerdir. Bir takımları: «Bu sözün mânâsı; O zaman Hz. Abbâs muhtaç vaziyette olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) onun zekâtını vakti hâli iyileşinceye kadar te'hîr etmiştir.» mütâlâasında bulunmuşlardır. Fakat doğrusu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle-mYin sözü: «Ben, Abbâsin sadakasını peşinen aldım mânâsına gelir. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği başka bir hadîste:
«Biz Abbâs'dan iki senelik sadakasını peşîn aldık.» buyurulmuştur.» îbni Cemil ile arkadaşlarının sadaka vermediklerini söyliyen zât bizzat Hz. Ömer' dir. îbni Cem! Tin ismi bâzılarına göre Abdullah, bir takımlarına göre Humeyddir. îbni Cüreyc rivayetinde îbni Cemî1 yerine Ebû Cehm b. Huzeyfe zikredilmişse de, yanlıştır. Bütün ulemâ sadaka vermeyen bu zâtın îbni Cemil olduğunda müitefiktir. Zira îbni Cemil: Ensârdandır. Ebû Cehm ise Kureyş kabîJesine mensûbdur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//ew)'in:
«İbni Cemîl zekât vermekten İmtina etmez, şu kadar var ki o fakir İdi. Allah kendisini zengin yaptı.» sözünden muradı: Nimetin karşılığı bu değildir, o zekâtını vermelidir.» demektir. Bu söz de beyân ulemâsının «Medhi, zemme benzeyen bir sözle; zemmi de medhe benzeyen bir sözle te'kîd.» dedikleri san'at vardır.
Medhi zemme benzeyen bir sözle te'kide misâl Şâir'in; «Onların hiç bir kusuru yoktur..Ancak kılıçlarında müfrezelerle çarpışmadan mütevel-lik çentikler vardır.» beytidir.
Hadîs-i şerif zemmi, medhe benzeyen bir sözle te'kide misâldir. Yâni îbni Cemil' in sadaka vermemesine Allah'ın kendisini zengin etmesinden başka bir sebep yoktur. Bu ise zekât vermemeyi îcâb edecek bir sebep değildir. Binâenaleyh küfrân-ı nîmet etmiyerek Allah'ın verdiği maldan sadaka vermesi îcâb eder.
îbni Mühelleb'in beyânına göre Îbni Cemîl münâfıkmış, zekât'ı bundan dolayı vermemiş. Bunun üzerine Teala Hazretleri
«Onlar zekât vermekten ancak Allah ve Resulü kendilerini fadl-ı İlâhî ile zengin kıldıkları için imtina ettiler. Ama tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur.» âyet-i kerimesini indirmiş. îbni Cemil de «Rab-bim beni tevbeye davet etti.» diyerek tevbe ve islah-ı hâl etmiştir.
Hattâbî, Hz. Hâlid kıssasının bir kaç vecîhle te'vîî edildiğini söyler, şöyle ki:
1) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Hâ1id'in mâzûr olduğunu çünkü ibâdet niyeti ile bütün mallarını hak yolunda vakfettiğini bildirmiştir. Hak yolunda bütün malını vakfetmek farz değilken infâk eden bir zât, farz olan zekâtdan elbet de imtina etmez. Onun imtina etmesi elinde avucunda bir şey kalmadığı içindir.
2) Zekât me'mûru Hâlid (Radiyallahü <m/z)'dan zırhlarının kıymeti üzerinden zekât istemiştir. Çünkü onları ticâret mah zannetmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunların ticâret malı değil, vakf olduğunu binâenaleyh zekât lâzım geldiğini haber vermiştir.
3) Resûlüllah (SalJallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Hâ1id' in hak yolunda vakfettiği mallarını zekât saymasını caiz görmüştür. Zira zekâtın sarfedüeceği yerlerden biri (sebîlullah)'dır. Bundan mu-râd: Hak yolunda çarpışan mücâhîdlerdir. Mallarını peşinen onlara vakfetmesi, zamanı gelince zekât vermesi gibidir.
Edrâ: Dir'in cem'idir. Dir': Zırh, demektir.
A'tâd: Silâh ve hayvan gibi harâletleri mânâsına gelir. Müfredi: atâd'dır. Ated diyenler de vardır.
Hadîs-i şerifte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) amcası Hz. Abbâs b. Abdilmuttaîib'in kendi babasının aslından olduğunu haber vermiş: Bu meyânda onun hakkında «sini» tâbirini kullanmıştır.
Sınv: Bir kökten biten hurma ağaçları, mânâsına gelir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla Hz. Abbâs ve kendi babası Abdu1lah'm öz kardeş olduklarına işaret buyurmuştur. Hakem b. Uteybe'den rivayet olunan bir hadîste: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömerü'bnü'l - Hattâb zekât toplamaya gönderdi de, Abbâs kendisini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet etti.

Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ey Hattâb oğlu! Bilmez misin ki bir İnsanın amcası, babasının mislidir. Biz, onun zekâtını geçen sene peşin aldık.» buyurdu.» denilmektedir.
Hadîs-i şerifin Abbâs (Radiyallahü anh)'m sadakası hususundaki cümlesi muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. Müslim'de; Buhâride başka bir rivayettedir. Buhâri'nin rivayetine göre mânâ: «Bu sadaka onun farz olan zekât i borcudur. Ama onu bir misli ile beraber vakti gelmeden edâ etmiştir. Üçüncü rivayetin mânâsı da Buharı rivayeti gibidir. Çünkü ulemâdan bâzıları «Aleyhi» ile «lehû» kelimelerinin ayni mânâya geldiklerini söylemişlerdir. Maamâfih mezkûr rivayetin: Abbâs'in sadakası onun nâmına benim üzerimdedir.» mânâsına gelmesi de muhtemeldir.
Müs1im'in rivayetinden murâd: « Abbâs'in sadakasını ben üzerime alıyorum, onun nâmına ben ödeyeceğim.» demektir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ticâret mallarında zekât vardır.
2- Zekât olarak bir malın kıymetini vermek caizdir.
3- Zekâtı âyet-i kerimede bildirilen sekiz sınıf muhtaçlardan birine vermek caizdir.
4- Hükümet reisinin tensibi ile bir senenin zekâtını te'hîr etmek caizdir.
5- Zekâtı vaktinden evvel vermek caizdir. EbûAlîTûsi' nin beyânına göre bu mes'elede ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Bir taifeye göre vakti gelmeden zekât vermek caiz değildir. Süfyân'm kavli budur.
Ekseri ulemâ vaktinden evvel zekât vermeyi tecviz etmişlerdir. Ebû Hanife, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'm mezhepleri budur. îbni Münzir, İmam Ma1ik'in bunu kerih gördüğünü söylemiştir. Hasan-i Basrî : «Vaktinden evvel zekât veren, onu sonra tekrar verir. Bu mes'ele vaktinden evvel kılman namaz gibidir.» demiştir.
«Et - Tevdîh» nâm eserde vaktinden az evvel verilen zekât hakkında îmam Mâ1ik'in iki kavli olduğu zikredilir. Az evvel' den murâd: Bir ay. onbeş gün, beş gün veya üç gündür.
6- Harp âlâtı ile elbise gibi devamlı istifâdeye elverişli şeylerle at, deve ve köleleri vakfetmek caizdir. Arsadan maada şeylerin vakfı hususunda Mâliki' lerden üç kavil rivayet olunur.
Birinci kavle göre: Yalnız at mukabilinde bir şeyin vakfı memnudur.
İkinci kavle göre: Köle mukabilinde bir şey vakfetmek mekruhdur.
Üçüncü kavle göre: Arsadan maada mutlak surette hiç bir şey vak-fedüernez.
îmam A'zam'a göre: Bir şey'in vakfı ancak Hâkim' in hükmü ile yahut mescid, sebil ve malının üçte birini vasiyet suretiyle lâzım olur. (Yürürlüğe girer.)
Aynî diyor ki: «Tahkik budur ki: bu mes'elede asıl hilaf îmam A' zam' a göre vakfın esasen caiz olmamasıdır. İmam Muhammed'in «Asıl» nâm eserinde zikredilen budur. Bâzıları, İmam A' zam' a göre esâs ittibân ile vakfın caiz olduğunu yalnız emânet verilen mal mesabesinde olup, istenildiği zaman dönülebileceğini ve evlâda miras kalacağını söylerler. Esah olan da budur, îmam Ebû Yûsû f'la İmam Muhammed'e göre vakıf caizdir ve sahibinin milki olmaktan çıkar yalnız Ebû Yûsûfa göre: Vakıf mücerred sözle sabit olur. İmam Muhammed'e göre ise vakfedilen mala bir vellî tâyin ederek, ona teslim etmek şarttır.
Mensûl malların vakfedilmesi örf ve teamül hâline gelenlerini vakfetmek caizdir. Silâh, balta, kazma, çapa, testere, tabut, elbise, mushaf, fıkıh ve hadîs kitaplarını vakfetmek bu kabildendir.
7- Hükümdar zekât toplamak için .me'mürlar tâyin edebilir. Yalnız bunların emin olmaları ve bu işi bilmeleri şarttır.
8- Vaktiyle fakir iken, sonra zengin olan gafillere Allah'ın nimetlerine karşı şükranda bulunmaya tembih caizdir.
9- Farz olan zekâtı vermeyenleri ta'yîb ve bunu onların arkasından söylemek caizdir.
10- Hükümdar teb'asmdan bâzılarının borcunu üzerine alabilir.
11- Yeri gelince özür beyân etmek caizdir.
12- Vakıf mallarında zekât yoktur.
13- Küfrân-ı nimette bulunan bir kimseye ta'rizde bulunmak caizdir.

4- Müslümanlara Hurma İle Arpadan Fıtır Zekati Vermenin Vücübü Babı

12- (984) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Kuteybetü'b-nü Said rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mâlik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da îbni Ömer'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda sadaka-i fıtri Müslümanların hür veya köle, erkek veya kadın her birine hurmadan bir sa' veya arpadan bir sa' olmak üzere farz kıldı.

13- (...) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da îbni Ömer'den, naklen rivayet ettiler. İbni Ömer şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka-i fıtri köle veya hür, küçük veya büyük herkese, hurmadan bir sa' veya arpadan bir sa' olmak üzere farz kıldı.
Bu hadisi Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tirmizî «Sadaka-i fıtır» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir. Buharı 'nin rivayetinde hadîsin sonunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sadakanın halk namaza çıkmazdan önce verilmesini emir buyurdu.» cümlesi de vardır.
Resûlüllah (Şaîlalîahü Aleyhi ve Sellem) forr kıldı.» cümlesi hakkında Ebû Ömer İbni Abdilberr şunları söylemiştir: Farz kıldı: sözü iki veçhe ihtimâllidir. Birinci veçhe göre —kî bu daha zahirdir.— vâcib kıldı manasınadır. îkinci veçhe göre: Farz kılmaktan murâd: Takdir etmektir. Nitekim (Hâkim yetime nafaka farz kıldı.) denilir. Bunun mânâsı: Nafaka takdir etti, demektir. Bence farz kelimesine icâb mânâsı vermelidir. Ancak takdir mânâsına geldiğine icmâ bulunursa, ona diyeceğim yoktur. Fakat bu bâbda. icmâ bulunmamaktadır. Çünkü farzın mânâsı vâcib değildir, demek ya şüzüzdur yahut süzûz mânâsında bir sözdür.»
Hanefiiler'e göre sadaka-i fıtır ıstılahı mânâsında vâ-cipdir. Bu mânâya vacip, farzla sünnet arasında bir mertebedir.
İmam Şafiî' ye göre: farzla vacip arasında fark olmadığı için sadaka-i fıtır farzdır. İbni Dakîki'1-îd : «Farzın lûgatta asıl mânâsı: «Takdî»'dir. Lâkin şeriat örfünde bu kelime vü-cûba hamledilmiştir. Binâenaleyh onu vücûba hamletmek, aslî mânâsı olan takdire yormaktan evlâdır.

Bâzılarının sadaka-i fıtır hakkında «Sünnetdir.» dediklerini söylemiştik. Çünkü onlara göre bu hadislerde vârid olan farz kelimesi takdir manasınadır. Onlar kelimeyi asli mânâsına almışlardır.» diyor.
Kirinâni dahî: «Farz lâfzından şeriat örfünce vücûb anlaşılır. Râvînin farzla mendûbun aralarındaki farkı bildiği hâlde men-dûba: «farz» demesi caiz değildir.» demektedir.
Ayni bunlara şu cevâbı vermiştir: «Bu zevatın farzla vacip arasındaki farkı bildikleri hâlde aralarında fark görmemeleri, mezkûr iddialarını reddeder.»

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Kuru hurma ile arpadan sadaka-i fıtır birer sa' (yâni şer'i dirheme göre: 2,917 kg.) dır. Dâvûd-u Zahirî ile ona tabî olanlara göre sadaka-i fıtır yalnız kuru hurma ile arpadan olur. Onlarca buğday, buğday unu, arpa unu, kavrulmuş un, ekmek, kuru üzüm v.s. gibi şeylerden sadaka-i fıtır olmaz. Delilleri babımızın hadisidir. Bu hadîste Hz. îbni Ömer hurma ile arpadan başka bir şey söylememiştir. İbni Dakîki'1-îd: -Ulemâ arpa ile kuru hurmadan dört müd[3] tutarında tam birer sa' verilmezse caiz olmıyacağma ittifak etmişlerdir.» diyor.
2- Dâvûd-u Zahiri yine bu hadîsle istidlal ederek: Sadaka-i fıtrin bizzat köleye vacip olduğunu söylemiştir. Ona göre kölenin sahibi kölesine namaz kılmak için nasıl müsaade ederse, sadaka-i fıtırını vermek için para kazanmasına da müsaade vermesi îcâb eder.
Sair ulemâya göre kölenin sadaka-i fıtırını vermek, sahibine vacip-dir. imam Mâlik' in, Leys, Evzâî, İmam Şafii, îshâk ve İbni Münzir'in mezhepleri budur. Onlara göre köle ticâret için bile alınmış olsa, yine sadaka-i fıtırını vermek sahibine vacip olur. Hanef iilerle, Ata', îtarahîm Nehaî ve Süfhân-ı Sevrî'ye göre ticâret için alman köleye sadaka-i fıtır yoktur.
Mükâtebe [4] gelince: Cumhura göre ona sadaka-i fıtır yoktur. îmam Mâlik' den bu husûsda iki kavil rivayet olunur. Bir kavle göre: Mükâteb sadaka-i fıtırını kendisi verir;
İkinci kavle göre: Mükâteb'in sadaka-i fıtri sahibine aittir.
îmam A' zam' la İmam Şâfiive îmam Ahmed'e göre böyle bir kölenin sadaka-i fıtrini vermek sahibine vacip değildir.
Meymûn b. Mihrân, A tâ' ve Ebû Sevr: «Mükâteb'in sadaka-i fıtrini sahibi verir.» demişlerdir.
Mükâteb'in sadaka-ı fıtri, sahibine vacip değildir.» diyenler Beyhakî' nin rivayet ettiği îbni Ömer hadisi ile istidlal ederler. Bu hadîsde: «İbni Ömer kendi memleketinde olsun, başka yerde bulunsun nafakasını verdiği büyük, küçük köle ve kadın, bütün mekiklerinin sadaka-i fıtırını verirdi. Medinede iken bir mükâtebi de vardı fakat onun için bir şey vermezdi.» denilmektedir.
Beyhaki diyor ki: « Sevri'nin Mûsâ'dan naklettiği bir rivayette: İbni Ömer'in iki mükâtebi vardı; Ramazan bayramı günü onlar için sadaka-i fıtır vermezdi; denilmiştir. Aynî hadîsi ibni Ebî Şeybe dahi Hafs tariki ile Dahhâk'dan, o da Nâfi'den rivayet etmiştir.»
3- Hadîsin zahirine bakılırsa kadına da sadaka-i fıtır vaciptir. Bu hususta kadının evli olup olmaması müsavidir. Evli kadının sadaka-i fıtri İmam A' zam, Sevrî, îbni Münzir ve Imam Mâlik'e göre kocasına vacip değildir. İmam Şafiî ile Sahih kavline göre İmam Mâlik ve îshâk kocasına vacip olduğuna kaaüdirler. Bunların delili hadîsin bir rivayetinde Hz. îbni Ömer'in :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) nafakasını verdiğiniz, büyük küçük herkesin sadaka-i fıtrim verin; diye emir buyurdu.» demiş olmasıdır. Fakat Beyhakî: «Bu hadîsin isnadı kavı değildir.» demiştir.
4- Cumhûr-u ulemâya göre yetim bile olsa küçük çocuğa sadaka-i fıtır vâcipdir.
Yalnız İbni Bezîze Hanefiîler' den İmam Muhammed'le İmam Züfer'e göre: Çocuk yetim olursa malı bulunsun bulunmasın ona sadaka-i fıtır vacip değildir. Şayet vasisi yetimin malından sadaka-i fıtınnı verirse, verdiği miktarı yetime ödemesi îcâb eder.
Yine Hanefiîler' den «Hidâye» sahibi: «Bir kimse küçük çocuklarının sadaka-ı fıtrini verir, eğer çocukların malı varsa sadaka-i fıtırı Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf a göre onların malından verir. Fakat İmam Muhammed'e göre çocukların malmdan veremez» demiştir.
îbni Bezîze' nin beyânına göre Hasan-ı Basrî «çocukların sadaka-i fıtri babalarına aittir, onların mallarından verirlerse öder.» demiştir.
İmam Mâlik' in asıl mezhebine göre yetim malına mutlak surette zekât vâcipdir.
Cumhûr'a göre: Ana karnındaki cenine sadaka-i fıtır vacip değildir. Maamâfih vâcipdir, diyen şâz bir kavil de vardır. Hattâ bu kavil Hz. Osman (Radiyallahü anh) üe Süleyman b. Yesâr'dan rivayet olunmuştur.
îbni Bezîze diyor ki: «Selef ulemâdan bir taife ana karnındaki cenin Ramazan Bayramı sabahı fecir doğmadan yüzyirmi gününü tamamlarsa, onun için de sadaka-i fıtır vacip olduğuna kaaüdirler.»
5- Ulemâ hadîsdeki «Müslümanlardan» kaydı üzerinde söz etmişlerdir. Bâzılarına göre bu kayıt îmam MâIik'in rivayetinde şöhret bulmuş fakat başka rivayetlerde zikredilmemiştir.
Ebû K1abe : «Bu hadîsteki (Müslümanlardan) kaydını Mâlik' den başka söyleyen yoktur.» demiş; Tirmizî dahi hadisi tahrîc ettikten sonra: «îmam Mâlik (Müslümanlardan) kaydını ziyâde etmiştir, bu hadîsi bir çok kimseler Nâfi' tarîki ile îbni Ömer1 den rivayet etmiş fakat hiç biri (Müslümanlardan) kaydını söylememiştir.» demiştir.
Bu husûsda ulemâdan bir cemâat da Tirmizî'ye tâbi olmuşlarsa da, (Müslümanlardan) kaydını İmam Mâlik' den başka kimse söylememiştir. İddiası doğru değildir. Zîrâ îmam Mâlik' den mâada mezkûr kaydı yedi mevsuk râvî nakletmiş-lerdir. Bunlar: Ömer b. Nâfî, Dahhâk b. Osman, Mu alla b. Esed, Abdullah b. Ömer, Kesîr b. Ferkad, Ubeydullah b. Ömer ve Yûnus b. Yezid'dir.
Ömer b. Nâfi' hadîsini Buhâri:
Dahhâk b. Osman hadisini Müslim; Mual1â b. Esed hadîsini İbni Hibbân; Abdullah b. Ömer hadîsini Hâkim,
Kesîr b. Ferkad, hadisini Hâkim ile Tahâvi ve Dârâkutnî; Ubeydullah b. Amr hadîsini Dârâkutnî;
Yûnus b. Yezîd hadisini de Tahâvi rivayet etmişlerdir.
Mezkûr rivayetlerin hepsinde (Müslümanlardan) kaydı zikredilmiştir.
îmam Mâlik, İmam Şafii, îmam Ah-med ve Ebû Sevr bu hadîsle istidlal ederek: kâfir köleler için sadaka-i fıtır vacip değildir, demişlerdir.
Saîdü'bnü'l - Müseyyeb ile Hasan-ı Basri'nin kavilleri de budur.
Sevrî ile Hanefiîler'e göre: Kâfir kölenin sadaka-i fıtınnı vermek sahibine vâcipdir. Atâ', Mücâhid , Said b. Cübeyr, Ömer b. Abdilaziz ve İbrâ-him Nehaî' nin mezhepleri de budur. Mezkûr kavil Ebû Hüreyre ile İbni Ömer (Raâiyallakü cmh)'dan rivayet olunmuştur. Hanefii1er'in bir delili de Dârakutni' nin İkrime tariki ile rivayet ettiği îbni Abbâs hadîsidir. Bu hadîsde İbni Abbâs (Radiyaüahü anh)
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' Sadaka-i fıtri büyük, küçük, erkek, kadın, Yahudi, Hıristiyan, hür veya memluk herkes için buğdaydan yarım sa', kuru hurmadan veya arpadan bir sa' olarak verin buyurdular.»
demiştir.
Gerçi Dârakutnî: «Bu hadisi Sellâm-ı Tavi1'den başka müsned olarak rivayet eden yoktur. Se11âm ise metruktür.» demiş; İbnü'l-Cevzî ise

ayni hadîsi mevzu hadîsler meyânında rivayet etmiş ve: «Bu hadisdeki Yahudi ile Hıristiyan tâbirleri uydurmadır. Bunların yalnız Sellâm-ı Tavîl rivayet etmiştir. Galiba bunu kasten yapmış olacak.» diyerek onun hakkında Nesâî ile İbni Hibbân' dan ağır sözler nakîetmişse de, Allâme Aynî buna karşı şöyle mukabele etmiştir: «İbnü'l- Cevzi hiç bir delili olmaksızın ölçüsüz lâf etmiştir. Hakikatte Tahâvi'nin «El - Müşkil» nâm eserinde İbniMübârek' ten, onun da îbni Lehîa' dan onun da Ubeydullah b. Ebî Ca'fer' den, onun da A'rac'dan, onun daEbû Hüreyre' den naklettiği şu hadis İbni Abbâs hadîsini te'yicl etmektedir. Hz. Ebû Hüreyre:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük, büyük, hür veya köle —velev ki Hıristiyan olsun. Nafakasını verdiği her insan için buğdaydan iki müd yahut hurmadan bir müd sadaka-i fıtır verirdi.» demiştir.
İbni LehÎa hadisi mutâbaata yarar. Bahusus İbni Mübârek'in ondan rivayeti makbuldür. Onu kimse terket-memiştir. Dârakutni' nin Osman b. Abdirahman tarîki ile îbni Ömer' den rivayet ettiği şu hadis dahî îbni Abbâs hadîsini te'yîd eder. «İbni Ömer: hür, köle, küçük, büyük, erkek veya kadın, kâfir veya müslim bütün nafakasını verdiği kimselerin sadaka-i fıtrini edâ ederdi..."
Yalnız Dârakutnî râvî Osman için: «Metruktür.» demiştir.
Abdurrazzâk'in «Musannef»'inde İbni Abbâs' dan tahrîc ettiğiğ ibir hadiste: «Bir kimse velev ki Yahudi veya Hıristi-yana olsun her memlûkü için sadaka-i fıtır verir.» denilmiştir.
îbni Ebî Şeybe dahî «Musannef»'inde Ömer ü'bnü Abdiîazîz' den buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir. Evzâi'nin rivayetine göre îbni Ömer (Raâiyallahü anlı) Hıristiyan olan kölesinin sadaka-i fıtrini verirmiş. İbrahim' den de böyle bir rivayet naklolunmuştur.»
Aynî, İbnü'l-Cevzî'ye verdiği cevaptan sonra hadiste geçen (Müslümanlardan) kaydı hakkında şunları söylüyor: «Bunun mânâsı: Bir kimseye gerek kendisi, gerekse nafakalarını verdiği başkaları için sadaka-i fıtır vermek lâzımdır. Sadaka-i fıtır vermesi îcâb eden kimse Müslümandan başkası olamaz. Köleye kendisi için sadaka-i fıtır lâzım gelmez, onun sadaka-i fıtrini Müslüman olan efendisinin vermesi îcâb eder. Bu sözün başka bir cevâbını da 1bni Bezîze vermiştir. Onun cevâbı şudur: (Müslümanlardan) kaydı hem isnâd, hem de mânâ cihetinden hiç şüphesiz muztarib bir ziyâdedir. Çünkü hadîsi rivayet eden îbni Ömer1 in mezhebi kâfir kölenin sadaka-i fıtınnı vermekti. Râvi kendi rivayet ettiği bir hadîse muhalif amelde bulunursa, bu amel o rivayeti zayıf bulmak demektir.
Şöyle de cevap verilebilir: Sadaka-i fıtır hakkında iki tane nas vardır. Bunlardan biri mutlak surette beslediği her başı sadaka-i fıtra için sebep yapmaktadır. Mezkûr rivayette (Müslümanlardan) kaydı yoktur. Diğeri sadaka-i fıtır için, Müslüman olan başı sebep kılmaktadır. Malûm olduğu üzre sebepler arasında münâfaat yoktur. Nitekim bir şeyin milkiyeti: şirâ, hibe, vasiyyet, sadaka ve irs lâfızları ile sabit olur.
Ortada münâfaat olmayınca mutlakı itlâkı üzere, mukayedi de takyidi üzere bırakarak, birini diğerine hamletmeksizin aralarını bulmak vacip olur. Binâenaleyh mutlak nasla amel ederek kâfir köle-nîn sadaka-i fıtrim vermek ve keza mukayyed hadîsle amel ederek Müslümanın sadaka-i fıtrim edâ etmek vacip olur.
6- Mâzirî diyor ki: «(Ramazanın sadaka-i fıtri) terkibi sadaka-i fıtrin velev bir gün olsun oruç tutanlara vâcib olduğunu söyleyenlere delildir. Bunun sebebi meşakkatli ibâdetler kemâli ile yapılmadığı takdirde Sâri' Hazretleri noksanlığın yerine mâlî bir keffâret koymuş olmasıdır.

14- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ye-zîd b. Zürey', Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklen haber verdi; îbni Ömer şöyle demiş: Peygamber (Sâllallahü Aleyhi ve
Sellem) Ramazan sadakasını hür, köle, erkek, kadın herkese kuru hurmadan bir sa' yahut arpadan bir sa' olarak farz kıldı da, insanlar bunu buğdayın yarım sa'ına denk tuttular.

15- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Ruhm dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Nâfi'den naklen haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şunları söylemiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka-i fıtrin kuru hurmadan bir sa' yahut arpadan bir sa' verilmesini emir buyurdu. Müteakiben insanlar iki müd buğdayı buna denk tuttular.

16- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da Abdullal b. Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUetn)*
— Ramazan'ın sadaka-i fıtrini hür veya köle, erkek veya kadın, küçük veya büyük her Müslümana kuru hurmadan bir sa' yahut arpadan bir sa' olmak üzere farz kılınmış.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve îbni Mâce «sadaka-î fıtır» bahsinde tahrîc etmişlerdir. «İnsanlar iki müd buğdayı buna denk tutarlar.» cümlesindeki insanlardan murâd Hz. Muâviye ile ona tab'i olanlardır. Nitekim Humeydinin «Müsned»'inde tahrîc ettiği bir rivayette: «Sadaka-ı fıtır arpadan ve kuru hurmadan bir sâ'dır. îbni Ömer dedi ki:
Muâviye Hilafete geçince halk yarım sâ' buğdayı bir sâ' arpaya denk tuttular.» denilerek bu cihet tasrîh olunmuştur. Aynı hadisi İbn i Huzeyme dahî «sahih»'inde başka bir tarik-den rivayet etmiştir.
Ebû Davud'un Hz. Abdullah b. Ömer' den naklettiği rivâyetde şöyle denilmiştir: « İbni Ömer:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve "Sellem) zamanında halk sadaka-ı fıtri arpadan, kuru hurmadan, kabuksuz arpadan ve üzüm kurusundan bir sa' olarak verirlerdi. Ömer (Radiyallahü anh) halife olup da buğday çoğalınca bu şeylerin yerine Ömer yarım sâ' buğdayı koydu dedi.»
Gerçi Müslim «Kitabu't - temyiz» nâm eserinde bu hadîsin râvîlerinden Abdülaziz'in vehmettiğini söylemiş İbnü'l- Cevzî dahî bu sebeble hadîsi ili etlendirmiş ise de «Tenkîh» sahibi onlara şu cevabı vermiştir: «Mezkûr Abdü1aziz hakkında her ne kadar İbni Hibbân sözetmişse de onu Yahya El-Kattan, îbni Ma'in, Ebû Hatim - Razî ve başkaları mu'temed saymışlardır. Onu mu' temed kabul edenler zaıf sayanlardan daha iyi bilirler. İstişhad için Buhâri bile onun hadisini tahric etmiştir.»
îbni Ömer hadisini Tahâvi dahi tahrîc etmiştir. Mezkûr hadîsten pek'âla anlaşılıyor ki Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin Ashab-ı bir sâ' arpa veya kuru hurma yerine iki müdd buğday vermeyi kabul etmişlerdir. Ashab-ı Kiram'in adaletlerini kabul ve sözleri ile amel etmek vaciptir. Hz. Ömer (Radiyallahü anh)'ın Yemin kefaret-i hususunda: «Benim için on fakir doyur; her fakire yarım sâ' buğday yâhud bir sâ' kuru hurma veya arpa ver.» dediği rivayet olunur. Şöyle bir rivayet Hz ,A1î'den dahî naklolunmuştur. Sadaka-ı fıtır hakkında Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radiyallahii anhüm)'ün: «Bu sadaka buğdaydan yarım sâ'dır.» dedikleri dahî rivayet olunur.
İdl: Bir şey'in kendi cinsinden vezin veya mikdarda mislidir. Adi ise: bir şey'in yerini onun cinsinden olmayan başka bir şey'in tutmasıdır.
Müdd: Çeyrek sâ'dır.
Bu hadîsle sadaka-ı fıtrin vacip olduğuna istidlal edilir. Bâzıları buna itiraz ederek: «Hadîs sadaka-ı fıtrin aslına değil mikdarına taalluk eder.» demişlerse de Ayni kendilerine cevap vermiş: «Miktar vacip olunca biz zarûre aslında vacip olduğuna delâlet eder: çünkü mikdann

vacip olması aslın vücûbuna imtina eder.» demiştir.

17- (985) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e Zeyd b. Eslem'den dinlediğim, onun da İvaz b. Abdillah b. Sa'd b. Ebî Serhden, naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: İvaz. Ebû Saîd-i Hudri'yi şöyle derken işitmiş-. *Biz sadaka-ı fıtri taamdan bir sâ\ yahut arpadan bir sâ' veya kuru hurmadan bir sâ' yahut kuru sütden bir sâ\ kuru üzümden de bir sâ* üzerinden veriyorduk.»
Bu hadisi Buhârî, sadaka-ı fıtır bahsinde tahrîc etmiştir.
Taam lügat de buğday, arpa ve kuru hurma gibi nafaka olarak kullanılan her şeydir. Ulemânın bu babdaki ihtilâflarını, müteakip hadîste göreceğiz burada taamdan murâd buğdaydır. Arpanın taam üzerine atfedilmesi buna delildir.
Ekıt: Kurutulmuş süt demektir. Aynî, Türkçede buna kara-kurd denildiğini söylüyor.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- îmam Şafiî' ye göre sadaka-ı fıtır buğdaydan bir sâ' verilir. Hz. Şafiî: «Örfü adette taamdan murâd buğdaydır.» demiştir: diğer Şâfiiyye ulemâsı bu hususta Hâkim'in rivayet ettiği bir hadisle de istidlal ederler. Mezkûr hadîste sadaka-ı fıtrin buğdaydan bir sâ' verileceği bildirilmiştir. Şâfiller'den bazıları Hâkim hadîsini bize delü göstermişlerdir. Çünkü: mezkûr hadîs de Hz. Muâviye'nin yarım sâ buğdayı bir sâ' kuru hurmaya denk tutmuştur. İmam Nevevi : «Bu hadis Ebü Hanîfe' nin itimad ettiği bir hadistir.» demiş sonra hadîsin bir sahabî fiilinden ibaret olduğunu râ-visi Ebû Saîd ile sohbet-i ondan daha uzun ve Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Se/iemJ'in halini ondan daha iyi bilen diğer bâzı Ashâb'in bu hadîse muhalefet ettiklerini söyleyerek sözlerine şöyle devam etmiştir: «Muâviye bile bu hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işitmediğini bu onun kendi reyi olduğunu haber- vermiştir.»
Ayni, Şâfiîler'e şu cevab-ı vermiştir; «Şafii1er'in: (Taamdan murâd buğdaydır) sözlerini kabul edemeyiz taam her yenilen şeydir. Burada ondan murâd buğday değildir. Delilimiz (Ebû Davud'un rivayetinde: taamdan bir sâ' kuru sütden bir sâ'dır) denilmiş olmasıdır. Çünkü kuru sütden bir sâ' sözü taamdan bir sâ'ın ya bedeli yahud atf-ı beyandır. Eğer (taamdan bir sâ') sözünden murâd buğday olsaydı kuru südü taam üzerine, yâhud mânâsına gelen (ev) harfiyle atfederdi. Vakıa Tahâvi"nin rivayetinde (ev) ile atfedilmiştir. Fakat, dâvamızı ısbat için hüccet olarak bize Ebû Davud'un rivayeti kâfidir. Mezkûr rivayet büittifâk sahîhdir. Buh r i' nin Hz. Ebû Saîd'den tahrîc ettiği şu hadisde bizim söylediklerimizi te'yîd eder:
«Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bayram günü sadaka-ı fıtri taamdan bir sâ' olarak verirdik. O zaman bizim taamımız arpa, kuru üzüm, kuru süt ve kuru hurma idi.»
Hâkimin rivayetinde: «Buğdaydan da bir sâ' verirdik.» de-nilmişse de Ebû Dâvûd bu cümlenin mahfuz olmadığını söylemiştir. İbni Huzeyme dahî: Bu haberdeki buğday sözü mahfuz değildir. Vehmin kimden olduğunu bilmiyorum, demiştir...» Aynî bundan sonra Hâkim' ir Müdrec hadîsleri sahih addetmekte tesahül göstermekle mâ'ruf olduğunu kaydediyor.
Nevevi'nin : «Bu bir sahabî fiilinden ibaretdir.» sözüne de « Ebû Saîd'e bu babda sahabeden kalabalık bir cemâat muvafakat etmiştir. Buna delil: hadisde (Halk bununla amel etti) denilmiş olmasıdır. Zîrâ «En-nas* sözü umum bildirir binâenaleyh bu hususa icmâ-ı ümmet münkid olmuşdur.» diye cevap veriyor.
Sadaka-ı fıtrin buğdaydan bir sâ' verileceği meselesinde İmam Mâlik, İmam-ı Ahmed ve İshâk da Şafii ile beraberdirler. Evzâî'ye göre herkes kendi beldesinin ölçüsüyle buğdaydan iki müdd verir. Leys. «Buğdaydan Hişam müddi ile iki müdd; kuru hurma, arpa ve kuru sütden dörd müdd verilir.» demiştir.
Ebû Sevr' e göre ise bedeviler sadaka-ı fıtri kuru hurma, arpa taam, kuru üzüm ve kuru sütden bir sâ' verirler. Bunların kıymetlerini bulsalar bile vermezler. Ebû Ömer İbni Ab-dilber: «Ebû Sevr, buğdayın lâfını etmedi. 1mam-ı Ahmed kuru hurmanın bu meyândan çıkarılmasını münasip görüyor; ve bu babda asıl nafaka olacak şeylerin nazari itibâre alınmasim bunlardan da bir sâ'dan aşağı sadaka vermenin caiz olmadığını söylüyordu.» demiştir.
Burada dikkat edilecek bir cihed de Küfe ulemâsının kavilleri mucebince, kuru hurma, arpa ve kuru üzüm yahud bunların kıymetlerinin verilip verilemiyeceği meselesidir. Hanefiiler' den «Hidâ-ye» sahibi şöyle diyor: «Sadaka fıtra buğday, un, kavrulmuş un ve kuru üzüm gibi şeylerden yarım sâ': kuru hurma ile arpadan ise bir sâ' olarak verilir. İmam-ı Ebû Yûsuf ile İmam-ı Muhammed: Kuru üzüm arpa mesabesindedir demişlerdir ki bu sözü îmam-ı Hasan b. Ziyâd, Ebû Hanîfe' den de rivayet etmiştir. Birinci kavi İmam-ı Muhammed' in Ebû Yûsuf dan, onun da Ebû Hanîfe' den rivayet ettiği bir vecihdir. (Cami-i sagîr)in rivayeti de budur.»
Sadaka-ı fıtrin buğdaydan yarım sâ' verilmesi Ebû Bekri Sıddik, Ömer b. Hattâb, Osman b. Affân, Alî b. Ebi Talib, İbni Mes'ûd, Câbir b Abdillah, Ebû Hüreyre, İbni Zübeyr, İbni Abbâs, Muâviye ve Esma binti Ebi Bekir (Radiyallahü anhüm) hazerâtı ile Sadu'bnül-Mü-seyyet Ata'â, Mücâhid, Said b. Cübeyr, Ömerü'bnü-Abdilazîz, Tâvûs, İbrahim Nehaî, Şa'bî, Alkâme, Esved, Urve, Ebû Selemetü'bnü Abdirrahmân Ebû Kılâ-be Abdülmelik b. Muhammed, Evzâi, Sevrî, İbni Mübarek, Abdullah b. Şeddad ve Mus'ab b. Saîd'in mezhepleridir. Tahâvî, Kaasim, Salim, Abdurrahmân b. Kaasim, Hâkim ve Hammâ'd'ın kavilleri de bu olduğunu söylemiştir. Mezkûr kavil İmam-ı Mâlik' den de rivayet olunmuştur.
Hanefiyye ulemâsı bu hususda Ebû Dâvû'd'un rivayet ettiği SagIebe hadisi ile de istidlal ederler. Mezkûr hadis de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Buğdaydan bir sâ', küçük olsun büyük olsun, hür olsun köle olsun, erkek olsun kadın olsun iki kişinin sadaka-ı fıtridir. Zenginliği Allah tezkiye eder. fakirinize ise Allah verdiğinden daha ziyâdesini iade eder.» buyurmuştur. Gerçi bu hadis üzerinde söz edenler olmuştur. Fakat Aynî, onun haber-i vahid bir hadîs olduğunu, haber-i vahidle ise vücûb sabit olacağım söylemiştir.
Hanefii1er in bir delili de Ebû Dâvûd un rivayet ettiği İbn-i Abbâs hadîsidir. Bu hadîste beyân edildiğine göre Hz. İbn-i Abbâs Ramazan sonunda Basra'da hutbe okumuş ve: «Orucunuzun sadakasını verin.» demiş. Halk bunu bilmezlermiş îbni Abbâs (Radiyallahü anh): « Medine1i1er'den burada kim var? Kalkın din kardeşlerinize öğretin çünkü onlar bilmiyorlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve ScUevı) bu sadakayı kuru hurma ile arpadan bir sâ'; buğdaydan yarım sâ' olarak takdir buyurmuştur...» demiştir. Bu hadîs üzerinde dahî söz edilmiştir fakat hadis en azından mürseldir. Mürse1 ise Hanefiî1er'ce hucceddir. Hâkim'in «Müstedrek»'inde yine îbni Abbâs (Radiyallahü anhYd&n tahrîc ettiği bir rivayet de bunu te'yîd etmektedir. Mezkûr rivâyetde İbn-i Abbâs (Ra-diyallahii anh):
«Resûlüüah (SaJlaUahü Aleyhi ve Scllcm) Mekke'ye bir kâhya göndererek: sadaka-ı fıtrin vacip bir hak olduğunu buğdaydan iki müdd; arpa ile kuru hurmadan bir sâ' olarak verileceğini îlân ettirdi.» demişdir. Bu hadîsi Hâkim sahih bulmuş; Bezzâr dahî biraz lâfız değişikliği ile rivayet etmiştir. Hadîsi şerifi Hz. İbni Abbâs' dan Dârakutnî daha başka tariklerle de rivayet etmiştir. Bu babda Tirmizi'nin rivayet ettiği Amrubnü Şuay b hadîsi ile İmam-ı Ahmed b. Hanbel'in tahrîc ettiği Esma binti Ebi Bekir hadîsi Dâre-kutni'nin rivayet ettiği Ali ve Zeyd İbn-i Sabit (Radiyallahii anh) hadisleri; Taberânî' nin «El-Evsât» nâm eserinde tahric ettiği Câbir b. Abdillah hadîsi de Hanefiîler'in delülerindendir. Bu hadislerin hepsinde sadaka-ı fıtrin buğdaydan yarım sâ' verileceği bildirilmektedir.

2- Sadaka-i fıtrin arpa ile kuru hurmadan bir sâ' verileceğinde hilaf yoktur. Yalnız Zahirîler' den İbni-i Hazin sadaka-ı fıtrin, yalnız arpa ile kuru hurmadan verileceğine kaail olmuştur. Babımız hadîsi onun aleyhine hucceddir.
3- Kuru süd'den sadaka-ı fıtır bir sâ' olarak verilir. Nevevî (631 - 676) diyor ki: «Ulemâ kuru süd hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre kuru südden sadaka-ı fıtır verilemez. Çünkü onda öşür yoktur. Mârudi buradaki hilafın çöllerde yaşayanlar hakkında olduğunu, şehirler halkına kuru südden sadaka vermenin bilittifâk caiz olmadığını söylemiştir. Üstadımız Zeynüddin (Rahimehulfak) kuru süt hakkında Şafiî' nin kavilleri muhtelif olduğunu söylemiştir.»
Yine Nevevî'nin beyanına göre Şâfiîler'ce kuru südden sadaka-ı fıtır verilebilir.
Hanefii1er'ce dahî kuru südden sadaka-ı fıtır vermek caizdir. (Et - Tuhfe) nâm eserde kıymetinin verileceği bildiriliyor.
İmam-ı Mâlik sadaka-ı fıtrin dokuz şeyden verilebileceğini söylemiştir. Bunlara: Buğday, arpa, kabuksuz arpa, mısır, darı, pirinç, kuru hurma, kuru üzüm ve kuru süddür. Mâlikiler' den İbni Habib bunlara mercimeği de katmış bu suretle sadaka-ı fıtır olarak verilecek şeylerin sayısı on'a çıkmıştır.
4- Kuru üzümden sadaka-ı fıtrin bir sâ' olarak verileceği dahi ittifâkidir. Bâzıları îmam-ı A'zam'm kuru üzümden yarım sâ' kâfî gördüğünü ileri sürerek hadîsi onun aleyhine hüccet göstermek istemişlerse de İmam-ı A'zam'dan bu meselede iki kavil rivayet olunmuştur. Biri budur, ikinci kavline göre kuru üzümden bir sâ' verilir.
5- Ulemâdan bazıları bu hadîsle istidlal ederek: Sadaka-i fıtır zekât gibi farzdır.» demişlerdir. Cumhura göre sadaka-ı fıtır vaciptir. Bu hadîs Ashâb-ı Kiram'm fiillerini haber vermektedir. Sadaka-ı fıtrin vacip olması başka delillerle sübüt bulmuştur.
6- Hadîsi şerif Ashâb'm sadaka-ı fıtri kendileri için verdiklerine delildir. Binâenaleyh anne karnındaki cenine sadaka-ı fıtır yoktur, yalnız bir rivayette îmam-ı Ahmed b. Hanbel cenin için de sadaka-ı fıtır verilmesini müstehâb görmüş diğer bir ri-vâyetde vacip olduğunu söylemiştir. Zahirîler'in mezhebi de budur. Hz. Osman (Radiyallahü anhym anne karnmdaki çocuk için hattâ bir rivâyedde atları için sadaka-ı fıtır verildiği rivayet olunmuştur. Fakat bu rivayet onun tetavvu' sadakası verdiğine hamlolunmuştur.
7- Hadîsi şerif sadaka-ı fıtrin şehirli, köylü bâdiyenişin için ve dağlı bütün Müslümanlara vacip olduğuna delildir. Dört mezhebin imamları ile cumhûr-u ulemânın mezhepleri budur. Ata', Zûhrî Rabia ve Leys'e göre yalnız şehirlilerle köylülere vacip olur vadilerde yaşayanlarla sair yerler halkına sadaka-ı fıtır vacip değildir.
8- Cumhur"a göre bayram günü kendisi ile çocuklarının yiyeceğinden fazla bir şey'e mâlik olan her Müslümana sadaka-ı fıtır vaciptir.
îmam-ı A'zam: «Zekât almak kendisine helâl olan kimseye sadaka-ı fıtır vacip değildir.» demiştir.
9- Hadisi şerifte «Erkek olsun kadın olsun» buyurulması Küfe ulemâsına delildir. Onlara göre kadının sadaka-ı fıtri kocasına ait değil, kendi malından verilir.

18- (...) Bize Abdullah b. Meslemet'bni Ka'nep rivayet etti. (Dedi ki):Bize Dâvûd yanî İbni Kays, Iyaz b. Abdillah'dan, o da Ebû Saîd-Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) aramızda iken biz sadaka-ı fıtri küçük büyük, hür veya memlûk her baş için taamdan bir sâ' yahut kuru südden bir sâ' veya arpadan bir bir sâ' yahut kuru hurmadan bir sâ', veya kuru üzümden bir sâ' üzerinden verirdik. Bunu tâ bize Muâviyetü'bnü Ebî Süfyan hac yahut ömre yapmak için gelinceye kadar bu minval üzere vermeye devam ettik. Sonra Muâviye minber üzerinde halka bir konuşma yaptı ez cümle: Ben Şam buğdayından iki müddün bir sâ' kuru hurmaya muadil olduğu fikrindeyim dedi; Bunun üzerine halk onun re'yiyle amel ettiler.» Ebû Saîd demiş ki: «Bana gelince, ben bunu yaşadığım müddetçe ilelebet eskiden verdiğim gibi vermekte devam ediyorum.»

19- (...) Bize Muhammed b. Rafî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrezzak, Ma'mer'den, o da İsmail b. Ümeyye'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Iyaz b. Abdillah b. Sa'd b. Ebî Şerh haber verdi kendisi Ebû Said-i Hudrî'yi şöyle derken İşitmiş:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda iken biz sadaka-ı fıtri küçük büyük, hür memlûk herkes için üç sınrfdan (yani) kuru hurmadan bir sa\ kuru sütden bir sâ', arpadan bir sâ olarak verirdik. Muâvİye halife oluncaya kadar onu böylece vermeye devam ettik. O iki müdd buğdayın bir sâ kuru hurmaya muadil olacağını tensib etti.»
Ebû Said: «Bana gelince, ben onu böylece vermeye devam ediyorum.» demiş.

20- (...) Bana Muhammed b. Rafî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbnü Cüreyc, Haris[5] b. Abdirrahman b. Ebi Zûbab'dan, o da Iyâz b. Abdillah b. Ebî Şerh'd en, o da Ebû Saİd-i Hudri'den naklen haber verdi. Ebû Saîd şöyle demiş:
«Biz sadaka-ı fıtri üç sınıf dan: kuru süt, kuru hurma ve arpadan verirdik.»

21- (...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâtim b. İsmail İbnİ Aclan'dan, o da Iyâz b. Abdillah b. Ebî Serh'den, o da Ebû Saîd-i Hudri'den naklen rivayet etti ki Muâviye buğdaydan yarım sâ' kuru hurmanın bir sa'ına muadil tutunca Ebû Saîd bunu kabul etmemiş ve:
«Ben bu sadakayı ancak Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında verdiğim gibi kuru hurmadan bir sâ', yahud kuru üzümden bir sâ', veya arpadan bir sâ', yahud kuru sütden bir sâ olarak veririm» demiş.
Bu hadîsi Buhâri «Sadaka-i fıtır» bahsinde tahrîc etmiştir.
Müslim'in Muhammed b. Rafi' tarîkına Dârakutni istidrâkde bulunmuş; ve: «Saîd b. Mesleme bu hadisde Ma'mer'e muhalefet ederek onu tsmâil b. Ümeyye'den, o da Haris b. Abdirrahmân b. Ebî Zûbâb'dan o da Iyâz'dan naklen rivayet etmiştir. Hâlbuki hadîs Hâris'den mahfuzdur.» demişse de, Nevevi bu istidrâki yersiz bulmuştur. Çünkü î smâî1 b. Ümeyye'nin Iyâz'dan işittiği sahih ve sabittir.
Hadis-i şerif merfû hükmündedir. Çünkü yapılan iş Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanına izafe edilmiştir. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verilen sadaka-i fıtri duymuş ve takrir buyurmuştur. Bahusus bâzı rivayetlerde sadakanın onun emri ile toplanarak, onun huzuruna getirildiği tasrîh edilmiştir. Sadakanın toplanıp dağıtılmasını emreden bizzat kendisidir.
Hattâbî (319-388): «Burada taamdan murâd: Buğday'dır. Bu isim ona mahsûstur. Mutlak olarak söylenildiği zaman buğday mânâsında kullanılır. Meselâ birisine (Git pazardan taam al!) denilse, o kimse bundan buğdayı anlar. Örfen ekseriyetle bir mânâda kullanılan söze, o mânâ verilir.» demiştir. Fakat İbni Münzir, Hattâbi'nin hatâ ettiğini söylemiştir. Çünkü Hz. Ebû Said evvelâ (taam) kelimesini mücmel bırakmış, sonra tefsir etmiştir. Hattâ Hafs b. Meysera' nin Zeyd'den, onun da Iyâz' dan naklettiği rivayette: «O zaman bizim taamımız arpa, kuru üzüm, kuru süt ve kuru hurmadan ibaretti.» diyerek sözünü te'kîd etmiştir. İbni Huzeyme' nin Fuday1 tarîki ile Hz. İbni Ömer'den naklettiği rivayet de bunu te'yîd eder. Mezkûr rivayette îbni Ömer (Radiyallahü anhh
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bu sadaka ancak kuru hurma, kuru üzüm ve arpadan verilirdi, buğday yoktu.» demiştir. İbni Münzir (?-310); «Buğday hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem,)'den İtimâda şâyân bir haber bilmiyoruz, o

zaman Medine'de pek az buğday bulunurdu; sahabe zamânında buğday çoğalınca yanın sâ' buğdayı bir sâ' arpaya muadil tuttular. Bu zevat dîn imamlarıdır. Binaenaleyh onların kavilleri değiştirilemez. Meğer ki kendileri gibi zevatın başka bir kavli ola.» demiş, sonra is-nâdları ile Hz. Osman, Alî, Ebû Hüreyre, Cabir, İbni Abbâs, îbni Zübeyr, Esma binti Ebî Bekir (Radiyallahü anhüm) hazerâtmdan sahih hadîsler rivayet etmiştir. Bu hadîslerin her biri sadaka-i fıtrin buğdaydan yarım sâ' verileceğini bildirmektedir.
Ulemâdan bâzıları buna itiraz ederek; «Lâkin Ebû Saîd hadisi bizzat Hz. Ebû Said'in yarım sâ1 buğdaya muvafakat etmediğini göstermektedir. îbni Ömer (Radiyallahü anh) dahî ayni fikirdedir. Binâenaleyh Tahâvi'nin icmâ' iddiası doğru değildir: bu mes'elede icmâ' yoktur.» demişlerdir. Fakat Aynî bu iddiayı reddetmiş ve Tahâvi'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabından ve onlardan sonra gelen Tâbi-i n' den sadaka-i fıtırın buğdaydan yarım sâ', geri kalan şeylerden bir sâ1 verileceğini bildiren bir çok hadîsler rivayet ettiğini söylemiştir.
Tahâvi (236 - 321): «Biz, bu hususta ne Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından, ne de Tabiîn' den bir hilaf rivayet olunduğunu bilmiyoruz. Şu hâlde bu mes'elede hiç bir kimsenin muhalefette bulunması doğru değildir. Zîrâ mes'ele hakkında Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Alî (Radiyallahü anh) zamanlarında icmâ' mün'akid olmuştur...» demiştir.
Bu mes'elede icmâ' bulunmadığını iddia edenlerin delili Hz. Ebû Saîd ile îbni Ömer (Radiyallahü anhümaYnın muvafakat göstermemeleridir.
Ayni diyor ki: «Ebû Saîd sadaka-i fıtır hakkında kuru hurma, arpa, kuru süt ve kuru üzümden başkasının caiz olduğunu bilmiyordu. Buna delil: ondan rivayet olunan şu hadîstir:
(Biz), Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında sadaka-i fıtri kuru hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ'... olarak veriyorduk, bunlardan başka hiç bir şeyden sadaka vermiyorduk.»
Vakıa hadisin bir rivayetinde Hz. Ebû Said-. «Biz, sadaka-i fıtri taâm'dan bir sâ' olarak veriyorduk.» demiştir. Fakat Aynî buna, şu cevâbı vermiştir: «Evvelce de beyân ettiğim vecîhle yenilen ve nafaka olarak kullanılan her şey'e taam denilir. Şu hâlde bu kelime Hz. Ebû Saîd'in hadisinde zikrettiği yiyecek nev'ilerinin hepsine şâmildir. İkinci bir cevap da şudur: Hz. Ebû Sald in, Muftviye (Radiyaîlahü anJıJ'a îtirâz etmesi buğdaydan sadaka-i fıtır verildiğini bilmediği içindir, tbni Ömer' den nakledilen rivayet dahi bu mânâya hamledilir. Şöyle de cevap verilebilir-. Hz. Ebû Said'in verdiği bir sâ'ın yansı tetavvu' yâni sevâbınadır.
Hads-i şerif kölenin sadaka-ı fıtri sahibine vâcib olduğuna delildir.

5- Sadaka-i Fıtrin Bayram Namazından Önce Verilmesini Emir Babı

22- (986) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ebû Hayseme, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) sadaka-İ fıtrin halk Bayram Namazına çıkmazdan önce verilmesini emir buyurmuş.»

23- (...) Bize Muhammed b. Raf i' rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki, Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka-i fıtrin halk bayram namazına çıkmazdan evvel verilmesini emir buyurmuş.
Nevevî diyor ki: «Sadaka-i fıtrin vakti hususunda ulemâ ihtilaf etmişlerdir. Şafii' nin sahih kavline göre sadaka-i fıtır güneş kavuşarak, gecenin ilk cüz'ü girmekle vâcib olur. İkinci kavle göre Bayram sabahı fecrin doğması ile vâcib olur. Diğer Şâfiîyye ulemâsına göre hem bayram akşamı güneşin kavuşması ile, hem de fecrin doğması ile vâcib olur. Binâenaleyh bir çocuk güneş kavuştuktan sonra doğsa yahut fecir doğmadan ölse onun İçin sadaka-i fıtır vâcib değildir. İmam Mâlik' den dahî Şâfi1'nin kavilleri gibi iki kavil rivayet olunur. İmam A'zama göre sadaka-i fıtır Bayram sabahı fecrin doğması ile vâcib olur.»
Hadis-i şerif sadaka-i fıtrin Bayram gününden sonraya bırakılmasını caiz görmiyen cumhûr-u ulemânın delilidir. Efdal olan bu sadakayı namazgaha çıkmadan vermektir.

6- Zekat Vermiyenin Günahı Babı

24- (987) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs yâni İbni Meysarete's - San'ânî, Zeyd b. Eslem'den rivayet etti, ona da Ebû Sâlih-i Zekvân haber vermiş. Kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Şöyle buyurdular:
«Altınla gümüşün haklarını vermeyen hiçbir altın ve gümüş sahibi yoktur ki, kıyamet gününde bunlar ateşten levhalar hafine getirilip de, cehennem ateşinde kızdırılarak onlarla sahibinin yanları alnı ve sırtı dağlanmasın... Bu levhalar soğudukça miktarı 50.000 sene olan bir günde kullar arasında verilecek hüküm bitinceye kadar sahibine azâb için tekrar (kızdırılarak) iade olunacaklardır. Nihayet kendisine ya cennete ya cehenneme doğru (giden yolu) gösterilecektir.»
— «Yâ Resûlüllah! Yâ (zekâtı verilmeyen) develer ne olacak?» denildi; Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Hiç bir deve sahibi de yoktur ki, —bu hayvanların hakkı su başlarına geldikleri gün sağılıp, muhtaçlara vermek iken— onların hakkını vermesin de, kıyamet gününde o develerin altına alabildiğine düz ve geniş bir sahaya yatırılarak develerden bir tek yavru bile hâriç kalmamak şartı ile onu ayakları ile ezmesin ve dişleri ite ısırmasınlar. Deve sürüsünün baş tarafı üzerinden (çiğneyip) geçtikçe son tarafı onun üzerine iade edilir. Bu ameliye miktarı 50.000 sene olan bir günde kullar arasında verilecek hüküm bitinceye kadar (devam eder.) Nihayet ya cennete yahut cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.»
—-Yâ Resûlüllah! Sığırlarla koyunlar ne olacak?» dediler. Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)*
— «Hiç bir sığır ve koyun sahibi yoktur ki, onların hakkını vermesin de, kıyamet günü geldiğinde düz ve geniş bir yerde onların altına serilerek, mezkûr hayvanlardan hiç biri hâriç kalmamak ve içlerinde çarpık boynuzlu, boynuzsuz, kırık boynuzlu bulunmamak şartı ile onu boynuzları ile süsmesin; tırnakları İle ezmesinler. Bu hayvanların önde bulunanları, üzerinden (çiğneyip) geçtikçe sondaklller onun üzerine tekrar iade edilirler. (Bu miktarı 50.000) sene olan bir günde tâ kullar arasında verilecek hüküm bitinceye kadar (devam eder.) Nihayet ya cennete veya cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.» buyurdu. Ash&bdan:
— «Yâ Resûlüllah! Ya atlar ne olacak?» diyenler oldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
— «Atlar üç kısımdır; bir kısmı sahibi İçin bir yük; bir kısmı sahibi için örtü; bir kısmı da sahibi için ecirdir. Atı kendisine yük olan adama gelince: Bir kimsenin öğünmek, riya ve Müslümanlara düşmanlık için bağlayıp beslediği attır. Bu at ona bir yüktür.
Gelelim sahibine örtü olan at'a: Bu, bir kimsenin Allah yolunda bağlayıp beslediği; sonra onun sırtında ve boynunda Allah'ın hakkı olduğunu unutmadığı attır. Bu at, onun için bir örtüdür.

Sahibine ecir olan at ise: Bir kimsenin Allah yolunda Müslümanlar için çayır ve bahçede bağlayıp beslediği attır. At bu çayırdan veya bahçeden ne yerse, yediği şeyler adedince sahibine hasenat yazılır. Ona atın pislikleri ile bevlleri sayısınca dahî hasenat yazılır.
At, ipini koparır da bir veya iki tur atarsa, sahibine onun izleri ve pislikleri miktârınca hasenat yazılır. Yahut sahibi onu bir nehir kenarından geçirirken sulamağa niyeti olmadığı hâlde o nehirden su İçerse Allah, sahibine onun içtiği su yudumları miktârınca hasenat yazar.» buyurdular. (Ashâbdanh
— «Yâ Resûlüllah! Ya eşekler ne olacak?» diyenler oldu, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemh
— «Eşekler hakkında bana şu bir tek cem'iyyetli âyetten başka bir şey indirilmedi: Her kim zerre* miktarı bir hayır işlerse, onu(n mükâfatını) görür. Zerre miktarı kötülük işleyen de, onu(n mücâzâtını) görür.» buyurdular.

25- (...) Bana Yûnus b. AbdilVlâ Es - Sadefi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Hişâm b. Sa'd Zeyd b. Esle m'd en bu isnâd da Hafs b. Meysera hadîsi mânası ile sonuna kadar rivayette bulundu. Yalnız o ;«Hiç bir deve sahibi yoktur ki, onun hakkını vermesin de...» dedi; «O develerden haklarını...» demedi.
Hadîsde: «Develerden bir tek yavru noksan kalmamak şartıyla...» ibaresini de zikretti. Bir de-. «Onlarla iki yanı, alnı ve sırtı dağlanır.» dedi.

26- (...) Bana Muhammed b. Abdilmelik El - Emevî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdûlazîz b. Muhtar rivayet etti. (Dedi ki); Bize Süheyl b Ebî Salih, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç bir hazîne sahibi yoktur ki, onun zekâtını vermesin de, o hazîne cehennem ateşinde kızdırılarak levhalar hâline getirilmesin ve onunla tâ Allah 50.000 sene miktarındaki bir günde kulları arasında hükmedinceye kadar yanları alnı dağlanmasın, sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
Yine hiç bir deve sahibi yoktur ki, onların zekâtını vermesin de, kendisi alabildiğine çok olan develerin altına düz ve geniş bir yere yatırılarak develer üzerinden geçirilmesin. Develerin son taraftakileri üzerinden geçtikçe, ön taraftakileri tekrar onun üzerine iade olunur. (Bu) tâ Allah miktarı 50.000 sene olan bir günde kulları arasında hükmedinceye kadar {böyle devam eder.) Sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
«Hiç bir koyun sahibi de yoktur ki, onların zekâtını vermesin de, kendisi alabildiğine çok koyunların altına düz ve geniş bir yere yatıralarak, koyunlar onu tırnakları ile ezmesin; İçlerinde yamuk boynuzlu ve boynuzsuz koyun bulunmamak şartıyla onu boynuzlarıyla süsmesinler. Son tarafta bulunan koyunlar üzerinden geçtikçe ön taraftakiler tekrar onun üzerine İade olunurlar. (Bu) tâ Allah kullarının arasında miktarı sizin senelerinizle 50.000 sene olan bir günde hükmedinceye kadar (böyle devam eder.) Sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.» buyurdular.
(Râvi Süheyl: «Sığırı zikretti mi, etmedi, bilmiyorum.» demiş.) Ashâb:
— «Atlar ne olacak Yâ Resul ali ah? dediler. ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)i
— «Atların alınlarında kıyamete kadar hayır vardır. Yahut atların alın-Iraında kıyamete kadar hayır düğümlenmiştir. —Süheyl: Öyle mi dedi, böyle mi şüphe ediyorum; demiş.— Atlar üç kıdımdır. Bir kısmı 6âhlbine ecir, bir kısmı sahibine örtü, bir kısmı da sahibine yüktür. Sahibine ecir olan at: Sahibinin, Allah yolunda edindiği ve Allah yoluna hazırladığı attır. Böyle bir atın karnına attığı her şey mukabilinde Aliah, sahibine bir ecir yazar. Velev ki atı çayırda gütmüş olsun.. At, her ne yerse Allah ona mukaabil sahibine bir ecir yazar. At'ı nehirden sularsa karnına attığı her damla mukaabilinde sahibine bir ecir vardır. — Resûlüllah İSalîallahü Aleyhi ve Selîem) atın bevli ile pislikleri mukaabilinde bile ecir olduğunu söyledi ve sözüne devamla: — Bir veya İki tur koşmuş olsa attığı her adım mukaabilinde sahibine ecir yazılır.
Sahibine örtü olan ata gelince: (Bu da): Bir kimsenin sırf cömertlik ve güzellik için edindiği attır. Ama onun sırtında ve karnında gerek darlık, gerekse varlık içinde olsun (ödemesi gereken) bir hak olduğunu unutmaz. Sahibine yük olan at ise: Sahibinin sırf böbürlenmek, şımarmak ve öğün-mek, âleme, riya için edindiği attır. İşte at, kendisine yük olacak olan kimse budur.» buyurdu. Ashâb:
— Ya eşekler ne olacak yâ Resûlallâh?» diye sordular. Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem}--
— «Allah, onlar hakkında bana şu bir tek cemiyyetIi âyetten başka bir şey indirmedi: Her kim zerre miktarı bir hayır İşlerse onu(n mükâfaatını görür zerre miktarı kötülük işleyen de onun (mücâzatını) görür. [6]» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsiKuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülazîz yâni Derâverdî, Süheyl'den bu isnâdla rivayet etti. Ve hadisi anlattı.

(...) Bana, bu hadisi Muhammed b. AbdİllâH b. Bezi1 de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti (.Dedi ki): Rahv b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süheyl b. Ebî Salih bu isnâdla rivayette bulundu. Yalnız «Aksa'» yerine «Adbâ'» dedi; bir de: «Onlarla sahibinin yanı ve sırtı dağlanır.» dedi: alnı'nı zikretmedi.

(...) Bana Hârûn b. Said El - eylî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr b. Haris haber verdi, ona da Btikeyr, Zekvân'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//em)'den naklen rivayet etmiş; Efendimiz:
«Kişi develerindeki Allah hakkını yahut sadakayı vermezse... ilâh...» buyurmuşlar; Râvî hadîsi Süheyl'in babasından rivayet ettiği hadîs tarzında anlatmış.
Bu hadisi Buhâri -Kitâbü'l - Müsâkaat» ile «Kitâbü'l -Cihâd»'da; Nesâi -Kitâbül -Hayil»'de tahric etmişlerdir.
Buhâri at'a dâir olan kısmını tahric etmiştir.
Hadis-i şerifin baş tarafı Teâlâ Hazretlerinin
«Altınla gümüşü biriktirip de, Allah yolunda sarfetmiyenler yok mu [7]. İşte onları elemhâk bir azapla müjdele. O gün o attın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılarak; onlarla sahiplerinin alınları, yanları ve sırtları dağlanacak ve kendilerine: İşte nefisleriniz için yığdığınız mallarınız bunlardır. İstif ettiğiniz bu malları tadın bakalım! denilecektir.» âyet-i kerîmesine muvafık tır. Âyette yalnız gümüş sahibinin hâlinin beyânla iktifa olunmuştur. Çünkü gümüş muamelâtta altın dahç çok kullanılırdı.
Kaa'î Düz ve geniş yer demektir. Böyle yer yağmur suyunu iyi tutar. Heravî, Bu kelimenin: «Kîâ» ve «Kiân» şeklinde cemi'len-diğini söyler.
Karkar dahî: Düz ve geniş yer, mânâsına gelir.
Batıh: Ulemâdan bir cemaata göre yüzüstü yatırmaktır. Fakat Kaadı îyâz bunun her ne şekilde olursa olsun yaymak ve yere sermek

mânâsına geldiğini söyler.
Hadîsin bütün esâs nüshalarında: «Ön taraftaki develer üzerinden geçtikçe sondakiler onun üzerine iade olunur.» denilmişse de, Kaadı îyâz ulemânın bunu bir değiştirme ve tashîf kabul ettiklerini söylemektedir. Doğrusu: bundan sonraki rivayette olduğu gibi: «Develerin sonu üzerinden geçtikçe, öndekiler tekrar onun üzerine iade olunur.» şeklindedir.
Aksa': Yamuk boynuzlu;
Celcâ': Boynuzsuz;
Adbâ': Boynuzunun iç kısmı kırık, mânâlarına gelirler.
«Alabildiğine çok...» ifâdesinden murâd: Hayvanların gerek çokluğu ve kuvveti gerekse her azasının mükemmelliği ile sahiplerine fazla azâb vermeleridir. Çünkü çok ve sağlam olmaları vücûtlarının daha ağır basmasını îcâb eder. Nitekim boynuzlu olmaları da sahiplerini süserek, yaralamak suretiyle ona daha çok eziyet verir.
Arapçada sığır, koyun ve geyik gibi hayvanların tırnaklarına «sılf», devenin ayağına «huf», insan ayağına «kadem», at, katır ve eşek tırnağına «hâfir» denilir.
Vizir: Ağır yük, vebal, günah; mânâlarına gelir.
Sahibi sulamak istemediği hâlde hayvanın içtiği her su damlasına mukaabil kendisine hasenat yazılacağı bildirilmesi tembih kabîlindendir. Zîrâ sahibinin hayvanı sulamağa niyeti olmadığı hâlde, hayvanın içtiği su mukaabilinde kendisine sevap yazılınca kasden sınamadığı zaman kat kat sevap yazılması evleviyyette kalır.
Hayvanı Allah yolunda bağlayıp beslemekten murâd: Onu cihâda hazırlamaktır. Kendini serhat bekçiliğine vakfeden kimseye de: «murâbıt» derler.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in atın nevilerini bildiren cümlelerinden muzâflar hazfedilmiştir. Bunlar «Bir kimsenin atı.» takdirindedir.
Hattbâbî diyor ki: «Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e eşeklerin zekâtı soruldukta, âyet-i kerimeye işaret buyurmuş; onun cem'iyyetli olduğunu beyân etmiştir. Çünkü hayır kelimesi bütün tâatlara şâmildir... Bu hadisin mânâsı: Eşeklere iyi veya kötü muamele yapan âhirette karşılığını görecektir, demektir.»
Fâzze: Tek ve eşi az bulunan, manasınadır. Resûlüllah (Saallallahü Aleyhi ve Selîerw)'in okuduğu âyet için «Fâzze» demesi ihtiva ettiği nevileri tafsilâtı ile beyân etmediği içindir. Mezkûr âyet tek başına bütün hasenat ve seyyiâtı toptan ifâde etmiştir. Bazıları: «Bu âyete Cfâzze) denilmesi: Az sözle çok mânâ ifâde etmesi hususunda misli bulunmadığı içindir. Çünkü bütün hayır ve şerr hükümlerine şâmildir.* demişlerdir. Ayet-i kerimenin sorulan suâle cevap teşkil etmesi şöyledir: Ashâb-ı kiram Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'Q, eşeğe de at hükmü verilip verilemiyeceğini sormuş-, o da, ona yapılan muAmele hayırsa mutlaka mükâfaatı görüleceğini; şerr ise cezası verileceğini bildirmiştir. Ashâb1in katır hakkında bir şey sormamaları ya ellerinde pek az katır bulunduğu yahut katın eşek mesabesinde tuttukları içindir.
Hâsılı bâzı atlar sahiplerinin sevap kazanmasına, bazıları günâha girmesine, bir takımları da günahlarının affolunmasına sebeptirler.
Kenz: Yerde gömülü olsun olmasın birbiri üzerine yığılan şey, manasınadır. Bâzıları «Biriktirilen» mânâsına geldiğini söylerler.
Kaadı îyâz, Selef ulemânın bu hadisle âyetteki kenz' den ne kastedildiği hususunda ihtilâf ettiklerini söyler. Mezkûr ulemânın ekserisine göre buradaki kenz'den murâd: Zekâtı verilmeyen maldır. Zekâtı verilmeyen mala kenz denilmez.
Bâzıları: «Kenz'den murâd: Lügat ulemâsının söyledikleridir. Lâkin bu âyet zekâtın farz kılınması ile neshedilmiştir.» demiş; bir takımları: «Bu âyetten murâd ehl-i kitap'tır.» mütâlâasında bulunmuşlardır.
Bir takımları «Zekâtı verilsin verilmesin 4.000 dirhemden fazla mal kenz'dir.»; dah başkaları da «ihtiyâçtan fazla olan mal kenzdir.» demişlerdir.
Nevevî : «İhtimâl islâmiyetin ilk zamanlarında müslüman-larm zaruret hâlinde hükmü buymuş...» dedikten sonra fetva imamlarının birinci kavil üzerinde ittifak ettiklerini söylemiş ve: «Sahih olan da budur.» demiştir. Zîrâ bir hadisde:
«Eğer bir kimsenin elinde mal bulunur da, onun zekâtını vermezse o mal kendisine dazlak başlı bir yılan şeklinde temsil olunur... Ve: Ben senin kenz'inim! der.» buyurulmuştur.
Hayırm, atların alınlarında düğümlenmesinden murâd: Dâima hayırlı işlere yaramalarıdır. Bu suretle hayır sanki onların alınlarına düğümlenmiş gibidir.

Hadisi Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Altın ve gümüşe zekât lâzımdır. Hadîsde zikri geçen deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar dahi bu hükümde dâhildirler. Mes'ele ulemâ arasında ittifâkidir.
2- İmam A'zam, at'a zekât verileceğine bu hadisle istidlal etmiştir. Yerinde de beyân olunduğu vecihle İmam A'zam'ın mezhebine göre: Bir kimsenin bütün atları erkek olursa onlara zekât yoktur. Erkek ve dişi karışık olurlarsa zekât vacibidir. Bu takdirde atların sahibi muhayyerdir. İsterse her at için bir dinar verir, dilerse atlara kıymet biçerek; kıymetlerinin kırkda birini verir.
imam Mâlik, imam Şâfii ve cumhûr-u ulemâya göre: Ne hâlde olursa olsun atın zekâtı yoktur. Delilleri: «Müslümana atı için sadaka yoktur.» hadîsidir. Onlar, babımız hadîsini te'vîl etmişlerdir. «Bu hadîsden murâd: Sahibinin atı ile ci-hâd etmesidir. Bazen cihâd için at teayyüm eder.» derler.
Bâzıları «Atın üzerindeki hakdan murâd: İhtimâl ona iyi bakmaktır.» demişlerdir. Daha başka te'villerde bulunanlar da olmuştur.
3- Hadîs-i şerîfde umûmla istidlal edilebileceğine işaret vardır. Bu işaret delilden hüküm çıkarmak, kıyâs yapmak ve âyetin mânâsı nasıl anlaşılacağı hususunda müsl umanlara bir tembîhdir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Kitâbullah'da zikredilmeyen eşeklerin hükmüne âyet-i kerîme ile tembihde bulunmuştur.
Aynî: «Bu tembih tahsili olmiyanlann inkâr ettiği kıyâsın ta kendisidir.» diyor.
4- Hadîs-i şerîfde, Allah yolunda beslemek şartıyla at edinmeye teşvik vardır. Kıyamet gününde atın pisliklerinin bile hasenat olacağını bildirmesi bundandır.
5- Riya mezmûm bir haslettir ve günahtır. îçine riya karışan amel kıyamet gününde sahibine fayda vermiyecektir.
6- Hadîs-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e içtihadı caiz görmeyenlere delildir. Onlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevî)'in yalnız vahy ile hükmettiğine kaaildirler. Fakat bu kavil merdûttur. Çünkü âyet-i kerimede TeâÌâ Hazretleri at ve şâire'nin hükümlerini Peygamber (Salbllahü Aleyhi ve SellemYe tefsir etmemiştir. Cumhûr-u ulemâya göre Resûlüllah (Saallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihâdda bulunması caizdir.
7- Yine bu hadîs islâmın ve cihâdın kıyamete kadar devam edeceklerine delildir. Bu sözden murâd: Kıyametten az önceki zamandır. Yâni

islâmiyet ve cihâd Yemen tarafından gelip, müminlerin ruhunu kabzedecek olan rüzgâr çıkıncaya kadar devam edeceklerdir.

27- (988) Bize İshâk b. tbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki: Bize İbni Cüreyc haber verdi (Dedi ki): Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi; o da Câbir b. Abdillâh El-Ensârî'yi şunları söylerken işitmiş: Ben, Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellemfi şöyle buyururken dinledim:
«Develerin hakkını vermyeen hiç bir deve sahibi yoktur ki, o develer kıyamet gününde olduklarından daha çok gelerek, kendisi onların altına geniş ve düz bir yerde oturmasın ve develer bacakları İle ayakları ile onun üzerinden geçmesinler.
Sığırın hakkını vermiyen hiç bir sığır sahibi yoktur ki, kıyamet gününde bu hayvanlar olduklarından daha çok gelerek; kendisi düz ve geniş bir yerde onların altına oturmasın! Bu hayvanlar onu boynuzlan İle sürecek ve ayakları İle ezecektir.
Koyunun hakkını vermeyen hiç bir koyun sahibi yoktur, ki, kıyamet gününde bu hayvanlar olduklarından daha çok bir hâlde gelerek; kendisi de düz ve geniş bir yerde tınların altına oturmasın! Koyunlar, onu süsecek ve tırnaklarıyla ezecek; İçlerinde boynuzsuz veya boynuzu kırık koyun bulunmayacaktır.
Hazînenin hakkını vermiyen hiç bir hazîne sahibi yoktur ki, kıyamet gününde hazînesi dazlak başlı bir yılan olarak gelmesin! Bu yılan ağzını açarak onu kovalıyacaktır; yılan yaklaştıkça o kaçacak. Bunun üzerine yılan: Al şu sakladığın hazîneni, ben ondan müstağniyim; diyecek. (Beriki) kurtuluşa çâre olmadığını görünce elini yılanın ağzına sokacak, yılan da onu aygırın (yem) kıydığı gibi kıyı verecek.»
Ebû'z-Zübeyr demiş ki: «Ben, Ubeyd b. Umeyr'i bu sözü söylerken işittim. Sonra bunu Câbir b. Abdillâh'a sorduk; o da Ubeyd b. Umeyr in dediği gibi söyledi.»
Yine Ebû'z-Zübeyr demiş ki: «Ben, Ubeyd b. Umeyr'i dinledim; şunları söylüyordu: Bir adam:
— Yâ Resûlallah! Devenin hakkı nedir? diye sordu; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Onu su başında sağmak, süt kovalarını emânet vermek, erkek develeri emânet vermek, develeri menîha olarak vermek ve Allah yolunda üzerlerinde yük taşımaktadır; buyurdular.»

28- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülmelik, Ebû'z Zübeyr'den, o da Cfthir b. Abdillah'dan, o da Peygamber (Saîlaîîahü Aleyhi ve SelIemj'den naklen rivayet ettit Şöyle buyurmuşları
«Hiç bir deve, sığır ve koyun sahibi yoktur ki, onların hakkını vermesin de, kıyamet gününde kendisi düz ve geniş blryerde bu hayvanların altına oturtulmasın! Çift tırnaklılar onu tırnakları ile ezecek, boynuzlular boynuzu İle süsecektir. O gün mezkûr hayvanların İçinde boynuzsuz veya kırık boynuzu bulunmayacaktır.» (Râvî diyor ki): Bizt
— Ya Resûlallah! Bu hayvanların hakkı nedir? diye sorduk;
Peygamber (Saîlallakü Aleyhi ve Sellem)
«Aygırını emânet vermek, kovalarını iade etmek» onları menîha olarak vermek, hayvanları su başında sağmak ve üzerlerinde Allah yolunda yük taşımaktır. Hiç bir mal sahibi de yoktur ki, zekâtını vermesin de, o mal kıyamet gününde dazlak bir yılana dönmesin! Bir yılan sahibini nereye gitse ko-valıyacaktır; sahibi de ondan kaçacak, kendisine: İşte vaktiyle cimrilik ettiğin malın budur!., denilecek; sahibi ondan kurtuluş olmadığını görünca etini onun ağzına sokacak, o da elini aygırın yem kıyması gibi. kıyacaktır.» buyurdular.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, «Develerin hakkı nedir?» suâline «Onları su başında sağmaktır.» cevâbım vermesi Nevevî'nin beyânına göre hem fukaraya, hem hayvanlara kolaylık olduğu içindir. Zîrâ onları su başında sağmak evdekinden daha rahat, fakirlere yardım için daha münâsiptir.
Develerin erkeğini emaneten vermekten murâd: çiftleşmeleridir.
Menîha: Bir nev'i emânettir. Lügat ulemasının beyânına göre menîha iki kısımdır. Birincisi bir şey'i hibe olarak vermektir. Bu hayvana râzî, ev eşyası v.s.'de olur. İkincisi: Deve, sığır ve koyun gibi hayvanları süt, yapağı ve kıllarından bir müddet faydalanmak üzere birine vererek, sonra almaktır. Buna «minha» dahî derler.
Şucâ': zehirinin fazlalığından başının tüyleri dökülmüş erkek yılan, demektir. Bâzıları bunun kuyruğunun üzerine kalkarak yayan veya atlı yolculara saldıran ve atlının başına erebilen yılan olduğunu, sahralarda yaşadığını söylerler.
Kaadı lyaz: «Zahire bakılırsa Allah Teâlâ bu yılanı, zekât sahibini azâb etmek için yaratacaktır.» diyor.
Hadis-i şerif Teâlâ Hazretlerinin:
«Allah Teâlâ'nın fadl-u kereminden kendilerine verdiği malda cimrilik edenler sakın bu yaptıklarını hayır sanmasınlar. Bil'akis, o kendileri için şerrdir. Hakkında cimrilik ettikleri mal kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır.» âyet-i kerîmesine muvafıktır.
Mâziri'ye göre bu hadîste bahsedilen hak ihtimâl yardım teayyün ettiği zamana mahsûstur. Yardımın teayyün etmesi, bir kişiden başka yardım edecek kimse bulunmadığı zaman olur. Zira bu takdirde o bir kişinin gereken yardımı yapması aynen farzdır.
Kaadı İyâz: «Bu sözler, mezkûr hakkın zekât olmadığını sarahaten ifâde etmektedir. îhtimâl bu mes'ele zekât farz olmazdan önce vukûblumuştur.» diyor.
Selef hazerâtı Teâlâ Hazretlerinin: onların mallarında dilenci İle mahrum için malûm bir hak vardır.» âyet-i kerîmesinin mânâsı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhûra göre bu yet'den murâd: Zekât'tır. Ve malda zekâttan başka hak yoktur. Zekâttan başka hak olduğu bildirilen âyetler nedib ve güzel ahlâk ifâde ederler.» demiştir.
Bâzıları mahrum âyetinin, zekât âyeti ile neshedildiğine kaail-dirler.
Ulemâdan bir cemâat âyetin neshedilmediğine ve malda zekâttan maâadâ esirin başını çözmek, mustar kalana yemek vermek, muhtaca yardım etmek ve akrabaya muavenette bulunmak gibi haklar bulunduğunu söylerler.
Şa'bî, Hasan-ı Basrî, Tavus, Atâl ve Mesrûk bunlardandır.
Hadis-i şerif, yukarki hadisin hükümlerini ihtiva etmektedir.

7- Zekat Me'mürlarını Hoşnüd Etme Babı

29- (989) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Muhammed b. Ebî İsmail[8] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-rahmân[9] b. Hilâl El-Absi, Cerir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Cerîr şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SellemTe Bedevilerden bir takım insanlar gelerek:
— «Zekât me'mûrlarından bâzı kimseler bize gelip zulmediyorlar.» dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Scdlâîlahü Aleyhi ve Sellem)*
— «Siz, zekât me'mûrlarınızı hoşnut edin.» buyurdular.
Cerîr demiş ki: Ben, bu hadîsi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyden işideli benden hiç bir zekât me'mûru hoşnûd olmaksızın

ayrılmamıştır.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrahîm b. Süleyman rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bize İshâk dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Muhammed b. Ebî İsmail'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.
Suat: Sâi'nin cem'idir; «Zekât me'mûru» mânasına gelir.
Musaddik dahî: Zekât me'mûru, demektir.
Zekât me'mûrunu hoşnûd etmek, farz olan zekâtı ona vermek ve ona hüsn-ü muamelede bulunmakla olur.
Nevevi diyor ki: «Bu, zevat me'mûrunun fâsiklık yapmadığına göredir. Fâsiklık yaparsa me'mûr azlolunur, zekâtı ona vermek îcâb etmez. Hattâ verilse, zekât yerine geçmez. Zülüm ma'siyetsiz de olabilir. Çünkü haddi tecâvüzden ibarettir. Bunda mekruhlar da dâhildir.

8- Zekati Vermeyenin Ağır Cezaya Çarptırılacağı Babı

30- (990) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş, Mârûr b. Süveyd'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti Ebû Zerr şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfia. yanına vardım, Kabe'nin gölgesinde oturuyordu. Beni görünce:
— «Kabe'nin Rabblne yemin ederim ki, zarar edenler kendileridir.» buyurdular.
Ben, gelip oturdum. Amma yerimde karar kılamayıp, hemen kalktım ve:
— «Yâ Resûlallah! Annem babam sana feda olsun... Bunlar kimlerdir?» dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)--
—«Onlar: Malları çok olanlardır, —önüne, arkasına, sağına ve soluna işaretle— ancak şöyle şöyle ve şöyle yapanlar müstesnadır... Ama onlar da azdır. Zekâtını vermeyen hiç bir deve, sığır ve koyun sahibi yoktur ki, kıyamet gününde bu hayvanlar olduklarından daha İri ve daha semiz gelerek onu boynuzları ile süsmesin, tırnakları İle ezmesinler. Mezkûr hayvanların sonu (geçip) bittikçe Öndekileri tekrar iade edilecek (bu hâl) taa İnsanlar arasında hüküm bitinceye kadar devam edecektir.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadisi Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Ma'rûr'dan, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım, Kabe'nin gölgesinde oturuyordu...»
Ma'rür müteakiben Vekî'in hadîsi gibi rivayette bulunmuş ancak o şunu da söylemiş: «Nefsim yed-i kudretinde olan Atlh'a yemin ederim ki. yeryüzünde hiç bir kimse yoktur ki, ölürken zekâtını vermediği deve, sığır veya koyun bıraksın da... buyurdular.»
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu'z-Zekât» ile «Kitâbu'l-Eymân ve*n-nüzûr» da; Tirmizî ile İbni Mâce «Kitâbu'z-Zekât»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
cümlesi «Annem babam sana feda olsun.» demektir.
Fidâke» kelimesinin «fa»'sı esâs nüshalarda «Fedâke» şeklinde zaptolunmuştur. Bu kelime duâ mânâsında kullanılan mazi bir fiildir. Yalnız çok kullanıldığından kelime «fâ»'mn esresi ile kasredile-rek «fidâke» diye okunmuştur. Hz. Ebû Zerr'in bu sözden muradı: «Bence en kıymetli varlığım sayılan annemle babamı senin yolunda feda ederim.» demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)' «Ancak şöyle ve şöyle ve şöyle yapanlar müstesna.» buyurarak mu-bârek eliyle etrafına işarette bulunması o taraflardan birinden gelecek olan fakire ve şâir hayır yollarına malın sarfedilmesini beyân içindir. Cümlede «kavil» kelimesi fiilden mecazdır.

Hadis-i Şerif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Zenginler sâdece farz olan zekâtı vermekle kalmayıp, her nev'î hayır işlerine iştirak etmelidirler.
2- İstenmeden yemin etmek caiz hattâ bir şeyi te'kîd ve tahkik gibi maslahattan dolayı yemin etmek müstehabdır. Resûlüllah (Saallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu nev'i yeminlerini bildiren sahih hadîsler çoktur.
3- «Annem babam sana feda olsun.» tâbirini kullanmak caizdir.
Fâîde: İmam Müslim hayvanların nisabını bildiren hadîsleri rivayet etmemiştir. Bu husûsda Muâz, îbni Mes' ûd ve İbni Abbâs (Raâiyallahü anh) hazerâtmdan hadisler rivayet olunmuştur. Ayrıca Hz. Ebû Bekir ile Ömer (Raâiyallahü ananın mektupları vardır.
Buhârî ile Müslim nisâb hadîslerini senetlerindeki ihtilâftan dolayı tahric etmemişlerdir. Mezkûr hadîsleri İmam Mâlik İle «Musannef» sahipleri tahric ettikleri gibi Hz. Ebû Bekir'in mektubunu Buhâri rivayet etmiş, Müslim kitabına almamıştır. Çünkü ulemadan bazıları bu mektubu Hz. Ebû Bekir'e mevkuf olarak rivayet etmişdir. Mektup olduğu için kitabına almamış olması da ihtimaldir. Zira kitaptan hadis rivayeti usûl-u fıkıh ve hadis uleması arasında ihtilaflı bir mes'ele-dir. Sahih olan kavle göre caizdir.
Hz. Ömer'in mektubunu Buharîile Müslim tahric etmemişlerdir. Çünkü tmam Mâlik tarikinde bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikredilmemiş, sâdece Ömer (Radiyallahü û«Jı)'ın kavli rivayet olunmuştur. Fakat Tirmizl, Ebû Dâvûd, Dârakutni ve daha başkaları bu mektubun sadaka hususunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yazıldığını bidlirmişlerdir. Hule-fâ-i Eâşidin ile İmam Mâlik ve diğer bir çok ulemâ buna îtimâd etmişlerdir.
Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in mektubunu Buhârî «Kitâbu'z-Zekât»'da rivayet eder. Hadisin meali şudur:
«Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla:
Bu, ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümanlara farz kıldığı, Allah'ın da Resulüne emir buyurduğu zekât farîzasıdır. İmdi her hangi bir müslümandan usûlü vecîhle zekât istenirse onu hemen versin. Her kimden bundan fazlası istenirse vermesin!
Yirmidört veya daha az deve İçin her beş deveye bir koyun; develer yirmibeşe baliğ olduğu vakit, otuzbeş oluncaya kadar iki yaşına basmış dişi bir deve düvesi; devlerin sayısı 36'ya varınca kırkbeşe kadar üç yaşına basmış bir dişi deve düvesi. Kırkaltı'dan altmış'a kadar (Boğa altı) 4 yaşına basmış dişi bir deve. Altmışbirden 75'e kadar beş yaşına basmış dişi bir deve, 76'dan-90'a kadar İki tane üç yaşma basmış dişi deve, 91* den - 120'ye kadar boğa altı iki tane dört yaşına basmış dişi deve verilecek; 120'den fazlası için her kırk devede üç yaşına basmış bir düve, her -ellide dördüne basmış dişi bir deve verilecektir.
Bîr kimsenin yalnız 4 devesi bulunursa onlara zekat yoktur. Sahibi vermek İsterse o başka.
Develer beş'e baliğ oldurnu onlar için bir koyun verilecektir.
Koyunun zekâtına gelince: Koyunlar senenin ekserisini otlakta geçirirse 40'dan-120'ye kadar bir koyun; 121'den-200'e kadar iki koyun; 201'den-300'e kadar üç koyun; 300'den yukarı her yüz koyunda bir koyun verileçektir. Bir kimsenin kırda otlıyan koyunları 4O'dan-1 noksan olursa onlara zekat yoktur. Ancak sahibi dilerse o başka.

200 Dirhem Gümüşte onda btrln dörtte biri (yân! kırkta bir) zekât vardır. Gümüş yalnız 190 dirhem olursa, onda zekât yoktur. Meğer ki sâ-hlbi kendiliğinden vermek İsteye.»
Bu mektubun İkinci kısmını yine Buhar! şöyle rivayet etmiştir:
Bir kimsenin develer! beş yaşına basmış bir dişi deve verecek dereceyi bulur da, elinde böyle bir deve olmaz, dördüne basmış dişi bir deve yavrusu bulunursa o yavru kabul edilir. Mümkünse beraberinde İki de koyun yahut yirmi dirhem alınır.
Bir kimsenin develeri dördüne basmış dişi bir deve verecek dereceyi bulur da, elinde böylesi olmayıp beşine basmış dişi bir deve bulursa, o deve kabul edilir. Zekât me'mûru kendisine 20 dirhem yahut iki koyun İade eder. Bir kimsenin develeri dördüne basmış dişi bir deve yavrusu verecek dereceyi bulur da, elinde böylesi olmayıp yalnız üçüne basmış dişi bir yavru bulunursa bu yavru kabul edilir. Sahibi iki koyun yahut 20 dirhem verir. Bir kimsenin develeri, yaşına basmış dişi bir yavru verecek dereceyi bulur do elinde yalnız dördüne basmış dişi bir yavru olursa bu yavru da kabul edilir. Zekât memuru ona 20 dirhem yahut iki koyun iade eder. Bir kimsenin develeri üç yaşına basmış dişi bir yavru verecek dereceyi bulur da, elinde yalnız ikisine basmış dişi bir yavru olursa, o da kabul edilir. Onunla beraber 20 dirhem yahut iki koyun verir.

31- (991) Bize Abâurrahmân b. Sellâm El-Cumahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabî' yâni İbni Müslim, Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Ebı Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemjt
«Benim Uhud dağı kadar altın'ım olsa üçüncü gece gelirken yanımda ondan bir dînâr kalmasını arzu etmem! Ancak borcum Içfn hazırladığım dînâr müstesna.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mubara-med b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) -. Bize Şu'be, Muhammed b Ziyâd'dan naklen rivayet etti. Muhammed: «Ben, Ebû Hüreyre'den dinledim; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/Zemj'den nakler rivayet etti.» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmiş.

9- Sadakaya Tergib ve Teşvik Babı

32- (94) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe İbni Nümeyr ve Ebû JCüreyb hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Zeyd b. Vehb'den, o da Ebû Zerr'den naklen haber verdi. Ebû Zerr şöyle demiş: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile Medine'nin Harra'sında yatsı zamanı hem yürüyor hem Uhut dağına bakıyorduk. (Bir ara) Resûlül-iah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bana:
— «Yâ Ebâ Zerr!» dedi; ben:
— «Lebbeyk, yâ Resûlallah!» cevâbını verdim.
— «Şu Uhud dağı altın olarak elime geçse üçüncü Ur geceyi ondan bende bir dinar bulunduğu hâlde geçirmemi istemem. Yalnız borç İçin hazırladığım dînâr müstesna olur. —Önüne, sağına ve soluna birer avuç saçma işareti yaparak— onu Allah'ın kullarına şöyle, şöyle ve şöyle dağıtmak isterim» buyurdu. Sonra (biraz) yürüdük. Yinet
— «Yâ Ebâ Zerr!» dedi. Ben:
— «Lebbeyk, yâ Resûlallah!» dedim;
— «Hiç şüphe yok ki malı çok olanlar kıyamet günü sevabı en az olanlardır. Yalnız şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar müstesna...» buyurdu. Ve ilk defâki gibi işarette bulundu. Sonra bir az daha yürüdük. İYine):
— «Yâ Ebâ Zerr! Ben gelinceye kadar olduğun yerde dur.» buyurdu. Ve oradan ayrılarak gözümden kayboldu gitti. Ben bir gürültü ve bir ses İşittim. (Kendi kendime):
— «Gâlibâ Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SellemYe cinler musallat oldu.» diyerek arkasından .gitmeyi düşündüm. Sonradan onun (bana):
«Ben gelinceye kadar buradan ayrılma.» dediğini hatırlayarak kendisini bekledim. Geldiğinde işittiğim şeyleri ona anlattım. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)-. Şöyle buyurdu:
— «O, Cibril İdi! Bana geldi de: (Ümmetinden her kim Allah'a şirk koşmayarak ölürse cennete girecektir.) dedi.» Bent
— «Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?» dedim.
— (Evet) zina etse de, hırsızlık yapsa da buyurdular.

33- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Abdülaziz'den —ki îbni Rufey'dir.—, o da Zeyd b. Vehb'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr şöyle demiş: Gecelerden birinde dışarı çıktım, bir de baktım ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız başına yürüyor, yanında kimse yok. Zannettim ki: Beraberinde bir kimsenin yürümesini istemiyor; ben de ay'in gölgesinde yürümeye başladım. Derken bakınarak beni gördü ve:
— «Kim o!» dedi. Ben:
— «Ebû Zerr'îm! Allah, beni sana feda kılsın.» dedim. ResûlÜllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Yâ Ebâ Zerr! Gel...» *dedi. Bunun üzerine ben de bir müddet onunla beraber yürüdüm. Müteakiben şöyle buyurdu:
«Hiç şüphe yok ki çok mat sahipleri kıyamet gününde (sevabı) az olanlardır. Ancak Allah kendisine mal verip de, o malı sağına, soluna, önüne, arkasına saçan ve onu hayıra sarfeden msütesnâ.»
Onunla bir müddet daha yürüdüm. Nihayet:
— «Şuraya otur!..» dedi. Ve beni etrafı taşlık bir yere oturttu. Sonra bana:
— «Burada, ben dönüp gelinceye kadar otur.» dedi. Sonra Harra'ya doğru gözümden kayboluncaya kadar gitti. Orada epeyi durdu ve beni bekletti. Sonra sesini işittim. Hem geliyor hem de:
— «Hırsızlık da yapsa, zina da etse...» diye söyleniyordu. Yanıma gelince sabredemedim:
— «Yâ Nebiyyallah! Allah, beni sana feda kılsın. Harra tarafında kiminle konuşuyordun? Ben hiç bir kimsenin sana cevap verdiğini işitmedim.» dedim;
— «O, CİbrîI idi. Harra tarafında karcıma çıkarak: (Ümmetine müjdele ki: Her kim Allah'a bir şey'i şerik koşmıyarak Ölürse cennete girecektir.) dedi. Ben: Yâ CİbrîI! Hırsızlık yapsa da» zina etse de m! dedim; Cibril: (Evet.) cevâbını verdi. Hırsızlık etse de, zina yapsa da mı? dedim.
— Evet! cevâbını verdi. Ben, yine:

— Hırsızlık yapsa da, zina etse de mi? diye sordum.
— Evet, şarap bile içse! cevâbını verdi,» buyurdular.
Ebû Zerr hadîsini Buhâri «İstikraz», «İsti'zân» ve «Rukaak» bahislerinde; Tirmizi «Eymân» bahsinde, Nesâi «Yevm ve Leyle» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Lâgat veya Lâgt: Gürültü ve anlaşılmayan sesler mânasına gelir.
tâbiri «Cinler musallat oldu.» yahut «Cin çarptı.» mânâsına gelir. kelimesinin sonundaki «hâ»: Sekit hâsıdır.
İbni Tîn'in beyânına göre bunun fâidesi: îki sakin üzerine durmuş olmamaktır.
Nevevî'nin beyânına göre: Hadisdeki birinci hayırdan murâd: Mal, ikinci hayırdan murâd: Allah'a tâattır.
tâbirinin mânâsı: Bir şey'i verirken ellerini vurmak, bir şey'i atmaktır.
Harra: Medine' nin dışında kara taşlarla kaplı bir yerdir.

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1- Âlim veya büyük bir zât, kıymetli bir arkadaşına künyesi ile hitâb edebilir.
2- Ebû Zerr hadisi, ehl-i hakkın mezhebine delildir. Ehl-i hakka göre büyük günah işleyenler cehennemde ebedi kalmazlar. Hadîs-i şerif delâlet fırkalarından Hâriciler ile Mu'tezî1e aleyhine delildir. Onlar büyük günah işleyenlerin ebe-diyyen cehennemde kalacaklarına inanırlar.
Ebû Zerr hadîsinde hassaten zina ile hırsızlığın zikredilmesi, bunlar büyük günahların en çirkinlerinden olduğu içindir.
3- Yine Ebû Zerr hadîsi içkinin son derece ağır cezayı müstelzim büyük bir günah olduğuna delîîdir.
4- Bu hadisler mutlak surette sadakaya ve hayır işlemeğe teşvik etmektedirler.

10- Mal Biriktirenlerle, Onlar Hakkında Gösterilecek Şiddet Hususunda Bir Bab

34- (992) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize îs~ mail b. îbrâhîm, Cüreyri'den, o da Ebû'l-Alâ'dan, o da Ahnef b. Kays' dan naklen rivayet etti. Ahnef şöyle demiş: Medine'ye geldim bir defa ben, içlerinde Kureyş'in ileri gelenlerinden bir cemâat da bulunan bir halkada otururken son derece haşîn elbiseli, haşîn vücutlu ve haşin yüzlü bir adam çıka geldi. Cemâatin başlarına dikilerek:
«Mal biriktirenlere cehennem ateşinde kızdırılan taşlarla müjde!.. Bu taşlar onların her birinin memeleri ucuna konacak, tâ kürek kemiklerinden çıkacak; kürek kemiği üzerine konacak, memeleri ucundan çıkacak. (Böylece) çalkalanıp duracaklar.» dedi. Bunun üzerine cemâat başlarını indirdiler, onlardan hiç birinin bu adama cevap verdiğini görmedim. Müteakiben adam dönüp gitti. Ben de peşinden takip ettim. Nihayet bir direğin yanına oturdu, (kendisine))
— «Zannetmem ki bu zevat, senin kendilerine söylediklerinden hoşlanmamış olmasınlar.» dedim; O zat şu cevabı verdi:
— «Hakikaten bunların hiç bir şey'e aklı ermiyor. Dostum Ebû'l-Kaasim (Salhdlahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırdı, ben de kendisine icabet ettim. (Bana):
— Uhud'u görüyor musun? dedi.
Akşama ne kalmış, diye baktım. Bir haceti için beni gönderecek zannediyordum.
— (Evet) görüyorum... dedim. Bunun üzerine:
— Bunun kadar altınım olmasını bunlardan üç dînâr müstesna olmak üzere hepsini infâk etmiş olmamı arzu etmem buyurdu. Sonra bunlar dünyâyı topluyorlar, hiç bir şey'e akılları ermiyor!» dedi. »Ben;
— «Seninle kardeşlerin Kureyş arasında ne var ki onların yanına uğramıyor ve onlardan bir şey almıyorsun?» dedim. O zât:
— «Rabbine Yemin ederim ki, taa Allah ve Resulüne kavuşuncaya kadar ben onlardan ne dünyalık isterim, ne de kendilerine din nâmına bir şey sorarım!» dedi.

35- (...) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebü'l-Eşheb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hûleyd-i Aşari, Ahnef b. Kays' dan naklen rivayet etti. Ahnef şöyle demiş:
Kureyş'den bir cemâat içinde bulunuyordum. Derken oradan Ebû Zerr geçti; şunları söylüyordu:
«Mal biriktirenlere sırtlarının dağlanmasını müjdeliyorum! Bu dağlama (nın eseri) yanlarından çıkacak. Bir de kafaları tarafından dağlanacaklarını müjdeliyorum. Bu(nun eseri) de yüzlerinden çıkacak.»
Sonra Ebü Zerr bir kenara çekilip oturdu. Ben (yanındakilere)
— «Bu zât kim? diye sordum.
— -Ben onlara ancak Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Selle-mf den işittiğim bir şey1! söyledim.» dedi. Ben:
— «Ebû Zerr'dir.» dediler. Hemen kalkarak kanına gittim ve;
— «Az evvel söylediğini işittiğim şey nedir?» dedim. Ebû Zem
— «Şu İhsan mes'elesi hakkında ne dersin?» diye sordum;
— «Sen, onu al. Çünkü bu gün onda bir nafaka var. (Yapılan) ihsan dînin karşılığında verilirse onu bırak.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Zekât» bahsinde tahrîc etmiştir.
Ekseri rivayetlerde burada olduğu gibi gelen zât hakkında «haşin* tâbiri kullanılmış ve «elbisesi son derece haşin, vücûdu son derece haşîn, yüzü son derece haşin.» denilmişse de, Kaabisi'nin rivayetinde «Haşîn- yerine «Hasen» tâbiri kullanılarak: «Saçı güzel, elbisesi güzel, kılık kıyafeti güzel.» denilmiştir.
Ayni birinci rivayeti daha doğru bulmakta ve: «Çünkü Ebû Zerr'in kıyafetine ve tutumuna lâyık olan budur.» demektedir.
Hadisin ikinci rivayetinden anlaşılıyor ki: Birinci rivayette «Haşîn kılıklı» diye tavsif olunan zât Hz. Ebû Zerr-i Gıfârî (Radiyallahü anh) imiş.
Ebû Zerr (Radiyallahü anh)'m asabı müjde ile ifâde etmesi tehekküm kabilindendir. Nitekim Teâlâ Hazretlerinin
«Onları azâbla müjdele» âyet-i kerîmes ide böyledir.
Nevevi diyor ki: «Zahirine bakılırsa Hz. Ebû Zerr kendi mezhebine ihticâcda bulunmak istemiştir. Onun mezhebine göre: İnsanın ihtiyâcından fazla her şey'i «kenz»'dir.
Hz. Ebû Zerr1 in mâruf olan mezhebi budur. Ama ondan, başka kavil de rivayet olunmuştur. Sahih olan cumhur kavline göre ise «Kenz»: Zekâtı verilmeyen mal'dır. Zekâtı verilen mal az olsun, çok olsun kenz değildir.»
Kaadı İyâz: «Sahih olan şudur ki: Hz. Ebü Zerr'in inkârı Beytü'1-MâT den kendileri için mal alıp da, onu yerli yerince infâk etmeyen

sultanlar hakkındadır.» demiş fakat Nevevi buna İtirazla: « Iyaz'in bu söyledikleri bâtıldır. Çünkü Ebû Zerr zamanında Sultanlar bu sıfatta değildiler. Onlar Beytü'l-Mâl'e hiyânet etmemişlerdir. Onun zamanındaki sultanlar Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radiyallahü anh) idi. Kendisi Hz . Osman zamanında 32 târihinde vefat etti.» mütâlâasında bulunmuştur.
Haleme: Meme ucu demektir.
Esmaiyy'e göre: «meme» kelimesi hem erkek hem kadın hakkında kullanılır.
Askeri (283 - 370) ise fasih lûgatta «meme» kelimesinin erkek hakkında kullanılamıyacağını, erkek memesine tendüve kullanıldığını söylemiştir.
Bâzıları bu hadîsin Ebû Zerr'e mevkuf olduğunu iddia etmişlerse de, Ebû Zerr (Raâiyallahü atik)'m: «Ben, onlara ancak Peygamberleri (Salhllahii Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir şey'i söyledim.» demesi bu kavli reddeder.
Yine Hz. Ebû Zerr, müphem bıraktığı: «Onların hiç bir şey'e aklı ermiyor.» cümlelerini rivayetin sonunda: «Onlar ancak dünyâyı topluyorlar.» diyerek tefsir etmşitir. Zira dünyâ malını toplamakla meşgul olanlar, kendilerini mal yığmaktan meneden kimsenin sözünü anlamazlar. Hz. Ebû Zerr, Peygamber (Sallat-îahü Aleyhi ve Sellem) için «Dostum» tâbirini kullanmaktadır.
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin-. «Yalnız üç dînâr müstesna...» diyerek infâkına razı olduğu üç dînâr Kurtubî'nin beyânına göre biri ailesi, diğeri köle azadı, üçüncüsü de borç içindir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif, Ebû Zerr (Raâiyallahü anhj'ın Zühd-u takvasına delildir.
2- Hz. Ebû Zerr kenz'e lügat mânâsını vermiştir. Lûgatta zekâtı verilsin verilmesin biriktirilen veya gömülen mal'a kenz denilir. Hz. Ebû Zerr'in: «Onlar ancak dünyâyı topluyorlar.» Sözü kendi mezhebine göre kenz'in «mal toplamak» mânâsına geldiğine delildir.
3- Bu hadiste zekât vermeyenlere şiddetli vaid ve tehdid vardır.
4- Hadîs-i şerif, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in, ashabına künye verdiğine delildir. Zerr: Zerre'nin cem'idir. Zerre: Küçük karınca, demektir.
Rivayete nazaran Ebû Zerr (Raâiyallahü anh), Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve SeIJew)'in yanma gelip, kavminin yanma dönmüş; bir müddet sonra tekrar geldiğinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). isminde şekkederek: «Sen, Eb Nemle miydin?» diye sormuş, Ebû Zerr (Raâiyallahü anh): «hayır, yâ Resûlüllah! Ben: Zerr'im.» cevâbını vermiş.
Ebû Zerr ile Ebû Nemle ikisi de «karınca babası» mânâsına gelirler. Hz. Ebû Zerr' in ismi: Cündeb b. Cünâde'dir.
5- Hadis-i şerifde zekâtın vakti geldiği ânda verilmesine işaret vardır.
6- Yine bu hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin bâzı faziletli ashabını bir haceti peşinde gönderdiğine de işaret vardır.
7- Zühd-ü takva niyeti ile dünyâ işlerini terketmek Mâliki1er'den Sühnün'a göre helâl mal kazanmaktan efdal-dır. Delili bu hadistir.
8- Bazen akıl sahiplerine «aklısız» demek caizdir.
9- Hadîs-i şerif erkekler hakkında «meme» tâbirinin kullanıla-mıyacağım iddia edenlerin aleyhine delildir.

11- Înfak'a Teşvik ve Înfak Edene Verdiğinin Yerine Mal Verileceğini Tebşir Babı

36- (993) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zi·nâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve Sellemf den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Allah Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri: Ey Âdem oğlu! İnfâk et ki, ben de sana infâk edeyim; dedi.» Ve (yine) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellemjt.
«Allah'ın yemini sehâvetle doludur. Onu gece gündüz hiç bir şey eksiltmez.» buyurmuşlar.
(İbnJ Nümeyr mel'a yerine mel'ân dedi.)

37- (...) Bize Muhammed b. Raf i' rivayet etti. t'Dedi ki): Bize Abdurrazzâk b. Hemmân rivayet ettL (Dedi ki): Bize Ma'mer b. Râ-şid Vehb b. Münebbih'in kardeşi Hemmâm b. Münebbih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (SaUaîlahi Aleyhime Se/Jemj'den rivayeti şudur... diyerek bir takım hadîsler nakletmiş, ezcümle Ebû Hüreyre dedi ki: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemh
Allah bana: infâk et ki, ben de sana infâk edeyim; dedi.» buyurdular.
Yine Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemh
«Allah'ın yemînî doludur. Onu gece ile gündüzün sehâveti azaltamaz. Gökle yeri yaradalı beri neler înfâk ettiğini söyleyin. Şüphesiz ki Allah'ın yemînindeki hiç bir şey eksilmemiştir. Onun arşı suyun üzerindedir, kabzı da diğer yed'indedir. O, kâh yükseltir kâh alçaltın» buyurdu.
Bu hadîsi Buharı «Tefsir» ve «Tevhîd» bahislerinde; Nesâî bir kısmını «Tefsir» bahsinde rivayet etmiştir.
Hadîs-i şerif, kutsî hadislerdendir. Kitabımızın başında da arzet-tiğimiz vecihle hadîs-i kutsi: Mânâsı Allah'dan, lâfzı Peygamber (Sal-îallahü Aleyhi ve Sellem)'den sâdır olan hadîslerdir.
Teâlâ Hazretleri'nin:
«İnfâk et ki, ben de sana infâk edeyim.» Buyurması, müşâkele tari-kiyledir. Çünkü Allah Teâlâ'nın infâkı, hazinelerinden hiç bir şey azaltmaz.
«Allah'ın yemini sehâvetle doludur...» cümlesi Allah'ın bitmez tükenmez ihsan ve ikram hazînelerinden kinayedir. Hakikatte yemim Sağ el, sağ taraf gibi mânâlara gelirse de, bunlar Teâlâ Hazretleri hakkında imkânsızdır. Çünkü tahdîd ve cisimleştirmeyi tezammun ederler. Cenâb-ı Hak ise bir hâdîe hudutlandırmaktan ve cisim olmaktan münezzehtir.
Hadis-i şerif müteşâbihâttandır. Onun için îmmam Mâziri: «Bu hadîs te'vîli gereken hadîslerdendir.» demiştir. Eh1i sünnet imamlarına göre müteşâbihin hükmü hak olduğuna îti-kâd ile hakiki mânâsını Allah Teâla'ya havale etmektir. Maamafih Müteehhirîn ulemâ, ehl-i fesadın fitnelerine meydan vermemek için müteşâbihâtı şer-i şerife muvafık surette te'vîl etmişlerdir.
Mâzirî «Bu hadîs, te'vîli gereken hadîslerdendir.» sözü ile buna işaret etmiştir.
Resülüllah (Sallallakü Aleyhi ve Seîlem), Ashâb-ı Kiram1ına anlıyacakları şekilde hitâb etmiş ve Allah Teâlâ'nın nimetlerinin infâkla bitip tükenmiyeceğini:
«Allah'ın yemini doludur; onu gece iie gündüzün sehâveti azaltamaz.» cümlesi ile ifâde buyurmuştur. Bu mânâyı sağ el mânasına gelen

«yemin» kelimesi ile ifâde buyurması: İnsanların bir şey'i tutup kapmakta ve nafaka vermekte dâima sağ ellerini kullandıkları içindir. Mezkûr cümleden: «Allah Teâlâ'nın kudreti eşyayı bir seviyede idare eder. Kuvvet ve zaaf ittibârı ile fark göstermez. Yarattığı şeyler de ayni minval üzere vâkî olur. İnsanlarda hâl böyle değildir. Onların sağ elleri ile yaptıkları şeyler, sol elleri ile yaptıklarından farklıdır.» mânâsına da gelebilir.
Mel'â: Kelimesi İbni Nümeyr'in rivayetinde mel'ân şeklinde rivayet olunmuşsa da, ulemâ bunun hatâ olduğunu bildirmişlerdir. Doğrusu: «Mel'â» dır.
«Sahhâ» kelimesi: «Sahhan» şeklinde de rivayet olunmuştur. Hatta meş'hûr olan rivayeti budur. Yalnız sahîh-i Müslim' in elde mevcut nüshalarında «Sahhâ'» diye zaptolunmuştur.
Sahh: Dâimi surette dökmek mânâsına gelir.
cümlesindeki «kabz» kelimesi şeklinde rivayet olunmuştur. Kaadi İyâz'ın beyânına göre meşhur olan rivayeti «Kabz»'dır. Mânâsı: Ölüm, demektir. Bu takdirde cümleden murâd: «Ölüm Allah'ın yed-i kudretindedir. Rızkı azaltıp çoğaltmak dahi ona aittir. Dilediğine az, dilediğine çok verir.» demek olur.
Feyz'in mânâsı: İhsan ve bol nzıkdır. Bu takdire göre cümlenin tefsire ihtiyâcı yoktur.
Bekrâvî feyz'in de «ölüm» mânâsına geldiğini söylemiştir.
Buhâri'nin rivayetinde:
«Mî;ân. Allah'ın yed-i kudretindedir. Kimi alcaltır kimi yükseltir.» buyurulmuştur.
Hattâbi: «Burada mizandan murâd: Bir temsildir. Bu cümle ile Allah'ın kullarına rızıklarım adaletle taksim ettiği ifâde olunmuştur.» diyor.
Bu cümle ile Allah'ın adetâ mizanla tartar gibi fızıkları bâzı kullarına boz bâzılarına az takdir buyurması da ifâde edilmiş olabilir.
Arş: Bütün cisimlen ihata eden nürâni ve pek büyük bir cisimdir. Mahlükaat içersinde ilk yaratılanın bu olduğu söylenir. Hakikatini Allah'dan başka bilen yoktur.

12- Aile Efradına ve Memlüklere Nafaka Vermenin Fazileti; Onları Perişan Edenin Yahut Nafakalarını Vermeyenin Günahı Babı

38- (994) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî ile Kuteybetü'bnu Saîd ikisi birden Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. Ebû'r-Rabî' dedi ki: Biz Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyüb, Ebû Kılâbe'den, o da Ebû Esma[10] 'dan, o da Sevbân'dan naklen rivayet etti. Sevbân şöyle demiş: Resûlüllah (SuUallahu Aleyhi ve SeÜem):
«Bir kimsenin infâk edeceği en faziletli dînâr, çoluğuna çocuğuna infâk ettiği dinar ile Allah yolunda hayvanına infâk ettiği dînâr bir de yine Ailah yolunda arkadaşlarına sarfettiği dinardır.» buyurdular.
Ebû Kılâbe: «Resûlüllah (Salhülahü Aleyhi ve Sellem) (infâk işine) çoluk çocuktan başlamıştır.» demiş, sonra sözüne şöyle devam etmiştir: «Küçük çocuklarının namuslu yetişmesini sağlayan yahut onları Allah'ın menfaatlendirip, kendisi ile zengin kılacağı nafakayı çolu-ğuna çocuğuna infâk eden bir adamdan daha sevaplı kim olabilir.?»

39- (995) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. Dediler ki: Bize Vekî Süfyân'dan, o da Müzâhim [11] b. Züfer'den, o da Mücâhid'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: ttesû-lüllah (Salhdlahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yolunda infâk ettiğin bir dînâr, köle azadı için infâk ettiğin bir dtnâr, bir fakire sadaka olarak verdiğin bir dînâr, ailene sarfettiğin bir dînâr vardır. Bunların sevabı İtibârı ile en büyüğü: ailene sarfettiğİndir.» buyurdular.

40- (996) Bize Saîd b. Muhammed El-Cermî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Abdilmelik b. Ebcer El-Kinâni, babasından, da Tâlhatü'bnu Musarrif'den, o da Hayseme[12] 'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Abdullah b. Amr ile birlikte oturuyorduk. Anîden ona bir vekîl-i harcı gelerek içeri girdi, Abdullah ona:
— «Kölelerin yiyeceklerini verdin mi?» diye sordu. Vekil:
— «Hayır.» cevâbını verdi. Abdullah:
— Öyle ise git de onlara yiyeceklerini ver; (zîrâ) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bir kimseye günah nâmına sahibi bulunduğu kimselerin yiyeceğini vermemesi yeter.» buyurdular-, dedi.
Birinci hadîs-i şerîfde zikri geçen Allah yolundan murâd: Cihad'dır.
lyftlt Bir kimsenin nafakaları kendine Ait olan çoluk, çocuğu annesi, babası, karısı ve hizmetçisidir.
Kahraman: Bir kimsenin işlerine bakan vekil-i harcı, demektir. Kelime fârisiden alınmadır.
Nevevî diyor ki: «Bu bâbdan murâd: Çoluk çocuğun ve diğer aile efradının nafakalarını vermeye teşvik ile bu husustaki sevabın büyüklüğünü beyândır. Çünkü aile efradından bazılarının nafakasını vermek karabet dolayısiyle vâsip, bâzılarının nafakası da men-dûbdur. Böylelerine nafaka vermek sadaka ve sile olur. Bâzılarının nafakası da nikâh yahut milk-i [13] yemin sebebiyle vâcib olur. Bunların hepsi faziletli ve şeriat tarafından teşvik edilen şeylerdir.
Aile efradına nafaka vermek nafile sadakadan efdaldır. Onun için İbni Ebî Şeybe' nin rivayetinde Resûlüllah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'
«Sevap İtti bârı ile bunların en büyüğü ailene sarfettiğindir.» buyurmuştur. Hâlbuki bâımızın birinci hadisinde Allah yolunda ve köle azadı hakkında sarfedüen dinarın faziletini beyân buyurmuştu. Arzet-tiğimiz sebepten dolayı aile efradına verilen nafakayı bunların hepsine tercih buyurmuş, son hadisde:
«Bir kimseye, mâlik olduğu kölelerinin nafakasını vermemek günah nâmına yeter.» diyerek bu ciheti bir daha te'kid eylemiştir.»
Kaadı îyâz'm beyânına göre bu nafaka vâcib olduğu için başkalarından efdaldır. Çünkü vacibin sevabı, nafilenin sevabından çok olur.
Müslim sarihlerinden E1-Übbi burada şunları söylemiştir: «Hadîs-i şerif nafakadan muradın zaruriyyât olduğunu gösteriyor. Zira verilmesi farz olan nafaka zarurî ihtiyâçlara aittir. Aile efradının ihtiyâçları yokken onlara nafaka vermek, farz değil; men-dûbdur. Anlaşılan şudur ki: Sadaka vermek ihtiyâcı olmayan âüe efrâdına nafaka vermekten efdaldır. Meselâ bir adamın elinde iki dinar parası olup bunlardan biri aile efradının zarurî ihtiyâçlarma kâfi gelse, diğerini sadaka olarak başkalarına vermesi efdal olur. Nafaka hususunda çoluk çocuğun küçük olmaları şart değildir.
Ebû Kılâbe' nin: Küçük çocuklar, tâbirini kullanması, bir kayd-ı ihtirâzi değil, ekseriyetle vâki olanı beyândır. Çünkü ekseriya nafakaya muhtaç olanlar küçük çocuklardır.

Eyyûb-u Sahtiyanı' nin arkadaşlarından biri şunları söylemiş: Eyyûb'Ia birlikte filân dağın üzerinde idik; Susamıştım. Ona susuzluğumdan şikâyet ettim:
— Beni giydirirsen seni sularım, dedi.
— Giydiririm, dedim;
— Yemin etmedikçe inanmam, dedi. Ben de yemîn ettim. Bunun üzerine Eyyûb ayağı ile bir kayanın üzerine vurdu. Ve:
— Ey kaya! Allah'ın izni ile bizi sula, dedi. Arkacığından kayadan bir kaynak fışkırdı. Ben, Eyyüb'un pek büyük ibâdet yaptığını bilmiyordum. Yalnız çoluğunım çocuğunun nafakasını güzelce verirdi.»

13- Nafaka Vermeye Evvela Kendinden Başlıyarak, Sonra Ailesine, Sonra Akrabasına Verme Babı

41- (997) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ebû'z - Zübeyr'den, o da Câbir'den, naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Beni Uzra kabilesinden bir adam bir kölesini müdebber olarak azâd etti. Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) bunu haber alarak:
— «Senin bundan başka malın var mı?» diye sordu-, o zât:
— «Hayır.» cevâbım verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'
— «Bu köleyi benden satın alacak var mı?» dedi. Köleyi Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Seîîemj'den Nuaym b. AbdİllâhEl - Adevî 800 dirheme satın aldı. Ve parayı Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Selle-m)** getirerek teslim etti. Sonra Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)-
— Evvelâ kendinden başla ve kendine sadaka ver. Şayet bir şey artarsa onu ailene, ailenden de bir şey artarsa akrabana ver. Akrabandan da bir şey artarsa şöyle ve şöyle yap...» buyurdu. Ve «önünde, sağında, solundaki muhtaçlara ver.» diye işaret etti.

(...) Bana Ya'kûb b. îbrâhîm Ed -Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail yâni İbni Uleyye, Eyyûb'dan, o da Ebû'z - Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti, Ensâr'dan Ebû Mezkûr ismini taşıyan bir zât Ya'kûb denilen bir kölesini müdebber olarak azâd etmiş...
Râvi hadîsi Leys hadisi mânâsında rivayet etmiştir.
Bu hadisi Buhâri «Bey», «İstikraz» ve «Ahkâm» bahısle-Vinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi ile Nesâî ve îbni Mâce «İtik» bahsinde muhteli râvîlerden tahric etmişlerdir.
Ebû Dâvûd' un rivayetinde kölenin 700 veya 900 dirheme satıldığı zikredilmekte, bir rivayette Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'ü, Hz. Ebû Mezkûr'a:
«Sen, bu kölenin kıymetini almaya daha lâyıksın, Allah Teâlâ ondan müstağnidir.» buyurduğu bildirilmektedir.
Nesâî bu hadisi bir çok yollardan rivayet etmiştir.
Müdebber: Sahibi öldükten sonra hürriyetine kavuşmak şartıyla azâd edilen köledir. Bunun azâd şekli: Sahibinin «Ben öldükten sonra hürsün.» demesidir.
Tirmizinin rivayetinde kölesini müdebber olarak azâd eden Ebû Mezkûr' un öldüğü ve bu köleden başka hiç bir mal bırakmadığı zikrediliyorsa da, öldüğünü rivayet eden Süf-yân b. Uyeyne' nin bu hususta hatâ ettiği söylenir. Nitekim babımız rivayetlerinden ölmediği anlaşıldığı gibi, diğer sahih rivayetlerden anlaşılan da budur.
îmam Şafiî (Rahimehullah) hadisi rivayet ettikten sonra Süfyân b. Uyeyne' nin bu rivayette hatâ ederek, köle sahibinin öldüğünü söylediğini beyân etmiştir.
Beyhaki dahî ayni hadisin Şerîk tarikiyle Hz. Câbir'den rivayet edildiği, hadîsde:
«Bir adam vefat ederek müdebber bir köle İle bir miktar borç bıraktı.»
denildiğini söyledikten sonra: «Ulemâ Şerîk'in bu hususta hatâya düştüğüne ittifak etmişlerdir.» demiştir.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in müdebber olarak azâd edilen bir köleyi satması, sahibinin başka malı olmadığı içindir. Hâlbuki Hz. Ebû. Mezkûr borçlu idi. Son olarak elinde kalan kölesini de azâd ettiğini ve bu suretle kendini borçlu ölmek tehlikesine mâruz bıraktığını görünce onun bu fiilini nakzetmeyi maslahata daha muvafık bulmuş ve kölenin kıymetini kendisine göndermiştir.
Köleyi satın alan zâtın ismi babımız hadîsinde beyân edildiği ve-cihle Nuaym b. Abdillâh El-Ade vi1 dir. Bu zâtın ismi Buhâri'nin bir rivayetinde Nuaym b. Nahhâm diye zikredilmişti, Tirmiziile îmamAhmed b. Hanbel'in rivayetlerinde dahi: «Köleyi Nuaym b. Nahhâm satın aldı.» denilmişse de, doğru değildir. Nah-ham onun ismi değil, sıfatıdır. Nahhâm : Çok öksüren, mânâsına gelir. Bu sıfatı Hz. Nuaym'a bizzat Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) vermiş ve:
«Cennete girdim, orada Nuaym'ın öksürdüğünü İşittim.» buyurmuştu. Hz. Nuaym eskiden Müslüman olmuş ve fetihden önce Mekke'de yaşamıştı. Kavm-i kabilesine infâk yardımında bulunduğu için şerefi pek büyük idi. Kabilesi bundan dolayı Medineye hicretine mâni oluyorlardı. Kendisine: «Yanımızda dur da .hangi dinde olursan ol.» demişlerdi. Medine-iMünevvere'ye hicret edince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Nuaym'ı kucaklıyarak öpmüştü. Yermük harbinde şehid edildiği söylenir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler,

1- Nafaka hadls-i şerîfde beyân edilen tertip üzere verilir.
2- Bir çok hak ve faziletler bir araya gelirse, iş'e en mühim olanlarından başlanır.
3- Sevabına verilen sadakada maslahata göre bir değil, muhtelif hayır yollarına riâyet gerekir.
4- Tirmizi, Hz. Cabir hadîsini rivayet ettikten sonra: «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sel/ew)'ûı ashabı ile daha başka bir takım ulemâ bu hadisle amel etmişlerdir. Onlar müdebberin satılmasında beis görmezler. Şafii ile İmam Ahmed ve îshak'm kavilleri budur
Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellemjm ashabından bâzıları müdebberin satılmasını kerih görmüşlerdir. Süfyân-ı Sevri ile îmam Mâ1ik'in ve Evzâi'nin mezhepleri de budur.» demişdir.
«Et-Telvih» nâm eserde şöyle deniliyor : «Ulemâ, müdebber bir kölenin satılıp satılamıyacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Küfe ulemâsından bir cemaata göre sahibi müdebber kölesini satamaz. İmam Şafiî, İmam Ahmed, Eb Sevr, İshâk ve Zahirî'ler bunu tecviz etmişlerdir. Hz. Aişe ile Tabiîn' den Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve Tâvûs'un kavilleri de budur.
İbni Ömer ve Zeyd b. Sabit (Radiyallahü anh) ile Muhammet! b. Şîrîn, S Îdü'bnu'1-Mü-seyyeb, Zührî.Şa'bî, îbrâhîm Nehâi, îbni Eb! Leyl ve Leys b. Sa'd müdebberin satılmasını kerih görmüşlerdir. Evzâi'den bir rivayete göre müdebber ancak onu azad etmek niyetiyle alan kimseye satılabilir.

İmam Ahmed, sahibi borçlu olmak şartıyla müdebberin satılmasına cevaz vermiştir.
İmam Mâlik' den bir rivayete göre: sahibi öldüğü anda müdebberi satmak caizdir. Fakat sağlığında satılamaz.
Yine İmam Mâlik, müdebberin satılabileceği yahut hibe edileceği hususunda Medîne'lilerden icmâ' nakletmiştir.»
Hanefilye ulemâsına göre: Müdebber iki nev'îdir.
Birincisi: Mutlak müdebberdir. Mutlak müdebber: kölesine «Ben öldüğüm vakit sen hürsün.» yahut «Ben Öldüğüm gün sen hürsün.» veya «Benim ardımdan sen hürsün.», «Seni müdebber yaptım.» gibi sözler söyliyerek yapılan azâddır. Bu nev'in hükmü, o kölenin satılamaması ve hibe edilememesidir. Fakat onu hizmetinde kullanmak; ücretle çalıştırmak caizdir. Sahibinin müdebbere olan cariyesi ile ci-mâ'ı caiz olduğu gibi, onu başkasına nikâh etmek de sahîhdir. Sahibi ölen müdebber köle, sahibinin üçte bir malından azâd olur. Kıymetinin üçte ikisini çalışarak öder. Fakat kölenin çalışması, sahibi fakir olup da, başka malı bulunmadığına göredir. Şâhibi borçlu olarak ölür de, hiç mal bırakmazsa köle bütün kıymetini ödeyinceye kadar çalışır.
İkincisi: Mukayyed müdebberdir. Bu nev'î «Ben, bu hastalığımdan ölürsem.» yahut «Şu seferimden dönersem sen hürsün.» veya «On seneyekadar ölürsem sen hürsün.» gibi sözlerle yapılır. Hükmü: Şart bulunursa, kölenin azâd olması, şart bulunmazsa satılabilmesidir.
Hanefiiler mutlak müdebberin satılamıyacağına Dârakutnî nin rivayet ettiği İbni Ömer hadîsi ile istidlal etmişlerdir. Mezkûr hadîsde Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)--
«Müdebber satılamaz; hîbe de edilemez. O, malın üçte biriniden hür olur.» buyurmuştur.
Gerçi Dârakutnî hadisi rivayet ettikten sonra: «Bu hadîsi müsned olarak Ubeydetü'bnü Hassan* dan başkası rivayet etmemiştir. Ubeyde ise zayıftır. Hadîs İbni Ömer'in kendi kavlidir.» demiş; ve yine Dârakutnî, Alî b. Zibyân tariki ile Hz. îbni Ömer' den merfû bir rivayet tahric ettikten sonra Ali b. Zibyân' m zayıf olduğunu söylemişse de Aynî bu hadîsle Kerhi, Tahâvî ve Râzî gibi hadîsin direği sayılan bir çok ulemânın ihticâc ettiklerini söyleyerek Dârakutnî' nin sözünü reddetmiştir.
Ebû'l- Velîd-i Bâcî' nin beyânına göre Hz. Ömer (Radiyallahü anh) müdebber cariyenin satılmasını sahabeden kalabalık bir cemâat huzurunda reddetmiştir. Bu suretle müdebberin satılamıyacağına icmâ' hâsıl olmuştur.
Babımız hadisine ulemâ bir kaç vecîhle cevap vermişlerdir. Şöyle ki:
a) îbni Battal'a göre: Bu hadisde müdebberin satılabileceğine delil yoktur. Çünkü sahibinin borçlu olduğu nefs-i hadîs-den anlaşılmaktadır. Şu hâlde köle borçtan dolayı satılmış demektir.
b) Bu mes'ele te'vîle ihtimâli olan muayyen bir kaziyyedir. Nitekim Mâlikller* den bâzıları mezkûr kölenin satılmasını, sâhibinin ondan başka malı bulunmadığına, bu sebeple ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun tasarrufunu reddettiğine hamlederek te'vîlde bulunmuşlardır.
c) İhtimâl ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kölenin yalnız menfaatini satmış yâni onu icara vermiştir. Yemen' îilerin lügatine göre: îcâreye «bey» denir. Zira icâre menfaati satmaktır.
îbni Hazm'in naklettiği bir rivayet de bu ihtimâli te'yîd eder. Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den mürsel olarak naklettiği bu rivayette «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müdebberin hizmetini sattı.» deniliyor.
îbni Sirîn ile Saîd b. El-Müseyyeb'e göre müdebberin hizmetini satmakta beis yoktur. Hattâ Hz. Câbir'in bir hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müdebberin hizmetini sattı.» denilmiştir.
d) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sattığı kölenin sahibi Sefih idi. Sefih-, Akılsız, demektir. Onun için de kölenin satışını bizzat Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz der'uhde etmiştir. Müdebberin satılabileceğine kaail olanlarca, onu Müslümanların reisinin satmasına ihtiyâç yoktur.
e) Caiz ki, Resûl-i Ekrem (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) mezkûr köleyi borçlu hürlerin satıldığı bir zamanda satmışdır. Çünkü rivayete nazaran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hür bir adamı borcu mukaabilinde satmış, sonra bu hüküm neshedilmiştir.

14- Nafaka Île Sadakayı Akrabaya, Zevce, Evlat ve Müşrik Bile Olsalar Ebeveyne Vermenin Fazileti Babı

42- (998) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Ishâk b. Abdülâh b. Ebi Tâlha'dan duyduğum şu hadisi okudum: İshâk, Enes b. Mâlik'i şunları söylerken İşitmiş: Ebû Tâlha Medine'de malı en çok olan bir Ensâri idi. Kendince mallannın en sevgilisi Beyrahâ bahçesi idi. Bu yer mescidin karsısında bulunuyordu. Resülüllah (Sal-lallahü Aleyhi ve Selîem) oraya girer ve içindeki iyi sudan içerdi.
Enes demiş ki: Şu âyet (yâni):
(Siz sevdiğiniz mallardan İnfâk etmedikçe asla cennete nail olamazsa nız[14]; kavl-i kerîmi nazil olunca Ebû Tâlha Resülüllah (StâlaUahü Aleyhi ve Sellemye gelerek: :
— «Allah, kitabında (Siz sevdiğiniz mallardan infâk etmedikçe cennete nail olamazsınız.) buyuruyor. Şüphesiz ki benim en sevgili malım Bey-rahâ'dır. Bu mal'ım Allah için sadakadır. Ben, Allah indinde onun sevabını ve zühr-u âhiret olmasını dilerim. Şimdi onu istediğin yere sarfeyle yâ Resülüllah!» dedi. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Afferin, İşte kazançlı mal budur; işte kazanlı mal budur. Onun hakkında söylediklerini işittim, ben, onu akrabağna vakfetmeni muvafık görüyorum.» buyurdular.
Bunun üzerine Ebû Tâlha o bahçeyi yakınları ve amıcası oğulları arasında taksim etti.

43- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (Ded ki): BİZe Sabit, Enes'den rivayet etti. Enes şöyle demiş: Şu (yâni) <Siz sevdiğiniz mallardan infâk etmedikçe asla cennete nail olamazsınız.) âyet-i kerimesi nazil olunca Ebû Tâlha gâlibâ Rabbimiz bizden mallarımızın bir kısmını İstiyor. Öyle ise yâ Resûlallah- Sen şâhid ol ben Berihâ denilen yerimi Allah'a verdim; dedi. Bunun üzerine Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sen, onu akrabana ver.» buyurdular.
Ebû Tâlha da onu Hassan b. Sabit ile Übeyyu'bnu Kâ'b'a verdi.
Bu hadîsi Buharî «Zekât», «Vasâyâ», «Eşribe» ve «Tefsir» bahislerinde; Nesâi «Tefsir» bahsinde muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
«Beyrahâ» kelimesi muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. İbni Esir onları «En - Nihâye» adlı eserinde toplamış ve: «Bu kelime Beyrahâ, birâhâ, biruhâ şekillerinde med ve kasırla (yâni sonunu uzun ve kısa okuyarak) rivayet olunmuştur.» demiştir.
Hammâd b. Seleme' nin rivayetinde: Berihâ, Ebû Davud'un «sünen»'inde: Bârîhâ diye zaptolun-muştur.
Bacî : «Bunların içinde en fasihi Beyrahâ' dır.» demiş, İmam Sağanı dahî kat'iyyetle buna kaail olmuş ve «Kelime Berah'dan alınıp, (fey'alâ) veznine nakledilmiştir. Onu Medîne'nin kuyularından bir su kuyusu zannederek: (Biruhâ) okuyan hadisde tasnif yapmıştır.» demiştir.
Kaadı lyâz dahî mezkûr kelimenin «Beyrahâ» ve «Bî-ruhâ» şekillerinde rivayet olunduğunu söylüyor

Bu bâbda daha başka sözler de vardır.
Hattâ «bir» ile «hâ» yi ayırarak: Hâ: «Bir kadının ismidir.» diyenler bulunduğu gibi Hâ'nın bir yer ismi olduğunu ileri sürenler bile olmuştur.
Hz. Ebû Tâlhâ' nin Beyrahâ nâmındaki bahçesi hadîs-i şerîfde «Mescidin karşısında idi.» diye tarif olunmuştur. îmamNevevî: «Bu yer (Kasr-ı Benî Cedîle) nâmı ile mâruftur. Mescidin kıblesine düşer.» demiş «Et - Telvîh» nâm eserde ise mezkûr yerin mescide yakm olup, (Kasr-ı Benî Hadîle) ismini taşıdığı kaydedilmiştir. Ayni doğrusunun (Kasr-ı Benî Cedi le olduğunu söylüyor.
Âyet-i kerimedeki •(birr)'den murâd: İbni Abbâs (Radiyallahü anh)'da,n bir rivayete göre Cennetteki sevaptır. Bu kelime bütün hayır ve tâat nev'ilerine şâmildir.
Dahhâk bundan muradın: «Cennet» olduğunu söylemiştir. Ayet-i kerimenin mânâsı: «Siz devdiğiniz malların zekâtını gönül rızâsı İle vermedikçe asla cennete giremezsiniz.» demektir.
îbni Abbâs (Hadiyalîahu anh)'d&n diğer bir rivayete göre bu âyet zekât âyeti ile neshedilmiştir.
Rivayete nazaran Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) güzel bir câriye satın almış. Cariyeyi çok seviyormuş. Fakat bir kaç gün sonra onu azâd ederek, biri ile evlendirmiş. Câriye kocasından bir çocuk doğurmuş. Hz. îbni Ömer bu çocuğu alır, ona sarmaşarak:
«Ben, sende annenin kokusunu duyuyorum!» dermiş. Kendisine::
—«Onun annesi pek âlâ Allah sana helâlinden nasip etmişti, hem de onu seviyordun: N'için bıraktın?» diyen olmuş; îbni Ömer:
— «Sen, Allah Teâlâ'mn:
(Siz, sevdiğiniz mallardan infâk etmedikçe asla cennete giremezsiniz.) buyurduğunu duymadın mı?» cevâbını vermiş.
Halife Ömerü'bnü Abdi 1' aziz dahî çuvallarla şeker alır tesadduk edermiş. Kendisine:
— «Sen, bunun yerine parasını tasadduk etsen olmaz mı?» denildikte:
— «Ben şekeri çok severim. Binâenaleyh sevdiğim şey'i infâk etmek istedim.» mukaabelesinde bulunmuştur.
«Zuhr-u âhiret»'den murâd: Âhiret için biriktirilen sevaplardır.
Bah: Medih, rızâ ve takdir bildiren bir kelimedir. Mubağlağa için bazen «Bah bah» şeklinde mükerrer kullanılır. Şedde ve tenvînle (bah-hin bahhin) şeklinde kullanıldığı da vardır.
Bâzıları onun (Bah, bahi, bahh ve bahhi) şekillerinde okunacağını söylemişlerdir.
Maamâfih mânâca aralarında pek fark yoktur.
Râbih: Sahibine âhirette kazanç getiren mal, demektir. îbni Karakol' un beyânına göre mezkûr kelime râyıh şeklinde de rivayet olunmuştur. Râyıh hakikatte öğleden sonra dönüp gelen, mânâsına ise de, dinleyenlerce malûm olduğu için burada «giden» mânâsına kullanılmıştır. Yâni «işte bu mal sevabının âhirete gittiği maldır.» manasınadır.
Bazılarınca cümlenin mânâsı: «Mal dediğin gelip geçici bir şeydir. Hayır hususunda elden gitmesi evlâdır.» demektir.

Hadis-i Şerifden Çıkarılan Hükümler:

1- Salih bir zâta mal sevgisi izafe edilebilir. Böyle bir zât da kendisine mal sevgisi izafe edebilir.-Bundan ona.hiç bir nakısa gelmez.
2- Bağ, bahçe edinmek caizdir. İbni Abdilberr: «Bu hadîsde İbni Mes'ûd (Radiyallakü anh)'d&,n rivayet edilen (çiftlik edinmeyin, dünyâya dalarsınız.) Sözüne red cevâbı vardır.» demiştir.
3- Ulemânın bahçelere girebilmesi mübahdır.
4- Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Selîem) ashabının bahçelerine girmiş ve o bahçelerin suyundan içmiştir.
5- Helâl olmak şartıyla akar edinmek meşrudur. Fakat alınan akarın insanı küçük düşüren bir ciheti olmamalıdır. İbni Ömer (Raâiyallahü anh) haraç yerinin kazancım kerih görmüş, böyle bir yerin satın alınmasını tecviz etmemiştir. Hattâ «Boynuna mezelled halkası takma.» dediği rivayet olunur.
6- Dostun haberi yokken kuyusundan su içmek, ağacından meyve koparmak ve yiyeceğinden yemek mubahtır. Fakat İbni Abdi1berr'in de beyân ettiği vecîhle dostunun bundan memnun kalacağını peşinen bilmek şarttır.
7- Hadis-i şerif «Allah Teâlâ buyurdu.» demek caiz olduğu gibi «Allah Teâlâ buyuruyor.» dahî denilebileceğine delildir. Sahih olan mezheb de budur.
Mutarrif b. Abdil1âh (Radiyallahü uvhVm mezhebine göre «Allah Teâlâ buyuruyor.» denilemez. Mutlaka mâzî sîgasi ile Allah şöyle buyurdu.» d en ilmeldi-
8- Hz. Ebû Tâlha'nm âyeti işitir işitmez hiç bir tefsir beklemeden zahiri ile amel etmesi, delillerin zahirleri ve umûm mânâları ile istidlal edilebileceğini gösterir.
9- Hayır ve tâatın nasıl yapılacağı hususunda ulemâ ile meşverette bulunmak müstehabdır.
10- Ne suretle olduğu bildirilmese bile vakıf yapmak sahihtir.
11- Vekâlet ancak kabulle tamam olur.
12- Hz. Ebû Tâlha, Allah yolunda vakfettiği bahçesini amıcası oğullan ile şâir akrabası arasında bizzat taksim etmiştir.
Ka'nebi'den nakledilen bir rivayete göre bahçeyi taksim eden Peygamber (Salhllahü Aleyhi ve SellemYdir. Hattâ İbni Abdilber : «Ulemâya göre mahgûz olan budur.» demişse de, Ayn1'ye göre taksimi yapan Hz. Ebû Tâlha' dır. Emir Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SellemYden geldiği için taksimin ona izafe edilmiş olması da muhtemeldir.
13- Ebû Tâlha (Radiyallahü anh)'m: «Onu dilediğin yere sarfet yâ Resûlallah!» sözü: Bir kimsenin kendi nâmına sadaka vermek veya vakıf yapmak için başkasına emredebileceğine delildir. Başkasına: «Şu malı al da, Allah'ın sana gösterdiği hayır yollarından birine sarfet.» demek de ayni hükmü ifâde eder. Yalnız İmam Mâ1ik'e göre: Me'mûr olan o maldan kendisi için hiç bir şey alamaz. Velev ki fakir ve muhtaç olsun.
Şâir ulemâya göre me'mûr olan kimse fakir ise o malın hepsini alması nâizdir.
14- Sıla-i rahim babında akrabanın hakkına riâyet olunur; velev ki uzak bir ecdat'ta birleşsinler. Zira Hz. Ebû Tâ İha bahçesini Übeyy b. Kâ'b ile Hassan b. Sabit (Radiyallahü anh) arasında taksim etmiştir. Halbuki bunlar ancak yedinci cedde birleşirler.
15- Yeri beyân edilmeden verilen mutlak sadaka ile mudak vakıf caizdir.
16- 200 dirhemden fazla sadakayı bir kimseye vermek caizdir. Çünkü Hz. Ebû Tâlha'nın vakfettiği bahçenin, bir kişiye v2ü0 dirhemden fazla gelir sağladığı meşhurdur. Kurtubi bu bâbda farz ile nafile sadaka arasında fark olmadığını söylemiştir.
17- Sadaka çok olursa sahibini med-u sena etmek caizdir. Çünkü ResûlüUah (SuUalhhü Aleyhi ve Sellcm) Hz. Ebû Tâlha'ya:
«Âferîn. İşte kazançlı mal budur, buyurmuştur.
18- Sadakayı muhtaç olan akrabağ ve taallûkaata vermek, başkalarına vermekten efdaldır. Yalnız bu efdaliyyet nafile sadakaya mahsûstur.

Bundan sonraki hadîsde görüleceği vecîhle ResûlüUah (SaVtallahir AJejhi ve Sellevı), Hz. Meymûne bir cariyesini azâd ettiği vakit: «Sen, onu dayılarına verseydin, sevabın daha büyük olurdu.» buyurmuştur.

44- (999) Bana Hârûn b. Said El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr, Bükeyr'den, o da Küreyb'den, o da Meymûne binti'l - Hâris'den naklen haber verdi, ki Meymûne Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) zamanında, bir câriye âzâd etmiş, de bunu Resûlûllah (Salkllahü Aleyhi ve SeUem)'* anmış. Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-.
«Onu dayılarına verseydin sevabın İçin daha büyük bir şey olurdu.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Hibe» bahsinde, Nesâî Kitabû'l -Itk»'da tahric etmişlerdir.
Velîde: Câriye, demektir.
Nesâinin rivayetinde: « Hz. Meymûne' nin kara bir cariyesi vardı.» denilmiştir.
Bâzı rivayetlerde Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Meymûne'ye: «Onu kız kardeşlerine verseydin...» dediği bildirilmiştir.
Kaadı İyâz: «İhtimâl bu rivayet (Dayılarına verseydin.) rivayetinden daha sahihtir. İmam Mâlik'in (El-Muvattadaki rivayeti de bunu göstermektedir. Mezkûr rivayette (Onu iki kız kardeşine verseydin...) buyurulmuştur.» diyor.
îmam Nevevi (631 - 676) «Rivayetlerin hepsi sahihtir, aralarında münâfaat yoktur. Peygamber (SaUalhhu Aleyhi ve Sellent) bunların hepsini söylemişdir.» demiştir.
İbni Battâd (? - 444) Bu hadisle istidlal ederek, akrabaya yapılan hibenin köle azâd etmekten daha faziletli olduğunu söylemiştir.
Tirmizî ile Nesâî ve İmam Ahmed'in, Selmân b. Âmir' den merfû olarak rivayet ettikleri bir hadîs de bu kavli te'yîd etmektedir. Mezkûr hadîsde:
«Yoksula verilen sadaka yalnız sadakadır; akraboğya verilen ise hem sadaka hem şiledir.» buyurulmuştur.
Ayni hadisi îbni Huzeyme iie İbni Hibbân dahi rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemişlerdir. Yalnız B u-hâri şârihi Aynî buradaki faziletin mutlak değil, fakir olmak şartıyla mukayyed olduğunu söylüyor. Yâni akrabaya yapılan hibe, köle azadından efdal olmak için, hibe edilen kimsenin fakir olması şarttır. Aksi takdirde köle azadı daha faziletli olur. Çünkü köle azadının fazileti hakkında hadîs-i şerif vârid olmuş;
fAzâd edilen kölenin her uzvuna mukaabil, azâd edenin bir uzvu cehennemden kurtulur...» buyurulmuştur. Maamâfih İmam MâIik'den bir rivayete göre akrabaya verilen sadaka köle azadından efdaldır. Hak olan şudur ki: Bu mes'ele hâle göre değişir.

Hadis-i Serif Şu Hükümleri İhtiva Eder:

1- Şıle-i rahim ve akrabaya yardım, köle azadından efdaldır.
2- Kadın, kocasının izni olmaksızın kendi malını teberru edebilir.
3- Bu hadis, anne hakkına bir ikram olmak üzere, onun akrabasına itinâ gösterileceğine delildir.

45- (1000) Bize Hasaıı b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû' -Ahvas, A'meş'den, o da Ebû V&U'den, o da Amr b. Hâris'den, o da Abdullah'ın zevcesi Zeyneb'den naklen rivayet etti. Zeyneb şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey kadınlar cemâati! Zînetlerinizden olsun sadaka verin.» buyurdular. Bunun üzerine ben, Abdullah'ın yanına dönerek:
— «Sen, fakir bir adamsın, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bize sadaka vermemizi emir buyurdu. Binâenaleyh ona git de sor. Şayet sadakamı sana vermem kâfi gelyiorsa ne âlâ. Aksi takdirde onu sizden başkalarına veririm.» dedim. Abdullah, bana:
— «Hayır! Ona, sen git...» dedi. Ben de gittim. Bir de baktım En-Bârdan bir kadın Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemfin kapısında bekliyor. Onun haceti de benimki gibi imiş. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)t mehabet kaplamıştı. Derken yanımıza Bilal çıktı. Biz ona:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe git de, kapıda iki kadın sana sadakalarının kocaları ile terbiyeleri altında bulunan yetimlere verilmesi kâfi gelip gelmiyeceğini soruyorlar, diye haber ver. Ama bizim kim olduğumuzu ona söyleme.» dedik.
Bunun üzerine Bilâl Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Se/fetnJ'in yanına girerek mes'eleyi ona sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl'e:
— «Kim onlar?» dedi. Bilâl:
— «Ensâr'dan bir kadın ile Zeyneb.» cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
— «Zeyneb'lerin hangisi?» dedi. Bilâl:
— «Abdullah'ın karısı.» cevâbını verdi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onların ikisine de ikişer ecir vardır; Akrabalık ecri ve sadaka ecri.» -buyurdular.

46- (...) Baha Ahmed b. Yûsuf El - Ezdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ömerü'bnü Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivaye etti. (Dedi ki): Bize A'meş rivayet etti. (Dedi ki): Bana ŞaMk, Amrü'bnü Haris (den, o da Abdullah'ın zevcesi Zeyneb'den naklen rivayet etti.
Râvî A'meş demiş ki: Ben, bunu İbrahim'e anlattım; o da:
Bana, Ebû Ubeyde'den, o da Amrü'bnü Hâris'den, o da Abdullah' in zevcesi Zeyneb'den tamâmiyle bu hadîsin mislini rivayet etti. Zeyneb şöyle demiş:
— Mescidde idim. (Bir ara) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü de:
«Sadaka verin. Velev ki zînetlerinizden olsun.» buyurdular.
RâvI hadîsi Ebû'l - Ahvas hadîsi tarzında rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buharî, Tirmizi ve îbni Mâce «Zekât- bahsinde, Nesâî Işratü'n - Nisa»'da muhtelif ravîlerden tahrîc etmişlerdir.
Tayâl İsi'nin rivayetinden: «Bir de baktım kapıda Ensârdan Zeyneb isminde bir kadın duruyor.» denilmiştir.
Mezkûr rivayeti Nesâî dahî tahrîc etmiştir.
Abdullah' in zevcesinden murâd: Hz. Abdullah b. Mes'ûd'un karışıdır.
Nesânin rivayetinde: «Abdullah yâni İbni Mes'ûd'un zevcesiile Ebû Mes'ûd yâni Ukbet ü'bnü Amr El-Ensârî' nin zevcesi gittiler...» denilerek babımız hadîsinde ismi zikredilmeyen kadının Ebû Mes'ûd'un zevcesi olduğu bildirilmiştir.
Bâzıları: «îbniSa'd, Ebû Mes'ûd'un ensârdan Hüzeyle binti Sabit nâmındaki karısından maada zevcesi olduğundan bahsetmemiştir.» demişlerdir.
Bunlar mezkûr kadının ya iki tane ismi bulunduğuna yahut ona Zeyneb ismini veren râvî'nin vehmettiğine ihtimâl vermektedirler. Yâni

râvî îbni Mes'ûd (Radiyallahü atık)'m zevcesinin Zeyneb olduğuna bakarak bunun da Zeyneb olacağına intikâl etmiştir.
Fakat Ayni1 nin de beyân ettiği vecîhle İbni Sad1m bahsetmemesi: Ebû Mes'ûd Hazretlerinin başka bir karısı olmamasını gerektirmez.
Tayâ1 İsi'nin rivayetinde Hz. Zeyneb'in bıraktığı yetimlerin kardeşi ile kız kardeşinin oğulları oldukları bildirilmiştir.
Hadisde geçen «Hafifü'1-Yed» tâbiri fakirlikten kinayedir.
Kadınlar Hz. Bi1ale kendilerinin kim olduklarını söylememesini tembih ettikleri hâlde Bilâl (Radiyallahü ankym verdiği söze muhalefet ederek bu sırrı ifşa etmesine gelince: Bilâl (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^n suâli ile karşılaşmıştır. Gerçi söylemmeesi, riâyeti gereken bir maslahat ise de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cevap vermesi daha büyük bir maslahattır. Çünkü ona cevap vermek, te'hîri caiz olmayan bir vâcipdir. îkj maslahat tearuz ettiklerinde, hangisi daha mühimse o icra edilir. Burada şöyle bir suâl de hatıra gelebilir: «Hz. Peygam-ber'in suâline mutabık olan cevap: Zeyneb ile filân kadın yâ Resûlailah, demekti. Acep n'için Bilâl (Radiyallahü anh) böyle cevap vermedi?»
Bu suâlin cevâbı şudur: İkinci kadının ismi zikredilme mistir. Onun ismi de Zeyneb'dir. Bu sebeple yaşça büyük olanın ismini zikretmekle iktifa olunmuştur.
İki ecirden biri karabet yâni akrabağya yardım, diğeri de sadakadan mütevellit sevaptır.
Hz. Ebû Saîd'in rivayetinde Zeyneb (Radiyallahü anhâ)'m suâlini Resûl-i Ekrem (SallalJahü Aleyhi ve SellcvıYe bizzat sorduğu bildirilmiştir. Babımız hadisinde ise Bilâl (Radiyallahü anh) vasıtasıyla sorduğu anlaşılıyor.
Bâzıları, bu iki rivayetin arasını bularak, Hz. Zeyneb'in müracaatını mecaza hamletmiş, hakikatte suâlini Hz. Bilâl vasıtasıyla sorduğunu ileri sürmüşlerse de, Aynî bu bâbda vâ-rid olan hadîslerin mecmû'una bakarak bu mütâlâanın söz götürdüğünü beyân etmiş ve: «Bu hadîslerde zikri geçen kıssanın ayrı ayrı iki defa vukûbulmuş olması muhtemeldir.» demiştir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîsde bahsedilen nafakadan murâd; Sevabına verilen sadakadır. Hadislerin siyakı bunu göstermektedir. Bundan sonra gelecek Ümmü Seleme hadîsindeki infâk dahî ayni mânâyadır.»
Babımız hadîsi Ülü'l-Emrin ahâlîsine sadaka vermek, hayrat yaptırmak, fitneden emin olmak şartıyla kadınlara vaaz etmek gibi hu-sûsâtı emredebileceğine delildir.

47- (1001) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm, babasından o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet etti; şöyle demiş:
— «Yâ Resûlailah! Ben, Ebû Seleme'nin oğullarına nafaka veriyorum. (Tabii) onları şöyle ve şöyle bırakacak değilim, ya... Onlar, benim oğullarım demektir. Acaba bu çocuklar için bana bir ecir var mıdır?» diye sordum. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)-
— «Evet. Sana, onlara verdiğin nafakanın ecri vardır.» buyurdular.

(...) Bana Süveyd b. Saîd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîy-yu'bnu Müshir rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. De-dediler ki-. Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvîler hep birden Hişâm b. Urve'den bu isnâdda, bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.
Bu hadisi Buharı «Zekât- ve «Nafakaat» bahislerinde tah-rîc etmiştir.
Hadîs-i şerîfde sahâbiyyenin sahâbiyyeden yâni Hz. Zeyneb"in, annesi Ümmü Seleme' den rivayette bulunması ve keza oğulun babadan rivayeti, nazar-ı dikkati celbeden lâtâ-iftendir. Zeyneb (RadiyaUuhü ayıhâ]-rnn ilk kocası Ebü Seleme (BadiyuUahü anh) idi. İnfâkda bulunduğu çocuklar onun oğulları idi. İsimleri: Ömer, Muhammed, Zeyneb ve Dürre'dir.
Hadis-i. şerifin ifâde ettiği hüküm bundan önceki hadîsin şerhinde görülmüştü.

48- (1002) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Adiyy yâni îbn Sabit'den, o da Abdullah b. Yezîd'den, o da Ebû Mes*ûd-u Bedri'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Se//ewj'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Müslüman, Allah'ın rızasını hesaba katarak ailesi efradına İntakta bulunursa, bu onun için bir sadaka olur.

(...) Bize, yine bu hadîsi Muhammedü'bnü Beşşâr ile Ebû Bekir b. Nâfi* ikisi birden Muhammed b. Ca'fer'den rivayet ettiler. H.
Bize, bu hadîsi Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. Bu râvîler hep birden Şu'beden bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadisi Buhâri «Nafakaat» ile «îmân» bahislerinde tah-rîc etmiştir.
Ehil'den murâd: Bir kimsenin karısı ve çocukları ile nafakası kendisine ait olan diğer aile efradıdır. Nafakasını verdiği kardeş, kız kardeş, amca, amca oğlu veya ecnebi bir çocuk bu mânâda dâhildirler.
Ezherî'ye göre: Bir kimsenin ehli, kendine hâs olan insanlardır.
Bâzıları «ehil* kelimesinin zevce ile akrabaya şâmil olduğunu muhtemel görürler. Hattâ bu kelimenin yalnız zevceye mahsûs olması, şâir aile efradının evleviyyet tarikiyle zevce hükmünde olmaları ihtimâlinden de bahsedilmiştir. Zîrâ nafakası vâcib olan zevcesi hakkında bir kimseye sevap verilirse, nafakası vâcib olmayanlara baktığından dolayı sevap yazılması evleviyette kalır.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Bir kimsenin ailesi efradına nafaka vermesi farz olduğu hâlde buna nasıl sadaka denilebilir?»
Cevap şudur: Allah Teâîâ sadakayı farz ve nafile nevjîlerine ayırmıştır. İşte nafaka veren kimse bu hususta maksadına göre mük&fa-at görecektir. Nafakanın farz olması ile, ona «sadaka» adı verilmesi birbirine münâfii değildir. Ulemâdan bâzılarına göre: Allah Teâla Hazretlerinin farz olan nafakaya «sadaka» nâmını vermesi, kullar ifâ ettikleri farzdan dolayı sevap verilmiyeceğini zannetmesinler divedir.
El-Mühe11eb: Aile efradı ile çoluk çocuğa nafaka vermek bil'icmâ' farzdır.» demiştir.
Taberi dahî küçük çocuklara nafaka vermenin, babalarına farz olduğunu söylemiş ve: «Nafakasını verdiklerinden başka...» hadîsi ile istidlal etmiştir. Çünkü çocuk küçük olduğu müddetçe babasının iyâli sayılır.
Îbnü'l-Münzir'in beyânına göre ulemâ malı ve kazancı olmayan buluğa ermiş çocuklar hakkında ihtilâf etmşilerdir. Bâzılarına göre: Bir baba kendi oğullarına buluğa erinceye kadar kızlarına kocaya gidinceye kadar nafaka vermekle mükelleftir. Hattâ nikâhlı bir kız zifaftan önce boşanırsa nafakası babasına aittir. Zifaftan sonra boşanır veya kocası ölürse artık babasına nafaka farz değildir.
Dedenin torunlarına nafaka vermesi imam Mâlik' e göre farz değildir.
Hanefiiler'e göre ise: Muhtaç ve âciz olmak şaicıyla bir kimsenin kardeşlerine, kız kardeşlerine, amcalarına, halalarına, dayılarına ve teyzelerine nafaka vermesi farzdır.

Amca ve hala oğullarına nafaka vermek cumhûr-u ulemâya göre farz değildir. Bu hususta cumhûr'a muhalefet eden yalnız İbni Ebi Leylâ olmuştur.

49- (1003) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki). Bize Abdullah b. îdrîs, Hîşâm b. Urve'den, o da babasından, o da Es· mâ'dan naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş:
— «Yâ Besûlallah! Annem, bana geldi. Benden rağbet bekliyor. —Yahut çekiniyor.— Kendisine yardım edeyim mi?» dedim. Resûlül-lah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)-
— «Evet» cevâbım verdi.

50- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan, o da babasından, o da Esma' binti Eb Bekir'den naklen rivayet etti; şöyle demiş:
— «Annem yanıma geldi, kendisi Kureyş devrinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'în onlarla muahede yaptığı zaman henüz müşrike İdi. Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemyden fetva isteyerek.
— «Yâ Resûlallah! Annem bana rağbet göstererek, yanıma geldi. Kendisine yardımda bulunayım mı? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Evet. Annene yardımda bulun... buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Hîbe», «Cizye» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Kitâbu'z-Zekât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Hadîsde «Rağibe» mi yoksa «Rahibe» mi denildiğinde râvînin şekkettiği görülüyor.
«Rağibe»: İstekli; «Rahibe: îstemiyerek, mânâlarına gelir.
Gelen kadının neyi isteyip istemediği ulemâ arasında ihtilaflıdır.
Bâzıları, müslüman olmayı istediğini yahut istemediğini söylemiş; bir takımları bu kelimenin: «Benim vereceğim şeylere tama' ederek geldi.» mânâsına kullanıldığını ileri sürmüşlerdir.
Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde.- «Kureyş zamanında annem müşrik olarak ve islâmı kerih görerek yardım ümidi ile benim yanıma geldi.» denilmiştir.
İbni Hacer-i Askalânî (773-852)'nin beyânına göre Kureyş zamanından murâd: Hudeybiye musâiâ-hası ile Mekke'nin fethi arasında geçen zamandır.
Hadîsin bir rivayetinde: «Annem oğlu ile birlikde geldi.» denilmiştir. Oğlunun ismi: Haris olduğu söylenir.
Hz. Esma'nm annesinin kim olduğu ihtilaflıdır. Bâzıları üvey annesi, bir takımları süt annesi olduğunu söylemişlerdir.
Hakikî annesi olduğunu söyliyenler de vardır. Aynî: «Esah olan da budur.» diyor:
İbni Sa'd Ebû Dâvûd-u Tayâlisî ve Hâkim'in rivayet ettikleri Abdullah b. Zübeyr hadisini buna delîl gösteriyor.
Mezkûr hadîsde: Kutey1e, kızı Esma binti Ebî Bekîr'in yanma Medîne'ye geldi. Kendisini Ebû Bekir câhiliyet devrinde boşamıştı. Kızma kuru üzüm, yağ ve selem ağacı yaprağından hediyeler getirdi. Fakat Esma' onun hediyelerini kabul etmekten yahut onu evine almaktan imtina etti. Ve Aişe'ye haber göndererek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormasını istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)--«Onu evine alsın...» buyurdular.
Bu kadının ismi dahi ihtilaflıdır. Bâzıları Kutey1e olduğunu söylerler. Bâzılarına göre Katleldir.
Dâvûdî: Ümmü Bekir olduğunu söylemiştir. Lâkin îbni Tîn : «İhtimâl Ümmü Bekir onun künyesi olacaktır.» diyor.
Aynî' nin sahîh olarak kabul ettiği: Kutey le olmasıdır.
Ulemâ Kutey1e'nin müslümanlığı kabul edip etmediğinde dahi ihtilâf etmişlerdir.
Nevevi: «Ekser-i ulemâya göre bu kadın müşrik olarak öl müştür.» diyor.
Müstağfiri ise onu müslümanlığı geç kabul eden sahabe meyânında zikretmiştir. Ancak Ebû Mûse'l-Medini buna itirazla «Hiç bir hadisde müslümanlığı kabul ettiğine dâir ka-yıd yoktur.» demiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Kâfir olan anne ve babaya yardımda bulunmak caizdir.
2- Bâzıları bu hadîsle istidlal ederek: «Müslüman olan evlâdın, kâfir ebeveynine nafaka vermesi vaciptir.» demişlerdir.
3- Düşmanla sulh akdetmek ve alışveriş gibi muamelâtta bulunmak caizdir.
4- Akraba ziyareti için sefer etmek caizdir.
5- Hadîs-i şerif, Hz. Esma' nin dîn babında büyük bir fazilet sahibi olduğuna delildir.

15- Ölen Kimse Namına Verilen Sadakanın Sevabı Kendisine Ulaşacağı Babı

5l- (1004) Bize Muhammed b. Abdülâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bişir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hi-şâm babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe bir adam gelerek:
«Yâ Resûlallah! Annem ansızın öldü, vasiyet te etmedi. Öyle zannederim ki konuşmuş olsa sadaka verilmesini vasiyet ederdi. Acaba onun nâmına ben sadaka versem, anneme sevap olur mu?» demiş, Re-
sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-. —«Evet.» cevâbını vermiş.

(...) Bana, bu hadîsi Züheyru'bnu Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Said rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti, (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. H.
Bana Alîyyü'bnü Hucr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyyü'bnü Müshir haber verdi. H.
Bize Hakem b. Mûsâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şuayb b. İshâk rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hişâm'dan bu isnadla rivayette bulunmuşlardır.
Ebû Üsâme hadîsinde «Vasiyet de etmedi.» cümlesi vardır. Nitekim İbni Bişir de ayni cümleyi söylemiş fakat diğer râvîler onu söylememişlerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmşitircümlesi viitü şeklinde de rivayet olunmuştur.
Nefs kelimesi mansûb okunduğuna göre temyiz yahut fi'lin ikinci mefûlü olur. Merfû okunursa nâib-i faildir.
Kaadı İyâz: «Ekseri rivayetlerimiz mansûbdur.» demiştir.

*Üftülitet» «Ansızın öldü, demektir. Bu kelime beklemeden yapılan her fiil hakkında kullanılır.
Buhârî' nin Hz. İbni Abbâs' dan rivayet ettiği bir hadîsde: «Sa'-dü'bnüUbâd-e annesinin ifâ edemeden öldüğü bir neziri hakkında Resulüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den fetva istedi de:
— Annen nâmına onu sen edâ et; buyurdular.! denilmektedir;
Ebü Dâvûd dahi buna benzer bir hadis rivayet etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

— Ölen bir kimse nâmına sadaka vermek caizdir. Ölen şahıs bu sadakadan istifâde eder. îmam Ahmed'in Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiği bir hadîste: «As b . Vâi1 câhiliyet devrinde yüz deve boğazlamayı nezir etmiş. Sonra oğlu Hişâm onun nâmına 50 deve boğazlamış. Bu mes'eleyi Amr, Resûlüllah (Sallallahü AleyhiveSellem)'e sordu; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern)-
— Eğer baban Allah'ın birliğini ikrar etmiş olsa da, onun nâmına sen oruç tutsan ve sadaka versen bu kendisine fayda verirdi buyurdular.
Hz. Enes'den, İbni Makul â' nın rivayet ettiği bir hadîsde şöyle denilmektedir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum;
— Biz, ölenlerimize duâ ediyor; onlar nâmına sadaka veriyor, haccediyoruz. Acaba bunların sevabı onlara varıyor mu? dedim. Re-sûl-û Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Hakîkaten onlara vâsıl olur da, sizden bîrinizin hediyeye sevindiği gibi ona sevinirler; buyurdu.»
Nevevî, sevabın ölülere vâsıl olacağı hususunda ulemânın ittifak ettiklerini söyler. Ulemâ ölen kimsenin borcunu ödemek onun nâmma haccetmek gibi şeylerin de ölene bil'ittifâk vâsıl olacağını söylemiştir,
Ulemânın ölen nâmına tutulan oruç hakkında ihtilâf ettiklerini kaydettikten sonra: «Bizim mezhebimize göre okunan kur'ân'ın sevabı, ölene vâsıl olmaz. Ulemâmızdan bir cemâat vasıl olacağını ka-aüdirler. îmam Ahmed b, Hanbel'in kavli de budur.
Namaz ve diğer tâatlara gelince: Bize ve cumhûr-u ulemâya göre bunların sevabı da ölüye vâsıl olmaz. İmam Ahmed hac gibi bütün ibâdetlerin sevabının vâsıl olacağına ka-aildir.» demektedir.
Hanefîler'e göre-. «Bağışlanan her nev'I ibâdetlerin sa-vapları ölenlere vâsıl olur.

16- Her Nevi İyiliğe Sadaka Adı Verilebileceginî Beyan Babı

52- (1005) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-bâd b. Avvâm rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi birden Ebû Malik-i Eş-caî'den, o da Rib'î b. Hirâş'dan, o da Huzeyfe^den naklen rivâyer etmişlerdir.
— Kuteybe hadîsinde Huzeyfe: Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)... demiş.
İbni Ebî Şeybe hadîsinde ise: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-/cmj'den...) ifâdesini kullanmış. - Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)
«Her iyilik sadakadır.» buyurmuşlar.
Ma'rûf: Allah'ın razı olduğu bilinen fiildir. Böyle bir fiilin sevabı, sadaka sevabı gibidir.
Tıybi'ye göre «ma'rûf» tâat olduğu bilinen her şey'in ismidir.
İnsanlara güler yüzle muamele etmek bile ma'rûftan sayılır.
Hadîs-i şerif, ehemmiyetsiz bile olsa hiç bir ma'rûfun hakir görü-lemiyeceğine ve iyilik yapmak hususunda cimrilik göstermenin doğru olmadığına delildir.

53- (1006) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma* Ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Uyeyne'nin azatlısı Vâsıl, Yahya b. Ukayl'den, o da Yahya b. Ya'mer'den, o da Ebû'1-Esved-i Dîlî'den, o da Ebû Zerrden nalken rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeüemYin ashabından bâzı zevat, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* e-,
— «Yâ Resûlallah! Servet sahipleri sevapları alıp gittiler. (Zîrâ) bizim kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar. (Fakat) onları mallarının fazlalarını tesadduk ediyorlar.» demişler. Re-sûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Size Allah tesadduk edecek bir şey vermemiş mî? Her tesbîh mukoabilinde bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, her tahmîd bir sadaka, her tehlil bir sadaka, emr-İbil ma'rûf sadaka, kötülükten nehiy sadakadır. Birinizin cinsî münâsebetinde bile sadaka vardır.» buyurmuşlar.
Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Birimiz şehvetini kaza eder de, onda da ecir mi olur?» diye sormuşlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ne dersiniz, o kimse şehvetini haramla tatmin ederse, ona günâh olur mu? İşte bunun gibi helâlde tatmin ettiği zaman da ona sevap olur.» buyurmuşlar.
kelimesi jyA-w şeklinde dahî okunabilir.
cümlesi ile onu tâkîb eden cümlelerdeki «Sadaka» kelimesi merfû ve mansûb olarak rivayet edilmiştir. Merfû okunduğuna göre mezkûr cümleler birer isti'nâf cümlesidir. Mansüb okunduğuna göre ise teşbih cümlesi üzerine atfedilmişlerdir.
Kaadı îyâz'ın beyânına göre tesbîh, tekbir ve benzerlerine «sadaka» denilmesi, benzetme suretiyledir. Yâni sadaka gibi bunların da sevapları vardır. Onlara sadaka ismi verilmesi, mukaabele ve tecnîs suretiyledir. Bâzıları: «Bu cümlelerin mânâsı mezkûr tâatlar kendisine sadakadır.» mütâlâasında bulunmuşlardır.
Emr-i bil ma'rûf: İyiliği emretmektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cümle ile emr-i bil ma'rûf sayılan her şey'e ayrı ayrı sadaka hükmü verileceğine, kötülükten nehiy dahi ayni hükümde dâhil olduğuna işaret buyurmuştur.
Emir ve nehiy kelimelerini nekire olarak söylemesi bundandır. İyiliği emir ve kötülüğü nehiyin sevabı: teşbih, tahmîd ve tehlîlin sevabından daha çoktur. Çünkü emr-i bil ma'rûf nehiy ani'l-münker vazifesi Müslümanlara farz-ı kifâyedir. Hattâ bazen farz-ı ayn olur. Nafile olduğu yer yoktur. Tesbîh ve tahmîd gibi şeyler ise nafile ibâdetlerdir.
Farzın sevabı bittabi nafilenin sevabından çok olur. Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadis-i kutside Allah Teâlâ Hazretleri:
«Kulum, üzerine farz kıldığım ibâdeti edâ etmekten daha makbul hiç bir şeyle bana yaklaşmamıştır.» buyurmuştur.
Şafiî1er'den Îmâmü'l-Haremeyn bâzı ulemânın: Farzın sevabı, nafile ibâdetin sevabından 70 derece daha fazladır.» dediklerini ve bu bâbda bir hadîsle istidlal ettiklerini söylemiştir

Hadis-i Şerifden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Mubah fiiller iyi niyetle yapılırlarsa ibâdet sayılırlar. Cirnâ' dan zevcenin hakkını edâ etmek niyet edilirse, o da bir ibâdet olur. Zevceye Allah'ın emrettiği vecihle muamelede bulunmak, yapılan muameleden sâlih evlât veya kendinin yahut zevcesinin iffet ve namus dâiresinde kalmasını istemek gibi şeyler hep birer ibâdet sayılırlar.
2- Hadis-i şerif, kıyâsın caiz olduğuna delildir. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallakü Aleyhi ve Selîem) ashabından haram cimâ'la helâl cimâ'ı biribirlerine ölçmelerini istemişdir. Bu, kıyâsdan başka bir şey değildir.
Bütün ulemâ-i kiramın mezheplerine göre: kıyâs caizdir. Bu hu-husûsta muhalefet eden yalnız Zâhirler olmuştur. Onların muhalefetine de itibar yoktur.
Vakıa bâzı Tabiînin de kıyâsı zemmettikleri nakledilmiştir. Fakat onların bundan muradı müctehidlerin itimâd ettikleri kıyâs değildir.
HadİS-i şerif de zikri geçen kıyâs, bir şey'i zıddma kıyâs kabîlin-dendir. Usûl-ü fıkıh ulemâsı kıyâsın bu nev'i ile amel edilip edilemi-yeceği hususunda ihtilâf etmşilerdir. Hadîs-i şerif «amel edilir.» diyenlerin delilidir.
3- Hadis-i şerîf teşbih, tahmîd ve şâir zikirlerle iyiliği emir, kötülükten nehyin birer fazilet olduğuna delildir. Hâlis niyetle yapılan mubah fiiller dahi bu hükümde dâhildir.
4- Nezâketten ayrılmamak şartıyla bilmeyenin anlayamadığı bir delili bilene sorması caizdir. Ancak bilenin bu suâlden memnun kalacağı malûm olmalıdır. Canı sıkılacaksa sormamak evlâdır.

54- (1007) Bize Hasen b. Aliy El-Hülvânı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû TevbeteV-Rabi' b. Nâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâviye yâni İbni Sellâm, Zeyd'den naklen rivayet etti, o da Ebû Sellâm'ı şöyle derken işitmiş: Bana Abdullah b. Ferrûh[15] rivayet etti. Kendisi Aişe'yi şunları söylerken İşitmiş: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)i
«Şüphesiz ki Âdem oğullarından her insan 360 mafsal ile yaratılmıştır. Şimdi her kim bu 360 mafsal sayısınca Allah'a tekbîr getirir, hamd eder, teh-III ve tesbîh eyler ve istiğfarda bulunur; insanların yolundan bir taş yahut diken veya kemik atar; bir iyiliği emirveyâ bir kötülüğü nehiy ederse gerçekten o gün kendini cehennemden uzaklaştırmış olarak hareket eder.» buyurdular.
Ebû Tevbe demiş ki: «Gâiibâ akşamlar, dedi.»

(...) Bize Abdullah b. AbdİrrahmÇn Ed-DârimİÇ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Hassan haber verdi. (Dedi ki).- Bana, Muâviye rivayet etti. (Dedi ki): Bana kardeşim Zeyd bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi. Yalnız o: -Yahut bir iyiliği emrederse..», bir de «O kimse o gün akşamlar...» dedi.

(...) Bana Ebû Bekir b. Nâfi1 El-Abdı rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Kesir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîy yâni îbnü'l - Mübarek rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya, Zeyd b. Sellâm'dan, o da b. Ferrûh rivayet etti. O da Âişe'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah dedesi Ebû Sellâm'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Bana Abdullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)t
«Her insan... yaratıldı.» buyurdu.
Râvî hadîsi Muâviye'nin Zeyd'den rivayet ettiği şekilde rivayette bulunmuş ve: «O kimse, o gün (kendini cehennemden uzak]aştırmış olarak) hareket eder.» demiştir.
kelimesi Müs1im'in ekseri nüshalarında bu şekilde rivayet edilmiştir,
Ebû Tevbe: Onun yerine galiba buyurdu, demiştir.
Nevevî (631 - 676), hadisin bu şekilde dahi rivayet edildiğini ve her iki rivayetin de sahih olduğunu söylüyor.
Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) Efendimizin din ve dünyâ ilimlerini son derece ihatalı bir şekilde bildiğine delildir.

55- (1008) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Şu'be'den, o da Said(19) b. Ebi Bürde'den, o da babasından, o da dedesinden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'den naklen rivayet etti:
Her Müslümana sdaaka vermek vacibdir.» buyurmuşlar.
(Bunun üzerine):
— «Ya bulamazsa, ne buyurursun?» diyenler olmuş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
—«İki eliyle çalışır do, hem kendine fayda verir, hem de tesadduk eder.» buyurmuşlar. (Yine)
— «Ya buna gücü yetmezse ne buyurursun?» demişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı
— «Muztar kalan, İhtiyâç sahibine yardım eder.» buyurmuşlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe (tekrar):
— «Ya buna da gücü yetmezse ne buyurursun?» diyenler olmuş. (Bu su£le de):
— «İyiliği yahut hayırı emreder.» cevâbını vermiş. (Soranlardan birirJi
— «Şayet bunu yapmazsa ne buyurursun?» demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Kötülük yapmaktan kendini tutar; çünkü bu da bir sadakadır.» buyurmuşlar.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'l - Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be bu isnâdla rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri' «Zekât» ve «Edeb» bahislerinde tahrîc etmiştir.
Ulemâdan bâzıları «Her Müslümana sadaka vermek vacibdir.» cümlesini «Bit'te'kid müstehabdır.» mânâsına almşılarsa da, Ayni «Ala» kelimesinin buna münâfii olduğunu söyliyerek İtirazda bulunmuştur. Zîrâ «Alâ» kelimesi vücûb bildirir.
Kurtubl; «Hadisin zahiri vücûb ifâde etmektedir. Lâkin Allah Teâlâ Hazretleri lütf-u kereminden bunu hafifletmiş, gizli yapılan mendûb ibâdetlerle vücudu İskaat etmiştir.» demiştir.
Ayni diyor ki: «Vücûbun zahiri mânâsı bir kimsenin yiyeceğini kazanmaktan aciz kaldığım ve ölmek üzere bulunduğunu gören Müslümana hamledilebilir. Zira böyle bir Müslü manın o âcize sadaka vererek hayâtını kurtarması farz olur.»
Bu hadisde sadaka mutlak olarak zikredilmişse de, bundan sonra gelen Ebû Hüreyre hadisinde «Her gün» diye kayıtlanmıştır.
Ashab-ı kiram, sadakadan atıyye mânâsı anlamış olacaklar ki, «Buna gücü yetmiyen ne yapacak?» diye sormuşlar. Resul -i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sadakadan umûmi bir mânâ kastettiğini; bu mânânın muztar kalan muhtaçla emr-ı bile marufa bile şâmil olduğunu beyân buyurmuştur.
Melhûf: Muztar ve mazlum mânâlarına gelir.
Görülüyor ki: îslâm dinî hüsnüniyetle yapılan mübâh fiilleri bile ibâdet saymıştır. Kötülük yapmaktan sakınmak dahî bir ibâdettir. Bunun ibâdet olması, kötülük yapacağı kimseyi rahat ve emniyette bıraktığı içindir. Bu suretle adetâ o kimseye sadaka vermiş gibi olur.

Kötülüğü kendi nefsine yapmak isteyip de sonra vazgeçen kimse, kendine sadaka vermiş gibi olur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Allah'ın kullarına şefkat etmek mutlaka lâzımdır. Bu da ya mal vermekle yahut fiille olur. Fiil dahî yâ bizzat yardım yahut şerrden sakınmakla tahakkuk eder.
Kudreti olanların sadaka vermesi, şâir amellerden efdaldır.
Hadîsde zikredilen şeyler arasında tertip şart değildir. Bunlar îfâ-sı gereken amellerin İzahından ibarettir. Binâenaleyh birini yapmaya muktedir olan, onu yapmayıp başkasını yapabilir.
2- Mal kazanmak faziletli bir haslettir. Çünkü başkalarına yardım, onunla tahakkuk eder.
3- Yardım v.s. hususunda insanın kendisi başkalarından önce gelir.

56- (1009) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrezzâk b. Hemm&m rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hem-mâm b. Münebbih'den naklen rivayet etti. Hemmâm, Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah Muhammed (Salîaîlflhü Aleyhi ve Sellemyden rivayet ettikleri şudur... diyerek bir takım hadisler zikretmiş ezcümle şunları söylemiştir: Resûlüllah (Sqllallahü Aleyhi ve Sellem)
«İçinde güneş doğan her gün, insanların her bir mafsalı için bir sadaka vâcib olur. (Meselâ) iki kişinin arasında adaletle hükmetmen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek, hayvana bindirmen yahut eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzel söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım bir sadakadır. Yoldan eziyet verici şeyleri gidermen dahî bir sadakadır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitabu's - Sulh» ve -Kitâbu'l-Cihâd»,
bahislerinde tahric etmiştir.
Sülâmâ: Parmak kemikleri, mânâsına gelir. Kelime müennes ise de, «Küll» kelimesine bakarak «Aleyhi»'deki zamir müzekker olarak kullanılmıştır. Yahut «sülâmâ» kelimesine kemik veya mafsal mânâları tazmin ettirilmiştir.
Hadis-i şerifin mânâsı şudur: Kemikler insanın vücûdunda esâs olan uzuvlardır. Zîrâ insanın hareket ve sükûnu ancak onlarla mümkün olur. Binâenaleyh kemikler Allah Teâlâ'nın insana bahşettiği en büyük nimetlerdendir. Her kemik nimetine mukaabil bir sadaka vâcib kılmak suretiyle onların şükrünü istemek, Allah Teâlâ Hazretlerinin hakkıdır. Lâkin Hak (Celle) ve Alâ Hazretleri lütf-u merhamet buyurarak bunu istememiş, insanlar arasında adalete riâyet ve yoldan insanlara ezâ verecek şeyleri atmak gibi fiilleri sadaka kabul ederek kullarının şükür borcunu hafifletmiştir. Bu meyânda namaza giderken atılan her adım dahî sadaka sayılmıştır. Bundan murâd: Her adım mukaabilinde bir derece yükseltmek ve bir günâh affetmektir. Onun içindir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câmi'e giderken çok adım atmayı teşvik etmiş, koşarak gitmekten nehiy buyurmuştur.
«İki kişinin arasında adaletle hükmetmen dahî bir sadakadır...»
ibaresi bir müptedâ haber cümlesidir. Gerçi cümle fiille başlamışsa
da, burada fiil Muaydi'yi işitmen, görmenden hayırlıdır.» cümlesinde olduğu gibi burada «Ta'dilu» fi'li «En -Ta'dile» takdirindedir.

17- Malını Înfak Edenle Etmiyen Hakkında Bir Bab

57- (1010) Bize Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süleyman yâni İbni Bilâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâviyetü'bnü Ebî Müzerrid[16], Said b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hü-reyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller»)*
cKulların sabahladığı hiç, bir gün yoktur ki, iki melek inerek, birisi: Allah'ın Malını intak edene halef ver; diğeri de: Allah'ım! Malını vermeyene telef ver, demesinler.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Zekât» bahsinde; Nesâi «Işratü'n-Nisâ»'da tahric etmişlerdir.
Bu bâbda imamAhmed b. Hanbel.Hz. Ebû'-d Derdâ'dan şu hadisi tahrîc etmiştir:
ilcinde güneş doğan hiç bir gün yoktur ki, o günün iki tarafında iki melek bulunmasın. Bu melekler: Ey insanlar! Rabbinize yönelin. Şüphesiz ki az olup, kâfi gelen rızık, çok olup azdıran rızıkdan daha hayırlıdır. Bunu ins'le cinden başka Allah'ın bütün mahlûkaatı işitir. Ve yine içinde güneş batan hiç bir gün yoktur ki, iki tarafında iki melek bulunmasın. Bunlar da İnsanlarla cinler müstesna bütün yeryüzünde yaşıyanlara işittirerek: Allah'ım İnfâk edene halef ver, etmeyene de telef ver! diye nida ederler.»
Halef: Bedel, demektir. Yâni melekler malından sadaka veren kimseye, verdiğine bedel mal vermesi için Cenâb-ı Hakk'a niyaz ederler. Meleklerin sadaka vermeyen zengine telef istemeleri, müşâkele tarikiyledir. Çünkü telef, rızık gibi verilen bir şey değildir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif Allah Teâlâ Hazretlerinin «Siz ne inf âk etseniz, Allah onun bedelini verir.[17] » âyet-i kerîmesi ile «Ey Âdem oğlul İnfâk et ki, ben de sana lnf&k edeyim.» hadisi kutsisine muvafıktır. Buradaki infâk, farz olan zekâtla nafile sadakalara &m ve şâmildir.
2- Vakti hâli varken elini pek tutup, sadaka vermeyen zenginlerin malı telef olmayı hak eder. Yalnız buradaki sadaka vermemekden murâd: Farz olan zekâttır. Zira nafile sadaka vermiyen kimse bedduaya müstahik değildir. Maamâüh icâbında bir lokmayı bile çok gören bahiller tağlîb tarikiyle meleklerin bedduâsmı hak etmiş olabilirler.
3- Hadîs-i şerif, aile efradına nafaka vermek ve akrabaya yardım gibi hayırlara teşvik etmektedir. Bunda farz ve nafile sadaka dahî dâhildir.
4- Yine bu hadis, meleklerin dua ettiğine delildir. Meleklerin duası ise makbul ve müstecâbdır. Buna delil: «Bir kimsenin âmîn'i, meleklerin âmînine tesadüf ederse, o kimsenin geçmiş günâhı affolunur.» hadis-i şerifidir,

18- Sadakayı Kabul Eden Kimse Bulunmaz Olan Zaman Gelmezden Önce Sadaka Vermeye Teşvik Babı

58- (1011) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile îbnü Nümeyir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ da rivayet etti .Bu lâfız onun (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize u'be Ma'bed[18] b. Hâlid'den naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Hârisetüb'nü Vehb'i şunu söylerken işittim: (Dedi ki): Resûlüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinledim.
«Sadaka verin! Zira yakında (öyle bir zaman gelecek ki,) bir adam sadakasını (diyar diyar) dolaştıracak da, kendisine sadaka vermek İstediği kimse: (Sen, bu sadakayı bana dün getirseydin kabul ederdim. Ama şimdi benim ona ihtiyâcım yok) diyecek ve (neticede) sadakasını kabul edecek kimse bulamıyacak.»
Bu hadisi Buhâri -Zekât- bahsi ile -Kitabü'l - Fiten»'de tahrîc etmiştir.
Ulemâdan bâzılarının beyânlarına göre: Bu ve müteâkib hadîslerde beyân buyurulan hâller kıyamete yftkm mal çoğaldığı, bereketler kalktığı zaman vukûbulacaktır. Fakat Aynî bu tevcihi beğenmemiş, hadisleri kıyamet alâmetlerinden saymış, sadaka kabul edecek kimsenin bulunmamasını da yer sarsılıp, içindeki defineler yeryüzüne çıktığı zamana hamletmiştir.
Hadis-i şerîf, öyle bir zaman gelmezden önce sadaka vermeye teşvik etmektedir.

59- (1012) Bize Abdullah b. BerrâdEl-Eş'ari ile Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Bü-reyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«İnsanlara mutlaka bir zaman gelecek ki, bir kimse altından olan zekâtını (diyar diyar) dolaştıracak, onu alacak hiç bir kimse bulamıyacak. Erkeklerin azlığından, kadınların çokluğundan dolayı bir erkeğin peşinden ona sığınmak isteyen 40 kadının gittiği görülecek.»
lbni Berrâd'ın rivayetinde: «Bir adamı göreceksin.» denilmiştir.
Bu hadîsi Buharı -Zekât» bahsinde aynı isnâdla tahric etmiştir.
HadÎs-i şerîfde zekât mallarından hassaten altının zikredilmesi, sadakanın kabul edilmiyeceği hususunda mübalağa içindir. Zira altın, para olarak kullanılan mâdenlerin en kıymetlisi, malların en şe~ reflisidir. Böyle olduğu halde.onu kabul edecek kimse bulunmazsa, sair mallan bitarlki'l - evlâ kabul eden bulunmayacaktır.
Aynî diyor ki: «Aüah-u âlem bu hâl fitneler zuhur edip, insanlar arasında katiller çoğaldığı zaman vâki olsa gerektir.» Bir erkeğin arkasmdan ona sığınmak için koşuşan kadınlar hakkında dahî: İhtimâl bu kadınlar, o adamın zevceleri ile cariyeleri ve yakın hısımları olacaktır. Bütün bunlar kıyamet alâmetlerindendir.» diyor.
Hadis-i şeriften anlaşılıyor ki: Bu hâl vâki olduktan sonra mallar çoğalacak, sadaka kabul eden bulunmayacaktır.
Ayni' nin beyânına göre bu hâl îsâ (Aleyhhseldm)'ın Deccâl ile küffâr'ı tepelemesinden sonra olacaktır, O zaman îs-lâm diyarından tek bir kâfir kalmıyacak yer yüzüne semânın bütün bereketleri inecek fakat İnsanlar az olacak ve kıyametin pek yakın olduğunu bildikleri için mal biriktirmeye tama' etmiyeceklerdir. Yer o anca bereketlerini meydana çıkaracak, hattâ bir tek nar bütün bir âileyi doyuracaktır. Yerde gömülü bütün defineler meydana çıkacak, mal kapıdan taşacak fakat insanlar yine bunlara tama etmiyecekİerdir.

60- (157) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kûb —ki tbni Abdirrahmân El - Kaari'dir.—, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hü rey re'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
cMal çoğalıp, kapıdan taşımadıkça kıyamet kopmıyacaktır. O derecede kt: Bir adam malının zekâtını çıkaracak fakat onu kabul edecek hiç bir kimse bulamıyacak; Hatta Arabistan çayırlıklara ve nehirler akan yerlere dönecek» buyurmuşlar.

61- (...) Bize Ebû'fT&hir rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbnü Vehb, Amr b. Hâris'den, o da Ebû Yûnus'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saallallakü Aleyhi vs. SeJ/emJ'den naklen rivayet ettt şöyle buyurmuşlar:
«Sizin aranızda mal çoğalmadıkça kıyamet kopmıyacaktır. Mal kapıdan taşacak; o derece ki: Mal sahibi acep bunu benden sadaka olarak kim kabul edecek? diye endîşeye düşecek, bir kimse sadaka almak İçin çağırılacak da; Benim ona İhtiyâcım yok! diyecektir.»
Bu hadisi Buhârî «Zekât» bahsinde tahrîc etmiştir.
Arap diyarının çayır ve çimenliklere dönmesinden murâd: Son derese ziraata elverişli olması fakat yine de metruk ve mühmel bırakılmasıdır. Bunun sebebi harp ve fitnelerin çoğalmasından erkeklerin azalması-, kıyamet yaklaştığı için mala tama' kalmaması; bağa bahçeye ehemmiyet veren bulunmamasıdır.
îkinci hadisdeki — kelimesi iki vecihle zaptedilmiştir. Meşhur olan veçhe göre— şeklinde okunur. Bu takdirde cümlenin mânâsı:
«Mal kapıdan taşacak, hattâ mal sahibi: Acep bunu benden sadaka olarak kim kabul edecek? diye endişeye düşecektir.» demektedir. Bu takdirde «Rabbü'l- Mâl» terkibi mefûl olur.
îkinci veçhe göre kelime .^ şeklinde okunur. Buna göre cümle:
«Mâl sahibi malını sadaka olarak kabul edecek kimse arar.» mânâsına gelir. Ve «Rabbü'l - Mâl» terkibi fail olmak üzere merfû okunur.
Nevevî, birinci vechin daha güzel ve meşhur olduğunu söylemiştir.
Erab: Hacet, demektir.
Kirmâni (? - 786) hadîs-i şerif de bahsedilen hâlin ashâb-ı kiram zamanında vukûbulduğunu ileri sürerek: «Onlara sadaka verilir faka tkabûl etmezlerdi.» demişse de, Aynî onun sözünü: «Bu, onların zühd-ü takvasından ve dünyâya tama' etmemelerinden ileri geliyordu. Mal, kapıdan taştığı için değildi. Mal pek az, ihtiyâç çok olmasına rağmen onlar sadaka kabul etmiyorlardı.» şeklinde tashih etmiştir.

62- (1013) Bize Vâsıl b. Abdil'a'lâ İle Ebû Küreyb ve Muham-med b. Yezîd Er-RİfâÎ[19] rivayet ettiler. Lâfız Vâsıl'mdır. Dediler ki: Bize Muhammed b. Fudayl, babasından, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resulüllah (Saallallahü Aleyhi ve Sellem) i
«Yer bütün ciğerparelerini attın ve gümüşten sütunlar hâlinde kusacak; kaatil gelerek: Ben, bunlar için öldürdüm; diyecek, akrabasına yardım etmeyen, gelerek-. Ben, bunlar için akrabam ile alâkamı kestim, diyecek; hırsız gelerek: Benim elim, bunlar için kesildi! diyecek. Sonra bu altın ve gümüşü terkedecek, onlardan hiç bir şey almayacaklar, buyurdu.
Eflâz: Feliz'in cem'idir. Felîz dahi Felze'nin cem'idir.
Felze: Uzunluğuna kesilmiş ciğer parçasıdır. Burada hassaten onun zikredilmesi: Kuzunun en güzel yeri olduğu içindir.
Hadisin mânâsı: Yerden çıkan altın ve gümüş parçalarının kuzu ciğerine benzetilmesidir.
Çıkan altın ve gümüşlerin sütunlarla temsil buyurulması dahî onların çokluğunu ve büyüklüğünü sütunlara benzetmek suretiyle ifadesidir.
Bu hadîs dahi yukarkiler gibi kıyamet alâmetlerini bildirmektedir. Bu hâl kıyamete pek yakın zuhur edeceği içindir ki: Vaktiyle altınla gümüş uğurunda can veren kaatil, akrabağsından geçen kaatı', elinden olan hırsız şimdi onlan önlerinde hazır buldukları hâlde bir parçasını bile almıyacaklardır.

19- Helal Kazançtan Verilen Sadakanın Kabulü ve (Sevabının) Arttırılması Babı

63- (1014) Bize Kuteybetü*bnu Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Saîd b. Ebi Saîd'den, o da Saîd b. Yesâr'dan naklen rivayet etti, o da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş. (Ebû Hüreyre şöyle demiş). Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîemh
«Hiç bir kimse helâlinden bir sadaka vermemiştir ki, Rahman olan Allah onu yemini ile kabul buyurmuş olmasın. —(Zaten) Allah helâlden başkasını da kabul buyurmaz— velev ki (sadaka) bir hurma tanesinden ibaret olsun. Bu hurma Rahmân'ın keffinde sizden birinizin tayını yâhût sütten kesilen deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyür hattâ dağdan daha büyük olur.» buyurdular.

64- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kub yânî tbnü Abdirrahmân el-Kaarî, Süheyl'den, o da babasından, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saallal-îahü Aleyhi ve Sellem)'-
«Hiç bir kimse helâl bir kazançdan bir hurma tanesi tesadduk etmez ki Allah onu yemini İle alarak tâ dağ kadar yahut daha büyük oluncaya kadar sizden birinizin tayini veya dişi deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyütmesin.» buyurmuşlar.

(...) Bana Ümeyyetübnü Bistâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ye-zîd yân» îbnü Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh b. Kaasim rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Ahmed b. Osman el-Evdi[20] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süleyman yânı İbni Bilâl rivayet eyledi. {Ravh ile Süleyman'ın) ikisi birden Süheyl* den bu işnâd ile rivayette bulundular.
Ravh hadîsinde: «Helâl olan kazancdan tesadduk ederek onu gerektiği yere verirse...» ifâdesi vardır. Süleyman'ın hadîsinde ise; «Onu yerine koyarsa...» denilmiştir.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-TâhİR de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Hişâm b. Sa'd, Zeyd b Eslem'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen, Ya'kûb'un, Süheyl' den rivayet ettiği hadis gibi rivayette bulundu.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'z-Zekât» ile «Kâtabu't-Tevhid»' de tahric etmiştir.
Buhari'nin rivayetinde «Bir hurma» yerine «Bir hurmaya muâdil» denilmiştir.
Tayyib)den murâd: Helâl kazanç'dır.
«(Zâten) Allah helâl'den başkasını kabul buyurmaz.» ifâdesi bir cüm-le-i mu'terizadır. Bu cümle te'kid için hasr suretiyle şart ve cezanın arasına getirilmiştir.
Yemin: Sağ el, kef: Avuç, mânâsına gelirse de, burada mezkûr kelimeler müteşâbihâttandır. Ve sadakanın kabulünden kinayedir.
Hattâbi diyor ki: «Yeminin zikredilmesi, sadakanın hüsn-u kabulünü göstermek içindir. Zira insanların örf-ü âdetine göre kıymetli şeyler sağ el ile alınır.»
Bâzıları «Bundan murâd: Sadakanın derhâl kabulüdür.» demişlerdir.
Bu bâbda Tıybi'de şunları söylemiştir: -Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)t sadakayı helâl olmakla kayıtladıktan sonra bunu Allah'ın yemini ile kabul ettiğini bildirmiştir. Çünkü şeref hususunda helâl ile yemîn arasında münasebet vardır. Bundan dolayıdır ki. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) sağ elini temizlik için tahsis buyurmuştu.»
Felüm: Erkek tay, demektir. Dişisine «filve» denir. Bu kelime hakkında daha başka tefsirlerde bulunanlar da olmuştur.
«Sizden birinizin tayını büyüttüğü gibi...» cümlesi bir temsildir. Zira tay beslendikçe büyür. Amelin neticesi olan sadaka da öyledir. Sadaka helâl maldan verilirse Allah Teâlâ, onun sevabını katlamakta devam eder. Nihayet bir hurma tanesi dağ kadar büyükmüş gibi muazzam sevaplara sebep olur.
Hadîs-i şerîfde «Dağdan daha büyük oluncaya kadar büyür.» bu-yurulmasımn mânâsı budur. Dâvûdi diyor ki: «Yani bir hurma tnesi tesadduk eden, kimse dağ kadar mal tesadduk etmiş gibi olur.»
Sadakaların büyütülmesi, ecirlerinin katlanmasıyla olur. Maamâ-fih Dâvûdinin dediği gibi hadis-i şerif den bizzat sadaka olarak verilen malın büyütülmesi kastedilmiş de olabilir. Bunun hikmeti: O malın kıyamet günü mizanda ağır basmasıdır. Nitekim babımızın ikinci rivayetinde: «Dağ kacfar yahut daha büyük.» Duyurulması bu mânâyı te'yîd eder.
İbni Cerir'in başka bir vecihle Kaasim'den naklettiği rivayette:
Sâhibi kıyamet gününde sadakasının Uhud dağından daha büyük olduğunu görecektir. Duyurulmuştur.
Yine Kaasim'in Tirmizî' deki rivayetinde:
«Bir lokma, Uhud dağı kadar olacaktır.» denilmiştin
«Kalûs»: Dişi deve yavrusu, demektir. Erkeğine «Kalûs» demezler.
«Fasîl» Memeden ayrılmış deve yavrusu, demektir.
Hadisi şerif «Allah ribâyı mahveder. Ama sadakaları büyütür. [21]» âyet-i kertmesine muvafıktır.

65- (1015) Bana Ebû Küreyb Muhammedü'bnu'1-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl b. Merzûk rivayet etti. (Dedi ki): Bana Adiyy b Sabit, Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyreden naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey İnsanlar! Şüphesiz ki Allah, Tayyibdir. Tayyîb'den başka bir şey ka-bû! etmez. Allah, mü'minlere de Resullere emrettiği şeyleri emir ederek: (Ey Resuller! Helâl olan şeylerden yiyin ve sâlih amellerde bulunun. Çünkü ben. Sizin yaptıklarını pekâlâ bi!irim[22] (Başka bir âyette): (Ey imân edenler! Size verdiğimiz rızıkların helâl hoş olanlarından yiyin. [23] buyurmuştur.» dedi.
Sonra şunları söyledi: Bir kimse (Hak yolunda) uzun sefere çıkar, saçları dağılmış, toza toprağa bulanmış bir hâlde ellerini semâya uzatarak: Yâ Rabbî, yâ Rabbî! diye duâ eder. Hâlbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram (hâsılı) kendisi haramla beslenmiş olursa böylesinin duası nasıl kaböl edilir?»
Kaadı îyâz'ın beyânına göre Allah Teâlâ'nm «Tayyib» diye sıfatlanması: Her türlü noksanlıklardan münezzehtir, manasınadır. Binâenaleyh Kuddûs gibidir.
Tayyib: Lûgatta «Temizlik- ve «kirden pastan selâmette kalan» mânâsına gelir.
Bu hadis, islâmm temellerini teşkil eden hadislerden biridir.
Yine Kaadı îyâz: «Ben, bu gibi hadîslerden 40 tanesini bir cüz hâlinde topladım.» demektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) hacc, sıleyrahm ve müsta-hab olan ziyaretler gibi tâatlardan birini ifâ için uzun yola çıkan fakat yediği içtiği her şeyi haram olan yâni haramdan beslenen bir kimsenin duası ve taatı kabul edilmiyeceğini beyân buyurmuştur. Bundan maada hadîs-i şerîfde şu hükümler çıkarılmıştır:
1- Müslüman helâl mal kazanarak, helâlinden yemeli ve helâlinden yedirmeli; Haram maldan infâktan sakınmalıdır.

2- Duâ etmek isteyen kimse helâl ve harama başkalarından daha ziyâde dikkat etmelidir.

20- Yarım Bir Hurma veya Güzel Bir Sözile de Olsa Sadakaya Teşvik ve Sadakanın Cehennemden (Koruyan) Bir Perde Olduğunu Beyan Babı

66- (1016) Bize Avn b. Sellâm El-Kûfi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr[24] b. Muâviyete'l - Cu'fi, Ebû İshâk'dan, o da Abdullah b. Mâ'kîl [25] 'den, o da Adiyy b. Hâtim'den naklen rivayet etti. Adiyy: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)"U
«Sizden her kim cehennemden velev varım hurma tanesiyle koruna-bilecekse hemen bunu yapsın.» buyururken işittim, demiş.

67- (...) Bize Aliyy b. Hucr Es-Sa'dî ile İshâk b. İbrahim ve Alî b. Haşrem rivayet ettiler. İbni Hucr (Haddesena), ötekiler (Ahbera-ne) tâbirini kullandılar. (Dediler ki): Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize A'meş, Hayseme'den, o da Adiyy b. Hâtim'den naklen rivayet etti. Adiyy şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sizden hiç bir kimse yoktur ki, Allah onunla konuşmasın. (Hem) aralarında tercüman da bulunmayacaktır. Sağ tarafına bakacak (âhirete) gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek, sol tarafına bakacak: Gönderdiklerinden başka bir şey göremiyecek. Önüne bakacak-. Yüzünün karşısında cehennemden başka bir şey göremiyecektir. Binâenaleyh yarım hurma ile bile olsa cehennemden korun un.»buyurdular.
İbni Hucr şunu da ziyâde etti: «A'meş dedi ki: Bana Arar b. Mürra, Hayseme'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti. O, bu hadîste ziyâde olarak (Velev ki güzel bir kerime ile olsun.) ibaresini rivayet etmiş.»
İshâk da: «A'meş, Amr b. Murra'dan, o da Hayseme'den naklen rivayet etmiş.»
İshâk da: «A'meş, Amr b. Murra'dan, o da Hayseme'den naklen rivayet etti; dedi.» şeklinde rivayette bulundu.

68- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâvİye, A'meş'den, o da Amr b. Murra' dan, o da Hayseme'den, o da Adiyy b. Hâtim'den naklen rivayet etti. Adiyy şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemi zikrederek yüzünü çevirdi ve korundu. Sonra:
«Cehennemden korunun.» buyurdu. Sonra yine yüzünü çevirdi ve korundu. Hattâ biz onu görüyor galiba zannına kapıldık. Sonra (tekrar) :
«Yarım hurma fle de olsa cehennemden korunun. Onu da bulamıyan (hiç olmazsa güzel) bir sözle cehennemden korunsun.» buyurdular.
Ebû Küreyb (gâlibâ) kelimesini zikretmedi. Ve: «Bize Ebû Muâ" viye rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'meş rivayet etti...» dedi.

(...) Bize Muhammedü'bnüTMüsenhâ ile îbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Amr b. Murra'dan, o da Hayseme'den, o da Adiyy b. Hâ-tim'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti ki, Efendimiz üç defa cehennemi anarak, ondan (Allah'a) sığınmış. Yüzü ile de sakınmış. Sonra:
«Yarım hurma ile bile olsa cehennemden korunun onu da bulamazsanız (hiç ofmazsa} güzel bir sözle (cehennemden sakının.)» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhârî «Zekât» bahsinin bir-iki yerinde ve «Ki-tâbu'r-Rukaak»'da tahrîc ettiği gibi imam Ahmed, îbni Huzeyme ve Îbni Ebî'd-Dünyâ dahî muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Hadisde geçen «Tercüman» kelimesi «Tercüman» şeklinde de okunmuştur.
«Tercüman»: Başkasının sözünü tefsir ve îzâh eden kimsedir.
Aynî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
Sağına bakacak; Ahirete gönderdiği şeylerden başka bir şey göremiye-cek... ilâh... buyurması: Temsil kabilin dendir. Çünkü insan başı dara geldiği vakit sağına soluna bakmarak yardımcı arar.»
Bâzıları: Bundan murâd: Kaçacak yol araması olabilir. Cehennemi gören kimse ondan kurtulmak için kaçacak bir yol arar fakat Allah'ın takdir buyurduğu cehennem yolundan başka bir şey göremez.» demişlerdir.
Eşâha kelimesinin mânâsı hakkında bir çok sözler söylenmiştir. İmam Halil b. Ahmed ile diğer bir takım ulemâya göre bu kelime: Uzaklaştırdı, çevirdi; mânâlarına gelir. Ekser-i ulemâya göre: Korundu ve bir işte ciddiyet gösterdi, demektir.
Bâzıları: gelen; diğer bâzıları: Kaçan, mânsına geldiğini; bir takımları da: Arkasındakine mâni olarak, sana doğru gelen, demek olduğunu söylemişlerdir.
Nevevi'ye göre: Burada bu mnâiarm hepsi kastedilmiş olabilir. Yâni Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) sanki cehennemi görüyormuş gibi korunmuş yahut cidden îzâha çalışmış veya konuşarak muhatabına yönelmiş yahut kaçan kimse gibi çekinerek cehennemden korunmayı tavsiyede bulunmuştur.
Güzel sözden murâd: Nasihat ve tâlim gibi şer'an tâat sayılan sözlerdir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Müslüman az da olsa sadaka vermeye gayret etmelidir. Zî-râ sadakanın azı dahî cehennemden kurtulmaya sebep olur.
2- Güzel söz, cehennemden kurtulma sebeplerinden biridir.

69- (1017) Bana Muhammedü'bnü'l-Müsennâ El-Anezî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi. (Dedi ki) -. Bize Şu'be, Avn b. Ebî Cuhayfe'den, o da MünzİR[26] b. Cerir'den o da babasından naklen rivayet etti. Cerîr şöyle demiş: Biz gündüzün ortasında Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellemyin yanında bulunuyorduk. Derken yalın ayak kaplan postu rengindeki gömleklerini veya abalarım başlarına geçirmiş, kılıçlarını çekmiş; ekserisi hattâ hepsi Mudar kabilesine mensup çıplak bir takım adamlar Peygamber [Sdîaîîahü Aleyhi ve SellemYe geldiler. Onların muhtaç hâlini görünce Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yüzü değişti. îçeri girip çıktıktan sonra Bilâl'e emir buyurdu, Bilâl ezanı okuyarak kaamet getirdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyde namazı kıldırdı. Sonra hutbe okudu ve:
«Ey insanlar! Sizi bir kişiden yaratan Rabbinizden korkun..[27] âyet-İ kerimesini sonuna (yâni) «Şüphesiz ki Allah sizin üzerinizde gözcüdür» âyetine kadar ve Haşr süresindeki «{Allah'dan korkun. Her nefis yârın (ÂhİRet) için ne gönderdiğine bir baksın. A'fahtan korkun... [28]» âyet-i kerimesini okudu.
(Sözüne devamla) «Bir adam dinarından, dirheminden, elbisesinden, bir sâ' buğdayından, bir sâ' kuru hurmasından sadaka vermelidir. Velev ki yarım hurma olsun» buyurdu.

Derken Ensâr'dan bir zât hemen hemen elinin taşıyamıyacağı kadar hattâ elinin taşımaktan âciz kaldığı bir kese getirdi. Sonra bir biri ardınca herkes bir şeyler getirdiler. Netice'de yiyecek ve elbiseden müteşekkil iki yığın gördüm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)" in (mübarek) yüzünde altınla yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığırla amel edenlerin ecirlerinden hiç bir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendine aittir. Ve her kim İslâm'da kötü bir çığır açarsa o çığırın vebalı ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebalı hiç bir noksanları olmamak üzere ona aittir.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b, Ebİ Şey be rivayet etti (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti, H.
Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi birden demişler ki: Bize Şu* b rivayet etti. (Dedi ki): Bana Avn b. Ebî Cuheyfe rivayet etti. (Dedi ki): Ben, Münzir b. Cerîr'İ babasından naklen rivayet ederken dinledim; şöyle demiş: Biz, gündüzün ortasında Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin yanında idik...»
Râvî hadîsi tbni Ca'fer hadisi gibi rivayet etti.
îbni Muâz hadîsinde: «Sonra öğle namazını kıldırdı, sonra hutbe okudu, dedi.» ziyâdesi vardır.

70- (...) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî ile Ebû Kâmil ve Muhammed b. Abd il melik El-Emevî rivayet ettiler. Dediler ki: Biz Ebû Avâne, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Münzir b. Cerîr'den, o da babasından naklen rivayet etti. Cerir şöyle demiş: «Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'in yanında oturuyordum. Derken kaplan postu rengindeki gömleklerini başlarına geçirmiş bir takım insanlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'e geldiler...»
Râvîler bu hadîsi kıssası İle rivayet ettiler. Bu hadîste: «Resûlüllah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazını kıldırdı. Sonra küçük bir minbere çıkarak Allah'a hamd-ü senada bulundu. Ve: Bundan sonra:
«(Malûmunuz olsun ki) Allah, kitabında (Ey insanlar! Rabbinlzden korkun!..) âyet-l kerîmesini indirdi; buyurdular.» İbaresi de vardır.

71- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ce-rir, A'meş'den, o da Mûsâ b. AbdîIIâl[29] b' Yezîd ile Ebû'd-Duhâ* dan, onlar da Abdurrahmân b. Hilâl El Absi'den, o da Cerir b. Abdil-lâh'dan naklen rivayet etti. Cerîr şöyle demiş: «Bedevilerden bir takım İnsanlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'* geldiler, üzerlerindeki giyimleri yapağıdandı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) onların bu kötü hâlini gördü; muhtaç vaziyette idiler...»
Râvî hadîsi yukarı d akil erin hadisleri mânâsında rivayette bulundu.
Nimâr: Nemre'nin cem'idir.
Nemre: Yapağından dokunan çizgili kumaştır. Siyah beyaz çizgileri hâvi olduğu için kaplan postuna benzetilerek, kumaşa bu ismin verilmiş olması muhtemeldir.
«Müstâbîn Nîmâr» tâbiri: yapağıdan dokuma örtülerini ortadan yararak başlarına geçirmişler, mânâsına gelir.
Kûm veya kevm: Yığın, demektir. Esâs ittibâriyle bu kelime «Râ-biye» gibi tep eve yüksek yer, mânâsına gelir. Sonradan mecazen her şey'in yığın hâlinde çok olan miktarına «Kûm» denilmiştir.
«Müzhebe» kelimesi «Müdhüne» şeklinde de rivayet olunmuşsa da Kaadı 1yâz ile diğer hadîs imamlarının beyânına göre bu rivayet tasniftir.
«Müzhebe»'nin tefsiri hakkında Kaadı îyâz iki vecih beyân etmiştir;
Birinci veçhe göre: Bu kelimenin mânâsı: Altınla yaldızlanmış gümüş, demektir. Yüzün güzelliğini ve nurunu ifâde hususunda bu mânâ daha beliğdir.
İkinci veçhe göre: Râvî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in güzelliğini ve nurunu altın yaldızlı derilere benzetmiştir.
Araplar deriden yaptıkları bâzı eşyanın üzerine altın çizgiler çizerlerdi.
Fahr-i Kâinat (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin sevinmesine sebep: Müslümanların kendi emrine imtisâlen tâatullah'a koşmalarını ve gelen muhtaç insanların başlarını çözmelerini gözleriyle görmesidir.
Müslümanların birbirlerine gösterdikleri şefkat ve yardım, kendilerini son derece memnun etmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Müslümanm, birini muhtaçlara yardım ve müslümanlara şefkat ederken gördüğü zaman sevinmesi gerekir.
2- Hadîs-i şerif, hayır hasenat hususunda ön-ayak olmaya teşvik, bâtü ve çirkin şeylerden menetmektedir. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in-
Her kim İslâmda güzel bir çığır açarsa... ilâh...» buyurmasına sebep: îlk olarak ashâb-ı kiramdan birinin taşıyamıyacağı kadar ağır bir kese para getirmesidir. Onu görünce diğer ashâb-ı kiram da elbise, yiyecek v.s. getirmişlerdir. Şu hâlde bu hususta en büyük fazilet ve .sevap, keseyi getirmekle bu ihsan kapısını açan ilk zâta aittir.
3- Hadls-i şerif: «Sonradan îcât edilen her şey bid'atUr; her bid'at da dalâlettir.» hadisini tahsis etmektedir. Babımız hadîsinden anlaşılıyor ki: Bid'at hadîsinden murâd: Alel'ıtlâk iyi veya kötü her bid'at değil, bâtü ve kötü bid'atlardır.
Bid'atların: Vâcîp, mendûb, haram, mekruh ve mubah olmak üzere beş kısma ayrıldığını yerinde görmüştük.

21- Ücretle Yük Taşıyarak Sadaka Vermek ve Sadaka Veren Kimseyi (Az Verdi Diye) Küçümsemekten Şiddetle Nehi Babı

72- (1018) Bana Yahya b. Mâîn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. H.
Bana bu hadîsi Bişrü'bnü Hâlid dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Muhammed yâni tbni Ca'fer, Şu'be'den, o da Süleyman'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen haber verdi. Ebû Mes'ûd şöyle demiş: Sadaka vermeye me'mûr olduk (Bu maksatla) hammallık ediyorduk. (Bir defa) Ebû Akil yarım sâ'[30] sadaka verdi. Başka biri ondan daha çok bir şey getirdi. Derken münafıklar:
— «Şüphesiz ki Allah bunun sadakasından müstağnidir; öteki de ancak riya için fazla verdi.» dediler.
Bunun üzerine (mü'mînlerden nafile sadaka verenlerle güçlerinin yettiğinden başka bir şey vermeyenleri alaya alanlar yok mu, Allah onları rezîl rusvay edecektir. [31] âyet-i kerîmesi nazil oldu.
Bişr: «Nafile sadaka verenler» tâbirini söylemedi.

(...) Bize Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet etti. (Dedi kî): Bana Saîdü'bnü Ram" rivayet etti. H.
Bana, bu hadîsi İshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Dâvûd haber verdi. Bu râvîlerin ikisi de Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuşlardır. Saîdü'bnü Rabî' hadîsinde: «Biz, sırtlarımızda yük taşıyorduk, dedi.» ibaresi vardır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Tefsîr» ve «Kitâbu1z-Zekât»'da tahrîc etmiştir.
Hadis-i şerif burada meçhul sigasıyla vârid olmuşsa da, Buhâri'nin *Kitâbu*z-Zekât»'daki rivayetinde «Sadaka ayeti nazil olunca biz sırtımızla yük taşımaya başladık...» buuyrularak, sadaka emrini verenin Allah Teâlâ olduğu bildirilmiştir.
Anlaşılıyor ki «Sadaka âyeti» denilen «Onların mallarından sadaka-ol» emr-i ilâhisi nazil olunca Ashâ-b-ı kiram hemen sadaka vermeye şitâb etmiş, verecek sadaka bulamıyanlar hammallık ederek kazandıkları yevmiyeden sadaka vermişlerdir.
Yarım sâ' sadaka veren Ebû Akil (Radiyallahü anh)'in ismi Habbâb'dır îbni Abdilberr'in beyânına göre Ebû Akü (Radiyallahü anh) sâ1 kuru hurma getirerek odanın içine boşaltmış, bunu gören münafıklar gülüşerek: «Allah, Ebû Akîl'in sâ' ından ganîdir.» demişler.
Îbni Çerir'in rivayetine nazaran Hz. Ebi Akil: bir iki sâ' kuru hurma mukaabilinde çalıştım. Birini aileme götürdüm, diğerini ibâdet olmak üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e getirirdim. Ona vararak sadaka getirdiğimi haber verince:
(Getirdiğin sadakayı, sadaka matlarının yanına dök.) buyurdular. Derken münafıklar alay ettiler. Ve: (elbette, Allah bu fakirin sadakasından müstağnidir) dediler. Bunun üzerine:
Kendi gönülleri ile sadaka veren mü'mtnleri alaya alanlar yok mu...) âyet-i kerimesi nazil oldu.
Bu bâbda vârid olan bir çok hadîslerden anlaşılıyor ki: Sadaka getirenlerin sayısı yalnız iki zâta münhasır değildir.
Kirmanı buradaki hadîste Hz. Ebû Akî1'in yarım sâ'; zekât hadisinde ise bir zâtın bir sâ'; tesadduk ettiğine bakarak bunların ayrı ayrı kimseler olmaları ihtimâli üzerinde durmuştur.
Buhârî'de ismi zikredilemeyen bir zât daha vardır. Onun hakkında: «Çok şey tesadduk etti.» denilmiştir.
Ayni, bu zâtın Abdurrahmân b. Avf Radiyallahü anh) olduğunu söylemiştir. Hz. Abdurrahmân dört yahut sekizbin dirhem sadaka getirmiştir ki bu miktar o günkü malının yansı olduğu söylenir.
Yine o gün Âsim b. Adıyy (Radiyallahü anh) yüz ölçek kuru hurma tesadduk etmiştir.
îmam Ahmed b. Hanbel'in hadîsde Hz. Abdurrahmâ; b. Avf m Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e 40 okiyye sadaka getirdiği, Ensâr'dan bir zâtın da bir sâ' yiyecekle geldiği; bunu gören bâzı münafıkların:
— «Vallahi Abdurrahmân bunu riya için getirdi.» dedikleri, yiyecek getiren zât için de:
— «Allah ve Resulü bu bir sâ'dan müstağnidirler.» diyerek alay ettikleri bildirilmektedir.
Hadîs-i şerif Müslümanları sadakaya itinâ göstermeye, verecek bir şey bulamadıkları zaman ücretle çalışmak gibi mubah sebeplerle sadaka vermenin yolunu aramaya teşvik etmektedir.

22- Menihanın Fazileti Babı

73- (1019) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân b. Uyeyne, Ebû'z - Binâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre' den merfûan rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)?
«Dikkat edin! Sabahleyin bir kap, akşamleyin bir kap süt veren bir deveyi meniha olarak bir aileye veren bir kimse için bunun sevabı pek büyük olur.» buyurmuşlar.

74- (1020) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyyâ b. Adîyy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubey-dullah b. Amr, Zeyd'den, o da Adîyy b. Sâbit'ten, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyreden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehîy buyurarak bâzı hasletler söylemiş ve:
«Her kim meniha olarak birine sağmal bir hayvan verirse, o hayvanın sabah öğünü de, akşam Öğünü de bir sadaka olur.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhâri «Hibe» bahsinde tahric etmiştir.
Menîha: Lügatte; atîyye, bahşiş ma'nâsınadır. Şeriat ıstılahında ise: Bir kimseye bir müddet sütünden istifâde ederek sonra sahibine iade şartîle verilen sağmal deve veya koyundur. Bir müddet yününden veya yapağından istifâde için verilen hayvan) dahî menîhadır. Kazzâz'in beyânına, göre meniha ancak koyunla deveden olur. Bu bâbda Ebû Ubeyd şunları söylemiştir:
«Araplarca menîha iki surette yapılır: Birinci surete göre: meniha, bir kimsenin dostuna hediyye vermesidir; verilen mal o şahsın olur.
İkinci surete göre: Bir deve veya koyunu yün ve sütünden bir müddet istifâde ettikten sonra tekrar sahibine iade şartîle emaneten vermektir. Lügat ulemâsının beyânlarına göre «menîha» kelimesi «minha» şeklinde dahi okunabilir, ve hayvanda olduğu gibi meyve sâirede de yapılabilir.
Filhakika sahih bir rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in H z. Ummî Eymen'e bir hurmalığı menîha olarak verdiği beyân olunmuştur.cümlesi «Bu deve sabahleyin tas dolusu süt vererek gider; akşamleyin de tas dolusu süt vererek gelir.» yâni «akşam sabah büyük tas dolusu süt verir.» mânâsına menîhayı metheden bir sıfat cümlesidir.
Uss: Büyük tas, demektir.
Kadeh: İki kişiyi doyuracak kaptır.
Sabûh: Sabahleyin sağılan süt:
Gabûk: Akşamleyin sağılan süt, demektir.
.Kaadı Iyâz'm beyânına göre bu iki kelime «Sadaka»1 dan bedel olmak üzere mecrûr okunurlar. Zarf olmak üzere mansûb okunmaları da caizdir.
Hadîs-i şerif, menihanın faziletine delildir.

23- Cömert ile Bahilin Misali Babı

75- (1021) Bize Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hürey-re'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti. Amr şöyle dedi: Bize Süfyân b. Uyeyne de rivayet etti. (Dedi ki): İbni Cüreyc Hasan b. Müslim'den, o da Tâvûs'dan, o da Ebû Hü-reyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/Jem)'den naklen rivaye ettiğini söyledi. Efendimiz şöyle buyurmuşlar:
«İnfâk edenle, sadaka verenin misâli üzerinde memelerinden köprücük kemiklerine kadar İki cübbe yahut İki zırh bulunan bir adamın misâli gibidir. İnfâk eden öteki râvî: Sadaka veren istediği vakit; demiş. Sadaka vermek İstedimi cübbesi bedenini kaplar. Yahut üzerine yayılır. Cimri olan kimse infâk etmek istedimi cübbesi büzülür ve her halkası yerini alır. O derecede ki: parmak uçlarını kaplar ve izini

örter.»
Ebû Hüreyre :*Cübbeyi benişletmeye çalışır, ama genişletmez, de mek istiyor.» demiş.

(...) Bana, Süleyman b. Ubeydillâh Ebû Eyyûb El - Gaylânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âmir yâni El - Akadî rivayet etti. (Dedi ki) Bize İbrahim b. Nâfi', Hasen b. Müslim'den, o da Tâvûs'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş:
«Resûlülfah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) cimri ile cömerti üzerlerinde demirden zırhlar bulunan ve elleri memeleri ile köprücük kemiklerine doğru sıkıştırılan fki adamla temsil buyurdu. Cömert her sadaka verdikçe zırhı genişler; o derece ki: Parmak uçlarını bile kaplar; izini de örter. Cimri bir sadaka vermek istedimi zırhı büzülür ve herhalkasi yerini alır.»
Ebû Hüreyre! «Ben, Resûlüllah {Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)^ parmağını yakasına sokarak işaret ederken gördüm. Onun zırhını genişletmeye çalışıp, zırhın genişlemediğini bir görseydin (şaşar kalırdın.)» demiş.

77- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Demiş ki): Bize Ahmed b. İshâk el - Hadramî, Cüheyb'den rivayet etti. (Demiş ki) Bize Abdullah b. Tâvûs, babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
C:mri îte cömertin misâli, üzerlerinde demirden zırhlar bulunan iki adamın misâli gibidir. Cömert olan, bir sadaka vermek İstedimi cübbesi izini örtecek derecede genişler. Bahil, bir sadaka vermek istedimi cübbesi büzülür de, elleri köprücük kemiklerine yapışır. Ve her halka, Yanındaki halkaya sıkışır.» buyurdular.
Bunu müteakip: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"i:
«Zırhı genişletmeğe çalışır amma genişletemez...» buyururken işittim.
Bu hadîsi Buharı «Zekât», «Libâs» ve «Cihâd» bahislerinde; ve Nesâi dahi «Zekât» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Kaadı İyâz'm beyânına göre hadîsin birinci rivayetinde râvilerin vehimlerinden neş'et eden bir çok tashîf, tahrif, takdim ve te'hîrler vardır. Hadîsin doğru şekli, sonraki rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Meselâ birinci rivayette «Münfık ile mütesaddık...» denilmiştir; bu hatâdır. Doğrusu: «Mütasaddık ile bahîl...»'dir.
Yine bu rivayette «Bir adamın misâli gibidir.» denilmiştir. Doğrusu «iki adamın misâli»'dir.
Ayni rivayette «İki zırh yahut iki cübbe.» denilmiştir. Doğrusu seksiz olarak «İki zırh...»dır. Nitekim sonraki rivayetler bu şekildedir.
Cünne: Zırh demektir. Bu rnânâ nefs-i hadîste halkalarından bahsedilmek suretiyle beyân buyurulmuştur.
Hadîsin bütün nüshalarında «Merrat» kelimesi zikredilmektedir. Ulemâ bunun da hatâ olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu «müddetedir ve «sebeğat» gibi o da kapladı mânâsına gelir. Nitekim ikinci rivayette bunun yerine «inbisât» kelimesi kullanılmıştır. Maamâfih «merrat» kelimesi dahi ayni mânâya kullanılabilir. Bu kelimeyi Buhârî «Mâdet» şeklinde rivayet etmiştir.
«Mâdet»: Meyletti, demektir.
Mezkûr kelimenin bâzı rivayetlerde «Mâret» yâni: «aktı», yayıldı» şeklinde zaptedildiği görülmüştür.
Yine ilk rivayetteki «Cübbesi büzülür ve her hpJkası yerini alır. O derecede ki: Parmak uçlarını kaplar ve izini örter.» ifâdesi hakkında Kaadı lyâz şunları söylemiştir: «Bu sözde çok bozukluk vardır. Zira *parmak uçlarını kaplar ve izini örter.) sözü cimri hakkında değil, cömert için vârid olmuştur. Bu söz cimrinin zıddmı tavsif etmektedir. Cimrinin vasfı (Her halka yerine sıkışır.) ve (Zırhı genişletmeğe çalışır ama genişlemez.) sözleri ile ifâde buyurulmuş-tur. Râvî cimriyi, cömertin sıfatları ile vasfetmiş, bu suretle söz bozularak tenakuz vukübulmuştur. Bâzı rivayetlerde (Tücinnu) yerine (Tahhüzzü siyâbehû) (Elbisesini parçalıyor.) denilmiştir. Bu da bir vehimdir. Doğrusu: Cumhûr'un rivayet ettiği şekilde (Tücinnu)'dur. Tücinnu: Örtünür demektir. (Siyâbehû) kelimesi dahî vehimdir. Doğrusu (Benânehû)'dur. Cumhûr'un rivayeti budur. Nitekim ikinci rivayette bunun yerine (Enâmilehû) denilmiştir. Benân ile enâmil: Parmak uçları, demektir.»
Nevevî : «Râvi Amrfin bu şekildeki rivayetinin sa-hîh olması ihtimâli vardır. Bu takdirde hadisde mahzûf vardır. Ve şöyle takdir edilir: Sadaka veren cömert ile cimrinin msiâli: Üzerlerinde cübbe veya zırh bulunan iki adamın misâli gibidir. Cümleden cimrinin hazfedilmesi, tezat suretiyle cömertte bu mânâ anlaşıldığı içindir. Nitekim Allah Teâlâ Hazretlerinim. Sizi sıcaktan koruyacak gömlekler giversiniz [32] âyet-i kerimesi de bu kabildendir. Yâni sizi sıcak ve soğuktan koruyan gömlekler manasınadır. Sıcak kelimesinden tezat tarikiyle soğuk da anlaşılacağı için âyetten soğuk kelimesi hazf edilmiştir. (Mütesaddık) kelimesi bâzı esâs nüshalarda (Mussaddık) şeklinde zapt edil m iştir. Bunların ikisi de doğrudur. (Ra-cül) kelimesine gelince; Bütün esâs nüshalarda burada olduğu gibi müfred sîgası ile rivayet edilmişse de. bunun bâzı râvîler tarafından değiştirildiği anlaşılıyor. Doğrusu (Racûleyin)'dir.» diyor.
Zırhın sahibinin izini örtmesi bir temsildir. Bununla sadakanın malı arttıracağı, cimriliğin ise azaltılacağı anlatılmak istenilmiştir.
Bâzıları bu cümlenin, cömertlikle bahilliğin çokluğunu temsil ettiğini söylerler. Zîrâ cömert olan bir kimse sadaka verirken eli açılır ve yayılır. O, buna alışır. Bahîl ise elini yumar; bu da onun için bir âdet olur.
Ulemâdan bâzıları «izini örter.» cümlesini -günahlarını yok eder.» mânâsına almışlardır.
Cimrinin giydiği zırhın halkalarının büzülmesini ve her halkanın yerini almasını dahî kıyamet gününde bu zırhla dağlanaoaktır şeklinde tefsir etmişlerdir.
Fakat Nevevi bu tefsiri beğenmemiş, hadîsin bir temsilden ibaret olduğunu, kıyamette vukûbulacak şeyleri haber vermediğini söylemiştir.
Bâzılarına göre cömertle cimri hakkındaki bu temsilin hikmeti Teâlâ Hazretlerinin cömerti verdiği sadaka sebebiyle hem dünyâda hem âhirette affedeceğini, verdiği sadakaların bir zırh gibi kusurlarını örteceğini cimrinin ise dar bir cübbe giyerek avret mahalli açıkta kalmış gibi dünyâda da âhirette de kusurlarının açıkta kalacağını beyândır.
Bu hususta daha başka mütâlâa yürütenler de olmuştur,
Birinci rivayette Hz. Ebû Hüreyre1 nin : «Cübbeyi genişletmeye çalışır ama genişlemez.» sözü yeknazârda müdrec gibi görünürse de, hakikatta müdrec değil, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seî/emJ'in hadisindendir. Nitekim ikinci rivayette:
«Onun cübbeyi genişletmeye nasıl çalıştığını fakat cübbenin genişlemediğini bir görseydin, şaşar kalırdın.» demesi bunu gösterir.
Şaşar kalırdın...» cümlesi, şartın cevâbıdır. Ve anlaşılacağı için hafzedilmiştir. Bu cümleyi temenni mânâsına anlamak da mümkündür. Bu takdirde mânâ şöyle olur: «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zırhı nasıl genişletmeye çalıştığını ve zırhın genişlemediğini bir görmeliydin.»

24- Sadaka, Müstahıkkinin Eline Geçmese Bile Veren Îçin Ecir Saabit Olacağı Babı

78- (1022) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hafs b. Meysera, Mûsâ b. Ukbeden, o da Ebû'z - Zinâd'dan, o da Arac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saallaîlahü Aleyhi ve. Sellem)'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:

«Bir adam: Ben, bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim; dedi, ve sadakasını çıkararak bir fahişenin eline verdi. Derken halk: bu akşam bir fahişeye sadaka verildi, diye lâf etmeye başladılar. O adam: Yâ Rabbî bir fahişeye sadaka verdiğim için sana hamd olsun. Ben behemahâl bir sadaka (daha) vereceğim; dedi. Ve sadakasını çıkararak bir zenginin eline verdi. (Bu sefer) halk (yine):
— Bir zengine sadaka verildi; diye lâf etmeye başladılar. Sadaka veren adam:
— Yâ Rabbî! Bir zengine sadaka verdiğim için sana hamd olsun. Ben elbette bir sadaka (daha) vereceğim; dedi ve sadakasını çıkararak onu bir hırsızın eline verdi. Halk (yine):
— Bir hırsıza sadaka verildi! diye lâf etmeye başladılar. Bunun üzerine sadaka veren zât:
— Yâ Rabbî Bir fahişeye, bir zengine ve bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamd olsun; dedi.
Sonra (rüyasında) ona gelenler oldu ve:
— «Senin sadakan kabul olundu. Fahişeye gelince: Umulur ki bu sadaka sebebiyle zinasından vazgeçip namuslu olur. Umulur ki: Zengin de İbret alır da, Allah'ın kendine verdiği maldan infâk eder. Ve yine umulur ki: Hırsız da bu sadaka sebebiyle hırsızlığından vazgeçerek namuslu bir adam olur; dediler.»
Bu hadîsi Buhari ile Nesâî «Zekat» bahsinde tahric etmişlerdir.
Sadaka vermeyi adayan zâtın ismi malûm değildir. Yalnız îmam Ahmed b. Hanbe'in, İbni Lehi'a tarikiyle A1rac'dan naklettiği rivayette bu zâtın Benî Îsrail1 den Olduğu büdîrilmiştir.
Sadakasını evvelâ bir fahişeye sonra bir zengine, daha sonra hırsıza vermesi kasdtt değiV onların hâllerini bihnediğindendir.
Halkın diline düşerek sadakasını müstahikkma vermediğini adayınca, yaptığı işten dolayı Allah'a hamdetmiştir.
Ayni' nin beyânına göre: Bundan maksadı ya inkâr yahut te-accübdür. Eğer inkârı kastetiaişse mânâ şudur: Zu zât sadakasını müstahikkma vermek istemiştir. Ve yüzde yüz kabul olunacağını ümid ettiği için sözünü yeminle te'kîd etmiştir. Sonradan sadakasının bir fahişe ve bir hırsız eline düştüğünü anlayınca, bunlardan daha kötü hâili olanlara tesaadüf etmediği için Allah'a hamd eylemiştir.
Teaccübe gelince: Şaşılacak bir şey görüldüğü zaman Allah'a hamd ederek ta'zîmde bulunmak âdettir. Nitekim bir çok defalar şaşılacak bir hâl görülünce «Sübhânallah» denilir.
Tıybi diyor ki: «Bu zâtın bir fahişeye sadaka verdiği halkın diline düşünce, yaptığı iş'e kendisi de şaşmış ve Allah'a hamdetmiştir.
Hadisdeki «Alâzâniyetin» s.özü mahfuz bir fiile mutaallıktır.»
Aynî mahfuzun fiilin «Ben sadaka mı verdim?» mânâsına gelen «Etesaddaktu» olduğunu söylemiştir.
Yine Aynî' nin beyânına göre bâzıları bu cümlenin mânâsını anlayamamışlardır.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Hamd-ü sena yalnız iyi şeyler için yapıldığı hâlde bu zât n'için fahişe ve emsaline verdiği sadakadan dolayı Allah'a hamdetmiştir.
Bu suâlin cevâbını Kirmânî vermiş ve: «Sana hamd ederim... demek: Fahişeye verilen sadakadan dolayı hamd bana değil sanadır yâ Rabbî« Çünkü bu iş benim değil, senin irâdenle olmuştur, .demektir. Allah'ın her irâdesi güzeldir hattâ kâfirlere nzık vermeyi irâde buyurması bile güzeldir.» demiştir.
Sadaka veren zâta kimin geldiği bildirilmemiştir. Ayni' nin beyânına göre o, bunu ya rüyasında görmüş, yâ bir melek veya başka .biri tarafından kendisine nida edilmiş yahut zamanın Peygamberi tarafından haber verilmiştir. Bir âlimin fetvası olmak ihtimâli de vardır.
Ebû Nuaym'm «Müstahrec»'inde tahric ettiği rivayette: «Söylentiler o zâtın fenasına gitti. Derken rüyasında, kendisine gelenler oldu ve:
— Allah Azze ve Çelişenin sadakanı kabul etti; denildi.» buyurularak hadisenin rüya hâlinde geçtiğine işaret olunmuştur.
Taberânî' nin rivayetinde dahî rüya hâlinde geçtiği zikredilmiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadis-i şerif, geçmiş ümmetlere sadakanın meşru olduğuna delâlet eder. Geçmiş ümmetler, ehl-i hayırdan olmak şartıyla muhtaçlara sadaka verirlerdi. Onun için hadîste zikri geçen üç sınıf insana neden sadaka veriliyor diye şaşmışlardı.
2- Allah Teâlâ kulunun hayır niyeti ile yaptığı işe mükâfaat verir. Bu sebepledir ki: niyeti hayır olduğu hâlde bilmeden ehil olmayan kimselere sadaka veren o zâtın fi'lini tâat olarak kabul etmiştir.
Yalnız bu sadaka nafileye mahsûstur. Farz olan zekâtı zenginlere vermek caiz değildir.
Fakir olan hırsız ile fahişeye zekât vermek bil'ittifâk caizdir.
3- Zekât alan kimsenin, kendi hâlini nazar-ı ittibâra alması, hırsızsa hırsızlıktan, zâni ise zinadan vazgeçerek hâlini ıslâh etmesi, zenginse sadakayı kabul etmemesi gerekir.
4- Hadîs-i şerif gizli verilen sadaka ile bu hususta gösterilen samimiyet ve İhlasın faziletine, delildir.
5- Yerine verilmeyen sadakanın tekrarı müstehabdır.
6- Hüâfı anlaşılıncaya kadar hüküm zahire göredir.
7- Allah'ın kazasına razı olmak, bu bâbta hâlinden şikâyet etmemek lâzımdır.
8- İmam A'zam'la İmam Muhammed'e göre bir kimse fakir zannı ile birine zekâtını verir de sonradan zengin olduğu anlaşılırsa, zekât sahibinden borç sakıt olur. Tekrar vermesi icab etmez Bu kavil Hasan Basrî ile îbrâhîm Nehâi'den de rivayet olunmuştur. Hadîs-i şerif onlara delildir.
İmam Şafii, Hasen b. Salih ve Hanefiî1er'den imam Ebû Yûsuf a göre zekâtı tekrar vermek icâb eder. Sevri'nin kavli de budur. Çünkü zekât sahibi içtihadında yanılmış ve zekâtını yerine vermemiştir. Binâenaleyh yanında su olduğunu unutarak teyemmümle namaz kılan bir kimse suyu hatırladığı zaman nasıl namazını iade ederse, burada da zekâtın iadesi lâzım gelir.
9- Mâsiyet sahiplerine sadaka vermek mekruhtur. Übbî diyor ki: «Namaz kılmayan bir kimseye sadaka vermek isteyen mutlaka onun namaz kılmasını şart koşmalıdır. Zekâtı alan kimsenin: (Ben namaz kılarım.) demesi kâfidir.»

25- Emniyetli Vekil-i Harcın ve Kocasının Sarahaten Yahut Örfen İzniyle Onun Malından Zararsızca Sadaka Veren Kadının Ecri Babı

79- (1023) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Amir EI-Eş'arî, tbnü Nümeyr ve Ebû Küreyb hep birden Ebû Üsâme'den rivayet ettiler, Ebû Âmir dedi ki: Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Büreyd, Dedesi Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o d Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Se/Zemj'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar;
«Şüphesiz ki aldığı emri infaz eden —Ebû Mûsâ: Galiba veren, buyurdu; demiş.—; gönü! hoşluğu ile tastamam veren ve teslimine me'mûr olduğu şahsa teslim eden emniyetli müslüman vekîl-i hare iki sadaka verenin biridir.»

Bu hadîsi Buhâri «Zekât» bahsinin bir iki yerinde tahric etmiştir.
Hâzin: Vekîl-i hare yâni bir kimsenin işlerine bakan, onun nâmına İcâb eden yerlere para veren kimsedir.
Bu ve bundan sonraki hadislerden murâd: Allah'a tâat hususunda bir kimseye ortak olan asıl sevapta da ortak olur, demektir. Yâni birine verilen sevap, ötekine de verilir. Bundan, verilen sevapların biribirine müsavi olması îcâb etmez. Birinin sevabı ötekinden daha çok olabilir. Fakat verilen sevabın aslında müsavidirler. Meselâ mal sahibi vekîl-i harcına yüz lira vererek: «Şu parayı kapıdaki fakire ver.» dese, mal sahibinin sevabı vekil-i harcın kinden daha çok olur. Fakat bir parça ekmeği»veyâ bir salkım üzüm gibi fazla kıymeti ol-mıyan bir şey'i uzak mesafedeki bir fakire gönderirse, bu sefer vekîl-i harcın sevabı mal sahibininkinden daha çok olur. Zira uzak yere gidip gelme ücreti, ekmek veya üzümün kıymetinden fazla tutar. Bazen her ikisinin sevapları müsavi olur. Meselâ gönderilen ekmekle gidip gelme ücreti müsavî olduklarında hâl böyledir.
Vekîl-i harcın müslüman, emniyetli, me'mûr olduğu işi gönül hoşluğu ile tastamam İfâsı şart kabilinden vasıflardır. Sevap kazanmak isteyne vekîl-i karcın bu şartlara riâyet etmesi gerekir.
Görülüyor ki mezkûr şartlara riâyet eden vekil-i hare sevap hususunda efendisi ile ortaktır.
Kaadı tyâz vekil-i harem sevabın azlığı ve çokluğu hususunda da mal sahibine ortak olabileceğine işaret etmiş ve: «Çünkü sevap Allah Teâlâ'nın bir fazlıdır. Allah, onu dilediğine verir. Böyle peyler kıyâsla anlaşılamaz. Sevap amellere göre de değildir. O, sırf, bir fazl-ı ilâhidir...» demiştir.
Nevevî birinci kavlin muhtar olduğunu söylemektedir.

80- (1024) Bize Yahya b. Yahya ile Züheyr b. Harb re tshâk b. İbrahim toptan Cerîr'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki): Bize Cerir, Mansûr'dan, o da Şakîk'den, o da Mesrûk'dan, o da Aişe'den naklen haber verdi. Aişe şöyle demiş: Resûlüllah (Saîldlahü Aleyhi ve Sellem)* «Kadın zarar vermeksizin evinin yiyeceğinden ftıfak ederse, fnfâki sebebiyle kendisine; malı kazanması sebebiyle de kocasına ecir verilir. Ve-kîl-i hare için de bunun gibi ecir vardır. Bunlar birbirlerinin ecirlerinden hiç bir şey azaltmazlar.» buyurdu.

(...) Bize, bu hadîsi tbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl b. tyâz, Mansûr'dan bu isnâdla rivayet etti. (Yalnız o): «Kocasının yiyeceğinden.» demiştir.

81- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da Şakîk'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Selîem)
«Kadın, kocasının evinden zararsızca infâkta bulunursa, yaptığı in-fâk sebebiyle ecri kendinin; malı kazanması sebebiyle bir misli de kocasının olur. Vekîl-i hare için de bunun misli vardır. (Bunlar) birbirlerinin ecirlerinden hiç bir şey azaltmazlar.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi İbni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Ebû Muâviye, A'meş'den, bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet ettiler.
Bu hadisi Buhâri «Zekât» bahsinin bir iki yerinde ve «Ki-tâbü'l-BüyûVda; Ebû Dâvûd ile Tirmizi «Zekât» bahsinde; Nesâî «Işrâtü'n NisâVda; îbni Mâce *Ticârât»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Tirmizî onu iki tarîkden tahrîc etmiş. Muhamme-dü'bnü'l-Müsennâ tarikiyle Hz. Âişe' den rivayet ettikten sonra: «Bu hadis hasendir.» demiştir. İkinci tariki Mahmûd b. Gaylân vasıtasıyla yine Hz. Âişe' den rivayet etmiştir. Mezkûr rivayet için Tirmizî: «Bu hadîs ha-sen sahihtir ve birinci tarikten daha sahilidir.» demektedir.
Hadîs-i şerif, muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bunların bâzılarında: «Kadın infâk ederse...» denilmiş; Tirmizi' nin bir rivayetinde: «Kadın tesadduk ederse...», diğer rivayetinde:
«Kadın, kocasının evinden bir şey verirse...» buyurulmuştur.
Kadının infâk ettiği şeyin «Evinin yiyeceğinden.» diye kayıtlanması âdeten yiyecek vermek hususunda müsamaha gösterildiği içindir.
Altın ve gümüş gibi şeylerin verilmesi âdet olmadığı için kadın onları kocasının izni olmaksızın veremez.
«Bunlar birikirlerinin ecirlerinden hiç bir şey azaltmazlar.» cümlesinden murâd: Kadın ve vekîl-i hare amellerine göre kadının kocası ile vekil-i harem efendisi de mallarına göre sevap kazanırlar, birbirlerinin sevaplarını paylaşmak suretiyle azaltmazlar, demektir.
Nevevî diyor ki: «Vekîl-i hare, çırak, köle ve kocası olan kadın tasarruf hususunda mutlaka efendilerinden izin almak mecburiyetindedirler. Hiç bir suretle izin almamışlarsa sevap değil, başkasının malında izni olmadan tasarrufta bulundukları için günâha girerler. İzin iki kısımdır; biri nafaka ve sadaka vermek için sarahaten müsâade etmekle olur. Diğeri örf-ü âdetten anlaşılan izindir. Dilenciye bir parça ekmek vermek gibi örf ve âdet olan ve zevç ile mal sahibinin rızâları yine Örfen bilinen şeyler bu kabildendir. Bu gibi şeyler hususunda zevç ile mal sahibi bir şey söylemeseler bile rizâlan mevcut sayılır. Fakat örf muhtelif olur da, rizâ hususunda şüpheye düşülür yahut zevç ile mal sahibinin cimri oldukları hâllerinden anlaşılır veya şüphe edilirse, kadm kocasının malından hiç bir şey veremediği gibi, köle ve emsalinin dahi efendilerinin malmdan bir şey vermeleri caiz olamaz. Bu takdirde onların tasarrufları efendilerinin sarahaten iznine bağlıdır...
Gerek kadının gerekse çırak ve emsalinin âdetten fazla bir şey vermeleri caiz değildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
(Kadın, evinin yiyeceğinden zararsızca infâkta bulunursa...) sözü ile bu mânâya işaret buyurmuştur.»
Nevevî bundan sonra kadın, köle, vakil-i hare gibi kimselerin kimlere infâkta bulunabileceklerini beyânla: «Nafakadan mu-râd: Mal sahibinin, çocuklarına, hizmetçilerine, işlerine, misafir ve yolcu gibi ziyaretçilerine infâkta bulunmaktır.» demiştir.

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

Ulemâ bu hadîsin te'vili hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: «Hadîs-i şerifin ifâde ettiği hükümler Hicaz ve diğer bâzı memleketlerde yaşıyan insanların âdetlerine göredir. Onların âdetlerine göre ev sahibi ailesine, çocuklarına ve hizmetçilerine evde bulunan yiyecek ve katık gibi şeylerden infâka izin verir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bu âdetlerinde devama teşvik buyurmuş; ken dilerine sevap vaad etmiştir.» demişlerdir.
Diğer bâzı ulemâya göre hadisteki infâktan murâd: Noksanı hisse-dilmiyecek derecede az olandır.
Bir takımları: «înfâk ancak mal sahibinin vermekten hoşlandığı bi-Jinirse caizdir.» demiş; daha başkaları bu hususta zevce ile hizmtçi arasında fark görmüş ve zevcenin kocasının malından israf etmemek şartıyla sadaka verebileceğine; hizmetçinin ise efendisinin malında hiç bir gûnâ izinsiz tasarrufta bulunamıyacağma kaail olmuşlardır.

Gerçi bu bâbda muhtelif hükümler ifâde eden hadîsler vârid olmuştur. Meselâ Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadîs, kadının izinsiz kocasının evinden hiç bir şey infâk edemiyeceğini ifâde etmektedir.
Yine Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadiste zararsız olmak ve kocasının gönül rızâsı bulunmak şartıyla onun malından in-fâka teşvik buyurulmakta, bâzı hadîslerde yaş yemiş kabilinden olan! şeylerin infâkına cevaz verilmektedir. Bunların arasını bulmak içiiy Allâme Ayni: «Bu gibi şeyler, memleketlerin âdetlerine, zevcin hâllerine, infâk edilen şey'in azlığına çokluğuna göre değişir...» demiştir.

26- Kölenin, Efendisinin Malından İnfakı Babı

82- (1025) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İbni Nümyer ve Zü-heyr b. Harb, toptan Hafs b. Gıyâs'dan rivayet ettiler. İbni Nümeyr (Dec ki): Bize Hafs, Muhammed b. Zeyd'deft, o da Âbî'l-Lahm[34]'ın azatlısı Umeyr'den naklen rivayet etti. Umeyr şöyle demiş: Ben, köle idim; Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-.
— «Efendilerimin mallarından bir şey tesadduk edebilir miyim?» diye sordum;
— «Evet, ecir de aranızda yarı olur.» buyurdular.

83- (...) Bize Kuteybetü'bnu Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim yâni tbni tsmâîl, Yezîd yâni İbni Ebî Ubeyd'den rivayet etti. (Demiş ki): Ben, Âbi'l-Lâhm'ın azatlısı Umeyr'den dinledim, şöyle dedi: Sahibim bana et doğramamı emretti. Derken yanıma bir fakir geldi, ben de kendisine bu etten yedirdim. Sahibim bunu öğrenince be- ni dövdü. Bunun üzerine ben, Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Sellemfe gelerek hâdiseyi kendisine anlattım. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çağırdı ve:
— «Bunu niçin dövdün?» diye sordu. Sahibim:
— «Emrim olmaksızın yiyeceğimi başkasına veriyor.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*
— «Sevap ikinize birdendir.» buyurdular.
«Evet, ecir de aranızda yarı olur.» cümlesi hakkında Nevevî (631-676) şunları söylemiştir: «Bu hadis yukarıda geçtiği vecîhle Hz. Umeyrin efendisinin razı olacağını bildiği miktarda sadaka vermesi için izin aldığına hamledilmiştir.
İkinci rivayet dahî Hz. Umeyr'in efendisinin razı olacağını zannettiği bir miktar et verdiğine mahmuldür. Fakat efendisi razı olmamıştır. Binâenaleyh Umeyr için ecir vardır. Çünkü tâat itikaad ettiği bir şey'i tâat niyeti ile yapmıştır. Efendisine de ecir vardır. Zira malı onun nâmına telef edilmiştir.»
Ancak Müslim sarihlerinden Übbi bu hususta Nevevi'ye itiraz etmiş ve: -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ile kölenin alel-ıtlâk efendisinin malında tasarrufa hakkı olduğunu bildirmek istememiştir. O, yalnız doğru hareket ettiği anlaşılan bir iş için kölenin dövülmesini doğru bulmamış, bu sebeple sahibini çağırarak kendisini sevap kazanmağa teşvik buyurmuştur.» demiştir.
«Sevap İkinize birdendir.» yâni razı olursan bu işten sana da, kölene de sevap vardır; demektir. Aksi takdirde köleye sevap olamaz. Meğer ki Hz. Umeyr'in yaptığı gibi te'vîl ederek efendisinin razı olacağına kanâat getirmiş ola...

84- (1026) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Mü-nebbih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Muhammed Resûlüllah (Snllulhthü Aleyhi ve Sr//cn/)'den rivayet ettikleri şunlardır; diyerek bir takım hadisler zikretmiş ezcümle: Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Selletn)t
«Kocası yanında İken onun izni olmaksızın kadın oruç tutmasın, kocası yanında iken onun izni olmaksızın evine girmeye kimseye Ezin vermesin, kocasının emri olmaksızın onun kazancından kadın ne infâk ederse, sevabının yarısı kocasının olur.» buyurdular, dedi.
Bu hadisin ilk cümlesini Buhârî «Nikâh» bahsinde tahric etmiştir. Onun rivayetinde «Oruç tutmasın» yerine «Oruç tutamaz.» buyurulmuştur. Tirmizî'nin rivayeti de öyledir.
Ebû Davud'un rivayetinde:
«Sakın bir kadın kocası yanında iken Ramazan ayından maada oruç tutmasın. Kocası izin verirse o başka.» buyurulmuştur.
Ebû Hür yre hadisini Tirmizî hasen bulmuş; İbni Hibbân ise sahih olduğunu sö> lemistir.
Ebû Davud'un rivayetinden sarahaten anlaşılıyor ki mevzubahis oruç: Nafile oruç'dur. Filhakika kocasının izni olmaksızın yanındaki zevcesi nafile oruç tutamaz. Çünkü kocanın hakkı, nafile oruçdan evvel gelir. Ramazan orucu ise farz olduğu için kocanın iznine muhtaç değildir. Zâten Ramazanda karı koca ikisi de oruç tutmakla mükelleftirler. Bu husus ittifakıdır. Yalnız ramazanın kazası hususunda ihtilâf edilmiş: bâzıları: «Kadın izinsiz ramazan orucunu kaza edemez. Onu Şaban ayma te'hîr eder.» demiş; bir takımları da: Kaza orucu farz olduğu için izine ihtiyâç bulunmadığını, kadının onu izinsiz de tutabileceğini söylemişlerdir.
«Kocası yanında iken...» ifâdesinden murâd: Onun mukim olmasıdır. Zîrâ seferde iken kadın izinsiz oruç tutabilir.
Şâi'iiler' den îmamNevevI: «Ulemâmızdan bâzıları kadının izinsiz nafile oruç tutmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber izinsiz niyetlense orucu sahilidir, tamamlaması gerekir.» demiştir.
Bu hadisin son cümlesini Buhâri «Kitâbu'n-Nafakaat» ile «Kitâbü'lBüyûVda; Ebû Dâvûd «Zekât» bahsinde tahric etmişlerdir.
«Kocası yanında iken onun izni olmaksızın evine girmeye kimseye izin vermesin...» cümlesi hakkında Nevevî: «Bu cümle kocanın rızâsı bilinmediğine hamledilmiştir. Kadın, kocasının evine girmesine razı olduğunu bildiği kimseleri izinsiz de içeri kabul edebilir.» demiştir.
Kadının infâk ettiği şey'in yan ecri kocasının olması, infâk ettiği şey aralarında ortak olduğu içindir.
Münziri'ye göre buradaki yarım ecirden murâd: Mecazî mânâdır. Yâni karı koca sevapta müsavidirler. Her birine tam ecir verilecektir, iki kişi oldukları için bir bütünün iki yarımına benzediklerinden sevapları da yarım tâbiri ile ifâde Duyurulmuştur.
Bâzıları: «İhtimâl ki karı ile kocanın ecirleri biribirine denk olduğundan bir bütünün iki parçasına benzetilmiştir.» demişlerdir.

27- Sadaka ile Hayır İşlerini Bir Araya Getirenler Babı

85- (1027) Bana Ebû't Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya Et-Tü-cîbî rivayet ettiler. Lâfız Ebû Tâlur'indir. Dediler ki: Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Yûnus, îbni Şihâb'dan, o da Numeyr b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Her kim Allah yolunda çifte infâkta bulunursa, cennette keydisine: Ey Allah'ın kulu! Şu hayırdır; diye nîdâ olunacak. Namaz kılanlardan ise namaz kapısından, cihâd edenlerden ise cihâd kapısından, sadaka verenlerden ise sadaka kapısından, oruç tutanlardan ise reyyân kapısından çağırılacaktır.»
Ebû Bekr-i Sıddîk: «Yâ Resûlallah! Bir kimsenin bu kapıların hepsinden çağınlmasında bir zarar yoktur. Şu hâlde bir insan bu kapıların hepsinden çağırılacak mı?» diye sormuş; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Evet! Ben, senin de onlardan olmanı ümîd ederim.» buyurmuşlar.

(...) Bana Amru'n-Nâkıd île Hasan-ı Hûlvâni ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ya'kûb —yâni İbni îbrâhîm b. Sa'd— rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Sâlih'den rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrazzâk rivayet etti. CDedi ki): Bize, Ma'mer haber verdi. Bu râvîlerin İkisi de Zührî'den, Yûnus'un isnadı ile ve onun hadisi mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

86- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Abdillâh b. Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şeybân rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahi rivayet eyledi. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bana Şeybân b. Abdir-rahmân, Yâhyâ b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Selemete'bni Abdirrah-mân'dan naklen rivayet etti. O da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Her kim Allah yolunda çifte infâkta bulunursa, o kimseyi cennetin bekçileri çağırırlar. Her babın bekçileri: Ey fülân! Buraya buyur! derler.» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir:
— «Yâ Resûlallah! îşte helak olmayacak zât budur.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, senin de onlardan olmanı pek ziyâde ümîd ederim.» buyurdular.
«Cennette nida olunacak...» cümlesinden murâd Cennetin kapılandır.
Yine Aynî' nin beyânına göre bu kapılar cennetin sekiz kapısından ayrıdırlar.
îbni Battal t?-444): «Bir iriü'min ancak bir kapıdan girecektir. Ona bütün kapılardan nida edilmesi ise ikram ve tahyîr içindir. Yâni kapıların hangisinden dilerse ondan girmesi hususunda muhayyer bırakılacaktır.» diyor.
Hadîs-i şerîfdeki «hayır» lâfzı ism-i tafdil değildir. Tenvini de ta'zîm ifâde etmek içindir. Mânâsı: îşte bu, hayırlardan bir hayırdır, demektir. Bâzılarına göre bu kapı senin için başkalarından daha ha-hırlıdır mânâsına gelir. Bu şekilde? ihbarın faydası onun büyüklüğünü beyândır.
«Namaz kapısından çağırılacak, cihâd kapısından çağırılacak...» gibi cümlelerden murâd: Nafile namazları çok kılanlar ve diğer nafile ibâdetleri çok yapanlardır. Aksi taktirde bütün mü'minler ibâdete ehildirler. Fakat burada maksat yalnız farz ibâdetleri ifâ edenler değil, nafileleri çok yaparak imtiyaz kazananlardır.
Re'yân: suya kanan demektir. Ulemânın beyânına göre oruç tutanların çağırılacakları cennet kapısına bu isim verilmesi, oruç tutarken susayanların cennette kana kana içeceklerine tembih içindir.
«Fulü» kelimesi meşhur rivayetlerde bu şekilde zaptolunmuştur.
Kaadı tyâz'la diğer hadis imamları başka şeklini zik-retmemişlerdir. Bâzıları onu «Fül» diye zaptetmişlerse de, birinci rivayeti daha doğrudur.
Kaadı lyâz: «Bu kelimenin mânâsı fülân demektir. Ter-hîm yapılmış ve kelimenin i'râbi nakledilmiştir. Bâzıları bu kelimenin terhîmsiz olarak fülân mânâsında bir lügat olduğunu söylerler.» diyor. .

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif infâkın pek büyük bir fazilet olduğuna delildir.
2- Resûlüllah (SaMîahü Aleyhi ve Sellem)'m Hz. Ebû Bekir'e:
«Ben, senin de onlardan olmanı ümîd ederim.» buyurması, onun faziletine delildir. Zîrâ Peygamber (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem)'in ricası vâcib manasınadır.
Îbni Tin bu hususa nazar-ı dikkati celbetmiştir,
3- Fitne ve fucûra sebeb olmamak şartıyla bir insanı yüzüne karşı methetmek caizdir.
4- Bir insana hayırlı amellerinin her biri için cennet kapıları açılmaz. Birisinden dolayı bir kapı açılırsa ekseriyetle diğer kapılar ona kapanır. Fakat insanlardan pek azma müyesser olmak üzere cennetin bütün kapılan da açılabilir. Hz. Ebû Bekir (Radiyallahü anh) bu bahtiyarlardandır.

87- (1028) Bize İbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mer-vân yâni el - Fezârî Yezîd'den —ki İbni Keysân'dır— o da Ebû Hâzim' Eşcaî'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
«Bu gün sizden kim oruçlu olarak sabahladı?» diye sordu Ebû Bekir:
— «Ben» diye cevap verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu gün sizden kim bir cenaze teşyî' etti?» buyurdu? Ebû Bekir:
— -Ben» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Bu gün sizden hanginiz bir fakîr doyurdu?» diye sordu; Ebû Bekir:
— «Ben.» cevâbını verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— Bu gün sizden kim bir hasta dolaştı?» dedi; (yine) Ebû Bekin
— «Ben.» cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Bu hasletler kendisinde toplanan hiç bir kimse yoktur ki, cennete girmesin...» buyurdular.
Übbî diyor ki: «Ulemâdan bir cemaatla tasavvuf erbabından bir kırfa, bir insanın kendisi için (Ben) demesini kerîh görmüşlerdir. Hattâ ehl-i tasavvuftan bâzıları (Bu kelime sahibine dâima uğursuzluk getirir.) diyerek iblisin (Ben) dediği için Allah'ın lanetine uğradığına işaret etmişlerdir. Delilleri babımda görülecek Câbir hadîsidir. Mezkûr hadîsde Hz. Câbir : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUern)** geldim, kapıyı çaldığımda:
— Kim o? dedi;
— Ben! diye cevâp verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'
— Ben, ben; diye diye yanıma çıktı. Gâlibâ bunu kerih gördü.) demektedir.
Fakat mes'ele bu zevatın zannettikleri gibi değildir. Onlara red cevâbı hususunda babımız hadisi kâfidir. Zira Ebû Bekr-i Sıddîk (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selicm)in huzurunda ıBen) diyerek konuşmuş; kendisine bu bâbda bir şey dememiştir. (Ben) kelimesi Kur'ân-ı Kerîm de ve hadislerde çok varîd olmuştur...»»
Übbi bu hususta gerek Kur'ânı dan gerekse hadîslerden bir çok misâller getirdikten sonra şunları söylemiştir: «Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'vn Câbir hadîsinde (Ben) sözünü kerih görmesi beyân icâb eden yerde Câbir (Radiyallahü anh) sözünü müphem bıraktığı içindir.
Hz. Câbir (Ben Câbir' im) deseydi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir şey demezdi.
îb1îs1e gelince Ona lanet fcuyuruîması, kendisine (Ben) dediği için değil; Rabbi Teâlâ'nın emrini alaya alarak (Ben Âdem' den daha hayırlıyım.) dediği içindir.»
Hadîs-i şerîfde sayılan hasletlerin bir kişide toplanmasından mu-râd: Günlerden bir gündür. O hasletlerin konuşulduğu gün değildir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimizin bu hasletleri kendinde toplayanın cennete gireceğini beyân buyurmaları, o kimse hakkında şehâdettir.

28- İnfaka Teşvik ve Cimriliğin Keraheti Babı

88- (1029) Bize Ebû Bekir b.Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs yâni İbni Gıyâs, Hişâm'dan, o da Fâtıme binti Münzir'den, o d Esma binti Ebî Bekir (Radiyallahü an^/dan naklen rivayet etti. Esma' şöyle demiş: Bana, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
aİnfâk et —yahut dök, yahut ver— cimrilik etme ki Allah da sana rızkını esirgemesin.» buyurdular.

(...) Bize Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb ve îshâk b. tbrâ-hîm hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki): Bize Muhammed b. Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Urve, Abbâd[35] b. Hamza ile Fâfıme binti Münzir'den, Fâtıme de Esma' dan naklen rivayet etti. Esma şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i
«Ver —yahut dök, yahut infâk et— cîmrrlik etme ki Allah da sana olan nimetlerini esirgemesin. Malının fazlasını saklama kî Allah da fazl-u keremini senden menetmesin.» buyurdular.

(...) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm, Abbâd b. Hamza'dan, o da Esmâ'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) kendisine yukarıdakilerin hadîsi gibi beyânda bulunmuş.

89- (...) Bana Muhammed b. Hatim İle Hârûn b. Abdillâh rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti.
(Dedi ki): tbnİ Cüreyc şunu söyledi: Bana îbni Ebî Müleyke haber verdi, ona da Abbâd b. Abdillâh b. Zübeyr, Esma* bin ti Ebi Bekir'den naklen haber vermiş ki, Esma', Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Um)** gelerek:
— «Yâ Nebiyullah! Zübeyr'in bana getirdiği şeylerden başka hiç bir şeyim yok. Onun bana getirdiklerinden bir parça infâk etsem bana bir günah
var mıdır?» demiş-, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Gücünün eyttiğİ kadar infâkta bulun. Malının fazlasını saklama ki Allah da sana fazl-u ihsanını kesmesin.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhârî Kitâbu7-Hîbe»'de tahrîc etmiştir.
Hadis-i şerif Ebû Dâvûd, Tirmizî Nesâî1 nin «Sahih»'lerinde ide mevcuttur.
Tirmizi onun sahih olduğunu söylemiştir.
Hz. Esma, Resûlüllah (Scdlalhıhü Aleyhi ve SeUem)'™ kendisine «Enfikî» mi, yoksa «indahî» veya «infahiy» mi? buyurduğunda şekketmiştir. Bu kelimelerden birincisinin mânâsı: Başkasına nafaka ver; ikincinin mânâsı: Atıyye ve bahşiş ver; demektir.
«Nadh»: Suyu dökmek, mânâsına gelir. Burada ondan bu mânâ kastedilmiş olması muhtemeldir.
«Nefh» dahî: Atıyye ve bahşiş, mânâsına geldiğinden «Nadh»'m ondan daha beliğ olmak üzere su döker gibi harcamak mânâsına kullanılmış olması ibareye daha münâsibdir.
«îhsâ'»: Bir şey'i hatalı şekilde sayıp dökmektir. Burada ondan murad: Geriye bırakmak ve biriktirmek için saymak, Allah yolunda sarfetmemektir. cümlesinin asıl mânâsı: «Fazla malını biriktirme ki Allah da sana fazlını biriktirmesin.» demekse de, biriktirmenin ve sayıp tutmanın hakikati Allah Teâlâ'ya nisbetle muhal olduğundan -Allah da sana olan nimetlerini esirgemesin.» şeklinde te'vil edilmiştir.
Gerek bu cümle gerekse müteakip rivayetteki cümlesi mukaabele ve teçhiz kabilinden mecazdırlar.
«Bir şey'r kap içinde saklama.» demektir. Burada ondan murâd: Fazla malını muhtaçlara vermeyi esirgeme demektir.
«Radh»; Az bir şey vermek, demektir.
İmam Nevevî: *Bu hadisin mânâsı: Tâat hususunda mal sarfına teşvik, malı elinde tutarak cimrilik göstermekten ve malı kapta biriktirmekten nehiydir.» diyor.
Hz, Esma «Zübeyr'in bana getirdiği şeylerden başka hiç bir şeyim yok.» demekle kocasının kendisine mülk olarak verdiği şeyleri anlatmak istemiştir. Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) ise sadaka vermesini emir buyurmuş, kocasından izin istemesine lüzum görmemiştir.
Nevevi diyor ki:
«Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)"m, Hz. Esmâ'ya (Gücünün yettiği kadar infâkta bulun.) buyurması Zübeyr'in razı olacağı miktarda infâk et manasınadır. Bu cümlenin takdiri şudur: Şenin için azar azar infâk hususunda birbirinden farklı mubah olan dereceler vardır. Zübeyr bunların hepsine razı olur. Binâenaleyh sen bu derecelerin en yükseğini yap yahut kendi mülkünden infâkta bulun.

29- Az Bir Şey de Olsa Sadaka Vermeye Teşvik ve Azı Hakir Görerek Vermekten Îmtina Etmemek Gerektiği Babı

90- (1030) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys b. Sa'd haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Saîd b. Ebî Said'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivaye etti ki Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Müslüman kadınları! Sakın bir komşu kadın bir koyun parçasıyla da olsa komşu kadına (hediye ve) sadaka vermeyi hakir görmesin.» buyururlarmış.
Bu hadisi Buhftrl «Hibe» bahsinin başında tahric etmiştir. Onu Tirmizî dahi rivayet etmiş ve garib olduğunu söylemiştir.
Kaadı îyâz ibaresini üç vecihle okunduğunu söylemiştir.
Birinci veçhe göre: «Nisa*» kelimesi mansûb; -Müslimât* da izafetle mecrûrdur. Meşhur olan da bu vecîhdir.
Bâcîi «Şarkta bütün üstatlarımızdan bize bu vecîhle rivayet olundu.» demiştir. Bu veçhe göre terkib, bir şey'i kendi nefsine ve mev-sûfu sıfatına izafet kabîlindendir. Nitekim «Mescidü'l - Camiî» ve «Canibü'l - Garbîyyi» terkipleri de böyledir. Bu izafet Küfe' lilere göre caizdir. Basra ulemâsı ise böyle yerlerde bir mahfuz takdir ederler. Meselâ «Mescidü'l- Camiî» terkibi onlarca «Mescidü'l - Mekâni'l -

Camiî» takdiz indedir. Onlara göre bu hadîsteki terkip dahî «Yâ Ni-sâe'l - Enfüsi'l - Müslimâti» takdirindedir.
Bâzıları bu terkibin «Yâ FâdılâÜ'l -Müslimâti» takdirinde olduğunu söylemişlerdir.
İkinci veçhe göre: «Nisa1» ve «Müslimât»'ın ikisi birden meifû okunur. Bu veçhe göre münâdâ mevsûf demektir.
Bâcî: «Memleketimiz ulemâsı onu böyle rivayet ederler.» demiştir.
Üçüncü veçhe göre: «Nisa1» kelimesi merfû', >Müslimât»'ın sonu meksûr okunur. Bu taktirde «Müslimât» kelimesi mahallin sıfatı olmak üzere mansûb demektir.
Cara: Komşu kadın, demektir.
Kocasının yanında bulunmasına bakarak zevcehe de «Cara» denilir.
Bâzıları arapların kadının ortağına da kinaye yoluyla «Cara» dediklerini söylerler.
Hadisdeki «Cara» kelimelerinden murâd: Komşu kadınlardır.
Hadisdeki nehiy, veren komşuya aittir. Yâni bir kadın vereceği sadaka veya hediyeyi az görerek komşusuna vermekten çekinmesin. Az da olsa, o hiç olmamaktan evlâdır; demektir.
Kirmâni «Licâratihâ» câr ve mecrûrunun bir mahzûfa mütaallik olduğunu söylemiştir. Ona göre mânâ: «Hiç bir komşu kadın, komşusuna hedive olarak verilen bir şey'i hakir görmesin.» demektir.
ResûlüIIah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bir koyun paçasıyla da olsa...» sözü hediye edilen şeyin azlığını mübalağa suretiyle ifâde etmektedir. Yoksa koyun paçasının hakikati, murâd değildir. Çünkü hediye olarak koyun paçası vermek âdet değildir. Maksat elde olan bir şey'i hediye etmek, onun azlığına çokluğuna bakmamaktır. Zira cömertlik eldeki mevcuda göre olur.
Hadisdeki nehyin, hediye edilen komşuya râci' olması da ihtimâl dahilindedir. Bu taktirde mânâ «Hiç bir komşu kadın az da olsa kendisine hediye edilen şey'i hakir görmesin.» demek olur.

30- Sadakayı Gizli Vermenin Fazileti Babı

91- (1031) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü'l - Mü -sennâ hep birden Yahye'l - Kattan d an rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Hubeyd b. Abdirrahmân, Hafs b. Asımdan, o da Ebû Hüreyre* den, o da Peygamber (Şdlallahü Aleyhi ve Sel/emj'den naklen haber verdi; şöyle buyurmuşları
Yedi sınıf İnsan vardır ki Allah onları kendi (arş'ımn) gölgesinden başka hiç bir gölge bulunmayan (kıyamet) gün(ün)de (arş'ımn) gölgesinde gölgelendirecektir. (Bunlar): Âdil hükümdar, Allah'a ibâdet ede ede yetişen genç, kalbi mescidlere bağlı olan kimse, Allah için sevişen, onun için bir yere gelen; onun için biribirinden ayrılan iki kimse, kendisini mevkii sahibi, güzel bir kadın (fenâtiğa) davet ettiği hâlde:
— Ben Allah'dan korkarım; diyen adam, sol elinin verdiğini sağ eli duymayacak derecede gizli sadaka veren kimse ve tenha bir yerde Allah'ı zikrederek gözleri boşanan kimselerdir.»

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e Hubeyd b. Abdirrahmân'dan dinlediğim, onun da Hafs b. Asım'dan, onun da Ebû Saîd-i Hudrî'den yahut Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği su hadîsi okudum: Ebû Saîd yahut Ebû Hüreyre şunları söylemiş: «Re-sûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem)— buyurdu.»
Hâvi, Ubeydullah'ın hadisi gibi rivayette bulunmuş ve «Mescid' den çıktığı vakit tekrar ona dönünceye kadar (kalbi) mescide bağlı olan adam...» demiştir.
Bu hadisi Buhâri «Ezan?» ve «ZekAt» bahislerinde, Tirmizi «Zühd»'de, Nesâi «Kaza» ve «Rukaak» bahislerinde muhtelif râvüerden tahrîc etmişlerdir.
Hadisteki (Yedi) tâbirine «Yedi sınıf insan...» diye mânâ verilmesi, kadınlara da şâmil olsun diyedir. Zîrâ usûl-ü fıkıh ulemâsı şeriatın ahkamının bütün mükelleflere şâmil olduğunu söylemişlerdir. Tahsise delil olmadıkça bir kişiye verilen hüküm bütün mükelleflere verilmiş sayılır.
Bu hadîste betahsîs yedi sınıf insan zikredümişse de usûl-ü fıkıh ilmine göre bir şey'i adetle bildirmek, hükmün o adetten mâadasına şâmil olmadığına delâlet etmez, Nitekim Müs1im'in rivayet ettiği bir hadiste:
«Her kira borçlu bir fakire mühlet verir yahut alacağını bağışlarsa Allah o kimseyi arş'ının gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde arş'ınnı gölgesinde gölgelendirir.» buyurulmuştur.
Mezkûr hadiste beyân buyurulan iki haslet babımız hadîslerin-deki hasletlerden başkadır. Bu da gösterir ki bir şey'i adetle bildirmek hükmün o adetten başkasına şumûlü yok mânâsına gelmez.
Kaadı îyâz'ın beyânına göre zillin Allah'a izafesi, mil-kin izafesi kabilindendir. Her zül, Allah'ın milkidir. Fakat Ayni' ye göre buradaki izafet teşrif kabilindendir. Zîrâ başkalarından te-mayyûz ancak bu suretle hâsıl olur. Nitekim yeryüzündeki bütün mescidler Allah'ın nülki olduğu hâlde, teşrif için Kabe' ye : «Beytullah» yâni Allah'ın evi, denilmiştir. Bundan maksat: Onun şerefini beyândır.
Allah Teâlâ hakkında gölgenin hakikatim murâd etmek muhaldir. Çünkü gölge cisimlerin hâssalarmdandır. Teâlâ Hazretleri ise bu gibi şeylerden münezzehtir. Allah'ın zillinden murâd: Arş'ın gölge-sidir. Nitekim bir rivayette:
Allah, onları arş'ının gölgesinde gölgelendirecektir.» buyurularak bu cihet tasrih olunmuştur.
Bâzıları: «Allah'ın gölgelendirmesinden murâd: «Onları rahmeti ile örtmesidir.» demişlerdir. Ki, arş'ın gölgesinde gölgelendirmek te bunu istilzam eder.
Bir takımları: «Buradaki gölgeden murâd: Tûbâ ağacının yahut cennet'in gölgesidir.» demişlerse de, hadîsimizdeki «Allah'ın arş'ı gölgesinden başka gölge bulunmayan...» ifâdesi bu kavli reddetmektedir. Zira gölge bulunmayan günden murâd: Kıyamet günüdür.
Tûbâ ağacı ile cennetin gölgeleri ise cennetlikler cennete girip yerlerini aldıktan sonra görülecektir. Sonra cennetteki gölgeler oraya giren bütün insanlara âmm ve şâmildir. Hâlbuki babımız hadîsi zikri geçen yedi sınıf insanın sair insanlardan ayrı muamele göreceklerine delâlet etmektedir ki, bu ancak kıyamette insanlar Rabbü'l-Âlemîn Hazretlerinin huzûr-u mânevisine durdukları, güneşin tepelerine inerek kendilerini kasıp kavurduğu o müthiş günde vukûbula-caktır.'
Adil hükümdar hakkında ulemâ birkaç vecıhie beyanâtta bulunmuşlardır. Şöyle ki:
1- Âdili Adaletle hükmeden, mânâsına gelen ism-i fail bir kelimedir. Ebû Ömer îbni Abdilberr'in beyânına göre «El - Muvatta'» râvîlerinin ekserisi bu kelimeyi «Âdil» şeklinde ism-i fail olarak rivayet etmişlerdir.
«Adi» şeklinde rivayet edenler de vardır.
Lügat ulemâsı bu şekli ihtiyar etmişlerdir. «Adi» kelimesi mastardır. Onunla erkek, kadın, müfred ve cemi' sıfatlanabilir.
İbni Esîr bu bâbda şunlan söylemiştir: «Adi» aslında mastardır. Sonradan (Adil) mânâsına kullanılmıştır ve âdilden daha beliğdir. Çünkü

âdil bir kimseye (adi) demek o kimseyi adaletin kendisi yapmaktır.
2- Âdil'in asıl mânâsı: Her şey'i yerli yerince koyan, demektir. Bâzıları: «Akaaid'de olsun, amel veya ahlâkta olsun ifrâdla tehrîd arasında bulanandır.* demişlerdir.
Bir takımları: «Âdil. İnsan kemâlâtmın üç esâsını yâni hikmet, şecaat ve iffeti kendinde toplayan kimsedir.» derler.
Hikmet: Akıl kuvvetinin, şecaat yâni cesurluk: gadab kuvvetinin, iffet de şehvet kuvvetinin orta dereceleridir.
Adili: «Allah'ın hükümlerine itaat eden kimsedir.» diye tarif edenler bulunduğu gibi, «Teb'anın haklarına riâyet gösterendir.» şeklinde tarif edenler de vardır.
Hâsılı âdil: Müslümanları" umurundan birine nezâret eden vali ve hâkim gibi kimselerin umûmuna şâmil bir kelimedir.
3- İmam: Hükümdar, vali gibi Müslümanların başında bulunup, onları idare eden kimsedir. Hadîs-i şerîfde âdil imamın yedi sınıfın başında zikredilmesi, gördüğü işler pek çok ve faydası umûmi olduğu içindir. Adil imam vasıtasıyla Teâlâ Hazretleri pek büyük işleri yoluna koyar. Onun içindir ki: «Peygamberlerden sonra derece itibarı ile Allah'a adil imamdan daha yakın kimse yoktur.» derler.
İbni Abbâs (Radiyalîahü atik) «Bir kavim haksız yere hükmetmeye başlarsa Allah onların üzerine zâlim bir imam musallat kılar.» demiştir.
Hadîs-i şerîfde beyân buyurulan yedi sınıftan ikincisi Allah'a ibâdet ederek yetişen gençlerdir. Burada Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SeJ/emJ'in «adam» demiyerek: genci zikretmesi, gençlikte ibâdet insana daha zor geldiği içindir. Çünkü gençlikte insana şehvetler galebe çalar, hevâ ve hevese tabî kılacak sebepler çoktur.
Yedi sınıftan üçüncüsü: kalbleri mescidlere bağlı, namaz hiç bir zaman akıllarından çıkmayan kimselerdir. Kalbin mescide bağlanması, namaz vakitlerini beklemekten kinayedir. Namaza müdavim olan kimseler camiden çıkar çıkmaz ondan sonraki namazın vaktini beklerler. Bu da onların namazı cemaatla kılmalarını istilzam eder.
Dördüncü sınıf: Birbirlerini Allah için sevenlerdir.
Hadis-i şerîfde «birbirlerini seven iki adam» denildiğine göre bahsedilen sınıfların yedi değil, sekiz olduğu hatıra belebilirse de, ha-kîkatta sınıflar yine yedidir. Çünkü bu cümlenin mânâsı: «Başkasını Allah için seven adam» demektir. Sevgi nisbî bir şey olduğundan onu nisbet etmek için en az iki kişi lâzımdır. «îki adam» denilmesi bundandır.
«Onun için bir yere gelen ve onuniçin ayrılan iki kimse...» ifâdesinden murâd: Allah aşkı ile buluşan ve bu sebeple beraberce oturup konuşan ve nihayet o meclisden ayrılıp giden kimselerdir. Fakat bu cümleyi «O meclisten dağıldıktan sonra birbirlerini sevmeleri sona erer.» mânasına almamalıdır. Maksad şudur: Bu gibi kimseler dîni husûsâtta birbirlerini sevmekte devam ederler. Bir yere toplansınlar toplanmasınlar bu sevgiye dünyevî.bir arıza sebebiyle nihayet vermezler. Muhabbetleri ölünceye kadar devam eder.
Beşinci sınıf: Mevkii sahibi güzel kadınların zina taleplerine mâruz kalan erkeklerdir. Hadisin zahirinden anlaşılan mânâ budur.
Bâzı rivâvetler de bu mânâyı te'yid ettiği için Kurtubİ kat'iyyetle buna kaail olmuştur. Maamâfih kadınların tekliflerini evlenmek için yapmış olmaları ihtimâlinden bahsedenler de vardır. Bu taktirde kadının teklifim reddeden erkek, onunla meşgul olurken ibâdet yapamayacağından yahut ibâdetle meşgul olurken kadının hakkını ifâ edemeyeceğinden korkmuş olur.
Kadının güzelliği ile beraber mevkii sahibi oluşunun da zikredilmesi: BÖylelerine rağbet daha çok, vuslat daha güç olduğu içindir.
Hâl böyle olduğu hâlde kadının buna talib olması zikre şayandır.
Erkeğin böyle bir teklife «Ben Allah'tan korkarım!» bir rivayette «Ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.» cevâbını vermesi tâatların en büyüklerinden biridir.
Kaadı İyâz: «İhtimâl erkek bunu, o kadını fuhuştan men etmek için dili ile söyler; ihtimâl kendi nefsini menetmek için kalbi ile söyler.» diyor.
Kurtubi: «Böyle bir cevap ancak Allah'dan pek ziyâde korkmaktan neş'et eder. Allah korkusundan dolayı güzel bir kadına yaklaşmaktan sabretmek mertebelerin en yükseklerinden ve ibâdetlerin en büyüklerinden mâdûttur.» demiştir.
Altıncı sınıf: Sadakalarını son derece gizli veren kimselerdir. Bu cihet «sol elin verdiğini sağ el bilmeyecek kadar gizli tutan» cümlesi ile mübalâalandırılmıştır.
Hadîsin Buhâri ve diğer sahîh kitaplardaki rivayeti: «Sağ elinin infâk ettiğini sol eli bilmez.» şeklindedir.
Kitabımızın rivayetinde ise hadîs maklûb olarak: «Sol elinin infâk ettiğini sağ eli bilmez.» şeklinde zaptedilmiştir.
Kaadı İyâz: «Elimize geçen Sahih-i Müslim nüshalarının hepsinde hadis böyle maklûb olarak rivayet edilmşitir, doğrusu birinci şekildir.» demiştir.
Buhâri: «Buradaki vehim Müslim' den başkasına ait olacağa benziyor.» demiş: bâzıları vehmin Müslim' den veya onun dûnunda bulunan başka bir râvîden değil, Müslim' in şeyhinden yahut şeyhinin şeyhi Yahye'l-Kattân' dan geldiğine kaail olmuşlardır. Kalbin râvîler tarafından değil, hadîsi istinsah eden kâtip tarafından yapılmış olması da mümkündür.
Yedinci sınıf: Kimsenin bulunmadığı tenhâ bir yerde Allah'ı zikredip ağlayan kimselerdir. Çünkü tenhâda ibâdet riyadan uzaktır. Bâzıları bu cümleyi: «Halk arasında da olsa Allah'dan başka kimseye iltifat etmeyen» mânâsına almışlardır.
Hadîsin bu cümlesinde boşanmanın gözlere isnâd edilmesi: Mübalağa içindir. Hakikatte boşanan gözler değil, göz yaşlarıdır.
Kurtubi diyor ki: «Gözün boşanması zikrin hâline ve o hâlde zikreden kimseye münkeşif olan olan şeylere göredir. Meselâ celâl vasıfları hâlinde ağlamak Allah korkusundan, cemâl vasıfları hâlinde ise Allah'a iştiyaktan ileri gelir,»

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif âdil imamın faziletine delildir. Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste: «Adaletle hükmedenler Allah'ın indinde nurdan minderler üzerine oturtulacaklardır...» Duyurulmuştur.
2- Allah'a ibâdet ede ede yetişen gencin fazileti büyüktür.
3- Bütün ömründe günahlardan kaçınıp Allah'a tâatla meşgul olan kimsenin fazileti pek büyüktür. «Melekler insanlardan efdâldır; çünkü gece gündüz Allah'a tesbîhde bulunurlar. Bu hususta kendilerinden bir gevşeme veya bıkkınlık da sâdır olmaz.» diyenler bu hadîsle ihticâc etmişlerdir.
4- Cemaatla namaz kılmak için câmi'e devam edenlerin fazileti büyüktür. Çünkü câmi'ler Allah'ın evleridir. Ehl-i takva olan her zâtın evini ziyaret, ziyaret edilen zâtın misafirine ikramı âdettendir. Şu hâlde kerimler kerîmi olan Allah Teâlâ'nın evleri demek olan câmi'ler günde beş defa ziyaret edilirse, onun misafirlerine ne gibi ikramda bulunacağını bir düşünmelidir.
5- Müslümanların Allah için birbirlerini sevmeleri büyük bir fazilettir. Zîrâ bir kimseyi Allah için sevmek ve bir kimseye Allah için buğz etmek îmândan ma'dûttur.
İmam Mâlik' e göre Müslümanların Allah için birbirlerini sevmeleri ve Allah için birbirlerine buğz etmeleri farzdır. Bu bâbda hadîsler

vârid olmuştur,
6- Allah'tan korkmanın fazîleti pek büyüktür. Teâlâ Hazretleri: makaamından korkan kimseye İki cennet pırdır.[36]» buyurmuştur.
7- Gizli sadaka vermenin fazîleti büyüktür. Ulemâ bunun nafile sadakaya mahsûs olduğunu söylemişlerdir. Nafile sadakayı gizli vermek efdâldır. Çünkü gizli vermek samimiyet ve ihlâsa delâlet eder; riyadan hâlidir. Farz olan zekâtı ise aşikâre vermek efdâldır. Zîrâ bu suretle zekât veren kimse başkalarına örnek ve İslâm'ın esâ-sâtanı meydana çıkarmış olur. Oruç mes'elesi de böyledir. Farz olan orucu başkalarına bildirmek daha faziletlidir.
Vitr gibi vâciblerle sabah namazının sünneti gibi sünnet-i müek-kedeler hakkında ihtilâf vardır.
8- Tenhalarda Allah'ı zikrederek gözyaşı dökmek pek faziletli bir tâattır.

31- Sadakanın Efdali, Sağlam Olan Cimrinin Sadakası Olduğunu Beyan Babı

92- (1032) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Umaratü'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemje bir adam gelereki
— «Yâ Resûlaliah! (Sevap ittibârı ile) sadakanın hangisi daha büyüktür?» diye sorduj Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sağlam, cimri olduğun, fakirlikten korktuğun ve zenginliğe tama' ettiğin hâlde verdiğin sadakadır. (Bu işi), can gırtlağa gelip de filâna şu Kadar, filâna da şu kadar {verilsin) deyinceye kadar geri bırakma. Dikkat et ki (O mal) zâten filânın olmuştur.» buyurdular.

93-(...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ile İbnİ Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Fudayl, Umâra'dan, o da Ebû Zür'a'dan, Bi adam Peygamber {Saîlallahü Aleyhi ve Sellemfe gelerek: o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demişi
— «Yâ Resûlaliah! Sevap ittibârı ile sadakanın hangisi daha büyüktür?- diye sordu. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dikkat et! Babana yemin olsun ki bu suâlin cevâbını alacaksın Sağlam, cimri, fakirlikten korktuğun ve çok yaşamayı umduğun hâlde sadaka vermendir. (Bu işi) can gırtlağa gelip de, filâna (malımdan) şu kadar; filâna da şu kadar ;/asiyet ediyorum.) deyinceye kadar geciktirme. O (zaman mal zâten) filânın olmuştur.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Kâmil El-Cahderi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Umâratü'bnü Ka'kaab' bu is-nâdla Cerir'in hadisi gibi rivayette bulundu. Yalnız O: «Sadakanın hangisi efdaldır?» dedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitabü'z - Zekât» ve ÎKitâbü'I - Vasâ-yâ»'da Nesâi «Kitâbü'z- Zekât» 'da tahrîc etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem)'e gelen zâtın kim olduğu malûm değildir. Bâzıları Hz. Ebû Zerr olmasını muhtemel görmüşlerdir. Çünkü İmam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned»'inde Hz. Ebû Zerr' in «Sadakanın hangisi ef-daldır?» diye sorduğu tasrih edilmiştir.
Taberânî dahî Ebû Ümâme' den hadîsi rivayet etmiştir. Ancak Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Se/Ierw)'in ona verdiği cevap buradaki gibi değil, «Malı az olanın cehd ederek verdiği sadakadır.» şeklindedir.
SadaKayı sağlam ve mala tama' ettiği hâlde vermesinin efdal oluşu bu hâllerde sadaka vermek nefse güç geldiği içindir.
Canın gırtlağa gelmesi'nden murâd: O ânın yaklaşmasıdır. Zîrâ hakikaten can gırtlağa geldiği zaman vasiyet ve şâir tasarruflar sahih değildir.
Hadîsin mânâsı şudur: «Sadakanın efdalı hâl-i hayâtında vücûdun sağlam ve mala ihtiyâcm varken verdiğin sadakadır. Çünkü ölüm döşeğinde verdiğin sadaka senin olmaktan çıkmış, malına mirasçılarının hakkı taalluk etmiştir.
Hz. Ebû Sad' in rivayet ettiği bir hadîs de bu te'vîli te' yid etmektedir. Mezkûr hadîste:
«Bir kimsenin hâl-i hayâtında bir dirhem tasadduk etmesi, ölürken yüz dirhem tasadduk etmesinden daha hayırlıdır.» Duyurulmuştur.
Hadîs-i şerif de zikredilen «filân» 'larm ikisi kendisine mal vasiyet olunan kimseden üçüncüsü de mirasçıdan kinayedir. Yâni: «Iş'i ölürken filân ve filâna şu kadar mal vasiyet ediyorum ,demeye bırakma. Çünkü o mal o anda filân mirasçının olmuştur.» demektir. Mirasçı isterse o vasiyeti iptal eder.
Hz. Ebû'd -Derda1 dan rivayet olunan bir hadîste: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
tölürken köle azâd eden bir kimsenin hâil, doyduktan sonra hediye verene benzer;» buyurdu, denilmektedir.
Meymûn b. Mihrân, Hişâm'ın zevcesi Rukiyye'nin vefat ettiğini ve ölürken bütün kölelerini azâd ettiğini duyunca: «Bunlar mallan hususunda Allah'a iki defa isyan ediyorlar. Bir kere cimrilik edip, mallarının sadakasını vermiyorlar, sonra malları başkasının oldumu, o malları israf ediyorlar.* demiş.
Hattâbi diyor ki: -Bu hadîs, hastalığın insanın malından bir kısmını elinden aldığına ve hastalık anında yapılan sehâvetin cimrilik lekesini gidermediğine delildir. Onun içindir ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka veren kimsenin bedeni sağlam, mala düşkün olmasını şart kılmıştır. Zîrâ böylesi çok yaşacağım ümidiyle sadaka verirken, malım gidiyor diye kalbinde bir te'sîr ve elem duyar; fakir kalıyorum diye korkar.»
Mirasçının dilediği takdirde vasiyeti bozmsaı mutlak değildir, yapılan vasiyet malın üçte birinden fazla olduğu taktirdedir. Çünkü ölüm döşeğinde yapılan vasiyet malın üçte birinden tenzif edilir. «O mal vasiyet olunan kimsenin üzerine mahkeme karâriyle tescil edil-^ meden önce bozabilir.» diyenler de olmuştur.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'tan başkasma yemin etmeyi nehî buyurduğu hâlde acep neden burada muhatabının babasına yemin etmiştir?»
Bu suâli îmam Nevevî şöyle cevaplandırmıştır: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kasten Allah'dan başkasına yemîn etmeyi nehip buyurmuştur-. Bu hadîsteki lâfız ise kasıtsız olarak ağzından çıkıvermiştir. Binâenaleyh yemin değildir. Bu gibi sözler memnu değildirler.»

32- Yüksek Elin, Alçak Elden Daha Hayırlı; Yüksek Elden Murad: Veren El, Alçak Elden Murad: Alan El Olduğunu Beyan Babı

94- (1033) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, ona okunanlar meyâmnda Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayette bulundu ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde sadakayı ve dilenmekten nezîh kalmayı anlatırken:
«Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek elden murâd: Veren; alçak'tan murâd da: Dilenen eldir.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buharı «Zekât» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif Ebû Dâvûd ile Nesâi' nin «Sahih»' lerinde dahî mevcuttur.

Hadisin iki tarîki vardır. Birinci tarîkinde Ebû Nu'mân'dan, ikinci tarikinde Abdullah b. Mesleme' den rivayet olunmuştur.
Bâzı tariklerde «Münfika» yerine «Müteaffife» denilmiştir.
İbnü'l-Arabi: «Ebû Dâvûd onu bu şekilde rivayet etmiştir.» demişse de, Aynî bu bu sözü hatalı bulmaktadır. Çünkü Ebû Dâvûd, hadîsi îmam Mâlik' den, o da Nâfi'den, o da îbni Ömer' den naklen «Münfika» lâfzı ile tahric ettikten sonra: Eyyûb'un, Nâfi'den rivayeti ihtilaflıdır. Abdül vâris demişse de, ekseri râviler Hammâd b. Zeyd' den, o da Eyyûb1'dan naklen şeklinde rivayet etmişlerdir. Bir tanesi «Müteaffiye» tâbirini kullanmıştır.» demiştir.
Haattâbi «El-Maâlim» nâm eserinde «Müteaffife» rivayetini tercih etmiş ve: «Bu rivayet daha muvafık; mânâ.ittibârı ile daha sahihtir. Çünkü îbni Ömer bu hadîste sadakayı anlatırken teaffüf kelimesini kullanmıştır...» demiştir.
İbni Abdilberr ise «Et-Temhîd» adlı eserinde «Münfika» rivayetini tercih etmiş, onun evlâ ve sevaba daha yakın olduğunu bildirmiştir. Buh ri Müslim' deki rivayeti dahi «Münfika» şeklindedir. Nevevî bu rivayetin sahih olduğunu söyledikten sonra: «Her iki rivayetin sahih olması da muhtemeldir. Zîrâ «Münfika» kelimesi mâ'nâ i'tibârı ile «Sâile»'den: A'lâ olduğu için «Müteaffife» dahî «Sâile»'den â'lâdır.» demiştir. Cumhûr'a göre yüksek elden murâd: Sadaka veren eldir. Bâzıları yüksek el sadaka alan, alçak el sadaka vermeyendir, demişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsleri ile zengini sadaka vermeye, fakiri de dilenmekten nezih davranmaya teşvik buyurmakta ve dilenmeyi zemmetmektedir.

Hadis-i Şerif'den Çıkarılan Hükümler

1- Ölüm tehlikesi gibi bir zaruret olmadıkça dilenmek çirkin bir şeydir. Hanefiîyye ulemâsından bâzıları: *Bir gün yiyeceği olan kimsenin dilenmesi haramdır.» demişlerdir.
2- Şükrünü ifâ eden zengin, fakirden efdaldır. Maamâfih mes' ele ihtilaflıdır.
3- Hatibin vaaz, talîm ve ibâdet gibi maslahata muvafık hu-sûsâtta konuşması mubahtır.
4- Hadîs-i şerif tâat hususuna infâkta bulunmaya ve sadaka vermeye teşvik etmektedir.

95- (1034) Bize Muhammed b. Beşşâr ile Muhammed b. Hatim ve Ahmed b. Abde toptan Yahya El - Kattan dan rivayet ettiler. îbni Beşşâr (Dedi ki): Bize Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Osman rivayet etti (Dedi ki): Ben, Mûsâ b. Talhâ'yı rivayet ederken dinledim, ona da Hakim b. Hizam rivayet etmiş ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
Sadakanın efdalı —yahut sadakanın en hayırlısı—, geriye artan maldan verilendir. Yüksek el, alçak etden daha hayırlıdır. Sen (sadakaya) nafakasını vermekte olduğun kimselerden başla.»
Bu hadisi Buhâri -Zekât- bahsinde bir iki yerde muhtelif râvîlerden tahrîc ettiği gibi;; ; Nesâi dahi ayni bahiste rivayet etmiştir.
Buhâri1 nin Hakim b. Hizam rivayetinde hadîsin sonunda:
«Her kim afif olmak İsterse, Allah onu afif kılar; ganî olmak İsterse Allah ganî kılar.» cümlesi de vardır.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi cumhur- ulemâya göre yüksek elden murâd: Sadaka veren; alçak elden murâd da: Dilenen el'dir.
Bu bâbda Îbnü'l-Arabi' den muhtelif kaviller rivayet olunur.
Birinci kavle göre: Yüksek elden murâd: sadaka veren el'dir.
İkinci kavle göre: Yüksel el: alanın elidir.
Üçüncü kavle göre: Yüksek el- iffetli el, demektir.
Dördüncü kavle göre: Yüksek el'den murâd: Allah'ın yed-i kudret-i dir. Ondan sonra sadaka verenin eli gelir. Alçak el ise dilencinin elidir.
Kaadı îyâz, ulemâdan bâzılarının: «Yüksek el, alanın eli; alçak el de: Sadaka vermeyen eldir.» dediklerini rivayet etmiştir.
Bâzıları «Buradaki elden murâd: nimettir.» demişlerdir. Bu taktirde hadisin mânâsı: «Çok sadaka vermek, az vermekten daha hayırlıdır.» demek olur ki, en kısa sözlerle iyi ahlâka teşvik ifâde eder.
Hadis-i şerif muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Taberâni'nin rivayetinde:
«Ey cemâat! bilmiş olun ki üç kısım el vardır. Bunların en yükseği Allah'ın yed-i kudreti, ortası: sadaka verenin eli; en aşağısı da: Sadaka alanın elidir. Binânaleyh siz arka ile odun satmak suretiyle olsun iffet ve nezâhet gösterin. Dikkat edin tebliğ ettim mi?» buyurulmuştur.
Aynî diyor ki: «Şeyhimiz Zeynüddîn (Rahimehullah): Doğrusu yüksek elden murâd: Veren eldir. Nitekim sahih hadisler de buna şahittir; demiştir.»
«Nafakasını vermekte olduğun kimselerden başta...» cümlesinden murâd: Aile efradı ile köle, hizmetçi v.s. gibi nafakası bir kimseye farz olan kimselerdir. Nafakadan murâd da: yiyecek, giyecek ve meskendir.
Bu cihet: Nesâi'nin Târık-ı Muharibi tarikiyle rivayet ettiği şu hadîs pek güzel îzah etmektedir. Hz. Târik demiş ki: « Medîne'ye geldik: bir de baktık Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) minber üzerinde cemaata hutbe okuyor. (Hutbesinde):
— «Verenin eli: yüksek eldir. Sen infâka geçindirdiklerinden yâni annenden, babandan, kız kardeşinden ve kardeşinden başla. Sonra daha aşağı doğru in; buyurdular.»
Yine Nesâi'nin İbni Aclân tarikiyle Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadîste Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem): «Sadaka verin.» buyurdu.
Bir adam:
— «Yâ Resûlâllah! Bende bir altın var.» dedi. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
— aSen onu kendine tesadduk et!» buyurdu. O zâtı
— Bende bir altın daha var.» dedi Efendimiz:
— «Onu zevcene tesadduk eyle!» buyurdu. O zât:
— -Bende bir altın daha var.» dedi. Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)
— «Onu çocuklarına tesadduk et!» buyurdu. O zât:
— «Bende bir altın daha var.» dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü ve Sellem)
— «Onu da hizmetçine tesadduk et!» buyurdu. O zât (tekrar):
— «Ben de bir altın daha var.» dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Ssllem)-
— «Onu da artık sen bilirsin! buyurdular.» denilmektedir.
Mezkûr hadisi îbni Hibbân «Sahih»'inde aynen rivayet etmiş; Hâkim ise çocukları zevceden evvel zikrey lemistir.
Hattâbî (319 - 388) diyor ki: «Hadîsteki bu tertibi düşünürsen Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evlâ ve daha yakın olanı ilk

plâna aldığım görürsün. Karşısındaki zâta nafaka hususunda kendinden başlamasını, sonra çocuklarına geçmesini emrediyor. Çünkü evlâdı kendi cüz'ü mesabesindedir. Ona bakmazsa helak olur. Ve infâk hususunda onun yerini tutacak kimse bulamaz. Zevceyi üçüncü dereceye bırakmışdır. Zira zevcesine verecek nafaka bulamazsa araları ayrılır. Ve kocası yahut yakın akrabağsı tarafından nafakası verilir. Daha sonra hizmetçiyi zikretmiştir. Çünkü nafakasını veremezse köle satılır.»
Nevevî'nin «Er-Ravda» nâm eserinde beyân ettiği ve-cihle ashâb-ı kiram zevcenin çocuklar üzerine takdimine ittiiâk etmişlerdir. Zevcenin nafakası çocukların nafakasından daha müekked olarak farzdır. Çünkü zamanla veya fakirlik sebebiyle sakıt" olmaz. Bir de zevcenin nafakası ivez olarak farzdır. Çocukların nafakası ise büyüdükleri ve nafakalarım kendileri te'mîn etmeğe başladıkları zaman babalarından sakıt olur.
Hâsılı rivayetlerin bâzılarında çocuklar zevceden evvel, bâzılarında zevce çocuklardan evvel zikredilmiştir.
Bu hâl karşısında ulemâ tercih cihetine gitmiş, hadisleri tetkikten geçirdikten sonra çocukların evvel zikredildiği rivayeti tercih etmişlerdir.
Ayni, Nevevi' nin sözüne itirazla: «Nasıl oluyor da Nevevi zevceyi çocukların üzerine takdim edebiliyor! Hâlbuki babanın bir cüz'ü mesabesindedir. Zevce ise ecnebidir. Sonra sözünü ta'lîl ederek (Zevcenin nafakası çocuklarınkinden daha müekketdir. Çünkü zamanla veya fakirlik sebebiyle sakıt olmaz!) diyor. Bu da şaşılacak bir şeydir. Zîrâ zevcenin nafakası hadd-i zâtında bir sile yâni teberrüdur. Sile kabilinden olan şeyler sükûtu kabul eder. Evlâdın nafakası ise kat'î bir farzdır. Hiç bir şeyle sakıt olmaz.» diyor.
Hz. Hakim b. Hizam, Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Sadakanın eidalı» mı yoksa «sadakanın en hayırlısı» mı buyurduğunda şekketmiştir,
«Zahr-i gmâ» tâbirinden murâd: İhtiyâçtan artan fazlalıktır. Cümlenin takdiri şöyledir: Sadakanın en hayırlısı ihtiyâçtan artan maldan verilenidir.
Nevevî diyor ki: «Bu suretle verilen sadakanın bütün malını vermekten daha faziletli olması bütün malını tesadduk edenler ekseriya sonradan pişman oldukları içindir. Yahut muhtaç kaldıkları zaman pişman olur; (keski hepsini vermeseydim) derler. Malının fazlasından sadaka veren ise hiç bir zaman pişman olmaz. Bil'akis verdiğine sevinir. Ulemâ bir kimsenin bütün malım tesadduk etmesi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bizim (yâni Şâfiîlerin) mezhebimize göre borcu ve çoluğu çocuğu olmayan bir kimsenin fakirliğe ve sabır ve tahammül göstermesi şartıyla bütün malını tesadduk etmesi müstehab-dır. Bu şartlar kendisinde bulunmayanın tesadduku mekruh olur.»
Kaadı ty âz, cumhûr-u ulemâ' ya göre bir kimsenin bütün malını tesadduk edebileceğini söylemiştir.
Bâzılarına göre: Malın hepsi sahibine iade edilir. Bu kavil Hz. Ömer (Raâiyaîîahü anh) 'dan rivayet olunmuştur.
Şam ulemâsına göre: Malın üçte biri sadaka olarak tenfiz edilir. Bakîsi sahibine iade olunur.
«Sadaka olarak verilen miktar, bütün malın yarısından ziyâde ise yarısı kabul edilir; ziyâdesi sahibine iade olunur.» diyenler de vardır.
Bu kavil Mekhûl'den rivayet olunur. Ebû Ca'fe-ri Tahâvi ile Taberî: «Bütün malın tesadduku caiz olmakla beraber, hepsim değil; üçte birini tesadduk etmek müstehab-dır.» demişlerdir.

96- (1035) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n - Nâkîd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyân, Zührî'den, o da Urvetü'bnü Zübey ile Saîd'den, onlar da Hakîm b. Hizâm'dan naklen rivayet etti. Hakim şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemYden istedim (istediğimi) verdi. Sonra (tekrar) istedim yine verdi. Sonra (tekrar) istedim yine verdi. Sonra şöyle buyurdu:
«Hakikaten şu mal yeşil ve tatlıdır. Binâenaleyh onu her kim gönül hoşluğu ile alırsa o malda kendisine bereket verilir. Her kim de ona göz dikerek alırsa o malda kendisine bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur. Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır.»
Bu hadîsi Buhâri «Zekât», «Vasâyâ», «Hums» ve «Rukaak» bahislerinde Tirmizi «Zühd» bahsinde; Nesaî «Zekât» ve «ftukaak» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayetinde şu ziyâde vardır-. «Dedim ki: Yâ Resûlallah! Seni hak dînle gönderen Allah'a yemin ederim ki senden sonra dünyâdan gidinceye kadar hiç bir kimseden bir şey isteyerek malını azaltmam.
Bil'âhara Ebû Bekir (Radiyallahil anh) Hakîm'i kendisine ganimet malından bir şey vermek için çağırır fakat Hakîm bunu kabulden imtina ederdi. Sonra Ömer (Radiyalhhü anlı) dahî bir şey vermek üzere kendisini çağırdı fakat Hakîm yine hiç bir şey kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer:
— Ey Müslümanlar cemâati! Sizi, Hakîm'e şâhid olmaya dârvet ediyorum. Çünkü ben kendisine şu ganimetten hakkını vermek istiyorum, o almaktan çekiniyor; dedi.
Hâsılı Resülüllah (SaUallahü Aleyhi ve Se/Zem)'in vefatından sonra Hakîm ölünceye kadar hiç bir şey kabul etmedi.»
«Ha'dıra»: Yeşillik, demektir. Kelimenin müennes olarak kullanılması ya yeşillik nevileri itibârı ile yahut yeşil fâkihe yâni yemiş takdirinde olduğu içindir. Mala çok rağbet gösterilmesi yeşil ve tatlı yemişe benzetilmiştir. Çünkü manzara itibârı ile yeşil renk hoşa gider. Tatlı olan bir şey de makbuldür. Ayrı ayrı hoş ve makbul olan bu iki şey beraberce bulununca elbette rağbet o nisbette artar.
Bu cümlede malın bakî olmadığına işaret vardır. Çünkü insanların mala meyil ve hırsı, yeşil ve tatlı yemişlere benzetilmiştir. Bunlar ise baki değildirler.
Bu hadiste zikri geçen «Tryb-i nefis» hakkında Kaadıtyâz iki vecih ihtimâlinden bahsetmiştir. Birinci ihtimâle göre. «gönül hoşluğu» mânâsına gelen bu terkîb alana aittir. Yâni musallat olur-casına istemeden verilen şey'i alırsa bereketini görür, demektir.
İkinci ihtimâle göre: Bu tâbir verene aittir. Mânâsı: Sahibi tarafından gönül hoşluğu ile gözü kalmadan ve istemeden verilen bir şey'i alırsa onun bereketini görür, demektir.
Ulemânın beyânına göre «îşrâf-ı nefis»'den murâd: Birinin malına göz dikmek, ona musallat olmak ve tama' etmektir.
«Yiyip de doymayan»'dan murâd: Bâzılarına göre oburluk hastalığıdır.
Bir takımları* Buradaki teşbihden murâd: İhtimâl ki aç gözlünün otlayan hayvana benzetilmesidir.» demişlerdir.
Aynî diyor ki: *Bence bundan anlaşılan mide usaresinin şiddeti ve galebesidir. Yemke mideye iner inmez hemen hazmolunur. Aksi taktirde bir mideye istiâb edeceği miktardan fazla yiyeceğin doldurulması tasavvur olunamaz. Hikâye müelliflerinin anlattıklarına göre Bedeviler' den bir adam bütün bir deveyi, karısı da bütün bir deve yavrusunu yemişler...»
Hz. Hakim'in Resûlüllah (Sdlalfohü Aleyhi ve Sellem) dünyâdan gittikten sonra evvelâ Ebû Bekir sonra Ömer (Radiyallahü anhümâ)'n\r vermek istedikleri ganimet hissesini hakkı olduğu hâlde kabul etmemesi, âdet olacağından korktuğu içindir. Zira nefis almağa alışırsa bu hâl bir âdet olur. Hakkı olmayan şeyleri kabul etmeye başlayabilir. Bu düşünce ile nefsin tamâ'mı kırmış ve şüpheli şeylere yanaşmaktan çekinmiştir. Bir de Hz. Hakim Resûlüllah (Sallaîlahü 'Aleyhi ve Sellem)'e ondap sonra kimseden bir şey almayacağına hattâ bir rivayette o günden sonra Resûlüllah {Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den bile bir şey istemeyeceğine söz vermişti.
Hz. Ömer'in, Hakîm (Rdiyallahü anh)'m ganimet hissesini almadığına şahit çağırması, Hakîm'in kötü te'vîlin-den korktuğu içindir. Ömer (Radiyallahü anh) bununla Beytü'1-Mâ1'den verildiği hâlde hakkını almayan kimsenin bir daha o malda hakkı kalmadığını da göstermiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadİs-i şerif nezâhet ve kanâata teşvik etmektedir, insan az da olsa kazancına razı olmalı, başkasının malına göz dikmek suretiyle malını çoğaltmak sevdasına düşmemelidir.
2- Gönül hoşluğu ile verilip yine gönül hoşluğu ile alınan sadaka ve attıyyede bereket vardır.
3- Dilencinin üç defa istemesi, dördüncüde menedilmesi caizdir.

97- (1036) Bize Nasr b. Aliyy El - Cehdamî ile Züheyr b. Harb ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize İkrimetü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şeddât rivayet etti. (Dedi ki): Ebû Ümâme'yi şöyle derken işittim: Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı)--
«Ey Âdem oğfu! Senin fazla malım sadaka olarak vermen kendin için hayır; vermemen ise şerrdir. (Ama) kenefine yelecek kadar elinde ma! bulundurduğundan dolayı muaheze olunmasın. Hem (sadakaya) nafakasını verdiğinden başla. Yüksek el alçak elden hayırlititr.» buyurdular.
Bu hadîsden murâd: İnsanın zaruri ihtiyâçlarından fazla olan malını hayır yollarına sarfetmesi, sevap yönünden daha hayırlı olduğunu vermeyip, biriktirmenin kendisine hiç bir hayır ve sevap te' min etmediğini beyândır. Zira üzerine farz olan nafaka gibi şeyleri vermezse azaba müstahak olur. Mendûb olan sadakayı vermezse sevabı noksanîaşır. Bunlarsa manen kendisi için şerrdir. İhtiyâç miktarını vermediği için muhaze olunmaması, o miktara şer'an bir hak teveccüh etmemek şartıyla mukayyeddir.
Hadis-i şerif yukarıdaki emsali gibi nafaka hususunda evvelâ aile efradından ve yakınlarından başlanacağına delildir.

33- Dilenmekten Nehi Babı

98- (1037) Bize Ebû Bekir b. Ebİ Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zeydü'bnü Hubâb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâviyetü'bnü Sali haber verdi. (Dedi ki): Bana Rabiatü'bnü Yezîd Ed - Dimaşki, Abdullahb. Amir-i Yahsubî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki): Muâ-viye'yi şöyle derken işittim: Çok hadîs rivayet etmekten sakının! Yalnız Ömer zamanında rivayet edilen hadîs müstesna. Çünkü Ömer, halkı Allah Azze ve Celle'den korkutuyordu. Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYi:
«Allah her kime büyük bir hayır vermek dilerse onu dînde fakîh kılar.» buyururken işittim.
Yine ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi şöyle buyururken işittim:
«Ben, ancak hazinedarım. Her kime gönül hoşluğu ile bir şey verirsem, verdiğimin bereketini görür. Her kime de dilendiği ve aç gözlülük ettiği için verirsem, o kimse yiyip de doymadan gibi ofur.»

99- (1038) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Amr'dan, o da Vehb b. Münebbih'den, o da kardeşi Hemmâm'dan, o da Muâviye'den naklen rivayet etti. Muâviye şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«İstemekte ısrar etmeyin! Vallahi sizden biriniz benden bir şey ister de razı olmadığım hâlde benden bir şey kopartırsa, verdiğim malın asla bereketini görmez.» buyurdular.

(...) Bize tbnl Ebl Ömer El-Mekki rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Arar b. Dinar'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Vehb b. Mü nebbih, kardeşinden naklen rivayet etti. —Onun yanına San'â'dakİ evinde iken vardım da* bana evinde ceviz ikram etti.— Kardeşi şöyle demiş: Ben, Muâviyetü'bnü Ebİ Süfyân'ı şunları söylerken dinledi mı «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi şöyle buyururken işittim- ..»
Hâvi müteakiben yukarki hadîsin mislini rivayet etmiştir.

100- (1037) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Şihâb'dan naklen haber verdi; (Demiş ki): Bana Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf rivayet etti. (Dedi ki): Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân*ı hutbe okurken dinledim; şöyle diyordu: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
«Her kim Allah çok hayır vermek murâd ederse onu dînde fakîh kılar. Ben, ancak taksimciyim, veren ise Allandır.» buyururken işittim.
Fıkıh hadîsini Buhâri «İlim» bahsinde tahric -etmiştir. Onu Nesâî dahî rivayet eder.
Buhârî'nin rivayetinde şu cümle de vardır: «Bu ümmet Allah'ın emri gelinceye kadar muhalifleri tarafından bir zarar görmeden Allah'ın emri üzere tâata devam edecektir.»
Birinci ve üçüncü hadîslerdeki «hayır»'dan murâd: Ya bütün hayırlar yahut çok hayırdır. Bu kelimenin nekîre olarak zikredilmesi, umûm ifâde etsin diyedir. Çünkü şart siyakında vârid olan nekîreler, siyâk-ı nefîde vârid olanlar gibi umûm ifâde ederler. Kelimenin ne-kire olarak zikrinden ta'zîm kastedilmiş de olabilir.
Fıkıh: Bir şey'i bilmek veya hakkıyla bilmek, demektir. Şeriat İstılahında ise şeriatın fer'î hükümlerini tafsili delillerden istidlal yoluyla çıkararak bilmektir. Burada münâsıb olan birinsi mânâdır. Zîrâ dîn ilimlerinin hepsine şâmildir.
Fıkıh ilmi ile meşgul olan âlime «Fakîh» derler.
Hasan-ı Basrî: «Fakîh: dünyâdan el çeken ve âhi-rete rağbet gösteren, dîn işlerinde basiretle hareket eden Allah'ına ibâdet eden kimsedir.» demiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rivayette: «Ben, ancak hazinedarım...»; diğer rivayette: «Ben, ancak taksimciyim; veren İse Allah'dır.» buyurmakla kendisinin getirdiği vahyi hiç bir kimseye hassaten tebliğ etmediğini bil'akis umûmi olarak herkese tebliğde bulunduğunu, hakikatte her şey'i veren de alan da Allah Teâlâ olduğunu, irâdesine göre akıl ve idrâki insanlara o bahşettiğini anlatmak istemiştir. Ashâb-ı kira m* m hadîs ve âyetlerden mânâ anlayışları bir seviyede değildi. Bâzıları bir hadis veya âyetin yalnızca açık olan zahirî mânâsını anlar; diğer bâzıları ise onların inceliklerine nüfuz ederlerdi.
Ashâb- kiram' m hâlleri böyle olunca, ümmetin diğer efradının da anlayış dereceleri bir olmayacağı evleviyetle sabit olur. Çünkü ashâb nûr-u nübüvvetten kana kana içen bahtiyarlardır. Sair ümmet efradı bu şerefe nail olamamışlardır. Ancak onların arasında da şer'i mes'eleleri delillerinden çıkaracak kudreti hâiz müc-tehidler yetişmiş şer'i mes'eîerleri hallederek bütün ümmetin enzâr-ı itlaına arzetmişlerdir. Şüphesiz ki bu, Allah'ın büyük bir fadl-u ihsanıdır. Teâlâ Hazretleri onu dilediği kullarına verir.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Resul, mübeşşir ve nezir gibi nice sıfatları varken burada neden kendisine (Ben ancak bir hazinedarım!) yahut (Ben, ancak bir taksimciyim.) buyurarak hasr yapmıştır?»

Cevap: Buradaki hasr, muhatabın itîkaadına göredir. Muhâtab onun hem taksimci hem de verici olduğuna îtîkaad ediyordu. İşte kendisinin verici değil yalnız bir taksimciden ibaret olduğunu anlatmak için (Ben, ancak bir taksimciyim.) diyerek kasr-ı ifrat yapmıştır. Bu sözün mânâsı: «Benim vazifem yalnız sizin aranızda taksim yapmaktan ibarettir, dilediği miktarda akıl, fikir ve anlayış ihsan eden ise Allah Teâlâ'dır.» demektir.
Bu cümleyi şeyh Kutbuddin şöyle izah etmiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* Allah'ın ihsan ettiği maldan kendine hiç bir şey ayırmamıştır. O, ganimetler hakkında:
(Allah'ın sizden fazla olarak verdiği ganimetlerden benrm malın yalnız beşte birdir; o da sîzin olsun.) buyurmuştur. Burada (Ben ancak taksimciyim.) demesi, ashâb-ı kirâmmın gönüllerini almak içindir. Çünkü kendisine ashabından fazla ganimet tahsis edilmiştir. Mânâ şudur: Mal da Allah'ın, kullar da Allah'ındır. Ben, Allah'ın izniyle sâdece bir taksimciyim...»
Ancak Ayni bu İzahatla hadîsin zahiri arasında büyük fark olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: «Çünkü Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in birinci hadisi vahyin tebliği ve şeriatın beyânı hususundaki taksimi bildirmektedir. Şeyh Kutbuddîn' in rivayet ettiği hadis ise mal taksimi hakkında sarahat arzetmekte-dir. Her iki hadîsin ayrı ayrı tevcihleri vardır. Birinci hadîs İslâm dîninde fakih olmakdan bahseder...
îkinci hadîsin zahiri ise mal taksimini göstermektedir. Lâkin burada şöyle bir suâl vârid olur: «Burada bu sözün münâsebeti nedir?» Suâle şöyle cevap verilir. Mal, hadîsi ganimetler taksim edilirken vârid olmuştur. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) hikmet icâbı ashâbdan bâzılarına fazla verince ashâb bunun hikmetini anlayamamış hattâ içlerinden bu hususta ileri geri lâf edenler olmuş, bunun tizerme Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'-
(Her kime Allah büyük hayır vermek dilerse onu dînde fakîh kılar.) buyurarak bu işin hikmetini ancak Allah'ın fazla akıl, fikir ve şiriat umurunda anlayış ihsan ettiği kimselerin anlayabileceğini, anlamı-yanların işe karışmamaları gerektiğini zîrâ hakîkatta bütün umur Allah'ın yed-i kudretinde olduğunu, almak, vermek, arttırmak, eksiltmek hep ona âit şeyler olduğunu, kendisinin yalnız taksim vazifesi gördüğünü binâenaleyh fazla veya noksan vermenin kendisine değil Allah'a nisbet edileceğini beyân ederek bu hususta lâf edenlere red cevâbı vermiştir.
Davûdî diyor ki: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SellemYin: (Ben, ancak taksimciyim; veren Allah'dır.) sözü, verdiklerini vahye Hz. Muâviye' nin çok hadis rivayet etmekten menede-rek bundan yalnız H z. Ömer devrinde rivayet olunan hadisleri müstesna tutması, onun zamanında gayr-i müslimlerden ve onların kitaplarından rivayette bulunanlar çoğaldığı içindir. Bu sebeple hadîs râvilerinin nazar-ı dikkatlerini H z. Ömer zamanına celbetmiştir. Çünkü Ömer (Radiyallahü anh) hadis hususunda pek ziyâde dikkat ve şiddet gösterir, gelişigüzel, hadîs diye rivayet edilen her sözü kabul etmez, söylenen sözün hadîs olduğunu isbât için iki şahit isterdi. Hadis ilmi bu suretle istikrar kespetmiş ve rivayet olunan hadisler şöhret bulmuştur.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Bâzıları bu hadîslerde icmâ'ın hüccet olduğuna delîl görmüşlerdir. Bu delil, hadîslerin mefhûm-u muhalifinden alınmıştır ki ûmmet-i muhammediyye hiç bir zaman hak ve hakikatten ayrılmaz, demektir. Bunların bir delili de: «Ümmetim dalâlet üzerine içtimâ etmez.» hadîsidir. Fakat bu hadîs zayıftır.
2- Yine bu hadîslerle bâzıları her asırda müctehid yetişeceğine istidlal etmişlerdir.
3- Dilenmek memnudur. Bu hususta ulemâ müttefiktir. Yalnız zaruret hâlinde dilenmek mubahtır. Bu hususta vârid olan hadîsler, dilenmenin bâzı kimselere haram, bâzılarına mekruh, bâzılarına da mubah olduğunu gösterirler.
Zenginin zekât alması veya dilenmesi haramdır.
Elinde dilenmeye mâni olacak yiyeceği olup da, ne derece fakir olduğunu beyân etmeden dilenmek mekruhtur.
Bir dostundan veya akrabasından mâruf vecihle bir şey istemek mubahtır. Zaruret hâlinde dilenmek ise vâcibdir. Çünkü bunda nefsi ölüm tehlikesinden kurtarmak vardır.
Dâvûdi bu kısmı da mubah saymıştır. İstemeden verilen bir şeyi almak, dilenmekten mâdût değildir; ve caizdir.
Şâfiîler' den Nevevî diyor ki: «Kazanmaya kudreti olan bir kimsenin dilenmesi mes'elesi hakkında ulemâmız ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta iki kavil vardır. Bunların esah olanına göre.-Böyle bir kimsenin dilenmesi haramdır. Zîrâ hadîslerin zahirleri haram olduğunu göstermektedir.
İkinci kavle göre: Helâl fakat mekruhtur. Ancak helâl olması için dilbnen kimsenin kendini zelil ve hakir göstermemesi bir şey'i İsrarla istememesi ve istediği kimseye eziyet vermemesi şarttır. Bu şartlardan biri bulunmazsa dilenmesi bil'ittifâk haramdır.
4- Fıkıh hadisleri din ilimlerinin ve dîn ulemâsının faziletlerine delildirler.

34- Geçinecek Bir Şey Bulamıyan ve Halini Anlayıpda Kendisine Sadaka Veren Bulunmayan Fakir Babı

101- (1039) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîre yâ'ni El - Hizâmî, Ebu'z - Zinâd'dan, o da El - A'rec'den, o da Ebû H ürey re'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saîlallakü Aleyhi ve Sellem)"
— «Miskin: Şu, âlemin âlemin kapılarında dolaşan ve bir İki lokma (ekmek) bir iki kuru hurma ile baştan savulan (dilenci) değildir.» buyurmuşlar. Ashâb:
— «O hâlde miskin kimdir, Yâ Resûlallah?- diye sormuşlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Miskin, kendini geçindirecek bir şey bulamıyan, hâlini anlayıp ta kendisine sadaka veren bulunmayan ve âlemden bir şey istemiyen kimsedir.» buyurmuşlar.

102- (...) Bize Yahya b .Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler, tbni Eyyûb (Dedi ki): Bize îsmâil yâni İbni Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bana Şerîk, Meymûne'nin azatlısı Atâl b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
«Miskin; bir veya iki hurma, bir veya iki lokma ile baştan savılan (dilenci) değildir. Miskin ancak iffet ve nezâheti (fakîr)'dir. İsterseniz: (Âlemden ısrarla istemezler [37].) âyetini okuyun.» buyurmuşlar.

(...) Bana, bu hadîsi Ebû Bekir b. İshâk da rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Ebi Meryem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca' fe haber verdi. (Dedi ki): Bana Şerîk haber verdi. (Dedi ki): Bana Ata' b. Yesâr ile Abdurrahmân[38] b. Ebi Amra haber verdiler. Onlar da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken İşitmişler: -Resûlüllah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Selîem) buyurdular ki...»

Râvî, İsmail'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Bu hadîsi BuhAri «Zekât» bahsinde tahric etmiştir.
Miskin: Fakir, demektir.
Hadis-i şeriften murâd şudur: Sadakaya muhtaç olan hakiki fakir kapı kapı dolaşıp dilenen kimse değil, yiyecek bulamayan, hâlini kimseye arzetmediği için kimseden en ufak bir yardım görmeyen afif ve nezih fakirdir. Yâni Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi ile kapılarda dolaşan dilencilerin fakir sayılmayacağını değil, onların tam manâsıyla fakir sayıl madıklarını beyân buyurmuştur.
Ulemâ miskinle fakirin tarifinde ihtilâf etmişlerdir. Yûnus'a göre fakir: Yiyeceği bulunan yoksuldur. Miskin ise: hiç bir şey'i olmayan, demektir.
îbni Arafe fakiri «muhtaç* diye tarif etmiş, miskin için ise: «Fakirlik kendisini perişan etmiş olan kimsedir.» demiştir.
îmam Şafiî (Rahimehullah): «Fakir: Geçinecek san'atı olmayan yahut ihtiyâcını giderecek san'atı bulunmayan kimsedir. Miskin ise: İhtiyâcına yarayan bir san'atı olupta onunla geçinemeyen ve çoluk çocuğu bulunmayandır.» demiştir.
Ebû Ömer îbni Abdilber, Mâlikiyye ulemâsından naklen bu iki kelimenin müteradif olduğunu söylemiş ve: «Maamâfih bunların ayrı ayrı mânâlara geldiği de rivayet olunmuştur.» demiştir.
îbni Vehb'in rivayetine göre fakir: Nezâhet gösterip dilenmeyen; miskin ise: Dilenen yoksuldur. Bunun aksini söyliyenîer de vardır. Hattâ fakirin kötürüm, miskinin sağlam mânâsına geldiğini ve bunun aksini iddia edenler bile olmuştur.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler:

1- Sadaka vermek için ehlini araştırmak ve onu dilenmeyen nezih fakirlere vermek gerekir.
2- Utanarak âleme el açmayan yoksullar takdire şayandırlar ,
3- Her hâlu- kârda utanmak müstehab olan bir haslettir.

35- İnsanlar İçin Dilenmenin Çirkinliği Babı

103- (1040) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül'a'lâ b. Abdü'a'lâ, Ma'mer'den, o da Zührî'nin kardeşi Abdullah b. Müslim'den, o da Hamzatü'bnu Abdillâh'dan, o da babasından nak len rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)-- «Dilencilik bâzınızın başı ile beraber gidecek hattâ huzûr-u ilâhiye üzünde bir parça et kalmaksızın çıkacaktır.» buyurmuşlar.

(...) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bana İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'nin kardeşlerinden bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi. Yalnız «parça»'yı zikretmedi.

104- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Leys, Ubeydullah[39] b. Ebî Ca'fer'den, o da Hamzatü'bnü Abdillâh b. Ömer'den naklen haber verdi. Hamza, babasını şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bâzı kimseler taa kıyamet günü yüzünde bir parça et kalmaksızın (huzûr-u İlâhîye) gelinceye kadar âlemden dilenmeye devam edeceklerdir.
Bu hadîsi Buhar! ile Nesâî «Zekât» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Müz'a: Parça, demektir. Bu kelimeyi bâzıları «Mez'a», bâzıları da «Miz'a» şeklinde rivayet etmişlerdir.
Görülüyor ki: Ömrünü dilenmekle geçiren kimseleri Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz yermiş, kıyamet gününde böyleîerin yüzünde et kalmıyacağım beyân buyurmuştur.
Hattâbi diyor ki: «îhtimâl bu hadîsten murâd: Dilencinin mevki ve itibaren sakıt olarak gelmesidir. Yahut yüzü âzab görecek de etleri dökülecektir. Bu şekilde azâb ona verilecek cezanın âmeli cinsinden olması içindir. Çünkü dilenci âleme el açmakla dünyâda yüzünü zelil ve rezil etmişti. Yahut kıyamette dilencinin yüzü kamilen kemikten ibaret olacak, bu hâl onu başkalarından ayıracak, dilenci olduğu onunla bilinecektir.
İbni Ebi Cemre: -Bu hadîsin mânâsı: Kıyamet gününde dilencinin yüzünde güzellikten eser bulunmıyacaktır, demektir. Çünkü yüzün güzelliği, üzerindeki etle kaaimdir.» demiştir.
Ancak Nevevî'nin beyânına göre bu çirkin hâl zaruret olmaksızın dilenenlere mahsûstur. Nitekim hadîsin bir rivayetinde; *Bir kimse malını çoğaltmak için dilenirse...» kaydı vardır.

105- (1041) Bize Ebû Küreyb ile Vâsıl b. AbdilVlâ rivayet ettiler. (Dediler ki):: Bize fbni Fudayl, Umâratü'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebî Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim malını çoğaltmak için, nisanlardan mallarını isterse; o ancak ve ancak ateş parçası ister. Artık bunun İster azını ister çoğunu dilesin.» buyurdular.
Kaadı İyâz'a göre bu hadîsin mânâsı: Dilencinin ateşle azâb oîunmasıdır. Maamâfih zahiri mânâsı kastedilmiş de olabilir. Bu takdirde dilecinin topladığı mallar ateş parçası olarak vücûdu onlarla dağlanacaktır. Nitekim zekât vermeyenlerin de ayni âkibete dûçâr olacakları âyet-i kerime ile beyân buyurulmuştur.

106- (1042) Bana Hdnnâd b. Seriyy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l - Ahvas, Ebû Bişr Beyân'dan, o da Kays b. Ebî Hâzîm'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Ben, Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Selltm)"i şöyle buyururken işittim:
«Sizden birinizin sabahleyin (ormana) giderek sırtı ite odun getirmesi onu(n parasını) tasadduk ederek âleme el açmaktan müstağni kalması, versin vermesin birinden dilenmesinden kendisi için daha hayırlıdır. Çünkü yüksek el alçak eiden efdaldır. Sen (sadakaya) nafakasını verdiğin kimselerden başta.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd İsmail'den rivayet etti. (Demiş ki): Bana Kays b. Ebî Hâ-zim rivayet etti; (Dedi ki): Ebû Hüreyre'ye geldik de şunları söyledi:
Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)-.
«Vallahi birinizin sabahleyin (ormana) giderek sırtı ile odun getirmesi; sonra onu satması... Birine el açmaktan kendisi için daha hayırlıdır...» buyurdular.

Râvî hadîsi beyân hadisi gibi rivayette bulunmuştur.

107- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Yûnus b. Abdil'a'lâ rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) -. Bana Amr b. Haris, îbni Şihâb'dan, o da Abdurrahmân b. Avf'ın azatlısı Ebû Ubeyd'den naklen haber verdi. Ebû Ubeyd, Ebû Hüreyre'yi şunları söylerken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden birinizin bir srrt odun toplaması ve onu sırtına yüklenerek sat-mast, kendisi için versin vermesin, bir adama el açmaktan daha hayırlıdır.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Zekât» bahsinin bir iki yerinde ve «Kitâbü'l-Büyû»'da, Nesâî «Zekât»'da tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerif: Çalışıp kazanmaya iktidarı olan bir kimsenin mutlaka helâlından kazanarak yemesi gerektiğini bildiriyor. Görülüvor ki, sırtla odun taşıyarak yahut hammalhk ederek geçim te'mîn etmek ne ayıptır, ne günah!.. Ayıp hattâ haram olan meslek, el ayak tutarken dilencilik etmektir. Dilencilik bir kazanç te'mîn etse de etmese de çirkin bir iştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «verse de vermese de...» buyurmakla buna işaret etmiştir. Zira dilecinin istediği verilirse kendisi minnet ve dilenme zilleti altında kaldığı gibi, verilmediği takdirde dahî haybet ve husrân zilletine ma'rûz kalır. Bundan dolayıdır ki, Ashâb-ı kiram' dan birinin yere kamçısı düşse onu kimseden istemezlermiş. Nitekim bundan sonraki ha-disde görülecektir.
Dilenciliğin kötülüğü hakkında Ashâb-ı Kiram' dan : Atıyyetü's-Sa'dî, îbni Mes'ûd, Abdullah b. Amr, Hubeyş b. Cünâde, Ebû Hüreyre, Kabîsatü'bnü Muhârik, Enes b. Mâlik, Abdurrahmân b. Ebî Bekr-, I m -rân b. Husayn, Sevbân, Mes'ûd b. Imrân, Câbir, isimleri verilmeyen iki zât, Ebû Saîd-i Hud-r i, Sehl b. Hanzele, Beni Ese d' den bir zât, Müzeyne'den bir zât, Ali b. Ebi Tâlib, îbni Abbâs, Muâviye, Semûrat Benû Cün-deb, Ebû Ümame, Ebû Zerr, Adiyy-i Cü-zâmî, Firâsî ve Aziz b. Amr (Radiyallahü o.nhüm) hazerâtmdan hadîsler rivayet olunmuştur. Bu hadîsleri Aynî, Buhârî şerhinde şöyle sıralamıştır:
1- Atıyye hadîsini îbni Abdilberr rivayet etmiştir. Mezkûr hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
«Allah sen! muhtaç etmedikçe âlemden bir şey isteme! Zîrâ yüksek el veren, alçak el da atan eldir.» buyurmuşlardır.
2- îbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hadîsini Tirmi-z î ve diğer «sahih» sahipleri, Hâkim velbni Ebi'd-Dünyâ rivayet etmişlerdir. Tirmizi onun hakkında: «Bu hadis hasendir» demiştir. Hadîsin meali şudur: «Resûlüllah (Saîîallahü
Aleyhi ve Sellem)*
«Geçinecek kadar malı varken dilenen brr kimse kıyamet günü yüzünde tırnak izleri ve bereler olduğu halde gelecektir. Buyurdu.
Ashâb: Yâ Resûlallâh! onu geçindirecek miktar nedir? diye sordular: «elli dirhem gümüş yahut o miktar altındır. Buyurdular.»
3- Hubeyş bin Cunâde hadîsini yalnız Tirmizî ile Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir. Tirmizi bu hadîs için dahî «Hasen bir hadîstir» demiştir. Mezkûr hadîste:
«Zenginin sadaka alması helâl değildir.» Duyurulmuştur.
4- Hubeye bin Cunâde hadîsini Tirmizî rivayet etmiştir. Hazreti Hubeyş: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenıfi Haccetû'l - Vedâ'da Arafat'ta ayağa kalkmış hutbe okurken dinledim...» demiştir. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şunu da söylemiştir:
«Bir kimse malını çoğaltmak için âleme el açarsa kıyamet günü yüzünde tırnak izleri ve cehennemde kızdırılmış taşlar olacak; Bu taşlar onun yüzünü yiyeceklerdir. Artık (buna göre) dileyen az, dileyen çok istesin.»
5- Ebû Hüreyre hadîsini Nesâî ile İbni Mâce, Abullah b. Âmir hadîsi tarzında rivayet etmişlerdir.
6- Kabisatü'bnü Muhârik hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Kitabımızda bir hadis sonra görülecektir.
7- Enes hadîsi Ebû Dâvûd ile îbni Mâce rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde:
«Dilenmek yalnız üç sınıf insana yaraşır: Son derece fakire, ödeyecek bir şeyi bulunmayan borçluya ve pek ziyâde elemi olan hastaya.» Buyrulmuştur.
8- Abdurrahmân b. Ebi Bekir hadîsini Bezzâr ile Taberâni, Abdullah b. Âmir hadisi gibi rivayet etmişlerdir.
9- îmrân b. Husayn hadîsini îmam Ahmed b. Hanbel ile Bezzâr rivayet etmişlerdir. Bu hariîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zenginin dilenmesi kıyamet günü yüzünde bir leke olacaktır.»
buyurmuştur.
10- Sevbân hadîsini îmam Ahmed ile Bezzar ve Taberâni rivayet etmişlerdir. İsnadı sahihtir. Mezkûr hadîsde:
Bir kimse ihtiyâcı yokken dilenirse, dilenerek aldığı şey kıyamet günü yüzünde bir leke olacaktır.» buyrulmuştur.
11- Mes'ûd b. Amir hadîsini Bezzâr ile Taberânî rivayet etmişlerdir. Hadis şudur-.
«Bir kul ihtiyâcı yokken dilenir durursa nihayet yüzü dümdüz olur da Allah İndînde hiç yüzü kalmaz.»
12- Câbir hadîsini Taberâni «El - Evsât» adlı eserinde îbni Mes'ûd hadisi gibi rivayet etmiştir.
13- İsimleri verilmeyen iki zât hadîsini Sahiheyn râvîleri nak-letmişlerdir. Mezkûr hadîsde iki zâtın Haccatü'1-Vedâ' da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka taksîm ederken onun yanma gelerek sadaka istedikleri, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları tepeden tırnağa süzdükten sonra kendilerini güçlü kuvvetli bulduğu ve:
«İsterseniz size sadaka veririm ama bu sadaka zenginin ve kazanmaya kudreti olanın nasibi yoktur.» Buyurduğu bildirilmektedir.
14- Ebû Said-i Hudrî hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbni Hibbân tahric etmişlerdir. Bu hadîsde Ebû Said şöyle demiştir: «Peygambe (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Bir kimse bir okiyye kıymetinde mala sahip olur da yine dilenirse dilencilikte ısrar etmiş olur. Buyurdular. Bunun üzerine ben: Benim Yakute ismindeki devem bir okiyyeden fazla eder. —Bir rivayette kırk dirhemden fazla eder— diyerek döndüm ve ondan bir şey istemedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir okiyye kırk dirhem ederdi.»
15- Sehl bin Hanzaliye hadîsini Ebû Davûd ile îbni Hibban rivayet etmişlerdir. Sehl (Raâiyallahü cmh) şöyle demiş: «Uyeynetü'bnü Huşayn ile Akra' b. Habis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*Q gelerek bir şey istediler. O da istediklerini verdi... Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim geçineceği kadar malı varken dilencilik ederse ancak ve ancak ateşini çoğaltmış olur. buyurdu. Ashâb: Yâ Resûlüllah geçineceği şeyden murâd nedir? diye sordular. Resulü Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve sabah ve akşam yiyeceği kadar malı olmaktır. Buyurdular.»
16- Benî Esed kabilesinden ismi verilmeyen zât'ın hadisini Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Bu hadis biraz lafız farkı ile Ebû Said hadisi gibidir.
17- Müzeyne kabilesinden olup ismi verilmeyen zât'ın hadisini îmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Hadisin râvîleri mutemed zevatıdır. Hadisi şerîfde şöyle denilmektedir: «Müzeyne'li zât'a annesi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitsende âlemin

istediği gibi sende birşeyler istesen olmaz mı? demiş. O zât bundan sonrasını şöyle anlatmış. Ben de birşeyler istemek maksadıyla gittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeV lemj'i ayakta hudbe okurken buldum. Şunları söylüyordu: Bir kimse iffetli olmak isterse Allah onu iffetli kılar; zengin olmak isterse, zengin eder. Beş okiyye değerinde malı olan bir kimse âleme el açarsa İsrarla dilenmiş olur... Bunun üzerine kendi kendime: Bizim bir devemiz beş okiyyeden fazla eder... Diyerek geri döndüm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den birşey istemedim.»
b. Ahmed, bir kısmını da Ebû Dâvûd rivayet etti
18- Hz. Ali Hadîsini Taberâni, Abdullah mistir. Bu hadîs takriben Hubeyş b. Cunâde hadîsi gibidir.
19- îbni Abbâs hadisini Taberâni, Kaabüs'tan naklen rivayet etmiştir. Ancak Ebû Hatim: «Ben Kaabüs'la ihticac etmem.» demiş. îbni Hibbân dahi: «Onun belleyişi sağlam değildir.» mütaalâsında bulunmuştur, îbni Abbâs şöyle demiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
«Dilenen kimse dilencilikten ne kazandığını bilse, dilenmezdi. Buyurdular.»
Yine îbni Abbâs (Radiyallahü anh)'da,n Taberâni il Bezzâr şu hadîsi rivayet etmişlerdir:
«Misvakın dişlerden çıkardığı ekmek kırıntısı kadar olsun mâle sahip bulunursanız âleme el açmaktan müstağni kalın.» Bu hadîsin râvîleri mutemetdirler.
20- Muâviye hadisini Müslim rivayet etmiştir. Hadîsi Şerif «Dilenmekten nehi bâbı»nda geçmiştir.
21- SemûratÜ'bnü Cündeb hadîsini Tirmizi rivayet etmiş ve: «Bu hadîs Hasen sahihtir» demiştir. Mezkûr hadisde Resûlluah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki dilenmek bir meşakkattir. Onunla sahibinin yüzü azap olunur. Meğer kî bir kimse sultandan yahut zarurî bir hâl karşısında birinden bir şey İstememiş olsun.» buyurmuşlardır.
22- Ebû Zerr (Raâiyallahü anh) hadisim İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Hazreti Ebû Zerr şöyle demiştir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana hiç bir kimseye el açmamamı şart koştu. Ben: Evet kimseye el açmam dedim: Elinden kır-baan düşse onu bile istemeyecek, hayvanından İnip kendin alacaksın.» buyurdular. Bu hadîsin râvîleri mutemet zevâtdır.
23- Ebû Ümame hadîsini Taberânî rivayet etmiştir. Hz. Ebû Ümame şöyle demiştir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana kim bey'at edecek diye sordu. Sevbân : Hepimiz bey'ad ettik ya Resûlüllah dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ama başkalarına el açıp hiç bir şey istemeyeceğinize bey'ad edeceksiniz. Buyurdu. Sevbân :
— Böyle bir kimseye verilecek olan nedir Yâ Resûlallâh? diye sordu. Peygamber Efendimiz:
— (Cennettir.) buyurdular. Bunun üzerine ona Sevbân da bey'ad etti.»
24- Adiyy-i Cüzâmi hadîsini Taberânî rivayet etmiştir. Bu hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}:
«Odun demeti satmak suretiyle oslun iffetinizi muhafaza edin tebliğ ettim mi?» buyurmuşlardır.
25- Firasi hadisini Ebû Dâvûd ile Nesâî rivayet etmişlerdir. Firasi (Raâiyallahü anh) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
«Başkalarından birşey isteyeyim mi? diye sormuş Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Hayır, mutlaka istemen lazımsa sâlih kimselerden iste. buyurmuşlardır.
26- Aynî, Aiz b. Amir hadisini kimin rivayet ettiğini bildirmemiştir. Hz. Aiz'in beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' bir adam gelmiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona birşeyler vermiş. Tam dönüp gitmek üzere ayağını kapının eşiğine bastığı zaman Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"
«Şu dilenmekte neler olduğunu bilseniz hiç bir kimse başkasından birşey istemeye gitmezdi.» buyurmuşlar.

Babımız Hadisinden Şu Hükümler Çıkarılmıştır:

1- Hadisi şerif sadakaya teşvik etmekte herkesin odun, ot gibi mübâh olan şeyleri toplayarak satması ve bu suretle elinin emeği ile geçinmeye çalışması lüzumuna tembih buyurmaktadır. Müslüm Sârini Ubbî diyor ki: «Bu, san'atı olmayanlar hakkındadır. San'atı olanların kazançları kendilerini geçindirebilirse onunla meşkûl olmaları müreccahtır. Sahih hadiste vârid olduğuna göre Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'
«Elinin emeği ile geçinenden daha faziletli bir kimse olamaz. Nebiyullah, Dâvûd (Aleyhisselâm) dahî elinin emeği ile geçinirdi.» buyurmuşlardır.
2- Çeçim sıkıntısına katlanmak, başkalarına el açmaktan daha hayırlıdır.

108- (1043) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî ile Se-lemetü'bnü Şebîb rivayet ettiler. Seleme (haddesenâ) ta'birini kullandı. Dârimî ise (Ahberanâ) sîygasıyla rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân yâni îbni Muhammed Ed-Dimeşkî haber verdi. (Dedi ki): Bize Sai yâni tbnü Abdilaziz, Rabiatü'bnü Yezîd'den o da Ebû İdrîs-i Havlânî'den o da Ebû Müslim-i Havlâni [40]'den naklen rivayet etti.
Ebû Müslim şöyle demiş bana Emin dostum Avf. Mâlik-i Eşcaî ri-vâyet etti. Avf benim dostumdur. Benim indimde kendini emîn bir zâttır. (Dedi ki): Dokuz veya sekiz veya yedi arkadaş Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yİTi yanında idik. (Bize):
— «Allah'ın Resulüne bey'at etmez misiniz?» buyurdular. Biz:
— «Sana bizler (çoktan) bey'at ettik Yâ Resûlallah!» dedik. Sonra (yine):
— «Allah'ın Resulüne bey'at etmez misiniz?» dedi. Bunun üzerine biz ellerimizi açarak:
— «Biz sana bey'at ettik Yâ Resûlüllah! (daha) neye bey'at edeceğiz» diye sorduk.
— «Allah'a ibâdet edeceğinize, ona hiç bir şeyi şerik koşmayacağınıza, beş vakit namazı kılacağınıza, itaat edeceğinize —ve işitmediğimiz bir kelime söyledikten sonra —başkalarından bir şey istemeyeceğinize bey'at edeceksiniz.» buyurdular.
Vallahi sonraları bu arkadaşlardan bâzılarını gördüm. Birinin kamçısı yere düşse hiç bir kimseden şunu bana veriver diye istemezdi.
Bey'at: Müslümanların her işini tedvir için hükümdara selâhiyet vererek niza götürmez bir şekilde ona teslim olmaktır. Bu kelime alış veriş mânâsına gelen «Bey'»'dan alınmıştır. Ashâb-ı kiram alış verişde olduğu gibi halifeye tabi olduklarına dair söz verirken alış verişe benzeterek onun elinden tutarlardı. Ancak kadınlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe bey'at ederken onun elinden tutmamışlardır. Kadınların müteaddid defalar bey'at ettikleri sabit olmuş fakat hiç birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin elini tuttukları rivayet edilmemiştir. Ulemâ kadınların tekrar tekrar bey'atlarınm zaman ve hâle göre olduğunu beyân ederler.
Übbî diyor ki: «Rfesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin gizli söylediği kelime, teklife âit olacaktır. Yâni, gizlice söylediği o kelime mgşakkatli ve ifâSı Müslümanlara güç gelecek bir şey hakkındadır. Onun için de açık söylemekten çekinmiştir. Onu beyân için memur da değildir. Zîr|ı;Vinemûr olsa tebliği icâp ederdi.
Hadls-i şerif umûmatin delil olduğuna işaret etmektedir. Çünkü: Ashab-ı kiram'a dilenmek umûmî şekilde emir buyu-rulmuş, onlar da

hadîsi bu mânâya alarak başkalarından hiç bir şey hattâ yere düşen kamçılarını bile istemez olmuşlardır.
Yine bu hadîs az bile olsa dilenme sayılabilecek her şeyden nezih davranmaya teşvik etmektedir.

36- Dilenmeleri Helal Olan Kimseler Babı

109- (1044) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnu Saîd ikisi birden Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Hârûn b. Riyâb[41] 'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Kinânetü'bnu Nuaym[42] El - Adevî'den, o da Kabîsa-tü'bnu Muhârık-ı Hilâlî'den naklen rivayet etti. Kabîsa şöyle demiş: Birine kefil oldum da bu husûsda bir şeyler istemek üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)** geldim. Bana:
«Biraz bekle bize sadaka gelsin de sana ondan verelim.» dedi. Sonra şunu söyledi:
«Yâ Kabisa! Şüphesiz ki üç sınıf insandan her biri müstesna olmak üzere bilenmek hiç bir kimseye helâl değildir. (Şöyle ki);
1- Kefalet altına giren kimseye o malı elde edinceye kadar dilenmek helâldir. Sonra bundan vazgeçer.
2- Bütün malını helak eden, bir felâkete maruz kalan kimsenin geçim ihtiyacını temin edinceye kadar —yahut hacetini giderinceye kadar — dilenmesi helâldir.
3- Fakr-u zarurete düçâr olan, o derece ki Kavmü kabilesinden aklı başında üç kişinin: Gerçekten filân fakir düştü diye şahadette bulunacakları kimsenin geçim ihtiyâcını temin edinceye kadar —yahut hacetini giderinceye kadar— dilenmesi helâldir.
Dilenmenin bundan ötesi Yâ Kabise haramdır. Dilenen onu haram olarak yer.»
Hamâle: Kefalet demektir. Burada ondan murâd iki kişinin veya iki kabilenin arasını bulmak, onları barıştırmak için mal vermeyi üzerine almasıdır. Böylesi üzerine aldığı malı bulamazsa dilenmesi mubah olur. Kendisine zekât da verilebilir. Yalnız aracılık ettiği hususun şer'ân masiyet olmaması şarttır. Râvi Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeMem)'in:
«Geçim ihtiyâcını temin edinceye kadar» mı yoksa: «Yahut hacetini giderinceye kadar» mı buyurduğunda şek etmiştir.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)- «Kavmü kabilesinden aklı başında üç kişinin gerçekten filân fakır düştü diye şahadette bulunacakları...» ifâdesi ile o kimsenin fakirliğine ehlî hıbre(44) şahadet edeceğine işaret buyurmuştur. «Kavmü kabilesinden- ve «aklı başında» tâbirleri de bunu göstermektedir. Çünkü; Malını gizli tutmak insanın âdetidir. Onu ancak yakınlarına bildirir. «Aklı başında» kaydı şahidin akıllı olmasını şart koşmaktadır.
«Sühten» kelimesi muzmer bir fiilin mefûlü olmak üzere nas-bedilmiştir. Bu fiil «itikat ederim» yahut «yenir» diye takdir olunur. «haram olduğunu îtîkât ederim.» yâyut «Haram olarak yenir.» demektir.
Müslim'den başkaları bu kelimeyi «Suhtün» şeklinde rivayet etmişlerdir. Bu rivayete göre fiil takdirine hacet yoktur. Cümlenin mâ-nâsi: «O haramdır» demek olur.
Şâfiîler'den bâzıları bu hadîsin zahiri ile istidlal ederek fakirliği ispad için üç kişinin şahadette bulunmasını şart koşmuşlardır. Cumhûr-u ulemâ' ya göre ise zinadan gayrı şahadetlerde olduğu gibi burada da âdil iki erkeğin yahut bir erkekle iki kadının şahadeti kabul edileceğine kaail olmuşlardır. Onlara göre bu hadîste beyân edilen âded vücûb değil istihâb içindir. Yâni bir kimsenin fakîr olduğunu isbâd için iki kişinin şahadette bulunması şart; üç kişinin şahadeti ise müstehâbdır.
Nevevî diyor ki: «Bu hadis fakirlik iddiasında bulunan kimsenin malı olduğu bilindiğine hami edilmiştir. Böyle bir kimsenin sıf(benim malım telef oldu, fakir düştüm) şeklindeki iddiası mahkemece kabul edilemez. Kendisinden şâhid ve isbâd istenir. Fakat malı olduğu bilinmeyen kimseden şâhid istenmez. Bu hususta yemîn verdirmek sureti ile iddia edenin sözü kabul olunur.»

37- İstemeden ve Göz Dikmeden Kendisine Bir Şey Verilen Kimsenin Onu Alması Mübah Olduğunu Beyan Babı

110- (1045) Bize Hârûn b. Ma'arûf rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. H.
Bana Harmeletü'bnu Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâd'dan, o da Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da babasından naklen haber verdi. Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Ben Ömerü'bnu'l - Hattâb (Raâiyallahü awîı)*ı şöyle derken işittim, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) bâzan bana (Beytül mâlden) bir şeyler verin, ben de: Bunu benden daha fakirine ver, derdim. Hattâ bir defa bana bir mal verdi de: Onu benden fakir birine ver dedim. Bunun üzerine ResûÎüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sen bunu al! bu kabilden göz dikmediğin ve İstemediğin halde sana gelen malı da al. Böyle olmayan bir malı ise canın çekmesin.» buyurdular.

111- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki); Bana Amrû'bnu Haris, İbni Şihâb'dan, o da Salin b. Abdillâh'dan, o da babasından naklen haber verdi. Ki, Resûlüllah [SalhtUaiıü Aleyhi ve SV//rıı/; Ömerü'bnii'l Hattâb i Punliyal lahi anlı} (Beytülmalden) birşeyler" verin fakat Ömer ona: Yâ Re-sûlâllah bunu benden daha fkir birine yer dermiş. Bunun üzerine Resûlüllah (SalhUnhii Aleyhi ıc Selleıu) kendisine:
«Sen bunu al ister kendine mal et, istersen sadaka olarak ver. (Bir daha) göz dikmediğin ve istemediğin hâlde bu kabil maldan sana bir şey gelirse onu al. Böyle olmayan bir malı ise canın çekmesin» buyurmuşlar.
Salim: «Bundan dolayıdır ki İbni Ömer kimseden bir şey istemez; verilen bir şeyi de geri çevirmezdi.» demiş.

(...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Âmir şunları söyledi: Bana da İbni Şihâb bu hadîsin mislini de Sâib b. Yezîd'den, o da Abdullah b. Sadi'den, o da Ömerû'bnu'l - Hattâb [HuıiiraUüiui aııh]'dan, oda Resûlüllah {StithiUahü Aleyhi ve Se//ciH.)'den naklen rivayet etti.
İmam Müslim' in hatâ ettiğini söyleyenler olmuştur. Ez cümle Ebû Aîiy Îbni's-Seken (294 - 353) Sâib b. Yezid ile Abdullah b. Sa'dî arasında Huveytib b. Abdiluzzâ adında bir râvi daha bulunduğunu bildirmiş; Nesâi : «Bu hadîsi Sâ'ib, İbni Sa'di'den işitmemiş, oun İbni Sa1di'den Huveytib vasıtası ile rivayet etmiştir...» Daha başka hadis imamları da buna benzer sözler söylemişlerdir.
Nevevi (631 - 676) bunu te'yîd eden bâzı rivayetlerin sened-lerini naklettikten sonra şunları söylüyor: «Abdülkaadir demiş ki: bu hadisi Nu'mân b. Râşid, Zühri' den rivayet etmiş; Huveytib'ı senedden ıskaat etmiştir. Ma'mer de Zühri' den rivayet etmiştir. Ma'mer'den rivayet edenler ise Huveytib hakkında ihtilâfa düşmüş; Süfyân b. Uyeyne, Zühri' den rivayet eden cemâat gibi nakleylemiş; İbni Mübarek, Huveytib'ı senedden düşürmüştür. Ma'mer'den Abdürrezzâk dahî rivayette bulunmuş fakat Huveytib ile İbni Sa'di'yi senedden ıskaat etmiştir.
Hafız Abdülkaadir bütün rivayetlerin tarîklerini böylece anlattıktan sonra: bu hadîsin tarikleri böylece sona ermektedir. Sahîh olan tarik

cemâatin ittifak ettiği yâni Zühri' nin, Sâib'den, onun da Huveytib (den, onun da İbni Sa'di'den, onun da Hz. Ömer' den naklettiği rivayettir.»
$u hâlde bu hadisi dört şahabı bir birinden rivayet etmiş demektir. Bunlar: Sâib b. Yezid , Huveytib b. Abdiluzzâ, Abdullah b. Sa'di ve Ömer [HluIimıiIh-hii anhiivı)hazerâtıdır.
Dördüncü rivayetin senedindeki «Saldı» hakkında İmam Nevevî : «Ulemâ bunu kabul etmemişlerdir; doğrusu (Sa'dî)' dir; nitekim Cumhur da onu böyle rivayet etmişlerdir.» demiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Taberi diyor ki: «Ulemâ bu hadisteki (al) emrinin nedb ve irşâd için geldiğine ittifak ettikten sonra ihtilâfa düşmüş; bâzıları: hediyyeyi veren sultan olsun sûlih veya fâsik olsun verilen şeyi kabul etmek mendübtur; elverir ki hediyye vermesi caiz. olan bir kimseden gelsin, demişlerdir. Hz. Ebû Hüreyre' nin

112- (...) Bize Kuteybetü'bnü Sâîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Bükeyr'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da İbni Sâid[43] el-Mâlikî' den naklen rivayet etti ki, İbni Sâid'i şöyle demiş. Ömerü'bnu'I-Hattâb (Racliyalîahü anlı) beni zekât toplamaya memur etti. Bu işi bitirip zekâtları kendisine teslim edince bana ücret verilmesini şmretti. (Kendisine) : Ben ancak Allah için vazife gördüm. Ecrim de Allah'a aittir; dedim. Bunun üzerine Ömer (]]ıuliyulh:hii aıhh Sana verileni al çünkü ben de Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellcıu) devrinde bu vazifeyi gördüm; Bana ücret verdi. Ben de senin dediğin gibi söyledim, fakat Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellcm) bana: «İstemediğin halde sana bir şey verilirse onu ye ve tasaddûk et buyurdular.» dedi.

(...) Bana Hârûn b. Saîd El - Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amru'bnü Haris, Bükeyr b. El Eşecc'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da İbni Sa'di'den naklen habeı< verdi. Ki İbni Sa'dî şöyle demiş:
«Ömeru'bnü'l - Hattâb (Rtuliyullahü mıh) beni zekât toplamaya memur etti...» râvi hadisi Leys hadîsi gibi rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Zekât» ve «Ahkâm» bahislerinde, Nesâî «Zekât»'da muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Hadîsin üçüncü rivayetinden İbni Vehb ile Amr arasında (dedi ky ta'bîri kısaltma maksadı ile hazf edilmiştir. İmam Nevevî senedi okurken bunun mutlaka okunmasına yâ'ni oraya geldikde iki dei'û «kaale» denilmesine tenbîh etmiş; Amr'in «bana İbni Şihâb bu hadisin mislini de rivayet etti...» sözünü ise doğru ve yerinde bulmuştur. Zîrû Amr, İbni Şihâb' dan bir biri üzerine matuf olarak bir çok hadisler rivayet etmiş; İbni Vehb onları böylece dinlemiştir. Rivayet sırası ikinci veya üçüncü hadise gelince onu (atıf vâvı) ile naklederek: «Bana İbni Şihâb bu hadisin mislini de rivayet etti...» demiştir. Çünkü kendisi öyle işitmiştir.
Kaadı İyâz'ı beyânına göre bu hadisin senedinde (bana biri hediyye verirse ben onu kabul ederim. Sormaya gelince: bunu yapmam) dediği rivayet olunur. Böyle bir rivayet Hz. Ebu'd-Derdâ' dan nakledilmiştir. Âişe (RadiyaUahü anhâ) Muâviye'nin hediyyesini kabul etmiştir...»
Taberi bundan sonra İbni Ömer, İbni Ab-bâs, Aliyü'bnü Ebî Tâlib (RudiyaHahü anlı) hazerâtının da hediyye kabul ettiklerine dâir nakiller yapmış; Resû-lüllah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Selkm)'in:
«O bizim için hediyyedir» buyurduğunu söyleyerek Hz. Berîre'ye verilen bir sadakadan yediğine işaret etmiş; Tabiînden: Alkâme, Esved, İbrahim Nehaî, Hasan-ı Basrî ve Şa'bî' nin dahîhediyye kabul ettiklerini söylemiştir.
Bu zevatın kavilleri üç kısma ayrılır. Şöyle ki:
a- Helâldan kazanıldığı bilinen hediyyenin reddi doğru değildir.
b- Haramdan kazanıldığı ma'lûm olan hediyyenin kabulü haramdır.
c- Nereden kazanıldığı bilinmeyen hediyye hakkında araştırma yapılmaz. Zahire göre o hediyyeye sâhib çıkan biri bulunmadıkça onu kabul etmek evlâdır.
Bir takım ulemâya göre bu hadîsi ile Resûlüllah (Sullallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetini sultandan maada her kesin hediyyesini kabule da'vet etmektedir. Sultan hediyyesini ise bâzıları haram, bâzıları mekruh saymışlardır. Rivayete nazaran Hâlid b. Üseyd Mesrûk'a otuz bin dirhem hediyye vermiş; fakat Hz. Mesrûk kabul etmemiştir. Kendisine: «Sen bunu alsan da akrabana yardım etseydin ya!» diyenlere Mesrûk (Rulıhnchttllolı) «Ben bunu almakla bir hırsızın çaldığı malı almam arasında hiç bir fark görmüyorum; ne buyurursun?» cevâbını vermiştir. İbni Şirin ve îbni Muhayriz , sultandan hediyye kabul etmemişlerdir. Hişâm b. Urve [Puih'nııehullıih) : «Abdu1lah b. Zübeyr bana ve kardeşime beş yüz altın gönderdi. Fakat kardeşim: bu paralan geri çevir! dedi ve o paralardan ihtiyacı olmadığı halde kim yedi ise Allah onu bu paralara muhtâc etti.» demiş.
İbnu 1-Münzir sultanın hediyyesini: Muhanined b. Vâsi', Sufân-ı Sevrî, Abdullah İbni Mübarek ve İmam Ahmed b. Hanbel1 in keril gördüklerini söylemiştir.
Bu kavlin vechi şudur: Ümerâ ve sultanların ekseriyyetle kazandıkları malı meşru yollardan elde etmediklerini görmüş; dînlerinin selâmeti ve ırzu namuslarının berâeti nâmına böyle haram karışan mala yanaşmaktan sakınmışlardır.
Bâzılarına göre bu hadis bilâkis yalnız sultanın hediyyesini kabule teşviktir. İkrime'nin; «Biz hediyyeyi yalnız ümerâdan kabul ederiz.» dediği rivayet olunmuştur.
Taberî ; «Bence doğrusu, Peygamber {SullidhiJlii Aleyhi ve Sellem) herkesin hediyyesini kabule teşvik buyurmuştur. Hediyye sultandan olsun, başkalarından gelsin mutlak surette kabul edilir. Zira Hz. Ömer hadîsinde tahsis olunmaksızın her nev'i malı kabul etmesi emir buyurulmuş; yalnız bâzı hâller istisna edilmiştir...» demektedir.
2- Malına haram karışan bir kimsenin alış veriş yapmaya ve hediyyesini kabule gelince: Bunu bâzıları kerih görmüş; bir takımları tecviz etmişlerdir. Abdullah b. Yezîd, Ebü Vâil, Kaasim, Süfyân-ı Sevri ve Salim kerih görenlerdendirler. Hattâ Sâ1im'in Mısır'da şarap sattığı söylenen âzadlı bir câriye ölmüş de mirası Sâ1im'e kaldığı halde almamış. İmam Mâ1ik'in beyânına göre Abdullah b. Yezîd: «Ben helâl rızkla geçinip dururken, içinde az bir şey haram bulunan kazanca tama' ederek bütün malını ifsâd edenlere çok şaşarım!» demiş.
Sahâbe-i Kiram' dan İbni Mes'ûd (Uadiyal-lahü anlı) ile tabiinden İbrahim Nehai, Said b. Cübeyr, Mekhûl ve Zührî caiz görmüşlerdir. Ri· vâyene nazaran Hz. İbni Mes'ûd'a bir adam gelerek ribâ yemekten çekinmeyen, helâle harama dikkat etmeyen bir komşusu olduğunu söylemiş ve: «Bu adam bizi yemeğe davet ediyor, ihtiyâcımız olduğunda kendisinden ödünç para alıyoruz.» demiş İbni Mes'ûd (RadiyaUaJıii anlı)- «Sen, onun dâvetine icabet et, ödünç para da al, bu caizdir. Günâhı onundur.» cevâbını vermiş. İbni Ömer Hazretlerine dahi ribâ yiyen bir adamın yemeği yenilip yenilemeyeceği sorulmuş o da buna cevaz vermiş. İbrahim Nehaî malına helâlle haram karışan kimsenin yemeği hakkında: -Ancak haram olduğu bilinen yemeği yenmez.» cevâbını vermiştir.
Mekhûl ile Zühri'den dahi haramla helâl karışan maldan yemekte beis görmedikleri, yalnız haram olduğu ayni ile bilinen yemeği mekruh

gördükleri rivayet olunur.
İbni Ebi Zi'b bunu tecviz etmiştir.
İbni Münzir diyor ki: «Bu bâbda ruhsat verenler Teâlâ Hazretlerinin Yahudiler hakkında
«Onlar yalanı çok dinler, haramı çok yerler. [44] » âyeti kerîmesi ile istidlal etmişlerdir. Filhakika Peygamber (Sullallahü Aleyhi ve ScHcm) zırhını bir Yahudiye rehnetmişti.»
Taberî «Allah Teâlâ Hazretlerinin ehl~i kitaptan cizye alınmasını mubah kılmasında Müslümanın eline geçen haramdan mı, helâlden mi kazanıldığını bilmediği malın haram olmadığına en arık delildir. Zira Teâlâ Hazretleri ehl-i kitabın eskeri mallarının şarap ve domuzdan kazanıldığını, ribâ muamelesi yaptıklarını bildiği hâlde onlardan alınan cizyeyi mubah kılmıştır. Binâenaleyh harama helâle dikkat etmeyen bir kimsenin verdiği bir mal aynen haram olduğu bilinmedikçe kabul edilir.» diyor.
Sahabe ve Tabiîn' in bâzı imamları da buna kaail-dirler. Malına haram karışan kimseden bir şey almayı mekruh görenler bu hususta takva yolunu tutarak şüpheli şeylerden sakınmayı ihtiyata daha muvafık görmüşlerdir.
3- Müslümanların hükümdarı kendince maslahata daha muvafık gördüğü zaman iki fakirden ihtiyâcı az olanına Beytü'1 -Mâl'den nafaka verebilir.
4- İstemeden verilen helâl malı almak, almamaktan daha hayırlıdır. İslâm hükümdarının verdiği ihsanı geri çevirmek edep ve terbiyeye aykırıdır.
Verilen bir ihsanı kabul hususunda Nevevî şunları söylemiştir: «Kendisine mal verilen bir kimsenin, o malı kabul etmesi vâ-cib midir, değil midir mes'elesinde ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Sahih ve meşhur olan kavle göre sultandan başkasının ihsanını kabul etmek müstehâbdir. Sultânın ihsanı ise sahih kavle göre malının ekserisi haram ise haram, aksi takdirde mubahtır. Ulemâdan bir taife Sultânın ihsanını kabul etmek vâcibdir. Zira Teâlâ Hazretleri (Resulün size getirdiği şey'i alın [45].) buyurmuştur. Sultânın ihsanını kabul etmeyen bu emre uymamış gibi olur; demişlerdir.»
Tahâvî : «Bu hadîsin mânâsı sadakalara değil, hükümdârın zengin, fakir herkese taksim ettiği mallara aittir. Böyle mallar haika fakir oldukları için değil, o mallarda haklan bulunduğu için verilir. Bundan dolayıdır ki Resülüllah (SallaUuhü Aleyhi ve Sellenı), Hz: Ömer'in verilen malı kabul etmemesini hoş karşılamamış-tır. Çünkü ona verdiği mal, fakirliğinden dolayı değildir. Ömer (Raıhyallalıü anlı), verileni kabul etmeyince Resülüllah \Sal\a\hhü Aleyhi ve Selîem) kendisine: (Bunu al da kendine mâl et.) buyurdular, hadisi Şuayb, Zührf den böyle rivayet etmiştir. Bu gösteriyor ki Ömer'e verilen mal sadaka mallarından değilmiş.»
5- Hadis-i şerif Hz. Ömer'in menkâbesine, fazilet ve takvasının büyüklüğüne delildir.
6- Müslümanlar nâmına dini ve dünyevi vazife gören bir kimsenin gördüğü vazife mukabilinde ücret alması caizdir.

38- Dünyaya Tama' Etmenin Keraheti Babı

113- (1046) Bize Zühoyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebü'z - Zinâddan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hürey-re'den o da Peygamber [SaUallıhü Aleyhi ve Seüemyden naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«İhtiyarın kalbi iki şey'i sevme hususunda gençtir; Yaşama sevgisi ile mal sevgisinde.»

114- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Vehb, Yûnus'dan, o da Saîd b. El - Müseyyeb'den, o da Ebı Hüreyre'den naklen haber verdi ki Resülüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeUevıh
«İhtiyarın kalbi iki şeyi sevme hususunda gençtir: Çok yaşama ve mal sevgisi hususunda.» buyurmuşlar.
Ba hadîsi Buhâri ile Nesâİ «Kitâbu'r-Rukaak»'da tahrîc etmişlerdir.
İki şeyden murâd: İki haslettir.
«İhtiyarın kalbi... gençtir...» ifâdesi mecaz ve istiaredir. Mânâsı: İhtiyarın kalbi, hayât ile malı kemâli ile sever. Tıpkı bir gencin kanının kaynadığı anlardaki kuvveti gibi. Bu hususta sevgisi kâmildir, demektir. Yâni «Genç» kelimesi: Hırsın kemâli mânâsına istiare edilmiştir. Çünkü genç bir kimsenin ömrü uzun ve kuvveti yerinde olduğu için ihtiyarın özentisi de ona benzetilmiştir.
Nevevî bu hadisin tefsirinde bâzılarının kabule şâyân olmayan sözler söylediklerini kaydetmiştir.
Yaşamayı sevmekle uzun hayatı sevmek mâ'nâ i'tibârîle birdir.

115- (1047) Bana Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr ve Ku-teybetü'bnu Saîd hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Enes'den naklen haber verdi. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemh
«Âdem oğlu ihtiyarlar fakat onun iki şeyi genç kalır, (Bunlardan biri) mat'â tama' (diğeri) yaşama hırsıdır.» buyurdular.

(...) Bana Ebû Gassân El - Mismai ile Muhammedü'bnu'l - Mü-sennâ rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Ded ki): Bana, babam, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Nebiyullah (SuUtiUtthii Aleyhi ve Sellent) yukarki hadisin mislini söylemiş.

(...) Bize Muhammedü'bnu'! - Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki):Bize Muhammet!ü'bnıı Catfer rivayet etti. (Dedi ki) Bize ŞıTbe rivayet etti. (Dedi ki): Ben, Katâde'yi* Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Se/ZemJ'den naklen b hadisin mislini rivayet ederken dinledim.
Bu hadisi Buharı «Kitâbu'r-Rukaak»'da Hz. Enes' den şu lâfızlarla tahrîc etmiştir: «Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
— Âdem oğlu büyür, onunla beraber de iki şey büyür: Mal sevgisi, uzun ömür sevgisi; buyurdular.»
Bu iki hadisde hassaten yaşama sevgisi ile mal sevgisinin zikre-rilmesi, insanın en ziyâde nefsini sevdiği içindir. Bundan dolayıdır ki uzun ömür ister. Yaşamak da mal sayesinde olur. İnsan ecelinin yaklaştığını hissedince bu iki sevgi daha ziyâdeleşir. Uyku bile sabaha karşı yâni gecenin sonunda daha tatlı olur. Bu da gösterir ki bir şey'in sonu yaklaştıkça kıymet ve lezzeti artar.

39- Oğlunun İki Vadi (Dolusu) Malı Olsa, Bir Üçüncüsünü İsteyeceği Babı

116- (1048) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr ve Kutey-betü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya (Ahberanâ) dedi, ötekiler: (Had-desanâ) tâbirini kullandılar. (Dediler ki): Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Enes'den naklen tahdîs eyledi. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)-
«Âdem oğlunun iki vadi dolusu malı olsa, üçüncü bir vadi daha isterdi. Âdem oğlunun karnını topraktan başka bir şey dolduramaz. Amma

Allah, tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder.» buyurdular.

(...) Bize İbnü'l -Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. İbnü'l-Müsennft (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Biz Şu'be haber verdi; (Dedi ki): Katâde'yi, Enes b. Mâlik'den hadis rivayet ederken dinledim; Enes ^öyle demiş: «Ben Resûlüllah (Sallaîlahi Aleyhi ve SeÎîem)yi Ebû Avâne hadîsi gibi hadîs söylerken işittim. Bu söylediklerini (semâdan) indirilen bir şey miydi, yoksa kendinden mi söylüyordu bilmiyorum.»

117- (...) Bana Harmeletü'bnu Yahya rivayet etti. (Dedi ki: Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) :Bana Yûnus, İbni Şihâbdan, o da Enes b. Mâlik'den, o da Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemyden naklen haber verdi; şöyle buyurmuşlar:
«Âdem oğlunun bir vâdî dolusu altını olsa, bir vadisi daha olmasını ister. Onun ağzını ancak toprak doldurur. Ama Allah tevbe edenin tev-besini kabul eder.»

118- (1049) Bana Züheyr b. Harb ile Hârûn b. Abdillâh rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Haccâc b. Muhammed, İbni Cüreyc'den rivayet etti; demiş ki: Atâ'yi şöyle derken işittim: Ben, İbni Abbâs'ı şunları söylerken dinledim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Adem oğlunun bir vâdî dolusu malı olsa, bir misli daha olmasını İsterdi. Adem oğlunun nefsin» ancak toprak doldurur. Ama Allah, tevbe edenin tevbesini kabÛI eder.» buyururken işittim.
İbni Abbâs: «Bunun Kur'ari'dan olup olmadığım bilmiyorum.» demiş.
Züheyr'in rivayetinde râvî: «Bu Kur'ân'dan mıdır, değil midir, bilmiyorum...» şeklinde rivayet etmiş; îbni Abbâs'ı zikretmemiştir.
Enes ve îbni Abbâs hadislerini Buhâri «Kitâbu'r-Rukaak»'da tahrîc etmiştir.
Hadîs-i şerif muhtelif lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlerde: «Âdem oğlunun iki vadi dolusu matı,» diğerlerinde «Bir vadi dolusu» denildiği gibi bir rivayette «Mal», diğer rivayette onun yerine «Altın», başka bir rivayette «Altın ve gümüş...» tâbirleri kullanılmıştır. Keza rivayetlerin birinde «Âdem oğlunun karnını...», diğer rivayette «Adem oğlunun gölünü...», başka bir rivayette «Âdem oğlunun ağzını...», daha başka bir rivayette de: «Âdem oğlunun nefsini ancak toprak doldurur.» buyurulmuştur.
«Doldurur* yerine «Doyurur» denilmiştir.
Rivayetlerin birinde Karnını», ikincisinde «gözünü», üçüncüsünde «ağzını doldurur.» buyurulmasmdan murâd: Hakikaten toprak doldurmak değil, kinaye suretiyle ölümdür. Çünkü insanın karnına veya ağzına toprak dolmasını istilzam eden şey: ölümdür. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) bu sözü ile: «İnsan ölünceye kadar dünyâya doymaz.» demek istemiştir. Binâenaleyh rivayetlerin arasında lâfız farkları bulunmakla beraber hepsi ayni mânâyı ifâde ederler.
Bâzıları: «Bütün rivayetleri ayni mânaya almak hadisin râvîleri muhtelif olduğuna göre güzel bir şeydir. Fakat râvileri ayni zevat olduğuna göre ibarelerin muhtelif sekililerde nakledilmesi râvüerin tasarrufundan ileri gelir.» demişlerdir.
Aynî, ibare değişikliğini râvîlere nisbet etmektense Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e havale eyleminin evlâ olduğunu söylüyor. Zira râvîlere nisbet edilirse onlar, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Selle-mYin ifâdesini değiştirmekle itham edilmiş olurlar.
Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir:
«Âdem oğlunun içini yahut karnını ancak toprak doldurur» ifâdesinin mânâsı açıktır. Fakat hadisin bâzı rivayetlerinde bunların yerine Nefsini», bâzılarında «ağzını», diğerlerinde «Gözünü doldurur.» denilmiştir. Bunun vechi nedir?
Cevâp: Neıis kelimesi ile insanın bedeni ifâde edilmiş" ve küllü zikir cüz'ü irâde kabilinden karnı kastedilmiştir. Ağzın zikredilmesi; karın boşluğuna yol olması hasebiyledir. Göze gelince: Göz matlûb olan şeyler hususunda asıldır. Çünkü insanın beğenip isteyeceği şeyleri o görür. Ekseri rivayetlerde bunların yerine karın zikredilmiştir. Çünkü insanın mal istemesi: ekseriyetle yiyip içmek ve lezzetyâp olmak içindir. Bittabiî yenilen içilen şeyler karındaki mideye giderler.
Tıybî diyor ki: «Bu hadîsin sonunda (Âdem oğlunun karnını ancak toprak doldurur.) buyurulmasi: Ondan önceki beyanâtın tezyil ve takriri mesabesindedir. Sanki şöyle denilmiştir: Topraktan yaratılan insanı ancak toprak doyurur.»
Hadis-i şerif, ekseriyetle insanların dünyâya tamahkâr olduklarını bildirmektedir. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellevı)'in:
«Allah, tevbe edenlerin tevbesini kabul eder.» buyurması da bu mânâyı te'yid etmektedir. Çünkü son cümlenin mânâsı: «Allah hırs, tama' ve şâir kötü hasletlerden tevbe edenin tevbesini kabul eder.» demektir.

119- (1050) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alîyyu'bnu Müshir, Dâvûd'dan, o da Ebû Harb b. Ebî'l - Esved'den, o da babasından naklen rivayet etti. Ebû'I - Esved şöyle demiş: Ebû Mûsâ El - Eş'arî Basra'hların hafızlarına haber gönderdi. Bunun üzerine Kur'ân - ı Kerim'i iyi okuyan üçyüz hafız (gelerek) onun yanına girdiler. Ebû Mûsâ (onlara): Sizler Basralıların en iyileri ve hafızlarısınız. Kur'ân'ı tilâvet edin. Sakın (Kuran okumadan) üzerinizden uzun zaman geçmesin. Sonra sizden öncekilerin kalpleri gibi sizin de kalpleriniz katılaşır. Biz (vaktiyle) bir sûre okurduk. Onu gerek uzunluk; gerekse şiddet hususunda Berâe sûresine benzetirdik. Sonra o sûre bana unutturuldu. Yalnız ben, ondan şunları ezberimde tutabildim: »
(Âdem oğlunun iki vadi dolu malı olsa, mutlaka bir üçüncüsünü daha isterdi. Âdem oğlunun karnını ancak toprak doldurur.)
Bir sûre daha okurduk, onu müsebbihât [46] denilen sûrelerden birine benzetirdik. Bana o da unutturuldu. Ancak o sûreden şu âyet ez-berimdedir:
(Ey îmân edenler! Yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Sonra bunlar boyunlarınıza bir şahadet olarak yazılır da, kıyamet gününde onlardan mes'ül olursunuz.)
Bu hadiste Hz. Ebû Mûsâ, Berâe sûresine benzettiklerini sonradan neshedildiğini yalnız hatırında bir âyet kaldığını, o da:
«Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, bir üçüncüsünü isterdi., ilâh..» âyeti olduğunu bildirmiştir ki bundan evvelki hadîste İbni Abbas (Radiyaîlahü anhj'ın «Bu Kur'ân'dan mıdır, değil midir, bilmiyorum.» sözü ile işaret ettiği söz budur. Daha evvelki hadîste Hz. Enes'in : «Semâdan indirilen bir şey miydi, yoksa kendinden mi söylüyordu...» diyerek şekkettiğini bildiren sözü buraya ait değildir.
Hz. Ebû Mûsâ' nın unuttuğunu bildirdiği ikinci süre hakkında Müslim sârini Übbi şunları söylemiştir: «İhtimâl ki Ebû Mûsâ' nın unuttuğu sûre hâlen okunmakta olan iki sûreden biridir. Kendisi sûreyi unutmuş, ezberinde yalnız mensûh olan âyet kalmıştır.»
Hadîs-i şerif, Kur'ân-ı Kerîm'de nesih vâki olduğuna delildir. Neshin lügat ve ıstılah mânâlarını evvelce görmüştük.
Kaadı İyâz'm beyânına göre Kur'ân-ı Kerim' de nesh üç şekilde vâkî olmuştur:
1- Hükmü neshedilip, lâfzı neshedilmeyen âyetler. Neshedilen âyetlerin ekserisi bu kabildendir.
2- Hem lâfzı hem hükmü neshedilenler. «Süt çocuğunu üç defa emzirmek, hürmet isbât eder.» âyeti gibi
3- Lâfzı neshedilip, hükmü baki olan âyetler. Usûl-i fıkıhda misâl gösterilen ihtiyar erkekle ihtiyar kadının zinadan dolayı recm edilmeleri âyeti bu kabildendir.

Allah Teâlâ hikmeti iktizâsı bâzı âyetleri unutturmuştur. Fakat nesih mes'elesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fin. dünyâdan gitmesi ile sona ermiştir.

40- Zenginliğin Mal Çokluğundan İbaret Olmadığı Babı

120- (1051) Bize Züheyr b. Harb ile İbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellevı):
«Zenginlik mal çokluğundan ibaret değildir. (Hakîkî) zenginlik, gönül zenginliğidir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharı «Kitâbu'r-Rukaak»'da, Tirmizi «Kitâbu'z-Zühd»'de tahric etmişlerdir.
Araz: Dünyâ malı, demektir. Bunda altın ve gümüş dâhil değildir. Bu kelime «arz» şeklinde okunursa İbni Fâris'e göre altınla gümüşten maada bütün dünyâ malları, mânâsına gelir. «Araz» ise: Ona göre insanın dünyâdan aldığı nabîbdir. Hadisin mânâsı şudur: Hakiki zenginlik mal çokluğundan ibaret değildir. Hakîki zenginlik gönül zenginliği yâni dünyâya tama' etmemektir. Bir çok mal sahipleri vardır ki gönülleri fakirdir. Çünkü ellerindeki malı ziyâde-leştirmek için geceyi gündüze katarlar. Böyleleri bir türlü mala doymadıkları için manen fakirdirler. Gönlü gani olan kimse ise Allah Teâlâ'nın takdirine razıdır. Allah'ın ihsan hazineleri sarfetmekle tükenmeyeceğini bildiği için fazla kazanmaya hırs ve tama' göstermez. Dâima gözü toktur. İşte hakîki zenginlik de budur.

41- Bol Bol Verilen Dünya Nimetlerinden Korkulma Babı

121- (1052) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys b. Sa'd haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnu Saîd de rivayet etti. —îki râvinin lâfızları birbirine yakındır.— (Dedi ki): Bize Leys, Saîd b. Ebî Saîd-i Makburfden o da İyâz b. Abdillâh b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. lyâz, Ebû Saîd-i Hudrî'yi şöyle derken işitmiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak cemaata hutbe okudu. Ve şunları söyledi:
«Hayır Vallahi! Ey cemâat! Ben, sizin için ancak Allah'ın size vereceği dünyâ zînetlerinden korkuyorum.» buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
— «Yâ Resûlallahl Hiç hayır şerri getirir mi?» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet sükût etti, sonra:
— «Nasıl dedin?» diye sordu. O zât:
— «Yâ Resûlallahl Hiç hayır şerri getirir mi? dedim.» cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şunları söyledi:
— «Şüphesiz ki hayır ancak hayır getirir. (Ama) mal hayır demek midir? Şu muhakkak ki derenin yetiştirdiği her nebat şişkinlikten ya öldürür yahut öfmeye yaklaştırır. Yalnız yeşillik yiyen hayvanlar müstesna. (Bunlar karın dolusu) yerler, böğürleri doldu mu güneşe karşı durur, rahatça def-i hacet yahut bevleder sonra geviş getirirler. Ve yine (dönerek) ot yerler. Şimdi her khn hakkıyla bir mal alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Her kim de hakkı olmadığı hâlde bir mal alırsa, onun misâli yiyip yiyip doymayan obur gibidir.»

122- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Mâlik b. Enes, Zeyd b. Es-lem'den o da Ataâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Said-i Hudri'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Sizin için en ziyâde korktuğum şey. Allah'ın size verdiği dünyâ zînetleridir.» buyurmuş. Ashâb:
— «Dünyâ zînetleri nedir yâ Resûlallah?» diye sormuşlar. Resûlül-lal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Yerin bereketleridir.» cevâbını vermiş. Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Hiç hayır, şerr getirir mi?» demişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «(Evet) hayır ancak hayrı getirir; hayır ancak hayrı getirir; hayır ancak hayrı getirir. (Ama) derenin yetiştirdiği her nebat yâ öldürür yahut ölüme yaklaştırır. Yalnız yeşillik yiyen hayvanlar müstesna. Çünkü onlar yerler, böğürleri şistimi güneşe karşı dururlar, sonra geviş getirirler, rahatça def-i hacet ve bevlederler, sonra tekrar dönerek ot yerler.
Şüphesiz ki bu mal yeşil tatlı bir şeydir. Onu her kim hakkı İle alır da, yerli yerince sarfederse, o ne âlâ nafakadır. Her kim de haksız yere alırsa, yiyip yiyip doymayan (obur) gibi olurlar.» buyurmuşlar.

123- (...) Bana Alîyyu'bnu Hucr rivayet etti. (Dedi Ki): Bize îsmâîl b. İbrahim, Destevâî sahibi Hişâm'dan, o da Yahya b. Ebî Ke-sîr'den, o da Hilâl [47] b. Ebî Meymûne'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberin üzerine oturdu, biz de etrafına oturduk. Şöyle buyurdular:
— «Ben den sonra sizin için korktuğum şeylerden biri, size dünyâ ni'-metleri fle zînetierinin müyesser olmasıdır.»
Bunun üzerine bir adam:
— «Hiç hayır, şerr getirir mi Yâ Resûlallah?» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap vermeyerek sükût buyurdu. O adama:
— «Aceb sana ne oluyor ki sen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe söz söylüyorsun, hâlbuki o, seninle konuşmuyor?» diyenler oldu. Bir de baktık ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ vahy indiriliyor. Az sonra boşanan terini silerek açıldı ve:
— «Şu suâli soran yok mu?» buyurarak, adetâ soran zâtı över gibi davrandı. Müteakiben:
— «Hakîkaten hayır, şerri getirmez. (Ama) derenin yetiştirdiği nebatlardan bâzısı yâ öldürür yahut ölüme yaklaştırır. Yalnız yeşillik yiyen hayvanlar müstesna. Çünkü onlar yerler yerler de, böğürleri doldu mu gün-şe karşı dururlar, rahatça def-i hacet ve bevlederler. Sonra yine otlarlar.
Bu mal yeşil, tatlı bir şeydir. Ondan yoksula, yetime ve yolcuya veren kimse ne iyi Mûslümandır. —Burada râvî: Yâhutta hadîs Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//ew)'in buyurduğu gibidir, demiştir.—
«Onu haksız olarak alan kimse yiyip yiyip doymayan obur gibidir mal kıyamet gününde onun aleyhine şahit olacaktır.» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Zekât» ve «Rukaak» bahislerinde, Nesâi «Zekât» bahsinde tacric etmişlerdir.
«Zehratü'd-Dünyâ»: Dünyânın güzelliği, demektir. 8u tâbir -Zehratü'l - Eşcâr- yâni ağaçların çiçeği terkibinden alınmıştır.
îbnü'1- A'râbî'ye göre «Zehra»: Beyaz çiçek demektir.
îmam A'zam Zehr» ile «Nevr»'in ayni mânâya geldiklerini söylemiştir.
«Mecmaû'l - Garâyib» nâm eserde: «bu terkipten murâd: Muhtelif eşya, mal, elbise, mezruât v.s. gibi güzelliği ile insanları aldatan şeylerdir. Hâlbuki bunlar pek az devam ederler.» denilmiştir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minberde ümmetinin dünyâ zinetleri ile

nimetlerine aldanarak ibâdetlerden geri kalacaklarından korktuğunu anlatmış, bunun üzerine ismi bilinmeyen bir zât: «Hiç hayır şerr getirir mi?» diyerek, biz ganimet v.s. gibi mubah olan mallardan yi-yiyoruz; bu ise hayırdan başka bir şey değildir. Hayır nasıl şerr getirebilir? şeklinde inkârda bulunmuş, hayırın şerr getirmesini ihtimâlden uzak görmüştür. Ashâb-ı kiram bu zâtın suâlini yersiz bularak, kendisini muâhaze etmişler çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap vermiyerek bir müddet sükût etmiş. Onlar, bu sükûtu canının sıkıldığına hamletmişler, sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahy indiğini görmüşler. Vahy nazil olduktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suâl soran zâta iltifat etmiş. Buhârî'nin rivayetine göre ashâb-ı kiram da bunu görünce o zâtı övmüşler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e o zâta şu cevâbı vermiş:
«Sizin elde ettiğiniz dünyâ metâı hayır değil, bir fitnedir. Evet, hayır ancak hayır getirir. Lâkin bu dünyâ zinetleri hayır değildir. Çünkü bunlar fitneye sebep olur. Onlarla siz âh ire t hususuna yönelmekten meşgul olursunuz.»
Bundan sonra mes'eleyi misâlle anlatmış ve:
«Baharın yetiştirdiği nebatların bâzısı çok yiyen hayvanları ya patlatıp öldürür yahut ölüme yaklaştırır. Ancak ihtiyâcına kadar yiyenlere zarar vermez. Dünyâ malı da öyledir, insanlar onu hoş görerek meylederler. Bâzısı, (mola gark oldu), denilecek şekilde çok mal edinir, bâzısı fazlasına tama' etmiyerek, azı ile iktifa eder. Mala gark olanlar ekseriyetle onun sebebiyle ya helak olur yahut helâka yaklaşırlar...» buyurmuşlardır.
Ezherî diyor ki: «Bu hadîste iki tane misâl vardır. Bunların biri hakka manî olacak derecede çok mal toplayanlara aittir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
(Baharın yetiştirdiği nebâtlann bâzısı öldürür.) cümlesiyle buna işaret buyurmuştur.
İkinci mesel: Mukteside aittir. Buna da: (Yalnız yeşil bakla yiyenler müstesna.) cümlesiyle işarette bulunmuştur. Zira yeşil bakla sebzelerin en iyilerinden değildir.»
Kaadı îyâz dahi şunları söylemiştir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına muktasıd ile çok mal toplayanın hâllerine misâl göstermiş ve:
(Sîz, bahar nebatlarının sırf hayır olduğunu, hayvanların onlarla beslendiğini söylüyorsunuz oma mes'ele sizin dediğiniz gibi mutlak surette hayır değildir. Bahar nebatlarının hayvanı öldürenleri yahut ölüme yaklaştıranları vardır. İşte çok yiyerek patlayan hayvanın hâli çok mal toplayıp onu yerli yerince sarfetmeyen insana benzer.) buyurarak, mal toplama hususunda i'tidâli aşmamaya işaret etmiş, sonra topladığı mal kendisine fayda veren kimseye geçerek, onu yeşil bakla yiyen hayvanın hâline benzetmiştir.
Benzerlik şu yöndedir: Hayvan yeşil baklayı yiyerek nasıl karnını doyurur, sonra hacetini defederse, mal toplayıp onu yerli yerince sarfeden de öyledir.»
«Yahut ta hadîs Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyurduğu gibidir.» diye şekkeden râvî Yahya b. Ebi Kesir'dir.
Malı haksız yere almaktan murâd: Yâ haramdan kazanmak yahut ihtiyâcı yokken çok mal toplayarak zekâtmı vermemektir. Böyle bir malın kıyamet gününde sahibi aleyhine şahadette bulunması dahî ya dile gelip söylemesi yahut amelleri yazan meleklerin şahadeti ile olacaktır.
Hadis-i şerifte zikredilen *Rabî'»'den murâd: Bâzılarına göre: Küçük dere'dir. Maamafih Bahar mevsimi kastedilmiş olmasına da bir mâni yoktur.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Bevl v.s. gibi düşük sözlerle misâl vermek caizdir.
2- Talebe mücmel gördüğü husûsâtı hocasına arzedebilir. Hocası dahî cevâba hazırlanmak için bir müddet onu geciktirebilir.
3- Yerinde olmayan suâl için sorana itiraz edilebilir.
4- Haramdan kazanılan malda bereket olmaz.
5- Âlim olan bir zâtın yanında bulunanları mal fitnesine düşmekten sakındırması ve hatâya düşeceklerinden korktuğu yerleri kendilerine izah ederek tembîhâtta bulunması gerekir.
6- Hadls-i şerîfde iktisâda ve sadaka vermeye teşvik vardır. Bâzıları bu hadîste zenginliği fakirlik üzerine tercih edenlere, bir takımları da bil'akis fakirliği zenginlik üzerine tercih edenlere delîl olduğunu söylemişlerdir.
Aynî diyor ki: «Mal toplamak haram değildir. Yalnız çok mal yığıp iktisât haddini aşmak zararlıdır. Nitekim yemek haram değildir. Fakat çok yemek hastalığa sebep olup, Matlûb olan iktisâttır.»
7- îmamın minber üzerine, cemâatin da onun etrafına oturmaları caizdir.

42- Îffet ve Sabrın Fazileti Babı

124- (1053) Bize Kuteybetü'bnu Said, Mâlik b. Enes'den kendisine îbni Şihâb'dan, ona da Ataâ' b. Yezîd El - Leysî'den, o da Ebû Saİd-: Hudri'den naklen okunan hadîsler meyânında rivayet etti ki, Ensâr'dan bâzı kimseler Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)* den bir şeyler istemişler, o da istediklerini vermiş. Sonra tekrar istemişler, yine vermiş. Elinde olan tükenince:
«Elimde bir mal bulunursa elbette onu sizden saklamam. Her kim afîf olmak isterse Allah onu afîf kılar. Ganî olmak isteyeni Allah ganî eder. .Her kim sabrederse, Allah ona sabır İhsan eder. Hiç bir kimseye sabırdan daha geniş ve daha hayırlı bir ihsan verilmemiştir.» buyurmuşlar.
(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürraz-zâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zühri'den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Zekât» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Hadîs-i şerîfde ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ihsan isteyen Ensârin isimleri bildirilmemiştir. Ancak ulemâdan bâzılarına göre Nesâî' nin rivayetinde Hz. Ebû Saîd'in de isteyenlerden biri olduğuna delil vardır. Zîrâ Ebû Said (Radiyallahü anh)ı «Annem beni şiddetli bir ihtiyâç dolayısıyla atıyye istemek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gönderdi, ben de gittim ve oturarak bekledim. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni karşılayarak:
— Her kim ganî olmak isterse Allah onu ganî kılar... buyurdular.» demiştir.
Lâkin Aynî bu istidlale haklı olarak itiraz etmiştir. Çünkü Ebû Saîd hadisinde onun Ensâr'la birlikte ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den bir şey istediğine delâlet eden cihet yoktur.
Hadisin bâzı rivayetlerinde Ensâr'm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellevz)'den üç defa atıyye istedikleri bildirilmiştir.
«Her kim afif olmak isterse, Allah onu afîf kılar...» cümlesinden mu-râd: Her kim dilenmekten afîf olmak isterse, Allah kendisine iffet

yâni haramdan sakınmayı ihsan eder; demektir.
«Ganî ofmak isteyeni Allah ganî eder...» cümlesi: Her kim kendini gani gösterirse Allah da onu başkalarına muhtaç bırakmaz; rızkını verir, demektir.
«Sabreden»'den murâd: Sabretmeye çalışandır. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böylesine Allah Teâlâ'nın hakikaten sabır ihsan edeceğini, bundan daha büyük bir ihsan bulunmadığını beyân etmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Dilenciye elindeki maldan bir-iki veya müteaddit defalar nafaka vermek, verecek bir şey bulunmadığı zaman ondan özür dilemek ve kendisini sabıra teşvik etmek meşrudur.
2- Hadîs-i şerif, geçim sıkıntısı gibi hâllerde sabırlı olmaya teşvik etmektedir.
3- Muhtâc olan kimsenin iffetli davranması, âleme el açmıya-rak kendisini müstağni göstermesi ve Allah'ın takdirine sabretmesi gerekir.
4- Hâline sabrederek, kimseden bir şey istememek evlâ olmakla beraber ihtiyâçtan dolayı istemek de caizdir.
5- Hadis-i şerif, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahavet ve semahatına, başkalarını kendi nefsine tercih ettiğine delildir.

43- Yalnızca İhtiyaca Yeten Rızık ve Kanaat Babı

125- (1054) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Ebû Abdirrahmân El-Mukrî[48] Saîd b. Ebî Eyyûb'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bana Surahbîl[49] yâni İbni Şerik, Ebû Abdirrahnân [50] El - Hubulî'den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen ri-
/âyet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).
«Müslüman olup da, kendisine ancak yetecek kadar rızık verilen ve Allah'ın kendisine verdiği He kanaat getirdiği kimse muhakkak felah bulmuştur.» buyurmuşlar.
Kefâf: Artık eksik olmamak şartıyla yetecek miktar rızık, denekti.
Hadis-i şerîf kendisinde zikredilen evsâf bulunan bir Müslüma-ın faziletine delildir.
Nevevi bu hadisle kefâf derecesinin, fakirlikle zenginlikten efdal olduğunu söyliyenlerin istidlal edebileceklerini bildirmiştir.

126- (1055) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n - Nâkıd ve ve Ebü Said-İ Eşecc rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ve rivayet etti (Dedi ki): Bize A'meş rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muham-med b. Fudayl, babasından rivayet etti.
Bu râvîlerin İkisi de Umaratü'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebû ZürV dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Yâ Rabb! Âl-i Muhammed'in rızkını ölmeyecek kadarcık ver!» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri ile Nesâî Kitâbu'r-Bukaak»'da, Tirmizî «Kitâbu'z-Zühd»'de muhtelif râvîlerden tahrîc etmişlerdir.
Lügat âlimlerinin beyânına göre «kûd»: Ancak ölümü karşılayabilecek kadar az yiyecektir.
Âli- Muhammed' den muradın ne olduğu evvel görülmüştü. Burada ondan murâd: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Jetnj'in zevceleri ile kızları olsa gerektir. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün hayâtında rızık nâmına dâima kefâf derecesi ile iktifa etmiş, fazlasına asla iltifat buyurmamıştır.
Bir gece elinde iki altın bulunduğu için uyuyamaması ve Hz. Bilâlı uyandırarak altınları onun vasıtasıyla fukaraya göndermesi bunun en bariz delillerindendir. Filhakika Al-i Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' yaşayış tarzları dahi öyle olmuştur.
Hadîs-i şerif, dünyâ malının azı ile idare olunmanın faziletine delildir.

44- Çirkin ve Kaba Sözlerle İsteyen Bir Kimseye Atıyye Verme Babı

127- (1056) Bize Osman b. Ebî Şeybe İle Züheyr b. Harb ve İshâk b. îbrâhîm El - Hanzalî rivayet ettiler, tshâk (Ahberanâ) dedi, ötekiler (Haddesenâ) tâbirini kullandılar. (Dediler ki): Bize Cerîr A'meş' den, o da Ebû Vâid'den, o da Selmân[51] b. Rabî'a'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ömerü'bnu'l - Hattâb (Radiyallahü anh) şunları söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bir malı taksim etti. Ben:
— «Vallahi Yâ Resûlallah! Bunlardan başkaları bu mala daha lâyıktır.» dedim. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Bunlar ya çirkin sözlerle benden mal istemek yâhutda cimriliğe nisbet etmek arasında beni muhayyer bıraktılar. Ben, cimri değilim.» buyurdular.
Bu hadîsten murâd: şudur: «Kendilerine mal verdiğim bu adamlar îmânlarının zaafiyeti sebebiyle beni iki şıkdan birini ihtiyara mecbur ettiler. Ya benden çirkin ve kaba sözlerle isteyecekler de, kendilerine mal vereceğim yahut kendilerine hiç bir şey vermeyip bana cimri diyecekler. Bu, onların hâlleri muktazâsıdır. Ben ise cimri değilim. Binâenaleyh iki ihtimâlden birine meydan bırakmadan kendilerine mal verdim.»
Yâni Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek mal verdiği adamların kaba-saba sözler söyleyerek mal istemelerine, gerekse kendisini cimriliğe nisbet etmelerine meydan vermemiş, ne tıynette adamlar olduklarını hâllerinden anlayarak, istemeden onlara mal vermiştir.
Hadîs-i şerif, icâbında kaba-saba ve câhil kimseleri idare cihetine gitmenin ve bu maksatla kendilerine mal vermenin caiz olduğuna delildir.

128- (1057) Bana Amru'n-Nâkıd rivayet etti. (Dedi ki): Bize tshâk b. Süleyman Er-Râzî[52] rivayet etti. (Dedi ki): Ben, Mâlik* den dinledim. H.
Bana Yûnus b. AbdilVlâ dahî rivayet etti. Bu lâfız onundur. (Dedi ki): Bize Abdullah b, Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Mâlik b. Enes, tshâk b. Abdiliâh b. Ebî Tâlha'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yürüyordum, üzerinde Necrân kumaşından mâ-mûl kalın kenarlı bir cübbe vardı. Derken kendisine bir Bedevi yetişerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}"^ cübbesinden şiddetle çekti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in boynunun yanıbaşına baktım, Bedevinin şiddetle çekmesinden cübbenin kenarı iz bırakmıştı. Sonra Bedevi
— «Yâ Muhammed! Allah'ın sende bulunan malından bana bir şeyler verilmesini emret.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) ona bakarak güldü, sonra kendisine ihsan verilmesini emir buyurdu.

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdü's - Sa-med b. Abd il vâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm rivayet elti. H. Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ömer b. Yû nus rivayet etti. (Dedi ki): Bize İkrimetü'bnu Ammâr rivayet etti. H. Bana Selemetü'bnü ŞebİB dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l -Mugîre rivayet etti. (Dedi ki): Bize Evzâî rivayet etti. Bu râvîlerin heps İshâk b. AbdiIIâh b. Ebî Tâlha'dan, o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den naklen bu hadîsi rivaye etmişlerdir.
İkrimetü'bnü Ammâr hadîsinde şu ziyâde vardın * (Dedi ki).- Sonra bedevi cübbeyi kendine doğru öyle bir çekti ki, Nebiyullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bedevinin göğsüne doğru döndü.»
Hemmâm hadisinde de şu ziyade vardır: «Onu öyle çekti ki, cübbe yırtıldı da, kenarı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin boynunda kaldı.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbû'1-Hums», «Kitâbü'l - Libâs» ve «Kitâbü'l-Edep»'de; îbni Mâce «Kitâbü'l- Libâs- 'da muhtelif râvîlerden tahrî etmişlerdir.
Kaadı îyâz'a göre cübbenin yırtılması hakikat olabileceği gibi, eserinin kalması mânâsına da alınabilir. Çünkü birinci rivayette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in boynunda cübbenin eseri kaldığı bildirilmiştir.
Görülüyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bedevinin şiddetle cübbesini çekmesine danlmamış, onun nezaketsizliğinden müteessir olmamıştır.

Hadisi Şerif Şu Hükümleri İhtiva Etmektedir:

1- Câhillerin kabalığına tahammül göstermek, bu yaptıklarından dolayı onlara mukaabelede bulunmamak gerekir. Zâten kötülüğü iyilikle karşılamak Allah'ın emridir.
2- Bir kimsenin kalbini yatıştırmak için ona bir şeyler vermek ve bilmeyerek hadd-i şer'î îcâb etmeyen büyük bir günâh işleyeni affetmek caizdir.
3- Âdeten şaşılacak bir şey görünce gülmek mubahtır. Hadis-i şerif, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nefis ve mal hususunda son derece sabr-u tahammül göstererek, eziyetlere katlandığına ve Müslümanlığa yatıştırmak için kendisine gösterilen nezaketsizliği affettiğine delildir.

129- (1058) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, tbni Ebî Müleyke'den, o da Misver b. Mahreme'den naklen rivayet etti ki Misver şöyle demiş: Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Seîlem) (ashabına) bir takım kaftanlar taksim etti de Mahreme'ye bir şey vermedi. Bunun üzerine Mahreme (bana):
— Yavrucuğum! Haydi seninle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/e gidelim.» dedi. Ben de onunla beraber gittim. (Babam):
— «Gir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellernfi bana çağır.» dedi. Ben de çağırdım. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üzerinde dağıttığı kaftanlardan biri olduğu hâlde babamın yanına çıktı ve:
— «Bunu senin için sakladım.» buyurdu. Babam, kaftana baktı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
— «Mahreme razı oldu.» buyurdular.

130- (...) Bize Ebû'l-Hattâb Ziyâd b. Yahya El-Hassan![53] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Salih[54] Hatim b. Verdân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb-ı Sahtiyanı, Abdullah b. Ebi Müleyke' den, o da Misver b. Mahreme'den naklen rivayet etti. Misver şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em)'e bir takım kaftanlar geldi. Bunun Üzerine babam Mahreme bana:
— «Haydi seninle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ gidelim. Belki bize onlardan bir şey verir.» dedi. (Gittik.) Babam kapıda durarak konuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sesini tanıyarak beraberinde bir kaftan olduğu hâlde (yanımıza) çıktı. Babama hem kaftanın güzelliklerini gösteriyor, hem de:
— «Bunu senin İçin sakladım; bunu senin İçin sakladım.» buyurdu. Bu hadisi Buh&rl «Kitâbû'1-Hibe», «KitâbûV Libâs-, «Kitabû'l· HuHis» ve «Kitâbû'1-Edeb-de; Ebû Dâvûd «Kitftbû'l-Libâs»'da; Tirmizî «Kitâbû'I-îsti'zân-'da; Nesâî de «Kitâbu'z-Zînâ»'da muhteli râvîlerden tahric etmişlerdir.
Kaba1: Kaftan, cübbe v.s. gibi gömlek üzerine giyilen şeylerdir.
Bâzılarına göre: Arap elbisesi olduğunu gösteren alâmetleri vardır. Cem'i: «Akbiye» gelir. Nitekim hadisin ikinci rivayetinde cemi' sîgası ile vârid olmuştur.
Gerçi «Kaba1» ipekten dokunursa da, ulemâ bu vak'anın ipekli elbise haram kılınmazdan önce geçmiş olması ihtimâli üzerinde durmuşlardır.
Bâzıları: «Bu hadisden murâd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin o kaftanı omuzlarına yayarak Mahreme'ye göstermesidir. İpek haram kılındıktan sonra bile olsa bu harekete kaftanı giyme, hükmü verilemez.» demişlerdir.
Resûlüllah (SalJaUahii Aleyhi ve Sellern) Efendimizin: «Bunu senin için sakladım.» buyurması, Hz. Mahreme'ye mücâmele içindir. Çünkü Mahreme (Eadiyallahü anh)'m ahlâkında biraz sertlik varmış.
Dâvûdi'nin beyânına göre «Mahreme razı oldu...» diyen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeI/ewJ'dir. Bu sözün mânâsı: «Razı oldun mu?» demektir.
İbni Tin: «Bu sözün Mahremeye âit olması da muhtemeldir.» demiştir.
Hadîs-i şerif, gönül almaya ve hediyenin mücerred verilene nakil ile tamam olacağına delildir.

45- Îmanından Endişe Edilen Kimseye Atıyye Verme Babı

131- (150) Bize Hasen b. Alîyy El-Hûlvânî ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ya'kûb yâni İbni îbrâhîm b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Sâlih'den, o da tbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana Amir b. Sa'd babası Sa'd'dan naklen haber verdi ki, şöyle demiş: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem): Ben de aralarında oturduğum hâlde (müellefe-i kulûb'dan) birkaç kişiye atıyye verdi. Yalnız onlardan bir adama hiç bir şey vermedi. Hâlbuki içlerinde, benim en beğendiğim o idi. Bunun üzerine ben kalkarak Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemyin yanma gittim ve kendisiyle gizlice konuştum; dedim ki:
— Yâ Resûlallaht Filâna n'için vermedin? Vallahi ben, onu sağlam bir mü'min görüyorum. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'.

— Yahut Müslim; dedi. Ben biraz sustum. Sonra yine o adamın bildiğim hâli yine bana galebe çalarak:
— Yâ Resûlallah filâna n'için bir şey vermedin? Vallahi ben onu sağlam bir mü'min görüyorum; dedim. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar):
— Yahut Müslim; buyurdu. Ben, yine biraz sustum. Sonra o adamın bildiğim hâli bana (tekrar) galebe çalarak:
— Yâ Resûlallah! Filâna n'için bir şey vermedin? Vallahi ben, onu sağlam mü'min görüyorum; dedim. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (yine):
— Yahut Müslim; dedi ve şunu ilâve ettı
— Ben yüzü üstü cehenneme atılır korkusuyla başkası bence daha makbul olduğu hâlde bazen bir kimseye dünyalık veririm.»
Hûlvânî'nin hadisinde bu söz iki defa tekrarlanmıştır.

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. H.
Bana, bu hadisi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkûb b. İbrahim b. Sa1d rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Şihftb'ın kardeş oğlu rivayet etti. H.
Bize, bu hadîsi tshâk b. İbrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Zührî'den bu İsnâdla, Salih'in, Zühri'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır.

(...) Bize Hasen b. Alîyy El-kûlynî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkûb b. İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize, babam, Salih' den, c da İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Demiş ki: Ben, Muhammed[55] b. Sa'd'ı bu hadîsi —Yâni Zührî'nin yukarıda zikrettiğimiz hadîsini— rivayet ederken dinledim; o şunu da söyledi: «Bunun üzerine Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mübarek) eli ile benim ensemle omu zum arasına vurdu. Sonra:
— Dövüşmek mi İstiyorsun, Ey Sa'd? Ben, adama veriyorum işte! buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «îmân» ve «Zekât» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Zekât» bahsinde muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerif kitabımızda dahi îmân bahsinde geçmişdir. Şerhi oradan mütâlâa olunabilir. Ancak kolaylık olmak üzere bâzı yerlerini biz yine izaha çalışalım:
Rahti Sayılan 10'dan aşağı olan erkekler cemâati, demektir. Üçten on'a kadar, yedi'den on'a kadar ve yedi ile üç arası erkekler cemâati olduğunu söyleyenler de vardır.
Bir kimsenin kavm-u kabilesine dahî «rant» derler.
Hadîs-i şerifin mânâsı şudur: Hz. Sa'd, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in müellefe-i kulûb'dan bâzı kimselere dünyalık verdiğini, dîn hususunda onlardan daha faziletli bâzı kimselere ise bir şey vermediğini görünce, bu işin fazilete göre yapıldığını zannederek, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e «Filâna niçin vermiyorsun?» diye sormuş, onun hâlini bilmiyor zannıyla tam bir yeminle şahadette bulunmuştur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ise «Yahut Müslim.» buyurarak, ona şefâatta bulunmamasına işaret etmişse de, Sa'd (Radiyallahü anh) bunu anlamayarak, o zât hakkındaki şefaatini birkaç defa tekrarlamıştır. İhtimâl ki, Hz. Sa'd, ResûH Ekrem .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m bu zâtı unuttuğuna kaail olarak hatırlatmak istemiştir. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakikati anlatmış, bir kimseye dünyalık vermenin dîn hususundaki faziletine istinâd etmediğini, müeîlefe-i kulûb'den olan bâzı kimselere İslâm'a yatıştırmak ve kendilerini ebedî cehennemden kurtarmak maksadıyla mal verdiğini beyân buyurmuştur.
Din hususunda bunlardan daha faziletli bir çok zevata bir şey1 vermemesi, onları hakir gördüğü veya dînlerini noksan bulduğu yahut kendilerini ihmâl ettiği için değil, bil'akis îmânlarına îtimâdın-dandır.
«Müellefe-i kulüb»'dan murâd: îmânları zayıf olan kimselerdir.
Hadîs-i şerîf diğer bir çok ahkâmla birlikte sahâbe-i kiramın terbiye ve nezâketlerine delildir. Zira Hz. Sa'd bir hatırlatma kabilinden olan sözünü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gizlice arzetmiştir. Çünkü böyle şeyleri aşikâr söylemek bir mefsedete yol açabilir.

46- Müellefe-i Kulüba Müslümanlığa Yatıştırmak İçin Atıyye Verilmesini, İmanı Kuvvetli Olanlara Sabır Tavsiye Buyurulması Babı

132- (1059) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et - Tücîbî rivayet etti, (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana, Enes b. Mâlik haber verdi ki, Huneyn günü Allah Teâlâ, Resulüne Hevâzin kabilesinin mallarından bol bol ganimet verdiği ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş'ten bâzı kimselere 100'er deve ihsan etmeye başladığı vakit Ensâr'dan bâzı kimseler:
«Allah, Resûlüllah'ı af buyursun, Kureyş'e veriyor da, bizi bırakıyor. Hâlbuki bizim kılınçlarımızdan onların kanları damlıyor!» demişler.
Enes b. Mâlik demiş ki: Ensârın bu sözleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe anlatıldı, o da kendilerine haber göndererek onian deriden yapma bir çadır altına topladı. Ensâr toplanınca Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Selîem)"de yanlarına geldi ve:
— «Sizden kulağıma gelen bu sözler nedir?» Dedi. Ensârin anlayışlıları:
— «Yâ Resûlallah! Bizim rey sahibi olanlarımız için bir şey söylemediler ama aramızdan yaşça genç olan bâzı kimseler: Allah, Resulünü mağfiret buyursun, Kureyş'e veriyor da, bizi bırakıyor. Hâlbuki bizim kılınçlarımızdan onların kanları damlıyor; dediler.» cevâbım verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Gerçekten ben küfürden yeni kurtulmuş bâzı kimselere dünyalık vererek, kalplerini yatıştırıyorum. Sizler bunların mallarla gitmelerine, sizin de evlerinize Resûlüllah ite dönmenize razı değil misiniz? Vallahi sizin beraberinde döndüğünüz zât, onların beraberlerinde götürdükleri mallardan daha hayırlıdır.» buyurdular. Ensâr:
— «Evet, Öyledir yâ Hesûlallah! Biz razıyız.» dediler. Resûlüllah (Saîlallakü Aleyhi ve Sellem):
— «Sizler yakında şiddeti Ibir adam kayırma hâdisesine şahit olacaksınız, (o zaman da) Allah ve Resulüne kavuşuncaya kadar sabredin. Ben, havuzun başındayım.» buyurdular. En sân
— «Sabredeceğiz.» de (yip söz ver) diler.

(...) Bize Hasen-i Hûlvânî ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Yakûb yâni tbni İbrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize, babam, Sâlih'den, o da İbni Şihâb'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bana, Enes b. Mâlik rivayet etti. (Dedi ki): «Allah, Resulüne Hevâzin kabilesinin mallarından bol bol ganimet verdiği vakit...» Râvî hadîsi yukarki hadis gibi anlatmış yalnız burada şöyle demiş: «Enes; Biz sabretmedik, dedi...»
Bir de: «Amma yaşları genç bir takım insanlar...» dedi.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkûb b. îbrâhim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Şihâb'm kardeşi oğlu, Amı· casından naklen rivayet etti; «Bana Enes b. Mâlik haber verdi» diyerek hadîsi yukarki gibi rivayet etmiş. Ancak o da; «Enes (Dedi ki): Ensâr: sabrederiz, dediler.» cümlesini Yûnus'un Zührî'den rivayet ettiği gibi nakleylemiş

133- (...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler, tbnu'l - Müsennâ (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be haber verdi. (Dedi ki). Ben, Katâde'yi Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim Enes şöyle demiş Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr'ı toplayarak:
— «İçinizde, sizden başka kimse var mı?» diye sordu, Ensâr:
— «Hayır, yalnız bir kız kardeşimizin oğlu var.» cevâbını verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Şüphesiz ki bir kavmin kız kardeşi oğlu, kendüerindendir.» buyurdu ve sözüne şöyle devam etti:
— «Hakîkaten Kureyş câhiliyet ve musibetten yeni kurtulmuştur. Onun tein ben, onların gönüllerini almak ve kendilerini İslâm'a ısındırmak istedim. Siz başkalarının dünyalıkla, kendinizin de Resûlüflah ile evlerinize dönmenize razı olmaz mısınız? Bütün insanlar bir vadiyi, Ensâr da bir dağ yolunu tutsalar, ben Ensârın yolundan giderdim.» buyurdular.

134- (...) Bize Muhammedü'bnu Velîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Ebû't - Teyyâh'dan rivayet etti. (Demiş ki): Enes b. Mâlik'den dinledim. (Dedi ki): Mekke fethedildiği zaman Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ganimetleri Kureyş'in arasında taksim etti. Bunun üzerine Ensâr:
— «Bu, hakîkaten şaşacak şey! Bizim kılınçlarımızdan Kureyş'in kanları damlıyor, ganimetlerimiz ise onlara iade olunuyor!» dediler.
Bu söz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfln kulağına varınca hemen onları topladı ve:
— «Sizden kulağıma gelen bu söz nedir?» diye sordu. Ens&n
— «Ne duydunsa o'dur.» dediler. Yalan söylehıezlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı
— «Siz, başkalarının evlerine dünyalıkla dönmelerine, kendinizin de evlerinize Resûlüllah ile dönmenize razı değil misiniz? Bütün insanlar bir vadiyi veya dağ yolunu tutsalar Ensâr da bir vadiyi veya dağ yolunu tutsa, ben, mutlaka Ensâr'ın vadisini yahut Ensârın yolunu tutardım.» buyurdular.

135- (...) Bize Muhammedü'bnüV Müsennâ ile îbrâhîm b. Mu-hammed b. Ar'ara birbirlerinden baza cümleler ziyadesiyle rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muâz b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Avn, Hişâm b. Zeyd b. Enes'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş: Huneyn harbi kopunca Hevâzin ve Ga-tafân kabileleri bütün çoluk çocukları ve hayvanları ile (karşımıza) çıktılar. O gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfın yanında On-bin kişi ile serbest bırakılan Mekke'liler vardı. (Harb başlayınca) Bunların hepsi geri döndüler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız başına kaldı. Ve o gün aralarına başka bir şey karıştırmamak şartı ile iki defa nidada bulundu. Sağına bakarak:
— Ey Ensâr cemâati!» diye nida etti. Ensâr:
— «Lebbeyk Yâ Resul ali ah! Müsterih ol biz seninle beraberiz.» dediler. Sonra sol tarafına bakarak (Yine):
— «Ey Ensâr cemâati!» dedi. Ensâr:
— «Lebbeyk Yâ Resülallah! Müsterih ol biz seninle beraberiz.» cevâbım verdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnı) beyaz bir katırın üzerinde idi. (Ondan) indi ve:
— «Ben, Allah'ın kulu ve Resulüyüm.» buyurdular. Derken müşrikler bozuldu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çok ganimetler elde etti. (Onları) muhacirlerle serbest bırakılan esirler arasında taksim etti. Ensâr'a bir şey vermedi. Bunun üzerine Ensâr:
— «Harp olursa biz çağırıhyoruz fakat ganimetler bizden başkalarına veriliyor.» dediler.
Bu söz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellefiiYm kulağına ulaştı. Hemen Ensâr'ı bir çadıra toplayarak-
— «Ey Ensâr cemâati! Sizden, kulağıma gelen (bu söz nedir?)» dedi. Ensâr sustular. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar):
— «Ey Ensâr cemâatı« Başkalarının dünyalıkla gitmesine kendiniz de Muhammed'le, onu aranıza alarak evlerinize gitmenize razı değil misiniz?» diye sordu: Ensâr:
— «Evet, razıyız yâ Resülallah!» cevâbını verdiler. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu söyledi.
— «(Bütün) insanlar bir vadiyi, Ensâr da bir dağ yolunu tutsaiar: ben, mutlaka Ensâr'ın yolundan giderdim.»
Hişâm (Demişki): «Ben: Yâ Ebâ Hamza! Sen, bu vak'aya şahit oldun mu? dedim; (Ondan nereye kaçabilirdim ki?) cevâbını verdi.»

136- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz ile Hâmid b. Ömer ve Muhammet! b. Abdil'a'lâ rivayet ettiler. İbni Muâz (Dedi ki): Bize Mu'te-mir. b Süleyman, babasından rivayet etti. (Demiş ki): Bana, Sümeyt [56], Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes şöyle demiş:
Mekke'yi fethettik, sonra Huneyn harbine gittik. Müşrikler (o zamana kadar) gördüğüm en güzel safflar hâlinde geldiler. (Evvelâ) süvariler saff olmuş, sonra piyadeler, sonra onların arkasına kadınlar, sonra koyunlar, daha sonra da develer saff olmuştu. Biz ise kalabalık insanlar halindeydik. Adedimiz 6.000'e baliğ oluyordu. Sağ cenahtaki süvarilerimizin başında Hâlidü'bnü VeÜd bulunuyordu. Derken süvarilerimiz arkamıza doğru sarkmaya başladılar. Çok geçmeden süvarilerimiz dağıldılar. Bedevilerle, tanıdığımız bir takım insanlar kaçtılar. Bunun üzerine Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjı
— «Yetişin, Ey Muhacirler! Yetişin Ey Muhacirler.» diye nida etti. Sonra:
— «Yetişin Ey Ensâr! Yetişin Ey Ensâr!» dedi. Enes demiş ki: Bizimkilerin hikâyesi budur. Biz:
— -Lebbeyk Yâ Resûlallah!» dedik. Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'-
— «Allah'a yemin ederim ki, müşriklerin yanına gelir gelmez, Allah onları bozguna uğrattı.» Dedi.
Bu suretle (müşriklerin bıraktığı) bu malları ele geçirdik, sonra Taife giderek onları 40 gün muhasara ettir. Bili âhara Mekke'ye dönerek, orada konakladık. Derken Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzı kimselere yüzer deve ganimet vermeye başladı.
Râvi hadîsin geri kalan kısmım Katâde, Ebû't - Teyyâh ve Hişâm b. Zeyd hadîsleri gibi rivayet etti.
Hz. Enes'in buradaki rivayetlerini Buhâri «Kitâbu Fardı'l - Hums», «Kitâbü'l - Menâkib», «KitâbuMenâkıbn - Ensâr» ve «KitâbüVMegazî»'de ve daha başka yerlerde tahrîc etmiştir.
«Üsra» yahut «Esera»: Müştereki tercih etmek, mânâsına gelir. Kelimenin meşhur olan kıraati «Esera»'dır.
Hadîs-i şerîfde bu kelimeden murâd «Yakında haksız yere başkalarını size tercih edecek hükümdarlar gelecek.» demektir.
Kubbe»: «Küçük ve yuvarlak çadır.» demektir. Araplar ekseriyetle böyle deriden yapma çadırlarda yaşarlardı.
«Rihâl»: Rahl'in cem'idir. Bahl: Ev yahut yük mânâsına gelir.

Şib: İki dağ arasındaki geçit yahut sarp dağ yolu, demektir.
Neam: «Ev hayvanları» mânâsına gelirse de, ekseriyetle deveye ıtlak olunur. Cem'i: En'âm gelir.
Kastalânî' nin beyânına göre Araplar narpte düşmanın önünde sebat edebilmek için kadınlarını çocuklarını ve bütün hayvanlarım cenk meydanına götürürleriniş.
Tulekaa: Talîk'in cem'idir. Talik: Serbest bırakılan, salmıveren; demektir.
Hadis-i şerif de bu kelimeden murâd: Mekke' nin fethinde Müslüman olanlardır. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bunlara minnet ve ihsan buyurduğu için kendilerine bu isim verilmiştir.
Rivayetin birinde Huneyn gazasında Müslümanların 10.000 kişi, diğerinde 6.000 kişi oldukları bildiriliyor.
Kaadı îyâz, 6.000 rivayetini doğru bulmamış: «Bu rak-kamr Enes'den nakleden râvinin vehmidir. Doğrusu: îlk rivayette vârid olduğu gibi 10.000 kişidir. Bunlarla beraber Mekke, Müslümanları da vardır. «Megazî* kitaplarında meşhur olan rivayete göre: O gün Müslümanların adedi 12.000 idi. Bunîarın 10.000'i Mekke'nin fethinde hazır bulunmuş; 2.000'i Mekke' lileıle. onlara katılanlardan müteşekkildi.» demiştir.
Mücennebe: Yolun sağ tarafını tutan süvari bölüğü, demektir. Süvârî bölükleri sağ ve sol cenah nâmları ile iki kısım olur.
-İmmiyye» kelimesi Müs1im'in «Sahîh*'inde «Uhmiye», «Ammiye» şekillerinde rivayet olunmuştur.
Kaadı îyaz'ın beyânına göre «îmmiyye» şiddet, diye tefsir olunmuştur. «Ummiye» de ayni mânâya gelir.
-Ammiye»: Amıcam, demektir.
Kaadı lyaz diyor ki: «Bu taktirde benae bu kelimenin mânâsı: Cemâatini; Yâni: Benim cemâatimin rivayet ettikleri hadîs budur, demektir. Hadîse yakışan mânâ da budur.»
Humeydî mezkûr kelimenin «ammiyye» şeklinde okunduğunu da söylemiş ve onu amıcalarım, mânâsına almıştır. Bu taktirde cümlenin mânâsı: «İşte benim amıcaîanmın faziletini bildiren hadis budur» yahut «amıcaîanmın bana rivayet ettikleri hadîs budur.» demek olur.
Her hâlde Hz. Enes hadîsin ilk kısmını müşâha-desine istinaden rivayet etmiş; Ordu dağıldığı için burasını zaptede-memiş, onu da gören amıcalarından yahut cemâatdan dinlemiştir. Önün için de bu cümleden sonra yine müşâhedâtına dönerek: «Biz: Lebbyk yâ Resûlallah! dedik.» şeklinde sözüne devam etmiştir.
Aynî' nin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seh lem)'in. kendilerine yüz'er deve ganimet verdiği kimseler Müe1lefe-i kulûb' dan Ebû Süfyân Sahr b. Harb, oğlu Muâviye, Hâkîm Hizam, Haris b. Haris, Haris b. Hişâm, Sehlb. Amr, Huveytıb b. Abdil'uzzâ, Ala' b Harise, Uyeynetü'bnü Hisn, Safvân b. Ümeyye, Akra' b. Hâbis ve Mâlik b. Avf (Radiyallahü anhüm) hazerâtıdır.
Bâzı kimselere yüz deveden daha az ihsânde bulunmuştur ki, Kureyş'den Mahrametü'bnü Nevfel,Umeyr b. Vehb ve Hişâm b. Amr hazerâtı bunlar meyânındadır.
îbni îshâk: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunlara kaç'ar deve verdiği hatırımda değildir.» demiştir.
Kendilerine «Müellefe~i kulûb» ünvânı verilen bu zevat arapların eşrafından idiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların bâzılarına ezasından korunmak için, bâzılarına Müslümanlığı kabul eder de, onun vasıtasıyla tabileri de Müslüman olur ümidiyle, bir takımlarına da kalbleri İslâm'a yatışsın, diye fazla ganimet vermiştir.
«Bir kavmin kız kardeşi oğlu, o kavmindendir.» rivayetini Tirmizi «Menâklb», Nesâî «Zekât» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Bu rivayette zikri geçen kız kardeş oğlundan murâd: Nu'man b. Mu'karrin' dir. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbe1'in, Şu'be tarikiyle tahrîc ettiği Enes hadisinde sarahaten zikredilmiştir.
Hanefiîler dayı ile Zevu'l - Erham'ın mirasçı olacağına bu rivayetle istidlal etmişlerdir. Bittabi bunların mirasçı olabilmeleri için mirasçılar arasında «asabe» denilen sınıf ile ne miktar miras alacakları muayyen olan kimseler bulunmaması şarttır.
İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi de budur. Bu rivayeti dayı ile Zevu'l-Erhâm'a miras yoktur diyen İmam Mâlik ile Şafiî1 nin aleyhine delildir.
Hanefiiler bu bâbda daha başka hadîslerle de istidlal etmişlerdir.
Fâide: Mekke-i Mükerreme hicretin 8. yılı Ramazan' ında fethedilmiştir. Ayni yılın Şevval' inde de Huneyn gazası vukûbulmuştur. Babımız rivayetleri her iki gazaya da temas etmekte ve daha ziyâde bu gazalarda elde edilen ganimetlerin taksimini bildirmektedir. Ancak Mekke' nin fethi tam bir muvaffakiyetle sona erdiği hâlde Huneyn gazasında Müslümanların ilk hamlede müthiş bir bozguna uğradıkları göze çarpmaktadır. Bunun sebebi elbette merakı muciptir.
Siyer ulemâsı bu hususta bir çok sebepler ileri sürmüşlerdir. Ezcümle:
1- Müslümanların ileri hatları yeni Müslüman olmuş gençlerden müteşekkildi. Bunlar gençlik sâikasıyla zırh giymeğe bile lüzum görmemişlerdi.
2- îslâm ordusunda 2.000 gayr-ı müsîim vardı.
3- Müslümanlarla harb eden Hevâzin kabilesi arap-lar arasında okçulukla meşhur idi.
4- Bu kabile ile müttefikleri Müslümanlardan evvel davranarak stratejik noktalan işgal etmişlerdi.
5- Müslümanlar ortalık aydınlanmadan hareket etmişlerdi.
6- Müslümanların işgal ettikleri yerler alçak, müşriklerin yerleri ise yüksekti. Binâenaleyh Müslümanların sebat etmesi pek müşkildi.» demişlerdir.
Fakat mühim olan bu sebeplerin başında gelen en mühim hezimet sebebi Müslümanların adetçe fazlalıklarına güvenerek gurura kapılmalarıdır. Bu hakikati Kur'ân-ı Kerîm şu âyet-i kerime ile beyân eden:
«Huneyn gününü de hatırla. Hani çokluğunuza mağrur olmuşdunuz. Fakat bu, size hiç bir fayda te'mîn etmemiş, dünyâ bunca genişliği İle size dar gelmiş, sonra harpten dönerek geri çekilmiştiniz. Bu mağlûbiyetten sonra Allah, Peygamberi ile Mü'minlere sükûnet ve huzur İndirmiş, sizin görmediğiniz birtakım askerler göndermişti. Bu suretle kâfirleri azâb etmişti. İşte kâfirlerin cezası budur. [57]»
Müslümanların görmedikleri askerlerden murâd: Meleklerdir. Âyeti kerimeyi babımız rivayetleri ile birlikte mütâlâa edersek şu netice hâsıl olur: Müslümanlar Allah'dan nusret beklemeyi unutarak, varlıklarına güvenirlerse, Allah'ın yardımına nail olamazlar. Bil' akis kendilerine gelerek Allah'a iltica ederlerse, Allah'ın nusreti her zaman onlarla beraberdir. İslâm târihi bu hususa gösterilecek misâllerle doludur. Kelimetullah'ı i'lâ için yapılan harplerde Müslümanların azlığı, çokluğu yahut kuvvet ve zaafı mevzubahis değildir. Allah Teâlâ kaadir-i mutlaktır. Dilediği anda gökten melek orduları indirerek Müslümanları muzaffer kılar.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Ganimetlerin beşte birini gazilere taksim etmek İslâm kumandanına aittir. Maslahat iktizâsı bu bâbda müsavata riâyet de etmeye bilir.
2- Hadîs-i Şerif bütün rivâyetleriyle Ensâr-ı kirâm'ın fazilet ve büyüklüklerine delildir.

137- (1060) Bize Muhammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Ömer b. Saîd b. Mesrûk'dan, o da babasından, o da Abâyetü'bnu [58] Rifâa'dan, o da Râff b. Hadîc'den naklen rivayet etti. Râfi1 şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Süfyân b. Harb, Safvân b. Ümeyye, Uyeynetü'bnu Hısm ve Akra* b. Hâbis'den her birine yüz'er deve ganimet verdi. Abbâs b. Mirdâs'a bunlardan daha az ihsanda bulundu. Bunun üzerine Abbâs b. Mir-dâs şu mealde beyitler okudu:
«Benimle atım Ubeyd'in payını Uyeyne ile Akra' arasında mı taksim ediyorsun? Bedir ve Habis cem'iyeti içinde Mirdâs'tan üstün değillerdir. Ben, onların hiç birinden aşağı değilim. (Fakat) bu gün senin alçalttığm bir daha yükselmez.»
Râvî demiş ki: Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona da yüz deveyi tamamladı.

138- (...) Bize Ahmed b. Abdete'd - Dabbîrivayet etti (Dedi ki): Bize İbni Uyeyne, Ömer b. Saîd b. Mesrûk'dan bu isnâdla haber verdi ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn ganimetlerini taksim etmiş de, Ebû Süfyân b. Harb'e yüz deve vermiş...»
Râvi bu hadîsi yukarki gibi rivayet etmiş (yalnız): -Âlkametü'b-nü Ulâse'ye de yüz deve verdi.» cümlesini ziyâde etmiştir.

(...) Bize Mahled b. Hâlid Eş-Şairi[59] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ömer b. Saîd bu isnâdla rivayet etti. Ama bu hadîsde Âlkametü'bnü Ulâse ile Safvân b. Ümey-ye'yi zikretmedi. Hadîsinde şiirden de bahsetmedi.
Mirdâs: Gayr-ı munsarif bir kelimedir. Ancak zarûret-i şi'rîye dolayısıyla munsarif olmuştur.
Kaadı lyâz, bu hadîsin râvilerinden Mah1ed b. Hâ1id hakkında söz ederek: «Mahled b. Hâlid Eş- Şaîrî'yi gerek (sahih) ravileri gerekse başkaları arasında zikreden görmedim. Onu: Hâkim, Bâcî ve Ceyyânî zikretmedikleri gibi, ne (sahîh) râvilerinden ne de başkalarından hiç bir kimse böyle bir isimden bahsetmemiştir...» demişse de Nevevi bu sözü ac,âip bulmuş ve Mahled b. Hâli d' in meşhur bir râvi olduğunu söylemiştir.
Filhakika Mahled meşhurdur. Kendisi Abdürraz-zak b. Hemmâm, İbrahim b. Hâlid ve Süfyân-ı Sevrî' den hadîsler rivayet etmiş, ondan da Müslim, Ebû Dâvûd, İbni Avf, Ahmed b. Ebî Avf ve Münzir b. Şâzân hadisnakletmişlerdir.
Ebû Dâvûd onun mevsuk bir râvî olduğunu söyler."
Hafız Ebû Fadl Muhammed b. Tâhir dahî «Ricâlü's - Sahîhayn» adlı eserinde onun Süfyân b. Uyeyne'den zekât hakkında hadîs rivayet ettiğini söylemiştir.
Ubbî' nin beyânına göre Abbâs b. Mirdâs, Re-sûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in eşrafa yüz'er deve, rütbe itibarıyla onlardan aşağı olanlara ellişer deve verince Abbâs buna gücenmiş ve hadisde işaret edilen kasidesini söylemiştir. Kaside bitince Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'.
— Şunu götürün, benden dilini kesin! buyurarak, kendisine yeter deninceye kadar ganimet vermiş. Bu suretle Abbâs'ın dili kesilmiş yâni ileri geri söz etmesinin önü alınmıştır.
Rivayete nazaran Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) dilinin kesilmesini emredince, Abbâs bundan korkmuş, hakikati bilmeyenler dahî: lAbbâs'ın dili kesilmesi emir buyuruldu.» diye söz etmişler. Abbâs İse ganimetlerin başına götürülmüş, kendisine:
— «Bunlardan dilediğin kadar al.» denilmiş. O zaman Abbâs'ın aklı başına gelerek:
— «Meğer Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) benim dilimin kesilmesi ile, bana ganimet vermeyi İrâde buyurmuş imiş.» demiş ve ganimetten hiç bir şey almamış.
Bunun üzerine Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) ona bîr hülle göndermiş. Abbâs bu hülleyi kabul ederek sırtına giymiş.
Abbâs, kasidesinde: «Ben, onların birinden aşağı değilim...» diyerek, kendisinin gerek soy-sop, gerekse şan-şeref cihetinden Uyeyne İle Akra'dan aşağı olmadığını anlatmak İstemiştir. Zîrâ Abbâs da ötekiler de Mudar kabilesine mensupturlar.
Şan-şeref mes'elesine gelince üçü de aşiret reisi oldukları için bu hususta da müsavidirler.

139- (1061) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsmâil b. Ca'fer, Amr b. Yahya b. Umâra'dan, o da Abbâd b. Temîm' den, o da Abdullah b. Zeyd'den naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) Huneyn'i fethedince ganimetleri taksim ederek müellefe-i kulûb'a dünyalıklar vermiş. Sonra Ensâr'ın dahî başkalarının ellerine geçen mallardan almak istediklerini duymuş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak onlara hutbe okumuş: Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra:
— «Ey Ensör cemâati! Ben, sizi dalâlette bulmadım mı Allah size benim vâsıtamla hidâyet vermedi mi? Fakır bularak Allah benim vâsıtam ile sizi zengin etmedi mi? Dağınık bularak Allah, sizi benim vâsıtam ile bir yere toplamadı mı?» buyurdu. Ensâr (bu suâllere hep):
— «Allah ve Resulünün ihsanı pek büyüktür.» cevâbım veriyorlardı. Resûlüllah (Salhlîahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bana cevap verseniz ya!» buyurdu. Ensâr (yine):
— «Allah ve Resulünün nimetleri pek büyüktür.» dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Siz İsteseydiniz: şöyle şöyle söyler; filân İş şöyle şöyle oldu, derdiniz.»
— Burada Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bir çok şeylere işaret buyurmuş yalnız râvî Amr onları bekleyemediğini söylemiştir.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) sözüne devamla:
— «Başkalarının koyunlarla develerle gitmesine, sizin de evlerinize Resûlüllah İle dönmenize razı olmaz mısınız? Ensâr İç çamaşırı, başkaları ise dış çamaşırdırlar. Eğer hicret olmasaydı ben mutlaka Ensâr'dan biri olurdum. Bütün insanlar bir vâdîyi ve dağ yolunu tutsa, ben mutlaka Ensâr' in vadisi ve yolunu tutardım. Şu muhakkak ki: sizler benden sonra başkalarının kendinize tercih edildiğini göreceksiniz. (Ama) havuzun başında bana kavuşuncaya kadar sabredin.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «KitâbüVMegazî»'de; bir kısmını da «Temenni» bahsinde tahrîc etmiştir.
Hunenyn: Mekke ile Tâif arasında bir vadinin adıdır. Arapların meşhur panayırlarından biri olan «Zülmecâz», Huneyn' in eteğindedir. Buraya «Evtâs» dahi denir.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem); «Siz, isteseniz şöyle şöyle der...» sözü ile «seni kavmin tekzîb etti de, bize sığındın. Seni, evlerimizde misafir ettik, getirdiklerine inandık, sana yardım ettik...» gibi Ensâr'ın hatırlarına gelebilecek söz ve işlere işaret buyurmuştur. Bundan muradı: Tevazu', ve insafını))ir daha göstermektir. Aksi taktirde bütün bu husûşâtta minnet Ensâr'a değil, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîletn)'e aittir. Çünkü kendileri Ensâr diyarına hicret edip, aralarında oturmasa Ensâr'la başkaları arasında hiç bir fark kalmazdı. Onların başkalarından temayüz ettikleri fazilet ve üstünlük ancak ona yâr oîmalarındadır. Fahr-i Kâinat (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Sizler de Resûlüllah ile beraber evlerinize dönmeye razı değil misiniz?» sözleri ile bu inceliğe tembih buyurmuştur.
Yine ayni cümle Ensâr-ı kiram' in o anda düşünemedikleri büyük bir hakikata işarettir. Bu hakikat başkaları, fâni olan dünyâ mallan ile

dönerken Ensâr'ın baki olan âhiret hayatını kazanmış olarak evlerine dönmelidir.
Hattâbİ diyor ki: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)-
«Eğer hicret olmasaydı ben mutlaka Ensâr'dan bir nefer olurdum.» sözü ile Ensâr'in gönüllerini almak, dinleri hususunda kendilerini medh-u sena etmek istemiş hattâ hicret olmasa Ensâr'dan sayılmasını temenni eylemiştir.
Yine Hattabi'nin beyânına göre insanın âdedi, yolda olsun mola verilen yerlerde olsun kavminden ayrılmamaktır. Hicaz arazisinin vadileri ve sarp dağ yolları çoktur. Yollar ayrıldığı zaman her kavm-ü kabîle onlardan birini tutar. İşte bu ciheti göz önüne alarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr ile beraber olmak istemiştir. Maamâfih vadiden mezhep mânası kastedilmiş de olabilir. Nitekim araplar: «Filân bir vadide, ben bir vadideydim.» derler.
İç ve dış çamaşırı tâbirleri Ensâr-ı kirâm'm Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yakınlığından kinayedir. Bu sözler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr'm kendisine en yakın insanlar olduklarını anlatmak istemiştir.
Hadis-i şerifte zikredilen havuzdan murâd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ırı mahşer yerindeki havz-u kevseridir.
Hadisin son cümlesi ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Ölünceye kadar sabredin, öldükten sonra beni havuzumun başında bulacaksınız. Bu suretle sabrınızın mükâfaatını görecek, hem size zulmedenlerden hakkınız alınacak hem de havz-ı kevserden içmek bahtiyarlığına nail olacaksınız. Size orada daha nice i'zâz-u ikramlar yapılcak, sevaplar verilecektir.» demek İstemiştir.

140- (1062) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Şey be ve tshâk b, İbrahim rivayet ettiler. İshâk: (Ahbarane), Ötekiler (Hadde-senâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki): Bize Cerir, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah şöyle demiş: Huneyn harbi koptuğu gün Resûlüllah (Sallaîlakü Aleyhi ve Selîem) ganimet taksimi hususunda bâzı insanları tercih etti. Bu sebeple Akra' b. Hâbis'e yüz deve, Uyeyne'ye de bir o kadar ganimet verdi. Arapların eşrafından bâzı kimselere atıyyeler verdi. (Hâsılı) o gün taksim hususunda onları tercih etti. Bunun üzerine bir adam:
— «Vallahi bu taksimde adalet gözetilmedi. Bununla Allah'ın rızâsı istenmedi!* dedi. Ben:
— Vallahi (bunu) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe haber vereceğim.» dedim. Ve gelerek kendisine onun söylediklerini haber verdim. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/iemj'in (mübarek) yüzü değişti ve kan gibi kırmızı oldu. Sonra şöyle buyurdular:
— «Eğer Allah ve Resulü adalet göstermezlerse kim adalet gösterir?» Sonra sözlerine şöyle devam etti:
— «Allah, Musa'ya rahmet eylesin. O, bundan da çok eziyet görmüş fakat sabret misti.»
Abdullah demiş ki: «Ben, yemin olsun bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hiç bir söz götürmem, dedim.»

141- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Gıyâs, A'meş'den, o da Şakîk'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti; demiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bir taksim yaptı, bunun üzerine bir adam:
— «Bu taksimden asla Allah'ın rızâsı kasdedilmemiştir.» dedi. Ben, hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek bunu gizlice kendisine söyledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna şiddetle gadaplandı, yüzü kıpkırmızı oldu. Hattâ (keski bunu ona söylemeseydim) temennisinde bulundum. Sonra şöyle buyurdular:
— «Musa bundan da çok eziyet görmüş fakat sabretmişti.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbû'l - Hums» ve «Kitâbû'l-Megazî»' de tahrîc etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e adaletsizlik isnâd eden şahsın Beni Amr b. Avf kabilesine mensûb Muattib b. Kuşeyr olduğu rivayet ediliyor. Bu adam münâfıklardanmış.
Buharıi'nin bir rivayetinde Ensâr'dan olduğu kaydediliyorsada «Telvih» sahibi: «Bu adamın Ensâr'dan olduğunu söyleyen görmedim.» demiş; «Ensâr» kaydının yalnız Buhâri'nin bir rivayetine münhasır kaldığını söylemiştir.
Akra' b. Habis : «Müellefe - kulûb'dandır. Hadis-de ismi geçen Uyeyne ile birlikte Mekke' nin fethi, Huneyn ve Tâif gazalarına iştirak etmiştir. Eşraftan idi.
Uyeynetü'bnü Hıns dahî müellefe-i kulûb'dandır. Zehebi (673-748), onun ahmak bir adam olduğunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin huzuruna izinsiz girerek nezaketsizlikte bulunduğunu fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in onun kabalığına sabrettiğini söylüyor. Bir zamanlar irtidât etmiş, sonra esir alınarak Hz. Ebû Bekir kendisini affetmiştir. Ondan sonra vefatına kadar Müslüman görünmüştür.
Sırf: Kırmızı boya, demektir. îbni Düreyd'in beyânına göre kan'a da «sırf» denilir.
Kaadı İyâz diyor ki: «Şeriata göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söven bir kimsenin hükmü küfürdür. Böylesi kat-lolunur.»
Hadis-i şerîfde Muattib'in öldürüldüğüne dâir söz yoktur.
Mâziri (453-536): «İhtimâl ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sözünden nübüvvete sitem mânâsı çıkarmamış; sâdece taksim hususunda kendisini adaletsizliğe nisbet ettiğini anlamıştır. Bir de caiz ki bu adamı cezalandırmaması, söyledikleri sabit olmadığı içindir. Çünkü onun sözlerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'Q yalnız bir kişi nakletmiştir. Bir kişinin şahadeti ile ise kan dökülemez.» demiştir.
Fakat Kaadı îyâz bu te'vili bâtıl görmüş -o adamın kalabalık huzurunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— (Adil o! Yâ Muhammedi) ve (Allah'tan kork, Yâ Muhammedi) gibi nezaketsiz hitaplarda bulunması bu te'vîli reddeder.» demiştir.
Bundan dolayıdır ki Hz. Ömer ile Hâ1id (Radiyallahü anh) onu öldürmek için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den izin istemişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katline müsâade etmemiş;
t Halkın: Muhammed, ashabını öldürüyor! diye konuşmalarından Allah'a sığınırım.» buyurmuştur.
Demek oluyor ki Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun münafık olduğunu fakat kendisine eziyet eden diğer münafıklar gibi onun ezasına da sabretmiştir.

47- Hariciler ve Sıfatlarını Beyan Babı

142- (1063) Bize Muhammed b. Ruh m b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yahya b. Şaîd'den, o da Ebû'z - Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Câbir şöyle demiş: Resûlül-lah (Salhllakü Aleyhi ve Seîlemje Huneyn'den dönerken Ci'râne'de bir adam geldi. (O anda) Bilâl'ın elbisesi içinde gümüş vardı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gümüşten alıp kalka veriyordu. Gelen zât:
— «Yâ Muhammed! Adalet göster!» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Vay canına! Ben, adalet göstermezsem kim gösterir? Adalet gös-termemişsem o hâlde ben haybet ve hüsrana uğramışım

demektir.» buyurdular. Bunun üzerine Ömerü'bnu'l - Hattâb (Radiyallahü anh)->
— «Bana müsâade buyur da şu münâfıkı tepeleyivereyim, yâ Re-sûlallah!- dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Halkın benim ashabımı öldürdüğümü söylemelerinden Allah'a sığınırım. Şüphesiz ki bu zât ile arkadaşları Kur'ân'ı okurlar (amma .okudukları Kur'ân) gırtlaklarından aşağı geçmez. Onlar ok'un, avı delip geçtiği gibi Kur'ân'dan fırlayıp çıkarlar.» buyurdular.

(...) Bize Muhammedü'bnu'l Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): 6ize Abdülvahhâb Es - Sekafi rivayet etti. (Dedi ki): Yahya b. Said'i şunu söylerken işittim: Bana, Ebû'z - Zübeyr haber verdi, o da Câbir b. Abdillâh'dan dinlemiş. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. CDedi ki) -. Bize Zey-dü'bnü Hubâb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Kurratü'bnu Hâlid rivaye etti (Dedi ki): Bana Ebû'z' Zübeyr, Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ganimetleri taksim edermiş...
Râvî hadîsi (yukarki minval üzere) rivayet etmiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu Fardi'l-Hums»'da muhtasaran tahrîc etmiştir.
Ci'râne'de taksim edilen ganimet mallan Hevâzin kabilesinden alınmıştı. Bunlar 6.000 kadın ve çocuk, sayısız hayvan, 4.000 okiy-ye gümüşten ibaretti. Alman develerin 24.000, koyunların 40.000'den fazla olduğu söylenir.
Vâkıdi (130 - 207), o gün her gaziye dört deve ile kırk koyun verildiğini söyler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleın)'e «Adalet göster» diyen zât: Zülhuveysıra' dır. Nitekim rivayetlerin birinde ismi tasrîh olunmuştur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Adalet göstermem işsem, o halde ben haybet ve hüsrana uğramışım demektir.» cümlesi ile mukaabele etmiştir. Hadisin ekseri rivayetleri bu şekildedir. Mezkûr cevapta bir mahzur yoktur. Zira şart vuku icâb etmez. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle-m) adalet göstermeyen insanlardan değildir. Binâenaleyh haybet ve hüsrana uğramaz.
Kaadı îyâz bu cümleyi muhatap sîgasıyla dahi rivayet etmiştir. Bu taktirde mânâ: «Adalet göstermemiş sen o hâlde sen âdil olmayan bir imama tâbi olmakla haybet ve hüsrandasın.» demek olur.
Nevevi bu mânâyı tercih etmiştir.
Zeheb! (673-748), Zülhuveysıra' nm Hâriçi1er'in reisi olduğunu söyler.
Bu hadiste Hz. Ömer'in : «Yâ Resûlallah bana müsâade buyur da şu münafığı tepeleyivereyim!» dediği, başka rivayette ise bu sözü Hâlid ü'bnü Velîd'in söylediği bildiriliyorsa da, iki rivayetin arasında münâfaat yoktur. Çünkü o adamı her ikisinin de öldürmek istemiş olması mümkündür.
«Kur'ân-ı okurlar amma gırtlaklarından aşağı geçmez...» cümlesi hakkında Kaadı îyâz iki te'vil rivayet eder:
1. Te'vîle göre: Bu cümlenin mânâsı: «Kalpleri Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaz; okuduklarından istifâdeleri olmaz. Kur'ân-ı sırf okuduklarıyla kalırlar.» demektir.
2. Te'vtle göre: Bu cümle: «Onların hiç bir ibâdeti ve tilâveti kabul olunmaz.» mânâsına gelir.
«Onlar, ok'un avı delip geçtiği gibi Kur'ân'dan fırlayıp çıkarlar.» cümlesi bir rivayette «İslâm'dan», başka bir rivayette «Dinden çıkarlar.» şeklindedir.
Kaadı îyâz1 m beyânına göre bundan murâd: «îslâmi-yetten, ok'un avı delip geçtiği gibi çıkarlar.» demektir.
Avı delip geçen ok'ta avdan hiç bir şey kalmadığı gibi bunlarda da İslâmiyet nâmına bir şey kalmaz.
Hattâbî : «Burada murâd: Tâattır. Yâni onlar Müslümanların imamına itaatten çıkarlar.» diyor.
Bu ve emsali hadîsler dalâlet fırkalarından Hâriciler1 i tekfir edenlerin delilidir.
Mâzirî (453-536) diyor ki: Ulemâ Hâricî1er'i tekfir hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu mes'ele hemen hemen sairlerine nisbetle en müşkil bir mes'eledir. Ebû'l- Meali' nin hâricileri tekfire meyleden Abdülhakk'ı bu mes'ele hakkında söz söylemekten menettiğini gördüm. Buradaki hatânın mevkii itibârı ile pek müşkil olduğundan bahisle onları mâzûr sayıyor; bir kâfiri dîne kabul etmenin ve bir Müslümanı dinden çıkarmanın dînen pek büyük bir mes'ele olduğunu söylüyordu. Bu bâbda Kaadı Ebû Bekir Bâkıllânî' nin sözü de muztaribdir. Usûl-i fıkıh ilminde: (Bâkıllânî bu mes'elenin müşkilât-tan sayıldığına işaret etmiştir. Çünkü bu adamlar sarahaten küfret-memiş ancak küfüre müeddi sözler söylemişlerdir.) denilmesi Bakı1 1âni1nin bu hususta tereddüdünü gösterir.
Mâziri' sözüne devamla şunları söylüyor: «Ben, sana bu hilafın sırrım ve işkâlin sebebini izah edeyim. Meselâ bir mu'tezilî: (Allah Teâlâ âlimdir. Lâkin ilmi yoktur; diridir ama hayâtı yoktur.) der. Bu söz onu tekfir hususunda insanı iltibasa düşürür. Zîrâ biz dînimizden aldığımız malûmata göre biliyoruz ki (Allah Teâlâ diri ve âlim değildir.) diyen bir kimse bizzârûre kâfir olur. Âlim olan bir kimsenin ilmi olmaması ise imkânsızdır. Bu husus delille sabittir. Şimdi mu'tezilî Allah'ın ilmi yoktur deyince (bu adam Allah'ın âlim olduğunu inkâr etti) diye bilicma' kâfir oldu; ilmin aslını inkâr ettiği için Allah'ın âlim oluşunu itiraf etmesinin bir faydası yoktur mu diyelim; ;yoksa Allah'ın âlim olduğunu İtiraf etti diye ilmini inkârda bulunması küfrüne sebep olmaz hükmünü mü verelim. İşte müşkül olan burasıdır.)
Şâfiîler'le Cumhür-u Ulemâ'ya göre haricîler tekfir edilmezler. Kaderiyye, Mu'tezile v.s. dalâlet fırkalarının hükmü de budur. îmam Şafiî (Rahimehuîlah), «Hattâbîye* den mâada dalâlet fırkalarının şehâdetlerini kabul ederim.» demiştir.
Hattâbiye, Râfızller'in bir koludur. Bunlar kendi mezheplerinden olan bir kimsenin mücerred iddiası ile şahadette bulunurlar. Şehâdetlerinin kabul edilmemesi bid'atlarmdan değil, bu mes'eleden dolayıdır.

143- (1064) Bize Hemmâd b. Seriyy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l - Ahvas, Saîd b. Mesrûk'dan, o da Abdurrahmân b. Ebî Nu'm[60] dan, o da Ebû Said-î Hudriden naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Alî (Radiyallahü ank) Yemen'de İken Reslüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) toprağı üzerinde bir altın külçesi gönderdi. Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) bunu dört kişi (yâni): Akra1 b. Habis El - Fanzalî, Uyeynetü'bnü Bedr El - Fezâri, Âlkametü'bnu Ulâsete'l -Âmiri —ki sonradan Benî Kilâb'dan olmuştur.— ve sonra Benî Neb-hândan olan Zeydü'l - Hayr Et - Tâî arasında taksim etti. Bunun üzerine Kureyşliler kızdılar ve:
— Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) bizi bırakıp.da Necid'in büyüklerine mi veriyor? dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, bunu ancak onların kalplerini yatıştırmak için yaptım.» buyurdu. Derken gür sakallı, elmacıkları çıkık gözleri çukur, alnı yüksek ve başı tıraşlı bir adam gelerek:
— «Allah'dan kork, yâ Muhammedi» dedi. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)--
— «Ben, isyan edersem, Allah'a kim itaat eder? Bana siz emniyet etmezseniz hiç o bana yer yüzünde yaşayan insanlar için emniyet eder mi?» buyurdu.
Sonra o adam dönüp gitti. Cemaattan biri —ki Hâlidü'bnu Velîd olduğu zannedilir.— onu öldürmek için izin istedi. Resûlüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
— «Bu adamın sülâlesinden öyle birtakım insanlar gelecek ki, Kur'ön-ı okuyacaklar fakat gırtlaklarını geçmiyecek, Müslümanları öldürecekler ve putlara tapanları bırakacaklar, İslâm'dan ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Ben, bunlara yetişmiş olsam kendilerini mutlaka Âd kavminin tepelendiği gibi' tepelerdim.» buyurdular.

144- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid, Umâratü'bnü Ka'kaa'dan rivayet etti. (Demiş ki): Bize Abdurrahmân b. Ebİ Nu'm rivayet etti. (Dedi ki): Ebû Saîdi Hudri'yi şunu söylerken dinledim: Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Yemen'den Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'* tabaklanmış bir meşin torba içinde henüz toprağından tasfiye edilmemiş altın külçesi gönderdi. O da, bunu dört kişi (yâni) Uyeynetü'bnu Hısns Akra' b. Habis, Zeydü'l - Hayl —dördüncüsü de ya Âlkametü'bnu Ulâse yahut Âmiru'bnü Tufeyl olacak— arasında taksim etti. Bunun üzerine Ashabından biri:
— «Biz, bu altına bunlardan daha lâyık idik.» dedi.
Bu söz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'üı kulağına vardı da:
— «Ben, semâdakller nezdinde emîn olduğum akşam sabah bana semâdan haber geldiği hâlde sîz bana emniyet etmiyor musunuz?» buyurdu. Derken çukur gözlü, çıkık şakaklı, geniş alınlı, gür sakallı, başı tıraşlı ve gömleği yukarıya çekik bir adam kalkarak:
— «Yâ Resûlallah! Allah'tan kork.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'
«Yazık sana. Ben yeryüzündeki insanların Allah'tan korkmaya en lâyık olan değil iniyim?» buyurdu. Sonra adam dönüp gitti. Arkasından Ha-Udü'bnu Velîd:
«Yâ Resûlallah! Şunun boynunu vuruvereyim mi?- dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Hayır, belki ileride namaz kılan bir kimse olur. buyurdu. Hâlid:
— «Nice namaz kılan var ki: Kalbinde olmayanı dili ile söylüyor.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Ben, ne İnsanların kalplerini açmaya me'mûrum ne de karınlarını yarmaya!» buyurdu. Sonra gitmekte olan o adama bakarak:
— «Muhakkak bu adamın sülâlesinden öyle bir kavim zuhur edecek ki, Allah'ın kitabını kolaycacık okuyacaklar, (fakat) okudukları gırtlaklarını gecmiyecek; dinden ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar.» buyurdular.
Râvî: «Zannederim: Ben, onlara yetişsem kendilerini mutlaka Semûd kavminin tepelendiği gibi tepelerdim; buyurdu.» demiş.

145- (...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Umaratü'bnü Ka'kaa'dan bu isnâdi rivayette bulundu. (Yalnız o): «Alkametü'bnü Ulâse de...> dedi, Amini'bnü Tufeyl'i zikretmedi. Bir de: «Alnı çıkık.» dedi «Nâsiz» kelimesini söylemedi.
-Şunu da ziyâde etti: «Bunun üzerine Ömeru'bnü'l - Hattâb (Radiyallahü anh), o adama kalkarak:
— «Yâ Resûlallah Şunun boynunu vuruvereyim mi?» dedi. Re-sûlüllah (Saîhllahü Aleyhi ve Sellem)'.
— «Hayır!» cevâbını verdi.
Sonra Ömer gitti, adamı vurmak üzere Allah'ın kılıcı Hâlid ayağa kalktı ve:
— «Yâ Resûlallah şunun boynunu vuruvereyim mi?» dedi. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona da):
— «Hayır cevâbını verdi.» Ve sözlerine şunu ilâve etti:
— «Bu odamın sülâlesinden öyle bir kavim çıkacak ki, o kavim Allah'ın kitabını kolaycacık okuyacakları
Râvî demiş ki: Umara:
— «Zannederim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
—Ben, onlara yetişmiş olsam, kendilerini mutlaka Semud'un tepelendikleri gibi tepelerdim; buyurdu.» dedi.

146- (...) Bize îbni Ntimeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Fudayl, Umâratü'bnü Ka'kaa'dan bu isnâdla rivayet etti ve:
«Dört kişi (yâni) Zeydü'l - Hayr, Akra b. Habis, Uyeynetü'bnu Hısn ve Âlkametü'bnü Ulâse yahut Amiru'bnü Tufeyl arasında taksim etti.» dedi, o da Abdülvâhid'in rivayeti gibi «yüksek alınlı.» dedi. Birde: «Bu adamın sülâlesinden bir kavim çıkacak.» dedi; «Ben, onlara yetişsem kendilerini mutlaka Semûd kavminin tepelendiği gibi tepelerdim.» cümlesini zikretmedi.

147- (...) Bize, Muhammedü'bnü'I - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi ki): Yahya b. Said'i şöyle dreken dinledim: Bana, Muhammed b. İbrahim, Ebû Seleme ile Ata* b. Yesâr'dan naklen haber verdi ki, bu iki zât Ebû Saıd-i Hudrî'ye gelerek Harüriler hakkında suâl sormuşlar:
— «Sen, Resûlüllah (Sdlallahü Aleyhi ve Sellem) bunların lâfını ederken işittin mi?» demişler. Ebû Saîd:
— «Ben, Harûrilerin kim olduklarını bilmiyorum. Lâkin Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve SeHetnj'iî
— Bu ümmetin İçinde —btı ümmetten dememiş— öyle bir kavim tü-reyecek ki, onların namazlarına bakarak siz kendi namazınızı küçümseye-ceksiniz. Kur'ân'ı okuyacaklar fakat boğazlarını —yahut gırtlaklarını— geç-miyecek. Dinden ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. (Hani) avcı, ok'una ok'un demirine, giriş yerine bakar da acaba ok'a kandan bir şey yapıştı mı? diye nasıl şüphe eder, buyururken işittim.» demiş.
Bu hadisi Buhârİ «Kitâbü'l-Enbiyâ», «Kitâbu't-Tefsir», «Kitâbu't - Tevhîd» ve «Kitâbü'l - Megazî»'de; Ebû Dâvûd «Ki-tâbü's-Sü«ıne»'de Nesâi «Kitâbu'z-Zekât-tle «KitâbuVTefsîr» de muhtelif râvHerden tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem! 'in kendilerine Yemen' den gelen altını taksim ettiği dört zâttan «Zeydü'l - Hayr» bâzı rivayetlerde «Zeydü'l - Hay!» şeklinde zaptedilmiştir. Bunların ikisi de doğrudur. Câhiliyet devrinde Hz. Zeyd'e -Zeydü'l-Hayl» denirmiş, Müslüman olunca Resûlüllah (Salhhhii Aleyhi ve Sellem) kendisine -Zeydü'l - Hayr* unvanını vermiş. Çünkü araplar içersinde ondan çok at'ı olan yokmuş. Hz. Zeyd şâir, hatîb ve cesur bir zât olup. cömertliği ile de meşhûrmuş.
Âlkametü'bnü Uîâse dahi kavminin eşrafından halim selim ve akıllı bir zât imiş. Ancak cömertlikle meşhur değilmiş.
Müs1im'in rivayetlerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye SellemYin bu taksimine Kureyş'in canı sıkıldığı bildirilmişse de» Buhâri'nin rivayetinde Kureyş1i1er'le birlikte Ensâr"in da gücer-dikleri kaydolunmaktadır.
Peygamber [SaUnllahü Aleyhi ve Sellcıu1'*- gelen şahsın Zül-huveysira, olduğunu bundan evvelki rivayetlerde görmüştük. İsminin Nafis yahut Harkûs b. Züheyr- olduğu söylenir.
Bundan sonraki rivayette Resûlüllah(SaUahhii Aleyhi ve Sellemhn «Karo bir adam...» diye bahsettiği şahıs budur. Kendisi Habeş1iyimiş.
Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e nezaketsizlik gösteren bu adamı öldürmek isleyen zâtın Hâlidü'bnu Velid olduğu Müslim ile Buhâri'de şekk ile ifâde edilmişse de diğer sahih rivayetlerde kafi olarak Hz. Ha1id olduğu bildirilmiştir. Hattâ bir rivayette Hz. Ömer'in, diğer rivayette Ömer (Radiyalhhü anh) ile Hz. Hâ1id'in onu vurmak istedikleri bildirilmiştir.
Bu hususta az yukarıda söz geçmişti.

Bu rivayetlerde dinden, ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacakları bildirilen kavimden murâd: Hârici1er'in İslâm hükümdarına itaat etmemeleridir. Filhakika Hâricî1er Hz. Ali' ye karşı çıkmışlar, Hz. Ali' nin gönderdiği elçiyi öldürmüşlerdi. Ali (RatHiyallahü anh) öldürdükleri zâtın diyetini istemek üzere kendilerine adam göndermiş fakat Hâriciler:
— «Diyetini nasıl verebiliriz? Onu, biz hep birden öldürdük.» diyerek, diyet vermekten imtina etmişler. Bunun üzerine Hz. Ali onlarla mukaatele ederek ekserisini imha etmiştir. Hâriciler'in 5.000 kişi olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi 10.000 kişi olduklarını ileri sürenler de vardır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeKemj'in müellefe-i kulüb'a tak-sim ettiği malın nereden geldiği ihtilaflıdır. Bâzıları ganimetin beşte birinin beşte biri olduğunu iddia etmiş fakat bu kavil kabul edilmemiştir.
Bir takımları doğrudan doğruya ganimetten verildiğini çünkü ganimetin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olduğunu söylemiş ancak bu kavil de reddedilmiştir. Çünkü ganimetin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olduğunu bildiren âyet neshedilmiştir.
Ebû Ubeyde'ye göre gazilere dağıtılan mallar: Ganimetin beşte birinden idi. Müslümanların hükümdarı ganimetin beşte birini icâbında Müslümanların yararına olmak şartıyla dilediği kimselere verebilir. Yalnız bu hükme varabilmek için Yemen1 den gönderilen altının Huneyn ve Hayber ganimetlerinden , olmadığım hatırlamak gerekir. Çünkü oralardan alman ganimetlerin hepsi daha o zaman taksim edilmiş bitmişti.
Harûriler' den murâd: Hâriciler' dir.
Harûrâ denilen mevkîye yerleştikleri için kendilerine bu isim verilmiştir.
Harûrâ: Irâk'da Kûfe'ye yakın bir köydür. Hâriciler Ehl-i adalet Müslümanlarla harbetmeye bu köyde karar vermişlerdir.
Hadisin bir rivayetinde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hâriciler için:
«Ben, onlara yetişmiş olsam, kendilerini Âd kavminin tepelendiği gibi..» Diğer rivayette: Semûd kavminin tepelendiği gibi tepelerdim.» buyurmuştur. Bundan murâd: Onlardan hiç bir kimse bırakmamak şartıyla cinslerini söndürmektir. Çünkü Ad ve Semûd kavimlerinin tepelenmesi böyle olmuştur.
Hadis-i şerif, Haricîler' le muharebeye teşviki ve onlarla cenk eden Hz. Alî' nin faziletini tezammün etmektedir.
Babımız hadîsinin Kuteybe rivayetinde «Dördüncüsü yâ Alkametü'bnü Ulâse yahut Âmiru'bnü Tufeyi » denilmişse de ulemâ burada zikredilen Âmir lâfzının açık bir hatâ olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Âmir bu hadiseden senelerce evvel vefat etmiştir. Doğrusu şüphe ile değil, cezm sîgasıyla «Dördüncüsü Alkametü'bnü Ulâse» dir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ben, ne İnsanların kalplerini açmaya me'mûrum ne de karınlarını yarmaya!» cümlesiyle «Biz, zahire göre hükmederiz, bâtını ancak Allah bilir.» kaaidesine işaret etmiştir.

148- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Ebû Selemete'bnu Abdirrahmân, Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya ile Ahmed b. Abdirrahmân El - Fihrî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Bana Ebû Selemete'bnu Abdirrahmân ile Dahhâki Hemdâni haber verdiler ki, Ebû Saîd-İ Hudri şunları söylemiş:
— «Bir defa biz Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SellcmYin yanında bulunuyorduk. Kendisi bir mal taksim ediyordu. (Derken) Beni Temîm'den biri olan Zülhuveysıra geldi ve:
— -Yâ ResûİallahI Adalet göster; dedi. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemh
— Yazık sana! Ben, adalet göstermezse m kim gösterir? Adalet gös-termezsem ben haybet ve hüsrana uğramışım demektir; buyurdular.
Bunun üzerine Ömeru'bnü'l-Hattata (Radiyallahii anh)
— Yâ ResûİallahI Bunun için bana müsâade buyur da boynunu vurayım! dedi. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)
— Bırak Sen onu. Çünkü onun öyle birtakım arkadaşları var kî, kıldıkları namazın yanında sizden biriniz kendi namazını küçümser, oruçlarının yanında kendi orucunu küçümser. Bu adamlar Kur'an-t okurlar fakat (okudukları Kur'ân} köprücük kemiklerini geçmez. İslâm'dan, ok'un avı delip geçtiği gibi çıkarlar. (Hani) böyle bir ok'un demirinde nasıl (kan nâmına) bir şey bulunmaz, sonra giriş yerme bakılır yine bir şey bulunmaz, sonra ağaç kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz: tüy kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz. (Hâlbuki) ok avın işkembesini ve koni deüp geçmiştir.
Onların alâmeti kara bir adamdır. Bu atfamtn pazılarından biri kadtn memesi yahut sallanan et parçası gibidir. Bunlar insanların tefrikaya düştükleri zaman çıkar; buyurdular.
Ebû SaId demiş ki: «Ben, bunu Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi veSeUemYden işittiğime şahadet ederim. Ve yine şahadet ederim ki Alîyyu'bnu Ebi Talih CRadiyallahü anh'u ben de beraberinde olduğum hâlde (Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUemYin haber verdiği) bu adamlarla harbetti. Bu kara adamın aranmasını emretti. Adam aranıp bulundu ve getirildi. Ona baktım tıpkı Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve '"SetlemyiTi tavsîf buyurduğu sıfatta idi.»
Bu rivayeti Buhâri -Kitâbu'I -Menâkib» 'de tahric etmiştir. Sa'1ebi'nin (?-427) «tefsir»'inde bu rivayet hakkında şu malûmat verilmektedir:
«Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve SelJem), Hevâzih kabilesinden alman ganimetleri taksim ederken yanına Hâriciler' in. reisi Zü1ıuveysıra geldi. Ve ona:
(Adâlet göster.) dedi. Ama bu Zülhuveysıra mescide bevleden Züjhuveysıra seğijdir. Mescide bevteden Zülhuveysırati'l - Yemânî'dir. Gelen Zülhuveysıra ise Temim kabilesine mensûbdur.»
İbni Esîr dahî Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)e-.
— «Adalet göster.» diyen ZüI huvey sıra'nın fienî Temim' den Sah âbi bir zât olduğunu söyler.
Vâkıdi, onun bir çok meşhur harplere- iştirak ederek yararlıklar gösterdiğini, sonradan HâriciIer'e katıldığını, H z Alî'nin öldürdüğü Zülhuveysıra bu olmadı-ğım kaydetmiştir.
«Bunlar, insanların tefrikaya düştükleri zaman çıkarlar.» cümlesinden murâd; Hz. Ali ile Muâviye İ-RaaiycJhhii mıh) arasındaki tefrikadır.
Bu rivayetlerde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve'Şellenı}'in mucizeleri dikkati çekmektedir. Zira istikbâle ait bir takım haberler vermiş, bunların hepsi gün gibi meydana çıkmıştır. Mezkûr haberler ümmetinin kendinden sonra payidar olacağını, kuvvet ve şevket kazanacağını; iki fırkaya ayrılacaklarını, bir taifenin' haksız "yere dinde şiddet göstereceklerini, namaz kılmakda, Kür'ân okümaftda mübalâğa yapsalar da İslâmın hukukunu'ifâ etrriiyeCekîerih'i ehl-i" hak Müslümanlarla harbedeceklerini, Müslümanların kendilerini öldüreceklerini,

içlerinde siyah renkli bir adam bulunacağın! tezam-mun etmektedir.

149- (1065) Bana Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti (Dedi ki): Bize İbni Ebî Adiyy. Sülej-man'dan, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti ki. Peygamber {SaîhlUahu Aleyhi vc'Scllem) ümmeti içinden zuhur edip, insanların tefrikaya düştükleri zamanda çıkacak Ve alâmetleri başlarını traş etmek olacak bir kavim zikretmiş; (onlar hakkında) şöyle, buyurmuştur:
«Bunicr holkın en kötüleridir. —Yahut en kötü mahfüknattöndsr..—-Ontcn iki taifenin hakka en yakın olanı öldürecektir.»
Ebû Saîd (Demiş ki:) Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) onlar için misâl getirdi: —Yahut şu sözü söyledi:—
«Bir adam nasıl avı vurur, —yahut hedefe atar— da ok'un demirine bakar, kan Izf göremez, ağaç kısmına bakar kan izi göremez, yay'a giriş yerine bakar yine bir kan İzi göremezse (bunlar da öyledir.)»
Ebû Saîd: «Onları sizler öldürmüşsün üzdür ey Iraklılar!» demiş.

150- (...) Bize Şeybân b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kaasim yâni tbnü'1-Fadl El-Huddânî[61] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Nadra, Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd şöyle demiş: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)-
«Müslümanların arasına tefrika girdiği vakit dînden çıkan bir taife zuhur edecek. Onları iki taifeden hakka en yakın olanı öldürecektir.» buyurdular.

151- (...) Bize Ebû'r - Rabî' Ez - Zehrânî İle Kuteybetü'bnu Saîd rivayet ettiler; Kuteybe (Dedi ki:) Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-İ Hudrî'den naklen rivayet etti. Şöyle demişi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'.
«Ümmetim İçinde iki fırka meydana gelecek, bunların arasından biri dinden çıkacak. Bunların katlini hakka en yakın olan fırka üzerine alacaktın buyurdular.

152- (...) Bize, Muhammedü'bnu'l - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdüVala rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvûd, Ebû Nadra1 'dan, o da Ebû Saîd-i Hudri'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah
(Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem)t
İnsanlar tefrikaya düştüğü zaman dinden çıkan bir tâlf türeye-cek, bunların katlini iki taifeden hakka en yakın olanı üzerine alacaktır.» buyurmuşlar.

153- (...) Bana Ubeydullah El - Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu ha mm e d b. Abdillâh b. Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Habîb b. Ebî Sâbit'den, o da Dahhâki Mişrakî[62]'den, o da Peygamber (Saüaîlahü Aleyhi ve SellemTden naklen rivayet ettiği bir hadîsde Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Seller}*):
«Ümmetin muhtelif fırkalara ayrıldığı bir zamanda bir kavim ortaya çıkacağını, bunların iki taifeden hakka en yakın olanı öldüreceğini beyân etmiştir.»
Nevevi diyor ki: «Bu rivayetler, Hz. Ali' nin haklı, Hz. Muaviye taraftarlarının haksız ve müteevvil olduklarını sarahaten göstermektedir. Yine bu rivayetlerden her iki taifenin de mü'min olduklarına, birbirleriyle harp etmekle dinden çıkmadıklarına, fâsik dahî olmadıklarına sarahaten delil vardır. Bizim mezhebimizle bu bâbda bize muvafakat eden ulemânın mezhepleri budur.»
Kelâm ilminde beyân olunduğu vecîhle Alî Muâviye (Radiyallahü anh) hazerâtınm muharebeleri hakkında ileri geri söz söylememek, kendini hakem mevkiine çıkararak birini haklı diğerini haksız görmemek, her iki sahâbî müctehid oldukları için bu bâbdaki hatâyı ictihâdda hatâ sayarak, her ikisi hakkında da (Radiyallahü anh) demek ehl-i sünnetin şiarıdır.
İmam Gazâlî (450 - 505)'nin rivayetine göre büyüklerden bir zât rüyasında kıyametin koptuğunu görmüş, Alî ile Muâviye hazerâtını getirmişler, dâvaları görüldükten sonra Hz. Alî: «Kabe'nin Rabbine yemin ederim *ki dâva lehime hük-molundu.» diyerek gitmiş; ondan sonra Hz. Muâviye görünmüş, o da: «Kabe' nin Rabbine yemin ederim ki Rabbim beni affetti.- diyormuş.

48- Haricileri Öldürmeye Teşvik Babı

154- (1066) Bize Muhammed b. Abdiîlâh b. Nümeyr ile Abdullah b. Said El - Eşecc hep birden Vekî'den rivayet ettiler. Eşecc (De di ki): Bize Veki' rivayet etti. (Dedi kil: Bize A'meş. Hayseme'den. o da Süveyd b. Gafeie'den naklen rivayet etti. Süveyd şunları söylemiş:
— AH (Dedi ki): Size Resû\ixl\a.h(SallatUhiİ Aleyhi ve Selle.m'fâen bir hadis naklettiğim vakit, yemin, ederim kî semâdan düşscm, benim için onun söylemediği bir şey'i söylemekden daha makbul olur. S?-zinle aramızda cereyan eden bir şey hakkında konuştuğumuz zaman ise (böyle değildir.) Çünkü harp, bir hileden ibarettir. Ben, ResüiüUah {SaUallcıhii Aleyhi ve Sellemı'i şöyle buyururken işittim:
<i Âh ir zamanda yaştan genç, akıllan ermez bir kavim meydana çıkacak. Bunlar mahlûkaatm en hayırlı sözlerini söyüyerek, Kur'ön okuyacaklar (fakat okudukları Kur'ânJ gırtlaaklorından aşağı geçmiyecek. Dînden, ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Böylelerine rastladınız mı hemen tepeleyin. Çünkü onları öldürenlere kıyamet gününde Allah indinde büyük ecir vardır.»

(...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsa b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Muhattfcped b. Ebî Bekir El - Mukaddemi ile Ebû Bekir fa. Nâfi' de rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki). Bize Süfyân rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de A'meş'den bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet etmişlerdir.

(...) Bize Osman b. Eb. Şeybe rivayet etti. '.Dedi ki): Biî:e Cerir rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b.' Ebi Şeybe ile Ebû Küreyb ve Züheyr b. Karb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Cerir il Ebû Muâviye ikisi birden A'meş'den bu isnâdia rivayette bulunmuşlardır. Yalnız onların hadîsinde: «Dinaen, ok'un avı deîip geçtiği gibi çıkarlar.» cümlesi yoktur.

155- (...) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El - Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki); Bize İbni Uleyye ile Hammâd b. Zeyd rivayet ettiler. H.
Bize Kuteybetü'bnü Said de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb dahi rivayet ettiler; Lâfız onlarındır. (Dediler ki': Bize İsmail b. Uleyye, Eyyub'dan, o d Muhammed'den, o da Abîde'den, o da Alî'den naklen rivayet etti. Hz. Ali Haricîlerden bahsederek şöyle demiş:
«Onların içinde eli kısa —veya eli küçük— bir adam vardır., Şı-marmıyacağmı bilsem size onları öldürenlere Allah'ın. Muhammed

(Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'ln dilinden neler vaad ettiğini söylerdim.» Abide (Demiş ki): Ben:
— «Bunları Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SeJletn)'den sen mi işittin?» dedim; Alî:
— «Kabe'nin Babbine yemin ederim ki ben işittim! Kabe'nin Rab-bine yemin ederim ki ben işittim! Kabe'nin Rabbine yemîn ederim ki ben işittim!» cevâbını verdi.

(...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü Ebî Adiyy, tbni Avn'dan, o da Muhammed'den, o da Abide* den naklen rivayet etti. Abide: «Ben, size ancak ondan işittiklerimi söylüyorum.» diyerek Alî'den naklen Eyyûb'un hadîsi gibi merfû olarak rivâyetde bulundu.

156- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-durrazzâk b. Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Selemetü'bnü Küheyl rivayet etti. (Dedi ki): Bana Zeydü'bnu Vehb El - Cüheni rivayet etti ki kendisi Alî (Radiyallahü anh) ile beraber olup Haricîlere karşı çıkan orduda İmiş. Ali (Radiyallahii anh) şunları söylemiş:
«Ey cemâat! Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfi şöyle buyururken işittim:
— «Ümmetimden öyle bir kavim çıkacak ki Kur'ân okuyacaklar sizin okuyuşunu? onlannkinin yanında hiç bir şey değildir. Namazınız da onların namazının yanında bir şey değildir. Orucunuz dahî onların orucuna nis-betle hiç bir şey değildir. Kur'ân'ı okuyacaklar, onu kendi lehlerinde zannedecekler. Hâlbuki aleyhlerine olacak. Namazları köprücük kemiklerinden öteye geçmiyecek, İslâm'dan, ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar.»
Onlarla harbeden ordu, Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyia dilinden kendilerine neler takdir buyurulduğunu bilseler mutlaka çalışmaktan vazgeçerlerdi. Bu kötü kavmin alâmeti şudur: İçlerinde öyle bir adam bulunacak ki, o adamın pazısı olup kolu bulunmayacak. Pazısının ucunda meme ucu gibi bir çıkıntı bulunacak. Onun Üzerinde de beyaz kıllar olacak. Sizler Muâviye ile Şamlılara gidecek buradakileri terkedeceksiniz. Bunlar sizin çoluk çocuğunuza ve mallarınıza sizin nâmınıza halef olacaklar. Vallahi ben onların bu kavim olacaklarını kuvvetle ümid ediyorum. Çünkü onlar dökülmesi haram olan kanı döktüler; halkın mer'adaki hayvanlarını gaspettiler. Binâenaleyh siz besmele ile (onların üzerine) yürüyün.»
Selemetü'bnü Küheyl demiş ki: «Bana Zeydü'bnu Vehb ordunun konakladığı yerleri birer birer anlattı. Nihayet şöyle dedit
— Bir köprüye vardık. O gün Haricîlerin başında Abdullah b. Vehb Er-Râsibî vardı. Kendileri ile karşılaşınca Alî (Radiyallahü anh) ordusuna:
— Mızraklarınızı bırakın, kılınçlarınızı da kınlarından çıkarın. Çünkü ben bunların Harûrâ günü yaptıkları gibi size Allah aşkına sulh teklif edeceklerinden korkarım; dedi.
Bunun üzerine ordu dönüp mızraklarını bertaraf ettiler. Ve ki-hnçlarını çektiler. Askerlerimiz onları, kendi mızrakları ile delik deşik ettiler. Ölüleri birbiri üzerine yığıldı, bizimkilerden o gün yalnız iki kişi vuruldu. Alî (Radiyallahü ayılı):
— Onların içinde o sakat adamı arayın! dedi. Onu aradılar fakat bulamadılar. Bunun üzerine Alî [Radiyallahü anh'i bizzat kalkarak üstüste öldürülen insanların yanına geldi:
— Bunları geri çekin! dedi. Müteakiben yere gelen cesetler arasında onu buldular. Alî tekbîr getirdi, sonra.-
— Allah doğru söyler, Resulü de doğruyu tebHğ buyurur,- dedi. O sırada Abîdetü's - Selmâni, Alî'nin yanma gelerek:
— Yâ Emîre'l-Mü'mnin! Kendisinden başka ilâh olmayan Allah aşkına (söyle) bu hadîsi Resûlüllah iSallallahü Aleyhi ve Seli cmY den hakîkaten sen mi işittin? diye sordu. Alî:
— Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki: evet ben İşittim; cevâbını verdi. Abîde, Alî'den üç defa yemin istedi, Alî de ona yemin verdi.»

157- (...) Bana EmYt-Tâhir ile Yûnus b. AbdilVlâ rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, (Dedi ki); Bana Amru'bnu Haris. Bükeyr b. Eşecc'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ye ScİlcıV.ı'in azatlısı Ubeydullah b. Eb Râfi'den naklen haber verdi ki, kendisi Alîyyu'bnu Ebî Tâlib (Radiyal-îahii avh) ile beraber olduğu hâlde Harûriler karşılarına çıkınca:
— «Hüküm ancak Allah'a aittir.* demişler. (Bu söze) Hz. Alî:
— -Kendisi ile bâtıl kastedilen hak bîr söz) Şüphesiz ki Resûlüllah (Sallallaîiü Aleyhi ve ScUnv.1 bâzı insanlar tavsif buyurmuştur. Ben, onların sıfatlarını bu adamlarda görmekteyim. Dilleri ile hakkı söylüyorlar amma bu sözleri şuralarını geçmiyor, —diyerek boğazına işaret etmiş— İçlerinden Allah'ın en menfur mahlûku kara bir adamdır. Ellerinden biri koyun memesi yahut meme başı gibidir.» cevâbını vermiş.
Alîyyu'bnu Ebî Tâîib [HadhnllrJıii avh" Hâricileri öldürünce:
— -Bu adamı arayın.» demiş. Aramışlar fakat hiç bir şey bulamamışlar. Bunun üzerine AH iRadirnUahu aııh
— «Tekrar dönün! Vallahi ne ben yalan söyledim ne de biina yalan söylendi.» demiş, bunu iki veya üç defa tekrarlamış. Sonra o adamı bir harabelikte bulmuşlar ve cesedini getirerek Hz. Ali'nin önüne koymuşlar.
Ubeydullah: *Ben, onların bu işlerinde ve Ali'nin onlar haVkın-daki konuşmasında hazır bulunuyordum.» demiş.
Yûnus kendi rivayetinde şu ziyâdeyi nakletmiştik «Bükeyr (Dedi ki): Bana îbni Huneyn'den naklen bir zât rivayet etti ki, İbni Huneyn: Ben, o kara adamı gördüm, demiş.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbû'I - Menâkib» ile«Kitâbû Fe-dâili'l-Kur'ân»'da; Ebû Davud «Kitâbu's - Sünne»'de Nesâi Kitâbu'l Muharebemde tahrîc etmişlerdir.
Hz. Ali: «Harb hileden ibarettir.» sözü ile; Ben kendi re'yim-le ictihâd ederim. Yâni hadîsi te'vil ederim.» demek istemiştir.
Hud'a kelimesi «Had'a», «Hudea»; «Hadea», «Hîd'a» şekillerinde de okunabilir. Hud'a: Konuşurken tevriye yapmak ve vaadinden dönmek suretiyle olur.
Muhdec ve mûden: Eli kısa mânâsına gelirler. Mesdûn: Eli küçük ve- toplu, demektir.
«Bunlar, mahlûkaatm en hayırlı sözlerini söyliyecek...» cümlesinden murâd: Zahiren «Hüküm ancak Allah'a mahsûstur.* gibi Allah'm kitabına davet eden sözler söyiiyecekler. Hâlbuki içlerinden bâtılı kastedecekler, demektir. Bu cümle Buhâri' nin rivayetinde «HayrıTI - Beriyye» terkibiyle ifâde olunmuştur. Buna göre mânâ:
«Mahlûkaatın en hayırlısı olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUetn)* in hadîslerini söyliyecekler» demek olur.
Hadisin bir rivâyetindeki «Sizin namazınız da, onların namazının yanında bir şey değildir...» cümlesinde namaz zikredilmiş fakat Kur'ân-ı Kerîm kastolun muştur. Kelime küllü zikir cüz'ü murâd kabilinden mecâz-ı mürseldir. Zîrâ kıraat namazın bir cüz'üdür.
Müs1im'in bir çok nüshalarında -Bana Zeydü'bnu Vehb ordunun konakladığı yerleri birer birer anlattı...» cümlesinde «konak» mânâsına gelen «Menzil» kelimesi bir defa zikredilmiştir. Nâdir nüshalarda bu kelime tekrarlanmıştır ki, doğrusu da budur. Yâni Zeyd, ordunun

konakladığı yerleri bana birer birer gösterdi. Böylece taa harbin vukûbulduğu köprüye kadar vardık, demektir.
Hz. Alî: «Kendisiyle bâtıl murâd edilen hakk söz.» ifadesiyle: *Bu kelimenin aslı doğrudur. Allah Teâlâ: hüküm ancak Allah'a mahsûstur, buyurmuştur. Lâkin bunlar onunla bâtılı kastetmiş.» demek istemiştir.
Gerçekten Hâriciler bu sözle Hz. A1i'ye karşı gelmek istemişlerdi.
Nevevi'nin beyânına göre Ubeydetü's-Selmâni (Radiyallahü anfej'ın, Hz. A1i'den üç defa yemin istemesi: Orada bulunanlara işittirmek ve bu sözün sahîh bir hadîs olduğunu te'kid etmek, bu suretle ResûlÛUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem')* in mucizesini kendilerine göstermektir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1-Kaadı îyâz : «Bu hadîste harplerde tevriye ve tarizin caiz olduğuna delil vardır.» demiştir.
Aynî' nin beyânına göre hadîsin zahiri harplerde yalan söylemenin mubah olduğunu gösteriyorsa da açık açık yalan söylemeyip ta'rizle iktifa etmek evlâdır.
2- Hadis-i şerif Haricîler ve Bağiler'le harb etmenin vücûbuna delildir. Bu hususta ulemâ müttefiktirler.
Kaadı îyâz diyor ki: «Hâriciler ve şâir bid'at fırkaları Müslümanların imanına karşı çıkarlar, cumhurun re'yine muhalefette bulunurlarsa evvelâ kendilerini tehdit ettikten sonra söz dinlemedikleri taktirde kendileriyle harbetmenin vâcib olduğunda bütün ulemâ müttefiktir... Lâkin yaralılarına dokunulmaz, bozulan ordulan tâkib olunmaz, esirleri öldürülmez, mallan da yağma edilmez. Böyleleri tâatdan çıkmadıkça ve fiilen harbe girmedikçe kendilerine harb açılmaz. Va'z-u nâsîhatta bulunulur, bid'at ve bâtıl hareketlerinden vazgeçerek tevbe etmeleri tavsiye olunur. Fakat bütün bu izahat Bağîler'in bid'at sebebiyle dinden çıkmamış olmalarına göredir. Bid'atları sebebiyle dinden çıkarlarsa kendilerine mürted hükmü icra olunur.»
3- Hâriciler'i öldürenler sevap kazanırlar. Çünkü Hâriciler Müslümanları farz olan cihâddan alıkoyar, İslâm birliğini yıkmak için fitne ve fesâd peşinde koşarlar.

49- Haricilerin Bütün İnsanlara Hayvanların En Kötüsü Olduklarını Beyan Babı

158- (1067) Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Muğira rivayet etti (Dedi ki):,Bize Humeyd b. Hilâl Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebü Zerr şöyle demiş: Resülüllah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemh
«Şüphesizkİ benden sonra ümmetimden bir kavim —yahut benden sonra ümmetimden bir kavim gelecek— Kur'ân'ı okuyacaklar fakat Kur'ân onların boğazlarından aşağı geçmiyecek. Dînden, ok'un avı delip keçtiğî gibi çıkacaklar, bir daha da ona dönmiyeceklerdir. İşte bütün insanlarla hayvanların en kötüsü bunlardır.» buyurdular.
îbni S amit demiş ki: «Müteakiben Hakem-i Gıfârfnin kardeşi Bâfi' b. Amr El - Gıfâri'ye tesaadüf ettim, kendisine: Ebû Zerr'den şöyle şöyle dinlediğim hadîs nedir? diyerek, bu hadîsi ona naklettim:
— Onu Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ben de işittim: dedi.»

159- (1068) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Aliyyu'bnü Müshir. Şeymâni'den, o da Yüseyf[63] b. Amr'dan naklen şöyle demiş: Sehl b. Huneyy'e sordum;
— «Peygamber SalîaHahii Alc\}ıi re ScUcm'i Hâricileri anarken hiç işittin mi?» dedim. Sehl şunları söyledi:
— «Evet işittim, eliyle şark tarafına doğru işaret ederek:
— Bir kavim dillen İle Kur'ân'ı okuyacaklar, amma {okudukları Kur'ân) köprücük kemiklerini geçmiyecak. Dînden, ok'un cm delip geçtiği gibi çıkacaklar; buyurdu.»

(...) Bize bu hadisi Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab~ dülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleymân-ı Şeybânî bu is-nâdla rivayette bulundu ve:
— «Ondan bir takım kavimler çıkacak.» Dedi.

160- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk hep birden Ye-zid'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki):Bize Yezid b. Hârûn, Av-vâm b. Havşeb[64]'den rivayet etti. (Demiş ki): Bize Ebû İshâk Eş-Şeybânî, Useyr b. Amı[65]'dan, o da Sehl b. Huneyf'den, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SellemYden naklen rivayet .etti;
— «Şark tarafından başları traşlr bir kavim hak yoldan sapacaklardır.» buyurmuşlar.
Sehl b. Huneyf hadisini Buhâri «İstitâbetü'l -Mürteddin» bahsinde; Nesâi «FedâiIü'l-Kur'ân-'da tahric etmişlerdir.
Bu iki hadîs de yukarkiler gibi Hârici1er'in mahlûkaat içinde en kötü varlıklar olduğuna, bunların şarktan yâni Irak' dan zuhur edeceklerine, Kur'ân okuyup; onun ahkâmı ile amel etmiyeceklerine delildirler.
Müslim şârihi Übbi bu bahiste uzun uzadıya malûmat vermiş, Hz. Alî ile Muâviye (Radiyallahü cmh) arasında cereyan eden harpleri, bu harplerde iki tarafın verdiği zayiatı ve Hârici1er'le vukûbulan çarpışmaları, neticede Hâriciler' in nahv-u münhezim edildiklerini anlatmıştır. Bundan bizim de bir parça bahsetmemiş yerinde olur:
Muaviye (Radiyallahi'ı anh) uzun bir müddetten beri Sûriye'de vali bulunuyordu, Hz. Osman [Rarfi-ıallahii anh) Emevi1er'dendi; Muâviye de Emevİ olduğu için Hz. Osmân'in kaatillerini bulup teslim etmesini Hz. Ali'den ısrarla istiyor ve ancak o zaman kendisine bey'at edeceğini söylüyordu. Hz. Alî'nin bizzat bu işte methâldâr olduğunu zannediyordu. Hâlbuki Alî (Radıyallahü avh)'m hu işte zerre kadar müdâhalesi yoktu. Muâviye (Radıyallahü mıh)-. Hz. Osman1 in kanlı gömleğini teşhir ediyor, hazinesi de parayla dolu oiduğu için muhtelif vâsıtalarla Hz. Ali aleyhine kendisine taraftar topluyordu. Hattâ Amru'bnü As {RadiyaUahü anh) gibi bir dâhiyi bile kendine celbetmişti. Hz. Ali dâvayı banş suretiyle halletmek için gayretler sarfetti. Muâviye' ye Cerîr b. Abdi1lâh vasıtasıyla mektup gönderdi, fakat Muâviye sul-he yanaşmadı. Günden güne bir çok kabilelerle Hz. Alî'nin azlettiği me'mûrlar Muâviye tarafına iltihâk ediyorlardı. Muâviye bunlara türlü türlü hediyeler vererek kendilerini taltif ediyordu. Bu suretle Amru1bnü Âs'dan mâada, , arap-ların dâhilerinden sayılan Muğira ile Ziyâd da onun tarafına geçtiler. Sulh teklifi netice vermeyince iki taraf harbe hazırlandılar. Nihayet meşhur Sıffin harbi vukûbuldu. Bu muharebe Hicretin 36. yılı Cemâie'1-Ahîr ayma tesaadüf eder. Harbin 110 gün devam ettiği söylenir. Her iki taraf pek çok zayiat vermiştir.
Dâvanın halli için Sefer ayında iki tarafın hakemleri bir muâha-de imzâlamışlarsa da, bu da bir netice vermemiştir. Hattâ muâhadeyi Hz. Ali taraftarlarının bir çoğu tasvîb etmemişlerdir. Muâhade Hz. Alî ile Hz. Muâviye' nin ikisini birden makaam-larından hal'i ve

Müslümanlara yeni bir imam seçilmesini tezammun ediyordu. Nihayet A1i (Radiyallahü anh) ricâata mecbur oldu.
Sıffîn'den Kûfe'ye dönerken ordusundan 12.000 kişi ayrılarak Harûrâ denilen yerde ikaamet ettiler. Hz. Alî bunlara îbni Abbâs (Radiyallahü anh)'ı göndermişse de, söz dinletememişti. Bunun üzerine Hz. Alî bizzat yanlarına giderek onlarla münâkaşa etmiş, neticede onlar da Kûfe'ye gelmişlerdi. İşte Haricîler bunlardır. Bu adamlar Kûfe'de dedikoduya başladılar. Hakem'i kabul etmenin - küfür sayılacağını, Hz. Alî'nin de bunu kabul ettiğini söylüyorlardı. A1i (Radiyallahü anh) bunu tekzîb ederek harpten vazgeçmek isteyenlerin sonra hakem tâyinini beğenmiyenlerin kendileri oldukları hâlde şimdi tekrar harp için çalıştıklarım söyledi. Hâriciler' den biri:
— «Hüküm, ancak Allah'a mahsûstur.» diye bağırdı, başka biri bu bâbda bir âyet-i kerime okuyarak Hz. A1î'ye tarizde bulundu.
Demek ki Hâriciler Hz. Alî' nin hakemi kabul etmesini şirk sayıyorlardı. Sayıları da gittikçe artıyordu.
Kendi fasit inançlarını kabul etmiyenleri fecî işkencelerle öldürüyorlardı. Hz. Ali kendilerine nasihat için adamlar gönderdiyse de bir netice elde edilemedi. Yalnız 1.000 kişi tevbe ederek Hz. A1î'ye iltihâk ettiler. Nihayet Hz. Alî taraftarlarıyla Hârici1er arasmda bu hadislerde beyân edildiği vecihle şiddetli bir harp vukûbuldu. Neticede Hâriciler mağlûb ve münhezim oldular. Tafsilât târih ve siyer kitaplarındadır.

50- Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle Beni Haşim ve Beni'l - Muttalib'den İbaret Olan Âl'ine Zekat Almanın Haram Kılınması Babı

161- (1069) Bİze Ubeydullah b. Muâz El-Anberi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Muhammed yâni tbni Zi yâd'dan naklen rivayet ettî îbni Ziyâd, Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Hasanü'bnü Aliy sadaka hurmalarından bir hurma tanesi alarak ağzına attı. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Kaka kaka! At onu! Bizim sadakadan bir şey yemezdiğimizi bilmiyor musun?» buyurdular.

(...) Bize, Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Züheyr b. Harb toptan Veki'den, o da Şu'be'den naklen bu isnâdla rivayet ettiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu rivayette):
— «Bize Sadaka helâl olmadığını (bilmiyormusun?)» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammedü'bnü Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize îbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Îbni Ebî Adiyy rivayet etti. Bu râvilerin ikisi birden Şu'be*den bu isnâdla îbni Muâz'ır dediği gibi: «Bizim sadaka yemezdiğimizi bilmiyor musun?» şeklinde rivayette bulunmuşlardır.
Bu hadîsi Buhârî biraz lâfız farkıyla «Zekât» bahsinin bir-iki yerinde ve «Kitâbu'l-Cihâd»'da Nesâi «Siyer» bahsinde tahrîc etmişlerdir.
Bu bâbda Ebû Râfi\ Ebû Hüreyre, Hasan b. Aliy, Îbni Abbfts, Abdullah b. Amr, Abdurrahmân b. Âlkâme, Muâvi-ye b. Hayyide, Abdülmuttalib b. Habia, Ebû Leylâ, Büreydetü'bnü Husayb, Selmân-ı Fârisi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in azatlısı Hürmü veya Keysân, Ruşeyd b. Mâlik, Meymûn veya Mihrân ve Hüseyin b. Alî (Radiyallahü anhüm) hazerâtından da rivayetler vardır.
Ayni, bu rivayetleri şöyle sırlamıştır:
1- Ebû Râfi' hadisini Ebû Dâvûd ile Nesai tahric etmişlerdir. Bu hadiste şöyle denilmektedir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mahzûm'dan bir zâtı zekât toplamaya me'mûr etti, o zât da Ebû Râfi'e:
— Bana arkadaş ol! Çünkü sen zekât toplamanın usûlünü bilir-sin; dedi. Ebû Râfi'i
— Dur! Peygamber (Sallallahü Aleyhi re SellemTe gidip sorayım; dedi. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek sordu. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
— Bir kavmin azatlısı, kendilerinden sayılır. Bize sadaka helâl değildir; buyurmuşlar.
Ebû Râfi'in ismi ihtilaflıdır. «İbrahim» diyenler olduğu gibi, «Eşlem» yahut «Sabit- ve «Hürmüz» olduğunu söyleyenler de vardır. Oğlu Ubeydullah, Hz. Ali1 nin kâtibi idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m sadaka me'mûru tâyin ettiği zâtın ismi: Erkanı b. Ebî'l-Erkam'dır.
2- Enes hadisini Buhârî ile Müslim tahric etmişlerdir. Babımız hadisleri meyânında az sonra görülecektir.
3- Ebû Hüreyre hadisi sadedinde bulunduğumuz hadîs-i şerif ile ondan sonraki rivayetlerdir.
4- Hasan ü'bnü Ali (Radiyallahü anh) hadisini İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberâni tahric etmişlerdir. Mezkûr hadîste râvî Ebû'1 - Havrâ' şöyle demiştir:
«Hasan ü'bnu Ali'nin yanındaydık, kendisine:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den —yahut Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//etn)'den— neler belledin? diye sordular. Ha-sen şu cevâbı verdi:
— Onunla birlikte yürüyordum, sadakaya âit bir hurma harmanının yanından geçiyorduk. Ben, bir hurma alarak ağzıma attım, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmayı tükürüğü ile birlikte ağzımdan aldı. Bunu gören bir zât:
(Onu bıraksan ne olur?) dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-
(Biz Âl-i Muhammed'e sadaka he!cl ceğildir.) buyurdular.
Hadisin isnadı sahihtir.
5- îbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadisini Ebû Ya1 1â ile Taber&nl rivayet etmişlerdir. Hadîsin ravîsi tkrime şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) Erkam b. Ebİ'l-Erkam'ı zekât me'mûru tâyin etmişti. O da Ebû Rafi'i yanına almak istedi. Ebı Râfi', Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e gelerek sordu; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Yâ Ebâ Râfi'! Şüphesiz ki sadaka bana ve Âl-i Muhammed'e haramdır. Bir kavmin azatlısı da kendilerinden sayılır.» buyurdular.
6- Abdullah b. Amr hadîsini İmam Ah-med b. Hanbel rivayet etmiştir. Bu hadîste şöyle denilmektedir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin yatağının altında bir hurma bularak yedi, fakat o gece uyuyamadı. (Ertesi gün) zevcelerinden biri:
— «Yâ Resûlallah! Sen, bu gece neden uyuyamadın?» diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir hurma buldum da yedim. (Sonro hatırladım ki) bizde sadaka hurması vardı. Yediğim hurma bundan olmasın diye korktum!» buyurdular.
7- Abdurrahmân b, Âlkame hadisini Nesâi tahric etmiştir. Hz. Abdurrahmân şöyle demiştir: Sakif hey'eti beraberlerinde hediye olduğu halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)t
— «Bu getirdiğiniz hediye mi, sadaka mı?..» diye sordu. Mezkûr hadîste şu cümle de vardın
-Hey'et getirdikleri develerin hediye olduğunu söylediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları kabul buyurdu.

Hey'et ona, o hey'ete suâller sorarak onlarla bir hayli oturdu. Hattâ öğleyi bile ikindi ile birlikte kıldı.»
8- Muâviye hadîsini Tirmizî ile Nesâî tahric etmişlerdir. Hadîsin râvisi şunlan söylemiştir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfe bir şey getirilirse:
— Bu sadaka mı, yoksa hediye mi? dîye sorardı. Sadaka derlerse yemez, hediye derlerse yerdi.»
9- Abdülmuttalib hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâİ tahrîc etmişlerdir. Hadis uzundur, bundan sonraki bâbda görülecektir.
10- Ebû Leylâ hadisini Taberânî rivayet etmiştir. Ebû Leylâ (Radiyallahü anh) şöyle demektedir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beytü'1-Mâ girdi, yanında Hasen (Raâiyallahü ânh) da vardı. Ha bir hurma alarak ağzına attı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen parmağını ağzına sokarak hurmayı çıkardı. Sonra:
— Biz ehl-i beytiz. Bize sadaka helâl değildir.» buyurdular.
11- Büreyde hadisini İmam Ahmed b. Hanbel ile Tirmizi rivayet etmişlerdir. Mezkûr hadis-de şöyle buyurulmaktadır:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği vakit Selmân-ı Fârisî ona, üzerinde yaş hurma bulunan bir sofra getirdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'in önüne koydu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)*
— Bu ne yâ Selmân? diye sordu. Selmân (Raâiyallahü anh)--
— Sana ve ashabına sadaka yâ Resûlallah; dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ı
— Öyle ise onu kaldır. Çünkü biz sadaka yemeyiz; buyurdular.
12- Selmân (Radiyallahü anh) hadisini îmam Ahmed ile Hâkim «El - Müstedrek» nâm eserinde Ebû Zerr-i Kindi'den rivayet etmişlerdir. Bu hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in:
«Getirdiğin sadaka mı yoksa hediye mi?» diye sorduğu; Selmân (Raâiyallahü anh)"
«Hediyedir.» cevâbını verince ondan yediği bildirilmektedir.
îmam Ahmed'in rivayetinde hadîsin lâfzı:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve -.Sellem) hediyeyi kabul eden sadakayı kabul etmezdi.» şeklindedir.
13- Hürmüz yahut Keysân hadisini Tahâvî rivayet etmiştir. Hadisin râvîsi Atâl b. Sâib (Raâiyallahü anh) şunları söylemiştir:
Yanıma Alî (Radiyallahü ankj'm kızı Ümmü Gülsüm girdi de dedi ki:
— Hürmüz yahut Keysân nâmmdaki bir azatlı kölemiz bana haber verdi. (Dedi ki): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yanından geçiyordum, beni çağırdı. Yanına geldiğimde:
«Yâ Fülân! Biz ehl-i beyt sadaka yemekten nehiy olunduk. Bir kavmin azatlısı da kendilerinden sayılır. Binâenaleyh sadaka yeme.» buyurdular.
Ayni hadîsi îmam Ahmed *Müsned»'inde tahrîc etmiş, kölenin isminin Mihrân olduğunu söylemiş; Beğavi aynî hadisde Hürmüz, îbni Ebi Şeybe, Keysân, Abdurrazzâk ise Meymûn veya Mihrân şeklinde zaptetmişlerdir.
14- Ruşeyd b. Mâlik hadîsini yine Tahâvl tahric etmiştir. Bu hadiste Hz. Ruşeyd şöyle demektedir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik, kendisine bir tabak üzerinde hurma getirdiler. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun sadaka mı yoksa hediye mi olduğunu sordu. Getiren zât sadakadır deyince hurmayı cemâatin önüne koydu. Torunu Hasan da önünde yuvarlanıyordu. Çocuk bir hurma alarak ağzına attı ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) derhâl parmağını onun ağzına soktu ve çocuğa zahmet vermeden yavaşçacık hurmayı çıkararak attı. Sonra:
— Biz Âl-i Muhammed sadaka Yemeyiz.» buyurdular.
15- Meymûn yahut Mihrân hadîsini Abdurrazzâk rivayet etmiştir. Az yukarıda buna işaret etmiştik.
16- Hüseyin b. Ali (Radiyallahü anh) hadisini îmam Ahmed b. Hanbel «Müsned»'inde rivayet etmiştir. Mezkûr hadîsin râvisi Rabia şunları söylemiştir:
Hüseyin b. A1îye :
— «Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SeJİemj'den neler hatırlıyorsun?» diye sordum; şunları söyledi:
— Rafa çıkarak bir hurma aldım ve ağzıma attım. (Bunu gören) Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Seîlemh
— At onu! Çünkü bize sadaka yemek helâl değildir; buyurdular.»
Aynî diyor ki: «Üstadımız Zeynüddîn şunu söyledi: Zahire bakılırsa hurma hikâyesi Hz. Hasan1la Hüseyin1 in ayrı ayrı şâhid oldukları iki vak'adır. Hasen hurma serilen bir yerden geçerken; Hüseyin ise bir rafta bulunan hurmadan birer tane alarak yemek istemişlerdir.»
«Kâh kâh» yahut «kın kıh» kelimeleri çocukları pis şeyleri yemekten menetmek için söylenirler. «Bırak» yahut «at» mânâsına gelirler.
Dâvûd! aslen bu sözün fârisi olduğunu, sonradan arapça-laştınldığmı söylemiştir.
«Bizim sadakadan bir şey yemediğimizi bilmiyor musun?» cümlesi: muhâtab bilmese bile haram olduğu herkezçe malûm olan şeyleri ifâde için kullanılır. Bu söz: «Acâip, bunun haram olduğu ap açık meydanda iken sen nasıl bilmiyorsun?» takdirindedir.
Al-i Muhammed (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'den murâd: İmam A'zam ile îmam Mâlik'e göre yalnız Beni Haşim dir.
îmam Şafiîye göre Beni Hâşim ile Benî Mutta1ib'dir'
Mâlîkîler'den bâzılarının mezhebi de budur.
Kaadıîyâz'ın beyânına göre ulemâdan bâzıları: «Al-i Muhammed'den murâd: Bütün Kureyş kabilesidir.» demişlerdir.
MâiikI1er'den Esbağ : «Bunlar Beni Kusayy'dır.» diyor.
Benî Haşim : A1-i Alî, A1-i Abbâs, Âl-i Ca'fer, Al-i Akîl, Âl-i Haris b. Abdil-muttalib kollarına ayrılu*lar. Hâşim : Abd-i Menâf b. Kusayy' dır.
Bu hususta bir çok sözler söylenmiştir.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Al-i Muhammed (Salîallahü Aleyhi ve ScHcw)'e sadaka almak helâl değildir. «El - Muğnî» nâm eserde bu bâbda farz ve nafile sadakanın müsavi olduğu kaydedilmiştir. Hattâ bâzıları Âl-i ResûİüllnH'a, sadaka almanın haram olduğuna icmâ' bulunduğunu söylemişlerdir. Maamâfih Resulü İlah (Saîhîlahü Aleyhi ve Sellem)'e, sadaka almanın haram kılınp kılınmadığmda ulemânın ihtilaflı bulunduğunu ileri sürenler de vardır. Bu hususta îmam Şafii1 den iki kavil nakledilmiştir. Hz. Şafiî: «Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) o hurmayı tenezzühen terketmiştir.» demektedir.
îmam Ahmed b. Hanbel' den bir rivayete göre nafile sadaka Peygamber {Salîallahü Aleyhi ve $ellem)'s helâldir.
Bâzıları farz, nafile bütün sadakaların Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e haram olduğunu söylerler.
Büyük imamlar, sadakanın bizzat Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SeHemj'e değil, akrabasına haram olduğunu; bir takımları da akrabana, farz ve nafile bütün sadakaların helâl olduğunu söylemişlerdir. £j son kavil îmam A'zam'dan dahi rivayet olunmuştur.

îstahrî'ye göre ÂH Resûlüllah'a ganimetin beşte biri ve-rilmenuşse zekât almaları caizdir.
Hânefiiler' den İmam Ebû Yûsuf dan rivayet olunan kavle göre Benî Hftşim'in birbirlerine zekât vermeleri helâl, başkalarından zekât almaları haramdır.
«Yen&bf» nâm eserde: «îmam A'zam'a göre Haşimi'nin Haşimî1 ye zekât vermesi caizdir. İmam Ebû Yûsuf bunu tecviz etmemiştir.» denilmektedir.
«Cevâmiu1!- Fıkıh- 'da ise: «îmam Ebû Yûsuf a göre Hâşimi'ye zekât vermek mekruh; İmam Muhammed'e göre mekruh değildir.» deniliyor.
Ebû îsme'nin rivayetine göre îmam A'zam kendi zamanında Hâşimi'ye sadaka vermeyi tecviz etmiştir. Ancak Tahâvî : -Bu rivayet îmam A'zam'dan meşhur değildir.» demiştir.
«Kudûri» şerhinde: «Zekât, öşür, nezir ve keffâret gibi yâcib olan sadakalar Hâşimi'lere verilemez. Ama nafile kabilinden olan sadakaları vermekte bir beis yoktur.» denilmiştir.
Mâ1iki1er'den bâzıları Hâşimiler'e nafile sadaka verilmesini caiz görmüşlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel' den bu oâbda iki rivayet vardır. Şâfii1er'den dahî iki vecih rivayet olunur.
Nezir hususunda Şâfiiye ulemâsının ihtilâf ettiklerini Îmâmü'l-Haremeyn -En-Nihâye» adlı eserinde beyân etmiştir.
Et-Tevdıh» nâm eserde: -«Sadakanın Al-i Resûlüllah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e haram kılındığına bu hadisde açık delâlet vardu.
İmam A1 zam ile İmam Şafii' nin kavilleri de budur.» deniliyor.
Bu bâbda Mâlikîler' den dört kavil rivayet olunur:
Birinci kavle göre: Hâşimi'lere sadaka vermek caiz:
İkinci kavle göre: Caiz değildir.
Üçüncü kavle göre: Onlara nafile sadaka verilebilir; farz olan zekât verilemez.
Dördüncü Kavle göre: Bil'akis zekât verilebilir, fakat nafile sadaka alamazlar. Evlâ olan kavil: Onlara sadaka vermemektir.
Taberî, İmam Ebû Yûsuf un kavline şöyle mukaabele etmiştir: «îmam Ebû Yûsuf bu bâbda, ne kıyâsa isabet etmiş ne de hadise tâbi olmuştur. Çünkü her nev'i sadaka ve zekât insanların kiri ve günah suyu mesabesindedir. Alanın Haşimi veya Mutta1ibi olmasına bakılmaz. Kim olursa olsun hüküm budur. Allah ve Resulü bu hususta bir fark beyân etmemişlerdir. Arkadaşının kavli ondan da şiddetlidir. Çünkü o zâhir-i Kur1ân'a göre hüküm vermiş, sadakayı Beni Hâşim'e haram kılan haberleri inkâr etmiştir. Binâenaleyh bunlar ne Kut'an'la hükmetmiş ne de hadîse kaail olmuşlardır.»
Taberi'nin bu sözüne Ayni haklı olarak îtirâz etmiş ve şunları söylemiştir: «Bu söz hiç düşünmeden teassup neticesi söylenmiş bâtıl bir sözdür. îmam Ebû Yûsuf nüzul sebeplerini, hadîslerin te'vil yerlerini en iyi bilen bir zâttır. İşte Tahâvi ... Bu zât hadîs imamlarının en büyüklerinden ve Ebû Hanîfe ile arkadaşlarının mezheplerini en iyi bilenlerden biri olduğu hâlde İmam Ebû Yûsuf 'un (Nafile sadaka Beni Hâşim'e haramdır.) sözünü rivayet etmiştir. Nafile sadaka haram olunca bittabiî farz sadaka daha şiddetle haramdır. Sonra Taberi'nin İmam Ebû Yûsuf un arkadaşına —ki maksat İmam Ebû Hanîfe' dir— hücumda bulunması en şiddetli bir şenaat ve en çirkin bir sözdür. Onun sadakayı haram kılan hadîsleri inkâr ettiğini söylüyor acaba Ebû Hanîfe bu sözleri nerede söylemiştir? Ondan nakledilen söz sâdece şudur: (Kıyâsa ancak Sâri' Hazretleri tarafından vârid olmuş bir nass bulunmadığı zaman gidilir.)
Bu gibi mutaasıplann âdeti sakîm veya şâz bir rivayeti üç imamdan birine nisbet etmek, sonra hiç birine nisbeti yakışmayan sözlerle ona hücumda bulunmaktır.»
2- Sadakalar Müslümanların hükümdarına teslim edilir.
3- Mescidler Müslüman cemâatin namazdan mâada bir maslahatı için kullanılabilirler. Çünkü Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) sadakaları mescidde toplamış, orada taksim etmişti Uzaklardan gelen hey'etleri orada kabul eder, ashabı arasında orada hüküm verirdi. Ancak dik>ş dikmek v.s. gibi husûsi işleri mescidde yapmak mekruhtur.
4- Büyüklerin kaçınması lâzım gelen haram şeylerden, küçükleri de sakındırmak gerekir.
5- Çocukları bir şeyden menettikten sonra sebebini de onlara anlatmak gerekir. Taa ki âkil baliğ olmazdan önce o mes'eleyi öğrenmiş olsunlar.
6- Küçüklerin velîleri İcâbında onları muâhaze eder ve şer'an haram olan bir fiili işlemelerine mâni olurlar.
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SellemYin sadaka malından alınan bir hurma tanesini Hz. Hasan'm ağzından çıkarması bunun en açık delilidir. Binâenaleyh küçük çocuğunun veya velîsi Dulunduğu matuhun içki içtiğini, domuz eti yediğini yahut başkasının malını aldı£**M gören bir babanın derhâl müdâhale ederek onların bu işine olması vâcibdir.

162- (1070) Bana Hârûn b. Saîd ElEylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr haber verdi; Ona da Ebı Hüreyre'nin azatlısı Ebû Yûnus, Ebû Hüreyre'den o da Re-sûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve ScHcm/den naklen rivayet etmşi ki: şöyle buyurmuşlar:
— «Bazen ben ailem nezdine döner de döşeğimin üzerine düşmüş bir hurma bulurum, sonra onu yemek için yerden alırım, arkasından da sadaka olduğundan korkarak onu elimden atarım.»

163- (...) Bize Muhammed b. Raff rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk b. Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hem-mâm b. Münebbih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah Muhammed (Salhllahü Aleyhi ve SeZîemJ'den rivaye ettikleri şunlardır... diyerek bir takım hadîsler zikretmiş ezcümle: Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellemh
«Vallahi ben bazen ailem nezdine döner de döşeğimin üzerine —yahut evimin İçine— düşmüş bir hurma bulur, yemek için onu yerden alırım. (Amma) sonradan onun sadaka —yahut sadakadan— olmasından korkarak elimden atarım.» buyurdular; demiştir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l - Lukata» ve «Kitâbü'l-Büyü»' da; Nesâi «Kitâbü'l - Lükata-'da muhtelif râvîlerden iahrlc etmişlerdir.
El-Muhelleb diyor ki: «Peygamber (Salhlhhü Aleyhi ve buldufeu hurmayı yemekten çekinmesi tenezzüh içindir. Çünkü, olabilir o hurma sadaka malından düşmüştür.
Caiz olan şeyler hakkında başkasının ona uyması vâcib değildir. Memnûiyetine delil bulunmadıkça eşyada asıl olan ibâhadır. Binâenaleyh şüphelerden sakınmak ancak haram mı, helâl mi olduğu bilinmesi müşkil olan ve iki mânâya da ihtimâlli bulunan yerlerdedir. Böyle bir şey'i alan kimseye haram yedi diye hüküm vermek caiz değildir zira helâl olması ihtimâli vardır. Şu kadar var ki biz verâ' ve takva kabilinden hurma mes'elesinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize uymayı müstehab addederiz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Vâbisa'ya :
(Hahirlı iş nefsinin yatıştığı; günah ise kalbi gıcıklayan şeydir.) buyurmuştur.»
Ebû Ömer İbni Abdilberr'e göre bir insan kalben şüphe ettiği bir şey'i terketmedikçe takvanın hakikatine vâsıl olamaz.

Bu Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Ulemâdan bâzılarına göre hadis-i şerif sadakanın —az olsun çok olsun— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize haram kılındığına delildir.
2- Müslümanların ancak kıymeti hâiz olan malları haramdır. Bir hurma tanesi yahut bir yudum ekmek veya bir üzüm tanesi gibi âdeten verilmesinde cimrilik gösterilmeyen şeyleri yerden alarak yemek ve kimin olduğunu soruşturup ilân etmeden başkasına yedirmek bütün ulemânın ittifakı ile caizdir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hurma tanesi için:
«Sadakadan olduğundan korkmasam onu yertiim.» buyurmuştur. Bu gibi şeylerin hükmü lokata yâni bulunan malların hükmüne girmez.
3- Hattabi diyor ki: «Hadis-i şerif böyle kıymetsiz şeylerin tesadduku vâcib olmadığına delildir. Çünkü bulanın mutlaka tesadduku gerekseydi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: (Onu yerdim.) buyurmazdı.»

164- (1071) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize VekT Süfyân'dan, o da Mansûr'dan, o da Talhatü'bnü Musarrif'den o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) bir hurma tanesi bulmuş da:
«Bu hurma sadakadan olmasa onu yerdim.» buyurmuşlar.

165- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâ-me, Zâide'den, o da Mansûr'dan, o da Tâlhatü'bnü Musarrif'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) yolda bir hurma tanesine rastlamış da:
«Bu hurma sadakadan olmasaydı onu yerdrm.» buyurmuşlar.

166- (...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile İbnî Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muâz b. Hişâm rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bir hurma tanesi bulmuş da:
«Bu hurma sadakadan olmasaydı onu yerdim.» buyurmuşlar.
Bu rivayetler dahi aynen yukarkilerinin ifâde ettikleri mânâ ve hükmü ifâde etmektedirler.

51- Al-i Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i Sadaka Me'müru Olarak Çalıştırmama Babı

167- (1072) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed - Dubai rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cüveyriye, Mâlik'den, o da Zühri'den naklen rivayet etti; Zührî'ye de Abdullah b. Abdullah b. Nevfel b. Haris b. Abdilmuttalib rivayet etmiş, ona da Abdülmuttalib b. Rabîate'bni Haris rivayet eylemiş; demiş ki: Rabîatü'bnu Haris ile Abbâs b. Abdilmuttalib bir yere gelerek:
— «Vallahi şu iki oğlanı —bunu ben ile Fadl b. Abbâs için söylediler.— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/lem)'e göndersek de, onunla konuşsalar. Kendilerini bu sadakalar üzerine me'mûr tâyin etse onlar da başka me'mûrların gördükleri vazifeyi eda etse ve onların aldığı maaştan bunlar da alsa (çok iyi olur.)» dediler.
Onlar, bu sözleri konuşurken Alîyyu'bnü Ebî Tâlib geldi ve yanlarında durdu. Mes'eleyi ona da söylediler, Alîyyu'bnü Ebî Tâlib:
— -Vazgeçin! Vallahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmaz.» dedi. Rabîatü'bnü Haris hemen itiraz ederek:
— -Vallahi sen, bunu ancak bize hasedinden dolayı yapıyorsun.
Vallahi Resûiüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in dâmâdhğına nail oldun da biz yine sana hased etmedik.» dedi. Alî:
— «(Pek Ala) onlan gönderin!» dedi.
Gönderilen gençler gittiler, Alî de biraz uzandı. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) öğleyi kılınca ondan önce odasına giderek orada bekledik; Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) geldi ve bizim kulaklarımızı çektikten sonra:
— «Gönlünüzde olanları çıkarın bakalım;» buyurdu. Sonra içeri girdi, biz de yanma girdik. O gün kendisi Zeyneb binti Cahş'ın yanında bulunuyordu. Biz sözü birbirimize havale ettik sonra birimiz konuştu; dedi ki:
— «Ya Resûlallah! Sen insanların en iyisi ve en yardım severisin. Biz artık buluğ çağına ermiş bulunuyoruz. Şu sadaka işlerinin, bâzısına bizi me'mûr tâyin etmen için geldik. (Edersen) biz de sair me'm urlar gibi vazifemizi ifâ eder, onlar gibi maaş alırız.»
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) uzun bir sükûta daldı hattâ kendisiyle konuşmak istedik. Zeyneb bize perdenin arkasından:
— «Ona söz etmeyin.» diye işaret etmeye başladı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
— «Şüphesiz ki sadaka Âl-i Muhammed'e lâyık değildir. O, ancak insanların kirleridir. Siz, bana Mahmîye ile Nevfel b. Haris b. Abdilmuttalib'i çağırın!»
Mahmîye ganimetlerin beşte biri üzerine me'mûrdu. Bunlar (çağrılıp) geldiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mahmî-ye'ye:
— «Bu gence kızını ver!» diyerek Fadl b. Abbâs'ı gösterdi. Mahmîye de kızını ona nikahladı. Nevfel b, Hâris'e dahî:
— «Şu gence kızını ver.» buyurarak bana işaret etti; o da kızını bana nikahladı. Mahmîye'ye:
— «Her iki kıza ganimetlerin beşte birinden şu kadar ve şu kadar meri ir ver.» buyurdular.
Zührî: «Abdullah, bana mehîrin miktarını söylemedi.» demiştir.

168- (...) Bize Hârün b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Yûnus b. Yezîd, tbni Şihâb'dan, o da Abdullah b. Haris b. NevfeM Hâşimi'den naklen haber verdi, ona da Abdülmuttalib b. Rabîate'bni Haris b. Abdilmuttalib haber vermiş ki, babası RabîatübnuHaris b. Abdilmuttalib ile Abbâs b. Abdilmuttalib, Abdülmuttalib b. Rabîa ile Fadl b. Abbâs'a-
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ gidin...» demişler. Râvî hadîsi Mâlik'in hadisi gibi rivayet etmiş, (yalnız) bu hadîsde: -Alî cübbesini yaydı, sonra üzerine yaslandı da şunu söyledi:
— Ben Arslan Ebü Hasen'im! Vallahi oğullarınız Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe gönderdiğiniz mes'elenin cevâbını getirmedikçe yerimden ayrılmam, dedi.» ifâdesini söyledi.
Yine bu hadîste şunları söyledi:
-Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Şüphesiz kî bu sadakalar ancak insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâl olur, ne de Âl-i Muhammed'e; buyurdular.»
Şunu da söyledi:
— -Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— Bana Mahmîyetü'bnü Cez't çağırın!» buyurdular. Mahmîye, Beni Esed kabilesinden bir zât idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) onu ganimetlerin beşte biri üzerine me'mûr tâyin etmişti.» cümlesi bir çok esâs nüshalarda bu şekilde rivayet olunmuştur.
Heravİ, Mâzirî ve diğer bir çok hadîs imamları da onu bu şekilde zaptetmişlerdir. Mânâsı: »Kalplerinizde topladığınızı meydana çıkarın.» demektir.
Bâzı nüshalarda bu cümle şeklinde zaptolunmuştur. Buna göre mânâ: «İçinizde gizlediğiniz sırları meydana çıkarın» demek olur.
Kaadi İyâz mezkûr cümlenin iki rivayeti daha bulunduğunu söylemiştir. Bunlardan biri diğeri
rivayetine göre mânâ: «Bana arzetmek istediğiniz şey'i meydana çıkarın.»;
rivayetine göre «Bana ifâde etmek istediğiniz sözü meydana çıkarın.» demek olur.
Kaadı İyâz, bu rivayetlerin içinde ekseri üstatlarından ikincisi tercih edildiğini, ilk rivayetin ihtimâlden uzak görüldüğünü söylemişse de, Nevevî (631 -676) bu söze karşı: «Memleketimizdeki nüshaların ekserisinde rivayet böyledir, sahih olan da budur. (El-Metali') sahibi dahi bu rivayeti tercih etmiş ve: (En doğrusu rivayetidir» demiştir, şeklînde mütâlâa beyân etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve ScllcvıYin: «ÂH Muhammed'e lâyık değildir.» ifâdesi üzerine Nevevi şunları söylemiştir: «Bu cümle gerek çalışmak gerekse fakr-u zaruret vs. gibi sebeplerden biriyle olsun Al-i Resûlüllah(Sallallahii Aleyhi ve Sellemfe sadaka almanın haram olduğuna delildir. Ulemâmızca sahih olan vecih budur. Ulemâmızdan bâzıları Benî Hâşim iîe Beni Mutta1ib'in sadaka me'mûrluğu yaparak ücret almasını tecviz etmiş ve bunun bir icâre olduğunu söylemişse de, bu söz zayıf yahut bâtıldır. Hadis-i şerif onu sarahaten reddetmektedir.»
Bu bâbdaki,tafsilâtı az yukarıda görmüştük.
«Sadaka ancak insanların kirleridir.* cümlesi Benî Hâşim ile Benî Muttalib'e sadaka almanın niçin haram kılındığının illetini beyân etmektedir. Yânı sadaka almak kendilerini kirlerden tenzih ve ikram için haram kılınmıştır. Sadakanın «kir» diye tavsif buyurulması Müslümanların mallarını ve nefislerini temizlediği içindir. Nitekim Teâlâ Hazretleri dahî:
«Onların mallarından kendilerini temiz pâk etmek için sadaka al.» buyurmuştur. Binâenaleyh sadaka kir ve paslan yıkayıp gideren çamaşır suyu gibidir.
«Her iki kıza ganimetlerin beşte birinden şu kadar ve şu kadar mehır var.» cümlesi ile ganimetlerin beşte birinden akrabaya ayrılan pay kastedilmiş olabilir. Çünkü Mahmîye ile Ne v fer (Raâiyallahü anh) akrabadan idiler. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve SellcmYin payı murâd edilmiş olması da muhtemeldir.
Karm : Ulu ve efendi; mânâsına gelir. Esâs itibariyle -devenin aygırı» demektir. Lisânımızda bu mânâ «arslan» kelimesiyle ifâde olunduğu için biz de tercümede bu kelimeyi kullandık. Kelimenin en doğru şekli bu olmakla beraber bâzı rivayetlerde «kavm» şeklinde zaptolunmuştur.
Havr: Cevap, demektir. Nitekim Herevi (355-434) de «Tefsir»'inde onun bu mânâya geldiğini söylemiş, maamâfih haybet mânâsına gelebileceğine de işaret etmiştir. Zira «havr»'in aslı :Noksanla dönmekdir.
Kaadı îyâz bu mânânın hadîse daha muvafık olduğunu söylemiştir.

52- Hediyeyi Veren, Ona Sadaka Yoluyla Malik Olsa Bile Peygambar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Beni Haşim İle Beni Muttalib'in Hediye Almalarının Mubah; Sadaka Verilen Kimsenin Alması ile Sadaka Vasfı Kalmayıp, Kendilerine Sadaka Almak Haram Kılınan Herkese Helal Olduğunu Beyan Babı

169- (1073) Bize Kuteybetü'bnu Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, îbni Şihâb'dan naklen haber verdi ki, Ubeyd b. Sebbâh[66] şöyle de-mış: Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se/Zetw)'in zevcesi Güveyri-ye haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girerek:
— «Yiyecek bir şey var mı?» diye sormuş; Cüveyriye:
— «Hayır vallahi yâ ResûlaÜah! Yanımızda azatlı cariyemin sadakadan verdiği bir koyun kemiğinden başka hiç bir yiyecek yok.» demiş. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)-— «Getir! O, yerini buldu.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Amru'n - Nâkıd ve tshâk b. îbrâhîm toptan ibni Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemh «O, yerini buldu.» buyurmakla «Ondan sadaka hükmü gitti ve bizel helâl oldu.» demek istemiştir. Hadis-i şerîf:
«Kurban etini veya sair sadakalardan birini kabul eden fakır, onu satabilir, hattâ sadakayı veren kimsenin bile alması cârzdir.» diyenlerin delilidir.
Mâ1iki1er'den bâzıları: «Kurban etini alan kimsenin, onu satması caiz değildir.» demişlerdir.
Hadîs-i şerif, bir illetten dolayı haram kılman bir şey'in, o illet ortadan kalkınca tekrar helâl olacağına delildir. Bu kaaide mecellede: «Mâni zail oldukta, memnu avdet eder.» şeklinde hulâsa edilmiştir.
Buna usûl-i fıkıh ilminde «in'ikas-i İllet» denilir. Yâni illetin şartı, aksine dönmektir. İllet kalkınca hüküm de kalkar. Zîrâ böyle olmasa illet illet olamaz.
İn'ikâs: Nefî ve illet taraflarında telâzüm hâsıl olmaktır. Delil böyle değildir. Onda, inikas şart kılınmaz. Çünkü delilin bulunmaması medlulün de bulunmamasını istilzam etmez.
Yine bu hadis âzath köle ve cariyelere sadakanın helâl olduğuna delildir. Çünkü Hz. Cüveyriye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve $ellem)'in âzath cariyelerinden idi.

170- (1074) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnu'l - Müsennâ ile İbni Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Vekî' ile Muhammed ikisi birden Şu'be'den, o da Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şu'be, Katâde'den rivayet etti; o da Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiş: Berîre kendisine sadaka olarak verilen bir eti Peygamber (SaUalhhü Aleyhi ve ScUcm)'* hediye etti. Resûlüllah (Sallallnhii Aleyhi ve Scllenı)-.
— «Bu et Berîre'ye sadaka, bize de hediyedir.» buyurdular.

171- (1075) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki)-Bize babanı rivayet etti. (Dedi kil. Bize Şu"be rivayet etti. H.

Bize Muhammedü'bnu'I - Müsennâ ile İbnî Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnü'l-Müsennâ'nındır. (Dediler ki): Bibe Muhammed b. Ca'fe rivayet etti. (Dedi ki i. Bize Şu'be, Hakem'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den. o da Aişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Peygamber SitllıiLhu .\;c,hi u- SıUem'e sığır eti getirdiler ve: Bu et Berire'ye tesadduk olundu; dediler; Resûlüllah StrfLılhıiui Aleyhi ve baleni
— «O, Berire'ye sadaka, bize de hediyedir,» buyurdular.

172- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dedık:-r kı): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi kıl Bize Hişâm b. Urve Abdurrahmûn b Kaasim den. o da babasından, o da Âişe i}',Li.hui!Lıhu []ii';,i"dan naklen rivâ\e* etti. Âişe şöyle demiş: Berire hakkında üç hüküm sâhit olmuşu. Halk ona sadaka veriyor, o da (bunu) bize hediye ediyordu. Ben, bunu Peygamber (Sdlalakü Aleyhi ve Se//ew)'e andım da:
— «O, Berire'ye sadaka; sizin için de hediyedir. Binâenaleyh siz onu yiyîn.» buyurdular.

173- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Aliy, Zâide'den, o da Simâk'den, o da Abdurrahmân b Kaasim'den, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki); Bize Şu'be rivayet etti (Dedi ki): Ben, Abdurrahmân b. Kaasim'den dinledim; (Dedi ki): Kaa-sim'i, Âişe'den, o da Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve SeHemYde naklen bu hadisin mislini rivayet ederken işittim.

(...) Bana Ebû't-Tâhir rivâye etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Mâlik b. Enes, Babia'dan, o da Kaasim'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SellemYden naklen bu hadisin mislim haber verdi. Bu kadar var ki o: «Bu et bize Beri re den hediyedir.» (buyurduğunu) söyledi.

174- (1076) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmail b. îbrâhîm, Hâlid'den, o da Hafsa'dan, o da Ümmi Atıyye'den nakler rivayet eyledi. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana sadaka malından bir koyun gönderdi. Ben de onun parçasını Âişe'ye yolladım. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sehjm) Âişe'nin yanma gelince:
«Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?» diye sormuş, o da:
— Hayır, yalnız Nüseybe, kendisine gönderdiğiniz koyundan bize bir parça göndermiş; demiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«O, yerini buldu.» buyurmuşlar.
Enes hadisini Buhâri «Zekât» ve «Zühd» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Zekât» bahsinde; Nesâi «Umrâ» bahsinde muhtelif râvîlerden tahric etmişlerdir.
Ümmü Atıyye hadisini Buhâri «Zekât» bahsinin bir-iki yerinde ve «Kitâbü'l-Hibe»'de rivayet etmiştir.
-O, Berîre'ye sadaka, bize de hediyedir...» cümlesinde cârüe mecrûrun müptedâ üzerine geçirilmesi, ihtisas ifâde etmek içindir. Cümle: «Bu et ancak ona sadakadır; bize değil.» kuvvetin dedir. Zîrâ sadaka olarak verilen et, H z. Berire'nin milki olunca ondan sadaka vasfı zail olmuştur. Berire , onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e hediye olarak vermiştir. Tahrîm mes'elesi etin aynına taallûk etmez.
«O' yerini buldu.» cümlesinden murâd: Helâl olan yere ulaştı.» demektir/
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Âişe (Radiyallahü avhâh «Berîre hakkında üç hüküm sabit olmuştu...» demiş, bunlardan yalnız verilen etin ona sadaka olduğunu söylemiştir.
ikinci hüküm «velâ» [67]'nm âzad eden kimseye âit olması, üçüncüsü de kendisi bir köle ile evliyken âzad edildiği için nikâhın feshi muhayyer bırakılmasıdır.
Rivayetlerin umûmundan anlaşılıyor ki fakir, sadakayı almakla o maldan sadaka vasfı ve hükmü kalkar. Artık onu satm almak caiz olduğu gibi Hâşimi1er'in yemesi de mubahtır.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler:

1- Tahâvi'ye göre Hâşimi'nin zekât me'mûru olması ve maaş alması bu rivayetlere istinaden caizdir.
Tahâvî diyor ki: «İmam Ebû Yûsuf, Hâşimi1erin zekât me'mûriyetinden maaş almalarını mekruh görüyor; (çünkü sadaka Allah Teâlâ'mn beyân ettiği sınıflardan başkasına verilmiş oluyor,. hattâ sadakayı veren me'mûriyeti vasıtasıyla onun bir kısmını almış olnuyor. Bu, ona helâl değildir.) diyordu. Ebû Yûsuf un delili Ebû Râfi' hadîsidir. Diğerleri ona muhalefet etmiş: (Sadakadan Hâşimiye maaş vermekte beis yoktur. Çünkü bu, onun ameli karşılığıdır. Ameline mukaabil maaş almak zenginlere de helâldir. Onlara helâl olunca Hâşimi1er'e de haram olmaması îcâb eder.
Berîre'ye sadaka olarak verilen eti yemek Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Hazretlerine caiz olunca Hâşimî-1er'in de sadaka malından maaş almaları caizdir. Bizce kıyâs budur. Ve bu kıyâs Ebû Yûsuf un kavlinden daha sahihtir.»
Tahâv nin «diğerleri» tâbirinden muradı: İmam Mâ1ik bir kavline göre İmam Şafiî, bir rivayette İmam Ahmed b. Hanbel ve Hânefiiler' den "îmam Muhammed' dir. Onlar « HâşimiIer'in zekât me' muru olarak zekât malından maaş almalarında beis yoktur. Çünkü aldıkları maaş vazifeleri mukaabilidir.» demişlerdir.
Fakat bu kavil şâyân-ı itiraz görülmüştür. Çünkü Hâşimî-ler'e sadaka almak ancak neseplerinin şerefine halel gelmemek için haram kılınmıştır. Sadaka insanların kiri mesabesindedir. Sadakayı ne suretle alırsa alsınlar bu mânâ dâima mecvûttur.
2- Sadaka hediyeye tahvil edilebilir.
3- Malûm illetlerden dolayı haram kılınan şeyler, o illetler ortadan kalkınca helâl olurlar. Eşyanın haram kılınması zâtlarına nis-betle değildir.

53- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hediyeyi Kabul, Sadakayı Reddetmesi Babı

175- (1077) Bize Abdurrahmân b. Sellam El-Cumahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabi' yâni îbni Müslim, Muhammed yâni İbni Zi yâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'* bir yiyecek getirildiği vakit onu sorar; (hediye'dir) denilirse ondan yer, (sadakadır) denilirse yemezmiş.
Bu hadîsi Buharı «Hibe» bahsinde biraz lâfız farkıyla tah-ric etmiştir.
İbni Battal diyor ki: «Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyin sadakadan yememesi, sadaka insanların kirleri mesabesinde olduğu

içindir.
Bir de sadaka almak alçak bir mertebedir. Bundan dolayıdır ki, Resûlüllah (SaUaîİahii Aleyhi re Sellem)
(Yüksek el, alçak elden hayırlıdır) buyurmuşlar.
Zâten sadaka zenginlere de helâl değildir...»
Hadis'in ahkâmı yukarki rivayetlerde görülmüştür.

54- Sadaka Verene Dua Babı

176- (1078) Bize Yahya b. Yahya ile Ebü Bekir b. Ebi Şeybe, Amru'n - Nâkıd ve îshâk b. İbrahim rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki): Bize Veki\ Şû'be'den, o da Amr b. Mürra'dan naklen haber verdi. (Demiş ki): Ben, Abdullah b. Ebi Evfâ'dan dinledim. H.
Bize Ubcydullah b. Muâz da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize, babam Şû'be'den, o da Amr yâni İbni Mürra'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki): Bize Abdullah b. Ebi Evfâ rivayet etti; (Dedi ki): Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SellemYe bir kavim zekâtlarını getirdikleri vakit:
— «Yö Rabbî! Bunlara salât eyle.» diye dua ederdi. (Bir defa) ona babam Ebû Evfâ da zekâtım getirdi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Yâ Rabbî! Âl-i Ebî Evfâ'ya salât eyle.» diye duâ buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi îbni Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. İdris, Şu'be'den bu isnâdla rivayette bulundu. Şu kadar var ki o (yalnız):
«Onlara salât eyle.» Dedi.
Bu hadisi Buhârî Zekât», «Megazî» ve «Deavâd» bahisle rinde; Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbni Mâce «Zekât» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadisteki salâtdan murâd: Al1ah'm rahmet ve mağfiretidir.
«Âl'» kelimesinden maksad: Zekât veren kimsenin zürriyeti değil, bizzat kendisidir. Zîrâ bu kelimenin zât mânâsına kullanıldığını evvelce görmüştür. Nitekim Resülüllah (Saülalîahü Aleyhi ve Sellent) Hz. Ebû Mûsâ El-Eş'arî hakkında:
«Gerçekten buna Âl-i Davud'un borazanlarından bir borazan verilmiştir.» buyurmuş, buradaki Âl-i Dâvûd' dan bizzat Hz. Dâvûd (Aleyhisselâmyı kastetmiştir. Bu kelime ekseriyetle şeref ve itibâr sahibi kimselere izafe edilir. Mes'elâ Âl-i Ebi Bekir ve Âl-i Ömer (Radiyallahü anhümâ) denilir.
Gerçi Kur'ân-ı Kerîm'de Fir'avun hakkında da kullanılmışsa da bu mecazdır.
Peygamberlerden başkasına, salât okumak Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellcvı) Efendimizin hasâisindandır, o dilediğine salât okuyabilir. Başkaları ona kıyâs edilemez. Onun için mânâ sahih olmakla beraber bizim Hz. Ebü Bekir hakkında (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) dememiz doğru değildir.
Onun hakkında Ebû Bekir (Radiyallahü anh) demek îcâb eder. Nitekim Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hakîkatta aziz ve celîl olduğu hâlde, biz ona «Muhammed Azze ve Celi e- diyemeyiz. Çünkü bu tâbir yalnız Allah Teâlâ'ya mahsûstur.
Kaadı îyâz diyor ki: «Peygamberlerden başkasına salât eylemeyi caiz görenler bu hadîsle ihticâc ederler. Fakat bunu caiz görmeyen îmam Mâlik, Süfyân b. Uyey.ne, Esferâîni ve Selef den bri cemâat hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında vârid olduğunu, başkalarına şu-mûlü bulunmadığını söylemişler: (Bizim sözümüz ise bizim salatanız hakkındadır.) demişlerdir.»
İmam Nevevî (631 - 676) bu bâbda şunları söylemiştir: «Bu duada Allah Teâlâ'mn (Onlara salât eyle) emrine imtisal vardır. Mezhebimizin meşhur olan kavli ile bütün ulemânın mezheplerine göre zekât veren kimseye dua etmek vâcib değil, sünnet ve müstehab-dır. Zahirîler vâcib olduğuna kaaildirler. Mezhebimizin bâzı ulemâsı dahî onlarla beraberdir. Bunların delili: Âyetdeki (salât eyle) emridir. Cumhûr-u ulemâ : Bu emir bizim hakkımızda nedip ifâde eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Muâz'la başkalarını zekât toplamak için Yemen'e göndermiş fakat zekât verenlere dua etmelerini kendilerine emir buyurmamıştır; derler.
Gerçi Zahirîler buna itirazla: Muâz ve arkadaşları duanın vâcib olduöunu âyet-i kerîmeden bilirlerdi; demişlerse de cumhûr-u ulemâ buna da cevap vermiş ve: Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i duası sekînet ifâde eder, başkalarının duası böyle değildir; demişlerdir.
îmam Şafiî zekât veren kimseye: (Verdiğin zekât hakkında Allah sana ecir ihsan eylesin; onu senin hakkında temiz pak eden su yapsın. Kalan malına da bereket versin.) diye duâ etmenin müstehab olduğunu söylemiştir. Zekât me'mûrunun: (Yâ Rabbî filâna salât eyle.) şeklinde duâ etmesini ulemâmızın ekserisi kerih görmüşlerdir.
îbni Abbâs (Radiyallahii anh) ile İmam Mâlik, Süfyân b. Uyeyne ve Selef ten bir cemâatin mezhepleri de budur. Ulemâdan bir cemâat bu hadisle istidlal ederek zekât me'mûrunun (Yâ Rabbî filâna salât eyle.) diye duâ etmesini ke-râhetsiz olarak caiz görmüşlerdir.
Ulemâmız Peygamberlerden başkasına müstakillen salât edile-miyeceğini söylemişlerdir. Çünkü Selef-i Sâlihin'in lisânında (salât) kelimesi yalnız Peygamberlere mahsûstur...»
Nevevî, Hanefiîler'in kavlini sarahaten zikretmemişse de, Hanefii1er'le İmam Mâ1ik'e göre dahî Peygamberlerden başkasına müstakillen Salât okunamaz. Ancak Peygamberlere salât okunurken onlar da tebean zikredilriler.
Peygamberlerden başkasına müstakillen salât getirmenin mekruh mu, haram mı yahut mücerred edebe riâyet mi olduğu hususunda Şafiller' den üç kavil rivayet edilmiştir. Meşhur kavle göre kerâhet-i tenzihiye ile mekruhtur. Çünkü Peygamber olmıyan bir zâta salât-u selâmda bulunmak bid'atçıların şiarıdır. Ehl-i sünnete onların şiarını benimsemek yasak edilmiştir.
Peygamberlere salât-u selâm getirirken onlara tebean zevcelerine, zürriyetlerine ve kendilerine tâbi olan ümmetlerine de salât-u selâmda bulunmak ulemânın ittifakı ile caizdir. Çünkü Se1efin ulemâsı bundan men olunmamışlardır. Bil'akis teşehhüd vesâir yerlerde ümmet bununla me'mûrdur. Şâfii1er'den İmâ-mü'1-Haremeyn (419-478) salâvât hakkında şunları söylemiştir: «Peygamberlerden başkasına münferiden salâvât getirilemez. Gâib de ayni hükümdedir. Onun hakkında da (filân Aleyhisse-lâtn) denilemez. Fakat ölü olsun diri olsun muhataba selâm vermek sünnettir. Ona (Esselâmünaleyküm) veya (Esselâmü alcyke) yahut (Selâmünaleyküm) demek sünnettir.»

55- Haram Bir Şey İstemedikçe, Zekat Me'Mürunu Hoşnud Etme Babı

177- (989) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-şeym haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Gıyâs ile Ebû Hâlid-i Ahmar rivayet ettiler. H.
Bize Muhammedü'bnü'l - dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül-vahhâb ile îbni Ebi Adiyy ve AbdülVlâ hep birden Dâvûd'dan rivayet

ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki): Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvûd, Şa'bî'den, o da Cerir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Cerîr (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemh
— «Sadaka me'mûru size geldiği vakit sizden razı olarak ayrılmalıdır.» buyurdular .
Bu hadisden murâd: Me'mûrlara nezâket, ülül'emir'e itaat Müs-lümanlann birliğini te'mîne gayret ve ara bulmak gibi şeyleri tavsiyedir. Fakat bütün bunlar me'mûrlarm cebren ve zûlmen bir şey'i almaya kalkışmaması şartıyla mukayyeddir. Zulmederlerse kendilerine muvafakat ve tâat icâb etmez. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Buharı' nin rivayet ettiği Enes hadîsinde:
«Sadaka kimden usûlü vecîhle istenirse, onu hemen versin, fazla istenirse vermesin.» buyurmuştur.
Nevevi'nin beyânına göre istenilen fazlanın verilip verilemeyeceği hususunda Şâfiîyye ulemâsı ihtilâf etmişlerdir. Ekserisi ziyâdenin verilmiyeceğini; yalnız farz olan miktarla iktifa olunacağını söylemiş; bâzıları ziyâde isteyen me'mûra farz olan miktarın bile verilemiyeceğine kaail olmuşlardır. Çünkü fazla isteyen me'mûr fâsiklık etmiş olacağından vazifesinden azledilmiş sayılır. Onun kendisine hiç bir şey verilmez.

---

[1] Sûre-i Meâric âyet 25
[2] Medînelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[3] Müd: Örfî Ölçüye göre sekizyüzotuziki gramlık bir ölçektir. Sa'ın Örfî tutan da 3.333 kg.dır.
[4] Mükâteb: Bedel-İ kitabete kesilmiş, yâni kendisine sahibi tarafından: «Şu kadar para getirirsen hürsün.» denilmiş köledir. Bu gibi köleler hürriyete yaklaşmış demektirler.
[5] Medînelidir; müslimin râvîlerindendir
[6] Sûre-i Zelzele âyet 7 - 8
[7] SÛre-i Tevbe âyet 34-35
[8] Muhammed b. Ebî Ismâîl (? _ 142) Müslimin râvîlerindendir
[9] Hadîs îtibânyla Kûfelilerden sayılır. Müslimin râvîlerindendir.
[10] Amr b. Mersed.
[11] Müzâhim b. Zûfer b. Haris El-Amirî: Kûfelidir; Müslim'in râvîl erin dendir.
[12] Haysemetü'bnu Abdirrahmân El-cu'ffi: (-83) Müslim'in rfivtlerindendir. Babasının İsmi Uzeyr olup, Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine Abdurrahmân ismi verilmiştir.
[13] Satın almaktır. Burada ondan murâd: Kölelerle cariyelerdir
[14] Sûre-i AU îmran, âyet 92.
[15] Müslim'in râvîlerindendir. Hz. Aişe ile Ebû Hüreyre (R-A.)'dan hadîs nakletmiştir
[16] Benî Hâşim'in ftatlısıdır. Medîneli sayılır. Sahîheyn râvîlerindendir.
[17] Sure-i Sebe' âyet 39.
[18] Mftbed b. Hâlid El-Cedelî El-Kaysl: (?-HS) KûfelÎdir. SâhÎheyn rlvî-lerdendir.
[19] Ebû Hâşira Muhammed b. Yezld Er-Rifâr <?-248) Kûfe'lidir. B&gdat'da kadılık etmiştir. Müslim'in râvllerindendir.
[20] Ebû Abdülih Ahmed b. O»mmn b. Haktin El Erdi: (7-260) Kûfeüdir. Sa-hlheyn râvîlerdendir. 382
[21] Süre-i Bakara .âyet 276
[22] Sûre-i müminin Ayet 51
[23] Sûre-i Bakara ayet 172
[24] Ebû Hayseme Zûheyr b. Mu&vİyetel-Cu'f!: (? -134) Kûfcli olup Ceztre'dc yalamıştır. Metin bir hafızdır. Sahîheyn râvîlerindendir
[25] Ebu'l-Velld Abdullah b. Mâkîl: Kûfeü'dÎr, sahîbeyn rftvllerindendir.
[26] Kûfelidir
[27] Sûre-i Nîsft âyet
[28] Sûre-i Haşr âyet 18
[29] Müslim'in râvîlerindendir
[30] 520 Dirhem
[31] Sûre-i Tevbe: âyet 79
[32] Sûre
[33] Hammâd b. Üsâmete'I Zeydî: (?-201) azatlı kölelerdendir. Sahîheyn râ-vîlerindendir.
[34] Yalnız Müslim'in râvîlerindendir
[35] Abbâd b. Hamza b. AbdÎHah b. Zübeyr EI-Kuraşi: Müslimin râvîlerin-dendir.
[36] Sûre-i Rahman
[37] Sûre-i Bakara âyet 273
[38] Abdurrahman b. Amr El-Ensârî: Medîne kadısdır. Hz. Osman ile Ebû Hüreyre (RA.)'dan hadis rivayet etmiştir.
[39] Ubeydullah b. Ebî CâferEl-Emevî El-Kuraşî: (?-135) Basrah azatlılardan, dır. Sahîbeyn râvîlerindendir
[40] Abdullah b. Scvb yahud îbni Avf veya Ya'Joıb b. Avf: Zühdü takvası ve kerametleri ile meşhur bir zâttır. Şam'lıdır. Peygamber (S.A.V.) zamanında Müslüman olmuştur. Esved-i Ansı kendisini ateşe atmış; yanmadığım görünce serbest bırakmıştır. Bunun üzerine Medîneye hicret etmişse de o yolda iken Resûlüllah (S.A.V.) vefat etmiştir. Bu hadîsin senedini okurken yapılan duânm müstecâb olduğu söylenir.
[41] Ebû Bekir Hârun Riyâb: Basralıdır; Müslüman râvîlerindendir.
[42] Ebû Bekir Kinânetü'bnu Nuaym El Adevî: Basralıdır: Müslim'in râvîle-rİndendir.
[43] Ulemâ bu İsmin yanlış olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu yukarıda olduğu gibi İbni Sadî'dir.
[44] Ayed kerime
[45] Sûre
[46] Sübhâne, Sebbih gibi kelimelerle başlayan sûreler.
[47] Yâhud Hilâl b. Ebî Hilâl: Hilâl b. Alî'dir. Kendisine İbni Üsâme dahî denilir; Sahîheyn râvîlerindendir. Hişam b. Abdilmelik zamanında vefat etmiştir
[48] Abdullah b. Yezîd: (? - 213) Hz. Ömer'in oğullarına âit azatlılardandır. Aslen Basra tarafından olup Mekke'de yaşamıştır
[49] Mısırlıdır. Müslim'in ravîlerindendir.
[50] Hadîs İtibariyle Mısırlı sayılır.
[51] Hz. Ömer (R.A.) tarafından Kûfe'ye ilk defa kadı tâyin edilen zâttır. Kendisine Selman-ı Hayl da denir. Sülehâ'dan bir zât olup her sene haccedermiş. Hz. Osman zamanında (25) tarihinde vefat etmiştir.
[52] Ebû Yahya tshâk b. Süleyman Er-Râzî El-Anberî: (?-200) Aslen Kûfe'li-dir; sahîheyn râvîlerindendir.
[53] Basralı'dır; Sahîheyn râvîlerindendir.
[54] Basrah'dır. (184) tarihinde vefat etmiştir, Sahîheyn ravîlerindendir.
[55] Ebû'l-Kaasim Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkaâs El-Kuraşî: Medîne'Hdir. Sahîheyn râvîlerindendir. Haccâc tarafından katledilmiştir.
[56] Ebû Abdülâh Sümeyt b. Umeyr yahut Sümeyt b. Sümery: .Mısırlıdır; Müslim'in râvîlerindendir
[57] Sûre-i Tevbe, âyet 25-26
[58] Ebû Rifa'a Abâyetü'bnü Rifft'ate'bni Râfi'b. Hadic El-Ensârî: Sahiheyn râ-vîlerindendir.
[59] Müslim'in râvîlerindendir.
[60] Kûfeli'dir. Hz. Ebû Said ile Ebû Hüreyre (RA)'dan hadis rivayet etmiştir
[61] Ebû'l Mugîra Kasım b. Fadl El-Huddânl (? -167) Basralı'dır
[62] Dahhak b. Şur&hîl El-Misrakî El-Hemdânî; Sahiheyn ravilerradendir
[63] Yüseyr Amr yahut üseyr b. Câbir E!-Muhâribî. Sahiheyn râvîlerindendir

[64] Ebû İsa Avvâm b. Havşeb b. Yezîd Eş-Şeybârîî. Vâsıtlıdır, sahiheyn râvîlerindendir
[65] Bâzılan bunun Useyr b. Câbir olduğunu söylerler. Künyesi; Ebû Kays'dır.
[66] Hicâzlı'dir. Sahîheyn râvîlerindendir
[67] Velâ: Köle azadı sebebiyle sabit olan miras hakkıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

KİTABU'Z- ZİKR
ZİKİR Mİ ÜSTÜN, TİLÂVET-İ KUR'ÂN MI?

KİTABU'Z- ZİKR

?1? ?? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ???? ????? ????????? ?????????? ?? ????????? ????????????? ????? ?????????. ?????? ???????? ??????? ??????????? ?????? ?????? ??????????: ????????? ??? ??????????? ???????????????? ???????????????? ??? ??????? ?????????? ?????????????? ?????????? ?????? ??????? ??????: ??? ??????? ????????? ???????????: ???????????????? ????????????????? ???????????????? ????????????????. ??? ??????: ??? ???????? ????????: ?. ??????: ?????? ?? ????????? ?????????: ?? ?????? ????? ????? ???? ??????? ???????? ???? ?????????? ????????? ???? ??????????. ??? ??????: ????? ??????????? ???????????: ??????????? ?????????. ??????: ???? ????????? ?????????: ? ???????. ??????: ?????? ???? ????????? ?????????: ???? ???????? ??????? ?????? ????????? ??????? ???????? ????? ??????? ???????? ?????? ????????. ???: ??????? ???????????????? ?????????: ????????????? ???? ???????. ??????: ???? ????????? ?????????: ? ??? ?????. ??????: ?????? ???? ????????? ?????????: ???? ???????? ??????? ?????? ??????? ???????? ???????? ????? ?????????. ???? ??????: ??????????? ?????? ?? ????? ???. ???: ?????? ?????? ????? ????? ??? ?????? ??????? ?????? ???????? ??????? ????? ????????? ????????? ??????: ??? ?? ?????? ???? ????????? ? ??????? ?????? ??????????[. ????? ??????? ???????? .

1. (1941)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın, yollarda dolaşıp zikredenleri araştıran melekleri vardır. Allahu Teâlâ'yı zikreden bir cemaate rastlarlarsa, birbirlerini "Aradığınıza gelin!" diye çağırırlar. (Hepsi gelip) onları kanatlarıyla kuşatarak dünya semasına kadar arayı doldururlar. Allah, -onları en iyi bilen olduğu halde- meleklere sorar:
"Kullarım ne diyorlar?"
"Seni tesbih ediyorlar, sana tekbir okuyorlar, sana tahmid okuyorlar. Sana ta'zim (temcîd) ediyorlar" derler. Rabb Teâlâ sormaya devam eder:
"Onlar beni gördüler mi?"
"Hayır!" derler.
"Ya görselerdi ne yaparlardı?"
"Eğer seni görselerdi ibâdette çok daha ileri giderler; çok daha fazla ta'zim, çok daha fazla tesbihde bulunurlardı" derler. Allah tekrar sorar:
"Onlar ne istiyorlar?"
"Senden, derler, cennet istiyorlar."
"Cenneti gördüler mi?" der.
"Hayır ey Rabbimiz!" derler.
"Ya görselerdi ne yaparlardı?" der.
"Eğer görselerdi, derler, cennet için daha çok hırs gösterirler, onu daha ısrarla isterler, ona daha çok rağbet gösterirlerdi." Allah Teâla sormaya devam eder:
"Neden istiâze ediyorlar?"
"Cehennemden istiâze ediyorlar" derler.
"Onu gördüler mi?" der.
"Hayır Rabbimiz, görmediler!" derler.
"Ya görselerdi ne yaparlardı?" der.
"Eğer cehennemi görselerdi ondan daha şiddetli kaçarlar, daha şiddetli korkarlardı" derler. Bunun üzerini Rabb Teâla şunu söyler:
"Sizi şâhid kılıyorum, onları affettim!"
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözüne devamla şunu anlattı: "Onlardan bir melek der ki: "Bunların arasında falanca günahkâr kul dahi var. Bu onlardan değil. O başka bir maksadla uğramıştı, oturuverdi." Allah Teâla: "Onu da affettim, onlar öyle bir cemaat ki onlarla oturanlar da onlar sayesinde bedbaht olmazlar" buyurur." [Buhârî, Daavât 66, Müslim, Zikr 25, (2689); Tirmizî, Daavât 140, (3595).][1]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, ulemânın hadisten çıkardığı bazı inceliklere dikkat çeker:
* Hadis, Allah'ın zikredildiği meclislerin, buralarda Allah'ı zikredenlerin ve bu maksadla bir araya gelmenin faziletini beyan etmektedir.
Ayrıca, bunlara karışan kimseler, aslında zikir için gelmemiş olsalar bile aynen öbürleri gibi, Cenâb-ı Hakk'ın lutfedeceği her çeşit ikramdan istifâde edeceği, hisse sahibi olacağı da anlaşılmaktadır.
* Hadis, meleklerin insanları ne kadar sevip, onlara ne kadar yakından ilgi ve îtina gösterdiklerini de ifâde etmektedir.
* Hadiste, suâl sâhibi, sorulandan daha iyi bilse bile, sorulanın kadrini yüceltmek, makamının şerefini ilan etmek, yakın ilgisini göstermek gibi sebeplere binâen, bazan soru sorduğunu görmekteyiz. Bâzı âlimler derler ki: "Cenâb-ı Hakk'ın melâikeye ehl-i zikirden bu suali, Kur'an'da geçen şu âyete işârette bulunmaktadır: "(Melekler) "Biz seni hamdinle tesbih ve seni takdis edip dururken orada (yeryüzünde) bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?" demişlerdi" (Bakara 30). Sanki meleklere şöyle denmektedir: Onlara şehvetler, şeytanların vesveseleri musallat edilmiş olmasına rağmen, onlardan hasıl olan şu tesbîhat şu takdîsâta bakın! Onlar nasıl buna giriştiler tesbîh ve takdîste sizlere benzeyiverdiler?"
* Bâzı âlimler derler ki: "Bu hadisten şu netice çıkmaktadır: İnsanoğlundan hâsıl olan zikir, meleklerden hâsıl olan zikirden daha üstün ve daha şereflidir. Zîra, insanların zikri, pek çok meşguliyetlere ve ibâdetten uzaklaştırıcı pek çok engellerin varlığına rağmen hâsıl olmakta ve gayb âleminde ortaya çıkmakta, takdir görmektedir. Melekler için bunların hiçbiri mevzubahis değildir."
* Hadis, zındıklar tarafından: "Allah yeryüzünde iken görülebilir" diye iddia edilen sözü de tekzib etmektedir. Nitekin bir Müslim hadisi de: ??????????? ????????? ???? ??????? ????????? ????? ????????? "Biliniz ki, ölünceye kadar Rabbinizi göremezsiniz" der.
* Hadis kesinlikle bilinen meselelerde bile, onu te'kid ve şânını yüceltmek için yemin etmenin câiz olduğunu gösterir.
* Cennetin şâmil olduğu güzellikler, cehennemin şâmil olduğu çirkinlikler, tavsiflerin ötesinde kalmaktadır. Cenneti kazandıracak sebeplerden biri de onu

Allah'tan taleb ve rağbette mübâlağaya yer vermektir.[2]

?2? ???? ????? ?????? ?????? ???:]??? ??????? ?????? #: ???? ?????? ????????? ???? ???????? ?????? ????? ???? ??????? ????? ???? ?????? ??????. ?????? ??????? ??????????? ? ???????? ?????? ???? ??????? ???????? ???? ?????? ??????? ????? ???? ????? ??????? ? ???????? ?????? ????? ??? ??????? ??????? ???? ?????? ??????[. ????? ??? ???? ???? ???? ????????. »?????????« ???: ??????????? .

2. (1942)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir yere oturur ve orada Allah'ı zikretmez (ve hiç zikretmeden kalkar) ise Allah'tan ona bir noksanlık vardır. Kim bir yere yatar, orada Allah'ı zikretmezse, ona Allah'tan bir noksanlık vardır. Kim bir müddet yürür ve bu esnâda Allah'ı zikretmezse, Allah'tan ona bir noksanlık vardır." [Ebû Dâvud, Edeb 31, (4856), 107, (5059); Tirmizî, Daavât 8, (3377); Hadisin metni Ebû Dâvud'a aittir. Sondaki ziyade İbnu Hibbân'ın Mevârid'inden alınmadır (2319).][3]

AÇIKLAMA:

1- Hadis Tirmizî'de şu şekilde gelmiştir: "Bir cemaat bir yerde oturur ve fakat orada Allah'ı zikretmez ve nebîlerine salât okumazlarsa, üzerlerine bir ceza vardır. (Allah) dilerse onları azablandırır, dilerse mağfiret eder."
2- Hadiste geçen ve noksanlık olarak tercüme ettiğimiz kelime tire'dir. Tire kelimesinin noksanlık, pişmanlık, muâtebe (itâb), ceza (tebîa) ve hatta ateş gibi muhtelif mânâlara geldiği şârihlerce belirtilir. Hadiste daha ziyâde noksanlık ve ceza (tebîa) mânasında kullanıldığı açıktır. Tirmizî'de geçen "tire"yi cezâ mânasında anlamak daha muvafık gözüküyor. Hadis, bu durumlarda, Allah zikredilmediği takdirde, hâsıl olan taksirâtın, daha önceki günahlara dahil edilip - kıyamet günü- hep beraber cezaya bâis kılınacağını ifâde ederken, Allah zikredildiği takdirde önceki kusurların da affa mazhar olabileceğine , bu zikrin önceki günâhların da affına bir sebep kılınabileceğine îmâ etmekte ve mü'minleri yaşanan her çeşit ahvalde Allah'ı zikretmeye teşvik etmektedir.
3- Hadiste şu mâna da vardır: "Mü'min yalnız bile olsa oturma, kalkma, yürüme, yatma gibi herçeşit ahvâlinde zikrullaha yer vermeli, değişen ahvalini en azından bir besmele, bir hamdele ile başlatmalıdır. Oturmuş iken kalkmak veya yatmak veya yürümek, yahut da yürümekte iken oturmaya geçmek... Bütün bunlar ahvalimizin değişmesidir. Öyleyse her değişikliğe geçerken bir zikirde bulunmak teşvik edilmekte, bu yeni ahvalimiz esnasında zikrullah'a hiç yer verilmedi ise bunun bir vebal, bir eksiklik olacağı, hesaba gireceği belirtilmektedir. Esasen dinimizin temel tâlimatlarından (öğreti) biri, kişinin her ânından hesep vereceği prensibidir. Şu halde dilimizi, yeni bir ahvâle geçerken besmeleye alıştırmak, mü'mine büyük bir kazanç getirecek, o esnada mekruhât yapmadı ise, bidâyette dil alışkanlığı ile de olsa çektiği besmele,onu mes'uliyetten çıkaracak, büyük kazanca vesîle olacaktır.
Öyle ise dilimizi, zihnimizi sıkça besmeleye alıştırmalıyız. Zâten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, hayrın alışkanlık olduğunu haber vermektedir: ?????????? ????????? ????????? ????????? ???????????? "Hayra alışın; zîra hayır, âdetle (alışkanlıkla) kâimdir"[4]

?3? ??? ??? ???? ?'????? ???:]??????? ???? ??? ?????? ???? ???? ????? ?????? ???????? ??????? ?????? ???? ???? ?????? # ??? ???: ? ???????? ?????? ??????????? ?????? ????? ??? ?????????? ??????????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????????? ???????????? ???????????? ?????? ??????? ????????[. ????? ???? ???????? .

3. (1943)- Ebû Müslim el-Eğarr (rahimehullah) diyor ki: "Ben şehâdet ederim ki Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğine şehâdet ettiler: "Bir cemaat oturup Allah'ı zikrederse, mutlaka melekler etraflarını sarar, Allah'ın rahmeti onları bürür, üstlerine sekine iner ve Allah onları yanında bulunan (büyük melek)lere anar." [Müslim, Zikr 39, (2700); Tirmizî, Daavât 7, (3375).][5]

AÇIKLAMA:

1- Sekîne, hadislerde, değişik şartlarda sıkca gelmiş bir tâbirdir. Her bir durumda farklı mânalarda kullanılmıştır. Nihâye'de kaydedilen, bazılarına göre hareket ve davranışlarda vakar ve teennî, sükûn, rahmet, yüzü insana benzeyen rüzgâr ve hava gibi ince ve seyyal bir canlı, savaşta Müslümanların beraberinde bulunan ve ortaya çıkınca düşmanların mağlubiyetine vesîle olan kedimsi bir mahlûk, hızlı geçen bir rüzgâr, melek... vs. Sadedinde olduğumuz hadiste, sekîne'nin "rahmet, vakar ve itminan" mânalarında olabileceği söylenmiştir.
2- Bu hadis, birden fazla insanların Allah'ı zikretmek gayesiyle toplanmalarının faziletine dikkat çekmekte ve buna teşvik etmekte. Toplanma mahalli hadiste mutlak bırakılmıştır. Öyle ise mescidler, medreseler, evler, kırlar, dükkanlar vs. olabilirler. Sâdece "mescidler" olarak kayıtlamak eksik olur. Mescidlerin kapalı olduğu saatlerde mescidlerin uzak bulunduğu yerlerde bu fazîleti elde etmek için Müslümanların ev, dükkan, kır, bahçe gibi zamana zemine göre en uygun fırsatları değerlendirmeleri gerekir. Müteakip hadiste de görüleceği üzere bu meselede en uygun imkân, bilhassa günümüz şartlarında evlerdir. Mü'minler evlerini bir zikir meclisine çevirebilirler: Ev halkı ile her gün belli bir zamanda zikrullah yapılabileceği gibi, yakın akrabalar, yakın komşular, yakın meslekdaşlar gibi kişinin samimi alâka duyduğu kimselerle de haftalık veya aylık veya on beş günlük... belli saat ve günlerde biraraya gelecekleri zikir meclisleri teşkil edilebilir.
Zikir meclisi deyince, sadece tesbîhat, Kur'an okunan meclis anlaşılmamalıdır. Dinî ilimlerin mübâhase edildiği meclisler, mâlâyâniyata, mü'minlerin gıybetine yer vermemek şartışyla nezîh bir hava içerisinde geçen sohbet meclisleri de, zaman zaman yer verilecek salâtu selâm ve besmele gibi zikirlerle , bir nevi "zikir meclisi" mânası içinde mütâlaa edilebilir.
Şu halde mü'min, boşa geçen mâlâyâni şeylerle tükenen hayatını irâdî bir disipline sokarak daha faydalı hale getirebilir. Sadedinde olduğumuz hadis, zikir meclisleri teşkiline teşvik etmektedir. Bu, sadece erkeklere has değildir. Söylenen mânâdaki meclisleri kadınlar da kendi aralarında teşkil etmelidirler.[6]

?4? ??? ??? ???? ????? ?????? ??????.]?? ?????? # ????: ????? ?????? ???? ???????? ?????? ????? ??????? ???? ? ???????? ?????? ???? ????? ??????? ???????????[. ????? ??????? .

4. (1944)- Hz. Ebû Musâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde Allah zikredilen evlerin misali ile içerisinde Allah zikredilmeyen evlerin misâli, diri ile ölünün misali gibidir." [Buhârî, Daavât 66; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin 211, (779).][7]

AÇIKLAMA:

Hadiste, içerisinde Allah'ın zikredildiği ev, diriye; zikrullaha yer verilmeyen ev de ölüye benzetilmektedir. Aslında kastedilen, evin içindekilerdir. Yâni Allah'ı zikreden kimseler diridirler, yaratılış gâyesine uygun faaliyet ve iş yapıyorlar demektir; zikretmeyenler ise ölü gibidirler, yâni yaratılış gayesi olan ibâdeti yapmıyorlar demektir. Âyet-i kerîmede: "Biz cin ve insanları ancak ibâdet için yarattık" (Zâriyat 56) buyurulmaktadır.[8]

?5? ??? ?????? ?? ??? ????? ????? ?????? ??????.]?? ?????? # ???: ????? ????? ?????: ???? ?????? ????? ??????? ??? ?????? ?????? ???? ??????????. ???? ?????????? ?? ???????? ?????????? ?? ???????. ??? ??????? ?? ??“ ?????????? ?? ??“ ?????? ??????. ?????? ???????? ????? ??????? ?????????? ???????? ????????. ???? ????????? ????? ???????? ?????????? ????? ??????? ????? ??????? ?????? ????????? ??????????[. ????? ??????? ????????.

5. (1945)- Hz. Ebû Hüreyre'nin rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Kulum, hakkımda nasıl bir zan yürütürse ben öyleyimdir. O, beni zikredince ben onunla beraberim. O beni içinden geçirirse, ben de onu içimden geçiririm. O, beni bir cemaat içerisinde anarsa, ben de onu, onunkinden daha hayırlı bir cemaatte anarım. O, bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim." [Buhârî, Tevhid 50; Müslim, Zikr 2, (2675); Tirmizî, Daavât 142, (3598).][9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, daha önce birçok emsali geçen müteşâbih hadislerdendir. Yâni, bunu kelimelerin lügat mânasını esas alarak anlamak mümkün değildir. Aksi takdirde İslâm'ın tevhid akidesine ve ilah telakkisine uymayan durumlar ortaya çıkar. İbnu Battâl der ki: "Burada Cenâb-ı Hakk, kendisini kuluna yaklaşmakla tavsif etti, kulu da kendisine yaklaşmakla tavsif etti, ayrıca kendisini, "gelmek" "koşmak"la tavsif etti. Bütün bu vasıfların hakikat olması da, mecaz olması da muhtemeldir. Hakikate hamli mesafelerin katedilmesini ve cisimlerin bir birine yaklaşmasını gerektirir. Bu ise, Allah Teâla hakkında muhaldir. Arap edebiyatında meşhur olduğu üzere ifâdenin hakikate hamli muhal olunca, mecaz kastedildiği ortaya çıkar. Öyleyse kulun Allah'a bir karış, bir zira' yaklaşma, yürüme, gelme gibi vasıflarının mânası, onun itaatiyle farzlarını ve nâfilelerini yapmalarıyla Allah'a yaklaşmasıdır. Allah'ın kuluna yaklaşması, gelmesi, yürümesi de kulun taatine karşı sevap vermesi, rahmetini ona yakın kılmasıdır. Böylece "Ona koşarak gelirim" sözünün mânası "Kuluma sevabım sür'atle gelir" demektir." İbnu Battâl, Taberî'den şu yorumu nakleder: "Cenâb-ı Hak, kulun azıcık taatini "bir karış"a benzetirken, ona mukabil vereceği ikrâm ve sevabı "arşın"a benzetmiştir. Bunu, taatine yönelen kimselere karşı ikramının bolluğunu göstermede bir delil kılmıştır..."
İbnu't-Tîn de şunu söylemiştir: "Buradaki kurb (yakınlık) ???????? ????? ?????????? ??? ????? âyetinde geçen yakınlığın bir benzeridir. Çünkü buradaki yakınlıktan maksad rütbe (mertebe) yakınlığıdır ve ikrâmın (kerâmet) bolluğudur; koşma da bir kinâyedir, bununla kula rahmetin sür'atle geldiği, kuldan Allah'ın râzı olduğu ve kula olan ücretinin çokluğu kastedilmiştir..."
Bu hadiste gelen teşbihten maksad "Allah'ın kulun tevbesini sür'atla kabûl ettiğini, itaati kolaylaştırıp bu hususta kula takviye ve güç verdiğini, kulun hidâyetini tamamlayıp muvaffak ettiğini ifâdedir" diye açıklayan da olmuştur.
Hadisin anlaşılmasında Râgıb (rahimehullah)'ın getirdiği derinliği de burada kaydetmede fayda var. Der ki: "Kulun Allah'a yakınlığı, kendileriyle Allah'ın tavsif edilmesi sahih olan bazı sıfatları kula tahsis etmek, kulu da o sıfatlarla -Allah'ın tavsif edildiği derecede olmasa bile- tavsif etmek demektir. Söz gelimi hikmet, ilim, hilm, rahmet vs. bu meyânda zikredilebilir. Kulun bunlarla ittisâfı (bu vasıfları kazanması) cehâlet, hafiflik, gadap... gibi mânevî kirlerden, beşerî tâkat ölçüsünde temizlenmesiyle hâsıl olur. Bu ise, ruhânî bir yakınlıktır, bedenî değil. İşte "Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım" hadisinden maksad budur."[10]

?6? ??? ??? ????? ????? ?????? ?????? ???:]???? ??????? ?????? #: ???? ???? ??? ????????? ???????? ???????? ?????? ????? ?????? ?????????? ?????????? ?? ?????? ????? ??? ????????? ??????? ?????? ????? ???? ????? ?????????? ???Œ?????? ??? ??????? ?????? ?????? ???????[. ????? ??????? .

6. (1946)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "Kim yatağına temiz (abdestli) olarak girer ve uyku bastırıncaya kadar Allah'ı zikrederse gecenin herhangi bir saatinde uyanıp da Allah'tan dünya veya âhiret hayırlarından bir şey isterse Allah Teâla, istediğini mutlaka ona verir." [Tirmizî, Daavât 100, (3525).][11]

?7? ??? ???? ?? ??? ????? ?????? ?????? ???:]??? ?????? ?????? ????? ?????? ???? ???? ??????? ?????? ???? ?????? ?????? ??????[. ????? ???? .

7. (1947)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kul, kendini Allah'ın azabından kurtarmada zikrullahtan daha müessir bir ameli işlememiştir." [Muvatta, Kur'ân 24, (1, 211); Tirmizî, Daavât 6, (3374); İbnu Mâce, Edeb 53, (3790).][12]

AÇIKLAMA:

1- İmam Mâlik bu hadisi, "Allah'ı zikretmek"le ilgili açtığı bir bâbda rivâyet eder. Hadis muallaktır. Evvelinde zikrin ehemmiyetini belirten Ebû'd-Derdâ'nın bir rivâyetini kaydeder. Sadedinde olduğumuz hadisi açıklayıcı mahiyette olduğu için şerh maksadıyla meâlen kaydediyoruz: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) sordu: "Size amellerinizin en hayırlısını, sizin derecenizi en çok artıracak, Melikiniz nezdinde en temiz, sizin için altın ve gümüş bağışlamanızdan daha hayırlı, sizin için düşmanınızla karşılaşıp onların boyunlarını vurmanızdan, onların da sizin boyunlarınızı vurmalarından da hayırlı amelinizi haber vereyim mi?"
"Bu nedir ey Allah'ın Resûlü?" dediler.
"Allah'ı zikretmektir!" buyurdu."
2- Zürkânî, zikrullahın üstünlüğünü şöyle açıklar: "Çünkü, infak, düşmanla savaş gibi diğer ibadetler Allah'a yaklaşmada vâsıtalar ve vesilelerdir. Halbuki zikr en yüce maksaddır. Bunun (zikrullahın) başı Lailâhe illallah'tır. Bu kelime-i ülyadır. (En ulu sözdür.) İslâm çarkının etrafında döndüğü mihverdir. İslâm'ın diğer rükünlerinin üzerine oturduğu kâidedir. İmanın en âli şûbesi ve hatta imanın (diğer rükünlerini de ifade eden, içine alan) külldür. ???? ??????? ?????? ????? ???????? ???????? ???? ??????? "İnsanlara söyle: "Bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyolunuyor" (Fussilet 6) âyeti de ifâde ediyor ki vahy, tevhîd üzerine tekâsüf etmektedir. Çünkü, vahiyden en büyük maksad tevhîdin takriridir. Diğer maksadlar tevhide tâbi durumundadırlar. Bu sebepledir ki, Allah'ın ârif kulları Lailâhe illallah'ı diğer bütün zikirlere tercih ettiler. Esâsen, bunda öyle husûsiyetler vardır ki, tarifi mümkün değildir, onu ancak vicdânen ve zevken hissetmek mümkündür."
3- Bazı âlimler, bu hadisin, efdal zikrin (hatırlamanın) muhâtaba göre farklı olacağına hamledilmesi gerekir demiştir. Sözgelimi, savaşmasıyla İslâm'a faydalı olan kahraman bir yiğide hitab edince, ona cihâdın efdal olduğu zikredilmeli; malından fukaranın istifâde ettiği zengine hitab edince, sadakayı söylemeli; hacca muktedir olana hitab edince ona haccı söylemeli; ebeveyni sağ olana hitab edince anabâbaya iyilik yapmanın efdal olduğu söylenmelidir. Böylece hayırlar arasında bir tevfik yapılmış olur.
İbnu Hacer der ki: "Burada zikirden maksad kâmil zikirdir, bu ise dille zikrederken kalble hamdetmeyi ve zihnen de Allah'ın azametini tefekkür etmeyi beraberce sağlayan câmî bir zikirdir. İşte böylesi (dil, kalb ve zikirle birlikte yapılan) bir zikre hiçbir şey muâdil olamaz. Cihâd vs.'nin efdaliyeti (üstünlüğü) sadece dille yapılan zikre nisbetledir.
Mâlikî ulamâsından Ebû'l-Velîd el Bâcî de şunları söylemiştir: "Zikir dil ve kalb ile olur. Kalbin zikri, kişinin İlâhî emirlere uyduğu ve meâsîden kaçtığı esnâda

Allah'ı hatırlamasıdır. Dilin zikri ya vâcibtir, namazda Fâtiha, iftitah tekbiri, selam ve benzeri şeyler gibi; ya da mendubtur, diğer zikirler gibi. Vâcib olan zikrin hayır amellerinden efdal olması muhtemeldir. Mendub zikrin de, sevabının büyüklüğü ve hayır yoluna sevki veya çok tekrarı gibi sebeplerle üstün olması muhtemeldir."[13]

4- Zikir mi üstün, Tilâvet-i Kur'ân mı?

ZİKİR Mİ ÜSTÜN, TİLÂVET-İ KUR'ÂN MI?

Bu hadis, zikrin Kur'an-ı Kerîm'i tilâvetten efdal olduğunu iktiza eder, ancak bu durumda ??????? ????????? ???????? ??????? ???????? "Ümmetimin en faziletli ibadeti Kur'an tilâvetidir" hadisine muhalefet eder. Gazâlî aradaki ihtilafı şöyle kaldırır: "Kur'an bütün herkes için efdaldir. Zikir ise başından sonuna kadar bütün ahvâliyle Allah'a teveccüh etmiş, kendini O'na vermiş kimse için efdaldir. Zîra Kur'an, her çeşit marifeti, ahvali ve doğru yola irşad ihtiva eder. Kul, ahlâkını güzelleştirmeye, mârifetleri tahsile muhtaç olduğu müddetçe Kur'an okumak ona evlâdır. Ama bu safhayı aşar, zikir kalbini istilâ ederse, onun zikre devam etmesi evlâdır. Zîra Kur'an onun zihnini cezbeder ve cennet bahçelerinde dolaştırır. Kendini Allah'a verenin cennete iltifat etmemesi, tek şeyi istemesi, tek şeyi zikretmesi gerekir. Fenâ ve istiğrak derecesine böyle ulaşılır. Nitekim Cenâb-ı Hakk: ?????????? ?????? ???????? "Allah'ı zikretmek en büyük şeydir" (Ankebût 45) buyurmuştur."[14]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/195-196.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/197.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198-199.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199-200.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201-202.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202-203.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/204.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

48 — ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR BAHSİ
1- Allah Teala'yı Zikretmeye Teşvik Babı
2 - Allah Teala'nın İsimleri ve Onları Ezberleyenleri Faziletleri Hakkında Bir Bab
3 - Duada Dilersen Demeyip Kesinlik Gösterme Babı
4 - Başına Gelen Bir Zarardan Dolayı Ölümü İstemenin Keraheti Babı
5- «Her Kim Allah'a Kavuşmayı Dilerse, Allah Da Ona Kavuşmayı Diler ve Her Kim Allah'a Kavuşmayı Hoş Görmezse, Allah Da Ona Kavuşmayı Hoş Görmez» Hadisi Babı
6 - Zikir Dua ve Allah Teala'ya Yaklaşmadın Fazileti Babı
7- Dünyada Azabın Peşin Verilmesi İçin Dua Etmenin Keraheti Babı
Bu Hadis'den Şu Hükümler Çıkarılmıtır:
8- Zikir Meclislerinin Fazileti Babı
9- Allahım! Bize Dünyada İyilik, Âhirette De İyilik Ver ve Bizi Cehennem Azabından Koru, Diye Dua Etmenin Fazileti Babı
10- Tehlil, Tesbih ve Duanın Fazileti Babı
11- Kur'an Okumak ve Zikirde Bulunmak İçin Toplanmanın Fazileti Babı
12- İstiğfarın ve Onu Çok Yapmanın Müstehab Oluşu Babı
13- Zikrederken Sesi Kısmanın Müstehab Oluşu Babı
14- Fitnelerin ve Başka Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma Babı
15- Acz, Tenbellik ve Başkalarından Allah'a Sığınma Babı
16- Kötü Hükümden Şekavet Erişmesinden ve Başkalarından Allah'a Sığınma Hususunda Bir Bab
17- Kişinin Uyku Ânında ve Döşeğe Yattığı Zaman Söyleyeceği Şey Babı
18- Yaptığının ve Yapmadığının Şerrinden Allah'a Sığınma Babı
19- Günün Ewelinde ve Uyku Anında Teşbih Babı
20- Horoz Öterken Dua Etmenin Müstehab Oluşu Babı
21- Sıkıntı Duası Babı
22- Allah'ı Hamdiyle Tenzih Ederim Demenin Fazileti Babı
23- Müslümanlara Gaibane Dua Etmenin Fazileti Babı
24- Yeyip İçtikten Sonra Allah Teala'ya Hamdetmenin Müstehab Oluşu Babı
25- Dua Eden Kimse Acele Edip : Ben Dua Ettim Ama Kabul Edilmedi, Demedikçe Duasının Kabul Olunucağını Beyan Babı
2- Rikak Bahsi
26- Cennetliklerin Ekserisi Fakirler, Cehennemliklerin Ekserisi Kadınlar Olduğunu ve Fitnenin Kadınlardan Geldiğini Beyan Babı
27- Mağaraya Sığınan Üç Kişi Kıssası İle Salih Amellere Tevessül Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

48 — ZİKİR, DUA, TEVBE VE İSTİĞFAR BAHSİ

1- Allah Teala'yı Zikretmeye Teşvik Babı

2- (2675) Bize Kuteybe b. Saîd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Kuteybe'nindir. (Dediler ki) : Bize Cerîr A'meş'den, o da Ebû Sâ-Uh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü A leyhî ve Sellem): «Âüah (Azze ve Celle) buyuruyor ki: Ben kulumun bana oîan zannının yanındayım. Beni zikrettiği zaman da fyen onunla beraberini. O beni gönülden zikrederse, onu gönlümden zikrederim. Cemaat arasında zikrederse, onu o cemaattan daha hayırlı bir cemaat arasında zikrederim. Bana bir karış yaklaşırsa; ben ona bir arşın yaklaşırım. Bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye A'meş'den, bu isnadla rivaye etti. Ama : «O bana bir arşın yaklaşırsa; ben ona bir kulaç yaklaşırım» cümlesini zikretmedi.

3- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ab-dürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den bize rivayet ettikleri şudur... diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Bunlardan biri şudur: Resûlüllah (Sallallahii A leyhi ve Sellem) :
«Allah buyurmuştur ki : Kulum bir karışla benim karşıma çıktığı vakit, ben onu bir arşınla karşılarım. O benim karşıma bir arşınla çıkarsa, ben onu bir kulaçla karşılarım. Benim karşıma bir kulaçla çıkarsa, ona daha sür'atle gelirim, ulaşırım.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tevhid»'de tahric etmiştir.
Hadîs-i şerîf Kutsî hadîslerdendir.
«Ben kulumun bana olan zannınm yanındayım...» cümlesinden mu-rad : Affedeceğimi zannederse onu affederim; azab edeceğimi zannederse azab ederim, demektir. Bazıları bu beraberliğin mânâsı; tevbe istiğfar ettiği vakit af ve gufranla karşılaması, dua ettiği vakit duasını kabul etmesi, istekte bulunursa dileğini halketmesidir, demiş. Bir takımları da: Bundan murad; recâ ve af ümidi vermektir, demişlerdir ki, Nevevî bu kavli daha sahîh bulmaktadır.
Kul Allah'ı zikrettiği vakit Allah'ın onunla beraber bulunması; ona rahmet, tevfik, hidâyet ve riâyetiyle olur. Kul içinden Allah'ı zikrettiği vakit Allah'ın da onu aynı şekilde zikretmesine gelince : Bu hususta Mâziri şunları söylemiştir: «Nefis lügatte birçok mânâlara gelir. Bunlardan biri kan, biri de hayvanın nefsidir ki, Allah Teâlâ hakkında her ikisi müstehildir. Nefsin bir mânâsı da zâttır. Allah Teâlâ'nm zâtı vardır. Bu hadîsdeki nefisden murad da budur.»
Şu halde cümlenin mânâsı": Kulum beni içinden zikrederse, ben de onu zâtımla anarım, demek olur.
«Kullardan daha hayırlı halk huzurunda,..» ibaresinden murad; meleklerdir. Yâni; kulum beni insanlar arasında zikrederse, ben de onu melekler arasında zikrederim, demektir. Mu'tezile ve diğer bazı dalâlet fırkaları bu hadîsle istidlal ederek :

«Melekler peygamberlerden daha faziletlidir.» demişlerdir. Ehl-i sünnetin mezhebine göre peygamberler meleklerden efdaldir. Onlar bu hadîsi te'vil ederek buradaki insanlardan murad; içlerinde Peygamber bulunmayanlardır. Melekler bu gibi insanlardan hayırlıdırlar, derler.
Hadîs-i şerîf sıfat hadîslerindendir. Zahirî mânâsının murad edilmiş olması imkânsızdır. Binâenaleyh hadîsdeki her kelime münasib şekilde te'vil olunur. Maksad : Kul nasıl ibâdet ederse Allah'ın da ona lâyık olan mükâfatı kat kat vermesidir.
Bu hadîsin bir rivayetinde «ci'tü» ve «eteytü» kelimeleri yanyana zikredilmiştir. Bunların ikisi de «geldim» manasınadır. Beraberce zikredilmeleri te'kid içindir. Maamafih bâzı nüshalarda yalnız «ci'tü», bazılarında da yalnız «eteytü» denilmiştir.

4- (2676) Bize Ümeyye b. Bistam El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid (yâni İbnü Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Kasım, Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke yolunda yürüyordu. Derken Cümdan denilen dağın yanından geçti. Ve :
«Yürüyün! Bu Cümdan'dır. Müferridler geçmiştir.» buyurdu. Ashab:
— Müferridler nedir yâ Resûlallah? dediler.
«Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardır.» buyurdular.
Müferridler kelimesi müfridler şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu kelimeyi Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardır.» diye tefsir buyurmuştur. İbnü Kuteybe ile başkalarının beyânına göre müferrid yahut müfrid asıl itibariyle akranları ölüp münferid kalanlar demektir. İbnü'1-A'rabî bu kelimenin yalnız bir yere çekilip fakih olan Allah'ın emir ve nehiylerine riâyet eden mânâsına geldiğini söylemiştir.

2 - Allah Teala'nın İsimleri ve Onları Ezberleyenleri Faziletleri Hakkında Bir Bab

5- (2677) Bize Abru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb ve İbnü Ebî Ömer, toptan Süfyân'dan rivayet ettiler. Lâfız Amr'ındır. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z-Zînad'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'-den, o da Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti:
«Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Onları kim ezberlerse cennete girer. Hem Allah tektir. Teki sever.» buyurmuşlar.
İbnü Ebî Ömer'in rivayetinde: «Onları kim sayarsa...» denilmiştir.

6- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Eyyûb'dan, c da İbni Sî-rîn'den, o da Ebû Hüreyre'den, bir de Hemtnara b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Gerçekten Allah'ın doksandokuz ismi vardır. Bir müstesna yüz isimi Bunları kim sayarsa cennete girer.»
Hemmâm, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ettiği hadîsde :
«O tektir, teki sever...» cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'ş-Şurût» ve «Kitâbu't-Tevhid.'de; Tirmizî «Kitâbu'd-Deavât»'de; Nesâî «Kitâbu'n-Nuût.'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
İmam Kuşeyrî: «İsmin müsemma demek olduğuna bu hadîste delil vardır. Çünkü müsemmadan başka olsa bu isimler başkasına da verilebilirdi. Halbuki Allah Teâlâ Esma-yı Hüsnâ'nm kendisine mahsus olduğunu bildiriyor.» diyor. Hattabî ile diğer bazı ulemânın beyanlarına göre bu hadîs Allah Teâlâ'nm en meşhur isminin «Allah» olduğuna delildir. Çünkü diğer isimler ona izafe edilmişlerdir. Allah'ın ism-i Azam olduğu da rivayet edilmiştir.
Ulemâ bu hadîsin münhasıran doksandokuz ismi ilâhî olduğuna delâlet etmediğini ittifakla söylemişlerdir. Yâni Allah Teâlâ'nm doksandokuz isminden başka ismi yok demek değildir. Hadîsten maksat bu doksando-kuzu ezberleyip okuyanın cennete gireceğini haber vermektir. Bundan dolayıdır ki, bir hadîsde :
«Senden kendine verdiğin her isimle niyazda bulunurum.» denilmiştir. Hafız Ebû Bekr, İbnü'l-Arabî bâzı ulemâdan Allah'ın bin ismi olduğunu rivayet etmiştir.
Hadîsin bir rivayetinde :
«Bu isimleri kim sayarsa, cennete girer.» buyurulmuştur. Ulemâ buradaki saymaktan ne kastedildiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Buhârî ile diğer bazı muhakkik ulemâya göre bunun mânâsı; kim ezberlerse demektir. Bu mânâ daha zahir görünmektedir. Çünkü diğer rivayette : «Bunları kim ezberlerse...» denilmiştir. Bazıları: Bundan murad; dua ederken bunları kim sayarsa demektir, mütalâasında bulunup; bir takımları da bunlara kim takat getirirse, yâni güzelce riâyet ederek muktezasmca hareket ederse mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu hususta daha başka kaviller de vardır.
Vitir: Tek demektir. Allah hakkında bu kelimenin mânâsı : Birdir; şerîki, nâzîri yoktur demektir. Allah Teâlâ'nm vitri sevmesi, birçok ibâdet ve amellerde- tek olana daha çok fazîlet vermesidir. Bundan dolayı namaz günde beş vakit emrolunmuş; taharet üçer, tavaf yedi, sa'y yedi, teşrik günlerinde şeytan taşlaması yedi ve istinca üç defa meşru' olmuştur.

3 - Duada Dilersen Demeyip Kesinlik Gösterme Babı

7- (2678) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. üarb hep birden İbni Uleyye'den rivayet ettiler. Ebû Bekr (Dedi ki) : Bize îsmaıl b. Uleyye, Abdü'1-Aziz b. Suheyb'den, o da Enes'den, naklen rivayet etti. Şöyle demiş : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz dua ettiği zaman duada kesinlik göstersin! Allah.m, dilersen bana ver! demesin. Çünkü Allah', zorlayacak yoktur.» buyurdular.

8- (2679) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve İbni Ilucur rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize (yâni İbni Ca'fer) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz dua ettiği vakit : Allahım, dilersen beni affet! demesin. Lâkin isteği kesinleştirsin ve rağbeti büyültsün. Çünkü Allah'a verdiği bir şey büyük gelmez.» buyurdular.

9- (...) Bize İshâk b. Musa El-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Iyaz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haris (bu zat İbnı Abdirrahman b. Ebî Zübab'dır), Atâ' b. Mînâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ı
«Biriniz kat'iyyen : Allahım, dilersen beni affet! Allahım, dilersen bana rahmet et! demesin. Duada kesinlik göstersin. Çünkü Allah dilediğini yapandır. Onu zorlayacak yoktur.»
Bu hadîsi Buhârî ile Tirmizî «Kitâhu'd-Deavât.'da; N e s â î «Eî-Yevm ve'l-Leyle»'de tahric etmişlerdir.
Duada azimden murad kesinlik ve cezimle istemek, Allah'ın dilemesine ta'lik etmemektir. Bazıları azmin icabet hususunda Allah'a Hüsn-ü zanda bulunmak olduğunu söylemişlerdir.
Yâ Rabbi, dilersen bana şunu ver, gibi muallak duanın mekruh olmasının sebebi dilersen tâbiri mecbur edilmesi mümkün olan kimseler hakkında kullamldığmdandır. Allah Teâlâ bundan münezzehtir. Vermek veya vermemek hususunda onu kimse icbar edemez. Hadîsin sonunda onu zorlayacak yoktur, buyurulmasımn mânâsı da budur.

4 - Başına Gelen Bir Zarardan Dolayı Ölümü İstemenin Keraheti Babı

10- (2680) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni İbni Uleyye) Abdü'l-Aziz'den, o da Enes'den naklen'rivayet etti. Şöyle demiş : îlesûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı kat'iyyen ölüm istemesin, istemekten başka çâre yoksa : Allahım, benim için hayat hayırlı ise beni yaşat, vefat daha hayırlı ise beni öldür! desin.» buyurdular.

(...) Bize İbnü Ebî Halef rivayet etti. -(Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H.
Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni İbnü Seleme) rivayet etti Her iki râvi Sâbit'ten, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Yalnız o burada: «Kendisine isabet eden bir zarardan» demiştir.

11- (...) Bana Hâmid b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâhid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim, Nadr b. Enes'den rivayet etti. Enes o gün sağ idi. Enes şöyle demiş: Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem):
«Sakın biriniz ölümü temenni etmesin...» buyurmasaydı ben onu temenni ederdim, demiş.

12- (2681) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. İdris, İsmail b. Ebî Hâlid'den, o da Kays b Ebî Hâzim'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Habbâb'ın yanma girdik, karnına yedi dağlama yapmıştı. Eğer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi ölüm duasından nehyetmeseydi ölmek için dua ederdim, dedi.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne ile Cerîr b. Abdi'l-Hamîd ve Vekî' haber verdiler. H.
Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz ile Yahya b. Habîb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvilerin hepsi İsmail'den bu isnadla rivayet etmişlerdir.

13- (2682) Bize Muhammed b. Râü' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb-bih'den naklen haber verdi. Hemmam: Ebâ Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize rivayet ettikleri şunlardır, diyerek bir takım hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri de şudur: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Biriniz ölümü temenni etmesin. O kendisine gelmezden önce, onu dua etmesin; çünkü biriniz öldüğü vakit ameli kesilir. Ve çünkü rnü'mine ömrü ancak hayır ziyâde eder.» buyurdular.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'd-Deavât»'da tahric etmişlerdir.
Selefden bir cemaata göre başa gelen zarardan murad; dünyevî zarardır. Uhrevî bir zarardan korkan kimsenin ölümü istemesi yasak değildir. Meselâ: Dininde fitneye düşeceğinden endişe eden bir kimse ölümü isteyebilir. Nitekim selefden birçok kimseler bunu yapmışlardır. Ölümü temenni etmekle, ölmek için dua etmek arasında umum ve hususu mutlak vardır. Dua etmek daha ehasdır. Yani her dua temenni fakat her temenni dua değildir.
Bu hadîsler hastalık, fakirlik veya düşman korkusu gibi dünyevî bir meşakkat sebebiyle ölümü istemenin mekruh olduğuna delildirler. Başına belâ gelen kimse sabredemiyecekse Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m talim buyurduğu vecihle :
«Allahım! Benim için hayat hayırlı ise beni yaşat, vefat daha hayırlı ise öldür.» diye dua edecektir. Mamaafih efdal olan Allah'ın kaza ve kaderine razı olarak sabretmek ve sükûn içinde bulunmaktır.

5- «Her Kim Allah'a Kavuşmayı Dilerse, Allah Da Ona Kavuşmayı Diler ve Her Kim Allah'a Kavuşmayı Hoş

Görmezse, Allah Da Ona Kavuşmayı Hoş Görmez» Hadisi Babı

14- (2683) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b MâHk'den, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen rivayet etti ki: Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
hoş görmez.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşar da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Ded ki) : Bize Şube Katâde'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Ertes b. Mâlik'i, Ubâde b. Sâmit'den, o da Peygamber (Sallallahii A leylıi ve Seliem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim.
15- (2684) Bize Muhammed b. Abdillah Er-Ruzzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris El-IIüceymî rivayet etti. (Ded ki) : Bize Saîd Katâde'den, o da Zürara'dan, o da Sa'd b. Hişâm'dan, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahii A leyhi re Sellem):
«Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse, Allah (da) orsa kavuşmayı diler; ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah (da) ona kavuşmayı hoş görmez.» buyurdu. Ben :
— Yâ Nebiyyallah! Ölümden hoşlanmadığı için mi? O halde hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz! dedim. Bunun üzerine :
«Öyle değil! Lâkin mü'mine Allah'ın rahmeti, rıclvani ve canneti müj-delendiği vakit, Allah'a kavusmays diler. Allah (da) ona kavuşmayı diler. Kâfir ise Allah'ın azabı ve hışmı ile müjdeiendiği vakit, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz. Allah (da) ona kavuşmaktan hoşlanmaz.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b, Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîc Katâde'den bu isnadla rivayet etti.

16- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Müshir, Zekeriyya'dan, o da Şa'bi'den, o da Şureyl b. Hânî'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seliem):
«Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse Allah (da) ona kavuşmayı diler. Ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Alîah (da) ona kavuşmayı hoş görmez, ölüm Allah'a kavuşmaktan öncedir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyya, Âmir'den rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Şureyh b. Hâni' rivayet etti. Ona da Âişe haber vermiş ki: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) yukarki hadîsin mislini buyurmuşlar.

17- (2685) Bize Saîd b. Arar El-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser Mutarrifden, o da Âmir'den, o da Şureyh b. Hâni'den, o da Ebû. Hüreyre'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse, Allah (da) ona kavuşmayı diler; ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah (da) ona kavuşmayı hoş görmez.» buyurdu. Bunun üzerine ben Âişe'ye gelerek:
__ Ey mü'minlerin annesi! Ben Ebû Hüreyre'yi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)''den bir hadîs rivayet ederken dinledim. Eğer (mesele) öyleyse biz helak olduk demektir, dedim. Âişe :
__ Helak olan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözüyle helak
olmuştur! Ne o? dedi.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Alloh'a kavuşmayı dilerse, Allah (da) ona kavuşmayı diler; ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah (da) ona kavuşmayı hoş görmez...» buyurmuş. Halbuki bizde ölümden hoşlanan hiç bir kimse yoktur, dedim. Âişe:
— Bunu Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) söyledi. Ama o seni» anladığın mânâda değildir. Lâkin göz yukarıya dikildiği, göğüs alıp vermeye başladığı, tüyler dikenlendiği ve parmaklar yumulduğu zaman, o anda her kim Allah'a kavuşmayı dilerse Allah (da) ona kavuşmayı diler; ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse; Allah (da) ona kavuşmayj hoş görmez mânâsmadır, dedi.

(...) Bize bu hadîsi İshak b. İbrahim El-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Cerir, Mutarrifden bu .isnadla Abser'in hadîs gibi haber verdi.

18- (2686) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Âmir El-Eş'arî ve febû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Usâm Bureyd den, o da Ebû Bürdc'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti.
«Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse, Allah (da) ona kavuşmayı diler; ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez.» buyurmuşlar.
Bu hadîsin Ubâde ve Ebû Musa rivayetlerini
Buhârî «Kitâlu'r-Rikâk»'da; Ubâde rivayetini Tirmiz tâbu'z-Zühd* ve «Kitâbu'l-Cenâiz»'de tahric etmişlerdir.
Bu rivâyetlerdeki hoşlanmama tâbirinden anlaşılan mânâ : Son nefes-deki tevbenin kabul edilmiyeceğidir. Çünkü o anda artık her insana öldükten sonra varacağı yer bildirilir. Saadete kavuşacak olanlar bir an evvel ölümü ve Allah'a kavuşmayı, bu suretle Allah'ın kendilerine ihsan edeceği nimetlere nail olmayı arzu ederler. Allah da onlara kavuşmayı diler. Yani onlara bol bol ihsan ve ikramda bulunur. Cehenneme gidecek olanlar ise varacakları yerin şiddet ve azabını bildikleri için Allah'a kavuşmayı istemezler. Allah da onlara kavuşmayı istemez. Bunun mânâsı: Onları rahmetinden ve ikramından uzaklaştırır;

ama bunu kendilerine mu-rad etmez demektir.
Haşrece : Nefesin göğüsde kalkıp konmasıdır.

6 - Zikir Dua ve Allah Teala'ya Yaklaşmadın Fazileti Babı

19- (2675) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf, Cafer b. Bürkan'dan, o da Yezid b. Esam'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Şüphesiz ki Allah : Ben kulumun bana olan zannmm yanındayım; bana dua ettiği zamanda ben onunla beraberim buyuruyor.»

20- (...) Bize Muhammed b. Bcşşâr b. Osman Eİ-Ahdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya (yani İbni Saîd) ile İbni Ebî Adiy Süleyman'dan (bu zat Et-Teymî'dir), o da Enes b. Mâlik'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Allah (Azze ve Celle) Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım; bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim, buyurdu.»

(...) Bize Muhammed b. Abdil-A'lâ El-Kaysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir, babasından bu isnadla rivayet etti. Ama : «O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim...» cümlesini anmadı.

21- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Kürcyb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Küreyb'indir. (Dediler ki) : Bize Ebû Muaviy A'meş'dcn, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet eüi. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah (Azze ve Celle) : Ben kulumun zannmm yanındayım. Beni zikrederken de onunla beraberim. O beni gönlünden zikrederse, ben de onu nefsimde zikrederim. Beni bir cemaat içinde zikrederse; ben onu o cemaattan daha hayırlı bir cemaat içinde zikrederim. Bana bir kar;ş yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım; bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim, buyuruyor.»

22- (2637) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş Ma'rıır b. Süveyd'den, o da E~û Zcr'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Allah (Azze ve Celle) : Her kim bir hayırla gelirse, ona bu hayrın on misli vardır. Ziyade de veririm. Ve her kim bir kötülükle gelirse, onun cezası kötülüğün mislidir. Yahut affederim. Bana kim bir karış yaklaşırsa, ben ona bir cırsın yaklaşırım; bana kim bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Her kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim. Ve her kim bana hiç bir şeyi şerik koşmamak şartıyle yer dolusu günahla gelirse, ben kendisini o günahın misli mağfiretle karşılarım, buyuruyor.»
İbrahim dedi ki : Bize Hasen b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bu hadîsi Veki' rivayet etti.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den bu isnadla, bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalnız o: «Onun için on misli vardır. Yahut ziyade ederim...» dedi.
Bu hadîslerin izahı bahsin başında geçti.
İşlenen hayrın on misli yahut daha ziyâdesinin verilmesinden murâd Allah'ın lûtfu keremiyle bu on mislin mutlaka verileceğidir. Ziyâdesi yedi yüz misline kadar hattâ daha fazla katlanarak Hakk Teâla'nın iradesine göre bazı kimselere verilecektir.
Kurâb yahut Kırâb dolmaya yaklaşan demektir.

7- Dünyada Azabın Peşin Verilmesi İçin Dua Etmenin Keraheti Babı

23- (2688) Bize Ebû'l-Hattab Ziyâd b. Yahya El-Hassânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ebî Adiy, Humeyd'den, o da Sabit'-ten, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlardan zayıflamış da kuş yavrusu gibi olmuş bir zatı dolaştı. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Allah'a bir şeyle dua ediyor yahut ondan bir şey istiyor muydun?» diye sordu. O zât:
— Evet! Allah'ım, bana âhirette ne ile ceza vereceksen, onu bana dünyada peşin ver, diyordum, cevâbını verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sübhânellah! Sen buna takat getiremezsin —yahut senin buna gücün yetmez— Allah'ım bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver. Ve bizi cehennem azabından koru! deseydin ya!» buyurdu. Müteakiben Allah'a onun için dua etti. Allah da şifâsını verdi.

(...) Bize bu hadîsi Âsim b. Nadr Et-Teyrnî rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Hâlid b. Hârıs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd bu isnadla : «Bizi cehennem azabından koru...» cümlesine kadar rivayet etti, ziyâdeyi anmadı.

24- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Af-fân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Ded ki) : Bize Sabit, Enes'den naklen haber verdi ki: Resûlüllahf Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dolaşmak üzere ashabından bir zâtın yanma girmiş. (Adamcağız) Kuş yavrusu gibi olmuş...
Râvi Ilumeyd'in hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur. Yalnız o : «Allah'ın azabına sen takat getiremezsin.» demiş. «Müteakiben onun için Allah'a dua etti. Allah da şifasını verdi...» cümlesini anmamıştır.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler| ki) : Bize Salim b. Nuh El-Attâr, Saîd b. Eb Arûbe'den, o da Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsi rivayet etti.
Haseneden murad ne olduğu hususunda birçok kaviller vardır. Bunların en güzeli hasenenin dünyada ibâdet ve afiyet, âhirette de cennet ve mağfiret mânâsına gelmesidir.

Bu Hadis'den Şu Hükümler Çıkarılmıtır:

1- Âhiret cezasının dünyada peşin verilmesine dua etmek memnudur.
2- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîsde ta'lim buyurduğu duayı okumak müstehabdır.
3- Bir şeye şaşıp, hayret edildiği vakit sübhânallah demek caizdir.
4- Hasta dolaşmak ve hastaya dua etmek müstehabdır.

8- Zikir Meclislerinin Fazileti Babı

25- (2689) Bize Muhammed b. Hatim b. Meyimin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vûheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süheyl babasından, o da Ebû Hürcyre'den, o da Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar :
«Şüphesiz ki : Allah Tebareke ve Teâla'ntn bir takım seyyar fazla melekleri vardır. Bunlar zikir meclislerini araştırırlar. İçerisinde zikir olan bir meclis buldular mı onlarla beraber otururlar. Ve kanatlanyle birbirlerini kuşatırlar. Ta ki kendileriyle alt semanın arası dolar. Cemaat dağıldıkları vakit yükselir ve gökyüzüne çıkarlar. Allah (Azze ve Ce'le) onları bildiği halde kendilerine : Nereden geldiniz? diye sorar. Onlar da : Senin yeryüzündeki bazı kullarının yanından (geldik), onlar sana teşbih ediyor, tekbîr, tehlilde bulunuyor, sana hamdediyor ve senden istiyorlar, cevabını verirler. Teâla Hazretleri : Benden ne istiyorlar? diye sorar : Senden cennetini istiyorlar, derler. Onîar benim cennetimi gördü mü? der. Hayır yâ Rab-bî! cevabını verirler. Acaba cennetimi görmüş olsalar ne yaparlar? der. Melekler : Senden eman dilerler, derler. Benden neden eman dilerler? Diye sorar. Senin cehenneminden yâ Rabbi! diye cevap verirler. Onlar benim cehennemimi görmüşler mi? der. Hayır! cevabını verirler. Acaba cehennerıimi görmüş olsalar ne yaparlar? der. Senden mağfiret dilerler, derler. O da : Ben onları mağfiret ettim, ne diledilerse kendilerine verdim. Ve onları eman diledikleri şeyden kurtardım, buyurur. Bunun üzerine melekler : Ya Rabbİ! İçlerinde filân var, günahı çok bir kul. O ancak oradan geçerken onlarla beraber oturdu, derler. Teâla Hazretleri : Onu da affettim. Onlar öyle bîr cemaat ki, onlarla düşüp kalkan şakı'olmaz, buyurur.» Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'd-Deavatn'da tahric etmiştir. Seyyara : Yeryüzünde seyahat eden meleklerdir. Fudul kelimesi Fudl, Fadl ve Fudaîâ şekillerinde rivayet olunmuştur. Bu rivayetlerin hepsine göre mânâsı hafeza ve diğer meleklerden ziyâde olan meleklerdir. Seyyara da bunlardır. Vazifeleri yoktur. Yalnız zikir halkalarım araştırır ve teftiş ederler.
Hadîs-i şerif, zikrin faziletine ve suleha ile düşüp kalkmanın bereketine delildir. Kaadî Iyâz zikrin iki çeşit olduğunu söyler. Bunların biri kalble, diğeri dil iledir. Kalble zikir dahi iki nev'idir. Bir Allah Teâmn azametini yerle göklerdeki âyetlerini düşünmektir ki, bu zikirlerin en yükseğidir. Hadîsden murad da odur. İkincisi emir veya nehye imtisal ederken kalbiyle Allah'ı zikretmektir. Allah'ı dille anmak zikirlerin en zayıfıdır. Bununla beraber onda da büyük fazilet vardır. Nitekim bu hususta birçok hadîs-i şerifler vârid olmuştur. Meleklerin zikr-i kalbiyi yazıp yazmadıkları ihtilaflıdır. Bazılarına göre yazarlar, Allah Teâlâ onlara bir alâmet yaratmıştır. Bununla kalbin zikrini bilirler. Bir takımları yazmadıklarına kail olmuşlardır. Çünkü kalbden geçenleri Allah'dan başka bilen yoktur. Nevevî: «Doğrusu onlar bunu yazarlar ve kalbin huzuru ile birlikte dille yapılan zikir sadece kalble yapılan zikirden efdaldır.» diyor.

9- Allahım! Bize Dünyada İyilik, Âhirette De İyilik Ver ve Bizi Cehennem Azabından Koru, Diye Dua Etmenin Fazileti Babı

26- (2690) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail (yâni; İbni Uleyye) Abdü'l-Aziz'den (bu zât İbni Suheyb'dir) rivayet etti. j (Demiş ki) : Katâde, Enes'e : Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ekse-|riyetle hangi duayı okurdu? diye sordu. Eııes :
— Ekseriyetle yaptığı duada :
«Allahim! Bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver. Ve bizi cehennem azabından koru!» diyordu.
Râvi demiş ki: Enes dahi bir istek duasında bulunmak ıııurâd ederse bu duayı okur, herhangi bir duâ yapmak isterse, o hususta bununla duâ ederdi.

27- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, SâbU'ten, o da Enes'dcn naklen rivayet etti, (Şöyle demiş): Kesûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver! Ve bizi cehennem azabından koru!» derdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» ve «Kitâbu'd-Davud'da; Ebû Dâvud «Namaz» bahsinde tahric etmişlerdir.
Hasenenin birçok mânâları vardır. Şeyh İmâdüddin İbnü Kesir: «Dünya hususunda hasene kelimesi afiyet, geniş ev, güzel zevce, itaatli evlât, bol rızk, faydalı ilim, sâlih amel, rahat vâsıta ve zikri cemil gibi, bütün dünyevî isteklere şâmildir. Âhiret hakkında hasenenin ise en yüksek derecesi cennete girmek ve bunun tabilerinden olan ara-satta en büyük korkudan emin olmak, kolay hesab vermek ve şâiredir.» demiştir.
Bundan dolayıdır ki, Resûlüllah (Saîlallahü A leyh't ve Selle m; ekseri zamanlarında bu duayı okumuştur.

10- Tehlil, Tesbih ve Duanın Fazileti Babı

28- (2691) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Sümcy'den dinlediğim, onun da Ebû Sâlih'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse günde yüz defa, bir Allah'dan başka İlâh yoktur. Onun şeriki yoktur; mülk onundur, hamd de ona mahsustur. Hem o her şeye kadirdir, derse, o kimse için on köle dengi sevab olur. Ve kendisine yüz ha-senĞ yazılır. Yüz günahı da silinir. Bu onun İçin o gün akşamlayıncaya kadar şeytandan mahfaza olur. Onun yaptığından daha faziletli bir iş kimse yapamaz. Meğer ki, onun yaptığından fazla yapsın. Ve bir kimse günde yüz kere Allah'ı hamdeyle birlikte tenzih ederim derse; günahları de-
de yüz kere Allahı hay
nizin köpüğü kadar bile olsa sâktt olur.» buyurmuşlar.

29- (2692) Bana Muhammed b. Ab d i'1-M elik EI-Emevî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'1-Azİz b. Muhtar, Süheyl'den, o da Sümey'den, o da Ebû Sâlih'dcn, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (ŞÖyle demiş) : Resûlüllah (Saîlallahü Aleyh ve Sellem):
«Bir kimse sabahladığı ve akşamladığı zaman yüz defa Allah'ı ham-deyle birlikte tenzih ederim, derse; kıyamet gününde hiç bir kimse onun geîirdiğinden daha fazİleHi bîr şey getiremez. Meğer ki; biri onun dediği kadar yahut fazlasını getirmiş ola.» buyurdular.

30- (2693) Bize Süleyman b. Ubeydıllah Ebû Eyyub El-£aylânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir (yâni; El-Akadî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer (bu zât İbnü Ebî Zâide'dir), Ebû İshâk'dan, o da Amr b. Meymûn'dan naklen rivayet etti (Şöyle demiş) : BİR kimse on defa yalnız, Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur. Onun şerîki yoktur. Mülk onundur. Hamd de ona mahsûsdur. Hem o her şeye kadirdir, derse, İsmail oğullarından dört kişi âzad etmiş gibi olur.
Süleyman (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ebi's-Sefer Şa'bî'den, o da Rahî' b. Hüseym'den bunun mislini rivayet etti.
Râvî (Demiş ki) : Ben Rabi'a : Bunu kimden işittin? diye sordum :
— Amr b. Meymûn'dan! dedi. Bunun üzerine Amr b. Meymûn'a gelerek :
— Bunu kimden işittin? diye sordum.
— İbnü Ebî Leylâ'dan! dedi. Hemen İbnü Ebî Leylâ'ya gelerek:
— Bunu kimden işittin? diye sordum.
— EbûEyyûb EI-Ensârî'den (işittim). Onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'den naklen rivayet ediyordu, dedi.

31- (2694) Bize Muhammed b. Atdillah b. Nümeyr ile Züheyr b. b Ebû Küreyb ve Muhammed b. Tarif El-Bcceii rivayet ettiler (Dedi ki) îdil. hafif, mizanda «fl,r. All^-kbuldurlar. (Bunlar) AHah', hamdiyle birlikte tenzih ederin,. Büyük Allah', tenz.h ede-rim (kelimeleridir).» buyurdular.

32- (2695) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şcybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'cîen, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),:
«Allah'ı tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur ve Allah'dan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür, demem benim için üzerine güneş doğan her şeyden daha makbuldür.» buyurdular.

33- (2696) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AH b. Mûshir ile İbnû Nümeyr, Musa El-Cühenî'den rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdıllah b. Nümeyr de rivayet etli. Lâfız onundur. (Dedi ki) : BİZe babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa El-Cühcnî, Mus'ab b. Sa'd'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir bedevi Resûlüllab (Sallaltahü Aleyhi ve Scllem)'e gelerek:
— Bana söyleyeceğim bir söz Öğret! dedi.
«Bir Allah'dan başka hiç bir ilâh yoktur. Onun şeriki yoktur. Allah en büyüktür. (Onu) büyük olarak anarım. Allah'a çok hamdolsun, âlemlerin Rabbi olan Allah'ı tenzih ederim. Güç ve kuvvet ancak aziz, hakim olan Allah'a mahsustur de!» buyurdu. Bedevi:
— Bunlar Rabbim için; ya kendim için ne diyeceğim? diye sordu. «Allahım! Beni affet! Bana acı! Bana hidayet ver! Ve beni nzıklandır!

de.» buyurdular.
Musa : «Bana afiyet ver kelimesine gelince (bunda) ben tevehbüm ediyorum ve bilmiyorum.» demiş. İbnii Ebî Şeybe kendi hadîsinde Musa'nın sözünü anmamıştır.

34- (2697) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Vâhid (yâni; İbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Mâlik EI-Eşcaî babasından rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) müslüman olan bi kimseye:
«Allahım! Beni affet; bana acı; bana hidâyet ver ve beni nzıklandır!» demesini Öğretirdi.

35- (...) Bize Saîd b. Ezber El-Vâsıtı rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mâlik Eİ Eşcaî babasından rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir kimse müslüman olduğu vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona namazı öğretir, sonra şu kelimelerle duâ etmesini emir buyururdu:
«Allahımi! Beni affet; bana acı; bana hidâyet ve afiyet ver ve beni nzıklandır!» :

36- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mâlik babasındar naklen haber verdi. Ki babası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den dinlemiş. Ona bir adam gelmiş de :
— Yâ Resûlallahî Rabbimden isteyeceğim vakit ne demeliyim? diye sormuş:
«Allahım! Beni affet; bana acı; bana afiyet ver ve beni nzıklandır, de!» buyurmuş ve baş parmağından maada parmaklarını toplamış:
«İşte bunlar senin için dünyanı ve âhiretini (bir araya) toplar.» buyurmuşlar.

37- (2693) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân ile Ali b. Müshir, Musa El-Cühenî'den rivaye ettiler. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Musa El-Cûhenî Mus'ab b. Sa'd'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) 'in yanaldaydık :
«Biriniz her gün bin sevab kazanmaktan âciz midir?» buyurduHKen-disine beraberinde oturanlardan biri:
— Bizden birimiz bin sevabı nasıl kazanır? diye sordu:
«Yüz kere teşbih çeker ve kendisine bin sevab yazılır. Yahut ürerinden bin günah indirilir.» buyurdular.
Bu rivayetleri Buharı «Kitâbu'd-DeavâU'da; Ebû Hüfeyre rivayetini «Kitâbu Bed-il-Halk»'da; Tirmizî «Kîtâbu'j Deavâu'da; İbnû Mâce «Kİtâbu Sevabu't-Tesbih»'de muhtelif râvi-lerden tahric etmişlerdir.
Tehlilin «Lâilâhe illallah» teshilinde «Sühlıûnullah» dernek olduğunu evvelce görmüştük. Sübhauallah'ın mânâsı Alkili TeâkVyı sânına lâyık olmayan sıfatlarla noksanlıklardan tenzih etmektir.
Hadîs-i şerif günde yüz defadan fazla tehiildu bulunanın fazla sevab kazandıracağını göstermektedir. Demek oluyor ki, yüz adedi ziyadeyi iptal eden ve bu sebeple namaz rekâtlarının sayısı gibi riâyeti gereken hudut değildir. Buradaki ziyâdeden murad tehlilden başka hayır amelleri de olabilir. Hattâ ziyâdenin tehlil veya başka dualar yahut hem tehlil, hem de başka hayr işleri olması muhtemeldir. Nevevi bu ihtimâli daha kuvvetli görmektedir. Hadis mutlakdır. Binâenaleyh yüz tehlili arka arkaya getirmekle ayrı ayrı zamanlarda getirmek arannda fark yoksa da, bütün gününe mahfaza olması için toptan bir defada sabahleyin getirmek efdaldır.
Rivayetlerin zahirine bakılırsa, teşbihin tehlilden efdal olduğu anlaşılır. Fakat Kaadi Iyâz tehlilin daha faziletli olduğunu söylemiştir. Nitekim bu kavli te'yicl eden rivayetler de vnrdır. Bâzıları tehlilin ism-i âzam^plduğumi söylemişlerdir. Kelime-i İhlâs da tevhiddir.

11- Kur'an Okumak ve Zikirde Bulunmak İçin Toplanmanın Fazileti Babı

38- (2699) BİZe Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Muhammed b. Alâ' El-IIemdâni rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır.' (Yahya : Ahberanâ; ötekilerse : Haddesena tâbirlerim kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû Muâviyc, A'meş'den, o da Elıû Sâlib'den, ioj da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet elti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah '{âallaüuhü Aleyhi ve Setlem):
«Bir kimse bir mü'minden dünya sıkıntılarından bir sıkıntı giderirse; Allah ondan âhİret stkınrilanndan bir sıkıntı giderir. Bir kimse başıl sıkılana kolaylık gösterirse, Atlan ona dünya ve âhirette kojaylık verir. Ve bir kimse bir müslümanı (n günahını) Örtbas ederse, Allah da onu dünya ve âhirette Örtbas eder. Kul din kardeşinin yardımında oldukça, Allah da kulun yardımindadır. Ve her kim bir yol tutarak, o yolda ilim ararsa, bu sebeple Allah ona cennete götüren bir yol müyesser kılar. Bir kavm Allah'ın evlerinden bir evde toplanarak kitâbullahı okurlar ve onu aralarında müzâkere ederlerse; üzerlerine sekinet iner. Allah'ın rahmeti onları kaplar. Melekler de etraflarını kuşatırlar. Allah onları kendi nezdindekilere anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi htzlandsramaz.» buyurdular.

(...) Bİze Muhammed b. Abdillah b. Nüıncyr rivayet ettij fcedi ki) : Bi?x habam rivayet etti. H.
Bize hu hadîsi Nasr b. Alî El-Cehdamî de rivayet etti. 1 (Dedi ki) : Bize Ehû Üsâme rivayet ettiler ikî râvî demişler ki: Bize A meş rİvâ-yet etti. (Dedi ki) ; Bize İbnû Niimeyr, Ebû Sâlih'dcn rivayet etti. Ehû Üsâmc'nin hadîsinde : «Eîîû Muâviye hacîîsinde olduğu gibi, bize Ebû SâlİH, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : ResûIüUalıf5a//û(/fl/iü Aleyhi ve

Sellem) buyurdular ki: ...» ibaresi vardır. Şu kadar var ki, Ehû Üsfmıe hadîsinde başı sıkılana kolaylık zİkredilmemişür.

39- (2700) Bize Muhammed b. Müsenııâ ile İbnû Bcşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû İshâk'ı, Ebû Müslim El-Egar'-dan rivayet ederken dinledim. (Şöyle demiş) : Ben Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd'i Hudrî aleyhine şehâdet ederim ki, kendileri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m şöyle buyurduğuna şehâdet etmişlerdir:
«Bir kavm Allah (Azze ve Celle) 'yi zikir için otururlarsa, onları melekler kuşatırlar, rahmet kaplar, üzerlerine sekinet iner ve onları Allah kendi nezdindekilere anar.»

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadda bu hadîsin benzerini rivayet etti.

40- (2701) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Merhum b. Abdi'1-Aziz, Ebû Neâmete's-Sa'dî'den, o da Ebû Osman'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Muâ-viye Mescidde bir halkanın yanma çıktı da :
— Sizi (buraya) ne oturttu? diye sordu.
— Allah'ı zikretmek için oturduk, dediler.
— Allah aşkına mı; sizi ancak bu mu oturttu? dedi.
— Vallahi bizi ancak bu oturttu, cevâbını verdiler.
— Beri bakın, ben sizi itham ettiğim için yemin ettirmedim. Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'dcn benden daha az hadîs rivayet etmek hususunda benim mertebemde hiç bir kimse yoktur. Gerçekten Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabından müteşekkil bir halkanın yanma çıktı da :
«Sizi (buraya) no oturttu?» diye sordu. Ashab :
— Allah'ı zikretmeye, bizi İslâm'a hidâyet buyurduğu ve onlunla bize imtihanda bulunduğu için ona hamdetmcye oturduk, dediler.
«Allah aşkına mı? Sizi ancak bu mu oturfiu?» buyurdu.
— Vallahi bizi ancak bu oturttu, dediler.
«Beri bakın! Ben sizi itham ettiğim için yemin ettirmedim. Lâkin şu var ki; bana Cibril geldi de Allah (Azze ve Celle) 'nin sizinle meleklere iftihar ettiğini haber verdi.» buyurdular.
Ebû Hüreyre rivayeti hakkında İmam Nevevî: «Bu hadîs bütün ilimleri, kaideleri ve âdabı bir araya toplayan büyük bir ha-dîsdir.» diyor. Hadîsin bölümleri evvelce izah edilmişti. Hadîs-i şerif, Müslümanların hacetlerini görmenin onlara ilim, mal, yardım ve nasihat gibi şeylerle faydalı olmaya çalışmanın kusurlarını örtbas etmenin faziletine ödelildir.
Sekînet: Asıl itibariyle vakar, itminan ve mehabet mânâlarına gelirse de, Kaadi Iyâz burada ondan murad rahmettir, demiştir. Mamaafih Nevevî, Kaadî'nin bu tefsirini zayıf bulmuş, ona vakar ve itminan mânâsı vermenin daha güzel olduğunu söylemiştir. Bu hadîs Mes'ud 'da toplanarak Kur'ân okumanın faziletine delildir. Cumhurun mezhebi budur. İmam Mâlik'in bunu kerih gördüğü rivayet olunmuşsa da Ma1ikiye ulemâsından bazıları onun sözünü te'vil etmişlerdir. Bu fazileti ihraz için medrese, kışla ve şâire gibi yerlerde toplanmak da mescid hükmündedir.
«Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandırmaz...» cümlesinden murad : Soy ve sülâlesinin şerefine güvenerek amelde kusur eden kimse, amel edenler mertebesine ulaşamaz, demektir.
Allah Teâlâ'mn meleklere iftiharda bulunması Kur'ân okuyanların faziletini onlara bildirerek haklarında medh-ü senada bulunmasıdır Allâhi tâbiri yemin ifade eder. İstifham hemzesi kasem harfinden be deldir. Tıybî bu kelimenin «Allahc» şeklinde mansub okunacağını söyle mistir. Bu takdirde harf-i cer atılmış, sonra kelime fiile bitiştirilmiş, faka fiilde hazfedilmiş olur. Cümle «etuhlfûnellahe» takdirindedir.

12- İstiğfarın ve Onu Çok Yapmanın Müstehab Oluşu Babı

41- (2702) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd ve Ebû'r-Rabi' El-Atekî toptan Hammad'dan rivayet ettiler. Yalıya dedi ki: Bize Ham-mad b. Zeyd, Sâbit'ten, o da Ebû Bürde'den, o da Egar El-Müzenî'den — bu zatın sahâbîliği vardı — nakler haber verdi. Ki Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Gerçek şu ki, bazen kalbime gaflet çöküyor ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfar ederim.» buyurmuşlar.

42- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder Şu'be'den, o da Amr b. Mûrra'dan, o da Ebı Bürde'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben Egar'dan dinledim" — ki bu zat Peygamber (Sallallnfiü A leyhi ve Sellem) 'in aslıabındandı — İbnû Ömer'den rivayet ediyordu. İbnü Ömer (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ey insanlar, Allah'a tevbe edin! Çünkü ben ona günde yüz defa tev-be ederim.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbnü Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud ile Abdurrahman b. Mehdî rivayet ettiler. Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnadda rivayette bulunmuşlardır. ,

43- (2703) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) ze Ebû Hâlid (yâni; Süleyman b. Hayyan) rivayet etti. II.

Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Mu rivayet etti.
Bana Ebû Said El-Eşecc dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ni; İbni Gıyas) rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hişam'dan rivayet e lerdir. H.
Bana Ebû Hayseme Züheyr b. Harb da rivayet etti. Lâfız onu (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim Hişâm b. Hassan'dan, o da Muhan b. Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle der
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim güneş battığı yerden doğmazdan önce tevbe ederse, onun tevbesini kabul eder.» buyurdular.
Gayn ve gaym; ikisi de bir mânâya olup, bulut demektirler. Burada gayndan murad; kalbi kaplayan şeylerdir. Bazıları bundan gevşeklik ve zikirden gaflet kastedildiğini söylemişlerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kendisi için suç saymış ve ondan dolayı istiğfar etmiştir. Ulemâdan bazılarına göre burada gayndan murad ümmeti hakkında duyduğu endişedir. Kendisinden sonra gelecek ümmetinin hallerine muttali olmuş ve onlar için istiğfar etmiştir. Bir takımları da : «Bunun sebebi ümmetinin işleriyle meşgul olması, düşmanla muharebe etmesi vesaire gibi şeylerdir. Onlarla meşgul olduğu için yüksek makamına nisbetle bunları suç saymıştır...» demişlerdir. Bu husûsda daha başka sözler de söylenmiştir. Tevbe, İslâm kaidelerinin en mühimidir. Ve üç şartı vardır: Günahı terketmek, yaptığına pişman olmak ve bir daha yapmamaya azmetmek. Suç insan hakkına aitse dördüncü bir şartı daha vardır ki, o da; hakkı sahibine iade etmek yahut helâllaşmaktır. Güneşin batıdan doğması tev-benin kabulü için son haddir. Bir daha tevbe kabul edilmeyecektir.

13- Zikrederken Sesi Kısmanın Müstehab Oluşu Babı

44- (2704) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl ile Ebû Muâviye, Âsım'dan, o da Ebû Osman'dan, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet ettiler. (Şöyle demiş) : Bir seferde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberdik. Cemaat aşikar tekbir almaya başladılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey insanlar! Kendinize acıyın; siz ne sağıra dua ediyorsunuz; ne de bir gaibe! Muhakkak siz işiten yakın bir zâta dua ediyorsunuz ki, o sizinle beraberdir.» buyurdu. Ebû Musa (Demiş ki) : Ben onun arkasnıdaydim ve güç kuvvet ancak Allah'a mahsustur, diyordum. Bunun üzerine de:
«Ey Abdullah b. Kays! Sana cennet definelerinden bir define göstereyim mi?» dedi. Ben :
— Hay hay yâ Resûlallah! dedim.
«Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur, de!» buyurdular.

(...) Bize Ibnû Nümeyr üe İshak b. İbrahim ve Ebû Said El-Eşecc toptan Hafs b. Gıyâs'dan, o da Âsım'dan naklen bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet ettiler.

45- (...) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Huseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid (yâni; İbni Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Teymi', Ebû Osman'dan, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti ki: Ebû Musa ve arkadaşları Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'le birlikte imişler. Bir dağ yoluna çıkıyorlarmış. Ebû Musa (Demiş ki) : Bir adam bir tepeye çıktıkça : Allah'dan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür, diye nida etmeye başladı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz sağır veya gaibe seslenmiyorsunuz.» buyurdu. Ve ilâve etti:
«Yâ Ebâ Musa! Yahut yâ Abdellah b. Kays! Sana cennet definelerinden bir kelime göstereyim mi?» Ben :
— Nedir o yâ Itesûlallah! dedim.
«Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur.» buyurdu.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Abdi'1-A'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Bize Ebû Osman, Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bir defa Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Ve râvî yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuştur.

(...) Bize Halef b. Hişâm ile Ebû'r-Rabî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammad b. Zeyd Eyyub'dan, o da Ebû Osman'dan o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bir gazada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'le beraberdik... ve râvi hadîsi nakletmiştir. Bu hadîste o şunu da söylemiştir :
«Sizin dua ettiğiniz zat, birinize devesinin boynundan daha yakındır.»
Onun hadîsinde :
«Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur.» cümlesi zikredilnıemiştir.

46- (...) Bize İshak b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Sakafî haber verdi. (Dediler ki) : Bize Hâlid El-Huzâ Osman'ın babasından, o da Musa'nın babasından şöyle rivayet etti. (Şöyle demiş) : Biz bir gazada Ile-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberdik, diyerek haber verdiği hadîsi zikretmiştir. Burada :
«Sizin duâ etmekte olduğunuz (Allah), sizin her birinize binek devesinin boynundan daha yakındır.» demiştir. Bu râvının hadîsinde :
«Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh...» cümlesinin zikri de yoktur.

47- (...) Bize İshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Osman (bu zat İbni

Gıyas'dır) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Osman, Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bana Resûlüllal (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sana cennet definelerinden bir kelime göstereyim mi? Yahut cennet definelerinden bir define göstereyim mi?» dedi. Ben :
— Hay hay! cevâbını verdim.
«Göç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur.» buyurdular.

48- (2705) Bize Kutcybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. II.
Bize Muhammcd b. llumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley!s Ye-zid b. Ebî Habîb'den, o da Ebû'l-Hayr'dan, o da Abdullah b. Amr'dan, o da Ebû Bekr'den naklen haber verdi. Ki: Ebû Bekir Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'e •
— Bana bir dua öğret ki, onunla namazımda dua edeyim! demiş.
«Allahım! Ben nefsime büyük zulmettim — Kuteybe çok zulüm demiş—, günahları ise ancak sen affedersin, imdi bana tarafından mağfiret buyur ve bana acı! Çünkü hakkıyle affeden, acıyan ancak sensince»buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana bir zat — ismini söylemiştir— ile Amr b. Haris, Yezid b. Ebî Habib'den, o da Ebû'l-Hayr'dan naklen haber verdiler ki: Ebû'1-Hayr, Abdullah b. Amr b. Âs'ı şunu söylerken işitmiş: Ebû Bekri's-Sıddîk, Resûlüllah (Salhdlahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Yâ Resûlallah! Bana bir duâ öğret ki, onunla namazımda ve evimde duâ edeyim! dedi. Bundan sonra râvi Leys'in hadîsi gibi anlatmıştır. Yalnız o: «çok zulüm...» demiştir.
Bu hadîslerden Ebû Musa rivayetini Buhârî «Kitâbu'l-Megâzi»'de ile «Kitabu't-Tevhid»'de Ebû Bekr rivayetini «Kitâ-bu'1· Ezan» ile «Kitabu'd-Deavât»'da; Tirmizî ile îbni Mâce «Kitâbu'd-Deavât»'da; Nesâî «Kitabu's-Salât» ile «Kitâbu'l-Kunut»' da; Abdullah b. Amr rivayetini Buhârî «Kitâbu't-Tev-hid»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Kendinize acıyın.» buyurmasından murâd bağırmayın, seslerinizi kı-sm, demektir. Çünkü yüksek sesle bağırmak, muhatab uzaklarda olduğuna göredir. Halbuki siz Allah'a dua ediyorsunuz. O haşa sağır yahut uzaklarda değil, bilâkis size son derece yakın ve beraberinizde olup, her hâlinizi en ihatalı şekilde işitir ve bilir demek istemiştir. Hadîs-i şerîf lüzum hissedilmedikçe alçak sesle duâ etmenin mendûp olduğuna delildir. Çünkü bu şekilde duâ tazim ve tevkire daha münasibdir.
«Lâ havle vela kuvvete illâ billalı...» cümlesinin cennet definelerinden biri olmasının sebebi, Allah'a teslimiyet ve ondan başka yaratan olmadığını bilerek umuru ona tefviz ifâde ettiği içindir. Defineden murad cennette birikmiş sevablardır.

14- Fitnelerin ve Başka Şeylerin Şerrinden Allah'a Sığınma Babı

49- (589) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet etti-ler. Lâfız Ebû Bckr'indir. (Dediler ki) : Bize İbnû Nümey rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hişam bahasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu dualarla duâ edermiş:
«AHahım! Ben cehennemin fitnesinden ve cehennemin azabından, kabrin fitnesinden ve kabrin azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesih-i(Deccal fitnesinin şerrinden de sana sığınırım. Aiiahım! Benim günahlarımı kar ve dolu suyu ile yıka! Kalbimi beyaz elbiseyi kirden pakladığın gibi günahlardan pakla! Benimle günahlarımın arasını mağrîb ve meşrik arasmı uzaklaştırdsğın gibi uzaklaştır. Allahım! Ben sana tenbellik, ihtiyarlık, günah ve borçtan da sığınırım.»

(...) Bize hu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye ile Veki', Hişam'dnn bu isnadla rivayet ettiler.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'd-Deavât»»'da tahric etmiştir. Cehennem fitnesinden murâd azab meleklerinin, kabir fitnesinden murâd da, münker ve nekir denilen suâl meleklerinin muaheze şeklinde sorguya çekmeleridir. Zenginliğin fitnesi ise şımarmak ve azmaktır. Fakirliğin fitnesi zenginlere hasedlik çekmek, zengine karşı dinini ve namusunu lekeleyecek derecede tezellül ve dalkavukluk göstermek; fakirliğine kızarak Allah'a isyan etmek gibi şeylerdir. Evvelce de görüldüğü vecihle Deccal'a Mesih denilmesi gözlerinden birinin silinmiş kör olmasından, yahut malûm birkaç gün içinde yeri dolaşmasmdandır. Sıcak su, kir ve pası daha güzel temizlediği halde bu hadîste temizliğin kar ve dolu ile temsil edilmesi mübalağa içindir. Çünkü kar ve dolu el değmedik donmuş sulardır. Bu sebeple onlarla temsil maksadı daha kuvvetli ifade eder. Hattâbi'ye göre llesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'm şerrinden Allah'a sığındığı fakirlik, malm azlığı değil, gönül fakirliğidir. Fakirliğin fazileti hakkında birçok hadîsler vârid olmuştur. İhtiyarlıktan murad; akıl ve hislerin bozulduğu, yüzün çirkinleştiği ve birçok ibâdetlerin yapılamadığı geçkinlik hâlidir ki, buna hususî tabiriyle erzel-i ömür derler.
Borçtan Allah'a sığınması, borçlanan kmse çok defa yalan söylediği, tfa'd edip, sözünde durmadığı ve çok defa ödeyemeden öldüğü içindir.

15- Acz, Tenbellik ve Başkalarından Allah'a Sığınma Babı

50- (2706) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman Et-Teymî de haber verdu (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik de rivayet etti. Enes (Şöyle demiş) . Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Ben aczden, tenbellikten, korkaklıktan, ihtiyarlık ve cimrilikten sana sığınırım. Kabir azabmdan ve hayat memat fitnesinden de, sana sığınırım.» derdi.

(...) Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdi'1-A'Iâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer rivayet etti. Her iki râvi Teymî'den, o da Encs'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Şu kadar var ki: Yezid'in hadîsinde : «Hayat memat fitnesinden de» ibaresi yoktur.

51- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Mübarek, Süleyman Et-Teymî'den, o da Enes h. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki; zikrettiği şeylerden ve cimrilikten Allah'a sığınmıştır.

52- (...) Bize Ebû Bekr b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed El-Ammî rivayet etti. (Dedi ki) : Biz Harun El-A'ver rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb b. Habbâb, Enes'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) şu duaları okurdu:
«Allahım! Ben cimrilikten, tenbellikten, erzel-i .ömürden, kabir azabından ve hayat memat fitnesinden sana sığınırım.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'd-Deavât»'da tahric etmiştir.
Acz: Kudretsizlik; Cübn: Korkakhk ve kalbin zayıflığıdır.
Hayâtın fitnesi dünyevî arzular ve cehaletlerdir. Bunların en büyüğü son nefeste geçirilen imtihandır. Ölüm fitnesinden murad bazılarına göre ölümden önceki fitnedir. Ölüme izafe edilmesi ona yakınlığı dolayısıyladır.
Ulemânın beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu saydığı şeylerden Allah'a sığınması, bütün hallerinde kendi sıfatları kemâl bulsun ve bunları ümmetine öğretmiş olsun diyedir. Hadîs-i şerîf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiaze ettiği her şeyden ümmetinin de Allah'a sığınması müstehab olduğuna delildir.

16- Kötü Hükümden Şekavet Erişmesinden ve Başkalarından Allah'a Sığınma Hususunda Bir Bab

53- (2707) Bana Amru'n-Nâkıd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) Bana Sü-mcy, Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kötü hükümden şekavet erişmesinden, düşmanların gülmesinden ve kötü halden Allah'a sığmırmış
Amr kendi hadîsinde şöyle dedi: «Süfyan : Ben bunlardan birini zil yade etmiş olmamdan şüphe ediyorum, dedi.»

54- (2708) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Haris b. Ya'kub'dan naklen rivâyet etti. Ona da Yakub b. Abdillah rivayet etmiş ki: Kendisi Büsr b. Saîd'i şöyle derken işitmiş : Ben Sa'd b. Ebî Vakkas'ı şunu söylerken dinledim : Ben Havle binti Hakim Es-Sülemiyye'yi dinledim. Şöyle diyordu : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı:
«Bir kimse bir yere iner de, sonra Allah'ın tam olan kelimeleriyle yarattıklarının şerrinden sığınırım, derse, o yerden gidinceye kadar ona hiç bir şey zarar vermez.» buyururken işittim.

55- (...) Bize Harun b. Ma'ruf ile Ebû't-Tâhir ikisi birden İbnü Vehb'den rivayet ettiler. Lâfız Harun'undur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize de Amr (bu zat İbnû Hâris'dir) haber yerdi. Ona da Zeyd b. Ebî Hasib ile Haris b. Ya'kub, Ya'kub b. Abdillah b. Eşec'den, o da Bûsr b. Saîd'den, o da Sa'd b. Ebi Vakkas'dan, o da Havle binti Hakim Es-Sülemiyye'den naklen rivayet etmişler ki: Havle, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Biriniz bir yere indi mi Allah'ı tam olan kelimeleriyle yarattıklarının şerrinden Allah'a sığınırım, desin. Çünkü oradan gidinceye kadar kendisine bir şey zarar vermez.» buyururken işitmiş.

(2709) Ya'kub (Dedi ki) : Ka'kâ' b. Hakim de, Zekvân'dan, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, naklen söyledi ki: Ebû Hüreyre (Şöyle demiş) : Bir adam Peygamber (Sallallahü A Irvhi ve Sellem, 'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Dün akşam beni sokan bir akrebden neler çektim! dedi.
«Akşamladığın zaman Allah'ın tam olan kelimeleriyle yarattıklarının şerrinden (ona) sığınırım deseydin; sana zarar vermezdi.» buyurdular.

(...) Bana îsa b. Hammad El-Mısrî de rivayet etti. (Dedi ki Leys, Yezid b. Ebi Habib'den, o da Ca'fer'den, o da Ya'kub'dan Bana laklen
haber verdi ki: Ya'kub kendisine Gatafan'ın azatlısı Ebû Salih'in haber verdiğini söylemiş, o da Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Birjadam:
— Yâ Resûlallah! Beni akreb soktu, dedi...
Râvi İbni Vehb'in hadîsi gibi rivayette bulunmuştur.
Buhârî «Ki|tâl>u'd-| tahric «Kitâbu'l-İstiâze.'üei
Bu hadîsin Ebû Hüreyre rivayetini Deavât» ile «Kitâbu'l-Kader»'de; Nesâî etmişlerdir.
Cehd: Meşakkat ve baş sıkısı demektir.
İnsanın kendinden defetmeye gücü yetmeyen meşakkate cehdü'1-belâ derler. Hz. Abdullah İbnû Ömer 'in Cehdü'l-belâ'yı

malın azlığı, evlâdın çokluğudur diye tefsir ettiği rivayet olunur.
Şekavet, saadetin zıddıdır. Şiddet ve güçlük demektir. İbnü Batta1 şekâvetin dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki kısma ayrıldığını, kötü hükmün dahi nefis, mal, aile, son nefes ve âhiret umuruna şâmil olduğunu söylemiştir. Kaza, hüküm demek ise de, burada hakkında hükürr verilen şey manasınadır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu duasını dahi ümmetine ta'lim için yapmıştır. Hadîs-i şerîf son derece cemiyetli dir. Çünkü kötü bir şey ya mebde yahut nihayet itibariyle düşünülebilir Mebde itibariyle tasavvur olunan kötülük, hükmün yâni hakkında ezeldi takdir buyurulan şeylerin kötü olmasıdır. Nihayet yâni âhiret hususund; tasavvur edilen kötülük ise hakikî şekavettir. Kötülük bir de hayat hu susunda tasavvur olunabilir. Bu ya başkalarından gelir ki, düşmanlar ke tülük geldi diye sevinir, gülerler. Yahut insana kendinden gelir. Bu d Cehdü'l-belâ'dır.
Tam olan kelimelerden murad; bazılarına göre noksanı ve kjusuru o mayan kelimelerdir. Bir takımları bunun şifalı kelimeler demel^ olduğı nu söylemiş, bazıları da bundan maksad Kur'ân'dır demişlerdir.

17- Kişinin Uyku Ânında ve Döşeğe Yattığı Zaman Söyleyeceği Şey Babı

56- (2710) Bize Osman b. Ebî Şeybe ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Osman'ındır. (İshak : Ahberana; Osman ise Haddesena tâbirlerini kullandılar, dediler ki) : Bize Cerir Mansûr'dan, o da Sa'd b. Ubeyde'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Bera' b. Âzib rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Döşeğine yattığın vakit namaz için aldığın abdest gibi abdest aî; sonra sağ tarafına yat. Sonra, Allah'ım ben yüzümü sana teslim ettim. İşimi de sana havale kıldım. Sırtımı (sevabına) tamaan ve (azabından) korkarak sana dayadım. Senden kurtulup iltica edecek ancak sen varsın. İndirdiğin kitabına iman ettim. Gönderdiğin Peygamberine de inandım de! Bunlar son sözün olsun. Şayet o gece ölürsen fıtrat üzere olduğun halde ölürsün.» buyurmuşlar.
Bera' demiş ki: Ben bunları hatırlamak için tekrarladım da : Gönderdiğin resulüne iman ettim, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Gönderdiğin nebiine iman ettim de!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah (yâni; İbni İdris) rivayet etti. (Dedi ki) Husayn'ı Sa'd b. Ubeyde'den, o da Bera' b. Âzib'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîs rivayet ederken dinledim. Şu kadar var ki, Mansur'un hadîsi daha tamamdır. Husayn'ın hadîsinde :
«Sabahlarsa bir hayra isabet eder.» ziyadesi vardır.

57- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Efcû Dâvud rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be rivayet etti. H. Bize İbnü Beşşar da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahnıan Ebû Dâvud rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Şu'be, Amr b. Murrava-âta rivayet etti. (Demiş ki) : Sa'd b. Ubeyde'yi Bera' b. Azîb'den naklen yet ederken dinledim. Ki Resûlüllah (Sallallahü ALyhi ve Sellem) bir geceleyin döşeğine yatacağı vakit:
«Allahım! Nefsimi sana teslim ettim; yüzümü sana döndüm; sı sana dayadım ve emrini (sevabına) tamaan, (azabından) korkarak havale kıldım. Senden kurtulacak ve sığınacak yer ancak sensin. İndin kitabına iman ettim. Gönderdiğin Resulüne de inandım.» demesini buyurmuş. Ve ölürse fıtrat üzere öleceğini söylemiş. İbnü Beşşâr 1 sndi hadîsinde «geceleyin» sözünü anmamıştır.

58- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Ebû İslıak'dan, o da lîcra' b. Azîb'dcn naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallalluhü Aleyhi ve Sellem) hır adama :
«Ey filân! Döşeğine uzandığın vakit...» buyurdular. Râvî Amr b. Mür-ra'nın hadîsi gibi rivayette bulunmuştur. Yalnız o : «Gönderdiğin nebiine inandım de! O gece ölürsen fıtrat üzere ölürsün. Sabaha çıkarsan bir hayra isabet edersin...» demiştir.

(...) Bize İbnü Müsenna ile İbnü Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshak'-dan rivayet etti. O da Bera' b. Âzîb'i şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama emir buyurdu. Râvî yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuş, yalnız : «Sabaha çıkarsan bir hayra isabet edersin...» cümlesini anmamıştır.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'1-Vudu» ve «Kitâbu'd-Deavât»'da; Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Edeb»'de; Tirmizî «Kitâuu'd-Deavât»da; Nesâî «Kitâbu'1-Ycvm ve'l-Leyle»'de muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Bu hadîste üç mühim sünnet göze çarpmaktadır. Birincisi uykuya yatacak kimsenin abdast almasıdır. Önceden abdestli ise yenilemesi şart değildir. Çünkü maksat abdestli olarak uyumaktır. İkincisi sağ tarafına yatmaktır. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her işinde sağdan başlamayı severdi. Üçüncüsü Allah'ı zikretmektir. Müslümanın son işi Allah'ı zikir olmalıdır. Rivâyetlerdeki yüz ve nefis kelimelerinden mak-sad bütün vücuttur. Sırtını dayamak tâbiri de Allah'a itimad etmekten kinayedir.
Bu talimat dahilinde hareket eden kimse, o gece ölürse, fıtrat üzere yâni müslüman olarak ölecek, sabaha sağ çıkarsa, hayra isabet edecek yâni bu sünnetlerin sevabını kazanacaktır. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Resul kelimesini kabul etmeyip, onun yerine Nebî kelimesini kullanmasını emir buyurmasının sebebi ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunun sebebi Resul kelimesinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den başkasına da ihtimâli olduğu içindir. Mâziri ve başkaları : «Bu bir zikir ve duadır. Hangi sözlerle vârid oldu ise harfiyyen onlan okumak gerekir. İhtimal mükâfat o harflere müteallıktir. Belki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu harflerle okuması vahyedilmiştir. Binaenaleyh aynı kelimelerle edâ olunması icab eder» demişlerdir. Nevevî bu kavli beğenmiştir. Ulemâdan bazıları bu hadîsle istidlal ederek hadîsi mânâ

itibariyle rivayetin caiz olmadığını söylemişlerdir. Cumhura göre mânâyı bilen kimsenin manen rivayeti caizdir. Onlara göre burada mânâ muhteliftir. Böyle yerlerde ise mânâ itibariyle rivayet bilittifak caiz değildir.

59- (2711) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Abdullah b. Ebî's-Sefer'd da Ebû Bekr b. Ebî Musa'dan, o da Bera'dan naklen rivayet etti ki,
gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döşeğine yattığı vakit:
«Allahsm! Senin isminle yaşar, senin isminle ölürüm.» der; uyanıda da :
«Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Diriltmek ona sustur.» dermiş.

60- (2712) Bize Ukte b. Mûkrem El-Ammî ile Ebû Bekr b.|İNâfi' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Gunder rivayet etti. (Ded ki) : Bize Şu'be Hâlid'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdullah b. Hâris'i, Abdullah b. Ömer'den rivayet ederken dinledim ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama, döşeğine yatarken:
«Allahım! Nefsimi sen yarattın, sen öldüreceksin. Onun hayatı-memâtı senin içindir. Sağ bırakırsan onu koru, öîclürürsen onu affeyle. Allahim! Ben senden afiyet dilerim!» demesini emir buyurmuşlar. Derken bir adanı Abdullah'a:
— Sen bunu Ömer'den mi işittin? diye sordu. Abdullah :
__ Ömer'den daha hayırlısından, Itesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den (işittim) cevâbını verdi.
İbnû Nâfi' kendi rivayetinde: «Abdullah b. Hâris'den» demiş «işittim»
sözünü anmamıştır.

61- (2713) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir Süheyl'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Birimiz uyumak istediği vakit sağ tarafına yatmasını Ebû Salih bize emreder, sonra şöyle derdi :
«Allahım! Ey göklerle yerin ve büyük arşın Rabbi! Ey bizim ve her şeyin Rabbi! Ey taneyi, çekirdeği yaran! Tevrat, İncil ve Türkan'ı indiren! Alnından tuttuğun her şeyin şerrinden sana sığınırım. Aliahsm! Evvel sensin, senden önce hiç bir şey yoktur. Âhir de sensin! Senden sonra hiç bir şey yoktur. Zahir sensin, senin üstünde hiç bir şey yokfur. Batın da sensin, senden gayri hiç bir şey yoktur. Bizim namımıza borcu öde! Ve bizi fakirlikten zengin kıl!» Ebû Salih bunu Ebû Hürcyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleınj'dcn naklen rivayet ederdi.

62- (...) Bana Abdu'l-Hamid b. Beyan El-Vasıtî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni Tahhân) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hürcyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) döşeğimize yattığımız vakit Ccrir'in hadîsi gibi dememizi bize emir buyururdu. Ebû Ilüreyre : «Alnından tuttuğun her hayvanın şerrinden...» demiştir.

63- (...) Bize Ebû Kür ey b Muhâmmed b. Alâ' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyh dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Ebî Ubeyde rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti.
Her iki râvi A'meş'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmişlerdir. Ebû Ilüreyre (Şöyle demiş) : Fâtime bir hizmetçi istemek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleın)'e geldi de ona şöyle buyurdular :
«Allahım! Ey yedi kat göklerin Rabbi... de!» Râvî, Süheyl'in babasından rivayet ettiği hadîs gibi nakletmiştir.

64- (2714) Bize İshak b. Musa El-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Iyâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduUa rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Saîd b. Ebî Saîd El-Makburî babasından, o da Ebû Hüıfeyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü-Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Biriniz döşeğine uzandığı vakit gömleğinin kenarını tutsun da onunla döşeğini silksin ve besmele çeksin! Çünkü o kendinden sonra döşeğinde ne kalacağını bilmez. Yatmak istediği vakit sağ tarafına yaîsm ve: Al-lahım! Seni tenzih ederim. Ey Rabbim! Yanımı ancak seninle (döşeğe) koydum. Onu ancak seninle kaldırırım. Nefsimi tutarsan onu affeyle! Salarsan ^>nu sâlih kullarını koruduğun şeyle keru! desin.»

(...) Bize Ebû Kureyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde, Ubey-dullah b. Ömer'den bu isnadla rivayet etti ve (Şöyle dedi) :
«Sonra, ey Rabbim! Senin isminle yanımı (döşeğe) koydum. Nefsimi sağ bırakırsan ona acı! desin.»

64- (2715) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun, Hammad b. Seleme'den, o da Sâbit'ten, o da Enes'-den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döşeğine uzandığı vakit:
«Bizi doyurup sulayan, kifayet eden ve sığındıran Allah'a hamdolsun. Nice yeteri ve sığmdıncısı olmayanlar vardır.» dermiş.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu'd-Deavât»'da tahric etmiştir.
Berâ' rivâyetindeki «Senin isminle yaşar, senin isminle ölürüm» cümlesinden murad: Senin ismini zikrederek yaşar, ismini zikrederek ölürüm, demektir. Bâzıları buradaki isimden müsemma kastedildiğini söylemişlerdir. Bu takdirde hadîsin mânâsı seninle yaşar, seninle ölürüm. Yâni: Beni yaşatan sensin, öldürecek de sensin demek olur. Yine bu hadîsdeki: «Bizi öldürdükten sonra dirilten» cümlesi, uyuttuktan sonra uyandıran manasınadır. Uykuya ölüm ıtlak edilmiştir. Zira uyku yarı ölümdür derler.
Ntişûr: Kıyamet gününde diriltmek manasınadır.

Ebû Hüreyre rivâyetindeki «Alnından tuttuğun» tâbirinden murad : Senin kudret ve sultanın altında bulunan mahrukatın demektir.
Hadîs-i şerifteki borç kelimesinin bütün kul ve Allah borçlarına şâmil olması ihtimâli vardır.
Zahir ve bâtın kelimeleri Allah'ın isimlerindendir. Bâzıları buradaki zahiri zuhurdan kudret-i kâmile sahibi mânâsına geldiğini bir takımları da zahir kat'î delillerle sabit olan. bâtm ise mahlûkatına görünmeyen mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bakı11ânî'ye göre, Âhirin mânâsı ilim. kudret vesâir sıfatlanyle baki olan manasınadır. **Yâni;** Allah Teâlâ ezelde nasıl bu sıfatlarla mevsuf ise, mahlûkatı yok olup bittikten sonra da aynı sıfatlarla muttasıftır.
Döşeğine yatan kimsenin evvelâ onu silkip temizlemesi müstehabdır. Bunun sebebi, içinde yılan, akreb gibi zararlı hayvanların bulunması ihtimâlidir. Döşeği gömleğinin kenarıyle tutması, bu gibi hayvanlar sokmasın diyedir.
Mü'vî: Sığındıran, acıyıp şefkat eden, demektir. Bâzıları onun vatanı ve meskeni olmayan mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı nice bakacak kimsesi ve yeri yurdu olmayan kimseler vardır, demek olur.

18- Yaptığının ve Yapmadığının Şerrinden Allah'a Sığınma Babı

65- (2716) Bize Yahya b. Yahya ile İshak b. İbrahim rivayet ettiler. Lâfız Yahya'nındır. (Dediler ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Hilâl'den, o da Ferve b. Nevfel El-Eşcaî'den naklen haber verdi. (Şöyle demiş) : Âişe'ye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m Allah'a ne ile duâ eder-diğini sordum. Şu cevâbı verdi:
«Allahım! Ben bütün yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım.» derdi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. İdris Husayn'dan, o da Hilal'dan, o da Ferve b. Nevfel'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Âişe'ye Itesûlüllalı (Sallallahü Aleyhi ve Selltm) 'in okuduğu bir duâ sordum da şunu söyledi:
«Allahım! Ben bütün yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım.» derdi.

(...) Bize Muhammed b. Müsennâ Ue İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Ebi Adiy rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Amr b. Cebele dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni İbni Ca'fer rivayet etti.
Her iki râvi Şu'be'den, o da Husayn'dan bu isnadla bu hadîsin mislini
rivayet etmişlerdir. Yalnız Muhammed "b. Ca'fer'in hadîsinde : denilmiştir.

66- (...) Bana Abdullah b. Haşim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' Evzâî'den, o da Abde b. Ebî Lübâbe'den, o da Hilâl b. Yesaf'dan, o da Ferve b. Nevfel'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duasında:
«Allahım! Ben bütün yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım.» dermiş.

67- (2717) Bana Haccâc b. Şâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bana İbnû Bûreyde Yahya b. Yamur'dan, o da İbnû Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Ancak sana teslim oldum; sana iman ettim; sana tevekkül eyledim; sana yöneldim ve ancak seninle düşmana karşı mücadele ettim. Allahım! Beni dalâlete düşürmenden, senin izzetine sığınırım. Senden başka hiç bir ilâh yoktur. Ölmeyen diri ancak sensin. Cinlerle insanlar ölürler.» dermiş.
Bu hadîslerden İbnû Abbâs rivayetini Buhârî «Kitâbu't. Tevhîd»'de tahric etmiştir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bütün yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım...» sözünden murad : Kasden olmasa da dünyada veya âhirette azabı iktiza eden bir iş yaptımsa, onun şerrinden sana sığınırım, demektir. Maamafih bu duayı ümmetine talim için okumuş olması da muhtemeldir. İbnü Abbâs rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Ancak sana teslim oldum ve sana iman ettim.» diyerek Allah'a inkıyad ve imanını arzetmiş ve imanla İslâm'ın farkına işaret buyurmuştur. Bu mes'ele iman bahsinde geçmişti.

68- (2718) Bana Ebû't-Tahir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da hatasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferde olduğu ve seherde kalktığı vakit:
«Bir dinleyen (şu sözümü) başkalarına işittirsin. Biz Allah'a nimetlerinden ve güzel imtihanından dolayı hamdederiz. Ey Rabbimiz, bizi koru! Üzerimize bol nimetlerinin fazlasını ver. Bunu cehennemden Allah'a sığınarak söylüyorum.» dermiş.
Ezhara : Seher vakti kalkıp hayvana binmek; yahut yolculuğunda seher vaktine varmaktır. Seher, gecenin sonu yâni tan yeri ağarma zamanıdır.
Semmaa kelimesi semia şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde cümlenin mânâsı, dinleyen biri bizim Allah'a yaptığımız şu hamd-ü senaya şâhid olsun, demek olur.
Hadîsdeki «âizen» kelimesi hal olarak nasbedilmiştir. Yâni bu sözümü cehennemden Allah'a sığınarak söylüyorum, demektir.

70- (2719) Bize Ubeydullah h. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebi

İshak'dan, o da Ebû Bürde b. Ebî Musa'l-Eş'arî'den, o da babasından, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) der naklen rivayet etti ki: Şu duayı okurmuş :
«Allahım! Bana günahımı, cehlimi, isimdeki israfımı ve benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. Allahım! Bana ciddimi, şakamı, hatamı ve kasdimi bağışla. Bunların hepsi bende vardır. Allahım! Peşin yaptığım ve sonraya bıraktığım, gizlediğim veya aşikâr yaptığım ve senin benden daha iyi bildiğin bütün kusurlarımı bana bağışla! İleri alan ve beri bırakan ancak sensin. Sen her şeye kadirsin.»

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Beşşâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Melik b. Sabbah El-Mismaî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Şu'be bu isnadda rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'd-Deavât»'da tahric etmiştir.
İsraf her şeyde haddini aşmak mânâsına gelir.
«İleri alan ve geri bırakan» tâbirlerinden murad, dilediğini rahmet ve tevfikinle öne geçirir; dilediğine de şaşkınlık vererek bu rahmetinden geri bırakırsın, demektir. Nevevî 'nin beyânına göre, Resûlüllah (Sallallahü A'.cyhi ve Sellem):
«Bunların hepsi bende vardır.» sözünü tevazuan söylemiş; nefsinin kemâle ermediğini günah saymıştır. Bâzıları bundan sehven yaptıklarım; bir takımları da Peygamberlik gelmezden önceki hallerini kastettiğini söylemiştir. Nevevî: «Murad ne olursa olsun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gelmiş geçmiş bütün günahları affolunmuştur. O bu duayı tevazu için yapmıştır. Çünkü duâ ibâdettir.» diyor.

71- (2720) Bize İbrahim b. Dînar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Katan, Amr b. Heysem El-Kutaî'den, o da Abdü'1-Aziz b Abdillah b. Ebî Selemete'l-Mâcişûn'dan, o da Kudâme b. Musa'dan, o da Ebû Salih Es- Semman'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allahım! Bana işimin ismeti olan dinimi ıslâh et. Merciim içinde olan âhiretimi de ıslâh et. Benim için hayatı her hay;r hususunda ziyâde kıl ve bana ölümü her serden rahat kıl!» derdi.

72- (2721) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fcı rivayet etti. (Dedi ki) Bize Şu'be, Ebû İshak'dan, o da Ebû'l-Ahvas'dan, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki:
«Allah.m! Ben senden hidayet, takva, iffet ve (gönül) zenginlik (i) di-ferim.» dermiş

(...) Bize yine İbnû Müsennâ ile İbnû Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman, Süfyan'dan, o da Ebû İshak'dan naklen bu isnad-la bu hadîsin mislini rivayet etti, Şu kadar var ki, İbnû Müsennâ kendi rivayetinde (afaf) yerine (iffet) dedi.

73- (2722) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeyhe ile İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Abdillah b. Nûmeyr rivayet ettiler. Lâfız İbnü Nümeyri'ndir. (İshak : Ahberana; ötekiler ise : Haddesena tâbirlerini kullandılar, dediler ki) : Bize Ebû Muaviye, Âsım'dan, o da Abdullah b. Haris ile Ebû Osman En-Nehdî'den, onlar da Zeyd b. Erk'am'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Size ancak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylediği gibi söylüyorum. O:
«Allahım! Ben aczden, tenbellikten, korkakl.ktan. hktan ve kabir, azabından sana sığınırım. Allahım! Nefs.me takvasm, ver. Ve onu pâk ona pâk edecek yegane lâs. sensin! Allah.m! Ben doymayan nelisden ve kabul olunmayan duadon sana tıgınınm

74- (2723) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab dû'1-Vâhid b. Ziyâd, Hasen b. Ubeydillah'dan rivayet etti. (Demiş ki) Bize İbrahim b. Sûveyd En-Nahaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur rahman b. Yezîd Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etti. (Şöyle demiş) : Re sûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) geceye erdiği vakit:
«Geceledik. Mülk de Allah'ın olarak geceledi. Hamd Allah'a mahsu; dur. Bir Allah'dan başka ilah yoktur. Onun şeriki yoktur.» derdi.
Hasan demiş ki: Müteakiben Zübeyd bana rivayet etti ki, kendisi b hadîsde İbrahim'den şunu bellemiş :
«Mülk onundur. Hamd de ona mahsusdur. Hem o her şeye kadirdi Allahım! Senden bu gecenin hayrını dilerim ve bu gece ile ondan sonn kilerin şerrinden sana sığınırım. Allahım! Ben tenbellikten ve ihtiyarltğ kötülüğünden sana sığınırım. Allahım! Ben cehennemde azab olunmaktı ve kabirdeki azabdan sana sığınırım.»

75- (...) Bize Osman b. Ebî şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-jrir, Hasen b. Ubeydillah'da»^ 0 ja ibrahim b. Süveyd'den, o da Abdurrah-htnan b. Yezid'den, o da Abdunah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Reb'ıyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceye erdiği vakit:
«Geceledik. Mülk de Allah'a mahsus olarak geceledi. Hamd Allah'a jmahsusdur. Bir Allah'dan fc,aşka ilâh yoktur. Onun şerîki yoktur.» derdi. [Abdullah : Zannederim bu kelimelerin içinde şunu da söyledi demiş:
«Mülk onundur, hamd je ona mahsusdur. Hem o her şeye kadirdir, fey Rabbim! Senden bu gececjekinin ve ondan sonrakilerin hayrını dilerim. Bu gecedekilerin şerriyle onc]an sonrakilerin şerrinden de sana sığınırım. Ey Rabbim! Tenbellikten ve ihtiyarlığın kötülüğünden sana Sığınırım. Ey Rabbim! Cehennemde ve kab;,.^] azabdan sana sığınırım.»
Sabahladığı paman dahi bunu söyler :
«Sabahladık. Mülk de Allah'a mahsus olmak üzere sabahladı, derdi.

76- (...) Bize Ebû I^ekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Alî Zâide'den, „ da Hasen b ubeydillah'dan, o da İbrahim b. Suyeyd'den, o da Abdurr^hman b. Yezid'den, ö da Abdullah'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş). Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceye erdıgı vakit:
«Geceledik. Mülk de A||ah.a mahsus o|amk geceIedi. Hamd Allah'a mahsustur. Bir Allah'dan t,aşka ilâh yoktur< Onun şeriki yok,ur A,,ahım! Ben senden bu gecenin ve, bu gecede bulunan şeylerin hayrmdan dilerim. Bu gecenin şerrıyle ondakî|erin şerrinden de sana s.ğın.r.m. Allah.m! Ben renbell.k, ihtiyarlık ve yaşl.ı.ğm kötülüğünden ve dünyanm fitnesiyle kabrin azabından sana sığınıt>im.» derdi. Hasen b. Ubeydillah demiş ki: Bana bu hadîsde Zübeyd, İbrahim b. Süveyd'den, o da Abdurrahman b. Yezid'den, o da Afcdullah'dan merfu olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu ziyâde etti:
«Bir Allah'dan başka ilâh yoktur. Onun şerîki yoktur. Mülk onundur. Hamd de ona mahsustur. Hem o her şeye kadirdir.»

77- (2724) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Saîd b. Ebi Saîd'den, o da babasından, o da Ebí Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallallahü. A leyhi ve Sellem):
«Bir Allah'dan başka ilâh yoktur. Askerini aziz kılmış, kuluna yardım etmiş. Hiziplere yalnız başına galebe çalmıştır. Ondan başka hiç bir şey yoktur.» dermiş.

78- (2725) Bize Ebû Kûreyb Muhammed b. Alâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû İdris rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Âsim b Küleybi, Ebû Bürde'den, o da Alî'den naklen rivayet ederken dinledim. Alî şöyle demiş: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdular:
«Allahım! Bana hidayet ver! Beni doğruya muvaffak kıl de! Hüdâ ile seni yola getirdiğini; doğrulukla da oku doğrulttuğunu hatırla.»

(...) Bize İbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab dulla! (yâni; İbni İdris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim b. Küleyb bu isnadh haber verdi. (Dedi ki): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şum söyledi:
«Allahtm! Ben senden hidayet ve doğruluğu dilerim...» Sonra yukar ki hadîsin mislini söylemiştir.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu'I-Mcgâzı»'de tahric etmiştir.
Bu hadîslerdeki seci'li dualar tekellüfsüz yapılan soc'in makbul olduğuna delildirler. Sec'in çirkini zorlanarak kasden yapılanıdır. Çünkü böyle bir seci' duanın huşuunu ve ihlâsım kaçırır. Düşünmeden, tekellüf yapmadan bile geliveren seci'de ise beis yoktur. Hattâ güzeldir. Çünkü bu fesahatin kemâlinden ileri gelir. Yahut evvelce ezberlenmiş de okunur.
İbnü Mes'ud rivâyetindeki kebr kelimesi kibir şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâsı başkalarına büyüklenmek demek olur. Kaadî Iyâz kebr rivayetini daha muvafık bulmuştur. Nitekim Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadîs de bunu te'yid eder. Nesâî'nin hadîsinde kebr yerine «sûü'1-ömr» yâni, ömrün kötülüğü denilmiştir.
Hiziblerden murad Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîleınj'e karşı çıkan kâfir kabileleridir. Hendek harbinde bunları Ccnâb-ı Hak harbsiz darbsız rüzgârla ve meleklerle dağıtmıştı.
Sedâd : Doğruluk ve her işde ifratsız tefritsiz hareket etmektir. Re-sûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), Hz. A1î'ye duâ ederken Allah'ın kendisini doğru yola sevkettiğini, bir de okunu doğrulttuğunu, yâni daima hedefe isabet ettirdiğini hatırlamasını emir buyurmuştur. Bundan murad doğru yolda giden nasıl sapmaz ve okunu doğrultan nasıl hedefden şaşmazsa duâ eden kimsenin de ilminin doğru olmasına ve sünnetten ayrılmamaya çalışmasına tenbihdir. Bazıları sedâd ve hûda kelimelerini hatırlasın da unutmasın diye tenbihde bulunduğunu söylemişlerdir.

19- Günün Evvelinde ve Uyku Anında Teşbih Babı

79- (2726) Bize Kuteybe b. Saîd ile Amm'n-Nâkıd ve İbnü Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfız İbnü Ebi Ömer'indir. (Dedile ki) : Bize Süf-yân, Talha oğullarının azadlısı Muhammed b. Abdirrahman'dan, o da Kü-reyb'den, o da İbnû A'ubasd'an, o da Cüveyriye'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): Cüveyriye onun mescidinde iken sabah namazım kıldığı vakit erkenden yamnmış çıkmış. Sonra kuşluk zamanı geçtiğinde dönmüş. Cüveyriye oturuyormuş. Bunun üzerine :
«Sen hâlâ benim bıraktığım hal üzere misin?»" diye sormuş.
Cüveyriye :
__ Evet! diye cevab vermiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten senden ayrıldıktan sonra üç defa dört kelime söyledim ki, bunlar senin bugünden beri söylediklerinle tartılsa, onların ağırlığını tutar : Allah'ı mahlûkatı sayısınca nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca kelimelerinin mislince hamdiyle birlikte noksanlıklardan tenzih ederim.» buyurmuşlar.

(...) Bize Ebû Beler b. Ebî Şeybe ile Ebû Kûreyb ve İshak, Muîıam-med b. Bişr'den, o da Mis'ar'dan, o da Muhammed b Ahdirrahman'dan, o da Ebî Rişdîn'den, o da İbni Abbâs'dan, o da Cüveyriye'den naklen ri-vâyet ettiler. Cüveyriye, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Se!lem)'in sabah namazını kıldığı vakit yahut sabah namazını kıldıktan sonra kendisinin yanına uğradığını söylemiş.
Ve râvi yukarki hadîs gibi nakilde bulunmuş; yalnız o : «Allah'ı mahlûkatmm sayısınca tenzih ederim. Allah'ı kendi rızasınca tenzih ederim. Allah'ı arşının ağırlığınca tenzih ederim. Allah'ı kfelimele-rinin mislince tenzih ederim.» demiştir,
Hz. Cüveyriye ezvâcı tahiratdandır. Benî Müsta1ik kabilesinin reisi Haris b. Ebî Dırâr'm kızıdır. Ve elliyedi tarihinde vefat

etmiştir. Burada Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidinden murad namaz kıldığı yerdir.
Midad : Meded mânâsına masdar olup, bir şeyi çoğaltan imdad mânâsına gelir. Burada sayıda misli manasınadır. Bâzıları bitip tükenmemek hususunda Allah'ın kelimelerinin misli : Bir takımları da sevab hususunda misli olduğunu söylemişlerdir. Midadm burada kullanılması mecazdır. Çünkü Allah'ın kelimeleri saymakla bitmez. Maksad çokluğunu göstermek için mübalâğadır. Çünkü evvelâ çok sayıyla ifâde edilebilecek mahlûkatı zikretmiş, sonra arş-ı âlânın ağırlığına geçmiş. Sonra bundan daha büyüğüne yükselmiş ve onu midad kelimesiyle ifade buyurmuştur. Maksad Allah Teâlâ'nm kelimeleri nasıl saymakla bitmezse, ben de kendisini öylece tenzih ederim, demektir.

80- (2727) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şube, Hakem'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben İbnû Ebi Leylâ'dan dinledim. (Dedi ki) : Bize Ali rivayet etti. Ki: Fâtıme elindeki değirmen taşından duyduğu rahatsızlıktan şikâyet etmiş. Derken Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e esirler gelmiş. Fâtıme ona gitmişse de bulamamış ve Âişe'ye raslayarak ona haber vermiş. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) gelince Âişe, Fatıme'nin ona geldiğini kendisine haber vermiş. Ali demiş ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi. Biz döşeklerimize yatmıştık. Hemen kalkmaya davrandık. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'.
«Yerlerinizde kalın!»buyurdu. Ve aramızda oturdu. Hattâ göğsümün üzerinde ayağının soğukluğunu hissettim. Sonra şöyle buyurdular:
«Size istediğinizden daha hayırlısını öğreteyim ni? Döşeklerinize yattığınız vakit Allah'a otuz dört defa tekbir, otuz üç defa teşbih, otuz üç defa da tahmid getirmelisiniz. Bu sizin için hizmetçiden daha hayırlıdır.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (E)edi ki) : Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize İbnû Mûsenna dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Ebi Adiy rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Şu'be'den bu isnadla rivayet etmişlerdir. Muaz'ın hadîsinde :
«Geceleyin her ikiniz yatağınıza yattığınızda...» cümlesi vardır.

(…) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfybn b. Uyeyne, Ubeydullah,b. Ebî Yezîd'den, o da Mücâhid'den, o da İbm Ebî Leylâ'dan, o da Ali b. Ebî Tâlib'den naklen rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nûmeyr ile Ubeyd b. Yaîş dahi Abdullah b. Nümeyr'den rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize Abdû'l-Melik^ Atâ' \. Ebî Rebah'dan, o da Mücâhid'den, o da İbni Ebî Leylâ'dan, o dal Alî'den, o da Peygamber (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Hakem'in, İbnû Ebî Leylâ'dan rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulundu. Bu hadîsde o şunu da ziyâde etti:
«Ali dedi ki: Ben bunu Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den işi-teli beri terketmedim. Kendisine:
— Sılfın gecesinde de mi? dediler.
— Sıffın gecesinde de! cevâbını verdi.»
Atâ'nın Mücâhid'den, onun da İbni Ebî Leylâ'dan rivayet ettiği ha-dîsde : «Kavi dedi ki: Ona :
__ Sıffın gecesinde de mi? dedim...» cümlesi vardır.

81- (2728) Bana Ümeyye b. Bistâm El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni; İbnû Zürey') rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Havlı (bu zat İbnû Kâsım'dır) Süheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hüreyrc'den naklen rivayet etti ki : Fâtime hizmetçi istemek için Peygamber (Sallaıluni'ı Aleyhi ve Sellcmfc gelmiş ve işten şikâyet etmiş. Bunun üzerine: «Onu bizde bulamıyacaksın!» buyurmuş. Şöyle devam etmiş: «Sana hizmetçiden daha hayırlı bir şey göstereyim mi : Yatağına yaî-tığın vakit otuz üç defa teşbih, otuz üç defa tahmid, otuz dört defa da tekbir getirirsin.»

(...) Bu hadîsi bana Alımed b. Said Ed-Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süheyl bu isnadla rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu FedâUi Ashabu'n-Nebî»'de tahric etmiştir. :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz. Ali ile Fâtıme'yi yatakta bulduğu halde kalkmamalarını emir buyurması, Hz. Ali 'nin onun indinde pek büyük mertebe sahibi olduğuna delildir. Ulemâdan bazılarına göre hadîs-i şerif, uykuya yatarken bu duayı okuyanlara bir güçlük ve sakatlık arız olmayacağına delildir. Çünkü Hz. Fâtime çalışmaktan yorulduğundan şikâyet etmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara öğreteceği duanın hizmetçiden daha hayırlı olduğunu beyân buyurmuşlardır, Kaadî Iyâz'a göre:
Buradaki hayrdan murad : Âhiret ameli dünya işlerinden daha hayır lıdır, demektir.
Hz. Ali: «Ben bunları Sıffın gecesinde de bırakmadım...» diyerek
bu teşbihleri hayatının en şiddetli anlarında bile terketmediğini bildirmiştir. Sıffın gecesinden murâd, Hz. Ali ile Şamlılar arasında vuku bulan şiddetli harbdir. Sıffın, Fırat nehrine yakm bir yerdir.

20- Horoz Öterken Dua Etmenin Müstehab Oluşu Babı

82- (2729) Bana Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ca'fer b. Rabia'dan, o da A'rac'dan, o da Ebî

Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Horozun öttüğünü işittiğiniz vakit Allah'dan ihsanını isteyin. Çünkü o bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz vakit de şeytandan Allah'a sığının! Çünkü o bir şeytan görmüştür.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'Bed-i'l-Halk»'da; Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Edeb»'de; Tirmizî «Kitâbu'd-Deavât»'da; Nesâî d «Kitabu't-Tefsir» ile «Kitâbu'1-Yevm vel-Leyle»'de tahric etmişlerdir.
Kaadî Iyâz'a göre, horoz öterken Allah'dan dilekte bulunmanın sebebi, yapılan duaya meleklerin âmin demesi ve istek sahibi hakkında istiğfarda ve niyazda bulunmaları ümid edilmesidir. .Sulehânm huzu-. runda duâ etmenin müstehab olması bundan alınmıştır. İbnü Hibbân'm rivayet ettiği bir hadîste :
«Horoza sövmeyin! Çünkü o namaza davet eder.» buyurulmuştur. Filhakika horozda başka hiç bir hayvanda bulunmayan bir hâssa vardır. O, gece vakitlerini bilir ve hiç yanılmamak şartıyle ara ara her gece öttüğü vakitler de öter. Gece uzun olsun, kısa olsun fecir zamanında devamlı öter.
Fâide : Dâvûdî diyor ki, horozdan beş şey öğrenmek gerekir. Bunlar : Güzel ses, fecirde kalkmak, cömertlik, kıskançlık ve bol bol mü-nasebetli cinsiyyedir.

21- Sıkıntı Duası Babı

83- (2730) Bize Muhammed b. Müsennâ ile İbnû Beşşar ve Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. Lâfız İbnû Saîd'indir. (Dediler ki) : Bize Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Ebû'l-Âliye'den, o da İbnû Abbas'dan nakler rivayet etti ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) sıkıntı anında:
«Azîm Halîm olan Allah'dan başka ilâh yoktur. Büyük arşın Rabbi olan Allah'dan başka ilâh yoktur. Göklerin Rabbinden, yerin Rabbinden ve kıymetli arşın sahibi olan Allah'dan başka ilâh yoktur.» dermiş.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' Hişâm'dan bu isnadla rivayet etti. Ama Muâz b. Hişâm'ın hadîsi daha tamamdır.

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bişr El-Abdî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Saîd b Ebî Arûbe, Katâde'den rivayet etti. Onlara da Ebû'l-Âliye Er-Rıyâhî, İbnû Abbas'dan naklen rivayet etmiş ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) bu kelimelerle duâ eder; sıkıntı anında onları söylermiş... Râvi, Muâz b. Hişâm'ın babasından, onun da Katâde'den rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulunmuş; yalnız o: «Göklerle yerin Rabbi...» demiştir.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme rivaye etti. (Dedi ki) : Bana Yûsuf b. Abdillah b. Haris, Ebû'l-Âliye'den, o da İbttû Abbas'dan naklen haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini bir şey üzdüğü vakit şöyle buyururmuş...
Râvi, Muâz'ın babasından rivayet ettiği hadîs gibi rivayette bulun muş; o hadîsdeki kelimelerle birlikte : «Kıymetli arşın Rabbi olan Allah' dan başka ilâh yoktur.» cümlesini ziyâde etmiştir.
Bu hadîsi Buh ârî «Kitâbu'd-Deavât»'da tahric etmiştir.
Halim: Yumuşak huylu demektir. Bu kelimenin Allah'a ıtlakı mecazdır. Lazımı mânâsı murad edilmiştir. Ki, o da cezayı tehir etmektir.
Hadîs-i şerîf baş sıkıntısında çok okunması gereken tesirli hadîslerden biridir. Taberî : «Selef bununla duâ eder ve buna sıkıntı duası derlerdi.» diyor. Ebû Bekr-i Râzî 'den bu hususta şöyle bir kıssa rivayet olunmuştur. Esbahanda Ebû Nâim'in yanında bulunuyor; ondan hadîs yazıyordum. Orada Ebû Nâim'in yanında bulunuyor; ondan hadîs yazıyordum. Orada Ebû Bekr b. Âli namında bir şeyh vardı ki, fetva hususunda ona müracaat olunurdu. Sultana jurnal edilmiş; sultan kendisini hapsetti. Bir de rüyamda gördüm ki: Cebrail (Aleyhisselâm) sağ tarafına geçmiş, durmadan teşbihle dudaklarını kıpırdatıyor. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Selkm) de orada imiş. Bana : Ebû Bekr b. A1î'ye söyle de Buhârî 'nin Sahîh'indeki sıkıntı duâ-? sim okusun. Allah onun sıkıntısını giderir, buyurdu. Sabahleyin bunu kendisine haber verdim. Duayı okudu ve az sonra hapisten çıkarıldı. Hasan-ı Basrî de şunları söylemiştir: «Haccac bana adam gönderdi. Ben de maksadını anlayarak bu duayı okudum. Huzuruna çıktığım vakit:
— Vallahi! Seni öldürmek için istemiştim. Ama bugün sen bana şundan ve sundan daha makbulsün, dedi. Şunu da ilâve etti:
— Dile benden ne dilersen?» Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir, îbni Abbâs (Radiyalhhu anAj'nm okudukları duâ değil, zikirdir,
Bu sualin iki meşhur cevâbı vardır. Birincisi: Duaya zikirle başlanır. İkincisi: Süfyân b. Uyeyne 'nin verdiği cevabdır ki: Sen Teâlâ Hazretlerinin bir kimseyi benim zikrimle meşgul olması, benden bir şey istemesine mâni olursa, ben ona bütün isteyenlere verdiğimin en kıymetlisini veririm, buyurduğunu bilmiyor musun? demiştir.
Ulemâdan bazıları bu zikirlerin fazileti sâdece büyük günahlardan sakınanlara mahsustur, demişlerse de Kaadî lyâz bu sözü doğru bulmamış, hadîsler umumîdir, demiştir. Nevevî de aynı kanaati izhar ederek: «Doğrusu bu hadîsler tahsis edilemez...» demiştir.

22- Allah'ı Hamdiyle Tenzih Ederim Demenin Fazileti Babı

84- (2731) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki: Bize Hab-ban b. HUal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti Bize Saîd El-Cüreyrî, Ebû Ab.dillah El-Cisrî'den, o da İbnû Sâbit'den, o da Ebû Zer'-den naklen rivayet etti ki: Resûlüllal

(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e hangi söz en faziletlidir, diye sorulmuş :
«Allah'ın melekleri yahut kulları içirt seçtiği : Allah'ı hamdiylâ tenzih ederim sözüdür.» buyurmuşlar.

85- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr Şu'be'den, o da Cüreyrî'dcn, o da Aneze kabilesine mensub Ebû Abdillah El-Cisrî'den, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüîlah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'a en makbul olan sözü sana haber vereyim mi?» buyurdu.
Ben :
— Yâ Resûlallah! Allah'a en makbul olan sözü bana haber ver! dedim. Bunun üzerine :
«Şüphesiz Allah'a en makbul söz, Allah'ı hamdiyle tenzih ederim sözüdür.» buyurdular.
Hadîs-i şerif insan sözüne hamledilmiştir. Yoksa Kur'ân okumak mutlak teşbih ve tehlilden efdaldır. Ancak muayyen bir zamanda veya halde okunacağına dâir hadîsler vârid olan dualarla meşgul olmak daha faziletlidir.

23- Müslümanlara Gaibane Dua Etmenin Fazileti Babı

86- (2732) Bana Ahmed b. Ömer b. Hafs El-Vekîi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Fudayl rivayet etti, (Dedi ki) Bize babam, Talha b. Ubeydillah b. Kerîz'den, o da Ümmü Derdâ'dan, o da Ebü Derdâ'-dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Din kardeşi için gâibâne dua eden hiç bir müslüman kul yoktur ki : Melek sana da bir misli demesin!» buyurdular.

87- (...) Bize İsbâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şüıneyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Musa b. Servan El Muallim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Talha b. Ubeydillah b. Keriz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ümmü Derdâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana efendim [1] rivayet etti, O da Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitmiş:
«Bir kimse din kardeşi için gâibâne dua ederse; ona müvekkel olan melek : Âmin! Sana da bir misli! der.»

88- (2733) Bize tshâk b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Melik b. Ebî Süleyman Ebû'z-Zübeyr'den, o da Safvan'dan (bu zat İbnû Abdillah b. Safvan'dır. Derda onun nikâhlısı idi.) demiş ki: Şam'a geldim. Ve Ebû'd-Derda'ya evinde vardım. Fakat onu bulamadım da Ümmü Derdâ'yı buldum.
— Bu sene haccetmek mi istiyorsun? dedi.
— Evet! dedim.
— öyle ise Allah'a bizim için hayr duasında bulun! Çünkü Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Müslüman kişinin din kardeşine gâibâne duası müsîecabdır. Onun başında mövekke! bir melek vardır. Din kardeşi için hayr duasında bulundukça, ona muvekkel olan melek : Âmin! Senin için de bir misli var, der.» buyururdu, dedi.

(2732) Safvân demiş ki: Çarşıya çıktım da Ebû Derda'ya rasladım. O da bana bunun mislini söyledi. Onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ediyordu.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Yezîd b. Harun Abdulmelik b. Ebî Süleyman'dan bu isnadla bu ha dîsîn mislim rivayet etti. Ve:
«Safvan b. Abdillah b. Safvan'dan.» dedi.
Bu hadîs-i şerîf yanında olmayan bir müslüman kardeşine dua etmenin faziletine delildir.
Müslümanlardan bir cemaata dua etmek de aynı hükümde dâhildir. Hattâ zahirine ' bakılrsa, bütün müslümanlara duâ etse yine bu fazilete nail olur. Selefden bazıları kendine duâ etmek istediği vakit aynı duayı müslüman kardeşine de yaparmış. Çünkü bu duâ makbuldür. Sevabının bir misli de yapana âid olur.
Ümmü Derdâ tâbiindendir. Îsmi Hüceyme'dir.Cüheyme olduğunu söyleyenler de vardır.
Hadîs-i şerîf, kadının kocasına efendim diyebileceğine ve ona hıirmet etmesi gerektiğine delildir.

24- Yeyip İçtikten Sonra Allah Teala'ya Hamdetmenin Müstehab Oluşu Babı

89- (2734) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnû Nümeyr rivayet ettiler. Lâfız tbnû Nümeyr'indir, (Dediler ki) : Bize Ebî Üsâme ile Mu-hammed b. Bişr, Zekeriyya b. Ebî Zâide'den, o da Saîd b. Ebî Bürde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ettiler. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz ki, Allah yemeği yedikten sonra, ondan dolayı Allah'a hamd-eden yahut suyu için de ondan dolayı Allah'a hamdeden kuldan razı olur.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îshâk h. Yûsuf El-Ezrak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyya bu isnadla rivayet etti.
Ekle : Bir defa yenilen yemektir. Sabah akşam yemekleri gibL Hadîs-i şerîf yemek yedikten veya su içtikten sonra Allah'a hamdetmenin müste-hab olduğuna delildir. Buhârî'nin Sahîh'inde Allah'a nasıl hamde-dileceği muhtelif şekillerde beyan edilmiştir. Maamafih «Elhamdülillah» demekle de sünnet yerini bilir.

25- Dua Eden Kimse Acele Edip : Ben Dua Ettim Ama Kabul Edilmedi, Demedikçe Duasının Kabul Olunucağını Beyan Babı

90- (2735) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, tbnû Şihab'dan dinlediğim, onun da İbnû Ezhcr'in azatlısı Ebû Ubeyd'den, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiği şu hadîsi okudum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Biriniz acele edip : Ben dua ettim ama duam kabul olunmuyor. Yahut kabul edilmedi, demedikçe duası kabul olunur.» buyurmuşlar.

91- (...) Bana Abdü'I-Melîk b. Şuayb b. Lcys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam dedemden rivayet etti. (Demiş ki) : Bana Ukayl b. Hâ-lid Ibnû Şihab'dan rivayet etti ki: (Şöyle demiş) : Bana Abdurrahman b. Avf'm âzadlısı Ebû Ubeyd rivayet etti. Bu zat Kurra'dan ve Fıkıh ule-masmdandı. (Dedi ki) : Ebü Hüreyre'yî şunu söylerken işittim : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz acele edip : Ben Rabbirne dua ettim amma duamı kabul etmedi, demedikçe duası kabul olunur.» buyurdular.

92- (...) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Muâviye (bu zat İbnû Sâlih'dir.) Rabîa b. Yezid'den, o da Ebû İdris El-Havlânî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi ki: Şöyle buyurmuşlar :
«Kul günah veya kat'ı rahim duasında bulunmadıkça, acele etmedikçe duası kabul edilir durun»
— Yâ Resûlallah! Acele etmek nedir? demişler. «Duâ ettim de kabul edildiğini görmedim der ve o anda vaz geçerek duayı bıraksr.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî, Tirmizî ve îbnû Mâce «Kitâbu'd-Deavât»'da; Ebû Dâvud «Kitâbu's-Salat»'da muhtelif râvi-lerden tahric etmişlerdir.
Hadîs-i şerîf duaya devam etmenin lüzumuna ve icabetin gecikmesinden şikâyet edilmemesi gerektiğine delildir. Ulemâdan bazılarının beyânına göre, duadan bıkan kimsenin duası kabul olunmaz. Çünkü kabul edilsin edilmesin duâ bir ibâdettir. Mü'mine ibâdetten bıkmak yakışmaz. İcabetin gecikmesine gelince; bu, ya vakti gelmediği içindir, yahut ezelde dünyadaki duası kabul edilmeyeceği, fakat bunun bedeli âhirette verileceği mukadder olduğu, yahut duasında ısrar edip mübalağa göstermesi içindir. Çünkü Teâlâ Hazretleri duada ısrarı sever. Çok duâ edenin duası makbul olur.

2- Rikak Bahsi

Rikâk, rakîkm cem'idir. Rakîk ince kalbli, nâzik manasınadır. İbnû Seyyide'ye göre rikkat, acımak mânâsına gelir. Rakîk da merhametli demektir. Bu bahisde görülecek hadîsler kalbin rikkat ve merhametinden bahsettikleri için bu isim altında toplanmışlardır.

26- Cennetliklerin Ekserisi Fakirler, Cehennemliklerin Ekserisi Kadınlar Olduğunu ve Fitnenin Kadınlardan Geldiğini Beyan Babı

93- (2736) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mad b. Seleme rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Muâz El-Anberî rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Abdi'1-A'lâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. H.
Bize İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi.
Bunların hepsi Süleyman Et-Teymî'den rivayet etmişlerdir. H.
Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn de rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Teymî, Ebû Osman'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular:
«Cennetin kapısında durdum. Bir de gördüm ki, ona girenler hep fakirlerdir. Mevki sahipleri mahpusdurlar. Yalnız cehennemlikler müstesna! Onlar cehenneme (götürülmeye) emrolunmuşlardir. Bir de cehennemin kapısında durdum. Gördüm ki : Umumiyetle oraya girenler kadınlardır!»

94- (2737) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim Eyyub'dan, o da Ebû Recâ' El-Utâridî'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : İbnû Abbâs'ı şunu söylerken işittim: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cennete muttali oldum. Ve ekseri ehlinin fakirler olduğunu gördüm, cehenneme muttali oldum ve ekser ehlinin kadınlar olduğunu gördüm! buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi İshâk b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Eyyûb bu isnadla haber verdi.

(...) Bize Şeyban b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Eşheb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Recâ' İbnu Abbas'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehenneme muttali olmuş...
Ve râvi Eyyub'un hadîsi gibi anlatmıştır.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, fiaîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. O da Ebû Reca'yı İbnı Abbas'dan naklen rivayet ederken dinlemiş. (Demiş ki) : Resvlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular...
Ve râvi yukarki hadîsin mislini anlatmıştır,

95- (2738) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tabam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Teyyah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Mutarrif b. Abdullah'ın iki karısı vardı. Onların birinin yanından geldi de, öteki:
— Sen filân hanımın yanından mı geldin? diye sordu. O da:
— Ben tmran b. Husayn'ın yanından geldim. Bize rivayet etti ki: Resûlüllah (SaüaUahü A leyhi ve Selleın):
«Muhokkak cennet sâkinlerinin en azı kadınlardır.» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammed b. Velîd b. Abdi'l-Hamid de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Teyyah'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Mutarrıf'i rivayet ederken dinledim. Kendisinin iki karısı varmış...
Râvî Muaz'ın hadîsi mânâsında rivayette bulunmuştur.
Ebû Üsâme rivayetini Buharı «I^itâbu'n-NikâhVda tahric etmiştir.
Mevki sahibi diye terceme ettiğimiz Ashâb-ı Cddden murad; dünyada nâsîbi bol, zengin ve itibarlı olanlardır.
Bunlar hesab vermek için hapsedilecek, fakirler1 onlardan beş yüz sene önce cennete gireceklerdir. Nitekim bu hususta .hadîs vârid olmuştur. İstisna edilen zenginler küfür veya günahları sebebiyle cehenneme sevk-edileceklerdir. Bu hadîsler fakirliğin ve fakirlerin faziletine delildirler.

96- (2739) Bize Ebû Zür'a Ubeydullah b. Abdi^l-Kerim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ya'kub b. Abdirrahman Musa b. Ukbe'dcn, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir duası da şuydu :
«Allahım! Ben nimetinin zevalinden, afiyetinin değişmesinden intikamınla bütün hısımının anîden gelmesinden sana sığınırım.»
Nevevî diyor ki : «Bu hadîs Müslim'in kadınlar hadîsleri arasına aldığı hadîslerdendir. Halbuki onu bu hadîslerin başına alması gerekirdi. Müslim bu hadîsi İslâm'ın hafızlarından ve en belleyişlilerinden biri olan Ebû Zür'ate'r.Râzî 'den rivayet etmiştir. Sahîh'inde ondan yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir. Ebû Zür'a Müs1im'in akranındandır. Ondan üç sene sonra ikiyüz altmış dört tarihinde vefat etmiştir.»
Maamafih Sahih-i Müslim'in Mısır baskısı nüshalarında bu hadîs yoktur.

97- (2740) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân ile Mu'temir b. Süleyman, Süleyman Et-Teymî'den, o da Ebû Osman En-Nehdî'den, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kendinden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fiîne bırakmadım.» buyurdular.

98- (2741) Bize Ubeydullah b. Muaz El-Anberî ile Süveyd b. Saîd ve Muhammed b. Abdi'1-A'la toptan Mu'temir'den rivayet ettiler. İbnû Muâz (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Babam şunu söyledi: Bize Ebû Osman, Üsâme b. Zeyd b. Harise ile Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den rivayet etti. Onlar da Resûlüllah (Sallallahü Aleyh ve Sellem)'den naklen rivayet etmişler ki, şöyle buyurmuş :
«Kendimden sonra insanlar içinde erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.»

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile İbnû Nümeyr de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Hâlid El-Ahmer rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüşeym haber verdi. H.
Bize İshâk b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Süleyman Et-Teymî'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir.

99- (2742) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b, Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû Mesleme'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Nad-ra'yı, Ebû Saîd'i Hudrî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet ederken dinledim. Şöyle buyurmuşlar :
«Şüphejiz dünya tatlı, yeşildir. Ve şüphesiz Allah sizi dünyaya halife kılmıştır. Ama ne yapacaksınız diye bakar. İmdi dünyadan korunun, kadınlardan da korunun! Çünkü Benî İsrail'in ilk fitnesi kadınlarda idi.»
İbnû Beşşâr'ın hadîsinde: «Ne yapacağınıza bakmak için...» ibaresi vardır.
Kadın fitnesinin en zararlı bir şey olması şundandır : Erkek, çocuklarını kadından dolayı sever. Annesi nikâhında olan çocuğu, annesi boşanan veya ölen çocuktan ekseriya daha çok sever. Bu sebeble onun her dediğini yapar. Hukemadan biri şöyle demiştir : «Kadınların hepsi serdir. Onların en şer tarafı, erkeğin onlarsız olamamasıdır. Halbuki kadınların akıl ve dinleri noksandır. Erkeği de akıl ve din noksanlığı icâbı yapılacak işlere sevkederler. Meselâ: Din umurunu öğrenmekten alıkoyarlar. j Dûnda umuruna fazla düşürürler. İşte fesadın en şiddetlisi de budur.»
Kadınlar tâbiri zevcesi olsun olmasın bütün kadınlara şâmildir! Zevcelerin fitnesi daha da çoktur.
«Dünya tatlı, yeşildir.» tâbirinden iki şey kastedilmiş olabilir : Biri dünyanın güzelliği, parlaklığı ve taze meyveler gibi lezzetli oluşu; diğeri yeşil sebze gibi çabuk gelici geçici olmasıdır.

27- Mağaraya Sığınan Üç Kişi Kıssası İle Salih Amellere Tevessül Babı

100- (2743) Bana Muhammed b. İshak El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes (yâni Ebû Damra İbnû Iyâz) Mus b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'4cn naklen rivayet etti. Ki, şöyle buyurmuşlar :
«Bir zamanlar üç kişi yolda giderlerken kendilerini yağmur tutmuş ve dağda bir mağaraya sığınmışlar. Arkacığsndan mağaranın ağzına dağdan bir kaya düşmüş ve onları kapamış. Bunun üzerine yolcular birbirlerine :
— Bakın Allah için sâlih amel işledinizse, o ameller vasıtasıyle Allah'a duâ edin. Ola ki, Allah bu kayayı sizden açar, demişler, içlerinden biri :
— Allahım! Benim iki ihtiyar geçkin ana-babam!a, bir kanm ve küçük çocuklarım vardı. Onlara iyi bakardım. Hayvanlarımı yanlanna geiir-diğim vakit süt sağar, evvelâ annemle babamdan başlsyarak çocuklanm-dan önce onlara içirirdim. Şu var ki : Bir gün ağaçlık beni uzaklara götürdü de akşamlayıncaya kadar gelemedim. Ve onları uyumuş buldum. Hemen evvelce yaptığım gibi süt sağdım. Ve kabı getirerek başlan ucuna dikildim. Onları uykularından uyandırmaya kıyamıyor; çocuklara da onlardan evvel süt vermekten çekiniyordum. Çocuklar ayaklanrr.in dibinde çağrışıyorlardı. Benim ve çocukların hâli bu minval üzere fecir doğuncaya kadar devam etti. Eğer benim bunu senin rızanı dileyerek yaptığını biliyorsan, bu kayadan bize bir mikdann; arala da, ondan gökyüzünü görelim, demiş. Bunun üzerine Allah kayanın bir mikdannı aralamış ve ondan gökyüzünü görmüşler. Diğeri :
— Allahım! Benim bir amcam kızı vardı. Onu erkeklerin kadınları sevmesinin en son derecesiyle sevmiştim. Ondan kendisiyle evlenmek taleb ettim. Ama o, kendisine yüz altın getirmedikçe bunu kabul etmedi. (Çalışıp) Yoruldum. Nihayet yüz altını topladım ve ona götürdüm. Ayaklarının önüne oturduğumda :
__ Ey Allah'ın kulu! Allah'dan kork ve bu mührü nahak yere açma!
dedi. Ben de yanından kalktım. Eğer bunu senin rızânı dileyerek yaptığımı biliyorsan, bu kayanın bir kısmını bize aç, demiş. Allah Teâla da—onlara (bir miktar daha) açmış, öteki :
__ Allahım! Ben bir ölçek pirince bir çırak tutmuştum, işini bitirdiği vakit :
— Bana hakkımı ver! dedi. Ben de kendisine ölçeğini arzettim. Fakat o kabul etmedi. Onu ekmeye devam ettim. Nihayet o pirinçten çobanla-rıyle birlikte bir sürü sığır elde eltim. Derken bana geldi ve :
__ Allah'dan kork da benim hakkıma zulmetme! dedi. Ben :
__ Çobanlarıyle beraber şu sığırlara git de onları al! dedim. (Bu sefer):
— Allah'dan kork! Benimle alay etme! dedi.
__ Ben seninle alay etmiyorum. Bu sığırları çobanlarıyle birlikte al!
dedim. O da aldı, götürdü. Eğer bunu senin rızanı taleb için yaptığımı biliyorsan, bize (kayanın) kalan kısmını da aç! demiş. Bunun üzerine Allah kalan kısmı da açmış.»

(...) Bize İshûk b. Mansûr ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Asım, İbnû Cüreyc'den naklen habei verdi. (Demiş ki) : Bana Musa b. Ukbe haber verdi.
Bana Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali b. Mûshir Ubeydullah'dan rivayet etli.
Bana Ebû Kûreyb ile Muhammed b. Tarif El-Becelî dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Fudayl rivayet etti. (Dedi ki) Bize E!û Varakabe b. Meskale rivayet etti.
Bana Züheyr b. Harb ile Ilascn El-IIulvâni ve Alı d b. llumeyd de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub (yâni; İbni İbrahim b. Sa'd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Salih b. Keysan'dan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da İbıiû. Ömer'den, o da Peygamher (Sallallahii A'eylı ve Sellenı) 'den naklen Ebû Damre'nin Musa b. Ukbe'den rivayet ettiği hadîs mânâsında rivayette bulunmuşlardır. Onlar hadîslerinde : «yürümeye çıkmışlardı...» cümlesini de ziyâde etmişlerdir. Salih'in hadîs'in-de: «gezinti yapıyorlardı...» cümlesi vardır. Yalnız Ubcydullah müstesna! Çünkü onun hadîsinde: «çıkmışlardı...» cümlesi vardır. Ondan sonra bir şey anmamıştır.

(...) Bana Muhammed b. Schl Et-Temînıî ile Abdullah b. Abdirrahman b. Behram ve Ebû Bekr b. İshâk rivayet ettiler. (İbnû Sehl: HUd-desena, dedi. Ötekiler : Ahberana tâbirini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb, Zührî'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Bana Salim b. Abdillah haber verdi ki, Abdullah b. Ömer şöyle demiş: Ben Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken dinledim:
«Sizden öncekilerden üç kişi yola koyuldular. Nihayet onları geceleme (ihtiyacı) bir mağaraya sığındırdı...»
Ve râvi hadîsi Nâfi'in, İbnû Ömer'den rivayet ettiği hadîs mânâsında anlatmıştır. Şu kadar var ki o :
«Onlardan bir adam : Allahtm! Benim ihtiyar yaşlı anne-babam vardı. Ben onlardan önce ne aileye içeceî: bir şey verirdim, ne de mala...» demiştir. Bir de şöyle demiştir : «Kız bana gelmekten imtina etti. Hattâ kıtlığa duçar oldu. Bunun üzerine bana geldi. Ben de ona yüz yirmi altın verdim.» Şunu da söylemiştir : «Ben onun ücretini ürettim. Hattâ ondan dalga dalga birçok inallar meydana geldi.» Şunu da söylemiştir : «Müteakiben mağaradan çıkıp gittiler.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâ!m'l-Büyu'»da tahric etmiştir.
«Ayaklarının önüne oturdum...» tâbirinden murad; cinsî münasebet için oturmaktır.
«Mührü nahak yere açma...» tâbiri, bekâretimi zina ile bozma, demekten kinayedir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Bir insanın baş sıkısında ve yağmur duası gibi şeylerde Allah Teâlâ'ya kendi ameliyle tevessül etmesi caizdir.
2- Hadîs-i şerif, anneye babaya itaat ve hizmetin, onları zevce ve evlâd üzerine tercih etmenin faziletine delildir.
3- Hadîs-i şerîf elinde olup, arzu ettiği halde, sırf Allah rızâsı için haram olan şeylerden sakınmanın faziletine de delildir.
4- îcâre, yâni kiraya verme caizdir.
5- Hanefîler'le diğer bazı ulema bu hadîsle istidlal ederek sonradan sahibi razı olmak şartıyle bir kimsenin malını izni olmaksızın satabileceğine kail olmuşlardır. Çünkü bu hadîste mal sahibi, çırağın izni olmadan onun pirincini ekmiş, üretmiştir. Şâfîî1er'e göre böyle bir tasarruf caiz değildir.
6- Hadîs-i şerîf evliyanın kerameti hak olduğuna delildir. Ehl-i Sünnetin mezhebi de budur.

---

[1] Kocası Ebû'd-Derda'yı kastediyor.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZİKİR VE DUALAR BAHSİ

Zikir ve Duanın Fazileti 231
Dua Vakti, Dua Edenin Durumu ve Duanın Şekli ve İlgili Diğer Meseleler.....236
Allah'ın İsm-i A'zâm'ı ve Onun En Güzel İsimleri.....241
Namaz Duaları.....244
Sabah, Akşam, Uyurken ve Uyanırken Yapılacak Dualar.....258
Eve ve Mescide Girip Çıkarken Okunacak Dualar, Meclisle ve Yolculukta Okunacak Dualar.....267
Sıkıntılı Durumlarda (Okunan) İstihare, Ezberleme, Yeme, İçme ve Giyme Duaları.....273
Ay Görülünce, Gök Gürlediğinde, (Gündüz) Hava Karardığında, Rüzgâr Estiğinde, Aksırdığında, Areie ve Kadir Gecesinde Yapılacak Dualar.....279
(Belli) Bir Vakte Bağh Olmayan Dualar.....281
İstiğfar, Tesbîh, Tehlîl, Tekbîr, Tahmîd, Havkale (Lâ Havle...) ve Peyvamber (s.a.v)'e Salâtü Selâm.....293
TAHRİC

ZİKİR VE DUANIN FAZİLETİ

9196- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın yeryüzünde dolaşıp zikir meclisi arayan melekleri vardır. Allah'ı zikreden bir topluluğu buldukları zaman: 'Gelin, gelin bulduk' diye birbirlerine seslenirler. Sonra gelip o meclisin etrafında otururlar. Kanatlarını dünya göğüne kadar gererek orasını kuşatırlar. Onları en iyi bilen olduğu halde Rab-leri onlara sorar:
'Kullarım ne diyor?'
'Kulların, seni teşbih ediyorlar, tekbir getiriyorlar, tahmid ediyorlar, temcîd (ta'zîm) ediyorlar.'
'Peki onlar beni gördüler mi?'
'Hayır. Vallahi seni görmediler.'
'Ya beni görseler durumları nasıl olurdu?' 'Seni görseler daha çok ibadet, daha çok tahmîd, daha çok teşbih ederlerdi.' 'Peki ne istiyorlar?' 'Senden cenneti istiyorlar.' 'Peki onlar cenneti gördüler mi?' 'Hayır vallahi ya Rabbi, onu görmediler.' 'Ya onu görselerdi durumları nice olurdu?' 'Tabii ki ona karşı arzu ve rağbetleri daha da çok olurdu.'
'Onlar neden sığınıyorlar?' 'Cehennemden sığınıyorlar,' 'Onu gördüler mi?' 'Hayır vallahi onu görmediler.' 'Onu görselerdi durumları ne olurdu?..' 'Onu görselerdi ondan daha çok korkarlardı. Daha çok kaçarlardı' diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah şöyle buyurur:
'Sizi şahit gösteriyorum, ben onları bağışladım.' Meleklerden bir tanesi bunun üzerine şöyle der: 'Ama içlerinde, zikir için değil de sadece bir işi için gelip oturan falan kimse de vardır.'
'Böyle bir topluluğun arkadaşları da kötü olamaz' diye buyurur." [Buhârî ve Müslim]
9197- Tirmizî benzerini Ebû Hureyre veya Ebû Saîd'den (hangisinden olduğu şüpheli olarak) rivayet etmiştir.
9198- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir mecliste Allah'ı zikretmeden oturup kalkarsa Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nail olamamıştır. Kim yattığı yerde Allah'ı zikretmezse Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nail olamamıştır. Kim yürüdüğü bir yerde Allah'ı anmazsa Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nail olamamıştır. " [Ebû Dâvud veTirmizî.|
9199- Ebû Hureyre radiyallahu anlı'dan: (Allah Resulü sallallalıu aleyhi ve sellem
buyurdu:)
"Herhangi bir topluluk eğer oturdukları meclisten Allah'ı zikretmeden kalkarlarsa, eşek leşi bulunan bir meclisten kalkmış gibi olur, kazançları da pişmanlık olur."
[Ebû Dâvud.]
9200- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: ' "Muâviye, mescidde bir halkaya uğradı ve sordu: 'Sizi burada oturtan nedir?'
'Allah'ı zikretmek için oturduk' dediler.
'Allah sizi buraya ancak bunun için mi oturttu?'
'Evet, Allah bizi burada ancak bunun için oturttu' dediler.
Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi:
'Ben sizi töhmet altında bırakarak, yemin ettirmeyeceğim. Sahabe içinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den en az hadis rivayet eden benim. Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, ashabından bir halkaya çıkıp sordu:
'Sizi burada oturtan nedir?'
'Biz burada Allah'ı zikretmek için oturduk. Bizi İslâm'la müşerref kıldığı için ve bize böylesine büyük bir lütufda bulunduğu için O'na hamd ediyoruz' dediler.
'Allah sizi buraya sadece bunun için mi oturttu?'
'Evet; Allah bizi ancak bunun için oturttu, başka bir gayemiz yoktur' dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: 'Size inanıyorum, itham edip size yemin ettirmiyeceğim. Lâkin bana Cibril gelip Allah'ın, meleklere karşı sizinle iftihar ettiğini bana bildirdi'."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâî]
9201- Abdullah bin Büsr radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Hayır kapıları çoktur. Hepsini yapmama imkan yoktur. Bana tek bir şey söyle de onu yapayım, çok şey söyleyip te unutmayayım.' Şöyle buyurdu: 'Dilin daima Allah' in zikri ile yaş kalsın!'" [Tirmizî]
9202- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
sordular: 'Kıyamet gününde kulların hangisi Allah indinde daha kıymeüi ve daha yüksek mertebelidir?1 Şöyle buyurdu:
'Allah'ı çok zikredenler.'
Denildi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda savaşandan da mı (daha kıymetlidir)?'
'Kılıcı parçalanıp kana bulanıncaya kadar savaşsa dahi, Allah'ı zikredenin derecesi ondan üstündür' buyurdu." | İkisi de TİrmİzÎ'ye ait]
9203- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sullallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile içinde Allah'ın zikredilmediği ev diri ile ölü gibidir."

(Buhârîve Müslim. Lafız Müslim'e ait.|
9204- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke yolunda yürüyordu. Cümdân denilen bir dağa uğradı ve şöyle dedi: 'Yürüyün burası Cümdân'dır. Müferridler geçmiştir.'
'Kimdir müferridler, ey Allah'ın Resulü?' diye sorduklarında, şöyle buyurdu: 'Onlar, Allah'ı çokça zikredenlerdir'." {Müslim]
9205- Tirmizî'nin rivayeti: "Müferridler ne demektir?" diye sordular,
şöyle buyurdu: "Allah'ın zikrini kendilerine şiar edinenlerdir. Zikir onların yüklerini ve ağırlıklarını sırtlarından atar ve kıyamet gününde Allah'ın huzuruna hafif olarak gelirler."
9206- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâla şöyle buyuruyor: 'Ben kulumun zannı üzereyim. Beni andığı zaman, ben onunla beraberim. Eğer beni kendi nefsinde (içinden) anarsa, ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer beni bir topluluğun içinde zikrederse, ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir topluluğun içinde anarım. Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim'." [Buharî, Müslim ve Tirmizî.|
9207- İmâre bin Za'kere radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hakiki kulum, savaş esnasında beni zikredendir." [Tirmizî]
9208- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennet bahçelerinden geçtiğiniz zaman faydalanın!"
"Nedir cennet bahçeleri?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Zikir halkasıdır." [Tirmizî]
9209- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yatağına abdestli olarak yatıp uyku basıncaya dek Allah'ı zikrederse, gecenin herhangi bir saatinde kalkıp Allah'tan gerek dünya ve gerekse âhirete ait ne isterse Allah mutlaka ona istediğini verir." [Tirmizî]
9210- Ömer radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem Necid bölgesine bir müfreze gönderdi. Müfreze bir çok ganimet elde ederek derhal geri döndü. Müfrezeye katılmayan bir adam hayretini ifade ederek: 'Bu müfrezeden daha hızlı ve daha çok ganimet elde eden başka bir müfreze görmedik" dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: Bu müfrezeden daha hızlı ve daha çok ganimet elde eden bir toplumu size bildireyim mi?' diye sordu ve devamla: Sabah namazını kılıp, güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreden bir toplum bu müfrezeden daha hızlı ve daha çok ganimet elde eder.' buyurdu. |Tîrmizî]
9211- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Teâlâ, kıyamet günü yüzleri apaydınlık, inci minberleri üzerinde oturan ve herkes tarafından kendilerine gıpta edilen bir kavim gönderecektir ki onlar, ne peygamberlerdir ve ne de şehitlerdir." Hemen bir bedevi dizleri üstüne çöküp Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e yalvardı:
"Ne olur onlan bize anlat da bilelim!" Şöyle buyurdu:
"Onlar, çeşitli kabilelerden, çeşitli ülkelerden Allah için birbirlerini sevip bir araya gelen ve Allah'ı ihlas içinde zikredenlerdir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de]
9212- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanlar arasında zikir anahtarları vardır. Onlarda (Allah'ın zikrini) gördüklerinde hemen zikrederler."
Taberânî, Mu'cemu' l-Kebîr'de. İsnadında Ömer bin el-Kâsım vardır.
9213- Sa'd bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"En hayırlı zikir hafi (gizli) olan zikirdir. En iyi rızık, kâfi gelen rızıktır."
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle]
9214- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Bana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu ulaştı: 'Gafiller arasında Allah'ı zikreden kişi, harpten kaçanların arkasında savaşan kimse gibidir. Gafiller içinde Allah'ı hatırlayıp anan kişi, kuru ağaçta yeşil bir dal gibidir. Gafiller içinde Allah' t zikreden, karanlık evdeki lamba gibidir. Gafiller içinde Allah'ı zikredene Allah, daha ölmeden cennetteki yerini gösterir. Gafiller İçinde Allah' ı zikreden her fasih ve a'cem sayısınca Allah onu bağışlar'." -Fasih: Âdemoğullan demektir. A'cem ise, hayvanlardır- [Rezîn.l
9215- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Melikinizin (Rabbinizin) katında, derecenizi en yükselten, sizi en temiz kılan, altın, gümüş tasadduk etmekten daha iyi olan, Allah yolunda savaşa çıkıp da düşmanlarla kıyasıya savaşmaktan bile daha üstün olan iyi amelinizi size bildireyim mi?"
"Evet" dediler.
"işte o, Allah'ı zikretmektir." |Tirmizi|
Muvattâ'da. mev&«/(Ebû'd-Derdâ'nni sözü) olarak.
9216- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Halk) Size delidir deyinceye kadar, Allah'ı zikredin!"
[Ahmed ve Ebû Ya'lâ leyyin bir senedle.|
9217- Muâz radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İnsanoğlu, Allah'ın zikrinden daha iyi kendisini Allah'ın azabından, kurtaran bir amel işlememiştir." |MûIik ve Tirmizî.|
9218- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sabah namazından sonra oturup Allah'ı zikreden bir topluluk ile oturmam, benim için Ismaîl neslinden dört köle azat etmemden daha sevimlidir. İkindi namazından sonra aksama kadar oturup Allah'ı zikreden toplulukla oturmam, benim için, dört köle azat etmemden daha sevimlidir." jEbû Dâvud.1
9219- Nu'mân bin Beşîr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dua, ibadetin ta kendisidir." Sonra: "Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin de duanızı kabul edeyim. Bana ibadet etmeyi (dua etmeyi) kendilerine yediremiyenler cehenneme zelîl olmuş bir halde gireceklerdir" mealindeki âyeti (Gâfır, 60) okudu.
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tîrmizî]
9220- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah katında, duadan daha kıymetli bir şey yoktur." [Tirmizî]
9221- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dua, ibadetin beynidir," |Tirmizî|
9222- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kime dua kapısı açılırsa, ona rahmet kapılan açılır. Allah' in en çok sevdiği şey, kendisinden afiyet istenil/nesidir. Dua başa gelen ve gelmeyen (belâya) faydalı olur. Kazayı ancak dua önler, onun için duaya sarılmalısınız."
[Tirmizî]
9223- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Günah ya da akrabadan alakayı kesme (gibi masiyet) olmadıkça, kulun Allah'a yapmış olduğu duanın karşılığında, Allah ona ya istediğini verir ya da benzeri bir belâyı ondan Önler." |Tirmizî.|
9224- Bu rivayette Rezîn'in lafzı şöyledir: "Mutlaka Allah ona dilediğini verir ya da âhirete ona ondan daha iyisini saklar ya da ondan (herhangi bir belâyı önler)."
9225- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size, düşmanlarınızdan kurtaracak ya da rızkınızı bol kılacak bir şeyi bildireyim mi? Gece-gündüz Allah'a dua edersiniz (işte o size bunları sağlar.) Çünkü dua mü'minin silahıdır." |Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.l

DUA VAKTİ, DUA EDENİN DURUMU VE DUANIN ŞEKLİ VE İLGİLİ DİĞER MESELELER
9226- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbimiz her gece gecenin üçte biri kaldığı zaman, dünya semasına iner ve buyurur ki: 'Yok mu dua eden? (Dua etsin de duasını kabul edeyim) Yok mu benden isteyen? (istesin vereyim) Yok mu bağışlanmasını isteyen? (Bağışlanmasını dilesin de) ben de onu bağışlayayım'."
9227- Diğer rivayet:
"Şüphesiz Allah, gecenin İlk üçte biri geçinceye kadar mühlet verir, sonra dünya semasına tecelli edip şöyle buyurur: 'İstiğfarda bulunan yok mu? Tevbe eden hani nerde, yok mu? isteyen yok mu? Dua eden yok mu?' Tâ ki tan yeri ağanncaya kadar bu böyle devam eder."
9228- Diğer rivayet:
"Gece yarısı ya da gecenin üçte ikisi geçtiği zaman iner..." Benzeri. (Nesâî hariç, altı hadis imamı.]
9229- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: Denildi ki:
"Ey Allah'ın Resulü! Hangi dua daha fazla kabule şayandır?" Şöyle buyurdu:
"Gecenin son kısmının ortasında ve her farz namazın ardında yapılan dualar."
[Tirmizî.]
9230- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezanla kamet arasında yapılan dua geri çevrilmez." [Ebû Dâvud vcTirmizî]
9231- Sehl bin Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iki (dua) var ki (onlar asla) reddedilmez; Ezan vakti yapılan ile düşmanla kıyasıya savaşılıp sıkıntıya düşüldüğü zaman yapılan dua."
9232- Diğer rivayet:
"Ve yağmur altında (yapılan dualar)." [Muvaltâ ve aym lafızla Ebû Dâvud.]
9233- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal, secde halidir. Onun için (secdede) duayı çoğaltın!" |Müslim, Ebü Dâvud ve Nesâî.]
9234- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim şiddetli ve sıkıntılı hallerinde duasının kabul edilmesinden hoşlanıp sevinç duyarsa, rahat haldeyken çok dua yapsın!" [Tirmizî]
9235- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mazlumun duası kabul edilir, eğer facir isefacirliği kendinedir." |Ahmed ve Bezzâr.|
9236- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Üç kişi vardır ki, duaları boş ve %erı Çev~ rilmez: İftar edinceye kadar oruçlu, adil hükümdar ve mazlumun duası. Allah onun duasını bulutların üstüne çıkarır. Nihayet gök kapıları açılır. Rab Teâla şöyle buyurur: 'Bir müddet sonra olsa bile, mutlaka ben sana yardım edeceğim ."
9237- Diğer rivayet:
"Kabul edilmesinde en ufak bir şüphe bulunmayan üç kişinin duası: Mazlumun duası, yolcunun duası ve babanın çocuğuna yaptığı duası." [Ebû Dâvud ve Tirmizî|
9238- İbn Anır bin el-As radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gâib olanın, gâib olana (onun haberi olmadan) yaptığı duadan daha çabuk kabul edilen hiçbir dua yoktur." [İkisi de Ebû Dâvud veTir-mi/.î'ye ait. Lafız Tirmizî'nindir.|
9239- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi müslüman kardeşine arkasından (gıyabında) dua ederse, melekler: 'Amin! Aynısı sana da olsun!' derler."
|Mü.sIim ve Ebû Dâvud.]
9240- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Duvarları örtmeyin! Kim izni olmadan kardeşinin mektubuna bakarsa ateşe bakmış gibi olur. Allah'tan avuçlarınızın içi ile isteyin! Arkası ile değil. Duayı bitirdiğiniz zaman, ellerinizi yüzünüze sürün!" [Ebû Dâvud.
Ayrıca bu hadisin zayıf olduğunu söyledi.)
9241- Diğer rivayet:
(İbn Abbâs dedi ki:) "Dua ederek istemek ellerini omuzlarının hizasına ya da o kadar kaldırmaktır. İstiğfar da bir parmağınla bir kere işaret etmektir. İbtihâl, ellerinin ikisini birden uzatmaktır. Eller kaldırılıp arkalan yüz tarafına çevirilir." [Ebû Dâvud]
9242- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
ellerinin içi ile de dışı ile de böyle dua ettiğini gördüm." |Ebû Dâvud]
9243- Hallâd bin es-Sâib el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem dua ettiği zaman, ellerinin içini kendine doğru tutardı. (Bir şeyin şerrinden) Allah'a sığındığı zaman, ellerinin dışını kendisine doğru tutardı." [Ahmed mürsel olarak.)
9244- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam iki parmağıyla dua ediyordu.
Allah Resulü: 'Bir parmakla, bir!' buyurdu." Nesâî ve Tirmizî. (Tirmizî) dedi ki: "Bunun manası, kişi iki parmağıyla dua ederken şehadet getireceği anda ancak tek parmağı ile işaret etsin, demektir."
9245- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in teşbihi sağ elinin boğumlan ile saydığını gördüm." [Tirmizî, Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
9246- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Şüphesiz Rabbiniz haya sahibidir. Kulu kendisine ellerini kaldırırsa, o iki elini boş ve hüsrana uğratacak bir şekilde geri çevirmekten haya eder." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
9247- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'a kabul edileceğini yakînen bilerek dua edin! Çünkü Allah gafletle kalpten ya-pdan duaları kabul etmez." |Tirmizî.|
9248- Fadâle bin Ubeyd radiyallahu anh'dan:

"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, Peygamber'e salatü selâm getirmeden dua eden bir adamın duasmı duydu ve şöyle bu-' yurdu: 'Bu adam acele etti.' Sonra onu çağırtıp ona veya başkasma şöyle dedi: 'Biriniz namaz kıldığında, Allah'a hamdii sena ile başlasın, sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e salatü selâm getirsin, ondan sonra istediği duayı yapsın'." [Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9249- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dua gök ile yeryüzü arasında durur. Benim üzerime salatü selâm getirilmedikçe (Allah'a) yükselmez. Beni hayvanına binen adamın maşrapası yerine tutmayınız. Bana duanın başında, ortasında ve sonunda salatü selâm getirin!" [Tîrmizî, lafız Rezîn'e aittir.]
9250- Ebû Züheyr en-Nümeyrî radiyallahu anh'dan:
"Bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'le çıktık, duada ısrarlı olan bir adama rastladık.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem durup onu dinlemeye koyuldu. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Eğer sonunu iyi sonuçlandmrsa (istediklerini) hak eder.' Cemaatten bir adam şöyle sordu: 'Ey Allah'ın Resulü! Ne ile bitirmesi gerekir?' 'Amin ile. Eğer o, 'Amîn' ile bitirirse, istediği kendisine verilir.' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e soran adam, oradan ayrılıp dua eden adamın yanma geldi ve şöyle dedi: 'Ey Fülan! Âmîn ile bitir ve gözün aydın olsun!'" [Ebû Dâvud]
9251- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz dua ettiği zaman 'AUahım! Eğer dilersen beni bağışla!' demesin! İstemesinde samimi ve azimli olsun! Çünkü hiç kimse Allah'ı zorlayamaz." [Nesâî hariç, altı hadis İmamı.]
9252- Sa'd (bin Ebî Vakkâs)'m oğlundan: "Babam, ben: 'Allahim! Ben senden cenneti ve nimetlerini, güzelliklerini, şunu ve bunu dilerim; sana ateşten, zincirlerinden, buka7 ğılarından, şundan bundan sığınırım' diye dua ederken duydu ve şöyle dedi: 'Oğlum! Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'İlerde duada aşırt giden bir güruh olacaktır.' Sen sakın onlardan olma! Çünkü sana cennet verilecekse, verilecektir, hem de içindekilerle birlikte. Eğer cehennemden kurtarılmış isen, zaten ondan ve içindeki bütün serlerden de kurtarılmış olursun'." |Ebû Dâvud.|
9253- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın: 'Yâ Ze'1-Celâli ve'1-ikrâm! (= Ey Celâl ve ikram sahibi)" dediğim duydu ve şöyle buyurdu: 'Duan kabul edildi, iste.1'
Bir adamın da: ' Allahım! Senden sabır niyaz ederim' dediğini duydu ve ona şöyle dedi: 'Sen belâ istedin; sen O'ndan afiyet de dite/'"
[Tirmizî, daha uzun metinle.]
9254- Aişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, özlü kelimelerle dua yapar, diğerlerini bırakırdı." |Ebü Davud]
9255- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin duası, 'Rabbine dua ettim de kabul etmedi' diyerek acele etmediği sürece, mutlaka kabul olunur."
INesâî hariç, altı hadis imamı.]
9256- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendinize beddua etmeyin! Çocuklarınıza da beddua etmeyin! Hizmetçilerinize de beddua etmeyin! Mallarınıza da beddua etmeyin! Çünkü o bedduanız Allah tarafından kabul edileceği bir saate rastlar da kabul edilir (ve siz üzülürsünüz)" [Ebû Dâvud]
9257- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz Rabbinden bütün ihtiyaçlarım istesin; hatta pabucunun kopan kayışını bile istesin." [Tirmizî]
9258- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, kendisinden istemeyene gazap eder." |Tirmizî|
9259- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'tan lütuf ve İhsanından isteyin! Çünkü Allah kendisinden istenmesinden hoşlanır. En üstün ibadet, (dua edip) sıkıntının giderilmesini beklemektir." |Tirmb.î.|
9260- Câbir radiyallahu anh'dan:
"Bir kadın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: 'Ne olur bana ve kocama dua et!' ricasında bulununca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah seni de kocam da esirgesin.1'" [Ebû Dâvud]
9261- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, kendisine haksızlık (zulüm) edene beddua ederse (dünyada), intikamım almış olur." [Tirmizî.]
9262- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Araplardan bir adama dedi ki: 'Korku anında kime koşup başvurursunuz?'
'Allah'a dediler.
'Peki sizin bu sığınmanızı kabul ettiği zaman, kime ve neye dönersiniz?' diye sorunca, şöyle dediler:
'O bildiğin şeye.'
'Biliyorsunuz fakat uygulamıyorsunuz.' -üç kere- dedi."
[Taberânî, Mıı'cemtı'l-Evsat'la leyyin bir senedle.]
9263- Ebû Eyyûb radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, dua ettiğinde kendinden başlardı."
[Taberânî Mu'cemu'I-Kebîr'de]
9264- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah kişinin derecesini öylesine yükseltir ki, nihayet o kişi şöyle der: 'Bu derece bana nasıl müyesser oldu?' Bunun üzerine Allah şöyle buyurur: 'Çocuğunun senin için yaptığı dua ile bu dereceye ulaştın'." |Bezzâr.|
9265- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "O, bir adama dedi ki: 'Şayet Rabbinden iyi bir şey istersen elinde taş varken isteme!'"
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebir'de ismi belirtilmeyen bir ravi kanalıyla.l
9266- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir şey sordu. Şöyle buyurdu: 'İsrâiloğullarının o- yaşlı kadını kadar olamadın mı!' Bunun üzerine ashabı sordu: 'Ey Allah'ın Resulü! îsrâiloğullarının o yaşlı kadını nedir?'
Şöyle buyurdu: 'Mûsâ'ya İsrâiloğulları ile birlikte yürümesi emredildi, yolu şaşırdı. İsrâiloğulları: 'Şimdi ne olacak?' diye sordular.
Alimleri cevab verdiler:
'Yusuf ölüm döşeğindeyken, kendi kemiklerini de nakletmedikçe Mısır'dan asla çıkmayacağımıza dair bizden .söz aldı.' Bunun üzerine Mûsâ onlara şöyle dedi:
'Yusuf un kabrinin nerede olduğunu bileniniz var mıdır?'
'Onu ancak İsrail oğullarının en yaslı olan. kadını bilir' dediler. Hemen ona haber salıp getirtti ve: 'Haydi bize Yusuf'un kabrini göster!' dedi.

'Hükmümü verinceye kadar sana onun kabrini vallahi göstermem.'
'Hükmün nedir?'
'Seninle cennette beraber olmak' deyince; sanki bu Musa'ya ağır geldi, ancak ona: 'Haydi onun hükmünü ver!' denildi. Bunun üzerine o yaşlı kadın onlun alıp suyun biriktiği bir gölcüğe götürdü ve: 'Haydi bunun suyunu alın!' dedi. Aldılar; sonra onlara: 'Haydi şimdi şurasını kazın!' dedi. Kazdılar ve Yusuf'un kemiklerini çıkartıp naklettiler. Bunun üzerine hemen yol. onlara gündüz gibi aydınlanıp göründü'." |Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mu'cemu' I-Kebîr'de]

ALLAH'IN ISM-I A'ZAMI VE O'NUN EN GÜZEL İSİMLERİ

9267- Bureyde radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın:' Allahım! Şehadel ederim ki, şüphesiz Sen, Senden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'sın. Doğurmayan, doğrulmayan, hiç kimsede dengi olmayan Bir'sin, Samed'sin. (İşle böyle diyerek) Senden isliyorum' dediğini duydu ve şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde olan Allah'a, yemin ederim ki. o, Allah'ın ism-i azamı ile niyaz etmiştir ki, onunla dua edildiği zaman Allah kabul eder. Onunla istendiği zaman, verir'."
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla TİrmizÎ.]

9268- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam namaz kıldı ve sonra şöyle dedi: 'Şu dua ile senden istiyorum: HamÖ sana mahsustur. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Mennân sensin. Göklerin, yerin yaratıcısı da sensin. Celâl ve ikram sahibi de sensin, ey hay ve kayyûm olan (Rabbim!)' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu duayı işilti ve şöyle buyurdu:
"Ne ile dua ettiğini biliyor musunuz?7
'Allah ve Resulü daha İyi bilir' dediler.
'Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki o, Allah'a ism-i a'zamı ile dua etmiştir ki, onunla dua edildiğinde (mutlaka.) kabul eder, onunla İstendiğinde verir'."
|Ebû Dâvud, Tirmizî ve Ne.sâî.|

9269- Esma bini Yezîd radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın en büyük ismi (İsm-i a'zam) şu iki âyettedir: 'Ve ilâhüküm ilâhün vâhid' ile Al-i İmrân sûresinin başı olan: 'Elif lam mîm. Allahü lâ ilahe illâ hü'vel Hayyu l-Kayyüm'."
[Ebû Dâvud ve Tirmizî.|

9270- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'niıı yanına girdi. Âişe ona dedi ki:
'Babam annem sana feda olsun Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın kendisiyle O'na dua edildiği zaman kabul ettiği, kendisiyle istenildiği zaman verdiği o ism-i a'zam'ını bana öğret!' Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu öğretmekten kaçındı. Sonra Aişe kalktı, abdest aldı ve şöyle dedi: 'Allahümme innî es'eluke minel-hayri küllihî mâ alimtü minhü ve mâ Iem a'lem. Ve bi-ismikel-azîmi'llezî izâ duite bihi ecebte ve izâ süitte bihİ a'teyte (= AUahım, bildiğim, bilmediğim bütün hayrı senden dilerim. Kendisiyle sana dua edildiği zaman, kabul ettiğin, kendisiyle senden istenildiği zaman verdiğin o ism-i a'zam'ınla senden isterim).'
Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'İşte o büyük isim bunların içindedir'."
|Taberânî, Mu' cemu' l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]

9271- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kendisiyle dua edildiği zaman kabul ettiği Allah'ın ism-i a'zam'ı şu üç sûrededir: Bakara, Al-i Imrân ve Tâhâ." |İbn Mâce]

9272- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Senden, temiz, güzel ve mübarek ve en sevdiğin o ism-i a'zam'ınla diliyorum ki, onunla sana yalvarıldığı zaman, kabul edersin; onunla senden bir şey istenildiği zaman verirsin. Onunla senden esirgenme istendiğinde esirgersin. Onunla senden sıkıntıların giderilmesi istendiğinde, giderirsin."
Yine bir gün Âişe'ye hitaben şöyle buyurdu:
"Ey Âişe! Allah'ın bana, kendisiyle dua edildiği zaman kabul ettiği o büyük ismini (İsm-i a'zam'ı) öğrettiğini biliyor musun?"
"Babam annem sana feda olsun, ne olur onu bana öğret, ey Allah'ın Resulü!" dedim.
"O sana gerekmez" dedi. Bunun üzerine çekildim, biraz oturdum ve sonra yanma gidip başını öptüm ve: "Ne olur ey Allah'ın Resulü, onu bana öğret!" dedim.
"Onu sana öğretmem gerekmez. Onunla dünyalık bir şey istemen de sana gerekmez" buyurdu. Ben de kalkıp abdest aldım, iki rek'at namaz kıldım ve şöyle dua ettim: "Allahım! Sana Allah diye dua ediyorum, Rahman diye dua ediyorum, el-Berr, er-Rahîm diyerek dua ediyorum. Bildiğim ve bilmediğim en güzel isimlerinle yalvarıyorum. Beni bağışlamanı ve esirgemeni istiyorum." Ondan sonra baktım ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gülüyor. Sonra şöyle buyurdu: "İşte o, şimdi ettiğin duadaki isimlerin içindedir." |İbn Mâce meçhul bir rûvi kanalıyla.)

9273- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın doksandokuz ismi vardır, kim o
isimleri ezberlerse cennete girer. Allah tektir, teki sever."
[Buhârî ile Müsiim.|

9274- Tirmizî'nin rivayeti:
"Allah'ın doksandokuz ismi vardır; kim onları sayarsa, cennete girer. O isimler şunlardır: Huvellahullezî Lâ ilahe illâhû, el-Meliku'l-Kuddûs, es-Selâm, el-Mumin, el-Mü-heymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Hâlik, el-Bârî, el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er~Razzâk, el-Fetîâh, el-Alîm, el-Kâbid, el-Bâsit, el-Hâfıd, er-Râfi', el-MUİzz, el-Muzill, es-Semt, el-Basîı; el-Ha-kem, ti-Adi, el-Latîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Gafûr, eş-Şekûr, el-AHyy, el-Kebîr, el-Hafîz, el-Mukît, el-Hasîb, el-Celîl, el-Ke-rîm, er-Rakîb, el-Mucîb, el-VâsF, el-Hakîm, el-Vedûd, el-Mecîd, el-Bâ'is, eş-Şehtd, el-Hakk, et-Vekîl, el-Kaviyy, el-Metîn, el-Veliyy, el-Hamîd, el-Muhsî, el-MubdV, el-Mu îd, el-Muhyî, el-Mümît, el-Hayyu, el-Kayyûm, el-Vâcid, el-Mâcid, el-Vâhid, el-Ehad, es-Sa-med, el-Kâdir, el-Muktedir, el-Mukaddim, el-Muahhir, el-Evvel, el-Ahir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Vâlî, el-Müteâlî, el-Berr, et-Tevvâb, el-
Muntakim, el-Afuvv, er-Raûf, Mâliku'l-Mülki Zû'l-Celâli vel-İkrâm, el-Muksit, el-Câmi', el-Ganiyy, el-Muğnî, el-Mâni', ed-Dârru, en-Nâfi, en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedt, el-Bâkî, el-Vâris, er-Reşîd, es-Sdbûr."
|İbn Mâce leyyin bir senedle]
"Allah'ın bir eksik yüz (yani doksandokuz) ismi vardır. O, Tek'tir, teki sever. Kim o İsimleri ezberlerse cennete girer: Allah, el-Vâhid, es-Samed, el-Evvel, el-Ahir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Hâlik, el-Bârî, el-Musavvir, el-Melik, el-Hakk, es-Selâm, el-Mu min, el-Mü-heymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, er-Rahman, er-Rahîm, el-Latîf, el-Habîr, es-Semt, el-Basîr, el-Alîm, el-Azîm, el-Berr, el-Mü-teâl, el-Celîl, el-Cemîl, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Kâdir, el-Kâhir, el-Aliyy, el-Hakîm, el-Ka-rîb, el-Mucîb, el-Ganiyy, el-Vehhâb, el-Vedûd, es-Şekûr, el-Mâcid, el-Vâcid, el-Vâlî, er-Ra-§îd, el-Afuvv, el-Gafûr, el-Halîm, el-Kerîm, et-Tevvâb, er-Rabb, el-Mecîd, el-Veliyy, eş-Şe-hîd, el-Mübîn, el-Burhân, er-Raûf er-Rahîm, el-MubdV, el-Mu'îd, el-Bâ'is, el-Vâris, el-Kaviyy, eş-Sedîd, ed-Dârr, en-Nâfı', el-Bâkî, el-Vâkî, el-Hâfıd, er-Râfi', el-Kâbid, el-Bâsit, el-Muizz, el-Muzill, el-Muksit, er-Razzâk, Zû'l-Kuvveti'l-Metîn, el-Kâim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Vekîl, en-Nâzir, es-Sâmi', el-Mu'tî, el-Mâni', el-Muhyi, el-Mumît, el-Câmi',

el-Hâdî, el-Kâfî, el-Ebed, el-Alim, es-Sâdık, en-Nûr, el-Munîr, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitr, el-Ehad, es-Samed, Ellezî lem yelid, velem yû-led, velem yekun lehu küfüven ehad."
(Râvi) Züheyr der ki: "Bize birçok alimden ulaşan habere göre başlan şöyle başlanır: "Lâ ilahe illallahu vahdehu lû şerike leh. Le-hü'l-mülkü ve lehül-hamdü bi-yedihi'l-hayr. Ve hüve alâ külli şey'in kadir. Lâ ilahe illallah. Lehû' l-esmâu' l-Hüsnâ."

NAMAZ DUALARI

9275- Ebû Hureyre radiyallahu anlrdan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem namazda lekbir aldığı zaman, okumaya (kıraate) başlamadan Önce biraz beklerdi. Dedim ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Babam ve annem sana feda olsun! Tekbirle kıraat arasında susuyorsun, acaba o esnada ne diyorsun?'
Şöyle buyurdu:
'Allahıın! Hatalarımdan beni beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi temizle! Allahım! Hatalarımı, kar, su ve buzla yıka!'"
[Buharî ve Müslim.]
Ebû Dâvud ve Nesaî'nin rivayetlerinde duanın baş tarafında: "Allah'ım benimle hatalarımın arasını doğu ile batı arasındaki mesafe kadar uzaklaştır." ziyadesi vardır.

9276- İbıı Ömer radiyallahu anh'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılarken, cemaatten bir adam şöyle dedi:
'Allahu ekberu kebîrâ, vel-hamdü lillâhi kesîra, ve sübhanallahi ve-bi-hamdihî bükre-len ve asîlâ (= Allah büyük de büyüktür, Allah'a hamdimiz çoktur, sabah akşam teşbihimiz Allah'adır). Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Bunları kim söyledi?' diye sorunca, bir adam: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben söyledim' dedi.
Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Buna çok hayret ettim, çünkü ona gök kapıları açıldı.'
İbıı Ömer dedi ki: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu söylediği günden beri o duayı asla bırakmadım'."
[Müslim, Tirmizî ve Nesâi]

9277- Eııcs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem namaz kılıyordu. Aniden bir adam nefes nefese gelip şöyle terennüm etti: "Allahu ekber. el-Hamdu lillahi kesîrân tayyiben mübâreken fîhi (== Allah büyüktür, çok temiz ve mübarek hamdler Allah'a mahsustur).' Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem namazını eda edince, sordu:
'Falan kelimeleri kim söyledi?' Cemaat çekindi. 'Onun söylediklerinde bir sakınca yoktur' buyurunca, adam: 'Onları ben söyledim, ey Allah'ın Resulü!' dedi. Şöyle buyurdu: 'O anda tam örülü meleğin gelip o kelimeleri yukarıya kaldırmak için birbirleriyle yarış yaptıklarını gördüm'."
IMüslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.|

9278- CÜbeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'i namaz kılarken ve şöyle derken görmüş: 'Allahü ekberu Icebîrâ, Altahü ekberu kebîrâ, Allahü ekberu kebîrâ, Velhamdu lilla-hi kesîrâ (üç kere), Ve sübhanallahi bükreten ve astta (üç kere), Eûzü billahi, mine'ş-şeyta-ni'r-racîm miri nefhihî ve nefesihi ve hemzihi (= "Allah büyük de büyüktür, büyük de büyüktür, büyük de büyüktür. Allah'a çok ham-dolsun, -üç kere- Sabah akşam Allah' ı teşbih ederim, -üç kere- Şeytanın kibrinden, şiirinden, (sebep olacağı) akıl karışıklığından ve kendisinden Allah'a sığınırım)'."
(Râvi) dedi ki: "(Hadisin metninde geçen) nefes, şiirdir. Ncfah, kibirdir. Hemez ise deli-Iik(sara)tir." |Ebû Dâvud.|

9279- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaza başlarken tekbir alır ve şunu okurdu:
Inne salâti ve nusukî ve mahyâye ve me-mâtî lillahi Rabbil-Alemîn? Lâ şerike lehü ve bi-zâlike ümirtü ve ene evvelü' l-müslimîn. (— Namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan ve ortağı bulunmayan Allah'a mahsustur. Ben bununla emrolundum. Ve ben müslümantarın ilkiyim) Allahım, beni amellerin en iyisine ilet! Ahlâkların da en iyisine götür! Onların en iyisine, senden başka götüren yoktur. Beni amellerin ve ahlâkın kötüsünden koru, bunların kötüsünden ancak sen korursun, başkası değil'." [Nesâtj

9280- Âişe radiyallalıu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaza başladığı zaman, şöyle derdi:
'Sübhanakellahumme ve bl-hamdik ve-te-bârekesmuk ve-teâlâ cedduk ve lâ ilahe gay-ruk (= Allahım! Seni her çeşit noksan sıfatlardan tenzih ederim, hamdim. sanadır. Senin adın mübarek ve azametin yücedir. Senden başka ilah da. yoktur)'."
[Tirmizî ve Ebu Davud.]

9281- Sa'd radiyallahu anh'dan:
Bir adam, namaza geldi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılıyordu. Saf-fa gelince şöyle dedi: 'Allahım! Senden salih kullarına verdiğinin en üstününü isterim.1 Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem selâm verince dedi ki: 'Az önce konuşan kimdi?'
Adam: 'Ben idim, ey Allah'ın Resulü!' deyince, şöyle buyurdu:
'(Bu dua sebebiyle) Allah yolunda atın çökertilecek ve şehit edileceksin'." |Rezîn]

9282- Ali radiyallalıu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve seller ı namaza kalktığı zaman şöyle derdi:
'Yüzümü müşriklerden olmayarak hanîf bir halde (yani muvahhid olarak), gökleri ve yeri yaratan (Allah)'a yönelttim. Namazım, ibadetlerim, ölümüm, hayatım, Alemlerin Rabbi olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'ındır. Ben ancak bununla emrolundum ve ben müs{umanlardanım.
Allahım! Sen Melik'sin, senden başka hiçbir tanrı yoktur. Sen benim Rabbimsin, ben senin kulunum. Kendime yazık ettim, günahımı itiraf ettim. Tüm günahlarımı bağışla! Senden başka günahları bağışlayan yoktur. Beni ahlâkın en güzeline ilet! Çünkü ahlâkın en güzeline ancak sen iletirsin. Ahlâkın kötüsünden beni uzaklaştır! Çünkü ahlâkın kötüsünden başkası değil, ancak sen uzaklaştırırsın. Lebbeyk ve Sa'deyk, yâ Rabbî! Tüm iyilikler ancak senin ellerindedir. Şerrin seninle hiç ilgisi yoktur. Benim varlığım seninledir ve sana aittir.
Çok yücesin, pek büyüksün. Sana tevhe eder, günahlarımın bağışlanmasını da senden dilerim.'
Rükûa vardığı zaman şöyle derdi: 'Alla-hım! Senin için rükûa vardım. Sana iman ettim, sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, beynim, kemiğim ve sinirim hepsi sana eğildi.'
Başını (rükûdan) kaldırdığı zaman şöyle derdi: 'Allahım! Gökler ve yer dolusu ve aralarındaki varlıklar dolusu ve bundan öteye senin yaratmayı dilediklerinin dolusu hamd sana mahsustur.'
Secdeye vardığı zaman şöyle derdi: 'Allahım! Senin için secde ettim, sana iman ettim, sana teslim oldum. Yüzüm, kendisini yaratıp şekillendirene, kulağını ve gözünü yaradana secde _etti. Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!'
Sonra teşehhüdle selâm arasında en son söylediği dua şu olurdu: 'Allahım! Önceden yaptıklarımı, sonraya bıraktıklarımı, içimde gizlediklerimi, açığa vurduklarımı, aşırı davranışlarımı ve benim hakkımda benden daha iyi bildiklerini ne olur benim için bağışla! Mukaddim (ilk varlıkjde sensin, Muahhir (son varlıkjde sensin. Senden başka hiçbir tanrı yoktur'." [Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî.]

9283- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dikkat edin, rükûda ve secdede Kur'ân

okumaktan alıkonuldum. Onun için rükûda
Rabbinizi ta'zîm edin, secdede ise çokça dua edin. (Zira secdede yaptığınız) dualarınız kabul olunur." (Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9284- Avf bin Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaza durdum, rükûa vardığı zaman, Bakara sûresini okuyacak kadar durdu. Rükûunda şöyle dedi: 'Sübhâne Zt l-ceberüti vel-mele-kûti, vel-kibriyâi vel-azamet (= Ceberut, me-lekût, kibriyâ ve azamet sahibi olan (Allahım) seni teşbih ederim)'." [Nesâî.]
9285- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem rükûunda ve secdesinde şunu çokça söylerdi: 'Sübhânekallahümme Rabbena ve bi-hamdike, Allahümma'ğfır lî (= Allahım! Rab-bimiz, seni hamdinle tenzih ve teşbih ederim)' Bu duayı okumakla Kur'ân'a (yani Nasr sûresi 3. âyetine) uyuyordu."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9286- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem rükû ve secdesinde şöyle derdi: 'Subbûhun, Kuddâsun, Rabbü'l-melâiketi verrûh (= Münezzehsin, mukaddessin, meleklerin ve ruhun Rabbisin)'."
9287- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'dan: "Fe-sebbih bismi-Rabbike' l-Azîm (= Azametli olan Rabbinin ismini teşbih et!)" âyeti (Vakıa 74) nazil olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Bunu rükûunuzda okuyun!" dedi. "Sebbihisme Rabbikel-A' lâ (= Yüce Rabbinin ismini teşbih et!)" (A'lâ 1) inince, "Bunu da secdenizde okuyun!" buyurdu. Bu nedenle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, rükua vardığı zaman üç kere "Süb-hâne Rabbiye'l-Azîm ve bihamdihi" derdi. Secdeye vardığı zaman da üç kere "Sübhâne Rabbiyel-A' lâ ve bihamdihi" derdi.
[Ebû Dâvud.l
9288- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: 'Semiallahü limen hanıideh. Allahümme Rabbena lekel-hamdu mil'es-semavâti vel-ardı ve mile mâ si'te min şey'in ba'dü. Allahümme tahhirnî bis-selci vel-beredi vel-mâ' il-bârid. Allahümme tahhirnî minet-zünûbi vel-hatâyâ kemâ yunakkâ's-sevbu' l-ebyadu mİned-denes (= Allah, hamd edeni duydu. Allahım! Gökler ve yer dolusu ondan sonra ne yaratmayı dile-diysen hepsinin dolusu kadar hamd sana özgüdür. Allahım! Beni kar, buz ve soğuk su ile temizle! Allahım! Beni günah ve hatalardan, beyaz elbisenin kirlerden temizlendiği gibi, temizle!)'." [Ebû Dâvud, Tirmizî ve aynı lafızla Müslim/j
9289- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi: 'Allahümme Rabbena lekel-hamdü mil'es-semavâti vel-ardi ve mil'e ma si'te min sey'in ba'du. Ehlü's-senâi vel-mecdi ehakku mâ kâ-lel-abdü ve kulluna leke abdun. Allahümme lâ mâni'e limâ a'teyte velâ mu'tiye limâ mena'te velâ yenfe'u zel-ceddi minke'l-ceddü (= Ey Rabbimiz! Hamd sana özgüdür. Hem gökler dolusu, yerler dolusu ve bunlardan Öte ne yaratmağı dilediysen hepsinin dolusu hamd. Sena ve mecde lâyık olan Allahım! Hepimiz senin kullarınız, en lâyık olan sözümüz: Allahım! Verdiğine engel olacak yoktur, vermediğini de verecek yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığı fayda vermez.'" | Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî-1
9290- Rifâa bin Râfi' radiyallahu anh'dan: "Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılıyorduk, başını rükûdan kaldırınca: 'Semiallahü limen hamideh (~ Allah, hamd edeni duydu)' dedi. Arkasında bir adam şöyle dedi: 'Rabbena ve lekel-hamdü hamden kesîren, tayyiben mübâreken fîh (= Rabbimiz! Allah'a pek çok, lekesiz ve bereket üzerine bereket getiren hamdolsun)' dedi. Namaz bitince sordu: 'Az önce konuşan kim idi.' (Adam) 'Ben' dedi. Şöyle buyurdu: 'Otuz üç melek gördüm. Hepsi onu ben en Önce yazayım, diyerek yarış yapıyorlardı''."
9291- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılıyordum. Aksırdım ve şöyle dedim:
'el-Hamdu lillahi hainden kesîren tayyi-ben mübâreken fîhi, mütâreken aleyhi kemâ yühibbu Rabbünâ. ve yerdâ (= Allah'a pek çok, lekesiz ve bereket üzerine bereket getiren hamdolsun. Rabbimizin arzu ettiği ve razı olduğu gibi).' Namaz bitince: 'Bu sözleri söylemen kim idi?' diye sordu. Kimse cevap vermedi. İkinci kez sordu, yine kimse cevap vermedi. Üçüncü kez sordu, yine kimse cevab vermedi. Bunun üzerine Rifâa: 'Ben' dedi.
'Peki. nasıl dedin?'
'Şöyle dedim' dedi: 'el-Hamdü Hilalli kesîren tayyiben mübâreken fîhi mübâreken aleyhi, kemâ yuhibbu Rabbünâ ve yerdâ (= Allah'a pek çok, lekesiz ve bereket üzerine bereket getiren hamdolsun. Rabbimizin arzu ettiği ve razı olduğu gibi).' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Canım elinde olana yemin ederim ki, onu göğe kaldırmak için tam otuz üç melek yarıştı'." |Müslim hariç, altı hadis imamı.]
9292- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İmam 'Semiallahü limen hamideh' dediği zaman, siz 'Allahümme Rabbena lekel-hamd' deyiniz. Çünkü onun (söyleyenin) sözü meleklerin sözüne rastlarsa Allah onun tüm geçmiş günahlarını bağışlar." [Altı hadis imamı.]
9293- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem secdesinde şöyle derdi: 'Allahım! Günahlarımın tümünü, küçüğünü, büyüğünü, ilkini, sonunu, gizlisini, açığım bağışla!'" | Müslim ve Ebu Davud. |
9294- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Yatakla Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i bulamadım, aradım. Nihayet ellerim ayaklarının altına değdi, onu ayakları dikilmiş olarak secdede buldum, şöyle diyordu: 'Allahım! Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Senin üzerine övgüyü bir bir saysam bitiremem. Sen kendi zât-i ecelli a'lâm nasıl övdü isen sen Öylesin'."
9295- Diğer rivayet:
"Bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i kaybettim. Hanımlarından birinin yanına gittiğini zannettim. Aramaya başladım, sonra dönüp geldim, baktım ki o, rükûda ya da secdede şöyle diyordu: 'Sübhanekellahumıne ve bi-hamdik. Lû. ilahe illâ ente.' Dedim ki: 'Babam, annem sana feda olsun, ben bir işteyim, sen başka bir iştesin!'" [Buhârî hariç, altı hadis imamı.]
9296- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem iki secde arasında şöyle derdi: ' Allahüm-ma'ğfir II, verhamnî, vehdinî ve a'finî verzuk-nî (= Allahım! Beni esirge, bana merhamet eyle, bana" hidayet et, bana afiyet ver, beni. rı-zıklandır)!'" [Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
9297- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz teşehhüde oturduğu zaman, Allah'a dört şeyden sığınarak şöyle desin: 'Allahümme innî eûzü bike min azâbi cehennem ve min azâbil-kabr ve min fitnetil-mahyâ ve'l-memât ve min şeni fitne ti' l-Mesîhi'd-Deccâl (=Allahım! Cehennem ve kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesîhüddec-câl'in fitnesinin şerrinden sana sığınırım)'," IBııhM, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9298- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namazında leşehhüdden sonra şöyle derdi: 'En güzel kelâm Allah'ın kelâmıdır. En. güzel hidayet, Muhammed'in hidayetidir'." (Nesâî.]
9299- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem onlara teşehüdden sonra şu duayı öğretiyordu: 'Allahım kalplerimizi hayır üzere telif et, aramızı bul, bizi selâmet yollarına ilet ve bizi karanlıklardan kurtarıp nura kavuştur! Açık, gizli tüm hayâsızlıklardan bizi uzaklaştır! Kulaklarımızı, gözlerimizi, kalplerimizi ve hanımlarımızı bizim için. mübarek eyle! Tevbele-rimizi kabul eyle! Sen tevbeleri çokça kabul eden, esirgeyensin. Nimetlerine karşı bizi şük-redenler kıl,

bize bolca verip nimetlerini tamamla!'" |Re/în.|
9300- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun elinden tutup şöyle demiş:
'Ey Muâz! Vallahi, ben seni seviyorum; Ey Muâz, her namazda su duayı elden bırakmamanı tavsiye ederim: "Allahumme einnî zikri-ke ve şükrike ve hüsni ibadetik (= Allahım, seni zikretmekte, sana şükretmekte ve senin ibadetini iyi yapmakta bana yardım et)!"
|Ebu Davud ve Nesâî]
9301- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namazında şöyle derdi:
"Allahım! Senden işte sebatı, doğruluğa karşı gayreti dilerim. Senden nimetine şükrü, ibadetini iyi yapmakta yardımını dilerim. Senden dürüst bir kalp, doğru bir dil dilerim. Senden, hakkımda bildiklerinin en hayırlısını dilerim. Hakkımda bildiklerinin şerrinden sana sığınırım. Hakkımda bildiğin günahlarım için de senden bağışlanma dilerim'." [Nesâî]
9302- Kays bin Ubâd radiyallahu anh'dan: "Ammâr bin Yâsir cemaate çok hafif (acele) bir namaz kıldırdı, cemaat buna itiraz edince, şöyle sordu:
'Ben namazın rükûlarını lam yapmadım mı? Secdelerini tam yapmadım mı?'
Bilakis (tam kıldırdın) dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: (Kısa kıldırdım, ancak) Ben namazda Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı şu duayı yaptım: Gaybı bilen ve yaratıklarına kudreti yeten Allah'ım yaşamamın benim için daha hayırlı olduğunu biliyorsan beni yaşat! Eğer ölüm hakkımda daha hayırlı ise ki sen, bunu muhakkak bilirsin, beni öldür! Allahım! Yalnız olayım, insanlar içinde olayım senden korkmayı senden dilerim.. Rıza ve öfke hallerimde de senden ihlas kelimesini dilerim. Fakirlikte ve zenginlikte de senden iktisat etmemi dilerim. Senden, bitmeyen nimeti isterim, senden kazadan sonra rızayı isterim. Senden kesilmeyen göz aydınlığı dilerim. Ölümden sonra senden güzel bir hayat dilerim. Cemaline bakmak ve sana kavuşmak lezzetini dilerim. Kimsenin zararına uğramamayı ve saptırıcı fitneye maruz kalmamayı dilerim. Bizi iman süsü ile süsle! Bizi hidayete ermiş olan, doğru yolu gösterenlerden eyle!'" |İkisi de Nesâî'ye ait.]
9303- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namazda şöyle deyip dua ederdi: *
'Allahım! Sana kabir azabından, Mesîh-i Deccâl fitnesinden, hayatın ve ölümün fitne-sindenve günah işlemek ve borca boğulmaktan sığınırım.' Biri ona dedi ki: 'Borçtan amma da çok sığınıyorsun ha!' Şöyle buyurdu: 'Çünkü kişi borçlandı mı, konuşur yalan söyler, söz verir, yerine getirmez'."
IBuhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.l
9304- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: Dedim ki:
"Ey Allah'ın Resulü, namazda yapabileceğim bir duayı bana öğret!" "Şöyle de" buyurdu: "Allahım! Ben nefsime çok zulmettim. Günahları ancak sen bağışlarsın! Rahmetinle beni bağışla! Bana merhamet eyle! Çünkü çok bağışlayan da, esirgeyen de sensin sen."
[Buhârî, Müslim, TirmİzÎ ve Nesâî.l
9305- İbn Abbas radiyallahu anh'dan: "Bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in namazından çıktıktan sonra şöyle dua ettiğini duydum: 'Allahım! Katından kalbimi hidayet edecek, işimi toparlayacak, dağınıklığımı bertaraf edecek, iç dünyamı (batınımı) güzel ahlâkla olgunlaştıracak, böylece beni yüceltecek amelimi temize çıkaracak, doğru yolu bana ilham edecek, ülfet edeceğim dostumu temin edecek ve beni her kötüden koruyacak bir rahmet dilerim.
Allahım! Bana, dinden sonra küfrün yeri olmayacak bir iman ve yakın bahşet! Dünya ve âhirette senin nazarında şerefini elde edebileceğim bir rahmet ihsan et!
Allahım! Hakkımızda vereceğin hükmünde, lütfunla kurtuluşu, şehitler menzilini, bahtiyar kulların yaşantısını ve düşmana karşı yardımını dilerim.
Allahım! Görüşüm zayıf, amelim eksik olsa bile ben senden işimin bir an önce görülmesini dilerim. Senin rahmetine muhtacım. Ey işlere hükmedip gören, gönüllere şifa veren! Denizleri birbirine ¦ karıştırmayı;? aralarını ayırdığın gibi beni de cehennem azabından, helak olmaya çağırandan kabirler fitnesinden (azabından) kurtar!
Allahım! Görüşüm kısa olup da sana söy-liyemediğim isteklerimi, sana ulaştıramadı-ğım niyetlerimi kabul edip, kendilerine iyilik yapmayı vaad ettiğin yaratıkların ve kullarından kendilerine iyilik yapacak olduğun kimseler gibi beni de kabul edip tıpkı beni de onlar gibi eyle! Ey âlemlerin Rabbi! Rahmetini diliyorum.
Sağlam ip, doğru iş (yol) sahibi olan Allahım! Vaîd (korku) günü senden güvenceyi, hu-lûd (ebediyet) günü senden cenneti İstiyorum. Hem de huzurunda bulunan mukarreb melekler ve çokça secde edenlerle birlikte. Sözlerinde duran kullarla beraberce ve birlikte. Çünkü sen Rahîm'sin, Vedûd'sun, dilediğini yaparsın.
Allahım! Bizi sapmadan, saptırmadan doğruya eren, hidayet rehberlerinden eyle! Düşmanlarınla harp halinde, dostlarınla barışık kıl! Sevdiklerini seni sevdikleri için severiz. Sana karsı gelenlere senin düşmanlığın için de düşman oluruz.
Allahım! İşte duam budur, artık kabul etmek sana düşer. İşte gayretimiz, dayanağımız Ls'e sensin.
Allahım! Kalbime nur verip aydınlat, kabrime nur verip aydınlat! Önüme nur verip aydınlat, arkama nur verip aydınlat! Sağıma nur verip aydınlat, soluma nur verip aydınlat! Üstüme nur verip aydınlat, altıma nur verip aydınlat! Kulağıma nur verip aydınlat, gözüme nur verip aydınlat! Saçıma nur verip aydınlat, derime nur verip aydınlat! Etime nur verip aydınlat, kanıma nur verip aydınlat! Beynime nur verip aydınlat, kemiğime nur verip aydınlat!
Allahım! Benim için nuru(mu) büyüt ve bana bir nur ver! Benim İçin bir nur daha ver!
İzzeti bürünerek kendine bayrak edinmiş (Rabbim) sen münezzehsin. Mecdi giyip onunla kullarına bolca ikram eden (Rabbim) sen münezzehsin. Teşbihin ancak kendisine yakıştığı ve gerektiği sen pek yüce ve (noksan sıfatlardan) münezzehsin. Eyfazl ve ihsan ve nimet sahibi olan (Rabbim) sen münezzehsin! Mecd ve kerem sahibi (Rabbim) sen münezzehsin. Celâl ve ikram sahibi olan (Rabbim) sen münezzehsin'." ITirmizî.]
9306- Sevbân radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
namazda selâm verdikten sonra üç kere istiğfar eder, sonra şöyle derdi: 'Allahümme entes-selânıu ve-minkes-selâm. Tebârekte yâ Zel-ce-lâli vel-ikrâm (- Allahım sen selâmsın. Selâmet te sendendir. Ey celâl ve ikram sahibi sen münezzehsin, yücesin)'"
Evzâî'ye denildi ki: "İstiğfarı nasıl idi?" "Estağfirullah, estağfirullah" şeklinde idi" dedi. [Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî.]
9307- İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'dan; "O, her namazın ardından selâm verdiği
zaman şöyle derdi:
'Lâ ilahe illallahü vahdehû lâ şerike leh. Lehu'l-mülkü ve-lehül-hamdu ve hüve ala külli şey'in kadir Lâ havle velâ kuvvete illâ billah. Lâ ilahe illallah velâ na'büdü illâ iy-yahu. Lehü'n-ni'metü ve lehu'l-fadlu ve le-hu's-senâu' l-hasen. Lâ ilahe illallahü muhlisine lehu'd-dîn velev kerihe'l-kâfırûn (= Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnız O vardır, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd da O'na mahsustur. O, her şeye gücü yetendir. Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur. Allah'tan başka bir ilah yoktur, biz ancak O'na ibadet ederiz, nimet O'mm, fazilet O'nun ve güzel övgü de O'nundur. Kâfirler hoşlanmasalar da dinde samimî olarak Allah'tan başka ilâh yoktur).'
(İbnü'z-Zübeyr) şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, her namazın ardından bunlarla tehlil yapardı'."
[Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.j

9308- Kâ'b bin Ucre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namazın ardından söylenen bazı şeyler vardır ki, söyleyenleri ya da yapanları asla hüsrana uğratmazlar. Onlar; her namazın ardından (söylenen) otuzüç 'Sübhanallah', otuzüç 'el-Hamdu lillah' ve otuzdan 'Allahu ek-ber'dir." [Müslim, Tirmizî ve Nesâî.l
9309- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: Ensar'dan bir adama rüyasında şöyle denilmiş: 'Peygamberiniz size, her namazın ardından, otuzüç kere 'Sübhanallah', oluzüç kere 'el-Hamdu lillah', oluzdörl kere 'Allahu ekber1 demenizi emretti mi?'
'Evet' demiş.
'Onu yirmi beş yapın. Aralarına bir de lehlili (Lâ ilahe illallah'ı) ilave edin.1 Sabah olunca Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem'e gelip bunu anlattı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve m\le.m:'Söylenildiği gibi yapın!' buyurdu." [Nesâî]
9310- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazının ardından yüz kere 'Sübhanallah', yüz kere 'Lâ ilahe illallah' derse, deniz köpükleri kadar olsa bile günahları bağışlanır." [İkisi de Nesâî'ye ail.j
9311- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Muhacir fakirleri, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dediler:
'Zenginler, bütün yüksek dereceleri ve ebedi nimetleri alıp götürdüler.'
'Nasıl?'
'Onlar bizim gibi namaz kılıyorlar; bizim gibi oruç tutuyorlar, aynı zamanda onlar zekât veriyorlar, biz veremiyoruz, köle azal ediyorlar, biz edemiyoruz.'
'Ben size bir şey öğreteceğim; onunla onlara erişeceksiniz, sizden .sonra gelenleri de geçeceksiniz. Sizin yaptıklarınızı yapmadıkça hiç kimse sizden daha üstün olamayacak.'
'Evet ey Allah'ın Resulü (nedir o?)'
'Her namazın peşinden otuzüç kere 'Sübhanallah, el-Hamdü lillah ve Allahu ekber' dersiniz' buyurdu.
Ebû Salih der ki: Bilahare muhacir fakirleri, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dönüp geldiler ve dediler ki: 'Zengin kardeşlerimiz bunu duydular ve onlar da aynı bizim yaptıklarımızı yaptılar.' Şöyle buyurdu: '(Ne yapalım) İste bu, Allah'ın birfazl ü ihsanıdır, dilediğine verir'."
(Râvi) Sümeyy der ki: "Ailemden birine bu hadisi anlattım, şöyle dedi: 'Galiba sen vehme kapıldın; aslında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: "Otuzüç kere 'Sübhanallah', otuzüç kere 'el-Hamdü-lillah', otuzdört kere de 'Allahu ekber" dersin.1
Bunun üzerine Ebû Salih'e dönüp bunu kendisine anlatınca, elimden tutup şöyle dedi: 'Allahu ekber, Sübhanallahi ve'1-hamdü Iilla-hi; Allahu ekber, Sübhanallahi ve'1-hamdü lil-lahi' (diyerek) hepsini oluzüçe ulaşıncaya kadar tekrar edersin'."
9312- Diğer rivayette:
"Her namazın ardından on kere 'Sübha-naltah', on kere 'el-Hamdü lillah', on kere de 'Allahü ekber' dersin' diye geçer.
9313- Diğer rivayette: "Onbir, onbir, on-bir" olarak geçmektedir.
9314- Diğer rivayet:
"Kim, her namazın ardından otuzüç kere 'Sübhcmallati, otuzüç kere 'el-Hamdü lillalı ve otuzüç kere 'Allahu ekber' deyip yüzüncüsünü 'Lâ. ilahe illallahü vahdehû la şerike leh. Lehıı l-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve ala külli şey'in Kadir' diyerek tamamlarsa, deniz köpükleri kadar olsa dahi günahları bağışlanır."
|Buhârî, Müslim, Muvutta ve Ebû Dâvud.]
9315- Zeyd bin Erkam radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem her namazın peşinden şöyle derdi:
'Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Ben, Senin Rab olduğuna, bir olduğuna, ortağın bulunmadığına şahidim. Bizim ve her şeyin RabbİI olan Allahım.' Muhammed'in senin hem kulun, hem de Resulün olduğuna, ta-' rilğım. Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Kullarının hepsinin kardeş olduğuna da şahidim. Bizim ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Beni ve ailemi dünya ve âhiretin her anında sana ihlaslı (ve itaatli) kıl! Ey Celâl ve ikram sahibi! Duy ve kabul eyle! Allah en büyüktür, en büyüktür. Allah göklerin ve yerin nurudur. Allah en büyüktür, en büyüktür! Allah bana yeter; ne güzel vekildir O! Allah en büyüktür, en büyüktür'." |Ebû Dâvud.|
9316- Ukbe bin Âmir radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bana her namazın ardından Muavvizât'ı (Fe-lak ve Nâs sûrelerini) okumamı emretti."
[Ebû Dâvud ve Nesâî.|
9317- Berâ radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kıldığımızda, yüzünü bize doğru çevirmesi için, sağ tarafında olmak isterdik. (Bir defasında) şöyle buyurduğunu duydum: 'Rabbim, kullarını dirilteceğin ya da toplayacağın günde, beni azabından koru!'"
|Müslim|
9318- Atâ bin Ebî Mervân, babasından: "Kâ'b bin Mâti' (el-Ahbâr) Musa'ya denizi ikiye bölen Allah'a yemin ederek şöyle dedi:
'Biz Tevrat'ta şunu bulduk: Allah'ın peygamberi Dâvud, namazını bitirdiği zaman, şöyle derdi: 'Allahım! İşimin ismeti kıldığın dinimi doğrult! Yaşamımı içinde kıldığın dünyamı da doğrult! Allahım! Gazabından rızana sığınırım. İntikamından affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Verdiğini kimse önleyemez, vermediğini kimse veremez. Senin katında hiçbir servet, sahibine fayda vermez.'
Daha sonra Kâ'b, bana Suheyb'in kendisine, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in de namazından sonra bunları okuduğunu bildirdi." |Nesâî.]
9319- Ebû Bekre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
her namazın ardında şöyle derdi: 'Allahümme innî eûzü bike mine'l-küfri ve'l-fakri ve azâ-bi'l-kabri (= Allahım! Küfür, fakirlik ve kabir azabından sana sığınırım)'."
|TİrmizÎ ve daha uzun bir metinle NesâÎ]
9320- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazından sonra üç kere: ' Estağfirullahellezî lâ ilahe illâ hû. ve etûbu ileyhi (= Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'tan bağışlanma dilerim ve O'na tevbe ederim)' derse, günahları deniz köpüklerinden daha çok olsa bile bağışlanır."
|Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir senedle.]
9321- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah namazından sonra henüz yerinden kalkmadan on defa: 'Lâ ilahe illallahü vahdehû la şerike lehü, lehül-mülkü ve lehü'l-hamdü, yühyi ve yümîtü ve huve alâ külli Şey'in kadir' derse, Allah ona on sevap yazar, in günahını siler, on da derecesini yükseltir. Bütün gün istenmeyen her şeyden korunur, şeytan da ona bir şey yapamaz. Allah'a ortak koşmaktan başka hiçbir günahı ona tesir edemez." [Tirmizî.]
9322- Ümmü Seleme radiyallahu an-lâ'dan:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem her sabah namazının ardından şöyle derdi;
"Allahümme innî es' elüke ilmen nâfi'an ve mıelen mütekâbbelan ve rtzkan tayyibân (= Allahım, senden faydalı bir ilim, kabul edilmiş bir amel, güzel bir rızık dilerim)." [Rezîn.]
9323- Müslim bin el-Hâris radİyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kulağına eğilip gizlice şöyle buyurmuş:
'Akşam namazım kıldıktan sonra hiç kimseye konuşmadan yedi kere ''Allahümme ecir-nî minen-nâr" (= Allahım, beni ateşten kurtar)' de! Çünkü bunu deyip de o gece ölürsen, mutlaka cehennemden kurtulursun. Sabah namazından sonra da aynı şeyi söyle! Zira o gün ölürsen ateşten kurtulmak senin için mukadder olur'."
(Sahabî'nin oğlu) el-Hâris bin Müslim dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bunu gizlice söylediği için kardeşlerimiz arasında buna özel değer verirdik." |Ebu Dâvu]
9324- İmâre bin Şebîb radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim akşam namazından sonra on kere: 'La ilahe İllallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü' l-hamdü, yühyi ve yumilu ve hüve alâ külli şeyin kadir' derse, Allah ona, sabaha kadar şeytana karşı onu bekleyecek silahlı melekler gönderir. Ona cennete girmesine sebep olacak on sevap yazılır, on tane de helak olmaya sebep olacak günahı silinir. On tane de mü'min köle azat etmiş gibi olur." [Tirmizî.]
9325- Ebû Ümâme radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim her farz namazın ardından Ayete'l-kürsî'yi okursa, cennete girmesine ancak ölüm mâni olur (yani öldükten sonra hemen cennete girer)."
9326- Diğer rivayette: "Kul hüvallahü ehad" olarak geçer.
|Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr vel-Evsat'ta.|
9327- Hasan bin A1İ radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim farz namazdan sonra Ayete' l-Kür-sî'yi okursa öbür namaza kadar o, Allah'ın zimmeti ve himayesinde olur."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.}
9328- Enes radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem selâm verdiği zaman şöyle derdi: 'Allahım! Ömrümün sonunu hayırlı eyle! Amelimin sonlarından hoşnut ol! Allahım, sana kavuşacağım günü, en iyi günüm eyle!'"
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta zayıf bir senedle.l
9329- İbn Abbâs radİyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, gece teheccüde kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
'Allahümme Rabbanû leke'l-hamd. Ente kayyimü's-semavâti ve'l-ardi ve men fihinne. Ve leke'l-hamdü ente nûru's-semâvâtı ve'l-ardi ve men-fîhinne. Ve lekel-hamdü ente melikü̇sse-mavâti vel-ardi vemenfîhinne. Ve leke'l-hamdü ente'l-Hakku ve va'duke hakkun ve likâuke hakkun ve kavlüke hakkun. Vel-cennetü hakkun ve'n-nûru hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedün hakkun, ve's-sâatu hakkun.
Allahümme leke eslemtü ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtu ve ileyke hâkemîu. Fağfîrtî mâ kad-demtü vemâ ahharîu vemâ esrertu vemâ a'lentü vemâ ente a'lemü bihi minnî, entel-Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru, Lâ ilahe illâ ente (veya şöyle dedi) Lâ ilahe gayrüke (= 'Allahım, Rabbimiz! Hamd sana özgüdür. Sen yer ve göklerin ve içinde bulunanların ayakta tutamsın. Hamd yalnız sana Özgüdür. Sen göklerin ve yerin ve içinde bulunanların nurusun. Hamd yalnız sana özgüdür. Sen Hak'sın, vadin de haktır. Sana kavuşmak haktır. Sözün haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed de haktır. Kıyamet te haktır.
Allahım! Sana teslim oldum. Sana inandım. Sana güvendim. Sana yöneldim. Hasmıma karşı senin ile mücadele ettim. Hakkımı aramada senin hakimliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hataları affet! Gizli islediğim, aleni yaptığım, benim bilmediğim senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! Mukaddim'sin, Muahhir'sin. Senden başka ilah yoktur)'." | Allı hadis İmamı.]
9330- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu gece kalktığı zaman namazına şöyle diyerek başlardı:
'Allahümme Rabbe Cibrîle ve Mîkâîle ve İsrâfîle. Fûüre's-semavâti ve'l-ardi. Alime'l-gaybi ves-şehâdeti. Enle tahkümü beyne ibâ-dikefimâ kânûfthîyehtelifûn. Ihdinîlime'htü-life ffhi minel-hakki bi-iznike. Inneke tehdî men teşâu ilâ sırâtin müstakim. (-Allahım! Ey Cibril, Mîkâîl ve İsrafil' in Rabhi! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Ey gizliyi ve aşikârı bilen! İhtilâf ettikleri meselelerde kulların arasında sen hüküm vereceksin. Beni, kendisinde ihtilâfa düşülen hakka izninle hidayet et! Şüphesiz Sen dosdoğru yol üzerindesin)'."
[Müslim ve sünen ashabı.|
9331- Şurayk el-Hevzenî radiyallahu anh'dan:
"O, Âişe'yc: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gecenin bir kısmında uyandığı zaman (ibadete) ne ile başlardı?7 diye sordu. Âişe de ona şöyle dedi: 'Bana bugüne kadar hiç kimsenin sormadığını sordun. On kere 'Allahü ek-ber', on kere 'Sübhâne' l-Meliki' l-Kuddûs\ on kere 'Estağfırullah', on kere 'Lâ ilahe illallah'
derdi. Ondan sonra on kere de 'Allahümme innî eâzü bike nün dıykı'd-dünyû ve dıykı yevmil-kı-yâmet' (= Allahım! Sana dünya ve âhiret sıkıntısından sığınırım)' derdi. Ondan sonra namaza (teheccüde) başlardı'." [Ebû Dâvud.]
9332- O (Ebû Dâvud) ve Nesâî, Âsim bin Humeyd'den:
"O, Âişe'ye sordu: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem gece namazına ne ile başlardı?'
Âişe dedi ki: 'Bana bugüne kadar senden Önce hiç kimsenin sormadığı bir şey sordun. Kalktığı (uyandığı) zaman on kere 'Allahü ek-ber', on kere 'el-Hamdü lillah', on kere 'Süb-hariallah', on kere 'Lâ ilahe illallah', on kere 'Estağfırullah' derdi. Sonra şunu okurdu: 'Al-lahumma'ğfir lî, vehdinî, verzuknî ve a'finî (-Allahım! Beni bağışla, beni hidayet et, bana rızık ver ve bana afiyet ihsan et)!' Ondan sonra hem dünya hem de kıyamet sıkıntılarından Rabbine sığmırdı'."
9333- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: • "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gece kalktığı zaman 'Allahü ekber' derdi. Sonra şunu okurdu: 'Sübhanekellahümme ve bİ-hamdik ve-tehârekesmük ve-teâlû ceddük velâ ilahe gayruk (= Allahım! Seni teşbih eder ve sana hamdederim. ismin ve Zâtın pek yücedir. Senden başka ilah yoktur).' Ondan sonra şöyle derdi: 'Allahü ekber kebîrû (= Allah yüce olarak en yücedir).'
Sonra da şöyle söylerdi: 'Eâzü billahi's-Semf il-Alîmi mine' ş-şeytânir-racîm min hemzihi ve nefhihî ve nefesihi (= Hakk'ın rahmetinden kovulmuş şeytandan, onun vesvesesinden, kuruntusundan ve büyüsünden her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a sığını-,
nm)'." |Sünen ashabı]
9334- Enes ıadiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bir bedevinin yanından geçti ve onun şöyle dua ettiğini işitti:
'Ey gözlerin görmediği, zanlann karışmadığı, anlatanların anlatamadığı, hadiselerin değişteremediği, belâlardan korkmayan, dağların ağırlığını, denizlerin ölçeğini, yağmur damlalarının ağaçların yapraklarının da sayısını, gecenin karanlığa boğduğu varlıkların, gündüzün aydınlattığı eşyanın da sayısını bİ-len! Kendisinden hiçbir semanın başka bir semayı kapatamadığı, hiçbir yerin başka bir yeri örtemediği, hiçbir denizin, kendi dibini ka-patamadığı hiçbir dağın kökünü kendisinden gizleyemediği (Ulu

Allah!) Ömrümün sonunu hayır eyle, amelimin sonunu da hayu- yap! En hayırlı günüm, sana kavuşacağım günüm olsun!' Ondan sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adam görevlendirip dedi ki: 'Bu adamı namazını bitirince bana getir!' Namazı kılınca geldi ve ona kendisine hediye edilmiş olan bir altın vererek sordu: 'Sen kimlerdensin?' 'Âmir bin Sa'saa oğullanndanım.' 'Sana bu altım neden verdim, biliyor musun?'
'Aramızda akrabalık olduğu için.' 'Evet akrabalığın da bir hakkı vardır, fakat ben bunu sana sırf Allah'a karşı güzel bir sena (övgü)de bulunduğun için verdim' buyurdu." [Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]

SABAH, AKŞAM, UYURKEN VE UYANIRKEN YAPILACAK DUALAR

9335- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Ebû Bekr dedi ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Akşama ve sabaha kavuştuğum zaman yapacak olduğum bir duayı bana söyler misin?'
'Şöyle söyle' buyurdu: 'Allahümme fâtı-re's-semavâti vel-ardi. Alime' l-gaybi ve'ş-şe-hâdeti. Ente Rabbu külli şey'in ve melifcühü. Eşhedü en lâ ilahe illâ ente. Eûzü bike min Şerri' n-nefsi ve şerri' ş-Şeytanı ve şirkini (= Allahım! Ey gaybı ve aşikârı bilen, gökleri ve yeri yaratan! Ey her şeyin Rabbi ve yegâne sahibi! Senden başka tanrı olmadığına şeha-det ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerri ve şirkinden sana sığınırım)' işte sabah-ak-şam bunu söylersin. Yattığın zaman da bunu söylersin'."
[Tirmizî ve Ebû Dâvud.]

9336- Ebû Ayyaş radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin 'La ilahe illallahü vah-dehu lâ şerike leh. Lehü' l-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve alâ külli sey'in kadir' derse, İsmail neslinden bir köle azat etmiş gibi olur. Ayrıca onun için on sevap yazılır, on günahı düşülür ve on derecesi arttırılır.' Aksama kadar da şeytandan korunmuş olur.
Akşamleyin de aynısını söylerse, sabaha kadar öyle olur."
(Râvİ) Hammâd dedi ki: 'Bir adam rüyasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i gördü ve ona 'Ebû Ayyaş senden böyle bir hadis nakletti ne dersin?' diye sorunca: 'Ebû Ayyaş doğru söyledi' buyurdu." |Ebû Dâvud.|

9337- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin ya da akşamleyin 'Allahümme innî asbahtü, üşhidüke ve üşhidü ha-malete Arşike ve melâiketike ve cemîa halki-ke, enneke entellahullezt lû ilahe illâ ente ve enne Muhammeden abdüke ve Resûlüke (= Allahım! Ben sabahladım. Seni ve Arş'ı yüklenenleri, bütün meleklerini ve bütün yarattık-
larını şahit tutuyorum ki, sen gerçekten ilahsın, senden başka ilah da yoktur. Muhammed de senin kulun ve peygamberindir)' derse, Allah onun dörtte birini ateşten azat eder, iki kere söylerse Allah onun yansını ateşten azat eder, üç kere söylerse onun dörtte üçünü Allah ateşten azat eder, dört kere söylerse, Allah onun tümünü ateşten azat eder." |Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]

9338- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashabına sabah ve akşam yapılacak duaları öğreterek buyurdu ki: 'Biriniz sabaha kavuşunca şöyle desin: 'Allahım! Senin izninle sabahladık. Senin izninle yaşıyoruz, senin izninle ölüyoruz. Varış ancak sanadır.' Akşama erişince de şöyle desin:
'Allahım! Senin izninle akşamladık, senin emrinle ölüyoruz, senin hükmünle yaşarız, varış yalnız sanadır'."
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]

9339- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem akşama kavuştuğunda şöyle derdi: 'Akşam oldu. Mülk Allah'ındır. Hamd Allah'a özgüdür. Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nun, hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir.
Rabbim, bu gecenin hayrım, bundan sonrakinin de hayrını senden dilerim. Onun ve ondan sonrakinin şerrinden, tenbetlikten ve bunaklıktan cehennem ve kabir azabından da sana sığınırım.' Sabaha kavuşunca da aynısını söylerdi: 'Sabah oldu; mülk Allah'ındır..'."
[Müslim, Tirmi/.î ve Ebû Dâvud.]

9340- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in kızlarından birinden:
"O sallallahu aleyhi ve sellem, ona şöyle buyurdu:
'(Kızım!) Sabaha kavuşunca şöyle de: 'Sübhanallahi ve-bi-hamdih. Velâ kuvvete illâ billah. Mâ şâellahu kâne vemâ lem yese' lem yekûn. A'lemü ennellahe alâ külli şey'in kadir. Ve ennellahe kadahâta bi-külli şey'in ilmâ (= Allah'ı teşbih ederim, ona hamdolsun. Allah'ın gücünün dışında başka kuvvet yoktur. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz. Biliyorum ki Allah, her şeye muktedirdir. Allah her şeyi ilmi ile kuşatmıştır).'
Bunlun, kim sabahleyin söylerse akşama kadar korunmaya alınır; akşamleyin söylerse sabaha kadar korunmaya alınır'." (Ebû Dâvudj

9341- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabah-akşam 'Radînâ billahi Rab-ben ve bi'l-İslâmi dînen ve bi-Muhammedin Resûlen (= Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed' i kabul edip hoşnut olduk) derse, onu hoşnut kılması artık Allah'a düşer'." |Ebû Dâvud]

9342- Büreyde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin ya ela akşamleyin: 'Alla-hümme ente Rabbî. Lâ İlahe İllâ ente, halektenî ve ene abdü'ke ve ene alâ ahdike ve-va'dike mesteta'tü. Eûzü bİke min şerri mâ sana'tü ebûu leke bi-ni' metike aleyne ve ebûu bi-zenbî fağfir-lî.fe-innehu lâ yağfiru' z-zunûbe illâ ente (- Al-' lahım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Ben senin kulunum. Gücüm yettiğince ben .senin ahdin ve vaadin üzereyim. Yaptıklarımın şerrinden sana sığınırını. Bana olan nimetini itiraf ederim. Günahımı da itiraf ediyorum, ne olur beni bağışla! Çünkü günahları ancak sen bağışlarsın)' deyip de o gün ya da gece ölürse cennete girer." [Ebû Dâvud]

9343- Abdullah bin Gannâm el-Bayâdî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin: 'Allahım! Sabahleyin bana veya yaratıklarından herhangi bir kimseye gelen nimet sendendir. Sen birsin, şerikin yoktur. Hamd de şükür de sana mahsustur' derse o günün şükrünü eda etmiş olur.
Kim de bunu akşamleyin derse o gecenin şükrünü yerine getirmiş olur." |Ebû Dâvud]

9344- Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem sabah-akşam şu kelimeleri asla bırakmazdı.
"AÜahtm, dünya ve âhirette senden afiyet dilerim! Allahım, dinim, dünyam, ailem ve malımda senden af ve afiyet dilerim! Allahım, ayıplarımı ört ve beni korktuklarımdan emin kıl! Allahım, önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden beni koru! Altımdan yerin kaynayıp içine batmaktan da sana sığınırım." |Ebû Davud]

9345- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin: ' Fe-sübhanallahi hîne tümsûne ve hîne tusbihûn. Ve lehül-hamdüfîs-semâvati ve'l-ardi ve aşiyyen ve hîne îüzhirûn (= Aksama ulaştığınızda, sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eristiğinizde göklerde ve yerde hamd O'na mahsus olan Allah'ı teşbih edin)' âyetim (Rûm, 18) okursa o gün kaçırdığını elde eder. Akşamleyin okursa o

gece kaçırdıklarım elde eder." [Ebû Dâvud]
9346- Ebû Mâlik radiyallahu anh'dan: Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sabah,
akşam ve yatarken söyliyebileceğimiz bir duayı bize öğret!" "Şöyle deyiniz!" buyurdu:
"Göklerin ve yerin yaratıcısı, açık ve gizliyi bilen Allahım! Sen her şeyin Rabbisin. Senden başka ilah olmadığına melekler şahitlik ederler. Nefislerimizin kovulmuş şeytanın ve ashabının şerrinden, nefislerimiz aleyhine kötü şeyler yapmaktan veya bir müslümanı kötülüğe sürüklemekten sana sığınırız."
|Ebû Davud]
9347- Buyurdu ki:
"Biriniz sabaha kavuşunca, şöyle desin: 'Asbahnâ ve asbaha'l-mülkü lillahi Rabbi'l-âlemîn. Allahümme innî es'elüke hayra haza'l-yevmi fethahu ve nasrehu ve nûrehu ve berekelehu ve hudâhu. Ve eûzü bike min şerri mâfihi ve şerri mâ ba'dehû (= Allahım! Ben, bugünün hayrını, fethini, yardımını, nurunu, bereket ve hidayetini senden dilerim. (O günün) içindeki ve sonraki şerrinden sana sığınırım)'."
9348- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: O şöyle derdi: "Kim sabahleyin: 'Allahım! Yaptığım herhangi bir yemin, veya yaptığım herhangi bir adağım, ya da söylediğim herhangi bir söz, senin dileğine bağlıdır. Senin dileğin bunların hepsinin önündedir. Dilediğin olur, dilemediğin olmaz. Allahım! Günahımı bağışla benim için ondan vaz geçiver! Allahım! Sen kimi affelmişsem duam onadır. Ki-melânet elmişsem lanetim onadır, derse o gün istisna edilenler arasında olur." |Ebö Davud]
9349- Ebân bin Osman (bin Affân), babasından radiyallahu anlı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin üç kere ' Bismillahillezî lâ yadurru mea ismihî şey'un fi'l-ardı velâ fı's-semâi ve huve's-Semî'ul-Alîm derse, o gününde ona ani bir belâ isabet etmez. Kim de akşamleyin bunu okursa gece ona aniden bir belâ isabet etmez."
Sonra Ebân felç olunca bu hadisi daha önce kendisine nakletmiş olduğu bir adamı gördü. Adam ona hayret içinde bakınca, şöyle dedi:
"Bana neden böyle anlamlı bakıp duruyorsun? Vallahi ben Osman'a iftira etmedim. Osman da bunu 'Peygamber dedi' diye ona iftira etmedi. Lâkin ben bugün bunu okumasını unuttum da onun için başıma bu geldi. Allah kaderini icra etmek için bunu bana verdi."
|Ebû Dâvud ve Tirmizî|
9350- Abdullah bin Habîb radiyallahu anh'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle demiş: "Sabah-akşam 'Kul hüvellahü ehaa" ile Muavvizeteyri i üç kere okursan, her şeye karşı o gün bunlar sana yeter."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
9351- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim sabahleyin, yüz kere 'Sübhanalla-hi'l-Azîmi ve bi-hamdihi' derse, akşamleyin de aynısını yaparsa, hiç kimse o gün onun elde edeceğini elde edemez."
[Buhârî, Müslim ve Ebu Davud.]
9352- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem akşama kavuştuğu zaman, bana şöyle dememi öğretti:
'Allahım! Gecen gelirken, gündüzün giderken, sana dua edenlerin seslen duyulurken, namazlarda huzurunda durulurken, beni bağışlamanı diliyorum'."
|Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.]
9353- Abdurrahman bin Ebzâ, babasından radiyallahu anh:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabahleyin uyandığında şöyle derdi: 'İslâm fıtratı, ihlas kelimesi, Peygamberimiz Mu-hammed sallallahu. aleyhi ve sellem'in dini, müşriklerden olmayan muvahhid babamız ibrahim'in milleti üzerine, hanîf bir müslüman olarak sabaha kavuştuk'." |Rezîn.|
9354- Zeyd bin Sabit radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
ona bir dua öğretmiş ve her gün ailesine onu okumasını emretmiş ve ona şöyle buyurmuştur: 'Sabaha kavuştuğun zaman, söyle de:
'Lebbeyk Allahım! Lebbeyk! Lebbeyk! Sa'deyk! Bütün hayır ellerindedir. Bütün bunlar sendendir, seninledir ve sanadır. Allahım! Söylediğim her sözün, adadığım her adağın, yaptığım her yeminin önünde senin iraden vardır. Dilediğin olur; dilemediğin olmaz. Senin iznin olmadan ne bir kudret ve ne de bir güç olur. Şüphe yok ki, sen her şeye gücü yetensin. Kime dua ettimse, duam onadır; kime de lanet etmişsem lanetim de onadır. Dünya ve âhirette velim sensin. Benî müslü-man olarak öldür ve satihlerin arasına katt-ver!
Allahım.1 Senden, kazaya rıza göstermemi, ölümden sonra sıkıntılı bir hayatı, cemaline bakmak lezzetini, zarar verenin zararına uğramadan, saptırıcının fitnesine kapılmadan iştiyakla sana kavuşmayı niyaz ederim.
Allahım! Zulmetmekten, zulme uğramaktan, tecavüz etmekten veya tecavüze uğramaktan, veya helak edici günah irtikap etmekten, ya da bağışlanmayacak günah işlemekten sana sığınırım.
Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Gayb ve şehadetin bilicisi! Ey celâl ve ikram sahibi! Bu dünya hayatında sana söz veriyorum. Şahit olarak seni gösteriyor ve şehadet ederim ki (şahit olarak sen yetersin), senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen birsin. Hiçbir ortağın yoktur. Mülk senin, hamd sana mahsustur. Sen her şeye kadirsin. Yine şehadet ederim ki, Mu-hammed senin kulun ve Resuluündür. Şehadet ederim ki, vaadin haktır, sana kavuşmak haktır. Cennet gerçektir, cehennem de gerçektir. Vukuunda şüphe olmayan kıyamet de kopacaktır. Kabirlerdekini sen dirilteceksin.
Şuna da şehadet ediyorum ki, eğer sen beni kendi nefsimle başbaşa bırakırsan beni kaybolmaya, ayıp, günah ve hataya terketmiş olursun. Senin rahmetinden başka hiçbir şeye güvenmiyorum. Günahlarımın hepsini affet, çünkü günahları ancak ve ancak .sen bağışlayıp affedersin. Tevbemi de kabul et! Zira ziyadesiyle tevbeleri kabul eden sensin. Esirgeyen de sensin'."
| Ahmed ve Taberânî, Mu'cetmu'I-Kebir'de]
9355- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatarken şöyle söylerdi:
'Düşmanıma yeten, beni barındıran, doyuran, içiren Allah'a hamdolsun. tkramım bana bolca kılan Allah'a hamdolsun. Her hal üzere Allah'a hamdolsun. Her şeyin Rabbi ve sahibi olan Allahım! Ateşten sana sığınırım'." |Ebû Dâvud.|
9356- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, bir adama emredip dedi ki: Yatağına yattığın zaman şöyle de: 'Allahim! Nefsimi yaratan sensin. Onu öldürecek olan da sensin. Onu öldürmek ve yaşatmak sana aittir. Yaşatırsan, onu koru, öldürürsen de onu bağışla! Allahim! Senden af ve afiyet dilerim.'
Ona: 'Sen bunu (baban) Ömer'den mi duydun?' diye sorduklarında, şu cevabı verdi: 'Ben onu Ömer'den daha hayırlı olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den duydum'." |Müslim|
9357- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatağına vardığı zaman, şöyle derdi:
'Bize yedirip İçiren, ihtiyaçlarımızı görüp bizi barındıran Allah'a hamdolsun. İhtiyacını görecek, barınak verecek kimsesi olmayan niceleri vardır'."
[Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud.|

9358-Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahımf Senden dinde sebat, doğrulukta azimet (gayret), nimetine karşı şükür ve doğru bir dil ile selâmet bulan bir kalp dilerim. Bildiğin her (zararlı) şeyin şerrinden sana sığınırım. Bildiğin her (yararlı) şeyin hayrını senden dilerim. Bildiğin her günah için senden mağfiret dilerim. Şüphesiz sen gaypları en iyi bilensin."
(Şeddâd dedi ki:) Peygamber salİallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:
"Herhangi bir müslüman yatağına vardığında, Allah'ın Kitâb'ından bir sûre okursa Allah, ona uyanıncaya kadar koruması için bir melek görevlendirir de uyanıncaya kadar hiçbir şey ona eza veremez." |Tirmizî.]
9359- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatağına vardığı zaman, Muavvizeteyn'i (Fe-lak ve Nâs sûrelerini) ve Kul hüvellahü ehad sûresini okuyup ellerine üfledikten sonra yüzüne ve vücuduna sürerdi. Hastalandığı zaman kendisine böyle yapmamı bana emrederdi." [Nesât hariç, altı hadis imamı.|
9360- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
yatağına vardığı zaman: 'Allahım! Senin adınla yaşıyorum, senin adınla ölürüm' derdi. Sabaha kavuştuğunda da 'Hamd, bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a mahsustur. Zaten dönüşümüz ancak O'na mahsustur' derdi." [Buhârî, Tirmızî ve Ebû Dâvud.]
9361- el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
'Ey falan, yatağına yattığın zaman şöyle de: 'Allahım! Nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işimi sana emanet ettim, (rahmetini) umarak, (gazabından) korkarak sırtımı sana dayadım. Senin cezalandırmana karşı senden başka ne sığınak, ne de kurtarıcı vardır. İndirdiğin Kitâb'a ve gönderdiğin Peygamber'e inandım.' Bunları söyleyip de o gece ölürsen fıtrat üzere ölmüş olursun. Ölmeyip sabaha kavuşursan, hayır ve sıhhat üzere kavuşmuş olursun."
9362- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: 'Yatağına giderken namaza ab-dest alır gibi bir abdest al, sonra sağ tarafına yat! Sonra şöyle de!..'" Benzerim rivayet etti.
Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Bunları en son söyliyeceklerİn eyle (yani daha sonra hiçbir şey konuşma)!"
Dedim ki: "(O ifadeyi) 'Gönderdiğin Resulüne' olarak hatırlıyorum."
"Hayır o, 'Gönderdiğin Peygamber'e' şeklindedir" dedi.
(Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizi]
9363- Huzeyfe radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem uyumak istediği zaman, elini başının altına koyar ve şöyle derdi: 'Allahümme kınîazâbe-ke yevme tecmeu ev teb'asu ibâdeke (= Alla-hım! Kullarını bir araya toplayacağın ya. da dirilteceğin gün beni azabından koru!)'."
[Tirmizî]
9364- Ferve bin Nevfel, babasından, dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bana, yatağıma vardığım zaman söyliyebileceğim bîr şey öğret!" Ona şöyle dedi: "Kul yâ eyyühe' l-kâfirûne sûresini oku! Çünkü o, kişinin şirkten kurtulmasını temin eder."
9365- el-İrbâd bin Sâriye radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
yattığı zaman, henüz uyumadan Müsebbihât'ı (SebbİhisMe rabbike'leri) okurdu ve şöyle derdi: 'Çünkü onların içinde bin âyetten daha üstün bir âyet vardır'."
[İkisi de Tirmizî ve Ebû Davud'a ait]
9366- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Zümer süresiyle Benû İsrail'i okumadan uyumazdı." |Tirmizî.|
9367- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz yatağına vardığı zaman, (uzun) gömleğinin eteği ile onu güzelce çırpsın. Çünkü kişi yatakta geride ne bıraktığını bilemez. Sonra şöyle desin: "Rabbim yanımı yatağa senin adınla koydum, seninle kaldıracağım. Şayet ruhumu alırsan ona merhamet et, bırakırsan salih kullarını koruduğun şeyle onu da koru!"
|Buhârî, Müslim ve Tirmizi]
9368- Ebû Davud ise hadisin metnindeki "Geride ne bıraktığından" kavlinden sonra şunu ekledi: "Sonra sağ tarafına yatsın."
9369- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem,
birimiz uyumak istediğinde, sağ yanımız üzerine yatıp şöyle dememizi emrederdi: 'Göklerin, yerin Rab/yi, Büyük Arş' in Rabbi, Rabbi-miz ve her şeyin Rabbi! Taneyi ve çekirdeği yaran, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'ân'i indiren Al-lahım! Her hareket eden ve perçeminden tuttuğun her varlığın seninden sana sığınırım. Allahım! Sen kendisinden önce hiçbir şey bulunmayan Evvelsin. Senden sonra hiçbir şey bulunmayan Âhir'sin. Üstünde hiçbir şey olmayan Zahir'sin. Ötesinde hiçbir şey bulunmayan Bâtınsın. Borcumun ödenmesi için bana kolaylık ver ve fakirlikten bizi müstağni kil!'" |Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvüd.l
9370- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gece uyandığı zaman, şöyle derdi:
'Allahım! Seni hamdinle tenzih ederim, senden başka ilah yoktur. Günahımdan dolayı senden af dilerim. Senden rahmetini dilerim. Allahım, ilmimi artır, bana hidayet verdikten sonra kalbimi doğru yoldan saptırma! Katından bana bir rahmet ihsan eyle! Sen Veh-hûb'sın'." [Ebû Dâvud.l
9371- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yatağına vardığı zaman, üç kere 'Estağfirullahellezî la ilahe illa hüve'l-Hay-yu' l-Kayyûm ve etûbu ileyh (= Kendisinden başka tanrı olmayan, Hayy ve Kayyûm olan Allah'tan mağfiret dilerim ve ona. tevbe ederim)' derse, ağaç yapraktan kadar, Âlic kumları kadar, dünya günlerinin sayısı kadar dahi olsa günahları bağışlanır." |Tirmizî]
9372- Ubâde radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve seflem buyurdu:)
"Gece uykusu kaçan (yahut bir sebeple uyanan) kimse eğer: 'LÛ ilahe illallahü vah-dehu lâ şerike leh, lehü"l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir' dedikten sonra 'El-hamdü lillahi ve sübhanallahi val-lahu ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billalı deyip 'Allahım beni bağışla!' derse, duası mutlaka kabul olunur. Eğer abdest alarak namaz kılarsa namazı da kabul edilir."
[Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvud.]
9373- Ebû'l-Ezher el-Enmârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gece yatağına vardığı zaman şöyle derdi: 'Bismillah, yanımı yatağıma koydum. Allahım, benim günahımı bağışla! Şeytanımı uzaklaştır, rehin bağlarımı çöz ve beni yüce meclislerde kıl!" |Ebû Dâvud.]
9374- AH radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatarken şöyle derdi:
'Allahım, alnından tuttuğun her camlının şerrinden tam olan kelimelerinle Kerîm Cemâline sığınırım. Allahım! Borçları ve günahı sen temizlersin. Allahım! Senin ordun asla bozguna uğramaz. Senin vadinde de asla muhalefet olmaz. Servet sahibinin serveti, sana kulluk etmedikçe fayda vermez. Seni teşbih eder ve sana hamdederiz'." [Ebû Dâvud.l
Derim ki: Nevevî'nin Ezkâr'mda bunu Nesâî'nin de rivayet ettiği geçmektedir.
9375- Büreyde radiyallahu anh'dan: "Hâlid bin el-Velîd, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gece uyuyamadığıni söyledi. Bunun üzerine ona şu duayı okumasını emretti: 'Allahım! Yedi kat göklerin ve onların gölgelediklerinin Rabbi! Yerlerin ve

taşıdıklarının Rabbi! Şeytanların ve onların azdırdıklarının Rabbi! Bütün yarattıklarının şerrine karşı bana koruyucu ol! Öyle ki, onların hiçbirisi üzerime saldırmasın. Senin koruduğun aziz olur. Senin övgün yücedir. Senden başka ilah da yoktur. İlah olarak sadece sen varsın'." |Tirmizî.l
9376- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz uykuda korktuğu zaman şöyle desin: 'Allahım! Tastamam olan kelimelerine; gazabından, azabından, kullarının şerrinden, şeytanların sataşmalarından ve yanıma gelmelerinden sığınırım!' Böyle derse kendisine hiçbir şey zarar veremez." Abdullah (b. Amr) bunu (ailesinden) erginlik çağma ermiş olan çocuklarla, erginlik çağına ermeyenlerine öğretir, okumalarını tavsiye eder ve bir kağıda yazıp (çocuğun) boynuna takardı. |Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
9377- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"KİŞİ yatağına vardığı zaman, bir melek ile bir şeytan yanına koşarlar. Melek ona: 'Hayırla bitir!' derken; şeytan: 'Şer ile bitir!' der. Eğer Allah'ı zikrederek uyursa, melek onu korumasına alır.
Uyandığı zaman, melek: 'Haydi hayırla başla!' der; şeytan ise: 'Haydi şer İle başla!' der. Eğer: 'Benim ruhumu öldürmeyip tekrar bana iade eden Allah'a hamdolsun. Gökleri ve yeri zail olmaktan koruyan Allah'a hamdolsun. İzni olmaksızın göğün yere düşmesi söz konusu olmayan Allah'a hamdolsun!' derse ve yatağından düşüp Ölürse, cennete girer." |Rezîn ve lafzı ile Ebû Ya'lâ.|

EVE VE MESCİDE GİRİP ÇIKARKEN OKUNACAK DUALAR, MECLİSTE VE YOLCULUKTA OKUNACAK DUALAR
9378- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, evinden çıkarken şöyle derdi: 'Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim. Allahım! Zillete düşmekten, sapıklığa düşmekten, zulmetmekten, zulme uğramaktan, cahillikten, hakkımızda cehalete düşülmesinden sana sığınırız'." [Sünen ashabı.]
9379- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi evinden çıkarken 'Bismillahi tevek-keltü alallahi lâ havle velâ kuvvete illâ billah (= Allah'ın adıyla başlarını, Allah'a güvendim. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir)' derse, kendisine şöyle denilir: 'Bu sana yeter; doğruya erdin, muhafaza edildin ve korundun. Ayrıca ondan şeytan uzaklaşır'." |Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tİrmizî.]
9380- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim evinden namaza çıkarken: 'Alla-htm! Senden isteyenlerin hakkı için sana doğru şu (evden namaza) çıkışım için senden diliyorum. Biliyorsun beni evimden namaza çıkartan ne kötü bir niyet, ne kibir ne de gösteriş ve riyadır. Ben sadece günahlarımdan kaçmak ve sana varmak için çıktım. Rahmetini umarak, azabından korkarak çıktım. Rızanı talep etmek, gazabından korunmak için çıktım. Rahmetinle beni ateşten kurtarmanı diliyorum' derse, kendisi için Allah'tan mağfiret dileyecek olan tam yetmiş bin melek görevlendirir. Namazını bitirinceye kadar ona Allah, cemâli ile tecelli eden" [Rezîn ve İbn Mâce]
9381- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim evinden mescide çıkıp: 'Şeytandan Azîm olan Allah'a ve kadîm olan saltanatına sığınırım. Rabbim olan Allah'a güvenirim, işimi Allah'a havale ettim. Güç, kuvvet ve hareket ancak Allah iledir' derse, melek ona şöyle der:
"Korumaya alındın, hidayet edildin ve korundun." |Rezîn.|
9382- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz mescide girdiğinde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e selâm versin ve şöyle desin: 'Allahım! Beni huzurundan kovulan şeytandan koru!'" JİbN Mâce.]
9383- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mescide girdiğinde şöyle derdi: 'Taşlanarak kovulmuş olan şeytanın şerrinden yüce Allah'ın vechine ve ezeli olan saltanatına sığınırım.' Bunu dediği zaman Şeytan: 'Günün kalan kısmında da korunmuştur' der." [Ebû Dâvud]
9384- Ebû Üseyd ve Ebû Katâde radiyallahu anhumâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz mescide girdiğinde: 'Alladım! Bana rahmetinin kapılarım aç!' desin. Biriniz mescidden çıktığı zaman: 'Allahım! Ben senin fazlından diliyorum' desin."
[Müslim ve Nesaî]
9385- Ebû Dâvud İse başlangıcına şunu ekledi: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'e selâm versin ve şöyle desin, -aynım zikretti-"
9386- Tirmizî'nin rivayeti: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Falıma radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem, mescide girdiği zaman şöyle derdi: 'Rabhim! Günahlarımı bağışla ve bana rahmetinin kapılarını aç!' Mescidden çıkarken şöyle derdi: 'Rabbiml Günahlarımı bağışla ve bana fazlının kapılarını aç!'"
9387- Ebû Mâlik el-Eş'arî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişi evine girerken, şöyle desin: 'Allahım! Senden iyi bir giriş ve iyi bir çıkış dilerim. Allah'ın adıyla girdik, Allah'ın adıyla çıktık, RabbİmiZ Allah'a tevekkül ettik.' Sonra da evde olan hane halkına selâm versin."
|Ebû Dâvud.]
9388- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim, faydasız sözler konuşulan bir mecliste oturup, kalkmadan önce: ' Sübhânekella-hümme ve-bi-hamdik. Eşhedü en lâ ilahe illâ enle, estağfıruke ve etûbu ileyke (= Allahım, hamilinle beraber seni tenzih ederim. Senden başka ilah olmadığına şehadet ederim. Senden mağfiret diler ve sana tevbe ederim)' derse o mecliste olan günahlarını Allah bağışlar." [Tirmizî]
9389- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Birkaç kelime vardır ki, her kim o kelimeleri meclisinden kalkmadan önce üç kere söylerse, (orada işlediği) günahlarına o kelimeler keffâret olur. Onları hayır ve zikir meclisinde söylerse, yazılara vurulan bir mühür gibi o meclis o kelimelerle mühürlenir. İşle o kelimeler de şunlardır:
'Sübhanekellahümme ve bi-hamdike. Lâ ilahe illâ ente, estağfiruke ve-etûbü ileyke (= Âllahım! Seni hamdinle teşbih ederim. Senden başka ilah yoktur. Senden mağfiret diler ve sana tevbe ederim)'." |Ebû Dâvud]
9390- İbn Ömer radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bîr meclisten kalkmadan önce yüz kere şunu söylediği sayılırdı: 'Rabbim beni bağışla, tev-bemi kabul et! Çünkü çokça tevbe kabul eden ve Rahim olan sensin, sen'." |Ebû Dâvud veTirmİzî.|
9391- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashabına şu duayı yapmadan, bir meclisten kalktığı az görülürdü:
'Allahım! Sana karsı islenecek günahlarla aramızda perde alacak korkundan, bizi cennetine ulaştıracak taaîından, dünya musibetlerine tahammülü kolaylaştıracak olan yakin-
den bir parça bize nasip et! Bizi yaşattıkça, kulaklarımız, gözlerimiz ve gücümüzden bizi faydalandır! Aynı şeyi gelecek olan soyumuza da nasip et! Bize zulmedenlere karşı intikamımızı aldır! Düşmanlarımıza karşı bize yârdım et! Musibetimizi

dinimizde kılma! Dünyayı en büyük gayemiz eyleme! ilmimizi de ona hasrettirme! Bize açmayanları üzerimize musallat kılma!'" |Tirmizî.l
9392- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir harpten ya da hacdan veyahut umreden dönerken, yerin her yüksek tepesinde üç kere 'Allahu ekber' diye tekbir getirip şöyle derdi: 'Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh, le-hü'I-mülkü ve lehü'l-hamdü ve huve alâ külli şey'in kadîr (= Ortağı olmayan, tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Mülk O'nundur, hamd yalnız O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter)' (Yolculuktan selâmetle) dönüyoruz, (günahlarımızdan) tevbe ediyoruz, bizler ancak Rabbimize ibadet, secde ve hamd edicileriz. O, vaadinde sadıktır. (Bu) kuluna yardım ihsan etmiştir ve ancak O, tek başına (düşman) ordularını perişan etmiştir."
[Nesâî hariç altı hadis imamı. |
9393- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sefere çıkarken devesinin üstünde iyice yerleştiği zaman Allah'a hamdeder ve O'nu teşbih eder, üç kere de tekbir getirdikten sonra şöyle derdi: 'Bunları bize râm eden Allah'ın sânı yücedir. Yoksa biz bunlara güç yetire-mezdik. Şüphesiz biz Rabbimize dönücüleriz. Allahım! Bizim bu yolculuğumuzda nenden iyilik, takva ve razı olacağın ameller dileriz. Allahım! Bizim şu yolculuğumuzda bize kolaylık ver! Onun uzaklığını dür (kısalt)! Allahım! Sen seferde koruyucumuz ailemiz hakkında da dayanağımızstn. Allahım! Ben yolculuğun meşakketlerinden, mal ve aile hakkında üzücü sonuçlardan, sana sığınırım'."
Dönerken de bunları söylerdi. Ancak şunları da ilave ederek: '(Seferden) dönücüleriz,
(O'na) tevbe edicileriz, ibadet edicileriz, secde edenleriz ve Rabbimize hamd edicileriz'."
[Muslim, Tirmizî ve Ebû Dâvud]
9394- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sefere çıkarken özengiye ayağını bastığı zaman, şöyle derdi: 'Bismillah. Allahım! Sen yolculukta koruyucusun, ailem hakkında da-yanağımsın. Allahım! Yeryüzünde bizi hızlı kıl ve yolculuğu kolaylaştır! Allahım! Seferin (gidişin) yorgunluğundan, dönüşün sıkıntısından ve (döndükten sonra) aileyi ve malı kötü halde görmekten sancı sığınırım.
9395- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem seferde olup da seher vaktine girdiğinde şöyle derdi:
'İşiten (şu sözümü) başkalarına iletsin. Nimetlerinden ve güzel imtihanından dolayı Allah'a hamdederiz. Ey Rabbimiz! Bize sahip ol ve koru! Bize bolca ihsan et! Bunları Cehennemden Allah'a sığınarak söylüyorum'."
[Müslim ve Ebû Dâvud]
9396- Enes radiyallahu anh'dan:
"Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Ben yolculuk yapmak istiyorum, beni azıklarıdır!1 dedi. Şöyle buyurdu: 'Allah sana azık olarak takvayı versin!' Adam yine: 'Biraz daha' deyince, bu defa: 'Allah günahını bağışlasın!' dedi. 'Babam annem sana feda olsun! Ne olur biraz daha!' diye yalvardı.
'Nerede olursan, ol (Allah) sana hayrı ko-laylaşttrsın! buyurdu." [Tirmizî]
9397- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "O, yola çıkmak üzere olan bir adama dedi ki: 'Gel seni Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bizi uğurladığı gibi uğurlayayım: 'Estevdiullahe dîneke ve emâneteke ve havâ-time amelike (- Dinini, emanetini ve amelinin sonuçlarını Allah'a emanet ederim).' Haydi
kabul edip hoşnut oldum, de!' Adam da: 'Kabul edip, hoşnut oldum' dedi. Sonra dedi ki: 'Haydi sen de bana sana dediğim gibi, söyle!' O adam da aynısını söyledi."
9398- Diğer rivayet:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamı uğurlarken elinden tutardı ve elini adam bırakmcaya dek bırakmazdı."
[Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizi]
9399- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yola çıkıp da gece olduğu zaman şöyle derdi: 'Ey yer! Benim rabbim de, senin Rabbin de Allah'tır. Senin şerrinden senin içinde yarattıklarının şerrinden, üzerinde gezip dolaşanların şerrinden Allah'a sığınırım. Arslan ve yırtıcı hayvanlardan yılan ve akrepten, beldenin sakinlerinden anne-baba ve onların çocuklarının şerrinden sana sığınırım'." [Ebû Dâvud]
9400- Havle bİnt Hakîm radiyallahu an-hâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bir kimse bir yerde konaklayıp da: 'Eû-zü bİ-kelimâtillahi't-tâmmâtİ min şerri mâ ha-lak' (= Yaratmış olduğu şeylerin şerrinden Allah'ın tastamam kelimelerine .sığınırım) derse, o yerden kalkıp gidinceye dek hiçbir şey ona zarar veremez."
[Mâlik, Müslim ve Tirmizî.]
9401- Abdullah bin Sercis radiyallahu anlı Man:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıktığında seferin (gidişin) yorgunluğundan, dönüşün sıkıntısından, toparlanmadan sonra dağılmaktan mazlumun ânından, ve (döndükten sonra) aileyi, ve malı kötü halde görmekten Allah'a sığınırdı."
| Müslim, Tirmizî ve Nesâî.l
9402- Osman radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gerek sefer, gerekse başka bir maksatla evinden çıkan herhangi bir müslüman, çıkarken: 'Allah'a inandım ve O'na sarıldım, O'na güvendim. Güç, kuvvet ve hareket ancak Allah iledir' derse o, çıkışın en hayırlısı ile rızıklan-dırılır ve o çıkışın şerri (kötülüğü) ondan uzaklaştırılır."
Ahmed, Osman'dan nakleden (adı belirsiz) bir râvi kanalıyla.
9403- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sefere çıkarken: 'Allahım! Senin yardımınla hareket ederim, senin yardımınla kıpırdarım, senin yardımınla yürürüm' derdi." [Ahmed ve Bezzâr.|
9404- el-Hüseyin bin Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Gemiye binip denize açılan ümmetimin boğulmağa karşı güvencesini ancak şöyle demeleri sağlar: '(Nuh dedi ki:) Onun yürümesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim, Gafur'dur, Rahim'dir fHûd, 41). Allah'ın kadrini hakkıyla takdir edemediler'." (En'âm, 91)
[Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.]
9405- Utbe bin Gazvân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İssız bir yerde olan biriniz bir şey kaybederse ya da bir yardım isterse şöyle desin: 'Ey Allah'ın kulları! Bana yardım edin, ey Allanın kulları! Bana yardım edin! Ey Allah'ın kullan tutun!' Çünkü bizim göremediğimiz nice Allah'ın kulları vardır." Bu husus, tecrübe edilmiştir. [Taberânî, Mu'cemu't-Kebîr'âs zayıf bir senedie. |
9406- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah' in yeryüzünde, hafaza meleklerinden başka ağaç yaprağından düşenleri yazan melekleri vardır. Sahrada birinizin başı derde girdiği zaman: 'Ey Allah'ın kulları! Bana yardım edin!' diye seslensin." [Bezzâr.]
9407- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sahrada birinizin hayvanı kaçtığı zaman, şöyle seslensin: 'Ey Allah'ın kullan yakalayın! Ey Allah'ın kulları yakalayın!' Çünkü Allah'ın yeryüzünde hazır kuvvetleri vardır. Onu tutarlar." |Ebû Ya'lâ ve Taberânî, Mu'ce-mu'l-Kebir'de zayıf bir senedle.]

9408- İbn Ömer radiyallahu anh'dan:
O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'den yitik hakkında şunu rivayet etmiştir. O, bu hususta şöyle dua ederdi: 'Ey yitiği geri getiren, yoldan çıkana hidayet veren Alla-hıml Kudretinle ve .saltanatınla yitiğimi geri çevir/ Çünkü o, senin vergin ve ihsanından-
dır'." [Taberânî hafi bir senedle.]
9409- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yeryüzünde bir tepeye çıktığı zaman, şöyle derdi: 'Allahım! Senin şerefin bütün şereflerin üstündedir. Her durumda hamd sana olsun'."
lAhmed ve Ebû Ya'la.|
9410- Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Cübeyr! Sefere çıktığında, herkesten (kılık kıyafet yönünden) daha iyi durumda ve herkesten daha çok azık sahibi olmak ister misin?"
"Evel. Babam ve annem sana feda olsun!" dedim.
"Öyleyse şu beş sûreyi oku: 'Kul yâ eyyü-he' l-kâfırûn, Izâ câe nasrullahi, Kul hüvalla-hü ehad, Kul eûzü bi-Rabbi' l-felak, Kul eûzü bi-Rabbinnâs.' Her birine başlarken 'Bismil-lahirrahmaıirrahim' ile başla, bitirirken de yine Besmele ile bitir" buyurdu.
Cübeyr dedi ki: "Malı çok olan zengin biriydim. Sefere çıkarken kılık bakımından en düşükleri, azık bakımından da en az azığı olanı idim. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-
lem'in bana öğrettiklerini okuduğum zaman, seferimden dönünceye dek, en gösterişlileri ve en çok azığı olanları oldum."
[Ebû Ya'lâ hafi bir senedle.|
9411- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile sefere çıkardık, gördüğü bir kasabaya girmek istediği zaman üç kere şöyle derdi: 'Allahım! O kasabayı bize mübarek eyle! Bizi ahalisine sevdir! Ahalisinin salihlerini de bize sevdir!'" [Taberânî, Mu' cemu'l-Evsat]
9412- Ebû Saîd radiyallalıu anh'dan: "Hendek günü dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Can boğaza geldi; bir şey söyliyelim mi?'
'Evet. Şöyle deyin, buyurdu: 'Allahım! Ayıp ve kusurlarımızı ört! Korkumuzu güvenceye çevir!'
Allah hemen düşmanlarımızın yüzüne dayanılmaz bir kasırga estirdi ve rüzgârla onları hezimete uğrattı." [Ahmed ve Bezzâr.]

SIKINTILI DURUMLARDA (OKUNAN) İSTİHARE, EZBERLEME, YEME, İÇME VE GİYME DUALARI
9413- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
üzüntülü ve kederli durumlarda şöyle derdi: 'Lâ ilahe illallahu'l-Azîtnu'l-Halîm. Lâ ilahe illallahu Rabbü' l-Arşi'l-Azîm. Lâ ilahe illalla-hii Rahbü's-semavâti ve Rabbü'l-ard. Lâ ilahe illallahu Rabbu'l-Arşi'l-Kerîın (- Azamet ve vakar sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Ancak büyük Arş'in sahibi Allah vardır. Göklerin Rab-bi. Yerin Rabbi ve Arş'in Rabbı olan Allah'tan başka ilah yoktur)'." [Buhârî ile Müslim.!
9414- Tirmizî ise, duanın metnindeki "arz (yeryüzünden) sonra" bunu, Lâ ilahe illal-lah'sız olarak nakletti.
9415- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Namaz vaktinin dışında neden mescidde oturduğunu görüyorum, ey Ebû İlmâme?"
"Kurtulamadığım üzüntüler ve ödeyemediğim borçları düşünüyorum, ey Allah'ın Resulü!"
"Sana bir söz öğreteyim mi? Onu okuduğun zaman Allah senin hem kederini giderir, hem de borcunu ödemende kolaylıklar ihsan eder" buyurdu.
"Evet, ey Allah'ın Resulü!" dedim.
"Sabah-akşam şöyle de", buyurdu: 'Ey Al-lahım! Gam ve kederden sana sığınırım. Acizlik ve tenbellikten sana sığınırım. Korkaklıktan ve cimrilikten, borcun baskısından ve adam(dü.y man)ların zorlamasından sana sığınırım."
Dediğini uyguladım. Allah hem üzüntümü giderdi ve hem borcumu Ödeme imkan ve kolaylıkları ihsan etti. |Ebû Dâvud.]
9416- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir şeye üzüldüğü zaman, şöyle derdi: 'Yâ Hayyü yâ Kayyûm! Bi-rahmetike estağİsâ' (= Rahmetinle yardım diliyorum)' Sonra şunu ilave etti: 'Ey Celâl ve ikram sahibi olan Allah' diyerek yalvarın!'" |Tirmizî.]
9417- Esma bint Umeys radiyallahu an-hâ'dan:
"Bana Peygamber sallallahu aleyhi ve se!-lem dedi ki: 'Sana birkaç kelime öğreteceğim, üzüntü anında söylersin: 'Allah'a sığınırım, Allah'a sığınırım, O benim Rabbimdir. Ona hiçbir şeyi ortak koşmam'." [Ebû Davud]
9418- Abdurrahman bin Ebî Bekre radiyallahu anh'dan:
"Babama dedim ki: 'Babacığım her sabah ve her akşam üç kere: 'Allahım! Bedenime afiyet ver! Allahım, kulağıma afiyet ver! Allahım, gözüme afiyet ver! Senden başka hiçbir ilah yoktur' diyorsun. Acaba bunun sebebi nedir?'
'Yavrum, Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem'in bunlarla dua ettiğini duydum, onun sünnetini yapmaktan hoşlanıyorum'."
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]
9419- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallailahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kimin üzüntüsü çok olursa şöyle desin; 'Allahım! Ben senin kulunum, erkek kulunun (babamın) ve kadın kulunun (annemin) oğluyum. Senin avucundayım. Perçemim senin elindedir. Hakkımda hükmün geçerlidir. Hakkımdaki hükmün de adildir. Kendini adlandırdığın, ya da Kitâb'tnda indirdiğin veyahut gayb varlıkları İçinde onu kendine tercih edip sakladığın her bir isminin hürmetine, Kur'ân-ı Azîm'i, kalbimin baharı, üzüntü ve kederimin cilâsı kılmanı senden diliyorum.' Bunu kim söylerse Allah onun üzüntüsünü giderir ve kederini feraha (sevince) döndürür." |Re/în.|
9420- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem
bir şey yapmak istediği zaman: 'Allahım, benim için sen seç!' diye dua ederdi." |Tirmizi Ancak isnadının zayıf olduğunu söyledi.]
9421- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem
bize 'Bir işi yapmak istediğimiz zaman, şöyle deyin, derdi: "Allahım! İşte (dinde) sebatı, doğruluğa gayreti senden dilerim. Nimetine Şükretmemi ve ibadetini güzel bir şekilde yerine getirmemi senden niyaz ederim. Doğru bir dil ve selâmete ermiş bir kalp senden niyaz ederim. Allahım! Hakkımda bildiğin şeyin şerrinden sana sığınırım. Hakkımda bildiğin günahımı bağışlamanı senden dilerim'."
|Tirmizî.l Bu daha Önce istihare namazı duası olarak geçmişti.
9422- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem ile otururken Ali gelip şöyle dedi: 'Babam anam sana feda olsun! Bu Kur'ân göğsümden uçup gidiyor. Onu ezberimde tutamıyorum.'
Bunun üzerine Peygamber sallailahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: 'Ey Ebu'l-Hasan! Allah'ın sana fayda vereceği ve öğrendiklerini göğsünde (ezberinde) tutmanı sağlayacak (bazı) kelimeler (sözler) öğretmemi ister misin?
'Evet ey Allah'ın Resulü, öğret!' deyince, şöyle buyurdu:

'Cuma gecesi olduğu zaman, gecenin son üçte bir kısmında kalkabilirsen ki o, (meleklerin) şahit olduğu zamandır, onda yapılan dualar kabul edilir. Yusuf kardeşimin babası (Ya'kûb) oğullarına: 'Sizin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim, hele cuma gecesi bir
gelsin' demişti. İşte sen de kalk, o saatte kal-kamazsan ortasında kalk; ortasında kalka-tnazsan başında kalk ve dört relc'at namaz kıl! Birinci rek'atında Fatiha ile Yasin sûresini, ikinci rek' atınında Fatiha ile Hâmîm (Du-hân), üçüncü rek'atında, Fatiha ile Elif-lâm-mîm, (es-Secde), dördüncü rek'atında ise Fatiha ile Tebâreke (el-Mufassal) okursun. Ta-hiyyatı bitirdiğin zaman, Allah'a hamdet, O'nu güzelce öv! Bana ve diğer peygamberlere de salavat getir! Erkek-kadın tüm mü'min-ler için Allah'tan mağfiret dik! imanla seni geçen kardeşlerin için de mağfiret dile! Sonra bütün okuduklarının sonunda şu duayı söyle: 'Allahtm! Bana günahları, beni hayatta bıraktığın sürece ebediyyen terkettirecek şekilde merhamet eyle! Faydası olmayan şeylere yöneldiğim için bana acı! Seni benden razı kılacak şeylere yönelmemi bana sağla! Allahım! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan celâl ve ikram sahibi! Ey kendisine dil uzatılamayan izzet sahibi! Ey Allah, ey Rahman! Celalin ve
Cemalinin nuru hakkı için senden kitabını bana öğrettiğin gibi hafızamda tutmamı ve razı olduğu şekilde okumamı nasib etmeni istiyorum. Ey Allah, ey Rahman! Senden Kitûb'ınla gözlerimi aydınlatmanı, onunla dilimi açmanı, onunla kalbimi yarmanı, göğsümü ferahlatmanı, bedenimi yıkamanı diliyorum. Zira hakkı bulmakta ancak sen yardımcı olursun, onu bana ancak sen verirsin. Güç, kuvvet ve hareket ancak Alah iledir'."
Ey Hasan'in babası! Bunu üç yahut beş, yahut yedi cuma yaparsan Allah' in izniyle kabul olunur. Beni hak ile gönderene yemin ederim ki, bu duayı yapan hiçbir mü'min kabul olunmaktan mahrum kalmamıştır.'
İbn Abbâs dedi ki: Beş veya yedi gün sonra Ali aynı meclise gelip şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! Dört âyet ezberlediğim zaman çok geçmeden unuturdum, şimdi kırk veya benzeri miktarda âyet ezberliyorum da unutmuyorum, sanki Allah'ın Kitabı gözümün önündeymiş gibi oluyorum.
Senden hadis dinliyordum, tekrar ediyordum, çok geçmeden unutuyordum, şimdi ise senden birçok hadisler duyuyorum, ezberliyorum tek harfini bile kaçırmıyorum, hafızamdan gitmiyor.' Bunun üzerine Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: 'Kabe'nin Rabbi hakkı için Ebû'l-Hasan tam mü'mindir'." |Tirmizî.|
9423- Ebû Bekr radiyallahu anh'daıı: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şu duayı öğretti: 'Allahım! Ben sana, Peygamber' in Muhammed, dostun İbrahim, kurtardığın Mûsâ, ruhun ve kelimen İsa fuıkkı için, Musa'nın Tevrat'ı, İsa'nın İncil'i, Davud'un Zebur'u ve Muhammed'in Furkân'ı hakkı için, vahyettiğin her vahiy, hükmettiğin her hüküm hakkı için niyaz ederim. Yine sen-
den; Kitâb'ında indirdiğin ve kendine seçip sakladığın her isminle yalvarırım. Ehad, Sa-med, Vitir, Tâhir ve Tuhr isimlerinle yalvarırım. Azametinle, kibriyânla, cemâlinin nuru ile, bana Kur'âtı' ı öğretmeni, ilmi öğretmeni, onu etime, kanıma, kulağıma, gözüme karıştırmanı; güç ve kudretinle vücudumu O'na amade etmeni, niyaz ederim. Çünkü sensiz ne güç olur ve ne de hareket'." |Rezîn]
9424- Ebû Saîd radiyailahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yemek yediği zaman ya da su içtiği zaman şöyle derdi:
'el-Hamdü lillahillezî et'amenâ ve-sakânâ ve cealanâ mine'l-müslimîn (= Bize yediren, içiren ve bizi müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun)'." [Tirmizî ile Ebû Dâvud.l
9425- O (Ebû Dâvud), Ebû Eyyûb'dan şu şekilde rivayet etmiştir:
"el-Hamdü lillahı Uezî et'ame ve saka ve-sevveğâhu ve ceale lehu mahrecâ (= Yediren, içiren, çiğnetip yutturan ve onun için bir çıkış yolu var eden Allah'a hamdolsun)."
9426- Ebû Ümâme radiyailahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi:
'Çok, temiz, bereketli, yeterli görülmeyen ve terkedilmeyen ve kendisinden müstağni olunmayarak yapılan hamd, Rabbimiz Allah'a mahsustur'."
[Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvud.l
9427- Muâz bin Enes radiyailahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir yemek yeyip de sonra: 'Bana bu yemeği yediren ve benden hiçbir güç ve kuvvet sâdır olmadan bu yemeği bana rızık olarak veren Allah'a hamd olsun' derse, geçmiş günahları bağışlanır." [Tirmizî.]
9428- Ebû Dâvûd şunu da ekledi:
"Kim bir elbise giyip de: 'Benden hiç bir güç ve kuvvet sâdır olmadan bu elbiseyi bana giydiren Allah'a hamdolsun' derse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır."
9429- Âişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamberimize sallallahu aleyhi ve sel-lem'e, yiyecek, içecek, hatta ilâç getirilip, yediği ve içtiği zaman mutlaka şöyle dua ederdi: 'Bizi hidayete erdiren, bize yediren, bize içiren, bize nimet veren Allah'a hamdolsun. Allah en büyüktür. Allahım! Her türlü şerre karşı bize nimet verdin. Sabah-akşaın ondan dolayı (nice) hayırlara nail olduk. Senden onun tamamını ve şükrünü dileriz. Senin hayrından başka hayır yoktur. Senden başka ilah da yoktur. Sen salihlerin ilahı. Alemlerin Rabbisin. Allah'ın dilediği (olur), güç ancak Allah iledir. Allahım, bize verdiğin nzıklan mübarek kılıp çoğalt! Bizi ateşin azabından koru!'"
Mâlik bunu Urve'den onun fiilî olarak nakletti.
Rezîn ise, ondan, o da Aişe'den benzerini rivayet etti.
9430- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve Hâlid bin el-Velîd'le birlikte Meymû-ne'nin yanma girdi. (İbn Abbâs anlatıyor:) O, bize bir kapta süt getirdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içti, ben sağındaydım, Hâlid bin el-Velîd ise solundaydı.
Bana dönüp: 'İçme sırası sende, fakat istersen Hâlid'e verebilirim' deyince, şöyle dedim: 'Senin artığını içmek için kimseyi kendime tercih etmem.'
Ondan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Allah kime yemek ihsan ederse, söyle dua etsin: 'Allahtm! Bu yemekte bize bereket ver ve ondan daha iyisini bize yedir!'
Allah kime su ihsan etmiş ise o da söyle dua etsin: 'Alla-hım, bunda bize bereket ver ve artır!"
Çünkü sütten başka hem yemek, hem de su yerini tutacak hiçbir şey yoktur'." . [Ebû Dâvud ve Tirmizî.]
9431- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Sa'd bin Ubâde'ye gitti. O'na ekmekle zeytinyağı getirdi, yedi. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Oruçlular sizde iftar etti. Yemeğinizi iyiler yedi. Melekler sizin için Allah'tan bağışlanma dilediler'."
9432- Câbir radiyallahu anh'dan: "Ebû'l-Heysem bin et-Teyyihân bir yemek yaptı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabını davet etti. Yemek yeyip sofradan kalktıklarında Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:
'Haydi, kardeşinize bunun karşılığım verin/' buyurdu.
'Bunun karşılığı nedir, ey Allah'ın Resulü?' diye sorduklarında şöyle buyurdu: 'Kişi bir kimsenin evine girdiğinde, yemeğini yeyip suyunu da içip ona dua ederse, işte bu, onun karşılığı olur'," [İkisi de Ebû Davud'a ait]
9433- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elbisesini yenilediğinde 'Bu gömlektir, bu sarıktır, ya da cübbedir' diyerek eşyanın adını söyleyerek şöyle dua ederdi:

'Allahım! Hamd, ancak sana mahsustur. Senden onun ve kullanımının hayırlısını (Allah'a itaat amacıyla kullanılmasını) dilerim. Onun ve kullanımının şerrinden (Allah'a isyan amacıyla kullanılmasının) sana sığınırım'." [Tirmizî ve Ebû Dâvud. |
9434- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim yeni elbise giyip de: 'Onunla avretimi örttüğüm, giyip güzelleştiğim elbiseyi bana giydiren Allah'a hamd olsun' derse, sonra eskittiği elbiseyi alıp tasadduk edene, yaşarken de, Öldükten sonra da o kişi Allah'ın himayesi, hıfzı ve korumasında olur." [Tirmizî.]
9435- Ebû Rafı radiyallahu anh'dan (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Birinizin kulağı çınlarsa, beni hatırlayıp bana salâtü selâm getirsin. Ondan sonra: 'Kim beni hayırla anarsa Allah da onu hayırla anstn' desin." [Taberânî ve Bezzâr]
9436- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
aynaya baktığı zaman, şöyle derdi: 'Beni biçimli yapan, suretimi güzelleştiren, benden başkasından apayrı bir şekli bana veren Allah'a hamdolsun''."
[Bezzâr leyyin bir senedle]

AY GÖRÜLÜNCE, GÖK GÜRLEDİĞİNDE, (GÜNDÜZ) HAVA KARARDIĞINDA, RÜZGAR ESTİĞİNDE, AKSIRDIĞINDA AREFE VE KADİR GECESİNDE YAPILACAK DUALAR
9437- Talha bin Ubeydillah radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem hilâli gördüğü zaman şöyle dua ederdi:
'Allahım! Onu bizim üzerimize bereket, iman, selâmet ve İslâm'la doğdur! (Ey hilâl) Benim de senin de Rabbimiz Allah'tır'."
[Tirmizî.|
9438- Katâde radiyallahu anh'dan, ona ulaştığına göre:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hilâli gördüğü zaman şöyle derdi: 'Hayır hilâli, ibadete teşvik hilâli, hayır hilâli, ibâdete teşvik hilâli; hayır hilâli, ibadete teşvik hilâli! Seni yaratana iman ettim.' Sonra (üç kere)
söyle derdi: 'Falan ayı gönderip, bu ayı getiren Allah'a hamdolsun'." [Ebû Dâvud]
9439- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gök gürlemesini ve yıldırımların sesini duyduğu zaman, şöyle derdi: 'Allahım! Öfkenle bizi öldürme! Azabınla bizi helak etme! Ondan Önce bize afiyet ihsan et!'" [Tirnizî]
9440- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Rüzgâr (şiddetli) estiği zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle derdi: 'Allahım! Ben onun hayırlısını, içindekinin de hayırlısını, gönderdiğin şeyin de hayırlısını isterim. Onun şerrinden, içindekinin şerrinden ve gönderdiğin şeyin de şerrinden sana sığınırım'." [Buhârî, Müslim ve Tirmirf.]
9441- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gökyüzünün ufkunda bir bulut gördüğü zaman işi gücü bırakırdı. Namazda ise hafif kılardı, kısa keserdi. Sonra şöyle derdi: 'Allahım! Onun şerrinden sana sığınırım.' Yağmur yağarsa: 'Allahım, bolluk ve bereket getiren bir yağmur (gönder!)' derdi." [Ebû Dâvud]
9442- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rüzgâr Allah'ın rahmetindendir. Bazen rahmet, bazan da azap getirir. Rüzgârı gördüğünüz zaman kötü şeyler söyleyip hakaret etmeyiniz. Hep beraber Allah'tan onun hayrını isteyin ve şerrinden O'na sığının!"
[İkisi de Ebû Davud'a ait.]
9443- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz akşınlığı zaman: 'el-Hamdülilla-hi ala külli hâl (= Her hâl üzerine Allah'a hamdolsun!)' desin. Yanındaki kardeşi ya da arkadaşı ise ona şöyle desin: 'Yerhemukellah (= Allah sana merhamet etsin!)' Ona: 'Yerha-mukellah' dediği zaman o, ona su karşılığı versin: 'Yeltdîkümüllah ve-yüslihu bâleküm (= Allah sizi hidayet etsin ve durumunuzu düzeltsin!)'" [Buharî ile Ebû Dâvud.|
9444- Salim bin Ubeyd radiyallahu anh'dan: "Bir adam (onun yanında) aksırdı ve 'Esselâmü aleyküm!' dedi. Salim ona şu cevabı verdi: 'Sana da, annene de selâm olsun!' Sonra (Salim) adama dedi ki:
'Galiba dediğimden alındın.' 'İyi ya da kötü annemi anmamanı isterdim' deyince, Salim şu cevabı verdi: 'Ben sana aynen Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem'in dediği gibi dedim. Bir ara biz onun yanında otururken, aksıran bir adam: 'Esselâmü aleyküm!' dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona.:'Sana ve annene selâm olsun!' dedi. Sonra şöyle buyurdu: 'Biriniz aksırdıgtnda: 'el-Hamdü lillahi Rab-bi' l'âlemîn'desin! Yanındaki de ona: 'Yerha-mukellah! (= Allah seni esirgesin!)' desin!' O da ona su karşılığı versin: "Allah bizi de, SİZİ de bağışlasın!' |Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Davud.]
9445- Nâfi' radiyallahu anh'dan:
"îbn Ömer, hapşırdığı zaman ona 'Yerha-mukellalı' (= Allah sana merhamet etsin!) denildiğinde: 'Allah da bize ve size hem merhamet, hem de mağfiret eylesin!' diye karşılık verirdi. "|Mâlik.|
9446- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Arafat'ta Vakfe yerinde en çok yaptığı dua şudur: 'Allahım! Senin buyurduğun gibi ve bizim söylediğimizden daha üstün hamd, sanadır. Allahım! Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm hep senin içindir. Dönüşüm yalnız sanadır, mirasım ey Rabbim yalnız senindir. Allahım! Kabir azabından, nefsin vesvesesinden ve işlerin dağınıklığından sana sığınırım. Allahım! Rüzgârın getirdiği afetin şerrinden sana sığınırım." |Tirmizî.|
9447- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Arefe günü ile benim ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en üstün dua şudur: 'Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh. Lehu'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr' (= Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Birdir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nun, hamd O'na özgüdür. O herşeye gücü yetendir)'
9448- Âişe radiyallahu anhâ'dan: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesine rastlarsam ne diyeyim?"
"Şunu de!" buyurdu:
"Allahım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, öyleyse beni affet!" |îkisi de Tirmizî'nindir.]

(BELLİ) BİR VAKTE BAĞLI OLMAYAN DUALAR
9449- Sa'd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Balığın karnında dua ettiği zaman Yûnus' un duası şu idi:
'Lâ ilahe illâ ente sübhâneke innî küntü mi-nez z-zâlimîn' (= Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, ben zalimlerden oklum) Kim bu duayı yaparsa (duası) muhakkak kabul olur." [Tirmizi]
9450- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Davud'un duasındandır. O şöyle derdi: 'Allahıtn! Senin sevgini, seni sevenlerin sevgisini, beni sevgine ulaştıracak ameli senden diliyorum. Allahım! Sevgini kendi nefsimden daha sevimli kıl! Malımdan, çoluk çocuğum ve soğuk sudan bile daha sevimli kıl!'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Davud'u hatırlayıp da ondan söz ettiği zaman şöyle derdi: "O, insanların en çok ibadet

edeni İdi." [İkisi de Tirmizî'ye ait]
9451- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yunus'un kavminin duası şu idi: 'Ya Hayyu ya Kayyûm, lîne lâ hayye. Yâ Muhyi, yâ Mümîtü, yâ Ze'l-celâli vel-ikrâm' (= Ey Hay olan, ey Kayyûm olan, hiçbirinin bulunmadığı zaman da böyle olan Allahım! Ey Yaşatan, ey Öldüren, ey Celâl ve ikram sahibi olan!)' [Rezîn]
9452- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah Âdem'i yeryüzüne indirdiği zaman Kâ'be'ye doğru durdu ve iki rek'at namaz kıldı. Allah ona şu duayı ilham etti: 'Allahım! Sen benim gizlimi ve aşikâremi biliyorsun. Mazaretimi kabul et! Hacetimi biliyorsun, dileğimi ver! içimdekini de biliyorsun, günahımı bağışla! Allahım! Senden kalbimi dolduracak iman, sadık bir yakın dilerim ki, böylece benim için yazıp takdir ettiğin şeyin İsabet edeceğini hileyim. Benim için taksim ettiğin şeye de razı olayım.'" Dedi ki: "Allah ona şunu vahyetti: 'Ey Âdem! Tevbeni kabul ettim, günahını bağışladım* Bana önemli bir işinde kim bu duayı yaparsa mutlaka onu kabul ederim, onu bağışlarım ve ona kâfi gelirim. Şeytanı ondan uzaklaştırırım. Her tacirin ardından onu kazançlı kılarım, istemeden dünya ona, ister istemez yönelir."
|Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'te zayif birsenedle.]
9453- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Size Musa Aleyhisselam' in Isrâİloğullan ile denizi geçtiği zaman okuduğu duayı öğreteyim mi?"
"Evet ey Allah'ın Resulü!" dedik.
"Şöyle deyin!" buyurdu: "Altahümme, le-ke'l-hamdü ve ileyke'l-Müştekâ ve ente'l-Müsteân. Velâ havle velâ kuvvete illâ billahi'7-Aliyyi' l-Azîm" (= Allahım! Hamd sana mahsustur. Şikayetler sana arz edilir. Yardım ancak senden beklenir. Yüce Allah' in izni olmaksızın ne bir kımıldama olar ve ne de bir güç)"
'Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: "Bunları, Peygamber sallallahu aleyhi ve*sellem'den duyduğum gündenberi hiç bırakmadım."
(Râvİ) Şakîk de şöyle dedi: "Ben de Abdullah'tan duyduğum gündenberi hiç bırakmadım."
A'meş 'Şakik'den duyduğum günden beri hiç bırakmadım' dedi ve ilave etti: "Rüyamda bana biri geldi ve şöyle dedi: Ey Süleyman! Bu duayı artır ki İçimizdeki bozgunculara karşı senden yardım isteyelim. Bütün işlerimizin düzelmesini senden dileyelim.'
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ves-Sağîr'de hafi bir senedle. |
9454- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hasta bir adamı görüp de: 'Sana verdiği şeyden (hastalıktan) benî uzak tutan, biçok kimselerden (sıhhatle) beni üstün tutan Allah'a hamdolsun!' diyen kimse, yaşadığı müddetçe o belâdan emin olur." |Tirmizî.|
9455- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem duasında şöyle derdi: 'Allahım! Her isimin koruyucusu olan dinimle beni salâha erdir! İçinde geçimimi sürdürdüğüm dünyamı ıslah eyle! Kendisine nihaî dönüşüm olacak âhire-timi de salâha erdir! Hayatta benim için hayrı çoğalt! Ölümü benim için her kötülükten daha rahat kılıcı eyle!'
9456- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:)
"Allahım! Beni, bana öğrettiğinle faydalandır! Bana faydalı olanı öğret! İlmimi artır! Her hâl üzere Allah'a hamd olsun. Cehennem ehlinin hâlinden Allah'a sığınırım." [Tirmizî|
9457- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den ezberleyip de asla terk etmediğim dua şudur: 'Allahım, beni azamî şekilde şükrünü eda eden,_ seni en çok zikreden, öğüdüne en çok uyan ve vasiyyetini en güzel tutan kişi eyle!' [Tirmizî]
9458- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Beni kulağımdan ve gözümden faydalandır ve onları bana vâris eyle! Bana zulmedene karsı yardım et, intikamımı ondan al!" [Tirmizî]
9459- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bu
gece senin duanı dinledim, ondan hatırımda tutabildiklerim: Allahım! Günahımı bağışla, evimi genişlet, verdiğin azıklara bereket verip artır!" Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: "Onlardan (istenmedik) bir şey eksik kalmış mıdır?" [Tirmizî.]
9460- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in
en çok yaptığı dua şudur: 'Allahümme âtına fid-dünyâ haseneten ve fıl-âhireti haseneten ve knıâ azâbe'n-nâr (= Allahım! Bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru!)'
[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud.|
9461- Enes radiyallahu anh'dan: Bir adam sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Hangi dua en üstündür?" Şöyle buyurdu: "Rabbinden hem dün-yada hem de âhirette sana afiyet ve ihsan etmesini niyaz et!"
Sonra ikinci gün yine gelip: "Hangi dua en üstündür?" diye sordu.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem aynı şeyi söyledi. Sonra üçüncü gün gelip yine aynı soruyu sorunca; şöyle buyurdu: "Dünyada ve âhirette sana afiyet verilirse felaha ermiş olursun." [Tirmizî]
9462- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kuş yavrusu gibi olacak kadar zayıflamış bir hastayı ziyaret etti ve şöyle sordu: 'Allah'a bir şey için dua ediyor muydun veya O'ndan birşey diliyor muydun?' O şöyle cevap verdi: 'Evet, şöyle dua ederdim: Allahım! Bana âhirette vereceğin cezayı bu dünyada hemen peşin olarak ver!' Şöyle dedi: 'Sübhanallah! Senin buna gücün yetmez. Şöyle dua etteydin olmaz mıydı?: Allahım! Bize dünyada da âhirette de İyilik ver ve bizi ateş azabından koru!'
Bunun üzerine adam bu duayı yaptı ve hemen şİfa buldu."
[Müslim ve Tirmizî]
9463- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'tan üç kere cenneti isterse, cennet şöyle der: 'Allahım onu cennetine koy!' Kim üç kere cehennemden sığınırsa, cehennem de şöyle der: 'Allahım onu cehennemden kurtar!'
[Tirmizî ve Nesâî.]
9464- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Rabbim bana yardım et, bana karşı olana yardım etme! Bana zafer ver, bana karşı olana zafer verme! Benim lehime tertip kur, bana karşı olanların oyununu boz! Beni hidayet et, hidayet yolunu bana kolaylaştır! Bana tecavüze yeltenene karşı yardımcım ol! Beni kendine şükreden, zikreden, senden korkan, sana pek çok itaat eden, sana ibadet eden, sana yalvaran, sana yönelen kıl! Rabbim, tevbe-mi kabul et, günahımı temizle (affet) duamı kabul et, hüccetimi kuvvetlendir, dilimi doğrult, kalbime hidayet ver ve göğmmdeki düğümü çöz!" |Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
9465- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahıtn! Sana teslim oldum, sana iman ettim, sana tevekkül ettim. Sana başvurdum, Senin yardımınla mücadele ettim. Allahım! Senden başka hiç bir ilah yoktur. Allahım! Beni saptırmandan izzetine, sığındım. Sen ölmeyen dirisin! (Ama) cinler ve insanlar ölürler."

[Buhârî ile Müslim.]
9466- Ebû Bekr radiyallalıu anh'dan; "Minber üstünde ayağa kalktı ve ağladı.
Dedi ki: 'Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, geçen yıl minber üstünde ayağa kalkıp ağladı ve şöyle buyurdu: 'Allah'tan af ve afiyet dileyin! Çünkü kişiye yakînden (seksiz imandan) sonra, afiyetten daha iyi bir şey verilmemiştir.' [TirmİzÎ]
9467- Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana şu duayı öğretip yapmamı söyledi:
'Allahım gizlimi açığımdan daha hayırlı kıl! Açık halimi de yararlı eyle! Allahım! Sapmayarak ve saptırmayarak bana, insanlara bahşettiğin mal, aile ve çocuğun hayırlısından vermeni senden niyaz ederim'.' [İkisi de Tirmizî'ye ait.|
9468- Ali radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle âssdv.'Ey Ali şöyle dua et: Allahım! Bana hidayet ver ve beni doğruya muvaffak eyle! Hidayetle seni yola getirdiğini; doğrulukla da okun hedef alıp isabet etmesini hatırla!' [Müslim]
9469- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım, günahımı bağışla! İsimdeki israfımı ve hakkımda benden daha iyi bildiğin kusurları affet! Allahım! Ciddimi ve şakamı bağışla! Hatamı, kasdımı da bağışla! Bunların hepsi bende vardır. Allahım! Önceden yaptıklarımı ve sonraya bıraktıklarımı, gizlediklerimi ve açığa vurduklarımı, hakkımda
benden daha iyi bildiklerini de bağışla! Mu-kaddim (ilk varlık) da sensin, Muahhir (son varlık) da sensin. Sensin her şeye gücü yeten." [Buhârî ile Müslim.|
9470- Abdullah bin Yezîd el-Hatmî radiyallahu anh'dan:
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:
"Allahım! Bana sevgini ver, senin katında sevgisi bana yararlı olacak kimsenin sevgisini de ver! Allahım! Sevdiklerimi (mal, evlat v.s.) sevdiklerin (salih amel) hususunda bana bir güç kaynağı eyle! Sevmediklerimden artan boş vakti mi sevdiklerine harcamama ve-sîle eyle!" [Tirmizî]
9471- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem babam Husayn'a şöyle dedi: 'Ey Husayn! Günde kaç tanrıya ibadet ediyorsun?'Cevap verdi: 'Yedi tanrıya, bunların altısı yeryüzün-dedir, biri de gökyüzünde.' 'Arzuların ve korkun için hangisine daha önem veriyorsun?'
'Göktekine?'
'Müslüman olursan ben sana yarayacak iki kelime öğreteceğim'buyurdu.
Sonra Husayıı müslüman olunca, dedi ki: 'Haydi vaadettiğin o iki kelimeyi bana öğret!' 'Şöyle de,' buyurdu: 'Allahım! Doğruyu bana ilham et, nefsimin şerrinden beni kurtar!'
9472- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Yanımda olduğu zaman Peygamber sal-lallahu aleyhi ve sellem'in en çok yaptığı dua şu olurdu:
'Ey kalpleri evirip çeviren! Kalbimi dinin üzerinde sabit kıl!' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Neden hep bu duayı yapıyorsun?" Cevap verdi:
'Ey Ümmü Seleme! Kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasında olmayan hiç kimse yoktur, isterse durdurup sabit kılar, isterse yerinden kaydırır.' |Tirmizî.|
9473- Târik bin Eşyem radiyallahu anh'-dan:
"Bir adam müslüman olduğu zaman, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem önce ona namaz kılmasını, sonra şöyle dua etmesini öğretirdi: 'Allahım, beni bağışla ve esirge! Beni doğrult, bana afiyet ver ve beni rtztklan-dır!' |Müslim]
9474- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:
'Allahım! Cismimi afiyette kıl, gözümü de afiyette kıl ve onu benim vârisim kıl! Halim ve Kerîm olan Allah'tan başka tanrı yoktur. Büyük Arş'ın Rabhi olan Allah'ı tenzih ederim. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.'
[Tirmizî. |
9475- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Benim hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka! Beyaz kumaşı kirden temizlediğin gibi, kalbimi de hata ve kötülüklerden temizle!" [Neşâî]
9476- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:
'Allahım! Kendisinden önce bir şey olmayan Evvel sensin. Allahım, kendisinden sonra bir şey olmayan (Ahirsin) sonsun! Alnından tuttuğun her hayvanının şerrinden sana sığınırım. Allahım! Günahtan, tenbellikten ve kabir azabından sana sığınırım. Zenginlik ve fakirliğin fitnesinden de sana sığınırım. Günaha girmek ve borçlanmaktan da sana sığınırım.
Allahım! Beni hatalardan, beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi temizle! Allahım! Hatalarımdan beni doğu ile batı arasım uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır! Bu, Muhammed'in Rabbinden dileğidir.
Allahım! Senden en güzel şeyi, en güzel duayı isterim. İyi başarı, iyi ameli de dilerim. Hayırlı sevap, hayırlı yaşam, hayırlı ölüm dilerim. Ayağımı kaydırma, terazimi ağır eyle! Derecemi yükselt, namazımı kabul et, halamı bağışla! Senden cennetin en yüksek derecelerini dilerim. Amin!
Allahım! Senden cenneti isterim. Amin! Allahım Senden yapılan işin hayırlısını, amel edilenin de hayırlısını, gizli ve aşikâre yapılanın da hayırlısını, cennetin en yüksek derecelerini isterim. Âmin!
Allahım! Şanımı yükseltmeni, yükümü indirmeni, işimi doğrultmanı, kalbimi temizlemeni, namusumu korumanı, kalbimi aydınlatmanı, günahımı bağışlamanı dilerim. Senden cennetin en yüksek derecelerini niyaz ederim. Âmin! Allahım, beni cehennemden kurtar!'
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat'ta]
9477- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:
'Allahım! Beni günahlardan temizle! Allahım! Beni günahlardan, beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temizle! Allahım! Beni kar, buz ve soğuk su ile temizle!' |Nes3î.|
9478- İbn Ebî Evfâ radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (düşman) ordular(m)a beddua edip şöyle buyurdu:
'Ey Kitâb'ı İndiren, hesabı süratli olan Allahım! Şu Arap kabilelerini yenilgiye uğrat!
Allahım! Onları hezimete uğrat ve iradelerini sars!' [Buhârî ile Müslim ve Tirmizi]
9479- Mâlik radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi:
'Allahım! Senden, hayırlı işler yapmamı, kötü işleri bırakmamı ve yoksulları sevmemi niyaz ederim. Bir kavme karşı fitne murad ettiğin zaman, beni o fitneye uğratmadan, canibine al!'
9480- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan mürsel olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey sabahı aydınlatan, geceyi sakin kılan, güneş ve ayı bir hesap üzere hareket ettiren Allahım! Bana borcumu Ödemekte kolaylık ve fakirlikten beni uzak kıl! Kulağımla, gözüm ve kuvvetimle senin yolunda beni faydalandır!"
| Mâlik. |
9481- Ümmü Habîbe radiyallahu an-hâ'dan:

"Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, beni şöyle derken duydu: 'Allahım! Beni kocam Allah'ın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem, babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muâvi-ye ile faydalandır!' Şöyle buyurdu: 'Sen Allah'tan, belirlenmiş süreleri, sayılmış günleri ve bölüştürülmüş olan nzıklan istedin. Biliyorsun ki bunlar zamanından ne önce gelir ve ne de gecikir. Eğer sen Allah'tan, seni kabir azabından ve cehennem ateşinden kurtarmasını isteseydin senin için daha iyi ve faziletli olurdu.' [Müslim|
9482- Ali radiyallahu anh'dan: "Kendisine bir mükâlep (borçlanma karşılığı hürriyetini kazanacak) köle gelip 'Ne olur mükâlebem konusunda bana yardımcı ol!' dedi. Ona şöyle dedi: 'Sana Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bana öğrettiği duayı öğreteyim. Sen o duayı yaparsan, Subeyr da-
ğı kadar borcun dahi olsa Allah onu Ödemende mutlaka sana kolaylık İhsan eder. Şöyle dua et:
Allahım! Helâlinle beni haramından koru! Senden başka beni fazi u ihsanınla kimseye muhtaç etme!' |Tirmzî.|
9483- Muâz radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendisini cuma günü göremeyince namaz kıldıktan sonra Muâz'a gelerek şöyle buyurdu:
'Ey Muâz.1 Bugün seni neden görmedim?' Şu cevabı verdi:
'Ey Allah'ın Resulü! Bir yahudiye bir uki-ye altın borcum var, onun için çıkamadım.' Şöyle buyurdu:
'Ey Muâz! Sana bir dua Öğreteceğim, eğer o duayı yaparsan -Yemen'de bir dağ olan-Subeyr kadar borcun dahi olsa ödemende mutlaka Allah sana yardım eder. Ey Muâz! Dua ederek şöyle de:
Allahım! Sen mülkün yegâne sahibisin... O, dilediğini hesapsız olarak nzıklandırır. (Ali İmran, 26-27) Dünya ve âhiretin Rahman ve Rahîm'i(sin). Bu ikisinden dilediğine verirsin, dilediğine vermezsin. Başkalarının rahmetine ihtiyaç bırakmayacak şekilde bana bir rahmet ile merhamet eyle!'
[Taberânî, M. ei-Kfbîr'tie. İsnadında Nasr b. Merzûk adlı bir râvi yer almıştır.|
9484- Osman bin Hanîf radiyallahu anh'dan:
"Bir kör adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Ne olur Allah'a dua et de bana afiyet versin!' dedi. Şöyle buyurdu:
'istersen sana dua edeyim de iyileş, istersen sabret ki bu, senin için daha hayırlı olur.'
'Dua et!" deyince, ona abdest alıp şu duayı yapmasını emretti: 'Allahım! Sana, rahmet peygamberi olan Peygamber'in yüzü suyu hürmetine teveccüh ediyorum'
'Ey Allah'ın Nebîsi! Ben Allah'a işimin görülmesi için senin yüzün suyu hürmetine diye münâcâl ettim. Allahım onu hakkımda şefaatçi kıü'dedi." [Tirmizî.]
9485- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Fâtıma, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir hizmetçi istemek İçin geldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Sana verecek bir hizmetçim yoktur' deyince, Fâtıma evine döndü. Sonra bilahare Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona gelip şöyle dedi: 'Sana benden istediğin şeyi mi vereyim, yoksa ondan daha hayırlı olan bir şey ister misin?' diye sordu.
Ali hemen ortaya atılıp dedi ki: 'Ondan daha hayırlı olan bir şey iste!'
Bunun üzerine o, 'ondan daha hayırlı olan bir şey isterim' dedi. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ona: 'Şu duayı yap,' buyurdu: 'Allahım! Yedi kat göklerin ve azametli Arş'in Rabbi! Bizim ve her şeyin Rabbi! Tevrat'ı, İncil'i, Kur'ân-ı Azim'i İndirenisin). Sen, Öncesinde hiçbir şeyin bulunmadığı Evvel'sin (ilksin). Sen sonrasında hiçbir şeyin bulunmadığı Ahir'sin (sonsun). Sen üzerinde hiçbir şeyin olmadığı Zâhir'sin. Sen ötesinde hiçbir şeyin olmadığı Bâtınsın. Bizim borçlarımızı öde ve fakirlikten bizi kurtar!'
|İbn Mâce|
9486- Ebû Ümâme radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizim aklımızda tutamadığımız birçok duada bulundu. Dedik ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Kavrayamadığımız birçok dualar ettin.' Şöyle buyurdu:
'Ben size o duaların hulâsası olan bir dua bildireyim mi? Şöyle dersiniz: Allahım! Biz senden Peygamber'in Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in istediği hayrı dileriz. Peygamber'in Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem sana hangi serlerden sığınmış ise, biz de o serlerden sana sığınırız. Sen kendinden yardım dilenensin. Varis yalnız sanadır. Kudret ve kuvvet ancak Allah iledir.' |Tirmizî.|
9487- Hafsa ve Eşlem radiyallahu anhu-mâ'dan:
"Ömer şöyle dua etti: 'Allahım! Yolunda beni şehadetle rızıklandır ve ölümümü de Resulün sallallahu aleyhi ve sellem'in ülkesinde kıl!1
Hafsa: 'Ona "Bu nasıl olur?' dedim' dedi.
Ömer: 'İnşaallah Allah bana bunu nasıp eder' dedi. " |Buhârî.|
9488- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:
'Allahım! Acizlik, tenheltik, korkaklık, yaşlılık ve cimrilikten sana sığınırım. Kabir azabından, yaşam ve ölümün fitnesinden de .sana Sığlllltnm.']MâlİK hariç, altı hadis imamı.|
9489- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Cüzzamdan, sedef hastalığından, delilikten ve hastalıkların kötüsünden sana sığınırım." |Ebû Dâvud ve Nesaî.]
9490- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Tenbellikten, yaşlılık ve borçlu olmaktan, kabir fitnesi ve azabından, cehennem fitnesi ve ateşin azabından, zenginlik fitnesi ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Mesîhu'd-Devcâl fitnesinden de sana sığınırım. Allahım! Günahlarımı kar ve buz suyu ile yıka! Kalbimi beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi temizle! Benim ile günahlarım arasını doğu ile batı arası gibi uzak kıl!"
| Mâlik hariç, altı hadis imamı.]
9491- Âişe radiyallahu anhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Bütün yaptıklarımın ve yapmadıklarımın şerrinden sana sığınırım."
[MİislIm, Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9492- Aişe radiyallahu anhâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şu duayı öğretti:
'Allahım! Şüphesiz ben senden acil olan, olmayan, bilebildiğim ve bilemediğim olmak üzere hayrın her çeşidinden isterim. Acil olan, olmayan, bilebildiğim ve bilemediğim şerrin hepsinden de sana sığınırım. Şüphesiz ben, senin kulun ve Resulünün senden istediği hayırları ben de isterim. Kulun ve Resulünün sana sığındığı serlerden ben de sana sığınırım. Allahım! Şüphesiz ben, senden cenneti, cennete yaklaştıracak söz ve ameli isterim. Cehennem ateşinden ve beni ona yaklaştıran söz veya amelden de sana sığınırım. Benim için hükme bağladığın her kaza hükmünü de hayırlı kılmanı da senden dilerim.'
9493- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Korkmayan kalp, dinlenmeyen (kabul edilmeyen) dua, doymayan nefis ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım."
[Tirmizî ve Nesâî.]
9494- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Allahım! Nimetinin zevalinden, afiyetinin değişmesinden, azabının ani olanından ve bütün gazabından sana sığınırım." |Müslim ve Ebû Dâvud]
9495- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Fakirlikten, nafaka azlığından, zelîl olmaktan sana sığınırım. Başkasına zulmetmekten ve de zulme uğramaktan da sana sığınırım." [Ebû Dâvud ve Nesâî]
9496- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Haktan ayrılmaktan, nifak ve kötü ahlâktan sana sığınırım." |Ebû Dâvud ve Nesaî]
9497- Ebû Hureyre radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Açlıktan sana sığınırım. Çünkü (açlık), pek kötü döşek arkadaşıdır. Hainlik etmekten de sana sığınırım. Çünkü o, ne kötü
huydur." [Ebû Dâvud ve Nesâî.]
9498- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ezici belâdan, helakin erişmesinden, kötü kazadan ve düşmanların sevinmesinden Allah'a, sığınırım." |Bııhârî, Müslim ve Nesâî.|
9499- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Borçların çokluğundan, düşmanın galip gelmesinden ve düşmanların sevinmelerinden sana sığınırım." [Nesâî]
9500- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yerleşeceğiniz yerde kötü komşudan Allah'a sığının! Çünkü çöldeki komşu çok durmadan yanından başka tarafa göç eder." |İkisi de Nesâî'ye ait,]
9501- Ebu'1-Yüsr radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Üzerime duvar yıkılmasından, (sarp yerden) aşağıya yuvarlanmaktan, boğulmaktan, yangından, ihtiyarlıktan, ölüm anında şeytanın tasallutundan, yolunda savaşırken arkam düşmana dönük olarak Ölmekten, yılan ya da akrep tarafından sokularak ölmekten sana sığınırım." |Ebû Dâvud ve Nesaî.|
9502- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şu beş şeyden Allah'a sığınırdı: Cimrilik, korkaklık, kötü ömür, göğüs darlığı ve kabir azabı." | Nesâî.]
9503- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Faydası olmayan namazdan sana sığınırım." (Enes) Başka bir dua daha zikretti. |Ebû Dâvud.|
9504- Kutbe bin Mâlik radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Kötü ahlaklardan, kötü işlerden ve kötü arzulardan sana sığınırım."
|Tirmizî.|
9505- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Küfürden ve borçtan sana sığınırım." Bir adam sordu:
"Ey Allah'ın Resulü! Borcu küfürle eş mi tutuyorsun?"
"Evet" buyurdu.
9506- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, cin ve insanların nazarından bazı dualarla Allah'a sığınırdı. Muavvizeteyn (Felak, Nas sûreleri) inince onları alıp, diğerlerini (okumayı) bıraktı. [Nesâî]
9507- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ebû Zer! Cinlerin ve insanların şeytanlarından Allah'a sığın!"
Dedim ki: "İnsanların da şeytanları olur mu?"
"Evet" buyurdu. [Nesâî.]
9508- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir kavimden korktuğu zaman, şöyle derdi:
'Allahım! Onların helâkına, boyunlarının uçurulmasına seni vekil kılar ve onların şerrinden sana sığınırız.' |Ebû Dâvud.]
9509- Yahya bin Saîd radiyallahu anh'dan, mürsel olarak: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Isrâ gecesi, nereye döndümse karsımda, elinde bir ateş şu'lesi (alevi) ile beni takip eden cinden bir ifrit gördüm. Cibril dedi ki: Sana okuduğun zaman onun şulesini söndürecek bir dua öğreteyim mi?
Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Cibril şöyle dedi:
"Allah'ın kerîm olan vechi hürmetine, müt-tekî olsun, facir olsun onun daha güzelini söyleyemediği, eksiksiz ve mükemmel Allah'ın kelimeleri hakkı için. Semadan (belâ olarak) inen ve semaya yükselen serlerden, yeryüzünde yarattığı serlerden, yerin altından çıkan serlerden gece ve gündüz fitnelerinden, gece ve gündüz meydana gelen hayırlı musibetler dışındaki musibetlerden Allah'a sığınırım!" [Mâlik.|
9510- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir adam gelip Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi:
'Ey Allah'ın Resulü! Dün gece beni sokan akrepten neler çektim." Şöyle buyurdu: 'Eğer dün akşam: 'Allah'ın tastamam olan kelimeleriyle yarattığı şeylerin şerrinden sığınırım' deseydİn, o sana hiçbir zarar veremezdi.'
9511- Diğer rivayet:
"Kim akşamleyin üç kere: 'Yarattığı şeylerin kötülüğünden Allah'ın tastamam kelimeleriyle sığınırım' derse, o gecenin (akrep ya da yılan) sokuması ona hiçbir zarar vermez."
(Râvi) Süheyl dedi ki: "Ailemiz de onu öğrendi ve her gece okudular. (Daha sonra) Onların bir cariyesini akrep soktu da, hiçbir acı duymadı."
|Mâlik, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî]
9512- Şekl bin Humeyd radiyallahu anh'dan:
Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bana Allah'a sığınabileceğim bir sığınma (duası) öğret!" Bunun üzerine elimden tutup, "Şöyle de," buyurdu: "Allahım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin ve fercimin şerrinden sana sığınırım." [Sünen ashabı]
9513- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber salİallahu aleyhi ve sellem Hasan İle Hüseyin'i Allah'a sığındırıp şöyle derdi:
'Babanız İbrahim, çocukları Ismaîl ile Is-Hak'ı bu kelimelerle (Allah'a) sığtndtrırdı, ben de sizi: 'Allah'ın tam kelimeleri ile her şeytandan, her zehirleyici hayvandan ve her kem gözden sığındırırım.'
[Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvud.l
9514- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: "Allah'ın Resulü salİallahu aleyhi ve sellem, Kur'ân'dan bir sûre öğrettiği gibi şu duayı da öğretirdi:
'Allahım! Cehennem azabından, kabir azabından, mesîh-i Deccâl fitnesinden, ölüm ve hayatın fitnesinden sana sığınırım.'
|Buhârî hariç altı hadîs imamı]
9515- Zeyd b. Erkanı radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü salİallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, cimrilikten, ihtiyarlıktan ve kabir azabından sana sığınırım. Allahım! Nefsime takvasını ver ve onu pâk eyle! Onu yalnız sen pak edersin. Onun velisi ve mevlâsı sensin. Allahım! Fayda vermeyen ilimden,

korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım." [Müslim ve Nesai]
9516- el-Kâ'kâ'dan:
Kâ'bu'l-Ahbâr dedi ki: "Yaptığım dua olmasaydı yahudiler beni eşek yapardı."
"Nedir o dua?" diye sorulunca, "O dua şudur:" dedi: "Yaratıp çoğalttığı şeylerin şerrinden, kendisinden daha büyük bir şey olmayan Allah'a, hiçbir iyinin ve kötünün ulaşamayacağı noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine, Allah'ın bildiğim ve bilmediğim bütün güzel isimlerine sığınırım." |Mâlik.|
9517- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan, dedi ki:
"Sana saldırmasından korktuğun bir sultanın yanına varırsan şöyle de: Allah en büyüktür. Allah yaratıklarının hepsinden daha büyüktür. Korkup çekindiğimden de güçlüdür. İzni olmaksızın yere düşmekten yedi kat göğü tutan Allah'a falanca kulundan ve onun cin ve insandan olan cemaati, tabiileri ve askerlerinden de sığınırım. Ey ma'budum! Beni onların şerlerinden kurtar! Övgün ne yücedir! Kurtarman da pek yücedir! İsmin ne mübarek ve ne yücedir! Senden başka hiçbir tanrı yoktur."
9518- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz sultandan korkar.sa, şöyle de-sin:Ey yedi kat göklerin ve büyük Arş' in Rab-bî olan (Allattım)! Falanoğlu filanın şerrrinden, cinlerin, insanların ve onların tabiilerinden herhangi bîr kimsenin bana saldırmasından beni koru! Koruman güçlü, övgün yücedir! Senden başka hiçbir tanrı yoktur."
[Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr'de leyyin bir senedle]

İSTİĞFAR, TESBÎH, TEHLÎL, TEKBÎR, TAHMÎD, HAVKALE (LÂ HAVLE...) VE PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'E SALATÜ SELÂM
9519- İbn Amr bin d-Âs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kişiyi cennete sokan iki haslet ya da huy vardır. Bunları yapmak kolaydır. Ancak yapanlar azdır. Her namazın ardından, on kere 'Sübhanallah', on kere 'el-Hamdü lillah', on kere de 'Allahu ekber' der. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bunları elleri ile sayıp söylediğini gördüm. Dedi ki: "Bu, dilde (beş vakit itibarıyla) yüzelli yapar; fakat Mizan'da binbeşyüz yapar, (ikinci haslet:) Yatağına girdiğin zaman, onu yüz kere teşbih edersin, tahmîd edersin ve tekbîr edersin. Bu, dilde yüz yapar, ancak, Mizan'da bin yapar. Yirmidört saat içinde hanginiz ikibin beşyüz günah işleyebilir?" Dediler ki: "Biz bunları nasıl söylemeyiz?" Şöyle buyurdu: "Biriniz namazdayken, şeytan ona gelir ve: "Şunu şunu düşün ve bunu bunu hatırla!" der. Namazı biter de o bunun farkına varmaz. Yatarken de şeytan ona yaklaşır ve onu uyutmaya gayret gösterir; o da bunları yapmadan uyur, gider."
[Sünen ashabı.|
9520- İbn Ebû Evfâ radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip: 'Ben Kur'ândan bir şey ezber-liyemiyorum; bana yetecek bir şey öğretir misiniz?' dedi. 'Şöyle de,' buyurdu: 'Sübhanal-lahi ve'l-hamdü lillahi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber. Velâ havle velâ kuvvete illâ bil-lah (= Allahım! Seni tenzih ederim, hamd sana mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir).'
'Ey Allah'ın Resulü! Bu (söylediklerin) Allah içindir, benim için olan nedir?' diye sorunca, 'Şöyle de!' buyurdu: 'Allahum-me'rhamnîve âfınî, vehdinî, verzuknî (- Alla-hınü Beni esirge, bana afiyet ver, beni hidayete erdir ve beni rızıklandır)!'
(Adam) İki elini yumarak: 'İşte şimdi oldu'dedi. (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sel-lem: 'İşte bu adam ellerini hayır ile doldurmuştur' buyurdu."
[Nesâî ve aynı lafızla Ebû Dâvud]
9521- Sefîne radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mizan'da ağır gelen su beş şeye hayret doğrusu!: Sübhanallah, el-Hamdü lillah, Lâ ilahe illallah, Allahü Ekber ve kişinin rahatsız ettiği salih adamın sabrı."
ITaberânî, Mu' cemtt' İ-Evsat'ta]
9522- İmrân bin Husayn radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biriniz bir gün içinde Uhud (dağı) gibi amel işleyemez mi?"
"Ey Allah'ın Resulü! Buna kimin gücü yeter?" dediler.
"Hepinizin gücü yeter."
"Peki ne imiş o, ey Allah'ın Resulü?"
"Sübhanallah, Uhud'dan daha büyüktür. Lâ ilahe illallah da Uhud'dan daha büyüktür. el-Hamdü lillah da Uhud' dan daha büyüktür. Allahü ekber de Uhud'dan daha büyüktür" buyurdu. |Taberânî, Mıt'cemu'l-KebTr'de ve Bezzâr]
9523- Sa'd radiyallahu anh'dan:
"O, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir kadının yanma girdi. Kadının elinde teşbih çektiği bir taş ya da bir çekirdek vardı.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki: 'Sana bundan daha kolay ve üstün olan bir şeyi söyliyeyim mi?'
Kadın: 'Annem babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü, evet' dedi. Bunun üzerine Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: 'Gökteki yarattıkları sayısınca Sübhanallah (Allah'ı tenzih ederim). Yerdeki yarattıkları sayısınca Sübhanallah. Gökle yer arasındaki yarattıkları sayısınca Sübhanallah. Yaratacağı şeyler sayısınca Sübhanallah. Bunun misli Allahü ekber, bunun misli el-Hamdülillah ve bunun misli Lâ havle ve-lâ kuvvete illâ billah' de!' buyurdu."
[Tirmizî aynı lafızla Ebu Davud.|
9524- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e sordular: 'Hangi söz daha güzel ve üstündür?' Cevap verdi:
'Allah'ın melekleri için seçmiş olduğu: 'Sübhanallahi ve bi-hamdih.' duaları.
[Müslim veTirmizî]
9525- Ebû Hureyıe ve Ebû Saîd radiyallahu anhumâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
" Kim lâ ilahe illallakü vallahü ekber" derse, Rabbi onu tasdik edip şöyle der: 'Benden başka hiçbir tanrı yoktur ve ben en büyüğüm.'
Kul: 'Lâ ilahe illallah vahdehu' dediği zaman, Allah şöyle der: 'Benden başka hiçbir tanrı yoktur. Sadece ben bir olarak varım.'
Kut'Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh' dediği zaman, Allah şöyle der: 'Benden başka hiçbir ilah yoktur. Sadece bir olarak ben varım ve benim hiç ortağım yoktur.' Kul: 'Lâ ilahe illallahü. vahdehu lâ şerîke lehü, lehü'l-mülkü ve lehiil-hamdu dediği zaman, Allah şöyle der: 'Benden başka hiçbir tanrı yoktur. Mülk benimdir, hamd bana özgüdür.' Kul: 'Lâ ilahe illallahü, velâ havle velâ kuvvete illâ billalı' dediğinde, Allah şöyle der: 'Kuvvet ve güç ancak benim yardımımla olur.'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, daha sonra şöyle buyurdu: 'Kim hasta iken bunu söyleyip de ölürse ateş onu yiyemez. |Tirmizî.|
9526- Enes radiyallahu anlı'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yaprakları kurumuş bir ağacın yanından geçti.

Asasıyla vurunca yapraklar döküldü. Sonra şöyle buyurdu: 'işte, el-Hamdü lillahi ve Süb-hanallah ve Lâ ilahe illallah ve Allahü ekber de kulların günahlarını tıpkı bu ağaçtan dökülen yapraklar gibi döker'." [Tirmizî|
9527- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Geceleyin yürütüldüğümde (İsrâ gecesi) İbrahim'i gördüm. Bana dedi ki:
'Ümmetine benden selâm söyle! Onlara cennetin çok güzel olduğunu, toprağının misk gibi olduğunu, suyunun çok tadı ve lezzetli olduğunu, dümdüz yer olduğunu, dikilen ağaçlarının da 'Sübhanallahi vel-Hamdü lillahi velâ ilahe il allahü vellahu ekber' olduğunu bildir'." |Tirmizî|
9528- Taberânî, Mu'cemu l-Evsat ves-Sa-ğîr'de şu ilaveyi ziyade ettiler: "Velâ luıvle velâ kuvvete illâ billah."
9529- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim 'Sübhanallahi'I-Azîm ve hi-hamdih' derse ona cennette bir hurma ağacı dikilir."
|Tirmizî|
9530- Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden radiyallahu anh: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ı yüz kere sabah, yüz kere de akşam teşbih ederse, yüz hac yapmış gibi sevap kazanır. Kim sabah akşam yüz kere, akşam yüz kere Allah'a hamdederse (el-Hamdü Hilali, derse) Allah yolunda yüz at techîz etmiş gibi olur. Ya da yüz kere harbe çıkmış gibi olur. Kİm sabah yüz kere, akşam da yüz kere Allah'ı tehlil ederse (Lâ ilahe illallah, derse), İsmail soyundan tam yüz köle azat etmişçesine sevap alır. Kim sabah yüz kere, akşam yüz kere Allah'ı tekbir ederse (Allahü ekber, derse), o gün onun kadar güzel bir amelde hiç kimse bulunmamış olur. Onun gibi ya da ondan çok amel yapanlar müstesna." [Tirmizî]
9531- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'-dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yeryüzündeki insanlardan herhangi bir kimse 'Lâ ilahe illallahü vaüahüekber ve lâ havle velâ kuvvete illâ billah' derse, deniz köpükleri kadar günahları olsa bile bağışlanır,"
[Tîrmizîʃ
9532- Câbir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Zikrin en faziletlisi: 'Lâ ilahe illallah'dır. Duanın en faziletlisi ise 'el-Hamdü lillah'tır." |Tirmizî.|
9533- Ümmü Hâni' radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Hiçbir amel Lâ ilahe illallah'ı geçemez. O, (silmedik) hiçbir günah bırakmaz."
|İbn Mâce zayıf bir senedle.]
9534 - Yüseyre radiyallahu anhâ'dan -Bu kadın ilk Muhacir kadınlardandı- dedi ki:
"Bize Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Teşbih, tehlîl, takdis ve tekbirde bulunmalısınız. Bunları parmakla sayıp söylemelisiniz. Çünkü parmaklar sorulacaklar ve konuşturulacaklardır. Sakın gaflet etmeyin zira bu durumda rahmeti elden kaçırmış olursunuz. |Ebû Dâvud veTirmizî]
9535- Ebû Bekr radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İstiğfar eden kimse günde yetmiş kere de (tevbesinden) dönse günahta ısrarcı sayılmaz." [Ebû Dâvud ve aynı lafızla Tirmizî.|
9536- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
şöyle derdi: 'Allahım! Beni, güzel amel işledikleri zaman sevinenlerden, kötülük yaptıkları zaman da mağfiret dileyenlerden kıl!'"
| İbn Mâce. |
9537- Ağarru Müzeyne radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Bazan kalbime gaflet düştüğü olur. Ancak ben Allah'a günde yüz kere istiğfar ederim."
9538- Diğer rivayet:
"Rabbinize tevbe edin! Vallahi ben Rabbi-me günde yüz kere tevbe ediyorum." [Müslim ve Ebû Dâvud.|
9539- Şeddâd bin Evs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kulun diyeceği (şu dua) istiğfarın efendisidir: 'Allahım! Sen, benim Rabbimsin. Senden başka İlah yoktur Beni sen yarattın. Ben senin kulunum ve gücümün yettiğince ahdinle vaadin üzerindeyim. işlediğim günahların şerrinden sana sığınırım. Bana ihsan eylediğin nimetlerim itiraf ederim, günahımı da itiraf ederim. Benim günahlarımı mağfiret eylet Şu muhakkak ki, günahları senden başkası bağışlayamaz.'
Kim gönülden inanarak bunu gündüzün söylerse ve o gün akşam olmadan ölürse, o cennet ehlinden olur. Kalpten inanarak bunu gece söyleyip de sabah olmadan o gece ölürse, yine o, cennet ehlinden olur."
[Buhârî, Nesâî ve Tirmizî.l
9540- İbn Abbâs radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim istiğfara devam ederse, Allah onun İçin her sıkıntıdan bir çıkış yolu, her kedere bir ferahlık ve çare kılar ve onu ummadığı yerden de rızıklandırır." |Ebû Dâvud.l
9541- Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem azatlısı Bilâl bin Yesâr radİyallahu anh'dan:
-Tirmizi'deki ismin kaydı böyledir. Ebû Davud'un kaydında ise Hilâl bin Yesâr şeklindedir- O da babasından, o da dedesinden:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim ' Estağfırullahellezî la ilahe illâ hüvel-Hayyu'l-Kayyûm ve-etûbü ileyh (= Hayy ve Kayyüm olan, kendisinden başka ilah olmayan o Allah'tan mağfiret dilerim ve O'na tevbe ederim)' derse, harpten kaçsa bile (günahı) bağışlanır."
9542- Ebû Hureyre radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim günde yüz kere 'LA ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh. Lehü'l-mülkü ve-le-hü'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir' derse, on köle azat etmiş gibi olur, kendisine yüz sevap yazılır, yüz de günahı silinir. Akşama kadar o, şeytana karşı korumaya alınır. Ondan fazla amelde bulunanların dışında o gün hiç kimse onun gibi amel etmiş olamaz. Kim de günde yüz kere 'Sübhanallahi ve bİ-hamdili derse, deniz köpükleri gibi olsa bile hataları bağışlanır."
[Buhârî, Müslim, Muvaltâ ve Tirmizî.|
9543- Ebû Eyyûb radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim on kere 'LA ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh. Lehü' l-mülkü ve lehu l-hamdü ve hüve ala külle şey'in kadîr' derse, İsmail soyundan on köle azat etmişçesine sevap alır." | Buhârî, Müslim ve Tİrmizî.j
9544- Temîm ed-Dârî radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim on kere 'Eşhedü en lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh. ilahen vahiden Eha-den Sameden. Lem yettehiz sâhibeten velâ ve-leden, velem yekun lehu küfüven ehad (= Vâ-hid, Ehad ve Samed olan bir tanrı olarak Allah'tan başka tanrı olmadığına, O'nun birliğine, şeriki bulunmadığına, eş ve çocuk edinmediğine ve O'na hiçbir kimsenin denk olmadığına şehadet ederim)' derse, kırk milyon sevap yazılır." |Tirmizî.j
Ayrıca bu rivayetin münker olduğunu söyledi.
9545- Taberânî, Mu''cemu'l-Kebîr'de zayıf bir senedle, İbn Ömer'den:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Kim sırf Allah için 'Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerike leh. Lehü"l-mülkü ve lehü'l-haındü ve hüvel-Hayyüllezt lâ yemûtu bi-yedi-hi'l-hayr ve hiive alâ külli şey'in kadir' derse, Allah onu Naîm cennetine koyar."
9546- Selmân radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim 'Allahutnme iıınî eşhedüke ve üshidü melûiketeke hamelete Arşike ve üshidü men fts-semavâti, enneke entellahullezî la ilahe İllâ ente vahdete lâ şerike leke ve eşhedü eme Muhamminden abdike ve Resûlüke (= Allahım! Şüphesiz ben, sana şehâdet ederim; Arş'mı taşıyan melekleri ve göklerde olanları da senin bir olarak, kendisinden başka ilah olmadığına ve ortağının bulunmadığına şahit kılarım. Ben, Muhammed'in senin kulun ve Resulün olduğuna şehadet ederim)'i bir kere derse, Allah onun üçte birini ateşten azat eder, iki kere derse onun üçte ikisini, üç kere dese tümünü uteşten azat eder." |Be//,âr zayii" bir sene<ile.|
9547- Ebû'd-Derdâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim 'Lâ ilahe illallahü vallahıt ekber' derse, Allah onun dörtte birini cehennemden azat eder, kim iki kere derse yarısını, kim üç kere derse tamamını cehennemden azat eder."
[Taberânî. Mu' cemu' l-Kebîr vel-Evsat'ta zayıf bir senedle. |
9548- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kul büyük günahlardan kaçınıp, tam bir 'Mas içinde 'Lâ ilahe illallah' derse, Arş'a de-ğİn ona gök kapılan açılır." [Tirmizî.|
9549- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Mûsâ dedi ki: 'Ya Rabbi! Bana seni zikredebileceğim bir şey öğret!'Allah: 'Ey Mûsâ! Lâ ilahe illallah, de!' buyurdu."
"Bunu her kulun söylüyor?"
"La ilahe illallah de!"
"Lâ ilahe illâ ente. Ben kendime özgü olan bir şey istiyorum" deyince, Allah şöyle buyurdu; "Ey Mûsâ! Yedi kat gök, benden başka O'na iman edenler ve yedi kat yer bir kefede, Lâ ilahe illallah da öbür kefede olsa, mutlaka Lâ ilahe illallah'm bulunduğu kefe ağır gelir." JEbû Ya'lâ teyyin bir senetlle.l
9550- Ali radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: Sana söylediğin zaman, Allah'ın seni bağışlayacağı birkaç kelime öğreteyim mi? Şöyle de: Lâ ilahe illallahü'l-Aliyyü'l-Azîm. Lâ ilahe illallalıül-Halîmü'l-Kerim. Lâ ilahe illallahü Rabbü'l-Arşi'l-Azîm." |Tirmizî|
9551- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bir çarşıya girip de orada: 'Lâ ilahe İllallahü vahdehu lâ şerike leh, lehü'l-mül-kii ve tehü' l-hamdü, yühyî ve yüınît ve htive Hayyün dâimen lâ yemût, bi-yedihi'l-hayr. Ve hüve ala külli şey'in kadir (= Bir olarak Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı yoktur. Mülk de O'nundur, hamdO'na mahsustur. O, diriltir de, öldürür de. O, daima ölmeyen Hayy (diridir). Hayır elinde bulunmaktadır. O, her şeye gücü yetendir)' derse, Allah ona bir milyon sevap yazar. Bir milyon günahını da siler. Derecesini bir milyon da yükseltir."
[ikisi de Tirmizî'ye aittir]
9552- Cüveyriye radiyallahu anhâ'dan:
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldıktan sonra, daha o (Cüveyriye) namazgahındayken çıktı. Soma kuşluk vakti dönünce o hâlâ yerinde oturuyordu. Bunun üzerine dedi ki:
"Sen hâlâ burada oturuyor.musun?"
"Evet."
"Ben senden ayrıldıktan sonra üç kere şu dört kelimeyi söyledim. Bu günden beri o kelimeler, eğer senin bütün gün okuduklarınla tartılacak olsa mutlaka o dört kelime onlara ağır gelirdi. İşte onlar şunlardır: "Sübhanal-lahi ve bi hamdihi adede halkihi ve rıdâ nef-sihi ve zînete arşihî ve midâde kelimatihî (= Allah'ı mahlukun sayısınca, nefsinin rızâsın-ca, Arş'inin ağırlığınca, kelimelerinin sayısınca tesbîh (tenzih) ederim)."
|Ebü Dâvud , Tirmizî. Nesâî ve aynı lafızla Müslim]
9553- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dilde (söylemesi) hafif, Mizan'da ağır, Allah'a en sevimli olan iki kelime: "Siibha-nallahi ve bi hamdih, SübkanallahV l-Azîm."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]
9554- Ebû Umâme radiyallahu anh'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:
"Sana bir şey bildireyim mi? Eğer sen onu söylersen, gece ve gündüz (hareket edip onun ardından koşsalar) asla ona erişemezler."
"Evet" dedim.
"Söyle dersin," buyurdu: "el-Hamdulilla-hi adede mâ ahsa kitâhuhu, ve'l-hamdu lillahi adede mâ fi kitâbihi, ve'l-hamdu lillahi adede mâ ahsa halkuhû, ve'l-hamdu lillahi mil'e mâ fi halkiht, ve'l-hamdu lillahi mil'e semâvâtihî ve ardiht, ve'l-hamdu lillahi adede külli şey'in (¦= Kitab'ının saydıkları adedime Allah'a haınd olsun. Kitab'ı içindekilerin adedince Allah'a hamd olsun. Yarattıklarının sayısınca Allah'a haınd olsun. Yarattıklarının doluşunca Allah'a hamd olsun. Göklerinin ve yerinin doluşunca Allah'a hamd olsun. Her şeyin adedince Allah'a hamd olsun). Aynı tarzda 'Süb-hanallah' dersin, aynı tarzda 'Allahtı ekber dersin.' [Taberanî, Mıı'cenıu'1-Ke.bfr'de.]
9555- Huzeyfe radiyallahu anh'dan: "Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: 'Ben namaz kılarken birinin geldiğini ve şunları söylediğini duydum: Alla-hım! Hamdın lümü Sanadır. Mülkün tümü de Senindir. Hayrın tamamı Senin elindedir. Gizli-siyle âşikârıyla bütün İşler Sana döner. Övgüye lâyık olansın. Şüphesiz Sen her şeye gücü yetensin. Allahım! Geçmişte işlemiş olduğum tüm günahlarımı bağışla! Ömrümün kalan kısmında da bena günah işlettirme! Senin benden razı 300 olacağın temiz bir amelle beni nzıklandır!' Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurdu: 'işte o adanı melek idi, Rab-bin nasıl hamd edeceğini öğretmek için sana
gelmiştir.' [Ahmed adı belirtilmemiş bir râvi kanalıyla.]
9556- Muâz bin Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"izzet ve yücelik âyeti şudur: el-Hamdü lillahillezî lem yettehiz veleden ve lem yekun lehû şerîkun fi' l-mülki ve lem yekun lelıu ve-liyyün mine'z-zülli ve kebbirhu tekbîrâ (= (De ki:) Hamd, çocuk edinmemiş olan, hükümranlığında ortağı bulunmayan, düşkün olmayıp, yardımcıya da ihtiyaç göstermeyen Allah'a mahsustur. O'nu gereği gibi yücelt)!" (İsrâ, 111) [Ahmed, leyyîn bir senedle.)
9557- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim Allah'ın katındakini talep ederek, 'el-Hamdü lillahillezî tevâdaa küllü şey'in li-azametihi, ve'l-hamdü lillahillezî zelle küllü şey'in li-izzetihî, ve'l-hamdü lillahillezî ha-daa küllü şey'in li-mülkihi, ve'l-hamdü lillahillezî istesleme küllü şey'in li-kudretihi (= Herşeyin azameti karşısında boyun eğdiği Allah'a hamdolsun. Her şeyin izzeti karşısında alçaldığı Allah'a hamdolsun. Hükümranlığı karşısında herkesin eğildiği Allah'a hamdolsun. Her şeyin kudretine teslim olduğu Allah'a hamdolsun)' derse, Allah ona bin sevap yazar ve onun bin derecesini yükseltir. Kıyamet gününe kadar onun için mağfiret dileyecek yetmişbin melek de görevlendirir."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'dc zayıf bir senedle.|

9558- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın kullarından bir kul şöyle dedi: 'Ya Rabbi leke'l-hamdü kemâ yenbeğî li-celûli vechike ve azimi sultânike (= Ey Rabb(im)! Hamd, vechinin celâli ve hükümranlığının yüceliği gereğince sana olsun)!' İki meleğe bu, ulaşınca nasıl yazacaklarını bilemediler ve göğe çıkıp şöyle dediler: 'Senin kulun bir söz söyledi, biz onu nasıl yazacağımızı bilemedik.'
Kulunun ne dediğini çok iyi bilen Allah, onlara şöyle buyurdu: 'Peki kulum ne dedi?'
O: 'Ya Rabbi, leke' l-hamdü kemâ yenbeğî li-celâli vechike ve azîmİ sultânike' söyledi' dediler.
Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: 'Haydi onu tıpkı kulumun söylediği gibi yazın! Bana kavuştuğu zaman onun mükâfatını bizzat ben veririm.' |İbn Mâce.l
9559- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
hoşlandığı bir şey gördüğü zaman şöyle derdi: 'Nimeti ile iyi işlerin tamamlandığı Allah'a hamdolsun.' Hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman ise şöyle derdi: 'Her hal üzere Allah'a hamdolsun'." [İbn Mace leyyin bir senedle.|
9560- Ebû Mûsâ radiyallahu anh'dan: "Bir seferde Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem ile beraberdik. İnsanlar yüksek sesle tekbir getirince, şöyle buyurdu: 'Ey insanlar! Kendinize acıyın! Siz ne dilsize, ne de sağıra seslennüyomunuz. Siz, işiten, duyan ve her daim .sizinle beraber olan zâta dua ediyorsunuz'."
(Ebû Mûsâ) dedi ki: "Ben onun arkasın-daydıra ve şöyle diyordum: 'Lâ havle velâ kuvvete illâ bülah.' Şöyle buyurdu: 'Ey Abdullah bin Kays! Sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?'
'Evet, ey Allah'ın Resulü!' dedim.
'Şöyle de,' buyurdu: 'La havle velâ kuvvete illa billah (= Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur).'
9561- Diğer rivayet:
"Sizin dua ettiğiniz (Rabbiniz), size binek devesinin boynundan bile daha yakındır." |Buharı, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî.|
9562- Kays bin Sa'd bin Ubâde radiyalla-hu anh'dan:
"Babası onu, hizmet etmesi için Peygamber sallallalıu aleyhi ve sellem'e verdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana uğradı, ben namaz kılmıştım, ayağıyla bana vurup şöyle dedi:
'Sana cennet kapılarından birini göstereyim mi?'
'Evet' dedim.
Bunun üzerine: 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billah'dır' buyurdu." [Tirmizî]
9563- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah', en küçüğü üzüntü olan doksondokuz hastalığa kar-şt en güzel bir devadır."
[Taberânî. Mu'cemu'l-Evsat'ta feyyin bir senedle.]
9564- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah' ı çokça söyleyin! Çünkü o, cennet hazinelerindendir."
(Râvi) Mekhûl der ki: "Her kim 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, ve lâ mence minella-hi illâ ileyhi (= Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. Allah'tan kaçış, sığmış yine O'nadır)' derse, en küçüğü fakirlik olan yetmiş tane zarar kapısını bertaraf eder." [İkisi de Tirmizî'ye ait]
9565- Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'dan:
"Biz Sa'd bin Ubâde'nin meclisindeyken Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem geldi.
Ona Beşîr bin Sa'd dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Allah bize senin üzerine salât getirmemizi emretti, bunu biz nasıl yapacağız?'
Sükût etti, hatta keşke bunu sormasaydı dedik. Sonra 'Şöyle deyin,' buyurdu: 'Allahümme salli alâ Muhammedin ve ala âli Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrahim. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârek-te alâ İbrâhtme inneke Hamîdün Mecîd (= Al-lahım! İbrahim'e rahmet eylediğin gibi Muhammed'e ve âline (şeriat ve şefaatini) kutlu kılıp rahmet eyle! İbrahim' i âline mübarek kıldığın gibi Muhammed' e ve onun âline bereketi daim eyle! Şüphe yok ki Sen Hamîd'sin, Me-ctd'sin)' (Teşelıhüdde) selâm ise bildiğiniz gibidir.'" (Yani "es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyu ve-rahmetullahi ve-berekâtühü")
9566- Diğer rivayet:
"Ve bûrik alâ Muhammedin ve alâ âli Mu-hammedin, kemâ bârekte ala İbrâhtme jtl-âlemîne, inneke Hamîdun Mecîd."
Diğer rivayette ise: "Allahümme salli alâ MuhatnmedİnnNebiyyi'l'Ümmiyyi ve alâ âli Muhammed" olarak geçmektedir.
[Buhârî hariç, altı hadis imamı.|
9567- İbn Ebî Leylâ radiyallahu anh'dan: "Bana Kâ'b bin Ucre rastladı ve şöyle dedi: 'Sana bir hediye vereyim mi?'
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bizim yanımıza çıktı; dedik ki:
'Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, fakat sana nasıl salavat getireceğiz?'
'Şöyle deyin,' buyurdu: 'Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Ke-mâ salleyîe alâ İbrâhîme. inneke Hamîdun Mecîd. Allahümme târik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ bârekte alâ Ibrâhî-me. İnneke Hamîdun Mecîd'."
[Mâlik hariç, altı hadis imamı.)
9568- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Biz Ehl-i beyte salâtü selâm getirdiğinde sevapları tam ölçeği ile elde etmek isteyen kimse, şöyle desin: 'Allahümme salli alâ Muhammedi' n-Nebiyyi' l-İI mmiyyi ve ezvâcihi ümmehâti' 1-mÜ'minîn ve-zürriyetihi ve ehl~i beytihi. Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm. İnneke Hamîdun Mecîd (= Allahım! İbrahim'e ve âline salât ettiğin gibi ümmî peygamber Muhammed''e, onun mu minlerîn anneleri olan hanımları, zürriyetİ ve ehl-i beyti üzerine salât eyle! Şüphesiz Sen, Ha-mîd'sin, Mecîd'sin)'."
9569- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl selâm vereceğimiz malum. Peki sana nasıl salavat getireceğiz?"
"Şöyle deyin," buyurdu: "Allahümme salli. ala Muhammedin abdike ve Resûlike. Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrahim. Ve bârik ala Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ bârekte alâ ibrâhîme ve ala âli İbrâhîm." |Buhârî ve Nesâî.|
9570- Talha radiyallahu anh'dan:
Bir adam: "Ey Allah'ın NebîsİI Sana nasıl salât getirelim?" diye sordu.
"Şöyle deyin," buyurdu: "Allahümme salli alâ Muhammedin kemâ salleyte alâ ibrâhîme inneke Hamîdun Mecîd." [Nesâî.]
9571- Ebû Humeyd es-Sâ'İdî radiyallahu anh'dan:
Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl salât edeceğiz?"
"Şöyle deyin," buyurdu: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zürri-yetihi kemâ salleyte alâ İbrâhîme. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve-zürriyye-tihi, kemâ bârekte alâ ibrâhîme. inneke Hamîdun Mecîd." |Tirmizî hariç, altı hadis imamı.|
9572- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: Dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem'e salavat getirdiğiniz zaman, güzel getirin! Çünkü bilemezsiniz belki de bu salavat O'na sunulur."
"Öyleyse bize (güzel olan salavatı) Öğret!" dediler.

"Şöyle deyin," dedi."Alla/um! Salavatla-nn rahmetin ve bereketlerin peygamberlerin
efendisi ve müttekîlerin imamı üzerine olsun." |İbn Mâce.]
Tamamı Kitabın giriş kısmmdadır.
9573- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bana bir kere savalat-ı şerife getirirse, Allah ona on salat eder, on günahım siler, on derece de yükseltilir." [Nesâî]
9574- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yüzünde büyük bir sevinç ifadesiyle geldi.
Dedik ki: 'Yüzünde sevinç ifadesi görüyoruz; hayırdır inşaallah.'
Şöyle buyurdu: 'Bir melek geldi ve bana: 'Rabbînin sana selâmı var.' Diyor ki: Bir kimse sana bir kere selet ederse, ben ona on kere rahmet ederim. Sana bir kere selâm, ederse, ben ona on kere selâm ederim. Bu seni hoşnut etmez mî?'" |İkisi de Nesâî'ye ait.]
9575- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kıyamet gününde bana en yakın olacak kişi, bana en çok salâtü selâm getirendir."
9576- Ali radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yanında anıldığı halde bana salâtü selâm getirmeyen kişi cimrinin ta kendisidir."
|İkisi deTirmizî'nindir.l
9577- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah'ın, yeryüzünde gezgin melekleri vardır. Onlar ümmetimin selâmını bana ulaştırırlar." |Nesâî.]
9578- Abdullah bin Dînâr radiyallahu anh'dan:
"İbn Ömer'in, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kabri başında durup, ona, Ebû Bekr ve Ömer'e salavat getirdiğini gördüm."
[Malik.]
9579- Muhammed bin Yahya bin Hibbân, babasından, o da dedesinden:
Bir adam dedi kî:
"Ey Allah'ın Resulü! Duamın üçte birini sana yapayım mı?"
"Evet."
"Üçte ikisini?"
"Evet."
"Bütün dualarım senin içindir" deyince, şöyle buyurdu:
"öyleyse dünya ve âhiret saadetin için, Allah senin yanında olacak ve senin için yeterli olacaktın" [Taberanî, Mu'cemu'l-Kebîr]
9580- Ammâr bin Yâsir radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah kabrimde bir melek görevlendirmiş ve ona bütün mahlûkatıı sesini duyma yeteneğini vermiştir. Kıyamete kadar kim bana salâtü selâm getirirse, onun ve babasının ismini de söyleyerek falan oğlu filan sana selâtü selam getirdi diyerek onun o salâtü selâmım bana ulaştırır." |Be/,/.âr zayıf bir senedle.|
9581- Enes radİyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bana bir kere salâtü selâm getirirse Allah ona on salât eder, kim bana on kere sa-lât getirirse Allah ona yüz salât eder. Kim bana yüz salât-ü selâm getirirse, Allah onun iki gözü arasına ateşten ve nifaktan beraat ettiğini yazar. Kıyamet gününde ise onu şehitlerle
beraber kılar."
[Taberânî, Mu'cemu'l-Evsat ve's-Sağir'de hafi bir senedle]
9582- Ali radiyallahu anh'dan:
"O, insanlara Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e salâtü selâmı şöyle diyerek öğretirdi: Dünyaları yayan, gökleri yaratan, şakî ve saîd olmak üzere kalpleri fıtratı üzerinde kılan Allahım! Salavatlann en şereflilerini, bereketlerin bolluğunu, rahmet ve şefkatini kulun ve Resulün olan Muhammed'in üzerinde kıl! (O Muhammed ki) kendinden öncekilerin sonuncusu ve kapalı olanların açıcısıdır. Hakkı hak ile ilan eden ve batıl ordularını kahredendir. Senin emrinle sana boyun eğmek hususunda senin rızanla zinde, bir an bile geri durmaksızın ve kararlılıkta zaafa düşmeksizin güçlenmiştir. Vahyine karşı duyarlı ve senin emrine uymaya dair geçmişte verdiği ahdini koruyandır. Onunla kalpler, fitne ve günah dalışlarından sonra açık İşaretler, İslâmî aydınlatmalar ve hükümlerinin ateşleriyle hidayete kavuşmuştur. O, senin Emîn ve Me'mûn'undur. Gizlenmiş İlminin bekçisi, din gününün şahidi ve hak ile rahmet olarak gönderdiğin bir nimetindir. Allahım! Adn cennetinde onun içirt büyük bir yer aç! Faziletinden kal kat hayırlar ile meşakkatsiz, üzücü olmadan ve bilinen sevabının başarısı ile bağışının genişliğinden onu ücretlendir! Allahım onun binasını diğer insanların binalarından yüce kıl, katında sevabını artır, ona ikramda bulun ve onun nurunu tamamla, kıyamet günü dirildi-ğinde şehadetini ve sözünü makbul, yine o günde hak, doğru ve sağlam sözlü kıl.'
[Taberanî, Mu'cemu'l-Evsal'ta munkatı bir senedle.)
9583- Ka'b bin Ucre radiyallahu anh'dan: "Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıktı birinci basamağa çıktığında 'Amin!' dedi. Sonra diğer basamağa çıktı. Onda da 'Âmin!' dedi. Sonra üçüncü basamağa çıktı ve onda da: 'Âmin!' dedi. Minberden indikten sonra: 'Ey Allah'ın Resulü! Senden bugün bir söz duyduk.' diye sorduk.
'Duydunuz mu?'
'Evet' dedik; şöyle buyurdu: 'Birinci basamakta Cibril gelip bana şöyle dedi: 'Ana babasına ya da onlardan birine ihtiyarladıklarında erişip de onların sebebiyle cennete giremeyen (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunV Ben de ona karşılık 'Âmin!' dedim.
'Yanında anıldığında sana salâtü selâm getirmeyen de (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunV dedi, ben de 'Amin!' dedim.
'Ramazana erişip de bağışlanmayan (Allah'ın rahmetinden) uzak olsuıû' dedi. Ben de: 'Amin!' dedim.' |Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr'de.]
9584- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim bana salâtü selâmı getirmeyi unutup ihmal ederse, cennet yolunu şaşırır."
| İbn Mâce.]

TAHRİC
==========
9196-9197- Bu hadisi Buhârî (da'vât 66/2, VII, 168-9), Müslim (zikr 25, s. 2069-70) ve Tirmizî (3600), Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9198- Bu hadisi Ebû Dâvud (4856- 5059) ve Tirmizî (3380), Sâlih mevla't-Tev'eme ve Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc

ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi. Hafzı Ebû Dâvud'a aittir.
9199- Bu hadisi Ebû Dâvud (4855), Muh. b. es-Sabbâh el-Bezzâz an İsmâil b. Zekeriyyâ an Süheyl b. es. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9200- Bu hadisi Müslim (zikr 40, s. 2075), Tirmizî (3379) ve Nesâî (âdâbu'l-kudât 37, VIII, 249), Merh?m b. Abdilazîz an Ebî Nuâme Abdirrabbih es-Sa'dî an Ebî Osmân en-Nehdî an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9201- Bu hadisi Tirmizî (3375), Ebû Kureyb an Zeyd b. Hubâb an Muâviye b. Sâlih an Amr b. Kays an Abdillah b. Busr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9202- Bu hadisi Tirmizî (3376), Kuteybe an İbn Lehîa an Derrâc an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9203- Bu hadisi Buhârî (da'vât 66/1, VII, 168) ve Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 211, s. 539), Ebû Usâme an Büreyd an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9204- Bu hadisi Müslim (zikr 4, s. 2062), Ümeyye b. Bistâm an Yezîd b. Zurey' an Revh b. el-Kâsım ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9205- Bu rivayeti Tirmizî (3596), Ebû Kureyb an Ebî Muâviye an Amr b. Râşid an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9206- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 50, VIII, 212), Müslim (zikr 2, s. 2061) ve Tirmizî (3603), Enes b. Mâlik , Ebû Sâlih ve Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9207- Bu hadisi Tirmizî (3580), Ah. b. Abdirrahman b. Bekkâr ani'l-Velîd b. Müslim an Ufeyr b. Ma'dân an Ebî Devs el-Yahsubî an İbn Âiz el-Yahsubî an İmâre b. Za'kere senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zayıf olduğunu söyledi.
9208- Bu hadisi Tirmizî (3510), Abdülvâris b. Abdissamed an ebîhî an Muh. b. Sâbit el-Bünânî an ebîhî an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9209- Bu hadisi Tirmizî (3526), el-Hasan b. Arafe an İsm. b. Ayyâş an Abdillah b. Abdirrahman b. e. Hüseyn an Şehr b. Havşeb an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi ve "ızdırab"lı başka bir tarîkini zikretti.
9210- Bu hadisi Tirmizî (3561), Ah. b. el-Hasan an Abdillah b. Nâfi' an Hammâd b. e. Humeyd an Zeyd b. Eslem an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9211- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 77).
9212- Heysemî diyor ki: "Râvilerinden Ömer b. el-Kâsım'ı tanımıyorum. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir" (Mecma` î, 78).
9213- Bu hadisi Ahmed (I, 172, 180, 187), Usâme b. Zeyd an Muh. b. Abdirrahman b. e. Lebîbe an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbn Lebîbe, İbn Hibbân'a göre güvenilir bir râvidir. Ancak İbn Maîn onu zayıf addetmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 81).
9214- Bu hadisi Ebû Nuaym, Hilye'de (VI, 181), el-Hasan b. Arafe an Yahyâ b. Süleym an İmrân el-Kasîr an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9215- Bu hadisi Ahmed (VI, 447) ve Tirmizî (3377), Ziyâd b. e. Ziyâd mevlâ İbn Abbâs (an Ebî Bahriye) an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Bunu Ahmed hasen senedle tahrîc etmiştir. Ayrıca yine o, bunu ceyyid bir senedli Muâz hadisinden de tahrîc etmiştir (Tergîb II, 395).
9216- Bu hadisi Ahmed (III, 68, 71), Derrâc Ebû's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Derrâc, pek çoklarınca zayıf bir râvidir, diğer ricâli güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 75).
9217- Bu hadis ne Tirmizî'de ne de Mâlik'in Muvattâ'ında yoktur. Bunu Taberânî rivayet etti ve isnâdı hakkında Heysemî: "Râvileri Sahîh ricâlindendir" demiştir (Mecma` î, 73). Aynı rivayet Câbir tarikiyle de yine Taberânî'de yer almıştır.
9218- Bu hadisi Ebû Dâvud (3667), Muh. b. el-Müsennâ an Abdisselâm b. Mutahhar an Mûsâ b. Halef an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
el-İrâkî isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir (Feyd V, 256).
9219- Bu hadisi Ebû Dâvud (1479) ve Tirmizî (3247, 3374), Zer an Yüsey' el-Hadremî ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.
9220- Bu hadisi Tirmizî (3370), et-Tayâlisî an İmrân el-Kattân an Katâde an Saîd b. ebî'l-Hasan an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9221- Bu hadisi Tirmizî (3371), Alî b. Hucr ani'l-Velîd b. Müslim an İbn Lehîa an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Ebân b. Subh an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9222- Bu hadisi Tirmizî (3548), el-Hasan b. Arafe an Yezîd b. Hârûn an Abdirrahman b. e. Bekr el-Kuraşî an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb", Abdurrahman hakkında ise zayıf hükmü verdi.
9223- Bu hadisi Tirmizî (3381), Kuteybe an İbn Lehîa an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9225- Râvilerinden Muh. b. e. Humeyd zayıftır (Mecma` î, 147).
9226-9228- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 30, s. 214), Buhârî (teheccüd 14/1, II, 47; tevhîd 35, VIII, 197; da'vât 14, VII, 149-50), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn 168, s. 521), Ebû Dâvud (1315) ve Tirmizî (3498), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Ebî Abdillah el-Ağarr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9229- Bu hadisi Tirmizî (3499), Muh. b. Yahyâ es-Sekafî an Hafs b. Gıyâs an İbn Cüreyc an Abdirrahman b. Sâbit an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9230- Bu hadisi Ebû Dâvud (521) ve Tirmizî (3594, 3595), es-Sevrî an Zeyd el-Amiyy an Muâviye b. Kurre an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9231-9232- Bu hadisi Mâlik (salât 7, s. 70) ve Ebû Dâvud (2540), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İbn Huzeyme ve İbn Hibbân tarafından da rivayet olunmuştur (Tergîb I, 191).
9233- Bu hadisi Müslim (salât 215, s. 350), Ebû Dâvud (875) ve Nesâî (tatbîk 78, II, 226), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Umâre b. Gaziyye an Summâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9234- Bu hadisi Tirmizî (3382), Muh. b. Merz?k an Ubeydillah b. Vâkıd an Saîd b. Atiyye an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9235- Bu hadisi Ahmed (II, 367), Halef an Ebî Ma'şer an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir.
9236-9237- Bu hadisi Ebû Dâvud (1536) ve Tirmizî (1905), Hişâm ed-Destevâî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Ca'fer an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9238- Bu hadisi Ebû Dâvud (1535) ve Tirmizî (1980), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am an Abdillah b. Yezîd an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Abdurrahman sebebiyle isnâdı zayıftır.
9239- Bu hadisi Müslim (zikr 86-7, s. 2094) ve Ebû Dâvud (1534), Talha b. Ubeydillah b. Kerîz an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9240- Bu hadisi Ebû Dâvud (1485), Abdullah b. Mesleme an Abdilmelik b. Muh. b. Eymen an Abdillah b. Ya'k?b b. İshâk ammen haddesehu an Muh. b. Ka'b el-Kurazî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9241- Bu rivayeti Ebû Dâvud (1489), Mûsâ b. İsm. an Vuheyb b. Hâlid ani'l-Abbâs b. Abdillah b. Ma'bed an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.
9242- Bu hadisi Ebû Dâvud (1487), Ukbe b. Mükrim an Selm b. Kuteybe an Ömer b. Nebhân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti.
9243- Bu hadisi Ahmed (IV, 56), İbn Lehîa an Hibbân b. Vâsi' an Hallâd b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir.
9244- Bu hadisi Nesâî (sehv 37/1, III, 38) ve Tirmizî (3557), Muh. b. Beşşâr an Safvân b. ësâ an İbn Aclân ani'l-Kâ'kâ' an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9245 Bu hadisi Ebû Dâvud (1502), Tirmizî (3411) ve Nesâî (sehv 97, III, 79), Assâm b. Alî ani'l-A'meş an Atâ b. es-Sâib an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9246- Bu hadisi Ebû Dâvud (1488) ve Tirmizî (3556), Ca'fer b. Meymûn an Ebî Osmân an Selmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9247- Bu hadisi Tirmizî (3479), Abdullah b. Muâviye el-Cumahî an Sâlih el-Müriyy an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9248- Bu hadisi Ebû Dâvud (1481), Tirmizî (3476, 3477) ve Nesâî (sehv 48, III, 44), Ebû Hânî el-Havlânî an Ebî Alî Amr b. Mâlik el-Cenbî an Fadâle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî ikinci isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.
9249- Bu hadisi Tirmizî (486), Sül. b. Selm ani'n-Nadr b. Şumeyl an Ebî Kurre el-Esedî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer senedi ile tahrîc etti.
9250- Bu hadisi Ebû Dâvud (938), el-Firyâbî an Subayh b. Muhriz an Ebî Musabbih el-Makrâî an Ebî Züheyr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9251- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 28, s. 213), Buhârî (da'vât 21/2, VII, 153), Müslim (zikr 8-9, s. 2063), Ebû Dâvud (1483), Tirmizî (3497) ve İbn Mâce (3854), Atâ b. Mînâ, Abdurrahman b. Ya'k?b ve el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9252- Bu hadisi Ebû Dâvud (1480), Müsedded an Yahyâ an Şu'be an Ziyâd b. Mihrâk an Ebî Neâme an ibnin li-Sa'd senedi ile tahrîc etti.
9253- Bu hadisi Tirmizî (3527), el-Cüreyrî an Ebî'l-Vered ani'l-Leclâc an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9254- Bu hadisi Ebû Dâvud (1482), Hârûn b. Abdillah an Yezîd b. Hârûn ani'l-Esved b. Şeybân an Ebî Nevfel an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Bunu el-Hâkim, Müstedrek'inde rivayet etti ve Zehebî onun sıhhat hükmünü onayladı. Nevevî ise Riyâdu's-sâlihîn ve Ezkâr kitaplarında isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü verdi (Feyd V, 218).
9255- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 29, s. 213), Buhârî (da'vât 22, VII, 153), Müslim (zikr 92, s. 2095), Ebû Dâvud (1484) ve Tirmizî (3387), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ İbn Ezher an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9256- Bu hadisi Ebû Dâvud (1532), Hâtim b. İsm. an Ya'k?b b. Mücâhid Ebû Hazre an Ubâde b. el-Velîd an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "muttasıl" olduğunu söyledi.
Bunu İbn Huzeyme de Sahîh'inde rivayet etmiştir.
9257- Bu hadisi Tirmizî'de bulamadım. Mizzî'nin Tuhfetu'l-işrâf'ından (I, 107), Ebû Dâvud es-Sicistânî an Katan b. Nüseyr an Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes senediyle geldiğini öğreniyoruz.
Tirmizi başka bir sened de sevkederek bu sefer Sâbit'ten "mürsel" olarak serdetmiştir.
9258- Bu hadisi Tirmizî (3373), Kuteybe an Hâtim b. İsmâil an Ebî'l-Melîh an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9259- Bu hadisi Tirmizî (3571), Bişr b. Muâz an Hammâd b. Vâkıd an İsrâil an Ebî İshâk an Ebî'l-Ahvas an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve bu hadisin mürsel olarak rivayet olunduğunu ve bunun da sahîh olduğunu söylemiştir.
9260- Bu hadisi Ebû Dâvud (1533), Muh. b. ësâ an Ebî Avâne ani'l-Esved b. Kays an Nübeyh al-Anezî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9261- Bu hadisi Tirmizî (3552), Hennâd an Ebî'l-Ahvas an Ebî Hamza an İbr. ani'l-Esved an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9262- Râvilerinden Mansûr b. Sukayr zayıf, diğerleri ise güvenilir kimselerdir (Mecma' î, 150).
9263- İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (Mecma' î, 152).
9264- Hadisleri hasen kabul edilen Âsım b. Behdele dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' î, 153).
9265- İsmî belirsiz râvi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma' î, 153).
9266- Heysemî'ye göre Ebû Ya'lâ'nın râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma' î, 171).
9267- Bu hadisi Ebû Dâvud (1493-4) ve Tirmizî (3475), Mâlik b. Miğvel an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9268- Bu hadisi Ebû Dâvud (1495) ve Nesâî (sehv 58, III, 52), Halef b. Halîfe an Hafs b. ahî Enes an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9269- Bu hadisi Ebû Dâvud (1496) ve Tirmizî (3478), ësâ b. Yûnus an Ubeydillah b. e. Ziyâd an Şehr b. Havşeb an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9270- Râvilerinden Muh. b. Abdillah el-Asrî zayıftır (Mecma' î, 156).
9271- Bu hadisi İbn Mâce (3856), Abdurrahman b. İbr. an Amr b. e. Seleme an ësâ b. Mûsâ an Gaylân b. Enes ani'l-Kâsım an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: "Gaylân hakkında ne cerh, ne de tevsîk cihetinden bir şey zikreden yoktur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir."
9272- Bu hadisi İbn Mâce (3859), Ebû Yûsuf es-Saydelânî an Muh. b. Seleme ani'l-Fezârî an Ebî Şeybe an Abdillah b. Ukeym an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Ebû Şeybe hakkında ne iyi, ne de kötü bir hüküm sâdır olmamıştır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.
9273-9274- Bu hadisi Buhârî (da'vât 68, VII, 169), Müslim (zikr 5, s. 2062), Tirmizî (3507) ve İbn Mâce (3861), el-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9275- Bu hadisi Buhârî (ezân 89/2, I, 181), Müslim (mesâcid 147, s. 419), Ebû Dâvud (781) ve Nesâî (iftitâh 15, II, 128-9), Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9276- Bu hadisi Müslim (mesâcid 150, s. 420), Tirmizî (3592) ve Nesâî (iftitâh 8, II, 125), el-Haccâc b. e. Osmân an Ebî'z-Zübeyr an Avn b. Abdillah b. Utbe an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9277- Bu hadisi Müslim (mesâcid 149, s. 419-20), Ebû Dâvud (763) ve Nesâî (iftitâh 19, II, 132-3), Hammâd b. Seleme an Sâbit ve Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9278- Bu hadisi Ebû Dâvud (764), Amr b. Merz?k an Şu'be an Amr b. Murre an Âsım el-Anezî an İbn Cübeyr b. Mut'im an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9279- Bu hadisi Nesâî (iftitâh 16, II, 129), Amr b. Saîd b. Saîd an Şurayh b. Yezîd an Şuayb an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir.
9280- Bu hadisi Ebû Dâvud (776), Talk b. Gannâm an Abdisselâm b. Harb an Büdeyl b. Meysere an Ebî'l-Cevzâ' an Âişe asl-ı senedi ile; Tirmizî (243) ise Ebû Muâviye an Hârise b. ebî'r-Ricâl an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9282- Bu hadisi Müslim (müsâfirin 201-2, s. 534-6), Ebû Dâvud (744, 760-1), Tirmizî (3422-3) ve Nesâî (iftitâh 17, II, 129-30), el-A'rec an Ubeydillah b. e. Râfi' an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9283- Bu hadisi Müslim (salât 207, s. 348), Ebû Dâvud (876) ve Nesâî (tatbîk 8, II, 189), Sül. b. Suhaym an İbr. b. Abdillah b. Ma'bed b. Abbâs an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9284- Bu hadisi Nesâî (tatbîk 12, II, 191), Amr b. Mansûr an Âdem b. e. İyâs ani'l-Leys an Muâviye b. Sâlih an Ebî Kays el-Kindî an Âsım b. Humeyd an Avf b. Mâlik senedi ile tahrîc etti.
9285- Bu hadisi Buhârî (ezân 123, I, 193; 139, I, 199; mağâzî 51/1, V, 94; tefsîr s?reti'n-Nasr 2, VI, 93), Müslim (salât 217-8, s. 350-1), Ebû Dâvud (877) ve Nesâî (iftitâh 153, II, 219), Mansûr an Ebî'd-Duhâ an Mesr?k an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9286- Bu hadisi Müslim (salât 223, s. 353), Ebû Dâvud (872) ve Nesâî (tatbîk 11, II, 190-1; 75, II, 224), Katâde an Mutarrif an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9287- Bu hadisi Ebû Dâvud (869-70), Mûsâ b. Eyyûb an ammihî ev raculin min kavmihî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9288- Bu hadisi Müslim (salât 202-4, s. 346) ve Ebû Dâvud (846), Ubeyd b. el-Hasan an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9289- Bu hadisi Müslim (salât 205, s. 347), Ebû Dâvud (847) ve Nesâî (tatbîk 25/3, II, 198-9), Saîd b. Abdilâziz an Atiyye b. Kays an Kazaa b. Yahyâ an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9290- Bu hadisi Buhârî (ezân 126/3, I, 193), Ebû Dâvud (770) ve Nesâî (tatbîk 22/2, II, 196), Mâlik ez-Zurâkî an ebîhî an Rifâa b. Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9291- Bu hadisi Ebû Dâvud (773), Tirmizî (404) ve Nesâî (iftitâh 36, II, 135), Rifâa b. Yahyâ b. Abdillah b. Rifâa b. Râfi' an Muâz b. Rifâa an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9292- Bu hadisi Mâlik (salât 47, s. 88), Buhârî (ezân 125, I, 193; bed'ul-halk 7, IV, 82), Müslim (salât 71, s. 306), Ebû Dâvud (848), Tirmizî (267) ve Nesâî (tatbîk 23/1, II, 196), Mâlik an Sumeyy an Ebî Sâlih asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

9293- Bu hadisi Müslim (salât 216, s. 350) ve Ebû Dâvud (878), İbn Vehb an Yahyâ b. Eyyûb an Umâre b. Gaziyye an Sumeyy an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9294- Bu rivayeti Müslim (salât 221, s. 351) ve Nesâî tatbîk 72, II, 223), İbn Cüreyc an Atâ an İbn e. Müleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9295- Bu rivayeti Müslim (salât 222, s. 357), Ebû Dâvud (879) ve Nesâî (tatbîk 47, II, 210), Ubeydullah b. Ömer an Muh. b. Yahyâ b. Hibbân ani'l-A'rec an Ebî Hureyre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9296- Bu hadisi Ebû Dâvud (850) ve Tirmizî (284-5), Habîb b. e. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9297- Bu hadisi Müslim (mesâcid 128, 130, s. 412), Ebû Dâvud (983) ve Nesâî (sehv 64/4, III, 58), el-Evzâî an Hassân b. Atiyye an Muh. b. e. Âişe an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Bu hadisi Buhârî (cenâiz 88/3, II, 103) ve Müslim (mesâcid 128, 131, s. 412-3), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9298- Bu hadisi Nesâî (sehv 65, III, 58), Amr b. Alî an Yahyâ an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti.
Râvileri Sahîh ricâlindendir.
9300- Bu hadisi Ebû Dâvud (1522) ve Nesâî (sehv 60, III, 53), Hayve b. Şurayh an Ukbe b. Müslim an Ebî Abdirrahman el-Hubullî ani's-Sunâbihî an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9301- Bu hadisi Nesâî (sehv 61, III, 54), Ebû Dâvud an Sül. b. Harb an Hammâd b. Seleme an Saîd el-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ an Şeddâd b. Evs senedi ile tahrîc etti.
İbn Hacer, senedi hakkında "kavî" hükmü verdi (Neyl II, 307).
9302- Bu hadisi Nesâî (sehv 62/2, III, 55), Ubeydullah b. Sa'd an ammihî an Şerîk an Ebî Hâşim el-Vâsitî an Ebî Miclez an Kays b. Ubâd senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir (Neyl II, 305).
9303- Bu hadisi Buhârî (da'vât 39, VII, 159; 44, 46, VII, 161), Müslim (mesâcid 129, s. 412), Ebû Dâvud (880) ve Nesâî (sehv 64/2, III, 56-7), Hişâm ve Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9304- Bu hadisi Buhârî (ezân 149/2, I, 203; da'vât 17, VII, 150; tevhîd 9, VIII, 168), Müslim (zikr 48, s. 2078), Tirmizî (3531) ve Nesâî (sehv 59, III, 53), Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an Abdillah b. Amr an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9305- Bu hadisi Tirmizî (3419), ed-Dârimî an Muh. b. İmrân b. e. Leylâ an ebîhî an İbn e. Leylâ an Dâvud b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an ebîhî an ceddihî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9306- Bu hadisi Müslim (mesâcid 135, s. 414), Ebû Dâvud (1513), Tirmizî (300) ve Nesâî (sehv 80, III, 68), el-Evzâî an Şeddâd Ebî Ammâr an Ebî Esmâ er-Rahabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9307- Bu hadisi Müslim (mesâcid 139-41, s. 415-6), Ebû Dâvud (1506-7) ve Nesâî (sehv 83, III, 69-70), Ebû'z-Zübeyr an Abdillah b. ez-Zübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9308- Bu hadisi Müslim (mesâcid 144-5, s. 418), Tirmizî (3412) ve Nesâî (sehv 91, III, 75), el-Hakem b. Uteybe an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ka'b b. Ucre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9309- Bu hadisi Nesâî (sehv 93/1, III, 76), Mûsâ b. Hizâm an Yahyâ b. Âdem an İbn İdrîs an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Kesîr b. Aflah an Zeyd senedi ile tahrîc etti.
9310- Bu hadisi Nesâî (sehv 96, III, 79), Ah. b. Hafs b. Abdillah an ebîhî an İbr. b. Tahmân ani'l-Haccâc b. Hâccâc an Ebî'z-Zübeyr an Ebî Alkame an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9311-9314- Bu hadisi Müslim (mesâcid 142, s. 415; 9311. nolu hadisin lafzı) ve Buhârî (ezân 155, I, 205; da'vât 18, VII, 151, 9312. nolu hadisin lafzı), Sumeyy an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;
Müslim (mesâcid 143, s. 417), Ravh an Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre tarikiyle; 9313. nolu rivayetin lafzı.
Müslim (mesâcid 146, s. 418), Ebû Ubeyd mevlâ Sül. b. Abdilmelik an Atâ b. Yezîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9315- Bu hadisi Ebû Dâvud (1508), el-Mu'temir b. Sül. an Dâvud et-Tufâvî an Ebî Müslim el-Becelî an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etti.
Dâvud hakkında İbn Maîn zayıf hükmü vermiştir.
9316- Bu hadisi Ebû Dâvud (1523), Tirmizî (2903) ve Nesâî (sehv 80, III, 68), Alî b. Rebâh an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9317- Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 62, s. 492-3), Ebû Dâvud (615) ve Nesâî (imâmet 34, II, 94), Mis'ar an Sâbit b. Ubeyd an (İbni'l-Berâ ani')l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9318- Bu hadisi Nesâî (sehv 89, III, 73), Amr b. Sevvâd an İbn Vehb an Hafs b. Meysere an Mûsâ b. Ukbe an Atâ b. e. Mervân senedi ile tahrîc etti.
Güvenilir bir râviden Atâ dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir.
9319- Bu hadisi Tirmizî (3503) ve Nesâî (sehv 90, III, 73-4), Osmân eş-Şahhâm an Müslim b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9320- Râvilerinden Abdülazîz b. Abdirrahman el-Bâlisî oldukça zayıftır (Mecma` II, 168).
9321- Bu hadisi Tirmizî (3474), İshâk b. Mansûr an Alî b. Ma'bed an Ubeydillah b. Amr an Zeyd b. e. Üneyse an Şehr b. Havşeb an Abdirrahman b. Ganm an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9323- Bu hadisi Ebû Dâvud (5079), İsh. b. İbr. ed-Dimaşkî an Muh. b. Şuayb an Abdirrahman b. Hassân el-Filistinî ani'l-Hâris b. Müslim an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9324- Bu hadisi Tirmizî (3534), Kuteybe ani'l-Leys ani'l-Culâh b. Kesîr an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İmâre b. Şebîb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9325- Bu hadisin isnâdlarından birisi sahîhtir. İbn Hibbân tarafından da tahrîc olunmuştur (Mecma` î, 102; Tergîb II, 453).
9326- Bu rivayetin isnâdı "ceyyid"dir (Tergîb II, 453).
9327- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 102).
9328- Râvilerinden Ebû Mâlik en-Nahaî zayıftır (Mecma` î, 110).
9329- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 34, s. 215-6) Buhârî (teheccüd 1, II, 41-2; da'vât 10/2, VII, 148; tevhîd 8/2, VIII, 167; 24/7, VIII, 184), Müslim (müsâfirîn 199, s. 532-4), Ebû Dâvud (771), Tirmizî (3418) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 9, III, 209-10), Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9330- Bu hadisi Ahmed (VI, 156), Müslim (müsâfirîn 200, s. 534), Ebû Dâvud (767-8), Tirmizî (3420), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 12, III, 212) ve İbn Mâce (1357), İkrime b. Ammâr an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9331- Bu hadisi Ebû Dâvud (5085), Kesîr b. Ubeyd an Bakiyye b. el-Velîd an Ömer b. Cu'sum ani'l-Ezher b. Abdillah an Şarayk el-Hevzenî senedi ile tahrîc etti.
9332- Bu hadisi Ebû Dâvud (766), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 9, III, 208; istiâze 63, VIII, 284) ve İbn Mâce (1356), Zeyd b. el-Hubâb an Muâviye b. Sâlih ani'l-Ezher b. Saîd an Âsım b. Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9333- Bu hadisi Ebû Dâvud (775), Tirmizî (242) ve Nesâî (iftitâh 18, II, 132), Ca'fer b. Sül. an Alî b. Alî er-Rifâî an Ebî'l-Mütevekkil an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9334- Güvenilir bir râvi olan Abdullah b. Muh. Ebû Abdirrahman el-Ezremî dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 158).
9335- Bu hadisi Ebû Dâvud (5067) ve Tirmizî (3392), Ya'lâ b. Atâ an Amr b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9336- Bu hadisi Ebû Dâvud (5077), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd ve Vuheyb an Süheyl an ebîhî an Ebî Ayyâş senedi ile tahrîc etti.
9337- Bu hadisi Ebû Dâvud (5078) ve Tirmizî (3501), Bakiyye b. el-Velîd an Müslim b. Ziyâd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9338- Bu hadisi Ebû Dâvud (5061) ve Tirmizî (3391), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9339- Bu hadisi Müslim (zikr 74-6, s. 2088-9), Ebû Dâvud (5071) ve Tirmizî (3390), el-Hasan b. Ubeydillah an İbrâhîm b. Süveyd an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

9340- Bu hadisi Ebû Dâvud (5075), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Amr an Sâlim el-Ferrâ an Abdilhamîd mevlâ Benî Hâşim an ümmihî senedi ile tahrîc etti.
9341- Bu hadisi Ebû Dâvud (5072) ve İbn Mâce (3870), Ebû Akîl an Sâbik b. Nâciye an Ebî Sellâm (an Enes) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Sindî, Zevâid'inde: "İsnâdı sahihtir, râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
9342- Bu hadisi Ebû Dâvud (5070) ve İbn Mâce (3872), el-Velîd b. Sa'lebe an İbn Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9343- Bu hadisi Ebû Dâvud (5073), Ah. b. Sâlih an Yahyâ b. Hassân ve İsmâil an Sül. b. Bilâl an Rabîa b. e. Abdirrahman an Abdillah b. Anbese an Abdillah b. Gannâm senedi ile tahrîc etti.
9344- Bu hadisi Ebû Dâvud (5074) ve İbn Mâce (3871), Ubâde b. Müslim an Cübeyr b. e. Sül. b. Cübeyr b. Mut'im an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9345- Bu hadisi Ebû Dâvud (5076), İbn Vehb an'il-Leys an Saîd b. Beşîr an Muh. b. Abdirrahman el-Beylemânî an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
İbnü'l-Beylemânî ve babası zayıf râvilerdir.
9346-9347- Her iki metni de Ebû Dâvud (5083-4), Muh. b. Avf an Muh. b. İsm. an ebîhî an Damdam an Şurayh an Ebî Mâlik senedi ile tahrîc etti.
9348- Bu hadisi Ebû Dâvud (5087), İbn Muâz an ebîhî ani'l-Mes'ûdî ani'l-Kâsım an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
9349- Bu hadisi Ebû Dâvud (5088-9) ve Tirmizî (3388), Ebân b. Osmân an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9350- Bu hadisi Ebû Dâvud (5082) ve Tirmizî (3575), Ebû Üseyd el-Berrâd an Muâz b. Abdillah b. Hubeyb an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9351- Bu hadisi Buhârî (da'vât 65/1, VII, 168), Müslim (zikr 29, s. 2071), Ebû Dâvud (5091) ve Tirmizî (3466), Sumey an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9352- Bu hadisi Ebû Dâvud (530) ve Tirmizî (3589), Ebû Kesîr mevlâ Ümmü Seleme an Ümmü Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "garîb" hükmü verdi.
9353- Bu hadisi Ahmed (III, 406), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Seleme b. Kuheyl an Zer an İbn Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9354- Bu hadisi Ahmed (V, 191), Ebû'l-Muğîre an Ebî Bekr an Damre b. Habîb b. Suhayb an Ebî'd-Derdâ an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre Taberânî'nin râvileri güvenilir kimselerdir. Diğer isnâdlar içinde zayıf bir râvi olan Ebû Bekr b. e. Meryem adlı bir şahıs vardır (Mecma‘ î, 113).
9355- Bu hadisi Ebû Dâvud (5058), Alî b. Müslim an Abdissamed an ebîhî an Hüseyn an İbn Büreyde an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9356- Bu hadisi Müslim (zikr 60, s. 2083), Gunder an Şu'be an Hâlid el-Hazzâ an Abdillah b. el-Hâris an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9357- Bu hadisi Müslim (zikr 64, s. 2085), Ebû Dâvud (5053) ve Tirmizî (3396), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9358- Bu hadisi Tirmizî (3407), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ah. ez-Zübeyrî ani's-Sevrî ani'l-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ b. eş-Şıhhîr ar raculin min Benî Hanzale an Şeddâd senedi ile tahrîc etti.
Nevevî, Ezkâr'ında isnâdının zayıf olduğunu, Sadreddîn el-Münâvî ise isnâdında mechûl bir râvi olduğunu söylemiştir (Feyd V, 495).
9359- Bu hadisi Buhârî (fad. Kur'ân 14, VI, 105-6; tıbb 39/2, VII, 25; da'vât 12, VII, 149), Müslim (selâm 50-1, s. 1723), Mâlik (ayn 15, s. 942), Ebû Dâvud (3902) ve Tirmizî (3402), Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9360- Bu hadisi Buhârî (da'vât 7-8, VII, 147; 16/2, VII, 150; tevhîd 13/2, VIII, 169), Ebû Dâvud (5049) ve Tirmizî (3417), Abdülmelik b. Umeyr an Rib'î an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9361-9362- Bu hadisi Buhârî (7/2, 9, VII, 147; tevhîd 34/1, VIII, 196), Müslim (zikr 56, s. 2081-2), Ebû Dâvud (5046-8) ve Tirmizî (3394), muhtelif tariklerden Berâ'dan tahrîc ettiler.
9363- Bu hadisi Tirmizî (3398), İbn e. Ömer an Süfyân an Abdilmelik b. Umeyr an Rib'î an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9364- Bu hadisi Ebû Dâvud (5055) ve Tirmizî (3403), Ebû İshâk an Ferve b. Nevfel an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9365- Bu hadisi Ebû Dâvud (5057) ve Tirmizî (3406), Bakiyye b. el-Velîd an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Abdillah b. e. Bilâl ani'l-İrbâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9366- Bu hadisi Tirmizî (3405), Sâlih b. Abdillah an Hammâd b. Zeyd an Ebî Lubâbe an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9367-9368- Bu hadisi Buhârî (da'vât 13, VII, 149), Müslim (zikr 64, s. 2084-5), Ebû Dâvud (5050) ve Tirmizî (3401), Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9369- Bu hadisi Müslim (zikr 61-2, s. 2084), Ebû Dâvud (5051) ve Tirmizî (3400), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9370- Bu hadisi Ebû Dâvud (5061), Hâmid b. Yahyâ an Ebî Abdirrahman an Saîd b. e. Eyyûb an Abdillah b. el-Velîd an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9371- Bu hadisi Tirmizî (3397), Sâlih b. Abdillah an Ebî Muâviye ani'l-Vassâfî an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında
9372- Bu hadisi Buhârî (teheccüd 21, II, 49), Ebû Dâvud (5060) ve Tirmizî (3414), el-Velîd b. Müslim ani'l-Evzâî an Umeyr b. Hânî an Cünâde b. e. Umeyye an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9373- Bu hadisi Ebû Dâvud (5054), Ca'fer b. Musâfir an Yahyâ b. Hassân an Yahyâ b. Hamza an Sevr an Hâlid b. Ma'dân an Ebî'l-Ezher senedi ile tahrîc etti.
9374- Bu hadisi Ebû Dâvud (5052), el-Abbâs b. Abdilazîm ani'l-Ahvas b. Cevvâb an Ammâr b. Ruzayk an Ebî İshâk ani'l-Hâris ve Ebî Meysere an Alî senedi ile tahrîc etti.
9375- Bu hadisi Tirmizî (3523), Muh. b. Hâtim ani'l-Hakem b. Zuheyr an Alkame b. Mersed an Sül. b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının zayıf olduğuna hükmetti.
9376- Bu hadisi Ebû Dâvud (3893) ve Tirmizî (3528), Muh. b. İshâk an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9377- Bu hadisi Ebû Ya'lâ (1791) ve İbn Hibbân (5508), Hammâd b. Seleme an Haccâc es-Savvâf an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9378- Bu hadisi Ebû Dâvud (5094), Tirmizî (3427), Nesâî (istiâze 30, VIII, 268) ve İbn Mâce (3884), Mansûr b. el-Mu'temir ani'ş-Şa'bî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9379- Bu hadisi Ebû Dâvud (5095) ve Tirmizî (3426), İbn Cüreyc an İsh. b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahih garîb" hükmü verdi.
9380- Bu hadisi İbn Mâce (778), Muh. b. Saîd b. Yezîd et-Tusterî ani'l-Fadl b. el-Muvaffak an Fudayl b. Merz?k an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Sindî şu bilgileri verdi: "İsnâdında yer alan Atiyye, Fudayl ve Fadl zayıf râvilerdir. İbn Huzeyme, Fudayl tarikiyle rivayet etti."
9382- Bu hadisi İbn Mâce (773), Muh. b. Beşşâr an Ebî Bekr el-Hanefî ani'd-Dahhâk b. Osmân an Saîd el-Makburî an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
Sindî isnâdının sahîh olduğunu söyledi.
9383- Bu hadisi Ebû Dâvud (466), İsmâil b. Bişr an İbn Mehdî an İbni'l-Mübârek an Hayve b. Şurayh an Ukbe b. Müslim an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
9384-9385- Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 68, s. 494-5), Ebû Dâvud (465) ve Nesâî (mesâcid 36, II, 53), Rabîa b. e. Abdirrahman an Abdilmelik b. Saîd b. Süveyd an Ebî Üseyd ve Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9386- Bu hadisi Tirmizî (314), Alî b. Hucr an İsm. b. İbr. an Leys an Abdillah b. el-Hasan an Fâtime binti'l-Hüseyn an ceddetihâ Fâtimeti'z-Zehrâ senedi ile tahrîc etti.

İsnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
9387- Bu hadisi Ebû Dâvud (5096), İbn Avf an Muh. b. İsm. an ebîhî an Damdam an Şurayh an Ebî Mâlik senedi ile tahrîc etti.
Râvilerinden Muh. b. İsmaîl b. Ayyâş ile babası hakkında menfî sözler sarfedilmiştir.
9388- Bu hadisi Tirmizî (3433), Ebû Ubeyde b. ebî's-Sefer el-Kûfî an Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an Mûsâ b. Ukbe an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9389- Bu hadisi Ebû Dâvud (4857), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Amr an Saîd b. e. Hilâl an Saîd el-Makburî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
9390- Bu hadisi Ebû Dâvud (1516) ve Tirmizî (3434), Muh. b. S?ka an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9391- Bu hadisi Tirmizî (3502), Alî b. Hucr an İbni'l-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Hâlid b. e. İmrân an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9392- Bu hadisi Buhârî (umre 12, II, 204; cihâd 133/2, IV, 16; 197, IV, 39-40; mağâzî 30, V, 49; da'vât 52, VII, 163), Müslim (hacc 428, s. 980), Ebû Dâvud (2770) ve Tirmizî (950), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9393- Bu hadisi Müslim (hacc 425, s. 978), Ebû Dâvud (2599) ve Tirmizî (3447), Ebû'z-Zübeyr an Alî b. Abdillah el-Bârikî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9394- Muvattâ, isti'zân 34, s. 977.
9395- Bu hadisi Müslim (zikr 68, s. 2086-7) ve Ebû Dâvud (5086), İbn Vehb. an Sül. b. Bilâl an Süheyl b. e. Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9396- Bu hadisi Tirmizî (3444), Abdullah b. e. Ziyâd an Seyyâr an Şu'be an Ca'fer b. Sül. an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9397-9398- Bu hadisi Ebû Dâvud (2600) ve Tirmizî (3442-3), Nâfi', Sâlim ve Kazaa an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9399- Bu hadisi Ebû Dâvud (2603), Amr b. Osmân an Bakiyye an Safvân an Şurayh b. Ubeyd ani'z-Zübeyr b. el-Velîd an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9400- Bu hadisi Mâlik (istîzân 34, s. 978), Müslim (zikr 54-5, s. 2080-1) ve Tirmizî (3437), Ya'k?b b. Abdillah b. el-Eşacc an Busr b. Saîd an Sa'd b. e. Vakkâs an Havle asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9401- Bu hadisi Müslim (hacc 426, s. 979), Tirmizî (3439) ve Nesâî (istiâze 41/1-2, VIII, 272-3), Âsım el-Ahval an Abdillah b. Sercis asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9402- Bu hadisi Ahmed (I, 65-6), Hâşîm an Ebî Ca'fer er-Râzî an Abdilazîz b. Ömer an Sâlih b. Keysân an raculin an Osmân senedi ile tahrîc etti.
9403- Bu hadisi Ahmed (I, 90, 151), Abdülmelik b. Müslim el-Hanefî an İmrân b. Zıbyân an Hakîm b. Sa'd an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.
9404- Râvilerinden Cübâre b. el-Muğallis zayıftır (Mecma` î, 132).
9405- İçlerinden birindeki az bir zaafa rağmen râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Yezîd b. Alî, Utbe'yi idrâk edememiştir (Mecma` î, 132).
9406- Râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 132).
9407- Râvilerinden Ma'rûf b. Hassân zayıftır (Mecma` î, 132).
9408- Heysemî, râvilerinden Abdurrahman b. Ya'k?b b. e. Abbâd el-Mekkî'yi tanımadığını ve diğer râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 133).
9409- Bu hadisi Ahmed (III, 239), Hasan an Umâre an Ziyâd en-Nümeyrî an Enes senedi ile tahrîc etti.
Ziyâd ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 133).
9410- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvi bulunduğunu söylemiştir (Mecma` î, 134).
9411- Heysemî, isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü vermiştir (Mecma` î, 134).
9412- Bu hadisi Ahmed (III, 3), Ebû Âmir ani'z-Zübeyr b. Abdillah an Rubeyh b. e. Saîd an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, Bezzâr'ın isnâdının muttasıl ve râvileri güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 136).
9413-9414- Bu hadisi Buhârî (da'vât 27/1-2, VII, 154-5; tevhîd 22, 23, VIII, 177-8), Müslim (zikr 83, s. 2092-3), Tirmizî (3435) ve İbn Mâce (3883), Katâde an Ebî'l-Âliye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9415- Bu hadisi Ebû Dâvud (1555), Ah. b. Ubeydillah el-Gudânî an Gassân b. Avf ani'l-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
9416- Bu hadisi Tirmizî (3524), Muh. b. Hâtim an Şücâ' b. el-Velîd ani'r-Ruceyl b. Muâviye âhî Züheyr b. Muâviye ani'r-Rakâşî an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9417- Bu hadisi Ebû Dâvud (1525), Müsedded an Abdillah b. Dâvud an Abdilazîz b. Ömer an Hilâl an Ömer b. Abdilazîz an İbn Ca'fer an Esmâ binti Umeys senedi ile tahrîc etti.
9418- Bu hadisi Ebû Dâvud (5090), Abdülmelik b. Amr an Abdilcelîl b. Atiyye an Ca'fer b. Meymûn an Abdirrahman b. e. Bekre senedi ile tahrîc etti.
9419- Bu hadisi el-Hâkim, Müstedrek'te (I, 509), İbn Bâleveyh an Muh. b. Şâzân an Saîd b. Sül. el-Vâsıtî an Fudayl b. Merz?k an Ebî Seleme el-Cühenî ani'l-Kâsım b. Abdirrahman an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında Müslim'in şartınca sahîh olduğunu söyledi.
Ancak Zehebî, Ebû Seleme'nin Kutub-u sittede rivayeti bulunmadığını söylemiştir.
9420- Bu hadisi Tirmizî (3516), Muh. b. Beşşâr an İbr. b. Ömer an Zenfel b. Abdillah an İbn e. Müleyke an Âişe an Ebi Bekr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
9421- Bu hadisi Tirmizî (3407) ve Nesâî (sehv 61, III, 54), Saîd el-Cüreyrî an Ebî'l-Alâ b. eş-Şıhhîr (an raculin min Benî Hanzale) an Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9422- Bu hadisi Tirmizî (3570), Ah. b. el-Hasan an Sül. b. Abdirrahman ed-Dimaşkî ani'l-Velîd b. Müslim an İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh ve İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9424- Bu hadisi Ebû Dâvud (3850) ve Tirmizî (3457), Riyâh b. Ubeyde an (ibn ahî ebî Saîd an) Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9425- Bu hadisi Ebû Dâvud (3851), Ah. b. Sâlih an İbn Vehb an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Akîl el-Kuraşî an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an Ebî Eyyûb senedi ile tahrîc etti.
9426- Bu hadisi Buhârî (at'ime 54/1-2, VI, 214), Ebû Dâvud (3849) ve Tirmizî (3456), Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9427-9428- Bu hadisi Ebû Dâvud (4023) ve Tirmizî (3458), Abdullah b. Yezîd el-Mukrî an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Merh?m an Sehl b. Muâz an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9429- Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 34, s. 934-5), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9430- Bu hadisi Ebû Dâvud (3730) ve Tirmizî (3455), Alî b. Zeyd an Ömer b. Harmale an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9431- Bu hadisi Ebû Dâvud (3854), Mahled b. Hâlid an Abdirrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti.
9432- Bu hadisi Ebû Dâvud (3853), Muh. b. Beşşâr an Ebî Ah. ani's-Sevrî an Yezîd b. Hâlid ed-Dâlânî an raculin an Câbir senedi ile tahrîc etti.
9433- Bu hadisi Ebû Dâvud (4020-22) ve Tirmizî (1767), el-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.
9434- Bu hadisi Tirmizî (3560), Yezîd b. Hârûn ani'l-Asbağ b. Zeyd an Ebî'l-Alâ an Ebî Umâme an Ömer senedi ile tahrîc etti.
9435- Heysemî'ye göre Taberânî'nin isnâdı hasendir (Mecma` II, 197).
9436- Râvilerinden Dâvud b. el-Mihber oldukça zayıf olmakla birlikte, birden çok kişi tarafından tevsîk edilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 139).
9437- Bu hadisi Tirmizî (3451), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Sül. b. Süfyân an Bilâl b. Yahyâ b. Talha b. Ubeydillah an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9438- Bu hadisi Ebû Dâvud (5092), Mûsâ b. İsm. an Ebân an Katâde senedi ile tahrîc etti.

9439- Bu hadisi Tirmizî (3450), Kuteybe an Abdilvâhid b. Ziyâd ani'l-Haccâc b. Ertât an Ebî Matar an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9440- Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 5/2, IV, 76; tefsîr Ahkâf 2, VI, 42), Müslim (istiskâ 14-5, s. 616) ve Tirmizî (3449), Atâ b. e. Rebâh an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9441- Bu hadisi Ebû Dâvud (5099), İbn Beşşâr an Abdirrahman b. Mehdî ani's-Sevrî ani'l-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9442- Bu hadisi Ebû Dâvud (5097), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâbit b. Kays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9443- Bu hadisi Buhârî (edeb 126, VII, 125) ve Ebû Dâvud (5033), Abdülazîz b. e. Seleme an Abdillah b. Dînâr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9444- Bu hadisi Ebû Dâvud (5031) ve Tirmizî (2740), Sâlim b. Ubeyd'den iki ayrı râvi kanalıyla tahrîc ettiler.
9445- Bu hadisi Mâlik (istîzân 5, s. 965), an Mâlik an Nâfi' senedi ile tahrîc etti.
9446- Bu hadisi Tirmizî (3520), Muh. b. Hâtim an Alî b. Sâbit an Kays b. er-Rebî' ani'l-Ağarr b. es-Sabbâh an Halîfe b. Husayn an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
9447- Bu hadisi Tirmizî (3585), Müslim b. Ömer an Abdillah b. Nâfi' an Hammâd b. e. Humeyd an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9448- Bu hadisi Tirmizî (3513), Kuteybe an Ca'fer b. Sül. an Kehmes b. el-Hasan an Abdillah b. Bureyde an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9449- Bu hadisi Tirmizî (3505), Muh. b. Yahyâ an Muh. b. Y?s?f an Yûnus b. e. İshâk an İbr. b. Muh. b. Sa'd an ebîhî an Sa'd senedi ile tahrîc etti.
9450- Bu hadisi Tirmizî (3490), Ebû Kureyb an Muh. b. Fudayl an Muh. b. Sa'd an Abdillah b. Rabîa an Âizallah Ebî İdris an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9452- Râvilerinden en-Nadr b. Tâhir zayıftır (Mecma` î, 183).
9453- Heysemî, isnâdında durumunu bilmediği bir râvinin bulunduğunu söyledi (Mecma` î, 183).
9454- Bu hadisi Tirmizî (3431), Muh. b. Abdillah b. Bezî' an Abdilvâris b. Saîd an Amr b. Dînâr an Sâlim an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
9455- Bu hadisi Müslim (zikr 71, s. 2087), İbr. b. Dînâr an Amr b. el-Heysem el-Kutaî an Abdilazîz b. Abdillah b. e. Seleme el-Mâciş?n an Kudâme b. Mûsâ an Ebî Sâlih es-Semmân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9456- Bu hadisi Tirmizî (3599), Ebû Kureyb an Abdillah b. Nümeyr an Mûsâ b. Ubeyde an Muh. b. Sâbit an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9457- Bu hadis, kullanılan Tirmizî nüshasında mevc?t değildir. Zîra yaklaşık sekiz hadis Tirmizî'nin da'vât bölümünde yer almamıştır. Bu nedenle bu hadisin isnâdını Tuhfetu'l-işrâf'tan (î, 454), tesbit edebildim: Yahyâ b. Mûsâ an Vekî' an Ebî Fadâle el-Ferec b. Fadâle an Ebî Saîd el-Hımsî an Ebî Hureyre. Sonra senedi hakkında garîb hükmü verdi.
9458- Kezâ bu hadis te eksikler arasında yer almıştır. Tuhfe'ye (îI, 4) göre isnâdı şöyledir: Yahyâ b. Mûsâ an Câbir b. Nûh an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre. Daha sonra isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9459- Bu hadisi Tirmizî (3500), Alî b. Hucr an Abdilhamîd b. Ömer an Saîd el-Cüreyrî an Ebî's-Selîl an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9460- Bu hadisi Buhârî (da'vât 55, VII, 163; tefsîr Bakara 36, V, 159), Müslim (zikr 26-7, s. 2070-1) ve Ebû Dâvud (1519), Sâbit ve Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9461- Bu hadisi Tirmizî (3512), Yûsuf b. ësâ ani'l-Fadl b. Mûsâ an Seleme b. Verdân an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9462- Bu hadisi Müslim (zikr 23-4, s. 2068-9) ve Tirmizî (3487), Humeyd, Sâbit ve Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9463- Bu hadisi Tirmizî (2572) ve Nesâî (istiâze 56/3, VIII, 279), Ebû'l-Ahvas an Ebî İshâk an Büreyd b. e. Meryem an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9464- Bu hadisi Ebû Dâvud (1510) ve Tirmizî (3551), es-Sevrî an Amr b. Murre an Abdillah b. el-Hâris an Tulayk b. Kays an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9465- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 7/1, VIII, 167) ve Müslim (zikr 67, s. 2086), el-Hüseyn an Abdillah b. Bureyde an Yahyâ b. Ya'mer an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9466- Bu hadisi Tirmizî (3558), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Züheyr b. Muh. an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Muâz b. Rifâa an ebîhî an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9467- Bu hadisi Tirmizî (3586), Muh. b. Humeyd an Alî b. e. Bekr ani'l-Cerrâh b. ed-Dahhâk el-Kindî an Ebî Şeybe an Abdillah b. Ukaym an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9468- Bu hadisi Müslim (zikr 78, s. 2090), Abdullah b. İdrîs an Âsım b. Kuleyb an Ebî Bürde an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9469- Bu hadisi Müslim (zikr 70, s. 2087) ve Buhârî (da'vât 60, VII, 166), Ebû İshâk an Ebî Bürde b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9470- Bu hadisi Tirmizî (3491), Süfyân b. Vekî' an İbn e. Adî an Hammâd b. Seleme an Ebî Ca'fer el-Hatmî an Muh. b. Ka'b el-Kurazî an Abdillah b. Yezîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9471- Bu hadisi Tirmizî (3483), Ah. b. Menî' an Ebî Muâviye an Şebîb b. Şeybe ani'l-Hasan el-Basrî an İmrân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9472- Bu hadisi Tirmizî (3522), Ebû Mûsâ el-Ensârî an Muâz b. Muâz an Ubeyy b. Ka'b an Şehr b. Havşeb an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9473- Bu hadisi Müslim (zikr 34, s. 2073), Ebû Kâmil an Abdilvâhid b. Ziyâd an Ebî Mâlik el-Eşcaî an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9474- Bu hadisi Tirmizî (3480), Ebû Kureyb an Ebî Muâviye an Hamza ez-Zeyyât an Habîb b. e. Sâbit an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9475- Bu hadisi Nesâî (tahâret 49, I, 51), İshâk b. İbr. an Cerîr an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9476- Güvenilir râviler olan Muh. b. Zünb?r ve Âsım b. Ubeyd dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 176).
9477- Bu hadisi Nesâî (gusl 3, I, 198), Muh. b. İbr. an Bişr b. el-Mufaddal an Şu'be an Meczee b. Zâhir an İbn e. Evfâ senedi ile tahrîc etti.
9478- Bu hadisi Buhârî (tevhîd 34/2, VIII, 196; da'vât 58/1, VII, 164; cihâd 98/3, III, 234), Müslim (cihâd 21-2, s. 1363) ve Tirmizî (1768), İsmaîl b. e. Hâlid an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9479- Muvattâ, kur'ân 40, s. 218.
9480- Bunu Mâlik, (Muvattâ, kur'ân 27, s. 212-3), an Yahyâ b. Saîd belâğan senedi ile tahrîc etti.
İbn Abdilberr, bunu tüm Muvattâ rivayetlerinde bu şekilde mürsel geldiğini söylemiştir.
9481- Bu hadisi Müslim (kader 32-3, s. 2050-1), Alkame b. Mersed ani'l-Muğîre b. Abdillah el-Yeşkerî ani'l-Ma'r?r b. Süveyd an İbn Mes'ûd an Ümm Habîbe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9482- Bu hadisi Tirmizî (3563), ed-Dârimî an Yahyâ b. Hassân an Ebî Muâviye an Abdirrahman b. İshâk an Seyyâr an Ebî Vâil an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9483- Heysemî, Nasr b. Merz?k adlı râviyi tanımadığını ve diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu, Saîd b. el-Müseyyeb'in de Muâz'ı işitmediğini söylemiştir (Mecma` î, 186).
9484- Bu hadisi Tirmizî (3578), Mahmûd b. Gaylân an Osmân b. Ömer an Şu'be an Ebî Ca'fer an Umâre b. Huzeyme b. Sâbit an Osmân b. Hanîf senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9485- Bu hadisi İbn Mâce (3831), İbn e. Şeybe an Muh. b. e. Ubeyde an ebîhî ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9486- Bu hadisi Tirmizî (3521), Muh. b. Hâtim an Anmâr b. Muh. b. uhti Süfyân es-Sevrî ani'l-Leys an Abdirrahman b. Sâbit an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9487- Bu hadisi Buhârî (fadâilu'l-Medîne 12/3, II, 225), Yahyâ b. Bükeyr ani'l-Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Zeyd b. Eslem an ebîhî ve Hafsa an Ömer senedi ile tahrîc etti.
9488- Bu hadisi Buhârî (cihâd 25/2, III, 209-10; da'vat 38, 40, 42, VII, 159-60), Müslim (zikr 50-52, s. 2079-80), Ebû Dâvud (1540-1,

3972, Tirmizî (3484-5) ve Nesâî (istiâze 6, VIII, 257-8), Amr b. e. Amr, Humeyd, Süleymân et-Teymî, Şuayb b. el-Habhâb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9489- Bu hadisi Ebû Dâvud (1554) ve Nesâî (istiâze 36, VIII, 271), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9490- Bu hadisi Buhârî (ezân 149, I, 202; istikrâd 10, III, 85; da'vât 39, VII, 159; 44/2, 45, 46, VII, 160-1), Müslim (zikr 49, s. 2078-9), Ebû Dâvud (880), Tirmizî (3495) ve Nesâî (istiâze 17, VIII, 262-3; 26, VIII, 266), Hişâm ve Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9491- Bu hadisi Müslim (zikr 65-6, s. 2085-6), Ebû Dâvud (1550) ve Nesâî (sehv 63, III, 56; istiâze 58/3-4, VIII, 280-1), Hilâl b. Yesâf an Ferve b. Nevfel an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9492- Bu hadisi İbn Mâce (3846), İbn e. Şeybe an Affân an Hammâd b. Seleme an Cebr b. Habîb an Ümmi Küls?m b. e. Bekr an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde: "Ümmü Külsüm hakkında hiç bir kimse menfî söz sarfetmemiştir. Kimileri onu sahâbeden saymamışlardır. Ancak bu, şüphe götüren bir görüştür. Zira o, Ebû Bekr'in vefatından sonra dünyaya gelmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir.
9493- Bu hadisi Tirmizî (3482) ve Nesâî (istiâze 2, VIII, 254-5), Abdullah b. ebî'l-Hüzeyl ve Züheyr b. el-Akmar (ayrı ayrı) an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Tirmizî kendi isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9494- Bu hadisi Müslim (zikr 96, s. 2097) ve Ebû Dâvud (1545), Ya'k?b b. Abdirrahman an Mûsâ b. Ukbe an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9495- Bu hadisi Ebû Dâvud (1544) ve Nesâî (istiâze 15, 16/1, VIII, 261-2); Saîd b. Yesâr ve Ca'fer b. İyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9496- Bu hadisi Ebû Dâvud (1546) ve Nesâî (istiâze 21/2, VIII, 264), Bakiyye b. el-Velîd an Dubâre b. Abdillah b. ebî's-Süleyk an Düveyd b. Nâfi' an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9497- Bu hadisi Ebû Dâvud (1547) ve Nesâî (istiâze 20, VIII, 263), Abdullah b. İdrîs an İbn Aclân an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9498- Bu hadisi Buhârî (da'vât 28, VII, 155; kader 13, VII, 215), Müslim (zikr 53, s. 2080) ve Nesâî (istiâze 34-5, VIII, 269-70), Süfyân b. Uyeyne an Sumey an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9499- Bu hadisi Nesâî (istiâze 24, VIII, 265, 31, 32, VIII, 268), İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubulî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.
9500- Bu hadisi Nesâî (istiâze 44, VIII, 274), Amr b. Alî an Yahyâ an Muh. b. Aclân an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
İrâkî'ye göre isnâdı sahihtir (Feyd III, 257).
9501- Bu hadisi Ebû Dâvud (1552) ve Nesâî (istiâze 61/1-2, VIII, 282-3), Abdullah b. Saîd an Sayfî mevlâ Ebî Eyyûb an Ebî'l-Yeser asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9502- Bu hadisi Nesâî (istiâze 6, VIII, 256), Muh. b. Abdilazîz ani'l-Fadl b. Mûsâ an Zekeriyyâ an Ebî İshâk an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Hz. Ömer'den de rivayet ettiler.
9503- Bu hadisi Ebû Dâvud (1549), Muh. b. el-Mütevekkil ani'l-Mu'temir an ebîhî an Enes senedi ile tahrîc etti.
9504- Bu hadisi Tirmizî (3591), Süfyân b. Vekî' an Ah. b. Beşîr ve Ebû Usâme an Mis'ar an Ziyâd b. İlâka an Kutbe b. Mâlik senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9505- Bu hadisi Nesâî (istiâze 23/1-2, VIII, 264-5), Derrâc Ebû's-Semh an Ebî'l-Heysem an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9506- Bu hadisi Nesâî (istiâze 37, VIII, 271), Hilâl b. el-Alâ an Saîd b. Sül. an Abbâd ani'l-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.
9507- Bu hadisi Nesâî (istiâze 48, VIII, 275), Ah. b. Sül. an Ca'fer b. Avn an Abdirrahman b. Abdillah an Ebî Ömer an Ubeyd b. Haşhâş an Ebî Zer senedi ile tahrîc etti.
9508- Bu hadisi Ebû Dâvud (1537), Muh. b. el-Müsennâ an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.
9509- Bu hadisi Mâlik (şaar 10, s. 950-1), an Yahyâ b. Saîd senediyle mürsel olarak tahrîc etti.
9510-9511- Bu hadisi Müslim (zikr 55, s. 2081), Tirmizî (matb? nüshada mevcut değil, Tuhfetu'l-işrâf Iî, 420), Mâlik (şaar 11, s. 951) ve Ebû Dâvud (3899), Ebû Sâlih ve Tânık b. Muhâşin an Ebî Sâlih asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9512- Bu hadisi Ebû Dâvud (1551), Tirmizî (3492) ve Nesâî (istiâze 11, VIII, 260), Sa'd b. Evs an Bilâl b. Yahyâ an Şutayr b. Şekel an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.
9513- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 10, IV, 119), Ebû Dâvud (4737) ve Tirmizî (2061), el-Minhâl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9514- Bu hadisi Müslim (mesâcid 134, s. 413), Ebû Dâvud (1542), Tirmizî (290) Nesâî (cenâiz 115/4, IV, 104) ve Mâlik (kur'ân 33, s. 215).
9515- Bu hadisi Müslim (zikr 73, s. 2088) ve Nesâî (istiâze 12, VIII, 260), Âsım el-Ahval an Abdillah b. el-Hâris ve an Ebî Osmân en-Nehdî an Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9516- Bu hadisi Mâlik (şaar 12, s. 951), an Sumey ani'l-Ka'kâ' senedi ile tahrîc etti.
9517- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 137).
9518- Râvilerinden Cünâde b. Müslim ihtilâflı bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 137).
9519- Bu hadisi Ebû Dâvud (5065), Tirmizî (3410) ve Nesâî (sehv 91, III, 74), Atâ b. es-Sâib an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9520- Bu hadisi Ebû Dâvud (832) ve Nesâî (iftitâh 32, II, 143), İbr. es-Seksekî an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9521- Râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 89).
9522- Bu hadisi el-Hasan, İmrân'dan rivâyet etmiştir. Ancak Hasan'ın ondan semâı yoktur. Güvenilir bir râvi olan Amr b. Mansûr dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Terğîb II, 434).
9523- Bu hadisi Ebû Dâvud (1500) ve Tirmizî (3568), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Saîd b. e. Hilâl an Huzeyme an Âişe binti Sa'd an ebîhâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9524- Bu hadisi Müslim (zikr 84-5, s. 2093-4) ve Tirmizî (3593), el-Cüreyrî an Ebî Abdillah el-Cesrî an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9525- Bu hadisi Tirmizî (3430), Ebû İshâk ani'l-Ağarr Ebî Müslim an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9526- Bu hadisi Tirmizî (3533), Muh. b. Humeyd ani'l-Fadl b. Mûsâ ani'l-A'meş an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9527- Bu hadisi Tirmizî (3462), Abdullah b. e. Ziyâd an Seyyâr an Abdilvâhid b. Ziyâd an Abdirrahman b. İshâk ani'l-Kâsım b. Abdirrahman an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9529- Bu hadisi Tirmizî (3464-5), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti ve ilk isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9530- Bu hadisi Tirmizî (3471), Muh. b. Vezîr an Ebî Süfyân el-Hımyerî ani'd-Dahhâk b. Hamza an Amr b. Şuayb senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9531- Bu hadisi Tirmizî (3460), Hâtim b. e. Sağîre an Ebî Belc an Amr b. Meymûn an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9532- Bu hadisi Tirmizî (3383), Yahyâ b. Habîb b. Arabî an Mûsâ b. İbr. b. Kesîr an Talha b. Hirâş an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9533- Bu hadisi İbn Mâce (3797), İbr. b. el-Münzir an Zekeriyyâ b. Manz?r an Muh. b. Ukbe an Ümmi Hânî' senedi ile tahrîc etti.
Zekeriyyâ zayıf bir râvidir.

9534- Bu hadisi Ebû Dâvud (1501) ve Tirmizî (3583), Hânî b. Osmân an Humaysa binti Yâsir an Yuseyre senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.
9535- Bu hadisi Ebû Dâvud (1514) ve Tirmizî (3559), Osmân b. Vâkıd el-Umerî an Ebî Nusayre an Mevlâ li-Ebî Bekr an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında zayıf hükmü verdi.
9536- Bu hadisi İbn Mâce (3820), İbn e. Şeybe an Yezîd b. Hârun an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ebî Osmân an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Râvi Alî ihtilâflı bir râvidir.
9537-9538- Bu hadisi Müslim (zikr 41-2, s. 2075-6) ve Ebû Dâvud (1515), Ebû Bürde ani'l-Ağarr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9539- Bu hadisi Buhârî (da'vât 2, VII, 145; 16, VII, 150) ve Nesâî (istiâze 57, VIII, 279-80), Büşeyr b. Ka'b an Şeddâd; Tirmizî (3393), Osmân b. Rabîa an Şeddâd tarikleriyle tahrîc ettiler.
9540- Bu hadisi Ebû Dâvud (1518), Hişâm b. Ammâr ani'l-Velîd b. Müslim ani'l-Hakem b. Mus'ab an Muh. b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.
el-Hakem zayıf bir râvidir.
9541- Bu hadisi Ebû Dâvud (1517) ve Tirmizî (3577), Mûsâ b. İsm. an Hafs b. Ömer eş-Şennî an Ebî Ömer b. Murre an Bilâl b. Yesâr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9542- Bu hadisi Mâlik (kur'ân 20, s. 209), Buhârî (bed'ul-halk 11, IV, 95; da'vât 64, VII, 167), Müslim (zikr 28-9, s. 2071) ve Tirmizî (3468), Mâlik an Sumeyy an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9543- Bu hadisi Buhârî (da'vât 64/2, VII, 167), Müslim (zikr 30, s. 2071-2) ve Tirmizî (3553), Abdurrahman b. e. Leylâ an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9544- Bu hadisi Tirmizî (3473), Kuteybe ani'l-Leys ani'l-Halîl b. Murre ani'l-Ezher b. Abdillah an Temîm senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9545- Bu hadisin râvilerinden Yahyâ b. Abdillah el-Bâbeltî zayıf bir râvidir (Mecma` î, 85).
9546- Bezzâr, bunu şeyhi Ahmed'den ahzetti. Ancak hangi Ahmed olduğunu belirtmemiştir. Ayrıca isnâdında Humeyd mevlâ Ebî Alkame zayıf bir râvidir (Mecma` î, 86).
9547- Râvilerinden Ebû Bekr b. e. Meryem zayıftır (Mecma` î, 87).
9548- Bu hadisi Tirmizî (3590), el-Hüseyn b. Alî b. Yezîd ani'l-Velîd b. el-Kâsım an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9549- Râvileri arasında ihtilâflı kimseler mevcuttur (Mecma` î, 82).
9550- Bu hadisi Tirmizî (3504), el-Hüseyn b. Vâkıd an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9551- Bu hadisi Tirmizî (3428-9), Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.
9552- Bu hadisi Müslim (zikr 79-80, s. 2091), Ebû Dâvud (1503), Tirmizî (3555) ve Nesâî (sehv 93, IV, 77), İbn Abbâs an Cüveyriyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9553- Bu hadisi Buhârî (da'vât 65/2, VII, 168; eymân 19/2, VII, 229; tevhîd 58, VIII, 219, Buhârî'nin son hadisi), Müslim (zikr 31, s. 2072) ve Tirmizî (3467), Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9554- Taberânî, bunu iki isnâd ile tahrîc etti ki, bunlardan birisi hakkında Heysemî "hasen" hükmü verdi (Mecma` î, 93).
9555- Bu hadisi Ahmed (V, 396), Affân an Hemmâm ani'l-Haccâc b. Furâfasa an raculin an Huzeyfe senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, râvilerinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 96).
9556- Bu hadisi Ahmed (III, 439), Yahyâ b. Gaylân an Rişdîn an Zebbân an Sehl an ebîhî Muâz senedi ile tahrîc etti.
İsnâdı Heysemî'ye göre güvenilir ve ihtilâflı râvilerden oluşmuştur (Mecma` î, 96).
9557- Râvilerinden Yahyâ b. Abdillah el-Bâbeltî zayıftır (Mecma` î, 96).
9558- Bu hadisi İbn Mâce (3801), İbr. b. el-Münzîr an Sadaka b. Beşîr an Kudâme b. İbr. an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: "Kudâme'yi İbn Hibbân güvenilir râviler arasında zikretti. Sadaka hakkında cerh ve tevsîk yönünden söz sarfeden kimseyi bilmiyorum. Diğerleri güvenilir râvilerdir."
9559- Bu hadisi İbn Mâce (3803), Hişâm b. Hâlid ani'l-Velîd b. Müslim an Züheyr b. Muh. an Mansûr b. Abdirrahman an ümmihi Safiyye binti Şeybe an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Sindi'ye göre isnâdı sahîh, râvileri güvenilir kimselerdir.
9560-9561- Bu hadisi Buhârî (cihâd 131, IV, 16; kader 7, VII, 213; da'vât 50, VII, 162; 67, VII, 169; tevhîd 9/2, VIII, 167-8), Müslim (zikr 44-7, s. 2076-8), Ebû Dâvud (1526) ve Tirmizî (3461), Ebû Osmân en-Nehdî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9562- Bu hadisi Tirmizî (3581), Muh. b. el-Müsennâ an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Mansûr b. Zâdân an Meymûn b. e. Şebîb' an Kays b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "sahîh garîb" hükmü verdi.
9563- Râvilerinden Bişr b. Râfi' ihtilâflıdır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 98).
9564- Bu hadisi Tirmizî (9601), Ebû Kureyb an Ebî Hâlid el-Ahmer an Hişâm b. el-Gâz an Mekh?l an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdında kopukluk olduğunu söyledi.
9565-9566- Bu hadisi Müslim (salât 65, s. 305), Ebû Dâvud (980-1), Tirmizî (3220), Nesâî (sehv 49, III, 45) ve Mâlik (kasru's-salât fî's-sefer 67, s. 167), Mâlik an Nuaym b. Abdillah el-Mucmir an Muh. b. Abdillah b. Zeyd an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9567- Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 10/5, IV, 118; tefsîr Ahzâb 10/1, VI, 27; da'vât 32/1, VII, 156), Müslim (salât 67, s. 305), Ebû Dâvud (976), Tirmizî (483) ve Nesâî (sehv 51/1-2, III, 47-8), el-Hakem b. Uteybe an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9568- Bu hadisi Ebû Dâvud (982), Mûsâ b. İsm. an Hibbân b. Yesâr an Ubeydillah b. Talha b. Ubeydillah an Muh. b. Alî el-Hâşimî ani'l-Mücmir an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9569- Bu hadisi Buhârî (tefsîr Ahzâb 10/2, VI, 27; da'vât 32/2, VII, 157) ve Nesâî (sehv 53, III, 49), İbnu'l-Hâd an Abdillah b. Habbâb an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9570- Bu hadisi Nesâî (sehv 52/1-2, III, 48), Osmân b. Mevheb an Mûsâ b. Talha an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9571- Bu hadisi Buhârî (da'vât 33/2, VII, 157), Müslim (salât 69, s. 306), Mâlik (kasru's-salât 66, s. 165), Ebû Dâvud (979) ve Nesâî (sehv 54, III, 49), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr an ebîhî an Amr b. Süleym an Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

9572- Bu hadisi İbn Mâce (906), el-Hasan b. Beyân an Ziyâd b. Abdillah ani'l-Mes'ûdî an Avn b. Abdillah an Ebî Fâhite ani'l-Esved b. Yezîd an Abdillah b. Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.
Râvileri güvenilir kimselerdir. el-Mes'ûdî'nin âhir-i ömründe hâfızası bozulmuştur. Münzirî (Tergîb II, 505), isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.
9573- Bu hadisi Nesâî (sehv 55/3, III, 50), İshâk b. Mansûr an Muh. b. Yûsuf an Yûnus b. e. İshâk an Büreyd b. e. Meryem an Enes senedi ile tahrîc etti.
9574- Bu hadisi Nesâî (sehv 55/1, III, 50), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Sül. mevlâ'l-Hasan b. Alî an Abdillah b. e. Talha an ebîhî senedi ile tahrîc etti.
9575- Bu hadisi Tirmizî (484), Bundâr an Muh. b. Hâlid b. Asme an Mûsâ b. Ya'k?b an Abdillah b. Keysân an Abdillah b. Şeddâd an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9576- Bu hadisi Tirmizî (3546), Ebû Âmir el-Akâdî an Sül. b. Bilâl an Umâre b. Gaziyye an Abdillah b. Alî b. Hüseyn b. Alî an ebîhî an Hüseyn senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.
9577- Bu hadisi Nesâî (sehv 46, III, 43), es-Sevrî an Abdillah b. es-Sâib an Zâdân an Abdillah b. Mes'ûd asl-ı kenedi ile tahrîc etti.
İbn Hibbân ve el-Hâkim'e göre isnâdı sahihtir.
9578- Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât fî's-sefer 68, s. 166), an Abdillah b. Dînâr senedi ile tahrîc etti.
9579- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 160).
9580- İsnâdında yer alan İbnü'l-Himyerî hakkında Buhârî: "Rivâyetlerine mütabaat edilememiştir"; Zehebî ise: "Bilinmiyor" demiştir. Ayrıca

râvisi Nuaym b. Damdam bir imam tarafından zayıf addedilmiştir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 162).
9581- Râvilerinden İbr. b. Sâlim b. Selm'i Heysemî, tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimselerden olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 163).
9582- Râvisi Selâmetu'l-Kindî'nin direkt Alî'den rivâyeti mürseldir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 164).
9583- Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 166).
9584- Bu hadisi İbn Mâce (908), Cübâre b. el-Muğallis an Hammâd b. Zeyd an Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında Sindî, Cübâre sebebiyle zayıf olduğunu hükmetti.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZÜHD, FAKİRLİK, EMEL, RECÂ VE HIRS BAHSİ.....305
TAHRİC

9585- Ebû Zer radiyallahu anh'daıı: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünyada zahittik, helâl olan şeyi kendine haram etmek ve malı ziyan etmekle olmaz. Zira zühd, Allah katında olana, kendi elinde-kinden daha çok güvenmek, bir belâ ile karşılaştığın zaman, ondan elde edeceğin sevap nedeniyle o belânın kalmasını (devamını) daha çok istemendir." |Tirmizî]
9586- ÂİŞe radiyallahu aıhâ'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Ey Âişe!) Eğer ardımdan bana bir an önce kavuşmak istiyorsan, dünyadan sana bir süvarinin azığı kadar bir azık yeter. Sakın zenginlerle oturma! Yama varmadıkça bir elbiseyi eskimiş sayma!" |Tirmizî|
9587- Rezîn şunu İlâve etti:
"Urve dedi ki: Aişe elbiselerini yamamadan ve içini dışına ters çevirerek giymek suretiyle iyice eskitmedikçe yeni bir elbise edinmezdi. Bir gün ona Muâviye'den seksen bin (dirhem) geldi. Bu paradan, akşama kadar yanında tek bir dirhem kalmadı. Hatta cariyesi ona: 'Ondan bir dirheme bize et alsaydın iyi olmaz mıydı?' dedi.
Cevabı şu oldu: 'Bana hatırlatsaydın dediğini yapardım.' [İkisi deTirmizî'yeait.]
9588- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Muhammed ailesinin rızkını onlara belini doğrultacak kadar bir azık kıl!"
9589- Diğer rivayette "Yetecek kadar"
olarak geçer." [Buhârî, Müslim ve TirmİzÎ.]
9590- Enes radiyallahu anh'dan; (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allahım! Beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür, kıyamet gününde de beni miskinler arasında dirilt!" Aişe merak edip: "Neden ey Allah'ın Resulü?" diye sorunca, şöyle buyurdu: "Çünkü onlar cennete zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir. Onun için ey Âişe yoksulu geri çevirme! Yarım hurma dahi olsa ona ver! Ey Aişe! Yoksulları sev ve onları kendine yaklaştır ki, Allah da seni kıyamet gününde kendisine yaklaştırsın." [Tirmizî|
9591- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Cennete fakirler, zenginlerden beşyüz sene evvel girerler. Bu (Allah'ın indinde) yarım gündür." [İkisi de TİrmizÎ'ye ait.]
9592- İbn Amr bin el-Âs radiyallahu anh'dan:
"Bir adam ona dedi ki: 'Biz muhacir fakirlerinden değil miyiz?' Şu cevabı verdi: 'Yanında barınacak hanımın yok mu?" 'Evet, var."
'Oturacak evin yok mu?' 'Evet var.' 'Şu halde sen zenginlerdensin.'
'Benim hizmetçim de var.'
'Öyleyse sen krallardansın.'
Ebû Abdurrahman el-Hubullî dedi ki:
Üç kişi İbn Amr radiyallahu anh'a geldiler. Onlara şöyle dedi:
'Ne istiyorsunuz? İsterseniz bize gelin! Biz size Allah'ın verdiği imkanlardan verelim. İsterseniz durumunuzu sultana bildirelim. İsterseniz sabredin! Ben, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle söylediğini duydum:
'Muhacirlerin fakirleri kıyamet gününde, cennete zenginlerden kırk yıl evvel gireceklerdir.'
Bunun üzerine onlar: 'Öyleyse sabredelim, bir şey istemiyelim' dediler." [Muslim|
9593- Ebû Saîd radiyallahu anh'dan: "Muhacirlerden yoksul bir grupta bulundum. Yeterli elbiseleri olmadığı için çıplaklıklarını birbiriyle örtüyorlardı. Biri de bize Kur'ân okuyordu. Derken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gelip yanımızda durdu, Kur'ân okuyan sesini kesti. Selâm verip şöyle buyurdu:
'Burada ne yapıyordunuz?'
Dedik ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Biri bize okuyor, biz de Allah'ın Kitâb'ım ondan dinliyorduk.' Şöyle buyurdu: 'Kendileriyle birlikte sabretmekle emrolunduğum ümmetimden boytelerini yaratan Allah'a hamdolsıın.' Ondan sonra tam ortamızda oturup eliyle işaret etti. Bunun üzerine hepsi etrafında halka meydana getirip yüzlerini ona döndüler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in benden başka onlardan herhangi birini tanıdığını sanmıyorum. Sonra şöyle buyurdu:
'Ey muhacir yoksulları! Kıyamet güminde tam bir nura kavuşacağınıza sevinin! Cennete insanların zenginlerinden yarım gün evvel gireceksiniz. Bu yarım gün dünya günleriyle tanı bcsyÜZ yıldır.' |Tirmizî ve aynı lafızla Ebû Dâvud.]
9594- Bezzâr sonuna şunu ilave etti:
Hatta o gün zengin "dilenci olarak dünya hayatım tamamlasaydım" diye temenni edecek.
9595- Üsâme radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"(Mi'râc'da) Cennetin kapısında durdum. Girenlerin çoğu yoksullardı. Cehennemlikler hariç, zenginler hapsedilmişlerdi. Zenginlerden cehennemliklerin ateşe gitmeleri emro-lunmuştu. Sonra cehennem kapısında durdum; baktım ki, girenlerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor." IBuharîile Müslim.l
9596- Mus'ab bin Sa'd radiyallahu anh'dan: "Sa'd, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının fakirlerine karşı kendisinin bir üstünlüğü olduğunu sandı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
'Allah bu ümmete, güçsüzlerin namazları, duaları ve ihlaslan sayesinde yardım eder.' jBuhârî ve aynı lafızla Nesâî.l
9597- Sehl bin Sa'd radiyallalıu anh'dan: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından geçti. Peygamber saJlalla-hu aleyhi ve sellem yanındaki adama dedi ki: 'Bu adam hakkında görüşün nedir?' 'O, insanların eşrafindandır. Vallahi kız isterse ona kız verirler. İltimas (aracılık) ederse, kabul olunur' deyince, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Sonra oradan bir adam geçti ve onun hakkında 'Ya bu adam için ne dersin?' diye sordu.
'Ey Allah'ın Resulü! Bu müslümanların fakirlerîndendir. Kimse ona kız vermez, iltiması da kabul edilmez, sözü de dinlenmez1 deyince, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bu adam, öteki adamın karakterinde olan yer yüzü dolusu insandan daha hayırlıdır.' IBuhürf ile Müslim.l
9598- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Nice saçı başı toz toprak içinde, kapılardan kovulmuş insanlar vardır ki, (bir şeyin olması için) Allah'a karşı yemin etse, Allah onu yemininde sadık kılar (yani duasını hemen kabul etler)." [Müslim]
9599- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)

"Allah, koyun çobanlığı yapmayan Hiçbir peygamber göndermemiştir."
Ashabı: "Sende mi?" diye sorduklarında: "Evet, Mekke ehlinin koyunlarını bir miktar kırat karşılığında otlatırdım" diye cevap verdi. [Mâlik ve aynı lafı/la Buharî.l
9600- Abdullah bin Muğaffel radiyallahu anh'dan:
Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Vallahi ben seni seviyorum."
"Ne dediğine dikkat et.'" dedi. Adam yine: -üç kere- "Vallahi ben seni seviyorum" dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Eğer sen beni seviyorsan, fakirlik için kendine bir zırh hazırla.' Çünkü fakirlik beni seven kişiye, selin varacağı yere varmasından daha çabuk ulaşır." ITirmizî]
9601- Ali radiyallahu anh'dan:
"Biz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber oturuyorduk. Üzerinde kürk parçalarıyla yamanmış bir hırkadan başka bir şey bulunmayan Mus'ab bin Umeyr çıkagel-di. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, onu görünce, (Mus'ab'm Mekke'deki) eski debdebeli halini hatırlayarak ağladı. Sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Biriniz sabahleyin ayrı, öğlenden sonra ayrı güzel elbise giydiği, önüne bir tabak konup öteki kaldırıldığı, evlerinizi bu Ka benin örtüldüğü gibi örtülere büründürdüğünüz (döşediğiniz) zaman haliniz nice olur?'
'Ey Allah'ın Resulü! Tabii ki halimiz o gün bugünkünden daha iyi olur. Çünkü o zaman geçim sıkıntımız olmaz, kendimizi tamamen ibadete veririz.' Şöyle buyurdu: 'Bilakis bugün siz, o günkünden daha iyi durumdasınız.' [İkisi de Tirmizî'ye ait]
9602- Ebû Ümâme bin Sa'lebe el-Ensârî radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı bir gün onun yanında dünyadan bahsettiler.
Şöyle buyurdu: 'Duymuyor musunuz, duymuyor musunuz? Mütevazi giyinmek imandandır, mütevazı giyinmek imandandır.' (EbûDâvud.l
9603- Zeyd bin Eşlem radiyallahu anh'dan:
"Bir gün Ömer su istedi, kendisine bal şerbeti getirildi. Bunun üzerine: 'Bu güzel bir şeydir ancak, Allah bir kavmin şehvet ve arzularım kötüleyerek şöyle buyurmuştur: 'Siz dünya hayatınızda hoş olan şeylerinizi giderdiniz ve onlardan faydalandınız.' Ben iyi şeylerin dünyada bize peşin olarak verildiğinden korkuyorum' dedi. Ondan sonra da o bal şerbetini içmedi." [Rezin]
9604- Câbir radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında ibadet ve içtihadıyla ünlü bir adam ile verâ'(AHah korkusu) sahibi başka bir
adam anıldı. Şöyle buyurdu: 'Hiçbir şey ve-râ'ya denk olamaz!' [İkisi de Rezîn'e ait.|
9605- Atiyye es-Sa'dî radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Sakıncalı olan şeyin korkusuyla sakıncasız olanı bırakmadıkça kul, takvaya erenlerin derecesine ulaşamaz." [Tirmizî.l
9606- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "(Asr-ı saadette yemek pişirmek için) ateş yakmadan tam bir ay geçerdi. (Hediye olarak) et geldiği günler hariç yiyeceğimiz, sadece hurma ile su olurdu."
9607- Onun rivayetlerindendir: Muhammed ailesi, Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem ölünceye dek ard arda üç gün buğday ekmeği yememiştir."
9608- Onun rivayetlerden: "Ölünceye kadar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesi ard arda iki gün arpa ekmeği ile karınlarını doyurmamişlardir."
9609- Onun rivayetlerindendir: "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesi, iki gün peşpeşe buğday ekmeği İle karınlarım doyurmamışlardır. Bu yemeklerden biri mutlaka hurma İdi."
9610- Rivayetlerindendir:
(Âişe) Urve'ye dedi ki: "Ey kız kardeşimin oğlu! Vallahi biz (Peygamber kadınları) üst üste üç ay geçirirdik de, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in evlerinde yemek pişirmek için ateş yanmazdı." Dedim ki: "Ey teyze! Ne ile yaşardınız?"
Şöyle dedi: "İM siyah ile: Hurma ve su. Ancak Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Ensâr'dan komşuları vardı, (bazen) hayvanlarından sağdıkları sütten gönderirlerdi de ondan içerdik."
9611- Onun rivayetlerinden birisi de şöyledir:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, insanlar, hurma ve sudan oluşan iki siyahtan doydukları zaman vefat etmiştir."
9612- Diğer rivayette: "İki siyah şeye (su ile kum hurmaya) doyup kanmadan" olarak geçer.
9613- Onun rivayetlerdendir:
"Bir günde, üst üste iki öğün ekmek ve zeytinyağından doymadan, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti." [Buhârî, Müslim veTirmizî]
9614- İbn- Abbâs radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ailesi ile beraber gecelerce akşam yemeğinden mahrum olarak vakit geçirirlerdi. Yedikleri ekmek de çoğunlukla arpa ekmeği olurdu." [Tirmizî]
9615- Enes radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, sûf (yünlü elbise) giydi, yamalı ayakkabı giydi. Beşa' yedi. Kalın elbiseler giydi." Ha-san'a: "Beşa' nedir?" diye soruldu. "O, boğazdan ancak su yudumuyla geçen katı arpa ekmeğidir." şeklinde cevap verdi. [İbn Mâce|
9616- Enes radiyallahu anh'dan:
(Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Her arzuladığını yemen, israftandır." [İbn Mâce zayıf bir senedle]
9617- Ömer radiyallahu anh'dan:
"O, insanların dünyadan elde ettiklerini anlattı ve şöyle dedi: 'Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in günboyu açlıktan kıvranıp da, karnını doyuracak adi hurmayı bulmadığını görmüşümdür.' [Müslim]
9618- Katâde radiyallahu anh'dan:
"Biz Enes'e ekmekçisi yanındayken gelirdik. Bize yemek takdim ederek şöyle derdi: 'Yiyiniz, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ölünceye dek, ince ve has undan ekmek gördüğünü bilmiyorum. Yine ölünceye dek pişirilmiş koyun gördüğünü de bilmiyorum.1 [Buhârî]
9619- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellerh buyurdu:)
"Allah yolunda benim kadar kimse korku-, tutmamıştır. Allah yolunda benden önce kimse benim kadar eziyete uğramadı. Gecesi ve gündüzüyle tam bir ay, bende ve Bilâl'de, Bilâl'ın koltuğunun altında bulunan yiyecekten başka hiçbir şey yoktu." |Tirmizî|.
Ayrıca Tirmizî bu hadisi: "Bunun manası şudur: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'den çıktığı zaman, yanında Bilâl vardı ve Bilâl'in koltuğunun altında taşıdığı pek az bir yiyecek vardı." şeklinde açıklamıştır.
9620- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Hayber fethedildiği zaman 'İşte şimdi hurma ile doyarız' dedik." [Buhârî]
9621- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Hayber'i feth edinceye dek hurmadan doyasıya yemedik." [İkisi de Buhârî'ye ait.]
9622- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği zaman, rafımda yarım ölçek arpadan başka canlı varlığın yiyebileceği hiçbir şey yoktu. (Daha sonra) uzun zaman ondan yedim (tartmadan çok bereketli idi). Tartınca bereketi gitti ve bitti. " [Buhârî ile Müslim]
9623- Tirmizî şunu ilave etti: "Eğer onu

(tartmadan) kendi haline bıraksaydık, o süreden daha fazla yerdik."
9624- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği zaman, zırhı bir yahudinİn yanında, ödünç aldığı otuz sa' arpa karşılığında rehin İdi." [Buhârî ile Müslim ve Nesâî]
9625- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kimseye hakaret ettiğini görmediğim gibi kendisi için (fazladan ikinci) bir elbisenin de katlanıp (muhafaza edildiğini) görmedim." [İbn Mace.]
9626- Ali radiyallahu anh'dan:
"Bir kış gecesi, evimden Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in kızının yanından, ortasından delip boynuma geçirdiğim ve (açılmaması için) hurma yaprağı ile belime bağladığım bir deri giysisiyle çıktım. Çok açtım; eğer Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem'in evinde yemek olsaydı yerdim. (Yiyecek) bir şey aramak için çıktım. Çıkrığı ile su çekmekte olan ve kendi bostanında çalışan bir yahudiye uğradım. Çitin aralığından baktım. Dedi ki:
'Ey Arabi ne istiyorsun? Bir hurmaya bîr kova su çeker misin?'
'Evet. Aç kapıyı da gireyim!' dedim. Bunun üzerine kapıyı açtı, içeriye girdim, bana bir kova verdi; bir hurmaya su çekmeye başladım.
Her bir kovayı çektiğimde bir hurma verdi. Avucum hurma ile dolunca, kovayı salıverdim ve: 'Bu kadar yeter' dedim ve hurmaları yedim. Sonra sudan da içtim. Sonra mescide vardım, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i orada gördüm. " |Tirmizî.|
9627- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Bir gün ya da bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evinden dışarı çıktı. Ebû Bekr ile Ömer'le karşılaştı ve onlara sordu: 'Sizi bu saatte dışarıya çıkartan nedir?'
'Ey Allah'ın Resulü, açlık' diye cevap verdiler. Şöyle buyurdu:
'Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi dışarı çıkartan §ey beni de çıkartmıştır, haydi kalkın!'
Hemen onunla beraber kalkıp Ensâr'dan bir adamın evine geldiler, fakat adam evde yoktu. Karısı onu görünce: 'Merhaba, hoş geldiniz!' dedi: Ona 'Filan (kocan) nerdedir?'di-ye sorduğunda; 'Bize su getirmeye gitti' dedi.
Çok geçmeden Ensârî de çikageldİ. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile iki arkadaşını gördü. Sonra şöyle dedi: 'el-Hamdu lillah. Bugün benim kadar kıymetli misafirlere nail olmuş kimse yoktur.' Hemen gidip bir hurma dalı getirdi. Dalda koruk, olgun ve taze hurma karışık bir haldeydi. 'Buyurun yi-yinî'dedİ. Bir yandan da bıçağı aldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Sakıtı sağmal koyun kesmeyesin!' diye tenbih etti. O gitti (normal) bir koyun kesti, pişirdi. Koyunu ve daldaki hurmaları iyice yediler ve sudan içtiler.
Doyduktan sonra Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Beki' ile Ömer'e hitaben şöyle buyurdu: 'Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet günü siz bu nimetten sorulacaksınız. Açlık sizi evinizden çıkardı ve siz bu nimeti elde edene kadar evinize dönmediniz.' |Mâlik, Tirmizî ve aynı lafızla Müslim.]
9628- Utbe bin Gazvân radiyallahu anh'dan:
"(Bir savaşta) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yedi kişiyden biriydim. Yemeğimiz hubl (ya da habel) ağacının yapraklarından ibaretti. Yiye yiye avurtlarımız yara olmuştu." [Müslim]
9629- Ebû Talha radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e açlıktan yakındık. Karınlarımıza bağladığımız taşlan bir bir gösterdik.
Bir de baktık ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de açlıktan karnına iki taş bağlamış. " [Tirmizî.]
9630- Habbâb bin el-Eret radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile sırf Allah İçin hicret ettik. Karşılığını Allah vermiştir. İçimizden karşılığını almadan ölenler oldu. Onlardan birisi de Mus'ab bin Umeyr'dir. Uhud muharebesinde öldürüldü.
Bir kaftandan başka onu sarıp defnedecek bir şey bulamadık. O kaftan ile başını örttüğümüzde ayakları; ayaklarını örttüğümüzde başı açıkta kalıyordu. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine onunla başını Örtmemizi ve (açıkta kalan) iki ayağına da iz-hir (otunu) koymamızı emretti. İçimizde kendisine hicret semeresi ulaşan ve bu meyvelerden devşirenler de vardı. "
[Mâlik hariç altı hudis İmamı.]
9631- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: "Suffe ehlinden yetmiş kişi gördüm. Hiçbirinin sırtında (belden üstünü örten) ridâsı yoktu. Giydikleri ya izar ya da kisâ idi. Boyunlarına bağlamışlardı. Kimilerinin giydikleri baldırlarının yarışma kimilerinin de aşık kemiklerine kadar ulaşıyordu. Kimisi de (namazda) avretinin görülmesinden korktuğu için onu eliyle toplayıp kapatıyordu. " |Buh5rî.|
9632- Enes radiyallahu anh'dan: "Müminlerin emîri iken Ömer'in (elbisesinin) sırtında üstüste yamalanmış üç yama gördüm." |Mâiik.|
9633- Abdurrahman bin Avf radiyallahu anh'dan:
"Peyamber sallallahu aleyhi ve sellem ile çok sıkıntılar çektik, sabrettik, (onun vefatından) sonra bolluk günlerine kavuştuk, bu defa sabretmedik." |Tirmizî.|
9634- İbn Şîrîn radiyallahu anh'dan: "Ebû Hureyre ile birlikteydik, üstünde aşı
boyalı ketenden yapılmış iki elbise vardı. Bunlardan birisine burnunu silerek şöyle dedi: 'Vay, vay! Ebû Hureyre (şimdi) kelen elbisesi ile burnunu siliyor. Bir zamanlar o kadar fakir ve perişan idim ki, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in minberi ile Aişe'nin hücresinin arasında açlıktan düşüp bayıldım. Biri gelip benim delirdiğimi sanarak ayağı ile boynuma bastığını hatırlıyorum. Oysa ben deli değildim. Sadece aç ve bitkindim.'
[Buhârî ile Tirmizî.l
9635- Fadâle bin Ubeyd radiyallahu anh'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namaz kıldırırken birtakım insanlar arkasında açlıktan yere çökerlerdi. Onlar Suffe ashabıydı. Hatta bedeviler onlar için deli derlerdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirdiği zaman onlara döner ve şöyle buyururdu: 'Siz eğer Allah katındaki ecrin büyüklüğünü bilseydiniz, zaruret ve ihtiyacınızın daha da artmasını İsterdiniz.' (Tirmizî.|
9636- Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Dünya kimlere açılmış ise, mutlaka Allah onların arasına kıyamete kadar düşmanlık ve kin atmıştır" |Ahmed ve daha uzun metinle Bezzâr.]
9637- Ebû Zer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ey Ebû Zer! Malın çokluğuna sen zenginlik mi diyorsun?"
"Evet."
"Malın azlığına da sen fakirlik mi diyorsun?"
"Evet."
-Bunu üç kere söyledi- Sonra şöyle buyurdu:
"Zenginlik kalpte olur, fakirlik de kalpte olur. Kalbinde zengin olan kimseyi dünyadaki mal zengin etmez, ancak kendini cömert yapar." |Taberânî, Mu'remu'l-Kehîr'ıİc hafî bir senedle.j

9638- Ümmü Seleme radiyallahu an-hâ'dan:
"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yanıma yüzü solgun olarak girdi; ben bunun hastalıktan olduğunu sandım. Sordum: 'Ey Allah'ın Resulü! Neden yüzün solgundur?'
'Bize dün gelen yedi dinar yüzünden böyle sarardım. Çünkü aksam oldu, hâlâ onu in-fak etmiş değiliz.' |Ahmed ve Ebû Ya'lâ.'j
9639- Ali radiyallahu anh'dan:
"Suffe ehlinden bir adam geride iki dinar ya da iki dirhem borç bırakarak vefat etti.
Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bunlar önemsiz bir borçtur. Haydi arkadaşınızın namazını kılın!'"
Ahmed, oğlu Abdullah ile Bezzâr ise "Bir dinar veya bir dirhem" olarak rivayet ettiler.
9640- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Bilâl'in yanına girdi. Orada bir torba hurma gördü ve 'Bu nedir ey Bilal?' diye sordu.
'Bunları senin misafirlerine hazırlıyorum' dedi.
'Cehennemde bunun duman olacağından korkmuyor musun? Bunu infak et, ey Bilal! Arş'm sahibinden yana kıtlıktan korkma!'
[Taberânî. Mu'cemu'l-Kebîr'de ve Bezzâr.]
9641- Nâfi' radiyallahu aıih'daıı:
"İbn Ömer bir adamın şöyle dediğini duydu:
'Cimri, zalimden daha mazurdur.' İbn Ömer: 'Yalan söyledin. Ben Allah Resulü sal-lallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Cimri asla cennete giremez.'
|Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta zayıf bir senedle.|
9642- el-Berâ radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Kim dünyada asude bîr hayat yasarsa âhirette arzu ve isteklerine perde çekilir. Kim gözünü zenginlerin zinetine dikerse, göklerin melekûtûnda aşağılanır. Kim de kendisine verilen az azığa karsı güzel bir sabır ve metanet gösterirse, Allah onu Firdevs cennetinde istediği yere yerleştirir." ITaberânî, Mu'cemu'I-Kebîr
vel-Evsal'ta leyyiı bir senedle.j
9643- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"İki kurdun bir bahçeye gelip yemesi ve orayı ifsad etmesi, mal ve mevki sevgisinin müslüman kişinin dinine verdiği zarardan daha zararlı değildir." jBe/.zâr.|
9644- İbn Abbâs radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"iktisatlı kişi asla fakir olamaz." ITaberânî,
Mit'cemu't-Kebfv vel-Evsat'tu leyyin bir .senedle.j
9645- Ebû Ubeyde radiyallahu anh'dan: Ona: "Nüden ağlıyorsun?" diye soruldu. "Ağlıyorum, çünkü bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize çok fetihler müyesser olacağından, hatta Şam'm da fethedileceğinden bahsetti ve sonra buyurdu ki:
'Ey Ubeyde! Eğer o zamana kadar yaşarsan sana üç hizmetçi yeter: Birisi sana hizmet eder. Birisi de seninle yolculuk eder. Diğeri de evdeki ailene ve çoluk çocuğuna hizmet eder. Sana üç tane de hayvan yeter: Birisi kendin binmen için. ikincisi yüklerini taşıması için, üçücüsü de kölen için.' Şimdi evime bakıyorum da kölelerle dolu. Ahırıma bakıyorum; at ve hayvanlarla dolu. Bütün bunlardan sonra Allah Resulünün sallallahu aleyhi ve sellem yanına ne yüzle gideyim? Oysa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize şunu tavsiye etmiştir: İçinizden en sevdiğim ve bana en yakın olacak kimseler, bana kendilerini bıraktığım şekilde kavuşanlardır.'
[Ahmed ve Bezzâr İsmi belirtilmemiş bir râvi kanalıyla.|
9646- Enes radiyallahu anh'dan: "Selman'ın yanma girdim, evini çok yoksul gördüm. 'Bu hal nedir?' diye sorunca şöyle dedi: 'Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana: 'Dünyadaki azığın, yola çıkan süvarinin azığı gibi olsun/' buyurdu."
[Taberânî.Mu'cemu'l-Kebir'de. |
9647- Ebû Hureyre radiyallalıu anh'dan: "Bir adam evine, ailesinin yanına vardı.
Onları ihtiyaç içinde görünce, bir şeyler bulmak için çıktı. Hanımı arkasından şöyle dua etti: 'AllahınT! Öğütüp hamur yapacak, ondan da ekmek pişirecek bir şeyi bize rızık olarak ver!' Bir de ne görsün, ekmek dolu büyük bir çanak. Un öğüten bir eldeğinneni, kızarmış (etlerle) dopdolu fırın. Kocası az sonra gelip sordu: 'Yanınızda yiyecek bir şey var mıdır?'
'Allah bize bolca nzık verdi.' Adam değirmeni kaldırdı ve etrafındaki unları sildi süpürdü. (Daha sonra) Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: 'Eğer o, değirmeni SİImeseydi kıyamete kadar onlara un öğüte-cekti.' |Ahmed ve Bezzâr.|
9648- Ukbe bin Amir radiyallahu anh'-dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah bir kulunu severse, onu dünyadan, birinizin hastasını biran evvel iyilessin diye sudan koruduğu gibi korur." |Ebû Yu'lâ.I
9649- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem
dünyadan şu üç şeyden hoşlandı: Yemek, kadın ve güzel koku. Kadını buldu, güzel kokuyu da buldu. Fakat yemek elde edemedi."
[Ahmed ismi belirtilmemiş, birrâvi kanalıyla.|
9650- Âişe radiyallahu anhâ'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e İçinde süt ve bal bulunan bir kap getirildi. Şöyle buyurdu: 'Bir içecek içinde iki içecek -ya da- bir kadehte iki katık. Benim buna ihtiyacım yoktur. Ben bunun haram olduğunu iddia etmiyorum, fakat kıyamet gününde Allah'ın dünya nimetlerinin fazlasından bana hesap sormasını istemiyorum.'
[Taberânî, Mu'cemu'I-Evsat'ta. leyyin bir senedle.|
9651- İbn Mes'ûd radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, (yere) bir kare şekil çizdi. Ortasına da bir çizgi çizdi, karenin dışına da bir çizgi çizdi. Sonra ortadakine doğru, küçük küçük çizgiler çiz-dî ve şöyle buyurdu: 'Bu ortadaki insandır, onu çevreleyen ecelidir. Dışta kalan çizgi onun emelidir. Bu küçük çizgiler ise (onun basına gelecek) musibetlerdir. Bu musibet oku yolunu şaşırarak insana değmese bile, ona diğer biri değer. Bu da değmezse ecel oku değer'
|Buhârî veTirmizî]
9652- Enes radiyallahu anh'dan: "Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bir çizgi çizdi ve şöyle dedi: 'işte bu İnsandır.' Yanma bir çizgi daha çizip: 'Bu da onun ecelidir' dedi. Ondan biraz daha uzakta bir çizgi çizdi ve: 'Bu onun emelidir' buyurdu. O insan böyle emeli içinde durup kıvranırken (yani emeline kavuşmadan) bîr de bakar ki, ona daha yakın olan (eceli) gelmiş. "
[Buhârî veTİrmİzîl
9653- İbn Ömer radiyallahu anh'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, omuzumdan tulup şöyle buyurdu: 'Dünyada sanki bir yabancı ya da bir yolcu imişsin gibi ol!' (Ondan sonra) İbn Ömer şöyle derdi:
'Akşam olunca, sabahı bekleme! Sabah olunca da akşamı bekleme! Sağlıklı olduğun zaman hastalık için hazırlık yap! Hayatta iken de ölüm için hazırlık yap!'"
[Buhârî ve Tirmizî.I
Tirmizî, "Ya da bir yoku" kavlinden sonra şunu ekledi:

"Kendim kabir ehlinden say!"
9654- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Allah, altmış sene ömür verdiği kişiden her çeşit Özür ve bahaneyi kaldırmıştır."
[Buhârî.]
9655- Ebû Hureyre radiyallahu anh'dan:. (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Yaşlı adam; yaşama (ya da uzun yaşama) arzusu ve ma! sevgisi hususlarında gençtir."
| Tirmizî]
9656- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Ademoğlu yaşlanır fakat ondaki mal hırsı ve yaşama arzusu genç kalır,"
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî]
9657- Enes radiyallahu anh'dan: (Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu:)
"Eğer insanoğlunun iki vadi dolusu altını olsa, üçüncüsünü ister, Ademoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Bununla beraber Allah tevbekârın tevbesini kabul eder."
[Buhârî, Müslim ve Tirmizî.]

TAHRİC
==========
9585- Bu hadisi Tirmizî (2340) ve İbn Mâce (4100), Amr b. Vâkıd an Yûnus b. Meysere b. Halbes an Ebî İdrîs an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
Tirmizî, isnâdı hakkında garîb, Amr hakkında da zayıf hükmü verdi.
9586- Bu hadisi Tirmizî (1780), Yahyâ b. Mûsâ an Saîd b. Muh. ve Ebû Yahyâ el-Himmânî an Sâlih b. Hassân an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb, Sâlih hakkında ise Buhârî'den naklen zayıf hükmü verdi.
9588-9589- Bu hadisi Buhârî (rikâk 17/9, VII, 181), Müslim (zekât 126, s. 730) ve Tirmizî (2361), Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zur'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9590- Bu hadisi Tirmizî (2352), Abdüla'lâ b. Vâsıl an Sâbit b. Muh. ani'l-Hâris b. en-Nu'mân an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9591- Bu hadisi Tirmizî (2353-4), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında sahîh hükmü verdi.
9592- Bu hadisi Müslim (zühd 37, s. 2285), İbn Serh an İbn Vehb an Ebî Hânî an Ebî Abdirrahman el-Hubulî senedi ile tahrîc etti.
9593- Bu hadisi Ebû Dâvud (3666), Ebû's-Sıddîk en-Nâcî tarikiyle; Tirmizî (2351), Atiyye tarikiyle Ebû Saîd'den tahrîc ettiler.
9595- Bu hadisi Buhârî (rikâk 51/2, VII, 200) ve Müslim (zikr 93, s. 2096), Sül. et-Teymî an Ebî Osmân an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9596- Bu hadisi Buhârî (cihâd 76/1, III, 225) ve Nesâî (cihâd 43/1, VI, 45), Talha b. Musarrif an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9597- Bu hadisi Buhârî (nikâh 15, VI, 123; rikâk 16/1, VII, 178), İbn e. Hâzım an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9598- Bu hadisi Müslim (birr 138, s. 2024; cennet 48, s. 2191), Süveyd b. Saîd an Hafs b. Meysere ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9599- Bu hadisi Mâlik (istîzân 18, s. 971) belâğan; Buhârî ise (icâre 2, III, 48), Ahmed b. Muh. el-Mekkî an Amr b. Yahyâ an ceddihî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9600- Bu hadisi Tirmizî (2350), Muh. b. Amr b. Nebhân an Revh b. Eslem an Şeddâd Ebî Talha an Ebî'l-Vâzi' an Abdillah b. el-Muğaffel senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9601- Bu hadisi Tirmizî (2476), Hennâd an Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İsh. an Yezîd b. Ziyâd an Muh. b. Kâ'b ammen semia Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9602- Bu hadisi Ebû Dâvud (4161) ve İbn Mâce (4118), iki ayrı tarikten olmak üzere Ebû Umâme'den tahrîc ettiler. Ancak İbn Abdilberr isnâdında ihtilâf nedeniyle sahîh olmadığını söylemiştir.
9604- Bu hadisi Tirmizî (2519), Zeyd b. Ahram an İbr. b. ebî'l-Vezîr an Abdillah b. Ca'fer el-Muharremî an Muh. b. Abdirrahman an Nebîh an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9605- Bu hadisi Tirmizî (2451), Ebû Bekr b. ebî'n-Nadr an Ebî'n-Nadr an Ebî Akîl as-Sekafî an Abdillah b. Yezîd an Rabîa b. Yezîd ve Atiyye b. Kays an Atiyye senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9606- Bu rivayeti Buhârî (rikâk 17/5, VII, 181), Müslim (zühd 26, s. 2282) ve Tirmizî (2471), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile;
9607- Bu rivayeti Müslim (zühd 24, s. 2282), İbn e. Şeybe an Hafs b. Giyâs an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile;
9608- Bu rivayeti Müslim (zühd 22, s. 2282) ve Tirmizî (2357), Şu'be an Ebî İshâk an Abdirrahman b. Yezîd ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9609- Bu rivayeti Buhârî (rikâk 17/4, VII, 180) ve Müslim (zühd 25, s. 2282), Mis'ar an Hilâl b. Humeyd an Urve an Âişe asl-ı senedi ile;
9610- Rivayeti Buhârî (hibe 1, III, 129) ve Müslim (zühd 28, s. 2283), Abdülazîz b. e. Hâzım an ebîhî an Yezîd b. R?mân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9611- Bu hadisi Buhârî (at'ime 6/3, VI, 198; 41, VI, 210) ve Müslim (zühd 30, s. 2283), Mansûr an Safiyye an Âişe asl-ı senedi ile;
9612- Bu rivayeti Müslim (zühd 31, s. 2284), es-Sevrî an Mansûr... asl-ı senedi ile;
9613- Bu rivayeti Müslim (zühd 29, s. 2283), İbn Vehb an Yezîd b. Abdillah b. Kusayt an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9614- Bu hadisi Tirmizî (2360) ve İbn Mâce (3347), Abdullah b. Muâviye an Sâbit b. Yezîd an Hilâl b. Habbâb an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler ve Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.
9615- Bu hadisi İbn Mâce (3348), Yahyâ b. Osmân el-Hımsî an Bakiyye an Yûsuf b. e. Kesîr an Nûh b. Zekvân ani'l-Hasan an Enes senedi ile tahrîc etti. İsnâdı Nûh sebebiyle zayıftır.
9616- Bu hadisi de İbn Mâce (3352), yukardaki senedin aynısı ile tahrîc etmiştir. Kezâ bu rivayette zayıftır.
9617- Bu hadisi Müslim (zühd 36, s. 2285), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Simâk ani'n-Nu'mân an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti.
9618- Bu hadisi Buhârî (at'ime 8/1, VI, 199; 26/1, 206; rikâk 17/6, VII, 181), Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9619- Bu hadisi Tirmizî (2472), ed-Dârimî an Revh b. Eslem an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.
9620- Bu hadisi Buhârî (mağâzî 38/41, V, 83), Muh. b. Beşşâr an Haremî an Şu'be an Umâre an İkrime an Âişe senedi ile tahrîc etti.
9621- Bu hadisi Buharî (mağâzî 38/42, 83), el-Hasan an Kurre b. Habîb an Abdirrahman b. Abdillah b. Dînâr an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.
9622-9623- Bu hadisi Buharî (zühd 27, s. 2282-3), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9624- Bu hadisi Buhârî (buyû`14, III, 8; 33, III, 14; 88, III, 34; selm 5, III, 45; 6, III, 46; istikrâd 1, III, 82; rehn 2, III, 115; 5, III, 116; cihâd 89/2, III, 231; mağâzî 86, V, 145), Müslim (müsâkât 124-6, s. 1226), Nesâî (büy?'58, VII, 288) ve İbn Mâce (2436), el-A'meş an İbrâhim ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9625- Bu hadisi İbn Mâce (3554), Abdülkudd?s b. Muh. an Bişr b. Ömer an İbn Lehîa an Ebî'l-Esved an Âsım b. Ömer b. Katâde an Alî b. el-Hüseyn an Âişe senedi ile tahrîc etti.
İbn Lehîa ihtilâflı, kimilerince de zayıf bir râvidir.

9626- Bu hadisi Tirmizî (2473), Hennâd an Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Yezîd b. Ziyâd an Muh. b. Ka'b ammen semia Ali senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.
9627- Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî 28, s. 932), Müslim (eşribe 140, s. 1609-10) ve Tirmizî (2369), muhtelif tariklerden olmak üzere Ebû Hureyre'den tahrîc ettiler.
9628- Bu hadisi Müslim (zühd 15, s. 2279), Ebû Kureyb an Vekî' an Kurre b. Hâlid an Humeyd b. Hilâl an Hâlid b. Umeyr an Utbe senedi ile tahrîc etti.
9629- Bu hadisi Tirmizî (2371), Abdullah b. e. Ziyâd an Seyyâr b. Hâtim an Sehl b. Eslem an Yezîd b. e. Mansûr an Enes an Ebî Talha senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında garîb hükmü verdi.
9630- Bu hadisi Buhârî (cenâiz 28, II, 78; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 261; mağâzî 17, V, 30; 27, V, 39; rikâk 16/2, VII, 178), Müslim (cenâiz 44, s. 649), Ebû Dâvud (2876), Tirmizî (3853) ve Nesâî (cenâiz 40/4, IV, 38-9), el-A'meş an Ebî Vâil an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9631- Bu hadisi Buhârî (salât 58/3, I, 114), Yûsuf b. ësâ an İbn Fudayl an ebîhî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9632- Bu hadisi Mâlik (libâs 19, s. 918), an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.
9633- Bu hadisi Tirmizî (2464), Kuteybe an Ebî Safvân an Yûnus ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Abdirrahman b. Avf senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.
9634- Bu hadisi Buhârî (i'tisâm 17/3, VIII, 152) ve Tirmizî (2367), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9635- Bu hadisi Tirmizî (2368), el-Abbâs ed-D?rî an Abdillah b. Zeyd an Hayve b. Şurayh an Ebî Hanî' an Amr b. Mâlik el-Cenbî an Fadâle senedi ile tahrîc etti.
9636- Bu hadisi Ahmed (I, 16), Hasan an İbn Lehîa an Ebî'l-Esved an Muh. b. Abdirrahman b. Lebîbe an Ebî Sinân ed-D?elî an Ömer senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 236).
9637- Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 237).
9638- Bu hadisi Ahmed (IV, 293), Ebû'l-Velîd an Ebî Avâne an Abdilmelik b. Umeyr an Rib'î b. Hırâş an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 238).
9639- Bu hadisi Ahmed (I, 101, 137, 138), Ca'fer b. Sül. an Uteybe ed-Darîr an Yezîd b. Asram an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etti.
Uteybe, Heysemî'ye göre hâli mechûldür. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 240).
9640- M. el-Kebîr'deki isnâdında yer alan Kays b. er-Rebî' ihtilâflıdır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` III, 126).
9641- Râvilerinden İsmaîl b. Amr el-Becelî, İbn Hibbân'a göre güvenilir, çoğunluğa göre ise zayıftır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 248).
9643- Râvileri, içlerinden Kutbe b. el-Alâ ile birlikte güvenilir râvilerdir (Mecma` î, 252).
9644- Râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak içlerinden birisinde zaaf vardır (Mecma` î, 252).
9645- Bu hadisi Ahmed (I, 195-6), Ebû'l-Muğîre an Safvân b. Amr an Ebî Hasbe Müslim b. Ekyes mevlâ Abdillah b. Âmir an Ebî Ubeyde senedi ile tahrîc etti.
Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (Mecma` î, 252).
9646- Güvenilir bir râvi olan el-Hasan b. Yahyâ b. el-Ca'd dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 254).
9647- Bu hadisi Ahmed (II, 513), İbn Âmir an Ebî Bekr an Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
Heysemî, Bezzâr ile Taberânî'nin güvenilir şeyhleri dışındaki râvilerin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (Mecma` î, 257).
9648- Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (Mecma` î, 285).
9649- Bu hadisi Ahmed (VI, 72), Muh. b. Abdillah an İsrâîl an Ebî İshâk an raculin an Âişe senedi ile tahrîc etti.
Kimliği belirsiz râvi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (Mecma` î, 315).
9650- Râvilerinden Nuaym b. Müverri' el-Anberî, İbn Hibbân'a göre güvenilir, birçoklarınca ise zayıf bir râvidir. Diğerleri ise güvenilir râvilerdir (Mecma` î, 325).
9651- Bu hadisi Buhârî (rikâk 4/1, VII, 171) ve Tirmizî (2454), er-Rebî' b. Huseym an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9652- Bu hadisi Buhârî (rikâk 4/2, VII, 171) ve Tirmizî (2334), İshâk b. Abdillah b. e. Talha ve Ubeydullah b. e. Bekr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9653- Bu hadisi Buhârî (rikâk 3, VII, 170) ve Tirmizî (2333), Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9654- Bu hadisi Buhârî (rikâk 5/1, VII, 171), Abdüsselâm b. Mutahhar an Ömer b. Alî an Maan b. Muh. el-Gifârî an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.
9655- Bu hadisi Buhârî (rikâk 5/2, VII, 1717), Müslim (zekât 113-4, s. 724) ve Tirmizî (2338), ayrı ayrı el-A'rec, Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9656- Bu hadisi Buhârî (rikâk 5/3, VII, 172), Müslim (zekât 115, s. 724-5) ve Tirmizî (2339), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.
9657- Bu hadisi Buhârî (rikâk 10/2, VII, 175), Müslim (zekât 116, s. 725) ve Tirmizî (2337), ez-Zührî ve Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

ZÜHD VE FAKR BÖLÜMÜ
UMUMÎ AÇIKLAMA
FAKR NEDİR?
FAKİRLİK Mİ ZENGİNLİK Mİ?
BİRİNCİ FASIL
ZÜHD VE FAKRIN MEDHİ VE BUNLARA TEŞVİK
İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER (S.A.S.) VE ASHABININ YAŞAYIŞLARINDA FAKR

ZÜHD VE FAKR BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki fasıl vardır)
*
BİRİNCİ FASIL
ZÜHD VE FAKRIN MEDHİ VE BUNLARA TEŞVİK
*
İKİNCİ FASIL
HZ. PEYGAMBER VE ASHÂBINDA FAKR HALİ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Zühd, lügat olarak rağbet kelimesinin zıddıdır. Rağbet bir şeye ilgi göstermek, arzu ve istek izhâr etmek demektir. Zühd kelimesi burada, Kur'ân ve Sünnet'in iktiza ettiği şekilde, dünyaya karşı duyulan alâka ve rağbeti terketmektir. Bu yola girene zâhid denir. Gazâlî zühdü, "herhangi bir şeyden vazgeçip, onun yerine daha iyi ve daha güzeline dönmek" olarak târif eder. Ona göre, gerçek zâhid Allah'a yönelip, onun dışında cennet dâhil her çeşit zevkler dâhil her şeyi arkaya atan, îtibar etmeyen kimsedir.
Zühd, İslâm'ın övdüğü güzel ahlâklardan biridir. Ancak bunun Kur'ân ve sünnete uygun olması gerekir. Bunun da ilk şartı, Allah rızası için olmasıdır. Bu ilim, hâl ve amelden meydana gelir. Kişi, Allah için imkânı dahilinde olan dünyayı fiilen terketmedikçe zâhid olamaz. Abdullah İbnu'l-Mübârek, kendisine zâhid diyenlere: "Zâhid ben değilim, Ömer İbnu Abdilaziz'dir. Dünya onun ayağına geldiği halde, onu terketmiştir. Ben nereden zâhid olayım? Dünya bana teveccüh etmiş değildir ki, onu terk ile zâhid olayım" demiştir.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zühd ile ilgili meseleler üzerinde çokça durmuştur. Bu mevzu üzerine çok sayıda hadis rivâyet edilmiştir. Bütün hadis kitaplarında zühd'le ilgili müstakil bölümler veya en azından bâblar mevcuttur. Buhârî'deki bölüm Kitâbu'r-Rikâk adını alır. "Rikâk", "rakîka" kelimesinin cem'idir, incelik, nezâket, acımak gibi mânalara gelir. Sertliğin zıddıdır. Zühd hadislerinin rikâk diye de isimlendirilmesi, onlardan herbirinin kalbde rikkat yani incelik ve rahmet duygularını uyandırması sebebiyledir.
Zühd, zihne ilk verdiği mâna ile dünyayı terketmektir. Dînimiz, dünyaya da ehemmiyet vermiş olması, dünya ve âhireti beraber mütâlaa eden bir hayat ve din anlayışı üzerinde durması sebebiyle dünyayı terk olarak anlaşılan zühd'ü övüp ona teşvik etmesi, ilk nazarda İslâm'ın kendi kendine tezâtı gibi görülebilir. Nitekim bu mevzu ulemâ arasında da uzun münâkaşalara sebep olmuştur. Bu sebeple, biz hadislere geçmeden önce uzunca bir açıklama ile konuyu tanıtmaya her iki fikri de olduğu gibi aksettirmeye çalışacağız. Ümîd ederiz, bu sûretle yanlış anlamalara meydan kalmaz.[1]

FAKR NEDİR?

Bu bölümün başlığında yer eden ikinci kelime fakr'dır. Fakr, gınâ'nın yani zenginliğin zıddıdır, muhtaç olunan şeyin yokluğudur. İhtiyaç duyulmayan şeyin yokluğu fakirlik sayılmaz. İhtiyaç duyduğu şeyi alabilme imkânı olan kimse de fakir sayılmaz. Ancak; ???????? ?????????? ?????????? ??????????? "Allah zengindir, sizler fukarasınız" (Muhammed 38) âyet-i kerîmesinin ıtlakına bakılınca, insanların fıtrî bir fakirlikleri mevzubahistir. Kaldırılıp atılamayan, hiçbir surette telâfî edilemeyen bir fakirlik. Şu halde bu mânada fakr, halkın örf ve anlayışındaki dünyalık eksikliği, maddî noksanlık değildir. Belki insandaki ebediyet duygusu, genç kalma hırsı dâhil bitip tükenmeyecek, dünya da verilse tatmin olmayacak her türlü talepler, arzular, ihtiyaçlar ve hatta temennîlerde ifadesini bulan hudutsuz ihtiyaçlarına cevap verememekten ileri gelen fıtrî aczidir.
Hemen belirtelim ki, buradaki mevzumuz bu fakr'ın tahlîli değildir. Sadedinde olduğumuz fakr, kişinin dünyalık karşısındaki tutumudur. Ebû İsmâil el-Ensârî, bu fakr'ı: "Kişinin dünyadan, talep yönüyle de, biriktirme yönüyle de, zemm yönüyle de medh yönüyle de elini çekmesidir" diye târif eder. Birçokları: "Bundan murad, kişiye dünyalık ha gelmiş, ha gelmemiş, varlığı ile yokluğunun kalbde eşit olmasıdır" demişlerdir. Fakr'ın tavsîfiyle ilgili olarak yapılan tariflerin çeşitliliğini gözönüne alan Gazâlî fakr'ı beş mertebede inceler. Bunu yaparken malını kaybeden bir kimsenin misalini ele alır ve eğer o adam, bu mala muhtaç ise kaybettiği bu malına nisbeten fakirdir der. Açıklamasına devam eden Gazâlî o adamın bu fakirliğinin beş halde olabileceğini söyler. Şöyle ki:
Birinci Hâl: Muhtaç olduğu bu mal, ona verilse bundan hoşlanmaz, istikrah eder. Kendisini meşgul edeceğini düşünerek şerrinden korunmak için ondan kaçınır. Onun bu hâli, malı karşısındaki en üstün hâldir. Buna zühd, kendisine de zâhid denir.
İkinci Hâl: Bu mala heves etmez. Eline geçecek olsa ne sevinir ne de üzülür. Bu hale rıza, sahibine de razı denir.
Üçüncü Hâl: Mala kavuşmak, kavuşmamaktan daha iyidir. Bu mala rağbeti olduğu için peşinden koşmuş değildir, kendiliğinden gelince memnun kalmıştır. Bu kanaattir, sahibine kâni denir. Çünkü mevcutla yetinmiş, azıcık bir hevesi olmakla beraber bunun peşinde koşmamış.
Dördüncü Hâl: Kaybettiği serveti aramaması, acziyeti sebebiyledir. Mala karşı heveslidir, imkânı olsa peşinde koşup arayacaktır. Buna hırs, sahibine hâris denir.
Beşinci Hâl: Elinde olmayan servete muhtaç olma hâlidir. Onun temîni zarûridir. Ekmeği olmayan aç, elbisesi olmayan çıplak gibi. Buna ızdırâr, sâhibine de muzdar denir. Bunun teminine hevesi kuvvetli olsa da, zayıf olsa da fark etmez. Fakat buna heves etmemek pek enderdir.
Şu halde, bunlar fakirin beş hâlidir ve en üstünü zühd'dür.[2]

FAKİRLİK Mİ ZENGİNLİK Mİ?

Fakrla ilgili hadislerin birbirine zıt görünen hükümleri ifâde etmesi bir kısım İslâm büyüklerini fakirlik mi, zenginlik mi? meselesinde ihtilafa sevketmiştir. Meselede üç görüş ileri sürülmüştür:
1- Fakirlik Üstündür Diyenler: Bunlar, öncelikle 2067 numarada kaydedeceğimiz hadis olmak üzere, bir kısmı, onu müteâkip görülecek olan fakrı övücü hadislere dayanırlar.
2- Zenginlik Üstündür Diyenleri te'yit eden hadisler çok. Bunlardan biri Buhârî'de gelen:

???? ??????????? ???? ????????????? ?????? ???????????? ???? ???? ????? ????? ??????? ???????? ???? ????????? ????? ????????? ????? ???????? ????????? ??? ????

"Burda çok malı olanlar, kıyamet günü az mal sahibi olacaktır. Fakat, (azalacak, endîşesine düşmeden Allah rızası için) bol bol verenler müstesna. Ancak böyleleri ne kadar az!"

Bir diğer delil: Sa'd'ın rivâyeti. Resûlullah kendisine: .... ??????? ???? ?????? ?????????? ??????????? ?????? ???? ???? ????????? ???????

"Vârislerini zengin bırakman, senin için fakir bırakmandan daha hayırlıdır" demiştir.

Bir diğer delil: Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh), bütün malını Allah yoluna bağışlamak husûsunda Resûlullah'a fikrini açınca, müsaade etmemiş ve şöyle demiştir: ???????? ???????? ?????? ??????? ?????? ?????? ???? "Malının bir kısmını kendine sakla, bu senin için daha hayırlıdır."

Bir diğer delil: Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'ın merfu rivâyetidir:

"Allah zengin, muttakî ve kendi halindeki kulu sever."

Bir diğer delil: Ashâb'ın fakir olanları, Resûlullah'a: "Zenginler hayırda bizi geçti, Allah yolunda harcadıklarının ücretlerine de erdiler, aradaki sevap farkını nasıl telafi edelim?" mânasında yaptıkları müracaatı anlatan uzunca rivâyetin sonunda Resûlullah şöyle buyurmuştur: ????? ?????? ?????? ????????? ???? ??????? "Zenginlik Allah'ın bir fazlıdır, onu dilediğine verir."

Bir diğer delil: Amr İbnu'l-Âs'a Resûlullah ücret verdiği zaman, Amr (radıyallâhu anh)'ın istiğna göstererek almak istememesi üzerine şöyle buyurmuştur: ????????????? ?????????? ?????????? ?????????? "Sâlih mal, sâlih kimsenin elinde ne kadar iyidir!"

Bu bâbta başka rivâyetler de mevcut.

3-Kefâf (orta yol) Üstündür: İbnu Hacer el-Askalânî'ye göre fakirlik ve zenginlik her ikisinin de hem lehinde hem aleyhinde delillerin eşitliği karşısında Ahmed İbnu Nasr ed- Dâvudî, bu bâbta en güzel te'vili yapmıştır. Der ki: "Fakirlik ve zenginlik, Allah'ın iki imtihan vâsıtasıdır, bunlarla kullarını şükür ve sabır hususlarında imtihan etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "İnsanların hangisinin daha iyi iş işlediğini ortaya koyalım diye, yeryüzünde olan şeyleri, yeryüzünün süsü yaptık" (Kehf 7).

Keza: "...Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz..." (Enbiya 35). Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), fakirliğin şerrinden, zenginliğin şerrinden Allah'a sığınmıştır..."

Meseleyi uzunca tahlîl eden ed-Dâvudî, bahsi şöyle noktalar: "Fakir ve zengin, her ikisi de fakirlik ve zenginlikleri sebebiyle hem medhi hem de zemmi gerektiren eşit ölçüde iyilik ve fenâlıklara mâruzdurlar. Öyle ise, en uygunu kefâf (yetecek) miktarıdır. Nitekim şu âyet de buna delil olmaktadır: "Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın" (İsrâ 29). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)da şöyle dua etmişlerdir: ?????????? ??????? ?????? ??? ????????? ?????? "Rabbim, Muhammed âilesinin rızkını yetecek kadar ver (fazla da olmasın, eksik de).

"Kefâf'ı diğerlerine üstün görenlerden Kurtubî, el-Müfhim'de şöyle der: "Allah Teâla Hazretleri, Resûlünde (aleyhissalâtu vesselâm) fakr, gınâ ve kifâf her üç hâli de bir araya getirmiştir. Şöyle ki: Fakirlik ilk hâli idi. Nefsiyle cihâd ederek bunun gereğini yerine getirdi. Sonra Cenâb-ı Hakk fetihleri müyesser kıldı ve zenginler seviyesine çıkardı. Bu hâlin gereğini de, serveti müstehak olanlara dağıtmak, onunla ihtiyaç sahiplerinin yardımına koşmak, ailesine zarûrî ihtiyaçlarını giderecek kadar mal ayırıp gerisini fukaraya ulaştırmak sûretiyle yerine getirdi. Öldüğü sırada yaşadığı hâl de kefâf idi."

Kurtubî, sözlerine devamla der ki: "Bu kefâf hâli, hem azdırıcı zenginlik, hem de sıkıntıya atıcı fakirlik hâlinden iyidir. Ayrıca kefâf sahibi, fakirlerden addedilir. Çünkü o, dünyanın hoş şeyleri ile tereffüh etmez. Bilâkis, kefâf miktardan fazla olandan sakınmak için sabır husûsunda nefsiyle cihâd eder. Memduh olan fakr'ın ondan uzak tutacağı tek şey, ihtiyacın getireceği kahr ile dilenciliğin getireceği zillettir."

Kefâfın üstünlüğünü te'yîd eden rivayetler vardır. Bunlardan biri Müslim'de de gelmiş bulunan şu hadistir: ???? ???????? ???? ?????? ??? ?"????? ???????? ?????????? ???????? "İslâm hidâyetine erdirilip yeterli rızkı da verilmiş olan kimse, verilene kanaat ederse kurtulmuştur."

Nevevî, Kefâfı: "İhtiyaçları eksiksiz karşılayıp fazlalık da bırakmayan mal" diye tarif eder.

Kurtubî de: "İhtiyaçları gideren, zarûriyâtı karşılayan ve tereffüh ehline kalmayan mal" diye târif eder. Resûlullah'ın: "Allah'ım Muhammed ailesinin rızkını kefâf yap" duası da bu mânadadır. Yani: "Allah'ım başkasından isteme zilletine düşürmeyecek, ihtiyaçlara yetecek kadar ver. Bunda, dünyada saçılma ve tereffühe sevkedecek fazlalık olmasın" demektir. Bu hadiste kefâf miktarı efdal görenlerin haklılığına delil vardır. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi ve âilesi için her zaman en iyiyi dilemiştir. Ayrıca: ?????? ??????? ??????????? "İşlerin en hayırlı olanı vasatıdır" buyurmuştur.

İbnu'l-Mübârek'in Kitâbu'z-Zühd'de kaydettiğine göre, İbnu Abbâs'a az amel az günah sahibi mi efdal, çok amel çok günah sahibi mi efdal? diye sorulunca, şu cevabı vermiştir: "Selâmete hiçbir şeyi eşit tutmam. Kimin yetecek miktarda geliri olur, kanaat de ederse, zenginliğin ve fakirliğin afetlerinden emniyette kalır."

İbnu Mâce'de gelen bir rivâyet de bu husûsu te'yîd eder: Hz. Enes'in rivayetine göre Resûlullah: "Kıyamet günü, kendisine dünyada iken sadece yetecek miktar (kût) verilmiş olmasını temennî etmeyecek ne bir tek zengin vardır, ne de bir tek fakir" buyurmuştur.

İbnu Hacer bu nakillerden sonra der ki: "Bütün bu söylenenler doğrudur. Ancak, fakirlik mi efdaldir zenginlik mi? sorumuza kesin bir cevap değildir. Çünkü ihtilâf, bu iki sıfattan biriyle muttasıf olan hakkındadır. Bunlardan hangisi kişi hakkında daha iyidir? Bu sebepledir ki, ed-Dâvudî, mezkûr sözünün sonunda şunu söyler: "Önce belirtelim ki: "Bunlardan hangisi efdaldir? suali doğru değildir, zîra bunlardan birinde, diğerinde bulunmayan bir amel-i sâlih bulunması muhtemeldir. Böylece o, bu sâlih amel sebebiyle efdal olur. Öyleyse onlar hakkında uygun sual şöyle olmalıdır: "Bu iki halden herbirinin, diğerinin iyi ameliyle boy ölçüşecek bir iyi ameli bulunması haysiyetiyle eşitlenecek olurlarsa hangisi daha iyidir?" Der ki: "Bu durumda, bunlardan hangisinin efdal olduğunu Allah bilir." Takiyyuddin Ahmed de aynı şeyi söylemiştir. Ancak o şunu da ilâve eder: "Her ikisi de takvâda eşit olurlarsa bunlar fazilette eşittirler." İbnu Dakîku'l-Îd, bir vesile ile yaptığı açıklamada, zenginliğin fakirliğe üstün olduğunu söyler, "çünkü der, zenginlik, sayesinde yapılan harcamaların sevabıyla kazanılan yakınlık sebebiyle, o ziyâde bir sevabı tazammum eder (içine alır). Ancak, efdal kelimesi nefsin sıfatlarına nisbetle eşref manasında olursa, bu takdirde durum değişir. Fakirlik sebebiyle, nefsin kötü tabiat ve kötü ahlâka karşı riyâzatla elde ettiği temizlik daha şereflidir. Böylece fakr, zenginliğe üstünlük elde eder. Bu mânadan hareket eden sûfîlerin cumhuru, sabırlı fakirin üstün olacağına hükmetmiştir. Çünkü, tarikatın esâsı, nefsin terbiye ve riyâzetine dayanır. Bu ise, fakirlikte, zenginlikten daha çoktur."

Muhammed İbnu Ebî Bekr der ki: "Ortadaki ihtilâf harîs olmayan fakir ile, cimri olmayan zengin hakkındadır. Çünkü, mâlumdur ki, kanaatkâr fakir cimri zenginden efdaldir, keza cömert zengin harîs fakirden efdaldir... Her neyi kendi zâtı için değil de başka bir yönü için değerlendiriyorsak, onu kastedilen bu yönüne izâfe etmek gerekir, tâ ki gerçek fazîleti böylece ortaya çıksın. Öyleyse, mal aslında li-aynihî yasaklanmış değildir. Allah'tan uzaklaştırıcı olması sebebiyle mahzurludur. Fakirlik de böyle. Zenginliği, kendisini Allah'tan uzaklaştıramayan nice zengin vardır. Nice fakir de var ki yoksulluk onu Allah'tan uzaklaştırıp şöyle dedirtmiştir: "Daha çok malım olsaydı ne olurdu?" Hülâsa, fakir hatardan (riskden) daha uzaktır, çünkü zenginliğin fitnesi fakirliğin fitnesinden daha şediddir..."

İbnu Hacer mevzu ile ilgili olarak şunları da keydeder: "Şâfiîlerden pek çoğu şükreden zenginin efdal olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Alî ed-Dehhâk da şunu söyler: "

Zengin, fakirden efdâldir. Çünkü zenginlik Hâlık'ın, fakirlik mahlûkun sıfatıdır. Hakk'ın sıfatı halk'ın sıfatından efdâldir." Bu sözü bir çok büyükler güzel bulmuştur.Zengini fakirden üstün addeden Taberî gibi bazıları, meseleyi bir başka açıdan îzah ederler: "Şurası muhakkak ki, sabredenin çektiği sıkıntı, şükredenin çektiği sıkıntıdan çok daha ağırdır. Ne var ki, ben yine de Mutarrıf İbnu Abdillah gibi söyleyeceğim: "Sıhhatli olup şükretmeyi, belâ çekip sabretmeye tercîh ediyorum."

Bu sözde, insanın cibillî ve fıtrî olan sabırsızlığının değerlendirildiği görülmektedir. Yaratılışı icâbı insanoğlu musîbete fazla sabır ve tahammül gösteremez. Bu

yüzden fazlı, sevabı ne kadar çok olursa olsun, belânın tâlibi çıkmaz. Bunu, esâsen dînimiz de tavsiye etmez. Şurası da muhakkak ki, istitâ (tahammül gücü) hasebiyle sabrın hakkını verenlerin sayısı, istitâ hasebiyle şükrün hakkını verenlerden daha azdır.
Ebû Abdillah İbnu Merzûk, ulemânın, fakirlik mi zenginlik mi, yoksa kefâf mı daha efdal olduğu husûsundaki ihtilâfına dikkat çektikten sonra der ki: "Meselenin aslı şudur: "Kul için, Allah indinde, fakirlik mi yoksa zenginlik mi daha iyidir, ta ki bu hâli iktisab edip onunla ahlâklansın? Bir başka ifâdeyle, acaba malda azlıkla, kalbini meşguliyetlerden boşaltıp, münâcâtın lezzetine nâil olmak ve uzun hesapların sıkıntılarından istirâhat bulmak için kazanç gayretine düşmemek mi daha iyi, yoksa zenginlikte başkalarına faydalı olmak imkanı bulunması hasebiyle tasadduk, yardım iyilikler, sıla-i rahimlerle Allah'a yakınlığı artırmak gayesiyle mal kazanmak için meşguliyet mi daha iyidir?"
İbnu Merzûk bu soruyu şöyle cevaplar: "Durum böyle olunca, bizce efdâl olan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve Ashâbı'nın cumhuru tarafından tercih edilen dünyalıktan azlık, çiçeklerinden uzaklıktır.
Kazanma gayretine düşmeden, miras ve ganimet taksiminden payına düşenle dünyalığa kavuşanların durumuna gelince: Bunlar için, bu parayı iyilik yollarından biriyle çarçabuk tamamen elden çıkarmak mı daha hayırlıdır, yoksa başkalarına daha çok maddî yardımlarda bulunarak sevabını iyice artırmak düşüncesiyle, bu serveti nemâlandırmak için gayret göstermesi mi daha hayırlıdır?"
ELCEVAP: Bu hususta da önceki açıklamamız mûteberdir."
İbnu Merzûk'tan bu iktibası yapan İbnu Hacer, onun bir iddiasına katılmaz: Resûlullah'ın Ashabı'nın cumhuru tarafından fakirliğin benimsenmiş olması. "Onların ahvâlinden meşhur olan husus, bu iddiayı reddeder. Zîra, onlar, Allah fetihleri nasîb ettikten sonra iki kısma ayrıldı. Bir kısmı, şahsen nefsi zenginlik'le muttasıf olma haliyle birlikte servetlerini muhafaza edip yardımlar, sadakalar ve iyiliklerde bulunarak Allah'a yaklaşmayı devam ettirmeyi tercîh etti; bir kısmı da, fetihlerden önceki hâli üzre, yani yokluk ve darlık içinde hayatını sürdürmeyi tercîh etti, ancak bunlar, önceki gruba nisbeten cidden çok az kimselerdi. Selef'in hayatında ihtisâs yapanlar, söylediğimiz bu husûsun doğruluğunu bilirler. Onların bu durumlarını aksettiren haberler çoktur, sayıya gelmez."
Zenginlik ve fakirliğin leh ve aleyhindeki delil ve değerlendirmeleri bîtaraf olarak karşılıklı münâkaşalarla vermeye devam eden İbnu Hacer, zaman zaman şahsî tercihinin zenginlik tarafında olduğunu ihsas ettirecek ip uçları verir. Onlardan biri şu cümlesidir: Mevzû üzerinde tereddüdlü noktalar da vardır. Bunlardan biri hiçbir şeyi olmayan insanın durumudur. Bunun için evlâ olanı, isteme zilletinden kendini koruması için kazanmasıdır veya çalışmayı bırakıp istemeksizin açılacak rızık kapısını beklemesidir. Nitekim Ahmed İbnu Hanbel gibi zühd ve verâsıyla meşhur olmuş bir zâtın, kendisine bu hususta soran kimseye şöyle söylediği sahîh bir surette bilinmektedir: ???????? ???????? "Pazara müdavim ol, (ticaret yap)." Bir diğerinde ?????????? ???? ???????? ?????? ???? ?????? ???????? ???????? "Halktan istiğna et. İnsanlardan istiğna kadar büyük fazilet bilmiyorum."
Ebû Bekr el-Mervezî'nin nakline göre Ahmed İbnu Hanbel şunu da söylemiştir: "Herkes için en uygun şey Allah'a tevekkül etmek ve nefislerini kazanmaya alıştırmaktır. Kim kazancı terketmenin efdâl olduğunu söylerse, dünyayı muattal hâle getirmek isteyen bir ahmaktır."
Ebû Bekr el-Mervezî de şunu söyler "Ta'lim ve taallümden alınan ücret, bana, insanların elindekini yiyip intizaren oturmaktan daha iyidir... Meslek icra etmeden boş oturan kimseyi, nefsi, insanların elinde olanı istemeye dâvet etmiştir."
Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de şunu söylemiştir: "(Nafile ibâdet ve tefekküre mâni) bazı durumların bulunduğu bir kazanç insanlara ihtiyaç arzetmekten daha hayırlıdır." Servet sahibi olan Saîd İbnu'l-Müseyyeb' den rivâyete göre, ölürken şöyle demiştir: "Rabbim, biliyorsun ki bu malı dînimi siyânet için topladım." Buna benzer ifâdeler seleften Süfyân Sevrî, Ebû Süleymân ed-Dârânî ve benzeri büyüklerden nakledilmiştir. Keza Sahabe ve Tâbiîn'e mensup büyüklerin hiçbirinden, kendilerini kaderin açacağı bir geçim kapısını beklemeye terkederek, rızık kazanma gayretini bıraktığına dâir rivâyet gelmemiştir. Zenginliği üstün görenler şu âyeti de delil göstermişlerdir. (Meâlen): "Ey îmân edenler! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar -Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırmak üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayı." (Enfâl 60). Derler ki: "Burada emredilen kuvvet ve "savaş atları" gibi şeylerin hazırlanması ancak mal ile mümkündür."
Sonuç olarak şunu söyleyeceğiz: Zenginlik veya fakirliği değerlendirirken, İslâm ulemâsı meseleyi tek zâviyeden görmemiş, çok buudlu olarak tahlîl etmiştir. Her görüş sâhibinin dayandığı nassî deliller olduğu gibi haklılık kazandıran nokta-i nazar da vardır. Hiç birini kesin bir dille reddetmek veya mutlak doğru olarak değerlendirmek mümkün değildir. Meselenin günümüz şartlarında muallâkta kalmaması için Bediüzzaman merhumun bir cümlesini kaydedeceğiz:
"Îlâyı Kelimetullah'ın bu zamanda bir büyük sebebi maddeten terakki etmektir!"[3]

BİRİNCİ FASIL

ZÜHD VE FAKRIN MEDHİ VE BUNLARA TEŞVİK

?1? ?? ??? ?? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ???? ??????? ?????? # ?????? ???????? ????????: ??? ?????? ?? ????? ??????: ?????? ???? ???????? ????????: ????? ???????? ??????? ??? ?????? ??? ????????? ????? ?????? ??? ????????. ???????? ????????? # ????? ????? ?????? ?????. ??????? ???? ????????? #: ??? ??????? ?? ????? ??????: ??? ??????? ??????. ???? ?????? ???? ????????? ?????????????? ????? ??????? ??????? ??? ?????? ? ????????? ????? ?????? ? ????????. ????? ????? ? ???????? ??????????. ?????? ????????? #: ???? ?????? ???? ?????? ?'???? ?????? ????[. ????? ??????? .

1. (2067)- Sehl ibnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğradı. Efendimiz, yanında bulunan bir zâta: "Şu gelen kimse hakkında reyin nedir?" diye sordu. Adam: "O, halkın eşrafındandır, bu vallahi bir kıza tâlib olsa hemen evlendirilmeye; birisi lehine şefaate bulunsa, şefaatinin yerine getirilmesine lâyıktır" dedi.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sükût buyurdular. Derken az sonra bir adam daha uğradı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanındakine: "Pekiyi bunun hakkında reyin nedir?" dedi. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, müslümanların fakir takımındandır. Vallâhi, bu bir kıza tâlib olsa evlendirilmemeye, şefaatte bulunsa itibar edilmemeye, bir şey söylese dinlenilmemeye lâyıktır?" cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):
"Bu, onun gibilerin bir arz dolusundan daha hayırlıdır?" buyurdu." [Buhârî, Rikâk 16, Nikâh 15, İbnu Mâce, Zühd 5, (4120).][4]

?2? ??? ??? ?? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ?????? #: ???????? ??????????? ?? ?????????? ??????????? ??????? ??? ???????? ???????? ???????? ???????????? ??? ??????? ????? ?? ???? ?????? ?????? ??????? ?????? ????? ?? ??????. ????? ??????? ?? ??????? ??????????? ???? ??????? ????? ??????? ??????
?????? ???? ??????? ?????????? ????[. ????? ???????.???? ????: '??? ?????? ?????? ???????: ??????? ???????? ???? ??? ????????? ??? ?????????? ????? ???????? .

2. (2068)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki: "Dünyada zâhidlik, helâl olanı haram etmek veya malı ziyân etmekle olmaz. Gerçek zâhidlik, Allah'ın elinde olana, kendi elinde olandan daha çok güvenmen ve bir müsîbete düştüğün zaman getireceği sevabı sebebiyle, onun devamına rağbet göstermendir." [Tirmizî, Zühd 29, (2341); İbnu Mâce, Zühd 1, (4100).]
Rezîn şunu ilâve etti: "Zîra Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Bu, kaybettiğinize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmamanız içindir" (Hadîd 23).[5]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hakîki zâhidliğin nasıl olduğunu anlatıyor. Buna göre kişinin, helâli haram kılmak, malını mülkünü yüzüstü bırakıp ziyan olmasına seyirci kalmak gibi bir kısım zoraki davranışların zâhidlikle ilgisi olmadığını belirtiyor. O halde gerçek zühd, kişinin Allah'ın rızkı vereceği husûsundaki vaadine güvenmek, ummadığı yerden rızık verdiğine kesin bir îmanla inanmak, Allah'a olan îtimad ve güvenini, elinde tuttuğu akar mal, sanat, mevki ve makam gibi şeylere olan güveninden çok fazla kılmaktır. Çünkü kendi elindekilerin telef olması, bir bir yok olması mümkündür, fakat Allah'ın elinde bulunanlar bâkîdir, ebedîdir. Nitekim âyet-i kerîmede: ??? ?????????? ???? ??? ??????????? ????? "Sizde olanlar tükenir ama, Allah katında olanlar sonsuzdur" (Nahl 96) buyurulmuştur.
Musîbetle ilgili cümlenin mânasını da Aliyyü'l-Kârî şöyle açıklar: "(Musîbete karşı şikâyetçi, tahammülsüz olma. Bilakis) hâsıl edeceği sevabı düşünerek, yokluğundan ziyâde varlığına rağbet et, devamını iste. İşte bu iki hal, senin gerçekten dünyayı terkedip âhirete yönelmiş olduğuna iki sâdık ve âdil şâhiddir."[6]

?3? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]??? ????? ????? #: ??? ??????? ?????????? ??? ??????????? ???? ?????????? ??????? ??????????? ????????? ????????????? ?'??????????? ??? ????????????? ?????? ?????? ????????????[. ????? ??????? .
???? ????. ??? ????: ????? ??????? ????????? ??????????? ??????? ?????? ????????? ????????? ?????????????? ???????? ???????? ??????? ???? ?????? ??????????? ?????????? ?????? ????? ????? ????????? ????????. ???????? ????????????: ?????? ??????????? ????? ?????? ?????????? ???????? ????????: ???? ????????????? ?????????? .

3. (2069)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Ey Âişe! Cennette) benimle olman seni mesrur edecekse sana dünyadan bir yolcunun azığı kadarı kifâyet etmelidir. Sakın zenginlerle sohbet arkadaşlığı etme. Bir elbiseye yama vurmadan eskimiş addetme." [Tirmizî, Libâs 38, (1781).]
Rezîn şunu ilâve etmiştir: "Urve dedi ki: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ), bir elbiseyi eskitip yamamadıkça ve içini dışına ters çevirip (bir zamanlar da öyle giyerek iyice eskitmedikçe) yenilemezdi. Bir gün kendisine, Muâviye tarafından gönderilmiş olan seksenbin (dirhem) geldi. Bu paradan, akşama tek dirhem kalmadı (hepsini tasadduk etti). Câriyesi ona: "Bana ondan bir dirhemlik olsun et alsaydın ya!" dedi. Hz. Âişe: "(Para varken) hatırlatmış olsaydın, isteğini yapardım" dedi."[7]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, Âl-i Beyt'in yaşayışına ışık tutmaktadır. Dünya ile olan bağlantısını, gölgelenmek üzere bir müddet dibine oturup ondan sonra bırakıp giden yolcunun, güzergahta rastladığı ağaçla olan irtibatına benzeten Hz. Peygamber, zevce-i pâkleri Âişe vâlidemize uhrevî beraberliği daha bir garantileyecek hayat tarzının bir sahnesini tasvir ediyor: "Elbiseyi yamalı olarak giymeden yenilememek."
Âişe vâlidemiz (radıyallâhu anhâ), sadece yamamakla kalmıyor, renk vs. yönleriyle daha az yıpranıp, yenilik havası taşıyan iç yüzünü dış yüz yaparak, bir müddet öyle giyiyor. Urve (rahimehullah)'nin açıklaması, Hz. Âişe'nin bu davranışının fakirlik veya cimrilikten olmayıp, zahidlikten olduğunu göstermektedir. Umumî Açıklama kısmında temas edildiği üzere gerçek zâhidlik budur. Maddî imkanlar varken dünyaya itibar etmemek... Yüce vâlidemiz bunun örneğini vermiştir. Allah Kıyamet günü şefaatine müyesser kılsın.[8]

?4? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ???? ?????? #: ???????: ??????????? ??????? ?????? ??? ????????? ??????[. ??? ???? ????????. ????? ??????? ????????.»??????????« ???? ???? ?? ??????.

4. (2070)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua ederdi: "Allah'ım, Âl-i Muhammed'in rızkını belini doğrultacak kadar ver -Bir diğer rivâyette- "yetecek kadar ver" buyurmuştur." [Buhârî, Rikâk 17; Müslim, Zekât 126, (1055); Tirmizî, Zühd 38, (2362).][9]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'tan rızk olarak, ölmeyecek kadar istemiştir. Rivâyetlerde bu miktar iki ayrı kelime ile ifâde edilmektedir. Kût ve kefâf. Kût, "ölmeyecek kadar", "belini doğrultmaya yetecek kadar" veya "başkasından istemeye ihtiyaç bırakmayacak kadar yiyecek" diye açıklanmıştır. Kefâf daha önce, Umûmî Açıklama kısmında geniş açıkladığımız üzere, zarûrî ihtiyaçları tam karşılayan, ne fazla ne de noksan olmayan miktar olarak tarif edilebilir.
Âl-i Muhammed tabiri ile, bu hadiste, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hanımları ile çocukları kastedilmiş olmalıdır. Resûlullah'ın ve ailesinin asgari miktarla yetindiklerini te'yîd eden rivâyetler çoktur. Tirmizî'nin "Resûlullah ve ehlinin maişetleri adında bir babta kaydettiği rivayetlerden bazıları şöyle:
* "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ekmek ve etten doyuncaya kadar günde iki sefer yemeden dünyadan göçmüştür."
* "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) arpa ekmeğinden doyuncaya kadar peşpeşe iki gün yemeden ruhu kabzedildi."
* "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ailesi, üst üste üç gün doyuncaya kadar buğday ekmeği yemeden dünyadan ayrıldı."* "Resûlullah üst üste birçok geceleri aç geçirir, ehli de akşam yemeği bulamazlardı. Onların ekmekleri çoğunlukla arpa ekmeği idi."
* "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yarın için bir şey biriktirmezdi."
* "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölünceye kadar (mükellef hazırlanmış) bir sofrada yemek yemedi, (pasta şeklinde) ince yapılmış ekmek de yemedi."[10]

?5? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ????? ?????? # ???????: ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????? ?? ???????? ??????????? ?????? ???????????? ??????? ????????? ???? ??? ??????? ??????? ???: ???????? ?????????? ????????? ?????? ?'????????? ??????????? ????????. ??? ????????? ? ???????? ??????????? ?????? ??????? ????????? ??? ????????? ??????? ??????????? ??????? ???????
?????? ?????? ?????????? ?????? ???????????[. ????? ???????.??????? »??????????« ?????????.??? ???? ???: ???????????? ?????? ?????? ?????? ?? ?????? ??'????? ????????? ?????? ?????? ??? ?????? ??????? ?????????? ???? ?????? ?????? ??? ????? ?????? ???? ?????? ?????? ??? ?????? ?? ??? ?????? ???? ?? ?????? ??????? ???? ???? ?'????? ??? ???????? ???? ??????? ??????? ???? ??? ???? ?????? # ??????? ? ??????? ?? ???? ?????? ????? ???? ??? ????? ???? ? ??????? ?? ????? .

5. (2071)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua etmişti: "Allah'ım, beni miskin olarak, yaşat, miskin olarak ruhumu kabzet, kıyamet günü de miskinler zümresiyle birlikte haşret."
Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) atılarak sordu: "Niçin ey Allah'ın Resûlü?"
"Çünkü, dedi, onlar cennete, zenginlerden kırk bahar önce girecekler. Ey Âişe! fakirleri sev ve onları (rivâyet meclisine) yaklaştır, tâ ki Kıyâmet günü Allah da sana yaklaşsın." [Tirmizî, Zühd (2353).]
Diğer bir hadiste: "Beşyüz yıl" tabiri vardır. İki hadis şöyle cem'edilir: "Kırktan maksad hırs sahibi fakirin, hırs sahibi zenginden öne geçeceği müddettir. Beşyüzden maksad, zâhid fakirin hırslı zenginden önce gireceği müddettir. Böylece hırs sâhibi fakir, zâhid fakirin yirmibeş derece üstünlüğüne nazaran iki derecelik bir üstünlüğe sahiptir. Bu kırkın beşyüze nisbetidir. Bu ve benzeri takdirler Resûlullah'ın lisanında mücâzefe veya tesâdüfî olarak cereyan etmez. Bilakis idrâk ettiği bir sır veya ilminin ihâta ettiği bir nisbet sebebiyle söylenmiştir. Zîra o hevâdan konuşmaz."[11]

AÇIKLAMA:

1- Miskin, meskenet'ten gelir, zillet ve fakirliğe düşmüş demektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Rabbine karşı tavazuunu ve fakrini ifâde etmek için bu tabiri kendisi hakkında kullanmıştır. Bu sözüyle ayrıca ümmetini tevâzuya bürünüp, kibir ve gururdan kaçınmaya irşâd etmektedir. Hadiste fakirlerin, çektikleri meşakkatlere sabretmeleri sebebiyle kazandıkları uhrevî derecelerin yüceliğine ve Allah'a olan yakınlıklarına da dikkat çekilmiş olmaktadır. Sühreverdî'ye göre, Resûlullah Allah'tan fakirlerle birlikte haşredilmeyi dilemesi, fakirlerin Kıyamet günü ne kadar yüce bir mertebede olacaklarının en güzel ifadesidir.
2-Kırk bahar demek kırk yıl demektir, çünkü bahar bir yılın dört mevsiminden sadece birisidir. Resûlullah bir başka hadiste ????????? ?????????????? ??????????? ?????????? ?????? ??????????????? ??????????????? ????? "Muhâcirlerin fakirleri, zenginlerinden beşyüz yıl önce cennete girecekler" buyurmaktadır.
Bu iki hadis arasındaki rakam farkı, bunların tahdîd değil, çokluk ifâde etmek maksadıyla kullanılmış olmaları hatırlatılmak sûretiyle te'lîf edilmiştir. İkisinde de gâye aynıdır. Maksad birinde kırk, birinde beşyüz denilerek ifade edilmiştir.
Bir başka îzah da fakirler arasındaki farka dayandırılmıştır. şöyle ki: Taberî'nin Mesleme İbnu Muhalled'den yaptığı bir rivâyette: "Muhâcirler, cennete diğer mü'minlere nazaran kırk bahar önce girecekler, sonra ikinci zümre yüz bahar sonra girer" denmektedir. Burada ifâde edilen mânaya göre, üçüncü zümre ikiyüz yıl sonra girecek demektir. Sanki onlar en az beş zümreye ayrılmış olmaktadır. Bir başka ifadeyle, fakirlerin arzedecekleri sabır, şükür ve arıza hallerine bağlı olarak kendi aralarında farklı mertebelere sahiptirler. Şu halde beş yüz rakamıyla, en üstün dereceyi tutan zâhid fakir'in, dünyayı taleb eden zenginle arasındaki fark ifâde edilmiştir. Harîs fakir ise, zâhid fakirin sahip olduğu yirmibeş derece üstünlükten sâdece iki derecesine sahiptir. Bu, kırkın beşyüze nisbetine denktir.
Görüldüğü üzere, lisan-ı nübüvvetten telâffuz edilip hadisler olarak bize intikal eden beyanlarda yer alan rakamlar, mucâzefe veya tesâdüf olmayıp, Efendimiz bizzat idrâk ettiği bir sır ve ilminin ihâta ettiği bir hikmet sebebiyledir. Zîra, Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm hevasından konuşmaz, her ne konuşmuşsa kendisine yapılan bir vahye dayanır (Necm 3-4).
Aliyyü'l-Kârî hadisi açıkladıktan sonra der ki: "Başka hiçbir delîl bulunmasa bile, bu hadis tek başına şu hükmün verilmesi için yeterlidir: "Sabreden fakir, şükreden zenginden hayırlıdır."
el-Kârî, tahlîlini şöyle tamamlar: "Fakirlik iftihar vesilesidir, onunla iftihâr edip övünmekteyim. ?????????? ??????? ?????? ????????? hadisi bâtıldır, huffâzdan Askalânî ve başkalarının tasrîh ettiği üzere bunun müteber bir aslı yoktur. Ancak ????? ????????? ???? ??????? ??????? "Fakirlik küfür olayazdı" hadisi çok zayıftır. Sahîh olması halinde, mânayı kalbî fakr'a hamletmek gerekir. Yani, kişiyi sızlanma ve korkuya atan, Allah'ın hükmüne rızasızlığa, sema ve arzın Rabbince yapılan taksime itiraza sevkeden fakirliğe hamledilmesi gerekir. İşte bu sebeplerdir ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): ?????? ???????? ???? ???????? ???????? ????????? ???????? ????? ????????? "çok malla zengin olunmaz. Gerçek zenginlik kalb zenginliğidir" buyurmuştur.
Bazı âlimler, Resûlullah'ın fakirlikten Allah'a sığınmasıyla ilgili rivâyetleri de, aynı şekilde te'vîl ederek: "Bundan maksad "gönül fakirliği"dir demişlerdir. İbnu Abdülberr ise şunları söyler: "Resûlullah'ın istiâze ettiği fakirlik, kefâfın altına düşen fakirliktir, bu durumda kalbî zenginliği de olmaz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nezdindeki zenginlik kalb zenginliği idi. Âyet-i kerîmede: "Seni fakir bulup zenginletirmedi mi?" (Duhâ 8) buyurulmuştur. Resûlullah'ın zenginliği kendinin ve ailesinin bir yıllık kût'unu biriktirmekten öte geçmemiştir. Onun zenginliği kalbinde Rabbine karşı beslediği güveni idi. (Kulluğu) unutturucu fakirlikten de, tuğyana atıcı zenginlikten de Allah'a sığınırdı. Bu durumda, fakirlik ve zenginliğin iki mezmûm kutupları teşkîl ettiğine delil vardır. Bu bâbta gelen rivâyetler belirttiğimiz son husûsta ittifak eder."[12]

?6? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ???? ????? #: ???????? ??????????? ????????? ?????? ?‘????????? ??????????????? ???? ?????? ??????[. ????? ??????? .

6. (2072)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Fukaralar, cennete zenginlerden beşyüz yıl önce girerler. Bu (Allah'ın indinde) yarım gündür." [Tirmizî, Zühd 37, 2354).][13]

AÇIKLAMA:

1-Hadisin açıklaması önceki hadiste yapılmıştır.
2- Beşyüz yılın Allah indindeki yarım gün etmesi, Allah'ın indindeki bir gün, dünya ölçülerindeki bin yıla tekabül etmesindendir. Zîra âyette şöyle denmiştir: "Rabbinin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir" (Hacc 47). Ancak, yine Kur'ân-ı Kerîm'in bir başka âyetinde "miktarı elli bin yıl olan bir gün"den de söz edilmektedir (Secde 5). Bu farklılıkla ilgili bir te'vile göre, zamanın değeri mü'min için ayrı, kâfir için ayrıdır. Mü'min için bir gün bin yıl gibi uzarken, kafir için ellibin yıl gibi uzayacaktır. Zîra yine âyetle sâbittir ki, aynı müddet ebrâr için daha kısa, kâfirler için daha uzundur: "O boru öttürülünce, işte o(gün) kâfirlerin aleyhinde pek çetin bir gündür, kolay değil. " (Müddessir 9-10).[14]

?7? ??? ??? ????????? ????????? ???:]????? ?????? ??????????? ???? ??????? ????? ???????? ??????: ???????? ???? ????????? ??????????????. ?????? ????: ????? ???????? ?????? ????????? ????: ?????? ????: ???? ???????? ??????????? ????: ??????. ????: ??????? ???? ?‘?????????? ???: ????? ??? ????????? ????: ??????? ???? ?????????[. ????? ???? .

7. (2073)- Ebû Abdirrahman el-Hubulî anlatıyor: "Bir adam Abdullah İbnu Amr (radıyallâhu anh)'a sorarak dedi ki: "Biz muhâcirlerin fakirlerinden değil miyiz?" Abdullah da ona sordu: "Kendisine sığındığın bir zevcen var mı?" Adam: "Evet" dedi. Abdullah: "Senin oturduğun bir meskenin var mı? Adam: "Evet!" deyince Abdullah: "Sen zenginlerdensin!" dedi. Adam: "Benim bir de hizmetçim var!" diye ilave edince, Abdullah: "Öyleyse sen krallardansın!" dedi." [Müslim, Zühd 37, (2979).][15]

?8? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?? ????????? ???? ????????? ?????????????

?????? ?????????? ???????????? ???????? ???? ???????? ????????? ???????? ????????? ??? ????? ????? ?????? # ?????? ????????? ???????? ??????????. ??????: ??? ???????? ???????????? ???????: ????? ??????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ????????. ??????: ????????????? ??????? ?????? ?? ???????? ???? ???????? ??? ????????? ??????? ????????? ???????? ????????? ????????? ???????? ?????. ?? ??? ???????? ?????: ??????????? ????????? ??????????. ????: ????? ??????? ????? ?????? # ?????? ???????? ?????? ???????? ????? ????: ????????? ??? ?????????? ????????????? ?????????? ????????? ?????? ???????????? ??????????? ????????? ?????? ?????????? ???????? ???????? ??????? ??????? ???????????? ??????[. ????? ??? ???? ????????.»????????????« ??????? ?? ?????.»???????????« ?? ????? ???? ??????? .

8. (2074)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Muhâcirlerin fakirlerinden bir grupla birlikte oturmuştum. Bunlardan bir kısmı, bir kısmı (nın karaltısından istifâde) ile çıplaklıktan korunuyordu. Bir kâri de bize (Kur'ân) okuyordu. Derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi ve üzerimizde dikildi. Resûlullah'ın yanımızda dikilmesi üzerine kâri okumayı bıraktı. Resûlullah da selam verdi ve :
"Ne yapıyorunuz?" diye sordu.
"Ey Allah'ın Resûlü! dedik, o kârimizdir, bize (Kur'ân) okuyor. Biz de Allah Teâlâ'nın kitabını dinliyoruz."
Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ümmetim arasında, kendileriyle birlikte sabretmem emredilen kimseleri yaratan Allah'ıma hamdolsun!" dedi.
Sonra, kendisini bizimle eşitlemek üzere Resûlullah, ortamıza oturdu.Ve eliyle işâret ederek: "Şöyle (halka yapın)" dedi. Cemaat hemen etrafında halka oldu, yüzleri ona döndü.
Ebû Saîd der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın onlar arasında benden başka birini daha tanıyor görmedim. (Herkes yeni baştan vaziyetini alınca) Resûlullah şu müjdeyi verdi:
"Ey yoksul muhâcirler, size müjdeler olsun! Size Kıyamet günündeki tam nûru müjde ediyorum. Sizler cennete, insanların zenginlerinden yarım gün önce gireceksiniz. Bu yarım gün, (dünya günleriyle) beşyüz yıl eder." [Ebû Dâvud, İlim 13, (3666); Tirmizî, Zühd 37, (2352).][16]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Medîne'ye hicret eden bir kısım müslümanların maddî durumlarını aksettirmesi bakımından dikkat çekicidir: Birbirlerinin gölgesiyle tesettürü sağlamaya çalışacak kadar fakirlik. Resûlullah bunlara fakir kelimesini değil saâlîk kelimesini kullanarak hitabedecektir. Bu kelime sülûk'un cem'idir. Ne bir malı, ne bir dayanağı, ne de bir ümid imkânı bulunmayan fakir demektir. Dilimizde bu mânayı ifade için fakir diye tercüme ettik.
2- Kârî, okuyan demektir. Tabii ki burada, cemâate yüksek sesle Kur'an okuyup, dinleten demektir. İslâm'ın bidâyetinde din tebliğcilerine de kâri (veya mukri) denirdi, çünkü teblîğlerini, Kur'ân okuyarak yapıyorlardı.
3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "... kendileriyle birlikte sabretmem emredilen.." sözüyle, şu mealdeki âyete işaret buyurmuştur: "Sabah akşam Rabblerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret..." (Kehf 28).
4- Rivayette geçen "...Kendisini bizimle eşitlemek için ..." ifâdesi iki ayrı mânada anlaşılmıştır:
1) Resûlullah tevâzu maksadıyla, nefsini bizimki ile bir tutmak, eşitlemek üzere aramıza oturdu.
2) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herkese eşit uzaklıkta olmak için halkanın ortasına oturdu.

5- Fakirlerin, cennete zenginlerden beşyüz yıl önce girme meselesiyle ilgili açıklamaları önceki iki hadiste yeterince yaptık.[17]

?9? ??? ????? ?? ??? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ?????? #: ?????? ???? ????? ????????? ??????? ???????? ???? ????????? ????????????? ?????????? ??????? ??????????? ?????? ???? ???????? ???????? ???? ?????? ?????? ??? ????????? ???????? ???? ????? ????????? ????? ???????? ???? ????????? ??????????[. ????? ???????.»???????« ???? ???????? .

9. (2075)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Mirâc sırasında) cennetin kapısında durup içeri baktım. Oraya girenlerin büyük çoğunluğunun miskinler olduğunu gördüm. Dünyadaki imkân sâhiplerinin cehennemlikleri ateşe gitmeye emrolunmuşlardı, geri kalanlar da mahpus idiler. Cehennemin kapısında da durdum. Oraya girenlerin büyük çoğunluğu da kadınlardı." [Buhârî, Rikâk 51, Müslim, Zühd 93, (2736).][18]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aheyhissalâtu vesselâm), Mîrac sırasında veya rüyada gördüğü bir hakîkati ifâde etmektedir: Cehennem ahâlisinin çoğunu kadınlar teşkil ettiği gibi cennet ahâlisinin çoğunu da fakirler teşkil etmektedir. Bu çeşit rivâyetler çoktur. Bu rivâyetlerde kadınların fıtrî za-afları ile, maddi imkanların insan üzerindeki menfî etkilerine dikkat çekilmektedir. Ta ki, insanoğlu zayıf noktalarından uyarılmış olsun ve o noktalarda daha tedbirli davransın.
Nitekim, öncelikle annelik gibi, şefkat ve merhamet duygularının ileri derecede bulunmasını gerektiren bir vazîfe üzerine yaratılan kadın, kendisine verilen bu asli vazîfeye uygun olarak, erkeklere nazaran çok daha hissi, çok daha hassas bir tabiatla techiz edilmiştir. Bu fıtrî hissîliğin, yan tezâhürleri olacak ve bu da onun zayıf noktalarını teşkil edecektir. İşte Resûlullah, kadınlarla ilgili benzer hadislerinde, bazı İslâm düşmanı mugâlata sahiplerinin söylediği gibi kadınları istiskal etmiyor, bilakis onların zaaflarına dikkat çekerek, o noktalarda uyanıklığa sevkediyor.
Zenginler için de durum aynıdır. Zenginlik, insanı istiğna duygusuna boğarak, mâneviyattan, kulluktan uzaklaştırmaktadır. Ayrıca servetin kazanılmasında gayr-i meşru kazanç ihtimalleri, zekât ve sadakasını tam tamına verememe ihtimâli, malın muhâfaza ve artırılması gibi zarûri meşguliyetlerin kişiyi fazlaca işgal etme hatarları (riskleri) mevcuttur. Öyle ise, ümmetinin her zümresine karşı rahmet ve şefkat hisleriyle dolu olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu zümrelerin zayıf noktalarına dikkat çekip, onları uyarmasından daha tabîî bir şey olamaz.
Dînimizin getirdiği hayat felsefesine göre, insan imtihan edilmek üzere yaratılmıştır. Kimisi azlık, kimisi çokluk; kimisi kadınlık, kimisi erkeklik; kimisi sağlık, kimisi hastalık; kimisi nimet, kimisi musibetle veya aynı insan yerine göre bazan sağlık, bazan hastalıkla, bazan bolluk, bazan darlıkla, nimet veya musibetle... imtihan edilecektir. Şeriat, bu farklı hallerin her birinde her bir farklı hal sâhibine nasıl davranmak gerektiğinin bilgisini getirmiş ve bu talimata uymasını emretmiştir. Bu talimâtı anlayacak derecede aklı olan herkes, buna uyup uymama durumuna göre hesaba çekilecektir.
Öyle ise zenginle veya kadınla ilgili veya bir başka durum sahibiyle ilgili dînî talimatı belirtilen çerçevede kavramak gerekir. Bu talimatta ne kadının istiskâli, ne servet sahiplerine düşmanlık aranmamalı, fıtrata hâkim kanunların beyânı, belirtilen şartlarda gerçek kulluğun nasıl yapılacağının öğretisi, bir başka ifade ile dinin siyâseti aranmalıdır. Kurtubî'nin sadedinde olduğumuz hadisle ilgili açıklamasını bu noktadan değerlendirelim:
"Kadınlar, cennetlikler arasında azınlığı teşkîl etmektedir. Çünkü onlara (hissiliğin galebesiyle akıllarının azlığı ve aldanmalarının çabukluğundan ötürü hevâ ve dünyanın peşin zinetlerine meyledip âhiretten yüz çevirme hâli galebe çalar."[19]

?10? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ?????? #: ????????? ????????????? ????????? ?????????? ????????????? ?????????????[. ????? ????? ?????.????? »????????« ?????? ?? .

10. (2076)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana zayıflarınızı arayın. Zîra sizler, zayıflarınız sebebiyle yardıma ve rızka mazhar kılınıyorsunuz." [Ebû Dâvud, Cihâd 77, (2594); Tirmizî, Cihâd 24, (1702); Nesâî, Cihâd 43, (6, 45-46).][20]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada fakirliği sebebiyle halkın zayıf addettiği kimselerin himâyesini , onların korunmasını, onlara yardım edilmesini emretmektedir.
2- "...zayıflarınız sebebiyle..." ibâresi: "onların aranızda olmaları sebebiyle ...", "onların dizginleri sizde olması sebebiyle", "onların duaları bereketine" diye anlaşılmıştır. Zayıf kimse aczini ve güçsüzlüğünü görünce, güç ve kuvvetten tam bir ihlâsla yüz çevirerek Allah'tan yardım ister. Böylece galebe elde eder. Nitekim "Nice az topluluk, çok topluluğa Allah'ın izniyle galebe çalmıştır" (Bakara 248) buyurulmuştur. Halbuki kuvvetli olan, kuvvetine güvenerek, galebe çalacağına kesin gözüyle bakar, kuvvetine mağrur olur. Bu onu tedbirsizliğe ve yalnızlığa iter, mağlubiyete götürür. Kur'ân-ı Kerîm, müslümanların Huneyn'de böyle bir gurura düşerek mağlup olduklarını haber verir (Tevbe 25).
3- Hadisi daha anlaşılır kılan bir ziyade Nesâî'nin rivayetinde yer almaktadır: "Allah bu ümmete zayıfları sebebiyle, onların duaları, namazları ve ihlasları hatırı için yardım eder." Yani "Zayıfların ibâdet ve duaları çok daha hâlisânedir. Çünkü, kalpleri dünyevî süslerle meşgûl değildir. Himmetleri bir şeyde toplanmıştır. Bu sebeple duaları makbuldür, amelleri (riyâdan) pâktır." Öyle ise onların bu makbul duaları sebebiyle düşmanlarınıza karşı yardım görüyorsunuz, belalar üzerinizden defediliyor.
4- Tîbî der ki: "Bu hadiste zenginlerle, düşüp kalkmaktan nehyedilmekte, fakirlere karşı tekebbür etmekten (büyüklenmekten) yasaklanmaktadır. Bu sebeple Hz. Lokman, oğluna: "Elbiseleri eski diye fakirleri hakir görme, çünkü senin de, onun da Rabbiniz birdir" demiştir. İbnu Muâz da: "Fakirlere olan sevgin peygamberlerin ahlâkındandır. Onlarla düşüp kalkamayı tercih etmen sâlihlerin alâmetlerindendir, onlardan kaçman da münâfıkların alâmetlerindendir" demiştir.
5- Son olarak, hadisle ilgili Münâvî'nin kaydettiği bir açıklamaya daha yer vermek isteriz: "Tenbih: Bu hadis ve buna benzeyen, ???? ??????????? ????????????? ??? ???????????????? "Siz ancak zayıflarınız sebebiyle yardım görür, rızka kavuşursunuz" hadisi ile Müslim'de gelmiş olan ???????????? ?????????? ?????? ????????? ??? ?????? ???? ??????????? ?????????? ??? ????? ?????? "Kuvvetli mü'min Allah'a zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevgilidir, ancak her birinde hayır vardır" hadis arasında zâhiri bir teâruz vardır. Ancak düşünüldüğü zaman, aralarında zıtlık olmadığı görülür. Zîra kuvvetin medhinden murad Allah'ın zâtındaki kuvvettir ve azimdeki şiddet(in medhidir). Za'fın medhinde murad da sade yaşayış, kalp inceliği ve Cenâb-ı Hakk'ın celâlini müşâhede edince kendinden geçmedir. Veya kuvvetin zemminden (kötülenmesinden) murad, zorbalık ve büyüklenmedir, zayıflığın zemminden murad da Vâhidu'l-Kahhâr'ın hakkını yerine getirmede azim zayıflığıdır. Zîra Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) burada: "Fakirlerin kuvvetiyle muzaffer olursunuz.." demiyor. Bilakis muradı "onların duası", "ihlası" vesair zikri geçen şeylerden biridir."[21]

?11? ???? ?????? ?????? ?????? ???: ??? ???? ????? #: ??? ????? ?????? ??????? ??? ???? ????????? ??????: ??????? ??? ????? ??????? ????: ??????? ?????? ????????? ???? ?????????? ‘????? ???????[. ????? ??????? ????? ??? ???? ???????? .

11. (2077)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: " Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki: "Allah hiçbir peygamber göndermedi ki, koyun çobanlığı yapmamış olsun."
"Sen de mi, Ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular.
"Evet, dedi ben de bir miktar kırat mukabili Mekke ehline koyun güttüm." [Buhârî, İcâre 2; Muvatta, 18 (2, 971); İbnu Mâce, Ticârât 5, (2149).][22]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste bütün peygamberlerin hayatında bir çobanlık devresinin bulunduğu beyan edilmektedir. Nesâî'nin bir rivâyetinde şöyle denir: "Koyun sahipleri ile deve sahipleri övünmüşlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hz. Musa koyun çobanı olduğu halde pegamber oldu. Hz. Dâvud koyun çobanı olduğu halde peygamber oldu. Ben de ehlimin koyunlarını Ciyâd'da güderken peygamber oldum" dedi.
Hadiste geçen karârît kelimesi kîrât'ın cem'idir. Kîrât, hadiste bir yerin ismi olarak mı kullanılmıştır, yoksa dînar'ın cüzlerinden bir cüz mânasına mıdır? Çünkü kîrât normalde kuruş gibi bir para birimidir. Karârît'ten maksat para'dır diyenler, Mekke ahâlisinin bu adı taşıyan bir bölge bilmediklerine dikkat çekerler. Açıklamada kaydettiğimiz rivâyet de ehline Ciyâd nâm mevkide koyun güttüğünü ifâde eder. İbnu Hacer: "Mekke halkına para ile, kendi ailesine de parasız koyun gütmüş olabileceğini" söyleyerek ihtilâfı birleştirir.
2- Peygamberlerin çobanlıktan geçmelerindeki hikmeti âlimler şöyle açıklamışlardı: "Peygamberler koyunları güderek, yürütülmesi boyunlarına yüklenen ümmetlerinin işleri hususunda tecrübe sahibi olmuşlardır. Zîra koyunlarla haşır neşir olma sonunda onlarda hilm ve şefkat duyguları gelişir. Çünkü onlar, koyunları gütmeye ve mer'ada dağılmalarından sonra toplamaya, bir otlaktan diğer bir otlağa nakletmeye, hayvanların vahşi hayvan ve hırsız nev'inden düşmanlarını defetmeye sabrettiler. Hayvanların tabiatlarındaki farklılıkları, zayıflıklarına ve muâhedeye olan ihtiyaçlarına rağmen aralarındaki şiddetli iftirakları görüp tecrübe edinirler. Bu durumdan ümmete karşı sabretmeye ülfet kazanırlar ve ayrıca ümmetin tabiatlarındaki değişiklikleri, akıllarındaki farklılıkları anlarlar. Böylece ümmetin yarasını sarar, zayıflarına merhamet eder, onlarla daha iyi geçinir. Bu davranışların vereceği meşakkatlere çobanlıktan gelenlerin tahammülleri, bu işlere birden bire girenlerden daha kolay olur.Koyun güdünce bu hususlar tedricen kazanılır.
Bu tecrübe işinde koyun üzerinde durulmuştur. Çünkü koyun diğerlerinden daha zayıf, bunların dağılmaları da deve ve sığırda daha fazladır. Çünkü deve ve sığırın bağlama imkânı vardır. Adeten koyun kırda bağlanmaz. Ayrıca, koyun daha çok dağılsa da, emirlere uyması diğerlerinden daha çabuk olur."[23]

?12? ??? ???????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????? ?????? ?????? ??? ??????? ?????? ????? ?????????? ??????: ??????? ??? ??????? ????. ??????? ????? ‘??????? ????? ????????? ??????: ??? ?????? ?????????? ???????? ?????????? ??????????? ????? ????????? ??????? ??? ???? ?????????? ???? ????????? ??? ???????????[. ????? ??????? .

12. (2078)- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek "Ey Allah'ın Resûlü! Ben seni seviyorum" dedi. Resûlullah:
"Ne söylediğine dikkat et!" diye cevap verdi. Adam:
"Vallâhi ben seni seviyorum!" deyip, bunu üç kere tekrar etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine adama:"
Eğer beni seviyorsan, fakirlik için bir zırh hazırla. Çünkü beni sevene fakirlik, hedefine koşan selden daha sür'atli gelir." [Tirmizî, Zühd 36, (2351).][24]

AÇIKLAMA:

1- Aslında her mü'min Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sevmekle mükelleftir, O'nsuz mü'min olunmaz. Öyle ise bu söz, ileri derecede bir sevgi duygusunun ifadesi olmaktadır. Bu seviyede bir sevgi, kişiye bir kısım hassasiyetleri tahmîl edecek olmasındandır ki, Resûlullah, bu söylediğin şeyin gerektirdiği mes'ûliyetlere katlanıp , titizlikleri yaşıyabilecek misin? mânasında: "Ne söylediğine dikkat et!" buyurmuştur. "... Fakirlik için zırh hazırla!" uyarısının gerisinde ciddî, muhâtaralı, azîm bir işe karar vermişsin, hele bir düşün, altından kalkabilecek misin? Bu, basit bir karar değil, kendini tehlikeli bir işe atıyorsun. Bunun arkasında pek çok bela ve musibetlerle imtihân var. Kendini bilerek bela ve musibetlere atmaktan daha büyük bir muhâtara (risk) var mı? gibi mânalar zihne gelmektedir.
Aliyyü'l-Kârî, burada hazırlanması emredilen zırhtan maksadın sabır olduğunu belirtir. "Çünkü der, sabır fakrı örter, tıpkı zırhın zarara karşı bedeni örttüğü gibi."
Belânın gelmesine selin misal verilmesi, sür'ati ifade içindir, çünkü yüksekten akan sel süratlidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "İnsanlardan en şiddetli belaya maruz olanlar önce peygamberler, sonra veliler, sonra bunların benzerleridir" hadisi göz önüne alınınca, sadedinde olduğumuz hadis daha iyi anlaşılır.
Hak yolunda en büyük musibetlere katlanan Seyyidü'l-Enbiya Efendimizin yolunda gidenler, ona yakınlıklarının derecesini, onu sevme yolunda katlandıkları fedâkarlıklar, sıkıntılar ve mahrûmiyetlerle ölçebilirler.
Bu mi'yarın zamanımız için çok daha muteber olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, öncelikle farz ve sünnetlerin yaşanmasında ifâdesini bulan sevmeye, zamanımızda çeşitli mâniler var. Bırakalım pek çok hayatî sünnetleri, farzların yerine getirilmesi bile bir kısım hatarları (riskleri) berâberinde getirmekte, mü'minleri işinden, aşından, terfîsinden etmektedir. Sünnete uymanın getireceği bu hatarları göze alamayıp, tâvizkârlığa düşen rahatına bağlı müslümanlar, şartların daha da ağırlaşmasına zemin hazırlayıp, dinî hayatta daha çok tavizler istenmesine sebep olmaktadırlar.
Hülasa, ilk nazarda pek vazıh görünmeyen bu hadisin, üzerinde düşünülünce mûcizevî bir beyan olduğu görülmektedir.
Rabbimizden, Resûl-ü Ekrem'ini hakkıyla sevmeyi bizlere nasîb etmesini niyaz ediyoruz.[25]

?13? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ?????? ??????? ???? ????? ?????? # ??? ?????? ????????? ???????? ???? ???????? ?????? ?????? ?????? ??? ???????? ??? ???????? ?????????? ????????? ???????? ????? ???????? # ???? ???????? ???? ????? ???? ??????????? ????? ????: ?????? ?????? ???? ????? ????????? ?? ??????? ??????? ?? ??????? ?????????? ?????? ???????? ????????? ?????????? ??????? ??????????? ??????????? ????? ???????? ?????????? ?????? ??? ?????? ??????: ?????? ?????????? ??????
?????? ????????? ??????? ?????????? ????????????? ?????????????? ??????: ???? ??????? ????????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ??????? .

13. (2079)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte otururken uzaktan Mus'ab İbnu Umeyr (radıyallâhu anh) göründü, bize doğru geliyordu. Üzerinde deri parçası ile yamanmış bir bürdesi vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu görünce, (Mekke'de iken giyim kuşam yönünden yaşadığı) bolluğu düşünerek ağladı. Sonra şunu söyledi:"
(Gün gelip, sizden biri, sabah bir elbise, akşam bir başka elbise giyse ve önüne yemek tabakalarının biri getirilip diğeri kaldırılsa ve evlerinizi de (halılar ve kilimler ile) Ka'be gibi örtseniz o zamanda nasıl olursunuz?"
"O gün, dediler, biz bugünümüzden çok daha iyi oluruz. Çünkü hayat külfetimiz karşılanmış olacak, biz de ibâdete daha çok vakit ayıracağız.
"Hayır! buyurdu, bilakis siz bugün o günden daha iyisinizdir." [Tirmizî, Kıyamet 36, (2478).][26]

AÇIKLAMA:

1- Mus'ab İbnu Umeyr, İslâm'ın ilk kahramanlarından biridir. Mekke' nin zengin ailelerine mensuptur. En iyi giyinen, en yakışıklı gençlerindendir. Müslüman olunca ailesinin boykotuna maruz kalmış, maddî sıkıntılar çekmiştir. Öyle ki derisi buruş buruş olmuştur. Ayrıca ondaki İslâm aşkını bu sıkıntılar sarsmamıştır.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Akabe biatından sonra, daha hicret etmeden, İslâm'ı yaymak ve namaz kıldırmak üzere Medîne'ye göndermiştir. Medîneli müşriklere hep Kur'ân okuyarak tebliğde bulunduğu için kerdinsine mukri (ve kârî) denmiş idi.
Mus'ab (radıyallâhu anh), Resûlullah'ın rikkate gelerek gözlerinden yaşlar boşanmasına sebep olan maddi sıkıntı içerisinde, İslâm'a hizmete yılmadan devam etmiş, Uhud savaşında şehîd olduğu zaman, vücudunu örtecek kefen bile bulunamamıştır. Kıyamet günü huzur-u İlâhî'de tam bir şeref hil'ati yerine geçecek olan üzerindeki o yamalı elbisesi ile başı örtülmüş, ayakları da izhir otuyla kapatılmış öylece defnedilmişti. Habbâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile berâber hicret ettik. Sırf Allah'ın rızasını düşünüyorduk. Bizim ücretlerimizi Allah verecekti. Bir kısmımız ücretinden hiç bir şey yemeden öldü. Bazılarımızın da (daha dünyada) meyveleri olgunlaştı ve topladı. Mus'ab İbnu Umeyr, geride tek elbiseden başka hiçbir şey bırakmadan öldü. (Uhud'da öldüğü zaman) bu elbise ile başını örttüğümüz vakit ayakları açılıyordu, onunla ayağını örtsek başı açılıyordu. Resûlullah: "(Elbisesiyle) başını örtün, ayağına da izhir otu koyun" emretti."
2- Resûlullah, bu hadiste maddî bolluğun, dînî gayret ve ibâdette hassasiyet getirmeyip, her hususta rehâvet ve gevşekliğe sebep olacağını ders vermektedir. İslâm cemiyetini, maddi darlık değil, bilâkis bolluk ve rehâvetin yıkıma götüreceğini Hz. Peygamber pek çok hadislerinde beyan etmiştir. Tarih, medeniyetler kuran cemiyetlerin hep maddi refahın zirvesine ulaştıktan sonra gerilemeye ve yıkıma gittiklerini gösterir. Günümüzde bile, içtimâî çöküşlerin göstergesi kabûl edilen içki ve uyuşturucu salgınına ve çeşitli cinsi sapıklıkların yaygınlık kazanmasına hep zengin ve müreffeh cemiyetlerde rastlamaktayız.[27]

?14? ??? ??? ??????? ?? ????? ?'????? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ?????? ??????? #: ?????????? ??????: ?? ??????????? ?? ??????????? ???? ??????????? ???? ?"??????? ???? ??????????? ???? ?"??????[. ????? ??? ????.»??????????« ?????? ??????? ?????? ???: ????? ?????? ???? ??????? ??????? ?? ??????? ?? ??????? ???? ?????? ?? .

14. (2080)- Ebû Ümâme İbnu Sa'lebe el-Ensârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında dünyayı zikretmişlerdi. Buyurdular ki:
"Duymuyor musunuz, işitmiyor musunuz? Mütevâzi giyinmek îmandandır, mütevâzi giyinmek imandandır!" [Ebû Dâvud, Tereccül 1, (4161); İbnu Mâce, Zühd 22, (4118).][28]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde mü'mine sâde ve mütevazi giyinmeyi tavsiye etmektedir. Dünyada söz edilen bir sohbette te'kîdli bir üslubla kılık kıyafette sadeliğin tavsiye edilmesi, giyimin "dünya"ya ait bir keyfiyet olduğunu gösterir.
2- Mütevâzi olarak tercüme ettiğimiz bezâze kelimesini, İbnu'l-Esîr kıyafetce düşüklük, bayağılık olarak açıkladıktan sonra bundan maksadın "elbisede tevâzu

olduğunu, fazlalığı terk olduğunu" belirtir. Biz, tevâzu olarak tercüme ettik. Kılık kıyafette, günümüzde olduğu gibi, bir moda yarışı ile, eskimeden elbise atmanın dînen te'yîd edilen bir yönü yoktur. Tevâzu ve sâdelik esastır, ancak bunu "sünepelik" olarak da anlamamak gerekir. Libas (giyecek) ile ilgili bölümde görüleceği üzere, gelire muvafık olarak giyinmeyi dînimiz tecvîz etmiştir.
Ne var ki bir önceki hadiste temas edildiği şekilde, imkân sahiplerinin sabah bir çeşit, akşam bir başka çeşit giyme havasına girmeleri cemiyetin iktisâdî hayatında bir kısım sıkıntılara sebep olacak, ahlakî ve dînî hayatta da bunun akisleri görülecektir.
Şu halde imkân sahiplerinin de böyle menfi durumların çıkabileceğini düşünerek, buna meydan vermemek düşüncesiyle tevâzu ve sâdeliği tercîh etmeleri dinin tavsiye ettiği sırat-ı müstakîm olmaktadır.[29]

?15? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ?????? ?????? ????????? #: ??????????? ???????? ????? ????????? ?????? ??????? #: ? ???????? ????????? ????????[. ????? ??????? .

15. (2081)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adamın çok ibâdet ettiğinden, bir diğerinin de vera sahibi olduğundan bahsedilmişti. Efendimiz:
"Vera'ya denk olacak onunla tartılabilecek bir şey yoktur!" buyurdu." [Tirmizî, Kıyâmet 61, (2521).][30]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin metni, Tirmizî'de biraz farklıdır. Sözgelimi vera kelimesi ri'a şeklinde masdar olarak yer alır.
2- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vessalâm) vera'yı çok ibadete üstün kılmaktadır. Vera', İbnu'l-Esîr'in açıkladığı üzere, asıl itibariyle haramlardan kaçınmak mânasına gelir. Ancak sonradan dînî endişelerle mübah ve helâl olan şeylerden de kaçınmak mânasında kullanılmıştır. Gazâlî, harama vesîle olabilir endişesiyle helâl şeyleri de terketmek olarak tarif eder. Önceki hadiste geçtiği üzere zengin kimsenin helâl olduğu halde iyi giyinmeyi terkedip, tevâzu ifâde eden sade giyinmesi vera'dır. Bu hal, sadece giyimle kuşamla ilgili değildir, mesken, yiyecek, binecek, konuşma gibi her çeşit aslî ve gayr-ı aslî ihtiyaçları için de mevzubahistir.[31]

?16? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ????? ????? #: ? ???????? ????????? ????????? ????????? ?????? ?????? ???? ????? ???? ??????? ?????? ???? ?????[. ????? ???????.

16. (2082)- Atiyye es-Sa'dî (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi mahzurlu olan şeyden korkarak mahzursuz olanı terketmedikçe gerçek takvaya ulaşamaz." [Tirmizî, Kıyâmet 20, (2453).][32]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, helâl bile olsa, gereksiz ve fazla olan kısmın bırakılmasına emir vardır. Mü'min, "haram değildir" diye veya "helâldir" diye gereği, lüzumu olmayan şeylere yer vermemelidir. Bu "helâl"i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mutlak bırakmıştır, öyleyse, hayatımızı ilgilendiren her şey olabilir: Yeme, içme, konuşma, giyme, ziyâret, uyku, harcama vs. Bunların gerekli miktarında kalmak esastır, çükü fazlası haram olabilir veya harama müeddî olabilir. Nitekim her çeşit israf yasaklanmıştır. Aslında israf, yasaklanan şeylerde değil, helâl olan şeylerde mevzubahistir. İmam Gazâlî şöyle der: "Helâlin fazlasıyla meşgul olup ona düşkünlük göstermek, nefsin oburluk ve tuğyanı ve hevânın temerrüd (inadçılık) ve tuğyanı sebebiyle, kişiyi harama ve mahz-ı isyâna sevkeder. Kim dininde zarardan emin olmak isterse bu hatardan (risk) içtinâb etmeli, helâlin fazlasından kaçınmadır. Ta ki, mahz-ı haramdan korunmuş olsun. Herkes için en mükemmel takva, din için, zararı olmayan şeyin tercihidir.
2- Takvâ, "vikâye" kelimesinden gelir, ifrat derecede korunma ve siyânet mânasına gelir. Şer'î ıstılahta kişinin, kendisine azab getirecek "fiiller" den veya "terkler" den nefsini korumasıdır. Münavî'nin kaydına göre takvânın mertebeleri var:
1) Şirkten teberrî ederek ebedî azabtan korunmak. Bu mertebeye, ?????????????? ???????? ????????? "Allah peygamberine ve inananlara huzur indirdi ve onların takva sözünü tutmalarını sağladı" (Fetih 26) âyeti işaret etmektedir.
2) Günah olan her şeyden kaçınmak. Bu bazan fiildir; kumar gibi, bazan da terktir namasızlık gibi. Bu mertebeye küçük günahlardan kaçınmak da dahildir. Şeriattaki takva kelimesiyle çoğunlukla bu mertebe kastedilir. ?????? ????? ?????? ???????? ??????? ????????? "Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı..." (A'raf 96) âyeti, takvanın bu mertebesine bakar.
3) Kişinin sırr (denen mânevi duygularını) Rabbi ile meşguliyetten alıkoyan şeylerden kaçınmaktır. ????????? ?????? ????? ????????? "Ey îman edenler, Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının" (Âl-i İmrân 102) âyetinde talebedilen hakîki takva işte budur.
Sadedinde olduğumuz hadis, ikinci mertebedeki takvayı kastetmektedir.[33]

İKİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER (S.A.S.) VE ASHABININ YAŞAYIŞLARINDA FAKR

?1? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ????:]???? ?????? ????????? ????????? ??? ??????? ????? ??????? ??????? ???? ????????? ????????? ??? ??? ??????? ?????????????[. ????? ??????? ????????.??? ?????:]??? ?????? ??? ????????? ???? ??????? ??????? ?????? ?????? ???? ??????????[.??? ????: ??? ????? ???????? ?????????? ?? ?????? ??????? ?? ?????????? ??????[.

1. (2083)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bazı aylar olurdu, hiç ateş yakmazdık, yiyip içtiğimiz sadece hurma ve su olurdu. Ancak, bize bir parçacık et getirilirse o hâriç." [Buhârî, Et'ime 23, Rikâk 17; Müslim, Zühd 20-27, (2970-2973); Tirmizî, Zühd 38, (2357, 2358), 35, (2473).]
Diğer bir rivâyette: "Resûlullah ölünceye kadar Muhammed âilesi buğday ekmeğini üst üste üç gün doyuncaya kadar yememiştir" denmiştir.
Bir diğer rivâyette: "Muhammed (aleyhisselâm) bir günde iki sefer yedi ise, biri mutlaka hurma idi" denmiştir.[34]

?2? ??? ??? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]???? ????? ????? # ??????? ??????????? ?????????????? ????????? ???????? ? ????????? ???????? ??????? ??????? ?????????? ??????????[. ????? ??????? ????? .

2. (2084)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ailesi üst üste pek çok geceleri aç geçirirler ve akşam yemeği bulamazlardı. Ekmekleri çoğunlukla arpa ekmeği idi." [Tirmizî, Zühd 38, (2361).][35]

?3? ??? ??????? ?? ???? ?????? ?????? ???????? ???:]?????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??? ?????? ???????? ???? ?????????? ??????: ?????? ??????? ??????? ?????? # ??????? ????????? ???????? ???? ??????? ??? ?????? ???? ????????? ??? ????‘? ???? ????????[. ????? ????.»?????????« ??? ????? ?????? ?????.

3. (2085)- Nu'mân İbnu Beşîr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) insanların nail oldukları dünyalıktan söz etti ve dedi ki: "Gerçekten ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bütün gün açlıktan kıvrandığı halde, karnını doyurmaya adi hurma bile bulamadığını gördüm." [Müslim, Zühd 36, (2978).][36]

?4? ??? ??? ?????? ?????? ?????? ???:]??? ????? ????? #: ?????? ???????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ????????? ?? ?????? ??????? ?????? ?????? ???????? ???? ????? ???????? ??? ?????? ?????? ??????????? ???????? ??? ??????? ???? ?????????? ??? ?????? ?????????? ????? ?????[. ????? ??????? ?????? ????:]??????? ????? ?????? ???? ????? # ??????? ???? ??????? ??????? ?????[.

4. (2086)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (alelissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, Allah hakkında benim korkutulduğum kadar kimse korkutulmamıştır. Allah yolunda bana çektirilen eziyet kadar kimseye eziyet çektirilmemiştir. Zaman olmuştur, otuz gün ve otuz gecelik bir ay boyu, Bilâl ile benim yiyeceğim, Bilâl'in koltuğunun altına sıkışacak miktarı geçmemiştir." [Tirmizî, Kıyâmet 35, (2474).]
Tirmizî, hadisin sahîh olduğunu belirtir ve ilâve eder: "Bu durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (amcası Ebû Tâlib öldüğü zaman, Tâif'te yeni bir hâmi bulmak ümidiyle, müşriklerden) kaçarak Hz. Bilâl'le Mekke'den çıktığı zamanla ilgilidir.[37]"[38]

?5? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???????? ??? ????? ????? # ???????? ??????? ?????????? ????????? ????????? ?????????? ????????: ??? ?????? ?????? ??? ????????? ????? ??????? ??? ????? ?????? ?????? ???????? ?????????? ???????? ????????[. ????? ??????? ???????? ????????. »?“???????« ?? ???? ?? ?????.?» ?????????« ??????? ???????.

5. (2087)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a arpa ekmeği ile kokusu değişmiş erimiş yağ getirmiştim. (Bir seferinde) şöyle söylediğini işittim: "Muhammed ailesinde, dokuz kadın bulunduğu bir zamanda, ne bir sa' hurma, ne de bir sa' hububat gecelememiştir." (Buhârî, Rehn 1, Büyû 14; Tirmizî, Büyû 7, (1215); Nesâî, Büyû 50, (7, 288).][39]

?6? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ???????? ???? ??????? ?? ?????? ?????? ??????? ????????? ??????? ????????? ???????? ??????????? ???????????? ?? ????? ???? ??????? ?????????? ??????????? ???????? ???? ???????? ?????????? ?????? ??????? ??? ???????????: ???? ???? ?? ?????? ??????????? ??????: ??????? ????????? ???????? ?????? ???????? ???????? ?????????? ?????????? ???????? ?????????? ???????? ??????? ????????? ???????? ?????? ???? ?????‘??? ?????? ????????? ????????? ??????: ??????? ???????????? ????? ???????? ???? ???????? ????? ?????? ??????????[. ????? ??????? .

6. (2088)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Evimden soğuk bir günde çıktım. Çok açtım, (yiyecek) bir şey arıyordum. Bir yahudîye rastladım, bahçesinde çıkrıkla sulama yapıyordu. Duvardaki bir açıklıktan adama baktım.
"Ne istiyorsun ey bedevi, kovasını bir hurmaya bana su çeker misin?" dedi. Ben de:
"Evet! ama kapıyı aç da gireyim!" dedim. Adam kapıyı açtı, ben girdim, bir kova verdi. Su çekmeye başladım. Her kovada bir hurma verdi. İki avucum hurma ile dolunca kovayı bıraktım ve bu bana yeter deyip hurmaları yedim, sudan içip sonra mescide geldim." [Tirmizî, Kıyâmet 35, (2475).][40]

?7? ??? ??? ????? ?????? ?????? ?????? ???:]?????? ????? ?????? # ??? ?????????? ???????? ???? ?????? ???????? ?????? ?????? ????????? ??????????? ???? ???????????? ?????: ?????????? ???????? ??????: ????? ?????????? ??? ???????? ?????????? ??? ??? ??????????? ????? ??????????? ??????? ?????? ?????????? ???????? ????? ??? ????? ??????????? ???????????? ?????? ????? ????????? ?????????? ?? ???????? ????? ????? ???????????? ????????? ?????????? ???? ????? ????????
??????? #: ???????????? ???? ?????? ??? ????????[. ????? ???? ????? ????????.»??????????? ?????? ?????« ?? ????? ??? ??? ???? .

7. (2089)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün (veya gece mûtad olmayan bir saatte) mescide geldi. Orada Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e rastladı. Onlara (bu saatte) niye geldiklerini sordu.
"Bizi evden çıkaran açlıktır!" dediler. Resûlullah da:
"Beni de evde çıkaran açlıktan başka bir şey değil!" buyurdu. Hep berâber Ebû'l-Heysem İbnu'l Teyyihân'a gittiler. O, bunlar için arpadan ekmek yapılmasını emretti. Ekmek yapıldı. Sonra kalkıp bir koyun kesti. Yanlarında bir hurma ağacında asılı olan tatlı suyu indirdi. Derken yemek geldi, yediler ve o sudan içtiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Şu günün nimetinden (Kıyâmet günü) hesap sorulacak! (Açlık sizi evinizden çıkardı. Bu nimetlere nail olduktan sonra dönüyorsunuz!" buyurdu." [Müslim, Eşribe 140, (2038); Muvatta, Sıfatu'n Nebi 28, (2, 932); Tirmizî, Zühd 39, (2370).][41]

?8? ??? ???? ?? ????? ?????? ?????? ?????? ???:] ?????? ?????????? ??????? ???????? ???? ????? ?????? # ???? ????? ??????? ??? ????? ?????????? ?????? ???????? ??????????[. ????? ????.»??????????« ??? ?????? ????? ?????: ??? ?????? ????: ?? ???? ???? ???????.»????????? ??????????« ?? ???? ???? ?????? ??????? ?????? .

8. (2090)- Utbe İbnu Gazvân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Gerçekten ben kendimi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte olan yedi kişiden yedincisi olarak görmüşümdür. Huble yaprağından(28) başka yiyeceğimiz yoktu. Öyle ki avurtlarımız yara oldu." [Müslim, Zühd 15, (2967).][42]

?9? ??? ??? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]????????? ??? ????? ??????? # ???????? ?????????? ???? ?????????? ???? ??????? ???????? ????? ?????? # ???? ??????????[. ????? ???????.

9. (2091)- Ebû Talhâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a açlıktan şikâyet ettik ve karınlarımızı açıp gösterdik. Herkeste bir taş vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da karnını açtı, O'nda iki taş vardı." [Tirmizî, Zühd 39, (2372).][43]

?10? ??? ????? ?? ???? ?????? ?????? ?????? ???:]???? ?????? ?????? # ???? ?????? ?????????? ?????? ??????? ???? ??????????? ?? ???????? ???? ??????????? ?????? ???????? ?????????? ?????? ??????? ?‘??????? ?????? ??????????? ????? ????? ????????? ????????? ??????: ???? ??????????? ????????? ?????? ?????? ?????? ‘?????????? ??? ??????????? ??????? ?????????[. ????? ??????? .

10. (2092)- Fudâle İbnu Ubeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halka namaz kıldırırken, bazı kimseler açlık sebebiyle kıyam sırasında yere yıkılırlardı. Bunlar Ashâb-ı Suffe idi. (Medîne'de misâfireten bulunan) bedevîler, bunlara delirmiş derlerdi. Efendimiz namazdan çıkınca yanlarına uğrar ve:
"Eğer (bu çektiğiniz sıkıntı sebebiyle) Allah indinde elde ettiğiniz mükâfaatı bilseydiniz, fakirlik ve ihtiyaç yönüyle daha da artmayı dilerdiniz" derdi." [Tirmizî, Zühd 39, (2369).][44]

AÇIKLAMA:

Kaydettiğimiz bu on hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtının zâhidâne hayatı hakkında bilgi vermektedir. Hattâ son rivâyette görüldüğü özere, Ashâb-ı Suffe, zühdün ötesinde "yokluk" ve "darlık" şartlarını yaşamıştır. Zühd, belli bir ölçüde irâdî bir hayat tarzı, -bu bahsin başında İbnu'l-Mübârek'ten kaydettiğimiz üzere- varlığa rağmen bir tercihdir. Halbuki açlıktan karna taş bağlamak, namazda kıyam sırasında yere yığılıp kalmak irâdî bir zühd değil, yokluğun getirdiği bir mahkûmiyettir.
İslâm inkılâbı, bu maddî imkânsızlıklar içerisinde başlamıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsen mahkum olduğu maddi darlıktan hiç şikâyetçi olmadan, zerre kadar fütura düşmeden sıkıntılara katlanmış, Allah indindeki sevabı hatırlatarak ashâbını da metânet ve sabra dâvet etmiştir.
Rivâyetler, Efendimizin fetihlerden sonra, gelirlerin artmasıyla maddî bolluğa kavuşulmuş olmasına rağmen yaşayış tarzını değiştirmeye, üst üste üç gün buğday ekmeğini doyuncaya kadar yemeyecek, mutfağında günlerce ateş yakmayacak kadar mütevazi yaşayışını devam ettirdiğini bildirmektedir. Yani O aleyhissalâtu vesselâm, ömrü boyunca, irâdî ve kasdî bir zühd hayatı yaşamış, ümmetine vecîbe kılmadan, ideal hayat örneğini fiilen vermiştir.[45]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/432.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/433-434.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/434-439.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/440.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/441.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/441.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/442.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/442.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/443.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/443.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/444.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/444-446.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/446.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/446.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/447.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/447-448.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/449.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/449.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/449-450.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/450.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/450-452.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/452.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/452-453.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/453.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/453-454.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/455.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/455-456.
[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/456.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/456-457.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/457.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/457.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/458.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/458.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/459.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/459.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/460.
[37] Aliyyü'l-Kârî, Mirkâd'da Tirmizî'nin açıklamasını değerlendirerek, bu hâdisenin Mekke'den Medine'ye hicretle ilgisi olmadığını, zira bu hicret sırasında Resûlullah'ın yanında Hz. Bilal'in bulunmadığını söyler. Bir aylık ikâmete şâmil olan Taif seyahatinde de Zeyd İbnu Harîse'nin beraberliği bilinmektedir. Aliyyü'l-Kârî, burada teâruzu: "Resûlullah'ın, Taif'e biri de Bilâl ile olmak üzere birden fazla gitmiş olmasına bir mâni yoktur" diye açıklık getirir.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/460.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/461.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/461.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/462.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/462.

[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/463.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/463.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/463.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

53 — ZÜHD VE RAKÂİK BAHSİ
1- «Kendilerine Zulmedenlerin Meskenlerine Girmeyin Ağlayarak Girerseniz O Başka!» Hadisi Babı
2 — Dul Kadına Yoksul ve Yetime İyilik Babı
3 — Mescid Yapmanın Fazileti Babı
4- Yoksullara Sadaka Vermek Babı
5- Ameline Allah'dan Başkasını Ortak Eden Kimse Babı (Bir Nüshada Riyanın Haram Kılınması Babı Denilmiştir)
6- Bir Söz Konuşarak Onun Sebebiyle Cehenneme Düşmek Babı
7- İyiliği Emredip Kendisi Yapmsysnon, Kötülükten Nehyehip Kendisi Yapanın Azabı Babı
8- İnsanın Kendi Perdesini Yırtmaktan Nehyolunması Babı
9- Aksırana Teşmit, Esnemenin Keraheti Babı
10- Çeşitli Hadisler Hakkında Bir Bab
11- Fare ve Onun Şekil Değiştirmiş Olması Hakkında Bir Bab
12- "Mü'min Bir Delikten İki Defa Isırılmaz" Hadisi Babı
13- «Mü'minin Her Îşi Hayırdır» Hadisi Babı
14- Medihde İfrat Bulunduğu ve Medkedilen Hakkında Fitneye Sebep Olacağından Korkulduğu Vakit Medhin Yasak Edilmesi Babı
15- Büyüğe Verme Babı
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :
16- Hadisin Sabit Olduğunu Araştırma ve İlmi Yazmanın Hükmü Babı
17- Hendek Sahibleriyle Sihirbaz, Rahib ve Çocuğun Kıssası Babı
18- Cabir'in Uzun Hadisi ve Ebu'l-Yüsr Kıssası Babı
Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :
19- Hicret Hadisi Babı (Buna Göç Hadisi de Denilir)
Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

53 — ZÜHD VE RAKÂİK BAHSİ

Zühd : Dünyadan yüz çevirmek, ona rağbet göstermemek demektir. Rakâik, rakikanm cem'idir. Buhârî bu bahse Kitâbu'r-Rikak unvanını vermiştir. Rikak, rakîkın cem'idir. Gerek rakika, gerekse rakîk acımak, nezâket ve İncelik mânâlarına gelirler. Bu bahsin hadîsleri kalbi rikkate getirdikleri için bu isimle anılırlar.

1- (2956) Bize Kutcybc b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'I-Azit (yâni; Derâverdî) Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Dünya mü'minîn zindanı, kâîİrîn cennetidir.» buyurdular.

2- (2957) Bize Abdullah b. Meslome h. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman (yâni; İbni Bilâi) Ca'fer'den, o da babasından, o da Câbir b. Abdülah'dan naklen rivayet etti ki, Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yayla köylerinden birinden şehre girerken pazara uğradı, halk etrafındaydılar. Derken küçük kulaklı ölü bir oğlağın yanından geçti. Onu eline alarak kulağından tuttu. Sonra :
«Hanginiz bunun bir dirheme kendinin olmasını İster?» dedi. Ashâb :
— Biz onun bir şey mukabilinde bizim olmasını dilemeyiz. Onunla ne yapabiliriz ki, dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunun sîzİn olmasını diler misini'z?» diye sordu. Ashâb :
— Vallahi diri olsa kusuru vardı. Çünkü kulakları küçüktür. Ölü oluğu halde onu ne yapalım? dediler. Bunun üzerine :
«Şimdi vallahi Allah nezdinde dünya sizin indinizde şu hayvandan daha kıymetsizdir.» buyurdu.

(...) Bana Mulıammed b. Müsennâ EI-Anczî île İbrahim b. Muham-med b. Ar'arate's-Sâ'mi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdii'l-Vehhah (yâni; Sekafî), Ca'fer'den, o da babasından, o da Câbir'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
Yalnız Sekafî'nin hadîsinde: «Diri olsaydı hu kulak küçüklüğü onda kusur sayılırdı.» cümlesi vardır.
Dünyanın mü'mine zindan olmasından murad; dünya şehvetlerinden bâzılarının ona haram ve mekruh kılınması ve meşakkatli ibâdetlerin emir buyurulmasıdır. Mü'min öldüğü vakit rahata erer ve Allah Tealâ'nm ona hazırladığı daimî nimetlere kedersiz rahatlara kavuşur. Dünyanın kâfire cennet oluşu ise, dünyada bütün arzu ve şehvetlerinin husulü itibariyledir. Öldüğü zaman daimî azaba ve ebedi şekâvete duçar olacaktır. İkinci rivayetten dünyanın Allah Teâlâ indinde kusurlu bir oğlak Ölüsü kadar kıymeti olmadığı anlaşılıyor. Bundan dolayıdır ki, dünya nimetlerini kâfir müslüman ayırmadan çalışan her kuluna vermektedir. Çok çalışan kâfirlere, az çalışan müslümanlardan daha fazla dünya nimeti vermesi de bundandır. Fakat âhiret nimetleri böyle değildir. Onların Allah indinde kıymeti vardır. Binâenaleyh bu nimetleri hassaten mü'minlere ve rızâsını kazananlara ihsan edecektir.

3- (2058) lîize Heddiih b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ilem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Mutarrif tîeıı, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki): Peygamber (Sutlalluhii Aleyhi ve Sellem}e geldim kendisi :
«Sizi çokluk meşgul etti.» sûresini okuyordu.
«Âdemoğlu malım, malım diyor. Acaba ey Âdemoğlu, malından yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka verip tekmillediğinden başka sana bir fayda var mı?» buyurdular.

(...) Bize Muhanımed b. Müsennâ ile İbni Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mulıammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'bc rivayet etti. Ve her iki rûvi birden dediler ki: Bize tbnû Ebî Adiy Saîd'den rivayet etti.
Bize İbnû Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hişam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Ka-tâde'den, o d;ı Mulavrif'den, o da babasından naklen rivayet etmişlerdir. (Demiş ki): Ben Peygamber (Sallallalıii Aleyhi ve Sellem) 'e vardım...
Ve râvi Hemmfım'ıı ı hadîsi gibi naklctmiştir.

4- (2959) Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hars b. Meyscra, Alâ'dan, o da babasından, o da Ebû Ilüreyrc'den naklen rivayet eit; ki: RcsûUiüalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kul; malım, malım diyor. Halbuki malından ona yalnız uç şey vardır :
1- Yiyip bitirdiği,
2- Giyip eskittiği,
3- Ve verip biriktirdiği. Bundan gayrisi; kendisi gider, malt insanlara flrkeder.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Bekir b. İshak da rivayet etti. (Dedi /ki) : iîze İbnû Ebî Meryem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer teber verdi. (Dedİ ki) : Bana Alâ b. Abdirrahman bu isnadla bu hadîsin ııslini haber verdi.
5-(2960) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî İle Züheyr b. Harb ikisi jirden Uyeyne'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki : Bize Süfyan b, Uyeyne, Abdullah b. Ebî Bekr'den naklen haber verdi. (Demiş ki) : Ben Enes b. MâlİK'i şunu söylerken işittim Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem):
«Cenazeyi üç şey takib eder. Bunlardan ikisi döner, biri kalır. Onu iilesi, malı ve ameli takib eder; ailesi ile malı döner, ameîi kalır.» buyurdular.
Ademoğlunun; malım, malım demesinden murad; malına aldamp gücenmesi ve çok defa onunla iftihar edip, böbürîenmesidir. Bu hal onu ibâ-"et ve tâatdan ahkor.
Iktina, biriktirmek demektir. Burada ondan murad; sevabım biriktir-lektir. Bu rivayetler ilerde fayda vermesi için amel ve ibâdetleri yerli serince yapmaya teşvik etmektedirler.

6- (2961) Bana Harmele b. Yahya b. Abdillah (yâni; İbni Harmele b. îmran Et-Tûcîbi) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnü Şihâb'dan, o da Urve b. Zübeyr'den naklen haber verdi. Ona da Mis ver b. Mahreme haber vermiş. Ona da Amr b. Avf —ki bu zât Benî Âmir b. Lüeyy'in müttefiki idi. Resûlülah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'de bulunmuştu— haber vermiş ki, Re-sûliillah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) Ebû Ubeyde b. Cerrah» Bahreyn'in vergisini getirmek için oraya göndermiş. Resûlüllah fSallaliahü Aleyhi ve Sellem) bizzat Bahreyn halkıyla müsaleha yapmış, onlara Alâ' b. Hadramî'yi vâü göndermişti. Ebû Ubeyde Bahreyn'den mallar geldi. Derken cnsar Ebû Ubeyde'nin geldiğini duydular. Ve HesîM\]]nh(Sattal1ahii Aleyhi ve Seilem) 1e birlikte sabah namazına geldiler. ResûliHlah (Sallaliahü Aleyhi ve SeUem) namazı kılınca oradan ayrıldı. Onlar önüne çıktılar. Kesûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) onları gördüğü vakit gülümsedi. Sonra:
«Zannederim siz Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şey Üe geldiğini duydunuz.» buyurdu.
— Evet. yâ Resûlallah! dediler.
«O halde sevinin ve sİzİ sevindirecek şeyi ümît edin! Vallahi! Ben sizin namınıza fakirlikten korkmuyorum. Lâkin ben sizîn namınıza dünyana sizden öncekilere serildiği gibi, size de serilmesinden ve dünya içtn onlarır yarıştıkları gibi, sizin de yarış etmenizden, dünyanın onlars helak ettiğ gibi, sîzi de heîâk edeceğinden korkuyorum.» buyurdular.

(...) Bİze Hasen b. Ali El-Hulvâni ile Abd h. Hıımeyd hep birden Yakub h. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demiş ki) : Bize babam Salih'den rivayet etti. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Darimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Yeman haber verdi. (Dedi ki) : Bize Şuayb haber verdi. Her iki râvİ Zührî'den Yûııus'un isnâdiylc onun hadîsi gibi rivayette bulunmuşlardır. Yalmz Salih'in hadîsinde :
«Onları alıkoyduğu gibi, sİzİ de alıkoyacağından korkarım.» cümlesi vardır.

7- (2962) Bize Amr b. Sevvâd El-Âmirî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vebb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris haber verdi. Ona da Bekir b. Sevâde rivayet etmiş. Ona da Yezîd b. Rebah (bu zat Abdullah b. Amr b. Âs'm azatlısı Ebû Firâs'dır), Abdullah b. Amr b. As'-dan, o da Itesûlüllah/Salfollahü Aleyhi ve Scliem) 'den naklen rivayet etmiş ki:
«Size İran ve Bizans felhsdildiği vakit, sizler hangi kavimsiniz?» buyurmuş. Abdurrahman b. Avf :
— Bize Allah'ın emrettiği gihi deriz, cevabını vermiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bundan başka bir şey yapmaz mısınız? Yarış edersiniz. Sonra birfair-lerinize fıasecliik çekersiniz. Sonra birbîrlerinize sırt çevirirsiniz. Sonra bir-bîrlerinize küsersiniz. Yahut buna benzer şeyler yaparsınız. Sonra muhacirlerin fakirlerine gider de, onları birbirleri üzerine vali yaparsınız.» buyurmuşlar.

8- (2963) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd rivayet ettiler. (Kuteybe: Haddesenâ; Yahya ise: Ahberanâ tâbirlerini kullandılar. (Dediler ki) : Bize Muğîra b. Abdırrabman El-Hızâmî, Ebû'z-Zinad'dan, o da A'rae'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Biriniz mal ve hilkatte kendinden üstün olana baktığı vakit, bir de kendinin üstün olduğu daha aşağıkine baksın!» buyurmuşlar.

(...) Bize Muhammcd h. RniV rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdur-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen tamamiyle Ebû'z-Zinâd'ın hadîsi gibi rivayette bulundu.

9- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr h. Ehî Şeyhe dahî rivayet etti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye ile Vekî, A'meş'dcn, o da Ebû Salih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden daha aşağı olanlara balcın! Sizin fevkinizde olanlara bakmayın! Bu Allah'ın nimetini küçümsememenize daha lâyıktır.» buyurdular.
Ebû Muaviye : «Allah'ın sîzin üzerinize olan nimetini.» demiş.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'l-Cizye» ve «KUâbü'r-Rikak»'da ^ahric etmiştir.
Bahreyn; Irak'ta Basra ile Hecar arasında meşhur bir beldedir. O zamanlar ahalisi ekseriyetle Mecûsilerdeıı müteşekkildi. Me-eûsi'lerden cizye denilen vergi alınırdı. Hz. Ebû Ubeyde bu cizyeyi getirmişti. Ensarı kiramın, sabah namazında Mescid-i Nebeviye toplanmalarından anlaşılıyor ki, şâir namazları kendi mescitlerinde kılarlar-mış. Çünkü her kabilenin ayrı ayrı mescitleri vardı. Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gülümsemesi, onların maksadını anladığmdandır. Filhakika Ensarm mala ihtiyaçları olduğu, huzuruna bu maksatla çıktıkları hallerinden belli idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Sevinin!» diyerek arzularını yerine getirdiğini müjdelemiş, arfcacığmdan onlar için fakirlikten değil, bilâkis zenginlikten korktuğunu izah buyurmuştur. Bu endişenin sebebi ihtimal ki, dünyanın kendilerine feth edileceğini ve ileride zengin olacaklarını bilmesidir. Fakat, bu sözü ile fakirliğin zararı zenginliğin zararından daha az olduğuna işaret etmiş de olabilir. Çünkü fakirliğin zararı ekseriyetle dünyevî, zenginliğin zararı ise ekseriyetle dînî olur, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabının dünya malı kazanmak için birbirleri ile münâfese ederek geçmiş milletler gibi helak olmalarından endişe duyduğunu tasrih buyurmuştur.
Münâfese : Bir şeye rağbet göstererek ona yalnız başına sahip olmaya çalışmak ve bu babta âdeta yarış etmektir. Dünya malı için yapılan bu yarışın sonu kavga ve helake varır. İbni Battal diyor ki: «Bu hadîs dünya malının kötü akıbetinden ve fitnesinin şerrinden korunmak gerektiğine delildir. İnsan dünya zînetlerine aldanarak bu hususta başkaları ile yarış etmemelidir. Yine bu hadîsle fakirliğin zenginlikten efdal olduğuna istidlal edilir. Çünkü dünya fitnesi zenginlikle beraberdir.»
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Abdırrahman b. Avf'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e cevaben: «Allah'ın bize emrettiği gibi söyleriz.» demesinden murâd; ona hamd ve şükür ederiz, fazlının devam ve ziyadesini dileriz, demektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna karşılık :
«Bundan başka bir şey yapmaz mısınız?» mânâsına gelen : «E ve gayra zâlik» cümlesiyle başlayan beyanatını serd etmiştir. Fakat, bu cümle «Ev gayru zâlik» şeklinde de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâsı: «Yahut bundan başka şeyler yaparsınız» demek olur.
Hadîsin Hz. Ebû Hüreyre rivayeti hakkında îbni Battâl şunları söylemiştir : «Bu hadîs bütün hayır mânâlarını cem' etmektedir. Çünkü insan dine müteallik husûsatta mutlaka kendinden üstün olanı bulacaktır. Onun derecesine varmak istediği zaman kendi halini kusurlu görecek ve daima Allah'ına yaklaşması artacaktır. Darlık içinde bulunan bir kimse de kendinden daha fakirini bulacak ve bunu düşündüğü zaman AUah'ın kendisine birçok kimselerden fazla ni'met verdiğini anla-layacaktır. Binâenaleyh haline şükredecek, bu da âhiretteki ecrini yükseltecektir.»
Bâzıları: «Bu hadiste derde deva vardır. Çünkü insan kendinden üstün olana bakarsa ona hasetlik çekmekten emin olamaz. Onun devası kendinden aşağı olana bakmaktır. Tâ ki, bu hal onun şükrüne sebep olsun!» demişlerdir.

10 - (2964) Bize Şeybâıı b. Fcrrûh rivâycl ctt». (Dedi ki) : Rize Hem-mam rivayet etti. (Dedi ki) : lîize İshak b. AbdİllâH b. Ebî Talha rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdurrnhman b. Ebî Amr'a rivayet etti. Ona da Ebû Hüreyre rivayet etmiş ki, kentlisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı şöyle buyururken işitmiş:
«Benî İsrail'de biri abraş, biri kel, birî de kör üç kişi varmış. Allah onları imtihan etmek istemiş de, kendilerine bir melek göndermiş. Melek Abraş'a gelerek : Sence en makbul şey nedir? diye sormuş. Abraş :
— Güzel renk, güzel cild ve benden insanların iğrendiği halin gitmesidir, demiş. Bunun üzerine melek onu sıvazlamış ve iğrenç hali gitmiş, kendisine güzel bir renk ve güzel bir cild verilmiş. Melek :
— Sence hangi mal en makbuldür? diye sormuş. Abraş :
— Devedir (yahut; sığırdır, ishak şek etmiş.) demiş. —Şu kadar var ki. Abraşla Kelden biri devedir, demiş, öteki sığırdır demiştir— ve kendisine doğurması yakın bir deve verilmiş. Bunun üzerine Melek :
— Allah sana bu devede bereket versin, demiş. Müteakiben Kele gelerek :
— Sence en makbul şey nedir? diye sormuş. Kel :
— Güzel saç ve insanların İğrendiği şu halin benden gitmesidir, demiş. Melek onu da sıvazlamış ve o hal gitmiş. Kendisine güzel saç verilmiş. Melek :
— Sence hangi mal en makbuldür? diye sormuş. Kel :
— Sığırdır, cevâbını vermiş. Hemen kendisine hâmile bir inek verilmiş ve meleK :
— Allah bu inekte sana bereket versin, demiş. Sonra köre gelerbk ;
— Sence en makbul şey nedir? diye sormuş. Kör :

— Allah'ın bana gözümü iade etmesi ve onunla insanları görmemdir, demiş. Melek onu da sıvazlamış ve Attan gözünü ona iade eVmîş.
— bence hangi mal en maKbuldür? diye sormuştur :
— Koyundur, cevâbını vermiş, hemen Kenciısme aoğurmuş bir koyun verilrmş. uernen ötekiler üretmiş. Beriki, de doğurtmuş, bu suretle birinin bir vâai devesi, diğerinin b'ır vadi sığın, bunun aa bir vadi koyunu olmuş.
Sonra melek abraşa eski suret ve kıtığında gelerek :
— Ben fakır bîr adamım, yolculuğumda bütün çarelerim inkıta'a uğradı. Bugün evvel Allah sonra senden başka beni (evime) ulaştıracak yoktur. Senden şu güzel rengi, güzel cildi ve malı veren (Allah) aşkına bir deve istiyorum. Yolumda onun üzerinde muradıma ulaşacağım, aedı. Abraş :
— Haklar çoktur, mukabelesinde bulunmuş. Bunun üzerine melek ona:
— Ben seni tanır gibiyim. Sen İnsanların iğrendiği abraş değil m'ıs'ın? Hani fakirdin, Allah sana verdi, demiş. Abraş :
— Ben bu malı ancak ve ancak büyükien büyüğe (intikal eden) bir miras olarak edindim, cevâbını vermiş. Melek de :
— Yalancı İsen Allah seni eski haline çevirsin! demiş.
Melek kele de eski suretinde gelerek, buna söylediğinin mislini söylemiş. O dahi bunun gibi cevap vermiş. Bunun üzerine :
— Yalancı isen Allah seni eski haline çevirsin, demiş.
Köre de eski suret ve kılığında gelerek : Ben yoksul ve yolcu bir adamım. Yolculuğumda bütün çarelerim inkıta;a uğradı. Evvel Allah, sonra senden başka bugün beni (evime) ulaştıracak yüktür. Senden gözünü iade eden (Allah) aşkına bir koyun istiyorum. Onunla yolumda (muradıma) ula-şaccğim, demiş. Kör :
— Gerçekten ben âmâ idîm. Alah bana gözümü iade etti. İmdi dilediğini al, dilediğini bırak! Vallahi bugün Allah için aldığın bir şeyde sana zorluk çıkarmam, demiş. Bunun üzerine melek :
— Malın senin olsun. Siz ancak imtihan edildiniz. Senden razı olundu, İki arkadaşın 6a hısıma uğradı, demiş.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Eyman ve'n-Nüzûr» ile «Kitâbu'l Enbiyâmda tahric etmiştir.
Abraş : Bedeninde yer yer beyaz lekeler olan kimsedir. Bu hâl mizaç bozukluğundan ileri gelir.
Meleğin abraşa eski suretinde gelmesinden murad; ilk göründüğü şeklidir. O şekliyle görünmesi dâvasını İ3bâta daha elverişli olduğu içindir. Görülüyor ki, bu üç kişi Allah tarafından imtihan edilmiş ve imtihanı yalnız âmâ kazanmıştır. İçlerinde tabiatı en ziyâde selâmete yakın olan da odur. Çünkü gerek abraşlık, gerekse saç dökülmesi mizaç bozukluğundan ileri gelir. Körlük öyle değildir. O haricî bir sebepten de ileri gelebilir. Hadis-i şerîî fakirlere yardım ve ikramda bulunmaya istediklerini vermeye, kalblerini kırmaktan sakınmaya teşvik etmektedir, Allah'ın nimetlerinden bahsederek şükür, o nimetleri küfrandan kaçınmak lüzumu da bu hadîsin işaretleri cümlesindendir.

11- (2965) Bize İshak b. İbrahim ile Abbas b. Abdi'1-Azîm rivayet ettiler. Lâfız İshâk'mdır. (Abbas : Haddesenâ; İshâk ise Ahberanâ tâbirini kullandı. Dedi ki) : Bize Ebû Bekir EI-Hanefî haher verdi. (Dedi ki) : Bize Bükcyr b. Mismâr rivayet etti (Dedi ki) : Bana Âmir b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Sa'd b. Ebî Vakkâs develerinin arasında idi. Müteakiben oğlu Ömer geldi. Sa'd onu görünce : Şu binek gelenin şerrinden Allah'a sığınırım, dedi. Ömer indi ve babasına : Sen develerinin ve koyunlarının arasına indin de, halkı mülk hususunda aralarında çekişmeye terk mi ettin? dedi. Bunun üzerine Sa'd onun göğsüne vurarak:
— Sus! Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Şüphesiz ki, AMah müttekî, zengin, kendini ibâdete veren kulu sever.» buyururken işittim, dedi.
Bu hadîsdeki zenginlikten murad; gönül zenginliğidir. Makbul olan zenginlik de budur. Çünkü bir hadîsde :
«lâkin zenginlik gönül zenginliğidir.»Duyurulmuştur. Kaadî Iyâz buradaki zenginlikten mal kastedildiğine işaret etmiştir.
Hadîs-i şerif uzletin yâni; insanlar arasına karışmayrp bir tarafa çekilmenin efdal olduğunu söyleyenlere delildir. Mes'ele ihtilaflıdır. Ulemanın bu bâbdaki kavilerini yeri geldikçe arzetmiştik. İnsan arasına karışmanın daha faziletli olduğunu söyleyenler, uzletin fitne zamanına mahsus olduğunu iddia ederler.

12- (2966) Bize Yahya b. Habib El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti, (Dedi ki) : İsmail'i Kays'dan, o da Sa'd'dan naklen rivayet ederken dinledim. H.
Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr de rivayet etti. (Dodi ki) :" Bize tabamla İbnû Bişr rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize İsmail, Kays'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Sa'd b. Ebî Vakkas'i şunu söylerken işittim :
— Vallahi ben Allah yolunda Araklardan İlk ok atan adamım. ile-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)le birlikte Hııfale ile su Senıur ağacının yaprağından başka--yiyeceğimiz bir şey olmadığı halde gaza ederdik. Hattâ her birimiz koyun gibi defi hacet ederdi. Sonra Benî Esed din nâmına beni ta'zir eder oldu. Şu halde ben hüsrana uğradım ve amelim yazık oldu demektir. İbnû Nümeyr «izen» kelimesini söylememiştir.

13- (...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etil. (Dedi ki) Bize Veki', İsmail b. Ebî Hâlid'den naklen bu isnadla haber verdi. Ve :
«Halta her birimiz keçi gibi defi hacet eder, ena-hiç bir şey karış mazdı.» dedi.
Bu had'si Buhâri «Kitâbıı'r-Rikâk»'ta tahric etmiştir.
Hz. Sa'd, Allah yolunda ilk ok atan müslümandır.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seslem) hicretin ilk yılında ilk seriyyesini Ubeyde b. Haris kumandansmda müşriklerin kervanına karşı göndermiş, iki taraf Râbığ'da karşılaşarak birbirlerine ok atmışlar, kılıç harbi yapmamışlardı. Bu harbde müslümanlar tarafından ilk oku Hz. Sa'd atmıştı. Huble ve Semûr çölde yetişen birer

nevî ağaçtır.
Benî Esed kabilesi Peygamber (Sallalahü A leyhi ve Sellem)'in vefatından sonra dinden dönerek Peygamberlik iddia eden Tuleyha b. Huveylid'e tâbi olmuşlardı. Sonra Hz. Ebû Bekr zamanında Hâlid b. Velid (Radiyallahu antı) onlarla harbederek kılıçtan geçirdi. Kalanları tekrar İslâm'a avdet ettiler. Ve ekserisi K ûfeye yerleştiler. Hz. Sa'd , Küfe valisi olunca, onu halife Ömer (Radiyallahu anh) 'a şikâyet ettiler. Namazı iyi kıldıramıyor, dediler.
Tâzir'den murad; ahkam ve farzlar hususunda tevkiftir. Taberi bunun takvim ve tâlim mânâsına geldiğini söylemiştir. Bu takdirde Hz. Sa'd : «Sonra Benî Esed kabilesi bana İslâm'ı öğretmeye kalkıştı.» demek istemiştir.
İslâmda ta'zir : Te'dib ederek takvin yâni terbiye suretiyle doğrultmak mânâsına gelir ki, azarlamaktan başlıyarak icâbına göre dövmek, hapsetmek, sürgüne göndermek ve idam etmek surelleriyle icra olunur.
Hadîs-i şerif ashab-ı kiramın Allah'a tâat yolunda gösterdikleri zühd, kanaat ve sabra delildir.

14- (2967) Bize Seyhan b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) Bize Süleyman b. Muğîra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b Hilâl, Hâlid b. Umeyr El-Adevî'den rivayet etti. (Şöyle demiş) : Bize Utbe b, Gazvân hutbe okudu. Allah'a hamdu sena etti Sonra şunları söyledi:
— Bundan sonra (malûm ola ki) dünya geçici olduğunu bildirmiş ve sür'atle geçip gitmiştir. Ondan kabın dibinde kalan ve sahibi içen kalıntı gibi, bakıyyeden başka bir şey kalmamıştır. Hiç şüphe yok ki, siz dünyadan zevali olmayan bir diyara intikal edeceksiniz. O halde elinizde olanın en hayırlısı ile intikal edin. Bize söylendiğine göre Cehennemin kenarından bir taş atılacak. Taş yetmiş yıl cehenneme düşecek, dibine eremiyecektîr. Vallahi cehenneme doldurulacaksınız. Buna şaştınız mı? Filhakika bize anlatıldığına göre, cennet kapılarından her iki kanadın arası kırk yıllık mesafedir. Cennetin üzerine gün gelecek izdihamdan kapıya kadar dolacaktır. Ben kendimin ResıîKtllalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e beraber bulunan yedi kişinin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Hattâ dudaklarımız yara oldu. Ben bir örtü buldum da onu yararak kendimle Sa'd b. Mâlik[1] arasında taksim ettim. Yansıyle kendim sarındım, yarısıyle de Sa'd sarındı. Bugün ise bizden hiç birimiz yoktur ki, şehirlerden birine vali olmasın. Ben nefsim hakkında büyük, Allah indinde küçük olmaktan Allah'a sığınırım. Gerçekten hiç bir Peygamberlik yoktur ki, neshedilmemiş akıbeti saltanata müncer olmasın. Sizler yakmda haber alacak ve bizden sonra gelecek valileri tecrübe edeceksiniz.

(...) Bana tshak b. Ömer b. Selit de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muğıra rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd b Hilâl, Hâlîd b. Umeyr'den rivayet etti. Bu zât câhiliyyet devrine yetişmiştir, (Demiş ki) : Utbe b, Gazvân hutte okudu. Kendisi Basra valisi idi...
Ve râvî, Seyhan'ın hadîsi gibi nakletmiştir.

15- (...) Bize Ebû Küreyb Mulıamıned b. Alâ' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bİze VckİI', Kurra b. Ilâ'ıd'den, o da Hum ey d b Hilâl'den, p 3a Hâlid b. TJmeyr'dcn naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Beri Uthe b. Gazvâ!'i şunu söylerken işittim :
— Gerçekten kendimin Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlemj'lç birlikte bulunan yedi kişinin yedincisi olduğumu gÖrmüşümdür. Huble yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Hattâ dudaklarımız yara oldu.

16- (2938) Bize Muhamnıed b. Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Süheyl b. Ebî Sâlih'den, b da babasından, c da Ebû Hürey'-te'den nak'en rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ashab :
— Yâ Resûlallah! Biz kıyamet gününde Uabbimizi görecek miyiz? diye sordular.
«Oğle zamanında bulut içinde değilken güneşi görmek husûsurJda bİr-bİrinizle itişip kakışıyor musunuz?» dedi. Ashab:
— Hayır! cevâbını verdiler.
«Yâ Bedir gecesinde bulut içinde olmayan ayı görmek hususumda bir-birinizle İtİşîr misiniz?» dedi. Ashab (yine) :
— Hayır! cevâbını verdiler.
«O halde nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim1 ki, siz Rabbinizi görme hususunda ancak bu ayla güneşden birini görmek İçin İtiştiğiniz gibi İtişeceksiniz. Teâlâ Hazretleri kulun karşısına çıkarali :
— Ey filân, ben sana İkram etmedim mi? Seni reis yapmadım mı? Sana zevce vermedim mİ? Sana at ve develeri musahhar kılmadım mı? Reislik yapmana, ganimet malının dörtte birini almana müsaade etmedim mi? diyecek. O da :
— Hay hay (ettin) cevâbını verecektir. Teâlâ Hazretleri :
— Yâ bana kavuşacağını aklından geçirdin mî? diye soracak. Kut .
— Hayır! cevâbını verecektir. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri : Işte ben de senin benî unuttuğun gibi, seni unutuyorum, diyecek. Sonıfa ikinci kulun karşısına çıkarak :
— Ey filân! Ben sana ikram etmedim mi? Seni reis yapmad-m mı? Sana zevce vermedim mİ? Atları ve develeri sana musahhar ktlmadfm m:? Reislik yapmana ve ganimetin dörtte birini almana müsaade etmedim mi? diye soracak. O da :
— Hay hay (ettin) Yarabbi! cevâbını verecek.
—' Bana kavuşacağını hiç aklından geçirdin mi? diyecek. Kul :
— Hayır! cevâbını verecektir. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri :
— İşte ben de senin benî unuttuğun gibi, seni unutuyorum, diyecek. Sonra üçüncü kulun karşısına çıkarak, ona da bunun mislini söyleyecek. Fakat o kul :
— Yâ Rabbi! Ben Sana, Senin Kitabına ve Peygamberlerine İnandım; namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim, diyecek ve olanca gücüyle hayıı senasında bulunacak. Teâlâ Hazretleri :
— Öyle ise şuraya! buyuracaktır. Sonra kendisine :

— Şimdi sana şahidimizi göndereceğiz, denilecektir. Kul kendi ken dine : Aceb bana şâhîdlik yapacak bu zât kimdir? diye düşünecek, faka ağzına mühür vurulacak; uyluğuna, etîne ve kemiğine :
— Konuş! denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun amelini söyle yecektir. Bu ona kendi nâmına bir özür bırakmamak içindir. İşte bu münâ fiktır. Allah'ın hısımına uğrayacak olan da budur.»

17- (2969) Bize Ebû Bekir b. Nadr b. Ebi'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana EbıVnNacIr lîâzim b. Kaâsmı rivayet ettî (Dedi ki) : Bize Ukeydu'lah El-Eşcaî, Süfyan-i Sevrî'den, o da Ubeydeî-Müktib'den, o da Fudayl'den, o da Şa'bî'den, o da Enes b. Mâiik'den naklen rivayet etti.
(Şöyle demiş) : KesûlüMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Güldü. Ve :
«Niye gülüyorum, biliyor musunuz?» dedi. Biz :
— Allah ve Resulü hİlir, cevâbını verdik. Şöyle buyurdular : «Kulun RcıbbİsiyIe konuşmasına gülüyorum.
— Yâ Rabbi! Sen beni zulümden korumadın mı? diyecek. Teâlâ Hazretleri :
— Evet korudum, buyuracak. Kul :
— Ama ben kendime benim tarafımdan bir şâhid getirilmesinden başka bir şeye razı değilim, diyerek. Teâlâ Hazretleri de :
— Bugün sana "ek şâbid olarnk nefsin, çok şâbid elarak da kiram-ı kâtibin fmelok'er!) kâf:dir. Buyuracak ve ağzına mühür vurulacaktır. Müte-âk'ben uzuvlarına, konuş, denilecek. Onlar da bunun amellerini söyleyecektir. Sonra konuşmak hususunda serbest brraktlacak ve :
— Sizler uzak olun, ırak olun! Ben ancak sizin için mücâdele ediyordum diverekîır.»
Kulların Allah Teâlâ'yı görmesi meselesi iman bahsinde geçmişti. Hadîs-i verirdeki «fül» tâbiri «füîaıı» kelimesinin murahhamıdır.. Kelime münâda olduğu için terhım yapılnvş yani; sonu atılmıştır. Aslı «vâ fülânı>'dır. Ancak bu terhim kaide hârici yapılmıştır. Maamafih Kaadî Iyâz'in jgvâvetine göre «fiil» kelimesi, fülân mânâsına gelen ayrı bir lügattir diyenler de olmuştur. Yine Kaadî Iyâz'a göre Teâlâ Hazretlerinin kuluna: «Ben seni reis yapmadım mı? Sana ganimetin dörtte birini vermedim mi? ilâh...:> buyurmasından murad : «Seni hiç bir meşakkate düçâr etmeden rahat yaşatmadım mı? demektir.
Ganimetin dörtte birini almak câhiliyyet hükümdarlarının âdeti idi. Dünyada bunca nimetlere nail olmuşken, Allah'ını hatırlamadığı külün itirafı ile meydana çıkınca Teâlâ Hazretleri:
«Öyle ise bugün ben de seni unutuyorum.» diyecektir. Birçok defalar gördüğümüz vecihle Teâlâ Hazretleri hakkında unutmak, hatırlamak gibi şeyler muhal olduğu için, bu cümlenin mânâsı: «Ben de sana rahmetimi men ediyorum.» şeklinde te'vil olunmuştur.
îman iddiasında bulunan üçüncü kula :
«öyle İse şuraya!» Duyurulmasının mânâsı: «Sen şuraya ayrıl bakalım, bir de uzuvlarına soralım. Senin hakkında onlar ne gibi şehâdette bulunacaklar...» demektir. Neticede bütün azası aleyhine şehâdet edecek, böylece yalancılığı ortaya çıkacak, Allah'ın azabına düçâr olacaktır.

18- (1055) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fudayl, o da Umara b. Ka'kâ'dan, o da Ebí ZürVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah m! ÂH Muhammed'in rızkrn: yetecek kadarcık ver!» diye duâ ettiler.

19- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Amru'n-Nâkıd, Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Biz Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Umara b. Ka'kâ'dan, o da Ebû Züradan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allahım! Âli Muhammed'in rızkını yetecek kadar ver!» diye dua ettiler.
Amr'm rivayetinde :
«Allahım! R:zık ver!» denilmiştir.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Saîd Eİ-Eşecc de rivayet etti. (Dedi ki) : 3ize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) ; Ben A'meş'i, Umar b. Ka'kâ'-dan bu isnadla rivayet ederken dinledim. O : «Kût» yerine «kefâf» demiştir.
20- (2970) Bize Züheyr b. Harb ile İshak h. İbrahim de rivayet ettiler. (İshak : Ahberanâ; Züheyr ise : Haddesenâ tâbirini kullandı, Dedi ki) : Bize Cerir Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Âli Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi Medine'ye geleliden vefatına kadar, üç gece arka arkaya buğday yemeğinden doya doya yememişlerdir.»

21- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeyhe ile Ebû Küreyb ve İshak b. İbrahim rivayet ettiler. (İshak : Ahberanâ; ötekiler Haddesenâ tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da ÂİŞe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göçüp gidinceye kadar üç gün arka arkaya buğday ekmeğinden doya doya yememiştir.»

22- (...) Bize Muhammed b. Müscnııâ ile Muhammed b. Beşşâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. i(Dedi ki) : Bize Şu'be, Ebû İshak'dan rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Abdurrah-man b. Yezid'i, Esved'den, o da

ÂİŞe'den naklen rivayet ederken dinledim ki, Âişe şöyle demiş :
«Âli Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tâ Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ruhu kabzediiinceye kadar, İki gün arka arkaya arpa ekmeğinden doya doya yememiştir.»

23- (...) Bize Ehû Bekr b. Ebî Şeybc rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Veki', Süfyan'dan, o da AbdıvrraJvman b. Abis'ti en, o da babasından, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Âli Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç geceden Fazla buğday ekmeğinden doya doya yememişlerdir.»

24- (...) Bize Ebü Bekr b. Ebû Şeyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bİzc Hafs b. Gıyâs, Hişam b. Urve'den, o da babasnuhm naklen rivayet ettî. (Demiş ki) : Âişe şunu söyledi:
«Âli Muhammed (SaliaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisi göçüp gidinceye kadar, üç gece buğday ekmeğinden doya doya yememiştir.»

25- (2971) Bize Ebû Kûreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Mis'ar'dan, o da Hilâl b. Humeyd'den, o da Urve'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Âli Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki gün buğday ekmeğinden doya doya yememiştir. İki günün biri mutlaka kuru hurma olmuştur.»

26- (2972) Bize Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atde Süleyman rivayet etti. Amr dedi ki: Bize Yahya b. Yeman da Hişam tlrve'den, o da babasından, o da Aişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle iemiş) :
«Hakîkaten biz Â1i Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bazen) bir ay ateş yakmadan dururduk. Nafakamız ancak kuru hurma ile su idi.»

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme ile İbnû Nümeyr, Hişâm "h Urve'den bu isnadla : «Hakikaten biz dururduk...» diye rivayet ettiler. O Âli Muhammedi anmamıştır.
Ebû Küreyb İbnü Nümeyr'den rivayet ettiği hadîsinde : «Meğer ki, bize bir parçacık et gelmiş ola...» cümlesini ziyâde etmiştir.

27- (2973) BİZe EbÛ Küreyb Muhammed b. A'â' b. Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişam'dan, o da babasından, o da Aişe'-flen naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etti. Halbuki benim rafımda canlının yiyeceği bir şey yok. Yalnız bir rafımda bir parçacık arpa vardı. Ondan uzun zaman yedim. Nihayet onu ölçtüm de tükendi.»

28- (2972) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l* Aziz b. Ebî Hazım babasından, o da Yezid b. R uman'd an, o da Urve'den, o da Aişe'den naklen rivayet etti ki, şöyle dermiş:
«Vallahi ey kız kardeşim oğlu! Biz hilâli görüyorduk, sonra (başka) hilâli, sonra (başka) hilâli, iki ayda üç hilâl görüyorduk da, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem; 'in evlerinde ateş yakılmazdı.» . Urve demiş ki, ben :
— Ey teyze, o halde sizin maişetiniz neydi? diye sordum.
«— İki siyah (yâni) kuru hurma ile su! Şu kadar var ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ensardan bir takım komşuları vardı. Onların da sağmalları vardı. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ç sütlerinden gönderirler; o da bize içirirdi.» dedi.

29- (2974) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Sahr, Yezid b. Ab-diîlah b. Kusayt'dan naklen haber verdi. H.
Bana Harun b. Saîd de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Sahr, İbnû Kusayt'dan, o da Urve b. Zübeyr'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aişe'den, naklen haber verdi. (Şöyle demiş) :
«Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir günde »ikî defâ doya doya ekmek ve zeytinyağı yemeden vefat etti.

30- (2955) Bize Yalıya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvud b. Abdlrrahnian El-Mckkî El-Attâr, Mansûr'dan, o da annesinden, o da Âişe'den nakl:n haber verdi.
Bize Saîî b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Davud b, Abdirrahnıan El-Attâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mansûr b Abdirrahman El-Harcbî, an ıcsi Safiyye'den, o da Âişe'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhlve Sellem) insanlar iki siyaha (yâni) kuru hurma ile suya doydukları vakit vefat etti.»

31- (...) lîana Mıihammcd b. Müseıınâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurraîmıan, Süfyan'chuı, u da Mansûr b. Safiyye'den, o da annesinden, o da Âişe'den naklen rivayet etti (Şöyle demiş) :
«Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), vefat etti. Biz iki siyaha (yâni) su ile kuru hurmaya doymutuk.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Eşcaî rivayet etti. II.
Bize Nasr b. Alî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. Her iki râvi Süfyan'dan bu isnadla rivayet etmişlerdir.

Şu kadar var ki, bunların Süfyan'dan rivayet ettikleri hadîsinde :
«Biz, iki siyandan doya doya yememişîik.» cümlesi vardır.

32- (2976) Bize Muhammed b. Abbâd üe İfcnû Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Mervaıı (yâni; El-Fczârî) Yezid'dcn (bu zât İbnû Keysan'dır), o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
«Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, (ibnû Abbâd Ebû Hüreyre'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, demiştir.) Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar ailesini üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle doyurmarruştır.»

33- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Yezid b. Keysan'dan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû Hüreyre'yi parmağıyle tekrar tekrar işaret ederek:
«Ebû Hüreyre'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî, NebiyyuJlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyadan ayrılıncaya kadar kendisi ve ailesi bir bir arkasına üç gün buğday ekmeği yememişlerdir.»

34- (2977) Bize Kuteybe b. Saîd ile Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Ebû'I-Ahvas, Simâk'den rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Nu'man b. Beşîr'i şunu söylerken işittim:
«Siz dilediğiniz müddeîçe yiyecek ve içecek içinde değil misiniz? Gerçekten ben Peygamberimiz (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'\ karnını doyuracak kadar kötü hurma bulamadığın: gördüm.» derken işittim.
Kuteybe «bîhî» kelimesini anmamıştır.

35- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etli, (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mülâî haber verdi. (Dedi ki) : Bize İsrail rivayet etti. Her iki râv Simâk'den bu is-nadla bu hadîsin mislini rivayet etmişlerdir. Züheyr'in hadîsinde:
«Ama siz kuru hurma ile kaymağın çeşitlerinden başkasına razı olmuyorsunuz.» ziyâdesi vardır.

36- (2978) Bize Muhanınıed b. Müsennâ ile İbnû Beşşâr rivayet ettiler. Lâfız İhnû Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Şu'be, Simâk b. Ilarb'dcn rivayet etti. (Demiş ki) : Nu'maıı'ı hutbe okurken dinledim. Şunu söyledi. Ömer insanların dünyadan pide ettiklerini andı da, şöyle dedi:
«Gerçekken ben Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı bütün gün kıvranıyor, karnını doyuracak kötü hurma bulamiyorken gördüm.»

37- (2979) Bana Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Şerh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hani haber verdi, o da Ebû Abdirrahman El-Hubuliy'i SöyIe derken işitmiş. Ben Abdullah b. Amr b. Âs'dan dinledim Ondan bir adam dilen»., muhacirlerin fakirlerinden değil mîyi»? demiş,. Bunun üzerine Abdullah ona
— Senin kendisine sığınacak karın var mı? diye sordu. Adam:
__ Evet! cevâbım verdi.
— Oturacak evin var mı? dedi. (Yine) :
— Evet! cevâbım verdi. Abdullah :
_ Öyle ise sen zenginlerdensin, dedi. Adam :
— Benim bir hizmetçim de var! dedi. Abdullah: O halde sen kırallardansm, dedi.

(...) E u Abfîurrahman dedi kî : Ben yanında bulunduğum halde Abdullah b.,Amr b. Âs'a üç kişi geldiler. Ve:
— Yâ Ebâ Mu'ıammed! Vallahi biz hiç bir şeye Uâdir değiliz. Ne nafakaya, ne hayvana, ne de eşyaya! dediler. Abdullah onlara :
— Ne istiyorsunuz? İşitirseniz bize müracaat edersiniz. Biz de size Allah'ın başınızı çözeceği şeyleri veririz. İsterseniz hâlinizi Sultana anlatırız. Dilerseniz sabredersiniz. Çünkü ben îlesulüllah (Sallallahu A'eyh: ve Sellem)'i:
«Şüphesiz ki, muhacirlerin fakirleri kıyamet gününde cennete zenginlerden kırk yıl önce gireceklerdir.» buyururken işittim, dedi. Üç zât: — Öyleyse sabrederiz; hiç bir şey istemeyiz, dediler. Bu hadîsin Ebû Hureyre rivayetlerini Buhârî «Kitâ-bu'r-Rikâk» ve «Kitâbul-Et'ime»'de; Hz. Âişe rivayetlerini dahi «Ki-tâbu'1-Hibe», «Kitâbu'r-Rikâk» ve «Kitâbu'l Et'ime»'rîe tahric etmiştir.
Kut ve kefâf aynı mânâya gelen kelimelerdir. İkisi de israf yapmadan yetecek mikdar yiyecek demektir.
Âli Resûlillah'dan murad; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevceleridir. Bu kelimeden bazan bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de kastedilir. Görülüyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ailesi efradı üç günden fazla arka arkaya buğday veya arpa ekmeği bulamadan geçirir, hiç bir zaman tıkabasa karınlarını doyurmaz. Aylarca bacalarının tütmediği olur, yâni; evlerinde yemek pişirmezmiş. Tabiî ki, bu onların yoksulluklarından değil, hudutsuz cömertliklerinden idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi malından zevcelerinin senelik nafakasını ayırır, fakat cömertliğinden bu nafaka senenin yarısı gelmeden biterdi. En ucuz ve kolay bulunan nafaka kuru hurma olduğu için günde iki öğün yemek yerlerse, bunun biri mutlaka kuru hurma olurdu. Kuru hurmaya siyah denilmesi, ekseriyetle Medine'nin hurmaları siyah renkli olduğundandır. Suya da tağlîb tarikiyle siyah denilmiştir. Aksi takdirde suyun rengi yoktur.
Hz. Âişe'nin:

«Biz kuru hurma ile sudan karnımızı doyurmaya başladığımız vakit ilâh...» sözünden murad: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de karnını doyurmaya başladı, demektir. Karınlarını doyurdukları gıda kuru hurma idi... Bu hal Hayber'in fethinden itibaren başlamıştı ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bundan sonra ancak üç sene yaşamıştır. Karınlarını doyuran gıda ancak kuru hurma ise de, tokluğun tamamı su ile olduğundan Aişe (Radlyallahü anim) gıda namına kuru hurma ile suyu zikretmiştir. Bu hadîsler Ümmehâtı mü'minin ile diğer sahâbe-i kiramın da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte dünya metâma kıymet vermediklerine ve başkalarım kendilerine tercih ettiklerine delildirler. Rivayetlerin bâzıları bir kimsenin fakru hâlini zenginledikten sonra zikrderek Allah'ın nimetlerini başkalarına da hatırlatmanın caiz olduğuna işaret etmektedir.

1- «Kendilerine Zulmedenlerin Meskenlerine Girmeyin Ağlayarak Girerseniz O Başka!» Hadisi Babı

38- (2980) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Alî b. Hu-cur, toptan İsmail'den rivayet ettiler. İbnû Eyyub (Dedi ki) : Bize İsmail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Dinar haber verdi. Ki, Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işitmiş. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Hıcrlılar hakkında ;
«Şu azab gören kavmin üzerine girmeyin. Ancak ağlayarak girerseniz o başka! Eğer ağlar halde değilseniz, onların basma gelen sizin başınıza da gelmemesi İçin yanlarına girmeyin!» buyurdular.

39- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, İbnû Şihab'dan naklen haber verdi. Kendisi Hicrî (yâni) Semûd kavminin meskenlerini anlatıyormuş. Salim b. Abdillah demiş ki: Gerçekten Abdullah b. Ömer şunları söyledi : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile birlikte Hıcra uğradık. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bize:
«Kendilerine zulmedenlerin başına gelenler, sizin başınıza da gelmesinden korunmak için onların meskenlerine girmeyin! Ancak ağlayarak girerseniz o başka!» buyurdu. Sonra hayvanını sürdü ve sür'atle giderek o yeri arkasında bıraktı.

40- (2981) Bana Hakem b. Musa Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şuayb b. İshak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâü'den naklen haber verdi. Ona da Abdullah b. Ömer haber vermiş ki: Cemaat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)ile birlikte Hıcra (yâni; Semûd) kavminin toprağına inmişler de, oranın kuyularından su çekmişler. Ve o su ile hamur karmışlar. Derken Kcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çektikleri suyu dökmelerini, hamuru da develere yem yapmalarını emir buyur muş. Onlara dişi devenin gittiği kuyudan su çekmelerini emretmiş.

(...) Bize İshak h. Musa EI-Ensârî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. lyâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ubeydullah h isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Şu kadar var ki o: «Kuyularından su çektiler de onunla hamur kardılar.» demiştir.
Bu rivayetleri Buhâri «Kitâbu's-Salât» ile «Kitâbu'l-Enbiya»'da tahric etmiştir.
Hicr : Semûd kavminin yaşadığı yerlerdir. Ki Şam'la Medine arasına düşer. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordusuyla Tebûk gazasına giderken buradan geçmiş ve Allah'ın hışmına uğrayarak helak olan bu kavmin memleketine uğramayı ashabına yasak etmiş, oraya girerlerse ağlayarak girmelerine müsaade buyurmuştu. Semûd kavmi Salih (Aleyhısselâm)'m ümmetidir. Bunlar Hz. Sâlih'e isyanları sebebiyle Allah'ın gazabına uğrayarak helak olmuşlardı. Re-r.ûlüllah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem) Ümmetinin de bu yere girerlerse bir musibete duçar olurlar endişesiyle oraya girmelerini yasak etmiş, mutlaka girmek icab ediyorsa ağlamalarını emir buyurmuştu. Bunun sebebi ağlamanın düşünüp ibret almaya müncer olmas;dır. Ağlamayı emir âdeta ibret almayı emir gibidir. Böyle bir kavmin yurtlarından geçerken onların hallerini düşünmemek ve ibret almamak ihmalkârlık hususunda onlara benzemek olur. Ve bilmelice kalb katılaşır, onların amellerini işleyerek akıbetlerine uğramak mümkündür.
Bu hadîsler murakabeye zâlimler diyarından geçerken, onlardan ibret almaya teşvik etmektedirler. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzdelife'den Mîna'ya dönen hacıların Muhassir vadisinden geçerken sür'atle yürümelerini emir buyurmuştu. Çünkü Astı abı Fil denilen Ebrehe ordusu burada helak edilmişti. Binâenaleyh böyle yerlerden geçerken murakabeye ve tefekküre dalarak, Allah'ın hışmından korkmak, ağlamak ve orada helak olanlardan ibret alarak Allah'a sığınmak icab eder. Hadîs-i şerifte bundan maada şu fâi-deîer vardır :
1- Hıcr kuyularının sularını kullanmak memnudur. Bundan yalnız deve kuyusu müstesnadır.
2- Bu kuyuların suyu ile karılan hamur hayvanlara yedîrilir.
3- İnsana menedilen bir yiyecek hayvana yem olarak verilebilir.
4- Zâlimlerin su kuyularından kaçınmalı, sulehamn kuyularından su alarak teberrük etmelidir.

2 — Dul Kadına Yoksul ve Yetime İyilik Babı

41 — (2982) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Sevr b. Zeyd'den, o da Ebû'l-Gays'dan, o da Ebû ÎIü-reyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. (Şöyle buyurmuşlar) :
«Dul ve yoksul için çalışan kimse, Ailah yolunda cihad eden gibidir. — Zannederim şöyle de buyurdu— Ve fütur getirmeden nemez kılan, bırakmadan oruç tutan gibidir.»

42- (2983) Bana Züheyr b. Karb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İshak h. İsa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Sevr b. Zeyd Ed-

Dîlî'den rivayet etti, (Demiş ki) : Ben Ebû'l-Gays'i, Ebû Hureyre'den naklen rivayet ederken dinledim. (Dedi ki): Kesûlüllah (Sallallahü Aleyh ive Sellem)'.
«Kendinin veya başkasının olsun yetime bakan kimse ile ben, cennette şunlar gibiyiz.» buyurdular. Ve Mâlik şehâdet parmağı ile orta parmağa işaret etmiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Edeb» ve «Kitâ"bu'n-Nafakâi»'da; Tirmizî «Kitâbu'l-Bir»'de; Nesâî «Kitâbu'z-Zekât»'da; İbnı Mâce «Kitâbu't-Ticârat»'da muhtelif râvîerden tahric etmişlerdir.
Ermele, kocasız kadın demektir. Evvelce evlenmiş veya evlenmemiş olması müsavidir. Bâzıları kocasından ayrılan dul kadın mânâsına geldiğini söylemişlerdir. îbnû Kuteybe bu kelimenin İrmalden alındığmı söyler. İrmal, kocası olmadığı için fakir düşmek, yiyeceği bitmek mânâsına gelir.
Kâfil : Tekeffül eden, yiyecek giyecek ve terbiyesine bakan dernektir. Yetime bakan kimse ister kendi malından, ister şer'î bir vilâyet dolayı-siyl yetimin malından harcasın hadîs-i şerifte va'dedilen fazilete nail olacaktır.
Kendi yetiminden murad; yetimin dedesi, annesi, ninesi, kardeşi, kız kardeşi, halası, teyzesi, amcası ve dayısı gibi yakınlarıdır. Başkasının yetimi ile akraba olmayanlar kastedilmiştir.

3 — Mescid Yapmanın Fazileti Babı

43- (533) Bana Harun b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. îsa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibnû Vchb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Amr (Bu zât İbnû Hâris'dir) haber verdi. Ona da Bükeyr rivayet etmiş, ona da Âsim b. Ömer b. Katâde rivayet etmiş ki, kendisi UbeyduIIah EI-Hav-lânî'yi rivayet ederken dinlemiş. UbeyduIIah Osman b. Affân'ı Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeitemJ'in mescidini yaptığı sırada hakkında halkın dedikoducu ânında dinlemiş. Osman şöyle demiş : Siz gerçekten çok konuştunuz. Halbuki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim bir mescid bina ederse — Bükeyr demîş ki : Zannederim onunla Allah'ın rızâsını taleb ederek dedi— Allah ona cennette bu mescidin mislini bina eder.» buyururken işittim.
Harun'un rivayetinde :
«Allah ona cennette bir ev bina eder.» cümlesi vardır.

44- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Müsennâ ikisi birden Dahhâk'den rivayet ettiler, İbnû Müsennâ dedi ki: Bize Dahhâk b. Mnhled rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdu'l-Hamîd b. Ca'fer haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam, Mahmud b. Lebid'den rivayet etti ki, Osman b. Affan mescidi bina etmek istemiş de, halk bunu hoş görmemiş, onu olduğu gibi bırakmasını istemişler. Bunun üzerine Osman : Ben Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Her kîm Allah için bir mescid bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin mislini bina eder.» buyururken işittim, demiş.

(...) Bize bu hadîsi îsbak b. İbrahim EI-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) ; 'Bize Ebû Bekr El-Hafî ile Abdu'l-RIelik h. Sabbâ ikisi birden Abdu'l-Hanıid b, Ca'fer'den bu isnadla rivayet ettiler. Yalnız onların hadîsinde :
«Allah ona cennette bir ev bîna eder.» cümlesi vardır.
Bu hadîsi Buhârî Kitâbu's-Salat»'da tahric etmiştir.
Hadîs-i şerif kitabımızın rnescidler bahsinde geçmişti. Nevevî diyor ki: «İhtimal mescidin cennetteki misli mikdâr ve mesaha itibariyledir. Lâkin birçok ziyâdeler ilâvesiyle dünya evinden daha nefis olacaktır. Maamafih dünya evinden mesaha itibariyle daha büyük ve daha şerefli olması ve sâdece isim itibariyle misli denilmesi de muhtemeldir.'
Übbî : «Hz. Osman'ın mescide sadece ilâve yaptığı halde bu hadîsle istidlal etmesi ilâvenin de mescid yapmak hükmünde olmasındandır.» demiştir.

4- Yoksullara Sadaka Vermek Babı

43- (2934) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfız Ebû Bekr'hıdır. (Dediler ki) : Bize Yezid b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize. Abdü'l-Aziz b. Ebî Seleme, Vehb b. Keysan'dan, o da Ubeyd b. Ümeyr El-Leysi'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamîrer (Saüailahii Aleyhi ve Sc]iem}'den naklen rivayet etti. Şöyle buyurmuşlar:
«Bir adam sahra bir yerde iken bulut içinde : Filânın bahçesini sula! diye bîr ses işitmiş. Derken o bulut giderek suyunu bir taşlığa boşaltmış. Bir de ne görsün, o sel yollarından biri bu suyun hepsini almış. Adam suyu takib etmiş. Bakmış kî, bir adam kalkmış, bahçesinde suyu bel küreğİyle çeviriyor. Ona :
— Ey Allah'ın kulu, senin adın nedir? dîye sormuş. O da :
— Filândır, diyerek bulut içinden işittiği ismi söylemiş. O da buna :
— Ey Aîîah'm kulu, benim adımı niçin soruyorsun? demiş. Beriki :
— Ben şu suyu indiren bulutta bîr ses işittim : Filânın bahçesini sula! diye senin İsmini söylüyordu. Bu bahçe hususunda ne yapıyorsun? demiş. Bahça sahibi :
— Madem ki, böyle diyorsun (söyleyeyim). Ben bu bahçeden çıkana bakar da onun üçîe birini tasadduk eder, üçte birini çoluk çocuğumla ken-dİm yerim, üçte birini de bahçeye iade ederim, demiş.»

(...) Bize bu hadîsi Ahmed b. Abdete'd-Dabbî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abeîırl-Aziz b. Ebî geleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Keysan bu isnadla rivayet etti. Yalnız o :
«Üçte birini de yoksullara, dilencilere ve yolcuya ayırırıma, demiştir.

«Tenahba», kasdetti demektir. Harra siyah taşlı yerdir. Şerce taşlık-lardaki sel yoludur. Hadîs-i şerif sadaka vei-menîn yoksullara ve yolculara ihsanda bulunmanın ve İnsanîn kendi elinin emeğinden yiyip coîu-ğuna çocuğuna da ondan yedirmenin faziletine delildir.

5- Ameline Allah'dan Başkasını Ortak Eden Kimse Babı (Bir Nüshada Riyanın Haram Kılınması Babı Denilmiştir)

46- (2985) Bana Züheyr b. Harb rivayet elti. (Dedi ki) : Bize İsmail b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavh b. Kaâsım Alâ' b. Abdir-ralıman b. Ya'kub'dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen îıa-ber verdi. (Demiş ki) : Rcsûlüllalı (SaUaîlahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdular :
«Allah Tebâreke ve Teâfâ : Ben ortakların şirkten en gânisiyîm. Her kim bir ame! işler, onda benimle birlikte başkasını ortak eylerse, onu şİr-kiyle başbaşa bırabnm, buyurdu.»

47- (2986) Bize Ömer h. Hafs b. Gıyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, İsmail b. Sümey'den, o da Müslim EI Batîn'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim amelini işitiirirse; Allah onu işittirir. Ve her kim riyâ yaparsa, Allah onun iç yüzünü meydana çıkarır.» buyurdular.

48- (2987) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Süfyan'dan, o da Seleme b. Küheyl'den nakler rivayet etti. (Demiş ki) : Ben Cündeb El-Alakî'den dinledim. (Dedi ki) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim (yaptığını) işittirirse, Allah o kimseyi işittirir. Ve her kim riya yaparsa, Allah da onun içyüzünü meydana çıkarır.» buyurdular.
(...) Bize İshak b. İbrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mülâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân bu isııadla rivayet etti ve «Ondan başka hiç bir kimseyi Resûlüllah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu derken, işitmedim...» cümlesini ziyâde etti.

(...) Bize Saîd b. Amr El-Eş'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Velid b. Harb'dan naklen haber verdi. (Saîd dedi ki Zannederim îbnû Haris b. Ebî Musa dedi.) Demiş ki: Ben Seleme b. Küheyl'den dinledim. (Dedi ki) : Ben Cündep'dei dinledim. (Ondan başka hiç bir kimseyi Resûlüllah (SullaUahü Aleyhi ve Seilem)'den dinledim derken işitmedim.) Ben (Sülhllahu Aleyhi ve Sellem) Ji şöyle buyururken işittim diyordu.
Râvi Sevr'in hadîsi gibi rivayet etmiştir.

(...) Bize bu hadîsi İbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize doğru söyleyen emniyetli Velid b. Harb bu isnadla rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâîm'r-Rikâk-'da tahric etmiştir.
Hadîsin ilk rivayetinden murad : «Benim şerik vesâireye ihtiyacım yoktur. Bir kimse bir şeyi hem benim için, hem başkası için yaparsa, ben onu kabul etmem. Benimle birlikte o işe kimi ortak yaptıysa, ona bırakırım,»'demektir. Yâni: Riya için yapılan amel bâtıldır. Sevabı yoktur. Sahibi günahkâr olur.
Diğer rivayetlerden murad : -Bir kimse bir işi başkaları işitsinler de onu takdir etsinler diye yaparsa Allah Teâlâ da kıyamet gününde onun bu hâlini mahşer halkına işittirir ve kendisini rezil rüsvay eder, demektir. Süm'a ile riya aynı mânâya gelirler. Dinen ikisi de yasak edilmiştir. Bu rivayetlere muhtelif mânâlar verilmiştir. Bâzıları : «Bir kimse başkalarının kusurlarını duyarak onları etrafa yayarsa Allah da onun kusurlarını meydana çıkarır.» demiş. Bir takımları: «Allah ona sevablarmı gösterir. Fakat kendisine hasret ve üzüntü olsun diye vermez.» mütalâasında bulunmuş. Daha başkaları : «Bir kimse yaptığı işle onu insanların işitmesini kastederse, Allah insanlara işittirir. Ve o işten kazancı da yalnız bu olur.» demişlerdir.

6- Bir Söz Konuşarak Onun Sebebiyle Cehenneme Düşmek Babı

49- (2988) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekr (yâni; İbnû Mudar) İbnû Hâddan, o da Muhammed b İbrahim'den, o da îsa b. Talha'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve ScLlc;n)'i şöyle buyururken işitmiş:
«Şüphesb kul bir söz söyier, onun sebebiyle cehenneme, doğuyla batı arasından daha uzağa iner.»

50- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. EM Ömer El-Mekkî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdu'1-Aziz Ed-Derâverdî, Yezic b. Hâd'dan, o da Muhammed b. İbrahim'den, o da İsa b. Tallıa'dan, o da Ehû Hüreyre'-den naklen rivayet etti ki: ResûÎüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Şüphesiz kul mânâsını düşünmeden bîr söz söyler. Onun sebebiyle cehenneme, doğu ile batı arasından daha uzağa düşer.» buyurmuşlar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'r-Rikâk»'da; Tirmizî «Kitâ-bu'z-Zuhd»'de; Nesâî «Kitabu'r-Rakâık»'da muhtelif râvilerden tahric etmişlerdir.
Hadîsin ikinci rivayetinden de anlaşılıyor kî, bir kimse nereye varacağını düşünmeden söylediği bir söz sebebiyle çok defa cehennemi boylayacaktır. Söylenen sö?:ün uzun veya kısa olması mühim değildir. Nevevî buna sultan ve kumandan gibi büyüklerin huzurunda kaçırılan sözü, zina iftirasını ve müslümana zarar verecek şekilde konuşmayı misâl vermiştir. Hadis-i

serîf dili korumaya teşvik etmektedir. İnsan konuşacağı zaman evvelâ düşünüp taşınmalı, konuşmasından bir fayda hâsıl olacaksa söylemeli, aksi takdirde susmalıdır.
Hükemâdan biri : «Allah Teâlâ insanda iki kulak, bir dil yaratmıştır. Tâ kî. işitmesi, konuşmasının iki misli olsun.* demiştir.

7- İyiliği Emredip Kendisi Yapmsysnon, Kötülükten Nehyehip Kendisi Yapanın Azabı Babı

51- (2989) Bize Yahya b. Yahya ile EM Bekr b. Ebî Şeybe, Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr, İshak b. İbrahim ve Ebû Küreyb rivayet ettiler, lâfız Ebû Küreyb'indir. (Yahya ile îshak: Ahberanâ; Ötekiler : Haddesenâ tâbirlerim kullandılar. Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'meş, Şakık'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Bana : Osman'ın yanına girsen de, onunla ko-nuşsan a! dediler. Ben de : Siz zannediyor musunuz ki, ben onunla yalnız size işittirdiklerimi konuşuyorum. Vallahi onunla ikimiz arasında ilk defa ben açnv.ş olmayı istemediğim bir şey açmaksızın konuşmuşumdur. Ben ResÛİüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kıyâmel gününde bir adam getirilerek cehenneme atılacak ve karnının barsaklan çıkacak. Onları eşeğin değirmen taşını döndürdüğü gibi döndürecek. Derken yanına cehennemlikler toplanacak ve : Ey füân, sana ne oldu? Sen iyiliği emir, kötülüğü men etmez miydin? diyecekler. O da : Evet! iyiliği emrederdim. Ama yapmazdım. Kötülükten nehyederdım. Ama yapmazd:m, diyecektir.» buyururken işittikten sonra, hana âmir olacak hiç bir kimse için, bu insanların en hayirlısıdır, demiyorum.

(...) Bize Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ccrir, A'meş'den, o da Ebû Vâil'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Üsâme b. Zeyd'in yanında idik. Bir adam : Osman'ın yanma girip onunla yaptığı şeyler hususunda konuşmaktan seni ne men'ediyor? dedi.
Ve râvi hadîsi yukarki gibi nakletmıştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitabu Bed'iî-îîalk» ve «Kit5bu'I-Fiten»'de tahric etmiştir.
Hz. Üsâme 'den istenilen şey Osman b. Affan (Radiyallahu anh) m yanma girerek halk arasında yayılan fitne ve bu fitneyi söndürmenin çâreleri hakkında onunla konuşmasaydı. Hz. Üsâme ashabın au isteklerine karşı siz benim Osman'la yalnız sizin huzurunuzda konuştuğumu sanıyorsunuz. Ben onunla bu hususu alenen konuşup yeni pir fitne kapısı açmaktan sa, ikimiz arasında gizlice konuştum, cevâbını vermiştir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den rivayet ettiği hadîsle de kötülükten men ederken, fitneyi körüklememek lâzım geldiği hususuna işaret etmiştir. Çünkü bir kimsenin âmirine karşı aşikâre itirazda bulunması cemaatın dağılmasına ve fitnenin daha çok büyümesine sebep olur. Hadîs-i şerif âmirlere karşı terbiye ve nezaketli davranmanın lüzumuna kendilerine yapılacak nasihatin nezâket dairesinde gizlice yapılması gerektiğine delildir. Fakat gizli nasihat kâr etmediği zaman hak zayi olmamak için ^şikâre söylemek de caizdir. Ulemadan bazıları buna kail olmuş, bir takımları kötülükten nehyin kalble olacağını söylemişlerdir. Hadîs-i şerîf cehennemin şiddetine de işaret etmektedir.

8- İnsanın Kendi Perdesini Yırtmaktan Nehyolunması Babı

52- (2990) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Hatim ve Abd b. Humeyd rivayet ettiler. (Abd bana rivayet etti, ötekiler bize rivayet etti tâbirlerini kullandılar. Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Demiş ki) : Salim şunu söyledi. Ben Ebû Hüreyre'yi §öyle derken işittim. Ben Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Selîem)'i:
«Ümmetimin hepsi affedilrnişîir. Yalnız açıktan açtğa günah işleyenler müstesna! Açık günahlardan biri de kulun geceleyin bir amel işlemesi, sonra Allah onu örtbas ettiği halde sabahiamasıdtr. Fakat kul : Ey filân! Ben dün şöyle şöyle yaptım, der4 Halbuki kendisi Allah onu örtbas ettiği halde gecelemişti. İşte RabbİÖrtbas etliği halde geceler sabahladığı vakit Allah'ın Örtbas ettiğini meydana çıkarır.» buyururken işittim.
Züheyr ichâr yerine cihar demiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kİtâ'bu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Bâzıları hadisdeki ichâr kelimesinin yanlış olduğunu iddia etmiş, «Doğrusu hicârdır...» demişlerse de Nevevî bunu kabul etmemiş. Her iki kelimenin doğru olduğunu ve ikisinin de kötü söz, ağza alınma-•yacak çirkin lâkırdı mânâsına geldiğini söylemiştir.
Mücâhir: İşlediği günahları bir marifetmiş gibi başkalarına anlatan kimsedir. Zamanımızda maalesef bu da moda olmuştur. Birçok edebsiz-Uklerin vasıtalarda, toplantı yerlerinde zerre kadar hicab duymadan yaptıkları zina, içki vesâir rezalet âlemlerini yüksek sesle anlattıkları her gün tesadüf edilen olaylardandır. İnşaallah hadîsdeki istisnayı yâni; bu ümmetin içerisinden yalnız kendilerinin affedilmeyeceklerini duyarlar da — imanlarından eser kaldıysa— yaptıklarına pişman olup, tevbe ederler.

9- Aksırana Teşmit, Esnemenin Keraheti Babı

53- (2991) Bana Muhammed b. AhdUlah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hars (bu zât İbnû Gıyas'dır), Süleyman Et Teymî'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selle m)'in yanında iki adam aksırdılar da birine teşmit yaptı, diğerine yapmadı. Teşmit yapmadığı adam :
— Filân aksırdi ona teşmitde bulundun, ben aksırdım bana teşmit yapmadın, dedi.
«Bu Allah'a hamdetti, fakat sen Allah'a hamdeîmedîn!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid yâni; El-Ahmer) Süleyman Et-Teymî'den, o da Enes'den, o da Peygamber [en naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

54- (2992) Bana Züheyr b. Harb ile Muhamnıed b. Abditfah b. Nümeyf rivayet ettiler. Lâhz Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Kaâsım b. Mâlik, Âsim b. KüleyVden, o da Ebû Bürde'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ebû Musa'nın yanına girdim Kendisi FadI b. Abbas'm kızının evinde idi. Aksırdim,' fakat bana teşmilde bulunmadı. Fadl'ın kızı aksırdı, ona teşmil yaptı. Derken anneme dönerek kendisine haber verdim. Ebû Musa annemin yanına gelince (annem ona) :
— Senin yanında oğlum aksırmış, ona ieşmitie bulunmamışsın. Fadl'ın kızı aksırmış, ona teşmit yapmışsın, dedi. Bunun Üzerine Ebû Mûsâ şunları söyledi:
— Gerçekten oğlun aksırdı. Ama Alialı'a hanıdetmedi. Ben de kendisine teşmit yapmadım. Fadl'ın kızı aksırdı, arkacığııdan Allab'a hamdetti. Ben de ona teşmitte bulundum. Ben Kesûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Biriniz aîcs:rdığt vakit Aüoh'a hamdederse, orsa teşmit yap;n. Allah'a lamdelmeise, ona teşmİîîe bulunmayın.» buyururken işittim.

55- (2993) Bize Muhammed b. AbdiIIah h. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ikrime b. Ammâr, Iyâs b. Seleme b. Ekvâ'<lan, o da babasından naklen rivayet etti. H.
Bize İshak b. İbrahim de rivayet elti. Lâfız onundur. (Dedi ki) : Bize Eîiû'n-Nadr HâşİM b. Kaâsım rivayet etti. (Dedi ki) Bize İkrime b. Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : îîana Iyâs b. Seleme b. Ekva' rivayet etti, ona da babası rivayet etmiş ki, kendisi Peygamber {Şailalluhü Aleyhi ve St'llf-'inJ'âcn dinlemiş. Bir aıîanı onun yanında aksımı iş da, ona yerhamü-kellah demiş. Sonra bir daha aksırmış, bunun üzerine Kesûlüllah (SuttaUaJıü Aleyhi ve Sellem):
«Bu adam zükkamlıdır.» buyurmuşlar.
Bu hadisi Buhâri «Kuâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Teşmit «Yerhamükeilah» demektir. Kelimenin aslı düşmanların şema-tasını gidermektir. Ve hayr duası mânâsında kullanılır. Tegmit yapan kimse karşmdakine düşmanlarının şamatasından kurtulması için dua etmiş gibidir. Yahut aksıran kimse Allah'a, hamdederse bizzat şeytanın şamatasını defettiği için bu isim verilmiştir. Termitin hükümlerini Kitâbu's-Selâm'da görmüştük. Onun meşru olduğu hususunda İcma'ı ümmet vardır. Zâhirî1erle Mâ1iki1er'den İbni Meryem 'e göre her işitene teşmit vâcibdir. Kaadî Iy âz, İmam Mâli k 'in meşhur olan mezhebine göre, teşmit farzdır, demiştir. Diğer ulemaya göre, teşmit vâcib değil, sünnet ve menduptur. Aksırdıktan sonra El-hamdülillah demeyen kimseye teşmit yapılmaz.
Hadîsin ikinci rivâyetiııdeki Fadl b. Abbâs'm kızından mu-rad;Ümmü Gülsüm 'dür. Vaktiyle Hz. Hasan'la evli idi. Ondan ayrıldıktan sonra Hz. Ebû Musa'1 - Eş'arî ile evlendi. O vefat edince İmran b. Ta1ha'ya vardı. Bilâhare ondan da boşandı ve Küfe 'de vefat etti.
Hadîsin üçüncü rivayeti nezle gibi bir hastalıktan dolayı aksıran kimseye yerhamükeilah denilmeyeceğine işarettir.

56- (2994) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Ali b. Hucut Es-Saîdî rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize İsmail (yâni; İbni Ca'fer) Alâ'-dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Esneme!: şeytandandır. Biriniz esnediği vakit, mümkün olduğu kadar «endini futsun!» buyurmuşlar.

57- (2995) Bana Ebû Gassan El-Mismaî Mâlik b. Abdi'I-Vâhid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bişr b. Mufaddal rivayet etti (Dedi ki) : Bize Süheyl b. Ebî Salih rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Ebû Saîdî Hudrî'nin bir oğlundan dinledim. (Dedi ki) Babam, babasından rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Sallallahit Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz esnediği vakit, eliyle ağzını tutsun. Çünkü şeytan girer.» buyurdular.

58- (...) Bizd Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü'l-Aziz Süheyl'den, o da Abdurrahman b. Ebî Saîd'den, o da babasından naklen rivayet etti jki, JlesvlülİIah.(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«BİrİniZ esnediği vakit, eliyle tutsun! Çünkü şeytan girer.»buyurmuşlar.

59- (...) Bana Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Süfyan'dan, o da Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da İbn Ebî Saîdî Hutl-rî'den, o da babasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namazda esnediği vakit, mümkün olduğu kadar kendini tutsun. ünkü şeytan girer*.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Osman b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Süheyl'den, o da balıasıyle İbni Ebî Saîd'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular...
Râvi Bişr ile Abdû'l-Aziz'm hadîsi gilii rivayette bulunmuşlardır.
Ebû Hüreyre rivayetini Buhârî «Kitâbu Bed-il-Halk»'-da tahric etmiştir.
Tesâüb: Esnemektir. Bunun şeytandan olması çene adalelerine dolan buharlardan neş'et ettiği ve nefse ağırlık, gaflet ve tenbellik verdiği içindir. Bütün bunlar şeytan vasıtasıyle olur. Zira nefse şehvetlerini zinetli gösteren odur. Bundan dolayı esnemek şeytana izafe edilmiştir. Esnemenin mümkün olduğu kadar önüne geçmek, ona sebep olan şeylerden sakınmakla olur. Esnemeye sebep yenilen, içilen şeylerle mideyi fazla doldurmaktır. Esnemeye tamamiyle mâni olmak elde değilse de, esnerken elle ağzı kapamak mümkündür. Onun için de emir buyurulmuştur. Bundan murad; şeytanın arzusuna manî olmaktır. Çünkü şeytan esneyen insanın suratını çirkinleştirmeye ve ağzından içeriye girmeye çalışır.

10- Çeşitli Hadisler Hakkında Bir Bab

60- (2996) Bize Muhammed b. Kâfî' ile Abd h. Humeyd rivayet ettiler. Abd Ahberanâ dedi, İbnû Râü' ise Iladdesenâ tâbirini kullandı. (Dedi ki) : Bize Abdûrrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Urve'den, o da Âişe'deıı nakler haber verdi. (Şöyle demiş) : Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Melekler nurdan yaratıldı. Cinler dumanlı alevden, ateşden yaratıldılar. Âdem ise size anlatılandan yaratıldı.» buyurdular.
Mâric : Ateşin siyahiyle karışmış alev demektir. Müslim sarihlerinden Übbî bunu dumanla karışık alev diye tarif etmiştir. Meleklerle cinlerin birbirlerinden farkları tâ hilkatlerinden başlar. Görülüyor ki, biri nurdan, diğeri dumanlı alevden yaratılmıştır. Bunlar insana-görünmemek hususunda birleşirlerse de, meleklerin masum cinlerin mükellef olması meleklerde yiyip içmek, evlenmek ve doğup ölmek gibi şeyler olmadığı halde, cinlerde bunların bulunması, cinlerin yerde yaşamaları gibi, birçok hususatta aralarında büyük farklar vardır. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Adem de size anlatılan şeyden yaratılmıştır.» buyurmakla, onun topraktan halkedildiğine işaret etmiştir.

11- Fare ve Onun Şekil Değiştirmiş Olması Hakkında Bir Bab

61- (2997) Bize İshak b. İbrahim ile Muhammed b. Müsennâ El-Anezî ve Muhammed b. AbdiIIah Er-Ruzzî toptan Sekafi'dcn rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nmdır. (Dedi ki) : Bize Abdû'l-Vchhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid, Muhammed b. Sîrîn'dcn, o da Ebû Ilüreyre'-den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Reaûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benî İsrail'den bir ümmet kaybolmuştur. Ne yaptığı bilinmiyor. Ben bu ümmetin fareden başka bîr şey olmadığını zannediyorum. Onu görmüyor musunuz? Kendisine deve sütü konursa içmez, koyun sütü konursa içer.» buyurdular.
Ebû Hüreyre demiş ki: Müteakiben ben bu hadîsi Ka'ba rivayet ettim de, bunu Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi işittin? diye sordu. Ben :
— Evet! cevâbını verdim. Bunu defalarca söyledi. (Kendisine) Ben Tevrat'ı okuyor muyum? dedim.
İshak kendi rivayetinde: «Ne yaptığım bilmiyoruz...» dedi.

62- (...) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hişam'dan, o da Muhammed'den o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti, (Şöyle demiş) :
«Fare şekil değiştirmiştir. Bunun alâmeti önüne koyun sütü konursa onu içmesi, deve sütü konursa taîmamasidır.» Bunun üzerine Ka'b ona:
— Bunu sen Resûîüllah (Sallallahü A leyhi ve Sçilem) 'den mi işittin? diye sormuş. Ebû Hüreyre:
— Yâ bana Tevrat mı indirildi? cevâbını vermiştir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu-Bed-il-Halku'da tahric etmiştir.
Meshin insanı kendi şeklinde değiştirip çirkin bir kılığa sokmak demek olduğunu evvelce görmüştük. Benî İsrail 'den bazılarının meshedildikleri Kur'ân-ı Kerîm 'de haber verilmektedir. Resûîüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) farenin deve sütü içmeyip, koyun sütü içtiğine bakarak yok olan Benî İsrail taifesinin fareye tebdil edildiği zannma varmıştır. Gerçi bir hadîs-i şerifte şekli tebdil edilen insanların nesli olmadığı beyân buyurulmuştur. Fakat zahire bakılırsa buradaki Hz. Ebû Hüreyre rivayetleri o hadîsten önce vârid olmuştur. Demek oluyor ki, Resûîüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) evvelâ farenin Benî İsrail 'den tebdil edilme bir hayvan olduğunu zannetmiş. Sonra kendisine hakikati hâl bildirilmiş, farenin memsuh olmadığım anlamıştır.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin Ka'b (Radiyallahu anhy& : «Ben Tevrat'ı okuyor muyum?» sözü : Ben Tevrat vesâir kitapları okumuş değilim ki, onlardan sana nakiller yapayım. Söylediklerim ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhive Seitem)'d£n işittiklerimdir... manasınadır. Ebû Hüreyre aynı zamanda Hz. Ka'b'a ta'rizde de bulunmuştur. Çünkü Ka'b (Radiyallahu anh) aslen yahûdi idi. Ve Tevrat hükümlerini bilirdi. Farenin deve sütü içmemesinden memsuh olduğuna istidlal edilmesi Benî İsrail'e deve sütleri ve etleri haram kılındığından-dır. Onlar deve sütü içmez, koyun sütü içerlerdi. Hz. Ka'b'm Ebû Hüreyre'ye hiç bir şey söylemeyip susması, onun kemâl-i takva sahibi bir zât olduğuna delildir.

12- "Mü'min Bir Delikten İki Defa Isırılmaz" Hadisi Babı

63- (2998) Bize Kuteyue b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'dan, o da Zühri'den, o da İbnû Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'-den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti:
«Mü'min, bİr delikten iki defa ısırılmaz.» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Ebû't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize İbnû Vehb Yûnus'dan naklen haber verdi. H.
Bana Züheyr b. Harb île Muhammed b. Hatim dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ya'kub b. İbrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize İbnû Şihâb'ın kardeşi oğlu, amcasından, o da İbnû Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'den naklen hu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Edeb»'de tahric etmiştir.
Hadîs-i şerif «yûldegu» fiilinin nehy şekliyle de rivayet olunmuştur. Bu takdirde mânâ: «Mü'min, bir delikten iki defa ısınlmamahdir.»demek olur. Her iki rivayete göre de, hadîsden murad; aklı başında bir mü'mi-nin gafil avlanmaması ve

tekrar tekrar aldanmaması lâzım geldiğine ten-bihtir. Bâzıları bundan dünya umuru hakkında değil, âhiret umuru hakkında aldanmaması kastedildiğini söylemişlerdir.
Hadîsin meşhur bir sebebi vardır: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir harbinde Ebû İzze namındaki şâiri esir almış ve kendisine minnette bulunarak serbest bırakmış. Müslümanlar aleyhine kimseyi kışkırtmayacağına ve kendisini hicvetmeyeceğine ondan söz almıştı. Fakat Ebû Izze kavminin yanına varınca sözünde durmamış, kışkırtma ve hicivlerine tekrar başlamıştır. Bilâhare Uhud harbinde yine müslumanların eline esir düşerek minnet dilemiş, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Mü'min, bir delikten iki defa ısırılmaz.» buyurmuştur. Bu sebep hadîsin nehy şeklindeki rivayetini zayıflatır.

13- «Mü'minin Her Îşi Hayırdır» Hadisi Babı

64- (2999) Bize Heddâb b, Hâlid El-Ezdî ile Şeyban b. Ferrûh he] birden Süleyman b. Muğîra'dan rivayet ettiler. Lâfız Seyhan'ındır. (De di ki) : Bize Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Abdurrahmaı b. Ebî Leylâ'dan, o da Suhayb'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) (Salîallahü A leyhi ve Sellem):
«Mü'mİnin işine şaşarım. Gerçekten onun bütün işleri hayırdır. bu mü' ininden başka hiç bir kimsede yoktur. Kendisine varlık isabet ederse şüt reyler, bu onun İçin hayr olur. Darlık isabet ederse sabreyler, bu da onu için hayr olur.» buyurdular.
Hadîs-i şerîf kâmil bir mü'minin nasıl hareket etmesi lâzım geldiği işaret buyurmaktadır. Mü'min zenginlerse şükredecektir. Bunun mânâl zekâtını vermek, muhtaçları gözetmek vesairedir. Dara düştüğü zaman d sabredecektir. Zira sabrın sonu mutlaka selâmettir. Muvakkaten sıkıntı duçar olan mü'min bir imtihan geçiriyor demektir. Bu imtihanda muvaj fak olmanın sırrı sabırdır. Böylece mü'minin her işi kendisi için hayr o muş olur.

14- Medihde İfrat Bulunduğu ve Medkedilen Hakkında Fitneye Sebep Olacağından Korkulduğu Vakit Medhin Yasak Edilmesi Babı

65- (3000) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey', Hâlid EI-Hazzâ*dan, o da Abdurrahman b. Eb; Bekra'dan, o rfa hatasından naklen rivayet etti. (Şöyle demiş),: Nebiyyıllah ıSallallahü Aleyhi ve Setten:) 'in huzurunda bir adanı birini mcdhetlt. Bunun üzerine tekrar tekrar :
«Yazık sana! Arkadaşının boynunu kesîîn! Arkadaşının boynunu kestin!» buyurdu (ve şöyle devam etti) :
«Bİrİniz behemehal arkadaşmı methedecekse, bari filân; zannediyorum; Allah ona kâfidir; ben Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmem —onu biliyorsa— zannederim şöyle şöyledir gibi sözler söylesin!»

66- (...) Bana Muhammed b. Amr b. Abbad b. Cebele b. Ebî Kayvad da rivayet etti. (Dodi ki) : Bize Muhammed h. Ca'fer rivayet etti, H. Bana Ebû Bekr b. NâH' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gundev ihaber verdi. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Hâüd EI-Hazza'cian, o da Abdurrahman b. Ebî Bekra'dan, o da babasından, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve£ellemfdcu naklen rivayet etti ki, huzurunda bir adamın zikri geçmiş de biri:
— Yâ Resûlallah! Şu ve şu husûsatta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'den sonra ondan faziletti adam yoktur, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallohu Aleyhi ve Sellem) :
«Yazık sana! Arkadaşının boğazını kestin!» buyurmuş. Bunu tekrar
tekrar söylemiş. $onr;t Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz- din kardeşini behemehal merhcdecekse ve şayet öyle olduğu görülüyorsa, bâr filânı zannediyorum; ben Allah'a karşt kimseyi tezkiye etmem, desin!» buyurmuşlar.

(...) Bana bu hadîsi Amru'n-Nâkıd Ha rivayet etti. ı'Dedi ki) : Bize Hâşim b. Küâsını rivayet etti. II.
Bize bu hadisi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şebâbe b. Sevvâr rivayet etti. ile?; iki râvi Şu'bc'dp.ı 1>ıî isııadla Yezid b. Zürey'în hadîsi gibi rivayet ctnıislcrdij*. Ama onların hadîsinde : «Bir adam: Kesûlüllah (SaHalla/ıü Aleyhi ve Sel! em) 'den sonra ondan fszîîetli kimse yoktur, dedi.» cümlesi yoktur.

67- (3001) Bana Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbah rivayet etti. (Dg-di ki) : Bize İsmail b. Zekeriyya, Biireyd b. Abdilîsh b Ebî Hürde'dcn; o da EVı Mfısâ'dnn naklen rivayet eUi. (Şöyle demiç'ı : r^ygamber(Saliallahü Alc\hi ve Sci'.cm) bir adamı birini =enâ ettiğ-İni ve üt>u medihde il ev. gittiğini isit'.i f!e :
«Muhakkak helak ettiniz yahu! bu adamın belini kestiniz.» buyurdular.

68- (3002) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ile Muhammed b. Müsennâ hep birden îbnû Mehdî'den rivayet ettiler. Lâfız İbnü Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman, Süfyan'dan, o da Hahib'den, o da Mü-cahid'den, o da Ebû Ma'mer'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) :
— Bir adam kumandanlardan birini medhü sena etmeye kalktı. Bunun üzerine Mikdâd onun üzerine toprak serpmeye başladı ve :
— Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meddahların yüzlerine toprak serpmemizi emir buyurdu, dedi.

69- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Muhammed b. Beşşar da rivayet ettiler. Lâfız İbnû Müsennâ'nındır. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Şu'be, Mansur'dan, o da İbrahim'den, o da Hemmam b. Hâris'den

naklen rivayet etti ki: Bir adam Osman'ı medhetmeye başlamış. Bunun üzerine Mikdâd davranarak iki dizinin üzerine oturmuş, kendisi iri yan bir zatmış. Ve adamın yüzüne çakıl taşı serpmeye başlamış. Osman ona :
— Sana ne oluyor? demiş. Mikdâd da şunu söylemiş:
— Şüphesiz ki, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem); «Meddahları gördüğünüz vakit, yüzlerine toprak serpin!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Müsennâ ile İbnû Beşşâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Mansur'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Osman b. Ebî Şeybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eşcaî Ubeydullah b. Uheydir rahman, Süfyan-ı Sevrî'den, o da A'meş ile. Mansur'dan, onlar da İbrahim'den, o da Hemmâm'dan, o da Mikdâd'dan, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu'1-Edeb» ile «Kitâbu'ş-Şehâdât»'-da; Ebû Dâvud ile İbnû Mâce «Kitâhu'l-Edeb»'de tahric etmişlerdir.
«Arkadaşının boğazını kesti.» Ve: «Adamın sırtını kestiniz.» tâbirleri birer istiare olup, adamı helak ettiniz mânâsında kullanılmışlardır. Görülüyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam mutlaka medhedilecekse, onun hakkında kat'î bir şey söylemeyip, zannederim şöyledir ve ben Allah'a karşı kimseyi tezkiye edemem gibi sözler söylemesini emir buyurmuştur. Halbuki gerek Sahihi Buhârî 'de, gerekse Müslim 'in Sahîh'inde yüze karşı medhin caiz olduğunu bildiren birçok sahih hadîsler vârid olmuştur. Ulemâ bunların aralarını bulmuş, yüze karşı medhin yasak edilmesini, pek ziyâde ileri gidildiği veya memdûhu kendini beğenmek gibi bir fitneye düşüreceğinden korkulduğu surete hamlet-mişlerdir. Aklı başında, takvası yerinde olup, şımaracağmdan korkulmayan kimse ise, fazla ileri gitmemek şartıyle yüzüne karşı medhedilebilir. Ulemâdan bazıları Hz. Mikdâd rivayetini zahirî mânâsı üzere kabul etmişlerdir. Nitekim Hz. Mikdâd'a muvâfakatla meddahın yüzüne toprak saçanlar olmuştur. Diğer bir takım ulemaya göre, bundan murad: Meddahlara bir şey vermeyin, onları haybete uğratın, demektir.

15- Büyüğe Verme Babı

70- (3003) Bize Nasr b. Alî El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabr (yâni; İbnü Cüveyriye) Nâ-fi'dcıı rivayet etti. Ona da Abdullah b. Ömer rivayet etmiş ki: ResulüIIah (Saüalhhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlar:
«Kendimi rü'yada bir misvakla misvakİanıyorum gördüm. Derken beni biri diğerinden daha büyük iki adam çektiler. Ben misvakı küçük olanına verdim. Bunun üzerine bana : Büyült, denildi. Ben de onu büyük olana verdim.»
Bu hadîsi Buharı «KüaWl-Vudû»'da tah'ric etmiştir.
Aynî 'nin beyânına göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e «Büyült!» diyen zât Cebrail (Aleyh'sseıâ>}i) 'dır. Büyült sözünden mu-rad, yaşça büyük olana ver, demektir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler :

1- Bir yerde bulunan cemâatin hakkı öncelikle eda edilir. Selâm vermekte, su ve koku gibi şeyleri takdimde de sünnet budur.
2- Başkasının misvâkini kullanmak caizdir. Yalnız misvakı kullanmadan Önce yıkamak sünnettir.
3- Hadîs-i serıf misvakın faziletine delildir.

16- Hadisin Sabit Olduğunu Araştırma ve İlmi Yazmanın Hükmü Babı

71- (2493) Bixe Harun b. Ma'ruf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bu hadîsi Süfyan b. Uyeyne, Hişâm'dan, o da babasından naklen rivayet etti. (Demiş ki) : Ebû Hüreyre hadîs rivayet ediyor ve :
«Dînle ey hücre sahibesi! Dinle ey hücre sahibesi! diyordu. Âişe de namaz kılıyordu. Namazını biirİnce Urve'ye : Bunu ve demin söyİediğin; işitmiyor musun? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ancak ve ancal bir kimse saysa, bitireceği kadar hadîs söylerdi, dedi.»

72- (3004) Bize Hcddûb b. Hâlid El-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmam, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata' b. Yesâr'dan, o da Elû Sa-îd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)
«Benden bir şey yazmayın. Her kim Kur'ân'dan başka benden bîr şey yazarsa, onu hemen mahvetsin. Benden hadîs rivayet edin, zararı yok. Ama her kîm benim üzerimden —Hemmam zannederim şöyle buyurdu, demiş — kasden yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazır olsun.» buyurdular.
Hz. Ebû Hüreyre rivayetini Buharı «Küâbu'l-Mona-lub»'de tahric etmiştir.
Hz. Ebû Hüreyre Hücre sahibesi sözüyle Âişe (Radiyallahü anha)yı kasdetmiş; rivayet ettiği hadîsi işitsin de, ikramda bulunsun diye seslenmiştir. Hz. Âişe onun hadîs rivayetine itiraz etmemiş, yalmz bir meclisde çok hadîs rivayetini doğru bulmamıştır. Zira çok rivayet sebebiyle yanılacağından korkmuştur.
Hadîs yazma meselesine gelince : Kaadî Iyâz'm beyânına göre bu babda sahabe ile tabiin arasında bir hayli ihtilâflar vâki olmuştur. Birçokları hadis yazmayı kerih görmüş, ekseriyet ise yazılmasına cevaz vermişlerdir. Sonraları bütün müslümanlar hadîs yazmanın caiz olduğuna ittifak etmiş ve hilaf ortadan kalkmıştır. Ancak hadîs yazmayı nehyeden bu rivayetten murad;

ne olduğu ihtilaflıdır. Bâzılarına göre bu hadîs râ-vinin ezberleyeceğine itimad edilen ve yazarsa yazıya dayanarak ezberlememesinden korkulan hadîsler hakkındadır. Yazmayı mubah kılan hadîsler ise, belleyişine itimad edilmeyen kimselere hamîoiunur. Hz. A1i'nin sahifesi Amr b. Hazm'm kitabı Hz. Ebû Bekr'in Enes'e gönderdiği zekât mektubu v.s. bu kabildendir.
Ulemâdan bazıları nehy hadîslerinin bu hadîslerle neshedildiklerini söylemişlerdir. Onlara göre hadîsin yazılması Kur'ân'la karışır en-dişesindendi. Bu endişe ortadan kalkınca hadîsin yazılmasına izin verilmiştir. Bâzıları: «Hadîs yazılmasının nehyinden murad; hadîsle âyeti bir sahifeye yazmaktır. İkisi bir sahifede olunca, okuyan hangisinin âyet, hangisinin hadîs olduğunu karıştırabilir.» demişlerdir.
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerinden yalan uydurmanın hükmünü kitabımızın başında görmüştük.

17- Hendek Sahibleriyle Sihirbaz, Rahib ve Çocuğun Kıssası Babı

73- (3005) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit Abdurrahman b. EM Leylâ'dan, o da Suhayb'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem} şöyle buyurmuşlar :
«Sizden öncekiler arasında bir hükümdar vardı. Bu hükümdarın bîr sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca hükümdara :
— Ben ihtiyarladım, imdi bana bir çocuk gönder de, sihri ona öğreteyim, dedt. O da öğretmek için kendisine bir çocuk gönderdi. Çocuk yoluna çekildiği vakit bir rahibe tesadüf etfi. Hemen yanma oturarak konuşmasını dinledi ve beğendi. Artık sihirbazın yanına giderken rahibe uğrar, yanında otururdu. Sihirbaza geldiğinde ise, sihirbaz kendisini döverdi. Ço- cuk bunu ruhice şİkâyei elti. kuhib şunu söyledi :
— Sihirbazdan korkiugun vakif, beni âılern salmads de! Ailenden kork- tuğun vai<il.e beni sihirbaz salmadı deyiver!
Çocui; bu minval üzere devam ederken büyük bir îıayvonın üzerine geldi. Bu hayvan insanları hapsolmİşİ. (Kendi Itndinej Sihirbaz mı efdal, yoksa râhib mi bugün aniayacağsm, dodi. Ve bir îoş alarak :
— Allahım! Eğer rahibin işi sc-rti» İndinde sihirbazın işinden daha mekbui ise, bu hayvanı öldür de, insanlar işierino gîsinier, dedi. Ve taşı attı. Hayvani öldürdü. İnsanlar cîa işleririü gittiler. ArİicağIr.dan rûhibc gelerek (hâdiseyi) ona haber verdi. Râhib ona :
— Ey oğulcuğum! Bugün sen benden daha ra^üeHUin. Senîn halin gördüğüm raddece ulüşrmşi-r. Sen muhakkak İmtihan olunacaksın. Şayet İmtihan olunursa/ı, benîm nerede olduğumu zöyleme, dedi. Çocuk körlerle abraşlar; düzeltiyor, sair iîâçbrdan irisaniarr tedavi ediyordu. Derken hükümdarın mt.iyye.inde bulunar.lardan kör oimuş birisi bunu işiitİ. Ve kendisine birçok hediyyeler getirerek :
— Eğer beni düzeltebilirden, şuradaki şeylerin hepsi senin olsun! dedi. Çocuk :
— Ben hiç bir kimseyi düzeHcrncm. Şifcıys ancak Allah verir. Eğer sen Allah'a iman ediyorsan, ben Allah'a dua ederini. O da şifa verir, dedi. Adam Allah'a iman elti. Allah 6a şifasın; verdi. Mufcaldben hükümdarın yanına gelerek eskiden oturduğu gib- oturdu. Hükümdar ona :
— Senin gözünü kim iade etti? diye sordu. Adam :
— Rabbim! cevâbını verdi.
— SenİN benden başka Rabbin var nr? eledi. (Adam) :
— Benim Rabbim de, senin Rakbin de Allah'd'r cevûb:m verdi. Bunun üzerine hükümdar onu tevkif eiti. Ve kendisine İş^nr.cyc: barîsdı. Nihayet o adam çocuğun yerini söyledi. Çorunu da gcîirtiüor. Hükümdür orta :
— Ey oğulcuğum! Sihrin körleri ve abraşları düzelîecek ve şöyle şöyle yapacağın dereceyi bulmuş, dedi. Goci'k
— Ben hiç bir kimseyi düzeuemom! Şifayı veren ancak Allab'dır, dedi. Bunun üzerine hükümdar oıv.j da tevkif eîîi. Ve ona işkenceye başladı. Nihayet çocuk rahibin yerini söyledi. Rahibi de rrctİrdÜer. Kendisine :
— Dininden dön! denildi. O rcuı o!mad:. Derken hükümdar bir testere istedi ve onu başinm ortasına koyarak yardi. Hattâ iki parçası yere düştü. Sonra hükümdarın maiyeî odamı getirildi. Ve kendisine :
— Dininden dön! denildi. O da razı olmadı. Hemen testereyi başrnpn ortasına koyarak, başını onunla yardı hattâ iki parçası yere düştü. Sonra çocuk getirildi. Ona da :
— Dininden dön! denildi. Fakat o da kabul etmedi. Bunun üzerine çocuğu maiyyeîinden bazı kimselere vererek : Bunu filân dağa götürün. Dağ:n üzerine çıkarın. Zirvesine ulaşîsğmızda dininizden dönerse ne âlâ! Dönmezse aşağı atın, dedi. Çocuğu götürdüler ve dağa çıkardılar. Çocuk :
— Allahım! Bunlar hakkında bana dilediğin şeyle kifayet et! dedi. Bunun üzerine dağ onları salladı ve (aşağı) düştüler. Derken yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdür ona :
— Arkadaşların sana ne yaptı? diye sordu. Çocuk :
— Onlar hakkında Aiiah bana kâfi geldi, dedi. Hükümdar onu yine maİyyetİnden birkaç kişiye vererek :
— Bunu götürün, bir gemiye yükleyerek denizin ortasına varın. Eğer dininden dönerse ne âlâ! Aksi takdirde denize at;n! dedi. Çocuğu götürdüler. (O yine) :
— Allahım! Bunlar hakkında bana dilediğin şeyle kifayet et! diye dua etti. Hemen gemileri alabora olarak boğuldular. Çocuk yine yürüyerek hükümdara geldi. Hükümdar ona :
— Arkadaşların sana ne yaptı? diye sordu. Çocuk :
— Onlar hakkında Allah bana kâfi geldi, dedi. Ve hükümdara şunu söyledi :
— Sana emredeceğim şeyi yapmadıkça, sen beni öldüremezsin! Hükümdar :
— Nedir o? diye sordu.

— Halkı bir yere top!ars:n ve beni bir ağaca asarsın. Sonra torbamdan bir ok al! Bu oku yayın ortasına koy. Sonra bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın ismiyle diyerek bana at. Bunu yeparsan boni öldürürsün, dedi. Hükümdar hemen halkı bir yere topladı ve onu bir ağaca astı. Sonra torbasından bir ok aldı ve oku yayın ortasına koydu. Sonra : Bu çocuğun Rabbi olan Allah'ın ismiyle diyerek çocuğa attı. Ok çocuğun şakağ:na isabet etii. Çocuk elini şakağına, okun vurduğu yere koydu ve öldü. Bunun üzerine halk :
— Çocuğun Rabbine iman ettik! Çocuğun RabbİNe iman ettik! Çocuğun Rabbine iman ettik! dediler. Ve hemen hükümdara gidilerek :
— Ne buyurursun, korktuğun vallahi başına geldi. Halk iman etti, denildi. Bunun üzerine hükümdar yolların başlarına hendekler kazılmasını emretti. Ve kazıldı. Ateşler de yakıldı. Ve :
— Kim dininden dönmezse, onu buraya atın! dedi. Yahut hükümdara sen at, denildi. Bunu da yaptılar. Nihayet beraberinde çocuğu olan bîr ka-dsn gelc'i. Kadın oraya düşmekten çekindi. Bunun üzerine çocuk ona :
- Ey anneciğim, sabret! Çünkü sen hak üzeresin! dedi.»
Ekmch: Doğuştan kör manasınadır.
Kurkûr : Küçük gemi demektir. Bâzıları büyük gemi mânâsına geldiğini söylemişlerdir, Kaadî lyâz bu hususta birçok ihtilâflar rivayet ettikten sonra küçük gemi mânâsına geldiğini tercih etmiştir.
Uhdûd: Büyük hendek mânâsına gelir. Hadîs-i şerif evliyanın kerametlerini isbat etmektedir. Harb ve emsali yerlerde; nefsi helâkdan kurtarmak için yalan söylemenin caiz olduğu da, bu hadîsin işareti cümle-sindendir.

18- Cabir'in Uzun Hadisi ve Ebu'l-Yüsr Kıssası Babı

74- (3006) Bize nârım b. Ma'ruf îîe Muhammed b. Abbâd rivayettiler. (Hadîsin lâfzında birbirlerine yakındırlar.) Siyak Harun'undur.
(Dediler ki) : Bize Hatim b. İsmail, Ebû Hazre Yakub b. Mücâhid'dcn, o da Ubâde b. Velîd b. Ubâde b. Sâmit'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş) : Ben ve babam bilgi edinmek için ensardan şu kabileye —vefatlarından önce— çıktık. Bize ilk rastlayan Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SeiUmf'va. sahâbisi Ebû'1-Yûsı[2] oldu. Beraberinde bir de hizmetçisi vardı ki, elinde sahîfelerden müteşekkil bir bohça vardı. Ebû'l-Yüsr'un üzerinde çizgili bir elbise ile bir maafir kumaşı vardı. Hizmetçisinin üzerinde dahi çizgili bir elbise ile maafir kumaşı vardı. Balam kendisine:
— Ey amca! Ben senin yüzünde bir kızgınlık alâmeti görüyorum, dedi. Ebû'I-Yüsr :
— Evet, benim Benî Haram kabilesinden filân oğlu filânda alacağım vardı. Ailesine gelerek selâm verdim ve o burada mı? diye sordum.
— Hayır! dediler. Yanıma bulûğa yaklaşmış bir oğlu çıktı. Ona:
— Baban nerede? diye sordum.
— Senin sesini işitti de, annemin yatağına giriverdi, dedi.
— Yanıma çık! Nerede olduğunu öğrendim, dedim. Bunun üzerine çıktı. Ben :
— Benden saklanmaya seni sevkeden nedir? dedim :
— Ben, vallahi sana anlatayım. Sonra sana yalan söylemem. Vallahi seninle konuşup da sana yalan söyleyeceğimden, sana va'd edip sözümden döneceğimden korktum. Sen Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in sahâbisi idin. Ben vallahi yoksul idim, dedi.
— Allah aşkına mı? dedim.
— Allah aşkına, dedi,
— Allah aşkına mı? dedim.
— Allah aşkına, dedi.
— Allah aşkına mı? dedim.
— Allah aşkına, dedi ve senedini getirdi. Babam onu eliyle yırttı. Müteakiben şunu söyledi:
— Ödeyecek bir şey bulursan hana öde! Yoksa sana helâl olsun. Şu iki gözümün görmesiyle (iki parmağını iki gözünün üzerine koydu) ve şu iki kulağımın işitmesiyle, şu kalbimin fcellemesiyle (kalbinin damarına işaret etti). Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
«Her kim bir yoksula mühlet verir yahut borcunu bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir.» buyururken şâhid oldum.

(3007) Ubâde demiş ki: Ben de kendisine :
— Ey amca! Hizmetçinin çizgili elbisesini alsan da, ona kendi maa-firini versen yahut onun maafsrisini alsan da, kendi çizgilini ona versene, bu suretle senin üzerinde bir hülle, onun üzerinde de bir hülle olurdu, dedim, Bunun üzerine başımı sıvazladı ve ;
— Allahım! Buna bereket veri Ey kardeşim oğlu! Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Onları kendi yediklerinizden doyurun ve giydiklerinizden giydirin!» buyururken, şu iki gözüm görmüş, şu iki kulağım işitmiş ve şu kalbim bellemiştir. (Kalbinin damarına işaret etti.) Dünya malından ona vermem kıyamet gününde benim hasenatımdan almasından, benim için daha ehvendir, dedi.

(3008) Sonra yürüdük. Nihayet CâbİIr b. Abdilîah'a mescidinde iken vardık. Kendisi bir giysi içinde ona sarınmış namaz kılıyordu. Ben cemâatin arasından adımlayarak onunla kıble arasında oturdum. Ve :

— Allah sana rahmet buyursun, kaftanın yanı başında iken bir giysi içinde namaz mı kılıyorsun? dedim. Eliyle göğsüme şöyle yaptı, parmaklarının arasını açtı ve onları kavisleşürdi. Diledim ki, yanıma senin gibi bir ahmak girsin, benim nasıl yaptığımı görsün de, o da öyle yapsın. Bize Resûlüllah (ScUUıllahü Aleyhi ve SeHem) elinde bir İbnû Tûb hurması dal olduğu halde şu mescidimize geldi de mescidin kıblesinde bîr tükrük gördü. Ve onu dalla sildi. Sonra bize dönerek:
«Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini hanginiz ister?» buyurdu. Biz ürktük. Sonra (tekrar) :
«Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini hanginiz ister?» buyurdu. Biz (yine) ürktük. Sonra :
«Allah'ın kendisinden yüz çevirmesini hanginiz Isîer?» buyurdu. Biz :
— Hayır! Hiç birimiz (istemeyiz) ya Resûlallah! dedik,
«Gerçekten sîzden biriniz namaz kılmaya kalktığı vakit şüphesiz kir Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın kâbesİ onun yüzünün olduğu tnrafa doğrudur. Binâenaleyh sakın yüzünün olduğu tarnfa ve sanma tükürmesin. Sol tarafına, sol ayağının altına tükürsün. Şayet acele bir badire baş:na gelirse, elbisesiyle şöyle yapsın...» buyurdu. Sonra elbisesini bir bir üzerine katlayarak :
«Bana bir zâferan gösterin!» dedi. Bunun üzerine mahalleden bir genç kalkarak evine koştu ve avucunda zâferanlı bir koku getirdi. Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) onu alarak dalın ucuna sürdü. Sonra onunla tükürüğün eserini sildi, dedi.
Câbir demiş ki: Sizin mescidlerinize zâferanlı koku sürmeniz buradan kalmadır.

(3009) Resûlüllah (Salhllahü Aleyh: ve Sellem) ile birlikte Batnı Buvad gazasında yola revan olduk. Kendisi Mecdî b. Amr El-Cüheni'yi arıyordu. Su devesine bizden beş, altı ve yedi kişi nevbetle biniyordu. Derken en-sardan bir adamın biniş nevbeti kendi su devesine döndü. Ve onu çök-türerek bindi. Sonra onu sürdü. Ama deve bir parça durakladı. O da ona :
— Deh! Allah sana lanet etsin! dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Kîm bü devesine lanet eden?» diye sordu. O zât:
— Ben yâ Resûlallah! dedi.
«İn onun üzerinden, lanetlenmiş hayvanla bize arkadaşlık etme! Kendinize beddua etmeyin! Çocuklarınıza beddua etmeyin! Mallarınıza beddua etmeyin! Allah'dan bir şey İstenip de, sizin için kabul buyurduğu saata rastlamayın!» dedi.

(3010) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte yürüdük. Ya zamanı gelip, biz Arab sularından birine yaklaşınca Resûlüllah (Sallalla Aleyhi ve Sellem) :
«Hangi adam bizden önce giderek havzı ıslâh edecek ve su içe» bize su getirecek?» diye sordu. CâMr demiş ki: Ben hemen kalktım
— İşte bir adam ya Resûlallah! dedim. Bunun üzerine Resûlüll (Sallailahii Aleyhi ve SeUem) :
«Cöbir'le beraber kîm gidecek?» buyurdu. Hemen Cebbar b. Sa kalktı ve kuyuya gittik, havzın içine bir veya iki kova su çektik. Sor onun taşlarını ördük. Sonra onu dolduruncaya kadar su çektik. Yanım: İlk çıkagelen Resûlüllah (Sallallahıî Aleyhi ve Sellem) oldu:
«Müsaade eder misiniz?»-dedi.
— Evet. yâ Resûlallah! cevâbını verdik. Devesini saldı. O da su içti. Gemini çekti, hayvan bacaklarını araladı ve bevletti. Sonra onu saptırarak çöktürdü. Sonra Resûlüllah (Snllallahü Alevhi ve Sellem) havra gelerek ond ahdest aldı. Bilâhare hen kalktım ve RosûlfilTah (Sallallahü AlevJr ve Selle in a^dest aldith yerden abdest aldım. Cebbar h. Sahr da knzây-i hacet gitti. Dr-rken Resûlüllah (Snllallahtt Aleyhi ve Sellem) namaz kılmak için aga kalktı. Benim üzerimde çizgili bîr vardı kî, iki uru aracına rınmava kalkıştım. Fakat hnna yetişmedi. Givsînin saçakları vardı. Onları ters çevirdim. Sonra iki ucun im aranma sarındım. Sonra onu ovnm futtum. Ve gelerek Resûlüllah (Snllallnhü Aleyhi ve Sellem)'in sol taraf durdum. O. pl'Tndpn tnttn vp Vnni döndürerpk sağ tarafına Sol tarafına durdu. Bnnım üzerine Fesûlülitîh Alevhi ve Se'ieml ikimizin de ellerimizden tutarak Imzi itti. Ve arkas durdurdu. Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve Sellem)den hissetmeden Tana atmaya haşladı. Sonra maksadını anladım. Eliyle sövle isâret etti. Yi belini bağla demek istiyordu, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) nait dan çıkınca :
«Ya CâbİR!» dedi.
— Hazırım yâ Resûlallah! dedim.
«Elbise genişse, iki ucunun arasına sar:n! Darsa, onu düğme yerine ağ!ayıver!» buyurdular.

(30ll) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem)% birlikte yürüdük. Bizden her adamın günlük yiyeceği bir kuru hurma idi. Onu emer, sonra elbisesinin içine koyardı. Yaylarımızla yaprak silker de yerdik. Hattâ dudaklarımız yara oldu. Yemin ederim ki, bir gün yanlışlıkla bizden birine pıurma verilmedi de (takatsızlığmdan) onu kaldırmaya gittik ve kendisine hurma verilmediğine şâhîdlik ettik. Hurma verildi, adam kalkarak onu aldı.

(3012) Resûlüllah (Sallalkıhü Aleyhi ve Sellem)'le beraber yürüdük. Ni-hâyet geniş bir vadiye indik. Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazayı hacetine gitti. Ben de "bir su kabı ile kendisini tâkifo ettim. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakındı, fakat Örtünecek bir şey göremedi. Birden vadinin kenarında iki ağaç gözüne ilişti. Resûlüllalı (SaUaîhhii Aleyhi ve Sellem) hemen bunlardan birine giderek dallarından bir dal tuttu. Ve:
«Allah'ın izniyle bana râm ol!» buyurdu. Dal ona, sahibine huysuzluk eden burnu gemli deve gibi râm oldu. Öteki ağaca da gitti. Ve dallarından birinden tutarak:
«Allah'ın izniyle bana ram ol!» dedi. O da öteki gibi râm oldu. İkisinin ortasına varınca aralarını kapadı (yâni; bir yere topladı) ve:

«Allah'ın izniyle benim üzerime kapanın!» dedi. Hemen kapandılar. Câbir demiş ki: Ben Resûlüîîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yakınında olduğumu hissederse uzaklaşır korkusuyla (oradan) çıkarak koştum. (Mu-hammed b. Abbâd «Feyebteıde» yerine «Feyetebe'acıe» dedi.) Ve oturdum. İçimden konuşuyordum. Tesadüfen yauıbsşıma baktım. Bir de ne göreyim, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geliyor. O İki ağaç da birbirinden ayrılmış ve her biri gövdesinin üzerine doğıuîmuştu. Regûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleıny\n bir an durduğunu gördüm. Kafasıylc şöyle yaptı. (Ebû İsmail başıyle sağa ve sola işaret etmiştir.) Sonra "rana doğru yürüdü, yanıma gelince :
«Yâ Câbir! Benim durduğum yeri göi'dün mü?» diye sordu.
— Evet, yâ Resûlallah! dedim.
«öyle ise şu iki ağaca git de, her birinden birer dal kes ve getir. Benim yerimde durduğun vakit, bir dalı sağma, bir dalı da soluna salıver!» dedi.
Câbir demiş ki: Ben kalkarak bir taş aldım. Ve onu kırdım, keskin-lcdim, "benim İçin keskin oldu. Ve iki ağaca giderek her birinden birer dal kestim. Sonra onları sürükleyerek geldim ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) soluma bıraktım.
— Yaptıin
«Ben azdb 1 u dallar yaş di ular.in durduğu yerde durdum. Bir dalı sağıma, bir dah da Sonra kendisine yetişerek:
â Resûlallah! Bu neden lâzım geldi? dedim.
ören iki kabrin yanından geçtim de, şefaatim sayesinde rdukça onlardan azabın hafifletilmesini diledim.» buyurdular

(3013) Demiş ki, müteakiben ordunun yanma geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aliyi i ve Sellem) :
Abdest suyu diye seslen!» buyurdu. Ben de:
Abdest suyu! Dikkat abdest suyu! Dikkat abdest suyu yok
«Yâ Câb'ır Dikkat! mu? diye seslemdim.
-Yâ ilalîah! Kafilede bir damla (su) bulamadım, dedim. Ensardan bir zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için hurma dalından bir askı üzerinde bulunan eski bir tulumunda su soğuturdu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Ensardan filân oğlu filâna git de, tulumunda bir sey var mı bak!» dedi. Ona giderek tuluma baktım. Ama içinde tulumun ağzında kalmış bir damladan başka bir şey bulamadım. Onu boşaltacak olsam, tulumun kuru tarafi içerdi. Hemen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek :
— Yâ Resûlallah! Ben onun içinde tulumun ağzındaki bir damladan başka bir şey bulamadım. Onu boşaltacak olsam tulumun kuru tarafı İçecek, dedim.
«Git, onu bana getir!» buyurdu. Onu derhal kendisine getirdim. Eliyle aldı. Ve ne olduğunu anlamadığım bir şey konuşmaya başladı. Hem iki eliyle onu sıkıyordu. Sonra onu bana verdi ve :
«Yâ Câbîr! Büyük bir çanak dîye seslen!» buyurdu. Ben:
— Ey kafilenin çanak'sahibi, diye seslendim. Hemen onu yüklenip bana getirdiler. Çanağı huzuruna koydum. Bunun üzerine Resûlüllab. (Sallallahü Aleyhi vg Sellem) çanağın içine eliyle şöyle yaptı. Elini yaydı ve parmaklarının arasını ayırdı. Sonra elini çanağın dibine koydu ve:
«Yâ Câbir! Al da üzerime dok ve Bismillah de!» buyurdu. Ben hemen suyu üzerine döktüm ve Bismillah, dedim. Müteakiben suyu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern^in parmakları arasından kaynarken gördüm. Sonra çanak kaynadı, döndü, nihayet doldu. Bunun üzerine :
«Yâ Câbîr! Suya ihtiyacı olanlara seslen!» uyurdu. Derken cemâat gelerek kanmcaya kadar su İçtiler. Ben :
— İhtiyacı olan kimse kaldı mı? dedim. Artık Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi vt Sellem) dolu olduğu halde çanağın üzerinden elini kaldırdı.

(3014) Halk, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e açlıktan şikâyet ettiler de :
«Umulur kî, Allah sizî doyura!» "buyurdu. Derken deniz sahiline vardık. Deniz bir dalgalandı ve bir hayvan attı. Biz bu hayvanın yarısı üzerine ateş yaktık, yemek pişirdik. Kızartma yaptık ve doyuncaya kadar
yedik.
Câbir demiş ki: Ben filân ve filân (beş kişi saymış) bu hayvanın göz kemiğinin içine girdik. Bizi kimse göremiyordu. Nihayet çıktık. Ve onun kaburgalarından bir kaburga kemiği alarak eğrilttik. Sonra kafiledeki en büyük adamı, en büyük deveyi ve en büyük örtüyü getirttik. Onun altına girdi de, başını bile eğmedi.
Cefr : Bulûğa yaklaşmış çocuk demektir. Bâzıları yemeye başlamış çocuk, bir takımları da beş yaşındaki çocuk mânâsına geldiğini söylemiştir.
Hadîsin ikinci rivâyetindeki «Ve ehazte» kelimesi Müs1im'in bütün nüshalarında (vav) ile atfedilmişse de, Nevevî bunun hata olduğunu söylemiş, doğrusunun (ev) olacağını bildirmiştir. Çünkü mak-sad birinin üzerinde iki çizgili kumaştan, diğerinin üzerinde de iki maâ-firi kumaşından elbise bulunmasını temennidir.
Hülle : İki elbisedir. Bâzıları bunun iki yeni elbise olduğunu söylemişlerdir.
Ahır : Lügat ulemasından Ebû Ubeyde göre zâferân demektir. Esmai " bunun zâferanla bir araya getirilen muhtelif kokular mânâsına geldiğini söylemiştir. Onun tarifine göre Halûk da aynı mânâya gelir ki, hadsîten murad da budur.
Batn-i Buvâd : Cûheyne dağlarından birisinin ismidir.

Bu Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler :

1- Başka elbise bulunduğu halde bir tek elbise içinde namaz kılmak caizdir. Lâkin imkânı varken, birden fazla elbiseyle

namaz kılmak efdal-aır. Hz. Câbir'in bir elbise içinde namaz kılması, caiz olduğunu bildirmek içindir.
2- Ta'zir ve te'dîb için birine ahmak demek caizdir. Burada ahmaktan murad; câhildir. Hakikatte ahmak kötülüğünü bildiği halde kendine zarar veren şeyi yapandır.
3- Mescidlere ta'zim ve hürmette bulunmak, onları kirden, pasdan temizlemek ve güzel kokular serpmek müstehabdır.
4-Kudreti olan kimse için kötülüğü elle gidermek ve dille onun çirkinliğini söylemek gerekir.
5- Hayvanlara lanet etmek yasaktır.
6- ResûKillah (Sallallahü Aleyhi ve Seltenı)'in su vereceklerini bildiği halde :
«Müsaade eder misiniz?» buyurması ümmetine âdab-ı şeriyyeyi öğretmek, takva, ihtiyat ve izin istemenin bunlardan murad; olduğunu bildirmek içindir.
7- Deve, koyun ve sığır gibi temiz hayvanların içtiği sudan abdest almak caizdir. Bunda hiç bir kerahet yoktur.
8- Namazda amel-i kalîl yâni; namaz cinsinden olmayan az bir fiil ve hareket caizdir. Fakat ihtiyaç olmaksızın yapılması mekruhtur.
9- İmama uyan bir kişi onun sağ tarafına durur. İki veya fazla olurlarsa imamın arkasına dururlar. Yalnız İbni Mes'ud Hazretlerine göre iki kişiden ibaret olan cemâat imamın sağ ve sol tarafına dururlar.
10- Müslümanm ashab-ı kiramdan örnek alarak Allah yolunda darlık ve sıkıntılara sabretmesi gerekir.
11- Bu rivayetler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhlve Sellem) 'in birer mucize sidir.

19- Hicret Hadisi Babı (Buna Göç Hadisi de Denilir)

75- (2009) Bana Seleme b. Şebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zühcyr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ebû İshak rivayet etti. (Dedi ki) : Bera* b. Azib'i şunu söylerken işittim. Ebû Bekr'İ Siddîk babamı evinde iken gelerek, ondan bir semer satın aldı. Ve Azib'e:
— Oğlunu benimle gönder, bunu benimle birlikte evime götürsün, dedi. Babam bana:
— Bunu götür, dedi. Ben de götürdüm. Babam parasını alarak onunla birlikte dışarı çıktı ve ona :
— Yâ Ebâ Bekr! Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e birlikte yürüdüğün gece ne yaptınız, bana anlat, dedi. Ebû Bekı şunu söyledi:
— Pekiyi (anlatayım)! Bütün gece yürüdük. Tâ ki, günün yarısı oldu. Nihayet yol boşaldı, ondan hiç bîr kimse geçmez oldu. Karşımıza gölgesi olan uzun bir kaya dikildi. Üzerine henüz güneş gelmemişti. Onun yanma İndik. Ben kayaya vararak gölgesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin uyuyacağı bir yeri elimle düzelttim. Sonra üzerine bir kürk serdim. Sonra!:
— Uyu yâ Resûlallah! Ben senin için etrafına göz kulak olurum, dedim. O da uyudu. Derken etrafını gözetmek için dışarı çıktım. Bir de baktım, bir koyun çobanı koyunlarıyle kayaya doğru geliyor. Ondan bizim dilediğimizi diliyor. Çobanın karşısına çıkarak :
— Sen kimin çobanısın ey çocuk? diye sordum.
— Şehir ahâlisinden bir adamın! cevâbım verdi.
— Koyunlarında süt var mı? dedim.
— Evet! cevâbını verdi.
— Benim için süt sağar mısın? diye sordum.
— Evet! dedi. Ve bir koyun tuttu. Kendisine:
— Memeyi kıldan, topraktan ve kirden silk! dedim. (Ebû İshak demiş ki : Berayı ellerini birbirine vurarak silkerken gördüm.) Çoban bana yanındaki bir ağaç çanağa bir miktar süt sağdı. Benim yanımda da ufak bir tulum vardı. Onunla Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Scllem) 'e içsin ve abdest alsın diye su taşıyordum. Müteakiben Peygamber (Sal!<titahÜ Aleyhi ve Selle m) e geldim ama onu uykusundan uyandırmaya kıyamadım. Müteakiben uyandığına rastladım. Ve sütün üzerine su döktüm. Hattâ alt kısmı soğudu ve:
— Yâ Resûlallah! Bu sütten iç! dedim. O içti, benim gönlüm de razı oldu. Sonra:
«Yolculuk için vakit geldi mi?» diye sordu.
— Hay hay (geldi) dedim. Ve güneş devrildikten sonra yola revan olduk. Bii katı bir toprak üzerinde giderken Sürâka b. Mâlik peşimize takıldı. Bunun üzerine ben :
— Yâ Resûlallah! Erişildik! dedim.
«Üzülme! Şüphesiz ki, Allah bizimle beraberdir!» buyurdu. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona beddua etti. Hemen atın m ayakları karnına kadar yere battı. Ve zannederim şöyle dedi:
— Ben anladım ki, siz bana beddua ettiniz. Şimdi benim lehime dua ediniz. Allah benim dileğimi sizden geri çevirmek için duanızı kabul etmiştir, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dua etti. Sûrâka kurtuldu. Hemen geri döndü. Rastladığı herkese:
— Sizin nâmınıza burada olanlara kâfi geldim, diyor; rastladığı herkesi geri çeviriyordu. (Hasılı) Bize verdiği sözünde durdu.

(...) Bana bu hadîsi ZÜheyr b. Harb cîa rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Osman fa. Ömer rivayet etti, H.
Bize bunu İshak b. İbrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Şümcyl haber verdi. Her iki râvi İsrail'den, o da Ebı İshak'dan, o da Bera'dan naklen rivayet etmişlerdir. îîera' şöyle demiş :
Ebû Bekr babamdan on üç dirheme bir semer satın aldı... Ve râvi hadîsi Zühcyr'in Ebû İshak'dan rivayet ettiği hadîs

mânâsında nakletmiş-tir. O, Osman b. Ömer'den rivayet ettiği hadîsinde şöyle demiştir :
«Sü1-âka yaklaşınca îlesûlüllah (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) ona beddua etti. Ve atı karnına kadar yere battı. Sürâka ondan atladı ve :
— Yâ Muhammedi Anladım ki, bu senin işindir. İmdi Allah'a dua et de, bulunduğum halden beni kurtarsın. Senin İçin boynuma borç olsun, arkamdan gelenlere hâlinizi gizleyeceğim, işte ok torbam. Onlardan bir ok al. Sen £ilân ve filân yerde benim develerimin ve çıraklarımın yanına uğrayacaksın. Onlardan hacetini de al, dedi. Kesûlüllah (SaUallnhü Aleyhi ve Sellem):
«Benim, senin develerine ihtiyacım yoktur!» buyurdular. Müteakiben Medine'ye geceleyin geldik. Mcdîneliler Resûlüllah (SaUallakü Aleyhi ve Sellem fin kime misafir olacağı husufunda münakaşa ettiler. Bunun üzerine:
«Ben, Benî Neccâr'a, Abdu'l-Mutîalİb'in dayılarına müsâfir olur, bununla onlara ikramda bulunurum.» buyurdular. Derken erkekler ve kadınlar evlerin üstlerine çıktılar. Çocuklar ve hizmetçiler yollara dağıldılar.
— Yâ Muhammedi Yâ Rcsûlallah! Yâ Muhammedi Yâ Resûlallaî1! diye sesleniyorlardı.»
Bu hadîsi Buharı «KitâWl-Menâkıb»'de tahric etmiştir.
Hadîsdeki Medine 'den murad; Mekke şehridir. Gerçi Kaadî Iyâz burada Medine 'nin zikredilmesi bir vehm esendir demişse de, Nevevî bunu doğru bulmamış, doğrusu Mekke'dir, demiştir. Çünkü o zaman Medine 'nin ismi henüz Vesrıb idi. Ona Medine ismi sonradan verilmiştir. Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir. Resûlüllah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr (Radiyallahuanh) çobanın sütünü nasıl içmişlerdir. Halbuki çoban koyunların sahibi değildir.
Bu suâle birkaç vecihle cevap verilmiştir :
1- Arablar misafire veya yolcuya süt ikram etmesi için çobanlarına izin verirlerdi. Bu onların âdeti idi.
2- Çoban Resûlüllah (Sallaliahu Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr'in bir doitunun çobanı idi. Bu takdirde onun koyunlarından süt içmeleri caizdir,
3- Koyunlar' kendisine eman verilmeyen bir harbînin malıdır. Binâenaleyh sütleri içilebilir.
4- İhtimal ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr (Raâiyallahu anh) bu sütü muztar kaldıkları için içmişlerdir. Nevevi ilk iki cevabın daha güzel olduğunu söylemiştir.

Bu Hadisden Çıkarılan Hükümler:

1- Hadîs-i şerif Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in mucizelerin dendir.
2- Bu hadîs birçok cihetlerden Hz. Ebû Bekr'in faziletin
delildir.
3- Hadîs-i şerif tabiin metbua hizmeti gerektiğine delijdir.
4- Seferde temizlik ve içmek için ibrik ve test gibi şeyler bulıı durmak müstehabdır.
5- Hadîs-i şerif Allah Teâlâ'ya tevekkülün faziletine delildir.
6- Hadîs-i şerif Ensârm ve Sıla-î rahmin faziletlerine de delildir

---

[1] Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (R.A.).
[2] îsmi Ka'b b. Amr'dir. Yirmi yaşında iken Bedir Gazasına iştirak etmiştir

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/
Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.

46- KİTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB
1- Zulümlerin Kısas Yapılması Babı
2-Yüce Allah'ın: "Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin üzerindedir9* (hüd 18) Kavli Babı
3- Bâb:
4- Bâb:
5- Mazluma Yardım Babı
6- Zâlimden İntikaam Almak Babı
7- Mazlumun Zâlimi Affetmesi Babı
8- Bâb:
9- Mazlumun Duasından Korkulması Ve Sakınılması Babı
10- Üzerinde Haksız Alınmış Birşey Bulunan Kimse, Bu Şeyi Hakk Sahibine Halâl Ettirmeğe Kalksa, (Halâl Ettirmenin Sahîh Olması İçin) Yaptığı Zulmü Beyân Eder Mi (Yâhud Etmez Mi) Babı
11- Bâb: Mazlum, Zulmünden Doğan Hakkını Zâlime Halâl Kıldığında, Artık O Hakka Dönme Yoktur
12- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimseye Hakkını Tam Almak Hususunda İzin Verdiği Yâhud Halâl Kıldığı, Fakat İzin Verilenin Veya Halâl Kılınanın Mikdârını Beyan Etmediği Zaman?
13- Bir Arâzî Parçasını Haksız Zabtedenin Günâhı Babı
14- Bâb: Bir İnsan Diğer İnsana Birşey Hakkında İzin Verdiğinde, 0 Şey Caiz Olur
15- Yüce Allah'ın "Hâlbuki O Düşmanların En " (El-Bakara: 204) Kavli Bâbî
16- Batıllığı Bildiği Halde, Batıl Bir İş Hakkında Çekişen Kimsenin Günâhı Babı
17- Çekiştiği Zaman Fâcirlik (Yalancılık, Fâsıklık Ve Âsîlik) Yapan Kimsenin Günâhı Babı
18- Hakkına Tecâvüz Edilen Mazlumun, Zâliminin Malını Bulduğu Zaman (Hâkimin Hükmü Olmaksızın) Zâlimin Malından Bizzat Hakkını Alması Babı
19- Sakîfeler (Yânî Sofalar) Hakkında Gelen Şeyler Babı
20- Bâb:
21- Yola Şarâb Dökülmesi Babı
22- Evler Önünde Geniş Avlular Edinmek Ve Buralarda Oturmanın Hükmü; Bir De Yollar Üzerinde Oturmanın Hükmü Babı
23- Kendileriyle Ezâ Duyulmadığı Takdirde Yollar, Üzerinde Kuyular Kazmanın Hükmü Babı
24- Ezayı Gidermek Babı
25- Evlerin Damlarında, Üstlerinde Ve Diğer Yerlerde Öteki Evlere Yukarıdan Bakan Ve Yukarıdan Bakmayan Yüksek Oda Ve Teraslar Babı
26- Devesini Mescid Önündeki Taş Döşemelik Üzerine Yâhud Mescidin Kapısına Bağlayan Kimse Babı
27- Bir Kavmin Çöplüğü Yanında Durma Ve İşeme(Nin Cevazı) Babı
28- Yolda Bir Dalı Ve İnsanlara Eziyet Veren Herhangi Birşeyi Alıp Da Yol Dışına Atan Kimse(Nin Sevabı) Babı
29- Bâb: Halkın Gelip Geçeceği Yolun Genişliği Hususunda İhtilâf Ettikleri -Ki "Mîtâ" Yol Aralığında Olacak Genişliktir- Sonra O Genişliğin Sâhibleri Bina Yapmak İstedikleri Zaman, Yol, O Genişlikten Yedi Zira' Olarak Bırakılır
30- Sahibinin İzni Olmaksızın Birşeyi Açıktan Zorla Almak(Tan Nehiy) Babı
31- Haçın Kırılması Ve Domuzun Öldürülmesi Babı
32- Bâb: İçinde Şarâb Bulunan Küpler Kırılır Mı?
33- Malı Önünde Döğüşen Kimse Babı
34- Bâb: Bir Kimse Bir Çanak Yâhud Başkasına Âid Olan Herhangi Birşeyi Kırdığı Zaman (Onun Benzerini Mi, Yâhud Bedelini Mi Öder)?
35- Bâb: Bir Şahıs Diğer Şahsa Âid Bir Duvarı Yıktığı Zaman Onun Benzerini Bina Etsin

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

46- KİTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB

(Zulümler ve Gasb Kitabı) [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
O zâlimlerin yapacaklarından Allah'ı gafil zannetme fakın. O bunları ancak öyle bir gün için geciktiriyor kU o gün gözler (şaşkınlıkla) belerip kalacaktır. Hepsi de başlarını dikerek koşacaklar. Gözleri kendilerine bile dönüp bakamayacak. Kalblerinin içi ise (müdhiş korkularından dolayı akıldan) bomboştur. İnsanlara o azabın kendilerine geleceği günün tehlikesini anlat ki (o gün)-zâlimler: Ey Rabb'imiz, bizi yakın bir müddete kadar geciktir de Sen 'in da 'vetine icabet edelim, peygamberlere tâbi' olalım diyecek(ler)dir. Hâlbuki daha evvel siz (dünyâda) kendinize hiçbir zeval yoktur diye yemîn etmediniz miydi? Siz (Âd ve Semûd kavimleri gibi) nefislerine zulmedenlerin diyarında da yerleştiniz. Onlara neler yaptığımız sizin için apaçık meydana çıktı. Size (bu hususta) birçok misâller de gösterdik. Hakîkat onlar (peygamberlere karşı) bir takım tuzaklar kurmuşlardı.Hâlbuki onların tuzaklarından dağlar yerinden oynayıp gitmiş olsa bile Allah katında onlara âid (nice nice) cezalar vardır. Öyle ise sakın Allah, peygamberlerine olan va'dinden cayar sanma. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlibdir, intikaam sahibidir1'" (İbrahim; 42-47)
Âyetteki "Muknîî ruûsihim'\ "Râfîî ruûsihim"; yânî "Başlarını yükselticiler" demektir. "el-Mukniu" ve'l-Mukmihu" ikisi de bir ma'nâya, yânî "Yükseltici" ma'nâsmadır.
Mücâhid: "Muhtıîn", "Mudîmfn-nazar", yânî "Bakışı devam ettirenler" demektir. "Muhtıîn", "Müsrifti", yânî "Sür'at ediciler" diye de tefsir edilir, demiştir.
Ve "Kalbleri hevâdır", yânî bomboştur; akılları yoktur, demektir [2].

1- Zulümlerin Kısas Yapılması Babı

1-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "Kıyamette mü'minler cehennemden (yânî cehennem üzerine kurulmuş sırattan) kurtuldukları zaman cennetle cehennem arasındaki köprüde habsolunurlar. Burada dünyâda aralarında bulunan (ufak tefek) zulümlerden birbirine hakkını vererek hesâblaşır-lar. (Bu küçük günâhlardan da) paklanıp arındıkları zaman bunların cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi yedinde olan Allah 'a yemîn ederim ki, o mü

'minlerden herhangi biri cennetteki meskenini dünyâda yaşadığı meskeninden daha iyi bilir ve (kılavuzsuz) bulur" [3]
Ve Yûnus ibn Muhammed şöyle dedi: Bize Şeybân, Katâde ibn Diâme'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Bize Ebû'l-Mütevekkil tah-dîs etti [4].

2-Yüce Allah'ın: "Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin üzerindedir9* (hüd 18) Kavli Babı

2-.....Bana Katâde, Safvân ibn Muhrız el-Mâzinî'den haber verdi. O şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Abdullah ibn Umer'in elinden tutup giderken birisi geldi de, İbn Umer'
— Rasûhıllah'ın necve(= yavaşça söz söylemek) hakkındaki beyanâtını nasıl işittin (bunu lütfen bildirir misin)? dedi. İbnu Umer de şöyle dedi:
— Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Muhakkak Allah kıyamet günü mü'mini yaklaştırır ve onun
üstüne şefkat kanadını ve koruma perdesini koyar da onu (mevkıf halkının gözünden) örter ve:
— (Ey kulum, işlediğin) fulân günâhı biliyor musun? Fulân günâhı biliyor musun? diye sorar.
Mü'min de:
— Evet Rabb'im! diye tâ bütün günâhlarını takrir ve i'tirâf ettiği ve içinde helak olduğuna kanâat geldiği zaman Allah:
— (Ey kulum) aleyhindeki bu günâhları dünyâda halktan gizledim. Bu gün de senin lehine bunları mağfiret ediyorum! buyurur.
Ve mü'minin hasenat defteri (sağından) kendisine verilir.
Kâfirlere, münafıklara gelince (onlar için de peygamberlerden, meleklerden birçok) şâhidler: îşte bunlar RabbHerine karşı (ortak uydurarak) yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun ki, A ilah Jın la 'neti (o) zâlimlerin üzerine olsun derler" [5].

3- Bâb:

'Müslüman müslümâna zulmetmez ve onu tehlikede bırakmaz".

3-.....Salime de Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyuTdu: "Müslüman müsiümânın (dîn) kardeşidir. Müslüman müslümâna zulmetmez, müslümân müslümânı (tehlikede ve musibette) terk de etmez. Her kim müslim kardeşinin hacetinde bulunursa Allah da onun hacetini yerine getirir. Her kim bir müslümândan bir keder (bir darlık) giderip onu ferahlatırsa, Allah da onun kıyamet gününün kederlerinden bir kederini giderip ferahlatır. Her kim bir müslümânı (dünyâdaki ayıbından) örterse, Allah da onu kıyamet gününde örter" [6].

4- Bâb:

"Kardeşine zâlim iken de, mazlum iken de yardım et**.

4-.....Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik'ten işitmiştir. Enes (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S): "Sen kardeşine ister zâlim olsun, ister mazlum olsun; yardım et" buyurdu.

5-.....Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):
— "(Ey mü'min, sen mü'min) kardeşine zâlim iken de, mazlum iken de yardım et" buyurdu. • Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz.Fa kat o zâlime nasıl yardım ederiz? diye sordular.
Rasûlullah:
— "Zâlimin iki elinin üstünü tutarsın (yânî onu zulümden men' edersin)" buyurdu [7].

5- Mazluma Yardım Babı

6-.....el-Eş'as ibn Suleym dedi ki: Ben Muâviye ibn Suveyd'den işittim; o şöyle dedi: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den işittim o: Peygamber (S) bize yedi şey emretti ve yedi şeyden de nehyetti, deyip emrettiği şeyler olarak şunları zikretti: *.Hastayı ziyaret etmek,2. Cenazeyi arkası sıra ta'kîb edip cenaze namazını kılmak,3. Aksıran kimseye Elhamdu lillâhi derse ona karşı Yerhamukellâhu {= Allah sana merhamet eylesin) demek, 4. Selâm almak,5. Zulmedilmişe yardım etmek,6. Da'yetçinin hayırlı da'vetine icabet etmek,7. Verilen sözü, edilen yemini reddetmeyip kabul etmek ve dönmemektir [8].

7-.....Ebû Mûsâ (el-Eş'ârî -R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S) "Mü'minin mü'mine dayanışması, parçaları birbirine bağlayıp kuvvetlendiren bina gibidir" buyurdu ve (bu dayanışmayı göstermek için) parmakları arasını birbirine yaklaştırdı [9].

6- Zâlimden İntikaam Almak Babı

Çünkü zikri ulu olan Allah'ın şu sözleri vardır: "Allah çirkin sözün alenen söylenmesini sevmez. Zulme hA uğrayanlar başka. Allah her şeyi işitici, hakkıyle bilicidir" (en-Nisa: 148) [10].
"O müzminler ki, kendilerine tegallüb ve zulüm vâki' olduğu zaman elbirliğiyle yardımlaşıp intikaam alırlar" (eş-Şûrâ: 39).

İbrâhîm en-Nahaî şöyle demiştir:
Selef, müslümânlara bir tecâvüz vukuunda müslümânlarin mütecaviz bacjî tarafından zelîl kılınmalarını çirkin görürlerdi. Düşmanı tepelemeye muktedir olunca da mazideki kötülüklerin hesabını sormayıp affederlerdi [11].

7- Mazlumun Zâlimi Affetmesi Babı

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavilleri vardır: "Eğer bir hayrı açıklar veya onu gizlerseniz, yâhua fenalığı da affederseniz, şübhe yok ki Allah çok bağışlayıcıdır; herşeye hakkıyle kaadirdir" (en-Nisâ: 149)[12] "Kötülüğünün karşılığı ona denk bir kötülükfbir misillemejdir. Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükâfatı Allah'a âiddir. Şübhe yok ki, o Allah zâlimleri asla sevmez. Kim kendine (yapılan) zulmün ardından her hâlde hakkını alırsa, artık bunlar aleyhinde (mes'ûliyete) bir yol yoktur. O yol ancak insanlara zulmetmekte, yeryüzünde haksız olarak tegallübe kalkmakta olanlara karşıdır. İşte bunlar; bunların hakkı pek acıklı .. bir azâbdır. Bununla beraber kim sabreder, (suçları) örterse (bağışlarsa), işte bu şübhesiz ve elbet azm olunacak işlerdendir. Allah kimi şaşırtırsa, bundan sonra onun hiçbir koruyucusu yoktur. O zâlimleri göreceksin ki, onlar azabı gördükleri zaman (dünyâya) geri dönmeye bir yol var mı, diyeceklerdir" (eş-şûrâ: 40-44) [13]:

8- Bâb:

'Zulüm, kıyamet gününde zulmetlerdir".

8-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Peygamber (S): "Zulüm, kıyamet gününde zulmetlerdir" buyurdu [14].

9- Mazlumun Duasından Korkulması Ve Sakınılması Babı

9-.....İbn Abbâs(R)'tan (şöyle demiştir): Peygamber (S) Muâz ibn Cebel'i (onuncu hicret yılında) Yemen'e vâlî ve muallim olarak gönderdi ve:
— "Ey Muâz! (Âsî olsa bile) mazlumun duasından sakın. Çünkü mazlumun duası ile Allah arasında (icabeti men' edici) hiçbir engel yoktur" buyurdu [15].

10- Üzerinde Haksız Alınmış Birşey Bulunan Kimse, Bu Şeyi Hakk Sahibine Halâl Ettirmeğe Kalksa, (Halâl Ettirmenin Sahîh Olması İçin) Yaptığı Zulmü Beyân Eder Mi (Yâhud Etmez Mi) Babı

10-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Üzerinde (bir dîn) kardeşinin nefsineyâhud malına tecâvüzden doğmuş bir hakk bulunan kimse, dînâr ve dirhem bulunmayacak (kıyamet güniin)den evvel, bugün dünyâda mazlumdan o hakkı bağışlamasını istesin. (Halâllaşılmadığı takdirde) zâlimin sâlih ameli bulunursa, ondan zâlimin zulmü mikdârı alınır (da mazluma verilir). Eğer zâlimin haseneleri bulunmazsa, mazlumun seyyielerinden alınıp zâlim üzerine yükletilir" [16].
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İsmâîl ibn Ebî Uveys: Mak-burî ancak kabirler tarafına inmiş olduğu için bu isimle isimlendirildi, dedi.
Ebû Abdillah dedi ki: Ve seneddeki Saîd el-Makburî (123), Leys oğulları'nın âzâdlısıdır. O Saîd ibnu Ebî Saîd'dir. Ebû Saîd'in ismi ise Keysân'dır [17].

11- Bâb: Mazlum, Zulmünden Doğan Hakkını Zâlime Halâl Kıldığında, Artık O Hakka Dönme Yoktur

(Hakkın ma'lûm olması yâhud cevaz veren indinde mechûl olması müsavidir.)

11-.....Âişe(R)'den: "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından (yatağını terketmesinden, nafakasında ihmâl göstermesinden) yâ-hud (herhangi bir suretle kendisinden) yüz çevirmesinden endîşe ederse, sulh ile aralarını düzeltmekte ikisine de vebal yoktur. Sulh daha hayırlıdır... " (en-Nisâ: 128).
Âişe dedi ki: Bir adamın nikâhında bir kadın olur, adam o kadınla (kadının yaşlılığından veya ahlâkının kötülüğünden dolayı) sohbeti çoğaltmak istemez, ondan ayrılmayı ister hâldedir. Kadın adama: Ben sana zevcelik hakları hususundaki hakkımı halâl ediyorum, beni boşamadan yatağımda beni terkedebilirsin, der. İşte bu âyet bunun hakkında inmiştir [18].

12- Bâb: Bir Kimse Diğer Bir Kimseye Hakkını Tam Almak Hususunda İzin Verdiği Yâhud Halâl Kıldığı, Fakat İzin Verilenin Veya Halâl Kılınanın Mikdârını Beyan Etmediği Zaman? [19]

12-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah'a içilecek birşey getirildi. Kendisi bundan (bir mikdâr) içti. Sağında bir genç vardı. Solunda da yaşlılar bulunuyordu. Bu vaziyette
Rasûlullah (S) o gence:
— "Ey genç! Kalan içeceği şu yaşlılara vermeme bana izin verir
misin?" diye sordu. Genç sahâbî:
— Hayır vallahi yâ Rasûlallah! Senden gelen nasibimi hiçbir kimseye ihsan edemem, dedi.

Bu cevâb üzerine Rasûlullah o içeceği gencin elinin içine kuvvetle koydu [20].

13- Bir Arâzî Parçasını Haksız Zabtedenin Günâhı Babı

13-..... Saîd ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Ben RasûluIlah(S)'dan işittim: "Kim arzdan bir parça yeri haksız zabtederse (kıyamet gününde) yerin yedi katı halka gibi onun boynuna geçirilir" buyuru-yordu [21].

14-.....Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avf, kendisiyle kavminden bâzı kimseler arasında bir husûmet meydana geldiğini, bu husûmeti Âişe'ye arzettiğini, Âişe'nin de ona şunları söylediğini tahdîs
edip söyledi:
— Yâ Ebâ Seleme, yer(gasbetmek)den çekin. Çünkü Peygamber (S): "Kim başkasının arzından bir karış mikdârı (bir yere) tecâvüz ederse, kıyamet gününde yedi kat yerden (isabet eden toprak) o mütecaviz zâlimin boynuna halka gibi geçirilir" buyurdu [22].

15-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek tahdîs edip şöyle dedi:
Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: Peygamber (S): "Kim haksız olarak (başkasına âid) yerden birşey gasbedip alırsa, kıyamet gününde o gasbedilen arazî ile yedi kat yere batırılır" buyurdu [23].
el-Firabrî dedi ki: Ebû Ca'fer ibn Ebî Hatim şöyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî: Bu İbn Umer hadîsi, Abdullah ibnu'I Mubârek'in Horasan'daki kitabında yoktu. Onu İbnu'I-Mubârek Basra'da hadîs tâliblerine ve râvîlerine yazdırdı, demiştir [24].

14- Bâb: Bir İnsan Diğer İnsana Birşey Hakkında İzin Verdiğinde, 0 Şey Caiz Olur

16-.....Bize Şu'be, Cebele'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir):
Biz Medîne' de bâzı Iraklılar'la bulunuyorduk. O sırada bize bir kıtlık isabet etmişti. İbnu Zubeyr de bize hurma yediriyordu. Biz hurma yediğimiz sırada yanımızdan İbnu Umer geçerdi; (bâzı Iraklılar'ın açlık sebebiyle hurmayı ikişer ikişer yediğini görürdü de) bize: "Ra-sûlullah (S) hurmayı bir lokmada çiftleyerek yemekten nehiy buyurdu. Meğer ki sizden biriniz mü'min kardeşine öyle çift yemeye izin vermiş ola" der idi [25].

17-.....Ebû Mes'ûd(R)'dan (şöyle demiştir); Ensâr'dan Ebû Şuayb denilen bir adamın et satıcısı bir hizmetçisi vardı. Ebû Şuayb, Peygamber'in yüzünde açlığı gördüğü hâlde ona hitaben: "Benim için beş kişilik yemek yap. Belki ben beşin beşincisi olarak Peygamber'i da'vet edeceğim" dedi. Akabinde Peygamber'i da'vet etti. Sonra o da'vetlilere ev sahibinin da'vet etmediği bir adam takılıp geldi. Peygamber da'vet evine gelince, Ebû Şuayb'a: "Bu zât bize tâbi' olup geldi. Sen buna izin veriyor musun?" dedi. Ebû Şuayb: Evet (izin veriyorum, buyursun), dedi [26].

15- Yüce Allah'ın "Hâlbuki O Düşmanların En " (El-Bakara: 204) Kavli Bâbî [27]

18- Bize Ebû Âsim, İbn Cureyc'den; o da İbn Ebî Muleyke'-den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Muhakkak ki erkeklerin Allah'a en sevimsizi, düşmanlıkta gaddar bulunandır" buyurmuştur [28].

16- Batıllığı Bildiği Halde, Batıl Bir İş Hakkında Çekişen Kimsenin Günâhı Babı

19-.....İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urve ibn Zubeyr haber verdi. Ona daÜmmü Seleme'nin kızı Zeyneb; ona da Peygamber'in zevcesi olan annesi Ummü Seleme, Rasûlullah'tan şöyle haber vermiştir: Ra-sûlullah, Ümmü Seleme odasının kapısı önünde şiddetli bir kavga işitti de onlara doğru çıktı ve şöyle buyurdu: "Şübhesiz ben (de sizin gibi) bir insanım. Zaman olur ki bana (sizden iki) hasım gelir de, bâzınız (haksızken) bâzınızdan daha düzgün konuşmuş olabilir; ben de o düzgün sözleri doğru sanarak onun lehine hükmedebilirim. Binâenaleyh kimin lehine bir müslimin (veya gayrı müslimin) hakkı ile hükmet-timse, (bilsin ki) bu hakk ateşten bir parçadır, İster onu alsın, ister bıraksın" [29].

17- Çekiştiği Zaman Fâcirlik (Yalancılık, Fâsıklık Ve Âsîlik) Yapan Kimsenin Günâhı Babı

20-..... Abdullah ibn Amr(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "Dört huy her kimde bulunursa (hâlis) münafık olur; yâ-hud bu dörtten bir huy bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet mevcûd olur: Söz söylediği zaman yalan söyler, va'd ettiğinde va'dinden döner, muahede yaptığında yaptığı ahdi tutmaz, husûmet (ve murafaa) yaptığı zaman haktan ayrılır" [30].

18- Hakkına Tecâvüz Edilen Mazlumun, Zâliminin Malını Bulduğu Zaman (Hâkimin Hükmü Olmaksızın) Zâlimin Malından Bizzat Hakkını Alması Babı [31]

İbn Şîrîn de: Mazlum, kendi malı kadar alır, demiş ve şu âyeti okumuştur:
"Eğer herhangi bir ceza ile mukaabele edecek olursanız, ancak size uygulanan ukubetin misillemesiyle ceza yapın (Sabr

ederseniz, and olsun ki bu tahammül edenler için elbet daha hayırlıdır)" (en-Nahi: 126) [32].

21-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Urve tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibnjlabîa'nın kızı Hind bir kerre Rasûlullah'ın huzuruna geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz Ebû Sufyân çok sıkı, cimri bir kimsedir. Ona âid olan maldan ailemize yedirmemde bana bir günâh olur mu? dedi.
Rasûlullah (S):
— "Ör/en bir ailenin yiyebileceği mikdâr ile aile halkını yedirmende sana bir günâh yoktur" buyurdu [33].

22-.....Ukbe ibn Âmir (R) şöyle demiştir: Biz bir kerre Peygamber'e:
— Sen bizi (seriyye hâlinde gazaya) gönderiyorsun. Biz de (bazen) bir kavmin yurduna iniyoruz ki, onlar bize misafirperverlik yapmıyorlar. Bu hususta ne re'y edersiniz? diye sorduk.
Rasûlullah (S):
— "Siz bir kavmin menziline inmek istediniz de size misafire yakışacak şeyler emredilirse (yânî güzel kabul gösterilirse) bu ikramı kabul ediniz. Şayet ikram yapmayıp çekinirlerse, onlardan (yânî onların malından) misafir hakkını alınız" buyurdu [34].

19- Sakîfeler (Yânî Sofalar) Hakkında Gelen Şeyler Babı [35]

Peygamber (S) ve sahâbîleri Benû Sâide sofasında oturdular [36].

23-.....İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: Allah, Peygamberi'ni vefat ettirdiği zaman Ensâr, Benû Sâide sofasında toplanmışlardı. Ben bunu işitince Ebû Bekr'e (Ebû Ubeyde'yi kasdederek):
— Bizimle (Ensâr kardeşlerimizin yanma) gitseniz! dedim.
Akabinde üçümüz Benû Sâide sofasmdaki Ensâr topluluğuna gittik [37]

20- Bâb:

Bir komşu, evinin duvarına öbür kumşusunu bir ağaç (başı) koymaktan men' etmez" [38]

24- Bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'-dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tah-dîs etti. Rasûlullah (S): "Bir komşu, (evinin) duvarına öbür komşusunu bir ağaç (başı) koymaktan men' edemez" buyurmuştur.
(Bu hadîsi, Ebû Hureyre yanındakilere rivayet edince, işitenler bunu uzak sayıp başlarını yere doğru eğmişlerdi.)[39] Sonra Ebû
Hureyre:
— Bana ne oluyor ki, sizleri ben bu makaaleden, yâhud bu sünnetten yüz çeviriciler olarak görüyorum! Vallahi ben evin duvarına konulacak hatıl başını sizin omuzlarınız araşma korum emin olunuz, demeyi sürdürmüştür [40].

21- Yola Şarâb Dökülmesi Babı

25-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben Ebû Talha'nın evinde bir içki meclisinde içki dağıtıcılık yapıyordum. O gün onların şarâbı (hurma koruğu ve hurmadan yapılıp) fadîh denilen içki idi. Derken Rasûlullah bir nidâcıya emretti, o da "Haberiniz olsun ki şarâb haram kılınmıştır" diye nida ediyordu. Enes dedi ki: Ebû Talha bana:..
— Çık, şarâbları dök! dedi. Ben çıkıp şarâbları döktüm.
Enes dedi ki: Medine sokaklarında su gibi şarâb aktı. Bu sırada topluluktan bâzısı:
— (Uhud günü) bir topluluk karınlarında şarâb olduğu hâlde öldürüldüler (bunlar ne olacak)? dediler.
Bunun üzerine Allah şu âyetleri indirdi:
"îmân edip de güzel amellerde bulunan kimseler, bundan sonra sakındıkları ve îmânlarında sebat ile iyi iyi işlere devam ettikleri, sonra takvalarında ve îmânlarında rusûh buldukları, sonra bu takva ile beraber her yaptığım güzel yapan ihsan mertebesine erdikleri takdirde (haram kılınmazdan evvel) tattıklarında üzerlerine bir suç yoktur. Allah güzel hareket edenleri sever" (ei-Miide: 93) [41].

22- Evler Önünde Geniş Avlular Edinmek Ve Buralarda Oturmanın Hükmü; Bir De Yollar Üzerinde Oturmanın Hükmü Babı

Ve Aişe şöyle dedi:
Ebû Bekr (Mekke'de) evinin önünü (taşla çevirip) bir mescid edinmişti. Orada açıktan namaz kılardı, Kur'ân okurdu. Müşriklerin kadınları ve oğulları birbirlerini ite kaka kalabalıkla onun yanına toplanıp, onu hayretle seyrederlerdi. Bu sırada Peygamber (S) de Mekke'de idi (Henüz Medine'ye hicret etmemişti) [42].

26-..... Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den: Peygamber (S):
— "Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız" buyurdu.
Sahâbîler:
— Bizim için bundan ayrılma yoktur. Çünkü yollar bizim meclislerimizdir, oturma yerlerimizdir; oralarda biz işlerimizi konuşuruz, dediler (ve müsâade dilediler).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Madem ki sizin için herhalde oturmak zarureti vardır, o hâlde
yola hakkını veriniz" buyurdu. Sahâbîler:
— Yolun hakkı nedir? dediler.
Rasûlullah:
— "(Haramdan) göz yummak, halka ezâ vermekten çekinmek, selâm verenin selâmını almak, iyilikle emretmek, kötülükten nehyetmektir" buyurdu [43].

23- Kendileriyle Ezâ Duyulmadığı Takdirde Yollar, Üzerinde Kuyular Kazmanın Hükmü Babı

27-.....Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: etBir adam bir yolda yürüdüğü sırada susuzluk kendisine şiddetle bastı. Derken bir kuyu buldu. Hemen kuyuya indi ve suyundan içti. Sonra çıktı. Orada bir köpek ile karşılaştı ki, hayvan susuzluktan dilini çıkarıp soluyor\ yaş toprağı yiyordu. Bu yolcu adam (kendi kendine): Yemîn olsun bana erişmiş olan susuzluğun benzeri bu köpeğe de erişmiştir, dedi ve kuyuya indi, ayakkabısının içine su doldurdu, köpeği suladı. Bu amelinden dolayı Allah bu kulunu övdü ve onu mağfiret eyledi".
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, hayvanlar(ı sulamak)da bize de ecir var mıdır? dediler.
Rasûlullah:
— "Her yaş ciğer sahibini sulamakta ecir vardır1* buyurdu [44].

24- Ezayı Gidermek Babı

Ve Hem mâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre'den söyledi. Peygamber (S): "Yoldan eziyet verici şeyi gidermen bir sadakadır" buyurmuştur [45].

25- Evlerin Damlarında, Üstlerinde Ve Diğer Yerlerde Öteki Evlere Yukarıdan Bakan Ve Yukarıdan Bakmayan Yüksek Oda Ve Teraslar Babı

28-.....Usâmeibn Zeyd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) bir defasında Medine'nin yüksek evlerinden yüksek bir köşke baktı da sonra: "Sizler benim görmekte olduğum şeyleri görüyor musunuz? Ben evlerinizin aralarına dökülen fitne ve felâket yerlerini, şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi (gözümle) görüyorum" buyurdu [46].

29-.....İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Ebî Sevr, Abdullah ibn Abbâs(R)'tan haber verdi. O şöyle demiştir: Allah'ın haklarında "Eğer her ikiniz de Allah 'ö tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kaibleriniz eğrildi..." (et-Tahrîm: 4) buyurduğu, Peygamber'in zevcelerinden ikisinin kim olduğunu Umer'den sormaya hırslanır dururdum. Nihayet onun beraberinde hacc yaptım. Dönerken yolun bir yerinde Umer saptı. Ben de deriden bir su kabı ile onun beraberinde yoldan saptım. Umer halâya gitti, nihayet benim yanıma geldi. Ben de ellerine o su kabından döktüm, o da ab-dest aldı. Ben:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Peygamber'in zevcelerinden o iki kadın kimdir ki, Allah onlar için *'Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kaibleriniz eğrildi..." buyurmuştur? diye sordum.
Umer bana:
— Hayret ederim sana ey Abbâs oğlu! [47] (Onlar) Hafsa ile Âi-şe'dir, dedi.
Sonra Umer hadîse yönelip onu sevkederek şöyle dedi:
— Ben Ensâr'dan bir komşum ile beraber Benû Umeyye ibn Zeyd yurdunda (oturuyor) idim. Bu yurt Medine'nin Avâlî denilen sem-tindedir. (Birşey öğrenmek ümidiyle) Peygamber'in yanına nevbetle-şe inerdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Ben indiğim zaman o gün vahiy ve diğer şeylere dâir (ne duyarsam) haberini komşuma getirirdim. O da indiği zaman böyle yapardı. Ve biz Kureyş topluluğu, kadınlara galebe ediyorduk. Medine'ye Ensâr üzerine geldiğimizde bir de gördük ki onlar, kadınları erkeklerine galebe eder bir kavim [48]. Derken bizim kadınlarımız, Ensâr kadınlarının edebinden almaya başladılar. Bir gün ben karıma karşı bağırdım; o da bana ce-vâb verdi. Ben onun bana söz döndürüp cevâb vermesinden hoşlanmadım; azarladım. Bunun üzerine o, şunları söyledi:
— Benim sana karşı mırıldanmamı niçin münâsib görmüyorsun? Vallahi Peygamber'in zevceleri bile O'na karşı mırıldanıyorlar ve birisi o gün geceye kadar Peygamber'in yanma uğramıyor! dedi.
Karımın bu sözleri beni ürküttü. Ben:
— Onlardan kim bunu yaparsa perîşân olur; büyük günâh işlemiş olur, dedim.
Sonra elbisemi üzerime topladım, yânı giyindim ve Hafsa'nm yanına girdim. Ve ona:
— Ey Hafsa! Sizlerden herhangi biriniz bütün gün tâ geceye kadar Allah Elçisi'ne dargınlık eder mi? dedim.
O:

— Evet, dedi.
Ben:
— O kadın perîşân olmuş ve zarar etmiştir. Herbiriniz kendine Allah'ın» Rasûlü'nün öfkesinden dolayı öfke etmesinden emîıı mi bulunuyor? Bu yüzden helak olursunuz. Sen Allah'ın Rasûlü'ne karşı çok istekte bulunma, O'na karşı herhangi birşey hususunda söz döndürme yarışma girişme, O'na darıhp O'ndan ayrı durma. Bir ihtiyâcın meydana çıkarsa O'nu benden iste. Ve sakın arkadaşının, Rasûlullah'a senden daha güzel ve daha sevgili olması da seni aldatmasın (Umer, Âişe'yi kasdediyor).
Ve biz o sırada: "Gassânhlar bize (karşı) gaza etmek için atlarını nallatıyorlarmış" diye havadis alıyorduk. Arkadaşım kendi nevbe-tinde Peygamber'in yanına indi ve yatsı vaktinde döndü. Kapıma şiddetli bir vuruşla vurdu, ve:
— O uyuyor mu? dedi.
Ben korktum ve hemen onun yanına çıktım. O:
— Büyük bir iş meydana geldi, dedi.
Ben:
— Nedir o; Gassânîler mi geldi? dedim.
— Hayır, fakat ondan daha büyük ve daha uzun: Rasülullah (S) kadınlarım boşamış, dedi.
Umer dedi ki: Hafsa isteğine ulaşmadı ve ziyana uğradı. Ben bunun yakında olacağım zannediyordum. Elbisemi üzerime topladım ve Peygamber'le beraber sabah namazını kıldım. Peygamber, birkaç basamakla çıkılır kendisine âid bir meşrubeye ("şerbetlik" denilen sekili bir hücreye) girdi ve orada yalnız kaldı.
Ben Hafsa'nm yanına girdim, gördüm ki ağlıyor. Ben:
— Seni .ağlatan nedir? Beri seni sakındırmış değil miydim? Ra-sûlullah sizleri boşadı mı? dedim.
Hafsa:
— Bilmiyorum. O, işte tâ şu meşrubede, dedi.
Bunun üzerine mescide çıktım ve minberin yanına geldim. Gördüm ki, minber etrafında bir takım kimseler var; bâzıları ağlıyorlar. Yanlarında biraz oturdum. Sonra vicdânımdaki duygum bana galebe etti. Peygamber'in içinde bulunduğu o meşrubeye geldim. Ve Pey-gamber'in siyah uşağına:
— Umer için izin iste! dedim.
İçeriye girdi, Peygamberce konuştu. Sonra çıktı ve:
— Seni Peygamber'e söyledim; birşey demedi, dedi.
Oradan ayrıldım, nihayet mescidde minberin yanındaki topluluğun beraberinde oturdum. Sonra yine vicdanımda hissettiğim şey bana galebe etti. Uşağa geldim. O evvelki gibi söyledi. Ben yine minberin yanındaki topluluğun beraberinde oturdum. Sonra yine vicdanımda hissettiğim şey bana galebe etti. Tekrar uşağa geldim. Ve:
— Umer için izin iste! dedim.
Uşak bir öncekinin benzerini söyledi. Ben de döndüm, giderken baktım, uşak beni çağırıyor:
— Rasûlullah sana izin verdi, dedi.
Bunun üzerine huzuruna girdim. Baktım ki, Rasûlullah bir hasırın kumlan üzerine yan yatmış, kendisiyle hasır arasında bir döşek yok, kumlar vücûdunun yan tarafında iz yapmış; kendisi, içi hurma lîfi doldurulmuş deriden bir yastığa dayanmış idi. Kendisine selâm verdi. Sonra ayakta dikelerek:
— Kadınlarını boşadın mı? dedim. Gözünü bana doğru yükseltti de:
— "Hayır", dedi.
Sonra ben yine ayakta dikelerek (Rasûlullah hoşnûdluğa dönüyor mu, yâhud O'nun kalbini hoş edecek veya öfkesini sâkinleştire-cek bir söz söyleyeyim mi diye) bakmarak, şöyle dedim:
— Yâ Rasûlallah! Eğer beni düşünürsen, bilirsin ki, biz Kureyş topluluğu kadınlara galebe ediyor idik. Sonra bir kavim üzerine geldik ki, kadınları onlara galebe ediyorlar.
Umer bu sözü söyleyince, Peygamber gülümsedi. Sonra ben şöyle dedim:
— Eğer beni düşünürsen bilirsin. Ben Hafsa'nın yanma girdim de: Sakın arkadaşının Peygamber'e senden daha güzel ve daha sevgili olması seni aldatmasın -Âişe'yi kasdediyor-, dedim.
Peygamber bir daha gülümsedi. Ben O'nun gülümsediğini gördüğüm zaman hemen oturdum ve gözümü kaldırıp evinin içine baktım. Vallahi evin içinde tabaklanmamış üç hayvan derisinden başka gözü döndürecek hiçbir eşya görmedim. Bunun üzerine ben:
— (Yâ Rasûlallah!) Allah'a duâ et, ümmetine genişlik versin.
Çünkü Farslar ve Romahlar'a genişlik verilmiş ve onlara dünyâ ihsan olunmuş; hâlbuki onlar Allah'a ibâdet etmiyorlar, dedim. Bunu söyleyince dayanmış iken doğruldu da:
— "Sen bir şekk içinde misin? Ey Hattâb oğlu! Onlar hoşlukları dünyâ hayâtında peşin verilip geçiştirilen birer kavimdir" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, benim için istiğfar ediver, dedim.
İşte Peygamber Hafsa Âişe'ye açıkladığı zaman[49] o sözden dolayı ayrılıp inzivaya çekilmiş ve kadınlarına küsmüş olduğundan ötürü, bir ay kadınların yanına girmeyeceğim, demişti. Bu zaman içinde Allah, Peygamberi'ni azarladı (et-Tahrîm-. 1-4). Yirmidokuz gece geçince Rasûlullah, Âişe'nin yanına girdi ve Âişe ile başladı. Âişe O'na:
— (Yâ Rasûlallah!) Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemîn etmiştin. Hâlbuki biz yirmidokuz(uncu) gecenin sabahında olduk; ben bu geceleri hakkıyle sayıyorum, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):

— "(Kendisinde yemîn ettiğim) ay,yirmidokuzdur; işte bu ay da yirmidokuz oldu" buyurdu.
Âişe dedi ki: Müteakiben muhayyer kılma âyeti (ei-Ahzâb: 28-29) indirildi. Peygamber ilk kadın olarak benimle başladı ve şöyle dedi:
— "Ben sana bir emir anlatacağım. Cevâb hususunda acele etmemenden dolayı sana bir serzeniş yoktur, tâ ki ebeveynine dam-şasin".
Âişe dedi ki:
— Kat'î biliyorum ki, ebeveynim bana senden ayrılmamı emretmezler.
Sonra Peygamber şöyle dedi:
— "Allah şöyle buyurdu: Ey Peygamber! Zevcelerine şunu söyle: Eğer siz dünyâ hayâtım ve onun zînetini istiyorsanız» gelin size boşama bedellerini vereyim de, hepinizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allahh ve Rasülü'nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki A ilah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır" (el-Ahzâb: 28-29).
Ben de:
— Ay! Ben bunun hakkında mı ebeveynime danışacağım? Ben elbette Allah'ı ve Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu isterim, dedim.
Sonra Rasûlullah, bütün kadınlarını böyle muhayyer kıldı; onlar da hep Âişe'nin dediği gibi söylediler [50].

30-.....Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) kadınlarından bir ay ayrı kalmaya yemîn etti. Ayağı da yarılmıştı. Bu sebeb-le kendisine âid yüksek bir odada oturdu. Akabinde Umer geldi ve:
— Kadınlarını boşadın mı? diye sordu. Rasûlullah:
— "Hayır, lâkin ben kadınlardan bir ay ayrı kalmaya yemin ettim" dedi.
Yirmidokuz gece orada kaldı. Sonra o yüksek odadan aşağıya indi de kadınlarının yanına girdi [51].

26- Devesini Mescid Önündeki Taş Döşemelik Üzerine Yâhud Mescidin Kapısına Bağlayan Kimse Babı

31-.....Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdiüah'a geldim, o şöyle dedi: Peygamber (S) mescide girdi. Ben de deveyi taş döşemeliğin kenarına bağladımda O'nun yanma girdim. Ve: Deven işte, dedim. Peygamber dışarı çıktı ve deveyi döndürmeye, ona yaklaşmaya başladı. "Para da, deve de senindir" buyurdu [52].

27- Bir Kavmin Çöplüğü Yanında Durma Ve İşeme(Nin Cevazı) Babı

32-.....Huzeyfe (ibnu'l-Yemân -R-): Yemîn olsun ben Rasûlullah'ı gördüm... dedi; yâhud da şöyle dedi: Yemîn olsun Peygamber (S) - bir kerre Ensâr'dan- bir kavmin süprüntülüğüne geldi ve ayakta işedi [53].

28- Yolda Bir Dalı Ve İnsanlara Eziyet Veren Herhangi Birşeyi Alıp Da Yol Dışına Atan Kimse(Nin Sevabı) Babı

33-..... Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "Bir adam bir yolda yürüdüğü sırada bir diken dalı buldu ve onu yoldan aldı. Bundan dolayı Allah o kulu övdü -yâhud bu amelini kabul etti- de onu mağfiret eyledi" [54].

29- Bâb: Halkın Gelip Geçeceği Yolun Genişliği Hususunda İhtilâf Ettikleri -Ki "Mîtâ" Yol Aralığında Olacak Genişliktir- Sonra O Genişliğin Sâhibleri Bina Yapmak İstedikleri Zaman, Yol, O Genişlikten Yedi Zira' Olarak Bırakılır

34-..... İbn Abbâs'ın himayesinde olan İkrime şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim; o: Arazî sâhibleri geniş ve işlek umûmî yol (mikdârı) hakkında ihtilâf edip çekiştikleri zaman, Peygamber (S) yedi zira' olarak hükmetti, dedi [55].

30- Sahibinin İzni Olmaksızın Birşeyi Açıktan Zorla Almak(Tan Nehiy) Babı

Ve Ubâde ibnu's-Sâmit (R): Biz Peygamber(S)'le yağmacılık yapmamaya bey'atlaştık, demiştir [56].

35-.....Ensâr'dan Abdullah ibn Yezîd (R): Peygamber (S) cebren ve kahren kişinin malını almaktan, (kulak, burun ve dudak kesmek gibi) çirkin ukubet ve ceza uygulamaktan nehiy buyurdu, demiştir [57].

36-.....îbn Şihâb, Ebû Bekr ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre'den. Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "Zinâkâr kişi zina ederken (kâmil bir) mü'min olduğu hâlde zina edemez. îçki içen de içki içerken (kâmil bir) mü'min olarak içki içemez. Hırsız da çalarken (kâmil bir) mü'min olarak çalamaz. Halkın gözü önünde yağmacılık eden kimse de yağmacılık ettiği sırada (kâmil bir) mü'min olarak çapulculuk edemez" [58].
(İbn Şihâb dedi ki:) Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber (S)'den olmak üzere, bundan önceki Ebû Bekr hadîsinin benzerini tahdîs etti. Ancak bunda "Çapulculuk" sözü yoktur.
el-Firabrî şöyle dedi: Ben (müellifin kâğıdcısı olan) Ebû Ca'fer'in elyazısıyle şunu buldum: Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "Zina edici zina ederken bir mü'min olarak zina etmez" sözünün tefsiri, îmânı kasdederek, ondan sökülüp koparılır demektir [59].

31- Haçın Kırılması Ve Domuzun Öldürülmesi Babı

37-..... ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verip şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) Rasûlullah(S)'tan şöyle buyurduğunu işitti: "Meryem oğlu îsâ sizin içinize, hükmünde âdil bir hâkim olarak inmedikçe, salibi kırmadıkça, domuzu öldür-medikçe, cizye vergisini kaldırmadıkça ve mal hiçbir kimse kabul etmeyecek derecede dolup taşıncaya kadar kıyamet kopmaz" [60].

32- Bâb: İçinde Şarâb Bulunan Küpler Kırılır Mı?

Yâhud şarâb tulumları yırtılır mı? Birisi bir put yâhud bir haç yâhud bir tanbûr yâhud tahtasıyle faydalanılmayan birşey kırsa (hükmü nedir; tazmîn eder mi, yâhud caiz olur mu)? [61]
Meşhur Kaadı Şurayh'a kırılmış bir tanbûr da'vâsı getirildi de, Şurayh o hususta birşeyle hükmetmedi (yânî kırıcısına bir borçla hükmetmedi) [62].

38-.....Seleme ibnu'l-Ekva'(R)'dan (şöyle demiştir): Peygamber (S), Hayber gazvesinde tutuşturulmuş bir takım ateşler gördü.
— "Bu ateşler ne üzerine yakılıyor?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Evcil eşekler(in etleri) üzerine, dediler.
Peygamber:
— "O etleri dökünüz, kapları kırınız!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Etleri döküp kapları yıkasak olmaz mı? dediler.
Peygamber:
— "Kapları yıkayınız!" buyurdu [63]
Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İsmâîl ibn Ebî Uveys, elifin nasbi ve nûn harfiyle "el-H umuru'1-Enesiyye" şeklinde söyler idi [64].

39-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Mekke'nin fethi günü Peygamber (S) hareme girdi. Hâlbuki Ka'be'nin etrafında ibâdet için dikilmiş, (kurşunla tutturulmuş) üçyüzaltmiş put vardı. Peygamber elindeki deynekle bunlara dürtüyor ve: "Hakk geldi, bâtıl zeval buldu. Şübhesîz ki bâtıl dâim zeval bulucudur" (ei-isrâ: 8i) âyetini okuyordu [65]

40-..... Âişe(R)'den: Âişe kendisine âid olan bir masa veya raf üzerine, üstünde canlı hayvan resimleri bulunan bir perde edinmişti. Peygamber (S) onu söküp yırttı. Âişe de bu yırtık perdeden iki küçük topan yastık yaptı. Bu iki yastık evde bulunurdu da Peygamber bunların üzerine oturur idi .

33- Malı Önünde Döğüşen Kimse Babı

41-..... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "Malı(n\ muhafaza) uğrunda öldürülen kimse şehîddir" [66].

34- Bâb: Bir Kimse Bir Çanak Yâhud Başkasına Âid Olan Herhangi Birşeyi Kırdığı Zaman (Onun Benzerini Mi, Yâhud Bedelini Mi Öder)?

42-.....Enes(R)'ten (şöyle demiştir): Bir hacı Peygamber kadınlarından bâzısının yanında bulunuyordu.Bu sırada Mü'minlerin Anaları'ndan birisi bir hizmetçisi ile içi yemek dolu bir çanak göndermişti. (Belki Âişe) bir eliyle çanağa vurdu ve çanağı kırdı (Çanak kırılıp ikiye bölündü). Peygamber hemen iki parçayı birleştirdi ve yemeği tekrar içine koycfu. Ve orada bulunanlara: "V/ymiz/"buyurdu. Onlar yemeği bitirinceye kadar elçi olan hizmetçiyi ve kırık çanağı alıkoydu. Sonra yerine sağlam bir çanak verdi de kırık çanağı alıkoydu [67].
Ve İbnu Ebî Meryem dedi ki: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip şöyle dedi: Bize Enes, Peygamber (S)'den tahdîs etti [68].

35- Bâb: Bir Şahıs Diğer Şahsa Âid Bir Duvarı Yıktığı Zaman Onun Benzerini Bina Etsin

43-.....Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle anlattı: "İsrail oğullan içinde Cureyc denilen (ruhban) bir adam vardı. Cureyc (bir kerre savmıasmda) namaz kılarken annesi geldi ve onu çağırdı. Cureyc anasına cevâb vermekten çekindi. Anama cevâb mı vereyim, yâhud namaza devam mı edeyim deyip tereddüd etti. (Anası onu üç defa çağırdığı hâlde namaza devam etti.) Sonra anası ona geldi ve:
— Yâ Allah! Bu oğluma fahişe kadınların yüzlerini göstermedikçe onun canını alma! diye ilendi.
Cureyc savmıasmda bulunduğu sırada bir kadın gelip, ben Cu-reyc'i muhakkak bir fitneye düşüreceğim dedi ve kendini Cureyc'e arzetti ve onunla konuştu. Cureyc zina teklifini kabul etmeyince, bu kızgın kadın bir çobana gitti ve kendini ona

teslim etti. Kadın bu cinsî temastan bir oğlan doğurdu. Kadın bu çocuğun Cureyc'den olduğunu söyledi. Bunun üzerine halk Cureyc'e geldiler ve savmıasını yıktılar, kendisini aşağıya indirdiler, sövdüler. Cureyc abdest alıp namaz kıldı. Sonra çocuğun yanına geldi ve:

— Ey oğul, senin baban kimdir? diye sordu.

Çocuk:

— Çobandır, diye cevâb verdi.

Bu garîb hâdiseyi gören halk Cureyc'e:

— Senin savmıam altından yapacağız, dediler.

Cureyc:

— Hayır, ancak eskisi gibi çamurdan yapınız, dedi [69]

---

[1] el-Mezâ!im, el-Mazlime'nm cem'idir, ikinci bâbdan mîmli masdardır.

ez-Zuim, lügatte cevr'dir, sının geçmektir. Şer'î ma'nâsı, bir şeyi lâyık olduğu yerden başka bir yere koymaktır. Bâzıları zulmü "Başkasının mülkünde sahibinin izni olmayarak tasarruftur" diye ta'rîf etmişlerdir.

el-Mazlirne, sahibinden haksız olarak alman şeyin ismidir de denilmiştir ki, tazallüm edilen şeyden İbarettir.

Müellif Basâir'de demiştir ki, zulm maddesi zulmetten alınmıştır; bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak ma'nâsınadır. Yazılan bu koyuş' ya ziyâde ile, ya noksan ile, ya vaktinden, ya mekânından sapmakla olur. Ve zulm üç türlü olur: Biri insan ile Yüce Allah arasında olur. Bunun en büyüğü küfr, şirk ve nifaktır. İkincisi zâlim ile insanlar arasında olur. Üçüncüsü zâlim ile kendi nefsi arasında olur. Kaldı ki zulmün bu üç nev'i de hakikatte kişinin kendi kendisine zulmetmesidir. Zâlim bir zulme giriştiğinde evvelâ kendi nefsine zulmetmiş olur. Nitekim " jjjk .^JS\ yır ^3'j İB '?+&• Uj = Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı" (en-Nahl: 33) âyeti bunu nuik

etmektedir (Kaamûs Ter.)

eİ-Gasb; lügatte bir şeyi zulmen almaktır; alınan şey ister mal olsun, ister başka bir hakka tecâvüz olsun. Şeriat ıstılahında ise "Gasb, kıymeti hâiz olan muhterem bir malı sahibinin izni olmaksızın gizlice değil, açıktan almaktır (Seyyid Şerîf, el-Ta'rîfât).

[2] Buradaki tefsirleri el-Feryâbî, Mücâhid'den tahrîc etmiştir. Bu lûgatçilerin çoğunun tefsiridir. Hevâ lügatte yerle gök arasındaki boşluğa denildiğine göre, o gün de zâlimlerin aşırı hayret ve dehşetten akılları baş-^ lanndan gidip birşey düşünmeyerek gönülleri bomboş kalacak demek oluyor. Bu tasvir, İsrafil'in sûru üfürmesİ üzerine kabirlerinden kalkıp hesâb mevkiine gidişe âiddir. Bunun şu âyetlerde de bir tasviri vardır:

"... O da'vet edicinin, görülmemiş, tanınmamış bir şeye da'vet edeceği gün, gözleri zelîl ve hakîr olarak hepsi de çıvgın çekirgeler gibi kabirlerden çıkacaklar, o da'vet ediciye (boyunlarını uzatıp) koşarak. (İçlerinden) kâfir olanlar (şöyle) diyecekler; Bu çok sarp bir gün" (el-Kamer-. 6-8).

[3] Buhârî bu hadîsi Rikaak Kitâbı'nda da getirmiştir. Bâzı âlimler bu hadîsin zahirinden iki sırat olduğu görüşüne gitmişler; diğer bâzıları da bunların ayrı ayrı iki köprü olmayıp biri diğerinin uzantısı olduğu görüşüne gitmişlerdir.Yânî biri cehennem üzerindeki büyük sırat, diğeri de cehennem ile cennet arasında, onun uzantısı olan sırat demişlerdir.

Hadîs metnindeki " S^ıkî" lâfzı Kuşmeyhenî nüshasında dâd harfi İle zab-tedilmiştir. et-Tekaadî, birbirine hakkını vererek hukûklaşmaktır. Cumhurun rivayeti ise şeddeli sâd ile " öJ^\£İ "dir. Bu da birbiriyle hesâblaşırlar demektir ki, Türkçe'de takas ta'bîr olunur. Bu takas muamelesi mü'minlerin kendi aralarında bizzat ufak tefek hakları sevâb vermek, günâh almak suretiyle takas ve mahsûb ederek küçük günâhlardan arınırlar demek oluyor ki, bu da et-Tekaadî'mn İfâde ettiği ma'nâya delâlet etmektedir.

Demek ki cennete küçük günâhlardan da arındıktan sonra girilecektir. Bunu te'yîd eden bir hadîs: "Cennet ehlinden hiçbirinin üzerinde kul hakkı olduğu hâlde cennete girmesi halâ! olmaz" (Buhârî, Tevhîd, Câbir'den).

[4] Bunu tbnu Mende Kitâbu'l-îmân'da senediyle rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu ta'lîki sevketmekten maksadı, Katâde'nin Ebû'l-MütevekkiPden tahdîsini açıkça belirtmek istemesidir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

[5] Hadîsin başlığa uygunluğu son kısmıdır. Hadîs başlıktaki âyeti açıklamaktadır. Âyetin tamâmı şöyledir:

"Allah'a karşı yalan düzenden daha zâlim kimdir? Onlar Rabb'lerine ar-zedilecekler, şâhidler de: îşte bunlar Rabb 'lerine karşı yalan söyleyenlerdir, diyecekler. Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin tepesindedir" (Hûd: 18).

en-Necve, yavaşça söz söylemeye denir ki, fısıldamak ta'bîr olunur.İbn Esir de en-Nihâye'dc: Necve isimdir; masdar yerine kaaimdir. Kıyamet gününde Yüce Allah'ın mü'min kuluna gizlice hitabıdır, demiştir.

Bu hadîste râvî Safvân'ın "İbnUmer'le ele ele yapışıp gittiğimiz sırada birisi gelip de necveden sordu. O da şöyle rivayet etti" şeklindeki durum beyânı ifâdesi, hadîsin târihî değeri bakımından çok kıymetlidir. Hadîsçiler ve tarihçiler bu gibi beyânları vak'anın doğruluğu lehine birer vesika kabul ederler.

[6] Hadîs, içtimaî yardımlaşmanın, güzel muaşeretin ve güzel ahlâkın en mühim umdelerini öğretmektedir. "Veyuslimuhu" if'âl babından muzârî sîgasıdır, silm ve selâmetini izâle etmez, yânî zâlimin zulmünde bırakmaz demektir. Hadîs, haber suretinde bir nehiydir ve daha belîğdir.

[7] Müslim'in CâbİI'den getirdiği rivayette "Yardım edilen kişi zâlim ise, müslü-mân kardeş o zalimi zulmetmekten men' etsin. Bu da zâlim için bir yardımdır" buyurulmuştur.

Bu kardeşlik, İslâm kardeşliğidir; bunda hür, köle, baliğ ve mümeyyiz ortak olur. Başlıktaki vecîz sözü ilk defa Cundeb ibn Anber esir düştüğü zaman kurtulmak ümidiyle Es'ad ibn Zeyd için söylediği bir beytin bir mısra'mda soylemiştir:

{ (Ey kerim ve çok kazancı olan er kişi! İster zâlimyâhud mazlum olsun, sen kardeşine yardım et) (Aynî, Kastallânî).

[8] Hadîsin başlığa delîl olan fıkrası "ZulmedİIene yardım etmek" cümlesidir, Emredilen bu yedi şey, beşerî ve ictınâî faziletlerin en mühim umdelerindendir; bunlar güzel ahlâkın esâslarıdır.

Hadîsin bu rivayetinde men' olunan diğer yedi şey zikredilmemİştir. Onları da Cenâiz Kitâbı'ndaki rivayetten nakledelim:

"Gümüş kablardan, altın yüzükten, harîr, dîbâ, kasıyy, istebrak (denilen ipekli kumaşlar) kullanmaktan da nehyetti". Bunların hepsinin men'inden gaye, hayât ve maîşette israftan sakmıp i'tidâl ve tasarrufa riâyet etmektir

[9] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsından alınır. Çünkü mü'mİn mü'mini sağ-lamlaştırdığı zaman, ona yardım etmiş olur. Peygamber, mü'minler arasında gerçekleşmesi istenen dayanışmayı, bağlılığı ve netîceten birliği, sağlamlığı kav-len sağlam bir bina ile misâllendirdiğİ gibi, parmaklarını birbirine geçirerek fiilen de göstermiştir.

Mü'minler arasında ve bilhassa harb ve musibet zamanında bulunması istenen birlik ve dayanışma, Kur'ân'da parçaları kurşunla birbirine kenetlenmiş bina İle misâllendirilmiştir: "Şübhesiz ki Allah, kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saffîar bağlayarak çarpışanları sever" (es-Saff: 4).

[10] Âyetler intikaam almanın meşruluğuna delil olarak getirilmişlerdir, intişâr, in-tikaam, yânî ukubetle ceza uygulamaktır; öc aîmak da ta'bîr olunur. Alî ibn Ebî Talha, İbn Abbâs'ın bu âyeti "Allah, bir kimsenin başkasının ma'siyet ve . kötülüklerini aynen sayıp dökmesini sevmez, meğer ki ondan zulüm görmüş^ rencide edilmiş ola" suretinde tefsir ettiğini rivayet etmiştir. Beddua ile de tef-sîr edilmiştir.

Bu âyette ferdlerin hukukuna tecâvüz edildiğinde ferdin ferdden sözle intikaam alabileceği bildirilmiştir.

[11] eş-Şûrâ: 39. âyeti bir topluluğun hukukuna tecâvüze âiddir. Bu âyetteki siyâsî ve millî yüksek hakikati İbrâhîm en-Nahaî, naklettiği tefsirde bildirmiştir. İbrâhîm'in bu tefsirini Abd ibn Humeyd ile İbn Uyeyne kendi tefsirlerinde mev-ıı sûlen getirmişlerdir. Selefin bu tefsirlerine göre:

1. İslâm camiasına bir tecâvüz olduğunda hemen mîllî birlik te'sîsine çalışılarak, intikaam alınması emir buyuruluyor.
2. Bunun terki, düşman tarafından milletin horlanması ve millî şerefin kırılması demek olduğu bildiriliyor.
3. Düşmandan öc alındıktan sonra kin güdülmeyerek, eski hesâblar karış-tmlmayarak zâlimi affetmek gibi yükseklik gösterilmesi Öğretiliyor.

[12] Bu mazlumun affının güzelliğini delille beyân etmektir.

Bu iki bâbda yalnız âyetlerle yetinilmiş, hadîs getirilmemiştir

[13] eş-Şûrâ: 39. âyette mü'minlerin hukukuna bir tecâvüz olduğunda, onlar birleşerek intikaam alırlar buyurulmuştu. Buradaki 40. âyette intikaam alırken bunun da bir zulüm derecesine çıkarılmaması, görülen fenalığa onun benzeri bir ukubetle mukaabele edilip yetinilmesi öğretiliyor ki, bu da ukubet ve ceza ta'yî-ni hususunda adaleti te'mîn için gözetilmesi vâcib olan en yüksek bir düstûrdur. Ekseriyetle mazlumun öc alması, kana susamış bir arslan gibi zâlimi pençesine alarak "Şimdi artık ölümlerden ölüm beğen" diyecek derecede şiddetlenmekte ve bu suretle dünün mazlumu, bugünün başka bir zâlimi kesilmekte olduğundan, bu intikaamın sınırı ta'yîn edilmiş, fenalığa onun benzeri bir fenalıkla mukaabele edilmesi suretinde bir düstûr konulmuştur ki, adalet lâfzının hukukî bir medlulüdür.

Cürüm ile ceza arasında münâsebet ve eşitlik öğretildikten sonra, mü'minİ fazilet ve ahlâk güzelliğinin zirvesine yükseltmek İçin 41. âyet öğretilmiştir...

işte Kur'ân'da bağî ve hukuka tecâvüz edildiğinde mü'minlerin ta'kîb edecekleri kurtuluş ve selâmet yolu ve saldırgan hakkında uygulanacak adalet hükümleri; mukaabil bir zulümden korunmak yolu bu suretle ta'yîn ve ta'lîm edilmiştir.

[14] İbnu'l-Cevzî şöyle demiştir: Zulüm iki ma'siyeti şâmil olur: Bîri haksız yere başkasının mahm almak, öbürü de adaletle emreden Allah'a muhalefette mübâre-ze etmektir ki, bu ikincisi insanların irtikâb ettiği günâhların en büyüğüdür. Şübhesiz ki, zulüm, kuvvetlinin Allah'tan başka yardımcısı olmayan zayıfa îkaa ettiği çirkin fiildir. Zayıf, Allah'ın dâmân ve emânetinde İken ona zulmetmek, Allah'ın emânını tanımamak demektir ki, en şenî' bir günâhtır. Zulüm, kalbin zulmetinden, kararmasından neş'et eder. Zâlimin kalbi hidâyet nuru ile nûrlan-mış olsaydı, zulmün neticelerini, fenalığım düşünüp anlayabilirdi (Aynî).

Müslim'in Câbir'den bir rivayetinde: "Zulümden sakının. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zulmetlerdir. Cimrilikten de sakının.." lâfzıyledir

[15] Muâz'm Yemen'e gönderilmesi ile ilgili İbn Abbâs hadîsi buradaki başlığa delil olacak mikdârda kısaca rivayet edilmiştir. Hadîs, Zekât Kitâbi'nda geçmişti. Mazlumun duâsıyle Allah arasında perde ve

mâni' bulunmamak, duanın kabul buyurulacağından ve asla reddedilmeyeceğinden kinayedir.
[16] Metindeki "Irz" lâfzını Ibnu Kuteybe nefs ile, beden ile tefsîr etmiştir. Metindeki "Şey"i de sarihler mal ile tefsîr etmişlerdir. Hadîs madde ta'yîn olunup zulmü teşkil eden seyyie beyân edilerek haktan temize çıkıldığı surette, bu temize çıkmanın sahîh ve nâfizliğini ifâde ediyor. Bu konuda âlimlerin ittifakı vardır. Fakat iki kişi arasında karışık bir hesâb veya muamele üzerine hakları halâl kıldırılırsa, arada cereyan eden bu mechûl hesâb ve muamele hakkında halâl-laşmak caiz ve mu'teber midir? Bu husuta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Böyle madde ta'yîn ve mikdâr beyân edilmeyerek halâllaşmak da hem dünyâ, hem âhiret için berâattir, demişlerdir. Diğer bâzıları da: Ancak madde ve mikdâr ta'yîn edilerek halâllaşmaya kaail olup, bu hadîsin "Zulüm ve tecâvüz ettiği hakk mikdârı, zâlimin sevabından alınır" fıkrasıyle istidlal etmişlerdir.
Buhârî, mes'ele ihtilaflı olduğu için suâlin cevâbını zikretmemiştir.
[17] Bu ifâdeler yalnız el-Kuşmeyheni'nin rivayetinde sabit olmuştur. Bu zikredilen İsmâîl, Buhârî'nin üstâdlanndandır
[18] İbnu'l-Munîr, başlık ile hadîs arasındaki münâsebeti şöyle yöneltmiştir: Başlık, geçmiş olan zulümden doğan hakkı düşürmeye uzanıyor. Âyetin mazmunu ise. vefasızlığın bir zulüm olmaması için müstakbel hakkın düşürülmesidir. Lâkin Buhârî delîl getirmede incelik ve naziklikle iş yapmıştır. Sanki Buhârî, vukû'u beklenen hakta düşürme geçerli olunca, muhakkak olan hakta düşürme yapmanın geçerliliği evleviyetle olur demektedir (Ibn Hacer).
[19] Mes'elede tafsîl olduğu için Buhârî mes'elenin de cevâbı olan izâ'nın cevâbını zikretmedi. Burada cevâb caizdir yâhud caiz olur şeklinde takdîr olunur
[20] Hadîsin başlığa uygunluğu, ma'nâsmdan alınır. Eğer genç, Rasûlullah'a içmiş olduğu içeceği solundaki yaşlılara vermesine izin verseydi, gencin bu halâl kılması belirsiz olurdu.Onların ve kendisinin içtikleri mikdâr da böyle belirsiz olurdu. Bu da mikdârı beyân etmeksizin, ihtilafsız olarak bunun cevazına delâlet etmiştir (Aynî).
[21] Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Buhârî bununla arazî gasbının sûretlen-dirilmesine işaret etmektedir.
[22] Metindeki "Şîbr" karış demektir; burada azlığı ifâde etmek için zikredilmiştir. Az tecâvüz ukubeti gerektirirse, çoğu evleviyetle gerektirir.
[23] Bu üç hadîs, arzda, toprakta zulüm, başkasının mülküne tecâvüz ve isti'lâdan ibaret olduğuna; gasbın taşınmaz mallara ve akarlara da şümulüne; yalnız taşınır mallara münhasır olmadığına delâlet eder.
Bu hadîsler bir arza mâlik olan kimsenin o arzın sonuna kadar aşağısına mâlik olduğuna da delâlet eder. Şârih Hattâbî: "Kişinin mâlik olduğu tarla ve bahçesine yerin altında lâğım, izbe, in, kuyu kazmak isteyen yabancıyı men' etme hakkı vardır..." demiştir.
Arazî sahibi yerin altında tasarruf etrne hakkına sâhib olduğu gibi arazînin üstünde de havaya yükselmek hakkını hâizdir. Başkalarına zarar vermemek şar-tıyle dilediği kadar yüksek bina inşâ edebilir...
[24] Bu ifâdeler Buhârî'nin Ebû Zerr nüshasında sabittir, diğerlerinde yoktur. Bu ifâdeye göre Abdullah ibn Mübarek hadîs kitabını Horasan'da yazmış ve orada tahdîs ve neşretmiş; kendisinden pekçok hadîsçi bunları alıp öğrenmiş. Yalnız Abdullah ibn Umer'in yukanki hadîsi, Horasan'da yazıp neşrettiği kitabında yokmuş' da, bunu Basra'ya geldikten sonra oradaki hadîs tâlib ve hafızlarına Basra'da imlâ edip yazdırmıştır.
[25] Ahmed ibn Hanbel'in Musned'i ile ibn Mâce'nİn Sünen 'inde Ebû Bekr'in kölesi Sa'd'den; Bezzâr'ın Müsned'inde Ebû Hureyre'den bu hadîsin ma'nâsında hadîsler gelmiştir. Bu rivayetlerin bâzısında kıtlık zamanında, bâzısında açlık sebebiyle iki hurma birleştirilerek yenildiği bildirilmiştir. Böyle bir zarurete da-yanıcı olsa bile, Peygamber, içtimaî âdaba aykırı olan bu hareketten men' etmiştir.
Aişe ve Câbİr: Nehiy sebebi, bu şekilde yemenin açgözlülük ve pisboğazlık gibi fena bir hareket olmasıdır, demişlerdir. Şu kadar ki, âlimler kendi malını kişinin dilediği gibi yemesi caizdir, demişlerdir. Nitekim Salim ibn Abdillah kendi hurmasını avuç avuç yermiş. Bu sebeble âlimler topluluğu hadîsin sevk yeri ci-hetiyle bu nehyi ortaklaşa yenilmeye tahsîs etmişlerdir.
[26] Bu hadîs Buyu' Kitâbı'nda "Lahham ve cezzâr hakkında denilen şeyler bâbı"nda geçmişti.
[27] Âyetin tamâmı şöyledir: "İnsanlardan öyle kimse vardır ki, onun bu dünyâ hayâtına âid sözü hoşunuza gider ve o, kalbinde olana Allah 'ı şâhid getirir. Hâlbuki o, düşmanların en yamanıdır'" (el-Bakara: 204).
[28] el-Eledd, lügatte eğri demektir; cem'i Ludd'dm. İşte biz o Kür 'ân ancak onunla tak vâya erecekleri mûjdeleyesin, (bâtılda) mücâdele ve inâd edenleri korkutasın diye senin dilinle (indircr çkf kolaylaştırdık" (Meryem: 97) âyeti, bu suretle tefsîr edilmiştir. Münafıklar husûmet hâlinde yalan söyler, iftira eder, doğruluğa tutun-mazlar da eğri, dolanbaçlı yolları seçerler. Bâzıları da "Eledd"i "şiddetli cidalci" diye tefsîr etmişlerdir. el-Eledd, müteannid, mütemerrid, husûmeti şiddetli adama denir ki, ihlâs ve insaf tarafına meyletmez (Kaamûs Ter,).
[29] Buhârî bu hadîsi Ahkâm, Şehâdât, Hileleri Terk Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim de Kaza Kitâbı'nda getirmiştir. Buradaki senedde üç tabiî hadîsi birbirinden rivayet etmiştir. Bunlar Salih ibn Keysânjbn Şihâb ve Urve'dir. Bu hâl, hadîsin sıhhati ve rivayet usûlü bakımından kıymetlidir. Hadîsin sahâbî râvîleri de ikidir: Biri Ümmü Seleme, diğeri de kızı Zeyneb'dir. Bu da hadîsin sıhhati bakımından Önemli bir hususiyettir.
Hadîsteki "Ben de sizin gibi bir insanım "sözü, Peygamber'in de beşeriyet gereği yalnız zahirî işleri idrâk ettiği ve vahiy ile te'yîd edilmeyen hususlarda diğer insanların durumunda bulunduğunu ifâde eder. Hadîsteki "müslim" kaydı, ihtirazı bir kayıt değil, muhâtab sahâbîler olmak i'tibâriyle vâkıî bir kayıd olarak zikredilmiştir. Hadîsin son fıkrası bir muhayyer kılma değil, bir tehdîddir.
Nitekim: De ki Kur'an RabbAnızdan gelen bir hakktır; artık dileyen îmân etsin, dileyen küfretsin" (el-Kehf: 29) ve: Siz dilediğiniz işi işleyiniz" (Fussilet: 40) âyetlerinde de böyle tehdîd içindir.
Hadîs hârika bir adalet düstûru va'z etmiştir: Lisân ve ifâde düzgünlüğü ile ve hüccet getirerek hüküm kazanmakla Allah'ın haram kıldığı birşey halâl olmaz. Diğer deyişle hâkim, Peygamber bile olsa, hâkimin hükmü bir haramı halâl veya bir halâlı haram kılamaz.
[30] Bu hadîs îmân Kitâbı'nda da geçmişti. Lâfızlarda bâzı öne geçirme ve geri bırakma farklılığı vardır
[31] Malı elinden alınan bir mazlum, zâlimin malına tesadüf edince, bunu almak hakkım hâiz midir, değil midir? Bu mes'ele âlimler arasında ihtilaflıdır.
[32] İbn Sirîn'in bu fetvasını Abd ibn Humeyd de Tefsir'md: "Eğer biri senden birşey alırsa, sen de ondan mislini al" suretinde rivayet etmiştir.
[33] Bu Âişe hadîsinin başlığa uygunluk ciheti, Peygamber'in Hind'e, Ebû Sufyân'-ın malından örfe göre ailenin geçimine yetecek mikdârın alınmasına müsâade buyurmuş olmasıdır. Şârih İbn Battal: "Bu izin ve müsâade bir hakk sahibinin, hakkını vermeyen veyâhud inkâr eden kimseden hakkını alabilmesinin cevazına delâlet eder" demiş ve mes'eleyi en açık şekilde ortaya koymuştur.
Bu mes'eîede fıkıhta "Zafer mes'elesi" unvânıyle tanınır ve şöyle özetlenebilir: Birisinin diğerinde hakkı olup da ödemeyi uzatır da bir türlü vermezse, hakk sahibi için aynı matını veyâhud da malının benzerini bulunca almak hakkı vardır. Yoksa borçlunun rastgele dilediği herhangi bir malını almak hakkını hâiz değildir.
[34] Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Tahâvî'nin de başka başka sahâbilerden bu ma'nâda rivayet ettikleri hadîsler vardır. Bunlardan çıkan hüküm, ev ve menzil sahibi, konuklarına karşı yemek yedirmek vazifesini yerine getirmezse, konuk bu hakkını kerhen ve cebren alır demek oluyor. Leys ibn Sa'd mutlak olarak buna kaail olmuştur. Ahmed ibn Hanbel de bu mecburiyeti köy ve kasabalara teşmil etmeyerek, çöl halkına tahsis etmiştir. Ve: Umrân ve medeniyet eserlerinden mahrum çölde zarurî ve hayatî gıda maddesi tedâriki mümkin olmadığından konuğa ziyafet, onun açlığım giderecek derecede vâcib kılınmıştır, demiştir.
Bâzı âlimler de bu hadîsin zahiren ifâde ettiği cebir hakkını bir türlü İctİmâî nizâma uygun bulmayarak, bu hakkı ve konuğun cebren ve kahren almak selâ-hiyetini açlık hâline hamletmişler ve bu suretle konuk hakkım esirgeyen menzil sahibinden bunu almak hakkını, yalnız açlıktan bunalan kimseye kasr ve tahsîs etmişlerdir. Su kullanma hakkında da böyle kabul edilmiş idi.
Bâzı âlimler de konuk hakkının zorla alınması sadaka âmillerine mahsûs idi demişlerdir.
[35] es-Sakîfe, sefine vezninde, evlerde olan sofaya denir. Medine'deki Benû Sâide sofası bundandır... (Kaamûs Ter.).
Sakîfe sofa demektir. Buna "Sâbât" da denilir ki, iki evin arasına umûmî bir yolun üstüne yapılan tavandan ibaret olup, altından yol geçer.
[36] Bu, Buhârî'nin Eşribe Kitâbı'nda Sehl ibn Sa'd'den senediyle getirdiği hadîsin bir parçasıdır.
Benû Sâide sakîfesi, Ensâr'dan Hazrecliler'in toplantı yeri olan bir sofa dır. Peygamber arasıra bu sofaya geldiği ve Ebû Bekr'e burada bey'at olunduğu için burası İslâm târihinde ma'rûf mahallerden sayılmıştır.
Rasûlullah'ın bu sofaya gelmiş ve sahâbîleriyle burada oturmuş olması, sa-kîfe yânî sofa edinmenin ve bu umûma âid yerde oturmanın caiz olduğunu bildirmektedir.
Buhârî'nin bu başlık ile, bir umûmî yolun iki tarafına mâlik olup da yolun iki tarafındaki iki evininin ortasına bir umûmî yolun üstüne bir oda, bir sofa yapmak caiz midir? Yolun üstü, yol gibi, âmme hukuku ile ilgili mi?... gibi sorulara cevâb vermek istemiştir.
Bu vaziyette bir sofa, bir havaî oda yapmak caizdir; halkın menfaatlerine, gelip geçmesine mâni' olmadıkça âmme haklarına aykırı değildir; havaî yol da tasarruf değildir, diye cevâb vermek için Benû Sâide sofasını misâl olarak sev-ketmiştir.
Sahâbîlerin orada oturmakta devam etmeleri, bu oturuşun bir zulüm olmadığını da göstermektedir.
[37] Bu hadîs', Hudûd ve Fikret Kitâbları'nda uzun; burada kısaca getirildi. Bu hadîs de böyle sofa edinilmesinin cevazını ifâde eder. Bu caiz olmasaydı, Peygamber, Benû Sâide sofasını takrir etmez ve orada oturmazdı. Halîfe seçimi ve bey'atı gibi müslümânlann en ehemmiyetli bir işi orada görülmezdi.
[38] Başlık, hadîsten bir cümledir. "Men' etmez" Ebû Zerr'in rivayetinde ref ile zabtedilmiştir. Bu nehiy ma'nâsı ifâde eden bir haber sîgasıdır. Men' ifâde etmekte cezimlis inden" daha beliğdir.
[39] Tercemedekİ parantez arasındaki ifâdeler, Ahmed.ibn Hanbel'in rivayetinden alınmıştır.
Hadîsteki "Hasebe" lâfzı da Ebû Zerr rivayetinde böyle müfred olarak gelmiştir. Diğer rivayetlerde iki ötre İle ve cemi' sîgasıyle "Huşuben" şeklindedir. Şübhesiz cemi'lisinde ümmete meşakkat vardır.
[40] Ebû Hureyre, cemâatin bu hükmü ağır bulduklarını îmâ eden baş eğme vaziyetlerinden müteessir olarak, bunu teşvik ve mübalağa için sözünü te'kîdli ve yemînli söylemiştir.
[41] Hadîsin başlığa delîlliği "Ben şarâbları döktüm de Medine sokaklarında şarâb aktı" sözüdür.
Buhârî bu hadîsi Tefsîr ve Eşribe Kitâblan'nda da getirmiştir, Müslim de Eşribe'de getirmiştir.
el-Muhalleb şöyle dedi: Şarâb yola ancak terkedildiğini İ'lân için ve bu terkin açıklanması için dökülmüştür. Bu da maslahatta şarâbın yola dökülmesiyle eziyet duymaktan daha üstündür (İbn Hacer).
[42] Bu, dört sahîfe kadar tutan uzun "Hicret Hadîsi' mn bir parçaş^Burada böyle kısaca getirilmesi, kişinin evinin avlusunu taşla çevirmek, orada oturmak hakkım hâiz olduğunu beyân etmek içindir. Başlıktaki Efmye, Fma n« cemidir Finâ, evin önündeki açık avluya denir. "cem'idir Bunu da İbn Esîr: Evin kapısı önündeki insanların geçecek yen olan yoldur, diye ta'rîf etmiştir. Ebû Saîd hadîsinüe "Turukaat" şeklinde gelmesi de İbn Esîr'in bu ta'rîfini te'yîd etmektedir.
[43] Buhârî bunu İsti'zân Kitâbı'nda da getirmiştir
Peygamber'in evvelâ men' etmesi, yol üstünde oturanın fena şeyler gormeK-ten fena söz işitmekten kurtulmamasıdır. Bâzı âlimler bu nehıy, haram kılma suretiyle değil, mefsedetleri giderme, iyilik sebeblerine ırşâd kabılmdendır, demişlerdir.
Hulâsa: Yol uğrağı yerlerde kimseye zarar vermeden oturmak caizdir. Fakat bunun mukaabilinde gelip geçenlere yardımcı olmak luzümu bildirilmiştir.
[44] Hadîs, Şirb Kitabı "Su içİrmenin fazîleti bâbı"nda geçmişti. Buhârî bunu buradaki başlığa delîl olmak üzere ayrı sened ve bâzı lâfız farklılığı İle getirmiştir. Hadîste, susuzların ve diğer hayvanların faydalanması için sahrada kuyular kazmanın cevazı hükmü vardır. Geceleyin içine insan ve hayvan düşmesi suretiyle zarara uğranılması zanm ile beraber bu nasıl caiz olur dersen, şöyle cevâb verilir:

Menfaat daha çok ve gerçekleşici, zarara uğramak ise nâdir ve zannedilmiş olursa, faydalanma gâlib olur ve tazminat düşer ve düşen şey heder olur. Eğer zarar muhakkak olursa, kuyu kazmak caiz olmaz ve kazan zararı öder (Kas-tallânî).

[45] Buhârî bu hadîsi Cihâd Kitabı, "Binek devesi edinen kimse bâbı"nda senediyle tam olarak getirmiştir. Burada sâdece başlığa delîl olan bu cümlesini getirip, bununla yetinmiştir. Bu cümle îmân Kitâbı'ndakÎ bir hadîste de geçer.

Buhârî bu bâbda başka hadîs getirmeyip, bununla yetinmiştir.

[46] Buhârî bu hadîsi Hacc Kitabı'nın sonlarında "Medine'nin yüksek binaları bâ-

bi"nda da getirmişti. Fitneler Kitâbı'nda da getirecektir. Metindeki Ututn, yüksek bina ve kal'a ma'nâsmadır. Hadîs buradaki başlıkta söylenen yüksek yerlerin yapılması ve oralarda oturulmasının cevazına delil olmak üzere getirilmiştir. Şârih İbn Battal: Damlar üzerinde, yüksek yerlerde yüksek oda yapmak, oradan başka birinin haremi görülmedikçe mubahtır, demiştir.

[47] Bu taccüb-sözünün aslı bâzı nüshalarda "£^ıj', diğer bâzılarında şeklinde gelmiştir. Ma'nâ farkı yoktur.

[48] Medîneli Ensâr'ın kadınlara karşı bu tutumları, İslâm devletindeki kadın hakk ve hürriyeti bakımından önemli bir tatbikattır.

[49] Hafsa'nın açıkladığı söz şudur: Peygamber, Âişe'nin gününde Mâriye ile yalnız kalmış, Hafsa da bunu bilmiş; Peygamber, Hafsa'ya: Şunu gizli tut,ben Mâri-ye'yi kendime haram kıldım, demiş.Hafsa da bunuAişe'ye açıklamış, Âişe de Öfkelenmiş. Nihayet Peygamber, kadınlarına bir ay yaklaşmamaya yemîn etmiştir. İşte müteâkıb cümlenin ma'nâsı budur (Kastallânî).

[50] Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamber kendisine âid olan meşrubeye girdi" sözündedir. Çünkü meşrube, yüksek odadır. Buhârî'nİn, şanı ve âdeti olduğu üzere bu hadîsten misâl olarak "Peygamber kendine âid meşrubeye girdi ve yalnızlığa çekildi" sözüyle yetinmesi kâfi idi. Fakat zahir olan şu ki, o, İbn Ab-bâs'ın sorusunun cevâbında "Âişe ve Hafsa" sözü yeter iken hadîsin tamâmını sevkedişinde Umer'e uymuştur. Umer, hadîste şerh ve beyân ziyâdeliği bulunduğu için, kıssanın hepsini sevketmiştir. Bu hadîste birçok fâideler vardır, bunlar üzerine söz, inşâallah yerinde gelecektir (Kastallânî).

[51] Hadîsin başlığa delîlliği "Peygamber kendisine âid yüksek bir odada oturdu" sözündedir.

[52] Bu Câbir'in meşhur "bâir (yânî deve) hadîsi"nin kısa bir rivayetidir. Başlığa delîlliği "Deveyi taş döşemeliğin bir tarafına bağladım" sözündedir. Çünkü bununla bir zarar meydana gelmediği takdirde, taş döşeme yapmanın cevazı bu hadîsten alınır.

[53] Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti. Burada getirilmesinden maksad, çöplükte işemenin cevazını bildirmektir.

[54] Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır. Bu hadîsi Müslim, Cihâd'da Yahya ibn Yahya'dan; Tirmizî ise el-Birr'de Kuteybe'den senediyle rivayet etmiştir.

Bu küçük amelin kabul edilip mağfirete sebeb olması ve bütün bunların aslı, Yüce Allah'ın şu kavlidir: tİşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şen yapıyorsa onu görecek" (ez-Zilzâi: 7-8).

Yoldan ezâ verici birşeyi gidermek, îmândan bir şu'bedir (Aynî).

[55] Halkın gelip geçmesi için işlek ve geniş cadde olarak bırakılacak arazînin mik-dânında mal sâhibleri uyuşmazlığa düştüklerinde, bu hadîse göre asgarî yedi zira' olarak hükmolunur. Maamâfîh zirâ'ın mikdân ve mâhiyetini o zamanın ve mm-takanın örfü ta'yîn eder.

[56] Buhârî bu Ubâde hadîsini Sahih 'in îmân Kitâbı'nda ve daha birçok yerlerinde senediyle getirmiştir

[57] Hadîsin başlığa delîlliği apaçıktır,Çünkü başlık hadîsin bir kısmının ma'nâsından ibarettir.

[58] Murad, îmân'ın aslım değil de, kemâlini gidermektir. Yâhud da murad, o haramı halâl sayarak işleyendir. Yâhud da bu, o ma'siyetleri âdet edindiği ve devam ettirdiği takdirde, îmânın zevâliyle korkutma bâbındandır.

Hadîsin başlığa uygunluğu "İnsanların gözleri ona yükselirken bir çapulculuk yapmaz" sözündedir. Çünkü göz yükseltmek, İzin vermemeye delâlet eder.. (Kastallânî).

Buhârî bu hadîsi Hudûd'da da; Müslim de îmân'da getirmiştir.

[59] Yânî ondan îmân nuru koparılır.îmân kalble tasdik, dil ile İkrardır. îmân nuru ise sâliha ameller, yasaklardan çekinmedir. Kişi zina ettiği yâhud şarâb içtiği yâhud hırsızlık yaptığı zaman îmânın nuru gider ve sahibi karanlıkta kalır (Fethu'l-Bârt).

[60] Buhârî bu hadîsi burada getirmekle haç kıran yâhud domuz Öldürenin bunları tazmîn etmeyeceği, çünkü emredilmiş bir şeyi yaptığına işaret etmiştir. Lâkin bunun mahalli muhâriblerle olduğu zamandır.., (Kastallânî).

Buhârî bunu Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da; Müslim, îmân'da getirmiştir.

[61] (= ed-Dennu)"J dâl'in fethi ve nûn'un teşdîdiyle büyük küpe denir...

Bir kavle göre testiden üzün ve söbü olanına denir, yâhud şol testiden küçük küpe denir ki, dibi sivri olup, çukura oturtmadıkça durmaz.

(= ez-Zıkku)", zâ'ın kesriyle tuluma denir, bir kavle göre tüyü yolunmadik tuluma denir ki, ona şarâb makûlesı nesne koyarlar; cem'İ Ezkaak ve Zikaak gelir.

"(= et-Tunbür)"... ma'rûf sazın ismidir ki, feth ile Tanbûr ta'bfr olunur... (Kaamûs Ter.)

[62] Kaadı Şurayh'ın bu fetvasını İbn Ebî Şeybe senediyle rivayet etmiştir. Şurayh, Peygamber devrine erişmiş, fakat görüşememiştir. Umer tarafından Basra'ya kaadı ta'yûı edilmiş, orada 60 yıl vazife görmüştür. 120 yıl yaşamıştır (Aynî).

[63] Peygamber'İn yıkamaya izin vermesi, içine şarâb konulan kapların su ile temizlenmelerinin mümkün olduğuna delâlet etmiştir.

[64] tbn Ebî TJveys, Buhârî'nin şeyhi ve İmâm Mâlik'in kızkardeşinin oğludur. Onun bu kelimeyi vahşetin zıddı olan "enes"e nisbetle okur olduğunu Buhârî'nin bu haberinden öğreniyoruz.

Bu ziyâde bâzı nüshalarda bulunmuş, Aynî bunu nüshasına yazmış, bunun için biz de bunu burada tesbît ettik (Rakamlı nüsha haşiyesi).

[65] Hadîsin başlığa delîlliği putların dürtülerek horlanması ve bilâhare kırılmalarıdır,..

[66] Hadîste zulmü def etmek üzere çarpışırken ölenin şehîd olduğu bildirildiği için bu kitâbda getirilmiştir.

Tirmizî'nin rivayeti dahatafsîllidir; "Kim malını koruma uğrunda öldürü-lürse, o şehîddir. Kim hayâtı uğrunda öldürütürse o ölü de şehîddir. Dînî uğrunda öldürülen mücâhîd de şehîddir. Irzı uğrunda ölen de şehîddir".

[67] Hadîsin başlığa uygunluğu "Kadın çanağı kırdı" sözündedir.Hadîs başlıktaki cevâbı da ihtiva etmektedir.

[68] Buhârî'nin, hadîsin bu ikinci senedini getirmekten maksadı, Enes'in Humeyd et-TavîI*e tahdîsini açıkça beyân etmektir

[69] Buhârî bu Râhib Cureyc hadîsini burada kısaltmış olarak getirdi Bunu.nedle Ehâdîsu'l-Enbiyâ Kitâbı'nda uzunluğu ile getirmiştir. Burada kısmı "Senin savmıam altından yapacağız dediler. O: Hayır olmaz, ancaK esKi-si gibi çamurdan bina ediniz" sözüdür.

Bu hadîsle hüccet getirmenin tevcîhi, "Bizden evvelkilerin kanunu, bizim kaanûnumuz aksini getirmediği müddetçe bizim de kaanunumuzdur esasıdır.

© 2015 http://islamguzelahlaktir.blogspot.com/

Bu arşiv birçok kaynaktan derlenerek hazırlanmıştır.Ehli sünnet itikatına uymayan her türlü yazı fikir ve görüşler reddedilmiştir.Bu derlemede Ehli sünnet inancına ters fikirler,inanışlar ve bozuk fikirler tekzip edilir.